ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ

ΤΟΜΟΣ ΕΝΔΕΚΑΤΟΣ

ΕΛΛΒΑΓΓΕΝ – ΖΑΧΑΡΩΤΟΣ

"ΠΥΡΣΟΣ„ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΕΚΔΟΣΕΩΝ & ΓΡΑΦΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ
ΙΕΡΑ ΟΔΟΣ 61 ══════ ΑΘΗΝΑΙ

Digitized by Google

COPYRIGHT 1929 BY "PYRSOS" Cº Ltd ATHENS
PRINTED IN GREECE

Digitized by Google

ΕΙΣ ΤΟΝ ΙΑ΄ ΤΟΜΟΝ ΕΠΡΑΓΜΑΤΕΥΘΗΣΑΝ ΘΕΜΑΤΑ ΟΙ Κ.Κ.:

'Αδαμαντιαδης Βεν. - 'Οφθαλμίατρος.	Β. Α.
'Αδαμαντίου 'Αδαμάντιος Καθηγητὴς τῆς 'Ιστορίας τῆς Βυζαντινῆς Τέχνης ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ 'Αθηνῶν.	Αδ. Αδ.
"Αμαντος Κ. Α. Καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς 'Ιστορίας ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ. 'Ακαδημαϊκός.	Κ. Α. Α.
'Αναγνωστόπουλος Γ. Π. Καθηγητὴς τῆς Γλωσσολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ 'Αθηνῶν.	Γ. Π. Α.
'Ανδριώτης Ν. Συντάκτης τοῦ 'Ιστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς 'Ελληνικῆς Γλώσσης.	Ν. Α.
'Αντωνιάδης Εὐγ. Μ. 'Αστρονόμος.	Ε. Μ. Α.
'Αποστολίδης 'Η Ν. Δημοσιογράφος.	Η. Ν. Α.
'Αρβανιτάκης Γ. Λ. Δρ τῶν Μαθηματικῶν.	Γ. Λ. Α.
'Αρεταῖος Ε. Γ. Μηχανολόγος — 'Ηλεκτρολόγος.	Ε. Γ. Α.
'Ασημᾶκος Δ. Κ. Μηχανολόγος.	Δ. Κ. Α.
Αὐγουστῖνος 'Ι. Πολιτικὸς Μηχανικός.	Ι. Α.
Βάλσας Μ. Τεχνοκριτικός.	Μ. Β.
Βάρναλης Κ. Ι. Δρ Φιλολογίας-Λογοτέχνης.	Κ. Ι. Β.
Βατάλας Μ. Δ. Δημοσιογράφος.	Μ. Δ. Β.
Βαφειάδης Ι. Φιλόλογος.	Τ. Β.
Βεγλερῆς Φ. Δικηγόρος.	Φ. Βς
Βέλλας Β. Μ. Θεολόγος.	Β. Μ. Β.
Βελλιανίτης Θ. Λογογράφος. Πρώην 'Υπουργός.	Θ. Β.
Βέρας Σόλων Παιδίατρος.	Σ. Β.
Βορεάδης Γ. Γεωλόγος.	Γ. Β.
Γαβριηλίδης Α. 'Οφθαλμολόγος-Διευθυντὴς τοῦ 'Οφθαλμολογικοῦ Τμήματος τοῦ «Εὐαγγελισμοῦ».	Α. Γ.
Γαλανὸς Σ. Καθηγητὴς τῆς Χημείας τῶν 'Εδωδίμων ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ 'Αθηνῶν.	Σ. Γ.
Γαρδίκας Γ. Κ. Γυμνασιάρχης.	Γ. Γ.
Γατόπουλος Δ. Δημοσιογράφος.	Δ. Γτ.
Γεδεὼν Μ. Ι. Μέγας Χαρτοφύλαξ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ 'Εκκλησίας. 'Ακαδημαϊκός.	Μ. Ι. Γ.
Γενεράλις 'Εμμ. Γυμνασιάρχης.	Ε. Γ.
Γεωργαλᾶς Γ. Κ. Καθηγητὴς τῆς 'Ανωτ. Γεωπονικῆς Σχολῆς. Διευθυντὴς τῆς Γεωλογικῆς 'Υπηρεσίας τῆς 'Ελλάδος.	Γ. Κ. Γ.
Γεωργαντᾶς Φ. Δ. 'Εκπαιδευτικός.	Φ. Δ. Γ.
Γεωργούλης 'Ηρ. Π. Δρ 'Εμπορικῶν Σπουδῶν.	Η. Π. Γ.
Γιαμπάνης Ν. Μ. 'Αξιωματικὸς Πολ. Ναυτικοῦ.	Ν. Μ. Γ.
Γιαννακόπουλος Παν. 'Αντισυνταγματάρχης Μηχανικοῦ.	Π. Γ.
Γιαννουκάκης Δ. Μ. Συγγραφεύς.	Δ. Μ. Γ.
Γκιταρᾶκος Κ. Τεχνικὸς Σύμβουλος τῆς 'Ανωνύμου 'Εταιρείας Πυριτιδοποιείου καὶ Καλυκοποιείου 'Αθηνῶν.	Κ. Γκ.
Γκράβιγγερ Π. Δρ Φυσικομαθηματικῶν.	Π. Γρ.
Δαλέζιος Α. Γ. Δρ Φιλοσοφίας.	Α. Δ.
Δανιὴλ Θ. 'Αρχιμηχανικὸς-'Υποδιευθυντὴς τῶν Φάρων τῆς 'Ελλάδος.	Θ. Δ.
Δαραλέξης Χ. Θεατρικὸς Συγγραφεύς.	Τ. Δ.
Δασκαλάκης Χ. Ε. Νομικός.	Χ. Δ.
Δεβάρης Δ. Δημοσιογράφος	Δ. Δ.
Δεληγιάννης 'Αντ. 'Επιμελητὴς τοῦ 'Εργαστηρίου Φυσικοχημείας καὶ 'Εφηρμ. 'Ηλεκτροχημείας τοῦ 'Εθν. Μετσ. Πολυτεχνείου.	Αν. Δ.
Δέλτας Στέφ. Διοικητὴς 'Αγροτικῆς Τραπέζης	Σ. Δ.
Δενδρινοῦ Ν. Γ. Φιλόλογος.	Ν. Γ. Δ.
Δερτιλῆς Π. Β. Τμηματάρχης 'Υπουργείου Οἰκονομικῶν. 'Υφηγητὴς ἐν τῷ 'Εθν. Πανεπιστημίῳ.	Π. Β. Δ.
Δημακόπουλος 'Ι. Δ. Καθηγητὴς 'Ανωτάτης Γεωπονικῆς Σχολῆς.	Ι. Δ. Δ.
Δημαρᾶς Κ. Θ. Συγγραφεύς.	Κ. Θ. Δ.
Δημάρατος Β. Ι.	Β. Ι. Δ.
Δημάρατος 'Ι. Φ. Δημοσιογράφος.	Ι. Φ. Δ.
Δημητριάδης Θ. Δ. 'Υφηγητὴς τῆς 'Ωτορρινολαρυγγολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Βιέννης.	Θ. Δ. Δ.
Δημόπουλος Μ. Ν. Δημοσιογράφος.	Μ. Ν. Δ.
Διγενὴς Κίμων 'Υποστράτηγος.	Κ. Δ.
Δοανίδης Ι. Π. Καθηγητὴς τῆς 'Ορυκτολογίας, Πετρογραφίας καὶ Γεωλογίας ἐν τῷ 'Εθνικῷ Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ.	Ι. Π. Δ.
Δομαζάκης Μ. Γ. Νομικός.	Μ. Γ. Δ.
Δραγάτσης 'Ιάκ. Χ. Διευθυντὴς Λυκείου.	'Ιάκ. Χ. Δ.
Δρακουλίδης Ν. Ν. 'Ιατρὸς-Δερματολόγος.	Ν. Ν. Δ.
Δρόσος Δ. Διευθυντὴς 'Υπουργείου 'Εξωτερικῶν.	Δ. Δρ.
Δυοβουνιώτης Κ. 'Ι. Καθηγητὴς τῆς 'Ιστορίας τῶν Δογμάτων καὶ τῆς Συμβολικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ 'Αθηνῶν. 'Ακαδημαϊκός.	Κ. Ι. Δ.
'Ελιγιὰ Γιωσέφ Λογογράφος - 'Εβραϊστής.	Γ. 'Ελ.
«'Ελλ. Φιλοτελ. 'Εταιρεία»	«Ε.Φ.Ε.»
'Εμμανουὴλ 'Εμμ. Ι. Καθηγητὴς τῆς Φαρμακευτικῆς Χημείας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ 'Αθηνῶν. 'Ακαδημαϊκός.	Ε. Ι. Ε.
Εὐαγγελᾶτος Χ. Γ. Δήμαρχος Μεσσολογγίου. Γεν. Γραμματεὺς τῆς «'Ενώσεως τῶν Δήμων τῆς 'Ελλάδος».	Γ. Χ. Ε.
Εὐαγγελίδης Δ. Καθηγητὴς τῆς 'Ιστορίας τῆς 'Αρχαίας Τέχνης ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Θεσσαλονίκης.	Δ. Ε.
Εὐαγγελίδης Ε. Ν. Φυτοπαθολόγος.	Ε. Ν. Ε.
Εὐστρατιάδης Μ. Π. Δικηγόρος.	Μ. Π. Ε.
Ζάρρας Ι. Εἰσηγητὴς 'Υπουργείου 'Εθν. Οἰκονομίας.	Ι. Ζ.
Ζέπος Δ. Ι. Δικηγόρος.	Δ. Ι. Ζ.
Ζέπος 'Ι. Δ. Δικηγόρος.	Ι. Δ. Ζ.
Ζέπος Π. Ι. Δικηγόρος.	Π. Ι. Ζ.
Ζευγώλης Γ. Δημοσιογράφος.	Γ. Ζ.
Ζήσης Π. Γ. Δικηγόρος—Κοινωνιολόγος.	Π. Γ. Ζ.
Ζωγράφος Δ. Δημοσιολόγος.	Δ. Ζγ.
Ζώης Λ. Χ. 'Ιστοριοδίφης.	Λ. Χ. Ζ.
Θεοδωρόπουλος Ν. 'Ι. Δικηγόρος.	Ν. Ι. Θ.
Θεοτοκᾶς Μ. Γ. Δικηγόρος.	Μ. Γ. Θ.
'Ιατρίδης Εὐάγ. Δ. Τμηματάρχης 'Υπουργ. 'Εθν. Οἰκονομίας.	Ε. Δ. Ι.
Καΐρης Μ. Ν. 'Ιατρός.	Μ. Ν. Κ.
Κακριδῆς Γ. Θ. Μηχανολόγος—'Ηλεκτρολόγος.	Γ. Θ. Κ.
† Κακριδῆς Θεοφ. Α. Καθηγητὴς τῆς Λατινικῆς Φιλολογίας ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.	Θ. Α. Κ.
Καλαϊτζῆς 'Ι. Κ. Χειρουργός.	Ι. Κ. Κ.
Καλλιάφας Σπ. Μ. Καθηγητὴς τῆς Παιδαγωγικῆς ἐν τῇ Ριζαρείῳ Σχολῇ.	Σ. Μ. Κ.
Καλογερᾶς "Αγγ. Πολιτικὸς Μηχανικός.	Αγγ. Κ.
Καλογερόπουλος Διον. Π. Βιβλιοφύλαξ τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς.	Δ. Π. Κ.
Καλομενόπουλος Νικ. Θ. 'Υποστράτηγος.	Ν. Κλς
Καράκαλος Τηλ. 'Ι. Συνταγματάρχης Πυροβολικοῦ. Πρώην καθηγητὴς τοῦ Στρατ. Σχολ. Εὐελπίδων. Συγγραφεύς.	Τ. Ι. Κ.
Καραμᾶνος Κυρ. Μ. Φιλόλογος.	Κ. Μ. Κ.
Καράντζας Γ. Α. Δημοσιογράφος.	Γ. Α. Κ.
Καρβελᾶς Γ. Ι. Καθηγητής.	Γ. Ι. Κ.
Καψάλης Γερ. Δ. Πρόεδρος τοῦ 'Εκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου.	Καψ.
Καψῆς Ν. Θεολόγος.	Ν. Κ.
Κεραμιδᾶς Τ. Καθηγητὴς ἐν τῇ 'Ανωτ. Σχολῇ Οἰκονομικῶν καὶ 'Εμπορικῶν 'Επιστημῶν.	Τ. Κ.
Κερεστετζῆς Κ. 'Ι. 'Ιατρὸς-Μικροβιολόγος.	Κ. Ι. Κ.
Κλαδᾶς Λ. Ν. 'Ηλεκτρολόγος - Μηχανικός.	Λ. Ν. Κ.
Κλαδᾶς Ν. Θ. 'Υποστράτηγος.	Ν. Θ. Κ.
Κοκίδης Ν. 'Ιφ. 'Υποστράτηγος.	Ν. Ι. Κ.
Κόκκορης Δ. Χ. Χειρουργός.	Δ. Χ. Κ.
Κολτσιδόπουλος Δ. Γ. Δικηγόρος.	Δ. Γ. Κ.
Κομάσος 'Ι. Χ. Μουσικοδιδάσκαλος.	Ι. Χ. Κ.
Κόντογλου Φ. Ν. Ζωγράφος.	Φ. Ν. Κ.
Κορομηλᾶς Γ. Δ. Δημοσιογράφος.	Γ. Δ. Κ.
Κορωναῖος Δ. Ν. Πολιτικὸς Μηχανικός.	Δ. Ν. Κ.
Κοσκινᾶς Γ. 'Ιατρὸς-Νευρολόγος.	Γ. Κς
Κοτζιᾶς Ν. Χ. 'Επιμελητὴς Βυζαντινοῦ Μουσείου.	Ν. Χ. Κ.
Κούζης 'Αριστ. Π. Καθηγητὴς τῆς 'Ιστορίας τῆς 'Ιατρικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ 'Αθηνῶν.	'Αρ. Π. Κ.
Κούμαρης 'Ι. Γ. Καθηγητὴς τῆς 'Ανθρωπολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ 'Αθηνῶν.	Ι. Γ. Κ.
Κουσουλᾶκος Γ. Π. Δικηγόρος.	Γ. Π. Κ.
Κοφινᾶς Γ. Ν. Οἰκονομολόγος. Πρώην 'Υπουργός	Γ. Ν. Κ.
Κτεναβέας Ε. Δημοσιογράφος.	Ε. Κτ.
Κυριαζίδης Κυρ. 'Ιατρὸς-Μικροβιολόγος.	Κ. Κ.
Κυριαζόπουλος Κ. Κ. 'Ιατρὸς-Δερματολόγος.	Κ. Κ. Κ
Κυριακίδης 'Ανδρ. 'Υποπλοίαρχος Καθηγητὴς τῆς Μετεωρολογίας ἐν τῇ Ν. Σ. Δοκίμων.	Α. Κρκ.
Λαζαρόπουλος 'Ι. Α. Δρ Νομικῆς. 'Αρχιφροντιστὴς Π. Ν.	Ι. Α. Λ.
Λαμπρίδη "Ελλη Δρ τῆς Φιλοσοφίας.	Ε. Λ.
Λαμπρινάκης Β. Ε. 'Ανώτερος Οἰκονομικὸς 'Υπάλληλος.	Β. Ε. Λ.
Λάσκαρης Ν. 'Ι. Θεατρικὸς Συγγραφεύς. 'Ιστορικὸς τοῦ Θεάτρου.	Ν. Ι. Λ.

Digitized by Google

Λαχνιδάκης Ἰ. Τμηματάρχης Ὑπουργείου Συγκοινωνίας.	Ι. Λς
Λεβίδης Ν. Δ. Πρώην Ὑπουργός.	Ν. Δ. Λ.
Λιάτσικας Ν. Β. Γεωλόγος	Ν. Β. Λ.
Λοράνδος Ν. Ἰατρός.	Ν. Λορ.
Λούβαρις Ν. Ι. Καθηγητὴς τῆς Εἰσαγωγῆς καὶ Ἑρμηνείας τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν.	Ν. Λ.
Λοῦρος Κ. Ν. Καθηγητὴς τῆς Μαιευτικῆς Κλινικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν.	Κ. Ν. Λ.
Λυκούδης Στ. Ἐμμ. Πλοίαρχος Π. Ν. Διευθυντὴς τῶν Φάρων. Καθηγητὴς παρὰ τῇ Σ.Ν. Δοκίμων. Ἀκαδημαϊκός.	Σ. Ε. Λ.
Μακρῆς Κ. Γ. Ἐπιμελητὴς τοῦ Ἐργαστηρίου τῆς Φαρμακευτικῆς Χημείας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν.	Κ. Γ. Μ.
Μάλαινος Ἐπ. Ι. Δημοσιογράφος.	Ε. Ι. Μ.
Μαρινάτος Σπ. Ἔφορος Ἀρχαιοτήτων.	Σπ. Μ.
Μαυρομμάτης Γ. Α΄ Γραμματεὺς Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου.	Γ. Μρς.
Μεϊντάνης Περ. Καθηγητὴς τῆς Ἀνωτέρας Σχολῆς Τ.Τ.Τ.	Π. Μ.
Μενεγάκης Ἰ. Ν. Ἐπιμελητὴς Φυσιολογείου τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.	Ι. Ν. Μ.
Μηλιάδης Γ. Ἔφορος Ἀρχαιοτήτων.	Γ. Μ.
Μισυρλῆς Δ. Μ. Ἐκπαιδευτικὸς Σύμβουλος.	Δ. Μ. Μ.
Μιχαηλίδης Εὐγ. Δρ Θεολογίας καὶ Ἀραβικῆς Φιλολογίας. Διευθυντὴς «Ἐκκλησιαστικοῦ Φάρου» Ἱστοριοδίφης	Ε. Μς
Μιχαλόπουλος Ἀλ. Καθηγητὴς τῆς Θεωρητικῆς Μηχανολογίας ἐν τῷ Ἐθν. Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ.	Α. Μ.
Μοσχόπουλος Νικηφόρος Τμηματάρχης Ὑπ. Ἐξωτερικῶν.	Ν. Μ.
Μουστάκας Δ. Ε. Δρ Φυσικῶν Ἐπιστημῶν.	Δ. Ε. Μ.
Μπαρδάνης Ἰ. Γ. Χημικός.	Ι. Γ. Μ.
Μπαρμπαστάθης Γ. Τμηματάρχης Ὑπουρ. Παιδείας.	Γ. Μπς
Μπίστη Μαρία Φιλόλογος.	Μ. Μπ.
Μπούμης Α. Πολιτικὸς Μηχανικός.	Α. Μπ.
Μπουρόπουλος Ἄγγ. Ν. Εἰσαγγελεὺς Ἐφετῶν.	Α. Ν. Μ.
Μπουφίδης Κρ. Δικηγόρος.	Κ. Μπ.
Μπρατσιώτης Παν. Ἰ. Καθηγ. τῆς Βιβλικῆς Ἱστορίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν.	Π. Ι. Μ.
Μύλλερ-Οἰκονόμου Σοφία Δρ Μαθηματικῶν.	Σ. Μ.-Ο.
Μωραΐτης Δ. Ν. Δρ τῆς Θεολογίας.	Δ. Ν. Μ.
Νίκογλου Σ. Φ. Διεθνολόγος.	Σ. Φ. Ν.
Νικολαΐδης Κ. Ι. Δικηγόρος.	Κ. Ι. Ν.
Νικοτσάρας Γ. Ν. Πλοίαρχος Π. Ναυτικοῦ.	Γ. Ν. Ν.
Ξένος Γρ. Προϊστάμενος τῆς Τοπογραφικῆς Ὑπηρεσίας Ὑπουργ. Γεωργίας.	Γ. Ξ.
Ξυγγόπουλος Α. Ἔφορος Ἀρχαιοτήτων.	Α. Ξ.
Οἰκονομόπουλος Γ. Ι. Δικηγόρος.	Γ. Ι. Ο.
Πάγκαλος Γ. Η. Ἰατρός.	Γ. Η. Π
Παγκάρας Γ. Ν. Πλωτάρχης Π. Ν. Τμηματάρχης τοῦ Πυροβολικοῦ.	Γ. Ν. Π.
Παλαιολόγος Γ. Ν. Ἐκπαιδευτικός.	Γ. Ν. Π.
Παλαιολόγος Κ. Ἐπιμελητὴς τοῦ Ἐργαστηρίου Φυσικῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.	Κ. Π.
Παλαμᾶς Κωστῆς Ἀκαδημαϊκός.	Κ. Πς.
Παμπούκας Α. Β. Νομικός.	Α. Β. Π.

Παμπούκης Γ. Διευθυντὴς τοῦ Νευρολογικοῦ τμήματος τῆς Ἀστυκλινικῆς.	Γ. Π.
Παναγιωτόπουλος Ἰ. Μ. Καθηγητής.	Ι. Μ. Π.
Παντατζῆς Παν. Γ. Στοματολόγος - Ὀδοντίατρος.	Π. Γ. Π.
Παντελάκης Ἐμμ. Γ. Γυμνασιάρχης.	Ε. Γ. Π.
Παξινὸς Φ. Μηχανικός.	Φ. Πς.
Παπαγιαννόπουλος Δ. Ν. Καθηγητὴς τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν.	Δ. Ν. Π.
Παπαδάκης Ν. Γ. Καθηγητὴς τῆς Ἑλληνικῆς Φιλολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης.	Ν. Γ. Π.
Παπαδόπουλος Ἄνθ. Α. Συντάκτης τοῦ «Ἱστορ. Λεξικοῦ τῆς Ἑλλ. Γλώσσης».	Α. Α. Π.
Παπαδόπουλος Κ. Γ. Ἀρεοπαγίτης.	Κ. Γ. Π.
Παπαδόπουλος Ξεν. Οἰκονομικὸς ὑπάλληλος.	Ξ. Π.
Παπαθεοδώρου Ἰ. Ἀν. Γεν. Ἀρχίατρος.	Ι. Π.
Παπαθεοφίλου Κ. Μηχανικὸς-Γεωπόνος.	Κ. Παπ.
Παπακωνσταντίνου Θ. Φιλόλογος.	Θ. Π.
Παπαλεξάνδρου Κ. Θ. Δημοσιογράφος.	Κ. Θ. Π.
Παπαμῆτσος Δ. Φ. Δικηγόρος.	Δ. Φ. Π.
Παπαναστασίου Ε. Φιλόλογος.	Ε. Παπ.
Παπανδρέου Σ. Λ. Διευθυντὴς τῆς Ἀνωτ. Γεωπονικῆς Σχολῆς.	Σ. Λ. Π.
Παπᾶς Π. Ν. Φιλόλογος.	Π. Ν. Π.
Παπαφωτεινὸς Π. Δικηγόρος.	Π. Πς
Πασχάλης Δ. Π. Ἱστοριοδίφης.	Δ. Π. Π.
Πέρδικας Π. Λ. Ὑφηγητὴς Ἐμπορικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν.	Π. Λ. Π.
Πλακίδης Σ. Μ. Ἐπιμελητὴς τοῦ Ἐργαστηρίου τῆς Ἀστρονομίας καὶ Μετεωρολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.	Σ. Π.
Πολίτης Λίνος Ν. Ἐπιμελητὴς τοῦ τμήματος τῶν χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης.	Λ. Ν. Π.
Πολυγένης Ι. Κ. Δικηγόρος.	Ι. Κ. Π.
Πορτάση Μαξιμιανὴ Δρ τῆς Φιλοσοφίας.	Μ. Π.
Πύρλας Π. Θ. Χημικὸς - Οἰνολόγος.	Π. Θ. Π.
Ράλλης Κ. Μ. Καθηγητὴς τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν. Ἀκαδημαϊκός.	Κ. Μ. Ρ.
Ραλλίδης Ὀδ. Χειρουργὸς-Γυναικολόγος.	Ο. Ρ.
† Σάββας Κ. Γ. Καθηγητὴς τῆς Ὑγιεινῆς Μικροβιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν. Ἀκαδημαϊκός.	Κ. Γ. Σ.
Σακελλάριος Ἀν. Π. τ. Ἐκπαιδευτικὸς Σύμβουλος. Διευθυντὴς τοῦ Μονοταξίου Διδασκαλείου.	Α. Π. Σ.
Σαμοθράκης Ἀ. Θ. Ἰατρός.	Α. Θ. Σ.
Σαουνάτσος Γρ. Α. Διευθυντὴς «Ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ».	Γρ Α. Σ.
Σαραντῆ Ἐλπινίκη Σ. Ἱστοριοδίφης.	Ε. Σ. Σ.
Σαρρῆς Ἰ. Σ. Καθηγητὴς τῆς Γεωγραφίας.	Ι. Σ. Σ.
Σάρρος Δ. Μ. Φιλόλογος. Ἐκπαιδευτικὸς Σύμβουλος.	Δ. Μ. Σ.
Σγουρίτσας Χ. Γ. Δικηγόρος.	Χ. Γ. Σ.
Σκαλισιάνος Χ. Διευθυντὴς Ἀρσακείου.	Χ. Σς
Σκαρπαλέζος Δ. Ὑποστράτηγος.	Δ. Σκ.
Σκλάβος Γ. Μουσικοσυνθέτης.	Γ. Σ.
Σούλης Χ. Ἰ. Καθηγητής.	Χ. Ι. Σ.

Σπανίδης Μιλτ. Ἐπίτροπος τῆς Ἐπικρατείας παρὰ τῷ Ἐλεγκτικῷ Συνεδρίῳ.	Μ. Σπ.
Σπεράντσας Σ. Γ. Ἰατρὸς - Ἀκτινολόγος. Λόγιος.	Σ. Γ. Σ.
Σπυρόπουλος Ν. Ὑποστράτηγος. Καθηγητὴς ἐν τῇ Σχολῇ τῶν Εὐελπίδων.	Ν. Σς
Στεριώτης Π. Θ. Διευθυντὴς τοῦ Καποδιστρείου Ἐκπαιδευτηρίου Κερκύρας.	Π. Θ. Σ.
Στουδίτου Ἀγνὴ Δρ Νομικῆς.	Α. Στ.
Στρέϊτ Γ. Σ. Πρώην Ὑπουργός. Ἀκαδημαϊκός.	Γ. Σ. Σ.
Συρῖγος Ἀδ. Μ. Καθηγητὴς τῆς Ἐμπορευματολογίας.	Α. Μ. Σ.
Τέλλος Ἄγρας Λόγιος.	Τ. Α.
Τζάρτζανος Ἀχ. Παιδαγωγὸς-Φιλόλογος.	Α. Τ.
Τζωρτζόπουλος Χ. Ν. Δικηγόρος. Ὑφηγητὴς τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν.	Χ. Ν. Τ.
Τιπάλδος Γ. Ε. Πρόεδρος τοῦ Ἑραλδικοῦ Τμήματος (Γενεαλογίας καὶ Ἐμβλημάτων) τῆς «Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος».	Γ. Ε. Τ.
Τρεμπέλας Π. Ν. Θεολόγος - Διευθυντὴς Περιοδικοῦ «Ζωή».	Π. Ν. Τ.
Τσάτσος Θ. Κ. Ὑφηγητὴς τοῦ Διοικητικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν.	Θ. Κ. Τ.
Τσιβιδῆς Ι. Ἰατρός.	Ι. Το.
Τσοῦγκος Δ. Γ. Οἰκονομολόγος.	Δ. Γ. Τ.
Τσουρουκτσόγλου Στ. Ὑφηγητὴς τῆς Ὑγιεινῆς καὶ Βακτηριολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Βέρνης.	Στ. Τ.
Φάβης Β. Συντάκτης τοῦ «Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης».	Β. Φ.
Φαλτάϊτς Κώστας Δημοσιογράφος.	Κ. Φ.
Φίλιππας Ἄγγ. Ν. Δρ τῆς Νομικῆς.	Α. Ν. Φ.
Φίλιππας Σ. Ν. Δημοσιογράφος.	Σ. Ν. Φ.
Φιλάρετος Βαφείδης Μητροπολίτης Ἡρακλείας.	† Φ.
Φιντικλῆς Θεόκλ. Θ. Μετεωρολόγος ἐν τῷ Ἀστεροσκοπείῳ Ἀθηνῶν.	Θ. Θ. Φ.
Φρυγανᾶς Στ. Α. Μηχανικός	Σ. Α. Φ.
Φωτάκης Β. Ὑφηγητὴς τῆς Παθολογικῆς Ἀνατομίας τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου.	Β. Φς.
Φωτεινὸς Ν. Γ. Δημοσιογράφος.	Ν. Φ.
Φωτιᾶς Ν. Γ. Δρ Νομικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν.	Ν. Γ. Φ.
Χαρδαβέλλας Π. Πολιτικὸς Μηχανικός.	Π. Χαρ.
Χαριτάκης Θ. Μηχανικός.	Θ. Χ.
Χατζιδάκις Ν. Ἰ. Καθηγητὴς τῆς Θεωρητικῆς Μηχανικῆς καὶ Κινητικῆς Γεωμετρίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.	Ν. Ι. Χ.
Χατζημιχάλη Ἀγγ. Λαογράφος-Καλλιτέχνις.	Α. Χ.
Χατζηόλος Β. Κτηνίατρος.	Β. Χ.
Χατζηπέτρος Π. Π. Ἀντιπρόεδρος Θεοσοφικῆς Στοᾶς «Φῶς».	Π. Π. Χ.
Χιοτέλης Α. Σ. Φιλόλογος.	Α. Σ. Χ.
Χὸρς Σ. Καθηγητὴς τῆς Ἀναλυτικῆς Χημείας ἐν τῷ Ἐθν. Μετσοβ. Πολυτεχνείῳ.	Σ. Χ.
Χρυσάνθης Ἀνδρ. Δημοσιογράφος.	Α. Χρ.
Χρυσοχοΐδης Ν. Α. Μουσικοδιδάσκαλος.	Ν. Α. Χ.
Ψαρὸς Δ. Εἰσηγητὴς Συμβουλίου Ἐπικρατείας.	Δ. Ψ.

Digitized by Google

Ἐρωτόκριτος

Σχέδιασμα Φ. Κόντογλου

ΤΟΜΟΣ ΕΝΔΕΚΑΤΟΣ

Ἐλλβάγγεν (Ellwangen) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Βυρτεμβέργῃ, ἐπὶ τοῦ Γιάγκστ. Κάτοικοι 5.000. Ἐν αὐτῇ εὑρίσκονται ὁ πύργος τοῦ Χόχεν-Ἐλλβάγγεν κτισθεὶς τῷ 1354 καὶ μονὴ τῶν Βενεδικτίνων, ἥτις λέγεται ὅτι ἐκτίσθη τῷ 764, μετατραπεῖσα τῷ 1460 εἰς σχολήν. Ἡ πόλις ἔχει βιομηχανίαν καλυμμάτων βιβλίων ἐκ περγαμηνῆς, φακέλων, βυρσοδεψεῖα καὶ ἐριουργεῖα. Δ. Δ.

Ἔλλεβη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ νομοῦ Φλωρίνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 1.002. Τὸ χωρίον μετωνομάσθη ἤδη εἰς *Λακκιᾶν*. —Μ.

Ἐλλεβιοὺ (Elleviou), ***Ἰωάννης***. Διάσημος Γάλλος ὀξύφωνος (1769—1842), ὅστις ἐμφανισθεὶς τὸ πρῶτον τῷ 1790 εἰς τὸν «Λιποτάκτην» τοῦ Μονσινύ, κατέκτησε τὸ λυρικὸν θέατρον, τιμηθεὶς ὅσον ἐλάχιστοι ἀοιδοὶ τῆς ἐποχῆς του. Αἱ ἀπολαυαί του ἔφθασαν μέχρι τοῦ ποσοῦ τῶν 120.000 φράγκων ἐτησίως, πρᾶγμα πρωτοφανὲς εἰς τὰ τότε θεατρικὰ χρονικά. Διὰ τὸν Ἐλλεβιοὺ εἰδικῶς ἐγράφη ὁ «Ἰωσὴφ» τοῦ Μεὺλ καὶ ὁ «Ἰωάννης τῶν Παρισίων» τοῦ Μποαλντιέ. Γ. Σ.

ἐλλεβορεΐνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. Φυσικὸς γλυκοζίτης τοῦ τύπου $C_{26}H_{44}O_{15}$, ἀπαντῶν εἰς τὰς ρίζας ἐλλεβόρου τοῦ πρασίνου καὶ μέλανος. Εὐδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ καὶ δυσδιάλυτος εἰς ἀλκοόλην, ἐξ ἧς καὶ κρυσταλλοῦται εἰς ὑπογλυκιζούσης γεύσεως ἀχρόους βελόνας. Σ. Γ.

ἐλλεβορεσίνη (ἡ) (Helleboresine) *[Φαρμ. Χημ.]*. Σῶμα τοῦ τύπου $C_{30}H_{38}O_4$, εὑρισκόμενον εἰς τὸ ρίζωμα ἐλλεβόρου τοῦ μέλανος. Ἀποτελεῖ κόνιν τεφρόλευκον τηκομένην εἰς 140—150°, διαλυτὴν εἰς ἀλκοόλην καὶ αἰθέρα. Ἡ ἐλλεβορεσίνη σχηματίζεται δι' ὑδρολύσεως τῆς ἐλλεβορίνης. Κ. Γ. Μ.

ἐλλεβορετίνη (ἡ) (Helleboretine) *[Φαρμ. Χημ.]*. Σῶμα τοῦ τύπου $C_{19}H_{30}O_5$, προερχόμενον δι' ὑδρολύσεως τῆς ἐλλεβορεΐνης. Ἀποτελεῖ κρυσταλλικὴν κόνιν, λευκήν, ἀδιάλυτον ἐν ὕδατι, ὀλίγον διαλυτὴν ἐν ἀλκοόλῃ, λίαν διαλυτὴν ἐν αἰθέρι, χλωροφορμίῳ καὶ ἀκετόνῃ. Ἡ ἐλλεβορετίνη τηκομένη μετὰ καυστικοῦ κάλεως δίδει μυρμηκικὸν ὀξὺ καὶ οὐσίαν τινὰ μὴ καλῶς καθορισθεῖσαν. Κ. Γ. Μ.

ἐλλεβορίζω· κρίνω τινὰ ἄξιον ἐλλεβόρου, οἰκτίρω τινὰ ὡς μαινόμενον καὶ ἔχοντα ἀνάγκην *ἐλλεβόρου* (βλ. λ.): «τί ... συκοφαντεῖς; τί λόγους πλάττεις; τί σαυτὸν οὐκ ἐλλεβορίζεις;», ὅπερ ἑρμηνεύεται καὶ ἄλλως: «διατί δὲν πίνεις ἐλλέβορον, ἵνα ἀπαλλαγῇς τῆς ἀνοίας;». Β. Φ.

ἐλλεβορίνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. Φυσικὸς γλυκοζίτης τοῦ τύπου $C_{36}H_{42}O_6$, συνοδεύων τὴν *ἐλλεβορεΐνην* (βλ. λ.) εἰς πολὺ ὅμως μικρὰ ποσά. Ἀδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ καὶ εὐδιάλυτος εἰς ἀλκοόλην, ἐξ ἧς καὶ κρυσταλλοῦται εἰς στιλβούσας βελόνας. Κέκτηται ναρκωτικὰς ἰδιότητας. Σ. Γ.

ἐλλεβορίτης *οἶνος*. Ὁ περιέχων ἐλλέβορον καὶ χρησιμοποιούμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὡς φάρμακον ἐμετικὸν ἢ κατὰ τῆς παραφροσύνης.

ἐλλεβοροποσία (ἡ), πόσις ἐλλεβόρου, ἀφεψήματος ἐξ ἐλλεβόρου, χάριν διανοητικῆς θεραπείας.

—*[Φαρμ.]* Τὸ ρίζωμα τοῦ *ἐλλεβόρου τοῦ μέλανος* (rhizoma d'Helleborus niger L.) ἀναγράφεται ἐνίοτε εἰς τὴν λαϊκὴν θεραπευτικὴν ὑπὸ τὴν μορφὴν ἀφεψημάτων ὡς διεγερτικὸν τοῦ στομάχου καὶ ὡς καρδιοτονωτικόν, τουτέστιν ὡς ἀναπλήρωμα τῆς δακτυλίτιδος. Παραγγελλόμενον εἰς μεγάλας δόσεις προκαλεῖ συχνάκις θανατηφόρους δηλητηριάσεις, συνοδευομένας ὑπὸ ἐμέτων, διαρροίας, παραλύσεως τῶν καρδιακῶν καὶ ἀναπνευστικῶν λειτουργιῶν. Τὸ ρίζωμα ἐλλεβόρου τοῦ μέλανος χρησιμεύει πρὸς παρασκευὴν τοῦ ἐκχυλίσματος τοῦ ἐλλεβόρου (Extractum Hellebori).

Περὶ τῶν ἀντιδότων διὰ τὰς ἐξ ἐλλεβόρου δηλητηριάσεις βλ. τ. Δ', σ. 85 γ'. Κ. Γ. Μ.

ἐλλέβορος (ὁ) (Helleborus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βατραχοειδῶν*. Οἱ ἐλλέβοροι εἶναι πόαι πολυετεῖς μὲ ἀνεπτυγμένον ρίζωμα, βλαστὸν κλαδώδη ἢ ἄκλωνον. Τὰ βασικὰ φύλλα τοῦ φυτοῦ εἶναι παλαμοειδῆ, ποδόνευρα καὶ μισχωτά. Τὰ φύλλα τοῦ βλαστοῦ καὶ τῶν κλάδων εἶναι ἄμισχα ἢ ἐνίοτε φέρουσι βραχύτατον, ὑποτυπώδη μίσχον, σαρκώδη καὶ βαθέως πρασίνου χρώματος. Τὰ ἄνθη εἶναι μεγάλα, κρεμάμενα καὶ μεμονωμένα ἢ κατὰ κῦμα διατεταγμένα κατὰ τὴν κορυφὴν τῶν ἀνωτέρων κλωνίων. Ἕκαστον ἄνθος φέρει κάλυκα ἐκ πέντε σεπάλων πεταλοειδῶν συνιστάμενον καὶ στεφάνην πολυοδοντωτήν. Οἱ στήμονες εἶναι πολυαριθμότατοι, ὁ στυλίσκος βραχύτατος καὶ ἀπολήγει εἰς ἁπλοῦν στίγμα. Ὁ καρπὸς εἶναι μονόσπερμος καὶ ἀποτελεῖται ἐκ πλείστων καρποφύλλων. Τὸ γένος περιλαμβάνει 12 εἴδη, ἅτινα ἀπαντῶσιν εἰς τὰς εὐκράτους ἢ ψυχρὰς χώρας τοῦ παλαιοῦ κόσμου καὶ ἀναπτύσσονται κυρίως εἰς ἀγόνους, πετρώδεις καὶ ἀκαλλιεργήτους ἐκτάσεις, τὰς ὁποίας καὶ κοσμοῦσι τόσον διὰ τοῦ κομψοῦ βλαστοῦ των ὅσον καὶ διὰ τοῦ λαμπροῦ φυλλώματός των. Τὰ ἄνθη των διανοίγονται κατὰ τὸ φθινόπωρον ἢ καὶ κατ' αὐτὸν ἔτι τὸν χειμῶνα. Γενικῶς οἱ ἐλλέβοροι ἀναδίδουσι δυσάρεστον ὀσμήν, ἥτις προκαλεῖ ἐλαφρὰν ναυτίασιν καὶ ἔχουσι γεῦσιν δριμεῖαν, πικρὰν καὶ καυστικήν.

Αἱ ἔντονοι φαρμακευτικαὶ ἰδιότητες τῶν ἐλλεβόρων, αἵτινες ἦσαν γνωσταὶ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, διαφέρουσι κατὰ τὸ ἀποτέλεσαα ὅπερ προκαλοῦσιν ἀναλόγως τῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν τοῦ τόπου ὅπου φύονται. Οἱ ἐλλέβοροι ἐνέχουσι, κατὰ διαφόρους ποσότητας, δηλητηριώδη τινὰ οὐσίαν γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἐλλεβορίνη*, ἥτις ἄλλοτε ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς τὴν φαρμακευτικὴν καὶ σήμερον κυρίως εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν διαφόρων καλλυντικῶν τοῦ δέρματος.

Ἀξιολογώτερα εἴδη εἶναι :

Ἐλλέβορος ὁ μέλας (Helleborus niger). Εἶναι φυτὸν πολυετὲς μὲ βλαστὸν κλαδώδη καὶ ἄφθονα εὐρέα φύλλα. Ἐν τῷ μέσῳ τούτων, ἅτινα εἶναι παλαμοειδῆ καὶ διακεχωρισμένα εἰς πλεῖστα τμήματα διὰ βαθειῶν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ἐντομῶν, ὑψοῦνται οἱ γυμνοὶ φύλλων ἀνθοφόροι κλῶνοι, οἵτινες κατὰ τὴν κορυφήν των φέρουσιν ἓν ἢ δύο ἄνθη ἐρυθρόλευκα. Τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι τὸ ὡραιότερον τοῦ γένους, ἄρχεται δὲ ἀνθοῦν κατὰ τὸ τέλος Δεκεμβρίου, ἐξ οὗ καὶ ὀνομάζεται κοινὸς χριστουγεννιάτικο τριαντάφυλλο καὶ ἡ ἄνθησίς του διαρκεῖ καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα. Ἀπαντᾷ εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν μεσημβρινὴν Εὐρώπην καὶ ἰδίως εὐδοκιμεῖ εἰς ὀρεινοὺς καὶ σκιεροὺς τόπους. Ἐπίσης καλλιεργεῖται καὶ εἰς τὰ βορειότερα ἔτι κλί-

Ἐλλέβορος ὁ μέλας.

ματα τῆς Εὐρώπης καὶ ἐν ἀνοικτῷ χώρῳ διὰ τὰ ὡραῖα ἄνθη του. Συνήθως καλλιεργοῦσι τοῦτον εἰς τόπους ὑγροὺς καὶ ἡμισκιεροὺς καὶ πολλαπλασιάζουσι τοῦτον ἢ διὰ σπορᾶς, τῶν σπόρων λαμβανομένων εὐθὺς μετὰ τὴν ὡρίμανσίν των, ἢ διὰ φυτεύσεως τῶν ἀποκοπτομένων νεαρῶν κλωνίων του. Ἐφ' ὅσον ὁ πολλαπλασιασμός του διενεργεῖται διὰ σπορᾶς, τότε τὸ φυτὸν δὲν ἀνθεῖ παρὰ μόνον κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τῆς φυτεύσεώς του. Ἐκ τοῦ εἴδους τούτου καὶ διὰ καταλλήλου ἐμβολιασμοῦ παρήχθησαν πλεῖσται ὅσαι ποικιλίαι. Ἡ ρίζα τοῦ εἴδους τούτου ἔχει χρῶμα ὑπόφαιον, εἶναι μᾶλλον μικρὰ καὶ καλύπτεται ὑπὸ λεπτοφυεστάτων νηματίων. Νωπὴ ἡ ρίζα ἔχει δριμεῖαν ὀσμὴν καὶ προκαλεῖ ναυτίασιν καὶ γεῦσιν ὑπόγλυκον ἐν ἀρχῇ, ἥτις κατόπιν γίνεται πικρὰ καὶ καυστική. Ἐπὶ τοῦ δέρματος ἐναποτιθεμένη ἡ ρίζα προκαλεῖ φλυκταίνας, ἐπὶ δὲ αἱμασσούσης πληγῆς ἀκατάσχετον ἔμετον. Γενικῶς ἡ ρίζα εἶναι ἐξαιρετικῶς δηλητηριώδης καὶ ὡς ἀντίδοτον τῶν ἐκ ταύτης προερχομένων δηλητηριάσεων ἐνδείκνυται ὁ καφὲς καὶ διάφορα ὑπόξυνα ποτά. Ἡ ξηρὰ ρίζα τοῦ φυτοῦ τούτου χρησιμοποιεῖται ὡς ἐμετικόν, καθαρτικὸν καὶ ἐμμηναγωγὸν φάρμακον. Μετὰ πάροδον ἀρκετοῦ χρονικοῦ διαστήματος ἡ ρίζα χάνει σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου τὰς καθαρτικὰς αὐτῆς ἰδιότητας, ἀλλὰ διατηρεῖ τὰς ἐξαλλοιωτικὰς ὡς καὶ τὰς διουρητικὰς καὶ πταρμικὰς τοιαύτας. Οἱ ἀρχαῖοι ἐχρησιμοποίουν τοῦτον κατὰ τὰς παθήσεις τοῦ ἐγκεφάλου, τὴν ἀμηνόρροιαν, τὸν ὕδρωπα, τοὺς διαλείποντας πυρετούς, τὴν ἐπιληψίαν, τὴν χορείαν (πάθησις τῶν νεύρων), τὰ ἐκζέματα καὶ γενικῶς τὰς νευρικὰς παθήσεις, δι' ὃ οἱ ἀρχαῖοι διὰ τοῦ *«ἐλλεβορίζειν τινά»*, ἠννόουν ὅτι ὁ δι' ὃν ἐλέγετο ἐχρειάζετο ἐλλέβορον, ὡς πάσχων τὰς φρένας. Σήμερον ἐγκατελείφθη τελείως ἡ διὰ τοῦ ἐλλεβόρου θεραπεία καὶ μόνον εἰς σπανιωτάτας περιπτώσεις δίδεται καὶ ἐκεῖ ὅπου οὐδὲν ἕτερον φάρμακον ἐνεργεῖ. Εἰς τὴν κτηνιατρικὴν χρη-

Digitized by Google

σιμοποιεῖται συχνότερον καὶ δίδεται κυρίως εἰς τοὺς ἵππους ἀντὶ καθαρτικοῦ. Ἀπαντᾷ καὶ παρ' ἡμῖν εἰς πολλὰ μέρη.

Ἐλλέβορος ὁ χλωρὸς (Helleborus viridus). Τὸ εἶδος τοῦτο διακρίνεται τοῦ προηγουμένου ὡς ἔχον μικρότερον μέγεθος, φύλλα στενότερα καὶ ἄνθη πρασινοκίτρινα. Φύεται ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἰδίως ἐν Ἀγγλίᾳ, Γαλλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ. Εὐδοκιμεῖ εἰς ὀρεινὰς δασώδεις ἐκτάσεις, πετρώδεις τοιαύτας ὡς καὶ εἰς ὑψηλὰς πεδιάδας. Πάντα τὰ μόρια τοῦ εἴδους τούτου ἔχουσι δριμεῖαν καὶ δυσάρεστον ὀσμήν. Ἡ γεῦσις τοῦ ἐλλεβόρου τοῦ χλωροῦ εἶναι ἔτι πικροτέρα τοῦ προηγουμένου εἴδους, περισσότερον καυστικὴ καὶ ὡς ἐκ τούτου ἔχει ἐντονωτέρας ἰδιότητας τοῦ προηγουμένου εἴδους. Χρησιμοποιεῖται κατὰ τῶν παθήσεων τοῦ δέρματος, τοὺς διαλείποντας πυρετούς, τὴν παραφροσύνην, τὴν μανίαν γενικῶς, τὴν ὑποχονδρίαν, τὰ ἐκζέματα κ.τ.λ. Τὸ ἀφέψημα τούτου μετὰ μέλιτος ἀναμιγνυόμενον χρησιμοποιεῖται ἐν Ἰταλίᾳ διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν μυιῶν.

Ἐλλέβορος ὁ δύσοσμος (Helleborus foetidus). Τὸ εἶδος τοῦτο ἔχει βλαστὸν ἀνεπτυγμένον, πολυκλαδώδη, φύλλα ζωηρῶς πράσινα καὶ ἄνθη κατὰ κορύμβους διατεταγμένα ὑποπρασίνου χρώματος

Ἐλλέβορος ὁ δύσοσμος.

καὶ ἐρυθρὰ κατὰ τὸ ἄκρον τῶν πετάλων. Τὸ εἶδος τοῦτο καλλιεργεῖται πολλαχοῦ πρὸς κόσμον, τόσον διὰ τὸ πυκνὸν φύλλωμά του, ὅσον καὶ διὰ τὰ ὡραιότατα ἄνθη, ἅτινα ἀναφαίνονται εἰς πολλὰ μέρη κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ διατηροῦνται μέχρι τοῦ Φεβρουαρίου. Ἡ ὀσμή του εἶναι λίαν δυσάρεστος. Ὁ ἐλλέβορος ὁ δύσοσμος φύεται σχεδὸν πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ εὐδοκιμεῖ ἰδίως εἰς ἀκαλλιεργήτους, ἀγόνους καὶ πετρώδεις ἐκτάσεις. Κατὰ τὰς ἰδιότητάς του καὶ τὰς χρήσεις του δὲν διαφέρει οὐσιωδῶς τῶν δύο προηγουμένων εἰδῶν· ἰδίως ὅμως χρησιμοποιεῖται ὡς ἀνθελμιντικὸν φάρμακον. Ἐπειδὴ ἀπαντᾷ σχεδὸν πανταχοῦ, παίζει σπουδαιότατον ῥόλον, χρησιμοποιούμενον εὐρέως ὡς λαϊκὸν φάρμακον. Πολλοὶ χωρικοὶ ὀρεινῶν μερῶν τῆς Ἑλλάδος, καὶ τῆς Ἰταλίας ἰδίως, λαμβάνουσι τὸ εἶδος τοῦτο ὡς καθαρτικόν, ἀλλὰ πολλάκις ἐπιφέρει ἐπικινδύνους ἐπιπλοκὰς τοῦ ὀργανισμοῦ, ὡς δηλητηρίασιν κτλ. Εἰς τὰ περίχωρα τῆς Νεαπόλεως τῆς Ἰταλίας τὴν ῥίζαν καὶ ἰδίως τὰ φύλλα τοῦ ἐλλεβόρου τούτου χρησιμοποιοῦσι κατὰ τῆς ὀδονταλγίας. Τὰ κτήνη οὐδόλως θίγουσι τὸ φυτὸν τοῦτο, ὡς καὶ τὰ προηγούμενα εἴδη, ἂν καὶ ἐνίοτε τὰ πρόβατα, ἅτινα ἐξέρχονται τῶν χειμερινῶν ἐγκαταστάσεών των, τρώγουσι τοὺς νεαροὺς βλαστοὺς τοῦ φυτοῦ τούτου μὲ ἀποτέλεσμα, ἐκτὸς οὐχὶ συχνῶν περιπτώσεων δηλητηριάσεων, νὰ προσβληθῶσιν ὑπὸ διαρροίας.

Ἐλλέβορος ὁ ἀνατολικὸς (Helleborus orientalis). Τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι τὸ γνωστότερον καὶ τὸ εὐχρηστότερον τοῦ γένους. Παρουσιάζει πλείστας ὁμοιότητας πρὸς τὸν ἐλλέβορον τὸν χλωρόν, ἀλλ' ἔχει πλατύτερα φύλλα καὶ μεγαλύτερα ἄνθη, χρώματος ὑποπρασίνου ἢ ὑποφαίου μὲ πορφυροϊώδεις ἀποχρώσεις. Ἀπαντᾷ ἐν Ἑλλάδι, εἰς τὰ περίχωρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ τὰς περὶ τὸν Εὔξεινον πόντον χώρας, καὶ φύεται εἰς ὀρεινὰς καὶ ἀκαλλιεργήτους ἐκτάσεις. Ἔχει κατά τι ἀτονωτέρας ἰδιότητας ἢ ὁ ἐλλέβορος ὁ μέλας καὶ εἶναι γνωστότατος ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων.

Ἡ ἀνακάλυψις τῶν καθαρτικῶν ἰδιοτήτων τοῦ εἴδους τούτου ὀφείλεται εἰς τὸν ποιμένα καὶ μάντιν Μελάμποδα, ὅστις πρῶτος παρετήρησε τὴν ἐνέργειαν ἣν ἔφερεν ἐπὶ τῶν αἰγῶν του, ὅταν ἔτρωγον τοῦτον· ἀπὸ τοῦ ὀνόματός του ὠνόμασε τοῦτον *μελαμπόδιον*, ὅπερ ἦτο ἐν μεγάλῃ χρήσει εἰς τοὺς ἰατροὺς τῆς ἀρχαιότητος. Ἡ φήμη τοῦ εἴδους τούτου ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν ἀποτελεσματικὴν χρῆσιν αὐτοῦ, ἣν ἔκαμεν ὁ Μελάμπους διὰ νὰ θεραπεύσῃ ἐκ τῆς μανίας μίαν τῶν θυγατέρων τοῦ βασιλέως Προτέως, τὴν ὁποίαν πλεῖστοι ὀνομαστοὶ ἰατροὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐδοκίμασαν ματαίως νὰ θεραπεύσωσιν. Ἔκτοτε ἡ χρῆσίς του διὰ τὴν θεραπείαν τῆς παραφροσύνης ἐγενικεύθη, καὶ πρὸς

Ἐλλέβορος ὁ ἀνατολικός.

τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐπρομηθεύοντο φυτὰ προερχόμενα ἐξ Ἀντικυθήρων. Οἱ ἀρχαῖοι τοσαύτην πεποίθησιν εἶχον εἰς τὰς τονωτικὰς τῆς μνήμης ἰδιότητας αὐτοῦ, ὥστε πλεῖστοι ὅσοι φιλόσοφοι ἐλάμβανον τοῦτον διὰ νὰ διευκολύνωσι τὴν μνήμην των, ὁσάκις ἐπρόκειτο νὰ ἐκφωνήσωσι δημόσιόν τινα λόγον. Πολλάκις πολλοὶ ἔκαμνον κατάχρησιν τούτου, ὁπότε καὶ παρουσίαζον συμπτώματα δηλητηριάσεως, ἅτινα ἦσαν γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα ἐλλεβορισμός. Μεγάλην ὅλως ἐκτίμησιν ἔτρεφον πρὸς τὸν ἐκ τοῦ Ἑλικῶνος ἢ τοῦ Παρνασσοῦ προερχόμενον ἐλλόβορον. Ἡ ῥίζα αὐτοῦ συνηθροίζετο κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ φθινοπώρου. Κατὰ τὴν ἐκρίζωσιν τοῦ φυτοῦ τούτου ἐλάμβανον χώραν ἀληθεῖς ἱεροτελεστίαι καὶ πάντες οἱ παρευρισκόμενοι προσηύχοντο εἰς τὸν Ἀπόλλωνα καὶ τὸν Ἀσκληπιόν. Προσέτι ἐνομίζετο, ὅτι, ἐὰν καθ' ὃν χρόνον ἐγίνετο ἡ ἐκρίζωσις ἀνεφαίνετο εἰς τὸν ὁρίζοντα ἀετὸς ἢ ἱέραξ καὶ ἔβλεπε τὴν ἐκ τῆς ἐκριζώσεως προξενηθεῖσαν ὀπήν, ἐκεῖνος ὅστις ἔκαμε τὴν ὀπὴν διὰ νὰ ἐκριζώσῃ τὸ φυτὸν ἀφεύκτως θὰ ἀπέθνησκε, διὰ τοῦτο προσεπάθουν διὰ παντὸς τρόπου κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκριζώσεως ν' ἀπομακρύνωσι τὰ ἁρπακτικὰ γενικῶς πτηνά. Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ ἐλλεβόρου εἶχεν ἐπίσης καὶ ἐκτρωτικὰς ἰδιότητας, ὁπότε τὸν μετεχειρίζοντο ὑπὸ μορφὴν καταπλάσματος, ὅπερ ἔθετον κατὰ τὸ ὑπογάστριον. Κατὰ τὸν Διοσκορίδην ὁ ἐλλέβορος ἔπαιζε σπουδαιότατον ῥόλον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ τακτικὴ καὶ ἐπὶ πάντων σχεδὸν τῶν ἀσθενειῶν χρησιμοποίησις τούτου προεκάλει συχνοὺς θανάτους ἐκ δηλητηριάσεων, κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους ἀπηγορεύθη ἡ χρῆσις τούτου εἰς τοὺς γέροντας, τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδία. Εἰς πολλὰ μέρη διὰ τοῦ ἀφεψήματος τοῦ ἐλλεβόρου ἐρράντιζον τὰ πέριξ τῶν οἰκιῶν των, ὅπως ἀπομακρυνθῶσι τὰ κακὰ πνεύματα. Προσέτι ἐπίστευον ὅτι ὅστις ἔπινε γάλα ἐξ αἰγός, ἥτις ἐτρέφετο ἐξ ἐλλεβόρου, ἐθεραπεύετο ἐκ τῆς παραφροσύνης.

Ὁ Ἄραψ ἰατρὸς Ibn-Sina ἐγνώρισε κάλλιστα τὸ φυτὸν τοῦτο καὶ ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ περιέγραψε τὰς ποικίλας αὐτοῦ ἰδιότητας καὶ τὰ ἐκ τῆς χρήσεως τούτου ἀποτελέσματα, ἅτινα συχνάκις ἐπέφερον καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον.

Πρῶτος ὁ Tournefort καθώρισε τὸν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις γνωστὸν ἐλλέβορον, ὅστις ἦτο ὁ ὑπὸ τὸ σημερινὸν ὄνομα γνωστὸς *ἐλλέβορος ὁ ἀνατολικὸς* καὶ οὐχὶ ὁ *ἐλλέβορος ὁ μέλας*, ὅπως πολλοὶ μέχρι τῆς ἐποχῆς τούτου διετείνοντο. Ὁ διάσημος οὗτος φυσιοδίφης κατὰ τὸ ταξίδιόν του, ὅπερ ἔκαμεν ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἀνεῦρε τὸ φυτὸν τοῦτο καὶ ἐπληροφορήθη τὰς ποικίλας παρὰ τῷ λαῷ χρησιμοποιήσεις του.

Οἱ Τοῦρκοι μέχρι σήμερον ἔτι ἀποδίδουσιν εἰς τὸν ἐλλέβορον θαυμαστὰς ἰδιότητας καὶ ποικίλως χρησιμοποιοῦσι τοῦτον ἐν τῇ λαϊκῇ ἰατρικῇ. Ὁ ἐλλέβορος ὁ ἀνατολικὸς καὶ σήμερον ἔτι εἶναι γνωστότατος παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα *σκάρφη* ἢ *σκαρπί*, τοῦ ὁποίου ἡ ῥίζα χρησιμοποιεῖται εἰς πλεῖστα μέρη διὰ τὰς διαφόρους νόσους τῶν κτηνῶν. Ὁ ἐλλέβορος οὗτος ἢ ἡ σκάρφη κατὰ τὴν δοξασίαν πολλῶν ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ σκαρφίζει τὰ δένδρα τῶν ἐχθρῶν, τὰ ὁποῖα ἐπιθυμοῦσι νὰ ἀποξηράνωσιν, ἢ τὰ ζῷα ἅτινα θέλουσι νὰ δηλητηριάσωσι, διότι νομίζουσιν ὅτι καὶ τμῆμα ἔτι ῥίζης ἐὰν παρεμβληθῇ ὑπὸ τὸν φλοιὸν τοῦ δένδρου ἢ ὑπὸ τὸ δέρμα τοῦ ζῴου ἐν ἐλαχίστῳ χρονικῷ διαστήματι καὶ τὸ δένδρον ξηραίνεται καὶ τὸ ζῷον ἀποθνήσκει. Ὁ Ὀρφανίδης εἰς τὰ «Γεωπονικά» ἀναφέρει ὅτι εἰς πολλὰ μέρη πολλαὶ μαγγανεῖαι καὶ θανατηφόρα σκευάσματα τελοῦνται.

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

ἔλλειμμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐλλείπειν, τοῦ παραλείπειν τι ὀφειλόμενον, παράλειψις ὑποχρεώσεως, σφάλμα, καθυστέρησις φόρου (ἀρχ.)· || τὸ ἐλλεῖπον πρὸς συμπλήρωσιν ἑνὸς ὅλου, ἀντίθ. *πλεόνασμα*: «τὸ ἔλλειμμα τοῦ προϋπολογισμοῦ», «αἱ εἰσπράξεις τοῦ φόρου παρουσίασαν ἔλλειμμα», ἤτοι τὰ εἰσπραχθέντα εἶναι ὀλιγώτερα τῶν ὑπολογισθέντων, «τὸ ἔλλειμμα τοῦ ταμείου ἀνέρχεται εἰς ἑκατὸν χιλιάδας δραχμῶν»· || «κάλυψις τοῦ ἐλλείμματος» συμπλήρωσις δι' ἄλλων εἰσπράξεων.

— *[Δημόσ. Λογιστ.]* Ἐν τῷ δημοσίῳ λογιστικῷ ἢ τῷ προϋπολογισμῷ τοῦ κράτους ὁμιλοῦμεν περὶ *ἐλλείμματος*, ὅταν τὸ σύνολον τῶν δαπανῶν τῶν ἀναγραφομένων ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τῶν ἐξόδων δὲν ἰσοῦται πρὸς τὸ σύνολον τῶν προσόδων τοῦ κράτους, τῶν ἀναγραφομένων ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τῶν ἐσόδων. Ἡ ἔννοια τοῦ τοιούτου ἐλλείμματος διαφέρει πολλαπλῶς τῆς ἐννοίας τοῦ ἐλλείμματος ἐν τῇ ἰδιωτικῇ (ἐμπορικῇ) λογιστικῇ. Τὸ ἔλλειμμα ἐν τῷ προϋπολογισμῷ δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν περιουσιακὴν κατάστασιν τοῦ κράτους, ἀλλὰ προκύπτει μεταξὺ τῶν προσόδων καὶ ἐξόδων αὐτοῦ, τῶν ἐξόδων ὄντων σημαντικωτέρων τῶν ἐσόδων. Τοὐναντίον τὸ ἔλλειμμα ἐν τῇ ἐμπορικῇ λογιστικῇ ἀναφέρεται εἰς τὴν περιουσιακὴν κατάστασιν τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ συνεπῶς συνεπάγεται ἢ τὴν μείωσιν τοῦ κεφαλαίου αὐτῆς ἢ τὴν ἀνάγκην νέας καταθέσεως κεφαλαίου ἢ τὴν ἐξεύρεσιν πιστώσεων. Τὸ ἔλλειμμα ὅμως τοῦ προϋπολογισμοῦ καλύπτεται εἴτε διὰ τῆς συνάψεως δανείων, μακροπροθέσμων ἢ βραχυπροθέσμων, εἴτε διὰ τῆς ἐκδόσεως χαρτονομίσματος, εἴτε διὰ τῆς ἐξευρέσεως νέων προσόδων (φόροι, ἐκποίησις τῆς περιουσίας τοῦ κράτους κλπ.), εἴτε διὰ τῶν πιστωτικῶν ὑπολοίπων τῶν ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ λογαριασμῶν. Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι προκειμένου μὲν περὶ ἐμπορικῆς λογιστικῆς δέον νὰ ὁμιλῶμεν οὐχὶ περὶ ἐλλείμματος, ἀλλὰ περὶ ζημίας τῆς ἐπιχειρήσεως, προκειμένου δὲ περὶ ἐλλείμματος τοῦ προϋπολογισμοῦ δυνάμεθα ἄλλως νὰ ὁμιλῶμεν καὶ περὶ διαταράξεως τοῦ ἰσοζυγίου ἢ τῆς ἰσοσκελίσεως προϋπολογισμοῦ. Ἐπίσης ἐν τῇ ἐμπορικῇ λογιστικῇ ἔλλειμμα εἶναι δυνατὸν νὰ προκύψῃ εἰς τὴν κίνησιν τῶν διαφόρων λογαριασμῶν τῆς ἐπιχειρήσεως. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο πιθανὸν νὰ ὀφείλεται εἰς τυχαῖα γεγονότα. Ἡ ἀπώλεια π. χ. χρηματικοῦ ποσοῦ συνεπάγεται ἔλλειμμα ἐν τῷ λογαριασμῷ «Ταμεῖον». Δύναται ὅμως νὰ ὀφείλεται καὶ εἰς τὸ γεγονὸς τῆς κακῆς διαχειρίσεως καὶ πορείας τῆς ἐπιχειρήσεως. Προφανῶς ἡ ὕπαρξις τοιούτου ἐλλείμματος ἔν τινι λογαριασμῷ τῆς ἐπιχειρήσεως συντείνει εἰς τὴν μείωσιν τῶν κερδῶν αὐτῆς ἢ καὶ συνεπάγεται ζημίαν, ἥτις ἐμφανίζεται ἐν τῷ ἰσολογισμῷ τῆς ἐπιχειρήσεως. Τοὐναντίον ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τοῦ κράτους ὡς ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς ἑνότητος τοῦ προϋπολογισμοῦ, καθ' ἣν πάντα τὰ ἔξοδα καὶ ἔσοδα τοῦ κράτους δέον νὰ ἐμφανίζωνται ἐν τῷ προϋπολογισμῷ, τῆς ἀρχῆς τῆς καθολικότητος τοῦ προϋπολογισμοῦ, καθ' ἣν τὰ μὲν ἔξοδα δέον νὰ ἀναγράφωνται μεταξὺ τῶν ἐξόδων, τὰ δὲ ἔσοδα μεταξὺ τῶν ἐσόδων, καὶ τέλος τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀνεκκαθαρίστου προϋπολογισμοῦ, καθ' ἣν ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τῶν ἐσόδων ἀναγράφεται τὸ ἀνεκκαθάριστον προϊὸν τῶν εἰσπράξεων ἐκ τῶν προσόδων τοῦ κράτους, ἤτοι ἄνευ τῆς ἀφαιρέσεως τῶν ἐξόδων πρὸς εἴσπραξιν τούτων· ἕνεκα τῶν τριῶν τούτων ἀρχῶν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ λόγος, ὅσον ἀφορᾷ τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ κράτους, περὶ μερικοῦ ἐλλείμματος. Μόνον ἐν περιπτώσει μὴ πραγματοποιήσεως τῶν προβλέψεων τοῦ προϋπολογισμοῦ, ὅσον ἀφορᾷ μὲν τὰ ἔξοδα ὁμιλοῦμεν περὶ ὑπάρξεως ἀδιαθέτων πιστώσεων, ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὰ ἔσοδα περὶ μὴ ἐλάσσονος ἀποδόσεως τῶν φόρων. Ἐπειδὴ ὅμως ὑπάρχουσι κατὰ παράβασιν τῆς εἰρημένης ἀρχῆς τῆς ἑνότητος τοῦ προϋπολογισμοῦ λογαριασμοὶ καὶ διαχειρίσεις ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ, εἶναι δυνατὸν νὰ προκύψῃ ἐκ τῆς κινήσεως αὐτῶν χρεωστικὸν ὑπόλοιπον (*ἔλλειμμα*) ἢ πιστωτικὸν ὑπόλοιπον (*περίσσευμα*). Τὰ ὑπόλοιπα ταῦτα ἐμφανίζονται ἐν τῷ ἰσολογισμῷ τοῦ δημοσίου θησαυροῦ, ἐν ᾧ ἀναγράφεται ἐπίσης τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐκτελέσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ. Οὕτως ὁ ἰσολογισμὸς τοῦ δημοσίου θησαυροῦ ἐμφανίζει τὴν δημοσιονομικὴν γενικῶς κατάστασιν τοῦ κράτους, ὅπως ὁ ἰσολογισμὸς ἐν τῇ ἐμπορικῇ λογιστικῇ τὴν περιουσιακὴν κατάστασιν τῆς ἐπιχειρήσεως. Τέλος δέον νὰ προστεθῇ ὅτι εἶναι δυνατὸν ἔν τινι χρονολογίᾳ τῆς οἰκονομικῆς χρήσεως καὶ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ νὰ συμβῇ, ὥστε ἡ ἀπόδοσις τῶν προσόδων νὰ μὴ ἐπαρκῇ διὰ τὰ ἔξοδα. Τὸ κράτος ὡς μέσον θεραπείας χρησιμοποιεῖ τὴν ἔκδοσιν ἐντόκων γραμματίων. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ δέον νὰ ὁμιλῶμεν οὐχὶ περὶ ἐλλείμματος, ἀλλ', ὡς παρατηρεῖ ὁ καθηγητὴς Ἀνδρεάδης, περὶ προεξοφλήσεως μελλουσῶν προσόδων τοῦ κράτους.

Π. Β. ΔΕΡΤΙΛΗΣ

ἐλλειμματίας, *—ου* (ὁ)· ὁ ἔχων ἔλλειμμα, ἐπὶ ταμιῶν καὶ διαχειριστῶν, ὅταν ἡ ἀπόδοσις τοῦ λογαριασμοῦ παρουσιάζῃ ἔλλειμμα: «ὁ ταμίας Α καταδιώκεται ὡς ἐλλειμματίας».

ἐλλειπὴς (ὁ, ἡ), **—ὲς** (τό)· βλ. *ἐλλιπής*.

ἐλλειπτικός, *—ή*, *—όν*· ὁ ἔχων ἐλλείψεις, ὁ κατ' ἔλλειψιν: «ἐλλειπτικὰ ῥήματα»· || ὁ ἔχων σχῆμα γεωμετρικῆς ἐλλείψεως: «ἐλλειπτικὴ τροχιά».—Ἐπίρρ. ***ἐλλειπτικῶς***· κατ' ἔλλειψιν.

Digitized by Google

— ἐλλειπτικά, ἢ *ἐλλιπῆ, πτωτικὰ [Γραμματ.].* Καλοῦνται οὕτω τὰ ὀνόματα ἐκεῖνα, ἅτινα δὲν ἀπαντῶσιν εἰς πάντας τοὺς τύπους. Διαιροῦνται δὲ εἰς *ἐλλειπτικὰ κατ' ἀριθμὸν* καὶ *ἐλλειπτικὰ κατ' ἀριθμὸν ἅμα καὶ πτῶσιν.*

α') *Ἐλλειπτικὰ κατ' ἀριθμὸν* εἶναι: 1) τὰ κύρια ὀνόματα προσώπων (ἀνθρώπων, θεῶν), τόπων, πόλεων, χωρῶν, νήσων, ποταμῶν, ὀρέων, λιμνῶν, μηνῶν κλπ.: Σωκράτης, Ἀσπασία, Ζεύς, Ἀθηνᾶ, Ἀττική, Ἀθῆναι, Κόρινθος, Ἑλλάς, Εὔβοια, Κρήτη, Πηνειός, Ὄλυμπος, Κωπαΐς, Ἑκατομβαιών, Αἰγαῖον, Σαρωνικός· 2) τὰ ὀνόματα τῶν ἑορτῶν: τὰ Διονύσια, τὰ Ὀλύμπια, τὰ Ἴσθμια, τὰ Παναθήναια, τὰ Πλυντήρια, τὰ Χριστούγεννα, τὰ Θεοφάνια, τὰ Φῶτα· 3) τὰ ὀνόματα τῶν μετάλλων: ὁ χρυσός, ὁ ἄργυρος, ὁ σίδηρος, ὁ χαλκός· 4) ὁ αἰθήρ, ὁ ἀήρ, ἡ γῆ, αἱ δυσμαί, τὸ ἔαρ, τὰ ἔγκατα, οἱ ἐτησίαι, ὁ βορρᾶς, ὁ νότος, ἡ ἀνατολή, ἡ ἑσπέρα, ἡ δύσις, ἡ ἕως, ὁ οὐρανός, τὸ μέλι, τὸ κνέφας, τὸ νέκταρ, τὸ γῆρας· 5) τὰ ἀριθμητικά: εἷς, μία, ἕν, δύο, τρεῖς, τέσσαρες· 6) ὀνόματα δένδρων: ὁ φελλός, ὁ λωτός, ὁ πάπυρος, ὁ κότινος· 7) ὅσα ὀνόματα ἐκ φύσεως ὄντα πολλὰ δὲν ἔχουσιν ἑνικὸν ἀριθμόν: α') οἱ Διόσκουροι (οἱ υἱοὶ τοῦ Διὸς Κάστωρ καὶ Πολυδεύκης), οἱ Πᾶνες (οἱ υἱοὶ τοῦ Πανός), Αἴαντε (οἱ δύο Αἴαντες), οἱ Ἑρμαῖ (αἱ στῆλαι τοῦ Ἑρμοῦ)· β') ἡ λαμβάνονται προσηγορικῶς πρὸς δήλωσιν ὁμοίων προσώπων: Κλέαρχοι, ὅμοιοι τῷ Κλεάρχῳ, δηλαδὴ ἔμπειροι στρατηγοί, Ἀριστεῖδαι, δηλαδὴ δίκαιοι, Κλέωνες, δηλαδὴ φαῦλοι, δημαγωγοί· γ') τὰ ἄλφιτα, τὰ ὑπάρχοντα, τὰ δίοπτρα (καὶ ἐν τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ: τὰ ματογυάλια, τὰ μάγια, τὰ μεσάνυχτα, τὰ κόλλυβα, τὰ γεροντάματα, τὰ γερατειά, τὰ τρεχάματα, τὰ καταμήνια, τὰ ἡμερομήνια, τὰ χνότα, τὰ νιᾶτα, τὰ τρίμερα, τὰ νιάμερα, τὰ σαράντα, τὰ ἥπατα, τὰ ἔργατα, τὰ φρένα, τὰ βόλτα.

β') *Ἐλλειπτικὰ κατ' ἀριθμὸν ἅμα καὶ κατὰ πτῶσιν* εἶναι: 1) τὸ ὄναρ, τὸ ὕπαρ, ἡ θέμις, μόνον καθ' ἑνικὴν ὀνομαστικὴν καὶ αἰτιατικήν· 2) ἡ *μάλη* καθ' ἑνικὴν γενικὴν μόνον ἐν τῇ φράσει: ὑπὸ μάλης· 3) τὸ ὄφελος μόνον καθ' ἑνικὴν ὀνομαστικήν· 4) νέωτα κατ' αἰτιατικὴν μόνον ἐν τῇ φράσει: ἐς νέωτα· 5) μέλε, τᾶν καθ' ἑνικὴν κλητικὴν μόνον: ὦ μέλε, ὦ τᾶν· 6) λίπα καθ' ἑνικὴν αἰτιατικὴν μόνον μετὰ τῶν ῥημάτων ἀλείφεσθαι καὶ χρίεσθαι· 7) ἡ ἀλληλοπαθὴς ἀντωνυμία· 8) αἱ αὐτοπαθεῖς ἀντωνυμίαι μὴ ἔχουσαι ὀνομαστικήν· 9) τὸ σέβας καὶ τὸ χρέως καθ' ἑνικὴν ὀνομαστικὴν καὶ αἰτιατικὴν μόνον. Ε.Δ.Π.

— ἐλλειπτικά, ἢ *ἐλλιπῆ, ῥήματα [Γραμματ.].* Καλοῦνται οὕτω τὰ ῥήματα ἐκεῖνα, ἅτινα συμπληροῦσι τοὺς χρόνους ἐκ διαφόρων θεμάτων συγγενῶν αὐτοῖς κατὰ τὴν σημασίαν. Εἶναι δὲ ἐλλειπτικὰ ἢ ἐλλιπῆ ῥήματα τὰ ἑξῆς: ἀγορεύω, αἱρῶ, αἱροῦμαι, ἕλκω, ἔρχομαι, ἐρωτῶ, ἐσθίω, ζῶ, θέω, καθίζω, λέγω, ὀνίνημι, ὁρῶ, πάσχω, πίνω, πίπτω, πωλῶ, πιπράσκω, ἀποδίδομαι, παίω, τύπτω, πατάσσω, πλήττω, σκοπῶ, σκοποῦμαι, τρέχω, φέρω, ὠνοῦμαι. Ε. Δ. Π.

— ἐλλειπτικὰ μαγνητικὰ πεδία *[Φυσ.].* Γενικωτέρα περίπτωσις τῶν στρεφομένων μαγνητικῶν πεδίων. Τὸ διάνυσμα τοῦ μαγνητικοῦ πεδίου ΟΒ ἀλλάσσει μέγεθος καὶ διεύθυνσιν ἐν τῷ ἐπιπέδῳ, οὕτως ὥστε, τῆς ἀρχῆς του παραμενούσης σταθερῶς ἐν Ο, τὸ τελικὸν σημεῖον διαγράφει ἔλλειψιν. Ἐλλειπτικὰ μαγνητικὰ πεδία παράγονται ὑπὸ δύο καθέτως πρὸς ἄλληλα παλλομένων μαγνητικῶν πεδίων, τῶν ὁποίων τὰ μέγιστα δὲν εἶναι ἴσα, ἢ ἡ διαφορὰ φάσεως διάφορος τῶν 90°. Εἰς περίπτωσιν ἰσότητος τῶν μεγίστων καὶ διαφορᾶς φάσεως 90°, παράγεται ἡ σπουδαιοτάτη μερικὴ περίπτωσις τῶν κυκλικῶν μαγνητικῶν πεδίων (βλ. *μαγνητικὸν πεδίον*). Γ. Θ. Κ.

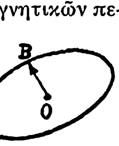

— ἐλλειπτικὰ ὁλοκληρώματα *[Μαθημ.].* Καλοῦνται οὕτω τὰ ὁλοκληρώματα:

$$\int R\left(x, \sqrt{P}\right)dx$$

ἔνθα ἡ ὁλοκληρωτέα συνάρτησις R εἶναι ῥητὴ συνάρτησις τῶν x καὶ $\sqrt{P}$, τὸ δὲ P πολυώνυμον βαθμοῦ ἴσου πρὸς 3 ἢ 4. Ταῦτα εἶναι ὑπερβατικαὶ συναρτήσεις μὴ ἀναγόμεναι εἰς τὰς στοιχειώδεις συναρτήσεις. Ὠνομάσθησαν ἐλλειπτικά, διότι παρουσιάσθησαν τὸ πρῶτον κατὰ τὴν εὕρεσιν τοῦ μήκους τόξου τῆς ἐλλείψεως. Ἐὰν ὁ βαθμὸς τοῦ πολυωνύμου P εἶναι μεγαλύτερος τοῦ 4, τὸ ἀνωτέρω ὁλοκλήρωμα εἶναι ἐπίσης νέα ὑπερβατικὴ συνάρτησις καλουμένη *ὑπερελλειπτικὸν ὁλοκλήρωμα.* Ὁ ὑπολογισμὸς τῶν ἐλλειπτικῶν καὶ ὑπερελλειπτικῶν ὁλοκληρωμάτων ἀνάγεται εἰς τὸν ὑπολογισμὸν δύο εἰδῶν ὁλοκληρωμάτων:

$$G_\mu \equiv \int \frac{x^\mu\, dx}{\sqrt{P}} \quad (\alpha'.\ \text{εἴδους})$$

$$Q_\nu \equiv \int \frac{dx}{(x-a)^\nu \sqrt{P}} \quad (\beta'.\ \text{εἴδους})$$

Ἀποδεικνύεται ὅτι ἂν τὸ πολυώνυμον P εἶναι k βαθμοῦ, τὰ ὁλοκληρώματα α' εἴδους εἶναι k-1 τὸ πλῆθος, δηλαδὴ τ' ἀντιστοιχοῦντα εἰς τιμὰς τοῦ μ=0,1,... k—2 β' εἴδους καὶ τὸ ὁλοκλήρωμα $\int \frac{dx}{(x-a)\sqrt{P}}$

Ταῦτα δὲ εἶναι καὶ αἱ μόναι εἰσερχόμεναι νέαι ὑπερβατικαὶ συναρτήσεις διὰ τῶν ὑπερελλειπτικῶν ὁλοκληρωμάτων. Οὕτως ἂν k=3 (ἐλλειπτικὸν ὁλοκλήρωμα) αἱ νέαι ὑπερβατικαὶ συναρτήσεις εἶναι:

$$\int \frac{dx}{\sqrt{P}}, \quad \int \frac{x dx}{\sqrt{P}}, \quad \int \frac{dx}{(x-a)\sqrt{P}},$$

Τὰ τελευταῖα ταῦτα ὑπολογίζονται διὰ τῶν ἐλλειπτικῶν συναρτήσεων ὡς ἑξῆς:

Ἂν $P=ax^3+\beta x^2+\gamma x+\delta$ διὰ τῆς ἀντικαταστάσεως $x=y-\frac{\beta}{3a}$ φεύγει ὁ δευτεροβάθμιος ὅρος καὶ τὸ P γράφεται:

$$ay^3+ky+\lambda=\frac{a}{4}\,(4y^3-g_2y-g_3),$$

$$\text{ἔνθα } g_2=-4k \text{ καὶ } g_3=-4\lambda$$

καὶ τ' ἀνωτέρω ὁλοκληρώματα ἀνάγονται εἰς τὰ ἑξῆς:

$$\int \frac{dy}{\sqrt{4y^3-g_2y-g_3}}, \quad \int \frac{y\, dy}{\sqrt{4y^3-g_2y-g_3}},$$

$$\int \frac{dy}{(y-a)\sqrt{4y^3-g_2y-g_3}}$$

Ἐὰν εἰς ταῦτα γίνῃ ἡ ἀντικατάστασις y=℘u καὶ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ ἀλγεβρικὴ σχέσις, ἥτις συνδέει τὴν ℘u καὶ ℘'u (βλ. *ἐλλειπτικαὶ συναρτήσεις*), δηλαδὴ ἡ $(\wp' u)^2=4\wp u^3-g_2\wp u-g_3$, τότε τὸ

$$dy=\wp' u\, du=\sqrt{4\wp^3-g_2\wp-g_3}\,du$$

καὶ τὰ πρὸς ὑπολογισμὸν ὁλοκληρώματα δίδουν

$$\int \frac{dy}{\sqrt{4y^3-g_2y-g^3}}=\int du=u+C$$

$$\int \frac{y\, dy}{\sqrt{4y^3-g_2y-g_3}}=\int \wp u\, du=-\zeta u+C$$

$$\int \frac{dy}{\sqrt{(y-a)}\,\sqrt{4y^3-g_2y-g_3}}=\int \frac{du}{\wp u-a}$$

καὶ τὸ τελευταῖον δὲ τοῦτο ὁλοκλήρωμα ὑπολογίζεται συναρτήσει τῆς σu καὶ τῆς ζu.

Ἐὰν τὸ P εἶναι τετάρτου βαθμοῦ πολυώνυμον πάντοτε δύναται ν' ἀναχθῇ εἰς τρίτου βαθμοῦ, τὸ δὲ τρίτου εἰς τετάρτου. Γενικῶς δὲ καὶ διὰ τὰ ὑπερελλειπτικὰ ὁλοκληρώματα ἐὰν τὸ P εἶναι ἀρτίου βαθμοῦ, ἀποδεικνύεται ὅτι δύναται νὰ ὑποβιβασθῇ ὁ βαθμός του κατὰ μονάδα, ἐνῷ ἂν εἶναι περιττοῦ ν' ἀναβιβασθῇ κατὰ μονάδα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *C. Jordan*, Cours d'analyse, t. II.

— ἐλλειπτικαὶ ἀποκρούσεις *[Ὁπλομαχ.].* Καλοῦνται οὕτως ἐν τῇ ξιφασκίᾳ αἱ ἀποκρούσεις ἐκεῖναι, κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὁποίων ἡ ἀκμὴ τοῦ ξίφους διαγράφει ὁλόκληρον ἔλλειψιν. Αἱ ἐλλειπτικαὶ ἀποκρούσεις γίνονται ἀπὸ ἄνω εἰς ἄνω καὶ ἀπὸ κάτω εἰς κάτω μέρος· καὶ ἀπὸ μὲν ἄνω εἰς ἄνω μέρος τὸ ξίφος τοῦ ἀμυνομένου διέρχεται κάτωθεν τοῦ ξίφους τοῦ ἐπιτιθεμένου, ἀπὸ δὲ κάτω εἰς κάτω διέρχεται ἄνωθεν αὐτοῦ. Διὰ τῆς ἐλλειπτικῆς ἀποκρούσεως ὁ ἀμυνόμενος ἐπαναφέρει τὸ ἐχθρικὸν ξίφος εἰς τὴν ἀφετηρίαν του. Ὅπως δὲ ἡ ἐλλειπτικὴ ἀπόκρουσις ἐκτελεσθῇ ἀκριβῶς καὶ κανονικῶς, πρέπει ὁ ἀμυνόμενος νὰ ἔχῃ καλῶς κεκαλυμμένον τὸ μέρος, ὅπερ χρησιμεύει ὡς ἀφετηρία τῆς κινήσεως ταύτης, χωρὶς δὲ νὰ κινήσῃ τὸν πῆχυν τῆς χειρὸς εἰμὴ τὴν πυγμὴν μόνον ἐλαφρῶς, χειρίζόμενος τὸ ξίφος διὰ τῶν δακτύλων μόνον, νὰ διαγράφῃ διὰ τῆς ἀκμῆς τοῦ ξίφους του μίαν ἔλλειψιν, καὶ εὑρίσκων νὰ ἐπαναφέρῃ τὸ ἐχθρικὸν ξίφος ἐκ τοῦ μέρους, εἰς ὃ διηθύνετο, πρὸς τὸ μέρος ἐξ οὗ ἀνεχώρησεν. Ἡ ἐλλειπτικὴ ἀπόκρουσις λαμβάνει τὴν ὀνομασίαν τῆς ζεύξεως ἐκείνης, ἥτις τῇ ἐχρησίμευσεν ὡς ἀφετηρία καὶ ἥτις εἶναι τὸ τέρμα αὐτῆς, ἢ τὴν ὀνομασίαν τῆς ἁπλῆς ἀποκρούσεως, ἂν τυχὸν προηγήθη αὐτῆς τοιαύτη· π. χ. ἔχω τὴν ζεῦξιν τῆς ἕκτης καὶ ἐνῷ σὺ διαζευγνύεις τετάρτην, ἐγὼ ἀποκρούω ἐλλειπτικῶς ἕκτην καὶ ἐπαναφέρω τὸ ξίφος σου εἰς τὴν ζεῦξιν τῆς ἕκτης, δηλαδὴ εἰς τὸ μέρος ἐξ οὗ ἀνεχώρησεν. Ἄλλως· ἔχω τὴν ζεῦξιν τῆς τετάρτης καὶ ἐνῷ σὺ ξιφίζεις ἕκτην τετάρτην, ἐγὼ ἀποκρούω ἕκτην καὶ ἐλλειπτικῶς ἕκτην· διότι μετὰ τὴν ἁπλῆν ἀπόκρουσιν τῆς ἕκτης τὰ ξίφη ἔσχον ὡς ἀφετηρίαν τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὅπερ ἐκαλύφθη διὰ τῆς ἁπλῆς ἀποκρούσεως τῆς ἕκτης· τὸ αὐτὸ καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ζεύξεων καὶ ὀρθῶν ἀποκρούσεων. Ὁ ξιφιστὴς δὲν πρέπει νὰ ἀγνοῇ ὅτι ὅσον μικροτέρα εἶναι ἡ διαγραφομένη διὰ τῆς ἀκμῆς τοῦ ξίφους ἔλλειψις, τόσον ἡ ἀπόκρουσις ἐκτελεῖται ταχύτερον· ἡ αὐτὴ δὲ ἐλλειπτικὴ ἐκτελεσθεῖσα δὶς ἄνευ διακοπῆς ὀνομάζεται *διπλῆ ἐλλειπτικὴ* καὶ λαμβάνει τὸ ὄνομα τῆς ἀποκρούσεως δι' ἧς ἐκτελεῖται. Τ. ΚΑΡΑΚΑΛΟΣ

— ἐλλειπτικαὶ συναρτήσεις *[Μαθημ.].* Καλοῦνται οὕτως αἱ δὶς περιοδικαὶ συναρτήσεις, αἵτινες ὡς μόνα ἀνώμαλα σημεῖα ἔχουν πόλους. Ἐκ τῶν πρώτων οἵτινες ἠσχολήθησαν μὲ τὰς συναρτήσεις ταύτας ὑπῆρξε ὁ N. H. Abel, ὅστις διέκρινε τὴν διπλῆν περιοδικότητα αὐτῶν καὶ ἔδωκε τῷ 1827 εἰς μίαν σειρὰν κλασσικῶν ὑπομνημάτων κομψοτάτας ἐκφράσεις διὰ τὸ ἀνάπτυγμα καὶ τὸν πολλαπλασμὸν αὐτῶν, ἀναλόγους πρὸς τὰς ἐν χρήσει διὰ τὰς κυκλικὰς συναρτήσεις (ἡμίτονον, συνεφαπτομένη κλπ.). Παραλλήλως πρὸς τὸν Abel ὁ Γερμανὸς μαθηματικὸς Carl G. Jacobi εἰργάσθη λίαν καρποφόρως εἰς τὸ αὐτὸ θέμα. Ἐξέδωκε διάφορα ὑπομνήματα ἐπὶ τῶν ἐλλειπτικῶν συναρτήσεων, τὰ ὁποῖα συνεκεντρώθησαν κατόπιν καὶ ἐτυπώθησαν τῷ 1829 ὑπὸ τὸν τίτλον «Fundamenta nova theoriae functionum ellipticarum». Γεωμετρικὴ ἐξέτασις τῶν ἐλλειπτικῶν συναρτήσεων ἔγινε ὑπὸ τοῦ B. Riemann, ἀναλυτικὴ δὲ ὑπὸ τοῦ Weierstrass.

Ἐὰν 2ω καὶ 2ω' καλέσωμεν τὰς περιόδους μιᾶς ἐλλειπτικῆς συναρτήσεως f(u), θὰ ἔχωμεν $f(u+2\omega)=f(u)$, $f(u+2\omega')=f(u)$ καὶ ἑπομένως $f(u+2\omega+2\omega')=f(u)$ ἢ καὶ $f(u+2k\omega+2k'\omega')=f(u)$· δηλαδὴ ἐὰν εἰς τὸ u προστεθῇ ἄθροισμα οἱωνδήποτε πολλαπλασίων τῶν δύο περιόδων, ἡ τιμὴ τῆς συναρτήσεως δὲν μεταβάλλεται. Ἐὰν ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου σημειώσωμεν τὰ σημεῖα 2ω, 4ω, 6ω,... καὶ 2ω', 4ω', 6ω',... καὶ φέρωμεν τὰς παραλλήλους πρὸς τὰς διευθύνσεις Οω καὶ Οω', σχηματίζομεν ἓν δίκτυον παραλληλογράμμων, τῶν καλουμένων παραλληλογράμμων τῶν περιόδων, ἐντὸς τῶν ὁποίων αἱ τιμαὶ μιᾶς ἐλλειπτικῆς συναρτήσεως εἶναι αἱ αὐταί, αἵτινες εἶναι καὶ εἰς ἓν τυχὸν ἐξ αὐτῶν. Σπουδάζομεν λοιπὸν μίαν ἐλλειπτικὴν συνάρτησιν εἰς ὁλόκληρον τὸ ἐπίπεδον διὰ τῆς σπουδῆς αὐτῆς εἰς τὸ τυχὸν ἐκ τῶν παραλληλογράμμων τῶν περιόδων. Ὁ ἀριθμὸς τῶν πόλων μιᾶς ἐλλειπτικῆς συναρτήσεως, λογιζομένου καὶ τοῦ βαθμοῦ πολλαπλότητος αὐτῶν ἐντὸς ἑνὸς παραλληλογράμμου τῶν περιόδων, καλεῖται *τάξις* αὐτῆς. Διὰ τὰς ἐλλειπτικὰς συναρτήσεις ἀποδεικνύονται τὰ ἑξῆς θεμελιώδη θεωρήματα: Τὸ ἄθροισμα τῶν ὁλοκληρωτικῶν ὑπολοίπων (résidus) μιᾶς ἐλλειπτικῆς συναρτήσεως ὡς πρὸς τοὺς πόλους της τοὺς κειμένους ἐντὸς ἑνὸς παραλληλογράμμου τῶν περιόδων εἶναι μηδέν. Ἐξ αὐτοῦ ἕπεται ὅτι μία ἐλλειπτικὴ συνάρτησις εἶναι τοὐλάχιστον δευτέρας τάξεως. Τὸ πλῆθος τῶν ριζῶν μιᾶς ἐλλειπτικῆς συναρτήσεως (λογιζομένου καὶ τοῦ βαθμοῦ πολλαπλότητος αὐτῶν) ἐντὸς ἑνὸς παραλληλογράμμου τῶν περιόδων ἰσοῦται πρὸς τὴν τάξιν αὐτῆς, ἡ δὲ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ ἀθροίσματος τῶν ριζῶν καὶ τοῦ ἀθροίσματος τῶν πόλων αὐτῆς εἰς ἓν παραλληλόγραμμον τῶν περιόδων εἶναι τῆς μορφῆς $2k\omega+2k'\omega'$, δηλαδὴ μία περίοδος. Ὑπάρχει πάντοτε ἀλγεβρικὴ σχέσις μεταξὺ δύο ἐλλειπτικῶν συναρτήσεων ἐχουσῶν τὰς αὐτὰς περιόδους. Ἡ παράγωγος f'(u) μιᾶς ἐλλειπτικῆς συναρτήσεως f(u) εἶναι ἐπίσης ἐλλειπτικὴ συνάρτησις μὲ τὰς ἰδίας περιόδους. Ἑπομένως μεταξὺ μιᾶς ἐλλειπτικῆς συναρτήσεως καὶ τῆς παραγώγου της ὑπάρχει ἀλγεβρικὴ σχέσις. Μία ἐλλειπτικὴ συνάρτησις ὁρίζεται κατὰ προσέγγισιν σταθεροῦ παράγοντος ἐὰν εἶναι γνωσταὶ αἱ ῥίζαι καὶ οἱ πόλοι αὐτῆς εἰς ἓν παραλληλόγραμμον τῶν περιόδων μετὰ τοῦ βαθμοῦ πολλαπλότητος αὐτῶν καὶ κατὰ προσέγγισιν σταθεροῦ προσθετέου ἐὰν εἶναι γνωστοὶ οἱ πόλοι αὐτῆς καὶ τὸ ἄπειρον μέρος τοῦ ἀναπτύγματος αὐτῆς ἐν τῇ περιοχῇ ἑκάστου ἐξ αὐτῶν. Αἱ θεμελιωδέστεραι συναρτήσεις εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ἐλλειπτικῶν συναρτήσεων εἶναι αἱ σημειούμεναι ὡς σu, ζu ℘u καὶ διὰ τῶν ὁποίων ἐκφράζεται πᾶσα ἐλλειπτικὴ συνάρτησις. Ἐκ τούτων ἡ σu εἶναι ἀκεραία συνάρτησις ἔχουσα ῥίζας τὰ σημεῖα τὰ ὁποῖα εἶναι κορυφαὶ τῶν παραλληλογράμμων τῶν περιόδων· δίδεται δὲ ὑπὸ τοῦ γινομένου τοῦ Weierstrass ὡς ἑξῆς:

$$\sigma u=u\,\Pi\left(1-\frac{u}{w}\right)e^{\frac{u}{w}+\frac{u^2}{2w^2}}$$

($w=2k\omega+2k'\omega'$, ἔνθα k καὶ k' ἀκέραιοι ἀριθμοὶ θετικοὶ ἢ ἀρνητικοί).

Εἶναι περιττὴ συνάρτησις, δηλαδὴ ἀλλάσσει σημεῖον μετὰ τοῦ u· ὁ λόγος $\frac{\sigma u}{u}$ ἔχει ὅριον τὴν μονάδα, ὅταν τὸ u τείνῃ πρὸς τὸ μηδέν. Τὸ δὲ ἀνάπτυγμά της κατὰ τὸν τύπον τοῦ Maclaurin εἶναι τῆς μορφῆς:

$$\sigma u=u+A_1u^5+A_2u^7+\ldots$$

Ἡ λογαριθμικὴ παράγωγος τῆς σu εἶναι ἡ ζu $(\log \sigma u)'=\frac{\sigma' u}{\sigma u}=\zeta u$, ἥτις εἶναι μὲν μερόμορφος εἰς ὅλον τὸ ἐπίπεδον, ἔχουσα ὡς πόλους ἁπλοῦς τὰς κορυφὰς τῶν παραλληλογράμμων τῶν περιόδων, ἀλλὰ δὲν εἶναι περιοδικὴ καὶ ἑπομένως δὲν εἶναι ἐλλειπτικὴ συνάρτησις. Εἶναι ἐπίσης περιττὴ συνάρτησις ὡς ἡ σu, τὸ δὲ ἀνάπτυγμα αὐτῆς κατὰ τὸν τύπον τοῦ Maclaurin εἶναι τῆς μορφῆς:

$$\zeta u=\frac{1}{u}-\frac{c_1}{3}u^3-\frac{c^2}{5}u^5-\cdots$$

συγκλῖνον ἐντὸς κύκλου μὲ κέντρον τὸ u=0 καὶ ἀκτῖνα τὴν ἀπόστασιν τοῦ u=0 ἀπὸ τοῦ πλησιεστέρου πόλου αὐτῆς. Ἡ ℘u, ἡ καὶ σπουδαιοτέρα τῶν τριῶν, ἰσοῦται πρὸς τὴν παράγωγον τῆς ζu, λαμ-

βανομένην μὲ ἀντίθετον σημεῖον, δηλαδὴ $pu = -\zeta' u$. Ἡ συνάρτησις pu ἔχει τὰς ἑξῆς ἰδιότητας: Εἶναι ἀρτία συνάρτησις, δηλαδὴ δὲν ἀλλάσσει σημεῖον μετὰ τοῦ u. Τὰ σημεῖα $w = 2k\omega + 2k'\omega'$ εἶναι πόλοι δευτέρου βαθμοῦ πολλαπλότητος. Τὸ ἀνάπτυγμά της κατὰ τὸν τύπον τοῦ Maclaurin εἶναι:

$$pu = \frac{1}{u^2} + c_1 u^2 + c_2 u^4 + \cdots + c_u u^{2u} + \cdots$$

Εἶναι ἐλλειπτικὴ συνάρτησις ἔχουσα περιόδους τὰ 2ω, $2\omega'$. Μεταξὺ τῆς pu καὶ τῆς παραγώγου της $p'u$, ἥτις εἶναι ἐπίσης ἐλλειπτικὴ συνάρτησις μὲ τὰς αὐτὰς περιόδους ὑπάρχει ἡ ἀλγεβρικὴ σχέσις:

$$(p'u)^2 = 4\,p^3u - g_2\,pu - g_3$$

ἔνθα $g_2 = 20c_1$ καὶ $g_3 = 28c_2$, τῶν c_1, c_2 ὄντων συντελεστῶν τοῦ ἀναπτύγματος τῆς pu.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω σχέσεως ἔχομεν ὅτι

$$\frac{dp}{du} = \sqrt{4p^3 - g_2p - g_3}, \text{ ἐξ ἧς}$$

$$u = \int \frac{dp}{\sqrt{4p^3 - g_2p - g_3}} + C$$

Ἐκ τοῦ τελευταίου τούτου ὁλοκληρώματος, ὅπερ εἶναι ἐλλειπτικόν, φαίνεται ὅτι ἡ ἐλλειπτικὴ συνάρτησις pu εἶναι ἡ ἀντίστροφος ἑνὸς ἐλλειπτικοῦ ὁλοκληρώματος u τοῦ πρώτου εἴδους. Ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τοῦ τελευταίου τούτου ἐξαγομένου ὑπολογίζονται τὰ ἐλλειπτικὰ ὁλοκληρώματα.

Αἱ ἐλλειπτικαὶ συναρτήσεις εἰσέρχονται εἰς πλεῖστα σπουδαῖα ζητήματα τῆς μηχανικῆς καὶ φυσικῆς, τὸ δὲ πλῆθος καὶ ἡ σημασία τῶν προβλημάτων τῶν λυομένων δι' αὐτῶν ἔδωσαν ὅλως ἐξαιρετικὴν ἐν τῇ μαθηματικῇ ἀναλύσει θέσιν εἰς τὰς συναρτήσεις ταύτας, αἵτινες χάρις εἰς τὰς μεγάλας καὶ λαμπρὰς ἐργασίας τῶν μαθηματικῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος δύνανται νὰ καταταχθῶσιν εἰς τὸν πίνακα τῶν στοιχειωδῶν συναρτήσεων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *C. Jordan*, Cours d'analyse, t. II. — *Fricke*, Elliptische Funktionen, t. I, II, III.

Σ. ΜΥΛΛΕΡ-ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

—ἐλλειπτικὴ *γεωμετρία [Μαθ.].* Καλεῖται οὕτω σύστημα *μὴ Εὐκλειδείου γεωμετρίας* θεμελιωθὲν ὑπὸ τοῦ Rieman καὶ ἀναχωροῦν ἀπὸ τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ἡ εὐθεῖα δὲν ἔχει κανὲν κατ' ἔκδοχὴν ἢ ἐπ' ἄπειρον σημεῖον. Ἐν τῇ συνήθει εὐκλειδείῳ καλουμένῃ γεωμετρίᾳ δεχόμεθα ὅτι ἡ εὐθεῖα ἔχει ἓν μόνον κατ' ἔκδοχὴν σημεῖον. Τρίτον δυνατὸν σύστημα γεωμετρίας ἀποτελεῖ ἡ *ὑπερβολικὴ* καλουμένη γεωμετρία τοῦ Lobatschewsky, ἐν ᾗ γίνεται δεκτὸν ὅτι ἡ εὐθεῖα ἔχει δύο κατ' ἔκδοχὴν σημεῖα. Ἐν τῇ ἐλλειπτικῇ γεωμετρίᾳ δύο εὐθεῖαι περιλαμβάνουν πεπερασμένην ἐπιφάνειαν καὶ τὸ ἄθροισμα τῶν γωνιῶν τριγώνου εἶναι μεγαλύτερον τῶν δύο ὀρθῶν. Τὰ δύο συστήματα τῆς ἐλλειπτικῆς καὶ ὑπερβολικῆς γεωμετρίας ἀποτελοῦν ὁμοῦ τὴν λεγομένην μὴ Εὐκλείδειον γεωμετρίαν, ἥτις ἀνεξαρτήτως τῆς φυσικῆς αὐτῆς σημασίας εὑρίσκει ἐφαρμογὴν εἰς τὰ μαθηματικὰ διὰ τὴν γεωμετρικὴν ἔκφρασιν καὶ διασάφησιν γενικῶν προτάσεων τῆς ἀναλύσεως (βλ. καὶ λ. **γεωμετρία**).

Α. Μ.

— ἐλλειπτικὴ *δοκὸς [Τεχν.].* Καλεῖται οὕτω δικτυωτὴ δοκός, τῆς ὁποίας ἀμφότερα τὰ πέλματα ἔχουν μορφὴν ἐλλείψεως. Ὅταν τὴν μορφὴν ταύτην παρουσιάζῃ μόνον τὸ ἓν πέλμα, τὸ ἕτερον εἶναι εὐθύγραμμον καὶ ἡ ἀντίστοιχος δοκὸς καλεῖται καὶ *ἡμιελλειπτική*. Τοιαῦται δοκοὶ εἶναι οἰκονομικώτεραι τῶν δοκῶν μὲ παράλληλα πέλματα καὶ προσφορώτεραι ὑπὸ ἔποψιν ἀντοχῆς ἀπὸ τὰς παραβολικὰς δοκούς, τῶν ὁποίων ἐπὶ πλέον καὶ αἰσθητικῶς ὑπερέχουν.

Α. Μ.

— ἐλλειπτικὴ *φράσις [Γλωσσ.].* Ἡ κατ' ἔλλειψιν ὅρου τινός, ἢ καὶ ὁλοκλήρου προτάσεως, διατυπουμένη (βλ. *ἔλλειψις*).

—ἐλλειπτικοὶ *τροχοί.* Καλοῦνται οὕτως ὀδοντωτοὶ τροχοί, τῶν ὁποίων ἡ καμπύλη ἐπαφῆς δὲν εἶναι περιφέρεια κύκλου ὡς συνήθως, ἀλλὰ *ἔλλειψις*. Συνεπῶς ἂν ἡ γωνιακὴ ταχύτης τοῦ ἄξονος τοῦ κινητηρίου τροχοῦ εἶναι σταθερά, ἡ γωνιακὴ ταχύτης τοῦ ἑτέρου μεταβάλλεται περιοδικῶς· ἤ, ὡς λέγομεν, ἡ σχέσις μεταφορᾶς τοιούτου ζεύγους ὀδοντωτῶν τροχῶν εἶναι μεταβλητή. Χρησιμοποιοῦνται δέ, λόγῳ τῆς δυσκολίας ἣν παρουσιάζει ἡ κατασκευὴ αὐτῶν, μόνον ὅπου ἀπαιτεῖται ἀντίστοιχος ἀνωμαλία κινήσεως. Διατίθενται δὲ οὕτως, ὥστε νὰ στρέφωνται ἢ περὶ τὸ κέντρον ἢ περὶ τὴν ἑστίαν τῆς ἐλλείψεως, ἣν ἀποτελεῖ ἡ μορφὴ αὐτῶν.

Α. Μ.

ἐλλείπω (ἡ χρῆσις τοῦ ῥήματος εἰς τὴν νέαν γλῶσσαν μόνον κατ' ἐνεστῶτα) λείπω, δὲν ὑπάρχω· ἀπουσιάζω: «ἐλλείπει τὸ τέλος, —ἡ ἀρχή, —μέρος τι τοῦ ὅλου»· || τὸ οὐδέτ. *ἐλλεῖπον* (τό), ὡς οὐσιαστ., τὸ ἐλλεῖπον μέρος, ἡ ἔλλειψις: «ἀναπληροῖ τὰ ἐλλείποντα».

ἐλλειψακτινία (ἡ) (Ellipsactinia Steinm.) *[Παλαιοζωολ.].* Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν *σωληνοφόρων ὑδροζῴων κνιδοζῴων* κοιλεντερωτῶν. Τὰ ζῷα ταῦτα ἔφερον ἀσβεστολιθικὸν σκελετόν, ὁ ὁποῖος ἀπετέλει ἀκανονίστους ἐλλειψοειδεῖς κονδύλους, συνισταμένους ἐκ παχέων συγκεντρικῶν ἀσβεστολιθικῶν φύλλων συνηνωμένων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ σποραδικῶν καθέτων στυλιδίων. Τὰ ἀσβεστολιθικὰ φύλλα ἦσαν κεχωρισμένα διὰ στενῶν ἐνδιαμέσων κενῶν χώρων, συνίσταντο ἐξ ἐξαιρετικῶς λεπτῶν, ἀναστομουμένων ἀσβεστολιθικῶν ἰνῶν, ἦσαν διάτρητα ἀπὸ πολυαρίθμους ἀκτινωτοὺς σωληνίσκους καὶ ἔφερον ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν των θηλίδια, βοθρίδια καὶ διακεκλαδισμένας πτυχάς. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας ἰουρασίου καὶ τῆς κατωτέρας κρητιδικῆς διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὰς Ἄλπεις, Καρπάθια καὶ τὴν νότιον Εὐρώπην. Τὸ κυριώτερον εἶδος εἶναι ἡ *ἐλλειψακτινία ἡ ἐλλειψοειδής* (Ellipsactinia ellipsoidea Steinmann), ἡ ὁποία εὑρέθη καὶ ἐν Ἑλλάδι ἐντὸς ἀσβεστολιθικῶν στρωμάτων τῆς κατωτέρας κρητιδικῆς ἢ κυρίως τῆς ἀνωτέρας ἰουρασίου περιόδου ἐν Πελοποννήσῳ παρὰ τὸν Ἅγ. Βασίλειον, εἰς τὰ ὄρη Δρακόσπηλο τῆς Εὐβοίας, εἰς τὴν ὀρεινὴν ζώνην τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος καὶ δὴ εἰς τὰ ὄρη Παρνασσόν, Βαρδούσια, Γκιώναν καὶ ἀλλαχοῦ.

Γ. Κ. Γ.

ἔλλειψις, —*εως* (ἡ)· τὸ νὰ ἐλλείπῃ τι, ἀπουσία, ἀνυπαρξία, ἀνεπάρκεια, σπάνις: «ἔλλειψις ἀνθρώπων, — χρημάτων, — ἐργασίας, — γαιῶν κτλ.»· || «τὸ κατάστημα ἔχει ἐλλείψεις, τὰς ὁποίας σὺν τῷ χρόνῳ θὰ πληρώσωμεν»· || καθόλου, ἀτέλεια, ἐλάττωμα: «τὸ ἔργον, — τὸ οἰκοδόμημα, — τὸ βιβλίον ἔχει πολλὰς ἐλλείψεις», «ὁ μαθητὴς ἔχει ἐλλείψεις τινάς», «ἀναπληροῖ σὺν τῷ χρόνῳ τὰς ἐλλείψεις του».

—[ΓΛΩΣΣΟΛΟΓ.] Καλοῦμεν *ἔλλειψιν* τὸ γλωσσικὸν φαινόμενον, κατὰ τὸ ὁποῖον παραλείπεται στοιχεῖον ἢ στοιχεῖά τινα ἐκ τοῦ λόγου, ὡς μὴ ἀναγκαῖα πρὸς ἔκφρασιν τῶν ἐν τῇ ψυχῇ μας ἢ ὡς εὐκόλως διὰ διαφόρους λόγους ἐννοούμενα. Ὡς λέγει ὁ Γ. Χατζιδάκις, διὰ τῆς γλώσσης «δὲν ἐπιδιώκεται οὐδ' ἐξυπηρετεῖται πολυτέλεια, ἀλλὰ διεξάγονται τὰ τοῦ λόγου σωφρόνως καὶ οἰκονομικῶς, καθ' ὅσον τοσαῦτα μόνον στοιχεῖα παραλαμβάνονται καὶ χρησιμοποιοῦνται ἑκάστοτε καὶ ἑκασταχοῦ, ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα καὶ εἰς τὸν λέγοντα εἰς ἔκφρασιν τῶν συναισθημάτων, αἰσθημάτων καὶ διανοημάτων αὐτοῦ καὶ εἰς τὸν ἀκούοντα εἰς κατάληψιν αὐτῶν. Τὸ δὲ ποσὸν τῶν ἐν ἑκάστῃ περιστάσει ἀναγκαίων φραστικῶν μέσων ἐξαρτᾶται πρῶτον ἐκ τῶν συμφραζομένων, ἔπειτα ἐκ τῆς μείζονος ἢ ἐλάσσονος κοινῆς πείρας καὶ πνευματικῆς συγγενείας τῶν διαλεγομένων—εἰς κατωτέρας ἀντιλήψεως ἀνθρώπους, εἰς ἠλιθίους καὶ νωθροὺς ἔχομεν ἀνάγκην νὰ διατυπώνωμεν τὰς σκέψεις μας ὅσον τὸ δυνατὸν πληρέστερον καὶ σαφέστερον, ἐνῷ εἰς τοὺς εὐφυεῖς καὶ ὀξεῖς τὴν ἀντίληψιν πολλάκις καὶ ἁπλῆ ὑποδήλωσις τοῦ πράγματος καὶ τῆς σκέψεώς μας ἀρκεῖ εἰς κατανόησιν αὐτῆς—καὶ τρίτον ἐκ τῆς ὅλης θέσεως αὐτῶν ἢ τῆς περιστάσεως. Οὕτω πολλάκις μία λέξις ἀρκεῖ καὶ εἶναι κατὰ πολλὰ ἐκφραστικωτέρα ὅλου μακροῦ λόγου: *θάλασσα, θάλασσα! νικῶμεν! ἔξω! κλ.*». Ἐλλείψεως δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν πολλὰ καὶ διάφορα εἴδη, ὧν κυριώτερα τὰ ἑξῆς: α') Ἐκεῖνο, κατὰ τὸ ὁποῖον τὰ ἐλλείποντα ἀναπληροῦνται καὶ ὑπονοοῦνται εὐκόλως ἐκ τῶν συμφραζομένων ἢ τῶν προηγουμένως λεχθέντων: «ἀνατεινάτω τὴν χεῖρα καὶ ἀνέτειναν πάντες (ἐνν. τὴν χεῖρα)». Τοῦτο τὸ εἶδος τῆς ἐλλείψεως παρατηρεῖται κυρίως κατὰ τοὺς διαλόγους, λ. χ. «Τίν' ἡμῖν ἥκεις τοῦ θεοῦ φήμην φέρων; — Ἐσθλήν! (δηλαδὴ φήμην)». «Πῆγες στὸ σπίτι; — Πῆγα (ἐννοεῖται στὸ σπίτι)». «Ἔχεις ψωμί; — Ἔχω» κτλ. Ἐν τῷ συντακτικῷ ἡ ἔλλειψις αὕτη εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸν ὅρον *βραχυλογία* καὶ εἰδικώτερον ὡς *σχῆμα ἀπὸ κοινοῦ*. Ἐνίοτε τὸ ἐλλεῖπον στοιχεῖον προτάσεώς τινος ὀφείλει νὰ συμπληρωθῇ δι' ἄλλου τύπου προηγουμένης τινὸς λέξεως, λ. χ. «τὰς μὲν ἐπόρθουν, τὰς δὲ ἔμελλον (ἐννοεῖται πορθεῖν)» κλ. (σχῆμα *ἐξ ἀναλόγου*). Ἄλλοτε παραλείπεται ῥῆμά τι, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἥρμοζε νὰ ἀναφέρεται τὸ ἕτερον ἐκ τῶν δύο ἀντικειμένων ἄλλου τινὸς ῥήματος, λ. χ. «ἔδουσι παχέα μῆλα, οἶνόν τ' ἔξαιτον (ἐννοεῖται πίνουσι)». Τὸ σχῆμα τοῦτο εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *ζεῦγμα*.

β') Ἐκεῖνο, κατὰ τὸ ὁποῖον παραλείπεται ἡ κυρία πρότασις, ὅταν διὰ τῆς δευτερευούσης προτάσεως ἢ διὰ χαρακτηριστικῆς τινος χειρονομίας ἢ μορφασμοῦ κλπ. ἐννοεῖται αὕτη εὐκόλως, λ. χ. «ἂν σὲ πιάσω!» ἢ «ἂν σὲ τσακώσω!» (ἐννοεῖται: θά σε δείρω ἢ θά σου τὶς βρέξω ἢ θὰ τὶς φάς κλ.)

γ') Συχνὴ εἶναι ἡ παράλειψις οὐσιαστικῶν δηλούντων ζῷα, μέλη τοῦ σώματος, μέρη τοῦ χρόνου, τέχνην ἢ ἐπιστήμην κλ., λ. χ. ἰατρική, νομική, γραμματικὴ κλ. (ἐννοεῖται τέχνη ἢ ἐπιστήμη), τῇ προτεραίᾳ ἢ τῇ ὑστεραίᾳ (ἐννοεῖται ἡμέρᾳ), λεοντῆ, ἀλωπεκῆ κλ. (ἐννοεῖται δορά) κλ., ὁπότε τὰ ἐπίθετα ταῦτα τὰ προσδιορίζοντα τὰ ἐλλείποντα οὐσιαστικὰ συνήθως οὐσιαστικοποιοῦνται.

Συνηθεστέρα εἶναι ἡ ἔλλειψις εἰς τὸν προφορικὸν λόγον ἢ εἰς τὸν γραπτόν· διότι κατὰ τὴν ζῶσαν ὁμιλίαν ἡ ἄμεσος ἀντίληψις τῶν ὁμιλούντων, τὰ περὶ αὐτούς, ὁ τόπος καὶ ἡ θέσις ἐν ᾗ ὁμιλοῦν, αἱ περιστάσεις, καθ' ἃς διαλέγονται κτλ. καθιστοῦν εὐνόητα τὰ παραλειπόμενα στοιχεῖα τοῦ λόγου. Οὕτως ἀκούομεν καθ' ἑκάστην εἰς τὰ καφενεῖα, τὰ ἑστιατόρια κλ. «ἕναν καφέ! μιὰ μαστίχα! μιὰ βανίλια! μιὰ μπίρα, ἕνα κρασί! κλ.», εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ σιδηροδρόμου «ἕνα ἢ δύο μετ' ἐπιστροφῆς!» «δύο Πειραιᾶ μετ' ἐπιστροφῆς!» κ.τ.λ. «τὸ μπαστοῦνί σας!» ἢ «τὴν ὀμπρέλλα σας!» (λέγομεν πρὸς τὸν λησμονήσαντα αὐτὰ) καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἐκ τῶν εἰδῶν τοῦ γραπτοῦ λόγου συνηθεστέρα σχετικῶς εἶναι ἡ ἔλλειψις εἰς τὸ δρᾶμα, τὸ πλησιέστερον πρὸς τὸ προφορικὸν εἶδος τοῦ γραπτοῦ λόγου. Οὕτω τὸ τῆς «Ἀντιγόνης» τοῦ Σοφοκλέους «Σὲ δή, σὲ τὴν νεύουσαν εἰς πέδον κάρα (ἐννοεῖται ἐρωτῶ), φὴς ἢ καταρνῇ μὴ δεδρακέναι τάδε;»

Συνήθης εἶναι ὡσαύτως ἡ ἔλλειψις εἰς φράσεις—σχεδὸν στερεοτύπους—δηλούσας εὐχὴν ἢ κατάραν, ὀργὴν καὶ ἀγανάκτησιν ἢ ἄλλο τι ζωηρὸν συναίσθημα, πρβλ. ἐς κόρακας! ἐς ὄλεθρον! ἐς φθόρον!—στὸ διάβολο! στ' ἀνάθεμα! στὴν ὀργὴ τοῦ θεοῦ! κλ. καλὸ ταξίδι ἢ κατευόδιο! καλημέρα σας! καληνύχτα σας! χρόνια πολλά! κτλ. Ἐπίσης εἰς φράσεις δηλούσας προσταγὴν ἢ ἀπαγόρευσιν, λ. χ. «κάτω τὰ χέρια!» «γλήγορα στὸ σχολειό!» ἢ «γλήγορα στὸ σπίτι!» «μακρυὰ ἀπὸ τὴν κλεψιά!» κτλ. Ὅτι ἡ τοιαύτη ἐλλειπτικὴ ἔκφρασις προσδίδει εἰς τὸν λόγον δύναμιν καὶ ζωηρότητα, εἶναι αὐτονόητον.

Γ. Π. Α.

— [ΜΑΘΗΜ.] *Ἔλλειψις* καλεῖται ἡ καμπύλη, ἥτις εἶναι τόπος τῶν σημείων τῶν ἐχόντων ἄθροισμα ἀποστάσεων, ἀπὸ δύο σταθερὰ σημεῖα Ε καὶ Ε', ἴσον πρὸς δοθὲν σταθερὸν μῆκος. Τὰ δύο σταθερὰ σημεῖα Ε καὶ Ε' καλοῦνται *ἑστίαι* τῆς ἐλλείψεως. Ἡ ἔλλειψις εἶναι συμμετρικὴ ὡς πρὸς τὴν εὐθεῖαν ΕΕ' καὶ ὡς πρὸς τὴν κάθετον ἐπ' αὐτὴν εἰς τὸ μέσον τῆς ἀποστάσεως ΕΕ'. Αἱ δύο αὗται εὐθεῖαι καλοῦνται ἄξονες συμμετρίας τῆς ἐλλείψεως, ἡ δὲ τομὴ αὐτῶν κέντρον συμμετρίας αὐτῆς.

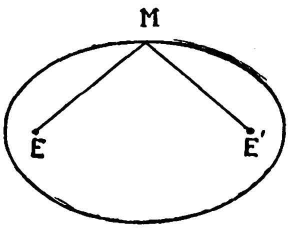

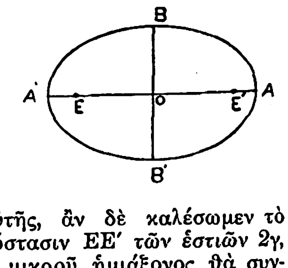

Τὰ τμήματα ΑΑ' καὶ ΒΒ' τὰ ὑπὸ τῆς ἐλλείψεως ἀποκοπτόμενα ἀπὸ τῶν ἀξόνων συμμετρίας καλοῦνται μέγας καὶ μικρὸς ἄξων αὐτῆς, ἂν δὲ καλέσωμεν τὸ $AA' = 2\alpha$ καὶ τὴν ἀπόστασιν ΕΕ' τῶν ἑστιῶν 2γ, τότε τὸ μῆκος β τοῦ μικροῦ ἡμιάξονος θὰ συνδέεται πρὸς τὰ ἀνωτέρω μεγέθη διὰ τῆς σχέσεως:

$$\alpha^2 = \beta^2 + \gamma^2$$

Ὁ λόγος $\frac{\gamma}{\alpha}$ καλεῖται *ἐκκεντρότης τῆς ἐλλείψεως* καὶ ὅσον οὗτος πλησιάζει πρὸς τὸ μηδέν, τόσον τὸ σχῆμα τῆς ἐλλείψεως προσεγγίζει τὸ σχῆμα τοῦ κύκλου. Ἐὰν ὡς ἄξονες συνεταγμένων ληφθῶσιν οἱ ἄξονες συμμετρίας τῆς ἐλλείψεως, ἡ ἐξίσωσίς της εὑρίσκεται ὅτι εἶναι:

$$\frac{x^2}{\alpha^2} + \frac{y^2}{\beta^2} = 1.$$

Διευθετοῦσαι τῆς ἐλλείψεως καλοῦνται αἱ εὐθεῖαι, αἵτινες ἔχουν ἐξισώσεις $x = \pm \frac{\alpha^2}{\gamma}$. Εἶναι κάθετοι ἐπὶ τὸν ἄξονα τῶν x, εὑρίσκονται ἐκτὸς τῆς ἐλλείψεως καὶ ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὰς ἑστίας αὐτῆς. Θεμελιώδης ἰδιότης τῶν διευθετουσῶν εἶναι ὅτι πᾶν σημεῖον τῆς ἐλλείψεως ἔχει ἀποστάσεις ἀπὸ τὴν μίαν ἑστίαν αὐτῆς καὶ τὴν ἀντίστοιχον πρὸς αὐτὴν διευθετοῦσαν, ὧν ὁ λόγος εἶναι σταθερὸς καὶ ἴσος πρὸς τὴν ἐκκεντρότητα τὴν ἐλλείψεως.

Ἡ ὀρθὴ προβολὴ τοῦ κύκλου ἐπὶ ἐπιπέδου σχηματίζοντος γωνίαν διάφορον τῆς ὀρθῆς μετὰ τοῦ ἐπιπέδου αὐτοῦ εἶναι ἔλλειψις μὲ μέγαν ἄξονα τὴν διάμετρον τοῦ κύκλου· καὶ ἀντιστρόφως πᾶσα ἔλλειψις εἶναι ὀρθὴ προβολὴ ἑνὸς κύκλου.

Ἡ τελευταία αὕτη ἰδιότης ἀποτελεῖ νέον ὁρισμὸν τῆς ἐλλείψεως τελείως ἰσοδύναμον πρὸς τὸν ἀρχικῶς δοθέντα, τὸν ὁποῖον δύναται ν' ἀντικαταστήσῃ ἀφοῦ πᾶσα ἔλλειψις εἶναι ὀρθὴ προβολὴ ἑνὸς κύκλου καὶ ἀντιστρόφως.

Ἡ ἐφαπτομένη εἰς τὸ τυχὸν σημεῖον Μ τῆς ἐλλείψεως σχηματίζει μὲ τὰς ἑστιακὰς ἀποστάσεις ΜΕ καὶ ΜΕ' αὐτοῦ γωνίας ἴσας. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἐὰν ἀπὸ τῆς μιᾶς ἑστίας Ε ἐκπεμφθῇ φωτεινὴ ἀκτὶς κατὰ τὴν διεύθυνσιν ΕΜ, αὕτη ἀνακλωμένη ἐπὶ τῆς ἐλλείψεως θὰ διέλθῃ διὰ τῆς ἑτέρας ἑστίας Ε', δηλαδὴ θὰ λάβῃ τὴν διεύθυνσιν ΜΕ'. Ἕνεκα τῆς ἰδιότητος ταύτης τὰ δύο σταθερὰ σημεῖα Ε καὶ Ε' καλοῦνται ἑστίαι τῆς ἐλλείψεως. Ἡ ἔλλειψις εἶναι μία ἀπὸ τὰς καμπύλας τὰς καλουμένας κωνικὰς τομάς, δηλαδὴ τὰς δυναμένας νὰ ληφθοῦν διὰ τομῆς ἑνὸς ὀρθοῦ κυκλικοῦ κώνου ὑπὸ ἐπιπέδου καὶ δὴ ἡ λαμβανομένη διὰ τομῆς τοῦ κώνου ὑπὸ ἐπιπέδου τέμνοντος πάσας τὰς γενετείρας αὐτοῦ. Ἐσπουδάσθη, μετὰ τῶν ἄλλων κωνικῶν τομῶν, τὸ πρῶτον ὑπὸ Ἀπολλωνίου, παίζει δὲ λίαν σπουδαῖον ῥόλον μεταξὺ

Digitized by Google

τῶν καμπύλων, ἰδίως εἰς τὴν ἀστρονομίαν, καθότι αἱ τροχιαὶ τῶν πλανητῶν περὶ τὸν ἥλιον εἶναι ἐλλείψεις, μὲ πολὺ μικρὰν ἐκκεντρότητα, τὴν μίαν τῶν ἑστιῶν τῶν ὁποίων κατέχει ὁ ἥλιος. Σ.Μ.-Ο.

ἐλλειψόγλωσσος (ὁ) (Ellipsoglossus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἀμφιβίων τῆς οἰκογενείας τῶν *σαλαμανδριδῶν*, περιλαμβάνον σαλαμάνδρας ἀρκετοῦ μεγέθους μὲ σῶμα λεπτὸν καὶ ἐπίμηκες, χρώματος φαιοῦ ἢ μελανοφαίου. Γνωστὰ δύο εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν Ἰαπωνίαν. Δ. Ν. Π.

ἐλλειψογράφος (ὁ). Ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου χαράσσονται σχήματα ἐλλείψεως («ἐλλειπτικὸς διαβήτης»). Εὐχρηστότερα εἶναι τὰ ἑπόμενα δύο συστήματα:

1. Ἐὰν εὐθεῖα ΑΒ (σχ. 1) ὀλισθαίνῃ ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου οὕτως, ὥστε δύο σταθερὰ ἐπ' αὐτῆς σημεῖα Μ καὶ Ν νὰ εὑρίσκωνται πάντοτε ἕκαστον ἐπὶ μιᾶς τῶν δύο ἀκινήτων, καθέτως πρὸς ἀλλήλας εὐθειῶν, Ε καὶ Ε', τότε πᾶν σημεῖον τοῦ τμήματος ΜΝ τῆς ὀλισθαινούσης εὐθείας διαγράφει ἔλλειψιν, τοῦ σημείου Ρ, μέσου τοῦ τμήματος ΜΝ, διαγράφοντος κύκλον. Εἰς τὸ σχῆμα παρίσταται ἡ κατασκευὴ τοῦ ὀργάνου τούτου, μετὰ τῶν αὐλάκων ὀλισθήσεως καὶ τῶν θέσεων στερεώσεως τῆς γραφίδος Γ.

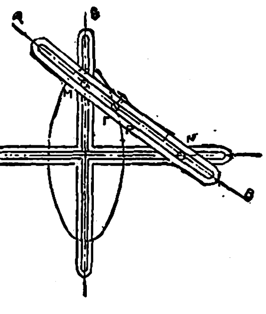

Σχ. 1.

2. Τὸ ἕτερον σύστημα ἐλλειψογράφου (χρησιμοποιούμενον κυρίως εἰς ὄχι τόσον ἀκριβεῖς χαράξεις, π. χ. εἰς χαράξεις ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, κηπουρικὴν) βασίζεται ἐπὶ τῆς ἰδιότητος ἣν ἔχουν τὰ σημεῖα τῆς ἐλλείψεως ν' ἀπέχουν ἀπὸ δύο σταθερῶν σημείων, τῶν ἑστιῶν, ἀποστάσεις ὧν τὸ ἄθροισμα εἶναι σταθερόν. Δύο σημεῖα Α καὶ Β (σχ. 2) καθηλοῦνται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας χαράξεως, περιβαλλόμενα ὡς καὶ ἡ γραφὶς Γ ὑπὸ νήματος ἢ σχοινίου νν, σταθεροῦ μήκους. Ἐὰν ἡ γραφὶς Γ κινηθῇ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, οὕτως ὥστε τὸ νῆμα νὰ μένῃ διαρκῶς τεταμένον, διαγράφει ἔλλειψιν ἔχουσα προφανῶς ὡς ἑστίας τὰ δύο σταθερὰ σημεῖα Α καὶ Β. Γ. Θ. Κ.

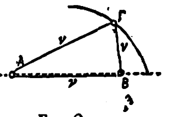

Σχ. 2.

ἐλλειψοειδὲς (τὸ) *[Μαθ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ ἐπιφάνεια δευτέρου βαθμοῦ, ἥτις δίδεται εἰς σύστημα ὀρθογωνίων συντεταγμένων ὑπὸ τῆς ἐξισώσεως:

$$\frac{x^2}{\alpha^2}+\frac{y^2}{\beta^2}+\frac{z^2}{\gamma^2}=1.$$

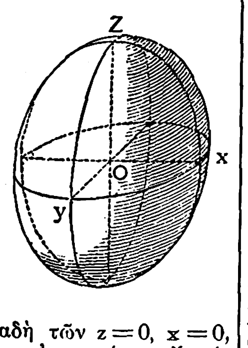

Αἱ σταθεραὶ α, β, γ, καλοῦνται μήκη τῶν τριῶν ἡμιαξόνων αὐτῆς. Τὸ ἐλλειψοειδὲς ἔχει τρεῖς ἄξονας συμμετρίας, τοὺς ληφθέντας ὡς ἄξονας συντεταγμένων, καὶ κέντρον συμμετρίας τὴν τομὴν αὐτῶν. Αἱ τομαὶ αὐτοῦ ὑπὸ τῶν συντεταγμένων ἐπιπέδων, δηλαδὴ τῶν $z=0$, $x=0$, $y=0$ εἶναι ἐλλείψεις ἔχουσαι ἀντιστοίχους ἐξισώσεις:

$$\frac{x^2}{\alpha^2}+\frac{y^2}{\beta^2}=1,\ \frac{y^2}{\beta^2}+\frac{z^2}{\gamma^2}=1 \text{ καὶ } \frac{x^2}{\alpha^2}+\frac{z^2}{\gamma^2}=1\cdot$$

ἐπίσης ἐλλείψεις εἶναι καὶ αἱ τομαὶ αὐτῆς ὑπὸ τῶν ἐπιπέδων $x=\varkappa$, $y=\lambda$, $z=\mu$, ἔνθα $-\alpha<\varkappa<\alpha$, $-\beta<\lambda<\beta$, $-\gamma<\mu<\gamma$. Ἡ ἐπιφάνεια αὕτη δύναται νὰ γεννηθῇ ὑπὸ ἐλλείψεως κινουμένης οὕτως, ὥστε νὰ συναντᾷ πάντοτε δύο ἄλλας σταθερὰς ἐλλείψεις, π.χ. τὰς κειμένας ἐπὶ τῶν ἐπιπέδων xz καὶ yz. Εἰς τὴν περίπτωσιν $\alpha=\beta$ ἔχομεν ἐλλειψοειδὲς ἐκ περιστροφῆς *πεπλατυσμένον*· γεννᾶται διὰ περιστροφῆς περὶ τὸν ἄξονα Oz τῆς ἐν τῷ ἐπιπέδῳ xOz ἐλλείψεως

$$\frac{x^2}{\alpha^2}+\frac{z^2}{\gamma^2}=1.$$

Ἂν $\beta=\gamma$ ἔχομεν ἐλλειψοειδὲς ἐκ περιστροφῆς *ἐπίμηκες*· γεννᾶται διὰ περιστροφῆς περὶ τὸν ἄξονα Ox τῆς ἐν τῷ ἐπιπέδῳ xOz ἐλλείψεως

$$\frac{x^2}{\alpha^2}+\frac{z^2}{\gamma^2}=1.$$

Σ. Μ.-Ο.

— ἐλλειψοειδὲς γήινον. Ἰδεατὴ ἐπιφάνεια πεπλατυσμένου ἐκ περιστροφῆς ἐλλειψοειδοῦς, προσεγγίζουσα ὁπωσδήποτε τὴν μέσην ἐπιφάνειαν τῶν θαλασσῶν, ἐφ' ἧς ἀνάγονται αἱ γεωδαιτικαὶ μετρήσεις.

Αἱ πρῶται κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους (ΙΖ' αἰὼν) μετρήσεις πρὸς καθορισμὸν τῶν διαστάσεων τῆς γῆς, θεωρουμένης τότε ὡς μαθηματικῶς σφαιρικῆς, ἀπέδειξαν ὅτι ἡ ἐπιφάνεια αὐτῆς (παραλειπομένων τῶν τοπικῶν ἐξάρσεων, ἤτοι ἡ μέση ἐπιφάνεια τῶν θαλασσῶν ἐκτεινομένων νοερῶς καὶ ὑπὸ τὰς ἠπείρους) εἶναι ἐπιφάνεια *ἐλλειψοειδοῦς* ἐκ περιστροφῆς ἀσθενοῦς ἐκκεντρότητος. Ὁ Γερμανὸς Bessel (1842) ἐκ τῶν ἐξαγομένων τῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς του γενομένων μετρήσεων, 10 τὸν ἀριθμόν, καθώρισεν ὡς κάτωθι τὰς διαστάσεις τοῦ γηΐνου ἐλλειψοειδοῦς: Μῆκος τετάρτου τοῦ μεσημβρινοῦ: 10.000.856 ± 498 μ. πλάτυνσις $\frac{a-b}{a}=\frac{1}{299\pm5}$ (ἔνθα a ὁ μέγας καὶ b ὁ μικρὸς ἡμιάξων τοῦ ἐλλειψοειδοῦς. Τὰ διὰ τοῦ ± προστιθέμενα ποσὰ παριστῶσι τὸ πιθανὸν μέσον σφάλμα τῶν ἐξαγομένων τούτων)· μέγας ἄξων τοῦ ἐλλειψοειδοῦς (διάμετρος τοῦ Ἰσημερινοῦ) a= 6.377.397 μέτρα· μικρὸς ἄξων (ἀπόστασις τῶν πόλων) b = 7.356.079 μ. Βραδύτερον ὁ Ἄγγλος Clarke καθώρισεν:

a= 20.926.348 πόδες = 6.378.294 μ.
b= 20.854.895 πόδες = 6.356.515 μ.

Τὰ νεώτατα ἐξαγόμενα τοῦ Helmert (1913) ἐκ τῶν ἐξαγομένων τῶν νεωτέρων μετρήσεων τόξων μεσημβρινῶν ἐν Εὐρώπῃ, Ἀσίᾳ, Ἀφρικῇ καὶ Ἀμερικῇ δίδουσιν ὡς διαστάσεις τοῦ μᾶλλον πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς προσεγγίζοντος ἐλλειψοειδοῦς a= 6.378.250 καὶ πλάτυνσιν 1:297. Ἐπὶ πλέον δὲ κατέστη σήμερον γνωστὸν ὅτι ἡ ἐπιφάνεια τῆς γῆς δὲν συμπίπτει ἀπολύτως πρὸς ἐλλειψοειδές, ἀλλ' ἔχει ἴδιον σχῆμα κληθὲν *γεωειδὲς* (βλ. λ. *γεωειδὴς [Ἐγκυκλ.]*). Πλησιέστερον πρὸς τὸ γεωειδὲς τοῦ ἐλλειψοειδοῦς εἶναι τὸ γήϊνον *σφαιροειδές*· τὰ σφαιροειδῆ εἶναι ἀλγεβρικαὶ ἐπιφάνειαι 14ου βαθμοῦ, δίδουσι δὲ ἀκριβῶς τὰς καθέτους ἐπὶ τὴν διεύθυνσιν τῆς βαρύτητος θεωρουμένης ὡς συνισταμένης τῆς γηΐνης ἕλξεως καὶ τῆς φυγοκέντρου δυνάμεως ἐπιφανείας, ἐφ' ὅσον αὗται κεῖνται ἐκτὸς τῆς φυσικῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, ἤτοι περικλείουσι ταύτην ἐξ ὁλοκλήρου. Ἀλλὰ μὲ ὑπεραρκετὴν ἀκρίβειαν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς συμπίπτοντα μὲ τὰς ἐπιφανείας ἴσου δυναμικοῦ τῆς βαρύτητος καὶ ἐγγὺς τοῦ γεωειδοῦς καὶ συνεπῶς τὸ γεωειδὲς νὰ θεωρηθῇ ὡς σφαιροειδές. Τὸ γήινον σφαιροειδὲς περικλείει τὸ γήινον ἐλλειψοειδές· ἡ μεγίστη ἀπομάκρυνσις δύο ἀντιστοίχων σημείων ἀνέρχεται περίπου εἰς 16,8 μ. (εἰς πλάτος 45°).

Παρὰ τὰ ἐξαγόμενα τῶν νεωτέρων μετρήσεων ἐξακολουθοῦσιν αἱ γεωδετικαὶ μετρήσεις νὰ ἀνάγωνται εἰς τὸ *ἐλλειψοειδὲς τοῦ Bessel* ἢ *τοῦ Clarke*, ἀφ' ἑνὸς διότι διὰ τοὺς πρακτικοὺς σκοποὺς αἱ διορθώσεις εἶναι ἀσήμαντοι, καὶ ἀφ' ἑτέρου διότι κυρίως ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σταθερῶν τῶν ἄνω ἐλλειψοειδῶν ἔχουσι καταρτισθῇ πληθὺς βοηθητικῶν πινάκων.

Ἰδιότητες τοῦ ἐλλειψοειδοῦς. Ἕνεκα τῆς πλατύνσεως τῆς γῆς, τὸ γεωγραφικὸν πλάτος φ τόπου τινὸς Ρ, τουτέστιν ἡ γωνία τῆς καθέτου τοῦ ἐλλειψοειδοῦς εἰς τὸ σημεῖον Ρ πρὸς τὸ ἰσημερινὸν ἐπίπεδον διαφέρει τῆς κεντρικῆς γωνίας γ (βλ. σχ.), ἥτις καλεῖται *γεωκεντρικὸν* (βλ. λ.) πλάτος τοῦ τόπου Ρ.

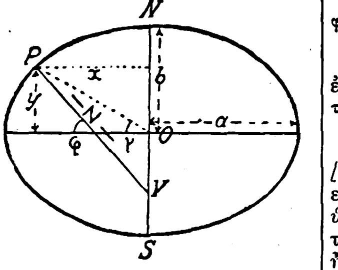

Τὸ γεωκεντρικὸν πλάτος χρησιμοποιεῖ ἡ ἀστρονομία εἰς ὑπολογισμοὺς παραλλάξεων, ἐνῷ ἡ γεωδεσία σχεδὸν οὐδέποτε· εἶναι:

$$\text{εφ}\gamma=(1-e^2)\ \text{εφ}\varphi \qquad (1)$$

ἔνθα e ἡ ἐκκεντρότης τοῦ ἐλλειψοειδοῦς

$$=\sqrt{\frac{a^2-b^2}{a^2}} \qquad (2)$$

Ἡ ἀκτὶς καμπυλότητος τοῦ μεσημβρινοῦ εἰς τόπον πλάτους φ εἶναι:

$$M=\frac{c}{V^3} \qquad (3)$$

ἔνθα

$$c=\frac{a^2}{b}=\frac{a}{\sqrt{1-e^2}} \qquad (4)$$

(ἡ ἀκτὶς καμπυλότητος τοῦ μεσημβρινοῦ εἰς τοὺς δύο πόλους) καὶ

$$V=\sqrt{1+e'^2\text{συν}^2\varphi} \qquad (5)$$

$$e'=\sqrt{\frac{a^2-b^2}{b^2}} \qquad (6)$$

(ἡ καλουμένη δευτέρα ἐκκεντρότης τοῦ ἐλλειψοειδοῦς). Ἡ ἀκτὶς καμπυλότητος τῆς καθέτου πρὸς τὸν μεσημβρινὸν καθέτου τομῆς εἶναι:

$$N=\frac{c}{V} \qquad (7)$$

Αὗται εἶναι αἱ δύο κύριαι ἀκτῖνες καμπυλότητος. Ἡ ἀκτὶς διὰ κάθετον τομὴν σχηματίζουσαν μετὰ τοῦ μεσημβρινοῦ ἀζιμοὺθ α δίδεται ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ τύπου τοῦ Euler:

$$\frac{1}{R}=\frac{\text{συν}^2 a}{M}+\frac{\text{ημ}^2 a}{N} \qquad (8)$$

ἡ μέση ἀκτὶς καμπυλότητος τόπου τινὸς εἶναι:

$$r=\sqrt{MN}=\frac{c}{V^2} \qquad (9)$$

Ὁ λόγος $\frac{N}{M}=V^2$ ἔχει τὰς κάτωθι τιμὰς διὰ διάφορα πλάτη:

φ= 0°	$\frac{N}{M}$ = 1,0067 = V^2
30°	1,0050
45°	1,0034
60°	1,0017
90°	1,0000

Εἰς τοὺς πόλους εἶναι N=M=R. Ἡ ἐπιφάνεια δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς σφαῖρα ἀκτῖνος c ἐν τῇ περιοχῇ αὐτῶν. Εἰς πᾶν ἄλλο πλάτος εἶναι N>M. Ἡ καμπυλότης εἶναι μείζων κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ μεσημβρινοῦ ἢ καθέτως πρὸς ταύτην.

Ἐκ τῆς μεταβολῆς μετὰ τοῦ πλάτους τῆς καμπυλότητος συνάγεται ὅτι τὸ μῆκος τόξου μεσημβρινοῦ 1° π.χ. εἶναι διάφορον εἰς τὰ διάφορα πλάτη, αὐξάνον πρὸς τοὺς πόλους. Ὁ κάτωθι πίναξ δίδει τὰ μήκη τόξου μεσημβρινοῦ μεταξὺ τοῦ Ἰσημερινοῦ καὶ τόπου πλάτους φ διὰ διάφορα πλάτη φ διὰ τὸ ἐλλειψοειδὲς τοῦ Bessel:

φ= 30°	μῆκος	3 319 786, 51 m
35°		3 874 208, 05
36°		3 985 146, 05
37°		4 096 102, 54
38°		4 207 077, 71
39°		4 318 071, 76
40°		4 429 084, 79
41°		4 540 117, 00
42°		4 651 168, 47
45°		4 984 439, 27
50°		5 540 279, 54
55°		6 096 598, 93
60°		6 653 376, 12

Ἡ ἀκτὶς παραλλήλου πλάτους φ δίδεται ὑπὸ τοῦ τύπου

$$x=\frac{c\ \text{συν}\ \varphi}{V} \qquad (10)$$

Τέλος δίδομεν τὴν ἀκτῖνα τῆς ἰσοδυνάμου κατ' ὄγκον πρὸς τὸ ἐλλειψοειδὲς σφαίρας:

$$k=\sqrt[3]{a^2b}=6\,370\,283,16\ \text{m}$$

καὶ τῆς ἐχούσης ἴσην ἐπιφάνειαν

$$f=6\,370\,289,51\ \text{m}.$$

Δ. ΚΟΡΩΝΑΙΟΣ

— ἐλλειψοειδὲς τοῦ Φρενέλ· βλ. *πόλωσις* τοῦ φωτός.

ἐλλειψοειδὴς (ὁ, ἡ), — *ἐς* (τό)· ὁ ἔχων σχῆμα ἐλλείψεως γεωμετρικῆς: «τροῦλλος ἐλλειψοειδής»· || τὸ οὐδέτ. *ἐλλειψοειδὲς* (βλ. λ.) ὡς οὐσιαστ.

ἐλλειψοκέφαλος (ὁ) (Ellipsocephalus Zenker) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ὀλενιδῶν τριλοβιτῶν ἀρθρωτῶν* ζῴων. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον σῶμα ἀρκούντως μικρόν, ἐλλειψοειδές. Τὸ κεφαλικὸν ἀσπίδιον ἦτο ἡμικυκλικῶς ἀπεστρογγυλωμένον. Ἡ φαλάκρα των ἦτο λεία ἢ ἔφερε δύο ἐγκαρσίας αὔλακας καὶ πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἦτο τριγωνικῶς ὀξύληκτος. Ὁ θώραξ των συνίστατο ἐκ 12—14 ἄρθρων καὶ τὸ πυγίδιόν των ἦτο πολὺ μικρόν. Λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας καὶ μέσης καμβρίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν ἀνατολικὴν Βόρειον Ἀμερικήν. Γ. Κ. Γ.

ἐλλειψομελία (ἡ) *[Τερατογ.]*. Τερατογονικὴ ἐμβρυϊκὴ διάπλασις, κατὰ τὴν ὁποίαν ἓν ἢ πλειότερα τῶν μελῶν, ἢ ἄκρων ἰδίως, τοῦ ὑπὸ διαμόρφωσιν ἐμβρύου, ἐλλείπουσι, καθὸ μὴ διαπλασθέντα· τὸ νεογνὸν εἶναι ἐλλιπὲς μελῶν. Ἡ κατάστασις αὕτη ἀνάγεται εἰς τὴν τερατολογικὴν τάξιν τῆς *ἐκτρωμελίας*. Μ. Ν. Κ.

ἐλλειψόξιφος (ὁ) (Ellipsoxiphus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἀκτινοζῴων τῆς οἰκογενείας τῶν *στυλοσφαιριδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτους ζωϊκοὺς ὀργανισμοὺς ἀπαντῶντας ἰδίως εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν. Οἱ *ἐλλειψόξιφοι* ἔχουσι σῶμα ᾠοειδὲς ἢ σφαιροειδές, ὅπερ περιβάλλεται ὑπὸ πυκνῶν μικρῶν καὶ αἰχμηρῶν ἀκανθῶν, αἵτινες κατὰ τὰ δύο ἄκρα τοῦ σώματος σχηματίζουσιν ἀκανθωτὸν θύσανον. Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

ἐλλειψόσπερμα (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτὰ τὰ ἔχοντα σπέρματα ἐλλειψοειδῆ. Δ. Ν. Π.

ἐλλειψόστυλος (ὁ) (Ellipsostylus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἀκτινοζῴων τῆς οἰκογενείας τῶν *στυλοσφαιριδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτους ζωϊκοὺς ὀργανισμούς, ζῶντας ἐν τῇ θαλάσσῃ καὶ διακρινομένους ἐκ τοῦ σφαιρικοῦ καὶ πολυγωνικοῦ σώματος, ὅπερ κατὰ τὰ δύο ἄκρα του φέρει τέσσαρας ἰσχυρὰς ἀκάνθας ἐν εἴδει δοράτων. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν καὶ Εἰρηνικὸν ὠκεανόν. Δ. Ν. Π.

Ἔλλενμπορω (Ellenborough) ***Ἐδουάρδος, λόρδος***—. Ἄγγλος πολιτικὸς (1800—1871) διορισθεὶς τῷ 1842 ἀντιβασιλεὺς τῶν Ἰνδιῶν, «ὅπως ἀποκαταστήσῃ τὴν εἰρήνην ἐν Ἀσίᾳ». Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἀντιβασιλείας του (δύο καὶ ἥμισυ ἔτη) αἱ Ἰνδίαι εὑρίσκοντο εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ἀγγλίαν, κατὰ τὸν ἀνασχηματισμὸν τῆς κυβερνήσεως τοῦ Πὴλ διωρίσθη, τῷ 1846, πρῶτος λόρδος τοῦ Ναυαρχείου. Τῷ 1858 συμμετέσχεν εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ λόρδου Ντέρμπυ, ἀλλὰ τὸ βίαιον τοῦ χαρακτῆρός του καὶ ἰδίᾳ ἡ ἐπίθεσίς του κατὰ τοῦ λόρδου Κάνιγγος τὸν κατέστησαν ἀντιλαϊκὸν καὶ ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ διὰ νὰ σώσῃ τὴν κυβέρνησιν. Ὁ Ἔλλενμπορω ἐθεωρεῖτο εἷς τῶν καλυτέρων ῥητόρων ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Λόρδων. Εἰς ἡλικίαν 60 ἐτῶν ἐνυμφεύθη τὴν Ἑλληνίδα Ζένυ Θεοτόκη (βλ. λ. Ἀθῆναι τ. Β' σ. 147 α'). Δ. Δ.

Ἐλλενρίντερ (Ellenrieder), ***Ἄννα-Μαρία***. Γερμανὶς ζωγράφος (1791-1863). Διέπρεψεν ἰδίᾳ εἰς τὴν ἀπεικόνισιν θρησκευτικῶν θεμάτων, κατέλιπε δὲ καί τινα ἔργα χαρακτικῆς. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων πινάκων της τάσσονται: «Ἡ παρθένος καὶ ὁ παῖς Ἰησοῦς ἀναγινώσκων», «Ἡ Θεοτόκος ἐνθρονισμένη εἰς τὸν οὐρανόν», «Ὁ ἅγιος Νικόλαος μεθ' ἑτέρων δύο ἁγίων», «Ἡ Μαρία ὁδηγοῦσα τὸν παῖδα Ἰησοῦν εἰς τὰς πύλας τοῦ οὐρανοῦ», «Ὁ ἅγιος Ἰωάννης εἰς τὴν Πάτμον», «Ἡ ἁγία Καικιλία», «Ὁ Χριστὸς εὐλογῶν τὰ παιδία» κλπ. Ι. Μ. Π

Ἔλλερ (Eller), ***Ἠλίας***. Γερμανὸς δραματιστὴς καὶ αἱρεσιάρχης (1690—1750). Ὑφαντὴς ὢν ἐν Ἔλμπερφελντ ἐφαντάσθη, ὅτι ἦτο ὁ Χριστὸς καὶ πείσας πολλοὺς περὶ τούτου ἵδρυσε τὴν αἵρεσιν τῶν *ἐλλεριανῶν*. Ἐκδιωχθεὶς ἐκεῖθεν κατέφυγεν εἰς Ρόνσντορφ, ἔνθα ὁ ἐκλέκτωρ τοῦ Παλατινάτου διώρισεν αὐτὸν δήμαρχον τῆς πόλεως, ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας ἐπόπτην τῶν προτεσταντικῶν ἐκκλησιῶν τῶν δουκάτων Ζυλιὲ καὶ Μπέργκ. Οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ ἐκαλοῦντο «Σιωνῖται», ἐκ τοῦ ὅτι αὐτὸς μὲν ἐπωνομάζετο «πατὴρ τῆς Σιών», ἡ δὲ σύζυγός του Ἄννα Μπύχελ, «μήτηρ τῆς Σιών». Περὶ ταύτης ἔλεγεν, ὅτι ἐνεπνέετο ἐκ τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ὅτι ἐξ αὐτῆς θὰ ἐγεννᾶτο ὁ πραγματικὸς υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Μολονότι τὸ τέκνον ἀπέθανε πρὶν ἢ συμπληρώσῃ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἡλικίας, ἡ πίστις τῶν ὀπαδῶν του οὐδόλως ἐμειώθη. Κατὰ τὰς μυστικὰς συνελεύσεις τῶν «Σιωνιστῶν» συνέβαινον πολλὰ ὄργια μεταξὺ τῶν δύο φύλων, τὰ ὁποῖα μόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ αἱρεσιάρχου ἀπεκαλύφθησαν· διὸ ὁ διάδοχος αὐτοῦ Πέτρος Βούλσιγκ ἐνεκλείσθη εἰς τὰς φυλακάς, ὅπου παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του.

— **Ἔλλερ** (Eller), ***Λουδοβῖκος***. Διακεκριμένος Αὐστριακὸς δεξιοτέχνης τοῦ βιολίου (1807—1873), δρέψας πλουσίας δάφνας κατὰ τὰ ἀνὰ τὴν Εὐρώπην καλλιτεχνικά του ταξίδια. Ὁ Ἔλλερ συνέθεσε καὶ πολυάριθμα ἔργα διὰ βιολίον. Γ. Σ.

Ἔλλερτον (Ellerton), ***Τζὼν-Λόδζ***. Ἄγγλος μουσουργὸς (1807—1873) συνθέσας 7 μελοδράματα εἰς ἰταλικὴν γλῶσσαν, 2 εἰς γερμανικὴν καὶ 2 εἰς ἀγγλικήν· τὸ ὀρατόριον «ὁ ἀπολεσθεὶς Παράδεισος», 3 λειτουργίας, 6 συμφωνίας, 4 εἰσαγωγάς, 44 κουαρτέτα, ὡς καὶ πλεῖστα ἄλλα θρησκευτικὰ ἔργα καὶ μουσικὴν δωματίου. Γ. Σ.

ἐλλερτονία (ἡ) (Ellertonia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀποκυνανωδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια ἀναρριχητικὰ ἰθαγενῆ τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Μαδαγασκάρης. Δ. Ν. Π.

Ἐλλὲς *μπουρνοὺ* *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ ἀκρωτηρίου *Ἕλλη* (βλ. λ.).

Ἐλλεσβᾶς. Ἀβησσυνὸς βασιλεύς· βλ. *Ἐλεσβᾶς*.

Ἐλλεσμέρελαντ *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς Βορείου Ἀμερικῆς· ἄλλως *Γκρίννελ-Λάντ* (βλ. λ.).

ἐλλεσχινίδαι (οἱ) (Elleschinidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ῥυγχοφόρων*, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα γένη ὧν κυριώτερα οἱ: *ἔλλεσχος* καὶ *ἐνδεὴς* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἐλλεσχὸς (ὁ) (Elleschus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλλεσχινιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς κανθάρους μὲ σῶμα φαιοπυρρὸν καὶ πολυτριχωτόν. Γνωστὰ τρία εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐνδιαιτώμενα ἰδίως ἐπὶ τῶν ἐλάτων. Δ. Ν. Π.

Ἕλλη *[Μυθολ.]* Θυγάτηρ τοῦ Ἀθάμαντος, (υἱοῦ τοῦ Αἰόλου, τοῦ βασιλέως τῆς Θεσσαλίας), βασιλέως τῶν Μινυῶν ἐν τῷ Ὀρχομενῷ τῆς Βοιωτίας, καὶ τῆς Νεφέλης, ἀδελφὴ τοῦ Φρίξου, *Ἀθαμαντιὰς* συνήθως καλουμένη. Ἡ δευτέρα σύζυγος τοῦ Ἀθάμαντος, ἡ ἐξ ἀνθρώπων, ἐκ ζηλοτυπίας κατώρθωσε νὰ πείσῃ αὐτὸν νὰ θυσιάσῃ τὸν Φρίξον εἰς τὸν Δία, πρὸς ἀποφυγὴν δῆθεν ξηρασίας. Ἀλλ' ἡ Νεφέλη φροντίζουσα περὶ τοῦ Φρίξου, μετὰ τοῦ ὁποίου προὔκειτο νὰ θυσιασθῇ καὶ ἡ Ἕλλη, ἔπεμψε τὸν περίφημον κριὸν τὸν χρυσόμαλλον, ἵνα σώσῃ τὸν Φρίξον. Ἐπὶ τοῦ κριοῦ τούτου ἐπιβάντες ὁ Φρίξος μετὰ τῆς Ἕλ-

Ὁ Φρῖξος καὶ ἡ Ἕλλη ἐπιβαίνοντες τοῦ χρυσομάλλου κριοῦ.
[Ἐξ ἀρχαίας παραστάσεως.]

λης ἀπῆλθον. Εἰς τὸν πρῶτον ὅμως πορθμόν, τὸν ὁποῖον ἐσκόπουν νὰ διαπλεύσωσι μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας, κατέπεσεν ἐκ τοῦ κριοῦ ἡ Ἕλλη καὶ ἐπνίγη, ἀπὸ ταύτης δ' ὠνομάσθη ἡ θέσις *Ἑλλήσποντος*. Ἡ πορεία τῶν τέκνων τῆς Νεφέλης ἐπὶ τοῦ κριοῦ ὑπὲρ τὴν θάλασσαν καὶ ἡ πτῶσις τῆς Ἕλλης εἰς τὸν πόντον, εἰκονίζεται συχνὰ ἐπὶ παλαιῶν ἀγγείων, ἰδίως δὲ τῆς κάτω Ἰταλίας καὶ τῆς Πομπηΐας. ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

Ἕλλη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Ἠπείρου, κειμένη ΝΔ τοῦ σημερινοῦ χωρίου Ἀρδαμίστα· παρὰ τὴν θέσιν Καστρίτσα ἀνεγνωρίσθησαν τείχη αὐτῆς καί τινα ἄλλα ἐρείπια. — Π.

— **Ἕλλη** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον, ἡ μεσαία τῶν τριῶν ἄκρων (*Τεκὲ μπουρνοὺ* πρὸς ἀνατολάς, *Ἐλλὲς μπουρνοὺ* (ἡ *Ἕλλη*) εἰς τὸ μέσον, *Σὲντ-οὺλ-μπάχρ* πρὸς ἀνατολάς), εἰς ἃς ἀπολήγει ἡ νοτιωτάτη τῆς Θρακικῆς χερσονήσου ἐσχατιά. Ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου φρούριον, ὅπερ βοηθητικὸν τοῦ Σὲντ-οὺλ-μπάχρ, συζυγὲς πρὸς τὸ ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς Κοὺμ καλέ, ἦτο ὁ «Ἑλλησποντοφύλαξ» τῶν Τούρκων κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους, ὁ κατοπτεύων τὰς κινήσεις τῶν ἑλλησποντοφυλάκων μας καὶ ἐνισχύσας κατὰ τὰς ναυμαχίας μας τὰ πυρὰ τοῦ τουρκικοῦ στόλου διὰ τῶν ἰδικῶν του. Θέατρον τῆς ναυμαχίας τῆς Ἕλλης (βλ. *Ἕλλης ναυμαχία*) καὶ πεδίον αἱματηρῶν ἐπιθέσεων τῶν ἀποβατικῶν ἀγγλογαλλικῶν στρατευμάτων (Μάρτιος—Δεκέμβριος 1915), μὴ δυνηθέντων νὰ προχωρήσωσιν ἐνδότερον αὐτοῦ, λόγῳ τῆς κραταιᾶς τῶν Τούρκων ἀμύνης. Παρὰ τὸ φρούριον, ἐν μέρει κατεδαφισθὲν μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, μέγας φάρος (πλάτ. 42°02'30" Β, μῆκ. 26°10'50" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2429: The Dardanelles) λευκῶν ἀναλαμπῶν 19 μιλ., πολεμικὸς σηματοτηλέγραφος, καὶ μνημεῖον τῶν κατὰ τοὺς ἀγῶνας τῶν Δαρδανελλίων πεσόντων, εὐαναγνώριστον ἀπὸ θαλάσσης. Εἶναι ἡ τῶν ἀρχαίων «ἄκρα μεγάλη *Μαζουσόα*» (*Στράβ. Didot* 283,34) ἢ *Μαστουσία* (*Πτολ.* Γ, ιβ, 1. *Πομπων. Μελ.* 2, 25 καὶ 27. *Πλιν.* 4, 49 καὶ 72). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **Ἕλλης *ναυμαχία*** (3 Δεκεμβρίου 1912). Κινήσεις τινὲς τῶν τουρκικῶν ἐλαφρῶν σκαφῶν ἀπὸ τῆς πρωΐας τῆς 1 Δεκεμβρίου 1912 ἦγαγον εἰς τὸν ἐκ Μούδρου ἀπόπλουν τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου τὸ ἀπόγευμα τῆς αὐτῆς ἡμέρας. Ὁ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ὑποναυάρχου Π. Κουντουριώτου ἐξελθὼν στόλος συνέκειτο ἐκ τῶν θωρηκτῶν «Ἀβέρωφ» (ναυαρχίς, κυβερνήτης ἀντιπλοίαρχος Σοφ. Δούσμανης καὶ ἀρχιεπιστολεύς), «Σπέτσαι» (μοίραρχος, πλοίαρχος Π. Γκίνης, κυβερνήτης ἀντιπλοίαρχος Α. Βουρέκας), «Ὕδρα» (κυβερνήτης ἔφεδρος ἀντιπλοίαρχος Π. Κοντόσταυλος) καὶ «Ψαρὰ» (κυβερνήτης πλοίαρχος Ἀνδρ. Μιαούλης) καὶ τῶν τεσσάρων ἀνιχνευτικῶν «Λέων», «Πάνθηρ», «Ἀετός», «Ἱέραξ», (διοικητὴς ἀντιπλοίαρχος Δ. Παπαχρῆστος). Ὁ στόλος ἔπλευσε πρὸς Τένεδον, μεταξὺ τῆς ὁποίας καὶ τῆς Λήμνου διεδρόμησε καθ' ὅλην τὴν νύκτα, τῇ δ' ἑπομένῃ διεδρόμει παρὰ τὰς νήσους Τένεδον, Ἴμβρον καὶ Λῆμνον, καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν, τὴν δὲ νύκτα μεταξὺ Ἴμβρου καὶ Σαμοθράκης. Τῇ 8 καὶ 20' τῆς πρωΐας τῆς 3 Δεκεμβρίου 1912 ὁ ἑλληνικὸς στόλος εὑρίσκετο ἀνατολικῶς τῆς Ἴμβρου περὶ πλάτος 40°05' Β καὶ μῆκος 26°03' Α, ὅτε ἔφθασαν ἐξερχόμενα τῶν στενῶν τὸ τουρκικὸν εὔδρομον «Μετζητιὲ» μετὰ 8 ἀντιτορπιλλικῶν, ἀμέσως δὲ κατόπιν 4 τουρκικὰ θωρηκτὰ εἰς γραμμὴν παραγωγῆς πλέοντα πρὸς νότον. Τῇ 9ῃ ὥρᾳ ὁ Ἕλλην ἀρχηγὸς ἐσήμανε διὰ τοῦ ἀσυρμάτου πρὸς τὸ ἀντιτορπιλλικὸν «Ν. Γενεὰ» (ἀρχηγίδα τῶν ἀντιτορπιλλικῶν, διοικητὴς πλοίαρχος Ἰ. Βρατσάνος), καὶ τὸ ὑποβρύχιον «Δελφὶν» (κυβερνήτης πλωτάρχης Παπαρρηγόπουλος, ὕπαρχος ὑποπλοίαρχος Δ. Λάμπρος), «ἐχθρὸς εὑρίσκεται εἰς εἴσοδον Δαρδανελλίων καὶ ἐξέρχεται, ἔλθετε πρὸς συνάντησίν μας πάραυτα». Κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ ἑλληνικὸς στόλος εὑρίσκετο εἰς ἀπόστασιν 17000 μ. ἀπὸ τῆς μοίρας τῶν τουρκικῶν θωρηκτῶν, ἀναγνωρισθείσης ὅτι ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν θωρηκτῶν «Βαρβαρόσσας» (ἀρχηγίς, ἀρχηγὸς πλοίαρχος Ραμίζ), «Τουργκοὺτ-Ρεΐς», «Μεσσουδιὲ» καὶ «Ἀσσὰρ-ἲ-Τεφήκ». Πάραυτα διετάχθη πολεμικὴ ἔγερσις εἰς τὸν ἑλληνικὸν στόλον, ἡ δὲ ὁμὰς τῶν ἀνιχνευτικῶν διετάχθη ν' ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τῶν θωρηκτῶν, ἵνα μὴ βληθῇ ὑπὸ τῶν μακρῶν βολῶν τοῦ ἐχθροῦ, ἐκοινοποιήθη δὲ διὰ βραχιόνων τὸ κάτωθι σῆμα τοῦ ναυάρχου: «Μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ καὶ τὰς εὐχὰς τοῦ βασιλέως μας καὶ ἐν ὀνόματι τοῦ δικαίου πλέω μεθ' ὁρμῆς ἀκαθέκτου καὶ μὲ τὴν πεποίθησιν τῆς νίκης ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ τοῦ Γένους». Τὰ τουρκικὰ θωρηκτά, ἀφοῦ ἐπροχώρησαν ἐπ' ὀλίγον, ἐστράφησαν δεξιὰ καὶ ἐπέσχον περίπου πρὸς τὸ ἀκρωτήριον Κέφαλος (Ἴμβρου), τηρούμενα ἐγγύτατα τῇ ἀκτῇ τῆς Καλλιπόλεως, τὸ «Μετζητιὲ» μετὰ 5 ἀντιτορπιλλικῶν ἐκράτησε παρὰ τὴν ἀσιατικὴν ἀκτὴν μεταξὺ Κοὺμ-καλὲ καὶ Μαυριῶν, τὰ δ' ἕτερα 3 τουρκικὰ ἀντιτορπιλλικὰ ἐπροχώρησαν πρὸς Μ.Β καὶ ἐκράτησαν ἐγγύτατα τῇ ἄκρᾳ τῆς Ἕλλης. Ὁ Ἕλλην ἀρχηγὸς ἐσήμανε πρὸς τὸν διοικητὴν τῶν ἀνιχνευτικῶν: «Μὴ λησμονεῖτε, ὅτι, ἐὰν εἶναι ἐν τῇ παρατάξει τὸ καταδρομικόν, θέλετε τὸ προσβάλει»· κατόπιν διέταξε διαδοχικὴν στροφὴν ἀριστερὰ κατὰ 180° περίπου καὶ ἐπέσχε πρὸς Β 30° Α κατὰ μέσον ὅρον, τηρουμένης πλεύσεως συγκλινούσης πρὸς τὴν τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Ἕνεκεν τῶν συγκλινουσῶν πλεύσεων τῶν δύο στόλων αἱ μεταξὺ αὐτῶν ἀποστάσεις ταχέως ἠλαττοῦντο, ὅταν δὲ ἡ μεταξὺ τῶν δύο ναυαρχίδων ἀπόστασις ἔφθασεν εἰς 12.000 μ. (9ω 22') ἐρρίφθη ἀπὸ τῆς τουρκικῆς ἡ πρώτη βολή, εὐθὺς ἀμέσως δὲ ἤρχισαν βάλλοντα καὶ τὰ λοιπὰ τουρκικὰ θωρηκτά. Τῇ 9ω.25' ἤρξατο βάλλων ὁ «Ἀβέρωφ» διαταχθέντων καὶ τῶν θωρηκτῶν νὰ βάλωσιν. Ὀλίγον μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ πυρὸς τὸ «Μεσσουδιὲ» ἐξῆλθε τῆς ἐν τῇ γραμμῇ θέσεώς του, ἣν κατέλαβε τὸ «Ἀσσὰρ-ἲ-Τεφήκ», καὶ ἐτάχθη ἐπ' οὐρᾶς τῆς μοίρας, ἧς ἡ τάξις ἀπὸ ἐκείνης τῆς στιγμῆς διεσπάσθη. Τὰ ἑλληνικὰ θωρηκτὰ ἔπλεον ἐν γραμμῇ παραγωγῆς φυσικῆς τάξεως: 1) «Ἀβέρωφ», 2) «Σπέτσαι», 3) «Ὕδρα», 4) «Ψαρά», προβλεφθείσης τῆς διαιρέσεως τῶν θωρηκτῶν εἰς δύο ὁμάδας (1η «Ἀβέρωφ», 2α «Σπέτσαι», «Ὕδρα», «Ψαρά»), ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ἐν καιρῷ θέσεως τοῦ τουρκικοῦ στόλου μεταξὺ δύο πυρῶν, ἢ τῆς προσβολῆς αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ «Ἀβέρωφ» εἰς οἱονδήποτε ἄλλο σημεῖον αἱ περιστάσεις θὰ ἐπέβαλλον, σχετικῶς δ' εἶχον δοθῇ ὁδηγίαι πρὸς τὸν μοίραρχον καὶ τοὺς διοικητὰς ἀνιχνευτιτῶν καὶ ἀντιτορπιλλικῶν περὶ προσβολῆς τῶν τουρκικῶν θωρηκτῶν, εὐδρόμων καὶ τορπιλλικῶν ἐν γένει σκαφῶν. Τῇ 9ω. 35' ἐπήρθη ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς ναυαρχίδος τὸ διεθνὲς σῆμα Ζ (αἱ κινήσεις τῆς ναυαρχίδος καθίστανται ἀνεξάρτητοι), καὶ ἀμέσως τότε ὁ «Ἀβέρωφ» αὐξάνων ταχύτητα μέχρι 18 κόμβων ταχέως ἐπλησίασε τὴν τουρκικὴν ἀρχηγίδα. Τῇ 10ω. 05λ ἡ μεταξὺ «Ἀβέρωφ» καὶ «Βαρβαρόσσα» ἀπόστασις ἦτο 2850 μ. ἡ δὲ προσβολὴ τῆς ἑλληνικῆς ναυαρχίδος ἦτο τοσοῦτον ὁρμητική, ὥστε τὴν ἀπὸ τῆς 9ω 55λ ἀρξαμένην νὰ στρέφῃ δεξιὰ τουρκικὴν ναυαρχίδα ἠκολούθησαν στραφέντα ἀθρόως καὶ ἀτάκτως δεξιὰ καὶ τὰ λοιπὰ τουρκικὰ θωρηκτὰ φεύγοντα πρὸς τὰ Στενὰ ἀτάκτως. Τὸ πῦρ τῶν τουρκικῶν πλοίων τῶν ἐπακτίων πυροβολείων καὶ πυρβολαρχιῶν τῆς ξηρᾶς κατέστη κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην πυκνότατον, κατὰ τοῦ «Ἀβέρωφ» ἰδίως διευθυνόμενον. Τὰ λοιπὰ ἑλληνικὰ θωρηκτὰ ἠκολούθησαν μέχρι τῆς 9ω. 50λ, τὴν πλεῦσιν τοῦ «Ἀβέρωφ», ὁπότε στραφέντα διαδοχικῶς κατὰ 180° περίπου ἀριστερὰ καὶ αὐξήσαντα τὴν ταχύτητά των μέχρι $15\,^1/_2$ κόμβων περίπου ἐπεῖχον πρὸς Ν 3° Α. Τὸν ἀτάκτως ὑποχωρήσαντα τουρκικὸν στόλον κατεδίωξεν ὁ «Ἀβέρωφ» στραφεὶς δεξιὰ καὶ προχωρήσας μέχρι τῆς 10ω. 25λ, ὁπότε ἔπαυσε τὸ πῦρ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν παρατάξεων, καὶ τότε πλεύσας πρὸς Ν 60° Ζ κατέφθασε τὰ λοιπὰ ἑλληνικὰ θωρηκτὰ ταχθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν πάλιν. Τὰ τουρκικὰ πλοῖα, εὑρισκόμενα μεταξὺ τῆς ἄκρας Ἕλλης καὶ τῆς ἀπέναντι ἀσιατικῆς ἀκτῆς, ἐπειράθησαν ν' ἀνασυνταχθῶσιν, ἀλλὰ μὴ κατορθώσαντα τοῦτο κατέφυγον εἰς τὰ Στενὰ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν ἐπακτίων ὀχυρωμάτων. ἐνῷ ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἀνέμεινε τὸν ἐχθρὸν περιπολῶν ἔναντι τῆς εἰσόδου τῶν Στενῶν μέχρι τῆς 2ω 30λ μ.μ. μεθ' ὃ ἐκκινήσας διηυθύνετο πρὸς Ζ.· ἐπειδὴ ὅμως τῇ 2ω. 50λ περιπολοῦν ἐγγὺς τῶν Στενῶν ἑλληνικὸν ἀντιτορπιλλικὸν εἰδοποίησεν ὅτι τουρκικὰ ἀντιτορπιλλικὰ ἐξῆλθον τῶν Στενῶν πρὸς κατόπτευσιν, ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἀνέστρεψε καὶ πάλιν πρὸς Ἑλλή-

Digitized by Google

σποντον, ἀλλ' εὐθὺς κατόπιν εἰσελθόντων τῶν τουρκικῶν ἀντιτορπιλλικῶν καὶ ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐκ νέου ἀλλάξας πλεῦσιν περὶ τὴν 95.π.5λ τῆς ἑσπέρας ἠγκυροβόλησεν εἰς τὸν ἐξωτερικὸν ὅρμον τοῦ Μούδρου.

Κατὰ τὴν ναυμαχίαν ταύτην αἱ ἑλληνικαὶ ἀπώλειαι εἰς ἄνδρας ἦσαν ὁ κελευστὴς πηδαλιουχίας Καζιντζάρης φονευθείς, καὶ 6 ναῦται τραυματισθέντες ἐπὶ τοῦ «'Αβέρωφ», καθὼς καὶ ὁ ἀνθυποπλοίαρχος Γκούρας Μαμούρης τραυματισθεὶς ἐντὸς τοῦ ἀριστεροῦ πρυμναίου πύργου καὶ ὑποκύψας μετ' ὀλίγας ἡμέρας εἰς τὸ τραῦμα, ἐπίσης δὲ καὶ δύο ναῦται τραυματίαι τοῦ αὐτοῦ πύργου. 'Επὶ τῶν «Σπετσῶν» εἷς ναύτης τραυματίας, ἐπὶ τῶν λοιπῶν πλοίων οὐδείς. Ζημίαι ἐγένοντο ἐλάχισται ἐπὶ τοῦ «'Αβέρωφ» ἐκ δύο βλημάτων μεγάλου διαμετρήματος καὶ τινων βλημάτων ταχυβόλων ἐπὶ τῶν ὑπερστεγασμάτων, καὶ ἐπὶ τῆς «"Υδρας» πρόσκρουσις βλήματος ἐπὶ τοῦ θώρακος αὐτῆς ἄνευ ὅμως βλάβης τινός. 'Επὶ τῶν τουρκικῶν πλοίων ὀλίγοι νεκροὶ καὶ τραυματίαι ἐπὶ τοῦ «Βαρβαρόσσα», βλάβαι εἰς τοὺς λέβητάς του καὶ ἀνάφλεξις μιᾶς γαιανθρακαποθήκης του, 92 νεκροὶ καὶ τραυματίαι ἐπὶ τοῦ «Τουργκούτ-Ρεΐς» καὶ μικραὶ ζημίαι εἰς ἕνα τῶν πύργων του, ἐλαφραὶ δὲ ζημίαι ἐπὶ τοῦ «Μεσσουδιέ». Αἱ ἐπὶ τῶν τουρκικῶν πλοίων ζημίαι ἐπεσκευάσθησαν διὰ τεχνιτῶν ἐπειγόντως ἐκ Γερμανίας μεταχληθέντων, αἱ δ' ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν, ὡς ὅλως ἀσήμαντοι καὶ μὴ ἐπηρεάζουσαι τὴν μαχητικὴν ἀξίαν, τινὲς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐν Μούδρῳ παραμονῆς, τινὲς δὲ καὶ ἐπ' ἐσχάτων.

"Αμα τῇ ἐπιστροφῇ τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἀντικατεστάθη ὁ ἀρχηγὸς αὐτοῦ Ραμὶζ καὶ μετὰ ἕνα μῆνα περίπου προφυλακισθεὶς παρεπέμφθη ἐνώπιον τοῦ στρατοδικείου, προεδρευομένου ὑπὸ τοῦ Ἐμβὲρ-πασᾶ. 'Απολογούμενος ἐπέδειξε μυστικὴν διαταγὴν τοῦ τέως ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν καὶ Ναυτικῶν Ναζήμ, ἐγχειρισθεῖσαν αὐτῷ παρ' ἐπὶ τούτῳ ἀπεσταλμένου στρατηγοῦ καὶ δι' ἧς διετάσσετο μὲν νὰ ἐξέλθῃ τῶν Στενῶν καὶ ναυμαχήσῃ, ἀλλ' ἐπίσης ῥητῶς διετάσσετο νὰ μὴ προχωρήσῃ πέραν ὡρισμένου σημείου, οὗ καθωρίζετο τὸ πλάτος καὶ τὸ μῆκος, καὶ μόνον ἐντὸς τοῦ διαστήματος τούτου νὰ ἐνεργήσῃ καὶ κατόπιν νὰ ἐπαναπλεύσῃ. Καὶ ἀπηλλάγη μὲν ὑπὸ τοῦ στρατοδικείου, ἀλλ' ἐτέθη εἰς ἀποστρατείαν.

Τὸ προσωπικὸν τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου ἐπεδείξατο λαμπρὰν διαγωγήν. 'Ο ναύαρχος ἐν τῇ ἐκθέσει του ἔγραψε: «Διὰ τὴν διαγωγὴν τῶν ἐπιτελείων καὶ πληρωμάτων ἀνεφέρομεν ἤδη ραδιογραφικῶς ὅτι ἐνθουσιασμὸς καὶ ἀνδρεία πάντων ἀνεξαιρέτως ἀνωτέρα πάσης περιγραφῆς. 'Επυροβόλουν ζητωκραυγάζοντες. Οὐδὲν ἔχομεν νὰ προσθέσωμεν εἰμὴ ὅτι τὸ ἠθικὸν τοῦ προσωπικοῦ καὶ ἡ ἀξία αὐτοῦ νῦν εἶναι ἀσυγκρίτως ὑπερτέρα, καθότι ἡ παρὰ τὸ ἀκρωτήριον τῆς "Ελλης ναυμαχία ἐχρησίμευσεν εἰς πάντας ὡς καλὸν μάθημα». 'Η νικηφόρος ναυμαχία τῆς "Ελλης καθὼς καὶ ἡ ὀλίγον κατόπιν τοιαύτη τῆς Λήμνου (5 'Ιανουαρίου 1913) κατέστησαν τὴν κυριαρχίαν τῆς 'Ελλάδος ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου ἀναμφισβήτητον, συντείνασαι καὶ ἐξασφαλίσασαι τὴν ὁλοκληρωτικὴν λαμπρὰν κατὰ ξηρὰν νίκην τῶν ἑλληνικῶν ὅπλων καὶ ἐν γένει τῆς Βαλκανικῆς συμμαχίας. Γ. Ν. Ν.

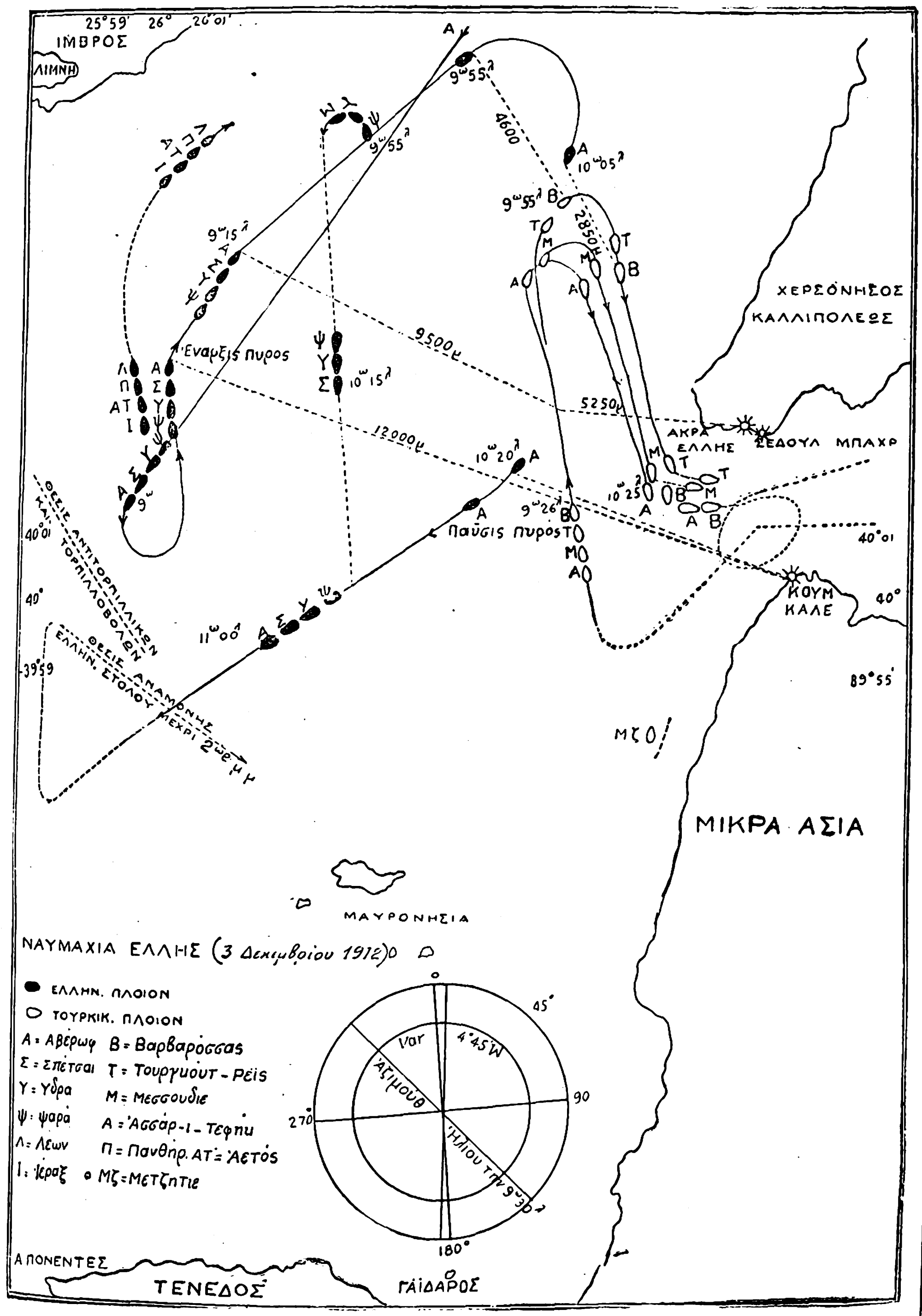

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΝΑΥΜΑΧΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΣ

—**"Ελλη** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κουφαλίων τῆς ἐπαρχίας Γιαννιτσῶν τοῦ νομοῦ Πέλλης. Κάτοικοι (1928) 279. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μεντεσελῆ*. —Μ.

"Ελλην (ὁ), θηλ. *'Ελληνίς*. 'Ο ἐξ 'Ελλάδος καταγόμενος, ὁ ἔχων ἑλληνικὴν ὑπηκοότητα.

—*[Μυθολ.]* 'Ο μυθικὸς ἐπώνυμος καὶ γενάρχης τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, περὶ τοῦ ὁποίου πολλαὶ καὶ ποικίλαι παραδόσεις ἐφέροντο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις "Ελλησιν. Οὕτως ἐλέγετο υἱὸς τοῦ Δευκαλίωνος καὶ τῆς Πύρρας, ἀδελφὸς τοῦ 'Αμφικτίωνος καὶ τῆς Πρωτογενείας, ἐκ τῆς νύμφης 'Ορσηΐδος, καὶ πατὴρ τοῦ Αἰόλου, Δώρου καὶ Ξούθου, τοῦ πατρὸς τοῦ 'Αχαιοῦ καὶ "Ιωνος. 'Η παράδοσις αὕτη ἦτο ἡ μᾶλλον διαδεδομένη καὶ διότι διὰ τῆς μυθολογικῆς γενεαλογίας ἡρμήνευεν αὕτη τὴν καταφανῆ μεταξὺ τῶν διαφόρων ἑλληνικῶν φύλων συγγένειαν, τῶν ὁποίων οἱ ἐπώνυμοι ἐγίνοντο υἱοὶ (Αἴολος, Δῶρος) καὶ ἔγγονοι ('Αχαιός, "Ιων) τοῦ "Ελληνος καὶ διότι διὰ τῆς συγγενείας "Ελληνος καὶ 'Αμφικτίονος, συμβολικῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἔθνους καὶ τῆς ἀμφικτιονικῆς συναδελφώσεως τῶν διαφόρων λαῶν αὐτοῦ, ὑπεδηλοῦτο ὅ,τι γενικῶς σχεδὸν πιστεύεται σήμερον, δηλαδὴ ὅτι *"Ελληνες* κατὰ πρῶτον ὠνομάσθησαν οἱ ἀμφικτιονικοὶ λαοὶ τοῦ ἔθνους κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς μὴ ἀμφικτιονικοὺς λαοὺς αὐτοῦ. Δευτέρα παράδοσις ἔφερε τὸν *"Ελληνα* υἱὸν τοῦ Διὸς καὶ τῆς Πύρρας καὶ οὕτως οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ, ὡς διογενεῖς, ἐγίνοντο ἔθνος εὐγενές. Τρίτη ἔλεγεν αὐτὸν υἱὸν τοῦ Προμηθέως καὶ ἀδελφὸν τοῦ Δευκαλίωνος. "Αλλη υἱὸν τοῦ Διὸς καὶ τῆς Δορίππης κ. ο. κ. 'Εκ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων πρῶτος ὁ βαθὺς ἱστορικὸς Θουκυδίδης διεῖδεν, ὅτι ἡ ἐξάπλωσις τοῦ ὀνόματος "Ελληνες προῆλθεν ἐκ τῆς κατισχύσεως τῶν 'Ελλήνων τῆς Φθιώτιδος, οἵτινες ὑπὸ τοῦ 'Ομήρου ἐμνημονεύοντο ὡς μία τῶν τριῶν φυλῶν τοῦ βασιλείου τοῦ 'Αχιλλέως, ἐπὶ τῶν ἄλλων συγγενικῶν λαῶν, οἵτινες ἐπεκαλοῦντο τὴν βοήθειάν των (*Θουκ*. Α'. γ'). Καὶ κατὰ τὴν ἀντίληψιν δηλαδὴ τοῦ μεγάλου ἱστορικοῦ, *"Ελληνες* ὠνομάσθησαν τὸ πρῶτον οἱ σύμμαχοι τῶν 'Ελλήνων τῆς Φθιώτιδος, ὅπερ δὲν ἀπέχει πολὺ τῆς ἀντιλήψεως τῶν νεωτέρων, ὅτι "Ελληνες ὠνομάσθησαν, ὡς προελέχθη, τὸ πρῶτον οἱ ἀμφικτιονικοὶ λαοὶ τῆς ἀρχαίας 'Ελλάδος. Τοῦ "Ελληνος τούτου, υἱοῦ τοῦ μυθικοῦ Δευκαλίωνος καὶ ἰσχυροτάτου (κατὰ τὸν Θουκυδίδην) βασιλέως τῆς Φθιώτιδος, ὅστις εἶχε δώσει τὸ ὄνομά του εἰς μίαν τῶν φυλῶν τῆς χώρας του καὶ θὰ ἤκμασε πρὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, ἀφοῦ προϋπῆρχεν αὐτοῦ φυλὴ 'Ελλήνων ἐν Φθιώτιδι, ἐδεικνύετο καὶ ὁ τάφος ἐν τῇ ἀγορᾷ τῆς Μελιτείας, πόλεως τῆς Φθιώτιδος. Πλὴν τοῦ εἰρημένου "Ελληνος ἐμνημονεύετο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καὶ ἕτερος *"Ελλην*, ὅστις ἐλέγετο τρισέγγονος αὐτοῦ καὶ υἱὸς τοῦ Φθίου, υἱοῦ τοῦ 'Αχαιοῦ καὶ ἐγγόνου τοῦ Ξούθου, υἱοῦ τοῦ πρώτου "Ελληνος (βλ. καὶ λ. *'Ελλάς, 'Αχαιοί, Δωριεῖς* κλπ.).

'Ενῷ δὲ οἱ ἀρχαῖοι "Ελληνες πρὸς ἑρμηνείαν τοῦ ἐθνικοῦ ὀνόματός των ἔπλασαν τοὺς περὶ τοῦ μυθικοῦ γενάρχου των μύθους, ὁ νεώτερος ἑλληνικὸς λαός, ἐκ τῆς δοξασίας, ἥτις εἶναι κοινὸν κτῆμα ὅλων τῶν λαῶν, ὅτι τὸ παρελθὸν ἦτο καλύτερον τοῦ παρόντος καὶ οἱ προγενέστεροι ἄνθρωποι ἀνώτεροι τῶν σημερινῶν, ἔπλασεν ἐκ θαυμασμοῦ πρὸς τὰ διασωθέντα ἔργα τῶν προγόνων του διαφόρους παραδόσεις (βλ. *Ν. Πολίτου*, Μελέται περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τ. Α' ἀρ. 89, 90, 100, 101, 105 καὶ 106), κατὰ τὰς ὁποίας οἱ παλαιοὶ "Ελληνες ἦσαν «ψηλοὶ σὰν τὶς ψηλότερες λεῦκες» καὶ δυνατοὶ τόσο, ὥστε «λυγίζαν καὶ σίδερα» καὶ ὁ «"Ελληνας» καὶ ἡ «'Ελληνισσα», ὁ ἥρως καὶ ἡ ἡρωΐς, εἰς τοὺς ὁποίους προσωποποιεῖται ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς λαός, τόσον πελώριοι καὶ δυνατοί, ὥστε τὸ μνῆμα τοῦ "Ελληνα εἰς τὴν ἀσιατικὴν ἀκτὴν τοῦ Βοσπόρου εἶναι «πέντε μέτρα μάκρος καὶ δυόμιση πλάτος» καὶ ἡ 'Ελληνισσα τῆς ἀρχαίας Μεσσήνης «ἐβαστοῦσε ἀπάνου στὸ κεφάλι της καὶ ἔνεθε καὶ τὴ ρόκα της» τὸν μονόλιθον (μήκους 6 μέτρων), ὅστις ἐχρησίμευεν ὡς ὑπέρθυρον τῆς ἀρχαδικῆς πύλης τῶν τειχῶν τῆς ἀρχαίας Μεσσήνης. ΚΑΨ.

—*['Εγκυκλ.]* Τὸ ὄνομα *"Ελλην* ὡς δηλωτικὸν τῶν κατοίκων τῆς 'Ελλάδος χρησιμοποιεῖται ἤδη ἀπὸ τοῦ 1000 περίπου π. Χ. Πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης, παρ' 'Ομήρῳ, τὸ ὄνομα ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸς δήλωσιν τῶν κατοίκων τμήματός τινος τοῦ βασιλείου τοῦ 'Αχιλλέως, ἰδίως τῶν παρὰ τὴν πόλιν 'Ελλάδα, ἡ ὁποία πιθανῶς ἔκειτο πλησίον τῆς σημερινῆς Φαρσάλου, ἐνῷ οἱ κάτοικοι τῆς ἠπειρωτικῆς 'Ελλάδος καὶ τῶν νήσων ἐκαλοῦντο ἀδιαφόρως *'Αχαιοί, 'Αργεῖοι, Δαναοί*. 'Απὸ τῆς στενῆς ταύτης περιοχῆς τὸ ὄνομα, ἄγνωστον πῶς, ἐπεξετάθη σὺν τῷ χρόνῳ ἐπὶ τῶν κατοίκων ὁλοκλήρου τῆς Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας κατ' ἀρχὰς καὶ κατόπιν ἁπάσης τῆς νοτίως κειμένης χώρας Στερεᾶς καὶ Πελοποννήσου, ἔτι δὲ καὶ πρὸς Α. καὶ Δ. μέχρι τῆς Κρήτης, τῶν 'Ιονίων νήσων καὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους, διετηρήθη δὲ ὡς τοιοῦτον μέχρι τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων. Μὲ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἰδίως ἀφ' ἧς ὁ ἅγιος 'Αθανάσιος ἔγραψε τὸν κατὰ τῶν 'Ελλήνων λόγον του, τὸ ὄνομα τῶν 'Ελλήνων ἀνεθεματίζετο καὶ κατεχλευάζετο καὶ ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος καὶ ἐν ἐκκλησιαστικοῖς συγγράμμασι, συνώνυμον γενόμενον τοῦ εἰδωλολάτρου ἢ αἱρετικοῦ, καὶ προστιθέμενον ἐνίοτε πρὸς δυσφημίαν καὶ εἰς ἄλλα ἐθνικὰ ὀνόματα. Οὐδεὶς τῶν ἐκχριστιανισθέντων 'Ελλήνων ἐτόλμα νὰ φέρῃ τὸ καταδικασμένον ὄνομα, ἐκ φόβου μὴ ἐπισύρῃ καθ' ἑαυτοῦ τὰς ἀρὰς

Digitized by Google

τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ συνέβη νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς κοινὴν χρῆσιν παλαιὰ καὶ λησμονημένα ἐθνικὰ τῶν Ἑλλήνων ὀνόματα. Ἔκτοτε πιθανῶς ἐκλήθησαν *Ἑλλαδικοί*, δι' ἐπιθέτου δηλαδὴ εὑρισκομένου καὶ παρὰ τῷ Ξενοφάνει (ΣΤ' π. Χ. αἰών) οἱ κάτοικοι τῆς κυρίως Ἑλλάδος. Μείζονα τούτου διάδοσιν ἔλαβε τότε τὸ παλαιότατον ὄνομα τῶν Ἑλλήνων *Γραικός*, πλεονεκτοῦν κατὰ τοῦτο τῶν ἄλλων, ὅτι δι' αὐτοῦ ἐδήλουν τοὺς Ἕλληνας καὶ οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως. Ἡ ὀργάνωσις τοῦ βυζαντινοῦ κράτους ὡς ρωμαϊκοῦ, ἡ διατήρησις ἐν αὐτῷ τῶν διοικητικῶν παραδόσεων τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ ἡ προσηγορία τῶν Ρωμαίων, ἣν ἔφερον οἱ ὑπήκοοι, συνετέλεσαν εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ ὀνόματος *Ρωμαῖοι* (Ρωμιοὶ) εἰς τοὺς Ἕλληνας, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε ἐπεκράτησεν ὁλοσχερῶς.

Ἐκ τῶν σῳζομένων ὀλίγων μαρτυριῶν συνάγεται ὅτι οἱ Ἕλληνες τὸ γένος, ὑπήκοοι τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους, διετήρουν παραλλήλως καὶ τὸ παλαιὸν ἐθνικὸν ὄνομά των. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων, τὸ ὄνομα τῶν Ρωμαίων, μισητὸν γενόμενον, ἤρχισε νὰ παραγκωνίζεται καὶ νὰ ἀναφέρηται συχνότερον καὶ μετὰ πολλῆς ἀγάπης τὸ τῶν Ἑλλήνων, τὸ ὁποῖον μάλιστα ἀρχίζει νὰ ἀνακτᾷ τὴν παλαιάν του διασταλτικὴν ἀπὸ παντὸς βαρβαρικοῦ δύναμιν. Ὅταν τὸ ἔθνος ὑπεδουλώθη εἰς τοὺς Τούρκους, ἡ Ἐκκλησία ἔκρινε συμφερωτέραν τὴν ὀνομασίαν τῶν Ρωμαίων. Ὁ κατακτητὴς ἀνεγνώρισε τὸν πατριάρχην ὡς πατριάρχην τῶν *Ρωμαίων* (Ροὺμ πατριγκὶ) καὶ εἰς τὴν διαιοδοσίαν αὐτοῦ ὑπήγαγε πάντας τοὺς Ρωμαίους (Ροὺμ μιλέτι), πάντας δηλαδὴ τοὺς ὀρθοδόξους Χριστιανούς, οἱ ὁποῖοι πρότερον ὑπήγοντο ὑπὸ τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου (αὐτοκράτορα τῶν Ρωμαίων), ἐν οἷς συμπεριελαμβάνοντο καὶ μὴ Ἕλληνες. Ὁσάκις ἦτο χρεία νὰ διακριθῶσιν οἱ ἀλλόγλωσσοι τῶν ἑλληνογλώσσων Ἕλληνας ἐκάλει τούτους ἡ Ἐκκλησία, καὶ Γραικούς, ὁσάκις παρίστατο ἀνάγκη διακρίσεως τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων ἀπὸ τῶν λατινοδόξων ὀπαδῶν τοῦ πάπα Ρώμης· Εἰς τὰ δημοτικὰ ᾄσματα ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν χρησιμοποιεῖται κατὰ προτίμησιν ὡς ἐθνικὸν τὸ ὄνομα *Ἕλλην*, τὸ ὁποῖον υἱοθετηθὲν καὶ ὑπὸ τῶν ἀγωνιστῶν τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας ἀπὸ τῶν πρώτων αὐτῆς βημάτων, ἐπεβλήθη τέλος καὶ ἐπισήμως ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως. —Ω.

Ἕλληνας, *Ἰωάννης*. Μεγαλέμπορος ἐν Ζακύνθῳ κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἐγεννήθη τῷ 1750 εἰς Κορώνην, ὁπόθεν, μετὰ τὰ ὀρλώφεια τοῦ 1769, ἠναγκάσθη νὰ δραπετεύσῃ μετὰ τῆς οἰκογενείας του εἰς Ἑπτάνησον. Ἐγκατασταθεὶς εἰς Ζάκυνθον, ἐπεδόθη εἰς τὸ σταφιδεμπόριον καὶ τὸ ζῳεμπόριον, δὲν ἐβράδυνε δὲ νὰ καταλάβῃ ταχέως σπουδαίαν θέσιν μεταξὺ τοῦ ἐμπορικοῦ κόσμου τῆς νήσου. Εἰς αὐτὸν κατέφυγε καὶ παρ' αὐτῷ εἰργάσθη ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσίν του ἐκ Πελοποννήσου τῷ 1805. Μυηθεὶς εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, μεγάλως συνέβαλεν εἰς τὴν διάδοσιν αὐτῆς καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀποστολὴν σωμάτων καὶ μάλιστα πολεμεφοδίων εἰς τὴν ἀγωνιζομένην πατρίδα. Ἀπεβίωσε τῷ 1823. Γ. Δ. Κ.

Ἑλληνία *[Ἀρχαιολ.]*. Ἐπίκλησις τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς ὡς προστάτιδος τῶν Ἑλλήνων. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο, ἢ ὡς *Πανελληνία*, ἐλατρεύετο ἐν Κυζίκῳ, κατὰ τὰ ἐξαγόμενα ἔκ τινος ἐπιγραφῆς (Corp. Inscr. Graec. 3670). Ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους μνημονεύεται ἱερὸν τῆς *Εἰλενίας Ἀθηνᾶς* ἐν Ἰταλίᾳ παρὰ τὸ Μεταπόντιον· ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ ἀπέκειντο τὰ ἐργαλεῖα τοῦ Ἐπειοῦ, τὰ κατασκευασθέντα ἐν Τροίᾳ διὰ τὸν δούρειον ἵππον. Π. Ν. Π.

ἑλληνίζω· μιμοῦμαι τοὺς Ἕλληνας κατὰ τὴν γλῶσσαν, τὴν δίαιταν, τὴν ἐνδυμασίαν κττ.· || ἰδίᾳ, ὁμιλῶ τὴν ἑλληνικήν, ἤδη ἀπὸ τῶν δοκίμων χρόνων: «ἐπίσταται ἑλληνίζειν» *(Πλάτ.)*, «ἑλληνίζω τῇ φωνῇ» *(Αἰσχ.)*· || μεταχειρίζομαι τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἀπταίστως, ἄνευ σολοικισμῶν καὶ βαρβαρισμῶν, ἤδη ἀπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους κ. ἑ.: «οἱ ἑλληνίζοντες οὐκ ἀργυρώματα καὶ χρυσώματά φασιν, ἀλλ' ἀργυροῦν καὶ χρυσοῦν κόσμον» *(Εὐστάθ.)*· || φρονῶ τὰ τῶν Ἑλλήνων, εὐνοῶ τὴν ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν· || ἀσπάζομαι τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν θρησκείαν: «πρὸς τὸ οἰκεῖον ἐπηγάγοντο σέβας καὶ ἑλληνίζειν ἔπαυσαν».

Ἑλληνικὰ *[Γεωγρ.]*. Μικρὸν χωρίον ὑπαγόμενον εἰς τὴν κοινότητα τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῆς ἐπαρχίας Μεραμβέλου τοῦ νομοῦ Λασιθίου. Κάτ. (1928) 61.

[Καὶ πλεῖσται τοποθεσίαι ἐν Κρήτῃ φέρουσι τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην ἢ μικρὸν παρηλλαγμένην, *Ἑλλενικά*, στὰ *Ἑλλενικὰ* καὶ συνήθως ὅπου ὑπῆρχον ἀρχαῖαι ἢ βυζαντιναὶ πόλεις.] Ε. Γ.

—**Ἑλληνικὰ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἱστιαίας (τέως Ξηροχωρίου) τοῦ νομοῦ Εὐβοίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 353. —Μ.

— **Ἑλληνικὰ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μεσολογγίου τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 410. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Φραγγουλέϊκα* (κατ. 101). Πρότερον ἐκαλεῖτο *Συβίστα*. —Μ.

— **Ἑλληνικὰ** *[Παράλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος ἐπὶ τῆς βορειοδυτικῆς ἀκτῆς τῆς νήσου Σερίφου μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Γαλλίδας καὶ Κάτεργο. —Μ.

«Ἑλληνικά». Σύγγραμμα τοῦ *Ξενοφῶντος* (βλ. λ.) περιλαμβάνον τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν ἀπὸ τοῦ 411 μέχρι τοῦ 362 π. Χ., ἤτοι ἀπὸ τοῦ χρόνου εἰς ὃν καταλήγει τὸ ἔργον τοῦ Θουκυδίδου μέχρι τῆς ἐν Μαντινείᾳ μάχης. Τὰ «Ἑλληνικὰ» εἶναι διῃρημένα εἰς 7 βιβλία, στεροῦνται δὲ ἐντέχνου προοιμίου καὶ ἐπιλόγου· ἀλλὰ καὶ τὸ ὅλον ἔργον, πλὴν τινων ἐπιτυχῶν μερῶν, πολὺ ἀπέχει τῶν λεπτῶς ἐπεξειργασμένων συγγραφῶν τοῦ Ξενοφῶντος, τῆς «Ἀναβάσεως» καὶ τῆς «Κύρου Παιδείας». Φαίνεται ὅτι ὁ Ξενοφῶν δὲν ἐπρόφθασε νὰ τὸ ἐπεξεργασθῇ πλήρως καὶ νὰ τῷ προσδώσῃ ἐσωτερικὴν ἑνότητα, ὡς ἐκ τούτου δὲ παρέμειναν ἐν αὐτῷ καὶ ἴχνη ὑποδηλοῦντα ὅτι τὰ καθ' ἕκαστον μέρη κατὰ διαφόρους χρόνους ἐγράφησαν. Ὁ Ἀριστ. Κυπριανὸς («Περὶ τῶν Ἑλληνικῶν τοῦ Ξενοφῶντος» ἐν Ἀθήναις 1859) ὑπεστήριξε τὴν γνώμην ὅτι τὰ Ἑλληνικὰ δὲν εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος γραφὲν ἔργον, ἀλλ' ἐπιτομὴ μεταγενεστέρα· τὴν γνώμην ταύτην ἀντέκρουσεν ἐρρωμένως ὁ Vollbrecht («De Xenophontis Hellenicis κτλ.» Hannover 1874). Ὁ Niebuhr ἐκ διαφόρων παρατηρήσεων ἀπεδέχθη, ὅτι ὁ Ξενοφῶν μόνον τὰ δύο πρῶτα βιβλία τὸ πρῶτον συνέγραψεν ὡς συνέχειαν τοῦ ἔργου τοῦ Θουκυδίδου. Νεώτεροι φιλόλογοι ὑπέδειξαν τὴν διάφορον κατατομὴν μετὰ τὸ Ε', 1 καὶ τὴν τῶν διαφόρων μερῶν διαφορὰν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ λόγου. Ἀπὸ τοῦ τετάρτου κεφαλαίου τοῦ Ε' βιβλίου μεταβαίνων ὁ Ξενοφῶν εἰς τὴν ἀφήγησιν τῆς ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων γενομένης καταχρήσεως τῆς δυνάμεως ὡς πρὸς τὰς Θήβας προοιμιάζεται οὕτως, ὡσεὶ νέον τι βιβλίον ἤρχετο ἄλλοτέ ποτε ἐντεῦθεν. Ὅτι δὲ ἡ τελικὴ διάταξις, ἤτοι ἡ σύνταξις τῶν κατὰ διαφόρους χρόνους συγγραφέντων καὶ ἴσως καὶ ἐκδοθέντων μερῶν, ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος αὐτοῦ ἐγένετο, εἶναι λίαν δυσχερὲς πλέον ν' ἀποδειχθῇ. —Π.

—**«Ἑλληνικὰ»** (τά). Ἱστορικὸν περιοδικὸν δημοσίευμα ἐκδιδόμενον καθ' ἑξαμηνίαν ἀπὸ τοῦ 1928 ὑπὸ τοῦ «Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων». Διευθύνται τῆς συντάξεως: *Κ. Ἄμαντος* καὶ *Σωκρ. Κουγέας*.

Ἑλληνικὸ(ν) *[Ἀρχαιολ.]*. Οὕτως ὀνομάζεται σήμερον ἡ νοτία πλευρὰ τοῦ τετραπλεύρου περιβόλου τοῦ ἱεροῦ τεμένους τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Δελφοῖς, ἐκτισμένη κατὰ τὸν ψευδοϊσοδομικὸν τρόπον. Πρὸ τῶν ἀνασκαφῶν ἦτο τὸ μόνον σχεδὸν ὁρατὸν συνεχὲς ἐρείπιον τοῦ ἀρχαίου ἱεροῦ καὶ ἔλαβε τὴν προσωνυμίαν ταύτην ὑπὸ τῶν κατοίκων. Τὸ τμῆμα τοῦτο τοῦ περιβόλου, ἀνῆκον εἰς τὸν Ε' π. Χ. αἰῶνα, εἶναι μεταγενεστέρα προσθήκη γενομένη πρὸς ἐπέκτασιν πρὸς νότον τοῦ τεμένους, ὥστε νὰ συμπεριληφθοῦν ἐντὸς τῶν τειχῶν τὰ ἀναθηματικὰ μνημεῖα τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ (βλ. λ. *Δελφοὶ* καὶ τὸ σχετικὸν τοπογραφικὸν διάγραμμα). Γ. ΜΗΛ.

— **Ἑλληνικὸ(ν)** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Δρίσκολι τῆς ἐπαρχίας Φαρσάλων τοῦ νομοῦ Λαρίσσης. Κάτοικοι (1928) 237. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπετσιλέρ*. —Μ.

—**Ἑλληνικὸ(ν)** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κρυονερίου (τέως *Μποῦγας*) τῆς ἐπαρχίας Ἄργους τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας. Κάτοικοι (1928) 169. — Μ.

— **Ἑλληνικὸ(ν)** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Λοζέτσι*. Ἡ κοινότης, εἰς ἣν ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Λεσσιανὰ* (κατ. 184) καὶ *Σερβιανὰ* (κατ. 369), ἀριθμεῖ συνολικῶς 1166 κατοίκους (1928). — Μ.

— **Ἑλληνικὸ(ν)** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 244. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μύροβον*. — Μ.

— **Ἑλληνικὸ(ν)** *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Καλαμακίου τῆς ἐπαρχίας Ἀττικῆς τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. Κάτοικοι (1928) 267. — Μ.

— **Ἑλληνικὸ(ν)** *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἄστρους τῆς ἐπαρχίας Κυνουρίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας. Κάτοικοι (1928) 27. — Μ.

— **Ἑλληνικὸ(ν)** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 815. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μουλάτσι*. — Μ.

ἑλληνικός, —*ή*,—*όν*· ὁ ἀνήκων, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὁ τῶν Ἑλλήνων: «ἑλληνικὴ γλῶσσα,—χώρα, – νῆσος κτλ.», «ἑλληνικὸς πολιτισμός, —στόλος,—στρατός»· || *ἑλληνικὴ* (ἡ)· ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα: «γνωρίζει καλῶς τὴν ἑλληνικήν», «κάτοχος τῆς ἑλληνικῆς», «γνώστης τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς»· || «καθαρεύουσα ἑλληνική,—δημοτικὴ ἑλληνική»· || *ἑλληνικὰ* (τά)· κατὰ παράλειψιν τοῦ *γράμματα* «διδάκει ἑλληνικά», «ἀρχαῖα—,νέα—,μεσαιωνικὰ ἑλληνικά»· || κατὰ παράλειψιν τοῦ *πράγματα*: «Ξενοφῶντος ἑλληνικά» ἑλληνικὰ πράγματα, ἑλληνικὴ ἱστορία· || *ἑλληνικὸν* (τό)· περιληπτικῶς, ὅλοι οἱ Ἕλληνες.—Ἐπίρρ. ***ἑλληνικῶς*** κοιν. ***ἑλληνικά***, κατὰ τὸν ἑλληνικὸν τρόπον ἢ γλῶσσαν. Β. Φ.

— **ἑλληνικὰ** (τὰ) *[Διδακτ.]*. Ὡς μάθημα γλωσσικὸν τὰ ἑλληνικὰ διδάσκονται ἐν ἅπασι τοῖς σχολείοις τῆς Ἑλλάδος, καὶ δὴ ἐν μὲν τοῖς σχολείοις τῆς λεγομένης μέσης ἐκπαιδεύσεως καὶ τὰ ἀρχαῖα καὶ τὰ νέα ἑλληνικά, ἐν δὲ τοῖς σχολείοις τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως μόνον τὰ νέα ἑλληνικὰ (κατὰ τὸν τελευταίως ψηφισθέντα νόμον μόνον ἡ δημοτικὴ γλῶσσα, οὐχὶ δὲ καὶ ἡ λεγομένη καθαρεύουσα). Καὶ ἡ μὲν διδασκαλία τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν σκοπὸν ἔχει τὴν μέχρι τοσούτου βαθμοῦ μόρφωσιν τῶν μαθητῶν εἰς τὸ ἀρχαῖον γλωσσικὸν ἰδίωμα, ὥστε νὰ δύνανται οὗτοι εὐχερῶς ὁπωσδήποτε νὰ κατανοοῦν τὰ κείμενα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ νὰ ἐκμανθάνουν οὕτως ἀπ' αὐτῶν τῶν πηγῶν τὸν πολιτισμὸν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος· ἡ δὲ διδασκαλία τῶν νέων ἑλληνικῶν ἐν τοῖς σχολείοις τῆς τε μέσης καὶ δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως σκοπὸν ἔχει τὴν ἄσκησιν τῶν μαθητῶν οὐ μόνον εἰς τὸ νὰ κατανοοῦν τὰ εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν γεγραμμένα συγγράμματα τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων συγγραφέων, ἀλλὰ καὶ νὰ δύνανται καὶ αὐτοὶ ὀρθῶς νὰ ὁμιλοῦν καὶ νὰ γράφουν τὴν νέαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἰδιαιτέραν σημασίαν, ἀλλὰ καὶ μεγαλυτέραν δυσκολίαν, ἔχει ἡ διδασκαλία τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσης ἐν τοῖς σχολείοις τῶν ξενοφώνων τῆς Ἑλλάδος πληθυσμῶν, ἐν οἷς ὡς μητρικὴ γλῶσσα λαλεῖται ξένη τις γλῶσσα (ἀλβανική, κουτσοβλαχική, σλαυική, τουρκική). Ἐν τοιούτοις σχολείοις ἡ διδασκαλία τῶν νέων ἑλληνικῶν σκοπὸν ἔχει τὴν μέχρι τοσούτου βαθμοῦ ἐξάσκησιν τῶν μαθητῶν εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ὥστε νὰ δύνανται οὗτοι καὶ τὰ νεοελληνικὰ κείμενα εὐχερῶς ν' ἀναγινώσκουν καὶ κατανοοῦν καὶ ὀρθῶς τὴν νέαν ἑλληνικὴν νὰ γράφουν καὶ εὐχερῶς εἰς αὐτὴν νὰ διαλέγωνται. Γίνεται δὲ ἡ διδασκαλία τῶν τε ἀρχαίων καὶ τῶν νέων ἑλληνικῶν τὸ μὲν διὰ διδασκαλίας τῆς γραμματικῆς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης (τοῦ τυπικοῦ καὶ τοῦ συντακτικοῦ), τὸ δὲ διὰ γραπτῶν ἀσκήσεων τῶν μαθητῶν (θεμάτων), ἐπὶ πλέον δὲ τῶν νέων ἑλληνικῶν ἰδίᾳ καὶ διὰ γραπτῶν καὶ διὰ προφορικῶν ἐκθέσεων καὶ διὰ τοῦ καθ' ἑκάστην διαλόγου. Ἡ μεγάλη σημασία τῆς διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν ἦτο ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας κοινῶς ἀνεγνωρισμένη ὑπὸ πάντων τῶν πεπολιτισμένων λαῶν, παρ' οἷς τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ ἀνεγράφοντο εἰς τὰ προγράμματα τῶν σχολείων τῆς μέσης αὐτῶν ἐκπαιδεύσεως ὡς μάθημα ἀπαραίτητον διὰ τὴν γενικὴν μόρφωσιν ται καθ' ἑνὸς ἐπιστήμονος. Α. Π. Σ.

— **«Ἑλληνικὰ *Γράμματα*».** Φιλολογικὸν περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ἐν Ἀθήναις ὑπὸ *Κ. Μπαστιᾶ* καὶ *Β. Μαλατάκη* ἀπὸ 15ης Ἰουνίου 1927. Δεκαπενθήμερον κατ' ἀρχάς, ἀπὸ τοῦ Μαΐου τοῦ 1929 ἐκδίδεεβδομάδα.

— «**Ἑλληνικὰ *Χρονικά***». Ἑλληνικὴ περιοδικὴ ἐφημερίς, ἐκδοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἑλβετοῦ φιλέλληνος *Δ. Ἰ. Μάγερ* ἐν Μεσολογγίῳ ἀπὸ τῆς 1 Ἰανουαρίου 1824 μέχρι τῆς 20 Φεβρουαρίου 1826 μέ τινας διακοπάς. Ἡ ἔκδοσις τῶν «Ἑλληνικῶν Χρονικῶν» συνδέεται μὲ τὴν ἀποστολὴν ἐξ Εὐρώπης διαφόρων χειροκινήτων πιεστηρίων, ὡς τὰ κομισθέντα ἀπὸ τὸν Στάνχοπ εἰς Ἀθήνας καὶ Ναύπλιον καὶ τὰ σταλέντα ἀπὸ τὸν Διδότον καὶ ἄλλους φιλέλληνας, μεγίστην ἀξίαν ἀποδίδοντας εἰς τὴν ἄμεσον διάδοσιν καὶ κυκλοφορίαν τῶν συμβαινόντων. Τοιαῦτα περιοδικὰ ἐξεδίδοντο πολλαχοῦ. Ἀλλ' ἀσφαλῶς τὸ σοβαρώτερον καὶ μεθοδικώτερον ὑπῆρξε τὸ περιοδικὸν τοῦ Μάγερ ἐν Μεσολογγίῳ. Ἐκδιδόμενον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας, παρηκολούθησεν ὅλα τὰ σπουδαῖα κατ' αὐτὴν γεγονότα ἐκ τοῦ σύνεγγυς, αἱ δὲ περιγραφαί του παρέμειναν μνημειώδεις διὰ τὴν ἀφέλειαν καὶ τὴν τραγικήν των παραστατικότητα. Βόμβα αἰγυπτιακὴ ὅμως, πεσοῦσα περὶ τὰ τέλη Φεβρουαρίου 1826 εἰς τὸ οἴκημα ὅπου τὸ πιεστήριον τῶν «Ἑλληνικῶν Χρονικῶν», κατηρείπωσεν αὐτό, κατέστρεψε τὸ πιεστήριον καὶ τὰ στοιχεῖα καὶ οὕτω προεκάλεσε τὴν διακοπὴν τῆς ἐκδόσεως. Ἄλλωστε καὶ ὁ Μάγερ καὶ οἱ βοηθοί του ἠγωνίζοντο εἰς τὰς ἐπάλξεις τῆς ἡρωϊκῆς πόλεως, εἰς τὰς ὁποίας ἐπέπρωτο νὰ λάβωσι τὸν ἔνδοξον θάνατον. Τὰ «Ἑλληνικὰ Χρονικὰ» ἀπὸ τῶν τότε ἀκόμη χρόνων ἐσπάνιζον, ἐπειδὴ δὲ ἀπετέλουν σπουδαίαν πηγὴν πληροφοριῶν, ὁ *Κ. Ν. Λεβίδης* προέβη εἰς ἀριστοτεχνικὴν ἀνατύπωσίν των. Ἀλλὰ καὶ ἡ νεωτέρα αὐτὴ ἔκδοσις ἀπέβη νῦν σπανία ὅσον καὶ ἡ ἀρχική, μόλις εἴς τινας βιβλιοθήκας σῳζομένη. Συνέχειαν τῶν «Ἑλληνικῶν Χρονικῶν», ἀλλὰ ὑπὸ μορφὴν ἄσχετον πρὸς τὴν ἀρχικὴν ἔκδοσιν, ἐπεχείρησεν ἐν Μεσολογγίῳ ὁ δικη-

Digitized by Google

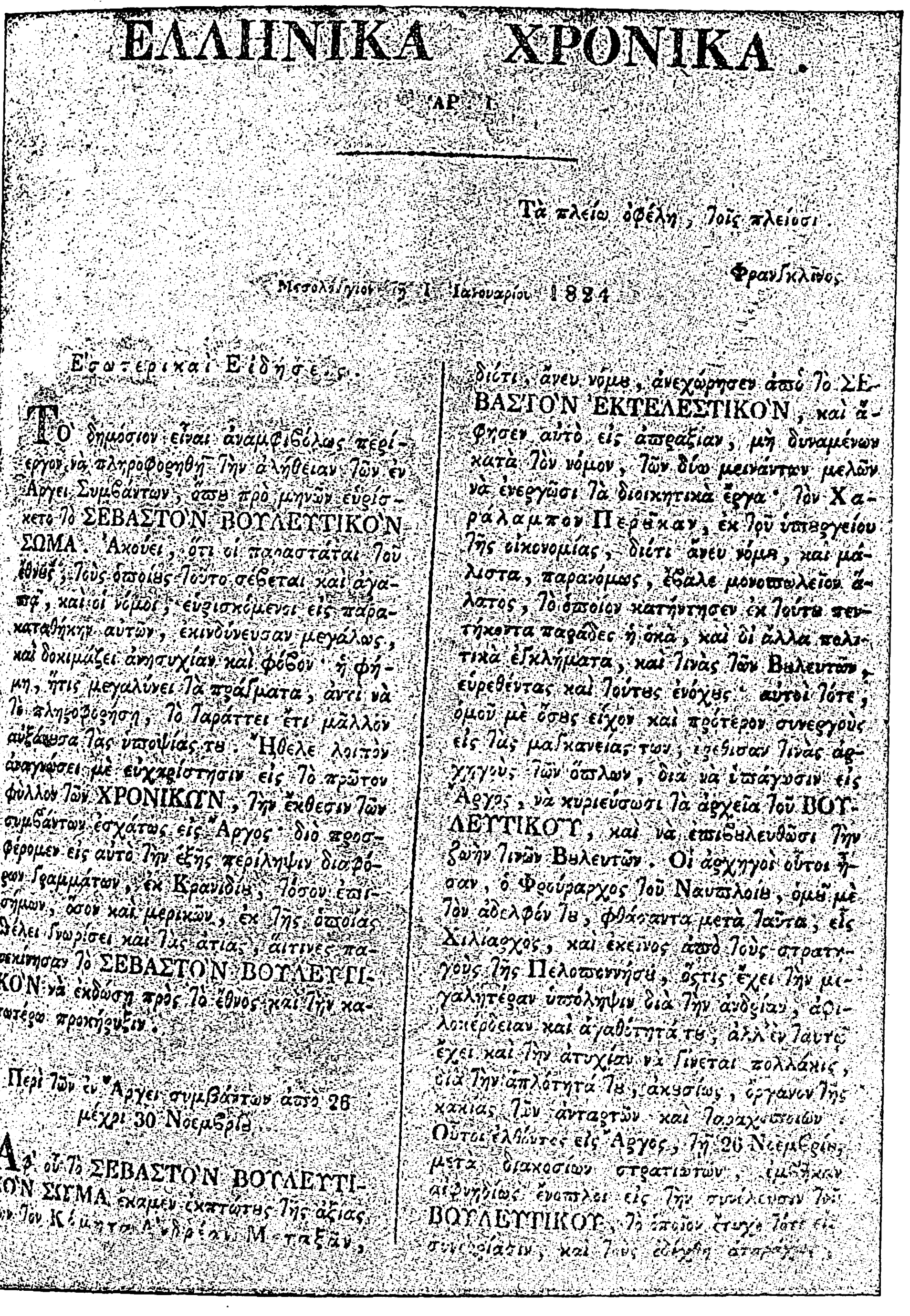

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ.

ΑΡ. 1.

Τὰ πλεῖω ὀφέλη, τοῖς πλείοσι.

Φραγκλῖνος.

Μεσολόγγιον τῇ 1 Ιανουαρίου 1824.

Ἐσωτερικαὶ Εἰδήσεις.

Τὸ δημόσιον εἶναι ἀναμφιβόλως περίεργον νὰ πληροφορηθῇ τὴν ἀλήθειαν τῶν ἐν Ἄργει συμβάντων, ὅπου πρὸ μηνῶν εὑρίσκετο τὸ ΣΕΒΑΣΤΟ'Ν ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟ'Ν ΣΩΜΑ. Ἀκούει, ὅτι οἱ παραστάται τοῦ ἔθνους, τοὺς ὁποίους τοῦτο σέβεται καὶ ἀγαπᾷ, καὶ οἱ νόμοι, εὑρισκόμενοι εἰς παρακαταθήκην αὐτῶν, ἐκινδύνευσαν μεγάλως, καὶ δοκιμάζει ἀνησυχίαν καὶ φόβον· ἡ φήμη, ἥτις μεγαλύνει τὰ πράγματα, ἀντὶ νὰ τὸ πληροφορήσῃ, τὸ ταράττει ἔτι μᾶλλον αὐξάνουσα τὰς ὑποψίας του. Ἤθελε λοιπὸν ἀναγνώσει μὲ εὐχαρίστησιν εἰς τὸ πρῶτον φύλλον τῶν ΧΡΟΝΙΚΩΝ, τὴν ἔκθεσιν τῶν συμβάντων ἐσχάτως εἰς Ἄργος· διὸ προσφέρομεν εἰς αὐτὸ τὴν ἑξῆς περίληψιν διαφόρων γραμμάτων, ἐκ Κρανιδίου, τόσον ἐπισήμων, ὅσον καὶ μερικῶν, ἐκ τῆς ὁποίας θέλει γνωρίσει καὶ τὰς αἰτίας, αἵτινες παρεκίνησαν τὸ ΣΕΒΑΣΤΟ'Ν ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟ'Ν νὰ ἐκδώσῃ πρὸς τὸ ἔθνος καὶ τὴν κατωτέρω προκήρυξιν.

Περὶ τῶν ἐν Ἄργει συμβάντων ἀπὸ 26 μέχρι 30 Νοεμβρίου.

Ἀφ' οὗ τὸ ΣΕΒΑΣΤΟ'Ν ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟ'Ν ΣΩΜΑ ἔκαμεν ἔκπτωτης τῆς ἀξίας του τὸν Κ. [illegible] Μ[illegible]ταξᾶν, διότι, ἄνευ νόμου, ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὸ ΣΕΒΑΣΤΟ'Ν ἘΚΤΕΛΕΣΤΙΚΟ'Ν, καὶ ἄφησεν αὐτὸ εἰς ἀπραξίαν, μὴ δυναμένων κατὰ τὸν νόμον, τῶν δύω μεινάντων μελῶν νὰ ἐνεργῶσι τὰ διοικητικὰ ἔργα· τὸν Χαράλαμπον Περούκαν, ἐκ τοῦ ὑπουργείου τῆς οἰκονομίας, διότι ἄνευ νόμου, καὶ μάλιστα, παρανόμως, ἔβαλε μονοπώλειον ἅλατος, τὸ ὁποῖον κατήντησεν ἐκ τούτου πεντήκοντα παράδες ἡ ὀκᾶ, καὶ δι' ἄλλα πολιτικὰ ἐγκλήματα, καὶ τινὰς τῶν Βουλευτῶν, εὑρεθέντας καὶ τούτους ἐνόχους· αὐτοὶ τότε, ὁμοῦ μὲ ὅσους εἶχον καὶ πρότερον συνεργοὺς εἰς τὰς μαγγανείας των, ἠρέθισαν τινὰς ἀρχηγοὺς τῶν ὅπλων, διὰ νὰ ὑπάγωσιν εἰς Ἄργος, νὰ κυριεύσωσι τὰ ἀρχεῖα τοῦ ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟΥ, καὶ νὰ ἐπιβουλευθῶσι τὴν ζωὴν τινῶν Βουλευτῶν. Οἱ ἀρχηγοὶ οὗτοι ἦσαν, ὁ Φρούραρχος τοῦ Ναυπλίου, ὁμοῦ μὲ τὸν ἀδελφόν του, φθάσαντα μετὰ ταῦτα, εἷς Χιλίαρχος, καὶ ἐκεῖνος ἀπὸ τοὺς στρατηγοὺς τῆς Πελοποννήσου, ὅστις ἔχει τὴν μεγαλητέραν ὑπόληψιν διὰ τὴν ἀνδρίαν, ἀφιλοκέρδειαν καὶ ἀγαθότητά του, ἀλλ' ἐν ταυτῷ ἔχει καὶ τὴν ἀτυχίαν νὰ γίνεται πολλάκις, διὰ τὴν ἁπλότητά του, ἀκουσίως, ὄργανον τῆς κακίας τῶν ἀνταρτῶν καὶ ταραχοποιῶν. Οὗτοι ἐλθόντες εἰς Ἄργος, τῇ 26 Νοεμβρίου, μετὰ διακοσίων στρατιωτῶν, ἐμπῆκαν αἰφνιδίως ἔνοπλοι εἰς τὴν συνέλευσιν τοῦ ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟΥ, τὸ ὁποῖον ἔτυχε τότε εἰς συνεδρίασιν, καὶ τοὺς ἐλύθη ἀτάραχ[illegible]

Τὸ πρῶτον φύλλον τῶν «Ἑλληνικῶν Χρονικῶν».

γόρος καὶ λόγιος *Ἀναστ. Κ. Γιαννόπουλος* τῷ 1859. Ἡ ἔκδοσις ὅμως αὕτη, μετὰ πενταετῆ μᾶλλον ἐλλιπῆ ἐμφάνισιν, διεκόπη ὁριστικῶς τῷ 1864. Γ.Δ.Κ.

— **ἑλληνικαὶ ἀποικίαι** *['Αρχ.]* βλ. λ. *ἀποικίαι* (τ. Ε' σ. 135β ἑ.)

— **«Ἑλληνική».** Ἡμερησία πρωϊνὴ ἐφημερὶς ἐκδοθεῖσα ἐν Ἀθήναις τῷ 1925, κατ' ἀρχὰς μὲν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ *Π. Ν. Χατζηκωνσταντίνου* ὡς ὄργανον τῶν ἐπαγγελματικῶν τάξεων, εἶτα δὲ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῶν *Ν. Εὐστρατίου* καὶ *Ἰ. Ἀλεξάνδρου*, ὡς γενικὴ ἐφημερὶς εὐρείας κυκλοφορίας ἰδίᾳ μεταξὺ τῶν λαϊκῶν τάξεων.

— **Ἑλληνικὴ** ***ἐπανάστασις*** βλ. *ἐπανάστασις* καὶ *Ἑλλάς.*

— **«Ἑλληνικὴ** ***Ἐπιθεώρησις*».** Μηνιαῖον φιλολογικὸν περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ἀνελλιπῶς ἐν Ἀθήναις ἀπὸ 1ης Νοεμβρίου 1907 ὑπὸ *Εὐγενίας Ζωγράφου* εἰς 4ον σχῆμα. Κατ' ἀρχὰς τὸ ἐνδιαφέρον της ἐστρέφετο περὶ τὴν γεωργίαν καὶ βιομηχανίαν. Βραδύτερον μετεστράφη τοῦτο πρὸς τὴν καλλιτεχνίαν καὶ λογοτεχνίαν.

— **«Ἑλληνικὴ** ***Ἰατρική*».** Μηνιαῖον ἰατρικὸν περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ἐν Θεσσαλονίκῃ ὑπὸ *Β. Νομικοῦ* ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου 1927.

— **«Ἑλληνικὴ** ***Σάλπιγξ*».** Ἐσφαλμένη ἀναγραφὴ παρά τισι τῆς πρώτης ἐν Ἑλλάδι (Καλάμαις) ἐκδοθείσης πολιτικῆς ἐφημερίδος ὑπὸ τὸν τίτλον «Σάλπιγξ Ἑλληνική» (βλ. λ.).

— **«Ἑλληνικὸν** ***Θέατρον*».** Δεκαπενθήμερος θεατρικὴ ἐπιθεώρησις, ἐκδιδομένη ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τοῦ 1925. Διευθύνεται ὑπὸ *Π. Καλογερίκου.*

— **ἑλληνικὸν** ***πῦρ*** βλ. λ. *ὑγρὸν πῦρ.*

— **Ἑλληνικὸν** ***σχολεῖον*.** Οὕτως ἐκαλεῖτο μέχρι τοῦδε (Αὔγουστος 1929) ἐν τῇ παλαιᾷ Ἑλλάδι καὶ Ἠπείρῳ τὸ σχολεῖον, ὅπερ περιελάμβανε τριετῆ κύκλον μαθημάτων καὶ ἦτο ἡ κατωτέρα βαθμὶς τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως. Τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα ἱδρύθησαν διὰ τοῦ Β.Δ. «περὶ τοῦ κανονισμοῦ τῶν ἑλληνικῶν σχολείων καὶ γυμνασίων» τοῦ 1836 κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ ἐν Βαυαρίᾳ τότε λειτουργοῦντος λατινικοῦ σχολείου (Lateinschule) μὲ πρώτιστον σκοπὸν (ἄρθ·ρ. 2) νὰ προετοιμάζουν τοὺς μαθητὰς διὰ τὰ γυμνάσια, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀποτελοῦν συγχρόνως «αὐθύπαρκτόν τι ὅλον», διὰ νὰ εἶναι κατάλληλα διὰ τοὺς παῖδας οἵτινες δὲν θὰ μετέβαινον εἰς τὰ γυμνάσια, ἀλλ' ἀμέσως «εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον, ἢ εἰς θέσιν μὴ ἀπαιτοῦσαν ἐκπαίδευσιν γυμνασίου καὶ πανεπιστημίου». Τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν σχολεῖον εἶχεν ἤδη ἱδρυθῆ ἐν Ναυπλίῳ ἀπὸ τοῦ 1833.

Ἐκ τῶν δύο ὅμως σκοπῶν ὁ πρῶτος εἶχεν ἀπορροφήσει σὺν τῷ χρόνῳ τὸν δεύτερον. Εἰς τὰ τριτάξια ἑλληνικὰ σχολεῖα (ἐλάχιστα τούτων ἦσαν διτάξια ἢ καὶ μονοτάξια μέχρι τοῦ 1895) ἐδίδασκον ἐν ἀρχῇ μὲν τρεῖς διδάσκαλοι (ἀνὰ εἷς ἑκάστην τῶν τριῶν τάξεων), ἐκ τῶν ὁποίων ὁ τῆς τρίτης εἶχε τὸν τίτλον τοῦ *σχολάρχου* καὶ διηύθυνε τὸ σχολεῖον, βραδύτερον δὲ ὁ σχολάρχης καὶ δύο διδάσκαλοι, μετονομασθέντες *ἑλληνοδιδάσκαλοι*, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἐδίδασκε καὶ εἰς τὰς τρεῖς τάξεις, ἀπὸ δὲ τοῦ 1918 τρεῖς δευτεροβάθμιοι καθηγηταὶ (ἢ διδάσκαλοι πρωτοβάθμιοι ἢ δευτεροβάθμιοι), ἐκ τῶν ὁποίων εἷς ὠνομάζετο διευθυντής. Εἰς τὴν πρώτην τάξιν ἐνεγράφοντο μετ' ἐξέτασιν οἱ ἀπολυόμενοι ἐκ τῆς τετάρτης τάξεως τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, εἰς δὲ τὴν τρίτην, ἐπίσης μετ' ἐξέτασιν, οἱ ἀπολυόμενοι ἐκ τῆς ἕκτης τάξεως (ἀφ' ὅτου ἱδρύθησαν καὶ ἑξατάξια δημοτικὰ σχολεῖα). Τὸ πρόγραμμα τῶν εἰς τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον διδασκομένων μαθημάτων, πολλάκις τροποποιηθέν, περιελάμβανεν ἀπὸ τοῦ 1914 μέχρι τῆς καταργήσεως των τὰ ἑξῆς μαθήματα: Ἱερὰ (διδασκόμενα ἀνὰ δύο ὥρας εἰς ἑκάστην τῶν τριῶν τάξεων), ἑλληνικὰ (12 ὥρας εἰς τὴν α' τάξιν καὶ ἀνὰ 11 εἰς τὰς δύο ἄλλας), μαθηματικὰ (ἀνὰ 3 ὥρας εἰς τὴν α' καὶ β' καὶ 4 εἰς τὴν γ'), φυσικὰ καὶ ὑγιεινὴν (ἀνὰ 2 ὥρας εἰς τὴν α' καὶ β' καὶ 3 εἰς τὴν γ'), ἱστορίαν (ἀνὰ 3 ὥρας εἰς ἑκάστην τῶν τριῶν τάξεων), γεωγραφίαν (3 ὥρας εἰς τὴν α' καὶ ἀνὰ 2 εἰς τὴν β' καὶ γ'), γαλλικὰ (ἀνὰ 3 ὥρας εἰς τὴν β' καὶ γ' τάξιν), ἰχνογραφίαν (ἀνὰ 2 ὥρας εἰς ἑκάστην τῶν τάξεων), καλλιγραφίαν (ἀνὰ μίαν ὥραν εἰς ἑκάστην τῶν τάξεων) γυμναστικὴν (ἀνὰ 3 εἰς ἑκάστην τῶν τάξεων) καὶ ᾠδικὴν (ἀνὰ 2 ὥρας εἰς τὴν α' καὶ β' τάξιν καὶ 1 εἰς τὴν γ'). Εἰς ὅσας πόλεις ἐλειτούργουν περισσότερα τοῦ ἑνὸς ἑλληνικὰ σχολεῖα εἰς τὸ ἐκ τριῶν καθηγητῶν ἢ διδασκάλων τῶν θεωρητικῶν μαθημάτων διδακτικὸν προσωπικὸν προσετίθεντο καὶ εἷς γυμναστὴς καὶ εἷς διδάσκαλος τῶν τεχνικῶν μαθημάτων ἀνὰ δύο ἑλληνικὰ σχολεῖα. Οἱ ἀπολυόμενοι τῶν ἑλληνικῶν σχολείων μαθηταὶ ἐνεγράφοντο μετ' ἐξέτασιν εἰς τὴν α' τάξιν τῶν τετραταξίων γυμνασίων καὶ πρακτικῶν λυκείων. Ἡ οὐσιωδεστέρα τῶν βελτιώσεων αἵτινες εἶχον γίνει εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς των ἦτο ὁ ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ θεσμοῦ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου (1914) καθορισμὸς τῆς εἰδικότητος τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ ἑκάστου τούτων, ληφθείσης μερίμνης ἐκ τῶν τριῶν καθηγητῶν ἑκάστου ἑλληνικοῦ σχολείου εἷς νὰ εἶναι φιλόλογος καὶ εἷς μαθηματικὸς ἢ φυσικός.

Τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα κατηργήθησαν διὰ τοῦ ἐσχάτως (Αὔγουστος 1929) ψηφισθέντος ὑπ' ἀριθ. 4373 νόμου «περὶ διαρρυθμίσεως τῶν σχολείων μέσης ἐκπαιδεύσεως» συγχωνευθεισῶν τῶν δύο ἀνωτέρων τάξεων αὐτοῦ μετὰ τῶν τετραταξίων γυμνασίων, ἅτινα ἔγιναν οὕτως ἑξατάξια. Εἰς ὅσας πόλεις δὲν λειτουργοῦσι γυμνάσια, αἱ δύο τάξεις τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου ἀπετέλεσαν ἐν διτάξιον ἡμιγυμνάσιον, ὅπερ θὰ μεταtραπῇ βραδύτερον εἰς ἀνώτερον διτάξιον λαϊκὸν (βιοτεχνικόν, γεωργικὸν κλπ.) σχολεῖον. Γ.Δ.ΚΑΨΑΛΗΣ

— **«Ἑλληνικὸς** ***Ἀστήρ*»** (The Greek Star). Ἑλληνικὴ εἰδησεογραφικὴ ἐφημερὶς ἐκδιδομένη ἐν Σικάγῳ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἀπὸ 28ης Ἰανουαρίου 1904.

— **ἑλληνικὸς** ***ἔρως*** *['Ιατρ.]* βλ. λ. *γενετήσιος ἀντιστροφή.*

— **«Ἑλληνικὸς** ***Ταχυδρόμος*».** Ἡμερησία ἀπογευματινὴ πολιτικὴ ἐφημερίς, ἐκδιδομένη ἐν Ἀθήναις ἀπὸ 14 Μαρτίου 1927. Διευθύνεται ὑπὸ τοῦ *Ἰ. Διάκου* καὶ διερμηνεύει τὰς ἀπόψεις τοῦ Λαϊκοῦ Κόμματος.

Ἑλληνικὸς *[Γεωγρ.].* Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Σκουτερᾶς τῆς ἐπαρχίας Τριχωνίδος τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτοικοι (1928) 106. —Μ.

ἑλληνικότης, —ητος (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι ἑλληνικόν, τὸ γνώρισμα τοῦ ἑλληνικοῦ: «ἡ ἑλληνικότης τῆς Μακεδονίας,—τῆς Θρᾴκης».

Ἑλλήνιον *['Αρχαιολ.].* Πλατεῖα ἐν Σπάρτῃ ἐπὶ τῆς Ἀφεταΐδος ὁδοῦ, τῆς διασχιζούσης τὴν πόλιν ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς πρὸς νότον. Κατὰ τὸν Παυ-

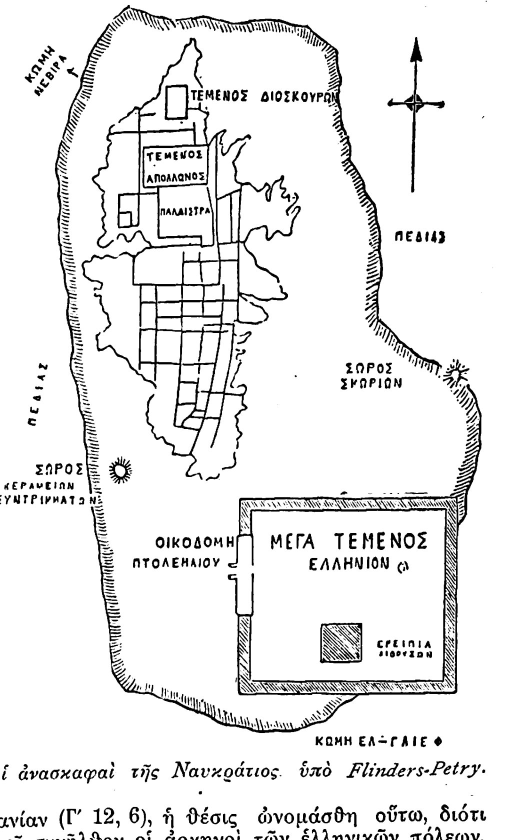

Αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς Ναυκράτιος ὑπὸ Flinders-Petry.

σανίαν (Γ' 12, 6), ἡ θέσις ὠνομάσθη οὕτω, διότι ἐκεῖ συνῆλθον οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, ἵνα συσκεφθοῦν περὶ τῶν ληπτέων μέτρων πρὸς

Digitized by Google

ἀντιμετώπισιν τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ Ξέρξου· κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως, τὸ ὄνομα ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἐκεῖ συνῆλθον οἱ Ἕλληνες πρὸς κατάστρωσιν τοῦ σχεδίου τῆς τρωϊκῆς ἐκστρατείας. π. ν. π.

— **Ἑλλήνιον** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀνεκαλύφθη διὰ τῶν γενομένων τῷ 1885 ἐν *Ναυκράτιδι* τῆς Αἰγύπτου ἀνασκαφῶν ὑπὸ τοῦ Flinders Petry. Ἦτο θησαυροφυλάκιον καὶ καταφύγιον τῶν μιγάδων Ἑλλήνων ἐν καιροῖς ἀνωμαλιῶν. «Μέγιστον τέμενος, καθ' Ἡρόδοτον, ὀνομαστότατον καὶ χρησιμώτατον», τὸ ὁποῖον ἵδρυσαν διὰ κοινῆς δαπάνης αἱ ἰωνικαὶ πόλεις Χίος, Τέως, Φώκαια, Κλαζομεναί, αἱ δωρικαὶ Ῥόδος, Κνίδος καὶ Ἁλικαρνασσὸς καὶ ἡ αἰολικὴ Μυτιλήνη. Κεῖται εἰς τὴν ΝΑ ἐσχατιὰν τῆς ὠχυρωμένης πόλεως ἐπὶ λόφου, ἔχον 182 τ.μ. ἐμβαδόν, περιεκλείετο δὲ ὑπὸ τείχους παχυτάτου καὶ στερεοῦ, ὕψους 10 μ. Περιελάμβανε πολυαρίθμους αἰθούσας ἀθύρους, ἐχούσας τὴν εἴσοδον ἀπὸ δυσμῶν. Ἔκ τινων εὑρημάτων φαίνεται ὅτι ἐπεσκευάσθη ὑπὸ Πτολεμαίου Β'.

[*Δ. Οἰκονομοπούλου*, «Ἀλεξανδρινὸς Διάκοσμος» σελ. ξδ'.] Γ. Λ. Α.

ἑλλήνιος, — *α*, —*ον*· (ἀρχ.) ἀντὶ *ἑλληνικός*: «ἑλλήνιος Ζεύς», «ἑλληνία Ἀθηνᾶ».

— **Ἑλλήνιος** *[Ἀρχ.]*. Ἐπίκλησις τοῦ Διός, ὡς κοινοῦ θεοῦ-πατρὸς ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Ὁ πρὸς αὐτὸν ἀποδιδόμενος σεβασμὸς ἦτο μέγας. Ἐν Αἰγίνῃ ὑπῆρχεν ἱερὸν τοῦ ἑλληνίου Διός, οὗτινος ἡ κτίσις ἀπεδίδετο εἰς τὸν βασιλέα Αἰακὸν ἢ εἰς τοὺς ἐκ Θεσσαλίας Ἕλληνας, κατὰ τὸν Θεόφραστον δὲ (Περὶ σημείων Α' 24) ὅτε ὑπεράνω αὐτοῦ ἐνεφανίζετο νεφέλη προεμηνύοντο ῥαγδαῖαι καὶ συνεχεῖς βροχαί. Ὁ Ζεὺς Ἑλλήνιος ἐλατρεύετο καὶ ἐν Τήνῳ, ἐν Συρακούσαις, ἀναφερόμενος εἰς ἐπιγραφὰς καὶ νομίσματα, καὶ ἐν Σαμαρείᾳ τῆς Ἰουδαίας ἐπὶ Ἀττάλου τοῦ Δ'. Παρὰ Πινδάρῳ ἀναφέρεται ὡς «πατὴρ Ἑλλάνιος», ἀπὸ Ἀδριανοῦ δὲ ἐπικρατεστέρα ἀπέβη ἡ ὀνομασία *Ζεὺς Πανελλήνιος*. Π. Ν. Π.

Ἑλληνίς, —*ίδος* (ἡ)· θηλ. τοῦ *Ἕλλην*, ἡ γυνὴ ἡ ἔχουσα ἑλληνικὴν καταγωγὴν ἢ ὑπηκοότητα· || θηλ. τοῦ *ἑλλήνιος*: «ἑλληνὶς γῆ,—χώρα», «ἑλληνίδες πόλεις» καὶ «ἑλληνὶς γλῶσσα».

— **«Ἑλληνίς»**. Μηνιαῖον περιοδικὸν τοῦ «Ἐθνικοῦ Συμβουλίου τῶν Ἑλληνίδων γυναικῶν», ἐκδιδόμενον ἀπὸ τοῦ 1921. Ἐν αὐτῷ δημοσιεύονται μελέται διὰ τὴν διαφώτισιν καὶ ἐξύψωσιν τῆς γυναικὸς ὡς καὶ εἰδήσεις περὶ τῆς διεθνοῦς φεμινιστικῆς κινήσεως.

ἑλληνισμὸς (ὁ)· (ἀρχ.) τὸ ἑλληνιστὶ διαλέγεσθαι ἢ γράφειν, ἡ ὀρθὴ καὶ ἄπταιστος χρῆσις τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς· κατὰ τὸν Σουΐδαν «Πτολεμαῖος ὁ Ἀσκαλωνίτης, γραμματικός,... ἔγραψε περὶ ἑλληνισμοῦ, ἤτοι ὀρθοεπείας βιβλία ιε'», κατὰ τοὺς Στωϊκούς: «ἑλληνισμός ἐστι φράσις ἀδιάπτωτος ἐν τῇ τεχνικῇ καὶ μὴ εἰκαίᾳ συνηθείᾳ» (*Διογ. Λαέρτ.* 7, 59)· || (παρὰ βυζαντ.) ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ θρησκεία, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν Ἰουδαϊσμὸν καὶ τὸν Χριστιανισμόν· || (γενικῶς) ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ φιλολογία: «ἀκμάζων, ἢ ἀρχαῖος, ἢ κλασσικὸς ἑλληνισμός», «μεταγενέστερος, ἢ ἀλεξανδρεωτικὸς ἑλληνισμός», «παρηκμακὼς ἢ παρακμάζων ἑλληνισμός», «μεσαιωνικὸς —. βυζαντιακὸς ἑλληνισμός», «ὁ μετὰ τὴν ἅλωσιν ἑλληνισμός», «σύγχρονος ἑλληνισμός»· || τὸ σύνολον τῶν ἁπανταχοῦ Ἑλλήνων, ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ καὶ ὁ κατὰ πάσας τὰς ἐποχὰς βίος τῶν Ἑλλήνων: «πόθος σύμπαντος τοῦ ἑλληνισμοῦ»· || παρὰ τοῖς ξένοις Hellenismus λέγεται ἡ μετὰ τὸν Μ. Ἀλέξανδρον γενομένη ἀνάμιξις καὶ συγχώνευσις τῶν Ἑλλήνων μετὰ τῶν παλαιοτέρων ἀνατολικῶν ἐθνῶν, ὁ ὅλος βίος καὶ ἡ νέα πολιτικὴ κατάστασις τῶν νέων ἐθνικῶν πλασμάτων· ὁ Παπαρρηγόπουλος τὴν ἱστορικὴν ταύτην περίοδον ὠνόμασε *Μακεδονικὸν ἑλληνισμόν*· || ἡ διάδοσις καὶ προαγωγὴ τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν ἐν τῇ ξένῃ· οὕτω παρ' Egger: «Histoire de l'Hellénisme en France». Β. Φ.

—*[Ἐγκυκλ.]* Βλ. *Ἑλλάς*.

ἑλληνιστάριοι (οἱ)· οἱ διαλεγόμενοι ἑλληνιστὶ ἀλλοεθνεῖς· || οἱ μεταχειριζόμενοι τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐν τῇ λειτουργίᾳ κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ: «οὕτως ἅπαντες κατὰ τὴν μεγάλην τῶν ἑλληνισταρίων συναθροίζονται ἐκκλησίαν» *(Θεοδώρ.)*, «ἔρχεσθαι μετὰ τῶν ἑλληνισταρίων καὶ τῶν θείων μεταλαμβάνειν μυστηρίων» *(Κυρίλλ. Σκυθοπ.)*.

ἑλληνιστὴς (ὁ)· ἡ λέξις ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, σημαίνει δὲ τὸν Ἰουδαῖον τὸν ὁμιλοῦντα τὴν ἑλληνικήν: «ἑλληνιστὰς τοὺς ἑλληνιστὶ φθεγγομένους λέγει» (*Χρυσοστ.* Ὁμιλ. 21 εἰς Πράξ.)· || ὁ τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας ὑπερασπιστής, ὁ ἐθνικός: «τῶν ἑλληνιστῶν τὰ ἀτοπώτατα κατὰ τῶν χριστιανῶν πανταχοῦ παλαμωμένων» *(Σωζομ.)*· || ὁ περὶ τὴν παλαιὰν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἀσχολούμενος φιλόλογος: «οἱ μεγάλοι ἑλληνισταὶ τῆς δύσεως», «ὁ Κοραῆς ἦτο ἄριστος ἑλληνιστής». Β. Φ.

— *[Φιλολογ.]* Ἐκλήθησαν *ἑλληνισταὶ* οἱ εἰς τὰ ἑλληνικὰ κράτη τῆς Ἀνατολῆς, τὰ δημιουργηθέντα μετὰ τὸν θάνατον Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου γράψαντες εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν μέχρι τῶν πρώτων χρόνων τοῦ Χριστιανισμοῦ. Μεταξὺ τῶν μὴ Ἑλλήνων ἑλληνιστῶν διεκρίθησαν οἱ Ἰουδαῖοι, οἵτινες ἔκπαλαι ἀνεστρέφοντο ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ὧν τὴν εὔνοιαν καὶ πίστιν περὶ πλείστου ἐποιοῦντο οἱ Πτολεμαῖοι ἕνεκα τῶν ἀδιαλείπτων πρὸς τοὺς Σύρους ἐρίδων. Πολλοὶ Ἰουδαῖοι, παρὰ τὴν ἐμμονὴν αὐτῶν εἰς τὸν Ἰουδαϊσμὸν καὶ τὰς θρησκευτικὰς παραδόσεις των, ἠσχολήθησαν περὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα· τινὲς ἐξ αὐτῶν, ὡς ὁ Φίλων, ὁ Ἰώσηπος, ὁ Ἀριστόβουλος, διέπρεψαν καὶ ὡς συγγραφεῖς ἔργων ἐν ἑλληνικῇ γλώσσῃ. Ἀλλὰ τὸ σημαντικώτερον δημιούργημα τῶν ἑλληνιστῶν Ἰουδαίων εἶναι ἡ μετάφρασις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης τῶν Ο'. Ἡ ἑλληνομάθεια αὕτη τῶν Ἰουδαίων ὠφέλησε τούτους καὶ πρακτικῶς. «Ὁ λόγος δι' ὃν εὐχερῶς ἠδυνήθησαν νὰ ἐγκατασταθῶσιν ἀσφαλῶς οἱ Ἰουδαῖοι ἐν Ἰταλίᾳ καὶ δὴ ἐν Ῥώμῃ, μετ' ὀλίγον δὲ καὶ τῆς πνευματικῆς κινήσεως νὰ μετάσχωσί πως, ἦτο ἐν μέρει οὗτος, ὅτι ἐν Ῥώμῃ κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους ἐπεκράτει διγλωσσία, οἱ δὲ Ἰουδαῖοι πρόχειρον καὶ ἐπιτηδειότατον πρὸς πᾶσαν πρᾶξιν ὄργανον εἶχον ἐνταῦθα τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἣν ἠναγκάζοντο νὰ ἐκμανθάνωσιν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ Ἀντιοχείᾳ. Κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς δὲ χρόνους ἡ ἑλληνικὴ ἦτο ἡ γλῶσσα δι' ἧς εἰσῆλθον εἰς τὴν οἰκουμενικὴν γραμματείαν» *(W. Christ)*.

Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἐπεκράτησε νὰ ὀνομάζωνται ἑλληνισταὶ οἱ ἐνασχολούμενοι περὶ τὴν μελέτην καὶ ἑρμηνείαν τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων καὶ καθόλου τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Ὁ χαρακτηρισμὸς ὅμως οὗτος κατὰ μικρὸν ἀπώλεσε τὴν δύναμιν αὐτοῦ, ἀφ' ὅτου διὰ τοῦ Wolf καὶ ἰδίᾳ διὰ τοῦ Boeckh καθωρίσθη τὸ περιεχόμενον καὶ ὁ σκοπὸς τῆς φιλολογίας, διοργανωθείσης οὕτως εἰς αὐτοτελῆ ἐπιστήμην· οἱ ἑλληνισταὶ ἔκτοτε ὀνομάζονται *φιλόλογοι* (βλ. λ.). Ι. Φ. Δ.

ἑλληνιστί· ἐπίρρ., κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἢ εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν: «ἐβόα βαρβαριστὶ καὶ ἑλληνιστί», «γράφει —, ὁμιλεῖ ἑλληνιστὶ» (πβλ. *γαλλιστί, γερμανιστὶ* κττ.)· || κατὰ τρόπον ἑλληνικόν: «ἑλληνιστὶ ἐσταλμένος» *(Πλουτ.)*.

ἑλληνιστικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς χρόνους τοῦ ἑλληνισμοῦ τῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν, εἰς τοὺς μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον χρόνους: «ἑλληνιστικὴ περίοδος», «ἑλληνιστικὴ τέχνη» (βλ. *ἑλληνισμός*)· κοιν. *ἑλληνικά*.

— **ἑλληνιστικὴ *ἐποχὴ*** καὶ ***ἑλληνιστικὸς πολιτισμός***. Ἑλληνιστικὴ ἐποχὴ ἐκλήθη ἡ μετὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος χρονικὴ περίοδος. Τῆς περιόδου ταύτης ὡς τέρμα μὲν ἀποδέχονται πάντες τὴν ὑποδούλωσιν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν εἰς τὴν Ῥώμην (κυρίως τὴν κατάληψιν τῆς Ἀλεξανδρείας κατὰ τὸ 30 π. Χ. ὑπὸ τοῦ Ὀκταβίου), ὡς ἀρχὴν δέ, τινὲς μὲν τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην (338 π. Χ.), ὅτε αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις ἀπώλεσαν τὴν ἐλευθερίαν καὶ αὐτονομίαν των, τινὲς τὰ ἔτη τῆς κατακτήσεως τοῦ περσικοῦ κράτους ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὅτε ἤρχισεν ἡ ἐξάπλωσις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας εἰς τὰς ὑπ' αὐτοῦ κατακτηθείσας χώρας, καὶ οἱ πλεῖστοι τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὅστις ὑπῆρξεν ἡ αἰτία τῆς ἱδρύσεως διαφόρων μιξελληνικῶν κρατῶν, εἰς τὰ ὁποῖα ἠλλοιώθη καὶ ὁ προγενέστερος πολιτειακὸς βίος τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ ὁ προγενέστερος, κλασσικὸς λεγόμενος, πολιτισμὸς αὐτῶν.

Ἡ περίοδος αὕτη, καλουμένη καὶ *Ἀλεξανδρεωτικοὶ χρόνοι*, διότι κυρία ἑστία τοῦ πολιτισμοῦ αὐτῆς, τοῦ ἑλληνιστικοῦ λεγομένου πολιτισμοῦ, εἶναι ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἡ πρωτεύουσα τοῦ κράτους τῶν Πτολεμαίων, ἔχει ἴδια, οὐσιώδη καὶ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα, τῶν ὁποίων κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: Ἀντὶ τῆς πόλεως, ὡς πολιτειακοῦ θεσμοῦ, ἐπικρατεῖ ἡ ἔννοια τοῦ κράτους, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ πόλις διατηρεῖ μόνον τὴν κοινοτικὴν ἐλευθερίαν της· ὁ διακανονισμὸς δὲ τῶν σχέσεών των (πόλεως καὶ κράτους) ἐπιδιώκεται κατὰ δύο τρόπους, διὰ τῆς ὁμοσπονδίας (ἀχαϊκή, αἰτωλικὴ συμπολιτεία, Βοιωτῶν, Λακεδαιμονίων κοινὸν κ.ο.κ.) καὶ τῆς μοναρχίας (Πτολεμαίων, Σελευκιδῶν, Ἀντιγονιδῶν κ.τ.λ.). Καὶ εἰς τὰ ὁμοσπονδιακὰ ὅμως καὶ εἰς τὰ μοναρχικὰ κράτη δύναταί τις πλέον νὰ ζήσῃ ὄχι μόνον ὡς πολίτης (Ἀθηναῖος, Σπαρτιάτης, Θηβαῖος κ. λ. π.), ἀλλὰ καὶ ὡς ἰδιώτης, ὡς μέλος δηλαδὴ τῆς κοινωνίας μόνον, οὐχὶ δὲ ἀπαραιτήτως καὶ τῆς πολιτείας. Ἡ ἐπικράτησις τῆς ἀντιλήψεως ταύτης, τῆς κοσμοπολιτικῆς ἀντιλήψεως τῶν πραγμάτων, εἶναι καταφανὴς εἰς τὰς πολιτικὰς ἐνεργείας τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν Διαδόχων, διὰ τῶν ὁποίων ἤρχισε νὰ σαλεύεται ἡ προγενεστέρα ἐπίμονος διαίρεσις τοῦ πλήθους τῶν ἀνθρώπων εἰς Ἕλληνας καὶ Βαρβάρους, εἰς τὰς κοσμοπολιτικὰς θεωρίας τῶν στωϊκῶν καὶ εἰς τὰς ἱστορίας τοῦ Πολυβίου, τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς παγκοσμίου ἱστορίας. Ἐν τῇ λογοτεχνίᾳ, ἀντὶ τῆς δημιουργικῆς ὁρμῆς, ἥτις προσέδιδεν εἰς τὰ πνευματικὰ προϊόντα τῶν ἐγκρίτων χρόνων τὴν ἀνεξίτηλον αὐτῶν χάριν, ἐπικρατεῖ ἡ πολυμάθεια, δημιούργημα τῶν ἀναγκῶν τῆς ἐποχῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν, εὐρυνθέντος τοῦ πνευματικοῦ ὁρίζοντος τῶν Ἑλλήνων, ἐπιβάλλεται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ διάδοσις τῶν ὑπερόχων λογοτεχνικῶν προϊόντων τοῦ κλασσικοῦ πολιτισμοῦ πρὸς ἐξελληνισμὸν τῶν κατακτηθέντων λαῶν, καὶ ἡ δι' ἑρμηνευτικῶν σχολίων διασάφησις αὐτῶν πρὸς τοὺς δυσκολευομένους εἰς τὴν κατανόησίν των μιξέλληνας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ διάδοσις τῶν προσκτηθεισῶν νέων γνώσεων, αἵτινες εἶχον γίνει κτῆμα τῶν διὰ τῆς ἐπικοινωνίας τῶν διαφόρων λαῶν διευκολυνθέντων εἰς τὸ ἔργον των ἐρευνητῶν καὶ μελετητῶν τῆς φύσεως, τῶν ἀρχιτεκτόνων καὶ διακοσμητῶν τούτων τοῦ ἀνεγερθέντος τότε μεγάρου τῆς φυσικῆς, μαθηματικῆς καὶ γεωγραφικῆς ἐπιστήμης. Ἀλλὰ τὰ πνευματικὰ προϊόντα τῆς περιόδου ταύτης δὲν ἔχουσιν ἀποδυθῆ μόνον τῆς χάριτος τῶν λογοτεχνικῶν προϊόντων τῶν ἐγκρίτων χρόνων· ἔχουσιν ἀποβάλει καὶ τὴν ἁγνότητα τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ τὴν καθαρότητα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἥτις δὲν εἶναι πλέον ἡ χαρίεσσα ἀττικὴ διάλεκτος, ἀλλ' ἡ κοινὴ τῶν Ἑλλήνων διάλεκτος, περιλαμβάνουσα λέξεις, συντάξεις καὶ τύπους, τοὺς ὁποίους ἐπιμελῶς ἀπέφευγον οἱ συγγραφεῖς τῆς προγενεστέρας περιόδου. Ἕνεκα τῶν εἰρημένων λόγων εἶναι πολλοὶ μὲν οἱ πνευματικοὶ ἐργάται τῆς περιόδου ταύτης, ὀλίγοι δέ, πλὴν τῶν μαθηματικῶν καὶ ἀστρονόμων, οἱ μεγάλοι ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς. Ἐν τῇ καλλιτεχνίᾳ τὰ μνημεῖα τῆς περιόδου ταύτης στεροῦνται τῆς εὐγενοῦς ἁπλότητος, τῆς σοβαρᾶς συμμετρίας καὶ τῆς αὐστηρᾶς ἁρμονίας τῶν μνημείων τῆς προγενεστέρας περιόδου. Ὁ ἰωνικὸς ῥυθμός, ὅστις ἔχει ἐπικρατήσει εἰς τὰ μνημεῖα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, κατάφορτος ἐκ περιττῶν διακοσμητικῶν στοιχείων, ἔχει ἀποβάλει τὴν χάριν καὶ τὴν ἤρεμον κομψότητά του. Ἡ γλυπτικὴ ἔχει ἀπομακρυνθῆ τῆς ἠρεμίας καὶ τῆς γαλήνης ἢ τῆς θλίψεως, τῆς πλήρους ἐγκαρτερήσεως, μὲ τὰς ὁποίας ἐκόσμει τὰ ἔργα της κατὰ τὴν προγενεστέραν περίοδον. Ἀντὶ τῶν εἰρημένων ἀρετῶν, τὰ ἔργα τῆς περιόδου ταύτης, ἅτινα εἶναι κολοσσιαῖα, ὡς καὶ τὰ σύγχρονα γεγονότα, διαπνέει ἡ σφοδρὰ κίνησις καὶ ὁρμή, ἡ λύσσα τῶν μαχῶν καὶ ἡ μανία τῆς πάλης. Ἡ δὲ ζωγραφικὴ τῆς ἑλληνιστικῆς περιόδου κατακτᾷ νέα ἐδάφη καὶ ἔχει ἄλλας προτιμήσεις εἰς τὰ θέματά της. Ἡ γελοιογραφία, ἡ ῥωπογραφία, ἡ τοπιογραφία καὶ ἡ ψηφοθεσία εἶναι οἱ νέοι κλάδοι τῆς γραφικῆς, εἰς τοὺς ὁποίους ἀσχολοῦνται κατὰ προτίμησιν οἱ καλλιτέχναι τῆς περιόδου ταύτης. Ἡ ἑλληνορρωμαϊκὴ τέχνη εἶναι ἡ συνέχεια τῆς τέχνης τῆς ἑλληνιστικῆς περιόδου.

Κέντρα τοῦ ἑλληνιστικοῦ πολιτισμοῦ δὲν εἶναι πλέον αἱ ἀρχαῖαι ἑλληνικαὶ πόλεις, αἵτινες ἄλλως τε στεροῦνται τῶν ὑλικῶν πόρων, οἱ ὁποῖοι προαπαιτοῦνται διὰ τὴν ἄνθησιν τῆς λογοτεχνίας καὶ καλλιτεχνίας, ἀλλ' αἱ πρωτεύουσαι ἰσχυρῶν βασιλείων, τῶν ὁποίων οἱ φιλόμουσοι καὶ φιλόδοξοι βασιλεῖς ἔχουσι συγκεντρώσει εἰς τὰς αὐλάς των τοὺς διασημοτέρους ποιητάς, λογοτέχνας καὶ καλλιτέχνας τῆς ἐποχῆς, τῶν ὁποίων τὰ ἔργα κηλιδώνει ἐνίοτε ἡ ἐκδήλωσις τῆς ὑποτακτικῆς πρὸς τοὺς χορηγοὺς δυνάστας σχέσεώς των. Αἱ πρωτεύουσαι αὗται εἶναι κυρίως μὲν ἡ Ἀλεξάνδρεια, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον ἡ ἀντίζηλος ταύτης ἐν τῇ πνευματικῇ κινήσει Πέργαμος, ἡ Ἀντιόχεια καὶ ἡ Πέλλα, εἰς τὴν δευτέραν δὲ γραμμὴν ἔρχονται ἡ Ῥόδος, ἡ Ταρσός, ἡ Ἔφεσος καὶ αἱ Τράλλεις. Ἐκ τῶν ἀρχαίων πνευματικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν κέντρων ἀκμάζουσι μόνον αἱ Συρακοῦσαι μέχρι τῆς εἰς τοὺς Ῥωμαίους ὑποταγῆς των (212 π. Χ.) καὶ αἱ Ἀθῆναι, καὶ ἕνεκα τῶν φιλοσοφικῶν σχολῶν των καὶ ἕνεκα τῆς ἀναμνήσεως τῆς παλαιᾶς δόξης των. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— **ἑλληνιστικὴ *τέχνη*·** βλ. ἀνωτ. καὶ λ. *Ἑλλὰς [Τέχνη]*.

Ἑλληνίτσα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μεγαλοπόλεως τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 258. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μεμή*.

ἑλληνοαγγλικός, — *ή*, — *όν*· ὁ ἑλληνικὸς καὶ ἀγγλικὸς συγχρόνως, ὁ ἀνήκων εἰς Ἕλληνας καὶ Ἄγγλους, ὁ τούτους καὶ ἐκείνους ἀφορῶν: «ἑλληνοαγγλικὴ τράπεζα», «ἑλληνοαγγλικαὶ σχέσεις»· || «ἑλληνοαγγλικὸν λεξικόν», λεξικὸν τῆς ἑλληνικῆς ἑρμηνευόμενον εἰς ἀγγλικὴν γλῶσσαν (ἀντίθετ. «ἀγγλοελληνικὸν λεξικόν»).

ἑλληνοαμερικανικός,—*ή*,—*όν*· πρβλ. *ἑλληνοαγγλικός*.

ἑλληνοβουδικὴ *τέχνη*. Τοιουτοτρόπως, ἢ καὶ ἄλλως *ἰνδοελληνικὴ τέχνη*, καλεῖται ἡ τέχνη ἐκείνη, ἥτις ἀνεπτύχθη εἰς τὸ ἐν τοῖς ΒΔ τῶν Ἰνδιῶν βασιλείῳ τῆς Γκαντάρας. Τὰ χρονικὰ ὅρια τῆς ἀναπτύξεώς της τίθενται μεταξὺ τοῦ ἔτους 64 καὶ τοῦ ἔτους 320 μ. Χ. Μνημεῖα δὲ τῆς τέχνης ταύ-

Digitized by Google

της ἀνευρέθησαν καὶ ἐξακολουθοῦν εἰσέτι ἀνευρισκόμενα οὐ μόνον ἐν Γκαντάρᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν Ἀφγανιστάν, Κανάτ, Βουχάρᾳ καὶ Τουρκεστάν. Ἡ ἑλληνοβουδικὴ αὕτη τέχνη ἐσχηματίσθη ἐπὶ τῇ βάσει ἑλληνιστικῶν προτύπων, τὰ ὁποῖα οἱ ἐπιχώριοι παρέλαβον παρὰ τῶν Ἑλλήνων, ὅσοι ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἔφθασαν ἕως τὰ βάθη τῆς Ἀνατολῆς καὶ ὅσοι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ βασίλεια τῶν Σελευκιδῶν καὶ τῆς Βακτριανῆς. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἑλληνιστικῆς τέχνης ἡ βουδικὴ ἀνεσχηματίσθη ριζικῶς, ἐδημιούργησε δὲ πληθὺν ἔργων. τὰ ὁποῖα ὑπὸ τὴν ἑλληνικὴν εὐρυθμίαν διατηροῦν ἐν τούτοις βαρέα τινὰ ἰνδικὰ χαρακτηριστικά. Καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῶν προμνημονευθεισῶν χωρῶν ἦλθον εἰς φῶς ξύλιναι πλάκες μὲ χρονολογικὰς ἀναγραφὰς τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων, σφραγῖδες ἀπὸ τερρακόταν μὲ μορφὰς τῆς Παλλάδος Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Ἔρωτος, ἀγάλματα τῆς Ἀθηνᾶς ἢ Σκυθῶν ἡγεμόνων ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ Ἡρακλέους ἢ τοῦ Βούδα μὲ καθαρῶς ἑλληνίζοντα χαρακτηριστικά. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ διετήρησε τὴν χρῆσιν τῶν ἰνδικῶν προτύπων, εἰσήγαγεν ὅμως εἰς αὐτὰ ἑλληνορρωμαϊκὰς μεθόδους κατασκευῆς καὶ ἑλληνορρωμαϊκὰ ἀρχιτεκτονικὰ μέλη καὶ στοιχεῖα. Ὁ μᾶλλον ἐν χρήσει ρυθμὸς εἶναι ὁ κορινθιακός. Οἱ κίονες ὅμως ἔχουν ἐκπέσει ἀπὸ ὀργανικῶν ἀρχιτεκτονικῶν στοιχείων εἰς τὴν θέσιν ἁπλῆς διακοσμήσεως. Ἀλλ' ἐκεῖ ἔνθα ἡ ἑλληνιστικὴ παράδοσις διατηρεῖται ὑπέρ ποτε ζωηρὰ καὶ ἐμφανίζεται ἀληθῶς γόνιμος καὶ ἀποτελεσματικὴ εἶναι τὰ κιονόκρανα, τὰ διαζώματα, αἱ μετόπαι, ἔνθα ὅλα τὰ ἑλληνιστικὰ διακοσμητικὰ στοιχεῖα, οἱ ἐρωτιδεῖς καὶ αἱ νηρηίδες καὶ οἱ τρίτωνες, οἱ φαῦνοι καὶ αἱ βακχίδες συμπλέκονται εἰς ἐξαιρέτως ἐνδιαφέροντα συμπλέγματα.

Ἀξιοπαρατήρητος εἶναι καὶ ἡ σχέσις, ἥτις ὑφίσταται μεταξὺ τοῦ τύπου τῆς μικρασιατικῆς τέχνης τῆς παριστώσης τὸν Χριστὸν ὡς ρήτορα καὶ μερικῶν τύπων τοῦ Βούδα τῆς γλυπτικῆς τῆς Γκαντόρας καὶ ἣν πρῶτος ὑπέδειξεν ὁ Graeveu· ἐπὶ πλέον δ' ἀξιοπαρατήρητος ἡ παρουσία ἐν τῇ γλυπτικῇ ταύτῃ καὶ αὐτοῦ ἔτι τοῦ τύπου τοῦ Καλοῦ Ποιμένος ἐν τῇ ἀπεικονίσει τοῦ Βούδα. Τὸ φαινόμενον τοῦτο, κατόπιν ὀξείας ἔριδος μεταξὺ τῶν εἰδικῶν, ἡρμηνεύθη διὰ τῆς ἐκ κοινοῦ ἑλληνιστικοῦ προτύπου καταγωγῆς τοῦ τε μικρασιατικοῦ καὶ τοῦ βουδικοῦ τύπου τῆς Γκαντάρας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *A. Grünwedel*, Buddistische Kunst in Indien (Berlin, 1900).—*A. Foucher*, L'art grecobouddhique de Gandhâra (Paris).— *A. Coomarasnamy*, Pour comprendre l'art Hindou (Paris 1926).—*Γ. Α. Σωτηρίου*, Ὁ Χριστὸς ἐν τῇ τέχνῃ (Ἀθῆναι, 1914).—*M. Hollebecque* (μετάφρ. *Π. Πρεβελάκη*), Ἡ ἀρχαία Ἰνδικὴ (Ἀθῆναι, 1928). Ι. Μ. Π.

ἑλληνοβουλγαρικός, *—ή, —όν*· ὁ ἑλληνικὸς ἅμα καὶ βουλγαρικός, ὁ εἰς Ἕλληνας καὶ Βουλγάρους συγχρόνως ἀνήκων, ὁ τούτους καὶ ἐκείνους ἀφορῶν: «ἑλληνοβουλγαρικοὶ πληθυσμοί», «ἑλληνοβουλγαρικὴ μεθόριος», «ἑλληνοβουλγαρικὰ ζητήματα»· || «ἑλληνοβουλγαρικὸν λεξικὸν» λεξικὸν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς εἰς τὴν βουλγαρικὴν γλῶσσαν· ἀντίθ. «βουλγαροελληνικὸν λεξικόν».

— **Ἑλληνοβουλγαρικὴ** ***μετανάστευσις***· βλ. *Ἑλλάς*.

— **Ἑλληνοβουλγαρικὸς** ***πόλεμος*** (1913) *[Στρατ. — Διπλ. Ἱστορ.]*· βλ. λ. *Βαλκανικοὶ* πόλεμοι.

Ἑλληνογαλάται (οἱ). Ὁ διὰ τῆς μείξεως Ἑλλήνων καὶ Γαλατῶν σχηματισθεὶς λαὸς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Ἦσαν οὗτοι ἰσχυρότατοι κατὰ Διόδωρον Σικελιώτην (Ε' 32), ἐνίκησαν δὲ ἰσχυρὰς ρωμαϊκὰς στρατιάς. Π. Ν. Π.

ἑλληνογαλλικός, *—ή, —όν*· ἑλληνικὸς ἅμα καὶ γαλλικός, ὁ τῶν Ἑλλήνων ἅμα καὶ τῶν Γάλλων: «ἑλληνογαλλικὴ σύμπραξις»· || «ἑλληνογαλλικὸν λεξικόν», ἑλληνικὸν λεξικὸν μεταφραζόμενον εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν· ἀντίθ. «γαλλοελληνικὸν λεξικόν».

ἑλληνογερμανικός, *—ή, —όν*· ἑλληνικὸς ἅμα καὶ γερμανικός· || «ἑλληνογερμανικὸν λεξικόν», ἑλληνικὸν λεξικὸν μεταφραζόμενον ἐκ τῆς ἑλληνικῆς εἰς τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν· ἀντίθ. «γερμανοελληνικόν»· πρβλ. *ἑλληνογαλλικός*.

ἑλληνόγλωσσος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ λαλῶν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὡς μητρικήν, εἴτε Ἕλλην, εἴτε ξένος· ἄλλως *ἑλληνόφωνος* (βλ. λ.).

— «**Ἑλληνόγλωσσον** ***ξενοδοχεῖον***». Μυστικὴ ἑλληνικὴ ἑταιρεία συσταθεῖσα ἐν Παρισίοις τῷ 1809 πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἡ σύστασις αὐτῆς ὀφείλεται εἰς τὸν *Γρηγόριον Γαλύκην*, λόγιον ἄνδρα γεννηθέντα ἐν Θεσσαλονίκῃ τῷ 1776 καὶ σπουδάσαντα ἐν Βουκουρεστίῳ. Τελειοποιηθεὶς οὗτος εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν φιλολογίαν, ἐκμαθὼν δὲ ἄριστα τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν, ἐπέμφθη τῷ 1802 εἰς Παρισίους διὰ πολιτικάς τινας ὑποθέσεις. Ἔκτοτε ἐγκατασταθεὶς εἰς τὴν πόλιν ταύτην κατεγίνετο εἰς τὰ γράμματα καὶ συνέταξε τὰ λεξικὰ τῆς ἁπλοελληνικῆς καὶ τὸ γαλλικόν, συνεδέθη δὲ μετὰ πολλῶν Γάλλων ἑλληνιστῶν καὶ ἄλλων φιλελλήνων. Ἡ κατάστασις εἰς ἣν εὑρίσκετο ἡ Εὐρώπη τότε καὶ ἡ παντοδυναμία τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος ἐγέννησαν εἰς αὐτὸν τὴν ἐλπίδα, ὅτι θὰ ἦτο κατορθωτὴ ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Ἑλλάδος διὰ τοῦ Γάλλου αὐτοκράτορος, οὕτω δὲ συνέλαβε τὴν ἰδέαν τῆς ἱδρύσεως μυστικῆς ἑταιρείας, εἰς ἣν ἐκτὸς τῶν ἐν Παρισίοις Ἑλλήνων θὰ περιελάμβανε φιλέλληνας προσκειμένους εἰς τὸν Ναπολέοντα καὶ δυναμένους νὰ ὑποβοηθήσουν τὸ ἐθνικὸν ἔργον. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κατεγίνετο ὁ κόμις Μαρία-Γαβριὴλ Σουαζὲλ-Γκουφφιὲ εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ «Voyage pittoresque en Grèce», ὅστις ἔχων ἀνάγκην τῆς συνεργασίας τοῦ Ζαλύκη προσέλαβεν αὐτὸν ὡς ἰδιαίτερον γραμματέα του. Ὁ Σουαζέλ, διατελέσας πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἶχε γνωρίσει τὴν τουρκικὴν κατάστασιν κατὰ βάθος, ὑπερησπίσθη δὲ τοὺς Ἕλληνας, ὅτε, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ὀρλὼφ εἰς Πελοπόννησον, οἱ Ρῶσοι καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας Φρειδερῖκος ὁ Μέγας προσεπάθουν νὰ ἐπιρρίψουν τὴν εὐθύνην τῆς ἀποτυχίας εἰς τὴν ἔλλειψιν φιλελευθέρου αἰσθήματος εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ὁ Σουαζέλ, ὅστις διὰ τῶν περιοδειῶν του εἶχε γνωρίσει ἐκ τοῦ σύνεγγυς καὶ τὴν ἐν Ἑλλάδι κατάστασιν καὶ τὰ φρονήματα τῶν Ἑλλήνων, ἀνήρεσε τὰς ἀδικίας ταύτας καὶ ἐπέδειξε θερμὸν φιλελληνισμόν, καθ' ἣν ἐποχὴν ἐχλευάζετο ἡ ὑπόδουλος Ἑλλὰς ἐν Εὐρώπῃ. Ἐπὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου, ὅστις μετὰ τὴν ἄνοδον εἰς τὸν θρόνον τοῦ Ναπολέοντος Α' κατέλαβεν ἕδραν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, ὁ Ζαλύκης ἐβάσιζε μεγάλας ἐλπίδας. Μετ' αὐτοῦ δὲ συνέστησε μυστικὴν ἑταιρείαν, εἰς ἣν μετέσχον πλεῖστοι Ἕλληνες καὶ φιλέλληνες καὶ εἰς ἣν ἐδόθη τὸ ὄνομα «Ἑλληνόγλωσσον Ξενοδοχεῖον». Αὕτη κατὰ τὸ φαινόμενον μὲν ἐκήρυττε τὸν φωτισμὸν τῆς ἑλληνικῆς νεολαίας, ἀλλὰ τὸ κύριον αὐτῆς μέλημα ἦτο ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς δουλείας. Τῆς ἑταιρείας ταύτης πρόεδρος μὲν ἐγένετο ὁ κόμις Σουαζὲλ-Γκουφφιέ, γραμματεὺς καὶ ταμίας ὁ Στέφανος Χατζῆ-Μόσχος, καὶ ὁ Γρηγόριος Ζαλύκης ἀντιπρόσωπος τοῦ προέδρου, ἀποβὰς ἡ ψυχὴ τῆς ἑταιρείας. Ὁ Ζαλύκης, ὀνομασθεὶς μυσταγωγικῶς ξενοδόχος, ἤρξατο κατηχῶν πολυαρίθμους Ἕλληνας παραμένοντας εἰς Παρισίους ἢ διερχομένους ἐκεῖθεν, ἐξέτεινε δὲ τὰς ἐνεργείας της καὶ εἰς ἕτερα κέντρα, ὅπου ἕδρα ὁ ἑλληνισμός.

Οἱ κατηχούμενοι ὡρκίζοντο ἐνώπιον τῆς ἐπιτροπῆς, ὅτι θὰ ἐτήρουν εὐλαβῶς τὸν μυστικὸν σκοπὸν τῆς ἑταιρείας καὶ θὰ κατέβαλλον πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς διάδοσιν τῶν ἰδεῶν τῆς ἑταιρείας. Ἡ ἑταιρεία εἶχε δύο καταλόγους ἢ κώδικας ἐγγραφῶν, ὀνομαζομένους τὸν μὲν ἕνα ἐσωτερικόν, εἰς ὃν ἐνεγράφοντο πάντες οἱ ἐν Παρισίοις διαμένοντες, τὸν δὲ ἕτερον ἐξωτερικόν, εἰς ὃν κατεγράφοντο τὰ ὀνόματα τῶν ἐκεῖθεν διερχομένων. Εἰς πάντα προσηλυτιζόμενον ἐδίδετο μετὰ τὸν ὅρκον ὡς ἀρραβὼν τῆς συμπράξεως χρυσοῦν δακτύλιον, ὅπερ ὠνομάζετο *χρυσόβουλλον* καὶ ἔφερε ἐγκεχαραγμένας δύο συνδεδεμένας χεῖρας καὶ κύκλῳ τὰ ἀκόλουθα τέσσαρα κεφαλαῖα γράμματα *Φ.Ε.Δ.Α.* (=φιλικὸς ἑλληνικὸς δεσμὸς ἄλυτος). Εἰς τὴν ἑταιρείαν ταύτην ἐνεργότατον μέρος ἔλαβεν ὁ πρίγκιψ *Δημήτριος Κομνηνός*, ὅστις ἀνῆκεν εἰς τοὺς ἐπὶ Γερακάρη φυγαδευθέντας Ἕλληνας ἐκ Μάνης εἰς Κορσικήν, καὶ τὸν ὁποῖον ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος ΙΣΤ' εἶχεν ἀναγνωρίσει ὡς τελευταῖον ἀπόγονον τοῦ Δαβὶδ Κομνηνοῦ, αὐτοκράτορος τῆς Τραπεζοῦντος καὶ εἶχεν ἀπονείμει εἰς αὐτὸν τὸν τίτλον τοῦ πρίγκιπος. Οὗτος συνδεόμενος ἐκ Κορσικῆς διὰ στενῆς φιλίας μετὰ τῆς οἰκογενείας τοῦ Βοναπάρτου, ὅστις ἐν Παρισίοις ἐσύχναζεν εἰς τὰς αἰθούσας τῆς κυρίας Περμόν, ἀδελφῆς τοῦ Δημητρίου Κομνηνοῦ, τὴν ὁποίαν εἶχε ζητήσει καὶ εἰς γάμον, κατέστησε τοῦτον κοινωνὸν τῶν σκοπῶν τῆς ἑταιρείας.

Ὁ Ναπολέων Α' ἐγκρίνας τούτους περιέβαλε τὴν ἑταιρείαν διὰ τῆς προστασίας του καὶ διὰ τοῦ πρίγκιπος Κομνηνοῦ καὶ τοῦ κόμιτος Σουαζὲλ-Γκουφφιὲ ἐπληροφορεῖτο πᾶσαν ἐνέργειαν αὐτῆς. Τῷ 1810 ἀποφάσει τοῦ αὐτοκράτορος Γάλλοι ἀξιωματικοί, εὑρισκόμενοι εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ Θεσσαλονίκην, παρεσκεύασαν σχέδιον ἐκστρατείας κατὰ τῆς Τουρκίας, ἐνῷ ἐξ ἄλλου τὸ «Ἑλληνόγλωσσον Ξενοδοχεῖον» εἶχεν ἐξαποστείλει 40.000 τυφεκίων πρὸς τοὺς ὀρεινοὺς κατοίκους τῆς Ἠπείρου, Μακεδονίας καὶ Πελοποννήσου, μεθ' ὧν εὑρίσκετο εἰς διαρκῆ συνεννόησιν ἡ ἐπιτροπὴ αὐτοῦ. Ἡ παρασκευασθεῖσα αὕτη ἐκστρατεία τῶν Γάλλων ἐματαιώθη ἕνεκα τῆς κηρύξεως τοῦ κατὰ τῆς Ρωσίας πολέμου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μεταβὰς ὁ *Ἀθανάσιος Τσακάλωφ* πρὸς ἐκμάθησιν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἐμυήθη ὑπὸ τοῦ Ζαλύκη καὶ ἀνέπτυξε καταπληκτικὴν δραστηριότητα πρὸς διάδοσιν τῶν σκοπῶν τῆς ἑταιρείας καὶ εἰς ἕτερα κέντρα, ὅπου ἕδρα ὁ ἑλληνισμός, ἰδίως εἰς τὰς παραδουναβίους ἡγεμονίας καὶ εἰς Ρωσίαν.

Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος τὸ «Ἑλληνόγλωσσον Ξενοδοχεῖον», ὅπερ συνετήρει κατάστημα εἰς τὸν ὁδὸν Μονσιὲ ἐν τῷ προαστείῳ τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ, στερηθὲν τοῦ μεγάλου προστάτου αὐτοῦ, ἤρξατο μαραινόμενον. Ὁ Σουαζὲλ - Γκουφφιὲ καὶ ὁ Δημήτριος Κομνηνός, κατανοήσαντες ὅτι τὸ νέον καθεστὼς τῶν παλινοστησάντων Βουρβώνων δὲν ἠρέσκετο εἰς τὴν ὕπαρξιν μυστικῶν ἑταιρειῶν, ἃς κατεδίωκεν ἡ Ἱερὰ Συμμαχία, ἠδράνησεν, ὁ δὲ Ζαλύκης ἠναγκάσθη ἐπί τινα χρόνον ν' ἀπέλθῃ εἰς Λονδῖνον. Ἀλλ' ὁ Τσακάλωφ, φλεγόμενος ἀπὸ τοῦ πόθου τῆς ἑλληνικῆς ἐθνεγερσίας, τὸν ὁποῖον τοῦ ἐνέπνευσε τὸ «Ἑλληνόγλωσσον Ξενοδοχεῖον», καὶ συνεννοηθεὶς μετὰ τῶν Γρηγορίου Ζαλύκη καὶ τοῦ Κομνηνοῦ ἀνέλαβε νὰ μεταφέρῃ εἰς ἄλλο κέντρον τοῦτο. Ἀπελθὼν τῷ 1815 ἐκ Παρισίων, κατ' ἀρχὰς μὲν μετέβη εἰς Βουκουρέστιον, ὅπου κατήχησε τὸν συμπατριώτην του Σεραφεὶμ Βρετὸν καί τινας ἄλλους, εἶτα δὲ ἀπῆλθεν εἰς Μόσχαν, ὅπου μετέφερε τὴν ἕδραν τοῦ «Ἑλληνογλώσσου Ξενοδοχείου», ἐκεῖ δὲ συνεννοηθεὶς μετὰ τοῦ *Νικολάου Σκουφᾶ* καὶ βραδύτερον μετὰ τῶν *Ξάνθου* καὶ *Ἀναγνωστοπούλου* μετωνόμασαν τοῦτο «Φιλικὴν Ἑταιρείαν», ἥτις ὠργάνωσε τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821. Ὁ Ζαλύκης ἐπιστρέψας τῷ 1816 εἰς Παρισίους διωρίσθη πρῶτος γραμματεὺς τῆς τουρκικῆς πρεσβείας, εἰς τὴν θέσιν δὲ ταύτην παρέμεινε μέχρι τοῦ 1820. Προσεγγιζούσης ὅμως τῆς ἐπαναστάσεως ἀπῆλθε κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1821 εἰς Βουκουρέστιον καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ στρατοῦ τοῦ Ὑψηλάντου κατέφυγεν εἰς Τρανσυλβανίαν, ὅπου ἀπέθανε προτοῦ ἴδῃ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

ἑλληνοδιδασκαλικός, *—ή, —όν*· ὁ τοῦ ἑλληνοδιδασκάλου, ὁ εἰς αὐτὸν ἀνήκων ἢ ἀναφερόμενος: «ἑλληνοδιδασκαλικαὶ μεταβολαί».

ἑλληνοδιδάσκαλος (ὁ, ἡ)· ὁ διδάσκαλος τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν· || ὁ διδάσκων εἰς τὰ καλούμενα ἑλληνικὰ σχολεῖα εἴτε τὰ ἑλληνικὰ εἴτε ἄλλα μαθήματα (βλ. *ἑλληνικὸν* σχολεῖον) καὶ *ἐκπαιδευτικοὶ* λειτουργοί.

—*[Ἐγκυκλ.]* Ἐκαλοῦντο *ἑλληνοδιδάσκαλοι* ἀπὸ τῆς 18 Ὀκτωβρίου 1850 (Β.Δ. «Περὶ προσόντων τῶν ἑλληνοδιδασκάλων») μέχρι τῆς 30 Ἀπριλίου 1918 (νόμ. 1381 «Περὶ διαβαθμίσεως, ἀποδοχῶν κλπ. τοῦ προσωπικοῦ τῶν σχολείων Μέσης Ἐκπαιδεύσεως») οἱ διδάσκοντες εἰς τὰ *ἑλληνικὰ* σχολεῖα (βλ. λ.), οἵτινες ἦσαν πρωτοβάθμιοι (οἱ κατώτατοι), δευτεροβάθμιοι καὶ τριτοβάθμιοι ἑλληνοδιδάσκαλοι. Ὁ τριτοβάθμιος ἑλληνοδιδάσκαλος, ὁσάκις διηύθυνε καὶ τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον εἰς τὸ ὁποῖον ἐδίδασκεν, ὠνομάζετο καὶ σχολάρχης. Ἀπὸ τοῦ 1918 ἐκ τῶν τριτοβαθμίων ἑλληνοδιδασκάλων οἱ μὲν πτυχιοῦχοι μιᾶς τῶν σχολῶν τοῦ πανεπιστημίου (φιλοσοφικῆς, θεολογικῆς κλπ.) μετωνομάσθησαν δευτεροβάθμιοι καθηγηταὶ (τούτων ὁ ἔχων διετῆ εὐδόκιμον ὑπηρεσίαν ἠδύνατο νὰ ὀνομασθῇ διευθυντὴς τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου), οἱ δὲ ἄλλοι πρωτοβάθμιοι διδάσκαλοι· ἐκ τῶν δευτεροβαθμίων ἑλληνοδιδασκάλων, οἱ μὲν (οἱ τῶν τεχνικῶν ἰδίως μαθημάτων) μετωνομάσθησαν πρωτοβάθμιοι, οἱ δὲ δευτεροβάθμιοι διδάσκαλοι· οἱ πρωτοβάθμιοι ἑλληνοδιδάσκαλοι μετωνομάσθησαν ἅπαντες δευτεροβάθμιοι διδάσκαλοι. Ἐκ τῶν πρωτοβαθμίων διδασκάλων τινές, μετὰ ὡρισμένου χρόνου ὑπηρεσίαν, ἠδύναντο νὰ διαβαθμισθῶσι καὶ ὡς δευτεροβάθμιοι καθηγηταί. Πρὸς τοὺς διδασκάλους τούτους ἀφωμοιώθησαν διὰ τῶν νόμων 402 καὶ 1067 καὶ οἱ τῶν νέων χωρῶν διδάσκαλοι καὶ μετὰ τὸ 1922 καὶ οἱ πρόσφυγες διδάσκαλοι οἱ διδάξαντες εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις ἀστικῶν σχολῶν τοῦ ἔξω ἑλληνισμοῦ. Οἱ εἰρημένοι ἑλληνοδιδάσκαλοι ἀπὸ μὲν τοῦ 1850—1895 προήρχοντο ἐξ εἰδικοῦ φροντιστηρίου, ἱδρυθέντος ἐν τῷ Ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐγίνετο ἑρμηνεία ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων, κατόπιν ἐξετάσεων ἐνώπιον εἰδικῆς ἐπιτροπῆς, ἀπὸ δὲ τοῦ 1895—1918 μόνον ἔκ τινος τῶν σχολῶν τοῦ πανεπιστημίου καὶ ἦσαν πάντες τριτοβάθμιοι ἑλληνοδιδάσκαλοι (βλ. καὶ λ. *ἐκπαιδευτικοὶ* λειτουργοί).

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

ἑλληνοδίκης (ὁ)· ἢ ἄλλως *ἑλλανοδίκης* (βλ. λ.).

ἑλληνόθρησκος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων θρησκείαν τὴν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἐθνικός.

ἑλληνοκοπῶ (*—εω*)· κολακεύω τοὺς Ἕλληνας, ἐπιζητῶ τὴν εὔνοιαν τῶν Ἑλλήνων (πρβ. *δημοκοπῶ*)· || μιμοῦμαι τοὺς Ἕλληνας, ἀντιποιοῦμαι ἑλληνικοὺς τρόπους.

Ἑλληνοκράτης· βλ. *Ἑλλανοκράτης*.

ἑλληνομάθεια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἑλληνομαθής, ἡ γνῶσις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἢ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων· || ἡ ἑλληνικὴ παιδεία.

— «**Ἑλληνομάθεια**». Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία ἐν ἀρχῇ τῆς συστάσεώς της ἐπεδίωξε νὰ συγκεντρώσῃ πόρους, δῆθεν μὲν διὰ νὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργον τῆς «Φιλομούσου Ἑταιρείας», τῆς ἀποσκοπούσης εἰς τὴν σύστασιν σχολείων εἰς διάφορα σημεῖα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, πράγματι δὲ διὰ νὰ σχηματίσῃ τ' ἀπαραίτητα κεφάλαια διὰ τὴν διάδοσιν τῶν ἐπαναστατι-

Digitized by Google

κῶν της σκοπῶν καὶ τὴν ἐπίτευξιν τῆς πολεμικῆς ὀργανώσεως τοῦ Γένους. Πρὸς τοῦτο, συνταχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀθανασίου Σταγειρίτου καὶ τοῦ Ἀριστείδου Παππᾶ, διαπρεπῶν μελῶν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ὑπεγράφη καὶ τὴν 20 Ἰουλίου 1817 ἐξεδόθη ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας προκήρυξις ἀγγέλλουσα δῆθεν ἐπικειμένην ἔκδοσιν περιοδικοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἑλληνομάθεια». Ἡ προκήρυξις αὕτη ἐχρησίμευσεν ὡς πρόσχημα τῶν ἀποστόλων τῆς Φιλικῆς, διὰ νὰ μὴ κινοῦν τὰς ὑπονοίας τῶν Τούρκων, ἀδιαφορούντων διὰ τὴν *σύστασιν* σχολείων, καὶ συνεπῶς διὰ νὰ ἐργάζωνται μὲ περισσοτέραν ἐλευθερίαν. Γ. Δ. Κ.

ἑλληνομαθὴς (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ γνωρίζων τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἢ τὰ ἑλληνικὰ πράγματα· || ὁ ἑλληνικῆς παιδείας μεστός.

Ἑλληνομακεδὼν (ὁ). Ὠνομάζοντο ἐπὶ τουρκοκρατίας *Ἑλληνομακεδόνες* οἱ ἐκ Μακεδονίας καταγόμενοι Ἕλληνες.

ἑλληνομανὴς (ὁ, ἡ) —ές (τό)· ὁ μέχρι μανίας προσκείμενος εἰς τὰς ἑλληνικὰς ὑποθέσεις, εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν κττ., ὁ μέχρις ὑπερβολῆς ἀγαπῶν τὰ τῶν Ἑλλήνων.—Ἀφηρ. οὐσιαστ. ***ἑλληνομανία***.

ἑλληνομάχος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ κατὰ τῶν Ἑλλήνων μαχόμενος, ὁ ἀντιμαχόμενος πρὸς πᾶσαν ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν, ὁ ἐχθρὸς τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων.

Ἑλληνομεμφῖται (οἱ). Οἱ ἐπὶ Ψαμμιτίχου Α' συνοικισθέντες ἐπὶ τοῦ πηλουσιακοῦ βραχίονος τοῦ Νείλου Ἴωνες καὶ Κᾶρες τοσοῦτον προσῳκειώθησαν τὰ ἤθη τῶν ἰθαγενῶν καὶ ἐπληθύνθησαν, ὥστε μετὰ καιρὸν μετετοπίσθησαν εἰς τὴν πρωτεύουσαν Μέμφιν καὶ ἐκεῖ ἐξηκολούθησαν τὸ ἐμπόριόν των ἐλθόντες εἰς ἐπιγαμίας μετὰ τῶν ἰθαγενῶν. Οἱ ἀπόγονοι μιγάδες τούτων ὠνομάσθησαν *Ἑλληνομεμφῖται* καὶ *Καρομεμφῖται*. Κατῴκουν ἰδιαιτέραν συνοικίαν καὶ ἀπέλαυον κοινοτικῆς τινος αὐτονομίας. Ἀναφέρονται εἰς πάπυρον φαραωνικὸν ἀποκείμενον εἰς τὸ Βρεττανικὸν μουσεῖον. Γ. Λ. Α.

«**Ἑλληνομνήμων**» ἢ «***Σύμμικτα Ἑλληνικά***». Περιοδικὸν ἱστορικὸν σύγγραμμα, τὸ πρῶτον εἰς τὸ εἶδός του ἐν Ἑλλάδι, συντασσόμενον ὑπὸ *Ἀ. Μουστοξύδη*. Ἐν αὐτῷ ἐδημοσιεύοντο μελέται τοπογραφικαί, τοπωνυμικαί, ἐπιγραφικαί, βιβλιογραφικαί, ἱστορικαὶ εἰδήσεις, ἀνέκδοτα κλπ, συλλεγέντα ὑπὸ τοῦ συντάκτου εἰς πλείστας ἑλληνικὰς καὶ ξένας βιβλιοθήκας καὶ ἀφορῶντα τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν ἱστορίαν. Ἐξεδόθη ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου 1843 ἐν Ἀθήναις ὑπὸ Χ. Νικολαΐδου-Φιλαδελφέως μέχρι τοῦ 1853. Τὴν ἐργασίαν αὐτὴν ἐσυνέχισεν ὁ Σπ. Λάμπρος διὰ τοῦ «Νέου Ἑλληνομνήμονος» (βλ. κατ.).

—«**Ἑλληνομνήμων, *Νέος***—». Τριμηνιαῖον περιοδικὸν σύγγραμμα συντασσόμενον καὶ ἐκδιδόμενον ἀπὸ 31 Μαρτίου 1904 ὑπὸ *Σπ. Π. Λάμπρου*. Ἀπετέλει συνέχειαν τρόπον τινὰ τοῦ ὑπὸ *Μουστοξύδη* ἐκδιδομένου περιοδικοῦ «Ἑλληνομνήμων», ἐν αὐτῷ δὲ ἐδημοσιεύοντο ἀνέκδοτα ἔγγραφα καὶ ἱστορικαί, φιλολογικαὶ καὶ παλαιογραφικαὶ ἐργασίαι τοῦ Λάμπρου, γενόμεναι ἐπὶ χειρογράφων διαφόρων βιβλιοθηκῶν τῆς Ἑλλάδος, τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ ἔκδοσις τοῦ «Νέου Ἑλληνομνήμονος» ἀπὸ τοῦ ΙΔ' τόμου, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λάμπρου (1920), ἀνετέθη εἰς τὸν *Κ. Ἰ. Δυοβουνιώτην* ὑπὸ τῆς ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ πρίγκιπος Νικολάου ἐπιτροπῆς δημοσιεύσεως τῶν καταλοίπων τοῦ Λάμπρου, καὶ ἐσυνεχίσθη μέχρι τοῦ 1927 (τόμ. ΚΑ'). Ἅπαντες οἱ τόμοι συνοδεύονται ὑπὸ χρησίμου εὑρετηρίου, ἐνίοτε δὲ καὶ ὑπὸ πολυτίμων εἰκόνων. Π. Ν. Π.

ἑλληνόπαις, —*αιδος* (ὁ)· παῖς Ἑλλήνων γονέων, ἑλληνόπουλο.

Ἑλληνόπολις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία ἑλληνικὴ πόλις ἐν Βιθυνίᾳ, κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀττάλου μετὰ τὸν ἀνοικισμὸν τῆς Βιθάλβης καὶ κατοικηθεῖσα ἐξ ἀποίκων συναχθέντων ἐκ διαφόρων ἑλληνίδων πόλεων. Π. Ν. Π.

ἑλληνόπουλο(ν) (τό), θηλ. *ἑλληνοπούλα*· δημ., παῖς Ἕλλην (*ἑλληνόπαις*) ἢ κόρη Ἑλληνίς.

ἑλληνοπρεπὴς (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ πρέπων, ὁ ἁρμόζων εἰς Ἕλληνας, ὁ σύμφωνος πρὸς τὰ ἑλληνικὰ ἰδεώδη καὶ τὴν ἑλληνικὴν παράδοσιν: «ἑλληνοπρεπὴς μόρφωσις,—ἀγωγή,—βίος».—Ἐπίρρ. ***ἑλληνοπρεπῶς***.

Ἑλληνόπυργος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 1028. Πρότερον ὠνομάζετο *Γράλιστα* ἢ *Γριάλιστα*. —Μ.

ἑλληνορράπτης (ὁ)· ὁ ῥάπτης τῶν κατ' ἐξοχὴν ἑλληνικῶν ἐνδυμάτων. τῆς φουστανέλλας καὶ τῶν συναφῶν, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν *φραγκορράπτην* (βλ. λ.). [Βλ. καὶ λ. *βλαχορράφτης*.]

ἑλληνορρωμαϊκός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἑλληνικὸς ἅμα καὶ ῥωμαϊκός, ὁ εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Ῥωμαίους συγχρόνως ἀνήκων ἢ ἀναφερόμενος: «ἡ ἑλληνορρωμαϊκὴ ἐπίδρασις ἐπὶ τοῦ παγκοσμίου πολιτισμοῦ».

— **Ἑλληνορρωμαϊκὴ *ἐποχὴ*** καὶ ***Ἑλληνορρωμαϊκὸς πολιτισμός***. *Ἑλληνορρωμαϊκὴ ἐποχὴ* εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς ῥωμαϊκῆς κοσμοκρατορίας. Εἶναι οἱ χρόνοι κατὰ τοὺς ὁποίους ἡ μὲν Ῥώμη ἐπιβάλλει τὴν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν κυριαρχίαν της ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, αὗται δὲ ἐπιβάλλουσιν εἰς τὴν νικήτριαν τὴν ἀνωτέραν διανόησιν, τὴν ἀνωτέραν τέχνην καὶ τὸν ἀνώτερον ἐν γένει πολιτισμὸν τῶν κατοίκων των. Ἡ χρονικὴ αὕτη περίοδος ἀρχίζει μὲ τὴν αὐτοκρατορίαν τοῦ Αὐγούστου (κυρίως μὲ τὴν κατάληψιν τῆς Ἀλεξανδρείας ὑπ' αὐτοῦ —30 π. Χ.—), καὶ φθάνει μέχρι τῶν χρόνων τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Ἰουστινιανοῦ (527—565 μ. Χ.), ὑποδιαιρουμένη εἰς τοὺς πρὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου χρόνους (30 π. Χ.—306 μ. Χ.) καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν (337—527 μ. Χ.). Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐδημιουργήθη ὁ ἑλληνορρωμαϊκὸς πολιτισμὸς ἐκ τῆς συγχωνεύσεως τῶν πολιτισμῶν τῶν δύο μεγάλων συγγενῶν λαῶν τοῦ ἀρχαίου κόσμου, πολιτισμὸς ὅστις, ὡς ἐξεδηλώθη εἰς τὰ διανοητικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ προϊόντα του, ἔχει ἴδιά τινα γνωρίσματα, διάφορά πως τῶν γνωρισμάτων τῶν προϊόντων τοῦ τε προγενεστέρου του ἑλληνιστικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ εταγενεστέρου του βυζαντιακοῦ.

α') Ἐν τῇ λογοτεχνίᾳ. Ἡ ἐπίδρασις τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐν γένει βίου ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων ἤρχισε κυρίως ἀπὸ τοῦ πολέμου τῆς Ῥώμης κατὰ τοῦ Τάραντος (280 π. Χ.) καὶ τῶν Συρακουσῶν (212 π. Χ.) καὶ ηὔξησε μετὰ τὴν εἰς αὐτὴν ὑποταγὴν τῶν ἑλληνικῶν κρατῶν τῆς Ἀνατολῆς (ἀρχαίας Ἑλλάδος, Μακεδονίας, Συρίας, Αἰγύπτου κλπ.). Ἂν καὶ ἀπεδείχθη ὅμως ἡ πνευματικὴ ὑπεροχὴ τῶν Ἑλλήνων ἰσχυροτέρα τῆς ὑλικῆς βίας τῶν Ῥωμαίων (καὶ ὁ μὲν Ὁράτιος ὕμνησε τὴν πνευματικὴν νίκην τῶν Ἑλλήνων εἰπὼν τὰ περίφημα «Graecia capta ferum victorem cepit et artes intulit agresti Latio», ὁ δὲ Ἰουβενάλης ἐσατίρισε τὴν Ῥώμην, διὰ τὴν ἐπ' αὐτῆς ἐπίδρασιν τῆς ἑλληνικῆς διανοήσεως, ἀποκαλέσας ταύτην «Graecam urbem»), οἱ Ἕλληνες δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐξελληνίσωσι καὶ τὸ ῥωμαϊκὸν κράτος ὡς εἶχον ἐξελληνίσει τὰ βαρβαρικὰ κράτη τῆς Ἀσίας καὶ Αἰγύπτου, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι αὐτοὶ ἦσαν ὁ περιφρονούμενος ὑπὸ τῶν νικητῶν ἡττημένος λαός, οἱ Γραικύλοι, καὶ ἀφ' ἑτέρου διότι ἡ πολιτικὴ σύνταξις τῆς Ῥώμης ἦτο ἀρτία καὶ ἰσχυρά. Συνεχίζεται, ἰδίως κατὰ τὰ ἔτη τῆς α' περιόδου, τὸ ἔργον τῶν γραμματικῶν τῆς Ἀλεξανδρείας, ἀναβλαστάνει ἐπὶ τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ τῶν Ἀντωνίνων ἡ σοφιστική, ἀπαύγασμα τῆς ἀρχαίας ῥητορικῆς, καὶ φθάνει εἰς ἀκμήν τινα ἡ ἱστοριογραφία. Πνευματικὰ κέντρα τῶν χρόνων τούτων εἶναι ἡ Ῥώμη καὶ αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Ἀνατολῆς, αἵτινες ἤνθουν καὶ κατὰ τὴν ἑλληνιστικὴν ἐποχὴν (Ἀθῆναι, Ἀλεξάνδρεια, Πέργαμος, Ἀντιόχεια, Ῥόδος κλπ.) καὶ πνευματικοὶ ἐργάται Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι, μεταχειριζόμενοι ὡς γλωσσικὸν ὄργανον ἄλλοι μὲν τὴν λατινικήν, ἄλλοι δὲ τὴν ἑλληνικήν, (τὴν κοινήν, ἡ ὁποία καὶ ἐπεκράτει παρὰ τὴν ἐπιχειρηθεῖσαν ἀντίδρασιν τῶν Ἀττικιστῶν), ἥτις καὶ κατίσχυσε, μετὰ τὴν ἄνθησιν τῶν ἑλληνικῶν πόλεων ὡς πνευματικῶν κέντρων, ἐπελθοῦσαν διὰ τῆς διοικητικῆς ἀποκεντρώσεως τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους ἐπὶ Ἀδριανοῦ, Ἀντωνίνων καὶ τῶν διαδόχων αὐτῶν, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ἡ ἀπόδοσις πολιτικῶν δικαιωμάτων εἰς πάντας τοὺς πολίτας ἐπὶ Καρακάλλα (212 μ. Χ.). Καταφανεστέραν ἔχουσι τὴν σφραγῖδα τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος τὰ προϊόντα τῆς β' περιόδου τῆς ἐποχῆς ταύτης, ὅτε, διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου κτίσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐσχηματίσθη καὶ νέα ἑστία ἑλληνικῆς πνευματικῆς μορφώσεως· δὲν εἶναι ὅμως ταῦτα, τὰ πολλά, προϊόντα ἐπιστημονικῆς παραγωγῆς, ἀλλ' ἰσχναὶ ἐπιτομαί, κατὰ τὸ πλεῖστον, καὶ ἐρανίσματα. Τοῦτο δὲ εἶναι καὶ τὸ ἴδιον γνώρισμα τῶν πνευματικῶν προϊόντων τῆς ὅλης ἐποχῆς ταύτης. Μόνον ἡ φιλοσοφία (ἡ νεοπλατωνικὴ) ἤρθη εἰς περιωπὴν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ ἐν μέρει καὶ τὸ ἔπος διὰ Κοΐντου τοῦ Σμυρναίου καὶ Νόννου τοῦ Πανοπολίτου.

β') Ἐν τῇ καλλιτεχνίᾳ. Οἱ λιτοὶ τὸν βίον καὶ τραχεῖς τὰ ἤθη Ῥωμαῖοι δὲν κατενόησαν αὐθορμήτως τὴν τέχνην ὡς ἀνωτέραν ἐκδήλωσιν τοῦ διανοητικοῦ καὶ συναισθηματικοῦ κόσμου ἑνὸς λαοῦ· διὰ τοῦτο καὶ ἀπὸ τὴν τέχνην ἠγάπησαν ὅ,τι διηυκόλυνε τὴν ζωήν των (ὑδραγωγεῖα, γεφύρας κλπ.). Ἡ ἐπικοινωνία των ὅμως πρὸς τοὺς Ἐτρούσκους ἐν ἀρχῇ καὶ τοὺς Ἕλληνας βραδύτερον ἐγέννησε καὶ παρ' αὐτοῖς, ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων κυρίως, ὅτε καὶ πλῆθος καλλιτεχνικῶν ἔργων μετεφέρθη εἰς Ῥώμην, ζωηρὸν τὸ ὑπὲρ τῆς τέχνης διαφέρον. Εἰς τὰ ἔργα δὲ τῆς τέχνης τῆς περιόδου ταύτης εἶναι ἐκδηλοτέρα καὶ ἡ νοοτροπία τῶν Ῥωμαίων ἢ εἰς τὰ τῆς λογοτεχνίας, ἂν καὶ τὰ πλεῖστα τούτων καὶ εἰς ἑλληνικὰς πόλεις ἦλθον εἰς φῶς καὶ ὑπὸ Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν. Εἶναι δὲ δύο, κυρίως, αἱ ἐκδηλώσεις τοῦ ῥωμαϊκοῦ χαρακτῆρος, ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ σκόπιμον, διὰ τοῦτο καὶ πλεῖστα εἶναι τὰ μνημεῖα τῆς ἐποχῆς ταύτης τὰ ἐξυπηρετοῦντα τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ ἐπιδεικτικόν, ἐκδηλωθεῖσα διὰ τῆς ἀνεγέρσεως μεγαλοπρεπῶν οἰκοδομημάτων καὶ πλουσίας διακοσμήσεως αὐτῶν. Ἀπὸ τὰ μνημεῖα τέχνης, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπέβαλον τὴν νοοτροπίαν των, λείπει ἡ λεπτότης καὶ ἡ χάρις. Ἐκ τῶν ἑλληνικῶν ῥυθμῶν προετίμησαν τὸν πολυτελέστερον κορινθιακόν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν δὲν ἄφησαν ἄμεικτον, ἀλλὰ συνέφυραν μὲ τὸν ἰωνικόν, δημιουργήσαντες οὕτω τέταρτον ῥυθμόν. Ἡ πρὸς τὴν πολυτέλειαν ἀγάπη των ἐξεδηλώθη καὶ εἰς τὴν πλουσίαν διακόσμησιν τῶν κατοικιῶν των μὲ τοιχογραφίας καὶ ψηφιδωτά. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

ἑλληνορρωσικός, —*ή,* —*όν*· πρβλ. *ἑλληνοαγγλικός, ἑλληνογαλλικός*.

Ἑλληνόσποντος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Οὕτως ὠνομάσθη μία τῶν διοικητικῶν περιφερειῶν τοῦ Πόντου κατὰ τὴν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ γενομένην πολιτικὴν διαίρεσιν. Περιελάμβανεν αὕτη τὰς περιφερείας τῶν πόλεων Ἀμασείας, Ζήλων, Ἀμισοῦ καὶ Σινώπης.

ἑλληνοταμίαι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Ἀρχὴ ἐγκαθιδρυμένη ἐν Ἀθήναις πρὸς εἴσπραξιν τῶν συνεισφορῶν καὶ καταβολῶν τῶν συμμαχίδων πόλεων. Ἐξελέγοντο δ' οἱ μετέχοντες ταύτης ἄρχοντες ὑπὸ τῶν γνησίων πολιτῶν Ἀθηναίων. Πρῶτοι ἄρχοντες πρὸς τοῦτο ἐξελέγησαν τῷ 477 ἢ 476 π. Χ., ὅτε οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τὴν διαγωγὴν τοῦ Παυσανίου ἀνέλαβον τὴν ἀρχηγίαν τῶν συμμαχικῶν πόλεων. Κατ' ἀρχὰς τὰ καταβαλλόμενα ταῦτα χρήματα ἦσαν 460 τάλαντα, εἶτα δέ, προϊόντος τοῦ χρόνου, ηὐξήθησαν μέχρι χιλίων, καὶ κατετίθεντο ἐν Δήλῳ, ὡς εἰς κοινὸν ταμεῖον, ἔνθα συνήρχοντο καθ' ὡρισμένον χρόνον ἀπεσταλμένοι τῶν συμμάχων μετὰ τῶν ἑλληνοταμιῶν πρὸς ἀνακοίνωσιν καὶ συζήτησιν πάσης σχετικῆς ὑποθέσεως. Οἱ ἑλληνοταμίαι οὗτοι, εἰσπράττοντες, ἐφύλαττον τὰ χρήματα τὰ συλλεγόμενα. Προτάσει τῶν Σαμίων μετεκομίσθησαν τὰ χρήματα τοῦ ταμείου τούτου εἰς Ἀθήνας (*Πλουτ.* Ἀρ. 25. *Διοδ.* 12,38), ἐξηκολούθει δ' ὑπάρχουσα ἐκεῖ καὶ ἡ ἀρχὴ τῶν ἑλληνοταμιῶν. Ὅτε ὅμως οἱ Ἀθηναῖοι ἀπώλεσαν τὴν ἡγεμονίαν, ἔπαυσεν ὑφισταμένη καὶ ἡ ἀρχὴ αὕτη. Ὅτε ἐπῆλθεν ἡ ἀποκατάστασις τῆς δημοκρατίας, οἱ ἑλληνοταμίαι δὲν ἀνεδείχθησαν πλέον, δι' ὅ, διὰ τὴν σιωπὴν τῶν συγγραφέων, δὲν ἔχομεν πληροφορίας περὶ αὐτῶν σαφεῖς. Φαίνεται ὅτι οὗτοι ἦσαν δέκα τὸν ἀριθμόν, ἐκλεγόμενοι διὰ κλήρου ἐκ τῆς τάξεως τῶν πεντακοσιομεδίμνων κατὰ τὴν ἀρχὴν ἑκάστου ἔτους, μετὰ τὰ Παναθήναια καὶ τὴν πρώτην πρυτανείαν. Αὐτοὶ ὁμοίως ὤφειλον, πλὴν τῆς φυλάξεως τῶν χρημάτων, νὰ καταβάλλωσι τὰς δαπάνας τοῦ ὑπὲρ κοινῆς σωτηρίας πολέμου, εἰς ὃ ἀπέβλεπον ἀρχικῶς αἱ καταβολαὶ τῶν συμμαχικῶν χρημάτων. Ἀκόμη ἐκ τῶν χρημάτων τούτων κατεβάλλοντο τὰ λεγόμενα θεωρικὰ καὶ στρατιωτικὰ χρήματα, καίτοι ταῦτα δὲν ἀπέβλεπον εἰς τοὺς κοινοὺς ἀγῶνας τῶν συμμάχων. Τοῦτο διότι ἐν τῇ καταπτώσει αὐτῶν οἱ Ἀθηναῖοι ἐνόμιζον ταῦτα ὡς ἰδικά των χρήματα. ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

ἑλληνοτουρκικός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἑλληνικὸς ἅμα καὶ τουρκικός, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς Τούρκους συγχρόνως καὶ τοὺς Ἕλληνας, ὁ τῶν Ἑλλήνων ἅμα καὶ τῶν Τούρκων: «ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος», «ἑλληνοτουρκικὴ συνθήκη», «ἑλληνοτουρκικαὶ προστριβαί»· || «ἑλληνοτουρκικὸν λεξικὸν» ἑλληνικὸν λεξικὸν μεταφραζόμενον εἰς τὴν τουρκικὴν (ἀντιθ. «τουρκοελληνικὸν λεξικόν».

ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ. Ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἑλληνοτουρκικοὶ πόλεμοι* φέρονται: ἡ προέλασις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς Θεσσαλίαν τῷ 1878 καὶ οἱ διεξαχθέντες μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας κατὰ τὰ ἔτη 1886 καὶ 1897.

[Περὶ τῶν πρὸς τοὺς Τούρκους ἑλληνικῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων κατὰ τὰ ἔτη 1912 καὶ 1915—1922, βλ. *Βαλκανικοὶ πόλεμοι, Παγκόσμιος πόλεμος* καὶ *Μικρασιατικὴ* ἐκστρατεία].

Α') ***Προέλασις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς Θεσσαλίαν τῷ 1878.*** Ἡ προέλασις αὕτη, καίτοι δὲν ἀποτελεῖ πόλεμον, ἀποτελεῖ ὅμως πάντως πολεμικὴν ἐπιχείρησιν.

Ὁ εἰς Λαμίαν συγκεντρωθεὶς ἑλληνικὸς στρατὸς (25,000 ἄνδρες) διετάχθη τὴν 21 Ἰανουαρίου 1878 νὰ προελάσῃ πρὸς Θεσσαλίαν διὰ τῶν στενωπῶν Δερβὲν Φούρκας, Σούρπης καὶ Γιανιτσοῦς, σχηματιζόμενος εἰς τρεῖς φάλαγγας, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ὑποστρατήγου Σκαρλάτου Σούτσου, ἵνα ἀπασχολήσῃ κατὰ νῶτα τὸν τουρκικὸν στρατὸν τὸν δρῶντα τότε κατὰ τῶν Ῥώσων. Ὁ ἑλληνικὸς οὗτος στρατὸς δὲν ἠδυνήθη νὰ φθάσῃ εἰμὴ μόνον μέχρι Δομοκοῦ, ἔνθα συνῆψε μικρούς τινους ἀγῶνας, καθ' ὅσον διετάχθη νὰ ἐπανέλθῃ ἐσπευσμένως ἐντεῦθεν τῆς τότε ὁροθετικῆς γραμμῆς.

Digitized by Google

Β') *Συμπλοκαὶ ἐν Θεσσαλίᾳ τῷ 1886.*

—*[Πολιτ. Ἱστορ.]* Αἱ ἐν τοῖς ἑλληνοτουρκικοῖς συνόροις συγκρούσεις τῶν στρατευμάτων τῶν δύο ὁμόρων κρατῶν τὸ ἔαρ τοῦ 1886 δὲν ἀποτελοῦσι μὲν κατὰ τύπους κεκηρυγμένον πόλεμον, ἀλλ' ἡ ἔκτασις, ἣν ἔλαβον αὗται, δίδει τὸν χαρακτῆρα ἀληθοῦς ἀκηρύκτου πολέμου. Τὸ γεγονὸς ὅπερ ἐξήγειρε τὴν Ἑλλάδα ὑπῆρξεν ἡ διὰ πραξικοπήματος κήρυξις ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, τὴν 6 Σεπτεμβρίου 1885, τῆς ἑνώσεως τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας μετὰ τῆς βουλγαρικῆς ἡγεμονίας, ἥτις ἀνέτρεπε τὸ διὰ τῆς Βερολινείου συνθήκης καθιερωθὲν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ καθεστώς, ἥτις ἐκέκτητο αὐτόνομον διοίκησιν. Κατ' οὐσίαν ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία ἦτο ἀπεσπασμένη ἀπὸ τῆς ἑπομένης τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς ἀπὸ τῆς Τουρκίας καὶ εὑρίσκετο ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῆς Βουλγαρίας, καθ' ὅσον καὶ ἡ ρωμυλικὴ χωροφυλακὴ ἦτο βουλγαρικὴ καὶ οἱ γραμματεῖς, ἤτοι οἱ ὑπουργοὶ αὐτῆς, Βούλγαροι, ἀκούοντες εἰς τὰ κελεύσματα τοῦ ἐν Σόφιᾳ ὑπουργείου, εὐθὺς δὲ μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Βερολίνου ἡ Βουλγαρία ἐσχεδίαζε τὸ πραξικόπημα τῆς ἀνατροπῆς τοῦ καθεστῶτος. Τὴν 6 Σεπτεμβρίου 1885 ὁ τοπάρχης τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας Γαβριὴλ πασᾶς Κρέστοβιτς ἐξεδιώχθη τῆς Φιλιππουπόλεως, ἐκηρύχθη ἡ ἕνωσις καὶ ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς διαβὰς τὸν Αἷμον κατέλαβεν ὁλόκληρον τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν, ὁ δὲ ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας Ἀλέξανδρος Βάττεμβεργ μετὰ τοῦ πρωθυπουργοῦ του Καραβέλωφ μετέβησαν εἰς Φιλιππούπολιν καὶ ἐκήρυξαν τὴν ἕνωσιν ὡς γεγονὸς τετελεσμένον. Τὸ γεγονὸς τοῦτο συνετάραξε πάντα τὰ κράτη τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου καὶ ἐθεωρήθη ὡς ὑποκίνησις τῆς ρωσικῆς αὐλῆς, ἐπιδιωξάσης διὰ πραξικοπημάτων νὰ ἐπαναφέρῃ ἐν ἰσχύϊ τὰς διατάξεις τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἃς εἶχεν ἀκυρώσει ἡ τοῦ Βερολίνου.

Ἡ κυρίως προσβαλλομένη ἐκ τοῦ πραξικοπήματος τούτου ἦτο ἡ Τουρκία, ἀλλεπάλληλα δὲ συνῆλθον ὑπουργικὰ συμβούλια ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀλλ' οὐδεμία ἐλήφθη ἀπόφασις λόγῳ τῆς διαφωνίας τοῦ σουλτάνου Χαμὴτ Β' μετὰ τοῦ μεγάλου βεζύρου Σαΐτ-πασᾶ, ὅστις ἐν τῷ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ σουλτάνου συμβουλίῳ ὑπεστήριξε τὴν ἄμεσον στρατιωτικὴν ἐπέμβασιν τῆς Τουρκίας. Ὁ σουλτᾶνος εἶχε κηρυχθῆ κατ' αὐτῆς καὶ ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς εἰρήνης. Ἡ συγκληθεῖσα ἐν Κωνσταντινουπόλει συνδιάσκεψις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων εἰς οὐδὲν κατέληξεν ἀποτέλεσμα, καθ' ὅσον ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας Οὐάϊτ ὑπεστήριξε τὴν ἀποδοχὴν τῶν τετελεσμένων γεγονότων, καὶ ὁ μαρκήσιος Σώλσβαρυ ἐκηρύχθη ὑπέρμαχος τῆς ἑνώσεως τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας μετὰ τῆς Βουλγαρίας, μὴ ἐνδιαφερόμενος πλέον περὶ τῆς τύχης τῶν ἐν τῇ Βορείῳ Θράκῃ ἑλληνικῶν πληθυσμῶν. Ἡ Ρωσία, καίτοι τρέφουσα ἀντιπάθειαν πρὸς τὸν ἡγεμόνα Βάττεμβεργ διὰ τὴν αὐτόβουλον ταύτην ἐνέργειαν, δὲν ἐπέμενεν ὅπως ἐκβληθῶσι διὰ τῆς βίας οἱ Βούλγαροι τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ἀφοῦ αὐτὴ πρώτη διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἐχαρακτήρισε ταύτην ὡς βουλγαρικὴν καὶ συνηγόρει ὑπὲρ τῆς πλήρους ἑνώσεως, προσπαθοῦσα ὅπως ἀνακτήσῃ οὕτω τὴν ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας ἐπιρροήν της, ἣν ἐπολέμει ὁ ἡγεμὼν Βάττεμβεργ καὶ οἱ περὶ αὐτὸν πολιτικοί.

Ἀλλ' ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ Σερβία συνεταράχθησαν ἐκ πραξικοπήματος ἀνατρέποντος τὴν ἰσορροπίαν τῶν κρατῶν τοῦ Αἵμου. Ἐν Ἑλλάδι πρὸ ἓξ μόλις μηνῶν εἶχεν ἀναλάβει τὴν κυβέρνησιν ὁ Θεόδωρος Δηλιγιάννης καὶ ἠσχολεῖτο περὶ τῆς διευθετήσεως τῶν οἰκονομικῶν τῆς χώρας ζητημάτων. Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Α' ἀπουσίαζεν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν καὶ ἡ Βουλὴ ἤργει, ὁ δὲ ἑλληνικὸς λαὸς ἤρξατο διὰ διαδηλώσεων νὰ ζητῇ τὰ διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου ἐπιδικασθέντα εἰς τὴν Ἑλλάδα μέρη, ἂν μὴ οἱ Βούλγαροι ἐπανήρχοντο εἰς τὰ πρώην αὐτῶν ὅρια. Τῇ 16 Σεπτεμβρίου 1885, ἀφικόμενος ὁ βασιλεὺς καὶ γενόμενος δεκτὸς ὑπὸ ἀπείρου πλήθους διὰ φιλοπολέμων ἐκδηλώσεων, ἀπήντησεν ὅτι αἱ περιστάσεις ἦσαν σοβαρώταται καὶ ἀπῃτοῦντο θυσίαι. Ἡ κυβέρνησις ἐν τῷ μεταξὺ συνεκάλεσε τὴν Βουλὴν εἰς ἔκτακτον σύνοδον τὴν 10 Ὀκτωβρίου, ἀπουσιάζοντος δὲ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἀντιπολιτεύσεως Χαριλάου Τρικούπη, ὁ διευθύνων τὸ κόμμα αὐτοῦ Κωνσταντῖνος Λομβάρδος ἐδήλωσεν, ὅτι ἡ ἀντιπολίτευσις ἤθελεν ὑποστηρίξει τὴν κυβέρνησιν ἐνώπιον τοιούτων ἐθνικῶν περιστάσεων. Ἡ κυβέρνησις ἐν τῷ μεταξὺ προέβη εἰς τὴν ἐπιστράτευσιν δύο ἡλικιῶν, πάραυτα δὲ τὰ ἐν Κρήτῃ διοικητικὰ συμβούλια ἐξέδωκαν ψηφίσματα κηρύττοντα τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἕνωσιν τῆς μεγαλονήσου, μέλη δὲ τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου ἐπρότεινον, ὅπως ἡ Ἑλλάς, μιμουμένη τὴν Βουλγαρίαν, ἐνεργήσῃ διὰ τοῦ στόλου ἐν Κρήτῃ καὶ καταλάβῃ τὴν Ἤπειρον διὰ τοῦ στρατοῦ. Ἡ κυβέρνησις δὲν ἀπεδέχθη τὴν ἄμεσον ταύτην ἐνέργειαν, ἐκ τούτου δὲ δύο ἐκ τῶν ὑπουργῶν παρῃτήθησαν, καὶ ἡ κυβέρνησις ἠκολούθησε τὴν πολιτικὴν τῶν στρατιωτικῶν παρασκευῶν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Σερβία ἐπιστρατευθεῖσα ἐκήρυξε τὴν 14 Νοεμβρίου 1885 πόλεμον κατὰ τῆς Βουλγαρίας. Ὁ στρατός της, διαβὰς τὰ στενὰ τοῦ Πιρότ, προήλαυνεν εἰς Σόφιαν, ἀλλ' ὁ ἡγεμὼν Βάττεμβεργ, συγκεντρώσας πάσας τὰς στρατιωτικάς του δυνάμεις, ἐνίκησε τοὺς Σέρβους εἰς τὴν Σλιβνίτσαν καὶ ἀπώθησεν αὐτοὺς πέραν τῶν βουλγαρικῶν ὁρίων. Τὰ δύο διαμαχόμενα κράτη συνῆψαν συνθήκην εἰρήνης ἐν Βουκουρεστίῳ, ἡ δὲ Τουρκία συνεβλήθη ἀπ' εὐθείας μετὰ τῆς Βουλγαρίας, δι' ἧς ἡ γενικὴ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας διοίκησις ἀνετίθετο εἰς τὸν ἡγεμόνα Ἀλέξανδρον Βάττεμβεργ. Τὴν σύμβασιν ταύτην τῆς 9 Ἰανουαρίου 1886, συνελθοῦσα συνδιάσκεψις τῶν Μεγάλων δυνάμεων ἐπεκύρωσεν. Οὕτως ἡ Ἑλλὰς ἐστερήθη πάσης ἐλπίδος ἀναμίξεως τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Σερβίας πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος, συνεκάλει δὲ νέας ἡλικίας ἐπιστράτων καὶ κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1886 παρέτασσεν 80.000 ἀνδρῶν, συνῆψε δύο δάνεια, ἓν ἐξ 60.000.000 μετὰ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης καὶ ἕτερον, τὸ *Πατριωτικόν*, ἐκ 30.000.000. Ἡ διπλωματικὴ ἐνέργεια τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἤρξατο ἀμέσως μετὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ βουλγαρικοῦ πραξικοπήματος, διὰ συνεχῶν δὲ διακοινώσεων ἐπεδίωκεν ἀντιστάθμισμα ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ἡ διπλωματικὴ αὕτη ἐνέργεια δὲν ἀπέδωκε καρπούς· τοὐναντίον ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις κατώρθωσεν ὁμοφωνίαν τῶν δυνάμεων καὶ ἐπρότεινε τὴν ἐπέμβασιν αὐτῶν εἰς Ἀθήνας, ἐν ἀνάγκῃ δὲ τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν ἑλληνικῶν παραλίων πρὸς ἐξαναγκασμὸν διαλύσεως τοῦ ἐπιστρατευθέντος λαοῦ. Εἰς τὴν διακοίνωσιν τῶν δυνάμεων τῆς 12 Ἰανουαρίου 1886 ἀπήντησεν ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀρνουμένη νὰ ὑποταχθῇ εἰς ἀξιώσεις περιοριζούσας τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν οἱ ἐν Ἀθήναις ἀντιπρόσωποι τῶν δυνάμεων ἀνεκοίνωσαν εἰς αὐτὴν ὅτι δὲν θὰ ἠνείχοντο οὐδεμίαν ναυτικὴν ἐπίθεσιν τῆς Ἑλλάδος κατὰ τῆς Τουρκίας, καθ' ὅσον οὐδεμία δικαία ἀφορμὴ πολέμου κατ' αὐτῆς ὑπῆρχεν. Ἡ ἐπέμβασις αὕτη τῶν δυνάμεων προεκάλεσε νέαν ἐξέγερσιν ἐν Ἑλλάδι, ἡ δὲ Τουρκία ἐζήτησε νὰ ἔλθῃ εἰς συμβιβαστικὴν λύσιν (βλ. λ. Θεόδωρος *Δηλιγιάννης*), ἀλλ' ἀπετράπη ὑπὸ τῆς γερμανικῆς κυβερνήσεως. Πρὸς στιγμὴν ἡ ἄνοδος τοῦ Γλάδστωνος εἰς τὴν κυβέρνησιν ἐγέννησεν ἐλπίδας ἐν Ἀθήναις περὶ μεταβολῆς τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς, ἀλλ' αἱ ἐλπίδες αὗται διεψεύσθησαν καὶ ἀρχομένου τοῦ ἔαρος τὰ πολεμικὰ πλοῖα τῶν δυνάμεων συνεκεντροῦντο εἰς Σούδαν, τὴν δὲ 14 Ἀπριλίου 1886 προσεκαλεῖτο ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ὅπως θέσῃ τὰς κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν δυνάμεις της εἰς κατάστασιν εἰρήνης ἐντὸς μιᾶς ἑβδομάδος. Ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἐμεσολάβησε παρὰ τῇ ἑλληνικῇ κυβερνήσει, ὅπως πείσῃ αὐτὴν νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸ τῶν ἀπαιτήσεων τῶν Μεγάλων δυνάμεων καὶ ἀποφύγῃ ἡ Ἑλλὰς τὴν ἀποφασισθεῖσαν πίεσιν. Ἡ ἑλληνικὴ ὅμως κυβέρνησις ἐξηκολούθει διαμαρτυρομένη, ὅτε τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1886 τὰ πολεμικὰ σκάφη τῶν Μεγάλων δυνάμεων Ἀγγλίας, Γερμανίας, Αὐστρίας, Ἰταλίας καὶ Ρωσίας, τῆς Γαλλίας μὴ μετασχούσης, ἀπέκλειον τὰ ἑλληνικὰ παράλια, καὶ ἡ κυβέρνησις Δηλιγιάννη, μὴ στέργουσα νὰ ὑπογράψῃ τὸ διάταγμα τοῦ ἀφοπλισμοῦ, ὑπέβαλε τὴν 27ην Ἀπριλίου 1886 τὴν παραίτησιν αὐτῆς, αὐθημερὸν δὲ διεδέχετο αὐτὴν ὑπηρεσιακὴ κυβέρνησις σχηματισθεῖσα ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ προέδρου τοῦ Ἀρείου Πάγου Δημητρίου Βάλβη, τοῦ Χαριλάου Τρικούπη μὴ θελήσαντος νὰ ἀναλάβῃ τὴν κυβέρνησιν ἄνευ τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς. Εἰς ἣν κατάστασιν εἶχον περιέλθει τὰ πράγματα, ἡ ἄνοδος εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ Τρικούπη ἦτο ἀναπόδραστος, διὸ μεγάλη μερὶς τοῦ δηλιγιαννικοῦ κόμματος ἀπεσπάσθη καὶ ἐδήλωσε φιλίαν πρὸ τὸν Τρικούπην. Ἡ Βουλή, συγκληθεῖσα τὸν Μάϊον, παρέσχε ψῆφον ἐμπιστοσύνης πρὸς αὐτόν, σχηματίσαντα τὴν 9 Μαΐου 1886 κυβέρνησιν. Ἀλλὰ τὴν παραμονὴν τῆς ἀναλήψεως παρ' αὐτοῦ τῆς ἀρχῆς (7 πρὸς τὴν 8 Μαΐου) Τοῦρκός τις ἐπυροβόλησεν αἴφνης κατὰ τῶν Ἑλλήνων φρουρῶν τοῦ σταθμοῦ Καραβίδος, οὗτοι ἀντεπυροβόλησαν καὶ τὸ συμβὰν τοῦτο προεκάλεσε τὴν πρώτην συμπλοκήν. Οἱ Τοῦρκοι διετείνοντο ὅτι ἡ κυρίως ἀφορμὴ δὲν ἦτο ἡ μικρὰ αὐτὴ συμπλοκή, ἀλλ' ἡ αὐθαίρετος κατάληψις ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων σταθμοῦ τινος παρὰ τὸν Ζορμπᾶν τὴν 9 Μαΐου. Ἐνθαρρυνθέντες οἱ Τοῦρκοι ἐκ τῆς στάσεως τῶν δυνάμεων ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν παραλίων αὐτῆς ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Ἑλλήνων· οὕτως αἱ πρῶται ἐκεῖναι συγκρούσεις ἐγενικεύθησαν, προσλαβοῦσαι μεγάλας διαστάσεις, μόλις δὲ τὴν 12 Μαΐου, γενομένης τῆς ἀναστολῆς τῶν ἐχθροπραξιῶν ἐν τοῖς μεθορίοις, ἐξεδόθησαν τὰ διατάγματα τῆς διαλύσεως τῆς ἐπιστρατεύσεως. Διὰ πρώτην φορὰν ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους συνεκρούσθη ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς μετὰ τουρκικῆς στρατιᾶς ἐχούσης ἀρχηγὸν τὸν στρατηγὸν Ἐγιοὺπ πασᾶν.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

—*[Στρατ. Ἱστορ.]* Αἱ ἐν Θεσσαλίᾳ συμπλοκαὶ τῷ 1886 δὲν δύνανται νὰ τύχωσι τοῦ ὀνόματος *πόλεμος* καὶ *ἐπιχειρήσεις*, καθ' ὅσον πρόκειται περὶ τοπικῶν μόνον ἀγώνων. Μετὰ ἐπιστράτευσιν, ἀρξαμένην ἀπὸ τοῦ φθινοπώρου 1885 καὶ ἐκτελεσθεῖσαν διὰ διαδοχικῶν κλήσεων διαφόρων κλάσεων, ἄνευ ὅμως οὐδεμιᾶς μεθόδου καὶ ἀρχῆς, παραταθεῖσαν δ' ἐπὶ μακρόν, εὑρέθησαν οἱ ἀντίπαλοι στρατοὶ παρατεταγμένοι σχοινοτενῶς (καθ' ἅλυσιν, en cordon) καιὰ μῆκος ὁλοκλήρου τῆς ὁροθετικῆς γραμμῆς, ὡς ἐν τῷ σχημ. 1 ἐμφαίνεται.

Αἱ συμπλοκαὶ ἤρχισαν τὴν νύκτα 7—8 Μαΐου 1886, συνεπείᾳ πυροβολισμῶν ἀνταλλαγέντων εἰς τὸν σταθμὸν Καραβίδος (δεξιὰ ἑλληνικὴ πτέρυξ), τὴν δὲ πρωΐαν τῆς 8 Μαΐου 5000 Τοῦρκοι ἐπετέθησαν, ἵνα καταλάβωσι τοὺς ἑλληνικοὺς σταθμοὺς Γοδαμάν, Δύο Δένδρα καὶ Ραψανόστρατα (ἐν τῇ αὐτῇ πτέρυγι), ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, προχωρησάντων ἐντὸς τοῦ τουρκικοῦ ἐδάφους καὶ καταλαβόντων τοὺς ἀντιστοίχους τρεῖς τουρκικοὺς σταθμούς. Τὴν 10 Μαΐου ἐπετέθησαν οἱ Τοῦρκοι ἐπὶ μεγάλης ἐκτάσεως κατὰ μῆκος τῆς ὁροθετικῆς γραμμῆς, ἀπὸ Νεζεροῦ μέχρι Γριζάνου, δηλαδὴ καθ' ὅλης τῆς δεξιᾶς ἑλληνικῆς πτέρυγος καὶ ἐν μέρει καὶ τοῦ κέντρου, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν πανταχοῦ, καταληφθέντων καὶ τριῶν τουρκικῶν σταθμῶν παρὰ τὸ Γριζάνο, κτλ. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι ἐπέτυχον εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ λυκόφωτος τῆς ἰδίας ταύτης ἡμέρας ἀρξαμένην ἐπίθεσίν των κατὰ τῆς Κούτρας, τὴν διαρκέσασαν καθ' ὅλην τὴν νύκτα 10—11 Μαΐου, καθ' ὅσον, μετὰ τὰς δύο νυκτερινὰς ἐφόδους των, καθ' ἃς ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τοῦ ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Λώρην 5ου εὐζωνικοῦ τάγματος, ἐπληγώθη ὁ ταγματάρχης οὗτος θανασίμως περὶ τὸ λυκαυγὲς τῆς 11 Μαΐου, ὁπότε οἱ ἀναλαβόντες τὴν διοίκησιν τοῦ τάγματος λοχαγοὶ Πηνειὼ καὶ Λαΐνας ἤρξαντο διαπραγματεύσεων περὶ ἀνακωχῆς μετὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἀποληξασῶν εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν 280 ἀνδρῶν τοῦ τάγματος τῶν εὐζώνων

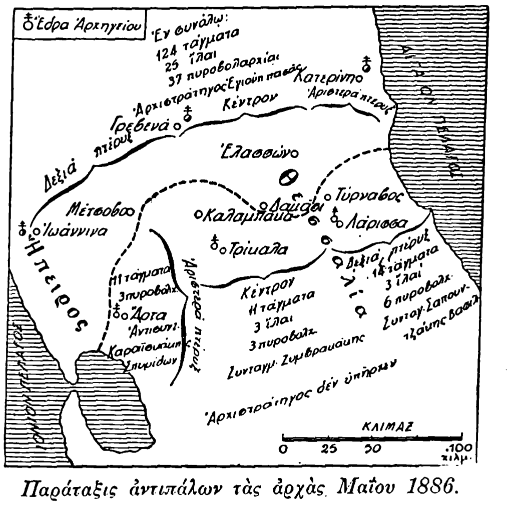

Παράταξις ἀντιπάλων τὰς ἀρχὰς Μαΐου 1886.

(ἕνεκα μάλιστα τοῦ λόγου τούτου κατηργήθη κατόπιν τὸ φέρον τὸν ἀριθμὸν 5 εὐζωνικὸν τάγμα). Διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τῶν τότε Μεγάλων δυνάμεων καὶ διὰ τοῦ εἰρηνικοῦ ναυτικοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν παραλίων τῆς Ἑλλάδος ἐπῆλθε διακοπὴ τῶν περαιτέρω ἐχθροπραξιῶν, ἄνευ τῆς ὁποίας, μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κούτρας, θὰ προὐχώρει ὁ ὑπὸ τὸν Ἐγιοὺπ πασᾶν τουρκικὸς στρατὸς διὰ τοῦ ρήγματος τούτου πρὸς Ζᾶρκον καὶ θὰ ἐπετύγχανεν ἀναμφιβόλως τὴν στρατηγικὴν διάρρηξιν μεταξὺ τῆς δεξιᾶς ἑλληνικῆς πτέρυγος (ἀρχηγείου Λαρίσης) καὶ τοῦ κέντρου (ἀρχηγείου Τρικκάλων), δεδομένου μάλιστα ὅτι τὰ ἀρχηγεῖα ἐνήργουν αὐτοβούλως καὶ μεμονωμένως.

Γ') *Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1897.*

—*[Πολιτ. Ἱστορ.]* Ἡ προκαλέσασα τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897 αἰτία ὑπῆρξεν ἡ συστηματικὴ παραβίασις ὑπὸ τῆς Τουρκίας τοῦ χορηγηθέντος ὑπὸ τῆς Βερολινείου συνθήκης εἰς τὴν Κρήτην πολιτεύματος. Ἀπὸ τοῦ 1888, ἕνεκα τούτου, προεκλήθησαν ἐν Κρήτῃ διαμαρτυρίαι καὶ ταραχαί, τὰς ὁποίας κατεσίγασε προσωρινῶς ἡ κυβέρνησις Χαριλάου Τρικούπη. Τὸν Δεκέμβριον ὅμως τοῦ 1889, παρὰ τὰς ὑποσχέσεις της, ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἀφῄρεσε τὰ πρὸς τοὺς Κρῆτας χορηγηθέντα προνόμια, ἡ οὕτω δὲ παρατεινομένη ἀνωμαλία προεκάλει ἀνησυχίας, αἵτινες ὤθουν τὰ πράγματα εἰς ἐπανάστασιν, καθ' ὅσον ὑφίστατο πλήρης ἀδιαλλαξία μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν καὶ Μουσουλμάνων, τὴν ὁποίαν ἐπηύξησεν ἡ πρόσκλησις τῷ 1894 τῆς Κρητικῆς Συνελεύσεως, μὴ δυνηθείσης νὰ συνέλθῃ. Καὶ ἡ μὲν ἀναλαβοῦσα τότε τὴν ἀρχὴν κυβέρνησις Δηλιγιάννη προσεπάθησε νὰ κατευνάσῃ τὴν ταραχήν, ἀλλ' αἱ τουρκικαὶ μέθοδοι ἐξηκολούθουν καὶ τὴν 3 Σεπτεμβρίου 1895 ἐξερράγη ἐν τῇ νήσῳ ἐπανάστασις. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις τοῦ Θεοδώρου Δηλιγιάννη ἐπεδίωξεν αὖθις διὰ παντὸς τρόπου τὴν κατεύνασιν ταύτης, ἥτις καὶ πράγματι κατεστάλη. Οὕτω τὸ Κρητικὸν ζήτημα ἐφαίνετο φερόμενον εἰς εἰρηνικὴν λύσιν, τὴν δὲ 20 Αὐγούστου 1896 τῇ ἀρωγῇ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως καὶ τῶν ὑπογραψασῶν τὴν συνθήκην τοῦ Βερο-

Digitized by Google

λίνου δυνάμεων, ἐπετεύχθη εὐάρεστος λύσις, ἀπονομηθέντων εἰς τὴν Κρήτην αὐτονόμων θεσμῶν εὐρυτέρων ἐκείνων, οὓς εἶχε καταλύσει τὸ φιρμάνιον τοῦ 1890. Ἀλλ' ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ νέου πολιτεύματος συνήντα προσκόμματα πρὸς τὴν καθ' ὅλα τὰ μέρη λειτουργίαν αὐτοῦ, ἐγεννῶντο δὲ φόβοι νέων περιπλοκῶν. Ὁ σάλος καὶ ἡ συγκίνησις ἐν τῇ νήσῳ ἐγένετο ζωηροτέρα ἐν Ἑλλάδι, ἔνθα ἤρξαντο προσφεύγουσαι αἱ ἐν Κρήτῃ διωκόμεναι χριστιανικαὶ οἰκογένειαι.

Ἀπὸ τῆς 16 Ἰανουαρίου 1897 προεκλήθησαν ταραχαὶ εἰς τὴν ὕπαιθρον χώραν, καὶ σῶμα ἐνόπλων Κρητῶν ἐπολιόρκησε τὰ χωρία τοῦ Μυλοποτάμου, ἐνῷ ἐξ ἄλλου οἱ Μουσουλμᾶνοι ἐπολιόρκουν τὰ πέριξ τῆς Ρεθύμνης χωρία καὶ ἐν Χανίοις διεπράχθησαν φόνοι κατὰ Χριστιανῶν, μέγας δὲ ἐρεθισμὸς ἐπεκράτει καθ' ὅλην τὴν νῆσον. Ἡ ἐπέμβασις τῶν προξένων τῶν Μεγάλων δυνάμεων καὶ τῆς Ἑλλάδος ἀπέβησαν ἄκαρποι καὶ ἡ κατάστασις ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ ἐπεδεινοῦτο, τὴν δὲ 26 Ἰανουαρίου ἐκραγεῖσα πυρκαϊὰ ἐν Χανίοις ἠπείλει τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀπέστειλεν εἰς τὰ κρητικὰ ὕδατα ἐλαφρὸν στολίσκον, ὅπως προστατεύσῃ τοὺς κινδυνεύοντας Χριστιανούς, κατέπλευσαν δὲ ταυτοχρόνως εὐρωπαϊκὰ πολεμικὰ σκάφη, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν ναυάρχων, καὶ τὸ μεσονύκτιον τῆς 28 Ἰανουαρίου ἀπέπλευσε τὸ θωρηκτὸν «Ναύαρχος Μιαούλης» ὅπως προστατεύσῃ τοὺς κινδυνεύοντας Χριστιανοὺς τοῦ Ἡρακλείου, κατὰ τὴν αὐτὴν δὲ ἡμέραν ἐκηρύχθη ἐν Κρήτῃ ἡ ἕνωσίς της μετὰ τῆς Ἑλλάδος.

Τὴν 29 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ὁ πρωθυπουργὸς Θεόδωρος Δηλιγιάννης ἐδήλωσεν ἐν τῇ Βουλῇ ὅτι, ἐὰν αἱ περιστάσεις ἀπήτουν ὅπως ἡ Ἑλλὰς τολμήσῃ, ἤθελε πράξει τοῦτο ὡς ὑπέρτατον πρὸς τὸ ἔθνος καθῆκον. Τὴν 2 Φεβρουαρίου ἐδημοσιεύετο ἐν Ἑλλάδι διάταγμα προσκλήσεως ἐφέδρων δύο ἡλικιῶν ὑπὸ τὰ ὅπλα. Τὴν 1 Φεβρουαρίου τὸ ἑλληνικὸν θωρηκτὸν «Μιαούλης» παρημπόδισε τὴν ἀποβίβασιν τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ ἐξηνάγκασε τὸ φέρον αὐτὸν τουρκικὸν σκάφος νὰ ἐπαναπλεύσῃ εἰς Ἡράκλειον. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις πρὸ τῆς δημιουργηθείσης καταστάσεως ἐν Κρήτῃ ἀπεφάσισε νὰ ὠθήσῃ εἰς ριζικὴν λύσιν τὸ Κρητικὸν ζήτημα, ὅπερ ἑπτάκις ἀπὸ τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους εἶχε διαταράξει αὐτό, καὶ προέβη εἰς στρατιωτικὴν κατοχὴν τῆς νήσου, τὴν δὲ 1ην Φεβρουαρίου 1897 ἑλληνικὰ σκάφη ἀποπλεύσαντα ἐκ Μήλου μετέφερον τὸν στρατὸν τῆς κατοχῆς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ συνταγματάρχου Τιμολέοντος Βάσσου καὶ τὴν 10 ὥραν τῆς νυκτὸς ἤρξατο ἡ ἀποβίβασις εἰς τὴν θέσιν Κολυμπάρι, ὁ δὲ ἀρχηγὸς ἐδημοσίευσε προκήρυξιν, δι' ἧς ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων κατελάμβανε τὴν νῆσον, ὑποσχόμενος ὅτι ἤθελε φέρει εἰς αὐτὴν τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἰσοπολιτείαν.

Γεγονὸς τοσοῦτον σπουδαῖον, φυσικὸν ἦτο νὰ προκαλέσῃ τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, πολυάριθμα δὲ συλλαλητήρια συνεκροτοῦντο ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσι τῆς Ἑλλάδος, ἐνισχύοντα τὴν κυβέρνησιν εἰς τὰς ἐνεργείας της καὶ ἐκδηλοῦντα τὴν ἀμετάτρεπτον θέλησιν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς πρὸς ἕνωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Μετὰ τὴν τροπὴν ἣν ἔλαβε τὸ Κρητικὸν ζήτημα διὰ τῆς καταλήψεως τῆς νήσου ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἔλαβε τοῦτο διεθνῆ χαρακτῆρα καὶ οἱ συγκεντρωθέντες ἐν Κρήτῃ εὐρωπαϊκοὶ στόλοι κατέλαβον ὡς ὁρμητήριον τὴν Σούδαν, ὑψώθησαν δ' ἐπὶ τῶν φρουρίων αὐτῆς αἱ σημαῖαι τῶν Μεγάλων δυνάμεων. Αἱ δυνάμεις θεωροῦσαι ἀναπόφευκτον εὐρεῖαν διοικητικὴν μεταρρύθμισιν ἐν τῇ νήσῳ, ἀπεφάσισαν ὅπως προσκαλέσουν τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Τουρκίαν ν' ἀποσύρωσιν ἐκ τῆς νήσου τὰς στρατιωτικὰς καὶ ναυτικὰς δυνάμεις των, ἐν ἀρνήσει δὲ ἠπείλουν ὅτι θὰ μετήρχοντο βίαν. Ἀλλ' ἐνῷ τοιαῦται ἐγένοντο συνεννοήσεις μεταξὺ τῶν Μεγάλων δυνάμεων, οἱ Κρῆτες βουλευταὶ συνελθόντες ἀπηύθυναν ὑπόμνημα πρὸς τὸν βασιλέα Γεώργιον Α', δι' οὗ ὑπεδείκνυον ὅτι ἡ μόνη λύσις τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος ἦτο ἡ μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἕνωσις τῆς νήσου, καθ' ὅσον αἱ ἀποφάσεις τῶν Μεγάλων δυνάμεων ἤθελον ἀγάγει εἰς ἀποτυχίαν, ἐδήλουν δὲ ὅτι θὰ ἐξηκολούθουν οὗτοι τὸν ἀγῶνά των μέχρι τῆς τοιαύτης ὁριστικῆς λύσεως τοῦ ζητήματος. Τοιαύτας ἐνθαρρύνσεις πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ ἑνωτικοῦ ἀγῶνος ἐλάμβανον καθημερινῶς ὁ βασιλεύς, ἡ Βουλὴ καὶ ἡ κυβέρνησις, πανταχόθεν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, τὴν δὲ 24 Φεβρουαρίου 1897 τηλεγράφημα φέρον τὰς ὑπογραφὰς ἑκατὸν Ἄγγλων βουλευτῶν ἐνεθάρρυνε τὸν βασιλέα καὶ τὴν κυβέρνησίν του πρὸς ἐμμονὴν ἐν τῇ πολιτικῇ ἣν ἐχάραξαν ἐν τῷ Κρητικῷ ζητήματι αὐτοὶ οἱ Κρῆτες.

Αἱ Μεγάλαι δυνάμεις ὑπέβαλον εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν διακοίνωσιν, δι' ἧς ἐδήλουν ὅτι ἀπεφάσισαν τὴν ἀπονομὴν αὐτονομίας εἰς τὴν Κρήτην καὶ ἐζήτουν τὴν ἀπομάκρυνσιν ἐκεῖθεν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ στόλου, ἀναλαμβάνουσαι αὗται τὴν τήρησιν τῆς τάξεως ἐν τῇ νήσῳ καὶ παρακινοῦσαι τὴν Ἑλλάδα, ὅπως πείσῃ τοὺς Κρῆτας νὰ καταθέσωσι τὰ ὅπλα. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀπήντα ὅτι μετὰ τὰς γενομένας σφαγὰς ἐν τῇ νήσῳ τῆς ἦτο ἐντελῶς ἀδύνατον νὰ ἀναλάβῃ τοιαύτην εὐθύνην, τοσοῦτο μᾶλλον καθ' ὅσον ἐθεώρει ὅτι διὰ τοῦ συστήματος τῆς αὐτονομίας δὲν ἤθελον ἐπιτευχθῇ οἱ σκοποὶ τῶν Μεγάλων δυνάμεων, καὶ ἐζήτει ὅπως ἐπιτραπῇ εἰς τὸν κρητικὸν λαὸν νὰ ἀποφανθῇ πῶς ἐπιθυμεῖ οὗτος νὰ κυβερνηθῇ. Ἡ ἀπάντησις ἐξ ἄλλου εἰς τὴν διακοίνωσιν ταύτην τῶν δυνάμεων τῶν Κρητῶν ἦτο κατηγορηματική. Αἱ Μεγάλαι δυνάμεις μὴ ἀποδεχθεῖσαι τὰς εἰσηγήσεις τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς Κρητικῆς συνελεύσεως προέβησαν εἰς ἀποκλεισμὸν τῆς Κρήτης.

Ἐν τῷ μεταξὺ προσεκαλοῦντο ἐν Ἑλλάδι ἡλικίαι ἐφέδρων καὶ συνεκεντροῦντο στρατοὶ εἰς τὰ πρὸς βορρᾶν σύνορα, τὴν δὲ 14 Μαρτίου 1897 διωρίζετο ἀρχηγὸς τοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ στρατοῦ ὁ διάδοχος Κωνσταντῖνος. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς συνεκεντροῦτο ἐπίσης εἰς τὰ σύνορα, τὰ πράγματα δ' ἐφέροντο εἰς ρῆξιν, τοσοῦτο μᾶλλον καθ' ὅσον ἡ ἐν Ἑλλάδι δρῶσα Ἐθνικὴ ἑταιρεία, τεραστίαν ἀποκτήσασα ἐπιρροήν, εἶχε καταρτίσει ἐπαναστατικὰ σώματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπῆρχον καὶ ἱκανοὶ Ἰταλοὶ ἐθελονταὶ φιλέλληνες συνοδεύοντες τὸν Ἀμίλκαν Κυπριάνην, τὰ ὁποῖα τὴν 28 Μαρτίου εἰσέβαλον εἰς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος. Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη διεμαρτυρήθη διὰ τὰ ἐν τοῖς συνόροις συμβάντα, χαρακτηρίσασα ταῦτα ὡς πρᾶξιν κηρύξεως πολέμου, οὕτω δὲ τὸ ζήτημα ἀπὸ τῆς Κρήτης μεθίστατο εἰς τὰ ἑλληνοτουρκικὰ σύνορα. Τὴν 5 Ἀπριλίου οἱ Τοῦρκοι ἀπεπειράθησαν νὰ καταλάβουν τὴν κορυφὴν τῆς θέσεως Νεζεροῦ, ἐκ τούτου δὲ προῆλθε σύγκρουσις μετὰ τῶν ἀνδρῶν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, τὴν αὐτὴν δὲ ἡμέραν ἐπῆλθεν ἡ διακοπὴ τῶν μετὰ τῆς Τουρκίας σχέσεων καὶ ἡ Πύλη ἔδωκε τὰ διαβατήρια εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἕλληνα πρεσβευτὴν Νικόλαον Μαυροκορδᾶτον. Ἡ διακοπὴ τῶν σχέσεων ἐπῆλθεν ἀκριβῶς καθ' ἣν στιγμὴν ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις διεβεβαίου ὅτι προθύμως θὰ διέτασσε τὴν ἐκ τῶν συνόρων ἀπομάκρυνσιν τῶν στρατευμάτων της, εὐθὺς ὡς ἡ Ἑλλὰς ἀπέσυρε τὰ ἑαυτῆς ἔκ τε τῶν συνόρων καὶ τῆς Κρήτης. Ἡ Γαλλία προσεπάθησε διὰ παντὸς τρόπου, ὅπως ἀπομακρύνῃ τὸν πόλεμον καὶ ὁ πρεσβευτὴς αὐτῆς Καμπὼν εἶχε συνεννοηθῆ μετὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ὅπως ἀναγνωρίζουσα αὕτη πλήρη ἀνεξαρτησίαν εἰς τὴν Κρήτην ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν της, διορίζῃ ὡς ἁρμοστὴν αὐτῆς ἕνα ἐκ τριῶν ὑποψηφίων, οὓς ἤθελε προτείνει ὁ βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὴν τοιαύτην λύσιν συγκατετέθη καὶ ἡ Ἑλλάς, ἀλλ' αἱ διαπραγματεύσεις αὗται διεκόπησαν ἀποτόμως, τῇ ἐπεμβάσει τῆς γερμανικῆς κυβερνήσεως, ἥτις ὤθησε τὸν σουλτᾶνον εἰς ἄμεσον πολεμικὴν ἐνέργειαν, οὕτω δὲ τὴν 6 Ἀπριλίου 1897 ἐκηρύχθη ὑπὸ τῆς Τουρκίας ἐπισήμως ὁ πόλεμος, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι οἱ Ἕλληνες ἤρξαντο ἐχθροπραξιῶν. Ἀλλ' ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐπέρριψε τὴν εὐθύνην τοῦ πολέμου ἐπὶ τῆς Τουρκίας. Ὁ πρεσβευτὴς αὐτῆς Ἀσὴμ-βέης ἀπῆλθε τῶν Ἀθηνῶν τὴν 7 Ἀπριλίου, οὕτω δὲ ἤρξατο ὁ πρῶτος ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους πόλεμος κατὰ τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ὅστις ἀπέβη ἀτυχής.

Μετὰ τὰς πρώτας ἀποτυχίας ἐν Θεσσαλίᾳ, συνεπείᾳ λαϊκῆς ἐξεγέρσεως ἐν Ἀθήναις τὴν 17 Ἀπριλίου, ἡ κυβέρνησις Δηλιγιάννη παρῃτήθη καὶ ἐσχηματίσθη τοιαύτη ὑπὸ τὸν Δημήτριον Ράλλην ἐν συμπράξει μετὰ τοῦ τρικουπικοῦ κόμματος πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐξακολουθήσεως τοῦ ἀγῶνος. Αἱ γενόμεναι ἀντιστάσεις ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ δὲν ἠδύναντο νὰ ἔχωσι σπουδαῖον ἀποτέλεσμα καὶ ὁ Ἐτὲμ πασᾶς καταλαβὼν ὁλόκληρον τὴν Θεσσαλίαν προήλαυνε κατὰ τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος. Πρὸ τῆς τοιαύτης καταστάσεως ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας Νικόλαος Β' ἐτηλεγράφησεν ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸν σουλτᾶνον Χαμὴτ Β', παρακαλῶν τὴν κατάπαυσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν, τὴν δὲ 6 Μαρτίου οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευταὶ τῶν Μεγάλων δυνάμεων ἀπήτησαν ἐξ ὀνόματος τῶν κυβερνήσεών των τὴν ἄμεσον κατάπαυσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν. Τὴν 8 Μαΐου ὑπεγράφη πρωτόκολλον ἀνακωχῆς ἐν Ταράτσᾳ καὶ τὴν 10 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἐκανονίσθη ἡ οὐδετέρα ζώνη, ἤρξαντο δ' ἀμέσως αἱ περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις, αἵτινες ὅμως ἐπεβραδύνοντο, καθ' ὅσον ἡ Τουρκία ἐζήτει διαρρύθμισιν τῆς μεθορίου γραμμῆς, ἥτις διερχομένη ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὄχθης τοῦ Πηνειοῦ θὰ περιελάμβανε τὸν νομὸν Τρικκάλων εἰς τὰ ἐκχωρηθησόμενα εἰς τὴν Τουρκίαν. Ἐν γένει δὲ ἡ Τουρκία προσεπάθει νὰ παρελκύσῃ τὸ ζήτημα τῆς εἰρήνης, ἐλπίζουσα εἰς ἐνδεχομένην διαφωνίαν τῶν δυνάμεων, ὅπως κερδίσῃ τὸ Κρητικὸν ζήτημα. Ἡ Ἀγγλία ἐπρότεινε τότε, ὅπως διὰ τῆς βίας ἐξαναγκασθῇ ἡ Τουρκία ν' ἀποδεχθῇ τὴν εἰρήνην, ἀλλ' ἡ πρότασις αὕτη δὲν ἐγένετο ἀποδεκτὴ ὑπὸ τῆς Γερμανίας, ἥτις ἐζήτησε τοὐναντίον τὴν ἐπιβολὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα διεθνοῦς ἐλέγχου χάριν τῶν πρώτων πιστωτῶν αὐτῆς, τοῦ ἐλέγχου δὲ τούτου ἀπήτησε τὴν καταχώρησιν εἰς τὴν συνθήκην τῆς εἰρήνης, πρὸς δὲ τὴν πληρωμὴν τῆς πολεμικῆς ἀποζημιώσεως εἰς ἀκέραιον πρὸς τὴν Τουρκίαν πρὸ τῆς ἐκκενώσεως τῆς Θεσσαλίας. Οὕτως αἱ διαπραγματεύσεις παρετείνοντο ἐπὶ τέσσαρας ὁλοκλήρους μῆνας, καὶ τὴν 18 Αὐγούστου συνεκλήθη ἡ ἑλληνικὴ Βουλή, ὅπως ψηφίσῃ τὰς ἀναγκαίας πιστώσεις. Τέλος ὑπεγράφη ἐν Τὸπ-Χανὲ τῆς Κωνσταντινουπόλεως μεταξὺ τῶν πρεσβευτῶν τῶν Μεγάλων δυνάμεων καὶ τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Τουρκίας τὸ πρωτόκολλον τῶν προκαταρκτικῶν ὅρων τῆς εἰρήνης, ὅπερ ἐπεδόθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν τὴν 15 Σεπτεμβρίου 1897, προσεκαλεῖτο δὲ αὕτη ὅπως ἐντὸς δέκα πέντε ἡμερῶν προβῇ εἰς τὴν ἀποστολὴν ἀντιπροσώπων εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς ὁριστικῆς εἰρήνης, εἰς Θεσσαλίαν δὲ ἑτέρων στρατιωτικῶν ἀντιπροσώπων διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς νέας ὁροθεσίας. Τὴν 18 Σεπτεμβρίου συνελθοῦσα ἡ Βουλή, ἠρνήθη ψῆφον ἐμπιστοσύνης εἰς τὴν κυβέρνησιν, ἥτις ὑπέβαλεν αὐθημερὸν τὴν παραίτησίν της, τὴν δὲ 21 Σεπτεμβρίου ἐσχηματίσθη κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Ἀλέξανδρον Ζαΐμην, ἥτις προέβη εἰς τὸν διορισμὸν τοῦ Νικολάου Μαυροκορδάτου ὡς ἀντιπροσώπου τῆς Ἑλλάδος διὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς ὁριστικῆς εἰρήνης, μετά τινας δὲ ἡμέρας διωρίσθη καὶ δεύτερος πληρεξούσιος τῆς Ἑλλάδος, ὁ Διονύσιος Στεφάνου, καὶ τὴν 2 Ὀκτωβρίου ἀπῆλθον οἱ Ἕλληνες πληρεξούσιοι εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τῆς Τουρκίας πληρεξούσιοι διωρίσθησαν ὁ Τεουφὴκ-πασᾶς καὶ ὁ ἐν Ἀθήναις πρεσβευτὴς αὐτῆς Ἀσὴμ-βέης. Τὴν δὲ 10 Ὀκτωβρίου ἤρξαντο αἱ ἐργασίαι τῆς ἐπιτροπῆς, αἵτινες ἐτερματίσθησαν τὴν 2 Μαΐου 1898, καὶ τὴν ἐπομένην ἤρξατο ἡ τμηματικὴ ἐκκένωσις ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ τῆς Θεσσαλίας. Αἱ ἐγγυήτριαι δυνάμεις, Ἀγγλία, Γαλλία καὶ Ρωσία, ἐγγυήθησαν τὸ ἐξ 6.000.000 ἀγγλικῶν λιρῶν δάνειον τῆς πολεμικῆς ἀποζημιώσεως, ἐπιβληθέντος εἰς τὴν Ἑλλάδα τοῦ Διεθνοῦς Οἰκονομικοῦ ἐλέγχου. Τὸ Κρητικὸν ζήτημα σχετισθὲν μετὰ τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ ἔλαβε ποικίλας φάσεις, ἐν τέλει δὲ διεκανονίσθη ὑπὸ τῶν Μεγάλων δυνάμεων, παραχωρηθέντος εἰς τὴν Κρήτην πλήρους αὐτονόμου πολιτεύματος καὶ ἐκλεγέντος ὡς ἁρμοστοῦ αὐτῆς ἐπὶ τετραετίαν τοῦ βασιλόπαιδος Γεωργίου. ΘΕΟΔ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Ἡ κατοχὴ τῆς Κρήτης τῷ 1897 ἀποτελεῖ πολεμικὴν ἐπιχείρησιν, καθ' ὅσον κατὰ ταύτην ἐξετελέσθη ἀπόβασις καὶ κατόπιν διεξαγωγὴ μαχῶν ὑπὸ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, συνεπῶς οὐδόλως προσομοιάζει πρὸς τὰς ἐν ἔτεσι 1854 ἐν Θεσσαλίᾳ, 1866 ἐν Κρήτῃ, δράσεις, καθ' ἃς δὲν ἔδρασεν ἑλληνικὸς στρατὸς ἀλλ' ἐθελοντικὰ ἑλληνικὰ σώματα. Τὴν 1ην Φεβρουαρίου 1897 ἐπεβιβάσθη ἐν Πειραιεῖ τὸ ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην τοῦ πεζικοῦ Βᾶσσον Τιμολέοντα ἑλληνικὸν ἀπόσπασμα, ἐκ 2 ταγμάτων πεζικοῦ, 1 τάγματος μηχανικοῦ καὶ 1 πυροβολαρχίας, ὅπερ τὴν ἑπομένην, 2αν Φεβρουαρίου, ἀπεβιβάσθη εἰς τὸν ὅρμον Κολυμπάρι τῆς Κισάμου. Ἐνῷ ὅμως τὴν 3ην Φεβρουαρίου ἐπρόκειτο νὰ προχωρήσῃ ὁ στρατὸς οὗτος πρὸς κατάληψιν τῶν Χανίων, φθάσας εἰς Πλατανιὰ καὶ συνενωθεὶς μετὰ τοῦ ἐκεῖ ἀποβιβασθέντος ἀποσπάσματος ὑπὸ τὸν λοχαγὸν Ζυμβρακάκην Ἐμμανουὴλ (Πανεπιστημιακῆς φάλαγγος), ἐπληροφορήθη ὅτι τὰ Χανιὰ εἶχον ἤδη καταληφθῆ ὑπὸ ἀγημάτων τοῦ διεθνοῦς στόλου. Τὴν 5ην Φεβρουαρίου συνεκροτήθη μικρὸν μεικτὸν ἀπόσπασμα ὑπὸ τὸν ταγματάρχην Ἰωάννην Κωνσταντινίδην, ὅπερ διετάχθη νὰ καταλάβῃ τὸν πύργον τῶν Βουκολιῶν, τὸν κατεχόμενον ὑπὸ τουρκικοῦ στρατοῦ, τοῦθ' ὅπερ καὶ συνετελέσθη μετὰ διήμερον αἱματηρὰν μάχην, ἀποχωρησάσης τῆς τουρκικῆς φρουρᾶς. Αἱ λοιπαὶ λαβοῦσαι χώραν τότε μάχαι εἰς διάφορα μέρη τῆς νήσου δὲν ἐξετελέσθησαν ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἀλλ' ὑπὸ ἐπαναστατῶν, ἐξαιρέσει τῆς πολιορκίας τῆς Μαλάξας τῆς ἀποληξάσης εἰς τὴν κατάληψιν αὐτῆς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τὴν 13ην Μαρτίου· εἰς τὴν μάχην ταύτην συμμετέσχον καὶ ἀρκετὰ τμήματα ἑλληνικοῦ στρατοῦ (πυροβολικόν). Λόγῳ τῆς ἀτυχοῦς ἐκβάσεως τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ ἐπιχειρήσεων (βλ. κατωτέρω) καὶ τῆς ἕνεκα ταύτης ἰσχυρᾶς πιέσεως τῶν τότε Μεγάλων δυνάμεων, ἐξηναγκάσθη ἡ Ἑλλὰς ν' ἀποσύρῃ ἐκ Κρήτης τὸν ἀποβατικόν της τοῦτον στρατόν, ὅστις, ἐπιβιβασθεὶς τὴν 2αν Μαΐου, ἀπεστάλη εἰς Μῶλον τῆς Φθιώτιδος πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἐκεῖ ὑποχωρήσαντος ἑλληνικοῦ στρατοῦ, χωρὶς ὅμως νὰ προφθάσῃ νὰ συμμετάσχῃ τῶν ἐπιχειρήσεων, διότι ἐν τῷ μεταξὺ ἐπῆλθεν ἡ ἀνακωχὴ τῆς 8ης Μαΐου 1897.

Ἐπιστράτευσις τῆς Ἑλλάδος. Ἐπιστράτευσις κατὰ τὴν σημερινὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως δὲν ἐξετελέσθη τῷ 1897, διότι οὐδὲν σχέδιον ἐπιστρατεύσεως καὶ μεταφορῶν εἶχεν ἐκπονηθῆ. Ὑπῆρχεν ὅμως μελέτη τοῦ Vosseur διὰ τὴν ἐπιστράτευσιν, συμφώνως τῇ ὁποίᾳ ἐπρονοεῖτο ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ ὁ ἐν ἐπιστρατεύσει σχηματισμὸς ἀρκετῶν ταγμάτων ἐφεδρικῶν καὶ ἑτέρων 2ας γραμμῆς, διὰ τὰ ὁποῖα ὑπῆρχον στελέχη ἐπαρκῆ. Παρὰ τὴν μελέτην ταύτην ἤρχισεν ἡ κήρυξις μερικῶν ἐπιστρατεύσεων, καθ' ἃς αἱ διαδοχικῶς καλούμεναι κλάσεις ἐφέδρων διετίθεντο, ἀδιαφόρως τῆς στρατολογικῆς των περιφερείας, πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν παραμεθορίων σωμάτων. Αἱ μονάδες αὗται δὲν ἐπε-

Digitized by Google

στρατεύθησαν εἰς τὰς ἕδρας των, ἀλλ' ἀπεστάλησαν μὲ τὴν ἐν εἰρήνῃ δύναμίν των εἰς Θεσσαλίαν καὶ Ἤπειρον, οἱ δ' ἐπιστρατευόμενοι ἄνδρες μετέβαινον ἐκεῖ, ἵνα συναντήσωσι τὰς μονάδας των· δηλαδὴ ἡ στρατηγικὴ συγκέντρωσις ἐγένετο χωρὶς νὰ ἐπιστρατευθῶσι προηγουμένως αἱ διάφοροι μονάδες. Ὁπωσδήποτε, περὶ τὸ τέλος Μαρτίου, εἶχον ἐπιστρατευθῆ περὶ τὰς 80.000 ἄνδρες, ἀλλὰ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν πρέπει ν' ἀφαιρεθῶσι, καθ' ὅσον περιεπλανῶντο μέχρι πέρατος τοῦ πολέμου χωρὶς νὰ παρουσιασθῶσιν εἰς τὰ σώματά των. Τὰ ἐπιτελεῖα καὶ αἱ ἐν γένει ὑπηρεσίαι ἐπιμελητείας καὶ ὑγειονομικοῦ ἦσαν αὐτοσχέδιοι (Λεπτομερείας βλ. εἰς Ἱστορίαν Θεσσαλίας *Δούσμανη*, βιβλ. 2ον 1926, σελ. 188—193). Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἦτο ὡπλισμένος, εἰς μὲν τὸ πεζικὸν δι' ὅπλου Γκρᾶ μὲ μέλαιναν πυρίτιδα, εἰς δὲ τὸ πυροβολικὸν διὰ πυροβόλου Κροὺπ βραδυβόλου μὲ μέλαιναν πυρίτιδα, διαμετρήματος κατὰ τὸ πλεῖστον 7,5 ἑκ., ὀλίγιστα δέ τινα τῶν 8,7 καὶ 10,5 ἑκ.

Διὰ τῆς ἐπιστρατευθείσης ταύτης δυνάμεως συνεκροτήθησαν αἱ ἑξῆς μεγάλαι μονάδες: Α') Ἐν Θεσσαλίᾳ: α') Αἱ μεραρχίαι 1η (ὑποστράτηγος Μακρῆς, ἔχουσα τὰς 1ην ταξιαρχίαν, συνταγματάρχης Δημόπουλος, καὶ 2αν ταξιαρχίαν συνταγματάρχης Μαστραπᾶς) καὶ 2α (συνταγματάρχης Μαυρομιχάλης Γεώργιος, ἔχουσα τὰς 3ην ταξιαρχίαν, συνταγματάρχης Σμόλενιτς Κωνσταντῖνος, καὶ 4ην ταξιαρχίαν, συνταγματάρχης Ἀντωνιάδης). β') Τὸ ἀπόσπασμα Κάτω Ὀλύμπου (συνταγματάρχης Κακλαμᾶνος). γ') Τὸ ἀπόσπασμα Χασίων (ταγματάρχης Τερτίπης Δημήτριος). Εἰς ταύτας προσθετέαι ἡ *λεγεὼν τῶν φιλελλήνων* (λόγος), καὶ οἱ *Γαριβαλδινοὶ* (τάγμα), ἤτοι ἐν συνόλῳ 40,000 πεζοί, 700 σπάθαι, 100 πυροβόλα, ὑπὸ ἀρχηγὸν τὸν διάδοχον Κωνσταντῖνον, ἔχοντα ἐπιτελάρχην ἀρχικῶς μὲν τὸν συνταγματάρχην Σαπουντζάκην Κωνσταντῖνον, κατόπιν δὲ τὸν ταγματάρχην Πάλλην Ἀγεμέμνονα. Β') Ἐν Ἠπείρῳ, μία μεραρχία ἔχουσα α') 1ην ταξιαρχίαν (συνταγματάρχης Μπότσαρης Κῖτσος), 2αν ταξιαρχίαν (συνταγματάρχης τοῦ πεζικοῦ Σέχος) καὶ 3ην ταξιαρχίαν (συνταγματάρχης Γκολφινόπουλος), εἰς ἃς προσθετέαι ἡ *ἠπειρωτικὴ φάλαγξ* (τάγμα) καὶ τὸ βραδύτερον προσελθὸν προχείρως σχηματισθὲν *σῶμα ἀστυφυλάκων καὶ χωροφυλάκων* (σύνταγμα) ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Μπαϊρακτάρην, ἤτοι ἐν συνόλῳ 20,000 πεζοί, 200 σπάθαι, 50 πυροβόλα, ὑπὸ ἀρχηγὸν τὸν συνταγματάρχην Μᾶνον Θρασύβουλον, ἔχοντα ἐπιτελάρχην τὸν ἀντισυνταγματάρχην Νοταρᾶν.

Ἐπιστράτευσις τῆς Τουρκίας. Οὐδ' ἡ Τουρκία προέβη εἰς ἐπιστράτευσιν κατὰ τὴν σημερινὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως (λεπτομερείας βλ. Ἱστορίαν *Γκόλτς* 1898, σελ. 8—26 ἑλλην. μεταφρασ.). Περὶ τὸ τέλος Μαρτίου εἶχον ἐπιστρατευθῆ περὶ τὰς 140.000 ἄνδρες. Τὰ ἐπιτελεῖα καὶ ἐν γένει ὑπηρεσίαι ἐπιμελητείας καὶ ὑγειονομικοῦ ἦσαν αὐτοσχέδιοι. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἦτο ὡπλισμένος εἰς μὲν τὸ πεζικὸν διὰ παλαιοῦ ὅπλου Μαρτίνι (μία μόνον ταξιαρχία, ἡ τῆς Ἀδριανουπόλεως, ὡπλίσθη δι' ἐπαναληπτικοῦ ὅπλου Μάουζερ, λαβοῦσα μέρος μόνον ἀπὸ τῆς μάχης τοῦ Δομοκοῦ), εἰς δὲ τὸ πυροβολικὸν διὰ πυροβόλου Κροὺπ βραδυβόλου μὲ μέλαιναν πυρίτιδα, διαμετρήματος κατὰ τὸ πλεῖστον τῶν 8,7 ἑκ., ἐξ ὧν ὀλίγιστα τῶν 7,5 καὶ 6,9 ἑκ. ὀρειβατικά. Ἀπεστάλησαν δ' αἱ μεγάλαι μονάδες (τοιαῦται ὑπῆρχον συγκεκροτημέναι ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς εἰρήνης): Α') Εἰς Θεσσαλίαν, αἱ μεραρχίαι 1η (ἀντιστράτηγος Χαϊρῆ πασᾶς), 2α (ἀντιστρ. Νεσσὰτ πασᾶς), 3η (ἀντιστρ. Μεμδοὺ πασᾶς), 4η (ἀντιστρ. Χαϊδὲρ πασᾶς), 5η (ἀντιστρ. Χακκῆ πασᾶς), 6η (ἀντιστρ. Χαμδῆ πασᾶς) καὶ μία μεραρχία ἱππικοῦ (ἀντιστρ. Σουλεϊμὰν πασᾶς)· ἤτοι 60,000 πεζοί, 1,500 σπάθαι, 200 πυροβόλα, ὑπὸ ἀρχιστράτηγον τὸν Ἐτὲμ πασᾶν, ἔχοντα ἐπιτελάρχην τὸν στρατηγὸν Ὀμὲρ Ρουχδῆ πασᾶν. Β') Εἰς Ἤπειρον, αἱ μεραρχίαι: 1η (ἀντιστράτηγος Ὀσμὰν πασᾶς ἀρχικῶς, Ἰμβραὴμ πασᾶς κατόπιν), καὶ 2α (ἀντιστράτηγος Μουσταφᾶ Χιλμῆ πασᾶς ἀρχικῶς, Ὀσμὰν πασᾶς κατόπιν)· ἤτοι 30,000 πεζοί, 300 σπάθαι, 50 πυροβόλα, ὑπὸ ἀρχηγὸν τὸν ἀντιστράτηγον Ἀχμὲτ Χιφζῆ πασᾶν, ἔχοντα ἐπιτελάρχην τὸν συνταγματάρχην Ἀχμὲτ Λουτφῆ βέην.

Σχέδια ἐπιχειρήσεων. Μέχρι τῆς 17 Μαρτίου, δηλαδὴ τῆς ἡμέρας ἀναλήψεως τῆς ἀρχιστρατηγίας, ὑπὸ τοῦ διαδόχου Κωνσταντίνου, σχέδιον ἐπιχειρήσεων δὲν ὑπῆρχε (βλ. Ἔκθεσ. Διαδόχου, σ. 7), ὡς μόναι δ' ὁδηγίαι διὰ τὰς ἐπιχειρήσεις ἐχρησίμευον αἱ μελέται τῶν ξένων στρατηγῶν Brialmont (1883) καὶ Vosseur (1886), καὶ ἡ ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν ἐπιστολὴ τῆς 10 Μαρτίου 1897 τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν συνταγματάρχου Μεταξᾶ Νικολάου πρὸς τὸν ἀρχηγὸν στρατοῦ Θεσσαλίας, περὶ τηρήσεως ἀμύνης ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ἐπιθέσεως ἐν Ἠπείρῳ, συμφώνως τῇ γνώμῃ τοῦ Vosseur «ἡ πρὸς τὰ πρόσω πορεία τῶν στρατευμάτων καὶ ἡ διάβασις τῶν καλῶς φυλασσομένων στενῶν τῆς Πόρτας καὶ Βίγκλας θὰ εἶναι ἀνέφικτος». Πρὸς ἐκτέλεσιν λοιπὸν τῶν διαταγῶν τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν, ὁ μὲν ἀρχηγὸς στρατοῦ Θεσσαλίας κατέστρωσε σχέδιον ἀμύνης, κατὰ τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύναντο ν' ἀποκρουσθῶσιν ὄχι μόνον αἱ μέχρι τῶν ἀρχῶν Ἀπριλίου θεωρούμεναι ὡς πιθαναὶ τουρκικαὶ εἰσβολαὶ διὰ Ρεβενίου καὶ Μπουγάζι Τυρνάβου, ἀλλὰ καὶ ἡ διὰ Μελούνας, ἡ, κατὰ πληροφορίας, ἀπίθανος μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, δυνατὴ ὅμως νὰ ἐκτελεσθῇ (τὸ διατὶ δὲν ἀπεσοβήθη ἡ διὰ Μελούνας τουρκικὴ εἰσβολή, βλ. κατωτέρω εἰς κεφάλαιον ἐπιχειρήσεων)· ὁ δ' ἀρχηγὸς στρατοῦ Ἠπείρου κατέστρωσε σχέδιον καταλήψεως τῆς πεδιάδος Ἄρτης καὶ τῆς Πρεβέζης, ἵνα τοιουτοτρόπως δυνηθῇ ν' ἀναλάβῃ κατόπιν τὰς πρὸς Ἰωάννινα διατασσομένας ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου ἐπιθετικὰς ἐπιχειρήσεις (πρότασις τοῦ Vosseur τῷ 1886, ἐπιζητηθεῖσα νὰ ἐφαρμοσθῇ τῷ 1897).

Τὸ σχέδιον ἀφ' ἑτέρου τῶν τουρκικῶν ἐπιχειρήσεων ἐβασίζετο ἐπὶ ἐπιθέσεως ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ἐπὶ ἀμύνης ἐν Ἠπείρῳ, διότι ἐν μὲν τῇ Θεσσαλίᾳ προεβλέπετο ἡ συγκέντρωσις τοῦ κυρίου ὄγκου τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων, καὶ δὴ περὶ τὴν Λάρισαν, συνεπῶς ἔδει ἡ κυρία αὕτη δύναμις νὰ προσβληθῇ πάραυτα μεθ' ὑπερτέρων δυνάμεων, ἐνῷ πᾶσα ἐπιτυχία ἐν Ἠπείρῳ, μὲ τελικὴν ἴσως ἄφιξιν εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, οὐδεμίαν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξασκήσῃ ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς γενικῆς πορείας τῶν πραγμάτων (Ἱστορ. Γκόλτς, σ. 49 καὶ 45 ἑλλην. μεταφρασ.). Ὅσον ἀφορᾷ τὴν κατεύθυνσιν τῆς εἰς Θεσσαλίαν εἰσβολῆς ἐπεκράτησε καὶ πάλιν τὸ καὶ τῷ 1886 ἐπικρατῆσαν παλαιὸν σχέδιον τοῦ στρατηγοῦ Μουζαφὲρ πασᾶ, συμφώνως τῷ ὁποίῳ ἡ εἰσβολὴ θὰ ἔπρεπε νὰ γίνῃ διὰ τῶν πρὸς δυσμὰς διαβάσεων, ἤτοι διὰ Ρεβενίου καὶ Μπουγαζίου Τυρνάβου, ἵνα τοιουτοτρόπως ἐπιτεθῇ ὁ τουρκικὸς στρατὸς κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ ἑλληνικοῦ πλευροῦ, ὁπότε ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἀφ' ἑνὸς μὲν θὰ ἠναγκάζετο νὰ λάβῃ μέτωπον πρὸς δυσμάς, συνεπῶς νὰ χάσῃ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὰς πρὸς Φάρσαλον καὶ Ὄθρυν γραμμὰς συγκοινωνιῶν του, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐν περιπτώσει ἥττης του θὰ ἐρρίπτετο πρὸς τὴν Ὄσσαν καὶ τὸ Πήλιον, ὅπου βεβαίως θ' ἀπεμονοῦτο καὶ θὰ ᾐχμαλωτίζετο ὁλόκληρος. Ἐνῷ τοὐναντίον ἡ ἀπὸ βορρᾶ εἰσβολή, ἤτοι ἡ διὰ Μελούνας, ἐνεῖχε τὰ μεγάλα μειονεκτήματα, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅτι θὰ συνήντα πολλὰς ἐδαφικὰς δυσκολίας (ἡ κατὰ Μάρτιον κατασκευὴ τῆς ἁμαξιτῆς πρὸς Μελούναν ὁδοῦ ἦτο, φαίνεται, ὅταν ἐμελετήθη τὸ σχέδιον, ἄγνωστος εἰς τὸ τουρκικὸν ἐπιτελεῖον), πρὸς μὲ θὰ συνήντα τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν κατὰ μέτωπον καὶ δὴ προβάλλοντα ὡς κωλύματα τὸν Ξηριᾶν ἀρχικῶς, τὸν Πηνειὸν κατόπιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ πᾶσα ἀπώθησις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ θὰ ἐγίνετο πρὸς τὰς φυσικὰς γραμμὰς συγκοινωνιῶν του, ἤτοι πρὸς Φάρσαλον καὶ Ὄθρυν (περὶ τοῦ ζητήματος διατὶ ἐξηναγκάσθη κατόπιν ὁ τουρκικὸς στρατὸς ν' ἀλλάξῃ σχέδιον καὶ νὰ εἰσβάλῃ διὰ Μελούνας, βλ. κατωτέρω).

Στρατηγικὴ συγκέντρωσις. Μέχρι τῆς 17ης Μαρτίου ὁ στρατὸς εἶχε κατανεμηθῆ ὑπὸ τοῦ μέχρι τότε ἀρχηγοῦ στρατηγοῦ Μακρῆ σχοινοτενῶς (καθ' ἅλυσιν, en cordon) κατὰ μῆκος τῶν συνόρων (ἡ θεσσαλικὴ ὁροθετικὴ γραμμὴ εἶχε χωρισθῆ εἰς τέσσαρας τομεῖς), καὶ δὴ μὲ μεγάλην ἀνάμιξιν τῶν διαφόρων ὑποδεεστέρων μονάδων (ἡ ἀρχὴ τῆς τηρήσεως τῶν ὀργανικῶν δεσμῶν ἦτο ἄγνωστος τῷ 1897 ὑπὸ τῶν τότε ἀνωτέρων στελεχῶν), δηλαδὴ εἶχε κατανεμηθῆ κατὰ τρόπον ἀποβλέποντα ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν τοπικὴν ἄμυναν τῶν διαφόρων σημαινόντων σημείων. Ὁ διάδοχος, εὐθὺς ἅμα τῇ ἀναλήψει τῆς ἀρχιστρατηγίας, διέταξε συγκέντρωσιν τῶν μεραρχιῶν κατὰ βάθος (τῆς μιᾶς ταξιαρ-

Σχ. 2. — *Παράταξις ἀντιπάλων τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου 1897.*

χίας ὄπισθεν τῆς ἄλλης) καὶ μὲ τὴν μίαν μὲν μεραρχίαν δεξιὰ (ἀνατολικῶς), τὴν δ' ἑτέραν ἀριστερὰ (δυτικῶς), συγχρόνως δὲ προκάλυψιν τῶν ἑκατέρωθεν πλευρῶν διὰ τῶν ἀποσπασμάτων Κάτω Ὀλύμπου καὶ Χασίων. Ἀλλ' ἡ παράταξις αὕτη δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ ἐκτελεσθῇ πλήρως.

Ἐν Ἠπείρῳ ἐπίσης ὁ στρατὸς εἶχε κατανεμηθῆ κατὰ μῆκος τῆς ὁροθετικῆς γραμμῆς μὲ μικράν τινα μόνον συγκέντρωσιν εἰς Ἄρταν, χωρὶς ὅμως κατόπιν νὰ καταβληθῇ προσπάθεια πρὸς συγκέντρωσίν του.

Ἐξ ἄλλου ὁ τουρκικὸς στρατός, διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ ἐκτελέσῃ τὸ ἐν Θεσσαλίᾳ σχέδιόν του τῆς ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ ἑλληνικοῦ πλευροῦ, ἔταξε μίαν μεραρχίαν (τὴν 6ην), ἵνα φυλάσσῃ τὰς ἐκ τοῦ κάτω Ὀλύμπου διαβάσεις, συνεπῶς μὴ ἐπιτρέψῃ προέλασιν τῶν Ἑλλήνων ἐκεῖθεν, δυναμένην νὰ ὑπερκεράσῃ τὸ ἀριστερὸν τουρκικὸν πλευρόν, ἑτέραν (τὴν 5ην) εἰς Δισκάταν, ἵνα προκαλύπτῃ τὸ δεξιὸν τουρκικὸν πλευρὸν καὶ συγχρόνως χρησιμεύῃ ὡς συνδετικὸν στράτευμα μετὰ τοῦ στρατοῦ Ἠπείρου (ἀδύνατον ἐν τῇ πράξει), ἐκράτησε δ' ὡς ὄγκον ἑλιγμῶν τρεῖς μεραρχίας (1ην, 2αν, 4ην) καὶ τὴν μεραρχίαν ἱππικοῦ, ἵνα δι' αὐτῶν ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ ἑλληνικοῦ πλευροῦ, τηρήσας συγχρόνως ὡς ἐφεδρείαν μίαν μεραρχίαν (τὴν 3ην) εἰς Ἐλασσόνα. Ὁ δὲ στρατὸς Ἠπείρου, λόγῳ τῆς ἀμυντικῆς του ἀποστολῆς, ἔταξε τὴν μὲν μίαν μεραρχίαν περὶ τὰ Ἰωάννινα, προκαλύπτουσαν καὶ τὴν διάβασιν Μετσόβου, τὴν δ' ἑτέραν εἰς Λοῦρον, ἵνα, ἀπὸ κεντρικῆς τοιαύτης θέσεως, προκαλύπτῃ τὰς πρὸς τὴν Πρέβεζαν καὶ τὰς πρὸς τὴν κοιλάδα Λούρου καὶ τὴν στενωπὸν Κουμουτζάδες—Πέντε Πηγάδια διαβάσεις (βλ. λ.).

Κήρυξις τοῦ πολέμου. Ὁ πόλεμος ἐκηρύχθη ἐκ μέρους τῆς Τουρκίας τὴν 5ην Ἀπριλίου, ἐξ ἀφορμῶν προκυψασῶν ἐκ τοπικῶν μικροσυμπλοκῶν τὴν 4ην Ἀπριλίου εἰς Μπαϊρακτάρι, εἰς Ἀνάληψιν καὶ εἰς Κλέφτη Γεδὶκ (περιοχὴ Νεζεροῦ).

Ἐπιχειρήσεις Θεσσαλίας. Εὐθὺς ἅμα τῇ κηρύξει τοῦ πολέμου, ὁ Ἐτὲμ διέταξε γενικὴν προέλασιν πρὸς Θεσσαλίαν, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ προμνησθέντος σχεδίου ἐπιχειρήσεων (σχ. 3).

Κάτω Ὄλυμπος. Ἡ 6η τουρκικὴ μεραρχία ἐπεζήτησεν ἀπὸ τῆς 7ης Ἀπριλίου τὴν ἐκβίασιν τῆς κοιλάδος Ἀργυροπούλι, ἵνα ἐκεῖθεν κατέλθῃ εἰς τὴν πεδιάδα καὶ ὑπερκεράσῃ τοὺς εἰς τὴν Μελούναν ἀμυνομένους Ἕλληνας· τὸ τοιοῦτον ὅμως δὲν ἀντελήφθησαν οἱ ἐν Νεζερῷ Ἕλληνες διοικηταί, ἀλλ' ἐξέλαβον τὰς τουρκικὰς ταύτας ἐπιθέσεις ὡς κυρίας τοιαύτας, μολονότι δ' οἱ διοικηταὶ οὗτοι διετάχθησαν ἐπανειλημμένως ὑπὸ τοῦ ἀρχηγείου νὰ συγκεντρώσωσι τὰς δυνάμεις των καὶ ἀρχικῶς μὲν νὰ καταλάβωσι τὰ στενὰ Καναλίων καὶ Καραβίδος ἵνα ἀποκόψωσι τὰς συγκοινωνίας τῆς 6ης μεραρχίας, κατόπιν δὲ νὰ ἐκτελέσωσιν ἀντιπερισπασμὸν κατὰ τῶν νώτων τοῦ ἐν Ἐλασσόνι κυρίου τουρκικοῦ ὄγκου, ἠδύναντο δὲ νὰ ἐκτελέσωσι τοῦτο τὴν 7ην καὶ 8ην Ἀπριλίου, μολαταῦτα δὲν τὸ ἐξετέλεσαν. Ὡς ἀποτέλεσμα ἐπῆλθεν ὅτι τὴν 9ην Ἀπριλίου, τὸ μὲν ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Κακλαμᾶνον ἑλληνικὸν ἀπόσπασμα ὑπεχώρησεν ἐν πλήρει φυγῇ πρὸς Δερελή, ὁ δὲ Χαμδῆ ἦτο κύριος τῆς κοιλάδος Ἀργυροπούλι. Τὴν ἐπομένην, 10ην Ἀπριλίου, τὸ ἀπόσπασμα Κακλαμάνου ὑπεχώρησεν εἰς Μακρυχώρι, ἔνθα παρέμεινεν ἐν πλήρει ἀδρανείᾳ μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς εἰς Φάρσαλον ὑποχωρήσεώς του (12ης Ἀπριλίου) (βλ. λ. *Νεζερός*).

Πᾶσαι αἱ ἀπόπειραι τοῦ ἀρχιστρατήγου πρὸς ἀνάκτησιν τῶν θέσεων Κάτω Ὀλύμπου (ἀποστολὴ ταγματάρχου Παπαδιαμαντοπούλου Γεωργίου τὴν 9ην Ἀπριλίου, συγκρότησις ἀποσπάσματος ὑπὸ Γρίβαν τὴν 11 Ἀπριλίου) ἀπέβησαν ἄκαρποι.

Χάσια. Τὸ ὑπὸ τὸν ταγματάρχην Τερτίπην ἀπόσπασμα Χασίων συνῆψε κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 6—9 Ἀπριλίου διαφόρους τοπικὰς συμπλοκὰς κατὰ μῆκος τῆς ὀροσειρᾶς τῶν Χασίων, μεθ' ἃς περιωρίσθη εἰς τὴν τήρησιν τῶν θέσεών του. Τὴν 12ην Ἀπριλίου ἤρξατο συγκεντρούμενον εἰς Τρίκκαλα, μεθ' ὃ ὑπεχώρησε πρὸς νοτιοανατολάς, μολονότι εἶχε διαταγὴν τοῦ ἀρχιστρατήγου νὰ ὑποχωρήσῃ, ἂν ἔκρινε τοῦτο σκόπιμον, διὰ τῆς Πίνδου εἰς Ἤπειρον (βλ. λ. *Χάσια*).

Ἀπόκρουσις εἰσβολῆς ἐκ Δαμασίου. Ἐπειδὴ διεβλέπετο πρόθεσις τῶν Τούρκων ὅπως εἰσβάλωσι διὰ τοῦ Ρεβενίου, διετάχθη τὴν 7ην Ἀπριλίου ἀφ' ἑνὸς μὲν πρὸς τὸν χῶρον τοῦτον συγκέντρωσις ἁπάσης τῆς 2ας μεραρχίας, μέχρις οὗ συντελεσθῇ δ' αὕτη ἡ ὑπὸ τὸν Σμόλενιτς 3η ταξιαρχία ν' ἀποκρούσῃ τὴν διὰ Ρεβενίου διάβασιν, ἐπιτηροῦσα συγχρόνως πᾶσαν ὑπερκέρασιν ἐκ τῆς κατευθύνσεως τοῦ *Ζάρκου* (βλ. λ.), ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ 1η μεραρχία νὰ ὑποστηρίξῃ τὸ δεξιὸν πλευρὸν τῆς 3 ταξιαρχίας πρὸς τὸ Μπουγάζι Τυρνάβου. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην τὰ πάντα ἐφαίνοντο εὐνοϊκά, ἀπεφάσισεν ὁ ταξίαρχος Σμόλενιτς ὅπως ἀναλάβῃ ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ Δαμασίου, καὶ ἐζήτησε πρὸς τοῦτο ὅπως ὑποστηριχθῇ εἰς τὸ δεξιόν του ὑπὸ τῆς 2ας ταξιαρχίας. Τῆς προθέσεως ὅμως ταύτης δὲν κατέστη δυνατὴ ἡ ἐκτέλεσις. Κατὰ τὰς ἐπιλοίπους ἡμέρας, τὰς μέχρι τῆς εἰς Φάρσαλον ὑποχωρήσεως (12ην Ἀπριλίου), ἡ 3η ταξιαρχία παρέμεινε σταθερῶς εἰς τὰς θέσεις της, μὴ παραχωρήσασα οὐδὲ σπιθαμὴν ἐδάφους, ἀλλ' ἐκτελέσασα τὴν ἐντολήν της πλήρως, μέχρις οὗ διετάχθη νὰ παρακολουθήσῃ τὴν γενικὴν πρὸς Φάρσαλον ὑποχώρησιν (βλ. λ. *Ρεβένι*). Μολονότι ὅμως δὲν ἐξετελέσθη ἡ ἑλληνικὴ ἐπίθεσις, πάντως διὰ τῆς στάσεως τῆς 3ης ταξιαρχίας ἀπεκρούσθη ὁριστικῶς ἡ διὰ Ρεβένι τουρκικὴ εἰσβολή, διὰ τῆς καθηλώσεως τῶν Τούρκων πρὸ τοῦ Δαμάσι (Ἱστορ. Γκόλτς, σελ 91 καὶ 99), τοῦθ' ὅπερ ἐξηνάγκασε τὸν Ἐτὲμ ν' ἀλλάξῃ

Digitized by Google

σχέδιον, πρὸς ἣν σκέψιν ἐπείσθη ἔτι περισσότερον, ἅμα ὡς εἶδε τὴν κατὰ τὴν 7ην Ἀπριλίου τόσον εὔκολον κατάληψιν τῆς διαβάσεως Μελούνας (βλ. κατωτέρω).

Εἰσβολὴ διὰ Μελούνας. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ τουρκικοῦ σχεδίου περὶ εἰσβολῆς διὰ Δαμάσι, ἀπεφάσισεν ὁ Ἐτὲμ ν' ἀλλάξῃ σχέδιον, τηρῶν δι' ὀλίγων δυνάμεων ἐπιτηρητικὴν στάσιν ἀπέναντι τοῦ Δαμάσι καὶ ἐσπευσμένως μεταφέρων ἁπάσας τὰς δυνάμεις του πρὸς τὴν διάβασιν Μελούνας, ἵνα εἰσβάλῃ δι' αὐτῆς, ἥτις ἐνέργεια ὑπεβοηθεῖτο ἤδη μεγάλως, λόγῳ τῆς ἀπὸ 9ης Ἀπριλίου καθόδου τῆς 6ης μεραρχίας πρὸς τὴν πεδιάδα διὰ τῆς κοιλάδος Ἀργυροπούλι, συνεπῶς τῆς ἀπειλῆς τῶν νώτων τῶν ἐν Μελούνᾳ ἀμυνομένων Ἑλλήνων. Ἀλλά, πρὶν ἡ ἀκόμη νὰ ἔχῃ ἀποφασισθῆ ἡ διὰ Μελούνας εἰσβολή, εἶχεν ἤδη ἐπιζητηθῆ ἡ κατοχὴ τῆς διαβάσεως ταύτης, ἵνα τοιουτοτρόπως ἀποσοβηθῇ πᾶσα δι' αὐτῆς προέλασις τῶν Ἑλλήνων, δυναμένη ν' ἀπειλήσῃ τὸ ἀριστερὸν πλευρὸν τῶν πρὸς Δαμάσι ἐπιχειρούντων Τούρκων, δι' ὃ εἶχεν ἤδη ἀποστείλει ὁ Ἐτὲμ τὰς μεραρχίας 3ην καὶ 4ην, αἵτινες εὐθὺς ἀμέσως ἀπὸ τῆς νυκτὸς τῆς 6—7 Ἀπριλίου κατώρθωσαν ν' ἀπωθήσωσι τὸ ἐκεῖ ἑλληνικὸν στράτευμα καὶ νὰ γίνωσι κύριαι τῶν πρώτων ἑλληνικῶν γραμμῶν. Αἱ διαταγαὶ περὶ ἀνακαταλήψεως τῶν θέσεων τούτων δὲν ἐξετελέσθησαν, λόγῳ τοῦ ὅτι ὁ διοικητὴς τῆς 1ης μεραρχίας εἶχεν ἀντίθετον γνώμην καὶ ἐθεώρει ὡς μόνην δυνατὴν ἄμυναν τὴν πρὸ τῆς Λαρίσης· σημειωτέον δ' ὅτι ἡ κατὰ τὴν 7ην Ἀπριλίου ἀνακατάληψις ἦτο δυνατή, καθ' ὅσον οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶχον ἔτι καταλάβει τὰς θέσεις ταύτας δι' ἰσχυρῶν δυνάμεων, ἅτε ὄντες πολὺ διστακτικοὶ εἰς τὴν προέλασίν των. Ἐνῷ δ' οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ἡ ἀμυνομένη τῶν διαβάσεων τῆς Μελούνας 2α ἑλληνικὴ ταξιαρχία ὑπεχώρησεν αὐτοβούλως τὴν 7ην Ἀπριλίου πρὸς τὴν πεδιάδα, ἐγκαταλείψασα οὕτω πως ἐλευθέρας τὰς διαβάσεις Μελούνας καὶ Γκριτζόβαλι (βλ. λ. *Μελοῦνα*). Εἶναι δ' ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας ὅτι ἡ ἄκοπος αὕτη κατάληψις τῆς Μελούνας μεγάλως συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀλλαγὴν τοῦ σχεδίου τοῦ Ἐτέμ. Ὁ Ἕλλην ἀρχιστράτηγος, ἀφοῦ δὲν κατώρθωσε νὰ ὠθήσῃ τὰ στρατεύματα τῆς 1ης μεραρχίας πρὸς τὴν εὔκολον ἀνακατάληψιν τῶν διαβάσεων Γκριτζόβαλι καὶ Μελούνας, ἐσκέφθη νὰ ἐμποδίσῃ τοὐλάχιστον τὴν εἰς τὴν πεδιάδα κάθοδον τῶν Τούρκων, δηλαδὴ νὰ ἐκτελέσῃ ἄμυναν τῶν στενωπῶν ἐκ τῶν ὄπισθεν, ἀλλ' αἱ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐκδοθεῖσαι διαταγαὶ δὲν ἐξετελέσθησαν ὑπὸ τῶν μεράρχων, ἐχόντων τὴν γνώμην, ὅτι ἡ μόνη δυνατὴ ἄμυνα ἦτο ἡ πρὸ τῆς *Λαρίσης* (βλ. λ.). Δι' αὐτό, μετὰ τὰς μάχας *Κριτήρι* καὶ *Δελέρια* (βλ. λ.), ἅπας ὁ εἰς τὴν πεδιάδα ἑλληνικὸς στρατὸς ἔφυγε πανικόβλητος πρὸς τὴν Λάρισαν τὸ ἀπόγευμα τῆς 11ης καὶ τὴν νύκτα 11—12 Ἀπριλίου (βλ. Ἔκθεσ. Διαδόχου, σελ. 138—142). Ἐνῷ ἂν ἐξετελοῦντο τὰ διαταχθέντα, τότε «ἴσως θὰ ἐπετυγχάνετο κάτι τι πλειότερον μιᾶς τακτικῆς ἥττης τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ», καθ' ἅπερ γράφει ὁ Δούσμανης. Μετὰ τὸ σύνολον τῶν κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 6—11 Ἀπριλίου μαχῶν, τῶν ὑπό τινων συγγραφέων, ὡς π. χ. τοῦ Γκόλτς, φερομένων ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀγῶνες ἐπὶ τῶν συνόρων, εὑρέθησαν τὴν χαραυγὴν τῆς 12ης Ἀπριλίου ὁ μὲν ἑλληνικὸς στρατὸς ἐν πλήρει σχεδὸν ἀποσυνθέσει εἰς Λάρισαν, ὁ δὲ τουρκικὸς εἰς τὰς ἐξόδους τῶν διαβάσεων, καὶ μὲ τρεῖς μόνον μεραρχίας εἰς τὴν πεδιάδα (3ην εἰς Μάτι, 5ην καὶ 6ην εἰς Δελέρια) καὶ τὴν μεραρχίαν ἱππικοῦ εἰς Τύρναβον. Ἐπειδὴ ἀνεμένετο ἰσχυρὰ ἀντίστασις παρὰ τὴν Λάρισαν, περὶ τῶν ὀχυρώσεων τῆς ὁποίας εἶχον λεχθῆ καὶ γραφῆ πολλὰ (*Γκόλτς*, σελ. 96), δι' αὐτὸ ἡ προχώρησις τῶν Τούρκων ἐγένετο λίαν ἐνδοιαστικῶς. Τὴν 13ην Ἀπριλίου κατελήφθη ἡ Λάρισα ὑπὸ τῆς μεραρχίας ἱππικοῦ, ἐντὸς δὲ τῆς ἡμέρας ταύτης προυχώρησαν εἰς αὐτὴν καὶ αἱ 5η καὶ 6η μεραρχίαι.

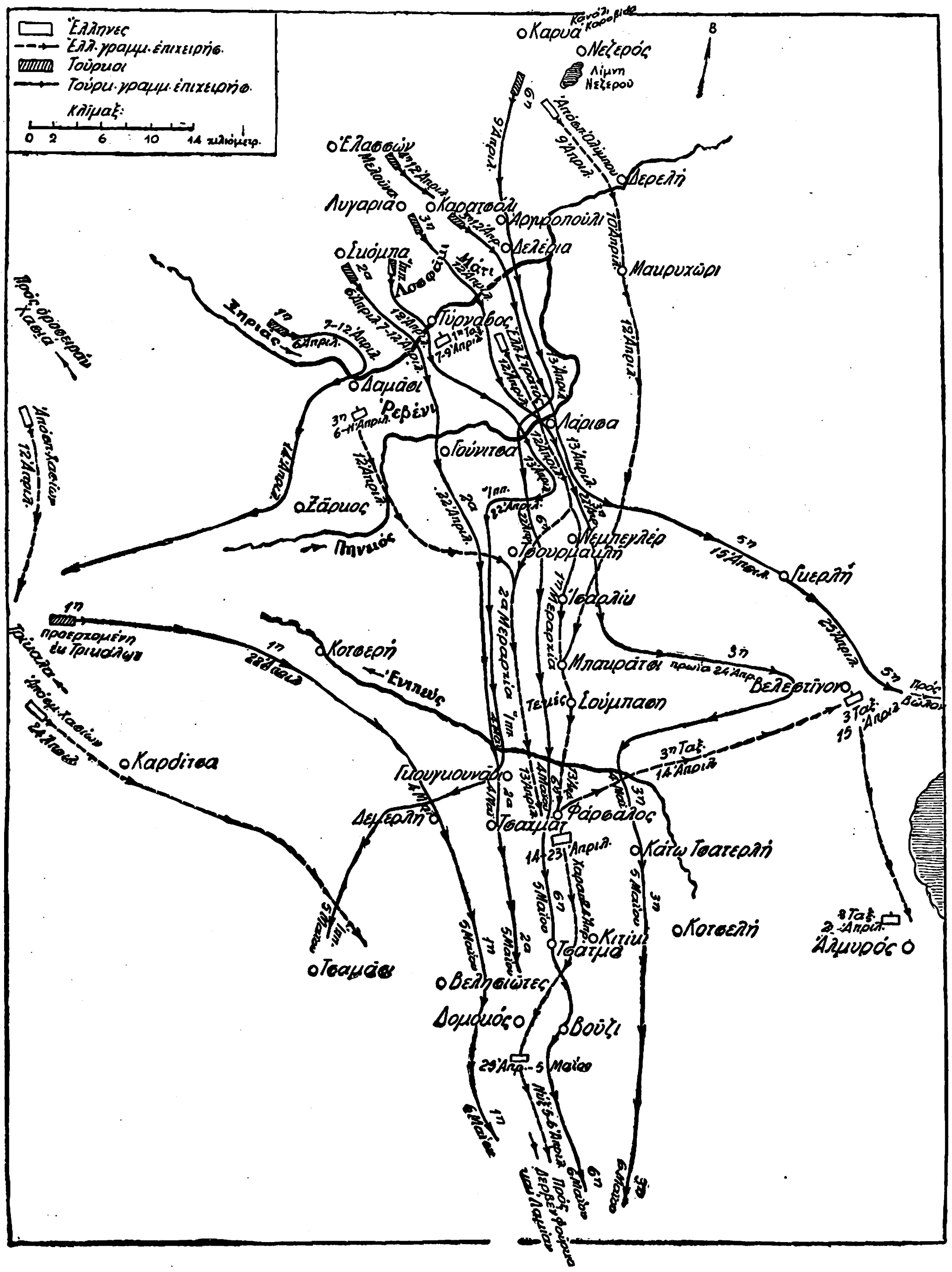

Σχ. 3.—*Αἱ ἐν Θεσσαλίᾳ ἐπιχειρήσεις ἀπὸ 6ης Ἀπριλίου μέχρι 7ης Μαΐου 1897.*

Φάρσαλος. Τὴν πρωΐαν τὴν 12ης Ἀπριλίου διετάχθη ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς Φάρσαλον διὰ δύο φαλάγγων, ἀκολουθουσῶν τὰς ἐν τῷ σχήματι 3 ἐμφαινομένας κατευθύνσεις. Εἰς Φάρσαλον ἔφθασε φύρδην μίγδην ἐντὸς τῆς 13ης Ἀπριλίου, χωρὶς νὰ καταδιωχθῇ τὸ παράπαν ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἅμα τῇ ἀνασυντάξει τοῦ στρατοῦ τούτου, διετάχθη τὴν 14ην Ἀπριλίου ἡ εἰς ἀμυντικὰς θέσεις ἐγκατάστασις τοῦ στρατοῦ (ἡ ὁριστικὴ διαταγὴ παρατάξεως ἐξεδόθη τὴν 18ην Ἀπριλίου), καὶ συγχρόνως ἡ κατάληψις τοῦ Βελεστίνου διὰ τῆς 3ης ταξιαρχίας, ἵνα τοιουτοτρόπως προκαλυφθῇ ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ δεξιὸν τοῦ ἐν Φαρσάλῳ στρατοῦ, ἀφ' ἑτέρου δ' ὁ Βόλος, ὁ ἀποτελῶν βάσιν ἀνεφοδιασμοῦ. Πρὸς καθησύχασιν τῶν ἐν Ἀθήναις πνευμάτων ἐξετελέσθησαν, τῇ διαταγῇ τῆς κυβερνήσεως, μεταβολαὶ ἐν τῇ συγκροτήσει τοῦ ἐπιτελείου τοῦ ἀρχηγείου, περὶ ὧν βλ. εἰς Ἔκθεσιν Διαδόχου, σελ. 207.

Μετὰ διαφόρους ἐσωτερικὰς ἀνωμαλίας ἐν τῇ ἀνωτάτῃ τουρκικῇ διοικήσει καὶ τοῖς ἐπιτελείοις, καὶ μετὰ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῶν στρατευμάτων (ἡ 4η μεραρχία διελύθη), περὶ ὧν βλ. εἰς Ἱστορίαν Γκόλτς σελ. 122, τὴν μὲν 13ην Ἀπριλίου ἀπεστάλη ἡ τουρκικὴ μεραρχία ἱππικοῦ, τὴν δὲ 15ην καὶ ἡ 5η μεραρχία κατὰ τοῦ Βελεστίνου, καὶ τοιουτοτρόπως ἐπῆλθον αἱ μάχαι τοῦ *Βελεστίνου* (βλ. λ.) (15ην, 18ην καὶ 23ην Ἀπριλίου), τὴν δὲ 22αν διετάχθη ἡ πρὸς Φάρσαλον προέλασις τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων ὡς ἐν τῷ σχήματι 3 ἐμφαίνεται, καὶ τότε ἐπῆλθε τὴν 23 Ἀπριλίου ἡ μάχη τῆς *Φαρσάλου*, (βλ. λ.), ἡ ἀπολήξασα ὑπὲρ τῶν Τούρκων.

Δομοκός. Ἐπειδὴ μετὰ τὸ πέρας τῆς μάχης τῆς Φαρσάλου ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁλονὲν περιεσφίγγετο ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐστερεῖτο τροφῶν, λόγῳ τῆς διακοπῆς τῆς μετὰ τοῦ Βόλου σιδηροδρομικῆς συγκοινωνίας, δι' αὐτὸ διετάχθη τὴν χαραυγὴν τῆς 24ης Ἀπριλίου ἡ συνέχισις τῆς ὑποχωρήσεως καὶ ἡ πρὸς Δομοκὸν ὑποχώρησις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἥτις ἐξετελέσθη χωρὶς νὰ παρενοχληθῇ διόλου ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἅτε μὴ καταδιωξάντων. Ἡ 3η ταξιαρχία ὑπεχώρησε, τῇ διαταγῇ τῆς κυβερνήσεως, ἐκ Βελεστίνου εἰς Ἁλμυρόν, ἔνθα καὶ ἐγκατεστάθη ἀμυντικῶς, ἵνα προκαλύπτῃ πᾶσαν δι' Ἁλμυροῦ καὶ Σούρπης ὑπερκέρασιν τοῦ ἐν Δομοκῷ στρατοῦ. Ὁ Βόλος κατελήφθη τότε τὴν 26ην Ἀπριλίου ἀμαχητί. Ὁ ἑλληνικὸς στρατός, μετὰ τὴν εἰς Δομοκὸν ἄφιξίν του, ἐγκατεστάθη ἀμυντικῶς ἐπὶ καταλλήλων θέσεων. Ὁ Τοῦρκος ἀρχιστράτηγος δὲν ἔσπευσε νὰ προελάσῃ πρὸς Δομοκόν, καθ' ὅσον ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀνέμενεν ἐνισχύσεις, ἀφ' ἑτέρου δ' ἔπρεπε νὰ προωθήσῃ τὰς βάσεις ἀνεφοδιασμοῦ του καὶ ν' ἀποκαταστήσῃ τὰς γραμμὰς συγκοινωνιῶν του (κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν ὑπῆρχον οἱ ἑλληνικοὶ σιδηρόδρομοι)· δι' ὃ μόνον τὴν 4ην Μαΐου διέταξε τὴν πρὸς Δομοκὸν προέλασιν, ὡς ἐν τῷ σχήματι 3 ἐμφαίνεται, ἐξ ἧς ἐπῆλθε τὴν 5ην Μαΐου ἡ μάχη τοῦ *Δομοκοῦ* (βλ. λ.), μετὰ τὸ πέρας τῆς ὁποίας διετάχθη ἡ πρὸς Ὄθρυν ὑποχώρησις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, καθ' ὅσον, μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς 2ας ἑλληνικῆς ταξιαρχίας ἐνέργειαν, τὴν σχοῦσαν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐγκατάλειψιν τῶν διαβάσεων τοῦ Κασιδιάρη—Πασασλίκι—Γιαλάμπασι, ἠπειλεῖτο ὑπερκέρασις τοῦ πρὸ τοῦ Δομοκοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Ὄθρυς. Ἐπειδὴ καὶ ἡ εἰς Ὄθρυν ἄμυνα δὲν κατέστη ἐφικτή, μετὰ τὴν μάχην τῆς *Δερβὲν Φούρκας* (βλ. λ.) τῆς 6ης Μαΐου, ἐξηναγκάσθη ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς νὰ ὑποχωρήσῃ τὴν χαραυγὴν τῆς 7ης Μαΐου πρὸς τὴν Ταράτσαν τῆς Λαμίας.

Ἀνακωχή. Τὴν 8ην Μαΐου συνήφθη ἐν Ταράτσᾳ τῆς Λαμίας προσωρινὴ ἀνακωχή, καταστᾶσα ὁριστικὴ τὴν 22 Μαΐου.

Ἐπιχειρήσεις Ἠπείρου. Κατὰ τὰς ἡμέρας 6 καὶ 7 Ἀπριλίου ἐξετελέσθησαν τοπικοὶ ἀγῶνες (*ἀγὼν Ἄρτης*, βλ. λ. *Ἄρτα [Στρατ. Ἱστορ.]*), καὶ προσβολαί τινες ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου κατὰ τῶν ἐπακτίων τουρκικῶν ὀχυρῶν (βλ. λ. *Πρέβεζα*), περὶ δὲ τὸ ἀπόγευμα τῆς 7ης προσεπέρασεν ἡ 2α ἑλληνικὴ ταξιαρχία ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἀράχθου περὶ τὸ Μπάνι, ὁπότε ἐπῆλθε τὴν ἐπομένην πανικὸς εἰς τὴν 2αν τουρκικὴν μεραρχίαν, οὗ ἕνεκα ἔφυγεν αὕτη πρὸς Ἰωάννινα, χωρὶς ὅμως ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς νὰ ἐπωφεληθῇ ἀμέσως ἐκ τῆς καταστάσεως ταύτης (βλ. λ. *Ἄραχθος*), καθ' ὅσον ἡ ἐξ Ἄρτης προέλασις τῆς 1ης ἑλληνικῆς ταξιαρχίας ἐγένετο τὴν 9ην Ἀπριλίου, καὶ δὴ χλιαρῶς καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς συνοχῆς καὶ τάξεως. Ὁπωσδήποτε, ἡ μὲν 1η ταξιαρχία ἔφθασεν ἐντὸς τῆς 9ης εἰς Λοῦρον καὶ κατέλαβε τὴν Φιλιππιάδα, ἡ δὲ 2α μέχρι Σαλαώρας (βλ. σχ. 4). Παρὰ τῇ τουρκικῇ διοικήσει ἐρριζώθη τότε ἡ ἐντύπωσις ὅτι οἱ Ἕλληνες προήλαυνον κατὰ τῶν Ἰωαννίνων, δι' αὐτό, μετ' ἀλλαγάς τινας ἐν ταῖς διοικήσεσι, διετάχθη ἡ 2α μεραρχία ν' ἀνακόψῃ τὴν ἑλληνικὴν ταύτην προέλασιν, ἀποστέλλουσα τὴν 10ην Ἀπριλίου μίαν φάλαγγα πρὸς Πέντε Πηγάδια, ἑτέραν δὲ πρὸς κοιλάδα Λούρου. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς εὑρίσκετο διεσπαρμένος, δι' ὃ πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς τουρκικῆς ταύτης προελάσεως ἀπεστάλη ἐσπευσμένως τὴν ἑσπέραν τῆς 10ης Ἀπριλίου πρὸς Πέντε Πηγάδια μικρόν τι ἀπόσπασμα ἐξ ἑνὸς τάγματος, ἑνὸς οὐλαμοῦ πυροβολικοῦ καὶ ἑνὸς οὐλαμοῦ ἱππικοῦ ὑπὸ τὸν ταγματάρχην Κουμουνδοῦρον, ὅπερ, μετὰ

Digitized by Google

ἐσπευσμένην νυκτερινὴν πορείαν ἔφθασεν εἰς Πέντε Πηγάδια τὴν πρωΐαν τῆς 11ης Ἀπριλίου καὶ κατέλαβε τὰς ἐπικαίρους ἀμυντικὰς θέσεις, πρὸ τῆς ἐκεῖ ἀφίξεως τῶν Τούρκων. Ἐπηκολούθησε τότε τὴν 11ην Ἀπριλίου ἡ μάχη τῶν *Πέντε Πηγαδιῶν* (βλ. λ.), καθ' ἣν τὸ ἑλληνικὸν ἀπόσπα-

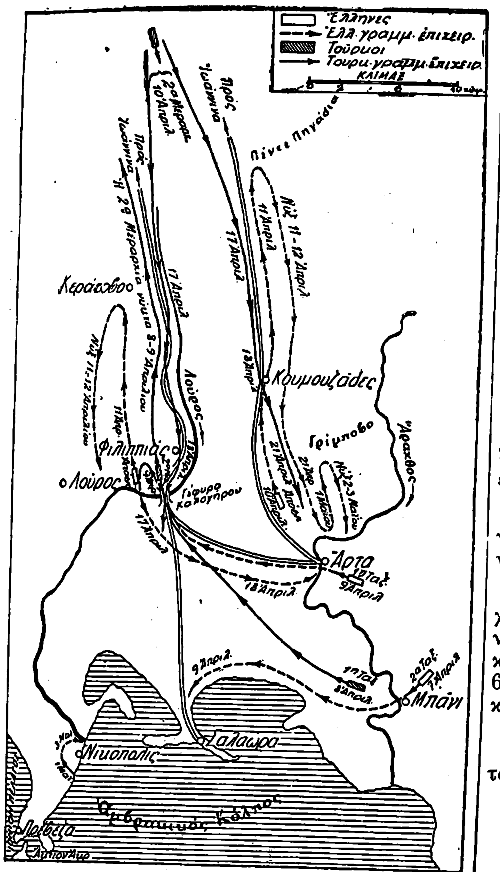

Σχ. 4. — *Ἐπιχειρήσεις ἐν Ἠπείρῳ.*
[6 Ἀπριλίου—6 Μαΐου 1897.]

σμα τοῦτο ἠναγκάσθη, μετὰ ἡρωϊκὸν ἀγῶνα, νὰ ὑποχωρήσῃ, καθ' ὅσον τὸ πρὸς ἐνίσχυσίν του ἀποσταλὲν ἐκ Φιλιππιάδος ἀπόσπασμα δὲν ἐπρόφθασε νὰ συμμετάσχῃ τῆς μάχης, ἅτε φθάσαν μόνον μέχρι Κερασόβου, καὶ μετὰ ταῦτα ὑποχωρῆσαν ἕνεκα τῶν ἀσαφῶν διαταγῶν. Τὴν ἑπομένην, 12 Ἀπριλίου, ἐπεζητήθη ἡ συγκέντρωσις ὅλων τῶν δυνάμεων, ἵνα δι' αὐτῶν ἐκτελεσθῇ ἐπίθεσις πρὸς ἀνακατάληψιν τῶν θέσεων τῶν Πέντε Πηγαδίων, ἀλλ' εἴτε ἕνεκα τῆς στάσεως τῶν Τούρκων ἐγκατασταθέντων ἀμυντικῶς ἐπὶ τῶν καταληφθεισῶν θέσεων τῆς στενωποῦ ταύτης, εἴτε λόγῳ ἀποθαρρύνσεως ἕνεκα τῆς κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ὑποχωρήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς Λάρισαν, ἡ ἐν λόγῳ ἐπίθεσις ἐματαιώθη. Κατὰ τὰς ἑπομένας ἡμέρας ἐπηκολούθησεν ἠρεμία, ἀλλὰ τὰς 17ην καὶ 18ην Ἀπριλίου ἀνέλαβεν ὁ τουρκικὸς στρατὸς τὴν ἐπίθεσιν καὶ ἀπώθησε τοὺς Ἕλληνας πρὸς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἀράχθου, ἀναγκασθέντας τέλος τὴν 21ην Ἀπριλίου νὰ ὑποχωρήσωσι καὶ ἐκ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Γριμπόβου, ὁπότε ἐπανῆλθον καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν εἰς τὰς πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐπιχειρήσεων θέσεις των, οἱ δὲ Τοῦρκοι ἐγκατεστάθησαν τότε εἰς Φιλιππιάδα καὶ Κουμουζᾶδες, μὲ τὰς προφυλακάς των δυτικῶς καὶ βορείως τοῦ Ἰμαρέτ, τοῦ μόνου σημείου τοῦ κρατηθέντος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἀράχθου (βλ. λ. *Φιλιππιάς, Κουμουζᾶδες*).

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐνισχύθησαν ἀμφότεροι οἱ ἀντίπαλοι στρατοί, ὁ μὲν τουρκικὸς διὰ στρατευμάτων τῆς 2ας ὀρδοῦ (στρατ. περιφερείας), ὁ δ' ἑλληνικὸς διὰ τοῦ ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Μπαϊρακτάρην σώματος τῶν ἀστυφυλάκων καὶ χωροφυλάκων. Μέχρι τέλους Ἀπριλίου οὐδεμία μαχητικὴ ἐνέργεια ἐγένετο, ὅτε τὴν 29ην, εἰς ἐκτέλεσιν ῥητῶν ἐξ Ἀθηνῶν διαταγῶν, διετάχθη ἡ ἐπίθεσις κατὰ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Γριμπόβου, ἰσχυρῶς κατεχομένων ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐν συγχρονισμῷ μετὰ τῆς ἐνεργείας τῆς ἠπειρωτικῆς φάλαγγος τῆς ἐπιφορτισθείσης ν' ἀποβιβασθῇ παρὰ τὴν Νικόπολιν καὶ νὰ προχωρήσῃ κατὰ μῆκος τοῦ Λούρου, ἵνα παρεμποδίσῃ πᾶσαν ἐκ Πρεβέζης ἐνέργειαν τῶν Τούρκων. Τοιουτοτρόπως ἐπῆλθε τὴν 1ην Μαΐου ἡ μάχη τοῦ *Γριμπόβου* (βλ. λ.) καὶ οἱ ἀγῶνες τῆς *Νικοπόλεως* (βλ. λ.), οἱ ἀπολήξαντες ἅπαντες ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων. Τὴν 4ην Μαΐου εὑρέθησαν οἱ Ἕλληνες ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἀράχθου, ἤτοι εἰς τὰς πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐπιχειρήσεων θέσεις των. Τὴν 7ην Μαΐου συνήφθη ἀνακωχὴ ἐν Ἠπείρῳ, καταστᾶσα ὁριστικὴ διὰ τῆς γενικῆς τοιαύτης τῆς 22 Μαΐου.

Τὰ αἴτια τῆς ἑλληνικῆς ἥττης. Ἡ Ἑλλὰς ἡττήθη κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897, διότι ὁ στρατὸς αὐτῆς, κατὰ τὴν ἔκθεσιν τοῦ Διαδόχου (σ. 28 καὶ 32), ἦτο ἀπαράσκευος πρὸς πόλεμον, καὶ διότι μέρος τῶν ἀνωτάτων καὶ ἀνωτέρων στελεχῶν ἦτο ἐμπεποτισμένον μὲ πεπλανημένας ἀντιλήψεις περὶ τῆς ἀξίας τῶν θέσεων, ἀντιλήψεις αἱ ὁποῖαι παρέσυρον πολλάκις καὶ ἀνωτέρους ἀξιωματικοὺς εἰς τὴν μὴ ἐκτέλεσιν διαταγῶν (βλ. καὶ Ἱστορίαν *Δούσμανη*, σ. 120). Εἰς τὰ αἴτια ταῦτα προσετέθησαν: Ὁ τρόπος ἐπιστρατεύσεως, ἡ κατὰ τρόπον σχοινοτενῆ κατὰ μῆκος ὁλοκλήρου τῆς ὁροθετικῆς γραμμῆς παράταξις τοῦ στρατοῦ, καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι εἰς πολλὰς περιστάσεις παρενέβαινον οἱ ἐξ Ἀθηνῶν (βλ. Ἱστορία *Δούσμανη* σ. 151 κἑ.). Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

ἑλληνότροπος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ κατὰ ἑλληνικὸν τρόπον ἢ πρότυπον γινόμενος: «ἑλληνότροπος βίος,—συμπεριφορά».—Ἐπίρρ. ***ἑλληνοτρόπως***.

ἑλληνόφοβος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ φοβούμενος τοὺς Ἕλληνας, ὁ ὑποπτεύων καὶ δυσπιστῶν πρὸς τοὺς Ἕλληνας: «ἡ ἑλληνόφοβος πολιτικὴ τῆς Γαλλίας». —Ἀφηρ. οὐσιαστ. ***ἑλληνοφοβία*** (ἡ).

ἑλληνοφρονῶ (*—έω*)· εἶμαι ἑλληνόφρων, φρονῶ, ἀσπάζομαι τὴν ἑλληνικὴν θρησκείαν, εἰδωλολατρῶ.

ἑλληνόφρων (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ φρονῶν, ὁ ἀσπαζόμενος τὰ τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας, εἰδωλολάτρης, ἐθνικός.

ἑλληνόφωνος (ὁ, ἡ), — *ον* (τό)· φωνῶ, διαλέγομαι ἑλληνιστί, ἔχω ὡς μητρικὴν γλῶσσαν τὴν ἑλληνικήν, ἄλλως *ἑλληνόγλωσσος*: «ἑλληνόφωνοι Τοῦρκοι».

Ἑλληνοχώριον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Διδυμοτείχου τοῦ νομοῦ Ἕβρου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἡ κοινότης, εἰς ἣν ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Θυρέα* (κάτ. 342), *Καρωτὴ* (κάτ. 638) καὶ *Λαγὸς* (κάτ. 253), ἀριθμεῖ συνολικῶς 2.211 κατοίκους (1928). Πρότερον ἐκαλεῖτο *Βουλγάρ-κιοΐ*. —Μ.

ἑλλησποντιακός, *—ή, —όν*· ὁ τοῦ Ἑλλησπόντου: «ἑλλησποντιακαὶ πόλεις» αἱ εἰς τὰ παράλια τοῦ Ἑλλησπόντου πόλεις· «ἑλλησποντιακὸς φόρος» ὁ φόρος τῶν ἑλλησποντιακῶν πόλεων (τῶν ἐπὶ τῆς Ἀσίας καὶ ἐπὶ τῆς Εὐρώπης).

ἑλλησποντίας, (ὁ) (ἐνν. *ἄνεμος*) *[Ἀρχ.]* Ὁ πνέων ἀπὸ τοῦ Ἑλλησπόντου ἤτοι βορειοδυτικός. Οὗτος κατερχόμενος ἀπὸ τῶν ῥωσικῶν στεππῶν ἐθεωρεῖτο φέρων βροχήν.

ἑλλησπόντιος, *—α, —ον*· ὁ τοῦ Ἑλλησπόντου, ἄλλως *ἑλλησποντιακὸς* (βλ. λ.)· ‖ ὁ κάτοικος τῶν παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον πόλεων (εἴτε ἐπὶ τῆς Ἀσίας, εἴτε ἐπὶ τῆς Εὐρώπης).

Ἑλλήσποντος. Ὁ συνδέων τὴν Προποντίδα μετὰ τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ χωρίζων τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τῆς Ἀσίας πορθμός, ὅστις σήμερον εἶναι γνωστὸς μὲ τὸ νεώτερον ὄνομά του ***«στενὰ τῶν Δαρδανελλίων»***.

— [ΠΑΡΑΛ. ΓΕΩΓΡ.] Βλ. λ. *Αἰγαῖον*, τ. Β', σ. 388 β' κ. ἑ..

— [ΙΣΤΟΡ.] Τοῦ πορθμοῦ τούτου τὸ μὲν ἀρχαιότερον ὄνομα *«Ἑλλήσποντος»*, μνημονευόμενον καὶ ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου (Ἰλ. Β, 845), διότι δι' αὐτοῦ διεπέρασαν εἰς τὴν Τροίαν οἱ σύμμαχοι τῶν Τρώων Θρᾷκες ὑπὸ τὸν Ἀκάμαντα καὶ Πείροον, προῆλθε, κατὰ τοὺς ἀρχαίους μύθους, ἀπὸ τῆς *Ἕλλης* (βλ. λ.), θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τοῦ Ὀρχομενοῦ Ἀθάμαντος, ἥτις πεσοῦσα ἐπ' αὐτοῦ ἀπὸ τῶν νώτων τοῦ χρυσομάλλου κριοῦ, ὅτε διεπέρα τὴν θάλασσαν ταύτην μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ της Φρίξου, ἐπνίγη, τὸ δὲ νεώτερον ἀπὸ τῆς πόλεως *Δαρδανέλλια* (βλ. λ.), ἥτις ἔχει κτισθῇ ἐπὶ τοῦ χώρου τῆς ἀρχαίας πόλεως *Δάρδανος*. Ἡ κατοχὴ τοῦ Ἑλλησπόντου, φυσικῆς διαβάσεως τῶν λαῶν ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἑτέραν ἤπειρον, καὶ θαλασσίας λεωφόρου, διὰ τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι τῆς ἑκατέρωθεν τοῦ Αἰγαίου ἀκτῆς μετέφερον τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα των εἰς τοὺς κατὰ τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου λαούς, λαμβάνοντες εἰς ἀντάλλαγμα παρ' αὐτῶν τὸν πολύτιμον σῖτον, τοῦ ὁποίου ἀνεπαρκὴς ἦτο ἡ παραγωγὴ εἰς τὰς χώρας των, καὶ ἄλλας πρώτας ὕλας ἀπαραιτήτους εἰς τὴν βιομηχανίαν των, παρεῖχε μεγάλα πλεονεκτήματα εἰς τὸν κύριον αὐτοῦ ὄχι μόνον κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, διὰ τοὺς προειρημένους λόγους, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ τοὺς νεωτέρους χρόνους, καὶ διότι ἡ Ῥωσία δὲν εἶχε παύσει νὰ εἶναι ὁ σιτοβολὼν τῆς Εὐρώπης, καὶ διότι ὁ Ἑλλήσποντος εἶναι ἡ νοτία, ἢ καὶ κυρωτέρα, πύλη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἥτις ἀπὸ τῆς κτίσεως της δὲν ἔπαυσε νὰ προκαλῇ, ἕνεκα τῆς ὑπερόχου θέσεώς της, τὴν πρὸς κατάληψίν της ὄρεξιν διαφόρων φιλοδόξων κατακτητῶν.

Ἡ σημασία τοῦ Ἑλλησπόντου, ἀρχίσασα ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων, ὡς μαρτυροῦσιν ἀφ' ἑνὸς μὲν οἱ ἀρχαῖοι μῦθοι (Ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία κ. ἄ.), ἐκ τῶν ὁποίων ὑποδηλοῦνται ὅτι οἱ δι'

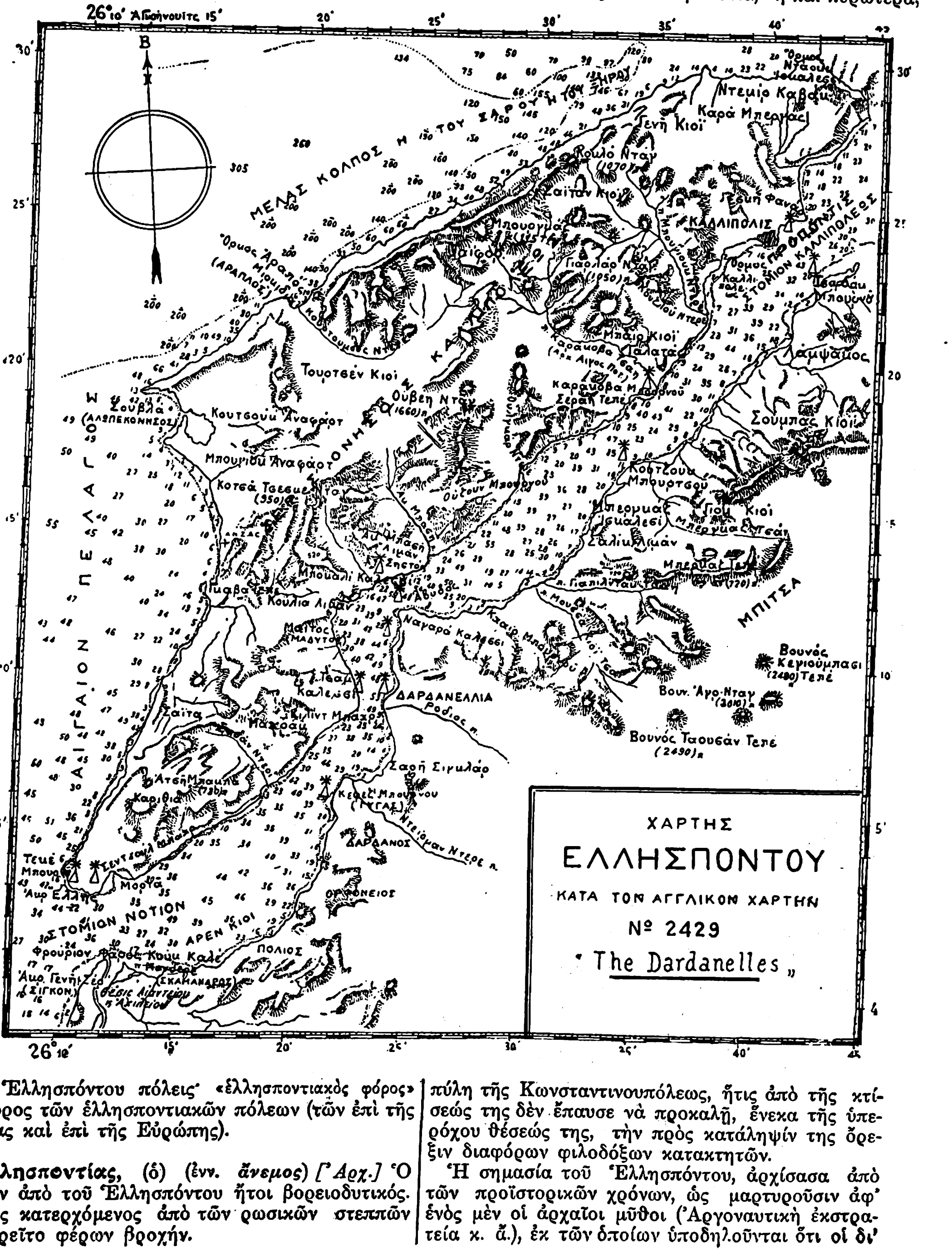

Digitized by Google

αὐτοῦ εἰσπλέοντες εἰς τὴν Προποντίδα καὶ τὸν Εὔξεινον τυχοδιῶκται θαλασσοπόροι ἤλπιζον ν' ἀποκομίσωσιν ἐκ τῶν τολμηρῶν ταξιδίων των ἀμύθητον πλοῦτον (τὸ χρυσόμαλλον δέρας), καὶ ἀφ' ἑτέρου τὰ κοινὰ ἐθνικὰ ὀνόματα τῶν ἑκατέρωθεν τῶν ὀχθῶν του λαῶν, Βιθυνῶν, Μυσῶν καὶ ἰδίως τῶν Θρακῶν καὶ Φρυγῶν, οἵτινες δι' αὐτοῦ διαβάντες εἰς τὴν Μ. 'Ασίαν κατὰ τὸν ΙΓ' π. Χ. αἰῶνα κατέλυσαν τὸ πανίσχυρον κράτος τῶν Χετταίων, ηὔξησεν ἰδίως κατὰ τοὺς πρωτοϊστορικοὺς χρόνους, ὅτε κυρίως δι' αὐτοῦ ἐξεχύθησαν εἰς τὴν Μ. 'Ασίαν οἱ πρῶτοι χείμαρροι τοῦ ἑλληνικοῦ ἀποικισμοῦ (βλ. λ. *Αἰολεῖς* καὶ *'Αχαιοί*), καὶ τοὺς ἱστορικούς, ὅτε ἤρχισεν ἡ περὶ τῆς κυριότητός του πάλη μεταξὺ τῶν ἀντιζήλων ἑλληνικῶν πόλεων ἐν ἀρχῇ, καὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ Περσῶν μετὰ ταῦτα, διὰ νὰ συνεχισθῇ καὶ πάλιν μεταξὺ τῶν ἑλληνικῶν κρατῶν, μετὰ τοὺς κατὰ τῶν Περσῶν θριαμβικοὺς ἀγῶνάς των. Οὕτω κατὰ τὸ 608—606 π. Χ. οἱ 'Αθηναῖοι, κατονοοῦντες τὴν σημασίαν τοῦ Ἑλλησπόντου ὡς θαλασσίας ὁδοῦ διὰ τὴν προμήθειαν σίτου, περιῆλθον εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Μυτιληναίους, ἐπιχειρήσαντας τὴν ὀχύρωσιν τοῦ εἰς τὴν εἴσοδον αὐτοῦ ἀκρωτηρίου Σιγείου. Ὁ πόλεμος ἔληξε διὰ διαλλαγῆς, κατόπιν ἐπεμβάσεως τοῦ τυράννου τῆς Κορίνθου Περιάνδρου, διετήρησαν δὲ ἑκάτεροι τὰς πρὸ τοῦ πολέμου ἐπὶ τοῦ Ἑλλησπόντου κτήσεις των. Κατὰ τὴν 6ην π. Χ. ἑκατονταετηρίδα τὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τοῦ Ἑλλησπόντου ἔχει ἡ βασιλὶς τῶν θαλασσῶν Μίλητος διὰ τῶν ὀχυρῶν εἰς τὰς ὄχθας αὐτοῦ ἀποικιῶν της 'Αβύδου, Λαμψάκου καὶ Παρίου, αἵτινες εἶναι οἱ διάμεσοι σταθμοὶ τῶν πρὸς Β. καὶ Ν. θαλασσοποριῶν τῶν Μιλησίων. Τὴν κατοχὴν τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης τοῦ Ἑλλησπόντου ἐθεώρησεν ὡς ἀσφάλειαν τοῦ κράτους του ἀπὸ τῶν Σκυθῶν ὁ Δαρεῖος, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐναντίον των ἐκστρατείας του, καὶ τὴν γεφύρωσιν αὐτοῦ ὡς ἐξασφαλίζουσαν τὴν κατὰ ξηρὰν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείαν του ὁ Ξέρξης. Ἡ ἅλωσις τῆς ἐπὶ τοῦ Ἑλλησπόντου Σηστοῦ (478 π. Χ.) ὑπῆρξεν ἡ ἀρχὴ τῶν ἐπιθετικῶν τῶν 'Αθηναίων κατὰ τῶν Περσῶν ἀγώνων καὶ ἡ ἐπ' αὐτοῦ κυριαρχία των ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἡγεμονίαν τῆς θαλάσσης, ὅτε ὁ ἑλλησπόντιος φόρος ἦτο ἡ κυριωτέρα φορολογικὴ διοίκησις τῆς κραταιᾶς δημοκρατίας, ὡς καὶ ἡ ἀπώλεια τῆς κυριαρχίας αὐτοῦ μετὰ τὴν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς ἧτταν των ἐπήνεγκε τὴν πτῶσιν τῶν 'Αθηνῶν. Διὰ τῆς κυριαρχίας τοῦ Ἑλλησπόντου ἐξησφάλισε τὴν εἰς τὴν Μ. 'Ασίαν διάβασίν του ὁ Μ. 'Αλέξανδρος καὶ ἡ κατοχὴ αὐτοῦ ἐθεωρεῖτο ὡς μέγα στρατιωτικὸν πλεονέκτημα κατὰ τοὺς πολέμους τῶν Διαδόχων καὶ ἡ σατραπεία τῆς Φρυγίας τῆς παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον, παρὰ τὴν μικρότητά της, ἦτο περιζήτητος. Διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου, κυρίως, διεπέρασαν εἰς τὴν Μ. 'Ασίαν τὰ κελτικὰ φῦλα κατὰ τὸν Γ' π.χ. αἰῶνα καὶ οἱ Σταυροφόροι κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, δι' αὐτοῦ δὲ διεπέρασαν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ οἱ Τοῦρκοι πολλὰ ἔτη πρὸ τῆς καταλήψεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὴν στρατηγικὴν ἀξίαν τῆς τοποθεσίας τοῦ Ἑλλησπόντου εἶχον κατανοήσει καὶ οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες, οἵτινες διαρκῶς ἐμερίμνων περὶ τῆς ὀχυρώσεως αὐτοῦ καὶ οἱ Τοῦρκοι μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ πρὸ τῆς ἐφευρέσεως μὲν τῆς πυρίτιδος ἡ κυριαρχία τοῦ Ἑλλησπόντου περιήρχετο συνήθως εἰς τοὺς ἑκάστοτε θαλασσοκρατοῦντας, μετ' αὐτὴν ὅμως ἡ κυριότης αὐτοῦ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ὀχυρότητος τῶν ἑκατέρωθεν αὐτοῦ ἀκτῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ κατέχουσα ἀμφοτέρας τὰς ὄχθας αὐτοῦ Τουρκία ἔχει μεριμνήσει διὰ τὴν ἀνέγερσιν ἀπορθήτων ἐπ' αὐτῶν φρουρίων. Ἡ ὀχύρωσις ὅμως αὕτη τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ ἡ ἀξίωσις τῆς Τουρκίας νὰ ρυθμίζῃ, ὡς αὐτὴ ἤθελε, τὰ τοῦ διάπλου αὐτοῦ προεκάλεσε πολυπλόκους διεθνεῖς συμβάσεις, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν διπλωματικὴν ἱστορίαν τοῦ Ἑλλησπόντου κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας, ἐκτιθεμένην εἰς τὸ ἄρθρον *Δαρδανέλλια* (βλ. λ. ἐν τ. Η', σ. 891 α').

'Εκτὸς ὅμως τῆς σπουδαίας ἐμπορικῆς καὶ στρατηγικῆς σημασίας, τὰς ὁποίας δὲν ἔπαυεν ἀπὸ τῆς προϊστορικῆς ἀκόμη ἐποχῆς νὰ ἔχῃ ὁ Ἑλλήσποντος, καὶ αἵτινες ὑπεδηλώθησαν, ὡς προελέχθη, καὶ εἰς τὰς πρώτας τολμηρὰς τῶν Ἑλλήνων κατὰ θάλασσαν ἐπιχειρήσεις, ἔγινεν οὗτος ἀφορμὴ μὲ τὰ γραφικὰ τοπία του καὶ τοὺς χαρίεντας αἰγιαλούς του νὰ δημιουργηθῶσι καὶ διάφοροι περὶ τὰς ὄχθας του θρῦλοι, ἐκ τῶν ὁποίων διακρίνεται διὰ τὴν χάριν του ὁ ποιητικώτατος θρῦλος τοῦ Λεάνδρου, ὅστις διεπέρα τὸν πορθμὸν κολυμβῶν ἐξ 'Αβύδου εἰς Σηστὸν ἐν καιρῷ νυκτὸς διὰ νὰ συναντᾶται μετὰ τῆς ἐρωμένης του Ἡροῦς, ἱερείας τῆς 'Αρτέμιδος, καὶ ὅστις ἐπνίγη κατὰ μίαν τρικυμιώδη νύκτα, κατὰ τὴν ὁποίαν εἶχε σβεσθῇ ὁ φανὸς τὸν ὁποῖον ἥναπτεν ἡ Ἡρώ, διὰ νὰ ἔχῃ αὐτὸν ὁδηγὸν ὁ Λέανδρος. Ὁ ὡραῖος αὐτὸς θρῦλος ἐνέπνευσεν εἰς τὸν ποιητὴν Μουσαῖον τὸ ὡραῖον ἐπύλλιον «Τὰ καθ' Ἡρὼ καὶ Λέανδρον» καὶ προεκάλεσε τὴν μίμησιν τοῦ τολμηροῦ ἄθλου τοῦ Λεάνδρου ὑπὸ τοῦ λόρδου Βύρωνος, ὅστις ἐπίσης διεπέρασε κολυμβῶν τὸν Ἑλλήσποντον. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— **'Ελλησπόντου ἐπαρχία** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. 'Επὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ὑπῆρχε παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον ρωμαϊκὴ ἐπαρχία τῆς Μ. 'Ασίας, ἡ ὁποία περιελάμβανε τὴν Τρωάδα καὶ τὸ βόρειον μέρος τῆς Μυσίας. ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἑλλησποντοφύλακες (οἱ) *[Ναυτ. Ἱστορ.]*. Προσωνυμία ἥτις εἶχε δοθῇ εἰς τὰ ἀντιτορπιλλικά μας κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους διὰ τήν, παρ' ὅλην τὴν σφοδρότητα τῶν κακοκαιριῶν τοῦ χειμῶνος 1912—1913, διαρκῆ ἐπαγρύπνησιν τοῦ στομίου τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ ἀκαταπόνητον ἀνίχνευσιν τῶν κινήσεων τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Σ. Ε. Λ.

'Ελλὶ-*ντερὲ* *[Γεωγρ.]*. Σπουδαῖος παραπόταμος τοῦ Ἕβρου, πρὸς ὃν συμβάλλει ἐκ δεξιῶν παρὰ τὸ Ταταρ-Παζαρτζίκ. Πηγάζει ἐκ τῶν βορειοδυτικῶν κλιτύων τοῦ ὄρους Δοσπὰτ-ντὰγ καὶ ἔχει μῆκος 70 χλμ. καὶ πλάτος περὶ τὰ 30 μέτρα. —Μ.

'Ελλὶλ-*Ναδὶν*-'*Αχέ*. Ὁ πέμπτος κατὰ σειρὰν βασιλεὺς τῆς Βαβυλωνίας ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Κοσσαίων ἢ Κασσιτῶν, βασιλεύσας περὶ τὸ 1771 π. Χ.

ἐλλιμενίζω, ἀόρ. *ἐνελιμένισα* —*ἐνελιμενίσθην*· ὁδηγῶ, εἰσάγω εἰς τὸν λιμένα, ἄλλως *ἐνορμίζω*· || παθ. *ἐλλιμενίζομαι*· εἰσέρχομαι, εἰσπλέω εἰς τὸν λιμένα, ἄλλως *ἐνορμίζομαι*.

ἐλλιμένιον (τὸ) *['Αρχ.]*. Φόρος εἰς πλείστας ἀρχαίας ἑλληνικὰς πόλεις ἐπὶ τῶν εἰσαγομένων καὶ ἐξαγομένων ἐν τῷ λιμένι ἐμπορευμάτων, ἤ, κατά τινας, δικαίωμα ἐλλιμενισμοῦ τῶν πλοίων. Ὁ φόρος οὗτος, ἑνιαῖος δι' ἅπαντα τὰ προϊόντα, σχεδὸν πάντοτε ἦτο χρηματικός, ἀποκλειομένης τῆς εἰς εἶδος πληρωμῆς, ἀναλόγως δὲ τοῦ εἰσπραττομένου ποσοστοῦ ἐπὶ τῆς ἀξίας τοῦ ἐμπορεύματος, ἐκαλεῖτο οὗτος *δεκάτη, εἰκοστή, πεντηκοστὴ* κλπ. 'Ελλιμένιον μαρτυρεῖται ἐν 'Αθήναις, Κνίδῳ, Δήλῳ, ἐν Βηρυττῷ ὡς τριακοστή, καὶ ἐν Γόρτυνι, Λάππᾳ, Πρασιαῖς τῆς Κρήτης καὶ Ρόδῳ. Περὶ τοῦ ὁλικοῦ ποσοῦ τοῦ φόρου τούτου, εἰσπραττομένου παρ' ἑκάστης πολιτείας, δὲν γνωρίζομεν πολλά· ὁ Πολύβιος (ΛΑ', 7,12) μαρτυρεῖ ὅτι ἡ Ρόδος εἰσέπραττεν 100 μυριάδας δραχμῶν ἐτησίως, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς Δήλου εἰς ἐλεύθερον λιμένα τὸ ποσὸν τοῦτο ὑπεβιβάσθη εἰς 15 μυριάδας δραχμῶν. Οἱ ἐπὶ τοῦ ἐλλιμενίου ὑπάλληλοι ἐκαλοῦντο *ἐλλιμενισταὶ* ἢ *ἐν τοῖς λιμέσι τελῶναι*. 'Ατέλεια εἰσαγωγῆς ἢ ἐξαγωγῆς ἐμπορευμάτων ἐχορηγεῖτο σπανίως καὶ μόνον εἰς μεμονωμένους ἰδιώτας. Π. Ν. Π.

ἐλλιμένιος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐν τῷ λιμένι, ὁ ἐλλιμενισμένος· || τὸ *ἐλλιμένιον* (βλ. λ.)· ὁ λιμενικὸς φόρος.

ἐλλιμένισις, —*εως* (ἡ)· εἴσοδος, καταφυγὴ εἰς ὅρμον, εἰς λιμένα: «ὅρμος ἀνεπιτήδειος εἰς ἐλλιμένισιν».

— *[Ναυτ. Δικ.]* Κατὰ τὴν *ἐλλιμένισιν*, ἤτοι τὴν εἰς λιμένα ἀσφαλῆ ἀγκυροβολίαν τοῦ πλοίου, ἐπιβάλλεται ἐκ τοῦ νόμου εἰς τὸν πλοίαρχον ἡ ὑποχρέωσις νὰ εὑρίσκεται προσωπικῶς ἐπὶ τοῦ πλοίου ('Εμπορ. νόμος, ἄρθρ. 316). Ἡ ὑποχρέωσις αὕτη ἐπιβάλλεται ὄχι μόνον κατὰ τὴν εἴσοδον ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἔξοδον ἐκ τοῦ λιμένος, ποταμοῦ, κόλπου ἢ ὅρμου τινός. Ὁσάκις κανονισμός τις ἐπιβάλλει εἰς τὸν πλοίαρχον, εἰσερχόμενον εἰς λιμένα τινά, νὰ λαμβάνῃ τὴν θέσιν, ἣν θὰ τῷ ὑποδείξῃ ὁ λιμενάρχης, ἀναλόγως τοῦ εἴδους ἐργασίας δι' ἣν τὸ πλοῖον εἰσέρχεται εἰς τὸν λιμένα, ὁ πλοίαρχος ὑποχρεοῦται ὄχι μόνον νὰ εἰδοποιῇ τὴν λιμενικὴν ἀρχὴν περὶ τῆς ἀφίξεως, ἀλλὰ καὶ νὰ καθιστᾷ γνωστὸν εἰς αὐτὴν καὶ τὸ εἶδος τῆς ἐργασίας διὰ τὴν ὁποίαν εἰσέρχεται. Π. ΠΑΠΑΦΩΤΕΙΝΟΣ

ἐλλιμενισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐλλιμενίζειν, εἰς λιμένα καταφυγὴ ἢ παραμονή.

ἐλλιμενιστὴς (ὁ) (Ellimenistes) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ρυγχοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς κανθάρους μὲ σῶμα βραχύ, ἀπεστρογγυλωμένον, ὑπὸ λεπτῶν καὶ σκληρῶν λεπίων κεκαλυμμένον, μὲ ρύγχος ἰσχυρὸν καὶ λεπτὰς ἐπιμήκεις κεραίας. Γνωστὰ 12 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν 'Αφρικήν. Δ. Ν. Π.

ἐλλιμνάζω· ἐπὶ ποταμοῦ, μεταβάλλομαι εἰς λίμνην, πλημμυρῶ.

ἐλλιμνασμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐλλιμνάζειν, μεταβολὴ εἰς λίμνην, πλήμμυρα.

Ἑλλὶν (Hellin) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας, πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας 'Αλμπαθέτε. Κάτ. 10.967. Κεῖται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Τσιντσίλλια-Καρταχένα. Εἶναι κέντρον ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου οἴνων. Εἴκοσι χιλιόμετρα μακρὰν αὐτῆς εὑρίσκονται τὰ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἤδη τῶν Ρωμαίων πλούσια θειωρυχεῖα. —Μ.

Ἔλλιοτ (Elliot), ***Γκρέϊς-Ντάλρυμπλ.*** 'Αγγλίς, διάσημος ἐρωμένη τοῦ Γεωργίου Δ', ὅτε οὗτος ἦτο εἰσέτι πρίγκηψ τῆς Οὐαλλίας. Ἦτο θυγάτηρ τοῦ Χιοῦ Ντάλρυμπλ, δικηγόρου ἐν 'Εδιμβούργῳ, καὶ ἐκπαιδευθεῖσα ἐν Γαλλίᾳ ἐνυμφεύθη τῷ 1771 τὸν Ἰωάννην Ἔλλιοτ, ὃν διεζεύχθη τῷ 1774. Τῷ 1782 ἔφερεν εἰς φῶς θυγατέρα, ἧς ὁ πρίγκιψ τῆς Οὐαλλίας ἐδήλωσεν ὅτι εἶναι πατήρ. 'Ακολούθως μετέβη εἰς Γαλλίαν καὶ ἐγένετο ἐρωμένη τοῦ δουκὸς τῆς 'Ορλεάνης, παραμείνασα ἐν Παρισίοις ὁλόκληρον τὴν περίοδον τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ὅπου καὶ τὴν ἐπεσκέφθη ἐπανειλημμένως ἡ θυγάτηρ της, ἥτις ἀνετρέφετο παρὰ τῆς οἰκογενείας τοῦ λόρδου Κολμόντελυ, καὶ ἐνυμφεύθη τῷ 1808 τὸν λόρδον Κάρολον Μπέντιγκ. 'Απέθανε πλησίον τῶν Σεβρῶν τῷ 1823, ἀφήσασα περιεργότατα ἀπομνημονεύματα διὰ τὴν ζωήν της κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν, ἅτινα ἐδημοσιεύθησαν τῷ 1859 παρὰ τοῦ Ριχάρδου Μπέντλεϋ. Ν. Ι. Θ.

— **Ἔλλιοτ** (Elliot), ***'Εμπένεζερ.*** Βρεττανὸς ποιητὴς γνωστὸς ὡς «στιχουργὸς τοῦ νόμου τοῦ ἀραβοσίτου» (Corn law rhymer). 'Εγενήθη ἐν Μάλμπορω τοῦ Γιορκσάϊαρ τῷ 1781 καὶ ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐμπόριον τοῦ σιδήρου. 'Αποδίδων τὴν καταστροφὴν τοῦ πατρός του, ἐμπόρου ἐπίσης, καὶ τὰς ἰδίας του ἀπωλείας εἰς τὸν φόρον τοῦ ἄρτου, περιέγραψε μὲ δριμεῖαν γλῶσσαν καὶ μὲ βαθὺ αἴσθημα τὰς στερήσεις τῶν πτωχῶν ἐκ τῶν νόμων τῆς φορολογίας τοῦ ἀραβοσίτου. Ὁ ὕμνος του, ὅστις ἀρχίζει: «Πότε θὰ σώσῃς Κύριε τὸν λαόν σου;», ψάλλεται καὶ σήμερον ἀκόμη. 'Απέθανε τῷ 1849 ἐν Γκρέϊτ Χοῦχτον. Ν. Ι. Θ.

'Εμπένεζερ Ἔλλιοτ.

— **Ἔλλιοτ** (Elliot), *σὲρ* ***Ἑρρῖκος-Γεώργιος.*** Ἄγγλος διπλωμάτης. Ἤρξατο τὴν σταδιοδρομίαν του ὡς ὑπασπιστὴς καὶ ἰδιαίτερος γραμματεὺς τοῦ κυβερνήτου τῆς Τασμανίας (1836—1839). Τῷ 1840 εἰσῆλθεν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν 'Εξωτερικῶν καὶ ἐτοποθετήθη ἀκόλουθος τῆς ἐν Πετρουπόλει ἀγγλικῆς πρεσβείας καὶ τῷ 1841 μετετέθη ὡς γραμματεὺς εἰς τὴν πρεσβείαν τῆς Χάγης. Τῷ 1853 μετετέθη εἰς Βιέννην καὶ τῷ 1858 διωρίσθη πρεσβευτὴς ἐν Κοπεγχάγῃ. Τῷ 1859 ἀπεστάλη εἰς Νεάπολιν, ἵνα συγχαρῇ ἐκ μέρους τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως τὸν βασιλέα Φραγκῖσκον ἐπὶ τῇ ἀναρρήσει του εἰς τὸν θρόνον τῆς Νεαπόλεως, ἐγκατέλειψε δὲ τὴν Ἰταλίαν μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ Γαριβάλδη καὶ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Φραγκίσκου. Τῷ 1862 ἦλθεν εἰς Ἑλλάδα μὲ τὴν εἰδικὴν ἀποστολήν, ὅπως προσπαθήσῃ καὶ πείσῃ τὸν βασιλέα Ὄθωνα νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ Σύνταγμα. Τέσσαρας μῆνας μετὰ τὴν ἐξ Ἑλλάδος ἀναχώρησιν τοῦ σὲρ Ἔλλιοτ ὁ Ὄθων ἐξεθρονίσθη. Κατὰ Δεκέμβριον τοῦ ἰδίου ἔτους ἀπεστάλη ἐκ νέου εἰς Ἑλλάδα, ἵνα ἀνακοινώσῃ πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν ὅτι δὲν ἤθελεν ἐπιτραπῇ εἰς τὸν πρίγκιπα 'Αλβέρτον νὰ δεχθῇ τὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ὅτι, ἐὰν ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἤθελεν ἐκλέξει βασιλέα διατεθειμένον νὰ διατηρήσῃ φιλικὰς σχέσεις μετὰ τῆς Τουρκίας, ἡ 'Αγγλία θὰ ἦτο διατεθειμένη νὰ ἐκχωρήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰς Ἰονίους νήσους καὶ συστήσῃ εἰς τὴν Τουρκίαν νὰ παραδώσῃ τὴν Θεσσαλίαν καὶ Ἤπειρον. Τὸν 'Οκτώβριον τοῦ 1863 ὁ σὲρ Ἑρρῖκος Ἔλλιοτ ἐτοποθετήθη πρεσβευτὴς ἐν Τουρίνῳ, ὅπερ ἦτο τότε ἕδρα τῆς ἰταλικῆς κυβερνήσεως. Τῷ 1867 διωρίσθη πρεσβευτὴς ἐν Κωνσταντινουπόλει. 'Αντιπροσώπευσε τῷ 1869 τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν κατὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ ἀνοίγματος τῆς διώρυγος τοῦ Σουὲζ καὶ τῷ 1877 διωρίσθη πρεσβευτὴς ἐν Βιέννῃ, ἀποσυρθεὶς τελειωτικῶς τῆς διπλωματικῆς ὑπηρεσίας τῷ 1884. 'Απέθανε τῷ 1907. Ν. Ι. Θ.

— **Ἔλλιοτ** (Elliot), *σὲρ* ***Ἑρρῖκος-Μήρς.*** Ἄγγλος ἱστορικὸς καὶ ἀνώτερος ὑπάλληλος τῆς ἑταιρείας τῶν 'Ινδιῶν, γεννηθεὶς ἐν Λονδίνῳ τῷ 1808 καὶ θανὼν ἐν τῷ ἀκρωτηρίῳ τῆς Καλῆς 'Ελπίδος τῷ 1853. Προσέφερε μεγάλας ὑπηρεσίας κατὰ τὸν πόλεμον τῶν Σὶχ καὶ κατὰ τὰς σχετικὰς διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ Παντζὰπ καὶ Γκουτζεράτ. 'Εκ τῶν ἔργων του τὰ σπουδαιότερα εἶναι: τὸ «Λεξιλόγιον τῶν δικαστικῶν καὶ οἰκονομικῶν ὅρων», «Βιβλιογραφικὸς κατάλογος τῶν Μωαμεθανῶν ἱστορικῶν τῶν 'Ινδιῶν», τοῦ ὁποίου δὲν ἐπρόλαβε νὰ ἐκδώσῃ εἰμὴ τὸν πρῶτον τόμον. Τὰ τελευταῖα δύο ἔργα του: ἡ «Ἱστορία τῶν 'Ινδιῶν ὡς τὴν ἀφηγοῦνται οἱ 'Ινδοὶ ἱστορικοὶ» (1886) καὶ «Αἱ φυλαὶ τῶν Βορειοδυτικῶν ἐπαρχιῶν τῶν 'Ινδιῶν», εἶναι μεγάλης ἀξίας.

— **Ἔλλιοτ** (Elliot), ***'Ιωάννα.*** Σκωτὶς συνθέτρια ᾀσμάτων. 'Εγεννήθη τῷ 1727, ἦτο θυγάτηρ τοῦ σὲρ Γιλβέρτου Ἔλλιοτ, κόμητος τοῦ Μίντο, καὶ κατέστη διάσημος διὰ τὸ ᾆσμά της «Τὰ ἄνθη τοῦ δάσους», τὸ ὁποῖον ὁ σὲρ Γουῶλτερ Σκὼττ περιέλαβε τῷ 1802 εἰς τὴν Σκωτικὴν συλλογήν. 'Απέθανεν ἐν 'Εδιμβούργῳ τῷ 1805. Ν. Ι. Θ.

Digitized by Google

— **Ἔλλιοτ** (Elliot), ***Ἰωάννης.*** Βρεττανὸς ναυτικός. Υἱὸς τοῦ Γιλβέρτου Ἔλλιοτ, Σκώτου δικαστοῦ, εἰσελθὼν εἰς τὴν ναυτικὴν ὑπηρεσίαν τῷ 1758 ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὸν Χώκυ καὶ Ἄνσον. Διεκρίθη τῷ 1760 ἔξωθι τῶν ἰρλανδικῶν ἀκτῶν κατὰ τὴν σύλληψιν τριῶν γαλλικῶν πλοίων. Τῷ 1779 ἐξέπλευσεν ὑπὸ τὸν Ρόντνεϋ εἰς Γιβραλτὰρ καὶ διεκρίθη εἰς τὸν Ἅγιον Βικέντιον. Ἀπὸ τοῦ 1786 μέχρι τοῦ 1789 ἦτο διοικητὴς τοῦ Νιοῦ-Φάουντλαντ καὶ ἐπροβιβάσθη εἰς ναύαρχον τῷ 1795, ὁπότε καὶ ἀπεσύρθη τῆς ὑπηρεσίας θανὼν τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1808. Ν. Ι. Θ.

— **Ἔλλιοτ** (Elliot), *σὲρ* ***Φράντσις-Ἐδμόνδος-Οὔγος.*** Ἄγγλος διπλωμάτης. Ἐγεννήθη ἐν Χάγκ τὸν Μάρτιον τοῦ 1851. Ἐνυμφεύθη τὴν Ἑρριέτταν-Αὐγούσταν Μαίη, θυγατέρα τοῦ σὲρ Φ. Κλάαρ Φόρντ, ἐξ ἧς ἀπέκτησε τέσσαρας θυγατέρας. Ἐξεπαιδεύθη εἰς τὰ κολλέγια τοῦ Ἤτον καὶ Μπάλλιολ τῆς Ὀξφόρδης. Εἰς τὴν διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν εἰσῆλθε τῷ 1874, διορισθεὶς ἀκόλουθος εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγγλικὴν πρεσβείαν. Τῷ 1878 διωρίσθη τρίτος γραμματεὺς εἰς τὴν ἐν Βιέννῃ πρεσβείαν, προβιβασθεὶς τῷ 1879 εἰς δεύτερον καὶ μετατεθεὶς εἰς Ρίον Ἰανέϊρον. Ἀκολούθως ἐτοποθετήθη εἰς Στοκχόλμην (1881), Λισσαβῶνα (1883), Κάϊρον (1884) καὶ Παρισίους (1885). Τῷ 1890 ἐπροβιβάσθη εἰς πρῶτον γραμματέα τῆς ἐν Ἀθήναις πρεσβείας. Τῷ 1895 ἐτοποθετήθη ὡς διπλωματικὸς πράκτωρ καὶ γενικὸς πρόξενος ἐν Σόφιᾳ. Τὸ 1903 διωρίσθη πρεσβευτὴς ἐν Ἀθήναις, ὅπου παρέμεινε μέχρι τοῦ 1917. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο, καὶ ἰδίως τὰ ἔτη 1914—1917 τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ὁ σὲρ Φράντσις Ἔλλιοτ ἔπαιξε σπουδαιότατον ρόλον ἐν Ἀθοναις. Ἡ Ἑλλὰς διήνυε δύσκολον ἐσωτερικῆς διαμάχης περίοδον καὶ ὁ ὁ σὲρ Φράντσις Ἔλλιοτ ἐπέδειξε κατ' αὐτὴν μετριοπάθειαν καὶ σύνεσιν σπανίαν, ἀποφεύγων ἐπιμελῶς τὰς ἀκρότητας καὶ ἐπιδιώκων τὴν ἔξοδον τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς οὐδετερότητος διὰ τῆς φιλικῆς ὁδοῦ. Αἱ ἑλληνικαὶ ἐφημερίδες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης γέμουν συνεντεύξεων αὐτοῦ, διακρινομένων διὰ τὴν ἐγκράτειαν τῆς γλώσσης, τὴν διπλωματικὴν περίνοιαν καὶ τὴν εἰλικρινῆ φιλελληνικότητα τοῦ ἀνδρός. Μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, κατὰ Μάϊον τοῦ 1917, ἀνεκλήθη εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν, ὑπηρετήσας εἰς τὸ τμῆμα τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων. Προσωπικῶς ἀφῆκεν ἐν Ἀθήναις τὰς καλυτέρας ἀναμνήσεις διὰ τὴν εὐγένειαν καὶ τὴν πρᾳότητα τοῦ ἤθους. Ἀπεσύρθη τῆς διπλωματικῆς ὑπηρεσίας τῷ 1919 καὶ παραμένει ἔκτοτε ἐν Κάνναις τῆς Γαλλίας. Ν. Ι. Θ.

ἐλλιπὴς (ὁ, ἡ),—ἐς (τό)· ὁ ἔχων ἐλλείψεις, ὁ μὴ πλήρης, ὁ μὴ ἄρτιος, ἀτελής, ἐλαττωματικός: «τὸ δὲ δεῖπνον ἐντελὲς καὶ μηδὲν ἐλλιπές» || ἀτελής, καθυστερῶν, ἐνδεής: «ἰατρὸς—, δικηγόρος ἐλλιποῦς μορφώσεως», «ἡ γλῶσσα,—ὁ λόγος—, ἡ περιγραφὴ εἶναι πολλαχῶς ἐλλιπής».—Ἐπίρρ. ***ἐλλιπῶς.***

— **ἐλλιπῆ ῥήματα** *[Γραμμ.]*· βλ. *ἐλλειπτικά.*

— **ἐλλιπὴς ἀριθμὸς** *[Μαθ.]*. Θετικός τις καὶ ἀκέραιος ἀριθμὸς καλεῖται *ἐλλιπής*, ὅταν τὸ ἄθροισμα τῶν διαιρετῶν αὐτοῦ εἶναι μικρότερον τοῦ ἀριθμοῦ τούτου, ὡς π.χ. ὁ 8 καλεῖται ἐλλιπής, διότι τὸ ἄθροισμα τῶν διαιρετῶν αὐτοῦ εἶναι 1+2+4=7. Α. Μ.

ἐλλιποσύμφωνον (τό). Εἶδος αἰνίγματος, ἐκ τῶν εὐχρήστων εἰς τὰ λαϊκὰ καὶ τὰ παιδικὰ περιοδικὰ πνευματικῶν ἀσκήσεων· συνίσταται συνήθως ἐκ φράσεώς τινος ἢ ῥητοῦ ἢ παροιμίας, ὧν αἱ λέξεις γράφονται μόνον διὰ τῶν φωνηέντων, παραλειπομένων τῶν συμφώνων, ἅτινα ὁ λύτης καλεῖται ν' ἀνεύρῃ, ἵνα συμπληρώσῃ τάς τε λέξεις καὶ τὴν φράσιν. Πρὸς εὐκολίαν του μάλιστα εἴς τινα τῶν ἐλλιποσυμφώνων τὴν θέσιν τῶν ἐλλειπόντων συμφώνων καταλαμβάνουν ἀστερίσκοι. Παραδείγματα: έου ὁ εὸ=Σέβου τὸν Θεόν. **ό*ου *εί*ου=χρόνου φείδου. Σ. Γ. Σ.

ἐλλιπτόσωμος (ὁ) (Elliptosomus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν σαρκοφάγων τῆς οἰκογενείας τῶν *λοροκκηρινιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον γνωστὸν εἶδος ἰθαγενὲς τῶν Μαδέρων νήσων καὶ διακρινόμενον διὰ τὸ ἐπίμηκες σῶμά του, τὸν φαιομελανὸν μὲ λευκὰς λεπτὰς γραμμώσεις χρωματισμόν του καὶ τὰς λεπτὰς πολυαρθρωτὰς κεραίας του, αἵτινες κοσμοῦνται ὑπὸ λεπτῶν μακρῶν τριχῶν ἐν εἴδει θυσάνου. Δ. Ν. Π.

Ἔλλις (Ellis), ***Ἀλέξανδρος-Ἰωάννης.*** Ἄγγλος φιλόλογος, μαθηματικός, μουσικὸς καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Χόξτον τῷ 1814. Ἐξεπαιδεύθη εἰς τὰ κολλέγια Σριούσμπερυ, Ἤτον, καὶ Τρίνιτυ τοῦ Καίμπριτζ καὶ ἔλαβε δίπλωμα τιμητικὸν τῶν ἀνωτέρων μαθηματικῶν. Ὁ Ἔλλις ἦτο ὁ πρῶτος ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅστις μετέβαλε τὴν σπουδὴν τοῦ φωνητικοῦ κλάδου τῆς γλωσσολογίας εἰς ἐπιστήμην. Τὸ σπουδαιότερον ἔργον του, εἰς τὸ ὁποῖον ἀφιέρωσε τὸ μέγιστον μέρος τῆς ζωῆς του, εἶναι: «Ἐπὶ τῆς ἀρχαίας ἀγγλικῆς προφορᾶς μετ' εἰδικῆς συσχετίσεως της πρὸς τὸν Σαίκσπηρ καὶ τὸν Σῶσερ» (On Early English Pronunciation, with reference to Shakespeare and Chaucer, 1869—1889). Τὸ ἔργον τοῦτο ἀποτελεῖται ἀπὸ πέντε μέρη, εἰς ἃ ὁ Ἔλλις ἐσκόπευε νὰ προσθέσῃ καὶ ἕκτον, περιλαμβάνον τὸ συμπέρασμα τοῦ ὅλου ἔργου μετ' ἀντικρούσεως τῶν ἀπόψεων καὶ ἐπικρίσεων τῶν ἄλλων ἐπὶ τοῦ ἰδίου πεδίου ἐρευνητῶν καὶ μετὰ πλήρους πίνακος τῶν περιεχομένων, ἀλλ' ἡ φιλάσθενος κρᾶσίς του δὲν τοῦ ἐπέτρεψε νὰ ἐκτελέσῃ τὸν σκοπόν του. Ἐπὶ μακρὸν εἶχε συνεργασθῆ μετὰ τοῦ Ἰσαὰκ Πίτμαν, ὅπως ἀναμορφώσῃ τὴν προφορὰν τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης, καὶ ἐδημοσίευσε τὰ ἔργα: «Σχέδιον διὰ Φωνοτυπίαν καὶ Φωνογραφίαν» (1845) καὶ «Σχέδιον διὰ τὴν φωνητικὴν ὀρθογραφίαν» (1848). Μετέφρασε μετὰ σημαντικῶν προσθηκῶν τὸ ἔργον τοῦ Χέλμχολτζ «Ἡ ἐκ τῶν γλωσσικῶν φθόγγων αἴσθησις ὡς φυσιολογικὴ βάσις τῆς θεωρίας τῆς μουσικῆς». Συνέγραψεν ὡσαύτως πλεῖστα μικροτέρας σημασίας ἔργα, σχετιζόμενα κυρίως μὲ τὸ εὐνοούμενον θέμα του τῆς φωνητικῆς γλωσσολογίας. Ἀπέθανεν ἐν Λονδίνῳ τῷ 1890. Ν. Ι. Θ.

— **Ἔλλις** (Ellis), ***Ροβέρτος.*** Ἄγγλος λόγιος, γεννηθεὶς τῷ 1820. Ἐξεπαιδεύθη ἐν Καίμπριτζ καὶ εἰσῆλθεν εἰς μοναχικὸν τάγμα τῷ 1845. Ἠσχολήθη μὲ τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν τοῦ Περού, δημοσιεύσας τῷ 1875 τὰ «Peruvia Scythica» καὶ μὲ τὴν γλῶσσαν τῶν Βάσκων, δημοσιεύσας τῷ 1866 τὸ βίβλίον «Πηγαὶ τῆς Ἐτρουσκικῆς καὶ Βασκικῆς γλώσσης» (Sources of the Etruscan and Basque Languages). Ἐπίσης ἐξέδωκε τὰς μελέτας: «Συμβολαὶ εἰς τὴν ἐθνογραφίαν τῆς Ἰταλίας καὶ Ἑλλάδος» (Contributions of the Ethnography of Italy and Greece 1885) «Ἔρευνα περὶ τῶν ἀρχαίων ὁδῶν μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Γαλατίας» (An Inquiry into the Ancient Routes between Italy and Gaul. 1867), «Αἱ ἀσιατικαὶ συγγένειαι τῶν ἀρχαίων Ἰταλῶν» (The Asiatic Affinities of the old Italians 1870), «Περὶ τῶν ἀριθμῶν ὡς σημείων τῆς ἀρχεγόνου μονάδος ἐν τῇ ἀνθρωπότητι» (On Numerals as Signs of Primeval Unity among Mankind, 1873) κ.λ.π. Ν. Ι. Θ.

— **Ἔλλις** (Ellis), ***Ρόμπινσον.*** Ἄγγλος φιλόλογος, γεννηθεὶς ἐν Μπάρμιγκ, πλησίον τῆς Μαιηντστόουν τῷ 1834. Ἐξεπαιδεύθη εἰς τὰ κολλέγια Ἐλισάβετ, Γκέρνση Ράγκμπάϊ καὶ τὸ Μπάλλιολ τῆς Ὀξφόρδης. Τῷ 1858 διωρίσθη μέλος τοῦ κολλεγίου «Τρίνιτυ» τῆς Ὀξφόρδης καὶ τῷ 1870 καθηγητὴς τῶν λατινικῶν ἐν τῷ πανεπιστημιακῷ κολλεγίῳ τοῦ Λονδίνου. Τῷ 1876 ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ὀξφόρδην, ὅπου μετά τινα ἔτη διωρίσθη καθηγητὴς τῶν λατινικῶν. Ἡ κυρία ἐργασία του εἶναι ἡ ἐπὶ τοῦ ἔργου τοῦ Λατίνου ποιητοῦ Κατούλου, ἣν ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ 1859. Τὰ πρῶτά του «Σχόλια εἰς τὸν Κάτουλον», δημοσιευθέντα τῷ 1876, προεκάλεσαν μέγα ἐνδιαφέρον. Τῷ 1889 ἐξέδωκε ταῦτα εἰς δευτέραν ἐπηυξημένην ἔκδοσιν, ἥτις ἔθεσε τὸν συγγραφέα εἰς τὴν πρώτην σειρὰν τῶν αὐθεντικῶν ἑρμηνευτῶν τοῦ Κατούλου. Συνεπλήρωσε τὴν κριτικήν του ἐργασίαν μὲ τὴν μετάφρασιν τῶν ποιημάτων τοῦ Κατούλου ἀκολουθήσας τὸ μέτρον τοῦ πρωτοτύπου. Ἡ μετάφρασις ἐδημοσιεύθη τῷ 1871 ἀφιερωθεῖσα εἰς τὸν Τέννυσον. Ὁ Ἔλλις ἠσχολήθη καὶ μὲ τὸν Λατῖνον ἀστρονομικὸν ποιητὴν Μανίλλιον. Τῷ 1891 ἐδημοσίευσε τὰς «Μανιλλιακὰς νύκτας» (Noctes Manilianae). Ἐπίσης ἠσχολήθη καὶ μὲ τοὺς συγγραφεῖς Ἀβιανόν, Βελλήϊον, Παρτέκουλον καὶ τὸν Χριστιανὸν ποιητὴν Ὀρέντιον, οὗτινος τὸ ἔργον ἐξέδωκε διὰ τὸ «Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum» τῆς Βιέννης. Ἐξέδωκεν ὡσαύτως τὴν «Αἴτναν» τοῦ νεωτέρου Λουκιλίου, καὶ συνειργάσθη εἰς τὰ «Anecdota Oxoniensia». Τῷ 1907 ἐξέδωκε τὸν «Appendix Vergiliana» καὶ τῷ 1908 τὸν «Annalist Licinianus». Ν.Ι.Θ.

Ἔλλις ***νῆσοι*** (Ellice Islands ἢ Ellice Lagoon Islands) *[Γεωγρ.]*. Ἀρχιπέλαγος τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ, κείμενον πρὸς ἀνατολὰς τῆς Νέας Γουϊνέας καὶ πρὸς νότον τῶν νήσων Τζίλμπερτ. Ἀποτελεῖται ἀπὸ πλῆθος μικρῶν κοραλλιογενῶν νήσων, αἵτινες ἔχουν ὅλαι ὁμοῦ ἔκτασιν 36 τετρ. χιλ. καὶ 3.500 κατοίκους. Αἱ νῆσοι αὗται ἀνεκαλύφθησαν τῷ 1819, τῷ δὲ 1892 ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν ἀγγλικὴν προστασίαν· τῷ 1915 μετεβλήθησαν εἰς ἀγγλικὴν ἀποικίαν. Εἶναι κατάφυτοι ἀπὸ φοίνικας, τὸ δὲ κυριώτερον αὐτῶν προϊὸν εἶναι τὸ φοινικέλαιον.—Μ.

ἐλλισία (ἡ) (Ellisia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδροφυλλιδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἀνεπτυγμένας, ἰθαγενεῖς τῶν βορείων χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

ἐλλισιέλλα (ἡ) (Ellisiella) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγαρικιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ζῶντα παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων φυτῶν καὶ ἰδίως τοῦ σόργου. Δ. Ν. Π.

ἐλλισιόφυλλον (τὸ) (Ellissiophyllum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδροφυλλιδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτας πόας μὲ μικρότατα λευκὰ ἄνθη κατὰ κῦμα. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Ἰαπωνίας. Δ. Ν. Π.

Ἔλλισσεν (Ellissen), ***Ἀδόλφος.*** Γερμανὸς φιλόλογος καὶ πολιτικὸς (1815—1872). Ἐσπούδασεν ἰατρικήν, ἱστορίαν καὶ φιλολογίαν, ὡς καὶ ἀρχαίας καὶ νεωτέρας γλώσσας, κυρίως δὲ τὰς ἀσιατικάς. Ἐταξίδευσε τῷ 1836 εἰς Παρισίους διὰ τὴν μελέτην τῶν ἐκεῖ εὑρισκομένων κινεζικῶν θησαυρῶν καὶ τῷ 1837—1838 εἰς Ἑλλάδα. Μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς Γερμανίαν ἐξέδωκε τὴν συλλογήν: «Ἄνθη τεΐου καὶ ἀσφοδέλου» (1840), ἔμμετρον παράφρασιν κινεζικῶν καὶ νεοελληνικῶν ποιημάτων. Ἐκτὸς τούτου ἐξέδωκεν ἀκόμη μετάφρασιν τοῦ «Πνεύματος τῶν νόμων» τοῦ Μοντεσκιὲ (1843—1844), «Ἐκλογὴν ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Βολταίρου» (1844—1846), τὸ ἑλληνικῆς ὑποθέσεως μεσαιωνικὸν ποίημα «Ὁ γέρων ἱππότης» (1846), τὴν σπουδαίαν συμβολὴν εἰς τὴν μεσαιωνικὴν ἱστορίαν τῶν Ἀθηνῶν: «Μιχαὴλ Ἀκομινᾶτος, ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν» (1846), «Συμβολὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀθηνῶν μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς αὐτοτελείας των» (1848) καὶ τέλος «Ἀνάλεκτα ἐκ τῆς μεσαιωνικῆς καὶ τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας» (1855—1862, εἰς 5 τόμους). Ὁ Ἔλλισσεν διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1847 βιβλιοθηκάριος ἐν Γκαίττινγκεν καὶ ἐξελέγη ἀπὸ τοῦ 1849 ἐπανειλημμένως βουλευτής.

Ἐλλιτσποὺρ ἢ **Ἰλλιτσποὺρ** (Ellichpur, Ellitschpur ἢ Illichpur, Ilitschpur) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν, ἐν ταῖς κεντρικαῖς ἐπαρχίαις καὶ τῷ διαμερίσματι Ἀμράοκ τοῦ Μπεράρ. Κάτοικοι 23899. Κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα ἐθεωρεῖτο μία τῶν ἀξιολογωτέρων πόλεων τοῦ Ντεκάν, περιελθοῦσα ἀλληλοδιαδόχως ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Μωαμεθανῶν καὶ τῶν Ἰνδῶν. Διετέλεσε πρωτεύουσα τοῦ Μπεράρ μέχρι τῆς καταλήψεως ὑπὸ τῶν Μογγόλων καὶ περιέχει ἀρκετὰ ἀρχαῖα κτίρια. Διεξάγει ἀκμαῖον ἐμπόριον βάμβακος καὶ δασικῶν προϊόντων. —Μ.

ἐλλιωτία (ἡ) (Elliotia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρικοειδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῆς νοτίου Ἀμερικῆς καὶ τῆς Ἰαπωνίας. Δ. Ν. Π.

Ἑλλὸ (Hellot), ***Ἰωάννης.*** Γάλλος χημικὸς (1685—1766). Διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1735 μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν τῶν Παρισίων καὶ τῆς Βασιλικῆς ἑταιρείας τοῦ Λονδίνου. Εἰργάσθη εἰδικώτερον ἐπὶ τοῦ ψευδαργύρου, ὁ ὁποῖος ἐθεωρεῖτο τὴν ἐποχὴν ἐκείνην σύνθετον σῶμα, ἐπὶ τῶν διαφόρων τρόπων παρασκευῆς τοῦ φωσφόρου κλπ. Ἐχρημάτισεν ἐπιθεωρητὴς τῶν βαφείων τοῦ κράτους. Συνέγραψεν: «Ὁ τρόπος τῆς βαφῆς τοῦ ἐρίου καὶ τῶν μαλλίνων ὑφασμάτων» (1750—1772) κλπ. Ὁ Ἑλλὸ διεκρίθη καὶ διὰ καθαρῶς φιλολογικὴν ἀρθογραφίαν. ΑΝ. Δ.

ἐλλόβιον (τὸ) *['Αρχ.]*· κόσμημα τοῦ ὠτός, κρεμώμενον ἐκ δακτυλίου διερχομένου δι' ὀπῆς ἐπὶ τοῦ λοβοῦ τοῦ ὠτός.

ἐλλοβόκαρπα (τὰ) *[Βοτ.]*. Κατηγορία φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*. Τὰ ἐλλοβόκαρπα ἢ *χεδροπὰ* περιλαμβάνουσι πλείστας ὅσας οἰκογενείας καὶ εἶναι πόαι ἐτήσιαι ἢ πολυετεῖς ἢ φρύγανα ἢ θάμνοι ἢ καὶ δενδρύλλια ἀναρριχώμενα ἢ εὐθυτενῆ, ποικίλως χρήσιμα ὡς βαφικά, δασικά, δεψικά, καρποφόρα, κομμιοφόρα, κοσμητικά, κτηνοτροφικά, λαχανικά, μυρεψικά, ὀσπριώδη, φαρμακευτικὰ κτλ.

Γνωστότερα γένη εἶναι τὰ ἑξῆς: *ἀδενόκαρπος* (Adenocarpus), *ἀδεσμία* (Adesmia), *αἱματόξυλον* (Haematoxylon), *ἀκακία* (Acacia), *ἁλιμόδενδρον* (Halimodendron), *ἄμορφος* (Amorphus), *ἀνάγυρις* (Anagyris), *ἄνδιρα* (Andira), *ἀνθυλλὶς* (Anthyllis), *ἄπιος* (Apios), *ἄρραχις* (Arrachis), *ἀσπάλαθος* (Calycotomus), *ἀστράγαλος* (Astragalus), *βάπτουσα* (Baptisia), *βίκος* (Vicia), *βοανδζία* (Voandzia), *βρυέβενος* (Brya), *γαλάγουσα* (Galega), *γλεδισχία* (Gleidischia), *γλυκεῖα* (Glycea), *γλυκύρριζα* (Glycirihza), *γυμνόκλαδος* (Gymnocladus), *δέσμωμα* (Desmodium), *δόλιχος* (Dolichos), *δορύκνιον* (Dorycnium), *ἐλεφαντόρριζα* (Elephantorhiza), *ἐρέβινθος* (Cicer), *ἐρυθρίνη* (Erythrina), *ἐρυθρόφλοιος* (Erythrophloeus), *ἐχινόπους* (Genista), *ἡδύσαρον* (Hedisarum), *θέρμος* (Lupinus), *ἰαξονία* (Jaksonia), *ἰνδικοφόρος* (Indigofera), *καγίανος* (Cajanus), *καισαλπινία* (Caesalpinia), *καναβαλία* (Canavalia), *καραγάνα* (Caragana), *κασσία* (Cassia), *κεννεδύα* (Kennedya), *κερατέα* (Ceratonia), *κερκὶς* (Cercis), *κερστιγκία* (Kerstingiella), *κλάδαστρις* (Cladastris), *κολουτέα* (Colutea), *κοπαϊφόρος* (Copaifera), *κρόταλον* (Crotalaria), *κύαμος* (Feba), *κυκλωπὶς* (Cyclopia), *κύτισος* (Cytisus), *λάθυρος* (Lathyrus), *λεσπεδησία* (Lespedeza), *λυσίλωμα* (Lysiloma), *λωτὸς* (Lotus), *μαχαίριον* (Machaerium), *μελίλωτος* (Melilotus), *μηδικὴ* (Medicago), *μιμηλὴ* (Mimosa), *μυρόξυλον* (Myroxylum), *ξυλία* (Xylia), *ὀνοβρυχὶς* (Onobrychis), *ὄνωνις* (Ononis), *ὀξυλόβιον* (Ozylobium), *ὀρνιθόπους* (Ornithopus), *ὄροβος* (Erbum), *οὐαγάτεια* (Wagatea), *οὐϊσταρία* (Wistaria), *παρκινσωνία* (Parkinsonia), *πελεκῖνος* (Securigera), *πελτοφόρος* (Peltophorus), *πεντάκληθρα* (Pentaclethra), *πιθηκολόβιον* (Pithecolobion), *πιπταδὴν* (Piptadenia), *πίσον* (Pisum), *ποϊγκιανὴ* (Poinciana), *πουεραρία* (Pueraria), *προσωπὶς* (Prosopis). *πτερόκαρπος* (Pterocarpus), *ῥαφνία* (Rafnia), *ῥάχος* (Ulex), *ῥοβινία* (Robinia), *σαρκόφυλλος* (Sarcophyl-

Digitized by Google

lus), *σαρόθαμνος* (Sarothamnus), *σεσβανία* (Sesbania), *σκορπίουρος* (Scorpiurus), *σόϊα* (Soja), *σόφορα* (Sophora), *σπάρτον* (Spartum), *στεφανίσκος* (Coronilla) *ταμαρίνδος* (Tamarindus), *τριγωνίσκος* (Trigonella), *τριφύλλιον* (Trifolium), *ὑμεναία* (Hymenea), *φακῆ* (Lens), *φασίολος* (Phaseolus), *φυσόστιγμα* (Physostigma), *χορόζεμα* (Chorozema), *ψευδασπάλαθος* (Aspalathus), *ψευδέβενος* (Ebenus), *ψωραλέα* (Psoralea) καὶ ἄλλα πολλά. Δ. Ν. Π.

ἔλλοβος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἔχων λοβόν, ὁ ἐντὸς λοβοῦ ἀναπτυσσόμενος, ἐπὶ τῶν καρπῶν, οἷον ὁ κύαμος, ὁ φασίολος κ.τ.τ.

ἐλλοβοσπέρματος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ἐπὶ τῶν φυτῶν, ἐκεῖνο τοῦ ὁποίου τὸ σπέρμα ἀναπτύσσεται ἐντὸς λοβοῦ, ἀντίθ.. *γυμνοσπέρματος*.

ἐλλογίζω· ἀντὶ *ἐλλογῶ* (—*έω*)· καταλογίζω, καταλέγω τι ὡς ἀνῆκον εἴς τινα· || παθ. *ἐλλογίζομαι*· καταλογίζομαι.

ἐλλόγιμος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· εὔγλωττος, γλαφυρὸς (ἀρχ.)· || πεπαιδευμένος, ἄνθρωπος τῶν βιβλίων καὶ τῆς μελέτης, ὁ διαπρέπων ἐν τοῖς γράμμασι, λόγιος, σοφός· || φιλοφρονητικὴ προσηγορία πρὸς ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων: «ἐλλόγιμε κύριε!».

ἐλλογιμότης,—*ητος* (ἡ)· ἡ ἰδιότης τοῦ ἐλλογίμου.

ἔλλογος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἔχων λόγον, νοῦν ἔμπεδον, λογικός, φρόνιμος, συνετός, ἀντίθ. *ἄλογος*.—Ἐπίρρ. *ἐλλόγως*.

Ἑλλοὶ ἢ ***Σελλοὶ*** *[Ἀρχ.]*. Οἱ παλαιότατοι κάτοικοι τῆς παρὰ τὴν Δωδώνην τῆς Ἠπείρου κοιλάδος, τῆς ἀπ' αὐτῶν ὀνομασθείσης *Ἑλλοπίας*. Κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Στράβωνος (Ζ' 328), ἦσαν βάρβαροι, «ἀνιπτόποδες» καὶ ἐκοιμῶντο χαμαὶ («χαμαιεῦναι»), ἐν τούτοις ὅμως ἐθεωροῦντο ὡς λαὸς ἐκφράζων τὰς θείας βουλήσεις καὶ ὁμιλῶν κατ' ἔμπνευσιν τοῦ Θεοῦ («ὑποφῆται»). Ὁ ἀνώνυμος συντάκτης τοῦ «Μεγάλου Ἐτυμολογικοῦ» παράγει τὸ ὄνομα ἀπὸ τὰ ἕλη τὰ μετὰ τὸν κατακλυσμὸν συγκεντρωθέντα ἐν Ἑλλοπίᾳ ἢ ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ *Σελλήεντος*. Μετὰ τὸν κατακλυσμὸν οἱ Ἑλλοὶ φέρονται μετοικήσαντες ἐν Δωδώνῃ· παρά τινων μεταγενεστέρων ἐθεωρήθησαν ἀπόγονοι τῶν Τυρρηνῶν. Π. Ν. Π.

Ἐλλόμενον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Φρούριον τῆς νήσου Λευκάδος τοποθετούμενον ὑπό τινων εἰς τὰ ἀνατολικὰ τῆς νήσου, ἐν τῷ φυσικῷ λιμένι Βλυχό, παρὰ τὸ νῦν Κλύμενο. Πλησίον τούτου παρὰ τὸ Νιδρὶ ὁ Dörpfeld τοποθετεῖ τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Ὀδυσσέως. Κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Θουκυδίδου (Γ' 94) τὸ Ἐλλόμενον κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων διὰ σφαγῆς τῶν φρουρούντων αὐτὸ στρατιωτῶν. Π.Ν.Π.

Ἐλλομένου, ***τέως δῆμος*** — *[Γεωγρ.]*. Πρῴην δῆμος τῆς ἐπαρχίας Λευκάδος, ἀποτελούμενος ἐκ τῶν κοινοτήτων *Κατωχωρίου, Νεοχωρίου, Πόρου* καὶ *Χαραδιατίκων*. —Μ.

Ἔλλομπυ (Ellobey) *[Γεωγρ.]*. Ὄνομα δύο ἱσπανικῶν νησίδων ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Γουϊνέας. Ἡ πρώτη, *Ἔλλομπυ-Τσίκο*, ἔχει ἔκτασιν 25 ἑκταρίων καὶ 250 κατοίκους. Ἡ δευτέρα, *Ἔλλομπυ-Γκράντε*, χωρίζεται ἀπὸ τῆς πρώτης διὰ διώρυγος μήκους ἑνὸς χιλιομέτρου. Ἔχει ἐπιφάνειαν δύο χιλιομέτρων καὶ 109 κατοίκους. —Μ.

— *[Φιλοτ.]* Αἱ μικραὶ νῆσοι *Ἔλλομπυ*, ἔχουσαι κοινὸν ταχυδρομεῖον, ἐξέδωσαν διὰ πρώτην φορὰν εἰδικὴν σειρὰν γραμματοσήμων κατὰ τὸ 1903 ἐκ 18 ὅλων κλάσεων, μετ' ἀριθμῶν ἐλέγχου ὄπισθεν. Κατὰ τὸ 1905 ἐξεδόθη ἑτέρα σειρὰ ἐκ 16 κλάσεων καὶ κατὰ τὸ 1907 νέα σειρὰ ἐκ 15 κλάσεων. Ἅπασαι αἱ ἐκδόσεις αὗται φέρουσι τὴν εἰκόνα τοῦ νεαροῦ τότε βασιλέως τῆς Ἱσπανίας Ἀλφόνσου. Κατὰ τὸ 1909 ἐπεσημάνθησαν διάφορα χαρτόσημα μὲ τὸ ἐπισήμασμα CORREOS καὶ νέαν ἀξίαν (10 cen. de peseta) καὶ ἐτέθησαν εἰς κυκλοφορίαν εἰς τὸ ταχυδρομεῖον. Τὰ γραμματόσημα ταῦτα εἶναι σπανιώτατα, ὑπάρχουσι δὲ διάφοροι ποικιλίαι ἐπισημάνσεως λίαν δυσεύρετοι ὡς ἐκ τοῦ μικροῦ ἀριθμοῦ τῶν κυκλοφορησάντων ἀντιτύπων. Ε. Φ. Ε.

Ἑλλοπία ἢ ***Ἐλλοπία*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία ὀνομασία τῆς κοιλάδος τῶν Ἰωαννίνων. Ὁ Ἡσίοδος χαρακτηρίζει αὐτὴν ὡς ἔχουσαν πολλὰς καλλιεργησίμους γαίας («Ἑλλοπίη πολυλήϊος, εὐλείμων»), πλουσίαν εἰς βοῦς καὶ πρόβατα καὶ κατοικουμένην ἀπὸ γεωργικώτατον λαὸν («ἄνδρες πολύρρηνες, πολυβοῦται»). Ἡ ὀνομασία τῆς χώρας προέρχεται κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρον ἀπὸ τὰ περὶ τὸ ἱερὸν ἕλη, ὁ Στράβων ὅμως (Ζ' 328) προτιμᾷ τὴν παραγωγὴν τῆς λέξεως ἀπὸ τοὺς *Ἑλλοὺς* (βλ. λ.) ἢ *Σελλούς*, παλαιοτάτους κατοίκους τῆς κοιλάδος. Π. Ν. Π.

— **Ἐλλοπία**. Τόπος ἐν Εὐβοίᾳ κατοικούμενος ὑπὸ τῶν *Ἐλλοπιέων*, λαοῦ θεσσαλικοῦ, ὁ ὁποῖος κατέλαβε τὸ βόρειον μέρος τῆς νήσου. Δὲν εἶναι γνωστὴ οὔτε ἡ ἀκριβὴς θέσις, οὔτε τὰ σύνορα τῆς χώρας, τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἱστορικῆς περιόδου ἔφθανον μέχρι Χαλκίδος. Οἱ κάτοικοι τῆς Ἐλλοπίας μετῳκίσθησαν τῷ 342 π. Χ. ὑπὸ τοῦ τυράννου Φιλιστίδου εἰς Ὠρεὸν (*Ἡ ὁδ.* 8. 23—*Στράβ.* 10,445). ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἐλλοπία *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Θηβῶν τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος, Κάτοικοι (1928) 575. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Καραντᾶς*. —Μ.

ἐλλοπία (ἡ) (Ellopia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *γεωμετριδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

Ἐλλὸρ ἢ ***Ἐλλούρου*** (Ellore ἢ Eluru) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἰνδιῶν ἐν τῷ ἀνατολικῷ Ντεκκὰν καὶ τῷ κυβερνείῳ τοῦ Μαδράς, παρὰ τὸν κόλπον τῆς Βομβάης. Κάτοικοι 45.862. Ἔχει βιομηχανίαν ταπήτων καὶ νίτρου καὶ διεξάγει ἐμπόριον βάμβακος. Ἦτο ἄλλοτε στρατιωτικὸν κέντρον καὶ πρωτεύουσα τῆς βορείου Σίρκαρ. —Μ.

Ἐλλόρα (Ellora) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῶν Ἰνδιῶν ἐν τῷ κράτει Χαϋδεραβάδ, ἐγγὺς τῆς Νταουλαταμπάντ, περιώνυμον διὰ τοὺς λαξευτοὺς ἐντὸς βράχων ναούς του, οἵτινες θεωροῦνται οἱ ὡραιότεροι τῶν Ἰνδιῶν. Καταλαμβάνουν ἔκτασιν ἑνὸς καὶ πλέον μιλλίου καὶ διαιροῦνται εἰς τρεῖς διακεκριμένας κατηγορίας: βουδιστικήν, βραχμανιστικὴν καὶ γιαναϊστικήν, ἀκολουθούσας χρονολογικὴν σειράν. Ὡραιότερος ὅλων εἶναι ὁ ναὸς *Καϊλάσα*, τέλειος δραβιδιανὸς ναός, πλήρης καθ' ὅλα τὰ μέρη αὐτοῦ, θεωρούμενος ὡς τὸ μεγαλοπρεπέστερον καὶ πλέον ἐνδιαφέρον μνημεῖον τῶν Ἰνδιῶν. Δὲν πρόκειται περὶ ἁπλοῦ σπηλαίου ἢ αἰθούσης λελαξευμένης ἐντὸς τῶν βράχων, ἀλλὰ περὶ πλήρους ναοῦ, οἷος θὰ ἐκτίζετο ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Ὁ βράχος ἐλαξεύθη ἐξωτερικῶς καὶ ἐσωτερικῶς, προηγεῖται δὲ τεραστία αὐλή, ἔχουσα στοὰς εἰς τὰς τρεῖς πλευράς της. Κολοσσιαῖοι λίθινοι ἐλέφαντες καὶ ὀβελίσκοι ὑψοῦνται ἑκατέρωθεν τῶν ἀνοικτῶν μανδασάμ, δηλαδὴ τοῦ περιπτέρου τοῦ περιέχοντος τὸν ἱερὸν ταῦρον. Ὁ ναὸς ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Κρισνᾶ Α' τῷ 760—783. Δ. Δ.

ἐλλοφῖτις (ἡ) *[Πυροτεχν.]*. Ἐκρηκτικὴ οὐσία τῆς σειρᾶς τῶν ἐκρηκτικῶν Sprengel, σχηματιζομένη δι' ἀναμίξεως, εἴτε ἐκ τῶν προτέρων, εἴτε κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς χρήσεως, δινιτροβενζίνης καὶ νιτρικοῦ ὀξέος· τὸ πρῶτον τῶν συστατικῶν τούτων δύναται νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸ πετρέλαιον ἢ ἡ νιτρωμένη πίσσα. Ἐπινοηθεῖσα ἐν Αὐστρίᾳ παρὰ τῶν Hellhof καὶ Grüson ἐχρησιμοποιήθη πρὸς πλήρωσιν κοίλων βλημάτων· ἐντὸς τούτων ἐτίθεντο δύο δοχεῖα, ἑκάτερον τῶν ὁποίων περιελάμβανεν ἀνὰ ἓν ἐκ τῶν δύο ὑγρῶν συστατικῶν τῆς ἐκρηκτικῆς ταύτης οὐσίας. Κατὰ τὴν διαδρομὴν τοῦ βλήματος ἢ μᾶλλον κατὰ τὴν πρόσκρουσιν ἐπήρχετο αὐτόματος ἡ ἀνάμιξις καὶ ὁ σχηματισμὸς τοῦ ἐκρηκτικοῦ, διὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ ὁποίου ἀπῃτεῖτο ἰσχυρὸν ἐκρηκτικὸν καψύλλιον. Κ. Ν. Γ.

ἐλλόχευσις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐλλοχεύειν, ἐνέδρα, παραφύλαξις, κοιν. *καρτέρι*.

ἐλλοχεύω, ἀόρ. *ἐνελόχευσα*· ἐνεδρεύω, παραφυλάττω, καιροφυλακτῶ, παραμονεύω: «ὁ ἐχθρὸς ἐλλοχεύει διὰ νὰ μᾶς ἐπιτεθῇ»· || μεταφ.: «ἡ νόσος ἐλλοχεύει εἰς τὸν ὀργανισμὸν τοῦ ἀνθρώπου» ὑπούλως ὑποσκάπτει τὸν ὀργανισμὸν χωρὶς νὰ ἔχῃ ἐκδηλωθῆ.

ἐλλοχίζω, ἀόρ. *ἐνελόχισα*· θέτω τινὰ εἰς ἐνέδραν, τοποθετῶ τινα κρυφίως ἐναντίον ἄλλου.

ἐλλοχῶ (—*άω*)· ἐνεδρεύω, παραφυλάττω, παραμονεύω, ἄλλως *ἐλλοχεύω* (βλ. λ.)· παθ. *ἐλλοχῶμαι*· ὑπόκειμαι εἰς ἐνέδρας, κινδυνεύω ὑπὸ ἐνεδρευτικῶν ἐπιβουλῶν.

Ἐλλὺ (Elly) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 616. Ἀνεκαλύφθη τὴν 17ην Ὀκτωβρίου 1906 ὑπὸ τοῦ A. Kopff ἐν Heidelberg. Σ. Π.

Ἐλλυὲν (Elluin), ***Φραγκῖσκος-Ρολάνδος***. Γάλλος χαράκτης (1745—1806). Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Μπωβαρλὲ καὶ ἐχάραξε διάφορα ἔργα διασήμων καλλιτεχνῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ πλεῖστα τοῦ Γκρέζ. Θ. Β.

Ἔλλυς (Hellys), ***Ἰωάννης***. Ἄγγλος ζωγράφος (1701—1757). Ὑπῆρξεν εἷς τῶν φανατικωτέρων μαθητῶν τοῦ Βάντερμπαγκ, τὸν ὁποῖον καὶ διεδέχθη εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθεῖσαν τῷ 1720 ἀγγλικὴν Ἀκαδημίαν τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Ἐβοήθησε τὸν σὲρ Ροβέρτον Βόλπολ, ὅπως σχηματίσῃ τὴν περίφημον συλλογήν του καὶ ὠνομάσθη ζωγράφος τοῦ πρίγκιπος τῆς Οὐαλίας. Κυρίως ἠσχολήθη εἰς προσωπογραφίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνονται αἱ τοῦ λόρδου Οὐΐτβορτ καὶ τοῦ ἀνεψιοῦ του, τοῦ Φρειδερίκου, πρίγκιπος τῆς Οὐαλίας, τῆς δουκίσσης Μπόλτων, τοῦ Γεωργίου Στάνωπ κλπ. Θ. Β.

ἐλλύφη (ἡ) (Luffa) *[Βοτ.]* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κολοκυνθοειδῶν* περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη φυόμενα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

ἐλλυχνιάζω· θέτω ἐλλύχνιον, βάλλω θρυαλλίδα, φτίλι εἰς τὸν λύχνον.

ἐλλύχνιον (τό)· ἡ θρυαλλὶς τοῦ λύχνου, κοιν. *φτίλι*· || φρ. «ἀπόζω ἐλλυχνίου» ἐπὶ ἔργου μεγάλης ὑπομονῆς καὶ πολλῶν ἀγρυπνιῶν: «οἱ λόγοι τοῦ Δημοσθένους ἀπόζουσιν ἐλλυχνίου» εἶναι καλῶς μεμελετημένοι εἰς νυκτερινὰς ὥρας καὶ τρόπον τινὰ ἡ ὀσμὴ τοῦ ἐλλυχνίου μετεδόθη εἰς τὴν γραφικὴν ὕλην.

Ἑλλώτια (τὰ) *[Ἀρχ.]* Ἑορτὴ ἐν Κορίνθῳ, Μαραθῶνι, Τεγέᾳ καὶ Γόρτυνι τῆς Κρήτης, ἀγομένη εἰς τιμὴν τῆς Ἀθηνᾶς ἢ τῆς Εὐρώπης, ἀποκατασταθείσης ἐν Κρήτῃ ὑπὸ τοῦ ἅρπαγος αὐτῆς Διός. Ἀμφότεραι εἶχον τὴν προσωνυμίαν *Ἑλλωτὶς* (βλ. λ.). ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἑλλωτὶς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τῆς κρητικῆς πόλεως *Γόρτυνος*, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἑορτὴ *Ἑλλώτια* (βλ. λ.), πρὸς τιμὴν τῆς Ἀθηνᾶς ἢ τῆς Εὐρώπης, ἀποκατασταθείσης ἐν Γόρτυνι ὑπὸ τοῦ ἅρπαγος αὐτῆς Διός.

— **Ἑλλωτὶς** *[Μυθ.]*. — 1) Παλαιὰ κρητικὴ θεότης ταυτισθεῖσα ὕστερον πρὸς τὴν Ἀθηνᾶν.—2) Θυγάτηρ Τιμάνδρου τοῦ Κορινθίου. Ε. Γ.

— **Ἑλλωτὶς** *[Ἀρχ.]*. —1) Ἐπίθετον τῆς Ἀθηνᾶς (Σχολ. Πινδ. Ὀλυμπ. ΙΓ', 56). — 2) Ἐπίθετον τῆς Εὐρώπης *(Ἡσύχ.)*.

— **Ἑλλωτὶς** *[Ἀρχ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτω κυρίως στέφανος ἐκ μυρρίνης πλεκόμενος, εἴκοσι πήχεων περιμέτρου, φερόμενος ἐν πομπῇ εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν *Ἑλλωτίων* (βλ. λ.) κατὰ τὸν παρ' Ἀθηναίῳ (15.678) Σέλευκον. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἔλμ (Elm) *[Γεωγρ.]* Χωρίον τῆς ἀνατολικῆς Ἑλβετίας, ἐν τῷ καντονίῳ τοῦ Γκλαρίς. Κεῖται εἰς 980 μ. ὕψος ἐν τῇ γραφικῇ μικρᾷ κοιλάδι τοῦ Σέρνφ, δεξιοῦ παραποτάμου τοῦ Λίνθ, καὶ περικλείεται ἀπὸ ὑψηλῶν ὀρέων. Κάτ. 882, ἀσχολούμενοι εἰς τὴν κτηνοτροφίαν. Τῇ 11 Σεπτεμβρίου 1881 τεράστιος βράχος ἀποσπασθεὶς ἀπὸ τοῦ ὄρους Πλάττενμπεργκ κατέστρεψε μέγα μέρος τοῦ χωρίου. Ἔχει μεταλλικὰ ὕδατα καὶ εἶναι κέντρον ἐκδρομῶν τῶν περιηγητῶν εἰς τὰ πέριξ ὄρη. —Μ.

Ἐλμάϊρα ἢ ***Ἐλμίρα*** (Elmira) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Νέας Ὑόρκης καὶ τῇ κομιτείᾳ τοῦ Τσέμογκ, παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ ποταμοῦ Τσέμογκ πρὸς τὸν Νιοῦτον. Κάτ. 45.393. Εἶναι πόλις ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανική, ἔχουσα μεγάλα ἐργοστάσια σιδηροδρομικοῦ ὑλικοῦ, σιδηρῶν γεφυρῶν, κλειδοκυμβάλων, χάλυβος, χυτήρια κλπ. Διεξάγει ἀκμαῖον ἐμπόριον ξυλείας, μεταφερομένης διὰ τῶν ποταμῶν. Ἐν Ἐλμάϊρᾳ ὑπάρχει καὶ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν, καθὼς καὶ ἐπανορθωτικαὶ φυλακαὶ (Elmira Reformatory), αἵτινες θεωροῦνται πρότυπον εἰς τὸ εἶδός των. Τὸ «Κολλέγιον τῶν γυναικῶν», ἱδρυθὲν τῷ 1855, εἶναι τὸ ἀρχαιότερον καὶ τὸ μεγαλύτερον γυναικεῖον πανεπιστήμιον τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς. —Μ.

Ἐλμαλῆ *[Γεωγρ.]*. Πόλις κειμένη ἐν τῇ Ἀσιατικῇ Τουρκίᾳ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Μύρρα. Κέκτηται σπουδαίαν βιομηχανίαν μαροκινῶν. Ἔχει περὶ τὰς τρεῖς χιλιάδας κατοίκους. —Σ.

— **Ἐλμαλῆ** *[Γεωγρ.]*. Μικρὰ πόλις τῆς Βιθυνίας ἥτις ἠρίθμει τὸ πάλαι περὶ τὰς 200 τουρκοφώνους οἰκογενείας ἀσχολουμένας μὲ τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν. Σ.

Ἔλμαν (Elman), ***Μίσα***. Διάσημος Ρῶσος βιολιστὴς γεννηθεὶς τῷ 1892. Εἰς ἡλικίαν πέντε ἐτῶν ἐνεφανίσθη εἰς συναυλίαν τοῦ χωρίου του καὶ ἐξετέλεσε διάφορα μουσικὰ τεμάχια χωρὶς νὰ διδαχθῇ ποτὲ μουσικήν. Βραδύτερον ἐστάλη εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν σχολὴν μουσικῆς τῆς Ὀδησσοῦ, ὅπου κινήσας τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ διδασκάλου του Ἄουερ ὡδηγήθη ὑπ' αὐτοῦ εἰς Πετρούπολιν, ἔνθα τὸ τάλαντόν του εὗρεν εὐμενὲς περιβάλλον ὅπως καλλιεργηθῇ. Εἰς ἡλικίαν 18 ἐτῶν ἦτο γνωστότατος ὡς μέγας ἐκτελεστὴς εἰς ὅλα τὰ μουσικὰ κέντρα τῆς Εὐρώπης. Σήμερον συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν μεγαλυτέρων βιολιστῶν τοῦ κόσμου. Δ. Δ.

Ἐλμανλῆ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Πολυσίτου τῆς ἐπαρχίας Ξάνθης τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτοικοι (1928) 257. Ἤδη μετωνομάσθη εἰς *Σιδηνήν*. —Μ.

Ἐλμαντζὴκ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ὑποδιοικήσεως Σαράντα Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴ-

Digitized by Google

χης ἀριθμοῦν (1920) 495 κατοίκους. Κατὰ τὴν ἑλληνικὴν κατοχὴν εἶχε μετονομασθῆ εἰς *Γλυκύμηλον*. —Μ.

Ἐλμὰς Ντάπια Μπουρνοῦ *[Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς τοῦ πρὸς τὸν Εὔξεινον στομίου τοῦ Βοσπόρου (Βιθυνίας) καὶ εἰς 3 μίλ. ἀπ' αὐτοῦ (πλάτ. 41°14' Β, μήκ. 29°13' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 224: Sea of Marmara) καὶ ἀμέσως πρὸς Β τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ῥήβα (*Ἀνων*. Περίπλ. Εὐξείνου § 3). Ὀνομάζεται οὕτως ἀπὸ τοῦ ἐπ' αὐτοῦ ὀχυρώματος καὶ στρατιωτικοῦ σταθμοῦ. Ἥμισυ μίλ. δυτικῶς αὐτοῦ τὸ σύμπλεγμα τῶν ἀγόνων νησίδων *Χαϊρσίζ-Ἀντά*. Ναυαγοσωστικὸς σταθμός. Σ. Ε. Λ.

Ἐλ-Μεγγοὺμπ (El Mengub) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ γαλλικοῦ Μαρόκκου, ἐν τῇ πεδιάδι Ταμελέτ. Κεῖται ἐπὶ τῆς συμβολῆς ἓξ σημαντικῶν ὁδῶν καραβανίων, αἵτινες συνδέουν τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία τῆς κοιλάδος τοῦ Ζουσφάνα μετὰ τοῦ νοτίου τμήματος τῆς χώρας καὶ εἶναι κέντρον ἐμπορικόν. Κατὰ τὸ 1908 ὑπῆρξε κέντρον τοῦ ἀγῶνος τῶν ἰθαγενῶν κατὰ τῶν γαλλικῶν δυνάμεων τῆς κατοχῆς. —Μ.

Ἐλ-Μέκεριφ (El-Mekerif) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ ἀγγλο-αἰγυπτιακοῦ Σουδὰν (βλ. *Βερβέρ*).

Ἐλ-Μεχχεῖρ (El-Mecheïr) *[Γεωγρ.]* βλ. λ. *Βερβέρ*.

Ἔλμεν (Elmen) *[Γεωγρ.]*. Περιοχὴ μεταλλικῶν ὑδάτων παρὰ τὸ Μαγδεμβοῦργον. Αἱ πηγαὶ αὐτῶν εἶναι ψυχραὶ καὶ ἰσχυρῶς χλωριονατριοῦχοι. Αἱ ἰσχυραὶ ἁλιπηγαὶ (Solquelles) τοῦ Ἔλμεν περιέχουν 104,04 ἕως 44,44 γρ. χλωριούχου νατρίου εἰς 1000 μέρη ὕδατος. Κ. Γ. Μ.

Ἔλμεριχ (Elmerich), **Κάρολος-Ἐδουάρδος**. Γάλλος γλύπτης καὶ ζωγράφος γεννηθεὶς τῷ 1813. Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Γκερὲν καὶ τῷ Ὁράτιῳ Βερνέ, διήγαγε δὲ βίον ἐργώδη καὶ πλήρη στερήσεων. Ὡς ζωγράφος μεταξὺ πολλῶν ἄλλων ἔργων παρήγαγε καὶ τὰ ἀκόλουθα, λίαν ἀξιοσημείωτα: «Θρησκευτικὴ συναυλία» (1837), «Ἐσωτερικὸν» (1838), «Ὁ αἰχμάλωτος» (1840), «Ἡ μήτηρ καὶ τὰ μικρά της» (1847), «Ἐξόριστος οἰκογένεια», «Ἄποψις τοῦ Ἰούρα» (1849), «Γερμανικὸν καπηλεῖον» (1850), «Σκηνὴ ἐσωτερικοῦ» (1852), «Ὄχθαι τοῦ Μάρνη» (1853), «Ἁλιεία καραβίδων» (1857), «Τὸ ἄκρον τοῦ δάσους» (1859), «Ἀνάμνησις τοῦ Ἰούρα» (1861), «Ὄχθαι τοῦ Οὐάζ» (1863), «Ἐσωτερικὸν αὐλῆς» (1864), «Ἡ βασίλισσα τῶν πλυντριῶν» (1865), «Αἱ δύο ἀδελφαὶ» (1866), «Ἡ λευκὴ νὺξ» (1868), «Ἡ λίμνη» (1874) κτλ. Ἐκ τῶν γλυπτικῶν του ἔργων σημαντικώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Ὁ Γουλιέλμος Τέλλος καὶ ὁ υἱός του» (1852), «Ἡ μητρικὴ ἀγάπη». «Νεαρὰ κόρη φέρουσα καρπούς», ἄγαλμα τοῦ J. Lequier (1868), «Ὁ θρίαμβος εἰς τὴν σκηνὴν» (1870), «Ἀναχώρησις διὰ τοὺς ἀγρούς», «Ἡ μικρὰ κόρη μὲ τὸν σκύλον» κλπ. Ἐπὶ πλέον ὁ Ἔλμεριχ ἐξετέλεσεν ἀγάλματα διὰ τὴν Παναγίαν τῶν Παρισίων καὶ διακοσμητικὰ ἀνάγλυφα διὰ τὸ Λοῦβρον. Ι. Μ. Π.

Ἔλμεσιν ἢ **Ἐλμεκίν**. Ἄραψ ἱστορικὸς (1223—1273), ὅστις θεωρεῖται ὅτι εἶναι ὁ *Ἰμπν-ἐλ-Ἀμίδ*. Ἐχρημάτισε γραμματεὺς τοῦ σουλτάνου τῆς Αἰγύπτου καὶ ἔγραψε ἱστορίαν γνωστὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ταρίχ Ἰμπν-ἐλ-Ἀμίδ», ἐκδοθεῖσαν ἐν ἀραβικῷ κειμένῳ μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως ἑνὸς μόνου μέρους τῷ 1625 ἐν Leyden, τῷ δὲ 1652 εἰς γαλλικὴν μετάφρασιν ἐν Παρισίοις. Ν. Μ.

ἔλμιγξ, —ιγγος (ὁ)· ἰδιωματ. *ὅρμιγγας*, ἄλλος τύπος τῆς λ. *ἕλμινς* (βλ. λ.).

ἐλμιδόμορφος (ὁ) (Elmidomorphus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μὲ σῶμα βραχὺ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ σκοτεινοῦ χρωματισμοῦ. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

Ἐλμίνα (Elmina) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀφρικῆς, ἐν τῇ ἀγγλικῇ ἀποικίᾳ τῆς Χρυσῆς Ἀκτῆς, ἐπὶ τοῦ κόλπου τῆς Γουϊνέας. Κάτ. 4.000 περίπου. Εἶναι ἐμπορικὸν κέντρον καὶ σταθμὸς τῶν συγκοινωνιῶν μεταξὺ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ. Διὰ τοῦ λιμένος αὐτῆς γίνεται μεγάλη ἐξαγωγὴ χρυσοῦ. Ἡ πόλις ἐκτίσθη τῷ 1383 ὑπὸ Γάλλων ἐξερευνητῶν ἐκ Διέππης, οἵτινες ἔδωσαν εἰς αὐτὴν τὸ ὄνομα *Λὰ-Μίν*, ἕνεκα τῆς μεγάλης ποσότητος χρυσοῦ τὴν ὁποίαν ἀνεῦρον παρ' αὐτήν. Κατόπιν κατελήφθη ὑπὸ τῶν Πορτογάλων, τῷ δὲ 1637 ὑπὸ τῶν Ὀλλανδῶν, οἵτινες διὰ τῆς συνθήκης τοῦ 1872 παρεχώρησαν αὐτὴν εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Οἱ Ἄγγλοι μετέβαλον αὐτὴν εἰς βάσιν τῶν ἐπιχειρήσεών των κατὰ τῶν βασιλέων τοῦ Ἀσαντί. Ἡ σημερινὴ πόλις εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ μικρᾶς βραχώδους χερσονήσου. Ἔχει ἰσχυρὸν φρούριον, ὅπερ ἀνεκαίνισαν οἱ Ὀλλανδοὶ καὶ συνεπλήρωσαν οἱ Ἄγγλοι, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα φρούριον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Ἡ πόλις καλεῖται ἐπίσης *Ἅγιος Γεώργιος ντελλὰ Μίνα, Λὰ Μὶν* ἢ *Ἀπίνα*. —Μ.

— **Ἐλμίνα** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Τοπωνυμίαι ναυτικαὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Συρίας:— 1) Ἀκρωτήριον, σαφὲς ἔχον περίγραμμα καὶ εὐαναγνώριστον ἀπὸ θαλάσσης (πλάτ. 36°08' Β, μήκ. 13°55' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2632: Iskenderim to Markhab). Ἐπ' αὐτοῦ ἦτο ἡ πόλις τῆς ἀρχαίας *Σελευκίας τῆς Πιερίας* καὶ ἀμέσως πρὸς νότον ὁ λιμήν της (*Πτολεμ*. Ε, ιε, 2), ὧν διασῴζονται λείψανα. Πεδιὰς φερώνυμος, μεγάλου βάθους καὶ εὔρους 10 μιλ., ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου ἕως τοῦ ποταμοῦ Νάχε-Ἐλ-Ἀασσὶ (ἀρχ. Ὀρόντης). —2) Ἀβαθὴς ταινὺ ὕφορμος εἰς μίλλιον Β τῆς κώμης Ταρτοὺς (πλάτ. 34° 54' 10" Β, μήκ. 35°52' 10" χάρτ. ἀγγλ. 2633: Markhab to Ras-En-Nakura). —3) Ἀκρωτήριον τῆς *Ταραμπουλοὺ* καὶ συνοικία, οἱονεὶ τὸ ἐπίνειον τῆς πόλεως ταύτης (πλάτ. 34° 27' Β, μήκ. 35° 49', χάρτ. ἀγγλ. 2633: Markhab to Ras-En-Nakura). Εἶναι τὸ ἀκρωτήριον τῆς μεταξὺ Ὀρθωσίας καὶ Θεοῦ Πρόσωπον (*Πτολεμ*. Ε, ιε, 4) Τριπόλεως. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἑλμινάλη (ἡ) (Helminal) *[Φαρμ.]*. Οὕτω καλεῖται ἐκχύλισμα ἐρυθροῦ τινος ἄλγους ἀνήκοντος εἰς τὸ γένος Digenea. Προυτάθη ὡς ἀνθελμιντικὸν κατὰ τῶν ἀσκαρίδων, φέρεται δ' ὑπὸ τὴν μορφὴν δισκίων καὶ κόκκων. Κ. Γ. Μ.

ἕλμινθες (αἱ) (Helminthes) *[Ζωολ.]*. Γένος σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νηματωδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀσκαριδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, πάντα σχεδὸν παράσιτα τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος τοῦ ἀνθρώπου καὶ διαφόρων ζῴων. Παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ αἱ ἕλμινθες προκαλοῦσιν ἰδίαν πάθησιν, ἥτις εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἑλμινθίασις* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἑλμινθία (ἡ) (Helminthia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον πόας ἐτησίας, ἰθαγενεῖς τῶν παρὰ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν χωρῶν. Ἐκ τῶν ἑπτὰ εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι *ἑλμινθία ἡ ἐχινοειδὴς* (Helminthia echinoidea), ἥτις ἀπαντᾷ συχνότατα καὶ παρ' ἡμῖν καὶ εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀγριοζοχιὸς* ἢ *χοιροβότανο*. Δ. Ν. Π.

ἑλμινθίασις, —εως (ἡ)· νόσος ἐξ αἰτίας τῶν ἐν τῷ ἐντερικῷ σωλῆνι ἑλμίνθων.

— *[Ἰατρ.]* Αἱ *ἕλμινθες* εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀναπτύσσονται καὶ παρασιτοῦσιν ἐντὸς τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος, ἰδίᾳ κατὰ τὸ λεπτὸν αὐτοῦ ἔντερον. Ἐκ τῶν διαφόρων εἰδῶν ἑλμίνθων οἱ συνηθέστεροι προκαλοῦντες εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν *ἑλμινθίασιν* εἶναι: *ἀγκυλόστομον* τὸ δωδεκαδάκτυλον (βλ. λ.), ἡ *στρογγύλη ἕλμινς* καὶ ὁ *σκωληκοειδὴς ὀξύουρος*. Ἡ στρογγύλη ἕλμινς (Ascaris Lombricoïdes) ἔχει σχῆμα κυλινδρικόν, χρῶμα κιτρινέρυθρον ἢ φαιοκίτρινον, καὶ ἀπολήγει ὀξέως εἰς τὰ ἄκρα. Τὸ ἄρρεν ἔχει μῆκος 20 ἑκατοστὰ καὶ πλάτος 3 χιλιοστά, τὸ δὲ ὀπίσθιον αὐτοῦ ἄκρον εἶναι ἀγκιστροειδῶς κεκαμμένον. Τὸ θῆλυ ἔχει μῆκος 35-40 ἑκατοστὰ καὶ περιεστραμμένας ᾠοθήκας.

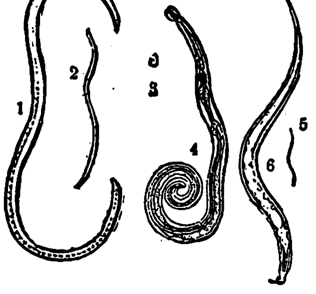

Ἕλμινθες.
[1=στρογγύλη ἕλμινς (θῆλυ), 2=στρογγύλη ἕλμινς (ἄρρεν), 3=σκωληκοειδὴς ὀξύουρος (ἄρρεν) εἰς φυσικὸν μέγεθος, 4=σκωληκοειδὴς ὀξύουρος (ἄρρεν) ὑπὸ μεγέθυνσιν, 5=σκωληκοειδὴς ὀξύουρος (θῆλυ) εἰς φυσικὸν μέγεθος, 6=σκωληκοειδὴς ὀξύουρος (θῆλυ) ὑπὸ μεγέθυνσιν.]

Τὰ ᾠάρια αὐτοῦ εἶναι ἐλλειψοειδῆ καὶ ἔχουσι κέλυφος διαφανές, διπλοῦν, περιβάλλονται δὲ ὑπὸ ἀνωμάλου ἐλύτρου. Ἡ ἀνάπτυξις αὐτῶν γίνεται ἐν τῷ ὕδατι ἢ ἐπὶ ὑγροῦ χώματος, ἡ δὲ ζωτικότης τῶν ᾠαρίων εἶναι μεγίστη. Τὰ παράσιτα ταῦτα παρατηροῦνται ἐπὶ πάσης ἡλικίας ἀτόμων, συχνότερον ὅμως ἐπὶ τῶν παιδίων καὶ τῶν νεαρῶν.

Ἡ *ἑλμινθίασις* παρατηρεῖται συχνότερον εἰς τὰ θερμὰ κλίματα, καὶ μᾶλλον εἰς τὰ χωρία, ἔνθα γίνεται χρῆσις ὕδατος δεξαμενῶν ἐκ βροχίων ὑδάτων. Εἰς τὰ χωρία ταῦτα ἡ ἑλμινθίασις εἶναι εἰς τοὺς παῖδας συχνοτάτη. Ἡ ἀνάπτυξις τῆς νόσου γίνεται εὐθὺς ὡς καταποθῶσι τὰ ᾠάρια τὰ εὑρισκόμενα ἐντὸς τοῦ ποσίμου ὕδατος ἢ ἐπὶ ἀβράστων φυτικῶν τροφῶν. Συχνότατα ἡ παρουσία ἑλμίνθων δὲν δίδει οὐδεμίας διαταραχῆς ἐκδήλωσιν. Ἄλλοτε παρατηροῦνται τὰ ἑξῆς συμπτώματα: Κνισμὸς κατὰ τὴν ῥῖνα καὶ περὶ τὸ στόμα, ἀλλοιώσεις τῆς ὀρέξεως, κωλικοὶ περὶ τὸν ὀμφαλόν, οἴδημα καὶ ὠχρότης τοῦ προσώπου, ἀναπνοὴ κάκοσμος, κενώσεις βλεννώδεις, ἀϋπνίαι καὶ συχνάκις νυκτερινοὶ φόβοι. Ἐνίοτε παρατηροῦνται σοβαρώτεραι διαταραχαί: κρίσεις ἐπιληπτοειδεῖς, μηνιγγιτικὰ φαινόμενα, ἐγκεφαλικαὶ συμφορήσεις, πολλαπλαῖ παραλύσεις καὶ ποικίλαι διανοητικαὶ ἀνωμαλίαι. Αἱ πλεῖσται τῶν διαταραχῶν τούτων ὀφείλονται εἰς τὴν ἔκκρισιν τοξικῶν οὐσιῶν. Ἐσημειώθησαν ἐπίσης περιπτώσεις ἑλμινθιάσεως μὲ λοιμώδη φαινόμενα, ὑποδυόμενα τὴν μορφὴν τυφοειδοῦς πυρετοῦ, δυσεντερίας, χολεροειδῶν ἐκδηλώσεων καὶ ἐκδηλώσεων σκωληκοειδίτιδος. Ἐκδηλώσεις τινὲς ὀξώδους ἐρυθήματος ἀπεδόθησαν ἐπίσης εἰς τὴν ἑλμινθίασιν. Παρετηρήθη ὡσαύτως ἀπόφραξις ἐντερικὴ ἀπὸ τολύπας ἐξ ἀσκαρίδων, καὶ ῥῆξις τοῦ ἐντέρου ἐκ τυχαίου πλήγματος τῆς κοιλίας.

Αἱ ἕλμινθες μεταναστεύουσιν εἰς μέγαν ἀριθμὸν καὶ εἰς ἄλλα ὄργανα. Ἀνέρχονται εἰς τὸν στόμαχον, τὸν οἰσοφάγον, τὸν φάρυγγα, τὰς ῥινικὰς κοιλότητας καὶ ἀποβάλλονται διὰ τοῦ στόματος ἢ τῆς ῥινός, ἢ εἰσδύουσιν ἐντὸς τῶν χοληφόρων ἀγωγῶν καὶ προκαλοῦσιν ἴκτερον, ἀποστήματα τοῦ ἥπατος κτλ., εἰσδύουσιν ἐντὸς τῶν ἀναπνευστικῶν ὁδῶν καὶ προκαλοῦσιν ἀσφυκτικὰ φαινόμενα. Παρετηρήθη εἴσδυσις αὐτῶν ἐντὸς τῆς εὐσταχιανῆς σάλπιγγος καὶ ἔξοδος διὰ τοῦ ὠτὸς ἢ εἰς τὸν δακρυϊκὸν πόρον, ἔνθα σχηματίζεται ἐξόγκωσις κατὰ τὴν γωνίαν τοῦ ὀφθαλμοῦ. Σπανιώτερον διέρχονται τὰ ἐντερικὰ τοιχώματα προηγουμένως ἐξελκωθέντα καὶ γίνονται αἰτία περιτονίτιδος. Ὡσαύτως παρετηρήθη σχηματισμὸς ἀποστήματος κατὰ τὰ τοιχώματα τῆς κοιλίας, καὶ ἡ δι' αὐτῶν ἔξοδος τῶν ἑλμίνθων. Ἡ δίοδος αὐτῶν εἰς τὰ γεννητικὰ καὶ οὐροποιητικὰ ὄργανα (κύστιν, κόλπον καὶ οὐρήθραν) εἶναι σπανία.

Σκωληκοειδὴς ὀξύουρος. Τὸ ἄρρεν ἔχει μῆκος 5—6 χιλιοστά, τὸ θῆλυ 10. Τὸ χρῶμα αὐτοῦ εἶναι λευκόν. Τὰ θήλεα περιέχουσι μέγαν ἀριθμὸν ᾠαρίων ᾠοειδῶν (10—12 χιλιάδας) μὲ λεπτὸν περίβλημα καὶ μὲ περιεχόμενον λεπτοκοκκῶδες. Καταλαμβάνουσι, πρὸ πάντων εἰς τὰ παιδία, τὴν κατωτέραν μοῖραν τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος, πλησίον τοῦ δακτυλίου, ἐξ οὗ συχνάκις, κατὰ τὴν νυκτερινὴν ἀνάπαυσιν ἐξερχόμενοι, ἐπιφέρουσι κνησμὸν περὶ τὸν δακτύλιον καὶ ἀϋπνίαν. Ὁ βλεννογόνος τοῦ παχέος ἐντέρου, καὶ ἰδίως τοῦ ἀπηυθυσμένου, εἶναι ἐρεθισμένος, ἐξ οὗ πηγάζει αἴσθημα ἐπώδυνον καὶ τεινεσμός. Ἐπὶ κορασίων δύνανται νὰ εἰσχωρήσωσιν ἐντὸς τοῦ κολεοῦ, ὁπότε προκαλοῦσι ποικίλας νευρικὰς διαταραχάς. Τὰ ἔμβρυα ἐν καταλλήλῳ θερμοκρασίᾳ ἀναπτύσσονται ταχέως, εἴτε εἰς τὰ κόπρανα, εἴτε περὶ τοῦ δακτυλίου, ὅταν εἶναι ταῦτα ὑγρά. Οἱ ὀξύουροι μεταναστεύουσιν ὡς αἱ ἀσκαρίδες καὶ εἰς ἄλλα ὄργανα. Κατὰ τὸν ξεσμόν, τὰ ᾠάρια προσκολλώμενα ἐπὶ τῶν δακτύλων, ἐπιφέρουσιν αὐτομόλυνσιν, εἴτε μόλυνσιν ἄλλων ὑγιῶν ἀτόμων, ἥτις δύναται καὶ ἄλλως νὰ ἐπέλθῃ διὰ τῆς βρώσεως ἀβράστων λαχανικῶν, ἢ καρπῶν ῥυπανθέντων δι' ᾠαρίων ὀξυούρου. Δ. Ι. ΑΣΙΜΗΣ

ἑλμινθίδαι (οἱ) (Elminthidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κοιλοκέρων*, περιλαμβάνουσα ὀλίγιστα γένη, ὧν γνωστότερον ἡ *ἕλμις* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἑλμινθιῶ (—άω)· πάσχω ἑλμινθίασιν, νοσῶ ἕνεκα τῶν πολλῶν ἑλμίνθων ἐν τῷ ἐντερικῷ σωλῆνι.

ἑλμινθοειδὴς (ὁ, ἡ), —ὲς (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς ἕλμινθα: «ἑλμινθοειδῆ παράσιτα».

— **ἑλμινθοειδεῖς μύες** *[Ἀνατομ.]*. Μύες λεπτότατοι, τέσσαρες ἐν τῷ κοίλῳ τῆς χειρὸς καὶ ἰσάριθμοι ἐν τῷ πέλματι τοῦ ποδός, καλούμενοι πρῶτος, δεύτερος κλπ., μετρούμενοι ἀπὸ τοῦ δείκτου τῆς χειρὸς καὶ ἀπὸ τοῦ ἔσω χείλους τοῦ ποδός. Κάμπτουσι τὴν πρώτην φάλαγγα καὶ ἐκτείνουσι τὰς λοιπὰς δύο. Ι. Π.

ἑλμινθοκλαδίδαι (οἱ) (Helminthocladidae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια ἀλγῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φλοριδῶν*, περιλαμβάνουσα μικρὰ κρυπτόγαμα φυτὰ χαρακτηριζόμενα ὑπὸ κυλινδρικοῦ θαλλοῦ, πηκτωματώδους συστάσεως. Γνωστότερον γένος τῆς οἰκογενείας εἶναι τὸ *ἑλμινθοκλάδιον* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἑλμινθοκλάδιον (τὸ) (Helminthocladium) *[Βοτ.]*. Γένος ἀλγῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑλμινθοκλαδιδῶν*, περιλαμβάνον ἄλγη μὲ κλαδώδη θαλλὸν πηκτωματώδους συστάσεως. Γνωστὰ 3 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας τῆς Εὐρώπης. Δ.Ν.Π.

ἑλμινθοκτόνα φάρμακα *[Φαρμ. Χημ.]*. Ἄλλη ὀνομασία τῶν *ἀνθελμιντικῶν* φαρμάκων (βλ.λ.).

ἑλμινθοκτόνος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ κτείνων τὰς ἕλμινθας: «ἑλμινθοκτόνα φάρμακα» τὰ χρησιμοποιούμενα φάρμακα κατὰ τῆς ἑλμινθιάσεως.

ἑλμινθολογία (ἡ)· κεφάλαιον τῆς ζωολογίας περὶ τῶν ἑλμίνθων καὶ τῶν ἑλμινθοειδῶν σκωλήκων.

ἑλμινθολογικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἑλμινθολογίαν: «ἑλμινθολογικὴ μελέτη».

ἑλμινθοσπόριον (τὸ) (Helminthosporium) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑφομυκητιδῶν*, περιλαμβάνον μύκητας φέροντας μυκήλιον ὑπομέλαν καὶ ἐπὶ τῶν κορμῶν διαφόρων δένδρων ἢ ἡμισεσηπότων ξύλων ἀναπτυσσόμενον.

Digitized by Google

Ὁ θαλλὸς τῶν ἑλμινθοσπορίων εἶναι κυλινδρικός, φαιὸς καὶ φέρει πολυαρίθμους νηματοδεῖς διακλαδώσεις. Ἀπαντῶσιν εἰς τὸ βόρειον ἰδίως ἡμισφαίριον. Δ. Ν. Π.

ἑλμινθόχορτον ἢ *ἑλμινθοβότανον* (τὸ) (Helminthochorton) *[Βοτ.]*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρονται πλεῖστα ὅσα θαλάσσια φύκη, ὡς *ἀλσίδιον τὸ ἑλμινθόχορτον* (Alsidium helminthochorton), *κοραλλίνη ἡ φαρμακευτικὴ* (Corallina officinalis), *φύκος τὸ πορφυροῦν* (Fucus purpureus) κτλ. Τὰ φυτὰ ταῦτα εἶναι γνωστὰ ὑπὸ διάφορα ὀνόματα παρ' ἡμῖν, ὡς *λεβιδόχορτο, λεβιθοβότανο, λεμιθόχορτο, μερμηγκοβότανο,* κτλ. Δ. Ν. Π.

—*[Φαρμ.]* Τὸ *ἑλμινθόχορτον* φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον ἐκ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ καὶ τῆς Β. θαλάσσης μέσῳ Ἁμβούργου ἢ ἐκ τῆς Μεσογείου μέσῳ Τεργέστης καὶ Μασσαλίας, περιέχει δὲ συνήθως τεμαχίδια κοραλλίων, κελύφη ὀστράκων κλπ. ὡς προσμείγματα. Τὸ κυρίως βρύον τῆς κορσικῆς (βλ. λ.) προέρχεται ἐκ τοῦ φυτοῦ Alsidium Helminthochorton Ktzg. (Helminthochorton officinarum Lk, Sphaerococcus Helminthochorton Ac.), ὅπερ μόνον ἐκ τῆς Μεσογείου θαλάσσης προέρχεται. Τὸ ἑλμινθόχορτον ἐχρησιμοποιεῖτο πρότερον ὡς ἀνθελμιντικόν, λόγῳ δὲ τῆς περιεκτικότητός του εἰς βρώμιον καὶ ἰώδιον κατὰ τῆς χοιραδώσεως. Ἤδη ἡ δρόγη αὕτη εἰς μέρη τινὰ ἐξακολουθεῖ νὰ χρησιμεύῃ ὡς φάρμακον, παρασκευάζεται δ' ἐξ αὐτῆς ζελατίνη τις καὶ σιρόπιον. Κ. Γ. Μ.

ἑλμινθώδης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ πλήρης ἑλμίνθων· || ὁ ὅμοιος πρὸς ἕλμινθα, ἑλμινθοειδής.

Ἕλμινο *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ ΝΔ ἄκρα τῆς νήσου *Λέβιθα* (πλάτ. 37°00′ Β, μῆκ. 26°37′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 872: Kalymno to Rhodos) νοτίως τοῦ στομίου τοῦ ὅρμου Βαθύ. Σ. Ε. Λ.

ἕλμινς, *—ινθος* (ἡ)· ὁ συνήθης σκώληξ παράσιτος τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος, κοιν. *λέβιθας* (ἀπὸ τοῦ *ἕλμινθας—λέμιθας—λέβιθας*).

—*[Ζῳολ.]* Βλ. *ἕλμινθες*.

Ἐλμίρα (Elmira) *[Γεωγρ.]*· βλ. *Ἐλμάϊρα*.

ἐλμὶς (ἡ) (Elmis) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑλμινθιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰ ἔντομα μὲ σῶμα λεπτόν, ἐπίμηκες καὶ σχεδὸν τριγωνικόν. Γνωστὰ περὶ τὰ 30 εἴδη, ἐξ ὧν 5 ἀπαντῶσιν ἐν Εὐρώπῃ, 12 ἐν Χιλῇ καὶ τὰ ὑπόλοιπα εἰς τὸ Περού. Αἱ ἐλμίδες ἐνδιαιτῶνται κυρίως ὑπὸ τὰς πέτρας ἢ τὰ σεσηπότα ξύλα. Δ.Ν.Π.

ἑλμιτόλη (ἡ) (Helmitol) *[Φαρμ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ ἀνυδρομεθυλενοκιτρικὴ ἑξαμεθυλενοτεραμίνη $C_7H_8O_7 . (CH_2)_4N_4$. Ἡ ἑλμιτόλη ἀποτελεῖ λευκὴν κρυσταλλικὴν κόνιν τηκομένην εἰς 175°—176°, ἐνῷ συγχρόνως διασπᾶται. Διαλύεται ἐν ὕδατι ἐν ἀναλογίᾳ 1:10 πρὸς διάλυμα διαυγὲς εὐχαρίστου ὀξίνου γεύσεως, εἶναι δὲ σχεδὸν ἀδιάλυτος εἰς ἀλκοόλην καὶ αἰθέρα. Τὰ ἀραιὰ ὀξέα διασπῶσι βραδέως τὴν ἑλμιτόλην, ἐνῷ ἀπ' ἐναντίας τὰ ἀλκάλια διασπῶσιν αὐτὴν εὐκόλως, ἀποδίδοντα ἐλευθέραν φορμαλδεΰδην. Ἡ ἑλμιτόλη εὑρίσκει ἐφαρμογὴν ὡς δραστικὸν ἀπολυμαντικὸν τῶν οὔρων, ἰδίᾳ δὲ ἐπὶ μὴ γονορροϊκῆς κυστίτιδος. Δίδει εἰς τὰ οὖρα ταχέως ὄξινον ἀντίδρασιν. Κ.Γ.Μ.

Ἔλμο (Elmo), *ἅγιος*. Οὕτω καλεῖται εἰς τὴν ἰταλικὴν ὁ ἅγιος *Ἔρασμος* (βλ. λ.).

— **Ἔλμο** *φῶς τοῦ* ***Ἁγίου*** *—*· βλ. λ. *Διοσκούρων φῶς*.

Ἔλμορ (Elmor), ***Ἀλφρέδος***. Ἄγγλος ζωγράφος (1815—1856). Τὰ ἔργα του εἶναι κυρίως ἱστορικά, διακρίνονται δὲ ἐξ αὐτῶν ἡ: «Βασίλισσα τῆς Σκωτίας Μαρία», ὁ «Ριέντζι εἰς τὸν Φόρον», ἡ «Λουκρητία Βοργία», ἡ «Μαρία Ἀντωανέττα εἰς τὸ Τάμπλ» κτλ. Τῷ 1856 ἐγένετο ἀκαδημαϊκὸς καὶ μετέσχεν εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς ἐκθέσεις τοῦ Λονδίνου καὶ τῶν Παρισίων. Θ. Β.

Ἔλ-Μουγγὰρ (El-Mungar) *[Γεωγρ.]*. Περιοχὴ τῆς ἀλγερινῆς Σαχάρας πρὸς νότον τοῦ Ὀράν, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀΐν-Σέφρα-Ἴγκλι. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1903 σύνταγμα τοῦ γαλλικοῦ ἀποικιακοῦ στρατοῦ ὑπέστη εἰς αὐτὴν ἐπίθεσιν ὑπὸ πλήθους Μαροκκινῶν. Ἡ μάχη διήρκεσεν ἑπτὰ ὁλοκλήρους ὥρας, καθ' ἣν ἐφονεύθησαν ἅπαντες οἱ Γάλλοι ἀξιωματικοὶ καὶ ὑπαξιωματικοὶ καὶ 83 στρατιῶται, τῶν λοιπῶν διασωθέντων. —Μ.

Ἐλμπὰ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, προσκειμένη τῇ ἀφρικανικῇ ἀκτῇ (πλάτ. 22° 24′ Β, μῆκ. 36° 29′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 8c: Red Sea, sheet 3) ἀπέχουσα τοῦ ἀκρωτηρίου Ρὰς Ἀμποὺ Φατ'μὰ 7 μίλ. Α. ΝΑ. Τὸ ὑφαλοπλαίσιόν της βρίθει ἐκλεκτοῦ κοραλλίου ἐρυθροῦ καὶ γιούσουρης. Ὀνομαζομένη καὶ *Ζεζιρὰτ-ἐλ-Ντίμπια*, εἶναι ἡ *Ἀστάρτη* (βλ. λ.) τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ.

Ἐλμπασὰν (καὶ ***Ἰλμπεσὰν***) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς μέσης Ἀλβανίας, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Γενούσου (Σκούμπη). Ἔχει περὶ τοὺς 10.000 κατοίκους, ἐξ ὧν περὶ τοὺς 4.000 Χριστιανοὶ ὀρθόδοξοι. Ἐπὶ Ρωμαίων ἔκειτο ἐπὶ τῆς Ἐγνατίας ὁδοῦ· σήμερον διὰ τοῦ Ἐλμπασὰν πρόκειται νὰ διέλθῃ ἡ ἐν σχεδίῳ διεθνὴς σιδηροδρομικὴ γραμμὴ ἐξ Ἀδριατικῆς πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην.

Τὸ Ἐλμπασάν, ἡ πάλαι ποτὲ *Στάμπα* ἢ *Σκάμπια*, ἦτο ἐπὶ τουρκοκρατίας ἕδρα διοικήσεως, ὑφ' ἣν ὑπήγοντο 312 χωρία. Ἡ ὁμώνυμος πεδιὰς εἶναι εὔφορος, παράγουσα ἐλαίας καὶ ἐλαιόλαδον, σταφυλάς, σιτηρά, ὄσπρια καὶ ἄλλα. Παρὰ τὴν πόλιν ὑπάρχει μονὴ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου. Ν. Μ.

— **Ἐλμπασάν.** Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης, ὑπαγόμενον ἐκκλησιαστικῶς καὶ πολιτικῶς εἰς τὰς Μέτρας καὶ κείμενον πρὸς βορρᾶν τῆς Σηλυβρίας. Συνῳκίσθη πρὸ 100 περίπου ἐτῶν, εἶχεν ἐκκλησίαν τιμωμένην ἐπ' ὀνόματι τῶν ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης καὶ σχολεῖον. Οἱ κάτοικοι αὐτοῦ, ὅλοι Ἕλληνες, ἀνήρχοντο εἰς 300 καὶ κατεγίνοντο εἰς τὴν γεωργίαν καὶ ἀμπελουργίαν. Συμφώνως πρὸς τὴν σύμβασιν τῆς Λωζάννης ὑπήχθησαν εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν ἑλληνοτουρκικῶν πληθυσμῶν καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς Μακεδονίαν εἰς τὰ χωρία Ἅγιος Πέτρος καὶ Βαμβάκιοῖ (Μεσοχώρι) παρὰ τὸν Ἀξιὸν τῆς περιφερείας Γουμενίτσης. Ε. Σ. Σ.

Ἐλ-Μπαχίρα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Λιμνοθάλασσα βαθεῖα ἐν τῷ ΒΔ κέρατι τοῦ κόλπου τῆς Τύνιδος, ὀνομαζομένη ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων καὶ Lac Porto Farina. Ἔχει περίμετρον 12 μιλλίων καὶ ἐπικοινωνεῖ πρὸς τὸν κόλπον διὰ δύο στομάτων διακοπτόντων τὸ προσχωματικόν της βέλος. Κειμένη Β τῆς θέσεως ἐφ' ἧς ὑπῆρξεν ἡ Καρχηδὼν καὶ ΒΑ τῆς Ὑτίκης, πιστεύεται ὅτι εἶναι ὁ ἀπὸ «Καρχηδόνος εἰς Κάστρα Κορνηλίου, παραχειμαστικὸς λιμήν. Ἐν τούτῳ παραχειμάζει μεγάλα πλοῖα» (*Ἀνων.* Σταδ. Μεγ. Θαλ. § 125). Ἡ ἀκτογραμμὴ ὅμως ἔχει ἐκεῖ ὑποστῆ ἔκτοτε πολλὰς ἀλλοιώσεις λόγῳ προσεπιχώσεων. Σ. Ε. Λ.

Ἔλμπε (Elbe) *[Σκανδ. Μυθολ.]*· βλ. *Ἔλφαι*.

Ἔλμπε (Elbe) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Γερμανίας· βλ. *Ἔλβας*.

Ἐλμπὲ (Elbée), ***Μαυρίκιος-Ἰωσὴφ-Λουδοβῖκος.*** Γάλλος στρατηγὸς (1752—1794). Ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐπεδοκίμασε τὴν Ἐπανάστασιν εἰς τὰς ἀρχάς της καὶ ὑπέγραψε μάλιστα, μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Βαστίλλης, πρωτόκολλον ἀφοσιώσεως πρὸς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν. Βραδύτερον ἐν τούτοις προσεχώρησεν εἰς τὴν ἀντίδρασιν. Ἀπὸ τοῦ 1791 συνεννοεῖτο μὲ τοὺς συνωμότας καὶ ἐπεσκέπτετο τοὺς ἐξορίστους πρίγκιπας ἐν Κόμπλεντς. Τὸν Μάρτιον τοῦ 1793, μόλις ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις τῶν βασιλοφρόνων ἐν Ἀνδεγαυίᾳ, ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῶν ἐξεγερθέντων χωρικῶν καταγαγὼν πλείστας νίκας, ἡνώθη μὲ τὴν βανδεανὴν στρατιάν, φονευθέντος δὲ τοῦ Κατελινὺ ἀνέλαβε τὴν ἀρχιστρατηγίαν. Αἱ στρατιωτικαί του ἐν τούτοις ἀρεταὶ δὲν ἦσαν ἀνάλογοι πρὸς τὴν ἀφοσίωσίν του καὶ διὰ τοῦτο οἱ ἄλλοι βασιλόφρονες διοικηταὶ οὐδέποτε ἐπειθάρχουν εἰς τὰς διαταγάς του, ὁ δὲ στρατός του ἦτο ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἕτοιμος νὰ διαλυθῇ. Ἡ ὑπὸ τὰς διαταγάς του στρατιὰ ὑπέστη σοβαρὰν ἧτταν ἐν Σολλέ, ὁ ἴδιος δὲ ἔλαβε 14 τραύματα. Κλινήρης συνελήφθη αἰχμάλωτος, ἐδικάσθη, κατεδικάσθη εἰς θάνατον καὶ ἐτυφεκίσθη ἐπὶ ἕδρας καθ' ὅσον δὲν ἠδύνατο νὰ βαδίσῃ. Ἡ σύζυγός του, ἥτις δὲν ἠθέλησε νὰ τὸν ἐγκαταλείψῃ, ἐτυφεκίσθη τὴν ἐπομένην. Δ. Δ.

Ἔλμπερτ (Elbert) *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Κολοράδο. Εὑρίσκεται ἐν τῇ ὀροσειρᾷ τοῦ Σάβατς τῶν Βραχωδῶν ὀρέων καὶ ἀποτελεῖ τὴν ὑψηλοτέραν ταύτης κορυφήν, ἔχον ὕψος 4330 μ. —Μ.

— **Ἔλμπερτ** (Elbert) *[Γεωγρ.]*. Κομιτεία τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Γεωργίας. Ἔχει ἔκτασιν 937 τετρ. χλμτ. καὶ 24.125 κατ. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι ἡ *Ἔλμπερτον*. —Μ.

Ἔλμπερτον (Elberton) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἐν Γεωργίᾳ, πρωτεύουσα τῆς κομιτείας τοῦ Ἔλμπερτ. Κάτ. 6.475. Ἔχει βιομηχανίαν ὑφασμάτων καὶ βαμβακελαίου. —Μ.

Ἔλμπερφελντ (Elberfeld) *[Γεωγρ.]*. Βιομηχανικὴ πόλις τῆς Γερμανίας εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ πρωσσικοῦ Ρήνου, ἐπὶ τοῦ Βοῦππερ, συνεχομένη μετὰ τοῦ *Μπάρμεν*. Κάτ. 167.382. Τὸ *Ἔλμπερφελντ-Μπάρμεν*, καίτοι διοικητικῶς κεχωρισμέναι πόλεις, ἀποτελοῦν ἐν τούτοις ἓν σύνολον. Ἡ τοπικὴ συγκοινωνία ἐξυπηρετεῖται δι' ἠλεκτρικοῦ τροχιοδρόμου καὶ κρεμαστοῦ σιδηροδρόμου (κατὰ τὸ σύστημα τῆς μονῆς γραμμῆς (mono-rail) τοῦ Λάνγκεν) ὑπὲρ τὸν ποταμόν. Ἡ πόλις εἶναι ἰδιαιτέρως πλουσία εἰς ἐκπαιδευτικά, φιλανθρωπικὰ καὶ θρησκευτικὰ ἱδρύματα. Ὑπάρχουν πλεῖστα γυμνάσια, τεχνικαὶ σχολαί, πολυτεχνεῖον, βιομηχανικαὶ καὶ ἐμπορικαὶ σχολαί, σχολαὶ κωφαλάλων, ἅπασαι κατὰ τὸ νεώτατον σύστημα. Ἔχει ἐπίσης θέατρον, ᾠδεῖον, βιβλιοθήκην, μουσεῖον, ζῳολογικὸν κῆπον καὶ πολυαρίθμους ἐπιστημονικὰς ἑταιρείας. Τὸ Ἔλμπερφελντ εἶναι τὸ σπουδαιότερον κέντρον τῆς Γερμανίας διὰ τὴν βιομηχανίαν τοῦ βάμβακος, τοῦ ἐρίου, τῆς μετάξης καὶ τοῦ ὁλοσηρικοῦ, βαφῶν, χημικῶν προϊόντων κλπ. Τὸ ἐμπόριον εἶναι ζωηρότατον, αἱ δὲ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἐξαγωγαὶ σημαντικώταται. Κατὰ τὸν ΙΒ′ αἰῶνα εἰς τὸ μέρος ἔνθα σήμερον ἡ πόλις ὑψοῦτο ὁ πύργος τῶν ἀρχόντων τοῦ *Ἔλμπερφελντ*, διατελῶν ὑπὸ τοὺς ἀρχιεπισκόπους τῆς Κολωνίας. Τὸ Ἔλμπερφελντ ἔγινε πόλις τῷ 1610, τῷ 1760 εἰσῆλθεν ἡ βιομηχανία τῆς μετάξης, ἡ δὲ βαφὴ τῷ 1780. Ἐν τούτοις μόλις περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ′ αἰῶνος ἀνεπτύχθη εἰς βιομηχανικὸν κέντρον ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ ἠπειρωτικοῦ συστήματος τοῦ Ναπολέοντος, ἐπιδιώκοντος ν' ἀποκλείσῃ τὸ βρεττανικὸν ἐμπόριον. Τῷ 1815 τὸ Ἔλμπερφελντ παρεχωρήθη ὑπὸ τοῦ Συνεδρίου τῆς Βιέννης μετὰ τοῦ μεγάλου δουκάτου τοῦ Μπὲργκ εἰς τὴν Πρωσσίαν. Δ. Δ.

Ἐλμπὲφ (Elbeuf) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Σηκουάνα, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Κάτω Σηκουάνα, ἀπέχουσα 25 χλμ. ΝΔ τῆς Ρουὲν σιδηροδρομικῶς. Κάτ. 20,560. Ἡ πόλις μετὰ τῶν περιχώρων της ἀποτελεῖ τὴν κυριωτέραν καὶ ἀρχαιοτέραν ἕδραν τῆς ἐριουργίας ἐν Γαλλίᾳ. Συγκοινωνεῖ ἀτμοπλοϊκῶς μὲ τὴν Ρουέν, ἔχει δὲ δύο γεφύρας ὑπὲρ τὸν Σηκουάναν, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία κρεμαστή. Δ. Δ.

Ἔλμπινγκ (Elbing) *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς ποταμὸς τῆς Γερμανίας ἐν Πρωσσίᾳ, τοῦ ὁποίου ὁ ροῦς ἔχει μῆκος 20 χιλιομέτρων, ἐξ ὧν τὰ 14 πλωτά. Ἑνοῦται μετὰ τοῦ Νόγκατ ἢ τοῦ ἀνατολικοῦ βραχίονος τοῦ Βιστούλα διὰ τῆς διώρυγος Κράφφολ. Δ. Δ.

— **Ἔλμπινγκ** (Elbing) *[Γεωγρ.]*. Παραθαλασσία πόλις τῆς Γερμανίας ἐν τῇ δυτικῇ Πρωσσίᾳ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἔλμπινγκ. Κάτ. 55.680. Διὰ τῆς διώρυγος Elbing-Oberländischer, μήκους περίπου 200 χλμ., κατασκευασθείσης τῷ 1845—1860, αἱ λίμναι Γκέζεριχ καὶ Ντρέβεντς ἑνοῦνται μετὰ τῆς λίμνης Ντράουζεν καὶ μετὰ τοῦ λιμένος τῆς Ἔλμπινγκ. Ἡ παλαιὰ πόλις περιεβάλλετο ὑπὸ ὀχυρωμάτων, τῶν ὁποίων ἐλάχιστα λείψανα διασῴζονται. Ὑπάρχουν διάφοροι ἐκκλησίαι, ἐν οἷς ὁ ναὸς τῆς Μαρίας (χρονολογούμενος ἀπὸ τοῦ ΙΒ′ αἰῶνος), κλασσικὸν γυμνάσιον, ἱδρυθὲν τῷ 1536, νεωτέρα τεχνικὴ σχολὴ (Realschule), βιβλιοθήκη καὶ πλεῖστα φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα. Ἡ Ἔλμπινγκ εἶναι πόλις μεγίστης βιομηχανικῆς προόδου. Εἰς τὰ σιδηρουργεῖα τοῦ Σχιχάου, ἅτινα ἀπασχολοῦν 35.000 ἐργατῶν, ἐναυπηγήθησαν τὰ περισσότερα τορπιλλοβόλα καὶ ἀντιτορπιλλικὰ τοῦ γερμανικοῦ στόλου, σήμερον δὲ κατασκευάζονται εἰς σημαντικὸν ἀριθμὸν ἀτμομηχαναὶ καὶ παντὸς εἴδους μηχανήματα. Ἐπὶ πλέον ὑπάρχουν μεγάλαι ἐγκαταστάσεις χυτηρίων, μηχανουργείων καὶ πολλαὶ ἄλλαι βιομηχανίαι. Ὡσαύτως τὸ ἐμπόριον γεωργικῶν προϊόντων εἶναι λίαν ἐκτεταμένον. Ἀρχικῶς ἡ Ἔλμπινγκ ὑπῆρξεν ἀποικία ἐμπόρων ἐκ Λύμπεκ καὶ Βρέμης, οἵτινες ἐγκατεστάθησαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ πύργου τῶν Τευτόνων ἱπποτῶν, τοῦ κτισθέντος τῷ 1237. Τῷ 1246 ἡ πόλις ἀπέκτησε πλήρη αὐτονομίαν, χορηγηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Φρειδερίκου Β′. Τῷ 1454 ἀπετίναξε τὸν τευτονικὸν ζυγὸν καὶ ἔθεσεν ἑαυτὴν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας, καταστᾶσα ἕδρα Πολωνοῦ βοϊβόδα. Ἔκτοτε ἤρχισε νὰ παρακμάζῃ, ἡ δὲ κατάπτωσις αὐτῆς ἐπεσπεύσθη ὑπὸ τῶν πολέμων τοῦ ΙΗ′ αἰῶνος. Τῷ 1710 ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Ρώσων, ὅτε δὲ τῷ 1772 παρεχωρήθη εἰς τὴν Πρωσσίαν εὑρίσκετο ἐν τελείᾳ παρακμῇ. Δ. Δ.

Ἐλμπιστὰν ἢ ***Ἐλμποστὰν*** *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τουρκίας, ἕδρα τῆς ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως τοῦ σημερινοῦ νομοῦ Μαράς, ἀποσπασθέντος ἐκ τῆς τέως γενικῆς διοικήσεως Χαλεπίου, ἧς τὸ ὑπόλοιπον περιῆλθε μετὰ τὸ 1920 εἰς τὸ κράτος τῆς Συρίας. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 70 χιλιομέτρων ΒΑ τῆς πόλεως Μαρὰς παρὰ τὴν πηγὴν τοῦ διὰ τῆς πόλεως τῶν Ἀδάνων διερχομένου ποταμοῦ Δζιχὰν (Πυράμου), ὅστις πηγάζει ἐκ τοῦ ὄρους Κοὺρτ-δάγ. Ἔχει 534 (1927) κατοίκους. Ἡ πόλις διετέλεσε πρὸ τοῦ Μαρὰς πρωτεύουσα τοῦ μικροῦ κράτους τῶν Ζουλκαδριδῶν.

Ἡ ὑποδιοίκησις *Ἐλμπιστάν*, οὖσα ὁλόκληρος ὀρεινή, ἔχει ἐπιφάνειαν 4175 τετ. χιλιομέτρων καὶ 53416 κατοίκους (1927), ἀριθμεῖ δὲ 135 χωρία. Ἐντὸς τῆς ὑποδιοικήσεως σῴζονται ἐρείπια φρουρίων τῆς περιόδου τῶν Ἀρμενίων βασιλέων τῆς Κιλικίας καὶ τῶν Σταυροφόρων. Ν. Μ.

Ἔλμπο (Elbo) *[Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Κορσικῆς, ἀμέσως πρὸς Β τοῦ ἀκρωτηρίου Γκάργκαλο (ἀρχ. *Ἀττίου ἄκρον*, βλ. λ.), διανοιγόμενος μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Παλάτζο (Ra-

Digitized by Google

lazzo: πλάτ. 42° 23′ Β, μῆκ. 8° 33′ 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 430: Lava bay to cape Morsetta). 'Εκ τῆς γεωγραφικῆς σειρᾶς διαδοχῆς ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ Πτολεμαίου (Γ, β, 2) προκύπτει ἡ ταυτότης τοῦ Ἔλμπο πρὸς τὸν *Καισίας αἰγιαλὸν* τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ.

'Ελ-Μπουρδὰ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησὶς ἐν τῷ κόλπῳ τῆς *Βόμβας* βλ. λ.

'Ελμποὺρς ἢ ***'Αλμποὺρς*** (Elburs, Alburs, Elbourz) *[Γεωγρ.]*. 'Οροσειρὰ τῆς Περσίας. Κεῖται πρὸς τὸ βόρειον τμῆμα τῆς χώρας καὶ ἐκτείνεται τοξοειδῶς εἰς μικρὰν ἀπόστασιν (ἀπὸ 25 χιλμ. μέχρι 60 χλμ.) ἀπὸ τῶν νοτίων ἀκτῶν τῆς Κασπίας θαλάσσης, ἐν τῇ περιοχῇ τῶν νομῶν τοῦ Γκιλὰν καὶ Μαζεντεράν. Τὸ μῆκος αὐτῆς εἶναι 850 περίπου χλμ., ἡ δὲ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τὸ ἡφαιστειογενὲς ὄρος Ντεμαβὲντ (5670 μ.), κείμενον πρὸς τὰ ΒΑ τῆς Τεχεράνης. Πρὸς Α τῆς κορυφῆς ταύτης ἡ ὀροσειρὰ χωρίζεται εἰς τρεῖς παραλλήλους συστάδας. Αἱ βόρειαι κλιτύες διαρρέονται ὑπὸ πολλῶν ποταμῶν ἐκβαλλόντων εἰς τὴν Κασπίαν θάλασσαν καὶ εἶναι κατάφυτοι ἀπὸ δάση, ἐνῷ αἱ νότιαι εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον βραχώδεις καὶ ἄδενδροι. Αἱ βόρειοι κλιτύες ἀποτελοῦν κέντρον παραθερισμοῦ τῶν πλουσίων τῆς Τεχεράνης. Ἡ ὀροσειρὰ αὕτη εἶναι πλήρης πετρελαιοπηγῶν. Ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν καλεῖται *'Ελβ'ντ*. — Μ.

'Ελμπροὺζ (Elbrouz) *[Γεωγρ.]*. Ὄρος Καυκάσου· βλ. *Ἔλβορος*.

Ἔλμσλεϋ (Elmsley), ***Πέτρος***. Ἄγγλος φιλόλογος (1773—1825). Τῷ 1798 διωρίσθη καθηγητὴς εἰς τὸ κολλέγιον τοῦ Χόρκσλεϋ ἐν Ἔσσεξ καὶ τὴν θέσιν ταύτην διετήρησε μέχρι τοῦ θανάτου του. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἐδημοσίευσε πλεῖστα ἐνδιαφέροντα ἄρθρα εἰς τὴν «'Επιθεώρησιν τοῦ 'Εδιμβούργου» καὶ εἰς τὴν «Τριμηνιαίαν ἐπιθεώρησιν» τοῦ 'Εδιμβούργου, ὧν τὰ σπουδαιότερα: «Περὶ 'Ομήρου», «Περὶ 'Αθηναίου», «Περὶ 'Εκάβης». 'Εν 'Ιταλίᾳ εὑρισκόμενος τῷ 1818 ἐπεδόθη εἰς τὴν ἔρευναν τῶν χειρογράφων τῆς Λαυρεντιανῆς βιβλιοθήκης ἐν Φλωρεντίᾳ. Τῷ 1819 ἐπεφορτίσθη παρὰ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ὅπως μετὰ τοῦ Σὲρ Ντώμφρυ Ντέϊβυ εὕρῃ τὴν κλεῖδα τῶν ἱερογλυφικῶν σημείων τῶν παπύρων, οἵτινες ἀνευρέθησαν εἰς τὴν 'Ηράκλειαν τῆς 'Ιταλίας, ἀλλὰ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐρεύνης ταύτης ἦσαν ἀσήμαντα. Τῷ 1823 διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ Σαὶντ Ἄλμπαν Χὼλλ ἐν 'Οξφόρδῃ καὶ καθηγητὴς τῆς ἀρχαίας ἱστορίας ἐν Κάμντεν. 'Ο Ἔλμσεϋ ὑπῆρξεν ἀνὴρ μεγάλης παιδείας καὶ εὐρωπαϊκῆς φήμης, θεωρούμενος ὡς ὁ ἄριστος ἐκκλησιαστικὸς φιλόλογος τῆς 'Αγγλίας. Ἡ φήμη του ὅμως ὀφείλεται κυρίως εἰς τὰς μελέτας του ἐπὶ τῶν ἀρχαίων 'Ελλήνων συγγραφέων, ὧν τὰ κείμενα ἀποκατέστησεν, ἐκδόσας τοὺς «'Αχαρνῆς» τοῦ 'Αριστοφάνους καὶ πλεῖστα τῶν ἔργων τοῦ Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου, ὡς τὸν «Οἰδίποδα Τύραννον», τοὺς «'Ηρακλείδας», «Οἰδίποδα ἐπὶ Κολωνῷ» κλπ. Κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας 'Αγῶνα τῆς 'Ελλάδος ἐδημοσίευσε θερμότατα ἄρθρα εἰς τὰς ἀγγλικὰς ἐφημερίδας, παρακινῶν τὴν κυβέρνησιν νὰ ἔλθῃ ἀρωγὸς εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ν. Ι. Θ.

Ἔλμσχορν (Elmshorn) *[Γεωγρ.]*. Γερμανικὴ πόλις ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σλέσβιχ - 'Ολστάϊν, ἀπέχουσα 16 χιλμ. τοῦ Πίννεμπεργ. Κάτοικοι 13,000. Ἔχει διάφορα σχολεῖα, νοσοκομεῖον, ὀρφανοτροφεῖον καὶ βιομηχανίαν καπνοῦ. Δ.Δ.

Ἔλν (Elne) *[Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς Ν Δ. Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τῶν 'Ανατολικῶν Πυρηναίων. Κάτοικοι 3.900. 'Απὸ τοῦ ΣΤ' αἰῶνος μέχρι τοῦ 1602 ἡ πόλις ἦτο ἕδρα ἐπισκοπῆς, μεταφερθείσης ἔκτοτε εἰς τὸ Περπινιάν. Ἡ Ἔλν εἶναι ἡ ἀρχαία 'Ιλλιβερίς, ἐστρατοπέδευσε δὲ πρὸ τῶν τειχῶν της ὁ 'Αννίβας, μὲ στρατὸν ἐξ 92.000 ἀνδρῶν, κατὰ τὴν πορείαν του πρὸς τὴν Ρώμην (218 π. Χ.). Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ἡ 'Ιλλιβερίς, ὡς βεβαιοῖ ὁ Στράβων, ὁ Πολύβιος καὶ ὁ Πτολεμαῖος, ἦτο σπουδαιοτάτη καὶ ἀκμάζουσα πόλις. 'Αντιθέτως ὁ Πομπώνιος Μέλας καὶ ὁ Πλίνιος ὁμιλοῦν περὶ αὐτῆς ὡς πόλεως τῆς ὁποίας ὁ πληθυσμὸς ἤρχισε νὰ ἐλαττοῦται, ἡ δὲ προτέρα της αἴγλη νὰ δύῃ. 'Εν τούτοις εἰς τὸν Πεουτιγγεριανὸν πίνακα ἀναφέρεται μὲ τὸ ἰβηρικὸν ὄνομα Illiberris ὡς σπουδαῖος σταθμὸς τῆς ὁδοῦ Ναρβώνης-Βαρκελώνης. 'Ο Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας ἐξωράϊσε τὴν πόλιν καὶ τὴν παρεχώρησεν εἰς τὴν μητέρα του 'Ελένην, ἥτις κατῴκησεν εἰς αὐτήν. 'Εκ τούτου ἡ πόλις ἔλαβε τὸ ὄνομα Castrum Helenae, διὰ τοῦ ὁποίου τὴν διακρίνει ὁ Εὐτρόπιος, ὁ ἅγιος 'Ιερώνυμος, ὁ Αὐρήλιος Βίκτωρ καὶ ὁ Παῦλος 'Ορώσιος. Τῷ 350 ἐδολοφονήθη ἐν τῇ πόλει ὁ αὐτοκράτωρ Κωνστάντιος, τριτότοκος υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, ὑπὸ ὀπαδῶν τοῦ σφετεριστοῦ τοῦ θρόνου Μαγεντίου. 'Ερείπια τῶν ἀρχαίων τειχῶν σῴζονται εἰσέτι. Τὸ πλέον ἀξιοσημείωτον μνημεῖον τῆς πόλεως εἶναι ἡ μητρόπολις τῆς 'Αγίας Εὐλαλίας, ρωμαϊκοῦ ρυθμοῦ, μὲ μονὴν περιέχουσαν ἐνδιαφέροντα γλυπτικὰ ἔργα καὶ ἱερὰς ἀρχαίας χριστιανικὰς σαρκοφάγους. Τὸ κωδωνοστάσιον, εἰς σχῆμα πύργου, τῆς μητροπόλεως εἶναι περιώνυμον. Σήμερον οἱ κάτοικοι τῆς πολίχνης ἀσχολοῦνται εἰς τὴν βιομηχανίαν τοῦ μεταξοσκώληκος καὶ τὴν οἰνοπαραγωγήν. Δ. Σ. ΔΕΒΑΡΗΣ

'Ελναθὰν *[Βιβλ.]*. Υἱὸς 'Αχβώρ, αὐλικὸς τοῦ βασιλέως 'Ιούδα 'Ιωακείμ, ὅστις ἔστειλεν αὐτὸν εἰς Αἴγυπτον διὰ νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς 'Ιεροσόλυμα τὸν φυγάδα Οὐρίαν. Οὗτος εἰς Κιριαθιαρεὶμ προεφήτευσε κατὰ τῆς πόλεως, ἐπαναλαβὼν τὰς προφητείας τοῦ 'Ιερεμίου. 'Επειδὴ δ' εἰς τὴν αὐλὴν ἐξωργίσθησαν καὶ ἐζήτουν νὰ τὸν φονεύσουν ἔφυγεν. 'Ο 'Ελναθὰν κατώρθωσε διὰ δόλου νὰ τὸν ἐπαναφέρῃ καὶ ὁ 'Ιωακεὶμ «ἐπάταξεν αὐτὸν ἐν μαχαίρᾳ». Γ. Λ. Α.

Ἔλντα (Elda) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς 'Ισπανίας τῆς ἐπαρχίας 'Αλικάντης, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, Μαδρίτης—'Αλικάντης. Κάτ. 8.028. Κεῖται ἐν μέσῳ γυμνῶν βράχων, ἐπὶ τῶν ὁποίων μόνον σχοῖνοι φύονται. 'Εκ τούτων ἡ ἐγχώριος βιομηχανία παρασκευάζει 500.000 χιλιόγραμμα ἰνῶν ἐτησίως. Εἰς τὴν πόλιν ὑπάρχουν ἐρείπια ἀρχαίων πύργων. Δ. Δ.

'Ελνταμπῆ, *Μεὴρ*, γνωστὸς καὶ ὡς *Ἴμπν-Ἔλ-Νταμπῆ ὁ 'Ισπανός*. 'Ιουδαῖος λόγιος, καταγόμενος ἐκ Τολέδου τῆς 'Ανδαλουσίας, ἀκμάσας κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα. Συνέγραψε τὸ «Σέφερ σιεβιλὲ ἐμουλὰ» (=βίβλος τῶν ἀτραπῶν τῆς πίστεως), ὅπερ κατέχει πρωτεύουσαν θέσιν ἐν τῇ ἑβραϊκῇ γραμματείᾳ τοῦ μεσαίωνος. Τὸ ἔργον διαιρεῖται εἰς δέκα «ἀτραπούς», ἐν αἷς πραγματεύεται περὶ τῆς πίστεως εἰς τὸν δημιουργόν, περὶ τῆς δημιουργίας ἐκ τοῦ μὴ ὄντος, περὶ τοῦ ἀνθρώπου, περὶ τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ὑποστάσεώς της, περὶ θείας προνοίας κλ. Αἱ φιλοσοφικαὶ αὐτοῦ ἰδέαι εἶναι ἐπηρεασμέναι ὑπὸ τοῦ Μαϊμωνίδου καὶ τοῦ Γερσωνίδου. Τὸ ἔργον ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἐν Piva de Taranto τῷ 1559.
[Βλ. *H. Graetz*, Geschichte der Jüden VII. 328.—*Steinschneider*, Itebr. Bibliog. 1876, σελ. 90. —*Brüll's*, Jahrb., κλ. II 166—168.] Γ. ΕΛΙΓΙΑ

Ἔλντε (Oelde) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Πρωσσίας ἐν Βεστφαλίᾳ, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Λαῖνε—Χάμ. Κάτ. 5933 καὶ μετὰ τῆς περιοχῆς της 8131 (1925). Ἔχει κτηνοτροφίαν καὶ βιομηχανίαν ταπήτων, μηχανῶν, ἐπίπλων κλπ. Δ. Δ.

— **Ἔλντε** (Elde) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Γερμανίας, συμβάλλων μετὰ τοῦ Ἄλβιος. 'Αποτελεῖ διαφόρους λίμνας, χύνεται δὲ εἰς Δόμνιτς μετὰ ροῦν 200 χιλιομέτρων. Εἶναι ἐξ ὁλοκλήρου πλωτὸς σήμερον. Δ. Δ.

Ἔλντερ (Elder), *σὲρ* ***Θωμᾶς***. Αὐστραλιανὸς μεγαλέμπορος σκωτικῆς καταγωγῆς (1818—1897). 'Απὸ τοῦ 1854 ἐξετέλει ἐν τῇ νοτίῳ Αὐστραλίᾳ λίαν εὐρὺ ἐμπόριον ἐρίου καὶ ἔγινε γνωστὸς ἀπὸ τοῦ 1873 διὰ τῆς ὑποστηρίξεως καὶ χρηματοδοτήσεως ἀποστολῶν διὰ τὴν ἐξερεύνησιν τῆς αὐστραλιανῆς ἐνδοχώρας. Αἱ ἀποσταλαὶ αὗται εἶναι ἡ τοῦ Warburton (1872—1874), αἱ δύο ἀποστολαὶ Giles (1872—1876), καὶ ἡ ἀποστολὴ Elder (1891—1892).

— **Ἔλντερ** (Elder), ***'Ιωάννης***. Ἄγγλος μηχανικὸς (1824—1869). 'Εγένετο γνωστὸς ἐκ τῆς ναυπηγήσεως πλοίων μετὰ συνθέτων ἀτμομηχανῶν, ὡς καὶ ἐκ τελειοποιήσεών τινων ἐπὶ τοιούτων μηχανῶν.

'Ελ-Ντζὲμ (El-Djem) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Τύνιδος ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Σοὺζ εἰς Σφάξ, ἀπέχον 71 χιλ. ΝΑ. τοῦ Χαϊρουάν. Κάτ. 1.200. Τὸ 'Ελ-

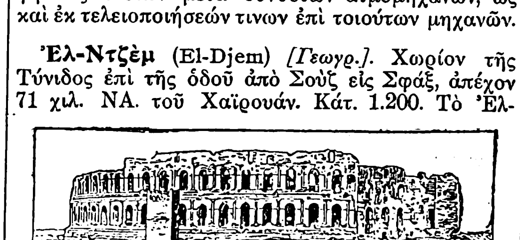

'Αμφιθέατρον τοῦ 'Ελ-Ντζέμ.

Ντζὲμ ἦτο ἄλλοτε σημαντικὴ πόλις. Τὸ καλύτερον διατηρούμενον μνημεῖον εἶναι τὸ ἀμφιθέατρον, τοῦ ὁποίου ὁ ὄγκος φαίνεται ἐξ ἀποστάσεως 10 χιλμ. Τὸ ἀμφιθέατρον τοῦτο μήκους 150 μέτρων καὶ πλάτους 125, θεωρεῖται τὸ μεγαλύτερον μετὰ τὸ Κολοσσαῖον τῆς Ρώμης. Πιστεύεται, ὅτι τὴν κατασκευὴν τοῦ ἔργου ἤρχισεν ὁ αὐτοκράτωρ Γορδιηνός. Δ. Δ.

Ἔλντον (Eldon), ***'Ιωάννης Σκότ***, *κόμις τοῦ—*. Ἄγγλος πολιτικὸς (1751—1838). Δικηγόρος ἐν ἀρχῇ, ἐξελέγη τῷ 1783 μέλος τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων, διωρίσθη ἀκολούθως εἰσαγγελεὺς (1788), εἶτα βασιλικὸς ἐπίτροπος (1793), τῷ 1799 λόρδος ἀνώτατος δικαστὴς καὶ τέλος τῷ 1801 λόρδος καγκελάριος. Ὡς τοιοῦτος διετέλεσε μὲ μικρὰν διακοπὴν μέχρι τοῦ 1827. Κατὰ τὸ ἔτος 1821 τοῦ ἀπενεμήθη ὁ τίτλος τοῦ κόμιτος.
— [Βλ. *Hor. Twiss*, Public and Private Life of Lord Eldon (2 ἔκδ. 1846, 2 τ.).]

'Ελντοράντο (Eldorado). 'Εκλήθη οὕτω (κατὰ λέξιν *ὁ χρυσοῦς*, ἐκ τοῦ ἱσπανικοῦ *el*=ὁ καὶ *dorado*=χρυσοῦς) χώρα ἐν 'Αμερικῇ, ἣν οἱ Εὐρωπαῖοι ἐφαντάζοντο καλυπτομένην ὑπὸ ψηγμάτων χρυσοῦ καὶ πολυτίμων λίθων καὶ πρὸς τὴν ὁποίαν ἐσχετίζοντο θρῦλοί τινες τῶν Περουϊανῶν καὶ ἄλλων ἰθαγενῶν τοῦ Νέου Κόσμου. Τὸν μῦθον τοῦτον κατέστησε γοητευτικώτερον ὁ 'Οφελλιάνα, συνοδὸς τοῦ Πέτρου Πιζάρρου. 'Απὸ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἡ χώρα αὕτη τοῦ χρυσοῦ καὶ τῶν πολυτίμων λίθων ἐτοποθετήθη ἐπὶ τῶν ὀρέων τῆς ἱσπανικῆς Γουϊάνης καὶ ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τῆς πολυθρυλήτου λίμνης Παρίμα, παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Οὐαπόκ. Τυχοδιῶκται καὶ φαντασιοκόποι, ὡς ὁ Γεώργιος Σπάϊερ (1536), ὁ Φίλιππος φὸν Χοῦττεν (1541), ὁ Χόρσμαν (1740), καὶ ἄλλοι, προσεπάθησαν ν' ἀνακαλύψωσι τὸ 'Ελντοράντο μὲ τὰς χρυσᾶς οἰκίας του, εἰς ἃς ἐφέροντο εὑρόντες ἄσυλον οἱ τελευταῖοι Ἴνκας. Καίτοι δὲ Ἄγγλος τις προέβη κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα εἰς λεπτομερῆ περιγραφὴν τῆς μαγευτικῆς ταύτης χώρας, τῆς ὁποίας ἔκαμε μάλιστα καὶ τὸν γεωγραφικὸν χάρτην, ἀπεδείχθη βραδύτερον, ὅτι τόσον τὸ 'Ελντοράντο, ὅσον καὶ ἡ λίμνη Παρίμα, ἀνήκει εἰς τὸ βασίλειον τῶν μύθων. Α. Δ.

— **'Ελντοράντο** (Eldorado) *[Γεωγρ.]*. Διάφοροι πόλεις τῶν 'Ηνωμένων Πολιτειῶν:—1) Πόλις τῆς πολιτείας 'Αρκάνσας. Κάτοικοι 10.995.—2) Πόλις τῆς πολιτείας 'Ιλλινόϊς. Κάτοικοι 5.004. —3) Ἕνδεκα ἕτεραι πόλεις τῶν πολιτειῶν Κολοράντο, Κάνσας, Νεμπράσκας, 'Οχάϊο, 'Οκλαχόμας. Τέξας, Γουϊσκόνσιν, Γουαϊόμιγγ, Καλιφορνίας, Βορείου Καρολίνας, Πενσυλβανίας.

'Ελντουάγιεν (Elduayen), *δὸν* ***'Ιωσήφ***, *μαρκήσιος τοῦ* ***Πάζο*** *καὶ τῆς* ***Μερσέδ***. 'Ισπανὸς πολιτικὸς γεννηθεὶς ἐν Μαδρίτῃ τῷ 1823. Λαβὼν δίπλωμα πολιτικοῦ μηχανικοῦ διηύθυνε σοβαρὰ ἔργα ἐν 'Αστουρίαις καὶ Γαλικίᾳ τῆς 'Ισπανίας. Τῷ 1856 εἰσῆλθεν εἰς τὸ 'Ισπανικὸν κοινοβούλιον (Κόρτες) ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Βίγκο, ἐκλεγόμενος ἔκτοτε βουλευτὴς μέχρι τοῦ 1867. Τὸ 1865 διωρίσθη γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου τῶν 'Εσωτερικῶν ὑπὸ τὸν ὑπουργὸν Κανόβαν. Τὸ 1866 ἐγένετο σύμβουλος τῆς ἐπικρατείας καὶ τὸ 1868 ἐβοήθησε τὰ ἄλλα μέλη τῆς φιλελευθέρας ἑνώσεως εἰς τὴν παρασκευὴν τῆς ἐπαναστάσεως. 'Εν τῷ κοινοβουλίῳ τοῦ 1872 ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰς οἰκονομολογικὰς συζητήσεις καὶ ἐγένετο μέλος τῆς τελευταίας κυβερνήσεως Σαγκάστα ὑπὸ τὸν βασιλέα 'Αμεδαῖον. Προκηρυχθείσης τῆς ἐπαναστάσεως ὁ 'Ελντουάγιεν ἔλαβε μέρος εἰς τὴν συνωμοσίαν τῶν ὀπαδῶν τοῦ 'Αλφόνσου καὶ προσεπάθησε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν συνεργασίαν τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν. Μετὰ τὸ στρατιωτικὸν πραξικόπημα τοῦ ἀρχιστρατήγου Κάμπος ἀπεστάλη νὰ συναντήσῃ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ τὸν πρίγκιπα 'Αλφόνσον καὶ συνοδεύσῃ τοῦτον ἐπανερχόμενον. 'Απεβιβάσθη μετ' αὐτοῦ εἰς Βαλέντσιαν γενόμενος κυβερνήτης τῆς Μαδρίτης, μαρκήσιος καὶ ὑπουργὸς τῶν 'Αποικιῶν (1878). Τὸ 1883 διωρίσθη ὑπουργὸς τῶν 'Εξωτερικῶν ἐν τῇ κυβερνήσει τοῦ Κανόβα καὶ ἰσόβιος γερουσιαστής. Ἦτο εἷς ἐκ τῶν 5 μελῶν τοῦ κοινοβουλίου, οἵτινες τῷ 1870 ἐψήφισαν ὑπὲρ τοῦ 'Αλφόνσου ΙΒ', ὅταν ἐξελέγη ὁ 'Αμεδαῖος τῆς Σαβοΐας. 'Απέθανεν ἐν Μαδρίτῃ τὴν 24 'Ιουνίου 1898. Ν.Ι.Θ.

Ἔλντρεντ (Eldred), ***'Ιωάννης***. Ἄγγλος περιηγητὴς (1552—1632). Ἔμπορος ἐν Λονδίνῳ, ἀνεχώρησε τῷ 1583 διὰ τὴν 'Ανατολὴν χάριν τοῦ ἐμπορίου του. Διέτρεξε τὴν Συρίαν, ἐπροχώρησεν ἐπὶ τοῦ Εὐφράτου μέχρι τῆς Μπίρ, ἐπὶ τοῦ Τίγρητος μέχρι τῆς Βασσόρας, ἐπεσκέφθη τὴν Βαγδάτην καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Χαλέπιον τῷ 1584, ἔνθα διέμεινε τρία ἔτη, ἐκτελῶν ἐκεῖθεν ταξίδια εἰς 'Αντιόχειαν, 'Ιερουσαλήμ, κλπ. Συγκεντρώσας μεγάλα πλούτη ἐπέστρεψεν εἰς 'Αγγλίαν τῷ 1588 καταστὰς εἷς τῶν μεγαλυτέρων ἐπιχειρηματιῶν τοῦ Λονδίνου καὶ διαδραματίσας πρωταγωνιστοῦντα ρόλον εἰς τὴν ἵδρυσιν τῆς ἑταιρείας τῶν 'Ινδῶν, τῆς ὁποίας ὑπῆρξε διευθυντής. Συνέγραψε περιγραφὴν τῶν ταξιδίων του: «Journal of my voyage to Tripoli and Bassora» περιληφθεῖσαν εἰς τὸ Principal Navigations τοῦ Hakluyt (1599 τόμ. Β'). Δ. Δ.

ἕλξη (ἡ)· δημοτ. τύπος τῆς λ. *ἕλξις* (βλ. λ.).

ἑλξίνη (ἡ) (Parietaria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν ***κνιδοειδῶν***, περιλαμβάνον πόας ἐτησίας ἢ θάμνους πολυετεῖς μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα, τρίνευρα καὶ μὲ ἄνθη κατὰ τὰς μασχάλας τῶν φύλλων ἀναφαινόμενα καὶ πολύγαμα ἢ ἑρμαφρόδιτα. Εἰς τὰ τελευταῖα ἡ κάλυξ ἀποτελεῖται ἐκ τεσσάρων σεπάλων καὶ τεσσάρων ἀνθήρων καὶ ἡ ᾠοθήκη εἶναι ὑπερφυὴς καὶ τοποθετημένη ἐπὶ βραχέος στυλίσκου. Εἰς τὰ θήλεα ἄνθη (ἐφ' ὅσον ταῦτα εἶναι πολύγαμα), ὁ κάλυξ εἶναι γαμοσέπαλος. Ὁ καρπὸς γενικῶς εἶναι ἀχαίνιον ᾠοειδὲς περικλεῖον ἓν ὀρθότροπον σπέρμα. Τὸ γένος

Digitized by Google

περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς ψυχρὰς καὶ εὐκράτους χώρας τῆς γῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων, ἅτινα ἀπαντῶσι τόσον ἐν Εὐρώπῃ, ὅσον καὶ παρ' ἡμῖν, ἀξιολογώτερα εἶναι: *Ἑλξίνη ἡ φαρμακευτικὴ* (Parietaria officinalis), κοινότατον παρ' ἡμῖν ζιζάνιον, πολυετὲς καὶ γνωστὸν ὑπὸ διάφορα κοινὰ ὀνόματα, ὡς: ἀνεμογλέντι, ἀνεμοκλείδι, ἀνεμόχορτο, κολλητσίδα καὶ περδικάκι. Εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν φαρμακευτικὸν εἶδος τοῦ γένους καὶ γνωστὸν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, τὸ ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου ἀναφερόμενον εἶδος *ἑλξίνη ἡ δευτέρα*. Ἡ ἑλξίνη ἡ φαρμακευτικὴ φύεται ἐπὶ τῶν ἠρειπωμένων τοίχων, ὡς καὶ ἐπὶ διαφόρων ἡμισεσηπότων κορμῶν δένδρων. Πάντα τὰ μέρη της ἐνέχουσι, κατὰ τὸν Blanche, ἱκανὴν ποσότητα νίτρου καὶ ἔχει ἁλμυρὰν καὶ πικρὰν γεῦσιν. Χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν φαρμακευτικὴν καὶ ἐνδείκνυται κατὰ τῆς λιθιάσεως, τῶν κατάρρων τῶν οὐρογεννητικῶν ὀργάνων κτλ. Τὰ μέρη τοῦ φυτοῦ τούτου (κλωνία, φύλλα) λειαινόμενα καὶ παρασκευαζόμενα εἰς κατάπλασμα ἐνδείκνυνται ὡς καταπραϋντικὰ τῶν ἐγκαυμάτων, τῶν διαφόρων φλεγμονῶν, τῶν δοθιήνων κτλ. *Ἑλξίνη ἡ ἰουδαϊκὴ* (Parietaria judaica)· τὸ εἶδος τοῦτο ἔχει πολλὰς ποικιλίας καὶ εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὰ κοινὰ ὀνόματα: ἀνεμόχορτο, παρθενούδι, περδικάκι καὶ ποτηροπλύτης. *Ἑλξίνη ἡ κρητικὴ* (Parietaria cretica), κοινῶς ἀνεμόχορτο ἢ κολλήκι. *Ἑλξίνη ἡ λυσιτανικὴ* (Parietaria lusitanica), κοινῶς περδικόχορτο. Δ. Ν. Π.

ἕλξις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἕλκειν, τὸ τράβηγμα, ἀντίθ. *ὦσις* ἢ *ἄπωσις*: «ἡ ἕλξις τοῦ σιδήρου ὑπὸ τοῦ μαγνήτου,—τῆς ἁμάξης ὑπὸ τῶν ἵππων» κττ. καὶ «ἡ ἕλξις τοῦ μαγνήτου,—τῶν ἵππων».

— [ΓΥΜΝ.] Καλεῖται *ἕλξις* ἡ μείζων προσέγγισις τοῦ σώματος πρός τι γυμναστικὸν ὄργανον οἱονδήποτε, ἀφ' οὗ τὸ σῶμα ἐξαρτᾶται δι' ἀμφοτέρων τῶν ἄνω ἄκρων, ὅταν ἐνεργηθῇ ἰσοσθενὴς κάμψις τῶν βραχιόνων. Αἱ ἕλξεις ἐνεργοῦνται ἐπὶ μονοζύγου, διζύγου, δοκῶν, κρίκων, τραπεζίου, κάλω, ἐγκαρσίων κλάδων δένδρων κλπ., ἢ καθ' ἑαυτὰς ρυθμικῶς ἢ ἐν συνδυασμῷ μετ' ἄλλων γυμναστικῶν κινήσεων. Ὑπὸ μεμυωμένων ἀθλητῶν, ἀσκουμένων κυρίως ἐπὶ πεπηγμένων ὀργάνων, δύνανται νὰ ἐκτελεσθῶσιν ἕλξεις καὶ δι' ἑκατέρας τῶν χειρῶν. Σ. Γ. Σ.

— [ΓΛΩΣΣΟΛΟΓ.] Καλεῖται *ἕλξις* τὸ συντακτικὸν φαινόμενον, καθ' ὃ μέρος τι τῆς προτάσεως ἑλκόμενον ὑπ' ἄλλου τινὸς ἀφομοιοῦται πρὸς αὐτό. Κατὰ τὸ σχῆμα τοῦτο: α') Ἀναφορικὴ ἀντωνυμία ἀντὶ νὰ συμφωνήσῃ κατὰ γένος πρὸς τὸ οὐσιαστικόν, εἰς ὃ ἀναφέρεται, συμφωνεῖ πρὸς τὸ κατηγορούμενον τοῦ οὐσιαστικοῦ τούτου, ὡς: «οὐδέποτ' ἂν εἴη ἡ ρητορικὴ ἄδικον πρᾶγμα, ὅ γε ἀεὶ περὶ δικαιοσύνης τοὺς λόγους ποιεῖται» (ἀντὶ ἥ, δηλαδὴ ἡ ρητορική). β') Τὸ συνδετικόν, ἂν εἶναι πλησιέστερον πρὸς τὸ ὡς κατηγορούμενον τιθέμενον οὐσιαστικόν, ἑλκόμενον συμφωνεῖ πρὸς αὐτὸ κατ' ἀριθμόν: «τὸ μῆκος τοῦ ὀρύγματος ἑπτὰ στάδιά εἰσι». Ἀνάλογόν τι συμβαίνει ὡς πρὸς τὸ γένος τῆς μετοχῆς τοῦ συνδετικοῦ: «τὸ ἧττω εἶναι ἑαυτοῦ εὑρέθη ἀμαθία οὖσα». γ') Τὸ ὑποκείμενον ἢ τὸ ἀντικείμενον, ὅταν εἶναι δεικτικὴ ἢ ἀναφορικὴ ἀντωνυμία, ἑλκόμενον ὑπὸ τοῦ κατηγορουμένου, ὅταν τοῦτο εἶναι οὐσιαστικόν, τίθεται συνήθως κατὰ τὸ γένος καὶ τὸν ἀριθμὸν αὐτοῦ: «Οὗτος ὅρος ἐστὶ δικαιοσύνης, ἀληθῆ τε λέγειν καὶ ἃ ἂν λάβῃ τις ἀποδιδόναι» ἀντί: τοῦτο ὅρος ἐστὶ κλπ. δ') Πολλάκις πρότασις ὑποτελής, στενῶς συνημμένη μετὰ τῆς κυρίας ἢ ἄλλης ὑποτελοῦς, λαμβάνει τὸν χαρακτῆρα αὐτῆς καὶ ἐκφέρεται κατὰ τὴν αὐτὴν ἔγκλισιν: «Θυμὸν γένοιτο χειρὶ πληρῶσαί ποτε, ἵν' αἱ Μυκῆναι γνοῖεν ὅτι». ε') Πολλάκις λέξις τις, ἥτις ὤφειλε νὰ κεῖται ὡς ὑποκείμενον ἢ ὡς ἀντικείμενον τοῦ ἀπαρεμφάτου ἢ τῆς μετοχῆς, τίθεται ὡς ἀντικείμενον ἢ προσδιορισμὸς τοῦ κυρίου ρήματος ἢ ἄλλης τινὸς λέξεως τῆς προτάσεως: «τῆς θαλάσσης εἶργον μὴ χρῆσθαι τοὺς Μυτιληναίους» (ἀντί: «εἶργον τοὺς Μυτιληναίους μὴ χρῆσθαι τῇ θαλάσσῃ»).

Εἰς τὴν ἕλξιν ὑπάγεται: α') Ἡ *πρόληψις*, καθ' ἣν τὸ ὑποκείμενον εἰδικῆς ἢ πλαγίας ἐρωτηματικῆς προτάσεως ἑλκόμενον ὑπὸ τοῦ ρήματος τῆς κυρίας προτάσεως γίνεται ἀντικείμενον αὐτοῦ: «λέγουσιν ἡμᾶς ὡς ἀκίνδυνον βίον ζῶμεν» (=λέγουσιν ὡς ἡμεῖς ἀκίνδυνον βίον ζῶμεν). Πολλάκις δὲ τὸ ὑποκείμενον τίθεται προληπτικῶς ἐν τῇ κυρίᾳ προτάσει ὡς γενικὴ ἀντικειμενικὴ οὐσιαστικοῦ τινος: «ἦλθε δὲ καὶ τοῖς Ἀθηναίοις ἡ ἀγγελία τῶν πόλεων ὅτι ἀφεστᾶσι» (=ἀγγελία ὅτι αἱ πόλεις ἀφεστᾶσι). β') Ἡ *ὑπαλλαγή*, καθ' ἣν τὸ ἐπίθετον ἀντὶ νὰ συμφωνῇ πρὸς τὸ οὐσιαστικόν, εἰς ὃ φυσικῶς ἀνήκει, ἀποδίδεται πρὸς ἄλλο, πρὸς ὃ καὶ συμφωνεῖ: «τοὐμὸν αἷμα πατρός» (ἀντὶ τὸ αἷμα τοὐμοῦ πατρός). γ') Τὸ *ὑπερβατόν*, καθ' ὃ λέξις τις ἀποχωρίζεται δι' ἄλλης λέξεως ἢ ἄλλων λέξεων ἀπὸ ἐκείνης τῆς λέξεως, μεθ' ἧς ἔπρεπε νὰ συνεκφέρεται: «οὐδεὶς ὑπ' ἐμοῦ τῶν πολιτῶν κακῶς πέπονθε» (ἀντὶ οὐδεὶς τῶν πολιτῶν). Ε. Δ. Π.

— [ΜΗΧΑΝ.] Ὁ ὅρος *ἕλξις* ἀναφέρεται εἰς τὰ συστήματα μεταφορᾶς ἀνθρώπων καὶ πραγμάτων διὰ τροχοφόρων ὀχημάτων ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, χρησιμοποιουμένης ὡς κινητηρίου δυνάμεως μυϊκῆς ἢ μηχανικῆς τοιαύτης. Ἡ πρόοδος τῶν συστημάτων τούτων ἔγκειται εἰς τὴν αὔξησιν τῶν μεταφερομένων βαρῶν καὶ τῆς ταχύτητος μεταφορᾶς, ἐν συνδυασμῷ πρὸς ἐλάττωσιν τῶν δαπανῶν τῆς τελευταίας.

Ἕλξις διὰ μυϊκῆς δυνάμεως. Τὰ παλαιότερα μέσα, χρησιμοποιοῦντα τὴν μυϊκὴν δύναμιν (ἀνθρώπων ἢ ζῴων καὶ δὴ ἵππων, ἡμιόνων, βοῶν, κυνῶν, ἐλεφάντων καὶ καμήλων) διὰ τὴν ἕλξιν ἐπὶ τῶν κοινῶν ὁδῶν, ἐλάχιστα ἀνταπεκρίνοντο εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν μεταφορῶν ὡς πρὸς τὰ βάρη καὶ τὰς ταχύτητας. Πρόοδον εἰς τὴν διὰ ζῴων ἕλξιν ἀπετέλεσαν αἱ κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἐφαρμοσθεῖσαι σιδηραῖ τροχιαί, καθ' ὅσον παρέμεινε μὲν κινητήριος δύναμις ἡ αὐτή, ἠλαττώθησαν ὅμως αἱ ἀντιστάσεις κινήσεως. Ἀρκεῖ νὰ σημειωθῇ ὅτι ὁ ἵππος δύναται νὰ ἕλξῃ δεκαεξαπλάσιον περίπου βάρος εἰς σιδηροτροχιὰν παρὰ ἐπὶ συνήθους ὁμαλοῦ φυσικοῦ ἐδάφους. Προέκυψαν οὕτως οἱ ἱπποκίνητοι τροχιόδρομοι, οἵτινες ἔτυχον σχεδὸν παγκοσμίου ἐφαρμογῆς, ἐγκατελείφθησαν ὅμως ταχέως λόγῳ τῶν μικρῶν ταχυτήτων καὶ τοῦ δαπανηροῦ αὐτῶν.

Ἕλξις διὰ μηχανικῆς δυνάμεως. Ταύτης κατηγορίαι εἶναι αἱ κάτωθι:

α') *Ἕλξις δι' ἀτμοῦ:* Αἱ δι' ἀτμοῦ μηχαναὶ ἐν τῇ ἕλξει χρησιμοποιοῦνται κυρίως ὡς ἐμβολοφόροι. Χρῆσις τῆς ἐμβολοφόρου ἀτμομηχανῆς γίνεται ἐπὶ ὀχημάτων φερόντων ἐκτὸς ταύτης καὶ τὸν ἀναγκαιοῦντα διὰ τὴν ἀτμοπαραγωγὴν λέβητα, εἰς οἱονδήποτε εἶδος ὁδῶν. Εἰς τὰς κοινὰς ὁδοὺς ἐφηρμόσθη ἐπὶ εἰδικῶν ὀχημάτων καλουμένων *ρυμουλκῶν*, φερόντων συνήθως κατακόρυφον λέβητα (locomobiles). Ἐπίσης εἰς τροχιοδρόμους ἄλλοτε ἐπὶ ἀρκετὸν χρόνον. Τὸ ὄχημα τῶν ἐπιβατῶν εἴτε ἐσύρετο ὑπὸ στενῶν ἀτμαμαξῶν, εἰς ἃς δι' εἰδικῶν μεθόδων κατωρθοῦτο ἡ μείωσις τῶν ἐκ τῶν κρότων καὶ τῆς ἐξαγωγῆς τοῦ καπνοῦ δυσαρέστων, εἴτε ἔφερεν εἰς τὸ πρόσθιον μέρος καταλλήλως μεμονωμένον ἀπ' αὐτοῦ τὸ σύστημα μηχανῆς καὶ λέβητος. Ἐκεῖ ὅμως ὅπου ἡ ἐμβολοφόρος ἐφαρμόζεται τὰ μέγιστα καὶ ὁπόθεν δὲν ἔχει κατορθωθῆ εἰσέτι νὰ ἐκτοπισθῇ, ὡς συνέβη εἰς ἄλλας περιπτώσεις (πάγιαι ἐγκαταστάσεις ξηρᾶς, πλοῖα), εἶναι οἱ σιδηρόδρομοι. Οἱ δι' ἀτμοῦ συρμοκινητῆρες ἔχουν μεγάλην ἀκτῖνα δράσεως, καθότι δὲν ἐξαρτῶνται ἀπὸ κεντρικοῦ σταθμοῦ, παρουσιάζουν μεγάλας ἑλκτικὰς δυνάμεις μὲ μεγάλας σχετικῶς ταχύτητας, εὔκολον προσαρμογὴν πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς κινήσεως, ἀλλὰ καὶ τὸ μειονέκτημα τῆς μεγάλης καταναλώσεως καυσίμου ὕλης, λόγῳ τῆς κακῆς ἀποδόσεως τῶν ἐμβολοφόρων ἀτμομηχανῶν μικροτέρας τῆς τῶν παγίων τοιούτων, ἕνεκα τῶν δυσμενῶν συνθηκῶν ὑφ' ἃς ἐργάζονται αὐτά τε καὶ οἱ λέβητες, ἰδίᾳ δι' ἔλλειψιν χώρου. Τὸ μειονέκτημα τῆς κακῆς ἀποδόσεως προσπαθοῦν ἤδη νὰ διορθώσουν διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς πιέσεως καὶ κυρίως διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἑτέρας μεγάλης τάξεως τῶν ἀτμομηχανῶν, τῶν *ἀτμοστροβίλων*. Ἡ ἐφαρμογὴ τούτων δὲν εἶναι ἁπλῆ (συνεπιφέρει πολυπλοκώτερα βοηθητικὰ μηχανήματα καὶ σύστημα ἐμμέσου μεταδόσεως τῆς κινήσεως ἀπὸ τῶν κινητηρίων ἀξόνων εἰς τοὺς τροχούς), ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν ἀπόδοσιν καὶ τὰς ἐπιτυγχανομένας ταχύτητας ἔχουν δώσει εὐοίωνα διὰ τὴν εἰς τὸ μέλλον ἐξέλιξίν των ἀποτελέσματα.

β) *Ἕλξις διὰ μηχανῶν ἄνευ πυρός:* Τὸ σύστημα τοῦτο ἕλξεως, καθ' ὃ ἐλλειπούσης ἐκ τοῦ λέβητος τῆς ἑστίας ἐκλείπουν καὶ οἱ κίνδυνοι τῶν ἐκρήξεων καὶ πυρκαϊῶν, ὡς καὶ τὰ δυσάρεστα τῶν καπναερίων, τυγχάνει εἰδικῆς ἐφαρμογῆς εἰς μεταλλευτικὰ ἔργα, πυριτιδοποιεῖα, ἐργοστάσια, σήραγγας κ.λ.π. Ἔχει περιωρισμένην ἀκτῖνα δράσεως λόγῳ τῆς ἐξαρτήσεως ἀπὸ ἀτμοπαραγωγοῦ σταθμοῦ, καὶ εἶναι ὁπωσδήποτε οἰκονομικὸν μόνον προκειμένου περὶ ἐφαρμογῆς ἐν μεγάλῃ κλίμακι. Ἐχρησιμοποιήθη ἐπί τινα ἔτη καὶ εἰς τροχιοδρόμους.

γ') *Ἕλξις διὰ πεπιεσμένου ἀέρος:* Καὶ εἰς τὸ σύστημα τοῦτο ὑπάρχει ἐξάρτησις ἀπὸ κεντρικοῦ σταθμοῦ (παραγωγῆς πεπιεσμένου ἀέρος), ἡ δὲ χρῆσις εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν τῶν προηγουμένων. Ἐπετυγχάνοντο διὰ τούτου μεταφοραὶ μικρῶν βαρῶν μὲ μικρὰς ταχύτητας.

δ') *Ἕλξις διὰ καλωδίων:* Αὕτη ἐφηρμόσθη εἰς τροχιοδρόμους καὶ σιδηροδρόμους. Ἀτέρμον καλώδιον συνεχῶς κινούμενον μεταξὺ τροχαλιῶν ὑπὸ στρεφομένου τυμπάνου, ἔδιδε τὴν κίνησιν εἰς τὰ ὀχήματα μέσῳ εἰδικοῦ σφιγκτῆρος χαλαρουμένου διὰ τὴν στάσιν. Ἐλαττώματα τοῦ συστήματος εἶναι τὸ μὴ οἰκονομικὸν ἐγκαταστάσεως καὶ λειτουργίας (κακὸς βαθμὸς ἀποδόσεως τοῦ συστήματος τροχαλιῶν, καλωδίου κλπ.), ἡ μικρὰ ταχύτης καὶ τὸ ἀδύνατον τῆς μεταβολῆς ταύτης. Συναντᾶται ἀκόμη εἰς μεταλλεῖα.

ε') *Ἕλξις διὰ μηχανῶν ἐσωτερικῆς καύσεως:* Ἡ μηχανὴ ἐσωτερικῆς καύσεως ὡς μέσον ἕλξεως ἔσχε ταχυτάτην διάδοσιν. Ὡς *βενζινομηχανὴ* ἐπεκράτησε τελείως εἰς τὰς ἐπὶ τῶν κοινῶν ὁδῶν μεταφορὰς (αὐτοκίνητα), προσέτι δὲ ἐφηρμόσθη ἐπὶ στενῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν διὰ μικρὰ βάρη *(ντεκωβίλ)*.

Τὰ αὐτοκίνητα ἀπετέλεσαν ἰδιαίτερον τύπον μεταφορικοῦ μέσου ἐξαιρετικῆς σημασίας. Παρὰ τὸν πολὺ μείζονα συντελεστὴν προσφύσεως αὐτῶν, δύνανται νὰ ἀναπτύξουν κατὰ πολὺ μικροτέραν δύναμιν ἕλξεως τῆς τῶν σιδηροδρόμων, καθ' ὅσον ἔχουν ἕνα μόνον κινητήριον ἄξονα καὶ μικρὸν βάρος προσφύσεως. Ἔναντι τοῦ μειονεκτήματος τούτου παρουσιάζουν τὸ πλεονέκτημα τοῦ ὅτι δὲν ὑπόκεινται εἰς ὡρισμένας διαδρομὰς ὡς οἱ σιδηρόδρομοι. Ὡς *μηχανὴ βαρέων ἐλαίων*, καὶ δὴ *ντίζελ* (Diesel), ἡ μηχανὴ ἐσωτερικῆς καύσεως ἤρχισεν ἐφαρμοζομένη δοκιμαστικῶς ἀπὸ τῆς παρελθούσης δεκαετίας εἰς συρμοκινητῆρα, προκυψάσης οὕτω τῆς *ντίζελ ἁμάξης*. Αὕτη ἔναντι τῆς ἀτμαμάξης παρουσιάζει πληθὺν πλεονεκτημάτων, ὧν σπουδαιότερον εἶναι ἡ οἰκονομικωτέρα της λειτουργία, ἕνεκα τοῦ μεγαλυτέρου βαθμοῦ ἀποδόσεώς της, ἀλλὰ καὶ τὸ μέγα μειονέκτημα τῆς μὴ ἐλαστικῆς ἐφαρμογῆς εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς κινήσεως. Συνέπεια τούτου εἶναι ἡ ἀνάγκη μεταβλητῆς σχέσεως μεταδόσεως μεταξὺ στροφῶν μηχανῆς καὶ κινητηρίων ἀξόνων, καὶ ἡ πρὸς ἱκανοποίησιν ταύτης ἐπινόησις διαφόρων συστημάτων μεταδόσεως, ὧν τὰ κύρια εἶναι: ἡ ἠλεκτρική, ἡ ὑδραυλική, ἡ μηχανικὴ δι' ὀδοντωτῶν τροχῶν καὶ ἡ δι' ἀερίων μετάδοσις. Ἡ ἠλεκτρικὴ ἔδωκε μέχρι τοῦδε τὰ πρακτικώτερα ἀποτελέσματα ὡς πρὸς τὴν ἐλαστικότητα μεταδόσεως (ἔναντι τῆς μηχανικῆς) καὶ τὸν βαθμὸν ἀποδόσεως (ἔναντι τῆς ὑδραυλικῆς), ἔχει ὅμως καὶ αὕτη ὡς τρωτὰ τὸ μέγα βάρος, τὸ πολύπλοκον τῆς κατασκευῆς καὶ τὸ μέγα κόστος ἔναντι τῶν συνήθων ἀτμαμαξῶν. Ἐν συνόψει δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ ὁριστικὴ μορφὴ δὲν ἔχει δοθῆ εἰς τὴν ντίζελ ἅμαξαν, εὑρισκομένην εἰσέτι εἰς τὸ στάδιον τῶν πειραμάτων. Ἐν τούτοις εἰς μέρη κυρίως ὅπου ἡ λειτουργία τῆς ἀτμαμάξης εἶναι προβληματική, λόγῳ δυσκόλου ὑδρεύσεως κτλ., ἤρχισεν εὐρέως ἐφαρμοζομένη (δι' ὄχι πολὺ βαρεῖς συρμοὺς καὶ μετρίας ταχύτητας). Αἱ μηχαναὶ ἀκαθάρτου πετρελαίου ἐδοκιμάσθησαν καὶ εἰς τὰ λοιπὰ μέσα ἕλξεως, δώσασαι ἐσχάτως ἐπὶ βαρέων φορτηγῶν αὐτοκινήτων ἱκανοποιητικὰ ἀπὸ ἀπόψεως οἰκονομίας ἀποτελέσματα. Ε. Γ. Α.

στ') *Ἕλξις μὲ χορδάς:* Βαρέα ἀντικείμενα ἐπὶ καταλλήλων φορείων σύρονται συνηθέστατα δι' εὐκάμπτων χορδῶν μεγάλης ἀντοχῆς, εἴτε ἐπὶ σιδηροτροχιῶν εὑρισκομένων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, εἴτε ἐπὶ αἰωρουμένων τροχιῶν, εἴτε τέλος ἐπὶ τεταμένων χορδῶν. Ἡ νεωτέρα μεταλλουργία ἐπέτυχε τὴν κατασκευὴν λίαν εὐκάμπτων καλωδίων μεγίστης ἀντοχῆς καὶ ὑπεβοήθησε σημαντικώτατα τὴν διὰ καλωδίων ἕλξιν. Αἱ ἕλκουσαι χορδαὶ εἰς μὲν τὸ ἓν ἄκρον προσδένονται εἰς τὸ φορεῖον, τὸ δὲ ἕτερον ἄκρον περιελίσσεται εἰς τύμπανον. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου σύρονται βαγόνια εἰς σταθμοὺς ἐμπορευμάτων ἢ λειτουργοῦσιν ὀρεινοὶ σιδηρόδρομοι εἰς κεκλιμένα ἐπίπεδα. Διὰ τοῦ αὐτοῦ μέσου μετακινοῦνται ἐμπορεύματα ἐντὸς μεγάλων ἀποθηκῶν τῇ βοηθείᾳ αἰωρουμένων τροχιῶν. Διὰ τοῦ ἰδίου τρόπου λειτουργοῦσι τὰ ἐναέρια βαροῦλκα τῶν λατομείων ἢ οἱ συρματογερανοὶ διαφόρων τύπων. Τελειοτέρα ἐμφάνισις τῶν ἕλξεων μὲ χορδὰς εἶναι αἱ μεταφοραὶ μὲ συνεχῆ κίνησιν. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἀτέρμων χορδὴ κινεῖται συνεχῶς καὶ τὰ φορεῖα καταλλήλως προσαρμοζόμενα παρασύρονται μέχρι τοῦ ποθουμένου σημείου. Οὕτω τὰ βαγόνια ἐντὸς τῶν στοῶν τῶν μεταλλείων μεταφέρονται, κενοῦνται καὶ ἐπιστρέφουσι. Διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου λειτουργοῦσιν οἱ ἐναέριοι σιδηρόδρομοι πάσης φύσεως, χρησιμοποιούμενοι διὰ μεταφορὰν μεταλλευμάτων, βιομηχανικῶν εἰδῶν, ξυλείας καὶ πάσης φύσεως ὁμοιομόρφων ὑλικῶν ἢ ἄλλων ἀντικειμένων. Πολλάκις εἰς τὰς χορδὰς προσαρμόζουσι κώπας ἢ ἄγκιστρα πρὸς ἕλξιν κιβωτίων, βαρελίων, ἢ ὁμοιομόρφων ὑλικῶν εἰς μᾶλλον μικρὰ τεμάχια. Γ. Ξ.

Ἕλξις δι' ἠλεκτρισμοῦ. Τὰ κύρια πλεονεκτήματα τῆς ἠλεκτρικῆς ἕλξεως ἔναντι τῆς ἀτμήρους εἶναι ἡ οἰκονομικὴ λειτουργία προκειμένου περὶ συγκεντρωτικῆς παραγωγῆς τῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας καὶ τὸ δυνατὸν τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν ἀχρήστων ἄλλως διὰ τὴν ἕλξιν ὑδραυλικῶν πτώσεων. Βεβαίως ἐλάττωμα εἶναι ἡ ἐξάρτησις αὐτῶν ἀπὸ τοῦ σταθμοῦ παραγωγῆς. Δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν δύο κυρίους τρόπους, καθ' οὓς ἐκτελεῖται ἡ ἠλεκτρικὴ ἕλξις. Κατὰ τὸν πρῶτον τὸ κινητήριον ὄχημα φέρει ἐφ' ἑαυτοῦ ἐναποθηκευμένην τὴν ἀναγκαιοῦσαν διὰ τὴν κίνησίν του ἐνέργειαν εἰς ἠλεκτρικοὺς συσσωρευτάς, ὧν ἡ πλήρωσις γίνεται εἰς εἰδικοὺς σταθμούς. Τὸ σύστημα τοῦτο ἐφαρμοσθὲν κυρίως εἰς ἠλεκτρικὰ αὐτοκίνητα δὲν ηὐδοκίμησεν ἕνεκα τοῦ μεγάλου νεκροῦ βάρους καὶ τῶν ἐξόδων ἀγορᾶς καὶ συντηρήσεως τῶν συσσωρευτῶν, ἀπαιτούντων εἰδικῶς ἐξησκημένον προσωπικόν. Εἶναι ἐφαρμόσιμον μόνον διὰ λίαν χαμηλὴν τιμὴν ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας. Κατὰ τὸ δεύτερον σύστημα τὸ κινητήριον ὄχημα παραλαμβάνει ἀπὸ ἠλεκτροφόρου σύρματος ἐναερίου ἢ ράβδου ἐπιγείου ἢ ὑπογείου τὴν ἠλεκτρικὴν ἐνέργειαν. Ἐπεκράτησεν εἰς τοὺς τροχιοδρόμους χά-

Digitized by Google

ρις εἰς τὸ οἰκονομικώτερον αὐτοῦ ἔναντι τῶν λοιπῶν (ἰδίᾳ προκειμένου περὶ ἐφαρμογῆς ἐν μεγάλῃ κλίμακι), ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν προσαρμογὴν τῶν ἑλκτικῶν δυνάμεων ἀντιστοίχως πρὸς τὰς διαφόρους ταχύτητας, καὶ διὰ τὴν μεγαλυτέραν ἄνεσιν, ἣν παρουσιάζει διὰ τοὺς ἐπιβάτας. Εἰς τοὺς σιδηροδρόμους ἐφαρμόζεται λίαν ἐπιτυχῶς πάντοτε ἐπὶ τῇ προϋποθέσει χαμηλῆς τιμῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας (ὑδραυλικαὶ πτώσεις). Προκειμένου περὶ ἕλξεως βαρειῶν ἁμαξοστοιχιῶν, τὰ κινητήρια ὀχήματα, τὰ ἄλλως καὶ *ἠλεκτράμαξαι* καλούμενα, φέρουν μεγάλους ἠλεκτρικοὺς κινητῆρας, ἀφ' ὧν δι' ὀδοντωτῶν τροχῶν ἢ μηχανισμοῦ στροφάλου ἢ καὶ ἀμφοτέρων μεταφέρεται ἡ κίνησις εἰς τοὺς κινητηρίους τροχούς. Δι' ἐλαφροὺς (ἐπιβατικοὺς) συρμοὺς ἢ τροχιοδρόμους, αὐτὰ ταῦτα τὰ ἐπιβατικὰ ὀχήματα καθίστανται καὶ κινητήρια τοποθετουμένων ὑπὸ τὸ δάπεδον αὐτῶν τῶν ἀναγκαιούντων κινητήρων (συνήθως 2), ἀφ' ὧν ἡ μετάδοσις πρὸς τοὺς κινητηρίους τροχοὺς γίνεται διὰ συστήματος ὀδοντωτῶν τροχῶν. Σχηματισμὸς ὁλοκλήρων ἐλαφρῶν συρμῶν γίνεται διὰ τοιούτων κινητηρίων ὀχημάτων καὶ ἄλλων ρυμουλκουμένων μεταξὺ τῶν πρώτων παρεμβαλλομένων (ἓν κινητήριον, ἓν ρυμουλκούμενον, κ. ο. κ.). Ὁ χειρισμὸς διὰ τὴν ὁδηγίαν τοῦ συρμοῦ γίνεται ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εἴτε δι' ἑνὸς ὁδηγοῦ εὑρισκομένου εἰς τὸ πρῶτον κινητήριον ὄχημα (σύστημα πολλαπλῶν μονάδων), εἴτε διὰ πλειόνων, ὅπερ καὶ σπανιώτερον, χειριστῶν εὑρισκομένων ἐπὶ ἑκάστου κινητηρίου ὀχήματος.

Τὰ συστήματα ἠλεκτρικῆς ἕλξεως διακρίνονται ὡς πρὸς τὴν φύσιν τοῦ χρησιμοποιουμένου ρεύματος εἰς δύο εἴδη: 1) διὰ συνεχοῦς ρεύματος καὶ 2) δι' ἐναλλασσομένου. Παρ' ὅλην τὴν διάδοσιν τοῦ ἐναλλασσομένου ρεύματος ἐξακολουθεῖ εἰσέτι εὐρέως ἐφαρμοζομένη ἡ διὰ συνεχοῦς ρεύματος σιδηροδρομικὴ ἕλξις, λόγῳ ὡρισμένων μειονεκτημάτων τοῦ ἐναλλασσομένου ρεύματος ὡς πρὸς ζητήματα ἀλλαγῆς ταχύτητος καὶ παράγοντος ἔργου. Ἡ ἐξέλιξις ὅμως βαίνει πρὸς ἕλξιν δι' ἐναλλασσομένου ρεύματος καὶ δὴ ὑψηλῆς τάσεως (μεγάλαι ἀποστάσεις τροφοδοτήσεως)· βλ. καὶ λ. *ἀτμάμαξα*.

Ε. Γ. ΑΡΕΤΑΙΟΣ

—[ΧΗΜ.] Καλεῖται *ἕλξις* ἡ τάσις, τὴν ὁποίαν ἔχουν τὰ στοιχεῖα νὰ σχηματίζουν ἑνώσεις μεταξύ των, ἡ ἄλλως καλουμένη *χημικὴ συγγένεια*. ΑΝ. Δ.

—[ΑΣΤΡΟΝ.] Βλ. *ἕλξις* παγκόσμιος.

—[ΖΩΟΤΕΧΝ.] Βλ. *ζῳοτεχνία*.

—[ΦΙΛΟΣ.] Ὁ Φουριὲ ἐχρησιμοποίησε τὸν ὅρον *ἕλξις* (attraction) εἰς τὸ φιλοσοφικόν του σύστημα, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐφαρμόζει ἐπὶ τῶν ἠθικῶν καὶ κοινωνικῶν φαινομένων τὸν νόμον τῆς παγκοσμίου ἕλξεως τοῦ Νεύτωνος. Ἐν τῷ συστήματι αὐτοῦ ὁ Φουριὲ ἐδέχετο τὴν ἑνότητα τῆς κινήσεως τοῦ ὑλικοῦ καὶ ἠθικοῦ κόσμου καὶ πρὸς τοῦτο μετεχειρίζετο ὁρολογίαν εἰλημμένην ἐκ τῆς μαθηματικῆς ἐπιστήμης. Ὡς ἡ οὐρανία ἕλξις ρυθμίζει τὴν ἁρμονικὴν κίνησιν τῶν ἄστρων, ὁμοίως ἡ «ἕλξις τῶν παθῶν» («attraction passionelle»), ἄλλως «κοινωνικὴ ἕλξις», ρυθμίζει τὴν ἁρμονίαν τῶν ἀνθρωπίνων θελήσεων, καθιστῶσα δυνατὴν τὴν ὁμαδικὴν συμβίωσιν. Ἡ δύναμις τῆς ἕλξεως ταύτης προέρχεται ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, εἶναι προτέρα τῆς σκέψεως, ἰσχυροτέρα τοῦ λόγου, τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς προλήψεως, ἀνωτέρα τῆς ἀρετῆς, ἥτις εἶναι ἀνθρώπινον δημιούργημα, ἄρα ὑποκειμένη εἰς μεταβολάς· ἡ ἕλξις αὕτη κυβερνᾷ τὸν κόσμον καὶ ὁδηγεῖ αὐτὸν ὡς πυξὶς εἰς καλύτερον μέλλον. Εἶναι φανερὸν ὅτι ὁ φουριερικὸς οὗτος ὅρος εἶναι μεταφορικὴ διατύπωσις τῆς κοινῶς λεγομένης ψυχολογικῆς «ροπῆς». Τρία εἶναι τὰ τέρματα, εἰς ἃ τείνει ἡ ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων 1) ἡ ἱκανοποίησις τῶν αἰσθήσεων· ἡ τάσις αὕτη δὲν εἶναι καθαρῶς κοινωνική, ὑποβοηθεῖ ὅμως τὴν κοινωνικοποίησίν των· 2) ὁ μετὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων σύνδεσμος (συμπάθεια)· καὶ 3) ἡ εἰς κοινωνικὰς «σειρὰς» ταξιθέτησις αὐτῶν.

Ἐπειδὴ ἀρχὴ τῆς κινήσεως ταύτης εἶναι ὁ Θεὸς ἢ τὸ πνεῦμα, ἡ κοινωνιολογία τοῦ Φουριὲ θεωρητέα ὡς μία μορφὴ τῆς ἀνιμιστικῆς μεταφυσικῆς (βλ. *Φουριέ*, Φραγκῖσκος - Μαρία - Κάρολος).

— **ἕλξις *γλώσσης*** *[Ἰατρ.]*. Ρυθμικαὶ ἐξαγωγαὶ τῆς γλώσσης, ἐκτελούμεναι πρὸς ἐπαναφορὰν τῆς ἀναπνοῆς ἐν περιπτώσει ἀσφυξίας· τεχνητὴ ἀναπνοή. Ὁ χειρισμὸς ἐκτελεῖται ὡς ἑξῆς: Ἀνοιγέντος βιαίως τοῦ στόματος καὶ τεθέντος τεμαχίου ξύλου μεταξὺ τῶν ὀδόντων, συλλαμβάνομεν τὴν ἄκραν τῆς γλώσσης διὰ τοῦ ἀντίχειρος καὶ τοῦ δείκτου, περιβεβλημένων διὰ ρινομάκτρου, ἢ δι' εἰδικοῦ γλωσσοκατόχου, καὶ ἕλκομεν αὐτὴν ἰσχυρῶς πρὸς τὰ ἔξω κατ' εὐθεῖαν καὶ οὐχὶ πρὸς τὰ κάτω, εἶτα δὲ ἀφίνομεν αὐτὴν ἑκάστην φορὰν νὰ εἰσέρχηται εἰς τὸ στόμα. Τοῦτο πράττομεν 15—20 φορὰς κατὰ λεπτὸν τῆς ὥρας. Μικρὰ ἀντίστασις τῆς γλώσσης ἀγγέλλει τὴν ἔναρξιν τῆς ἐπαναφορᾶς τῆς ἀναπνοῆς, ἥτις ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα ἐπιπολαίων κινήσεων τοῦ θώρακος. Οὕτω δι' ἐνεργείας ταχείας καὶ μακρᾶς, ἐνίοτε καὶ διώρου, ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐπάνοδος εἰς τὴν ζωὴν ἀνθρώπων, περὶ ὧν εἶχεν ἀπολεσθῆ πᾶσα ἐλπὶς σωτηρίας. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ κατὰ τὰς βαρείας λιποθυμίας πρὸς τὰ ὄπισθεν ἀναστρεφομένη γλῶσσα ἐμποδίζει τὴν ἀναπνοήν, ἐπιβάλλεται καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ νὰ ἕλκηται ἡ γλῶσσα ἐλαφρῶς πρὸς τὰ ἔξω καὶ νὰ κρατῆται εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἢ νὰ προσδένηται διὰ καθαροῦ ρινομάκτρου εἰς τὴν σιαγόνα, μέχρι παρόδου τῆς λιποθυμίας.

Σ. Γ. Σ.

— **ἕλξις *ἠλεκτρική*** *[Φυσ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ δύναμις, μετὰ τῆς ὁποίας δύο στατικῶς ἠλεκτρισμένα σώματα ἐπιδροῦν ἐπ' ἄλληλα. Τὴν ἠλεκτρικὴν ἕλξιν διέπει ὁ ὑπὸ τοῦ Κουλὸμπ ἀνακαλυφθεὶς νόμος, κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ μεταξὺ δύο ἠλεκτρισμένων σωμάτων ἕλξις ἢ ἄπωσις εἶναι ἀνάλογος τοῦ γινομένου τῶν φορτίσεων καὶ ἀντιστρόφως ἀνάλογος τοῦ τετραγώνου τῆς ἀποστάσεως τῶν σωμάτων. Ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ ὁμωνύμου ἢ ἑτερωνύμου τῶν φορτίσεων γίνεται ὡς καὶ διὰ τὴν μαγνητικὴν *ἕλξιν* (βλ. λ.). ΑΝ. Δ.

— **ἕλξις *μαγνητική*** (ἡ) *[Φυσ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ δύναμις, μετὰ τῆς ὁποίας δύο μαγνητικοὶ πόλοι ἐπιδροῦν ἐπ' ἀλλήλων. Ἡ μαγνητικὴ ἕλξις ἀκολουθεῖ τὸν νόμον τοῦ Κουλόμπ, τὸν ὁποῖον ἀκολουθεῖ καὶ ἡ ἠλεκτρικὴ ἕλξις, καὶ ὁ ὁποῖος εἶναι καθ' ὅλα ἀνάλογος πρὸς τὸν νόμον τῆς παγκοσμίας ἕλξεως. Ἡ δύναμις ἑπομένως, μετὰ τῆς ὁποίας ἐνεργοῦν δύο μαγνητικοὶ πόλοι ἐντάσεως M_1 καὶ M_2 εἶναι ἀνάλογος τοῦ γινομένου αὐτῶν καὶ ἀντιστρόφως ἀνάλογος τῆς ἀποστάσεως αὐτῶν r, ἤτοι $K = M_1 M_2/r^2$ δύναι. Ἂν τὸ K εἶναι θετικόν, ὑπάρχει ἄπωσις, διότι τὸ M_1 καὶ M_2 ἔχουν τ' αὐτὰ σημεῖα καὶ τὸ γινόμενον εἶναι θετικόν. Ἕλξις ὑπάρχει, ὅταν τὸ K εἶναι ἀρνητικόν, διότι τὸ M_1 καὶ M_2 ἔχουν ἀντίθετα σημεῖα καὶ τὸ γινόμενον εἶναι ἀρνητικόν.

Ὡς *μαγνητικὴ ἕλξις* χαρακτηρίζεται καὶ ἡ ἐπίδρασις φυσικῶν ἢ τεχνητῶν μαγνητῶν ἐπὶ μαγνητικῶν σωμάτων (βλ. καὶ λ. *μαγνητικαὶ* δυνάμεις).

ΑΝ. Δ.

- **ἕλξις *μοριακή*** *[Φυσ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ ἑλκτικὴ δύναμις, τὴν ὁποίαν παρεδέχθησαν ὅτι ἐξασκοῦσι τὰ ὑλικὰ μόρια μεταξύ των πρὸς ἐξήγησιν πολλῶν ἰδιοτήτων τῆς στερεᾶς καὶ ὑγρᾶς ὕλης, ὡς π. χ. τοῦ σχήματος, τῆς σκληρότητος κλπ. (βλ καὶ λ. *μοριακαὶ* δυνάμεις). ΑΝ. Δ.

— **ἕλξις *παγκόσμιος*** *[Φυσ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ ἀμοιβαία δύναμις ἕλξεως ἡ ἐξασκουμένη μεταξὺ δύο οὐρανίων ὑλικῶν μαζῶν. Ἡ δύναμις αὕτη F, κατὰ τὸν νόμον τοῦ Νεύτωνος περὶ παγκοσμίας ἕλξεως, εἶναι ἀνάλογος τοῦ γινομένου τῶν δύο μαζῶν M_1 καὶ M_2 καὶ ἀντιστρόφως ἀνάλογος τοῦ τετραγώνου τῆς ἀποστάσεώς των d, ἤτοι $F = kM_1M_2/d^2$, ὅπου τὸ k, ἤτοι ἡ ἀμοιβαία ἕλξις δύο μονάδων τῆς μάζης εὑρισκομένων εἰς τὴν μονάδα τῆς ἀποστάσεως, παριστᾷ ἀριθμητικὸν συντελεστήν, ἡ τιμὴ τοῦ ὁποίου ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐκλογῆς τῶν θεμελιωδῶν μονάδων μήκους καὶ μάζης. Ὁ συντελεστὴς οὗτος, καλούμενος παγκοσμία σταθερά, ἔχει τὴν τιμὴν $k = 6{,}685.10^{-8}$ ἀπολύτων μονάδων CGS.

Ἡ βαρύτης κατὰ ταῦτα δὲν εἶναι ἄλλο τι εἰμὴ ἡ ὑπὸ τῆς Γῆς ἐξασκουμένη ἕλξις τῶν μαζῶν, ἐκδηλουμένη ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς διὰ τῆς πτώσεως τῶν σωμάτων. Ἀποτελεῖ ἑπομένως ἡ βαρύτης μερικὴν περίπτωσιν τῆς παγκοσμίας ἕλξεως. Οἱ πλανῆται συγκρατοῦνται εἰς τὰς τροχιάς των ὡς ἐκ τῆς ἕλξεως τοῦ Ἡλίου. Ἐκ τῆς παρατηρήσεως ἐπιστοποιήθη ὅτι ἡ Σελήνη, ἵνα παραμείνῃ ἐν τῇ τροχιᾷ της, ἀντὶ νὰ ἐγκαταλείψῃ ταύτην ἕνεκα τῆς ἀδρανείας, πίπτει καθ' ἕκαστον δευτερόλεπτον πρὸς τὴν Γῆν μὲ ἐπιτάχυνσιν 0,00271 μέτρων. Ἀλλ' ἡ αὐτὴ τιμὴ ὑπολογίζεται ἐκ τοῦ νόμου τῆς βαρύτητος ὡς ἐπιτάχυνσις προσδιδομένη εἰς τὴν Σελήνην ὑπὸ τῆς ἕλξεως τῆς Γῆς. Ὁ χῶρος ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐμφανίζεται ἡ βαρύτης καλεῖται *πεδίον τῆς βαρύτητος*. Ἡ ἕλξις τὴν ὁποίαν ἐξασκεῖ ἓν σῶμα ἐπὶ ἑνὸς μοριδίου τῆς μάζης τοῦ ἑτέρου σώματος προέρχεται ἐκ τῆς συνθέσεως ὅλων τῶν μεμονωμένων δυνάμεων τῶν ἀναχωρουσῶν ἐξ ἑκάστου ὑλικοῦ μοριδίου τοῦ σώματος τούτου. Ἐπὶ ὁμοιοειδοῦς σφαίρας ἢ τοιαύτης ἀποτελουμένης ἐξ ὁμοιοειδῶν ὁμοκεντρικῶν στοιβάδων, ἡ ἐκ ταύτης ἐπί τι μορίδιον εὑρισκόμενον ἐκτὸς αὐτῆς ἐξασκουμένη ἕλξις ἔχει κατεύθυνσιν πρὸς τὸ κέντρον τῆς σφαίρας καὶ εἶναι τόση, ὅση θὰ ἦτο ἂν ὁλόκληρος ἡ μᾶζα τῆς σφαίρας ἦτο συγκεντρωμένη εἰς τὸ κέντρον αὐτῆς. Ὡς ἐκ τούτου τὸ κέντρον τῆς Γῆς θεωρεῖται ὡς ἡ ἕδρα τῆς ἕλξεώς της.

Ἡ τιμὴ τῆς βαρύτητος ἐπὶ τῆς Γῆς ἐμετρήθη διὰ διαφόρων πειραμάτων (βλ. λ. *βαρύτης*). Ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς τιμῆς τῆς παγκοσμίας σταθερᾶς ἡ δύναμις, μετὰ τῆς ὁποίας ἕλκει μᾶζα ἑνὸς χιλιογράμμου ἑτέραν ἰσομεγέθη μᾶζαν, εὑρισκομένην εἰς ἀπόστασιν 1 μέτρου, ἰσοῦται πρὸς 6,68 ἑκατομμυριοστὰ τῆς δύνης, ἤτοι 6,95 ἑκατομμυριοστὰ τῆς βαρύτητος ἑνὸς χιλιογράμμου. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ δύναμις, τὴν ὁποίαν ἐξασκεῖ ἡ Γῆ εἰς τὴν ἐπιφάνειάν της, ἀπέχουσαν 6367400 μέτρα ἀπὸ τοῦ κέντρου της, ἐπὶ τῆς μάζης τοῦ χιλιογράμμου εἶναι 981000 δυνῶν, ὑφίσταται διὰ τὸ βάρος X τῆς γηΐνης σφαίρας ἡ σχέσις

$$981000 = \frac{0{,}00000668 . X}{(6367400)^2}$$

ἐκ ταύτης δὲ εὑρίσκεται τὸ βάρος X = 5954 τρισεκατομμύρια τόννοι. Διὰ διαιρέσεως τοῦ ἀριθμοῦ τούτου διὰ τοῦ ὄγκου τῆς Γῆς, ἤτοι $^4/_3 \pi (6367400)^3$ κυβικὰ μέτρα, εὑρίσκεται ἡ μέση πυκνότης αὐτῆς 5,507. Αὕτη ὅμως εἶναι σημαντικῶς μεγαλυτέρα τῆς πυκνότητος τῶν πλείστων ἐπὶ τῆς Γῆς γαιῶν καὶ πετρωμάτων. Ἑπομένως θὰ πρέπῃ ὁ πυρὴν τῆς Γῆς νὰ συνίσταται ἀπὸ πολὺ βαρεῖαν μᾶζαν (βλ. λ. *Γῆ*).

Διάφοροι θεωρίαι θέλουν ν' ἀφαιρέσουν ἀπὸ τὴν παγκοσμίαν ἕλξιν τὸν χαρακτῆρα τῆς ἐκ τοῦ μακρὰν δρώσης δυνάμεως. Οὕτως ἐπεχειρήθη ἡ ἐξήγησις ταύτης ἐξ ὠθήσεων τοῦ αἰθέρος, ὡς καὶ ἐπὶ ἠλεκτρομαγνητικῶν φαινομένων. Περὶ τῆς θέσεως τῆς παγκοσμίας ἕλξεως ἐν τῇ θεωρίᾳ τῆς σχετικότητος βλ. *Ἀϊνστάϊν*. ΑΝ. Δ.

— **ἕλξις *τριχοειδική*** *[Φυσ.]*· βλ. *τριχοειδές*.

— **ἕλξεως *ὑπηρεσίαι***. Εἰδικὴ ὑπηρεσία τῶν σιδηροδρομικῶν ἑταιρειῶν, περιλαμβάνουσα: 1) τὴν συντήρησιν ἢ τὴν ἐπισκευὴν τῶν μηχανημάτων ἐργοστασίου καὶ τοῦ ξυλίνου καὶ σιδηροῦ μέρους τῶν ἁμαξῶν, καὶ 2) τὴν ἐκμετάλλευσιν, ἤτοι ἀμοιβάς, φωτισμόν, θέρμανσιν, καθαρισμὸν γραφείων, ἐργοστασίου καὶ ἀποθήκης. Ι. Α.

Ἑλ-Ὀβεΐντ (El Obeid) *[Γεωγρ.]*. Ἡ κυριωτέρα πόλις τῆς ἐπαρχίας Κορδοφὰν τοῦ ἀγγλοαιγυπτιακοῦ Σουδάν, 415 χλμ. ΝΔ. τοῦ Χαρτούμ. Κάτ. 10.000. Κεῖται εἰς ὕψος δισχιλίων ποδῶν ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης καὶ παρὰ τοὺς βορείους πρόποδας τοῦ Τζέμπελ Κορδοφάν. Ἀποτελεῖ σπουδαῖον ἐμπορικὸν κέντρον ἰδίᾳ εἰς κτήνη, ἐλεφαντοστοῦν, πτερὰ στρουθοκαμήλου καὶ κόμμι. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἐμπορίου τοῦ Νταρφοὺρ μετὰ τῆς Αἰγύπτου διέρχεται διὰ τοῦ Ἐλ-Ὀβεΐντ. Ἡ πόλις εἶναι ἀρχαιοτάτη καὶ παλαιὰ πρωτεύουσα τῆς χώρας. Ὠχυρώθη ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων ὅτε κατέκτησαν τὸ Κορδοφὰν τῷ 1821. Τῷ 1882 προσεβλήθη ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Μαχδῆ, κατόπιν δὲ μακρᾶς πολιορκίας παρεδόθη τὴν 17 Ἰανουαρίου 1883. Διαρκοῦντος τοῦ κράτους τοῦ Μαχδῆ ἡ πόλις κατεστράφη καὶ ἠρημώθη, ὅτε δὲ τὸ Κορδοφὰν παρεδόθη (1899) εἰς τὰς ἀγγλο-αιγυπτιακὰς ἀρχάς, ἐκτὸς μέρους τῶν δημοσίων κτιρίων οὐδὲν ἀπέμενεν ὄρθιον ἐν τῇ πόλει. Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων αὐτῆς ἐκτίσθη ἡ νέα πόλις. Δ. Δ.

ἑλόβια (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Κατηγορία ζῴων περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη καὶ εἴδη, ὧν οἱ ἀντιπρόσωποι ζῶσι κατὰ προτίμησιν εἰς τελματώδεις καὶ ἑλώδεις ἐκτάσεις, ἐξ οὗ ἔλαβον καὶ τὸ ὄνομα.

Δ. Ν. Π.

— **ἑλόβια** (τὰ) *[Βοτ.]*. Κατηγορία φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μονοκοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰς οἰκογενείας φυτῶν, ὧν οἱ ἀντιπρόσωποι ἐνδιαιτῶνται εἰς μέρη ἑλώδη, ἐξ οὗ ἔλαβον καὶ τὸ ὄνομα. Δ. Ν. Π.

ἑλόβιος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ζῶν εἰς τὰ ἕλη.

Ἕλογα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἕδρα τῆς κοινότητος Ἁγίου Χαραλάμπους, ὡς μετωνομάσθη ἤδη καὶ τὸ χωρίον. Κάτοικοι (1928) 245.

—Μ.

ἑλογενὴς (ὁ, ἡ),—*ές* (τό)· ἀντὶ *ἑλειογενὴς* (βλ. λ.)· ὁ ἐν τῷ ἕλει ἢ ἀπὸ τοῦ ἕλους γεννώμενος.

ἑλοδερμίδαι (οἱ) (Helodermidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαυρῶν*, περιλαμβάνουσα μεγάλα ἑρπετὰ ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς. Γνωστὰ ἀρκετὰ γένη, ὧν κυριώτερον ὁ *ἑλόδερμος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἑλόδερμος (ὁ) (Helodermus *[Ζῳολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑλοδερμιδῶν*, περιλαμβάνον μεγάλα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἑρπετὰ ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς, ὧν τὸ δῆγμα εἶναι δηλητηριῶδες. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *ἑλόδερμος ὁ φοβερὸς* (Helodermus horridum), ὅστις ἔχει μῆκος ὑπερβαῖνον πολλάκις τὸ 1 μέτρον, σῶμα ὀγκῶδες καὶ ὑπὸ πολλῶν σκληρῶν φυματίων καλυπτόμενον καὶ χρῶμα καστανὸν καὶ ποικίλως κεκοσμημένον διὰ μελανῶν κηλίδων καὶ στιγμάτων. Εἶναι κατ' ἐξοχὴν νυκτόβιον ἑρπετόν, ἐγκαταλεῖπον τὰς βαθείας ὀπὰς τῆς γῆς, ὅπου ἐνδιαιτᾶται, μόνον διὰ νὰ συλλάβῃ τὴν λείαν του, ἥτις συνίσταται ἐκ μικρῶν θηλαστικῶν καὶ ἰδίως τρωκτικῶν. Δ. Ν. Π.

ἑλόδριλος (ὁ) (Helodrilus) *[Ζῳολ.]*. Γένος σκωλήκων τῆς οἰκογενείας τῶν *γεωσκωλήκων* (βλ. *σκώληξ*), περιλαμβάνον σκώληκας μὲ σῶμα λεπτὸν καὶ ἐπίμηκες ἀποκλειστικῶς ἐνδιαιτωμένους ἐντὸς τῶν ἑλῶν καὶ τελμάτων, ἐξ οὗ ἔλαβον καὶ τὸ ὄνομα. Δ. Ν. Π.

ἑλοθάλασσα (ἡ). Λιμνοθάλασσα λίαν ἀβαθής, ὑποτυπώδης, μετατρεπομένη ἐνίοτε εἰς ἔκτασιν

Digitized by Google

τελματώδη, ὁπότε λαμβάνει τὴν ὀνομασίαν *παραθαλάσσιον ἕλος*. Τὸ ἔδαφος τῆς ἑλοθαλάσσης φέρει ἐνίοτε ἀσθενικὴν καὶ καχεκτικὴν θαλασσίαν χλωρίδα, καλύπτεται δὲ καὶ ὑπὸ ἐπανθημάτων ἁλάτων προερχομένων κατόπιν ἐξατμίσεως τῶν ὑδάτων καὶ ἀποτελούντων τὴν *ἁλοσάχνην*. Τοιαύτη ἑλοθάλασσα ὑπῆρχεν ἄλλοτε μεταξὺ Ξηροταγάρου (Π. Φαλήρου) καὶ Τζιτζιφιῶν. Γ. Κ. Γ.

ἑλοθήριον (τὸ) (Elotherium Pomel) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἑλοθηριωδῶν βουνοδοντίων ἀρτιοδακτύλων ὀνυχωτῶν* θηλαστικῶν. Λείψανά των εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς ὀλιγοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸ Ronzon (Hte Loire), Losbann εἰς Ἀλσατίαν, εἰς τοὺς φωσφορίτας τοῦ Quercy *(τὸ ἑλοθήριον τὸ μέγα τοῦ* Aymard) καὶ εἰς τὸ White River (τὸ *ἑλοθήριον* Mortoni Leidy). Ἐπίσης εὑρέθησαν καὶ ἐντὸς μειοκαινικῶν στρωμάτων τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος εἰς τὴν Β. Ἀμερικήν, ὡς καὶ ἐντὸς θαλασσογενῶν μειοκαινικῶν στρωμάτων εἰς τὴν New Jersey. Συνώνυμα εἶναι ὁ *ἐντελόδους* Aymard, τὸ *ἀρχαιοθήριον* Leidy, ὁ *πελόναξ* καὶ ὁ *ἀμμόδους* τοῦ Marsh. Γ. Κ. Γ.

ἑλοθηριώδη (τὰ) (Elotheriidae) *[Παλαιοζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὰ *βουνοδόντια ἀρτιοδάκτυλα ὀνυχωτὰ* θηλαστικά. Τὸ κρανίον τῶν ζῴων τούτων ἦτο στενὸν καὶ μικρόν, ἔφερε δὲ μακρὸν ῥύγχος. Οἱ κοπτῆρες, οἱ κυνόδοντες καὶ οἱ γομφίοι ἦσαν ἰσχυρῶς ἀνεπτυγμένοι. Τὰ ἄκρα των ἦσαν τετραδάκτυλα ἢ διδάκτυλα. Ὁ ὀδοντικὸς τύπος των ἦτο: κοπτῆρες $^3/_3$, κυνόδοντες $^1/_1$, γομφίοι $\frac{4-3}{4-3}$, τραπεζῖται $^3/_3$, ἢ $\frac{3.\ 1.\ 4-3.\ 3}{3.\ 1.\ 4-3.\ 3}$.

Τὰ *ἑλοθηριώδη* διακρίνονται τῶν *συϊδῶν*, κυρίως διότι παρουσιάζουν πρωτογενῆ ἀνάπτυξιν τῶν κοπτήρων, κυνοδόντων καὶ γομφίων ὀδόντων των. Ἐπίσης καὶ κατὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ἄκρων παρουσιάζουν οὐσιώδεις διαφορὰς σχετικῶς πρὸς τοὺς συΐδας, ἐνῷ τοὐναντίον εἶναι πολὺ ὅμοια πρὸς τὰ ἀνθρακοθηριώδη. Σπουδαιότερα γένη εἶναι *ἀχαινόδους, πρωτελοθήριον, ἑλοθήριον* κτλ.. Λείψανά των εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου, ὀλιγοκαίνου καὶ μειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Ἀμερικῇ καὶ Εὐρώπῃ. Γ. Κ. Γ.

Ἐλοΐζα (Héloise). Ἐρωμένη καὶ σύζυγος τοῦ *Ἀβαιλάρδου* (βλ. λ.).

— «**Ἐλοΐζα, ἡ νέα**—». Τίτλος μυθιστορήματος τοῦ *Ἰ. Ἰ. Ρουσσὼ* (βλ. λ.).

ἑλοΐζα (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *λιππία ἢ κίτροσμος* (Lippia citriodorata).

Ἑλόμενον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ τέως δήμου Ἑλομένου τῆς ἐπαρχίας Λευκάδος τοῦ νομοῦ Πρεβέζης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 462. Πρότερον ἐκαλεῖτο Κατωχώρι. —Μ.

ἑλομέρυξ (ἡ) (Elomeryx Marsch) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀνθρακοθηριιδῶν βουνοσελενοδοντίων ἀρτιοδακτύλων ὀνυχωτῶν* θηλαστικῶν. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ὀλιγοκαίνου περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς Μοντάναν. Γ. Κ. Γ.

ἑλομιανσία *τῶν βοῶν* *[Κτηνιατρ.]*· βλ. λ. *Τεξᾶς,* πυρετὸς τοῦ—.

ἑλομίανσις (ἡ)· βλ. *ἑλονοσία*.

Ἔλομπυ (Elobey) *[Γεωγρ.]*. Ὄνομα δοθὲν εἰς δύο νησῖδας τῆς ἱσπανικῆς Γουϊνέας, ἐν τῷ κόλπῳ Κορίσκῳ, τὴν *Μεγάλην Ἔλομπυ* (Elobey Grande), 500 ἑκταρ. καὶ 250 κατ., καὶ τὴν *Μικρὰν* (Elobey Pequeno), 25 ἑκταρ. καὶ 110 κατ. Κατοικεῖται κυρίως ὑπὸ μαύρων, ἀσχολουμένων εἰς τὴν γεωργίαν. Τὸ κλῖμά των εἶναι εὔκρατον καὶ λίαν ὑγιεινόν, τῆς Μικρᾶς Ἔλομπυ χρησιμοποιουμένης ὡς σανατορίου διὰ τοὺς γείτονας πληθυσμούς.

ἑλόμυζα (ἡ) (Helomyza) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *διπτέρων* τῆς οἰκογενείας *σκατομυζιδῶν*, περιλαμβάνον πολυπληθῆ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς χώρας τοῦ βορείου ἰδίως ἡμισφαιρίου καὶ ζῶντα ἐπὶ διαφόρων φυτῶν καὶ μυκήτων ἐντὸς τῶν ἑλῶν ἀναπτυσσομένων. Δ. Ν. Π.

ἑλόμυια (ἡ) (Helomyia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *διπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυϊδῶν*, περιλαμβάνον μυίας μὲ σῶμα εὐρύ, πεπλατυσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ στιλπνῶς μελανοϊῶδες. Γνωστὰ 12 εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

ἑλόνιχθυς (Elonichtys Giebel) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *παλαιονισκιδῶν γανοειδῶν* ἰχθύων. Οἱ ἰχθύες οὗτοι ἔφερον ὀδόντας σιαγονικοὺς εἰς δύο σειράς, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ ἐσωτερικοὶ εἶναι μεγάλοι κωνοειδεῖς. Τὰ λέπια ἦσαν μεγάλα μὲ ἐγκαρσίους γλυφὰς καὶ μὲ πολὺ στενὸν τὸ ἐπωθημένον καὶ ἐπικαθήμενον ἐμπρόσθιον ἄκρον. Τὰ πτερύγια ἦσαν μεγάλα καὶ εἶχον ὑποστηρίγματα. Λείψανά των εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς λιθανθρακοφόρου περιόδου καὶ τῆς τοῦ ἐρυθροῦ κειμένου εἰς Εὐρώπην, Β. Ἀμερικὴν καὶ εἰς τὰ στρώματα τοῦ Καρρόου τῆς Ν. Ἀφρικῆς. Γ. Κ. Γ.

ἑλονοσία, ἢ ***ἑλώδεις πυρετοί,*** ἢ ***ἑλειογενεῖς πυρετοί,*** ἢ ***ἑλομίανσις***. Νόσος ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων γνωστή. Πληροφορίαι περὶ τῆς ἀνὰ τὴν Εὐρώπην ἐμφανίσεως αὐτῆς δὲν ὑπάρχουσι σαφεῖς. Ἀναφέρεται πανδημία τῆς ἑλονοσίας εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην ἐπισυμβᾶσα τῷ 1557 καὶ εἶτα διαδοχικαὶ ἐπιδημίαι ταύτης—ἄλλοτε ἄλλης ἐκτάσεως—εἰς διαφόρους χώρας κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα καὶ ἐφεξῆς. Εἰδικώτερον, ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἑλλάδα, δυνατὸν εἰπεῖν ὅτι ἡ ἑλονοσία συνυπάρχει μετ' αὐτῆς, καθ' ὅσον μνημονεύεται παρὰ τῶν πρώτων ἔτι ποιητῶν, χίλια ὅλα ἔτη πρὸ Χριστοῦ. Ὁ καθηγητὴς Κούζης ἐν ἱστορικῇ μελέτῃ αὐτοῦ καταγράφει λεπτομερῶς τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς, οἵτινες ἀναφέρουσι τὴν ὕπαρξιν τῆς ἑλονοσίας. Ὁ Ἱπποκράτης (450 π. Χ.) εἰς τὰ συγγράμματα αὐτοῦ περιγράφει ὅλας τὰς μορφὰς τῆς νόσου, ἤτοι τοὺς τριταίους καὶ τεταρταίους διαλείποντας πυρετούς, τοὺς συνεχεῖς, ἀμφημερινοὺς καὶ κακοήθεις κλπ. Ἔτι δὲ ὁ μεγαλοφυὴς οὗτος παρατηρητὴς ἀνεγνώρισε καὶ ἐτόνισε τὴν σχέσιν τῶν πυρετῶν τούτων πρὸς τὰ ἕλη καὶ τὴν ἐπίδρασιν τῆς βροχῆς ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς συχνότητος αὐτῶν. Ἔκτοτε, ἤτοι ἐπὶ δισχίλια ἔτη, ἡ ἑλονοσία ἐνδημεῖ παρ' ἡμῖν, ἐπιφέρουσα καταστροφὰς ἀνυπολογίστους εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὴν καθόλου ἀνάπτυξιν τοῦ ἔθνους. Ὁ Ἄγγλος Jones ὑποστηρίζει, ὅτι ἡ ἐξάλειψις τοῦ μεγαλείου τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ ἡ ὁλοκληρωτικὴ αὐτῆς παρακμὴ ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν ἐπάρατον ταύτην νόσον. Ὡς αἰτιολογικὸς παράγων τῆς ἑλονοσίας ἐθεωροῦντο ἄλλοτε τὰ *μιάσματα*, ὡς ἀορίστως ἐκαλοῦντο, καὶ δή, αἱ ἀναθυμιάσεις δυσωδῶν ἀερίων ἐκ τῶν σηπομένων στασίμων ὑδάτων (ἑλῶν) καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς φυτικῶν οὐσιῶν. Σὺν τῇ ἐξελίξει τῆς μικροβιολογίας διάφοροι ἐρευνηταὶ ἠσχολήθησαν ν' ἀνακαλύψωσι τὸν τυχὸν ὑπάρχοντα μικροργανισμόν, τὸν προκαλοῦντα τὴν νόσον. Οὕτω δὲ περιεγράφησαν ὑπό τινων (Salisbury, Klebs, Tommasi κλπ.) βακτηρίδιά τινα ὡς παθογόνα αἴτια τῆς ἑλονοσίας. Ἀλλὰ τὴν θεωρίαν τῶν μιασμάτων, τῆς *ἀνεμοφθορίας*, ἢ *δυσαερίας* (halaria), ὡς ἐκαλεῖτο, κατέρριψεν ἡ ὑπὸ τοῦ Γάλλου στρατιωτικοῦ ἰατροῦ A. Laveran γενομένη τὴν 6ην Νοεμβρίου 1800 ἐν Κωνσταντίνῃ τῆς Ἀλγερίας ἀνακάλυψις τοῦ πραγματικοῦ αἰτιολογικοῦ παράγοντος τῆς νόσου, ὅστις, ἀνήκων εἰς τὰ πρωτόζῳα, ὠνομάσθη *πλασμώδιον τοῦ Laveran*. Ἡ ἀνακάλυψις αὕτη ἐπεβεβαιώθη εἶτα ὑπὸ πλείστων ἐρευνητῶν, συμπληρωσάντων τὰς ἐργασίας τοῦ Laveran. Οὕτω τῷ 1885 καὶ 1886 ὁ C. Golgi περιέγραψε τὸν ἐν τῷ αἵματι τοῦ ἀνθρώπου κύκλον τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἑλώδους πλασμωδίου, διαχωρίσας δύο τύπους τοῦ πρωτοζῴου, τὸν τοῦ καλοήθους τριταίου καὶ τὸν τοῦ τεταρταίου. Ἀργότερον ὁ Marchiafava καὶ Celli διεχώρισαν καὶ τὸν τρίτον τύπον, τὸν τοῦ τροπικοῦ ἢ θεροφθινοπωρινοῦ ἢ προώρου πλασμωδίου. Τέλος δὲ ὁ Ἄγγλος ἐπιδημιολόγος Ronald Ross τῷ 1897, ἐν Καλκούτῃ τῶν Ἰνδιῶν πειραματιζόμενος, ἀνεκάλυψε τὸν ἐν τῷ στομάχῳ τοῦ ἀνωφελοῦς κώνωπος κύκλον τοῦ ἐγγάμου πολλαπλασιασμοῦ τοῦ πλασμωδίου, πιστοποιηθείσης οὕτω τῆς μεταδόσεως τῆς ἑλονοσίας διὰ μέσου τῶν ἀνωφελῶν κωνώπων. Ἡ κολοσσιαία διὰ τὸν ἀντιελονοσιακὸν ἀγῶνα ἀξία τῆς ἀνακαλύψεως ταύτης ἀνεγνωρίσθη διεθνῶς, ὁ δὲ Ross τῷ 1902 ἐβραβεύθη διὰ τῆς ἀπονομῆς τοῦ βραβείου τοῦ Nobel.

Τὸ πλασμώδιον τῆς ἑλονοσίας ἢ αἱματοζῳάριον εἶναι πρωτόζῳον, ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν αἱμοσποριδίων, τῆς ὁμοταξίας τῶν σποροζῴων. Εἶναι κυτταροπαράσιτον διαβιοῦν ἐντὸς τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων τοῦ ἀνθρώπου. Κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ διατρέχει δύο μόνον κύκλους, ἐξ ὧν ὁ μὲν εἷς τελεῖται ἐντὸς τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων ἄνευ τῆς συνευρέσεως τοῦ ἄρρενος καὶ τοῦ θήλεος, καὶ καλεῖται *σχιζογονία*, ὁ δ' ἕτερος συμπληροῦται ἐντὸς τοῦ στομάχου τοῦ κώνωπος μετὰ τὴν σύζευξιν τοῦ ἄρρενος καὶ θήλεος πλασμωδίου καὶ καλεῖται *σπορογονία*. Κατὰ τὴν σχιζογονίαν τὰ νεαρὰ πλασμώδια ὁμοιάζουσι πρὸς σφαιρίδια, ἅτινα προσκολλῶνται ἐπὶ τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων καὶ διὰ τοῦ ὀξυνθέντος ἄκρου των εἰσδύονται καὶ ἐγκαθίστανται ἐν αὐτοῖ-, ὅτε λαμβάνουσι μορφὴν ἀμοιβάδος καὶ καλοῦνται *σχιστά*, μεγεθύνονται δὲ βαθμηδὸν ἐμφανίζοντα καὶ ἀμοιβαδοειδῆ κίνησιν. Ἀποτελοῦνται ἐκ πρωτοπλάσματος καὶ στρογγύλου ἢ ᾠοειδοῦς πυρῆνος, περιβαλλομένου ὑπὸ κενοτοπίου χρησιμεύοντος πρὸς διατροφὴν τοῦ πλασμωδίου. Μετὰ τὴν πλήρη ἀνάπτυξιν αὐτοῦ διαιρεῖται τὸ σχιστὸν εἰς μικρὸν ἀριθμὸν—ἄλλοτε ἄλλον ἀναλόγως τῆς μορφῆς τοῦ πλασμωδίου — νεαρῶν παρασίτων, ἅτινα καλοῦνται *μεροζῳΐδια* καὶ τὰ ὁποῖα, διασπειρόμενα ἐν τῷ αἵματι, μετὰ τὴν καταστροφὴν καὶ διάρρηξιν τοῦ περιέχοντος αὐτὰ ἐρυθροῦ αἱμοσφαιρίου εἰσδύονται εἰς ἕτερα ἐρυθρά, μετατρέπονται καὶ πάλιν εἰς σχιστά, συμπληρουμένου οὕτω τοῦ ἀγάμου κύκλου τῆς ἐξελίξεως αὐτῶν. Ἡ τοιαύτη διαίρεσις τοῦ σχιστοῦ εἰς μεροζῳΐδια καλεῖται *κατάτμησις* τοῦ πλασμωδίου.

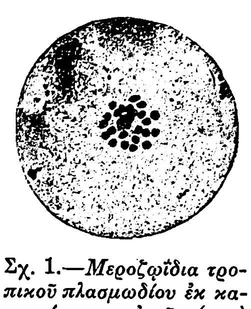

Σχ. 1.—*Μεροζῳΐδια τροπικοῦ πλασμωδίου ἐκ κατατμήσεως αὐτοῦ (κατὰ Zettnow).*

Ἡ ἔναρξις ἑκάστου πυρετικοῦ παροξυσμοῦ τῆς ἑλονοσίας, τουτέστι τὸ ῥῖγος, ἀντιστοιχεῖ ἀκριβῶς εἰς τὴν στιγμὴν τῆς διαρρήξεως τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων καὶ τῆς καταπλημμυρίσεως τοῦ αἵματος ὑπὸ τῶν μεροζῳϊδίων. Ἀλλ' ὅμως οὐχὶ ἅπαντα τὰ σχιστὰ ἀκολουθοῦσι τὸν ὡς ἄνω κύκλον τῆς σχιζογονίας. Μερικὰ ἐξ αὐτῶν προώρισται νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τὸν διὰ συζεύξεως πολλαπλασιασμὸν τοῦ παρασίτου, προσλαμβάνοντα μορφάς, δι' ὧν τὸ ἑλῶδες παράσιτον ἐξασφαλίζει τὴν διαιώνισιν τοῦ εἴδους αὐτοῦ. Τὰς τοιαύτας μορφὰς καλοῦμεν *γαμέτας*, ἔχοντας σχῆμα ἀτρακτοειδές, σφαιροειδὲς ἢ ἡμισεληνοειδές, καὶ διακρίνομεν εἰς *μικρογαμέτας* (ἄρρενα) καὶ *μακρογαμέτας* (θήλεα). Αἱ μορφαὶ αὗται τοῦ πλασμωδίου παραμένουσι μόνιμοι ἐντὸς τοῦ αἵματος τοῦ ἀνθρώπου, μὴ ἀναπτυσσόμεναι περαιτέρω, μέχρις οὗ ἀνωφελής τις κώνωψ, διὰ τοῦ δήγματος, ἀπορροφήσῃ τοὺς γαμέτας μετὰ τοῦ αἵματος τοῦ πάσχοντος ἀνθρώπου.

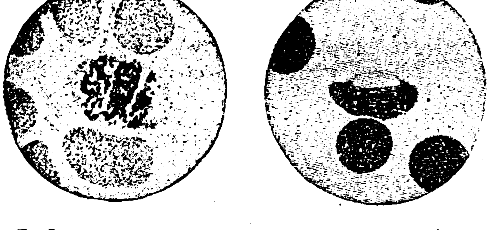

Σ. 2.—*Ἀριστερά: Ἄρρην γαμέτης τοῦ τριταίου πλασμωδίου ἐντὸς αἱμοσφαιρίου (Zettnow). Δεξιά: Ἡμισεληνοειδὴς γαμέτης τροπικοῦ πλασμωδίου (Zettnow).*

Τότε ἐκ τῶν ἀρρένων γαμετῶν ἐκβλαστάνουσι σμικρότατα μαστίγια, ἅτινα, δίκην σπερματοζῳαρίων, εἰσδύονται ἐντὸς τῶν γαμετίδων καὶ οὕτως ἐντὸς τοῦ στομάχου τοῦ ἀνωφελοῦς κώνωπος συντελεῖται ἡ γονιμοποίησις τοῦ θήλεος πλασμωδίου. Σπανιώτατα ὅμως καὶ ὅλως ἐξαιρετικῶς εἶναι δυνατὸν οἱ ἐν τῷ αἵματι τοῦ ἀνθρώπου ὑπάρχοντες γαμέται νὰ ἐξελιχθῶσιν εἰς σχιστά, γονιμοποιούμενοι ἄνευ τῆς συνευρέσεως τοῦ ἄρρενος μετὰ τοῦ θήλεος. Ὁ τρόπος οὗτος τοῦ πολλαπλασιασμοῦ περιγραφεὶς ὑπὸ τοῦ Schaudinn ἐκλήθη *παρθενογενεσία*.

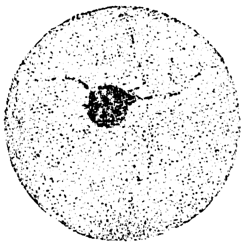

Σχ. 3.— *Ἄρρην γαμέτης τροπικοῦ πλασμωδίου μετὰ μαστιγίων (Zettnow).*

Τὰ ἐκ τῆς γονιμοποιήσεως νεαρὰ πλασμώδια,

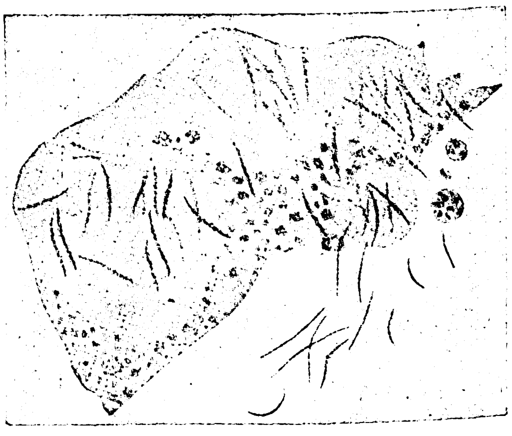

Σχ. 4.—*Σποροζῳΐδια τοῦ τ οπικοῦ πλασμωδίου ἐν τῷ σιελογόνῳ ἀδένι ἀνωφελοῦς (Zettnow).*

ἔχοντα σχῆμα μηνοειδῶν σωματίων, ἐκ τοῦ στομάχου τοῦ κώνωπος εἰσδύονται εἰς τὴν κυκλοφορίαν αὐτοῦ καὶ φθάνοντα εἰς τοὺς σιαλογόνους ἀδένας αὐτοῦ μεταφέρονται μετὰ τοῦ σιάλου τοῦ

Digitized by Google

κώνωπος εἰς τὸ αἷμα τοῦ νυσσομένου ἀνθρώπου, ἐφ' οὗ καὶ ἀναπτύσσουσι τὴν νόσον. Οὗτος εἶναι ὁ μόνος μέχρι τοῦδε γνωστὸς τρόπος, δι' οὗ ἡ ἑλονοσία μεταδίδεται ἀπὸ ἀτόμου εἰς ἄτομον. Ἀλλ' ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἑλώδους πλασμῳδίου ἐν τῷ κώνωπι τελεῖται μόνον ὅταν ἡ ἐξωτερικὴ θερμοκρασία εἶναι εὐνοϊκὴ καὶ δὴ ἀνωτέρα τῶν 17$^{1}/_{2}$ βαθμῶν. Κατὰ τὸν Grasso ἡ κατωτέρα θερμοκρασία πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν παρασίτων τοῦ τριταίου εἶναι 20 ἕως 22 βαθμῶν, τοῦ δὲ τεταρταίου 16$^{1}/_{2}$ βαθμῶν. Οὕτως ἐξηγεῖται τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἑλονοσία λυμαίνεται τὰς θερμὰς χώρας, αὐξανομένη ὡς πρὸς τὴν συχνότητα, ἐφ' ὅσον πλησιάζομεν πρὸς τὸν Ἰσημερινόν. Διὰ τοῦτο δέ, ὡς αἱ γενόμεναι ἔρευναι ἀπέδειξαν, προσβάλλονται ὑπὸ ἑλονοσίας πᾶσαι αἱ χῶραι, αἵτινες κεῖνται μεταξὺ 60 μοιρῶν βορείου καὶ 40 μοιρῶν νοτίου πλάτους.

Τοῦ ἑλώδους πλασμῳδίου διακρίνομεν τρεῖς μορφάς, ἀνταποκρινομένας εἰς τοὺς τρεῖς τύπους τῶν πυρετικῶν παροξυσμῶν:

α') *Τὸ πλασμώδιον τοῦ καλοήθους τριταίου ἢ τὸ ζωηρὸν* (Plasmodium vivax), ὅπερ συμπληροῖ τὴν

Σχ. 5.—*Ἀριστερά: Μικρὸς δακτύλιος τριταίου πλασμῳδίου 12 ὡρῶν (Zettnow). Δεξιά: Τὸ πλασμώδιον τοῦ τριταίου πυρετοῦ 48 ὡρῶν. Ἐξοίδησις τοῦ ἐρυθροῦ αἱμοσφαιρίου (Zettnow).*

διὰ σχιζογονίας ἀνάπτυξιν αὐτοῦ ἐντὸς 48 ὡρῶν. Ἐξεταζόμενον ὑπὸ τὸ μικροσκόπιον, εἰς πρόσφατα παρασκευάσματα, ἐμφανίζεται ὡς σωμάτιον στρογγύλον ἢ δακτυλιοειδὲς *(δακτύλιον πλασμῳδίου)*, μὲ ζωηροτάτας ἀμοιβαδοειδεῖς κινήσεις, ἐξ οὗ καὶ ἐκλήθη *ζωηρόν*. Τὸ ἐρυθρὸν ἡμιφαίριον, ἐν ᾧ διαβιοῖ τὸ πλασμώδιον τοῦτο, ἐξογκοῦται μεγάλως καὶ ἀποχρωματίζεται ἐντελῶς, ἐντὸς δ' αὐτοῦ ἐμφανίζονται πολλάκις μελανέρυθρα κοκκία, ἅτινα προέρχονται ἐκ τῆς ἀλλοιώσεως τῆς αἱμοσφαιρίνης τῇ ἐπιδράσει τοῦ πλασμῳδίου. Τὸ φαινόμενον τοῦτο καλεῖται *κατάστιξις τοῦ Schüffner*, χαρακτηρίζουσα μόνον τὸ πλασμώδιον τοῦ καλοήθους τριταίου. Οἱ γαμέται αὐτοῦ ἔχουσι σχῆμα ἀτρακτοειδὲς ἢ σφαιροειδές. Ὑπὸ τοῦ πλασμῳδίου τούτου γεννᾶται ὁ *ἁπλοῦς τριταῖος διαλείπων πυρετός*, ἤ, ἐὰν ὑπάρχωσιν ἐν τῷ αἵματι συγχρόνως δύο γενεαὶ τοῦ πλασμῳδίου καὶ ὡριμάζωσι κατὰ διάφορα διαστήματα, ἡ μία 24 ὥρας μετὰ τὴν ἄλλην, ὁ *διπλοῦς τριταῖος*, διότι ἑκάστη ὡρίμανσις παρασίτου προκαλεῖ ἴδιον πυρετικὸν παροξυσμόν. Ἡ συνύπαρξις δύο ἢ καὶ πλειόνων ἔτι γενεῶν τοῦ πλασμῳδίου ἐν τῷ αἵματι δύναται νὰ συμβῇ ὅταν ὁ ἄνθρωπος ὑποστῇ, εἰς διάφορα χρονικὰ διαστήματα, νύξιν ὑπὸ μεμολυσμένων κωνώπων.

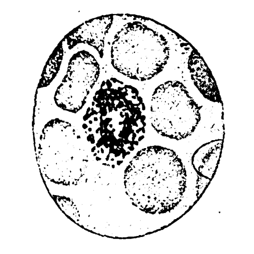

Σχ. 6. — *Τὸ πλασμώδιον τοῦ τριταίου πυρετοῦ. Κατάστιξις τοῦ αἱμοσφαιρίου (Zettnow).*

β') *Τὸ πλασμώδιον τοῦ τεταρταίου πυρετοῦ* (Plasmodium malariae), ὅπερ συμπληροῖ τὴν διὰ σχιζογονίας ἀνάπτυξιν αὐτοῦ ἐντὸς 72 ὡρῶν. Διαφέρει τοῦτο τοῦ προηγουμένου κατὰ τὸ ὅτι δὲν ἐμφανίζει σαφεῖς ἀμοιβαδοειδεῖς κινήσεις, ὅτι τὸ περιλαμβάνον αὐτὸ ἐρυθρὸν αἱμοσφαίριον οὐδόλως ἀλλοιοῦται τὸ χρῶμα καὶ τὸ μέγεθος καὶ ὅτι τὸ σχῆμα αὐτοῦ σπανίως εἶναι δακτυλιοειδές, ἀλλὰ συνήθως μὲν ὁμοιάζει πρὸς ἐπιμήκη λεπτὴν ταινίαν, πολλάκις δὲ εἶναι ἀκανόνιστον. Γεννᾷ τὸν *ἁπλοῦν τεταρταῖον διαλείποντα πυρετόν*, ὅστις ἐπέρχεται ἀνὰ πᾶσαν τρίτην ἡμέραν, ἢ ἐπὶ συνυπάρξεως ἐν τῷ αἵματι πλειοτέρων γενεῶν τοῦ παρασίτου, τὸν *διπλοῦν* καὶ *τριπλοῦν τεταρταῖον*. Ἡ μορφὴ αὕτη τοῦ πλασμῳδίου εἶναι σπανία ἐν Ἑλλάδι.

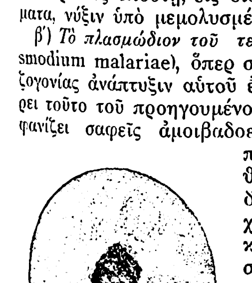

Σχ. 7.—*Τὸ τέταρτον πλασμώδιον δίκην ταινίας (Zettnow).*

γ') *Τὸ πλασμώδιον τοῦ κακοήθους τριταίου* ἢ *τῶν θερινοφθινοπωρινῶν* ἢ *κακοήθων* ἢ *τροπικῶν πυρετῶν* ἢ *τὸ πρόωρον πλασμώδιον* (plasmodium praecox), ὅπερ συμπληροῖ τὴν διὰ σχιζογονίας ἀνάπτυξιν αὐτοῦ ἐντὸς 24—48 ὡρῶν. Ἄξιον σημασίας εἶναι ὅτι τὸ πλασμώδιον τοῦτο δὲν κυκλοφορεῖ ἐν τῷ περιφερικῷ αἵματι, ἀλλὰ παραμένει ἰδίως εἰς τὸν σπλῆνα, τὸν ἐγκέφαλον καὶ τὸν μυελὸν τῶν ὀστῶν, ἔνθα τελεῖται ἡ σχιζογονία αὐτοῦ. Ἐμφανίζεται ὑπὸ μορφὴν δακτυλιοειδῆ, ὡς τὸ τοῦ καλοήθους τριταίου, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι οἱ δακτύλιοι αὐτοῦ εἶναι σμικρότατοι μὲ λεπτότατον πρωτόπλασμα, κέκτηνται ὅμως ἀμοιβαδοειδεῖς κινήσεις. Τὸ περιλαμβάνον αὐτοὺς ἐρυθρὸν αἱμοσφαίριον οὐδόλως ἀλλοιοῦται κατὰ τὸ χρῶμα καὶ τὸ μέγεθος. Οἱ γαμέται αὐτοῦ ἔχουσι σχῆμα ἡμισεληνοειδές, ὁμοιάζοντες πρὸς δρέπανον ἢ μηνίσκον. Ἐπὶ τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων, τῶν περιεχόντων τὸ πλασμώδιον, παρατηρεῖται ἐνίοτε *κατάστιξις*—ἀνάλογος πρὸς τὴν τοῦ Schüffner— καλουμένη τοῦ *Mauer* καὶ χαρακτηριζομένη ἐκ τοῦ ὅτι ἀποτελεῖται ἐξ ἐξερύθρων κηλίδων, ὀλιγαρίθμων ἀλλὰ ὀγκωδῶν. Τὸ πλασμώδιον τοῦτο προκαλεῖ πυρετικοὺς παροξυσμοὺς ἐμφανίζοντας πλείστας ἀνωμαλίας, εἶναι δὲ τὸ αἴτιον τῆς κακοήθους ἑλονοσίας. Ἐν Ἑλλάδι τὸ πλασμώδιον τοῦτο ἀπαντᾷ συχνότερον τῶν δύο ἄλλων. Ἐπὶ τῇ βάσει παρατηρήσεων τοῦ Καρδαμάτη ὡς πρὸς τὴν παρ' ἡμῖν συχνότητα τῶν πλασμῳδίων, ἐξάγεται ὅτι ἡ μεταξὺ αὐτῶν ἀναλογικὴ σχέσις εἶναι ἡ ἑξῆς: τροπικὸν πλασμώδιον 59,56 %, τεταρταῖον πλασμώδιον 5,66 %, ζωηρὸν πλασμώδιον 31,73 %.

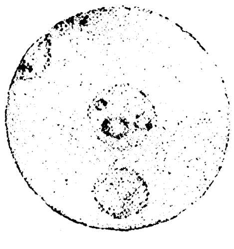

Σχ. 8.—*Μικρός, μέτριος καὶ μέγας τροπικὸς δακτύλιος ἐν τῷ αὐτῷ αἱμοσφαιρίῳ (Zettnow).*

Τὸ ἑλῶδες παράσιτον μεταδίδεται ἀπὸ ἀνθρώπου εἰς ἄνθρωπον τῇ μεσολαβήσει τῶν κωνώπων, ἀλλ' οὐχὶ πάντων τῶν εἰδῶν αὐτῶν. Σημασίαν διὰ τὴν διάδοσιν τῆς νόσου ἔχουσι μόνον οἱ *ἀνωφελεῖς κώνωπες* καὶ δὴ οἱ *θήλεις ἀνωφελεῖς*. Οἱ κοινοὶ ἐν γένει κώνωπες καὶ οἱ ἄρρενες ἀνωφελεῖς οὐδόλως συντελοῦσι πρὸς μετάδοσιν τῆς ἑλονοσίας. Γενικῶς οἱ θήλεις κώνωπες μέχρι τῆς συνευρέσεως αὐτῶν μετὰ τοῦ ἄρρενος διατρέφονται μόνον ὑπὸ τοῦ μέλιτος τῶν ἀνθέων. Μετὰ τὴν συνεύρεσιν ὅμως ἀναπτύσσεται εἰς αὐτοὺς ἡ ἀνάγκη ἀζωτούχου τροφῆς, ἐξ οὗ καὶ καθίστανται αἱμοβόροι. Ἄνευ τῆς δι' αἵματος διατροφῆς εἶναι ἀνίκανοι νὰ ὡριμάσωσι τὰ ᾠάρια αὐτῶν. Αἱ θήλειαι τῶν κοινῶν κωνώπων ἐκμυζῶσιν αἷμα κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας ὁλοκλήρου καὶ κατὰ τὴν νύκτα, ἐνῷ αἱ τῶν ἀνωφελῶν μόνον πρὸς τὴν ἑσπέραν καὶ κατὰ τὴν αὐγήν, τὴν δὲ ἡμέραν μένουσι κεκρυμμέναι εἰς σκοτεινὰ μέρη. Ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν κωνώπων γίνεται δι' ᾠαρίων, τὰ δ' ἐκ τούτων ἐκκολαπτόμενα ζωΰφια, διερχόμενα διαφόρους σταθμούς, ὡς τὸν τῶν *προνυμφῶν* καὶ *νυμφῶν* (σκώληκες τῶν ὑδάτων κοινῶς), ἐξελίσσονται εἰς τέλεια ἔντομα. Ἑκάστη θήλεια ἀνωφελὴς τίκτει 150—300 ᾠάρια, ἐξ ὧν ἐξέρχονται 75—150 θήλεις κώνωπες.

Δεδομένου δὲ ὅτι, κατὰ τὸ διάστημα τοῦ θέρους καὶ τοῦ φθινοπώρου, δυνατὸν νὰ παραχθῶσι τέσσαρες γενεαὶ ἀνωφελῶν κωνώπων, ὁ ἀριθμὸς τῶν κατ' ἔτος, ἐξ ἑνὸς μόνον θήλεος ἀνωφελοῦς, παραγομένων ἐντόμων ὑπερβαίνει τὰ 50 ἑκατομμύρια. Εὐτυχῶς πλεῖστοι λόγοι παρακωλύουσι τὸν τεράστιον τοῦτον πολλαπλασιασμὸν τῶν ἀνωφελῶν, ὡς π. χ. καιρικαὶ συνθῆκαι δυσμενεῖς (δηλαδὴ ψῦχος δριμύ, παρατεινομένη ἀνομβρία, ραγδαῖαι βροχαί) καὶ κυρίως ἡ ἐξαφάνισις τοῦ πλείστου ἀριθμοῦ τῶν κωνώπων ὑπὸ τῶν πολυαρίθμων αὐτῶν ἐχθρῶν, ὡς πτηνῶν (καὶ κυρίως χελιδόνων καὶ νυκτερίδων), εἰδῶν τινων ἰχθύων κτλ. Οἱ κώνωπες δὲν πετῶσιν εἰς μακρὰς ἀποστάσεις, ἀλλὰ διὰ μιᾶς καὶ μόνης πτήσεως διατρέχουσι συνήθως 200 ἕως 300 μέτρα κατὰ μῆκος καὶ 20 καθ' ὕψος, ἐξ οὗ ἐξηγεῖται τὸ γεγονὸς ὅτι ἐπὶ ὑψηλῶν μερῶν δὲν ὑπάρχει ἑλονοσία καὶ ὅτι αὕτη δὲν μεταδίδεται εἰς μακρινὰς ἀποστάσεις. Βεβαίως ὅμως εἶναι δυνατὸν διὰ τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας νὰ μεταφερθῶσιν ἁπανταχοῦ οἱ κώνωπες. Ἐντὸς τῶν οἰκιῶν οἱ ἀνωφελεῖς ἀποφεύγουσι πάσας λευκὰς ἐπιφανείας, κρυπτόμενοι εἰς σκοτεινοτάτας γωνίας ἢ ἐντὸς τῶν σταύλων, οὕτω δὲ διαφεύγουσι τὴν προσοχὴν τῶν ἀδαῶν, οἵτινες ἰσχυρίζονται ὅτι παρὰ τοὺς ἐπικρατοῦντας πυρετοὺς δὲν κατώρθωσαν νὰ ἀνεύρωσι κώνωπας. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ φθινοπώρου οἱ πλεῖστοι τῶν θηλέων κωνώπων θνήσκουσι, τινὲς ὅμως περιπίπτουσιν εἰς νάρκην, ἀφ' ἧς ἐξεγείρονται κατὰ τὸ ἔαρ, ὅτε μυζῶσιν αἷμα ζῴου ἢ ἀνθρώπου καὶ τίκτουσιν εἶτα τὰ ᾠάρια αὐτῶν. Τὸ ποσὸν τοῦ παρ' ἑκάστου ἀνωφελοῦς ἀπορροφωμένου αἵματος ἀνέρχεται εἰς τὸ τριπλάσιον ἕως πενταπλάσιον τοῦ βάρους τοῦ σώματός των, ὅπερ εἶναι ἐλάχιστον. Τετρακόσιοι τοιοῦτοι, διατηρηθέντες ἐπί τινας ἡμέρας ἄνευ τροφῆς καὶ ὕδατος, ζυγίζουσιν ἓν γραμμάριον. Τὰ ᾠάρια αὐτῶν τίκτουσιν οἱ κώνωπες ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν ὑδάτων, ἔνθα καὶ τελεῖται ἡ ἐξέλιξις εἰς προνύμφας καὶ νύμφας. Ἀλλὰ πᾶν ὕδωρ δὲν εἶναι κατάλληλον πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν κωνώπων, διότι οὔτε ἐντὸς θαλασσίου ὕδατος ἀναπτύσσονται οὗτοι, οὔτε ἐντὸς τοῦ ὁρμητικῶς ρέοντος, ἐν τῷ ὁποίῳ καταστρέφονται καὶ τὰ ᾠάρια καὶ οἱ σκώληκες αὐτῶν. Ἀποφεύγουσιν ἐπίσης καὶ πᾶν ὕδωρ ὅπερ εἶναι μὲν στάσιμον, ἀλλὰ ἀναταράσσεται συχνάκις δι' ἀναβρυτηρίων κτλ., ἢ τὸ λίαν ρυπαρὸν ὕδωρ, ὡς καὶ τὸ ἔχον θερμοκρασίαν κατωτέραν τῶν δώδεκα βαθμῶν. Εἰς τὰ ψυχρὰ ἄρα κλίματα εἶναι ἀδύνατος ἡ ἀνάπτυξις τῶν κωνώπων. Ἐν συνόψει οἱ ἀνωφελεῖς προτιμῶσι πρὸς ἐναπόθεσιν τῶν ᾠαρίων αὐτῶν συλλογὰς ὕδατος καθαροῦ, μὴ ταρασσομένου, περιέχοντος ἄφθονον βλάστησιν, ἀλλ' ἀναπτύσσονται καὶ εἰς δεξαμενὰς μικρὰς ἢ μεγάλας, πρὸς δὲ εἰς πίθους, λάκκους, σκάφας, χειμάρρους κτλ. Ἐκ τούτου ἐξηγεῖται διατί πολλάκις ἡ ἑλονοσία γεννᾶται ἄνευ τῆς συνυπάρξεως μεγάλων καὶ καταφανῶν ἑλῶν. Κατὰ τὰς νεωτέρας ἰδέας ἕλος ἀπὸ ὑγιεινῆς ἀπόψεως πρέπει νὰ χαρακτηρισθῇ πᾶσα, καὶ σμικροτάτη ἔτι, συλλογὴ ὕδατος περιέχουσα ἀνωφελεῖς κώνωπας.

Διαφοραὶ μεταξὺ κοινῶν καὶ ἀνωφελῶν κωνώπων, ὡς καὶ μεταξὺ ἀρρένων καὶ θηλέων, ὑπάρχουσι πλεῖσται, μόνον διὰ φακῶν ὑπὸ εἰδικῶν ἀναγνωριζόμεναι. Ἁπλούστατον ὅμως διακριτικὸν σημεῖον διὰ τὸν λαόν, μεταξὺ τῶν κοινῶν καὶ τῶν ἀνωφελῶν, εἶναι ἡ στάσις, ἣν οὗτοι λαμβάνουσι καθήμενοι ἐπὶ τῶν ἀντικειμένων. Διότι ὁ μὲν κοινὸς κώνωψ τηρεῖ τὸ σῶμα αὐτοῦ εἴτε παράλληλον εἴτε ὑπὸ ὀξεῖαν γωνίαν πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν, εἰς ἣν ἐπικάθηται, ὁ δ' ἀνωφελὴς διευθύνει αὐτὸ οὕτως ὥστε σχηματίζει γωνίαν ἀμβλυτάτην 45—80 μοιρῶν. Ὑπάρχουσι πλεῖστα εἴδη ἀνωφελῶν κωνώπων, διακρινόμενα διὰ τῶν ἐπὶ τῶν πτερῶν αὐτῶν κηλίδων. Συνηθέστεροι παρ' ἡμῖν, μετέχοντες δὲ εἰς τὴν διάδοσιν τῆς ἑλονοσίας, εἶναι οἱ ἑξῆς: *ἀνωφελὴς ὁ κορυνοφόρος, ἀνωφελὴς ὁ ἐπιποίκιλτος ἢ μακεδονικός, ἀνωφελὴς ὁ ψευδοποίκιλτος* καὶ *ἀνωφελὴς ὁ δικρανωτός*.

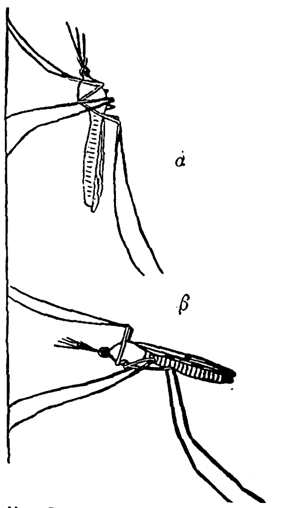

Σχ. 9.—*Στάσις κωνώπων ἐπὶ τοίχου. α = κοινὸς κώνωψ, β = ἀνωφελὴς (Blanchard).*

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς διὰ τοῦ δήγματος τοῦ μεμολυσμένου κώνωπος εἰσβιβάσεως ἐν τῷ ὀργανισμῷ τοῦ πλασμῳδίου μέχρι τῆς ἐκδηλώσεως τῶν νοσηρῶν συμπτωμάτων *(ἐπώασις τῆς νόσου)*, ἀπαιτεῖται διάστημα συνήθως 3 μέχρι 5 ἡμερῶν, ὡς τοῦτο πειραματικῶς ἀπεδείχθη. Δυνατὸν ὅμως ἡ νόσησις νὰ ἐπέλθῃ καὶ μετὰ παρέλευσιν ἑβδομάδων ἢ καὶ μηνῶν ἔτι ἀπὸ τοῦ δήγματος. Ἡ ἐντὸς τοῦ ὀργανισμοῦ εἴσοδος τοῦ πλασμῳδίου διὰ πρώτην φορὰν προκαλεῖ νοσηρὰν εἰκόνα μὴ ὁμοιάζουσαν πρὸς τοὺς συνήθεις ἑλώδεις πυρετικοὺς παροξυσμούς, ἀλλ' ὑποδυομένην ἀσαφῆ ἐμπύρετον λοίμωξιν μὲ συμπτωματολογίαν παραπλησίαν πρὸς τὴν τῶν παρατύφων. Ἡ πρώτη αὕτη ἐπὶ παρθένου ὀργανισμοῦ ἐκδήλωσις τῆς νοσηρᾶς ἐπενεργείας τοῦ πλασμῳδίου περιεγράφη τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ὑπηρετούντων κατὰ τὸν πόλεμον (1917) Γάλλων ἰατρῶν Abrami καὶ Dellile. Ἡ μετέπειτα ὅμως κλινικὴ εἰκὼν τῆς ἑλονοσίας χαρακτηρίζεται κυρίως ἐκ τοῦ *πυρετικοῦ παροξυσμοῦ*, ἀποτόμως εἰσβάλλοντος ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ἄνευ τουτέστι προδρομικῶν φαινομένων. Σαφῆ καὶ λίαν χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ ἑξῆς τρία στάδια, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται ὁ ἑλώδης παροξυσμός.

α') *Στάδιον ρίγους*, καθ' ὃ ὁ ἀσθενὴς κατέχεται ὑπὸ αἰσθήματος κακουχίας καὶ ψύξεως, ἀρχομένου εἶτα τοῦ ρίγους, ὅπερ πολλάκις ἐξικνεῖται μέχρι σημείου, ὥστε νὰ ἀναταράσσεται ὁ ἀσθενὴς ἐπὶ τῆς κλίνης, καὶ ἐκδηλοῦται διὰ σφοδροτάτου τρισμοῦ τῶν ὀδόντων. Τὸ σῶμα τοῦ πάσχοντος εἶναι ψυχρὸν καὶ ὠχρόν, τοσοῦτον δὲ βραδέως τελεῖται ἡ περιφερικὴ κυκλοφορία τοῦ αἵματος, ὥστε καὶ ἐὰν ἔτι νύξωμεν τὸν δάκτυλον τοῦ ἀσθενοῦς δὲν ἐκρέει αἷμα. Διαρκεῖ συνήθως τὸ ρῖγος ἐπὶ ἡμίσειαν μέχρι δύο ὡρῶν ἢ καὶ ἐπὶ ἔτι μακρὸν διάστημα, ἀναλόγως τῆς ἀτομικότητος τοῦ ἀρρώστου καὶ τῆς μορφῆς τοῦ γενεσιουργοῦ παρασίτου.

β') *Στάδιον καύσωνος*. Ἤδη διαρκοῦντος τοῦ ρίγους ἡ θερμοκρασία τοῦ ἀρρώστου ἄρχεται ἀνερχομένη, τὸ δὲ αἴσθημα τοῦ ψύχους διαδέχεται τὸ τοῦ ἐντόνου καύσωνος. Τὸ δέρμα καθίσταται θερμὸν καὶ ὑπεραιμικόν, ὁ σπλὴν διογκοῦται μεγάλως καὶ ὁ ἄρρωστος καταλαμβάνεται ὑπὸ κεφαλαλγίας, ἀνησυχίας κλπ. Διαρκεῖ τὸ στάδιον τοῦτο 3—5 ὥρας συνήθως, ἐνίοτε ὅμως καὶ περισσότερον.

γ') *Στάδιον ἱδρῶτος*, ὅπερ ἄρχεται διὰ τῆς βα-

Digitized by Google

θμιαίας καταπτώσεως τῆς θερμοκρασίας καὶ τῆς ἐξαφανίσεως τῶν δυσαρέστων ὑποκειμενικῶν συμπτωμάτων. Ἄφθονος ἱδρὼς περιρρέει τὸν πάσχοντα, ὅστις περιπίπτει εἰς βαθύτατον ὕπνον, τὸν ὁποῖον ἐπακολουθεῖ αἴσθημα γενικῆς εὐφορίας. Ἡ ἐπανάληψις ἑκάστου τοιούτου παροξυσμοῦ γίνεται ἐπὶ τῆς διαλειπούσης συνήθους ἑλονοσίας μετὰ τοσαύτης κανονικότητος, ὥστε αὐτὴ καὶ μόνον ὁδηγεῖ εἰς τὴν διάγνωσιν. Συνήθως ὁ πυρετὸς ἐπέρχεται πάντοτε κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μεταξὺ 9ης καὶ 12ης πρωϊνῆς. Δύναται ὅμως νὰ ἐμφανισθῇ ὁ ἑπόμενος παροξυσμὸς κατά τι ἐνωρίτερον, ὁπότε καλεῖται *προτερίζων*, ἢ νὰ ὑπολειφθῇ κατά τι τῆς κανονικῆς ὥρας, ὅτε καλεῖται *ὑστερίζων*.

Τοιαύτη εἶναι ἡ γενικὴ συμπτωματολογία τῶν συνήθων πυρετικῶν παροξυσμῶν τοῦ ἑλώδους, οἵτινες ὅμως ἀκολουθοῦσι τρεῖς τύπους ὡρισμένους, ἀναλογοῦντάς εἰς τὰ τρία διακεκριμένα ἀπ' ἀλλήλων εἴδη τοῦ ἑλώδους παρασίτου. Οἱ τύποι οὗτοι εἶναι:

α') *Ὁ τριταῖος πυρετός*, προκαλούμενος ὑπὸ τοῦ *ζωηροῦ* πλασμωδίου καὶ ἐπερχόμενος ἀνὰ πᾶσαν δευτέραν ἡμέραν, οὕτως ὥστε μεταξὺ δύο παροξυσμῶν μεσολαβεῖ μία ἡμέρα ἀπυρεξίας. Δυνατὸν ὅμως ἐν τῷ αἵματι τοῦ ἀρρώστου νὰ ὑπάρχωσι δύο γενεαὶ πλασμωδίων, ὡριμάζουσαι ἡ μία 24 ὥρας μετὰ τὴν ἄλλην, ὅτε ὁ παροξυσμὸς ἐπέρχεται καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ὁ δὲ τοιοῦτος ἑλώδης καλεῖται *διπλοῦς τριταῖος* ἢ *ἀμφημερινός*. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ μηχανισμὸν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν καὶ τὸν *διπλοῦν ἀμφημερινόν*, μὲ δύο παροξυσμοὺς ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, ἐπὶ ὑπάρξεως ἐν τῷ αἵματι τεσσάρων γενεῶν πλασμωδίων.

β') *Ὁ τεταρταῖος πυρετός*, προκαλούμενος ὑπὸ τοῦ *τεταρταίου* πλασμωδίου καὶ ἐπερχόμενος ἀνὰ πᾶσαν τρίτην ἡμέραν, οὕτως ὥστε μεταξὺ δύο παροξυσμῶν μεσολαβοῦσι δύο ἡμέραι ἀπυρεξίας. Δυνατὸν ὅμως—ὡς καὶ διὰ τὸν τριταῖον ἐλέχθη—νὰ ἔχωμεν *διπλοῦν τεταρταῖον*, καθ' ὃν ἐπὶ δύο συνεχεῖς ἡμέρας ἔχομεν ἀνὰ ἕνα παροξυσμόν, τὴν δὲ τρίτην ἡμέραν ἀπυρεξίαν καὶ *τριπλοῦν τεταρταῖον*, προσλαμβάνοντα μορφὴν ἀμφημερινοῦ πυρετοῦ, μὲ ἕνα παροξυσμὸν καθ' ἑκάστην ἡμέραν.

γ') *Ὁ θεροφθινοπωρινὸς* ἢ *τροπικὸς* ἢ *κακοήθης τριταῖος πυρετός*, προκαλούμενος ὑπὸ τοῦ *προώρου* πλασμωδίου καὶ ἐμφανιζόμενος ὑπὸ ποικιλωτάτας κλινικὰς μορφάς, περὶ τὴν κατάταξιν τῶν ὁποίων δὲν ὑπάρχει ὁμογνωμία. Οὕτω δυνατὸν νὰ ὑποδυθῇ τὴν πορείαν τοῦ ἁπλοῦ καλοήθους τριταίου, εἰσβάλλων ἄνευ ἐντόνου ρίγους, μὲ βαρυτέραν ὅμως συμπτωματολογίαν καὶ αἴσθημα κοπώσεως καὶ γενικῆς κακουχίας, συνεχιζομένης καὶ μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ πυρετοῦ· ἐπίσης δύναται νὰ ἐμφανισθῇ ὡς *διπλοῦς κακοήθης τριταῖος*, ὥστε νὰ ἔχωμεν ἕνα παροξυσμὸν καθ' ἑκάστην. Τὸ χαρακτηριστικὸν ὅμως ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ εἶναι, ὅτι ὁ δεύτερος παροξυσμὸς ἐπέρχεται πρὶν ἢ ὁ πρῶτος παρέλθῃ τελείως. Τοῦτο ἐκλήθη *παρεμβολὴ* καὶ συμβαίνει μόνον ἐπὶ τοῦ κακοήθους τριταίου. Ὡσαύτως δυνατὸν ὁ κακοήθης τριταῖο. νὰ ἐμφανίζηται ὑπὸ μορφὴν ὑποσυνεχοῦς πυρετοῦ ἢ πλάνητος καὶ ἀτάκτου πυρετοῦ.

Οἱ ἀνωτέρω περιγραφέντες παροξυσμοὶ ἀποτελοῦσι τὴν συνήθη προσβολὴν ὑπὸ τῆς ἑλονοσίας καὶ δὲν συνεπάγονται ἄμεσον κίνδυνον διὰ τὴν ζωὴν τοῦ ἀρρώστου. Περιγράφονται ὅμως ἕτεραι μορφαὶ τῆς νόσου, οὐχὶ σπάνιαι παρ' ἡμῖν, ἀποτελοῦσαι ἐν συνόλῳ τὴν κληθεῖσαν *κακοήθη ἑλονοσίαν*, αἵτινες δυνατὸν νὰ ἐπιφέρωσι τὸν θάνατον διαρκοῦντος τοῦ παροξυσμοῦ. Ἡ ἐπέλευσις τῶν τοιούτων μορφῶν ἐξαρτᾶται ἀφ' ἑνὸς ἐκ τῆς συνεχιζομένης ἀναμολύνσεως, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐκ τῆς παντελοῦς παραμελήσεως πάσης θεραπευτικῆς ἀγωγῆς ἢ τῆς ἀποτόμου ἐξασθενώσεως τοῦ ὀργανισμοῦ, λόγῳ παρεμπεσούσης ἑτέρας λοιμώξεως, κακῆς διαβιώσεως κλπ.

Ἀναλόγως τῶν ἑκάστοτε προεξαρχόντων συμπτωμάτων κατὰ τοὺς παροξυσμούς, ἡ κακοήθης ἑλονοσία διακρίνεται εἰς τὰς ἑξῆς μορφάς: α') *Κωματώδης μορφή*, καθ' ἣν ὁ ἀσθενὴς ἀποτόμως —καὶ ἐν μέσῃ ὁδῷ ἔτι—περιπίπτει εἰς κῶμα καὶ θνήσκει. β') *Τυφώδης μορφή*, ἧς ἡ κλινικὴ εἰκὼν εἶναι παραπλησία πρὸς βαρεῖαν τυφικὴν λοίμωξιν. γ') *Παγετώδης μορφή*, καθ' ἣν ἐνῷ ἡ ἐσωτερικὴ θερμοκρασία διατηρεῖται ὑψηλή, ὑπὲρ τοὺς 40°, τὰ ἄκρα τοῦ πάσχοντος ψύχονται, ὅλον δ' αὐτοῦ τὸ σῶμα περιρρέεται ὑπὸ ἰξώδους ψυχροῦ ἱδρῶτος. δ') *Ἐφιδρωτικὴ μορφή*, καθ' ἣν τὸ στάδιον τῆς ἐφιδρώσεως τῶν κοινῶν παροξυσμῶν κυριαρχεῖ πάντων τῶν λοιπῶν συμπτωμάτων, παρατεινόμενον ἐπὶ τοσοῦτον, καὶ ἐν τοσαύτῃ ἀφθονίᾳ, ὥστε ὁ ἄρρωστος σβέννυται βαθμηδὸν ἐν καταστάσει ζωϊκῆς ἐξαντλήσεως. ε') *Ἰκτερώδης αἱ ιοσφαιρινουρικὸς πυρετός*, χαρακτηριζόμενος διὰ καταστροφῆς τοσούτου πλήθους ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων, ὥστε τὸ ἧπαρ δὲν ἐπαρκεῖ νὰ μετατρέψῃ τὴν ἐλευθερουμένην αἱμοσφαιρίνην εἰς χολοχρωστικάς, ἐξ οὗ ἐξέρχεται αὕτη διὰ τῶν νεφρῶν ἀναλλοίωτος, τὰ δὲ συντρίμματα τῶν αἱμοσφαιρίων ἀποφράσσουσι τὰ οὐρικὰ σωληνάρια τῶν νεφρῶν, ἐπερχομένης οὕτω πλήρους ἀνουρίας. Ἡ μορφὴ αὕτη τῆς κακοήθους ἑλονοσίας εἰσβάλλει δι' ἰσχυροῦ ρίγους, ὑψηλοῦ πυρετοῦ, κεφαλαλγίας, ἐμέτων καὶ δυσπεψίας, εἰς ταῦτα δὲ προστίθεται καὶ ὁ ἴκτερος. Ὡς πρὸς τὸ αἴτιον τῆς ἐμφανίσεως τῆς ἐπιπλοκῆς ταύτης αἱ γνῶμαι διίστανται Τινὲς ἰσχυρίσθησαν ὅτι εἶναι ἰδία νόσος καὶ εἰς ἴδιον μικρόβιον ὀφειλομένη, πρᾶγμα ὅπερ οὐδαμόθεν ἐπεβεβαιώθη. Ἄλλοι ἐθεώρησαν ταύτην ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ἐπενεργείας τοῦ ἑλώδους πλασμωδίου, φέρουσι δὲ ὡς ἐπιχείρημα τὸ γεγονός, ὅτι διὰ τῆς κινίνης πλεῖσται περιπτώσεις αἱμοσφαιρινουρικοῦ πυρετοῦ θεραπεύονται. Ἕτεροι τοὐναντίον, ἐν οἷς καὶ οἱ παλαιότεροι Ἕλληνες ἰατροί, ἐχαρακτήρισαν ταύτην ὡς ἀπότοκον τῆς εἰς τοὺς ἑλονοσοῦντας χορηγουμένης κινίνης, στηριζόμενοι εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι συνήθως εἰς τὸ αἷμα τῶν ἐκ τῆς ἐπιπλοκῆς ταύτης προσβαλλομένων δὲν ἀνευρίσκονται τὰ πλασμώδια.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω περιγραφεισῶν ἐμπυρέτων ἐκδηλώσεων τῆς διὰ τοῦ πλασμωδίου μολύνσεως, ἀνάγκη νὰ σημειωθῶσι δύο ἕτεραι καταστάσεις ἐμφανιζόμεναι ἐπὶ ἀνθρώπων, οἵτινες ἐπὶ μακρὸν χρόνον ὑπέστησαν τοὺς κλασσικοὺς πυρετικοὺς παροξυσμούς. Εἶναι δὲ αὗται:

α') *Οἱ λανθάνοντες ἑλώδεις πυρετοί*, κατὰ τοὺς ὁποίους οἱ πυρετικοὶ παροξυσμοὶ ἀντικαθίστανται δι' ἑτέρων, κατὰ κανονικὰ χρονικὰ διαστήματα, ἐμφανιζομένων ἐκδηλώσεων, συνηθέστατα νευραλγιῶν, κυρίως μὲν τοῦ τριδύμου νεύρου, ἀλλὰ καὶ τῶν μεσοπλευρίων, τοῦ βραχιονίου, τοῦ ἰσχιακοῦ κλπ. Δι' ὃ ἐπὶ τοιούτων περιοδικῶν νευραλγιῶν, μὴ ὑποχωρουσῶν εἰς τὰ εἰδικὰ φάρμακα (ἀσπιρίνη, πυραμιδόνη κλπ.), ἀπαραιτήτως πρέπει νὰ δοκιμάζεται ἡ χορηγία τῆς κινίνης· καὶ

β') *Ἡ ἑλειογενὴς καχεξία*, παριστῶσα τὸν μέγιστον βαθμὸν τῆς χρονίας ἑλομιάνσεως μετὰ τῶν διαφόρων βαρέων ἐπακολουθημάτων αὐτῆς, ὡς *ἐντονωτάτης ἀναιμίας* (συνεπείᾳ ἀνεπανορθώτων βλαβῶν τῶν αἱμοποιητικῶν ὀργάνων) μὲ ὄψιν ὠχρὰν γεώδη καὶ γενικὴν ἀτονίαν, *κολοσσιαίας διογκώσεως* τοῦ σπληνὸς καὶ τοῦ ἥπατος, *καθολικῶν οἰδημάτων* κλπ.

Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ὑπὸ τῆς ἑλονοσίας καταλειπομένης ἀνοσίας εἶναι γεγονός, ὅτι ἐν τῷ αἵματι ἀνθρώπων ἐπανειλημμένως προσβληθέντων ἀνευρίσκονται γαμέται χωρὶς νὰ προκαλῶσιν οὗτοι παροξυσμούς. Τὰ ἄτομα ἄρα ταῦτα ἀπέκτησαν βαθμὸν ἀνοσίας, ἥτις ὅμως παρέρχεται ἂν ταῦτα ὑποβληθῶσιν εἰς κοπιώδεις ἐργασίας κλπ., ὅτε ἐπέρχονται νέαι ὑποτροπαὶ τῆς νόσου Πρέπει δὲ νὰ θεωρηθῇ ὡς, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, πλήρης ἀνοσία ἡ ἐπερχομένη πολλάκις αὐτομάτος ἴασις τῶν ἑλονοσούντων ἄνευ χρήσεως κινίνης. Παρετηρήθη ὡσαύτως, ἰδίᾳ εἰς τὰς τροπικὰς χώρας, τελεία ἀνοσία ἐνηλίκων ἀτόμων, κατοικούντων εἰς μέρη ἔνθα ἐνδημεῖ βαρεῖα ἑλονοσία. Ἐξηγεῖται τοῦτο ἐκ τοῦ ὅτι ὁ ὀργανισμὸς αὐτῶν ὑφίσταται διαρκῆ ἐρεθισμὸν λόγῳ τῆς συνεχοῦς μολύνσεως. Εἶναι δὲ γενικῶς παραδεδεγμένον, ὅτι ἄνθρωποι ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας κατοικοῦντες εἰς ἑλονοσοῦντα μέρη ἀποκτῶσι μέγαν βαθμὸν ἐπικτήτου ἀνοσίας, ἂν δὲν ἀποθάνωσιν ἐκ τῆς νόσου. Πάντως ἡ τυχὸν ὑπάρχουσα τοιαύτη ἀνοσία ἰσχύει μόνον ἐπὶ ἐκείνου τοῦ εἴδους τοῦ πλασμωδίου, ὑφ' οὗ προεκλήθη.

Οὐδεμία ἐκ τῶν ἠπείρων ἔχει μείνει ἀπρόσβλητος ὑπὸ τῆς ἑλονοσίας. Ἐν Εὐρώπῃ ἐκτὸς τῶν ἐπιδημιῶν, ἃς ἐν τῇ ἀρχῇ ἀναφέρομεν, διεδόθη καὶ πάλιν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ ἑλονοσία συνεπείᾳ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Εἰς χώρας, ἐν αἷς δὲν ὑπῆρχεν ἄλλοτε ἡ νόσος, μετεφέρθη ἤδη αὕτη ὑπὸ στρατιωτῶν μολυνθέντων κατὰ τὸν πόλεμον, ἰδίως ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Μεσοποταμίᾳ. Ἐξ ὅλων ὅμως τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν ἡ Ἑλλὰς πληρώνει τὸν βαρύτερον φόρον εἰς τὴν ἀ ταισίαν νόσον καὶ αὐτῆς ἔτι τῆς Ἰταλίας, ἥτις ἐθεωρεῖτο ἄλλοτε ὡς ἡ μᾶλλον ἑλονοσοῦσα καὶ τῆς ὁποίας ἡ ἐξυγίανσις ἤδη ἔχει κατὰ τὰ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐπιτευχθῆ. Καθ' ἕκαστον θέρος συνήθως τὸ τρίτον τῶν κατοίκων τῆς Ἑλλάδος προσβάλλονται ὑπὸ ἑλωδῶν πυρετῶν, ἐν καιρῷ δ' ἐπιδημίας αὐτῶν (ἥτις ἐπέρχεται, ὡς καὶ ἐν Ἰταλίᾳ, ἀνὰ πᾶσαν πενταετίαν περίπου) ἐλάχιστοι τῶν κατοίκων μένουσιν ἀπρόσβλητοι. Δυστυχῶς δὲν ὑπάρχουσι πλήρεις καὶ λεπτομερεῖς στατιστικαὶ περὶ τῆς συχνότητος τῆς νόσου παρ' ἡμῖν. Πάντως ἡ ἐν τῇ Παλαιᾷ Ἑλλάδι—τῇ πρὸ τοῦ 1913—συχνότης τῆς ἑλονοσίας ἀνήρχετο εἰς 29,26%, ἤτοι ἐνόσουν ἐκ ταύτης ἐτησίως, ἐπὶ πληθυσμοῦ 2.500.000 περίπου, 770.000 ἀνθρώπων. Ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν τὴν μείζονα συχνότητα εἶχον ἡ τῆς Μεγαλοπόλεως (61%), Φαρσάλων (60%), Τριχωνίας (57%) καὶ Δομοκοῦ (50%), τὴν δ' ἐλαχίστην αἱ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ δὴ ἡ τῆς Σύρου (1,67%). Ἐκ τῶν 446 δήμων οἱ 134 ἐδείκνυον νοσηρότητα 10% ἢ καὶ κάτω ταύτης, 29 δῆμοι δὲν προσεβάλλοντο ὑπὸ ἑλονοσίας, 32 δὲ δῆμοι εἶχον συχνότητα ἀνωτέραν τῶν 70%. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ Παλαιὰ Ἑλλὰς εἶχεν 639 ἕλη ὁλικῆς ἐκτάσεως 850 χιλιάδων στρεμμάτων περίπου. Σημειωτέον ὅτι εἰς τὸν ἀριθμὸν τοῦτον δὲν περιλαμβάνονται ἕλη ἔχοντα ἔκτασιν μικροτέραν τοῦ ἑνὸς στρέμματος. Οἱ αὐτοὶ ὅροι ἐπικρατοῦσι καὶ ἐν τῇ Νέᾳ Ἑλλάδι. Κατὰ νεωτέρας στατιστικὰς (τοῦ 1924—1925) ἡ μέση συχνότης τῆς ἑλονοσίας ἐν Ἑλλάδι ἀνέρχεται εἰς 23,71 %, ἐξ ὧν ἀντιστοιχεῖ συχνότης ἐν μὲν τῇ Παλαιᾷ Ἑλλάδι 26,82 %, ἐν δὲ τῇ Νέᾳ 20,61 % (Καρδαμάτης). Ἐκ γενομένων παρατηρήσεων συνάγεται ὅτι ἡ συχνότης τῆς ἑλονοσίας, ἐν σχέσει πρὸς τὰς ὥρας τοῦ ἔτους, εἶναι ἡ ἑξῆς: Ἔαρ 6, 78 %, Θέρος 35, 18 % Φθινόπωρον 47,64 % καὶ Χειμὼν 10,40 % (Καρδαμάτης). Ἡ τοιαύτη τρομακτικὴ ἐπέκτασις τῆς νόσου ἀποτελεῖ κίνδυνον μέγαν. Βεβαίως ἐκ τῶν πυρετικῶν παροξυσμῶν σπανίως ἡ ζωὴ τοῦ προσβαλλομένου—καὶ δὴ μόνον ἐπὶ τῆς κακοήθους ἑλονοσίας—διατρέχει ἄμεσον κίνδυνον. Ἀλλὰ τὰ ἔμμεσα, τὰ ἀπώτερα ἀποτελέσματα τῆς ἑλονοσίας, εἶναι ὄντως φρικτά. Λίαν δεδικαιολογημένως χαρακτηρίζεται ἡ ἑλονοσία ὡς νόσος λαοφθόρος. Διότι πραγματικῶς οἱ κάτοικοι ἑλονοσούντων μερῶν, ἐὰν ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας δὲν ὑποκύψωσιν εἰς τὴν νόσον, καταντῶσιν ἐρείπια ἀνθρωπίνων ὀργανισμῶν καὶ καθίστανται εὐπρόσβλητοι ὑπὸ τῶν λοιμωδῶν νόσων, εἰς ἃς οὐδεμίαν σχεδὸν δύνανται ν' ἀντιτάξωσιν ἄμυναν. Ἡ δὲ ὑπ' αὐτῶν πρόσληψις τῆς φυματιώσεως εἶναι τοσοῦτον εὐχερής, ὥστε δὲν εἶναι ὑπερβολὴ ἂν λεχθῇ ὅτι ἡ φυματίωσις εἶναι ἐκ τῶν ἀμεσωτέρων συνεπειῶν τῆς ἑλονοσίας. Οὕτω προσγίγνεται ἀνυπολόγιστος ζημία ἐθνικοῦ πλούτου εἰς τὴν κοινωνίαν ἐκ τῆς ὑπάρξεως τοσούτων ἑκατοντάδων χιλιάδων ἀρρώστων ἢ καταστάντων ἀνικάνων πρὸς ἐργασίαν, ὡς ἐκ τῆς καχεξίας καὶ τῆς ψυχικῆς αὐτῶν συντριβῆς, ἣν προκαλεῖ ἡ χρονιότης τῆς νοσηρᾶς καταστάσεως. Τὸ δὲ χείριστον πάντων οἱ ἔκγονοι τῶν τοιούτων ἀτόμων γεννῶνται φέροντες ἀνεξίτηλον τὸ στίγμα τῆς νοσηρότητος. Εἶναι ἄρα εὐχερῶς νοητὸν ποία πρέπει νὰ εἶναι ἡ δρακοντεία προσπάθεια, ἣν τὸ κράτος βεβαίως, ἀλλὰ καὶ ἕκαστος ἐξ ἡμῶν, ὀφείλει νὰ καταβάλλῃ ὅπως ἐπιτευχθῇ, ἂν μὴ ἡ τελεία ἐξάλειψις τῆς ἀπαισίας πληγῆς τῆς ἑλονοσίας, πάντως ὅμως ὁ περιορισμὸς αὐτῆς εἰς τὸ ἐλάχιστον δυνατὸν ὅριον.

Ὁ ἀντιελονοσιακὸς ἀγὼν εἶναι ἤδη κτῆμα τῆς ἐπιστήμης. Διότι κατέχομεν πάσας τὰς σχετικὰς μὲ τὴν αἰτιολογίαν καὶ τὴν μετάδοσιν τῆς νόσου γνώσεις. Ἡ ἑλονοσία ὀφείλεται εἰς τὸ πλασμώδιον τοῦ Laveran καὶ οὐδὲν—μέχρι τοῦδε τοὐλάχιστον—ἕτερον μέσον μεταδόσεως αὐτῆς εἶναι παραδεκτὸν πλὴν τοῦ δήγματος τῶν θηλέων ἀνωφελῶν κωνώπων. Ἐπὶ τῶν γνώσεων δὲ τούτων θὰ στηριχθῇ ὁ κατὰ τῆς νόσου ἀγών. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δεδομένων αὐτῶν ἡ ἀπὸ τῆς ἑλονοσίας προφύλαξις ἐπιτυγχάνεται διὰ τριῶν ὁμάδων ὑγιεινολογικῶν μέτρων: α', διὰ τῆς προασπίσεως τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τῆς νύξεως ὑπὸ τῶν κωνώπων, β') διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν ἀνωφελῶν κωνώπων καὶ γ') διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν πλασμωδίων τῇ χρήσει κινίνης.

α') *Ἀποφυγὴ τῆς ὑπὸ τῶν κωνώπων νύξεως*. Ἡ πρὸς τοῦτο χρησιμοποίησις διαφόρων αἰθερίων ἐλαίων, δι' ὧν ἐπαλείφεται τὸ σῶμα, εἶναι ἀνεπαρκής. Διότι ναὶ μὲν οἱ κώνωπες ἀποφεύγουσι τὰ σημεῖα ἐξ ὧν ἀναδίδεται ἔντονος ὀσμή, ἀλλ' ἡ ὀσμὴ αὕτη ἐξαφανίζεται ταχέως λόγῳ τῆς ἐξατμίσεως τῶν αἰθερίων ἐλαίων. Λίαν ἀποτελεσματικὴ εἶναι ἡ μηχανικὴ προφύλαξις διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν *κωνωπείων* (κοινῶς κουνουπιέρες). Προκειμένου περὶ προφυλάξεως ὁλοκλήρου οἰκογενείας ἢ ὁμάδος ἀτόμων, ἐγκατεστημένης ἐντὸς οἰκοδομήματος κειμένου εἰς ἑλῶδες μέρος, χρησιμώτερα κατὰ πολὺ εἶναι *συρμάτινα πλέγματα*, στερεούμενα πρὸ τῶν παραθύρων καὶ τῶν θυρῶν τῆς οἰκίας, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν καπνοδόχων αὐτῆς, διότι οὕτω παρεμποδίζεται ἡ εἴσδυσις τῶν κωνώπων. Οἱ κάτοικοι ὅμως τοιούτων οἰκιῶν πρέπει ν' ἀποσύρωνται ἐντὸς αὐτῶν πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, ἐξερχόμενοι μόνον μετὰ τὴν ἀνατολὴν αὐτοῦ· οἱ δὲ κατὰ τὴν νύκτα ἐργαζόμενοι πρέπει νὰ φέρωσι περὶ τὸν πῖλον αὐτῶν λεπτὸν ὕφασμα καὶ νὰ περιβάλλωσι τὰς χεῖρας διὰ παχέων χειροκτίων πρὸς ἀποφυγὴν τῶν δηγμάτων τῶν κωνώπων. Τοιαῦτα μέτρα ἐφηρμόσθησαν ἐπιτυχῶς ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Ἰαπωνίᾳ, καὶ παρ' ἡμῖν δὲ ἐγένετο προσπάθεια ἐφαρμογῆς τούτων. Ἀλλὰ τὸ σύστημα τῆς μηχανικῆς προφυλάξεως, καίπερ καλόν, εἶναι δυσεφάρμοστον, διότι προσκρούει εἰς τὴν νοοτροπίαν τοῦ χωρικοῦ, εἶναι δ' ἐξ ἄλλου καὶ ἀρκούντως δαπανηρόν.

β') *Ἐξολόθρευσις τῶν ἀνωφελῶν κωνώπων*. Ὅταν αὕτη ἀπευθύνεται κατὰ τῶν σκωλήκων αὐτῶν, δηλαδὴ τῶν προνυμφῶν καὶ νυμφῶν, παρέχει μείζονας ἐλπίδας ἐπιτυχίας. Πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ ἐπιδιωχθῇ ἡ ἀποξήρανσις πάσης συλλογῆς ὕδατος. Ἐντὸς τῶν οἰκημάτων δὲν πρέπει νὰ παραμένωσι στάσιμα ὕδατα ἐντὸς δοχείων, δεξαμενῶν κλπ. Αἱ πάσης δὲ φύσεως δεξαμεναὶ πρέπει νὰ καλύπτωνται διὰ σιδηροῦ ἐπικαλύμματος. Τὸ ἔδαφος τῶν ἀγρῶν, τῶν αὐλῶν, τῶν ὁδῶν καὶ τῶν κήπων πρέπει νὰ ἰσοπεδῶται πληρουμένης ὑπὸ χώματος πάσης κοιλότητος. Πρέπει νὰ ληφθῇ φροντὶς περὶ διαρρυθμίσεως τῆς κοίτης τῶν ποταμῶν καὶ τῶν χειμάρρων ἰδίως, ὥστε ν' ἀποφεύγηται ὁ σχηματισμὸς τελμάτων. Τῶν μεγάλων

Digitized by Google

ἑλῶν ἡ ἀποξήρανσις ἀπαιτεῖ δαπάνας μεγίστας, εἰς ἃς δὲν εἶναι πάντοτε εὔκολον νὰ ὑποβληθῇ τὸ κράτος. Πάντως ὅμως μετὰ τὴν τυχὸν ἀποξήρανσιν τοιούτων ἑλῶν ἐκτελεῖται καὶ ἰσοπέδωσις τοῦ ἐδάφους καὶ ἐφαρμόζεται ἐντατική, εἰ δυνατόν, καλλιέργεια αὐτοῦ πρὸς τελείαν ἐξυγίανσιν τῆς ἀποξηρανθείσης ἐκτάσεως. Διὰ τῆς διευθετήσεως τῆς κοίτης τῶν χειμάρρων καθίσταται εὐχερῶς δυνατὴ ἡ καταστροφὴ τῶν κωνώπων, γνωστοῦ ὄντος ὅτι οὗτοι δὲν ἀποθέτουσι τὰ ᾠάρια αὐτῶν ἐπὶ κινουμένων ὑδάτων. Τὸ μέτρον τοῦτο ἐφηρμόσθη καὶ ἐν Ἀθήναις, δαπάνῃ τῆς κυβερνήσεως καὶ ἐπιβλέψει τοῦ συλλόγου κατὰ τῆς ἑλονοσίας. Οὕτω διὰ τῆς διευθετήσεως τῆς κοίτης τοῦ Ἰλισοῦ ἐπετεύχθη ἡ ἐξάλειψις τῶν ἑλωδῶν πυρετῶν ἀπὸ τῶν πέριξ συνοικιῶν, ὧν οἱ κάτοικοι πρότερον προσεβάλλοντο κατὰ 92,8 %. Ἡ τοιαύτη ὅμως ἐργασία πρέπει νὰ ἐκτελῆται κατ' ἔτος ἀνελλιπῶς, ἄλλως ἡ ἑλονοσία ἀναφαίνεται ἐκ νέου, ὡς τοῦτο παρετηρήθη ἐν τῷ Ἰλισῷ τῷ 1924. Ἐπὶ συλλογῶν ὕδατος, ἐχουσῶν μικρὰν ἔκτασιν, καταστρέφομεν τοὺς ἐν αὐταῖς σκώληκας τῶν ἀνωφελῶν, χύνοντες ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῶν ἐλαιώδη τινὰ οὐσίαν (ὡς ἔλαιον ἐλαιῶν, πετρέλαιον κλπ.). Συνεστήθη ὡσαύτως ὅπως ἐπιδιωχθῇ ἡ ἐξολόθρευσις τῶν σκωλήκων τῶν ἀνωφελῶν διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν φυσικῶν αὐτῶν ἐχθρῶν, οἷοι εἶναι πτηνά τινα (νῆσσαι, νυκτερίδες κλπ.), ἔντομα (νωτονῆκται), εἴδη τινὰ ἰχθύων (ὡς τὰ παρ' ἡμῖν κοινῶς καλούμενα χρυσόψαρα), φυτά τινα σχηματίζοντα πυκνοτάτην στιβάδα ἐκ φύλλων ἐπὶ τοῦ ὕδατος καὶ τέλος μικρόβιά τινα (ραντιστὴρ ὁ μέλας κλπ.), ἀναπτύσσοντα λοιμώδη νόσον ἐπὶ τῶν κωνώπων. Τοιαῦτα μέτρα, ὡς τ' ἀνωτέρω ἐν συνόλῳ περιγραφέντα, ἐφηρμόσθησαν —ἀναλόγως τῶν ἑκάστοτε περιστάσεων—μὲ καταπλήσσουσαν ἐπιτυχίαν κατὰ τὴν ἐξυγίανσιν τῆς ἐν Αἰγύπτῳ πόλεως Ἰσμαηλίας, ἥτις εἶχε καταστῇ ἀκατοίκητος ὡς ἐκ τῆς ἑλονοσίας. Ἐφηρμόζοντο δὲ τὰ μέτρα ταῦτα ὑπὸ τῶν «περιπολιῶν κατὰ τῶν κωνώπων» (ὡς ἐκάλεσε ταύτας ὁ Ross), αἵτινες εἶναι ἀνθελονοσιακὰ συνεργεῖα ἐκ σχετικῶς ἀνεπτυγμένων ἀνθρώπων ὑπὸ τὴν ἀνωτέραν ἐπίβλεψιν ἰατροῦ. Κατὰ τῶν τελείων ἐντόμων ὁ ἀγὼν τῆς ἐξολοθρεύσεως διενεργεῖται τῇ χρήσει τῶν διαφόρων ἐντομοκτόνων (ὡς Flit, Zampironi κλπ.) Ἵνα στεφθῇ δὲ ὑπὸ ἐπιτυχίας, εἶναι ἀνάγκη ὁ ἀγὼν νὰ συνεχισθῇ καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα, ἀναζητουμένων τῶν κωνώπων εἰς τὰ σκοτεινὰ μέρη τῶν οἰκιῶν (ἀποχωρητήρια, ὑπόγεια, σταῦλοι), ἔνθα οὗτοι καταφεύγουσιν, ἵνα διέλθωσι τὴν περίοδον τῆς νάρκης αὐτῶν. Ἡ ἀμερικανικὴ κυβέρνησις ἐπέτυχε δι' ἀναλόγων μέτρων τὴν τελείαν καταστροφὴν τῆς *στεγομυίας* (εἶδός τι κώνωπος) καὶ τὴν κατόπιν τούτου ἐξαφάνισιν τοῦ κιτρίνου πυρετοῦ ἐν Κούβᾳ, ἔνθα ἦτο οὗτος νόσος ἐνδημικὴ καὶ μετεδίδετο διὰ τοῦ δήγματος τῆς στεγομυίας.

γ') *Προφύλαξις διὰ τῆς κινίνης*. Δεδομένου ὅτι ἡ κινίνη εἶναι τὸ μέσον, δι' οὗ καταστρέφεται τὸ ἑλοπαράσιτον ἐν τῷ αἵματι τῶν πασχόντων, ἐάν, διὰ τῆς καταλλήλου χρήσεως αὐτοῦ, ἐπιτευχθῇ ἡ ἐξαφάνισις τῶν πλασμωδίων, οἱ ἀνωφελεῖς κώνωπες, μὴ εὑρίσκοντες νὰ ἀντλήσωσιν ἑλοπαράσιτα, δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ μεταδώσωσι ταῦτα. Αὐτομάτως δὲ καὶ τελεία ἤθελεν ἐπέλθει ἡ ἐξαφάνισις τῆς νόσου. Ἰδίως πρέπει νὰ ἐφιστᾶται ἡ προσοχὴ ἐπὶ τῶν πασχόντων λαθραίαν ἑλονοσίαν καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ χειμῶνος ὑφισταμένων ὑποτροπάς. Ἐὰν οἱ ὀργανισμοὶ τῶν τοιούτων ἀρρώστων ἀποστειρωθῶσιν ἀπὸ τὰ ἑλοπαράσιτα, ἡ ἐξάλειψις τῆς ἑλονοσίας εἶναι πλήρης· λίαν δ' ὀρθῶς λέγει ὁ Grassi ὅτι, «ἂν καταναλίσκωμεν τὸν χειμῶνα ὅσον ποσὸν κινίνης δαπανῶμεν τὸ θέρος, ἡ νόσος ἤθελεν ἐξαφανισθῇ ὡς διὰ μαγικῆς ῥάβδου». Συμβαίνει ὅμως ἐνίοτε — ἰδίως λόγῳ κακῆς χρήσεως της κινίνης — νὰ ἐξοικειῶνται τὰ πλασμώδια πρὸς τὴν κινίνην, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ βλάπτωνται δι' αὐτῆς. Τὰ πλασμώδια ταῦτα καλοῦνται *κινινοστεγῆ*. Ἐν τῇ περιπτώσει δὲ ταύτῃ συνιστᾶται ἡ χρῆσις τῶν ἀρσενικούχων σκευασιῶν. Ἡ σημασία τῆς κινίνης ἐν τῷ κατὰ τῆς ἑλονοσίας ἀγῶνι ἐγένετο τάχιστα ἀντιληπτὴ ὑπὸ τῶν διαφόρων κρατῶν, ἅτινα πᾶσαν κατέβαλον προσπάθειαν, ὅπως χορηγῶσιν εἰς τοὺς κατοίκους φάρμακον εὔωνον καὶ ἀρίστης ποιότητος. Τὴν πρὸς τοῦτο πρωτοβουλίαν ἔλαβεν ἡ Ἰταλία, ἥτις διὰ τοῦ μέσου τούτου κατώρθωσε νὰ περιορίσῃ τὰ μέγιστα τὴν ἑλονοσίαν, ἐνῷ διὰ δαπάνης ἑκατοντάδων ἑκατομμυρίων πρὸς ἀποξήρανσιν ἑλῶν κλπ. οὐδὲν ἀποτέλεσμα εἶχε πρότερον ἐπιτευχθῆ. Κατὰ τὸ παράδειγμα δὲ τῆς Ἰταλίας προετάθη ὑπὸ τοῦ Κ. Σάββα, καὶ ἐψηφίσθη ὑπὸ τῆς βουλῆς τὴν 18 Φεβρουαρίου 1908, ὁ περὶ πωλήσεως τῆς κινίνης τοῦ κράτους, ἰσχύων μέχρι σήμερον, νόμος. Πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τῆς ἑλονοσίας καὶ ἀποθεραπείαν τῶν ἐκ χρονίας μορφῆς πασχόντων, χρησιμοποιοῦνται δύο μέθοδοι χορηγίας τῆς κινίνης, ἡ *συνεχής*, καθ' ἣν παρέχονται ἡμερησίως μικρὰ ποσὰ κινίνης (μέχρι 60 ἑκατοστογράμμων) καὶ ἡ *διακεκομμένη*, ἐφ' ἧς ἡ χορηγία τοῦ φαρμάκου ἐκτελεῖται κατὰ πολλοὺς τρόπους. Ὁ ἐν ἔτει 1905 συσταθεὶς ἐν Ἀθήναις «Σύλλογος πρὸς περιστολὴν τῆς ἑλονοσίας» ἐπειραματίσθη ἄλλοτε ἐν εὐρείᾳ κλίμακι, ἵνα βεβαιωθῇ περὶ τῆς ἀνυσιμότητος τοῦ μέτρου τῆς ὑπὸ τοῦ κράτους χορηγίας τῆς κινίνης καὶ ἐξακριβώσῃ συγχρόνως ποία ἐκ τῶν προτεινομένων προφυλακτικῶν τῆς κινίνης μεθόδων εἶναι προσφορωτέρα διὰ τὰς παρ' ἡμῖν ἕξεις τῶν κατοίκων καὶ δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ σχετικῶς εὐκόλως. Ὡς κατάλληλον πρὸς πειραματισμὸν μέρος ἐξελέξατο τὸν Μαραθῶνα, ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ ἐξ ἑλονοσίας νοσηρότης ἀνήρχετο εἰς 100% κατὰ γενομένας τότε παρατηρήσεις. Τὸ πείραμα ἐξετελέσθη ἐπὶ τρία συνεχῆ ἔτη, 1906, 1907 καὶ 1908, ταυτοχρόνως δ' ἐλαμβάνοντο καὶ ἄλλα ἐξυγιαντικὰ μέτρα διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν ἀνωφελῶν κωνώπων. Τ' ἀποτελέσματα ἔχουσιν ὡς ἑξῆς: Κατὰ τὸ 1906 ἐφηρμόσθη ἡ *μέθοδος Κὼχ* (διακεκομμένη), καθ' ἣν ἐχορηγεῖτο εἰς πάντας τοὺς ἐνηλίκους κατοίκους, ὑγιεῖς καὶ πάσχοντας, κατὰ Σάββατον καὶ Κυριακὴν ἀπὸ 1ης Μαΐου μέχρι 1ης Νοεμβρίου, ἀνὰ ἓν γραμμάριον κινίνης, ἀνάλογον δὲ ποσὸν εἰς τὰ παιδία. Ἡ νοσηρότης κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο κατῆλθεν εἰς 47,60 %. Κατὰ τὸ 1907 ἐχρησιμοποιήθη ἡ *ἰταλικὴ μέθοδος* (συνεχὴς) διὰ τῆς καθ' ἑκάστην χορηγίας ἀπὸ 1ης Ἰουνίου μέχρι τῆς 20ῆς Σεπτεμβρίου εἰς μὲν τοὺς ἐνηλίκους 0,40 γραμμαρίων κινίνης, εἰς δὲ τὰ παιδία 0,20 γραμμαρίων. Ἡ ἐκ τῆς νόσου συχνότης κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο κατῆλθεν εἰς 2 %.

Κατὰ τὸ 1908 ἐφηρμόσθη ἡ *αὐστριακὴ μέθοδος*, καθ' ἣν παρείχοντο μόνον εἰς τοὺς πάσχοντας ἓν γραμμάριον κινίνης τοῦ κράτους ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα, μετὰ τοῦτο δὲ πρὸς ἀποθεραπείαν 0,40 γραμμάρια ἡμερησίως ἐπὶ δύο μῆνας. Εἰς δὲ τὰ παιδία ποσὸν ἀνάλογον τῆς ἡλικίας. Ἡ ἑλονοσία κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐπῆλθεν ἐν ἀναλογίᾳ 13,41 %. Ἀρίστη ἄρα τῶν μεθόδων ἀπεδείχθη ἡ ἰταλική. Τὸ μειονέκτημα ὅμως ταύτης εἶναι ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῆς καθίσταται δαπανηροτέρα καὶ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν προθυμίαν, μεθ' ἧς οἱ χωρικοὶ κάτοικοι, ἄνευ ἐπιβλέψεως, θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ λαμβάνωσιν ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν τὸ φάρμακον. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον σκόπιμον εἶναι νὰ συστήσωμεν εἰς τὴν κοινὴν χρῆσιν τὴν αὐστριακὴν μέθοδον, νὰ ἐπιφυλάξωμεν δὲ πρὸς τὸ παρὸν τὴν ἰταλικὴν διὰ τὸν στρατόν, τὸ ναυτικόν, τὰς ἑταιρείας κλπ, ἔνθα εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιβληθῇ ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῆς. Τὰ ἐν Ἑλλάδι ἀποτελέσματα τοῦ μέτρου τῆς εἰσαγωγῆς τῆς κινίνης τοῦ κράτους ὑπῆρξαν λίαν ἐνθαρρυντικὰ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς. Συνδυαζόμενα δὲ μετὰ τῶν ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς καὶ ἄλλων ἐξυγιαντικῶν ἔργων ἀποτελεσμάτων, ἔδιδον τὴν ἐλπίδα ὅτι ταχεῖα θὰ ἦτο ἡ ἀπαλλαγὴ τῆς πατρίδος ἡμῶν ἀπὸ τῆς λαοφθόρου ταύτης νόσου. Δυστυχῶς ὅμως οἱ μεσολαβήσαντες μακροχρόνιοι πόλεμοι καὶ αἱ καταστροφαὶ ἀνέκοψαν τὸ ἔργον τῆς ἐξυγιάνσεως.

Αὗται εἶναι αἱ τρεῖς ὁμάδες τῶν μέτρων, αἱ συνιστῶσαι τὸν ὅλον ἀντιελονοσιακὸν ἀγῶνα. Οἴκοθεν νοεῖται, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀρκούμεθα εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς μιᾶς μόνον τούτων κεχωρισμένως, ἀλλὰ νὰ χρησιμοποιῶμεν συγχρόνως ἁπάσας, ἀναλόγως βεβαίως καὶ τῶν ἑκάστοτε τοπικῶν συνθηκῶν. Συνάμα δὲ νὰ μεριμνήσωμεν καὶ περὶ τῆς ἐν γένει τονώσεως τοῦ ὀργανισμοῦ οὐ μόνον τῶν ἑλονοσούντων ἀλλὰ καὶ τῶν ὑγιῶν, διότι, ὡς ἀπεδείχθη, οἱ ἰσχυροὶ ὀργανισμοὶ ἀντέχουσι πλειότερον πρὸς τὴν νόσον. Χρησιμοποιοῦνται πρὸς τοῦτο τὸ μὲν φάρμακα (σίδηρος, ἀρσενικόν), τὸ δὲ καὶ κυρίως ἐπαρκὴς καὶ κατάλληλος τροφὴ καὶ ὑγιεινὴ διαβίωσις. Συγχρόνως δὲ λίαν συντελεστικὸν διὰ τὸν ὅλον ἀγῶνα εἶναι καὶ ἡ ἐκλαΐκευσις πασῶν τῶν σχετικῶν μὲ τὴν ἑλονοσίαν γνώσεων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Σ. Λιβιεράτου*, «Παθολογικὴ Κλινική».— *Ἀ. Ἀραβαντινοῦ*, «Εἰδικὴ Νοσολογία».—*Ἰ. Καρδαμάτη*, «Ἡ ἑλονοσία».— *Δ. Ὀρφανοῦ*, «Διαγνωστική».

† Κ. Γ. ΣΑΒΒΑΣ

ἐλοπίδαι (οἱ) (Elopidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυσοστόμων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη, ὧν κυριώτερα: *ἔλωψ* καὶ *μεγάλωψ* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

— **ἐλοπίδαι** (οἱ) (Elopidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀρθροκέρων*, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα γένη, ὧν γνωστότερον ὁ *ἔλωψ* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἔλορος (ὁ) (Helorus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *πρωκτοτρυπιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Γνωστότερον εἶδος *ἔλορος ὁ ἀνωμαλόπους* (Helorus anomalipes), ὅστις διακρίνεται ἐκ τοῦ πυρροῦ χρώματός του καὶ ἐνδιαιτᾶται παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων φυτῶν. Δ. Ν. Π.

ἕλος,—*ους* (τό)· ὕδωρ λιμνάζον ἀβαθὲς καὶ ἀκίνητον, καλυπτόμενον συνήθως ὑπὸ ὑδροχαρῶν φυτῶν ἢ ἄλλων φυτικῶν ὑλῶν· ‖ καθόλου, τόπος κοῖλος κατακλυζόμενος ὑπὸ ὑδάτων καὶ μὴ ξηραινόμενος, κοιν. *βάλτος*, πβλ. καὶ *τέλμα*.

— *[Ἐγκυκλ.]* Καλοῦνται *ἕλη* αἱ ἀβαθεῖς συσσωρεύσεις ὑδάτων, αἱ ὁποῖαι, ὡς ἐκ τῆς συνυπάρξεως γεωδῶν ἢ φυτικῶν οὐσιῶν, ἔχασαν μέρος τῆς ὑγρᾶς των συστάσεως, οὕτως ὥστε νὰ μὴ εἶναι πλωταὶ διὰ πλοίων ἢ λέμβων καὶ νὰ μὴ εἶναι βαταὶ παρ' ἀνθρώπων ἄνευ κινδύνου βυθίσεως ἐν τῇ ἰλύϊ. Τὰ ἕλη παράγονται ἐκεῖ, ὅπου ὑπάρχουν πηγαὶ εἰς χθαμαλὰς ἐδαφικὰς ἐπιφανείας, ἐκ τῶν ὁποίων δὲν δύναται νὰ ἐκρεύσῃ τὸ πλεονάζον ὕδωρ, ἢ ὅπου αἱ ἐδαφικαὶ συνθῆκαι ἐμποδίζουν τὴν ἐκροὴν ὑδάτων, τὰ ὁποῖα ἀπορροφῶνται μερικῶς μόνον ὑπὸ τῆς γῆς, ἢ τέλος εἰς μέρη ὅπου τὰ λιμνάζοντα ὕδατα δὲν ἐξατμίζονται ἀρκούντως ἕνεκα πυκνῆς δασώδους φυτείας. Κυρίως παρατηροῦνται τὰ ἕλη παρὰ τὰς κοίτας μεγάλων ποταμῶν ἐχόντων μικρὰν κλίσιν.

Τὰ ἕλη καταλαμβάνουν εἴς τινας χώρας ἐξαιρετικῶς μεγάλας ἐκτάσεις. Κατ' ἐξοχὴν ἑλώδεις περιφέρειαι ἀνὰ τὸν κόσμον ὑπάρχουν εἰς τὴν Ὀλλανδίαν, βόρειον Ρωσίαν, Νορβηγίαν, τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀφρικῆς, τὴν βόρειον Ἀμερικήν, τὴν Κεντρικὴν Ἀσίαν, τὸ δέλτα τοῦ Γάγγου, παρὰ τὴν κοίτην τοῦ Εὐφράτου, ὡς καὶ εἰς τὴν Ὠκεανίαν. Τὰ ἕλη δύνανται νὰ συνίστανται ἐκ γλυκέων ἢ ἐξ ὑφαλμύρων ὑδάτων. Τὰ πρῶτα εὑρίσκονται συνήθως εἰς μεσόγεια μέρη, τὰ δὲ δεύτερα εἰς παραθαλάσσια. Ἕνεκα τῆς ἀποσυνθέσεως τῶν ἐντὸς τῶν ἑλῶν εὑρισκομένων φυτικῶν οὐσιῶν ἀναδίδονται ἀπ' αὐτῶν ἀέρια, κυρίως δὲ ὑδρογονάνθρακες, μεταξὺ τῶν ὁποίων σημαίνουσαν θέσιν κατέχει τὸ μεθάνιον, καλούμενον ἕνεκα τούτου καὶ *ἑλειογενὲς ἀέριον*, φωσφοροῦχον ὑδρογόνον, μονοξείδιον καὶ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος. Τὰ ἕλη εἶναι ἑπομένως λίαν ἐπιβλαβῆ εἰς τὴν ὑγείαν τοῦ περιοικοῦντος πληθυσμοῦ, καὶ λόγῳ τῶν ἀναθυμιάσεών των, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι παρέχουν ἔδαφος ἀναπτύξεως ἐπιβλαβῶν ἐντόμων, ὡς τοῦ φορέως τοῦ ἑλώδους πυρετοῦ ἀνωφελοῦς κώνωπος (βλ. λ. *ἑλονοσία*). Δι' ἀποξηράνσεως τῶν ἑλῶν παραδίδονται πολλάκις εἰς τὴν γεωργίαν λίαν γόνιμοι γαῖαι.

Τὰ ἕλη εἶναι ἀπὸ ὑγιεινῆς ἀπόψεως ἀβλαβῆ, ἐὰν ἡ ἐπιφάνειά των καλύπτεται συνεχῶς ὑπὸ λιπαρᾶς τινος ὑγρᾶς οὐσίας ἢ ὑπὸ πυκνοῦ στρώματος φυτικῆς βλαστήσεως ἢ τέλος ἂν ἡ ἐπιφάνειά των κυματίζῃ καὶ ἀναταράσσεται ὑπὸ τῶν ἀνέμων. Τὰ τοιαῦτα ἕλη δὲν παρέχουν τὸ κατάλληλον ἔδαφος γονιμοποιήσεως εἰς τοὺς κώνωπας. ΑΝ. Δ.

Ἕλος *[Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς Λακωνικῆς, μνημονευομένη καὶ ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου (Ἰλ. Β 584) ὡς μία τῶν πόλεων τοῦ βασιλείου τοῦ Μενελάου. Ἦτο πόλις παραλία καὶ ἔκειτο ἐν τῇ πρὸς ἀνατολὰς τῶν ἐκβολῶν τοῦ Εὐρώτα ἐκτεινομένῃ γονιμωτάτῃ πεδιάδι, ἥτις καὶ σήμερον καλεῖται «πεδιὰς τοῦ Ἕλους», εἰς θέσιν, ἡ ὁποία δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὴ σήμερον, ἀπεῖχε δὲ τῆς Τρινάσου τρεῖς περίπου ὥρας (80 στάδια), ὅσον δηλαδὴ ἀπέχουν σήμερον τῶν Τρινήσων τὰ χωρία Βλαχιώτη καὶ Βρύνικον, τὰ ὁποῖα θὰ ἔχουν κτισθῇ παρὰ τὸν χῶρον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔκειτο αὕτη. Τὸ Ἕλος ἦτο πόλις ἀχαϊκή, κτισθεῖσα, κατὰ τὴν ἐπιχώριον παράδοσιν, ὑπὸ τοῦ Ἑλείου, τοῦ νεωτάτου τῶν υἱῶν τοῦ Περσέως, καὶ διετήρησε τὴν ἀνεξαρτησίαν της ἀπὸ τῆς Σπάρτης ἐπὶ τρεῖς περίπου αἰῶνας ἀπὸ τῆς εἰς τὴν Λακωνικὴν ἐπιδρομῆς τῶν Δωριέων, ὑποταχθεῖσα εἰς αὐτοὺς ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλκαμένους, υἱοῦ τοῦ Τηλέκλου (περὶ τὰ μέσα δηλαδὴ τοῦ Η' π. Χ. αἰῶνος). Ἀπὸ τῶν κατοίκων ταύτης, πρώτων γενομένων δούλων τοῦ κοινοῦ τῶν Λακεδαιμονίων, ὠνομάσθησαν κατὰ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς *Εἵλωτες* (βλ. λ.) οἱ δουλοπάροικοι τῶν ἀρχαίων Σπαρτιατῶν (τὴν γνώμην ταύτην οὐδεὶς ἀποδέχεται σήμερον). Κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἐλεηλατήθη ἡ περὶ τὸ Ἕλος χώρα ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων. Ὁμοίως ἐλεηλατήθη καὶ ὑπὸ τῶν Θηβαίων κατὰ τὴν εἰς τὴν Λακωνικὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ἐπαμεινώνδα (βλ. λ. *Ἐπαμεινώνδας* καὶ *Γύθειον*). Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Στράβωνος (C. 363) τὸ Ἕλος ἦτο ἄσημον χωρίον καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Παυσανίου εἶχε μεταβληθῆ εἰς ἐρείπια. Εἰς τὸ Ἕλος ἐκ τῶν ἀρχαίων θεῶν ἐτιμᾶτο κυρίως ἡ θεὰ Κόρη, τῆς ὁποίας τὸ ξόανον ἅπαξ τοῦ ἔτους μετεφέρετο εἰς τὸ ἱερὸν Ἐλευσίνιον, τὸ ὁποῖον θὰ ἔκειτο εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Ταϋγέτου. Ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου Ἕλους εἶχεν ὀνομασθῆ «Ἐπισκοπὴ Ἕλους» ἡ ἐπισκοπή, ἥτις περιελάμβανε τὰ χωρία τῆς ἑκατέρωθεν τῶν ὀχθῶν τοῦ Εὐρώτα ἐκτεινομένης πεδιάδος καὶ ἥτις ὑπήγετο ἐν ἀρχῇ μὲν εἰς τὴν μητρόπολιν Πατρῶν, ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος εἰς τὴν μητρόπολιν Λακεδαιμονίας καὶ ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος εἰς τὴν μητρόπολιν τῆς Μονεμβασίας μέχρι τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ Ἀγῶνος τοῦ 1821. Τῆς ἐπισκοπῆς ταύτης, τῆς ὁποίας ἕδρα ἦτο τὸ *Γεράκη* (βλ. λ.), διεσώθη κῶδιξ καθιερωθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου αὐτῆς Νικοδήμου. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἐπίσκοπος Ἕλους ἦτο ὁ *Ἄνθιμος* (βλ. λ.). Μετὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους κατηργήθη ἡ ἐπισκοπή. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— **Ἕλος** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἐορδαίας (τ. Καϊλαρίων) τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 437. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κονοῦφι*.

— **Ἕλος** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότη-

Digitized by Google

τος. Ἡ κοινότης, εἰς ἣν ὑπάγονται τὰ χωρία *Βλάτος* (κάτ. 283), *Λίμνη* (κάτ. 191), *Λούχι* (κάτ. 86) καὶ *Ρογδιὰ* (κάτ. 126), ἀριθμεῖ συνολικῶς 984 κατοίκους (1928). —Μ.

— **Ἕλους (τέως δῆμος—)** *[Γεωγρ.]*. Δῆμος τῆς ἐπαρχίας Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς, ὀνομασθεὶς ἀπὸ τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἕλους. Ἔκειτο πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Εὐρώτα, ἐκτεινόμενος μέχρι τῆς θαλάσσης, καὶ ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν χωρίων: *Ἀπιδιὰ* (πρωτεύουσα), *Γλυκόβρυσις* (τ. Βεζάνιον), *Βλαχιώτη*, *Ἀστέριον* (τ. Βρόνικον), *Γραμμοῦσα*, *Γοῦβες*, *Δουραλῆ*, *Μυρτιά*, *Νιάτα*, *Τσάσι* καὶ *Φιλήσιον*. Ἤδη ἐμερίσθη εἰς τὰς κοινότητας *Ἀπιδιᾶς, Γλυκοβρύσης, Ἀστερίου, Γουβῶν, Γραμμούσης, Δουραλίου, Μυρτιᾶς, Νιάτων* καὶ *Τσασίου*. —Μ.

— **Ἕλους χερσόνησος** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ μεγίστη ΝΑ. χερσονησίζουσα προβολὴ τῆς Πελοποννήσου, ἣ καὶ τῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς παρά τινων ὀνομαζομένη, καὶ ἥτις ἀρχομένη ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριον Ἱέρακας ἐξ ἀνατολῶν καὶ τὸν ὕφορμον Κοκκινιὰ (δυτ. μυχὸς τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου) ἐκ δυσμῶν, ἀπολήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον Μαλέαν ἄκραν (κοιν. Κάβο Μαλιᾶς καὶ παλαιότερον Ἅγιος Ἄγγελος: πλάτ. 36° 26' 00'', μῆκ. 23° 11' 40'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1685: Venetico to Spezzia). Περὶ τῶν ἀνατολικῶν τῆς χερσονήσου ἀκτῶν βλ. λ. *Αἰγαῖον*, περὶ δὲ τῶν δυτικῶν βλ. *Λακωνικὸς κόλπος*. Διὰ τὰς νοτίας, ἃς βρέχει ὁ διέκπλους τῆς Ἐλαφονήσου, σημειοῦμεν ὅτι ταύτας ἀκτογραφοῦσιν ἡ νῆσος *Ἐλαφόνησος*, ὁ ὅρμος τῶν *Βοιῶν* καὶ ἡ ἀκτὴ ἡ περὶ τὸ ἀκρωτήριον *Ζόβολλο* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

ἐλοσιδηρίτης (ὁ) (Sumpferz, Morasterz) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν τοῦ σιδήρου, τὸ ὁποῖον εἶναι παραλλαγὴ τοῦ *λειμονίτου*, σχηματιζόμενον εἰς τὸν πυθμένα ἑλῶν κάτω ἀπὸ ἀποθέματα τύρφης. Εὑρίσκεται εἰς μεγάλην ἐξάπλωσιν ἐπὶ τῶν ὑψῶν τοῦ Alb τῆς Φραγκονίας, ἰδιαιτέρως παρὰ τὸ Hollfeld. Γ. Κ. Γ.

ἐλόταρσος (ὁ) (Helotarsus) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἁρπακτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἱερακιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἓν μόνον εἶδος, *ἐλόταρσον τὸν βραχύουρον* (Helotarsus brachyurus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἔχει μῆκος 75 περίπου ἑκατοστομέτρων, σῶμα εὔρωστον καὶ πολυπτερωτόν, ῥάμφος κυρτόν, βραχὺ καὶ ἐρυθροκίτρινον, κεφαλὴν ἀρκετὰ μεγάλην καὶ πτερωτήν, πτέρυγας σώματος φαιοπυρρὰς καὶ οὐρὰν μελανόφαιον. Δ.Ν.Π.

Ἐλότας *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος εἰς τὰ ΝΔ. τῆς νήσου Χίου.

Ἐλοτζρᾶ ἢ *Ἀλοτζρᾶ [Γεωγρ.]*. Ὑποδιοίκησις τοῦ τουρκικοῦ νομοῦ Σεμπὶν-Καραχισάρ, περιλαμβάνουσα 6 δήμους καὶ 130 χωρία. Ἕδρα αὐτῆς εἶναι ἡ πολίχνη *Μεσουδιέ*, ἔχουσα (1927) 2887 κατοίκους, ἐξ ὧν 500 Ἕλληνες προσφυγόντες εἰς Ἑλλάδα. Ἡ ὑποδιοίκησις ἔχει 26.392 κατοίκους, ἐξ ὧν 4000 Ἕλληνες καὶ περὶ τοὺς 3000 Ἀρμένιοι. Ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς περιοχῆς ταύτης, ὅστις προσέφυγε, μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν, εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἦτο κυρίως γεωργικός, διετήρει δὲ ἐπιμελῶς τὰ σχολεῖά του. Ἐν τῇ περιοχῇ ὑποδιοικήσεως ὑπάρχει μεταλλεῖον σιδήρου. Ν. Μ.

ἐλότυφος (ὁ) *[Ἰατρ.]*. Σύγχρονος συνύπαρξις τυφοειδοῦς καὶ ἑλώδους πυρετοῦ. Εἰς τὴν περίεργον ταύτην συμβίωσιν ἑλοπαρασίτων καὶ βακίλλων τοῦ Eberth, ἐκτὸς τῶν τυφικῶν συμπτωμάτων, παρατηροῦνται καὶ περιοδικοὶ παροξυσμοὶ μετὰ ῥίγους, ἀνυψώσεως τοῦ πυρετοῦ ὑπὲρ τὴν συνήθη τυφικὴν κλίμακα, λυόμενοι μετὰ ἱδρῶτος. Αἱ ἀπότομοι πυρετικαὶ ἐξάρσεις, ὡς καὶ ἡ ἐπιδείνωσις τῶν κοιλιακῶν καὶ νευρικῶν συμπτωμάτων καὶ τὸ ἀκανόνιστον τῆς πυρετικῆς κλίμακος περιγράφονται ὡς ἰδιάζοντα χαρακτηριστικὰ τοῦ ἐλοτύφου. Συνηθέστερον παρατηρεῖται παροξυσμὸς ἑλονοσίας κατὰ τὴν ἀνάρρωσιν τοῦ τυφώντος. Τοιοῦτον ὅμως περιστατικὸν δὲν πρέπει νὰ περιγράφηται ὡς ἐλότυφος. Ὡσαύτως ὁ ἐλότυφος δὲν πρέπει νὰ συγχέηται μετὰ τῆς τυφικῆς μορφῆς τῆς ἑλονοσίας, ἧς ἡ εἰσβολὴ εἶναι ἀρκετὰ ἔντονος, παρουσιάζει δὲ ὑπερπυρεξίαν, ταχυσφυγμίαν, ἀρνητικὴν αἱμοκαλλιέργειαν καὶ ὀροαντίδρασιν Widal. Ἡ δὲ θετικὴ ἐξέτασις τοῦ αἵματος δι' ἑλοπαράσιτα, ἰδίως διὰ δακτυλίους τροπικοῦ τύπου, καὶ ἡ ταχεῖα πτῶσις τοῦ πυρετοῦ μετὰ ἔντονον κινινοθεραπείαν, εἶναι ἀρκετὰ διαγνωστικὰ στοιχεῖα μεταξὺ τυφικῆς μορφῆς ἑλονοσίας καὶ τυφοειδοῦς πυρετοῦ, παρατηρούμενα ἐπὶ ἀρρώστων παρουσιαζόντων παραλήρημα, γλῶσσαν ξηράν, ὑπερτροφίαν ἥπατος καὶ σπληνός. Συναντᾶται δὲ ἡ μορφὴ αὕτη συνηθέστατα παρ' ἡμῖν, καθότι διπλαῖ μολύνσεις τροπικοῦ πυρετοῦ δὲν εἶναι σπάνιαι. Οὐδέποτε δὲ πρέπει νὰ παραμελῆται ἡ αἱματολογικὴ ἀναζήτησις τῶν πλασμωδίων, καθότι οὕτως ἀποφεύγομεν διαγνωστικὰς πλάνας, αἵτινες ἐπιφέρουσι δυστυχῶς λίαν δυσάρεστα ἀποτελέσματα, καθότι τὸ θεραπευτικὸν ἀποτέλεσμα ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐγκαίρου ἢ μὴ ἐπεμβάσεως. Ν. Λ.

Ἐλ-Οὐαλὺδ ἐμπν *Ἄβδ ἐλ-Μελέκ*. Ἕκτος χαλίφης τοῦ οἴκου τῶν Ὀμμυαδῶν (705—714 μ. Χ.). Κατήγαγε σπουδαίας νίκας ἐν Τουρκεστάν, Περσίᾳ, Ἰνδίαις καὶ κατὰ τῶν Βυζαντινῶν. Ὁ στρατηγός του Ἀμποῦ Ὀμμυὰχ κατέλαβε τὴν Κρήτην, ὁ δὲ Ταρὶκ τὴν μεσημβρινὴν Ἱσπανίαν. Ἀπέθανεν ἐν Δαμασκῷ εἰς ἡλικίαν 48 ἐτῶν μετὰ βασιλείαν 9 ½ ἐτῶν. Γ. Λ. Α.

— **Ἐλ-Οὐαλὺδ** ἐμπν *Γιαζίτ*. Καλίφης διαδεχθεὶς τὸν θεῖόν του Ἐσσὰμ (743—744 μ. Χ.). Μεστὸς πάσης κακίας καὶ διαφθορᾶς δυσηρέστησε τάχιστα ὅλους. Οἱ ἐν Συρίᾳ ἐπαναστάτησαν καὶ ἀπεκήρυξαν αὐτόν, τὸ δὲ κίνημά των ἐγενικεύθη. Οἱ ὀπαδοί του ἐδοκίμασαν νὰ τὸν ὑποστηρίξουν διὰ τῶν ὅπλων, ἀλλ' ἡττήθησαν παρὰ τὴν Δαμασκὸν εἰς μάχην αἱματηράν, καθ' ἣν ὁ Ἐλ-Οὐαλὺδ ἔπεσε νεκρός. Γ. Λ. Α.

Ἐλουὰν ἢ *Ἑλουὰν-λὲ-μπαὶν* (Helouan) *[Γεωγρ.]*. Μεταλλικαὶ πηγαὶ ἐν τῇ Μέσῃ Αἰγύπτῳ ἐγγὺς τοῦ Καΐρου, εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Νείλου ἐν τῇ ἐρήμῳ. Τὸ ὕδωρ τῶν πηγῶν τούτων ἔχει θερμοκρασίαν 32°, εἶναι δὲ θειοῦχον (0,073 H_2S εἰς 1000 μ. ὕδατος). Τὸ Ἐλουὰν λόγῳ τοῦ κλίματος τῆς ἐρήμου εἶναι νοσῶδες. Κ. Γ. Μ.

ἐλουβιακὰ ἐδάφη (Eluvialböden) *[Γεωλογ.]*. Ἐδάφη, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται εἰς τὴν πρωταρχικὴν θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ πρῶτον παρήχθησαν δι' ἀποσαθρώσεως τῶν ὑποκειμένων πετρωμάτων. Ὀνομάζονται καὶ *πρωτογενῆ*, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ *κολλουβιακὰ* ἢ *δευτερογενῆ*. Γ. Κ. Γ.

ἐλούβιον (τὸ) (Eluvium) *[Γεωλογ.]*. Προσχώματα ἐπιφανειακά, προερχόμενα ἐξ ἀποσαθρώσεως τῶν πετρωμάτων καὶ εὑρισκόμενα εἰς τὴν πρωταρχικὴν θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν παρήχθησαν δι' ἀποσαθρώσεως. Γ. Κ. Γ.

Ἐλουήτιοι, ἢ *Ἑλουήτιοι, Ἐλουήττιοι, Ἐλουήττιοι* καὶ *Ἑλβήτιοι [Ἐθνογρ.]*. Κελτικὸς λαός, ὅστις, κατὰ τὸν Τάκιτον, κατῴκει ἀρχικῶς μεταξὺ τοῦ Μέλανος Δρυμοῦ, τοῦ Ῥήνου καὶ τοῦ Μοίνου. Εἰς τὴν ἱστορίαν ἐμφανίζεται τῷ 107 π.Χ. ὡς σύμμαχος τῶν Κίμβρων. Κατὰ τὸν Ἰούλιον Καίσαρα ἡ χώρα τῶν Ἐλουητίων ἔκειτο ἐν τῷ σημερινῷ Ἑλβετικῷ ὀροπεδίῳ. Ὁ γενναῖος οὗτος λαὸς κατῴκει εἰς δώδεκα πόλεις καὶ τετρακοσίας κωμοπόλεις καὶ χωρία. Οἱ Ἐλουήτιοι, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ *Ὀργετόριγος*, ἤρξαντο μεταναστεύοντες εἰς τὴν νότιον Γαλατίαν περὶ τὸ ἔτος 58 π.Χ. Ἀλλὰ κατὰ τὴν μετανάστευσιν αὐτῶν, ἐνοχληθέντες ὑπὸ τοῦ Καίσαρος, ἐτράπησαν πρὸς τὴν χώραν τῶν Σηκουανῶν. Παρὰ τὸν Ἄραρα συναντήσας αὐτοὺς ὁ Καῖσαρ, τοὺς κατεδίωξε μέχρι τῶν Βιβράκτων, ὅπου, νικήσας αὐτούς, τοὺς ἠνάγκασε νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν χώραν των. Κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους τὸ δυτικὸν μέρος τῆς χώρας τῶν Ἐλουητίων ἀνῆκεν εἰς τὴν Βελγικὴν καὶ βραδύτερον εἰς τὴν βόρειον Γερμανίαν, τὸ δὲ ἀνατολικὸν εἰς τὴν Ραιτίαν. Ἀπὸ τοῦ 260 μ. Χ. ἤρξαντο αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Ἀλαμάννων, οἵτινες ἐγκατέστησαν ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἐλουητίων κατὰ τὸ ἔτος 400. Βραδύτερον οἱ Βουργούνδιοι ἐξετόπισαν τοὺς Ἀλαμάννους καὶ ἐπεξέτειναν τὰς κτήσεις των μέχρι τοῦ σημερινοῦ ἑλβετικοῦ ποταμοῦ Ῥόϋς. Ἡ χώρα τῶν Ἐλουητίων διεμοιράσθη βραδύτερον μεταξὺ τῶν Βουργουνδίων καὶ τῶν Ἀλαμάννων (Σουηβῶν). Α. Δ.

Ἐλούλ. Ἑβραϊκὸς μήν, ἕκτος κατὰ σειράν, συμπίπτων μεταξὺ τῆς 8 Αὐγούστου καὶ τῆς 6 Σεπτεμβρίου καὶ ἀριθμῶν 29 ἡμέρας. Εἰς ἀσσυριακὴν καλεῖται *Οὐλουλοῦ*, ἀναφέρεται δὲ ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Νεεμία (ΣΤ' 15). Κατὰ τὴν πρώτην τοῦ Ἐλοὺλ προσεφέρετο, τὸ πάλαι, ἡ δεκάτη τῶν ἡμερῶν ζῴων. Γ. ΕΛ.

Ἐλούλα *[Γεωγρ.]*. Λίμνη ἰχθυοτρόφος ἐν Παλαιστίνῃ πρὸς Β. τῆς Τιβεριάδος λίμνης. Τὸ ὕδωρ της εἶναι βορβορῶδες καὶ νοσογόνον. Ὅταν σχεδὸν ἀποξηραίνεται, τὸ θέρος, ἀναφύονται πυκνότατοι καλαμῶνες, εἰς οὓς βρίθουν τότε ὄφεις καὶ ἀγριόχοιροι. Παρ' αὐτὴν ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ ἐνίκησε διαφόρους βασιλεῖς Χαναναίους. Ὁ Ἰώσηπος τὴν ὀνομάζει *Σαμαχωνῖτιδα*, ἡ δὲ Γραφὴ *λίμνην Μερώμ*. Γ. Λ. Α.

Ἐλουλαῖος. Βασιλεὺς τῆς Βαβυλῶνος κατὰ τὸν Η' π. Χ.

— **Ἐλουλαῖος** *(Οὐλουλαΐ)*. Βασιλεὺς τῆς Τύρου. Τὸ φοινικικὸν του ὄνομα εἶναι *Λουλίγια*. Ὁ Ἀσσύριος βασιλεὺς Σαλμανασσὰρ συναγαγὼν στόλον ἑξήκοντα πλοίων ἐκ Σιδῶνος, Ἀράδου καὶ Γέμπελ καὶ ἐπιβιβάσας στρατεύματα ἀσσυριακὰ ἐκλεκτὰ ἐπεχείρησεν ἀπόβασιν εἰς Τύρον. Ἀλλ' ὁ Ἐλουλαῖος διὰ δώδεκα μόνον τριήρεων φοινικικῶν κατέστρεψε τὸν στόλον τοῦ πολιορκητοῦ καὶ ᾐχμαλώτισε 500 Ἀσσυρίους. Ἔκτοτε ὁ Σαλμανασσὰρ ἔπαυσε τὰς ἀποπείρας καὶ περιωρίσθη εἰς πολιορκίαν ἀπὸ τῆς ξηρᾶς, ἐλπίζων ὅτι ἡ ἔλλειψις ὕδατος θὰ ἠνάγκαζε τὸν Ἐλουλαῖον εἰς παράδοσιν. Ἐπὶ δύο ἔτη ἐπέμεινε πολιορκῶν, ὅτε ἀπέθανεν αἰφνιδίως. Ὁ Ἐλουλαῖος βραδύτερον ἐπὶ τοῦ Ἀσσυρίου βασιλέως Σινακχεϊρβᾶ, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς μίαν τῶν νησιωτικῶν του κτήσεων. Ἄγνωστος ἔκτοτε ἡ τύχη του. Γ. Λ. Α.

Ἐλούντα *[Γεωγρ.]*. Ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος τῆς ἐπαρχίας Μεραμβέλλου τοῦ νομοῦ Λασιθίου. Κάτ. (1928) 1506. Τὴν κοινότητα συγκροτοῦν τὰ χωρία *Ἀπάνω* καὶ *Κάτω Ἐλοῦντα* (κάτ. 937), *Πηνὲς* (κάτ. 232), *Σπιναλόγκα* (κάτ. 264), *Τσιφλίκι* (κάτ. 36) καὶ *Χαυγᾶς* (κάτ. 37). Τὸ διαμέρισμα τοῦτο εἶναι γόνιμον εἰς σιτηρά, οἶνον καὶ ἔλαιον κατὰ τὰ πεδινὰ αὐτοῦ μέρη, κτηνοτροφικὸν δὲ εἰς τὰ τραχέα καὶ ὀρεινά. Τὸ ὄνομα θεωρεῖται παραφθορὰ τοῦ ὀνόματος τῆς ἀρχαίας πόλεως *Ὀλοῦντος*, ἥτις ἔκειτο ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ χωρίζοντος τὴν Σπιναλόγκαν ἀπὸ τῆς παραλιακῆς Ἐλούντας. Ε. Γ.

Ἐλοῦσα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ σημερινὴ *Ἐλ-Χάλαζα* ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἰδουμαίας, σημειουμένη καὶ εἰς τὸν μωσαϊκὸν χάρτην τῆς Μαδηβᾶς. Ὁ Στέφ. Βυζάντιος λέγει: «Πόλις τῆς νῦν μὲν τρίτης Παλαιστίνης, πάλαι δ' Ἀραβίας. Τὸ ἐθνικὸν Ἐλουσηνός». Κατὰ τὸν Ἱερώνυμον ἐλατρεύοντο ἐν αὐτῇ ὁ Ἑωσφόρος καὶ ἡ Ἀφροδίτη, ἡ δὲ λατρεία αὕτη συνήθροιζε πλῆθος λαοῦ ἐκ τῶν ναβαταϊκῶν καὶ ἀραβικῶν χωρῶν. Ὡς ἐπισκοπικὴ ἕδρα ὑπήγετο εἰς τὴν μητρόπολιν τῆς Πέτρας, ἀναφέρονται δὲ Θεόδουλος ἐπίσκοπος Ἐλούσης Παλαιστίνης ἐν τῇ ἐν Ἐφέσῳ συνόδῳ, ἔπειτα Ἀρέτας Ἐλούσης ἐν τῇ ἐν Χαλκηδόνι, Πέτρος ἐν τῇ συνοδικῇ ἐπιστολῇ τοῦ Ἱεροσολύμων Ἰωάννου τῷ 518 καὶ Ζηνόβιος ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ 538 τῶν τριῶν Παλαιστινῶν κατὰ Ἀνθίμου καὶ ἄλλων αἱρετικῶν. Γ. Λ. Α.

Ἐλούτιοι (οἱ)· βλ. *Ἐλουήτιοι*.

ἐλόφιλος (ὁ) (Helophilus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *συρφιδῶν*, περιλαμβάνον πολυπληθῆ εἴδη ἀπαντῶντα κυρίως εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον. Γενικῶς οἱ ἐλόφιλοι εἶναι μυῖαι ἀρκετοῦ μεγέθους μὲ σῶμα εὔρωστον, πτέρυγας ἡμιδιαφανεῖς καὶ ποικίλους στιλπνοὺς χρωματισμούς. Δ. Ν. Π.

ἐλοφόρος (ὁ) (Helophorus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδροφιλιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους ἱκανοῦ μεγέθους μὲ σῶμα ἐπίμηκες, ἀπεστρογγυλωμένον κατὰ τὸ ὀπίσθιον τμῆμα, κεραίας βραχυτάτας τελευτώσας εἰς ῥοπαλοειδεῖς ἀποφύσεις, πόδας ἀρκετοῦ μήκους καὶ χρῶμα μελανόφαιον μὲ ἐλαφράς, λεπτοτάτας, ἐπιμήκεις καὶ λευκὰς ῥαβδώσεις ἐπὶ τῆς ῥάχεως. Ἐκ τῶν 15 εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι *ἐλοφόρος ὁ πυρρόπους* (Helophorus rufipes), ὅστις ἀπαντᾷ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίως ἐν Γαλλίᾳ. Δ. Ν. Π.

ἐλοφυματίασις, —εως (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Ἑλονοσία καὶ φυματίασις δύνανται νὰ συνυπάρξωσιν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀτόμου, ὅπερ ἐκτὸς τοῦ συνήθους φυματικοῦ πυρετοῦ παρουσιάζει παροξυσμοὺς ὀφειλομένους εἰς τὸ ἑλοπαράσιτον. Καὶ κατ' ἄλλους μὲν ὑπάρχει ἀνταγωνισμὸς ἑλονοσίας καὶ φυματιάσεως, κατ' ἄλλους ἡ ἐξέλιξις τῆς φυματιάσεως ἐπὶ ἑλονοσούντων ἀλλοιοῦται, τείνουσα πρὸς τὴν ἑλκωτικὴν μορφήν, καὶ κατ' ἄλλους τέλος ἡ ἑλονοσία προσβάλλουσα φυματικὸν ἐπιδεινοῖ τὴν κατάστασίν του, αἱ δὲ πνευμονικαὶ ἑστίαι ἐξαπλοῦνται. Σήμερον εἶναι γενικῶς παραδεδεγμένον ὅτι ἡ ἑλονοσία καταβάλλει τὸν ὀργανισμὸν ἀρχικῶς, εὐκολύνουσα οὕτω τὴν ἀνάπτυξιν τῆς φυματιάσεως, καὶ ὅτι ὡς ἐπιπλοκὴ φυματιάσεως πρέπει ταχέως ν' ἀναγνωρίζηται καὶ νὰ θεραπεύηται. Συνιστᾶται ἰδιαιτέρως ἡ ἐξακρίβωσις τῆς φύσεως τοῦ πυρετοῦ, καθότι συχνάκις φυματικὸς πυρετὸς ἐκλαμβάνεται ὡς ἑλώδης. Σπανιώτερον δὲ ἐπὶ τῶν ἑλοκαχέκτων παρουσιάζονται ἐκτὸς τοῦ ἀνωμάλου συνεχοῦς πυρετοῦ καὶ τῆς ἐφιδρώσεως ὑγροὶ ῥόγχοι διάσπαρτοι εἰς τοὺς πνεύμονας. Οἱ τοιοῦτοι ἀσθενεῖς ἐκλαμβάνονται ὡς φυματικοί, ἐνῷ εἰς τὸ αἷμά των εὐκόλως δύνανται νὰ εὑρεθοῦν γαμέται τροπικοῦ πυρετοῦ. Ν. Λ.

Ἐλοχὶμ (ἀραμ. *Ἐλάχ, Ἐλαχά*, ἀραβ. *Ἀλλάχ*). Ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ ἑβραϊκῷ κειμένῳ τῆς Βίβλου, τὸ ὁποῖον οἱ μὲν Ο' μεταφράζουσι Θεός, ἡ δὲ Vulgata, Deus. Ἡ λέξις ἔχει μορφὴν πληθυντικοῦ (τύπος καλούμενος ὑπό τινων φιλολόγων plurale magnitudinis), ἀλλ' εὕρηται ὑπὸ τὴν ἐν λόγῳ μορφὴν καὶ μὲ ἔννοιαν ἑνικοῦ, τεσσαρακοντάκις περίπου, ἐπὶ τῶν ἀσσυριακῶν πινάκων τῆς Τέλλ Ἐλ-Ἀμάρνα (ilâni ἀντὶ ilu). Περὶ τῆς ἐτυμολογίας τῆς λέξεως οἱ μὲν ἰσχυρίζονται ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ πληθυντικοῦ τοῦ *Ἐλόχα* (μεταγενεστέρου τύπου τοῦ *Ἔλ*, τὸ ὁποῖον, κατὰ τοὺς Ἑβραίους ἐξηγητὰς καὶ τὸν Ὠριγένην, σημαίνει *ἰσχύς, δύναμις* κλ.), οἱ δὲ ὅτι παρήχθη ἐκ τῆς ῥίζης ἀλάχ (=φοβεῖσθαι, τρέμειν, ἀναζητεῖν, καταφεύγειν). Πάντως αἱ μέχρι τοῦδε περὶ τὴν λέξιν ἔρευναι τῶν εἰδικῶν εἰς οὐδὲν θετικὸν ἀπέληξαν. Οὐχὶ σπανίως ἡ λέξις *Ἐλοχὶμ* ἀναφέρεται καὶ εἰς τοὺς εἰδωλολατρικοὺς θεούς, ἅπαξ δὲ εἰς θεὰν (Α' Βασιλ.

Digitized by Google

ΙΑ' 5). Κατ' ἐξαίρεσιν δὲ καὶ μεταφορικῶς (ἐν τῇ πληθυντικῇ ὅμως ἐννοίᾳ) σημαίνει *δικασταὶ* (ἀντιπρόσωποι τῆς θείας δικαιοσύνης, Ἔξοδος ΚΑ' 6, ΚΒ. 7, 8). Ἐπίσης οἱ βασιλεῖς παραβάλλονται πρὸς τοὺς Ἐλοχὶμ ἐν τοῖς Ψαλμοῖς (ΠΒ' 1. 6). Ἐνίοτε ἡ λέξις Ἐλοχίμ, σύνθετος μετὰ οὐσιαστικοῦ, δηλοῖ τὸ ὕψος, τὴν μεγαλοπρέπειαν εἰς τὸν ὑπερθετικὸν βαθμὸν (πρβλ. ψαλμ. ΞΗ' 16).

[Βλ. *R. Smend*, Lehrbuch der Altestamentlichen Religionsgeschichte, Leipzig 1892, σ. 26.] Γ. ΕΛ.

Ἐλοχιστής· βλ. *Ἐλωχιστής*.

Ἐλπάζης *Νικόλαος*. Ἀθηναῖος Ἀγωνιστής. Ἐκ τῆς τάξεως τῶν νοικοκυραίων, διέθεσε τὴν περιουσίαν του ὑπὲρ τοῦ Ἀγῶνος, ἐπολέμησε δὲ πολλαχοῦ ὑπὸ τὸν Κτενᾶν, Σαρρῆν καὶ τέλος τὸν Ἰ. Γκούραν. Ἐτιμήθη διὰ τοῦ σιδηροῦ νομισματοσήμου. Γ. Δ. Κ.

Ἐλ-Πάσο (El Paso) *[Γεωγρ.]* Πόλις, λιμὴν καὶ ἕδρα τῆς κομιτείας Ἐλ-Πάσο τῆς πολιτείας Τέξας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Κάτοικοι 39.279. Τὸ Ἐλ-Πάσο ἀποτελεῖ σημαντικὸν σιδηροδρομικὸν κέντρον, κείμενον δ' ἐπὶ τῶν συνόρων μετὰ τοῦ Μεξικοῦ ἀποτελεῖ σπουδαῖον σταθμὸν ἐξαγωγικοῦ καὶ εἰσαγωγικοῦ ἐμπορίου. Ἔχει ἐκτεταμένα ἐργοστάσια κατασκευῆς σιδηροδρομικῶν ἁμαξῶν, ἅτινα ἀπασχολοῦν πλέον τοῦ ἑνὸς τρίτου τοῦ πληθυσμοῦ. Ἐπὶ πλέον βιομηχανίας δημητριακῶν, βαφῶν, συσκευασμένων τροφῶν (κονσερβῶν), σακχάρεως, καπνοῦ κλπ.. Δ. Δ.

— **Ἐλ-Πάσο *ντὲλ Νόρτε*** (El Paso del Norte). Παλαιὰ ὀνομασία τῆς μεξικανικῆς πόλεως *Χουάρεθ* (βλ. λ.) Δ. Δ.

Ἐλπήνωρ. Εἷς τῶν συντρόφων τοῦ Ὀδυσσέως τῶν μεταμορφωθέντων ὑπὸ τῆς Κίρκης εἰς χοίρους. Οὗτος, ἀφοῦ ἀνέλαβε τὴν ἀνθρωπίνην αὐτοῦ μορφήν, κατὰ τὴν προετοιμασίαν τῆς ἀπομακρύνσεως ἐκ τῆς νήσου ἔπεσεν ἐκ τῆς στέγης τῆς οἰκίας, ἔνθα «οἰνοβαρέων» ἐκοιμᾶτο (*Ὁμ.* Ὀδ. κ. 552) καὶ ἔθραυσε τὸν αὐχένα, ἀπομείνας ἄταφος. Ἐν τῷ Ἅδῃ συνήντησεν αὐτὸν ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ παρεκλήθη ὑπ' αὐτοῦ νὰ τὸν ἐνταφιάσῃ καὶ τοῦ ἱδρύσῃ μνῆμα, ὅπερ καὶ ἐγένετο ἐν τῇ νήσῳ τῆς Κίρκης. Ἐν τῇ Λέσχῃ τῶν Δελφῶν εἰκονίζετο μετὰ τοῦ Ὀδυσσέως (*Παυσ.* 10, 29, 8). ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἐλπίαι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ἐν Ἀπουλίᾳ ἐπαρχίας τῶν Δαυνίων, μία ἐξ ἐκείνων ἃς παλαιότατα ἀπῴκισαν οἱ Ρόδιοι, ὅτε «πρὸ τῆς Ὀλυμπιακῆς θέσεως, συχνοῖς ἔτεσιν ἔπλεον πόρρω τῆς οἰκείας ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων», συνεργασθέντες μετὰ Κῴων (*Στράβ.* 558,49). Σήμερον αἱ Ἐλπίαι δὲν εἶναι παράλιος πόλις, ἀλλὰ παραλίμνιος συνοικισμός, λόγῳ γενέσεως πρὸ αὐτῆς προσχωματικοῦ βέλους (Mediter. Pilot ἔκδ. 1908, τόμ. IV, σελ. 54) σχηματίσαντες, μεταξὺ τῆς Μαμφρεδόνια καὶ τῶν ἑλῶν τῆς Μπαρλέττα (πλάτ. 41° 32' Β, μῆκ. 15° 52' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 199 : Brindisi to Ortonna), τὴν λιμνοθάλασσαν τὴν τανῦν *Σαλαπίνα* (Salapina) ἢ *Σάλπι* (Salpi) ὀνομαζομένην. Σ. Ε. Λ.

«Ἐλπίδες». Τίτλος ἀπολεσθέντος ποιήματος ἐκ τῶν ἀποδιδομένων, κατὰ Σουΐδαν, εἰς τὸν Θεόκριτον. Κ. Ι. Β.

Ἐλπιδηφόρος. Δύο μάρτυρες ἀναγράφονται ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας μὲ τοῦτο τὸ ὄνομα:—1) Ὁ ἐν Περσίᾳ ἐπὶ Σαπὼρ πιθανῶς τοῦ Α' (242—273) μαρτυρήσας· οὗτος ἰδὼν τοὺς *Ἀκίνδυνον*, *Ἀφθόνιον* καὶ *Πηγάσιον* ἀπαγομένους εἰς τὸ μαρτύριον, γίνεται καὶ αὐτὸς Χριστιανὸς καὶ ὡς τοιοῦτος τὴν κεφαλὴν ἀποτέμνεται κατὰ τὸ τῆς 2 Νοεμβρίου Μηναῖον, περιέχον καὶ τὸ μαρτυρολόγιον αὐτοῦ. — 2) Ὁ ἄγνωστον ἐπὶ τίνος διωγμοῦ τῶν Χριστιανῶν «ξίφει τελειωθεὶς» καὶ ἑορταζόμενος κατὰ τὴν 3 Ἀπριλίου. Ε. Γ. Π.

ἐλπιδία (ἡ) (Elpidia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐχινοδέρμων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλπιδιιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ ὁλοθούρια ἀπαντῶντα εἰς πλείστας εὐρωπαϊκὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

ἐλπιδιίδαι (οἱ) (Elpidiidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐχινοδέρμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὁλοθουρίων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας τὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

Ἐλπίδιος *(ἅγιος)*. Δύο μάρτυρες φέρουσι τοῦτο τὸ ὄνομα ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας:—1) Ὁ ἐπὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου συγκλητικός, ὅστις καταγγελθεὶς ὡς Χριστιανὸς συλλαμβάνεται μετὰ τοῦ *Μαρκέλλου* καὶ τοῦ *Εὐστοχίου*· ἀφοῦ δὲ ὑπεβλήθησαν ἀμφότεροι εἰς πολλὰς καὶ ποικίλας ἄλλας βασάνους, τελευταῖον «ροπάλοις τὰ μέλη συντρίβονται καὶ πυρὶ ἐναπορριφθέντες ἀφῆκαν τὰς ψυχὰς αὐτῶν εἰς χεῖρας Θεοῦ» κατὰ τὸ τῆς 15 Νοεμβρίου Μηναῖον, ὅπερ περιέχει καὶ τὸ μαρτύριον αὐτῶν.—2) Ὁ ἐπὶ Διοκλητιανοῦ εἰς Χερσῶνα τῆς Κριμαίας ὡς ἱεραπόστολος πεμφθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ἱεροσολύμων Ἕρμωνος (Ἑρμᾶ) καὶ ἐκεῖ μετὰ τῶν συνοδῶν αὐτοῦ *Εὐγενίου* καὶ *Ἀγαθοδώρου* ὑποστὰς μαρτυρικὸν θάνατον, ὡς ἀναγράφει τὸ περιέχον τὴν βιογραφίαν αὐτῶν Μηναῖον τῆς 7 Μαρτίου.

Ἐν δὲ τῷ ρωμαϊκῷ Ἁγιολογίῳ, ἐκτὸς τῶν δύο ὡς ἄνω Ἐλπιδίων, ἀναγράφονται προσέτι καὶ οἱ ἑξῆς, οἵτινες ἔφερον τὸ ὄνομα τοῦτο:—1) Ὁ ἐν Auverne τῆς Γαλλίας, ὅστις κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα συλληφθείς, καθ' ἣν ὥραν ἐνεταφιάζετο τὸ λείψανον τοῦ μάρτυρος Ἰουλίου, ὑπέστη καὶ αὐτὸς μαρτυρικὸν θάνατον καὶ ἑορτάζεται ὡς μάρτυς κατὰ τὴν 18 Ἰουνίου.—2) Ὁ διάδοχος τοῦ ἁγίου Ἀντιόχου ἐν τῷ ἐπισκοπικῷ θρόνῳ τῆς Λυών, ὅστις τῷ 422 ἀποθανὼν ἑορτάζεται ὡς ἅγιος κατὰ τὴν 2 Σεπτεμβρίου.—3) Ὁ κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα ἐπίσκοπος τῆς μεταξὺ Νεαπόλεως καὶ Καπύης τῆς Ἰταλίας πόλεως Atella (νῦν Aversa), ἑορταζόμενος ὡς ἅγιος κατὰ τὴν 24 Μαΐου.—4) Ὁ ἱερεὺς τοῦ ἐπισκόπου Πρίσκου, ὅστις ἐκδιωχθεὶς ὑπὸ τῶν Βανδάλων κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα ἐξ Ἀφρικῆς παρέλαβεν ἕνδεκα ἱερεῖς καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν Καμπανίαν τῆς Ἰταλίας ἐγένετο ἐπίσκοπος Καπύης καὶ ἐκήρυττε τὸ εὐαγγέλιον μετὰ τῶν συνοδῶν αὐτοῦ· πάντων δὲ τούτων ἡ μνήμη ὡς ἁγίων ἑορτάζεται κατὰ τὴν 1 Σεπτεμβρίου. Ε. Γ. Π.

— **Ἐλπίδιος.** Μέλος τῆς αὐλῆς τῶν αὐτοκρατόρων Κωνσταντίου καὶ Ἰουλιανοῦ. Κατήγετο πιθανῶς ἐξ Ἀντιοχείας καὶ φέρεται γεννηθεὶς πρὸ τοῦ 331 μ. Χ. Τῷ 355 κατέλαβε θέσιν περίβλεπτον ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίου. Βραδύτερον εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἰουλιανοῦ, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐστάλη τῷ 358 εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, ἴσως μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ λάβῃ εἰς τὴν κατοχήν του διὰ τὸν αὐτοκράτορα τὰ κτήματα, ἅτινα εἶχε καταλίπει ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἰουλιανοῦ Γάλλος. Ὁ Ἐλπίδιος ἦτο κατ' ἀρχὰς Χριστιανός, ἀλλὰ κατόπιν, ὑποστὰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ τότε παντοδυνάμου ἡγεμόνος, ἐγένετο καὶ αὐτὸς ἐθνικός, ὡς τοιοῦτος δὲ τοσοῦτον ζῆλον ἐπέδειξεν, ὥστε ἔλαβε τὸ ἐπώνυμον *ὁ θύτης*, ἤτοι ὁ θύων εἰς τοὺς θεοὺς τῶν ἐθνικῶν. Ὅτε ὁ Ἰουλιανὸς ἐπεσκέφθη τὴν Ἀντιόχειαν (362), ὁ Ἐλπίδιος, εὑρισκόμενος εἰς τὰ περίχωρα, συνηντήθη μετὰ τοῦ ἡγεμόνος, ὃν συνώδευσεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν του ἐναντίον τῶν Περσῶν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰουλιανοῦ διετήρησε τὴν θέσιν του, τῷ δὲ 364 ὠνομάσθη ἀνθύπατος (proconsul) τῆς Ἀσίας. Κατὰ τὴν στάσιν τοῦ Προκοπίου ἐκηρύχθη ὑπὲρ τοῦ στασιαστοῦ, ἀλλὰ τούτου ἡττηθέντος ὑπὸ τοῦ Οὐαλεντίου, ὁ Ἐλπίδιος ἐτιμωρήθη διὰ δημεύσεως τῆς περιουσίας του καὶ ἐγκαθείρξεως. Πρὸς τὸν Ἐλπίδιον ἀπηύθυνεν ὁ Λιβάνιος σειρὰν ἐπιστολῶν. —Β.

— **Ἐλπίδιος.** Βυζαντινὸς πατρίκιος. Προχειρισθεὶς στρατηγὸς Σικελίας ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείρας Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας, μετέβη ἐκεῖ. Μαθοῦσα ὅμως αὕτη ὅτι τῷ υἱῷ αὐτῆς προσέκειτο, ἔστειλεν ἀνθρώπους ἵνα συλλαβόντες ὁδηγήσωσιν αὐτὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν· ἐπειδὴ ὅμως οἱ Σικελιῶται ἐκράτησαν παρ' ἑαυτοῖς αὐτόν, οὐδ' ἀφῆκαν ν' ἀναχωρήσῃ, θυμωθεῖσα ἡ Εἰρήνη ἐτιμώρησε τήν τε σύζυγον καὶ τὰ τέκνα τοῦ δυστυχοῦς Ἐλπιδίου, στράτευμα κατ' αὐτοῦ ἀποστείλασα. Νικηθεὶς ὁ Ἐλπίδιος ἀπῆλθεν εἰς Ἀφρικήν, οἱ δὲ Ἄραβες, τοῦτον ἀποδεξάμενοι, βασιλέα τῶν Ἑλλήνων ἀνηγόρευσαν «εἰ καὶ μηδὲν αὐτῷ κατὰ σκοπὸν προεχώρησε» (*Ζωναρᾶ*, τ. Γ', σ. 358). Μ. Ι. Γ.

— **Ἐλπίδιος *Κλαύδιος*.** Πραιτωρικὸς διοικητὴς τῆς Ἀνατολῆς, γεννηθεὶς κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα μ. Χ. Ἦτο Παφλαγών, μέλος ἀσήμου οἰκογενείας καὶ μετρίας μορφώσεως. Ἐνθουσιώδης Χριστιανός, ἐπεσκέφθη μετὰ τῆς συζύγου καὶ τῶν τέκνων του τὸν ἅγιον Ἀντώνιον ἐν Αἰγύπτῳ. Τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ζωῆς του διῆλθεν ἐν Ρώμῃ. Λόγῳ τῆς γνώσεως, ἣν εἶχε, τῆς στενογραφίας, ἰδίᾳ δὲ τῶν ἰσχυόντων αὐτοῦ ἐραστῶν, ἔλαβεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Κωνσταντίου θέσιν συμβολαιογράφου καὶ ἀνῆλθε βαθμηδὸν εἰς τὰ ὕπατα ἀξιώματα. Διάδοχος τοῦ Ἑρμογένους, ἐγένετο πραιτωρικὸς διοικητὴς τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ Ἐλπίδιος ἀντέδρασε πρὸς τὴν βαρεῖαν φορολογίαν, ἥτις εἶχεν ἐπιβληθῆ ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίου. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ οἱ στρατιῶται ἠθέλησαν νὰ τὸν φονεύσωσιν, ἀλλ' ἠμποδίσθησαν ὑπὸ τοῦ Ἰουλιανοῦ. Κατὰ τὸ τέρμα τοῦ 361 καθῃρέθη ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ Σαλουτίου. —Β.

— **Ἐλπίδιος *Ρούστικος*.** Ἕλλην ἰατρὸς τοῦ ΣΤ' μ. Χ. αἰῶνος. Ἦτο Χριστιανὸς καὶ διάκονος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Λουγδούνου (Λυών). Σπουδάσας τὴν ἰατρικὴν ἀπέκτησε μεγάλην φήμην εἰς τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἤσκησεν ἐν Ἄρλῃ καὶ Σπολέτῳ, προσελήφθη δὲ καὶ ὡς θεράπων ἰατρὸς ὑπὸ τοῦ βασιλέως Θεοδωρίχου τοῦ Μεγάλου. Εἰς τοῦτον ἀποδίδεται καὶ ποίημα λατινικόν, «Αἱ εὐεργεσίαι τοῦ Σωτῆρος», ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ Φαβρικίου (1562) ἐν τῷ «Θησαυρῷ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ποιητῶν».

ἐλπίζω, ἀόρ. *ἤλπισα—ἠλπίσθην*· προσδοκῶ ἀγαθόν τι, περιμένω κέρδος, ἀντίθ. *φοβοῦμαι*: «ἐλπίζω ὅτι θὰ βελτιωθοῦν τὰ πράγματα», «τί ἐλπίζεις;—ἐλπίζω κάτι», «ἐλπίζω παρά τινος,—ἔκ τινος,—ἀπὸ κάποιον», «ἤλπιζα παρ' αὐτοῦ δικαιοσύνην», «ἀπὸ τέτοιους μὴν ἐλπίζῃς τίποτα»· || ἔχω τὰς ἐλπίδας μου ἀποτεθειμένας **εἴς τινα, πιστεύω, θαρρῶ εἴς τινα,** ἀρχ. *πέποιθα*: «ἐλπίζω εἰς τὸν Θεόν», «ματαίως ἤλπισεν εἰς τὴν καλὴν θέλησιν τοῦ ἰσχυροῦ»· || νομίζω, ἔχω τὴν γνώμην: «ἐλπίζω ὅτι θὰ ἔλθῃ» ἢ «ἐλπίζω νὰ ἔλθῃ», «ἤλπιζεν ὅτι θὰ τὸν ἐχρειάζοντο, ἀλλὰ ματαίως ἤλπισεν»· || ἐνίοτε ἀντὶ τοῦ προσδοκῶ: «δὲν ἤλπιζα τόσον κακὴν ἔκβασιν τῶν πραγμάτων,—τόσην ἀχαριστίαν, —τοιαύτας ἀθλιότητας».

Ἐλπινίκη. Θυγάτηρ τοῦ Μιλτιάδου καὶ ἑτεροθαλὴς ἀδελφὴ τοῦ Κίμωνος. Περὶ αὐτῆς διεδίδοντο πολλὰ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα· Κατά τινας ἠγάπησε τὸν ὡραῖον ἀδελφόν της Κίμωνα, τὸν ὁποῖον καὶ ἐνυμφεύθη. Λέγεται ὅτι αὐτὴ κυρίως συνετέλεσε εἰς τὸ νὰ ἀποφύγῃ ὁ Κίμων τὴν εἰς θάνατον καταδίκην (463 π.Χ.), ἐκλιπαρήσασα τὴν ἐπιείκειαν τοῦ Περικλέους, βραδύτερον δὲ πάλιν, ὅτι συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνάκλησιν αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐξορίας (457 π.Χ.). Κατ' ἄλλους ὑπῆρξε φίλη τοῦ περιφήμου ζωγράφου Πολυγνώτου, ὁ ὁποῖος ζωγραφήσας εἰς τὴν Ποικίλην Στοὰν τὰς Τρωάδας, ἐποίησε τὸ τῆς Λαοδίκης, εὐγενοῦς Τρωάδος, πρόσωπον κατ' εἰκόνα τῆς Ἐλπινίκης. Ὁ Καλλίας, υἱὸς τοῦ Ἱππονίκου, πλουσιώτατος ὢν καὶ ἐρασθεὶς τῆς Ἐλπινίκης, ἐζήτησε τὴν χεῖρά της ὑποσχεθεὶς ὡς ἀντάλλαγμα νὰ καταβάλῃ τὸ πρὸς τὸ δημόσιον χρέος τοῦ πατρός της. Μ. ΜΠΙΣΤΗ

ἐλπίς,—*ίδος* (ἡ), κοιν. *ἐλπίδα*· προσδοκία ἀγαθοῦ τινος, ἀντίθ. *φόβος*: «τὸν ἐνισχύει ἡ ἐλπὶς ἑνὸς καλυτέρου μέλλοντος», «ἐπραγματοποιήθησαν αἱ ἐλπίδες του»· || φρ. «*παρ' ἐλπίδα*» ἀπροσδοκήτως: «παρ' ἐλπίδα ἐκέρδησα τὴν ὑπόθεσιν», ἀντίθ. «*κατ' εὐχὴν*» ἢ «*κατὰ τὰς ἐλπίδας*»: «τὰ πράγματα ἀπέβησαν κατὰ τὰς ἐλπίδας μας»· || πεποίθησις, πίστις, θάρρος: «ποῦ στηρίζεις τὰς ἐλπίδας σου;», «ἔχω τὴν ἐλπίδα μου εἰς τὸν Θεόν»· || τὸ ὑποκείμενον ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐλπίζεταί τι: «ἐλπίς μου ὁ Θεός», «ἔχασα τὸ παιδί μου, ἔχασα τὴν ἐλπίδα μου»· || τὸ ἐλπιζόμενον αὐτό, τὸ προσδοκώμενον: «ἐλπὶς καὶ σωτηρία ἡμῶν εἶναι ἡ νίκη κατὰ τῶν ἀντιπάλων»· || «ματαία—, κούφη ἐλπίς», ἀντίθ. «χρησταὶ—, ἀγαθαὶ ἐλπίδες».

— *[Θρησκειολ.]* *Ἐλπὶς* εἶναι ἡ προσδοκία μελλόντων ἀγαθῶν, στηριζομένη ἐπὶ τοῦ γεγονότος, ὅτι ὁ ἐλπίζων ἀνήκει εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν πιστῶν, ἐπὶ τῶν ἔργων, ἅπερ ἐπιβάλλει ἡ θρησκεία ἑκάστη, ἐπὶ τῆς ἰδέας τῆς ἀνταποδόσεως κ.τ.λ. Ἡ ἐλπὶς αὕτη φέρει διάφορον χαρακτῆρα ἐν ταῖς διαφόροις θρησκείαις, ἀναλόγως τῆς φύσεως τῶν ἐλπιζομένων ἀγαθῶν καὶ τῆς θέσεως, τὴν ὁποίαν ἐν ἑκάστῃ θρησκείᾳ κατέχει ἡ ἠθική. Πρὸς τὴν διαφοροποίησιν αὐτῆς συμβάλλουσι μεγάλως καὶ τὰ ἐλατήρια, τὰ ὁποῖα ὑποκρύπτονται ὄπισθεν τῆς ἐλπίδος, ὡς καὶ ἡ περὶ θεῶν ἢ θεοῦ ἰδέα. Οὕτως ἐξηγεῖται ὅτι ἀλλαχοῦ μὲν φέρει αὕτη καθαρῶς ὑλιστικόν, ἀλλαχοῦ δὲ ἄκρως ἰδανικὸν χαρακτῆρα. Ἰδιάζουσαν σημασίαν ἀπέκτησε παρ' Ἰουδαίοις ἡ μεσσιακὴ ἐλπίς, σπουδαία διὰ τὴν ἐπὶ τῆς διανοήσεως τῆς συνόλης ἀνθρωπότητος ἐπίδρασιν. Μάλιστα δὲ πνευματικὸν χαρακτῆρα προσέλαβεν ἡ ἐλπὶς ἐν τῷ Χριστιανισμῷ καὶ διὰ τὸ πνευματικὸν τῶν ἐλπιζομένων ἀγαθῶν καὶ διὰ τὰ ἐλατήρια, τὰ ὁποῖα ἀπηλλάγησαν ἐν αὐτῷ πάσης ἰδιοτελείας καὶ παντὸς στενοῦ ἐγωϊσμοῦ. Κοινὴ εἰς πάσας τὰς θρησκείας εἶναι ἡ περὶ τῶν ἐσχάτων πραγμάτων ἐλπὶς (βλ. *ἐσχατολογία)*. Ν.Ι.Λ.

— **«Ἐλπίς».** Ἐφημερὶς ἐκδοθεῖσα τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1836 ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τοῦ *Κ. Ν. Λεβίδου*. Συνετάσσετο κατ' ἀρχὰς ἑλληνιστὶ καὶ γερμανιστὶ ὑπὸ τοῦ ἰδίου, ἐκηρύχθη δὲ ἀπὸ τοῦ πρώτου της φύλλου ὑπὲρ τῆς παραχωρήσεως συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν καὶ τῆς δημιουργίας ἐθνικοῦ στρατοῦ. Ἐν συνεπείᾳ τῆς τοιαύτης ἀρθρογραφίας ὁ μὲν συντάκτης της ἐδιώχθη, ἐφυλακίσθη καὶ ὑπέστη δολοφονικὴν ἀπόπειραν, ἡ δὲ ἐφημερὶς διεκόπη κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1837 διὰ νὰ ἐπανεκδοθῇ μετὰ ἑξαετίαν. Ὁ τόμος τοῦ 1836—1837 περιέχει πλοῦτον πληροφοριακοῦ ὑλικοῦ, πολιτικῆς ἰδίᾳ φύσεως.

Ὅταν ἐπανεξεδόθη, τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1843, ἡ «Ἐλπὶς» συνετάσσετο πλέον μόνον εἰς τὴν ἑλληνικήν, ὑπὸ τὸν τίτλον της δὲ ἀνέγραφεν ὅτι ἦτο «Ἐφημερὶς τῶν ἀρχῶν τῆς Γ' Σεπτεμβρίου». Εὐτυχεστέρα κατὰ τὴν δευτέραν της περίοδον, παραταθεῖσαν μέχρι Σεπτεμβρίου τοῦ 1868, ἡμερομηνίαν θανάτου καὶ τοῦ ἱδρυτοῦ της, ἡ «Ἐλπὶς» παρεστάτησεν εἰς τοὺς ἀγῶνας τοῦ διευθυντοῦ της καὶ παρηκολούθησεν ἐκείνου τὴν δρᾶσιν καὶ τοῦ ἔθνους τὰς περιπετείας. Ἰδιαιτέρως ἀξίζει νὰ ἐξάρῃ τις τὴν ἐφ' ὅλων τῶν ζητημάτων ἐνημερότητά της, μάλιστα δὲ τὴν ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν. Χαρακτηριστικὸν τῆς ἐθνοπρεποῦς πολιτείας τοῦ Κ. Λεβίδου εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι, καίτοι γαλλόφιλος καὶ σφοδρὸς ἀνέκαθεν πολέμιος τοῦ Ὄθωνος, ὅταν ἐπὶ *Κατοχῆς* εἶδε συμμαχικὰ στρατεύματα νὰ περιϋβρίζουν τὸν βασιλέα, ὑπερημύνθη αὐτοῦ σθεναρῶς καί, διὰ νὰ πληροφοροῦνται οἱ ξένοι ἀμεσώτερον τὰ τῆς ἐξεγέρσεως τῆς ἐν Ἑλλάδι κοινῆς γνώμης ἐναντίον των, ἤρχισε συντάσσων τὴν «Ἐλπίδα» καὶ γαλλιστί. Ἐπίσης ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστὶ συνετάσσετο αὕτη καὶ ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου μέχρι τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1859. Οἱ εἰκοσιπέντε τόμοι τῆς β' ταύτης περιόδου περικλείουσι πρα-

Digitized by Google

γματείας, ἄρθρα καὶ εἰδήσεις πολλοῦ ἐνδιαφέροντος (βλ. καὶ λ. *Λεβίδης*). —Ω.

— **«Ἐλπίς».** Ἑλληνικὴ ἐφημερὶς ἐκδιδομένη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἀπὸ 9/21 Ὀκτωβρίου 1873 μέχρι 15/27 Μαρτίου 1880.

— **Ἐλπίς.** Ἑλληνικὴ ἐφημερὶς «κοινωνικὴ καὶ δικαστική», ἐκδιδοδένη ἐν Ζακύνθῳ ἀπὸ 22 Ἰανουαρίου 1875 μέχρις 29 Δεκεμβρίου 1919.

Ἐλπίς. Ἡ προσωποποιία καὶ ἡ θεοποίησις τῆς ἐλπίδος, ἀναφερομένη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἡσιόδου (Ἔργ. καὶ Ἡμ. 96 ἑ.). Ἐκ τοῦ περιεχομένου τοῦ πίθου τῆς Πανδώρας ἀπέμεινε μόνη ἐν αὐτῷ ἡ Ἐλπίς, ἐκ τῆς ὅλης ὅμως ἐννοίας αὐτῆς ἡ Ἐλπὶς δὲν εἶναί τι καλόν, ἀλλὰ μᾶλλον κακὸν διὰ τὸν ἄνθρωπον («Ἐλπὶς βροτοῖς κάκιστον» *Εὐρ.* Ἱκέτ. 479). Εἶναι ἡ ψευδής, ματαία προσδοκία, ἣν ὁ Προμηθεὺς (*Αἰσχ.* Προμ. Δεσμ. 250) μεταδίδει εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὡς ἀντίδοτον κατὰ τῆς ἀνάγκης τοῦ βίου. Ὁ Αἴσωπος εἰκονίζει τὸν ἄνθρωπον ἀνοίγοντα τὸν εἰς αὐτὸν δαθέντα πίθον πλήρη ὡραίων δώρων, ὧν δύναται νὰ ἀπολαύσῃ, πλὴν τῆς Ἐλπίδος. Παρὰ Σοφοκλεῖ ἡ *Φήμη* ὀνομάζεται (Οἰδ. Τ. 157) χρυσοῦν τέκνον τῆς Ἐλπίδος. Μετὰ τῆς *Τύχης* καὶ τῆς *Εἰρήνης* ἐμφανίζεται ὡς θυγάτηρ τοῦ Διὸς ἢ τῆς Πίστεως. ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

Ἡ Ἐλπίς.

— **Ἐλπὶς** (Elpis) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ᾽ αὔξοντα ἀριθμὸν 59. Ἀνεκαλύφθη τὴν 12 Σεπτεμβρίου 1860 ὑπὸ τοῦ J. Chacornac ἐν Μασσαλίᾳ. Σ. Π.

Ἐλπίς. Μία τῶν συζύγων τοῦ Μ. Ἡρώδου, ἐξ ἧς ἐγέννησε τὴν Σαλώμην.

— **Ἐλπὶς** *(μάρτυς)*. Γεννηθεῖσα ἐν Ἰταλίᾳ ὑπέστη μετὰ τῶν ἀδελφῶν της *Πίστεως* καὶ *Ἀγάπης*, ἐπὶ Ἀδριανοῦ ἢ Διοκλητιανοῦ, μαρτυρικὸν θάνατον· ἡ μὲν Πίστις «ὁμολογήσασα τὸν Χριστὸν ῥαβδίζεται καὶ τοὺς μαστοὺς σιδήρῳ ἐκκόπτεται καὶ μετὰ ταῦτα εἰς ἐσχάραν πυρὸς ἐπιρρίπτεται καὶ τέλος τὴν κεφαλὴν ἀποτέμνεται»· ἔπειτα δ᾽ ἡ Ἐλπὶς «βουνεύροις τύπτεται καὶ εἰς πῦρ ἀπορρίπτεται καὶ τέλος τὸν διὰ ξίφους δέχεται θάνατον» καὶ κατόπιν ἡ Ἀγάπη «ἀνεσκολοπίσθη καὶ ἀπετμήθη τὴν κάραν». Τὴν τρίτην δ᾽ ἡμέραν ἀπὸ τοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου τῶν θυγατέρων, ἡ μήτηρ *Σοφία* «τῷ τάφῳ αὐτῶν παραμένουσα τὴν ψυχὴν τῷ Κυρίῳ παρατίθησιν». Ἡ μνήμη αὐτῶν ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 17 Σεπτεμβρίου μετὰ βραχείας βιογραφίας καὶ ἰδίας ἀκολουθίας. Ε. Γ. Π.

— **Ἐλπὶς *Μέλαινα*** (Elpis Melena). Ψευδώνυμον τῆς Γερμανίδος συγγραφέως *Ἐσπεράνς φὸν Σβάρτς*.

«Ἐλπίς».— 1) Μικρὸς μυοπάρων (γολετόβρικο) τοῦ ἐκ Σπετσῶν πλοιοκτήτου καὶ Ἀγωνιστοῦ Ἀνδρ. Σκυλιᾶ, λαβὼν μέρος εἰς πολλὰς ναυμαχίας τοῦ Ἀγῶνος. Διὰ τὸ εὐέλικτον αὐτοῦ εἶχε ζητηθῆ ἀπὸ τὸν ναύαρχον τῶν Σπετσῶν Ἀνδροῦτσον, ὑπὸ τοῦ Ὑδραίου πυρπολητοῦ Ρομπότη, ὅπως χρησιμοποιηθῇ ὡς πυρπολικόν, τοῦθ᾽ ὅπερ ὅμως δὲν ἐγένετο. — 2) Μέγα ἀτμόπλοιον τῆς «Ἑλληνικῆς Ἀτμοπλοΐας» τῆς Ἑρμουπόλεως, ἀπολεσθὲν αὔτανδρον ἐν τῷ Εὐξείνῳ, κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1905, χωρὶς νὰ γνωσθῇ τι τὸ σχετικόν.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

«Ἐλπίς». Δημοτικὸν νοσοκομεῖον ἐν Ἀθήναις, κείμενον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀκαδημίας καὶ ὄπισθεν ἀκριβῶς τοῦ Πανεπιστημίου, ἱδρυθὲν δὲ διὰ τοῦ ἀπὸ 25ης Μαρτίου 1842 βασιλικοῦ διατάγματος, πρὸς περίθαλψιν ἀπόρων ἀσθενῶν. Ἤδη ἀπὸ τοῦ 1836 ὁ τότε δήμαρχος Ἀθηναίων Ἀ. Πετράκης δι᾽ ἐκκλήσεώς του ἐπεκαλέσθη τὴν συνδρομὴν τῶν ἁπανταχοῦ ὁμογενῶν πρὸς ἵδρυσιν τοῦ εἰρημένου νοσοκομείου, μεταξὺ δὲ τῶν πρώτων συνενεγκόντων καταλέγεται καὶ ὁ πατὴρ τοῦ βασιλέως Ὄθωνος βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας Λουδοβῖκος, ὅστις προσήνεγκεν 65 χιλ. φοίνικας. Ὁ θεμέλιος λίθος τοῦ ἱδρύματος κατετέθη περὶ τὸ τέλος τοῦ 1836, ἤνοιξε δὲ τὰς πύλας του τῷ 1842. Ὑπέστη ἔκτοτε πολλὰς μερικὰς ἀνακαινίσεις, ἐπ᾽ ἐσχάτων δ᾽ ἐπεξετάθη καὶ διὰ νέας πτέρυγος πρὸς τὴν ὁδὸν Μασσαλίας. Ἔχει προϋπολογισμὸν 4 ἑκατομμυρίων δραχμῶν καὶ παρέχει τὴν νοσοκομειακὴν περίθαλψιν εἰς 2.000 περίπου ἐσωτερικοὺς ἀρρώστους ἐτησίως καὶ εἰς 5 000 ἐξωτερικούς. Τμήματα αὐτοῦ χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν ἐν αὐτοῖς διδασκαλίαν τῶν κλινικῶν μαθημάτων τοῦ πανεπιστημίου καὶ τὴν ἄσκησιν τῶν φοιτητῶν τῆς ἰατρικῆς (βλ. καὶ λ. *Ἀθῆναι* τ. Β' 253α). Σ. Γ. Σ.

Ἐλπὶς *[Γεωγρ.]*. Ἑλληνικὴ ὀνομασία δοθεῖσα κατὰ τὴν κατοχὴν τῆς Ἀ. Θρᾴκης εἰς τὸ χωρίον τῆς ὑποδιοικήσεως Περιστάσεως τοῦ νομοῦ Καλλιπόλεως *Κοτζᾶ-Ἀλῆ*, ὅπερ κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1920 ἠρίθμει 59 κατοίκους. —Μ.

ἐλπιστικός, *—ή, —όν*· ὁ ἐλπίζων, ὁ διαπνεόμενος ὑπ᾽ ἀγαθῶν ἐλπίδων· || «ἐλπιστικοὶ φιλόσοφοι» οἱ πρεσβεύοντες τὸ δόγμα τῆς ἀγαθῆς ἐλπίδος, τῆς αἰσιοδοξίας: «Ὥσπερ οὖν οἱ προσαγορευθέντες ἐλπιστικοὶ φιλόσοφοι συνεκτικώτατον εἶναι τοῦ βίου τὸ ἐλπίζειν ἀποφαίνονται» (*Πλουτ.* Ἠθ. 668).

ἐλπιστός, *—ή, —όν*· ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον δύναταί τις νὰ ἐλπίζῃ, προσδοκητός.

Ἐλροΐ, *Δαβίδ*, καλούμενος καὶ *Ἐλ-Νταβίρ*, ὡς καὶ *Μεναχὲμ μπὲν Σουλεϊμὰν ἶμπν Ἀλρουχί*. Διάσημος Ἰουδαῖος ψευδομεσσίας ἀκμάσας κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα. Ἐγεννήθη τῷ 1135 ἐν τῇ πόλει Ἀμάντια (Amadia) τοῦ Κουρδιστάν, πρὸς τὴν σπουδὴν δὲ τῆς ῥαββινικῆς φιλολογίας ἐμελέτησε καὶ τὴν ἀραβικήν, τὴν ἀστρολογίαν καὶ τὴν μαγείαν. Πολυάριθμοι Ἰουδαῖοι κατῴκουν τότε εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ἀζερμπαϊτζάν, ὁμιλοῦντες τὴν συριακὴν καὶ καταβάλλοντες ἐτησίως κεφαλικὸν φόρον εἰς τὸν βασιλέα. Ὁ Ἐλροΐ ἐσκέφθη ὅτι ἡ στιγμὴ ἦτο κατάλληλος, ὅπως ἀπαλλάξῃ τοὺς ὁμοεθνεῖς του ἐκ τῆς ταπεινώσεως. Ὡς ἐκ τούτου διεκήρυξεν ἐν ἔτει 1163 ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ ἀναμενόμενος μεσσίας, παροτρύνας τοὺς Ἰουδαίους τῆς Βαγδάτης καὶ τῶν περιχώρων νὰ ἐκκινήσουν μὲ τὸν ἴδιον ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ κινήματος κατὰ τῆς Ἱερουσαλὴμ πρὸς κατάληψίν της. Ἀλλὰ τὸ κίνημα κατεπνίγη ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων. Κατ᾽ ἄλλας ὅμως ἱστορικὰς πηγὰς (Μασσαὼθ τοῦ *Βενιαμὶν* ἐκ Τουδέλας ἐκδ. Ἀσσηρ 77, 81, Ἔμεκ Χα' Μπαχὰ τοῦ *Ἰωσὴφ Κοὲν* 47—49, 168), ὁ Ἐλροΐ κληθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας ἐδήλωσεν αὐτῷ ὅτι ἦτο πράγματι ὁ μεσσίας τῶν Ἰουδαίων, δι᾽ ὃ καὶ ἐνεκλείσθη εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Ταμπαριστάν. Ἐκεῖθεν κατώρθωσε νὰ δραπετεύσῃ καὶ νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ κινήματος. Ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας διέταξε τότε δι᾽ ἐπιστολῆς του τὸν χαλίφην τῆς Βαγδάτης, ὅπως συστήσῃ εἰς τοὺς Ἰουδαίους προκρίτους νὰ ἀπαλλαγῶσι τοῦ ὀχληροῦ ταραχοποιοῦ, εἰδεμὴ ὁλόκληρος ὁ ἰουδαϊκὸς πληθυσμὸς θὰ κατεσφάζετο. Παρ᾽ ὅλας ὅμως τὰς πρὸς αὐτὸν συστάσεις τοῦ ἡγέτου τῆς Διασπορᾶς, ὁ Ἐλροΐ δὲν ἠθέλησε νὰ ἡσυχάσῃ. Πρίγκιψ τις ὅμως, Ζαῒν Ἀλντὶν ὀνόματι, δωροδοκήσας τὸν πενθερὸν τοῦ Ἀλροΐ, ἔπεισεν αὐτὸν ὅπως δολοφονήσῃ τὸν ψευδομεσσίαν ἐπὶ τῆς κλίνης του. Οὕτως οἱ Ἰουδαῖοι, ἀπαλλαγέντες τοῦ ψευδοσωτῆρός των, συνεφιλιώθησαν μετὰ τῶν ἰθυνόντων, ἀφοῦ ὑπεχρεώθησαν νὰ καταβάλουν λύτρα ἐξ ἑκατὸν ταλάντων χρυσοῦ.

Πληροφορίας τινὰς περὶ τοῦ ἐπεισοδίου κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀληθοφανεῖς παρέχουσιν ἡμῖν διάφοροι ἄλλαι ἑβραϊκαὶ πηγαὶ (βλ. «Schowet Jehuda» ἔκδ. Winer 52—50. «Schalscheleth ha' Kabbala» 44). Ὁ Ἰωσὴφ Σαμπαρὶ μετέφρασεν ἐν περιλήψει τὴν ἱστορίαν τοῦ ἐπεισοδίου (*Neubauer*, Medieval Jeus Chr. I 123). Ὁ Δισραέλη ἐχρησιμοποίησεν αὐτὸ ἐν τῇ ὑποθέσει τοῦ διηγήματός του «The Wonderous Tale of Alroy» ὅπου παρουσιάζει τὸν ἥρωά του ὡς μίαν συμπαθητικὴν φυσιογνωμίαν.

[Βλ. *Isidore Læb*, ἐν Revue des Études Juives XVI 215, XVII, 304.] Γ. ΕΛΙΓΙΑ

Ἔλς (Oels) *[Γεωγρ.]*. Παλαιὸν πριγκιπᾶτον τῆς Γερμανίας ἐμβαδοῦ 1760 τετρ. χιλ. Ἀπὸ τοῦ 1312 μέχρι τοῦ 1492 ἀνῆκεν εἰς τοὺς δοῦκας τῆς οἰκογενείας τῶν Πιάστ, περιῆλθεν εἰς τοὺς δοῦκας τοῦ Μύνστερμπεργ (1495) καὶ τέλος (1792) εἰς τοὺς δοῦκας τοῦ Μπροῦνσβικ. Τῆς οἰκογενείας ταύτης ἐκλιπούσης, ἡ Ἔλς περιῆλθε τῷ 1884 εἰς τὸ βασίλειον τῆς Πρωσσίας. Δ. Δ.

— **Ἔλς** (Oels) *[Γεωγρ.]*. Γερμανικὴ πόλις τῆς Κάτω Σιλεσίας, σιδηροδρομικὸς κόμβος τῆς γραμμῆς Μπρεσλάου — Κρόϋτσμπουργ. Κάτ. 14.465 (1925). Ἔχει μεγαλοπρεπῆ ἀνάκτορα, ἅτινα ἀνῆκον ἄλλοτε εἰς τὸν διάδοχον τῆς Πρωσσίας, ἐκτίσθησαν δὲ τῷ 1558 καὶ ἀνεστηλώθησαν τῷ 1891—1894, ἐπίσης πλουσίαν βιβλιοθήκην καὶ ἐνδιαφέρουσαν πινακοθήκην. Ἐκ τῶν τριῶν εὐαγγελικῶν ἐκκλησιῶν της, ἡ Schlosskirche χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ἡ δὲ Propstkirche ἀπὸ τοῦ ΙΔ'. Ἡ Ἔλς ἱδρύθη τῷ 940, κατέστη πόλις τῷ 1255, ἦτο δὲ πρωτεύουσα ἀνεξαρτήτου πριγκιπάτου κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Δ. Δ.

Ἔλσα (Elsa) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ᾽ αὔξοντα ἀριθμὸν 182. Ἀνεκαλύφθη τὴν 7ην Φεβρουαρίου 1878 ὑπὸ τοῦ J. Palisa ἐν Βιέννῃ. Σ. Π.

Ἐλσεγχάους (Elsenhaus). Γερμανὸς ψυχολόγος τοῦ Κ' αἰῶνος. Κατ' αὐτὸν ἡ ψυχολογία δὲν ἀνήκει οὔτε εἰς τὰς φυσικάς, οὔτε εἰς τὰς πνευματολογικὰς ἐπιστήμας, οὔτε εἰς τὴν φιλοσοφίαν. Δὲν ἀνήκει εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, διότι περιορίζεται εἰς τὴν περιγραφὴν καὶ τὴν ἑρμηνείαν τῶν ψυχικῶν φαινομένων καὶ τῶν λειτουργιῶν τῆς συνειδήσεως. Δὲν ἀποτελεῖ μέρος τῶν πνευματολογικῶν ἐπιστημῶν, διότι δὲν ἀσχολεῖται εἰς τὰ ἀσχέτως πρὸς τὴν λειτουργίαν τῆς συνειδήσεως λαμβανόμενα πνευματικὰ φαινόμενα, καὶ τέλος δὲν εἶναι κλάδος τῆς φιλοσοφίας, διότι ἡ τελευταία εἶναι, κατὰ τὸν Ἐλσεγχάους, γενικωτέρα ἐπιστήμη τῶν νόμων, ἀξιωμάτων καὶ τῶν γενικῶν ἀντιλήψεων περὶ τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς. Α. Δ.

Ἔλσιανη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἕδρα τῆς κοινότητος Μαυρομμάτας, ὡς μετωνομάσθη ἤδη καὶ τὸ χωρίον. Κάτοικοι (1928) 316. —Μ.

— **Ἔλσιανη** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Σερρῶν τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα τῆς κοινότητος Καρπερῆς, ὡς μετωνομάσθη ἤδη καὶ τὸ χωρίον. Κάτοικοι (1928) 1133. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Βαμβακιὰ* (τ. Νεόλιανη, κάτ. 572) καὶ *Δρυνοχώρι* (τ. Κιραμλῆ ἢ Ἀξιζιέ, κάτοικ. 197). —Μ.

Ἔλσινγκφορς (Helsingfors, φινλανδ. Helsinki) *[Γεωγρ.]*. Πρωτεύουσα τῆς δημοκρατίας τῆς Φιλλανδίας καὶ τῆς ἐπαρχίας Νύλανδ, κέντρον τῆς διοικητικῆς, ἐκπαιδευτικῆς, ἐπιστημονικῆς, ἐμπορικῆς καὶ βιομηχανικῆς ζωῆς τῆς χώρας. Κάτοικοι 207.954 (1924). Κεῖται ἐπὶ 60° 9′ 43″ Ν. πλ. καὶ 22° 37′ 4″ Α μήκ. Ὁ εὐρύτατος λιμὴν της χωρίζεται εἰς δύο μέρη ὑπὸ ἀκρωτηρίου, προστατεύεται δὲ ἐν τῇ εἰσόδῳ του ὑπὸ ὁμάδων νησίδων, ἐπὶ μιᾶς τῶν ὁποίων ὑψοῦται τὸ φρούριον Σβεαμπόργ. Ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ ἀκρωτηρίου ὑπάρχει καὶ τρίτος λιμὴν καὶ οἱ τρεῖς δὲ λιμένες ἔχουν ἀποβάθρας ἐκ γρανίτου, μήκους ὑπερβαίνοντος σήμερον τὰ 6.500 μέτρα. Συνήθως ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου μέχρι τέλους Ἀπριλίου ὁ λιμὴν ἀποκλείεται ἐκ τῶν πάγων, ἐκτὸς στενοῦ μέρους, ἀνοιγομένου ὑπὸ παγοθραυστικῶν. Ὁ λιμὴν ὑπέστη προσφάτως σημαντικὰς βελτιώσεις.

Ἡ σημερινὴ πόλις διεδέχθη τὴν κώμην τὴν ἱδρυθεῖσαν τῷ 1550 ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Σουηδίας Βάζα. Τῷ 1713 κατεστράφη ὑπὸ τῶν Ρώσων, οἵτινες τὴν 4ην Σεπτεμβρίου 1742 ἠναγκάσθησαν νὰ παραδώσουν τὴν πόλιν εἰς τὸν Σουηδὸν στρατηγὸν κόμιτα Κάρολ. Αἰμ. Λεβενχάουπτ. Ὀχυρωθεῖσα τῷ 1749, κατελήφθη καὶ πάλιν ὑπὸ τῶν Ρώσων τῷ 1808. Τῷ 1812 ἀνεκηρύχθη πρωτεύουσα τοῦ μεγάλου δουκάτου τῆς Φιλλανδίας, εἶχε δὲ τότε πληθυσμὸν 4065 κατοίκων, τῆς παλαιᾶς πρω-

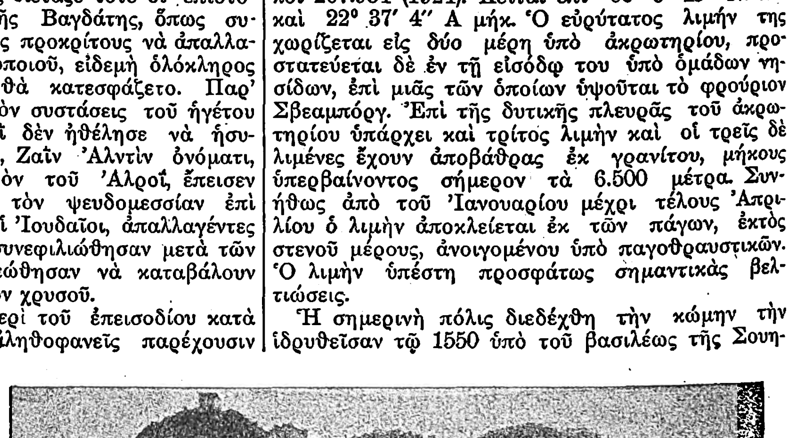

Ἡ προκυμαία τοῦ Ἔλνσιγκφορς.

Digitized by Google

τευούσης Ἄμπο ἀριθμούσης 10.224 κατοίκους. Οἱ Ρῶσοι κατεσκεύασαν πλεῖστα ὀχυρώματα πέριξ τῆς πόλεως, προστατεύοντα αὐτὴν ἀπὸ πάσης εἰσβολῆς.

Ἡ πόλις ἔχει εὐρυτάτας ὁδούς, πάρκα, κήπους καὶ μνημεῖα. Εἰς τὴν κυριωτέραν πλατεῖαν εὑρίσκεται ὁ μητροπολιτικὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἡ Γερουσία καὶ τὸ πανεπιστήμιον, εἰς τὸ ὁποῖον φοιτοῦν 3.068 φοιτηταὶ (1925), κτίρια ἐξεχούσης ἀρχιτεκτονικῆς τέχνης. Εἰς τὸ κέντρον τῆς πλατείας ὑψοῦται τὸ ἄγαλμα τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου Β', ὅστις ἐθεωρεῖτο ὁ προστάτης τῆς ἐλευθερίας τῆς Φιλλανδίας. Ἄλλα γνωστὰ ἱδρύματα εἶναι ἡ βιβλιοθήκη μὲ (500.000 τόμους), τὸ πολυτεχνεῖον μὲ 700 σπουδαστάς, ἡ ναυτικὴ σχολή, τὸ Ἀθήναιον, μὲ ἐνδιαφέρουσαν πινακοθήκην, ἡ ρωσικὴ ἐκκλησία τῆς Ἀναλήψεως, ἡ νέα λουθηρανὴ ἐκκλησία, τὸ Νέον θέατρον, τὸ Φιλλανδικὸν θέατρον καὶ ἄλλα θέατρα καὶ κέντρα θεαμάτων. Μερικαὶ τῶν ἐπιστημονικῶν ἑταιρειῶν τῆς Ἑλσινγκφορς ἀπολαύουσι διεθνοῦς φήμης, ὡς ἡ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν, αἱ ἑταιρεῖαι γεωγραφική, ἱστορική, βιβλική, ἰατρική, νομική, καλλιτεχνικὴ κλπ. Ἐπίσης ὑπάρχουν πλεῖστα νοσοκομεῖα, κλινικαί, ἄσυλα ψυχοπαθῶν, τυφλῶν καὶ κωφαλάλων καὶ παντὸς εἴδους φιλανθρωπικὰ καταστήματα. Ὁ βαθμὸς τῆς μορφώσεως εἶναι γενικῶς ὑψηλός, συνεπείᾳ τῆς ἐπιμόνου καὶ εὐστόχου προσπαθείας πρὸς ἐξάπλωσιν τῆς παιδείας εἰς ὅλας τὰς τάξεις, αἱ δὲ ἐκδόσεις βιβλίων, περιοδικῶν καὶ ἐφημερίδων εὑρίσκονται εἰς σημεῖον ἐντατικόν. Μέχρι πρό τινος ἡ γλῶσσα τῶν μορφωμένων τάξεων, λόγῳ τῆς μεγάλης ἐμπορικῆς ἐπικοινωνίας τῶν δύο χωρῶν, ἦτο ἡ σουηδική, σήμερον ὅμως ἀντικατεστάθη ὑπὸ τῆς φιλλανδικῆς.

Ἡ Ἑλσινγκφορς ἀποτελεῖ σημαντικὸν κέντρον ἐμπορίου, ἔχει δὲ τακτικὴν καὶ συχνὴν συγκοινωνίαν μὲ τοὺς λιμένας τῆς Βαλτικῆς, τὴν Πετρούπολιν, τὸ Ραβάλ, τὴν Στοκχόλμην, τὴν Κοπεγχάγην, τὸ Λοῦμπεκ, τὸ Λονδῖνον, τὸ Χώλλ, τὸ Μπορντώ, τὴν Χάβρην καὶ λιμένας τῆς Ἱσπανίας. Εἰσάγει κυρίως ἐξ Ἀγγλίας καὶ Σουηδίας γαιάνθρακας, μηχανήματα, σάκχαριν, δημητριακὰ καὶ ἐνδύματα. Αἱ κυριώτεραι βιομηχανίαι της εἶναι: ζῦθος, χάρτης, καπνά, οἰνοπνευματώδη ποτά, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξάγει σημαντικὰς ποσότητας. Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Ἰανουαρίου 1918, ὑποκινήσει τῶν μπολσεβίκων, ἐξερράγη κομμουνιστικὸν κίνημα ἐν Ἑλσινγκφορς, ἠκολούθησεν ἐμφύλιος πόλεμος, ἐν τέλει δὲ περιῆλθεν ἡ πόλις εἰς χεῖρας τῶν κομμουνιστῶν Φιλλανδῶν καὶ τῶν μπολσεβίκων. Τὴν 12 καὶ 13 Ἀπριλίου 1918 ἀποβατικὰ ἀγήματα τοῦ στόλου τοῦ Μόϋρερ ἐν συνδυασμῷ μὲ τμήματα στρατοῦ τῆς μεραρχίας τοῦ φὸν ντὲρ Γκὸλτς δρῶντα ἀπὸ τῆς ξηρᾶς καὶ Φιλλανδοὶ ἐθελονταὶ κατόπιν πεισματωδεστάτης αἱματηρᾶς μάχης, κατέλαβον τὴν πόλιν καὶ ἐξεδίωξαν τὴν ἐρυθρὰν φρουράν. Δ. Δ.

Ἐλσκὰν (Elskamp), ***Μάξ.*** Βέλγος ποιητὴς γεννηθεὶς τῷ 1862. Ἐνεφανίσθη τῷ 1891 μὲ τὴν πρώτην συλλογὴν στίχων «Χαιρετισμοί». Ἔγραψεν ἐπίσης: «Κυριακάτικο» καὶ «Ἕξ Τραγούδια», συλλογάς, αἱ ὁποῖαι τὸν ἔκαμαν γνωστὸν καὶ ἔξω τῶν ὁρίων τῆς πατρίδος του. Οἱ στίχοι του παρουσιάζουν γενικῶς κλασσικὴν λεπτότητα καὶ βαθεῖαν φιλοσοφικὴν σκέψιν.

Ἔλσνιτς (Oelsnitz) *[Γεωγρ.].* Ὄνομα δύο πόλεων τῆς Γερμανίας:—1) Πόλις τῆς Σαξωνίας ἐπὶ τοῦ Λευκοῦ Ἔλστερ, 46 χιλμ. ΝΔ. τοῦ Τσβικάου. Κάτ. 17.038 (1925). Εἶναι κόμβος τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Πλάουεν-Ἔγκερ, ἔχει δὲ μηχανουργεῖα, ἐργοστάσια ταπήτων, ὑποδημάτων, ὑφαντουργεῖα κλπ.—2) Πόλις τῆς Σαξωνίας, κόμβος τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Γκλαουχάου-Στόλμπεργ. Κάτ. 18.266 (1925). Ἔχει ἀνθρακωρυχεῖα καὶ διάφορα ἐργοστάσια. Δ. Δ.

Ἐλσουΐκ (Elswick) *[Γεωγρ.].* Προάστειον τῆς ἀγγλικῆς πόλεως Νιουκάσλ, ἐπὶ τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Τάϋν. Εἶναι γνωστότατον ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ μεγάλων ἐργοστασίων πυρομαχικῶν καὶ ναυπηγείων τοῦ Sir W. G. Armstrong, Mitchell & Co. Δ. Δ.

Ἔλστ (Elst) *[Γεωγρ.].* Ὁλλανδικὴ κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας Γκέλντερλανδ, μεταξὺ τοῦ Κάτω Ρήνου καὶ τοῦ Βάαλ. Κάτ. 8391 (1925). Βιομηχανία κονσερβῶν. Δ. Δ.

Ἔλστερ (Elster) *[Γεωγρ.].* Ὄνομα δύο ποταμῶν τῆς Γερμανίας: — 1) Ὁ *Μαῦρος Ἔλστερ* (Schwarze Elster), διασχίζων τὴν Σαξωνίαν εἰς ἀπόστασιν 200 χιλ. χύνεται εἰς τὸν Ἄλβιν, ὀλίγον ἄνωθεν τῆς Βιττεμβέργης.—2) Ὁ *Λευκὸς Ἔλστερ* (Weisse Elster), ἔχων μῆκος 220 χιλ. εἰς τὸ ΒΔ. ἄκρον τῆς Βοημίας καὶ φθάνων μέχρι Λειψίας χωρίζεται τοῦ κυρίου ποταμοῦ κάμπτοντος Β. Δ. καὶ χυνομένου εἰς τὴν Σάλην, τοῦ ἑτέρου βραχίονος ἀκολουθοῦντος παράλληλον ροῦν πρὸς τὸν πρῶτον καὶ χυνομένου εἰς τὴν Σάλην κατωτέρω τοῦ Μερσεβούργ. Δ. Δ.

—**Ἔλστερ** (Elster) *[Γεωγρ.].* Περιοχὴ μεταλλικῶν ὑδάδων ἐν Σαξωνίᾳ, παρὰ τὰ βοημικὰ σύνορα, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Πλάουεν-Ἔγκερ. Κάτ. 2000, μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν ξένων, οἱ ὁποῖοι ὑπερβαίνουν τὰς 10 χιλ. εἰς ἑκάστην περίοδον. Τὸ Ἔλστερ ἔχει ἓξ ψυχρὰς πηγάς, ὧν ἡ μία περιέχει ἅλατα τῶν ἀλκαλίων, αἱ δὲ ὑπόλοιποι πέντε εἶναι σιδηροῦχοι. Ἡ πρώτη περιέχει NaCl 0,801, $Na_2 SO_4$ 5,262, $NaHCO_3$ 1,718 καὶ $Fe (HCO_3)_2$ 0,062 εἰς 100 μ. ὕδατος. Πρὸς τὴν πηγὴν ταύτην παραπλήσιαι εἶναι αἱ Alberts-Königs καὶ Marienquelle. Αἱ πτωχότεραι εἰς στερεὰ συστατικὰ καὶ πλουσιώτεραι σχετικῶς εἰς σίδηρον εἶναι αἱ Johannisquelle καὶ Moritzquelle εἰς ποσιθεραπείαν καὶ λουσιθεραπείαν. Κ. Γ. Μ.

Ἔλστερ (Elster), ***Δανιήλ.*** Γερμανὸς φιλέλλην φοιτητὴς τῆς ἰατρικῆς. Τῷ 1822 κατελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα κατετάχθη εἰς τὸ τάγμα τῶν Γερμανῶν φιλελλήνων, τὴν ἱστορίαν τοῦ ὁποίου περιέγραψεν εἰς τὰ ἐκ διακοσίων εἴκοσιν ἓξ σελίδων ἀπομνημονεύματά του (ἐκδοθέντα τῷ 1828), εἰς τὰ ὁποῖα παραθέτει καὶ κατάλογον τῶν Γερμανῶν καὶ Πολωνῶν ἀξιωματικῶν καὶ βαθμοφόρων τοῦ τάγματος, καθὼς καὶ τοῦ τάγματος Ταρέλλα. Εἰς τ' ἀπομνημονεύματά του περιγράφει τὸν καταρτισμὸν τοῦ τάγματος ἐν Κορίνθῳ, τὴν κατὰ τὸ 1822 μετάβασίν του εἰς Μεσολόγγιον διὰ Βοστίτσης καὶ Πατρῶν, τὴν προέλασίν του πρὸς τὴν λίμνην Ὀζεροῦ, τὰς προστριβὰς μεταξὺ τῶν Γερμανῶν καὶ τῶν Γάλλων φιλελλήνων, τὴν μάχην τοῦ Κομποτίου, τὸ νοσοκομεῖον τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος ἵδρυσεν ἐκεῖ πρὸς νοσηλείαν τῶν τραυματιῶν, τὴν προδοσίαν τοῦ Γώγου Μπακόλα, τὴν ἐπιστροφήν του εἰς Μεσολόγγιον, κατακρίνει τὰς ὑπὸ τοῦ Μαυροκορδάτου ἐνεργηθείσας ἐπιχειρήσεις, μὴ διευκολύναντος τὴν κατάληψιν τῆς Ἠπείρου, καὶ καταλήγει εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ Πέτα, καθ' ἣν μόνον 16 ἐκ τῶν φιλελλήνων διέφυγον τὸν θάνατον. —Ω.

— **Ἔλστερ** (Elster), ***Ἐρνέστος.*** Διαπρεπὴς Γερμανὸς κριτικὸς καὶ λογοτέχνης, γεννηθεὶς τῷ 1860. Τῷ 1892 ὠνομάσθη καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Λειψίας, τῷ δὲ 1903 ἐν τῷ τοῦ Μαρβούργου. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Συμβολαὶ εἰς τὴν κριτικὴν περὶ τοῦ Λόεγγριν» (1884), «Τὸ βιβλίον τῶν ᾀσμάτων τοῦ Χάϊνε» (1887), «Ἱστορία τῆς γενέσεως τοῦ δράματος δὸν Κάρλος» (1889), «Ἀρχαὶ τῆς ἐπιστήμης τῆς λογοτεχνίας» (1897). Πρὸς τούτοις ἐξέδωκε τὰ ἅπαντα τοῦ Χάϊνε μετὰ σχολίων καὶ βιογραφικῶν σημειώσεων καὶ δράματά τινα τοῦ Γκαῖτε. Α. Δ.

Ἐρνέστος Ἔλστερ.

— **Ἔλστερ** (Elster), ***Λουδοβῖκος.*** Γερμανὸς οἰκονομολόγος. Διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1883 καθηγητὴς ἐν Καίνιξμπεργκ, ἀπὸ τοῦ 1887 ἐν Μπρεσλάου καὶ κατὰ τὰ ἔτη 1897-1916 εἰσηγητὴς τῶν πανεπιστημιακῶν ὑποθέσεων ἐν τῷ πρωσσικῷ ὑπουργείῳ Παιδείας. Ἐκδίδει μετὰ τοῦ φὸν Βίζερ καὶ τοῦ Ἀδ. Βέμπερ τὸ «Λεξικὸν τῶν Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν». (1923, 4 ἔκδ.) καὶ ἀπὸ τοῦ 1915 τὰς «Ἐπετηρίδας τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας καὶ Στατιστικῆς».

—**Ἔλστερ** (Elster), ***Χριστιανός,*** *ὁ νεώτερος.* Σύγχρονος Νορβηγὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1881, υἱὸς τοῦ Χριστιανοῦ Μάντρουπ. Ἐδημοσίευσε τὰ μυθιστορήματα: «Ἐν τῇ διδασκαλίᾳ» (1911), «Ὁ δρόμος τῆς ἐξοχῆς» (1912), «Ἐκ τοῦ βασιλείου τῶν σκιῶν» (1919), «Ὁ χρυσὸς καὶ τὰ πράσινα δάση» (1921), ὡς καὶ δράματα, ποιήματα καὶ φιλολογικὰ δοκίμια.

— **Ἔλστερ** (Elster), ***Χριστιανὸς-Μάντρουπ,*** *ὁ πρεσβύτερος.* Νορβηγὸς συγγραφεὺς (1841—1881). Ἐδημοσίευσε μεταφράσεις ἔργων τοῦ Ρόϋτερ, Σπιλχάγκεν καὶ Τουργκένιεφ, ὡς καὶ τὸ μυθιστόρημα «Tora Trondal» (1879). Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐξεδόθη τὸ μυθιστόρημά του «Ἐπικίνδυνοι ἄνθρωποι» (1881).

Ἔλστερμπεργκ (Elsterberg) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Σαξωνίᾳ, κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἔλστερ καὶ τῆς ὁδοῦ Πλάουεν Γκράϊτς. Κάτ. 5034. Ἔχει ἀκμαίαν βιομηχανίαν ὑφασμάτων, βυρσοδεψικῶν εἰδῶν καὶ καπνοῦ. Παρὰ τὴν πόλιν ταύτην κεῖνται τὰ ἐρείπια μεγάλου φρουρίου, οἰκοδομηθέντος ὑπὸ τοῦ φὸν Λόμπντεμπουργ. Ἐκλήθη οὕτω τὸ πρῶτον ἐν ἔτει 1368. Ἀπὸ τοῦ 1547—1569 διετέλεσεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ βυργράβου φὸν Μάϊσσεν. —Μ.

Ἐλσχάϊμερ (Elsheimer), ***Ἀδάμ.*** Γερμανὸς ζωγράφος (1578—1620), ἐπικληθεὶς «Ρωμαῖος ζωγράφος τῆς Γερμανίας». Εἰς λίαν νεαρὰν ἡλικίαν ἐγκατεστάθη ἐν Ρώμῃ, ἠσχολήθη δὲ ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἀπεικόνισιν ἱστορικῶν καὶ βιβλικῶν θεμάτων. Ἐπὶ πλέον κατέλιπε συλλογὴν σχεδίων καί τινα ἔργα χαρακτικῆς. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του πινάκων τάσσονται: «Ὁ Ζεὺς καὶ ὁ Ἑρμῆς παρὰ τῷ Φιλήμονι καὶ τῇ Βαυκίδι», «Ὁ Ἰωσὴφ ἐν τῇ τάφρῳ», «Ἰουδήθ», «Τὸ μαρτύριον τοῦ ἁγίου Λαυρεντίου», «Ἡ φυγὴ εἰς Αἴγυπτον», «Αὐτοπροσωπογραφία», «Ὁ ἀγαθὸς Σαμαρείτης» κλπ. Ὁ Ἐλσχάϊμερ ὑπῆρξεν ὁ κυριώτερος ἀντιπρόσωπος τῆς ἰταλικῆς τέχνης ἐν Γερμανίᾳ, ἔσχε δὲ βαθυτάτην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τοῦ ταλάντου διαφόρων ἐν Ρώμῃ Ἰταλῶν καὶ ξένων καλλιτεχνῶν, ἐν οἷς καὶ αὐτοῦ τοῦ Ρέμπραντ καὶ τοῦ Κλαυδίου Λορραίν. Ι.Μ.Π.

Ἐλ-Τὲμπ (El-Teb) *[Γεωγρ.].* Σταθμὸς ἐν τῷ ἀγγλο-αἰγυπτιακῷ Σουδάν, παρὰ τὴν ἀκτὴν τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, 9 μίλ. ΝΔ. τοῦ λιμένος τοῦ Τρινκιτὰτ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ πρὸς τὸ Τοκάρ. Δ. Δ.

Ἐλ-Τζεζαΐρ (El Djezaïr) *['Ἀστρον.].* Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 858. Ἀνεκαλύφθη τὴν 26ην Μαΐου 1916 ὑπὸ τοῦ F. Sy ἐν Ἀλγερίῳ. Σ. Π.

Ἐλ-Τίχι (El-Tichi) *[Γεωγρ.].* Περιοχὴ τοῦ Γαλλικοῦ δυτικοῦ Σουδάν, 115 χλμ. πρὸς βορρᾶν τοῦ Κάγες παρὰ τὴν ὁδὸν Μπάκελ-Τιχίτ. —Μ.

Ἐλ-Τιχιὲ (El-Tichie) *[Ζεωγρ.].* Λόφος ἐν τῇ δυτικῇ Σαχάρᾳ. Ἔχει ὕψος 40 μ. καὶ εἶναι ὁρατὸς ἀπὸ μεγάλης ἀποστάσεως. —Μ.

Ἔλτον (Elton) *[Γεωγρ.].* Ἁλμυρὰ λίμνη τῆς Ρωσίας εἰς τὸ Ἀστραχάν, Α. τοῦ Βόλγα. Σχήματος ᾠοειδοῦς μὲ ἐμβαδὸν 181 τετρ. χιλ., εὑρίσκεται 9 μ. ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Ἐτησίως ἐξάγονται τρία ἑκατομμύρια λιτρῶν ἅλατος καὶ ἄλλων ὀρυκτῶν, ἰδίᾳ χλωριούχου μαγνησίας. Οἱ Καλμοῦχοι ὀνομάζουν τὴν λίμνην Γιάλτον Νόορ (=Χρυσῆν θάλασσαν), λόγῳ τῆς χρυσιζούσης ὑπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου ἐπιφανείας της. Αἱ μεσημβριναί της ἀκταὶ εἶναι εὐχερῶς προσιταί, ἀλλ' αἱ βόρειαι εἶναι λίαν ἀπότομοι. Δ. Δ.

Ἔλτσε (Elche) *[Ζεωγρ.].* Πόλις τῆς ἀνατολικῆς Ἱσπανίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀλικάντης, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Βιναλάπο καὶ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ἀλικάντης — Μουρθίας. Κάτ. 33.167 (1920). Ἡ καλλιέργεια τῶν φοινίκων, ὧν ἐξάγονται 22.500 τόννοι κατ' ἔτος, ἀποτελεῖ τὴν κυριωτέραν ἀπασχόλησιν τῶν κατοίκων. Διεξάγει βιομηχανίαν οἴνων, ὑποδημάτων, σαπώνων, οἰνοπνεύματος, δημητριακῶν κλπ. Δ. Δ.

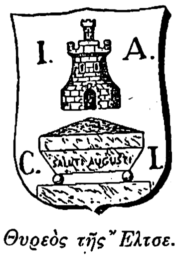

Θυρεὸς τῆς Ἔλτσε.

—**Ἔλτσε *(κυρία τοῦ —).*** Ὑπὸ τὴν προσωνυμίαν ταύτην εἶναι γνωστὴ προτομὴ γυναικὸς μέχρι τῶν μαστῶν, ἀνακαλυφθεῖσα μεταξὺ ἄλλων ἐλάσσονος σημασίας ἀρχαιοτήτων τῷ 1897 παρὰ τὸ Ἔλτσε τῆς Ἱσπανίας καὶ ἀποκειμένη νῦν εἰς τὸ Λοῦβρον. Ἡ προτομὴ αὐτή, εἰργασμένη ἐπὶ ἀσβεστολίθου, ἀπεικονίζει νεαρὰν γυναῖκα, τῆς ὁποίας ἡ κόμη καλύπτεται ὑπὸ καλύπτρας ἐν εἴδει χαμηλῆς τιάρας, τὰ δὲ ὦτα ἀποκρύπτονται ὑπὸ δύο τεραστίων δίσκων. Ἡ ἐνδυμασία της ἀποτε-

Ἡ ἐν Ἔλτσε ἀνευρεθεῖσα γυναικεία προτομή.

[Μουσεῖον Λούβρου.]

Digitized by Google

λεῖται ἀπὸ ἕνα χιτῶνα, ἕνα ὑποδύτην καὶ ἕνα τρίβωνα, τεθειμένους ἐπαλλήλως. Τὸ ἄνω μέρος τοῦ στήθους μένει ἀκάλυπτον, κοσμεῖται δ' ὑπὸ τριπλοῦ περιδεραίου μετὰ περιάπτων. Ἡ ὅλη ἐργασία τῆς προτομῆς ταύτης, ὡς καὶ τῶν προσομοίων ταύτῃ εἰδωλίων τοῦ Cerro de los Santos, τῶν ἀποκειμένων εἰς τὸ ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον τῆς Μαδρίτης, ὑπεμφαίνει ἑλληνικὰς καὶ λιβυκοφοινικικὰς παραδόσεις. Καὶ κατά τινας μὲν ἀρχαιολόγους εἶναι ἔργον Ἕλληνος καλλιτέχνου, κατ' ἄλλους δ' ἐντοπίου ἀκολουθοῦντος τὴν ἑλληνοασιατικὴν τέχνην τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος, εἰς ἃς τὰ ἔργα ταῦτα τάσσονται. Ι. Μ. Π.

Ἐλτσιὰν - Καγιὰ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία τριῶν νησίδων τοῦ Εὐξείνου, εἰς 17 μίλ. ΔΝΔ τοῦ νοτίου στόματος τοῦ πορθμοῦ τοῦ Κὲρτς (Κιμμερίου Βοσπόρου). Ἐπὶ μακρὸν εἶχεν ἐπικρατήσει ὡς ὀνομασία των ἡ ἐπιβληθεῖσα, χάρις εἰς τὴν ἀκμάζουσαν τότε ἱστιοφόρον ναυτιλίαν μας, ἑλληνικὴ *Καράβι* (Black sea Pilot, ἐκδ. 1908, σελ. 226). Πράγματι δέ, ἰδίως ὅταν προβάλλωνται ἐπὶ τῶν γαιῶν τοῦ κατέναντί των ἀκρωτηρίου Ὀπούκ, ὁμοιάζουσι πρὸς δύο ἱστιοφόρα καὶ μίαν βρατσέραν, ἱστιοπλοοῦντα ἐν ὁμάδι (πλάτ. 45° 00', μῆκ. 36° 12' 1/2 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2205: Kertch Strait). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἔλτυνα ἢ **Ἐλτυναία** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις αὐτόνομος τῆς ἀρχαίας Κρήτης. Τῷ 1918 ἀνευρέθησαν παρὰ τὸ χωρίον Κουνάβους τῆς ἐπαρχίας Πεδιάδος Κρήτης δύο ἐπιγραφαὶ τοῦ ΣΤ' π.Χ. αἰῶνος βουστροφηδὸν γεγραμμέναι, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξακριβοῦται ἡ θέσις τῆς πόλεως. Ἡ μεγαλυτέρα τούτων περιέχει τμῆμα νόμου «περὶ αἰκιῶν» καὶ ἀναγράφει εἰς δοτικὴν τὸ ὄνομα τῶν κατοίκων *ΕΛΤΥΝΑΙΕΥΣΙ*. Καὶ ἄλλα δὲ λείψανα, ἀνευρεθέντα εἰς πέριξ ἀγρούς, ὀνομαζομένους *Ἑλληνικά*, καὶ ἴχνη ἀρχαίας πόλεως ἐπὶ τῆς σημερινῆς ἐπιφανείας, μαρτυροῦσι τὴν ἐνταῦθα ὕπαρξιν τῆς πόλεως. Φαίνεται ὅτι ὑπέκυψεν ἐνωρὶς εἰς τὴν ὅμορον Κνωσὸν καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἀναφέρεται ἔκτοτε αὐτόνομος, εἰμὴ μόνον κατὰ τὸν Β' αἰῶνα ἐν τῇ πρὸς Εὐμένη συνθήκῃ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Σβορώνου*, Numismatique κτλ., σ. 144, 147. —*Ξανθουδίδου*, ἐν Ἀρχαιολ. Ἐφημ. Ἀθηνῶν (1920) φυλλ. 75—81. Ε. Γ.

Ἔλυμα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Σικελίας, κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Αἰνείου χάριν τῶν μετὰ τοῦ *Ἐλύμου* (βλ. λ.) ἐλθόντων ἐκεῖ Τρώων, τοὺς ὁποίους ὁ Αἰνείας εὗρηκεν ἐν Σικελίᾳ κατὰ τὴν ἄφιξίν του. Ὁ Διονύσιος Ἁλικαρνασσεὺς (Α' 52—53) μνημονεύει καὶ ἱερὸν τῆς Αἰνειάδος Ἀφροδίτης κτισθὲν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ἐλύμου ὑπὸ τοῦ Αἰνείου. Π. Ν. Π.

Ἐλυμαΐς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Περσίας ἔχουσα πολυτελὲς ἱερὸν τῆς Ἀρτέμιδος, μεστὸν δὲ πολυτίμων ἀναθημάτων, ἐν οἷς ὅπλα καὶ θώρακας ἀνατεθέντας ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Ὁ Ἀντίοχος κινηθεὶς ὑπὸ ἀπληστίας ἐξεστράτευσε κατ' αὐτῆς, ἐνῷ ἄλλη του στρατιὰ ἐπολέμει τοὺς Ἰουδαίους. Οἱ κάτοικοι τῆς Ἐλυμαΐδος ἀντέστησαν τόσον ἐρρωμένως, ὥστε ὁ Ἀντίοχος ἠναγκάσθη καταδιωκόμενος ὑπ' αὐτῶν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Βαβυλῶνα, ὅπου ἔμαθε καὶ τὴν ἐν Ἰουδαίᾳ ἧτταν του. Ἀποθνήσκων ἐκ λύπης ἀπέδωκε τὰς ἀτυχίας του, κατὰ μὲν τὸν Πολύβιον, εἰς τὴν ὀργὴν τῆς Ἀρτέμιδος, κατὰ δὲ τὸν Ἰώσηπον εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ Ἰεχωβᾶ, οὗτινος εἶχε συλήσει τὸ ἐν Ἱεροσολύμοις ἱερόν. Γ. Λ. Α.

Ἐλύμας *[Βιβλ. Ἱστορ.]*. Ἰουδαῖος μάγος καὶ ψευδοπροφήτης βλ. λ. *Βαριησοῦς*.

Ἐλυμεῶτις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία χώρα τῆς Μακεδονίας, κειμένη μεταξὺ Ἁλιάκμονος, Πίνδου, Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου. Ταύτην καλεῖ ὁ Ξενοφῶν *Ἐλιμίαν*, ὁ δὲ Στράβων καὶ Στέφ. Βυζάντιος *Ἐλίμειαν*.

Ἐλυμία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία ἑλληνικὴ πόλις κατὰ τὰ σύνορα Μαντινείας καὶ Ὀρχομενοῦ, τοποθετουμένη ὑπὸ τοῦ Κουρτίου παρὰ τὸ σημερινὸν *Λεβίδι*. Κατὰ Ξενοφῶντα (Ἑλλην. ΣΤ' 5, 13), ὅτε οἱ Μαντινεῖς ἐπιτεθέντες κατὰ τῶν Ὀρχομενίων ἡττήθησαν καὶ ὑπεχώρουν διωκόμενοι, ἀντιληφθέντες παρὰ τὴν Ἐλυμίαν κάματον τοῦ διώκοντος ἐχθροῦ, ἤρχισαν βάλλοντες κατ' αὐτοῦ καὶ ἀπεχώρησαν μόνον ὅταν ὑπέστησαν ἐπίθεσιν ἐκ τῶν νώτων παρὰ τῶν Φλιασίων ἱππέων. Π. Ν. Π.

Ἐλύμνιον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις ἐν Εὐβοίᾳ, ἄλλως καλούμενον καὶ Νυμφικόν, διότι κατὰ τὴν μυθολογίαν ὁ Ζεὺς ἐν αὐτῷ μετὰ τῆς Ἥρας συνεγένετο. Τὸ Ἐλύμνιον ἦτο τόπος λατρείας τῶν θεῶν ἰδίως δὲ τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Ποσειδῶνος, ἔκειτο δὲ κατὰ τὰ βόρεια τῆς Εὐβοίας, πιθανώτατα δὲ εἰς τὴν θέσιν ὅπου κεῖται σήμερον ἡ *Λίμνη* (βλ. λ.), ἧς κατά τινα ἔκδοχὴν τὸ ὄνομα προῆλθεν ἐκ τοῦ ἀρχαίου Ἐλυμνίου, κατὰ παρετυμολογίαν, δεδομένου, ὅτι οὐδεμία λίμνη κεῖται ἐγγὺς αὐτῆς δικαιολογοῦσα τὴν ἐκ ταύτης ὀνομασίαν της. —Ω.

Ἔλυμοι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Εἷς τῶν ἀρχαιοτάτων λαῶν τῆς Σικελίας, κατοικῶν εἰς τὸ ΒΔ. τῆς νήσου τμῆμα παρὰ τὸ ὄρος Ἔρυκα. Κατὰ τὸν Ἑλλάνικον οὗτοι ἦσαν ἄποικοι Ἰταλοὶ κατελθόντες εἰς τὴν νῆσον ἐκ Λιγυστικῆς. Κατὰ τὸν Θουκυδίδην καὶ τὸν Βιργίλιον οἱ Ἔλυμοι ἦσαν ἄποικοι Τρῶες ἐγκατασταθέντες ἐνταῦθα μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἰλίου καὶ πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Αἰνείου εἰς τὴν νῆσον.

ἔλυμος (ὁ) *[Ἀρχαιολ.]*.—1) Εἶδος αὐλοῦ ἐκ πύξου μετὰ ἐπιστομίου ἐκ κέρατος. Ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου (Δ' 176 f) ταυτίζεται πρὸς τὸν φρύγιον αὐλὸν καὶ ἡ εὕρεσίς του ἀποδίδεται εἰς τοὺς Φρύγας. Τοῦ ἐλύμου χρῆσις ἐγένετο ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν καὶ Κυπρίων. Παρὰ Κρατίνῳ τῷ νεωτέρῳ ὀνομάζεται καὶ *σκυταλίας* (ῥοπαλόμορφος) λόγῳ τοῦ πάχους αὐτοῦ.—2) Ἓν τῶν τριῶν κυρίων μερῶν τοῦ ἀρχαίου ἀρότρου, τὸ κοινῶς λεγόμενον *ἀλετροπόδι*, *κουντούρι*. Εὑρίσκετο ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀρότρου, ἐπ' αὐτοῦ δὲ ἐφηρμόζετο ὁ ἱστοβοεὺς (σταβάρι) καὶ ὁ ῥυθμιστὴρ (χερολάβι) διὰ καρφίων ἢ λωρίων. Π. Ν. Π.

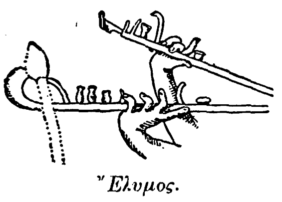

Ἔλυμος.

Ἔλυμος *[Μυθολ.]*.—1) Ἥρως ἐπώνυμος καὶ γενάρχης τῶν Σικελῶν Ἐλύμων, περὶ οὗ ἐφημίζετο ὅτι κατήγετο ἐκ Τροίας καὶ ἦτο νόθος υἱὸς τοῦ Ἀγχίσου, ὁ ὁποῖος μετὰ τοῦ Αἰγέστου ἢ Ἀκέστου ἦλθε πρὸ τοῦ Αἰνείου εἰς Σικελίαν καὶ ἐγκατεστάθη παρὰ τὸν Κρίμισον ποταμόν. Ὁ Αἰνείας εὗρεν ἀμφοτέρους ἐν Σικελίᾳ καὶ ἵδρυσε δι' αὐτοὺς τὰς πόλεις Αἴγεσταν (ἀπὸ Αἰγέστου ἢ Ἀκέστου) καὶ *Ἔλυμα* (βλ.λ.).—2) Ἥρως ἐπώνυμος τῆς *Ἐλιμίας* ἐν Μακεδονίᾳ καὶ πατὴρ τοῦ Αἰανοῦ, βασιλέως τῶν Τυρρηνῶν, οἱ ὁποῖοι μετῳκίσθησαν εἰς Μακεδονίαν. - 3) Εἷς τῶν Κενταύρων τῶν ὑπὸ τοῦ Καινέως φονευθέντων ἀναφερόμενος ὑπὸ Ὀβιδίου (Μεταμορφ. ΙΒ' 460). ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἔλυμος (ὁ) (Elymus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἐτησίας ἢ πολυετεῖς, ἰθαγενεῖς τῆς Εὐρώπης. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ὧν τινα καλλιεργοῦνται πρὸς κόσμον καὶ ὡς νομευτικά. Γνωστότερα εἴδη εἶναι: *ἔλυμος ἡ κεφαλὴ τῆς μεδούσης* (Elymus caput medusae), *ἔλυμος ὁ χαιτήεις* (Elymus crinatus) καὶ *ἔλυμος ὁ ἀμμόφιλος* (Elymus ammophilus). Δ. Ν. Π.

Ἐλυμπιὲς ἢ **Ὀλυμπιὰς** *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Κοκκάλας* τῆς ἐπαρχίας Γυθείου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτοικοι (1928) 95. —Μ.

Ἔλυμπος *[Γεωγρ.]*.—1) Τὸ θεσσαλικὸν ὄρος *Ὄλυμπος* (βλ. λ). —2) Βουνὸς τοῦ βορείου τμήματος τῆς νήσου Καρπάθου, λεγόμενος καὶ *Μεγάλο Βουνὸ* (ὑψόμ. 1956 π.). Πρὸς τὰς ΝΔ κλιτῦς αὐτοῦ φερώνυμον χωρίον (πλάτ. 35° 44' 1/2 Β, μῆκ. 27°10' 2/3, χάρτ. ἀγγλ. 2824: The islands of Scarpanto and Kasso) καὶ πρὸ αὐτοῦ ὁμώνυμος ὕφορμος. —3) Ὁ βουνὸς τῆς Λαυρεωτικῆς (ὑψόμ. 1610', πλάτ. 51° 44' 3/4 Β., μῆκ. 23° 56' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1657: Gulf of Athens) βορείως τοῦ ὅρμου Ἅγιος Νικόλαος, τῆς Ἀναβύσσου τοῦ Σαρωνικοῦ.—4) Ὄρος τῆς Β ἀκτῆς τῆς Κύπρου, (ἡ κορυφὴ ὑψόμ. 2431, πλάτ. 35° 20' 15'' Β, μῆκ. 34° 44' 45'', χάρτ. ἀγγλ. στρατιωτ. τοῦ *Κίτσενερ*, ναυτ. 2074: Cyprus), ἀφ' οὗ προβάλλεται πρὸς Δ ΒΔ τὸ παμμέγεθες ἀκρωτήριον τὸ ἀπολῆγον εἰς τὴν ἄκραν Ἅγιος Ἀνδρέας (Κλεῖδες). Σ. Ε. Λ.

Ἔλυοτ (Elyot), ***Θωμᾶς***. Ἄγγλος συγγραφεὺς (1495 — 1546). Ἔγραψε πλεῖστα συγγράμματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ πρῶτον συνταχθὲν «Λατινοαγγλικὸν λεξικὸν» (1541), τὸν «Κυβερνήτην» (1544), «Τὸ συμπόσιον τῆς Σοφίας», τὴν «Εἰκόνα τῆς διοικήσεως» (1544), βιβλίον τολμηρόν, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐπιτίθεται καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ Ἐρρίκου Η'. Ὁ Ἔλυοτ μετέφρασεν εἰς τὴν ἀγγλικὴν τοὺς «Λόγους ἐπὶ τῆς ἐφημερότητος τοῦ ἀνθρώπου» τοῦ ἁγίου Κυπριανοῦ (1534) καὶ τοὺς «Κανόνας τῆς χριστιανικῆς ζωῆς» τοῦ Πὶκ τῆς Μιραντόλας. Ν. Ι. Θ.

Σὲρ Θωμᾶς Ἔλυοτ.

Ἔλυρος *[Γεωγρ.]*. Μεσόγειος πόλις τῆς ἀρχαίας Κρήτης, αὐτόνομος καὶ ἡ σημαντικωτάτη τοῦ νοτιοδυτικοῦ αὐτῆς τμήματος. Τὴν θέσιν ταύτης ὥρισε πρῶτος ὁ Paschley, ὁδηγούμενος ὑπὸ τοῦ Παυσανίου (Χ. 16, 5). Ὁ Thenon ἐξηκρίβωσεν ὅτι ἦτο παρὰ τὸ σημερινὸν ὀρεινὸν χωρίον τῆς ἐπαρχίας Σελίνου *Ροδοβάνι*, καὶ εἰς ἀπόστασιν δύο περίπου ὡρῶν ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Εἶχε δὲ ἐπινείους πόλεις τὴν *Συΐαν* (*Σούγιαν* νῦν) καὶ πιθανῶς τὴν *Λισσὸν* δυτικώτερον καὶ τὴν *Ποικιλασὸν* ἀνατολικῶς. Ἐπὶ τοῦ ἐγγὺς τοῦ Ροδοβανίου λόφου (Κεφάλας) ἀνευρέθησαν καὶ σῴζονται λείψανα τειχῶν, ἐρείπια θεάτρου, συντρίμματα κιόνων δωρικοῦ ῥυθμοῦ, κτιστὸν θολωτὸν ὑπόγειον ὑδραγωγεῖον, ἡ πύλη τῆς πόλεως, μωσαϊκά, τάφοι εἰς τὰς πλευρὰς τοῦ λόφου, ἐπιγραφαὶ ἐπιτύμβιοι, ἐπιτάφιοι στῆλαι μὲ ἀναγλύφους παραστάσεις καὶ μαρμάρινον ἄγαλμα ὑπερφυσικοῦ μεγέθους εἰκονίζον φιλόσοφον ἢ ῥήτορα ἀποκείμενον νῦν εἰς τὸ μουσεῖον Χανίων. Εἶναι δὲ ταῦτα ἑλληνικῶν, ῥωμαϊκῶν, βυζαντιακῶν χρόνων ἀνάμεικτα καὶ δυσδιάκριτα.

Ἡ Ἔλυρος ἦτο δωρικὸν κέντρον ἐν μέσῳ τῶν Λευκῶν Ὀρέων, κατισχύσαν τῶν προτέρων Ἀχαιῶν, καὶ ἐτίμα ὡς πολιοῦχον τὸν Ἀπόλλωνα. Ἐκ τῆς ἑνώσεως τούτου, κατὰ τὰς ἐπιχωρίους παραδόσεις, μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Μίνωος Ἀκακαλλίδος, ἐγεννήθησαν οἱ ἥρωες Φυλακίδης καὶ Φίλανδρος, οὓς ἐθήλασεν αἴγαγρος. Δι' ὃ καὶ οἱ Ἐλύριοι «αἶγα χαλκῆν ἀπέστειλαν» εἰς τοὺς Δελφοὺς θηλάζουσαν τοὺς ἐν λόγῳ ἥρωας ὡς βρέφη. Αἱ πρὸς τοὺς Δελφοὺς δὲ σχέσεις τῶν Ἐλυρίων διαπιστοῦνται καὶ ἐκ τοῦ θεωροδόκου αὐτῶν Κλεοφάνους, ἀναφερομένου ἐν ἀνευρεθέντι ψηφίσματι. Κατὰ τὸν Γ' π. Χ. αἰῶνα ἡ Ἔλυρος εἶναι σύμμαχος πρὸς τὰς πόλεις Ὑρτακίναν, Λισσὸν καὶ Τάρραν, ὡς δεικνύει κοινὸν νόμισμα. Τῷ 183 μνημονεύεται ἐν τῇ συνθήκῃ τῶν τριάκοντα κρητικῶν πόλεων πρὸς τὸν Εὐμένη Β' τῆς Περγάμου. Κατὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς δὲ καὶ βυζαντιακοὺς χρόνους ὑφίστατο καὶ θὰ ἦτο ἔν τινι ἀκμῇ, ἀφοῦ μαρτυρεῖται ἐπίσκοπος ταύτης. Κατόπιν ὑπέκυψεν εἰς τοὺς Σαρακηνούς. Ἐκ τῆς Ἐλύρου κατήγετο, κατὰ Σουΐδαν, ὁ λυρικὸς ποιητὴς Θαλήτας.

Τὸ ἔδαφος τῆς Ἐλύρου πάλαι καὶ νῦν ἦτο γονιμώτατον καὶ δασῶδες. Καὶ σήμερον ἡ κοιλὰς ὀνομάζεται *Ψωριότοπος*. Διέρρεεν αὐτήν, ποτίζων τὰ πεδινὰ μέρη, ῥύαξ πηγάζων ἐκ τῶν παρὰ τὸν Ὁμαλὸν ὀρέων καὶ χυνόμενος παρὰ τὴν Συΐαν εἰς τὸ Λιβυκὸν πέλαγος. Τὰ νομίσματα αὐτῆς εἰκονίζουσιν ἐν τῇ ἑτέρᾳ ὄψει τὴν κρητικὴν μάλιστα αἴγαγρον καὶ παρ' αὐτὴν αἰχμὴν βέλους, ἐν δὲ τῇ ἄλλῃ ΕΛ/Υ καὶ μέλισσαν. Νεώτερά τινα ἔχουσι κεφαλὴν Ποσειδῶνος καὶ τρίαιναν μετὰ τοῦ ὀνόματος ΕΛΥΡΙΩΝ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Head-Σβορώνου*. Ἑλλ. Νομισμ. Α' 587. —*Ψιλάκι*. Ἱστ. Κρήτ. Αα 93. Ε. ΓΕΝΕΡΑΛΙΣ

ἐλυσία (ἡ) (Elysia) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλυσιιδῶν*, περιλαμβάνον θαλάσσια μαλάκια ἀπαντῶντα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

ἐλυσιίδαι (οἱ) (Elysiidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δερματοβραγχίων*, περιλαμβάνουσα μαλάκια μὲ σῶμα γυμνὸν καὶ διακρινόμενα κυρίως ἐκ τῶν εὐρέων νηκτικῶν λοβῶν των. Γνωστὰ ἀρκετὰ γένη, ὧν γνωστότερον ἡ *ἐλυσία* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἐλυτραῖος σύνδεσμος *[Ἀνατομ.]*. Ἡ μοῖρα τῆς ἐλυτροειδοῦς ἀποφύσεως τοῦ περιτοναίου, ἥτις μετὰ τοῦ τοκετοῦ ἀποφράσσεται ἄνωθεν τοῦ ὄρχεως μέχρι τοῦ κοιλιακοῦ στομίου τοῦ βουβωνικοῦ πόρου, διατηρουμένη ἐπί τινα χρόνον ὡς ἰνώδης δεσμίς, καλεῖται ἐλυτραῖος σύνδεσμος ἢ λείψανον τῆς ἐλυτροειδοῦς ἀποφύσεως. Ι. Π.

ἐλυτρογόνος (ὁ) (Elytrogonus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *χρυσομελιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μὲ σῶμα εὐρύ, πεπλατυσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, ἔλυτρα κυρτὰ καὶ χρῶμα πυρρόξανθον. Γνωστὰ 6 εἴδη ἰθαγενῆ τῶν Ἀντιλλῶν. Δ. Ν. Π.

ἐλυτρόδους (ὁ) (Elytrodus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ῥυγχοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *βραχυρινιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μετρίου μεγέθους μὲ σῶμα φοειδές, ἀτρακτοειδὲς καὶ χρῶμα φαιὸν ἢ ὑπέρυθρον. Γνωστὰ 5 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Δ.Ν.Π.

ἐλυτροειδὴς (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς ἔλυτρον, πρὸς περικάλυμμα.

— **ἐλυτροειδὴς ἀπόφυσις** *[Ἀνατομ.]*. Προσεκβολὴ τοῦ περιτοναίου, ἀποτελοῦσα τὸ ἐσώτατον στρῶμα τοῦ βουβωνικοῦ θυλάκου, εἰς ὃν ὁ ὄρχις μετακινεῖται μεταξὺ τοῦ 4ου καὶ 6ου μηνὸς τῆς κυήσεως ἀπὸ τῆς μείζονος πυέλου, ἀκολουθῶν κατὰ τὴν κάθοδον αὐτοῦ τὴν πρὸς τὸν βουβωνικὸν πόρον κατεύθυνσιν. Ι. Π.

— **ἐλυτροειδὴς χιτὼν** *[Ἀνατομ.]*.—1) *Ἴδιος ἐλυτροειδὴς χιτὼν* ἢ *ὀρογόνον ἔλυτρον τοῦ ὄρχεως*· ὀρογόνος θύλακος ἀποτελῶν τὸν ἐσώτατον τῶν χιτώνων τοῦ ὄρχεως, ἀπαρτιζόμενος ἐκ δύο πετάλων, τοῦ περισπλαγχνίου, ἐπικαλύπτοντος τὸν ὄρχιν καὶ τὴν ἐπιδιδυμίδα, καὶ τοῦ περιτόνου, προσπεφυκότος ἐκ τῆς ἔσω ἐπιφανείας τοῦ κοινοῦ ἐλυτροειδοῦς χιτῶνος. Ἐξάρτημα τοῦ περιτοναίου.—2) *Κοινὸς ἐλυτροειδὴς χιτὼν τοῦ ὄρχεως καὶ τοῦ σπερματίτου τόνου* ἢ *κοινὸν ἔλυτρον*· ἰνώδης χιτών, προσπεφυκὼς τῷ περιτόνῳ πετάλῳ τοῦ προηγουμένου χιτῶνος, περιβάλλων οὐ μόνον τὸν ὄρχιν, ἀλλὰ καὶ τὰ εἰς αὐτὸν ἀφικνούμενα καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ

Digitized by Google

ἐξορμώμενα ἀγγεῖα, μεθ' ὧν εἰσδυόμενος εἰς τὸν βουβωνικὸν πόρον τελευτᾷ εἰς τὸν ἔσω βουβωνικὸν δακτύλιον, ἐχόμενος τῆς ἐγκαρσίας τῆς κοιλίας περιτονίας, ἧς εἶναι κολπώδης προέκτασις, συγκαθελκυσθείσης μετὰ τοῦ ὄρχεως. Ι. Π.

ἐλυτροκήλη (ἡ) *['Ιατρ.]*. Εἶναι ἡ ὀπισθία ἀνωτέρα κολποκήλη ἢ κολπικὴ ἐντεροκήλη, κατ' ἀντίθεσιν τῆς ὀπισθίας κατωτέρας κολποκήλης ἢ ὀρθοκήλης. Αὕτη προέρχεται ἐκ τῆς διεισδύσεως ἐντερικῶν ἑλίκων ἐντὸς τοῦ διαταθέντος Δουγλασείου χώρου καὶ τῆς προβολῆς τοῦ ἐντερικοῦ τούτου σάκκου μετὰ τοῦ ὀπισθίου θόλου τοῦ κόλπου πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν κολπικὴν μοῖραν, περιβαλλομένη ἐξωτερικῶς διὰ τοῦ τοιχώματος τοῦ κόλπου, ἐσωτερικῶς δὲ διὰ τοῦ περιτοναίου τοῦ Δουγλασείου χώρου· προβάλλει δὲ ὡς ὄγκος ἐντὸς τοῦ κόλπου, συχνάκις δὲ καὶ μέχρι τῶν ἔξω γεννητικῶν ὀργάνων (Astley Cooper, Zuckerkandl, Berger)· σπανιώτερον παρουσιάζεται μὲ μίσχον ἐκτεινόμενον ἐκ τοῦ ὀπισθίου θόλου τοῦ κόλπου (Michelson, Gaillard Thomas). Ἡ ἐλυτροκήλη, παρουσιάζουσα μαλθακὴν τὴν σύστασιν καὶ ἀνατασσομένη κατὰ τὴν κατάκλισιν, τείνεται κατὰ τὴν ὀρθίαν στάσιν καὶ τὴν βῆχα, ὀγκοῦται, ἐξέρχεται τοῦ κόλπου, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ κατέρχεται μέχρι τοῦ ἀνωτέρου τριτημορίου τοῦ μηροῦ. Ὡς συμπτώματα παρουσιάζει τάσιν ἢ ἕλξιν κατὰ τοὺς νεφρούς, βάρος κατὰ τὸ ὑπογάστριον καὶ κωλικούς· ἐνίοτε φλεγμαίνει καὶ διαπυεῖται· ἄλλοτε περισφίγγεται περὶ τὸν ὑπάρχοντα μίσχον της. Πολλάκις ἡ κολπικὴ αὕτη ἐντεροκήλη ἐξελήφθη ὡς ὀρθοκήλη ἢ ἀπόστημα ἢ καὶ πολύπους τῆς μήτρας καὶ ὡς τοιοῦτος ἐξετάμη προκληθέντος τοῦ θανάτου τῆς γυναικός, διὰ τῆς ἐκτομῆς 24 ἑκτμ. ἐπίπλου καὶ 10 ἑκτμ. ἐγκαρσίου κόλου, ἐμπεριεχομένων ἐντὸς τοῦ ἐκταμέντος σάκκου. Ἐγχειρεῖται ὡς αἱ λοιπαὶ κῆλαι διὰ διανοίξεως τοῦ σάκκου ἀνατάξεως τῶν ἐντέρων καὶ ἀπολινώσεως καὶ ἐκτομῆς τοῦ σάκκου μετὰ τῆς πλεοναζούσης μοίρας τοῦ κόλπου· πρὸς μείζονα δὲ συγκράτησιν τοῦ κόλπου καὶ τῆς αἰδοιϊκῆς χώρας διενεργεῖται καὶ ἡ ὀπισθία κολπορραφία. Ο. Ρ.

ἔλυτρον (τό)· περικάλυμμα, θήκη· ‖ ὁ φλοιὸς τοῦ καρποῦ.

—*['Ανατομ.]* ***Ἔλυτρα ἰνώδη τενόντια***· ἰνώδη πέταλα ἢ ταινίαι, τοξοειδῶς τεταμέναι ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἐπὶ τὸ ἕτερον χεῖλος τῶν ὑπὸ τῶν ὀστῶν ἀπαρτιζομένων αὐλάκων (ὡς ἐπὶ τῶν φαλάγγων τῶν δακτύλων), ἃς οὕτω μεταβάλλουσιν εἰς σωλῆνας, χρησιμεύοντας πρὸς συγκράτησιν καὶ εὐχερῆ διολίσθησιν τῶν δι' αὐτῶν διερχομένων τενόντων. Εἶναι δὲ τὰ ἔλυτρα ταῦτα ἢ ἁπλᾶ ἢ σύνθετα· καὶ τὰ μὲν ἁπλᾶ ἐντείνονται ὕπερθεν μιᾶς μόνον ὀστεΐνης αὔλακος, ὡς λ.χ. ὁ ραχιαῖος σύνδεσμος τοῦ καρποῦ, τὰ δὲ σύνθετα ἐντείνονται ὕπερθεν πλειόνων αὐλάκων, ἢ ὕπερθεν μιᾶς μείζονος, ἥτις διὰ καθέτων προσεκβολῶν, ἐκ τοῦ τενοντίου ἐλύτρου ἐκφυομένων, διῄρηται εἰς πλείονας, ὧν ἑκάστη ὑποδέχεται ἕνα τένοντα. Τὰ ἔλυτρα ταῦτα περιγράφονται καὶ ὡς *καθεκτικοὶ σύνδεσμοι.*

Ἔλυτρα ὀρογόνα τενόντια· ὀρογόνοι σωλῆνες ἢ θύλακοι, κυλινδρικοὶ τὴν μορφήν, περιβάλλοντες τοὺς τένοντας, εἰς οὓς παρέχουσιν εὐόλισθον δίοδον.

Ἔλυτρα μυῶν. Συνδετικὸς ἱστός, ὅστις, ὑπὸ τὸ ὄνομα *περιμύϊον ἔλυτρον*, περιβάλλει σύμπασαν τὴν ἐπιφάνειαν ἑκάστου μυὸς δίκην θήκης, συνεχόμενος κατὰ τὰ ἄκρα μετὰ τοῦ τένοντος αὐτοῦ. Ἐκ τῆς ἔσω ἐπιφανείας τοῦ περιμυΐου ἐλύτρου ἐκπορεύονται πετάλια εἰς τὰ ἔνδον τοῦ μυός, ἅτινα διαχωρίζουσι τὰς μυϊκὰς δεσμίδας καὶ ἑκάστην μυϊκὴν ἶνα δι' ἰδίου ἐλύτρου, τοῦ ἐνδομυΐου (ἔσω περιμυΐου). Τὸ περιμύϊον δ' ἔλυτρον προϊούσης τῆς διαπλάσεως καὶ ἀναπτυσσομένης τῆς ἐνεργείας ἑκάστου μυὸς ἑτεροιοῦται καὶ ἐξ αὐτοῦ πλάσσονται ἴδια ἰνώδη μόρια, τὰ *ἐπικουρικὰ μόρια* τοῦ μυϊκοῦ συστήματος, ἅτινα εἶναι αἱ *περιτονίαι*, τὰ *ἔλυτρα τῶν τενόντων* καὶ οἱ *ὀρογόνοι θύλακοι.*

Ἔλυτρα τενόντων. Ἰνώδη ἐκ πυκνοῦ συνδετικοῦ ἱστοῦ πέταλα, ἅτινα περιβάλλουσι τοὺς τένοντας ἐπὶ μείζονα ἢ ἐλάσσονα ἔκτασιν, ἀποτελοῦντα ἔλυτρα περὶ ἕκαστον αὐτῶν. Ἔνθα δὲ τένοντες μακροὶ πορεύονται ἐντὸς ὀστεΐνων αὐλάκων, ὡς λ. χ. ἐπὶ τῶν φαλάγγων, ἐκεῖ μεταξὺ τῶν χειλέων τῶν αὐλάκων ἐκτείνεται ἰνῶδες πέταλον, ὅπερ μεταβάλλει τὴν αὔλακα εἰς σωλῆνα. Τὰ πέταλα ταῦτα, καλούμενα *ἰνώδη τενόντια ἔλυτρα*, χρησιμεύουσιν ἵνα τηρῶσι τοὺς τένοντας ἐν τῇ τροχιᾷ αὐτῶν, παρεμποδίζοντα τὴν ἐκτροχίασιν αὐτῶν.

Ἔλυτρα χονδρικά. Ὑμένες, πολλάκις πολύστοιβοι, δι' ὧν τὰ χονδρικὰ κύτταρα χωρίζονται ἀπὸ τῆς περὶ αὐτὰ μεσοκυτταρίου οὐσίας.

Ἔλυτρον τοῦ Σβὰν (Schwann). Τὸ μέσον ἐκ τῶν τριῶν ἐλύτρων τοῦ νευρίτου (νευράξονος), τὸ κοινῶς λεγόμενον *νευρείλημα*, συνιστάμενον ἐκ λεπτοτάτου ὑμένος διαφανοῦς καὶ ἀνύφου, ἀλλ' ἐλαστικοῦ (βλ. *νευρών*).

Ἔλυτρον τοῦ Χένλε (Henle). Τὸ περινίδιον τῶν περιφερικῶν νεύρων, ἤτοι τὸ ἔλυτρον ἑκάστης νευρικῆς ἰνός, καλεῖται καὶ *ἔλυτρον τοῦ Henle*· εἶναι δὲ συνέχεια τοῦ περινευρίου καὶ συνίσταται ἐξ ἰνιδίων παραλλήλων καὶ ἐκ κυττάρων ἐνδοθηλιακῶν. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

—*[Ζῳολ.]* Καλεῖται *ἔλυτρον* ἡ ἀνωτέρα πτέρυξ ἐντόμων τινῶν, ἥτις συνήθως εἶναι ἀπεσκληρυμένη, σκυτώδης καὶ δυναμένη νὰ μετασχηματισθῇ εἰς σωληνοειδὲς ἐπικάλυμμα, ἐντὸς τοῦ ὁποίου δύναται νὰ ἀναδιπλωθῇ ἡ κατωτέρα πτέρυξ. Ἔλυτρα φέρουσι πλεῖστα ὀρθόπτερα καὶ κολεόπτερα ἔντομα. Ἐν καταστάσει ἠρεμίας ἔχουσιν ὁριζοντίαν διάταξιν ἐπὶ τοῦ σώματος, ὅπερ καὶ καλύπτουσιν ἐξ ὁλοκλήρου εἴς τινας περιπτώσεις. Τὸ κατώτερον ἄκρον τοῦ ἐλύτρου καλεῖται *κορυφὴ* καὶ τὸ ἀνώτερον *βάσις*. Τὰ ἔλυτρα συναρθροῦνται ἐπὶ τοῦ μεσοθώρακος καὶ εἶναι ἐφωδιασμένα δι' εἰδικῶν μυῶν, οἵτινες ἐπιτρέπουσιν εἰς αὐτὰ νὰ κινῶνται, νὰ ἐκπτύσσωνται καὶ νὰ συμπτύσσωνται κατὰ βούλησιν. Δ. Ν. Π.

—*[Ναυτ.]* Καλοῦνται *ἔλυτρα* (κοιν. *τὸ πουκάμισο*) καλύμματα ἐξ ὀθόνης, δι' ὧν προφυλάσσονται, ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ καπνοῦ τῶν καπνοδόχων, οἱ ἱστοί, αἱ κεραῖαι εἴτε γυμναὶ εἴτε τὰ ἐπ' αὐτῶν ἐπτυγμένα ἱστία, αἱ λέμβοι, τὰ πυροβόλα κτλ. Τὰ ἔλυτρα εἶναι ὅθεν ἐρραμμένα ἐπὶ μέτρῳ τῶν ἀντικειμένων ἅτινα θὰ καλύψωσι. Τῆς ἀφῆς τῶν πυρῶν εἰς τὰς ἑστίας τῶν λεβήτων προηγεῖται κέλευμα «ἀνάδεσις ἐλύτρων», δεδομένου ὅτι ἐν ὅρμῳ διατηροῦνται τὰ ἔλυτρα μόνον τῶν μερῶν ἅτινα ρυπαίνονται ἀπὸ τὸν καπνὸν τοῦ βοηθητικοῦ λέβητος. Σ. Ε. Λ.

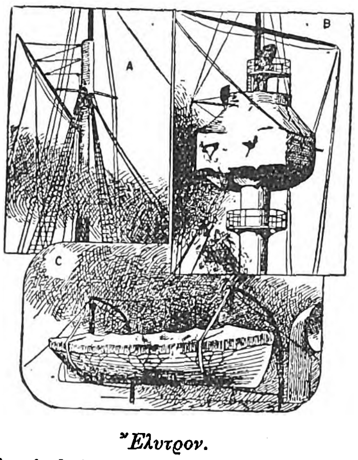

Ἔλυτρον.

[Α=στήλης ἐπιδρόμου, λαιμοῦ ἐπιστηλίου καὶ ἱστίου ἐπιδρόμου. Β=πολεμικοῦ ἱστοῦ καὶ θωρακίου. Γ=λέμβου ἀνακρεμαμένης ἐπὶ τῶν ἐπωτίδων της.]

ἐλυτροφόρος (ὁ) (Elytrophorus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *χρυσομελιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μετρίου μεγέθους, φαιοκυανοῦ χρώματος. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

ἐλυτρώδης (ὁ, ἡ),—*ες* (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ ἔλυτρον, μὲ περίβλημα, *ἐλυτροειδής*.

Ἔλφαι (αἱ) (Alfar, Elbe, Elver, Elvs, Elfen). *[Σκανδ. Μυθολ.]*. Δαιμονοειδῆ ὄντα, κατοικοῦντα ἰδίᾳ ἐπὶ λόφων καὶ ἐπισκεπτόμενα ἀόρατα τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ὁποίους εὐεργετοῦσιν ἢ βλάπτουσι. Διὰ τοῦτο ἄλλοτε μὲν ἀπεικονίζονται ὡς χαρίεντα καὶ ἀγαθὰ πνεύματα, ἄλλοτε δὲ ὡς κακόβουλα καὶ ὀλέθρια ὄντα. Πάντως ἡ μετ' αὐτῶν ἐπικοινωνία ἐθεωρεῖτο ἐπικίνδυνος. Κατὰ τὴν μυθικὴν παράδοσιν ἀπέσπων βιαίως τοὺς ἀνθρώπους ἐκ τοῦ περιβάλλοντος αὐτῶν, εἰς ὃ ἐπανήρχοντο ἡμιπαράφρονες ἢ ἡμιθανεῖς. Αἱ Ἔλφαι ἦσαν ἀντικείμενον ἰδιαιτέρας λατρείας, ἴχνη τῆς ὁποίας περιεσώθησαν εἴς τινα ἔθιμα τῶν σκανδιναυϊκῶν λαῶν. Βασιλεὺς αὐτῶν ἦτο ὁ Ἄλμπεριχ. Εἰς τὴν νεωτέραν λογοτεχνίαν εἰσήχθησαν ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, περιγράφονται δέ, ἰδίᾳ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ «Ὀνείρου μιᾶς θερινῆς νυκτὸς» τοῦ Σαίξπηρ, ὡς χαρίεντα καὶ ἀβλαβῆ πνεύματα. Α. Δ.

Ἐλ-Φάσερ (El-Fasher) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ ἀγγλοαιγυπτιακοῦ Σουδάν. Κάτ. 12.000. Ὑπῆρξε πρωτεύουσα τοῦ Νταρφούρ, ἐπανιδρύθη δὲ κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Ἀμπντερραμὰν Ρασχίντ. —Μ.

Ἐλφέγος (*μάρτυς*). Σάξων τὴν καταγωγὴν γεννηθεὶς τῷ 954 καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸν κλῆρον ἵδρυσε μονὴν ἐν Bath τῆς Ἀγγλίας, ἣν καὶ διηύθυνεν ἐπί τινα χρόνον, εἶτα δὲ προεχειρίσθη ἐπίσκοπος Winchester τῷ 984 καὶ τῷ 1006 ἀνῆλθεν εἰς τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον Cantorbery· συλληφθεὶς ἐν Greenwich τῷ 1012 ὑπέστη τὸν διὰ λιθοβολισμοῦ θάνατον. Ἡ μνήμη του ὡς μάρτυρος ἑορτάζεται τὴν 19 Ἀπριλίου κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν Μαρτυρολόγιον. Ε. Γ. Π.

Ἔλφινστον, *Ἰωάννης*. Ρῶσος ναύαρχος, ἀγγλικῆς καταγωγῆς (1720—1775). Καταταχθεὶς εἰς τὸ ἀγγλικὸν ναυτικὸν ἀνῆλθεν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ πλοιάρχου. Τῷ 1768 ἐκλήθη ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείρας τῆς Ρωσίας Αἰκατερίνης Β', ὅπως ὑπηρετήσῃ εἰς τὸ ρωσικὸν ναυτικόν. Μετέσχε τῆς ἐκστρατείας τοῦ κόμιτος Ἀλεξίου Ὀρλὼφ εἰς τὴν Ἑλλάδα (1770), ὑπῆρξεν δ' ὁ κατ' οὐσίαν ναύαρχος τοῦ ἐκπεμφθέντος ρωσικοῦ στόλου εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας. Τὸν στόλον τοῦτον διῴκει τὴν 5 Ἰουλίου 1770, ὅτε κατετροπώθη ὁ τουρκικὸς στόλος εἰς Χίον καὶ κατεδίωξε τὰ ἀπομείναντα πλοῖα αὐτοῦ εἰς Τσεμέ. Περικλείσας ταῦτα αὐτόθι, ἐξέπεμψε τέσσαρα πυρπολικά, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπέβαινον Ἕλληνες καὶ Δαλματοὶ καὶ τὰ ἐπυρπόλησεν (7 Ἰουλίου), εἶτα δὲ κατεδίωξε καὶ κατέστρεψε τὰ ἀλλαχοῦ λείψανα τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου. Μετὰ τὴν νίκην ταύτην ἐπρότεινεν εἰς τοὺς Ρώσους ναυάρχους Ὀρλὼφ καὶ Σπυρίδωφ νὰ εἰσβάλωσιν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ καταλάβωσι τὴν Κωνσταντινούπολιν, συμφώνως πρὸς τὴν ὑπόσχεσιν ἣν εἶχε δώσει εἰς τὴν αὐτοκράτειραν Αἰκατερίνην Β'. Ἀλλ' οἱ Ρῶσοι ναύαρχοι, εἴτε εὑρίσκοντες παράτολμον τὸ ἐγχείρημα, εἴτε καὶ μὴ θέλοντες νὰ ὑψωθῇ ἔτι μᾶλλον εἰς τὰ ὄμματα τῆς αὐτοκρατείρας ὁ Ἔλφιστον, ἠρνήθησαν ν' ἀκολουθήσωσιν αὐτόν, οὕτω δ' ἐπεχείρησε τὴν εἰσβολὴν μόνος του. Διαβὰς εὐκόλως τὸν Ἑλλήσποντον, ἔφθασε μέχρι τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ μὴ ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ λοιποῦ στόλου, ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην. Τὰ κατορθώματα ταῦτα ἐκίνησαν τὸν φθόνον τῶν Ρώσων ναυάρχων, οἵτινες διέβαλον αὐτὸν εἰς τὴν αὐτοκράτειραν. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν ἐτιμήθησαν πολυτρόπως, ὁ δὲ Ἔλφινστον οὐδεμίαν ἠθικὴν ἀμοιβὴν ἔλαβε. Τρωθεὶς οὗτος διότι ἄλλοι οἰκειοποιήθησαν τὴν δόξαν του, παρῃτήθη καὶ ἐπανελθὼν εἰς Ἀγγλίαν ἀπέθανε μετά τινα χρόνον.

Οἱ δύο υἱοὶ αὐτοῦ *Γουλιέλμος* καὶ *Ἰάκωβος*, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός των, ἐκλήθησαν εἰς Ρωσίαν ὑπὸ τῆς Αἰκατερίνης Β' ἥτις περιέβαλεν αὐτοὺς διὰ τιμῶν καὶ ἀξιωμάτων. Θ. Β.

— **Ἔλφινστον** (Elphinstone) ***Μάουντστούαρτ.*** Ἄγγλος πολιτικὸς (1779—1859). Κατ' ἀρχὰς διορισθεὶς διοικητὴς ἐν Νάγκπουρ τῶν Ἰνδιῶν, ἐστάλη βραδύτερον εἰς Καβύλην μὲ τὸν αὐτὸν βαθμόν. Ἀπὸ τοῦ 1819—1827 διετέλεσε διοικητὴς τῆς Βομβάης. Τῷ 1829 ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἔζησεν ὡς ἰδιώτης. Εἶναι ὁ συντάκτης τοῦ ὁμωνύμου κώδικος καὶ ὁ ἱδρυτὴς τοῦ κρατικοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος τῶν Ἰνδιῶν. Ἔγραψε περισπούδαστον ἔργον περὶ τοῦ βασιλείου τῆς Καβύλης καὶ ἱστορίαν τῶν Ἰνδιῶν. —Β.

Μαουντστούαρτ Ἔλφινστον.

Ἐλφρίδη (Elfriede) *['Αστρον.]*. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 618. Ἀνεκαλύφθη τὴν 17ην Ὀκτωβρίου 1906 ὑπὸ τοῦ K. Lohnert ἐν Heidelberg. Σ. Π.

Ἔλφσμποργ (Elfsborg καὶ Alvsborg) *[Γεωγρ.]*. Νομὸς εἰς τὰ ΝΔ. τῆς Σουηδίας, ἔχων ἐμβαδὸν 12.730 τ. χλμ. καὶ κατοίκους 309,324. Πρωτεύουσα τὸ *Βένερσμποργ*. —Μ.

Ἐλ-Χαδὶδ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Ἀλγερίας, ἀνατολικὸν κέρας τοῦ κόλπου Στορὰ (Stora). Μέλαινα γρανιτώδης μᾶζα (ὕψους 1585 ποδ.), ἄνευ τοῦ παραμικροτέρου ἴχνους βλαστήσεως, λεγομένη ὑπὸ τῶν Γάλλων *Κὰπ ντὲ Φέρ*, ἔχουσα ἕνα τῶν ἐντατικωτέρων φάρων τῆς Μεσογείου (τριάδος ἐκλάμψεων λεπτῶν) καὶ σηματοτηλέγραφον (Ras-El Hadid: πλάτ. 37°05' Β, μῆκ. 7°10' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 252: Cape Bougaronni to Fratelli rocks), ἔχοντα διεθνὲς ἀριθμόσημον ΑΚΧΤ. Εἶναι τὸ ἐν τῷ ρωμαϊκῷ νομῷ τῆς Ἀφρικῆς *Τρητὸν ἄκρον (Πτολεμ.* Δ, γ' 3). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἐλ-Χάζα (El-Hasa) *[Γεωγρ.]*. Παράκτιος χώρα τῆς Ἀραβίας. Κάτ. 100.000. Πρότερον ἀνήκουσα εἰς τὴν Τουρκίαν, προσηρτήθη τῷ 1913 εἰς τὸ σουλτανᾶτον τῆς Ἀραβίας Νέτσντ. Κυριώτεραι τῶν πόλεων αὐτῆς εἶναι ἡ *Ἐλ-Χοφοὺφ* καὶ ἡ *Μουμπαρρᾶς*. —Μ.

Ἐλχαΐκ, *Οὐζιέλ*. Ραββῖνος καὶ θρησκευτικὸς κῆρυξ ἐν Τύνιδι, ἔνθα ἀπεβίωσε τῷ 1812. Συνέθεσε: «Μισκενὼθ χα'ρωΐμ» (κατασκηνώσεις ποιμένων), συλλογὴν νομολογικῶν ἀπαντήσεων κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν συντεταγμένων, ἐν τῇ ὁποίᾳ περιέχονται σπουδαῖαι ἱστορικαὶ πληροφορίαι περὶ τοῦ ἐν Τύνιδι Ἑβραϊσμοῦ κατὰ τὸν ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνα. Ἐξεδόθη ἐν Λιβόρνῳ τῷ 1860. Γ. ΕΛ.

Ἐλχανάν. Ἀξιωματικὸς τοῦ Δαυΐδ, ὅστις κατά τινα μάχην ἐν Γὼβ πρὸς τοὺς Φιλισταίους ἐφάνευσε τὸν ἀδελφὸν τοῦ Γολιὰθ Γετθαῖον.

Digitized by Google

— **Ἐλχανὰν** *μπὲν* **Ἰσαὰκ** τοῦ ἐκ *Νταμπιέρ*. Ἰουδαῖος ἐξηγητὴς ἐκ τῆς σχολῆς τῶν Γάλλων *Τισαφιστῶν*, σφαγιασθεὶς κατὰ τοὺς διωγμοὺς τοῦ ἔτους 1184. Συνέθεσε σπουδαῖον κανόνα τοῦ συναγωγικοῦ τυπικοῦ παραμένοντα ἀνέκδοτον. Γ. ΕΛ.

Ἐλ-Χάτζ. Ἀραβικὸς τύπος τοῦ παρὰ Τούρκοις (καὶ παρ' ἡμῖν) *χατζῆ* (=προσκυνητής). Προτάσσεται τοῦ ὀνόματος τῶν προσώπων ὡς τὸ *χατζῆ*. Τὰ ἀπὸ *Ἐλ-χὰτζ* ὀνόματα ζητητέα εἴτε εἰς τὰ ἀπὸ *χατζῆ* ὀνόματα εἴτε εἰς τὸ κυρίως αὐτῶν ὄνομα.

Ἔλχιγκεν (Elchingen) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Γερμανίας ἐν Βαυαρίᾳ, παρὰ τὸν Δούναβιν. Ἐνταῦθα τῇ 14 Ὀκτωβρίου 1805 οἱ Αὐστριακοὶ ὑπὸ τὸν Λάουντον ἡττήθησαν ὑπὸ τῶν Γάλλων τοῦ Νέϋ, ὅστις καταλαβὼν τὴν γέφυραν ἐκέρδησε τὴν μάχην ἀνακηρυχθεὶς δοὺξ τοῦ Ἔλχιγκεν. Δ. Δ.

ἑλώδης (ὁ, ἡ), —*ες* (τό)· ὁ πλήρης ἑλῶν: «τόπος —, χώρα ἑλώδης» πρβλ. *τελματώδης*· || ὁ ἐν τῷ ἕλει ἢ ἐκ τοῦ ἕλους γεννώμενος, ἑλειογενής: «ἑλῶδες μίασμα», «ἑλώδης πυρετός», «ἑλώδη φυτά».

— **ἑλώδεις** ***πυρετοὶ*** *['Ιατρ.]*· βλ. λ. *ἑλονοσία*.

— **ἑλῶδες** ***ἀέριον*** *['Οργ. Χημ.]*· βλ. *ἀέριον* ἑλῶδες.

ἑλώδης (ὁ) (Elodes) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαλακοδέρμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κυφονιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔντομα μὲ σῶμα ᾠοειδές, ἐπίμηκες, κεραίας ἐπιμήκεις καὶ λεπτοτάτας καὶ φαιοπυρρὸν ἢ πυρροϊώδη χρωματισμόν. Γνωστὰ ἄνω τῶν 100 εἰδῶν διεσκορπισμένων εἰς πᾶσαν τὴν γῆν. Δ. Ν. Π.

ἑλώδης (ἡ) (Helodea) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδριλλιδῶν*, περιλαμβάνον πόας πολυετεῖς καὶ ὑδροχαρεῖς, ἰθαγενεῖς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τῆς Ἀμερικῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *ἑλώδης ἡ καναδική* (Helodea canadensis), ἥτις ἀπαντᾷ καὶ εἰς πλείστας χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ κυρίως εἰς ἑλώδεις ἐκτάσεις. Δ. Ν. Π.

Ἐλωΐμ· βλ. *Ἐλοχίμ*.

Ἐλὼν *[Βιβλ.]*. —1) Ζαβουλωνίτης, ἑνδέκατος κριτὴς τῶν Ἑβραίων, κυβερνήσας τὴν χώραν ἐπὶ 10 ἔτη. —2) Πόλις τῆς φυλῆς Δάν.

Ἑλώνης; ***(μονὴ)*** *[Γεωγρ.]*. Μονὴ ἐν Ἀρκαδίᾳ ὑπαγομένη εἰς τὴν κοινότητα Κοσμᾶ τῆς ἐπαρχίας Κυνουρίας. Μονάζοντες (1928) 21. —Μ.

Ἔλωρος (καὶ ***Ἕλωρος***) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. —1) Ποταμὸς ἐν Σικελίᾳ παρὰ τὴν πόλιν τὴν ὁμώνυμον, ἧς τὸ ὄνομα ἐδόθη καὶ εἰς τὴν ὁδὸν τὴν Ἐλωρινήν, κατὰ τὴν ὁποίαν συνέβη τὸ ἀτύχημα τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὴν εἰς Σικελίαν ἐκστρατείαν. Παρὰ τὸν ποταμὸν τοῦτον καὶ οἱ Συρακόσιοι ἡττήθησαν τῷ 793 π. Χ. ὑπὸ τοῦ τυράννου τῆς Γέλας Ἱπποκράτους. —2) Πόλις ἐν Μακεδονίᾳ. —3) Ἡ ἐν Σικελίᾳ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ πόλις. —4) Ποταμὸς ἐν Κάτω Ἰταλίᾳ. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἐλωχείμ· (βλ.) *Ἐλοχίμ*.

Ἐλωχιστὴς *[Παλ. Διαθ.]*. Οὕτως ὀνομάζεται ἐν τῇ νεωτέρᾳ κριτικῇ τῆς Πεντατεύχου ὁ ὑποτιθέμενος συγγραφεὺς μιᾶς τῶν πηγῶν τῆς Βίβλου ταύτης, ὅστις μεταχειρίζεται συνήθως ὡς θεῖον ὄνομα τὸ *Ἐλωχείμ*. Κριτικοί τινες δέχονται δύο *Ἐλωχιστὰς* (βλ. καὶ λ. *Πεντάτευχος*). —Μ.

ἔλωψ (ὁ) (Elops) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων ἀκανθοπτερυγίων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλοπιδῶν*, περιλαμβάνον ἰχθῦς ἀρκετοῦ μεγέθους μὲ σῶμα ἐπίμηκες, κεφαλὴν μᾶλλον λεπτήν, μὲ μέγα στοματικὸν ἄνοιγμα καὶ ἄνω σιαγόνα βραχυτέραν τῆς κάτω. Ἐκ τῶν τριῶν εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι *ὁ ἔλωψ ὁ σαῦρος* (Elops saurus), ὅστις ἔχει μῆκος 2 περίπου μέτρων καὶ χρῶμα κυανόφαιον μὲ ἰώδεις ἀποχρώσεις. Ἀπαντᾷ ἀπὸ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης μέχρι τῆς Αὐστραλίας. Δ. Ν. Π.

ἕλωψ (ὁ) (Helops) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλοπιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα μετρίου μεγέθους καὶ σκοτεινοῦ χρώματος μὲ κεραίας ἐπιμήκεις, πολυαρθρωτὰς καὶ πόδας βραχεῖς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ εἰς ἀγκιστροειδεῖς ἀποφύσεις ἀπολήγοντας. Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 200 εἴδη ἀπαντῶντα κυρίως εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον, ἀρκετὰ εἰς τὴν Ἀσίαν καί τινα εἰς τὴν Αὐστραλίαν. Δ. Ν. Π.

ἔμ'· (δημοτ.) ἀντὶ *ἔ μά*: «ἔμ' τί νὰ σοῦ κάμω», «ἔμ' κάτσε πιὰ φρόνιμα!».

— **ἔμ'**—***ἔμ'***, ἢ ***ἔμι-ἔμι, ἔμου-ἔμου, ὅμου-ὅμου***· (δημοτ.) ἀντίστοιχα πρὸς τὸ *οὐ μόνον-ἀλλὰ καί*, πρὸς σύνδεσιν δύο ἐννοιῶν ἐπιδοτικῶς: «ἔμου κλέφτης, ἔμου ψεύτης», «ἔμου τὸ ἕνα θέλεις, ἔμου τ' ἄλλο», «ὅμου κλέφτης, ὅμου ἀπανώτερος».

ἐμαγιὲ *[Τεχν.]*. Ἄκλιτος λέξις (κατὰ μεταφορὰν τοῦ γαλλικοῦ émaillé) χρησιμοποιουμένη πρὸς χαρακτηρισμὸν ὑαλίνων, πηλίνων καὶ μεταλλικῶν ἀντικειμένων καὶ σκευῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἐπιφάνεια φέρει ἀδιαφανὲς ἐφυάλωμα εἴτε πρὸς διακοσμητικοὺς σκοποὺς ἢ πρὸς προφύλαξιν αὐτῶν ἀπὸ χημικῶν προσβολῶν. Τοιαῦτα κατ' ἀναλογίαν καλοῦνται διὰ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος καὶ τὰ ἐφυαλωμένα μεταλλικὰ μαγειρικὰ σκεύη, ὡς καὶ αἱ ἐφυαλωμέναι πλάκες ἐπιγραφῶν κλπ.

Τὸ κύριον συστατικὸν τοῦ ἐπιχρίσματος τῶν πλείστων εἰδῶν ἐμαγιὲ ἀποτελεῖται ἀπὸ εὔτηκτον, πλουσίαν εἰς μόλυβδον ἢ βόρακα, ὕαλον, ἡ ὁποία καθίσταται ἀδιαφανὴς καὶ χρωματίζεται λευκὴ μὲν δι' ὀξειδίου τοῦ κασσιτέρου, κυανῆ δι' ὀξειδίου τοῦ κοβαλτίου, ἐρυθρὰ δι' ὀξειδίου τοῦ σιδήρου, πρασίνη δι' ὀξειδίου τοῦ χαλκοῦ κτλ. Διὰ τὴν ἐπικάλυψιν μετάλλου μὲ στρῶμα ἐμαγιὲ ἐπαλείφεται ἡ τραχεῖα ἐπιφάνεια ὁμοιομόρφως διὰ τῆς μελλούσης νὰ σχηματίσῃ τὸ ὑάλωμα μάζης, καὶ θερμαίνεται ἐντὸς καμίνου μέχρις ὡρισμένης θερμοκρασίας, οὕτως ὥστε νὰ τακῇ μέχρι παχυρρεύστου καταστάσεως καὶ νὰ ἔχῃ μετὰ τὴν ψῦξιν τὴν ὄψιν ὡς νὰ ἐτάκη τελείως. Ἐπικαλύπτεται κατόπιν ἡ ἐπιφάνεια διὰ δευτέρου, ἐνίοτε καὶ τρίτου στρώματος κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, λειαίνεται δι' ὑγροῦ ἀμμολίθου, μεθ' ὃ εἰσάγονται τὰ τεμάχια καὶ πάλιν ἐντὸς τῆς καμίνου. Ἡ ἤδη ἐφυαλωθεῖσα ἐπιφάνεια δύναται νὰ βαφῇ δι' ἀνοργάνων χρωστικῶν οὐσιῶν καὶ νὰ εἰσαχθῇ καὶ πάλιν εἰς τὴν κάμινον διὰ τὴν ἕψησιν καὶ ἀφομοίωσιν τῶν χρωμάτων.

Ἐξ ὅλων τῶν ἐμαγιὲ τὴν μεγαλυτέραν τεχνικὴν σπουδαιότητα ἔχουν τὰ τοῦ σιδήρου, ὡς ἐκ τῆς χρησιμοποιήσεώς των διὰ τὴν κατασκευὴν οἰκιακῶν καὶ μαγειρικῶν σκευῶν, ὡς καὶ εἴς τινας βιομηχανικὰς ἐφαρμογάς. Κατὰ κανόνα ὁ σίδηρος ἐπικαλύπτεται διά τινος βασικοῦ στρώματος, τοῦτο δὲ διὰ δευτέρου περιέχοντος ὀξείδιον τοῦ κασσιτέρου. Τὸ βασικὸν στρῶμα ἔχει σκοπὸν τὴν ἐξουδετέρωσιν τῶν διαφόρων συντελεστῶν διαστολῆς τοῦ σιδήρου καὶ τοῦ δευτέρου στρώματος, ὡς καὶ τὴν προφύλαξιν τοῦ ὀξειδίου τοῦ κασσιτέρου ἀπὸ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ σιδήρου. Διὰ τὴν ἐπικάλυψιν τῶν μαγειρικῶν σκευῶν ἀπαιτεῖται ἐμαγιὲ ἄνευ μολύβδου, προτιμᾶται δὲ τὸ τοιοῦτον μὲ βάσιν ὑαλώματος ἐκ βοριοπυριτικοῦ νατρίου καὶ ἀσβεστίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Grünwald*, Theorie und Praxis der Blech- und Gussemailindustrie (1908).—*Grünwald*, Chemische Technologie der Emailrohmaterialien (Β' ἔκδ. 1922).—*Randau*, Fabrikation des Emails (Δ' ἔκδ. 1909). ΑΝ. Δ.

Ἐμαδεδδὶν ***Ζεγγί***. Ἐμίρης τῆς Μοσούλης καὶ τοῦ Χαλεπίου καὶ ἱδρυτὴς τῆς δυναστείας τῶν Ἀταβεκιδῶν ἐν Συρίᾳ καὶ Μεσοποταμίᾳ, ἀναφερόμενος παρὰ τῶν ἱστορικῶν τῶν σταυροφοριῶν ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον «Αἱματηρός». Ἐγεννήθη τῷ 1084 καὶ ἐδολοφονήθη τῷ 1145. Ἦτο υἱὸς τοῦ ἐμίρη τοῦ Χαλεπίου Κασὶμ Ἐδδουλάχ. Ὀρφανὸς ἀπὸ ἡλικίας 10 ἐτῶν, εἰσῆλθεν εἰς τὸ στράτευμα καὶ διεκρίθη διὰ τὴν ἔχθραν του πρὸς τοὺς Χριστιανούς. Ἐπισύρας τὴν προσοχὴν τοῦ Μαχμούτ, σουλτάνου τῆς Περσίας, διωρίσθη παρ' αὐτοῦ διοικητὴς μιᾶς πόλεως (1122), ἀκολούθως ἔπαρχος τῆς Βασσόρας, διοικητὴς αὐτῆς, ἔπαρχος τῆς Βαγδάτης καὶ τέλος ἐμίρης τῆς Μοσούλης. Βοηθήσας τὸν Λατῖνον κόμιτα τῆς Ἐδέσσης κατὰ τοῦ Βοεμούνδου Β', βασιλέως τῆς Ἀντιοχείας, κατέλαβε τὸ Χαλέπιον τῷ 1128. Πολεμήσας πρὸς τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ βασιλεῖς τοῦ Χὶσν-Χαϊφὰ καὶ Ναρδίν, ἀδελφοὺς Νταοὺτ καὶ Τιμοὺρ-Τάς, ἐνίκησεν αὐτοὺς καὶ ἐβάδισε κατὰ τοῦ ὀχυροῦ Ἀταρὲμπ τῆς Συρίας (1130). Παρ' αὐτὸ νικήσας καὶ φονεύσας τὸν βασιλέα τῆς Ἀντιοχείας ἐβάδισε κατ' αὐτῆς, ἠμποδίσθη ὅμως ἡ ἅλωσις τῆς πόλεως ὑπὸ Βαλδουΐνου Β', Λατίνου βασιλέως τῆς Ἱερουσαλήμ. Εἶτα ἐν τῇ ἰδιότητί του ὡς ὑποτελοῦς τῶν Σελτζουκιδῶν, ἐβάδισε κατ' ἐντολὴν τοῦ σουλτάνου Σαντζὰ ἐναντίον τοῦ χαλίφου τῆς Βαγδάτης Μοσταρσέντ, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ ἀποσυρθῇ εἰς Μοσούλην κατόπιν τῆς αὐτομολήσεως μέρους τῶν στρατευμάτων του πρὸς τὸν χαλίφην, θεωρούμενον ἀρχηγὸν τοῦ Μωαμεθανισμοῦ. Ἐκεῖ ἐπολιορκήθη ὑπὸ τοῦ Μοσταρέντ, ἄνευ ἀποτελέσματος ὅμως, διότι κατώρθωσε νὰ διακόψῃ τὴν τροφοδοσίαν τῶν πολιορκητῶν. Μετὰ τὴν λύσιν τῆς πολιορκίας εἰσέβαλε καὶ ἐδήωσε τὴν χώραν τῶν Κούρδων καὶ ἐπεχείρησε τὴν κατάληψιν τῆς Δαμασκοῦ (1136). Ἀποτυχὼν καὶ θέλων νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Χριστιανοὺς διὰ τὴν βοήθειάν των πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Δαμασκοῦ, κατέστρεψε τὰ περίχωρα τῆς Λαοδικείας. Ἐπωφελούμενος τῆς διαστάσεως Φράγκων καὶ Βυζαντινῶν διαρκῶς παρηνόχλει ἀμφοτέρους, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν συμφιλίωσιν τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Κομνηνοῦ καὶ τῶν Λατίνων (1137), διέσπειρε διαρκῶς τὴν διχόνοιαν μεταξὺ αὐτῶν. Τῷ 1140 ὑπέταξε τὸν Μοΐν Ἐδδὶν Ἀνάρ, βασιλέα τῆς Δαμασκοῦ, τῷ 1142 ἐπολέμησε νικηφόρως εἰς Κουρδιστὰν καὶ τῷ 1144 κατέλαβεν ἐξ ἐφόδου τὸ προπύργιον τῶν Φράγκων, τὴν Ἔδεσσαν. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ὑπῆρξεν ἡ σπουδαιοτέρα πρᾶξις τοῦ Ἐμαδεδδὶν Ζεγγί, ἥτις καὶ προεκάλεσε τὴν ὀργάνωσιν τῆς Β' Σταυροφορίας. Ἐπιδιορθώσας τὰ ὀχυρώματα τῆς πόλεως καὶ καταλιπὼν φρουρὰν ἐν αὐτῇ, ἐξώρμησε πρὸς νέας κατακτήσεις, ὅτε καὶ ἐδολοφονήθη κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ φρουρίου τῆς Συρίας Δζαμπάρ. Ὁ Ἐμαδεδδὶν ἦτο περίφημος πολεμιστής. Εἰς βάρος τῶν Φράγκων, τῶν ὁμοφύλων του πριγκίπων καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Δαμασκοῦ, διεμόρφωσεν ἰσχυρότατον κράτος ἐν Μεσοποταμίᾳ καὶ Συρίᾳ, ἀνῴκισε τὴν Μοσούλην καὶ ἔκτισεν ἐν αὐτῇ πλεῖστα ἱδρύματα. Παρὰ ταῦτα ἦτο ὑποτελὴς τῶν Σελτζουκιδῶν, πρὸς οὓς ἔτρεφε σεβασμόν, ἔναντι δὲ αὐτῶν διετήρει τὸν ἁπλοῦν τίτλον «ἀταβὲκ» (= βεζύρης). Τὸ βασίλειον αὐτοῦ διεμοιράσθησαν οἱ υἱοί του Νουρεδδὶν καὶ Σεϊφεδδίν. — Π.

— **Ἐμαδεδδὶν-Ζεγγί.** Πρίγκιψ τοῦ Σιντζάρ, ἔγγονος τοῦ προηγουμένου καὶ γαμβρὸς τοῦ Νουρεδδίν. Παραδώσας τὸ πριγκιπᾶτόν του εἰς τὸν ἀδελφόν του Ἀζζεδδίν, ἐγένετο σουλτᾶνος τοῦ Χαλεπίου, ἀλλὰ καὶ τοῦτο τῷ 1182 παρεχώρησεν εἰς τὸν περίφημον Σαλαδδὶν καὶ ἐπέστρεψεν ἐκ νέου εἰς Σιντζάρ. Ἦτο φιλάργυρος καὶ ἠρέσκετο νὰ περιστοιχίζεται ἀπὸ λογίους. Ἀπέθανε τῷ 1197.

Ἐμαλσέμα. Βασίλισσα τῆς Ἰουδαίας, σύζυγος τοῦ Μανασῆ καὶ μήτηρ τοῦ διαδεχθέντος τοῦτον Ἀμώσου. Κατήγετο ἐκ τῆς πόλεως Ἰαβάτης. Γ. Λ. Α.

ἐμάνιον (τὸ) *[Χημ.]*. Ἀκτινεργὸν στοιχεῖον ἀνακαλυφθὲν τῷ 1902 ὑπὸ τοῦ Giesel, ἀτομικοῦ βάρους 220. Τὸ ἐμάνιον ἐκλήθη ἄλλως καὶ *ἀκτίνιον* (βλ. λ.). ΑΝ. Δ.

Ἐμανὸς (Emanus), ***μάρτυς***. Ἐκ Καππαδοκίας καταγόμενος, εὑρίσκετο ἐν Μιλάνῳ κατὰ τὸ α' ἥμισυ τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, ὅτε ὁ ἐπίσκοπος τοῦ ἐν Γαλλίᾳ Autun (Sâone-et-Loire) Νεκτάριος, μαθὼν τὸν ὑπὲρ τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ ζῆλόν του, ἐκάλεσεν αὐτὸν εἰς Γαλλίαν. Δεχθεὶς τὴν πρόσκλησιν ὁ Ἐμανὸς μετέβη εἰς Autun καὶ ἐκεῖθεν εἰς Chartres, ὅπου ἐπί τινα χρόνον κηρύξας τὸ Εὐαγγέλιον ἐπανῆλθεν ἔπειτα παρὰ τῷ Νεκταρίῳ. Ὁ Νεκτάριος, πεισθεὶς ἐν τῷ μεταξὺ εἰς συκοφαντικὰς εἰσηγήσεις κατὰ τοῦ Ἐμανοῦ, τὸν ἐφυλάκισεν, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἀποδειχθείσης τῆς συκοφαντίας ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ συγγνώμην καὶ τῷ προέτεινε νὰ καταταχθῇ εἰς τὸν κλῆρον τῆς ἐπισκοπῆς του. Τὴν πρότασιν ὅμως τοῦ ἐπισκόπου μὴ δεχθεὶς ὁ Ἐμανὸς ἐπανῆλθεν εἰς Chartres καὶ ἐκεῖ περὶ τὸ 560 ἐντὸς δάσους ἐφονεύθη ὑπὸ ληστῶν μετὰ δύο συνοδῶν του, Μαυρίλλου καὶ Ἀλμαίρου. Τὰ λείψανα αὐτοῦ μετεκομίσθησαν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Μαυρικίου τοῦ Chartres, ἡ δὲ μνήμη του ἑορτάζεται τὴν 16 Μαΐου κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν Μαρτυρολόγιον. Ε. Γ. Π.

Ἔμαντς (Emants), ***Μάρκελλος***. Ὀλλανδὸς ποιητὴς καὶ συγγραφεὺς (1840—1923). Συνέθεσε τὰ ἔπη «Lilith» (1879) καὶ «Τὸ Λυκόφως τῶν θεῶν» (1883 καὶ 1885). Ἔγραψε τὸ δρᾶμα «Adolf van Gelder» (1887) καὶ διηγήματα καὶ μυθιστορήματα. Ὁ Ἔμαντς θεωρεῖται εἷς ἐκ τῶν πρωτεργατῶν τῆς νεωτεριστικῆς ὀλλανδικῆς κινήσεως τοῦ 1880.

ἐμαυτοῦ, *ῆς,—οῦ*· αὐτοπαθὴς ἀντωνυμία α' προσώπου, χρησιμεύουσα ὡς ἀντικείμενον ἢ προσδιορισμὸς τοῦ ῥήματος πρὸς δήλωσιν ἀλληλοπαθείας: «ἐπιμελοῦμαι ἐμαυτοῦ», «ἀγαπῶ ἐμαυτόν», «ἐνεργῶ κατ' ἐμαυτοῦ»· || ἡ χρῆσις αὐτῆς σπανιωτάτη, ἀντικατεστάθη διὰ τῆς ἑαυτοῦ (βλ. λ.) ἐνάρθρως ἐκφερομένης: «ἀγαπῶ—, βλάπτω τὸν ἑαυτόν μου», «φροντίζω διὰ τὸν ἑαυτόν μου» κτλ.· || φρ. «κατ' ἐμαυτόν»: «λέγω—, εἶπον κατ' ἐμαυτὸν» κοιν. «μέσα μου»· || «λέγω ἀπ' ἐμαυτοῦ» κατὰ τὴν ἰδικήν μου σκέψιν, κοιν. «ἀπὸ λόγου μου» (λέγεται καὶ *σύνθετος* ἀντωνυμία, διότι σύγκειται ἐκ τῶν πλαγίων πτώσεων τοῦ *ἐγὼ* καὶ τῆς ὁριστικῆς ἀντωνυμίας *αὐτός*). Β.Φ.

ἐμβαδικός, *—ή,—όν*· ὁ τοῦ ἐμβαδοῦ, ὁ εἰς τὸ ἐμβαδὸν ἀναφερόμενος.

— **ἐμβαδικὴ** ***ταχύτης*** *[Μηχαν.]*. Καλεῖται οὕτω συντόμως ἡ μεταβολὴ ἣν ὑφίσταται εἰς τὴν μονάδα τοῦ χρόνου τὸ ἐμβαδὸν τὸ διαγραφόμενον ὑπὸ διανύσματος σταθερᾶς ἀρχῆς καὶ πέρατος συνεχῶς συμπίπτοντος πρὸς κινούμενον σημεῖον. Ἡ ἔννοια τῆς ἐμβαδικῆς ταχύτητος εἰσήχθη τὸ πρῶτον εἰς τὰς λεγομένας «κεντρικὰς κινήσεις». Ἐὰν ἐν τοιαύτῃ κινήσει λάβωμεν ὡς ἀρχὴν τοῦ μνημονευθέντος διανύσματος τὸ ἑλκτικὸν ἢ ἀπωστικὸν κέντρον, ἰσχύει ἡ σπουδαία πρότασις, καθ' ἥν: ἡ *ἐμβαδικὴ ταχύτης* ἐν πάσει κεντρικῇ κινήσει εἶναι *σταθερά*. Ἰσχύει ἐπίσης καὶ ἡ ἀντίστροφος πρότασις: «πᾶσα ἐπίπεδος κίνησις δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς κεντρική, ἂν εἶναι δυνατὸν ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τῆς κινήσεως νὰ εὑρεθῇ σημεῖον ἀφ' οὗ τὸ ἀγόμενον διάνυσμα μέχρι τοῦ κινουμένου σημείου διαγράφει εἰς ἴσους χρόνους ἴσα ἐμβαδά, δι' ὃ δηλαδὴ σημεῖον ἡ ἐμβαδικὴ ταχύτης τῆς κινήσεως εἶναι σταθερά. Τὸ σημεῖον αὐτὸ καλεῖται τότε *κέντρον* τῆς κινήσεως. Α. ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

ἐμβαδομέτρησις (ἡ) *[Τοπογρ.]*. Λέγεται οὕτως ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ ἐμβαδοῦ ἐπιφανείας ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐξαγομένων μετρήσεων, αἵτινες ἐγένοντο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἢ ἐπὶ τοῦ σχεδίου. Ὡς βασικὸν σχῆμα ἐμβαδομετρήσεως λαμβάνεται τὸ τρίγωνον,

Digitized by Google

Οἱονδήποτε καὶ ἂν εἶναι τὸ σχῆμα τῆς πρὸς μέτρησιν ἐπιφανείας, ἀναλύεται αὕτη εἰς τρίγωνα, ἑκάστου τῶν ὁποίων τὸ ἐμβαδὸν Ε εὑρίσκεται ἐκ τῆς ἁπλῆς σχέσεως 2Ε=β.υ, ἔνθα β ἡ μετρηθεῖσα βάσις καὶ υ τὸ μετρηθὲν ὕψος τοῦ ὑπ' ὄψει τριγώνου. Ζήτημα στοιχειώδους πείρας εἶναι τὸ νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ μέτρησις δοθείσης ἐπιφανείας τῇ βοηθείᾳ ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγωτέρων μετρήσεων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Ἐπιβάλλεται ὅμως αἱ μετρήσεις νὰ διαταχθοῦν κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ εἶναι ἑκάστοτε δυνατός, *ἀνεξαρτήτως* τοῦ πρώτου, καὶ δεύτερος ὑπολογισμὸς τοῦ ἐμβαδοῦ τῆς πρὸς ἐμβαδομέτρησιν ἐπιφανείας, καὶ τοῦτο πρὸς ἔλεγχον τῆς ἀκριβείας τῶν γινομένων μετρήσεων καὶ ὑπολογισμῶν τῆς πρώτης ἐμβαδομετρήσεως. Οὕτω π. χ. διὰ τὴν μέτρησιν τοῦ ἐμβαδοῦ ἐπιφανείας σχήματος τετραπλεύρου (κυρτοῦ) μετροῦνται αἱ δύο διαγώνιοι καὶ αἱ ἐπ' αὐτῶν ἀποστάσεις τῶν ἑκατέρωθεν ἑκάστης κορυφῶν τοῦ τετραπλεύρου. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα ἀρκοῦν διὰ νὰ γίνῃ ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ τετραπλεύρου μετὰ τοῦ μνημονευθέντος ἐλέγχου (βλ. καὶ λ. *ἐμβαδόμετρον*). Α. Ν.

ἐμβαδόμετρον (τὸ) (Planimeter), ἢ ***ἐπιπεδόμετρον*** *[Φυσ.]*. Ὄργανον χρησιμοποιούμενον διὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ ἐμβαδοῦ ἐπιπέδων σχημάτων. Διὰ τῶν *περιφερικῶν ἐμβαδομέτρων* ἡ μέτρησις γίνεται διὰ μετακινήσεως γραφίδος κατὰ μῆκος τῆς γραμμῆς τῆς περικλειούσης τὴν ἐπιφάνειαν, ὁπότε ἀναγινώσκεται ἐπὶ τυμπάνου συνδεομένου διὰ μοχλῶν πρὸς τὴν γραφίδα ἀπ' εὐθείας τὸ ἐμβαδὸν ἢ ἀνάλογος πρὸς τοῦτο ἀριθμός. Τὸ εἰς τὸ σχῆμα ἀπεικονιζόμενον *ἀντισταθμιστικὸν πολικὸν ἐμβαδόμετρον* τῶν Amsler καὶ Laffon συνίσταται ἐκ τοῦ πολικοῦ βραχίονος ΠΒ καὶ τοῦ φέροντος τὴν γραφίδα Γ ἄξονος ΑΞ, συνδεομένων δι' ἀρθρώστως Α. Ἡ πολικὴ βελόνη πιέζεται ἐπὶ τοῦ χάρτου διὰ τοῦ ὀρειχαλκίνου βαριδίου Β. Τὸ μῆκος τοῦ ἄξονος δύναται νὰ ρυθμισθῇ κατὰ βούλησιν διὰ μετακι-

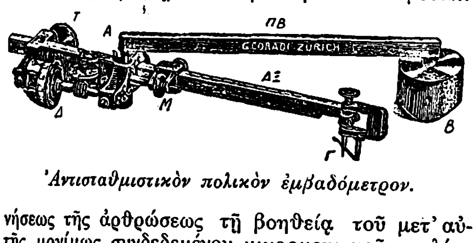

Ἀντισταθμιστικὸν πολικὸν ἐμβαδόμετρον.

νήσεως τῆς ἀρθρώσεως τῇ βοηθείᾳ τοῦ μετ' αὐτῆς μονίμως συνδεδεμένου μικρομετρικοῦ κοχλίου Μ. Τὸ μετρικὸν σύστημα στηρίζεται ἐπὶ τροχαλίας Τ, αἱ δὲ ἐνδείξεις ἀναγινώσκονται ἐπὶ τοῦ τυμπάνου Δ. Οὕτως ἡ γραφὶς Γ δύναται νὰ κινῆται κατὰ βούλησιν ἐπὶ καμπύλης παντὸς σχήματος, ἐφ' ὅσον ἐπιτρέπουσι τοῦτο αἱ διαστάσεις τοῦ ὀργάνου. Ἡ κατασκευὴ τοῦ ὀργάνου βασίζεται ἐπὶ τοῦ δεδομένου, ὅτι καθ' ὃν χρόνον ἡ γραφὶς Γ μετακινεῖται κατὰ μῆκος τῆς περιμέτρου τοῦ σχήματος, τὸ μετρητικὸν σῶμα παλινδρομεῖ ἐπὶ τόξων περιφερείας κύκλου, ἔχοντος κέντρον τὸ σημεῖον στηρίξεως τῆς πολικῆς ἀκτῖνος Β. Διὰ καταλλήλου μηχανισμοῦ μεταφέρεται ἡ κίνησις ἐπὶ τοῦ τυμπάνου. Ἡ διαφορὰ τῶν ἐνδείξεων αὐτοῦ πρὸ καὶ μετὰ τὴν μέτρησιν εἶναι ἀριθμὸς ἐκφράζων ἀπ' εὐθείας τὸ ἐμβαδὸν τῆς μετρηθείσης ἐπιφανείας ἢ ὑπό τινα συντελεστὴν ἀναλογίας.

Διὰ τὴν μέτρησιν ἐξαιρετικῶς μεγάλων ἐπιφανειῶν χρησιμοποιεῖται τὸ *σφαιρικὸν ἐμβαδόμετρον* τοῦ Coradi. Τὸ *ἐμβαδόμετρον μὲ δίσκον* καθιστᾷ τὴν κίνησιν τοῦ τυμπάνου ἀνεξάρτητον τῆς ἐφ' ἧς κινεῖται ἐπιφανείας, καθ' ὅσον τοῦτο κινεῖται ἐπὶ δίσκου ὑπάρχοντος ἐπὶ τοῦ ὀργάνου. Συνδυασμὸν τῶν δύο τούτων ἀποτελεῖ τὸ *σφαιρικὸν ἐμβαδόμετρον μὲ δίσκον* τοῦ Coradi.

Τὸ *ἐμβαδόμετρον μὲ χορδὰς* ἀποτελεῖται ἀπὸ πλαίσιον φέρον παραλλήλους χορδάς, αἱ ὁποῖαι ἐπιτιθέμεναι ἐπὶ τῆς μετρητέας ἐπιφανείας τὴν καταμερίζουν εἰς ζώνας, ὧν τὸ ἐμβαδὸν δύναται εὐκόλως νὰ ἐκτιμηθῇ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Coradi*, Τὰ ἐμβαδόμετρα (1895). ΑΝ. Δ.

ἐμβαδὸν (τό)· ὁ ἀριθμὸς ὅστις προκύπτει ὡς ἐξαγόμενον τῆς μετρήσεως μιᾶς ἐπιφανείας: «τὸ ἐμβαδὸν τῆς χώρας,—τοῦ οἰκοπέδου,—τῆς οἰκίας,—τοῦ δωματίου», «οἰκόπεδον ἐμβαδοῦ χιλίων πήχεων», «τὸ ἐμβαδὸν τοῦ κτήματος εἶναι πεντακοσίων στρεμμάτων».

—*[Γεωμ.]* Ὁρίζομεν τὸ ἐμβαδὸν τῶν ἐπιπέδων πολυγώνων ἀντιστοιχίζοντες εἰς ἕκαστον ἐπίπεδον πολύγωνον ἓν μέγεθος (καλούμενον ἐπιφάνεια ἢ ἐμβαδὸν τοῦ πολυγώνου) μὲ τὰς ἑξῆς δύο ἰδιότητας:

1. Δύο ἴσα πολύγωνα ἔχουσι τὸ αὐτὸ ἐμβαδόν, οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ θέσις αὐτῶν ἐν τῷ χώρῳ.

2. Τὸ πολύγωνον P_3, τὸ ὁποῖον σύγκειται ἐκ δύο πολυγώνων P_1, P_2, ἐχόντων κοινὰς πλευρὰς (ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει) μίαν ἢ περισσοτέρας, ἔχει ἐμβαδὸν ἴσον πρὸς τὸ ἄθροισμα τῶν ἐμβαδῶν τῶν P_1 καὶ P_2.

Ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ ἀνωτέρω ἀντιστοιχία (εἰς ἕκαστον πολύγωνον ἓν ὡρισμένον μέγεθος μὲ τὰς δύο ἀναφερομένας ἰδιότητας) εἶναι δυνατή. Τὰ ἐμβαδὰ δύνανται κατὰ ταῦτα νὰ ὁρισθοῦν κατ' ἀπείρους διαφόρους τρόπους. Διότι, ἐὰν εἰς ἕκαστον πολύγωνον ἀντιστοιχίσωμεν μέγεθος ἔχον τὰς ἰδιότητας 1 καὶ 2, πᾶν ἄλλον ἀνάλογον πρὸς αὐτὸν θὰ ἔχῃ ἐπίσης τὰς ἰδιότητας 1 καὶ 2. Διὰ τοῦτο πρὸς μέτρησιν τῶν ἐμβαδῶν τῶν πολυγώνων λαμβάνεται ὡς μονὰς τῶν ἐμβαδῶν, τὸ ἐμβαδὸν ἑνὸς ὡρισμένου πολυγώνου. Τότε τὸ μέτρον ἑνὸς οἱουδήποτε ἐμβαδοῦ θὰ εἶναι ὁ λόγος αὐτοῦ πρὸς τὴν μονάδα, ὡς συμβαίνει καὶ μὲ τὰ μήκη. Λαμβάνεται δὲ συνήθως ὡς μονὰς ἐμβαδῶν τὸ ἐμβαδὸν τοῦ τετραγώνου, τοῦ ἔχοντος πλευρὰν τὴν μονάδα τοῦ μήκους.

Δύο πολύγωνα ἔχοντα τὸ αὐτὸ ἐμβαδὸν καλοῦνται ἰσοδύναμα. Δύο ἴσα πολύγωνα εἶναι καὶ ἰσοδύναμα, ἐνῷ τὸ ἀντίστροφον δὲν ἀληθεύει, δηλαδὴ δύο ἰσοδύναμα πολύγωνα δυνατὸν νὰ μὴ εἶναι καὶ ἴσα· π. χ. ἓν πεντάγωνον ἰσοδύναμον πρὸς ἓν τρίγωνον οὐδέποτε εἶναι ἴσον πρὸς αὐτό.

Συμφώνως πρὸς τὸν ἀνωτέρω ὁρισμὸν ἀποδεικνύονται τὰ ἑξῆς θεωρήματα σχετικῶς μὲ τὴν εὕρεσιν ἐμβαδῶν:

Ὁ ἀριθμός, ὅστις μετρεῖ τὸ ἐμβαδὸν ὀρθογωνίου, εἶναι γινόμενον τῶν ἀριθμῶν, οἵτινες μετροῦσι τὴν βάσιν καὶ τὸ ὕψος του, ἢ συντομώτερον, τὸ ἐμβαδὸν ὀρθογωνίου εἶναι τὸ γινόμενον τῆς βάσεως ἐπὶ τὸ ὕψος αὐτοῦ.

Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ διὰ τὸ ἐμβαδὸν οἱουδήποτε παραλληλογράμμου. Ἐξ αὐτῶν ἕπεται ὅτι τὸ ἐμβαδὸν οἱουδήποτε τριγώνου εἶναι τὸ ἥμισυ τοῦ γινομένου τῆς βάσεώς του ἐπὶ τὸ ὕψος του.

Τὸ ἐμβαδὸν ἑνὸς οἱουδήποτε πολυγώνου εὑρίσκεται ὡς ἑξῆς: Διαιρεῖται τὸ πολύγωνον εἰς τρίγωνα, εὑρίσκονται τὰ ἐμβαδὰ τῶν τριγώνων, τὸ δὲ ἄθροισμα αὐτῶν δίδει τὸ ἐμβαδὸν τοῦ πολυγώνου.

Δύο ὅμοια πολύγωνα ἔχουσιν ἐμβαδά, τῶν ὁποίων ὁ λόγος ἰσοῦται πρὸς τὸ τετράγωνον τοῦ λόγου δύο ὁμολόγων αὐτῶν πλευρῶν.

Ἐμβαδὸν κύκλου καλεῖται τὸ ὅριον πρὸς τὸ ὁποῖον τείνει τὸ ἐμβαδὸν ἑνὸς ἐγγεγραμμένου πολυγώνου ἢ περιγεγραμμένου, τοῦ ὁποίου ὅλαι αἱ πλευραὶ τείνουν πρὸς τὸ μηδέν. Τὸ ὅτι τὸ ὅριον τοῦτο ὑπάρχει καὶ εἶναι ἀνεξάρτητον τοῦ νόμου, καθ' ὃν αἱ πλευραὶ τείνουσι πρὸς τὸ μηδέν, φαίνεται ἐκ τῶν ἑξῆς: Θεωροῦμεν κατ' ἀρχὰς κανονικὰ ἐγγεγραμμένα πολύγωνα, ὧν ὁ ἀριθμὸς τῶν πλευρῶν βαίνει διπλασιαζόμενος, καὶ τὰ ἀντίστοιχα τούτων περιγεγραμμένα. Αἱ ἐπιφάνειαι τῶν ἐγγεγραμμένων πολυγώνων βαίνουσιν αὐξανόμεναι, διότι ἕκαστον ἐξ αὐτῶν περιέχει τὸ προηγούμενον εἰς τὸ ἐσωτερικόν του· ἐξ ἄλλου ἑκάστη ἐξ αὐτῶν εἶναι μικροτέρα ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν ἑνὸς οἱουδήποτε περιγεγραμμένου πολυγώνου. Ἐπομένως τείνουν πρὸς ἓν ὅριον. Ὁμοίως εὑρίσκεται ὅτι τείνουν πρὸς ἓν ὅριον αἱ ἐπιφάνειαι τῶν περιγεγραμμένων πολυγώνων. Τὰ δύο ταῦτα ὅρια εἶναι ἴσα, διότι ὁ λόγος τῶν ἐπιφανειῶν ἑνὸς ἐγγεγραμμένου καὶ τοῦ ἀντιστοίχου του περιγεγραμμένου πολυγώνου, ἅτινα εἶναι ὅμοια, ἰσοῦται πρὸς τὸ τετράγωνον τοῦ λόγου δύο πλευρῶν των, ὅστις ἀποδεικνύεται ὅτι τείνει πρὸς τὴν μονάδα.

Οὕτω τὸ ἐμβαδὸν ἑνὸς κύκλου εὑρίσκεται, ὅτι εἶναι γινόμενον τῆς περιφερείας αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ἥμισυ τῆς ἀκτῖνος. Ἂν ἡ ἀκτὶς τοῦ κύκλου εἶναι Α, τὸ ἐμβαδὸν Ε ἰσοῦται:

$$E = 2\pi A \cdot \frac{A}{2} = \pi A^2$$

δηλαδὴ γινόμενον τοῦ π ἐπὶ τὸ τετράγωνον τῆς ἀκτῖνος.

Τὸ ἐμβαδὸν ἑνὸς κυκλικοῦ τομέως εἶναι ἴσον πρὸς τὸ γινόμενον τοῦ τόξου, ἐφ' οὗ βαίνει, ἐπὶ τὸ ἥμισυ τῆς ἀκτῖνος.

Τὸ πρόβλημα τοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ ἐμβαδοῦ ἐπιπέδων χωρίων περικλειομένων ὑπὸ καμπύλων γραμμῶν, εἶναι πολὺ δυσκολώτερον τοῦ προηγουμένου καὶ ἀπησχόλησεν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων τοὺς γεωμέτρας. Ὁ Ἀρχιμήδης κατεῖχε πλείονας τῆς μιᾶς μεθόδους διὰ τὸν προσδιορισμὸν τοιούτων ἐμβαδῶν. Ἓν ἐκ τῶν παραδειγμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα ἐφήρμοσε τὰς μεθόδους του, εἶναι καὶ τὸ τῆς εὑρέσεως τοῦ ἐμβαδοῦ τοῦ περικλειομένου ὑπὸ τόξου τῆς παραβολῆς καὶ τεμνούσης αὐτῆς διὰ τῶν περάτων τοῦ τόξου. Ὁ Ἀρχιμήδης διὰ τῆς μεθόδου τῆς ἀποσβέσεως (exhaustion), δίδει τὸ ἐμβαδὸν τοῦτο, διὰ τοῦ ἀθροίσματος σειρᾶς συγκλινούσης. Ἐκτὸς αὐτῆς ὅμως μεταχειρίζεται, διὰ τὸ ἴδιον πρόβλημα, ἑτέραν πολὺ ἐγγυτέραν πρὸς τὰς νεωτέρας μεθόδους, καθ' ἣν τὸ ἐμβαδὸν τοῦ παραβολικοῦ χωρίου χωρίζεται εἰς πλῆθος διαρκῶς αὐξανόμενον τμημάτων ἀπειροστοῦ ἐμβαδοῦ.

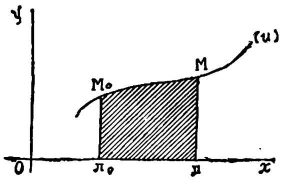

Μέχρι τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ Ὁλοκληρωτικοῦ Λογισμοῦ ἐγίνετο χρῆσις μεθόδων ἀναλόγων πρὸς τὴν τελευταίαν ταύτην τοῦ Ἀρχιμήδους διὰ τὸν προσδιορισμὸν ἐμβαδῶν, μηκῶν τόξων καὶ ὄγκων. Ἡ ἀνακάλυψις ὅμως τοῦ Ὁλοκληρωτικοῦ Λογισμοῦ ἤγαγε τὸν ὑπολογισμὸν ἑνὸς ἐπιπέδου ἐμβαδοῦ εἰς τὴν ἀναζήτησιν μιᾶς συναρτήσεως ἐχούσης ὡς παράγωγον δεδομένην συνάρτησιν. Ἂν $y=f(x)$ παριστᾷ τὴν καμπύλην (k), τὸ ἐμβαδὸν τὸ περικλειόμενον ὑπὸ τόξου αὐτῆς M_0M καὶ δύο τεταγμένων $M_0\Pi_0$ καὶ ΜΠ, ἐξ ὧν $M_0\Pi_0$ σταθερά, καὶ τοῦ ἄξονος τῶν x, δίδεται ὑπὸ τοῦ ὁλοκληρώματος:

$$E = \int_{x_0}^{x} f(x)\,dx$$

ὅπερ ὁλοκλήρωμα εἶναι μία ἀπὸ τὰς ἀπείρους συναρτήσεις τὰς ἐχούσας παράγωγον τὴν f(x). Ἐκ τῶν ἀπείρων τούτων δυνάμεθα, ὅταν δοθῇ ἡ $M_0\Pi_0$, νὰ ἔχωμεν ἀκριβῶς ἐκείνην, ἥτις δίδει τὸ ἐμβαδὸν τοῦ χωρίου $M_0\Pi_0$ Π Μ. Δι' ἑκάστην δὲ ὡρισμένην τεταγμένην Μ Π ἔχομεν ὡρισμένην τιμὴν τοῦ ὁλοκληρώματος, δηλαδὴ τοῦ ἐμβαδοῦ Ε.

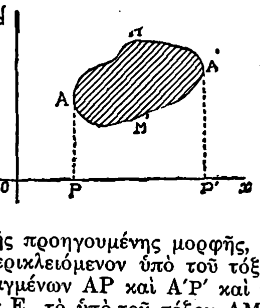

Τὸ ἐμβαδόν, Ε, τὸ περικλειόμενον ὑπὸ κλειστῆς καμπύλης, π.χ. τῆς ΑΜΑ'Μ'Α δίδεται ὡς διαφορὰ τῶν ἐμβαδῶν E_1 καὶ E_2, ἅτινα δίδονται ὑπὸ ὁλοκληρωμάτων τῆς προηγουμένης μορφῆς, ἐξ ὧν τὸ E_1 εἶναι τὸ περικλειόμενον ὑπὸ τοῦ τόξου ΑΜΑ' τῶν δύο τεταγμένων ΑΡ καὶ Α'Ρ' καὶ τοῦ ἄξονος τῶν x, τὸ δὲ E_2 τὸ ὑπὸ τοῦ τόξου ΑΜ'Α', τῶν δύο τεταγμένων ΑΡ καὶ Α'Ρ' καὶ τοῦ ἄξονος τῶν x περικλειόμενον, δηλαδὴ $E=E_1-E_2$.

Τὸ ἐμβαδὸν τμήματος καμπύλης ἐπιφανείας ἐν τῷ χώρῳ εὑρίσκεται ὅτι εἶναι τὸ ἑξῆς: ἐὰν $z=f(x,y)$ εἶναι ἡ ἐξίσωσις τῆς ἐπιφανείας καὶ (Τ) εἶναι ὁ τόπος τοῦ ἐπιπέδου xy, ἐφ' οὗ προβάλλεται τὸ τμῆμα τῆς ἐπιφανείας, τοῦ ὁποίου, θέλομεν νὰ εὕρωμεν τὸ ἐμβαδὸν Ε, τοῦτο δίδεται ὑπὸ τοῦ διπλοῦ ὁλοκληρώματος:

$$E = \iint_T \sqrt{1+p^2+q^2}\,dx\,dy$$

ἐκτεινομένου ἐπὶ τοῦ τόπου (Τ) (p καὶ q εἶναι ἀντιστοίχως αἱ μερικαὶ παράγωγοι τοῦ z ὡς πρὸς x καὶ y).

Ἡ ἔκτασις ἑνὸς συνόλου (Σ) δύο διαστάσεων μετρεῖται ἐπίσης καὶ καλεῖται *ἐμβαδὸν* ἢ *μέτρον τοῦ συνόλου*. Ἡ μέθοδος ὅμως, τῆς ὁποίας γίνεται χρῆσις διὰ τὴν εὕρεσιν αὐτοῦ καὶ ἡ ὁποία εἶναι ἀνάλογος τῆς μεθόδου, δι' ἧς εὑρίσκεται τὸ ἐμβαδὸν καμπύλης γραμμῆς, δίδει γενικῶς δύο ἐξαγόμενα, δηλαδὴ δύο ἐμβαδά. Ὑποθέσωμεν ὅτι χωρίζομεν τὸ ἐπίπεδον εἰς τετράγωνα πλευρᾶς δ δι' εὐθειῶν παραλλήλων πρὸς τοὺς ἄξονας. Τὰ τετράγωνα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐσωτερικὰ εἰς τὸ σύνολον Ε, ἀποτελοῦν ἕνα τόπον Τ ἐσωτερικὸν τοῦ Ε. Τὰ τετράγωνα τὰ ὁποῖα συναντοῦν τὰ σύνορα τοῦ συνόλου ὁμοῦ μετὰ τῶν ἐσωτερικῶν αὐτοῦ ἀποτελοῦν ἕνα τόπον Τ+Τ', ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται τὸ σύνολον Ε.

Ἐὰν ἡ πλευρὰ δ τῶν τετραγώνων τείνῃ πρὸ τὸ μηδέν, ἀποδεικνύεται ὅτι τὸ ἐμβαδὸν τοῦ τόπου Τ τείνει πρὸς ὅριον Α γενικῶς διάφορον τοῦ ὁρίου α, πρὸς τὸ ὁποῖον τείνει τὸ ἐμβαδὸν τοῦ τόπου Τ+Τ'. Τὸ πρῶτον ὅριον Α καλεῖται *ἐσωτερικὸν ἐμβαδὸν* τοῦ συνόλου Ε, τὸ δὲ δεύτερον ὅριον α καλεῖται *ἐξωτερικὸν ἐμβαδὸν* τοῦ συνόλου Ε. Ὅταν τὰ δύο ταῦτα ἐμβαδὰ συμπίπτουν, δηλαδὴ ὅταν Α=α, τὸ σύνολον Ε καλεῖται *μετρήσιμον* (mesurable) ἢ *τετραγωνίσιμον* (quarrable) καὶ ἔχει ἐμβαδὸν ἴσον πρὸς Α. Τοιαῦτα μετρητὰ σύνολα Ε εἶναι π. χ. εἷς τόπος, ὡς ὁ ἀνωτέρω ἀναφερόμενος, περικλειόμενος ὑπὸ συνεχοῦς καμπύλης, καὶ τοῦ ὁποίου τὸ ἐμβαδὸν ἢ μέτρον δίδεται ὑπὸ ὁλοκληρώματος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *J. Hadamard*, Géometrie élémentaire, t. I.—*Ed. Goursat*, Cours d' analyse, t. I.— *C. Jordan*, Cours d'analyse t. I. — *C. Carathéodory*, Reelle Funktionen.

Ε. ΜΥΛΛΕΡ-ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ἐμβάζω, *ἀόρ.* *ἔμβασα—ἐμβάσθην*, *παθ.* *μετχ.* *ἐμβασμένος* (ἐκ μεταφορᾶς τοῦ δημοτ. *μπάζω* εἰς τὴν καθαρεύουσαν)· ἐμβιβάζω, εἰσάγω: «ἐμβάζει ὑφάσματα,—πρώτας ὕλας», «ἡ Ἑλλὰς ἐμβάζει σῖτον ἐξ Ἀμερικῆς»· || ἰδίᾳ λέγεται ἐπὶ χρηματικῶν ἀποστολῶν, ἀποστέλλω χρήματα: «νὰ μοῦ ἐμβάσῃς τὰ χρήματα εἰς χρυσόν,—εἰς συναλλαγματικάς,—εἰς ὑγιὲς χαρτονόμισμα», «θὰ σοῦ ἐμβάσω ὅλον τὸ ποσὸν εἰς ἓν ἔτος (βλ. *μπάζω*).

ἔμβαθρον (τό)· βάθρον, ὑπόθεμα, ὑπέρεισμα.

—*[Ναυτ.]* Τεμάχιον σκληροῦ ξύλου, τοποθετούμενον ἀφαιρετῶς ἐπὶ τοῦ καταστρώματος πλοίου ἢ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ καὶ χρησιμεῦον ὡς βάσις ἀμείβοντος, ἀκρονυχίου ἀγκύρας, ἢ ἄλλου ἀντικειμένου.

Ἐκαλοῦντο ἐπίσης *ἔμβαθρα* σιδηρᾶ κατασκευάσματα σχήματος πεδίλου, τὰ ὁποῖα ἐτίθεντο ὑπὸ τοὺς τροχοὺς τῶν ἁρμάτων τῶν ἐπινηΐων ἐμπροσθογεμῶν πυροβόλων· συγκρατούμενα πρὸς τὸ ἅρμα δι' ἁλύσεως καὶ πρὸς τὰ ὄπισθεν, ὑφίσταντο ταῦτα καὶ οὐχὶ οἱ ἐπ' αὐτῶν ἀκινητοῦντες πλέον τροχοὶ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ἅμα τῇ πυροβολήσει

Digitized by Google

ἀνακρουστικῆς ἐνεργείας τοῦ πυροβόλου, τὸ ὁποῖον καὶ ἀνετρόχαζεν ὀλιγώτερον. Σ. Ε. Λ.

ἐμβάθυνσις,—*εως* (ἡ)· ἐνέργεια τοῦ ἐμβαθύνειν, ἡ εἴσδυσις εἰς βάθος.

ἐμβαθύνω, ἀόρ. *ἐνεβάθυνα*· καθιστῶ τι βαθύ, κοῖλον· || μεταφ.: «ἐμβαθύνω εἰς τοὺς λόγους,—εἰς τὴν ἔννοιαν, κλπ.», ἀναζητῶ τὴν βαθυτέραν σημασίαν, τὸν ἀπώτερον σκοπόν, κατανοῶ τελείως.

ἐμβαίνω, ἀόρ. *ἐνέβην*· βαίνω ἐντός, πηγαίνω μέσα, εἰσέρχομαι: «ἐμβαίνω εἰς τὴν οἰκίαν,—εἰς τὸ πλοῖον,—εἰς τὸ σπήλαιον κτλ.»· ἡ χρῆσις τοῦ ρήματος συνήθως κακόζηλος ἀντὶ τοῦ δημοτ. *μπαίνω* (βλ. λ.).

ἐμβαλλάγιον (τὸ) (ἀπόδοσις τῆς γαλλ. λέξεως emballage)· συσκευασία ἐμπορευμάτων ἐντὸς προστατευτικοῦ περιβλήματος ἐκ ξύλου, μετάλλου, χαρτονίου, ἢ καὶ ἁπλοῦ πανίου ἢ ναστοχάρτου· ἄλλως *ἐγκιβωτισμός, ἀμπαλλάρισμα*· || αὐτὸ τοῦτο τὸ προστατευτικὸν περίβλημα, κιβώτιον, δοχεῖον ἢ κυτίον· *ἄλλως ἀμπαλλάζ*· || ἡ ἐκ τῶν ἐξόδων συσκευασίας καὶ περιβλήματος ἐπιβάρυνσις τῆς τιμῆς τοῦ ἐμπορεύματος: «ἐπλήρωσα ἀκριβὸν ἐμβαλλάγιον».

ἐμβάλλω, ἀόρ. *ἐνέβαλον — ἐνεβλήθην*, παθ. μετχ. *ἐμβεβλημένος*· βάλλω ἐντός, ρίπτω μέσα, εἰσάγω: «ἐμβάλλω ἄνθρακας εἰς τὴν πυράν», «ἐνεβλήθη εἰς τὸ δεσμωτήριον»· || «ἐμβάλλω τινὰ εἰς ὑποψίαν, —εἰς ἀμηχανίαν, —εἰς φόβον» κάμνω τινὰ νὰ ὑποπτεύσῃ, — νὰ δυσκολευθῇ, —νὰ φοβηθῇ κτλ.· || εἰσάγω, διαπερῶ, πηγνύω: «ἐμβάλλω εἰς τὸν τοῖχον σκόλοπα, —πάσσαλον»· || «ἐμβάλλω σῆμα» προσηλῶ, προσάπτω· || ἀμετάβ. πίπτω ἐντός, ὁρμῶ, ρίπτομαι: «ἐμβάλλω εἰς τοὺς ἐχθρούς». Β. Φ.

— *[Ναυτ.]* Ὅρος (Ναυτ. ὀνοματολ. ἄρθρ. 1277) σημαίνων τὸ ἐμπίπτειν καὶ συγκρούεσθαι πρὸς ἕτερον πλοῖον, εἴτε ἕνεκα ναυτικοῦ ἀτυχήματος (κοιν. *πέφτω ἀπάνω* ἢ *τρακάρω*, γαλ. donner contre, aborder, ἀγγλ. to run full off, to full a board), εἴτε πρὸς πολεμικὴν ἐνέργειαν (βλ. λ. *ἐμβολή*). Σ. Ε. Λ.

— **ἔμβαλλε *κυλλῇ*·** φράσις σημαίνουσα «βάλε μέσα εἰς τὸ κοῖλον τῆς χειρός» ἢ κατ' ἄλλους «βάλε μέσα εἰς τὸ κουλὸ χέρι»· διότι ἡ λέξις *κυλλὸς* ἀποδίδεται διὰ τοῦ *κοῖλος* ἢ *κεκυρτωμένος*. Ἀρχαία παιδιά, ἧς τὴν περιγραφὴν δὲν ἔχομεν λεπτομερῆ, ἐχρησιμοποίει τὴν φράσιν ταύτην, καθ' ἣν ὁ ἐπιφωνῶν πιθανώτατα προέτεινε κεκοιλασμένην τὴν παλάμην καὶ ἀπῄτει τὴν τοποθέτησιν ἐν αὐτῇ μικρῶν τινων ἀντικειμένων, λιθαρίων ἀστραγάλων κλπ. Ἡ φράσις ἐγένετο παροιμιώδης (*Ἀριστοφ*. Ἱππ. 1083, πρβλ. *Σχολ.* ἐν τόπῳ), λεγομένη ἐπὶ τῶν ἀπεκδεχομένων ὑλικὰς ὠφελείας καὶ τῶν ἀκορέστων ἐν πάσῃ περιπτώσει. Σ. Γ. Σ.

ἐμβάλωμα (τό), *ἐμβαλωματής, ἐμβαλώνω*· καθαρεύοντες τύποι τῶν δημοτ. *μπάλωμα, μπαλωματῆς, μπαλώνω* (βλ. λ.).

ἔμβαμμα (τό)· τὸ εἰς ὃ ἐμβάπτομεν τὸν ἄρτον ἐσθίοντες, κοιν. *σάλτσα*.

ἐμβαμματοδοχεῖον (τό)· τὸ δοχεῖον τοῦ ἐμβάμματος, ἡ *σαλτσιέρα*.

ἐμβαπτίζω, ἀόρ. *ἐνεβάπτισα — ἐνεβαπτίσθην*, παθ. μετχ. *ἐμβεβαπτισμένος*· βαπτίζω, καταδύω, βουτῶ μέσα, ἐμβάπτω: «ἐμβαπτίζω τὸν ἄρτον εἰς τὸν οἶνον, —εἰς τὸν ζωμόν».

ἐμβάπτισις, —*εως* (ἡ)· βάπτισις, βύθισμά τινος ἐντὸς ὑγροῦ.

ἐμβάπτω· βουτῶ μέσα, βυθίζω τι εἰς ὑγρόν: «ἐμβάπτω τὴν γραφίδα εἰς τὴν μελάνην».

Ἔμβαρος ἢ ***Βάρος***. Ἀρχαῖος κάτοικος τοῦ Πειραιῶς, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα διεσώθη εἰς τὰς παροιμιώδεις φράσεις «Ἔμβαρός εἰμι» καὶ «Ἔμβαρος εἶ» ἐπὶ τῆς σημασίας ἄλλοτε τοῦ πανούργου καὶ ἄλλοτε τοῦ ἀνοήτου. Ἐν τῷ ἐν Πειραιεῖ ἱερῷ τῆς Μουνιχίας Ἀρτέμιδος ἐφονεύθη ποτὲ ἡ ἱερὰ ἄρκτος, εἰς ἀπόκρουσιν δὲ τοῦ πρὸς τιμωρίαν ἐπελθόντος λοιμοῦ ἔπρεπε νὰ θυσιασθῇ παρθένος τις. Ὁ Ἔμβαρος οὗτος ὑπισχνεῖται τότε νὰ προσφέρῃ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ, ἐὰν παρέμενεν εἰς τὴν οἰκογένειάν του τὸ ἀξίωμα τῆς ἱερατείας. Ἀποκρύπτει ὅμως τὴν θυγατέρα καὶ προσφέρει ἀντ' αὐτῆς αἶγα ἐνδεδυμένην ὡς κόρην. Ἤ, κατ' ἄλλην ἐκδοχήν, προσφέρει πράγματι τὴν θυγατέρα, ἐνῷ δι' αὐτὴν καὶ τὰ μέλλοντα τέκνα της ἐπόθει τὴν ἱερατείαν. ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἐμβάς, —*άδος* (ἡ)· εἶδος ἐλαφρῶν ὑποδημάτων εἴτε ἐκ δέρματος εἴτε ἐκ πιλήματος, ὥστε ἡ βάδισις νὰ εἶναι ἁπαλὴ πρὸς χρῆσιν ἐντὸς τοῦ οἴκου, κοιν. *παντόφλα*· || ὑπόδημα ἐκ πιλήματος φορούμενον ὑπὸ τῶν ἐργαζομένων εἰς πυριτιδοποιεῖα πρὸς ἀποφυγὴν ἐκρήξεως εὐφλέκτων ὑλῶν ἐξ ἰσχυρᾶς τριβῆς.

— *[Ἀρχ.]* Παρ' ἀρχαίοις Ἀθηναίοις, ἐλέγοντο *ἐμβάδες* τὰ κοινότερα ἀνδρικὰ ὑποδήματα, τὰ καὶ *εὐτελῆ ὑποδήματα* καλούμενα (*Πολυδ.* 7,85). Ἡ ἐμβὰς φαίνεται ὅτι ἦτο εὕρημα τῶν Θρᾳκῶν, ὁπόθεν καὶ μετεδόθη εἰς τοὺς λοιποὺς λαούς, ὡμοίαζε δὲ πρὸς τοὺς *κοθόρνους* (βλ. λ.). Ἐμβάδας ἔφερον καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Βοιωτίας καὶ ἄλλοι Ἕλληνες (*Ἡροδ.* 1, 195). ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἐμβασικοίτη (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Δοχεῖον πρὸς ἄντλησιν οἴνου ἐκ δεξαμενῶν ἢ πίθων καὶ μετάγγισιν αὐτοῦ εἰς μικρότερα ἀγγεῖα ἢ ποτήρια. Ὁ Ussing παράγει τὴν λέξιν ἐκ τοῦ ἐμβαίνω καὶ κοίτη (κάνιστρον, ἀγγεῖον φυλάξεως φαγητῶν), ταυτίζεται δὲ ἡ ἐμβασικοίτη πρὸς τὸν *ἀρύστιχον, ἀρυστῆρα, ἄρυστιν, ἔφηβον, οἰνήρυσιν* καὶ ἄλλα παρόμοια ἀγγεῖα. —Π.

Ἐμβάσιος. Ἐπίκλησις τοῦ Ἀπόλλωνος, λατρευομένου συνήθως ὡς *Ἐμβασίου* καὶ *Ἐκβασίου* ὑπὸ τῶν θαλασσοπορούντων. Εἰς αὐτὸν προσέφερον θυσίας πρὸ τοῦ ἀπόπλου των πάντες οἱ ναυτικοί. Λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνος Ἐμβασίου μαρτυρεῖται ἐν Παγασσαῖς, ὅπου ὑπῆρχε καὶ βωμὸς ἱδρυθείς, κατὰ Ἀπολλώνιον Ρόδιον, ὑπὸ τῶν Ἀργοναυτῶν. Ἐν Ἐφέσῳ εὑρέθησαν νομίσματα τοῦ Ἀντωνίου τοῦ Εὐσεβοῦς φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν «Ἀπόλλων Ἐμβάσιος Ἐφεσίων». Π. Ν. Π.

ἔμβασις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐμβαίνειν, εἴσοδος· ὁ τόπος, τὸ μέρος διὰ τοῦ ὁποίου ἐμβαίνει τις, ἡ εἴσοδος, κοιν. *μπασιὰ* (βλ. λ.).

—*[Τεχν.]* βλ. *ἐντορμία*.

ἔμβασμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐμβάζω*· εἰσαγωγή, εἰσκομιδὴ ἐμπορικῶν εἰδῶν: «ἔμβασμα σίτου, —ὑφασμάτων κττ.»· || ἰδίᾳ ἀποστολὴ χρημάτων ἢ ἄλλων κινητῶν ἀξιῶν: «ἔκαμα ἕνα ἔμβασμα χιλίων λιρῶν», «ἐξοφλῶ μὲ ἐμβάσματα κατὰ τρίμηνον».

ἐμβαστικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἔμβασμα, εἰς τὴν ἀποστολὴν κινητῶν ἀξιῶν: «ἐμβαστικὴ ἐπιστολή, —ἐντολή».

Ἔμβατα (τὰ) ἢ ***Ἔμβατον*** (τὸ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος, πιθανὸν δὲ καὶ πόλισμα, ἐπὶ τῆς νοτιοδυτικῆς παραλίας τῆς Χαλκίτιδος, παρὰ τὰς ἀρχαίας Ἐρυθρὰς (νῦν *Ἀλάτσατα*). Ἐκεῖ ἑπτὰ ἡμέρας μετὰ τὴν κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον κατάληψιν τῆς Μυτιλήνης ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, κατέπλευσεν ὁ στόλος τῶν Λακεδαιμονίων, ἵνα βεβαιωθῇ περὶ τοῦ πράγματος· ἐξ αὐτῶν ὁ Ἠλεῖος Τευτίαπλος συνεβούλευσε τὴν ἄμεσον ἔφοδον κατὰ τῆς Μιτυλήνης, ἀλλ', ἐπιμένοντος τοῦ Ἀλκίτα, ὁ στόλος ἀνεχώρησεν ἐξ Ἐμβάτων καὶ ἐπέπεσε κατὰ τῆς Μυοννήσου τῶν Τηΐων (*Θουκ.* Γ' 39,2). Ὁ δὲ Ἰφικράτης, Ἀθηναῖος στρατηγός, ἐδικάσθη ἐπὶ προδοσίᾳ, κατηγορούντων τοῦ Ἀριστοφῶντος καὶ Χάρητος, διότι ἐνῷ ἠδύνατο νὰ πολεμήσῃ πρὸς τὸν ἐχθρὸν παρὰ τὰ Ἔμβατα, ἀπέφυγε τὴν ναυμαχίαν (*Πολυαιν.* Γ' 9,29). Π.Ν.Π.

ἐμβατεία καὶ ***ἐμβάτευσις*** *[Ἀττ. Δίκ.]*. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου ἐδηλοῦτο ἡ πρᾶξις, δι' ἧς εἰσέβαινεν, ἐγκαθίστατό τις τυπικῶς εἰς κινητὴν ἢ ἀκίνητον περιουσίαν τοῦ ἡττηθέντος ἀντιδίκου, ὅταν οὗτος καθίστατο *ὑπερήμερος*. Ἡ ἐμβατεία, ἀπόρροια τοῦ τρόπου τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἀποφάσεων ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ ἐνδιαφερομένου, προϋπέθετε προτέραν ἀναγνώρισιν τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐμβατεύοντος ὑπὸ τῶν δικαστηρίων. Ἐπὶ ὡρισμένων ὅμως δικαίων («ἀνεπίδικα»), ἅτινα ἰδιαιτέρως ὁ νόμος ἐπροστάτευεν, ἡ ἐμβατεία ἠσκεῖτο ἄνευ προτέρας προσφυγῆς εἰς τὰ δικαστήρια. Τοιαῦτα ἦσαν τὸ τοῦ ἀναγκαίου κληρονόμου, τοῦ ἐνεχυρούχου ἢ ἐνυποθήκου δανειστοῦ καὶ τοῦ κατόχου «*δημιοπράτων*» (βλ. λ.). Ὁ ἐμβατεύων, ὅταν ἠμποδίζετο εἰς τὸ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ πράγματος, ἢ ἐγκαθιστάμενος ἐξεβάλλετο τούτου, ἢ διεταράσσετο εἰς τὴν κατοχὴν αὐτοῦ, εἶχεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν «*δίκην ἐξούλης*» (βλ. λ.). Α. Ν. Φ.

ἐμβάτευσις *[Ἀττ. Δίκ.]*· βλ. *ἐμβατεία*.

ἐμβατευτικός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἐμβατεύειν, εἰς τὸ κατέχειν καὶ καρποῦσθαι κτῆμα.

—**ἐμβατευτικὸν *δίκαιον*** *[Ἀττ. Δίκ.]*. Τὸ σύνολον τῶν θεσμῶν, οἵτινες ἐρρύθμιζον τὰ τῆς *ἐμβατείας* (βλ. λ.). Α. Ν. Φ.

ἐμβατεύω, ἀόρ. *ἐνεβάτευσα*· λαμβάνω ὑπὸ τὴν κατοχήν μου καὶ καρποῦμαι, κοιν. «κάμνω κατοχήν»: «ἐνεβάτευσεν εἰς τὴν κληρονομίαν»· || «ἐμβατεύει εἰς ἀλλότριον ἔδαφος» καταπατεῖ ἀλλότριον ἔδαφος· || ἐπιβαίνω πρὸς ὀχείαν, ἄλλως *βατεύω*.

ἐμβατήριον (τό)· οὐδ. τοῦ ἐπιθέτου *ἐμβατήριος* κατὰ παράλειψιν τοῦ *μέλος*· μέλος μουσικόν, πρὸς τὸν ρυθμὸν τοῦ ὁποίου κανονίζουν τὸ βάδισμα οἱ χωροῦντες στρατιῶται.

— *[Ἀρχ. Μουσ.]* Παρ' ἀρχαίοις ἐκαλεῖτο *ἐμβατήριον* (ἐνν. *μέλος* ἢ *ᾆσμα*) τὸ ᾆσμα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἔψαλλον οἱ στρατιῶται, ὁσάκις συντεταγμένοι ὄντες ἐνέβαινον, ἤτοι ἐβάδιζον ἐν τῇ μάχῃ κατὰ τῶν πολεμίων. Ἦσαν δ' ἐν χρήσει τὰ ἐμβατήρια ᾄσματα μάλιστα παρὰ τοῖς Δωριεῦσι καὶ ἀρχικῶς ἀνεφέροντο εἰς τὸ θεῖον, διότι ἐχρησίμευον μὲν εἰς τὸ νὰ ρυθμίζωσι τὰ βήματα τοῦ στρατοῦ καὶ νὰ τηρῶσιν αὐτὸν ἐν τάξει βαδίζοντα, ἀλλ' ἦσαν ἅμα καὶ ὕμνος εἰς τὸν Ἄρην, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ στρατηγὸς προσέφερε θυσίαν εὐθὺς πρὸ τῆς ᾠδῆς. Τὰ δὲ μέτρα τῶν ἐμβατηρίων τούτων ᾀσμάτων ἦσαν ἡ ἀναπαιστικὴ τριποδία (προσοδιακός), ἡ ἀναπαιστικὴ καταληκτικὴ τετραποδία ἢ δίμετρον καταληκτικὸν (παροιμιακὸς) καὶ τὸ ἀναπαιστικὸν καταληκτικὸν τετράμετρον. Μετεχειρίζοντο δὲ τὸν ἀνάπαιστον εἰς τὰ ᾄσματα ταῦτα, διότι ὡς ἐν τῇ πορείᾳ τῆς πρώτης τοῦ ποδὸς βάσεως (θέσεως) προηγεῖται ἄρσις αὐτοῦ, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ μετρικοῦ ποδὸς τῆς συνακολουθούσης καὶ τὸν αὐτὸν ἐχούσης ρυθμὸν ᾠδῆς ἀναγκαῖον ἦτο τῆς πρώτης θέσεως νὰ προηγῆται ἄρσις, ὡς συμβαίνει ἐν τῷ ἀναπαίστῳ (◡◡—´). Ἀπόσπασμα τοιούτου ἐμβατηρίου ᾄσματος ἐν ἀναπαιστικῇ καταληκτικῇ τετραποδίᾳ τοῦ ποιητοῦ Τυρταίου διέσωσεν ὁ Δίων Χρυσόστομος (α, 34) τοῦτο:

Ἄγετ', ὦ Σπάρτας εὐάνδρω
κοῦροι πατέρων πολιατᾶν,
λαιᾷ μὲν ἴτυν προβάλεσθε,
δόρυ δ' εὐτόλμως ἄνσχεσθε
μὴ φειδόμενοι τᾶς ζωᾶς·
οὐ γὰρ πάτριον τᾷ Σπάρτᾳ. Ε. Γ. Π.

—*[Νεωτ. Μουσ.]* Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους τὸ ἐμβατήριον εἶναι μουσικὸν τεμάχιον σκοπὸν ἔχον νὰ ρυθμίζῃ τὸ βῆμα ὁμάδων ἐν πορείᾳ, γράφεται δὲ συνήθως εἰς ρυθμὸν τετραμερῆ καὶ συγγενεύει στενῶς πρὸς πολλοὺς χορούς.

Ἤδη ἀπὸ τοῦ Τριακονταετοῦς πολέμου ἡ χρῆσις τῶν ἐμβατηρίων εἶχεν ἐπισημοποιηθῇ εἰς τὰς ἐκστρατείας καὶ προσλάβει τὴν σημασίαν ἣν ἔχει καὶ σήμερον. Ὁ τύπος τῶν ἐμβατηρίων, τὰ ὁποῖα συναντῶμεν ὀλίγον κατόπιν παρὰ τῷ *Λούλλι, Κουπερέν, Κρίγκερ* κ. λ. π., εἶναι φράσεις 8 ἢ 16 μέτρων μετὰ τῶν σχετικῶν ἐπαναλήψεων. Παρὰ τοῖς συγχρόνοις τὸ εἶδος τοῦτο ἔλαβε μεγαλυτέραν ἀνάπτυξιν καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐκτενεστέρας φράσεις δὶς ἐπανερχομένας, ἐνῷ εἰς τὸ μέσον παρεντίθεται τὸ ἀπαραίτητον *τρίο*, μελῳδικώτερον καὶ εὑρισκόμενον ἐν ἀντιθέσει μὲ τὸν πολεμικὸν χαρακτῆρα τοῦ πρώτου μέρους.

Ἐκτὸς τοῦ τυπικοῦ τούτου ἐμβατηρίου ὑπάρχουν καὶ ἄλλα πολὺ πλέον ἐλεύθερα καὶ ποικίλα. Ἔχομεν οὕτω: τὰ πομπώδη καὶ θρησκευτικὰ εἰς τρεῖς χρόνους, συγγενεύοντα πρὸς τὴν πολοναίζ· τὰ ἐμβατήρια τῶν λαμπαδηφοριῶν, ὁμοίως τριμερῆ, ὧν θαυμάσια ὑποδείγματα μᾶς ἔδωκαν ὁ Σποντίνι καὶ ὁ Μεϋερμπέερ· τὰ στρατιωτικά, ὑποδιαιρούμενα εἰς ἐμβατήρια παρελάσεως, εἰς γοργὰ ἐμβατήρια καὶ εἰς ἐμβατήρια ἐφόδου, χαρακτῆρος ὁρμητικοῦ· τὰ ἐπιθαλάμια ἐμβατήρια, ὧν ὑπερόχους τύπους μᾶς ἔδωκαν ὁ Μένδελσων εἰς τὸ «Ὄνειρον θερινῆς νυκτὸς» καὶ ὁ Βάγνερ εἰς τὸν «Λόεγκριν»· τέλος τὰ πένθιμα ἐμβατήρια, ρυθμοῦ τετραμεροῦς, ἀλλὰ βραδείας ἀγωγῆς, διὰ τὰς ἐπικηδείους συνοδείας, ὧν τὰ τελειότερα δείγματα εἶναι: τὸ τῆς «Ἡρωϊκῆς συμφωνίας» τοῦ Μπετόβεν, τὸ τῆς σονάτας διὰ πιάνο εἰς σι ὕφ. τοῦ Σοπὲν καὶ τὸ τοῦ «Λυκόφωτος τῶν Θεῶν» τοῦ Βάγνερ· τὸ τελευταῖον τοῦτο δυνάμενον νὰ θεωρηθῇ ὡς σκηνικὸν μᾶλλον ἐμβατήριον.

Ρυθμικὸς τύπος ἐμβατηρίου:

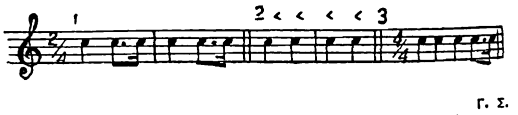

Γ. Σ.

ἐμβατήριος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἔμβασιν καὶ καθόλου εἰς τὴν ἐξόρμησιν, εἰς τὴν ἔφοδον: «ἐμβατήρια ἱερὰ» θυσίαι ἐπὶ τῇ ἐμβάσει, «ἐμβατήριος παιὰν» παιὰν ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῆς μάχης· «ἐμβατήριον μέλος», βλ. *ἐμβατήριον*.

ἐμβάτης (ὁ)· ὁ ἐμβαίνων εἰς τὰ πλοῖα καὶ ὁ ἐπιβαίνων ἱππεύς· || εἶδος ἐμβάδων φορουμένων ὑπὸ τῶν ἱππέων καὶ ὑπὸ τῶν τραγῳδῶν διὰ νὰ φαίνωνται ὑψηλότεροι.

— *[Ναυτ.]* Καλοῦνται *ἐμβάται* (γαλλ. les soldats de marine, ἀγγλ. marines, Ὀνοματολ. Ναυτ. ἄρθρ. 1398) στρατιῶται ἀποτελοῦντες τμῆμα τοῦ ἐπιβατικοῦ στρατοῦ, ὅπερ ἐπιβαζόμενον πλοίου ἀποτελεῖ μέρος τοῦ πληρώματος αὐτοῦ καὶ χρησιμοποιεῖται διὰ τὰς ἔνδον φρουράς, τὰς ἐν τῇ ξηρᾷ περιπόλους καὶ ὡς πυρὴν τῶν ἀποβατικῶν ἀγημάτων. Οἱ *ἐμβάται* ἔπαυσαν ἀποτελοῦντες κλάδον οἱονεὶ τοῦ ναυτικοῦ εἰς τὰ περισσότερα κράτη. Διατηροῦνται ὅμως εἰς τὰ ναυτικὰ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ἱσπανίας. Οἱ Ἄγγλοι δὲ ὀνομάζουν τοὺς ἐμβάτας red-coats, ὡς φέροντας ἐρυθρὰ ἀμπέχονα (εἰς τὴν Ἑπτάνησον εἶναι γνωστοὶ ὡς κόκκινες-γιακέτταις), πρὸς διαστολὴν ἀπὸ τῶν κυρίως ναυτῶν, οὓς ὀνομάζουν blue-jackets, ἤτοι κυανοχίτωνες. Σ. Ε. Λ.

— **ἐμβάτης** (ὁ) (μεταφορὰ εἰς τὴν καθαρεύουσαν τῆς δημοτικῆς λέξεως *μπάτης*)· ἡ θαλασσία ἢ ἀπόγειος *αὔρα* (βλ. λ. καὶ *ἄνεμος* τ. Δ', σ. 696α').

—**ἐμβάτης** (ὁ) *[Ἀρχ.]*. Ἀρχαῖον ὑπόδημα, ὑψηλότερον τῶν πεδίλων καὶ σανδάλων, χαμηλό-

Digitized by Google

τερον δὲ τοῦ κοθόρνου. Ἐθεωρεῖτο τὸ κατ' ἐξοχὴν κωμικὸν ὑπόδημα καὶ ἐφήρμοζε μόνον εἰς τὸν ἕνα τῶν ποδῶν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν κόθορνον.

— **ἐμβάτης** (ὁ) *['Αρχιτεκτ.]*. Ἀρχαία μονὰς πρὸς καθορισμὸν τῶν ἀναλογιῶν μεταξὺ τῶν διαφόρων τμημάτων ἑνὸς οἰκοδομήματος. Τὸ πρῶτον ἀναφέρεται ὑπὸ Βιτρουβίου καὶ Πλινίου, ἰσοῦται δὲ πρὸς τὴν κατωτάτην διάμετρον τοῦ κίονος ἢ ἐπὶ δωρικοῦ ρυθμοῦ πρὸς τὸ πλάτος ἑνὸς τριγλύφου τῆς ζωφόρου, δηλαδὴ πρὸς τὸ ἥμισυ τῆς διαμέτρου τοῦ κίονος. —Π.

ἐμβατικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἐμβατεύειν, ἄλλως *ἐμβατευτικὸς* (βλ. λ.).

ἐμβέλεια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἐμβελής, ἐντὸς βέλους, ἐντὸς τοξεύματος· || ἡ μεγίστη ἔκτασις μέχρι τῆς ὁποίας ἐξικνεῖταί τι. Οὕτως εἰς τὴν ναυτικὴν πυροβολικὴν ἡ λέξις εἶναι ταυτόσημος πρὸς τὸ *βεληνεκές*, εἰς τοὺς φάρους μὲ τὴν ἑκάστοτε *φωτοβολίαν*, εἰς τὰς δι' ἠχούντων *ἀλεωρίων* σημάνσεις τὸ ὅριον τῆς *ἀκουστικότητος* αὐτῶν κτλ. Σ. Ε. Λ.

—*['Ασύρμ. Τηλ.]* Καλεῖται *ἐμβέλεια* ἑνὸς ραδιογραφικοῦ ἢ ραδιοφωνικοῦ σταθμοῦ ἡ μεγίστη ἀπόστασις, μέχρι τῆς ὁποίας εἶναι δυνατὴ ἡ εὐκρινὴς λῆψις τῶν σημάτων αὐτοῦ.

Ἡ ἐμβέλεια ἑνὸς σταθμοῦ, ὑπὸ σταθερὰν τούτου ἰσχύν, δὲν εἶναι κάτι τὸ ἀπολύτως ὡρισμένον, ἐξαρτωμένη κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῆς ὥρας τοῦ ἡμερονυκτίου καθ' ἣν γίνεται ἡ ἐκπομπή, τῆς ἀτμοσφαιρικῆς καταστάσεως, τῆς γεωλογικῆς διαμορφώσεως τοῦ ἐδάφους, ἄνω τοῦ ὁποίου ὁδεύει ἡ κύμανσις, τοῦ μήκους κύματος, ὑφ' ὃ διενεργεῖται ἡ ἐκπομπὴ κτλ., προσέτι δὲ καὶ ἐκ τῆς ἐνισχυτικῆς ἱκανότητος τοῦ δεχομένου σταθμοῦ.

Καὶ ὅσον ἀφορᾷ μὲν τὸν χρόνον, κατὰ τὴν νύκτα ἡ ἐμβέλεια εἶναι πολὺ μεγαλυτέρα παρὰ ἐν καιρῷ ἡμέρας. Τὸ τοιοῦτον ἀποδίδεται εἰς ἀπορρόφησιν μέρους τῆς ἐνεργείας τῆς κυμάνσεως ὑπὸ τῆς ἀτμοσφαίρας συνεπείᾳ ἰονισμοῦ αὐτῆς ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἡλιακοῦ φωτός. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὴν γεωλογικὴν διαμόρφωσιν τοῦ ἐδάφους, ἡ μεγίστη ἐμβέλεια ἐπιτυγχάνεται ἐπὶ ἀνοικτῆς θαλάσσης· ὑψηλὰ ὄρη, δασώδεις ἐκτάσεις, μεγάλαι οἰκοδομαὶ κτλ. παρουσιάζονται ὡς λίαν δυσμενῆ ἐμπόδια εἰς τὴν διάδοσιν τῶν κυμάνσεων, μειοῦντα αἰσθητῶς τὴν ἐμβέλειαν ἑνὸς σταθμοῦ. Τέλος ἐξ ὅλων τῶν χρησιμοποιηθέντων μέχρι σήμερον μηκῶν κύματος, τὰς μεγίστας ἐμβελείας, ὑπὸ μικρὰν σχετικῶς ἰσχύν, δίδουν τὰ ἐξαιρετικῶς μικρὰ μήκη τῶν 3 ἕως 40 μ. Λ. Ν. Κ.

ἐμβελής (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ἐντὸς βέλους, ἐντὸς τοξεύματος, ἐντὸς βολῆς· || ***ἐμβελὲς*** (τὸ) ὡς οὐσ. ἀντὶ *ἐμβέλεια* (βλ. λ.).

ἐμβελία (ἡ) (Embelia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μυρσινοειδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους ἀναρριχητικοὺς ἢ μικρὰ δένδρα ἰθαγενῆ τῶν εὐκράτων καὶ θερμῶν χωρῶν τῆς γῆς. Αἱ ἐμβελίαι ἔχουσι φύλλα ἐναλλασσόμενα, σκυτώδη, ἄνθη μικρὰ κατὰ τὸ ἄκρον ἢ τὴν μασχάλην τῶν κλάδων ἀναφαινόμενα καὶ κατὰ βότρυς διατεταγμένα καὶ καρπὸν δρύπην σφαιροειδῆ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ μονόσπερμον. Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 20 εἴδη· τούτων γνωστότερα εἶναι: *ἐμβελία τὸ ριβήσιον* (embelia ribes), ἥτις φύεται εἰς τὴν Κεϋλάνην καὶ τῆς ὁποίας οἱ καρποὶ εἶναι ἐδώδιμοι, νωποὶ ἢ διὰ σακχάρου παρεσκευασμένοι, καὶ *ἐμβελία ἡ ρωμαλέα* (Embelia robusta), ἥτις φύεται εἰς τὰς Ἰνδίας. Δ. Ν. Π.

Ἐμβελία τὸ ριβήσιον.

—*[Φαρμ.]* Οἱ καρποὶ τῆς Embelia ribes Burm λόγῳ τῆς περιεκτικότητός των εἰς ἐμβελικὸν ὀξύ, αἰθέριον ἔλαιον, ταννίνην καὶ ἀλκαλοειδές τι, μὴ καλῶς καθορισθὲν ἔτι, χρησιμεύουν ὡς φάρμακον ἀνθελμιντικόν. Κ. Γ. Μ.

ἐμβελικὸν *ὀξὺ* (acide embélique) *[Φαρμ.]*. Πορτοκαλλέρυθρος κόνις τηκομένη εἰς 142°, ἀδιάλυτος ἐν ὕδατι, λίαν διαλυτὴ εἰς τὰ ζέοντα ὀργανικὰ διαλυτικὰ μέσα καὶ τὰ ἀλκάλια. Εὑρίσκεται εἰς τὸ φυτὸν Embelia ribes Burm, ὅθεν ἐξάγεται δι' ἐκχυλίσεως τῶν καρπῶν αὐτοῦ παρουσίᾳ ὀρυκτῶν ὀξέων δι' αἰθέρος. Τὸ ἐμβελικὸν ὀξὺ ἀναγράφεται ἐνίοτε ὡς ἀνθελμιντικὸν καὶ καθαρτικόν, ὡς προκαλοῦν 4 ὥρας μετὰ τὴν λῆψίν του κωλικοὺς ἐνίοτε ἐπωδύνους. Τὸ ἐμβελικὸν ὀξύ, ἔχον τὰς ἰδιότητας τῶν κινονῶν, ὀξειδοῦται εὐκόλως χρωματίζον τὰ οὖρα τῶν ἀσθενῶν ἐρυθρά. Κ.Γ.Μ.

ἐμβελίνη (ἡ) (Embelin) *[Φαρμακ.]* Γλυκοζίτης προερχόμενος ἐκ τῶν καρπῶν τοῦ φυτοῦ Embelia ribes Burm. Ὠχροκίτρινα φυλλίδια διαλυτὰ εἰς ἀκετόνην, ὀξικὸν ἀμύλιον καὶ χλωροφόρμιον καὶ ἀλκοόλην. Κ. Γ. Μ.

Ἐμβὲρ πασᾶς. Ἀρνησίθρησκος Πολωνὸς καταταχθεὶς εἰς τὸν τουρκικὸν στρατόν. Κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897, ἔχων τὸν βαθμὸν ἀντισυνταγματάρχου, διωρίσθη φρούραρχος καὶ στρατιωτικὸς διοικητὴς Βόλου. Μετὰ τὸν πόλεμον ἐκεῖνον ἐπροβιβάσθη βαθμιαίως μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀντιστρατήγου, ἀλλὰ παρέμεινεν ἄσημος. Ἀποστρατευθεὶς κατόπιν ἔγραφε φιλολογικὰ ἄρθρα. Ν. Μ.

— **Ἐμβὲρ** *πασᾶς*. Τοῦρκος στρατιωτικὸς διαδραματίσας σπουδαῖον πρόσωπον μετὰ τὴν νεοτουρκικὴν μεταπολίτευσιν τοῦ 1908 καὶ κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον (1914—1918). Ἐγεννήθη τῷ 1881 ἐκ πατρὸς Τούρκου, ἀσήμου ἐπαγγελματίου, καὶ μητρὸς Ἀλβανίδος, ἐξασκούσης τὸ ἐπάγγελμα τῆς σαβανωτρίας. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει στρατιωτικὴν σχολήν, ἐκ τῆς ὁποίας ἀποφοιτήσας εἰσῆλθεν εἰς τὸν στρατὸν μὲ τὸν βαθμὸν λοχαγοῦ. Τοποθετηθεὶς ἐν Θεσσαλονίκῃ ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν μὲ τοὺς νεοτουρκικοὺς κύκλους, οἵτινες ἐπεδίωκον τὴν κατάργησιν τοῦ ἀπολυταρχικοῦ πολιτεύματος τοῦ σουλτάνου Ἀβδοὺλ Χαμίτ. Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1908, διατελῶν ὑπασπιστὴς τοῦ γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ Μακεδονίας Χουσεῒν Χιλμῆ πασᾶ, ἐτέθη μετὰ τοῦ ταγματάρχου Νιαζῆ καὶ ἄλλων ἐπὶ κεφαλῆς τουρκικοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος καὶ κατέφυγεν εἰς τὰ ὄρη τῆς Μακεδονίας, ὅπως διαφύγῃ τὴν ἀπειληθεῖσαν σύλληψίν του. Ὑποχωρήσαντος ὅμως ἐν τέλει τοῦ Ἀβδοὺλ Χαμὶτ καὶ παλινορθώσαντος τὸ Σύνταγμα τοῦ 1876, ὁ Ἐμβὲρ ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ τῶν ἄλλων κορυφαίων τοῦ νεοτουρκικοῦ κινήματος, ὅπου ἀνήχθη εἰς τὴν περιωπὴν ἐθνικοῦ ἥρωος. Βραδύτερον διωρίσθη στρατιωτικὸς ἀκόλουθος ἐν Βερολίνῳ, ἔνθα ἔμαθε τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν. Ἐκραγέντος τοῦ Ἰταλοτουρκικοῦ πολέμου (1911), ὁ Ἐμβὲρ ἔσπευσεν ἐκ Βερολίνου εἰς Τρίπολιν καὶ Βεγγάζην τῆς Ἀφρικῆς, ὅπου ὠργάνωσε τὴν ἄμυναν τῶν ἰθαγενῶν ἀραβικῶν πληθυσμῶν ἐναντίον τῶν Ἰταλῶν. Μετὰ τὴν τουρκοϊταλικὴν συνθήκην εἰρήνης (1912) ἐπανῆλθεν εἰς Τουρκίαν, ἔνθα ἐξηκολούθει ὁ μετὰ τῶν βαλκανικῶν κρατῶν πόλεμος. Κατὰ τὴν ἀνακωχὴν τοῦ Δεκεμβρίου 1912 διωρίσθη ἐπιτελάρχης τοῦ 10 σώματος στρατοῦ, ἔχων ἤδη τὸν βαθμὸν συνταγματάρχου. Ἐπαναληφθεισῶν τῶν ἐχθροπραξιῶν ἐπεχείρησεν (8 Φεβρουαρίου 1913) ἀπόβασιν εἰς Περίστασιν (Σάρκιοϊ) τῆς εὐρωπαϊκῆς παραλίας τῆς Προποντίδος, ὅπως ἐπιπέσῃ κατὰ τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ, ἀλλ' ἀπέτυχε. Κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις τῆς εἰρήνης, τὰς ὁποίας διεξῆγεν ἡ κυβέρνησις τοῦ ἀγγλοφίλου Κιαμὶλ πασᾶ, ὁ Ἐμβὲρ καὶ ὁ φίλος του *Ταλαὰτ* βέης ὠργάνωσαν μετ' ἄλλων κορυφαίων Νεοτούρκων κίνημα, καθ' ὃ ὀλιγάριθμος ὁμὰς ἐνόπλων διαδηλωτῶν, συνεννοηθέντες προηγουμένως μετὰ τῆς φρουρᾶς τοῦ μεγάρου τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ἐπετέθη ἐναντίον τούτου καὶ εἰσελθοῦσα κατέλαβεν αὐτὸ ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Ἐμβέρ, καθ' ἣν στιγμὴν τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον συνεδρίαζεν. Ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν *Ναζὶμ πασᾶς* ἐξελθὼν εἰς τὸν ἀντιθάλαμον τοῦ συμβουλίου, ὅπως ἴδῃ τί συμβαίνει, ἐπυροβολήθη ὑπὸ τῶν συνωμοτῶν, μία δὲ τῶν σφαιρῶν, ριφθεῖσα, ὡς λέγεται, ὑπὸ τοῦ Ἐμβέρ, ἐφόνευσε τὸν Ναζίμ, μεθ' ὃ οἱ συνωμόται ἐφόνευσαν καὶ ὅλους τοὺς παρατυχόντας μάρτυρας τῆς σκηνῆς. Ὁ Ἐμβὲρ μετὰ τῶν κινηματιῶν ἠνάγκασαν τότε τὸν Κιαμὶλ νὰ παραιτηθῇ καὶ κατήρτισαν νέαν κυβέρνησιν καθ' ὁλοκληρίαν ἰδικήν των ὑπὸ τὸν Ἀραβοκοῦρδον τὴν καταγωγὴν στρατηγὸν *Μαχμοὺτ Σεβκὲτ πασᾶν*.

Ἐμβὲρ πασᾶς.

Ἀρξαμένου κατόπιν τοῦ Συμμαχοβουλγαρικοῦ (β' Βαλκανικοῦ) πολέμου, ἐξ οὗ ἐπωφελήθη ἡ Τουρκία, ὅπως ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν Βουλγάρων, ὁ Ἐμβὲρ ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν ἑνὸς συντάγματος τοῦ ἐναντίον τῆς Ἀδριανουπόλεως βαδίσαντος στρατοῦ. Κατορθώσας δὲ δι' ἐπιδεξίας κινήσεως, εὐνοηθείσης ὑπὸ τῶν ἰθυνόντων τὰ τοῦ νεοτουρκικοῦ κομιτάτου, νὰ προβαδίσῃ τοῦ πρὸ αὐτοῦ ὁδεύοντος σώματος, ὁ Ἐμβὲρ εἰσῆλθε πρῶτος εἰς Ἀδριανούπολιν ἐν θριάμβῳ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1913, οὐδεμίαν συναντήσας ἀντίστασιν ἐκ μέρους τῶν Βουλγάρων, οἵτινες εἶχον μεταφέρει τὰ στρατεύματά των ἐπὶ τοῦ ἑλληνοσερβικοῦ μετώπου τῆς Μακεδονίας. Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1914 τὸ κομιτάτον τῆς «Ἑνώσεως καὶ Προόδου» ἐξεβίασεν εἰς παραίτησιν τὸν ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν στρατηγὸν Ἰζζὲτ πασᾶν, ἐνῶ συγχρόνως ἐδημοσιεύετο ὁ προβιβασμὸς τοῦ Ἐμβὲρ βέη εἰς τὸν βαθμὸν ὑποστρατήγου (πασᾶ) καὶ ὁ διορισμός του εἰς τὴν θέσιν ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν. Ὁ διορισμὸς οὗτος προὐκάλεσε τὴν γενικὴν ἔκπληξιν μεταξὺ ἄλλων καὶ διὰ τὴν ἡλικίαν τοῦ νέου στρατηγοῦ, μόλις ὑπερβάντος τὸ τριακοστὸν ἔτος. Καὶ αὐτὸς ὁ σουλτάνος Μεχμὲτ Ρεσὰτ ἐξεπλάγη ἀναγνώσας εἰς τὰς ἐφημερίδας, ὅτι εἶχεν ὑπογράψει τὸν διορισμὸν τοῦ Ἐμβέρ. Ἤδη πρὸ τοῦ διορισμοῦ αὐτοῦ εἶχε κληθῇ ἐκ Γερμανίας ἡ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Λίμαν φὸν Σάνδερς γερμανικὴ στρατιωτικὴ ἀποστολὴ πρὸς ἀνοργάνωσιν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς διευκολύνσεως τοῦ ἔργου τούτου, ὁ Ἐμβὲρ ἐνήργησεν ὁμαδικὴν ἐκκαθάρισιν τῶν στελεχῶν ἀπὸ τῶν ἀξιωματικῶν, οἵτινες δὲν ἦσαν φίλοι τοῦ κομιτάτου. Ἐντὸς μιᾶς μόνον ἡμέρας ἀπετάχθησαν 1100 ἀξιωματικοί, ἐξ ὧν 153 στρατηγοί. Οὕτως ὁ Ἐμβὲρ ἐπραγματοποίησε τὴν ἐν τῷ στρατῷ ἀπόλυτον πολιτικὴν ἐπικράτησιν τοῦ κομιτάτου. Ἐν τῷ μεταξὺ συνῆψε καὶ κηδεστίαν μετὰ τῆς ὀθωμανικῆς δυναστείας, γενόμενος γαμβρὸς τοῦ σουλτάνου.

Ὁ Παγκόσμιος πόλεμος τοῦ 1914—1918 εὗρε τὸν Ἐμβὲρ πανίσχυρον μετὰ τῶν τότε ὑπουργῶν, Ταλαὰτ τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ Δζεμὰλ πασᾶ τῶν Ναυτικῶν, μεθ' ὧν ἀπετέλει τριανδρίαν. Ὁ τελευταῖος ὅμως οὐδὲν σοβαρὸν στοιχεῖον δυνάμεως συνεκέντρωνεν εἰς χεῖράς του, ἀφ' ἧς ὁ τουρκικὸς στόλος, μετὰ τὸν εἴσπλουν εἰς τὸν Βόσπορον τῶν γερμανικῶν πολεμικῶν «Γκαῖμπεν» καὶ «Μπρεσλάου», ὑπήχθη εἰς τὴν διοίκησιν Γερμανῶν ἀξιωματικῶν. Ἔχων λοιπὸν εἰς χεῖράς του τὸν στρατὸν τῆς ξηρᾶς, ὑπὸ διοίκησιν μάλιστα ὅλως ξένην πρὸς τὴν χώραν, ὁ Ἐμβὲρ κατέστη πανίσχυρος καὶ ἱκανὸς νὰ ἐπιβάλῃ τὰ σχέδιά του. Οὕτως εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἐνάρξεως τοῦ Παγκοσμίου πολέμου διέταξε γενικὴν κινητοποίησιν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, εἶτα δὲ διὰ τῆς γενομένης ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἐπιθέσεως ἐναντίον τῶν ρωσικῶν λιμένων τοῦ Εὐξείνου (28 Ὀκτωβρίου 1914), ἐξεβίασε τὴν εἰς τὸν πόλεμον εἴσοδον τῆς Τουρκίας παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν. Αἱ πρῶται ἐπιτυχίαι τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ εἰς τὸ μέτωπον τοῦ Καυκάσου καὶ κατόπιν εἰς τὰ Δαρδανέλλια ἐξῆψαν τὴν μεγαλομανίαν του. Ἐπελθούσης τῆς ἥττης τῆς Τουρκίας, τὸ φθινόπωρον τοῦ 1918, ὁ Ἐμβέρ, ὡς καὶ οἱ ἄλλοι νεότουρκοι ἡγέται, ἐδραπέτευσε λαθραίως διὰ γερμανικοῦ τορπιλλικοῦ εἰς Ὀδησσὸν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Γερμανίαν. Τῷ 1919 κατεδικάσθη ἐρήμην εἰς θάνατον ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἀλλὰ τὰ φιλόδοξα σχέδια δὲν τὸν ἐγκατέλιπον. Διελθὼν ἐκ Γερμανίας εἰς Ρωσίαν ὑπεστήριξε κατ' ἀρχὰς τὸν Ρῶσον στρατηγὸν Δενίκιν, εὑρισκόμενον τῷ 1919 εἰς τὸν Καύκασον. Ὅτε ὅμως οὗτος συνετάχθη ἀναφανδὸν μετὰ τῶν δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως, ὁ Ἐμβὲρ μετέβη εἰς Ἀζερμπαϊτζάν, ὅπόθεν προέβη εἰς διαφόρους ἐνεργείας ἀποβλεπούσας εἰς εἰσβολὴν εἰς Μικρὰν Ἀσίαν ἐκ τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν πρὸς ἀντίδρασιν κατὰ τοῦ κεμαλικοῦ κινήματος. Βραδύτερον ἐνεφανίσθη ἐν τῇ κυρίως Ρωσίᾳ ὑπηρετῶν τῷ 1920 ὑπὸ τοὺς Μπολσεβίκους. Ὅτε δὲ συνῆλθεν ἐν Βακοῦ τοῦ Ἀζερμπαϊτζὰν τὸ συνέδριον τῶν ἀνατολικῶν λαῶν, ὁ Ἐμβὲρ ἀντεποιήθη τὸν ρόλον ἡγέτου σοσιαλιστικοῦ κινήματος ἐν τῇ Κεντρῴᾳ Ἀσίᾳ καὶ Β. Ἀφρικῇ. Ἀλλ' ἡ ὅλη δρᾶσίς του ἦτο τότε τυχοδιωκτική. Μετ' ὀλίγον ἐμφανίζεται ἐν τῷ Τουρκεστὰν μεταξὺ τῶν τουρκικῆς καταγωγῆς πληθυσμῶν, τοὺς ὁποίους ἐξεγείρει κατὰ τῶν Μπολσεβίκων πρὸς πραγματοποίησιν ἴσως τοῦ παλαιοῦ του σχεδίου, τῆς ἑνώσεως τῶν τουρανικῶν λαῶν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῆς Τουρκίας. Τῷ 1921 ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ κατὰ τῶν Ρώσων ἀνθισταμένου βουχαρικοῦ στρατοῦ, ὅστις ἐφαίνετο ἐπικρατῶν κατὰ τῶν Ρώσων. Ὁ Ἐμβὲρ ἐξηκολούθησε τὰς πολεμικὰς ἐνεργείας ἐπὶ ἓν ἔτος, ἀνακτήσας πολλὰς βουχαρικὰς ἐπαρχίας. Ἐπρόκειτο μάλιστα νὰ κληθῇ ὁ εἰς Ἀφγανιστὰν καταφυγὼν ἐμίρης τῆς Βουχάρας, ὅπως ἐπανέλθῃ εἰς τὴν χώραν του. Ὁ Ἐμβὲρ ὅμως, ἔχων ἴσως ὀπισθοβούλους σκοπούς, ἀντετάχθη εἰς τοῦτο, συμβουλεύσας νὰ συνεχισθῇ μόνον ὁ ἀγών. Μετ' ὀλίγον διεδόθη ἐν Ἀφγανιστὰν ἡ εἴδησις τοῦ θανάτου τοῦ Ἐμβέρ, φονευθέντος κατὰ τὴν ἔξω τῶν τειχῶν τῆς Μπαλτζουὰν συγκροτηθεῖσαν μάχην.

Περὶ τῆς στρατιωτικῆς ἀξίας τοῦ Ἐμβὲρ ἐλέχθησαν πολλά. Γεγονὸς εἶναι ὅτι δὲν εἶχεν ἀνωτέραν στρατιωτικὴν μόρφωσιν, οὐδεμίαν δὲ ἀξιοσημείωτον πολεμικὴν ἐπιτυχίαν ἐσημείωσεν ἡ στρατιωτική του δρᾶσις. Ἦτο εἰς ἄκρον φιλόδοξος καὶ τολμηρός. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

ἐμβιβάζω, ἀόρ. *ἐνεβίβασα—ἐνεβιβάσθην*· κάμνω τινὰ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ πλοῖον, ἐπιβιβάζω, εἰσβιβάζω.—Ἀφηρ. οὐσιαστ. ***ἐμβίβασις***.

ἐμβιίδαι (οἱ) (Embiidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων ὀρθοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ψευδονευροπτέρων*, περιλαμβάνουσα ἔντομα ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν τῆς γῆς χωρῶν. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερα τά: *ἔμβιος*, *ὀλιγοτόμος* καὶ *ὄλυνθος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἔμβιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων ζωήν, ζωντανός· || «τιμωρία ἔμβιος» τιμωρία διὰ βίου, ἰσόβιος.

Digitized by Google

ἔμβιος (ὁ) (Embius) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὀρθοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐμβιιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα μὲ σῶμα ἐπίμηκες, κυλινδρικόν, πολυαρθρωτόν, κεραίας βραχείας λεπτὰς καὶ εὐθείας, πόδας παχεῖς καὶ μετρίου μήκους καὶ πτέρυγας διαφανεῖς, ἐπιμήκεις, ἀπεστρογγυλωμένας καὶ φερούσας ποικιλοσχήμους νευρώσεις. Γνωστὰ 10 περίπου εἴδη διακρινόμενα κυρίως ἐκ τοῦ πυρροῦ ἢ φαιοκυανοῦ χρώματός των. Ἀπαντῶσιν εἰς τὰς ἀγόνους ἐκτάσεις τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς γῆς. Αἱ κάμπαι των ζῶσιν ὑπὸ τὰς πέτρας. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι ὁ *ἔμβιος ὁ κοινὸς* (Embius vulgaris). Γ. Ν. Π.

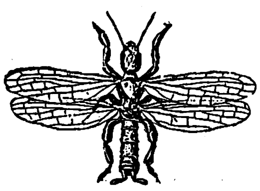

Ἔμβριος ὁ κοινός.

ἐμβιῶ (*—όω*), *ἀόρ. ἐνεβίωσα*· διέρχομαι τὸν βίον, διατελῶ, ζῶ· || ἐπὶ δένδρων, ζῶ καὶ αὐξάνομαι μετὰ τὴν μεταφύτευσιν.

ἐμβλαστάνω, *ἀόρ. ἐνεβλάστησα*· βλαστάνω ἐπὶ ἄλλου φυτοῦ ὡς παράσιτον, οἷον ὁ ἰξὸς ἐπὶ τῆς δρυός.

ἐμβλέπω, *ἀόρ. ἐνέβλεψα*· βλέπω τινὰ κατὰ πρόσωπον, βλέπω μετὰ προσοχῆς, ἐνατενίζω.

ἔμβλημα (τό)· τὸ ἐμβεβλημένον, τὸ προσηλωμένον, τὸ προσημμένον οἷον πρὸς κόσμον: «θρόνος μετὰ χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν ἐμβλημάτων»· || ψηφοθέτημα, ψηφιδωτόν, λατ. emblema, κοιν. *μωσαϊκόν*. || ἐμβόλιον, μόσχευμα· || τὸ ὡς σῆμα, ὡς σύμβολον ἐμβεβλημένον σχῆμα, εἰκών, παράστασις, οἷον λέων, πυρσός, κρίνον, ῥόδον κτλ. || ἔτι δὲ καὶ ῥῆσίς τις κλασσική: «τὸ ἔμβλημά του εἶναι: *νᾶφε καὶ μέμνασ' ἀπιστεῖν*».

— [ΑΡΧ.] Παρ' ἀρχαίοις ὁ ὅρος *ἔμβλημα* ἐσήμαινε τὰ ἐκ χρυσοῦ, ἀργύρου ἢ χαλκοῦ ποικίλματα τὰ ἐγκεντριζόμενα εἰς μετάλλινα ἀγγεῖα ἢ ἄλλα μετάλλινα ἀντικείμενα (π. χ. ὅπλα)· ὁμοίως τὰ ἐκ ξύλου ποικίλματα τὰ ἐγκολλώμενα εἰς διάφορα ἔπιπλα, ὡς καὶ τὰ ἐκ μαρμάρου, ἐγχρώμων λίθων ἢ ὀπτῆς γῆς τεμάχια τὰ ἐμβαλλόμενα εἰς τὰ λιθόστρωτα, τοὺς τοίχους, τὰς ὀροφὰς πρὸς διακόσμησιν αὐτῶν. Διὰ τοῦ αὐτοῦ ὅρου καλοῦνται καὶ αἱ εἰς τὰ μωσαϊκά, ἐκ τῶν προτέρων ἕτοιμοι, ἐντιθέμεναι εἰκόνες.

Ἐκ τῆς ἀλληγορικῆς σημασίας, τὴν ὁποίαν ἠδύναντο νὰ ἔχουν πολλάκις αἱ παραστάσεις τῶν ἐμβλημάτων, ἔλαβον ταῦτα ἀρχαιόθεν τὴν ἔννοιαν τοῦ «συμβόλου». Οὕτω ἡ γλαῦξ καὶ ἡ ἐλαία ἐγένοντο τὰ ἐμβλήματα τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ὁ ἵππος τῆς πόλεως Τύρου καὶ τῆς Καρχηδόνος, τὸ σίλφιον τῆς πόλεως Κυρήνης, ἡ λύρα τῆς πόλεως Μυτιλήνης κτλ. Κατὰ τὸν μεσαίωνα οἱ ἱππόται καὶ εὐγενεῖς ἔφερον τοιαῦτα ἐμβλήματα ἐπὶ τῶν ὅπλων, τῶν ἐνδυμάτων, τῶν ἐπίπλων, τῶν θυρῶν αὐτῶν, διαφόρους συμβολικὰς παραστάσεις, συνήθως μετ' ἀποφθέγματός τινος, αἱ ὁποῖαι σὺν τῷ χρόνῳ γενόμεναι κληρονομικαὶ ἔλαβον τὸν χαρακτῆρα τῶν «*οἰκοσήμων*» καὶ τῶν «*ἐθνοσήμων*» (βλ. λ.). Ὁμοίως συνήθιζον νὰ παριστῶσιν εἰς τοὺς ναοὺς διάφορα ἐμβλήματα, ὧν συνηθέστερον ἦτο τὸ ὡρολόγιον μετὰ τοῦ ἀποφθέγματος «Ὅλαι πληγώνουν, ἡ τελευταία φονεύει» πρὸς δήλωσιν τῆς ματαιότητος τῶν ἐγκοσμίων. Εἰς τὸν «Ἐρωτόκριτον» (Ἆσμα Βον) οἱ συνελθόντες διὰ τὸ κονταροχτύπημα ἡγεμονίδαι φέρουσιν ἐπὶ τῆς περικεφαλαίας αὐτῶν ἴδιον ἕκαστος ἔμβλημα μετ' ἀποφθέγματος. Κ. Ι. Β.

— [ΑΡΧΙΤ.] Κόσμημα χρησιμοποιηθὲν κυρίως εἰς τὰ οἰκοδομήματα τῆς ἐποχῆς τοῦ Λουδοβίκου τοῦ ΙΕ', τὸ ὁποῖον συνίσταται ἀπὸ κυρτὸν ἀσπιδόμορφον πυρῆνα περιβαλλόμενον ὑπὸ φυλλωμάτων. — Ρ.

— [ΕΜΠΟΡ. ΔΙΚ.] Καλεῖται *ἔμβλημα* ἢ *διακριτικὸς* τίτλος ἐμπορικῆς τινος ἐπιχειρήσεως (γαλλ. enseigne, γερμ. Etablissementsname) γνώρισμα διακριτικὸν τῆς ἐπιχειρήσεως τοῦ ἐμπόρου καὶ τοῦ καταστήματος αὐτοῦ. Οὕτω π. χ. «Ἑρμεῖον», «Πυρσός», «Louvre», «Pringtemps» κλπ. Τὸ ἔμβλημα ἀποτελεῖ τὴν ἰδιαιτέραν ὀνομασίαν τῆς ἐμπορικῆς ἐγκαταστάσεως ὡς τοιαύτης, καὶ δέον ὡς ἐκ τούτου νὰ διακρίνεται τοῦ ἐμπορικοῦ ὀνόματος, ἤτοι τῆς ἐπωνυμίας τοῦ ἐμπόρου· ἀποτελεῖ δηλονότι τὸ ἔμβλημα τὴν ἐμπορικὴν ὀνομασίαν τοῦ καταστήματος, ἐνῷ ἡ ἐπωνυμία ἀποτελεῖ ἐμπορικὴν ὀνομασίαν τοῦ ἰδίου τοῦ ἐμπόρου. Ἐνέχει δὲ τὸ ἔμβλημα κατὰ τοῦτο σπουδαίαν οἰκονομικὴν καὶ νομικὴν σημασίαν, καθότι τὴν φήμην καὶ πελατείαν των πολλὰ καταστήματα ὀφείλουν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ὀνομασίαν των ταύτην, παγκοσμίως συχνάκις γνωστήν, ἀποτελοῦσαν δὲ καὶ τὸ καλύτερον συστατικὸν προελεύσεως τῶν ἐμπορευμάτων ἅτινα διαθέτουν.

Ἕνεκα τῆς ὡς ἄνω σημασίας του τὸ ἔμβλημα ἔτυχεν ἐπιμελοῦς φροντίδος εἰς τὰς νεωτέρας νομοθεσίας, ἐκδηλωθείσης τοιαύτης μερίμνης παρ' ἡμῖν διὰ τοῦ νεαροῦ περὶ ἀθεμίτου ἀνταγωνισμοῦ νόμου 146 τοῦ 1913. Κατὰ τὸν νόμον τοῦτον τὸ ἔμβλημα ὡς ὄνομα ἐμπορικὸν τυγχάνει τῆς ἰδίας προστασίας, ἧς καὶ ἡ ἐπωνυμία τοῦ ἐμπόρου, ἀποκτῆσαν οὕτω τὸ πρῶτον νομικὸν παρ' ἡμῖν σημασίαν. Δύο εἶναι ἰδίᾳ αἱ ἀπ' εὐθείας εἰς τοῦτο ἀναφερόμεναι διατάξεις τοῦ νόμου, ἡ τοῦ ἄρθρου 14 ἐδ. 3 καὶ ἡ τοῦ ἄρθρου 15. Διὰ τῆς πρώτης ἐξ αὐτῶν ὁρίζεται ὅτι ἡ μὲ μικρὰς παραλλαγὰς χρῆσις ξένου ἐμβλήματος, δυναμένη νὰ προκαλέσῃ σύγχυσιν, παρέχει τὰ ἐκ τοῦ νόμου δικαιώματα εἰς τὸν ἀδικούμενον. Ἡ δευτέρα διάταξις ἐπιβάλλει τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ διακριτικοῦ γνωρίσματος, μετὰ τὴν καταδίκην τοῦ παρανόμως χρησιμοποιοῦντος αὐτό. Εἰς δὲ τὸ δικαστήριον ἐναπόκειται νὰ λάβῃ καὶ εἰδικὰ ἕτερα μέτρα προστασίας τοῦ ἀδικουμένου, ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῶν διατάξεων τοῦ νόμου, ἐὰν πεισθῇ ὅτι ἡ χρῆσις τοῦ ἐμβλήματος δύναται νὰ ἐπιφέρῃ βλάβην εἰς αὐτόν. Π. Λ. Π.

— [ΕΡΑΛΔ.] Ὡς ἐμβλήματα (emblèmes) ἐπὶ τῶν θυρεῶν ἢ καὶ τῶν ἐπὶ τούτων τιμητικῶν σχημάτων (pièces honorables) τίθενται ἀπεικονίσεις ζῴων, πτηνῶν, φυτῶν, ὅπλων, κτιρίων, ἐργαλείων, οὐρανίων σωμάτων, ἢ οἱωνδήποτε ἄλλων ἀντικειμένων ἀναγομένων εἰς τὴν μυθολογίαν. Γ. Ε. Τ.

— [ΤΕΚΤΟΝ.] Καλεῖται *ἔμβλημα* ἐν τῷ Τεκτονισμῷ ἡ διά τινος γνωστῆς παραστάσεως ἢ εἰκόνος συμβολικὴ ἀναπαράστασις καὶ ἐξεικόνισις ἀγνώστου ἢ περικεκαλυμμένης ἐννοίας φιλοσοφικοῦ περιεχομένου. Ἡ συμβολικὴ αὕτη εἰκὼν συνοδεύεται πολλάκις καὶ ὑπὸ ῥήτρας τινὸς ἀκροθιγῶς ἀναφερομένης εἰς τὴν συμβολικὴν σημασίαν τῆς ἀλληγορουμένης ἐννοίας. Ἐν τῇ ἐμβληματικῇ ἀναπαραστάσει τῶν ἰδεῶν ὁ Τεκτονισμὸς ἀκολουθεῖ τὸ παράδειγμα ὅλων τῶν ἀρχαίων μυστηριακῶν ὀργανώσεων καὶ ἰδικῶς τῶν ἰνδικῶν, αἰγυπτιακῶν καὶ ἑλληνικῶν μυστηρίων, τῶν ὁποίων τὸ σύστημα διδασκαλίας ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς δι' ἐμβλημάτων καὶ συμβόλων μεταδόσεως ἰδεῶν κοσμογονικῆς καὶ θρησκευτικῆς φύσεως.

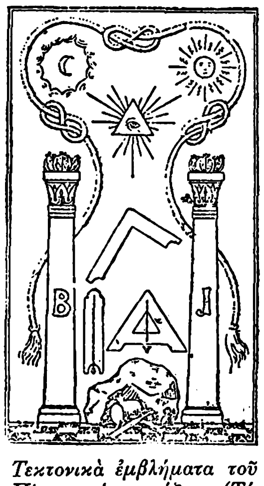

Τεκτονικὰ ἐμβλήματα τοῦ Πίνακος Διαχαράξεως (Τάπητος) Στοᾶς Μαθητοῦ.

Τὰ τεκτονικὰ ἐμβλήματα ἀπαντῶνται: α) Ἐπὶ τῶν ταπήτων ἢ πινάκων διαχαράξεως τῶν συμβολικῶν Στοῶν, ὡς ὁ ἥλιος, ἡ σελήνη, ὁ ὀδοντωτὸς κόρυμβος, ὁ ἀκατέργαστος καὶ κατειργασμένος λίθος, ὁ γνώμων καὶ διαβήτης, ὁ ἀκτινοβόλος ἀστὴρ κλπ. β) Ἐντὸς τοῦ σκοτεινοῦ θαλάμου ἢ διασκεπτηρίου, ὅπου ἐξεικονίζεται ὁ ἀλέκτωρ, τὸ ἀνθρώπινον κρανίον μετὰ τῶν ἐμβλημάτων τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἐπιγραφῆς: «Γρηγορεῖτε, ἐγκαρτερεῖτε». γ) Ἐπὶ τῶν περιζωμάτων, ταινιῶν καὶ κοσμημάτων τῶν συμβολικῶν καὶ φιλοσοφικῶν βαθμῶν καὶ τῶν ἀνωτέρων τεκτόνων βαθμούχων, ὡς τὰ ἐμβλήματα τοῦ διδασκάλου (γνώμων καὶ διαβήτης ἠνεῳγμένος σχηματίζοντες διὰ τῶν σκελῶν των τετράγωνον μὲ ἐντὸς αὐτοῦ τὸ γράμμα G), τῶν σεβασμίων καὶ ἀξιωματικῶν τῶν διαφόρων Στοῶν, τοῦ μεγάλου διδασκάλου, τῶν μελῶν τῆς Μεγάλης Ἀνατολῆς, τοῦ ὑπάτου ταξιάρχου κ. λ. π. δ) Ἐπὶ τῶν λαβάρων, σφραγίδων καὶ ἐγγράφων τῶν διαφόρων τεκτονικῶν ἀρχῶν, ὡς τῆς Μεγάλης Ἀνατολῆς (Φοῖνιξ ἀναγεννώμενος ἀπὸ τῆς τέφρας μὲ τὴν λέξιν «εἶθε»), τοῦ ὑπάτου συμβουλίου (δικέφαλος ἀετὸς μὲ αὐτοκρατορικὸν στέμμα καὶ ῥήτραν («Deus meumque jus») κ.λ. Η. Π. Γ.

ἐμβληματικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἔμβλημα, εἰς τὸ σύμβολον. συμβολικός: «ἐμβληματικὴ εἰκών,—παράστασις,—ῥῆσις».

ἐμβληματολογία (ἡ)· ἡ περὶ ἐμβλημάτων, οἰκοσήμων κττ. πραγματεία.

ἐμβλητονία (ἡ) (Embletonia) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δερματοβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *αἰολιδῶν*, περιλαμβάνον θαλάσσια ζῷα μὲ σῶμα γυμνόν, ἐπίμηκες, λεπτόν, καὶ στοματικὰς προσακτρίδας μεταβεβλημένας εἰς πεπλατυσμένους λοβούς. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς θαλάσσας τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *ἐμβλητονία ἡ διαφανὴς* (Embletonia diaphanus).

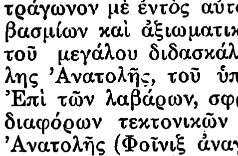

Ἐμβλητονία ἡ διαφανής.

ἐμβοὴ (ἡ)· ὁ βόμβος τῶν ὤτων, κοιν. *βουὴ* ἢ *βουητό.*

— **ἐμβοαὶ** *ὤτων [Ἰατρ.]*· βλ. λ. *βόμβος ὠτικός.*

ἐμβόθριον (τὸ) (Embothrion) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πρωτεϊδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια πολυκλαδώδη, μὲ φύλλα ἐπιμήκη, πλατέα, ἐλαφρῶς κολπωτὰ κατὰ τὴν περιφέρειάν των, καὶ ἄνθη ἐπιμήκη, σωληνοειδῆ καὶ κατὰ βότρυς διατεταγμένα εἰς τὴν κορυφὴν τῶν κλάδων. Γνωστὰ 5 εἴδη ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς, ὧν γνωστότερον τὸ *ἐμβόθριον τὸ μικρανθὲς* (Embothion parviflora).

Ἐμβόθριον τὸ μικρανθές.

ἐμβολαιοδέτης (ὁ) *[Ναυτ.]*. Τεμάχιον δετηρίας ἢ λεπτῆς ἁλύσεως, συγκρατοῦν τὸ *ἐμβόλαιον* (βλ. λ.), ἵνα μὴ πίπτῃ χαμαὶ ὅταν δὲν εἶναι ἐσφηνωμένον.

ἐμβόλαιον (τὸ) *[Ναυτ.]* (κοιν. *μουρέλο*, γαλλ. le burin, ἀγγλ. splicin-fid). Σφὴν ἐπιμήκης, ἐλαφρῶς κολουροκωνικός, ἐκ ξύλου σκληροτάτου, χρησιμεύων εἰς τὴν διεύρυνσιν ἀγκυλῶν μικροῦ ἀνοίγματος. Χρησιμεύει δὲ ἰδίως (τότε δὲ τὸ παχύτερον ἄκρον συγκρατεῖται διὰ δετηρίας) πρὸς στερεάν, ἀλλὰ καὶ εὐκόλως λυομένην, σύνδεσιν δύο σχοινίων ἀποληγόντων εἰς ἀγκύλας ἢ σχοινίου πρὸς ἀγκύλην. Ἡ περίπτωσις αὕτη εἶναι συνήθους χρήσεως εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ δεσμοῦ τοῦ λεγομένου ἀγγλικὴ ὑπέρα, πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἄρσεως τῶν φωσώνων. Σ. Ε. Λ.

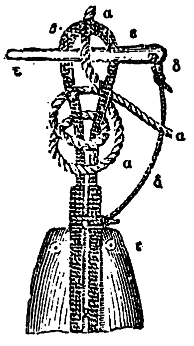

Χρῆσις ἐμβολαίου πρὸς σύνδεσιν ἀγγλικῆς ὑπέρας φώσωνος.

[α = ἁπλῆ ὑπέρα φώσωνος. ε = ἐμβόλαιον. δ = δετηρία συγκρατοῦσα τὸ ἐμβόλαιον. τ = τὸ ἄνω τμῆμα τοῦ τροχίλου τοῦ συσπάστου τῆς ἀγγλικῆς ὑπέρας. σ = ἡ ἀγκύλη τοῦ τροποῦ τοῦ τροχίλου, πρὸς ἣν τὸ ἐμβόλαι ν συγκρατεῖ στερεῶς τὴν ὑπέραν α.]

— *[Ναυτ. Φάρ.]* Ἐργαλεῖον κολουροκωνικὸν (γαλλ. mandrin, ἀγγλ. mandrel) ἐκ φύλλου ὀρειχάλκου λεπτοῦ ἢ καὶ λευκοσιδήρου, πρὸς ἔλεγχον τῆς διαμέτρου τῶν κυκλικῆς τομῆς θρυαλλίδων τῶν φάρων, ἀλλὰ καὶ πρὸς διευκόλυνσιν τῆς δι' αὐτῶν διεμβολῆς τοῦ θρυαλλιδοφόρου δι' ὃ ὀνομάζεται ὡσαύτως *θρυαλλιδοθέτης*. Σ. Ε. Λ.

ἐμβολαιῶ (*—όω*)· ἐλέγχω τι ἢ διευρύνω τι διὰ τοῦ *ἐμβολαίου* (βλ. λ.). — Ἀφηρ. οὐσ. ***ἐμβολαίωσις*** (ἡ).

ἐμβολεύς, *—έως* (ὁ)· τὸ ὄργανον ἢ μέσον διὰ τοῦ ὁποίου ἐμβάλλομεν, ἐμφυτεύομεν, οἷον τὸ τρύπανον τὸ ὁποῖον ἐμπηγνύομεν εἰς τὸ ἔδαφος, ἵνα εἰς τὴν σχηματιζομένην ὀπὴν ἐμφυτεύσωμεν τὸ κλῆμα τῆς ἀμπέλου· || καθόλου, τὸ δι' οὗ ἐμβάλλομεν, ὠθοῦμεν· || τὸ ἐμβεβλημένον, οἷον πάσσαλος, σκόλοψ.

— *[Μηχανολ.]* Ταυτόσημον πρὸς τὸ *ἔμβολον* (βλ. λ.).

— *[Πυροβολ.]* Τὸ ξύλινον ὄργανον, δι' οὗ σφηνοῦται τὸ βλῆμα κατὰ τὴν γέμισιν, εἴτε τῶν παλαιῶν ἐμπροσθογεμῶν πυροβόλων (ὤθησις τοῦ ἐμβολέως ἐκ τοῦ στόματος), εἴτε τῶν ὀπισθογεμῶν (ὤθησις τοῦ ἐμβολέως ἐκ τοῦ πυγαίου). Ν. Θ. Κ.

— *[Ναυτ. Πυροβ.]*. Εἰς τὰ ναυτικὰ πυροβόλα ὁ *ἐμβολεὺς* (γαλλ. refouloir, ἀγγλ. rammer, παλαιότερον δὲ *ἔμβολον*) δύναται νὰ ἐνεργῇ εἴτε διὰ τῆς χειρὸς εἴτε μηχανικῶς, δι' ἠλεκτρισμοῦ ἢ ὑδραυλικῆς πιέσεως. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἐμβολεῖς ἀποτελοῦνται εἴτε ἐκ τριῶν συγκεντρικῶν ὑδραυλικῶν κυλίνδρων εἰσερχομένων ἐν ἀλλήλοις, εἴτε ἐξ ἁλύσεως, ἥτις συστρεφομένη διὰ τοῦ ὑδραυλικοῦ κινητῆρος καταντᾷ παροδικῶς ἄκαμπτον σῶμα, προωθοῦν τὸ βλῆμα ἐν τῷ κοίλῳ. Ὁ χειροκίνητος ἐμβολεὺς ἀποτελεῖται ἀπὸ ῥάβδον, εἰς τὸ ἄκρον τῆς ὁποίας κοχλιοῦται ἡ ξυλίνη κεφαλὴ σχήματος ἰγδίου, περιστεφομένη ὑπὸ χαλκῶν ἐνδυναμώσεων πρὸς ἐνίσχυσιν· τὸ κοῖλον τῆς κεφαλῆς μέρος χρησιμεύει ὅπως ἐμβολίζηται κατ' ἀντίθετον φορὰν τὸ βλῆμα διὰ τῆς κορυφῆς του πρὸς ἀπογέμισιν τοῦ πυροβόλου, ἄνευ κινδύνου τινὸς τοῦ πυροσωλῆνος, ὅστις κατὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην οὐδαμῶς προσκρούει που. Ἐνίοτε εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς ῥάβδου (λαβῆς) τοῦ ἐμβολέως κοχλιοῦται τὸ *μάκτρον* (βλ. λ.). —Π.

— **ἐμβολεῖς** (οἱ) *[Ναυτ.]*· γαλλ. les abordeurs, ἀγγλ. the boarders (Ναυτ. ὀνομ. ἄρθρ. 1430). Οἱ ἀποτελοῦντες τὸ ἄγημα τῆς *ἐμβολῆς*, ἀλλὰ καὶ οἱ ὁπωσδήποτε τοιαύτης μετέχοντες ἄνδρες. Σ. Ε. Λ.

ἐμβόλευσις, *—εως* (ἡ)· τὸ διὰ τοῦ ἐμβολέως συντελούμενον, ἐμβολή, ἐμφύτευσις, ὤθησις.

Digitized by Google

ἐμβολὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐμβάλλειν, προώθησις, εἰσόρμησις, εἰσβολή: «ἡ τῶν Θηβαίων ἐμβολή»· || ἐπίθεσις, ἔφοδος, προσβολή, ἰδίᾳ πλοίου κατ' ἄλλου πλοίου· || διάβασις, πέρασμα, ἰδίᾳ τοῦ ὕδατος τοῦ ἀγομένου πρὸς ἄρδευσιν ἢ εἰς τὴν δεξαμενὴν τοῦ μύλου (πρβλ. *ἔμβολος*), ὅθεν τὸ ἰδιωματικὸν *ἀμπολὴ* ἢ *ἀνεμπολή*: «ἡ ἀμπολὴ τοῦ μύλου».
Β. Φ.

—[ΑΡΧ.] Ἡ κεφαλὴ τοῦ κριοῦ, τῆς ἀρχαίας πολιορκητικῆς μηχανῆς (*Θουκ.* 2, 76)· ἐπίσης τὸ δι' αὐτῆς κτύπημα, ἡ ἐκ τούτου προξενουμένη βλάβη (βλ. *κριός*).
Σ. Γ. Σ.

—[ΝΑΥΤ.] Ὁ ὅρος *ἐμβολὴ* (γαλλ. abordage, ἀγγλ. boarding) ἀπαντᾷ ὑπὸ δύο σημασίας: τὴν τῆς κατὰ σύμπτωσιν *συγκρούσεως* (βλ. λ.), ἀποτελούσης περισ ατικὸν ναυτικὸν ἀτύχημα (κοιν. *τρακάρισμα)*, ὀφειλόμενον εἰς παράλειψιν ἐφαρμογῆς τῶν κανόνων τοῦ «διεθνοῦς κανονισμοῦ πρὸς ἀποφυγὴν συγκρούσεων» ἕνεκα ἀπειρίας ἢ ἀνωτέρας βίας· καὶ τὴν τῆς πολεμικῆς ἐπιχειρήσεως, ἀποτελούσης τὸν τελικὸν σκοπὸν ναυμαχικῆς ἐφόδου. Ἡ δευτέρα δὲ αὕτη τοῦ ὅρου ἔννοια ἀφορᾷ εἰς δύο μερικὰς περιπτώσεις, αἵτινες ἀπὸ ἀμνημονεύτων ἕως τῶν τελευταίων χρόνων παρουσιάζοντο ὡς φάσεις τοῦ ἀγῶνος ναυμαχούντων πλοίων· εἴτε δηλαδὴ πρὸς ἅλωσιν πλοίου διὰ πεζομαχίας ἀγρίας ἐπὶ τοῦ καταστρώματός του, εἴτε πρὸς ἐπίτευξιν καταβυθίσεως διὰ τῆς ἐπιτεύξεως «ὑφάλου πληγῆς» ὑπὸ τοῦ *ἐμβόλου* (βλ. λ.) τοῦ ἐμβολίζοντος πλοίου ἐν τῇ γάστρᾳ τοῦ ἐμβολιζομένου, πρὸς καταβύθισιν αὐτοῦ «διὰ τὸ ὑπέραντλον εἶναι καὶ μηκέτι ἀντέχειν πρὸς τὸ ἐπιρρέον», ἤ, ὅπως θὰ ἔλεγέ τις εἰς τὴν σύγχρονον ναυτικήν μας γλῶσσαν, «γιατὶ δὲν προφθαίνουν ἡ πόμπες τὰ νερά». Πρὸς ἄρσιν δὲ παρερμηνείας μεταξὺ τῶν δύο ἐννοιῶν τοῦ ὅρου *ἐμβολὴ* ἐν τῇ πολεμικῇ του σημασίᾳ, ἠθέλησάν τινες δικαίως νὰ ἀντικαταστήσωσιν αὐτόν, ὡς πρὸς τὴν διὰ τοῦ ἐμβόλου προσβολήν, διὰ τοῦ ὅρου *ἐμβολισμός*. [Βλ. περὶ ταύτης εἰς λ. *ἔμβολον]*.

Ἡ καθαρῶς ἐμβολὴ (κοιν. *τὸ ρεσάλτο)*, ἐπιχειρουμένη ὑπὸ τοῦ τὴν ἐμβολὴν δίδοντος πλοίου, ἐφ' ὅσον δὲν ἤθελεν ἀστοχήσει, ἦγε τὰ πλοῖα ἅτινα θὰ περιεπλέκοντο εἰς τὴν ἀγρίαν μονομαχίαν ἐγγὺς ἀλλήλων· οἱ ἐμβάλλοντες (hommes de l'abordage) συγκροτούμενοι εἰς τὸ ἄγημα τῆς ἐμβολῆς, μὲ τὸν ὕπαρχον ἐπὶ κεφαλῆς, ἦσαν ἕτοιμοι πρὸς εἰσπήδησιν εὐθὺς ὡς οἱ θωρακῖται μὲ τὰς ἁρπάγας τῆς ἐμβολῆς (τὰς «χεῖρας σιδηρᾶς» τοῦ Θουκυδίδου, τὸ «χειροσίδηρον» τοῦ «Ὀνομαστικοῦ» τοῦ Πολυδεύκους) θὰ ἐπετύγχανον νὰ ἀγκιστρώσουν αὐτὰς εἰς τὸ ἐχθρικὸν πλοῖον, ὅπως μὴ τὰ δύο πλοῖα, ὧν τὰ πληρώματα θὰ ἀπεδύοντο ἀγῶνα ἐξοντώσεως, ἀποχωρισθοῦν πλέον, ἕως οὗ κριθῇ ἡ τύχη τοῦ ἑτέρου αὐτῶν. Ὅπως δὲ κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Τραφαλγὰρ ὁ Βιλλενέβ, θεωρῶν τὴν ἐμβολὴν ἀναπόφευκτον, εἶπεν εἰς τὰ πληρώματά του, ὅτι θὰ ἔρριπτεν ἀπὸ τοῦ ἐπιστέγου τοῦ «Βουκενταύρου» εἰς τὸ κατάστρωμα τῆς «Βίκτωρυ» τὸν αὐτοκρατορικὸν ἀετὸν τοῦ πλοίου του, διὰ νὰ βραβεύσῃ ἐκεῖνον ὅστις ἐμβάλλων πρῶτος θὰ τῷ τὸν ἐπανέφερεν, οὕτω καὶ οἱ ἀρχαῖοι, κατὰ τὴν ἀφήγησιν τοῦ Πλουτάρχου, ἤμειβον τοὺς προεμβάτας μὲ «προεμβατήριον γέρας».

Ἡ ἐμβολὴ ὑπῆρξεν ἡ ἀγριωτέρα σκηνὴ πάσης ναυμαχίας τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ, καὶ δύναται νὰ ρηθῇ ὅτι αἱ ἐμβολαὶ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας, τῆς τοῦ Ἀκτίου, τῆς τῶν Βερβερίνων πειρατῶν, τῆς τῆς Ναυπάκτου, τοῦ Τραφαλγάρ, ἐξισοῦντο εἰς βάρβαρον ἀγριότητα. Ἡ εἰσπήδησις ἐγίνετο καθ' ὃν τρόπον ἠδύνατο ἕκαστος, εἴτε χρησιμοποιουμένων κωπῶν ἢ σανίδων, εἴτε δι' ἅλματος καὶ ἀναρριχήσεως ἀπὸ τῶν προεξοχῶν τῆς πλευρᾶς τοῦ πλοίου· τοὺς πλείστους ὅμως τῶν ἐμβαλλόντων ἐπερίμενεν ἀγριώτερον τέλος, διότι πίπτοντες εἰς τὴν θάλασσαν οὐδὲ κἂν νὰ πνιγοῦν ἐπρόφθανον, συνθλιβόμενοι μεταξὺ τῶν ὑφάλων τῶν δύο σκαφῶν, ἅτινα δὲν ἠδύναντο νὰ συγκρατοῦν πρὸς ἄλληλα αἱ ἁρπάγαι τόσον τελείως, ὥστε νὰ μὴ ἐκδηλοῦται ἀπομάκρυνσίς τις καὶ συμπλησίασις αὐτῶν ἐναλλάσσουσα, δίκην συμπληγάδων πετρῶν. Ὁ Δουΐλιος, θέλων νὰ μειώσῃ τὸν τοιοῦτον τῶν πληρωμάτων του κίνδυνον, εἶχεν ἐφαρμόσει τὴν χρῆσιν τῶν «κοράκων» (corvus): βραχὺς ἱστὸς ἐτοποθετεῖτο εἰς τὴν πρῷραν τοῦ σκάφους, ἐπικλινὴς πρὸς τὰ ἔξω καὶ ἔχων πρὸς τὴν κορυφήν του δύο ἔντροχα τὸ μὲν ὑπὲρ τὸ δέ. Διὰ σχοινίου διειρομένου διὰ τοῦ ἀνωτέρου τῶν ἐντρόχων, ὑψοῦτο καὶ κατεβιβάζετο παρανεύουσα γέφυρα ξυλίνη μετὰ διαδοκίδων καὶ δερματίνων ἑκατέρωθεν παραβλημάτων, δι' ἄλλου δὲ σχοινίου διὰ τοῦ κατωτέρου ἐντρόχου ἐχειρίζετο ἡ ἀφ' ὕψους πτῶσις βαρέος καὶ εἰς ὀξὺ ἀπολήγοντος κάτω ὄγκου σιδήρου, ὅστις διὰ τῆς ρύμης τῆς πτώσεώς του διεπέρα τὸ ἐχθρικὸν κατάστρωμα καὶ ἐντεινομένου τοῦ σχοινίου του συνέβαλλεν εἰς τὴν συγκράτησιν τῶν δύο πλοίων. Κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Τραφαλγὰρ μόλις τὸ «Βίκτορυ» ἐπέπεσεν ἐπὶ τοῦ «Ρεντουτάμπλ», ὅπως διασπάσῃ τὴν γραμμὴν τοῦ Βιλλενέβ, ὁ κυβερνήτης Λουκὰς τοῦ γαλλικοῦ τούτου δικρότου διέταξεν ἐμβολὴν κατὰ τῆς ναυαρχίδος τοῦ Νέλσωνος. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ κατάστρωμά του εὑρίσκετο πολὺ χαμηλότερα τοῦ τοῦ ἀγγλικοῦ κολοσσοῦ καὶ δὲν ἐπετύγχανε τὸ γαλλικὸν ἄγημα τῆς ἐμβολῆς νὰ ἀναρριχηθῇ διὰ τῶν παρεξαρτίων καὶ τῶν ἐπωτίδων τῶν ἀγκυρῶν, ἔκοψαν τοὺς κεροίακας τῶν ἄνωθεν τοῦ καταστρώματος τοῦ «Βίκτορυ» ἀκρο-

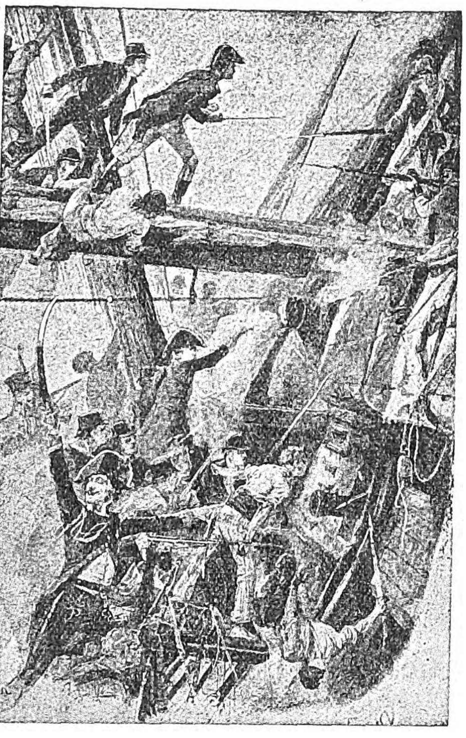

Τὰ ἀγήματα ἐμβολῆς τοῦ γαλλικοῦ δικρότου «Redoutable» (ἀριστερᾷ) *εἰσπηδῶντα εἰς τὴν ναυαρχίδα τοῦ Νέλσωνος «Victory».*

[Εἰκὼν τοῦ Musée de la Marine τῶν Παρισίων, δημοσιευθεῖσα ἐν τῇ «Marine d'Autrefois» τοῦ Georgc Contesse.]

κεραίων τῆς μεγίστης καὶ τοῦ ἀκατίου καὶ κλίναντες τὰς κεραίας των πρὸς τὸ κατάστρωμά της, τὰς ἐχρησιμοποίησαν ὡς γεφύρας καὶ εἰσεπήδησαν ἀρκετοὶ Γάλλοι, οἵτινες ἀκολουθούμενοι καὶ ὑπὸ ἄλλων θὰ ἠδύναντο νὰ κυριεύσωσι τὴν ἀγγλικὴν ναυαρχίδα, ἐὰν δὲν ἔσπευδον ἄλλα ἀγγλικὰ δίκροτα νὰ κατακεραυνοβολήσουν τὸ «Ρεντουτάμπλ». Τὰ σύγχρονα πολεμικὰ μέσα, ἀχρηστεύοντα τὰ πλοῖα ἐκ μεγάλων ἀποστάσεων, καθιστῶσιν ἀπίθανον τὴν ἐμβολήν, τόσον τὴν πρὸς εἰσπήδησιν

Ἐμβολὴ διὰ τοῦ «κόρακος» (corvus), δι' οὗ ἦσαν ἐφωδιασμένα τὰ πλοῖα τοῦ Δουϊλίου.

[Εἰκὼν τοῦ Musée de la Marine, δημοσιευθεῖσα ἐν τῇ «La Marine d'Autrefois» τοῦ George Contesse.]

ὅσον καὶ τὴν πρὸς καταποντισμὸν διὰ τοῦ ἐμβόλου, τουλάχιστον ὡς καθαρῶς πολεμικὴν πρᾶξιν.
Σ. Ε. Λ.

—[ΙΑΤΡ.] Καλεῖται *ἐμβολὴ* ἡ ὑπό τινος *ἐμβόλου* ἀπόφραξις αἱμοφόρου ἀγγείου. Τὸ ἔμβολον τοῦτο συνηθέστατα ἀποτελεῖται ἐξ ἰνιδώδους θρόμβου αἵματος, ὅστις ἀποσπώμενος, εἴτε αὐτομάτως, εἴτε κατόπιν ἐξωτερικῆς βίας, ἐκ τῆς καρδίας ἢ ἔκ τινος σημείου τῆς κυκλοφορικῆς διακλαδίσεως, μεταφέρεται ἄλλοτε μὲν διὰ τοῦ ἀρτηριακοῦ ρεύματος πρὸς στενότερον ἀγγεῖον, οὗ ἀποφράσσει τὸν αὐλὸν *(φυγόκεντρος ἐμβολή)*, ἄλλοτε δὲ διὰ τοῦ φλεβικοῦ ρεύματος ἀπὸ μικροτέρας φλεβὸς πρὸς μεγαλυτέραν μέχρι τῆς καρδίας, ἐξ ἧς ἐκτοξεύεται πρὸς τὴν πνευμονικὴν ἀρτηρίαν, ἀποφράσσων αὐτὴν ἢ κλάδον τινὰ αὐτῆς *(κεντρομόλος ἐμβολή)*. Πάντα τὰ νοσήματα καὶ πᾶσαι αἱ παθήσεις αἱ προκαλοῦσαι σχηματισμὸν θρόμβων ἐντὸς τῶν ἀγγείων δημιουργοῦσι κινδύνους ἐμβολῆς, ὡς ἐκ τῆς πιθανῆς ἀποσπάσεως τῶν τοιούτων θρόμβων ὁλοκλήρων ἢ τμήματος αὐτῶν. Τοιαῦται παθήσεις εἶναι ἡ ἀρτηριοσκλήρυνσις, ἡ λοιμώδης ἀλλοίωσις τῶν τοιχωμάτων τῶν ἀγγείων ἐκ γενικῆς τινος νόσου (κοιλιακοῦ τύφου κλπ.), ἢ ἡ κάκωσις αὐτῶν. Συχνάκις παρατηρεῖται ἐμβολὴ καὶ μετ' ἀφαίρεσιν ὀγκώδους νεοπλάσματος τῆς μήτρας. Τὸ τοιοῦτον ἀποδίδεται εἰς θρόμβωσιν συντελεσθεῖσαν πρὸς τῆς ἐγχειρήσεως, ἐκ πιέσεως τῶν ὑποκειμένων τῷ ὄγκῳ φλεβῶν, ἧς αἰρομένης μετὰ τὴν ἐξαίρεσιν τοῦ ὄγκου, διευκολύνεται ἡ τοῦ θρόμβου ἀπόσπασις. Ὅταν ἡ θρόμβωσις καταλήξῃ εἰς μίαν τῶν ὡς ἄνω ἀποφράξεων, τότε, ἐὰν ἡ παράπλευρος ὑπάρχουσα ἢ ἀναπτυσσομένη ἐφεξῆς κυκλοφορία δὲν ἐπαρκέσῃ νὰ τροφοδοτήσῃ δι' αἵματος τὴν περιοχήν, ἥτις ἐτροφοδοτεῖτο πρότερον ὑπὸ τῆς ἀποφραχθείσης ἀρτηρίας, ἐπέρχεται νέκρωσις, γάγγραινα τῆς περιοχῆς ταύτης. Ἐὰν τὸ ἔμβολον εἶναι ὀγκῶδες καὶ ἀποφράξῃ μέγα ἀρτηριακὸν στέλεχος, λ. χ. τὴν βραχιόνιον ἀρτηρίαν, ὁλόκληρον τὸ ὑπ' αὐτῆς τροφοδοτούμενον μέλος θέλει καταδικασθῆ εἰς νέκρωσιν. Ὅπου δὲν ὑπάρχουν ἀναστομώσεις καὶ παράπλευρος κυκλοφορία, τὸ ἔμβολον προκαλεῖ ἢ ἀναιμικὴν ἔμφραξιν (εἰς τὸν νεφρόν, τὸν σπλῆνα, τὸν ἐγκέφαλον, ὑφιστάμενον οὕτω τὴν μαλάκυνσιν) ἢ ἐκ στάσεως αἱμορραγικὴν ἔμφραξιν (εἰς τὸν στόμαχον, τὰ ἔντερα, τὸν πνεύμονα). Πολλάκις τὸ ἔμβολον σταματᾷ ἱππαστὶ εἰς τὴν συμβολὴν τῶν ἀγγείων.

Κατὰ τὴν *πνευμονικὴν ἐμβολήν*, ἂν ὁ θρόμβος εἶναι ὀγκώδης, ἐνσφηνοῦται εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ στέλεχος τῆς πνευμονικῆς ἀρτηρίας· ἄλλως ἀποφράσσει μικρότερον αὐτῆς κλάδον. Ὁ θρόμβος οὗτος προέρχεται σπανιώτατα ἐκ θρομβώσεως αὐτῆς ταύτης τῆς πνευμονικῆς ἀρτηρίας. Συνήθως προέρχεται ἐκ τῆς δεξιᾶς κοιλίας τῆς καρδίας, ἀνευρυσμένης κατόπιν παθήσεώς τινος καὶ δὴ κατόπιν στενώσεως τῆς μητροειδοῦς· ἄλλοτε δ' ἐκ τοῦ περιφερικοῦ φλεβικοῦ συστήματος, ἰδίως εἰς περιπτώσεις φλεβίτιδος κατόπιν κυήσεως ἢ λοιμώδους αἰτίας. Ἐμβολὴ παχέος κλάδου τῆς πνευμονικῆς ἀρτηρίας συνεπάγεται αἰφνιδίαν ἀναιμικὴν ἔμφραξιν μεγάλης ἐκτάσεως τοῦ πνευμονικοῦ ἱστοῦ, ἐξ ἧς συνήθως ἐπέρχεται ὁ θάνατος. Ἐμβολὴ μετρίου μεγέθους προκαλεῖ ἀποπληξίαν, ἤτοι αἱμορραγίαν μικρᾶς ἐκτάσεως. Τὰ συμπτώματα τῆς πρώτης περιπτώσεως εἶναι: μεγάλη δύσπνοια, μικρὸς καὶ ἄρρυθμος σφυγμός, ἐνίοτε ἐλλείπων, κυάνωσις ἢ ὠχρότης τοῦ προσώπου τοῦ πάσχοντος, ὅστις, περίρρυτος ἐκ ψυχροῦ ἱδρῶτος, ἀγωνιᾷ, ἀσφυκτιᾷ καὶ τέλος θνήσκει ἐντὸς ὀλίγων λεπτῶν ἢ ὡρῶν. Τὰ δὲ συμπτώματα τῆς δευτέρας περιπτώσεως εἶναι: αἰφνιδία ὀξεῖα πλευρωδυνία, κατάθλιψις καὶ δύσπνοια ἐπίμονος μετὰ βηχός, πτύελα αἱμόφυρτα ἢ καὶ πραγματικὴ αἱμόπτυσις μετὰ πυρετικῆς ἀνυψώσεως· ὡς ἐπιπλοκαὶ σημειοῦνται πλευρίτιδες, συχνάκις αἱμορραγικαί, διαπύησις τοῦ θρόμβου καὶ γάγγραινα τοῦ πνεύμονος. Ἐπὶ μικρᾶς καὶ περιωρισμένης ἀποφράξεως ἡ πρόγνωσις εἶναι ἀγαθή. Ἐπιφυλακτικὴ δέον νὰ εἶναι αὕτη ἐπὶ καρδιακῆς παθήσεως, ἡ ὁποία δύναται νὰ προκαλέσῃ νέας ἐμβολάς. Ἡ δὲ θεραπεία συνίσταται εἰς εἰσπνοὰς ὀξυγόνου, ἐνέσεις καρδιοτονωτικὰς καὶ ἔντονον ἐπίσπασιν ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ θώρακος διὰ σικυῶν καὶ θερμῶν ἐπιθεμάτων ἐπὶ τῆς καρδιακῆς χώρας. Ὁ Trendelemburg καὶ ἄλλοι ἐπενέβησαν καὶ χειρουργικῶς, διανοίξαντες τὴν πνευμονικὴν ἀρτηρίαν καὶ ἀφαιρέσαντες τὸν ἐνσφηνωθέντα θρόμβον. Ἐν τούτοις ἡ χειρουργικὴ αὕτη ἐπέμβασις ἐμφανίζει ἐξαιρετικὴν βαρύτητα. Μείζονα σημασίαν ἔχει ἡ προφύλαξις, πρὸς ἀποφυγὴν ὅλων τῶν αἰτίων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα προκαλοῦν ἐμβολήν. Οὕτω δέον ν' ἀποφεύγηται κατὰ τὰς ἐγχειρήσεις πᾶσα ἀπειλουμένη θρόμβωσις διὰ κακώσεως τῶν ἀγγείων· νὰ ἐνεργῶνται δὲ ἐνέσεις φυσιολογικοῦ ὀροῦ καὶ νὰ τονῶται ἡ καρδιακὴ λειτουργία. Οἱ πάσχοντες ἐκ φλεβίτιδος νὰ ὑποβάλλωνται εἰς ἀπόλυτον καὶ παρατεταμένην ἀκινησίαν. Τέλος οἱ πάσχοντες ἐκ καρδιακῆς ἀνεπαρκείας νὰ ὑποβάλλωνται εἰς τὴν κατάλληλον θεραπείαν πρὸς καταπολέμησιν αὐτῆς. Ἐκτὸς τοῦ θρόμβου, ἔμβολα σχηματίζει καὶ τὸ λίπος, κατόπιν κατάγματος μυελοφόρου ὀστοῦ ἢ κατόπιν συγκλονισμοῦ ἐκ πτώσεως, ἐγχειρήσεως καὶ ἐν γένει καταστροφῆς κυτταρολιπώδους ἱστοῦ. Ἐὰν εἰς τὴν φλέβα τοῦ ὠτὸς κονίκλου εἰσαγάγωμεν διὰ σύριγγος ἔλαιον (2 κ. ἑ. ἀνὰ χιλιόγραμμον βάρους τοῦ ζῴου), τὸ

Digitized by Google

ζῷον θὰ δυσπνοήσῃ καὶ τέλος θ' ἀποθάνῃ. Ἐὰν τότε ἐξετάσωμεν τὸν πνεύμονά του, θ' ἀνεύρωμεν ἐκεῖ εὐχερῶς τὴν λιπαρὰν οὐσίαν, ἥτις χρώννυται δι' ὀσμικοῦ ὀξέος ἢ δι' ἐρυθροῦ τοῦ Σουδάν. Ἀλλ' ἔμβολα σχηματίζουν καὶ φυσαλίδες τῶν ἐν τῷ αἵματι ἀερίων (βλ. λ. *ἀεραιμία*) ἢ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, εἰσδυομένου ἐνίοτε ἐντὸς τῶν φλεβῶν τοῦ τραχήλου, ἢ ἄλλου μέρους τοῦ σώματος, κατόπιν τυχαίου ἢ ἐγχειρητικοῦ αὐτῶν τραύματος ἢ ἐνέσεως, καὶ προκαλοῦντος αἰφνίδιον θάνατον. Ὅμοιος θάνατος δύναται νὰ ἐπέλθῃ, ὅταν κατὰ τὸν τοκετὸν ἐπισυμβῇ ἐμβολὴ ἀέρος ἐκ τῆς μήτρας εἰς τὴν δεξιὰν καρδίαν. Ἡ νεκροτομία θὰ ἐμφανίσῃ ἀφρὸν ἐν τῇ καρδίᾳ, ὁ ὁποῖος δὲν πρέπει νὰ συγχέηται πρὸς τὸν ἐκ σήψεως ἀφρόν. Ἔμβολα ὡσαύτως δύνανται νὰ σχηματίσουν αἱ χρωστικαὶ οὐσίαι, οἷον ἡ εἰσπνεομένη κόνις ἀνθράκων ἢ πᾶσα χρωστική, δι' ἧς γίνεται ὁ γνωστὸς στιγματισμὸς τοῦ δέρματος τοῦ στήθους ἢ τῶν βραχιόνων ὑπό τινων ἀτόμων. Ἐμβολὴν δύνανται νὰ προκαλέσουν ἐπίσης τὰ μικρόβια καὶ τὰ παράσιτα, ἀθρόα κυκλοφοροῦντα ἐν τῷ αἵματι. Ἐκ τοιαύτης ἐμβολῆς εἰς τὰ τριχοειδῆ τῆς ρινικῆς κοιλότητος προέρχονται καὶ αἱ κατά τινας λοιμώδεις νόσους ρινορραγίαι. Τέλος καὶ θρύμματα καρκινωδῶν ὄγκων ἢ καὶ ὑγιοῦς παρεγχύματος δύνανται νὰ προκαλέσουν ἐμβολήν.

Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ἐμβολιάζω, ἀόρ. *ἐνεβολίασα—ἐνεβολιάσθην*, παθ. μετοχ. *ἐμβολιασμένος*, κοιν. *μπολιάζω* (βλ. λ.)· ἐπὶ ἀνθρώπου, *ἐνδαμαλίζω* ἢ *δαμαλίζω* (βλ. λ.): «ἐνεβολιάσθησαν οἱ μαθηταί», «οἱ μὴ ἐμβολιασμένοι δὲν γίνονται δεκτοί»· ‖ ἐπὶ δένδρων ἐνοφθαλμίζω, ἄλλως *κεντρώνω* (βλ. λ.).

ἐμβολιάσιμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ δυνάμενος νὰ ἐμβολιασθῇ, ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον ἐπιτρέπεται νὰ γίνῃ ἐμβολιασμός: «τὸ παιδίον δὲν εἶναι εἰς πᾶσαν περίστασιν ἐμβολιάσιμον».

ἐμβολίασις, —*εως* ἢ καὶ ***ἐμβολίασμα*** (τό)· ἀντὶ *ἐμβολιασμός* (βλ. λ.).

ἐμβολιασμὸς (ὁ), κοιν. *μπόλιασμα*· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐμβολιάζειν· ἐπὶ ἀνθρώπου, δαμαλισμός, ἡ ἐμβολὴ δαμαλίδος ὑπὸ τὸ δέρμα πρὸς πρόληψιν τῆς νόσου εὐλογίας· ‖ ἐπὶ δένδρων καὶ φυτῶν ὁ ἐνοφθαλμισμὸς ἢ ὁ ἐγκεντρισμὸς πρὸς ἐξευγένισιν τοῦ φυτοῦ· ‖ καθόλου, ἡ εἰσαγωγὴ εἰς τὸν ὀργανισμὸν δηλητηριώδους τινὸς οὐσίας.

— [ΙΑΤΡ.] Ὁ ἐμβολιασμὸς ἐνεργεῖται ἢ δι' ἐνδοδερμικῆς νύξεως ἢ δι' ἐνέσεως ἢ διὰ τοῦ στόματος. Ὁ ἐμβολιασμὸς εἶναι συνήθως προφυλακτικός, ὡς ὁ ἐνεργούμενος πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τῆς νόσου εὐλογίας. Ὁμοίως προφυλακτικὸς ἐμβολιασμὸς εἶναι καὶ ὁ δι' ἀντιτυφικοῦ ἐμβολίου ἐνεργούμενος. Ἀλλ' ἂν ὁ αὐτὸς ἐμβολιασμὸς ἐνεργηθῇ μετὰ τὴν ἐκδήλωσιν τοῦ κοιλιακοῦ τύφου, χρησιμεύει ὡς θεραπευτικὸς (βλ. *ἐμβολιοθεραπευτική*).

Προκειμένου περὶ τοῦ κατὰ τῆς εὐλογίας προφυλακτικοῦ ἐμβολιασμοῦ (βλ. λ. *δαμαλισμός*) ἐνεργοῦμεν σκαριφισμοὺς τοῦ δέρματος εἰς τὸν βραχίονα κατὰ τὴν κατάφυσιν τοῦ δελτοειδοῦς μυός, ἐπὶ τῶν οὕτω δ' ἐπιγιγνομένων τομῶν ἀποθέτομεν τὴν δαμάλειον ὕλην. Αἱ τομαὶ πρέπει νὰ ὦσιν ἐπιπόλαιοι ἐντελῶς, ὥστε νὰ φαίνωνται μὲν ἐλαφρῶς αἱμάσσουσαι, ἀλλὰ νὰ μὴν ἐκρέῃ ἐξ αὐτῶν αἷμα. Μετὰ τὴν ἀποξήρανσιν πρέπει νὰ προφυλάσσωνται τὰ τραύματα ἀπὸ πάσης ἐπιγενοῦς λοιμώξεως, καλυπτόμενα διὰ γάζης ἀπεστειρωμένης. Περιττὸν νὰ τονισθῇ ὅτι πρὸ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ δαμαλισμοῦ λαμβάνονται ἅπαντα τὰ ἐνδεικνυόμενα μέτρα καθαρισμοῦ, ἀντισηψίας κλπ. Ἕτερος τρόπος, ὁ καὶ συνηθέστερος, πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ἐμβολιασμοῦ διὰ τὰ πλεῖστα ἐμβόλια, προφυλακτικὰ καὶ θεραπευτικὰ (ἀντιτυφικόν, ἀντιχολερικόν, ἀντισταφυλοκοκκικὸν κλπ.), εἶναι ὁ δι' ὑποδορίου ἢ ἐνδομυϊκῆς ἐνέσεως. Προτιμοτέρα εἶναι ἡ ἐνδομυϊκὴ ἔγχυσις τοῦ ἐμβολίου, διότι τοῦτο ἀπορροφᾶται εὐχερέστερον καὶ ἡ ἀντίδρασις, ἥτις ἐπακολουθεῖ (δηλ. τὸ τοπικὸν ἄλγος, ἡ πυρετικὴ κίνησις κλπ.) εἶναι ἐλαφροτέρα. Σημεῖα, κατὰ τὰ ὁποῖα ἐκτελεῖται ἡ ἐνδομυϊκὴ ἔνεσις ἐμβολίων, εἶναι τὰ ἑξῆς: Τὸ ἀνώτατον τμῆμα τοῦ βραχίονος ἐντὸς τοῦ δελτοειδοῦς μυός, τὸ ἀνώτερον τμῆμα τοῦ στήθους τῶν θωρακικῶν μυῶν, τὰ πλάγια τῶν πλευρῶν ἐντὸς τοῦ πλατέος ραχιαίου μυὸς καὶ οἱ γλουτοί, ἐντὸς τῶν γλουτιαίων μυῶν. Ἐνίεμεν δὲ τὸ ἐμβόλιον εἴτε ἐφ' ἅπαξ καὶ εἰς δόσιν 1 κυβ. ὑφεκατομέτρου, εἴτε εἰς δύο δόσεις ἀπεχούσας ὀκταήμερον ἀπ' ἀλλήλων καὶ ὧν ἡ μὲν πρώτη ἀποτελεῖται ἐξ ἡμίσεος κυβ. ὑφεκ., ἡ δὲ δευτέρα ἐξ ἑνὸς κυβ. ὑφεκατομέτρου. Αἱ δόσεις αὗται χρησιμοποιοῦνται διὰ τοὺς ἐνήλικας. Διὰ τὰ παιδία μέχρις ἡλικίας 15 ἐτῶν ἐνίεμεν τὸ ἥμισυ τῶν ἄνω δόσεων. Τὴν τοιαύτην ὑποδόριον ἢ ἐνδομυϊκὴν ἔγχυσιν ἐμβολίου ἀκολουθεῖ πάντοτε ἀντίδρασις τοῦ ὀργανισμοῦ, ἄλλοτε ἄλλης ἐντάσεως, ἀναλόγως κυρίως τῆς ἀτομικότητος τοῦ ἐμβολιαζομένου.

Ἐσχάτως εἰσήχθη καὶ νέος τρόπος εἰσαγωγῆς τῶν προφυλακτικῶν ἐμβολίων ἐν τῷ ὀργανισμῷ. Εἶναι δ' οὗτος ἡ διὰ τῆς πεπτικῆς ὁδοῦ λῆψις τοῦ ἐμβολίου. Τὰ τοιαῦτα ἐμβόλια, εἰδικῶς παρασκευαζόμενα, καλοῦνται *ἐντεροεμβόλια* (enterovaccins), λαμβάνονται δ' ἐξ αὐτῶν ἀνὰ ἓν κυβικὸν ὑφεκατόμετρον ἐπὶ 3—6 συνεχεῖς ἡμέρας. Ὁ τρόπος τῆς παρασκευῆς αὐτῶν ποικίλλει. Ἡ χρῆσις τοιούτων ἐμβολίων ἐφηρμόσθη ἐπιτυχῶς διὰ τὴν προφύλαξιν ἀπὸ τῶν νοσημάτων τῶν προκαλουμένων ὑπὸ τῶν βακτηριδίων τῆς τυφικῆς ὁμάδος. Πλεονέκτημα τῶν τοιούτων ἐμβολίων εἶναι ὅτι οὐδεμίαν προκαλοῦσιν ἀντίδρασιν. Ὡσαύτως καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ Calmette πρό τινων ἐτῶν (1921) εἰσαχθεὶς — καὶ δοκιμαζόμενος ἔτι — προφυλακτικὸς κατὰ τῆς φυματιώσεως ἐμβολιασμὸς τῶν παιδίων στηρίζεται ἐπὶ τῆς διὰ τῆς πεπτικῆς ὁδοῦ λήψεως τοῦ σχετικοῦ ἐμβολίου, ὅπερ καλεῖται *ἐμβόλιον B C G.*

Κ. ΚΕΡΕΣΤΕΤΖΗΣ

— [ΓΕΩΠΟΝ.] *Ἐμβολιασμὸς* λέγεται ἡ γεωπονικὴ ἐργασία, δι' ἧς κατορθοῦται ἡ ἐπὶ ἑνὸς φυτοῦ προσαρμογὴ ἑτέρου, οὕτως ὥστε τὸ νέον προσαρμοσθὲν φυτὸν νὰ τρέφεται ἐκ τῶν ριζῶν τοῦ πρώτου. Τὸ μέρος τοῦ φυτοῦ εἰς ὃ ἐκτελεῖται ὁ ἐμβολιασμὸς καλεῖται *κέντρον*, τὸ δὲ φυτόν, ὅπερ ὑφίσταται τὸν ἐμβολιασμόν, καλεῖται *τροφός*. Ἐμβολιασμοῦ ὑπάρχουσι πλεῖστοι τρόποι, ἐξ ὧν σπουδαιότεροι καὶ μᾶλλον ἐν χρήσει εἶναι ὁ *ἐγκεντρισμὸς* καὶ ὁ *ἐνοφθαλμισμὸς* (βλ. λ.).

Ὁ ἐμβολιασμὸς γενικῶς ὡς σκοπὸν ἔχει: α) τὴν βελτίωσιν γενικῶς τοῦ φυτοῦ, ὅπως καταστῇ δηλαδὴ τοῦτο εὐρωστότερον, ὡραιότερον κατὰ τὸ φύλλωμα ἢ τὰ ἄνθη, καὶ τὴν καλυτέρευσιν τῆς ποιότητος ἢ τὴν αὔξησιν τῆς ποσότητος τῶν καρπῶν τοῦ φυτοῦ· β) τὴν ἐπιτάχυνσιν τῆς καρποφορίας τοῦ ἐμβολιαζομένου φυτοῦ· γ) τὴν ἐπὶ τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ φυτοῦ συνύπαρξιν, ἐφ' ὅσον δὲν συμβαίνει τοῦτο, ἀρρένων καὶ θηλέων ἀνθέων, ἄρα καὶ τὴν εὐκολωτέραν αὐτοῦ γονιμοποίησιν· δ) τὸν πολλαπλασιασμὸν πλείστων φυτῶν, ὧν ἡ ἀναπαραγωγὴ εἶναι δυσχερὴς δι' ἑτέρου μέσου· καὶ ε) τὴν συνύπαρξιν ἐπὶ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ φυτοῦ κλάδων δύο ἢ περισσοτέρων, πάντως ὅμως συγγενῶν εἰδῶν. Διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἐμβολιασμοῦ δέον νὰ συντρέχωσιν αἱ κατωτέρω συνθῆκαι:

α) Συγγένεια μεταξὺ τροφοῦ καὶ τῶν δι' ἐμβολιασμὸν προοριζομένων φυτῶν. Τὰ φυτὰ ταῦτα δέον νὰ εἶναι ἢ ποικιλίαι τοῦ αὐτοῦ εἴδους, ἢ εἴδη τοῦ αὐτοῦ γένους. Ὁ πρῶτος τρόπος παρουσιάζει μεγαλυτέρας πιθανότητας ἐπιτυχίας ἢ ὁ δεύτερος, ὡς π.χ. ὁ ἐμβολιασμὸς ἀπιδέας ἐπὶ ἑτέρας ἀπιδέας ἢ ἐπὶ τῆς μηλέας. Ἐπίσης ἐπιτυγχάνει ὁ ἐμβολιασμὸς τῆς ἀμυγδαλῆς ἐπὶ τῆς ροδακινέας καὶ ταύτης ἐπὶ τῆς βερικοκκέας, ἀλλὰ δὲν ἐπιτυγχάνει ἐμβολιασμὸς καστανέας ἐπὶ δρυὸς καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.

β) Τὰ πρὸς ἐμβολιασμὸν φυτὰ δέον νὰ ἔχωσι τὰς αὐτὰς ἢ ἀναλόγους βλαστικὰς ἰδιότητας, ἤτοι τὸ ποσὸν τῶν χυμῶν τοῦ ἑνὸς εἴδους νὰ ὑπάρχῃ καὶ εἰς τὸ ἕτερον ἤ, ἐὰν τοῦτο δὲν συμβαίνῃ ἀπολύτως, ἡ διαφορὰ τοῦ ποσοῦ τῶν χυμῶν νὰ μὴ εἶναι οὐσιώδης. Οὕτω παρετηρήθη, ὅτι ἐπιτυγχάνει ὁ ἐμβολιασμὸς ἀπιδέας διὰ κυδωνέας, οὐχὶ ὅμως καὶ ἀντιστρόφως. Ἐκ τούτου συμπεραίνεται ὅτι οἱ χυμοὶ τῆς ἀπιδέας εἶναι πολὺ ἀφθονώτεροι τῶν χυμῶν τῆς κυδωνέας κ.τ.λ.

γ) Ἀπαραίτητος ὁ ἐμβολιασμὸς δέον νὰ γίνηται εἰς κατάλληλον ἐποχήν, ἰδίως κατὰ τὸ ἔαρ καὶ τὸ θέρος, σπανιώτερον κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ οὐδόλως κατὰ τὸν χειμῶνα, ἐκτὸς ἐὰν τὰ φυτὰ διατηροῦνται εἰς θερμοκήπια, διότι κατὰ τὸν χειμῶνα δὲν εἶναι ζωηρὰ ἡ κυκλοφορία τῶν χυμῶν.

δ) Αἱ τομαὶ τοῦ ἐμβολιασμοῦ νὰ γίνωνται εἰς τὸ καταλληλότερον τμῆμα τοῦ φυτοῦ καὶ ἀκριβῶς ἐκεῖ ὅπου εὑρίσκονται τὰ περισσότερα ἀγγεῖα κυκλοφορίας τῶν χυμῶν, καὶ

ε) Νὰ λαμβάνωνται αἱ δέουσαι προφυλάξεις, ὅπως τὸ ἐμβολιαζόμενον τμῆμα τοῦ φυτοῦ προσβάλληται ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγώτερον ἀπὸ τὰς καιρικὰς μεταβολάς. Διὰ τὸν ἐμβολιασμὸν μεταχειρίζονται τὰ αὐτὰ ἐργαλεῖα ἅτινα καὶ εἰς τὸν ἐγκεντρισμόν.

Ἰδία ὅλως φροντὶς δέον νὰ ληφθῇ διὰ τὴν ταχεῖαν ἐπούλωσιν τῶν ἐκ τοῦ ἐμβολιασμοῦ προξενηθέντων τραυμάτων, ἅτινα καλύπτουσι διὰ πίσσης ἢ ἑτέρας κολλητικῆς οὐσίας, ρητίνης κλπ.

Δ. Ν. Π.

ἐμβολιαστὴς (ὁ)· ὁ ἐμβολιάζων, ὁ ἔμπειρος καὶ ἐξειδικευμένος εἰς τὸν ἐνοφθαλμισμὸν ἢ ἐγκεντρισμὸν τῶν δένδρων καὶ φυτῶν, κοιν. *μπολιαστής*· ‖ ὁ ἔμπειρος περὶ τὸν δαμαλισμὸν τῶν παιδίων, εἰς τὸν ὁποῖον, κατὰ παλαιοτέρας ἐποχάς, παρείχετο ἄδεια δαμαλισμοῦ ὑπὸ τῆς πολιτείας.

ἐμβολιαστικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἐμβολιασμόν.

ἐμβολίζω, ἀόρ. *ἐνεβόλισα*· ὠθῶ διὰ τοῦ ἐμβόλου.

Ἐμβόλιμα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Παραποτάμιος πόλις τῆς Ἰνδοσκυθίας, παρὰ τὴν δυτικὴν τοῦ Γάγγου ὄχθην (*Πτολεμ.* Ζ, α, 55—57), βάσις ἀνεφοδιασμοῦ τοῦ στρατοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, ὁ ὁποῖος «Ἀφικόμενος δὲ ἐς Ἐμβόλιμα πόλιν, ἣ ξύνεγγυς τῆς Πέτρας τῆς Ἀόρνου ᾤκεῖτο, Κράτερον μὲν ξὺν μέρει τῆς στρατιᾶς καταλείπει αὐτοῦ, σῖτόν τε εἰς τὴν πόλιν ὡς πλεῖστον ξυνάγειν, καὶ ὅσα ἄλλα ἐς χρόνιον τριβήν, ὡς ἐντεῦθεν ὁρμωμένους τοὺς Μακεδόνας χρονίῳ πολιορκίᾳ ἐκτρυχῶσαι τοὺς κατέχοντας τὴν Πέτραν, εἰ μὴ ἐξ ἐφόδου ληφθείη» (*Ἀρριαν.* Ἀνάβ. Δ', κη', 7). Ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Quintus Curtius (VIII, 12, 1) ὡς *Ἐκβόλιμα*, ἔκειτο παρὰ τὴν σύγχρονον Ambar.

Σ. Ε. Λ.

ἐμβολιμαῖος, —*α*, —*ον*· ὁ ἐμβαλλόμενος, ἐμβόλιμος.

ἐμβόλιμος, (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐμβεβλημένος, ὁ παρενθετειμένος: «ἐμβόλιμος μήν».

— [*Ἀρχ.*] Ἐκαλοῦντο παρ' ἀρχαίοις *ἐμβόλιμοι* οἱ μῆνες ἢ αἱ ἡμέραι, αἵτινες, καθ' ὡρισμένας χρονικὰς περιόδους, παρενεβάλλοντο εἰς τὸ ἔτος πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ κανονικοῦ ἐνιαυσίου κύκλου, ὡς παρ' ἡμῖν ἡ 29η ἡμέρα τοῦ Φεβρουαρίου ἀνὰ πᾶν δίσεκτον ἔτος. Οὕτω κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (Α' 32, Β' 4) *ἐμβόλιμος* ἦτο ὁ μὴν ὁ παρεμβαλλόμενος ὑπὸ τῶν παλαιοτάτων Ἑλλήνων ἀνὰ πᾶν τρίτον ἔτος, *ἐμβόλιμοι* δὲ καὶ αἱ πέντε ἡμέραι αἱ παρεμβαλλόμεναι ὑπὸ τῶν Θηβαίων καὶ τῶν Αἰγυπτίων εἰς πᾶν ἔτος πλὴν τῶν εἰς τοὺς κεκανονισμένους μῆνας ὑπαρχουσῶν ἡμερῶν (βλ. *ἔτος*).

Π. Ν. Π.

— **ἐμβόλιμα** (τὰ) (κατὰ παράλειψιν τοῦ «*ἔπη*») [*Ἀρχ.*]. Λυρικὰ ᾄσματα λεπτῆς μουσικῆς ὑφῆς, εἰσαχθέντα ὑπὸ τοῦ Ἀγάθωνος εἰς τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν δρᾶμα καὶ ψαλλόμενα ἀντὶ τῶν παλαιῶν στασίμων τῶν χορικῶν. Τὰ ἐμβόλιμα ἐκαλοῦντο οὕτω, διότι παρενεβάλλοντο μεταξὺ τῶν διαφόρων μερῶν αὐτοῦ, ἁπλῶς δὲ πρὸς κόσμον, μηδεμίαν ἔχοντα πρὸς τὸ κείμενον τοῦ ἔργου σχέσιν. Τὰ ἐμβόλιμα ἤρχισαν νὰ ἀναφαίνωνται κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος, ὅτε διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ νέου ἤθους εἰς τὸ θέατρον τὰ παλαιὰ κλασσικὰ χορικὰ ᾄσματα ἤρχισαν νὰ χάνουν εἰς μῆκος καὶ εἰς ρυθμικὴν ποικιλίαν. Τῶν ἐμβολίμων τοῦ Ἀγάθωνος πρόδρομοι θεωροῦνται ὑπό τινων φιλολόγων ὡρισμένα στάσιμα τοῦ Εὐριπίδου, ὡς τὸ γ' στάσιμον τῆς Ἀνδρομάχης καὶ τὸ β' τῆς Ἑλένης. Μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀγάθωνος γενομένην γενίκευσιν αὐτῶν, ἄπειροι ἦσαν οἱ μιμηθέντες τοῦτον κατὰ τὸν ἑπόμενον αἰῶνα (βλ. καὶ λ. *ἐμβόλιον*).

—Π.

— **ἐμβόλιμα** ἢ ***ἐπακταῖα*** ἢ ***βορμιανὰ ὀστᾶ*** [*Ἀνατομ.*]. Ὀστάρια ἴδια, κεχωρισμένα, ἀνεξάρτητα, ἄλλοτε ἄλλα τὸν ἀριθμὸν (ἓν ἢ πλείονα), ἀπαντῶντα ἐνίοτε κατὰ τὰς ραφὰς καὶ τὰς πηγὰς τοῦ κρανίου, ἰδίως δὲ ἐν τῇ λαβδοειδεῖ ραφῇ.

Ι. Π.

— **ἐμβόλιμον** (τὸ) ἢ ***διάμεσον*** (Intermesès) [*Ἰσπαν. Θέατρ.*]. Μονόπρακτον κωμικὸν ἔργον, τὸ ὁποῖον ἐπαίζετο κατὰ τὸν μεσαίωνα εἰς τὰ ἰσπανικὰ θέατρα, παρεμβαλλόμενον μεταξὺ τοῦ *λόας* καὶ τοῦ *ἄουτος* (βλ. λ.).

ἐμβολιοθεραπευτικὴ (ἡ) [*Ἰατρ.*]. Καλεῖται *ἐμβολιοθεραπευτικὴ* ἢ *μικροβιοθεραπευτικὴ* ἡ ἀνοσοποίησις τῶν ὀργανισμῶν δι' ἐγχύσεως εἰς αὐτοὺς μικροβίων ἢ προϊόντων αὐτῶν.

Πρὸς προάσπισιν ὀργανισμοῦ δεκτικοῦ λοιμώξεως παθογόνων μικροβίων συντελεῖ μεταξὺ ἄλλων ἡ ἐπίκτητος *ἀνοσία*. Ταύτην ἀποκτοῦν ἄνθρωποι καὶ ζῷα μετὰ πάροδον λοιμώδους νόσου, ἢ ἐκεῖνοι εἰς τοὺς ὁποίους διὰ τῆς τέχνης εἰσεβιβάσθησαν ζῶντα ἢ νεκρὰ μικρόβια ἢ προϊόντα αὐτῶν (*τοξῖναι*). Ἡ ἐπέλευσις τῆς ἐπικτήτου ἀνοσίας, τόσον τῆς αὐτομάτου, ὅσον καὶ τῆς τεχνητῆς, ἀποδίδεται ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης, ἐκτὸς εἰς τὴν κυτταρικὴν μικροφαγίαν, ἡ ὁποία συνίσταται εἰς τὴν αὔξησιν τῆς μικροβιοβόρου δυνάμεως τῶν κυττάρων τοῦ σώματος, κυρίως εἰς τὴν ἐν τῷ αἵματι καὶ τοῖς ὑγροῖς ἐν γένει τοῦ σώματος παραγωγὴν εἰδικῶν ἀμυντηρίων οὐσιῶν, τῶν *ἀντισωμάτων*, εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν ὁποίων ὀφείλεται, κατ' ἐξοχήν, ἡ ἄμυνα τοῦ ὀργανισμοῦ κατὰ τῶν παθογόνων μικροβίων. Τοὺς ὀροὺς τοὺς περιέχοντας τὰ ἀντισώματα ταῦτα καλοῦμεν *ἀνόσους*, τὰς δὲ οὐσίας, αἵτινες προκαλοῦσι τὴν γέννησιν τῶν ἀντισωμάτων, καλοῦμεν *ἀντίγονα*. *Ἀνοσοποιίαν* δὲ τὴν διὰ τῆς τέχνης αὔξησιν τῆς ἀντοχῆς τοῦ σώματος κατὰ τῶν λοιμωδῶν νόσων. Τοῦτο δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν εἴτε διὰ τῆς γενικῆς ἐπιρροῆς ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ μὲ σκοπὸν αὐξήσεως τῆς ἀντιστάσεως αὐτοῦ, εἴτε δι' εἰδικῆς τεχνητῆς ἀνοσοποιίας. Ἡ τελευταία αὕτη εἶναι εἴτε προφυλακτική, εἴτε θεραπευτική. Τῆς *προφυλακτικῆς ἀνοσοποιίας* διακρίνομεν δύο εἴδη, τὴν ἐνεργητικὴν καὶ τὴν παθητικήν. Καὶ ἐνεργητικὴν μὲν καλοῦμεν τὴν ἀλλοίωσιν ἣν ἐπιτυγχάνομεν διὰ τῆς ἐγχύσεως μικροβίων ἢ τῶν προϊόντων αὐτῶν, παθητικὴν δὲ ἐκείνην ἥτις ἐπέρχεται δι' ἐνέσεως εἰδικοῦ θεραπευτικοῦ ὀροῦ, δηλονότι αἵματος ἄλλου ὀργανισμοῦ, ἀνοσοποιηθέντος ἐνεργητικῶς καὶ περιέχοντος εἰδικὰ ἀντισώματα. Τῆς *θεραπευτικῆς ἀνοσοποιίας* διακρίνομεν ἐπίσης δύο εἴδη, τὴν ἐνεργητικὴν καὶ παθητικήν. Αἱ δύο αὗται μέθοδοι εἶναι καθ' ὅλα ὅμοιαι τῶν τῆς προφυλακτικῆς ἀνοσοποιίας. Ἡ μόνη διαφορὰ τῆς ἐγκει-

Digitized by Google

ται εἰς τὴν ἐπέμβασιν τῆς ἐπιστήμης μετὰ τὴν προσβολὴν τοῦ ὀργανισμοῦ ὑπὸ τῆς νόσου.

Διὰ τῆς ἐμβολιοθεραπευτικῆς ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐπ' ἀρκετὸν καιρὸν διαρκοῦσα παραγωγὴ εἰδικῶν ἀντισωμάτων, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν θεραπευτικὴν δύναμιν τῆς μεθόδου ταύτης. Τῆς εἰδικῆς καὶ διαρκοῦς ταύτης ἀνοσοποιίας προηγεῖται μία ὀλίγον χρόνον διαρκοῦσα *γενική*, ἐπὶ τοῦ τὴν ἀσθένειαν προκαλοῦντος μικροβίου, ὅσον καὶ ἐπὶ ἄλλων ἐπιδρῶσα, *ἀνοσοποιία* (Pfeiffer, Hafkine, Wright, Prausnitz καὶ Meissner, Brösaulen κ. ἄ.). Ἡ γενικὴ αὕτη ἀνοσοποιία ὠνομάσθη *ἐπιφύλαξις*.

Πρῶτος ἐφήρμοσε τὴν ἐμβολιοθεραπευτικὴν ὁ R. Koch (1882), ὅστις ἔκαμε χρῆσιν τῆς *φυματίνης* πρὸς ἴασιν τῆς φυματιώσεως. Κατόπιν τούτου ὁ E. Fraenkel (1892) ἐπέτυχε νὰ ἐπηρεάσῃ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ κοιλιακοῦ τύφου δι' ἐμβολιασμοῦ τοῦ μικροβίου τοῦ τύφου. Ἐκεῖνος ὅμως ὅστις εἰσήγαγε τὴν ἐμβολιοθεραπευτικὴν εἰς τὴν ἐπιστήμην ἦτο ὁ Wright, ὅστις εἶχε θαυμασίαν ἐπιτυχίαν ἐγχύσας ἐμβόλιον παρασκευασθέντος ἐκ καλλιεργημάτων σταφυλοκόκκου πρὸς θεραπείαν τῶν ἐκ λοιμώξεως σταφυλοκόκκων ἀσθενούντων. Τέλος ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πρώτων τούτων πειραμάτων ἡ ἐπιστήμη προσεπάθησε νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν μέθοδον ταύτην καὶ εἰς ἄλλας λοιμώδεις ἀσθενείας καὶ ἡ ἐπιτυχία αὐτῆς εἰς πολλὰς τούτων ἦτο τόσον καταφανής, ὥστε ἡ ἐμβολιοθεραπευτικὴ ἀποτελεῖ σήμερον μέρος τῆς ὅλης θεραπευτικῆς ἐπιστήμης.

Τὰ ἐν τῇ μικροβιοθεραπευτικῇ χρησιμοποιούμενα *ἐμβόλια* παρασκευάζονται γενικῶς καθ' ὅμοιον τρόπον, ὡς καὶ τὰ προφυλακτικά. Ὅσον ἀφορᾷ δηλαδὴ τὰ μικρόβια, χρησιμοποιοῦνται ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα προκαλοῦσι τὴν ἀσθένειαν. Πρὸς τοῦτο μεταχειριζόμεθα μικρόβιον οὐχὶ μιᾶς καὶ μόνης φυλῆς, ἀλλὰ πλειόνων. Τὰ ἐμβόλια ταῦτα ὀνομάζομεν πολύμεικτα. Πρὸς παρασκευὴν αὐτῶν χρησιμοποιοῦνται φυλαὶ μικροβίων καθαραί, ἔχουσαι τὴν ἰδιότητα νὰ παράγωσιν ἄφθονα ἀντισώματα καὶ ἀναπτύσσουσαι ὅσον τὸ δυνατὸν ἀσθενέστερα τοπικὰ καὶ γενικὰ φαινόμενα ἀντιδράσεως. Ἡ καλυτέρα ὅμως μέθοδος εἶναι ἡ τοῦ *αὐτεμβολίου*, δηλαδὴ ἐμβολίου ἐκ μικροβίου, τὸ ὁποῖον, διὰ τεχνητῆς καλλιεργείας, ἀπεμονώθη ἐξ αὐτοῦ τοῦ πάσχοντος ὀργανισμοῦ. Ἐν περιπτώσει ἀνάγκης ἀμέσου ἰατρικῆς ἐπεμβάσεως δύναταί τις νὰ χρησιμοποιήσῃ πολύμεικτα ἐμβόλια βιομηχανικῆς προελεύσεως καὶ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν θεραπείαν δι' ἑνὸς ἐν τῷ μεταξὺ παρασκευασθέντος αὐτεμβολίου.

Ἐκτὸς τῶν πολυμείκτων ἐμβολίων ἢ αὐτεμβολίων χρησιμοποιοῦνται ἐπίσης, ἐν περιπτώσει λοιμώξεως τοῦ ὀργανισμοῦ ὑπὸ περισσοτέρων τοῦ ἑνὸς εἴδους μικροβίων, *πολυμικροβιακὰ θεραπευτικὰ ἐμβόλια*. Ποία μικρόβια ἐκ τῶν εὑρεθέντων πρέπει νὰ χρησιμοποιηθοῦν διὰ τὴν παρασκευὴν αὐτεμβολίου ἀπομένει ν' ἀποφασίσῃ ὁ πεπειραμένος παρατηρητὴς κατόπιν μικροσκοπικῆς ἐρεύνης. Πάντως καλὸν εἶναι νὰ χρησιμοποιήσῃ δύο, τὸ περισσότερον τρία εἴδη τῶν κυριωτέρων μικροβίων, ἵνα μὴ κατὰ τὴν θεραπείαν διασπασθοῦν αἱ ἀντιδρῶσαι δυνάμεις τοῦ ὀργανισμοῦ. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν μέθοδον, ἥτις μεταχειρίζεται αὐτὰ ταῦτα τὰ προϊόντα τοῦ ἀσθενοῦς ὀργανισμοῦ κατόπιν ἀπονεκρώσεων τῶν ζώντων ἐν αὐτοῖς μικροβίων, δὲν δυνάμεθα νὰ ὑποστηρίξωμεν αὐτήν. Δὲν εἶναι παράδοξον νὰ ἐπέλθῃ κατόπιν μιᾶς τοιαύτης θεραπευτικῆς ἐπεμβάσεως βλάβη εἰς τὸν ὀργανισμὸν (Hilgermann, Adam, Makai, Levinson, Orsos, Pineo, Baillie κ. ἄ.).

Περαιτέρω ἰσχύουν διὰ τὴν παρασκευὴν τῶν ἐμβολίων καὶ ἑπομένως καὶ τῶν θεραπευτικῶν ἐμβολίων καὶ αὐτεμβολίων οἱ ἑξῆς ὅροι: Ἡ χρησίμευσις τῶν μικροβίων πρέπει νὰ γίνῃ ὅσον τὸ δυνατὸν τάχιστα μετὰ τὴν ἀπομόνωσιν, ἡ δὲ ἐπεξεργασία τῶν καλλιεργημάτων ὅσον τὸ δυνατὸν εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀναπτύξεως αὐτῶν, δηλαδὴ μετὰ 18—20 ὥρας. Τοῦτο ἐνδείκνυται, ἵνα μὴ τὰ μικρόβια ὑποστοῦν ἀλλοιώσεις τῆς ἀντιγόνου αὐτῶν δυνάμεως ὡς ἐκ τῆς ἐπερχομένης αὐτοδιαλύσεως αὐτῶν. Ἐπειδὴ παρετηρήθη ἐπίσης ὅτι τὰ ἐμβόλια μετὰ χρονικόν τι διάστημα ὑπόκεινται εἰς ἐξασθενήσεις τῆς ἀντιγόνου αὐτῶν δυνάμεως, πρέπει νὰ χρησιμοποιῶνται ὅσον τὸ δυνατὸν τάχιστα μετὰ τὴν παρασκευήν. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον εἶναι ἐνδεδειγμένη ἡ παρασκευὴ νέου ἐμβολίου, ἂν ὁ θεράπων ἰατρὸς παρατηρήσῃ ὅτι τὸ ἤδη ὑπ' αὐτοῦ χρησιμοποιούμενον δὲν δίδει πλέον ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα.

Τὰ πρὸς παρασκευὴν θεραπευτικῶν μικροβίων χρησιμοποιούμενα ἐναιωρήματα τῶν καλλιεργημάτων πρέπει νὰ εἶναι ἀπονεκρωμένα πρὶν γίνῃ ἡ ἔγχυσις αὐτῶν εἰς τὸν ὀργανισμόν. Ἡ κυριωτέρα μέθοδος ἀπονεκρώσεως εἶναι ἡ διὰ τῆς θερμοκρασίας. Ἡ ἀπονέκρωσις γίνεται ἐντὸς ὑδατολούτρου εἰς θερμοκρασίαν ἱκανὴν μὲν νὰ φονεύσῃ ἀσφαλῶς τὰ μικρόβια, ἀλλ' οὐχὶ ὑψηλοτέραν τοῦ δέοντος, ἵνα μὴ συντελέσῃ εἰς τὴν γένεσιν ἐρεθιστικῶν μὴ εἰδικῶν προϊόντων ἐν τῷ ἐμβολίῳ. Αἱ χρησιμοποιούμεναι θερμοκρασίαι κυμαίνονται μεταξὺ 52°—65° C., τὸ δὲ χρονικὸν διάστημα τῆς εἰς ταύτην ἐκθέσεως μεταξὺ 1—3 ὡρῶν, ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῶν μικροβίων. Ἐκτὸς τῆς θερμοκρασίας χρησιμοποιοῦνται διάφοροι *ἀντισηπτικαὶ οὐσίαι*, ὅπως π. χ. ἡ φορμαλίνη, τὸ χλωροφόρμιον, ὁ διχλωριοῦχος ὑδράργυρος κτλ.. Πάντως αἱ τελευταῖαι αὗται μέθοδοι δὲν ἔχουν δώσει εἰσέτι ἀπολύτως θετικὰ ἀποτελέσματα.

Μετὰ τὴν ἀποστείρωσιν δοκιμάζεται τὸ καλλιέργημα ἂν κατέστη πραγματικῶς στεῖρον. Πρὸς τοῦτο ἐμβολιάζομεν μίαν σταγόνα ἐξ ἑκάστου τῶν φιαλιδίων ἐπὶ τοῦ θρεπτικοῦ ὑλικοῦ· ἐνδείκνυται ἐπίσης ἡ ἐκτέλεσις ἐναεροβίου καλλιεργείας. Μετὰ τοῦτο τὸ ἐναιώρημα τῶν καλλιεργημάτων ἀραιοῦται σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμίαν μας. Πρὸς ἀραίωσιν μεταχειριζόμεθα ἀπεστειρωμένον διάλυμα χλωριούχου νατρίου 0, 85%, περιέχοντος φαινόλην ἢ τρικρεζόλην πρὸς συντήρησιν. Αἱ οὐσίαι αὗται πρέπει νὰ ὑπάρχωσιν ἐντὸς τοῦ ἐμβολίου εἰς 0,5%. Πρὸς ὑπολογισμὸν τῆς ἀραιώσεως πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψει, ὅτι ἐντὸς ἑνὸς δοχείου Kolle ὑπάρχουν 200 κανονικοὶ κρίκοι, ἐντὸς ἑτὸς τριβλίου Petri 66 κανονικοὶ κρίκοι καὶ ἐντὸς ἑνὸς σωληναρίου λοξῶς πεπηγότος 10 κανονικοὶ κρίκοι καλλιεργήματος. Τέλος ἀνάγκη νὰ ἀναφέρωμεν, ὅτι εἷς κανονικὸς κρίκος ἀντιστοιχεῖ πρὸς 2 χιλιοστόγραμμα τοῦ καλλιεργήματος. Ἐπειδὴ ὁ ὑπολογισμὸς οὗτος εἶναι μόνον κατὰ προσέγγισιν, διὰ τοῦτο ἡ ἐπιστήμη ἐπενόησε διαφόρους μεθόδους πρὸς ἀκριβέστερον προσδιορισμὸν τῆς εἰς τὰ μικρόβια περιεκτικότητος τῶν ἐμβολίων, ἐξ ὧν περιοριζόμεθα ν' ἀναφέρωμεν τὴν μέθοδον τοῦ Wright, ὅστις ἀναμιγνύει τὸ πρὸς καταμέτρησιν ἐμβόλιον μετ' ἴσων μερῶν ἀνθρωπίνου αἵματος. Τὸ ἐπὶ ἀντικειμενοφόρου πλακὸς ἐπαλειφόμενον μεῖγμα ἐξετάζεται ὑπὸ τὸ μικροσκόπιον καὶ ὁρίζεται εἰς ἀρκετὰ μεγάλον ἀριθμὸν ὀπτικῶν πεδίων ἡ ἀριθμητικὴ σχέσις τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων πρὸς τὰ μικρόβια. Δοθέντος ὅτι ἐπὶ ὑγιῶν ἕκαστον κυβικὸν χιλιοστόμετρον αἵματος περιέχει περίπου 5 ἑκατομμύρια ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων, ὑπολογίζεται κατὰ προσέγγισιν ὁ ἀριθμὸς τῶν μικροβίων.

Ἐκτὸς τῆς μεθόδου τῆς ἀπονεκρώσεως τῶν μικροβίων εἰσήχθησαν εἰς τὴν ἐπιστήμην διάφοροι μέθοδοι μὲ σκοπὸν ἐλαττώσεως τῶν φαινομένων τῆς ἀντιδράσεως, τὰ ὁποῖα προέρχονται μετὰ τὴν ἔγχυσιν τοῦ ἐμβολίου εἰς τὸν ὀργανισμόν. Κατὰ πόσον αἱ μέθοδοι αὗται εἶναι καλύτεραι τῆς ἤδη ἀναφερθείσης μεθόδου τῆς ἀπονεκρώσεως, ἀπομένει εἰς μεταγενεστέρας ἐρεύνας νὰ ἀποδείξωσιν. Ἐνταῦθα ἀρκούμεθα μόνον νὰ ἀναφέρωμεν, ὅτι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον μετεχειρίσθησαν π. χ. ὡρισμένας οὐσίας ἐκ τῶν σωμάτων τῶν μικροβίων τῆς φυματιώσεως, τῶν σταφυλοκόκκων, κολοβακτηριδίων κτλ. Εἰς τὴν ἰδίαν κατηγορίαν πρέπει νὰ καταλεχθῶσι καὶ τὰ εὐαισθητοποιηθέντα ἐμβόλια, ἀποτελούμενα ἐκ νεκρῶν μικροβίων διατηρηθέντων ἐν τῷ εἰδικῷ ἀνόσῳ ὀρῷ (Prausnitz).

Κυρίως ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ ἐμβολίου τελεῖται ὑποδορίως (κοιλία, γλουτοί, βραχίων, ὠμοπλάτη κτλ.). Ἐκτὸς τοῦ τρόπου τούτου εἶναι δυνατὸν νὰ μεταχειρισθῇ ὁ θεράπων καὶ τὴν ἐνδομυϊκὴν καὶ ἐνδοφλέβιον ἔγχυσιν, ὅταν κυρίως ζητῇ νὰ ἐπιφέρῃ ὅσον τὸ δυνατὸν τάχιστα τὴν ἀντίδρασιν τοῦ ὀργανισμοῦ γενικῆς καὶ εἰδικῆς μορφῆς. Ἐπίσης τελευταίως μεταχειρίζεται ἡ ἐπιστήμη τὴν ἐνδοδερμικὴν ἢ ἐπιδερμικὴν μέθοδον (Prausnitz).

Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς μικροβιοθεραπευτικῆς δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὴν ἔνδειξιν καὶ ἔνεσιν τοῦ ἐμβολίου, ἀλλ' ἀπαιτεῖ τὴν διηνεκῆ ἐπίβλεψιν τοῦ ἀσθενοῦς. Ὁ Wright ἀπέδειξεν ὅτι ἀμέσως μετὰ τὴν ἔγχυσιν τῶν μικροβίων ὁ *ὀψωνικὸς δείκτης*, δηλαδὴ τὰ ἀντισώματα, ἐλαττοῦται (ἀρνητικὴ φάσις), εἶτα δὲ ἐπέρχεται αὔξησις τοῦ δείκτου (θετικὴ φάσις), κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ κατάστασις τοῦ ἀσθενοῦς βελτιοῦται σημαντικῶς. Ἐξ ἄλλου παρετήρησεν ὅτι ἡ ἔγχυσις μικροῦ ἀριθμοῦ μικροβίων εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα βραχεῖαν τόσον θετικὴν ὅσον καὶ ἀρνητικὴν φάσιν, καὶ ὅτι ἡ ἔγχυσις μεγάλης ποσότητος τοῦ σχετικοῦ μικροβίου ἐπίσης εἶχε μείζονα ἀρνητικὴν καὶ ἐλάσσονα θετικὴν φάσιν. Ἡ μετρία ποσότης εἶχε τοὐναντίον πάντοτε τὰ καλύτερα ἀποτελέσματα, δηλαδὴ μικρὰν ἀρνητικὴν καὶ μεγάλην θετικὴν φάσιν. Ἐκ τῶν παρατηρήσεων τούτων ἀπορρέουν οἱ ἀκόλουθοι ὅροι: Ἡ ἔγχυσις τῶν μικροβίων πρέπει νὰ γίνηται κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς θετικῆς φάσεως, διότι ἂν ἐκλέξωμεν πρὸς ἔνεσιν τὴν ἀρνητικὴν φάσιν, αὕτη παρατείνεται μεγάλως, δυνατὸν δ' ὡς ἐκ τούτου νὰ ἐπέλθῃ βλάβη εἰς τὸν πάσχοντα. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὁ Wright ἐζήτησε τὸν προσδιορισμὸν τοῦ ὀψωνικοῦ δείκτου πρὸ τῆς ἐνέσεως. Ὡς ἐκ τῶν δυσχερειῶν πρὸς ἃς προσκρούει ὁ προσδιορισμὸς τοῦ δείκτου τούτου, ὁ Wright ἐδήλωσεν ὅτι δύναταί τις νὰ ἀρκῆται εἰς τὰ κλινικὰ φαινόμενα. Γενικῶς ἡ ἐμβολιοθεραπευτικὴ προβαίνει σήμερον μετ' ἐπιτυχίας εἰς τὴν ἐπανάληψιν τῶν ἐνέσεων κατὰ διαστήματα 5—7 ἡμερῶν. Ἐκ τῶν ἄνω λεχθέντων ἀπορρέει ἐπίσης ὅτι αἱ δόσεις πρέπει νὰ εἶναι σχετικῶς μικραί, πάντως ἀνάλογοι πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς νόσου, διότι δόσεις, ἐξ ἄλλου, μικρότεραι τοῦ δέοντος δὲν ἐπιφέρουν τὸ ἐπιδιωκόμενον ἀποτέλεσμα. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς θερα είας ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐγχυνομένων μικροβίων γίνεται πάντοτε μεγαλύτερος, πάντως ὅμως οὐχὶ εἰς βαθμόν, ὥστε νὰ ἐπιφέρουν τοπικὴν ἢ γενικὴν ἀντίδρασιν εἰς τὸν ὀργανισμόν.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς μικροβιοθεραπευτικῆς δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν γενικῶς, ὅτι αὕτη ἐφαρμόζεται ἐπὶ χρονίων παθήσεων, κυρίως ἐπὶ παθήσεων κατὰ τὰς ὁποίας ἡ ἔγχυσις τῶν σχετικῶν μικροβίων ἐκ τῆς τοπικῆς ἑστίας εἰς τὸν ὀργανισμὸν γίνεται οὐχὶ ἀρκούντως καὶ εἰς μακρὸν χρονικὸν διάστημα. Εἰς νόσους ὀξείας μορφῆς δυνάμεθα ἐπίσης νὰ μεταχειρισθῶμεν τὴν ἐμβολιοθεραπευτικήν, οὐχὶ μόνον ἕνεκα τῆς εἰδικῆς ἀλλὰ κυρίως ἕνεκα τῆς γενικῆς ἀνοσοποιίας τοῦ ὀργανισμοῦ. Ὁ Wright συμβουλεύει μάλιστα εἰς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας ὁ ὀργανισμὸς τοῦ πάσχοντος εἶναι τόσον ἀσθενής, ὥστε ἡ πιθανότης τῆς ἀντιδράσεως αὐτοῦ εἶναι μικρά, νὰ γίνῃ ἔγχυσις ἐμβολίου εἰς ὑγιᾶ ὀργανισμὸν καὶ μόλις ἡ γενικὴ ἀνοσοποιία *(ἐπιφύλαξις)* ἔχει ἐξελιχθῇ, νὰ γίνῃ ἔγχυσις αἵματος εἰς τὸν ἀσθενοῦντα. Ἡ μικροβιοθεραπευτικὴ ἐφηρμόσθη κατὰ νοσημάτων ὀφειλομένων εἰς τὸ κολοβακτηρίδιον κατὰ τῆς φυματιώσεως, διαφόρων παθήσεων τῶν γονοκόκκων, κατὰ λοιμώξεων τῶν στρεπτοκόκκων καὶ σταφυλοκόκκων, κατὰ τοῦ κοιλιακοῦ τύφου, πνευμοκόκκων κτλ. κτλ.

Ἄλλο εἶδος μικροβιοθεραπευτικῆς στηρίζεται ἐπὶ τοῦ *ἀνταγωνισμοῦ τῶν μικροβίων* πρὸς ἄλληλα. Προσπαθοῦμεν δηλαδὴ νὰ ἐξοντώσωμεν ὡρισμένα παθογόνα μικρόβια διὰ τῆς τοπικῆς λοιμώξεως τοῦ ὀργανισμοῦ διὰ σαπροφύτων τοιούτων. Ἡ μέθοδος αὕτη δὲν ἔχει εἰσέτι μελετηθῆ ἀρκετά. Μεταγενέστεραι ὅμως ἔρευναι θέλουσι διευκρινίσει τὴν μέθοδον ταύτην, καθὼς καὶ τὴν τελευταίως ὑπὸ τοῦ D'Herelle εἰς τὴν ἐπιστήμην εἰσαχθεῖσαν ὁμοίαν μορφὴν τῆς τελευταίας ταύτης μικροβιοθεραπευτικῆς μεθόδου, δηλαδὴ τὴν θεραπείαν διαφόρων ἀσθενειῶν διὰ τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὸν ὀργανισμὸν τοῦ *βακτηριοφάγου* τῶν τὴν ἀσθένειαν προκαλούντων μικροβίων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Allen R. W.*, Die Vaccinetherapie. Dresden u. Leipzig 1914. — *Reiter H.*, Vaccinetherapie und Vaccinediagnostik. Stuttgart 1913. — *Pruasnitz C.*, Bakteriotherapie, Handb. d. path. Mikroorganismen 1928. Ἐνταῦθα εὕρηται καὶ λοιπὴ βιβλιογραφία. — *Strubell Alex*, Zur Kritik der Opsonine. Jena 1913. — *Κ. Σάββας*, Ἐγχειρίδιον Μικροβιολογίας (τρίτη ἔκδοσις, Ἀθῆναι, 1922). — *Wolfsohn C.*, Ueber Vaccinetherapie u. Prophylaxe. Handb. d. exp. Ther. Serum u. Chemother. von Wolf - Eisner, 2. Aufl. München 1926. — *Wright Sir A. E.*, Studies on Immunisation. London 1909. Technique of the teat and capillary glass tube. 2. Aufl. London 1921.

Σ. ΤΣΟΥΡΟΥΚΤΣΟΓΛΟΥ

ἐμβόλιον (τό)· ὅ,τι ἐμβάλλεται, τὸ παρεμβαλλόμενον· || τεμάχιον κλάδου δένδρου, δι' οὗ γίνεται ὁ εἰς ἄλλο δένδρον *ἐμβολιασμὸς* (βλ. λ.)· || σκευασία διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἰατρικοῦ ἐμβολιασμοῦ (κοιν. ***μπόλι***.

— *[Ἰατρ.]* Βλ. *ἐμβολιασμὸς* καὶ *ἐμβολιοθεραπευτική*.

— *[Βοτ.]* Βλ. *ἐμβολιασμός*.

— **ἐμβόλιον** (τὸ) *[Θεατρ.]*. Μικρὸν θεατρικὸν ἔργον μετὰ ἢ ἄνευ μουσικῆς ἢ καὶ ἁπλῶς μουσικὸν τεμάχιον ἢ καὶ μπαλλέτο, ὅπερ παρενεβάλλετο εἰς τὰ διαλείμματα τῶν μεγάλων θεατρικῶν ἔργων. Τοιαῦτα ἦσαν οἱ μιμικοὶ χοροὶ τῶν Ρωμαίων, οὓς ἐξετέλουν κατὰ τὰ μεταξὺ τῶν δραματικῶν πράξεων διαλείμματα, *ἐμβόλια* (embolia) δὲ ὀνομασθέντα, ἀπαραλλάκτως ὅπως *ἐμβόλιμα* ὠνομάσθησαν καὶ ἐν Ἀθήναις τὰ οὐδεμίαν σχέσιν καὶ συνάφειαν ἔχι ντα πρὸς τὸν δραματικὸν μῦθον χορικὰ ᾄσματα, τὰ μεταξὺ τῶν ἐπεισοδίων ψαλλόμενα, καὶ ὧν εἰσηγητὴς ἐγένετο ὁ Ἀγάθων, ὃν ψέγει διὰ τοῦτο ὁ Ἀριστοτέλης, τὰ intermezzi τῶν Ἰταλῶν (βλ. Ἱστορ. Ἰταλ. λογοτεχνίας ὑπὸ *Ἀδόλφ. Γάσπαρη*, τόμ. Β', σελ. 751-752 κατὰ μετάφρ. Λ. Βλάχου), τὰ interludes τῶν Ἄγγλων, ἅτινα ἐτελειοποίησεν ὁ John Heywood κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, τὰ τῶν Ἱσπανῶν pasos καὶ sainettes, ἐν οἷς ἀνεπαρίσταντο τὰ ἤθη καὶ ἡ πλήρης μεταφορῶν γλῶσσα τῶν συνοικιῶν τῶν κατωτέρων τάξεων τῆς Μαδρίτης καὶ τὰ intermèdes τῶν Γάλλων, ἅτινα ἐπαίζοντο κατὰ τὰ διαλείμματα τῶν Μυστηρίων. Intermèdes εἰσήγαγε μεταγενεστέρως καὶ ὁ Μολιέρος εἴς τινας τῶν κωμῳδιῶν του («Ἀρχοντοχωριάτης», «Κατὰ φαντασίαν ἀσθενὴς» κτλ,). *Ἐμβόλια* ἀπαντῶνται ἐπίσης καὶ εἰς τὰς κρητικὰς τραγῳδίας καὶ κωμῳδίας,(Φορτουνάτος-Ἐρυφίλη κτλ.).

Σήμερον *ἐμβόλιον* καλεῖται κυρίως ἡ κατὰ τὰ διαλείμματα τῶν θεατρικῶν παραστάσεων ἐκτελουμένη μουσικὴ σύνθεσις καὶ ὁ μιμικὸς χορὸς (μπαλλέτο).

Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

ἐμβολισμὸς (ὁ)· ἡ δι' ἐμβόλου προώθησις, ἡ δι' ἐμβόλου κροῦσις· || ἡ κίνησις μιᾶς διαδρομῆς τοῦ ἐμβόλου τῶν μηχανῶν.

— *[Μηχανολ.]* Καλεῖται *ἐμβολισμὸς* ἡ πορεία τοῦ ἐμβόλου ἀτμομηχανῆς, ἀντλίας κτλ. ἀπὸ τοῦ ἑνὸς νεκροῦ αὐτοῦ σημείου μέχρι τοῦ ἑτέρου (βλ. λ. *διαδρομή)*.

Α. Μ.

— *[Ναυτ. Ἱστορ.]* Ἡ διὰ τοῦ ἐμβολέως ὤθησις τοῦ βλήματος, εἰς τὴν ἐν τῷ κοίλῳ τοῦ πυροβόλου ἐγκάθισίν του. Εἰς τὰ ἐμπροσθογεμῆ πυροβόλα ὁ ἐμβολισμὸς τοῦ βλήματος ἐγίνετο ἐκ τῶν

Digitized by Google

ἔμπροσθεν πρὸς τὰ ὄπισθεν, τῶν γεμιστῶν ὠθούντων τὸν ἐμβολέα ἐν ἀρχῇ διὰ τῶν χειρῶν καὶ κατόπιν διὰ τοῦ στήθους, ὡς εἰκὸς δὲ κατόπιν τοῦ ἐμβολισμοῦ τῆς φυσίγγης τοῦ γεμίσματος. Σ. Ε. Λ.

— *[Λειτουργ.]* Ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τὴν ἀπαγγελίαν τῆς Κυριακῆς προσευχῆς («πάτερ ἡμῶν») ἐπακολουθεῖ μία ἐκφώνησις, ἡ ὁποία δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐπέκτασις τοῦ ἑβδόμου αἰτήματος· τὴν σύντομον αὐτὴν παρέμβλητον ἐκφώνησιν ὠνόμασαν *ἐμβολισμὸν* (embolismus). Ἡ εὐχὴ αὕτη ἐλλείπει ἐκ τῶν βυζαντινῶν λειτουργιῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἀμέσως μετὰ τὴν Κυριακὴν προσευχὴν ἀκολουθεῖ ἡ ἐκφώνησις: «Ὅτι σοῦ ἐστιν... κλπ». Μετὰ τοῦ ἐμβολισμοῦ τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας, τοῦ ὁποίου εἰσηγητὴς εἰς τὴν λειτουργίαν φαίνεται ὅτι ὑπῆρξεν ὁ πάπας Γρηγόριος Α', συνάπτονται δέησίς τις ὑπὲρ εἰρήνης (da propitius pacem κλπ.) καὶ ἡ μνημόνευσις τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου (καθ' ὅσον ὁ Γρηγόριος, πρὸ τοῦ ἀνακηρυχθῇ πάπας, ἐχρημάτισεν ἡγούμενος τῆς ρωμαϊκῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου). Δ. Ν. ΜΩΡΑΪΤΗΣ

ἐμβολίτης (ὁ) (Embolit) *[Ὀρυκτ.]*. Ὀρυκτὸν τῆς κλάσεως τῶν ἁλάτων τῶν *ἁλατογόνων*. Ἀποτελεῖ ἰσόμορφον παράμιξιν τοῦ βρωμιούχου ἀργύρου (βλ. λ. *βρωμαργυρίτης*) καὶ τοῦ χλωριούχου ἀργύρου καὶ ἔχει τὸν χημικὸν τύπον $2AgBr_2+3AgCl$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὴν ὁλοεδρίαν τοῦ κυβικοῦ συστήματος. Γ. Β.

ἐμβολοειδής (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ ἔμβολον, σφηνοειδής.

Ἔμβολοι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Τόπος τῆς ρωμαϊκῆς ἀγορᾶς, ὅπου ἱδρύθησαν πρὸς κόσμον τὰ ἔμβολα τῶν αἰχμαλωτισθέντων πλοίων ἐν τῇ πρὸς τοὺς Ἀντιάτας ναυμαχίᾳ (338 π. Χ.): «πρὸ τῶν Ἐμβόλων» (ante Rostris).

ἔμβολον (τὸ) καὶ (ἀρχ.) **ἔμβολος** (ὁ)· τὸ ἐμβαλλόμενον ἢ ἐμβεβλημένον, οἷον πάσσαλος, σκόλοψ, σφὴν κττ.· ‖ ἡ εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς πρῴρας τῶν πολεμικῶν πλοίων μεταλλίνη προεξοχή, λατ. rostrum· ‖ τρόπος παρατάξεως τοῦ στρατεύματος πρὸς ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ: «ἔμβολον δὲ καλεῖται, ὅταν ἡ ἀμφίστομος διφαλαγγία τὰ μὲν ἡγούμενα κέρατα ἀλλήλοις συνάψῃ, τὰ δὲ ἑπόμενα διαστήσῃ» ‖ ὄργανον τῶν μηχανῶν καὶ ἀντλιῶν κινούμενον παλινδρομικῶς ἐντὸς κυλίνδρου· ‖ πᾶν παρεμφεροῦς σχήματος καὶ χρήσεως ὄργανον.

— [ΑΡΧ.] Μοχλός, σύρτης τῆς θύρας. Δοκός, ἐπιστύλιον, στηριζόμενον ὁριζοντίως ἐπὶ τῶν κιόνων καὶ συγκρατοῦν τὴν ὀροφὴν οἰκοδομήματος. Παρ' Εὐριπίδῃ μνημονεύονται τοιοῦτοι σύρται λίθινοι («λάϊνα ἔμβολα»), ἐπιστύλια δὲ διὰ χαλκοῦ περιβαλλόμενα («χαλκόδετα ἔμβολα») καὶ ἁρμόζοντα ἐπὶ τῶν λιθίνων μερῶν τοῦ τοίχου (Φοίνισσαι 115, Βάκχαι 590). Ἔμβολον εἰς μεταγενεστέρους χρόνους ἐκλήθη καὶ ἡ στοά, τὸ *προστῷον* (βλ. λ.). Π. Ν. Π.

— [ΜΗΧΑΝ.] *Ἔμβολον* λέγεται τὸ ἐντὸς τῶν κυλίνδρων παλινδρομικῶς καὶ εὐθυγράμμως κινούμενον στοιχεῖον μηχανῶν, ὅπερ εἴτε δέχεται πίεσιν ἐκ μέρους ἀτμῶν, ἀερίων ἢ ὑγρῶν (ἀτμομηχαναί, μηχαναὶ ἐσωτερικῆς καύσεως, μηχαναὶ πεπιεσμένου ἀέρος ἢ ὕδατος ὑπὸ πίεσιν, κ.λ.π.), ἣν μεταδίδει συνήθως εἰς κινητήριον ἄξονα, μετὰ μετατροπὴν τῆς κινήσεως εἰς περιστροφικὴν διὰ τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ στροφάλου, εἴτε ἀντιστρόφως δέχεται ἀπὸ κινητηρίου ἄξονος δύναμιν, ἣν μεταδίδει ἐπὶ ὑγρῶν ἢ ἀερίων (ἀντλίαι, συμπιεσταί).

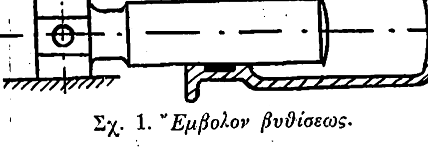

Σχ. 1. *Ἔμβολον βυθίσεως.*

Χαρακτηρίζομεν τὰ ἔμβολα εἰς ἁπλῆς ἢ διπλῆς ἐνεργείας, καθ' ὅσον ἡ πίεσις ἐξασκεῖται ἐπὶ τῆς μιᾶς ἢ ἐπ' ἀμφοτέρων ἐναλλὰξ τῶν ὄψεων αὐτῶν.

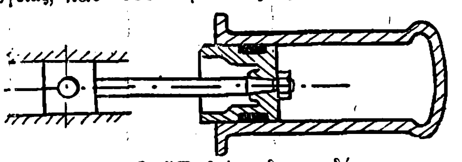

Σχ. 2. *Ἔμβολον δισκοειδές.*

Δύο κατηγορίαι ἐμβόλων διακρίνονται: 1) τὰ ἔμβολα βυθίσεως (σχ. 1), καὶ 2) τὰ δισκοειδῆ (σχ. 2).

Τὰ πρῶτα ἀποτελοῦνται ἐξ ἐπιμήκους κυλινδρικοῦ τεμαχίου ὀλισθαίνοντος ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν τοιχωμάτων τοῦ κυλίνδρου κατὰ τρόπον ἐξασφαλίζοντα τὴν στεγανότητα μεταξὺ τῶν ἑκατέρωθεν τοῦ ἐμβόλου ρευστῶν, περιττεύοντος οὕτω τοῦ στυπειοθλίπτου. Ἡ μετάδοσις τῆς κινήσεως ἀπὸ τοῦ ἐμβόλου βυθίσεως πρὸς τὸν κινητήριον ἄξονα, ἢ ἀντιστρόφως, γίνεται ἀπ' εὐθείας διὰ διωστῆρος στηριζομένου ἐπὶ πρὸς τοῦτο ἄξονος τοῦ ἐμβόλου.

Ἡ στεγανότης εἰς τὰ ἔμβολα τοῦ εἴδους τούτου ἐπιτυγχάνεται, προκειμένου περὶ ἀντλιῶν ἢ ὑδραυλικῶν πιεστηρίων, διὰ δακτυλίων ἐκ δέρματος ἢ ἐλαστικοῦ σκληροῦ, διὰ μὲν μικρὰς πιέσεις (τροφοδοτικαὶ καὶ καταθλιπτικαὶ ἀντλίαι) ὡς εἰς τὸ σχ. 3, διὰ δὲ μεγάλας τοιαύτας (ὑδραυλικὰ πιεστήρια) ὡς εἰς τὸ σχ. 4 δεικνυται. Προκειμένου περὶ θερμοκινητηρίων μηχανῶν (κυρίως βενζινομηχανῶν καὶ πετρελαιομηχανῶν μετὰ πυροκεφαλῆς) ἡ στεγανότης ἐπιτυγχάνεται διὰ μεταλλικῶν δακτυλίων, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

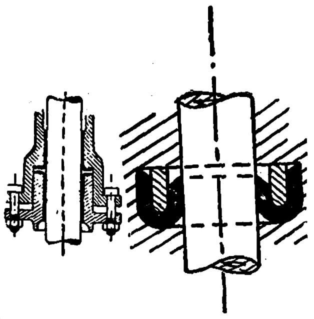

Σχ. 3 καὶ 4. *Τρόπος ἐφαρμογῆς ἐμβόλων βυθίσεως.*

Τὰ δισκοειδῆ ἔμβολα σύγκεινται ἐκ κυλινδρικοῦ τεμαχίου ἔχοντος μᾶλλον μορφὴν δίσκου ὀλισθαίνοντος μεταξὺ τῶν παρειῶν τοῦ κυλίνδρου, κατὰ τρόπον ἐξασφαλίζοντα τὴν στεγανότητα μεταξὺ τῶν ἑκατέρωθεν τοῦ ἐμβόλου χώρων τοῦ κυλίνδρου, φέροντος δὲ τὸ πρὸς μετάδοσιν τῆς κινήσεως εἰς τὸν μηχανισμὸν τοῦ στροφάλου ἀναγκαιοῦν βάκτρον, ὅπερ χάρις εἰς εἰδικὸν στυπειοθλίπτην διέρχεται στεγανῶς διὰ τοῦ καλύμματος τοῦ κυλίνδρου. Τὸ σχ. 5 δεικνύει δισκοειδὲς ἔμβολον ἀντλίας, εἰς ὃ ἡ στεγανότης ἔχει ἐπιτευχθῆ διὰ δύο δακτυλίων ἐκ δέρματος.

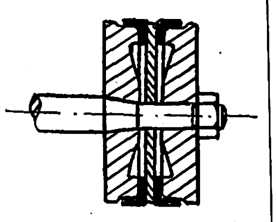

Σχ. 5. *Ἔμβολον μετὰ δερματίνων δακτυλίων.*

Εἰς τὰς θερμοκινητηρίους μηχανὰς ὁ κατὰ κανόνα τρόπος ἀποκτήσεως στεγανότητος εἶναι διὰ μεταλλικῶν δακτυλίων (σχ. 6), ἤ, ὡς οὗτοι καλοῦνται, ἐλατηρίων, πιεζομένων πρὸς τὰ τοιχώματα τοῦ κυλίνδρου, εἴτε χάρις εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἐλαστικότητα, εἴτε χάρις εἰς εἰδικὰς διατάξεις ἑτέρων ἐλατηρίων, δρώντων ἐπ' αὐτῶν κατὰ τὴν ἀκτῖνα τοῦ ἐμβόλου (ὁ δεύτερος τρόπος κυρίως ἐν χρήσει προκειμένου περὶ μεγάλων διαμέτρων ἐμβόλων). Τὰ ἐλατήρια, δι' ὧν ἡ στεγανότης ἐπιτυγχάνεται χάρις εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἐλαστικότητα (σχ. 7) κατασκευάζονται μὲ διάμετρον μεγαλυτέραν τῆς τοῦ κυλίνδρου, εἰς ὃν δύνανται νὰ εἰσαχθῶσι κατόπιν ἀποκοπῆς τμήματος αὐτῶν. Κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην δίδεται εἰς τὰ ἄκρα τοῦ ἐλατηρίου σχῆμα τοιοῦτον, ὥστε νὰ ἀποφεύγωνται αἱ διὰ τοῦ μεταξὺ τούτων κενοῦ διαφυγαί. Ἑτέρα πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν φροντὶς εἶναι νὰ μὴ συμπίπτουν τὰ κενὰ ὅλων τῶν ἐλατηρίων ἐπὶ τῆς αὐτῆς γενετείρας τῆς κυλινδρικῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐμβόλου.

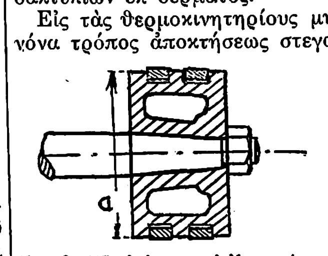

Σχ. 6. *Ἔμβολον μετ' ἐλατηρίων.*

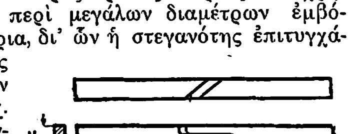

Σχ. 7. *Ἐλατήρια ἐμβόλων.*

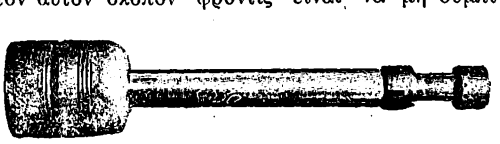

Σχ. 8. *Ἔμβολον ναυτικῆς μηχανῆς Diesel διπλῆς ἐνεργείας.*

Τὸ ὑλικὸν δι' οὗ κατασκευάζονται τὰ ἔμβολα εἶναι συνήθως χυτοσίδηρος, διὰ μείζονος σημασίας μηχανὰς ἐσωτερικῆς καύσεως χυτοχάλυψ, διὰ δὲ βενζινομηχανὰς ἐλαφρὰς (ἀεροπλάνων) σκληραλουμίνιον (συνδυάζον τὴν ἐλαφρότητα μετὰ τῆς εὐθερμαγωγιμότητος), καὶ τελευταίως πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν μαγνήσιον. Τέλος εἰς σπανιωτάτας περιπτώσεις ὀρείχαλκος (ἀντλία οἰνοπνεύματος). Τὰ ἐλατήρια κατασκευάζονται ἐκ χυτοσιδήρου, ὀρειχάλκου καὶ χάλυβος.

Εἰς μεγάλης ἰσχύος μηχανὰς ἐσωτερικῆς καύσεως γίνεται συνήθως ψῦξις τοῦ ἐμβόλου.

Τὰ ἔμβολα ἀκολουθοῦντα τὴν ἐξέλιξιν τῶν μηχανῶν ἐσωτερικῆς καύσεως λαμβάνουν ποικίλας μορφάς, πρὸς ἐκπλήρωσιν πολλάκις καὶ δευτερευόντων σκοπῶν, ὡς τὸ ἄνοιγμα καὶ κλείσιμον θυρίδων, ἐνίοτε δὲ συναντῶνται καὶ ἀνὰ δύο ἐντὸς ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ κυλίνδρου (μηχαναὶ Junkers, Doxford). Ε. Γ. ΑΡΕΤΑΙΟΣ

— [ΝΑΥΤ.] Τὸ πρὸς πρῷραν καὶ ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης προεξέχον κατασκεύασμα τῶν τριήρων τὸ περιβαλλόμενον διὰ χαλκίνης ἐπενδύσεως καὶ ἀπολῆγον εἰς αἰχμήν. Τὸ ἔμβολον προεξεῖχε τοῦ κυρίως σκάφους ὑπὲρ τὸ 1 μέτρον, ἐχρησιμοποιεῖτο δὲ ὅπως ἐμπήγνυται εἰς τὰ ὕφαλα τῆς πολεμίας νεὼς κατὰ τὰς πλευρὰς αὐτῆς πρὸς βυθισμόν της, καθ' ὅσον ὁ κύριος τρόπος τοῦ μάχεσθαι τῶν ἀρχαίων, ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ἰδίᾳ διδαχθείς, ἦτο «ὁ διέκπλους καὶ ἡ ἀναστροφή»· μετὰ τὸν διὰ τὴν πολεμίας δηλαδὴ παρατάξεως διέκπλουν τῶν τριήρων, αὗται ἀνέστρεφον καὶ ἐπετίθεντο διὰ τοῦ ἐμβόλου ἐκ τῶν ὄπισθεν καὶ κατὰ τὰ πλευρά. Ἄνωθεν τοῦ ἐμβόλου καὶ παντελῶς ἔξω τοῦ ὕδατος ἦτο ἡ «*προεμβολή*» μικρότερον δηλαδὴ καὶ πολὺ βραχύτερον ἔμβολον, χρησιμεῦον ὅπως ἀνακόπτῃ τὴν ὁρμητικὴν εἴσδυσιν ὁλοκλήρου τοῦ ἐμβόλου εἰς τὰ πλευρὰ τοῦ πολεμίου σκάφους, καὶ ἐμποδίζῃ τὸ ἔμβολον νὰ σφηνωθῇ μεταξὺ αὐτῶν, πρᾶγμα ὅπερ θὰ ἠμπόδιζε τὴν ὀπισθοδρόμησιν τῆς προβαλούσης τριήρους.

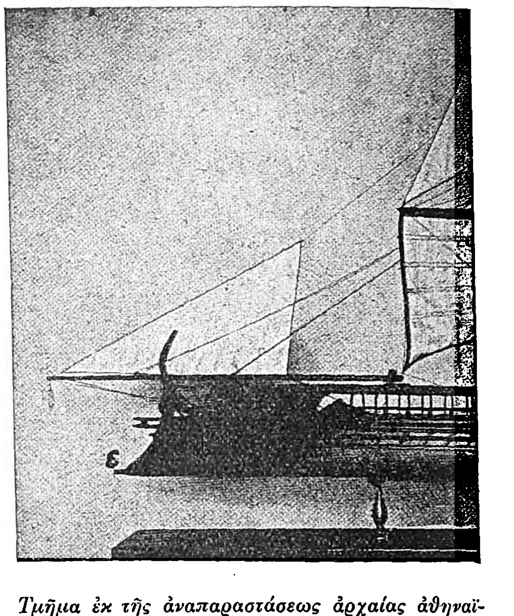

Τμῆμα ἐκ τῆς ἀναπαραστάσεως ἀρχαίας ἀθηναϊκῆς τριήρους, κατὰ τὸν ναύαρχον Serre.
[ε=τὸ εἰς τὸ πρόσθιον μέρος ἔμβολον.]

Κατὰ τὴν περίοδον τῶν γαλερῶν, καίτοι ἐγίνετο ἡ χρῆσις ἐμβολῆς, ἔμβολον ἐν τούτοις δὲν εἶχον τὰ σκάφη, ἐπίσης δὲ καὶ κατὰ τὴν περίοδον τοῦ ἱστιοφόρου ναυτικοῦ. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἀτμοῦ ὡς κινητηρίου δυνάμεως ἀνέζησεν ἡ τακτικὴ τῆς δι' ἐμβόλου ἐπιθέσεως λόγῳ καὶ τοῦ μικροῦ βεληνεκοῦς τῶν πυροβόλων. Μεγάλη χρησιμοποίησις τοῦ ἐμβόλου ἐγένετο κατὰ τὸν Ἀνθενωτικὸν πόλεμον, καὶ κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς *Λίσσας* (βλ. λ.). Τὰ θωρηκτὰ τῆς δευτέρας καλουμένης περιόδου ἦσαν ἐφωδιασμένα δι'

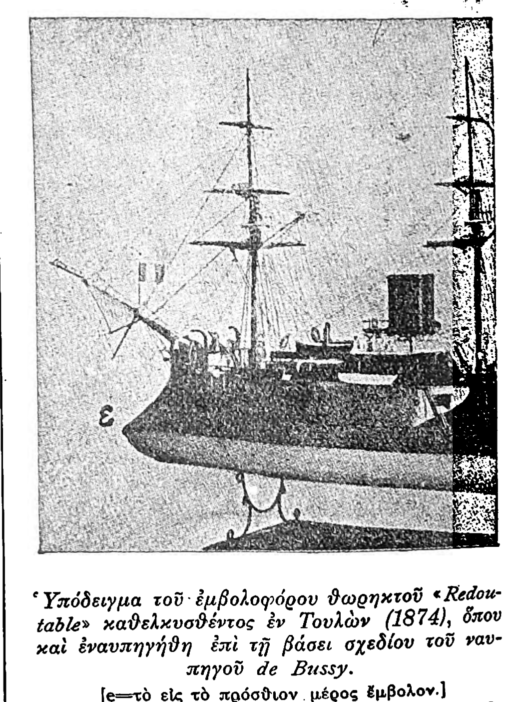

Ὑπόδειγμα τοῦ ἐμβολοφόρου θωρηκτοῦ «Redoutable» καθελκυσθέντος ἐν Τουλῶν (1874), ὅπου καὶ ἐναυπηγήθη ἐπὶ τῇ βάσει σχεδίου τοῦ ναυπηγοῦ de Bussy.
[ε=τὸ εἰς τὸ πρόσθιον μέρος ἔμβολον.]
[Μουσεῖον Ναυτικοῦ ἐν Παρισίοις].

Digitized by Google

ἰσχυροῦ κατὰ πρῷραν καὶ ὑπὸ τὸ ὕδωρ ἐμβόλου, ἐναυπηγοῦντο δὲ εἰδικὰ ἐμβολοφόρα σκάφη (οἱ Κριοί—Ράμ). Ἀπὸ τῆς ναυμαχίας τῆς Λίσσας, λόγῳ τῆς αὐξήσεως τοῦ βεληνεκοῦς τῶν πυροβόλων καὶ τῆς ἐμφανίσεως καὶ τελειοποιήσεως τῆς τορπίλλης, τὸ ἔμβολον δὲν ἐχρησιμοποιήθη ὡς ὅπλον τοῦ κατὰ θάλασσαν πολέμου ἢ εἰς ὅλως ἐξαιρετικὰς περιστάσεις. Γ. Ν. ΝΙΚΟΤΣΑΡΑΣ

—[ΤΕΧΝ.] Ἐν ταῖς ἐκ ξύλου κατασκευαῖς καλεῖται *ἔμβολον* ἢ ἐκ τοῦ μεσαίου τρίτου τῆς διατομῆς ῥαβδομόρφου ξύλου μορφουμένη κατὰ τὸ πέρας αὐτοῦ γλωσσίς, δι' ἀποκοπῆς τῶν ἑκατέρωθεν αὐτῆς μερῶν, πρὸς σύνδεσιν τοῦ ξύλου μεθ' ἑτέρου (κατὰ διαστολὴν πρὸ: τὴν πλευρικῶς μορφουμένην, ἥτις καλεῖται *φύλλον*). Χρησιμοποιεῖται δὲ τὸ ἔμβολον εἴτε εἰς τὴν κατ' ἐπέκτασιν σύνδεσιν δύο ξύλων, ὁπότε ἐπὶ τοῦ ἑτέρου μορφοῦται διπλοῦν φύλλον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἰσέρχεται τὸ ἔμβολον, εἴτε διὰ σύνδεσιν δύο ξύλων συναντωμένων ὑπὸ γωνίαν, ὁπότε εἰς τὸ ἔμβολον ἀντιστοιχεῖ ἐπὶ τοῦ ἑτέρου ξύλου ὀπὴ καλουμένη *τόρμος*, μορφουμένης οὕτω τῆς καλουμένης *ἐντορμίας* (βλ. τὰς λ.). Δ. ΚΟΡΩΝΑΙΟΣ

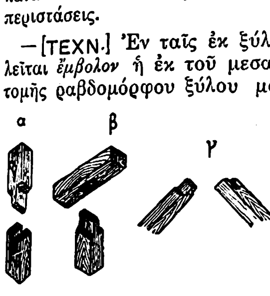

Συνδέσεις ξύλων δι' ἐμβόλου.
[α καὶ γ=δι' ἐμβόλου καὶ διπλοῦ φύλλου. β=δι' ἐμβόλου καὶ τόρμου.]

[ΣΤΡ. ΤΑΚΤ.] Ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων *ἔμβολον* ἡ εἰς μέγα βάθος φάλαγξ, ἥτις ἐτάσσετο εἰς ἓν σημεῖον τῆς παρατάξεως καί, προελαύνουσα, διέσπα τὴν ἐχθρικὴν γραμμὴν πρὶν ἢ τὸ λοιπὸν μέτωπον ἔλθῃ εἰς σοβαρὰν σύγκρουσιν μετὰ τῶν ἀντιπαρατεταγμένων αὐτῷ πολεμίων. Τὴν τακτικὴν τοῦ ἐμβόλου ἐφήρμοσε πρῶτος ὁ Ἐπαμεινώνδας εἰς τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην (371 π. Χ.), καθ' ἣν ἐνίκησε τοὺς Σπαρτιάτας. Κατὰ τὴν μάχην ἐκείνην τὸ ἔμβολον τοῦ Ἐπαμεινώνδα, ταχθὲν εἰς τὸ ἀριστερὸν τοῦ μετώπου του, εἶχε βάθος 50 ἀνδρῶν, ἐνῷ ἡ λοιπὴ παράταξις αὐτοῦ ἦτο λεπτοτάτη. Τὴν αὐτὴν τακτικὴν ἐφήρμοσεν ὡσαύτως ἐπιτυχῶς ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐναντίον τῶν Σπαρτιατῶν εἰς τὴν μάχην τῆς Μαντινείας (362).

Ἡ ἀποτελοῦσα τὸ ἔμβολον βαθεῖα φάλαγξ προύχώρει παρακολουθουμένη κλιμακηδὸν ὑπὸ τῶν λοιπῶν συμπαρατεταγμένων μονάδων (αἵτινες εἶχον ἐλάχιστον βάθος), οὕτως ὥστε ἡ ὅλη παράταξις παρουσίαζε γραμμὴν λοξὴν ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἐχθρικὸν μέτωπον, ἐκ τούτου δὲ ἡ τακτικὴ τοῦ ἐμβόλου ἐκλήθη καὶ λοξὴ παράταξις ἢ λοξὴ φάλαγξ.

Ὡσαύτως *ἔμβολον* ἐκαλεῖτο ἡ ἐν σχήματι Λ φάλαγξ, ἥτις ἐσχηματίζετο διὰ τῆς ἑνώσεως τῶν κεφαλῶν τῆς «ἀμφιστόμου διφαλαγγίας», τουτέστι δύο συμπορευομένων φαλάγγων ἐχουσῶν (ἀμφοτέρων) τοὺς οὐραγοὺς αὐτῶν πρὸς τὰ ἔσω. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΝΑΥΤ. ΤΑΚΤ.] *Ἔμβολον* ἐκαλεῖτο εἰς παλαιοτέρους χρόνους εἶδος σχηματισμοῦ ναυτικῆς τινος δυνάμεως, κυρίως πρὸς ὁρμητικὴν ἐπίθεσιν ἢ δίωξιν ἑτέρας, καθ' ὃν τὰ πλοῖα ἐτάσσοντο κατὰ μοίρας ἐκ 3, 4 ἢ πλειόνων πλοίων, σχηματιζούσας γωνίαν 90°, ἐν ἑκάστῃ δὲ τῶν μοιρῶν τὰ πλοῖα πάλιν ἐσχημάτιζον γωνίαν 90°, ἧς τὴν κορυφὴν κατεῖχεν ἡ ἀρχηγίς. Ὁ σχηματισμὸς οὗτος ἐκαλεῖτο καὶ «γωνία διώξεως».

Τοιοῦτον σχηματισμὸν ἐχρησιμοποίησαν οἱ Ρωμαῖοι ἐν Ἐκνόμῳ καὶ οἱ Αὐστριακοὶ ἐν Λίσσῃ. Γ. Ν. Ν.

—[ΠΑΘΟΛ.—ΑΝΑΤ.] Καλεῖται *ἔμβολον* πᾶν ἐντὸς τῶν ἀγγείων ἐλευθέρως κινούμενον σῶμα (ἀντικείμενον), ὅπερ συνήθως ἐνσφηνοῦται ἐν ἀγγείῳ τινί, οὗτινος ἡ διάμετρος τοῦ αὐλοῦ εἶναι μικροτέρα τοῦ μεγέθους ἢ τῆς μορφῆς αὐτοῦ καὶ οὕτω προκαλεῖ τὴν παθολογικὴν ἐκείνην διεργασίαν, ἥτις ἰατρικῶς καλεῖται *ἐμβολή* (βλ. λ.). Β. Φ.

—**ἔμβολον σχοινίου** *[Ναυτ.]* (κοιν. *ἔμπουλο*, γαλ. le toron, ἀγγλ. the strand, Ναυτ. ὀνοματολ. ἄρθρ. 316). Σύνολον κλωσμάτων συνεστραμμένων πρὸς ἄλληλα. Ἡ συστροφὴ τῶν κλωσμάτων γίνεται κατ' ἔννοιαν ἀντίθετον τῆς συστροφῆς τῶν κανναβίνων ἰνῶν, ἐξ ὧν ἀπετελέσθη ἕκαστον κλῶσμα. Συνήθως αἱ κανναβινοι ἶνες συστρέφονται ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά, ἀποτελοῦσαι οὕτω τὸ κλῶσμα, τὰ δὲ κλώσματα συστρέφονται ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἀποτελοῦντα τὸ ἔμβολον. Διὰ τῆς συστροφῆς πλειόνων ἐμβόλων ἀποτελεῖται τὸ σχοινίον. [Βλ. σχῆμα ἐν λ. *δίπλοκον*.] Α. ΚΡ.

Ἔμβολος *[Ἀρχ.]*. Χῶρος ἐν Ὀλυμπίᾳ, ὅπου κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Παυσανίου (Ε' 15) ὑπῆρχον τὰ ἀκόλουθα ἱδρύματα: πρὸ τῆς εἰσόδου βωμοὶ τοῦ Ἄρεως Ἱππίου καὶ τῆς Ἀθηνᾶς Ἱππίας, ἐντὸς δὲ τοῦ Ἐμβόλου βωμοὶ τῆς «ἀγαθῆς» Τύχης, τοῦ Πανὸς καὶ τῆς Ἀφροδίτης καὶ εἰς τὸ βάθος αὐτοῦ βωμὸς εἰς τῶν νυμφῶν καλουμένας Ἀκμηνάς. Π. Ν. Π.

—**Ἔμβολος** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ ἑλληνικὴ ὀνομασία δύο ἀκρωτηρίων, *Μέγας Ἔμβολος* καὶ *Μ.-κρὸς Ἔμβολος*, τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου, γνωστοτέρων ἐν τούτοις ὑπὸ τὰς τουρκικὰς των ὀνομασίας *Μεγάλου Καραμπουρνοῦ* καὶ *Κουτσοὺκ Καραμπουρνοῦ* (βλ. *Καραμπουρνοῦ*). Σ. Ε. Λ.

ἔμβολος (ὁ) (ἀρχ.)· τὸ *ἔμβολον* (βλ. λ.)· || πληθ. *ἔμβολοι*· ξύλινοι ἢ σιδηροῖ πασσαλίσκοι χρησιμεύοντες ὡς βαθμίδες μονοσκελοῦς κλίμακος.

—*[Βυζαντ.]* Παρὰ Βυζαντινοῖς ἐκαλοῦντο *ἔμβολοι* μακραὶ στοαὶ ἐκτεινόμεναι εἰς τὰ πλάγια τῶν μεγάλων ὁδῶν τῶν βυζαντινῶν πόλεων, καθ' ὅλον αὐτῶν τὸ μῆκος. Ἡ ἀρχὴ τῶν ἐμβόλων τῆς βυζαντινῆς ὁδοῦ εὕρηται ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἀλεξανδρείᾳ, ὅπου τοιαύτας στοὰς εἶχον οἱ δύο μεγάλοι καὶ τέμνοντες ἀλλήλους δρόμοι τῆς πόλεως. Ἐν Ἀντιοχείᾳ πλεῖσται ὁδοὶ εἶχον ὁμοίας στοάς, ἰδίως δὲ «δρόμοι τῶν ἐμβόλων» ἐλέγοντο αἱ τέσσαρες κύριαι ὁδοὶ τῆς πόλεως αἱ ἀρχόμεναι ἀπὸ τοῦ Τετραπύλου ἢ τῆς λεγομένης πλατείας τῶν «Μεγάλων ἐμβόλων». Εἰς ἀρκετὰς βυζαντινὰς πόλεις οἱ ἔμβολοι τῶν μεγάλων ὁδῶν περιέβαλλον ἐν συνεχείᾳ καὶ τὰς πλατείας, εἰς ἃς κατέληγον αἱ ὁδοὶ αὗται. —Π.

— **ἔμβολος χελώνη**. Εἶδος χελώνης, ἤτοι μικροῦ ξυλίνου ὑποστέγου φορητοῦ, ἐντὸς τοῦ ὁποίου καλυπτόμενοι οἱ πολιορκηταὶ ἐπλησίαζον τὰ ἐχθρικὰ τείχη καὶ ὑπέσκαπτον αὐτά. Ἡ ἔμβολος χελώνη εἶχε βάσιν τριγωνικὴν ἢ πεντάγωνον καὶ στέγην εἰς γωνίαν ἀπολήγουσαν. Ἦτο ἐλαφροτάτη καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς ἐδάφη ἀνωφερῆ, ἵνα δὲ μὴ ὀλισθαίνῃ ἐπ' αὐτῶν, ἔφερεν εἰς τὴν βάσιν της ἀντὶ τροχῶν σιδηροῦς ἥλους. Ν. ΚΛΣ

ἐμβολοφόρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ φέρων ἔμβολον: «ἐμβολοφόρον πλοῖον» τὸ φέρον εἰς τὴν πρῷραν ἔμβολον ἀποτελοῦν προέκτασιν τοῦ σκάφους.

— **ἐμβολοφόρος μηχανὴ** *[Μηχανολ.]*. Καλεῖται οὕτω πᾶσα μηχανή, τῆς ὁποίας τὸ κύριον μέρος ἀποτελεῖ κύλινδρος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου κινεῖται παλινδρομικῶς ἔμβολον. Ὁμιλοῦμεν οὕτω περὶ ἐμβολοφόρων ἀτμομηχανῶν, ἐμβολοφόρων ἀντλιῶν, ἐμβολοφόρων ἀεριομηχανῶν, συμπιεστῶν κ.τ.λ. κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς μηχανὰς τῶν ὁποίων τὸ κύριον μέρος ἀποτελεῖ τροχὸς μετὰ κωπῶν ἢ σκαφιδίων, ὡς εἶναι οἱ στρόβιλοι, κεντρόφυγες ἀντλίαι κ.τ.λ. Α.Μ.

ἐμβοῶ (—*άω*)· βοῶν προτρέπω, παρορμῶ, παρακινῶ πρὸς κίνησιν, πρὸς ἐνέργειαν.

Ἐμβράρ, Ἐρνέστος. Γάλλος ἀρχιτέκτων γεννηθεὶς τῷ 1881. Σπουδάσας ἐν τῇ σχολῇ τῶν Καλῶν τεχνῶν τῶν Παρισίων, ἔτυχε τοῦ μεγάλου βραβείου τῆς Ρώμης καὶ ἀπεστάλη ἐκεῖ δι' εὐρυτέρας σπουδάς. Ἐδημοσίευσε μελέτας ἀρχιτεκτονικὰς ἀναφερομένας εἰς ἀναπαραστάσεις ἀρχαίων μνημείων, ὡς τὰς ὑπὸ τὸν τίτλον: «Τὰ ἀνάκτορα τοῦ Διοκλητιανοῦ ἐν Ἀσπαλάθῳ τῆς Ἰστρίας», «Τὸ παλαιὸν ἀνάκτορον τῆς Σιέννας» κ.τ.λ.

Μετακληθεὶς εἰς Ἑλλάδα τῷ 1918 ἐδίδαξεν ἐν τῇ νεοϊδρυθείσῃ ἀρχιτεκτονικῇ σχολῇ τοῦ Ε. Μ. Πολυτεχνείου ἐπὶ διετίαν, συγχρόνως δὲ εἰργάσθη παρὰ τῇ ὑπηρεσίᾳ τῶν δημοσίων ἔργων ὡς ἀρχιτεκτονικὸς σύμβουλος. Ἐμελέτησεν ἰδιαιτέρως τὸ νέον σχέδιον τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης, δημοσιεύσας καὶ σχετικὴν περὶ αὐτοῦ μονογραφίαν. Ἀσχοληθεὶς εἶτα εἰδικῶς εἰς τὸν οὐρμπανισμὸν ἢ τὴν πολεοδομίαν, ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως εἰς Ἰνδοκίναν, ἔνθα ἐφήρμοσε τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐκπονηθὲν σχέδιον ρυμοτομίας τῆς πρωτευούσης πόλεως Ankor.

Ἐσχάτως προταθεὶς ὑπὸ τοῦ συλλόγου τῶν καθηγητῶν ἀνέλαβεν ἐκ νέου νὰ διδάξῃ τὸ μάθημα τῆς κτιριολογίας ἐν τῷ ἡμετέρῳ Ε. Πολυτεχνείῳ. Α.Μ.

ἔμβρεγμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐμβρέχειν· || διάβροχον περικάλυμμα (ἀρχ.).

— *[Φαρμ.]* Καλοῦνται *ἐμβρέγματα* (Macerata, Macérés) τὰ δι' ἐμβροχῆς λαμβανόμενα κατεργάσματα διαφόρων δρογῶν, ἐνέχουσι δὲ ταῦτα τὰ ἐν ψυχρῷ διαλυτὰ συστατικὰ τῆς ἐμβρεχομένης δρόγης (βλ. καὶ λ. *ἐμβροχή*). ΕΜΜ. Ι. ΕΜΜ.

ἐμβρεκτήρ,—*ῆρος* (ὁ)· ὁ ἐμβρέχων, ὁ διαβρέχων.

ἐμβρέχω, *ἀόρ. ἐνέβρεξα—ἐνεβράχην*· βρέχω, διαβρέχω, μουσκεύω ἐμβαπτίζων ἐντὸς ὑγροῦ.

ἐμβρίθεια (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐμβριθοῦς, βαρύτης, σοβαρότης, βαθύνοια, *ἀντιθ. ἐπιπολαιότης*: «τὸν διακρίνει ἀκρίβεια ἐπιστημονική», «ἐξήτασε τὸ ζήτημα μετ' ἐμβριθείας».

ἐμβριθὴς (ὁ, ἡ),—*ές* (τό)· βαρύς, σοβαρός, σπουδαῖος, βαθύνους, *ἀντιθ. ἐπιπόλαιος*: «ἐμβριθὴς ἐπιστήμων».—*Ἐπίρρ.* **ἐμβριθῶς**.

ἐμβριθὴς (Embrithes) (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον τρία εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Καφρερίας. Δ.Ν.Π.

ἐμβριθίτης (Embrithit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν τοῦ μολύβδου τῆς τάξεως τῶν θειοαλάτων μετ' ἀντιμονίου, χημικοῦ τύπου $Pb_3 Sb_2 S_6$. Γ. Β.

ἐμβρόντητος (ὁ ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ὑπὸ βροντῆς, κεραυνοῦ βληθείς, κεραυνόπληκτος· || *μεταφ.* ὡσεὶ κεραυνόπληκτος, κατάπληκτος, τεθορυβημένος, τρομαγμένος: «ἐμβρόντητος ἔμεινα, ὅταν ἤκουσα τὰ ἀπροσδόκητα αὐτά» || ὁ πάντοτε τεταραγμένος καὶ ὡσεὶ ἐμβρόντητος, ἰδιωματ. *βροντημένος*:—Ἀφῃρημ. *ἐμβροντησία*· κατάπληξις, θάμβος.

ἐμβροντῶ (—*άω*)· βροντῶ ἰσχυρῶς, καταπλήττω.

ἐμβροχὴ (ἡ)· ἡ πρᾶξις τοῦ ἐμβρέχειν.

— *[Φαρμακ.]* Καλεῖται *ἐμβροχὴ* (Maceratio) ἡ διά τινος διαλύτου ἐν ψυχρῷ (15—20°) κατεργασία δρογῶν ἐπὶ ὡρισμένον χρόνον πρὸς λῆψιν τῶν ἐν ψυχρῷ διαλυτῶν συστατικῶν αὐτῶν. Ἡ εὐχερὴς αὕτη ἐκχυλισματικὴ μέθοδος χρησιμοποιεῖται: α') Ἐπὶ οὐσιῶν ἀλλοιουμένων διὰ τῆς θερμότητος καὶ ὧν τὰ δραστικὰ συστατικὰ διαλύονται ἐν ψυχρῷ (ἐκχύλισις ὀπῶν, ζωϊκῶν ὀργάνων κλπ). β') Ὅταν τὸ εἴλημα δὲν ἀντέχῃ εἰς τὴν θερμότητα (οἶνος, ὄξος), ἢ ὅταν εἶναι πτητικὸν (αἰθήρ)· γ') Ὅταν ἐπιδιώκεται ἡ διάλυσις ὡρισμένων συστατικῶν, καταλειπομένων τῶν ἄλλων, ἅτινα δὲν διαλύονται εἰμὴ διὰ τῆς θερμάνσεως (ἡ ἐμβροχὴ αὐξάνει τὸ γλίσχρασμα τῆς ἀλθαίας καὶ ἀφήνει πάσας τὰς ἀλευρώδεις καὶ λοιπὰς οὐσίας διαλυτὰς μόνον ἐν θερμῷ). δ') Ὅταν ἐπιζητῆται προεξεργασία δρόγης, ἵνα καταστῇ κατάλληλος δι' ἐκχύλισιν (αἱ ῥίζαι τῆς γεντιανῆς προμαλακύνονται εἰς 60° ἐν ἀλκοόλῃ, ἵνα χρησιμεύσωσι διὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ οἴνου της). Ὁ τρόπος τῆς ἐμβροχῆς εἶναι ἁπλοῦς: ἡ ἁδρομερὴς κόνις τῶν δρογῶν μείγνυται ἐντὸς κοινῶν δοχείων μετὰ τοῦ εἰλήματος καὶ τὸ μεῖγμα ἀνακινεῖται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, παρατείνεται δὲ ἡ ἐμβροχὴ ἐφ' ὅσον δυσδιαλυτότερον εἶναι τὸ ἐμβρεχόμενον φάρμακον. Τὸ ὑγρὸν μεταγγίζεται καὶ τὸ ὑπόλειμμα ἐκθλίβεται ἐν ἐκθλιπτρῷ. Ἡ ἐργασία ἐπαναλαμβάνεται. Κατὰ τὴν *κλασματικὴν ἐμβροχὴν* τοῦ Cadet ἡ κόνις τῆς δρόγης ἐμβρέχεται μετὰ τοῦ διπλασίου βάρους της ὕδατος ἐπὶ εἰκοσιτετράωρον καὶ μετ' ἰσχυρὰν ἔκθλιψιν ἐπαναλαμβάνεται τρὶς ἡ αὐτὴ ἐμβροχὴ πρὸς λῆψιν ἐμβρεγμάτων περιεχόντων πλείονα συστατικά, ἀποφευγομένης οὕτω τῆς κατακρατήσεως αὐτῶν ὑπὸ τοῦ ὑπολείμματος, τοῦθ' ὅπερ συμβαίνει κατὰ τὴν ἁπλῆν ἐμβροχήν. Ἐν τῇ παρασκευῇ τῶν ἐκχυλισμάτων ἐφαρμόζεται αὕτη ἐπὶ δρογῶν πλουσίων εἰς ἐκχυλισματικὰς ἢ γλισχρασματώδεις οὐσίας, πτωχῶν δὲ εἰς ῥητινώδεις. Τὰ ἐμβρέγματα τῆς ἁπλῆς ἢ διπλῆς ταύτης κατεργασίας ἐξατμίζονται πρὸς λῆψιν προϊόντος ὡρισμένης συστάσεως. ΕΜΜ. Ι. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

ἐμβρυακός, —*ή*, —*όν*, ἢ *ἐμβρυϊκός* —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἔμβρυον: «ἐμβρυακὴ ζωή», «ὁ ἄνθρωπος φέρει τὰ σπέρματα τῆς νόσου ἀπὸ τῆς ἐμβρυακῆς του ζωῆς».

ἐμβρυϊκός, —*ή*, —*όν* βλ. *ἐμβρυακός*.

—**ἐμβρυϊκὰ ἐξαρτήματα** *[Ἐμβρυολ.]*. Ἐξαρτήματα τοῦ ἐμβρύου εἶναι: 1) τὰ περιβλήματα αὐτοῦ, δηλαδὴ οἱ τρεῖς ὑμένες ἢ χιτῶνες, ἤτοι, ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔσω: ὁ φθαρτός, τὸ χόριον καὶ τὸ ἐγκλεῖον τὸ ἔμβρυον μετὰ τοῦ ἐναμνίου ὑγροῦ ἄμνιον· 2) τὸ ἀγγειῶδες ὄργανον, ἤτοι ὁ πλακοῦς, δι' οὗ τελεῖται ἡ μεταξὺ μητρὸς καὶ ἐμβρύου κυκλοφορία αἵματος· 3) ὁ μεταξὺ ἐμβρύου καὶ πλακοῦντος ἀγγειώδης σύνδεσμος, ἤτοι ὁ ὀμφαλὶς ἢ ὁ ὀμφάλιος λῶρος.

— **ἐμβρυϊκὰ κύτταρα** *[Ἐμβρυολ.]*. Ἡ ἀλλεπάλληλος διαίρεσις τοῦ ᾠαρίου, ἡ μετὰ τὴν γονιμοποίησιν αὐτοῦ τελουμένη, ἐπάγεται τὸν μερισμὸν τοῦ ᾠαρίου εἰς διάφορα μέρη τὰ πρωτόγονα δὲ ταῦτα μέρη, ἐξ ὧν κατάγονται τὰ κύτταρα τοῦ τελείου ὀργανισμοῦ, καλοῦνται *ἐμβρυϊκὰ κύτταρα* ἢ *βλαστομερίδια*.

— **ἐμβρυϊκὰ περιβλήματα** *[Ἐμβρυολ.]*. Περιβλήματα, ἅτινα κέκτηται τὸ ἐν τῇ ληκύθῳ τοῦ ᾠαγωγοῦ γονιμοποιηθὲν ᾠάριον, καὶ ἐξ ὧν τοῦτο μετὰ τὴν εἰς τὴν μήτραν κάθοδον φέρει μόνον τὴν διαφανῆ ζώνην· ἀλλὰ καὶ αὕτη ῥηγνυμένη ταχέως ἐξαφανίζεται. Ἀντὶ δὲ τῶν περιβλημάτων τούτων πλάσσονται περὶ τὸ εἰς ἔμβρυον ἀναπτυσσόμενον ᾠάριον νέοι ὑμένες ἢ χιτῶνες, οἵτινες ἀναλόγως τῆς προελεύσεως αὐτῶν διακρίνονται εἰς *μητρογενεῖς* καὶ εἰς *ἐμβρυογενεῖς*. Καὶ οἱ μὲν μητρογενεῖς παράγονται ἐκ τοῦ βλεννογόνου τῆς μήτρας, τρεῖς ὄντες, οἵτινες, ἐπειδὴ ἀποπίπτουσι μετὰ τὸν τοκετόν, καλοῦνται παλαιόθεν *φθαρτοὶ ὑμένες*· οἱ δ' ἐμβρυογενεῖς διαπλάσσονται ἐκ τῆς βλαστικῆς κύστεως καὶ εἶναι τὸ *ὀμφαλικὸν κυστίδιον* (=λεκιθικὸς ἀσκός), τὸ *ἄμνιον*, ὁ *ἀλλαντοειδὴς ὑμὴν* καὶ τὸ *χόριον*. Ι. Π.

— **ἐμβρυϊκὸς κόμβος** *[Ἐμβρυολ.]*. Ἡ παχυτέρα θέσις τοῦ τοιχώματος τοῦ βλαστιδίου, ἥτις ἐπὶ διατομῆς φαίνεται ὡς λοφίδιον, προέχον εἰς τὸ κοῖλον τοῦ βλαστιδίου· καλεῖται *ἐμβρυϊκὸς κόμβος*, διότι ἐξ αὐτοῦ διαπλάσσεται κυρίως τὸ σῶμα τοῦ ἐμβρύου. Ι. Π.

ἐμβρυογενὴς ὁ, ἡ),—*ές* (τό)· ὁ μετὰ τοῦ ἐμβρύου ἢ ἐκ τοῦ ἐμβρύου γεννώμενος: «ἐμβρυογενὴς ὑμήν».

ἐμβρυογονία (ἡ) *[Βιολ.]*. Καλεῖται οὕτως ἐν τῇ βιολογίᾳ ἡ περὶ γενέσεως καὶ διαπλάσεως τοῦ

Digitized by Google

ἐμβρύου τῶν ζώντων ὄντων θεωρία, καθ' ἣν ἀπὸ τῆς πρώτης καταβολῆς αὐτοῦ, ἤτοι ἀπὸ τοῦ ᾠαρίου, ἕκαστος ὀργανισμὸς πρὸς τελείωσιν αὐτοῦ διατρέχει διάφορα στάδια διαπλάσεως, παριστάμενα ὑπὸ ἰδίας μορφῆς, μέχρι τοῦ ὁριστικοῦ σταδίου, πέραν τοῦ ὁποίου ἡ ἐπὶ πλέον διάπλασις καταπαύει, ὡς ἐπιτευχθέντος τοῦ κατὰ κληρονομίαν τύπου. Τὴν *ἐμβρυογονίαν* διέπει ὁ βιολογικὸς νόμος, καθ' ὃν πᾶν ὂν ἐν τῇ ἐμβρυϊκῇ διαπλάσει διέρχεται ἐν βραχεῖ χρόνῳ διαδοχικῶς ἁπάσας τὰς μεταπλάσεις, ἃς διῆλθεν ἡ φυλὴ αὐτοῦ ἐξελισσομένη ἐν τῷ χρόνῳ. Ι. Π.

ἐμβρυογραφία (ἡ). Περιγραφὴ ἢ φυσικὴ ἱστορία τοῦ ἐμβρύου. Ι. Π.

ἐμβρυοειδὲς ***οἴδημα*** (tumeur embryoïde) [*Ἰατρ.*]. Ὅρος ἀποδιδόμενος εἰς ποικιλίαν δερμοειδοῦς κύστεως ἑδραζομένης πρὸς τὸ μέρος τῶν ὄρχεων ἢ σπανιώτερον καὶ ἐπὶ τῶν ᾠοθηκῶν, περιέχουσα δ' ἐν αὐτῇ στοιχεῖα προερχόμενα ἐκ τῶν τριῶν φύλλων τοῦ βλαστοδέρματος, προεξάρχοντος πάντοτε τοῦ μεσοδερματικοῦ ἱστοῦ. Μ. Ν. Κ.

ἐμβρυοθλασία (ἡ)· βλ. *κεφαλοθρυψία*.

ἐμβρυοθλάστης (ὁ) βλ. *κρανιοθραύστης*.

ἐμβρυοθυλάκιον (τὸ) [*Ἐμβρυολ.*]. Τὸ πλῆρες ὑγροῦ ἐμβρυϊκὸν θυλάκιον (=ᾠοθάλαμος), ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἐξωτέρων χιτώνων ἢ θυλάκων τοῦ ἐμβρύου καὶ ῥήγνυται κατὰ τὸν τοκετόν· ἐντὸς τοῦ θυλάκου τούτου νήχεται τὸ ἔμβρυον, κρεμάμενον μόνον ἀπὸ τῆς ὀμφαλίδος. Ι. Π.

ἐμβρυοθύλακος (ὁ) [*Ἐμβρυολ.*]. Τὸ γονιμοποιηθὲν ᾠάριον μετὰ τὴν εἰς τὴν μήτραν κάθοδον, εἰς ἔμβρυον ἀναπτυσσόμενον, περιβάλλεται ὑπὸ ὑμένων ἢ χιτώνων, τῶν *μητρογενῶν* καὶ *ἐμβρυογενῶν* (βλ. *ἐμβρυϊκὰ* περιβλήματα), ὧν οἱ ἐξώτεροι παριστῶσι θυλάκους ἐμβεβλημένους ἐν ἀλλήλοις δίκην κοίλων σφαιρῶν καὶ οὕτως ἀποτελοῦντας τὸ πλῆρες ὑγροῦ ἐμβρυϊκὸν θυλάκιον (=ᾠοθάλαμον). Τὸ θυλάκιον τοῦτο εἶναι ὁ *ἐμβρυοθύλακος*, ἐν ᾧ διαμορφοῦται τὸ γονιμοποιηθὲν ᾠάριον εἰς ἔμβρυον καὶ τελειοῦται ἡ ἀνάπτυξις τούτου μέχρι τοῦ τοκετοῦ, καθ' ὃν μετὰ τὴν ἔξοδον τοῦ ἐμβρύου ἐξέρχεται καὶ ὁ θύλακος μετὰ τοῦ πλακοῦντος ἐρρηγμένος. Ι. Π.

ἐμβρυοκαρδία (ἡ) [*Ἰατρ.*]. Ἀλλοίωσις τοῦ ῥυθμοῦ τῆς καρδιακῆς λειτουργίας, καθ' ἣν ἐξισοῦται ὁ χρόνος τῆς διαρκείας τῆς μεγάλης καὶ τῆς μικρᾶς σιγῆς, ὁπότε ὁ καρδιακὸς ῥυθμὸς ὁμοιάζει πρὸς τὸν τοῦ ἐμβρύου. Ἡ ἐμβρυοκαρδία περιεγράφη ὑπὸ τοῦ Huchard, προγνωστικῶς δ' εἶναι λίαν σοβαρά. Ὀφείλεται εἰς τὴν πτῶσιν τῆς ἀρτηριακῆς πιέσεως καὶ τὴν χαλάρωσιν τοῦ καρδιακοῦ μυός. Σπανιώτερον ὁ ἐμβρυοκαρδιακὸς ῥυθμὸς ὀφείλεται εἰς τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ ἑτέρου τῶν τόνων, ὁπότε ἐπαναλαμβάνεται μόνον ὁ ἄλλος τόνος κατ' ἴσα χρονικὰ διαστήματα, οἷον ἐν τῇ τοξικῇ ἐκφυλίσει τοῦ μυοκαρδίου κατὰ τὸν κοιλιακὸν τῦφον, τὴν πνευμονίαν κλπ. Ἡ ταυτόχρονος ἐξέτασις τῆς καρδίας καὶ τοῦ σφυγμοῦ καθορίζουν τὸ εἶδος τῆς ἐμβρυοκαρδίας. Ἐμβρυοκαρδίαν παρατηροῦμεν ἐπίσης κατὰ τὴν ἀρτιοσκλήρυνσιν, τὴν ἐξώφθαλμον βρογχοκήλην καὶ τὰς δηλητηριάσεις ἔκ τινων τοξικῶν οὐσιῶν (ἀτροπίνης, χλωριάλης). Σ. Γ. Σ.

ἐμβρυοκτονία (ἡ)· ἡ φθορὰ τοῦ ἐμβρύου, ὁ φόνος αὐτοῦ ἐν τῇ γαστρὶ ἔτι εὑρισκομένου.

— [*Ἰατροδ.*] Βλ. *ἄμβλωσις, βρεφοκτονία, ἔκτρωσις*·

ἐμβρυοκτόνος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ φθείρων, ὁ φονεύων τὸ ἔμβρυον: «ἐμβρυοκτόνος μαῖα».

ἐμβρυολογία (ἡ) [*Ἀνατομ.*]. Κλάδος τῆς ἀνατομικῆς πραγματευόμενος περὶ τῶν ἀλληλοδιαδόχων καταστάσεων ἢ μορφῶν, ἃς ἐμφανίζει ὀργανισμός τις κατὰ τὴν ἀτομικὴν αὐτοῦ διάπλασιν ἀπὸ τῆς πρώτης συστάσεως μέχρι τῆς τελειώσεως αὐτοῦ. Διδάσκει δηλαδὴ ἡ ἐμβρυολογία πῶς ἡ ἀρχὴ τοῦ ὅλου σώματος εἶναι μικρότατον μόριον, τὸ ᾠάριον, πῶς εἶτα τοῦτο γονιμοποιούμενον διὰ τοῦ σπερματοζῳαρίου αὐξάνεται μεριζόμενον εἰς πολλὰ μέρη, τὰ ἐμβρυϊκὰ κύτταρα. πῶς εἶτα ταῦτα συντάσσονται εἰς τὰ ἐμβρυϊκὰ ὄργανα, καὶ πῶς ταῦτα σὺν τῷ χρόνῳ μεταπλάσσονται εἰς τὰ τέλεια ὄργανα. Ι. Π.

ἐμβρυολογικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐμβρυολογίαν: «ἐμβρυολογικαὶ παρατηρήσεις,— μελέται».—Ἐπίρρ. ***ἐμβρυολογικῶς***.

ἐμβρυολόγος (ὁ, ἡ)· ὁ εἰδικῶς περὶ τὴν ἐμβρυολογίαν ἀσχολούμενος: «ἰατρὸς ἐμβρυολόγος».

ἐμβρυομεμβράνα (ἡ) [*Ἐμβρυολ.*]. Χιτὼν ἢ ὑμὴν τοῦ ἐμβρύου (βλ. *ἐμβρυοθύλακος*). Ι. Π.

ἔμβρυον (τό)· τὸ ἀγέννητον ἔτι, τὸ ἐντὸς τῆς μήτρας παρασιτικῶς αὐξανόμενον καὶ διαπλασσόμενον, τὸ κυούμενον.

— [ΟΝΤΟΓΟΝ.] Ἔμβρυον καλεῖται τὸ προϊὸν τῆς γονιμοποιήσεως τὸ μὴ τελειωθὲν εἰσέτι, φέρον ὅμως ἐνδυνάμως ἐν ἑαυτῷ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ εἴδους.

Ι) Εἰς τὸν ἄνθρωπον. Διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος τὸ προϊὸν τῆς συλλήψεως καλεῖται *ἔμβρυον* μέχρι τέλους τοῦ δευτέρου μηνὸς τῆς κυήσεως, καὶ *βρέφος* ἐντεῦθεν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἡ διάκρισις αὕτη εἶναι ὀλίγον αὐστηρά, οὕτως εἰπεῖν ἐν τούτοις γενικῶς τὸ ἔμβρυον καθίσταται βρέφος καθ' ὃν περίπου χρόνον ἡ κυκλοφορία τοῦ πλακοῦντος ἔχει ἀποκατασταθῆ.

Ἡ γονιμοποίησις τοῦ ᾠαρίου τῆς γυναικὸς τελεῖται κατὰ κανόνα ἐν τῷ ᾠαγωγῷ. Τὰ δὲ μετὰ τὴν γονιμοποίησιν ἐπακολουθοῦντα ἄγουσιν εἰς ἀλλεπαλλήλους διαιρέσεις τοῦ ᾠαρίου, τουτέστιν εἰς τὰ πρῶτα ἐμβρυϊκὰ κύτταρα, ἐξ ὧν κατάγονται τὰ κύτταρα τοῦ τελείου ὀργανισμοῦ. Ἐντὸς πέντε περίπου ἡμερῶν ἀπὸ τῆς γονιμοποιήσεως τὸ κύημα, ὅπερ ἔχει ἤδη προσλάβει τὴν μορφὴν τοῦ βλαστιδίου, κατέρχεται εἰς τὴν μήτραν, ἔνθα περιβάλλεται ὑπὸ τῶν μητρογενῶν καὶ τῶν ἐμβρυογενῶν ὑμένων ἢ χιτώνων. Καὶ οἱ μὲν μητρογενεῖς ὑμένες παράγονται ἐκ τοῦ βλεννογόνου τῆς μήτρας, τρεῖς ὄντες, ὀνομαζόμενοι φθαρτοὶ χιτῶνες, ἅτε ἀποπίπτοντες μετὰ τὸν τοκετόν. Οἱ δὲ ἐμβρυϊκοὶ ὑμένες εἶναι τὸ ὀμφαλικὸν κυστίδιον (=λεκιθικὸς ἀσκός), τὸ ἀμνίον, ὁ ἀλλαντοειδὴς ὑμὴν καὶ τὸ χόριον, οἵτινες ἐπιτελοῦσι κυρίως θρεπτικὴν καὶ προφυλακτικὴν λειτουργίαν. Τὸ ὀμφαλικὸν κυστίδιον κεῖται μεταξὺ τοῦ χορίου καὶ τοῦ ἀμνίου, διατηρούμενον μέχρι τέλους τοῦ τοκετοῦ, περιέχει δὲ ὑγρόν, ἐν ᾧ εὑρηται λιποειδὴς κοκκώδης οὐσία καὶ ἀνθρακικὰ ἅλατα. Τὸ δὲ ἀμνίον εἶναι λεπτότατος ὑμὴν ἄνευ ἀγγείων, καλύπτον ἐν ἀρχῇ μόνον τὴν ῥαχιαίαν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐμβρύου καὶ μόλις κατὰ τὸν 2ον μῆνα ἐκτείνεται καὶ κοιλιακῶς τοῦ ἐμβρύου καὶ τέλος καταλαμβάνει σύμπαν τὸ ἐξωσπλαγχνικὸν κοίλωμα, ὅτε ἡ μὲν ἔξω ἐπιφάνεια αὐτοῦ συνάπτεται μετὰ τοῦ χορίου, ἡ δὲ ἔνδον περικλύζεται ὑπὸ τοῦ ἐναμνίου ὑγροῦ. Ὁ ἀλλαντοειδὴς ὑμὴν ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου παρίσταται ὡς δεσμίς, καλουμένη κοιλιακὸς μίσχος, εἰς ἣν προεκβάλλει σωληνοειδὴς ἀπόφυσις τοῦ ἐντέρου, ὁ ἀλλαντοειδὴς πόρος. Ὁ κοιλιακὸς μίσχος περιέχει τὰ ὀμφαλικὰ ἀγγεῖα καὶ προϊούσης τῆς διαπλάσεως περιβάλλεται ἔξωθεν ὑπὸ τοῦ ἀμνίου καὶ οὕτω γίνεται ὀμφαλίς. Τὸ δὲ χόριον ἀποτελεῖ τὸν ἐξώτατον χιτῶνα τῆς ἐμβρυοδόχου κύστεως (βλ. *ἐμβρυοθύλακος*), ὅστις ἐγκλείει τὸ ἔμβρυον μετὰ τῶν λοιπῶν ὑμένων, συνάπτεται δὲ μετὰ τῶν φθαρτῶν χιτώνων διὰ τῶν λαχνῶν, ὑφ' ὧν μέχρι τῆς τετάρτης ἑβδομάδος καλύπτεται σύμπασα ἡ ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια αὐτοῦ, καὶ αἵτινες χρησιμεύουσιν ὡς θρεπτικὰ ὄργανα τοῦ κυήματος. Ἡ λαχνωτὴ δὲ μοῖρα τοῦ χορίου συναπτομένη μετὰ τοῦ φθαρτοῦ χιτῶνος τῆς μήτρας παράγει τὸν πλακοῦντα.

Εἶναι δὲ ὁ πλακοῦς τὸ ὄργανον τῆς θρέψεως καὶ ἀναπνοῆς τοῦ ἐμβρύου καὶ πιθανῶς αἱμοποιητικὸν ὄργανον. Ἡ δὲ ὀμφαλὶς ἢ ὁ ὀμφάλιος λῶ-

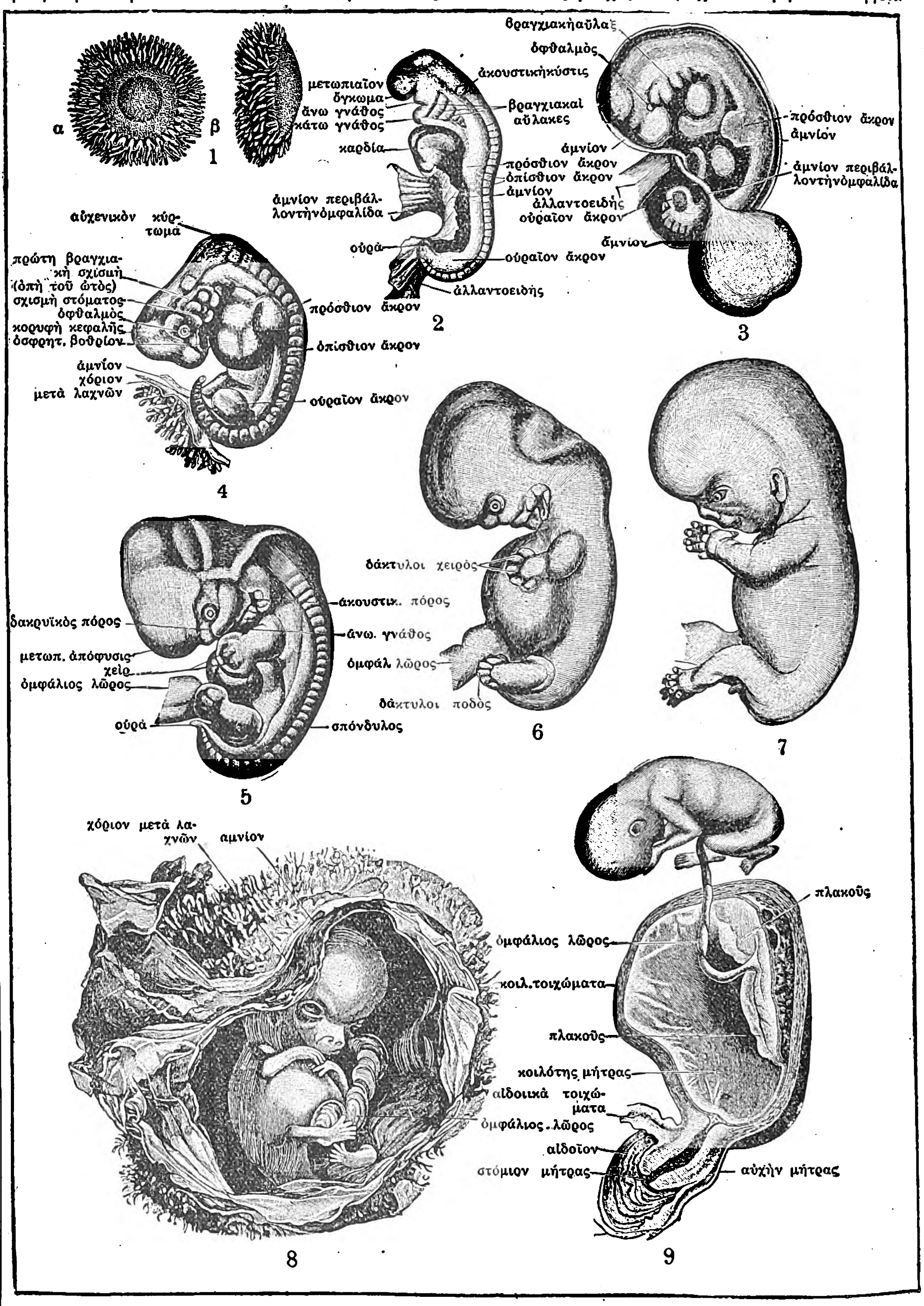

Ἐξέλιξις τοῦ ἀνθρωπινου ἐμβρύου.

(1) γονιμοποιημένον ᾠάριον 10—12 ἡμερῶν: α) προσθία ἐπιφάνεια, β) πλαγία (τετραπλάσιον τοῦ φυσικοῦ).—2) Ἔμβρυον μετὰ τὸ πέρας τῆς τρίτης ἑβδομάδος (δεκαπλάσιον τοῦ φυσικοῦ).—3) Ἔμβρυον τετάρτης ἑβδομάδος ἐν τῷ ἀμνίῳ (mit Dottersack) (δεκαπλάσιον τοῦ φυσικοῦ).—4) Ἔμβρυον τετάρτης ἑβδομάδος κατά τι περισσότερον ἐξειλιγμένον (ἑξαπλάσιον τοῦ φυσικοῦ).—5) Ἔμβρυον πέμπτης ἑβδομάδος (ἑπταπλάσιον τοῦ φυσικοῦ).—6) Ἔμβρυον ἕκτης ἑβδομάδος (τριπλάσιον τοῦ φυσικοῦ).—7) Ἔμβρυον ἐνάτης ἑβδομάδος (διπλάσιον τοῦ φυσικοῦ).—8) Ἔμβρυον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ τρίτου μηνὸς ἐν τῷ ἀμνίῳ καὶ τῷ χορίῳ (διπλάσιον τοῦ φυσικοῦ).—9) Ἔμβρυον τοῦ τρίτου μηνὸς συνδεδεμενον διὰ τοῦ ὀμφαλίου λώρου μετὰ τοῦ ἐν τῇ μήτρᾳ εὑρισκομένου πλακοῦντος (εἰς τὸ τρίτον περίπου τοῦ φυσικοῦ.)

Digitized by Google

ρος, δι' οὗ συνάπτεται ἡ κοιλία τοῦ ἐμβρύου μετὰ τοῦ πλακοῦντος, περιλαμβάνεται μετὰ τοῦ λεκιθικοῦ πόρου ὑπὸ τοῦ ἀμνίου εἰς κοινὸν ἔλυτρον. Ἐκ τῶν ἐμβρυϊκῶν κυττάρων, εἰς ἃ κατατέμνεται τὸ γονιμοποιηθὲν ᾠάριον, σχηματίζεται ἐν πρώτοις, ἐν ᾧ χρόνῳ τὸ κύημα εὑρίσκεται ἔτι ἐν τῷ ᾠαγωγῷ, τὸ βλαστίδιον, οὗ τὸ τοίχωμα ἐμφανίζει ἔν τινι θέσει ἀμαυρὰν κηλῖδα, ἥτις δίκην λοφιδίου προέχει εἰς τὸ κοῖλον τοῦ βλαστιδίου καὶ καλεῖται ἐμβρυϊκὸς κόμβος, διότι ἐξ αὐτοῦ διαπλάσσεται κυρίως τὸ σῶμα τοῦ ἐμβρύου. Ἀναφαίνεται δὲ κατ' ἀρχὰς πάχυνσις γραμμοειδὴς (ἀρχέγονος γραμμή), σημειοῦσα τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἄξονος τοῦ ἐμβρύου καὶ κοιλουμένη πάραυτα ἐλαφρῶς εἰς αὔλακα (ἀρχέγονος αὖλαξ), ἔμπροσθεν δὲ ταύτης ἐμφανίζεται ἑτέρα ὁμοία, ἀλλὰ πολλῷ εὐρυτέρα, ἡ μυελώδης αὖλαξ, σχηματιζομένη μόνον ὑπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ πετάλου τοῦ βλαστοδέρματος, ἥτις μετασχηματιζομένη εἰς σωλῆνα, διὰ τῆς ἀνυψώσεως καὶ συγκολλήσεως τῶν χειλέων αὐτῆς, ἀπεργάζεται τὸν ἐγκεφαλομυελώδη σωλῆνα, ἐξ οὗ ἐκπορεύονται ὅλα τὰ μέλη τοῦ κεντρικοῦ νευρικοῦ συστήματος. Τὰ πλάγια δὲ μέρη τοῦ ἐμβρυϊκοῦ κόμβου κυρτούμενα ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔνδον περιβάλλουσι τὴν κοιλιακὴν κοιλότητα τοῦ ἐμβρύου. Τὰ δὲ μέρη τοῦ βλαστιδίου τὰ κείμενα ἐκτὸς τοῦ ἐμβρυϊκοῦ κόμβου δὲν συμμετέχουσι σχεδὸν εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ ἐμβρύου, ἀλλ' εἰς τὸν τῶν χιτώνων ἢ ὑμένων τούτου.

Τὰ γνωρίσματα τῶν διαφόρου ἡλικίας ἐμβρύων ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:

Ἔμβρυα τῆς 2ας ἑβδομάδος. Τὸ κύημα ἔχει ἐσωτερικὰς διαστάσεις 1,6×0,9×0,8 χιλσμ. Προέχει δὲ δίκην μικροῦ ὕβου εἰς τὴν κοιλότητα τῆς μήτρας, περιβαλλόμενον ὑπὸ τοῦ βλεννογόνου αὐτῆς (φθαρτοῦ χιτῶνος).

Ἔμβρυα τῆς 2ας—3ης ἑβδομάδος. Μέγεθος τοῦ συνόλου ᾠοῦ 10—6 χιλσμ., τοῦ δ' ἐμβρύου 2,1—2,5 χιλσμ.

Ἔμβρυα τῆς 3ης ἑβδομάδος. Διαστάσεις τοῦ ᾠοῦ 10—16 χιλσμ., μῆκος δὲ τοῦ ἐμβρύου 2,6—4,2 χιλσμ.

Ἔμβρυα τοῦ πρώτου μηνός. Μέγεθος τοῦ κυήματος 20×15—30×25 χιλσμ., μῆκος δὲ τοῦ ἐμβρύου 5—7½ χιλσμ. Χαρακτηριστικὸν τούτων εἶναι ἡ τοξοειδὴς κύρτωσις τοῦ κορμοῦ μέχρι σχεδὸν ψαύσεως τοῦ κεφαλικοῦ ἄκρου πρὸς τὴν οὐράν. Ἅπαν τὸ κοιλιακὸν τοίχωμα συνεκλείσθη ἤδη πλὴν τοῦ ὀμφαλοῦ, εἰς ὃν προσφύεται ὁ κοιλιακὸς μίσχος, ὅστις νῦν ἐμπεριέχων καὶ τὰ ὀμφαλικὰ ἀγγεῖα καλεῖται ὀμφαλίς. Ἐσωτερικῶς δὲ διεπλάσθησαν οἱ δευτερογενεῖς ἀρχέγονοι νεφροί, οἱ πνεύμονες καὶ ὁ στόμαχος.

Ἔμβρυα τοῦ δευτέρου μηνός. Μῆκος 8—12—25 χιλσμ. Μέχρι τοῦ 2ου μηνὸς τὸ ἀνθρώπινον ἔμβρυον δὲν διαγιγνώσκεται ὡς τοιοῦτον· ἀπὸ τούτου ὅμως καὶ περαιτέρω ἡ ἀνθρωπίνη αὐτοῦ μορφὴ ἀναγνωρίζεται εὐκόλως. Κατὰ τὸν 2ον τοῦτον μῆνα γίγνονται κατάδηλοι καὶ αἱ καταβολαὶ τῶν ἑξῆς ὀργάνων: τῆς γλώσσης, τοῦ λάρυγγος, τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος, τοῦ θύμου, τοῦ παγκρέατος, τῶν νεφρῶν μετὰ τῶν ἐπινεφριδίων καὶ τῶν γεννητικῶν ἀδένων.

Ἔμβρυα τοῦ τρίτου μηνός. Μῆκος 9 ἑκμ. Ἡ ἀμαρικὴ ὀπὴ διαχωρίζεται εἰς δύο στόμια, τὸ γεννητικὸν καὶ τὸ ἐντερικὸν (=δακτύλιον). Κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ μηνὸς τούτου διαπλάσσονται καὶ τὰ ἔξω γεννητικὰ ὄργανα, περὶ τὰ τέλη δὲ αὐτοῦ διακρίνεται τὸ φῦλον (γένος) τοῦ ἐμβρύου.

Ἔμβρυα τοῦ τετάρτου μηνός. Μῆκος 16 ἑκμ.

Ἔμβρυα τοῦ πέμπτου καὶ ἕκτου μηνός. Μῆκος 25—30 ἑκμ.

Ἔμβρυα τοῦ ἑβδόμου μηνός. Μῆκος 37 ἑκμ.

Ἔμβρυα τοῦ ὀγδόου ἕως τοῦ δεκάτου (σεληνιακοῦ) μηνός. Μῆκος 40—47 ἑκμ.

Πίναξ ἐμφαίνων τὴν ἡλικίαν, τὸ μῆκος καὶ τὸ βάρος τοῦ ἀνθρωπίνου ἐμβρύου κατὰ τὰ διάφορα στάδια τῆς διαπλάσεως αὐτοῦ.

Ἡλικία	Μῆκος	Βάρος
Τέλος τοῦ 1ου μηνὸς	7— 8 χλμ.	
» » 2ου »	22—25 »	
» » 3ου »	7— 9 ἑκμ.	35 γραμ.
Κατὰ τὸν 4ον μῆνα	10—17 »	41 »
» » 5ον »	18—27 »	222 »
» » 6ον »	28—34 »	+58 »
» » 7ον »	35—38 »	1343 »
» » 8ον »	39—41 »	1609 »
» » 9ον »	42—44 »	1993 »
» » 10ον »	45—47 »	2450 »

Ἡ θρέψις τοῦ ἐμβρύου κατὰ τὰ πρῶτα στάδια τῆς διαπλάσεως, ὅτε τοῦτο στερεῖται ἰδίων ἀγγείων, γίνεται διὰ τῶν περὶ αὐτὸ χυμῶν. Ἤδη ἐν τῇ δευτέρᾳ ἑβδομάδι γεννᾶται ἡ κυκλοφορία διὰ τοῦ χορίου. Σχηματιζομένου δὲ τοῦ πλακοῦντος, ἡ κυκλοφορία γίνεται διὰ τούτου. Τὸ ἔμβρυον διὰ τῶν ὀμφαλικῶν φλεβῶν προσλαμβάνει πάσας τὰς θρεπτικὰς οὐσίας ἐκ τοῦ πλακοῦντος καὶ δι' αὐτοῦ ἀποβάλλει πάντα τὰ προϊόντα τῆς ἀναλύσεως. Ὁ πλακοῦς ἐφεξῆς ἀποβαίνει οὕτω θρεπτικὸν καὶ ἀναπνευστικὸν καὶ ἀποκριτικὸν ὄργανον.

Ἡ διάρκεια τῆς κυήσεως ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι 270 ἡμερῶν (ἢ 10 σεληνιακῶν μηνῶν=280 ἡμερῶν). Ὁ χρόνος ὅμως οὗτος δυνατὸν νὰ μηκυνθῇ κατά τινας ἡμέρας ἢ καὶ νὰ βραχυνθῇ. Ἐὰν ὁ τοκετὸς τελεσθῇ 1—2 μῆνας πρὸ τοῦ ῥηθέντος χρονικοῦ διαστήματος, τὸ παιδίον δύναται μὲν νὰ ζήσῃ, ἀλλ' οὔτε τὸ σῶμα αὐτοῦ κέκτηται τὸ κανονικὸν μέγεθος, οὔτε ἡ ἀνάπτυξις τῶν ὀργάνων αὐτοῦ εἶναι συντετελεσμένη. Ι. Π.

Εἰς τὰ ζῷα. Πᾶν ζῷον προέρχεται ἐκ τοῦ ᾠοῦ, τοῦ ἁπλοῦ δηλαδὴ κυττάρου, ὅπερ δίδει διὰ περαιτέρω καταμερισμοῦ ἔμβρυον πολυκύτταρον, ὅπερ σὺν τῷ χρόνῳ μεταμορφοῦται βασικῶς καὶ διαφοροτρόπως ἀναπτύσσεται, ὅπως σχηματίσῃ τέλος τὸ τέλειον ζῷον. Ἤτοι, τὸ ζῷον ἀφ' ἧς στιγμῆς σχηματισθῇ ἐν τῷ ᾠῷ, διέρχεται διαδοχικῶς διαφόρους καταστάσεις, αἵτινες ἐμβρυϊκαὶ μορφαὶ καλοῦνται καὶ ὧν ἡ διαδοχὴ καλεῖται ἐμβρυογενικὴ ἀνάπτυξις ἢ ἁπλῶς ἐμβρυογένεια ἢ ὀντογένεια τοῦ ζῴου.

Ἐξετάζοντες τὰς διαδοχικὰς ἐμβρυϊκὰς σειρὰς τοῦ σχηματισμοῦ ἑνὸς ὡρισμένου ζῴου, παρατηροῦμεν ὅτι οἱ διαδοχικοὶ ἐμβρυϊκοὶ σχηματισμοὶ βαίνουν ἐνίοτε παραλλήλως μὲ τὴν μορφολογικὴν ἐξέλιξιν τοῦ εἴδους εἰς ὃ ἀνήκει. Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω γεγονότος διετυπώθη καὶ διὰ τὰ ζῷα, ὅπως καὶ διὰ τοὺς ἀνθρώπους, ὁ νόμος καθ' ὅν: «Κατὰ τὴν ἐμβρυϊκήν του ἀνάπτυξιν, ἕκαστον ὂν διέρχεται ἀλληλοδιαδόχως τὰς διαφόρους μορφὰς δι' ὧν διῆλθε τὸ εἶδος τοῦ ὄντος διὰ νὰ καταλήξῃ εἰς τὴν τελειωτικήν του μορφήν»· ἢ κατὰ τὸν Haekel: «Ἡ ὀντογένεια εἶναι ταχεῖα ἀνακεφαλαίωσις τῆς φυλογενείας».

Ἐπειδὴ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐμβρύου προϋποθέτει διαχωρισμὸν καὶ κατ' ἀκολουθίαν πολλαπλασιασμὸν τῶν κυττάρων, ἕπεται ὅτι ἔμβρυον μόνον οἱ πολυκύτταροι ὀργανισμοὶ ἔχουσι. Τὸ ἔμβρυον τῶν θηλαστικῶν καὶ ἰδίως τῶν ἀνωτέρων τοιούτων εἶναι παρεμφερὲς πρὸς τὸ ἔμβρυον τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀκολουθεῖ σχετικοὺς κανόνας ἀναπτύξεως. Εἰς τοὺς κατωτέρους ζωϊκοὺς ὀργανισμούς, ὅπως εἰς τὰ κοιλεντερωτά, τὰ ἐχινόδερμα καὶ τὰ μαλάκια, τὸ ἔμβρυον ἀποτελεῖται ἐκ δύο διαστρώσεων τῶν κυττάρων καὶ κεντρικῆς τινος κοιλότητος, ἡ τοιαύτη δὲ διαμόρφωσις ἐπιτρέπει ὥστε αἱ ἐμβρυϊκαὶ μορφαὶ νὰ εἶναι αὐτοτελεῖς καὶ αὐθύπαρκτοι.

Γενικῶς ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐμβρύου παρουσιάζει οὐσιώδεις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον διαφορὰς εἰς τὰ ζῷα τῶν διαφόρων ζῳολογικῶν ἀθροισμάτων.

Εἰς τὰ φυτά. Καλεῖται *ἔμβρυον* τὸ οὐσιωδέστερον τμῆμα τοῦ σπέρματος τῶν φυτῶν, δηλαδὴ τὸ ὠργανωμένον ἤδη σωμάτιον, ὅπερ εὑρίσκεται ἐντὸς τοῦ τελείου σπέρματος, μετὰ τὴν γονιμοποίησιν τούτου, καὶ ὅπερ ἀποτελεῖ ἐν μικρογραφίᾳ νέον φυτὸν παρόμοιον πρὸς τὸ φυτὸν ὅπερ παρήγαγε τὸ σπέρμα. Γενικῶς εἰς ἕκαστον σπέρμα ὑπάρχει ἓν μόνον ἔμβρυον· τὸ δὲ τοιοῦτον σπέρμα καλεῖται μονέμβρυον· σπανιώτερον ἐν τούτοις συμβαίνει ὥστε τὸ σπέρμα φυτῶν τινων, καὶ ἰδίως τῆς κατηγορίας τῶν *κωνοφόρων*, νὰ ἔχῃ πλειότερα τοῦ ἑνὸς ἔμβρυα, ὁπότε τὸ σπέρμα καλεῖται πολυέμβρυον.

Τὸ ἔμβρυον καλεῖται ἐπισπερμικόν, ὅταν τὸ φυτὸν στερῆται λευκώματος, ὁπότε τὸ ἔμβρυον ἀποτελεῖ αὐτὸν τοῦτον τὸν πυρῆνα. Τοιοῦτον ἔμβρυον ἔχουσιν ὁ φασίολος, ὁ κύαμος, κτλ. Τὸ ἔμβρυον καλεῖται ἐνδοσπερμικόν, ὅταν ἔμβρυον καὶ πυρὴν συγχέωνται, ὁπότε καὶ ἡ θέσις τοῦ ἐμβρύου ὡς πρὸς τὸ σπέρμα εἶναι διάφορος· καὶ ἐφ' ὅσον μὲν τοῦτο εὑρίσκεται ἐπί τινος σημείου τῆς ἐπιφανείας τοῦ λευκώματος, καλεῖται ἐξώκοιτον ἔμβρυον, ἐφ' ὅσον δὲ εἶναι περικεκλεισμένον ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ λευκώματος, τότε καλεῖται ἐσώκοιτον ἔμβρυον.

Γενικῶς τὸ ἔμβρυον τῶν φυτῶν εἶναι μικρόν, σφαιρικὸν σωμάτιον, ὅπερ συγκρατεῖται διὰ λεπτοῦ τινος νηματίου ἀπὸ τοῦ σπέρματος, ὅπερ νημάτιον κρεμαστὴρ καλεῖται. Ἐφ' ὅσον προχωρεῖ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐμβρύου, ἡ ἄνω κορυφὴ τούτου ἐπιμηκύνεται πρὸς τὰ ἄνω καὶ οὕτω σχηματίζεται τὸ καλούμενον ῥιζίδιον, ἐνῷ ἀντιθέτως ἡ κατωτέρα ἄκρα τοῦ ἐμβρύου διαμορφοῦται εἰς κοτυληδόνα καὶ καλεῖται κοτυληδόνειος ἄκρα τοῦ ἐμβρύου. Ἄρα τὸ μὲν ῥιζίδιον διευθύνεται πρὸς τὴν μικροπύλην, ἡ δὲ κοτυληδὼν πρὸς τὴν χάλαζαν. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ὅτι ἡ θέσις ἣν καταλαμβάνει τὸ ἔμβρυον εἶναι ἀνάστροφος τῆς θέσεως τοῦ ᾠαρίου. Δ. Ν. Π.

ἐμβρυοπλαστικός, *—ή —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ ἐμβρύου.

—ἐμβρυοπλαστικὰ *κύτταρα* *['Εμβρυολ.]*. Εἶδος κυττάρων τοῦ συνδετικοῦ ἱστοῦ, ὧν μόνος ὁ πυρὴν εἶναι ὁρατός, καὶ ἅτινα παρεμφέρουσι πρὸς τὰ ἀπαρτίζοντα τὸ μέσον βλαστικὸν δέρμα τοῦ ἐμβρύου κύτταρα. Ι. Π.

— ἐμβρυοπλαστικὸς *ὄγκος* *['Εμβρυολ.]*. Εἶδος σαρκώματος σφαιροκυτταρικοῦ, οὗ τὰ κύτταρα ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ μεσοδερμικὰ τοῦ ἐμβρύου. Ι. Π.

ἔμβρυος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μήπω γεννηθείς, ὁ ἀτέλεστος ἔτι: «ἔμβρυος σκύλαξ», «ἔμβρυον βρέφος».

ἐμβρυοτομία (ἡ) *[Μαιευτ.]*. Ἡ διὰ διαφόρων ἐγχειρήσεων κατατομὴ τοῦ κορμοῦ τοῦ ἐμβρύου πρὸς ἐξαγωγὴν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ πυελογεννητικοῦ σωλῆνος. Ἐνδείκνυται δ' αὕτη: α') ἐπὶ παρημελημένου ἐγκαρσίου σχήματος, καθ' ὃ ἕνεκα τῆς ἰσχυρᾶς ἐντὸς τῆς πυέλου ἐνσφηνώσεως τοῦ ὤμου τοῦ ἐμβρύου καὶ ἐντὸς τοῦ κολεοῦ ἐκπτώσεως τοῦ βραχίονος, ἡ ἐκτέλεσις τοῦ μετασχηματισμοῦ ἀποβαίνει ἀνέφικτος, διὰ δὲ τῆς περαιτέρω παρατάσεως τοῦ τοκετοῦ ἐπαπειλεῖται ἡ ῥῆξις τοῦ εἰς ἄκρον διαταθέντος καὶ λεπτυνθέντος κατωτέρου τμήματος τῆς μήτρας· καὶ β') ἐπὶ ἀναχαιτίσεως τῆς ἐξόδου τοῦ κορμοῦ τοῦ ἐμβρύου ἕνεκα δυσαναλογίας ὑφισταμένης μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ πυελογεννητικοῦ σωλῆνος.

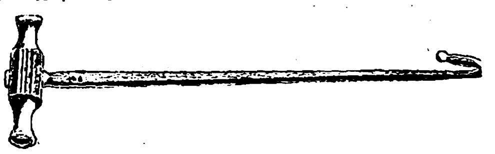

Ἄγκιστρον τοῦ Braun.

Πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἐμβρυοτομίας ἀπαιτεῖται: α') ὁ κορμὸς τοῦ ἐμβρύου νὰ εἶναι ἐνσφηνωμένος ἐν τῷ ἀνωτέρῳ πυελικῷ στομίῳ, β') ἡ πύελος δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἀπολύτως ἐστενωμένη, ἡ εὐθεῖα δηλαδὴ διάμετρος τῆς εἰσόδου αὐτῆς νὰ μὴ εἶναι βραχυτέρα τῶν 5,5 ἑκατοστῶν, καὶ γ') τὸ μητρικὸν στόμιον νὰ εἶναι διεσταλμένον τοὐλάχιστον μέχρι παλάμης χειρός. Διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐμβρυοτομίας ὑπάρχουσι διάφορα ἐργαλεῖα, ἐξ ὧν τὰ μᾶλλον ἐν χρήσει εἶναι: α') Τὸ *ἄγκιστρον τοῦ Braun*. β') Ἡ *ψαλὶς τοῦ Siebold*, ἥτις εἶναι παρεμφερὴς κατὰ τὸ σχῆμα πρὸς κοινὴν ψαλίδα, ἀλλὰ μακρὰ καὶ ἰσχυρά. γ') Ὁ *ἐμβρυοτόμος τοῦ Tarnier*.

Ἡ ἐμβρυοτομία ἐκτελεῖται ἀναλόγως τῆς μᾶλλον εὐπροσίτου εἰς τοὺς δακτύλους ἡμῶν προσκειμένης ἐν τῷ ἀνωτέρῳ πυελικῷ στομίῳ μοίρας τοῦ κορμοῦ τοῦ ἐμβρύου διὰ τῶν ἀκολούθων ἐγχειρήσεων: α') Διὰ τοῦ *ἀποκεφαλισμοῦ*, τουτέστι διὰ τῆς ἐκτομῆς τοῦ λαιμοῦ τοῦ ἐμβρύου καὶ τῆς ἐξαγωγῆς διαδοχικῶς τοῦ κορμοῦ καὶ εἶτα τῆς κεφαλῆς, ὁσάκις ἡ ἐν τῇ πυελικῇ εἰσόδῳ μᾶλλον εὐπρόσιτος τῷ δακτύλῳ μοῖρα τοῦ κορμοῦ τοῦ ἐμβρύου τυγχάνει ὁ λαιμὸς αὐτοῦ. β') Διὰ τῆς *σπονδυλοτομίας* ἢ *ῥαχιοτομίας*, δηλαδὴ διὰ τῆς διαιρέσεως τοῦ κορμοῦ εἰς δύο τμήματα καὶ τῆς ἐξαγωγῆς ἑκάστου τούτων διαδοχικῶς εἰς περιπτώσεις, καθ' ἃς ὁ λαιμὸς τοῦ ἐμβρύου ἀποβαίνει ἀπρόσιτος τοῖς δακτύλοις, τοὐναντίον δὲ μᾶλλον εὐπρόσιτος τυγχάνει οὖσα ἡ ῥάχις τοῦ ἐμβρύου. γ') Διὰ τῆς *ἐκσπλαγχνίσεως*, ἤτοι διὰ τῆς διανοίξεως τῆς κοιλίας καὶ τῆς διὰ τῶν δακτύλων ἐξαιρέσεως τῶν ἐν αὐτῇ καὶ τῷ θωρακικῷ κύτει σπλάγχνων, ὅταν ἡ μᾶλλον προσιτὴ μοῖρα τοῦ ἐμβρύου εἶναι ἡ κοιλία. δ') Διὰ τῆς *ἐγκατατομῆς*, δηλαδὴ διὰ τῆς εἰς τεμάχια ἐξαγωγῆς τοῦ ἐμβρύου, ὁσάκις τοῦτο δι' οὐδεμιᾶς τῶν ἀνωτέρω ἐγχειρήσεων δύναται νὰ ἐξαχθῇ.

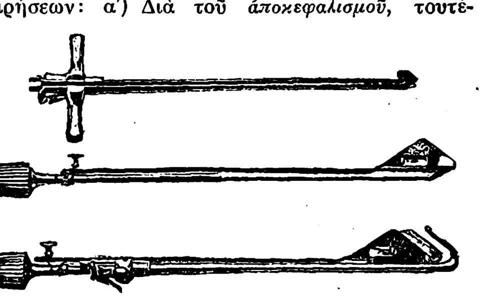

Ἐμβρυοτόμος τοῦ Tarnier.

Ἡ πρόγνωσις τῆς ἐμβρυοτομίας ἐκτελουμένη κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἐπιστήμης εἶναι πάντοτε ἀγαθή, οὐδένα δὲ συνεπάγεται κίνδυνον διὰ τὴν μητέρα. Κ. ΛΟΥΡΟΣ

—*[Ποιν. Δίκ.]* Ἡ *ἐμβρυοτομία* ἐπιτρέπεται κατὰ τὸν ποινικὸν νόμον ὅταν συντρέχουν οἱ ὅροι τῆς καταστάσεως ἀνάγκης. Ὁ χειρουργὸς τουτέστι μαιευτὴρ σταθμίζων τὰς ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης αὐτοῦ προσφερομένας δυνατότητας καὶ ἀκούων τὴν φωνὴν τῆς ἰδίας αὐτοῦ συνειδήσεως, δύναται πρὸς σωτηρίαν τῆς ζωῆς τῆς μητρός, εὑρισκομένης εἰς ἄμεσον καὶ ἄλλως ἀναπότρεπτον κίνδυνον ζωῆς, νὰ θυσιάσῃ τὴν ζωὴν τοῦ τικτομένου ἀνθρώπου. Ἡ ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις ἐπιχειρουμένη ἐμβρυοτομία, ἀποτελοῦσα ἀνθρωποκτονίαν, καλύπτεται ὑπὸ τῶν περὶ καταστάσεως ἀνάγκης ὁρισμῶν τοῦ ποινικοῦ νόμου. Χ. Ν. Τ.

ἐμβρυουλκία (ἡ) *[Μαιευτ.]*. Ἡ δι' ὡρισμένου ἐργαλείου, *ἐμβρυουλκοῦ* (βλ. λ.) καλουμένου, σύλληψις τῆς προβαλλομένης κεφαλῆς τοῦ ἐμβρύου καὶ ἐξαγωγὴ αὐτοῦ ἐκ τῶν γεννητικῶν τῆς γυναικὸς ὀργάνων. Ὁ κύριος σκοπὸς τῆς ἐμβρυουλκίας εἶναι ἡ σύλληψις καὶ ἡ ἐξαγωγὴ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐμβρύου διὰ μόνης τῆς ἕλξεως αὐτῆς, ἀλλ' ἀποβαίνει ἀπαραίτητος καὶ ἡ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐμβρύου ἄσκησις ὡρισμένου βαθμοῦ πιέσεως, καὶ ἐνίοτε καὶ ἡ δι' αὐτοῦ στροφὴ τῆς κεφαλῆς πρὸς μεταλλαγὴν τῆς θέσεως αὐτῆς. Πάντως ὅμως ἀνάγκη

Digitized by Google

ν' ἀποφεύγηται ὅσῳ τὸ δυνατὸν ἥ τε ἰσχυρὰ τῆς κεφαλῆς πίεσις καὶ ἡ μεταστροφὴ αὐτῆς διὰ τῶν κοχλιαρίων· διότι ἡ μὲν βραδεῖα καὶ συνεχὴς πίεσις ἐπιφέρει κλονισμὸν τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ ἐμβρύου καὶ παρακώλυσιν τῆς ἐμβρυϊκῆς κυκλοφορίας, ἐξ οὗ ἐπέρχεται ὁ θάνατος αὐτοῦ, ἡ δὲ μεταστροφὴ τῆς κεφαλῆς ἐπιφέρει μεγάλας κακώσεις εἰς αὐτήν, ὡς καὶ ἐκτεταμένας βλάβας εἰς τοὺς ἱστοὺς τῶν γεννητικῶν ὀργάνων τῆς γυναικός, ἐξ ὧν μέγιστα πολλάκις ἐπακολουθοῦσι δεινά. Ὅθεν ἡ διὰ τοῦ ἐμβρυουλκοῦ ἐξαγωγὴ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐμβρύου πρέπει νὰ ἐπιδιώκεται διὰ τῆς ἕλξεως καὶ μόνης αὐτῆς, ἥτις ἀναπληροῖ ἐκ τῶν κάτωθεν τὴν ἐκ τῶν ἄνωθεν ἐλλιπῆ δύναμιν τῆς μήτρας πρὸς ἔξωσιν τοῦ ἐμβρύου. Ἡ δὲ ἕλξις πρέπει νὰ ἐκτελῆται οὐχὶ βιαίως καὶ συνεχῶς, ἀλλὰ κατὰ πᾶσαν ἐπερχομένην ὠδῖνα, ἤ, ὑπαρχούσης ἀδρανείας τῆς μήτρας, ἀνὰ 2—3 λεπτὰ τῆς ὥρας καὶ κατὰ τὴν κατεύθυνσιν τοῦ πυελικοῦ ἄξονος. Ἡ ἐμβρυουλκία κατὰ γενικὸν κανόνα ἐνδείκνυται ὁσάκις ἡ τίκτουσα ἢ τὸ ἔμβρυον ἢ καὶ ἀμφότερα εὑρίσκονται ἐν ἐμμέσῳ ἢ ἀμέσῳ κινδύνῳ.

Ἐφαρμογὴ τοῦ ἀριστεροῦ κοχλιαρίου τοῦ ἐμβρυουλκοῦ ἐπὶ προσθίας δεξιᾶς θέσεως.

Καὶ μεταξὺ μὲν τῶν ἐμμέσων κινδύνων περιλαμβάνονται: α') ἡ μακρὰ παράτασις τῆς δευτέρας περιόδου τοῦ τοκετοῦ, β') ἡ μὴ ἐκτέλεσις τῆς ἐσωτερικῆς στροφῆς τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐμβρύου ἐπὶ ὀπισθίας ἰνιακῆς προβολῆς καὶ γ') ἡ προσωπικὴ καὶ ἡ μετωπικὴ προβολή. Μεταξὺ δὲ τῶν ἀμέσων κινδύνων περιλαμβάνονται: α') ἡ κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ κορμοῦ ἐπὶ ἰσχιακῆς προβολῆς ἀναχαίτισις τῆς ἐξόδου τῆς κεφαλῆς, β') ἡ ἐκλαμψία, αἱ καρδιακαὶ παθήσεις, τὸ πνευμονικὸν οἴδημα, ἡ βουβωνοκήλη καὶ ἡ πρόπτωσις τῆς ὀμφαλίδος, γ') ἡ ἀνύψωσις τῆς θερμοκρασίας καὶ ἡ συχνότης τοῦ σφυγμοῦ τῆς γυναικὸς διαρκοῦντος τοῦ τοκετοῦ, ἡ ἀνωμαλία τῶν καρδιακῶν παλμῶν τοῦ ἐμβρύου καὶ ἡ ἔξοδος μηκωνίου ἐπὶ ἰνιακῆς προβολῆς.

Πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἐμβρυουλκίας ἀπαιτεῖται ἡ πλήρωσις τῶν ἀκολούθων ὅρων: α') Ἡ πύελος νὰ εἶναι κανονική, ἤ, προκειμένου περὶ ἐστενωμένης πυέλου, αἱ διαστάσεις αὐτῆς νὰ ἐπιτρέπουσι τὴν ἄνευ βλάβης τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ ἐμβρύου ἐκτέλεσιν τῆς ἐμβρυουλκίας, δηλαδὴ ἐπὶ πεπλατυσμένης πυέλου ἡ εὐθεῖα διάμετρος τῆς εἰσόδου δὲν πρέπει νὰ εἶναι βραχυτέρα τῶν 8 ½ ἑκτμ. καὶ ἐπὶ γενικῶς ἐστενωμένης πυέλου οὐχὶ βραχυτέρα τῶν 9. β') Αἱ διαστάσεις τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐμβρύου νὰ ὦσι κανονικαί. γ') Ὁ τράχηλος τῆς μήτρας νὰ εἶναι ἐξηλειμμένος, τὸ δὲ στόμιον αὐτοῦ τελείως διεσταλμένον. δ') Τὸ θυλάκιον νὰ εἶναι διερρη-

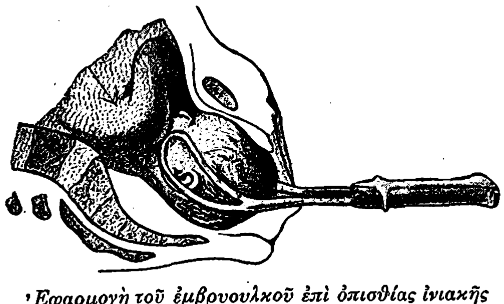
Ἐφαρμογὴ τοῦ ἐμβρυουλκοῦ ἐπὶ ὀπισθίας ἰνιακῆς θέσεως, καθ' ἣν ἡ μικρὰ πηγὴ εὑρίσκεται ἐστραμμένη ἔναντι τοῦ ἱεροῦ ὀστοῦ.

γμένον. ε') Ἡ κεφαλὴ νὰ εἶναι καλῶς ἐμπεδωμένη ἐντὸς τῆς πυέλου. στ') Νὰ ἐξακριβωθῇ ἡ θέσις τῆς προβολῆς καὶ ἡ μοῖρα τῆς πυέλου, ἐν ᾗ κεῖται ἡ κεφαλή. ζ') Τὸ ἔμβρυον νὰ εἶναι ζῶν. Πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ ἐμβρυουλκοῦ ἀνάγκη ἐκ τῶν δύο βραχιόνων αὐτοῦ ὁ μὲν ἀριστερὸς κρατούμενος διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς νὰ εἰσάγηται πρὸς τὸ ἀριστερὸν πλάγιον τῆς πυέλου, ὁ δὲ δεξιὸς κρατούμενος διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς νὰ εἰσάγηται πρὸς τὸ δεξιὸν πλάγιον τῆς πυέλου. Πρὸς τούτοις δὲ τὸ μὲν κοχλιάριον τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος πρέπει πάντοτε νὰ ἐφαρμόζηται πρῶτον καὶ εἶτα τὸ κοχλιάριον τοῦ δεξιοῦ βραχίονος ὕπερθεν τοῦ ἀριστεροῦ. Ἐν γένει δὲ ὁ ἐμβρυουλκὸς πρέπει νὰ ἐφαρμόζηται οὕτως, ὥστε ἡ κεφαλή, προκειμένου μὲν περὶ ἰνιακῆς προβολῆς, νὰ συλλαμβάνηται διὰ τῆς κεφαλικῆς αὐτοῦ κυρτότητος ἀπὸ τῆς ἀμφιβρεγματικῆς αὐτῆς διαμέτρου, προκειμένου δὲ περὶ προσωπικῆς προβολῆς ἀπὸ τῆς ἀμφιζυγωματικῆς διαμέτρου, καὶ προκειμένου περὶ μετωπικῆς προβολῆς ἀπὸ τῆς ἀμφικροταφικῆς διαμέτρου. Ἡ δὲ προσθία ἐπιφάνεια τῶν κοχλιαρίων δέον νὰ βλέπῃ πάντοτε πρὸς τὸ μᾶλλον προέχον ἐντὸς τῆς πυέλου σημεῖον τῆς προβολῆς· προκειμένου λ. χ. περὶ ἰνιακῆς προβολῆς, ἐὰν τὸ ἰνίον εἶναι ἐστραμμένον πρὸς τὰ πρόσω ὑπὸ τὴν ἡβικὴν σύμφυσιν, ἡ προσθία ἐπιφάνεια τῶν κοχλιαρίων πρέπει νὰ βλέπῃ εὐθέως πρὸς τὰ πρόσω ὑπὸ τὴν ἡβικὴν σύμφυσιν (*εὐθεῖα* ἐφαρμογὴ τοῦ ἐμβρυουλκοῦ) ἐὰν δὲ τὸ ἰνίον εἶναι ἐστραμμένον λοξῶς πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἢ δεξιά, πρέπει νὰ βλέπῃ λοξῶς πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἢ δεξιὰ (*λοξὴ* ἐφαρμογὴ τοῦ ἐμβρυουλκοῦ) καὶ τέλος, ἐὰν τὸ ἰνίον εἶναι ἐστραμμένον ἐγκαρσίως πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἢ δεξιά, ἡ προσθία ἐπιφάνεια τῶν κοχλιαρίων πρέπει νὰ βλέπῃ ἐγκαρσίως πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἢ δεξιὰ (*ἐγκαρσία* ἐφαρμογή). Κ. ΛΟΥΡΟΣ

ἐμβρυουλκὸς (ὁ). Εἰδικὸν ἐργαλεῖον πρὸς σύλληψιν καὶ ἐξαγωγὴν τοῦ ἐμβρύου. Μεταξὺ τῆς πληθύος τῶν ἐπινοηθέντων μέχρι σήμερον ἐμβρυουλ-

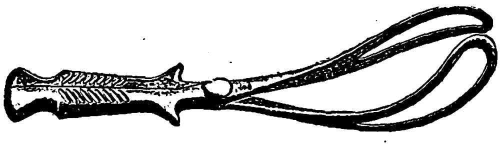
Ἐμβρυουλκὸς τοῦ Naegele.

κῶν, οἱ μᾶλλον ἐν χρήσει εἶναι ὁ τοῦ Naegele καὶ ὁ κατ' ἄξονα ἕλκων ἐμβρυουλκὸς τοῦ Tarnier. Ὁ ἐμβρυουλκὸς τοῦ Naegele συνίσταται ἐκ δύο ἀπ' ἀλλήλων χωριζομένων μεταλλικῶν βραχιόνων, ἑνὸς δεξιοῦ καὶ ἑτέρου ἀριστεροῦ, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν μερῶν, ἐξ ἀνωτέρου θυριδωτοῦ, χρησιμεύοντος πρὸς σύλληψιν τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐμβρύου (*κοχλιάριον*), ἐκ κατωτέρου, ὅπερ χρησιμεύει πρὸς ἐξελκυσμὸν τῆς κεφαλῆς (*λαβὴ*) καὶ ἐκ μέσου, συνδέοντος τοὺς βραχίονας πρὸς ἀλλήλους (*κλεῖθρον*). Ὁ ἐμβρυουλκὸς τοῦ Tarnier διαφέρει τοῦ ἐμβρυουλκοῦ τοῦ Naegele: α') διότι κατὰ τὸ κλεῖθρον φέρει κοχλίαν, δι' οὗ οὗτος, μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν κοχλιαρίων σύλληψιν τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐμβρύου, τηρεῖται κεκλεισμένος, β') διότι ἀμ-

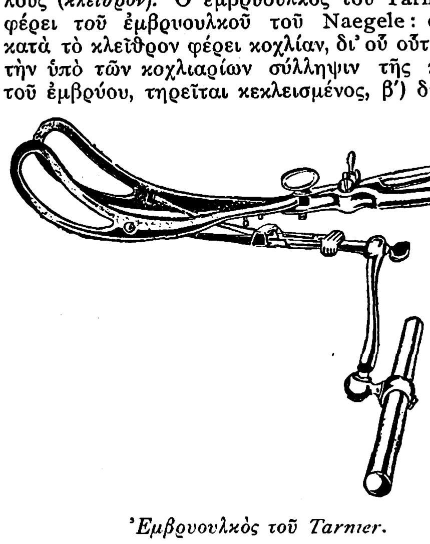
Ἐμβρυουλκὸς τοῦ Tarnier.

φότερα τὰ κοχλιάρια φέρουσι μικρόν τι κατωτέρω τοῦ μέσου αὐτῶν ὀπήν, ἐντὸς τῆς ὁποίας εἰσάγονται κινητοὶ στειλεοί, προσαρμοζόμενοι ἐπὶ ἰδιαιτέρας λαβῆς, ἥτις καλεῖται *ἑλκυστήριος*, ἅτε μόνον πρὸς ἕλξιν χρησιμεύουσα. Διὰ τῆς προσθέτου ταύτης ἑλκυστηρίου λαβῆς, ἡ συλλαμβανομένη κεφαλὴ δὲν ἕλκεται, ὡς καὶ κατὰ τὸν συνήθη ἐμβρυουλκόν, διὰ τῶν λαβῶν, ἀλλ' ἀπ' εὐθείας διὰ τῶν κοχλιαρίων, κατ' ἀκολουθίαν δὲ ἡ κεφαλὴ ἑλκομένη κατὰ τὴν κατεύθυνσιν τοῦ ἄξονος τῆς πυέλου στρέφεται κατὰ τὴν διὰ τοῦ πυελογεννητικοῦ σωλῆνος δίοδον αὐτῆς, ἀκολουθοῦσα τὸν τυπικὸν τοῦ τοκετοῦ μηχανισμόν, ἐξ οὗ ὁ ἐμβρυουλκὸς οὗτος ἐκλήθη *κατ' ἄξονα ἕλκων ἐμβρυουλκός*.
Κ. ΛΟΥΡΟΣ

ἐμβρυοῦχος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων, ὁ περιέχων ἔμβρυον.

ἐμβρυοφθορικός,—*ή,*—*όν*· ὁ φέρων, ὁ προξενῶν φθορὰν τοῦ ἐμβρύου.

ἐμβρυοφθόρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ φθείρων τὸ ἔμβρυον, ἐμβρυοκτόνος: «φάρμακα—, μέσα ἐμβρυοφθόρα».

ἐμβρυόφυτα (τὰ) *[Βοτ.]*· βλ. *ἐμβρυώδη* φυτά.

ἐμβρυώδης (ὁ, ἡ),—*ες* (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ ἔμβρυον, πρωτόγονος, πρωτογενής: «ἡ βιομηχανία εὑρίσκεται εἰς ἐμβρυώδη κατάστασιν».

— **ἐμβρυώδη** *φυτὰ* (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται τὰ φυτὰ τὰ ἔχοντα *ἔμβρυον*. Ταῦτα ἀποτελοῦσι τὸ μεγαλύτερον τμῆμα τοῦ φυτικοῦ βασιλείου, διακρίνονται δὲ εἰς δύο μεγάλα ἀθροίσματα, τὰ *φανερόγαμα*, ἤτοι ἐκεῖνα ἅτινα φέρουσι καταφανῆ γεννητικὰ ὄργανα, καὶ τὰ *κρυπτόγαμα*, ἅτινα φέρουσιν ἀφανῆ τοιαῦτα. Τὰ πρῶτα ἔχουσιν ὡς πολλαπλασιαστικὰ ὄργανα τὰ σπέρματα, ἄρα ἔχουσιν ἔμβρυον, ἐξ οὗ καλοῦνται καὶ *ἐμβρυώδη*· καὶ ἐπειδὴ ἀπαραιτήτως ἔχουσι καὶ κοτυληδόνας καλοῦνται ἐπίσης καὶ *κοτυλήδονα*, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ κρυπτόγαμα, ἅτινα στεροῦνται κοτυληδόνων καὶ καλοῦνται καὶ *ἀκότυλα*. Δ.Ν.Π.

—**ἐμβρυώδης** ***ἀσκὸς*** (ὁ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται τὸ *κύτταρον*, ὅπερ συνήθως εἶναι περισσότερον ἀνεπτυγμένον τῶν λοιπῶν κυττάρων. Περιβάλλεται ὑπὸ τῆς *σπερματικῆς βλάστης* τῶν φανερογάμων φυτῶν καὶ εἶναι ἰσοδύναμον πρὸς τὸ *μικροσπόριον* τῶν κρυπτογάμων φυτῶν. Δ. Ν. Π.

ἐμβρύωμα, —*ατος* (τό)· ὄγκος παθολογικὸς (*κύστις δερματοειδής*), σχηματιζόμενος κατὰ τὴν διάπλασιν τοῦ ἐμβρύου. Ι. Π.

ἐμβρυωρία (ἡ)· ἡ περὶ τοῦ ἐμβρύου φροντὶς τοῦ *ἐμβρυωροῦ* (βλ. λ.).

ἐμβρυωρὸς (ὁ, ἡ)· ὁ φροντιστὴς τοῦ ἐμβρύου, ὁ ἐπιτηρῶν γυναῖκα ἐγκυμονοῦσαν, ὅπως μὴ παρακωλύσῃ τὴν γέννησιν τοῦ κυοφορουμένου (ἐπὶ γυναικὸς χήρας ἢ διαζευχθείσης).

— *[Ἀστ. Δίκ.]* Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου, ἐὰν ἡ γυνὴ εἶναι ἢ λέγῃ ὅτι εἶναι ἔγκυος, ἀνακύπτει σύγκρουσις συμφερόντων ὄχι μόνον τοῦ κυοφορουμένου πρὸς τὰ τῶν ἄλλων ἐξ ἀδιαθέτου ἢ ἐκ διαθήκης κληρονόμων, ἀλλὰ καὶ τῆς συζύγου πρὸς αὐτούς τε καὶ τὸν κυοφορούμενον ἔτι, ἐξ ἧς καὶ ὁ κίνδυνος μὴ ἡ σύζυγος ἐπιχειρήσῃ ὑποβολὴν ἢ ἐξαφάνισιν τοῦ κυοφορουμένου τέκνου, πρὸς ἀποσόβησιν δὲ τῶν κινδύνων τούτων καὶ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς περιουσίας τοῦ κυοφορουμένου ἤδη κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον ἠδύνατο νὰ ζητηθῇ ὁ διορισμὸς κηδεμόνος τῇ γαστρὶ καὶ τῇ οὐσίᾳ (curator ventris et bonorum), εἰς ὃν καὶ παρεδίδετο πρὸς φύλαξιν καὶ διαχείρισιν ἡ περιουσία τοῦ κληρονομηθέντος, τῆς κυοφορούσης γυναικὸς δυναμένης νὰ ζητήσῃ τὴν παραπομπήν της εἰς τὴν νομὴν τῆς κληρονομίας. Διὰ τοῦ νεωτέρου περὶ ἐπιτροπείας κλπ. ΧΠΘ' νόμου (ἄρθρον 12) ὡρίσθη, ὅτι ἐμβρυωρὸς διορίζεται ἐὰν δὲν ὑπάρχουσιν ἐκ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς ἕτερα ἀχειράφετα ἀνήλικα τέκνα, διότι τοιούτων ὑπαρχόντων κατὰ τὴν ἀντίληψιν τοῦ νομοθέτου, ἀκολουθήσαντός τινας τῶν παλαιοτέρων ἑρμηνευτῶν τοῦ Γαλλικοῦ δικαίου, δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ὕπαρξις συγκρουομένων συμφερόντων μητρός τε καὶ κυοφορουμένου, ὅπερ δὲν εἶναι ὀρθόν, ἰδίᾳ μετὰ τὸν νεώτερον περὶ τῆς ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχῆς νόμον, καθ' ὃν ἡ σύζυγος καὶ μετὰ τῶν ἰδίων τέκνων της συντρέχει εἰς τὴν κληρονομίαν τοῦ ἀνδρός. Ὀρθοτέρα εἶναι ἡ παρὰ τοῖς Γάλλοις ἑρμηνευταῖς κρατήσασα ὁριστικὴ ἐκδοχή, καθ' ἣν ἐμβρυωρὸς διορίζεται καὶ ὅταν ὑπάρχουσιν ἀχειράφετα ἀνήλικα τέκνα. Ὁ ἐμβρυωρὸς διορίζεται ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου τῶν πρωτοδικῶν μετὰ προηγουμένην γνωμοδότησιν τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου, εἴτε ἐπὶ τῇ δηλώσει τῆς γυναικὸς ὅτι εἶναι ἔγγυος, εἴτε ἐπὶ τῇ αἰτήσει παντὸς ἔχοντος νόμιμον συμφέρον καὶ αὐτοῦ τοῦ εἰρηνοδίκου, ὡς προέδρου τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου, ἐξ ἐπαγγέλματος ἐνεργοῦντος.

Ποῖα μέτρα δύναται νὰ λάβῃ ὁ ἐμβρυωρὸς πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ ἐμβρύου καὶ ἀποτροπὴν τῆς ὑποβολῆς δὲν ὁρίζονται ἐν τῷ νεωτέρῳ νόμῳ, ἑπομένως ὁ διακανονισμὸς αὐτῶν ἤρτηται ἐκ τῆς κρίσεως τοῦ δικαστηρίου, ἐνῷ ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ δικαίῳ καθωρίζοντο ταῦτα λεπτομερῶς. Ἡ διαχείρισις τῆς περιουσίας τοῦ κυοφορουμένου ὑπὸ τοῦ ἐμβρυωροῦ, ὡς ὅλως προσωρινή, περιλαμβάνει κυρίως τ' ἀσφαλιστικὰ πρὸς συντήρησιν τῆς περιουσίας μέτρα· τελευταίως ὅμως ἠμφισβητήθη παρ' ἡμῖν γενικῶς τὸ δικαίωμα τοῦ ἐμβρυωροῦ πρὸς διαχείρισιν τῆς περουσίας ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Κ. Πολυγένους (μετάφρασις Κληρονομικοῦ δικαίου Windscheid ἔκδ. Β' § 618 σημ. 1), διδάσκοντος, παρὰ τὴν γνώμην ὅλων τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἑρμηνευτῶν, ὅτι διὰ τῆς περὶ ἐμβρυωροῦ διατάξεως τοῦ νόμου ΧΠΘ' δὲν ἐδόθη εἰς αὐτὸν καὶ δικαίωμα διαχειρίσεως καὶ ὅτι παραμένουσιν ἐν ἰσχύϊ αἱ περὶ παραπομπῆς εἰς τὴν νομὴν τῆς κυοφορούσης διατάξεις τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου, καθ' ἃς αὕτη ἔχει τὴν διαχείρισιν.

Γεννηθέντος τοῦ τέκνου ἡ μὲν μήτηρ καθίσταται ἐπίτροπος, ὁ δὲ ἐμβρυωρὸς αὐτοδικαίως παρεπίτροπος, ἐξ οὗ παρέπεται ὅτι ἡ μὲν μήτηρ δὲν δύναται νὰ γνωμοδοτήσῃ περὶ τοῦ διορισμοῦ ἐμβρυωροῦ, οὗτος δὲ δέον νὰ εἶναι ἐκ τῆς πατρικῆς γραμμῆς κατὰ τὰ περὶ παρεπιτρόπου κρατοῦντα.

Ὁ ἐμβρυωρὸς ὀφείλει νὰ λογοδοτήσῃ διὰ τὴν διαχείρισίν του μετὰ τὸν τοκετόν, ἢ μετὰ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου δύναται ν' ἀποκτηθῇ γνήσιον τέκνον. Γ. Ι. ΟΙΚΟΝΟΜΟΠΟΥΛΟΣ

ἐμβυθίζω, ἀόρ. *ἐνεβύθισα—ἐνεβυθίσθην*· βυθίζω ἐντός, κάμνω νὰ βυθισθῇ, νὰ καλυφθῇ: «ἐμβυθίζω εἰς τὸ ὕδωρ, —εἰς τὴν ζύμην, —εἰς τὸ χῶμα».

ἐμβύθιος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ εἰς τὸν βυθὸν εὑρισκόμενος.

ἐμβύθισις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐμβυθίζειν. καταβύθισις, κατάδυσις, κοιν. *βούτημα*.

ἔμβυσμα (τό)· βύσμα, βούλωμα, στούπωμα.
—*[Πυροβ.]* Ἐκαλεῖτο *ἔμβυσμα* (κοιν. *μαλαστρόπι*)

Digitized by Google

τὸ βύσμα, ὅπερ, εἰς τὰ ἐμπροσθόγομα πυροβόλα τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ, παρενετίθετο μεταξὺ φυσίγγης καὶ σφαιροειδοῦς βλήματος, ἀνὰ πᾶσαν γέμισιν. Ἀναλόγως τοῦ σχήματός του ὠνομάζετο *σφαιριστρόφιον* ἢ *σφαιρόβυσμα*.

ἐμβύω· φράττω διὰ βύσματος, βουλλώνω, στουπώνω.

Ἔμδεν· βλ. *Ἔμντεν*.

Ἐμεγὶ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς χερσονήσου τῆς Δωρίδος (ὑψόμ. 2440 ποδ.) ἀπολῆγον εἰς τὸ φερώνυμον ἀκρωτήριον (*Ἐμεγὶ-μπουρούν*, πλάτ. 36° 48′ 40″ Β, μῆκ. 27° 51′ 20″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1604: The Gulfs of Kos, Doris and Symi) τῆς νοτίας ἀκτῆς τοῦ κόλπου τῆς Κῶ. Σ. Ε. Λ.

«Ἔμεκ *Χα' Μπαχὰ*» (=κοιλὰς τῶν δακρύων). Ἑβραϊκὸς τίτλος τοῦ μαρτυρολογικοῦ χρονικοῦ, ὅπερ συνέγραψεν ὁ Ἰουδαῖος λόγιος Ἰωσὴφ Χα' Κοὲν (1496—1575). Ἐν αὐτῷ ὁ συγγραφεὺς ἀφηγεῖται ὅλην τὴν ἱστορίαν τῶν ἀντιιουδαϊκῶν διώξεων καὶ σφαγῶν, αἱ ὁποῖαι ἔλαβον χώραν ἀπὸ τῆς πτώσεως τῆς Ἱερουσαλὴμ μέχρι τοῦ ἔτους 1575. Εἰς τὸ τέλος προσετέθη παράρτημα ἐκ μέρους ἀνωνυμογράφου, αὐτοκαλουμένου «διορθωτοῦ», σχετιζόμενον μὲ τὰ ἐπισυμβάντα γεγονότα ἀπὸ τοῦ ἔτους 1575 ἕως τὸ 1605 (βλ. *Ἰωσὴφ* Κοέν). Γ. ΕΛ.

ἐμεναδία (ἡ) (Emenadia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ῥιπιφοριδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα ἐπιμήκη μὲ σῶμα ᾠοειδὲς καὶ αἰχμηρὸν κατὰ τὸ ἄκρον του, κεφαλὴν ἀπεστρογγυλωμένην καὶ πεπλατυσμένην ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, κεραίας βραχείας, πρῶτον ζεῦγος ποδῶν βραχύ, τὰ ἐπίλοιπα δύο ζεύγη λεπτὰ καὶ ἐπιμήκη καὶ χρῶμα ἐρυθρόν, κιτρινόφαιον ἢ φαιοερυθρόν. Γνωστὰ περὶ τὰ 50 εἴδη διεσκορπισμένα πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς καὶ ἐξ ὧν τὰ 15 ἀπαντῶσιν ἐν Εὐρώπῃ. Ἀξιολογώτερον εὐρωπαϊκὸν εἶδος εἶναι *ἐμεναδία ἡ πυρρόπους* (Emenadia rufipes), ἥτις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους καὶ χρῶμα φαιοερυθρὸν μὲ κιτρίνην ἀπόχρωσιν ἐπὶ τῆς ῥάχεως καὶ πυρροὺς πόδας. Δ. Ν. Π.

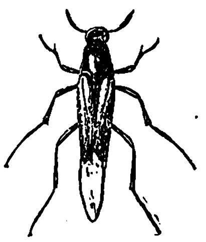

Ἐμεναδία ἡ πυρρόπους.

ἐμενίστα (ἡ) (Emenista) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγριωπιδῶν*, περιλαμβάνον ἀράχνας μικροῦ μεγέθους μὲ λεῖον κεφαλοθώρακα καὶ χηλογνάθους, ὧν ἑκάστη φέρει τέσσαρας ὀδόντας. Γνωστὰ 3 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τοὺς ὀρεινοὺς τόπους τῶν Ἰνδιῶν. Δ. Ν. Π.

Ἐμὲντ *[Γεωγρ.]*. Ὑποδιοίκησις τῆς Τουρκίας (τέως δῆμος Ἐγριγκιόζ), ἐν τῷ νομῷ Κιουταχίας. Ἔχει ἐπιφάνειαν 1490 τετρ. χλμ. καὶ 33.655 (1927) κατοίκους. Παράγει μεταξὺ ἄλλων ὄπιον. Ἕδρα *Ἐγριγκιόζ*. Ν. Μ.

ἐμεραλδίνη (ἡ) *[Βιομ. Χημ.]*. Πράσινον συνθετικὸν χρῶμα λαμβανόμενον διὰ πολυμερισμοῦ τῆς *κινονοφαινυλοδιιμίνης*, ἀποτελοῦν ἐνδιάμεσον προϊὸν τῆς παρασκευῆς τοῦ μέλανος τῆς ἀνιλίνης. Σ. Γ.

Ἐμερῖκος *(ἅγιοι)*.—1) Ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως Στεφάνου τῆς Οὐγγαρίας καὶ τῆς Γιζέλης, γεννηθεὶς τῷ 1002. Ἐκ μικρᾶς ἡλικίας ἀκολουθῶν τὸ παράδειγμα τοῦ εὐσεβεστάτου πατρός του ἦτο πρότυπον εὐσεβείας καὶ πάσης ἄλλης ἀρετῆς. Τριακονταετὴς δὲ ἀποθανών, τῷ 1032, κατετάχθη ὑπὸ τοῦ πάπα Βενεδίκτου τοῦ Θ' (1033—1045) μετὰ τοῦ πατρός του εἰς τὸ ῥωμαϊκὸν Ἁγιολόγιον καὶ ἑορτάζεται ὡς ἅγιος κατὰ τὴν 4 Νοεμβρίου. —2) Ὁ ἐπίσκοπος τῆς ἐν Ἰταλίᾳ Ἀόστης (1301). Ἀποθανὼν κατὰ τὸ 1313 ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τοῦ πάπα Λέοντος τοῦ ΙΓ' ἅγιος καὶ ἑορτάζεται τὴν 1 Αὐγούστου. Ε. Γ. Π.

Ἐμερλῆ *[Γεωγρ.]*. Οὕτως ὠνομάζετο ἐπὶ τουρκοκρατίας τὸ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ξάνθη, χωρίον *Εὔμοιρον* (βλ. λ.).

Ἔμερσον (Emerson), ***Ράλφ Οὐῶλντο.*** Ἀμερικανὸς ποιητὴς καὶ φιλόσοφος, γεννηθεὶς ἐν Βοστώνῃ τὴν 25 Μαΐου 1803. Ἦτο υἱὸς τοῦ Οὐΐλλιαμ Ἔμερσον, ἐφημερίου. Ὁ Ἔμερσον, εἰς ἡλικίαν 8 ἐτῶν ἀπώλεσε τὸν πατέρα του, ἀλλ' ἡ ἀτμοσφαῖρα τῆς τραχείας ἐργασίας, τῆς ἠθικῆς πειθαρχίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνετρέφετο, κατ' οὐδὲν μετεβλήθη. Ἡ θεία του μὶς Μαίρη Μούντυ Ἔμερσον, ἐνάρετος γεροντοκόρη, εἶχεν ἀναλάβει τὴν ἀνατροφὴν τοῦ ὀρφανοῦ καὶ κατηύθυνε τὰ πρῶτα του βήματα. Μετὰ τὰς ἐγκυκλίους σπουδὰς ἐνεγράφη εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Χάρβαρδ (1817), ὅπου διεκρίθη ταχέως, κερδήσας τρία βραβεῖα, ἐξ ὧν τὸ ἓν διὰ τὴν πραγματείαν του «Ὁ χαρακτὴρ τοῦ Σωκράτους». Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἔγραφε στίχους καὶ ἦτο ὁ ποιητὴς τῆς τάξεώς του. Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του προσελήφθη διδάσκαλος εἰς τὸ παρθεναγωγεῖον τοῦ ἀδελφοῦ του Οὐΐλλιαμ ἐν Βοστώνῃ, ὅπου ἐδίδαξεν ἐπὶ τρία ἔτη, ἀλλὰ χωρὶς ὄρεξιν, χωρὶς ἐνθουσιασμόν. Ἀπηχθάνετο τὸ τετριμμένον τῆς διδασκαλίας. Τὰ δεσμὰ τῆς συμβατικότητος ἐλύοντο πρὸ τοῦ ἀνατέλλοντος φωτὸς τῆς ποιητικῆς του ψυχῆς. Ἡ εἰλικρίνεια, ἡ παρρησία καθίσταντο ὁλονὲν καὶ ἐπιτακτικώτεραι ἀνάγκαι δι' αὐτόν. Ἡ θεία του τὸν παρεκίνει ν' ἀποσυρθῇ πάσης κοσμικῆς ἀπασχολήσεως, ν' ἀφοσιωθῇ εἰς τὴν ἐσωτερικήν του ζωήν, ἵνα ὁπλισθῇ διὰ τὴν πνευματικὴν ἡγεσίαν, διὰ τὴν ὁποίαν τὸν ἐπίστευε προωρισμένον. Τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἱερέως ἐφαίνετο παρέχον τὸ καταλληλότερον πεδίον τοιαύτης δράσεως. Τῷ 1825 εἰσῆλθεν εἰς τὴν θεολογικὴν σχολὴν τοῦ Καΐμπριτζ, ἀλλ' αἱ σπουδαί του διεκόπησαν διὰ λόγους ὑγείας. Παρὰ τοῦτο τὸν Ὀκτώβριον 1826 ἔλαβε τὴν ἄδειαν νὰ διδάσκῃ ἀπὸ ἄμβωνος. Ἀλλὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, προσβληθεὶς ὑπὸ φυματιώσεως, ἠναγκάσθη νὰ κάμῃ μακρὸν ταξίδιον πρὸς νότον. Βελτιωθείσης τῆς ὑγείας του ἐπανῆλθε τῷ 1827, ἐξηκολούθησε τὰς σπουδάς του καὶ ἐδίδαξεν εἰς διαφόρους ἐκκλησίας. Τῷ 1829 ἐνυμ-

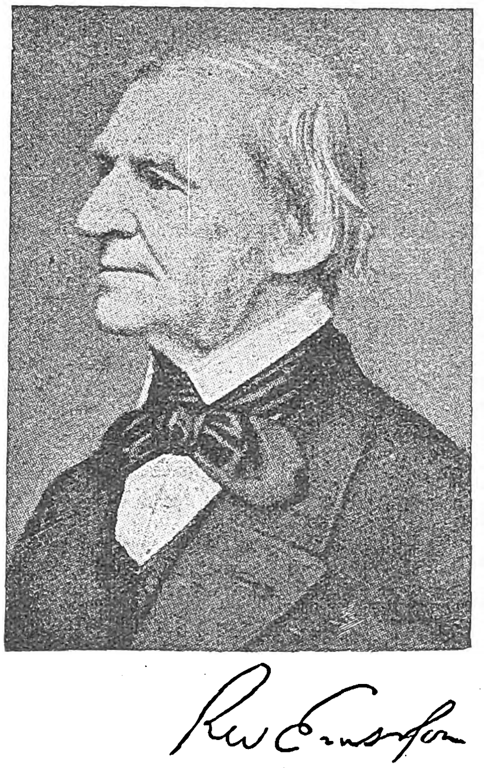

φεύθη τὴν ὡραίαν καὶ λεπτοφυᾶ μὶς Ἔλλεν Λουΐζαν Τῶκερ ἐκ Κόνκορδ καὶ ἐγκατεστάθη ὡς βοηθὸς ἐφημερίου ἐν Βοστώνῃ, ὃν ἀποσυρθέντα ἀντικατέστησεν.

Ὁ Ἔμερσον εἰς τοὺς ἀπὸ ἄμβωνος λόγους του ἐπραγματεύετο ἐλευθέρως πᾶν ζήτημα, καὶ προέτεινε τὴν κατάργησιν πολλῶν τύπων, γενικῶς δὲ τὴν ἁπλοποίησιν τῆς λειτουργίας.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1832 ἀπέθανεν ἡ σύζυγός του. Ἡ ἀπώλεια αὕτη ἐπηρέασε βαθύτατα τὴν ὑγείαν καὶ τὸ πνεῦμά του. Τὸ αὐτὸ ἔτος παρῃτήθη τοῦ ἀξιώματος τοῦ ἱερέως. Τὰ Χριστούγεννα τοῦ 1832 ἐπεβιβάσθη ἱστιοφόρου διὰ τὴν Μεσόγειον. Διέσχισε τὴν Ἰταλίαν, ἐπεσκέφθη τοὺς Παρισίους, παρέμεινε δύο μῆνας εἰς Σκωτίαν καὶ Ἀγγλίαν καὶ ἐγνωρίσθη μὲ τὸν Λάντορ, τὸν Κόλεριτζ, Κάρλαϋλ καὶ Οὐώρντσουωρθ. Ἡ ἐπίσκεψίς του εἰς τὸν Κάρλαϋλ ὑπῆρξεν ἡ ἀπαρχὴ ἰσοβίου φιλίας. Ὁ Ἔμερσον ἐδημοσίευσε τὰ πρῶτα ἔργα τοῦ Κάρλαϋλ ἐν Ἀμερικῇ· ὁ Κάρλαϋλ ἐνεφάνισε τὰς πραγματείας τοῦ Ἔμερσον εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἐπιστρέφων εἰς τὴν πατρίδα του ἔγραφεν εἰς τὸ ἡμερολόγιόν του: «Ὁ ἄνθρωπος ἔχει μέσα του ὅ,τι χρειάζεται διὰ νὰ κρατῇ τοῦ ἐσωτερικοῦ του κόσμου.... Ὅ,τι καλὸν ἢ κακὸν τοῦ συμβαίνει προέρχεται ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτόν... Ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ ἐπικοινωνεῖ ἀπ' εὐθείας μὲ ὅ,τι ὑπάρχει εἰς τὸν κόσμον, ἤ, ἀκριβέστερον, μὲ ὅ,τι εἶναι γνωστὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον....Ὁ σκοπὸς τῆς ζωῆς εἶναι νὰ γνωρίσῃ ὁ ἄνθρωπος τὸν ἑαυτόν του... Ἡ ὑψηλοτέρα ἀποκάλυψις εἶναι ὅτι ὁ Θεὸς εὑρίσκεται εἰς τὸν κάθε ἄνθρωπον». Οἱ λόγοι του αὐτοὶ συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ μορφωθῇ περὶ τοῦ Ἔμερσον ἡ γνώμη, ὅτι ἦτο ὀπαδὸς τῆς ὑπερβατικῆς φιλοσοφίας, μολονότι ὁ ἴδιος ἠρνεῖτο νὰ ἀναγνωρίσῃ εἰς ἑαυτὸν «ὑπερβολὴν πίστεως». Καὶ δὲν εἶχεν ἄδικον. Ἡ διαυγὴς σκέψις του δὲν ἠνείχετο τὰ ὁμιχλώδη συμπεράσματα καὶ τὰς ἀκρότητας τῶν ὑπερβατικῶν. Ἡ πνευματικὴ ἀνεξαρτησία του ἀφ' ἑτέρου ἐξηγείρετο κατὰ τῆς ἰδέας νὰ προσδεθῇ εἰς ὡρισμένον σύστημα ἢ θεωρίαν. «Ἐπιθυμῶ νὰ εἴπω, ἔγραφεν, ὅ,τι αἰσθάνομαι καὶ πιστεύω σήμερον, μὲ τὴν πρόβλεψιν ὅτι αὔριον ἴσως εἴπω τὰ ἀντίθετα».

Ἐπιστρέψας ἐξ Ἀγγλίας τῷ 1833, μετέβη πλησίον τῆς μητρός του εἰς τὴν παλαιὰν πατρικὴν οἰκίαν ἐν Κόνκορδ καὶ ἤρχισε νὰ δίδῃ διαλέξεις εἰς τὴν Βοστώνην ἐπὶ ἐπιστημονικῶν θεμάτων. Τὸ φθινόπωρον τοῦ 1835 ἐνυμφεύθη τὴν μὶς Λυδίαν Τζάκσον ἐκ Πλύμουθ, ἀφοῦ προηγουμένως ἠγόρασε μεγάλην ἔπαυλιν ἐν Κόνκορδ. Ἐν αὐτῇ διῆλθε τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς του, θεωρούμενος πρότυπον συζύγου, πατρός, οἰκοδεσπότου, πολίτου καί, παρ' ὅλας τὰς περὶ τοῦ ἐναντίου βεβαιώσεις του, ὁ ὁδηγὸς ἀστὴρ τῶν ἰδεολόγων. Ἐνίοτε ἐπεχείρει παρεκκλίσεις τινὰς ἐκ τοῦ καθιερωμένου τυπικοῦ τῆς ἐξωτερικῆς του ζωῆς, ἀλλὰ τὰς ἐγκατέλειπεν ἐγκαίρως μὲ τὴν ἰδίαν γαλήνην μεθ' ἧς τὰς ἐφήρμοζεν. Ἐδοκίμασε τὴν χορτοφαγίαν, τὴν παρῄτησε μετ' ὀλίγον. Ἐπειράθη νὰ εἰσαγάγῃ ἰσότητα εἰς τὸν οἶκον διὰ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν τράπεζαν τῆς οἰκογενείας καὶ τῶν ὑπηρετῶν. Δὲν τὸ κατώρθωσε, διότι οἱ δύο πρακτικοὶ ὑπηρέται του δὲν ἐφάνησαν πρόθυμοι ν' ἀποδεχθοῦν τὸν νεωτερισμόν. Ἀπεφάνθη ὅτι ἡ χειρωναξία πρέπει ν' ἀποτελῇ μέρος τῶν ἀποσχολήσεων τοῦ διανοουμένου· ἀλλὰ διεπίστωσεν, ὅτι ἡ τραχεῖα ἐργασία τῶν ἀγρῶν προέδιδε πτωχὴν ἐργασίαν εἰς τὸ σπουδαστήριον. Ὥστε «ὁ συγγραφεὺς δὲν πρέπει νὰ σκάπτῃ». Ἦτο ἀρκετὰ εὐγενὴς καὶ ὑπερήφανος, ὥστε νὰ μὴ θελήσῃ ποτὲ νὰ δώσῃ εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν του ἐξωτερικὰ γνωρίσματα. Ἐξωτερικῶς ἔδιδε τὴν ἐντύπωσιν ἐφημερίου ἢ διδασκάλου χωρίου. Καὶ ὅμως οἱ διανοούμενοι τῆς ἐποχῆς του ἀπέβλεψαν εἰς αὐτὸν ὡς τὸν προφήτην τῆς νέας ἰδεολογίας. Τὸν ἐθεώρουν κάτοχον τῶν μεγάλων μυστικῶν, τοῦ μυστικοῦ μιᾶς ζωῆς περισσότερον ἐλευθέρας, ἁρμονικῆς, βαθείας. Εἰς τὸ βῆμα τῶν αἰθουσῶν τῶν δημοσίων διαλέξεων εὗρε τὴν δύναμίν του καὶ ἐκέρδησε τὴν φήμην του. Ἡ σειρὰ τῶν ὁμιλιῶν του εἰς τὴν Τεκτονικὴν Στοὰν τῆς Βοστώνης, μεταξὺ τοῦ 1835 καὶ 1836, μὲ θέματα «Μεγάλοι ἄνδρες», «Ἀγγλικὴ φιλολογία» καὶ «Φιλοσοφία τῆς ἱστορίας» προσείλκυον πλήθη κόσμου καὶ ἐγένοντο δεκταὶ μὲ πραγματικὸν θαυμασμόν. Τὰς ὁμιλίας ταύτας ἠκολούθησαν δύο σημαντικώτατοι λόγοι, οἵτινες συνετέλεσαν νὰ ἐπιβληθῇ εἰς φίλους καὶ ἐχθροὺς ἡ ἰσχυρὰ προσωπικότης του. Ὁ εἷς ἐκ τῶν λόγων τούτων ἐξεφωνήθη εἰς τὴν λέσχην «Φῖ Βῆτα Κάππα» τοῦ πανεπιστημίου Χάρβαρδ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1837, μὲ θέμα «Ὁ Ἀμερικανὸς σπουδαστής», ἀποτελεῖ δὲ εὔγλωττον ἔκκλησιν ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς διανοητικῆς ζωῆς τῆς Ἀμερικῆς· ὁ δεύτερος εἰς τὴν θεολογικὴν σχολὴν τοῦ Καΐμπριτζ, τῷ 1838, ἀποτελεῖ κήρυγμα ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἑαυτὸν καὶ νέας θρησκευτικῆς πνοῆς: «Ζητήσατε τὴν ἀπολύτρωσιν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου. Ὅπου ἄνθρωπος ἐκεῖ καὶ ἐπανάστασις. Τὰ παλαιὰ καὶ παραδεδεγμένα εἶναι διὰ τοὺς δούλους. Πορεύεσθε μόνοι. Ἀποκρούσατε τὰ παλαιὰ πρότυπα, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι ἱερὰ εἰς τὴν φαντασίαν τῶν ἀνθρώπων. Ἀπορρίψατε τὴν ὁμοιομορφίαν καὶ πλησιάσατε τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸν Θεόν». Ὁ λόγος οὗτος ἤγειρε θύελλαν διαμαρτυριῶν ἐκ μέρους τῶν συντηρητικῶν. Οἱ ῥιζοσπάσται ὅμως τὸν ὑπεστήριξαν, ἀλλ' ὁ Ἔμερσον δὲν ἀπήντησεν οὔτε εἰς τοὺς μὲν οὔτε εἰς τοὺς δέ. Τῷ 1836 ἐδημοσίευσε μικρὸν τόμον ὑπὸ τὸν τίτλον «Φύσις», ἐν τῷ ὁποίῳ ἀναπτύσσει γνώμας περὶ ζωῆς ἄλλας ἀπὸ τὰς ἐκ παραδόσεως. Αὗται ἀνεπτύχθησαν εὐρύτερον εἰς τὰς διαλέξεις του καὶ τὰ δοκίμιά του. Τῷ 1840 ἤρχισε γράφων διὰ τὸ περιοδικὸν «Γνώμη», τοῦ ὁποίου διετέλεσεν ἀρχισυντάκτης ἐπὶ διετίαν. Τὸ περιοδικὸν τοῦτο ἐθεωρήθη ὡς τὸ ἐπίσημον ὄργανον τοῦ θρησκευτικοῦ, φιλολογικοῦ καὶ φιλοσοφικοῦ κινήματος τῆς Νέας Ἀγγλίας. Ὁ πρῶτος τόμος «δοκιμίων», ἅτινα τὸν κατέστησαν διάσημον, ἐδημοσιεύθη τῷ 1841, ἠκολούθησε δὲ δευτέρα σειρὰ μετὰ τρία ἔτη. Τῷ 1847 ἐδημοσιεύθη ἡ πρώτη συλλογὴ τῶν ποιημάτων του, τὸ δὲ φθινόπωρον τοῦ ἰδίου ἔτους ἐπεσκέφθη διὰ δευτέραν φορὰν τὴν Ἀγγλίαν, γενόμενος δεκτὸς ὑπὸ τοῦ Κάρλαϋλ καὶ ὁμιλήσας ἐνώπιον πολυπληθῶν ἀκροατηρίων εἰς Μάντσεστερ, Λίβερπουλ, Ἐδιμβοῦργον καὶ Λονδῖνον ἐπὶ τῶν «ἀντιπροσωπευτικῶν ἀνδρῶν» (τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Σουέντεμποργ, τοῦ Μονταΐῖν, τοῦ Σαίξπηρ, τοῦ Ναπολέοντος καὶ τοῦ Γκαῖτε). Κατόπιν συντόμου ἐπισκέψεως εἰς Παρισίοις, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του τὸν Ἰούλιον τοῦ 1848. Αἱ παρατηρήσεις καὶ ἐντυπώσεις του ἐκ τῆς παρατεταμένης διαμονῆς του ἐν Ἀγγλίᾳ περιελήφθησαν εἰς τὸ θαυμάσιον ἔργον του ἐπὶ τῶν Ἄγγλων «English Traits».

Ἡ πραγματική, κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ ζωὴ τῆς χώρας του ὀλίγον τὸν ἐνδιέφερον. Αἱ ἀρχαί του ἦσαν μὲν δημοκρατικαί, ἀλλ' αἱ κλίσεις του ἀριστοκρατικαί. Ἀπέφευγε τὰ πλήθη. Ἥρως του ἦτο ὁ ἄνθρωπος. Αὐτὸν ἠγάπα, ὄχι τοὺς πολλούς. Ἀφοῦ αἱ ὁμιλίαι του ἐπετέλεσαν τὸν σκοπόν των, ἐταξινόμησε, ἐτακτοποίησε τὸ ὑλικὸν τούτων εἰς δοκίμια, τὰ ὁποῖα καὶ ἐδημοσιεύθησαν: «Δοκίμια» (Α' σειρὰ 1841), «Δοκίμια» (Β' σειρά, 1844), «Ἀντιπροσωπευτικοὶ Ἄνδρες» (1850), «Ἄγγλοι» («English Traits» 1856), «Κοινωνία καὶ ἀπομόνωσις» (1870) κλπ. Κλονισθείσης καὶ πάλιν τῆς ὑγείας

Digitized by Google

του ἐταξίδευσεν ἐκ νέου εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Αἴγυπτον πρὸς ἀποκατάστασίν της (1872—1873). Ἀπέθανεν ἐν Κόνκορδ, ἐν τῇ οἰκίᾳ του, ἥτις σῴζεται εἰσέτι, τὴν 27 Ἀπριλίου 1882 καὶ ἐτάφη εἰς τὸ νεκροταφεῖον τοῦ χωρίου Σλῆπυ Χόλλω.

Τὸ ἔργον τοῦ Ἔμερσον, τὸ πεζὸν καὶ τὸ ποιητικόν, εἶναι καθαρῶς προσωπικόν. Ὑπάρχει ἐν αὐτῷ ἄφθονον ποιητικὸν ὑλικόν, ἀλλ' ἀκατέργαστον. Εἰς τοὺς δύο τόμους τοῦ ποιητικοῦ του ἔργου («Ποιήματα», 1846), «Πρώτη Μαΐου καὶ ἄλλα ποιήματα» 1867) ἀνευρίσκει τις εὐγένειαν συλλήψεως, βαθύτατον αἴσθημα, ὑψηλὴν πνοήν, ἀλλ' ὄχι τὸ κάλλος, ὅπερ προσδίδει ἡ μορφὴ καὶ ἡ μελῳδία. Αἱ λύσεις, τὰς ὁποίας δίδει εἰς τὰ διάφορα προβλήματα, εἶναι ἐμπνεύσεις τῆς στιγμῆς. Ὁ Ἔμερσον πραγματευόμενος ἀφῃρημένας ἐννοίας, κατέφευγε πάντοτε εἰς συγκεκριμένα γεγονότα τῆς ζωῆς, δι' ὃ καὶ ἦτο προσιτὸς εἰς πάντας. Ὁ ἰδεαλισμὸς προσελάμβανεν ἐν αὐτῷ τὴν μορφὴν ζωντανοῦ φωτὸς καταυγάζοντος, ἐξωραΐζοντος τὴν πραγματικότητα. Τὸ ὕφος του ἦτο σπινθηροβόλον, ἐπιγραμματικόν, διαυγές, ἡ δὲ εὐδιάθετος γαλήνη του καὶ ὑγιὴς αἰσιοδοξία του καθίστων τὸν λόγον του εὐπρόσδεκτον εἰς πᾶσαν καρδίαν.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἔργων του ἔγραψε: «Φιλολογικὴ ἠθική» (1838), «Ἀνάλεκτα» (1848), «Ὁ τρόπος τοῦ ζῆν» (1860), «May-day (Ποιήματα 1867), «Ἐπιστολαὶ καὶ κοινωνικαὶ τάσεις» (1876). Πολλὰ τῶν ἔργων τοῦ Ἔμερσον μετεφράσθησαν καὶ εἰς τὴν ἑλληνικήν: «Λόγια τοῦ κόσμου» καὶ «Λόγια τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ἀγάπης» (μετάφρ. *Θ. Χ. Φλωρᾶ*, Ἀθῆναι 1914, Κωνσταντινούπολις 1910), «Περὶ Ἀγγλίας καὶ Ἄγγλων» (μετάφρ. *Δρακούλη*, Ἀθῆναι 1917), «Ἀντιστάθμισμα», «Ἔργα καὶ ἡμέραι», «Ὁ χαρακτήρ», «Κύκλοι», «Οἰκιακὴ ζωή», «Οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς ἀνθρωπότητος», «Τὸ θάρρος», «Πνευματικοὶ νόμοι», («Παναθήναια» μετάφρ. *Θ. Χ. Φλωρᾶ*), ἐπίσης «Νέον Πνεῦμα» (ἀπὸ τὰ «Δοκίμια») καὶ ὁ «Ποιητὴς» (Παναθήναια» μετάφρ. *Γ. Στρατήγη*). Δ. Σ. ΔΕΒΑΡΗΣ

Ἐμε:-τζελῆ *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Χαλκιδικῆς συνοικισμοῦ *Πρινάρια* (βλ. λ.).

Ἔμεσα ἢ ***Ἔμισ(σ)α***, ***Αἴμισα*** καὶ ***Ἐμέτζη*** (λατ. Emissa καὶ Hemissa) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Σπουδαιοτάτη ἀρχαία πόλις τῆς Ἀπαμηνῆς, τῆς μετέπειτα Φοινίκης Λιβανησίας καὶ νῦν Κοίλης Συρίας. Ἔκειτο πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ὀρόντου ποταμοῦ παρὰ τὴν Ἀρεθοῦσαν καὶ τὸ νῦν Χόμς. Τῆς Ἐμέσης βασιλεῖς μνημονεύονται *Σαμψικέραμός* τις ἢ *Σαμψιγέραμος* ἀκμάσας ἐπὶ Πομπηΐου, ἕτερός τις *Ἰάμβλιχος* καὶ ὁ τούτου διάδοχος *Σόεμος*, ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Νέρωνος. Οἱ *Ἔμεσοι* ἢ *Ἐμισηνοὶ* ἦσαν ἰδιότροπος φυλὴ· κατὰ Πλίνιον, κατῴκουν εἰς ἐρημότατον μέρος τῆς χώρας, μακρὰν τῆς ἀκτῆς καὶ εἶχον ἱστορίαν χιλιετηρίδων· οὐδέποτε ἐνυμφεύοντο, οὔτε ἐχρησιμοποίουν χρήματα, διετηρεῖτο δὲ τὸ γένος των χάρις εἰς τοὺς διαρκῶς μεταναστεύοντας εἰς Ἔμεσαν ἀσκητικοὺς ἄνδρας τῶν ἄλλων χωρῶν. Σπουδαία κατέστη ἡ πόλις αὐτῶν ἐπὶ τοῦ Ἡλιογαβάλου (217 π.Χ.), ὅστις κατήγετο ἐξ αὐτῆς· ἐξ Ἐμέσης κατήγοντο ἐπίσης ὁ Ἀλέξανδρος Σεβῆρος, ἡ Δόμνα Ἰουλία, κ.ἄ. Παρ' αὐτὴν δὲ ἐνικήθη τῷ 273 ἡ Ζηνοβία τῆς Παλμύρας ὑπὸ Αὐρηλιανοῦ καὶ ἐν αὐτῇ ἀπέθανεν ὁ σύζυγός της Ὀδενάθ. Κατὰ τὴν ἀρχαιοτάτην ἐποχὴν περίφημος ἦτο ἡ ἐν Ἐμέσῃ λατρεία τοῦ Βάαλ. Ἐκ τῶν νομισμάτων τῆς πόλεως σῴζονταί τινα τῆς ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς. Ἡ Ἔμεσα κατὰ τὸ 636 μ.Χ. κατελήφθη ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν, τῷ 1099 ὑπὸ τῶν Λατίνων σταυροφόρων καὶ τὸν ΙΒ' αἰῶνα κατεστράφη ὑπὸ σεισμοῦ. Π. Ν. Π.

ἐμέσα (ἡ) (Emesa) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐμεσιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα μὲ σῶμα ἐπιμηκέστατον, λεπτότατον, κυλινδρικόν, μὲ κεραίας πολυγωνικὰς τελευτώσας εἰς θύσανον ἐκ λεπτοτάτων καὶ βραχυτάτων σκληρῶν τριχῶν, πόδας λεπτοτάτους καὶ ἐπιμήκεις καὶ χρῶμα φαιὸν ἢ ἐρυθρόφαιον. Ἐκ τῶν 10 εἰδῶν ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος γνωστότερον εἶναι *ἐμέσα ἡ μακρόπους* (Emesa longipes), ἥτις ἀπαντᾷ εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς καὶ φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους, χρῶμα δὲ φαιοκίτρινον. Δ. Ν. Π.

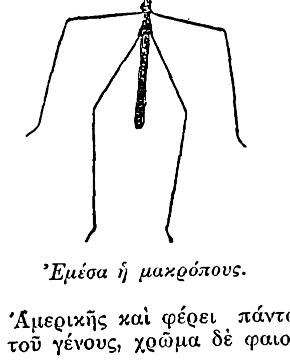

Ἐμέσα ἡ μακρόπους.

ἐμεσιίδαι (οἱ) (Emesiidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων ἡμιπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *θυσανοκέρων*, περιλαμβάνουσα 24 περίπου γένη, ὧν γνωστότερα εἶναι: *ἐμέσα* καὶ *μαλακόπους* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἔμεσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐμεῖν, ἔμετος, ξέρασμα.

ἔμεσις (ἡ) (Emesis) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ῥοπαλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρυκινιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰς ψυχὰς ἀπαντώσας εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

ἔμεσμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐμεῖν, τὸ διὰ τῆς ἐμέσεως ἐκβαλλόμενον, κοιν. *ξέρασμα*.

ἐμεταμίνη (ἡ) (Emetamin) *[Φαρμ.]*. Ἀλκαλοειδὲς προερχόμενον ἐκ τῆς ῥίζης τοῦ φυτοῦ Uragoga ἰπεκακουάνα. Willd, ἀνταποκρινόμενον δὲ εἰς τὴν σύνθεσιν $C_{29}H_{36}O_4N_2$. Ἄχροοι βελόναι τηκόμεναι εἰς 155—156°. Κ. Γ. Μ.

ἐμετικός, *—ή, —όν*· ὁ κατάλληλος πρὸς ἔμεσιν, ὁ προκαλῶν ἔμεσιν: «ἐμετικὰ φάρμακα, — μέσα»· || ***ἐμετικὸν*** (τὸ) ὡς οὐσ., τὸ ἐμετικὸν φάρμακον.

— *[Φαρμ.]* Καλοῦνται *ἐμετικὰ* (Emetika ἢ Vomitiva) οὐσίαι, αἵτινες δρῶσαι ἀμέσως ἢ ἀνακλαστικῶς ἐπὶ κέντρου τινὸς εὑρισκομένου ἐν τῷ προμήκει, τοῦ κέντρου τοῦ ἐμέτου, προκαλοῦσιν ἐκκένωσιν τοῦ στομάχου. Τὰ πλεῖστα τῶν ἐμετικῶν διεγείρουσι τὸ κέντρον ἢ τελείως ἀνακλαστικῶς ἢ δι' ἐπικρατήσεως τοῦ ἀνακλαστικοῦ ἐρεθισμοῦ. Εἰς τὰ τοπικὰ ταῦτα ἐμετικὰ (Emetica topica s. localia) ἀνήκουν ὁ θειικὸς ψευδάργυρος καὶ θειικὸς χαλκός. Μεταξὺ τῶν φαρμάκων αὐτῶν περιλαμβάνονταί τινα μὴ καυστικά, ἐρεθίζοντα ὅμως τὸν βλεννογόνον τοῦ στομάχου, ὡς τὸ σίναπι, τὸ χλωριοῦχον νάτριον (ὡς πυκνὰ διαλύματα), τὸ ἀνθρακικὸν ἀμμώνιον, ἡ ἐμετικὴ τρὺξ καὶ ἡ ἰπεκακουάνα. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ τοπικῶς δρῶντα ἐμετικά, ἡ ἀπομορφίνη ἀποτελεῖ γενικὸν ἐμετικόν, ὅπερ προκαλεῖ τάσεις πρὸς ἔμετον μόνον διὰ τοῦ ἀπορροφωμένου ποσοῦ αὐτῆς. Ἡ ἐμετικὴ δρᾶσις σειρᾶς δηλητηρίων τινῶν τῆς καρδίας (δακτυλῖτις, σκύλλα κλπ.), ἐξ ὧν οἱ βολβοὶ τῆς σκύλλης δρῶσιν ἀκριβῶς ὡς ἐμετικά, ἐνῷ διὰ τῶν λοιπῶν οὐσιῶν ἐπέρχεται ὁ ἔμετος ὡς σύμπτωμα τῆς δηλητηριάσεως κατὰ τὴν λῆψιν μεγαλυτέρων ποσοτήτων αὐτῶν, δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς δρᾶσις ἀπορροφήσεως. Τὰ πλεῖστα τῶν ἐμετικῶν προκαλοῦν καὶ ἄλλας δευτερευούσας δράσεις, ὡς κατάπτωσιν τῆς ἐγερσιμότητος τῶν μυῶν. Ὅλα τὰ ἐμετικὰ αὐξάνουσι τὸν σφυγμὸν καὶ τὴν συχνότητα τῆς ἀναπνοῆς, τὰ πλεῖστα τὴν ἔκκρισιν τοῦ ἱδρῶτος, πολλὰ τὰς περισταλτικὰς κινήσεις τοῦ ἐντέρου, προκαλοῦντα ἐν ταὐτῷ καὶ διάρροιαν (ἐμετοκαθαρτικά). Κατὰ μικρὰς δόσεις τὰ ἐμετικὰ δὲν προκαλοῦν ἐκκένωσιν τοῦ στομάχου, ἀλλὰ μόνον σπασμικὰς συσπάσεις τοῦ διαφράγματος ἢ ναυτίαν. Μικραὶ δόσεις τῶν πλείστων ἐμετικῶν αὐξάνουν τὴν ἀποβολὴν βλέννης, ἰδίᾳ ἐκ τῶν βλεννομεμβρανῶν τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος, τούτου δ' ἕνεκα τὰ ἐμετικὰ στενῶς σχετίζονται πρὸς τὰ ἀποχρεμπτικά. Ἡ κυριωτέρα χρῆσις τῶν ἐμετικῶν γίνεται πρὸς ἀπομάκρυνσιν ἐπιβλαβῶν οὐσιῶν ἀπὸ τοῦ στομάχου, ὡς π. χ. ὅταν οὗτος ἔχει ὑπερφορτωθῇ, ἡ δὲ πέψις τῶν τροφῶν γίνεται κακῶς, ἢ ὅταν εἰσήχθησαν ἐν αὐτῷ δηλητήρια. Ὡς δευτέρα ἔνδειξις τῶν ἐμετικῶν ἀναφέρεται ἡ διὰ τοῦ ἐμέτου διευκόλυνσις τῆς ἀπομακρύνσεως ξένων σωμάτων ἐκ τοῦ οἰσοφάγου καὶ μεμβρανῶν, ἢ συναθροισθεισῶν βλεννῶν ἐκ τῶν ἀναπνευστικῶν ὁδῶν. Τρίτη τέλος ἔνδειξις αὐτῶν εἶναι διὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν μικρῶν χολολίθων ἐκ τῶν χολαγωγῶν καὶ τῆς συναθροισθείσης χολῆς ἐν τῇ χοληδόχῳ κύστει. Εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν ἐγίνετο μεγάλη χρῆσις τῶν ἐμετικῶν, ὡς π. χ. κατὰ τὴν ἀρχὴν ὀξειῶν ἐμπυρέτων νόσων (τύφου, διαλειπόντων πυρετῶν, ἐρυσιπέλατος κλπ.). Ἀναλόγως τῶν διαφόρων περιστάσεων δύνανται τὰ διάφορα ἐμετικὰ νὰ δράσωσι λίαν ἐπιβλαβῶς, ὡς π. χ. ἐπὶ παθήσεων τῶν ἀγγείων, ὅπου ταῦτα δύνανται νὰ εὐνοήσωσι τὴν διάρρηξιν τῶν ἀγγείων, ἐπὶ διαθέσεως πρὸς αἱμορραγίας, ἰδίᾳ τῶν πνευμόνων, ἐπὶ τῶν ἐχόντων ἀποπληκτικὴν ὄψιν κλπ. Ἡ χρῆσις τῶν ἐμετικῶν ἀπαγορεύεται ἐπὶ τῶν πασχόντων ἐκ κήλης, ἐπὶ ὑφισταμένης πτώσεως τῆς μήτρας, ἐπὶ ἐγγύων κλπ. Πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς δράσεως τῶν ἐμετικῶν χρησιμεύουν διάφορα βοηθητικὰ μέσα, δι' ὧν ἐνισχύεται ἡ διέγερσις τοῦ κέντρου τοῦ ἐμέτου δι' ἀνακλαστικῆς ὁδοῦ. Εἰς ταῦτα ἀνήκουν κυρίως ὁ ἐρεθισμὸς τῶν εὐαισθήτων νεύρων τοῦ οὐρανίσκου, τῆς ῥίζης τῆς γλώσσης καὶ τοῦ φάρυγγος (διὰ γαργαλισμοῦ τοῦ σταφυλίτου καὶ τοῦ φάρυγγος). Ἐκτὸς τούτου ἡ πόσις ἀφθόνου ποσοῦ χλιαροῦ ὕδατος ἢ ἀφεψήματος χαμαιμήλων εὐνοεῖ τὸν ἔμετον. Κ. Γ. Μ.

— **ἐμετικὴ τρὺξ** *[Ὀργ. Χημ.]*. Φαρμακευτικὸν ὄνομα τοῦ τρυγικοῦ καλιοαντιμονυλίου (βλ. λ. *ἀντιμόνιον* τ. Δ' σ. 884 α).

— **ἐμετικὸν ἀέριον** *[Χημ.]*. Ὄνομα δοθὲν εἰς τὴν *χλωροπικρίνην*, καθόσον αὕτη, πλὴν τῶν ἀσφυξιογόνων καὶ δακρυγόνων ἰδιοτήτων, κέκτηται καὶ ἐμετικὰς τοιαύτας. Σ. Γ.

— **ἐμετικὸν κάρυον** (Nux vomica) *[Φαρμ.]*. Εἶναι τὸ σπέρμα τοῦ φυτοῦ Stychnus nux vomica, L., ὅπερ αὐξάνει ἐν ἀγρίᾳ καταστάσει εἰς ὁλόκληρον τὴν τροπικὴν Ἀσίαν. Τὰ σπέρματα εἶναι ἐγκεκλεισμένα ἐντὸς στρογγύλου καρποῦ μὲ σκληρὸν περικάρπιον ἐρυθρωπόν, καὶ μεσοκάρπιον λευκόν, σαρκῶδες καὶ ἰξῶδες. Ταῦτα ἀπογυμνοῦνται, ξηραίνονται ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν καὶ ἐξάγονται εἰς Εὐρώπην. Τὰ ἐμετικὰ κάρυα φέρονται ὑπὸ τὴν μορφὴν δισκοειδῶν σωμάτων, ἰσχυρῶς πεπλατυσμένα ἐπὶ τῆς ἀνωτέρας καὶ κατωτέρας πλευρᾶς, αἵτινες εἶναι κυρταὶ πρὸς ἀλλήλας. Τὰ σπέρματα ταῦτα σπανίως νοθεύονται, ἀλλὰ ἀφαιροῦνται ἀπ' αὐτῶν τὰ ἀλκαλοειδῆ καὶ πωλοῦνται εἰς τοὺς δρογοπώλας. Τὰ ἐμετικὰ κάρυα ἐνέχουν σάκχαρόν τι καλούμενον σεμινόζην, στρυχνίνην καὶ ἐρυκίνην, ἡνωμένα μετὰ τοῦ ἰγασουρικοῦ ὀξέος (καφεοταννικοῦ ὀξέος), λογανίνην, 4% λιπαρὰ σώματα, λευκωματούχους οὐσίας καὶ ἐνίοτε στρουξίνην. Ἀναγράφονται εἰς δόσεις ὑπὸ τὴν μορφὴν κόνεων ἢ καταποτίων, ὡς διεγερτικὸν τοῦ στομάχου, ὡς τονωτικόν, εἶτα ὡς καταπραϋντικὸν τονωτικόν, κατὰ τῶν παθήσεων τοῦ στομάχου, τῶν δυσκόλων πέψεων, τῆς γρίππης, τοῦ πνευμονικοῦ οἰδήματος, τῆς ἀσυνεχείας τῶν οὔρων κλπ. Τὰ ἀλκαλοειδῆ ὅμως αὐτῶν ταχέως ἀπορροφούμενα ὑπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἀπομακρύνονται λίαν δυσκόλως. Τὰ σπέρματα ταῦτα, δρῶντα παραλυτικῶς καὶ τετανικῶς, ἀναγραφόμενα εἰς μεγάλας δόσεις προκαλοῦν ἀγωνίαν, νευρικὴν διέγερσιν, δύσπνοιαν, τετανικοὺς σπασμούς, εἶτα παραλυσίαν τῶν ἀναπνευστικῶν ἱστῶν καὶ θάνατον ἐξ ἀσφυξίας. Κ. Γ. Μ.

— **ἐμετικὸν ποτήριον** (Poculum vomitorium) *[Φαρμ. Ἱστορ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο ἄλλοτε ὑποδοχεὺς ἐκ μεταλλικοῦ ἀντιμονίου κατασκευαζόμενος, ὅστις ἐπληροῦτο δι' οἴνου, ἀφίνετο ἐπί τινα χρόνον ὁ οἶνος ἐν αὐτῷ καὶ εἶτα ἐπίνετο οὗτος, ὅτε συνεπείᾳ τῆς ἐν αὐτῷ διαλύσεως μικρῶν ποσῶν ἀντιμονίου, διήγειρεν ὁ οἶνος πρὸς ἔμετον. Κ. Γ. Μ.

ἐμετίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἀγνώστου συντάξεως ἀλκαλοειδές, περιεχόμενον εἰς *κεφαλοειδῆ τὴν ἰπεκακουάναν*. Ἔχει τὸν μοριακὸν τύπον $C_{30}H_{40}N_2O_5$ καὶ εἶναι ἄμορφος λευκὴ κόνις τηκομένη εἰς 68°. Χρησιμοποιεῖται ὡς ἰσχυρὸν ἐμετικόν. Σ. Γ.

— **ἐμετίνη** (Émétine) *[Φαρμ.]*. Σκεύασμα λαμβανόμενον διὰ μείξεως διαλύματος ἰωδιούχου βισμουθιοκαλίου εἰς διάλυμα ἐμετίνης μέχρι παύσεως σχηματισμοῦ ἰζήματος. Ἐρυθρά, ἀποτελεῖ διπλοῦν ἰωδιοῦχον ἅλας τῆς ἐμετίνης καὶ τοῦ βισμουθίου. Κεραμέρυθρος κόνις, ὑγροσκοπική, περιέχουσα 18—19 % βισμουθίου καὶ 30 % ἐμετίνης. Τὸ ἅλας τοῦτο εἶναι ἀδιάλυτον ἐν ὕδατι, σχεδὸν διαλυτὸν εἰς ἀλκοόλην, αἰθέρα, χλωροφόρμιον καὶ γλυκερίνην. Ἡ ἐμετίνη χρησιμοποιεῖται κατὰ τὴν θεραπείαν τῶν ἀμοιβάδων, καθότι διασπᾶται βραδέως ὑπὸ τῶν ἀλκαλικῶν ὑγρῶν τοῦ ἐντέρου καὶ ἀπορροφεῖται βαθμιαίως, ὅπερ ἀποτελεῖ εὐνοϊκὴν διαρκῆ θεραπευτικὴν δρᾶσιν. Κ. Γ. Μ.

ἐμετιῶ (*—άω*)· ἔχω τάσιν πρὸς ἔμετον, ναυτιῶ, κοιν. «*μοῦ 'ρχεται ἀναγοῦλα*».

ἐμετοδοχεῖον (τό)· τὸ δοχεῖον τοῦ ἐμέτου, τὸ ἀγγεῖον εἰς τὸ ὁποῖον ἐμοῦμεν.

ἐμετοκαθαρτικός, *—ή, —όν*· ὁ δι' ἐμέτου καθαρτικός: «φάρμακον ἐμετοκαθαρτικόν».

—*[Φαρμ.]* Καλοῦνται *ἐμετοκαθαρτικὰ* (Emetokathartika) τὰ ἐμετικὰ φάρμακα τὰ ἔχοντα συγχρόνως καὶ καθαρτικὴν δρᾶσιν. Τοιαύτην δρᾶσιν ἔχει π.χ. μεῖγμα ἐμετικῆς τρυγὸς καὶ θειικοῦ χαλκοῦ ἐντὸς ὕδατος διαλελυμένα. Κ. Γ. Μ.

ἔμετος (ὁ), κοιν. *ἐμετός*· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐμεῖν, ἔμεσις: «ἡ θέα ἀηδῶν πραγμάτων προκαλεῖ ἔμετον», «μοῦ 'ρχεται ἐμετός»· || τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐμεῖν, ἔμεσμα, κοιν. *ξέρασμα*: «ἀπολείχει τὸν ἔμετον αὐτοῦ» (ἀρχ.).

—*[Ἰατρ.]* Ὁ *ἔμετος* εἶναι ἀνακλαστικὸν φαινόμενον, διεπόμενον ὑπὸ τῶν ἐκ τοῦ προμήκους νεύρων, τῶν ἐννευρούντων τὸ διάφραγμα, τοὺς κοιλιακοὺς μῦς καὶ τὸν στόμαχον μέχρι τινός. Ἀλλ' ἔχομεν καὶ *μηχανικοὺς ἐμέτους*, οἵτινες παράγονται ὁσάκις κώλυμά τι παρεμβάλλεται εἰς οἱονδήποτε σημεῖον τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος, ἐναντιούμενον εἰς τὴν πρόοδον τῶν τροφῶν. Τὸ μηχανικὸν τοῦτο κώλυμα δύναται νὰ ἑδράζηται εἴτε εἰς τὴν κάτω μοῖραν τοῦ οἰσοφάγου ἢ τὸ καρδιακὸν στόμιον τοῦ στομάχου (στένωσις ἐκ νευρικῶν συσπάσεων, ἐγκαύματος ἢ νεοπλάσματος)· εἴτε εἰς τὸ πυλωρικὸν στόμιον (παλαιὸν ἕλκος ἢ νεόπλασμα), ὅτε καὶ ὁ στόμαχος διατείνεται, ἐμῶν ἰδίᾳ τὴν πρωΐαν ἀπέφθους ὀξίνους τροφάς· εἴτε εἰς τὸ δωδεκαδάκτυλον, ὑπὸ τὸν βατέρειον πόρον (συρρίκνωσις ἢ χολολιθίασις), ὅτε ἡ χολὴ κωλυομένη ἀνέρχεται καὶ ἐμπίπτει εἰς τὸν στόμαχον, ἐξ οὗ χολώδεις ἔμετοι μετά τινας ὥρας ἀπὸ τοῦ σιτισμοῦ· εἴτε εἰς τὴν ἄνω μοῖραν τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου, ὅτε τὰ ἐμέσματα εἶναι πολτώδη καὶ χολώδη· εἴτε τέλος εἰς τὸ πέρας τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου, ὅτε τὰ ἐμέσματα εἶναι κοπρανώδη. Ὁ *ἀνακλαστικὸς ἔμετος* προκαλεῖται δι' ἐρεθισμοῦ εἴτε ἀπὸ τοῦ στομάχου πρὸς τὸν προμήκη καὶ ἐκ τούτου πρὸς τοὺς ἐκτελεστὰς

Digitized by Google

τῆς ἐμέσεως, κατὰ τὰς δυσπεψίας, τὰς νευρώσεις, τὰ ἕλκη, τὰ νεοπλάσματα, τὰ ἐντερικὰ παράσιτα καὶ τὴν πόσιν καυστικῶν οὐσιῶν *(στομαχικοὶ ἔμετοι)*· εἴτε ἐκ τοῦ προμήκους πρὸς τὸν στόμαχον, κατὰ τὴν πίεσιν τοῦ προμήκους ὑπὸ κύστεως, ὄγκου κλπ., κατὰ τὴν ναυτίαν, τὴν ἀναιμίαν καὶ τὴν ἐπίδρασιν τοξινῶν ἢ τοξικῶν οὐσιῶν, νικοτίνης, ἐμετίνης, ἀπομορφίνης *(κεντρικοὶ ἔμετοι)*· εἴτε τέλος δι' ἐρεθισμοῦ ἐκ τῶν πέριξ ὀργάνων, λ. χ. τοῦ φάρυγγος, τῶν πνευμόνων (βὴξ φυματικῶν), τοῦ περιτοναίου (περιτονῖτις), τῶν γεννητικῶν ὀργάνων (κύησις) κλπ. *(ἐξωαντανακλαστικοὶ ἔμετοι)*. Κλινικῶς διακρίνομεν ἐμέτους *ἐπεισοδιακοὺς* κατὰ τὰς ἀδιαθεσίας, *περιοδικοὺς* κατὰ τὴν νυκτερινὴν ὑπερέκκρισιν, τὸν νευραρθριτισμὸν καὶ τὸν ἀλκοολισμόν, *συνεχεῖς* κατὰ τὴν ἐξέλιξιν μηνιγγιτίδων, ὀξείας περιτονίτιδος, ἐντερικῆς ἀποφράξεως, *ἀκατασχέτους* κατὰ τὴν κύησιν ἢ καὶ τὴν ναυτίαν καὶ *αὐτομάτους* κατὰ τὰς μηνιγγίτιδας καὶ τοὺς ὄγκους τῆς 4ης κοιλίας, ἐπερχομένους ἀποτόμως καὶ ἄνευ προειδοποιήσεως. Ἀπὸ παθογονικῆς ἀπόψεως εἶναι δυσχερὲς νὰ κατατάξῃ τις ὅλους τοὺς ἐμέτους, καθόσον οὗτοι ἀποτελοῦσι τὸ μᾶλλον σταθερῶς ἁπάντων σύμπτωμα τῶν πλείστων νόσων. Κατὰ τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν οἱ ἔμετοι δύνανται νὰ ὀφείλωνται εἰς πλημμελῆ τοῦ στομάχου διάπλασιν (στένωσιν τοῦ πυλωροῦ ἢ τοῦ καρδιακοῦ στομίου), ὁπότε ἡ ζωὴ τοῦ βρέφους δὲν δύναται νὰ παραταθῇ πέραν τῆς ἑβδομάδος. Ὁ σπασμὸς ἢ ἡ ὑπερτροφία τοῦ πυλωροῦ, συνήθως ἐκ κληρονομικῆς συφίλιδος, προκαλεῖ ὡσαύτως ἐμέτους ἀκατασχέτους εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ βρέφους· θεραπεύεται δὲ ἢ αὐτομάτως περὶ τὴν 10—12ην ἡμέραν τῆς ζωῆς τοῦ βρέφους ἢ διὰ χειρουργικῆς ἐπεμβάσεως. Κατὰ δὲ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν παρατηροῦνται καὶ οἱ *κυκλικοὶ* ἢ ἐξ *ὀξοναιμίας ἔμετοι* ἐκ κληρονομικῆς ἀρθριτικῆς προδιαθέσεως. Ὁ πρῶτος αὐτῶν παροξυσμὸς ἐμφανίζεται μεταξὺ τοῦ 1ου καὶ 6ου ἔτους, οὐδέποτε δὲ μετὰ τὸ 12ον ἔτος ἐμφανίζεται ἄλλος. Τὸ παιδίον ἐμεῖ ἀποτόμως, ἄνευ κοιλιακῶν πόνων, τροφὰς ἢ χολήν, ἐνῷ ἡ ἀναπνοὴ αὐτοῦ ἔχει τὴν χαρακτηριστικὴν ὀσμὴν τῆς ὀξόνης, ἀνευρισκομένης καὶ εἰς τὰ οὖρα. Αἱ κρίσεις ἐπαναλαμβάνονται πολλάκις ἐντὸς τοῦ ἔτους, ἡ δὲ ἴασις ἀποτελεῖ τὴν συνήθη ἀπόληξιν.

Ὁ μηχανισμὸς τοῦ ἐμέτου ἔχει ὡς ἑξῆς: Ἐν ἀρχῇ τελεῖται βαθεῖα εἰσπνοή, κεκλεισμένης οὔσης τῆς γλωττίδος, δι' ὃ καὶ ὁ ἀὴρ διὰ τοῦ οἰσοφάγου εἰσέρχεται εἰς τὸν στόμαχον. Κατόπιν τούτου τὸ διάφραγμα καὶ οἱ κοιλιακοὶ μύες συσπῶνται καὶ συμπιέζουν ἰσχυρῶς τὸν στόμαχον, ὅστις διὰ τοῦ χαίνοντος καρδιακοῦ στομίου ἀντιπεριστελλόμενος ἐξωθεῖ βιαίως τὸ περιεχόμενόν του πρὸς τὸν οἰσοφάγον. Ὅταν τὸ ἔμεσμα ἀνέλθῃ εἰς τὸν φάρυγγα, ἡ γλωττὶς κλείεται αὖθις, ἵνα ἐμποδίσῃ τοῦτο νὰ ἐμπέσῃ εἰς τὸν λάρυγγα. Τὸ ὀπίσθιον ἄνοιγμα τῆς ρινικῆς κοιλότητος ἀποφράσσεται ὡσαύτως ὑπὸ τοῦ ὑπερῴου ἱστίου, ὡς κατὰ τὴν κατάποσιν. Ἐνίοτε ὅμως αἱ συγκλείσεις αὗται τελοῦνται ἀτελῶς καὶ τὰ ἐμέσματα δύνανται νὰ ἐμπέσουν εἰς τὰς ἀεροφόρους ὁδοὺς ἢ νὰ ἐκτοξευθοῦν διὰ τῆς ρινός. Τὰ ἐμέσματα εἶναι βλεννώδη εἰς τὰς γαστρίτιδας, σιελώδη εἰς τὴν νευρασθένειαν καὶ τὸν ὑστερισμόν, ἐκ γαστρικοῦ χυμοῦ ἐπὶ ὑπερχλωρυδρίας ἢ ἐπὶ τῆς νόσου τοῦ Ράϊχμαν, τροφικὰ ἐπὶ πυλωρικῆς στενώσεως, ὑποπεψίας ἢ αἰσθητικῶν διαταραχῶν τοῦ στομάχου κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς σιτίσεως, αἱματηρὰ ἐπὶ ἕλκους, νεοπλάσματος ἢ τραυματισμοῦ τοῦ στομάχου, ἐπὶ καταπόσεως καυστικῶν οὐσιῶν, ἐπὶ αἱμοφιλίας, παρασίτων καὶ ἐπὶ στάσεως τῆς φλεβικῆς κυκλοφορίας τοῦ στομάχου· χολώδη ἐπὶ κυκλοφορικῶν διαταραχῶν τοῦ προμήκους, ἐπὶ ἐνδοκρανιακῆς ὑπερτάσεως, ἐπὶ οὐραιμίας, ἐκλαμψίας, ἀρχομένης νωτιάδος φθίσεως κλπ., κοπρανώδη ἐπὶ ἐντερικῶν ἀποφράξεων καὶ συριγγίων γαστρεντερικῶν, πυώδη ἐπὶ διαρρήξεως πυώδους ἑστίας γειτνιαζούσης πρὸς τὸν στόμαχον καὶ γαγγραινώδη ἐπὶ νεοπλασμάτων τοῦ στομάχου. Ἡ θεραπεία τῶν ἐμέτων εἶναι συμπτωματικὴ καὶ ἀνάλογος πρὸς τὸ προκαλοῦν αὐτοὺς αἴτιον. Ἐπιβάλλεται πρὸ παντὸς ἡ ἐπὶ τῆς κλίνης ἀνάπαυσις, καθὼς καὶ ἡ δίαιτα. Ὁ πάσχων καταπίνει μικρὰ τεμάχια πάγου. Ἐπὶ τοῦ στομάχου τίθεται κύστις πάγου ἢ ἐφαρμόζονται θερμὰ ἐπιθέματα. Ὁ ἰατρὸς θέλει καθορίσει δι' ἑκάστην περίπτωσιν τὴν θεραπευτικὴν ἀγωγήν, φαρμακευτικὴν ἢ διαιτητικήν.

Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

Ἐμετ-οὐλ-λάχ. Θυγάτηρ τοῦ τούρκου φιλολόγου Καμεδῆ-ζαντὲ καὶ σύζυγος τοῦ σουλτάνου Μεχμὲτ Δ' (1649), ἐξ οὗ ἀπέκτησε δύο υἱοὺς βασιλεύσαντας, Ἀχμὲτ τὸν Γ' καὶ Μουσταφᾶν τὸν Β'. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τῶν υἱῶν της ἀνήγειρε διάφορα τεμένη.

ἐμετώδης (ὁ, ἡ), —ες (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς ἔμετον ‖ μεταφ. ἀηδής: «οἱ λόγοι του εἶναι ἐμετώδεις».

ἐμὴξ (ἡ) (Emex) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πολυγωνιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν εὐκράτων χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς.

Ἐμιγὲ *(Μπενῆ - Ἐμιέ)*. Ἀραβικὸν ὄνομα τῆς ἀραβικῆς δυναστείας τῶν *Ὀμεϊαδῶν* χαλιφῶν.

Ἐμὶμ ἢ **Ἐμμαῖοι** *[Ἀρχ.]*. Λαὸς εὔσωμος καὶ πολυάριθμος κατοικήσας εἰς παλαιτάτους χρόνους τὴν Ν. Ὑπεριορδανίαν, ὅπου κατόπιν ᾤκησαν οἱ Μωαβῖται. Ἀναφέρεται κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ἀβραάμ. Ἡττηθεὶς ἐξηφανίσθη καὶ ἀπερροφήθη ὑπὸ τῶν κατακτητῶν. Τὸ ὄνομά του σημαίνει «καταπληκτικὸς» ἢ «τρομακτικός». Ἦτο κλάδος τῆς μεγάλης χαναναίας φυλῆς τῶν *Ραφαΐμ*, τῶν ὁποίων τὸ γιγάντειον σῶμα κατέπληξε τοὺς Ἰσραηλίτας.

Γ. Λ. Α.

Ἐμίν, Θεόδωρος Ἀλεξάνδροβιτς. Ρῶσος συγγραφεὺς πολωνικῆς καταγωγῆς (1735—1770). Νεώτατος ἐπεχείρησε ταξίδιον εἰς τὸν Καύκασον καὶ εἶτα εἰς Τουρκίαν, ὅπου συλληφθεὶς ἠναγκάσθη νὰ ἀσπασθῇ τὸν Ἰσλαμισμόν, ὅπως μὴ φονευθῇ. Κατορθώσας νὰ δραπετεύσῃ ἐπὶ ἀγγλικοῦ σκάφους, μετέβη εἰς τὸ Λονδῖνον φέρων τὸ ὄνομα *Μωχαμὲτ Ἐμίν*. Ἡ ρωσικὴ πρεσβεία περιέθαλψεν αὐτὸν καὶ τὸν ἐβάπτισεν ἐκ νέου ἐν τῷ παρεκκλησίῳ αὐτῆς. Ἐπιστρέψας εἰς Ρωσίαν τῷ 1759 ἐπεδόθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν, ὅταν δὲ ἡ Αἰκατερίνη Β' ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, προσελήφθη παρ' αὐτῆς ὡς διερμηνεὺς εἰς τὸ ἰδιαίτερον γραφεῖόν της, βραδύτερον δὲ διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ρωσικῆς ἱστορίας εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολήν. Τότε ἤρξατο συγγράφων τὴν «Ἱστορίαν τῆς Ρωσικῆς αὐτοκρατορίας», τῆς ὁποίας μέρος μόνον ἐδημοσιεύθη, ἐκτεινόμενον μέχρι τοῦ 1213, ἕνεκα τοῦ προώρου θανάτου αὐτοῦ. Ἕτερον, μεγάλης ἀξίας, ἱστορικὸν ἔργον του εἶναι ἡ «Περιγραφὴ τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς νέας καταστάσεως τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας». Εἰς τὴν ρωσικὴν λογοτεχνίαν διακρίνεται ἐκ τῶν μυθιστορημάτων αὐτοῦ. Ἐξ αὐτῶν: «Ἡ ἀστασία τῆς τύχης ἢ τὰ συμβάντα τοῦ Μιραμούντ», τὸ ὁποῖον εἶναι αὐτοβιογραφία τοῦ συγγραφέως, ὡς καὶ «Ἡ τύχη τοῦ Θεμιστοκλέους» καὶ «Οἱ ἠθικοὶ μῦθοι» ἀνεγνώσθησαν ἀπλήστως. Καὶ σήμερον ἀκόμη θαυμάζεται ἡ κομψότης τοῦ ὕφους του, ἡ ἀκρίβεια τῆς γλώσσης καὶ ἰδίως ἡ πολυγνωσία του. Τὸ ἱστορικὸν αὐτοῦ ἔργον, διακρινόμενον διὰ τὴν εὐσυνειδησίαν μεθ' ἧς ἐγράφη, ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις τῶν κατόπιν ἱστορικῶν.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Ἐμίν, Μεχμέτ. Ἕκτος χαλίφης τῆς δυναστείας τῶν Ἀββασιδῶν, πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Ἀρρούν-ἀρ-Ρασίτ, γεννηθεὶς τῷ 787 μ. Χ. Κατὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του (809) ἀνῆλθε τὸν χαλιφικὸν θρόνον, συμφώνως καὶ πρὸς τὴν διαθήκην τούτου. Ἀλλ' ὁ ἀδελφός του *Ἀλ-Μααμούν*, διατελῶν τότε διοικητὴς τῆς περσικῆς ἐπαρχίας Χορασάν, ἐβάδισε κατὰ τῆς Βαγδάτης καὶ ἐξεθρόνισε τὸν Ἐμὶν (812). Μετ' ὀλίγον οὗτος ἐπανέκτησε τὸν θρόνον, ἀλλ' ἐξεθρονίσθη μετὰ ἓν ἔτος ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Μααμούν, ὅστις καὶ ἀνεγνωρίσθη ὁριστικῶς ὡς χαλίφης.

Ν. Μ.

— Ἐμίν, Μεχμέτ. Σύγχρονος Τοῦρκος ποιητὴς καὶ πολιτευτής. Ἀνήκων εἰς τὴν σχολὴν τῶν τουρανιστῶν, ἥτις θέλει τὴν ἀποκάθαρσιν τῆς τουρκικῆς γλώσσης ἀπὸ τῶν περιττῶν ἀραβικῶν καὶ περσικῶν λέξεων, εἶναι καὶ ἀπὸ πολιτικῆς ἀπόψεως ὀπαδὸς τοῦ τουρανισμοῦ ἢ μᾶλλον τοῦ παντουρκισμοῦ, καθ' ὃν ἡ Τουρκία δέον νὰ κυριαρχήσῃ ὅλων τῶν ὑπὸ Τούρκων κατοικουμένων χωρῶν. Τὰς ἰδέας ταύτας ἀνέπτυξε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Παγκοσμίου πολέμου (1914) διὰ δημοσίων διαλέξεων καὶ ἀγορεύσεων ἐν τῇ Βουλῇ, κυρίως δὲ διὰ ποιημάτων, ἐξ ὧν τὸ «Κυζὺλ Ἐλμᾶ» (=ἡ κόκκινη μηλιά, δηλαδὴ ἡ χώρα τῆς ἀρχικῆς κοιτίδος τῶν Τούρκων) καὶ τὸ «Μπουγιοὺκ Γιάριν» (=ἡ μεγάλη αὔριον) διακρίνονται διὰ τὸν ἄκρατον σωβινισμόν των. Εἰς τὸ δεύτερον ποίημα ὁ ποιητὴς ὁραματίζεται τὴν Τουρκίαν κυριαρχοῦσαν ἀπὸ τῶν ἐπὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ ἀκτῶν τῆς Σιβηρίας μέχρι τῆς Ἀδριατικῆς. Ἀνακηρυχθεὶς ὑπό τινων ἐθνικὸς ποιητὴς ὁ Ἐμίν, ζῇ ἐν τῇ Τουρκίᾳ μᾶλλον ἐν ἀφανείᾳ.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

— Ἐμίν, πασᾶς. Διάσημος Γερμανὸς ἰατρός, φυσικὸς καὶ ἐξερευνητὴς τῆς Κεντρῴας Ἀφρικῆς. Ἐγεννήθη ἐν Πρωσσίᾳ τῷ 1840 ἐκ Γερμανῶν γονέων, ὠνομάζετο δὲ *Ἐδουάρδος Σνίτσερ*. Ἀφοῦ ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν καὶ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, ἐστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν (1865) μετ' ἄλλων συναδέλφων του, ὅτε ὁ σουλτᾶνος Ἀμπτοὺλ Ἀζὶζ ἐζήτησε ν' ἀναμορφώσῃ ἐκ νέου τὸν στρατὸν καὶ τὴν διοίκησιν. Δραστήριος, φιλοτάραχος καὶ θέλων νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὰ βάθη τῶν μυστηρίων τῆς Ἀνατολῆς, ἐσκέφθη ν' ἀσπασθῇ τὸν Ἰσλαμισμὸν καὶ ὑπηρετῶν ἐν Συρίᾳ ἀπεδέχθη τοῦτον δι' ἑορτῆς, ἥτις τότε μὲν ἐξέπληξε τὸν εὐρωπαϊκὸν τύπον, ἀλλὰ περιέβαλε διὰ μεγάλης ἐμπιστοσύνης τὸν τολμηρὸν Σνίτσερ, τοῦ ὁποίου μακρὰ καὶ ἐμπεριστατωμένη ἔκθεσις εἰς τὴν πρωσσικὴν κυβέρνησιν παρεῖχε σαφεῖς καὶ ὀρθοτάτας ἐξηγήσεις διὰ τὴν ἐνέργειάν του. Ὀνομασθεὶς *Ἐμὶν* καὶ ἔχων, λόγῳ τοῦ βαθμοῦ του, τὸν τίτλον τοῦ βέη, εἰργάσθη ἐπὶ πολὺ εἰς Μεσοποταμίαν, ἐμελέτησε πρῶτος τὸ ζήτημα μεγάλου γερμανικοῦ σιδηροδρόμου πρὸς ἐκμετάλλευσιν τῆς χώρας, τοῦ μετέπειτα περιβοήτου *σιδηροδρόμου τῆς Βαγδάτης*, εἰσεχώρησε μέχρι τοῦ Τουρκεστὰν ἀκινδύνως, καὶ τέλος τῷ 1875 ὑπέβαλεν εἰς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν διάφορα σχέδια. Ἡ πολιτικὴ ὅμως τοῦ Ἀμπτοὺλ Ἀζὶζ εἶχεν ἀπομακρυνθῆ τῆς Γερμανίας καὶ διάφοροι κατηγορίαι προσωπικαὶ ἐδυσχέραναν τὴν θέσιν τοῦ Ἐμὶν βέη εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐκ τούτου ἐσκέφθη νὰ παραιτηθῇ. Στρέψας δὲ τὴν προσοχήν του πρὸς τὴν Αἴγυπτον, ἥτις τελευταίως εἶχεν ἀναπτύξει ἀξιόλογον προοδευτικότητα, ἀσμένως ἐγένετο δεκτός. Καὶ μετὰ ἓν ἔτος, διορισθεὶς μὲ τὸν τίτλον τοῦ ἀρχιάτρου τῶν νοτίων ἐπαρχιῶν τῆς Αἰγύπτου, ἔλαβε καὶ τὸν ἐπίζηλον τίτλον τοῦ πασᾶ. Τῷ 1878, εἶχε τόσον καλὰ παγιώσει τὴν ὑγείαν τῶν ἐπαρχιῶν ἐκείνων, ὥστε ὁ χεδίβης ἐνεπιστεύθη εἰς αὐτὸν τὴν οὐσιαστικὴν διοίκησιν τῆς Ἄνω Αἰγύπτου. Ὑπηρετήσας οὕτως ὡς τοποτηρητής, ἐπεδόθη εἰς τὸ κατ' ἐξοχὴν ἐνδιαφέρον αὐτὸν ζήτημα, ἤτοι τὴν ἐξερεύνησιν ἀγνώστων τόπων. Ὑπὸ τύπον λοιπὸν διοικητικῶν ἐπιθεωρήσεων, προέβαινεν ἐπὶ ὁλόκληρον πενταετίαν εἰς ἐξερευνήσεις ἐντὸς τῆς ἐνδοχώρας ἐκείνης, τῆς ἀνερευνήτου ἕως τότε μεθοδικῶς. Εὑρίσκετο μακρὰν τῆς ἕδρας του τῷ 1883, ὅτε ἐξερράγη ἡ τρομακτικὴ ἀνταρσία τῶν ὀπαδῶν τοῦ Μαγδῆ, ἐγκαταλειφθεὶς δὲ ἀπὸ τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ἀκολουθίας του, ἠναγκάσθη νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὸ ἐσωτερικόν, διὰ νὰ ἐξακολουθήσῃ τοὐλάχιστον τὴν ἐξερεύνησίν του, ἀφοῦ ἀντελήφθη ὅτι διοικητικῶς εἶχεν ἤδη ἐκμηδενισθῆ. Διὰ τοῦτο καὶ ὅταν ἡ ἐπιστημονικὴ Εὐρώπη ἐταράχθη ἀπὸ τὸ ἄγγελμα τῆς ἐξαφανίσεώς του, διωργάνωσε δὲ ἀποστολὴν πρὸς ἀνεύρεσίν του μέσα εἰς τὴν ὁπωσδήποτε εἰρηνεύσασαν χώραν, ἀπέτυχε καὶ οὐδαμοῦ εὗρεν αὐτόν. Ἐπειδὴ ὅμως, παρὰ τὰς διαφόρους ἀφηγήσεις καὶ τερατολογίας περὶ τῆς τύχης του, οὐδαμῶς διεπιστώθη ὅτι ἀπέθανεν, ἀπεφασίσθη νὰ γίνῃ ἐπισταμένη δευτέρα ἔρευνα ὑπὸ τὴν φωτεινὴν καὶ ἔμπειρον διεύθυνσιν τοῦ *Στοῦλμαν*. Ἡ ἀποστολὴ αὕτη ὑπῆρξεν εὐτυχεστέρα, διότι, προχωρήσασα μέχρι τῆς μεγάλης λίμνης Ἀλβέρτου Νυάνζα, τὸν συνήντησεν ἐκεῖ τῷ 1888 μελετῶντα τὰς περιέργους τοπικὰς συνθήκας, τὴν χλωρίδα καὶ τὰ ἄλλα φαινόμενα, τὰ ὁποῖα, παλαιότερον ἐρευνηθέντα ὑπὸ τοῦ Μπαίκερ, εἶχον παρερμηνευθῆ παρ' αὐτοῦ καὶ ἀποδοθῆ ἐσφαλμένως. Ματαίως ὁ Στοῦλμαν προσεπάθησε νὰ τὸν πείσῃ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Εὐρώπην, ὅπως ἀνακοινώσῃ τὰς τόσον ἐνδιαφερούσας ἐρεύνας του. Ὁ Ἐμὶν πασᾶς δὲν θὰ ἐδέχετο ἐν οὐδενὶ λόγῳ ν' ἀφήσῃ ἡμιτελὲς τὸ ἔργον του, ἐὰν δὲν ἐπληροφορεῖτο ὅτι ὁ Μαγδῆς εἶχεν ἐν τῷ μεταξὺ πληροφορηθῆ τὸν τόπον τῆς διαμονῆς του καὶ ἠπείλει νὰ τὸν δολοφονήσῃ διὰ τῶν φανατικῶν ὀπαδῶν του. Τότε, παρεμβάντων καὶ τῶν οἰκείων του, ὁ Ἐμὶν πασᾶς ἀπεσύρθη τῆς αἰγυπτιακῆς ὑπηρεσίας, ἀμειφθεὶς γενναιότατα, ἀλλὰ δὲν ἐγκατέλιπε τὴν ἐν τῇ Ἀφρικῇ ἐρευνητικήν του μανίαν. Εἰσελθὼν τῷ 1890 εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ γερμανικοῦ κράτους, ζητοῦντος ἐδάφη εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἀφρικήν, ὠργάνωσε τὸ ἴδιον ἔτος μετὰ τοῦ Στοῦλμαν μεγάλην ἐξερεύνησιν εἰς τὴν μυστηριώδη λίμνην Ἀλβέρτου. Ἡ συνοδεία ἔφθασε μέχρι 2° 13' Β. πλάτους κατὰ μῆκος τῆς λίμνης. Ἀλλ' ἀνυπέρβλητοι δυσχέρειαι, λόγῳ καταπληκτικῶν βροχῶν, ἠνάγκασαν τὴν ἀποστολὴν νὰ ἀνακόψῃ τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν κατὰ Σεπτέμβριον 1891, καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν βάσιν της. Καὶ τὸν μὲν Στοῦλμαν ὁ Ἐμὶν πασᾶς ἀπέστειλεν εἰς Γερμανίαν, ἵνα προβῇ εἰς ἐνδιαφερούσας ἀνακοινώσεις σχετικὰς μὲ τὴν τοπογραφίαν, τὴν μετεωρολογίαν καὶ τὴν χλωρίδα. Αὐτὸς δέ, ἐξακολουθήσας ἐκ νέου τὴν ἐξερεύνησίν του, ἐστράφη πρὸς τὰς πηγὰς τοῦ Κόγγου ποταμοῦ. Ἀλλὰ τὴν ἔρευναν ταύτην ἐξετέλει καταβεβλημένος ὑπὸ τῶν πυρετῶν. Εὑρίσκετο δὲ εἰς κατάστασιν τελείας ἀδυναμίας, ὅτε τὴν 23ην Ὀκτωβρίου 1892 ἐδολοφονήθη ὑπὸ δύο Ἀράβων συνοδῶν του, ἐπὶ σκοπῷ νὰ τὸν ληστεύσουν. Οἱ δολοφόνοι ἐπροχώρησαν διὰ τῶν πηγῶν εἰς τὸν ροῦν τοῦ Κόγγου, φθάσαντες δὲ εἰς τὸ βελγικὸν Κόγγον καὶ ζητήσαντες νὰ ἐκποιήσωσι τὰ σκῦλα τοῦ μεγάλου ἐπιστήμονος περὶ τὰ μέσα τοῦ 1893, ἔγιναν ἀφορμὴ νὰ γνωσθῇ ἡ μέχρι τότε ἀγνοουμένη τύχη του. Καὶ αὐτοὶ μὲν δικασθέντες ἀπηγχονίσθησαν. Τὰ δὲ ἡμερολόγιά του, κατασχεθέντα μὲ διάφορα ἄλλα ἀντικείμενα, ἐστάλησαν εἰς Γερμανίαν, ὅπου μόλις τῷ 1916 ἤρχισαν δημοσιευόμενα ὑπὸ τοῦ Στοῦλμαν.

Ἐμὶν πασᾶς.

Γ. Δ. Κ.

— Ἐμὶν Ραζῆ. Μουσουλμᾶνος συγγραφεὺς τῶν Ἰνδιῶν ἀκμάσας κατὰ τὸ ΙΖ' αἰῶνα. Τὸ κυριώτερον ἔργον του εἶναι τὸ «Χέφτ Ἰκλὶμ» (=τὰ ἑπτὰ κλίματα), γραφὲν περσιστί.

Ν. Μ.

Digitized by Google

Ἐμὶν ***Ἀγᾶ-Χατζῆ*** *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Χαϊδευτό.*

—**Ἐμὶν** ***Ἀγᾶ Χάνι.*** Τὸ ἐν Ἠπείρῳ, ἐπὶ τῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ τῆς κοιλάδος Λούρου, χάνι *Ἐμὶν-ἀγᾶ* ἔγινε γνωστότατον, καθ' ὅσον εἰς αὐτὸ εἶχεν ἐγκατασταθῆ κατὰ τὴν πολύμηνον πολιορκίαν τῶν Ἰωαννίνων τὸ ἑλληνικὸν γενικὸν στρατηγεῖον, ἰδίως δὲ διότι παρ' αὐτὸ εἶχεν ἐγκατασταθῆ τὸ παρατηρητήριον τοῦ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ τότε συνταγματάρχου Παρασκευοπούλου πυροβολικοῦ τῆς πολιορκίας. Ν. Θ. Κ.

Ἐμιναγαδάκης, ***Ἀλῆς.*** Ἐπιφανὴς Τουρκοκρής. Κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1822 πολιορκίαν τοῦ Καστελλίου τῆς Κισάμου ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν τοῦ ἁρμοστοῦ τῆς Κρήτης Μανώλη Τομπάζη, ἀπεστάλη μετ' ἄλλων ὑπὸ τῶν πολιορκουμένων εἰς Τομπάζην, ὅπως κανονίση τὰ τῆς παραδόσεως. Ἐκρατήθησαν ὅμως ὡς ὅμηροι πρὸς ἀσφάλειαν τῶν Χριστιανῶν, διότι ἐπετράπη εἰς τοὺς πολιορκουμένους ὑπὸ τοῦ ἁρμοστοῦ νὰ ἀπέλθωσιν ἔνοπλοι εἰς Χανιά. —Ω.

Ἐμινὲ-*Κχαντίν.* Ἡ κατ' ἐξοχὴν σύζυγος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων. Ἦτο θυγάτηρ τοῦ Καπλὰν πασᾶ, διοικητοῦ τοῦ Δελβίνου, ὅστις, διαβλέπων τὴν ἔξοχον δραστηριότητα τοῦ τότε εἰκοσιτετραετοῦς Ἀλῆ-βέη, ἐζήτησε νὰ συγγενεύση πρὸς αὐτόν, διὰ νὰ τὸν χρησιμοποιήση εἰς τοὺς ἐπαναστατικούς του σκοποὺς ἐναντίον τῆς σουλτανικῆς ἐξουσίας, διὰ τῆς ἁρπαγῆς τῆς Κάτω Ἀλβανίας. Παρ' ὅλην ὅμως τὴν ἀγριότητα καὶ ὑπουλότητα τοῦ χαρακτῆρος τοῦ συζύγου της, ἡ Ἐμινὲ διὰ τῆς πρᾳότητός της καὶ τῶν ἰδιαιτέρων περιποιήσεων, μὲ τὰς ὁποίας μόνη ἐγνώριζε νὰ περιβάλλη αὐτόν, κατώρθωσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη νὰ τῷ ἐπιβληθῇ. Εἰς τοῦτο συνετέλεσεν ἐπίσης καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ἔδωσεν εἰς τὸν Ἀλῆ πασᾶν ἄρρενα τέκνα, τὸν Μουχτάρ, τὸν ὁποῖον δὲν τῆς ἐπέτρεψαν νὰ θηλάση, διὰ νὰ μὴ τοῦ μεταδώση τὴν φυσικήν της ἀγαθότητα, καὶ κατόπιν τὸν Βελῆν. Ἔζησεν ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἀπομεμονωμένη εἰς τὰ Ἰωάννινα, ἀλλὰ πάντοτε ὡς κυρίαρχος ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ συζύγου της. Ἀπέθανε κατ' ἄλλους μὲν ἐκ γεροντικοῦ μαρασμοῦ, κατ' ἄλλους δὲ δηλητηριασθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ, διότι ἀντέπραττεν εἰς τὴν ὁλονὲν αὔξουσαν ἐπιρροὴν τῆς Κυρᾶ-Βασιλικῆς. Τὸ τελευταῖον ὅμως δὲν φαίνεται πιθανόν. Γ. Δ. Κ.

Ἐμινὲ *[Παραλ. Γεωγρ.]* Ἀκρωτήριον τῆς βουλγαρικῆς ἀκτῆς τοῦ Εὐξείνου πόντου (πλάτ. 42° 42 1/4 Β, μῆκ. 27°56'1/3 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2230: Bosporus to Kaliakra) μεταξὺ τῶν λιμένων Πύργου καὶ Βάρνας προέχον. Φάρος ἐπ' αὐτοῦ ἐκλάμψεων λευκῶν ἁπλῶν φωτοβολίας 23 μιλλίων. Εἶναι τὸ ἀρχαῖον *Αἱμόνιον* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

—**Ἐμινὲ** ***Νταγ*** *[Γεωγρ.].* Βουνὸν ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τοῦ Εὐξείνου παρὰ τὸν Πύργον (βλ. λ. *Αἱμόνιον).* —Μ.

Ἐμινέσκου (Eminescu), ***Μιχαήλ.*** Περιώνυμος Ρουμᾶνος ποιητὴς (1848—1889). Ἐσπούδασε φιλοσοφίαν ἐν Βιέννῃ καὶ Βερολίνῳ, ἐπιστρέψας δὲ εἰς τὴν πατρίδα του διωρίσθη καθηγητὴς τῆς γερμανικῆς, βραδύτερον δὲ μέλος τοῦ ἐποπτικοῦ συμβουλίου τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως καὶ διευθυντὴς τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ἰασίου. Ἦτο συντάκτης τῆς ἐφημερίδος «Ὁ Χρόνος» τοῦ Βουκουρεστίου, ὅτε προσεβλήθη ὑπὸ παραφροσύνης. Ἐγκλεισθεὶς ἐπί τινα χρόνον ἐν τῇ φρενολογικῇ κλινικῇ τοῦ Λάϊντεσντορφ και θεραπευθεὶς ἐγκατεστάθη ἐν Ἰασίῳ. Ἀλλὰ μετά τινα χρόνον προσεβλήθη ἐκ νέου καὶ ὑπέκυψεν εἰς τὴν νόσον του. Ὁ Ἐμινέσκου μετέφρασεν εἰς τὴν ρουμανικὴν ἔργα τοῦ Καντίου καὶ ἔγραψε φιλοσοφικὰς πραγματείας περιωπῆς. Ἡ φυσικὴ ροπή του πρὸς τὴν μεταφυσικὴν καὶ ὁ ὑπέρμετρος λυρισμός του καταφαίνονται εἰς τὸ διήγημά του «Ὁ πτωχὸς Διονύσιος» καὶ τὴν μυθιστορίαν του «Ἀκόλαστος μεγαλοφυΐα». Ἀλλ' ἡ κολοσσιαία δημιουργική του δύναμις καὶ τὸ ποιητικὸν δαιμόνιόν του ἀποκαλύπτονται εἰς τὰ ποιήματά του, δημοσιευθέντα τῷ 1884 ἐν Βουκουρεστίῳ ὑπὸ τοῦ Μαγιορέσκου καὶ ἐπανεκδοθέντα πολλάκις. Τὰ ποιήματα ταῦτα εἶναι, ὡς πρὸς τὸ βάθος τοῦ συναισθήματος καὶ τῶν ἰδεῶν, τὸ κάλλος τῆς μορφῆς καὶ τὴν ἐν γένει ὑπέροχον ἁρμονίαν τῆς γλώσσης, ἀπαράμιλλα. Τὰ «Σοννέττα», ἡ «Βενετία», ἰδίᾳ δὲ αἱ «Σάτιραί» του εἶναι ἔργα κλασσικά. Μεγάλως ἐπίσης ἐπηνέθησαν τὰ λυρικὰ «Ἀφροδίτη καὶ Παναγία», «Αὐτοκράτωρ καὶ προλετάριος». Αἱ «Χελιδόνες» καὶ τὸ «Καμαντέβα», συνταχθέντα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νόσου του, εἶναι ὀλίγον κατώτερα. Ὁ Ἐμινέσκου θεωρεῖται ὡς ὁ μεγαλύτερος ποιητὴς τῆς Ρουμανίας. Τὰ «Ἅπαντά» του ἐδημοσιεύθησαν τῷ 1914, ἡ δοκιμωτέρα δ' ἔκδοσις τῶν ποιημάτων του ἐγένετο τῷ 1924 ὑπὸ τοῦ Μπογκντὰν-Ντούϊτσα. Πολλὰ ἔργα του μετεφράσθησαν εἰς τὴν γερμανικὴν ὑπὸ τῆς βασιλίσσης τῆς Ρουμανίας Κάρμεν Σύλβα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *J. Gheréa,* «Études critiques (1890).— *J. L. Caragiale,* «Nirvana» ἐν τῷ «Constitutionel» τῆς 20 Ἰουνίου 1889.—*J. Scurtu,* M. Eminescu, Leben und Prosaschriften (Λειψία 1904). Α. Δ.

ἐμίνης ***ἐρυθρὸν*** *[Βιομ. Χημ.].* Εἶναι ὀξίνη ἀζωχρωστικὴ ἀνακαλυφθεῖσα τῷ 1891 ὑπὸ τῶν Schultz καὶ Sansone. Συνίσταται ἐκ β-ναφθολοσουλφοξέος S καὶ ἰσοδεϋδροθειομεταξυλιδίνης. Ἐρυθρὰ κόνις βάπτουσα μετὰ μετρίας ἀνθεκτικότητος τὰ μάλλινα, μετάξινα, ἡμιμάλλινα καὶ ἡμιμετάξινα. Σ. Γ.

Ἐμινί. Τοῦρκος ποιητὴς τῆς ἐποχῆς τοῦ σουλτάνου Σουλεϊμὰν τοῦ Α'. Ἀνῆκεν εἰς τὸ στρατιωτικὸν σῶμα τῶν σπαχήδων. Ν. Μ.

ἐμὶρ-*ἀλέμ.* Τίτλος διδόμενος (*ἐμὶρ* = ἀρχηγός. *ἀλὲμ*=σημαία, δηλαδὴ σημαιοφόρος) ὑπὸ τῶν Περσῶν καὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τοὺς πρώτους τῆς ἱστορίας των χρόνους. Τὸν τίτλον ἐγνώριζε καὶ ὁ Χαλκοκονδύλης γράφων «σημειοφόροι οἱ λεγόμενοι ἐμουραλάμιοι».

—**ἐμὶρ-*ἀλ-μουμινὶν*** (=ἀρχηγὸς τῶν πιστῶν). Ἦτο τίτλος διδόμενος εἰς τοὺς σουλτάνους τῆς Τουρκίας ἀφ' ὅτου ἔγιναν χαλίφαι. Οἱ Πέρσαι συνέταμον τὴν λέξιν εἰς *μίρ*, ἐξ ἧς ἐσχημάτισαν καὶ τὸν τίτλον *μιρζᾶ* (*ζᾶ* κατὰ συγκοπὴν ἐκ τοῦ *ζαδὲ*=υἱός), ὅστις τιθέμενος μετὰ τὸ ὄνομα ἐδίδετο ἐπὶ τῆς δυναστείας τῶν Τιμουριδῶν εἰς τοὺς πρίγκιπας, βραδύτερον δέ, προτασσόμενος τοῦ ὀνόματος, εἰς τοὺς εὐγενεῖς καὶ βαθμοφόρους.

—**ἐμὶρ-*οὐλ-οὐμερᾶ*** (=ἀρχηγὸς τῶν ἀρχηγῶν). Τίτλος στρατιωτικὸς δοθεὶς ἐπὶ τῶν Ἀββασιδῶν χαλιφῶν Βαγδάτης εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς τουρκικῆς σωματοφυλακῆς, οἵτινες ἐτρομοκράτουν τοὺς χαλίφας ἐξασκοῦντες αὐτοὶ τὴν πραγματικὴν ἐξουσίαν. Τὸ ἀνωτέρω ὄνομα ἔφερεν ἐν Τουρκίᾳ ἰδιαίτερος πολιτικὸς βαθμός, ὅστις ἔδιδε τὸν τίτλον πασᾶ κατωτέρας τάξεως. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐμὶρ *Ἀλῆ Ἀντασσὶ* *[Παραλ. Γεωγρ.].* Τουρκικὴ ὀνομασία τῆς ἐν τῇ Προποντίδι νήσου *Καλολίμνου.* Ἀκούεται καὶ *Ἰμραλῆ-ἀντά.* Σ. Ε. Λ.

—**Ἐμὶρ-*δὰγ*** *[Γεωγρ.].* Ὄρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀρχόμενον ἐκ τοῦ Δ. Καραχισὰρ καὶ διῆκον πρὸς τὸ Ἰκόνιον. Ν. Μ.

—**Ἐμὶρ *τσάϊ*** *[Γεωγρ.].* Μικρὸς ποταμὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας χυνόμενος εἰς τὸν Σαγγάριον παρὰ τὸ Βέη-παζάρ. Εἰς τὸν ἄνω αὐτοῦ ροῦν ὀνομάζεται *Κεριμὶς-σοῦ.* Ν. Μ.

—**Ἐμὶρ-*χαμὰμ*** *[Γεωγρ.].* Θερμοπηγαὶ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ παρὰ τὴν πόλιν Κοῦλα τοῦ τουρκικοῦ νομοῦ Μάγνισα. Ν. Μ.

Ἐμὶρ-*Γκιούν.* Πέρσης αὐλικὸς τοῦ σουλτάνου Μουρὰτ τοῦ Δ' (1623—1640), ὅστις ἐτίμησεν αὐτὸν διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ θαλαμηπόλου, διότι διοικητὴς ὢν τῆς περσικῆς τότε ἐπαρχίας Ἐριβάν, παρέδωκεν αὐτὴν εἰς τοὺς Τούρκους μετὰ μακρὰν ἀντίστασιν. Ἦτο σύντροφος τοῦ σουλτάνου εἰς τὰ ὄργια τῶν τελευταίων χρόνων τοῦ βίου του. Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Μουρὰτ καὶ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ σουλτάνου Ἰβραχὶμ ὁ Ἐμὶρ-Γκιοὺν ἐθανατώθη, συνεπείᾳ ραδιουργιῶν τοῦ πρέσβεως τῆς Περσίας. Τὸ ὄνομά του ἐδόθη εἰς προάστειον τοῦ Βοσπόρου. Ν. Μ.

—**Ἐμὶρ *Σεγὶτ Χαϊδάρ.*** Μουσουλμᾶνος ποιητὴς τῶν Ἰνδιῶν (1752—1802) γράψας περσιστί. Ν. Μ.

—**Ἐμὶρ-*σουλτάν.*** Διάσημος Μουσουλμᾶνος θεολόγος γεννηθεὶς καὶ ἐκπαιδευθεὶς ἐν Βουχάρᾳ, ὁπόθεν μετηνάστευσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐκεῖ ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν τοῦ σουλτάνου Βαγιαζὶτ τοῦ Α', ὅστις ἔλαβεν ὡς γυναῖκα καὶ τὴν θυγατέρα του. Βραδύτερον ἐδίδαξεν ἐν Προύσῃ, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1430. Ὁ τάφος του εἶναι ἓν τῶν μουσουλμανικῶν προσκυνημάτων τῆς πόλεως. Ν. Μ.

—**Ἐμὶρ *Φαχρεδδίν.*** Δροῦσος ἀρχηγὸς ὑψώσας τὴν σημαίαν τῆς ἀνταρσίας κατὰ τῶν Τούρκων ἐπὶ σουλτάνου Μουρὰτ τοῦ Δ'. Συλληφθεὶς μετὰ μακρὰν ἀντίστασιν ἤχθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐκαρατομήθη τῷ 1631. Ν. Μ.

Ἐμιρᾶκος, ἢ ***Μερᾶκος.*** Ἄραψ φύλαρχος, ὅστις μετὰ τοῦ Γιουσοὺφ Ἀράπη εἶχε προσληφθῆ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων. Κακῶς ὑπετέθη ὡς Ἀλβανὸς ὁπλαρχηγός. Ὁ Ἐμιρᾶκος ὠνομάζετο πράγματι *Ὀμέρ*, λόγῳ δὲ τῆς μικρότητος τοῦ ἀναστήματός του ἀπεκαλεῖτο ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας συναθλητάς του *Μερᾶκος*, ἐπικρατήσαντος κατόπιν τοῦ ὀνόματος *Ἐμιρᾶκος.* Ἡ τυφλὴ πίστις τῶν ὀπαδῶν του ἀπεδίδετο εἰς μαγγανείας. Καχύποπτος ὁ Ἀλῆ πασᾶς διαρκῶς ἀντικαθίστα τοὺς ἄνδρας τοῦ Ἐμιράκου, ὥστε νὰ μὴ ἔχῃ δύναμιν. Ἀλλ' ὁ πονηρὸς Ἄραψ τοῦ διεμήνυσεν ὅτι ὅσον τοῦ ἀλλάσσει τοὺς ἄνδρας, τόσον αὐξάνει τοὺς φίλους του. Τότε ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἀπεφάσισε νὰ τὸν φονεύσῃ. Ἀλλ' ὁ Ἐμιρᾶκος, ἀντιληφθεὶς τὸ πρᾶγμα, συνήγαγεν ἐπὶ τὸ αὐτὸ περὶ τοὺς 125 ὀπαδούς του, ἐξ ὧν οἱ ἡμίσεις ἦσαν Σουλιῶται, καὶ ἐξελθὼν ἀπὸ τὴν Πρέβεζαν, εἰς ἣν τότε (1789) ὑπηρέτει, κατῆλθε διὰ τῆς Ἀκαρνανίας εἰς Πελοπόννησον μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ζητήσῃ ἐργασίαν εἰς Κόρινθον ἢ τὸ Λάλα. Οἱ Λαλιῶται, διὰ νὰ μὴ ἐνοχληθοῦν εἴτε ἀπὸ τὸν Ἀλῆ πασᾶν, εἴτε ἀπὸ τὴν ὀρδὴν τοῦ Ἐμιράκου, δυναμένου νὰ παραβλάπτῃ τὰ τσιφλίκιά των ἐν Ἠλείᾳ καὶ Ὀλυμπίᾳ, ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν τότε πανίσχυρον ἐν Πελοποννήσῳ Ζαχαριᾶν νὰ προβῇ εἰς τὴν ἐξόντωσιν αὐτοῦ. Ὁ Ἐμιρᾶκος, ἀφοῦ ἐλεηλάτησε διάφορα χωρία τῆς Κορινθίας, τῆς Ἀργολικῆς καὶ τῆς Κυνουρίας, πληροφορηθεὶς τὸν κίνδυνον, τὸν ὁποῖον διέτρεχεν, ἐζήτησε νὰ καταφύγῃ εἰς τὰ Βαρδουνοχώρια, μὲ τὴν σκέψιν νὰ εὕρῃ κατάλληλον εὐκαιρίαν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα του Ἀραβίαν. Πρὶν ὅμως φθάσῃ εἰς τὰ μουσουλμανικὰ αὐτὰ ἐρείσματα τῆς Λακωνίας, ὁ Ζαχαριᾶς δι' ἐπιδεξίων κινήσεων τὸν ἠνάγκασε νὰ κλεισθῇ εἰς τὸν πύργον τῆς Δάφνης, πέντε ὥρας νοτίως τῆς Σπάρτης. Ἐκεῖ ἡ ἄμυνά του ὑπῆρξε χαλαρά, διότι ἐπῆλθε συνεννόησις μεταξὺ τῶν Σουλιωτῶν καὶ τοῦ Ζαχαριᾶ, καὶ ἡ ἐκπόρθησις τοῦ πύργου ἐπετεύχθη μετὰ τρεῖς ἡμέρας. Ὁ Ἐμιρᾶκος ἀπεκεφαλίσθη μὲ ὅλους τοὺς Τουρκαλβανούς του. Μόνον οἱ δώδεκα Σουλιῶται ἐπέζησαν, τοὺς ὁποίους, διὰ νὰ σώσῃ ὁ Ζαχαριᾶς, περιέλαβεν εἰς τὸ σῶμά του, δῆθεν ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ τοὺς δικάσῃ κατὰ τὰ ἑλληνικὰ ἔθιμα. Οἱ Σουλιῶται οὗτοι, μετά τινα χρόνον, προσέφεραν μεγίστην ὑπηρεσίαν εἰς τὸν Ἀνδρίτζον κατὰ τὴν περιβόητον διάβασίν του ἀνὰ τὴν Πελοπόννησον, ζητήσαντες δὲ νὰ τὸν ἀκολουθήσουν ἔλαβον τὴν πρὸς τοῦτο ἄδειαν, καὶ δὲν ἐβράδυναν νὰ ἐπιστρέψωσιν ἀβλαβεῖς εἰς τὴν πατρίδα των. Γ. Δ. Κ.

ἐμιραχὸρ ἢ *μιραχὸρ* (ἐκ τοῦ *ἐμὶρ* ἢ *μὶρ*=ἀρχηγὸς καὶ *ἀχὸρ*=ἀχούρι, σταῦλος). Ὁ σταυλάρχης τῶν ἀνακτόρων τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας καὶ τῶν σουλτανικῶν ἀνακτόρων Κωνσταντινουπόλεως. Τὸν ἀραβικὸν τοῦτον τίτλον ἐγνώριζε καὶ ὁ Ἀκροπολίτης (βιβλ. Ε' 122). Ὁ Φραντζῆς ὀνομάζει αὐτὸν «μελεχούρην», ὁ δὲ Χαλκοκονδύλης «ἀμουραχάριον». Τοιοῦτοι ὑπῆρχον εἰς τὴν αὐλὴν τῶν σουλτάνων δύο, ὁ *μέγας*, ὅστις εἶχε καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἱερᾶς καμήλου (τῆς συνοδείας τῶν ἱερῶν δώρων τῶν στελλομένων εἰς Μέκκαν) καὶ ὁ *μικρός.* Κατὰ τὸν τελευταῖον αἰῶνα τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας ὁ τίτλος ἐμιραχὸρ κατηργήθη, ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ *ἰστάμπλι-ἀμιρᾶ μουδιρὶ* (= διευθυντὴς τῶν βασιλικῶν σταύλων). Ν. Μ.

Ἐμιργκιὰν ἢ ***Μιργκιὰν*** *[Γεωγρ.].* Προάστειον τῆς Κωνσταντινουπόλεως καλούμενον ἀρχικῶς *Ἐμὶρ-Γκιοὺν* ἢ *Μὶρ-Γκιούν,* παρὰ δὲ τοῖς Ἕλλησι τῆς τέως τουρκικῆς πρωτευούσης *Ἐμιργιάνι.* Κεῖται ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ὄχθης τοῦ Βοσπόρου, ἀμέσως πρὸ (οὐχὶ μετά, ὡς γράφει ὁ Σκαρλᾶτος Βυζάντιος) τοῦ Βογιατζήκιοϊ (Βαφεοχωρίου) διὰ τὸν ἀναπλέοντα τὸν Βόσπορον, παρονομασθὲν ἐκ τοῦ Ἐμὶρ - Γκιοὺν - ὀγλοῦ, θαλαμηπόλου τοῦ σουλτάνου Μουρὰτ τοῦ Δ'. Παρὰ τὴν ἀποβάθραν ὑπάρχει ὡραία μαρμαρίνη κρήνη, κτίσμα τοῦ σουλτάνου Ἀβδοὺλ - Χαμὶτ τοῦ Α', ὅστις ἔκτισεν αὐτὴν τῷ 1780, ὡς καὶ τζαμίον, λουτρῶνα καὶ ἱεροδιδασκαλεῖον. Κατοικεῖται ἀποκλειστικῶς ὑπὸ Μουσουλμάνων. Παρὰ τὴν θέσιν ταύτην ὑπῆρχε κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους μικρὸς ναὸς τῆς Ἑκάτης, ἀντικατασταθεὶς κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ὑπὸ μονῆς. Ἐπὶ τῆς παραλίας ὑπάρχουσιν ὡραῖα θέρετρα τῶν χεδιβῶν τῆς Αἰγύπτου, ἤδη ἐγκαταλελειμμένα. Ν. Μ.

Ἐμιρῆ. Τοῦρκος ποιητὴς καὶ ἱερονομολόγος γεννηθεὶς ἐν Προύσῃ καὶ ἀκμάσας ἐπὶ σουλτάνου Βαγιαζὶτ τοῦ Β' (1481—1512), ὅστις καὶ τὸν ἀνεβίβασεν εἰς τὸ θρησκευτικὸν ἀξίωμα τοῦ Νακὶμπ-οὺλ - ἐσράφ. Ἀπέθανε τῷ 1520. Ν. Μ.

—**Ἐμιρῆ.** Πέρσης ποιητὴς ἀκμάσας ἐπὶ Σάχου Ταχμασὶπ (1524—1575). Μετέφρασεν ἐκ τῆς τσαγαταϊκῆς (ἀρχαίας τουρκικῆς) εἰς τὴν περσικὴν τὰ ποιήματα τοῦ Ἀλῆ Σὺρ - Νουβαγῆ. Ν. Μ.

—**Ἐμιρῆ *Μπουχαρί.*** Διάσημος Τοῦρκος θεολόγος καὶ σεΐχης τοῦ δερβισικοῦ τάγματος τῶν *Νακασμπεντῆ*, γεννηθεὶς ἐν Βουχάρᾳ. Ἐγκατασταθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐδίδαξεν εἰς ἰδιαίτερον κελλίον παρὰ τὸ τέμενος Φατίχ. Ἀπέθανε τῷ 1516 καὶ ἐτάφη εἰς τὸ φερώνυμον μαυσωλεῖον, ὅπερ ἦτο μέχρι πρό τινος σπουδαῖον μουσουλμανικὸν προσκύνημα. Ν. Μ.

ἐμίρης (ὁ) (ἐκ τοῦ ἀραβ. *ἐμὶρ* καὶ *ἀμὶρ* = ὁ διατάσσων, ὁ ἀρχηγός). Ὁ τίτλος οὗτος δίδεται εἰς τοὺς Ἄραβας ἀρχηγοὺς ἢ ἡγεμονίσκους τοὺς ἀξιοῦντας, ὅτι κατάγονται ἐκ τοῦ Μωάμεθ (οἵτινες ὅμως ὀρθότερον λέγονται *σερίφαι*, ὡς π. χ. ὁ ἐμίρης ἢ σερίφης τῆς Μέκκας μέχρι τοῦ 1918). Τῆς λέξεως ἐγίνετο χρῆσις καὶ διά τινας Μουσουλμάνους ἀρχηγοὺς κρατῶν (ἐμίρης τοῦ Ἀφγανιστὰν) μὴ ἔχοντας τὸν τίτλον βασιλέως. Ἐμίρας ὠνόμαζον οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἡγεμόνας τῶν μουσουλμανικῶν κρατῶν, τοὺς ὁποίους δὲν ἤθελον νὰ ὀνομάσωσι σουλτάνους (ὡς π. χ. τὸν σουλτᾶνον τοῦ Μαρόκκου), διότι ὁ σουλτᾶνος ἦτο μόνον εἷς, ὁ τῆς Τουρκίας.

Ἐμίρης. —1) ***Ἰωάννης Γ.*** Κάσιος Ἀγωνιστὴς κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, μετασχὼν τοῦ

Digitized by Google

μὲν ἀγῶνος τῆς θαλάσσης ὡς ὑποπλοίαρχος πλείστων πολεμικῶν πλοίων τῆς Κάσου καὶ ὡς κυβερνήτης ἰδίας γολέττας καταστραφείσης κατὰ τὴν πολιορκίαν φρουρίου ἐν Κρήτῃ, κατὰ ξηρὰν δὲ ὡς ἀρχηγὸς διαφόρων ἀποσπασμάτων. —2) *Ἰωάννης.* Κάσιος καὶ οὗτος Ἀγωνιστής. Ἐπολέμησεν ὡς ναύκληρος εἰς τὸ πολεμικὸν πλοῖον τοῦ Θ. Καντάρτζῆ καὶ ἐφονεύθη τῷ 1824 ἐν Κάσῳ πολεμῶν κατὰ τῶν ἀποβιβασθέντων τουρκικῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα ἔκαυσαν καὶ τὴν οἰκίαν του. — π.

Ἔμισσα *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Ἀπαμηνῆς, ἐν τῇ Κοίλῃ Συρίᾳ· βλ. *Ἔμεσα.*

Ἐμίτα *[Ἀστρον.].* Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὸν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 481. Ἀνεκαλύφθη τὴν 12 Φεβρουαρίου 1902 ὑπὸ τοῦ L. Carnera ἐν Heidelberg. σ. π.

Ἔμιχεν (Oemichen), ***Οὔγος.*** Γερμανὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1843. Διεκρίθη ἰδίᾳ εἰς τὴν ἀπεικόνισιν σκηνῶν τοῦ καθημερινοῦ βίου. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ἔξοδος ἐκ τοῦ σχολείου» (1865, μουσεῖον Λειψίας), «Χριστούγεννα» (1891), «Ἀναμνήσεις» (1905). ι. μ. π.

Ἐμλεδὶν *[Γεωγρ.].* Οὕτως ὠνομάζετο ἐπὶ τουρκοκρατίας τὸ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Διδυμοτείχου χωρίον *Λάδη* (βλ. λ.).

Ἔμμα ***(ἅγιαι).*** Δύο ἅγιαι φέρουσι τοῦτο τὸ ὄνομα ἐν τῷ ρωμαϊκῷ Ἁγιολογίῳ.—1) Ἡ ἀδελφὴ τοῦ Meinwerk ἐπισκόπου ἐν Paderbon τῆς Βεστφαλίας καὶ σύζυγος τοῦ κόμιτος Liudger, ἥτις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, πωλήσασα τὴν μεγάλην περιουσίαν της, διεμοίρασε τὰ χρήματα εἰς ἐκκλησίας καὶ πτωχούς. Ἀποθανοῦσα τῷ 1040 ἐτάφη ἐν Βρέμῃ τῆς Σαξωνίας καὶ ὡς ἁγία ἑορτάζεται κατὰ τὴν 19 Ἀπριλίου. – 2) Ἡ συγγενὴς τοῦ αὐτοκράτορος ἁγίου Ἑρρίκου, ἥτις ἵδρυσε μοναστήριον ἀνδρῶν καὶ ἕτερον γυναικῶν ἐν Gurk τῆς Καρινθίας, εἰσῆλθεν ὡς ἁπλῆ μοναχὴ ἐν τῷ δευτέρῳ τούτων καὶ τῷ 1045 ἐν αὐτῷ ἀποθανοῦσα ἑορτάζεται ὡς ἁγία κατὰ τὴν 29 Ἰουνίου. ε. γ. π.

—**Ἔμμα** (Emma) ἢ ***Ἐμίνη.*** Βασίλισσα τῆς Γαλλίας, θυγάτηρ τῆς αὐτοκρατείρας Ἀδελαΐδος καὶ τοῦ πρώτου της συζύγου Λοθάριου Β', βασιλέως τῆς Ἰταλίας. Τῷ 965 ἐνυμφεύθη τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Λοθάριον. Τῷ 986, ὅταν ὁ σύζυγός της ἀπέθανε, κατηγορήθη, ὅτι τὸν ἐδηλητηρίασε καὶ ἀπηλλάγη μὲν τῆς κατηγορίας ταύτης, ἀλλ' αἱ στεναὶ σχέσεις της μετὰ τοῦ ἐπισκόπου τῆς Λὰν Ἀσκηλίνου ὑπῆρξαν ἀφορμὴ νὰ ἐκδιωχθῇ τῆς αὐλῆς. Κατέφυγεν εἰς Λάν, ὅπου συνελήφθη αἰχμάλωτος, ὅτε (988) ὁ Κάρολος τῆς Λωρραίνης ἐκυρίευσε τὴν πόλιν, μετὰ ὀκτὼ μῆνας. Ὀλίγον κατόπιν ἀπέθανε. Δ. Δ.

—**Ἔμμα-*Ἀδελαΐς-Βιλελμίνη.*** Βασίλισσα καὶ ἀντιβασίλισσα τῆς Ὁλλανδίας, γεννηθεῖσα τῷ 1858. Ἦτο θυγάτηρ τοῦ πρίγκιπος Γεωργίου Βίκτωρος ντὲ Βαλντὲκ-Πυρμὸν καὶ τῆς Ἑλένης τοῦ Νασσάου. Τῷ 1879 ἐνυμφεύθη τὸν βασιλέα τῆς Ὁλλανδίας Γουλιέλμον Γ'. Τούτου ἀποθανόντος, μετὰ μακρὰν νόσον, τῷ 1890, ἀνετέθη εἰς αὐτὴν ἡ ἀντιβασιλεία καὶ ἐπιτροπεία μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεως τῆς θυγατρός της Βιλελμίνης (1898). Ἡ κυβέρνησις αὐτῆς ὑπῆρξε σώφρων καὶ φιλειρηνική, ἐπισπάσασα τὰς συμπαθείας τῶν ὑπηκόων της.

Ἔμμα (Emma) *[Ἀστρον.].* Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 283. Ἀνεκαλύφθη τὴν 8ην Φεβρουαρίου 1889 ὑπὸ τοῦ A. Charlois ἐν Νικαίᾳ. σ. π.

Ἐμμὰ *[Βιβλ. Γεωγρ.].* Πολίχνη τῆς Παλαιστίνης, εἰς τὴν ὁποίαν συνέβη τὸ μεταξὺ Δαυὶδ καὶ Ναβάλου ἐπεισόδιον τὸ ὁποῖον ἀφηγεῖται ὁ Ἰώσηπος (Ἀρχ. ΣΤ' ΙΓ' 6).

Ἐμμαθᾶ *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Περιοχὴ παρὰ τὰ Γάδαρα εἰς τὴν ἀνατολικῶς τοῦ Ἰορδάνου Παλαιστίνην. —π.

ἐμμανὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ μετὰ μανίας, ὁ μέχρι μανίας ἐξικνούμενος, μανιώδης, ἀκράτητος: «ἐμμανὴς ἔρως,—ἐπιθυμία».—Ἐπίρρ. ***ἐμμανῶς.***

Ἐμμανουέλα (Emmanuela) *[Ἀστρον.].* Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 576. Ἀνεκαλύφθη τὴν 22αν Σεπτεμβρίου 1905 ὑπὸ τοῦ P. Götz ἐν Heidelberg. σ. π.

Ἐμμανουήλ. Ὄνομα ἑβραϊκόν, ὅπερ σημαίνει «μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός». Διὰ τοῦ συμβολικοῦ δὲ τούτου ὀνόματος ἐχαρακτηρίσθη ὁ Μεσσίας ἤδη διὰ τοῦ προφήτου Ἡσαΐου ἐν τῷ τμήματι ἐκείνῳ τοῦ βιβλίου του (κεφ. ζ'—ιβ'), ὅπερ προσφυῶς διὰ τοῦτο ἐχαρακτηρίσθη ὡς «βιβλίον τοῦ Ἐμμανουήλ». Αἱ ἐν τῷ τμήματι τούτῳ περιεχόμεναι προφητεῖαι περὶ τοῦ Ἐμμανουὴλ ἀπηγγέλθησαν ἐξ ἀφορμῆς τοῦ κατὰ τοῦ Ἄχαζ, τοῦ βασιλέως τοῦ Ἰούδα, πολέμου τοῦ Φακεέ, βασιλέως τοῦ Ἰσραήλ, καὶ τοῦ Ρασίν, βασιλέως τοῦ Ἀράμ. Ὁ Ἡσαΐας τότε θέλων νὰ ἀποτρέψῃ τὸν Ἄχαζ ἀπὸ τῆς μετὰ τῶν Ἀσσυρίων συμμαχίας καὶ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πεποίθησιν αὐτοῦ, προανήγγειλεν εἰς αὐτὸν τὸ ἑξῆς σημεῖον: «Ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται καὶ τέξεται υἱὸν καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουὴλ κλπ.» (ζ' 14). Πολλαὶ καὶ σφοδρόταται συζητήσεις προεκλήθησαν περὶ τοῦ ζητήματος τῆς σημασίας τῆς προφητείας ταύτης. Τινὲς τῶν ἐξηγητῶν ἐνόμισαν ὅτι ὁ προφήτης ἁπλῶς προαναγγέλλει εἰς τὸν βασιλέα τὴν λίαν προσεχῆ γέννησιν παιδίου τινός, ἢ παιδίων τινῶν, πρὸ τῆς ἐνηλικιώσεως τοῦ ὁποίου ἢ τῶν ὁποίων μεγάλα θὰ ἐνσκήψωσι δεινὰ ἐπὶ τὰ βασίλεια τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τοῦ Ἀράμ. Ἄλλοι ἐν τῇ ἀμηχανίᾳ αὐτῶν θεωροῦσι τὸ ἀνωτέρω χωρίον ὡς παρεμβολὴν μεταγενεστέραν, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας καὶ φιλελευθέρων ἔτι ἐξηγητῶν. Κατ' ἄλλους πρόκειται ἐνταῦθα περὶ δύο παιδίων, ἐξ ὧν ὑπὸ τὸ μὲν τοῦ στίχου 14 νοεῖται ὁ Μεσσίας, ὑπὸ τὸ δὲ τῶν στίχων 15 καὶ 16 υἱός τις τοῦ Ἡσαΐου ἢ ἄλλο τι παιδίον, πρὸ τῆς ἐνηλικιώσεως τοῦ ὁποίου θὰ συμβῶσι τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα. Πέτρα δὲ σκανδάλου ἀπεδείχθη πράγματι ἡ ἑβραϊκὴ λέξις ἀλμά, ἣν οἱ Ο' ὀρθῶς ἡρμήνευσαν διὰ τοῦ παρθένος.

Κατὰ τὴν πιθανωτάτην γνώμην ὁ Ἡσαΐας βλέπει (ὡς συμβαίνει πλειστάκις παρὰ τοῖς προφήταις) δύο γεγονότα ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ εἰκόνι, δηλαδὴ τὴν ἐκ παρθένου γέννησιν τοῦ Μεσσίου καὶ τὴν προσεχῆ ἀπελευθέρωσιν τοῦ λαοῦ του. Περιγράφει δ' ὁ προφήτης τὸν Ἐμμανουὴλ διὰ θαυμασίων χρωμάτων, ὡς ἀπόγονον τοῦ Δαυΐδ, ὅστις πεπληρωμένος τοῦ πνεύματος τοῦ Θεοῦ θὰ βασιλεύσῃ ἐν δικαιοσύνῃ καὶ εἰρήνῃ. Ὑπὸ τὸ σκῆπτρον αὐτοῦ ὁ περιούσιος λαὸς τοῦ Θεοῦ θὰ ἀπολαύσῃ εἰρήνης βαθείας, τὸ κακὸν θὰ ἐκριζωθῇ ἐκ τοῦ ὄρους τοῦ Κυρίου τοῦ ἁγίου, τὰ δὲ ἔθνη ἐπιστρέφοντα ὁμαδικῶς θὰ ἔλθωσι νὰ μετάσχωσι μετὰ τῶν Ἰουδαίων τῆς ὑπὸ τὸ σκῆπτρον ἐκείνου εὐνομίας (πρβ. ἰδίως κεφ. ια').

Ὁ μεσσιακὸς χαρακτὴρ τῆς περιγραφῆς ταύτης εἶναι πρόδηλος καὶ δὲν δύναται εὐκόλως νὰ ἀμφισβητηθῇ, ἀναγνωρίζεται δὲ καὶ ὑπὸ διαμαρτυρομένων ἐξηγητῶν τῆς σήμερον. Ὡς μεσσιακὸν δ' ἐκλαμβάνεται τὸ Ἐμμανουὴλ καὶ ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ (*Ματθ.* α' 23). Κατά τινας δὲ πατέρας καὶ συγγραφεῖς τῆς Ἐκκλησίας, ἐν οἷς καὶ ὁ Χρυσόστομος καὶ ὁ Θεοδώρητος, τὸ ὄνομα τοῦτο εἶχεν ἔννοιαν βαθυτέραν παρ' ὅσον ἠδύνατο ὁ Ἡσαΐας νὰ ἐννοήσῃ καὶ προεμήνυε τὸν θεανδρικὸν χαρακτῆρα τοῦ προσώπου τοῦ Σωτῆρος. π. ι. μ.

—**Ἐμμανουὴλ** ἢ ***Μανουήλ.*** Κύριον χριστιανικὸν ὄνομα ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ ὀνόματος τοῦ Μεσσίου, συνηθέστατον καὶ ἐν Ἑλλάδι, ἤδη ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων, κατὰ τοὺς ὁποίους ὅμως ἐχρησιμοποιεῖτο μᾶλλον ὁ τύπος *Μανουὴλ* (βλ. λ.). Κοινῶς καλεῖται *Μανώλης,* θωπευτικῶς δὲ ὑποκοριστικῶς *Μανωλάκης, Μανωλιός, Μάνος, Μανοῦσος.*

—**Ἐμμανουήλ,** βασιλεῖς τῆς Πορτογαλίας· βλ. *Μανουέλ.*

—**Ἐμμανουὴλ** ὁ ἐκ ***Ρώμης*** (ἑβρ. *Ἰμμανουὲλ μπὲν Σαλομὼν Γεκουθιέλ,* ἰταλ. Monoelo di Roma). Ἐπιφανὴς Ἑβραῖος ποιητὴς καὶ σχολιαστής. Ἐγεννήθη ἐν Ρώμῃ τῷ 1270, ἐτελεύτησε δὲ πιθανῶς ἐν Πάρμᾳ τῷ 1330. Γόνος εὐγενοῦς ἰουδαϊκῆς οἰκογενείας, γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα *Τσαφρονῆ,* ὁ Ἐμμανουὴλ εὗρε καταλλήλους περιστάσεις καὶ εὐνοϊκὰς συνθήκας, ὅπως καλλιεργήσῃ τὸ πνεῦμά του καὶ ἱκανοποιήσῃ τὸ πάθος τῆς φιλομαθείας του. Ἐμελέτησε τὴν Βίβλον, τὸ Ταλμοὺδ καὶ τοὺς Ἑβραίους ποιητὰς τῆς ἱσπανικῆς σχολῆς, ἀκολούθως δὲ Μαθηματικά, Ἀστρονομίαν, Ἰατρικὴν καὶ τὴν ἀραβικὴν Φιλοσοφίαν τοῦ μεσαίωνος. Ἦτο πρὸς τούτοις κάτοχος τῆς ἰταλικῆς, ἀραβικῆς, λατινικῆς καὶ κατά τι τῆς ἑλληνικῆς. Ἡ καταπλήσσουσα ἰδιοφυΐα καὶ μνημοσύνη τὸν ἐβοήθησαν εἰς τὸ νὰ συστηματοποιήσῃ τὰς γνώσεις του. Ὁ Ἐμμανουὴλ διετέλεσεν, ὡς φαίνεται, ἐπί τι διάστημα ἀρχιεπίτροπος τῆς ἰσραηλιτικῆς συναγωγῆς τῆς Ρώμης, κηρύττων μάλιστα τὸν θεῖον λόγον κατὰ τὰς ἑορτάς. Ἐν ἔτει 1325 ἀπολέσας τὴν περιουσίαν του, ἐγκαταλείφθη ἐν μέσῳ τραγικῆς ἐνδείας ὑπὸ συγγενῶν καὶ φίλων. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ θάνατος τῆς ἐναρέτου γυναικός του ἦλθε νὰ πλήξῃ καιρίως τὴν εὐαίσθητον ψυχήν του. Πένης καὶ περιπλανώμενος ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν ἔφθασε τῷ 1328 εἰς Πάρμαν, ὅπου ἐγνωρίσθη μετά τινος προὔχοντος, Δανιὴλ ὀνόματι, ὅστις περιέθαλψεν αὐτὸν εἰς τὸν οἶκόν του. Ἐκεῖ ὁ Ἐμμανουὴλ εὗρε ποιάν τινα παραμυθίαν καὶ ἠδυνήθη νὰ συγγράψῃ τὴν βιογραφίαν του καὶ τὴν γνωστὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «Μαχμπαρὼθ» ποιητικὴν συλλογήν του.

Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ὁ Ἐμμανουὴλ ἠρέσκετο νὰ γράφῃ στίχους, ὁ δὲ ἀνεψιός του Ἰούδας Ρωμάνο ἀπέβη διδάσκαλος αὐτοῦ εἰς τὰ πρῶτα βήματα τῆς ποιητικῆς του ἐξασκήσεως. Καλλιεργήσας πρὸ παντὸς τὴν ἐλαφρὰν μοῦσαν, διήνοιξε νέους ὁρίζοντας εἰς τὴν ἑβραϊκὴν ποίησιν, χειραφετηθεῖσαν οὕτως ἐκ τῆς θρησκευτικῆς ἀποκλειστικότητος, ἥτις τὴν περιώριζεν εἰς τὰς πτήσεις της. Ὁ ποιητὴς ἄλλοτε μὲν ἀρέσκεται νὰ ἐκτοξεύῃ καυστικὰ βέλη σατιρικῆς φαρέτρας, ἄλλοτε δ' ὑμνεῖ μὲ λεπτότατον χιοῦμορ τὰς γυναῖκας καὶ τὰς ἀπολαύσεις τῆς ζωῆς. Ἐνίοτε ἡ ἔμπνευσίς του ἵσταται σκεπτικὴ πρὸ τῶν ἐγκοσμίων καὶ περιπίπτει εἰς φιλοσοφικὰς καὶ θρησκευτικὰς ἐνοράσεις. Ὡς πρὸς τὴν μορφὴν τοῦ στίχου, ὁ Ἐμμανουὴλ εἶναι πρὸ παντὸς ζηλωτὴς τῆς κομψῆς ἐκφράσεως, τῆς εὐγενοῦς εἰκόνος, πλουτίζων δι' αὐτῶν τὸ γλωσσικόν του ὄργανον καὶ προσπαθῶν νὰ καταδείξῃ τὴν ἴσην πρὸς τὴν ἰταλικὴν φραστικὴν δεξιοτεχνίαν τῆς ἑβραϊκῆς.

Ὅλως ἐξέχουσαν θέσιν κατέχει ἐν τῇ ἑβραϊκῇ ἀνθολογίᾳ τὸ μακροσκελὲς ᾆσμά του «Τόφεδ βά' Ἔδεν» («Κόλασις καὶ παράδεισος»), ὅπερ συνέγραψεν ἀκολουθῶν τὸ παράδειγμα τοῦ συγχρόνου του Δάντε, τοῦ ὁποίου ἄλλωστε, κατά τινα παράδοσιν, ὑπῆρξε προσωπικὸς φίλος.

Ἡ καταπλήσσουσα ἐλευθεροστομία τῶν ἐλαφρῶν ποιημάτων του δὲν ἔλειψεν ἀπὸ τοῦ νὰ προκαλέσῃ τὴν δυσαρέσκειαν σκοταδιστῶν τῆς ἐποχῆς του, ἐκδηλωθεῖσαν ἰδίως μετὰ τὸν θάνατόν του. Οὕτως, ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Σουλχὰν-Ἀροὺχ» Ἰωσὴφ Κάρο (1488—1577) ἀπαριθμεῖ μεταξὺ τῶν ἀπηγορευμένων ἀναγνωσμάτων κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου καὶ τὰ ποιήματα τοῦ Ἐμμανουήλ.

Τὸ ποιητικὸν ἔργον του «Μαχμπαρὼθ» (Τετράδια), τὸ καλούμενον καὶ «Ντιβὰν» ἢ «Σέφερ Ἰμμανουέλ», ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἐν Μπρίσια (1491), ἀκολούθως δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει (1535), Βερολίνῳ (1796), Λέβουβ (1870).

Ἐκτὸς τῶν ποιημάτων του συνέγραψεν: «Ἔβεν-Μποχὰν» (Λυδία λίθος) περὶ τῆς γλώσσης τῆς Βίβλου. Τὰ Σχόλιά του εἰς τὴν Ἐκκλησιαστὴν ἐξεδόθησαν ἐν Νεαπόλει τῷ 1487. Διάφοροι δ' ἑρμηνεῖαι αὐτοῦ ἐπὶ βιβλικῶν κειμένων σῴζονται ἐν χειρογράφοις εἰς Πάρμαν καὶ Μόναχον. Γ. ΕΛΙΓΙΑ

—**Ἐμμανουήλ, *Φιλιμπέρτος*** (Emmanuel), δοὺξ τῆς *Σαβοΐας* (1528—1580). Κληρονόμος δουκάτου κατεχομένου ὑπὸ τῶν Γάλλων, εἰσῆλθεν εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Καρόλου Ε' τῷ 1548, ὑπηρετήσας ἐν Φλάνδρᾳ, Πεδεμοντίῳ καὶ Μέτς. Διῴκει τὸν αὐτοκρατορικὸν στρατόν, ὅταν οὗτος κατέλαβε τὸ Ἔσδιν τὸν Ἰούλιον 1553, τότε δέ, θανόντος τοῦ πατρός του, ἀνεκηρύχθη δοὺξ τῆς Σαβοΐας. Ἐξηκολούθησε διοικῶν τὰ ἱσπανικὰ καὶ αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα, αὐτὸς δὲ κατήγαγε τὴν νίκην τοῦ Σαὶν-Κεντὲν τὴν 10 Αὐγούστου 1557, μετὰ τὴν ὁποίαν ἠθέλησε νὰ βαδίσῃ κατὰ τῶν Παρισίων. Ἠναγκάσθη ὅμως νὰ συμπτυχθῇ εἰς Μωμπαίζ. Ἡ συνθήκη Κατὼ-Καμπρεσὶ τῷ ἀπέδωκε τὸ δουκᾶτόν του, μετέβη δὲ κατόπιν εἰς Παρισίους, ὅπου ἐνυμφεύθη τὴν Μαργαρίταν, ἀδελφὴν τοῦ Ἑρρίκου Β' (9 Ἰουλίου 1559). Ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἱδρυτῶν τοῦ οἴκου τῆς Σαβοΐας. Δ. Δ.

Ἐμμανουὴλ Φιλιμπέρτος.

— **Ἐμμανουήλ, *Ἐμμανουήλ.*** Τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Φαρμακευτικῆς Χημείας ἐν τῷ Ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ. Ἐγεννήθη τῷ 1886 ἐν Ἀθήναις ἐκ πατρὸς φαρμακοποιοῦ. Μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐγκυκλίων αὐτοῦ σπουδῶν ἐνεγράφη (1902) εἰς τὸ Ἐθνικὸν πανεπιστήμιον, ἀρχικῶς μὲν εἰς τὰς Φυσικὰς Ἐπιστήμας, εἶτα δὲ εἰς τὸ Φαρμακευτικὸν Σχολεῖον, γενόμενος ἀριστοῦχος αὐτοῦ (1906). Μετέβη εἶτα εἰς Ἑσπερίαν καὶ ἐνεγράφη (1909) εἰς τὴν Φυσικομαθηματικὴν Σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου τῆς Βέρνης, μαθητεύσας παρὰ τῷ A. Tschirch. Τῷ 1912 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφίας ἐπὶ Φαρμακευτικῇ Χημείᾳ, Φαρμακογνωσίᾳ, Χημείᾳ καὶ Ὀρυκτολογίᾳ. Τὸ ἴδιον ἔτος ὑπηρέτησεν ὡς Ἀστυχημικὸς παρὰ τῇ Ἀστυνομικῇ Διευθύνσει Ἀθηνῶν. Τὴν πανεπιστημιακήν του σταδιοδρομίαν ἤρχισεν ἀπὸ τῆς βαθμῖδος τοῦ ὑποβοηθοῦ ἐν τῷ Φαρμακευτικῷ Χημείῳ, διορισθεὶς εἰς τὴν θέσιν ταύτην τῷ 1904. Τῷ 1906 προήχθη εἰς ὑπεπιμελητήν, τῷ δὲ 1914 εἰς ἐπιμελητὴν τοῦ Φαρμακευτικοῦ Χημείου, διετέλεσε δὲ ἐν τῇ θέσει ταύτῃ μέχρι τοῦ 1921, ὅτε καὶ ἐξελέγη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Φαρμακευτικῆς Χημείας. Ἐν τῷ μεταξύ, τοῦ 1918, εἶχεν ἐκλεγῆ ὑφηγητὴς ἐν τῷ Ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ, κατὰ δὲ τὰ ἔτη 1919—1921 ὑπηρέτησεν ὡς καθηγητὴς τῆς Γεν. Χημείας καὶ τῶν ἐκρηκτικῶν ὑλῶν ἐν τῇ Σχολῇ τῶν Δοκίμων. Τῷ 1918 μετέσχε τῆς ἐπιτροπῆς συντάξεως τῆς Φαρμακοποιίας II. Εἶναι διευθυντὴς τοῦ Φαρμακευτικοῦ Χημείου, τακτικὸν μέλος τοῦ ἀνωτάτου Ὑγειονομικοῦ Συμβουλίου. Τῷ 1923 ἀντεπροσώπευσε τὸ πανεπιστήμιον καὶ τὴν Πανελλήνιον Φαρμακευτικὴν Ἑταιρείαν εἰς τὸ Διεθνὲς Συνέδριον τῆς Φαρμακευτικῆς, κατὰ δὲ τὰ ἔτη 1924—1925 μετέσχεν

Digitized by Google

ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν ἐν Γενεύῃ Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν κατὰ τὴν διεθνῆ σύσκεψιν τοῦ ὀπίου καὶ τῶν λοιπῶν ναρκωτικῶν φαρμάκων. Τῷ 1926 ἀντεπροσώπευσεν ἐπίσης τὴν Ἑλλάδα εἰς τὸ διεθνὲς Φαρμακευτικὸν Συνέδριον τῶν Βρυξελλῶν, τὸ ἀσχοληθὲν ἐπὶ τῆς διεθνοῦς Φαρμακοποιίας καὶ τῶν ἡρωϊκῶν φαρμάκων. Τῷ 1926 ἐξελέγη μεταξὺ τῶν πρώτων μελῶν τῆς νεοσυσταθείσης Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Εἶναι μέλος διαφόρων ἐπιστημονικῶν ἑταιρειῶν καὶ συλλόγων ἡμεδαπῶν καὶ ἀλλοδαπῶν, ἐτιμήθη δὲ διὰ πλείστων παρασήμων.

Αἱ κυριώτεραι ἐπιστημονικαὶ ἐργασίαι του εἶναι: 1) Étude comparative sur les plantes dessinées dans le Codex Constantinopolitanus. 2) Über den Harzbalsam von Abies Cephalonica. 3) Über Griechenlands Honig und Waebs. 4) Étude pharmacochimique de la racine Rumex pulcher. 5) Χημικὴ σύνταξις καὶ φαρμακοδυναμικὴ ἐνέργεια. 6) Drogognostische und pharmakochemische Undersuchung von Plantago coronopus. 7) Phytochemische Undersuchung des Süssholzes.

Ἐκ τῶν συγγραφῶν καὶ μονογραφιῶν του, αἵτινες ἐδημοσιεύθησαν ἑλληνιστί, γαλλιστὶ καὶ γερμανιστί, ἐκτενῆ συγγράμματα ἀποτελοῦν: ἡ «Χημεία τροφίμων», ἥτις ἐξεδόθη καὶ εἰς γ' ἔκδοσιν, ὁ «Ὁδηγὸς πρὸς ἐξέτασιν οὔρων», ἡ «Ἀναλυτικὴ Χημεία» καὶ ἡ «Φαρμακευτικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία».

Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». Κ. Γ. Μ.

«Ἐμμανουὴλ» *[Ναυτ. Ἱστορ.]*. Δίκροτον τοῦ ρωσικοῦ στόλου, ὅπερ ἐγκαταλειφθὲν λόγῳ τῆς παλαιότητός του εἰς τὸν ἐν Πόρῳ πρόχειρον ρωσικὸν ναύσταθμον, περιῆλθε (1831) εἰς τὸ ἀρτισύστατον Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος. Μὴ καταστάσης ὅμως δυνατῆς τῆς ἀνακαινίσεώς του, ἐχρησιμοποιήθη ὡς κάτεργον ἐν τῷ ἀρτισυστάτῳ ἐν Πόρῳ ναυστάθμῳ μας. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἐμμαοὺς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Δύο πόλεις ἔφερον τὸ ὄνομα τοῦτο ἐν Παλαιστίνῃ: μία εἰς ἀπόστασιν 60 σταδίων ἀπὸ Ἱεροσολύμων, λεγομένη σήμερον *ἐλ-Κομπέμπε* καὶ ἑτέρα ἡ *Νικόπολις*, σήμερον *Ἀμόας*. Ἡ πρώτη εἶναι ἐκείνη, εἰς τὴν ὁποίαν συνέβη ἡ θαυμασία συνάντησις τοῦ Ἰησοῦ, τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἀνέστη, μετὰ τῶν δύο του μαθητῶν, ὧν εἷς ὁ Κλεώπας. Ἠγέρθη ἀμφισβήτησις πολυθόρυβος περὶ τοῦ ποία τῶν δύο εἶναι ἡ εὐαγγελική. Ὁ Guérin καὶ ὁ Mgr Dalfi (Viaggio biblico in Oriente, t. III) ἐταύτισε ταύτην πρὸς τὴν Ἀμόας. Ἀλλ' ὁ P. Liévin (Guide Indicateur de la Terre Sainte, Jérusalem 1897) ἀπέδειξε πειστικῶς τὴν πλάνην των. Τὸ μέρος εἶναι ἀνθηρότατον καὶ γραφικώτατον. Ἐνωρὶς ἐκτίσθη ἐκκλησία ἐφ' οὗ μέρους ἐτίθετο ἡ οἰκία τοῦ Κλεώπα, ἡ τιμηθεῖσα διὰ τῆς παρουσίας τοῦ Σωτῆρος. Οἱ Σταυροφόροι ἔφθασαν εἰς Ἐμμαοὺς τὴν 6 Ἰουνίου 1099 προελάσαντες νικηταὶ διὰ Λύδδας καὶ Ράμλεχ. Τὴν νύκτα τῆς ἀφίξεώς των προσῆλθον Χριστιανοὶ ἐκ Βηθλεὲμ παρακαλοῦντες αὐτοὺς νὰ καταλάβουν ἐξ ἀπίνης τὴς πόλιν τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Ταγκρέδος μετά τινων ἱπποτῶν ἔσπευσεν αὐτονυκτὶ καὶ τὸ πρωῒ ὁ ἥλιος ἐφώτιζε τὰς χριστιανικὰς σημαίας κυματιζούσας ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τῆς Βηθλεέμ. Τὴν ἄλλην Ἐμμαοὺς ἔκτισεν ὁ Βεσπασιανὸς τῷ 71 μ. Χ. καὶ ἐκάλεσε Νικόπολιν. Περὶ ταύτης ὁμιλεῖ συχνὰ ὁ Ἰώσηπος ἀφηγούμενος τὰς στρατηγικὰς κινήσεις τῶν Ρωμαίων ἐν Παλαιστίνῃ. Ὑπάρχει καὶ τρίτη *Ἐμμαοὺς* ἢ *Ἀμμαοὺς* ἐν Γαλιλαίᾳ παρὰ τὴν Τιβεριάδα. Γ.Λ.Α.

ἐμμάρτυρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μετὰ μαρτύρων, ὁ διὰ μαρτυριῶν βεβαιούμενος: «ἐμμάρτυρος ἀπόδειξις». —Ἐπίρρ. ***ἐμμαρτύρως***.

Ἐμμαχαὲ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησίον τοῦ κόλπου τῆς *Βόμβας* (βλ. λ.), ὀνομαζόμενον ὑπὸ μὲν τῶν Ἄγγλων Seal island (πλάτ. 32° 13' 30'' Β., μῆκ. 23°17'30'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 244: Derna to Ras Bulau καὶ 245: Gulf of Bomba), ὑπὸ δὲ τῶν δυτῶν μας *Φωκονήσι*. Εἶναι ἡ *Πλάταια*, *Πλαταιαὶ* ἢ *Πλάτεα* (*Ἡροδ.* Δ, 151—153, 156, 169. *Σκύλ. Καρυαν.* Περίπλους: Μαρμαρίδαι § 108), ἡ πρὸ τῶν Μενελαΐου καὶ Βατράχου λιμένων κειμένη. Σ. Ε. Λ.

Ἔμμε (Emme) *[Γεωγρ.]*. Δύο ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ποταμοὶ ἐν Ἑλβετίᾳ: Ὁ *Μέγας Ἔμμε* εἶναι παραπόταμος τοῦ Ἄαρε, μήκους 73 χιλιομέτρων. Πηγάζει βορείως τῆς λίμνης τοῦ Μπρήντς, εἰς ὕψος 1600 μέτρων ἄνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, κατέρχεται μέχρι τοῦ Σάγγναου εἰς ὕψος 930 μέτρων, διατρέχει κατόπιν ὅλην τὴν κοιλάδα τοῦ Ἔμμενταλ καὶ συμβάλλει παρὰ τὸ Σόλοτουρν εἰς τὸν Ἄαρε. Ὁ *Μικρὸς Ἔμμε* ἢ *Βαλντέμμε* (Waldemme), μήκους 60 χιλιομέτρων, πηγάζει ἀνατολικῶς τοῦ μεγάλου Ἔμμε, διαρρέει τὸ καντόνιον τῆς Λουκέρνης καὶ συμβάλλει εἰς τὸν Ρόϋς ὀλίγον κάτω τῆς Λουκέρνης.

ἐμμέθοδος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μετὰ μεθόδου, μετὰ τέχνης, μεθοδικός, τεχνικός, ἀντίθ. *ἀμέθοδος*.

ἐμμέλεια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι ἐμμελές, τὸ νὰ γίνεταί τι μετὰ μέλους, συμφωνία μουσική, ἐρρυθμία, ἁρμονία· || μεταφ. κοσμιότης, εὐταξία, εὐπρέπεια.

— *[Ἀρχ. Θέατρ.]* *Ἐμμέλεια* ἐκαλεῖτο μία τῶν τριῶν γενικωτέρων ὀρχήσεων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἐξ ἧς, ἐν συνδυασμῷ μετ' ἄλλων περιστατικῶν, ἐγεννήθη ἡ τραγῳδία (βλ. λ. *δρᾶμα*), δι' ὃ καὶ *τραγικὴ* ὠνομάζετο. Ἡ ἐμμέλεια, ἀναγομένη εἰς τοὺς *εἰρηνικοὺς* λεγομένους χορούς, κατ' ἀντίθεσιν τῶν *πολεμικῶν* ἢ *πυρριχίων* τοιούτων, σεμνή, βραδεῖα, σοβαρὰ καὶ σύμφωνος πρὸς τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς τραγῳδίας, ἐξετελεῖτο εἴτε ὑπὸ τοῦ χοροῦ ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ, εἴτε ὑπὸ τῶν ὑποκριτῶν ἐπὶ τῆς σκηνῆς. Αἱ ὀρχηστικαὶ κινήσεις τῶν χορευτῶν τῆς ἐμμελείας ἦσαν κατὰ γενικὸν κανόνα ἤρεμοι, ὁσάκις ὅμως οὗτοι ἤθελον νὰ ἐκδηλώσωσι ζωηρότερον τὰ αἰσθήματα αὐτῶν, εἴτε χαίροντες ἐπὶ αἰσίῳ τινὶ γεγονότι, ὡς συμβαίνει ἐν ταῖς «Τραχινίαις» (στ. 205) καὶ τῷ «Αἴαντι» (στ. 593) τοῦ Σοφοκλέους, εἴτε λυπούμενοι ἢ καὶ φοβούμενοι διὰ μέλλουσάν τινα συμφοράν, ὡς συμβαίνει ἐν τοῖς «Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις» τοῦ Αἰσχύλου (στ. 78), καθίστων τὰς κινήσεις αὐτῶν σφοδροτέρας καὶ ἀναλόγους πρὸς τὴν ἰδέαν ἣν ἐξέφραζον τὰ ὑπ' αὐτῶν ψαλλόμενα ᾄσματα. Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

ἐμμελὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ μετὰ μέλους, μετὰ ρυθμοῦ, ἔρρυθμος, ἁρμονικός, μελῳδικός· || μεταφ. ὁ μετὰ κόσμου καὶ τάξεως, κόσμιος, εὐπρεπής.— Ἐπίρρ. ***ἐμμελῶς***.

ἐμμελησία (ἡ) (Emmelisia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *φαλαινιδῶν*, περιλαμβάνον ὀλιγάριθμα εἴδη ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν καὶ εὐκράτων χωρῶν τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

ἐμμενὴς (ὁ, ἡ),—*ές* (τό)· ὁ ἐμμένων, ὁ ἐπιμένων, σταθερός, ἀκλόνητος, ἔμπεδος.

Ἐμμενίδαι (οἱ). Μεγάλη ἑλληνικὴ οἰκογένεια (φατρία) ἐν Σικελίᾳ τῆς Ἰταλίας, ἄρχουσα ἐν Ἀκράγαντι καὶ Ἱμέρᾳ καὶ θεωροῦσα ἑαυτὴν ὡς καταγομένην ἐκ τοῦ Κάδμου καὶ τοῦ Οἰδίποδος. Κατὰ τὸν σχολιαστὴν τοῦ Πινδάρου, μέχρι τοῦ *Θήρωνος*, προτελευταίου γόνου τῆς οἰκογενείας, διέρρευσαν ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ γενεαὶ Ἐμμενιδῶν. Εἷς ἐκ τῶν πολλῶν γενεαλογικῶν πινάκων, τῶν ὑπὸ διαφόρων ἀρχαιολόγων ἐκπονηθέντων, εἶναι καὶ ὁ ἑξῆς: *Κάδμος-Πολύδωρος-Λάβδακος - Λάϊος-Οἰδίπους -Πολυνείκης-Θέρσανδρος-Τισαμενὸς - Αὐτησίων-Θήρας-Σάμος-Χαλκοπεὺς - Ἐμμενίδης - Αἰνησίδημος-Θήρων - Θρασυδαῖος*. Εἰς μεγίστην ἀκμὴν ἡ φατρία τῶν Ἐμμενιδῶν ἔφθασεν ἐπὶ Θήρωνος τυράννου τοῦ Ἀκράγαντος, κατέπεσε δὲ μετὰ τοῦ Θρασυδαίου, ἡττηθέντος ὑπὸ τοῦ Ἱέρωνος, τυράννου τῶν Συρακουσῶν.—Π.

Ἐμμενίδης. Κωμικὸς ἀκμάσας κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα π. Χ. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ μνημονεύεται ἐν C. I. A. (II). —Β.

ἐμμένομα (τὸ) (Emmenoma) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγριωπιδῶν*, περιλαμβάνον τρία εἴδη ἰθαγενῆ τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

ἐμμενοφρὺς (Emmenophrys) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀξυοπιδῶν*, περιλαμβάνον ἀράχνας ἀρκετοῦ μεγέθους, μὲ σῶμα διηυλακωμένον, κεφαλοθώρακα παχύν, πόδας βραχεῖς, κεκαλυμμένους ὑπὸ πυκνῶν τριχῶν καὶ χρωματισμὸν σκοτεινόν. Γνωστὰ ὀλιγάριθμα εἴδη, πάντα ἰθαγενῆ τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

ἐμμενσῖτις (ἡ) (Emmensite) *[Πυροτεχν.]*. Ἐκρηκτικὴ οὐσία τῆς σειρᾶς τῶν ἐκρηκτικῶν Sprengel, λαβοῦσα τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ ἐπινοήσαντος αὐτὴν ἐν Ἀμερικῇ (1888). Ἡ ἐμμενσῖτις λαμβάνεται διὰ κατεργασίας τοῦ πικρικοῦ ὀξέος μετὰ καπνίζοντος νιτρικοῦ ὀξέος. Τὸ πικρικὸν ὀξὺ διαλύεται ἐκλύον ἐρυθροὺς ἀτμούς· κατόπιν διὰ ψύξεως μετασχηματίζεται εἰς κρυστάλλους. Ἐκ τοῦ ὑγροῦ ἀποτίθεται δεύτερον στρῶμα κρυστάλλων ἀναλόγων καὶ ποσότης τις στιλβουσῶν νιφάδων. Αἱ νιφάδες αὗται θερμαινόμεναι ἐν ὕδατι διαλύονται μερικῶς καὶ δίδουσιν οὕτω γένεσιν εἰς νέους κρυστάλλους μὴ ἔχοντας οὐδεμίαν ὁμοιότητα πρὸς τοὺς πρώτους. Οἱ κρύσταλλοι τοῦ πικρικονιτρικοῦ τούτου ὀξέος καὶ ἡ ὑποστάθμη τήκονται εἰς ἴσα βάρη μετὰ νιτρικοῦ ἀμμωνίου καὶ νιτρικοῦ νατρίου· ἐπιτυγχάνεται οὕτως ἡ ἐμμενσῖτις. Ἡ ἐκρηκτικὴ αὕτη οὐσία, δοκιμασθεῖσα παρὰ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας ἀπέδωκε καλὰ ἀποτελέσματα τόσον ἀπὸ ἀπόψεως χρησιμοποιήσεως αὐτῆς πρὸς ἀνατίναξιν, ὅσον καὶ διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ πυροβολικοῦ. Μετὰ διετίαν ὁ ἐπινοήσας αὐτὴν προὔτεινε τὴν προσθήκην νενιτρωμένου ὑδρογονάνθρακος, ὡς π. χ. νιτροβενζίνης πρὸς ὑποβιβασμὸν τοῦ σημείου τήξεως τοῦ περιγραφέντος κρυσταλλικοῦ ὀξέος πρὸς διευκόλυνσιν τῆς περαιτέρω κατεργασίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *J. Daniel*, Dictionnaire des matières explosives. Κ. ΓΚΙΤΑΡΑΚΟΣ

Ἔμμενταλ (Emmental) *[Γεωγρ.]*. Κοιλὰς τῆς Ἑλβετίας ἐν τῷ καντονίῳ τῆς Βέρνης, βορείως τῆς λίμνης τοῦ Μπρήντς. Διαβρέχεται καθ' ὅλον της τὸ μῆκος ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἔμμε καὶ ὑφίστατο συχνὰ πλημμύρας ἐξ ὀμβρίων ὑδάτων μέχρι τοῦ 1884, ὁπότε διερρυθμίσθη ὁριστικῶς ἡ κοίτη τοῦ ποταμοῦ. Ἔχει ὀνομαστὰ πεδία καλλιεργείας σιτηρῶν, καννάβεως, λίνου, ὡς καὶ ἐκτεταμένους λειμῶνας, ὅπου διενεργεῖται κτηνοτροφία. Ἡ μεγαλυτέρα κωμόπολις τῆς κοιλάδος εἶναι τὸ *Λογγνάου*, κέντρον ἀποστολῆς τοῦ ἐν τῇ περιφερείᾳ παραγομένου πεφημισμένου τυροῦ.

— **Ἔμμενταλ** (Emmental) ***τυρὸς*** *[Χημ. Τροφ.]*. Εἶδος ἑλβετικοῦ τυροῦ, ὀνομαζόμενον οὕτως ἐκ τῆς ὁμωνύμου κοιλάδος τοῦ καντονίου τῆς Βέρνης, ὅπου κυρίως παρασκευάζεται. Ὁ τυρὸς οὗτος φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ ἁπλῶς ὡς ἑλβετικὸς τυρὸς (κοιν. τῆς *Σβίτσερης*), χαρακτηρίζεται δὲ ἐκ τῶν μεγάλων τεμαχίων (κεφαλίων) καὶ τῶν ἀφθονωτάτων μεγάλων ὀπῶν, ἃς φέρει ἐντὸς τῆς μάζης αὐτοῦ. Παρασκευάζεται ἐκ γάλακτος ἀγελάδος καὶ εἶναι εὐγευστότατος. Συγγενὴς πρὸς τοῦτον εἶναι καὶ ἡ *γραβιέρα* (βλ. λ.). Σ. Γ.

Ἐμμέντιγγεν (Emmendingen) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Βάδης ἐπὶ τοῦ Ἔλτς. Κάτ. 7,200. Ἔχει ὑφαντήρια, βυρσοδεψεῖα, ἐργοστάσια κατασκευῆς φωτογραφικῶν εἰδῶν, χαρτοποιίας, κατεργασίας τοῦ καπνοῦ κλπ. Δ. Δ.

ἐμμένω, ἀόρ. *ἐνέμεινα*· μένω σταθερός, πιστός, ἐπιμένω, δὲν ὑποχωρῶ: «ἐμμένω εἰς τὴν γνώμην μου, — εἰς τὰς συνθήκας, —εἰς τοὺς ὅρκους», «θὰ ἐμμείνω εἰς τὴν ἀπόφασίν μου».

Ἐμμεράνος, *μάρτυς*. Ἐξ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας τοῦ Poitou τῆς Γαλλίας καταγόμενος, εἰσῆλθεν εἰς τὸν κλῆρον καὶ ἀνελθὼν εἰς τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα, τῇ προσκλήσει τοῦ βασιλέως Σιγεβέρτου τοῦ Γ', μετέβη εἰς Βαυαρίαν ὡς ἱεραπόστολος καὶ ἐγκατεστάθη τῷ 648 ἐν Ρατισβόννῃ. Τῷ 652 μεταβαίνων εἰς Ρώμην συνελήφθη καθ' ὁδὸν ὑπὸ λῃστῶν, παρὰ τὸ Heldendorf, ὑπὸ τῶν ὁποίων ἀποκοπεὶς τὴν κεφαλήν, τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας ἐγκατελείφθη. Χριστιανοὶ εὑρόντες τὰ λείψανα τοῦ μάρτυρος ἔθαψαν αὐτὰ ἐν Aschaim παρὰ τὸ Μόναχον, ἅτινα βραδύτερον μετακομισθέντα εἰς Ρατισβόννην ἀπετέθησαν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὅστις ἔκτοτε ἐπονομάζεται τοῦ Ἁγίου Ἐμμεράνου. Ἡ μνήμη αὐτοῦ ὡς μάρτυρος ἑορτάζεται κατὰ τὴν 22 Σεπτεμβρίου. Ε. Γ. Π.

ἐμμερίζω· μερίζω, διαμοιράζω, διανέμω.

Ἔμμεριχ (Emmerich) *[Γεωγρ.]*. Γερμανικὴ πόλις τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ρήνου, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ καὶ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Κολωνίας—Ἄμστερδαμ. Κάτοικοι 13.929. Ἔχει βιομηχανίαν καπνοῦ, σοκολάτας, ἀρωμάτων, χημικῶν προϊόντων, σιδηρουργεῖα καὶ χυτήρια. Ἡ Ἔμμεριχ ἀναφέρεται εἰς τὰ χρονικὰ τοῦ Ζ' αἰῶνος ὡς ρωμαϊκὴ ἀποικία ὑπὸ τὸ ὄνομα Embrika καὶ Emrik. Δ. Δ.

Ἔμμεριχ (Emmerich), ***Ἄννα - Αἰκατερίνη***. Γερμανὶς καθολικὴ μοναχὴ (1774—1824). Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1803 ἔζησεν ἐν τῇ μονῇ Ἀγκνέτεμπεργ τοῦ Ντύλμεν. Καθ' ἑκάστην Παρασκευὴν παρουσιάζοντο εἰς τὸ σῶμά της οἱ τύποι τῶν αἱμασσουσῶν πληγῶν τοῦ Σωτῆρος, ἐν τῇ ἐκστάσει δ' αὐτῆς ἡ Ἔμμεριχ περιέγραφε σκηνάς, σχετικὰς πρὸς τὴν ἱστορίαν τῶν παθῶν του. —Β.

ἔμμεσος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ διὰ μέσου, ὁ πλαγίως καὶ οὐχὶ ἀπ' εὐθείας λαμβάνων ὕπαρξιν, πλάγιος, ἀντίθ. *ἄμεσος*: «ἔμμεσος πρότασις,—ἀπόδειξις, —ἀποπομπή,—ἀποδοκιμασία», «ἔμμεσος πρόσκλησις,—ὑπόδειξις»· || «ἔμμεσοι φόροι» οἱ εἰσπραττόμενοι οὐχὶ ἀπ' εὐθείας διὰ τοῦ εἰσπράκτορος καὶ τῶν ταμιῶν, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπιβαρύνσεως τῶν ὠνίων, ἀντίθ. «ἄμεσοι φόροι».—Ἐπίρρ. ***ἐμμέσως***.

— **ἔμμεσοι *φόροι***· βλ. λ. *φόροι* καὶ *φορολογία*.

ἔμμεστος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ καθ' ὁλοκληρίαν μεστός, ὁ ἐντελῶς πλήρης.

Ἔμμετ (Emmet), ***Ροβέρτος***. Ἰρλανδὸς ἐπαναστάτης (1778—1803). Φοιτητὴς ὢν συνεδέθη μὲ τὴν ἐπαναστατικὴν ὀργάνωσιν τῶν Ἡνωμένων Ἰρλανδῶν. Τῷ 1800 ἐπεσκέφθη τὴν ἠπειρωτικὴν Εὐρώπην, ἦλθεν εἰς συνεννοήσεις μὲ τοὺς Ἰρλανδοὺς ἐπαναστάτας τοὺς ἐξορισθέντας κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1798, τῷ 1802 ἐπεσκέφθη τοὺς Παρισίους καὶ ἔσχε συνέντευξιν μετὰ τοῦ Βοναπάρτου, πείσας αὐτὸν ὅτι ἡ συνθήκη τῆς Ἀμιένης θὰ ἦτο βραχείας διαρκείας καὶ ὅτι γαλλικὴ εἰσβολὴ εἰς τὴν Ἀγγλίαν θὰ ἠδύνατο νὰ πραγματοποιηθῇ τὸν Αὔγουστον τοῦ ἐπομένου ἔτους. Ἐπανελθὼν εἰς τὸ Δουβλῖνον ἡνώθη μὲ τοὺς ἐπαναστάτας ἀλλὰ τὴν ὁρισθεῖσαν ἡμέραν τῆς ἐξεγέρσεως οἱ περισσότεροι δὲν ἐνεφανίσθησαν. Ὁ Ἔμμετ, φέρων πρασίνην στολήν, τὸ ἐθνικὸν χρῶμα τῆς Ἰρ-

Digitized by Google

λανδίας, ἡγήθη 80 ἐπαναστατῶν, οἵτινες διεσκορπίσθησαν εὐχερῶς ὑπό τινος ἀποσπάσματος. Ἐν τέλει συνελήφθη ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἀξιωματικοῦ, ὅστις συνέλαβε τῷ 1798 τὸν λόρδον Ἐδουάρδον Φιτσγκέραλδ και κατεδικάσθη ἐπὶ προδοσίᾳ εἰς τὸν δι' ἀπαγχονισμοῦ θάνατον. Ἡ ἐκτέλεσις ἐγένετο τὴν 20 Σεπτεμβρίου 1803. Τὸν Ἔμμετ οἱ σύγχρονοί του Ἄγγλοι περιγράφουν ὡς σεμνὸν νέον καὶ ἁγνὸν πατριώτην. Ὁ Θωμᾶς Μούαρ τὸν ὕμνησεν ἐνθουσιωδῶς εἰς διάφορα ποιήματά του. Ἐπίσης ὁ Ἀμερικανὸς συγγραφεὺς Οὐώσινγκτων Ἔρβιγκ. Δ. Δ.

ἔμμετρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μετὰ μέτρου ποιητικοῦ, ὁ εἰς μετρικοὺς στίχους συγκεκροτημένος: «ἔμμετρος μετάφρασις τοῦ Ὁμήρου», «ἔμμετρος προσφώνησις»· || ὁ ἐν μέτρῳ γινόμενος, σύμμετρος: «ἔμμετρος ἡδονή».—Ἐπίρρ. ***ἐμμέτρως***.

ἔμμετρος (ὁ) (Emmetrus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *χρυσομηλιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς κανθάρους ἀπαντῶντας ἐν Εὐρώπῃ καὶ εἰς ὑγροὺς τόπους καὶ ἐνδιαιτωμένους ὑπὸ τὰς πέτρας. Δ. Ν. Π.

ἐμμετρωπία (ἡ)· ἡ κατάστασις τοῦ ἐμμέτρωπος (βλ. *ἐμμέτρωψ*).

ἐμμέτρωψ, —*ωπος* (ὁ) *[Ὀφθαλμ.]*. Καλεῖται οὕτως ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ ὁποίου ἡ διαθλαστικὴ δύναμις καὶ αἱ ἀνατομικαὶ διαστάσεις εἶναι σαφῶς καθωρισμέναι, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ὅρασις νὰ εἶναι κανονική. Καὶ τὸ μὲν μέγεθος καὶ αἱ διαστάσεις τοῦ ἐμμέτρωπος ὀφθαλμοῦ, παρ' ἐνήλικι, εἶναι 24 χιλιοστόμετρα κατά τε τὸν ἐμπροσθοπίσθιον καὶ ὁριζόντιον ἄξονα αὐτοῦ. Ἡ δὲ διαθλαστικὴ δύναμις τοῦ διοπτρικοῦ συστήματος τοῦ ἐμμέτρωπος ὀφθαλμοῦ εἶναι τοιαύτη, ὥστε ἀκτῖνες προερχόμεναι ἐκ τοῦ ἀπείρου καὶ ἐπομένως προσπίπτουσαι παραλλήλως ἐπὶ τοῦ κερατοειδοῦς, ἀφοῦ διαθλασθῶσι κανονικῶς, χωρὶς νὰ ὑποστῶσι μεταβολήν τινα, ἐξ ἐπενεργείας ἑτέρας τινὸς δυνάμεως

Ὀπτότυπον Γαληνοῦ (4π. 1,85—2 χλμ.).

(προσαρμογῆς), σχηματίζουν τὴν ἑστίαν αὐτῶν ἐπὶ τῆς ὠχρᾶς κηλῖδος, ἤτοι ἐπὶ τοῦ σημείου τῆς εὐκρινοῦς ὁράσεως.

Ὅταν ὁ ὀφθαλμὸς εἶναι ἱκανός, ἐξ ἀποστάσεως 5 μέτρων, νὰ διακρίνῃ 2 σημεῖα κεχωρισμένα ἀλλήλων ὑπὸ γωνίαν ἑνὸς λεπτοῦ (1'), ὁ ὀφθαλμὸς οὗτος εἶναι ἐμμέτρωψ. Ἐπὶ τῆς ἄνω βάσεως στηριζόμενοι οἱ ὀφθαλμολόγοι, κατεσκεύασαν πίνακας, οὓς ὠνόμασαν *ὀπτότυπα* ἢ *κλίμακας ὀξυδερκείας*, ἀποτελούμενα ἀπὸ κεφαλαῖα γράμματα διαφόρων μεγεθῶν, ἅτινα δέον ν' ἀναγνωσθῶσιν ἐξ ὡρισμένης ἀποστάσεως. Ἐκ τῶν πινάκων τούτων ὁ τοῦ Snellen εἶναι ὁ κοινῶς εὐχρηστότερος. Ὁ ἀναγιγνώσκων ἐξ ἀποστάσεως 5 μέτρων τὰ γράμματα ἅτινα ἔχουσιν ὕψος 7 χλστμ. καὶ πλάτος 1,5 (ὀγδόη ἢ τελευταία γραμμὴ τοῦ πίνακος τοῦ Snellen) λογίζεται ἐμμέτρωψ, ὁ δὲ μὴ δυνάμενος ν' ἀναγνώσῃ αὐτὰ κατατάσσεται μεταξὺ τῶν ἀμετρώπων. Τὸν

ΟΠΤΟΤΥΠΟΝ ΓΑΛΗΝΟΥ
ἀναγνωστέον ἀπὸ 5 μέτρων

Σειραί	Ὀξυδέρκεια	Ὕψος γραμμάτων εἰς χιλιοστόμετρα	Πλάτος γραμ. εἰς χιλιοστόμετρα	
I	1/10	100	20	Ἀμβλυωπέστατος
II	1/9	90	18	Ἀμβλυωπέστερος
III	1/8	80	16	Ἀμβλύωψ
IV	1/7	70	14	Ἀμετρωπίαι
V	1/6	60	12	
VI	1/5	50	10	
VII	1/4	40	8	
VIII	1/3	30	6	
IX	1/2	20	4	
X	2/3	15	3	
XI	10/10=1	10	2	Ὀξυδερκὴς ἢ ἐμμέτρωψ ἀναγνωστέον ἀπὸ 5 μ.
XII	1 1/2	6.6	1.32	Ὀξυδερκέστερος
XIII	2	5	1	Ὀξυωπέστατος
XIV	4	2.5	0.50	Ὑπεροξυδερκέστερος ἢ ἀετὸς
XV	8	1 1/4	0.25	Λυγκεὺς

προσδιορισμὸν τῆς ὀξύτητος τῆς ὁράσεως δι' ἀναγνώσεως ὡρισμένου μεγέθους γραμμάτων καὶ ἐξ ὡρισμένης ἀποστάσεως ἐγνώριζε καὶ ὁ Γαληνός.

Βασιζόμενοι ἐπὶ τῶν δεδομένων τοῦ Γαληνοῦ κατηρτίσαμεν τὸν ἀνωτέρω πίνακα ὀξυδερκείας, ὀνομασθέντα *ὀπτότυπον τοῦ Γαληνοῦ*. Ἐν αὐτῷ ὁ ἀναγιγνώσκων τὴν 11ην γραμμὴν ἐξ ἀποστάσεως 5 μέτρων εἶναι ἐμμέτρωψ καὶ ἔχει ὀξύτητα ὁράσεως $^{10}/_{10}$ ἤτοι 1. Οἱ ἀναγιγνώσκοντες τὴν 12ην, 13ην, 14ην, 15ην εἶναι ἐπίσης ἐμμέτρωπες μὲ διαφόρους διαβαθμίσεις τῆς ὀξύτητος τῆς ὁράσεως. Οἱ ἀναγιγνώσκοντες τὴν 9ην γραμμὴν μέχρι τῆς 1ης εἶναι ἀμέτρωπες ἢ ἀμβλύωπες.

Οἱ πίνακες τῆς ὀξυδερκείας χρησιμεύουσι πρὸς διάγνωσιν τῆς ὀξύτητος τῆς ὁράσεως καὶ τῆς ἐμμετρωπίας, ἀλλ' ὁ προσδιορισμὸς οὗτος εἶναι ὅλως συμβατικός, διότι τὴν γραμμὴν τῆς ἐμμετρωπίας βλέπουσι καὶ οἱ ἐλαφρῶς μύωπες, ὑπερμέτρωπες καὶ πρεσβύωπες. Ἐπίσης εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναί τις ἐμμέτρωψ ὡς πρὸς τὴν ἀνατομικὴν κατάστασιν τῶν βολβῶν (24 χλστμ.$\times$24) ἀλλὰ νὰ εἶναι ἐν ταὐτῷ ἀμέτρωψ ἢ κάλλιον ἀμβλύωψ. Διὰ τοῦτο ἡ διάγνωσις τῆς ἐμμετρωπίας πρέπει νὰ γίνεται καὶ δι' ἄλλων τρόπων, ἤτοι διὰ τῆς σκιασκοπίας, τοῦ ὀφθαλμοσκοπίου καὶ διὰ χρώσεως ἐλαφρῶς κοίλων ἢ κυρτῶν ὑέλων τιθεμένων ἔμπροσθεν τοῦ ὀφθαλμοῦ. Α. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

ἔμμηνα (τά)· (οὐδέτ. τοῦ ἐπιθέτου *ἔμμηνος*) ἡ ἔμμηνος κάθαρσις τῆς γυναικός, ἄλλως *ἐμμηνορρυσία*, *ἐμμήνια*, κοιν. *καταμήνια*, *ροῦχα*, *περίοδος*: «ἔχει τὰ ἔμμηνά της καὶ δὲ μπορεῖ νὰ μεταλάβῃ».

— *['Ιατρ.]* Βλ. *ἐμμηνορρυσία*.

ἐμμηναγωγὸς (ὁ, ἡ),—*όν* (τό)· ὁ ἀγωγὸς τῶν ἐμμήνων, ὁ προκαλῶν ροὴν τῶν ἐμμήνων: «ἐμμηναγωγὰ φάρμακα, — μέσα».

— *[Φαρμ.]* Καλοῦνται *ἐμμηναγωγὰ* (Emmenagoga) τὰ φάρμακα τὰ χρησιμεύοντα ὅπως ἐπαναφέρωσι τὴν διακοπεῖσαν ἢ καθυστερήσασαν ἔμμηνον ρύσιν. Τὰ ἐμμηναγωγὰ διακρίνονται εἰς ἔμμεσα καὶ ἄμεσα. Τὰ πρῶτα εἶναι πλαστικὰ φάρμακα ἐπαναφέροντα τὴν ρύσιν διὰ βελτιώσεως τῆς θρέψεως (σίδηρος, μαγγάνιον, ὀνισκέλαιον). Τὰ ἄμεσα ἐμμηναγωγὰ δρῶσιν ἀπ' ἐναντίας, προκαλοῦντα συσσώρευσιν αἵματος εἰς τὴν μήτραν καὶ τὰ συναφῆ πρὸς αὐτὴν ὄργανα (πόα βράθυος, ἰουνίπερος ἢ βιργινιανή, θυΐα, τερεβινθίνη, κρόκος, ταξός, ἀλόη, ἰαλάπη, ὁ μετὰ τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος ἐστὴρ τῆς ταννίνης κλπ.). Εἰς μεγάλας δόσεις τὰ ἐμμηναγωγὰ προκαλοῦν ἔκτρωσιν καὶ διὰ ταῦτα, ἐφ' ὅσον ἡ ἐλευθέρα αὐτῶν πώλησις δὲν περιορίζεται ὑπὸ τῆς φαρμακευτικῆς νομοθεσίας, δέον νὰ χρησιμοποιῶνται μετὰ συνέσεως. Κ. Γ. Μ.

ἐμμηνοληξία (ἡ) *['Ιατρ.]*. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου ἐννοοῦμεν τὴν μεταβατικὴν ἐκείνην περίοδον τῆς γυναικός, κατὰ τὴν ὁποίαν τὴν τελείαν κανονικότητα τῆς ἐμμηνορρυσίας διαδέχεται ἡ ὁριστικὴ κατάπαυσις ταύτης. Καλεῖται δὲ καὶ *κλιμακτηρικὴ περίοδος* καὶ *ἐμμηνοπαυσία*. Ἡ ἐμμηνοληξία συνεπάγεται τὴν ὁριστικὴν κατάργησιν τῆς ἐσωτερικῆς ἐκκρίσεως τῶν ᾠοθηκῶν, τῆς ὁποίας ἡ ἀντιτοξική, ὑποτονική, κατασταλτικὴ τῶν νεύρων τῆς καρδίας καὶ διακανονιστικὴ τῶν καύσεων καὶ ὀξειδώσεων τοῦ ὀργανισμοῦ ἐνέργεια συντελεῖ εἰς τὴν ἰσορροπίαν ἐν γένει τῶν λειτουργιῶν τοῦ ὀργανισμοῦ. Πλεῖσται διαταραχαὶ τῆς ἐμμηνοληξίας ὀφείλονται εἰς τὴν λειτουργικὴν ἀνεπάρκειαν τῶν ᾠοθηκῶν.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς κλιμακτηρικῆς περιόδου, αἱ περίμετροι τῆς γυναικὸς ἀπόλλυσι τὴν κομψότητα αὐτῶν, τὸ σῶμα βαρύνει καὶ οἱ μαστοὶ μαραίνονται. Ἐμφανίζονται δὲ ἐξάψεις ἀκολουθούμεναι ὑπὸ ἱδρώτων καὶ αἰσθήματος γενικῆς ἐκλύσεως, ἐπαναλαμβανόμεναι πολλάκις τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς ἔτι· πρὸς δὲ ἐκδηλοῦνται ἴλιγγοι, ταχυκαρδία καὶ βόμβοι τῶν ὤτων. Ἐνίοτε αἱ γυναῖκες εἶναι δύστροποι, τεθλιμμέναι, σκεπτικαί· ὁ χαρακτὴρ αὐτῶν μεταβάλλεται καὶ ἐπιθυμοῦσι τὴν ἀπομόνωσιν, τείνουσι δὲ εἰς τὴν παχυσαρκίαν. Ἕνεκα δὲ τῆς περὶ τὴν λειτουργίαν ἀνεπαρκείας τῆς ᾠοθήκης, ἐλαττοῦνται αἱ ὀξειδώσεις ἐν τῷ ὀργανισμῷ καὶ αὐξάνονται τὰ λίπη· ὅθεν ἀναπτύσσεται ἡ παχυσαρκία καὶ ὁ ἀρθριτισμός.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐμφανίζονται εἰς τὴν γυναῖκα κιρσοί, αἱμορροΐδες, διάφορα ἐξανθήματα, ἰδίᾳ τοῦ προσώπου, ἔκζεμα, κνήφη καὶ ἐλαφροὶ ἴουλοι ὑπὸ τύπον μύστακος καὶ παραγναθίδων. Παρατηρεῖται πολλάκις ἀναιμία καὶ χλωρίασις ὡς ἐπακολούθημα τῶν συχνῶν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην καὶ ἀνωμάλων ἐκ τῆς μήτρας αἱμορραγιῶν, αἵτινες ὁτὲ μὲν ὡς ἐμμηνορρυσία ἀκανόνιστος, ὁτὲ δὲ ὡς πραγματικαὶ μητρορραγίαι ἐμφανίζονται, ἄχρις οὗ ἐπέλθῃ ἡ τελεία καὶ ὁριστικὴ κατάπαυσις τῆς ἐμμήνου ρύσεως. Ὑπάρχουσι δὲ προσέτι καὶ πεπτικαὶ καὶ νεφρικαὶ διαταραχαὶ νευρικῆς φύσεως. Κυρίως ὅμως προεξάρχουσιν αἱ καρδιακαὶ διαταραχαί, ἐκδηλούμεναι ὁτὲ μὲν διὰ διαλειπούσης ὑπερτονίας, ὁτὲ δὲ καὶ συνηθέστερον διὰ τῆς λίαν ἐνοχλητικῆς καὶ ἀνησυχητικῆς ταχυκαρδίας καὶ ταχυσφυγμίας (σφύξεις 120—180). Ἐνίοτε αἱ καρδιακαὶ αὗται ἐκδηλώσεις εἶναι ἀπαρχὴ παθήσεων τῆς καρδίας, ὀργανικῶν πολλάκις, ἰδίως δὲ ἀρτηριακῆς καρδιοπαθείας· ἄλλοτε ὅμως ἐπέρχονται αὗται ἄνευ οὐδενὸς ἴχνους ὑπολείμματος. Τέλος ἐκδηλοῦται σειρὰ ὁλόκληρος νευρικῶν διαταραχῶν, ἤτοι ἀνησυχία, νευρικὴ διεγερτικότης, κεφαλαλγία, ἴλιγγοι, ψυχικαὶ καὶ φρενικαὶ διαταραχαί, μυστικοπάθεια, θρησκομανία, ἐρωτοληψία, μελαγχολία, κλπ.

Πρὸς ἀνακούφισιν τῶν ὡς ἄνω διαταραχῶν συνιστᾶται εἰς τὰς πασχούσας ἠρεμία φυσικὴ καὶ ψυχική, οὐχὶ ὅμως καὶ ἐντελῶς καθιστικὸς βίος, ἀλλὰ περίπατοι ἐν ὑπαίθρῳ μετ' ἐλαφρῶν ἀσκήσεων, αἵτινες ὅμως θὰ ἀποφεύγωνται ἐὰν ὑπάρχωσι μητρορραγίαι. Ἀπαγορεύονται τὰ ψυχρὰ λουτρὰ ὡς καὶ τὰ θαλάσσια, συνιστῶνται ὅμως τὰ θερμὰ τοιαῦτα (34°—36°), τὰ ἑδρόλουτρα καὶ τὰ σιναπόλουτρα ποδόλουτρα. Ἡ δίαιτα πρέπει νὰ εἶναι ἁπλῆ. Ἀπαγορεύεται ἡ ἀφθονία καὶ ποικιλία τῶν τροφῶν καὶ τῶν καρυκευμάτων, τὸ τέϊον, ὁ καφές, ὁ δυνατὸς οἶνος καὶ τὰ ἡδύποτα. Ἐπιτρέπονται ὅμως ὁ ἐλαφρὸς ζῦθος καὶ οἶνος καὶ ἐπιβάλλεται ἡ χρῆσις τῶν ἀλκαλικῶν καὶ διουρητικῶν μεταλλικῶν ὑδάτων (Evian, Contrexeville, Vittel, Σαρίζης). Πρὸς καταπολέμησιν τῶν ἐκ τῆς ᾠοθηκικῆς ἀνεπαρκείας διαταραχῶν συνιστᾶται ἡ θυρεοειδο-ᾠοθηκικὴ ὀποθεραπεία (Capsules de Vigier), ὡς καὶ ἡ τῆς ὑποφύσεως. Διὰ τὴν ταχυκαρδίαν, τὰς διεγέρσεις τοῦ νευρικοῦ συστήματος, τὰς νευραλγίας καὶ τὰς ψυχικὰς διαταραχάς, συνιστῶνται θερμὰ λουτρὰ καθολικὰ παρατεταμένα καὶ χρῆσις βρωμιούχων, κατὰ δὲ τῆς ἀϋπνίας, ἡ βερονάλη ἢ ὑπνάλη, κλπ. Ἐπὶ μητρορραγιῶν παραγγέλλομεν ἀπόλυτον ἠρεμίαν ἐν τῇ κλίνῃ, ἐν ἀνάγκῃ κύστιν πάγου ἐπὶ τοῦ ὑπογαστρίου καὶ ἐσωτερικῶς εἰς ἐνέσεις τὰ αἱμοστατικὰ φάρμακα (ἐργοτίνη, ὕδραστις ἡ καναδαία, ἀμαληλὶς ἡ βιργινιανή, κλπ.) καὶ ἐν ἀνάγκῃ τὸν πωματισμὸν τῆς μήτρας. Κατὰ δὲ τῶν διαφόρων δερματοπαθειῶν συνιστῶμεν τὴν καθαριότητα τοῦ δέρματος, τὰς ἀλοιφὰς δι' ὀξιδίου τοῦ ψευδαργύρου, θείου, βισμουθίου, κλπ.· διὰ τὴν κνήφην τέλος τοῦ αἰδοίου χλιαρὰς πλύσεις διὰ διαλύματος χλωριάλης, δι' ὕδατος ἐκ πιτύρων κλπ., καὶ παιπαλισμοὺς δι' ἀδρανῶν κόνεων (ἀμύλου, πυριτικοῦ μαγνησίου), ἐν ἀνάγκῃ δὲ διενεργοῦμεν ἐπιθίξεις διὰ νιτρικοῦ ἀργύρου ἐν ἀναλογίᾳ 1 : 50.

Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

ἐμμηνοπαυσία (ἡ) *['Ιατρ.]*· βλ. *ἐμμηνοληξία*.

ἐμμηνορραγία (ἡ) *['Ιατρ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ ηὐξημένη ἐμμηνορρυσία, ἤτοι ἡ αἱμορραγία ἡ διατηροῦσα τὸν περιοδικὸν φυσιολογικὸν τύπον τῆς ἐμμηνορρυσίας.

Τὸ αἴτιον τῶν αἱμορραγιῶν τούτων δέον νὰ ἀναζητηθῇ εἰς διαταραχὰς τῆς ἐσωτερικῆς ἐκκρί-

Digitized by Google

σεως τῶν ὠοθηκῶν· ὡς ἐκ τούτου παρατηροῦμεν ἰσχυρὰς ἐμμηνορραγίας κατὰ τὴν πρώτην δεκαετηρίδα μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας, ἄνευ τοπικῶν ἀλλοιώσεων τῶν γεννητικῶν ὀργάνων ἢ παθολογικῶν ἀνωμαλιῶν ἄλλων ὀργάνων τοῦ σώματος. Παρατηροῦμεν ἐπίσης ἐμμηνορραγίας εἰς χλωριώσας καὶ ἀναιμικὰς κορασίδας, εἰς γυναῖκας αἱμορροφιλεῖς καὶ εἰς ἐξησθενημένας ἐξ ἄλλων νόσων ἢ μετὰ γαλουχίαν μακρᾶς διαρκείας· αὗται δ' ὀφείλονται εἰς ἀδυναμίαν τῶν μυῶν τῆς μήτρας καὶ εἰς παθολογικὰς ἀνωμαλίας τῆς συστάσεως τοῦ αἵματος. Ἀλλὰ καὶ εἰς γενικῆς φύσεως νοσήματα ἀπαντῶσιν αὗται, οἷον ἐπὶ παθήσεων τῶν νεφρῶν, τῆς καρδίας, τῶν πνευμόνων, τοῦ ἥπατος, εἰς λοιμώδεις τινὰς νόσους, τὸν τῦφον, τὴν χολέραν, τὴν ἑλονοσίαν, τὴν εὐλογίαν κλπ., εἰς τὴν ἀρθριτικὴν προδιάθεσιν καὶ εἰς τὴν πιμέλωσιν. Ἐμμηνορραγίας προκαλοῦσι τὰ ἰνομυώματα τῆς μήτρας τὰ πλησίον τῶν ἀγγείων ἐν τῷ τοιχώματι τῆς μήτρας κείμενα· αἱ ἐκ τούτων αἱμορραγίαι εἶναι σοβαρώτεραι ὡς συνεπαγόμεναι βαρυτάτην ἀναιμίαν. Ὁμοίως καὶ αἱ ἐνδομητρίτιδες προκαλοῦσι τοιαύτας, ἰδίᾳ δὲ αἱ μετ' ἔκτρωσιν, ἕνεκα τῆς ἀτελοῦς ἢ πλημμελοῦς μεταπλάσεως τοῦ φθαρτοῦ ὑμένος εἰς τὸ κατὰ φύσιν, τουτέστιν εἰς τὸν φυσιολογικὸν βλεννογόνον τῆς μήτρας. Ἀλλὰ καὶ ἐκ λοιμώξεων γονοκοκκικῆς φύσεως προέρχονται αὗται· αἱ δὲ κατὰ τὴν κλιμακτηρικὴν ἡλικίαν ἐμμηνορραγίαι εἶναι ἀποτέλεσμα διαταραχῆς τῆς ἐσωτερικῆς ἐκκρίσεως τῶν ὠοθηκῶν, ὡς τοῦτο συμβαίνει καὶ εἰς τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν.

Πρὸς θεραπείαν τούτων δέον ν' ἀνεύρωμεν καὶ νὰ καταπολεμήσωμεν τὰ αἴτια. Τοπικῶς συνιστῶμεν τὰς θερμὰς κολπικὰς διακλύσεις, τὴν τελείαν ἐν τῇ κλίνῃ ἠρεμίαν καὶ ἐσωτερικῶς τὴν χορήγησιν τῶν αἱμοστατικῶν ἐν γένει, κυρίως τὴν ἐρυσιβώδη ὄλυραν, τὴν ὕδραστιν τὴν καναδαίαν, τὴν στυπτικίνην κλπ. Προβαίνομεν δὲ καὶ εἰς τὴν ἀπόξεσιν τῆς μήτρας ἐν ἀνάγκῃ, χορηγοῦντες ἅμα καὶ ὠοθηκικὰ ἐκχυλίσματα (ὠοθηκίνη, θυρεοειδίνη, μαστίνη κλπ.). Ἐπὶ ἐπαναλήψεως δὲ καὶ ἐπιμονῆς τῆς αἱμορραγίας διενεργοῦμεν τὴν ἐξαίρεσιν τῆς μήτρας ἀπὸ τῆς κολπικῆς ὁδοῦ· πρὸ ταύτης ὅμως ἐφαρμόζομεν καὶ τὴν ἀκτινοθεραπείαν (ἀκτῖνας Röntgen), ὡς καὶ τὸ ράδιον, ἐξ ὧν ἔχομεν ἄριστα πολλάκις ἀποτελέσματα.

[Βλ. καὶ λ. *αἱμορραγίαι* τῆς μήτρας.] Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

ἐμμηνόρροια (ἡ)· ἡ ἔμμηνος ροὴ τῶν γυναικῶν, ἡ *ἐμμηνορρυσία* (βλ. λ.).

ἐμμηνορροϊκός, -ή, -όν· ὁ προκαλῶν τὴν ἔμμηνον ροὴν (ἄλλως *ἐμμηναγωγός*)· ἢ ὁ εἰς αὐτὴν ἀναφερόμενος: «ἐμμηνορροϊκὴ ἀδιαθεσία».

ἐμμηνορροῶ (*-έω*)· ἔχω τὴν ἔμμηνον ροήν.

ἐμμηνορρυσία (ἡ) ἢ *ἔμμηνος κάθαρσις* [*Ἰατρ.*]. Ἡ γυνή, τῆς ὁποίας ἡ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων λειτουργία διαρκεῖ συνήθως ἀπὸ τοῦ 12ου μέχρι τοῦ 45ου ἔτους τῆς ἡλικίας, ὑπόκειται εἰς φυσιολογικὴν καὶ περιοδικῶς ἐπερχομένην ἀπώλειαν αἵματος, τὴν *ἐμμηνορρυσίαν* ἢ *ἔμμηνον κάθαρσιν* (τὴν καὶ *περίοδον, καταμήνια, ἔμμηνα* ἢ καὶ *ἐπιμήνια*) καλουμένην, ἥτις μόνον ἐν τῇ γαλουχίᾳ καταπαύεται. Ἡ ἀνὰ 26 μέχρις 28 ἡμερῶν ἐπαναλαμβανομένη αὕτη ἔμμηνος ροή, διαρκεῖ συνήθως ἀπὸ 3—5 ἡμερῶν, καθ' ἃς ἡ γυνὴ ἀποβάλλει 100—200 γραμμαρίων αἵματος, στάγδην ἀπὸ τῆς μήτρας ρέοντος καὶ οὐδόλως πηγνυμένου, ἕνεκα τῆς ἀλκαλικῆς ἀπὸ τοῦ αὐχένος ταύτης ἐκκρίσεως. Ἐπί τινων γυναικῶν πρὸς τῇ ἐμμηνορρυσίᾳ συμπαρομαρτοῦσι καὶ ἐλαφρὰ ἄλγη καὶ ποιά τις ἀτονία γενική.

Ἡ ἔμμηνος κάθαρσις διατελεῖ στενῶς συνδεδεμένη πρὸς τὴν ὠοτοκίαν· ὅθεν πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ὠοτοκίας ἐπὶ ἀνήβων καὶ μετὰ τὴν κατάπαυσιν αὐτῆς ἐπὶ παρήβων, ἐλλείπει ἡ ἔμμηνος κάθαρσις. Αὕτη ἐν τούτοις δὲν παρακολουθεῖ τῇ ὠοτοκίᾳ πάντοτε ἀναποσπάστως, καθόσον ὑπάρχουσι περιπτώσεις κυήσεως γυναικῶν, αἵτινες οὐδόλως ἔσχον εἰσέτι τὴν ἐμμηνορρυσίαν, γυναῖκες δὲ θηλάζουσαι συλλαμβάνουσι πρὸ τῆς ἐπανόδου αὐτῆς. Ὁ ἐρεθισμὸς τοῦ σπαργῶντος ὠοθυλακίου προξενεῖ ἰσχυρὰν κατ' ἀντανάκλασιν ὑπαιμίαν τοῦ βλεννογόνου τῆς μήτρας, εἰς ἣν ἐπακολουθεῖ αἱμόρροια ἐκ διαπιδύσεως. Κατὰ ταύτην διατηρεῖται ἀκέραιος ὁ βλεννογόνος τῆς μήτρας, οὐδόλως δ' ἀποπίπτει τὸ κροσσωτὸν ἐπιθήλιον τούτου. Κατὰ δὲ τὰς νεωτέρας ἐρεύνας καὶ θεωρίας, ἡ ἔμμηνος ρύσις διατελεῖ ἐν σχέσει πρὸς τὴν «*ἔσω ἔκκρισιν*» τῶν ὠοθηκῶν, δι' ὃ ἐκλήθη ὑπό τινων «*ἔκτρωσις μὴ γονιμοποιηθέντος ὠαρίου*».

Ἡ ἐμφάνισις τῆς ἐμμηνορρυσίας ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ κλίματος, τοῦ ἐπαγγέλματος, τῆς γενικῆς καταστάσεως τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ τῶν ψυχικῶν ἐπιδράσεων τοῦ ἀτόμου. Εἰς τὰ βόρεια κλίματα εἶναι βραδυτέρα ἡ ἐμφάνισις ταύτης, ἐνῷ εἰς τὰ θερμὰ πρωϊμωτέρα· αἱ ἀσταὶ καθαίρονται ἀφθονώτερον τῶν χωρικῶν, ψυχικὴ δὲ διέγερσις ἢ τρόμος δύναται νὰ ἐπιφέρῃ τὴν παῦσιν ἢ τὴν πρόωρον ἐπιτάχυνσιν τῆς ἐμμηνορρυσίας. Ἡ χλωρίασις, αἱ ἐξαντλητικαὶ νόσοι καὶ ἡ κακοήθης ἐκφύλισις ἀμφοτέρων τῶν ὠοθηκῶν προξενοῦσιν ἐλάττωσιν τῶν ἐμμήνων ἢ ἀμηνόρροιαν· καὶ αὐτὴ ἡ ψῦξις πολλάκις συντελεῖ εἰς τὴν ἀπότομον ἐλάττωσιν ἢ καὶ παῦσιν τῆς ἐμμήνου ροῆς.

Ἡ ἐμφάνισις τῶν ἐμμήνων ὡς καὶ ἡ λῆξις αὐτῶν συνδέονται πρὸς συχνὰς διαταραχὰς τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς γυναικός. Ἐνίοτε προηγοῦνται τῶν καταμηνίων ἐπίμονοι περιοδικοὶ πόνοι (ὠοθηκικὴ δυσμηνόρροια), ἢ ἡ τοῦ αἵματος ροὴ ἐπιφαίνεται τὴν πρώτην ἡμέραν μετὰ σφοδρῶν πόνων (ὠοθηκικὴ καὶ μητρικὴ δυσμηνόρροια), ἢ ἐπέρχεται ἀφθονωτάτη καὶ μακρὰ τὴν διάρκειαν (βλ. λ. *ἐμμηνοληξία*), τὰ ἔμμηνα ἐπέρχονται δίκην αἱμορραγιῶν ἀφθόνων πολλάκις (μητρορραγίαι) καὶ ἐπίσχονται εἶτα ἐπὶ πολλοὺς μῆνας.

Ὑγιεινὴ τῆς ἐμμηνορρυσίας. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐμμήνου καθάρσεως ἡ γυνὴ δέον νὰ ἀποφεύγῃ τὰς σωματικὰς κοπώσεις ἐν γένει, εἰς ἃς ἐπιπροσθέτως ἀνήκουσιν ὁ χορὸς καὶ τὸ ᾆσμα· εἰ δυνατὸν νὰ παραμένῃ κλινήρης ἢ ἐν ἀνακλίντρῳ ἐξηπλωμένη τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐμμήνων. Πρὸς ἀπορρόφησιν τοῦ ἐκρέοντος αἵματος χρησιμοποιεῖται ὁ ἐπιμήκης εἰδικὸς ἐπίδεσμος (ἐκ ξυλοβάμβακος, χαρτοβάμβακος, βάμβακος φιλύδρου, κλπ. ἢ καὶ ἐξ ἁπλῶν καθαρῶν σπληνίων). Τρεῖς τοιοῦτοι ἐπίδεσμοι εἶναι ἀρκετοὶ πρὸς ἀπορρόφησιν τοῦ φυσιολογικῶς ἐκκρινομένου αἵματος· μετὰ δὲ τὸ τέλος τῆς ἐμμηνορυσίας, πρέπει ἡ γυνὴ νὰ πλύνηται ἐν θερμῷ λουτρῷ καὶ νὰ περιβάλληται καθαρὰ λευχείματα.

Αἱ διαταραχαὶ τῆς ἐμμήνου καθάρσεως κατά τε τὴν ἔφηβον ἡλικίαν καὶ τὴν κλιμακτηρικὴν περίοδον, θεραπεύονται πολλάκις δι' ὑγιεινῶν διατάξεων, τακτικῆς κινήσεως ἐν καθαρῷ ἀέρι, σωμασκιῶν, παύσεως τῆς πνευματικῆς κοπώσεως καὶ τῶν μαθημάτων· πρέπει δὲ νὰ λαμβάνωνται φροντίδες πρὸς τακτικὴν ἀποπάτησιν καὶ οὔρησιν. Ἀλλ' ἐπὶ αἱμορραγιῶν ἐν τῇ προκεχωρηκυίᾳ ἡλικίᾳ, δὲν πρέπει νὰ παραλείπωμεν τὴν τοπικὴν ἐξέτασιν πρὸς ἀνακάλυψιν τυχούσης κακοήθους νεοπλασίας. Τοιαύτη δ' ἐξέτασις ἐπιβάλλεται καὶ ἐπὶ παρθένων, ὅταν οἱ περιοδικοὶ πόνοι τῆς ὠοθηκικῆς δυσμηνορροίας ἀποβαίνωσι σφοδρότεροι ἀπὸ μηνὸς εἰς μῆνα, ἄνευ ἐμφανίσεως τῶν ἐμμήνων, ὁπότε πιθανώτατα πρόκειται περὶ ἀτρησίας τοῦ κόλπου ἢ τῆς μήτρας. Ἀναγκαία ὡσαύτως εἶναι ἡ τοπικὴ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων ἐξέτασις, ὅταν ἡ ἐμμηνορρυσία εἶναι ἄφθονος καὶ ἐπώδυνος, διαρκοῦσα ἐπὶ πολλὰς πολλάκις ἡμέρας, οὐδόλως δ' ὠφελούντων τῶν αἱμοστατικῶν καὶ ἀναισθητικῶν ἢ ἀκεσοδύνων φαρμάκων, ὁπότε δυνάμεθα νὰ ἀνακαλύψωμεν ἀλλότρια σώματα ἐν τῷ κολεῷ ἢ νεοπλασματικοὺς ὄγκους (λ.χ. σαρκώματα τοῦ κόλπου).

Πρὸς θεραπείαν τῆς τοιαύτης παθολογικῆς ἐμμηνορρυσίας, δέον πρῶτον νὰ γνωρίσωμεν τὴν αἰτίαν, καθόσον δυνατὸν αὕτη νὰ εἶναι ἀπότοκος χλωριάσεως, νευρασθενείας, ἀτάκτου διαβιώσεως, λοιμωδῶν νόσων, κυκλοφορικῶν διαταραχῶν ἐκ καρδιακῶν, πνευμονικῶν καὶ ἡπατικῶν παθήσεων ἢ ἐκ χρονίας ὑπερπληρώσεως τῆς κύστεως καὶ τοῦ ἐντέρου, καὶ ἕνεκα τοπικῶν παθήσεων τῆς μήτρας καὶ τῶν ἐξαρτημάτων αὐτῆς. Ἀνάλογος ἄρα πρὸς τὰ αἴτια καὶ ἡ θεραπεία· εἶναι δ' αὕτη γενικὴ καὶ τοπική, ἐφαρμοζομένη μόνον μετ' ἐπιμελῆ ἐξέτασιν μηδαμῶς ἀναβαλλομένην, ὅταν μάλιστα ἐπὶ νεαρῶν γυναικῶν ἐπέρχωνται ἰσχυραὶ ἀπὸ τῆς μήτρας αἱμορραγίαι, ἔχγονοι ἴσως πολύποδος ἢ καρκινώματος ταύτης, διότι, παυομένης τῆς αἱμορραγίας, τὸ κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς ἀνεφγμένον στόμιον τῆς μήτρας κλείεται καὶ πάλιν, ἡ δὲ διάγνωσις καθίσταται δυσχερής.

Ἡ ἐμμηνορρυσία καταπαύεται τελείως κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κυήσεως καὶ κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τῆς θηλάσεως· ἡ δὲ ἐκ νέου ἐμφάνισις αὐτῆς ἀποκαθίσταται μετὰ τὴν τελείαν διευθέτησιν τοῦ βλεννογόνου τῆς μήτρας, συντελουμένην μετὰ πέντε ἢ ἓξ ἑβδομάδας ἀπὸ τοῦ τοκετοῦ. Ὅθεν ἡ ἐπάνοδος τῶν ἐμμήνων συμπίπτει κατὰ τὴν ἕκτην ἀπὸ τοῦ τοκετοῦ ἑβδομάδα, ἐνίοτε δὲ καὶ βραδύτερον, ἤτοι μετὰ δύο μῆνας καὶ πλέον. Εἰς τὰς γαλουχούσας ὅμως ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ ἐμμηνορρυσία ἐλλείπει καθ' ὅλην τὴν περίοδον τῆς θηλάσεως· ἐνίοτε ἐπὶ ἓξ μόνον μῆνας καὶ ἄλλοτε πάλιν πολὺ συντομώτερον ἀποκαθίσταται αὕτη κανονική.

Ἡ ἐπάνοδος τῆς ἐμμηνορρυσίας διακρίνεται τῶν κανονικῶν ἐμμήνων διὰ τῆς ἀφθονωτέρας καὶ διαρκεστέρας ἀπωλείας αἵματος, ἐχούσης τὸν τύπον ἀληθοῦς αἱμορραγίας. Δι' ὃ δέον νὰ συνιστῶμεν τῇ κλίνῃ ἢ ἐν ἀνακλίντρῳ ὁριζοντίαν ἀνάπαυσιν κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἐμφανίσεως τοῦ αἵματος. Δέον ὅμως νὰ μὴ συγχέωμεν ταύτην πρὸς τὴν μικρὰν ἐπάνοδον τῆς ἐμμηνορρυσίας, τὴν ἐπερχομένην συνήθως περὶ τὸ τέλος τῆς τρίτης ἑβδομάδος ἀπὸ τοῦ τοκετοῦ καὶ χαρακτηριζομένην δι' ἐλαφρᾶς ρύσεως αἵματος βραχείας διαρκείας. Ἡ ἐπάνοδος τῶν ἐμμήνων εἶναι ὁ πρόλογος τῆς φυσικῆς ἐμμηνορρυσίας τῆς μελλούσης νὰ διευθετηθῇ κανονικῶς· παρὰ ταῖς θηλαζούσαις ὅμως, ἐπὶ πολλοὺς μῆνας δὲν ἐπακολουθεῖ συνήθως ἄλλη καταμήνιος περίοδος, ἡ δὲ λεπτομέρεια αὕτη πρέπει νὰ καθίσταται γνωστὴ εἰς τὰς τροφούς, ἵνα ἀπαλλαγῶσιν αὗται τοῦ φόβου νέας ὑποτιθεμένης ἐγκυμοσύνης.

Ἐμμηνορρυσία καὶ κύησις. Ὅταν ὑπάρχῃ κύησις κανονική, καταπαύεται θετικῶς ἡ ἐμμηνορρυσία. Ὁ νόμος οὗτος δὲν ἐπιδέχεται ἐξαιρέσεις. Πᾶσα ἀπώλεια αἵματος, ἐκ τῆς μήτρας προερχομένη, προϋποθέτει ἀποκόλλησιν τῶν ὑμένων τοῦ ᾠοῦ καὶ παῦσιν τῆς συνοχῆς τούτων, ὅθεν ἡ αἱμόρροια αὕτη εἶναι παθολογικῆς φύσεως. Ἐὰν δὲ προσεκτικῶς παρατηρήσωμεν καὶ ἐρευνήσωμεν, θέλομεν πληροφορηθῆ ὅτι αἱ κατὰ τὴν κύησιν ρύσεις αἵματος διαφέρουσι πάντοτε τῆς κανονικῆς ἐμμηνορρυσίας κατὰ τὴν χρονολογίαν τῆς ἐμφανίσεως, εἴτε κατὰ τὸν τρόπον τῆς ἐπαναλήψεως, εἴτε κατὰ τὴν ἀφθονίαν αὐτῶν, τὴν διάρκειαν καὶ τὴν χροιὰν τοῦ αἵματος. Σπανίως ἄλλως τε ἀναφέρεται περίπτωσις παραμονῆς τῆς ἐμμηνορρυσίας κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κυήσεως, παρατηρηθεῖσα ὑπὸ ἰατροῦ· πᾶσαι δ' αἱ ἀναφερόμεναι τοιαῦται περιπτώσεις στηρίζονται ἐπὶ πληροφοριῶν χορηγηθεισῶν ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων γυναικῶν. Ἐν τούτοις εἴς τινας γυναῖκας, ἀνωμάλως ἢ πλημμελῶς ἐμμηνορροούσας, ἡ διάκρισις μεταξὺ τῶν τοιούτων ρύσεων αἵματος καὶ τῶν κανονικῶν ἐμμήνων ἀποβαίνει δυσχερής.

Αἱ δὲ θηλάζουσαι πρωτέγκυοι καὶ δευτερέγκυοι ἔχουσιν ἐνίοτε ἀνώμαλον ἐμμηνορρυσίαν, ποικίλλουσαν τήν τε ὄψιν καὶ τὴν ἀφθονίαν τοῦ αἵματος, διάφορον δὲ τῆς συνήθους. Κατὰ τὸν καθηγητὴν Pinard 27 τοῖς 100 μόνον πρωτοτόκοι δὲν ἔχουσι καταμήνια κατὰ τὴν θήλασιν· συνηθέστατα ταῦτα ἀναφαίνονται παρ' αὐταῖς κατὰ τὸν ἕκτον μῆνα. Εἰς δὲ τὰς δευτεροτόκους 35 ἐπὶ τοῖς 100 στεροῦνται τῆς ἐμμηνορρυσίας πρὸ τοῦ ὀγδόου ἢ ἐνάτου μηνός. Τέλος εἰς τὰς τριτοτόκους, αἱ 60 ἐπὶ τοῖς 100 στεροῦνται παντελῶς ἐμμήνων καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς θηλάσεως. Ὅθεν ἡ ἔλλειψις τῆς ἐμμηνορρυσίας παρὰ τῇ τροφῷ δὲν εἶναι λόγος ὅπως ἀπαγορεύσωμεν εἰς αὐτὴν τὴν θήλασιν. Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

ἔμμηνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ καθ' ἕκαστον μῆνα λαμβάνων ὑπόστασιν, μηνιαῖος: «ἔμμηνα ἱερά», «ἔμμηνον σιτηρέσιον»· || τὸ οὐδέτ. ***ἔμμηνα*** (τά) ὡς οὐσιαστ. (βλ. λ.).

—**ἔμμηνοι δίκαι** [*Ἀττ. Δίκ.*]. Ἐκαλοῦντο οὕτω, κατὰ τὸ Ἀττικὸν δίκαιον, αἱ δίκαι ὧν ἡ ἀνάκρισις καὶ εἰσαγωγὴ εἰς τὸ δικαστήριον ἔπρεπε νὰ τελειώσῃ ἐντὸς 30 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐγχειρήσεως τῆς ἀγωγῆς πρὸς τὸν ἄρχοντα, διότι ἂν καὶ ἡ εἰσαγωγὴ τῆς ἀγωγῆς γενικῶς ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἐντὸς 30 ἡμερῶν, ἐν τούτοις πολλάκις ἡ προανάκρισις ἐβράδυνεν ἐκ διαφόρων λόγων· πρὸς ἀποφυγὴν τούτου ὡρίσθη ὅπως ἐπὶ δικῶν τινων, ἕνεκα τῆς σοβαρότητός των, ἡ ἀνάκρισις τελειώνῃ ἐντὸς 30 ἡμερῶν. Τοιαῦται δίκαι ἦσαν αἱ *ἐμπορικαί*, περὶ προικός, αἱ μεταλλικαὶ καὶ ἐρανικαί. Κατὰ τὸν Πολυδ. (8, 9) οἱ ἡγεμόνες ἐπὶ τῶν ἐμμήνων δικῶν ἐκαλοῦντο «ἐπαγωγεῖς». Αἱ περὶ προικὸς δίκαι κατά τινας ἐγίνοντο εἰς ἰδιαίτερον δικαστήριον καὶ πιθανῶς εἰς τὸ Ὠδεῖον.

—**ἔμμηνος ροή**, ἢ ***ἔμμηνος κάθαρσις*** [*Ἰατρ.*]. βλ. *ἐμμηνορρυσία.*

ἐμμηνοστασία (ἡ) [*Ἰατρ.*]. Ὅρος ἀναφερόμενος εἰς τὴν στάσιν τῶν ἐμμήνων, ἥτις δυνατὸν νὰ ὀφείλεται εἰς τὴν κύησιν κυρίως, εἰς δυσκρασικάς τινας νόσους, εἰς ἀρχομένην φυματίασιν, εἰς νευρικὰς καὶ ψυχικὰς πολλάκις διαταραχάς, εἰς χλωριασικὴν κατάστασιν, εἰς τὴν ἀπότομον μεταβολὴν τῆς θερμοκρασίας τοῦ σώματος, εἰς ψῦξιν ἐνίοτε, εἰς ἐξάντλησιν ὀργανικὴν καὶ γενικὴν ἀδυναμίαν, εἰς τὴν πιμέλωσιν καὶ εἰς πλεῖστα ἄλλα αἴτια (βλ. καὶ λ. *ἐμμηνοληξία*). Μ. Ν. Κ.

ἐμμινία (ἡ) (Emminia) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαύρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σαυριδῶν*, περιλαμβάνον ἑρπετὰ ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς μὲ σῶμα ἐπίμηκες καὶ λεπτὸν καὶ οὐρὰν μακροτάτην. Ὁλόκληρος ἡ ραχιαία σωματικὴ χώρα των εἶναι κεκαλυμμένη ὑπὸ μικροτάτων σκληρῶν λεπίων. Ἐκ τῶν 5 εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι *ἐμμινία ἡ ἐλαιόχρους* (Emminia oleacea), ἥτις ἔχει ὀρφνοελαιώδη χρωματισμὸν καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὴν Βραζιλίαν. Δ. Ν. Π.

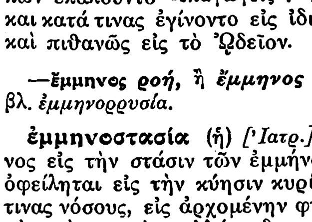

Ἐμμινία ἡ ἐλαιόχρους.

Ἔμμιος (Emmius), *Οὔμπο*. Ὀλλανδὸς ἱστορικὸς καὶ θεολόγος (1542—1625). Καταγόμενος ἐκ πατρὸς ἱερέως Λουθηρανοῦ, ἐσπούδασεν ἐν Rostock τὴν θεολογίαν. Ἐν Γενεύῃ γενόμενος μαθητὴς τοῦ Θεοδώρου ντὲ Μπὲζ καὶ συναναστραφεὶς τοὺς μεταρρυθμιστὰς μετέστη πρὸς τὸν καλβινισμόν. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του (1579), ἀνέλαβε

Digitized by Google

τὴν διεύθυνσιν τῆς σχολῆς τοῦ Norden, ἣν τάχιστα ἐγκατέλειψε λόγῳ τῶν δοξασιῶν αὐτοῦ, καὶ ἐδίδαξεν εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Hiers, τέλος δ' ἐγένετο τῷ 1614 πρύτανις τοῦ πανεπιστημίου τῆς Γκρονίγγης. Τὸ σπουδαιότερον ἔργον του εἶναι «Rerum Friscarum historia» (1596—1607), ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν ἀξιόλογα εἶναι: «Opus chronologicum» (1619), «Canon chronicus» (1619), «Vetus Graecia illustrata» (1626) καὶ «Historia nostri temporis» (1732)· τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐκάη ἅμα τῇ δημοσιεύσει αὐτοῦ.

[*Foppens*, Bibliotheca Belgica, τόμ. Β', σελ. 1049, Βρυξέλλαι, 1739.] —Π.

ἔμμισθος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μετὰ μισθοῦ, ὁ μετὰ προσφορᾶς ἢ ἀποδοχῆς μισθοῦ, ὁ ἐπὶ μισθῷ: «ἔμμισθος ὑπάλληλος, — ὑπηρεσία, — θέσις» ‖ «ἔμμισθος πρόξενος, — πάρεδρος», ὁ λαμβάνων μισθὸν κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν «ἄμισθον πρόξενον, — πάρεδρον».—Ἐπίρρ. *ἐμμίσθως*.

ἔμμισχος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων μίσχον: «ἄνθος ἔμμισχον».

ἐμμονὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐμμένειν, ἐπιμονή, σταθερότης, ἐγκαρτέρησις.

ἐμμονοκρατία (ἡ) (Immanenzphilosophie) *[Φιλοσοφ.]*. Οὕτω καλεῖται: 1) ἡ φιλοσοφία ἡ περιορίζουσα τὸ περιεχόμενον καὶ τὰ ὅρια αὐτῆς ἐν τῷ κόσμῳ, ἤτοι ἐν ἐκείνῳ, ὅπερ δύναται νὰ διαγνωσθῇ διὰ τῆς ἐμπειρίας καὶ τῆς νοήσεως· 2) ἡ φιλοσοφικὴ κατεύθυνσις, ἥτις περιορίζεται μὲν εἰς τὰς ἐκ τῆς φιλοσοφίας πηγαζούσας γνώσεις, ἀλλ' ἥτις, δεχομένη τὴν ἐμπειρίαν ὡς ἐνυπάρχουσαν μόνον ἐν τῇ συνειδήσει, θεωρεῖ τὴν ὑπερπήδησιν τῶν ὁρίων τῆς συνειδήσεως ἀνεπίτευκτον. Ἡ ἐμμονοκρατία ἀντιτάσσεται πρὸς τὸν *θεϊσμόν*, ὡς δεχόμενον τὸν θεὸν ὡς ἐξωτερικὴν ἀρχὴν τοῦ κόσμου, καὶ πρὸς πᾶσαν ἐν γένει δυαρχίαν μεταφυσικὴν ἢ γνωσιολογικήν. Κατ' ἀκολουθίαν δύναται νὰ συνταυτισθῇ πρὸς τὸν *πανθεϊσμόν*, τὸν *μονισμὸν* καὶ τὸν *ἰδανισμόν*. Οἱ σπουδαιότεροι τῶν ὀπαδῶν αὐτῆς εἶναι ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Σπινόζας, ὁ Γιακόμπι, ὁ Σέλλιγκ, ὁ Μπέρκλυ, ὁ Φίχτε, ἰδίᾳ δὲ ὁ Σοῦπε, ὁ Λεκλαίρ, ὁ Σοῦμπερτ-Σόλτερν καὶ ὁ Κάουφμαν. Α. Δ.

ἔμμονος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐμμένων, ὁ ἐπιμένων, σταθερός, ἀδιάπτωτος, διαρκής: «ἔμμονος πυρετός», «χακοχαιρία —, ὑγρασία —, καύσων ἔμμονος» ‖ «ἔμμονος ἰδέα» ἡ παθολογικὴ κατάστασις καθ' ἣν προσκολλᾶται τις εἰς μίαν ἰδέαν, εἰς μίαν σκέψιν, ἀπὸ τῆς ὁποίας δὲν δύναται ν' ἀποσπασθῇ, γαλλ. idée fixe.—Ἐπίρρ. *ἐμμόνως*.

—*[Φιλοσ.]* Καλεῖται *ἔμμονον* (immanent) κατ' ἀντίθεσιν ἐν μέρει μὲν πρὸς τὸ *μεταβατικόν*, ἐν μέρει δὲ πρὸς τὸ *ὑπερβατικόν*, ὅ,τι ἐνυπάρχει ἐν ἀντικειμένῳ τινὶ ἢ ἐννοίᾳ καὶ δὲν δύναται νὰ ἐξέλθῃ τῶν ὁρίων αὐτῆς. Ἡ φιλοσοφία μεταχειρίζεται τὸν ὅρον τοῦτον ὑπὸ διαφόρους ἐκδοχάς. Διακρίνει π. χ. ἐξωτερικάς, ὑπερβατικὰς αἰτίας ἀπὸ ἐσωτερικῶν ἐμμόνων αἰτίων, αἵτινες ἐνυπάρχουσιν εἰς τὰ ἀντικείμενα παρὰ τὰς διαφόρους μεταβολάς των. Οὕτως ὁ Σπινόζας καλεῖ τὸν Θεὸν omnium rerum causa immanens (= ἔμμονον αἰτίαν τοῦ κόσμου), ἵνα δηλώσῃ δι' αὐτοῦ ὅτι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι, ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, διάφορος τοῦ κόσμου. Ἀφ' ἑτέρου ὁ Κάντιος ὁμιλεῖ περὶ «ἐμμόνου τινὸς χρήσεως τῆς νοήσεως» (immanenten Pernunftgebrauch), καθ' ἣν αὕτη περιορίζεται ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ δεδομένου κόσμου τῶν φαινομένων. Πρὸς τούτοις ποιοῦνται μνείαν ἐμμόνου τινὸς μεθόδου (immanente Methode, méthode immanente), ἥτις καθορίζεται ὑπὸ τοῦ ἀντικειμένου αὐτῆς ταύτης τῆς ἐρεύνης κτλ. Α. Δ.

—ἔμμονα *ἀέρια* *[Στρατ.]*· βλ. *ἀέρια*.

—ἔμμονα *σπόρια* (τὰ) *[Βοτ.]*· βλ. *σπόρια*.

—ἔμμονον *βάσιμον* (Basso ostinato) *[Μουσ.]*· βλ. λ. *βάσιμον* ἔμμονον.

—ἔμμονος **ἰδέα** (idée fixe) *[Ψυχοπ.]*. Ψυχοπαθητικὸν φαινόμενον, εἶδος παραληρήματος, ὅπερ εἶναι σύμπτωμα ἀβουλίας καὶ καθ' ὃ ὁ ἄρρωστος ἀδυνατεῖ ν' ἀπαλλαγῇ τῆς καταθλιπτικῆς διακατοχῆς ἰδέας τινός, ἣν ἡ ἀλληλουχία τῶν παραστάσεων συνεχῶς ἐπαναφέρει καὶ ἥτις ἔχει συνήθως χαρακτῆρα παραισθήσεως.

ἔμμορφος (ὁ, ἡ), —*ον* (τὸ) ὁ ἔχων μορφήν, ὁ λαβὼν σχῆμα, ἀντίθ. *ἄμορφος*.

ἔμμουσος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ σύμφωνος πρὸς τὰς μούσας, μουσικός.

ἔμμοχθος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μετὰ μόχθου, ἐπίμοχθος.

ἐμμύελος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων, ὁ φέρων μυελόν.

—ἐμμύελοι **ἶνες** *[Ἀνατομ.]*. Ἀποτελοῦνται ἐκ τῆς νευρικῆς ἰνὸς (νευράξονος, ἀξονικοῦ κυλίνδρου) καὶ αἱ μὲν κεντρικαὶ (ἐγκεφαλονωτιαῖαι) περιβάλλονται μόνον ὑπὸ μυελώδους ἐλύτρου (=*ἐμμύελοι ἀνέλυτροι*), αἱ δὲ περιφερικαὶ (τῶν νεύρων) κέκτηνται καὶ μυελῶδες ἔλυτρον καὶ νευρείλημα (=*ἐμμύελοι ἐνέλυτροι*). Ἔχουσι δὲ πάχος αἱ ἐμμύελοι ἶνες ποικίλλον ἀπὸ 1—20 μ. Ι. Π.

Ἔμμ-Ὤ (Emm-Aa) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς νοτίου Σουηδίας, μήκους 156 χιλιομέτρων. Σχηματίζει τὰς λίμνας Ναῖμμεν, Ρύγκεν καὶ τινας μικροτέρας καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν πορθμὸν τοῦ Κάλμαρ.

Ἔμμωρος *[Βιβλ.]*. Βασιλεὺς τῆς ἐν Χαναναίᾳ Σικίμου. Ἐπὶ τούτου ἔφθασεν ὁ Ἰακὼβ εἰς Σίκιμον. Καθ' ἣν ἡμέραν οἱ Σικιμῖται ἦγον πανήγυρίν τινα, ἡ κόρη τοῦ Ἰακὼβ Δεῖνα κατῆλθε μόνη διὰ νὰ ἴδῃ τὴν πανήγυριν καὶ νὰ θαυμάσῃ τὰ στολίδια τῶν ἐγχωρίων γυναικῶν. Ὁ υἱὸς τοῦ Ἐμμώρου *Συχέμης* ἰδὼν αὐτήν, τὴν ἥρπασε διὰ τῆς βίας καὶ τὴν διέφθειρεν. Ἐρασθεὶς δὲ αὐτῆς ἐζήτησε παρὰ τοῦ πατρὸς τὴν ἄδειαν νὰ τὴν νυμφευθῇ. Ὁ Ἔμμωρος μετέβη παρὰ τῷ Ἰακὼβ καὶ ἐζήτησεν αὐτὴν ὡς νύμφην του. Ὁ Ἰακώβ, μὴ θέλων ν' ἀποκρούσῃ τὴν βασιλικὴν αἴτησιν, ἀλλ' οὔτε καὶ νὰ δεχθῇ γαμβρὸν ἀλλόφυλον, ἐζήτησε προθεσμίαν διὰ νὰ ὑποβάλῃ τὴν πρότασιν εἰς οἰκογενειακὸν συμβούλιον. Πράγματι ἀνεκοίνωσεν εἰς τὰ τέκνα του τήν τε ὕβριν καὶ τὴν προσφορὰν τῆς ἐπανορθώσεως. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι του υἱοὶ ἐδυσκολεύοντο νὰ γνωματεύσωσιν, οἱ δὲ ὁμομήτριοι τῆς Δείνας ἀδελφοὶ *Συμεὼν* καὶ *Λευὶ* συνεφώνησαν νὰ ἐκδικήσουν τὴν ἀδελφήν των. Ἐνῷ οἱ Σικιμῖται ἑώρταζον δι' εὐωχίας ἑορτήν τινα, οὗτοι ἐπιτεθέντες αἰφνιδίως μετ' ἐνόπλων ἀνδρῶν προέβησαν εἰς γενικὴν σφαγὴν τῶν ἀνδρῶν, ἐν οἷς καὶ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ υἱοῦ του, φεισθέντες μόνον τῶν γυναικῶν, ἀνήρπασαν δὲ καὶ τὴν Δεῖναν ἀπὸ τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Ἐμμώρου. Καὶ ἠγανάκτησε μὲν ὁ Ἰακὼβ διὰ τὰ πραχθέντα, ἀλλά, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὁ Θεὸς ἐδήλωσεν εἰς αὐτόν, ὅτι καλῶς ταῦτα ἐγένοντο καὶ ὅτι ὀφείλει μόνον νὰ ἐξαγνίσῃ τὸ ἄγος. Γ. Λ. Α.

ἐμμωτία (ἡ) (Emmotia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *τερμινθοειδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια, ὁ βλαστὸς τῶν ὁποίων καλύπτεται ὑπὸ πυκνῶν σκληρῶν τριχῶν, οἱ κλάδοι φέρουν μεγάλα ἐναλλασσόμενα φύλλα καὶ τὰ ἄνθη εἶναι μικρὰ κατὰ τὰς μασχάλας τῶν κλάδων ἐκφυόμενα καὶ κατὰ βότρυς διατεταγμένα. Ἐκ τῶν 5 εἰδῶν ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος γνωστότερον εἶναι *ἐμμωτία ἡ ἐρυθρὰ* (Emmotia rosea), ἥτις διακρίνεται ἐκ τῶν ἐρυθρῶν μὲ ἰώδεις ἀνταυγείας ἀνθέων της. Δ. Ν. Π.

Ἐμμωτία ἡ ἐρυθρά.

ἔμνοστος, —*η*, —*ον*, ἰδιωματ. (ἀπὸ τοῦ *εὔνοστος*)· ὁ ἔχων καλὴν γεῦσιν, εὔγευστος, νόστιμος: «ἔμνοστον φαγὶν» ‖ εὐειδής, ὡραῖος, κομψός· ἐκ τούτου ἔχει τὴν ἀρχὴν τὸ ἐπίθ. *νόστιμος* (βλ. λ.).

Ἐμνοῦς *[Βιβλ.]*. Εἷς τῶν 11 υἱῶν τοῦ Δαυίδ (*Ἰωσ.* Ἀρχ. Ζ'. Γ'. 3).

Ἔμντεν (Emden) *[Γεωγρ.]*. Παράλιος πόλις τῆς Γερμανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀννοβέρου, 4 χλμ. μακρὰν τοῦ στομίου τοῦ ποταμοῦ Ἔμς, ὅστις ἄλλοτε περιέβρεχε τὰ τείχη της. Κάτ. 27.807. Τὸν ποταμὸν μετὰ τῆς πόλεως συνδέει εὐρεῖα καὶ βαθεῖα διῶρυξ, διαιρουμένη εἰς τὸν προλιμένα καὶ τὸν ἐσωτερικὸν λιμένα. Ὁ τελευταῖος ἔχει μῆκος ³/₄ μιλλίου καὶ πλάτος 400 ποδῶν, ὅταν δὲ κατεσκευάσθησαν αἱ διώρυγες *Ἔμς-Γιάντε* καὶ *Ντόρτμουντ-Ἔμς*, ἐξεβαθύνθη μέχρι 38 ποδῶν, δυναμένων οὕτω καὶ τῶν μεγαλυτέρων ἀτμοπλοίων νὰ πλευρίζουν εἰς τοὺς προβλῆτάς του. Πολυάριθμοι διώρυγες καὶ γέφυραι διακλαδίζονται ἐν τῇ πόλει, αἵτινες μετὰ τῶν μεσαιωνικῶν οἰκιῶν προσδίδουν εἰς αὐτὴν μᾶλλον ὀλλανδικὸν ἢ γερμανικὸν χαρακτῆρα. Τὰ σημαντικώτερα κτίρια τῆς πόλεως εἶναι ἡ Μεγάλη ἐκκλησία (Grosse Kirche), γοτθικοῦ ρυθμοῦ, συμπληρωθεῖσα τῷ 1455, τὸ δημαρχεῖον, κτισθὲν τῷ 1576, μὲ μεγαλοπρεπῆ πύργον καὶ ἀξιοσημείωτον συλλογὴν πανοπλιῶν καὶ δύο μουσεῖα. Τὸ Ἔμντεν εἶναι σταθμὸς τῶν ὑποβρυχίων καλωδίων τῶν ἑνούντων τὴν Γερμανίαν μετὰ τῆς Ἀγγλίας, τῆς Βορείου Ἀμερικῆς καὶ τῆς Ἱσπανίας. Αἱ κυριώτεραι βιομηχανίαι εἶναι: γεωργικὰ εἴδη, οἰνοποιία, ξυλεία, σχοινοποιία, συρματοποιία, μηχανοποιία, κατεργασία καπνοῦ, δερμάτων κ.τ.λ. Ἡ ἁλιεία ὡσαύτως ἀνοικτῆς θαλάσσης εἶναι ἀρκούντως προηγμένη, ἀπασχολοῦσα στόλον ἐξ ὑπερεβδομήκοντα ἁλιευτικῶν πλοίων. Τὸ Ἔμντεν (Emuden, Emetha) ἀναφέρεται κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα ὡς πρωτεύουσα τῆς κομιτείας τοῦ Ἔμς. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἡ πόλις ἀπέκτησε σημαντικὴν ἐμπορικὴν κίνησιν

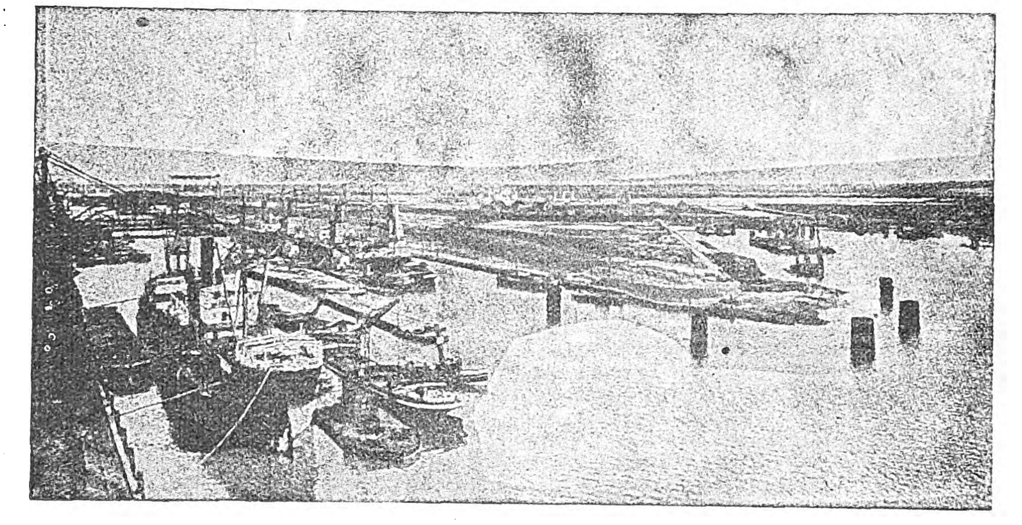

Ὁ λιμὴν τοῦ Ἔμντεν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἔμς.

λόγῳ τῆς ἀδείας τῆς χορηγηθείσης ὑπὸ τοῦ πρεβότου εἰς τοὺς πειρατάς, τοὺς γνωστοὺς ὑπὸ τὸ ὄνομα «Viktualienbrüder», νὰ ἐγκαταστήσουν ἐκεῖ τὴν ἀγοράν των. Τῷ 1402, ἡττηθέντων τῶν πειρατῶν καὶ ἐκδιωχθέντων πέραν τῆς Ἑλγολάνδης ὑπὸ τοῦ στόλου τοῦ Ἀμβούργου, τὸ Ἔμντεν ἐπολιορκήθη ἐπὶ μακρόν, κατακτηθὲν τῷ 1431. Τῷ 1595 ἐκηρύχθη ἐλευθέρα πόλις ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ὀλλανδίας, τῷ 1815 παρεχωρήθη εἰς τὸ Ἀννόβερον καὶ τῷ 1866 προσηρτήθη εἰς τὸ βασίλειον τῆς Πρωσσίας. Δ. Δ.

—Ἔμντεν **σύνοδος**. Τῇ 5 Ὀκτωβρίου 1571 συνῆλθεν ἐν Ἔμντεν σύνοδος διαμαρτυρομένων, ἧς σκοπὸς ἦτο ἡ διοικητικὴ ἰδίᾳ διοργάνωσις τῶν ἐκκλησιῶν τῶν Κάτω Χωρῶν. Ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ, ἧς πρόεδρος ἐξελέγη ὁ Gaspar von der Heyden, παρῆσαν 29 ἀντιπρόσωποι διαφόρων διαμαρτυρομένων ἐκκλησιῶν. Μετὰ τὴν ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος, ἐὰν ἡ σύνοδος αὕτη ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς γενικὴ σύνοδος, καὶ τὴν καταφατικὴν λύσιν αὐτοῦ ὑπὸ τῆς συνόδου, ἐπελήφθη αὕτη τοῦ κυρίου θέματος τῆς διοικητικῆς ὀργανώσεως τῶν ἐκκλησιῶν τῶν Κάτω Χωρῶν, ἔπειτα δὲ ἐξήτασεν ἄλλα θέματα, ὡς π. χ. περὶ τῶν ἱεροκηρύκων, τῆς ἐκλογῆς τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων καὶ τῆς διαρκείας τοῦ ἀξιώματος αὐτῶν, τοῦ βαπτίσματος, τῆς θείας εὐχαριστίας, τοῦ γάμου, τῆς ἐκκλησιαστικῆς πειθαρχίας καὶ ἄλλα καὶ ἀπήντησεν εἰς διάφορα ἐρωτήματα πρὸς αὐτὴν ἀπευθυνθέντα. Τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου τοῦ Ἔμντεν (acta emdana) φέρουσιν ἀναμφιβόλως καλβινικὸν χαρακτῆρα καὶ συμφωνοῦσι τοὐλάχιστον ἔν τισι πρὸς τὰ ἄρθρα Weseler καὶ τὰς γαλλικὰς διατάξεις περὶ ἐκκλησίας τοῦ 1559. Ἡ ἀπόφασις τῆς συνόδου τοῦ Ἔμντεν, ὅπως συνέλθῃ τὸ ἑπόμενον (1572) ἢ τὸ μεθεπόμενον (1573) ἔτος πρὸς συνέχισιν τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς, δὲν ἐπραγματοποιήθη. Κ. Ι. Δ.

«Ἔμντεν» *[Ναυτ. Ἱστορ.]*. Ὄνομα ἐλαφροῦ γερμανικοῦ εὐδρόμου μεγάλας καταδρομὰς ἐνεργήσαντος καὶ οὗ στοιχεῖα: μῆκος 118 μ., πλάτος 13.5, βύθ. 4.8 μ., ἐκτόπισμα 3.650 τόν., ταχύτης μεγίστη 24.5 κόμβων, μέγιστος φόρτος γαιάνθρακος 850 τόν., ὁπλισμὸς 12 ταχυβόλα τῶν 0.105, καὶ 4 τῶν 0.055, τορπιλλοβλητ. σωλῆνες δύο ὑποβρύχιοι τῶν 0.450, θωρηκτὸν κατάστρωμα 0.020 ἕως 0.050, πλήρωμα 361 ἀνδρῶν, ἔτος ναυπηγήσεως 1908.

Digitized by Google

Περὶ τὰς ἀρχὰς Αὐγούστου 1914 τὸ Ἔμντεν, κυβερνώμενον ὑπὸ τοῦ διασήμου καταστάντος ἀντιπλοιάρχου Karl von Müller, εὑρίσκετο εἰς τὸν λιμένα τοῦ Tsingtao τοῦ γερμανικοῦ Kiaochow εἰς τὴν Κίναν. Μετὰ τὴν πλήρη ἀνθράκευσίν του ἀπέπλευσε τὴν νύκτα τῆς 7 Φεβρουαρίου πρὸς ἄγνωστον διεύθυνσιν, συναντηθὲν ἐν πλῷ μετὰ τοῦ ἐξωπλισμένου γερμανικοῦ ἀνθρακοφόρου «Marcomannia», ὅπερ μετὰ τοῦ αἰχμαλωτισθέντος μετ' ὀλίγον ἑλληνικοῦ ἀνθρακοφόρου «Ποντοπόρος», ἀπετέλεσαν τὴν πλωτὴν τοῦ Ἔμντεν βάσιν. Ἐπὶ μῆνα περίπου οὐδὲν περὶ Ἔμντεν ἠκούσθη· εἰς τὰς 14 Σεπτεμβρίου τὸ ἰταλικὸν ἀτμόπλοιον «Loredoro», καταπλεῦσαν εἰς Καλκούταν, ἀνέφερεν ὅτι τὴν προηγουμένην νύκτα ὑπέστη νηοψίαν παρὰ τοῦ Ἔμντεν. Τὴν 16 Σεπτεμβρίου κατέπλευσεν εἰς Καλκούταν τὸ ἀγγλικὸν ἀτμόπλοιον «Kabinga» φέρον τὰ πληρώματα 5 ἄλλων ἀγγλικῶν ἀτμοπλοίων βυθισθέντων ὑπὸ τοῦ Ἔμντεν μεταξὺ τῆς 10 καὶ 14 Σεπτεμβρίου. Τὸ Ἔμντεν εὐθὺς ὡς συνελάμβανε πλοῖόν τι τὸ ἐπήνδρου καὶ τὸ παρελάμβανε μεθ' ἑαυτοῦ, παντὸς δὲ νέου αἰχμαλωτιζομένου καὶ βυθιζομένου τὸ πλήρωμα μετεφέρετο ἐπὶ τοῦ πρώτου, ἄχρις οὗ τὰ αἰχμαλωτιζόμενα πληρώματα ἀπέβαινον πολυπληθῆ, ὁπότε ἀφίνετο ἐλεύθερον τὸ φέρον ταῦτα πλοῖον. Τὴν 15 Σεπτεμβρίου ἠνθράκευσε περὶ τὰ 100 μίλ. ἀπὸ τῆς Καλκούτας εἰς τὸν ὅρμον False. Τρία ἀγγλικὰ εὔδρομα καὶ τρία γαλλικὰ ἀντιτορπιλλικὰ ἐστάλησαν πρὸς καταδίωξίν του. Τὴν 17 Σεπτεμβρίου ἔξωθι τοῦ στομίου τοῦ ποταμοῦ Rangoon ἐβύθισε τὸ ἀγγλικὸν φορτηγὸν «Clan Matheson». Ἓν ἰαπωνικὸν εὔδρομον διετέθη εἰσέτι πρὸς δίωξίν του. Τὴν 22 Σεπτεμβρίου ἐμφανισθὲν πρὸ τοῦ λιμένος Madras ἐβομβάρδισε καὶ ἐπυρπόλησε τὰς πετρελαιαποθήκας τῆς Burma Oil Company. Τὴν 24 Σεπτεμβρίου ἐνεφανίσθη πρὸ τοῦ Pondicherry, ἀφοῦ ᾐχμαλώτισε καὶ ἐβύθισεν ἄλλα 5 ἀγγλικὰ ἀτμόπλοια.

Ἡ ἐμπορικὴ ναυτιλία εἰς τὴν Ἄπω Ἀνατολὴν εἶχε πανικοβληθῆ ὡς ἐκ τῶν καταδρομῶν τοῦ Ἔμντεν. Δύο εὔδρομα καὶ 3 ἀντιτορπιλλικὰ ἀγγλικά, 1 ἰαπωνικὸν καὶ 2 ρωσικὰ εὔδρομα προσετέθησαν εἰς τοὺς διώκτας του. Τὸ Ἔμντεν ἐξελθὸν τοῦ κόλπου τῆς Βεγγάλης καὶ περιπλεῦσαν τὴν Κεϋλάνην περιεπόλει ἐπὶ τῆς ἐμπορικῆς ὁδοῦ Aden - Colombo ἔνθα ἐβύθισε 5 ἀγγλικὰ ἀτμόπλοια καὶ ᾐχμαλώτισεν ἓν ἀνθρακοφόρον μὲ 7000 τόν. γαιανθράκων, μεθ' ὃ ἔπλευσε πρὸς τὴν νησῖδα Diego Garcia (ἀρχιπελάγους Chagos), ἔνθα παρέμεινεν ἡμέρας τινὰς καὶ ἐκαθάρισε τοὺς λέβητάς του καὶ τὰ ὕφαλά του διὰ κατακλίσεως τοῦ σκάφους. Ἀποπλεῦσαν ἐκεῖθεν ἔπλευσε πρὸς βορρᾶν καὶ πλησίον τοῦ Lacadive ἀπὸ 15 ἕως 19 Ὀκτωβρίου ἐβύθισε 5 πλοῖα, μίαν μεγάλην τασμανικὴν βυθοκόρον καὶ ᾐχμαλώτισεν ἓν ἀνθρακοφόρον. Τὸ Ἔμντεν εἶχεν ἤδη ἀποχωρισθῆ, μετὰ τὸν ἐκ Diego - Garcia ἀπόπλουν του, τῶν «Marcomannia» καὶ «Ποντοπόρου», ἅτινα τὴν 16 Ὀκτωβρίου συναντῆσαν τὸ ἀγγλικὸν εὔδρομον «Yarmouth» τὸ μὲν πρῶτον ἐβύθισε τὸ δὲ δεύτερον ᾐχμαλώτισε.

Περὶ τὰ ἐξημερώματα τῆς 29 Ὀκτωβρίου τὸ Ἔμντεν ἐμφανίζεται αἰφνιδίως 1700 μίλ. μακρὰν τῆς τελευταίας ἐμφανίσεώς του εἰς τὸν ἀγγλικὸν λιμένα τῆς Penang. Ἐντὸς αὐτοῦ ὥρμουν 2 γαλλικὰ ἀντιτορπιλλικὰ καὶ μία κανονιοφόρος, καὶ τὸ ρωσικὸν εὔδρομον «Jemtchug». Τὸ Ἔμντεν προσθέσαν τετάρτην ψευδῆ καπνοδόχον εἰσέπλευσεν ἀνενόχλητον εἰς τὸν λιμένα, ἐκληφθὲν ὡς τὸ ἀγγλικὸν εὔδρομον «Yarmouth», φθάσαν δ' εἰς ἀπόστασιν 300 μ. περίπου ἀπὸ τοῦ ρωσικοῦ, ἐφ' οὗ οὐδεμία ὑπῆρχεν ἐπαγρύπνησις οὐδὲ προετοιμασία πρὸς μάχην, ἔβαλε μίαν ὁμοβροντίαν καὶ μίαν τορπίλλην, μεθ' ὃ ἀναστρέψαν ὅπως ἐξέλθῃ τοῦ λιμένος ἔβαλε δευτέραν τορπίλλην καὶ δύο ὁμοβροντίας εἰσέτι, συνεπείᾳ τῶν ὁποίων τὸ «Jemtchug» ἐβυθίσθη. Ἐξερχόμενον τοῦ λιμένος τὸ Ἔμντεν ἔβαλεν ἐναντίον μικροῦ περιπολοῦντος πλοίου, ἀνοιχθὲν δ' εἰς τὸ πέλαγος συνήντησε μετ' ὀλίγον τὸ ἐκ περιπολίας ἐπιστρέφον γαλλικὸν ἀντιτορπιλλικὸν «Mousquet» ὅπερ ἐβύθισε, περισυλλέξαν 46 τοῦ πληρώματός του κατὰ τὸ πλεῖστον πληγωμένους, οὓς ἐπεβίβασε βραδύτερον ἀγγλικοῦ αἰχμαλωτισθέντος ἀτμοπλοίου.

Ἐν τῷ μεταξὺ 2 εἰσέτι εὔδρομα, 2 κανονιοφόροι, 3 ἀντιτορπιλλικὰ καὶ 1 ἐξωπλισμένον ἐμπορικὸν προσετέθησαν εἰς τὴν ἀποκλειστικῶς τὴν δίωξιν τοῦ Ἔμντεν ἐπιφορτισμένην δύναμιν, εἰς 19 σκάφη ἐν ὅλῳ ἀνελθοῦσαν, ἐκτὸς μιᾶς μεγάλης δυνάμεως ἀπασχολουμένης διὰ τὰς συνοδείας τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς ἕνεκα τῆς δράσεως τοῦ Ἔμντεν.

Περὶ τὰ ἐξημερώματα τῆς 9 Νοεμβρίου τὸ Ἔμντεν διηυθύνετο πρὸς τὸν λιμένα τῆς νοτίου νήσου Keeling τῆς ὁμάδος τῶν νήσων Cocos ἢ Keeling, ἥτις εἶχε σταθμὸν σημαντικὸν ἀγγλικοῦ ἀσυρμάτου καὶ ὑποβρυχίων τηλεγραφικῶν καλωδίων. Μόλις τὸ Ἔμντεν ὤφθη, ἀμέσως ὁ ἐπὶ τῆς νήσου σταθμὸς ἐτηλεγράφησεν εἰς Adelaïde, Perth καὶ Singapoor καὶ παρὰ τὰς προσπαθείας τοῦ Ἔμντεν ὅπως διακόψῃ τὸ ραδιογράφημα τοῦτο, ἐλήφθη παρὰ τοῦ ἀγγλικοῦ τεθωρακισμένου εὐδρόμου «Minotaur», ἀρχηγίδος ἰσχυρᾶς μοίρας εὐδρόμων παραπεμπούσης στρατιωτικὴν ἀποστολὴν ἐξ Αὐστραλίας εἰς Σουέζ, ὅπερ διέταξε τὸ εὔδρομον «Sydney» (ἐκτοπ. 5700 τόν., ταχύτ. 26 κόμβ., ὁπλισμὸς 8 τῶν 0.152) νὰ πλεύσῃ ὁλοταχῶς πρὸς Keeling. Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ Ἔμντεν εἶχεν εἰσπλεύσει εἰς τὸν λιμένα καὶ ἀπεβίβασεν ἄγημα ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ ὑποπλοιάρχου Von Mücce πρὸς καταστροφὴν τοῦ ἀσυρμάτου καὶ τῶν ὑποβρυχίων καλωδίων, μεθ' ὃ ἐξῆλθε καὶ ἐκράτησεν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος πρὸς ἐπιτήρησιν καὶ τῇ 8.45′ εἰσῆλθεν ὅπως ἀναλάβῃ τὸ ἄγημα· ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο ἐβράδυνε, τὴν 9,30′ ἀπέπλευσεν ἐγκαταλεῖψαν τὸ ἄγημα, καθ' ὅσον τὸ «Sydney» ἤδη ἐπεφάνη (βλ. λ. *Ἀϊσσά*). Ἡ μάχη μεταξὺ τῶν δύο εὐδρόμων ἤρξατο ἐξ ἀποστάσεως 4000 μ. παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος. Τὸ Ἔμντεν προσεπάθησε νὰ φύγῃ βάλλον συνεχῶς· ἡ πρώτη του ἐπι-

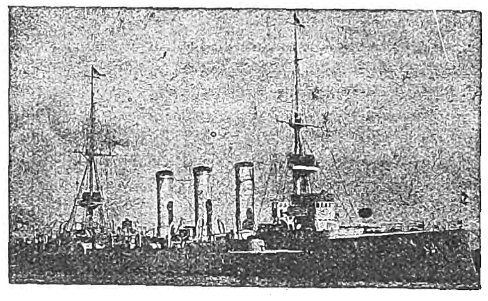

Τὸ γερμανικὸν καταδρομικὸν «Ἔμντεν».

τυχὴς ὁμοβροντία ἐπροξένησε ζημίας εἰς τοὺς σταθμοὺς βολῆς τοῦ ἀγγλικοῦ καὶ συνέτριψεν ἓν τῶν διαστημομέτρων του, ἀλλ' ἡ μεγάλη ὑπεροχὴ τοῦ διαμετρήματος τοῦ πυροβολικοῦ καὶ τῆς ταχύτητος τοῦ ἀγγλικοῦ ἠνάγκασε τὸ Ἔμντεν νὰ ἐξοκείλῃ ἐπὶ τῆς ὑφάλου τῆς βορείου Keeling διάτρητον, φλεγόμενον, καὶ μὲ 180 νεκροὺς καὶ 120 τραυματίας, μεταφερθέντας ἐπὶ τοῦ «Sydney» μετὰ 76 ἀνδρῶν, 4 ἀξιωματικῶν καὶ τοῦ γενναίου κυβερνήτου Von Müller διασωθέντων. Ἐπὶ τοῦ «Sydney» αἱ ἀπώλειαι ἦσαν 3 νεκροὶ καὶ 15 τραυματίαι.

Αἱ κρίσεις πάντων τῶν ἀντιπάλων τῆς Γερμανίας ἦσαν κολακευτικώταται διὰ τὸ Ἔμντεν.

Γ. Ν. Ν.

Ἔμντεν (Emden), ***Ἰακὼβ-Ἰσραήλ.*** Ραββῖνος καὶ ταλμουδιστὴς γεννηθεὶς εἰς Ἀλτῶνα τῷ 1697, θανὼν τῷ 1776. Ἐπεδόθη εἰς τὴν ἔρευναν τῆς Καββάλας. Διετέλεσεν ἐπὶ μακρὸν καθηγητὴς τῆς ἐν Μπρόντ ραββινικῆς σχολῆς καὶ τῷ 1728 διωρίσθη ραββῖνος ἐν Ἔμντεν. Ἐπανελθὼν ἀργότερον εἰς Ἀλτῶνα, ἤνοιξεν ἑβραϊκὸν τυπογραφεῖον. Μνημονεύεται προσέτι διὰ τὴν μετὰ τοῦ Ἰωνάθαν Ἔϊμπεσυτς ἔριδα. Ὁ Ἔμντεν, παρὰ τὸ εὐέξαπτον τοῦ χαρακτῆρός του, ὅπερ ὤθει αὐτὸν εἰς παρεκτροπάς, ὑπῆρξε μία φωτεινὴ διάνοια διὰ τὴν ἐποχήν του. Συνέγραψε περὶ τὰ πεντήκοντα βιβλία, ἐξ ὧν πολλὰ σῴζονται ἐν χειρογράφοις εἰς τὸ Κολομβιανὸν Κολλέγιον τῆς Νέας Ὑόρκης.

[Βλ. *Wagenner:* Βιογραφία τοῦ Ἔμντεν (Γιάμπετς) ἑβραϊστί, Ἀμστελλόδαμον 1868. — *Finne:* Kenesseth Israël 559. — *Graetz:* Geschichte der Juden VIII σημ. 614.]

Γ. ΕΛΙΓΙΑ

Ἔμο (Emo), ***Ἄγγελος.*** Βενετὸς ναύαρχος καὶ πολιτικός, καταγόμενος ἐκ Μάλτας καὶ ἀκμάσας κατὰ τὰ ἔτη 1731—1792. Ἀνῆκεν εἰς ἐπιφανεστάτην βενετικὴν οἰκογένειαν, ἐξ ἧς ἀπὸ τοῦ ΙΑ′ αἰῶνος προῆλθον πλεῖστοι πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοί. Μετὰ τὴν λῆξιν τῶν σπουδῶν του, κατετάγη τῷ 1751 εἰς τὸ ναυτικόν, ἀλληλοδιαδόχως δ' ἐγένετο πλοίαρχος, ὑγειονομικὸς ἐπιθεωρητὴς τῶν λιμένων τῆς δημοκρατίας, μοίραρχος τοῦ στόλου κατὰ τῶν Βερβερίνων πειρατῶν τῆς Μεσογείου καὶ τῆς Ἀδριατικῆς καὶ τῷ 1767 ὠνομάσθη ἀρχιναύαρχος τοῦ βενετικοῦ στόλου. Ἐχρημάτισε καὶ *προνοητὴς* τῆς Βενετίας ἐν Πελοποννήσῳ, αἱ δὲ εἰς ἐκθέσεις αὐτοῦ εἰδήσεις περὶ τῆς Ἑλλάδος εἶναι πολυτιμόταται. Τῷ 1780 ἐγένετο μέλος τοῦ Συμβουλίου τῶν Δέκα, εἶτα δὲ ἐπιθεωρητὴς καὶ γενικὸς διευθυντὴς τῶν ναυστάθμων, ὀργανώσας τῷ 1782 μίαν μοῖραν, ἥτις ἐπολέμησε νικηφόρως πρὸς τοὺς Τυνησίους πειρατὰς παρὰ τὴν Μπιζέρταν. Μετὰ ταῦτα περιέπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν τῆς Συγκλήτου καὶ ἀπέθανεν ἐκ τῆς λύπης του. Ἐν τῷ ναυστάθμῳ τῆς Βενετίας ἐγείρεται σήμερον μνημεῖον πρὸς τιμὴν τοῦ Ἔμο. —π.

— **Ἔμο** (Emo), ***Ἄγγελος.*** Ἰταλὸς φυσικὸς γεννηθεὶς τῷ 1859. Τούτου τὸ σπουδαιότερον ἔργον εἶναι «Περὶ τοῦ ἀδυνάτου τῆς ἀενάου κινήσεως». —π.

ἐμοδίνη (ἡ) ἢ ***τριοξυμεθυλανθρακινόνη*** *['Οργ. Χημ.].* Ὑδροξυλιωμένον ὁμόλογον τῆς *ἀνθρακινόνης* τοῦ τύπου $C_{14} H_4 O_2 (CH_3) (OH)_3$ ἀπαντῶν εἰς τὰς ρίζας τοῦ *ρήου* (κυρίως *ρήου τοῦ ἐμοδίου*), εἰς τὸν φλοιὸν τῶν ριζῶν *πολυγόνου τοῦ αἰχμηροῦ* καὶ εἰς τὸν φλοιὸν *ράμνου τῆς φραγκύλης*. Λαμβάνεται ἐκ τῶν ἀνωτέρω φυτῶν δι' ἀλκοολικοῦ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος, ἀποχωρίζεται δὲ τοῦ συνυπάρχοντος *χρυσοφανικοῦ ὀξέος* ἐκ τῆς ἰδιότητός του νὰ εἶναι διαλυτὸν εἰς διάλυμα ἀνθρακικοῦ καλίου. Κρυσταλλοῦται εἰς πορτοκαλλερύθρους βελόνας διαλυτὰς εἰς τὰ ἀλκάλια μετὰ κερασερύθρου χρώματος. Τήκεται εἰς 255°. Σ. Γ.

Ἔμονα (Emona) ἢ ***Ἐμῶνα*** καὶ ***Ἠμὼν*** *['Αρχ. Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Ἄνω Παννονίας ὑπὸ τὸ Νωρικόν, κατὰ τὸν Πτολεμαῖον, κατ' ἄλλους δὲ συγγραφεῖς, τῆς Ἰταλίας. Κατὰ τὸν Ζώσιμον ἐκεῖ ἐστρατοπέδευσεν ὁ Στηλίχων.

ἐμορφαίνω ἢ ***ἐμορφένω*** καὶ ***ὀμορφένω***, ἀόρ. *ὀμόρφινα*· γίνομαι εὔμορφος, ὡραῖος, ὡραΐζομαι, καλλύνομαι: «ὅσον πάει κι' ὀμορφένει» ‖ μεταβ. κάμνω τινὰ εὔμορφον, καλλύνω, ὡραΐζω: «τὴν ὀμόρφινε τὸ πάχος».

ἔμορφος, *—η, —ο·* ἀντὶ *εὔμορφος* (βλ. λ.).

Ἔμος. Μεταξὺ τῶν προβλεπτῶν, τῶν διοικησάντων τὴν Ζάκυνθον ἐπὶ ἑνετοκρατίας, ἀριθμοῦνται τρεῖς ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον τοῦτο: ὁ *Ἀνδρέας* (1572 — 1573), ὁ *Λεονάρδος* (1573 — 1575) καὶ ὁ *Γαβριὴλ* (1579—1580). Λ. Χ. Ζ.

ἐμός, *—ή, —όν·* ἀντων. κτητικὴ πρώτ. προσώπου, ἰδικός μου: «ὁ ἐμὸς ἀδελφός», «ἐμὴ εἶναι ἡ οἰκία», «τὰ ἐμὰ κτήματα», «κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην» (ἡ χρῆσις τῆς λέξεως ὑπὸ τῶν ἀρχαϊζόντων· ἀντ' αὐτῆς ἐπεκράτησαν οἱ ἐγκλινόμενοι τόποι τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας).

ἐμοῦ (τὸ) (Emu) *[Ζωολ.].* Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δρομέων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καζουαριδῶν*. Ἐκ τῶν 3—4 εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι *ἐμοῦ ὁ δρομεὺς* (Emu dromeus), ὅπερ ἔχει σῶμα εὔρωστον, ἀνάστημα κατά τι μικρότερον ἀπὸ τὸ τῆς στρουθοκαμήλου, πρὸς τὴν ὁποίαν καὶ ὁμοιάζει κατὰ τὴν γενικὴν διαμόρφωσιν τοῦ σώματος. Ἡ κεφαλή του εἶναι μικρὰ φέρουσα κατὰ τὴν κορυφὴν λοφίον ἐκ θυσάνου πτερῶν καὶ κεκαλυμμένη κατὰ τὸ μεγαλύτερον αὐτῆς τμῆμα ὑπὸ πτερῶν, πλὴν τῶν παρειῶν, αἵτινες μένουσιν ἀκάλυπτοι. Τὸ ράμφος εἶναι ἐπίμηκες, μελανόν, μὲ ἄνω σιαγόνα ἐλαφρῶς κυρτὴν καὶ κάτω βραχυτέραν τῆς ἄνω καὶ ὀδοντωτὴν κατὰ τὴν περιφέρειάν της. Παρὰ τὴν βάσιν καὶ κατὰ τὸ μέσον τοῦ ράμφους εὑρίσκονται οἱ ρώθωνες, οἵτινες εἶναι ᾠοειδεῖς καὶ λοξοί. Τὸ σῶμα καλύπτεται ὑπὸ λεπτῶν μεταξοειδῶν πτερῶν. Τὰ ἐμοῦ στεροῦνται κυρίως πτερύγων καὶ οὐρᾶς, δι' ὃ καὶ δὲν ἵπτανται. Οἱ πόδες εἶναι ἰσχυροὶ καὶ πτερωτοί, ὁ δὲ ἄκρος ποὺς φέρει τρεῖς δακτύλους βραχεῖς, ἰσχυροὺς καὶ ἐλαφρῶς κεκαμμένους. Τὸ εἶδος τοῦτο ἀπαντᾷ εἰς τὴν Αὐστραλίαν καὶ τὰς πέριξ νήσους. Ἐνδιαιτᾶται κατὰ προτίμησιν εἰς τὰς μεγάλας πεδιάδας καὶ τὰς παραποταμίους ἐκτάσεις καὶ ζῇ κατὰ πολυπληθεῖς ὁμάδας. Εἶναι ἄγριον πτηνὸν καὶ ὡς ἐκ τούτου τὰ ἤθη του δὲν ἔχουσιν ἱκανῶς μελετηθῆ. Τρέχει ταχύτατα καὶ δύναται νὰ προσπεράσῃ καὶ τὸν ταχύτερον κύνα. Τρέφεται ἐκ διαφόρων φυτῶν, καρπῶν καὶ ἐντόμων. Λόγῳ τοῦ πυκνοῦ πτερώματός του οὐδόλως αἰσθάνεται τὸ ψῦχος. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἐρώτων των αἱ ὁμάδες χωρίζονται καὶ ἕκαστος ἄρρην ἀκολουθεῖ τὴν θήλειαν. Ἡ θήλεια γεννᾷ 7—8 ᾠὰ πρασινοφαίου χρώματος μὲ παχὺ κέλυφος. Ὡς πρὸς τὸ μέγεθος ἕκαστον ἰσοῦται πρὸς δώδεκα ᾠὰ ὄρνιθος, ἡ δὲ ἐπῴασις διαρκεῖ 60 περίπου ἡμέρας. Δ. Ν. Π.

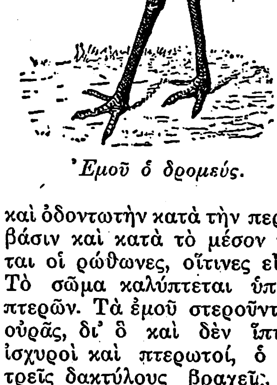

Ἐμοῦ ὁ δρομεύς.

ἐμουλσίνη *['Οργ. Χημ.]. Γλυκοζιτάση,* ἤτοι φύραμα διασπῶν τοὺς γλυκοζίτας καὶ δὴ τὸ σπουδαιότερον ἐξ αὐτῶν, ἄλλως καλουμένη *ἀμυγδαλάση* ἢ *ἀμυγδαλάζη* ἢ *ἀμυγδαλινάση* ἢ *ἀμυγδαλινάζη* ἢ *συναπτάση* ἢ *συναπτάζη*. Εὑρίσκεται εἴς τινα εἴδη ζυμῶν, εἰς ὀλίγα βακτήρια, εἰς μύκητας ζῶντας ἐπὶ ξύλων, εἰς πλεῖστα φυτά, εἰς τοὺς κόκκους τῶν πλείστων ξηρῶν καρπῶν καὶ ἀλλαχοῦ. Διασπᾷ τὴν *ἀμυγδαλίνην* καὶ ἄλλους β-γλυκοζίτας, οὐχὶ δ' ὅμως τοὺς α-γλυκοζίτας. Πάντως διασπᾷ ἀριστεροστρόφους γλυκοζίτας. Νεωστὶ θεωρεῖται ἡ ἐμουλσίνη οὐχὶ ὡς ἁπλοῦν φύραμα, ἀλλ' ὡς μῖγμα τριῶν φυραμάτων, ἤτοι τῆς *προυνάσης*, ἥτις διασπᾷ τὴν ἀμυγδαλίνην εἰς δισακχαρίτην καὶ τὸ νιτρίλιον τοῦ

Digitized by Google

ἀμυγδαλικοῦ ὀξέος, τῆς *ἀμυγδαλάσης*, ἥτις ὑδρολύει τὸν δισακχαρίτην εἰς δύο μόρια γλυκόζης, καὶ τῆς *βενζοκυανάσης*, ἡ ὁποία διασπᾷ τὸ νιτρίλιον τοῦ ἀμυγδαλικοῦ ὀξέος εἰς βενζαλδεΰδην καὶ ὑδροκυάνιον. Ἄλλοι παραδέχονται ὅτι ἡ ἐμουλσίνη ἀποτελεῖται ἐκ *γλυκολακτάσης*, ἥτις διασπᾷ τὴν ἀμυγδαλίνην εἰς ἓν μόριον γλυκόζης καὶ εἰς ἓν μόριον γλυκοζίτου τοῦ ἀμυγδαλικοῦ νιτριλίου, ἐκ *β-γλυκάσης*, ἡ ὁποία διασπᾷ τὸν γλυκοζίτην τοῦτον εἰς ἓν μόριον γλυκόζης καὶ νιτρίλιον τοῦ ἀμυγδαλικοῦ ὀξέος, καὶ ἐξ *ἀμυγδαλάσης*, ἥτις διασπᾷ τὸ νιτρίλιον εἰς ὑδροκυάνιον καὶ βενζαλδεΰδην. Σ. Γ.

«Ἐμουνὼθ *βὲ* **Ντεὼθ»** (=βίβλος τῶν πίστεων καὶ τῶν πεποιθήσεων). Ἑβραϊκὸς τίτλος, ὑπὸ τὸν ὁποῖον τυγχάνει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γνωστὸν τὸ ὑπὸ τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς παρ' Ἰουδαίοις θρησκευτικῆς φιλοσοφίας Σααντιὰ Γκαὼν (ἀραβιστὶ γεγραμμένον): «Kitab Al manât we alaethkadât». Τὸ κλασσικὸν τοῦτο ἔργον διαιρεῖται εἰς δέκα μέρη, ἐν οἷς γίνεται λόγος περὶ δημιουργίας καὶ θείας Προνοίας, περὶ τῶν ἰδιοτήτων τοῦ Θεοῦ, περὶ προφητείας, περὶ ἐλευθέρας βουλήσεως κλπ. (βλ. λ. *Σααντιά*). Γ. ΕΛ.

Ἐμοὺρ-κιοΐ *[Γεωγρ.]*. Οὕτως ὠνομάζετο ἐπὶ τουρκοκρατίας τὸ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κομοτηνῆς χωρίον *Ὁμηρικὸν* (βλ. λ.).

Ἐμουτβὰλ *[Βιβλ.]*. Κρατίδιον τῆς Ἐλὰμ ἀνατολικῶς τοῦ κάτω Τίγρητος.

ἔμπα· προστακτ. ἀορ. τοῦ *ἐμβαίνω*, ἀντὶ *ἔμβα* καὶ τοῦτο ἀντὶ *ἔμβηθι*, καθὰ *ἀνάβα* ἀντὶ *ἀνάβηθι*· εἴσελθε, ἔμβηθι, ἀντίθ. *ἔβγα*: «ἔμπα μέσα»· || ἰδιωματ. *μπέκα*, καθὰ *στέκα* (βλ. *Χατζιδ.* ΜΝΕ 2, 97 κ. ἑ.).

Ἔμπα ἢ **Τζὲμ** ἢ **Τζὶμ** *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ρωσίας ἐν Κιργκίζ, πηγάζων ἐκ τῶν ὀρέων Μουγκοντσὰρ καὶ ἐκβάλλων εἰς τὴν Κασπίαν θάλασσαν. Ἔχει μῆκος 600 χιλμ. Εἶναι πλούσιος εἰς ἰχθῦς, ἀλλ' οὐχὶ πλωτός. Δ. Δ.

ἐμπάθεια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἐμπαθής, σφοδρὸν πάθος, μῖσος, ὁρμὴ πρὸς κακουργίαν: «τυφλοῦται ὑπὸ τῆς ἐμπαθείας», «παρ' ὅλην τὴν ὀργήν του συζητεῖ ἄνευ ἐμπαθείας».

ἐμπαθὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ κατεχόμενος ὑπὸ σφοδροῦ πάθους ἢ μίσους κατά τινος, ὀργίλος, βίαιος: «ἐμπαθὴς ἄνθρωπος»· || ὁ ὑπὸ σωματικοῦ πάθους κατεχόμενος, ὁ πάσχων χρονίαν τινὰ νόσον: «εἶναι ἐμπαθὴς καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐργασθῇ».— Ἐπίρρ. **ἐμπαθῶς**.

ἔμπαιγμα (τό)· ἀντὶ *ἐμπαιγμὸς* (βλ. λ.).

ἐμπαιγμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐμπαίζειν, χλευασμός, εἰρωνεία: «ἐλέχθησαν, — ἐπράχθησαν πρὸς ἐμπαιγμόν»· || συνεκδ. ἀπάτη, φενάκη: «εἶναι ἐμπαιγμὸς ἄλλα νὰ σοῦ ὑπόσχωνται καὶ ἄλλα νὰ πράττουν».

ἐμπαίζω, ἀόρ. *ἐνέπαιξα—ἐνεπαίχθην*· περιπαίζω, χλευάζω, σκώπτω, κοιν. *κοροϊδεύω*: «ἐμπαίζει τοὺς δυστυχεῖς»· || ἐξαπατῶ, φενακίζω, φέρομαι ἀνειλικρινῶς: «ἐμπαίζει τοὺς πάντας μὲ ψευδεῖς ὑποσχέσεις»· || παθ. *ἐμπαίζομαι*· γίνομαι ὑποκείμενον ἐμπαιγμοῦ: «ἐνεπαίχθην ἐπανειλημμένως».

ἐμπαίκτης (ὁ)· ὁ ἐμπαίζων, ὁ χλευάζων, ἀσεβής.

— **«Ἐμπαίκτης»**. Ἑλληνικὴ ἑβδομαδιαία σατιρικὴ ἐφημερὶς ἐκδιδομένη ἀπὸ τοῦ 1873 (15 Ἀπριλίου) ἐν Ἀθήναις ὑπὸ *Π. Π. Πηγαδιώτου*. Ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦτον ἐξεδόθη μέχρι 19 Ἰανουαρίου 1874 (ἀρθ. 39), εἶτα μέχρι τοῦ 68ου φύλλου ὑπὸ τὸν τίτλον «Διογένης», κατόπιν (21 Σεπτεμβρίου 1874) πάλιν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐμπαίκτης», ἔκτοτε δὲ (23 Νοεμβρίου 1874) ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀριστοφάνης».

ἐμπαικτικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἐμπαιγμόν, ὁ γινόμενος πρὸς ἐμπαιγμόν: «ἐμπαικτικὴ ὁμιλία»· || ὁ ἀγαπῶν νὰ ἐμπαίζῃ: «πνεῦμα ἐμπαικτικόν».—Ἐπίρρ. ***ἐμπαικτικῶς***· μετὰ ἐμπαιγμοῦ, πρὸς ἐμπαιγμόν.

ἐμπαίνω· ἀντὶ *μπαίνω* (βλ. λ.).

ἔμπαισμα (τό)· κόσμημά τι προσηλωμένον ἐπὶ μεταλλίνου σκεύους, οἷον παραδίδεται ὅτι εἰς τὸ ποτήριον τοῦ Ἀτρέως ἦτο «ἐμπεπαισμένον» κατὰ τὸν πυθμένα χρυσοῦν ἀρνίον (ἀπὸ τοῦ ῥήματος *ἐμπαίω*). Καὶ τέχνη *ἐμπαιστικὴ* (βλ. λ.), ἡ τέχνη τοῦ προσηλοῦν χρυσᾶ κοσμήματα ἐπὶ ἀργυρᾶς βάσεως.

ἐμπαίστης (ὁ) (λατιν. impaestator). Ὁ τεχνίτης ὁ ἐξασκῶν τὴν *ἐμπαιστικὴν* (βλ. κατ.).

ἐμπαιστικὴ (ἡ). Ἡ τέχνη τοῦ ἐμπαίειν, τοῦ ἐνθέτειν δηλαδὴ διὰ σφυρηλατήσεως μικρὰ τεμάχια ἐξειργασμένου μετάλλου ἐντὸς κοιλωμάτων ἄλλης μεταλλίνης πλακὸς πρὸς παρασκευὴν κομψοτεχνημάτων διὰ τῆς παραστάσεως διαφόρων εἰκόνων. Ἡ ἐμπαιστικὴ ἦτο εὐρύτατα διαδεδομένη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τόσον παρ' Ἕλλησι καὶ παρὰ Ρωμαίοις, ὅσον καὶ ἐν Ἀνατολῇ. Ὁ Ἀθήναιος (ΙΒ' 543 f) μνημονεύει «σκίπωνα» (βακτηρίαν) ἐμπεπαισμένον διὰ χρυσῶν ἑλίκων, παρόμοιον δὲ ἦτο καὶ τὸ σκῆπτρον τοῦ Ἀχιλλέως. Ὑπῆρχε δὲ καὶ ἄγαλμα τοῦ Μύρωνος παριστῶν τὸν Ἀπόλλωνα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶχε σφυρηλατήσει ὁ καλλιτέχνης λεπτότεχνα ἀργυρᾶ στοιχεῖα, δι' ὧν ἔγραψε τὸ ὄνομά του. Εἰς Μυκήνας εὑρέθησαν ξίφη, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἦσαν ἔνθετα διάφορα μετάλλινα κοσμήματα. Ἡ ἐμπαιστικὴ διετηρήθη καὶ ἤκμασε καὶ κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχήν, ὁπότε πλεῖστα ἔργα τέχνης, ὡς κιβώτια, κάλυπτρα τραπεζῶν κ. ἄ., κατεσκευάσθησαν διὰ τῆς σφυρηλατήσεως μετάλλων ἐπὶ πλακῶν. Ἡ τέχνη τῆς σφυρηλατήσεως ταύτης συνίστατο, ἐκτὸς τῆς ἐξεικονίσεως ὡραίων σχεδιασμάτων, καὶ εἰς τὴν παρουσίασιν μιᾶς ὁμαλῆς καὶ λείας ἐπιφανείας ἐπὶ τοῦ κομψοτεχνήματος ὡς ν' ἀπετέλει αὕτη ἑνιαῖόν τι ὅλον. Τὸ μὴ λεῖον κόσμημα, «τὸ τραχὺ τοῖς ἐμπαίσμασιν», ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων λεξικογράφων *ἄλεισον*. Π. Ν. Π.

ἔμπαιστος (ὁ)· ὁ κατασκευαζόμενος διὰ τῆς σφυρηλατήσεως μικρῶν τεμαχίων μετάλλου ἐπὶ πλακὸς ἐξ ἄλλης ὕλης: «ἔμπαιστον σκῆπτρον», «ἔμπαιστος ἐπιγραφή».

ἐμπαίω· τυπώνω, ἀπεργάζομαι σχῆμά τι ἢ κόσμημα ἐπὶ μετάλλου: «σκίπων χρυσᾶς ἕλικας ἐμπεπαισμένος».

ἔμπαλιν· ἐπίρρ. μετὰ τοῦ ἄρθρου *τὸ ἔμπαλιν* καὶ κατὰ συναλοιφὴν *τοὔμπαλιν*· ὀπίσω, ἀντιστρόφως, ἀντιθέτως, κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν.

Ἐμπάμπα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Νείλου καὶ κατέναντι τοῦ βορείου ἄκρου τοῦ Καΐρου. Παρὰ τοῦτο μεγάλη σιδηρᾶ γέφυρα, δι' ἧς διέρχεται ὁ διὰ τὴν Ἄνω Αἴγυπτον καὶ τὸ Σουδὰν σιδηρόδρομος ἐκ Καΐρου. Εἰς τὴν ἐκεῖ πεδιάδα συνεκροτήθη ἡ περιώνυμος μάχη τῶν Πυραμίδων τὴν 21 Ἰουλίου 1798, καθ' ἣν ὁ Βοναπάρτης εἶπε πρὸς τὸν στρατόν του: «Στρατιῶται! Σκεφθῆτε ὅτι ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῶν πυραμίδων τούτων τεσσαράκοντα αἰῶνες σᾶς βλέπουν πολεμοῦντας». Γ. Λ. Α.

Ἔμπαρος *[Γεωγρ.]*. Περιφέρεια ὀρεινὴ τῆς Κρήτης κειμένη ἐπὶ τῶν ΝΔ κλιτύων τοῦ ὄρους Δίκτης καὶ περιλαμβάνουσα τὰ χωρία *Ἔμπαρος, Θωμαδιανοῦ, Μάρθα, Ξενιάκος, Κατωφύγι, Μηλιαράδω* καὶ *Ἀφράτι*. Ν. ΚΛΣ

— **Ἔμπαρος** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πεδιάδος τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 350. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Ἀφράτι* (κάτ. 170) καὶ *Θωμαδιανοῦ* (κάτ. 100). Κατὰ τὴν κρητικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866, ὁ Ὀμὲρ πασᾶς ἐκστρατεύσας κατὰ τοῦ ὀροπεδίου τοῦ Λασιθίου ἔπεμψε διὰ τῆς ὀρεινῆς κοιλάδος τῆς Ἐμπάρου ἰσχυρὸν ἀπόσπασμα, τὸ ὁποῖον ὁδηγούμενον ὑπὸ ἐντοπίων Τούρκων ἀνῆλθεν ἀπαρατήρητον τὴν 21 Μαΐου τὰ ὄρη καὶ διαλαθὸν τὴν προσοχὴν τῶν ἐπαναστατῶν εἰσέβαλεν εἰς τὸ ὀροπέδιον. Τὴν 23 Δεκεμβρίου 1867 ὁ τουρκικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν Ἀρὶφ πασᾶν, βαδίζων ἐκ Καστελλίου τῆς Πεδιάδος εἰς Ἱεράπετραν, προσεβλήθη ἐν τῇ κοιλάδι τῆς Ἐμπάρου ὑπὸ τῶν Κρητῶν ἐπαναστατῶν καὶ ὑπέστη μεγάλας ἀπωλείας. Τὴν 23 Σεπτεμβρίου 1868 οἱ ἐπαναστάται ἐπιτεθέντες κατὰ τῶν ἐν τῇ κοιλάδι τῆς Ἐμπάρου Τούρκων ἐξεδίωξαν αὐτοὺς ἐκεῖθεν. Ν. ΚΛΣ

ἐμπασιὰ καὶ *μπασιά*· δημοτ. ἔμβασις, εἴσοδος, ὁ τόπος δι' οὗ εἰσέρχεταί τις εἰς τὴν οἰκίαν, εἰς τὸν ἀγρόν, εἰς τὸν κῆπον κττ.: «τὰ δύο σπίτια ἔχουν μιὰ μπασιά»· || ἡ παλίρροια: «ἔχει μπασιὰ μεγάλη», ἀντίθ. *βγαλσιά*.

Ἐμπάτης *[Γεωγρ.]*. Τὸ μεσαῖον τμῆμα τῆς ΝΑ ἀκτῆς τῆς Σύρου, τῆς περιλαμβανομένης μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Κατεργάκι τῶν Χονδρῶν τῆς Βάρης καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Φωκότρυπες. Ψαμμαθῶν φερώνυμος (*Ν. Κοτσοβέλλη* «Χάρτης νήσου Σύρου» Ἑρμούπολις 1892), εἰς ὃν ἀπολήγουν αἱ καλλιεργημέναι ἐκτάσεις *Λαγκάδα, Ἐμπάτης, Σ' τοῦ Καπέλλα*· πρὸ αὐτοῦ βραχονησὶς *Ἄμπελο* (πλάτ. 37° 23′ 22″ Β, μῆκ. 24° 57′ 53″ Ἀν.) καὶ ὑφαλόγλωσσα μετὰ μυρμήκων, ἣν κακῶς ὁ ἀγγλικὸς χάρτης (*Owen Stanley* 1835. Ἀρ. 1542: Syra island) μετωνόμασεν ἀναγραμματιστικῶς εἰς Mebati ἀντὶ *Ἐμπάτη*. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἔμπαχ *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς ἐν Ἐσθωνίᾳ πηγάζων ἐκ τῆς λίμνης Παϊπούς. Ἔχει μῆκος 260 χλμ. Διαρρέει τὴν Ντορμπάτ, πέραν τῆς ὁποίας καθίσταται πλωτός. Δ. Δ.

Ἔμπε (Ebe), ***Γουσταῦος***. Γερμανὸς ἀρχιτέκτων (1834—1916). Ἀνήγειρεν ἐν Βερολίνῳ, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ἰουλίου Benda, τὴν οἰκίαν Pringsheim εἰς τὴν Βιλχελμστράσσε (1872—1874), τὸ μέγαρον Tiele Winkler (ἤδη ἱσπανικὴν πρεσβείαν), τὸ μέγαρον Mosse ἐπὶ τῆς πλατείας τῆς Λειψίας (1881—1882) καὶ διηύθυνε τὰς ἐργασίας τῆς ἐσωτερικῆς διακοσμήσεως τοῦ θεάτρου Ἀπόλλωνος κλπ. Ὁ Ἔμπε διεκρίθη καὶ ὡς συγγραφεύς.

Ἐμπεδγιεσοῦς. Ἐπίσκοπος ἐν Περσίᾳ μαρτυρήσας ἐπὶ Σαπὼρ Β' τῷ 374 μετὰ πολλῶν ἄλλων Χριστιανῶν. Ἡ μνήμη αὐτοῦ ἑορτάζεται τῇ 16 Μαΐου. Τὸ ὄνομά του μεταγράφεται ἑλληνιστὶ *Αὐδιησοῦς*.

— **Ἐμπεδγιεσοῦς**. Χαλδαῖος πατριάρχης ἀποθανὼν περὶ τὸ 1566. Τῷ 1555 διεδέξατο τὸν δολοφονηθέντα πατριάρχην Σουλακά, ὅστις εἶχεν ἀποδεχθῆ τὴν μετὰ τῆς Ρώμης ἕνωσιν. Τὴν λατινικὴν ὁμολογίαν ἀπεδέξατο καὶ αὐτὸς οὗτος τῷ 1563 ἐν Ρώμῃ, ἐκ τῆς ὁποίας ἐπανελθὼν ἥδρευεν ἐν Ἀμίδῃ.

— **Ἐμπεδγιεσοῦς** ***Μπὰρ Μπρικά***. Ὁ τελευταῖος σπουδαῖος συγγραφεὺς τῆς νεστοριανικῆς Ἐκκλησίας, χρηματίσας περὶ τὸ 1285 ἐπίσκοπος Σιγγὰρ καὶ Μπὲτ-Ἀραμπαγιέ, ἔπειτα δὲ μητροπολίτης Μείβεες τῆς Ἀρμενίας. Ἀπέθανε τῷ 1318. Τοὺς τίτλους τῶν ὑπ' αὐτοῦ συγγραφέντων, κατὰ τὸ πλεῖστον δὲ μὴ διασωθέντων συγγραμμάτων, ἀναφέρει ὁ ἴδιος ἐν τῷ τέλει τοῦ ἑαυτοῦ καταλόγου τῶν συγγραφέων (ἀγγλ. ἔκδ. ὑπὸ *Badger*, The Nestorians II 361 ἑξ.). Τούτων τινὰ ἔχουσιν ἤδη δημοσιευθῆ.

Ἐμπεδοκλέους ***λιμὴν*** (Porto Embedocle)· βλ. λ. *Ἀκράγας* καὶ *Ἀκράγαντος ὅρμος*.

Ἐμπεδοκλῆς. Ὀλυμπιονίκης, ἀκμάσας τῷ 496 π. Χ., υἱὸς τοῦ Ἐξαινέτου ἐξ Ἀκράγαντος, πάππος δὲ τοῦ ὁμωνύμου αὐτῷ μεγάλου φιλοσόφου (βλ. κατωτ.). —Β.

— **Ἐμπεδοκλῆς**. Ἄρχων ἐν Ἀντικύρᾳ, υἱὸς τοῦ Εὐδάμου, ζήσας κατὰ τὸν Β' αἰῶνα π. Χ. —Β.

—**Ἐμπεδοκλῆς ὁ** ***Ἀκραγαντῖνος***. Εἷς ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων ἀντιπροσώπων τῆς προσωκρατικῆς κληθείσης φιλοσοφίας, γεννηθεὶς εἰς Ἀκράγαντα περὶ τὸ 495 π. Χ. καὶ ἀποθανὼν τῷ 435. Ἤκμασεν εἰς περίοδον, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἑλληνικὸς νοῦς, ὅσον καὶ ἂν ἐπενήργησαν ὁπωσδήποτε καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἔξωθεν ἐπιδράσεις, καθὼς ὑπό τινων συγγραφέων ὑποστηρίζεται, ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ ἀπὸ τὴν ἀπωτέραν Ἀνατολήν, ἐμφανίζει ἐκθαμβοῦσαν αὐγὴν διὰ μέσου τῆς ἀκτινοβολίας τῶν προσωκρατικῶν διανοητῶν. Τοὺς ἀπασχολοῦν τὰ μεγάλα, ἀΐδια, ἀκατάλυτα προβλήματα τῆς γνώσεως, δίχως νὰ τοὺς ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν πολυσχιδῆ φροντίδα τῆς πρακτικῆς ζωῆς. Θαλῆς, Ἀναξίμανδρος, Ξενοφάνης, Παρμενίδης, Ἡράκλειτος, Πυθαγόρας, Ἀναξαγόρας, Ἐμπεδοκλῆς καὶ ἄλλοι χαμηλότεροι. Στοχασταὶ ταυτοχρόνως καὶ πολιτευταί, κυβερνῆται καὶ προφῆται, καθολικῶν τάσεων πνεύματα, πρωταθληταὶ εἰς τὴν θεωρίαν καὶ εἰς τὴν δρᾶσιν. Ὁ Ἐμπεδοκλῆς, ἔγγονος Ὀλυμπιονίκου, τοῦ ὁμωνύμου του, υἱὸς τοῦ Μέτωνος, πρωταγωνιστοῦ εἰς τὰς πολιτικὰς διαμάχας τοῦ τόπου, καταλυτοῦ τῆς ἀριστοκρατικῆς τυραννίδος, συνεχίζει καὶ συμπληρώνει τὸ ἔργον τῶν πατέρων του. Ὅτε ἡ μερὶς τῶν ὀλίγων ἐφάνη πάλιν κατισχύουσα, ἀντεπεξέρχεται κατ' αὐτῆς, τῶν λαϊκῶν δικαίων διαλαλητὴς καὶ προστάτης. Ἐπανιδρύει τὴν δημοκρατίαν. Μάλιστα λέγεται ὅτι προσεφέρθη εἰς αὐτὸν τὸ βασιλικὸν στέμμα, ἀλλὰ καταφρονητικῶς τὸ ἀπέρριψεν. Ἐνθυμίζει κατὰ τοῦτο ἀνάλογον χειρονομίαν τοῦ ἐναμίλλου του εἰς τὴν σοφίαν Ἡρακλείτου. Ἀλλά, ὡς ὁ Ἐφέσιος φιλόσοφος, καὶ ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἐδοκίμασε τὴν ἀστάθειαν τῶν φρονημάτων τοῦ ὄχλου. Χάνει τὴν δημοτικότητά του, ἐκπατρίζεται, ἀπέρχεται εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐκεῖ ἀπωλέσθησαν τὰ ἴχνη του. Εἰς τὸν Ἀκράγαντα δὲν ἐπανῆλθε. Φαίνεται ὅτι ἀπέθανεν ἐκεῖ, εἰς τὴν Πελοπόννησον. Δὲν διασῴζεται καμμία εἴδησις ἀκριβὴς περὶ τοῦ τέλους τοῦ βίου του, περὶ τοῦ ὁποίου ποικίλλουσαι μυθικαὶ διαδόσεις ἐκυκλοφόρησαν. Παρεστάθη ὅτι πεσὼν ἀπὸ ἅρματος ἐφονεύθη, ὅτι εἰς συμπόσιον ὅπου εἶχε καλέσει τοὺς φίλους του, μετὰ θυσίαν εἰς τοὺς θεούς, ἐξηφανίσθη, ἀναληφθείς, ὅτι ἀπεθεώθη μεταρσιωθεὶς εἰς τὸν Ὄλυμπον, ὅτι ἐκρεμάσθη αὐτοκτόνος, ὅτι ἀπὸ γεροντικὴν ἀδυναμίαν ὠλίσθησεν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐπνίγη. Ἀλλ' ὁ ζωηρότερον κυριεύσας τὰς φαντασίας ἀρχαίων καὶ νεωτέρων θρῦλος ἦτο ὅτι ἐπήδησεν εἰς τὸν κρατῆρα τῆς Αἴτνης διὰ τοῦ πυρὸς ἐξαϋλωθεὶς καὶ καθαρθείς. Μαρτύριον τῆς αὐτοθυσίας του ἐξεβράσθη ἀπὸ τὸ ἡφαίστειον τὸ ὑπόδημά του. Ὅλα, ἐπινοήματα καὶ παραδόσεις ἐναλλὰξ εὐφαντάστων πανηγυριστῶν καὶ στενοκεφάλων καταγελαστῶν τῆς γοητευούσης τοὺς ἀνθρώπους πολυτρόπου πανσοφίας του. Διότι πανταχοῦ ἐνεφανίζετο καὶ ἐξήσκει τὴν πολυώνυμον χάριν του, ῥέκτης πολιτευτής, ῥηξικέλευθος φιλόσοφος, χρυσόστομος ῥήτωρ, μηχανικὸς μεγαλεπήβολος, πανεπιστήμων ἐρευνητής, ἰατρός, θεόσοφος, μουσικός, θαυματοποιός, μάγος, κύριος ὅλων τῶν εἰδῶν τοῦ λόγου, εὑρετὴς τῆς ῥητορικῆς, ὡς τὸν ἀποκαλεῖ ὁ Ἀριστοτέλης, ῥαψῳδός, ὑμνοπόλος, ὡς ὁ ἴδιος ὀνομάζει τοὺς ποιητάς, ἱερεύς, προφήτης. Συμφώνως πρὸς τὰς περὶ μετεμψυχώσεως δοξασίας του, δαίμων περιπεσὼν εἰς βαρὺ ἁμάρτημα, ἐξέπεσε τῆς θείας του φύσεως, καθὼς αὐτοδηλοῦται, διαδοχικῶς ἐπέρασεν ἀπὸ τὴν σάρκα τοῦ ζῴου, τοῦ φυ-

Digitized by Google

του, τοῦ ἀνθρώπου, πλάνης εἰς τὸ σύμπαν, ἐνθυμίζων παραδόξως τὸν στίχον τοῦ Λαμαρτίνου, «ἄνθρωπος, θεὸς ξεπεπεσμένος ποὺ τοὺς οὐρανοὺς θυμᾶται», ὅμως καὶ οὕτω προωρισμένος, ἀργὰ ἢ γρήγορα, νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν ἀρχικήν του φύσιν, καθὼς κάπου μᾶς ὑποβάλλει τὸν διάπυρον λογισμόν του εἰς ἕνα στίχον κάποιος τῶν ἡμετέρων ποιητής: «Χαίρετε, ζῶ μ' ἐσᾶς θεός, ἄνθρωπος πιὰ δὲν εἶμαι!»

Ἀναμφιβόλως δὲ κυρία του φιλοδοξία δὲν ἦτο ἡ ἀποβλέπουσα εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς φιλολογικῆς, ὡς εἰπεῖν, εὐφυΐας του, ὅσον ἡ καθομολόγησις ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ὡς πραγματικῆς ἀποστολῆς του, τῆς προφητικῆς καὶ ἱερατικῆς, τῆς μυστηριακῆς, ἐν ἑνὶ λόγῳ, ἐνεργείας του, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Πυθαγόρου, τοῦ Ἐπιμενίδου καὶ ἄλλων πρὸ αὐτοῦ ἀποστόλων, ἀνίσως δὲν ἀποτελοῦν ἁπλῶς ῥητορικὰ σχήματα καὶ ποιητικὰς εὐχὰς ὅσα περὶ ἑαυτοῦ φαίνεται ὑπαγορεύων εἰς τὰ περισῳζόμενα ἀποσπάσματα τῶν ἔργων του. Τονίζει ὅτι κατευνάζει καὶ διεγείρει τοὺς ἀνέμους· διὰ τοῦτο καὶ τὸν ἀπεκάλουν, σκώπτοντες προφανῶς, οἱ σύγχρονοί του, κωλυσανέμαν καὶ ἀλεξανέμαν· ὅτι θεραπεύει τὰς νόσους καὶ τὸ γῆρας, ὅτι ἐπαναφέρει εἰς τὴν ζωὴν νεκρούς· ὅτι παρὰ πάντων ὡς θεὸς τιμᾶται, καὶ κάθε φορὰν ποῦ εἰσέρχεται εἰς τὰς πόλεις, μὲ ταινίας καὶ μὲ ἄνθη καταστόλιστος, οἱ ἄνθρωποι τὸν περιστοιχίζουν, καὶ τὴν ἀρωγήν του ἐπιζητοῦν, καὶ ἀσθενεῖς προσάγουν εἰς αὐτὸν πρὸς θεραπείαν, καὶ προφητείας προκαλοῦν. Καὶ φαίνεται ὅτι διῆγε βίον σεμνὸν ἐξόχως καὶ μεγαλοπρεπῆ, ὅτι τοῦ ἀπενέμοντο ὕψισται ὄντως τιμαί, καὶ ἐκοινολογοῦντο ἔκτακτοι πράξεις του καὶ θαύματα. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο καὶ ὡς κομπορρήμων κατεκρίνετο. καὶ ὡς ἀγύρτης ἐστιγματίσθη ὑπ' ἐκείνων οἵτινες, ἀδυνατοῦντες νὰ κατανοήσουν τὴν ἐκδήλωσιν καὶ τὴν ἐπιβολὴν ὑψηλῶν πνευμάτων θεοφορήτων, δὲν εὑρίσκουν, διὰ νὰ τὰ χαρακτηρίσουν, προχειρότερα ὀνόματα ἀπὸ ἐκεῖνα τῆς ἀγορᾶς. Ἀναλόγως εἰς τὰς ἡμέρας ἡμῶν ἡ παραφροσύνη τοῦ Νίτσε ὑπό τινων προεβλήθη ὡς ἐπιχείρημα κατὰ τῆς ἐκπληκτικῆς μεγαλοφυΐας του, παρὰ τὴν σοφωτάτην ἀντίρρησιν Ἑλβετοῦ ἐπιστήμονος, ὅτι ἡ ἀσθένεια τοῦ Νίτσε δὲν μεταβάλλει τὸ παράπαν τὴν σημασίαν τοῦ ἔργου του, καθόσον ἡ ἀσθένεια εἶναι μία ἄποψις ἰατρική, ἐκεῖ ποὺ ἡ ζωὴ λογαριάζεται μὲ ἀξίας ἄλλας ἀπὸ ἐκείνας εἰς τὰς ὁποίας ἀναφέρεται ὁ ἰατρός.

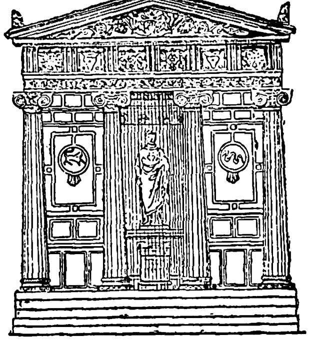

Ἀναπαράστασις ναοῦ ἐν Σελινοῦντι, ὁ ὁποῖος ὑποτίθεται ὅτι ἦτο ἀφιερωμένος εἰς τὸν Ἐμπεδοκλέα.

Τὸ ἄριστον κριτήριον τῆς ἀξίας τοῦ Ἐμπεδοκλέους εἶναι τὰ ἔργα του, καθὼς ἐβλέποντο κ' ἐξετιμῶντο ταῦτα ὑπὸ τῶν ἐναμίλλων του, ἰσαξίων καὶ ὑπερόχων φιλοσόφων καὶ ποιητῶν, τῶν παλαιῶν καὶ τῶν νεωτέρων—περισσότερον ἴσως—καιρῶν. Τὰ ἔργα του, καθὼς δυνάμεθα καὶ ἐξ ἀμέσου ἀντιλήψεως νὰ κρίνωμεν περὶ αὐτοῦ εἰς τὰ περισωθέντα, ὀλίγα μέν, ἀλλὰ καὶ σχετικῶς ἀρκετὰ ὁπωσδήποτε ἀποσπάσματα τῶν στίχων του, περὶ τοὺς 350, ἐὰν τὰ παραβάλωμεν πρὸς τὰ ἐλάχιστα διασῳζόμενα συντρίμματα τῶν ἄλλων προσωκρατικῶν. Δύο εἶναι τὰ κύρια ἔργα του, φιλοσοφικὰ ποιήματα, τὸ «Περὶ Φύσεως τῶν ὄντων», καὶ οἱ «Καθαρμοί», ἀμφότερα ἐκτεινόμενα εἰς πεντακισχιλίους στίχους. Ῥητορικὰ καὶ ἰατρικὰ βιβλία, ὑπὸ τὸ ὄνομά του φερόμενα, δὲν κρίνονται γνήσια, ἱκανὸς δὲ ἀριθμὸς τραγῳδιῶν ἀποδιδομένων εἰς τὸν Ἐμπεδοκλῆ θεωροῦνται ὅτι συνεγράφησαν ὑπὸ ἐγγόνου του φερωνύμου. Ὁ Ἐμπεδοκλῆς εἶναι ὁ τρίτος καὶ τελευταῖος φιλόσοφος μετὰ τὸν Ξενοφάνη καὶ τὸν Παρμενίδην, ὁ ἐκθέσας διὰ στίχων τὴν φιλοσοφίαν του. Ὁ λόγος τοῦ Ἡρακλείτου, ὡς γνωστόν, παρὰ τὴν πεπυκνωμένην πινδαρικὴν ἔξαρσίν του, εἶναι πεζός. Ἡ φιλοσοφία εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐνεφανίσθη ὅπως ἀνατρέψῃ τὰς δόξας καὶ τὰς συνηθείας τὰς μυθικὰς καὶ γοητευτικάς, εἰς τὰς ὁποίας ἡλικιώθη ὁ ἄνθρωπος ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ποιήσεως, ἡ ὁποία ἦτο, καθὼς τὴν εἶπεν ὁ ἱστορικός, «τὸ ἄνθος τῆς ζωῆς καὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἔθνους». Ἡ φιλοσοφία ἦλθε νὰ πολεμήσῃ τὰς ἰδέας τοῦ πλήθους περὶ τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ κόσμου καὶ νὰ διασείσῃ τὴν πίστιν του πρὸς τοὺς ἠθικοὺς νόμους. Ὅθεν εὐλόγως εἰς τὰς ἀρχὰς ἐχρησιμοποίησε πρὸς τοῦτο τὸν πεζὸν λόγον. Ἀλλὰ βραδύτερον μετεχειρίσθη τὸν ποιητικὸν λόγον καὶ ἡ φιλοσοφία, ὡς νὰ ἤθελεν, ἐπενδύουσα διὰ τῶν ἀνθηρῶν χαρίτων τῆς ποιήσεως τὸ αὐστηρόν της περιεχόμενον, νὰ συγκινήσῃ σφοδρότερον τὰς ψυχάς. Περίεργον κρᾶμα τῶν δύο τούτων ἀντιλεγομένων ἀντιλήψεων τῆς ἀληθείας ἀποτελεῖ τὸ ἔργον τοῦ Ἐμπεδοκλέους· ἡ φιλοσοφία εἰς τοῦτο καταπνίγει τὴν ποίησιν, ὥστε ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὴν «Ποιητικήν» του νὰ ἀποφαίνεται κατηγορηματικῶς, ὅτι ὁ Ἐμπεδοκλῆς οὐδὲν πλὴν τοῦ μέτρου κοινὸν ἔχει πρὸς τὸν Ὅμηρον, ὅτι δίκαιον εἶναι νὰ καλῆται φυσιολόγος μᾶλλον ἢ ποιητής, καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν νὰ τὸν ἀποκαλῇ ὁμηρικώτατον. Ὁ Κάρολος Ὀδ. Μύλλερ εἰς τὴν πρότυπον Ἱστορίαν του τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας, κατὰ τὴν ὡραίαν μετάφρασιν τοῦ Κυπριανοῦ, χαρακτηρίζει τὸ ἔργον ἐκείνου ὡς «φαντασιῶδες καὶ κατὰ τὸ ὕφος καὶ κατὰ τὴν ὑπόθεσιν». Ὁμοίως δυνάμεθα νὰ ὑποστηρίξωμεν ὅτι ἡ ποίησις ἐκεῖ ἀρωματίζει ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τὴν φιλοσοφίαν. Αἱ φυσιολογικαὶ θεωρίαι τοῦ ποιητοῦ - φιλοσόφου, ὑπενθυμίζουσαι τὸν νόμον τῆς ἐπιλογῆς καὶ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν ἐπιτηδειοτέρων φύσεων, συνετέλεσαν νὰ ὀνομασθῇ οὗτος πρόδρομος τοῦ Δαρβίνου καὶ τοῦ Γκαῖτε. Μάλιστα ἡ πρὸς τὸν Γκαῖτε σύγκρισις θὰ ἥρμοζε νὰ θεωρηθῇ ἡ πολλῷ μᾶλλον προσιδιάζουσα εἰς τὸν κατορθώσαντα νὰ συνδέσῃ τὴν ἐξελικτικὴν καὶ μηχανικὴν περὶ τοῦ κόσμου ἐξήγησιν τοῦ νήφοντος ἐπιστήμονος πρὸς τὴν μεθυστικὴν φαντασίωσιν τοῦ καλλιτέχνου. Εἶναι μιμητής, μᾶς λέγουν, τοῦ πρεσβυτέρου του Παρμενίδου, καθὼς εἶναι καὶ ὁ Ῥωμαῖος Λουκρήτιος μιμητὴς τοῦ Ἐμπεδοκλέους. Φθάνει νὰ ἐννοήσωμεν τὴν μίμησιν, ὄχι κατὰ τὴν ἀστόχαστον κάπως σημασίαν, τὴν ὁποίαν συνηθίζομεν νὰ μεταχειριζώμεθα, τοῦ ὅρου, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀπηκριβωμένην της ἔννοιαν, ὡς ἀπόρροιαν πνευματικῆς συγγενείας. Ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης βλέπουν, κατά τινας, μετριώτερον τὴν φιλοσοφικὴν ἀξίαν του· ἀλλὰ νομίζομεν ὅτι δυσκόλως θὰ ἠδύνατό τις νὰ διαμφισβητήσῃ ὅτι προσοχὴν ἰδιάζουσαν τοῦ ἀπονέμει ὁ δεύτερος καὶ ὅτι πολλαχοῦ τῶν διαλόγων τοῦ πρώτου ὑποφαίνονται τὰ ἴχνη του, εἰς τὸν «Τίμαιον», εἰς τὸ «Συμπόσιον» διὰ τῶν λόγων τῆς Διοτίμης καὶ εἰς τὸν «Σοφιστήν». Ἄνδρες, εἰς ἀντιθέτους ἀνήκοντες φιλοσοφικὰς σχολάς, ὡς οἱ Νεοπλατωνικοὶ καὶ οἱ Ἀτομικοί, μετὰ μεγίστου σεβασμοῦ μνημονεύουν τὸ ὄνομά του. Ἀλλὰ διαπρύσιος πανηγυριστής του εἶναι ὁ Λουκρήτιος. Εἰς 17 στίχους οἰστρηλάτους τῆς περὶ Φύσεως φιλοσοφικῆς ἐποποιΐας του, ὅπου ἐξαίρεται τὸ θαῦμα, κατ' αὐτόν, τῆς εὐρείας γῆς καὶ τῆς πολυανθρώπου χώρας τῆς Σικελίας, ὁ Ἐμπεδοκλῆς ὑμνολογεῖται ὡς τοῦ θαύματος αὐτοῦ τὸ θαῦμα, καταπληκτικός, σεπτός, ὑπέρτιμος, δαιμόνιος. «Ἀναντίρρητον, προσθέτει εἰς ταῦτα ὁ John Burnet, ὅτι ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἦτο γνήσιος ποιητής, περισσότερον ποιητὴς ἀπὸ τὸν Παρμενίδην. Κανεὶς τώρα δὲν ἀμφιβάλλει περὶ τῆς ποιητικῆς ἀξίας τοῦ Λουκρητίου· καὶ ὁ Ἐμπεδοκλῆς πανόμοιος εἶναι μ' ἐκεῖνον».

Ἀλλὰ ποία τις εἰς τὰ φιλοσοφικὰ ποιήματα τοῦ Ἐμπεδοκλέους ἡ οὐσία τῆς διδασκαλίας του; Αὕτη, περιληπτικώτατα: Ὁ Ἡράκλειτος διδάσκει ὅτι πάντα ῥέουσι. Μόνιμος καὶ σταθερὰ οὐσία, ἀνύπαρκτος. Ὁ Παρμενίδης τοὐναντίον δὲν γνωρίζει ἀπὸ γένεσιν καὶ φθοράν, κίνησιν καὶ μεταβολήν. Αὐτὰ εἶναι δόξαι. Ἡ ἀλήθεια εἶναι μία· τὸ *εἶναι*, ἀπαρασάλευτον. Ὁ Ἐμπεδοκλῆς, καθὼς εὑρίσκει τὴν σοφίαν εἰς ὅσους, καθ' ἓν οἱονδήποτε μόριον τοῦ σώματος, ἐπικρατεῖ ἡ μέση κρᾶσις, βλέπει τὴν ἀλήθειαν εἰς τὴν μέσην ὁδόν. Αὐστηρῶς εἰπεῖν, γένεσις καὶ φθορὰ δὲν ὑπάρχει, ἀλλὰ καὶ τὰ καθ' ἕκαστον ὄντα γεννῶνται, φθείρονται, μεταβάλλονται, καὶ καθόλου αἱ καταστάσεις τοῦ σύμπαντος ἀδιαλείπτως συναλλάσσονται. Δέχεται κατὰ τὴν ποιότητα διαφόρους οὐσίας στοιχειώδεις, ἀγεννήτους, ἀφθάρτους, ἀμεταβλήτους· «ῥιζώματα πάντων», ὡς τὰς ἀποκαλεῖ. Εἶναι τέσσαρα: πῦρ, αἰθήρ, ὕδωρ, γῆ, παρὰ τὰ μυθολογικὰ ὀνόματα, μὲ τὰ ὁποῖα τ' ἀναφέρει. Ὅ,τι καλοῦμεν γέννησιν τῶν ὄντων εἶναι ἡ ἕνωσις τῶν στοιχείων, ὅ,τι δὲ φθοράν, ὁ χωρισμός των. Ἐξ ἑκάστου σώματος ἀπολύονται ἀπορροαί, αἱ ὁποῖαι εἰσέρχονται εἰς τοὺς πόρους τοῦ ἄλλου. Ὅπου συμμετρία ἀπορροῶν καὶ πόρων, ἡ ἕλξις γίνεται ὡς τοῦ μαγνήτου καὶ τοῦ σιδήρου. Ἀλλὰ ποία ἡ ἑνοῦσα καὶ ἡ χωρίζουσα δύναμις; Δύο εἶναι αἱ κινοῦσαι δυνάμεις: μία ἑνοῦσα, ἡ φιλότης, ἡ στοργή, ἡ ἁρμονία. Μία χωρίζουσα, τὸ νεῖκος, ἡ διχόνοια, ὁ κότος. Αἱ δυνάμεις αὗται παριστάνονται ὡς στοιχεῖα ἀνάμικτα, καὶ ὁμοῦ προσωποποιοῦνται ὡς μυθολογικαὶ ὑποστάσεις. Ἐξ ἴσου ἀνώλεθροι, πρῶται καὶ ἰσχυραί, δὲν εὑρίσκονται πάντοτε ἐν ἰσορροπίᾳ· ἡ μία ὑπερέχει ἑκάστοτε τῆς ἄλλης. Ἡ φιλότης ἑνοποιεῖ τὸν κόσμον· καὶ τὸ νεῖκος τὴν ἑνότητα μετατρέπει εἰς πολλότητα. Τὸ τέρμα εἶναι ἀφ' ἑνὸς ἡ τελεία ἕνωσις, καὶ ἀφ' ἑτέρου ὁ τέλειος χωρισμός, μέχρις ὅτου μεταστραπῇ ἡ κατάστασις διὰ νέας κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν κινήσεως. Ἡ ζωὴ τοῦ κόσμου εἶναι κυκλική, κατ' ἀτελεύτητον ἐπανάληψιν. Καὶ διαγράφεται ὡς ἑξῆς: Κρατεῖ 1) ἡ παντελὴς ἕνωσις· 2) ἡ μετάβασις τῶν στοιχείων εἰς τὸν χωρισμόν· 3) ὁ παντελὴς χωρισμὸς τῶν στοιχείων· 4) ἡ ἐπάνοδος εἰς τὴν ἑνότητα αὐτῶν. Μόνον κατὰ τὴν 2αν καὶ κατὰ τὴν 4ην τῶν ἐπὶ τοῦ προκειμένου περιόδων εἶναι δυνατὴ ὅ,τι κυρίως ὀνομάζεται φυσικὴ ζωή, δηλονότι ἡ διακεκριμένη ὕπαρξις συνθέτων ὄντων, ὁ νῦν κόσμος. Τὴν κοσμογονικὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῆς μίξεως πάντων τῶν στοιχείων, Σφαῖρον ἀπεκάλεσεν ὁ Ἐμπεδοκλῆς. Ἐν αὐτῷ δὲν ὑπάρχει κίνησις, ἀλλὰ μακαρία τις εὐδαιμονία, ἐλάχιστ' ἀπέχουσα τῆς ἰνδικῆς νιρβάνας, ὡς ἐκ τῆς ἀπολύτου ἐν αὐτῇ ἠρεμίας καὶ τῆς πλήρους ἀπουσίας τοῦ νείκους, ἐὰν δὲν ἐχώριζε τὸ νεῖκος, βαθμηδὸν καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰσχωροῦν, τὰ στοιχεῖα τοῦ Σφαίρου, ὁ ὁποῖος χαρακτηρίζεται ὡς τὸ ἡγεμονικὸν πῦρ τῶν Στωϊκῶν, ἢ ὡς ὁ νοητὸς κόσμος τοῦ Πλάτωνος. Ὁ φιλόσοφος δι' ἐξάρσεως λυρικῆς καὶ ὄγκου νοημάτων, ὅπου τοῦτο δυνατὸν καθίσταται, προβαίνει εἰς τὴν ἐκτύλιξιν τοῦ κοσμογονικοῦ καὶ κοσμολογικοῦ του συστήματος, παριστᾷ κατὰ τίνα τρόπον ἐγεννήθη ὁ οὐρανός, πῶς ἐσχηματίσθη ἡ γῆ, πῶς ἀνεπτύχθησαν τὰ μετεωρολογικὰ φαινόμενα, ὁ ἥλιος, ἡ σελήνη, οἱ πλανῆται καὶ οἱ ἀπλανεῖς ἀστέρες, ὁ ἥλιος ὑελῶδες σῶμα, ἡ θάλασσα ἐξίδρωσις τῆς γῆς ὡς ἐκ τῆς θερμότητος τοῦ ἡλίου, πῶς ἐνεφανίσθησαν τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῷα, καὶ τὰ δύο εἴδη μὲ ψυχὴν ἀνάλογον πρὸς ἐκείνην τοῦ ἀνθρώπου, πῶς τὰ ζῷα ἐν ἀρχῇ ἀπὸ τερατωδῶν παντὸς εἴδους μορφωμάτων διηρθρώθησαν ἁρμονικῶς διὰ τῆς φιλότητος, πῶς οἱ ἄνθρωποι ἐκ τῆς γῆς ἐγεννήθησαν, κατ' ἀρχὰς ἄμορφοι ὄγκοι ἐξ ὕδατος καὶ γῆς, ἔπειτα Κένταυροι, Χίμαιραι, Ἑρμαφρόδιτοι, Σφίγγες, Τραγέλαφοι, μέχρις ὅτου ἐνανθρωπισθῶσι. Τὸ λογικὸν εἶναι ἰδιότης τῶν στοιχείων, διὰ τοῦτο πάντα τὰ ὄντα μετέχουσιν αὐτῆς («πάντα γὰρ ἴσθι φρόνησιν ἔχειν καὶ νοήματος αἶσαν»). Χάρισμα τῶν ὑψίστων τοῦ σοφοῦ εἶναι ἡ εὐτολμία («θάρσει καὶ τότε δὴ σοφίης ἐπ' ἄκροισι θοάσσεις»). Ὄργανον τῆς νοήσεως εἶναι τὸ αἷμα. Ὅσον κανονικωτέρα καὶ δικαιοτέρα εἶναι ἡ μῖξις τῶν στοιχείων, τόσον ἀρτιωτέρα ἡ φρόνησις.

Αἱ θρησκευτικαὶ δοξασίαι τοῦ Ἐμπεδοκλέους περιέρχονται εἰς ἀντίφασιν πρὸς τὰς περὶ φύσεως δόξας του. Οἱ μακραίωνες δαίμονες, ἐπιορκοῦντες ἢ ὁπωσδήποτε κακουργοῦντες, καταδικάζονται εἰς ἐλεεινὴν περιπλάνησιν ἀπὸ σώματος εἰς σῶμα, ὑπὸ μορφὰς θνητὰς παντοίας, ἀπὸ τοῦ βασιλείου τῆς ζωῆς εἰς τὸ βασίλειον τοῦ θανάτου. Καὶ αὐτὸς οὗτος, «φυγὰς θεόθεν καὶ ἀλήτης», ἐξετινάχθη εἰς τὸ «ὑπόστεγον ἄντρον», ὡς ἀποκαλεῖ τὴν ἐπίγειον κοιλάδα τοῦ κλαυθμῶνος, μέχρις οὗ ἐπιστῇ καὶ δι' αὐτὸν τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου καὶ ἐπανακάμψῃ εἰς τὴν προτέραν μακαριότητα. Κάλλιστον ἐπεισόδιον τῆς ζοφερᾶς ταύτης ἀποκαλύψεως ἀποτελεῖ ἡ περιγραφὴ τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος, διὰ τὸν ὁποῖον ἐπιφυλάττει τὰ φωτεινότερα χρώματα. Ὅλα ζῶσιν εἰς αὐτὸν ἥμερα καὶ τιθασευμένα ἐν φιλικῇ κοινωνίᾳ, ζῷα, ἄνθρωποι, φυτά, καὶ βασίλισσά των εἶναι ἡ Ἀφροδίτη. Κυρίως εἰς τὰς περὶ τοῦ θείου ἰδέας καθίσταται φανερὸν τὸ περὶ θεοῦ ἐξαϋλωμένον ὅλως δόγμα τοῦ Ξενοφάνους. Διάφοροι ἐπικρατοῦσι γνῶμαι περὶ τῆς σχέσεως τῶν φιλοσοφημάτων τοῦ Ἀκραγαντίνου πρὸς τὰ ἀρχαιότερα συστήματα, ἀλλὰ συμφωνοῦσιν οἱ πλεῖστοι περὶ τῆς ἀναμίξεως εἰς ἐκεῖνα πυθαγορείων, ὀρφικῶν, καὶ ἰδίως ἐλεατικῶν καὶ ἰωνικῶν στοιχείων, καὶ ὁ Παρμενίδης καὶ ὁ Ἡράκλειτος καὶ ὁ Πυθαγόρας καὶ ὁ Ξενοφάνης ὑπολανθάνουν πολλαχοῦ διδάσκαλοί του, καθὼς συμβαίνει καὶ εἰς τοὺς ἐξόχως διακρινομένους δημιουργούς. Καὶ συνάγομεν μελετῶντες, ὅτι ἰδιογέννητοι ἰδέαι δὲν ὑφίστανται, αὐστηρῶς εἰπεῖν, καὶ ὅτι ἡ μᾶλλον πρωτότυπος εὕρεσις δὲν εἶναι συχνὰ παρὰ δεξιὸν συγκρότημα μιμήσεων. Καὶ ἡ σύνθεσις αὕτη δὲν ἐμποδίζει ἕνα τῶν μᾶλλον πεφωτισμένων μελετητῶν τῆς προσωκρατικῆς ἁγίας τριάδος νὰ ἀποφαίνεται περὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἐμπεδοκλέους, ὅτι συνενοῖ τὴν βαθεῖαν καὶ ζοφερὰν ποίησιν τοῦ ἑνιαίου πρὸς τὴν περίλαμπρον καὶ ποικιλότροπον ποίησιν τοῦ πολλαπλοῦ, ὁμοῦ ὑποβάλλουσα τὴν ἔκστασιν καὶ τὴν μελαγχολίαν. Μεταξὺ τοῦ σκότους τῶν νυκτῶν καὶ τῆς γοργῆς ἐκθαμβούσης ἀστραπῆς, ἡ ἐμπεδόκλειος νόησις ἐκλάμπει ὡς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας. Ὁ θεὸς τοῦ Παρμενίδου εἶναι ἀποξηραμένος κορμός· ὁ κόσμος τοῦ Ἡρακλείτου εἶναι ἡ δέσμη εὐμαράντων ἀνθέων. Τὸ ἔργον τοῦ Ἐμπεδοκλέους εἶται τὸ θάλλον βαθύρριζον φυτόν.

Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ὁ μέγας Ἀκραγαντῖνος προσέλαβεν εἰς τὰ πνεύματα ὡρισμένων στοχαστῶν μεγεθυντικὰς ὅλως διαστάσεις. Ἡ δημιουργικὴ φαντασία, κατ' ἐξοχὴν κριτική, ἀνέπλασεν ἀκτινοβόλον τὴν εἰκόνα του, καὶ εἰς ἐκθαμβοῦντα πλαίσια. Τρεῖς ὑψηλότατοι ποιηταί, οἱ δύο κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, ὁ τρίτος πολὺ πλησιέστερον, φαίνονται ὡς νὰ συνεχίζουν δι' ἐκεῖνον, ὅσον διαφοροτρόπως, τὸν ὕμνον τοῦ Λουκρητίου. Εἶναι ὁ Γερμανὸς Hölderlin, ὁ Νίτσε καὶ ὁ Ῥομαὶν Ῥολλάν. Εἰς τὸν πρῶτον ἐνέπνευσε τὸ δρᾶμα «Ὁ θάνατος τοῦ Ἐμπεδοκλέους». Ὁ ἑλληνολάτρης ποιητὴς τοῦ «Ὑπερίονος» ηὐτύχησε μὲ τὸ δρᾶμά του νὰ συμβολίσῃ τὸ ἰδανικόν του ἀρτιώτερον καὶ πληρέστερον· ὁ «Θάνατος τοῦ Ἐμπεδοκλέους», ἔργον ποὺ εἶδε τὸ φῶς εἰς τὰ 1797, εἶναι τὸ ἀριστούργημά του. Ἡ μυθολογουμένη τοῦ

Digitized by Google

ἥρωος τελευτή, κατάλληλος, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς της, νὰ παρέχῃ τροφὴν πλουσιωτάτην εἰς τὴν φαντασίαν. Ὁ Ἐμπεδοκλῆς εἶναι τὸ σύμβολον τῆς ποιητικῆς μεγαλοφυΐας. Διωκόμενος καὶ ἀπὸ τοὺς πολλοὺς καὶ ἀπὸ τοὺς ὀλίγους, κάρφος εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν φθονερῶν ἰσχυρῶν καὶ τῶν ἀνυπόπτων στενοκεφάλων, ἀδυνατεῖ νὰ ζήσῃ τοῦ λοιποῦ, τεμαχισμένην καὶ ἀνεπαρκῆ, τὴν ζωήν γύρω του. Παραδίδεται εἰς τὴν μεγαλειώδη ὁλοκλήρωσιν τοῦ θανάτου διὰ τὴν ἀποθέωσιν καὶ τὴν ἀθανασίαν. Μετὰ παρέλευσιν ἐτῶν, εἰς τὸ 1871, ὁ Φρειδερῖκος Νίτσε, εἰς τὴν περίοδον τῆς νεότητός του, θαυμαστὴς τοῦ Χαίντερλιν, μαθητὴς μεγαλοφυέστερος τοῦ διδασκάλου του, μελετητὴς καὶ θιασώτης τῶν προσωκρατικῶν, δραματοποιεῖ καὶ οὗτος τὸν Ἐμπεδοκλῆ. Τὸ δρᾶμά του παραμένει ἁπλοῦν σχεδίασμα. Εἶναι τὸ προανάκρουσμα τοῦ «Ζαρατούστρα». Τὸ ἔργόν του, κάτι διαφορετικὸν ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ προηγηθέντος αὐτοῦ ποιητοῦ. Τὸ ἐγέννησεν ὁ φανατικός του κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐνθουσιασμὸς διὰ τὸν Βάγνερ. Ὁ παντεχνίτης Ἀκραγαντῖνος, εἶδός τι Λεονάρδου Νταβίντσι τῆς Ἀναγεννήσεως, εἶναι τὸ ἁρμοδιώτατον πρόσωπον ὅπως ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν ζωὴν τῆς τέχνης τὸν τρισυπόστατον νοῦν τοῦ φίλου του, ποιητοῦ, μεταφυσικοῦ, μουσικοῦ. Ὁ Βάγνερ εἶναι ἡ μετεμψύχωσις τοῦ Ἐμπεδοκλέους, καθὼς ἐπίστευεν ὁ Νίτσε περὶ ἑαυτοῦ ὅτι ἦτο ἡ μετενσάρκωσις τοῦ Ἡρακλείτου.

Εὑρίσκει τρόπον ὁ βαγνερολάτρης φιλόσοφος νὰ ἀναπαραστήσῃ ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὴν Κοζίμαν, τὴν ἀχώριστον ἀπὸ τὴν δόξαν τοῦ Βάγνερ ἀνταξίαν του σύζυγον, σύντροφον καὶ τοῦ Ἐμπεδοκλέους ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς κλασσικῆς Ἀριάδνης. Παραμένει ὅμως αὐτὴ κυρίαρχος εἰς τὴν φαντασίαν του· καὶ βραδύτερον, ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἀλλοφροσύνης, φανταζόμενος τὸν ἑαυτόν του ὡς Διόνυσον θὰ τῆς ἀπευθύνῃ τὸν ὕστατον χαιρετισμόν. Πολὺ πλησιέστερον ἡμῶν, κατὰ τὸ ἔτος 1918, ὑψούμενος «ὑπεράνω τῆς συρράξεως», νεοτολστοϊκὸς πολέμιος τοῦ πολέμου, γαλήνιος, ἀπτόητος ὁ Ρομαὶν Ρολλὰν μὲ τὸ ὄνομα τοῦ φιλοσόφου τοῦ Ἀκράγαντος θὰ ἐπισφραγίσῃ τὴν εἰρηνοποιὸν σταυροφορίαν του. Ἀναλύει τὸ ἔργον τοῦ φιλοσόφου, ἀνασυνθέτει μὲ ἐκεῖνο τὸ φιλανθρωπικόν του κήρυγμα. Τὸν προσβλέπει ὀλιγώτερον ὡς Ἕλληνα, πολὺ περισσότερον ὡς βάρβαρον τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, ὡς ὀνειροπόλον Ἰνδόν, ὡς μυστικοπαθῆ Χριστιανόν, ὡς ρωμαντικὸν τῶν νεωτέρων χρόνων, Φάουστ τὸν ὀνομάζει ὅλων τῶν καιρῶν. Ὁ Ἐμπεδοκλῆς δι' αὐτὸν εἶναι ὁ μέγας ὁμολογητὴς καὶ ἐξάγγελος τῆς αἰωνίας ἐπιστροφῆς, εἰς τὸν κόσμον τοῦ μίσους, τοῦ νόμου τῆς φιλίας, τῆς ἀγάπης, ὅλων τῶν διὰ τοῦ θηλυκοῦ γένους προσωποποιουμένων ἰδανικῶν, τῆς ἁρμονίας, τῆς στοργῆς, τῆς χάριτος, τῆς Κύπριδος, βασιλίσσης τοῦ Σφαίρου, ἀσύγκριτος εἰς τὸ εἶδός του φεμινιστής, γυναικολάτρης, ὡς ὁ Μιχαηλάγγελος, ὁ Δάντης, ὁ Αὔγουστος Κόντ. Τὸν πανηγυρικόν του στηρίζει, κυριώτατα, ἐπὶ τῆς κριτικῆς μελέτης τοῦ Ἰταλοῦ Ettore Bignone περὶ τοῦ Ἐμπεδοκλέους, ἐκδοθείσης εἰς τὸ Τουρῖνον, τῷ 1916.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Κυριώτεραι, μεταξὺ πολλῶν ἄλλων. πηγαί: *L. Robin*, «La pensée grecque et les origines de l'esprit scientifique» (Paris, 1923), ὅπου περιέχεται ἡ ἐκδοθεῖσα πλήρης βιβλιογραφία περὶ Ἐμπελοκλέους.— *Διογένους Λαερτίου*, Βίοι φιλοσόφων.— *John Burnet*, «L'aurore de la philosophie grecque» (γαλλ. μεταφρ. 1919).— *G. Breton*, «Essai sur la poésie philosophique en Grèce ... Empédocle» (1882).— *Th. Gomperz*, «Les penseurs de la Grèce. I. La philosopie antésocratique» (γαλλ. ἔκδ. 1908).—*Diels*, «Die fragmente der Versocratiker» (1906).— *Romain Rolland*, «Empédocle d'Agrigente et l'âge de la haine» (1918).— *Μαργ. Εὐαγγελίδου*, «Ἱστορία τῆς φιλοσοφίας τῶν Ἑλλήνων κατὰ Ed. Zeller».— *Χ. Ἀνδρούτσου*, «Λεξικὸν τῆς φιλοσοφίας» (1929).

Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ

ἔμπεδος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· σταθερὸς εἰς τὴν θέσιν του, ἀκλόνητος, στερεός, ἀσάλευτος, ἰδίᾳ μεταφ.: «ἔχει γνώμας ἐμπέδους», «ἔμπεδον φρόνημα»· || «νοῦς ἔμπεδος» ὑγιής, ἀθορύβητος· || «ἔμπεδον τάγμα, —σύνταγμα» ἐκεῖνο τοῦ ὁποίου τὰ στελέχη ἐν καιρῷ πολέμου παραμένουν εἰς τὸν αὐτὸν τόπον πρὸς ἐκγύμνασιν τῶν νεοσυλλέκτων.

—*[Στρατ.]* Καλεῖται *ἔμπεδον* ἡ συμφώνως τῷ σχεδίῳ ἐπιστρατεύσεως συγκροτουμένη ἐν καιρῷ πολέμου μονάς, πρὸς ἀναπλήρωσιν ὀργανικῆς μονάδος, μελλούσης νὰ συμμετάσχῃ εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις. Τὸ ἔμπεδον χρησιμεύει ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τὴν ἐν αὐτῷ κατάταξιν καὶ ἐκπαίδευσιν τῶν μετὰ τὴν ἐπιστράτευσιν καλουμένων κλάσεων καὶ τὴν ἐν καιρῷ ἀποστολὴν γεγυμνασμένων ἀνδρῶν εἰς τὰς ἀντιστοίχους μονάδας τῆς ζώνης τῶν ἐπιχειρήσεων, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τὴν εἰς αὐτὸ προσκόλλησιν τῶν ἀποστελλομένων ἐκ τῆς ζώνης ἐπιχειρήσεων εἰς τὴν τοῦ ἐσωτερικοῦ (ἀναρρωννυόντων, ἀδειούχων κτλ.). Ὀργάνωσις ἐμπέδων μονάδων ἤρχισεν ἀφ' ἧς ἐσυστηματοποιήθησαν τὰ σχέδια ἐπιστρατεύσεως (ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τοῦ 1907). Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον 1914—1918, εἰσήχθη διὰ πρώτην φορὰν ἡ ὀργάνωσις ἐμπέδων μονάδων καὶ ἐν τῇ ζώνῃ τῶν ἐπιχειρήσεων, ἀσχέτων ἐννοεῖται πρὸς τὰ ἔμπεδα τοῦ ἐσωτερικοῦ· ἑκάστη μεγάλη μονὰς (συνήθως ἡ μεραρχία) εἶχεν ἐν τῇ ὀργανικῇ συνθέσει της ἔμπεδον, παρακολουθοῦν ταύτην, τροφοδοτούμενον δ' ἑκάστοτε ἐκ τοῦ ἀντιστοίχου ἐμπέδου τοῦ ἐσωτερικοῦ, καὶ χρησιμεῦον διὰ τὴν ἄμεσον καὶ ταχίστην ἀναπλήρωσιν τῶν ἐπερχομένων μετὰ μάχην τινὰ κενῶν· τὰ τοιαῦτα ἔμπεδα καλοῦνται συνήθως *κινητά*, ἢ *κέντρα ἐκπαιδεύσεως*, ὡς ἀπεκάλουν ταῦτα αἱ ἑλληνικαὶ ὁδηγίαι τοῦ 1917.

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Ἐμπεδὼ *[Ἀρχ.]*. Ὄνομα γυναικὸς ἐπὶ ἀρχαίου ἀγγείου, ἐφ' οὗ εἰκονίζεται ὁ φόνος τοῦ Μινωταύρου. Οὕτως ἐκαλεῖτο ἀρχικῶς καὶ ἡ βραδύτερον *Κλεψύδρα* ὀνομασθεῖσα ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν πηγή.

ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἐμπεδῶ (*—όω*), *ἀόρ. ἠμπέδωσα—ἠμπεδώθην*· καθιστῶ τι ἔμπεδον, σταθεροποιῶ, ἀσφαλίζω: «μέχρις ὅτου ἐμπεδωθῇ ἡ τάξις».

ἐμπέδωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐμπεδοῦν, σταθεροποίησις, στερέωσις, ἐξασφάλισις: «κατωρθώθη ἡ ἐμπέδωσις τῆς τάξεως».

—*[Μαιευτ.]* Καλεῖται *ἐμπέδωσις* ὁ μηχανισμὸς τῆς προσαρμογῆς τῆς προβαλλούσης μοίρας τοῦ ἐμβρύου, ἥτις ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἶναι ἡ κεφαλή, ἐν τῷ ἄνω στομίῳ ἢ εἰσόδῳ τῆς ἐλάσσονος πυέλου διὰ τὴν μετέπειτα δίοδόν της ἀνὰ μέσον τῆς πυελικῆς κοιλότητος. Οὕτω περὶ τὸ τέλος τοῦ ἑβδόμου τῆς κυήσεως μηνός, ἡ προβάλλουσα μοῖρα τοῦ ἐμβρύου παρά τε ταῖς πρωτοτόκοις ὡς καὶ ταῖς πολυτόκοις διατελεῖ εὐκίνητος ἄνωθεν τῆς εἰσόδου τῆς ἐλάσσονος πυέλου· ἀπὸ τοῦ ὀγδόου ὅμως μηνὸς παρὰ ταῖς πρωτεγκύοις ἡ προβάλλουσα μοῖρα ἐμπεδοῦται ἐν τῷ ἀνωτέρῳ πυελικῷ στομίῳ, κατὰ δὲ τὸ τέλος τῆς κυήσεως ἢ τῇ ἐνάρξει τοῦ τοκετοῦ ἐνσφηνοῦται αὕτη ἐν τῇ πυελικῇ κοιλότητι· παρὰ ταῖς πολυτόκοις ἡ προβάλλουσα μοῖρα τοῦ ἐμβρύου ἐπὶ μακρὸν παραμένει ὑψηλά, ἄνωθεν τῆς εἰσόδου τῆς πυέλου, μὴ ἐμπεδουμένη, ἢ κατὰ τὸ τέρμα τῆς κυήσεως καὶ πολλάκις κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ τοκετοῦ. Μολονότι ἐκ παρατηρήσεων συνήχθη ὅτι καὶ παρὰ ταῖς πρωτεγκύοις ἡ κεφαλὴ τοῦ ἐμβρύου δυνατὸν νὰ διατελῇ ἔτι εὐκίνητος, ὄπισθεν τῆς πυελικῆς εἰσόδου κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ἐνάτου μηνὸς τῆς κυήσεως, οὐχ ἧττον κατὰ τὸν τελευταῖον μῆνα τῆς κυήσεως δέον παρὰ ταῖς πρωτεγκύοις ἐπιμελῶς νὰ παρακολουθῆται ἡ ἐμπέδωσις, πρὸς πρόληψιν δυστοκίας, ἥτις δυνατὸν νὰ προέλθῃ ἐξ ὑπερμεγέθους κεφαλῆς ἢ ἀνωμάλου σχήματος ἢ καὶ πυελικῆς στενώσεως.

Ο. ΡΑΛΛΙΔΗΣ

Ἐμπὲ-ζαδέ, ***Ἀβδουλλὰχ*** *ἐφέντης*. Σεϊχουλισλάμης τῆς Τουρκίας, καταλαβὼν δὶς τὸ ἀξίωμα τοῦτο (1707—1710 καὶ 1715). Ἐπαύθη ἕνεκα τῆς στάσεώς του εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς κατὰ πρότασιν τῆς Ρωσίας ἐξώσεως τοῦ βασιλέως τῆς Σουηδίας Καρόλου τοῦ ΙΒ' καὶ ἐξωρίσθη εἰς Τραπεζοῦντα, ἀλλὰ καθ' ὁδὸν ἐπνίγη, ναυαγήσαντος τοῦ μεταφέροντος αὐτὸν πλοίου.

Ν. Μ.

Ἐμπεθινάδο (El Empecinado), ***Χουὰν-Μαρτίν***. Ἱσπανὸς ἥρως τοῦ ἀγῶνος τῆς ἱσπανικῆς ἀνεξαρτησίας, γεννηθεὶς τῷ 1775 ἐκ γονέων ἐργατικῶν. Καταταχθεὶς εἰς τὸν στρατὸν παρέμεινεν ἐν αὐτῷ καθ' ὅλην τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ροσελλιὸν κατὰ τῶν Γάλλων. Τῷ 1808 καταρτίσας ἴδιον σῶμα ἐκ συμπολιτῶν του ἐπετίθετο δι' αὐτοῦ κατὰ τῶν γαλλικῶν ἀποσπασμάτων, αἰχμαλωτίζων στρατιώτας, ἐφοδιοπομπὰς κλπ. Λόγῳ τῶν ἐπιτυχιῶν του τούτων ἡ στρατιωτική του δύναμις καὶ φήμη ηὔξησε τόσον, ὥστε νὰ γίνῃ γνωστὸς ὡς ἐθνικὸς ἥρως καθ' ὅλην τὴν Ἱσπανίαν καὶ νὰ ὀνομασθῇ ὑπὸ τῆς ἱσπανικῆς διοικήσεως λοχαγὸς τοῦ ἱσπανικοῦ στρατοῦ. Μαθὼν ὅτι ἐν Σαλαμάγκᾳ εὑρίσκετο κατεσκηνωμένον γαλλικὸν ἀπόσπασμα, εἰσῆλθεν ἐν αὐτῇ καὶ συνέλαβεν ἅπαντας τοὺς ἄνδρας αὐτοῦ. Διορισθεὶς ἀρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας Γουαδαλαχάρα κατήρτισε τάγματα, δι' ὧν παρέσχε μεγάλην βοήθειαν εἰς τὸν ἱσπανικὸν στρατόν. Οἱ Γάλλοι διὰ ν' ἀπαλλαγῶσι τοῦ Ἐμπεθινάδο ἀπέστειλαν ἐναντίον του στρατεύματα ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Οὐγκώ, ὅστις εἶχε διακριθῆ ἐν Ἰταλίᾳ εἰς ἀναλόγους ἐπιχειρήσεις. Ὁ Οὐγώ, ὅστις εἶχε καυχηθῆ ὅτι θὰ τὸν συνελάμβανε ζῶντα, ἠναγκάσθη μετά τινας μῆνας νὰ γράψῃ εἰς τὴν κυβέρνησίν του, ὅτι τοῦτο εἶναι ἀδύνατον. Προβιβασθεὶς εἰς ταγματάρχην ἔλαβεν ἐντολὴν νὰ στρατολογήσῃ μέχρι 10.000 ἀνδρῶν εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Μαδρίτης καὶ Παλαιᾶς Καστίλλης, ἐνῷ συγχρόνως τοῦ ἀπεστάλησαν καὶ τρία πυροβόλα. Μαθὼν ὅτι τὰ στρατεύματα τοῦ Ναπολέοντος ἐβάδιζον ἐναντίον τῆς Κουένκα, ἔσπευσεν εἰς βοήθειάν της· μέχρι τέλους δὲ τοῦ πολέμου τούτου ὁ Ἐμπεθινάδο ἐξηκολούθησε θριαμβεύων, ὀνομασθεὶς ἐν τέλει στρατηγός. Τῷ 1812, ὅτε ὁ Φερδινάνδος Ζ' κατήργησε τὸ ψηφισθὲν ἐν Καδὶξ σύνταγμα καὶ ἐκήρυξε τὴν μοναρχίαν, ὁ Ἐμπεθινάδο ἠναντιώθη καὶ μετ' ἄλλων ἐστασίασεν ὑπὲρ τοῦ Συντάγματος. Κατ' ἀρχὰς ἡ ἐπανάστασις ἐπετύγχανεν, ἀλλ' ὅταν ὁ Φερδινάνδος ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τῶν Γάλλων καὶ ἔφθασεν ὁ δοὺξ τῆς Ἀγκουλέμης ὁδηγῶν 100.000 ἀνδρῶν, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Πορτογαλίαν. Ἐπανελθὼν μετ' ὀλίγον συνελήφθη ὑπὸ τοῦ προσωπικοῦ ἐχθροῦ του Ντὲ Ρίβα, ὅστις ἀφοῦ τὸν ἐφυλάκισεν ἐπὶ διετίαν τὸν ἐξήγαγεν τῆς φυλακῆς καὶ τὸν ἐξέθεσεν ἐντὸς κλωβοῦ εἰς τὰς λοιδωρίας καὶ τὰς ὕβρεις τῶν μοναρχικῶν ἐπὶ διήμερον, μεθ' ὃ τὴν 19 Αὐγούστου 1825 ἀπεστάλη εἰς τὴν ἀγχόνην. Ὁ Ἐμπεθινάδο θραύσας αἰφνιδίως μὲ τὰς ἡρακλείους δυνάμεις του τὰ δεσμὰ τῶν χειρῶν του ἥρπασεν ἀπὸ τοὺς φρουρούς του ἓν ξίφος, ἀποπειραθεὶς νὰ δραπετεύσῃ. Ἑκατὸν ὅμως λόγχαι τῆς φρουρᾶς τὸν διεπέρασαν αὐθωρεί· ἐν τούτοις καίτοι νεκρὸν τὸν ἐκρέμασαν.

Ν. Ι. Θ.

ἐμπειρία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἔμπειρος, γνῶσις ἀποκτωμένη διὰ τῆς πείρας, διὰ τῆς τριβῆς κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν *ἐπιστήμην* ἢ τὴν *θεωρίαν*· || καθόλου, δεξιότης, ἱκανότης πρὸς ἐφαρμογὴν τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων, πεῖρα.

—*[Φιλοσ.]* Καλεῖται *ἐμπειρία* ἡ ἐπὶ τῆς ἀμέσου αἰσθησιακῆς ἀντιλήψεως ἢ ἀμέσου ἐπιβιώσεως ἑδραζομένη γνῶσις· ἡ γνῶσις, ἣν ἀποκτῶμεν δι' ἀμέσου ἐξωτερικῆς ἢ ἐσωτερικῆς ἐποπτείας ἢ διὰ πειραματισμοῦ.

Ἡ ἐμπειρία ἀντιτίθεται πρὸς πᾶσαν γνῶσιν, ἥτις ἐρείδεται ἐπὶ τῆς παραδόσεως ἢ εἶναι τῆς ἰδεατῆς σκέψεως προϊόν. Οἱ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι προκρίνουσιν ἐν πολλοῖς τὴν δευτέραν. Οἱ Ἐλεᾶται θεωροῦσι τὴν ἐμπειρίαν ὡς γνῶσιν ἀπατηλήν. Ἡ αὐτὴ ἀντίληψις ἀπαντᾷ παρ' Ἡρακλείτῳ, Δημοκρίτῳ καὶ Πλάτωνι, καίτοι ὁ τελευταῖος δὲν ἀπορρίπτει αὐτὴν καθ' ὁλοκληρίαν. Μείζονα σημασίαν ἀποκτᾷ ἡ ἐμπειρία παρ' Ἀριστοτέλει. Αὕτη εἶναι κατ' αὐτὸν ἡ γνῶσις τῶν καθ' ἕκαστον (Μεταφ. I, 1, 981, α 15), ἀλλὰ διδάσκει ἡμᾶς μόνον τὸ *ὅτι* καὶ οὐχὶ τὸ *διότι* τῶν πραγμάτων. Πάντως εἶναι τὸ μέσον, δι' οὗ «τὴν καθόλου λαμβάνομεν ἐπιστήμην» (*Φυσ.* 2, 3). Κατὰ τὸν φιλόσοφον τοῦτον ἡ ἐμπειρία γεννᾶται ἐξ ἀναμνήσεων: «γίγνεται δ' ἐκ τῆς μνήμης ἐμπειρία τοῖς ἀνθρώποις· αἱ γὰρ πολλαὶ μνῆμαι τοῦ αὐτοῦ πράγματος μιᾶς ἐμπειρίας δύναμιν ἀποτελοῦσιν» (Μεταφ. I, 1, 980 β. 28). Τὴν γνώμην ταύτην συμμερίζονται καὶ οἱ στωϊκοί, καθ' οὓς ἐμπειρία εἶναι «τὸ τῶν ὁμοειδῶν φαντασιῶν πλῆθος». Κατὰ τὸν Πολύβιον δέον νὰ διακρίνωμεν τὴν κοινὴν ἐμπειρίαν ἀπὸ τῆς μεθοδικῆς. Παρ' ἐπικουρείοις ἡ ἐμπειροκρατία μεταβάλλεται εἰς αἰσθησιοκρατίαν.

Οἱ σχολαστικοί, διακατεχόμενοι ὑπὸ τῆς ἰδεατῆς σκέψεως, παραμελοῦσι τὴν ἐμπειρίαν. Ἀλβέρτος ὁ Μέγας ὁρίζει αὐτὴν ὡς singularum cognitio (=γνῶσιν τῶν καθ' ἕκαστον) καὶ τονίζει τὴν σημασίαν της διὰ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας (De vegetabil., ἔκδ. Jessen, σελ. 339). Θωμᾶς ὁ Ἀκινάτης θεωρεῖ τὴν ἐμπειρίαν, καθὼς ἀκριβῶς καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, συγκροτουμένην ἐξ ἀναμνήσεων: «experientia fit ex multas memorias». Ἡ ἐμπειρία ἄρχεται λαμβανομένη ὑπὸ σοβαρὰν ἔποψιν τὸ πρῶτον παρὰ Ρογήρῳ Βάκωνι. Ὁ φιλόσοφος οὗτος ἀντιτάσσει τὴν ἐμπειρικὴν γνῶσιν πρὸς τὴν ἐπιχειρηματολογικὴν (cognoscere per argumentum), (Op. maj. VI, 1): «Sine experientia, nihil sufficienter scire potest» (=ἄνευ ἐμπειρίας οὐδὲν δύναταί τις νὰ μάθῃ ἱκανῶς). Κατ' αὐτὸν ὑπάρχει ἐξωτερικὴ ἐμπειρία (per sensus exteriores) καὶ ἐσωτερικὴ τοιαύτη (scientia interior, illuminatio), δι' ἧς λαμβάνομεν γνῶσιν τοῦ ὑπερβατικοῦ κόσμου. Οἱ μυστικισταὶ ἐκλαμβάνουν τὴν ἐμπειρίαν ὡς πηγὴν ὑπερβατικῶν γνώσεων.

Μεγάλην σημασίαν ἀποδίδει εἰς τὴν ἐμπειρίαν ἡ φιλοσοφία τῆς Ἀναγεννήσεως. Ὁ Φρακαστόρο, ὁ Παράκελσος ὁ Τελέζιος, ὁ Καμπανέλλας, ὁ Κέπλερ, ὁ Γαλιλαῖος διεξαίρουσι τὴν σπουδαιότητά της, ὁ δὲ Λεονάρδος ντὰ Βίντσι, λέγει, ὅτι πᾶσα γνῶσις δέον νὰ στηρίζηται ἐπί τε τῆς ἐμπειρίας καὶ τοῦ πειράματος.

Ἡ ὀρθολογικὴ τῶν νεωτέρων χρόνων φιλοσοφία δὲν ἀπορρίπτει μὲν τελείως τὴν ἐμπειρίαν, δέχεται ὅμως ἑτέραν πηγὴν γνώσεως: τὴν νόησιν. Ἡ ἀντίληψις αὕτη ἀπαντᾷ παρὰ Καρτεσίῳ, Μαλεβραγχίῳ καὶ Σπινόζᾳ, ἐξ ὧν ὁ τελευταῖος γνωματεύει, ὅτι μόνον μέρος τῶν γνώσεων ἡμῶν πηγάζει ἐκ τῆς ἐμπειρίας.

Ἡ νεωτέρα ἐμπειροκρατεία ἄρχεται ἀπὸ τοῦ Φραγκίσκου Βάκωνος. Ὁ φιλόσοφος οὗτος ἀντιτάσσει πρὸς τὴν ἀφῃρημένην, ἰδεατὴν σκέψιν, τὴν μεθοδικὴν ἐμπειρίαν καὶ τὴν ἐπαγωγικὴν μέθοδον. Κατὰ τὸν Χὸμπς ἡ ἐμπειρία, ἐξ ἧς ἀφορμᾶται ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα, εἶναι ἡ ἀνάμνησις πολλῶν πραγμάτων (memoria multarum rerum experientia dicitur, Leviath. Z, σελ. 9). Ὁ Λόκκε καταπολεμεῖ τὴν θεωρίαν τῶν ἐμφύτων ἰδεῶν. Πᾶσα γνῶσις εἶναι κατ' αὐτὸν ἀπότοκος ἐξωτερικῆς ἢ ἐσωτερικῆς ἐμπειρίας. Ἡ ψυχὴ εἶναι «tabula rasa» ἢ «white paper» (=χάρτης λευκός). Πρὸς ἀπόκτησιν γνώσεων ἡ ψυχὴ δέον νὰ διερευνᾷ τὰ ἀντικείμενα καὶ νὰ ἐξετάζῃ αὐτὴ ἑαυτήν.

Ὁ Λόκκε δὲν ἀρνεῖται μὲν τὴν ἐνέργειαν τῆς νοήσεως, ἀλλὰ περιορίζει αὐτὴν εἰς τὴν σύνδεσιν καὶ τὸν διαχωρισμὸν τῶν παραστάσεων, εἰς τὴν ἀφαίρεσιν καὶ τὴν ἐκγενίκευσιν (abstraction and generalisation). Τὸ ὑλικὸν τῶν παραστάσεων παρέχει κατ' αὐτὸν ἡ ἐμπειρία: «nihil est in intellectu, quod non prius fuerit in sensu» (=οὐδὲν ἐν τῷ νῷ, ὃ μὴ πρότερον ἐν τῇ αἰσθήσει). Ὁ Μπέρ-

Digitized by Google

κλυ γνωματεύει, ὅτι ἡ ἐσωτερικὴ ἐμπειρία εἶναι διὰ τὴν γνῶσιν αὐθεντικωτέρα τῆς ἐξωτερικῆς. Τουναντίον ὁ Κοντιλλιὰκ θεωρεῖ ὡς πρωταρχικὴν πηγὴν τῆς γνώσεως τὴν ἐξωτερικὴν ἐμπειρίαν. Τὴν γνώμην ταύτην συμμερίζονται ὁ Κλάνβιλλ, ὁ Μπράουν, ὁ Τζαίιμς Μίλλ, ὁ Μποννέ, ὁ ντ' Ἀλαμπέρ. Ὀρθολογικήν τινα ἐμπειροκρατίαν ἐκπροσωπεῖ ὁ Γκαῖτε, καθ' ὃν αἱ ἐμπειρικαὶ γνώσεις πηγάζουσι μὲν ἀρχικῶς ἐκ τῆς ἐμπειρίας, ἀλλὰ τακτοποιοῦνται, ταξινομοῦνται καὶ ἀποσαφηνίζονται διὰ τῆς νοήσεως. Ὁ Λεϊβνίτιος ἰσχυρίζεται, ὅτι ἡ ἐμπειρία προϋποθέτει ἤδη τὴν νόησιν, «Nihil est in intellectu, quod non fuerit in sensu, excipe: nisi intellectus ipse» (= οὐδὲν ὑπάρχει ἐν τῷ νῷ, ὅπερ νὰ μὴ ὑπῆρχεν ἐν τῇ αἰσθήσει, πλὴν αὐτοῦ τούτου τοῦ νοῦ). Ἐμπειρία εἶναι κατὰ τὸν φιλόσοφον τοῦτον ἡ μὴ αἰτιώδης γνῶσις. Τὰς ψυχικὰς καταστάσεις ἡμῶν ἀντιλαμβανόμεθα διὰ τῆς ἐσωτερικῆς ἐμπειρίας. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν λογικὴν ἀναγκαιότητα, αὕτη δὲν εἶναι κατὰ τὸν Λεϊβνίτιον προϊὸν τῆς αἰσθησιακῆς ἀντιλήψεως ἢ τῆς ἐπαγωγικῆς σκέψεως. Αἱ αἰσθήσεις παρέχουσιν ἡμῖν ἀποκλειστικῶς ἐπὶ μέρους ἀληθείας (individuelle Wahrheiten), ἐξ ἐκείνου δέ, ὅπερ συνέβη, δὲν δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν τὸ συμπέρασμα, ὅτι οὕτω θὰ συμβαίνῃ πάντοτε. Ὁ Χιοὺμ δὲν ἐξετάζει τόσον πόθεν γεννᾶται ἡ ἐμπειρία, ὅσον ἐκ τίνων στοιχείων σύγκειται τὸ περιεχόμενον αὐτῆς. Κατ' αὐτὸν ἡ ἐμπειρία στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἕξεως, ἡ δὲ πρωταρχικὴ πηγὴ αὐτῆς εἶναι ποιά τις πίστις (a belief). Ἡ ἐμπειρία, λέγει ὁ Ἄγγλος φιλόσοφος, συνίσταται ἐν τῇ διαδοχικῇ ἀκολουθίᾳ γεγονότων, ἡ ὕπαρξις δὲ τῶν ἀντικειμένων καὶ ἡ αἰτιώδης τῶν δεδομένων σύνδεσις διαγνώσκεται μόνον ἐμπειρικῶς. Πᾶν ὅ,τι δὲν δύναται ν' ἀναχθῇ εἰς τὴν ἐμπειρίαν, ἀνήκει εἰς τὸ βασίλειον τῆς φαντασίας καὶ ἔχει μόνον κῦρος ὑποκειμενικόν. Ἔννοιά τις ἔχει ἀξίαν διὰ τὴν γνῶσιν τότε μόνον, ὅταν δύναται ν' ἀποδειχθῇ ὡς ἀντίγραφον ἢ εἰκὼν (copy or image) αἰσθησιακοῦ τινος δεδομένου συνειδήσεως, ἤτοι ἐντυπώσεώς τινος (impression). Ἡ σκωτικὴ σχολὴ τοὐναντίον παραδέχεται ἀρχάς, ἡ ἀπόδειξις τῆς ὀρθότητος τῶν ὁποίων δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐμπειρίας. Κατὰ τὴν σχολὴν ταύτην ἡ ἐμπειρία δὲν γεννᾷ λογικὴν ἀναγκαιότητα. Ὁ Ρὴντ (Reid) ἀποφαίνεται ὡς ἑξῆς ἐν προκειμένῳ: «experience inform us only of what is, or has been, not of what must be» (= ἡ ἐμπειρία μᾶς πληροφορεῖ περὶ ἐκείνου, ὅπερ ὑπάρχει καὶ οὐχὶ περὶ ἐκείνου, ὅπερ πρέπει νὰ ὑπάρχῃ). Τὰ αὐτὰ διδάσκει καὶ ὁ Κάντιος. Κατ' αὐτὸν ἡ ἐμπειρία εἶναι ἀναμφιβόλως τὸ πρῶτον προϊόν, ὅπερ παράγει ἡ νόησις, ἐπεξεργαζομένη τὸ ἀκατέργαστον ὑλικὸν τῶν αἰσθημάτων, ἀλλὰ δὲν εἶναι τὸ μόνον πεδίον, εἰς ὃ ἡ νόησις περιορίζεται. Ἡ ἐμπειρία διδάσκει ἡμᾶς τὸ τί ὑπάρχει, ἀλλ' οὐχὶ τὸ ὅτι δέον νὰ ὑπάρχῃ κατ' αὐτὸν καὶ οὐχὶ κατ' ἄλλον τρόπον. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς οὐδεμίαν παρέχει γενικὴν γνῶσιν κατὰ τὴν κυρίαν τῆς λέξεως ἐκδοχήν. Κατὰ τὸν Κάντιον πᾶσα ἐμπειρία περιέχει, πρὸς τῇ ἐποπτείᾳ, δι' ἧς γίνεταί τι προσιτὸν τῇ συνειδήσει, καί τινα ἔννοιαν ἀντικειμένου, ὅπερ δίδεται ἢ ἐμφανίζεται ἐν τῇ ἐποπτείᾳ. Κατὰ ταῦτα, αἱ ἔννοιαι ἀντικειμένων εἶναι ἡ βάσις πάσης ἐμπειρικῆς γνώσεως, ὡς ἀπριοριστικαὶ συνθῆκαι ἢ ἀρχαί. Αἱ συνθῆκαι δὲ ἢ ἀρχαὶ αὗται (Bedeugungen, Prinzipien), αἵτινες καθιστῶσι τὸ πρῶτον δυνατὴν τὴν ἐμπειρίαν, εἶναι αἱ μορφαὶ τῶν ἀντικειμένων, ὁ χῶρος καὶ ὁ χρόνος, αἱ κατηγορίαι καὶ τὰ ἀξιώματα (Grundsätze). Πάντα τὰ ἀντικείμενα τῆς ἐμπειρίας, ἵνα παράσχωσι γνῶσιν πραγματικήν, δέον νὰ προσαρμόζωνται πρὸς τοὺς νόμους τῆς νοήσεως, ἥτις εἶναι ἡ μορφικὴ (formale), καὶ συνθετικὴ ἀρχὴ τῆς ἐμπειρίας. Κατὰ τὸν Βοὺντ πᾶσα σκέψις συνδέεται πρός τι περιεχόμενον τῆς ἐμπειρίας, πᾶν δὲ περιεχόμενον τῆς ἐμπειρίας ὑφίσταται τὴν διεργασίαν τῆς νοήσεως. Διὰ τοῦτο καθαρὰ ἐμπειρία καὶ καθαρὰ νόησις εἶναι ἰδεαταὶ ἐπινοήσεις καὶ ὡς τοιαῦται δὲν ἔχουν ἀντικειμενικὴν ὑπόστασιν. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν ἐσωτερικὴν καὶ τὴν ἐξωτερικὴν ἐμπειρίαν, αὗται δὲν εἶναι διάφοροι ὀντότητες, ἀλλὰ διάφοροι ἀπόψεις, ἐξ ὧν ἀφορμώμεθα κατὰ τὴν ἐπιστημονικὴν διεργασίαν τῆς ἐμπειρίας, ἥτις εἶναι ἑνιαία αὐτὴ καθ' ἑαυτήν. Αἱ δύο δὲ αὗται ἀπόψεις δικαιολογοῦνται κατὰ τοῦτο, ὅτι πᾶσα ἐμπειρία διαιρεῖται εἰς δύο παράγοντας, ἤτοι εἰς περιεχόμενόν τι καὶ εἰς τὴν ἀντίληψιν ἡμῶν περὶ τοῦ περιεχομένου τούτου. Ἐντεῦθεν γεννῶνται, ὅσον ἀφορᾷ τὴν διεργασίαν τῆς ἐμπειρίας, δύο κατευθύνσεις. Ἡ μία εἶναι ἡ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, αἵτινες μελετῶσι τὰ ἀντικείμενα αὐτὰ καθ' ἑαυτά, ἤτοι ἀνεξαρτήτως τῆς γνωσιολογικῆς σχέσεως αὐτῶν πρὸς τὸ ὑποκείμενον. Ἡ δευτέρα εἶναι ἡ τῆς ψυχολογίας, ἥτις διερευνᾷ τὸ περιεχόμενον τῆς ἐμπειρίας ὡς πρὸς τὰς σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὸ ὑποκείμενον, καὶ ὡς πρὸς τὰς ἰδιότητας, ἃς τοῦτο ἀποδίδει εἰς αὐτάς. Καὶ τὴν μὲν φυσικοεπιστημονικὴν ἄποψιν καλεῖ ὁ φιλόλογος οὗτος *ἄμεσον* ἐμπειρίαν, τὴν δὲ ψυχολογικὴν *ἔμμεσον*. Ὁ Φόϋερμπαχ, ὁ Ταίν, ὁ Μπορέλλι, ὁ Τζαίιμς καὶ ἄλλοι θεωροῦσι τὴν ἐμπειρίαν ὡς πηγὴν πραγματικῆς γνώσεως, ὁ δὲ Στούαρτ Μὶλλ ἀποδίδει πᾶσαν γνῶσιν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἐμπειρίαν καὶ τὴν ἐπαγωγήν. Ὁ Κορνέλιους ἰσχυρίζεται, ὅτι ἡ γνῶσις συνίσταται εἰς τὴν συγκεφαλαίωσιν τῶν σημερινῶν ἐπὶ μέρους γνώσεων ἡμῶν καὶ εἰς τὰς ἐπὶ τῶν γνώσεων τούτων ἑδραζομένας μελλοντικὰς προσδοκίας μας.

Κατὰ τὸν Τσίεν πᾶσαι αἱ παραστάσεις ἡμῶν γεννῶνται ἐκ τοῦ δεδομένου, ἤτοι ἐκ τῆς ἐμπειρίας κατὰ τὴν εὐρυτάτην σημασίαν τῆς λέξεως καὶ οὐχὶ ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς αἰσθησιακῆς ἀντιλήψεως. Ὁ Ὄστβαλντ θεωρεῖ ὡς κύριον παράγοντα τῆς ἐμπειρίας τὴν ἱκανότητα τοῦ ὀρθῶς διανοεῖσθαι καὶ τοῦ σκοπίμως δρᾶν. Τέλος ὁ Μπραίντλεϋ θεωρεῖ καὶ αὐτὸ τὸ ἀπόλυτον ὡς ἐμπειρίαν, περιλαμβάνουσαν τὰ πάντα. Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

«Ἐμπειρίκειον *Ἀναμορφωτικὸν Σχολεῖον*». Ἵδρυμα φιλανθρωπικόν, ἐν Ἀθήναις, σκοπὸν ἔχον τὴν περισυλλογήν, μόρφωσιν καὶ διαπαιδαγώγησιν τῶν ἀλητοπαίδων ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ἡλικίας κάτω τῶν 18 ἐτῶν. Ἱδρυθὲν τῷ 1919 δαπάναις *Ἀντωνίου Ἐμπειρίκου*, ἐλειτούργησε τὸ πρῶτον ἐν ἰδίῳ οἰκήματι ἐπὶ γηπέδου παραχωρηθέντος ὑπὸ τοῦ δήμου Ἀθηναίων. Βραδύτερον εἰς τὸ πρῶτον οἰκοδόμημα προσετέθη, διὰ δωρεῶν διαφόρων φιλανθρώπων, συμβάλλοντος καὶ τοῦ Προσφυγικοῦ ταμείου, ἕτερον οἴκημα ἐπὶ γηπέδου παραχωρηθέντος ἐπίσης ὑπὸ τοῦ δήμου. Τὸ ἵδρυμα ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «*Ἐμπειρίκειον Ἄσυλον*» ἀρχικῶς, ἐλειτούργησε μέχρι τοῦ 1923 ὡς νομικὸν πρόσωπον, διοικούμενον ὑπὸ συμβουλίου ἐξαρτωμένου ἐκ τοῦ ὑπουργείου τῆς Προνοίας. Ἀργότερον ὑπήχθη εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης (1925), ἀπὸ δὲ τοῦ 1928 (νόμ. 3664), καταργηθείσης τῆς ἰδιότητός του ὡς νομικοῦ προσώπου, ὑπήχθη εἰς τὸν Αὐτόνομον Ὀργανισμὸν τῶν Φυλακῶν παρὰ τῷ ὑπουργείῳ Δικαιοσύνης, ἀποτελοῦν κρατικὴν πλέον ὑπηρεσίαν, μεταφερθείσης καὶ τῆς ἕδρας τοῦ κυριωτέρου αὐτοῦ τμήματος εἰς τὰ ἐν Σκάλᾳ Ὠρωποῦ οἰκήματα τοῦ Ἀμαλιείου Ὀρφανοτροφείου, ὅπου λειτουργεῖ ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ἐμπειρίκειον Ἀναμορφωτικὸν Σχολεῖον».

Εἰς τὸ Ἐμπειρίκειον εἰσάγονται κατόπιν διαταγῆς τοῦ εἰσαγγελέως καὶ δι' ὡρισμένον χρονικὸν διάστημα παῖδες καὶ κοράσια κάτω τῶν 18 ἐτῶν, ἀλητεύοντα ἢ ἐπαιτοῦντα, ὀρφανά, ἢ ἔχοντα μὲν γονεῖς ἀλλ' ἀνικάνους νὰ ἐπαρκέσωσιν εἰς τὴν ἠθικὴν αὐτῶν διαπαιδαγώγησιν, ὡς καὶ τὰ διὰ πταῖσμα καταδικασθέντα ἀνήλικα παιδία κάτω τῶν 16 ἐτῶν, τὰ ἄνω τῶν 7 καὶ κάτω τῶν 10 ἐγκληματήσαντα, ἐναντίον τῶν ὁποίων οὐδεμία ποινικὴ δίωξις χωρεῖ, καὶ αἱ κάτω τῶν 17 ἐτῶν διάγουσαι βίον ἔκλυτον νεάνιδες.

Αἱ τέχναι τὰς ὁποίας ὑποχρεωτικῶς μανθάνουν καὶ ἐξασκοῦν οἱ τρόφιμοι τοῦ Ἐμπειρικείου Ἀναμορφωτικοῦ Σχολείου εἶναι τῶν μὲν ἀρρένων: ξυλουργική, ἐπιπλοποιία, σιδηρουργική, οἰκοδομική, ὑποδηματοποιία, τέχνη κατασκευῆς παιγνιδίων, ὀργανικὴ μουσική, γεωργία καὶ ἁλιεία· τῶν δὲ κορασίδων: ὑφαντουργική, ταπητουργία, ραπτική, πιλοποιία καὶ κέντημα. Ἐν τῷ ἱδρύματι λειτουργεῖ καὶ ἑξατάξιον δημοτικὸν σχολεῖον διὰ τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν τῶν τροφίμων. Ἑκάστη εἰδικὴ ἐργασία ἀναλαμβάνεται ὑπὸ ἐργολάβου, ὅστις καὶ πωλεῖ διὰ λογαριασμόν του τὰ προϊόντα τῆς ἐργασίας τῶν τροφίμων, εἰς οὓς καταβάλλει ἀνάλογον ἀμοιβήν, ἧς τὸ μὲν ἥμισυ διατίθεται διὰ τὴν βελτίωσιν τοῦ συσσιτίου των, τὸ δ' ἕτερον πρὸς σχηματισμὸν κεφαλαίου, παραδιδομένου αὐτοῖς κατὰ τὴν ἔξοδόν των ἐκ τοῦ ἱδρύματος. Οὕτω δύναται τρόφιμος ἐξερχόμενος νὰ λάβῃ ποσὸν πέντε καὶ δέκα χιλιάδων δραχμῶν.

Τὸ δημόσιον, αὐξῆσαν κατὰ τὸ 1929 τὴν εἰς τὸ Ἐμπειρίκειον ἐτησίαν ἐπιχορήγησιν ἐξ ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἑκατομμυρίου δραχμῶν εἰς δύο ἑκατομμύρια, παρέσχεν εἰς τὸ ἵδρυμα τὰ μέσα, ὅπως αὐξήσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν τροφίμων καὶ προβῇ εἰς γενικὰς βελτιώσεις τῆς λειτουργίας του. Οὕτως ὁ ἀριθμὸς τῶν τροφίμων ἀνῆλθε κατὰ τὸ 1929 εἰς 250 ἄρρενας διαμένοντας εἰς Ὠρωπόν, 240 θήλεις διαμενούσας εἰς τὸ ἐν τῇ λεωφόρῳ Ἀλεξάνδρας ἀρχικὸν οἴκημα, καὶ 65 ἄρρενας ἀποφοίτους τοῦ Ἐμπειρικείου, ἀποτελοῦντας τὸ τμῆμα τῶν ἡμιελευθέρων. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἐργάζονται ἐκτὸς τοῦ ἱδρύματος εἰς διαφόρους τέχνας, τρέφονται ἐξ ἰδίων, καὶ μόνον τὴν ἑσπέραν εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ προσέλθωσιν, ὅπως κοιμηθοῦν εἰς τὸ οἴκημά των, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ συνεχόμενον τμῆμα τοῦ ἀρχικοῦ οἰκήματος. Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ εἰρημένου νόμου 3664 ἀπέδωκε κάλλιστα ἀποτελέσματα. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μέχρι τοῦδε ἐξελθόντων τοῦ Ἐμπειρικείου, λόγῳ ἐνηλικιώσεως ἢ λόγῳ προσλήψεώς των ὑπὸ τῶν κηδεμόνων των, ὑπολογίζεται εἰς δύο χιλιάδας. Ἐκ τούτων ἐλάχιστοι μὲν περιέπεσαν εἰς ἀδίκημα κλοπῆς ἢ ἀλητείας, οἱ πλεῖστοι δ' ἀπέβησαν νομοταγεῖς πολῖται καὶ κάλλιστοι τεχνῖται. Κ. Φ.

ἐμπειρικοϊδεαλισμὸς (ὁ) *[Ψυχολ.]*. Οὕτω καλεῖται ἐν τῇ συγχρόνῳ γενικῇ θεωρητικῇ ψυχολογίᾳ ἡ πνευματολογικὴ ἢ νοησιαρχικὴ κατεύθυνσις, καθ' ἣν τὰ ψυχικὰ φαινόμενα εἶναι ἀνεξάρτητα τῶν φυσιολογικῶν.

Ὁ ἐμπειρικοϊδεαλισμὸς θεωρεῖ τὸ σῶμα καὶ τὰς φυσιολογικὰς λειτουργίας ὡς ὄργανον ἢ ἁπλῶς μέσον ἐξωτερικεύσεως τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν. Τὸ δὲ φαινόμενον τῆς συνειδήσεως, τὸ τῆς προσοχῆς καὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν παραστάσεων ἀποδίδει εἰς ἰδιάζουσαν ψυχικὴν λειτουργίαν, τελουμένην μόνον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. Τὴν ἔρευναν καὶ τὴν ἑρμηνείαν τῆς λειτουργίας ταύτης ἐξαρτᾷ ἐκ τῆς παρατηρήσεως καὶ τῆς ἐμπειρίας, ἥτις ἐνισχύει τὴν αὐτοπαρατηρησίαν καὶ προάγει τὴν ἑτεροπαρατηρησίαν, δι' ἧς ἐπαληθεύονται αἱ παρατηρήσεις, αἱ γενόμεναι ἐπὶ τοῦ ἰδίου ἡμῶν ἑαυτοῦ. Συνεπὴς πρὸς τὴν βασικὴν ἀρχήν του ὁ ἐμπειρικοϊδεαλισμὸς δὲν στηρίζεται ἐπὶ τοῦ πειράματος, ἀποκρούει δὲ τελείως τὴν πειραματικὴν συσχέτισιν φυσιολογικῆς λειτουργίας καὶ ψυχικοῦ φαινομένου. Κατὰ ταῦτα ἡ ἐν λόγῳ κατεύθυνσις συγγενεύει πρὸς τὴν ἐμπειρικὴν ψυχολογίαν τοῦ Μπένεκε, τοῦ Ἕρβαρτ καὶ πρὸς τὴν συνειρμικὴν ψυχολογίαν (Assoziationspsychologie). Α. Δ.

Ἐμπειρῖκος. Οἰκογένεια ἐξ Ἄνδρου, τῆς ὁποίας πολλὰ μέλη διεκρίθησαν εἰς τὸ ἐμπορικὸν καὶ ἐφοπλιστικὸν στάδιον.

— **Ἐμπειρῖκος, *Γεώργιος*.** Ἐγεννήθη τῷ 1875 ἐν Ἄνδρῳ. Ἐξεπαιδεύθη ἐν Ρουμανίᾳ καὶ τῇ σχολῇ τῆς Χάλκης. Τὸ ἐμπορικὸν καὶ ἐφοπλιστικὸν στάδιον ἤρξατο ἀσκῶν ἐν Ρουμανίᾳ, ὅπόθεν ἦλθεν εἰς Ἑλλάδα τῷ 1906 ἐν συνεπείᾳ τῶν ἀνθελληνικῶν διωγμῶν. Ἔκτοτε ἠσχολήθη εἰς ἐπιχειρήσεις ἐμπορικάς, ναυτιλιακὰς καὶ βιομηχανικάς. Τῷ 1922 διετέλεσεν ὑπουργὸς τοῦ Ἐπισιτισμοῦ καὶ τῷ 1923 τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας. Τῷ 1926 ἐξελέγη βουλευτὴς Ἀθηνῶν, τῷ δὲ 1929 γερουσιαστὴς Ἀττικοβοιωτίας.

— **Ἐμπειρῖκος, *Ἐπαμεινώνδας*.** Ἐγεννήθη ἐν Ἄνδρῳ τῷ 1858. Εἶναι υἱὸς τοῦ *Κωνσταντίνου Ἐμπειρίκου*, ὅστις μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του *Γεωργίου* συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν πρόοδον τῆς ναυτιλίας καὶ τὴν ἐκτέλεσιν κοινωφελῶν ἔργων ἐν Ἄνδρῳ. Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν Ἀθήναις καὶ πολιτικὰς καὶ οἰκονομικὰς ἐπιστήμας ἐν Παρισίοις. Μετὰ τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ του *Ἀλκιβιάδου*, ἐγκατεστημένου ἐν Ρουμανίᾳ, καὶ ἄλλων συγγενῶν του ἠσχολήθη εἰς τὴν ναυτιλίαν. Ἀπὸ τοῦ 1892 ἀπεδύθη εἰς τὴν πολιτικήν, ἐκλεγόμενος ἔκτοτε βουλευτὴς τῆς ἐπαρχίας Ἄνδρου καὶ τοῦ νομοῦ Κυκλάδων μέχρι τοῦ 1920. Τῷ 1908 διετέλεσεν ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν, ἐνδιατρίψας εἰς τὰ τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας. Ὑπῆρχεν ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τῆς τραπέζης Ἀθηνῶν. Τῷ 1907 προήδρευσε τῆς ἑλληνικῆς ἐπιτροπῆς εἰς τὴν διεθνῆ ναυτικὴν ἔκθεσιν. Τῷ 1921 ἐγένετο πρόεδρος τοῦ Συνδικάτου (κονσόρτσιουμ) τῶν τραπεζῶν.

Ἐδημοσίευσε πολλὰς διατριβὰς καὶ μονογραφίας οἰκονομικοῦ περιεχομένου, ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1924.

— **Ἐμπειρῖκος, *Λεωνίδας*.** Ἐγεννήθη ἐν Ἄνδρῳ τῷ 1879, ἐσπούδασε δὲ ἐμπορικὰ καὶ ναυτιλιακὰ ἐν Ρουμανίᾳ. Ἀπὸ τοῦ 1900 ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐφοπλιστικὸν στάδιον διὰ τῆς ἱδρύσεως μετὰ τῶν ἀδελφῶν του ἰδίας ἀτμοπλοΐας. Εἶναι μεταξὺ τῶν κυρίων συντελεστῶν τῆς τῷ 1909 ἱδρυθείσης «Ἐθνικῆς Ἀτμοπλοΐας τῆς Ἑλλάδος», ἣν ἔκτοτε διευθύνει μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του *Μαρῆ Ἐμπειρίκου*. Δημιουργήματά του εἶναι καὶ ἡ «Τράπεζα Ἐθνικῆς Οἰκονομίας», αἱ ἀσφάλειαι «Ἐθνικὴ Ζωὴ» καὶ «Καλὴ Πίστις», ὡς καὶ ἄλλαι ἐμπορικαὶ καὶ βιομηχανικαὶ ἐπιχειρήσεις.

Ἀπὸ τοῦ 1910 ἀνεμίχθη εἰς τὴν πολιτικὴν ἐκλεγεὶς ἐπανειλημμένως βουλευτὴς Κυκλάδων. Διετέλεσεν ἐν τῇ προσωρινῇ κυβερνήσει Θεσσαλονίκης καὶ ἀπὸ τοῦ 1917—1918 ὑπουργὸς τοῦ Ἐπισιτισμοῦ.

— **Ἐμπειρῖκος, *Σταμάτιος*.** Ἐγεννήθη ἐν Ἄνδρῳ τῷ 1868. Ἐμορφώθη εἰς τὴν ἐμπορικὴν σχολὴν τῆς Χάλκης καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἀπὸ τοῦ 1899 διηύθυνεν ἴδιον ἐφοπλιστικὸν οἶκον ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ, συμμετέχων καὶ εἰς τὴν διοίκησιν πλείστων ἄλλων ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς Ἑνώσεως τῶν Ἑλλήνων ἐφοπλιστῶν διατελεῖ πρόεδρος αὐτῆς, τῷ 1929 δ' ἐξελέγη ὑπὸ τῶν μελῶν της γερουσιαστής. Τὸ ὄνομά του εἶναι ἐν τῇ γενετείρᾳ του συνδεδεμένον μετὰ διαφόρων δαπάνῃ του ἐκτελεσθέντων ἔργων. —Ω.

ἐμπειρικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐμπειρίαν, ὁ ἀντλήσας τὰς γνώσεις του ἀπὸ τὴν πεῖραν, ἀπὸ τὴν τριβήν, ἀντιθ. *ἐπιστημονικός*: «ἐμπειρικὸς ἰατρός,—μηχανικός».— Ἐπίρρ. ***ἐμπειρικῶς***.

— *[Φιλοσ.]* Καλεῖται *ἐμπειρικὸς* ὁ ἀνήκων, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐμπειρίαν, ὁ στηριζόμενος ἐπ' αὐτῆς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν λογικόν, τὸν ἀναφερόμενον εἰς τὸν λόγον, τὴν νόησιν, καὶ τὸν ὑπερβατικόν. *Ἐμπειρικαὶ* ἢ ἄλλως *θετικαὶ ἐπιστῆμαι* καλοῦνται αἱ προερχόμεναι ἐκ τῆς κατ' αἴσθησιν ἀντιλήψεως καὶ ἔχουσαι ὡς ἀντικείμενον πράγματα τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου. —Π.

Digitized by Google

— **ἐμπειρικὴ** *κρισιαρχία [Φιλοσ.]*· βλ. λ. *ἐμπειριοκριτικισμός.*

— **ἐμπειρικὴ** *σχολὴ ἢ τηρητικὴ ἢ μνημονευτικὴ ['Ιστορ. ἰατρ.].* Οὕτως ἐκλήθη μία τῶν σπουδαιοτέρων ἰατρικῶν αἱρέσεων τῆς ἀρχαιότητος. Οἱ ὀπαδοὶ τῆς σχολῆς ταύτης ἐπρέσβευον ὅτι βάσις τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης πρέπει νὰ εἶναι οὐχὶ ὁ λόγος, τὸ δόγμα (βλ. λ. *δογματικὴ σχολή*), ἀλλὰ ἡ ἐμπειρία, μὲ βάσιν τὸν *τρίποδα τῶν ἐμπειρικῶν*, ἤτοι: α') τὴν *τήρησιν*, τὴν ἀτομικὴν δηλονότι παρατήρησιν (ἐξ οὗ καὶ τηρητικὴ ὠνομάζετο ἡ σχολή), β') τὴν *ἱστορίαν*, τὰς ὑπὸ ἀλλήλων δηλαδὴ παραδοθείσας παρατηρήσεις (ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία μνημονευτική), καὶ γ') τὴν *ἀπὸ τοῦ ὁμοίου μετάβασιν*, ἤτοι τὴν ἀναλογίαν τῶν περιπτώσεων. Ἱδρυτὴς τῆς ἐμπειρικῆς σχολῆς φέρεται *Φιλῖνος ὁ Κῷος* (περὶ τὸ 260 π. Χ.) ὁ μαθητὴς τοῦ Ἡροφίλου. Οἱ ὀπαδοί της ὅμως ἀνῆγον τὴν ἀρχὴν αὐτῆς μέχρι τοῦ Ἄκρωνος τοῦ Ἀκραγαντίνου καὶ μέχρις αὐτοῦ τοῦ Ἱπποκράτους. Κυριώτεροι τῶν διαδόχων τοῦ Φιλίνου ὑπῆρξαν ὁ Σεραπίων ὁ Ἀλεξανδρεύς, Γλαυκίων ὁ Ταραντῖνος, Ἡρακλείδης ὁ Ταραντῖνος, Ἀπολλώνιος ὁ Κιτιεύς, κ. ἄ. (Πρβ. *Ἀ. Κούζη* Ἱστορία τῆς Ἰατρικῆς σελ. 177 κ. ἑξ.]

Κ. Θ. Δ.

ἐμπειριοκρατία (ἡ) *[Φιλοσ.]*. *Ἐμπειριοκρατία* ἢ *ἐμπειρισμὸς* εἶναι ὅρος δηλῶν ὡρισμένην ῥοπὴν ἐν τῇ γνωσιολογίᾳ καὶ τῇ ψυχολογίᾳ. Καὶ ἐν ψυχολογικῇ μὲν ἐννοίᾳ σημαίνει ἡ λέξις τὴν ἀπὸ τῆς ἐμπειρίας παραγωγὴν καὶ ἑρμηνείαν τῶν διαφόρων περιεχομένων τῆς συνειδήσεως, ὡς λ. χ. τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἐμφύτους καὶ ἐκ γενετῆς ὑφισταμένας ἰδέας δεχομένην θεωρίαν. Ἐν δὲ γνωσιολογικῇ δηλοῖ τὴν ῥοπὴν ἐκείνην, ἡ ὁποία πᾶσαν ἐπιστημονικὴν γνῶσιν παράγει μόνον ἐκ τῆς ἐμπειρίας, θεωροῦσα τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ὡς ἄγραφον χάρτην ἢ ὡς σκοτεινὸν θάλαμον, εἰς ὃν διὰ τῶν αἰσθήσεων ὡς διὰ σχισμῶν τινων εἰσπίπτει φῶς ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου. Κατὰ ταῦτα πᾶσα γνῶσις, ὡς καὶ πᾶσα ἀξία θεωρητικὴ ἢ πρακτική, τὴν πηγὴν αὐτῆς ἔχει ἐν τῇ ἐμπειρίᾳ, παράγεται ἐξ αὐτῆς, εἶναι ἀφαίρεσις ἐξ αὐτῆς ἢ γενίκευσις ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῆς. Ἐκ τῶν εἰρημένων συνάγεται ὅτι ἐμπειριοκρατικὸς εἶναι πᾶς ὅστις ἀναφέρει εἰς τὴν ἐμπειρίαν ὡς μόνην πηγὴν πᾶσαν ἔννοιαν καὶ πᾶσαν κρίσιν καὶ οὐδὲν ἔμφυτον ἢ ἐκ τῶν προτέρων ἀποδέχεται εἴτε ἐν τῇ ψυχολογίᾳ εἴτε ἐν τῇ γνωσιολογίᾳ. Λέγουσα δὲ ἡ ἐμπειριοκρατία *ἐμπειρίαν*, νοεῖ τὴν ἀντίληψιν· ἐπειδὴ δὲ αὕτη διακρίνεται εἰς ἐξωτερικὴν ἢ κατ' αἴσθησιν ἀντίληψιν καὶ εἰς ἐσωτερικήν, ἐγεννήθησαν καὶ ἐν τῇ γνωσιολογικῇ ἐμπειριοκρατίᾳ δύο κατευθύνσεις, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν μία παράγει τὴν γνῶσιν, θεωρητικὴν καὶ πρακτικὴν ἢ ἠθικήν, ἔκ τε τῆς ἐξωτερικῆς καὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐμπειρίας, ἡ δὲ ἄλλη δέχεται ὡς πηγὴν αὐτῆς μόνον τὴν κατ' αἴσθησιν ἀντίληψιν. Ἡ κατεύθυνσις αὕτη καλεῖται *αἰσθησιαρχία*, ἥτις ἐπὶ τῆς μεταφυσικῆς μετενεχθεῖσα ὡδήγησεν εἰς τὸν ὑλισμὸν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, τὸν ὑπὸ τοῦ Condillac καὶ τοῦ La Mettrie ἀντιπροσωπευόμενον. Ἡ ἐν γνωσιολογικῇ ἐννοίᾳ ἐμπειριοκρατία τελεῖ εἰς πλήρη μὲν ἀντίθεσιν πρὸς τὸν ὀρθολογισμόν, ὅστις πηγὴν τῆς γνώσεως θεωρεῖ τὸν ἀνθρώπινον λόγον, καὶ πρὸς τὴν θεωρίαν τὴν δεχομένην περιεχόμενον ἐν τῇ ψυχῇ πρὸ πάσης ἐμπειρίας ὑπᾶρχον, εἰς μερικὴν δὲ πρὸς τὴν κριτικὴν φιλοσοφίαν τοῦ Καντίου, καὶ ἀποτελεῖ μίαν ἐκ τῶν τριῶν κυρίων ἀπαντήσεων, αἵτινες ἐδόθησαν ὑπὸ τῆς φιλοσοφικῆς διανοήσεως εἰς τὸ ἐρώτημα περὶ τῆς πηγῆς, ἐξ ἧς ἀντλοῦμεν τὴν γνῶσιν, καὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν προσκτώμεθα αὐτήν. Ἡ ἐμπειριοκρατικὴ ῥοπὴ ὑφίσταται ἀνέκαθεν ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ εἶναι πάντοτε σαφῶς συνειδητὴ ἡ πρὸς τὸν ὀρθολογισμὸν ἀντίθεσις αὐτῆς. Οὕτως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ φιλοσοφίᾳ ὑπάρχει διακύμανσίς τις καὶ μεῖξις αὐτῆς πρὸς τὴν ὀρθολογιστικὴν ῥοπήν. Πρὸς αὐτὴν μᾶλλον ῥέπει ὁ Ἐπίκουρος, ἐνῷ οἱ ἐλεᾶται, ὁ Δημόκριτος, ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης ἀνήκουσι μᾶλλον εἰς τὸν γνωσιολογικὸν ὀρθολογισμόν. Οὗτος ἐπικρατεῖ καὶ κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας, ἀπαντῶμεν ὅμως παρ' αὐτὸν καὶ ἴχνη ἐμπειριοκρατίας, ὡς λ. χ. παρὰ Ῥογήρῳ Βάκωνι καὶ τοῖς ὀνοματισταῖς. Εἰσηγητὴς τῆς ἐμπειριοκρατικῆς ῥοπῆς κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἐγένετο Βάκων ὁ Βερουλάμιος, προήγαγε δὲ αὐτὴν ἡ ἀγγλικὴ σχολή, καὶ μάλιστα ὁ David Hume, ὅστις δύναται νὰ θεωρηθῇ ὁ πρόδρομος τῆς νεωτέρας ἐμπειριοκρατίας, δηλαδὴ τῆς θετικοφροσύνης ἢ θετικισμοῦ.

Ἐν τῇ γνωστολογικῇ ἐμπειριοκρατίᾳ διακρίνομεν διαφόρους κατευθύνσεις, τῶν ὁποίων πολλαί, κατὰ τοὺς νεωτάτους χρόνους ἐμφανισθεῖσαι, ἐλάχιστα διαφέρουσιν ἀλλήλων. Μία τούτων εἶναι ἡ *αἰσθησιαρχία*. Ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς βεβαιότητος, μεθ' ἧς κηρύσσεται ἡ ἐμπειρία ὡς πηγὴ τῆς γνώσεως, δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν τὴν ἐμπειριοκρατίαν εἰς *δογματικὴν* καὶ εἰς *κριτικήν*. Καὶ ἡ μὲν δογματικὴ ἐμπειριοκρατία προϋποθέτει ὡς βάσιν καὶ ὡς πηγὴν πάσης γνώσεως τὴν ἐμπειρίαν ἄνευ τινὸς δισταγμοῦ καὶ χωρὶς νὰ ἐνδιαφέρεται περὶ προσαγωγῆς τῶν ἀποδείξεων τῆς ἀληθείας τῆς ἀρχῆς, τὴν ὁποίαν δογματικῶς προβάλλει. Τουναντίον ἡ κριτικὴ ἐμπειριοκρατία καταντᾷ εἰς τοὺς περὶ τῆς ἐμπειρίας ὡς πηγῆς τῆς γνώσεως ἰσχυρισμοὺς αὐτῆς κατόπιν ἐρεύνης τοῦ περιεχομένου τῆς ἐμπειρίας καὶ τῶν μέσων τῆς γνώσεως, ἀναγνωρίζουσα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τὴν συμβολὴν τοῦ πνεύματος πρὸς ἀποτέλεσιν τῆς ἐμπειρίας, τὴν ὁποίαν τακτοποιεῖ τοῦτο καὶ ἐπεξεργάζεται κατὰ τοὺς ἰδίους αὐτοῦ νόμους καὶ ἑπομένως μετέχει οὐχὶ παθητικῶς, ἀλλ' ἐνεργῶς εἰς τὴν πρόσκτησιν τῆς γνώσεως. Τοιαύτη κριτικὴ ἐμπειριοκρατία εἶναι κατὰ πολὺ ἡ κριτικὴ φιλοσοφία τοῦ Καντίου, ἡ ὁποία, καίπερ ἀναγνωρίζουσα ὅτι γνῶσις εἶναι δυνατὴ μόνον ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἐμπειρίας, δέχεται ὅμως τὴν πέρα τοῦ ὑποκειμένου χωροῦσαν ἰσχὺν τύπων ἢ μορφῶν τῆς γνώσεως, δυνάμει τῶν ὁποίων καθίσταται δυνατὴ αὐτὴ αὕτη ἡ ἐμπειρία. Ἡ γνωσιολογία δὲν εἶναι βεβαίως μεταφυσική· ἐπειδὴ ὅμως ἀποτελεῖ τὴν ἀναγκαίαν προϋπόθεσιν πάσης κοσμοθεωρίας, ἐφόσον αὕτη ἐπιθυμεῖ νὰ στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς κριτικῆς ἐρεύνης, εἶναι εὔκολον νὰ συνδεθῇ πρὸς αὐτήν, ὡς ἄλλως τε καὶ ἡ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας δεικνύει. Τοῦτο συνέβη καὶ περὶ τὴν ἐμπειριοκρατικὴν ῥοπὴν τῆς γνωσιολογίας.

Ἐκ τῆς ἀρχῆς δηλαδὴ ὅτι πᾶσα γνῶσις πηγὴν ἑαυτῆς ἔχει μόνην τὴν ἐμπειρίαν, ἐξήχθησαν συμπεράσματα χρησιμοποιηθέντα ἔπειτα εἰς τὴν καθόλου κοσμοθεωρίαν. Οὕτως ἐγεννήθη ἡ ὑλιστικὴ κοσμοθεωρία τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, κατὰ δὲ τὸν ΙΘ' ἡ θετικὴ φιλοσοφία τοῦ Comte καὶ ὁ ἐμπειριοκριτικισμὸς τοῦ Avenarius. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἐκηρύχθη λ. χ. ἀδύνατος ἡ γνῶσις τοῦ θεοῦ ἢ καὶ ἡ εἰς αὐτὸν πίστις. Ὁ εἰς τὰ προσήκοντα ὅρια περιορισμὸς τῆς ἐμπειριοκρατίας, ἥτις δὲν εἶναι κοσμοθεωρία, ἀλλὰ μεθοδολογικὴ προϋπόθεσις, αἴρει καὶ τὰ ῥιζοσπαστικὰ ἐκεῖνα πορίσματα αὐτῆς, ὡς καὶ τὴν ἐπὶ τῶν πνευματικῶν ἐπιστημῶν ἐπίδρασιν αὐτῆς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Eisler*, Einführung in die Erkenntnistheorie (1906).—*Messer*, Einführung in die Erkenntnistheorie, (1909).—*Rickert*, Die Grenzen der naturwissenschaftlichen Begriffsbildung (1904).—*Nelson*, Ueber den sogen. Erkenntnisproblem (1908).—*Maurer*, Gegen den Empirismus (1925).

Ν. Ι. ΛΟΥΒΑΡΗΣ

ἐμπειριοκριτικισμὸς ἢ *ἐμπειρικὴ κρισιαρχία* (empiriokritizismus) *[Φιλοσ.]*. Καλοῦμεν οὕτω τὴν γνωσιολογικὴν θεωρίαν τοῦ Avenarius, καθ' ἣν σκοπὸς τῆς γνωσιολογίας εἶναι ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἐμπειρίας καθαρᾶς δι' ἀποκλείσεως ἐξ αὐτῆς οἱουδήποτε μεταφυσικοῦ στοιχείου. Εἰς τὴν προσπάθειαν ταύτην περιττεύουν ἐντελῶς αἱ συνήθως χρησιμοποιούμεναι γενικαὶ μεταφυσικαὶ ἔννοιαι: ὑπόστασις, αἰτία, ἐγὼ κλπ., διότι κατὰ βάθος οὐδεμία διαφορὰ ἀντικειμένου ὑπάρχει μεταξὺ τῆς καθαρᾶς φυσικῆς, ἡ ὁποία θὰ μᾶς βοηθήσῃ διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐμπειρίας, καὶ τῆς ψυχολογίας. Ἀμφότεραι ἀσχολοῦνται περὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα—τὰ αἰσθήματα—, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ μὲν ψυχολογία τὰ ἐξετάζει ὡς ἐξηρτημένα ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ ἡμῶν, ἡ δὲ φυσικὴ ὡς ἀνεξάρτητα καὶ ἐν ταῖς σχέσεσιν αὐτῶν πρὸς ἄλληλα. Αἱ διακρίσεις ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου, συνειδήσεως καὶ ὄντος, φυσικῶν καὶ ψυχικῶν φαινομένων, εἶναι ἀπορριπτέαι, ὡς μὴ συντείνουσαι εἰς τὴν ἀποσαφήνισιν τῶν προβλημάτων τῆς φιλοσοφίας. Κριτικὴν κατὰ τοῦ ἐμπειριοκριτικισμοῦ ἤσκησαν οἱ ὀπαδοὶ τοῦ ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ καὶ ἰδίᾳ ὁ Ν. Λένιν, ὅστις ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ «Matérialisme et empiriocriticisme» (Oeuvres complètes t. XIII Paris 1928) ἐξετάζων αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ κατέδειξε τὸν σολιψιστικὸν καὶ ἰδεαλιστικόν της χαρακτῆρα. Τὰ κυριώτερα συγγράμματα τοῦ ἐμπειριοκριτικισμοῦ εἶναι τοῦ *Avenarius:* «Kritik des reinen Erfahrung» (β' ἔκδ. 1907), «Der menschliche Weltbegriff» (1891) καὶ τοῦ *Mach*: «Grundlinien der Lehre von der Bewegungsempfindungen» (1875), «Die Analyse der Empfindungen und des Verhältnis des Physischen zum Psychischen» (1900).

—π.

ἐμπειρισμὸς (ὁ)· βλ. *ἐμπειριοκρατία.*

ἐμπειριστὴς (ὁ)· ὁ ὀπαδὸς τοῦ ἐμπειρισμοῦ ὡς φιλοσοφικοῦ δόγματος.

ἐμπειρογνωμοσύνη (ἡ)· ἡ ἰδιότης τοῦ *ἐμπειρογνώμονος*· ‖ τὸ συμπέρασμα, ἡ γνωμάτευσις τοῦ ἐμπειρογνώμονος.

ἐμπειρογνώμων,—*ονος* (ὁ, ἡ)· ὁ καλούμενος νὰ εἴπῃ γνώμην περὶ πράγματος οἰκείου πρὸς τὰς γνώσεις καὶ τὴν ἐμπειρίαν αὐτοῦ.

— *['Εγκυκλ.]*· βλ. λ. *πραγματογνώμων.*

ἐμπειροπόλεμος (ὁ, ἡ), —*ον*· ὁ ἔμπειρος τοῦ πολέμου, ὁ ἔχων πεῖραν τῆς πολεμικῆς τέχνης καὶ τῶν ἄλλων πολεμικῶν πραγμάτων: «ἐμπειροπόλεμος στρατηγός».

ἐμπειροπραγμοσύνη (ἡ)· ἡ ἰδιότης τοῦ *ἐμπειροπράγμονος*, ἡ ἀπὸ τῶν πραγμάτων αὐτοῦ ἀντληθεῖσα γνῶσις καὶ ἐμπειρία.

ἐμπειροπράγμων,—*ονος* (ὁ, ἡ)· ὁ ἔμπειρος τῶν πραγμάτων, ὁ ἀπὸ τῶν πραγμάτων αὐτῶν ἀντλῶν τὴν γνῶσιν καὶ τὴν ἐμπειρίαν.

ἔμπειρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων πεῖράν τινος, ὁ δεξιῶς καὶ ἐπιτυχῶς ἐφαρμόζων τὰ συμπεράσματα τῆς θεωρίας καὶ ἐπιστήμης, ὁ ἠσκημένος περί τι: «ἔμπειρος ἰατρός, — δικηγόρος»· ‖ καθόλου, ὁ λαβὼν πεῖράν τινος, ὁ δοκιμάσας τι: «ἔμπειρος τῶν πολεμικῶν περιπετειῶν, — τῶν βιοτικῶν πραγμάτων κττ.».—Ἐπίρρ. ***ἐμπείρως.***

ἐμπειροτέχνης (ὁ)· ὁ ἔμπειρος τέχνης τινός, ὁ κατέχων τελείως τέχνην τινὰ καὶ δυνάμενος νὰ ἔχῃ ἔγκυρον γνώμην περὶ τῶν κατ' αὐτήν.

ἐμπειροτεχνία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐμπειροτέχνου, ἡ τελεία γνῶσις καὶ κυριότης τέχνης τινός.

ἐμπειρότοκος (ἡ)· ἡ ἔμπειρος τοῦ τοκετοῦ, ἡ ἔχουσα ἰδίαν πεῖραν τοῦ τοκετοῦ, ἡ τεκοῦσα ἤδη.

Ἔμπελ (Ebel), ***Ἑρμᾶννος-Γουλιέλμος.*** Διαπρεπὴς Γερμανὸς γλωσσολόγος, γεννηθεὶς ἐν Βερολίνῳ τῇ 10 Μαΐου 1820. Ἐσπούδασε τὴν φιλοσοφίαν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου, παρηκολούθησεν ἐν Χάλλῃ τὰς παραδόσεις τοῦ ἐπιφανοῦς καθηγητοῦ τῆς γλωσσολογίας Pott, ἐπανελθὼν δὲ εἰς Βερολῖνον ἠκροάσθη τὸν διάσημον Bopp. Μετὰ πολυετῆ διδασκαλίαν ἐν σχολείοις τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως διωρίσθη τῷ 1872 καθηγητὴς τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου ἔνθα ἐδίδαξε μέχρι τοῦ θανάτου του (1875). Ἂν καὶ αἱ μελέται του ἦσαν εὐρύταται, ἐκτεινόμεναι εἰς πολλὰς καὶ διαφόρους ἰνδοευρωπαϊκὰς γλώσσας (τὴν ἀρχαίαν περσικήν, τὰς διαφόρους σλαυϊκὰς γλώσσας καὶ δὴ τὴν παλαιὰν σλαυϊκὴν κ. ἄ) αἱ ἔρευναι τοῦ Ἔμπελ ἐστράφησαν κυρίως εἰς τὰς κελτικὰς γλώσσας, τῶν ὁποίων ἀνεδείχθη μετὰ τὸν Zeuss ὁ ἐπιφανέστερος ἐν Γερμανίᾳ μελετητής. Τῷ 1871 ἐξέδωκεν εἰς δευτέραν ἔκδοσιν (κατὰ πολλὰ βελτιωμένην) τὴν περίφημον κελτικὴν γραμματικὴν τοῦ Zeuss («Grammatica celtica» Berolini 1871). Ἄλλα ἔργα τοῦ Ἔμπελ εἶναι: «De verbi britannici futuro ac conjunctivo» (1866), «De Zeussii curis positis in grammatica celtica» (1869), ἰδίως δὲ πολλαὶ καὶ διάφοροι πραγματεῖαι ἀναφερόμεναι εἰς τὴν κελτικήν, μέρος τῶν ὁποίων μετεφράσθη εἰς τὴν ἀγγλικὴν ὑπὸ τοῦ Sullivan καὶ ἐξεδόθη ὑπὸ τὸν τίτλον «Celtic studies» (ἐν Λονδίνῳ 1863). Πλὴν τούτων ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ «Ἰνδογερμανικῇ Χρηστομαθείᾳ» τοῦ «Schleicher τὸ περὶ τῆς ἀρχαίας ἰρλανδικῆς κεφάλαιον καὶ τὸ ἔργον του «Τὰ δάνεια τῆς γερμανικῆς γλώσσης» (Filehne 1856).

Γ. Π. Α.

— **Ἔμπελ** (Ebel), ***Ἰωάννης.*** Γερμανὸς διαμαρτυρόμενος (1784—1861). Διετέλεσεν ἱεροκήρυξ ἀπὸ τοῦ 1816 ἐν Καίνιξμπερκ καὶ ἦτο ὀπαδὸς τοῦ θεοσόφου Σένχερ. Συγκεντρώσας τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ θεοσόφου τούτου ἵδρυσε τὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Königsberger Mucker» χριστιανικὴν ἀδελφότητα. Αἱ ἀποδιδόμεναι εἰς τὴν ἀδελφότητα ταύτην παρεκτροπαὶ ἤγαγον τὸν Ἔμπελ ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου, τὸ ὁποῖον καὶ τὸν κατεδίκασεν εἰς καθαίρεσιν ἀπὸ τοῦ ἀξιώματός του.

— **Ἔμπελ** (Ebel), ***Ἰωάννης-Γκόττφριντ.*** Γερμανὸς γεωγράφος, συγγραφεὺς καὶ ἰατρὸς (1764—1830). Συνέγραψε πλεῖστα γεωγραφικὰ συγγράμματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Ὁδηγίαι διὰ τὴν εὐχαριστοτέραν καὶ ἐπωφελεστέραν περιήγησιν τῆς Ἑλβετίας (1793, 8η ἔκδ. 1843), «Περιγραφὴ τῶν ὀρεινῶν χωρῶν τῆς Ἑ βετίας» (2 τόμοι 1798—1802) «Περὶ τῆς διαμορφώσεως τοῦ ἐδάφους εἰς τὰ ὄρη τῶν Ἄλπεων» (1808), «Περιήγησις διὰ τῶν νέων ὀρεινῶν ὁδῶν τοῦ καντονίου Γκράουμπίντεν» (1825).

ΑΝ. Δ.

Ἔμπελιγκ (Ebeling), ***Ἐριχ - Ῥοβέρτος.*** Γερμανὸς ἀνατολιστής, γεννηθεὶς τῷ 1886. Τῷ 1820 ὠνομάσθη ὑφηγητὴς τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου, τῷ δὲ 1824 καθηγητής. Ἔγραψε πολλὰ ἔργα σχετικὰ πρὸς τὴν ἀσσυριολογίαν καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς θρησκείας. —Β.

Ἔμπελλ (Ebell), ***Ἑρρῖκος-Κάρολος.*** Γερμανὸς νομικὸς καὶ διακεκριμένος μουσικοσυνθέτης (1775—1824), εἰς ὃν ὀφείλονται: 10 λυρικαὶ τραγῳδίαι καὶ κωμικὰ μελοδράματα, ἓν ὀρατόριον, πλεῖστα συμφωνικὰ ἔργα, μελῳδίαι κτλ.

Γ. Σ.

Ἐμπελμὰν (Ebelmen), ***Ἰάκωβος-Ἰωσήφ.*** Γάλλος χημικὸς καὶ μηχανικὸς (1814—1852). Τῷ 1845 διετέλεσε καθηγητὴς εἰς τὴν École des Mines καὶ τῷ 1847 διευθυντὴς τοῦ ἐργοστασίου πορσελλάνης τῶν Σεβρῶν, εἰς τὴν βιομηχανίαν τῆς ὁποίας ἐπέφερε σημαντικὰς καλλιτεχνικὰς καὶ βιομηχανικὰς προόδους. Ἀντικατέστησε τὸ ξύλον διὰ τοῦ λιθάνθρακος εἰς τὴν θέρμανσιν τῶν καμίνων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον συνετέλεσεν εἰς τὴν λῆψιν πορσελλανῶν ἀνεπιτεύκτου μέχρι τότε καθαρότητος καὶ ἐφεῦρε μεθόδους ἀπομιμήσεως, διὰ ξηρᾶς ὁδοῦ, πλείστων πολυτίμων λίθων, ὡς τοῦ σμαράγδου, τοῦ κορουνδίου, τοῦ σπινελλίου καὶ τοῦ περιδότου.

Digitized by Google

Ἀπησχολήθη λίαν ἐπιτυχῶς εἰς ἐρεύνας ἐπὶ τῆς συστάσεως καὶ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἀερίων τῶν ὑψικαμίνων. Συνέγραψε μέγαν ἀριθμὸν ἐπιστημονικῶν πραγματειῶν ἐκδοθεισῶν ὑπὸ τοῦ Salvetat ὑπὸ τὸν τίτλον: «Συλλογὴ τῶν ἐπιστημονικῶν πραγματειῶν τοῦ Ἐμπελμάν» (1855). ΑΝ. Δ.

ἐμπέλωροι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Ἡ πρωταρχική, κατὰ Ἡσύχιον, ὀνομασία τῶν «ἀγορανόμων» ἐν Σπάρτῃ.

Ἔμπεναλπ (Ebenalp) *[Γεωγρ.]* Ὄρος τῆς Ἑλβετίας ἐν τῷ καντονίῳ τοῦ Ἄππενζελ. Ἔχει ὕψος 1644 μ. καὶ ἀποτελεῖ τμῆμα τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Σαῖντις. Εἶναι ὀνομαστὸν διὰ τὰ πολυσύχναστα ὑπὸ τῶν περιηγητῶν σπήλαιά του. Εἰς ὕψος 1477 μ. ὑπάρχει τὸ μοναστήριον Βίλντκιρτσλε, ὅπερ ἐκτίσθη τῷ 1656 ἐντὸς φυσικοῦ σπηλαίου. Κατὰ τὸ 1905 ἀνεκαλύφθησαν ἐντὸς τῶν σπηλαίων τοῦ Ἔμπεναλπ σκελετοὶ προϊστορικῶν γιγαντιαίων ἄρκτων τῶν σπηλαίων, λύκων τῶν Ἄλπεων καὶ λεόντων τῶν σπηλαίων. —Μ.

Ἔμπερ, *Ἀαρών*. Ἰσραηλίτης ἀνατολιστὴς γεννηθεὶς τῷ 1878. Ἀπὸ τοῦ 1914 μέχρι τοῦ 1925 διετέλεσε καθηγητὴς τῶν σημιτικῶν γλωσσῶν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ John Hopkins τῆς Βαλτιμώρης. Ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ ἐρευνᾷ κυρίως τὰς σχέσεις μεταξὺ τῶν σημιτικῶν γλωσσῶν καὶ τῆς ἀρχαίας αἰγυπτιακῆς. Εἰργάσθη συνάμα δραστηρίως διὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ ἑβραϊκοῦ πανεπιστημίου τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τὴν κατάρτησιν τῆς ἐκεῖ βιβλιοθήκης. Γ. Ἑ.

— **Ἔμπερ** (Eber, ἐκλατ. Eberus), ***Παῦλος***. Γερμανὸς θεολόγος, ἑβραϊστὴς καὶ ποιητὴς (1511—1569). Τὸ πρῶτον αὐτοῦ ἔργον εἶναι ἡ λατινιστὶ γραφεῖσα «Ἱστορία τοῦ ἰουδαϊκοῦ λαοῦ ἀπὸ τῆς ἐπανόδου ἐκ τῆς Αἰχμαλωσίας» (Βιττεμβέργη 1548). Τῷ 1532 ἐν Βιττεμβέργῃ συνῆψε στενὰς σχέσεις μετὰ τοῦ Λουθήρου καὶ μετὰ τοῦ Μελάγχθονος. Τῷ 1544 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς λατινικῆς γραμματικῆς, τῷ δὲ 1557 ἐγένετο ἱεροκήρυξ καὶ μετὰ ἓν ἔτος ἐκκλησιαστικὸς ἐπιθεωρητὴς τοῦ Ἐκλεκτοράτου τῆς Σαξωνίας. Ὁ Ἔμπερ συνέθεσεν ἐκκλησιαστικὰ ᾄσματα, ἅτινα καὶ ἐπέζησαν, ἐκ τῶν κηρυγμάτων του δὲ μέρος ἐξεδόθη μετὰ θάνατον. Ἐκλογὴ τῶν ἔργων του εὕρηται εἰς τὸν 8ον τόμον τῆς συλλογῆς: «Leben und aus gewœhlte Schriften der Vœter und Begründer der reformirten Kirche». Γ. ΕΛ.

Ἔμπερ (Eber) ***ἀντίδρασις*** *[Χημ. Τροφ.]*. Εἶναι εἰδικὴ ἀντίδρασις χρησιμοποιουμένη πρὸς ἀνίχνευσιν τῆς ἀποσυνθέσεως τοῦ κρέατος καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ παρασκευασμάτων καὶ ὀφειλομένη εἰς τὴν κατὰ τὴν ἀποσύνθεσιν αὐτῶν παραγομένην ἀμμωνίαν. Κατ' αὐτὴν τεμάχιον τοῦ ἐξεταζομένου κρέατος φέρεται ὑπεράνω μίγματος ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος, οἰνοπνεύματος καὶ αἰθέρος, ὁπότε ἐὰν ὑπάρχῃ ἀμμωνία σχηματίζονται μετὰ τοῦ ἐκλυομένου ὑδροχλωρίου λευκοὶ καπνοί. Σ. Γ.

Ἑμπὲρ (Hébert), ***Ἀντώνιος-Αὔγουστος-Ἐρνέστος***. Γάλλος ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Γρενόβλῃ τῷ 1817. Τῷ 1839 ἔτυχε τοῦ πρώτου βραβείου Ρώμης διὰ πίνακος μὲ θέμα «Τὴν εὑρεθεῖσαν ἐν τῇ πήρᾳ τοῦ Βενιαμὶν κύλικα». Ἐκ Ρώμης ἀπέστειλεν εἰς Παρισίους δύο «Ὀδαλίσκας» καὶ ἓν ἀντίγραφον τῆς «Δελφικῆς Συβίλλης». Ἐπιστρέφων βραδύτερον εἰς Γαλλίαν ἔπεσε θῦμα δυστυχήματος κατὰ τὸν πλοῦν, ὑποστὰς κάταγμα τῆς κνήμης, ἔτυχε δὲ θερμῶν περιποιήσεων ἐκ μέρους τοῦ ἐν Μασσαλίᾳ ἰατροῦ Ρομπερτύ, τοῦ ὁποίου εἰς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης ἐξεπόνησεν ἄκρως ἐπιτυχῆ προσωπογραφίαν. Ἡ προσωπογραφία αὕτη εἵλκυσεν ἀμέριστον τὸ ἐνδιαφέρον τῆς μασσαλιωτικῆς κοινωνίας, ἥτις ἐπλήρωσε τὸν καλλιτέχνην παραγγελιῶν. Τῷ 1847 καὶ τῷ 1848 ὁ Ἑμπὲρ ἐξέθηκεν εἰς τὸ παρισινὸν Σαλὸν τὴν «Μεσημβρινὴν ἀνάπαυσιν», τὸν «Ἰταλὸν βοσκόν», τὴν «Πρωΐαν εἰς τὸ δάσος» κλπ., τῷ δὲ 1850 διὰ τοῦ ἔργου του «Mal'aria» κατέλαβεν ἐξέχουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν συγχρόνων του Γάλλων καλλιτεχνῶν. Ἕτερα ἀξιομνημόνευτα ἔργα του εἶναι τὰ ἀκόλουθα: «Τὸ φίλημα τοῦ Ἰούδα», «Αἱ κόραι τοῦ Ἄλβιτο», «Ὁδὸς τῆς Κερβάρας», «Νεαρὰ κόρη εἰς τὸ πηγάδι», «Τὸ μαῦρο μαργαριτάρι». «Ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὔα ἐκδιωχθέντες τοῦ Παραδείσου», «Τὸ πρωῒ καὶ τὸ βράδυ τοῦ βίου», «Ἡ λαϊκὴ ἰταλικὴ μοῦσα». Ι. Μ. Π.

— **Ἑμπὲρ** (Hebert), ***Εδμόνδος***. Διάσημος Γάλλος γεωλόγος (1812—1890). Διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1857 καθηγητὴς τῆς Γεωλογίας εἰς τὴν Σορβόννην. Ἐκτὸς πλήθους γεωλογικῶν καὶ παλαιοντολογικῶν διατριβῶν ἔγραψεν: «Αἱ ἀρχαῖαι θάλασσαι καὶ ὄχθαι αὐτῶν ἐν τῇ πεδιάδι τῶν Παρισίων» (1857), «Ὑπόμνημα ἐπὶ τῶν ἀπολιθωμάτων τοῦ Montreuil-Bellay» 1861), «Στοιχεῖα διὰ τὴν περιγραφὴν τῶν κρητιδικῶν στρωμάτων τῆς Γαλλίας» (1875), «Γενικαὶ ἔννοιαι ἐκ τῆς Γεωλογίας» (1884). ΑΝ. Δ.

— **Ἑμπὲρ** (Hébert), ***Ἰάκωβος-Ρενέ***. Γάλλος πολιτικὸς καὶ δημοσιογράφος (1757—1794). Μαθητὴς ἀκόμη συνέθεσε κωμικὸν λίβελλον ἐναντίον ἄρχοντός τινος τῆς πατρίδος του Ἀλανσόν, ὅστις προεκάλεσε κατ' αὐτοῦ κατηγορίαν καταστρέψασαν τὴν οἰκογένειάν του. Ἀπελθὼν εἰς Παρισίους πρὸς εὕρεσιν ἐργασίας μετῆλθε διάφορα ἐπαγγέλματα, ὅπως συντηρῆται, αἱ σκληραὶ δ' αὗται περιπέτειαι τῆς ζωῆς του, ἡ ἀνάμιξίς του μετὰ τῶν λαϊκῶν τάξεων καὶ ἡ γνῶσις τῶν ἀναγκῶν καὶ τοῦ χαρακτῆρός των, ἐπόρισαν εἰς τὸν Ἑμπὲρ πρακτικὰς ἐγκυκλοπαιδικὰς γνώσεις, αἵτινες ἀπέβησαν χρησιμώταται εἰς τὸ μετέπειτα στάδιόν του. Ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως μετέσχεν αὐτῆς καὶ ἠγόρευεν εἰς τὰ δημόσια κέντρα καὶ τὰς λέσχας, ἔζη δὲ τότε ἐκμεταλλευόμενος τὸν ἐπαναστατικὸν ζῆλόν του. Τῷ 1790 προσελήφθη ὑπὸ τοῦ Μιραμπὼ ὡς εἷς τῶν γραφέων του, τότε δὲ ἐδημοσίευσε τὰ πρῶτα φυλλάδια τῶν πολιτικῶν του λιβέλλων ὑπὸ τοὺς τίτλους: «La Lanterne magique ou Fléau des Aristocrates», «Le Petit Carême», «Le Chien et le Chat», καὶ ἵδρυσε τὴν «Ἑσπερινὴν ἐφημερίδα». Γενόμενος μέλος τῆς λέσχης τῶν Κορδελιέρων ἀνεδείχθη τάχιστα εἰς αὐτὴν ὡς ῥήτωρ. Κυρίως ὅμως ἐπεβλήθη ὡς δημοσιογράφος, ἐκδίδων τὴν περίφημον καταστᾶσαν ἐφημερίδα «Père Duchesne», τῆς ὁποίας ὁ βίος παρετάθη μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Τὰ κέρδη τῆς ἐφημερίδος ἀνταπεκρίνοντο πρὸς τὰς δαπάνας της, οὕτω δὲ ὁ Ἑμπὲρ παρ' οὐδενὸς ἐπηρεαζόμενος ἐκήρυττε τὰς ἄκρως δημοκρατικάς του ἰδέας. Ἀντετίθετο πρὸς τοὺς συντηρητικοὺς Γιρονδίνους καὶ ὑπενόμευε καθ' ἑκάστην διὰ τῆς ἀρθρογραφίας καὶ τῶν ἀγορεύσεών του εἰς τὰς λέσχας τὸν θρόνον. Ἡ ἐφημερίς του ἐντὸς ὀλίγου χρονικοῦ διαστήματος ἀπέκτησε μεγίστην κυκλοφορίαν καὶ μέγα κῦρος εἰς τὰς λαϊκὰς μάζας. Ἀκολουθῶν τὰς ἀρχὰς τοῦ Μαρά, ἐξήγειρε τὰ αἱμοχαρῆ ἔνστικτα τοῦ ὄχλου καὶ τὴν ῥοπὴν αὐτοῦ πρὸς ἐκδίκησιν κατὰ τῆς βασιλείας καὶ τῶν ἀριστοκρατῶν. Κατὰ τὴν νύκτα τῆς 9ης πρὸς τὴν 10ην Αὐγούστου 1792, ὅτε παρεσκευάζετο ἡ στάσις πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ θρόνου καὶ κατάληψιν τῶν ἀνακτόρων τοῦ Κεραμεικοῦ, ἔνθα διέτριβεν ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια, σπεύσας εἰς τὸ δημοτικὸν μέγαρον διωρίσθη βοηθὸς τοῦ γενικοῦ ἐπιτρόπου τοῦ Δήμου, Σωμέτ, καὶ ὑπῆρξεν εἷς τῶν ὑποκινητῶν τῶν σφαγῶν τοῦ Σεπτεμβρίου τῶν κρατουμένων εἰς τὰς φυλακὰς ἀριστοκρατῶν, αἵτινες ἐστιγμάτισαν τὸ ἔργον τῆς ἐπαναστάσεως. Οἱ βασιλικοὶ καὶ οἱ μετριόφρονες ἀπέδωκαν εἰς αὐτὸν πλεῖστα τῶν τελεσθέντων ἐγκλημάτων, τὰ ὁποῖα οὐδέποτε οὗτος ἐζήτησε νὰ διαψεύσῃ.

Ἡ ἐκλεγεῖσα ἐπιτροπὴ τῶν Δώδεκα, ὅπως ἐξετάσῃ τὴν δρᾶσιν τοῦ Δημαρχείου, διέταξε τὴν σύλληψιν τοῦ Ἑμπὲρ μετ' ἄλλων, ἥτις ἐξήγειρε τὸν λαὸν τῶν Παρισίων. Τὸ Δημαρχεῖον ἐκήρυξε τὴν διαρκῆ συνεδρίασιν τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου καὶ ὑπέβαλε διαμαρτυρίαν πρὸς τὴν Συνέλευσιν ζητοῦσα τὴν ἄμεσον ἀπελευθέρωσιν τῶν συλληφθέντων. Ἡ Συνέλευσις εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν ἀξίωσιν ταύτην. Ἔκτοτε ἡ δημοτικότης τοῦ Ἑμπὲρ ἔφθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον καὶ ἐγένετο εἷς τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐπαναστάσεως, σχηματίσας κόμμα φέρον τὸ ὄνομά του καὶ περιλαβὼν πλείστους ἐκ τῶν ἰσχυόντων ἀνδρῶν, πρὸς δὲ τὴν λέσχην τῶν Κορδελιέρων ὑποκύπτουσαν εἰς τὰ νεύματα αὐτοῦ.

Κατὰ τὸν Φρειδερῖκον Φαγιὼ ὁ Ἑμπὲρ ἦτο νέος πνευματώδης καὶ ὡμίλει μετ' εὐχερείας, καίτοι ἐστερεῖτο θετικῆς μορφώσεως. Ἦτο ῥήτωρ βίαιος καὶ πολλάκις ἀναίσχυντος, ἀδιακόπως ἐμφανιζόμενος ὡς κατήγορος. Τὴν 4 Ἰουνίου 1793, μετὰ τὴν νίκην ἣν κατήγαγεν ὁ Δῆμος ἐναντίον τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, ὑπέβαλε πλείστας αἱματηρὰς προτάσεις, ταυτοχρόνως ὅμως ἀπέσπασε τὸ ψήφισμα, δι' οὗ ἐθεωρεῖτο κακὸς πολίτης πᾶς ὅστις ὤθει τὴν πολιτικὴν ἐνέργειαν μέχρις ἐγκλήματος. Ἐν τούτοις μετά τινας ἡμέρας ἐζήτησε τὴν εἰς θάνατον καταδίκην τῶν γυναικῶν, αἵτινες εἶχον διαρπάσει σάπωνας ἔκ τινος ἁμάξης. Ἡ ἱστορία διετήρησε τὴν ἀνάμνησιν τῶν ἐπαισχύντων κατηγοριῶν του περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ' κρατουμένου εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Τὰμπλ μετὰ τῆς μητρός του. Ὑπῆρξεν ἐπίσης εἷς τῶν κατηγόρων τῆς Μαρίας Ἀντωανέττας ἐνώπιον τοῦ ἐπαναστατικοῦ δικαστηρίου, καὶ ὑπέβαλε κατ' αὐτῆς κατηγορίας, αἵτινες συνετάραξαν καὶ αὐτὰς τὰς γυναῖκας τοῦ ὄχλου, τὰς καλουμένας τότε μαινάδας τῆς λαιμητόμου. Ἐπίσης ἐχρημάτισε κατήγορος τῶν Γιρονδίνων, αὐτὸς δὲ ὡδήγησε τοὺς Ἰακωβίνους μεταβάντας ἀθρόους εἰς τὴν συνέλευσιν καὶ ζητήσαντας τὴν ἐντὸς 24 ὡρῶν καρατόμησιν τῶν προγεγραμμένων τῆς πολιτικῆς ταύτης μερίδος. Ἀπεδείχθη ἐν τέλει ἀντάξιος μαθητὴς τοῦ Σωμέτ, καὶ ἐγένετο ὁ κύριος ὀργανωτὴς τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς θρησκείας τῆς συνειδήσεως, ἀντὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ· πρὸς τοῦτο μετέβαλε τὴν καθεδρικὴν ἐκκλησίαν τῶν Παρισίων εἰς θέατρον, παίξας ἐν αὐτῇ τὴν κωμῳδίαν τῆς νέας θρησκείας. Ὁ Ροβεσπιέρρος βλέπων ὀγκουμένην τὴν δημοτικότητά του προσέβαλεν αὐτὸν ὡς ἄθεον εἰς τὴν λέσχην τῶν Ἰακωβίνων. Οὗτος φοβούμενος τὴν ἀντίδρασιν τοῦ Ροβεσπιέρρου καὶ τοῦ Δαντών, συνεμάχησε μετὰ τῶν στρατηγῶν τοῦ δημοκρατικοῦ στρατοῦ Ρονσέν, Μαζυέλ, Βενσὰν καί τινων ἄλλων τολμηρῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν ῥητόρων τῶν λεσχῶν, ὑποβλεπομένων ἐπίσης ὑπὸ τοῦ Ροβεσπιέρρου καὶ τῶν δαντωνιστῶν, ὅπως ἀνατρέψωσι τὸ κρατοῦν καθεστὼς καὶ ἀνακηρύξωσι τὴν δημοκρατικὴν δικτατωρίαν. Ἡ συνωμοσία παρεσκεύαζε σχέδιον, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ συνέλευσις θὰ διελύετο καὶ θ' ἀντικαθίστατο προσωρινῶς ὑπὸ τοῦ Δήμου· ἀλλὰ τὸ σχέδιον τοῦτο ἀντὶ νὰ ἐνισχύσῃ τὸν Δῆμον ἐξησθένησε καὶ κατέβαλεν αὐτόν. Οἱ στρατηγοὶ Ρονσὲν καὶ Μαζυὲλ συνέτασσον λιβέλλους, δι' ὧν ἐδυσφήμουν τὴν πορείαν τῆς ἐπιτροπῆς τῆς κοινῆς σωτηρίας καὶ ἀνέφερον, ὅτι ἡ ἐλευθερία ἔμελλε ν' ἀπολεσθῇ ἄνευ ἀμέσου ἀντικαταστάσεως αὐτῆς, καθ' ὅσον πάντα τὰ δημόσια ἀξιώματα ἤθελον περιέλθει εἰς τοὺς παράφρονας καὶ τοὺς προδότας. Τὰ δημοσιεύματα ταῦτα ἐρρίπτοντο μυστικῶς εἰς τὰς ἀγορὰς καὶ τὰς τριόδους, ἔνθα ἐσύχναζον ἐκτὸς τοῦ παρισινοῦ ὄχλου καὶ πλῆθος ἀνθρώπων τῶν πέριξ χωρίων. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον οἱ στρατιωτικοὶ τῆς μερίδος ταύτης μετέβαινον ἐπιδεικτικῶς εἰς τὰς φυλακὰς καὶ ἀνήγγελλον ἀπροκαλύπτως τὴν κατάλυσιν τοῦ ἰσχύοντος καθεστῶτος, ἀγόμενοι δὲ ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ των θάρρους, οὐδεμίαν ἐλάμβανον περὶ ἐχεμυθίας πρόνοιαν. Αἱ ἀρχαὶ ἐπληροφορήθησαν τὰ γενόμενα καὶ λαβοῦσαι τὰ κατάλληλα μέτρα, ἄφινον αὐτοὺς νὰ λαλῶσιν, ἀνέμενον δὲ νὰ συλλάβωσιν αὐτοὺς ἐπ' αὐτοφώρῳ ἐνεργοῦντας, ὅπως προβῶσιν εἰς καταδίωξίν των. Ἡ ἀφορμὴ πρὸς τοῦτο ἐδόθη. Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Ἑμπέρ, ἐπωφελούμενοι τῆς ἀσθενείας τοῦ Ροβεσπιέρου καὶ τῆς ἀπουσίας τοῦ Σαὶν-Ζύστ, προέβαινον εἰς πράξεις σχεδὸν ἐπαναστατικάς, ἤρξαντο δὲ ἀπροκαλύπτως πλέον νὰ ἐπιρρίπτωνται κατηγορίαι κατὰ τοῦ Ἑμπέρ, ὡς ζητοῦντος νὰ μεταβάλλῃ τὴν δημοκρατίαν εἰς βακχίδα. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Σαὶν-Ζύστ ἐπέστρεψεν ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου καὶ ἐπρότεινεν εἰς τὰς ἐπιτροπὰς τὴν σύλληψιν τοῦ Ἑμπὲρ καὶ τῶν ὀπαδῶν του· ἡ πρότασις ἐγένετο δεκτὴ καὶ τὴν ἰδίαν νύκτα τῆς 13 Μαρτίου 1794 συνελήφθησαν πάντες οὗτοι, τὰ δὲ τμήματα τῶν Παρισίων προσῆλθον εἰς τὴν συνέλευσιν καὶ συνεχάρησαν αὐτήν, ὡς ἀποτρέψασαν τὴν ἐγκληματικὴν ἐπανάστασιν. Τὴν 20 Μαρτίου ἤρξατο ἡ δίκη τῶν συλληφθέντων, εἰς οὓς προσετέθησαν καὶ ἄλλοι, διαρκέσασα ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας. Ἀπεδόθη εἰς πλείστους ἐξ αὐτῶν ἡ ψευδὴς κατηγορία ὅτι εἶχον ἐξαγορασθῆ διὰ τοῦ ἀγγλικοῦ χρήματος, ὅπως διαταράξουν τὴν ἐσωτερικὴν τῆς χώρας ὁμόνοιαν. Πάντες ἐπέδειξαν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς δίκης ψυχραιμίαν, ἐκτὸς τοῦ Ἑμπέρ, ὅστις διεπραγματεύετο τὴν ζωήν του, ὑπομιμνήσκων εἰς τὸν Ροβεσπιέρρον τὴν παλαιάν των φιλίαν. Οἱ καταδικασθέντες εἰς θάνατον ἀνῆλθον τὸ ἰκρίωμα ἀτάραχοι. Ὁ Ἑμπὲρ ἀπέθανεν ἀναξιοπρεπῶς· ἐσύρθη ὑπὸ τοῦ δημίου ἐπὶ τῆς λαιμητόμου ἀναίσθητος σχεδὸν καὶ ὑπὸ τὰς ἀποδοκιμασίας τοῦ λαοῦ. Ἡ σύζυγός του κατεδικάσθη ἐπίσης μετά τινα χρόνον εἰς θάνατον καὶ ἤχθη εἰς τὸν τόπον τῆς ἐκτελέσεως κλαίουσα τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της καὶ οὐδὲν ἐνδιαφέρον δεικνύουσα διὰ τὴν ζωήν της. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **Ἑμπὲρ** (Hébert), ***Πέτρος***. Γάλλος γλύπτης (1804—1869). Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «La Conversion de Saint Augustin (1841), «Olivier de Serres» (1849), «Enfant jouant avec une tortue» (1849), «Le fleuve de la vie» (1853), «Sainte Geneviève» (1864), «Nicolo», «Parmentier» κτλ.. Ι. Μ. Π.

— **Ἑμπὲρ** (Hébert), ***Πέτρος-Εὐγένιος-Αἰμίλιος***. Γάλλος γλύπτης (1828—1893), υἱὸς τοῦ *Πέτρου Ἑμπέρ*. Ἐμαθήτευσε κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ πατρός του, μετὰ ταῦτα δὲ παρὰ τῷ Feuchère. Ἐνεφανίσθη διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὸ Παρισινὸν Σαλὸν τῷ 1850, διεκρίθη δὲ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν προτομῶν καὶ ἀλληγορικῶν μορφῶν. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Οἰδίπους», «Ραμπελαί», «Ἡ κωμῳδία», «Τὸ δρᾶμα», «Ὁ χρησμός», «Ὁ Βελλεροφόντης νικῶν τὴν Χίμαιραν», «Ἡ ἐπιβίβασις τοῦ νεαροῦ Δυπερρὲ ἐπὶ τοῦ Ἐρρίκου Δ'» καὶ «Ὁ ναύαρχος Δυπερρὲ δεχόμενος τὴν τιμητικὴν σπάθην μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Ἀλγερίου». Τὰ δύο ταῦτα τελευταῖα ἔργα του εἶναι ἀνάγλυφα διακοσμοῦντα τὸ βάθρον τοῦ ὑπὸ τοῦ πατρός του ἐκπονηθέντος ἀγάλματος τοῦ ναυάρχου Δυπερρέ. Ι.Μ.Π.

Ἐμπερβάϊν (Eberwein), ***Κάρολος***. Δεξιοτέχνης βιολιστὴς τῆς αὐλῆς τοῦ μεγάλου δουκὸς τῆς Βεϊμάρης (1786—1888). Συνέθεσε 3 μελοδράματα, ἓν κοντσέρτο διὰ πλαγίαυλον, κουαρτέττα κτλ. Τὸ κυριώτερόν του ἔργον εἶναι ἡ μουσικὴ διὰ τὸ δρᾶμα «Λεονώρα» τοῦ Holtei. Σ. Γ.

— **Ἐμπερβάϊν** (Eberwein), ***Τράουγκοτ-Μαξιμιλιανός***. Γερμανὸς μουσουργὸς (1775—1831), ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Μουσικὸς διευθυντὴς τῆς αὐλῆς τοῦ Rudolstadt, διεκρίθη κυρίως διὰ τῶν δύο ὀπερεττῶν του: «Κλαυδίνα τῆς Βίλλα-Μπέλλα» καὶ «Τὸ πανηγύρι τοῦ Πλούντερσβάϊλερν» (1818). Γ. Σ.

Digitized by Google

Ἐμπεργκάσσιγγ (Ebergassing) *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς Αὐστρίας μὲ ἀξιόλογον βιομηχανίαν ταπήτων καὶ χάρτου. Κάτ. 2.547. Δ. Δ.

ἐμπεριεκτικός, *—ή, —όν*· ὁ περιέχων τι ἐν ἑαυτῷ, περιεκτικός.

ἐμπεριέχω· περιέχω τι ἐν ἐμαυτῷ, περιέχω, περικλείω.

ἐμπέριζα (ἡ) (Emperiza) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σπιζιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν μέσην καὶ δυτικὴν Εὐρώπην ὡς καὶ παρ' ἡμῖν. Δ. Ν. Π.

ἐμπερίκλειστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔν τινι τόπῳ περικεκλεισμένος, περίκλειστος.

ἐμπερικλείω· περικλείω ἐν ἐμαυτῷ, περιέχω, περικλείω.

ἐμπεριλαμβάνω· περιλαμβάνω ἐν ἐμαυτῷ, περιέχω, περιλαμβάνω.

ἐμπεριληπτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἐμπεριλαμβάνων, περιληπτικός.

ἐμπερίοδον λεκτικὸν *[Ρητορ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ συντελοῦν εἰς τὴν εὐρυθμίαν τοῦ λόγου, καὶ ὡς τοιοῦτον εἶναι ἀντίθετον πρὸς τὸ *εἰρόμενον* ἢ ἀπερίοδον λεκτικὸν (βλ. λ.). Τὸ ἐμπερίοδον λεκτικὸν ὁ Ἀριστοτέλης (Ρητορ. Γ' Θ', § 4) ἀποκαλεῖ *κατεστραμμένον*: «κατεστραμμένη δὲ (λέξις) ἡ ἐν περιόδοις» (βλ.λ. *περίοδος [Ρητορ.]*). —Π.

ἐμπερίστατος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· προσεκτικός, ἐπιμελής: «ἐμπερίστατος ἐνέργεια».

ἐμπεριστατωμένος, *—η. —ον*· προσεκτικός, ἐπιμελής, ὁ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἐξητασμένος: «ἐμπεριστατωμένη ἐνέργεια». — Ἐπίρρ. *ἐμπεριστατωμένως*.

Ἔμπερλ (Eberl), ***Ἀντώνιος***. Αὐστριακὸς μουσικοσυνθέτης (1766—1807) σύγχρονος τοῦ Μόζαρτ, μεθ' οὗ εἶχε συνδεθῆ διὰ στενῆς φιλίας. Μετὰ τετραετῆ σταδιοδρομίαν ἐν Πετρουπόλει, ἐγκατεστάθη ὁριστικῶς ἐν Βιέννῃ ἔνθα καὶ ἀπέθανε. Πλεῖσται ἐκ τῶν παραλλαγῶν του ἐξεδόθησαν κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Μόζαρτ. Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι: 5 μελοδράματα, συμφωνίαι, κοντσέρτα διὰ κλειδοκύμβαλον, μουσικὴ δωματίου κτλ. Γ. Σ.

Ἔμπερλάϊν (Eberlein), ***Γεώργιος***. Γερμανὸς ἀρχιτέκτων καὶ ζωγράφος (1819—1884). Ἐμαθήτευσεν εἰς τὴν πολυτεχνικὴν σχολὴν καὶ εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Χάϊντελοφφ ἐν Νυρεμβέργῃ. Εἰργάσθη εἰς τὴν ἀνακαίνισιν πολλῶν παλαιῶν πύργων καὶ τὴν διακόσμησιν δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν ἱδρυμάτων. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἐν τῇ σχολῇ τῶν βιομηχανικῶν τεχνῶν καὶ διευθυντὴς τοῦ γερμανικοῦ μουσείου. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται αἱ διακοσμήσεις τῶν πύργων τοῦ Λιχτενστάϊν καὶ τοῦ Κοβούργου, ἡ ἀνακαίνισις τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Στουτγάρδης καὶ τοῦ πύργου τῶν Χοχεντσόλλερν, ἡ διακόσμησις τοῦ πύργου τοῦ πρίγκιπος Βίσμαρκ ἐν Varzin κλπ. Ὡς ζωγράφος ὁ Ἔμπερλάϊν εἰργάσθη κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπὶ ἱστορικῶν καὶ ρομαντικῶν θεμάτων. Ι. Μ. Π.

—Ἔμπερλάϊν (Eberlein), ***Γουσταῦος***. Γερμανὸς γλύπτης, γεννηθεὶς τῷ 1847. Τῷ 1866 εἰσῆλθε πρὸς μαθητείαν εἰς τὴν ἐν Νυρεμβέργῃ σχολὴν τῶν Καλῶν τεχνῶν, ἔνθα ἐσπούδασεν ἐπὶ τριετίαν. Τὸ σημαντικώτερον τῶν ἔργων του εἶναι σύμπλεγμα ἐκ πεντήκοντα προσώπων, διακοσμοῦν τὸ διάζωμα τοῦ ἐν Βερολίνῳ ὑπουργείου τῶν Θρησκευμάτων. Διεκόσμησεν ἐπίσης τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Κιέλου, ἐξετέλεσεν ἀλληγορικά τινα συμπλέγματα ἐν Στουττγάρδῃ, ἤγειρεν ἐν Elberfeld, Gera καὶ Mannheim ὡραῖα μνημεῖα πρὸς τιμὴν Γουλιέλμου τοῦ Α' καὶ ἐξετέλεσε χαριτωμένα τινὰ ἔργα, ὡς ὁ «Ἀπακανθούμενος» καὶ «Ἡ Ἑλληνὶς αὐλητρίς». Ι. Μ. Π.

Ἔμπερλε (Eberle), ***Ἀδόλφος***. Γερμανὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Μονάχῳ τῷ 1843, υἱὸς τοῦ Ροβέρτου Ἔμπερλε. Διεκρίθη ἰδίᾳ εἰς τὴν ἀπεικόνισιν σκηνῶν τοῦ καθημερινοῦ βίου. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ἡ ἡμέρα τοῦ γάμου», «Μετὰ τὸ βάπτισμα», «Ὁ χορὸς τῶν μνηστήρων», κτλ. Ι. Μ. Π.

—Ἔμπερλε (Eberle), ***Ροβέρτος***. Γερμανὸς ζωγράφος (1815—1860). Διεκρίθη ἰδίᾳ εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τῶν κατοικιδίων ζῴων. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ποιμὴν καὶ ποίμνιον βληθὲν ὑπὸ κεραυνοῦ» (1842, μουσεῖον Κοπεγχάγης), «Πρόβατον τῶν Ἄλπεων ἁρπαγὲν ὑπὸ ἀετοῦ» (1858) κλπ. Ι. Μ. Π.

—Ἔμπερλε (Eberle), ***Σύριος***. Βαυαρὸς γλύπτης (1844—1903). Ἐγένετο ἰδίᾳ γνωστὸς ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἱστορικῶν ἢ ἀλληγορικῶν μνημείων, τὰ ὁποῖα ἐξετέλεσε διὰ τὰς πλατείας πλείστων πόλεων τῆς Βαυαρίας. Ἐδέχθη σημαντικωτάτας παραγγελίας ἐκ μέρους τοῦ φιλοτέχνου βασιλέως Λουδοβίκου τοῦ Β' καὶ διετέλεσε καθηγητὴς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν καλῶν τεχνῶν τοῦ Μονάχου. Ι. Μ. Π.

Ἔμπερλιν (Eberlin), ***Δανιήλ***. Γερμανὸς μουσικοσυνθέτης καὶ στρατιωτικὸς (περὶ τὸ 1630—1692). Ἂν καὶ ἐρασιτεχνικῶς ἀσχολούμενος μὲ τὴν μουσικήν, παρήγαγεν ἔργα διακρινόμενα διὰ τὸν ἀντιστικτικόν των πλοῦτον. Ἐξ αὐτῶν ἐξεδόθησαν μερικαὶ σονάται.

— **Ἔμπερλιν** (Eberlin), ***Ἰωάννης-Ἔρνστ***, γνωστὸς καὶ ὡς *Ἔμπερλε*. Γερμανὸς μουσουργὸς (1702—1762) δράσας ἐν Σάλτσμπουργ, ὅπου ἐχρημάτισε μουσικὸς διευθυντὴς τῆς ἀρχιεπισκοπῆς, διὰ τὴν ὁποίαν ἔγραψε σειρὰν ἐκκλησιαστικῶν ἔργων πολλῆς ἀξίας, ἐν οἷς 12 ὀρατόρια, μιὰ τετράφωνος λειτουργία, μοτέτα, καντάται, 37 λειτουργίαι μετ' ὀρχήστρας, 43 ψαλμοί, 75 ὀφφερτόρια, 3 Te Deum κτλ. Ἐξεδόθησαν 9 τοκκάται καὶ φυγαὶ δι' ὄργανον (1747)· σονάται τινές· μοτέτα· τεμάχια δι' ὄργανον· 18 φυγαὶ καὶ τοκκάται. Γ. Σ.

Ἔμπερμάγερ (Ebermayer), ***Ἐρνέστος***. Γερμανὸς γεωπονοχημικὸς καὶ μετεωρολόγος (1829—1908). Διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1878 καθηγητὴς ἐν τῇ δασονομικῇ σχολῇ τοῦ Ἀσάφφενμπουργ καὶ ἀπὸ τοῦ 1878 ἐν Μονάχῳ. Ἵδρυσεν ἐν Βαυαρίᾳ τοὺς δασομετεωρολογικοὺς σταθμοὺς καὶ συνέγραψεν: «Αἱ φυσικαὶ ἐπιδράσεις τοῦ δάσους ἐπὶ τοῦ ἀέρος καὶ τοῦ ἐδάφους» (1874), «Ἡ σύστασις τοῦ ἀέρος τῶν δασῶν καὶ ἡ σημασία τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος διὰ τὴν φυτείαν τῶν δασῶν» (1885), «Ἐπίδρασις τῶν δασῶν ἐπὶ τῆς ὑγρασίας τοῦ ἐδάφους» (1909). ΑΝ. Δ.

Ἔμπερμπαχ (Eberbach) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας, ἐν Βάδῃ καὶ τῇ περιφερείᾳ τοῦ Μανχάϊμ, ἐπὶ τῆς συμβολῆς τοῦ Ἴττερσμπαχ πρὸς τὸν Νέκαρ, παραπόταμον τοῦ Ρήνου. Κατ. 6.700. Εἶναι πόλις βιομηχανικὴ καὶ ἐμπορική, ἔχουσα ἀκμαίαν βιομηχανίαν ὑαλίνων μαργαριτῶν καὶ ἐμπόριον ξυλείας, σιγαρέττων καὶ οἴνου. Εἰς τὰ πέριξ ὑπάρχουν ἐρείπια ἀνακτόρου κτισθέντος ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἐρρίκου τοῦ ΣΤ' καὶ μεγάλα δάση. —Μ.

— **Ἔμπερμπαχ** (Eberbach). Μονὴ τοῦ τάγματος τῶν Κιστερκίων, ἐν Βισβάδεν τῆς Γερμανίας, παρὰ τὴν Χάττενχαϊμ. Ἱδρύθη τῷ 1116 ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Μαγεντίας Ἀδαλβέρτου καὶ ἐγένετο ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα τὸ κέντρον τῆς διαδόσεως τῶν ἐπιστημῶν, τῶν τεχνῶν καὶ τῆς παιδείας καθ' ἅπασαν τὴν Γερμανίαν. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχουν πολυάριθμοι τάφοι σημαντικῶν προσωπικοτήτων τοῦ ΙΒ' καὶ ΙΗ' αἰῶνος. Σήμερον χρησιμοποιεῖται ὡς φυλακαί. —Μ.

Ἔμπερντεν (Heberden), ***Γουλιέλμος***. Ἄγγλος ἰατρὸς (1710—1801). Ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ φέρεται ἡ νόσος *στηθάγχη* ὡς καὶ αἱ παραμορφωτικαὶ ρευματαλγικαὶ «ἀρθρίτιδες τῶν μικρῶν ἀρθρώσεων». Ἐπίσης ὑπὸ τὸν ὅρον *ὄζοι Ἔμπερντεν* νοοῦνται τὰ ὑπ' αὐτοῦ περιγραφέντα καὶ ἐλαφρῶς προβάλλοντα ὀστεώδη φύματα τῶν ἀρθρώσεων τῶν φαλάγγων, τὰ φυσιολογικῶς ἀπαντῶντα ἐπὶ τοῦ κατωτέρου ἄκρου τῆς ραχιαίας ἐπιφανείας τῶν φαλάγγων. Ο. Ρ.

ἐμπερονητρίς (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Σχιστὸς χιτὼν συγκρατούμενος εἰς τοὺς ὤμους διὰ περονῶν καὶ κατὰ τὸ στέρνον διὰ πόρπης. —Π.

ἐμπερονῶ *(—άω)*· συνδέω, συγκρατῶ διὰ περόνης, κομβώνω· || εἰσάγω, διατρυπῶ: «ἐμπερονῶ ἥλους».

Ἔμπερς (Ebers). Γερμανὸς ζωγράφος (1807—1884). Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Λαθρέμποροι καταληφθέντες ὑπὸ τελωνοφυλάκων», «Λαθρέμποροι ἐν οἰκογενείᾳ», «Στάσις καταστολεῖσα ὑπὸ χωροφυλάκων», «Πρῶσσοι οὐσσάροι κακομεταχειριζόμενοι Γάλλους χωρικούς». Ἐπὶ πλέον ὁ Ἔμπερς κατέλιπεν ἱστορικούς τινας πίνακας καὶ θαλασσογραφίας τινάς. Ι. Μ. Π.

— **Ἔμπερς** (Ebers), ***Γεώργιος***. Γερμανὸς αἰγυπτιολόγος καὶ συγγραφεὺς (1837—1898). Ἐσπούδασε νομικά, φιλολογίαν, ὡς καὶ τὴν κλασσικὴν καὶ ἀνατολικὴν ἀρχαιολογίαν, ἀφιερωθεὶς ἀπὸ τοῦ 1859 ἐν Βερολίνῳ εἰς τὴν μελέτην τῆς αἰγυπτιακῆς γλώσσης καὶ ἀρχαιολογίας. Διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1868 ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς Αἰγυπτιολογίας ἐν Ἰένῃ, κατὰ τὸ ἑπόμενον δὲ ἔτος ἐπεχείρησε μέγα ταξίδιον διὰ τῆς Ἱσπανίας καὶ Βορείου Ἀφρικῆς πρὸς τὴν Αἴγυπτον, τὴν Νουβίαν καὶ τὴν Ἀραβίαν, ἐπιστρέψας εἰς Λειψίαν μετὰ δεκατετράμηνον ἀπουσίαν, κατόπιν προσκλήσεως τοῦ πανεπιστημίου τῆς πόλεως ταύτης διὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἕδρας τῆς αἰγυπτιακῆς γλώσσης καὶ ἀρχαιολογίας, ἣν θέσιν καὶ διετήρησε μέχρι τῷ 1889. Ταξιδεύσας κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1872—1873 καὶ πάλιν εἰς Αἴγυπτον, ἀνεκάλυψε μεταξὺ ἄλλων πολυτίμων εὑρημάτων καὶ ἕνα ἰατρικὸν πάπυρον κατατασσόμενον εἰς τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα π.Χ. καὶ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα πάπυρος τοῦ Ἔμπερς. Οὗτος ἐξεδόθη ὑπ' αὐτοῦ μετὰ ἱερογλυφικοῦ γλωσσαρίου, εἰς τὴν λατινικὴν ὑπὸ τοῦ L. Stern (1875) καὶ εἰς τὴν γερμανικὴν ὑπὸ τοῦ Jachim (1890). Εἰς τὸ τρίτομον μυθιστόρημά του «Μία Αἰγυπτία βασιλοποῦλα» (1864) προσεπάθησε νὰ χρησιμοποιήσῃ λογοτεχνικῶς τὰς ἐν Αἰγύπτῳ παρατηρήσεις του. Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ἐπιχειρεῖται ἡ περιγραφὴ τῆς ζωῆς τῶν Αἰγυπτίων κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ὑποδουλώσεως αὐτῶν ὑπὸ τῶν Περσῶν. Μετεφράσθη εἰς δέκα τέσσαρας γλώσσας καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν («Ἡ Αἰγυπτία βασιλόπαις» ὑπὸ *Μ. Ρενιέρη, Σ. Στρέϊτ* καὶ *Γαλάνη*, 1864). Ἡ ἐπιτυχία τοῦ βιβλίου τούτου παρώτρυνε τὸν Ἔμπερς εἰς τὴν ἔκδοσιν καὶ ἄλλων ὁμοίων, ὡς: «Οὐάρδα» (1877, εἰς 3 τόμ.), «Homosum» (1878), «Ὁ Αὐτοκράτωρ» (1880, εἰς 2 τόμ.) κτλ. Ὡς ὑποθέσεις τῶν μυθιστορημάτων ἐχρησιμοποίησεν ὁ Ἔμπερς καὶ ὑλικὸν ἐκ τῆς γερμανικῆς ἱστορίας: «Ἡ κυρία Δημάρχου» (1881), «Μία λέξις» (1882) κλπ. Λίαν ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ αὐτοβιογραφία του: «Ἡ ἱστορία τῆς ζωῆς μου» (1893). Εἰς τὰς ἐπιστημονικάς του διατριβὰς ἀνήκουν τὰ ἔργα: «Disquisitiones de dynastia vicesima sexta regum ægyptiorum» (1865), «Ἡ Αἴγυπτος καὶ τὰ βιβλία τοῦ Μωϋσέως» (1868), «Συμβολισμός. Ἡ κοπτικὴ τέχνη» (1892), «Ἀρχαῖαι προσωπογραφίαι. Αἱ ἑλληνιστικαὶ εἰκόνες τοῦ Φαγιούμ» κλπ. (1893), μικρότεραί τινες πραγματεῖαι, ὡς καὶ ἡ βιογραφία τοῦ διδασκάλου του Ριχάρδου Λέψιους (1885). Ἐπίσης «Διὰ τῆς Γκοσὲν πρὸς τὸ Σινᾶ» (1872, β' ἔκδ. 1891), ὡς καὶ τὸ μνημειῶδες περιγραφικὸν ἔργον: «Ἡ Αἴγυπτος εἰς λέξεις καὶ εἰκόνας» (β' ἔκδ. 1880 εἰς 2 τόμους). Τὸ κείμενον ἐξεδόθη καὶ ἰδιαιτέρως ὡς «Ὁδηγὸς διὰ τῆς ἀρχαίας καὶ νέας Αἰγύπτου» (1886, εἰς δύο τόμους). Ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ H. Guthe ἐξέδωκεν: «Ἡ Παλαιστίνη εἰς εἰκόνας καὶ λέξεις» (1886—1887, εἰς δύο τόμους). Τὰ «Ἅπαντά του» ἐξεδόθησαν εἰς 32 τόμους (1893—1897). Μετὰ τὸν θάνατον ἐξεδόθη ἀκόμη τὸ ἔργον: «Αἰγυπτιακαὶ μελέται» (1900). [Βλ. *Georg Ebers* der Forscher und Dichter (β' ἔκδ. 1887).] — Β.

Γεώργιος Ἔμπερς.

Ἔμπερσβάλντε (Eberswalde) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας, ἐν Πρωσσίᾳ καὶ τῷ νομῷ τοῦ Βρανδεμβούργου, εἰς ἀπόστασιν 45 χλμ. πρὸς τὰ ΒΑ τοῦ Βερολίνου, μετὰ τοῦ ὁποίου συνδέεται διὰ σιδηροδρόμου καὶ διώρυγος. Κάτ. 29.448. Ἔχει ὡραίας ἐκκλησίας, συναγωγήν, ὀνομαστὴν δασολογικὴν Ἀκαδημίαν, βοτανικὸν κῆπον, ἰχθυοτροφεῖον, φρενοκομεῖον καὶ βιομηχανίαν χάρτου, ἀγγειοπλαστικῆς, ἐργοστάσια κατασκευῆς κλειδῶν, ναυτικῶν καὶ σιδηροδρομικῶν μηχανημάτων, κτλ. Εἶναι ἐπίσης κλιματολογικὸς σταθμὸς μετὰ μεταλλικῶν θειούχων πηγῶν καὶ ἐγκαταστάσεων λουτρῶν. —Μ.

Ἔμπερσμπαχ (Ebersbach) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Σαξωνίᾳ καὶ τῇ περιφερείᾳ τοῦ Μπάουτζεν, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Μπισκοφσβέρντα-Τσιττάου. Κάτ. 8593. Ἔχει ἀκμάζουσαν βιομηχανίαν βαμβακίνων καὶ λινῶν ὑφασμάτων, χημικῶν προϊόντων, μολυβδοκονδύλων κλπ. —Μ.

Ἔμπερσμπεργ (Ebersberg), ***Ὀττοκαρ-Φραγκῖσκος***. Αὐστριακὸς θεατρικὸς συγγραφεὺς (1833—1886). Ἔγραψεν ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *O. F. Berg* ἄνω τῶν ἑκατὸν κωμῳδιῶν, παρῳδιῶν κλπ., διακρινομένων διὰ τὸ πνεῦμά των καὶ τὴν εὐφυᾶ σάτιραν. Διασκευαὶ τῶν ἔργων του ὑπὸ τοῦ Kalisch εἶχον ὁμοίως μεγάλην ἐπιτυχίαν, ὡς τὸ «Βερολῖνον καθὼς κλαίει καὶ γελάει» (ἐκ τοῦ «Ἕνας Βιεννέζος ὑπηρέτης»). Τὰ καλύτερα ἔργα του εἶναι ἡ «Μαγείρισσα τοῦ ἱερέως», «Ἕνα ἀποφασιστικὸν πρόσωπον» κλπ. Ὁ Ἔμπερσμπεργ ἵδρυσε τῷ 1859 τὸ σατιρικὸν φύλλον «Tritsch-Tratsch», ὡς καὶ τὸ εἰκονογραφημένον «Kikeriki» (1862).

Ἔμπερσντορφ (Ebersdorf) *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς Γερμανίας ἐν Θουριγγίᾳ καὶ τῇ περιφερείᾳ τοῦ Λομπενστάϊν, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σάαλε. Κάτ. 578. Ἕδρα ἐπισκόπου μετὰ παλαιοῦ ἀνακτόρου, ὅπου διέμενον μέχρι τοῦ 1848 οἱ πρίγκιπες τοῦ Λομπενστάϊν-Ἔμπερσντορφ. Ἐκ τῆς θέσεως ταύτης ὁ Ναπολέων Α' ἀπηύθυνε προκήρυξιν τῷ 1806 πρὸς τοὺς Σάξωνας, ὅπως ἐγκαταλείψουν τὴν Πρωσσίαν. Ὑπῆρξε τὸ κέντρον τῆς δράσεως τῶν «ἀδελφῶν Μοραβῶν» καὶ ἕδρα τῆς ὁμωνύμου δεσποτείας. —2)—ἢ *Κάϊζερ-Ἔμπερσντορφ*. Πόλις τῆς Αὐστρίας ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Βιέννης, παρὰ τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν Σβεσὰτ-Δουνάβεως καὶ ἔναντι τῆς νησῖδος Λομπάου. Κάτ. 6.000. Εἶναι ἡ ρωμαϊκὴ Ala nova. Ἐν αὐτῇ ὑπῆρχεν αὐτοκρατορικὸν ἀνάκτορον ἀναψυχῆς, μεταβληθὲν κατόπιν εἰς στρατῶνα πυροβολικοῦ. Ἐκ τῆς θέσεως ταύτης

Digitized by Google

ὁ Ναπολέων ὁ Α΄ διηύθυνε τὴν μάχην τοῦ Ἄσπερν, τῷ 1809. Σήμερον ἀποτελεῖ προάστειον τῆς Βιέννης. —Μ.

Ἔμπερστατ (Eberstadt) *[Γεωγρ.]* Πόλις τῆς Ἔσσης ἐν Γερμανίᾳ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Δαρμστάτης - Ἁϊδελβέργης. Ἔχει σανατόριον καὶ βιομηχανικὰ ἐργοστάσια. Κάτ. 8.000. Δ. Δ.

Ἔμπερτ (Ebert), ***Ἀδόλφος.*** Γερμανὸς φιλόλογος καὶ ἱστορικὸς (1820—1890). Διετέλεσε καθηγητὴς ἐν Μπάρμπουργ ἀπὸ τοῦ 1856, καὶ ἐν Λειψίᾳ ἀπὸ τοῦ 1862. Ἐδημοσίευσεν: «Ἐγχειρίδιον τῆς ἰταλικῆς ἐθνικῆς λογοτεχνίας» (1854), «Ἱστορία τῆς ἐξελίξεως τῆς γαλλικῆς τραγῳδίας ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ΄ αἰῶνος» (1856), καὶ τὸ κύριόν του ἔργον «Γενικὴ ἱστορία τῆς λογοτεχνίας τοῦ μεσαίωνος ἐν τῇ Δύσει» (1884—1887, εἰς 3 τόμους). Ἐξέδωκεν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ F. Wolff τὴν «Ἐπετηρίδα τῆς ρωμανικῆς καὶ ἀγγλικῆς λογοτεχνίας» (1859—1863, εἰς 5 τόμους).

[Βλ. *L. Fränkel Adolf Ebert*, Der Litteraturhistoriker (1906—1908).]

—**Ἔμπερτ** (Ebert), ***Ἰάκωβος.*** Γερμανὸς ἑβραϊστὴς (1549—1614) καὶ καθηγητὴς τῆς θεολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Φραγκφούρτης, τοῦ ὁποίου διετέλεσε πρύτανις ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Συνέγραψεν: «Historia juramentorum» (1588), «Institutio intellectus cum elegantia» (1597), «Electa hebraea 750 a libro rabbinico Mibchar Happeninim» (1630), ὡς καὶ τετράστιχα εἰς ἑβραϊκὴν γλῶσσαν, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν συνέχειαν τῶν «Poemata hebraica» τοῦ Θεοδώρου Ἔμπερτ. Γ. ΕΛ.

—**Ἔμπερτ** (Ebert), ***Ἰωάννης-Ἀρνόλδος.*** Γερμανὸς ποιητὴς καὶ μεταφραστὴς (1723—1795). Διετέλεσε καθηγητὴς ἐν Βρουνσβίκῃ, ἰδιαίτερος δὲ φίλος τοῦ ποιητοῦ Κλόπστοκ, ὅστις τοῦ ἀφιέρωσεν ᾠδὴν «εἰς τὸν Ἔμπερτ», καὶ συνεκδότης τοῦ περιοδικοῦ «Ὁ Νεανίας». Ἐδημοσίευσε «Γράμματα καὶ ἀνάμικτα ποιήματα» (1789).

[Βλ. *Erich Schmidt*, Beiträge zur Kenntnis von Klopstochs Jugendlyrik (1880)].

—**Ἔμπερτ** (Ebert), ***Ἰωάννης-Γάσπαρης.*** Γερμανὸς φιλόλογος καὶ βιβλιογράφος, ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος. Ἔγραψε πολλὰ ἔργα, ἐν οἷς διακρίνεται τὸ «Αἱ γυναῖκες ἐν τῇ ἐπιστήμῃ». —Β.

—**Ἔμπερτ** (Ebert), ***Ἰωάννης-Ἰάκωβος.*** Γερμανὸς μαθηματικὸς καὶ φιλόσοφος (1737—1805). Διετέλεσε καθηγητὴς εἰς Βίττεμπεργ. Κυριώτερα τῶν ἔργων του: «Μαθήματα φιλοσοφίας καὶ μαθηματικῶν διὰ τὰς ἀνωτέρας τάξεις» (1783), «Ἐφημερὶς διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν νεανίδων» (1794—1801), «Μῦθος διὰ παιδία καὶ νεανίας» (1798). —Β.

—**Ἔμπερτ** (Ebert), ***Κάρολος - Ἔγκον,*** *ἱππότης φὸν —.* Γερμανὸς ποιητὴς (1801—1882). Διετέλεσεν ἀρχειοφύλαξ καὶ βιβλιοθηκάριος τοῦ Ντοναουέσινγκεν (1825—1857) καὶ συνέθεσεν ἐν ἀρχῇ δράματα ἀναβιβασθέντα κατὰ μέγα μέρος εἰς Πράγαν. Σημαντικώτερος εἶναι ὡς λυρικὸς ποιητής, ἰδίως δὲ διὰ τὴν *σύνθεσιν* τοῦ μεγάλου βοημικῆς ὑποθέσεως ἡρωϊκοῦ ποιήματος «Βλάστα» (1829). Ἐξέδωκε καὶ τὰ «Ποιητικὰ ἔργα» του (1877).

—**Ἔμπερτ** (Ebert), ***Κάρολος - Ἰωσήφ.*** Γερμανὸς ἰατρὸς γεννηθεὶς τῷ 1835. Τῷ 1865 ἀνεδείχθη καθηγητὴς τῆς παθολογικῆς ἀνατομίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ζυρίχης, διατελέσας ἅμα ἀπὸ τοῦ 1874—1881 καὶ καθηγητὴς τῆς παθολογίας καὶ ἱστολογίας τῆς κτηνιατρικῆς σχολῆς τῆς ἰδίας πόλεως. Τῷ 1881 μετετέθη εἰς Χάλλην ὡς καθηγητὴς τῆς ἱστολογίας καὶ συγκριτικῆς ἀνατομικῆς, καὶ ἀπὸ τοῦ 1895 ὑπῆρξε καθηγητὴς τῆς παθολογικῆς ἀνατομικῆς. Συνέγραψε περὶ «γηματωδῶν, πνευματικοῦ ἐπιθηλίου, ὑφῆς τῶν ἀγγείων καὶ ἐπινεφριδίων, διαφόρων μυκώσεων, βακτηριδίων τῆς φυματιώσεως, ὑπερτροφικῆς κιρρώσεως τοῦ ἥπατος» ὡς καὶ πληθὺν ἄλλων ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν. Ἐπίσης ἐξέδωκε τὴν «Μικροσκοπικὴν τεχνικὴν» τοῦ Friedländer (4 ἔκδ. 1889), τοὺς βακτηριολογικοὺς πίνακας (1891), καὶ ἀπὸ τοῦ 1890 μετὰ τοῦ Cursachmann τὴν «Ἰατρικὴν Πρόοδον». Ο. Ρ.

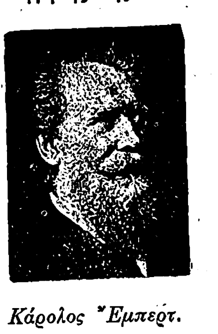

Κάρολος Ἔμπερτ.

—**Ἔμπερτ** (Ebert), ***Φῆλιξ.*** Γερμανὸς φιλόσοφος, ἱστορικὸς καὶ νομομαθὴς (1812—1884). Μέχρι τοῦ 1849 ἀνώτερος δικαστικός, διωρίσθη τῷ 1850 καθηγητὴς τοῦ ποινικοῦ δικαίου ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βρεσλαυΐας. Ἔγραψε σειρὰν ἔργων, ἐν οἷς πρωτεύουσιν: «Οἱ ἀστέρες καὶ ἡ ἱστορία τοῦ σύμπαντος» (1846), «Χῶρος, χρόνος καὶ αἰωνιότης» (1846), «Δοκίμιον φυσικοῦ δικαίου» (1852), «Ἱστορία τῆς Πρωσσίας» (1868—1873), «Ἀναμνήσεις τῆς νεότητος ἑνὸς γέροντος Βερολινέζου» (1878). —Β.

—**Ἔμπερτ** (Ebert), ***Φρειδερῖκος.*** Γερμανὸς πολιτικὸς καὶ πρῶτος πρόεδρος τῆς γερμανικῆς δημοκρατίας (1871—1925). Ἦτο υἱὸς πτωχοῦ ράπτου τῆς Ἁϊδελβέργης καὶ ἔλαβε μόνον τὴν στοιχειώδη δημοτικὴν παίδευσιν. Ἀπὸ 14 ἐτῶν ἤρχισεν ἐργαζόμενος διαδοχικῶς ἐργάτης σαγματοποιὸς καὶ ράπτης. Κατὰ τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματός του περιηγήθη πολλὰς πόλεις τῆς Γερμανίας, καταλήξας εἰς Βρέμην κατὰ τὸ ἔτος 1892. Ἤδη ἤρχισε νὰ ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν πολιτικὴν καὶ ἰδίᾳ τὴν σοσιαλιστικὴν κίνησιν. Ἔνθερμος ἰδεολόγος καὶ διαπνεόμενος ἀπὸ βαθυτάτας καὶ ἁγνὰς σοσιαλιστικὰς ἀρχάς, ἔγραψε σειρὰς ἄρθρων εἰς τὴν τότε σοσιαλιστικὴν ἐφημερίδα τῆς Βρέμης «Bürger Zeitung», τὰ ὁποῖα ἐκίνησαν ὄχι μόνον τὴν προσοχὴν τοῦ πολλοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἡγέτου τῶν σοσιαλιστῶν Μπέμπελ. Ἀπὸ τοῦ 1893 ὁ Ἔμπερτ διηύθυνε τὴν «Bremer Volks-Zeitung» καὶ ἐγκαταλείψας τὰ χειροτεχνικὰ ἐπαγγέλματα ἤνοιξε πανδοχεῖον, ἀφοσιούμενος ὁλονὲν καὶ περισσότερον εἰς τὸν σοσιαλιστικὸν ἀγῶνα. Ἀπὸ τοῦ 1899 ἦτο ἐνεργὸν μέλος τοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος καὶ τῷ 1900 ἐγένετο γραμματεὺς τῆς σοσιαλιστικῆς ὁμάδος τῆς Βρέμης, τῷ δὲ 1905, τῇ προτάσει τοῦ Μπέμπελ, μέλος τῆς κεντρικῆς διοικητικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος. Τῷ 1910 ἔλαβε μέρος εἰς τὸ συνέδριον τῆς Νυρεμβέργης, ὅπου συνέτεινεν εἰς τὴν ἐκ τοῦ κόμματος διαγραφὴν τοῦ ριζοσπαστικοῦ Ράδεκ, τοῦ μετέπειτα ἡγέτου τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης διεγράφησαν πλέον σαφῶς αἱ πολιτικαί του ἀρχαί· ἦτο σοσιαλιστὴς ἀποφασισμένος νὰ διατηρήσῃ τὴν ἑνότητα τοῦ κόμματος, νὰ τὸ ἀπομακρύνῃ ἀπὸ πάσης τρομοκρατικῆς πολιτικῆς καὶ νὰ προετοιμάσῃ τὸ ἔδαφος διὰ τὴν εἰς τὴν ἀρχὴν ἄνοδον τοῦ κόμματος.

Φρειδερῖκος Ἔμπερτ.

Τῷ 1912 ἐξελέγη βουλευτὴς εἰς τὸ Ράϊχσταγ, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Μπάρμεν καὶ Ἔμπερφελτ, τῷ 1917 ἀντιπρόεδρος τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Γερμανίας, συγχρόνως δὲ καὶ πρόεδρος τῆς κεντρικῆς κοινοβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Ράϊχσταγ. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1918 ἐγένετο ἄνευ τῆς συνεργασίας καὶ τῆς ἐγκρίσεως τοῦ Ἔμπερτ. Ὅταν ὅμως αὕτη ἐπεκράτησεν εἰς Κίελον, Μόναχον καὶ Ἀμβοῦργον, καὶ ἐξερράγη καὶ εἰς Βερολῖνον, ἔσπευσε νὰ συνεργασθῇ εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ τελεσιγράφου πρὸς τὸν κάϊζερ καὶ τὸν ἀρχικαγκελάριον πρίγκιπα Μὰξ τῆς Βάδης καὶ ἔλαβε τὴν 9 Νοεμβρίου 1918 τὴν ἀρχικαγκελαρίαν, ἀναλαβὼν οὕτω μετὰ τοῦ Χάαζε τὰς δύο μᾶλλον σημαινούσας θέσεις ἐν τῇ κυβερνήσει τῶν ἐπιτρόπων τοῦ λαοῦ. Ἡ πρώτη μέριμνα τοῦ Ἔμπερτ ὑπῆρξεν ἡ ὀργάνωσις στρατοῦ ἐθελοντῶν, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ πυρὴν τῆς σημερινῆς Reichswehr, διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς τάξεως ἐν τῷ ἐσωτερικῷ καὶ τὴν ἀποσόβησιν κομμουνιστικῶν κινημάτων. Οὕτω κατέπνιξε πάσας τὰς κινήσεις τῶν *σπαρτακιστῶν*, ἐπισύρας οὕτω τὴν ἀντιπάθειαν τόσον τῆς ἄκρας ἀριστερᾶς, διὰ τὴν μετριοπάθειάν του, ὅσον καὶ τῆς ἄκρας δεξιᾶς, διὰ τὰς σοσιαλιστικάς του ἀρχάς. Ἐκλεγεὶς τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1919 μέλος τῆς ἐθνοσυνελεύσεως τῆς Βαϊμάρης, ἀπεχώρησε ταύτης τὴν 11 Φεβρουαρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, καθ' ἣν ἡμέραν ἐξελέγη διὰ 227 ψήφων ἐπὶ συνόλου 379 ψηφισάντων προσωρινὸς πρόεδρος τῆς Γερμανικῆς δημοκρατίας.

Τῷ 1920 κατέπνιξε τὴν μοναρχικὴν ἀπόπειραν τοῦ Kapp διὰ τοῦ ἰδίου μέσου, διὰ τοῦ ὁποίου ἐξηνάγκασε καὶ τὴν παραίτησιν τοῦ κάϊζερ. Ἀποσυρθεὶς εἰς Δρέσδην μετὰ τῆς κυβερνήσεώς του διέταξε τὴν πανεργατικὴν ἀπεργίαν καθ' ὅλην τὴν Γερμανίαν. Ὁ λαὸς ὑπήκουσε καὶ ὁλόκληρον τὸ κράτος εὑρέθη ἐν οἰκονομικῇ ἀπονεκρώσει. Οὕτως ἠναγκάσθη ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις τοῦ Βερολίνου πρὸ τῆς ἀδυναμίας τῆς ἐπιβολῆς της ν' ἀποσυρθῇ. Μετὰ τὴν σταθεροποίησιν τῆς δημοκρατίας ἐν Γερμανίᾳ ὁ Ἔμπερτ ὠνομάσθη ὁριστικὸς πρόεδρος τῆς δημοκρατίας μὲ θητείαν μέχρι τῆς 30 Ἰουνίου 1925. Ὁ Ἔμπερτ εἰς τὴν διοίκησίν του ἐξηκολούθησε τὴν ἀπ' ἀρχῆς τοῦ σταδίου του χαραχθεῖσαν ὁδὸν τῆς διαλλακτικότητος καὶ τῆς μέσης ὁδοῦ, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν κατώρθωσε ν' ἀποκτήσῃ τὴν συμπάθειαν τῆς μεγάλης πλειονότητος τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ. Ἀπέθανε τὴν 28ην Φεβρουαρίου 1925 συνεπείᾳ ἐγχειρήσεως σκωληκοειδίτιδος καὶ ἐκηδεύθη μετὰ μεγάλων τιμῶν. Τὰ «Δημοσιεύματα καὶ οἱ λόγοι» τοῦ Ἔμπερτ ἐξεδόθησαν τῷ 1925.

[Βλ. *P. Kampffmeyer*, Fr. Ebert, Ein Gedenkblatt] ΑΝ. Δ.

— **Ἔμπερτ** (Ebert), ***Φρειδερῖκος - Ἀδόλφος.*** Γερμανὸς βιβλιογράφος (1790—1834). Διετέλεσεν ὑπάλληλος τῆς δημοτικῆς βιβλιοθήκης τῆς Λειψίας, γραμματεὺς τῆς βασιλικῆς βιβλιοθήκης τῆς Δρέσδης (1814) καὶ βιβλιοθηκάριος εἰς Βόλφενμπύττελ (1823) καὶ εἰς Δρέσδην (1825). Συνέγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Μελέτη περὶ τῶν δημοσίων βιβλιοθηκῶν» (1811), «Ἡ μόρφωσις τοῦ βιβλιοθηκαρίου» (1820), «Στοιχεῖα διὰ τὴν γνῶσιν καὶ χρῆσιν τῶν χειρογράφων» (1825—1827) καὶ τὸ «Γενικὸν βιβλιογραφικὸν λεξικὸν» (1821—1830, εἰς 2 τόμους).

Ἔμπερτ *βακτηρίδιον.* Εἶναι τὸ βακτηρίδιον τοῦ κοιλιακοῦ τύφου, φέρον τὸ ὄνομα τοῦ ἀνακαλύψαντος αὐτὸ *Ἔμπερτ* (1880). Εὕρηται ἐντὸς τῶν ἐντέρων εἰς τὰ λεμφώδη θυλάκια καὶ τὰς πλάκας τοῦ Peyer, ὡς καὶ εἰς τὰ μεσεντερικὰ γάγγλια, τὸ ἧπαρ καὶ τὸν σπλῆνα τῶν ἐκ κοιλιακοῦ τύφου πασχόντων· ἐπίσης ἀνευρίσκεται καὶ εἰς τὸν μυελὸν τῶν ὀστῶν, σπανιώτερον εἰς τὰς μήνιγγας καὶ ἀμυγδαλᾶς, τοὺς πνεύμονας καὶ ὄρχεις· ἐντοπίζεται ὡσαύτως εἰς παθήσεις τοῦ ὀργανισμοῦ προγενεστέρας τοῦ κοιλιακοῦ τύφου. Οὕτως ὁ Vidal ἀνεῦρε τοῦτο εἰς κύστιν τῆς ᾠοθήκης καὶ εἰς ἀδένας φυματιώδεις. Τινὲς ἐξέφρασαν τὴν γνώμην ὅτι τὸ βακτηρίδιον τοῦ Ἔμπερτ δύναται νὰ ζήσῃ σαπροφυτικὴν ζωὴν ἐν τοῖς ἐντέροις τῶν ὑγιῶν ἀτόμων (Chantemesse, Remlinger, Schneider)· κατὰ τὰς ἐρεύνας ἄλλων τὸ βακτηρίδιον τοῦτο ἀνευρίσκεται ἐν τῷ πεπτικῷ σωλῆνι τῶν ἀτόμων τῶν ἐλθόντων εἰς ἐπαφὴν μετὰ πασχόντων ἐκ κοιλιακοῦ τύφου ἢ ἄλλως πως μολυνθέντων (Remy, Gourmont, Sanarelli κτλ.). Ἐπὶ ἀτόμων καὶ δὴ γυναικῶν θεραπευθεισῶν ἐκ κοιλιακοῦ τύφου, καὶ εἰς ἀναλογίαν 3:100, παρετηρήθη ὅτι τὸ βακτηρίδιον τοῦ Ἔμπερτ κατασκηνοῖ ἐπὶ μακροὺς μῆνας καὶ ἔτη ἐν τῇ χοληδόχῳ κύστει αὐτῶν, καθισταμένων οὕτω φορέων ταύτης (Schneider). Ἐπίσης τὸ βακτηρίδιον εὕρηται ἐντὸς τοῦ ὕδατος, τοῦ γάλακτος καὶ τῶν ὀστρέων, ὡς καὶ ἐν τῷ ἐδάφει, καὶ τῷ κονιορτῷ τῶν οἰκιῶν, ἔνθα ἄτομόν τι προσεβλήθη ὑπὸ κοιλιακοῦ τύφου, ἅμα δὲ αἱ μυῖαι τυγχάνουσι φορεῖς τοῦ μικροβίου (Celli, Stenberg Howard).

Τὸ βακτηρίδιον τοῦτο αὔξεται εἰς ἀριθμὸν ἐν τῷ πεπτικῷ σωλῆνι κατὰ τὴν πρώτην ἑβδομάδα τῆς διαδρομῆς τῆς νόσου, βαθμηδὸν δὲ μειοῦται μέχρις ἐξαφανίσεώς του μετὰ τὴν τετάρτην ἑβδομάδα (Remy)· ἐν δὲ τῷ αἵματι κυκλοφορεῖ ἀπὸ τῆς 5 τῆς ἐμφανίσεως τῆς νόσου ἡμέρας, παράγον τὰ σηψαιμικὰ φαινόμενα, ἀπαντᾷ δὲ συχνάκις καὶ εἰς τὸ ἀφαιρούμενον αἷμα τῆς τυφικῆς ροδάνθης· παρουσιάζεται ἐν τῷ ὀργανισμῷ ὑπὸ μορφὴν μικρῶν βακτηρίων 2—3 μ μήκους καὶ 0 μ 6—0 μ 7 πλάτους, μεταβαλλομένων τῶν διαστάσεων ἀναλόγως τῶν διαφόρων καλλιεργειῶν ἐπὶ ζωμοῦ πηκτῆς γεωμήλων κλπ., ἀπαντᾷ δὲ μονῆρες ἢ κατὰ ζεύγη μὲ ἀπεστρογγυλωμένα τὰ ἄκρα καὶ ὁμογενὲς τὸ πρωτόπλασμα· εὐκίνητον καὶ μεταβάλλον ταχέως θέσεις εἰς τὴν ὑπὸ μικροσκοπικὴν ἐξέτασιν ἀντικειμενοφόρον πλάκα, ὀφείλει τὰς ταχείας κινήσεις του, παρομοίας πρὸς τὰς τῶν ἐν τῷ ὕδατι κινουμένων ἰχθύων, εἰς τὰς 8—10 βλεφαρίδας του, ἑκάστης μήκους 6 - 8 μ καὶ τὰ καθ' ὅλην τὴν ἐπιφάνειάν του ἀπαντώμενα 18—24 μαστίγια· χρώννυται διὰ τῶν βασικῶν χρωμάτων τῆς ἀνιλίνης, μὴ δεχόμενον τὴν κατὰ Gram χρῶσιν· ἡ χρῶσις τῶν βλεφαρίδων καθίσταται ἐπιτυχὴς διὰ τῶν μεθόδων Van Ermengem ἢ Nicolle, καλλιεργεῖται εἰς πάντα τὰ θρεπτικὰ ὑλικά: ζωμόν, πεπτόνην, ἄγαρ κλπ., ἀναπτύσσεται εἰς θερμοκρασίαν +40°, θνήσκει εἰς θερμοκρασίαν +60°, τοὐναντίον δ' ἀνθίσταται εἰς τὰς χαμηλὰς θερμοκρασίας —1°—11°, μέχρι τριῶν μηνῶν. Ἐν τῷ ὕδατι ἐπὶ μακρὸν διατηρεῖ τὴν ζωτικότητά του, ἐπηρεαζόμενον μόνον ἐκ τῆς ταυτοχρόνου ἐν αὐτῷ παρουσίας καὶ σαπροφύτων· ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ τῶν βόθρων διατηρεῖται ἐπὶ 5 μῆνας καὶ πλέον· τὸ ἡλιακὸν φῶς φονεύει τὸ βακτηρίδιον ἐντὸς 9 - 26 ὡρῶν.

Κατὰ τὸ 1896 ὁ Pfeiffer καὶ Kolle δι' ἐνέσεων εἰς τὸν ἄνθρωπον μικρᾶς ποσότητος ἀπεστειρωμένης καλλιεργείας μικροβίων κοιλιακοῦ τύφου παρήγαγον εἰς τὸν ὀρὸν μικροβιοκτόνους ἰδιότητας, ἔκτοτε δὲ συνιστῶσι τὸν προληπτικὸν κατὰ τοῦ κοιλιακοῦ τύφου ἐμβολιασμόν· κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ὁ Wright ἐπετύγχανεν ἀνάλογα ἀποτελέσματα καὶ πρῶτος ἐφήρμοσε συστηματικῶς ἐπὶ τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ τὸν ἐμβολιασμὸν τοῦ ἀνθρώπου δι' ἐνέσεων θερμανθεισῶν καλλιεργειῶν. Ἔκτοτε πλεῖσται μέθοδοι προφυλακτικαὶ δι' ἀντιτυφικοῦ ἐμβολίου προυτάθησαν, διὰ καλλιεργειῶν ἢ φονευθέντων μικροβίων ἀναισθητοποιηθέντων ἢ ἀποστειρωθέντων διὰ τῆς θερμότητος, τοῦ αἰθέρος ἢ τοῦ ἰωδίου, ὡς καὶ ἐκχυλισμάτων μικροβίων (μέθοδοι Wright - Leishman, Pfeiffer, Kolle, Chantemesse, Vidal, Le Moignie, Friedberger, Vincent, Ranque καὶ Senez κλ.). Ἡ *ἐμβολιοθεραπεία*, κατόπιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ Wright, ἐφηρμόσθη καὶ ὡς θεραπευτικὴ μέθοδος τοῦ κοιλιακοῦ τύφου μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας. Ἐπίσης καὶ ὀροθεραπεία, ἐξ ὀροῦ ἀτόμου θεραπευθέντος ἐκ τοῦ κοιλιακοῦ τύφου, ἐνέχει προληπτικὰς καὶ θεραπευτικὰς ἰδιότητας τῆς νόσου (ὀρὸς Chantemesse, Besredka, Rodel, Rodet κλ.). Τέλος σημειοῦμεν τὴν διάγνωσιν τοῦ κοιλιακοῦ τύπου, γινομένην διὰ τῆς ἀνευρέσεως τοῦ βακτηριδίου ἐντὸς τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ διὰ τῆς *αἱματοκαλλιεργείας, ὀροδιαγνωστικῆς, ὀφθαλμοαντιδράσεως* καὶ *σπληνοδιαγνωστικῆς* (βλ. λ.). Ο. Ρ.

Digitized by Google

Ἐμπερτισταὶ (οἱ) (Hébertistes). Ἐκαλοῦντο οὕτως οἱ ὀπαδοὶ τοῦ *Ἰακώβου-Ρενὲ Ἐμπέρ*, ἑδρεύοντες μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν λέσχην τῶν Κορδελιέρων. Μεταξὺ αὐτῶν κατελέγοντο ὁ Ἀνάχαρσις Κλῶτζ, οἱ στρατηγοὶ Μαζυέλ, Ρονσέν, Λωμύρ, Βενσὰν καὶ πλεῖστοι ἄλλοι. Κατέχοντες οὗτοι τὸ δημαρχεῖον καὶ κυριαρχοῦντες ἐν τῇ λέσχῃ τῶν Κορδελιέρων, ἐπεζήτησαν τὴν ἀνατροπὴν τοῦ καθεστῶτος καὶ τὴν ἐγκαστάστασιν δικτατορίας, ὅπως διατηρήσωσι τὴν τρομοκρατίαν, κατηγόρουν δὲ τὸν Ροβεσπιέρρον ὡς μετατραπέντα εἰς μετριοπαθῆ καὶ θέτοντα οὕτως εἰς κίνδυνον τὴν δημοκρατίαν. Ἐπρότεινον τότε εἰς τοὺς Ἰακωβίνους τὸν θάνατον πάντων τῶν τυράννων καὶ τὴν ἐπαναφορὰν τῆς γαλήνης εἰς τὰς ἑστίας τῶν πολιτῶν. Συνέπραξαν πράγματι μετὰ τῶν Ἰακωβίνων καὶ ὁμοῦ μετ' αὐτῶν, ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς στρατιωτικὴν μουσικήν, διῆλθον τὴν αἴθουσαν τῆς Συνελεύσεως ζητοῦντες τὸν θάνατον τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ'. Ἐν γένει αἱ ῥοπαὶ αὐτῶν ἦσαν ἀπάνθρωποι, διαρκῶς δ' ἐζήτουν νέας κεφαλὰς καὶ ἐξηνάγκαζον τὴν συνέλευσιν καὶ τὸν Ροβεσπιέρρον νὰ ὑποκύπτουν εἰς τὰς θελήσεις των. Ταῦτα ἀντέκειντο εἰς τὰς ἰδέας τοῦ Ροβεσπιέρρου, ὅστις δὲν ἠδύνατο ν' ἀνεχθῇ τὰς ἐπεμβάσεις αὐτῶν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν τῆς Κοινῆς σωτηρίας καὶ τὸ ἐπαναστατικὸν δικαστήριον· διὰ τοῦτο ἐπιδίωξε, χωρίζων αὐτοὺς ἀπὸ τῶν Ἰακωβίνων, νὰ τοὺς ἐξασθενίσῃ καὶ τοὺς ἐκμηδενίσῃ τελειωτικῶς. Τοῦτο ὅμως δὲν ἠμπόδιζε τοὺς Ἐμπερτιστὰς νὰ καθίστανται ἔτι μᾶλλον αὐθάδεις, ὁ δὲ κυνισμὸς τοῦ Ἐμπὲρ ἐξῆπτε πλειότερον τὴν τόλμην τῶν στρατιωτικῶν μελῶν τοῦ κόμματος τούτου, οἵτινες ἐπίστευον ὅτι ἐκίνουν τὸν δημοκρατικὸν στρατὸν κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν βούλησιν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἕνεκα καταγγελίας τοῦ Φάμπρ ντ' Ἐγκλαντὶν κατὰ τῶν στρατηγῶν Ρονσὲν καὶ Βενσὰν συνελήφθησαν οὗτοι, ἀλλ' ἡ Ἐπιτροπὴ τῆς Κοινῆς σωτηρίας μὴ εὑροῦσα βάσιμον τὴν καταγγελίαν ἀπεφυλάκισεν αὐτούς, οἱ δὲ Ἐμπερτισταὶ τοὺς συνώδευσαν ὑπὸ τοὺς ἤχους τῆς μουσικῆς καὶ ἐν θριάμβῳ εἰς τὰς κατοικίας των. Πολλὰ ἐν τούτοις μέλη τοῦ κόμματος ἐκρατοῦντο εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Λουξεμβούργου καὶ ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ ταχείας ἀπελευθερώσεως κατεχλεύαζον τὴν Συνέλευσιν καὶ τὸν Ροβεσπιέρρον. Οἱ Ἐμπερτισταὶ δὲν ἠδύναντο νὰ ἀνεχθῶσι τὴν Συνέλευσιν, ὅπου ἐβασίζετο ἡ ἰσχὺς τῶν ἀντιπάλων των, ἤρξαντο δ' ἐκδηλοῦντες τὸ κατ' αὐτῆς μῖσος των πολυτρόπως. Ὁ στρατηγὸς μάλιστα Βενσὰν δημοσίως ἔλεγεν, ὅτι θὰ μετέφερεν ἀνδρείκελα εἰς τὴν Συνέλευσιν, θὰ τὰ ἐνέδυεν ὡς πληρεξουσίους καὶ ἐπιδεικνύων αὐτὰ εἰς τὸν λαὸν θὰ ἔλεγεν: «Ἰδοὺ οἱ ἀντιπρόσωποί σου». Ταῦτα πάντα παρεσκεύαζον τὸν ὄλεθρον τοῦ κόμματος τοῦ Ἐμπέρ, ἐν τέλει δὲ διετάχθη ἡ σύλληψις τῶν ἀρχηγῶν αὐτοῦ (βλ. λ. *Ἐμπέρ, Ἰάκωβος-Ρενέ*). Οἱ Ἐμπερτισταὶ ἔσπευσαν ἐκ τῆς λέσχης τῶν Κορδελιέρων εἰς τὸ δημαρχεῖον καὶ ἐκραύγαζον ὅτι θὰ παρέμενον ἐκεῖ μέχρι τῆς πλήρους καταστροφῆς τῶν ἐχθρῶν τοῦ λαοῦ. Ἀλλ' αἱ κραυγαί των οὐδεμίαν εὕρισκον ἀπήχησιν πλέον εἰς τὰς λαϊκὰς τάξεις. Μερικαὶ ἀπόπειραι γενόμεναι ἐκ τῆς λέσχης τῶν Κορδελιέρων πρὸς ἐξέγερσιν τῶν τμημάτων ἀπέβησαν ἄνευ ἀποτελέσματος, ἡ δὲ θανατικὴ ἐκτέλεσις τῶν ἀρχηγῶν των ἐγένετο ἐν μέσῳ τῆς ἀδιαφορίας τοῦ πλήθους.
Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Ἔμπερχαρντ (Eberhard). Ὄνομα ἐξ κομίτων τῆς *Βυρτεμβέργης* (βλ. λ. ἐν τ. Ζ' 935α').

— **Ἔμπερχαρντ** (Eberhard)· βλ. *Ἐβεράρδος*.

— **Ἔμπερχαρντ** (Eberhard), ***Ἰωάννης-Πέτρος***. Γερμανὸς ἰατρὸς καὶ μαθηματικὸς (1727—1779), γνωστὸς ὡς ἐπιχειρήσας νὰ προσδώσῃ εἰς τὰς ἰατρικὰς ἐπιστήμας τὴν μαθηματικὴν ἀκρίβειαν. Συνέγραψε: «Dissertatio de sanguificatione» (1749), «Dissertatio de visu» (1755), «Dissertatio de morte subitanea» (1762).
— Β.

— **Ἔμπερχαρντ** (Eberhard), ***Κονράδος***. Γερμανὸς γλύπτης (1768—1859). Ἐσπούδασε δαπάναις τοῦ διαδόχου τῆς Βαυαρίας ἐν Ρώμῃ, ἔνθα ἐξεπόνησε τρία ἐκ τῶν καλυτέρων του ἔργων: «Ἡ Ἀφροδίτη καὶ ὁ Ἔρως» (Γλυπτοθήκη Μονάχου), «Σειληνὸς κατὰ τῶν... μετὰ τοῦ παιδὸς Βάκχου» καὶ «Λήδα». Ἐπανελθὼν εἰς Μόναχον ἐτιμήθη διὰ δημοσίων θέσεων καὶ ἀξιωμάτων, εἰργάσθη δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπὶ θρησκευτικῶν θεμάτων. Ἐκ τῶν ἔργων του τούτων ἀξιολογώτατα εἶναι: «Ὁ ἀρχάγγελος Μιχαὴλ» καὶ «Ὁ ἅγιος Γεώργιος» εἰς τὴν πύλην τοῦ Ἰζάρ, τὸ ἀνάγλυφον τῆς πύλης τοῦ παρεκκλησίου τῶν Ἁγίων Πάντων, τὸ μνημεῖον τῆς πριγκιπίσσης Καρολίνας ἐν τῷ ναῷ τῶν Θεατίνων μοναχῶν, ἐν Μονάχῳ, καὶ οἱ τάφοι τῶν ἐπισκόπων Σάϊλερ καὶ Βίττμανν ἐν Ρατισβόννῃ. Ἐπὶ πλέον ὁ Ἔμπερχαρντ ἐξετέλεσε καὶ τινα ἔργα ζωγραφικῆς, ἐν οἷς «Ἡ ἱστορικὴ ἀνάπτυξις τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ οἱ θρίαμβοί του».
Ι. Μ. Π.

— **Ἔμπερχαρντ** (Eberhard), ***Χριστιανὸς-Αὔγουστος-Γκόττλομπ***. Γερμανὸς ποιητὴς (1769—1845). Διετέλεσε βιβλιοπώλης καὶ ἐκδότης **περιοδικῶν** εἰς τὴν Χάλλην. Εἰς τὰ ποιητικὰ **του ἔργα διετήρησε** τὸ ὕφος τῶν πρώτων ποιητῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Τὰ ἔργα του ἔσχον μεγάλην ἐπιτυχίαν, ἐκ τούτων δὲ ἰδιαιτέρως: «*Ἡ Ἀννίτσα καὶ τὰ πουλάκια*» (1822). Τὰ «Ἅπαντα» του ἐξεδόθησαν εἰς 20 τόμους (1830—1831).

ἐμπεσὸς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βάλτου τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 355. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Παλιαριὰ* (κάτ. 581), *Σκαντζόκαμπος* (κάτ. 108) καὶ *Συκιὰ* (κάτ. 83).
Δ. Ε. Μ.

ἐμπεταννύω καὶ ***ἐμπετάννυμι***, *ἀόρ. ἐνεπέτασα—ἐνεπετάσθην*· ἀνοίγω, ἁπλώνω, ἐκτείνω.

ἐμπέτασμα (τό)· ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐμπεταννύομεν, ἁπλώνομεν, ἐπένδυμα, οἷον τὰ ἐπὶ τοῦ τοίχου δίκην παραπετασμάτων ἁπλούμενα, ὁ ἐπικολλώμενος ἔγχρωμος χάρτης κτλ. διακοσμητικά.

ἐμπεταστὴς (ὁ)· ὁ εἰδικὸς τεχνίτης πρὸς ἐπένδυσιν ἢ διακόσμησιν δι' ἐμπετασμάτων.

ἐμπετροειδῆ (τὰ) (Empetraceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα φρύγανα ἢ θάμνους μὲ φύλλα

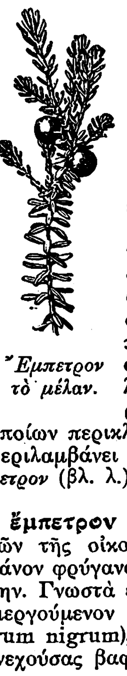

Ἔμπετρον τὸ μέλαν.

ἐναλλασσόμενα, ἄμισχα, σκυτώδη καὶ σαρκώδη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Τὰ ἄνθη εἶναι μικρά, κανονικά, δίοικα ἢ πολύγαμα, μεμονωμένα ἢ κατὰ βότρυς διατεταγμένα κατὰ τὰς μασχάλας τῶν φύλλων ἢ τὴν κορυφὴν τῶν κλάδων. Ὁ κάλυξ εἶναι ἐλεύθερος καὶ φέρει συνήθως τρία σέπαλα, ἅτινα συνήθως ἀκολουθοῦνται ὑπὸ πλειόνων βρακτείων. Τὰ ἄρρενα ἄνθη φέρουσιν ἐλευθέρους στήμονας. Τὰ θήλεα ἄνθη φέρουσιν ὑποτυπώδεις στήμονας ἢ στεροῦνται παντελῶς τοιούτων. Ἡ ὠοθήκη εἶναι ἐλεύθερα, σφαιροειδής, ἐπαναπαυομένη ἐπὶ ὑπογύνου δίσκου καὶ παρουσιάζουσα ἀπὸ δύο μέχρις ἐννέα μονοχώρους λοβούς. Ὁ καρπὸς εἶναι δρύπη φέρουσα πολλοὺς πυρῆνας, ἕκαστος τῶν ὁποίων περικλείει ἀνὰ ἓν σπέρμα. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει ὀλίγα γένη, ὧν γνωστότερον τὸ *ἔμπετρον* (βλ. λ.).
Δ. Ν. Π.

ἔμπετρον (τὸ) (Empetrum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐμπετροειδῶν*, περιλαμβάνον φρύγανα ἀειθαλῆ ἀπαντῶντα εἰς τὴν Εὐρώπην. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη, ὧν τὸ μᾶλλον καλλιεργούμενον εἶναι τὸ *ἔμπετρον τὸ μέλαν* (Empetrum nigrum), ὅπερ ἔχει ῥάγας ἐδωδίμους καὶ ἐνεχούσας βαφικὴν οὐσίαν.
Δ. Ν. Π.

ἔμπετρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μεταξὺ τῶν πετρῶν ἢ τῶν βράχων φυόμενος.

ἔμπηγμα (τό)· τὸ ἐμπεπηγός, τὸ καρφωμένον.

ἐμπηγνύω καὶ ***ἐμπήγνυμι***, *ἀόρ. ἐνέπηξα—ἐνεπάγην, παθ. μετχ. ἐμπεπηγὼς καὶ ἐμπεπηγμένος*· πηγνύω, εἰσάγω τι βιαίως, καρφώνω, κοιν. *μπήγω* (βλ. λ.): «ἐμπηγνύω πάσσαλον,—ἧλον, — σκόλοπα», «ἐνέπηξε τοὺς ὀδόντας καὶ τοὺς ὄνυχας εἰς τὰς σάρκας τοῦ θηράματος» ‖ παθ. *ἐμπηγνύομαι*· ἐμβάλλομαι, εἰσάγομαι βιαίως, εἰσχωρῶ δυσαποσπάστως, καρφώνομαι: «ἐνεπάγη ἐπὶ τοῦ τοίχου».

ἐμπήγω· ἀντὶ *μπήγω* (βλ. λ.).

ἐμπηδῶ (*—άω*), *ἀόρ. ἐνεπήδησα*· πηδῶ μέσα.

ἐμπηκτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἐμπηγνυόμενος, ὁ εἰσδύων: «βολὴ ἐμπηκτική» ‖ καταδυτικός, ἐπισκηπτικός.

ἔμπηξις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐμπηγνύω, εἴσδυσις, εἰσχώρησις, κοιν. *κάρφωμα*: «ἔμπηξις πασσάλων,—στυλαρίων κλπ.».

Ἔμπιγχάους (Ebbinghaus), ***Ἑρμάννος***. Περιώνυμος Γερμανὸς ψυχολόγος (1850—1909), καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Χάλλης.

Ὁ Ἔμπιγχάους θεωρεῖ τὴν ψυχολογίαν βάσιν τῶν πνευματολογικῶν ἐπιστημῶν. Ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ἑρμηνεία τῶν ψυχικῶν φαινομένων μόνον διὰ τοῦ πειράματος δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ πνεῦμα ἀποτελεῖ ἐπέμβασιν εἰς τὸν ψυχικὸν καὶ πνευματικὸν βίον καὶ ἐμβαθύνουν εἰς τὰ καθ' αὐτὸν διὰ τοῦ σώματος καὶ τῶν φυσιολογικῶν αὐτοῦ λειτουργιῶν, διὰ τοῦτο θεωρεῖ τὴν φυσιολογίαν σπουδαιότατον τῆς ἑρμηνευτικῆς ψυχολογίας παράγοντα.

Ὁ Ἔμπιγχάους κρίνει ἄσκοπον τὴν διάκρισιν ψυχῆς καὶ σώματος καὶ τὴν συζήτησιν περὶ τῶν μεταξὺ αὐτῶν διαφορῶν καὶ σχέσεων. Παραδέχεται ἄλλως τε ὅτι ψυχικὸν καὶ σωματικὸν φαινόμενον εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτό, τῆς πραγματικότητος ἐξωτερικευομένης ὑπὸ διπλῆν μορφὴν συνεπείᾳ ἰδιαζουσῶν συνθέσεων, πλοκῶν καὶ συνδέσεων. Ψυχὴ καὶ ἐγκέφαλος δὲν εἶναι δύο αὐτοτελεῖς ὀντότητες, ἐξ ὧν ἡ μὲν ἐπιδρᾷ ἐπὶ τὴν δέ, ἀλλὰ μία καὶ ἡ αὐτὴ ὀντότης, ἄλλοτε μὲν λόγῳ τῆς ἐκ τῶν ἔσωθεν ἐπιδράσεως καλουμένη ψυχή, ἄλλοτε δὲ λόγῳ τῆς ἔξωθεν ἐπιδράσεως ὀνομαζομένη σῶμα, νεῦρον, ἐγκέφαλος, αἴσθημα. Διὰ τοῦτο κατὰ τὸν Ἔμπιγχάους νευρικὸν μὲν σύστημα εἶναι ψυχὴς ἐξωτερίκευσις, ψυχὴ δὲ τὸ ἐνδόμυχον τῆς νευρικῆς λειτουργίας. Ἡ ψυχή, λόγῳ ἑνότητος αὐτῆς ἐν τῇ δράσει, ἐκδηλοῦται ὡς οὐσία, καθὼς τὸ σῶμα ἐμφανίζεται ὡς σύστημα, ἐπιδιῶκον τὴν αὐτοσυντήρησιν καὶ αὐθυπαρξίαν αὐτοῦ κατὰ τὰς διαδεχομένας ἀλλήλας καταστάσεις, ἀφ' ἑνὸς μὲν δι' ἀντιδράσεως πρὸς τὸν ἔξω κόσμον, ἀφ' ἑτέρου δὲ δι' ἀντεπιδράσεως, ἤτοι ἔσωθεν ἐπιδράσεως εἰς αὐτόν.

Σπουδαῖαι εἶναι αἱ περὶ μνήμης ἀποφάνσεις τοῦ Ἔμπιγχάους. Ἐπὶ τῷ τέλει ἀνακαλύψεως τῶν μνημονικῶν νόμων ἠρεύνησεν οὗτος εἰδικῶς τὴν μνήμην, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ δεδομένου ὅτι αὐτὴ ἐπηρεάζεται ἐν φυσιολογικῇ καταστάσει διὰ πολλαπλῆς συνδέσεως παραστάσεων, ἐκδηλουμένης εἰς λέξεις καὶ ἀριθμούς, ἐφεῦρε μέσον πειραματικῆς ἐρεύνης τῆς φυσιολογικῆς μνημονικῆς ἐνεργείας διὰ συλλαβῶν ἄνευ σημασίας καὶ ἐννοίας. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον διερευνᾶται ἡ ταχύτης, ἡ διάρκεια, ἡ ἔκτασις τῆς λειτουργίας τῆς μνήμης καὶ ἀποκαλύπτονται οἱ διάφοροι ὀπτικοί, ἀκουστικοί, γλωσσοκινητικοὶ κ.τ.λ. τύποι. Ὁ Ἔμπιγχάους διετύπωσε μαθηματικῶς τοὺς νόμους ἀσκήσεως καὶ προσαρμογῆς, προσεπάθησε δὲ νὰ παρακολουθήσῃ τοὺς διαφόρους βαθμοὺς τῆς ἀμνησίας καὶ ν' ἀνακαλύψῃ τὰ αἴτια αὐτῆς.

Ἐπίσης ὁ Ἔμπιγχάους προσεπάθησε νὰ ἐξακριβώσῃ τὸ εἶδος καὶ τὸν ἀριθμὸν τῆς διανοητικῆς δυνάμεως καὶ λειτουργίας διὰ τῆς παρ' αὐτοῦ ὀνομασθείσης «Ergänzungsmethode». Παραδεχόμενος ὅτι ἡ διανοητικότης συνίσταται κυρίως εἰς συνδέσεις καὶ συνδυασμοὺς γνωρισμάτων, χαρακτηριστικῶν στοιχείων καὶ ἐννοιῶν ὡρισμένης σημασίας, ἐχρησιμοποίει διεξοδικὰ κείμενα διηγήσεων καὶ περιγραφῶν, καθ' ἃς παρελείποντο ὡρισμέναι λέξεις, ἔχουσαι σημασίαν διὰ τὴν κατανόησιν τῆς διηγήσεως ἢ τῆς περιγραφῆς, τὰς ὁποίας λέξεις ἔπρεπε νὰ εὕρῃ καὶ συμπληρώσῃ τὸ ὑπὸ πειραματισμὸν πρόσωπον. Ἐπὶ τῶν παρατηρήσεων τούτων ἐβασίσθησαν κατὰ πολὺ βραδύτερον τὰ καλούμενα tests, τ' ἀποσκοποῦντα τὴν ἐξέτασιν τῆς διανοητικῆς ἱκανότητος τῶν μαθητῶν.

Ὁ Ἔμπιγχάους διηύθυνε πρῶτος τὸ περιώνυμον περιοδικὸν «Zeitschrift für Psychologie und Physiologie der Sinnesorgane». Ἔγραψε δέ: «Über das Gedächtnis» (1885), «Grundzüge der Psychologie» (Στοιχεῖα ψυχολογίας, 4η ἔκδ. 1919), «Abriss der Psychologie» (Ἐπίτομος ψυχολογία, 7η ἔκδ. 1920), «Theorie des Farbensehens» (Θεωρία περὶ ἀντιλήψεως τῶν χρωμάτων, 1893), «Über eine Methode für Prüfung geistiger Fähigkeit und ihre Anwendung bei Schul-Kindern» (Μέθοδος ἐλέγχου τῆς διανοητικῆς ἱκανότητος καὶ ἐφαρμογὴ αὐτῆς εἰς τοὺς μαθητάς). Ἐπίσης ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν «Zeitschrift für Psychologie und Physiologie der Sinnesorgane» μεγάλην σειρὰν περισπουδάστων πραγματειῶν.
Α. Δ.

ἐμπιδόναξ (ὁ) (Empidonax) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *τυραννιδῶν*, περιλαμβάνον

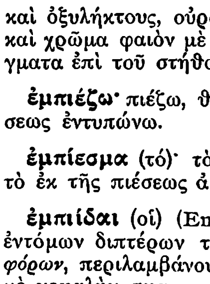

Ἐμπιδόναξ ὁ στικτός.

εἴδη τινά, ὧν γνωστότερον ὁ *ἐμπιδόναξ ὁ στικτὸς* (Empidonax maculatus), ὅστις ἔχει μέτριον μέγεθος, ῥάμφος βραχὺ καὶ μᾶλλον λεπτόν, κεφαλὴν ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένην, σῶμα μᾶλλον εὔρωστον, πόδας λεπτοὺς καὶ βραχεῖς, πτέρυγας βραχείας καὶ ὀξυλήκτους, οὐρὰν βραχεῖαν καὶ τετραγωνικὴν καὶ χρῶμα φαιὸν μὲ πολλὰ μικρὰ καὶ λευκὰ στίγματα ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ τῆς ῥάχεως.
Δ.Ν.Π.

ἐμπιέζω· πιέζω, θλίβω, συνθλίβω ‖ διὰ τῆς πιέσεως ἐντυπώνω.

ἐμπίεσμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐμπιέζειν, τὸ ἐκ τῆς πιέσεως ἀποτυπωθέν.

ἐμπίδαι (οἱ) (Empiidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ῥυγχοφόρων*, περιλαμβάνουσα ἔντομα ἱκανοῦ μεγέθους μὲ κεφαλὴν σφαιρικήν, μικράν, ῥύγχος προβοσκιδοειδές, κεκαμμένον πρὸς τὰ κάτω, ὀφθαλμοὺς μεγάλους καὶ διογκωμένους, κεραίας βραχείας, θώρακα ἀνεπτυγμένον, κυρτόν, κοιλίαν κυλινδρικὴν ἢ κωνικὴν καὶ πόδας λεπτοὺς καὶ μᾶλλον ἐπιμήκεις. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει πλεῖστα γένη, ὧν γνωστότερα, τά: *ἐμπίς, ἐριογαστήρ, κύρτωμα, μικροφόρος, παχυμερία, ῥαμφόμυια, ταχυδρομία*, κτλ.
Δ. Ν. Π.

ἐμπίλιον (τό). Εἶδος πιλήματος παρ' ἀρχαίοις κατασκευαζομένου ἐκ τριχῶν αἰγός, τὸ ῥωμαϊκὸν udo.

ἐμπίμπλημι, *ἀόρ. ἐνέπλησα — ἐνεπλήσθην, παθ. μετχ. ἐμπεπλησμένος*· γεμίζω, πληρῶ: «ἡ εἴδησις τῆς

Digitized by Google

νίκης ἐνέπλησε χαρᾶς πάντας τοὺς Ἕλληνας»· || παθ. *ἐμπίμπλαμαι*· πληροῦμαι: «ἐνεπλήσθην χαρᾶς,—θυμοῦ, —ἀγανακτήσεως». Ἡ χρῆσις τοῦ ῥήματος κατ' ἐνεστῶτα καὶ παρατατικὸν εἶναι σπανιωτάτη καὶ σχεδὸν ἄχρηστος.

ἐμπίμπρημι, ἀόρ. *ἐνέπρησα — ἐνεπρήσθην*, παθ. μετχ. *ἐμπεπρησμένος*· πυρπολῶ, βάνω φωτιά, κατακαίω: «οἱ ἐχθροὶ ἐνέπρησαν τὴν πόλιν» καὶ «ἡ πόλις ἐνεπρήσθη ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν».

Ἔμπινγκεν (Ebingen) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Βυρτεμβέργῃ καὶ τῇ περιφερείᾳ τοῦ Μέλανος Δρυμοῦ. Κάτ. 11.168. Εἶναι ἐμπορικὸν καὶ βιομηχανικὸν κέντρον μετὰ τεχνικῶν σχολῶν. —Μ.

Ἐμπιπὰν *(=Ἐπιφάνιος)*. Ἐπίσκοπος Ἀρμένιος ἀκμάσας κατὰ τὸ τελευταῖον ἥμισυ τοῦ ἑβδόμου μ. Χ. αἰῶνος. Διαπρέψας μεταξὺ τῶν σπουδαστῶν τῆς πατριαρχικῆς σχολῆς, ἀφιερώθη ἔπειτα εἰς τὸν ἀσκητικὸν βίον καὶ νεώτατος ἀπεσύρθη εἰς ἐρημόν τινα. Ἐξελέγη βραδύτερον ἡγούμενος τῆς διασήμου μονῆς Σοὺρπ-Γκαραμπὲδ (=Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ) τῆς ἐπαρχίας Δαρίν, ὅπου κατεγίνετο εἰς συγγραφὴν θεολογικῶν ἔργων. Μετὰ τοῦ ἀξιώματος τούτου ἦτο συνηνωμένος καὶ ὁ τίτλος τοῦ ἐπισκόπου Μαμιγονιανῶν, τὸν ὁποῖον ὁ Ἐμπιπὰν ἔφερεν ἐπὶ εἴκοσιν ὁλόκληρα ἔτη, ὑπὸ τὴν ἰδιότητά του δὲ ταύτην παρέστη τῷ 629 ἐν τῇ ἱερᾷ συνόδῳ τῆς Ἐρζερούμ, ἐν ᾗ διεκρίθη διὰ τὰς βαθείας θεολογικὰς γνώσεις καὶ ἠγωνίσθη ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Τοῦ Ἐμπιπὰν περιεσώθησαν πλεῖστα συγγράμματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων: ἡ «Ἱστορία τοῦ μοναστηρίου Σοὺρπ-Γκαραμπέδ», ἡ «Ἱστορία τῆς ἐν Ἐφέσῳ Συνόδου», «Ὑπομνήματα εἰς τοὺς Ψαλμοὺς τοῦ Δαβὶδ καὶ τὴν βίβλον τῶν Παροιμιῶν» καὶ πλεῖστα ἄλλα. Θ. Β.

ἐμπίπτω, ἀόρ. *ἐνέπεσα* καὶ *ἐνέπεσον*, μετ. παρακ. *ἐμπεπτωκώς*· πίπτω μέσα: «ἐμπίπτω εἰς τὸν βόθρον, —εἰς τὴν θάλασσαν»· || «ἐμπίπτω εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν», «ἐμπίπτω εἰς τὴν παγίδα,—εἰς τὴν ἐνέδραν» περιέρχομαι οἱονεὶ πλανηθεὶς ἢ ἐξαπατηθεὶς καὶ οὕτω συλλαμβάνομαι· || περιπίπτω, περιέρχομαι: «ἐνέπεσεν εἰς δυστυχίαν,—εἰς κίνδυνον,—εἰς νόσον».

ἐμπίπτων (ὁ) *[Ρητορ.]*. Ἓν ἀπὸ τὰ εἴδη τῶν διπλῶν *στοχασμῶν*, οἵτινες ὀνομάζονται συνεζευγμένοι. Ὁ ἐμπίπτων γίνεται, ὅταν εἰς τὴν *μετάθεσιν* τῆς αἰτίας ἐμπέσῃ ὁλόκληρόν τι ζήτημα, καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ λάβῃ καὶ αὐτὸ τελείαν διαίρεσιν· ἀφοῦ δ' ἐξετασθῇ τὸ ζήτημα τοῦτο, ἐπανέρχεται ὁ φεύγων εἰς τὴν *πιθανὴν* ἀπολογίαν τοῦ προτέρου στοχασμοῦ. —Π.

Ἔμπις (ὁ) (Ebiss) *[Ἰαπων. Μυθολ.]*. Θεὸς τοῦ ἐμπορίου, τῆς ἁλιείας καὶ τῆς καθημερινῆς τροφῆς. Κατὰ τὴν μυθικὴν παράδοσιν, ὑπῆρξεν ὁ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Ἰζανάγκι καὶ τῆς Ἰζανάμι, ἤτοι τῶν θεῶν οἵτινες ἐδημιούργησαν τὸν κόσμον. Ἐπειδὴ ἦτο ἀσθενικὸς καὶ κακόμορφος, οἱ γονεῖς αὐτοῦ τὸν ἔθεσαν ἐντὸς λέμβου, τὴν ὁποίαν παρέδωσαν εἰς τὰ κύματα τοῦ ὠκεανοῦ. Τὸ ῥεῦμα ὡδήγησε τὸν Ἔμπις εἰς τὴν νῆσον Γέζο, ὅπου ἐγένετο ὁ πατὴρ τῶν *γεμπισσοῦ*, ἤτοι τῶν βαρβάρων, καὶ τῶν *ἄϊνος*. Κατ' ἄλλην παράδοσιν, ὁ Ἔμπις ἀνεχώρησεν ἄνευ τῆς ἀδείας τῶν γονέων του ἐντὸς λέμβου, οὗτοι δὲ ἐν ἀπογνώσει διατελοῦντες ἔρριψαν εἰς τὴν θάλασσαν τὴν νῆσον Ἄχα, ἵνα ὁ υἱός των σωθῇ ἐπ' αὐτῆς. Τὸ πρῶτον ὄνομα τοῦ Ἔμπις ἦτο *Χιροῦγκο* (=βδέλλα). Α. Δ.

ἐμπὶς (ἡ) (Empis) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐμπιϊδῶν*, περιλαμβάνον κώνωπας μὲ σῶμα εὔρωστον, μεγάλου μεγέθους, κεραίας βραχυτάτας, κεφαλὴν ἀπεστρογγυλωμένην, πόδας λεπτοὺς καὶ μᾶλλον ἐπιμήκεις καὶ πτέρυγας ἡμιδιαφανεῖς καὶ πολυνευρωτάς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *ἐμπὶς ἡ μελανὴ* (Empis nigra), ἥτις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους: χρῶμα μελανὸν καὶ κατὰ μῆκος τῆς ῥάχεως λεπτὰς καὶ βραχείας λευκὰς γραμμάς. Δ. Ν. Π.

Ἐμπὶς ἡ μελανή.

ἐμπιστεύσιμος (ὁ, ἡ), *— ον*, (τό)· ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον δύναταί τις νὰ ἐμπιστευθῇ.

ἐμπιστευτικός, *—ή,—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἐμπιστεύεσθαι, ὁ χαρακτηριζόμενος ὑπὸ τῆς ἐμπιστοσύνης καὶ τῆς ἐχεμυθίας: «ἐμπιστευτικὴ ἀποστολή, — ὑπηρεσία», «ἀνακοίνωσις ἐμπιστευτική»· || «ἐμπιστευτικὴ θέσις» θέσις ἀπολύτου ἐχεμυθείας. —Ἐπίρρ. ***ἐμπιστευτικῶς***: «μᾶς ἀνεκοινώθη ὅλως ἐμπιστευτικῶς».

ἐμπιστεύω: μόνον παθ. *ἐμπιστεύομαι*, ἀόρ. *ἐνεπιστεύθην*· ἐπιτρέπω τι εἴς τινα μετ' ἐμπιστοσύνης, παρέχω, ἀναθέτω τι ἐμπιστευτικῶς: «σᾶς ἐμπιστεύομαι τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ υἱοῦ μου», «δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ σᾶς ἐμπιστευθῶ τὰ μέσα τῆς ὑπάρξεώς μου», δημ. «τοῦ ἐμπιστεύθηκα τὸ παιδί μου»· || καθόλου, θεωρῶ τινα ἔμπιστον: «τὸν ἐμπιστεύομαι ἀπολύτως», «δὲν τὸν ἐμπιστεύομαι διόλου»· || τὸ ἐνεργ. *ἐμπιστεύω τινί τι* ἐφ' ἧς σημασίας καὶ τὸ παθ. εὑρίσκεται παρὰ τοῖς μεταγεν.: «ὁ Ψαμμίτιχος τούτοις ἐνεπίστευσε τὰ κατὰ τὴν ἀρχήν», καὶ παθ. «τὴν ἐμπιστευθεῖσαν ἡμῖν ποίμνην»· || παθ. μεταχ. *ἐμπεπιστευμένος* (ὁ)· ὁ ἐπιτετραμμένος. Β. Φ.

ἔμπιστος (ὁ ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων, ὁ παρέχων πίστιν, ὁ ἐμπνέων ἐμπιστοσύνην ἀντίθ. *ἄπιστος*: «ἔμπιστος φίλος, — φύλαξ, — ὑπηρέτης»· || ὡς οὐσ. «θὰ σᾶς στείλω ἕνα τῶν ἐμπίστων μου μετὰ τοῦ ὁποίου θὰ συνεννοηθῆτε». —Ἐπίρρ. *ἐμπίστως*.

ἐμπιστοσύνη (ἡ)· ἡ ἰδιότης τοῦ ἐμπίστου, πίστις, πεποίθησις, ἔλλειψις ὑποψίας ἢ φόβου, ἀντίθ. *ἀπιστία*: «ἔχω ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν εὐσυνειδησίαν σου. — εἰς τοὺς λόγους σου, — εἰς τὰς ὑποσχέσεις σου»· || ἄδεια, τὸ νὰ ἐμπιστευθῇ, νὰ ἐπιτρέψῃ τι εἴς τινα: «σᾶς παρέχω πλήρη ἐμπιστοσύνην νὰ διαχειρισθῆτε τὰ συμφέροντά μου», «μὴ κάμνετε κατάχρησιν τῆς ἐμπιστοσύνης μου»· || «ψῆφος ἐμπιστοσύνης» ἐν τῇ Βουλῇ ἢ ἄλλοις συνεδρίοις (βλ. κατ.).

— ἐμπιστοσύνης ψῆφος *[Συντ. Δίκ.]*. Ἡ πρὸς τὴν κυβέρνησιν ἐμπιστοσύνη τῆς Βουλῆς ἀποτελεῖ ὑπὸ τὸ κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα ἀπαραίτητον ὅρον τῆς διατηρήσεως αὐτῆς ἐν τῇ ἀρχῇ. Ἀποδεικνύεται δ' ἡ ὕπαρξις ἐμπιστοσύνης διὰ τῆς περὶ ταύτης ψήφου τοῦ κοινοβουλίου. Ἡ ἀρχὴ αὕτη δὲν εἶχε καθιερωθῆ διὰ ῥητῆς διατάξεως εἰς τὰ παλαιότερα πολιτεύματα, ἀλλ' ἀπετέλει πολιτικὸν κανόνα ἀνήκοντα εἰς τὰς λεγομένας *«συνθήκας»* τοῦ πολιτεύματος, τὰς καθιερωθείσας ὡς φυσικὸν ἐπακολούθημα ἐκ τῆς ὅλης οἰκονομίας καὶ τοῦ τρόπου τῆς λειτουργίας αὐτοῦ. Ἐγεννήθη δὲ τὸ πρῶτον ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐπεκράτησεν ἐν αὐτῇ κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα, ἐκεῖθεν δὲ μετεδόθη εἰς πάσας τὰς διεπομένας ὑπὸ τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος χώρας. Παρ' ἡμῖν, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πρώτης δυναστείας, οὐδέποτε ἐκρίθη ἀναγκαία διὰ τὴν διατήρησιν τῶν κυβερνήσεων ἡ ἐμπιστοσύνη τῶν Βουλῶν. Ἐπανειλημμένως δὲ κυβερνήσεις, ἀποδοκιμασθεῖσαι ὑπὸ τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Γερουσίας, παρέμειναν ἐν τῇ ἀρχῇ. Κατὰ τὰ δέκα πρῶτα ἔτη τῆς δευτέρας δυναστείας ἐσημειώθησαν διαλείψεις τινὲς κοινοβουλευτισμοῦ, ἀλλ' ὁ κανὼν ὑπῆρξεν ἡ μὴ προσαρμογὴ πρὸς τὰς ἀρχὰς αὐτοῦ. Ἀπὸ τοῦ 1875 καθιερώθη ἐπὶ κυβερνήσεως τοῦ Χαριλάου Τρικούπη καὶ πρωτοβουλίᾳ τούτου ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀκράτου κοινοβουλευτισμοῦ. Ἔκτοτε δὲ εἰς πᾶσαν στιγμήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐτίθετο ὑπὸ ἀμφισβήτησιν ἔστω καὶ ἀόριστον ἢ δι' ἁπλοῦ ὑπαινιγμοῦ ἡ πρὸς τὴν κυβέρνησιν ἐμπιστοσύνη τῶν κοινοβουλίων, ἐθεωρεῖτο ἀπαραίτητος διὰ τὴν διατήρησιν τῆς κυβερνήσεως εἰς τὴν ἀρχὴν ἡ περὶ ταύτης ψηφοφορία, ἥτις προὐκαλεῖτο τῇ πρωτοβουλίᾳ τῆς κυβερνήσεως ἢ τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Κατ' ἔθιμον κοινοβουλευτικὸν κρατῆσαν παρ' ἡμῖν, ἡ ἐκλογὴ ὡς προέδρου τῆς Βουλῆς τοῦ παρὰ τῆς κυβερνήσεως ὑποδεικνυομένου εἶχε τὴν ἔννοιαν παροχῆς ψήφου ἐμπιστοσύνης πρὸς ταύτην. Ἀντιθέτως δὲ ἡ μὴ ἐκλογὴ τούτου ἐκρίνετο ὡς ἔκφρασις δυσπιστίας πρὸς τὴν κυβέρνησιν καὶ συνεπήγετο τὴν παραίτησιν αὐτῆς. Κατ' ἔθιμον ἐπίσης εἶχεν ἐπικρατήσει ὁ κανών, ὅτι οἱ ὑπουργοὶ-βουλευταὶ δὲν ἠδύναντο νὰ μετάσχωσι τῆς περὶ ἐμπιστοσύνης ψηφοφορίας. Πολλάκις δὲ τὸ περὶ ἐμπιστοσύνης ζήτημα συνεδυάζετο πρὸς τὴν ψήφισιν νομοσχεδίων.

Οἱ ἄγραφοι οὗτοι κοινοβουλευτικοὶ θεσμοὶ ὑποκατεστάθησαν ἤδη διὰ τῶν διατάξεων τοῦ ἄρθρου 89 τοῦ ἰσχύοντος Συντάγματος. Κατὰ ταύτας ἡ κυβέρνησις πρέπει ν' ἀπολαύῃ τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς, ὀφείλει δὲ μόλις καταρτισθῇ νὰ ζητήσῃ παρ' αὐτῆς τὴν ψῆφον τῆς ἐμπιστοσύνης. Ἐὰν ὅμως κατὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς κυβερνήσεως ἔχουν διακοπῆ αἱ ἐργασίαι τῆς Βουλῆς, καλεῖται αὕτη ἐντὸς δεκαπέντε ἡμερῶν ὅπως ἐκφράσῃ τὴν γνώμην της περὶ τῆς κυβερνήσεως. Ἐπίσης ἡ κυβέρνησις δύναται καὶ εἰς πᾶσαν ἄλλην περίπτωσιν νὰ ζητήσῃ τὴν ψῆφον τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς. Ἀλλὰ καὶ ἐκ μέρους τῆς ἐν τῇ Βουλῇ ἀντιπολιτεύσεως δύναται νὰ προκληθῇ ἡ περὶ ἐμπιστοσύνης ψηφοφορία. Ἡ περὶ τῆς ἐκφράσεως δυσπιστίας πρὸς τὴν κυβέρνησιν πρότασις πρέπει νὰ εἶναι ὑπογεγραμμένη ὑπὸ εἴκοσι τοὐλάχιστον βουλευτῶν καὶ νὰ καθορίζωνται ἐν αὐτῇ σαφῶς τὰ θέματα, περὶ τὰ ὁποῖα θέλει στραφῆ ἡ ἐπὶ τῆς προτάσεως συζήτησις. Ἡ περὶ τῆς δυσπιστίας πρότασις δὲν δύναται νὰ ὑποβληθῇ εἰμὴ μετὰ πάροδον δύο μηνῶν ἀπὸ τῆς ἀπορρίψεως ὑπὸ τῆς Βουλῆς τοιαύτης προτάσεως. Ἐξαιρετικῶς ὅμως δύναται νὰ ὑποβληθῇ πρότασις περὶ δυσπιστίας καὶ πρὸ τῆς παρόδου τοῦ διμήνου, ἐὰν εἶναι ὑπογεγραμμένη ὑπὸ τοῦ ἡμίσεος τῶν βουλευτῶν. Ἡ συζήτησις ἐπὶ τῆς προτάσεως περὶ δυσπιστίας δὲν δύναται νὰ διεξαχθῇ πρὸ τῆς παρόδου διημέρου ἀπὸ τῆς ὑποβολῆς της, οὔτε νὰ παραταθῇ πέραν τῶν πέντε ἡμερῶν. Ἡ ψηφοφορία ἐπὶ τῆς προτάσεως ἐμπιστοσύνης ἢ δυσπιστίας δύναται ν' ἀναβληθῇ ἐπὶ 48ωρον, ἐὰν τὸ ζητήσουν εἴκοσι βουλευταί. Πρότασις περὶ ἐμπιστοσύνης ἢ δυσπιστίας δὲν δύναται νὰ γίνῃ δεκτή, ἐὰν δὲν ψηφίσουν ὑπὲρ αὐτῆς τὰ δύο πέμπτα τοὐλάχιστον τῶν βουλευτῶν. Κατὰ τὴν ψηφοφορίαν ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω προτάσεων δικαιοῦνται νὰ ψηφίζουν καὶ οἱ ὑπουργοὶ-βουλευταί. Αἱ διατάξεις αὗται ἐθεσπίσθησαν πρὸς πρόληψιν τῶν καταχρήσεων, αἵτινες ἐσημειώθησαν κατὰ τὸ παρελθὸν ἐν τοῖς ζητήμασι περὶ ἐμπιστοσύνης καὶ πρὸς προάσπισιν τῶν κυβερνήσεων ἀπὸ τῶν κοινοβουλευτικῶν αἰφνιδιασμῶν. Τῆς Γερουσίας ἡ ἐμπιστοσύνη δὲν εἶναι ἀπαραίτητος κατὰ τὸ ἡμέτερον Σύνταγμα διὰ τὴν διατήρησιν τῆς κυβερνήσεως εἰς τὴν ἀρχήν. Ε. Ι. Μ.

Ἔμπλα (ἡ) (Embla) *[Σκανδ. Μυθολ.]*. Ἡ πρώτη ἐν τῷ κόσμῳ γεννηθεῖσα γυνή. Ἡ λέξις *ἔμπλα* σημαίνει τὴν πτελέαν, ὁ δὲ περὶ τῆς ὁμωνύμου γυναικὸς μῦθος δέον ν' ἀναχθῇ εἰς τὴν σκανδιναυϊκὴν παράδοσιν, καθ' ἣν οἱ ἄνθρωποι ἐγεννήθησαν ἐκ τῶν δένδρων. Οἱ τρεῖς θεοί, ὁ Ὀδῖνος, ὁ Χαινὶρ καὶ ὁ Λοντχούρ, κατελθόντες εἰς τὴν γῆν εὗρον τὸν Ἄσκρ καὶ τὴν Ἔμπλα λιποθύμους καὶ ἡμιθανεῖς. Ὁ Ὀδῖνος ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τὴν ζωήν, ὁ Χαινὶρ τὴν νόησιν καὶ ὁ Λοντχοὺρ αἷμα καὶ χρῶμα. Α. Δ.

ἐμπλάσσω, ἀόρ. *ἐνέπλασα—ἐνεπλάσθην*· πλάσσω ἐπί τινος, ἐπαλείφω, ἐπιχρίω: «πλοῖα ἐμπλασθέντα ἀσφάλτῳ» (ἀρχ.)· || φράττω ὡσεὶ δι' ἐμπλάστρου: «ἐμπλάσσω πόρον,—ὀπήν,—ῥαγάδα».

ἐμπλαστικός, *—ή,—όν*· ὁ καταπλάσσων, ὁ περιαλείφων.

ἐμπλάστριον (τό)· βλ. *ἔμπλαστρον*.

ἔμπλαστρον (τό)· φάρμακον ἐξωτερικῆς χρήσεως ἐμπλασσόμενον, ἤτοι ἐξαπλούμενον εἰς λεπτὸν στρῶμα, τὸ πρῶτον ἐπὶ ὀθόνης, ἔπειτα δὲ ἐπιτιθέμενον ἐπὶ τοῦ πάσχοντος τόπου· ἄλλως *ἐμπλάστριον*, κοιν. *μπλάστρι*, ἐνιαχοῦ δὲ *μπλάστης* (ὁ): «βάλε μου ἕνα μπλάστη 'ς τὴ μέση».

— *[Φαρμακοτεχν.]* Τὰ ἔμπλαστρα (Emplastra, Emplâtres) εἶναι φαρμακοτεχνικὰ σκευάσματα ἐξωτερικῆς χρήσεως, ἅτινα ὁτὲ μὲν ἀποτελοῦνται ἐκ τῶν μολυβδικῶν ἁλάτων τῶν ἀνωτέρων λιπαρῶν ὀξέων, ὁτὲ δὲ εἶναι προϊόντα συντήξεως λιπῶν, ἐλαίων, κηροῦ ἢ ῥητινῶν, καὶ ἄλλοτε πάλιν μείγματα τῶν πρώτων μετὰ τῶν δευτέρων μετὰ ἢ ἄνευ φαρμακευτικῶν ὑλῶν. Τὰ σκευάσματα ταῦτα τίθενται ἢ προσκολλῶνται ἐπὶ τοῦ δέρματος πρὸς θεραπευτικὴν ἐνέργειαν. Ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα νοοῦνται αἱ ἐμπλαστικαὶ μᾶζαι καὶ αἱ ἐξ αὐτῶν ἐπηλειμμέναι ὑφασμάτιναι, χάρτιναι, ἢ καὶ δερμάτιναι ταινίαι εἰς πάχος οὐχὶ ἐπέκεινα τοῦ 1 χλμ. Αἱ ἐμπλαστικαὶ μᾶζαι εἶναι συμπαγεῖς, ἀλλ' ἐλαστικαί, μεμορφωμέναι εἰς τεμάχια, κυλίνδρους ἢ ῥάβδους, καὶ περιέχουσιν ὡς ἔκδοχον ἔλαια, λίπη, κηρόν, ῥητίνας (ἐλέμιον, στύρακα, τερεβινθίνην, ἀμμωνιακὸν κόμμι, πίσσαν, κολοφώνιον κ. λ. π.), ἐλαστικὰς οὐσίας (κόμμι καὶ γουταπέρκαν), ἢ μολυβδοσάπωνα. Ἀναλόγως τῶν συστατικῶν αὐτῶν τὰ ἔμπλαστρα διαιροῦνται εἰς: 1) Ἔμπλαστρα ῥητινοῦχα ἢ ἀλοιφὰς ἐμπλαστικάς. 2) Ἔμπλαστρα μολυβδοῦχα ἢ κυρίως ἔμπλαστρα. 3) Ἔμπλαστρα ἐλαστικά.

1) ***Ἔμπλαστρα ῥητινοῦχα*** (Emplastra resinosa). Ἀποτελοῦνται ἐκ ῥητινῶν, λιπαρῶν οὐσιῶν καὶ ἐνίοτε κηροῦ. Ἄλλοτε ἐκαλοῦντο πεπαντικὰ (digestiva), ὅσα περιεῖχον κρόκον ᾠοῦ. Σκευάζονται διὰ τήξεως ἐν ἠπίᾳ θερμότητι τῶν δυστήκτων κατ' ἀρχὰς οὐσιῶν καὶ προσθήκῃ εἶτα τῶν εὐτήκτων, οὐχὶ δὲ ἀντιστρόφως, διηθήσεως διὰ βαμβακεροῦ ὑφάσματος, προσμίξεως τῇ ἡμιψύχρῳ μάζῃ 60° τῶν πτητικῶν ὑλῶν (αἰθ. ἐλαίων, καφουρᾶς, τερεβινθελαίου), κομμεορρητινῶν, κόνεων καὶ ἀναταράξεως μέχρι ψύξεως. Τὸ ποσὸν τῶν προστιθεμένων κόνεων πρέπει νὰ εἶναι ὀλιγώτερον τοῦ ὀγδόου τοῦ βάρους τῆς μάζης, ἵνα μὴ αὕτη χάσῃ τὴν ἐλαστικότητά της, νὰ εἶναι λεπτόταται ξηραὶ καὶ νὰ προαναδευθῶσι μετ' ἐλαίου. Τὰ ἐκχυλίσματα διαλύονται ἐν γλυκερίνῃ, ἀναδεύονται μετ' ἐλαίου καὶ εἶτα μείγνυνται μετὰ τῆς τακείσης μάζης. Ἡ ὁμοιογενὴς παχύρρυτος μᾶζα στρώννυται ἐπὶ τεμαχίων ὑφασμάτων εἰς στοιβάδα μέχρις ἑνὸς χιλιοστ.

2) ***Ἔμπλαστρα μολυβδοῦχα*** (Emplastra plumbea). Ταῦτα εἶναι τὰ κυρίως ἔμπλαστρα, ἀποτελούμενα ἐκ μολυβδικοῦ σάπωνος περιέχοντος ἐνίοτε φάρμακα, λιπαρὰς οὐσίας, ῥητίνας, κομμεορρητίνας, κηρόν, αἰθ. ἔλαια, ἅλατα κλπ. Ὁ μολυβδικὸς σάπων σκευάζεται διὰ λιθαργύρου καὶ λιπαρῶν οὐσιῶν. Πρὸς κατασκευὴν τῶν ἐμπλάστρων ὑλικὰ ἀπαιτοῦνται ἄνυδρα καὶ καλῆς ποιότητος. Τὰ ἔμπλαστρα ταῦτα διακρίνονται: α) εἰς ἔμπλαστρα λαμβανόμενα δι' ὕδατος ὡς μεσοχώρου καὶ β) εἰς ἔμπλαστρα λαμβανόμενα ἄνευ ὕδατος, καλούμενα κεκαυμένα.

Τὰ πρῶτα σκευάζονται ἐν θερμοκρασίᾳ μὴ ὑπερβαινούσῃ τοὺς 100° χάρις εἰς τὸ προστιθέμενον ὕδωρ, ὅπερ ἀναπληροῖ τὸ ἀτμόλουτρον· δὲν προκαλοῦσι βαθεῖαν ἀλλοίωσιν τῶν συνιστώντων

Digitized by Google

συστατικῶν καὶ ἡ σαπωνοποίησις εἶναι βραδεῖα. Τύπος τούτων εἶναι τὸ ἁπλοῦν ἔμπλαστρον: Ἐντὸς χαλκίνης χύτρας τριπλασίας χωρητικότητος τῶν ὁλικῶν οὐσιῶν τίθενται τὰ λίπη, τὸ ἔλαιον ἐλαιῶν καὶ τὸ ὕδωρ, ὑπὸ ὡρισμένας ἀναλογίας, τὸ μεῖγμα δὲ θερμαίνεται μέχρι βρασμοῦ τοῦ ὕδατος· εὐθὺς ὡς τὰ λιπαρὰ σώματα ὑγροποιηθῶσι, προστίθεται ὁ λιθάργυρος κοσκινιζόμενος, ἐνῷ τὸ μεῖγμα ἀναδεύεται διὰ ξυλίνης σπαθίδος. Κατ' ἀρχὰς ὀξοιδαίνεται ἐντόνως λόγῳ τοῦ ἐκλυομένου διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος ἐκ τοῦ ἀνθρακικοῦ μολύβδου τοῦ ἐνεχομένου ἐν τῷ λιθαργύρῳ. Κατὰ τὸν βρασμὸν ἀναπληροῦται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τὸ ἐξατμιζόμενον ὕδωρ. ἐμποδιζομένης οὕτω τῆς θερμοκρασίας νὰ ὑπερβῇ τοὺς 100° καὶ συνεπῶς καὶ τῆς ἀλλοιώσεως τῶν λιπῶν. Ἀποφεύγεται πᾶσα ὑπερθέρμανσις, καὶ ἡ τῆξις τῶν ὑλῶν γίνεται ἐπὶ ἀτμολούτρου, ἐξαιρουμένων τῶν δυστήκτων ῥητινῶν δαμάρας, κολοφωνίου καὶ ἀσφάλτου, αἵτινες τήκονται ἠπίῳ πυρί. Ἡ μᾶζα εἶναι ἐρυθρωπή, ἀλλὰ διὰ τοῦ συνεχοῦς βρασμοῦ λευκαίνεται, ἡ δὲ μαλακὴ σύστασίς της καθίσταται ὀλίγον κατ' ὀλίγον συμπαγής. Ὁ βρασμὸς καταπαύει, ὅταν μικρὸν ποσὸν ἐμπλάστρου φερόμενον ἐν ὕδατι ζυμώνεται ἄνευ προσκολλήσεως ἐν τοῖς δακτύλοις. Μετὰ τὴν ψῦξιν ἡ μᾶζα μαλάσσεται πρὸς ἀπομάκρυνσιν τοῦ ὕδατος καὶ τῆς γλυκερίνης καὶ εἶτα μορφοῦται εἰς κυλίνδρους. Ἔμπλαστρον περιέχον κηρὸν ἢ ἄλλας ταχέως πηγνυμένας ὕλας ἢ κονιώδη συστατικὰ ἀναδεύεται διαρκῶς μέχρι στερεοποιήσεώς του. Κατὰ τὴν χημικὴν ἀντίδρασιν τῆς σαπωνοποιήσεως σχηματίζονται ἅλατα μολύβδου καὶ γλυκερίνη, παραμένει δὲ ὀλίγη ἐλαΐνη μὴ διασπασθεῖσα, παρέχουσα τὴν εὐκαμψίαν τοῦ ἐμπλάστρου.

Χρησιμοποιοῦνται ἔλαιον ἐλαιῶν καὶ χοίρειον λίπος, διότι πρὸς ἐμπλαστροποίησιν δὲν εἶναι κατάλληλα πάντα τὰ λίπη. Τὰ ξηραινόμενα ἔλαια παρέχουσι μᾶζαν τεφράν, ταχέως ξηραινομένην καὶ ἐκλεπιζομένην. Τὸ κικέλαιον ἀποδίδει σάπωνα στερεόν, ἐνῷ τὸ ἔλαιον τῶν ἐλαιῶν, λόγῳ τῆς ἐνεχομένης ἐλαΐνης, παράγει μαλακὸν ἔμπλαστρον καὶ τὸ χοίρειον λίπος ξηρόν, καθότι ὁ ἐλαϊκὸς μόλυβδος εἶναι ἡμιμαλακὸς καὶ ὁ στεατικὸς στερεός. Οὕτω διὰ χρησιμοποιήσεως ἐλαίου ἐλαιῶν καὶ χοιρείου λίπους λαμβάνεται ἔμπλαστρον ἐξ ἐλαϊκοῦ καὶ στεατικοῦ μετ' ὀλίγου παλμιτικοῦ μολύβδου, ὅπερ οὔτε σκληρόν, οὔτε μαλακὸν εἶναι, ἀλλὰ κανονικῆς συστάσεως. Τὰ ἄνευ ὕδατος λαμβανόμενα δι' ἀπ' εὐθείας θερμάνσεως εἶναι καστανόχροα, λόγῳ ἀλλοιώσεως τῶν λιπαρῶν οὐσιῶν, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα κεκαυμένα ἔμπλαστρα. Κατὰ τὴν παρασκευήν των παράγονται ἐρεθιστικοὶ ἀτμοὶ ἀκρελαΐνης, τὰ δ' ἐλευθερούμενα λιπαρὰ ὀξέα κορέννυνται ταχέως διὰ τῆς θερμάνσεως ὑπὸ τοῦ λιθαργύρου. Οἱ οὕτω λαμβανόμενοι μολυβδοσάπωνες ἀποσυντίθενται μερικῶς ἐξ ὑπαμοιβῆς παρέχοντες κετόνας, ἰδίᾳ στεαρόνην, μαργαρόνην, ἐλαιόνην κλπ.

3) ***Ἔμπλαστρα ἐλαστικὰ** ἢ **κολλέμπλαστρα*** (Collemplastra, Emplâtres caoutchoutés). Ταῦτα ἀποτελοῦνται ἐξ ἐμπλαστικῶν μαζῶν ἐλαστικοῦ κόμμεως ἢ τοιούτου μετὰ λανολίνης, λιπαρῶν σωμάτων, βασελίνης, ῥητινῶν κλπ.., εἰσήχθησαν δὲ εἰς τὴν θεραπευτικὴν ὑπὸ τοῦ Unna τῷ 1888 πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ ἐκ τῶν ῥητινούχων καὶ μολυβδούχων ἐμπλάστρων προκαλουμένου ἐρεθισμοῦ. Ὁ Unna παρεσκεύασε τὰ ἐλαστικὰ ἔμπλαστρα διὰ διαλύσεως τοῦ ἐλαστικοῦ κόμμεως ἐν βενζίνῃ, συγχωνεύσεως τῆς δραστικῆς ὕλης (ὑδραργύρου, φαινόλης, ῥεσορκίνης κλπ.) καὶ ἐξαπλώσεως ἐπὶ εἰδικοῦ ὑφάσματος.

Δι' ἐξατμίσεως τῆς βενζίνης καταλείπεται τὸ ἐλαστικὸν κόμμι μετὰ τοῦ φαρμάκου. Ὁ Vigier τὴν ἐλαστικὴν μᾶζαν παρεσκεύασεν ἐξ ἐλαστικοῦ κόμμεως, γουταπέρκας, βασελίνης καὶ βενζίνης, ἄλλοι δὲ προσθέτουσι ῥητίνας, λίπη ἢ κηρὸν ὑπὸ διαφόρους ἀναλογίας καὶ συνθήκας πρὸς λῆψιν τοῦ καταλληλοτέρου ἐμπλάστρου. Ὁ γαλλικὸς κῶδιξ ἀναγράφει τὸ ἐλαστικὸν κόμμι, τὴν λανολίνην, τὴν ῥητίνην, δαμάραν, τὸ προβάτειον λίπος, τὸν λευκὸν κηρόν, τὸ βασελινέλαιον, τὴν ἀλκοόλην, τὸ τερεβινθέλαιον μετ' ἐκδόχου τὴν βενζίνην. Τὸ ἐλαστικὸν κόμμι διαλύεται ἐν τῇ βενζίνῃ, αἱ ῥητῖναι καὶ αἱ λοιπαὶ οὐσίαι ἐν τῇ ἀλκοόλῃ καὶ τερεβινθελαίῳ, δι ἐξατμίσεως δὲ τῶν πτητικῶν διαλυτῶν ἐπὶ ἀτμολούτρου λαμβάνεται ἡ ἐμπλαστικὴ μᾶζα. Τὰ κολλέμπλαστρα διακρίνονται τῶν λοιπῶν ἐμπλάστρων λόγῳ τῆς μεγάλης κολλητικῆς δυνάμεως καὶ μονιμότητός των. Ἡ μᾶζά των (Corpus s. massa collemplastri), μειγνυμένη μετὰ φαρμάκων, δὲν χάνει τὴν κολλητικήν της ἰδιότητα. Κατὰ τὴν παρασκευήν των συνιστᾶται ἡ καλὴ ποιότης τοῦ ἐλαστικοῦ κόμμεως (Para), ἡ λεπτότης τῶν κόνεων καὶ ἡ διήθησις τῶν ῥητινῶν. Τὰ ἐλαστικὰ ἔμπλαστρα χρίονται ἐπὶ λινῶν ὀθονίων καλυπτομένων διὰ γάζης. Φυλάσσονται ὅπως καὶ τὰ λοιπὰ ἔμπλαστρα. Τινὰ τούτων φέρονται διάτρητα (Porus Pflaster, Collemplastra perforata), ὡς εἶναι τὰ λεγόμενα «ἀμερικανικὰ ἔμπλαστρα». Αἱ ἐμπλαστικαὶ μᾶζαι ἔχουσι χρῶμα ἀπὸ τοῦ λευκοῦ μέχρι τοῦ καστανοχρόου· ἡ σύστασίς των εἶναι ἐν συνήθει θερμοκρασίᾳ συμπαγής, καθίσταται ὅμως μαλακὴ διὰ τῆς χειρὸς καὶ μαλάξιμος, διὰ θερμάνσεως δὲ ῥευστοποιεῖται.

Ἡ μορφὴ τοῦ ἐμπλάστρου λαμβάνεται διὰ κυλινδροποιήσεως, ἐκπιέσεως, χύσεως καὶ ἐπιστρώσεως. Ἡ κυλινδρικὴ μορφὴ εἶναι ἡ συνηθεστέρα. Τὸ ἔμπλαστρον πρὸ τῆς στερεοποιήσεώς του φέρεται εἰς μικροὺς ὄγκους ἐπὶ διαβρόχου δι' ὕδατος λείας σανίδος ἐκ σκληροῦ ξύλου (ἡ χύσις τῆς ὑγρᾶς ἐμπλαστρομάζης ἐν ὕδατι πρὸς ταχεῖαν σταθεροποιησιν ἀπαγορεύεται) καὶ διὰ διαβρόχων χειρῶν μαλάσσονται καὶ μορφοῦνται κύλινδροι ὡρισμένου μεγέθους. Ὑπάρχουσι καὶ ἁπλᾶ μηχανήματα πρὸς μόρφωσιν ὁμοιοσχήμων κυλίνδρων.

Ἔμπλαστρα ἐνέχοντα διαλυτὰς ἐν ὕδατι οὐσίας, ὡς λ. χ. σάπωνας, κατὰ τὴν κυλινδροποίησιν ἀπαιτοῦσι διά τε τὴν σανίδα καὶ τὰς χεῖρας ἔλαιον, γλυκερίνην, ἢ παραφινέλαιον. Ἡ ἐκπίεσις τῶν ἐμπλάστρων ὑπὸ μορφὴν ῥάβδων γίνεται διὰ ποικίλων εἰδικῶν πιέστρων. Ἡ χύσις εἰς πλάκας γίνεται εἰς τὰ ῥητινοῦχα ἔμπλαστρα ἐντὸς μεταλλίνων τύπων κεχρισμένων δι' ἐλαίου γλυκερίνης ἢ βασελίνης.

Ἡ ἐπίστρωσις τῶν ἐμπλάστρων γίνεται διὰ μηχανῶν ἢ καὶ διὰ τῆς χειρός. Αἱ διάφοροι μηχαναὶ ἔχουσιν ἰδίαν χρῆσιν, πᾶσαι ὅμως εἶναι ἁπλαῖ καὶ στηρίζονται ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς.

Ἡ ὑπόθερμος ἐμπλαστικὴ μᾶζα φέρεται ἐν τῇ μηχανῇ, ἐν ᾗ κανονίζεται τὸ πάχος τῆς στοιβάδος, λαμβανομένης πάντοτε προνοίας, ὅπως ἡ θερμοκρασία τῆς μάζης εἶναι κατάλληλος, ἵνα μὴ ἡ μᾶζα διαπερᾷ τὰ ἐπιστρωννύμενα ὑφάσματα κ.λ.π., οὔτε πάλιν ἀκατάλληλος πρὸς ὁμοιομερῆ ἐπίχρισιν. Ἡ κανονικὴ σύνθεσις τῆς ἐμπλαστρομάζης εἶναι ἡ τοῦ παχυρρύτου μέλιτος. Ἡ ἐπίχρισις γίνεται ἐπὶ τῆς μὴ λείας ἐπιφανείας τοῦ ὑφάσματος, ἢ δέρματος, ἢ χάρτου, συνιστᾶται δὲ ἡ δι' ἀραιοῦ ὑφάσματος (γάζης) διήθησις τῆς μάζης ἢ καὶ μετάγγισις αὐτῆς, ἵνα μὴ τυχὸν χόνδροι συνυπάρχωσι. Κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τῆς ἐπιστρώσεως ἀναγκαιοῦσι δύο ἐργάται, ἐξ ὧν ὁ εἷς σύρει τὴν ὑφασματοταινίαν διὰ τοῦ ἐμπλαστροστρωτῆρος, ὁ δὲ ἕτερος χύνει τὴν μᾶζαν ἐν τῇ μηχανῇ. Μετὰ τὴν ἐπίστρωσιν τὸ ἔμπλαστρον ἁπλοῦται ἐπὶ σχοινίων πρὸς ξήρανσιν ἐν χώρῳ δροσερῷ καὶ οὐχὶ ψυχρῷ, μετὰ τινας δὲ ἡμέρας περιελίσσεται ἢ κόπτεται εἰς τεμάχια ἡ ταινία. Τὸ πρὸς ἐπίστρωσιν ὕφασμα πρέπει νὰ εἶναι εὔκαμπτον, οὐχὶ πολὺ λεπτὸν καὶ ἡ πρὸς ἐπάλειψιν ἐπιφάνειά του ἄστιλπνος.

Ἐλλείψει μηχανῆς συναρμολογεῖται σιδηρᾶ ῥάβδος ἐπὶ λείου λευκοσιδηροῦ ὑποθέματος διὰ πλαγίας ἐγκοχλιώσεως. Τὸ ὑπόθεμα στερεοῦται ἐπὶ τραπέζης καὶ κανονίζεται τὸ πάχος τοῦ ἐμπλάστρου δι' ἐνθέσεως φύλλων χάρτου μεταξὺ ῥάβδου καὶ ὑποθέματος. Πρὸ τῆς χρησιμοποιήσεως ῥάβδος καὶ ὑπόθεμα προθερμαίνονται δι' ἐμβαπτίσεως ἐν ζέοντι ὕδατι, ἐνῷ δὲ ἡ ταινία σύρεται ὁμοιομερῶς διὰ τοῦ μεταξὺ ῥάβδου καὶ ὑποθέματος χώρου χύνεται ἐν τῷ εὐρεῖ μέρει αὐτῆς ἡ παχύρρυτος ἐμπλαστικὴ μᾶζα.

Διὰ τῆς χειρὸς ἐπιστρώννυνται ὁμοιομερῶς παρὰ πεπειραμένου φαρμακοτέχνου τεμάχια χάρτου (Charta emplastica, Papiers emplastiques) ἢ ὑφάσματος δι' εὐκάμπτου σπαθίδος ἢ κάλλιον διὰ σκληροῦ πεπλατυσμένου χρωστῆρος ἐμβαπτιζομένου ἐντὸς τῆς καταλλήλως θερμῆς ἐμπλαστρομάζης.

Χῦτραι πρὸς ἐμπλαστροποίησιν χρησιμοποιοῦνται τὰ τηγάνια, τὰ στιλπνὰ χάλκινα ἢ καὶ τὰ ἐσμαλτωμένα σκεύη. Τὰ ὑδραργυροῦχα ἔμπλαστρα σκευάζονται μόνον ἐντὸς σιδηρῶν χυτρῶν. Σπαθίδες ἀναδεύσεως συνιστῶνται αἱ ξύλιναι.

Τὰ καλῆς ποιότητος ἔμπλαστρα διακρίνονται ἐκ τῆς ἰσοπαχοῦς καὶ ὁμοιογενοῦς στοιβάδος τῆς μάζης ἐφ' ὅλης τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὑφάσματος, τῆς ἐπὶ τοῦ δέρματος κολλητικῆς αὐτῶν ἰδιότητος καὶ τῆς ἐπὶ τοῦ ὑφάσματος συνεκτικότητος τῆς στοιβάδος, ἵνα παρέχηται εὐκαμψία τοιαύτη, ὥστε νὰ μὴ ἀποτρίβηται ἢ ἀποχωρίζεται ἡ ἐμπλαστικὴ στοιβὰς δι' ἀναδιπλώσεων καὶ ἐπεκτάσεων. Ἐπίσης τὰ καλὰ ἔμπλαστρα χαρακτηρίζει ἡ στιλπνότης των καὶ ἡ ἐν συνήθει θερμοκρασίᾳ μὴ συγκόλλησίς των. Τοῦτο ἐπιτυγχάνεται διὰ χρήσεως μάζης ἀμειγοῦς ὕδατος καὶ γλυκερίνης. Προσθήκη 3—5% ἀνύδρου λανολίνης καθιστᾷ τὰ ἔμπλαστρα ἐπὶ μακρὸν εὔκαμπτα· ἡ λανολίνη ἐνδείκνυται καὶ ἐπὶ ἐνεχομένων κονιωδῶν φαρμάκων προστεθέντων ἐν ὑδατικῷ διαλύματι εἰς τὴν ἐμπλαστρομᾶζαν. Ἔμπλαστρα μετ' ὀδμηρῶν φαρμάκων, ὡς λ. χ. ἰωδοφορμίου, περιτυλίσσονται διὰ περγαμηνοῦ χάρτου. Ἐκ κανθαρίδων ἔμπλαστρα στρώννυνται καὶ ἐπὶ δέρματος.

Τὰ ῥητινοῦχα καὶ μολυβδοῦχα ἔμπλαστρα φυλάσσονται ἐν τῷ ὑπογείῳ, τὰ δ' ἐνέχοντα ἐκχυλίσματα καὶ κόνεις ἐν μετρίως θερμῷ χώρῳ, ὡς ἐπίσης καὶ τὰ ἐπηλειμμένα καὶ ἐντὸς κυτίων ἐμπλαστικὰ ὀθόνια. Αἱ εἰς ῥάβδους καὶ πλάκας ἐμπλαστικαὶ μᾶζαι περιτυλίσσονται εἰς κηρωτὸν χάρτην ἢ φύλλα κασσιτέρου. Τὰ ἔμπλαστρα περιελίσσονται μετὰ κηρωτοῦ χάρτου πρὸς ἀποφυγὴν τῆς συγκολλήσεως καὶ τὰ πορώδη ἐλαστικὰ ἔμπλαστρα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας των φέρουσι τεμάχιον ὑφάσματος, ἀφαιρούμενον κατὰ τὴν ἐπὶ τοῦ δέρματος κόλλησιν.

Ἐνταῦθα δέον νὰ μνημονευθῶσι καὶ τά: *Ἐμπλαστικὰ ὀθόνια καὶ ἐπιθέματα* (Tela emplastica, Sparadrap, Écussons). Εἶναι ταῦτα ὑφασμάτινα τεμάχια ἐπηλειμμένα κατὰ τὴν μίαν ἐπιφάνειάν των διὰ τῆς ἐμπλαστρομάζης ἢ τοῦ ἀλοιφώδους μείγματος.

Ἐκδόρια (Vesicatoria, Vesicatoires). Εἶναι ἔμπλαστρα προκαλοῦντα ἐπὶ τοῦ δέρματος ἐπίσπασιν, δηλαδὴ σχηματισμὸν φυσαλλίδων δι' ἐρεθισμοῦ καὶ φερόμενα εἰς τὸ ἐμπόριον ὡς Sparadraps vesicans, σκευαζόμενα ἐκ κανθαρίδων ἢ θαψίας· εἶναι μελανά, ἐρυθρὰ ἢ κίτρινα ὀθόνια.

Ἀγγλικὰ ἐπικολλήματα (Taffetas gommeux). Σκευάζονται δι' ἐπαλείψεως ῥοδοχρόου, μέλανος ἢ λευκοῦ μεταξίνου ὑφάσματος δι' ἰχθυοκόλλης καὶ χρησιμεύουν πρὸς ἐπικόλλησιν ἐπὶ ἐκδορῶν.

Παραπλάσται. Εἶναι τὰ ὑπὸ τοῦ Unna Beiersdorf σκευασθέντα ἐλαστικὰ ἔμπλαστρα, ἐπεστρωμένα ἐπὶ ἀδιαβρόχου σαρκοχρόου βατίστας. *Λευκοπλάσται* δὲ εἶναι τῶν αὐτῶν παραγωγῶν σκευάσματα λευκά. Ἀμφότεροι κακόζηλοι ὅροι.

Τοπικὰ (Topiques). Εἶναι ἐμπλαστικὰ ὀθόνια τοῦ Unna ἐπὶ δερματικῶν νόσων ἀναγραφόμενα.

Μαλακὰ ἐλαστικὰ ὀθόνια (Guttaplastae). Σκευάζονται δι' ἐπιστρώσεως τῆς μάζης ἐπὶ γάζης, τὸ διαπερατὸν τῆς ὁποίας ἐμποδίζεται διὰ γουταπέρκας.

Δι' ἐπαλείψεως ἐπὶ τῆς ἐπιδερμίδος διαλυμάτων τινῶν, ὧν τὰ συστατικὰ ταχέως ἐξατμίζονται, καταλείπεται ἐπ' αὐτῆς ἐφυμενὶς μετὰ τοῦ ἐν διαλύσει μὴ πτητικοῦ φαρμάκου· ἀναπληροῦνται οὕτω τὰ ἔμπλαστρα διὰ τῶν κολλητικῶν ὑμενίων. Τοιαῦτα εἶναι τὸ *κολλόδιον* καὶ ἡ *τραυματικίνη*.

ΕΜΜ. Ι. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

ἔμπλαστρος (ὁ)· ἀντὶ *ἔμπλαστρον* (βλ. λ.).

ἐμπλαστρῶ (*—όω*), κοιν. *μπλαστρώνω*, ἀόρ. *ἐμπλάστρωσα*, παθ. μετοχ *ἐ)μπλαστρωμένος*· ἐπαλείφω τινὰ μὲ στρῶμα ἁπαλῆς ὕλης: «τὸν ἐμπλάστρωσε λάσπες, —ρετσίνες»· || ἐπιθέτω ἔμπλαστρον: «τοῦ ἐμπλάστρωσε τὴ μέση».

ἐμπλάστρωμα (τό), κοιν. *μπλάστρωμα*· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐμπλαστρώνω, ἐπίθεσις ἐμπλάστρου.

Ἐμπλὲ (Eblé), ***Ἰωάννης-Μπατίστ.*** Γάλλος στρατηγὸς (1758—1812). Καταταχθεὶς ὡς ἐθελοντὴς εἰς σύνταγμά τι πυροβολικοῦ, προήχθη μετ' ὀλίγον εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ, μετὰ λαμπρὰν δὲ σταδιοδρομίαν, ὡς στρατιωτικὸς ἀκόλουθος ἐν Νεαπόλει (1785) καὶ παρὰ τοῖς στρατοῖς τῆς ἐπαναστάσεως, προήχθη εἰς ὑποστράτηγον τῷ 1793. Ἀφοῦ συμμετέσχε διαφόρων πολέμων τοῦ Διευθυντηρίου καὶ τῆς Ὑπατείας, διωρίσθη τῷ 1803 ἀρχηγὸς πυροβολικοῦ στρατιᾶς. Τῷ 1808 διετέλεσεν ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν τῆς Βεστφαλίας. Τέλος συμμετέσχε τῆς ὑπὸ τὸν Μέγαν Ναπολέοντα ἐκστρατείας τῆς Ρωσίας τῷ 1812, δράσας θαυμασίως εἰς τὴν γέφυραν τοῦ Μπερεζίνα. Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐκστρατείας ταύτης προήχθη εἰς ἀντιστράτηγον, γενικὸν ἐπιθεωρητὴν τοῦ πυροβολικοῦ, ἀλλὰ πρὶν ἢ τῷ κοινοποιηθῇ τὸ διάταγμα τῆς προαγωγῆς του ἀπέθανεν. —Β.

— **Ἐμπλὲ** (Eblé), ***Κάρολος.*** Γάλλος στρατηγὸς (1779—1870). ἀνεψιὸς τοῦ ἀνωτέρω. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ἀλγερίου ὡς λοχαγὸς (1830), διετέλεσε στρατιωτικὸς διδάσκαλος τοῦ δουκὸς τοῦ Μομπελλιέ, διοικητὴς τοῦ πυροβολικοῦ ἐν Μὲτς καὶ τῷ 1854 διωρίσθη μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ ὑποστρατήγου διοικητὴς τῆς στρατιωτικῆς Πολυτεχνικῆς Σχολῆς. Α. Δ.

Ἐμπλὲ *[Γεωγρ.]*. Παλαιὰ ἀραβικὴ πόλις τῆς Μεσοποταμίας, ἐπὶ τῶν δύο ὀχθῶν τοῦ Πασιτίγρητος (Σὰτ-ἐλ-ἀράπ), σήμερον ἀσήμαντον χωρίον τοῦ κράτους τοῦ Ἰράκ, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς μόνον ὄχθης. Ἦτο σπουδαῖον ἐμπορεῖον πρὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς *Βασόρας*. Ν. Μ.

ἐμπλεκτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐμπλοκήν: «ἐμπλεκτικὸς τροχός» ὁ ἔχων ὀδόντας, διὰ τῶν ὁποίων ἐμπλέκεται μὲ τοὺς ὀδόντας ἄλλου τροχοῦ καὶ οὕτω μεταδίδει τὴν κίνησιν· || «ἐμπλεκτικοὶ ὀδόντες» οἱ ὀδόντες τοῦ ἐμπλεκτικοῦ τροχοῦ.— Ἐπίρρ. ***ἐμπλεκτικῶς.***

ἐμπλεκτίτης (ὁ) (Emplektit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν τοῦ χαλκοῦ τῆς τάξεως τῶν θειοαλάτων μετὰ βισμουθίου τοῦ χημικοῦ τύπου $CuBiS_2$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ ῥομβικὸν σύστημα ὑπὸ μορφὴν διπυραμιδικήν, ἔχει σκληρότητα 2 καὶ εἰδικὸν βάρος 6,23—6,38 καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὸ Erzgebirge καὶ Schwarzwald τῆς Γερμανίας καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Β.

ἔμπλεκτον (τὸ) (furtura) *[Ἀρχαιολ.]*. Εἶδος τοιχοδομίας κατὰ τοὺς μακεδονικοὺς καὶ ἑλληνορρωμαϊκοὺς χρόνους. Ἀντὶ τοῦ ἑνὸς ἐκ τετραπλεύρων πελεκητῶν λίθων τοίχου (ἰσοδομικὸν σύστημα), ἔκτιζον παραλλήλως δύο λεπτοτέρους ἐκ μικροτέρων λίθων, συνδεομένους κατὰ διαστήμα-

Digitized by Google

τα διὰ μεγαλυτέρων διατονικῶν χάριν στερεώσεως αὐτῶν. Τοιοῦτον εἶναι τὸ τεῖχος τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς τῆς Ἐρετριακῆς ἀκροπόλεως καὶ τὰ σῳζόμενα λείψανα τοῦ φρουρίου τῆς ἐν Ἀττικῇ Δεκελείας (εἰς θέσιν Κατσιμίδι). Τὸ οἰκοδομικὸν τοῦτο σύστημα ἦτο ἤδη ἐν χρήσει ἀπὸ πολλοῦ εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν τειχῶν τῶν πόλεων, ἐφηρμόσθη δὲ βραδύτερον χάριν οἰκονομικῶν καὶ πρακτικῶν λόγων καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων δημοσίων ἢ ἰδιωτικῶν ἱδρυμάτων.

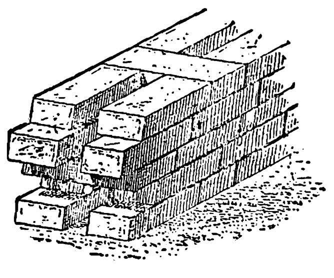

Τοῖχος τῆς Ἄσσου, ὅπου φαίνεται ὁ τρόπος ἐφαρμογῆς τοῦ ἐμπλέκτου.

ἔμπλεκτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐμπεπλεγμένος, συνδεδεμένος διὰ πλοκῆς· ‖ *ἔμπλεκτον* (τὸ) (βλ. λ.)· εἶδος τοιχοδομίας.

ἐμπλέκω, ἀόρ. *ἐνέπλεξα—ἐνεπλάκην,* παθ. μετοχ. *ἐμπεπλεγμένος·* πλέκω, περιπλέκω, ἀναμιγνύω, κοιν. *μπλέκω* (βλ. λ.): «ἐνεπλάκη εἰς μίαν ὕποπτον ὑπόθεσιν»· ‖ «ἐμπλέκω τοὺς τροχοὺς» καὶ «ἐμπλέκονται οἱ τροχοὶ» ἐπὶ τοῦ ἐμπλεκτικοῦ τροχοῦ, συναρμόζονται, συνδέονται.

ἔμπλεος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό), ἀρχ. *ἔμπλεως·* πλήρης, γεμᾶτος: «ἔμπλεοι χαρᾶς», παροιμ. «ἔμπλεος ἀσκὸς» φουσκωμένο ἀσκί, ἐπὶ τετυφωμένου ἀνθρώπου.

ἐμπλεύμονα ***γαστερόποδα*** (Pulmonata) *[Παλαιοζωολ.]*. Ἡ τάξις αὕτη τῶν γαστεροπόδων μαλακίων παρουσιάζεται τὸ πρῶτον κατὰ πᾶσαν πιθανότητα διὰ τῶν θαλασσοφίλων καὶ χερσαίων ἀντιπροσώπων της κατὰ τὴν σιλούριον ἢ δεβόνιον περίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ἀσφαλῆ λείψανα τῶν *χερσαίων ἐμπλευμόνων* παρουσιάζονται μεμονωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς λιθανθρακοφόρου διαπλάσεως τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος. Εὑρίσκονται μετὰ ταῦτα σποραδικῶς ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἰουρασίου καὶ τῆς κρητιδικῆς διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ καθίστανται συχνότερα κατὰ τὴν τριτογενῆ περίοδον τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Τὸν ὕψιστον ὅμως βαθμὸν τῆς ἐξελίξεως τῶν μορφῶν των ἀποκτῶσι τὸ πρῶτον κατὰ τὴν παροῦσαν ἐποχήν. *Τὰ θαλασσόφιλα ἐμπλεύμονα γαστερόποδα* παρουσιάζονται μὲ ἀσφαλῆ λείψανα ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν μέχρι τῆς σημερινῆς ἐποχῆς (βλ. καὶ λ. *γαστερόποδα [Παλαιοζωολ.]*). Γ. Κ. Γ.

ἐμπλέω· πλέω, ταξιδεύω, εὑρίσκομαι ἐν πλῷ.

ἐμπληρῶ (*όω*)· πληρῶ, γεμίζω.

ἐμπλήρωσις, *—εως* (ἡ)· πλήρωσις, γέμισμα.

ἔμπλησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐμπιμπλάναι, πλήρωσις, γέμισμα.

ἐμπληστικός, *—ή, —όν·* ὁ πληρῶν: «ποσὸν ἐμπληστικὸν τοῦ ἐλλείποντος».

ἐμπλοκὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐμπλέκειν, ἡ διὰ πλοκῆς, ἡ ἐν εἴδει πλοκῆς συναρμογή: «ἐμπλοκὴ τῶν τροχῶν,—τῶν ὀδόντων».

— [ΤΑΚΤ.] *Ἐμπλοκὴ* καλεῖται ἡ φάσις τῆς σημερινῆς ἐπιθετικῆς μάχης, ἡ ἐπακολουθοῦσα τὴν *ἐπαφὴν* (βλ. λ.). Μετὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς ἐπαφῆς, τὸ κλιμάκιον πυρὸς τοῦ ἐπιτιθεμένου πεζικοῦ εὑρίσκεται ἀπέναντι ἀντιστάσεως, ὄχι πλέον διακεκομμένης, ἀλλὰ συνεχοῦς καὶ δὴ παρεχούσης διασταύρωσιν πυρῶν, δι' ἧς ἀντιστάσεως πᾶσα διείσδυσις καὶ διήθησις καθίσταται ἀδύνατος ἄνευ ἀγῶνος, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σοβαροῦ, ἔχοντος μάλιστα ἀνάγκην ὑποστηρίξεως ὑπὸ τοῦ φιλίου πυροβολικοῦ. Ἡ τοιαύτη ἀκριβῶς ἐνέργεια τοῦ πεζικοῦ ἀποτελεῖ τὴν καλουμένην σήμερον *ἐμπλοκήν*. Σημειωτέον ὅμως ὅτι δὲν ἀποτελεῖ αὕτη ὁριστικὸν ἀγῶνα *(ἐπίθεσιν)*, καθ' ὅσον ἡ μὲν ἐμπλοκὴ ἐπιζητεῖ τὴν ἀπώθησιν τῶν μεμονωμένων ἀντιστάσεων τοῦ ἐχθροῦ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ κυρίου ἐχθρικοῦ μετώπου, χωρὶς ὅμως ποτὲ νὰ δύναται ν' ἀπωθήσῃ τοῦτο —ἔχει δηλαδὴ σκοπὸν ἀναγνωριστικὸν (στενὴν ἐπαφήν, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Ἑλλ. Καν. Πεζ. 1924 § 76)— ἐνῷ ὁ ὁριστικὸς ἀγὼν (ἡ ἐπίθεσις) ἀποσκοπεῖ τὴν ἀπώθησιν τοῦ ἐχθροῦ καὶ τὴν κατασυντριβὴν αὐτοῦ· δι' ὃ «ἡ φάσις τῆς ἐμπλοκῆς περαιοῦται καθ' ἣν στιγμὴν τὸ πεζικὸν ἀδυνατεῖ νὰ ἐκμεταλλευθῇ πλέον τὰ ῥήγματα, τὰ παραχθέντα διὰ τῶν συνδεδυασμένων ἐπιθέσεων πυροβολικοῦ καὶ πεζικοῦ, καὶ συνεπῶς ἀπαιτεῖται σοβαρὰ ἐπίθεσις δι' ὅλων τῶν διατιθεμένων μέσων» (*Lemoine,* «Tactique générale» 1927 σελ. 41 ἑλλ. μετάφρ.). Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐμπλοκῆς, ὀφείλει τὸ πεζικὸν νὰ προσαρμόσῃ τὴν εὔπλαστον μᾶζαν τῶν ἐν τῷ κλιμακίῳ πυρὸς μονάδων του πρὸς τὰς ἐχθρικὰς θέσεις, νὰ δώσῃ δηλαδὴ εἰς ἑκάστην ἐξ αὐτῶν τὴν ὁριστικὴν ἐπακριβῆ κατεύθυνσίν της (Γαλ. Διδασκαλ. μεγάλ. μονάδ. 1921, Ἑλλην. 1923 § 175), μεθ' ὃ νὰ ἐγκατασταθῇ ἐπὶ τῆς μᾶλλον προκεχωρημένης γραμμῆς τοῦ μέχρις ὥρας καταληφθέντος ἐδάφους καὶ νὰ ἄρξηται προχείρου ἀμυντικῆς ὀργανώσεως, ἵνα ὑπὸ τὴν κάλυψιν ταύτης, προπαρασκευασθῇ μεθοδικῶς ἡ ἐπίθεσις· ἡ ἀμυντικὴ αὕτη ὀργάνωσις θὰ χρησιμεύσῃ κατόπιν ὡς βάσις ἐξορμήσεως. Κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐμπλοκῆς, ὅστις συνήθως εἶναι μακρός, τὸ κύριον σῶμα (ὁ ὄγκος) ὁλονὲν προχωρεῖ, λαμβάνον ὅμως πάντοτε διατάξεις ἀναλόγως πρὸς τὰ πορίσματα τῆς ὁλονὲν τελειουμένης, διὰ τῆς ἐμπλοκῆς, ἀναγνωρίσεως, εἰς τρόπον ὥστε ὁ σχηματισμὸς τοῦ κυρίου σώματος νὰ ἐνέχῃ πάντοτε ἐν ἑαυτῷ τὸ σπέρμα τοῦ μέλλοντος νὰ ἐπακολουθήσῃ μαχητικοῦ σχηματισμοῦ (Γαλλ. Καν. Πεζ. 1929 § 236).

Εἰς τὰς παλαιὰς ἐποχὰς δὲν παρίστατο ἀνάγκη φάσεως *ἐμπλοκῆς,* καθ' ὅσον σπανίως παρουσιάζετο περίπτωσις στρατεύματος κατέχοντος τοποθεσίαν ἀμυντικῶς ὠργανωμένην ὁπότε καὶ θὰ ἐπρόκειτο περὶ δύο ἢ τριῶν τὸ πολὺ σειρῶν χαρακωμάτων μάχης· συνεπῶς, μετὰ τὴν ἀναγνώρησιν καὶ τὴν ἐπαφήν, ἐπηκολούθει ἡ ταχεῖα καὶ ὁρμητικὴ προχώρησις, δηλαδὴ μετάπτωσις εὐθὺς ἀμέσως εἰς τὴν φάσιν τῆς ἐπιθέσεως. Ἀλλὰ σήμερον, ἔναρξις τῆς ἐπιθέσεως ἄνευ πλήρους ἀναγνωρίσεως καὶ καταλλήλου προπαρασκευῆς εἶναι καταδεδικασμένη εἰς ἀποτυχίαν, διότι ὁ ἐπιτιθέμενος θὰ προσκρούῃ κατ' ἀμυντικῆς ὀργανώσεως ἰσχυροτέρας μὲν ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ μάχης ἐκ παρατάξεως, ἀσθενεστέρας δ' ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ μάχης ἐκ συναντήσεως (ἀγῶνος ἑλιγμῶν ἐπὶ ἀνοικτοῦ πεδίου).

Ὁ ὅρος *ἐμπλοκὴ* (Engagement) εἰσήχθη διὰ πρώτην φορὰν ἐν τῇ στρατιωτικῇ φρασιολογίᾳ διὰ τῶν γαλλικῶν κανονισμῶν (1913) Διδασκαλίας μεγάλων μονάδων (§ 112, 116) καὶ Ἐκστρατείας (§ 102), χωρὶς ὅμως ἡ τότε ἔννοια νὰ εἶναι ἀκριβῶς οἵα ἡ σημερινή, καθ' ὅσον τότε διεβλέπετο μεθοδικὴ ἐμπλοκὴ προκειμένου μόνον περὶ ἀγῶνος κατ' ἐχθροῦ κατέχοντος τοποθεσίαν, οὐχὶ δὲ καὶ περὶ τῶν συνήθων περιπτώσεων μάχης ἐκ συναντήσεως, καθ' ἃς ἡ ταχύτης ἦτο ἡ κυριαρχοῦσα σκέψις, συμφώνως ταῖς τότε ἐπικρατούσαις ἀρχαῖς παρά τε Γερμανοῖς καὶ Γάλλοις. Σήμερον, ἀποδίδεται ὑπὸ τῶν Γάλλων, συνεπῶς καὶ τῶν Ἑλλήνων, σημασία εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἐμπλοκῆς, καθ' ὅσον οὗτοι φρονοῦσιν ὅτι ἡ φυσιογνωμία τῆς σημερινῆς μάχης θὰ εἶναι παρεμφερὴς πρὸς τὴν τοῦ τελευταίου Παγκοσμίου πολέμου, ὅτι δηλαδὴ θὰ πρόκειται πάντοτε περὶ ἀγῶνος κατὰ θέσεων ἀμυντικῶς ὠργανωμένων. Ἀντιθέτως, φάσις ἐμπλοκῆς δὲν φαίνεται ὑπάρχουσα εἰς τοὺς συγχρόνους κανονισμοὺς τῶν Γερμανῶν, οἵτινες διαβλέπουσι τὴν σημερινὴν μάχην ὡς μέλλουσαν νὰ διεξάγηται μᾶλλον δι' ἀγῶνος ἑλιγμῶν (*Loustaunau* «L' infanterie de la Reichswehr», 1928, σελ. 54 καὶ 71).

Κατὰ τὴν φάσιν τῆς ἐμπλοκῆς σπουδαίαν δρᾶσιν ἔχει τὸ πυροβολικόν, ἰδίᾳ τὸ τῆς ἀμέσου ὑποστηρίξεως, καθ' ὅσον πρόκειται περὶ ἀναγνωρίσεως, δηλαδὴ περὶ δράσεως ἐκτελουμένης μὲν δι' ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγωτέρου πεζικοῦ, ἀλλ' ἐνισχυομένου μεγάλως διὰ τῆς ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν συγκεντρώσεως τοῦ πυρὸς τοῦ πυροβολικοῦ, ἐφ' οὗ ἐχθρικοῦ σημείου παρίσταται ἑκάστοτε ἀνάγκη.

Ἱππικόν. Κατὰ τὸν ἔφιππον ἀγῶνα τοῦ ἱππικοῦ, *ἐμπλοκὴ* καλεῖται τὸ ἐπακολουθοῦν τὴν *ἐπέλασιν* (βλ. λ.) ἀποτέλεσμα (Ἑλλ. Καν. Ἱππ. 1905, § 153. 1924 σελ. 281), δηλαδὴ ἡ ἀνάμιξις (mêlée) τῶν ἀντιπάλων ἱππέων καὶ ἡ ἀνταμοιβὴ σπαθισμῶν καὶ νύξεων, ἡ ὑπό τινων συγγραφέων καλουμένη σύρραξις. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

—[ΜΗΧΑΝΟΛ.]· βλ. *τροχοὶ* ὀδοντωτοί.

ἐμπλόκια (τὰ) *['Αρχ.]*. Εἶδος κομμώσεως τῶν γυναικῶν. Διάφορα μικροτεχνήματα κοσμοῦντα τὴν γυναικείαν κόμην, τιθέμενα ἐπὶ τῶν πλεξίδων.

Ἐμπλόκια (τὰ) *['Αρχ.]*. Ἑορτὴ ἐν Ἀθήναις, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Ἡσυχίου, καθ' ἣν πιθανώτατα ἐγίνετο ὑπὸ γυναικῶν προσφορὰ *ἐμπλοκίων* (βλ. λ.). Π. Ν. Π.

ἐμπλουτίζω· καθιστῶ ὕλην τινὰ πλουσιωτέραν εἰς συστατικά: «ἐμπλουτίζω τὸ ἔδαφος διὰ λιπασμάτων».

ἐμπλουτισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐμπλουτίζειν.

—*[Μεταλλ.]* Ἐν τῇ μεταλλευτικῇ *ἐμπλουτισμὸς* καλεῖται ἡ πρᾶξις, δι' ἧς αὐξάνεται ἡ περιεκτικότης μεταλλεύματος εἰς χρήσιμα ὀρυκτά. Πρὸς τοῦτο ἀποχωρίζονται αἱ ἄγονοι ἢ αἱ πτωχαὶ οὐσίαι, ὡς καὶ τὰ διάφορα χρήσιμα ὀρυκτὰ μεταξύ των διὰ διαφόρων μέσων. Ὁ ὅρος χρησιμοποιεῖται καὶ ἐν τῇ μεταλλουργίᾳ, ἀλλὰ συνήθως ἐφαρμόζεται μόνον εἰς μεθόδους μηχανικὰς ἀποχωρισμοῦ, ὁπότε ἡ πρᾶξις αὕτη ἀποτελεῖ κλάδον τῆς *μηχανικῆς προπαρασκευῆς* τῶν μεταλλευμάτων. Ὁ ἐμπλουτισμός, τοῦ ὁποίου προηγεῖται κατὰ κανόνα θραῦσις ἢ λειοτρίβησις τῶν μικτῶν (κοσκίνισμα), γίνεται ἀναλόγως τῶν διαστάσεων καὶ τῆς φύσεως τοῦ μεταλλεύματος: 1ον) διὰ διαλογῆς διὰ τῆς χειρός, μετὰ ἢ ἄνευ θραύσεως, πρὸς ἀποχωρισμὸν τῶν μικτῶν τεμαχίων. 2) Διὰ πλύσεως τῶν μὴ δυναμένων ν' ἀποχωρισθῶσι διὰ τῆς χειρός, δι' ὕδατος, ἐντὸς εἰδικῶν μεταλλοπλυσίων διαφόρων τύπων, ὅπου ῥεῦμα ὕδατος διαλεῖπον ἢ συνεχὲς χρησιμοποιεῖται πρὸς χωρισμὸν τῶν διαφόρων ὀρυκτῶν ἀναλόγως τοῦ εἰδικοῦ αὐτῶν βάρους (αἱ δύο αὗται μέθοδοι εἶναι γνωσταὶ ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων· αἱ ἑπόμεναι εἶναι σχετικῶς νεώτεραι). 3) Δι' ἠλεκτρομαγνητικῆς ἐνεργείας, ὅταν ἓν τοὐλάχιστον τῶν ὀρυκτῶν ἔχῃ μαγνητικὰς ἰδιότητας. 4ον) Δι' ἠλεκτροστατικῆς ἐνεργείας, ἐφαρμοζομένης εἰς μεταλλεύματα λειοτριβημένα κάτω τοῦ 1 χιλιοστομέτρου, ἔνθα τὸ ἠλεκτροστατικὸν πεδίον ἐνεργεῖ διαφόρως, ἀποκλῖνον μὲν τὰ εὐηλεκτραγωγὰ στοιχεῖα, μὴ ἐνεργοῦν ὅμως ἐπὶ τῶν δυσηλεκτραγωγῶν. 5) Διὰ τῆς νεωτέρας ὅλων, ἀλλὰ λίαν σπουδαίαν θέσιν καταλαβούσης μεθόδου τῆς ἐπιπλεύσεως (Flotation), καθ' ἣν τὰ λεπτῶς κονιοποιημένα εἰς διαστάσεις κάτω τῶν 0,5 χιλιοστομέτρου μικτὰ μεταλλεύματα ἀναταράσσονται μὲ ὕδωρ, ὡς ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει, περιέχον ὅμως καταλλήλους οὐσίας, αἵτινες σχηματίζουν μετά τινων ἐκ τῶν ὀρυκτῶν ἀφρὸν ἐν εἴδει ἐπιπλέοντος γαλακτώματος, ὅστις ἀποχωρίζεται εὐκόλως. Ἡ μέθοδος αὕτη στηρίζεται οὐχὶ εἰς τὴν διαφορὰν πυκνότητος, ἀλλὰ εἰς τὴν διαφορὰν ἐπιφανειακῆς τάσεως μεταξὺ ὀρυκτῶν καὶ τοῦ ὑδαροῦς μίγματος. Θ. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

—*[Μικροβ.]* Καλεῖται *ἐμπλουτισμὸς* (Anreicherung, enrichissement) εἰς τὴν μικροβιολογικὴν τεχνικὴν πᾶσα μέθοδος, ἡ ὁποία ἔχει σκοπὸν νὰ καταστήσῃ προσιτὰ εἰς τὴν παρατήρησιν τὰ σπάνια μικρόβια ἢ παράσιτα ὑπόπτου τινὸς ὑλικοῦ. Τοῦτο γίνεται εἴτε διὰ συγκεντρώσεως αὐτῶν εἰς μικρὸν ὄγκον μετὰ ταυτοχρόνου ἀπομακρύνσεως τῶν λοιπῶν στοιχείων, εἴτε διὰ σπορᾶς ἐπὶ εἰδικῶν θρεπτικῶν ὑλικῶν, εἰς τὰ ὁποῖα τὰ μὲν ὑπὸ ἀναζήτησιν μικρόβια βλαστάνουν εὐκόλως, τῶν δὲ ἄλλων παρεμποδίζεται ἡ ἀνάπτυξις. Οὕτως ἐμπλουτισμὸς εἶναι ἡ δι' ἀντιφορμίνης ὁμογενοποίησις τῶν πτυέλων καὶ εἶτα φυγοκέντρησις αὐτῶν. Τὰ διάφορα στοιχεῖα τῶν πτυέλων (κύτταρα, μικρόβια) διαλύονται ὑπὸ τῆς ἀντιφορμίνης καὶ οὕτως εἰς τὸ ἵζημα ἀνευρίσκομεν τὰ ὀλίγα τυχὸν ὑπάρχοντα βακτηρίδια Koch. Πρὸς ἀναζήτησιν βακτηριδίων τοῦ τύφου σπείρομεν τὸ ὕποπτον ὑλικὸν (κόπρανα, οὖρα) ἐπὶ θρεπτικῶν μέσων (ἄγαρ Drigalski-Conradi, ἄγαρ μετὰ πρασίνου τοῦ μαλαχίτου ἢ καφεΐνης κλπ.), τὰ ὁποῖα ἐπιτρέπουν μὲν τὴν βλάστησιν τῶν τυφικῶν βακτηριδίων, παρακωλύουν δὲ ἔν τινι μέτρῳ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν λοιπῶν μικροβίων. Γ. Η. ΠΑΓΚΑΛΟΣ

—*['Ιχθυολ.]* Καλεῖται *ἐμπλουτισμὸς* ἡ πρᾶξις, καθ' ἣν πυκνοῦνται τὰ ἰχθυοτρόφα ὕδατα διὰ ζῶντος ὑλικοῦ (βλ. *ἰχθυοκομία*). Δ. Ν. Π.

ἐμπλουτιστικός,*—ή,—όν·* ὁ πρὸς ἐμπλουτισμὸν ἁρμόδιος.

ἔμπν. Ἀραβικὴ λέξις σημαίνουσα υἱός. Οἱ Τοῦρκοι προφέρουσι πάντοτε *ἴμπν.* Ὑπάρχει καὶ ὁ ἐλαφρὸς τύπος *μπὲν* σημαίνων ὡσαύτως υἱὸς (καὶ ἐν τῇ ἑβραϊκῇ), τὸν ὁποῖον οἱ Τοῦρκοι προφέρουσι *μπὶν* (βλ. *ἴμπν* καὶ *μπίν)*. Ν. Μ.

Ἔμπν-*Ἀθύρ.* Ἄραψ ἱστορικός, γεννηθεὶς τῷ 1160 ἐν Δζεζίρετ-ἔμπν-Ὀμὰρ τῆς Μεσοποταμίας καὶ διελθὼν τὸν βίον του κατάκλειστος εἰς τὸν οἶκόν του, ἐν Μοσούλῃ, ἀφοῦ περιηγήθη καὶ ἐσπούδασεν ἐν Μεσοποταμίᾳ, Συρίᾳ καὶ Παλαιστίνῃ. Ἀπέθανε τῷ 1230 ἐν Μοσούλῃ. Ἔγραψε δεκατετράτομον ἱστορίαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Κιαμὴλ» (=πλήρης) ἀπὸ κτίσεως κόσμου μέχρι τοῦ 628ου ἔτους τῆς Ἐγείρας (1230), ἐκδοθεῖσαν τῷ 1851—1871 ἐν Λουγδούνῳ τῆς Ὁλλανδίας ὑπὸ τοῦ Thoruberg Ibn-el-Athiri Chronicon quod perfectissimum inscribitur) καὶ ἐν Αἰγύπτῳ, ὡς καὶ διάφορα ἄλλα συγγράμματα, τῶν ὁποίων ἓν μέρος μένει ἀνέκδοτον. Ἀποσπάσματα αὐτῶν ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τῶν Deguignes καὶ Reinaud ἐν «Historiens des Croisades». Ν. Μ.

—**Ἔμπν - *Ἀχμάρ.*** Ὄνομα τῶν ἐν Ἀνδαλουσίᾳ ἡγεμόνων τῆς δυναστείας «Μπενὶ - Ἀχμάρ».

—**Ἔμπν-*Γιουνούς,* *Ἔμπουλ-Χασὰν μπὲν-Σαῒτ Σιτκῆ*).** Διάσημος Ἄραψ ἀστρονόμος ἀκμάσας ἐν Αἰγύπτῳ ἐπὶ τοῦ Φατιμίδου ἡγεμόνος Χακίμ-μπὶ-ἔμρ-ἰλλάχ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀφιέρωσε καὶ τὸ κυριώτερον ἀστρονομικὸν ἔργον του, πίνακας τοῦ οὐρανοῦ εἰς τέσσαρας τόμους, ὀνομάσας αὐτοὺς «ζίτζι-χακιμί». Φέρων παράδοξον περιβολὴν καὶ ἐν γένει διάγων κατὰ τρόπον ὅλως ἰδιότυπον, διῆλθε τὸν βίον του ἐπὶ τοῦ Ν. τοῦ Καΐρου ὑψώματος Δζεμπέλι-Μοκάτταμ (136 μ.), παρατηρῶν τοὺς ἀστέρας ἐκ τοῦ ἐκεῖ ἀστεροσκοπείου του. Ἀπέθανε τῷ 1009. Τὰ πλεῖστα τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ, ὡς παλαιὰ πωληθέντα ὑπὸ τοῦ ἀμαθοῦς υἱοῦ του

Digitized by Google

χάρτης εἰς σαπωνοπώλας, ἀπωλέσθησαν. Οἱ ἀνώτερο ὅμως πίνακες διεσώθησαν, ὑπάρχοντες εἰς ὅλα τὰ μεγάλα ἀστεροσκοπεῖα τοῦ κόσμου. N. M.

—**Ἔμπν ἔμπι-Ἀαμίρ.** Ἄραψ ἡγεμὼν τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς Ἀνδαλουσίας, βασιλεύσας περὶ τὸ 1021—1039. Ἐπεξέτεινε τὴν κυριαρχίαν του μέχρι τῆς Μουρκίας καὶ Βαλεντίας. N. M.

—**Ἔμπν-ἔμπι-Δουβάτ.** Διάσημος Ἄραψ νομομαθὴς ἀκμάσας ἐπὶ τῶν Ἀββασιδῶν χαλιφῶν Μααμούν, Μοτασὶμ καὶ Βασίκ, ἐπὶ τῶν δύο τελευταίων ὡς ἀρχιδικαστής. Ποδηγετῶν αὐτούς, καθ' ὅλον τὸν βίον του, προελάμβανε τὴν ἐκτέλεσιν ἀδίκων ἀποφάσεων. Ἐγεννήθη ἐν Βασόρᾳ τῷ 775 καὶ ἀπέθανεν ἐν Βαγδάτῃ τῷ 855. N. M.

—**Ἔμπν-ἔμπι-ἐλ-Ντουνιᾶ.** Ἄραψ ποιητὴς καὶ συγγραφεὺς (824—894), παιδαγωγὸς τοῦ Ἀβασσίδου χαλίφου Μοκταφί. Ἔγραψε περὶ τὰ 300 συγγράμματα. N. M.

—**Ἔμπν-ἔμπι-ἐλ-Χαΐρ.** Ἑβραῖος τὸ θρήσκευμα ἰατρός, γεννηθεὶς ἐν Χαμαδὰν τῆς Περσίας. Προσελήφθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Μογγόλου ἡγεμόνος Χαρμπαντά, τοῦ ὁποίου ἔγινε σύμβουλος καὶ ὑπουργός. Γενόμενος ὅμως παραίτιος τοῦ θανάτου τοῦ ἡγεμόνος τούτου διὰ μεγαλυτέρας τοῦ δέοντος δόσεως φαρμάκου τινὸς καὶ κατηγορηθεὶς ὡς δηλητηριάσας αὐτόν, ἐθανατώθη ὑπὸ τοῦ Δζομπάν, διαδόχου τοῦ Χαρμπαντά, τῷ 1318. N. M.

—**Ἔμπν-Ἔμπουλ-Ἀαφιέ.** Σουλτᾶνος τοῦ Μαρόκκου ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Μπενί-ἔμπι-ἐλ-Ἀαφιέ, βασιλεύσας τὸν Γ' αἰῶνα. N. M.

—**Ἔμπν οὐλ-ἀμπάρ.** Ἄραψ ποιητὴς καὶ λογογράφος γεννηθεὶς ἐν Βαλενθίᾳ τῆς Ἱσπανίας τῷ 1199 καὶ φονευθεὶς τῷ 1259 ἐν Τύνιδι ὑπὸ τοῦ Μοστανσίρ, ἡγεμόνος τῆς χώρας ταύτης. N. M.

—**Ἔμπν-Οὐσάλ.** Ἄραψ ἰατρός, Χριστιανὸς τὸ θρήσκευμα, προσληφθεὶς ἐν Δαμασκῷ ὡς ἀρχίατρος τοῦ Μωαβία, ὅστις τὸν ἠγάπησε μέχρι τοιούτου βαθμοῦ, ὥστε οὐδέποτε ἐχωρίζετο ἀπ' αὐτοῦ. Λέγεται, ὅτι ὡς λόγος τῆς τοιαύτης εὐνοίας ἦτο ἡ εἰδικότης τοῦ Ἔμπν-Οὐσάλ εἰς τὰς τοξικὰς οὐσίας, χάρις εἰς τὰς ὁποίας ἀπέθνησκον μυστηριωδῶς πολλοὶ τῶν Ἀράβων μεγιστάνων, μεταξὺ δὲ ἄλλων καὶ ὁ Χασάν, υἱὸς τοῦ Ἄλη. Ἐφονεύθη ὑπὸ συγγενοῦς ἑνὸς τῶν πολλῶν δηλητηριασθέντων. N. M.

Ἔμπνερ (Ebner), **Ἔρασμος.** Γερμανὸς ὀρυκτολόγος (1511—1577). Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Μελάγχθονος, γερουσιαστὴς ἐν Νυρεμβέργῃ καὶ μυστικὸς σύμβουλος τοῦ δουκὸς τῆς Βρουνσβίκης. Κατά τινα ἐπιστημονικὴν ἐκδρομήν του εἰς Χάρτς ἀνεκάλυψεν, ὅτι τὸ κάδμιον, ἀναμειγνυόμενον μετὰ χαλκοῦ, παράγει ὀρείχαλκον. Ὁ Ἔμπνερ κατέλιπε δοκιμώτατα λατινικὰ ἐπιγράμματα, ὑπῆρξε δὲ ἱδρυτὴς τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Χέλμσταιντ καὶ τῆς βιβλιοθήκης τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος του Βρουνσβίκης. —Β.

—**Ἔμπνερ-Ἔσενμπαχ** (Ebner-Eschenbach), **Μαρία,** *βαρώνη φὸν* —, τὸ γένος κόμισσα Dubsky. Αὐστριακὴ ποιήτρια καὶ διηγηματογράφος (1830—1916), σύζυγος τοῦ Αὐστριακοῦ ἀξιωματικοῦ βαρώνου φὸν Ἔσενμπαχ. Ἀφιερώθη κυρίως εἰς φιλολογικὰς ἐπιστημονικὰς μελέτας, ἡ δὲ ἐνωρίτατα ἀναδειχθεῖσα ἰδιοφυΐα της ἐκαλλιεργήθη ὑπὸ τοῦ Γκριλλπάρτσερ καὶ τοῦ Φρ. Χάλμ. Ἔργα αὐτῆς: «Ἡ Μαρία-Στιούαρτ ἐν Σκωτίᾳ» (1860), «Ἡ πριγκίπισσα τῆς Βαναλίας» (1872), «Διηγήματα» (1875), «Μποζενά» (1876), «Δύο κόμισσαι» (1885), «Τὸ παιδὶ τῆς κοινότητος» (1887) καὶ πολλὰ ἄλλα. Ἐδημοσίευσεν ἀκόμη: «Ἀφορισμοὺς» (1880), «Παραβολάς, παραμύθια καὶ ποιήματα» (1892). Τὰ «Ἅπαντα» τῆς Ἔμπνερ-Ἔσενμπαχ ἐξεδόθησαν τῷ 1893—1901 εἰς 8 τόμους (νέα ἔκδοσις τῷ 1920 εἰς 6 τόμους). Μετὰ τὸν θάνατόν της ἐξεδόθησαν τὰ «Τελευταῖα λόγια» (1923). Ἡ Ἔμπνερ-Ἔσενμπαχ θεωρεῖται ὡς ἡ μεγαλυτέρα Γερμανὶς συγγραφεὺς τῶν νεωτέρων χρόνων.

[Βλ. *Necker*, Marie von Ebner-Eschenbach nach ihren Werken geschildert (1900). —*Bettelheim*, Marie von Ebner-Eschenbach, Wirken und Vermächtnis.]

ἔμπνευμα (τό)· πνεῦμα, φύσημα.

ἐμπνευματῶ (*—όω*)· πληρῶ πνεύματος, ἐμφυσῶ, κάμνω νὰ φουσκώσῃ: «ἐμπνευματοῦνται τὰ ἱστία» φουσκώνουν τὰ πανιά.

ἐμπνευμάτωσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐμπνευματῶ, φούσκωμα.

—*[Ἰατρ.]* Καλεῖται *ἐμπνευμάτωσις* ἡ ἀνάπτυξις ἢ συλλογὴ ἀερίων ἐντὸς τῶν ἱστῶν ἢ τῶν φυσιολογικῶν κοιλοτήτων τοῦ ὀργανισμοῦ. Οὕτως ἡ ἀνωμάλων καταστάσεων ἐν τῷ στομάχῳ συλλογὴ ἀερίων καλεῖται *γαστρικὴ* ἐμπνευμάτωσις, ἡ δ' ἐν τῷ ἐντέρῳ *ἐντερικὴ* (μετεωρισμός). Συλλογὴ ἀερίων παρατηρεῖται καὶ ἐν τῇ περιτοναϊκῇ κοιλότητι ἐκ παθολογικῶν συνθηκῶν, ἰδίᾳ ὅμως κατόπιν διατρήσεως τοῦ στομάχου ἐξ ἕλκους αὐτοῦ ἢ διατρήσεως τοῦ ἐντέρου ἐξ ἕλκους τοῦ δωδεκαδακτύλου, ἕλκους τυφικοῦ, τραυματισμοῦ τοῦ ἐντέρου κλπ. Ἡ τοιαύτη ἐμπνευμάτωσις καλεῖται *κοιλιακὴ* ἢ *περιτοναϊκή.* Σ. Γ. Σ.

ἔμπνευσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐμπνέειν, σκέψις, διανόησις, σχέδιον ὡς φώτισις, ὡς λύσις δυσχερειῶν, φώτισις Θεοῦ: «μοῦ ἦρθε μία ἔμπνευσις», «εἶναι ἀποτέλεσμα ἐρεύνης τὸ φάρμακόν σας ἢ ἐμπνεύσεως;», «τὸ σχέδιόν σας ἦτο θεία ἔμπνευσις» ‖ «ἐνεργεῖ πάντοτε κατὰ στιγμιαίαν ἔμπνευσιν» ὅ,τι ἐπέλθῃ εἰς αὐτόν, ὅ,τι τοῦ κατέβῃ· ‖ «ἐνεργεῖ κατ' ἔμπνευσιν ἄλλου» ἐμπνεόμενος, παρακινούμενος ὑπ' ἄλλου.

— [ΨΥΧΟΛΟΓ.] Καλεῖται *ἔμπνευσις* τὸ ψυχολογικὸν ἐκεῖνο γεγονός, καθ' ὃ ἄνευ ἀμέσου μετοχῆς τοῦ λόγου καὶ τῆς βουλήσεως, ἤτοι ἄνευ προσπαθείας καὶ φαινομενικῶς ἄνευ προπαρασκευῆς, εἰσβάλλει ἀποτόμως εἰς τὴν συνείδησιν νέον τι στοιχεῖον: ἰδέα, συναίσθημα, τεχνικὴ εὕρεσις κτλ. Τὸ νέον τοῦτο εἶναι τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς ἐμπνεύσεως, τὸ ὁποῖον τὴν διακρίνει τῆς μνήμης. Ἡ δὲ συνοδεύουσα αὐτὴν ὑπερδιέγερσις τοῦ συναισθητικοῦ τὴν διακρίνει τῆς ἁπλῆς φαντασίας. Διὰ τοῦτο ὁ Ριμπὼ («Imagination créatrice») θεωρεῖ τὴν ἔμπνευσιν ὡς μερικὴν περίπτωσιν τῆς «ἀσυνειδήτου φαντασίας» καὶ κατατάσσει αὐτὴν εἰς τοὺς «ἀσυνειδήτους παράγοντας τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας».

Ἡ ἔμπνευσις εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα μυχίας προεργασίας τοῦ ἀσυνειδήτου καὶ τοῦ ὑποσυνειδήτου, παρατηρουμένη εἰς πάντας μὲν τοὺς ἀνθρώπους, ἐξαιρέτως δὲ εἰς ὀλίγους ἐκλεκτούς. Εἶναι ἀκριβέστερον μία στιγμὴ ὀξείας διεγέρσεως, μία «κρίσις» ψυχολογικὴ καὶ ὑπόδειξις μᾶλλον διὰ τὴν δημιουργίαν παρὰ ἀποτελείωσις αὐτῆς. Σημειοῖ τὸ τέρμα βραχείας ἢ συνηθέστερον μακρᾶς ἐσωτερικῆς καλλιεργείας, ἢ τὴν ἀρχὴν μιᾶς ἐνσυνειδήτου ἐργασίας, ἥτις ἔσεται μακρὰ ἢ βραχεῖα, ἀναλόγως τοῦ ἀντικειμένου τῆς ἐμπνεύσεως καὶ τοῦ ἀτόμου, ὅπερ ἐμπνέεται. Πάντως οὐδέποτε εἶναι ἀπόλυτος ἔναρξις, καὶ οὐδέποτε γεννᾷ τετελειωμένον ἔργον. Μολονότι εἰς αὐτὴν ὀφείλεται ὁ μεγαλοφυὴς τόνος τῶν καλλιτεχνημάτων καὶ ὁ πλοῦτος τῶν εὑρέσεων, ἐν τούτοις τὰ δεδομένα αὐτῆς εἶναι ἀποσπασματικὰ ἢ ἀτελῶς συνδεδεμένα καὶ ἀνεπαρκῆ, ἀπαιτεῖται δὲ ἡ ἐπέμβασις τοῦ ἐνσυνειδήτου καὶ διαυγοῦς λογικοῦ, ὅπως συστηματοποιηθῶσι πλήρως καὶ λάβωσι τὴν ὁριστικήν των διατύπωσιν. Εἰς τὰ μεγάλα μάλιστα κατ' ἔκτασιν ἔργα (ἔπη, δράματα, μυθιστορήματα, ἀρχιτεκτονήματα, μελοδράματα, συμφωνίας κτλ.) ἡ ἄγρυπνος σκέψις, ἡ πολλὴ προσοχὴ καὶ ἡ προσπάθεια εἶναι αὐτονόητοι ὅροι.

Ἀλλ' ἡ ἔμπνευσις δὲν εἶναι μόνον βραχεῖα παρόρμησις πρὸς δημιουργίαν· διότι καὶ κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐκτελέσεως ἐπεμβαίνει αὕτη σχεδὸν ἀδιακόπως. Αὐτὴ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ διάταξις τῶν μερῶν ἑνὸς ὅλου δὲν εἶναι ἀποκλειστικὸν ἀποτέλεσμα τοῦ νοῦ. Ἐξ ἄλλου αἱ περισσότεραι ἐπιτυχεῖς εὑρέσεις τῶν τεχνικῶν λεπτομερειῶν ὀφείλονται εἰς τὴν ἔμπνευσιν. Πλεῖστα εἶναι τὰ ἔργα, τῶν ὁποίων αἰτία δὲν εἶναι ἡ ἀπότομος καὶ αὐθόρμητος ἔμπνευσις, ἀλλ' ἡ μακρὰ ἐνσυνείδητος κύησις αὐτῶν, ὡς ἡ «Τζοκόντα» τοῦ Ντὰ-Βίντσι, ὁ «Φάουστ» τοῦ Γκαῖτε, καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ ἀνακάλυψις τοῦ νόμου τῆς παγκοσμίου ἕλξεως ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος. Πάντως εἰς αὐτὰ ἡ ἄγρυπνος συγκίνησις, ἥτις εἶναι καὶ ἡ οὐσία τῶν καλλιτεχνημάτων, ἀντικαθιστᾷ τὴν ἔμπνευσιν, χωρὶς νὰ τὴν ἀποκλείῃ, ὡς εἴπομεν, ἐν ταῖς λεπτομερείαις. Λόγῳ τῆς ἀνεπαρκείας τῆς ἐμπνεύσεως εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν δημιουργίαν, ὁ Σουριὼ («Esthétique rationelle») ἐθεώρησε τὸ λογικὸν ὡς κύριον στοιχεῖον αὐτῆς, ὁ δὲ Μπενεντέτο Κρότσε («Estetica»), ἀντιθέτως ἐξαίρων τὴν *ἔκφρασιν* ὡς τὸν κύριον χαρακτῆρα τῆς τέχνης, θεωρεῖ αὐτὴν ὡς «διαισθητικὴν γνῶσιν» ἤτοι ἄμεσον διατύπωσιν συναισθήματος ἢ σκέψεως καὶ διαστέλλει αὐτὴν τῆς «λογικῆς γνώσεως».

Ἡ ἔμπνευσις δὲν εἶναι γεγονὸς ἀποκλειστικὸν τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας. Παρατηρεῖται ἐπίσης εἰς τοὺς ἐπιστήμονας, φιλοσόφους, στρατηγοὺς ἐν ὥρᾳ μάχης, ῥήτορας, τεχνίτας κτλ. Ἐμφανίζεται ἐπίσης καὶ εἰς περιστάσεις παθολογικάς: ὑπνωτισμόν, μανίαν, ἀρχὰς τῆς γενικῆς παραλυσίας, τὰς θρησκευτικὰς ἐπιδημίας, τὴν μέθην κτλ. Πολλοὶ καλλιτέχναι προκαλοῦν τὴν ἔμπνευσιν αὐτῶν διὰ ποικιλωτάτων μέσων, ἰδίᾳ διὰ τοῦ οἴνου, τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, τῶν τοξικῶν οὐσιῶν (χασίς, ὀπίου, αἰθέρος κτλ.), ὁπότε, διεγειρομένου γενικῶς τοῦ ζωϊκοῦ καὶ συγκινητικοῦ τόνου, αἱ ἰδέαι καὶ τὰ συναισθήματα ἔρχονται ἀφθόνως, ἐναλλάσσονται ταχέως, ἡ δὲ φαντασία ἐνεργεῖ εἰς πολὺ ἀνώτερον βαθμὸν τοῦ τῆς ὁμαλῆς καταστάσεως. Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὰς ὥρας ταύτας τῆς τεχνητῆς διεγέρσεως ἡ προσοχὴ καὶ ἡ κρίσις μειοῦνται ἢ ἐκμηδενίζονται, ἀπουσιάζει ὁ κυριώτερος ὅρος τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας, ἡ διευθύνουσα ἀρχή, ὁ νοῦς, ὅστις ὀργανοῖ τὴν ἔμπνευσιν καὶ προσδίδει εἰς αὐτὴν ἑνότητα.

Ἡ αὐτὴ ἀρχὴ ἀπουσιάζει καὶ ἀπὸ τοὺς ψυχοπαθεῖς, ὥστε δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ δημιουργίας παρ' αὐτοῖς. Ἐπειδὴ ἐκτὸς τοῦ *αὐθορμήτου* ἕτερος ἰδιάζων χαρακτὴρ τῆς ἐμπνεύσεως εἶναι τὸ *ἀπρόσωπον*, δηλαδὴ ὅ,τι δὲν προέρχεται ἐκ τῆς βουλήσεως, ἀπεδόθη ὑπὸ τῶν παλαιῶν εἰς ἔξω τοῦ ἀνθρώπου ὑπερφυσικὰς δυνάμεις, ὡς ὑπαγόρευσις καὶ ἀποκάλυψις θεῶν, δαιμόνων, ἀγγέλων κτλ. Πᾶσαι αἱ στοιχειώδεις ἀνακαλύψεις τῶν ἀνθρώπων ἐν τῇ γεωργίᾳ, ναυτικῇ τέχνῃ, ἰατρικῇ καὶ ἐμπορίῳ, νομοθεσίᾳ καὶ ταῖς τέχναις, ἐθεωρήθησαν ὡς θεία ἔμπνευσις. Οἱ Ἕλληνες (*Ὅμηρος, Ἡσίοδος, Πίνδαρος*) ἀπέδιδον εἰς τὸν Ἀπόλλωνα καὶ τὰς Μούσας τὰ ποιήματά των, διὸ καὶ ἐπικαλοῦνται τὴν βοήθειαν αὐτῶν. Βραδύτερον ὅμως οἱ Ἕλληνες καὶ Λατῖνοι ποιηταὶ ἐπικαλοῦνται τοὺς θεοὺς καὶ τὰς Μούσας, χωρὶς νὰ πιστεύουν· ἡ ἐπίκλησις τουτέστιν αὐτῶν καταντᾷ ἁπλοῦς ποιητικὸς τύπος, κενὸς νοήματος πραγματικοῦ. Τὸ αὐτὸ πράττουν ὁμοίως καὶ οἱ ποιηταὶ τῆς Ἀναγεννήσεως, τοῦ γαλλικοῦ κλασσικισμοῦ καὶ πολλοὶ τῶν νεωτέρων. Κ. Ι. Β.

— [ΘΡΗΣΚ.] Πᾶσαι αἱ θρησκεῖαι βασίζονται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς, ὅτι ὁ Θεὸς ἀποκαλύπτεται δι' *ἐμπνεύσεως* ἢ *ἐπιπνοίας* ἢ εἰς πάντας τοὺς πιστοὺς ἢ εἴς τινας ἐκλεκτούς: μάγους, προφήτας, μάντεις κτλ. Ἡ ἔμπνευσις αὕτη ἐν τῇ ἰουδαϊκῇ καὶ χριστιανικῇ θρησκείᾳ εἶναι ἡ ἐπὶ τῶν συγγραφέων τῶν ἱερῶν βιβλίων ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου πνεύματος, ὅπως γράψωσιν ὅσας ἀληθείας ἤθελεν ὁ Θεὸς ν' ἀποκαλύψῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Οὕτως ὁ θεὸς θεωρεῖται ὡς ὁ κύριος συγγραφεὺς τῶν Γραφῶν, ἐνῷ οἱ προφῆται καὶ οἱ ἀπόστολοι εἶναι ὄργανα αὐτοῦ. Τὸ περιεχόμενον δὲ τῶν Γραφῶν εἶναι αὐτὸς οὗτος ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ. Οὕτως ὁ ἀπόστολος Πέτρος λέγει τοὺς προφήτας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης: «ὑπὸ Πνεύματος ἁγίου φερόμενοι», ὁ δὲ ἀπόστολος Παῦλος ὅτι: «πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος». Τὰς αὐτὰς περίπου ἐκφράσεις μετεχειρίσθη καὶ ὁ Πλούταρχος καλῶν «θεοπνεύστους» τοὺς ἀπὸ θεοῦ πεμπομένους «ὀνείρους», ὁ δὲ Φωκυλίδης τὴν «σοφίαν», ἅτε οὖσαν ἀποκάλυψιν ὑπερφυσικὴν τῆς ἀληθείας. Καθ' ἅπασαν τὴν ἱστορίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ οἱ ὑπὸ θείας ἐμπνεύσεως πεπροικισμένοι ἄνδρες (βασιλεῖς, ἐπίσκοποι, ἅγιοι, μάρτυρες) εἶναι πάμπολλοι. Οἱ καθολικοὶ ἐπίσκοποι καὶ ἢ οἱ πάπαι ἐστήριζον τὸ ἀλάθητον αὐτῶν ἐπὶ τοῦ γεγονότος, ὅτι εἰς αὐτοὺς ὁ θεὸς ἀποκαλύπτει δι' ἐμπνεύσεως τὴν ἀλήθειαν. Ἡ Μεταρρύθμισις τοῦ Λουθήρου ἠρνήθη τὴν ἔμπνευσιν εἰς τὸν πάπαν, τοὺς ἐπισκόπους καὶ τὰς συνόδους αὐτῶν, περιορίσασα ταύτην μόνον εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ἐνῷ ἡ αἵρεσις τῶν κουακέρων δέχεται αὐτὴν διὰ πάντας τοὺς πιστούς. —Β.

ἐμπνευσμένος, —*η,* —*ον*· παθ. μετχ. τοῦ *ἐμπνέω*: «ἐμπνευσμένος ποιητής,—συγγραφεὺς» ὁ ὁποῖος κατὰ θείαν ἔμπνευσιν ποιῶν ἢ γράφων, ὁ ἱκανὸς νὰ συγκινῇ καὶ νὰ ἐνθουσιάζῃ· ‖ ὁμοίως: «ἐμπνευσμένον ποίημα,—σύγγραμμα».

ἐμπνευστικός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἔμπνευσιν: «ἐμπνευστικὸν σχέδιον», «ἐμπνευστικὴ σκέψις» ἢ κατ' ἔμπνευσιν σχηματισθεῖσα.

ἐμπνευστός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἐμφυσώμενος, πνευστός: «ἐμπνευστὰ ὄργανα» (μουσ.), ἀντίθ. *ἔγχορδα.*

ἐμπνέω, *ἀόρ. ἐνέπνευσα—ἐνεπνεύσθην,* παθ. μετχ. *ἐμπνευσμένος*· ἐμφυσῶ, ἐμβάλλω ὡσεὶ διὰ πνοῆς, κάμνω νὰ λάβῃ ὕπαρξιν ἐν τῇ ψυχῇ, ἐν τῇ διανοίᾳ: «ἐμπνέω θάρρος,—φρόνημα,—ἐνθουσιασμόν,—ἀγάπην,—ἀφοσίωσιν κ.τ.τ.», «ἡ παρουσία του—, ἡ ἐμφάνισίς του ἐνέπνευσεν εἰς πάντας θάρρος καὶ αὐτοπεποίθησιν», «ἡ ὡραία φύσις ἐμπνέει ἡμερότητα καὶ γαλήνην» ‖ «ἐμπνέω δυσπιστίαν,—ἀπογοήτευσιν» ‖ παθ. *ἐμπνέομαι*· ἔχω ἐμπνεύσεις, εὑρίσκω λύσεις τῶν δυσχερειῶν, φωτίζομαι οἱονεὶ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· ‖ παρακινοῦμαι ὑπ' ἄλλου: «ἐνεργεῖ ἐμπνεόμενος» οὐχὶ αὐτοβούλως· ‖ παθ. μετχ. *ἐμπνευσμένος* (βλ. λ.).

ἐμπνοή (ἡ)· πνοή, πνεῦμα, φύσημα.

ἔμπνους, —*οος* (ὁ, ἡ), —*ουν* (τό)· ὁ ἐμπνέων, ὁ ἀναπνέων, ζωντανός, ἀντίθ. *ἄπνους.*

ἐμποδίζω, *ἀόρ. ἠμπόδισα* καὶ *ἐμπόδισα—ἠμποδίσθην* καὶ *ἐμποδίσθην,* παθ. μετχ. *ἠμποδισμένος* καὶ *ἐμποδισμένος,* ἰδιωματ. *μποδάω*· γίνομαι ἐμπόδιον, κωλύω, ἀπαγορεύω, δὲν ἐπιτρέπω: «τὰ αὐτοκίνητα ἐμποδίζουν τὴν ἐλευθέραν κυκλοφορίαν τῶν πεζῶν», «μὴ ἐμποδίζῃς τὰ παιδιὰ νὰ παίζουν», «ἐμποδίζεται ἡ ἐλευθέρα εἴσοδος εἰς τὰ μουσεῖα» ‖ φρ. «τὰ ἀμπέλια εἶναι μποδισμένα», «ἔχω τὸ χωράφι μου μποδισμένο» δὲν εἶναι ἐπιτετραμμένη ἡ βόσκησις, «τὰ ἀποδισμένα χωράφια ἔχουν σημάδι» ‖ «ἡ ἐλευθέρα πώλησις τῶν φαρμάκων εἶναι ἐμποδισμένη».

ἐμπόδιον (τό)· κώλυμα, πρόσκομμα, ἀντίστασις, ἐναντιότης: «μικρόν—, μέγα—, σοβαρὸν ἐμπόδιον», «προσκόπτει πρὸ ἀνυπερβλήτων ἐμποδίων».

—*[Ὀχυρωτ.]* Εἰς τὴν ὀχυρωτικὴν καλεῖται *ἐμπόδιον* κώλυμα τεχνητὸν ἢ φυσικὸν προωρισμένον νὰ ἐμποδίσῃ τὴν πορείαν τοῦ ἐχθροῦ καὶ νὰ κρατήσῃ τοῦτον ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον χρό-

Digitized by Google

νον ὑπὸ τὰ πυρὰ τῆς ἀμύνης. Τὰ ἐμπόδια εἶναι φυσικὰ ἢ τεχνητά, ἐνεργητικὰ ἢ παθητικά.

Παθητικὸν ἐμπόδιον καλεῖται τὸ ἀντιτιθέμενον εἰς τὴν προχώρησιν τοῦ ἐχθροῦ διὰ τῆς παρουσίας του· ἐνεργητικὸν ἐμπόδιον δὲ τὸ ἐπιφέρον ἐνεργητικὰ ἀποτελέσματα ἅμα ὁ ἀντίπαλος τὸ πλησιάσῃ, διὰ τῆς ἐκρήξεως γεμισμάτων εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν. Τὰ ἐμπόδια φέρουσι μεῖζον ἀποτέλεσμα, ὅταν προκαταλαμβάνωσι τὸν ἐχθρὸν αἰφνιδίως καὶ ἀνέτοιμον, ὑπὸ τὰ δραστικὰ πυρὰ τῆς ἀμύνης. Πρέπει ὅθεν νὰ ἀποκρύπτωνται ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον ἐκ τῆς θέας τοῦ ἐφορμῶντος, λαμβανομένης ὅμως φροντίδος ὥστε ἡ ἀπόκρυψις νὰ μὴ εἶναι εἰς βάρος τοῦ πεδίου βολῆς τῆς ἀμύνης, δηλαδὴ νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ βολὴ τῆς ἀμύνης εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἐμποδίου. Τὰ ἐμπόδια μὲ τὴν σημερινὴν δραστικότητα τοῦ πυρὸς πεζικοῦ καὶ πυροβολικοῦ ἔχουσι, καλῶς τοποθετούμενα, κεφαλαιώδη σημασίαν διὰ τὴν ἄμυναν.

Φυσικὰ ἐμπόδια εἶναι τάφροι φυσικαί, ποταμοί, ρύακες, χαράδραι, δάση ἀδιάβατα κτλ. Τεχνητὰ ἐμπόδια εἶναι τεχνηταὶ δενδροτομίαι, συρματοπλέγματα, δρύφακτα, ἐχῖνοι, βόθροι, τεχνηταὶ πλήμμυραι καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ἐξ ὅλων τῶν ἐμποδίων τὸ μᾶλλον χρησιμοποιούμενον εἰς τὴν σημερινὴν ὀργάνωσιν εἶναι τὸ *συρματόπλεγμα* (βλ. λ.) Π. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

— *[Ἀθλητ.]* Ὁ μετ' ἐμποδίων δρόμος εἶναι ἐκ τῶν νεωτέρων θεαματικωτέρων καὶ γραφικωτέρων ἀγωνισμάτων, ἀλλ' ἅμα καὶ ἐκ τῶν δυσκολωτέρων, καθόσον, ἐκτὸς τῆς μεγάλης μυϊκῆς ἐργασίας, ἀπαιτεῖ πεποίθησιν, θάρρος καὶ ἐπιμονὴν τοῦ εἰς αὐτὸν ἐπιδιδομένου ἀθλητοῦ. Οἱ εἰς τὸν δρόμον μετ' ἐμποδίων ἀθλοῦντες καταβάλλουσι μείζονα προσπάθειαν, ἢ ὁ δρολεὺς τῶν ἁπλῶν δρόμων ταχύτητος, διὸ καὶ ὀφείλουν νὰ γυμνάζωνται εἰς ἀσκήσεις ἀναπτυσσούσας γενικῶς τὸν θώρακα, τὴν ὀσφὺν καὶ τοὺς πόδας, σπουδάζοντες συγχρόνως τὴν ἐκκίνησιν, τὴν ὑπερπήδησιν τοῦ ἐμποδίου καὶ τὴν ἀπόκτησιν ταχύτητος καὶ ἀντοχῆς. Ἀλλὰ δέον νὰ τονισθῇ ὅτι οἱ τοιοῦτοι ἀθληταὶ εἶναι καὶ ἐκ φύσεως διαπεπλασμένοι καὶ εἰδικῶς πεπροικισμένοι δι' ἀρίστης μυϊκῆς κατασκευῆς καὶ ἀναστήματος, ὅπερ δὲν εἶναι κατώτερον τοῦ 1,70 μ.

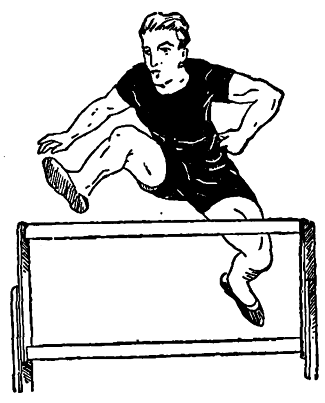

Δρομεὺς ὑπερπηδῶν ἐμπόδιον·

Ὁ δρόμος μετ' ἐμποδίων εἶναι διαφόρων ἀποστάσεων. Εἰς τὴν ἀπόστασιν τῶν 110 μέτρων ὑπάρχουν 10 ἐμπόδια ξύλινα, μὴ καθηλωμένα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἔχοντα ὕψος 1,06 μ. καὶ ἀπέχοντα ἀλλήλων 9,14 μ. Ἡ γραμμὴ ἀφέσεως ἀπέχει τοῦ πρώτου ἐμποδίου 13,72 μ., ἡ δὲ γραμμὴ τέρματος ἀπέχει τοῦ τελευταίου ἐμποδίου 14,02 μ. Τὸ πλάτος ἑκάστου ἐμποδίου εἶναι 1.50 μ, τὸ μῆκος δὲ τῆς βάσεως ἑκάστου ποδὸς αὐτοῦ εἶναι 0,50 μ., ἐνῷ τὸ βάρος ἑκάστου ἐμποδίου εἶναι 7 χιλιογράμμων. Ὁ δρομεύς, φθάνων μὲ πλήρη φορὰν πρὸ τοῦ πρώτου ἐμποδίου, ὑψοῖ πρὸς τὰ πρόσω καὶ ἄνω τὴν δεξιὰν ἢ τὴν ἀριστερὰν κνήμην, ἐνῷ διὰ τῆς ἑτέρας, ὠθῶν πρὸς τὰ ὀπίσω τὸ ἔδαφος, δίδει ἀναπήδησιν εἰς τὸ σῶμα, ὅπερ οὕτω κατὰ τὸ ἥμισυ διέρχεται ἄνωθεν τοῦ ἐμποδίου. Ἀναδιπλῶν εἶτα τὴν κνήμην τοῦ ὀπισθίου σκέλους, φέρει τὸν μηρὸν πρὸς τὰ πλάγια, μὲ τὸ γόνυ ἐστραμμένον πρὸς τὰ ἔξω, οὕτως ὥστε μηρὸς καὶ κνήμη νὰ γίνουν παράλληλοι πρὸς τὴν ὁριζοντίαν λωρίδα τοῦ ἐμποδίου. Οὕτω διέρχεται ἄνωθεν τοῦ ἐμποδίου καὶ τὸ ἄλλο ἥμισυ τοῦ σώματος, ὁ δὲ δρομεὺς ἐπανέρχεται εἰς τὴν γῆν διὰ τοῦ προσθίου σκέλους, διευκολύνων τὸ πέρασμα καὶ τοῦ ὀπισθίου διὰ γοργῆς τινος στροφῆς τῆς ὀσφύος. Τεινομένου πρὸς τὰ πρόσω τοῦ τελευταίου τούτου σκέλους, ὁ δρόμος συνεχίζεται καὶ ἐκτελοῦνται μέχρι τοῦ ἑπομένου ἐμποδίου τρεῖς μόνον διασκελισμοί, ἵνα κατορθωθῇ, ὥστε ὁ δρομεὺς νὰ ὑπερβῇ καὶ τὸ δεύτερον ἐμπόδιον διὰ τοῦ αὐτοῦ σκέλους, δι' οὗ ὑπερέβη τὸ πρῶτον. Τοιουτοτρόπως ὑπερπηδᾷ πάντα τὰ ἐμπόδια, τὸν μὲν κορμὸν κρατῶν κεκλιμένον πρὸς τὰ πρόσω, τὰς δὲ χεῖρας κινῶν βοηθητικῶς ἐν τῇ εὐνοίᾳ τοῦ δρόμου, καὶ διατρέχει τέλος τὰ ἀπὸ τοῦ τελευταίου ἐμποδίου μέχρι τέρματος 14,02 μέτρα μετὰ τῆς μεγίστης ταχύτητος.

Εἰς τὴν ἀπόστασιν τῶν 200 μ. ὑπάρχουν ἐπίσης 10 ἐμπόδια ὕψους 0,962 μ. Τὸ πρῶτον ἐμπόδιον ἀπέχει τῆς ἀφετηρίας 35 μ., ἡ μεταξὺ τῶν ἐμποδίων ἀπόστασις εἶναι 15 μ. καὶ τὸ τελευταῖον ἐμπόδιον ἀπέχει τοῦ τέρματος 30 μ. Εἰς τὴν ἀπόστασιν τῶν 400 μ. ὑπάρχουν 10 ἐμπόδια ὕψους 0,913 μ., ἀπέχοντα ἀλλήλων κατὰ 35 μ., τοῦ πρώτου ἀπέχοντος τῆς ἀφετηρίας 45 μ. καὶ τοῦ τελευταίου ἀπέχοντος τοῦ τέρματος ἐπίσης 45 μ. Τέλος εἰς τὴν ἀπόστασιν τῶν 500 μ. ὑπάρχουν αὖθις 10 ἐμπόδια ὕψους 0,90 μ., ἀλλήλων ἀπέχοντα 45 μ., τοῦ πρώτου ἀφισταμένου τῆς ἀφετηρίας κατὰ 50 μ., τοῦ δὲ τελευταίου ἀφισταμένου τοῦ τέρματος κατὰ 45 μ. Εἰς τοὺς δρόμους τῶν 200, 400 καὶ 500 μ. ἡ ὑπερπήδησις τῶν ἐμποδίων εἶναι εὐχερεστέρα, ἀλλὰ δέον φυσικῶς ν' αὐξηθοῦν τὰ μεταξὺ τῶν ἐμποδίων βήματα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι πάντοτε τοῦ αὐτοῦ ἀριθμοῦ καὶ τοῦ αὐτοῦ μήκους. Πάντες οἱ δρόμοι οὗτοι γίνονται ἐν τῷ στίβῳ. Ἕκαστος ἀγωνιστὴς τρέχει ὑπὲρ ἰδίαν σειρὰν ἐμποδίων, ἣν ὀφείλει νὰ τηρῇ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ δρόμου. Ἄκυρος θεωρεῖται ὁ δρόμος, καθ' ὃν ἀνετράπησαν 3 ἢ πλείονα ἐμπόδια, ἢ καθ' ὃν ὁ ἀγωνιστὴς ἐπέρασε τὸν πόδα ἢ τὴν κνήμην ἔξωθεν τοῦ ἐμποδίου. Ἵν' ἀναγνωρισθῇ ἐπίδοσίς τις εἰς τοὺς δρόμους μετ' ἐμποδίων, δέον ὁ ἀθλητὴς μηδὲν ν' ἀνατρέψῃ ἐμπόδιον. Ἡ μέχρι τοῦδε διεθνὴς ἐπίδοσις τοῦ δρόμου 110 μ. μετ' ἐμποδίων εἶναι $14^{4}/_{5}''$, ἡ δ' ἑλληνικὴ $16^{3}/_{5}''$. Τῶν 400 μ. εἶναι διεθνὴς $53^{4}/_{5}''$, ἑλληνικὴ $59^{3}/_{5}''$.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω δρόμων, ὑπάρχουν καὶ δρόμοι μετὰ φυσικῶν ἐμποδίων. Οὗτοι διεξάγονται ἐκτὸς τοῦ στίβου, εἰς τὰς ἐξοχάς, ἔνθα ὁρίζονται ἴδια μέρη, τὰ ὁποῖα θὰ διατρέξουν οἱ ἀγωνιζόμενοι, συναντῶντες διάφορα φυσικὰ ἐμπόδια καθ' ὁδόν, οἷον τάφρους, ἀνηφόρους, φράκτας, συλλογὰς ὑδάτων κλπ. Οἱ δρόμοι μετὰ φυσικῶν ἐμποδίων συνηθίζονται εἰς πάσας σχεδὸν τὰς ἐξοχικὰς πόλεις ὑπὸ τῶν μικρῶν παίδων ἐν εἴδει παιδιῶν. Ἀλλ' οἱ ἀθλητικῶς καθιερωμένοι εἶναι ἀποστάσεων 1.200, 2.500 ἢ καὶ 4.000 μ. μὲ 4—5 φυσικὰ ἐμπόδια (steeple-chase). Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

— *[Ἱππευτ.]* Κατὰ τοὺς ἱππευτικοὺς ἀγῶνας χρησιμοποιοῦνται διαφόρων εἰδῶν *ἐμπόδια*, τὰ ὁποῖα οἱ ἵπποι διδάσκονται νὰ ὑπερπηδῶσι. Τὰ ἐμπόδια ταῦτα εἶναι ἢ φράκται ἢ τάφροι, ἢ διάφοροι συνδυασμοὶ τάφρων καὶ φρακτῶν εἰς τρόπον, ὥστε οἱ ὑπερπηδῶντες αὐτὰ ἵπποι νὰ ἀσκοῦνται εἰς ὅλων τῶν εἰδῶν τὰ κύρια ἅλματα ὕψους, βάθους καὶ μήκους (βλ. καὶ λ. *ἅλμα*). Τὰ ἐμπόδια ταῦτα ὑπερπηδῶνται εἴτε ἄνευ φορᾶς εἴτε μετὰ φορᾶς. Κατὰ τὰ ἄνευ φορᾶς ἅλματα τὰ ἐμπόδια εἶναι ἁπλᾶ, ἀποβλέπουσι δὲ εἰς τὴν ἐκγύμνασιν τῶν ἵππων, οἵτινες τὰ ὑπερπηδῶσι συνήθως ἄνευ ἀναβάτου. Κατὰ τὰ μετὰ φορᾶς ἅλματα, τὰ ἐμπόδια εἶναι ποικίλα καὶ ὑπερπηδῶνται ὑπὸ τῶν ἵππων εἴτε ἐν ἐλαφρῷ καλπασμῷ, ὁπότε δίδεται κυρία σημασία εἰς τὴν ἁλτικὴν ἐπιδεξιότητα καὶ ὄχι εἰς τὴν ταχύτητα τοῦ ἵππου, λογιζομένου νικητοῦ τοῦ σημειώσαντος ὀλιγώτερα σφάλματα κατὰ τὴν ὑπερπήδησιν, εἴτε ἐν συνδυασμῷ μετὰ ἀγῶνος ταχύτητος, ὁπότε νικητὴς λογίζεται ὁ μετὰ τὴν ὑπερπήδησιν τῶν ἐμποδίων φθάνων πρῶτος εἰς τὸ τέρμα ἵππος.

Οἱ μετ' ἐμποδίων ἱππικοὶ ἀγῶνες διακρίνονται εἰς ἱπποδρομίας ἁπλῶν καὶ πολλαπλῶν ἐμποδίων. Ἐκ τούτων αἱ πρῶται διεξάγονται ἐπὶ ὁμαλοῦ στίβου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι τοποθετημένα κατ' ἀποστάσεις 250—300 μέτρων ἁπλᾶ ἐμπόδια ὕψους 60—70 ἑκατοστῶν, κατεσκευασμένα διὰ καταλλήλου τοποθετήσεως καθέτως πρὸς τὸ ἔδαφος φραγμοῦ ἐκ σειρᾶς λεπτῶν ραβδίων. Αἱ ἱπποδρομίαι τῶν πολλαπλῶν ἐμποδίων (steeple chase) ἔχουσι τὴν ἱστορικὴν ἀρχήν των ἀπὸ τὴν ἐπὶ φυσικῶς ἀνωμάλου ἐδάφους ἀρχικὴν διεξαγωγὴν τῶν ἱπποδρομιῶν. Σήμερον τὰ διάφορα φυσικὰ ἐμπόδια μετεφέρθησαν ἐπὶ τεχνητοῦ στίβου. Τὰ κυριώτερα ἐξ αὐτῶν εἶναι: ὁ ἁπλοῦς φράκτης ἐκ λεπτῶν ραβδίων, ἐκ ξύλου, ἐκ τοιχοποιίας ἢ ἐκ χώματος, ἡ ἁπλῆ τάφρος πλάτους μέχρι τριῶν μέτρων, ὁ συνδυασμὸς φράκτου καὶ τάφρου ὄπισθεν αὐτοῦ, ὁ τεχνητὸς ρύαξ πλάτους μέχρι δυόμισυ μέτρων καὶ τὸ ἰρλανδικὸν ἐμπόδιον (βλ. λ. *ἅλμα*).

Ὑπερπήδησις διαφόρων ἐμποδίων εἰς ἱπποδρομίας (ἄνω ἀριστερὰ φράκτης καὶ ρύαξ, δεξιὰ φράκτης, κάτω ἀριστερὰ ἰρλανδικὸν ἐμπόδιον, δεξιὰ τοῖχος ἐκ χώματος).

Οἱ καταλληλότεροι ἵπποι διὰ τὰς ἱπποδρομίας μετ' ἐμποδίων εἶναι οἱ ἰρλανδικοί, ἐπειδὴ ἔχουσιν ἰσχυρὸν σχηματισμὸν καὶ πηδῶσιν εὐχερῶς τὰ ἐμπόδια, τὸ δὲ μεγαλύτερον καὶ κλασσικώτερον ἔπαθλον τῶν ἱπποδρομιῶν τούτων εἶναι τὸ Grand National Handicap Steeple-chase τὸ ὁποῖον διεξάγεται ἀπὸ τοῦ 1836 κατὰ Μάρτιον ἐν Λιβερπούλῃ ἐπὶ ἀποστάσεως $4^{1}/_{2}$ μιλίων μὲ 30 ποικίλα ἐμπόδια. Ἡ συνήθης ἀπόστασις ἐπὶ τῆς ὁποίας διεξάγονται αἱ ἱπποδρομίαι πολλαπλῶν ἐμποδίων εἶναι πάντοτε ἀνωτέρα τῶν 2 μιλίων (βλ. καὶ λ. *ἱπποδρομίαι*). Χ. Δ.

ἐμπόδιος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μεταξὺ τῶν ποδῶν παρεμπίπτων, ὁ ἐμποδίζων τὴν βάδισιν, τὴν προχώρησιν· || τὸ οὐδ. ***ἐμπόδιον*** (τὸ) ὡς οὐσ. (βλ. λ.) κατὰ παράλειψιν τοῦ *κώλυμα*.

ἐμπόδισις (ἡ),—*εως* (ἡ) καὶ ***ἐμποδισμὸς*** (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐμποδίζειν, παρακώλυσις.

— *[Ναυτ. Ἐμπορ. Δίκ.]* Ἐν τῷ πεδίῳ τῶν ναυτικῶν συναλλαγῶν *ἐμπόδισις* σημαίνει τὴν αἰτίαν ἐξ ἧς προῆλθεν ἡ μὴ ἐκτέλεσις τοῦ ἀναληφθέντος ὑπὸ τοῦ πλοίου πλοῦ καὶ τῆς μεταφορᾶς φορτίου καὶ ἐπιβατῶν, καὶ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν αὐτὴν γίνεται χρῆσις ἐν τῷ Ἐμπορικῷ νόμῳ, ρυθμίζοντι τὰς συνεπείας τῆς ἐμποδίσεως διαρκοῦς ἢ προσκαίρου, κατὰ τὰ διάφορα στάδια τοῦ πλοῦ, προερχομένης εἴτε ἐκ τυχαίου συμβεβηκότος καὶ ἀνωτέρας βίας εἴτε ἐκ πρωτοβουλίας τινὸς τῶν συμβληθέντων.

Ἐὰν ὁ ἀπόπλους ἢ ἡ ἐξακολούθησις τοῦ πλοῦ ἐμποδίζεται προσκαίρως ἐκ τυχαίου συμβεβηκότος ἢ ἐξ ἀνωτέρας βίας, ἡ σύμβασις τῆς ναυλώσεως παραμένει ἐν ἰσχύϊ ἄνευ αὐξήσεως ναύλου καὶ ἄνευ ἀποζημιώσεως διὰ τὴν χρονοτριβὴν (ἄρθρ. 374). Ἐν περιπτώσει ἐμποδίσεως τοῦ κατάπλου εἰς τὸν λιμένα τοῦ προορισμοῦ ἐκ τυχαίου γεγονότος ἢ ἀνωτέρας βίας, ὁ πλοίαρχος, μὴ λαμβάνων ὁδηγίας, ἢ ἐὰν αἱ ληφθεῖσαι εἶναι ἀνεκτέλεστοι, ὀφείλει νὰ ἐνεργήσῃ κατὰ τὸ συμφερώτερον τῷ φορτωτῇ, εἴτε προσορμιζόμενος εἰς γειτονικὸν λιμένα, εἴτε ἐπιστρέφων εἰς τὸν λιμένα τοῦ ἀπόπλου (ἄρθρ. 375). Ἐὰν τὸ πλοῖον ἐμποδίσθῃ κατὰ τὸν ἀπόπλουν, καθ' ὁδὸν ἢ ἐν τῷ τόπῳ τῆς ἐκφορτώσεως, ἐξ αἰτίας τοῦ ναυλωτοῦ, τὰ ἔξοδα χρονοτριβῆς πληρώνονται ὑπ' αὐτοῦ (ἄρθρ. 390). Ὁ πλοίαρχος ὑποχρεοῦται εἰς ἀποζημίωσιν πρὸς τὸν ναυλωτήν, ἐὰν ἔγινεν αἴτιος ἐμποδίσεως ἢ χρονοτριβῆς πλοίου κατὰ τὸν ἀπόπλουν, διαρκοῦντος τοῦ πλοῦ ἢ ἐν τῷ τόπῳ τῆς ἐκφορτώσεως (ἄρθρ. 391). Ἐὰν τὸ πλοῖον ἐμποδίσθῃ κατὰ τὸν πλοῦν κατὰ διαταγὴν δυνάμεώς τινος, δὲν ὀφείλεται ναῦλος διὰ τὸν χρόνον τῆς ἐμποδίσεως, ἐὰν τὸ πλοῖον εἶναι ναυλωμένον κατὰ μῆνα, οὔτε αὔξησις ναύλου ἐὰν εἶναι ναυλωμένον κατὰ πλοῦν (ἄρθρ. 396). Ἐπὶ μεταφορᾶς ἐπιβάτου καὶ ἐμποδίσεως κατὰ διαταγὴν δυνάμεως παρέχεται τῷ ἐπιβάτῃ τὸ ἐκλεκτικὸν δικαίωμα ἢ νὰ διαλύσῃ τὴν σύμβασιν πληρώνων ναῦλον ἀνάλογον τῆς διανυθείσης ἀποστάσεως, ἢ νὰ μὴ διαλύσῃ τὴν σύμβασιν καὶ ἀναμείνῃ τὴν ἐπανάληψιν τοῦ πλοῦ, ὅτε δὲν ὀφείλει ναῦλον περισσότερον τοῦ συμφωνηθέντος, ἡ δαπάνη ὅμως τῆς τροφῆς βαρύνει αὐτὸν (ἄρθρ. 411).

Π. ΠΑΠΑΦΩΤΕΙΝΟΣ

ἐμπόδισμα (τό), ἰδιωματ. *μπόδισμα*· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐμποδίζειν, παρακώλυσις, ἀπαγόρευσις.

ἐμποδιστικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἐμποδίζων, ἀπαγορευτικός.

ἐμποδών· ἐπίρρ. ὡς ἐμπόδιον: «ἵσταμαι ἐμποδών», «ἐμποδὼν εἰμι» (ἀρχ.).

ἐμποιῶ (—*έω*), ἀόρ. *ἐνεποίησα*· ποιῶ, προξενῶ, δημιουργῶ, κάμνω νὰ γεννηθῇ: «ἐμποιεῖ φόβον,—κατάπληξιν», «ἡ συμπεριφορά του ἐνεποίησεν ἀρίστην ἐντύπωσιν».

ἐμπολαῖος (ὁ) ἢ ***ἐμπόλαιος*** καὶ *ἐμπόλεος* *[Ἀρχ.]*. Ἐπίκλησις τοῦ Ἑρμοῦ ὡς θεοῦ τοῦ ἐμπορίου. Ἡ λέξις σημαίνει τὸν ἀνήκοντα, τὸν ἐνδιαφερόμενον εἰς τὸ ἐμπόριον, ἑρμηνεύεται δὲ ὑπὸ μὲν τοῦ Ἀριστοφάνους διὰ τοῦ «παλιγκάπηλος», ὑπὸ τοῦ Ἡσυχίου διὰ τοῦ «κερδῷος», «ἐμπορευτικός», ὑπ' ἄλλων δὲ διὰ τῆς φράσεως «ἐμπορίων ἐπιστάτης». —Π.

ἐμπόλεμος (ὁ, ἡ), — *ον* (τό)· ὁ ἐν πολέμῳ, ὁ διεξάγων πόλεμον: «τὰ ἐμπόλεμα κράτη», «παρενέβησαν μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων»· || «ἐμπόλεμος κατάστασις» πολέμου ὄντος, πολέμου διεξαγομένου: «ἡ Ἑλλὰς εὑρίσκεται ἐν ἐμπολέμῳ καταστάσει»· || «ἐμπόλεμος δύναμις τοῦ συντάγματος,—τοῦ τάγματος,—τοῦ λόχου» κ.τ.τ., ὁ ἐν καιρῷ πολέμου ἀριθμὸς τῶν ἀνδρῶν τοῦ συντάγματος κτλ.

— [ΔΙΕΘΝ. ΔΙΚ.] *Ἐμπόλεμος* (belligérant) καλεῖται ἡ ἰδιότης, τὴν ὁποίαν ἀποκτῶσι διὰ τῆς ἐπισήμου μεταξὺ αὐτῶν κηρύξεως τοῦ πολέμου δύο ἢ περισσότερα κράτη, καὶ ἥτις παρέχει εἰς ἕκαστον ἐκ τούτων εἰδικά τινα δικαιώματα καὶ

Digitized by Google

καθήκοντα, ἀναφερόμενα τόσον εἰς τὰ κράτη ταῦτα, ἅτινα διεξάγουσι πόλεμον, ὅσον καὶ εἰς τὰ παραμένοντα οὐδέτερα. Τὰ καθ' ἕκαστον κράτη δὲν ὑφίστανται πάντοτε ἐν ἑνιαίᾳ μορφῇ ἀλλὰ πολλάκις παρουσιάζονται καὶ ὑπὸ σύνθετον μορφήν, ἧς ὑπάρχουσι διάφορα εἴδη ἐν τῇ διεθνεῖ πρακτικῇ. Τὰ κράτη τὰ διατελοῦντα ἐν προσωπικῇ ἑνώσει διατηροῦσι περαιτέρω ἕκαστον τὴν πλήρη ἀνεξαρτησίαν του καὶ συνεπῶς ἡ ἰδιότης τοῦ ἐμπολέμου, ἣν προσλαμβάνει τυχὸν τὸ ἕν, δὲν προσλαμβάνεται αὐτοδικαίως καὶ ὑπὸ τοῦ ἑτέρου, ἀλλὰ μόνον ἂν τοῦτο θελήσῃ οἰκειοθελῶς νὰ προβῇ εἰς ἰδίαν κήρυξιν πολέμου. Τὸ ἴδιον ἀκριβῶς συμβαίνει προκειμένου περὶ συνομοσπονδίας κρατῶν. Τοὐναντίον, εἰς τὰ κράτη τὰ διατελοῦντα ἐν πραγματικῇ ἑνώσει ἢ ἀποτελοῦντα ὁμόσπονδον κράτος ἡ ἰδιότης τοῦ ἐμπολέμου, τὴν ὁποίαν προσλαμβάνει ἡ κεντρικὴ ἐξουσία, παρασύρει αὐτοδικαίως πρὸς ταύτην καὶ τὰ καθ' ἕκαστον μέλη. Τὸ ὑποτελὲς κράτος, ἢ τὸ διατελοῦν ὑπὸ προστασίαν, παρασύρεται ἢ δὲν παρασύρεται εἰς τὸν πόλεμον, ὃν ἐκήρυξε τὸ ἐπικυρίαρχον ἢ τὸ προστατεῦον κράτος, ἀναλόγως τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐκανόνισε τὸ ζήτημα τοῦτο ἡ ὑφισταμένη συνθήκη, ἥτις καθορίζει τοὺς διαφόρους δεσμοὺς ἐξαρτήσεως καὶ τὴν ἔκτασιν αὐτῶν. Ἐν ἀμφιβολίᾳ ἢ ἐν ἐλλείψει ῥητῆς διατάξεως ἐν τῇ συνθήκῃ ταύτῃ, δέον νὰ παραδεχθῇ τις ὅτι τὸ ὑποτελὲς ἢ τὸ ὑπὸ προστασίαν κράτος δὲν παρασύρεται αὐτοδικαίως εἰς τὸν πόλεμον, ἀλλὰ δέον οἰκείᾳ βουλήσει νὰ ἀναμιχθῇ εἰς τοῦτον.

Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, καθ' οὓς τὸ Διεθνὲς δίκαιον ἐπετέλεσε λίαν ἀξιοσημειώτους τῷ ὄντι προόδους, ἀποτελεῖ θεμελιώδη πλέον ἀρχὴν τοῦ δικαίου τούτου, ὅτι τὰ κράτη μόνον καὶ δὴ αἱ παρ' αὐτῶν κανονικῶς ὠργανωμέναι ἔνοπλοι δυνάμεις τῆς ξηρᾶς, τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ ἀέρος ἀπαρτίζουσι τὰ ἐμπόλεμα μέρη. Τὰ μέρη τουτέστι τὰ δυνάμενα ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ προβῶσιν εἰς πολεμικὰς πράξεις, ἐπιτρεπομένας ὑπὸ τοῦ δικαίου τοῦ πολέμου, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐπικαλεσθῶσι τὴν προστασίαν τοῦ δικαίου τούτου. Ὁ πόλεμος ὑφίσταται ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον μεταξὺ τῶν κρατῶν, θεωρεῖται δ' ὅτι ἀποτελεῖ οὗτος ἔννομον σχέσιν κράτους πρὸς κράτος, διεπομένην ὑπὸ τῶν διατάξεων τοῦ Διεθνοῦς δικαίου. Οἱ ἁπλοῖ πολῖται, ὡς τοιοῦτοι, δὲν εἶναι λοιπὸν δυνατὸν νὰ χαρακτηρισθῶσιν ὡς ἐμπόλεμοι, ἐφ' ὅσον ἀπέχουσι πάσης ἀναμίξεως καί, ὡς παρουσιαζόμενοι οὕτως ὡς ξένοι πρὸς αὐτόν, δέον νὰ ἐξαιρεθῶσι τῶν βιαιοτήτων τῶν διεξαγομένων πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. Συνεπῶς, τόσον τὸ πρόσωπον αὐτῶν ὅσον καὶ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας των, ὡς καὶ ἡ κινητὴ ἢ ἀκίνητος περιουσία αὐτῶν, ἐν τῷ κατὰ ξηρὰν τοὐλάχιστον πολέμῳ, δέον νὰ παραμένωσι σεβαστὰ πάντοτε, ὡς μὴ δυνάμενα ν' ἀποτελέσωσιν ἄμεσον ἀντικείμενον ἐχθροπραξιῶν (ἄρθρ. 46 τοῦ ἀπὸ 18 Ὀκτ. 1907 κανονισμοῦ περὶ τῶν νόμων καὶ ἐθίμων τοῦ κατὰ ξηρὰν πολέμου) Ἡ γενικὴ αὕτη ἀρχή, ἥτις κατώρθωσε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν θέσιν τῆς μάζης τοῦ φιλησύχου καὶ εἰρηνικοῦ πληθυσμοῦ, ἐξηυγένισεν ἀναμφιβόλως τὸν τρόπον διεξαγωγῆς τοῦ κατὰ ξηρὰν πολέμου, περιορίσασα τοῦτον μόνον μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων κρατῶν καὶ δὴ τῶν ἐνόπλων αὐτῶν δυνάμεων. Τοῦτο δὲ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν πρακτικὴν τῶν παλαιοτέρων χρόνων, καθ' οὓς καὶ οἱ ἁπλοῖ ἔτι πολῖται ἐθεωροῦντο ὡς ἐμπόλεμοι καὶ ὑφίσταντο μοιραίως καὶ ἀμέσως πάσας τὰς ἐντεῦθεν συνεπείας, ἐπιτρεπομένης τῆς καταστροφῆς ἢ βλάβης τῆς περιουσίας των. Ἐννοεῖται βεβαίως ὅτι ἐμμέσως καὶ κατ' ἀντανάκλασιν δὲν εἶναι δυνατὸν ἢ νὰ θιγῇ καὶ δὴ ἐνίοτε λίαν αἰσθητῶς καὶ ὁ εἰρηνικὸς πληθυσμὸς ἀπὸ τὰ δεινὰ τοῦ διεξαγομένου πολέμου καὶ τὰς γενικὰς συνεπείας, ἃς συνεπιφέρει ὁ πόλεμος μεταξὺ τῶν κρατῶν, ἅτινα ἔχουσι περιπλακῆ εἰς τοῦτον. Ὁ Γάλλος νομοδιδάσκαλος Πορταλίς, ἐγκαινιάζων τὴν 11 Ἀνθώδους τοῦ VIII ἔτους ἀπὸ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως τὸ δικαστήριον τῶν λειῶν, ἔλεγεν: «Ὁ πόλεμος εἶναι σχέσις κράτους πρὸς κράτος καὶ οὐχὶ ἀτόμου πρὸς ἄτομον. Μεταξὺ δύο ἢ περισσοτέρων ἐμπολέμων κρατῶν, οἱ ἰδιῶται, ἐξ ὧν ἀπαρτίζονται ταῦτα, εἶναι ἐχθροὶ μόνον κατὰ σύμπτωσιν, δὲν εἶναι τοιοῦτοι ὡς ἄνθρωποι, οὔτε μάλιστα ὡς πολῖται, ἀλλὰ μόνον ὡς στρατιῶται».

Ὁ Γουλιέλμος Α', βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας, διεκήρυττεν ὀρθότατα ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ἐν τῇ ἀπὸ 11 Αὐγούστου 1870 προκηρύξει του, ὅτι διεξάγει τὸν πόλεμον μόνον κατὰ τῶν Γάλλων στρατιωτῶν καὶ οὐχὶ κατὰ τῶν Γάλλων πολιτῶν, οἵτινες θὰ ἐξηκολούθουν συνεπῶς ν' ἀπολαύωσι πλήρους ἀσφαλείας διὰ τὴν ζωήν των καὶ τὴν περιουσίαν των, ἐφ' ὅσον — ἔλεγε — δὲν θὰ μὲ ἠνάγκαζον οἱ ἴδιοι νὰ τοῖς ἀρνηθῶ τὸ δικαίωμα ἐπὶ τῆς προστασίας μου διὰ πράξεις αὐτῶν στρεφομένας κατὰ τῶν γερμανικῶν στρατευμάτων. Ὁ δὲ μέγας δοὺξ Νικόλαος ἐν τῇ ἀπὸ 12 Ἀπριλίου 1877 προκηρύξει του ἔλεγεν, ὅτι οἱ φιλήσυχοι πληθυσμοὶ οἱασδήποτε θρησκείας καὶ ἐθνικότητος θὰ ἔδει νὰ ὦσι σεβαστοὶ ὡς καὶ αἱ περιουσίαι των.

Ἡ περὶ ἧς πρόκειται ἰδιότης τοῦ ἐμπολέμου μέρους θὰ ἠδύνατο νὰ παραχωρηθῇ καὶ εἰς τμῆμά τι δεδομένου κράτους, ἐπαναστατῆσαν ἐνόπλως κατ' αὐτοῦ καὶ διατελοῦν νῦν ὑπὸ σεβαστήν τινα κεντρικὴν ἐξουσίαν, ἥτις ἔχει διοργανώσει κανονικῶς τὰς ἐνόπλους αὐτῆς δυνάμεις, παρέχει ἀρκούσας ἐγγυήσεις περὶ τηρήσεως τῆς τάξεως καὶ διεξάγει ἤδη ἀπὸ μακροῦ χρόνου σοβαρῶς ὁπωσδήποτε ὠργανωμένον, ἀλλ' ἀμφίρροπον, τὸν κατὰ τοῦ τέως καθεστῶτος ἀγῶνα. Λόγῳ τοῦ μὴ δυνατοῦ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν διατάξεων τοῦ δικαίου τοῦ πολέμου, ὡς μὴ ὑπάρχοντος πολέμου ἀπὸ ἀπόψεως Διεθνοῦς δικαίου, ἀλλὰ μόνον ἐμφυλίου τοιούτου, ἀναφύονται πλεῖσται ὅσαι ἀνωμαλίαι, ἃς ἐπαυξάνει διαρκῶς ἡ παράτασις τοῦ ἀμφιρρόπου ἀγῶνος. Ἡ κατάστασις αὕτη προσβάλλει τὰ δικαιώματα καὶ τὰ συμφέροντα τῶν τρίτων κρατῶν, ἰδίᾳ δὲ τὰ ἐμπορικά, τούτου δ' ἕνεκα τὰ κράτη ταῦτα, πρὸς μετριασμὸν τῶν κινδύνων καὶ τῶν δυσχερειῶν τοῦ ὑφισταμένου ἐμφυλίου πολέμου, συνηθίζουσι νὰ παραχωρῶσι πρὸς τὴν ἐπανάστασιν, ὠργανωμένην κατὰ τ' ἀνωτέρω, τὴν ἰδιότητα τοῦ ἐμπολέμου μέρους. Διὰ τῆς τοιαύτης ἰδιότητος ἄρχονται ἐφαρμοζόμεναι ἀπέναντι αὐτῆς καὶ παρ' αὐτῆς ἔτι αἱ διατάξεις τοῦ δικαίου τοῦ πολέμου, σαφῶς διαγραφόμεναι ὑπὸ τοῦ Διεθνοῦς δικαίου. Ἡ παραχώρησις τῆς ἰδιότητος τοῦ ἐμπολέμου δὲν προδικάζει βεβαίως τὸ μέλλον, τὸ ὁποῖον θὰ ἐξαρτηθῇ μόνον ἐκ τῆς τελικῆς ἐκβάσεως τοῦ διεξαγομένου ἀγῶνος. Οὐχ ἧττον, ἀποτελεῖ ζήτημα λίαν λεπτὸν ἀπὸ διπλωματικῆς ἀπόψεως καὶ διὰ τοῦτο δέον ἑκάστοτε νὰ λαμβάνηται παρεμφερὲς μέτρον μόνον μετὰ προσεκτικὴν ἐξέτασιν τῆς ὑφισταμένης πραγματικῆς καταστάσεως καὶ οὐχὶ προώρως ἢ ἀκαίρως. Διότι ἄλλως τὸ κράτος, τὸ προσπαθοῦν νὰ καταστείλῃ τὴν ἐπανάστασιν, θὰ ἠδύνατο εὐλόγως νὰ διατυπώσῃ παράπονα καὶ διαμαρτυρίας διὰ τὴν γενομένην παραχώρησιν, παρουσιαζομένην ὡς ἠθικὴν τρόπον τινὰ ἐνίσχυσιν τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐκτὸς τῆς ἐνισχύσεως ταύτης ὅμως, ἡ γενομένη παραχώρησις κέκτηται ὡσαύτως τόσον νομικὴν ὅσον καὶ πολιτικὴν σημασίαν, καθόσον δι' αὐτῆς ἡ ἐπανάστασις παρουσιάζεται τὸ πρῶτον νῦν ἀπὸ ἀπόψεως Διεθνοῦς Δικαίου ὡς κεκτημένη ἰδιαιτέραν τινὰ αὐθύπαρκτον ὑπόστασιν, ἔστω καὶ ἂν αὕτη ἐκδηλοῦται ἐν τῇ πρακτικῇ μόνον διὰ τῆς ἐνασκήσεως τῶν διατάξεων τοῦ δικαίου τοῦ πολέμου, ἐνεργητικῶς καὶ παθητικῶς. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἰδιότητος τοῦ ἐμπολέμου μέρους, οἱ ἐπαναστάται θὰ ἠδύναντο τοῦ λοιποῦ νομίμως νὰ καταφύγωσιν εἰς πάντα ἐκεῖνα τὰ μέτρα (πολεμικὸς ἀποκλεισμός, νηοψία, λῃϊσμός, δικαστήριον λειῶν κτλ.), τὰ ὁποῖα μόνη ἡ κανονικὴ ἐμπόλεμος κατάστασις θὰ ἐπέτρεπε καὶ τὰ ὁποῖα ἐξ ἄλλου αἱ τρίται πολιτεῖαι, ὡς οὐδέτεροι πλέον, θὰ ὤφειλον νὰ σεβασθῶσι. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ καθωρίζοντο σαφῶς πλέον τὰ δικαιώματα καὶ τὰ καθήκοντα τῶν τε ἐμπολέμων μερῶν ὡς καὶ τῶν οὐδετέρων πρὸς πρόληψιν ἀνωμαλιῶν, αὐθαιρεσιῶν καὶ καταχρήσεων. Γενικὸς κανὼν καθορίζων τὸν προσήκοντα χρόνον πρὸς παροχὴν τῆς ἰδιότητος τοῦ ἐμπολέμου μέρους εἰς τὴν ἐπανάστασιν δὲν ὑφίσταται. Τὸ ζήτημα τοῦτο ἐπαφίεται ἑκάστοτε εἰς τὴν ἐλευθέραν ἐκτίμησιν τοῦ τρίτου κράτους, ὅπερ καὶ μόνον θὰ φέρῃ βεβαίως πάσας τὰς ἐντεῦθεν εὐθύνας διὰ τὴν στάσιν, ἣν ἔλαβε σχετικῶς. Εἶναι ζήτημα πολιτικῆς μᾶλλον ἢ δικαίου. Ἡ ἀναγνώρισις τῶν ἐπαναστατῶν ὡς ἐμπολέμου μέρους δὲν ἀποτελεῖ προφανῶς οὔτε ἐπίσημον ἀναγνώρισιν τῆς ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως, οὔτε αὐτῶν τούτων τῶν ἐπαναστατῶν ὡς νέου πλέον καὶ ἀνεξαρτήτου κράτους. Θὰ ἠδύνατο δ' ἡ ἀναγνώρισις αὕτη νὰ προέλθῃ καὶ παρ' αὐτοῦ ἔτι τοῦ κράτους καθ' οὗ ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις, εἴτε ἀμέσως διὰ ῥητῆς δηλώσεως, εἴτε ἐμμέσως διὰ σειρᾶς πράξεων μὴ δυναμένων ν' ἀφήσωσιν ἀμφιβολίαν τινὰ διὰ τὴν τοιαύτην πρόθεσιν τοῦ ἐν λόγῳ κράτους. Τὸ γεγονὸς τῆς παρὰ τοῦ κράτους τούτου ἐφαρμογῆς, ἐκ φιλανθρωπικῶν λόγων, ἐνίων διατάξεων τοῦ δικαίου τοῦ πολέμου δὲν ἀποτελεῖ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ πρᾶξιν παραχωρήσεως τῆς ἰδιότητος τοῦ ἐμπολέμου μέρους εἰς τοὺς κατ' αὐτοῦ ἐπαναστατήσαντας. Οἱ ἤδη ἀπὸ τῆς 25 Μαρτίου 1821 ἐν ἐπαναστάσει διατελοῦντες Ἕλληνες κατὰ τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἀνεγνωρίσθησαν μόλις τὴν 30 Σεπτεμβρίου 1825 ὡς ἐμπόλεμον μέρος ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας.

Συμφώνως πρὸς τὸ 3 ἄρθρ. τοῦ ἀπὸ 18 Ὀκτωβρίου 1907 κανονισμοῦ περὶ τῶν νόμων καὶ ἐθίμων τοῦ κατὰ ξηρὰν πολέμου τῆς Β' ἐν Χάγῃ συνδιασκέψεως τῆς εἰρήνης, αἱ ἔνοπλοι δυνάμεις τῶν ἐμπολέμων κρατῶν ἀπαρτίζονται ἀπὸ μαχίμους καὶ μὴ μαχίμους. Οἱ μάχιμοι λαμβάνουσιν ἐνεργὸν καὶ ἄμεσον μέρος ἐν ταῖς πολεμικαῖς ἐπιχειρήσεσι. Πλὴν τούτων ὅμως, ὑπάγονται εἰς τὰς ἐνόπλους δυνάμεις καὶ ἀπολαύουσι τῆς προστασίας τοῦ δικαίου τοῦ πολέμου ὡς ἐμπόλεμοι καὶ τινες κατηγορίαι μὴ ἀμέσων μαχίμων, ὡς οἱ τῆς ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας, οἱ τῆς ἐπιμελητείας, οἱ τῆς στρατιωτικῆς δικαιοσύνης, οἱ ἱερεῖς, οἱ διερμηνεῖς, οἱ λογισταί, οἱ τεχνικοὶ ἢ νομικοὶ σύμβουλοι κτλ. Οὗτοι φέρουσι στολήν, εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὡπλισμένοι, ἀλλὰ δύνανται νὰ χρησιμοποιήσωσι τὰ ἃ φέρουσιν ὅπλα μόνον διὰ τὴν προσωπικήν των ἀσφάλειαν ἐν περιπτώσει νομίμου ἀμύνης. Τόσον οἱ μάχιμοι ὅσον καὶ οἱ μὴ μάχιμοι, συλλαμβανόμενοι τυχὸν ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, ἔχουσι τὸ δικαίωμα ν' ἀπαιτήσωσι τὴν ὡς πρὸς αἰχμάλωτον συμπεριφορὰν (ἄρθρ 3), ἐξαιρέσει τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν ὑγειονομικὴν ὑπηρεσίαν καὶ τῶν ἱερέων, οἵτινες τυγχάνουσιν εἰδικῆς προστασίας ἐν τῷ κατὰ ξηρὰν πολέμῳ, δυνάμει τῶν ἀπὸ 22 Αὐγούστου 1864 (ἄρθρ. 2, 3) καὶ ἀπὸ 6 Ἰουλίου 1906 (ἄρθρ. 9, 12) συμβάσεων τῆς Γενεύης.

Αἱ πολιτοφυλακαὶ καὶ τὰ ἐθελοντικὰ σώματα, ὡς οἱ πρόσκοποι, οἱ ἀντάρται κτλ., θεωροῦνται ὡς ἐμπόλεμοι; τουτέστιν, ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ μετέχωσιν ἐνεργῶς τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων καί, ἐν περιπτώσει συλλήψεώς των ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, νὰ μὴ παραπέμπωνται εἰς τὸ στρατοδικεῖον, ἀλλὰ νὰ θεωροῦνται ὡς αἰχμάλωτοι; Τὸ ἄρθρον 1 τοῦ ἀνωτέρω κανονισμοῦ ὁρίζει ὅτι τὰ ἐν λόγῳ σώματα θὰ ἠδύναντο νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐμπόλεμοι ὑπὸ τὰς ἀκολούθους ὅμως προϋποθέσεις: 1) Ἂν διατελῶσιν ὑπὸ ὑπεύθυνον διὰ τὰς πράξεις αὐτῶν ἀρχηγόν, δηλαδὴ ν' ἀναγνωρίζωνται καὶ νὰ ἐξουσιοδοτοῦνται ὑπὸ τοῦ κράτους, ὃ ὑπηρετοῦσι, νὰ εἶναι ἱεραρχικῶς ἀπὸ στρατιωτικῆς ἀπόψεως ὠργανωμένα καὶ νὰ ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ ἀνωτάτου διοικητοῦ τοῦ σώματος στρατοῦ, οὗ νὰ ὑποχρεοῦνται ὅπως ἐκτελῶσι τὰς διαταγάς. 2) Ἂν κέκτηνται σταθερόν τι διακριτικὸν σῆμα ἐξ ἀποστάσεως ἀναγνωρίσιμον. Τὸ σῆμα τοῦτο, οὗ τὸ εἶδος δὲν ἔχει ἐκ τῶν προτέρων καθορισθῇ ἐν τῷ ἀνωτέρω κανονισμῷ, καθιστᾷ δῆλον ἐκ πρώτης ὄψεως ὅτι ὁ φέρων τοῦτο ἀποτελεῖ μέρος τῶν ἐνόπλων στρατιωτικῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων καὶ κατὰ συνέπειαν ὅτι δικαιοῦται ν' ἀπολαύσῃ πάντων τῶν πλεονεκτημάτων τοῦ ἐμπολέμου. 3) Ἂν ὁπλοφορῶσιν ἐν τῷ φανερῷ καὶ 4) Ἂν τηρῶσι κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις των τὰ σώματα ταῦτα τοὺς νόμους καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ πολέμου. Ἐν τοῖς νεωτάτοις χρόνοις ἔχει εἰσαχθῇ εἰς πάντα σχεδὸν τὰ κράτη τὸ σύστημα τῆς γενικῆς καὶ ὑποχρεωτικῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας. Συνεπῶς, αἱ περιπτώσεις συστάσεως ἐθελοντικῶν σωμάτων εἶναι μᾶλλον σπάνιαι ἐν τῇ διεξαγωγῇ τῶν συγχρόνων πολέμων, δυνάμεναι νὰ ἐννοηθῶσι νῦν ἴσως μόνον προκειμένου περὶ πολιτῶν ξένης καὶ δὴ οὐδετέρας ἰθαγενείας, ἑκουσίως πρὸς τοῦτο προσφερομένων ἐν δεδομένῳ πολέμῳ. Ἐννοεῖται ὅτι, ἂν οἱ ἐθελονταὶ οὗτοι εἶναι πολῖται τοῦ ἀντιπάλου κράτους, συλλαμβανόμενοι τυχὸν παρ' αὐτοῦ, δύνανται νὰ παραπεμφθῶσιν ἀμέσως εἰς τὸ στρατοδικεῖον ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ καὶ νὰ τυφεκισθῶσι, μὴ δυνάμενοι νὰ ἐπικαλεσθῶσιν ὑπὲρ αὐτῶν τὰς διατάξεις τοῦ δικαίου τοῦ πολέμου. Οὕτω, τὴν 16 Αὐγούστου 1918 ἡ Αὐστροουγγαρία ὀρθότατα ἐδήλωσεν ὅτι θὰ ἐθεώρει ὡς προδότας καὶ θὰ ἐτιμώρει ἀναλόγως τοὺς Τσεχοσλοβάκους τὴν καταγωγὴν ὑπηκόους της, οἵτινες ἐμάχοντο εἰς τὰς τάξεις τῶν στρατευμάτων τῶν κρατῶν τῆς Συνεννοήσεως.

Ὡσαύτως, ὡς ἐμπόλεμοι θὰ ἠδύναντο νὰ θεωρηθῶσι καὶ οἱ εἰρηνικοὶ πληθυσμοὶ μὴ καταληφθέντος εἰσέτι στρατιωτικῶς ἐχθρικοῦ ἐδάφους, οἵτινες, ἐπὶ τῇ προσεγγίσει τοῦ ἐχθροῦ, αὐθορμήτως λαμβάνουσι τὰ ὅπλα πρὸς ἀπόκρουσιν αὐτοῦ, χωρὶς νὰ προφθάσωσιν ἐν τῷ μεταξὺ νὰ ὀργανωθῶσι στρατιωτικῶς. Δέον ὅμως ἀπαραιτήτως νὰ φέρωσιν ἐμφανῶς τὰ ὅπλα καὶ νὰ τηρῶσι τοὺς νόμους καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ πολέμου (ἄρθρ.2). Τὸ ζήτημα τοῦτο συνεζητήθη εὐρύτατα ἐν τῇ συνδιασκέψει τῶν Βρυξελλῶν (Ἰούλιος—Αὔγουστος 1874), ἧς τὸ 10 ἄρθρον σχεδίου διακηρύξεως ὁρίζει, ὅτι οἱ ἀνωτέρω πληθυσμοὶ θὰ ἠδύναντο νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐμπόλεμοι μόνον ἂν τηρῶσι τοὺς νόμους καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ πολέμου. Εἰς τὰς δύο περὶ εἰρήνης συνδιασκέψεις τῆς Χάγης τὸ ζήτημα ἐξητάσθη καὶ αὖθις. Τὸ 2ον ἄρθρον τοῦ ἀπὸ 29 Ἰουλίου 1899 κανονισμοῦ τῆς πρώτης συνδιασκέψεως ἐπανέλαβε τὴν ἀνωτέρω διατύπωσιν τοῦ ἄρθρου 10. Τὸ 2ον ἄρθρον ὅμως τοῦ ἀπὸ 18 Ὀκτωβρίου 1907 νέου κανονισμοῦ περὶ τῶν νόμων καὶ ἐθίμων τοῦ κατὰ ξηρὰν πολέμου προσέθεσε καὶ ἕτερόν τινα ὅρον: οἱ φιλειρηνικοὶ οὗτοι πληθυσμοὶ δέον νὰ φέρωσι φανερὰ τὰ ὅπλα.

Ἂν οἱ φιλειρηνικοὶ πληθυσμοὶ καταληφθέντος ἤδη στρατιωτικῶς ἐχθρικοῦ ἐδάφους, ἐξεγερθέντες κατὰ τοῦ ἐχθροῦ αὐθορμήτως ἐκ τοῦ φυσικοῦ συναισθήματος, ὅπερ γεννᾷ εἰς αὐτοὺς ἡ κατάληψις, λάβωσι κατ' αὐτοῦ τὰ ὅπλα, θεωροῦνται ὡς ἐμπόλεμοι ἢ ὡς στασιασταί, παραπεμπόμενοι ἀμέσως εἰς τὸ στρατοδικεῖον; Εἰς τὰς δύο περὶ εἰρήνης συνδιασκέψεις τὸ ζήτημα συνεζητήθη εὐρύτατα, λόγῳ ὅμως ἀσυμβιβάστων διαφωνιῶν δὲν κατέστη δυνατὸν αἱ συνδιασκέψεις αὗται νὰ καταλήξωσιν εἰς θετικήν τινα ἀπόφασιν. Οὕτως, εὑρίσκεταί τις ἐπὶ τοῦ προκειμένου πρὸ κενοῦ, ὅπερ δέον νὰ συμπληρωθῇ κατὰ τὰς γενικὰς ἀρχὰς τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου, καθ' ἃς πᾶσα ἔνοπλος στάσις τοῦ πληθυσμοῦ δέον νὰ τιμωρηθῇ παραδειγματικῶς, ἵνα οὕτω τὸ κράτος δυνηθῇ ἄνευ περισπασμῶν νὰ συνεχίσῃ τοὺς περαιτέρω πολεμικοὺς αὐτοῦ σκοπούς.

Digitized by Google

Οἱ ὑπὸ τὰς ἀνωτέρω συνθήκας λαβόντες τὰ ὅπλα δὲν θὰ ἠδύναντο συνεπῶς νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐμπόλεμοι καὶ νὰ τύχωσι τῶν πλεονεκτημάτων τῆς ἰδιότητος ταύτης.

'Εν τῷ κατὰ θάλασσαν πολέμῳ αἱ ἔνοπλοι δυνάμεις τῶν ἐμπολέμων σύγκεινται ἐξ εἰδικῶν πλοίων, ἅτινα καὶ μόνα κέκτηνται τὸ δικαίωμα νὰ προβαίνωσιν εἰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις. Τίνα τὰ πλοῖα ταῦτα; Πρὸ παντὸς ὑπάγονται εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην τὰ πολεμικὰ πλοῖα, ἅτινα εἶναι εὐδιάκριτα λόγῳ τῆς εἰδικῆς κατασκευῆς των καὶ ἥτις ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ προορισμοῦ ἑκάστου πλοίου. Τὰ πλοῖα ταῦτα κέκτηνται πλήρη στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν, φέρουσι τὴν σημαίαν τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ καὶ διατελοῦσιν ὑπὸ τὴν διοίκησιν ἀνωτέρου ἀξιωματικοῦ τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ, ὑπευθύνου διὰ τὰς ἐνεργείας τοῦ πλοίου. Εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην ὑπάγονται βεβαίως καὶ τὰ μόνιμα μεταγωγικὰ τοῦ πολεμικοῦ στόλου, ἅτινα προορίζονται πρὸς μεταφορὰν γαιανθράκων, τροφίμων, πολεμεφοδίων κτλ. Δὲν ὑπάγονται ὅμως τὰ εἰς τὴν προσωρινὴν ὑπηρεσίαν τοῦ κράτους ἰδιωτικὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, ἅτινα δὲν ἔχουσιν οὔτε πολεμικὸν πλήρωμα, στρατιωτικῶς ὠργανωμένον, οὔτε φέρουσι τὴν σημαίαν τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ, οὔτε διατελοῦσιν ὑπὸ ἀξιωματικὸν τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ. Τὰ πλοῖα ταῦτα, μὴ θεωρούμενα ὡς πολεμικὰ πλοῖα, δὲν δύνανται νὰ προβῶσιν εἰς πολεμικὰς πράξεις, καταλαμβανόμενα δὲ δέον κανονικῶς νὰ παραπεμφθῶσιν εἰς τὸ δικαστήριον τῶν λειῶν πρὸς καθορισμὸν τῆς περαιτέρω τύχης των, ἐνῷ τὰ πολεμικὰ πλοῖα ἢ τὰ τούτοις ἐξομοιούμενα, καταλαμβανόμενα, δημεύονται ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ κράτους ἄνευ ἄλλης διατυπώσεως. Εἰς τοὺς παρῳχημένους χρόνους ὑφίστατο τὸ σύστημα τῆς καταδρομῆς, καθ' ὃ ἰδιῶται, λαμβάνοντες εἰδικὴν ἐντολὴν καὶ ἄδειαν παρὰ τοῦ ἐμπολέμου κράτους, ἀλλὰ μὴ μισθοδοτούμενοι παρ' αὐτοῦ, ἐξώπλιζον πλοῖα πρὸς καταδίωξιν ἐχθρικῶν πολεμικῶν ἢ ἐμπορικῶν πλοίων, ἐξ ὧν καὶ ἀπεζημιοῦντο χρηματικῶς. 'Εν τούτοις, ἡ καταδρομὴ κατηργήθη πλέον διὰ τοῦ 1 ἄρθρου τῆς ἀπὸ 16 'Απριλίου 1856 διακηρύξεως τοῦ συνεδρίου τῶν Παρισίων, εἰς ἥν, οὖσαν ὑποχρεωτικὴν μόνον μεταξὺ τῶν προσβάντων κρατῶν, ἔχουσιν ἔκτοτε προσχωρήσει πάντα τὰ κράτη, ὡς καὶ ἡ 'Ελλὰς διὰ τοῦ ἀπὸ 8/20 'Ιουνίου 1856 ἐγγράφου της. Μόναι αἱ 'Ηνωμέναι Πολιτεῖαι δὲν προσεχώρησαν μέχρι τοῦδε, εἰς τρόπον ὥστε πᾶν κράτος, διατελοῦν μετ' αὐτῶν ἐν ἐμπολέμῳ καταστάσει, θὰ ἠδύνατο βεβαίως νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν καταδρομήν, καίτοι ἔχον προσβῇ εἰς τὰς διατάξεις τῆς ἀπὸ 16 'Απριλίου 1856 διακηρύξεως. Τὰ κανονικῶς δρῶντα πλοῖα τῆς καταδρομῆς ἀπολαύουσι τῶν πλεονεκτημάτων τοῦ δικαίου τοῦ κατὰ θάλασσαν πολέμου, ὑποβαλλόμενα καὶ εἰς τὰς ὑποχρεώσεις τούτου.

"Ενια ναυτικὰ κράτη ἔχουσι προνοήσει διὰ τὸν ἐν καιρῷ πολέμου καταρτισμὸν βοηθητικοῦ στόλου συγκειμένου ἐξ ἱκανῶν καὶ ἰδίᾳ ταχυπλόων ἐμπορικῶν πλοίων, ἅτινα ἐπιτάσσονται ἢ ναυλώνονται. 'Η ἀπὸ 18 'Οκτωβρίου 1907 εἰδικὴ σύμβασις περὶ μετατροπῆς τῶν ἐμπορικῶν πλοίων εἰς πολεμικὰ τοιαῦτα ὁρίζει, ὅτι τὰ μετατρεπόμενα ἐμπορικά, διὰ νὰ θεωρηθῶσι κανονικῶς ὡς πολεμικά, δέον νὰ διατελῶσιν ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐξουσίαν, τὸν ἔλεγχον καὶ τὴν εὐθύνην τοῦ κράτους, οὗ φέρουσι τὴν πολεμικὴν σημαίαν (ἄρθρ. 1), καὶ νὰ κέκτηνται τὰ ἐξωτερικὰ διακριτικὰ σήματα τῶν πολεμικῶν πλοίων τοῦ κράτους (ἄρθρ. 2). 'Ο κυβερνήτης τοῦ πλοίου δέον νὰ εἶναι ἀξιωματικὸς τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ (ἄρθρ. 3), τὸ πλοῖον δὲ νὰ ὑπόκειται εἰς τοὺς κανόνας τῆς στρατιωτικῆς πειθαρχίας (ἄρθρ. 4) καὶ νὰ τηρῇ ἐν ταῖς ἐπιχειρήσεσιν αὐτοῦ τοὺς νόμους καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ πολέμου (ἄρθρ. 5). 'Η μετατροπὴ θὰ ἠδύνατο νὰ γίνῃ ἐν τοῖς χωρικοῖς ὕδασι ἢ τῇ αἰγιαλίτιδι ζώνῃ τοῦ κράτους, ὡς καὶ ἐν τῇ ἀνοικτῇ θαλάσσῃ, οὐχὶ ὅμως καὶ ἐν τοῖς χωρικοῖς ὕδασιν οὐδετέρου κράτους. Τὸ ἐμπορικὸν πλοῖον, ὅπερ ἐν τῇ μετατροπῇ του δὲν ἐτήρησε πάντας τοὺς ἀνωτέρω ὅρους, δὲν θεωρεῖται ὡς πολεμικόν, ἀλλ' ὡς οὐδέποτε ἀποβαλὸν τὴν ἣν ἐκέκτητο ἰδιότητα τοῦ ἐμπορικοῦ πλοίου. Τὸ ἀνωτέρω ζήτημα τοῦ τόπου τῆς μετατροπῆς ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς μακρὰς συζητήσεις, ὡς ἔδωκε καὶ τὸ ἕτερον ζήτημα, ἂν ἡ γενομένη μετατροπὴ δέον νὰ ἐξακολουθήσῃ ὑφισταμένη καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου ἢ θὰ ἠδύνατο κατ' αὐτὴν τὸ πλοῖον τοῦτο νὰ μετατραπῇ καὶ αὖθις εἰς ἐμπορικόν. Κατὰ τὸν Μέγαν πόλεμον τῶν δύο συμμαχιῶν (1914—1918) πλεῖστα ἐμπορικὰ πλοῖα τῶν κρατῶν τῆς Συνεννοήσεως ἔφερον τηλεβόλα πρὸς ἄμυναν ἐν περιπτώσει ἐπιθέσεως, γερμανικῶν ὑποβρυχίων. Τίς ἡ τύχη τῶν πλοίων τούτων; 'Η Γερμανία ἰσχυρίζετο ὅτι τὰ πλοῖα ταῦτα θὰ ἔδει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς πολεμικά, ἐνῷ τὰ κράτη τῆς Συνεννοήσεως ἐθεώρουν ταῦτα ὡς ἐμπορικά. Τὸ ζήτημα κέκτηται μεγίστην σημασίαν, ἔδωκε δὲ λαβὴν εἰς ἐνδιαφερούσας συζητήσεις.

Οἱ ἀποτελοῦντες τὰ πληρώματα τῶν πολεμικῶν πλοίων, τῶν καταδρομέων ὡς καὶ τῶν ἐμπορικῶν, ἅτινα μετετράπησαν εἰς πολεμικά, θεωροῦνται ὡς ἐμπόλεμοι. 'Ιδιον διακριτικὸν σῆμα δι' ἓν ἕκαστον μέλος τοῦ πληρώματος δὲν ἀπαιτεῖται, ἰδίᾳ ἐν τῇ τελευταίᾳ περιπτώσει, ἀλλὰ δέον μόνον τὸ πλήρωμα νὰ ὑπόκειται εἰς τοὺς κανόνας τῆς στρατιωτικῆς πειθαρχίας. Εἰδικῆς προστασίας τυγχάνουσιν, ἐν τῷ κατὰ θάλασσαν πολέμῳ, τὰ πλωτὰ νοσοκομεῖα, συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τῶν ἀπὸ 29 'Ιουλίου 1899 (ἄρθρ. 1, 2, 3, 7) καὶ 18 'Οκτωβρίου 1907 (ἄρθρ. 1, 2, 3, 10, 11) δύο εἰδικῶν συμβάσεων τῶν δύο ἐν Χάγῃ συνδιασκέψεων τῆς εἰρήνης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Lüder*, Krieg und Kriegsrecht (1889).—*Féraud-Giraud*, De la reconnaissance de la qualité de belligérant dans les guerres civiles (Revue gén. droit intern. public.τ.1896, σ,277). —*Zorn*, Kriegsmittel und Kriegsführung im Landkriege (1902). — *Breton*, Des belligérants (1904). —*Mailler*, De la distinction des combattants et non combattants (1916).—*Χατζηλουκᾶ*, Διεθνὲς δίκαιον τοῦ πολέμου (1912).—*Pillet*, Les lois actuelles de la guerre (1911).

Δ. ΔΡΟΣΟΣ

— **ἐμπόλεμος κατάστασις** *[Διεθν. Δίκ.]*· βλ. *πόλεμος*.

"Εμπολι (Empoli) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς 'Ιταλίας ἐν Τοσκάνῃ καὶ τῷ νομῷ τῆς Φλωρεντίας, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀπέχει 32 χλμ. πρὸς Δ. Κάτ. 13.763. Κεῖται ἐν τῷ μέσῳ εὐφόρου πεδιάδος καὶ ἔχει ἀκμάζουσαν βιομηχανίαν ψιαθίνων πίλων, βαμβακερῶν, κονσερβῶν, βυρσοδεψίας, ὑελουργίας, κεραμικῆς κτλ. Εἶναι πόλις παλαιὰ μετὰ κολλεγίου τοῦ ΙΒ' αἰῶνος καὶ ἐκκλησίαν τοῦ 1093 κεκοσμημένης διὰ πινάκων τῆς 'Αναγεννήσεως. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἦτο πόλις σημαντικωτάτη. —Μ.

— **"Εμπολι** (Eboli) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς 'Ιταλίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Σαλέρνο τῆς Καμπανίας. Κάτ. 10.691. "Εχει σημαντικὸν ἐμπόριον οἴνων καὶ ἐλαιῶν. Εἰς τὰ πέριξ τῆς πόλεως εὑρίσκονται ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Paestum, καταστραφείσης ὑπὸ τῶν 'Αράβων τῷ 915. Εἶναι ἡ Ebura ἢ Eburum τῶν Ρωμαίων. — Μ.

"Εμπολι (Eboli), **"Αννα-Μεντόθα ντὲ λὰ Θέρντα** *πριγκίπισσα*—. 'Ισπανὶς πριγκίπισσα, περιώνυμος διὰ τὸ κάλλος καὶ τὴν εὐφυΐαν της (1540—1592). Θυγάτηρ τοῦ ἀντιβασιλέως τῆς Περουβίας Διέγου Ουρτάντο ντὲ Μεντόθα, συνεζεύχθη τὸν Ρούϊ Γκομὲθ ντὲ Σίλβα, πρίγκιπα τοῦ "Εμπολι. Λόγῳ τῶν ἀθεμίτων ἐρωτικῶν σχέσεών της μετὰ τοῦ 'Αντωνίου Πέρεθ, γραμματέως Φιλίππου τοῦ Β', κατεδικάσθη, τῇ εἰσηγήσει τοῦ ἡγεμόνος, εἰς φυλάκισιν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀπεφυλακίσθη. 'Ο Σίλλερ τὴν περιγράφει εἰς τὸ δρᾶμα αὐτοῦ «Δὸν Κάρλος». —Β.

ἐμπολῶ (—άω), *ἀόρ. ἠμπόλησα*· ἐμπορεύομαι, ὑπολογίζω τι ὡς ἐμπόρευμα: «ἐμπολῶν τὴν πατρίδα καὶ τὴν θρησκείαν», ἰδίᾳ λέγεται *ἀπεμπολῶ*.

ἐμπορεία (ἡ)· ὀρθότερον *ἐμπορία* (βλ. λ.).

ἐμπορεῖον (τό)· ὀρθότερον *ἐμπόριον* (βλ. λ.).

'Εμπορεῖον *[Γεωγρ.]*· βλ. *'Εμπόριον*.

ἐμπορεπίτροπος (ὁ, ἡ)· ὁ ἐπίτροπος ἐμπόρου, ὁ ἀναλαμβάνων ὑπ' εὐθύνην καὶ κατὰ διαταγὴν ἐμπόρου να διεξαγάγῃ ἐμπορικὴν αὐτοῦ ὑπόθεσιν, ἄλλως *ἐντολοδόχος* ἐμπόρου.

ἐμπόρευμα (τό), γεν. —ατος· πᾶν προϊὸν φύσεως ἢ τέχνης, ἐπὶ τοῦ ὁποίου διενεργεῖται ἡ πρόκειται νὰ διενεργηθῇ ἀγοραπωλησία.

—[ΕΓΚΥΚΛ.] Βλ. *ἐμπόριον, ἐμπορευματολογία*.

— [ΝΟΜ.] *'Εμπόρευμα* εἶναι τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἐμπορίου, τὰ πράγματα ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐξικνεῖται ἡ κερδοσκοπία ἐν ἐμπορικῇ πράξει, καὶ ἐν τῇ κοινῇ ἐννοίᾳ τοῦ ἐμπορίου τὰ ἀποθέματα ἐμπορικοῦ καταστήματος.

'Εν τῇ νομικῇ αὐτοῦ ἐννοίᾳ ὁ ὅρος «ἐμπόρευμα» δὲν εὕρηται ἐν ἡμετέρῳ τινὶ νόμῳ. 'Ο πληθυντικὸς αὐτοῦ «ἐμπορεύματα» (marchandises) ἀποτελεῖ τὸν τεχνικὸν ὅρον τοῦ code de commerce, ὅστις ἀπεδόθη ἐν οὐχὶ ἀκριβεῖ μεταφράσει ἐν τῷ ἡμετέρῳ νόμῳ διὰ τῶν λέξεων «προϊόντα τέχνης». Δέον, κατ' ἀκολουθίαν, καθ' ἃ φρονοῦμεν, νὰ θεωρηθῇ ὅρος καθαρῶς οἰκονομικοῦ περιεχομένου, τῆς ἐννοίας του καθορισθείσης ὡς ἀνωτέρω, καὶ οὐχὶ καὶ νομικοῦ τοιούτου· πλὴν ὅμως ἡ σύγχρονος νομικὴ γλῶσσα πολλάκις ἀντικαθιστᾷ διὰ τοῦ ὅρου «ἐμπόρευμα» τὸν ἀδόκιμον καὶ ἀνεπιτυχῆ ὅρον τοῦ νόμου «προϊόντα τέχνης» καὶ ὡς ἐκ τούτου θὰ ἀναπτύξωμεν ἐνταῦθα τὴν ἔννοιαν τοῦ ὅρου τούτου, ὡς ἔπρεπεν ὀρθῶς νὰ ἔχῃ ἐν τῇ παρ' ἡμῖν μεταφράσει.

'Εμπόρευμα κατὰ τὴν νομικὴν αὐτοῦ ἔννοιαν εἶναι κατ' ἀκολουθίαν πᾶν κινητὸν ἐν σώματον πρᾶγμα, ἀποτελοῦν ἀντικείμενον τῆς ἐμπορικῆς πράξεως τῆς ἀγορᾶς πρὸς μεταπώλησιν ἢ μίσθωσιν (ἄρθρ. 2 Ν. Α. Ε.). Κατ' ἀρχὰς περιελάμβανε μόνον ἐνσώματα κινητὰ πράγματα, ἡ ἑρμηνεία ὅμως ἐπεξέτεινε τὴν ἔννοιαν τοῦ αὐτοῦ ταύτην καὶ ἐπὶ ἀσωμάτων πραγμάτων, ἅτινα δύνανται ν' ἀποτελέσουν ἀντικείμενον ἐμπορικῆς ἀγορᾶς. 'Εν τῇ καθομιλουμένῃ καὶ τῇ οἰκονομικῇ γλώσσῃ ὅμως δὲν ἐπικρατεῖ ἡ τοιαύτη ἐπέκτασις τῆς ἐννοίας τοῦ ἐμπορεύματος, ὥστε μόνον ἐν τῇ νομικῇ γλώσσῃ θὰ θεωρηθῇ ἐμπόρευμα τὸ ἀσώματον ἀντικείμενον. 'Ακίνητα πράγματα καὶ ὅσα κατὰ τὸν νόμον θεωροῦνται ἀκίνητα δὲν δύνανται νὰ ὀνομασθοῦν ἐμπορεύματα, δεδομένου ὅτι ἡ ἐμπορικὴ συναλλαγὴ δὲν ἐκτείνεται ἐπὶ ἀκινήτων πραγμάτων, κατὰ τὸ γνωστὸν ἀξίωμα τοῦ ἐμπορικοῦ κώδικος, δὲν δύνανται ἐπομένως ταῦτα νὰ χαρακτηρισθοῦν νομικῶς ἐμπορεύματα. [Πλείονα περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ ἐμπορεύματος βλ. ἐν λ. *ἐμπορικαὶ πράξεις*.]

'Απὸ τῆς σκοπιᾶς τοῦ δημοσίου δικαίου ἐξεταζομένη ἡ ἔννοια τοῦ ἐμπορεύματος παρουσιάζει πλείστους ὅσους περιορισμούς, οἱ ὁποῖοι μετριάζουν σημαντικῶς τὴν ἀπόλυτον ἐλευθερίαν, ἥτις ἐπικρατεῖ περὶ τὴν ἔκτασιν καὶ τὰ εἴδη τῶν πραγμάτων, ἅτινα δύνανται νὰ καταστοῦν ἀντικείμενα ἐμπορικῆς πράξεως. Οἱ περιορισμοὶ οὗτοι προκύπτουν ἢ ἐκ λόγων φορολογικῶν, τοῦ κράτους ἀναλαμβάνοντος ἀπ' εὐθείας τὴν διάθεσιν ὡρισμένων προϊόντων, π. χ. τῶν εἰδῶν τῶν μονοπωλίων, ἢ ἐκ λόγων προστασίας τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας, ὅταν π. χ. ἀπαγορεύεται ἡ ἐξαγωγὴ ἢ ἡ εἰσαγωγὴ ὡρισμένων προϊόντων, ἢ οἱ λόγοι τῶν περιορισμῶν ἀνάγονται εἰς διατάξεις κοινωνικῆς προνοίας, ὅπως π. χ. ἡ ἀπαγόρευσις τῆς ἐμπορίας καὶ ἐν γένει τῆς ἐλευθέρας συναλλαγῆς ἐχούσης ἀντικείμενον ὡρισμένα εἴδη δηλητηρίων (μορφίνη, ὄπιον κλπ.). Εἰς ἐξαιρετικὰς περιστάσεις οἰκονομικῆς φύσεως, τὰς ὁποίας διέρχονται πολλάκις τὰ ἔθνη, παρατηρεῖται ἐπίσης μείωσις τῆς ἐλευθέρας διαθέσεως ἐμπορευμάτων καὶ περιορισμὸς τῆς συναλλαγῆς. Οὕτω π. χ. κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐλλείψεως τροφίμων προεκλήθη πρὸς ἀποσόβησιν λιμοῦ περιορισμὸς τῆς διαθέσεως τῶν τροφίμων, κατ' ἀκολουθίαν περιορισμὸς τῆς ἐννοίας τοῦ ἐμπορευσίμου αὐτῶν. Τοιαύτην σημασίαν κέκτηνται καὶ αἱ διατιμήσεις. Π.Λ.Π.

— **ἐμπόρευμα, ἐλεύθερον—**. Οὕτω χαρακτηρίζεται ἐν ταῖς συναλλαγαῖς τὸ ἐμπόρευμα ἐκεῖνο, ὅπερ ὁ ἀγοραστὴς δύναται νὰ παραλάβῃ ἀπηλλαγμένον φόρων ἢ ἄλλων ἐκ τῶν συνήθων διὰ τὰ ἐμπορεύματα ἐπιβαρύνσεων (ναύλου, ἀσφαλείας κλπ.). Νομικῶς δὲν εἶναι ἐν τούτοις σαφῶς καθωρισμένη ἡ ἔννοια αὐτή. Π. Λ. Π.

— **ἐμπορευμάτων χρηματιστήριον**· βλ. λ. *χρηματιστήριον*.

ἐμπορευματογνωσία (ἡ)· ἡ γνῶσις τῶν ἐμπορευμάτων, ἡ ἄσκησις καὶ ἡ δεξιότης περὶ τὴν ὀρθὴν ἐκτίμησιν τῆς ἀξίας αὐτῶν. 'Ο ὅρος συγχέεται πολλάκις πρὸς τὸν εὐρυτέρας ἐννοίας ὅρον *ἐμπορευματολογία* (βλ. λ.).

ἐμπορευματολογία (ἡ)· ἡ ἐπιστήμη ἡ ἀσχολουμένη περὶ τὰ ἐμπορεύσιμα προϊόντα.

—[ΕΓΚΥΚΛ.] 'Η *ἐμπορευματολογία* εἶναι ἐπιστήμη ἐμβαθύνουσα καὶ μελετῶσα πάντα τὰ ἐμπορεύματα, δηλαδὴ ὅλα τὰ φυσικὰ καὶ τεχνητὰ προϊόντα, ἅτινα ἀποτελοῦσι ἀντικείμενα ἐμμέσου καὶ ἀμέσου ἀνταλλαγῆς. Βασιζομένη αὕτη ἐπὶ τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν καὶ δὴ τῆς 'Ορυκτολογίας, Φυτολογίας, Ζῳολογίας, Φυσικῆς, Χημείας, Μεταλλουργίας καὶ Χημικῆς, ἐν γένει τεχνολογίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Οἰκονομικῆς Γεωγραφίας ἀφ' ἑτέρου, ἐξετάζει ἐν ἕκαστον τῶν ἐμπορευμάτων ἀπὸ ἀπόψεως: α') προελεύσεως, β') κατασκευῆς καὶ κατεργασίας, γ') συντηρήσεως, δ') ποικιλιῶν καὶ γνωρισμάτων τούτων, ε') χρησιμότητος καὶ ἐφαρμογῶν, στ') ἀλλοιώσεως καὶ προλήψεως καὶ ἐλέγχου τούτων, ζ') νοθειῶν καὶ ἐλέγχου αὐτῶν, η') τρόπων ἐμπορίας καὶ θ') παγκοσμίου παραγωγῆς.

α) Προέλευσις ἐμπορευμάτων: 'Η ἐμπορευματολογία, ἐξετάζουσα ἐν πρώτοις τὴν προέλευσιν τῶν ἐμπορευμάτων, ἐφ' ὅσον ταῦτα τυγχάνουσι προϊόντα φυσικὰ (παρεχόμενα δηλονότι εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀπ' εὐθείας ἐκ τῆς φύσεως), διδάσκει ὑπὸ ποίαν μορφὴν καὶ ποῦ ἀπαντῶνται ταῦτα. 'Επὶ παραδείγματι διὰ τὸν σίδηρον: εἰς ποίας χώρας ἐξορύσσεται τὸ μέταλλον τοῦτο· ὅτι δὲν ἀπαντᾷ ἐν τῇ φύσει καθαρόν, ἀλλ' ἡνωμένον χημικῶς καὶ μηχανικῶς μετ' ἄλλων στοιχείων, ὡς μαγνητίτης, αἱματίτης, λιμονίτης, σιδηροπυρίτης, σιδηρίτης κλπ.

β) Κατασκευὴ καὶ κατεργασία ἐμπορευμάτων. Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἡ ἐμπορευματολογία διδάσκει καὶ ἀναλύει τὰς ἐν χρήσει τεχνικὰς μεθόδους πρὸς κατασκευὴν καὶ κατεργασίαν τῶν ἐμπορευμάτων, ἐφ' ὅσον ταῦτα τυγχάνουσι βιομηχανικὰ προϊόντα. Διὰ τὸν σίδηρον π. χ. περιγράφει ὁλόκληρον τὴν μεταλλουργίαν τῶν ἀναφερθέντων ἀνωτέρω μεταλλευμάτων καὶ τὴν ἐκ τούτων ἀπομόνωσιν τοῦ καθαροῦ μετάλλου· διὰ τὴν σάκχαριν περιγράφει ὁλόκληρον τὴν κατεργασίαν εἰς ἣν ὑποβάλλεται τὸ σακχαροκάλαμον ἢ τὸ σακχαρότευτλον πρὸς ἐξαγωγὴν τῆς ἐν αὐτοῖς σακχάρεως· διὰ τὸν σάπωνα ὁλόκληρον τὴν βιομηχανίαν τῆς σαπωνοποιίας καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς δι' ἅπαντα τὰ ἐκ τῶν τεχνῶν προκύπτοντα ἐμπορεύματα.

γ) Συντήρησις ἐμπορευμάτων. 'Επειδὴ τὰ πλεῖστα τῶν ἐμπορευμάτων δὲν εἶναι διατηρήσιμα, ἄνευ ὡρισμένων προϋποθέσεων, διὰ τοῦτο ἡ ἐμπορευματολογία ὑποδεικνύει τὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων δύ-

Digitized by Google

νανται ταῦτα νὰ συντηρηθῶσιν ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον χρόνον, ὡς ἐπίσης καὶ τοὺς ἀπαραιτήτους τηρητέους ὅρους πρὸς τοῦτο· οὕτω διὰ τὰ κρέατα ὑποδεικνύει τὴν ψῦξιν καὶ τὴν κονσερβοποίησιν, διὰ τὸ γάλα ὑποδεικνύει τὴν ψῦξιν, τὴν παστερίωσιν, τὴν συμπύκνωσιν καὶ τὴν κονιοποίησιν, διὰ τὸν σίδηρον τὴν ἐλαιοβαφὴν κτλ.

δ) *Ποικιλίαι καὶ γνωρίσματα ἐμπορευμάτων.* Ἐπειδὴ πολλὰ ἐμπορεύματα ἐμφανίζονται εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ διαφόρους μορφάς, τῶν ὁποίων ποικίλλουσιν αἱ ἀξίαι, ἡ ἐμπορευματολογία διαφωτίζει καὶ ἐπὶ τῶν σημείων τούτων τὸν ἔμπορον, διδάσκουσα αὐτὸν τὰς ποικιλίας ὑφ' ἃς ταῦτα ἐμφανίζονται εἰς τὰς ἀγοράς, ὡς ἐπίσης καὶ τὰ σπουδαιότερα γνωρίσματα ἑκάστης τούτων. Π. χ. διὰ τὸν καφφὲν καθορίζει τὰς ποικιλίας αὐτοῦ ὡς ἑξῆς: καφὲς Μόκκας (μικρόκοκκος, ἀρωματικὸς καὶ κιτρινωπός), Μπουρμπὸν (μὲ μεγαλυτέρους κόκκους καὶ ᾠοειδεῖς), Μαρτινίκας (μὲ μεγάλους ἐπιμήκεις καὶ πρασινωποὺς κόκκους), Βραζιλίας (μὲ κόκκους ἀνίσους καὶ ἀνωμάλους) καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.

ε) *Χρησιμότης καὶ ἐφαρμογαὶ ἐμπορευμάτων.* Δι' ἓν ἕκαστον ἐμπόρευμα ἡ ἐμπορευματολογία διδάσκει τὰς χρήσεις καὶ ἐφαρμογάς, τῶν ὁποίων τυγχάνει τοῦτο ἐν τῇ καταναλώσει. Οὕτω διὰ τὸ θειικὸν ὀξὺ π. χ. διδάσκει, ὅτι εἶναι ἓν τῶν σπουδαιοτάτων χημικῶν προϊόντων λόγῳ τῆς πληθύος τῶν ἐφαρμογῶν του καὶ δὴ πρὸς παρασκευὴν ἄλλων ὀξέων (ὑδροχλωρικοῦ καὶ νιτρικοῦ), τεχνητῶν λιπασμάτων, θειικοῦ χαλκοῦ (γαλαζοπέτρας), στυπτηριῶν, περγαμηνοῦ χάρτου, συσσωρευτῶν κτλ.· διὰ τὸ γάλα, ὅτι χρησιμεύει πρὸς διατροφὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ πρὸς παρασκευὴν βουτύρου, τυροῦ, ὑγιάρτου κτλ. καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.

στ) *Ἀλλοιώσεις τῶν ἐμπορευμάτων, πρόληψις καὶ ἔλεγχος τούτων.* Ἀλλοιώσεις λέγονται αἱ χημικαὶ βλάβαι, τὰς ὁποίας ὑφίστανται ἐμπορεύματά τινα ἀφ' ἑαυτῶν λόγῳ ἐπιδράσεως τοῦ ἀέρος, τῆς ὑγρασίας ἢ καὶ ἄλλων τινῶν αἰτίων· π. χ. ὀξίνισις τοῦ οἴνου, ταγγισμὸς τοῦ βουτύρου καὶ τῶν ἐλαίων, εὐρωτίασις τῶν ἀλεύρων καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἐπὶ τοῦ σημείου ὅμως τούτου ἡ ἐμπορευματολογία δὲν ἀναφέρει ἁπλῶς τὰς ἀλλοιώσεις, τῶν ὁποίων εἶναι ἐπιδεκτικὸν ἐμπόρευμά τι, ἀλλ' ὑποδεικνύει συγχρόνως καὶ πῶς πρέπει νὰ προλαμβάνωνται καὶ ἐλέγχωνται αὗται, π. χ. ἡ ὀξίνισις τοῦ οἴνου ἐλεγχομένη διὰ τῆς ἐνάρξεως τῆς ὀξίνου γεύσεως προλαμβάνεται εἰς τὴν ἀρχήν της μὲν διὰ προσθήκης ποσοῦ τινος σακχάρου, ὅταν δὲ προχωρήσῃ θεραπεύεται διὰ προσθήκης κόνεως μαρμάρου ἢ ὀξυανθρακικῆς ἀσβέστου κ. ο. κ.

ζ) *Νοθεῖαι ἐμπορευμάτων καὶ ἔλεγχος τούτων.* Νοθεῖαι καλοῦνται αἱ ἀθέμιτοι δολιεύσεις τῶν ἐμπορευμάτων πρὸς ἐλάττωσιν τοῦ κόστους αὐτῶν, ὁπότε χειροτερεύει ἡ ποιότης πρὸς ζημίαν τοῦ καταναλωτοῦ. Ἡ ἐμπορευματολογία, ἀναφέρουσα ταύτας δι' ἕκαστον ἐμπόρευμα, ὑποδεικνύει καὶ εὐκόλους μεθόδους ἐλέγχου αὐτῶν· π.χ. διὰ τὸ γάλα ἀναφέρει τὴν ὁλικὴν καὶ μερικὴν ἀποβουτύρωσιν καὶ τὴν ἀραίωσιν δι' ὕδατος, ὑποδεικνύουσα συγχρόνως καὶ μεθόδους ἐλέγχου ἑκάστης τούτων· διὰ τὸν ὑδράργυρον ἀναφέρει τὴν ἐν αὐτῷ διάλυσιν ξένων καὶ εὐθηνῶν μετάλλων (μολύβδου, ψευδαργύρου), ὑποδεικνύει δὲ τὸν ἔλεγχον τῆς νοθείας ταύτης ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι τὰ σταγονίδιά του, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἀφίνουσιν ἴχνη διαβάσεως (οὐράς) κ. τ. λ.

Δέον πρὸς τούτοις νὰ ἀναφερθῇ, ὅτι ἡ ἐμπορευματολογία διακρίνει καὶ μίαν ἄλλην κατηγορίαν νοθειῶν (ἢ ἁπλῶς ἀναμίξεων), αἵτινες εἶναι θεμιταί, ἀρκεῖ νὰ δηλῶνται εἰς τὸν ἀγοραστήν. Ὁ χρυσὸς π. χ. ἐὰν ἤρχετο εἰς τὸ ἐμπόριον χημικῶς καθαρὸς θὰ ἦτο λίαν μαλακὸς καὶ αἱ χρήσεις του ὡς ἐκ τούτου περιωρισμέναι· διὰ τοῦτο συντήκεται μετὰ χαλκοῦ ὑπὸ διαφόρους ἀναλογίας, ἵνα καταστῇ σκληρότερος καὶ εὐτηκτότερος, ἀποβαινούσης οὕτω τῆς νοθείας ταύτης πρὸς ὄφελος μᾶλλον τοῦ ἀγοραστοῦ, ἐφ' ὅσον δηλοῦται εἰς αὐτὸν ἡ εἰς χρυσὸν περιεκτικότης (24 καρατίων, 100% καθαρὸς χρυσός). Πάντως ἡ ἐμπορευματολογία καὶ διὰ τὰς νοθείας ἢ ἀναμίξεις ταύτας ἀναφέρει τὸν ἔλεγχόν των, ὅπως εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν τὴν διὰ τῆς λυδίας λίθου τῶν χρυσοχόων καὶ ἀργυραμοιβῶν μέθοδον.

η) *Τρόποι ἐμπορίας.* Ἡ ἐμπορευματολογία ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω γνώσεων παρέχει καὶ στοιχεῖα περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐμπορίας ἑκάστου ἐμπορεύματος, ἀναφέρει δηλαδὴ τὰς τιμάς, τὴν συσκευήν, τοὺς τρόπους μεταφορᾶς καὶ τὰ ἐμπορικὰ κέντρα ἑκάστου. Αἱ τιμαὶ τῶν ἐμπορευμάτων ἀναφέρονται εἰς τὴν μονάδα πωλήσεως (unité de vente) ἑκάστου τούτων· καλεῖται δὲ μονὰς πωλήσεως ἡ ποσότης, πρὸς τὴν ὁποίαν ἀναφέρεται ἡ τιμὴ ἑκάστου ἐμπορεύματος καὶ ἡ ὁποία ποικίλλει ὄχι μόνον δι' ἕκαστον ἐμπόρευμα καὶ ποικιλίαν τούτου, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ χώρας εἰς χώραν· οὕτω π. χ. τὰ κοινὰ σιτηρὰ προσφέρονται ἐν Ἀμερικῇ κατὰ 60 lbs (λίμπρας), ἐνῷ τὰ τῆς Καλιφορνίας κατὰ 100 lbs, ἐν Ἑλλάδι κατὰ 100 κοιλά, ἐν Γερμανίᾳ κατὰ 1000 κιλά, ἐν Ρωσίᾳ κατὰ poud· ὁ καφὲς Βραζιλίας προσφέρεται ἐν Ἑλλάδι κατ' ἀγγλικὸν στατῆρα, τὸ θεῖον κατὰ 100 κιλὰ κ.ο.κ. Ἕκαστος τῶν ἀνωτέρω ἀριθμῶν εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ μονὰς πωλήσεως.

Ἡ ἐμπορευματολογία, ὡς πρὸς τὴν συσκευήν, ὑποδεικνύει τοὺς τρόπους τῆς συσκευασίας ἑκάστου ἐμπορεύματος καὶ ποικιλίας τούτου· οὕτω διὰ τὴν ὄρυζαν τῆς Ἰταλίας καὶ Τεργέστης ἀναφέρει ὅτι συσκευάζεται εἰς διπλοῦς σάκκους τῶν 100 κιλῶν, τῆς Ὁλλανδίας καὶ Αἰγύπτου εἰς μονοὺς σάκκους τῶν 2 κανταρίων καὶ τῆς Ἀμερικῆς εἰς διπλοῦς σάκκους τῶν 100 λιμπρῶν· διὰ τὸ θεῖον ἀναφέρει ὅτι συσκευάζεται εἰς μονοὺς σάκκους γιούτης τῶν 50 κιλῶν, διὰ τὸ τέϊον εἰς κιβώτια περιενδεδυμένα ἐσωτερικῶς μὲ λεπτὸν φύλλον μολύβδου ἢ εἰς μικρὰ λευκοσιδηρᾶ κυτία ἢ εἰς πακέτα μικρὰ καὶ μεγάλα κ.ο.κ.

Ὡς πρὸς τοὺς τρόπους μεταφορᾶς ἡ ἐμπορευματολογία ὑποδεικνύει τοὺς χρησιμοποιουμένους δι' ἕκαστον εἶδος τῶν ἐμπορευμάτων ἐκείνων, διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν ὁποίων εἶναι ἀπαραίτητοι ὡρισμέναι προϋποθέσεις· διὰ τοὺς καφέδες λ. χ. ἀναφέρει ὅτι ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπιτρέπεται κατὰ τὸν πλοῦν νὰ διαβραχῶσι μὲ θαλάσσιον ὕδωρ (διότι ἡ ποιότης χειροτερεύει), εὑρισκόμενοι δὲ εἰς τὰς ἀποθήκας τῶν πλοίων δέον νὰ μὴ ἔχωσιν ἄλλα ὀσμηρὰ ἐμπορεύματα μετ' αὐτῶν (μπαχαρικά, δέρματα κ.τ.τ.), διότι εἷς καὶ μόνον σάκκος τούτων ἀρκεῖ νὰ καταστρέψῃ τὸ ἄρωμα ὁλοκλήρου φορτίου καφέ.

Πρὸς συμπλήρωσιν τέλος τῶν ἀπαραιτήτων διὰ τὴν ἐμπορίαν γνώσεων, ἡ ἐμπορευματολογία ἀναφέρει καὶ τὰ ἐμπορικὰ κέντρα ἑκάστου ἐμπορεύματος. Ὅτι π. χ. τοῦ καφὲ ἐμπορικὰ κέντρα εἶναι ἡ Νέα Ὑόρκη, Λονδῖνον, Χάβρη, Ἀμβέρσα, Ρότερδαμ, Ἁμβοῦργον, Τεργέστη καὶ Μασσαλία· ὅτι διὰ τὴν σάκχαριν σπουδαιότερα κέντρα εἶναι ἡ Νέα Ὑόρκη, τὸ Λονδῖνον κ.ο.κ.

θ) *Παγκόσμιος παραγωγὴ ἐμπορευμάτων.* Δι' ἕκαστον τέλος ἐμπόρευμα ἡ ἐμπορευματολογία παρέχει καὶ τὰς σχετικὰς στατιστικὰς τῆς ἐτησίας παγκοσμίου παραγωγῆς του.

Διαίρεσις τῆς ἐμπορευματολογίας. Ἡ ἐμπορευματολογία, ὡς ἐν τῷ ὁρισμῷ της ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος ἄρθρου ὁρίζεται, μελετᾷ πάντα τὰ ἐμπορεύματα ὑπὸ πάσας τὰς ἀπόψεις των, ἀναλυθείσας ἤδη. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ πρὸς θεραπείαν τῶν ἀνθρωπίνων ἀναγκῶν ἐμπορεύματα εἶναι πάμπολλα, διὰ τοῦτο πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ μελετητοῦ παρίσταται ἀνάγκη νὰ διαιρεθῶσι ταῦτα καθ' ὁμάδας μεγάλας, ἀναλόγως τῶν κοινῶν ἰδιοτήτων των.

Οὕτω, τινὲς τῶν ἐμπορευματολόγων διακρίνουσι τὴν ἐμπορευματολογίαν εἰς δύο κατηγορίας· εἰς τὴν περὶ τῶν *φυσικῶν ἐμπορευμάτων* ἀσχολουμένην ἀφ' ἑνός, καὶ εἰς τὴν περὶ τῶν *τεχνητῶν τοιούτων* ἀφ' ἑτέρου. Καὶ *φυσικὰ* μὲν *ἐμπορεύματα*, ἢ ἁπλῶς *φυσικὰ σώματα*, εἶναι τὰ ὀρυκτά, τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῷα· ἐκεῖνα, δηλαδή, τὰ ὁποῖα ἐπλάσθησαν ὑπὸ τῆς δημιουργοῦ φύσεως, χωρὶς νὰ ἐπέμβῃ ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια διὰ τὴν γένεσίν των. Τεχνητὰ δὲ ἐμπορεύματα εἶναι ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα προσφέρονται εἰς τὸν ἄνθρωπον κατόπιν μηχανικῆς ἢ χημικῆς ἐπεξεργασίας· ἐκεῖνα δηλαδή, διὰ τὴν ὕπαρξιν τῶν ὁποίων εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ἐπέμβασις τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας, ἥτις διὰ διαφόρων μέσων μετατρέπει τὰς ἰδιότητας τῶν φυσικῶν σωμάτων, λαμβανόντων ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει καὶ τὸ ὄνομα τῶν πρώτων ὑλῶν.

Κατ' ἄλλους ἡ ἐμπορευματολογία διακρίνεται εἰς *ἀνόργανον* καὶ *ὀργανικὴν* τοιαύτην. Καὶ ἡ μὲν ἀνόργανος ἐμπορευματολογία πραγματεύεται τὰ ἐκ τοῦ ἀνοργάνου (δηλαδὴ τοῦ ὀρυκτοῦ) κόσμου προερχόμενα φυσικὰ καὶ τεχνικὰ ἐμπορεύματα, ἡ δὲ ὀργανικὴ τὰ ἐκ τοῦ ὀργανικοῦ κόσμου προερχόμενα τοιαῦτα, δηλαδὴ τὰ ἐκ τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζῴων. Κατὰ τὴν διάκρισιν ταύτην ἡ ἀνόργανος ἐμπορευματολογία περιλαμβάνει: α΄) τὰ μεταλλουργικὰ προϊόντα, β΄) τὰ κράματα, γ΄) τὰ ἐλαιοχρώματα καὶ ὑδατοχρώματα, δ΄) τὰ χημικὰ προϊόντα, ε΄) τὰς γηΐνας πλαστικὰς ἢ οἰκοδομικὰς ὕλας, καὶ στ΄) τοὺς πολυτίμους καὶ ἡμιπολυτίμους λίθους. Ἡ δὲ ὀργανικὴ ἐμπορευματολογία ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο μεγάλα τμήματα, τῶν φυτικῶν ἐμπορευμάτων ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν ζωϊκῶν τοιούτων ἀφ' ἑτέρου. Τὰ φυτικὰ ἐμπορεύματα διακρίνονται καὶ αὐτὰ εἰς: α΄) τοὺς δημητριακοὺς καρπούς, β΄) τὰ ὄσπρια, γ΄) τὰ ἀποικιακὰ καὶ βιομηχανικὰ προϊόντα (σάκχαρον, χάρτης), δ΄) τὰ φυτικὰ λίπη καὶ ἔλαια ὡς καὶ αἰθέρια τοιαῦτα, ε΄) τὰς ὀπώρας καὶ ἑσπεριδοειδῆ, στ΄) τὰ φαρμακευτικὰ ἐμπορεύματα, τὰ κόμμεα, τὰς ῥητίνας καὶ τὰ βάλσαμα, ζ΄) τοὺς οἴνους, η΄) τὰς φυτικὰς βαφικὰς ὕλας, θ΄) τὰς φυτικὰς ὑφαντικὰς ὕλας, ι΄) τὸν καπνόν, ια΄) τὴν ξυλείαν καὶ ιβ΄) τοὺς ὀρυκτοὺς ἄνθρακας. Τὰ δὲ ζωϊκὰ τέλος ἐμπορεύματα διακρίνονται εἰς: α΄) τὰ τρόφιμα, β΄) τὰ δέρματα, γ΄) τὰς ζωϊκὰς ὑφαντικὰς ὕλας, δ΄) τοὺς σάπωνας, ε΄) τὰ ζωϊκὰ βιομηχανικὰ προϊόντα (ζωϊκὸς ἄνθραξ, ὀστεόκολλα κττ)., στ΄) τὰ πολύτιμα ζωϊκὰ προϊόντα (ἐλεφαντοστοῦν, μαργαρῖται κττ.), ζ΄) τοὺς σπόγγους, η΄) τὰ ζωϊκὰ λίπη καὶ ἔλαια, τοὺς κηρούς, ι΄) τὰ ζωϊκὰ ἀρώματα, ια΄) τὰς ζωϊκὰς βαφικὰς ὕλας καὶ ιβ΄) τὰ ζωϊκὰ λιπάσματα.

Κατ' ἄλλους ἡ ἐμπορευματολογία διακρίνεται εἰς 6 μέρη: α΄) τὰς *οἰκοδομησίμους καὶ διακοσμητικὰς ὕλας*, β΄) τὰ *μεταλλουργικὰ προϊόντα*, γ΄) τὰ *προϊόντα τῆς μεγάλης χημικῆς βιομηχανίας*, δ΄) τὰ *χημικὰ προϊόντα*, ε΄) τὰ *βιομηχανικά, φυτικὰ καὶ ζωϊκὰ προϊόντα* καὶ στ΄) *τὰ τρόφιμα*. Κατὰ τὴν διαίρεσιν ταύτην ἡ Α΄ κατηγορία τῶν οἰκοδομησίμων καὶ διακοσμητικῶν ὑλῶν περιλαμβάνει: α΄) τὴν ξυλείαν καὶ τὸν φελλόν, β΄) τοὺς οἰκοδομικοὺς λίθους, τὰ μάρμαρα, τὸν γύψον, γ΄) τὰ κονιάματα καὶ κεραμευτικὰ προϊόντα, καὶ δ΄) τὴν ὕαλον, τὰ κρύσταλλα καὶ τοὺς πολυτίμους λίθους. Ἡ Β΄ κατηγορία, ἡ τῶν μεταλλουργικῶν προϊόντων, περιλαμβάνει: α) τὰ μεταλλεύματα, τὰ μέταλλα γενικῶς καὶ τὰ κράματα αὐτῶν, β΄) τὸν σίδηρον, τὸν χυτοσίδηρον καὶ τοὺς χάλυβας, γ΄) τὰ κοινὰ μέταλλα (χαλκόν, ψευδάργυρον, κασσίτερον, μόλυβδον, νικέλιον, ἀργίλλιον), καὶ δ΄) τὰ πολύτιμα μέταλλα (ὑδράργυρον, ἄργυρον, χρυσὸν καὶ λευκόχρυσον). Ἡ Γ΄ κατηγορία, ἡ τῶν προϊόντων τῆς μεγάλης βιομηχανίας, περιλαμβάνει: α΄) τὰς πρώτας ὕλας (ὕδατα, πάγον, καυσίμους ὕλας), β΄) τὰς φωτιστικὰς ὕλας (πετρέλαια, ἀσετυλίνην κττ.), γ΄) τὸ θαλάσσιον ἅλας, τὴν σόδαν καὶ τὴν πότασσαν, καὶ δ΄) τὸ ὑδροχλωρικόν, νιτρικὸν καὶ θειικὸν ὀξύ. Ἡ Δ΄ κατηγορία, ἡ τῶν χημικῶν προϊόντων, περιλαμβάνει: α΄) τὸ ὀξυγόνον, τὰ ὀξέα, τὴν ἀμμωνίαν, τὰς στυπτηρίας καὶ τὰ βιτριόλια, β΄) τὸ νίτρον, τὰς ἐκρηκτικὰς ὕλας, τὰ λιπάσματα, τὸ φώσφορον καὶ τὰ πυρεῖα, γ΄) τὰς χρωστικὰς ὕλας, δ΄) τὰ ἀρώματα, τὰ φαρμακευτικὰ καὶ τὰ φωτογραφικὰ προϊόντα. Ἡ Ε΄ κατηγορία, ἡ τῶν βιομηχανικῶν φυτικῶν καὶ ζωικῶν προϊόντων, περιλαμβάνει: α΄) τὰ παχέα σώματα, τοὺς σάπωνας καὶ τοὺς κηρούς, β΄) τὰ δέρματα, τὰ ὀστᾶ, τὸ ἐλεφαντοστοῦν, τὰ ὄστρακα καὶ τοὺς μαργαρίτας, γ΄) τὰς ὑφαντικὰς ὕλας, τὰ ὑφάσματα καὶ τὸν χάρτην, δ΄) τὸ καουτσούκ, τὴν γουταπέρκαν, τὸ κυτταροειδὲς (celluloid), τὰς ῥητίνας καὶ τὰ βερνίκια. Ἡ ΣΤ΄ τέλος κατηγορία, ἡ τῶν τροφίμων, περιλαμβάνει: α΄) τὰ ζωικὰ τρόφιμα (κρέας, ᾠά, γάλα, τυρούς), β΄) τὰ φυτικὰ τρόφιμα (δημητριακά, ὀπώρας, ἀμυλώδη καὶ ἄρτον), γ΄) τὰ ποτὰ (οἶνον, ζῦθον, ὄξος, οἰνόπνευμα, ἡδύποτα) καὶ δ΄) τὰ σάκχαρα, τὸ κακάον, τὸν καφὲν καὶ τὸ τέϊον.

Ἡ ἐμπορευματολογία δύναται ἐπίσης νὰ διαιρεθῇ καὶ ἀπὸ καθαρῶς ἑλληνικῆς ἀπόψεως εἰς δύο μεγάλα μέρη, ἐξ ὧν τὸ πρῶτον θὰ μελετᾷ ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ τὰ προϊόντα τῆς *ἑλληνικῆς παραγωγῆς* καὶ τὸ δεύτερον τὰ προϊόντα τῆς *ξένης παραγωγῆς*. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει θὰ διαιρεθῶσιν ἑκάτερα εἰς δύο τμήματα: τὸ Ἀνόργανον κατ' ἀρχὰς καὶ τὸ Ὀργανικὸν κατόπιν. Ἐφ' ὅσον δὲ ἡ διαίρεσις αὕτη θὰ ἀφορᾷ κυρίως καὶ τοὺς Ἕλληνας ἐμπόρους, βιομηχάνους καὶ ἐπιχειρηματίας ἐν γένει, δέον διὰ τὰ ἑλληνικὰ ἐμπορεύματα, ἀφοῦ ἐξετασθῶσιν ὑφ' ὅλας τὰς ἤδη ἐκτεθείσας ἀπόψεις των, νὰ γίνῃ καὶ ἰδιαιτέρα μνεία περὶ τῶν σημερινῶν τρόπων κατεργασίας καὶ ἐμφανίσεως αὐτῶν εἰς τὸ ἐμπόριον, ὡς ἐπίσης καὶ περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς καλλιτερεύσεως τούτων. Τὸ Β΄ μέρος, τὸ ἐξετάζον τὰ προϊόντα τῆς ξένης παραγωγῆς, δέον νὰ μελετᾷ ταῦτα ἐν σχετικῇ συντομίᾳ (ὑφ' ὅλας πάντως τὰς ἀπόψεις των), ἐφ' ὅσον ταῦτα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παραχθῶσι καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ γῇ ἢ ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς βιομηχανίας· ἐὰν ὅμως εἶναι τοῦτο ἐφικτόν, δέον ἕκαστον ἐμπόρευμα νὰ ἐξετασθῇ ἐν πάσῃ του τῇ λεπτομερείᾳ καὶ νὰ τονίζηται ἑκάστοτε ἰδιαιτέρως τὸ δυνατὸν τῆς ἐν Ἑλλάδι παραγωγῆς του.

Χρησιμότης καὶ διδασκαλία τῆς ἐμπορευματολογίας. Ἐξ ὅλων τῶν μέχρι τοῦδε ἐκτεθέντων δύναται εὐκόλως πᾶς τις νὰ κατανοήσῃ τὴν μεγίστην χρησιμότητα τῆς ἐμπορευματολογίας ὡς ἐπιστήμης. Διδάσκει αὕτη εἰς τὸν ἔμπορον τὸν τρόπον τῆς ἐπιλογῆς καὶ προμηθείας τῶν ἐμπορευμάτων του καὶ τὰς καλυτέρας μεθόδους πρὸς κατανάλωσιν τούτων, ἐνῷ συγχρόνως τοῦ διανοίγει εὐρυτέρους ἐπιχειρηματικοὺς ὁρίζοντας. Ἀπαραίτητος ὅμως προϋπόθεσις πρὸς πλήρη ἐπίτευξιν τοῦ μεγάλου τῆς ἐμπορευματολογίας σκοποῦ εἶναι ἡ κατάλληλος διδασκαλία αὐτῆς ἐν τῇ μέσῃ καὶ ἀνωτέρᾳ ἐμπορικῇ ἐκπαιδεύσει. Δέον δ' ἀπαραιτήτως ἡ ἕδρα τῆς ἐμπορευματολογίας εἰς ὅλας τὰς σχολὰς ἐν αἷς διδάσκεται αὕτη νὰ συνοδεύηται ὑπὸ πλήρους ἐμπορευματολογικοῦ μουσείου, χημικοῦ ἐργαστηρίου καὶ προβολέως ἐφωδιασμένου μὲ φωτογραφικὰς πλάκας ἀπεικονιζούσας τοὺς τρόπους παρασκευῆς τῶν διαφόρων ἐμπορευμάτων. Ὁ διδάσκων ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ δύναται νὰ ἐπιδείξῃ εἰς τοὺς διδασκομένους, ἐκ τοῦ μουσείου του, τὰς μορφὰς ὑφ' ἃς ἀπαντᾷ τὸ ἐμπόρευμα ἐν τῇ φύσει καὶ τὰς ποικιλίας, ὑφ' ἃς ἔρχεται τοῦτο εἰς τὸ ἐμπόριον, θὰ προβάλῃ εἰκόνας τῆς ἐξορύξεως, καλλιεργείας ἢ βιομηχανικῆς παρασκευῆς τούτου, θὰ προβάλῃ ἢ θὰ ἐπιδείξῃ (ἐὰν τὸ μουσεῖόν του εἶναι πλῆρες) δείγματα τοῦ ἐμπορεύματος καλῶς καὶ κακῶς συντηρηθέντος, διδάσκων οὕτως ἐποπτικῶς τὰς συνεπείας τῆς κακῆς συντηρήσεως, ἐνῷ ἐν τῷ χημείῳ θὰ ὑποδείξῃ ἐργαστηριακῶς εἰς τοὺς σπουδαστὰς τοὺς τρόπους τῆς θεραπείας καὶ τοῦ

Digitized by Google

ἐλέγχου τῶν ἀλλοιώσεων καὶ νοθεύσεων. Οἱ σπουδασταὶ πρὸς τούτοις δέον νὰ ἐξασκηθῶσι πλήρως ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ μικροσκοπίου καὶ τῶν χημικῶν ὀργάνων καὶ συσκευῶν ἐν γένει, νὰ ὁδηγηθῶσι πρὸς ἐποπτικὴν διδασκαλίαν εἰς ὅλας τὰς βιομηχανικὰς ἐγκαταστάσεις τῆς περιφερείας, νὰ ἐπωφελῶνται τῶν ἑκάστοτε τοπικῶν ἐκθέσεων τῶν ἐμπορευμάτων, ὁδηγούμενοι ἐπὶ τόπου ἐπανειλημμένως ὑπὸ τῶν διδασκόντων, ἐὰν δὲ καὶ ἐφ' ὅσον εἶναι τοῦτο δυνατόν, νὰ ὁδηγῶνται καὶ εἰς τὰς ἑκάστοτε διοργανουμένας διεθνεῖς ἐκθέσεις καὶ ἀγοράς. Α. ΣΥΡΙΓΟΣ

ἐμπορευματολόγος (ὁ)· ὁ εἰδικὸς ἐπιστήμων ὁ ἀσχολούμενος περὶ τὴν ἐμπορευματολογίαν.

ἐμπορεύομαι, ἀόρ. *ἐμπορεύθην*· εἶμαι ἔμπορος, ἀσκῶ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἐμπόρου: «ἐμπορεύομαι εἰς τὸν Πειραιᾶ, — εἰς τὴν Θεσσαλονίκην», «ἐμπορεύομαι ἔλαια, — οἴνους, — σῖτον, — ὑφάσματα, — ἀποικιακά», «δὲν δύναταί τις νὰ ἐμπορευθῇ ἄνευ πιστώσεων»· || μετοχ. *ἐμπορευόμενος* (ὁ) ὡς οὐσ. ὁ ὁ ἔμπορος, ὁ ἀσκῶν ἐμπορικὰς ἐργασίας.

ἐμπορεύσιμος (ὁ, ἡ), — *ον* (τό)· ὁ δυνάμενος νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἐμπόρευμα, ὁ δυνάμενος ν' ἀγορασθῇ ἢ νὰ πωληθῇ (ἐπὶ κινητῶν πραγμάτων)· || «γραμμάτιον, — συνάλλαγμα ἐμπορεύσιμον» δυνάμενον νὰ μεταβιβασθῇ εἰς ἄλλους· || *ἐμπορεύσιμον* (τὸ) ὡς οὐσ., ἡ ἰδιότης τοῦ ἐμπορευσίμου, ἡ ἐμπορία: «τὸ ἐμπορεύσιμον τῶν δούλων εἶναι ἀπηγορευμένον».

Ἐμπόρια (Emporia) *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ πρωτεύουσα τῆς κομιτείας Λάϋον τῆς πολιτείας Κάνσας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Νεόσο. Κάτ. 10.000. Ἔχει ἀλευρομύλους, μηχανουργεῖα, χυτήρια καὶ ἄλλα ἐργοστάσια. Δ. Δ.

ἐμπορία (ἡ)· τὸ νὰ ἐμπορεύεταί τις, τὸ ἐμπόριον: «τὸ προορίζει πρὸς ἐμπορίαν», «ἡ ἐμπορία τοῦ σίτου, — τοῦ βάμβακος, — τῶν δούλων».

— *[Νομ.]* Τὸ ἐπάγγελμα ἢ ἡ τέχνη τοῦ ἐμπορεύεσθαι, τοῦ διατηρεῖν ἐμπορικὴν ἐπιχείρησιν, τοῦ ἐνεργεῖν ἐμπορικὰς πράξεις. Ἡ λέξις ὑποδηλώνει τὴν κατάστασιν ἥτις προέρχεται ἐκ τῆς καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἀναμίξεως ἀτόμου τινὸς ἐν τῇ ἐμπορικῇ συναλλαγῇ, σημαίνει ὅμως καὶ τὸ ἐπαγγέλλεσθαι τὸν ἔμπορον ἐνεργητικῶς καὶ διεξάγειν τὸ ἐμπορικὸν ἐπάγγελμα. Στερεῖται παντελῶς νομικῆς σημασίας, καὶ οὐδεμίαν ἀπολύτως τεχνικὴν ἔννοιαν ἐκφράζει καὶ ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐπιστήμῃ. Αἱ συνήθεις ὀνομαζόμεναι ἀνικανότητες πρὸς ἐμπορίαν εἶναι ἀπὸ νομικῆς τεχνικῆς ἀπόψεως ἀνικανότητες τοῦ εἶναί τινα ἔμπορον. [Βλ. λ. *ἔμπορος*.] Π. Λ. Π.

Ἐμπορίαι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία διαφόρων ἀρχαίων πόλεων· βλ. λ. *Ἐμπόριον*.

ἐμπορικάκι (τό)· βλ. *ἐμπορικόν*.

ἐμπορικὸν (τό)· κατάστημα πωλήσεως ὑφασμάτων, πανικῶν, ψιλικῶν καὶ εἰδῶν νεωτερισμοῦ, ὡς κατ' ἐξοχὴν ἐμπορικόν, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ παντοπωλεῖον, καφενεῖον καὶ τὰ λοιπὰ καταστήματα ἢ μαγαζιὰ (οὐδ. τοῦ ἐπιθέτου *ἐμπορικός*)· || ὑποκορ. ***ἐμπορικάκι*** (τό)· μικρὸν ἐμπορικὸν κατάστημα πανικῶν, ψιλικῶν καὶ εἰδῶν χαρτοπωλείου, ἐν συνοικίᾳ ἰδίως λειτουργοῦν.

ἐμπορικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἐμπόριον ἢ τοὺς ἐμπόρους: «ἐμπορικὸς λιμήν, — σύλλογος», «ἐμπορικὴ πόλις, — συνθήκη, — ἑταιρεία», «ἐμπορικοὶ νόμοι», «ἐμπορικὰ ἔθιμα», «ἐμπορικὸν δίκαιον»· || «ἐμπορικὸν ναυτικόν, — πλοῖον» τὸ ἐξυπηρετοῦν τοὺς ἐμπόους καὶ τοὺς ἰδιώτας, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ «πολεμικὸν ναυτικόν, — πλοῖον»· «ἐμπορικὴ σχολή» σχολή, τῆς ὁποίας σκοπὸς εἶναι, παρὰ τὸν παιδαγωγικόν, ἡ διδασκαλία μαθημάτων ἢ ὅλως ἐπαγγελματικῶν τοῦ ἐμπορίου ἢ ἀμεσώτερον συνδεομένων πρὸς τὸ ἐμπόριον· || «ἐμπορικὰ βιβλία» τὰ κατάστιχα τοῦ ἐμπόρου, ἐκ τῶν ὁποίων δηλοῦται ἡ ὅλη ἐμπορικὴ κίνησις καὶ ἡ οἰκονομικὴ αὐτοῦ κατάστασις· || «ἐμπορικὸς οἶκος» κατ' ἀπόδοσιν τοῦ γαλλ. maison de commerce ἀντὶ τοῦ ἑλληνικοῦ «ἐμπορικὸν κατάστημα»· || «ἐμπορικὸς τρόπος», ἐπὶ τὸ εἰρωνικώτερον, τρόπος κολακευτικός, φιλοφρονητικός· || «ἐμπορικὸς νοῦς» ἢ «ἐμπορικὸν πνεῦμα», νοῦς φύσει δεξιὸς πρὸς τὸ ἐμπόριον· || τὸ οὐδέτ. ***ἐμπορικὸν*** (τὸ) ὡς οὐσιαστ. (βλ. λ.). — Ἐπίρρ. ***ἐμπορικῶς***. Β. Φ.

— **ἐμπορικὰ *βιβλία***· βλ. *βιβλία* ἐμπορικά.

— **ἐμπορικὰ ἔθιμα** *[Νομ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ *ἔθιμα* ἐκεῖνα, ἅτινα ἀνάγονται εἰς τὴν ρύθμισιν νομικῶν ἐν τῷ ἐμπορίῳ σχέσεων, ἀποτελοῦν δὲ ἀγράφους κανόνας δικαίου διακρινομένους κατὰ τοῦτο τῶν πολυειδῶν ἐν τῷ ἐμπορίῳ συνθηκῶν, καθότι ἐξασκοῦνται ἐν συνειδήσει νομικῆς ἀνάγκης. [Βλ. λ. *ἔθιμον*.]

Οἱ ὅροι τῆς γεννήσεως, ἐφαρμογῆς καὶ ἐπικρατήσεως ἐμπορικοῦ ἐθίμου διέπονται ὑπὸ τῶν γενικῶν κανόνων, οἵτινες ρυθμίζουν γενικῶς τὰ τῶν ἐθίμων ἐν τῷ ἀστικῷ δικαίῳ· ἐξεταστέα ὅθεν τὰ αὐτόθι σχετικῶς γραφόμενα. Τὸ παρ' ἡμῖν ἐμπορικὸν δίκαιον δὲν ρυθμίζει οὐδαμοῦ τὰ τῶν ἐθίμων, οὐδεμία δὲ διάταξις αὐτοῦ ἀναφέρεται εἰς σχετικὸν πρὸς αὐτὰ θέμα, μολονότι τοῦτο εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖον, δεδομένης τῆς πληθώρας των καὶ τοῦ πολυμόρφου τῆς ἐμφανίσεώς των, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς ὑπάρξεως ἀναριθμήτων ἐμπορικῶν συνηθειῶν, ἕνεκα τῶν ὁποίων δυσχεραίνεται πολλάκις ἡ διάκρισις καὶ διάγνωσις τοῦ ἐθίμου. Ἡ ἐπιστήμη ὁρίζει, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἔθιμον, τὴν συνήθειαν ὡς ὁμοιομόρφως ἐπαναλαμβανομένην ρύθμισιν ἐμπορικῆς τινος σχέσεως, ὥστε ἡ ἀπόδειξις τῆς ἐν νομικῇ ἀνάγκῃ ἐφαρμογῆς τοῦ κανόνος, πράγματος οὐσιαστικῶς ἀδυνάτου καὶ ἀπροσδιορίστου, μεταβάλλει τὴν συνήθειαν εἰς ἔθιμον. Οὐδὲν τὸ παράδοξον, κατ' ἀκολουθίαν, ἐὰν τὰ δικαστήρια εὑρίσκωνται ἐν δυσχερείᾳ, ὅταν τεθῇ ζήτημα ἰσχύος ἢ ὑπάρξεως ἐμπορικοῦ ἐθίμου.

Τὰ ἐμπορικὰ ἔθιμα διακρίνονται εἰς *γενικά*, ὅταν ἐφαρμόζωνται ὑπὸ πολλῶν κατηγοριῶν ἐμπορευομένων, καὶ *εἰδικά*, ὅταν ἀφοροῦν κλάδον τινὰ τοῦ ἐμπορίου μόνον, εἰς *καθολικὰ* δέ, ὅταν ἰσχύουν εἰς ὅλην τὴν ἐπικράτειαν, καὶ *τοπικά*, ὅταν εἰς μέρος μόνον αὐτῆς. Ἐν τῷ ἐφαρμογῇ τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου παρ' ἡμῖν μεγίστη ὑπῆρξεν ἡ συμβολὴ τῶν ἐθίμων. Πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ code de commerce, τὸ ἐμπόριον διείπετο ὑπὸ ἐθίμων μόνον, πλεῖστα τῶν ὁποίων διετηρήθησαν καὶ μετὰ ταῦτα, τείνοντα μόλις ὁσημέραι νὰ ἐκλείψουν ὡς ἐκ τῆς προϊούσης ἐνδελεχοῦς νομοθετικῆς ρυθμίσεως.

Συζητεῖται ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐπιστήμῃ τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου ἡ τροποποιητικὴ καὶ καταργητικὴ δύναμις τοῦ ἐμπορικοῦ ἐθίμου (πρβ. *Δαμασκηνοῦ* Ἐμπ. Δικ. Ι σελ. 68. *Πετιμεζᾶ* αὐτόθι σελ. 49). Ἡ ἀμφισβήτησις ἀφορᾷ τὴν ἔκτασιν τῆς ἀπαγορεύσεως τοῦ ἄρθρου 2 Α. Ν. τοῦ 1856, μὴ ἐπιτρέποντος κατάργησιν ἢ τροποποίησιν νόμου δι' ἐθίμου. Ὑποστηρίζεται δὲ ὅτι οἱ πρὸ τοῦ 1856 ἐμπορικοὶ νόμοι δύνανται καὶ μετὰ τὸν νόμον τοῦτον νὰ τροποποιηθοῦν δι' ἐθίμου, οὐχὶ ὅμως καὶ οἱ νεώτεροι τοῦ 1856 ἐμπορικοὶ νόμοι. Ἄλλη γνώμη ἐξ ἄλλου περιορίζει τὴν μὴ ἐφαρμογὴν τοῦ ἄρθρου 2 Α. Ν., ἤτοι τὴν δυνατότητα τροποποιήσεως ἢ καταργήσεως εἰς μόνον τὸ πρῶτον βιβλίον τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου ὡς πρὸς τὰς μὴ διὰ νεωτέρων νόμων τροποποιηθείσας διατάξεις αὐτοῦ (βλ. ἐν ἐκτάσει παρὰ *Πετιμεζᾶ* Ἐμπ. Δικ. Ι σελ. 47 ἐπ.)

Ὡς πρὸς τὴν ἐφαρμογὴν καὶ ἀπόδειξιν ἐμπορικοῦ ἐθίμου ἰσχύουν αἱ γενικαὶ διατάξεις περὶ ἐθίμων, ὡς ἔχουν διαπλασθῇ ἐν τῷ κοινῷ ἀστικῷ δικαίῳ. Π. Λ. ΠΕΡΔΙΚΑΣ

— **ἐμπορικαὶ *ἐκθέσεις***. Καλοῦνται οὕτω αἱ ἐν ὡρισμένῳ τόπῳ συγκεντρώσεις παρ' ἐμπόρων τῶν ἐμπορευμάτων αὐτῶν ἢ δειγμάτων τούτων, σκοπὸν ἔχουσαι ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ καταστήσουν γνωστὰ τὰ ἐμπορεύματα τοῦ μὲν εἰς τὸν δέ, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν σύναψιν στενοτέρων σχέσεων μεταξὺ τῶν ἐμπόρων διαφόρων πόλεων τῆς αὐτῆς χώρας ἢ διαφόρων χωρῶν.

Αἱ ἐμπορικαὶ αὗται ἐκθέσεις ἔχουσιν ἄλλοτε μὲν χαρακτῆρα διεθνῆ καὶ ὀνομάζονται Διεθνεῖς Ἐμπορικαὶ Ἐκθέσεις, ἄλλοτε δὲ τοπικόν. Τινὲς ἐξ αὐτῶν ἐπαναλαμβάνοντ ι καθ' ὡρισμένα χρονικὰ διαστήματα, ὡς αἱ τῆς Βιέννης, Λυῶνος, Λειψίας, Βενετίας κλπ. αἵτινες εἶναι ἐτήσιαι. Καὶ ἐν Ἑλλάδι δὲ ἔχει ἱδρυθῇ ἀπὸ τοῦ 1927 ἐτησία διεθνὴς ἔκθεσις, ἡ τῆς Θεσσαλονίκης. Ν. Ι. Θ.

— **ἐμπορικαὶ *πράξεις***· αἱ σχέσιν ἔχουσαι μὲ τὴν ἐμπορίαν, κυρίως δὲ αἱ ὑπὸ ἐμπόρου ἐπιχειρούμεναι δικαιοπραξίαι, γενικώτερον δὲ πᾶσαι αἱ ἐνέργειαι αὐτοῦ, δι' ὧν ἐκδηλοῦται κατά τινα τρόπον ἡ ἐμπορικὴ αὐτοῦ ὕπαρξις.

— [ΝΟΜ.] Ὁ ὅρος *ἐμπορικαὶ πράξεις* ὑπὸ τὴν αὐστηρὰν αὐτοῦ νομικὴν σημασίαν διετυπώθη καὶ ἀπεκρυσταλλώθη ὑπὸ τὴν κλασσικὴν ἐν τῷ δικαίῳ μορφήν του ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ κώδικος τοῦ 1807, τοῦ καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ νομοθεσίᾳ βραδύτερον γενομένου ἀποδεκτοῦ, ἔκτοτε δὲ ἀποτελεῖ οὐσιώδη βάσιν τοῦ παρ' ἡμῖν ἰσχύοντος ἐμπορικοῦ δικαίου. Γινομένου ὅθεν λόγου περὶ τῶν τοιούτων πράξεων δέον νὰ νοοῦνται αἱ δικαιοπραξίαι ἐκεῖναι, περὶ ὧν εἰδικὰς διατάξεις περιέχουν οἱ ἐμπορικοὶ νόμοι, ἡ δὲ ρύθμισις τῶν ὁποίων ἔχει μεγάλην σημασίαν διὰ τὸν τρόπον τῆς διεξαγωγῆς τῆς ἐμπορίας.

I) Πρὸς καθορισμὸν τῆς νομικῆς ἐννοίας τῶν ἐμπορικῶν πράξεων ἰσχύουν εἰς τὰ νεώτερα νομοθετικὰ συστήματα δύο ἀντίθετοι μέθοδοι, ἡ τοῦ ὑποκειμενικοῦ καὶ ἡ τοῦ ἀντικειμενικοῦ συστήματος. Καὶ ἡ μὲν ἀντικειμενική, ἡ παρ' ἡμῖν ἰσχύουσα, διετυπώθη ἐν τῷ γαλλικῷ κώδικι τοῦ 1807, ἡ δὲ ὑποκειμενικὴ τελευταῖον ἀρτιώτατα ἐν τῷ γερμανικῷ ἐμπορικῷ κώδικι τοῦ 1897. Χωρὶς νὰ εἰσέλθωμεν εἰς ἀνάπτυξιν λεπτομερῆ τῶν συστημάτων τῶν νομοθετημάτων τούτων, ἅτινα καὶ ἀπεκρυστάλλωσαν τελικῶς τὰς διαφορὰς ταύτας, ἀναφέρομεν γενικῶς ὅτι τὸ διακριτικὸν γνώρισμα μεταξὺ ὑποκειμενικῆς ἐμπορικῆς πράξεως καὶ ἀντικειμενικῆς τοιαύτης ἔγκειται ἐν τῷ γεγονότι, ὅτι ἡ μὲν ἀντικειμενικὴ πρᾶξις χαρακτηρίζεται ὡς οιαύτη ἀδιαφόρως τῶν προσώπων ἅτινα τὴν ἐπιχειροῦν, ἐνῷ ἡ ὑποκειμενικὴ εἶναι ἐμπορικὴ πρᾶξις ἐπειδὴ ἐνηργήθη ὑπὸ ἐμπόρου ὑπὸ τὴν ἰδιότητά του ταύτην. Ὁ ὁρισμὸς οὗτος, ἐξετάζων ἀπὸ μιᾶς ὄψεως μόνον τὸ ἀντικείμενον αὐτοῦ, δυσκόλως δύναται νὰ καταστήσῃ εὔληπτον τὴν ἔννοιαν τῆς ἐμπορικῆς πράξεως εἰς τοὺς μὴ εἰδότας τὸν ἐμπορικὸν νόμον, εἶναι ἀδύνατον ὅμως νὰ δοθῇ ἐπιτυχέστερος, δεδομένου ὅτι ἡ ἔννοια τῆς ἐμπορικῆς πράξεως εἶναι στενῶς συνδεδεμένη πρὸς τὴν ἰδιότητα τοῦ ἐμπόρου καὶ τὰς ἄλλας σχετικὰς ἐν τῷ Ε. Ν. ἐννοίας καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ κατανόησις αὐτῆς εἶναι μόνον ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν ἐννοιῶν αὐτῶν δυνατὴ (βλ. καὶ λ. *ἔμπορος*). Γενικὴ θεωρία δὲν κατέστη ἐπίσης δυνατὸν νὰ διατυπωθῇ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, δυναμένη νὰ περιλάβῃ πάσας τὰς πλευρὰς τοῦ ὅλου ζητήματος καὶ νὰ συμβιβάσῃ τὰς παρουσιασθείσας ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον ἀντιθέσεις, δι' ὃ περιοριζόμεθα εἰς τὴν ὡς ἄνω ἐμπειρικὴν διάκρισιν τῶν ἐμπορικῶν πράξεων.

II) Ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τοῦ code de commerce καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐν τῇ παρ' ἡμῖν ἐπιστήμῃ τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου, εἰδικώτερον, ἡ ἔννοια τῆς ἐμπορικῆς πράξεως ἐμφανίζεται κατὰ κύριον μὲν λόγον ὑπὸ τὴν ἀντικειμενικὴν αὐτῆς μορφήν, δὲν ἀποκλείεται ὅμως ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ ἡ μορφὴ τῆς ὑποκειμενικῆς πράξεως, ἀποτελοῦσα αὕτη συμπλήρωμα τοῦ κυριαρχοῦντος συστήματος. Καὶ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ταύτῃ τοῦ ἡμετέρου δικαίου αἱ περὶ τὴν ἔννοιαν καὶ τὴν ἔκτασιν τῶν ἐμπορικῶν πράξεων διχογνωμίαι ἀφθονοῦν. Κύριον ἀντικείμενον ἀμφισβητήσεων ἀποτελεῖ κατὰ πρῶτον ὁ νομικὸς χαρακτηρισμὸς τῆς ἐμπορικῆς πράξεως ἐὰν αὕτη εἶναι δικαιοπραξία κατὰ τὸ περιεχόμενόν της ἢ δύναται νὰ εἶναι καὶ εὐρυτέρου περιεχομένου. Ἡ εὐρύνουσα τὴν ἔννοιαν ἐκδοχὴ φαίνεται νὰ ὑπερισχύῃ μᾶλλον ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, παρὰ τὰς ἰσχυρὰς ἀντιθέτους ἀπόψεις, τὸ ζήτημα ὅμως τοῦτο δὲν ἔτυχε πρακτικῆς τινος χρησιμότητος ἐν τῇ ἡμετέρᾳ νομολογίᾳ, ἥτις σπανίως ἔτυχεν ἀκροθιγῶς νὰ τὸ διεξέλθῃ, χωρὶς νὰ ἐξαρτήσῃ ἐκ τούτου πρακτικὰ συμπεράσματα.

Μεγίστην σημασίαν κέκτηται ἐπίσης τὸ ζήτημα τῆς ἑρμηνείας τοῦ ὅρου *ἐπιχείρησις* ἐν τῇ παρ' ἡμῖν ἐπιστήμῃ. Ὁ νόμος, καθορίσας τὰς ἀντικειμενικὰς ἐμπορικὰς πράξεις ἐν τοῖς ἄρθροις 632 καὶ 633 αὐτοῦ, πρὸς ἃ ἀντιστοιχοῦν τὰ ἄρθρα 2 καὶ 3 Ν.Α.Ε. παρ' ἡμῖν, ἐκήρυξεν ἀντικειμενικῶς ἐμπορικὰς τὰς ἐξ ὡρισμένων σχέσεων ἐνοχάς, περιέλαβεν οὐχ ἧττον ὅμως εἰς τὰ ἄρθρα ταῦτα καὶ διατάξεις, ἔνθα οὐχὶ ἡ μεμονωμένη σχέσις ἐθεωρεῖτο ἐμπορική, ἀλλὰ τὸ σύνολον σχέσεων, αἵτινες ὁδηγοῦν εἰς μόρφωσιν ἐπιχειρήσεως. Ἐγένετο δηλονότι, ἀντὶ τοῦ ὅρου ἐμπορικὴ πρᾶξις, χρῆσις τοῦ ὅρου ἐπιχείρησις καὶ ἐκηρύχθησαν ἐμπορικαὶ αἱ ἐπιχειρήσεις χειροτεχνίας, παραγγελίας μεταφορῶν κ.τ.λ. Ἡ διάκρισις αὕτη μεταξὺ πράξεως καὶ ἐπιχειρήσεως παρελθοῦσα ἀπαρατήρητος κατὰ τὸν χρόνον τῶν πρώτων ἑρμηνευτῶν τοῦ κώδικος, ἐκίνησεν ἐν τούτοις τὴν προσοχὴν τῶν νεωτέρων, οἵτινες παρετήρησαν εὐλόγως ὅτι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀντίκειται εἰς τὸ ἀντικειμενικὸν σύστημα τοῦ κώδικος ὁ χαρακτηρισμὸς ἐπιχειρήσεώς τινος ἐμπορικῆς, διότι τότε ὁ ἐπιχειρηματίας δίδει τὸν ἐμπορικὸν χαρακτῆρα εἰς τὴν σχέσιν, καὶ ἐξ ἄλλου ὅτι ἡ διαφορὰ μεταξὺ σχέσεών τινων ἐξ αὐτῶν ἦτο ἀδικαιολόγητος τελείως. Πρὸς ἐξομάλυνσιν τῆς ἀναφυείσης ταύτης δυσχερείας προὐτάθησαν πλεῖσται ὅσαι λύσεις καὶ γνῶμαι, αἵτινες ὅμως λόγῳ τοῦ μεγέθους τῆς ἀντιθέσεως οὐδὲν θετικὸν συμπέρασμα ἠδυνήθησαν νὰ ἐξαγάγουν. Παραμένει κατὰ ταῦτα τὸ πρόβλημα τοῦτο ὡς ἓν ἐκ τῶν παραδόξων τῆς ἐμπορικῆς ἐπιστήμης, χωρὶς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον νὰ ζητῆται ἡ ἐξήγησίς του. Ἐκ τῶν ἡμετέρων συγγραφέων ὁ Ἠλ. Ἀναστασιάδης (Ἐμπορ. Δίκ. ἔκδοσις Γ', τ. Α', σελ. 53) ὑπεστήριξε τὴν θεωρίαν, καθ' ἣν οἱ ὅροι *ἐπιχείρησις* καὶ *πρᾶξις* εἶναι ταυτόσημοι.

Ἀντικειμενικῶς ἐμπορικαὶ πράξεις. Αἱ ἐξ ἀντικειμένου ἐμπορικαὶ πράξεις περιέχονται ἐν τῷ νόμῳ περὶ ἁρμοδιότητος ἐμποροδικείων. Ὁ κῶδιξ ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἰδιορρυθμιῶν, τὰς ὁποίας εἰσάγει ἐπὶ ἐμπορικῶν ὑποθέσεων, εἰσήγαγε καὶ εἰδικὰ πρὸς ἐκδίκασιν τῶν ἐμπορικῶν ὑποθέσεων δικαστήρια. Μὴ εἰσαχθέντος τοῦ τελευταίου βιβλίου τοῦ κώδικος παρ' ἡμῖν, διὰ τοῦ ὡς ἄνω νόμου ἐθεσμοθετήθησαν παρ' ἡμῖν τὰ τῆς ἁρμοδιότητος τῶν ἐμποροδικῶν, ἣν ἁρμοδιότητα ἀποτελοῦν αἱ οὕτω σαφῶς ὁριζόμεναι πράξεις. Αὗται δὲ εἶναι αἱ ἀκόλουθοι δικαιοπραξίαι τοῦ κυρίως ἐμπορίου.

Ἡ ἀγορὰ πρὸς μεταπώλησιν ἢ μίσθωσιν. 1) Ἡ ἐμπορικὴ αὕτη σχέσις, ἵνα παραχθῇ, δέον νὰ γίνῃ ἐπὶ ὡρισμένῳ σκοπῷ καὶ ἐπὶ ὡρισμέναις προϋποθέσεσι. Δέον δηλονότι κατὰ πρῶτον νὰ ὑπάρξῃ ἡ σύμβασις τῆς ἀγορᾶς, ἤτοι ἀπόκτησις εἴτε ἐκ συμβάσεως, εἴτε ἐξ ἀνταλλαγῆς, καὶ ἐν γένει πᾶσα συμβατικὴ ἀπόκτησις ἐκ μὴ χαριστικῆς αἰτίας. Ἀποκλείονται δηλονότι αἱ ἀποκτήσεις διὰ πρωτοτύπου τρόπου καὶ αἱ ἐξ αἰτίας χαριστικῆς. Κατὰ δεύτερον λόγον πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἡ ἐκποιητικὴ πρόθεσις παρὰ τῷ ἀγοράζοντι, ἤτοι ἡ πρόθεσις τῆς μὴ διατηρήσεως τοῦ ἀγορασθέντος διὰ λογαριασμὸν ἢ ἀτομικὴν αὐτοῦ χρῆσιν. Ἡ πρόθεσις αὕτη

Digitized by Google

πρέπει νὰ ὑπάρχῃ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀγορᾶς, τεκμαίρεται ἐξ ἐνδείξεων, χωρὶς νὰ πρέπῃ νὰ ἐκδηλωθῇ πρὸς τὸν ἕτερον συμβαλλόμενον, κατὰ τὴν κρατοῦσαν δὲ γνώμην ὀφείλει νὰ περικλείῃ ἐν ἑαυτῇ τὸ στοιχεῖον τῆς ἐπικερδοῦς προθέσεως. Τῆς ἐκποιήσεως δύναται νὰ προηγηθῇ κατεργασία, ὡς ρητῶς ἀναγνωρίζει τοῦτο καὶ ὁ νόμος, ἡ δὲ περίπτωσις αὕτη δημιουργεῖ τὴν ἐμπορικότητα τῶν ἐργασιῶν τῶν μεγάλων συγχρόνων βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων, μολονότι ἡ ἀρχικὴ διατύπωσις τοῦ κώδικος εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν χειροποίητον καὶ μηχανικὴν κατ' ἐξοχὴν κατεργασίαν.

Τὸ κατὰ τελευταῖον λόγον ἐπισφραγίζον τὴν ἐμπορικότητα τῆς ἀγορᾶς εἶναι κατὰ ταῦτα ἡ μεταπώλησις, ἤτοι ἡ πρᾶξις ἐκείνη, δι' ἧς πραγματοποιεῖται ἡ κερδοσκοπικὴ πρόθεσις τοῦ ἀτόμου. Ἀντὶ τῆς μεταπωλήσεως δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ κερδοσκοπία διὰ μισθώσεως καὶ γενικώτερον δι' οἱασδήποτε ἄλλης ἐκποιήσεως μὴ χαριστικῆς τοῦ ἀποκτηθέντος. Ἡ πραγματοποίησις κέρδους δὲν εἶναι ὅμως ἀναγκαία προϋπόθεσις τῆς ἐμπορικότητος τῆς ἀγορᾶς, διότι πιθανὸν νὰ ἐπέλθῃ ἐκ τῆς κερδοσκοπίας καὶ ζημία. Γίνεται ἐπίσης ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ δεκτὸν ὅτι ἀρκεῖ διὰ τὸν χαρακτηρισμὸν τῆς ἐμπορικότητος ἡ ὕπαρξις τῆς προθέσεως, ἔστω καὶ ἂν δι' οἱονδήποτε λόγον δὲν λάβῃ χώραν μετὰ ταῦτα ἡ πραγματοποίησις αὐτῆς ἐν ἐκποιητικῇ συμβάσει.

2) Ἀντικείμενον τῆς ἐμπορικῆς ταύτης σχέσεως εἶναι κατὰ τὸ γράμμα τοῦ νόμου «προϊόντα γῆς ἢ τέχνης». Ὁ ἐν μεταφράσει ἀποδοθεὶς ὅρος τοῦ κώδικος ἔχει: «Denrées et marchandises» ἐν τῷ πρωτοτύπῳ αὐτοῦ. Σφαλερὰ κατὰ ταῦτα τυγχάνει ἡ ἑλληνικὴ μετάφρασις, διότι περιορίζει τὴν ἔννοιαν τοῦ ὅρου ἐμπόρευμα καὶ ἀποδίδει ἀσαφέστατα τὸν ὅρον «denrées». Ἡ ἑρμηνεία πάντως δὲν ἐστηρίχθη εἰς οὐδὲν τῶν κειμένων τούτων καὶ ἐφήρμοσεν εὐρύτατα τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀντικειμένου τῆς ἐμπορικῆς ταύτης σχέσεως, ἐπεκτείνασα αὐτὴν καὶ ἐπὶ ἀσωμάτων ἀκόμη περιουσιακῶν στοιχείων, ὥστε δὲν ἔχει γενικωτέραν τινὰ πρακτικὴν σημασίαν αὕτη ἢ ἐκείνη ἡ διατύπωσις τοῦ κώδικος.

3) Εἰς ἓν σημεῖον μόνον περιορίζεται τὸ ἀντικείμενον τῆς προκειμένης ἐμπορικῆς σχέσεως, ὡς πρὸς τὴν δι' ἀκινήτων συναλλαγὴν δηλονότι, καθότι ἐγένετο δεκτὸν ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ κώδικος, ὅτι ταῦτα ἀποκλείονται τῆς ἐμπορικῆς συναλλαγῆς, μὴ δυνάμενα νὰ ἀποτελέσουν ἀντικείμενον, ἐξ ἀντικειμένου ἐμπορικῆς σχέσεως. Τὴν ἄποψιν ταύτην στηρίζουν παρ' ἡμῖν καὶ ἐπὶ διατάξεων τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, ἰδίᾳ ὅμως ἐπὶ τοῦ κειμένου τοῦ ἄρθρου 2 Ν.Α.Ε., ὅπερ ἀναφέρει μόνον τὰ κινητὰ ὡς ἀποτελοῦντα ἀντικείμενον τῆς σχέσεως.

4) Ἡ ἐμπορικὴ αὕτη πρᾶξις τῆς ἀγορᾶς ἀποτελεῖ τὴν οὐσιωδεστέραν πρᾶξιν τοῦ κυρίως ἐμπορίου, ὑπὸ τὴν οἰκονομικὴν αὐτοῦ ἔννοιαν δηλονότι' αἱ ὑπόλοιποι πράξεις, ἐν τῷ Ν. Α. Ε. ἀπαριθμούμεναι, εἶναι πράξεις εἴτε βοηθητικαὶ τοῦ κυρίως ἐμπορίου ἢ σχέσεις τὰς ὁποίας λόγῳ τῆς ἰδιαιτέρας αὐτῶν φύσεως ἐθεώρησεν ἐπιβεβλημένον νὰ περιλάβῃ ὁ νομοθέτης μεταξὺ τῶν ἀντικειμενικῶν ἐμπορικῶν σχέσεων. Τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὴν οἰκονομικὴν αὐτοῦ ἔννοιαν περιλαμβάνεται ὅμως ἐν τῇ ἀντικειμενικῇ ταύτῃ σχέσει, καθότι διεξάγεται εἴτε δι' ἀνταλλαγῆς εἴτε δι' ἀγορᾶς πρὸς μεταπώλησιν ἢ μίσθωσιν.

Ἐπιχείρησις παραγγελίας. Ἡ παραγγελία ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν βοηθητικῶν τοῦ κυρίως ἐμπορίου ἐμπορικῶν σχέσεων. Ὁ παραγγελεὺς ἀναλαμβάνει ἐν ὠργανωμένῃ ἐπιχειρήσει τὴν ἐκπλήρωσιν ἐντολῶν, τὰς ὁποίας λαμβάνει ἐκ μέρους ἐμπόρων δι' ἐμπορικὰς αὐτῶν πράξεις. Τὸ κέρδος τοῦ ἀναδεχομένου τὴν ἐντολὴν ἢ παραγγελίαν, κατὰ τὴν τεχνικὴν φρασεολογίαν τοῦ κώδικος, συνίσταται εἰς τὴν προμήθειαν, ὑπολογιζομένην ἐπὶ τοῦ ποσοῦ τῆς ἀξίας τῆς ἐνταλθείσης ἐμπορικῆς πράξεως. Ἵνα ὑπάρξῃ παραγγελία κατὰ τὴν τεχνικὴν τοῦ νόμου, δέον κατὰ πρῶτον ὅπως ὁ παραγγελεὺς δώσῃ ἐντολὴν πρὸς σύναψιν ἐμπορικῆς πράξεως, ἤτοι πράξεως τοῦ κυρίως ἐμπορίου, διότι δὲν θεωρεῖται ἐμπορικὴ ἡ παραγγελία πρὸς ἐνέργειαν ἀστικῆς πράξεως. Ὁ παραγγελιοδόχος συμβάλλεται κατὰ δεύτερον λόγον προσωπικῶς καὶ δι' ἴδιον ἀπέναντι τοῦ τρίτου λογαριασμόν, εἰς τὴν πρὸς τὸν παραγγελέα σχέσιν του ὅμως ἡ πρᾶξις λογίζεται συναπτομένη πρὸς ὄφελος καὶ λογαριασμόν του. Ἐκτὸς πάντων τούτων δέον νὰ ὑπάρχῃ ἐπιχείρησις παραγγελίας ὠργανωμένη, καθότι μία μόνη πρᾶξις παραγγελίας, συγκεντροῦσα πάντα τ' ἀνωτέρω προσόντα, ἢ καὶ πολλαὶ σποραδικῶς συναπτόμεναι δὲν θεωροῦνται ἀντικειμενικῶς ἐμπορικαί.

Ἐπιχείρησις μεταφορᾶς διὰ γῆς ἢ ὕδατος. Καὶ ἡ σχέσις αὕτη δέον νὰ καταταγῇ μεταξὺ τῶν βοηθητικῶν τοῦ κυρίως ἐμπορίου, καθότι ἄνευ συγκοινωνίας δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἐμπόριον. Ὁ μεταφορεὺς ἀναλαμβάνει τὴν μεταφορὰν προσώπων ἢ πραγμάτων διὰ ξηρᾶς ἢ ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν ὑδάτων. Προϋποτίθεται ἐπίσης ἐνταῦθα ἐπιχείρησις ὠργανωμένη, τὸ δὲ κέρδος τοῦ μεταφορέως συνίσταται εἰς τὰ κόμιστρα, ἅτινα εἰσπράττει.

Ἐν τῇ συγχρόνῳ οἰκονομίᾳ αἱ ἐπιχειρήσεις μεταφορᾶς (οὐχὶ καὶ αἱ τῆς θαλασσίας μεταφορᾶς, αἵτινες δὲν ὑπάγονται εἰς τὴν προκειμένην ἔννοιαν) ἔχουν λάβει μεγίστην ἐξέλιξιν καὶ ἀπέκτησαν χαρακτῆρα ὑπερβαίνοντα τὰ ὅρια τοῦ κοινοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου, ἐπεκτεινόμενον εἰς τὸ δημόσιον δίκαιον ἀκόμη. Τὸ κράτος καὶ αἱ κοινότητες δύνανται νὰ ἀσκήσουν τοιαύτας ἐπιχειρήσεις.

Ἐπιχείρησις προμηθείας. Προϋποτίθεται καὶ ἐν τῇ προμηθείᾳ ἐπιχείρησις ὠργανωμένη. Ὁ προμηθευτὴς πωλεῖ πρὸς τοὺς πελάτας αὐτοῦ ἀντικείμενα, ἅτινα δὲν κέκτηται ἀκόμη ἐν τῇ κυριότητι αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα ὅμως ἀγοράζει μετὰ ταῦτα ἀπὸ τὰς πηγὰς προελεύσεώς των, πρὸς τὰς ὁποίας εὕρηται εἰς συναλλακτικὰς σχέσεις, κερδοσκοπῶν ἐπὶ τῆς διαφορᾶς τιμῆς ἐκποιήσεως πρὸς τὴν ἐπακολουθοῦσαν τιμὴν κτήσεως. Οὐσιῶδες διακριτικὸν γνώρισμα τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης εἶναι ἡ πρόθεσις τῆς ἐκ τῶν ὑστέρων συμβατικῆς ἀποκτήσεως τοῦ ἀντικειμένου τῆς προμηθείας, διότι ἄλλως δὲν δύναται νὰ νοηθῇ προμήθεια.

Ἐπιχείρησις χειροτεχνίας. Ὁ ὅρος «χειροτεχνία» εἶναι ἀπηρχαιωμένος, ἀνταποκρινόμενος εἰς τας οἰκονομικὰς συνθήκας τῆς ἐποχῆς τῆς συντάξεως τοῦ κώδικος. Σήμερον κυριαρχεῖ ἀπολύτως ἡ βιομηχανία ἐν ἐργοστασίοις. Ὁ βιομήχανος μετατρέπει τὴν πρώτην ὕλην εἰς πράγματα χρήσιμα, κερδοσκαπῶν ἐπὶ τῆς τιμῆς ἐκποιήσεως τῶν πραγμάτων τούτων. Ἡ νεωτέρα ἐξέλιξις ἐδημιούργησε πληθὺν μορφῶν, ὑπὸ τὰς ὁποίας δύναται νὰ ἐμφανισθῇ ἡ ἐπιχείρησις αὕτη, ἔχομεν δὲ *μεγάλας, μικρὰς* ἐπιχειρήσεις κλπ. Εἶναι ἐμπορικὴ καὶ ἡ πρὸς τὴν γεωργίαν καὶ τὰ προϊόντα αὐτῆς βιομηχανία, ὅταν ἔχῃ ἀρκούντως ἔκδηλον αὐτοτελῆ χαρακτῆρα, ὡς π.χ. ἡ βιομηχανία σακχάρεως ἀπὸ τῶν τεύτλων. Δὲν ἐπηρεάζεται ἐξ ἄλλου ὁ χαρακτὴρ τῆς ἐπιχειρήσεως βιομηχανίας, ὅταν αὕτη συνδυάζεται πρὸς ἄλλην τινὰ ἐμπορικὴν πρᾶξιν.

Ἐπιχείρησις πρακτορείας. Ὁ πράκτωρ ἀναλαμβάνει ἐν τῇ ἐπιχειρήσει ταύτῃ τὴν παροχὴν πληροφοριῶν πρὸς τὸ κοινὸν καὶ ἰδιωτικῶν ὑπηρεσιῶν πάσης φύσεως. Τὸ κέρδος του συνίσταται ἐν τῇ ἀμοιβῇ, ἣν διὰ τὰς ὡς ἄνω ὑπηρεσίας ἀποκομίζει. Ἀδιάφορος εἶναι ὁ χαρακτὴρ τῶν παρεχομένων ὑπηρεσιῶν, εἴτε ἐμπορικαὶ εἶναι εἴτε οὔ, ἀναγκαῖον στοιχεῖον ὅμως εἶναι ἡ ἰδιωτικὴ φύσις αὐτῶν, διότι ἄλλως δὲν ὑπάρχει ἐπιχείρησις πρακτορείας. Ἡ πρακτορεία διεξάγεται ὑπὸ μεγάλων ἐπιχειρήσεων καὶ εἰς μεγάλα κέντρα, ἔνθα παρίσταται ἡ ἀνάγκη προσφυγῆς εἰς τοιούτου εἴδους γραφεῖα πρὸς ἐξακρίβωσιν διαφόρων γεγονότων.

Ἐπιχείρησις πλειστηριάσεων. Ὁ ἐπιχειρηματίας πλειστηριάσεων ἀναλαμβάνει τὴν ἀντὶ ὡρισμένου κέρδους ἰδιωτικὴν πώλησιν ξένων κινητῶν πραγμάτων. Ἀποκλείονται δηλονότι τὰ ἀκίνητα, ὡς καὶ ὁ δημόσιος χαρακτὴρ τῆς ἐκποιήσεως τελουμένης ὑπὸ προσώπου ἐνασκοῦντος δημόσιον λειτούργημα. Ἡ ἀμοιβὴ συνίσταται εἰς ποσοστὰ ἐπὶ τῆς τιμῆς τῆς συντελουμένης πωλήσεως, οἱ δὲ πλειστηριασταὶ καθίστανται θεματοφύλακες τῶν ὑπὸ φύλαξιν πραγμάτων.

Ἐπιχείρησις δημοσίων θεαμάτων. Ἐν τῇ ἐπιχειρήσει ταύτῃ ἀναλαμβάνεται ἡ παροχὴ πρὸς τὸ κοινὸν δημοσίου θεάματος ἢ ἄλλης τέρψεως. Πρόκειται δηλονότι περὶ κερδοσκοπίας βάσιν ἐχούσης τὴν ἐργασίαν τῶν ἠθοποιῶν, τούτου δὲ ἐλλείποντος καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς παροχῆς ὄντος ψυχαγωγικοῦ ἢ ἠθικοῦ, δὲν ὑπάρχει ἐπιχείρησις θεαμάτων. Ὅταν ἐπίσης ἠθοποιός τις δίδῃ δημοσίας παραστάσεις μόνος του, δὲν ἐνεργεῖ ἐμπορικὴν πρᾶξιν, διότι δὲν κερδοσκοπεῖ ἐπὶ τῆς ἐργασίας ἄλλων, ἐξασκεῖ δὲ μόνον τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ.

Μεσιτικαὶ ἐργασίαι. Ὁ ἐμπορικὸς νόμος κηρύσσει ἐμπορικὴν πᾶσαν ἔμμισθον μεσολάβησιν πρὸς κατάρτισιν συμβάσεώς τινος. Ἐπικρατεῖ ἡ ἄποψις ὅτι δὲν ἀπαιτεῖται σύνολον μεσιτικῶν ἐργασιῶν, ἵνα ὑπάρξῃ ἡ ἐμπορικότης, ἀλλ' ὅτι καὶ μία πρᾶξις μεσιτείας χαρακτηρίζεται ἐμπορική, ἐνῷ ἀντιθέτως ἀπαιτεῖται ἐπιχείρησις παραγγελίας. Ἐν ἀντιθέσει δὲ πρὸς τὰς πλείστας τῶν νεωτέρων νομοθεσιῶν, ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πᾶσα μεσολάβησις, ἀκόμη καὶ ἡ μὴ ἀποβλέπουσα τὴν σύνταξιν ἐμπορικῆς δικαιοπραξίας, θεωρεῖται ἐμπορική, μὴ διακρινομένων οὕτω ἀστικῶν καὶ ἐμπορικῶν μεσιτειῶν.

Ἡ μεσολάβησις δύναται καὶ νὰ εἶναι αὐτοπροαίρετος ἐκ μέρους τοῦ μεσίτου, μὴ ἀπαιτουμένου δηλονότι νὰ προκαλέσῃ τις τῶν συμβληθησομένων τὴν μεσολάβησιν τοῦ μεσίτου πρὸς διευκόλυνσιν συνάψεως τῆς συμβάσεως. Δὲν εἶναι ὅμως πάντοτε ἐμπορικὴ ἡ ἰδιαιτέρα νομικὴ σχέσις ἡ ὑφισταμένη μεταξὺ μεσίτου καί τινος τρίτου προσώπου, ἀποβλέπουσα εἰς τὴν ἐξεύρεσιν περιστάσεων πρὸς σύναψιν συμβάσεων. Ἡ ἀμοιβὴ ἐν τῇ μεσιτείᾳ εἶναι οὐσιῶδες στοιχεῖον πρὸς χαρακτηρισμὸν αὐτῆς ὡς ἐμπορικῆς πράξεως.

Κολλυβιστικαὶ καὶ τραπεζιτικαὶ ἐργασίαι. Πρόκειται περὶ τῶν κατ' ἐξοχὴν βοηθητικῶν τοῦ συγχρόνου ἰδίᾳ ἐμπορίου ἐργασιῶν. Κολλυβιστικαὶ ἐργασίαι εἶναι κυρίως δύο: ἡ ἐπιτόπιος καὶ ἡ διατόπιος καταλλαγή. Καὶ ἡ μὲν *ἐπιτόπιος καταλλαγὴ* συνίσταται εἰς τὴν ἐπὶ κέρδει ἀνταλλαγὴν ἐγχωρίων πρὸς ξένα νομίσματα, ἀλλοδαπά, μεταλλικὰ ἢ χαρτονόμισμα. Τὸ κέρδος ὀνομάζεται κόλλυβον (cambio, aggio). Ἡ δὲ *διατόπιος* συνίσταται εἰς σύμβασιν, δι' ἧς ὁ πρῶτος τῶν συμβαλλομένων παρέχει ἐν τῷ τόπῳ τῆς καταρτίσεως ἀξίας οἱασδήποτε φύσεως (ἐμπόρευμα, χρῆμα, ὁ δὲ ἕτερος ὑποχρεοῦται νὰ καταβάλῃ τὸ ἰσότιμον αὐτῶν ἐν διαφόρῳ τόπῳ καὶ χρόνῳ. Συνήθως ἐκτελεῖται ἡ σύμβασις διὰ συναλλαγματικῆς ἢ γραμματίου.

Περαιτέρω τὸ ἄρθρ. 2 Ν.Α.Ε. κηρύσσει ἐμπορικὰς τὰς τραπεζιτικὰς ἐργασίας, τὰς μεταξὺ ἐμπόρων καὶ τραπεζιτῶν σχέσεις καὶ ὑποχρεώσεις, τὰς ἐργασίας τῶν δημοσίων τραπεζῶν, τὰς συναλλαγματικὰς καὶ τὰς ἀπὸ τόπου εἰς τόπον ἀποστολὰς χρημάτων, οἱοιδήποτε καὶ ἂν εἶναι οἱ συμβαλλόμενοι. Αἱ ἐργασίαι αὗται ἀνήκουν εἰς τὸν κύκλον τῶν βοηθητικῶν τοῦ ἐμπορίου ἐργασιῶν, ἔλαβον ὅμως τοσαύτην ἐν τῇ συγχρόνῳ οἰκονομίᾳ ἀνάπτυξιν, ὥστε ν' ἀποβοῦν σημαντικώτατοι θεσμοὶ τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου (βλ. λ. *τράπεζαι, τραπεζιτικαὶ ἐργασίαι, συναλλαγματική*).

Συμβατικαὶ σχέσεις θαλασσίας ἐμπορίας. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο περιλαμβάνομεν πάσας τὰς ἐννόμους σχέσεις, ὅσαι προκύπτουν ἐκ τῆς ἐν τῇ διεξαγωγῇ τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας συναλλαγῆς. Περιλαμβάνονται ἐν ἄρθρῳ 3 Ν. Α. Ε., εἶναι δὲ αἱ ἀκόλουθοι:

1) Πᾶσα ἐπιχείρησις κατασκευῆς πλοίου χρησίμου πρὸς τὴν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ κράτους ναυτιλίαν. Ἀδιάφορος εἶναι ὁ προορισμὸς τοῦ πλοίου, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ χωρητικότης του. Ὁ νόμος δ' ἐξ ἄλλου ἀπαιτεῖ ἐπιχείρησιν, ἐν τῇ ἐννοίᾳ ἣν καθωρίσαμεν ἤδη ἀνωτέρω.

2) Πᾶσα ἀγορά, πώλησις ἢ μεταπώλησις τοιούτου πλοίου. Διὰ τὴν ὕπαρξιν τῆς ἐμπορικότητος ἀπαιτεῖται κερδοσκοπικὴ πρόθεσις, ἐκδηλουμένη διὰ τῆς ναυτιλιακῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ πλοίου ἢ τῆς ἐπὶ κέρδει μεταπωλήσεώς του. Ἡ χωρητικότης τοῦ πλοίου εἶναι ἄσχετος διὰ τὴν ἐμπορικότητα τῆς σχέσεως.

3) Πᾶσαι αἱ θαλάσσιαι ἀποστολαί. Ἀδιάφορον ποία εἶναι ἡ μορφὴ τῆς ἀποστολῆς καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ἀποστολῆς.

4) Πᾶσα ἀγορὰ ἢ πώλησις ἀρμενίων, ἐξαρτίων καὶ ζωοτροφιῶν. Δὲν εἶναι ἐμπορικὴ ἐνταῦθα, κατ' ἐξαίρεσιν, ἡ πώλησις γεωργικῶν προϊόντων καὶ ἐὰν γίνεται ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ ἄρθρου 3, λόγῳ τῆς διατάξεως τοῦ ἄρθρου 8 Ν.Α.Ε., καθ' ἃ ἐδέχθη ἡ ἑρμηνεία.

5) Πᾶσα ναύλωσις. *Ναύλωσις* εἶναι σύμβασις μεταφορᾶς πράγματος διατελοῦντος ὑπὸ τὴν διαφύλαξιν τοῦ μεταφορέως, διὰ θαλασσοπλοοῦντος πλοίου. Ἡ ναύλωσις διακρίνεται εἰς ὁλικήν, ὅταν διατίθεται ὁλόκληρον τὸ πλοῖον, καὶ μερικήν, ἂν διατίθεται μέρος μόνον αὐτοῦ, ἔχομεν δὲ τὴν μορφὴν τῆς συλλογάδην ναυλώσεως, ὅταν ἀναλαμβάνεται ἡ μεταφορὰ ὡρισμένου πράγματος. Ἡ ναύλωσις πρὸς μεταφορὰν διὰ πλοιαρίου διέπεται, ἂν καὶ ἐμπορική, ὑπὸ τῶν κανόνων χερσαίας μεταφορᾶς. Ἡ διὰ ποταμοπλοίων μεταφορὰ ὑπάγεται ἀντιθέτως εἰς τὸ ἄρθρον 2 Ν.Α.Ε. Ἐμπορικὴ εἶναι ἐπίσης ἡ σύμβασις μεταφορᾶς ἐπιβάτου.

6) Πᾶν ναυτικὸν δάνειον εἶναι ἐμπορικὴ πρᾶξις. Τὸ δάνειον τοῦτο ἀφορᾷ τὴν θαλασσίαν μεταφορὰν καὶ συνομολογεῖται ὑπὸ ναυτικὸν τόκον. Ἡ μορφὴ αὕτη τείνει σήμερον νὰ ἐκλείψῃ.

7) Τὰ περὶ ἀσφαλειῶν συναλλάγματα. Νοοῦνται ἐνταῦθα αἱ κατὰ θαλασσίων κινδύνων ἀσφάλειαι, μόναι γνωσταὶ κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ κώδικος.

8) Ὅλαι αἱ περὶ μισθώσεως πληρώματος καὶ πρὸς ὑπηρεσίαν ἐμπορικῶν πλοίων μισθώσεις ναυτικῶν. Αἱ σχέσεις αὗται εἶναι ἀντικειμενικῶς ἐμπορικαί.

Ἕτεραι ἐμπορικαὶ σχέσεις. Εἰς τελευταίαν μοῖραν καὶ ὑπὸ τὸν ἀσαφῆ τοῦτον τίτλον κατατάσσομεν τὰς ὑπολοίπους ἐμπορικὰς σχέσεις, αἵτινες δὲν περιλαμβάνονται ἐν τῷ νόμῳ ἁρμοδιότητος ἐμποροδικείων, ἀλλ' ἐδημιουργήθησαν διὰ νεωτέρων νόμων. Εἶναι δὲ λίαν πολυπληθὴς ἡ κατηγορία αὕτη, καὶ λίαν σημαντικαὶ ἐν τῇ συγχρόνῳ οἰκονομίᾳ αἱ περιλαμβανόμεναι ἐν αὐτῇ σχέσεις.

1) Ἡ σύμβασις χερσαίας ἀσφαλείας. Ἡ ἀσφάλισις αὕτη εἶναι παρ' ἡμῖν μ λις μετὰ τὸν κωδικοποιηθέντα 1023 περὶ ἰδιωτικῆς ἀσφαλίσεως νόμον ἐμπορικὴ διὰ τὴν ἀσφαλίζουσαν ἑταιρείαν. Ἕνεκα πλημμελοῦς διατυπώσεως τοῦ νόμου ΓΨΙΖ' τοῦ 1910 δὲν κατέστη δυνατὴ ἡ διευκρίνισις τῆς ἐμπορικότητος τῆς ἀσφαλείας πρὸ τοῦ νόμου 1023, μολονότι ἡ σχέσις ἀνεγνωρίσθη ἀμέσως ἀλλαχοῦ ὡς ἐμπορική.

2) Ἀντικειμενικῶς ἐμπορικὰς σχέσεις καθορίζει ἐπίσης τὰς χρηματιστηριακὰς συναλλαγὰς ὁ νόμος 1308, ὡς μεταγενεστέρως ἐτροποποιήθη. Περὶ αὐτῶν, ἐπειδὴ ἀποτελοῦν σημαντικώτατον παράγοντα οἰκονομικῆς κινήσεως σήμερον, βλ. λ. *χρηματιστήριον, χρηματιστηριακαὶ πράξεις, χρηματιστηριακαὶ συναλλαγαί.*

3) Ἀντικειμενικῶς ἐμπορικὰς πράξεις χαρακτηρίζει ρητῶς ὁ νόμος 1338 καὶ τὰς ἐκ τῆς ἐπιταγῆς πηγαζούσας μεταξὺ τῶν συμβαλλομένων σχέ-

Digitized by Google

σεις. [Βλ. καὶ *τραπεζιτικὴ* ἐπιταγή, ἔνθα τὰ πάντα ἐκτίθενται ἐν ἐκτάσει.]

4) Ἀμφισβητεῖται τέλος ἂν κατὰ τὸν ΒΥΙΗ' τοῦ 1896 νόμον περὶ Γενικῶν ἀποθηκῶν αἱ ἐκ τῆς ἐκδόσεως τῶν ἀποθετηρίων καὶ ἐνεχυρογράφων δημιουργούμεναι σχέσεις εἶναι ἐμπορικαί. Ἡ ἐμπορικότης των στηρίζεται εἰς τὸ ἄρθρον 29 τοῦ νόμου, ὅπερ ἐξομοιώνει τοὺς τίτλους τούτους πρὸς συναλλαγματικάς.

Ὑποκειμενικῶς ἐμπορικαὶ σχέσεις. Αἱ ἀνωτέρω ἐξετασθεῖσαι σχέσεις διακρίνονται ὡς ἀντικειμενικῶς ἐμπορικαὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ὁ νόμος ρητῶς ὁρίζει τὴν ἰδιότητα ταύτην ἀδιαφόρως τῶν συμβαλλομένων. Εἶναι φανερὸν ὅμως, ὅτι ἐν τῇ ἐπιχειρήσει ἐμπόρου τινὸς τὸ σύνολον τῶν πράξεων ἐκείνων, διὰ τῶν ὁποίων οὗτος τείνει νὰ ἐπιτύχῃ τὸν κερδοσκοπικὸν αὐτοῦ σκοπὸν δὲν δύναται ν' ἀποτελῆται μόνον ἀπὸ ἀντικειμενικὰς ἐμπορικὰς πράξεις, ἀλλ' ὅτι θὰ παραστῇ συχνάκις περίστασις, κατὰ τὴν ὁποίαν οὐσιώδης καὶ βασικῆς φύσεως διὰ τὴν ἐπιχείρησίν του πρᾶξις θὰ ἐνεργηθῇ καὶ θὰ εἶναι ἀστικῆς μορφῆς. Τίθεται ἑπομένως ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ ζήτημα ἂν αἱ ὑπὸ μορφὴν μὴ ἀντικειμενικῶς ἐμπορικήν, τὴν ἐμπορικὴν κερδοσκοπίαν τοῦ ἐμπόρου ὅμως ἐξυπηρετοῦσαι πράξεις πρέπει νὰ στερηθοῦν τῶν ἰδιοτύπων ἐκείνων συνεπειῶν, τὰς ὁποίας παρέχει ἡ ἐμπορικότης. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἐμφανίζεται τὸ κυριώτερον μειονέκτημα τοῦ ἀντικειμενικοῦ συστήματος τοῦ νόμου, συνιστάμενον εἰς τὸ ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ προβλεφθοῦν αἱ μορφαί, ὑπὸ τὰς ὁποίας εἶναι δυνατὸν νὰ ἐμφανισθῇ ἡ ἐμπορικὴ κερδοσκοπία, καὶ ἑπομένως ἡ τιθεμένη βάσις τῆς ἐκ τῶν ἐμπορικῶν πράξεων διακρίσεως τοῦ ἐμπορικοῦ ἐπαγγέλματος καθίστατο πρακτικῶς ἀνίσχυρος νὰ ἐξυπηρετήσῃ καὶ συμπληρώσῃ τὸ ἐμπορικὸν ἐπάγγελμα, ὥστε νὰ παρίσταται ἀνάγκη προσφυγῆς εἰς τὴν ἐξ ὑποκειμένου ρύθμισιν τοῦ θέματος.

Τὴν ἀνωτέρω ἀντίληψιν τῆς ἀνεπαρκείας τῆς ἀντικειμενικῆς ρυθμίσεως τῶν ἐμπορικῶν πράξεων ν' ἀνταποκριθῇ εἰς πᾶσαν περίπτωσιν ἐμπορικῆς δικαιοπραξίας ἐν ἐμπορικῇ ἐπιχειρήσει εἶναι λίαν ἀμφίβολον ἂν εἶχεν ὑπ' ὄψιν του ὁ ἐμπορικὸς κῶδιξ. Ἡ γαλλικὴ ἐπιστήμη, ἀπὸ τῆς νεαρωτάτης αὐτοῦ ἡλικίας ἄχρι σήμερον, βεβαιώνει τὴν ὕπαρξιν τοῦ ἀνωτέρω γεγονότος, ἑρμηνεύουσα εὐρύτατα τὴν διάταξιν, ἥτις ἀπεδόθη παρ' ἡμῖν ἐν μεταφράσει ἐν ἄρθρῳ 8, ἐδαφίῳ 2, Ν.Α.Ε. Λέγεται ἐν ταύτῃ ὅτι τὰ γραμμάτια, τὰ παρ' ἐμπόρου ὑπογεγραμμένα, θεωροῦνται ὡς ἕνεκα τοῦ ἐμπορίου του γινόμενα, ἐκτὸς ἐὰν ἄλλη αἰτία ἀναφέρεται εἰς αὐτά. Ἀπὸ τῆς εἰδικῆς ταύτης περιπτώσεως, ἀφορώσης εἰδικῶς τὴν ἐμπορικότητα ἐνοχῆς ἐκ γραμματίου τοῦ ἐμπόρου, ἡ ἑρμηνεία ἤντλησε τὴν γενικὴν ἀρχήν, ὅτι πᾶσα πρᾶξις τοῦ ἐμπόρου εἶναι ἐμπορική, ἐκτὸς ἐὰν ἄλλο τι προκύπτῃ ἐξ αὐτῆς. Τοιουτοτρόπως ἐγεννήθη τὸ τεκμήριον, κατὰ τὸ ὁποῖον πᾶσα πρᾶξις τοῦ ἐμπόρου, ἐφ' ὅσον ἅπασα ἡ οἰκονομική του δρᾶσις λογίζεται στρεφομένη περὶ τὸ ἐμπόριον, εἶναι ἐμπορική, ἐκτὸς ἐὰν ἀποδειχθῇ ἐκ τῶν πραγμάτων ἡ ἀστικότης της. Τοιουτοτρόπως συνεπληρώθη τὸ κενὸν ἐν τῇ ρυθμίσει τῆς ἐμπορικότητος τῶν ἀναγομένων εἰς ἐμπορικὴν ἐπιχείρησιν πράξεων καὶ παρέχονται αἱ συνέπειαι ταύτης ἐν τῇ αὐτῇ μοίρᾳ καὶ εἰς τὰς ἀντικειμενικὰς καὶ τὰς ὑποκειμενικὰς ὡς πρὸς τὸν ἔμπορον μόνον πράξεις.

Κατὰ τοῦ τεκμηρίου χωρεῖ ἀνταπόδειξις, ἥτις χωρεῖ κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἄποψιν ἐλευθέρως ἀπέναντι παντὸς τρίτου, παρέλκει δὲ προκειμένου περὶ πράξεων δεδηλωμένης ἀστικῆς φύσεως, ἀνατρέπεται δὲ τὸ τεκμήριον διὰ παντὸς ἀποδεικτικοῦ μέσου, καὶ ἐκ μέρους τῶν τρίτων ἐὰν ἔχουν συμφέρον.

Ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τοῦ τεκμηρίου εἶναι ἀδιάφορος ὁ παραγωγικὸς λόγος τῆς ἐνοχῆς τοῦ ἐμπόρου, ἐὰν δηλονότι παρήχθη αὕτη ἐξ ἀδικήματος, οἱονεὶ ἀδικήματος συμβάσεως ἢ οἱονεὶ συμβάσεως, ἀρκεῖ τὸ ὅτι σχετίζεται μὲ τὸ ἐμπόριον, ὁπότε ἐφαρμόζεται τοῦτο. Χωρεῖ ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ τεκμηρίου ἐξ ἄλλου καὶ ἀπέναντι τρίτων μὴ ἐμπόρων, χωρὶς νὰ ἐξασθενίζῃ, λόγῳ τῆς ἰδιότητος ταύτης τοῦ ἀντισυμβαλλομένου, ἡ ἰσχύς του.

Τὸ *τεκμήριον τῆς ἐμπορικότητος* καλεῖται ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ *θεωρία τοῦ παρεπομένου* ἢ *θεωρία τοῦ παρακολουθήματος*, ἐπειδὴ ἡ ἑρμηνεία ἀπένειμε τὴν ἐμπορικὴν ἰδιότητα εἰς τὰς ὡς ἄνω πράξεις, θεωροῦσα αὐτὰς παρεπομένης φύσεως ἐν τῇ ἐπιχειρήσει, ἄλλως ὡς ἀποτελούσας παρακολουθήματα τῆς ἀσκήσεως τοῦ ἐμπορικοῦ ἐπαγγέλματος· δὲν θεωροῦμεν ὅμως ἐπιτυχῆ τὴν ὀνομασίαν ταύτην, διότι οὐχὶ σπανίως ὑποκειμενικῶς ἐμπορικαὶ σχέσεις εἶναι βασικώταται ἐν τῇ ἀσκήσει τῆς ἐμπορίας, προηγούμεναι καὶ τῶν ἀντικειμενικῶν πράξεων, αἵτινες ἀποτελοῦν τὸ κύριον περιεχόμενον τῆς ἐμπορίας.

Π. Λ. ΠΕΡΔΙΚΑΣ

— ἐμπορικαὶ συνέπειαι *[Νομ.]*. Ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον δηλοῦνται συνήθως ἐν τῇ ἐπιστήμῃ αἱ συνέπειαι τῆς ἐμπορικῆς σχέσεως καὶ τῆς ὑπάρξεως τῆς ἰδιότητος τοῦ ἐμπόρου παρὰ προσώπῳ τινί. Αἱ συνέπειαι αὗται δύνανται νὰ συνοψισθοῦν ὡς ἑξῆς: 1) Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ τεκμηρίου τῆς ἐμπορικότητος καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς σχέσεών τινων ὡς ὑποκειμενικῶς ἐμπορικῶν, διὰ τοὺς κατ' ἐπάγγελμα ἐμπόρους. 2) Ὁ ἐλεύθερος καθορισμὸς τοῦ συμβατικοῦ τόκου μεταξὺ ἐμπόρων. Ἡ διαφορὰ αὕτη πρὸς τὸν ἀστικὸν τόκον δὲν ὑφίσταται οὐσιαστικῶς σήμερον. 3) Ἡ ἐλευθερία ἐπιβολῆς προσωπικῆς κρατήσεως δι' ἐμπορικὴν ὀφειλὴν ἐπὶ ἐμπόρου. Ἐξαιροῦνται ταύτης αἱ γυναῖκες κατὰ ρητὴν νομικὴν διάταξιν. 4) Ἡ δυνατότης πτωχεύσεως, τῆς ὁποίας ἡ ἐμπορικὴ ἰδιότης εἶναι ἀπαραίτητος προϋπόθεσις, μὲ τὰς ποινικὰς καὶ ἀστικὰς αὐτῆς κυρώσεις (ἄρθρ. 525 ἐπ. Ἐμπ. νόμ.). 5) Αἱ περὶ ἐμπορικῶν βιβλίων διατάξεις μὲ τὰς σχετικὰς ποινικὰς κυρώσεις (ἄρθρ. 8—17). 6) Αἱ περὶ δημοσιεύσεων διατάξεις τοῦ νόμου (ἄρθρ. 65 ἐπ.). Ἐκτὸς τῶν συνεπειῶν αὐτῶν ὑφίστανται καὶ ἄλλαι δημοσίου δικαίου, φορολογικῆς φύσεως, μὴ ὑπαγόμεναι ὅμως ἐνταῦθα.

Π. Λ. Π.

—ἐμπορικαὶ σχολαί· βλ. κατωτ. *ἐμπορικὴ ἐκπαίδευσις.*

—ἐμπορικὴ ἀλληλογραφία· ἡ μεταξὺ ἐμπόρων ἀνταλλαγὴ ἐπιστολῶν καὶ τηλεγραφημάτων· || αὐταὶ αὗται αἱ ἐπιστολαὶ καὶ τὰ τηλεγραφήματα, ἢ τ' ἀντίγραφα τούτων.

—*[Ἐγκυκλ.]* Ἡ ἐμπορικὴ ἀλληλογραφία διαφέρει τῆς κοινῆς κατὰ τοῦτο κυρίως: ὅτι αἱ ἐμπορικαὶ ἐπιστολαὶ δέον νὰ εἶναι ἐξαιρετικῶς σαφεῖς, τόσον κατὰ τὴν ἔκφρασιν, ὅσον καὶ κατὰ τὴν γραφήν, ἵνα μὴ προκύπτουν ἀμφιβολίαι καὶ ἀμφισβητήσεις ἐπὶ τῶν ὅρων ὑφ' οὓς συνομολογοῦνται αἱ μεταξὺ τῶν ἀλληλογραφούντων ἐμπορικαὶ πράξεις. Ἐνέχουν δηλαδὴ αἱ ἐμπορικαὶ ἐπιστολαὶ τὴν σημασίαν συμφωνητικῶν ἐγγράφων καὶ διὰ τοῦτο ἐπιβάλλεται ἐκ τοῦ νόμου εἰς τὸν ἔμπορον ἡ ὑποχρέωσις νὰ τηρῇ συνερραμμένας μὲν ἐντὸς χαρτοφυλάκων τὰς λαμβανομένας ἐπιστολάς, ἀντιγεγραμμένας δὲ εἰς εἰδικὸν βιβλίον ὅσας αὐτὸς ἀποστέλλει. Ἡ τοιαύτη ἀντιγραφὴ ἐγίνετο πρότερον, καὶ γίνεται καὶ σήμερον ἀκόμη ὑπὸ πολλῶν ἐμπόρων, εἰς βιβλίον («κόπια»), ἀποτελούμενον ἀπὸ ἠριθμημένα φύλλα λεπτοῦ ἀπορροφητικοῦ καὶ διαφανοῦς χάρτου, ἐπὶ τῶν ὁποίων διὰ συμπιέσεως ἀπετυποῦντο ἀντίγραφα τῶν ἐπιστολῶν, γραφομένων δι' εἰδικῆς ἐπὶ τούτῳ μελάνης. Ἀφ' ἧς ὅμως ἐγενικεύθη ἡ χρῆσις τῆς γραφομηχανῆς προτιμᾶται ὑπὸ πολλῶν ἡ τήρησις ἁπλοῦ ἀντιγράφου ἑκάστης ἐπιστολῆς (ταυτοχρόνως μετ' αὐτῆς δακτυλογραφουμένου) καὶ ἡ σύνδεσις τῶν τοιούτων ἀντιγράφων εἰς ἑνιαῖον φάκελον, ἢ χωριστοὺς φακέλους, ἀναλόγως τοῦ ὄγκου τῆς ἀλληλογραφίας ἑκάστου ἐμπορικοῦ οἴκου. Τὸ ἔθιμον τοῦτο, συνεπαγόμενον εὐχερεστέραν διεκπεραίωσιν τῆς ἀλληλογραφίας καὶ οἰκονομίαν χρόνου, δὲν ἐθεωρήθη ἀντιβαῖνον εἰς τὴν συναφῆ διάταξιν τοῦ νόμου.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν σύνταξιν τῶν ἐπιστολῶν εἶχον ἐπικρατήσει εἰς παλαιοτέρους χρόνους ὡρισμένοι τινὲς φρασεολογικοὶ τύποι, τῶν ὁποίων ἡ χρῆσις ἐθεωρεῖτο τρόπον τινὰ ἐπιβεβλημένη εἰς τοὺς ἀλληλογραφοῦντας. Σήμερον ὅμως, παρεκτὸς ὀλίγων τινῶν στερεοτύπων ἐκφράσεων, ἐχουσῶν τὸ προσὸν τῆς συντομίας καὶ σαφηνείας, ὁ συντάσσων ἐμπορικὰς ἐπιστολὰς ἔχει πλήρη ἐλευθερίαν ὕφους καὶ διατυπώσεως, μόνην δὲ ὑποχρέωσιν τὴν σαφήνειαν καὶ συντομίαν.

Αἱ ἐμπορικαὶ ἐπιστολαί, διὰ νὰ ἔχωσι τὸ πρέπον κῦρος, δέον νὰ ὑπογράφωνται εἴτε ἰδιοχείρως ὑπὸ τοῦ ἐμπόρου, ἤ, προκειμένου περὶ ἑταιρείας, τινὸς τῶν ἐχόντων δικαίωμα ὑπογραφῆς συνεταίρων, εἴτε ὑπὸ ἀνωτέρων ὑπαλλήλων τοῦ ἐμπορικοῦ οἴκου, εἰδικῶς ἐπὶ τούτῳ ἐξουσιοδοτημένων ὑπὸ τῆς διοικήσεως αὐτοῦ. —Ρ.

— ἐμπορικὴ ἀποικία· βλ. *ἀποικία* [Διεθν. Δίκ.].

— Ἐμπορικὴ ἀριθμητική· βλ. λ. *Ἀριθμητικὴ καὶ Μαθηματικὰ* οἰκονομικά.

—Ἐμπορικὴ γεωγραφία. Καλεῖται οὕτως ὁ κλάδος τῆς *οἰκονομικῆς γεωγραφίας*, ὁ ἐξετάζων τὴν κατὰ τόπους ἢ χώρας ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου.

— ἐμπορικὴ ἐκπαίδευσις. Αἱ καλούμεναι ἐμπορικαὶ σχολαὶ σκοποῦσι τὴν διὰ καταλλήλου θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς διδασκαλίας προπαρασκευὴν τῶν ἐν αὐταῖς φοιτώντων εἰς τὸ ἐμπορικὸν στάδιον. Κατὰ τὸ παρελθὸν εἶχε κρατήσει ἐπὶ πολὺ ἡ ἀντίληψις, ὅτι μόνον ὁ χρόνος καὶ ἡ πεῖρα ἀποτελοῦσι τὰ κυριώτερα ἐφόδια διὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν οἰκονομικῶν ἐν γένει ἐπιχειρήσεων. Ἡ τεραστία ὅμως ἐξέλιξις καὶ ἀνάπτυξις τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου καὶ ἡ ποικίλη διαμόρφωσις τῶν ἐκ τούτου συναλλαγῶν ἐπέβαλε τὴν ἀνάγκην τῆς δημιουργίας ἐκπαιδευτηρίων εἰδικῆς θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς μορφώσεως διὰ τοὺς εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν ἀσχολουμένους. Ἅπαντα τὰ πεπολιτισμένα καὶ οἰκονομικῶς προηγμένα κράτη, κατανοήσαντα τὴν σπουδαιότητα τὴν ὁποίαν ἔχει διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν κλάδων τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν οἰκονομίας καὶ ἐν γένει διὰ τὴν εὐημερίαν τῶν ἐργαζομένων τάξεων ἡ ὕπαρξις ἐκπαιδευτηρίων ἐμπορικῆς μορφώσεως, ἤρχισαν ἱδρύοντα ἐμπορικὰς σχολάς, κατ' ἀρχὰς μέσης καὶ βραδύτερον ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως. Ἡ Γερμανία ἰδίως ὑπῆρξεν ἐκ τῶν κυριωτέρων πρωταγωνιστῶν ἐν τῇ προσπαθείᾳ τῆς δημιουργίας καὶ ἀναπτύξεως ἀρτίας ἐμπορικῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἑκατοντάδες ὁλόκληροι ἐκπαιδευτηρίων ἐμπορικῆς ἐκπαιδεύσεως ἱδρύθησαν ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ. Ἀξιοσημείωτοι ἐπίσης προσπάθειαι συστηματικῆς ἐμπορικῆς διαπαιδαγωγήσεως τῆς νεολαίας κατεβλήθησαν ἐν Αὐστρίᾳ, Ἑλβετίᾳ, Ἰταλίᾳ, Γαλλίᾳ, Βελγίῳ, Ἀγγλίᾳ, Ἀμερικῇ κλπ., ὅπου μέγας ἀριθμὸς σχολείων μέσης καὶ ἀνωτάτης ἐμπορικῆς ἐκπαιδεύσεως ἱδρύθησαν καὶ λειτουργοῦσιν.

Ἐν Ἑλλάδι εἶχεν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1894 ἱδρυθῆ ἰδιωτικὴ σχολή, περιλαμβάνουσα καὶ τμῆμα ἐμπορικῶν σπουδῶν, ἡ ἐν Ἀθήναις «Ἐμπορικὴ καὶ Βιοτεχνικὴ Ἀκαδημία» τῶν Ρουσοπούλου καὶ Γεράκη (βλ. λ. *Ρουσόπουλος Ὀθ.*), μόλις ὅμως κατὰ τὸ 1903 ἐλήφθη τὸ πρῶτον νομοθετικὴ μέριμνα διὰ τὴν ἵδρυσιν ἐκπαιδευτηρίων δημοσίας ἐμπορικῆς ἐκπαιδεύσεως, διὰ τοῦ ἐκδοθέντος τῇ 18ῃ Ἰουλίου τοῦ ἔτους ἐκείνου νόμου ΒϡΗΑ' «Περὶ συστάσεως Ἐμπορικῶν Σχολῶν». Συνεστήθησαν δὲ ἔκτοτε αἱ πρῶται ἐμπορικαὶ σχολαὶ ἐν Ἀθήναις καὶ Πάτραις καὶ βραδύτερον ἐν Σύρῳ (1905) καὶ ἐν Κερκύρᾳ (1908). Ἀπὸ τοῦ 1920 καὶ ἐφεξῆς σημειοῦται ταχεῖα καὶ συστηματικὴ ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἐμπορικῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἑλλάδι. Πλὴν τῆς συστάσεως μέσων ἐμπορικῶν σχολῶν εἰς τὰ κυριώτερα ἐμπορικὰ καὶ βιομηχανικὰ κέντρα τῆς χώρας, ἱδρύθη διὰ τοῦ δημοσιευθέντος τῇ 5ῃ Ἰουνίου 1920 νόμου ὑπ' ἀριθ. 2191 «Περὶ ἱδρύσεως Ἀνωτάτης Σχολῆς Ἐμπορικῶν Σπουδῶν» Ἀνωτάτη Ἐμπορικὴ Σχολὴ ἐν Ἀθήναις, ἀποτελοῦσα ἀκαδημαϊκὸν ἐμπορικὸν διδακτήριον διὰ τὸν καταρτισμὸν ἐπιστημόνων ἱκανῶν νὰ ἀναλαμβάνωσι τὴν ὀργάνωσιν καὶ διεύθυνσιν τῶν μεγάλων ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ἐν γένει οἰκονομικῶν ὀργανισμῶν τῆς χώρας. Ἡ ὀργάνωσις τῆς ἀνωτάτης ταύτης σχολῆς ἐγένετο ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐργασίας τοῦ ἐπὶ τούτῳ μετακληθέντος καθηγητοῦ τοῦ ἐν Λωζάννῃ πανεπιστημίου Γ. Παγιάρ. Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν ληφθεῖσαν διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῶν δημοσίων ἐμπορικῶν σχολῶν μέριμναν, ἐθεσπίσθησαν ἀφ' ἑτέρου διατάξεις ἐξασφαλίσασαι τὴν ἵδρυσιν καὶ ἀποτελεσματικὴν λειτουργίαν τῶν ἰδιωτικῶν ἐμπορικῶν σχολῶν, τεθέντος ὁριστικῶς τέρματος εἰς τὴν μέχρι τοῦ 1925 κρατοῦσαν ἀταξίαν ἐν τῇ λειτουργίᾳ αὐτῶν, διὰ τῶν νόμων 3633 καὶ 3634. Ἐπίσης ἐλήφθη μέριμνα περὶ ἱδρύσεως καὶ λειτουργίας πρακτικῶν ἐμπορικῶν σχολῶν πρὸς κατάρτισιν νέων προοριζομένων διὰ τὰς βοηθητικὰς τοῦ ἐμπορίου ἐργασίας.

Οὕτως αἱ ἐν Ἑλλάδι ἐμπορικαὶ σχολαὶ ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἀνωτάτην, μέσην καὶ κατωτέραν (στοιχειώδη) ἐμπορικὴν ἐκπαίδευσιν.

α') Ἡ *ἀνωτάτη ἐκπαίδευσις* περιλαμβάνει μίαν σχολήν, τὴν προαναφερθεῖσαν «Ἀνωτάτην Σχολὴν Ἐμπορικῶν Σπουδῶν», τὴν ἀπὸ τοῦ 1925 μετονομασθεῖσαν «Ἀνωτάτην Σχολὴν Οἰκονομικῶν καὶ Ἐμπορικῶν Ἐπιστημῶν», ἑδρεύουσαν ἐν Ἀθήναις. Εἰς τὴν σχολὴν διδάσκονται ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία, ἡ Ἐμπορικὴ Οἰκονομία καὶ Οἰκονομία Ἐπιχειρήσεων, ἡ Ἐφηρμοσμένη Ἐμπορική, Βιομηχανικὴ καὶ Συγκοινωνιακὴ Οἰκονομία, ἡ Οἰκονομικὴ Γεωγραφία, τὰ Οἰκονομικὰ Μαθηματικά, τὰ Γενικὰ Μαθηματικά, τὸ Ἐμπορικὸν δίκαιον, τὸ Ἀστικὸν δίκαιον, τὸ Δημόσιον δίκαιον, ἡ Χημεία, ἡ Ἐμπορευματολογία, ἡ Λογιστική, ἡ Γαλλικὴ καὶ Ἀγγλικὴ γλῶσσα καὶ ἡ Στενογραφία. Εἰς τὴν Ἀνωτάτην Σχολὴν ἐγγράφονται κατόπιν ἐπιτυχῶν εἰσιτηρίων ἐξετάσεων οἱ κεκτημένοι ἀπολυτήριον γυμνασίου ἢ μέσης δημοσίας ἐμπορικῆς σχολῆς. Ἡ φοίτησις εἶναι τριετὴς καὶ ὑποχρεωτική. Αἱ ἐξετάσεις διακρίνονται εἰς τμηματικὰς κατὰ τὸ τέλος ἑκάστου ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους καὶ ἐπὶ πτυχίῳ ἢ διδακτορικῷ διπλώματι τοιαύτας. Παρὰ τῇ Ἀνωτάτῃ Σχολῇ ὠργανώθησαν καὶ λειτουργοῦσιν ἀπὸ τοῦ 1928—1929 πρακτικὸν γραφεῖον λογιστικῆς καὶ τραπεζικῆς τέχνης, ὡς καὶ ἐμπορευματολογικὸν ἐργαστήριον καὶ μουσεῖον. Ἐπίσης προσηρτήθησαν εἰς τὴν σχολὴν καὶ τὰ σχολεῖα οἰκονομικῶν καὶ διοικητικῶν ὑπαλλήλων. Οἱ φοιτῶντες κατ' ἔτος ἐν τῇ Ἀνωτάτῃ Σχολῇ σπουδασταὶ ἀνέρχονται εἰς 300 περίπου.

β') Ἡ *μέση ἐμπορικὴ ἐκπαίδευσις* περιλαμβάνει 21 δημοσίας ἐμπορικὰς σχολάς, τρεῖς ἀρρένων καὶ μίαν θηλέων, ἐν Ἀθήναις, καὶ ἀνὰ μίαν εἰς τὰς πόλεις: Πειραιᾶ, Θεσσαλονίκην, Πάτρας, Κέρκυραν, Ἰωάννινα, Κοζάνην, Καβάλλαν, Σῦρον, Ν. Καρλόβασι, Χανιά, Ἡράκλειον, Βόλον, Χαλκίδα, Καλάμας, Πύργον, Ξυλόκαστρον καὶ Γύθειον· καὶ τρεῖς ἀφωμοιωμένας πρὸς τὰς δημοσίας καὶ συντηρουμένας ἐκ κληροδοτημάτων, ἤτοι τὴν ἐν Ἀργοστολίῳ Ἐμπορικὴν Σχολὴν Παναγῆ Βαλλιάνου, τὴν ἐν Χίῳ Κοινοτικὴν Ἐμπορικὴν Σχολὴν καὶ τὴν ἐν Τσαγκαράδᾳ Ἀχιλλοπούλειον Ἐμπορικὴν Σχολήν. Ἐκ τῶν σχολῶν τούτων αἱ ἐν ταῖς Νέαις χώραις καὶ ἡ Β' ἀρρένων Ἀθηνῶν καὶ ἡ ἐν Κερκύρᾳ λειτουργοῦσι μὲ πέντε, αἱ δὲ ἐν τῇ Π. Ἑλλάδι μὲ τέσσαρας τάξεις. Τὸ σύνο-

Digitized by Google

λον τῶν φοιτώντων εἰς τὰς σχολὰς ταύτας μαθητῶν ἀνέρχεται εἰς 3.000 περίπου ἐτησίως.

Ἡ ἐγγραφὴ μαθητῶν εἰς τὰς σχολὰς ταύτας γίνεται κατόπιν εἰσιτηρίου διαγωνισμοῦ. Ὁ ἀριθμὸς τῶν κατ' ἔτος εἰσαγομένων δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τοὺς 45. Εἰσάγονται δὲ εἰς μὲν τὰς τετραταξίους οἱ ἔχοντες ἀπολυτήριον ἑλληνικοῦ σχολείου, εἰς δὲ τὰς πενταταξίουςοἱ ἔχοντες ἐνδεικτικὸν προαγωγῆς τῆς Β' ἑλληνικοῦ ἢ ἀπολυτήριον ἑξαταξίου δημοτικοῦ σχολείου.

Ἐκτὸς τῶν δημοσίων καὶ ἀφωμοιωμένων πρὸς ταύτας ἐμπορικῶν σχολῶν τούτων λειτουργοῦσιν ἐν Ἑλλάδι καὶ ἰδιωτικαὶ τοιαῦται, ὁμοταγεῖς πρὸς τὰς δημοσίας καὶ μὲ τὸ αὐτὸ πρόγραμμα μαθημάτων. Ἐκ τούτων δύο ἐν Θεσσαλονίκῃ: αἱ ἐμπορικαὶ σχολαὶ Α. Κωνσταντινίδου καὶ Θ. Νάτσινα, ἔχουσιν ἀναγνωρισθῆ ὡς ἰσότιμοι πρὸς τὰς δημοσίας ἐμπορικὰς σχολάς, αἱ δὲ λοιπαὶ λειτουργοῦσιν ἀδείᾳ τοῦ κράτους, ἀνερχόμεναι ἐν ὅλῳ εἰς δώδεκα, ἤτοι πέντε ἐν Ἀθήναις (Ἑλληνοαμερικανικοῦ Κολλεγίου, Λεοντείου Λυκείου, Γ. Μεταξᾶ, Ἀδελφῶν Μεγαρέως καὶ Γ. Νικοπούλου), δύο ἐν Πειραιεῖ (Κ. Παναγιωτοπούλου, Μ. Καρούση), μία ἐν Πάτραις (Λεοντείου Λυκείου «Ἅγιος Ἀνδρέας»), μία ἐν Καλάμαις (Δ. Καλαμαρᾶ), μία ἐν Θεσσαλονίκῃ (Ἀδελφῶν Ἀλτσέχ), μία ἐν Μυτιλήνῃ (Δ. Ἀγγελομάτη) καὶ μία ἐν Λιμένι Βαθέος-Σάμου (Δ. Παράσχου). Ὁ ἀριθμὸς τῶν κατ' ἔτος φοιτώντων εἰς τὰς σχολὰς ταύτας μαθητῶν ἀνέρχεται εἰς 1.300 περίπου. Οἱ ἀπολυόμενοι ἐκ τῶν ἀδείᾳ τοῦ κράτους καὶ μὴ ἀνεγνωρισμένων ὡς ἰσοτίμων πρὸς τὰς δημοσίας ἰδιωτικῶν ἐμπορικῶν σχολῶν λαμβάνουσι «πιστοποιητικὰ ἀπολύσεως», δυνάμει τῶν ὁποίων οὗτοι προσέρχονται πρὸς ἐξέτασιν ἐνώπιον εἰδικῆς κρατικῆς ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς καὶ ἐν περιπτώσει ἐπιτυχίας λαμβάνουσι παρ' αὐτῆς «πτυχία» δημοσίων ἐμπορικῶν σχολῶν.

γ') Κατώτεραι δημόσιοι πρακτικαὶ ἐμπορικαὶ σχολαὶ (στοιχειώδους ἐμπορικῆς ἐκπαιδεύσεως) δὲν λειτουργοῦσιν ἐν Ἑλλάδι. Ἱδρύθησαν ὅμως καὶ λειτουργοῦσι κατὰ τὸν ὑπὸ τοῦ 3633 προβλεπόμενον τύπον, νυκτεριναὶ τοιαῦται σχολαὶ παρὰ τῶν Συλλόγων Ἐμποροϋπαλλήλων Ἀθηνῶν, Πειραιῶς καὶ Βόλου, ὡς καὶ δύο ἡμεριναὶ τοιαῦται ἐν Θεσσαλονίκῃ παρὰ ἰδιωτῶν. Σκοπὸς τῶν σχολῶν τούτων εἶναι ἡ κατάρτισις νέων προοριζομένων, ὡς ἐλέχθη, διὰ τὰς βοηθητικὰς ἐργασίας τοῦ ἐμπορίου.

Ε. ΙΑΤΡΙΔΗΣ

—ἐμπορικὴ *ἐπωνυμία*. Καλεῖται οὕτως, ἢ ἁπλῶς *ἐπωνυμία*, τὸ ἐμπορικὸν ὄνομα τοῦ ἐμπόρου.

—*[Νομ.]* Ὅπως τὸ ὄνομα τὸ πατρωνυμικὸν τοῦ ἐμπόρου χρησιμεύει ἵνα διακρίνῃ τὰ πρόσωπα ἐν τῷ ἀστικῷ δικαίῳ, οὕτω καὶ ἡ ἐπωνυμία ὡς ἐμπορικὸν ὄνομα χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ διακρίνῃ ἐν ταῖς συναλλαγαῖς τὸν ἔμπορον. Πρέπει νὰ διαστέλλωμεν πάντοτε τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ ἐμβλήματος, ἤτοι τῆς ἰδιαιτέρας διακριτικῆς ὀνομασίας, ἣν φέρει τυχὸν τὸ κατάστημα τοῦ ἐμπόρου.

Ἡ ἐμπορικὴ ἐπωνυμία εἶναι θεσμὸς διαπλασθεὶς καὶ ἀναπτυχθεὶς ἐν τῷ γερμανικῷ δικαίῳ κατ' ἐξοχήν. Ἐν ταῖς πόλεσι τοῦ μεσαίωνος ἤδη εὕρηται ἡ συνήθεια νὰ κάμνουν χρῆσιν αἱ ἐμπορικαὶ ἑταιρεῖαι, λόγῳ τῆς ὑπάρξεως πολλῶν ἑταιρειῶν, ἑνὸς ὀνόματος μόνον πρὸς διάκρισίν των, καταστάντος τούτου οὕτως ἰδιαιτέρου ἐμπορικοῦ ὀνόματος τῆς ἐπιχειρήσεως. Βραδύτερον ἐγενικεύθη ἡ συνήθεια, ὅπως καὶ ἔμποροι ἔχουν ἰδιαίτερον ἐμπορικὸν ὄνομα. Ἐπιμεμελημένης καὶ ἐνδελεχοῦς ρυθμίσεως ἔτυχεν ὑπὸ τὴν μορφὴν ταύτην ὁ θεσμὸς τὸ πρῶτον ἐν τῷ γενικῷ γερμανικῷ ἐμπορικῷ κώδικι τοῦ 1861. Κατὰ τὴν ἀναθεώρησιν τῆς γερμανικῆς ἐμπορικῆς νομοθεσίας ἀπεκρυσταλλώθη ἡ σήμερον ὡς πρότυπον λαμβανομένη μορφὴ τοῦ θεσμοῦ.

Ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἐμπορικῷ δικαίῳ ἡ ἐπωνυμία ἀπετέλει ἐμπορικὸν ὄνομα μόνον τῶν ἐμπορικῶν ἑταιρειῶν, οἱ δὲ ἰδιῶται ἔμποροι εἶχον μόνον τὸ ἀστικὸν αὐτῶν ὄνομα ὡς ἐμπορικὸν συγχρόνως. Δὲν εἶχε δὲ ἡ ἐπωνυμία αὕτη, ἰσχύοντος ἀποκλειστικῶς τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου, τὴν σημασίαν ἐκείνην ἣν κέκτηται ἐν τῷ γερμανικῷ δικαίῳ. Ἔλειπον ἡ δυνατότης μεταβιβάσεως καὶ ἄλλα δικονομικῆς φύσεως καὶ οὐσιαστικοῦ δικαίου προσόντα τοῦ θεσμοῦ. Τὰ προσόντα ὅμως ταῦτα τοῦ θεσμοῦ καὶ ἡ περιουσιακὴ ἀξία, ἣν ἐκ τῶν πραγμάτων ἀποκτᾷ, ἐκίνησαν τὸν νομοθέτην, ὅπως ἀναγνωρίσῃ κατὰ τὸ γερμανικὸν ὑπόδειγμα τὴν ἐπωνυμίαν καὶ τοῦ ἐμπόρου. Οὕτως ὁ νόμος 146 περὶ «ἀθεμίτου ἀνταγωνισμοῦ» ἀπαγορεύει τὴν παράνομον χρῆσιν τοῦ ἐμπορικοῦ ὀνόματος ἐμπόρου. Περαιτέρω δὲ προβαίνων ὁ νόμος 184 περὶ ἐμπορικῶν ἐπιμελητηρίων περιέλαβε διατάξεις (ἄρθρ. 58), αἵτινες δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἀμέσως ἀφορῶσαι τὴν διάπλασιν τοῦ θεσμοῦ. Ἀνεγνωρίσθη οὕτω τὸ δικαίωμα τῆς ἐγγραφῆς ἐπωνυμίας, μεταβιβάσεως αὐτῆς, καὶ ἐλήφθη πρόνοια ὅπως αἱ ἐγγραφόμεναι ἐπωνυμίαι μὴ συγχύζωνται πρὸς τὰς ἤδη ὑφισταμένας. Διὰ τῶν διατάξεων αὐτῶν συνεχρονίσθη κάπως τὸ δίκαιόν μας, μολονότι ἡ ἐν ταῖς συναλλαγαῖς περὶ ἐπωνυμίας ἀντίληψις δὲν ἔχει ἀρκούντως ἀναπτυχθῆ ἀκόμη.

Διὰ τῆς διεθνοῦς συμβάσεως Παρισίων-Βρυξελλῶν-Οὐασιγκτῶνος παρέχεται εἰδικὴ προστασία (ἐν ἄρθρ. 8) τῆς ἐπωνυμίας τῶν ἐμπόρων τῶν συμβεβλημένων κρατῶν, χωρὶς νὰ ἀπαιτῆται ἡ κατάθεσις αὐτῆς ὑπὸ τοῦ ἐνδιαφερομένου.

Π. Λ. ΠΕΡΔΙΚΑΣ

—ἐμπορικὴ *ἑταιρεία* *[Νομ.]*. Ἐμπορικαὶ ἑταιρεῖαι εἶναι ἐκεῖναι αἱ ἑνώσεις ἀνθρώπων ἢ κεφαλαίων, διὰ τῶν ὁποίων ἐπιδιώκεται ἐμπορικὸς σκοπός. Κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν ἐμπορικαὶ ἑταιρεῖαι εἶναι αἱ ὑπὸ ἐμπορικὸν τύπον συσταθεῖσαι καὶ ἔχουσαι ἀντικείμενον τὴν ἐνέργειαν ἐμπορικῶν πράξεων. Ἐμπορικαὶ ἑταιρεῖαι εἶναι ἐπίσης αἱ ὑπὸ τοῦ νόμου ὡς τοιαῦται κηρυχθεῖσαι, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἀντικειμενικοῦ αὐτῶν σκοποῦ. Ὁρισμὸς ἑνιαῖος, σαφὴς καὶ πλήρης τῶν ἐμπορικῶν ἑταιρειῶν δὲν δύναται νὰ δοθῇ. Εἶναι τοσοῦτον εὐρὺ τὸ θέμα, ὥστε νὰ μὴ ἀποτελῇ ὑπερβολήν, ἂν λεχθῇ ὅτι κάθε συγγραφεὺς φιλοτιμεῖται νὰ διατυπώσῃ ἴδιον ὁρισμόν. [Βλ. καὶ λ. *ἑταιρεῖαι*, ἔνθα πλειότερα.]

Π. Λ. Π.

— ἐμπορικὴ *ναυτιλία* καὶ ***ἐμπορικὸν ναυτικόν***· βλ. *ναυτιλία, ναυτικόν*.

— ἐμπορικὴ *νομοθεσία*· τὸ σύνολον τῶν νόμων καὶ διατάξεων, δι' ὧν ρυθμίζονται αἱ ἔννομοι ἐκεῖναι σχέσεις, αἵτινες περιλαμβάνονται ἐν τῷ ἐμπορικῷ δικαίῳ.

— *[Νομ.]* Ἡ γένεσις, ἐξέλιξις καὶ ἡ ἱστορία ἐν γένει τῆς ἐμπορικῆς νομοθεσίας ταυτίζονται καὶ παρακολουθοῦν τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου (βλ. *ἐμπορικὸν* δίκαιον). Ἡ ἐμπορικὴ νομοθεσία μόνον, ἤτοι τὸ γεγονὸς τῆς ἐν εἰδικοῖς νόμοις ἀποκρυσταλλώσεως τῶν νομικῶν κανόνων, οἵτινες διέπουν τὰς ἐκ τοῦ ἐμπορίου σχέσεις, εἶναι γεγονὸς μεταγενέστερον τῆς διαμορφώσεως τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου. Διότι πρῶτον μορφοῦται ἐν τῇ συνειδήσει διὰ τοῦ ἐθίμου ὁ θεσμὸς καὶ μετὰ ταῦτα ἐπιβάλλεται ὡς κανὼν δικαίου ὑπὸ τῆς πολιτείας, ἑπομένως πρῶτον διεμορφώθη τὸ ἐμπορικὸν δίκαιον καὶ μετὰ ταῦτα ἐθεσμοθετήθησαν κανόνες σχετικοὶ πρὸς τὰ θέματα αὐτοῦ. Σύνολον ἐμπορικῆς νομοθεσίας πλῆρες δὲν ἀπαντᾷ ἐν τῇ ἀρχαιότητι, δεδομένου ὅτι δὲν ὑπῆρξε καὶ ἰδιαιτέρα ἔννοια καὶ μορφὴ ἐμπορικοῦ δικαίου. Μεμονωμένας διατάξεις ἐπὶ θεμάτων ἐμπορικοῦ δικαίου εὑρίσκομεν καὶ ἐν τῷ κώδικι τοῦ Hammurabi ἀκόμη. Μεταγενεστέρως δὲ ἔχουν καταστῆ περιώνυμοι οἱ ρυθμίζοντες εἰδικὰ θέματα ἐμπορικοῦ δικαίου νόμοι, ὡς ἡ lex Rhodia de jactu ἢ actio institoria κλπ., ἕλκοντες τὴν καταγωγήν των πλειστάκις ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου. Περὶ διαπλάσεως ἐμπορικῆς νομοθεσίας δυνάμεθα νὰ κάμωμεν λόγον μόνον διὰ τοὺς νεωτέρους λόγους, καὶ τοῦτο μετὰ τὸν μεσαίωνα καὶ τὴν ἐποχὴν τῆς Ἀναγεννήσεως, ὅταν ἤρχισαν νὰ γίνωνται αἱ κωδικοποιήσεις. Αἱ κυριώτεραι θεσμοθετήσεις, ἐπιδράσασαι καὶ εἰς τὰς μεταγενεστέρας, ἀναφαίνονται ἀπὸ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος μόλις, εἶναι δὲ ἡ Ordonnance sur le commerce ἢ Code Savary τοῦ 1673, ἡ Ordonnance de la marine τοῦ 1681 καὶ ὁ γενικὸς πρωσσικὸς κῶδιξ τοῦ 1794. Πάντας ἐπηκολούθησεν ὁ γαλλικὸς code de commerce τοῦ 1807 ἐπὶ Ναπολέοντος (βλ. *ἐμπορικὸς κῶδιξ*), ἡ πρώτη ἀρτία ἐμπορικὴ νομοθεσία τῶν νεωτέρων χρόνων, ἀποτελέσασα τὴν ἀφετηρίαν τῆς νομοθετικῆς ρυθμίσεως ὅλων τῶν μὴ ἀγγλοσαξωνικῶν νομοθεσιῶν. Νεώτερος δὲ καὶ ἔτι ἀρτιώτερος τοῦ code de commerce εἶναι ὁ γερμανικὸς ἐμπορικὸς κῶδιξ τοῦ 1900, ἀποτελῶν τὸν ἀμέσως ἑπόμενον μετὰ τὸ 1807 σταθμὸν ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν ἐμπορικῶν νομοθεσιῶν.

Τὸ παρ' ἡμῖν ἰσχῦον ἐμπορικὸν δίκαιον ἀποτελεῖται ὡς γνωστὸν ἐκ τῆς μεταφράσεως τοῦ code de commerce. Εἰσήχθη τὸ πρῶτον διὰ γενικῆς ἀποφάσεως τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ ἐθνικῆς συνελεύσεως ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς προσωρινότητος. Τὴν ἐκλογὴν τοῦ νομοθετήματος τούτου ἀποδίδουν εἰς πνεῦμα ἱστορικῆς συνεχείας (*Πετιμεζᾶ* Ἐμπ. Δικ. Ι, σελ. 33), διότι κατ' ἔθιμον ἴσχυε προηγουμένως παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἐμπόροις τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ Σμύρνης ὁ γαλλικὸς ἐμπορικὸς νόμος. Τὴν ἰσχὺν τοῦ γαλλικοῦ κώδικος ἀπεδέχθησαν καὶ αἱ μετέπειτα ἐθνικαὶ συνελεύσεις, μέχρις οὗ ὁ Καποδίστριας ὡς κυβερνήτης, διὰ τοῦ ἀπὸ 15/27 Αὐγούστου 1830 (ἄρθ. 148) ψηφίσματος, περιώρισε τὴν ἰσχὺν τοῦ κώδικος εἰς τὰ τρία πρῶτα αὐτοῦ βιβλία μόνον. Ἐπὶ ἀντιβασιλείας Ὄθωνος διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 19 Ἀπριλίου 1835, φύσεως διοικητικῆς κατὰ τὴν ὀρθοτέραν παρ' ἡμῖν ἐπικρατοῦσαν γνώμην, εἰσήχθη ἐπίσημος μετάφρασις τοῦ κώδικος, διαλαμβάνουσα τὰ ἄρθρα 115—160, τροποποιημένα συμφώνως πρὸς τὸν σχετικὸν γαλλικὸν νόμον τοῦ 1817.

Ἡ μετὰ τὸν ἐμπορικὸν νόμον ἐμπορικὴ νομοθεσία ἡμῶν δέον νὰ διακριθῇ μέχρι τοῦ 1910 ἔτους εἰς συμπληρωτικὴν καὶ τροποποιητικὴν αὐτοῦ. Ἐκ τῶν τροποποιητικῶν κυριώτερος εἶναι ὁ ΨΛΣΤ' νόμος τοῦ 1878, ἀντικαταστήσας τὸ περὶ πτωχεύσεως καὶ χρεοκοπίας τμῆμα αὐτοῦ, οἱ δὲ συμπληρωτικοὶ νόμοι ἀφοροῦν κατὰ μέγα μέρος τὴν ἐμπορικὴν διαδικασίαν, ἀνάγονται εἰς τὴν ἐμπορικὴν ναυτιλίαν, ἢ τέλος ἀφοροῦν εἰδικοὺς θεσμούς, τὸ πρῶτον εἰσαγομένους, ὡς ὁ ΒΥΙΗ' νόμος τοῦ 1896 περὶ Γενικῶν ἀποθηκῶν. Τὰ ἔτη 1910 καὶ 1911 εἶναι ἐξαιρετικῶς γόνιμα εἰς ἐπιτυχεῖς μεταρρυθμίσεις τῆς ἐμπορικῆς ἡμῶν νομοθεσίας, ἐπιτευχθείσης διὰ τῆς συγχρονίσεως τῶν περὶ συναλλαγματικῶν καὶ γραμματίων διατάξεων (ν. ΓΦΟΔ' καὶ ΓΦΟΓ'), βελτιώσεων τῆς διαδικασίας πτωχεύσεως (ν. ΓΦΟΔ'), καὶ πλήρη ἀνακαίνισιν τοῦ ναυτικοῦ δικαίου (ν. ΓΨΙΖ'). Τὴν ἀπὸ τοῦ 1914 ἔτους ἄχρι σήμερον περίοδον διακρίνει δραστηρία νομοθετικὴ ἐργασία ἐν τῷ κλάδῳ τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου, ἐξ ἧς ἐπήγασαν ἐπιτυχεῖς καὶ ἀνεπιτυχεῖς ρυθμίσεις. Ἡ ἀπαρίθμησίς των εἶναι ἀδύνατος λόγῳ τοῦ ἐξαιρετικῆς αὐτῶν πληθώρας· λεκτέον μόνον ὅτι ἡ νομοθετικὴ ἐργασία περιεστράφη περὶ τοὺς ἐν τῇ συγχρόνῳ οἰκονομίᾳ ταχέως ἀναπτυχθέντας θεσμούς, ὡς π. χ. περὶ τὸ συνεταιρικὸν δίκαιον, χρηματιστήρια, ἀσφαλίσεις κλπ.

Τὸ κυριώτερον ἐλάττωμα τῆς ἑλληνικῆς ἐμπορικῆς νομοθεσίας εἶναι τὸ πολυσχιδὲς καὶ πολύνομον ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν παντελῆ ἔλλειψιν ἑνιαίας νομοθετικῆς κατευθύνσεως. Ἀπαντᾷ τις δηλονότι νόμους πλήρεις καὶ συγχρονισμένους, ἀλλ' ἀντιθέτως καὶ ἄλλους πεπαλαιωμένους καὶ ἀτελεῖς. Δυσμενῶς ἐπιδρᾷ ἐξ ἄλλου καὶ τὸ γεγονὸς τῆς ἀντιγραφῆς ἢ ἐμπνεύσεως πολλῶν ἐκ τῶν νεωτέρων ἐμπορικῶν νόμων ἀπὸ διάφορα ἄσχετα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πρὸς ἄλληλα ξένα νομοθετικὰ πρότυπα, ἥτις καθιστᾷ τὴν λογικὴν ἐναρμόνισιν τοῦ κειμένου των μετὰ ταῦτα δυσχερεστάτην. Τέλος παρέχει ἐπίσης πράγματα καὶ ἡ ἀτέλεια τοῦ ἀστικοῦ ἡμῶν δικαίου, ἐφαρμοζομένου ὡς γνωστὸν συμπληρωτικῶς πρὸς ρύθμισιν τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων, οὗτινος τὸ πνεῦμα εἶναι πολλάκις τελείως ἀσυμβίβαστον πρὸς τὰς βασικὰς ἀκόμη ἐννοίας πολλῶν νεωτέρων ἐμπορικῶν νόμων. Τὰ γεγονότα ταῦτα προεκάλεσαν ἀνάγκην ριζικῆς νομοθετικῆς μεταρρυθμίσεως τῆς ἐμπορικῆς ἡμῶν νομοθεσίας, ἧς καρποὶ εἶναι τὰ δημιουργηθέντα σχέδια κωδίκων, ἐμπορικοῦ, ναυτικοῦ καὶ πτωχευτικοῦ δικαίου.

Π. Λ. ΠΕΡΔΙΚΑΣ

—ἐμπορικὴ *πολιτικὴ* *[Οἰκον.]*. Καλοῦμεν *ἐμπορικὴν πολιτικὴν* τὸ σύνολον τῶν μέτρων, τὰ ὁποῖα λαμβάνουν οἱ διάφοροι τοπικοὶ ὀργανισμοὶ δημοσίου δικαίου καὶ κυρίως ἡ πολιτεία πρὸς προστασίαν καὶ προαγωγὴν τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ ἐσωτερικοῦ ἐμπορίου τῆς χώρας. Τὰ μέτρα ταῦτα ὀφείλουν νὰ ρυθμίζουν τὸ ἐμπόριον καὶ ὄχι ἐξ ἀντανακλάσεως νὰ ἐπιδρῶσιν ἐπ' αὐτοῦ, καθότι ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἐμπορίου δύνανται νὰ ἐπιδράσωσι καὶ ἄλλα μέτρα γενικῆς οἰκονομικῆς φύσεως, τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν ὑπάγονται εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην. Τοιαῦτα δὲ μέτρα εἶναι τὰ ἀφορῶντα τὴν ἐξέλιξιν, προστασίαν καὶ προαγωγὴν τῆς γεωργίας, τῆς βιομηχανίας, τῶν συγκοινωνιακῶν μέσων ὡς καὶ τὴν ἐν γένει οἰκονομικὴν καὶ δημοσιονομικὴν κατάστασιν τῆς χώρας. Τὰ μέτρα ταῦτα θὰ ἠδύναντο νὰ ἀποτελέσωσι τὸ περιεχόμενον τῆς *οἰκονομικῆς* ἐν γένει, οὐχὶ ὅμως τῆς ἐμπορικῆς πολιτικῆς ἑνὸς κράτους. Τὰ ἀποτελοῦντα ὅθεν τὸ περιεχόμενον τῆς ἐμπορικῆς πολιτικῆς μέτρα ὀφείλουν ν' ἀποβλέπουν ἀμέσως καὶ οὐχὶ ἐμμέσως εἰς τὴν ρύθμισιν τοῦ ἐμπορίου. Ἡ ρύθμισις αὕτη ἔχει ὡς σκοπὸν τὴν προστασίαν καὶ προαγωγὴν τοῦ ἐμπορίου, ὁ σκοπὸς δ' οὗτος δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ τόσον διὰ προστατευτικῶν ὅσον καὶ περιοριστικῶν ἢ καὶ ἀπαγορευτικῶν ἀκόμη μέτρων, ἀναλόγως τῆς ἑκάστοτε ὑφισταμένης γενικῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῆς χώρας, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὰς περιπτώσεις, καθ' ἃς τὸ συμφέρον τῆς ὁλότητος ἀπαιτεῖ τοὺς περιορισμοὺς τούτους· π. χ. πρὸς προστασίαν τῶν καταναλωτῶν καὶ τῆς ἐσωτερικῆς παραγωγῆς, ὅσον καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν μιᾶς κανονικῆς διεξαγωγῆς τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν. Ἐμπορικὴν πολιτικὴν ἀσκεῖ κατὰ κανόνα ἡ πολιτεία, ἡ ὁποία κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἀπέβη ὁ κεντρικὸς ρυθμιστὴς τῶν κυριωτέρων προβλημάτων τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς. Ἐκτὸς τῆς πολιτείας ὅμως εἶναι καὶ οἱ διάφοροι ὀργανισμοὶ αὐτοδιοικήσεως, οἵτινες ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἐμπορίου ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς ἁρμοδιότητός των καὶ ἀσκοῦσι, τρόπον τινά, τοπικὴν ἐμπορικὴν πολιτικήν. Μὲ τὴν ἐπίλυσιν διαφόρων ζητημάτων ἐμπορικῆς πολιτικῆς ἀσχολοῦνται ἐπίσης καὶ οἱ τοπικοὶ οἰκονομικοὶ συνεταιρισμοὶ πάσης φύσεως (ἐμπορικὰ ἐπιμελητήρια κλπ.), οἱ ὁποῖοι πολλάκις συνεργάζονται μετὰ τῶν κεντρικῶν ὀργάνων διὰ τὸν καθορισμὸν τῶν γενικῶν κατευθύνσεων τῆς κρατικῆς ἐμπορικῆς πολιτικῆς καὶ ὑποβοηθοῦν αὐτὰ εἰς τὴν λῆψιν τῶν μᾶλλον καταλλήλων διὰ τὸ ἐμπόριον νομοθετικῶν καὶ διοικητικῶν μέτρων. Ἀντικείμενον τῆς ἐμπορικῆς πολιτικῆς εἶναι τόσον τὸ ἐσωτερικὸν ὅσον καὶ τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον· διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἐμπορικὴ πολιτικὴ διακρίνεται εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας: τὴν *ἐσωτερικὴν ἐμπορικὴν πολιτικὴν* καὶ τὴν *ἐξωτερικὴν ἐμπορικὴν πολιτικήν*.

Ἡ ἐσωτερικὴ ἐμπορικὴ πολιτικὴ ἔχει ὡς ἀντικείμενον ὁλόκληρον τὴν ἐμπορικὴν κίνησιν, ἥτις διεξάγεται ἐντὸς τῶν γεωγραφικῶν ὁρίων τοῦ κρά-

Digitized by Google

τους. Ταύτην δὲ προσπαθεῖ ἡ πολιτεία ν' ἀναπτύξῃ διὰ μιᾶς στενοτέρας συνεργασίας μεταξὺ παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως. Διὰ τῆς προσαρμογῆς τῆς μιᾶς πρὸς τὴν ἄλλην ἐπιτυγχάνεται ἡ συμφερωτέρα καὶ εὐνοϊκωτέρα ἀνταλλαγὴ τῶν ἀγαθῶν, ἡ δημιουργία νέων ἐσωτερικῶν ἀγορῶν, ὅπου αἱ τοπικαὶ ἀνάγκαι τὸ ἀπαιτοῦσιν, ἡ ὑποβίβασις τῶν τιμῶν μέχρις ἑνὸς κατωτάτου δυνατοῦ ὁρίου καί, ὡς ἐκ τούτου, ἡ αὔξησις τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας τὸ ἐσωτερικὸν ἐμπόριον, ὡς ἀσκοῦν σημαντικὴν οἰκονομικὴν λειτουργίαν, τυγχάνει θερμῆς κρατικῆς προστασίας καὶ ἀρωγῆς. Ἀντιθέτως ὅμως εἶναι δυνατόν, εἰς ἄλλας περιστάσεις, τὰ ὑπὸ τοῦ κράτους λαμβανόμενα μέτρα νὰ εἶναι περιοριστικὰ καὶ νὰ ἐμποδίζουν τὴν ἀνάπτυξιν ὡρισμένων ἐμπορικῶν κλάδων, ὅταν λ. χ. διὰ τῆς νοθεύσεως τῶν ἐμπορευμάτων ὑπονομεύεται ἡ δημοσία ὑγεία, ἢ περιορίζωνται τὰ δημόσια ἔσοδα, ἢ ὅταν ἡ ἐλευθερία τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν ἄγῃ εἰς ἀθέμιτον ἀνταγωνισμόν, τὸν ὁποῖον ἴσως νὰ μὴ προβλέπῃ ὁ ποινικὸς νόμος, ἀλλὰ νὰ καταδικάζῃ ἡ δημοσία ἠθικὴ κλπ. Τελείως ἄλλην μορφὴν ἐμφανίζει ἡ ἐξωτερικὴ ἐμπορικὴ πολιτική, τῆς ὁποίας ἀντικείμενον εἶναι τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως δὲ ταύτης ἑκάστη χώρα δὲν εἶναι πλέον ἄθροισμα ἰδιωτικῶν οἰκονομιῶν, ἀλλὰ μία ἑνιαία ἐθνικὴ οἰκονομία, ἓν ὀργανικὸν σύνολον. Ἡ προαγωγὴ ὅθεν τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου ἔχει ὡς ἀναγκαίαν προϋπόθεσιν τὴν προστασίαν τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς ἀπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ συναγωνισμοῦ καὶ τὴν δημιουργίαν ἐξωτερικῶν ἀγορῶν διὰ τὴν ἐναπόθεσιν τοῦ ἐθνικοῦ περισσεύματος (βλ. λ. *διέξοδος*). Ἡ ἐξωτερικὴ ἐμπορικὴ πολιτικὴ ἐξυπηρετεῖ ὡσαύτως καὶ τὴν δημοσίαν οἰκονομίαν, συχνὰ δ' ἀπαντῶμεν περιπτώσεις, καθ' ἃς τὰ κράτη ἐν τῇ προσπαθείᾳ των νὰ προστατεύσουν τὴν ἐθνικὴν παραγωγὴν δημιουργοῦν ταυτοχρόνως νέους πόρους διὰ τῶν παντοειδῶν προστατευτικῶν καὶ ταμειακῶν δασμῶν (πχ. ὅταν ὡρισμένα ἐμπορεύματα, τὰ ὁποῖα εἰσάγονται ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ προορίζονται διὰ τὴν ἐσωτερικὴν κατανάλωσιν ἐπιβαρύνονται διὰ ταμειακῶν ἢ προστατευτικῶν δασμῶν). Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἐμπόριον τὸ κράτος τηρεῖ μᾶλλον παθητικὴν στάσιν, μὴ δυνάμενον νὰ ἐπέμβῃ ὑπὲρ μεμονωμένων ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων, ἐνῷ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον ὀφείλει τὸ κράτος, ὡς ἐκπροσωποῦν ὁλόκληρον τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν, νὰ προστατεύῃ ἐνεργῶς τὰ συμφέροντα αὐτῆς ἀπέναντι ξένων ἐθνικῶν οἰκονομιῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἐξωτερικὴ ἐμπορικὴ πολιτικὴ συχνὰ εὑρίσκεται εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὰ ἐμπορικὰ συμφέροντα τῶν διαφόρων ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων. Τὸ ἐμπόριον κατ' ἀρχὴν οὐδόλως ἐνδιαφέρεται διὰ τὸ πόθεν θὰ προμηθευθῇ τὰ καλύτερα ἐμπορεύματα εἰς τὴν μικροτέραν δυνατὴν τιμήν, ἐνῷ ἡ ἐξωτερικὴ ἐμπορικὴ πολιτικὴ φέρει, κατὰ κανόνα, προστατευτικὸν χαρακτῆρα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Lexis - Rathgen*, Handelspolitik, Handw. d. Staatsw. (4 ἔκδ. 1923). — *Jos. Gruntzel*, Handelspolitik (3 ἔκδ. 1921). — *Eulenburg Franz*, Aussenhandelspolitik Grundriss d. Sozialök. (2 ἔκδ. 1928). — *Ι. Τουρνάκι*, Οἰκονομικὴ Πολιτικὴ (Α 1927).

Ν. Γ. ΦΩΤΙΑΣ

— **ἐμπορικὴ *σύμβασις***. Ἡ μεταξὺ κρατῶν συμφωνία περὶ τὴν ρύθμισιν ἀντικειμένου τινὸς ἐμπορικῆς φύσεως, σχέσιν ἔχοντος πρὸς τὴν διεθνῆ ἐμπορικὴν κίνησιν (πλείονα ἐν λ. *σύμβασις*). Π. Λ. Π.

— **ἐμπορικὴ *συναλλαγή***· βλ. *συναλλαγή*.

— **ἐμπορικὴ *συνθήκη***. Ἡ μεταξὺ κρατῶν συμφωνία, διὰ τῆς ὁποίας παρέχονται ἀμοιβαῖαι παραχωρήσεις καὶ εὐκολίαι μεταξὺ τῶν συμβαλλομένων μερῶν φύσεως ἐμπορικῆς. [Βλ. λ. *συνθήκη*.]

Π. Λ. Π.

— **ἐμπορικοὶ *σύλλογοι***· σωματεῖα ἀποτελούμενα ἐκ τῶν ἐμπόρων μιᾶς πόλεως, πρὸς κοινὴν μέριμναν ὑπὲρ τῶν ἐπαγγελματικῶν, ὑλικῶν ἢ ἠθικῶν συμφερόντων αὐτῶν.

— *[Ἐγκυκλ.]* Ἐμπορικοὶ σύλλογοι ἀνεγνωρισμένοι δυνάμει τοῦ νόμου περὶ σωματείων ὑπάρχουν εἰς ὅλας τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Οἱ σύλλογοι οὗτοι, ὧν ἔργον εἶναι ἡ παρακολούθησις τῶν ἐμπορικῶν ζητημάτων, ἡ εἰσήγησις πρὸς τὴν κυβέρνησιν τῶν ἀναγκαίων διὰ τὸ ἐμπόριον τῆς χώρας μέτρων καὶ ἡ προστασία τῶν μελῶν αὐτῶν, ὑπῆρξαν, μέχρι τῆς ψηφίσεως τοῦ νόμου «Περὶ Ἐμπορικῶν καὶ Βιομηχανικῶν Ἐπιμελητηρίων» καὶ «Ἐπαγγελματικῶν καὶ Βιοτεχνικῶν Ἐπιμελητηρίων», σημαντικοὶ παράγοντες ἐν τῇ ἐμπορικῇ κινήσει καὶ ζωῇ τῆς χώρας καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν δ' ἀκόμη κίνησιν αὐτῆς ἀνεμίχθησαν πολλάκις. Ἀπὸ τῆς ἐφαρμογῆς ὅμως τοῦ νόμου 184 τοῦ 1914, δι' οὗ ἱδρύθησαν τὰ ἐμπορικὰ καὶ βιομηχανικὰ ἐπιμελητήρια, ἀπώλεσαν τὴν σημασίαν αὐτῶν, δ ὅτι ἐπισήμως αἱ ἁρμοδιότητες τῶν ἐμπορικῶν συλλόγων ἀνετέθησαν εἰς τὰ ἐπιμελητήρια, ἅτινα εἶναι νομικὰ πρόσωπα δημοσίου δικαίου, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ἐμπορικοὺς συλλόγους, οἵτινες καὶ πρότερον καὶ νῦν εἶναι ἰδιωτικοῦ δικαίου πρόσωπα. Οἱ πρόεδροι τῶν ἐμπορικῶν συλλόγων ἀποτελοῦν ὑποχρεωτικῶς μέλη τῶν ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν ἐπιμελητηρίων κατὰ τὸν περὶ τῶν τελευταίων νόμον. Τὰ μέλη ὅμως τῶν κρατικῶν ἐμπορικῶν ἐπιτροπῶν τοῦ ὑπουργείου τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, ἅτινα πρότερον διωρίζοντο τῇ εἰσηγήσει τῶν ἐμπορικῶν συλλόγων, ἀπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ νόμου περὶ ἐπιμελητηρίων λαμβάνονται ὑποχρεωτικῶς ἐκ τῶν μελῶν τῶν τελευταίων τούτων. Ὑπάρχουν ἐν τούτοις εἰσέτι καὶ σήμερον μέλη τῶν ἐπιτροπῶν ἐκ τῶν ἐμπορικῶν συλλόγων, οἵτινες ἄλλως εἰς πάντα τὰ ἐμπορικὰ καὶ βιομηχανικὰ ζητήματα συνεργάζονται μετὰ τῶν ἐπιμελητηρίων.

Ν. Ι. Θ.

— **ἐμπορικοὶ *ὑπάλληλοι*** καὶ ***ὑπηρέται*** *[Νομ.]*. Περὶ ἐμπορικῶν ὑπαλλήλων καὶ ὑπηρετῶν οὐδεμίαν σαφῆ διάταξιν εὑρίσκομεν ἐν τῷ ἐμπορικῷ νόμῳ. Ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων ἐμπορικῶν νόμων ὁ νόμος ἁρμοδιότητος ἐμποροδικείων θεωρεῖ μόνον δυνατὴν τὴν ὕπαρξιν τῶν βοηθητικῶν τούτων προσώπων (ἄρθρ. 4), ὑποβάλλων τὰς κατ' αὐτῶν ἀγωγὰς τρίτων, προκυπτούσας ἐκ συναλλαγῶν τοῦ ἐμπόρου ὑπὸ τὸν ὁποῖον διατελοῦσιν, εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῶν ἐμποροδικῶν.

Ἡ ἐπιστήμη τοῦ παρ' ἡμῖν ἐμπορικοῦ δικαίου δὲν ἠσχολήθη σχεδὸν διόλου περὶ τῶν προσώπων αὐτῶν, μολονότι δὲν δύναται ν' ἀρνηθῇ τις ὅτι διαδραματίζουν σημαντικὸν ρόλον ἐν τῇ ἐπιχειρήσει. Ἡ γαλλικὴ ἐπιστήμη ὡσαύτως πολὺ ὀλίγον ἠσχολήθη περὶ αὐτῶν καὶ ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου. Ἡ γερμανικὴ ἐπιστήμη τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου, ἀντιθέτως, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐξήτασε τὴν θέσιν τῶν ἐμπορικῶν ὑπαλλήλων καὶ ὑπηρετῶν ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου καὶ διέλαβεν ἐν αὐτῷ τὰς σχέσεις αὐτῶν ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐπιχείρησιν καὶ οὕτως ἐμόρφωσεν αὐτοτελὲς ἐμπορικὸν δίκαιον τῶν ὑπαλλήλων καὶ ὑπηρετῶν. Διὰ τῆς ἀσφαλεστέρας ταύτης μεθόδου προήχθη ἡ ἐπιστήμη, ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν καὶ τὸ εἶδος τῆς σχέσεως τῶν ὑπαλλήλων πρὸς τὴν ἐπιχείρησιν, διηυκολύνθησαν δ' ἐξ ἄλλου τὰ μέγιστα καὶ αἱ μετέπειτα θεσμοθετηθεῖσαι διατάξεις κοινωνικῆς προνοίας ὡς πρὸς τὸν τρόπον ἀποτελεσματικωτέρας αὐτῶν συντάξεως.

Τὸ ἡμέτερον δίκαιον, ἀντιθέτως, ἠσχολήθη μὲ τοὺς ἐμπορικοὺς ὑπαλλήλους καὶ ὑπηρέτας μόλις ἐπ' ἐσχάτων, περιλαβὸν αὐτοὺς ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῶν κοινωνικῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς φύσεως προστατευτικῶν διατάξεων, ὅσας ἐφήρμοσαν οἱ περὶ ἰδιωτικῶν ὑπαλλήλων καὶ περὶ ἐργατῶν ἐν γένει νόμοι. Δὲν δύνανται κατ' ἀκολουθίαν νὰ ἐξετασθοῦν ἐνταῦθα οἱ ἀλλεπάλληλοι οὗτοι καὶ ἐκτενεῖς ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενόν των νόμοι, διότι ἄλλωστε τὸ περιεχόμενόν των δὲν εἶναι ἐμπορικοῦ δικαίου. Διὰ τῶν ἀνωτέρω ὅμως νόμων οὐδαμῶς προήχθη ἡ ἐπιστήμη τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου ὡς πρὸς τὴν θέσιν τῶν ὑπαλλήλων, παραμενούσης τῆς προτέρας ἀσαφείας τῶν πραγμάτων.

Περὶ τῶν λόγων οἵτινες προεκάλεσαν τὴν γυμνότητα ταύτην τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας δὲν εἶναι εὔκολον ν' ἀποφανθῇ τις. Πιθανωτέραν θεωροῦμεν τὴν ἐκδοχήν, καθ' ἣν ἡ διαφορὰ τοῦ συστήματος ὡς πρὸς τὸν καθορισμὸν τῶν ἐμπορικῶν πράξεων εἶναι ἡ αἰτία τῆς παραμελήσεως τοῦ ἀνωτέρω θέματος παρ' ἡμῖν. Κατὰ τὸ ὑποκειμενικὸν σύστημα δηλονότι, ὅπερ ἰσχύει ἐν Γερμανίᾳ, ἀφετηρία τῶν ἐννοιῶν τοῦ ἐμπόρου καὶ τῆς ἐμπορικῆς πράξεως εἶναι ἡ ἔννοια τῆς ἐμπορικῆς ἐπιχειρήσεως. Ἀπεδόθη κατ' ἀκολουθίαν ἐν τῇ γερμανικῇ ἐπιστήμῃ μεγάλη σημασία περὶ τὸν καθορισμὸν τῆς ἐννοίας τῆς ἐμπορικῆς ἐπιχειρήσεως, οἱ δὲ ὑπάλληλοι καὶ ὑπηρέται, ὡς ἀποτελοῦντες βασικὸν παράγοντα τῆς λειτουργίας της, ἔτυχον ἐνδελεχοῦς ἐξετάσεως. Ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τοῦ κώδικος, ἀντιθέτως, ἔνθα βάσις εἶναι ἡ ἔννοια τῶν ἐμπορικῶν πράξεων καὶ οὐδαμοῦ ἀναφαίνεται ἡ ἔννοια τῆς ἐμπορικῆς ἐπιχειρήσεως, μὴ οὖσα μάλιστα ἀναγκαία, ὡς πλεῖστοι συγγραφεῖς ἀποφαίνονται, διὰ τὴν ὕπαρξιν ἐμπορικοῦ ἐπαγγέλματος, δὲν ὑπῆρξε πρακτικὴ ἀνάγκη τῆς ἀπὸ ἀπόψεως ἐμπορικοῦ δικαίου ἐξετάσεως τοῦ θεσμοῦ τῶν ἐμπορικῶν ὑπαλλήλων καὶ ὑπηρετῶν, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἠτόνησε κάθε προσπάθεια πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἀποτελεῖ μειονέκτημα σημαντικώτατον διὰ τὴν τάξιν τῶν ὑπαλλήλων καὶ ὑπηρετῶν, καθότι εἶναι προφανὲς ὅτι ἄλλως θὰ εὑρίσκοντο ἐὰν εἶχον διαπλασθῇ ἴδιαι περὶ αὐτῶν διατάξεις.

Ὡς ἐμπορικοὺς ὑπαλλήλους δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν τὰ πρόσωπα ἐκεῖνα, ἅτινα εἶναι διωρισμένα ἐν ἐμπορικῇ ἐπιχειρήσει πρὸς τὸν σκοπὸν παροχῆς ὑπηρεσιῶν ἐμπορικῆς φύσεως. Ὀνομάζομεν διορισμὸν τὴν σχέσιν των πρὸς τὸν ἔμπορον, καθότι δι' αὐτῆς δημιουργεῖται σχέσις ὑποτελείας πρὸς τὸν ἔμπορον, μολονότι τὸ ἀστικὸν δίκαιον παρέχει ὡς νομικὴν βάσιν τὴν σχέσιν τῆς ἐντολῆς, ἥτις θέτει ἐν ἴσῃ κοινωνικῇ μοίρᾳ τὸν ἐντολέα πρὸς τὸν ἐντολοδόχον. Τοῦτο ἀποτελεῖ μειονέκτημα τοῦ ἰσχύοντος συστήματος καὶ ἀπόδειξιν τοῦ ἀκαταλλήλου τῶν νομικῶν τοῦ ἀστικοῦ δικαίου διατάξεων. Δὲν ἀποτελεῖ ἐπίσης σύμβασιν παροχῆς ὑπηρεσιῶν ἡ σχέσις αὕτη, ἤτοι μίσθωσιν ἐργασίας, διότι καὶ τὸ νομικὸν τοῦτο σχῆμα τοῦ ἀστικοῦ δικαίου δὲν προσαρμόζεται ἀπολύτως πρὸς τὰς ἰδιότητας τῆς νομικῆς σχέσεως ὑπαλλήλου πρὸς ἔμπορον. Διακριτικὸν στοιχεῖον τῆς συμβάσεως ταύτης εἶναι ἡ ὑποχρέωσις πρὸς μισθοδοσίαν τοῦ ὑπαλλήλου ὑπὸ τοῦ ἐμπόρου, ἥτις διακρίνει τὸν ὑπάλληλον τοῦ πράκτορος, διότι οὗτος ἔχει δικαίωμα μόνον εἰς ἀνάληψιν προμηθείας ἢ ποσοστῶν. Ὁ ὑπάλληλος δύναται νὰ εἶναι καὶ πράκτωρ συγχρόνως, δὲν σημαίνει ὅμως τοῦτο ὅτι ταυτίζονται αἱ δύο αὗται ἰδιότητες, ἐπειδὴ συνυπάρχουν. Ἡ μισθοδοσία ἐξ ἄλλου ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ εἶδος τῶν παρεχομένων ὑπηρεσιῶν καθιστᾷ δύσκολον τὴν ὑπαγωγὴν τῆς σχέσεως τοῦ ὑπαλλήλου (Austellung) ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς συμβάσεως μισθώσεως ὑπηρεσιῶν τοῦ ἀστικοῦ δικαίου. Ἡ παροχὴ ὑπηρεσιῶν ἐμπορικῆς φύσεως διακρίνει τοὺς ὑπαλλήλους τῶν ἐμπορικῶν ὑπηρετῶν, οἵτινες δὲν παρέχουν ὑπηρεσίας τοιαύτης φύσεως, ἀλλὰ χειρωνακτικάς, ὁπότε εἶναι ἐργάται, ἢ ἄλλης φύσεως μὴ ἐμπορικῆς. Πότε παρέχονται ὑπηρεσίαι ἐμπορικῆς φύσεως εἶναι ζήτημα πραγματικόν, δυνάμενον νὰ λυθῇ διαφοροτρόπως διὰ κάθε ἐπιχείρησιν. Ἐπ' αὐτοῦ θὰ ἀποφασίσῃ ἡ ἐμπορικὴ συνήθεια, ἡ ἔκτασις τῶν ἐργασιῶν τοῦ ἐμπόρου καὶ τὸ εἶδος τῶν προσόντων τοῦ ἐργαζομένου. Ἐμπορικαὶ ὑπηρεσίαι πάντως εἶναι ἐκεῖναι, αἵτινες διευκολύνουν καὶ συντελοῦν ἀμέσως εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῆς ἐμπορίας, ἀπὸ τῆς ἀφετηρίας δὲ ταύτης θὰ ἐκκινήσῃ τις ἀσφαλῶς πρὸς καθορισμόν των. Σπουδαῖον κεφάλαιον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἰσχύουν οἱ περὶ ἐντολῆς καὶ προστήσεως κανόνες τοῦ ἀστικοῦ ἡμῶν δικαίου εἶναι τὸ περὶ εὐθύνης τοῦ ἐμπόρου διὰ τὰς δικαιοπραξίας ἐν ἐκπροσωπήσει του καὶ τὰς ἀδικοπραγίας κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐντολῆς τῶν ὑπαλλήλων, περὶ τοῦ ὁποίου εὕρηνται πολλαὶ ἀντιφατικαὶ ἐν τῇ νομολογίᾳ ἡμῶν ἀπόψεις.

Π. Λ. ΠΕΡΔΙΚΑΣ

— **«Ἐμπορικὸν *Βῆμα*»**. Ἐφημερὶς ἐκδοθεῖσα ἐν Ἀθήναις τῷ 1925. Ἡ ἔκδοσις αὐτῆς διεκόπη τὸν Ἰούλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Δ. Π. Κ.

— **ἐμπορικὸν *γραμμάτιον***· βλ. *γραμμάτιον* [Ἐμπορ. Δίκ.].

— **ἐμπορικὸν δίκαιον** *[Νομ.]*. Τὸ ἰσχῦον ἐμπορικὸν δίκαιον δύναται νὰ ὁρισθῇ ὡς τὸ τμῆμα ἐκεῖνο τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου, ὅπερ περιλαμβάνει τοὺς κανόνας, οἱ ὁποῖοι ρυθμίζουν εἰδικῶς τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς ἐξ αὐτοῦ σχέσεις. Τὸ περιεχόμενον ὅμως αὐτοῦ δὲν εἶναι μόνον καθαρῶς ἰδιωτικοῦ δικαίου, διότι περιέχονται ἐν αὐτῷ καὶ διατάξεις δημοσίου δικαίου, δικονομίας, καὶ ποινικοῦ ἀκόμη. Ὡς σύνολον ὅμως ἀνήκει εἰς τὸ ἰδιωτικὸν δίκαιον, ρυθμίζον σχέσεις πηγαζούσας ἐκ τοῦ κύκλου τῶν συναλλαγῶν τοῦ ἐμπορίου. Ἡ ρύθμισις δ' αὕτη τοῦ ἐμπορίου λαμβάνει χώραν ἀδιαφόρως τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐξασκεῖται τὸ ἐμπόριον, εἴτε ὑπὸ προσώπων ἐμπόρων, εἴτε οὐχί· καὶ κατὰ δεύτερον λόγον ὅταν πρόκειται περὶ εἰδικῆς ρυθμίσεως τμήματος τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου, μὴ ἀποτελούσης ἐξαίρεσιν ρυθμίσεως διαφόρου τῶν αὐτῶν σχέσεων, γιγνομένης ἐν τῷ ἰδιωτικῷ δικαίῳ.

Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Ἡ κατὰ ταῦτα ἐν τῷ συγχρόνῳ δικαίῳ ἀπαντῶσα εἰδικὴ ρύθμισις τῶν ἐκ τοῦ ἐμπορίου σχέσεων δὲν ἀνάγεται χρονικῶς εἰς τὴν πλέον παρῳχημένην ἀρχαιότητα, ἀλλὰ διεπλάσθη σταθερῶς τὸ πρῶτον ἀπὸ τοῦ μεσαίωνος καὶ ἐντεῦθεν. Ἐν τῷ ρωμαϊκῷ δικαίῳ, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν ἀφετηρίαν τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἠπειρωτικοῦ εὐρωπαϊκοῦ δικαίου, δὲν ἀπαντᾶται εἰδικὴ ρύθμισις τῶν ἐκ τοῦ ἐμπορίου σχέσεων. Τὸ ἐνοχικὸν δίκαιον ἦτο κατὰ τοιοῦτον τρόπον διαπεπλασμένον, ὥστε νὰ ἐπαρκέσῃ πλήρως εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ ἐξειλιγμένου καὶ ἐκτεταμένου ἐμπορίου τῆς κοσμοκρατείρας Ρώμης καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς μεγαλυτέρας αὐτοῦ ἀκμῆς. Κατὰ τὴν προρρωμαϊκὴν ἀρχαιότητα δὲν φαίνεται πιθανὸν νὰ ὑπῆρξεν εἰδικὴ ρύθμισις τῶν ἐκ τοῦ ἐμπορίου σχέσεων, μολονότι ὁ πολιτισμὸς τῶν λαῶν, οἵτινες ᾤκησαν τὴν ἀνατολικὴν λεκάνην τῆς Μεσογείου καὶ εἰς χρόνους λίαν μεμακρυσμένους, (ὡς ὁ τῶν Ἀσσυρίων, Φοινίκων, Βαβυλωνίων, Αἰγυπτίων), ἔφθασε κατὰ τὰς ἀσφαλεῖς ἱστορικὰς γνώσεις, ἃς κατέχομεν, εἰς σημεῖον ἐπιτρέψαν μεγίστην ἐμπορικὴν ἐξέλιξιν. Ἐν τῷ ἀνευρεθέντι κώδικι τοῦ Hammurabi τοῦ βαβυλωνιακοῦ δικαίου, πλεῖσται ὅσαι ἐμπορικαὶ σχέσεις ρυθμίζονται ἐν αὐτῷ κατὰ τρόπον πείθοντα περὶ τοῦ ἑνιαίου τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου καὶ κατ' ἀκολουθίαν περὶ ἐλλείψεως κωδικῆς ρυθμίσεως τοῦ ἐμπορίου. Περὶ τοῦ δικαίου τῶν Φοινίκων, ἐμπορικωτάτου λαοῦ, οὐδὲν θετικὸν κατέχομεν. Ἐλλείπουν ἐπίσης θετικαὶ καὶ ἀσφαλεῖς πληροφορίαι περὶ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ δικαίου, ὡς καὶ περὶ τοῦ περιεχομένου τῶν ἱστορικῶς γνωστῶν κωδικοποιήσεων αὐτοῦ. Μετὰ τὴν ρωμαϊκὴν πτῶσιν καὶ τὴν κωδικοποίησιν τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἡ ἐξέλιξις τοῦ δικαίου ἐν τῇ Δύσει προεκάλεσε τὴν γένεσιν τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου.

Κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ τὴν σύγχρονον ἐποχήν. Οἱ διαδεχθέντες τὴν Ρώμην ἐν τῇ κυριαρχίᾳ τῆς Δύσεως λαοὶ ὑστέρουν κατὰ πολὺ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ὑποταχθέντων. Ἐπῆλ-

Digitized by Google

θεν οὕτω γενικὴ ὀπισθοδρόμησις τῶν συναλλαγῶν, ὁδηγήσασα εἰς πλήρη νέκρωσιν τοῦ ἐμπορίου, ἐν τῷ γεγονότι τούτῳ ὅμως ἔγκειται ἡ αἰτία τοῦ σχηματισμοῦ ἰδιαιτέρου ἐμπορικοῦ δικαίου. Διότι τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον, ὑποστὰν τὴν ἐπίδρασιν τῶν διαφόρων τοπικῶν δικαίων, ἴσχυεν ἐν τῷ μεσαίωνι ὑπὸ τὴν μετακλασσικὴν αὐτοῦ μορφήν, λίαν ἀκατάλληλον πλέον νὰ τύχῃ ἐφαρμογῆς ἐπὶ ἐμπορικῶν συναλλαγῶν, ἐνῷ τὰ διάφορα τοπικὰ ἰδιωτικὰ δίκαια ἦσαν τελείως ἀκατάλληλα διὰ τοιαύτην χρησιμοποίησιν, διότι ἐτύγχανον ἐφαρμογῆς εἰς καθαρῶς ἀστικῆς φύσεως σχέσεις. Τοιαύτης οὔσης τῆς καταστάσεως τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου, ἤρχισαν διαμορφούμεναι ἐν τῷ μεσαίωνι αἱ πόλεις ἀποτελέσασαι οἰκονομικῶς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ὕπαιθρον. Ἐκ τῆς ἐντεῦθεν προκυψάσης ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐμπορικῆς κινήσεως διεμορφώθη εἰς τὰς πόλεις ὡς ἰσχυρὸς αὐτῶν παράγων ἡ ἐμπορικὴ τάξις μετὰ τῶν ὀργανώσεων αὐτῆς καὶ τῶν μέσων, ἅτινα διέθετε πρὸς ὑποστήριξιν τῶν δικαίων της. Συντελούσης καὶ τῆς ἐξασθενήσεως τῆς ἐννοίας τοῦ κράτους, ἥτις λόγῳ τοῦ φεουδαρχισμοῦ ἐπεκράτει τότε, κατώρθωσαν οἱ ἔμποροι νὰ ἐπιβάλουν καὶ διαμορφώσουν τὸ ἰδικόν των δίκαιον, ὅπερ ἐμφανίζεται οὕτως ὡς δίκαιον ταξικόν. Οὕτω τὸ πρῶτον ἐν Ἰταλίᾳ ἀπὸ τοῦ Θ' αἰῶνος, καὶ ἀπὸ τοῦ ΙΒ' καὶ ΙΓ' ἐν ταῖς λοιπαῖς χώραις (Γαλλίαν, Γερμανίαν, Κάτω Χώρας), ἤρχισεν ἀναπτυσσόμενον τὸ δίκαιον τῆς ἐμπορικῆς τάξεως· κατ' ἀρχὰς μὲν ὡς συνήθεια, ἐπικρατοῦσα λόγῳ τῆς ὑλικῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἐκ τῆς αὐτοδιοικήσεως τῶν ἐμπορικῶν ὀργανώσεων προκυπτούσης ἰσχύος, βραδύτερον δὲ καὶ ὡς γραπτὸν δίκαιον, περιλαμβανόμενον εἰς τὰ καταστατικὰ τῶν ἐμπορικῶν ὀργανώσεων καὶ ἕλκον οὕτω δυνάμει τῆς ἰσχύος ταύτης τὴν ρυθμιστικήν του δύναμιν. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἦτο τελείως τοπικῆς μορφῆς δίκαιον, ἤτοι δίκαιον τῶν ἐμπόρων μιᾶς πόλεως μόνον, βραδύτερον ὅμως, λόγῳ τῆς ὁμοιομορφίας τῶν ὅρων καὶ τῶν προϋποθέσεων τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, ἤρχισε νὰ διαμορφοῦται ὁμοιομόρφως καὶ νὰ ἐπεκτείνεται εἰς εὐρύτερον κύκλον ἐφαρμογῆς. Προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου ἐμπορικαὶ ὀργανώσεις ἀναπτυχθεῖσαι μεγάλως εἴτε ἐπέβαλον τὸ δίκαιον αὐτῶν εἰς ἄλλας ἀσθενεστέρας, εἴτε τοῦτο, ὡς ἐκ τῆς ἐξαιρετικῆς του ἀρτιότητος, ἐπεβλήθη καὶ ἐγένετο δεκτὸν ὡς δίκαιον ἐμπορικὸν καὶ ἀλλαχοῦ. Ὡς πρὸς τὴν διαμόρφωσιν ἑνιαίου δικαίου μεγίστην σημασίαν ἐπίσης ἐκέκτηντο καὶ αἱ ἀποφάσεις διασήμων ἐμπορικῶν δικαστηρίων, ὡς π. χ. αἱ ἀποφάσεις τοῦ δικαστηρίου τῆς Βαρκελώνης διὰ τὸ ναυτικὸν δίκαιον, τὸ δίκαιον τῆς Ἀνσεατικῆς ἑνώσεως ἐν τῇ Βορείῳ Γερμανίᾳ κλπ. Οὕτως ἔβαινον τὰ πράγματα μέχρι τοῦ ΙΖ' αἰῶνος περίπου. Τὸ γραπτὸν ἐμπορικὸν δίκαιον πληθύνεται ὁλονὲν ἀπέναντι τοῦ ἀγράφου τῶν ἐθίμων, ἐνῷ συγχρόνως ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀνωτέρω παραγόντων ἀρχίζει καὶ λαμβάνει γενικωτέραν ἰσχύν, ἀποβάλλον τὸν καθαρῶς τοπικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα. Καταργηθείσης δὲ τῆς διαφορᾶς μεταξὺ ὑπαίθρου καὶ πόλεων, ἡ ὁποία χαρακτηρίζει τὴν οἰκονομικὴν περίοδον τοῦ μεσαίωνος, καὶ ἰσχυροποιηθείσης τῆς κρατικῆς ἰσχύος, ἀπέβαλε τὸ ἐμπορικὸν δίκαιον καὶ τὸν ταξικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα, καὶ κατέστη δίκαιον ἰδιωτικὸν θεσμοθετούμενον ὑπὸ τοῦ κράτους καὶ ὄχι ὑπὸ τῆς ἐμπορικῆς ὀργανώσεως. Τοιουτοτρόπως ἔφθασεν εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ συγχρόνου ἐμπορικοῦ δικαίου.

Ἡ σύγχρονος ἐποχὴ τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου ἄρχεται ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς πρώτης αὐτοῦ ἐκ κρατικῆς πηγῆς θεσμοθετήσεως. Ἔχομεν τοιουτοτρόπως ὡς πρώτας κρατικὰς ρυθμίσεις τὴν Ordonnance du commerce τοῦ 1673 καὶ τῆς Ordonnance de la marine τοῦ 1681. Ἕπεται ὁ γενικὸς πρωσσικὸς κῶδιξ (Allgemeine preüssische Landrecht) τοῦ 1794 καὶ ἐπακολουθεῖ ὁ ναπολεόντειος code de commerce τοῦ 1807. Ἑνωθέντων τῶν γερμανικῶν κρατῶν μετὰ τὸ 1870 ἐπῆλθε καὶ ἡ ἑνοποίησις τῆς ἐμπορικῆς αὐτῶν νομοθεσίας, δημιουργηθέντος τοῦ γερμανικοῦ ἐμπορικοῦ κώδικος τοῦ 1897 (βλ. λ. *ἐμπορικὴ νομοθεσία*). Ἐπηκολούθησαν ἔκτοτε μέχρι σήμερον κωδικοποιήσεις ἁπάντων τῶν συγχρόνων πεπολιτισμένων κρατῶν.

Νεώτεραι τάσεις καὶ κατευθύνσεις. Ἡ τεραστία ἐξέλιξις τῶν συναλλαγῶν, ἥτις ἐπηκολούθησεν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν μεγάλων ἀνακαλύψεων καὶ τῆς μηχανικῆς ἀναπτύξεως τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἔδωκε λαβὴν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου ὑφ' ὅλας τὰς γνωστὰς αὐτοῦ μορφάς. Ἡ στενὴ ἐπαφὴ καὶ ὁ καθημερινὸς συγχρωτισμὸς τῶν συναλλασσομένων ἐμπόρων δυσχεραίνεται πολλαπλῶς ἕνεκα τῆς διαφορᾶς τῶν ἐγχωρίων κωδικοποιήσεων πρὸς ἀλλήλας καὶ τῆς ὑπάρξεως τῶν διατυπώσεων ἐκείνων, τὰς ὁποίας ἐπιβάλλει ἡ τοπικὴ τῶν κρατῶν κυριαρχία. Ἡ ἐμπορικὴ συναλλαγὴ ἤρχισεν ἀντιδρῶσα κατὰ τῶν δυσχερειῶν αὐτῶν καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀντιδράσεως εἶναι ἡ γένεσις τῆς συγχρόνου τάσεως πρὸς ἑνοποίησιν τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου. Ἡ τάσις αὕτη ἔσχε τοὺς καρπούς τη: ἐν τῇ μορφώσει τῶν διεθνῶν συμβάσεων καὶ συνθηκῶν, δι' ὧν ἐτέθησαν ἑνιαῖοι κανόνες ὡς ὑποδείγματα τῶν καθ' ἕκαστον νομοθεσιῶν, καὶ ἐρρυθμίσθησαν θεσμοὶ ἄλλοι γενικωτέρας ἐμπορικῆς σημασίας, ὅπως π. χ. τὰ περὶ ἀβαριῶν, συναλλαγματικῶν, διεθνῶν μεταφορῶν κτλ. Ὁ Παγκόσμιος πόλεμος καὶ ἡ ἐξ αὐτοῦ προκύψασα ἐχθρότης ἐσταμάτησεν ὅλως προσκαίρως τὴν τάσιν ταύτην, ἥτις ἤδη ἄρχεται ἐντονωτέρα. Π. Λ. ΠΕΡΔΙΚΑΣ

— **ἐμπορικὸν *ἐπιμελητήριον*·** βλ. *ἐπιμελητήρια*.

— **ἐμπορικὸν *ἰσοζύγιον*.** Οὕτω καλεῖται τὸ ἰσοζύγιον μεταξὺ τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς ἐμπορευμάτων μιᾶς χώρας, ἡ ἐξασφάλισις τοῦ ὁποίου θεωρεῖται σήμερον ὡς σοβαρώτατος συντελεστὴς τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας ἑκάστου κράτους, ὡς ἔχον ἄμεσα ἀποτελέσματα ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπὶ τοῦ τιμαρίθμου τῆς ζωῆς τῶν κατοίκων. Ἰσχυρίζονται δηλαδὴ οἱ νεώτεροι οἰκονομολόγοι, ὅτι καθ' ὅσον τὸ ἰσοζύγιον τοῦτο εἶναι ἐξησφαλισμένον, κατὰ τοσοῦτον ὁ ἐθνικὸς πλοῦτος αὐξάνει μὴ διαρρέων εἰς τὰς ξένας χώρας, καὶ ὅσον ὀλιγώτερα ἐμπορεύματα εἰσάγει χώρα τις, ἐπὶ τοσοῦτον ἡ ζωὴ ἐν αὐτῇ εἶναι εὐθηνοτέρα, μὲ τὴν προϋπόθεσιν ἀφ' ἑνὸς ὅτι τὰ ἐν τῇ χώρᾳ παραγόμενα προϊόντα παρέχονται ὑπὸ εὐθηνοτέρας τιμὰς εἰς τὴν κατανάλωσιν καὶ δεδομένου ἀφ' ἑτέρου ὅτι τὸ τίμημα αὐτῶν παραμένει ἐν τῇ χώρᾳ αὐξάνον τὸν ἐθνικὸν πλοῦτον.

Διὰ τὸν λόγον τοῦτον αἱ κυβερνήσεις τῶν διαφόρων κρατῶν μετ' ἐξαιρετικῆς προσοχῆς παρακολουθοῦσι τὰς διαφορὰς τῆς ἀξίας τῶν εἰσαγομένων ἀπὸ τῶν ἐξαγομένων ἐμπορευμάτων καὶ λαμβάνουν πάντα τὰ δυνατὰ μέτρα πρὸς αὔξησιν τῆς ἐξαγωγῆς καὶ μείωσιν τῆς εἰσαγωγῆς ἐν τῷ συνόλῳ των. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἐν τῷ κανονισμῷ τῶν ἐμπορικῶν συμβάσεων μεταξὺ δύο χωρῶν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν τὸ εἰδικὸν μεταξὺ τῶν χωρῶν τούτων ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον καὶ ἡ χώρα ἡ μειονεκτοῦσα εἰς ἐξαγωγὴν ζητεῖ ὡς ἀντάλλαγμα εἴτε τὴν μείωσιν τῶν φόρων εἰσαγωγῆς τῶν ἐπιβαλλομένων εἰς τὰ ἐμπορεύματά της ὑπὸ τῆς πλεονεκτούσης εἰς ἐξαγωγήν, εἴτε τὴν ὑποχρεωτικὴν εἰσαγωγὴν ὡρισμένης ἀξίας προϊόντων της ἢ καὶ ἀμφότερα.

Τοιαῦτα μέτρα ἔλαβε καὶ ἡ Ἑλλὰς κατὰ τὸ δυνατὸν εἰς τὰς τελευταίως καταρτισθείσας μετὰ τῶν ξένων κρατῶν ἐμπορικὰς συμβάσεις της, ἀποβλέψασα ἰδίως εἰς τὴν ἐξασφάλισιν ἐξαγωγῆς τῆς σταφίδος καὶ τῶν παραγώγων ταύτης, ὡς τοῦ οἴνου, ἐν τῇ μετὰ τῆς Γαλλίας ἐμπορικῇ συμβάσει, δι' ὃν ἐπέτυχε τὴν μείωσιν τοῦ ὑπὸ τῆς Γαλλίας ἐπιβεβλημένου φόρου εἰσαγωγῆς καὶ τὴν ὑποχρεωτικὴν εἰσαγωγὴν ὡρισμένης ποσότητος ἑλληνικῶν οἴνων ἐτησίως.

Παρὰ τὰς θεωρίας ἐν τούτοις ταύτας περὶ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου δὲν παρατηρεῖται πάντοτε εἰς τὰς χώρας ὅπου εἶναι ἐξησφαλισμένον τὸ ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον πτῶσις τοῦ τιμαρίθμου τῆς ζωῆς, ἐν συγκρίσει πρὸς ἄλλας, ὅπου ἡ εἰσαγωγὴ ὑπερτερεῖ τῆς ἐξαγωγῆς. Ν. Ι. Θ.

— **ἐμπορικὸν *μουσεῖον*.** Ἡ καταβαλλομένη προσπάθεια πρὸς καταρτισμὸν ἐπιστημόνων ἐμπόρων κατέστησεν ἀναγκαίαν τὴν κατάρτισιν ἐμπορικῶν μουσείων, ἅτινα ἱδρύθησαν εἰς τὰς μᾶλλον προηγμένας χώρας. Περιλαμβάνουν ἀφ' ἑνὸς μὲν προϊόντα διαφόρων χωρῶν μετὰ τῶν σχετικῶν σημειωμάτων προελεύσεως αὐτῶν, ἰδιοτήτων, τιμῶν, ποσοῦ παραγωγῆς κλπ., ἀφ' ἑτέρου δὲ χάρτας ἐμπορικοὺς καὶ ὁδηγίας σχετικὰς μὲ τὰς ἐμπορικὰς ἀγοράς. Ν. Ι. Θ.

— **ἐμπορικὸν *πλοῖον*** *[Ναυτ.]* (γαλλ. bâtiment de commerce ἢ bâtiment marchand, ἀγγλ. merchant ship, Ὀνοματολ. Ναυτ. ἄρθρ. 1346). Πλοῖον ἐν γένει, δι' οὗ ἐκτελοῦνται μεταφοραὶ ἐπιβατῶν ἢ ἐμπορευμάτων· κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ *πολεμικὸν* καὶ τὸ *θαλαμηγόν*. Δύναται νὰ εἶναι *φορτηγὸν* (διεθνῶς cargoboat), εἴτε *ἐπιβατηγὸν* (γαλλ. paquebot, ἀγγλ. packet boat ἢ ἁπλῶς packet), δυνάμενον νὰ χρησιμοποιῆται συνάμα καὶ ὡς *ταχυδρομικὸν* (γαλλ. bateau-poste, ἀγγλ. mail-ship) ἢ καὶ ἀντιστρόφως. Διὰ τὰ ἐμπορικὰ ἀτμόπλοια ἐθέσπισαν οἱ Ἄγγλοι τὸν προτασσόμενον τοῦ ὀνόματος τοῦ πλοίου σύμβολον S/S (=Steam-ship=ἀτμόπλοιον) πρὸς ἀντίθεσιν τοῦ διὰ τὰ πολεμικά των τοιούτου HMS (=His Majesty ship=πλοῖον τῆς Α. Μ.), ὅπερ κατέστη διεθνές. Οὕτω S/S «Naiade» σημαίνει «ἐμπορικὸν ἀτμόπλοιον *Ναϊάς*», ἐνῷ HMS «Naiade» σημαίνει τὸ συνώνυμον πολεμικόν.

Ἐμπορικὰ πλοῖα ἀποτελοῦσι μέρος τοῦ στόλου ἐν πολέμῳ δι' ἐπιτάξεώς των ἢ μισθώσεως, τῶν ἀξιωματικῶν των δυναμένων νὰ τύχωσι βαθμοῦ ἐπιτάκτου ἀξιωματικοῦ, ἀλλὰ καὶ νὰ μετατίθενται ἀπὸ τοιούτου εἰς τοιοῦτο, ὑπὸ τῆς (παρ' ἡμῖν) ἀνωτάτης διευθύνσεως μεταφορῶν.

Πᾶν πλοῖον ἔχει τὸ διεθνὲς ἀριθμόσημόν του ἐκ τεσσάρων σημείων τοῦ διεθνοῦς ναυτικοῦ κώδικος σημάτων, ὅπερ ἀναγράφεται εἰς καταλόγους δημοσιευομένους ὑφ' ἑκάστου κράτους καὶ κυκλοφοροῦντας διεθνῶς καὶ δὴ εἰς τοὺς σηματοτηλεγράφους τῶν διαφόρων κρατῶν, δυναμένους οὕτω νὰ γνωρίζωσι πρὸς ποῖον πλοῖον συνεννοοῦνται ἀφ' ἧς τοῦτο ἐπάρῃ σὺν τῇ σημαίᾳ του καὶ τὸ διεθνὲς ἀριθμόσημόν του. Τὸ αὐτὸ ἀριθμόσημον φέρεται ἀναγεγραμμένον εἰς τὰ ναυτιλιακὰ ἔγγραφα τοῦ πλοίου, ἀλλὰ καὶ τὸν νηογνώμονα τοῦ «Λόϋδ» ἢ τοῦ «Βέριτας». Τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα ἐν γένει ὀφείλουσι νὰ φέρωσιν ἀναγεγραμμένον εἰς τὸν καθρέπτην τῆς πρύμνης των τὸ ὄνομά των καὶ τὸν λιμένα νηολογήσεως, τὰ δὲ ἀτμόπλοια καὶ πρὸς πρῷραν ἐφ' ἑκάστης παρειᾶς, προαιρετικῶς δὲ εἰς τὸ μέσον ἑκατέρας τῶν πλευρῶν. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **ἐμπορικὸν *σῆμα*·** βλ. λ. *σήματα ἐμπορικά*.

— **ἐμπορικὸς *ἀκόλουθος* ἢ *σύμβουλος*.** Ὁ θεσμὸς τῶν ἐμπορικῶν συμβούλων καθιερώθη παρ' ἡμῖν διὰ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 2 Νοεμβρίου 1923. Κατὰ τὰς διατάξεις δὲ τούτου δύνανται νὰ διορίζωνται μετ' ἀπόφασιν τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου εἰς τὰ ἐνδιαφέροντα τὴν Ἑλλάδα ἐμπορικὰ κέντρα τῆς ἀλλοδαπῆς, ἐν οἷς δὲν ἑδρεύουσιν ἑλληνικὰ ἐμπορικὰ ἐπιμελητήρια, ἐμπορικοὶ σύμβουλοι τῆς Ἑλλάδος, λαμβανόμενοι ἐκ τῶν εἰς τὰ κέντρα ταῦτα ἐγκατεστημένων Ἑλλήνων ἐμπόρων ἢ βιομηχάνων. Τὸ ἀξίωμά των εἶναι τιμητικὸν καὶ ἄμισθον. Ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν ἐν ἑκάστῳ κέντρῳ διοριζομένων συμβούλων δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τοὺς δύο. Καθῆκον αὐτῶν εἶναι ἡ διαφώτισις τῆς κυβερνήσεως ἐπὶ παντὸς ζητήματος τῆς ἕδρας των ἐνδιαφέροντος τὸ ἑλληνικὸν ἐμπόριον καὶ ἡ ὑποβολὴ ἐνιαυσίων ἐκθέσεων. Εἰδικώτερον ὡρίσθη διὰ τοῦ βασιλικοῦ διατάγματος τῆς 17 Νοεμβρίου 1923 ὅτι οἱ σύμβουλοι ὀφείλουσι νὰ μελετῶσιν ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως τὰς ἀγορὰς τῆς χώρας παρ' ᾗ εἶναι διωρισμένοι, νὰ παρακολουθῶσι τὴν ἐν αὐτῇ κίνησιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορίου καὶ νὰ ὑποβάλλωσι περὶ τούτων ἐκθέσεις εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας. Ἐπίσης δὲ καὶ νὰ διευκολύνουν τὸ ἑλληνικὸν ἐμπόριον, ὑποδεικνύοντες τὰ ληπτέα μέτρα, καὶ νὰ ἐργάζωνται πρὸς αὔξησιν τῆς ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἐξαγωγῆς. Οἱ διορισθέντες σύμβουλοι ἐκπίπτουσι τοῦ ἀξιώματός των δι' ἀποδεδειγμένην ἀμέλειαν περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων των καὶ ὅταν ἀποδειχθῶσιν ἐκμεταλλευόμενοι τὸ ἀξίωμά των διὰ τὰς ἰδίας των ὑποθέσεις. Ὁ θεσμὸς τῶν ἐμπορικῶν ἀκολούθων ἢ συμβούλων ἐδημιουργήθη τὸ πρῶτον ἐν Ἀγγλίᾳ μὲ ἀνάλογον πρὸς τὴν παρ' ἡμῖν καθιερωθεῖσαν ἁρμοδιότητα, ἐκεῖθεν δ' ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὰς ἄλλας εὐρωπαϊκὰς χώρας. Ε. Ι. Μ.

— **ἐμπορικὸς *ἀποκλεισμὸς*** *[Διεθν. Δίκ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ μέσον ἐλάσσονος καταναγκασμοῦ, καθ' ὃ κράτος τι ὡς τοιοῦτον ἢ οἱ πολῖται αὐτοῦ, εἴτε ἀτομικῶς εἴτε κατ' ἐπαγγελματικὰς ὁμάδας, παρεμποδίζουσι τὰς μεθ' ἑτέρου κράτους ἢ τῶν πολιτῶν του κανονικὰς ἐμπορικὰς σχέσεις πρὸς ἐνάσκησιν ἐπ' αὐτοῦ πιέσεως. Τὸ μέτρον κέκτηται τοῦτο τὸ ὅλως ἰδιαίτερον ἐξαιρετικὸν χαρακτηριστικόν, ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ ἐνασκηθῇ ἐν τῇ πρακτικῇ οὐ μόνον ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ κράτους, ὡς ἄλλως τε πᾶν ἕτερον μέτρον ἐλάσσονος καταναγκασμοῦ, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν καθ' ἕκαστον πολιτῶν αὐτοῦ, ἐνεργούντων ἐν τούτῳ ὁτὲ μὲν αὐτοβούλως ἐκ πατριωτικῶν λόγων, ὁτὲ δὲ κατὰ μυστικὴν ὑπόδειξιν τοῦ κράτους ἢ κατὰ συνενοχὴν αὐτοῦ. Ἐν τούτοις, ἡ ἀμέσως ὑπὸ τοῦ κράτους ἐνάσκησις τοῦ ἐμπορικοῦ ἀποκλεισμοῦ δὲν εἶναι συνήθης ἐν τῇ πρακτικῇ. Προτιμᾶται δὲ ἡ ὑπὸ τῶν καθ' ἕκαστον πολιτῶν ὀργάνωσις ὡς ἀπαλλάσσουσα τὸ κράτος, τὸ ὁποῖον οὕτως παρίσταται ὡς ξένον πρὸς τὴν ἐνέργειαν αὐτῶν, πάσης οἱασδήποτε ἐντεῦθεν διεθνοῦς εὐθύνης. Τοιουτοτρόπως, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν γενικὴν ἀρχὴν τοῦ Διεθνοῦς δικαίου, καθ' ἣν αἱ διεθνεῖς σχέσεις εἶναι σχέσεις μόνον μεταξὺ κρατῶν, ἀνακύπτουσι διενέξεις καὶ διαφοραί, τῶν ὁποίων κύριοι πρωτεργάται εἶναι ἁπλοῖ ἰδιῶται. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ὁ ἐμπορικὸς ἀποκλεισμὸς προκαλεῖ πολλάκις αἰσθητὴν πίεσιν ἐπὶ τοῦ κράτους, κατὰ τῶν ἐμπορευμάτων τοῦ ὁποίου ἐφαρμόζεται καὶ ὧν ἡ προμήθεια, εἰσαγωγὴ καὶ ἐκφόρτωσις παρακωλύεται, καὶ δὴ συνήθως διὰ βιαίων πράξεων. Ἂν μάλιστα, ὡς συνέβη εἰς πλείστας ὅσας περιπτώσεις, τὸ μέτρον τοῦτο ἐπεκταθῇ συγχρόνως καὶ ἐπὶ τῆς ἀτομικῆς ἐμπορικῆς δραστηριότητος τῶν ἐν τῷ κράτει τυχὸν ἐγκατεστημένων πολιτῶν τοῦ ἑτέρου κράτους, καθ' οὗ ἐφαρμόζεται τὸ μέτρον τοῦ ἐμπορικοῦ ἀποκλεισμοῦ, ἡ πίεσις εἶναι ἀναμφιβόλως σημαντικωτάτη. Διότι δὲν θὰ ἐπετρέπετο τοῦ λοιποῦ εἰς τοὺς πολίτας τούτους τοῦ ἀλλοδαποῦ κράτους ἡ πλήρης καὶ ἐλευθέρα ἐνάσκησις τοῦ ἐμπορικοῦ αὐτῶν ἐπαγγέλματος, παρακωλυομένης βίᾳ πάσης μετ' αὐτῶν ἐμπορικῆς ἐπικοινωνίας. Ἡ δραστικότης τοῦ ἐμπορικοῦ ἀποκλεισμοῦ ἔγκειται εἰς τὸ γεγονὸς τῆς διακοπῆς τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων. Διὰ νὰ κατανοηθῇ δ' αὕτη σαφέστερον, δέον νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει ἡ ἐξαιρετικὴ σημασία, ἣν τὰ καθ' ἕκαστα κράτη ἀποδίδουσιν εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐμπορικῶν των σχέσεων καὶ τὴν ἐξεύρεσιν νέων ἀγορῶν καταναλώσεως τῶν προϊόντων των ἢ τὴν ἐντατικωτέραν ἐκμετάλλευσιν τῶν ὑπαρχουσῶν τοιούτων. Ἐν τούτοις ὁ ἐμπορικὸς ἀποκλεισμὸς ζημιοῖ μὲν οὐσιωδῶς

Digitized by Google

τὰ ἐμπορικὰ συμφέροντα τοῦ κράτους, καθ' οὗ ἀσκεῖται, συγχρόνως ὅμως δὲν θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι δὲν ἐπιφέρει μεγάλας ἀνωμαλίας καὶ πολλάκις λίαν ὡσαύτως αἰσθητὰς ὑλικὰς ζημίας καὶ εἰς αὐτὸ ἔτι τὸ κράτος, τὸ ἀνεχόμενον ἐν τῷ ἐδάφει του τὴν ὀργάνωσιν τοιούτων πράξεων. Ὁ τιμάριθμος τῆς ζωῆς ἐν τῷ κράτει τούτῳ, κατ' ἀναπότρεπτον ἀνάγκην, θ' αὐξηθῇ ὡς ἐκ τῆς φυσικῆς ἐλλείψεως τῶν προϊόντων, ἥτις μετά τινα χρόνον θ' ἀρχίσῃ νὰ παρατηρῆται. Αἱ ἐμπορικαὶ μεταξὺ τῶν κρατῶν σχέσεις εἶναι πηγὴ ἑκατέρωθεν ὑλικοῦ πλουτισμοῦ. Πᾶσα δ' οἱαδήποτε διατάραξις τούτων συνεπάγεται κατ' ἀνάγκην, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, λίαν οὐσιώδεις ζημίας εἰς τοὺς ἐμπορευομένους πολίτας καὶ κατὰ φυσικὴν ἀντανάκλασιν καὶ εἰς τὰ κράτη, εἰς τὰ ὁποῖα οὗτοι ἀνήκουσι. Διὰ τὸν πρακτικὸν δὲ τοῦτον λόγον τὰ πεπολιτισμένα καὶ ἀνεπτυγμένα κράτη ἀποφεύγουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν προσφυγὴν εἰς τὸν ἐμπορικὸν ἀποκλεισμόν. Πάντως, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ οὗτος, δὲν ἀρκεῖ μόνον νὰ προκηρυχθῇ. Ἡ προκήρυξις δὲν εἶναι βεβαίως δυσχερής. Τοὐναντίον, δυσχερὴς τὰ μέγιστα εἶναι ἡ ἀδιάπτωτος διατήρησις αὐτοῦ ἐπὶ μακρὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον χρονικὸν διάστημα, διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ παραγάγῃ τὸ δι' αὐτοῦ ἐπιδιωκόμενον ἀποτέλεσμα.

Μεταξὺ τῶν συγγραφέων ἀμφισβητεῖται κατὰ πόσον τὸ κράτος, ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ ὁποίου ὀργανοῦνται τοιαῦται πράξεις, εὐθύνεται δι' αὐτὸ ἀπὸ ἀπόψεως Διεθνοῦς δικαίου. Τινὲς ὑπεστήριξαν τὴν εὐθύνην τοῦ κράτους ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἕτεροι ἠρνήθησαν ταύτην, ὡς μὴ δυναμένου τοῦ κράτους νὰ ἐξαναγκάσῃ τοὺς πολίτας του νὰ ἐμπορεύωνται μετὰ τῶν πολιτῶν ἄλλου κράτους, ἐφ' ὅσον ἀρνοῦνται τοῦτο. Κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην, ἂν οἱ πολῖται αὐτοβούλως κηρύξωσι τὸν ἐμπορικὸν ἀποκλεισμόν, τὸ κράτος αὐτῶν δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ εὐθύνηται διεθνῶς. Ἂν ὅμως ἡ κήρυξις ἐγένετο ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ κράτους ἢ τῇ εἰσηγήσει ἢ τῇ συνενοχῇ αὐτοῦ, τότε προφανῶς τὸ κράτος εὐθύνεται διεθνῶς. Ἰδίᾳ δὲ δέον νὰ θεωρηθῇ ὅτι εὐθύνεται, ὅταν οἱ ὑπάλληλοι αὐτοῦ διεξάγωσι τὸν ἀποκλεισμὸν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, ὡς καὶ ὅταν οὗτοι δὲν ἐπεμβαίνωσιν ἐνεργῶς πρὸς παρεμπόδισιν τῶν βιαίων πράξεων, δι' ὧν ἐνίοτε συνοδεύεται ἡ παρακώλυσις τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων. Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι καὶ ἡ Αὐστροουγγαρία κατὰ τοὺς ἐμπορικοὺς ἀποκλεισμοὺς τῶν προϊόντων των ἐν Κίνᾳ καὶ ἐν Τουρκίᾳ ἰσχυρίσθησαν, ὅτι αἱ κυβερνήσεις τῶν κρατῶν τούτων ἦσαν διεθνῶς ὑπεύθυνοι διὰ τὰς ζημίας, ἃς ὑπέστη τὸ ἐμπόριον αὐτῶν ἐκ τῆς ἀνοχῆς ἢ τῆς ἀδρανείας τῶν ἐγχωρίων ἀρχῶν καὶ ὅτι ταύτας θὰ ἔπρεπε τὰ κράτη ταῦτα νὰ ἐπανορθώσωσιν ὑλικῶς. Αἱ ἀξιώσεις ὅμως αὗται δὲν ἐπραγματοποιήθησαν ἐν τῇ πρακτικῇ, οὔτε ἄλλως τε καὶ ὑπεστηρίχθησαν σοβαρῶς παρὰ τῶν δύο τούτων κρατῶν κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις πρὸς ἄρσιν τῶν ἀσκουμένων ἐμπορικῶν ἀποκλεισμῶν, μὴ ἐπιθυμούντων νὰ δυσχεράνωσι περαιτέρω ταύτας διὰ χρηματικῶν ἀπαιτήσεων, ὧν τὴν καταβολὴν ἀναμφιβόλως θὰ ἠρνοῦντο τὰ ἐνδιαφερόμενα κράτη.

Ὁ ἐμπορικὸς ἀποκλεισμὸς καλεῖται συνήθως «*μποϋκότ*» ἢ «*μποϋκοττάζ*», προφανῶς ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ *Ἰακώβου Μπόϋκοτ (James Boycott)*, Ἄγγλου ἐπιμελητοῦ τῶν ἐν Ἰρλανδίᾳ κτημάτων τοῦ λόρδου Ἔρν, ὅστις διεκρίθη πρὸ πεντήκοντα περίπου ἐτῶν διὰ τὴν σκληρότητα, μεθ' ἧς ἐφέρετο πρὸς τοὺς καλλιεργητάς. Μετὰ προηγουμένην μεταξὺ αὐτῶν συνεννόησιν, δοθέντος τοῦ συνθήματος, πάντες οἱ καλλιεργηταὶ καὶ πάντες ἐν γένει οἱ μετ' αὐτοῦ συναλλασσόμενοι ἔπαυσαν πᾶσαν πρὸς αὐτὸν ἐπικοινωνίαν, ἀναγκασθέντα διὰ τὸν λόγον τοῦτον ν' ἀπέλθῃ μετὰ ταῦτα εἰς Ἀμερικήν. Ὁ ἐμπορικὸς ἀποκλεισμὸς εἶναι ὅλως νέος θεσμός, εἰσαχθεὶς ἐν τῇ διεθνεῖ πρακτικῇ μόλις κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος. Οὕτως, ὁ κινεζικὸς λαὸς ἐκήρυξε (1905) τὸ πρῶτον τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ μετὰ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν διεξαγομένου ἐμπορίου, διὰ νὰ ἐνασκήσῃ πίεσιν ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως τῆς Οὐάσιγκτων, καθ' ἣν στιγμήν, καταγγελθείσης ἐκ μέρους τῆς κυβερνήσεως τοῦ Πεκίνου τῆς ἀπὸ 17 Μαρτίου 1894 συνθήκης μετὰ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, εἶχον ἀρχίσει ἤδη διεξαγόμεναι διαπραγματεύσεις πρὸς συνομολόγησιν νέας συνθήκης, δι' ἧς ἡ Κίνα ἤλπιζεν ὅτι θὰ ἐβελτιοῦτο ἡ κατάστασις τῶν ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις Κινέζων μεταναστῶν, οἵτινες ὑπεβάλλοντο εἰς παντοίας προσβολὰς καὶ πιέσεις. Τὴν 10 Μαΐου 1905 ἐγένετο ὀγκώδης διαδήλωσις ἐν Σαγκάῃ κατὰ τῆς διατάξεως τῆς νέας συνθήκης, δι' ἧς θ' ἀπεκλείοντο ἀπολύτως ἐκ τοῦ ἐδάφους τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν οἱ Κινέζοι μετανάσται. Προταθεῖσα ἀρχικῶς ὑπὸ τοῦ ἐγχωρίου τύπου, ἡ ἰδέα τοῦ ἐμπορικοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν ἀμερικανικῶν προϊόντων διεδόθη εὐρύτατα καθ' ὅλον τὸ κράτος, λαβοῦσα μετὰ ταῦτα μεγάλας διαστάσεις καὶ ὀργανωθεῖσα τελείως ὑπὸ τῆς ἐν Σαγκάῃ κεντρικῆς ἐπιτροπῆς, ἐχούσης ἐπιτροπὰς εἰς πάσας τὰς λοιπὰς πόλεις τῆς Κίνας. Ὁ ἀποκλεισμὸς ἤρθη διὰ τοῦ ἀπὸ 31 Αὐγούστου 1905 αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος, τὸ ὁποῖον διελάμβανε τὰς παρὰ τῆς κυβερνήσεως τῆς Οὐάσιγκτων δοθείσας κατηγορηματικὰς διαβεβαιώσεις, ὅτι θὰ συνεζήτει ἐν φιλικῷ πνεύματι τὰς σχετικὰς πρὸς τὴν μετανάστευσιν τῶν Κινέζων ἐργατῶν διατάξεις τῆς συνομολογηθησομένης μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν νέας συνθήκης. Τὴν 22 Σεπτεμβρίου 1908 ἡ Αὐστροουγγαρία, ἐπωφεληθεῖσα τῆς νεοτουρκικῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐπαναστάσεως (10 Ἰουλίου 1908), προσήρτησεν ὁριστικῶς τὴν Βοσνίαν καὶ Ἑρζεγοβίνην. Εἰς ἔνδειξιν δὲ διαμαρτυρίας διὰ τὴν αὐτόβουλον ἐνέργειαν ταύτην, ἐκηρύχθη ἀνὰ τὴν Ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν ἐμπορικὸς ἀποκλεισμὸς κατὰ τοῦ αὐστροουγγρικοῦ ἐμπορίου. Ἤδη ἀπὸ τῆς 25 Σεπτεμβρίου ὁ λαὸς ἤρξατο νὰ παρεμποδίζῃ τὴν εἴσοδον τῶν πελατῶν εἰς τὰ μεγάλα ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐστριακὰ καταστήματα. Τὴν 1 Ὀκτωβρίου διωργανώθη μεγάλη διαδήλωσις διαμαρτυρίας ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ μεγάλου τεμένους τοῦ σουλτάνου Ἀχμέτ, πάντες δ' οἱ ῥήτορες συνέστησαν τὸν ἐμπορικὸν ἀποκλεισμὸν παντὸς αὐστροουγγρικοῦ ἐμπορεύματος. Συγχρόνως συνέστη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ κληθεῖσα «ἑταιρεία τῶν Ὀθωμανῶν ἐμπόρων», ἧς τὰ μέλη ὡρκίζοντο ἐπὶ λόγῳ τιμῆς ὅτι θὰ ἐξηκολούθουν ἀδιαπτώτως τὸν κατὰ τῶν αὐστροουγγρικῶν προϊόντων ἐμπορικὸν ἀποκλεισμόν. Ἡ ἑταιρεία αὕτη, ἧς τὰ μέλη ἀνῆλθον εἰς 8.000, εἶχε 200 ἐν ὅλῳ ἐπιθεωρητάς, οἵτινες ἐξήλεγχον τὰ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀποβιβαζόμενα ἐμπορεύματα διὰ νὰ πιστοποιήσωσι τὴν προέλευσιν αὐτῶν. Εἰς τὰς λοιπὰς ἐπίσης πόλεις τῆς αὐτοκρατορίας, ἰδίᾳ ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ Σμύρνῃ, ὁ ἀποκλεισμὸς ἔλαβε μεγάλας διαστάσεις, τῶν αὐστριακῶν ἀτμοπλοίων μὴ δυναμένων οὔτε νὰ ἐκφορτώσωσιν οὔτε νὰ φορτώσωσιν ἐμπορεύματα. Ἡ αὐστροουγγρικὴ κυβέρνησις, μὴ δυναμένη ἄλλως νὰ μεταβάλῃ τὴν κατάστασιν ταύτην, ἀφῆκε κατὰ μέρος τὴν προτέραν ἀδιαλλαξίαν της καὶ ὑπέδειξεν ὅτι θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ παραδεχθῇ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀποζημιώσεως τῆς Πύλης διὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῶν διαπραγματεύσεων ἐπὶ τῇ βάσει ταύτῃ ἐξηκολούθησεν ὁ ἐμπορικὸς ἀποκλεισμός, ὅστις ἤρθη μόνον μετὰ τὴν ἐπικύρωσιν τοῦ ἀπὸ 26 Φεβρουαρίου 1909 πρωτοκόλλου, δι' οὗ ἡ Πύλη ἐλάμβανεν ὑπὸ τύπον ἀποζημιώσεως διὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν δύο αὐτῆς ὡς ἄνω ἐπαρχιῶν 2 $^1/_2$ ἐν ὅλῳ ἑκατομμύρια λιρῶν. Ὡσαύτως ὁ κατὰ τῶν ἑλληνικῶν ἐμπορευμάτων καὶ κατὰ τῶν ἐν τῷ ὀθωμανικῷ κράτει κατὰ χιλιάδας ἐγκατεστημένων ἐμπόρων Ἑλλήνων πολιτῶν ἐφαρμοσθεὶς ἐμπορικὸς ἀποκλεισμὸς (1909—1910), διαρκέσας ἐπὶ μακρὸν καὶ ἀσκηθεὶς μετὰ ἐξαιρετικῆς βιαιότητος τῇ ὑποδείξει καὶ τῇ συνενοχῇ τῆς Πύλης ὑπὸ ἀτάκτων ὁμάδων, προὐξένησεν ἀνυπολογίστους τῷ ὄντι εἰς αὐτοὺς ὑλικὰς καταστροφάς. Ἀπηγορεύετο αὐστηρῶς πᾶσα φόρτωσις ἢ ἐκφόρτωσις ἑλληνικῶν ἀτμοπλοίων, ὡς καὶ πᾶσα ἐμπορικὴ ἐπαφὴ μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἐπαγγελματιῶν. Ἐν Ἀτταλείᾳ οἱ Τουρκοκρῆτες ἔκλεισαν βιαίως πάντα τὰ καταστήματα τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν, ἐν δὲ τῇ Πρεβέζῃ οἱ ἀφικνούμενοι Ἕλληνες πολῖται ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἠδύναντο ν' ἀποβιβασθῶσιν εἰς τὴν ξηράν. Οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευταὶ τῶν Μεγάλων δυνάμεων πολλάκις διεμαρτυρήθησαν εἰς τὴν Πύλην, διότι ἐμπορεύματα προερχόμενα ἀπὸ τὰ κράτη των καὶ ταξιδεύοντα δι' ἑλληνικῶν πλοίων δὲν καθίστατο δυνατὸν νὰ ἐκφορτωθῶσιν ἐπὶ ζημίᾳ τῶν παραληπτῶν. Ὅταν, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν ἐν Λονδίνῳ (9—11 Δεκεμβρίου 1922) καὶ Παρισίοις (2—4 Ἰανουαρίου 1923) συνδιασκέψεων, ἡ Γαλλία καὶ τὸ Βέλγιον κατέλαβον στρατιωτικῶς τὴν περιοχὴν τοῦ Ρούρ, ἡ ἐν ταύτῃ γερμανικὴ βιομηχανία ἐτήρησε τὴν κληθεῖσαν παθητικὴν στάσιν, ἥτις πολλὰ πράγματα παρέσχεν εἰς τὰ στρατεύματα τῆς κατοχῆς. Ἡ κατάληψις προὐκάλεσε μεγάλην δυσφορίαν ἐν Γερμανίᾳ, ἐν ᾗ ἔνιαι ἐπαγγελματικαὶ ὀργανώσεις ἐκήρυξαν τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν γαλλικῶν καὶ βελγικῶν προϊόντων. Οὕτω, τὸ σωματεῖον τῶν ἐν Ἀμβούργῳ εἰσαγωγέων σίτου ἐξέδωκεν ἀπόφασιν, ἀπευθυνομένην πρὸς πάντα τὰ μέλη του καὶ δι' ἧς ἀπηγορεύετο εἰς αὐτὰ ν' ἀγοράζωσιν ἐμπορεύματα καὶ ἂν ἁπλῶς μόνον διήρχοντο ὑπὸ διαμετακόμισιν διὰ τῶν γαλλικῶν ἢ βελγικῶν λιμένων. Τὴν δὲ 19 Ἰανουαρίου 1923 τὸ σωματεῖον τῶν ἐν Βερολίνῳ παντὸς εἴδους ξενοδόχων ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν νὰ μὴ γίνωνται δεκτοὶ εἰς τὰ ξενοδοχεῖα τῶν μελῶν του Γάλλοι καὶ Βέλγοι πολῖται, οὔτε νὰ ὑπάρχωσιν εἰς τὰς αἰθούσας αὐτῶν γαλλικαὶ καὶ βελγικαὶ ἐφημερίδες καὶ ἐν γένει νὰ μὴ προμηθεύωνται ποτὰ ἢ τρόφιμα γαλλικῆς ἢ βελγικῆς προελεύσεως.

Τὸ σύμφωνον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Τὴν 28 Ἀπριλίου 1919 ἐγένετο ἀποδεκτὸν τὸ σύμφωνον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Κατὰ δὲ τὸ 16ον ἄρθρον αὐτοῦ, ἂν κράτος τι μέλος τῆς Κοινωνίας δὲν συμμορφοῦται, ἐν περιπτώσει διαφορᾶς μεθ' ἑτέρου μέλους αὐτῆς, πρὸς τὰς ῥητὰς διατάξεις τοῦ συμφώνου (ἄρθρ. 12, 13, 15), ἀλλὰ καταφεύγει εἰς τὸν πόλεμον, θεωρεῖται αὐτοδικαίως ὅτι διέπραξεν ἐχθροπραξίαν κατὰ πάντων τῶν λοιπῶν μελῶν. Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει, ταῦτα ὑποχρεοῦνται νὰ διαρρήξωσιν ἀμέσως πάσας τὰς μετ' αὐτοῦ ἐμπορικὰς ἢ δημοσιονομικὰς σχέσεις καὶ ν' ἀπογορεύσωσι πᾶσαν σχέσιν τῶν πολιτῶν των πρὸς τοὺς πολίτας τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον παρεβίασε τὸ σύμφωνον. Τὰ μέλη τῆς Κοινωνίας συμφωνοῦσιν, ὅπως παράσχωσι πρὸς ἄλληλα ἀμοιβαίαν ὑποστήριξιν ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τῶν οἰκονομικῶν καὶ δημοσιονομικῶν μέτρων, ἅτινα τυχὸν θὰ ἐλαμβάνοντο ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἄρθρου 16· τοῦτο δέ, ὅπως ἐλαττωθῶσιν εἰς τὸ ἐλάχιστον αἱ ζημίαι καὶ τὰ ἄτοπα, ἅτινα θὰ ἐπήρχοντο ἐντεῦθεν. Ἐκ τῆς ἑρμηνείας τοῦ ἄρθρου τούτου ἐξάγεται ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ ἐφαρμοσθῇ ὁ ἐμπορικὸς ἢ οἰκονομικὸς ἀποκλεισμὸς κατά τινος κράτους μέλους τῆς Κοινωνίας, μόνον ἂν τοῦτο κατέφευγεν εἰς κήρυξιν πολέμου χωρὶς προηγουμένως ν' ἀκολουθήσῃ τὴν εἰρηνικὴν διαδικασίαν, ἣν διαγράφουσι λεπτομερῶς τὰ ἄρθρα 12, 13 καὶ 15 τοῦ συμφώνου. Συνεπῶς, ἂν κατόπιν τῆς τηρήσεως τῆς τοιαύτης διαδικασίας προσφύγῃ εἰς τὸν πόλεμον, δὲν ὑπάρχει περίπτωσις παραβιάσεως τῶν διατάξεων τοῦ συμφώνου καὶ δὲν θὰ ἐδικαιολογεῖτο ὁ οἰκονομικὸς κατ' αὐτοῦ ἀποκλεισμός. Κατὰ τὴν κατηγορηματικὴν δὲ διατύπωσιν τοῦ ἄρθρου 16, ὁ ἀποκλεισμὸς οὗτος δὲν κηρύσσεται κατὰ πρωτοβουλίαν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ὡς τοιαύτης. Ἡ Κοινωνία ὑποδεικνύει μόνον καὶ προτείνει ἁπλῶς τὴν ἀνάγκην τῆς κηρύξεως τοιούτου μέτρου, τοῦτο δὲ μετὰ ταῦτα λαμβάνεται παρ' ἑκάστου κράτους μέλους τῆς Κοινωνίας, ὅπερ πάλιν θὰ ἔκρινεν ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας ἑκάστοτε καὶ θ' ἀπεφαίνετο ἀνεπηρεάστως, ἂν πρόκειται ἐν δεδομένῃ περιπτώσει πράγματι περὶ παραβιάσεως τῶν διατάξεων τοῦ συμφώνου, δικαιολογούσης τὴν κήρυξιν ἐμπορικοῦ ἀποκλεισμοῦ κατὰ τὸ ἄρθρον 16. Ἂν δὲν κατέληγεν εἰς καταφατικὸν ἀποτέλεσμα, θ' ἀπεφαίνετο ἐπίσης μόνον ἕκαστον κράτος, ἐὰν πρέπῃ νὰ μετάσχῃ τοῦ ἐμπορικοῦ ἀποκλεισμοῦ ἢ ν' ἀπόσχῃ λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς αὐτοῦ θέσεως ἢ ἄλλων αἰτίων. Τὰς ἀναγκαίας δαπάνας, ἐκτὸς τῶν τῆς στρατιωτικῆς φύσεως, δέον νὰ φέρῃ ἕκαστον κράτος, τὸ ὁποῖον, ἂν ἐθεώρει ἀναγκαῖον, θὰ ἠδύνατο ν' ἀποζημιωθῇ δι' αὐτὰς ὑπὸ τῆς Κοινωνίας. Κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 17 τοῦ συμφώνου, ἐν περιπτώσει διαφορᾶς μεταξὺ δύο κρατῶν, ἐξ ὧν τὸ ἓν εἶναι μόνον μέλος τῆς Κοινωνίας ἢ ἐξ ὧν οὔτε τὸ ἓν οὔτε τὸ ἕτερον εἶναι μέλη, τὸ κράτος ἢ τὰ κράτη ταῦτα, τὰ μὴ μέλη τῆς Κοινωνίας, προσκαλοῦνται νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὰς ὑποχρεώσεις, αἵτινες ἐπιβάλλονται εἰς τὰ μέλη ἐν σχέσει πρὸς τὸν τρόπον διευθετήσεως τῆς διαφορᾶς. Ἂν τὸ προσκληθὲν κράτος, ἀρνούμενον ν' ἀναλάβῃ τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ μέλους τῆς Κοινωνίας ἀναφορικῶς πρὸς τὸν τρόπον ἐπιλύσεως τῶν ἀναφυεισῶν διεθνῶν διαφορῶν, καταφύγῃ εἰς τὸν πόλεμον κατὰ μέλους τῆς Κοινωνίας, ἐφαρμόζονται κατ' αὐτοῦ αἱ διατάξεις τοῦ ἄρθρου 16 τοῦ συμφώνου.

Ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ συμβουλίου, ἡ συνέλευσις τῆς Κοινωνίας κατὰ τὴν πρώτην αὐτῆς σύνοδον (1920) ἐγκατέστησε διεθνῆ ἐπιτροπὴν τοῦ ἐμπορικοῦ ἀποκλεισμοῦ, ἧς τὰ ὀκτὼ μέλη θὰ διωρίζοντο ὑπὸ τοῦ συμβουλίου. Τόσον ἡ πρώτη (1920), ὅσον καὶ ἡ δευτέρα (1921) συνέλευσις τῆς Κοινωνίας, παρεδέχθη σειρὰν ἀποφάσεων ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ 16ου ἄρθρου. Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὅμως κατέστη φανερόν, ὅτι τὸ ἀρχικὸν κείμενον τοῦ ἄρθρου τούτου θὰ ἔπρεπε νὰ τροποποιηθῇ. Πράγματι δὲ τὴν 5ην Ὀκτωβρίου 1921 ἐτροποποιήθη τὸ ἄρθρον κατὰ τοῦτο: ὅτι τὰ κράτη μέλη τῆς Κοινωνίας δὲν θὰ ἀπηγόρευον πᾶσαν σχέσιν τῶν πολιτῶν αὐτῶν πρὸς τοὺς πολίτας τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον παρεβίασε τὸ σύμφωνον, ἀλλὰ τῶν προσώπων, ἅτινα διαμένουσιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους των, πρὸς τὰ πρόσωπα, ἅτινα διαμένουσιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ παραβιάσαντος τὸ σύμφωνον κράτους. Ὡσαύτως, δὲν θὰ διέκοπτον πᾶσαν προσωπικήν, ἐμπορικὴν ἢ δημοσιονομικὴν ἐπιμειξίαν τῶν πολιτῶν τοῦ παραβιάσαντος τὸ σύμφωνον κράτους μετὰ τῶν πολιτῶν παντὸς ἑτέρου κράτους, μέλους ἢ μὴ μέλους τῆς Κοινωνίας, ἀλλὰ τῶν προσώπων, ἅτινα διαμένουσιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ παραβιάσαντος κράτους, μετὰ τῶν προσώπων, ἅτινα διαμένουσιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους παντὸς ἑτέρου κράτους, μέλους ἢ μὴ μέλους τῆς Κοινωνίας. Προσετέθησαν δ' ἐπίσης εἰς τὸ κείμενον τοῦ ἀρχικοῦ ἄρθρου τρία εἰδικὰ ἐδάφια, καθ' ἃ (ἐδάφ. 1) τὸ συμβούλιον θ' ἀπεφάσιζεν ἑκάστοτε ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἂν πρόκειται ἢ δὲν πρόκειται παραβίασις τῶν διατάξεων τοῦ συμφώνου ἐν δεδομένῃ περιστάσει. Κατὰ τὰς περὶ τοῦ ζητήματος τούτου συνδιασκέψεις τοῦ συμβουλίου δὲν θὰ ἐλαμβάνοντο ὑπ' ὄψει αἱ ψῆφοι τῶν ἀντιπροσώπων τῶν δύο ἐνδιαφερομένων κρατῶν, τουτέστι τοῦ κράτους, ὅπερ κατηγορεῖται ὅτι κατέφυγεν εἰς τὸν πόλεμον, καὶ τοῦ κράτους, καθ' οὗ οὗτος ἀνελήφθη. Τὸ συμβούλιον θὰ ἐκοινοποίει εἰς πάντα τὰ μέλη τῆς Κοινωνίας τὴν ἡμερομηνίαν, καθ' ἣν θὰ συνίστα ὅπως γίνῃ ἔναρξις τῆς οἰκονομικῆς πιέσεως (ἐδάφ. 2). Ἂν ὅμως τὸ συμβούλιον ἐθεώ-

Digitized by Google

ρει, ὅτι διά τινα μέλη τῆς Κοινωνίας ἐνεδεικνύετο ἡ ἀναβολὴ ἐν τῇ λήψει τῶν οἰκονομικῶν πιεστικῶν μέτρων, θὰ ἐκέκτητο τὸ δικαίωμα ν' ἀποφασίζῃ περὶ τῆς ἀναβολῆς ταύτης (ἐδάφ. 3). Εἰς τὴν τετάρτην (1923) καὶ τὴν πέμπτην (1924) σύνοδον τῆς συνελεύσεως προὐτάθησαν καὶ ἕτεραι τροποποιήσεις, ὧν τινες καὶ ἐγένοντο ἀποδεκταὶ ὑπὸ τῆς συνελεύσεως. Πᾶσαι ὅμως αἱ τροποποιήσεις αὗται δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ τεθῶσιν ἐν ἰσχύϊ, διότι δὲν κατωρθώθη νὰ ἐκπληρωθῶσι πᾶσαι αἱ διατυπώσεις, τὰς ὁποίας ἀναγράφει τὸ ἄρθρον 26 § 1 τοῦ συμφώνου προκειμένου περὶ τῶν εἰς τὸ κείμενον αὐτοῦ γενησομένων μεταβολῶν. Ἐν τῇ διακοινώσει, τὴν ὁποίαν ἀπηύθυνε τὴν 12 Δεκεμβρίου 1924 ἡ Γερμανία πρὸς τὴν γενικὴν γραμματείαν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ἐδήλου ὅτι θὰ ἐπεθύμει νὰ μετάσχῃ τῆς Κοινωνίας, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι, ὡς κράτος ἀφωπλισμένον, θὰ ἐξῃρεῖτο πάσης συμπράξεως εἰς τὰ στρατιωτικὰ καὶ οἰκονομικὰ πιεστικὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα ἐπιβάλλει τὸ ἄρθρον 16 τοῦ συμφώνου εἰς πάντα τὰ μέλη τῆς Κοινωνίας. Ἐν τῇ ἀπὸ 13 Μαρτίου 1925 ἀπαντήσει του, τὸ συμβούλιον δὲν ἀπεδέχθη τὴν γερμανικὴν ταύτην πρότασιν, ἰσχυρισθὲν ὅτι δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ καθορίσῃ προνομιοῦχον θέσιν διὰ τὴν Γερμανίαν, ἡ ὁποία κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἀπελάμβανε τῶν δικαιωμάτων τοῦ μέλους τῆς Κοινωνίας χωρὶς νὰ ὑπόκειται καὶ εἰς τὰς ὑποχρεώσεις, τὰς ὁποίας δέον νὰ φέρῃ πᾶν μέλος αὐτῆς. Ὅλως εἰδικὴ εἶναι βεβαίως ἡ ἀπέναντι τοῦ ἄρθρου 16 τοῦ συμφώνου θέσις τῶν κρατῶν ἐκείνων, ἅτινα θεωροῦνται συμβατικῶς ὡς διαρκῶς οὐδέτερα. Ἐκ τῆς ἀπὸ 13 Φεβρουαρίου 1920 δηλώσεως τοῦ Λονδίνου ἐξάγεται σαφῶς ὅτι ἡ Ἑλβετία δὲν εἶναι νομικῶς ὑπόχρεως ὡς κράτος διαρκῶς οὐδέτερον νὰ συμπράξῃ στρατιωτικῶς ἢ νὰ μετάσχῃ ἐνεργῶς τοῦ ἐμπορικοῦ ἢ οἰκονομικοῦ ἀποκλεισμοῦ, ὃν καθορίζει τὸ ἄρθρον 16 τοῦ συμφώνου. Ἀλλ' εἶναι ὡς μέλος τῆς Κοινωνίας ὑπόχρεως ἐξ ἀλληλεγγύης νὰ διακόψῃ τὰς ἐμπορικὰς καὶ δημοσιονομικὰς σχέσεις μετὰ τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον κατηγορεῖται ὅτι παρεβίασε τὰ ἄρθρα 12, 13 καὶ 15 τοῦ συμφώνου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Schücking-Wehberg*, Die Satzung des Völkerbundes (1921). — *Sériadès*, Réflexions sur le boycottage en droit international (1912).—*Carraza*, Il boicottaggio (1921).—*Bollack*, La loi mondiale de boycottage douanier (1913).

Δ. ΔΡΟΣΟΣ

—**ἐμπορικὸς κῶδιξ.** Μετεφράσθη οὕτως ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐπιστήμῃ ὁ code de commerce, ἤτοι τὸ γαλλικὸν νομοθέτημα τοῦ 1807 περὶ ἐμπορικοῦ δικαίου, γενόμενον ἐπὶ Ναπολέοντος.

Ἐν τῇ συγχρόνῳ ἱστορίᾳ τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου μεγίστη εἶναι ἡ σημασία ἣν κέκτηται τὸ νομοθέτημα τοῦτο. Ἀποτελεῖ ἐν πρώτοις τὴν πρώτην ἐμπορικὴν κωδικοποίησιν ὑπὸ τὴν οὐσιαστικὴν τοῦ ὅρου σημασίαν κατὰ τὴν σύγχρονον περὶ κωδικοποιήσεως ἀντίληψιν. Γενόμενον δ' ἐξ ἄλλου ἀμέσως μετὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν, εἶναι ἀπηλλαγμένον τελείως παντὸς ἴχνους τῶν περὶ *ἐμποροκρατίας* οἰκονομικῶν ἀντιλήψεων, καὶ ὡς ἐκ τούτου θεωρεῖται ὅτι ἀπεκρυστάλλωσε τὰς συγχρόνους λιμπεραλιστικὰς περὶ ἐμπορικῆς συναλλαγῆς ἀντιλήψεις. Ἐκ τῶν πρώτων του προσόντων εἶναι κατὰ ταῦτα ἡ πλήρης χειραφέτησις τοῦ ἐμπορίου ἀπὸ τῆς κρατικῆς ἐπιβλέψεως καὶ περιορισμοῦ (ἐλευθερία κτήσεως τῆς ἰδιότητος τοῦ ἐμπόρου). Διεξέρχεται ἐξ ἄλλου τὸ ἐμπορικὸν δίκαιον ὡς τὸ εἰδικὸν τῶν ἐμπορικῶν θεσμῶν δίκαιον. Ἀναγνωρίζει δὲ προσέτι τὴν ἐλευθερίαν κυρώσεως καὶ χρησιμοποιήσεως θεσμῶν θεωρουμένων ὅλως ἐξαιρετικῆς φύσεως ἄχρι τοῦδε, καὶ μόνον κατόπιν εἰδικῆς κρατικῆς ἀδείας δυναμένων νὰ ὑπάρξουν, ὡς λ. χ. ὁ θεσμὸς τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν. Τὸ περιεχόμενόν του εἶναι ἐξ ἄλλου σαφὲς καὶ οὐχὶ μακρόλογον, ἡ διαίρεσίς του δὲ πρωτότυπος καὶ εὔληπτος ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, ἀκόμη καὶ εἰς τὰ σημεῖα ἐκεῖνα ἔνθα νεωτερίζει.

Μολονότι τὸ νομοθέτημα τοῦτο φέρει ἐν τῇ ἱστορίᾳ τὴν ὀνομασίαν *ναπολεόντειον νομοθέτημα*, ἡ σύνταξις τοῦ ἐμπορικοῦ κώδικος εἶχεν εἴδη ἀποφασισθῆ ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τοῦ μετεπαναστατικοῦ γαλλικοῦ κράτους. Τῷ 1801 ὅμως κατωρθώθη διὰ διατάγματος τῆς Ὑπατείας νὰ διορισθῇ ἑπταμελὴς ἐπιτροπὴ πρὸς σύνταξιν τοῦ σχεδίου. Τὸ σχέδιον τοῦτο, ἑτοιμασθὲν μετὰ ἐννεάμηνον, ὑπεβλήθη εἰς τὴν κριτικὴν ἐξέτασιν τῶν γαλλικῶν δικαστηρίων, ἐτυπώθη καὶ παρεπέμφθη εἶτα εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας διὰ ν' ἀποφανθῇ τελικῶς. Ἐπί τι διάστημα τὸ πρᾶγμα ἠρέμησε, ἀνακινηθὲν ἐκ νέου ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τότε Ναπολέοντος τῷ 1806. Παραπεμφθὲν μετέπειτα τὸ νομοσχέδιον εἰς τὸ γαλλικὸν Δημοβούλιον, διὰ νὰ τὸ κρίνῃ, ἐγένετο τέλος νόμος τῷ 1807.

Ὁ ἐμπορικὸς κῶδιξ περιλαμβάνει ἑξακόσια τεσσαράκοντα ὀκτὼ ἄρθρα καὶ διαιρεῖται εἰς τέσσαρα βιβλία. Τὸ πρῶτον βιβλίον τιτλοφορεῖται: «Περὶ τοῦ ἐμπορίου γενικῶς», περιλαμβάνει ὅμως καὶ θέματα ξένα πρὸς τὸν τίτλον αὐτόν, ὅπως τὸ περὶ ἑταιρειῶν κλπ. Τὸ δεύτερον βιβλίον ῥυθμίζει τὰς ἐκ τοῦ ναυτικοῦ ἐμπορίου σχέσεις, τὸ τρίτον τὸ πτωχευτικὸν δίκαιον καὶ τὸ τέταρτον τὴν ἐμπορικὴν δωσιδικίαν. Εἰς τὰ ἀνωτέρω του προσόντα ἐν συνόλῳ ὀφείλει ὁ κῶδιξ τὴν τεραστίαν αὐτοῦ κρατικὴν διάδοσιν ἐν τῷ κόσμῳ, ἀποτελέσας τὴν βάσιν πλείστων συγχρόνων νομοθεσιῶν. Ἰσχύει εἰς τὸ Λουξεμβοῦργον καὶ τὴν Πολωνίαν, ἀποτελεῖ δὲ ἀκόμη τὴν βάσιν τῆς ἐμπορικῆς νομοθεσίας ἐν Βελγίῳ, εἰς τὰς Κάτω Χώρας (1838), τὴν Ἱσπανίαν (1829,1885). Πορτογαλίαν (1833,1888), καὶ τὰς χώρας τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Μετεφράσθη δὲ καὶ ἰσχύει ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει ὡς σύνολον παρ' ἡμῖν (ἀπὸ τοῦ 1822), ἐν Σερβίᾳ (1860), Τουρκίᾳ (1850) καὶ Αἰγύπτῳ (1875). Τὸ ἰταλικὸν ἐμπορικὸν δίκαιον τοῦ 1865 ἐβασίσθη ἐπ' αὐτοῦ, ὁ νεώτερος ὅμως κῶδιξ τοῦ 1882 ἠκολούθησεν αὐτοτελῆ κατεύθυνσιν.

Π. Λ. ΠΕΡΔΙΚΑΣ

—**ἐμπορικὸς λιμήν**· βλ. *λιμένες ἐμπορικοί.*

—**ἐμπορικὸς νόμος.** Ὁ *ἐμπορικὸς νόμος* ἀποτελεῖ τὸ βασικὸν περὶ ῥυθμίσεως τῶν ἐκ τοῦ ἐμπορίου σχέσεων νομοθέτημα (βλ. *ἐμπορικὴ* νομοθεσία). Ὑπὸ τὸν ὅρον ἐμπορικὸς νόμος ἰσχύουν παρ' ἡμῖν σήμερον τὰ τρία πρῶτα βιβλία τοῦ γαλλικοῦ code de commerce (βλ. *ἐμπορικὸς* κῶδιξ). Ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ τῷ 1822 συνέλευσις ἀπεδέχθη τὸν γαλλικὸν κώδικα ὡς σύνολον καὶ ἑπομένως ἴσχυον καὶ τὰ τέσσαρα αὐτοῦ βιβλία. Τὴν ἀπόφασιν ταύτην ἐπανέλαβον καὶ ἡ ἐν Ἄστρει Β' συνέλευσις (τῷ 1823) καὶ ἡ ἐν Τροιζῆνι Γ' συνέλευσις. Ὁ Καποδίστριας διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 152 τῆς 15/27 Αὐγούστου 1830 (ἀριθ. 148) ψηφίσματός του περιώρισε τὴν ἀνωτέρω ἰσχὺν εἰς μόνον τὰ τρία πρῶτα βιβλία τοῦ κώδικος, ἀποκλεῖσαν τὸ τέταρτον περὶ ἐμπορικῆς δωσιδικίας βιβλίον. Ἡ ἀντιβασιλεία τοῦ Ὄθωνος ἀπεφάσισε κατ' ἀρχὴν τὴν ἀναθεώρησιν τῆς ἐμπορικῆς νομοθεσίας ἐπὶ Maurer, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν ὅμως τούτου φαίνεται ὅτι ἐγκατελείφθη ἡ ἀπόφασις αὕτη καὶ ἐξεδόθη τὸ ἀπὸ 19 Ἀπριλίου 1835 διάταγμα περὶ τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου. Δι' αὐτοῦ εἰσήχθη ἐπίσημος μετάφρασις τοῦ γαλλικοῦ κειμένου, διότι αἱ ὑπάρχουσαι δύο μεταφράσεις ἐστεροῦντο, κατὰ τὴν φράσιν τοῦ προοιμίου τοῦ διατάγματος, «τοῦ περὶ τοὺς νόμους ἀπαιτουμένου ἀκριβοῦς, σαφοῦς καὶ ἐπισήμου». Οὕτω προέκυψεν ἐν τῇ σημερινῇ μορφῇ του ὁ ἐμπορικὸς νόμος.

Ὁ ἐμπορικὸς νόμος περιλαμβάνει κατὰ ταῦτα τρία βιβλία, τὸ περὶ ἐμπορίας ἐν γένει, τὸ δεύτερον περὶ θαλασσίας ἐμπορίας καὶ τὸ τρίτον περὶ πτωχεύσεως καὶ χρεοκοπίας, περιλαμβάνει δηλονότι ἑξακόσια δέκα ἐννέα ἄρθρα. Διὰ τῶν ὑπὸ νεωτέρων νόμων ἐπενεχθεισῶν τροποποιήσεων τὸ κείμενον καὶ ἡ διαίρεσις τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου κατέστησαν λανθασμέναι καὶ δύσχρηστοι, ὡς ἐκ τούτου κατέστη ἀναγκαία νεωτέρα δημοσίευσις τοῦ κειμένου αὐτοῦ καὶ νέα ἀρίθμησις τῶν παραγράφων του, μετὰ τῶν ἐκ τῶν νόμων ΨΛΣΤ', ΓΦΟΔ', ΓΧΟ' καὶ ΓΨΙΖ' τροποποιήσεων, πραγματοποιηθεῖσα διὰ τοῦ ἀπὸ 16ης Ἰουνίου 1910 διατάγματος. Ἡ παλαιὰ διαίρεσις τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου ὑφίσταται καὶ μετὰ τὸ διάταγμα τοῦτο, τὰ ἄρθρα του μόνον ηὐξήθησαν εἰς ἑπτακόσια ἑπτά, ἐξ ὧν διακόσια εἴκοσι πέντε ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ, μέχρι τοῦ ἄρθρου πεντακόσια εἴκοσι πέντε ἐν τῷ δευτέρῳ καὶ μέχρι τοῦ ἑπτακοσιοστοῦ ἑβδόμου ἐν τῷ τρίτῳ.

Π. Λ. ΠΕΡΔΙΚΑΣ

—**ἐμπορικὸς πράκτωρ** (ὁ) *[Ἐμπορ. Δίκ.]*. Ὁ ὑπάλληλος ὁ ἐνεργῶν εἴτε ἀποκλειστικῶς εἴτε κυρίως νομικὰς πράξεις διὰ λογαριασμὸν τοῦ ἐμπόρου, εἰς οὗ τὴν ὑπηρεσίαν διατελεῖ. Ἐλλείψει ἰδιαιτέρας συμφωνίας καθοριζούσης τὰ ἀμοιβαῖα δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις μεταξὺ τοῦ προϊσταμένου ἐμπόρου καὶ τοῦ πράκτορός του, τὴν φύσιν καὶ τ' ἀποτελέσματα τοῦ μεταξὺ αὐτῶν συναπτομένου συναλλάγματος ῥυθμίζει τὸ ἀστικὸν δίκαιον, διότι ὁ ἰσχύων ἐμπορικὸς νόμος δὲν περιέχει περὶ τούτου εἰδικὰς διατάξεις. Τὸ μεταξὺ ἐμπόρου καὶ τοῦ πράκτορος συνάλλαγμα μετέχει τῆς μισθώσεως, ἐν ταὐτῷ δὲ καὶ τῆς ἐντολῆς. Ἐν συγκρούσει τῶν κανόνων τῶν κρατούντων ἐπὶ τῶν δύο τούτων συναλλαγμάτων ἀκολουθεῖται ἡ συνήθεια. Ὁ ἐμπορικὸς πράκτωρ δὲν εἶναι ἔμπορος, διότι δὲν ἐπιχειρεῖ ἐμπορικὰς πράξεις ἐν ἰδίῳ ὀνόματι. Τὸ μεταξὺ τούτων ὅμως καὶ τοῦ ἐμπόρου συνάλλαγμα εἶναι ἐμπορικὸν δι' ἀμφοτέρους. Κατὰ συνέπειαν ἀπαγγέλλεται προσωπικὴ κράτησις καὶ κατὰ τοῦ πράκτορος, ἐν τῇ ἀποδείξει δὲ εἶναι δεκτὰ καὶ κατὰ τοῦ μὴ ἐμπόρου πράκτορος πάντα τ' ἀποδεικτικὰ μέσα, ὅσα συγχωροῦνται εἰς τὰς ἐμπορικὰς διαφοράς, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ οἱ μάρτυρες. Κατὰ τὰς περὶ προεστώτων διατάξεις τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου, αἵτινες ἐφαρμόζονται ἐν προκειμένῳ, ὁ ἐμπορικὸς πράκτωρ τεκμαίρεται ἔχων γενικὴν ἐντολὴν περὶ ὅλων ὅσα ἀνάγονται εἰς τὸν κύκλον τῶν ἀνατεθεισῶν εἰς αὐτὸν ὑποθέσεων, ἐὰν ὁ προστήσας ἔμπορος δὲν προαναγγείλῃ διὰ ῥητῆς προκηρύξεως τοὺς περιορισμοὺς τῆς ῥηθείσης ἐντολῆς. Ἐντεῦθεν παρέπεται ὅτι ὁ πράκτωρ δύναται νὰ ἐνεργήσῃ πάσας τὰς ἀναγκαίας καὶ ἐπωφελεῖς πράξεις πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἐντολῆς του, ἀρκεῖ αὗται νὰ μὴν εἶναι ἀντίθετοι πρὸς τὰς καθιερωμένας ἐμπορικὰς συνηθείας.

Ὁ πράκτωρ ἔχει τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ παραγγελιοδόχου ἢ τοῦ ἐντολοδόχου, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι οὗτος δὲν δύναται ἄνευ τῆς συναινέσεως τοῦ προστήσαντος ἐμπόρου νὰ ἐνεργήσῃ δι' ἑαυτὸν ἐμπόριον ἢ ν' ἀναλάβῃ τὴν ἀντιπροσωπείαν ἄλλου ἐμπόρου ἔστω καὶ διάφορον ἀσκοῦντος ἐμπόριον. Ὁ κύριος ἔχει ἀπέναντι τοῦ πράκτορός του τὰς ὑποχρεώσεις παραγγελέως καὶ μισθώσαντος, μεταξὺ δὲ τούτων καὶ τὴν ὑποχρέωσιν τῆς πληρωμῆς μισθοῦ. Ἐλλείψει εἰδικῆς συμφωνίας περὶ τούτου ὁ μισθὸς ὁρίζεται ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου κατὰ τὰς τοπικὰς συνηθείας καὶ τὸ εἶδος τοῦ ἐμπορίου καὶ συνίσταται συνήθως μὲν εἰς ὡρισμένον χρηματικὸν ποσὸν πληρωτέον καθ' ὡρισμένα χρονικὰ διαστήματα, ἐνίοτε δὲ καὶ εἰς ποσοστὸν ἐπὶ τῶν κερδῶν. Ἐν περιπτώσει πτωχεύσεως τοῦ κυρίου ὡς ἐμπορικοὶ ὑπάλληλοι ἔχουν προνόμιον δι' ἓξ μηνῶν μισθούς. Εἰς τὸν πράκτορα ἀναγνωρίζεται πλὴν τούτου δικαίωμα παρακατασχέσεως διὰ τυχὸν δαπάνας του ἐπὶ ἐμπορευμάτων.

Οἱ μετὰ τοῦ πράκτορος ὡς τοιούτου συναλλαχθέντες τρίτοι ἔχουσιν ἀγωγὴν οὐ μόνον κατὰ τούτου, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦ προστήσαντος ἐμπόρου εἰς ὁλόκληρον, ἐφ' ὅσον πάντως ὁ πράκτωρ συνηλλάχθη ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἐντολῆς του. Λυθέντος τοῦ μεταξὺ ἐμπόρου καὶ τοῦ πράκτορός του συναλλάγματος, ὁ τελευταῖος οὗτος δικαιοῦται νὰ ὑπηρετήσῃ ὡς ὑπάλληλος εἰς ἄλλο ὅμοιον κατάστημα ἢ νὰ ἱδρύσῃ τοιοῦτον. Ἀπαγορεύεται ὅμως εἰς αὐτὸν ἡ χρῆσις μέσων μὴ θεμιτῶν ἐπὶ βλάβῃ τοῦ τέως κυρίου. Ἡ προγενεστέρα συμφωνία ὅτι ὁ πράκτωρ δὲν δικαιοῦται μετὰ τὴν λύσιν τοῦ συναλλάγματος νὰ μετέλθῃ τὸ ἴδιον ἐμπόριον ἢ νὰ εἰσέλθῃ ὡς ὑπάλληλος εἰς ὅμοιον κατάστημα εἶναι ἰσχυρά, ἀλλὰ μόνον ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι ἀπόλυτος καὶ ἀφορᾷ ὡρισμένον χρόνον ἢ τόπον.

Ε. Ι. Μ.

— *[Διεθν. Δίκ.]* Εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις ὁσάκις τὸ δικαίωμα τοῦ πρεσβεύεσθαι ἀμφισβητεῖται ἢ πολιτικαὶ περιπέτειαι παρεμβάλλουσι δυσκολίας περὶ τὴν ἐξάσκησιν τούτου, οἱ διπλωματικοὶ ἀντιπρόσωποι τῆς χώρας, ἥτις εὑρίσκεται ἔναντι τῶν ἀνωτέρω προσκομμάτων, λαμβάνουσι τὸν τίτλον τοῦ *ἐμπορικοῦ πράκτορος* ἢ καὶ ἁπλῶς τοῦ *πράκτορος*.

Ε. Ι. Μ.

Ἐμπορικὸς κόλπος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Κόλπος τῆς ἀπὸ δυσμῶν πλευρᾶς Μαυριτανίας τῆς Τιγγιτανῆς (τοῦ Μαρόκκου) «ἐπὶ τῆς ἐκτὸς θαλάσσης, ἣν καλοῦμεν Δυτικὸν Ὠκεανόν, τῆς ἀπὸ τοῦ Ἡρακλείου Πορθμοῦ μέχρι ὅρους τοῦ μείζονος Ἄτλαντος» καὶ μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τῶν ποταμῶν Σούβουρ καὶ Σάλα (*Πτολεμ.* Δ, α, 1—2). Ἡ περιγραφὴ τοῦ Στράβωνος ἀφ' ἑτέρου: «Πρὸς νότον δὲ τῇ Λίξῳ καὶ ταῖς Κώτεσι παράκειται κόλπος Ἐμπορικὸς καλούμενος, ἔχων φοινικικὰς ἐμπορικὰς κατοικίας. Ἔστι μὲν οὖν πᾶσα ἡ συνεχὴς τῷ κόλπῳ τούτῳ παραλία κολπώδης» συνδυαζομένη πρὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ περίπλου τοῦ *Ἄννωνος* πείθει ὅτι ὁ Ἐμπορικὸς κόλπος εἶναι ἡ πρὸς νότον τοῦ ἀκρωτηρίου Κέϊπ-Σπαρτὲλ (Cape Spartel: πλάτ. 35° 47′ Β, μῆκ. 5° 56′ Δυτ.) κόλπωσις, ἧς τὰ ἀρχαῖα ἄκρα ὅρια δὲν δύνανται νὰ ταυτισθῶσιν ἐπακριβῶς πρὸς σύγχρονα σημεῖα.

Σ. Ε. Λ.

ἐμπορικότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐμπορικοῦ, ἡ δεξιότης περὶ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἐμπορίου καὶ καθόλου ἡ ἐμπορικὴ ὑπόστασις: «ἡ ἐμπορικότης τῶν Ἑβραίων, — τῆς πόλεως».

ἐμποριολογία (ἡ) *[Οἰκ.]*. Τὸ σύνολον τῶν κανόνων, ἀρχῶν καὶ συστημάτων, καθ' ἃ διεξάγονται αἱ παντὸς εἴδους ἐμπορικαὶ συναλλαγαί.

Τὴν ἐμποριολογίαν διακρίνομεν εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας: Τὴν *γενικήν*, ἥτις παρέχει τὰς γενικὰς ἀρχὰς καὶ κατευθύνσεις διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῶν μεγάλων ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τὴν ὑπ' αὐτῶν ἀκολουθουμένην πολιτικήν, καὶ τὴν *εἰδικήν*, ἥτις ἀναλόγως πάλιν τοῦ κλάδου τὸν ὁποῖον πραγματεύεται διαιρεῖται εἰς τόσας κατηγορίας, ὅσαι εἶναι καὶ τὰ εἴδη τοῦ ἐμπορίου. Ἕκαστος ἐμπορικὸς κλάδος διέπεται ὑπὸ ἰδίων κανόνων, οἵτινες ἀποτελοῦσιν αὐτοτελὲς σύνολον.

Τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐμποριολογίας εἶναι ὁ κλάδος ἐκεῖνος τῆς ἀνθρωπίνης οἰκονομικῆς ἐνεργείας, τὸν ὁποῖον καλοῦμεν *ἐμπόριον* (βλ. λ.).

Ν. Γ. Φ.

ἐμποριολόγος (ὁ, ἡ)· ὁ περὶ τὴν ἱστορίαν, τὴν ἀνάπτυξιν καὶ καθόλου τὴν ὑπόστασιν τοῦ ἐμπορίου ὡς κοινωνικοῦ, οἰκονομικοῦ καὶ ἐκπολιτιστικοῦ παράγοντος ἀσχολούμενος.

ἐμπόριον (τό)· (ἀρχ.) τόπος κατάλληλος πρὸς ἐμπορίαν, ἐμπορικὸς λιμήν, ἐμπορικὸς σταθμός· μεσαιων. *ἐμπορεῖον*, ὅθεν ἡ νεοελληνικὴ λ. *νιμπουρειὸ* ἢ *νιμπουρειός*· ‖ ἡ μεταφορά, ἀγορὰ καὶ πώλησις φυσικῶν καὶ τεχνικῶν προϊόντων ἐπὶ κέρδει: «ἐμπόριον σίτου, — ἀποικιακῶν, — μετάξης κτλ.», «ἐμπόριον εἰσαγωγῆς ἢ εἰσαγωγικόν,—ἐξαγωγῆς ἢ ἐξαγωγικόν», «ἐμπόριον μετὰ τῆς Εὐρώπης, — μετὰ τῶν γειτόνων κρατῶν,—μετὰ τῶν ἀποικιῶν», «διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον».

— [ΟΙΚΟΝ.] Καλεῖται *ἐμπόριον* ἡ οἰκονομικὴ ἐνέργεια, ἥτις καθιστᾷ τὰ γεωργικὰ καὶ βιομηχα-

Digitized by Google

νικὰ προϊόντα προσιτὰ εἰς τὴν κατανάλωσιν διὰ μιᾶς καταλλήλου χρονικῆς καὶ τοπικῆς διανομῆς. Ὑπὸ τὴν εὐρυτέραν ἔννοιαν τοῦ ἐμπορίου ὑπάγονται καὶ αἱ συναλλαγαὶ μετ' ἄλλων οἰκονομικῶν ἀγαθῶν, ὡς τὸ χρῆμα, αἱ ἀξίαι (μετοχαί, χρεώγραφα κλπ). Τὸ ἐμπόριον δὲν συμπίπτει μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς *ἀνταλλαγῆς ἀγαθῶν*, ἀλλ' ἀποτελεῖ αὐτοτελῆ καὶ ἀνεξάρτητον κλάδον οἰκονομικῶν ἐνεργειῶν, ὅστις χαρακτηρίζει τὴν νεωτέραν ἐπιμεριστικὴν οἰκονομίαν τῆς ἐξειδικευμένης παραγωγῆς. Διὰ τοῦ ἐμπορίου καθίσταται ἡ κίνησις τῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν μεταξὺ παραγωγῶν καὶ καταναλωτῶν περισσότερον εὐχερής. Συχνὰ ὅμως συμβαίνει ὁ παραγωγὸς νὰ ἐκποιῇ τὰ προϊόντα του ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸν καταναλωτήν, ἀδιάφορον ἂν ὁ τελευταῖος οὗτος θὰ τὰ χρησιμοποιήσῃ πρὸς ἐπεξεργασίαν καὶ ὡς ἐκ τούτου διὰ παραγωγικοὺς πάλιν σκοπούς, ἢ πρὸς ἄμεσον θεραπείαν τῶν προσωπικῶν του ἀναγκῶν, Αἱ τοιούτου εἴδους συναλλαγαὶ οὐδέποτε ἀποτελοῦσιν ἐμπόριον.

Τὸ Ἀντικείμενον τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν εἶναι πάντοτε τὰ *ἐμπορεύματα*. Ὁ ὅρος ἐμπόρευμα ἐδημιουργήθη, ἀκριβῶς, ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὸ *ἀγαθόν*, πρὸς χαρακτηρισμὸν τῶν οἰκονομικῶν ἐκείνων ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα πρὶν φθάσωσιν εἰς τὴν τελικὴν κατανάλωσιν καθίστανται ἀντικείμενον ὁλοκλήρου ἁλύσεως ἐμπορικῶν πράξεων. Ὅταν ὅμως αἱ συναλλαγαὶ διενεργοῦνται δι' ἀνταλλαγῶν μεταξὺ παραγωγῶν καὶ καταναλωτῶν, δὲν ὁμιλοῦμεν περὶ ἐμπορικῶν συναλλαγῶν, οὐδὲ περὶ ἐμπορευμάτων, ἀλλὰ περὶ ἀνταλλαγῆς ἀγαθῶν καὶ περὶ *οἰκονομικῶν ἀγαθῶν*. Ὅσον δὲ μεγαλυτέρα εἶναι ἡ χρονικὴ καὶ τοπικὴ ἀπόστασις, ἥτις διαχωρίζει τὴν παραγωγὴν ἀπὸ τὴν κατανάλωσιν, τόσον εὐχερέστερον ἀποβαίνει τὸ ἀγαθὸν ἐμπόρευμα, καθ' ὅτι ἀκριβῶς ἡ ὑπερνίκησις τῶν τοπικῶν καὶ χρονικῶν διαφορῶν εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν χαρακτηριστικὸν τοῦ ἐμπορίου. Ἐπίσης εὐνοϊκῶς ἐπιδρᾷ ἡ ὁμοιομορφία τῶν ἐμπορευμάτων ἐπὶ τῆς ἐκτάσεως καὶ ἐξελίξεως τοῦ ἐμπορίου, ἥτις ἐπιτυγχάνεται ὅταν ἀποφεύγωνται αἱ μεγάλαι ποιοτικαὶ διαφοραὶ καὶ δημιουργοῦνται ἑνιαῖοι τύποι (Standard), ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων ἐργάζεται ἡ βιομηχανία. Τὸ μέγεθος τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν ἐξαρτᾶται ἐπίσης ἐκ τοῦ βαθμοῦ ἐξελίξεως τῶν συγκοινωνιακῶν μέσων, ἰδίᾳ δὲ ἐκ τοῦ ὕψους τῶν μεταφορικῶν ἐξόδων, τῶν κινδύνων κατὰ τὴν μεταφορὰν καὶ τοῦ ἀπαιτουμένου χρονικοῦ διαστήματος ἀπὸ τοῦ τόπου τῆς παραγωγῆς εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς καταναλώσεως. Ὅσον περισσότερον εὐνοϊκοὶ εἶναι οἱ ὅροι οὗτοι, τόσον μεγαλύτερος ἀριθμὸς μὴ πολυτίμων ἀγαθῶν καθίσταται ἀντικείμενον ἐμπορικῶν συναλλαγῶν. Λόγῳ τῆς μεγάλης τοπικῆς ἐπεκτάσεως τῶν ἐμπορικῶν τούτων συναλλαγῶν διεμορφώθη εἰς τὸ ἐμπόριον ὁ κλάδος τῶν ἐπὶ προμηθείᾳ ἢ διὰ ξένον λογαριασμὸν ἐμπορικῶν πράξεων. Εἰσήχθη τουτέστιν ὁ θεσμὸς τῶν ἀντιπροσώπων καὶ ἀνταποκριτῶν διὰ τὰ λίαν ἀπομεμακρυσμένα ἀπὸ τῆς ἕδρας τῆς κυρίας ἐπιχειρήσεως καταναλωτικὰ κέντρα. Ἐκ τοῦ γεγονότος δ' ὅτι αἱ τιμαὶ τῶν ἐμπορευμάτων ποικίλλουν κατὰ τόπον καὶ χρόνον, προῆλθεν ὁ χαρακτηριστικὸς διὰ τὴν νεωτέραν οἰκονομίαν τύπος τοῦ κερδοσκόπου, ὅστις ἀγοράζει ὅταν καὶ ὅπου εὑρίσκει χαμηλὰς τιμάς, ἵνα πωλήσῃ εἰς ἐποχὴν καὶ ἀγοράς, ὅπου ἐπικρατοῦν ὑψηλότεραι τιμαί.

Μέχρι σήμερον ἀκόμη ἡ θεωρητικὴ ἐξέτασις τοῦ ἐμπορίου δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένη ἀντιθέτων ἀπόψεων καὶ διχογνωμιῶν. Ἡ ἀφετηρία τῶν ἀντιθέσεων τούτων ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν περὶ τῆς φύσεως, τῆς σημασίας καὶ τῆς παραγωγικότητος τοῦ ἐμπορίου. Ἰδίᾳ ἀπησχόλησε τὴν ἐπιστήμην τὸ τελευταῖον τοῦτο σημεῖον, ἐὰν τουτέστι καὶ κατὰ πόσον τὸ ἐμπόριον εἶναι παραγωγικόν, ἐὰν τοῦτο ἀποτελῇ μέρος τῆς παραγωγῆς ἢ ὄχι. Πολλοὶ τῶν συγγραφέων παραδέχονται ὅτι τὸ ἐμπόριον ἀποτελεῖ ἕνα τῶν κλάδων τῆς παραγωγῆς *(Lexis, Knies, Sombart, Eulenburg)*, ἄλλοι ὅμως καταφέρονται ἐναντίον τῆς ἀπόψεως ταύτης, μὴ ἀναγνωρίζοντες εἰς τὸ ἐμπόριον παραγωγικὴν συμβολὴν *(List, Uhlenhorst)*. Ἡ ἀστάθεια αὕτη τῆς οἰκονομικῆς θεωρίας διαρκεῖ μέχρι σήμερον ἀκόμη. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι οὐδεὶς πλέον πιστεύει εἰς τὴν μεσαιωνικὴν περὶ ἐμπορίου ἀντίληψιν, ὅτι δηλαδὴ τὸ ἐμπορικὸν κέρδος παριστᾷ ἀθέμιτον ὠφέλειαν ὀλίγων εἰς βάρος τῆς ὁλότητος, καθ' ὅτι δὲν εἶναι τὸ ἐμπόριον παρὰ μία παρασιτικὴ ἐνασχόλησις μερικῶν ἀπατεώνων, ἀλλ' εἶναι ἐπίσης ἀληθὲς ὅτι καὶ αὐτὴ ἔτι ἡ σύγχρονος θεωρία δὲν ἔχει σαφῶς καθορίσει τὴν θέσιν της ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο. Τοῦτο μόνον ἔχει ἐπαρκῶς ἤδη διαλευκανθῆ: Τὸ ἐμπόριον συμβάλλει εἰς τὴν ὑπερνίκησιν τῆς τοπικῆς στενότητος τῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν διὰ καταλλήλου ἐξισώσεως τῆς προσφορᾶς καὶ ζητήσεως. Ἐφ' ὅσον δὲ κάθε παραγωγὴ θεωρεῖται συντελεσθεῖσα μόλις τὸ προϊὸν αὐτῆς ἔχει φθάσει εἰς τὸν τελικόν του προορισμόν, εἰς τὴν κατανάλωσιν, ὀφείλομεν νὰ θεωρήσωμεν καὶ τὸ ἐμπόριον ὡς ἀποτελοῦν τὸν τελικὸν κρίκον τῆς παραγωγικῆς ταύτης ἁλύσεως *(Roscher)*. Τὸ ἐμπόριον προσθέτει ὅθεν εἰς τὸ ἀγαθόν, ἐκτὸς τῆς ὑλικῆς καὶ βιομηχανικῆς αὐτοῦ ἀξίας, καὶ τὴν λεγομένην τοπικὴν ἀξίαν, δι' ἧς τοῦτο καθίσταται ἐμπόρευμα. Τὸ σύνολον δὲ τῶν τριῶν τούτων ἀξιῶν (ὑλικῆς, βιομηχανικῆς καὶ τοπικῆς) ἐκφράζει τὴν γενικὴν ἀξίαν τοῦ ἐμπορεύματος. Ἐντεῦθεν ἐξάγεται ὅτι τὸ ἐμπόριον, ὡς προσδίδον ὡρισμένην τινα ἀξίαν εἰς τὰ ἀγαθά, ἀσκεῖ παραγωγικὴν λειτουργίαν, καὶ ὡς ἐκ τούτου δέον νὰ συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν παραγωγικῶν κλάδων: τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς γεωργίας.

Ὁ ρόλος τοῦ ἐμπορίου ἐν τῇ σημερινῇ ἐπιμεριστικῇ οἰκονομίᾳ εἶναι κατ' ἐξοχὴν σημαντικός. Τὸ ἐμπόριον εἶναι κυρίως διοργανωτικὸς παράγων. Δημιουργεῖ καὶ θεραπεύει νέας ἀνάγκας, σχηματίζει νέας ἀγορὰς κλπ. Διὰ λειτουργίας δὲ τοιαύτης φύσεως ἀπαιτεῖται θέλησις καὶ λογικόν, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἐμπόριον ἀπέβη σχεδὸν καθαρῶς πνευματικὴ ἐνασχόλησις. Διὰ τοῦ ἐμπορίου τείνει ἡ γῆ νὰ καταστῇ μία ἑνιαία οἰκονομικὴ ὀργάνωσις τῇ βοηθείᾳ τῶν διεθνῶν ἐμπορικῶν κέντρων (ἀγορῶν, χρηματιστηρίων, ἐκθέσεων, πανηγύρεων κλπ.), τὰ ὁποῖα εἶναι οἱ φορεῖς τῆς ἐξελίξεως ταύτης. Ἡ τάσις δὲ αὕτη προσδίδει εἰς τὸ ἐμπόριον κοσμοπολιτικὸν χαρακτῆρα. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ συμφέρον τοῦ ἐμπόρου δὲν συμβιβάζεται μὲ τὰ περιοριστικὰ μέτρα προστασίας καὶ προαγωγῆς τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς (βλ. λ. *ἐμπορικὴ* πολιτική).

Ἀναλόγως τῆς φύσεως τοῦ ἀντικειμένου τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν διακρίνομεν: 1) Τὸ ἐμπόριον *ἐμπορευμάτων*, τουτέστι τὸ ἐμπόριον κινητῶν ἐνσωματων ἀγαθῶν. Ἡ κατηγορία αὕτη τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν, τόσον ἱστορικῶς ὅσον καὶ πραγματικῶς, εἶναι ἡ μεγαλυτέρα ὅλων τῶν ἄλλων. 2) Ἐμπόριον *κινητῶν ἀξιῶν* (ἔγγραφα ἐκπροσωποῦντα παντὸς εἴδους ἀξίας). Τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν, ἐφ' ὅσον αὗται συστηματικῶς διεξάγονται, χαρακτηρίζει τὸ ἐπάγγελμα τοῦ τραπεζίτου, ἀργυραμοιβοῦ κ.λ.π. 3) Ἐμπόριον *ἀκινήτων* (κτηματικαὶ συναλλαγαί), τουτέστιν ἡ ἐξ ἐπαγγέλματος ἀγορὰ οἰκοπέδων καὶ οἰκοδομῶν πρὸς τὸν ἀποκλειστικὸν σκοπὸν τῆς μεταπωλήσεως. Ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως ἡ σημασία τοῦ κλάδου τούτου ἔρχεται εἰς τὴν τελευταίαν σειράν. Ἀναλόγως τοῦ μεγέθους καὶ τῆς ἐκτάσεως τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν, διακρίνομεν τὸ *λιανικὸν* καὶ τὸ *χονδρικὸν* ἐμπόριον. Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν ὑπάγονται ἔμποροι μὲ τοπικὰς ἐμπορικὰς σχέσεις καὶ μὲ συνήθως μικρὰς συναλλαγάς, οἱ ὁποῖοι ὡς ἐκ τούτου ἔρχονται εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν μετὰ τοῦ καταναλωτοῦ, κατὰ κανόνα δὲ προμηθεύονται τὰ ἐμπορεύματά των οὐχὶ ἀπ' εὐθείας ἐκ τῆς παραγωγῆς, ἀλλ' ἐκ τοῦ χονδρικοῦ ἐμπορίου. Τὸ λιανικὸν ἐμπόριον συμπίπτει ὅθεν πολλάκις μὲ τὸ μικρὸν ἐμπόριον. Ἀντιθέτως τὸ χονδρικὸν ἐμπόριον συνίσταται ἐξ ἐπιχειρήσεων, συνήθως μεγάλης οἰκονομικῆς ἀντοχῆς, αἵτινες οὐδαμῶς ἔρχονται εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῆς καταναλώσεως, ἀλλὰ μόνον διὰ μέσου τῶν μεταπρατῶν τοῦ λιανικοῦ καὶ μικροῦ ἐμπορίου. Τὸ χονδρικὸν ἐμπόριον ἀπασχολεῖται μὲ μεγάλας ποσότητας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ λιανικὸν τοιοῦτον, τὸ ὁποῖον μόνον εἰς ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις, ὅταν τουτέστι τοῦτο συγκεντρώνῃ τὴν πελατεῖαν μεγάλων ἀστικῶν κέντρων, δύναται ἐπιτυχῶς νὰ συναγωνισθῇ ἀπὸ ποσοτικῆς ἀπόψεως τὸ χονδρικὸν ἐμπόριον. Τὸ τελευταῖον, ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῆς οἰκονομίας ἣν ἐξυπηρετεῖ (ἐθνικὴ ἢ παγκόσμιος), διακρίνεται εἰς *ἐσωτερικὸν* καὶ *ἐξωτερικὸν* ἐμπόριον. Ἐσωτερικὸν ἐμπόριον εἶναι τὸ ἐντὸς τῶν γεωγραφικῶν ὁρίων τοῦ κράτους διεξαγόμενον, ἐξωτερικὸν δὲ τὸ ἐπεκτεινόμενον καὶ πέραν αὐτῶν. Δύναται δὲ τὸ τελευταῖον τοῦτο νὰ συνίσταται: α') εἰς εἰσαγωγὴν ξένων προϊόντων, β') ἐξαγωγὴν προϊόντων τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς, καὶ γ') εἰσαγωγὴν καὶ σύγχρονον ἐξαγωγὴν ξένων προϊόντων, πραγματοποιουμένην διὰ προσώπων τρίτου ἔθνους. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον διακρίνεται εἰς *εἰσαγωγικόν*, *ἐξαγωγικὸν* καὶ *διεθνὲς διάμεσον* ἢ *διαμετακομιστικὸν* ἐμπόριον. Ἡ τελευταία κατηγορία ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου δὲν θίγει οὔτε τὴν παραγωγήν, οὔτε τὴν κατανάλωσιν τῆς χώρας, πλουτίζει μόνον τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν διὰ τοῦ ἐκ τῆς διαμετακομίσεως ἐναπομένοντος κέρδους.

Τὸ ἐμπόριον διακρίνομεν ἐπίσης εἰς *ἐνεργητικόν*, ὅταν τοῦτο διεξάγεται ὑπὸ τῶν ἰδίων ὑπηκόων ἑκάστης χώρας, καὶ *παθητικόν*, ὅταν τὸ ἐμπόριον τῆς χώρας εὑρίσκεται, κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος, εἰς χεῖρας ἀλλοδαπῶν. Ἀπὸ στατιστικῆς ἀπόψεως ἔχομεν ὡσαύτως δύο κατηγορίας ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου: 1) Τὸ *γενικὸν* ἐμπόριον, τὸ ὁποῖον περιλαμβάνει πᾶσαν τὴν διὰ τῶν συνόρων χώρας τινὸς διεξαγομένην κίνησιν ἐμπορευμάτων. Συμπεριλαμβάνεται ὅθεν ἐνταῦθα τόσον τὸ διεθνὲς διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον, ὅσον καὶ ἡ λεγομένη προσωρινὴ ἐξαγωγή, τουτέστιν ἡ ἐξαγωγὴ ἐμπορευμάτων εἰς μίαν χώραν πρὸς εἰδικὴν ἐπεξεργασίαν (Veredlung) καὶ ἡ ἐπανεισαγωγὴ αὐτῶν εἰς τὴν χώραν τῆς προελεύσεως. 2) Τὸ *εἰδικὸν* ἐμπόριον, τὸ ὁποῖον περιλαμβάνει μόνον τὴν εἰσαγωγὴν πρὸς ἄμεσον κατανάλωσιν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ καὶ τὴν ἐξαγωγὴν ἐθνικῶν προϊόντων εἰς τὴν ἀλλοδαπήν. Ἀπὸ ἀπόψεως παγκοσμίου οἰκονομίας ἀποτελεῖ τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον πάντων τῶν εὑρισκομένων εἰς ἀμοιβαίας ἐμπορικὰς συναλλαγὰς χωρῶν τὸ *παγκόσμιον* ἐμπόριον.

Περὶ τῆς ἐκτάσεως τοῦ ἐμπορίου ἐν τῇ ἐθνικῇ οἰκονομίᾳ χώρας τινὸς κρίνομεν ἐκ τῶν στατιστικῶν περὶ ἐπαγγελματικῆς συνθέσεως τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς. Εἰς τὰ ἐμπορικῶς ἐξειλιγμένα κράτη ἡ ἀναλογία αὕτη ποικίλλει ἀπὸ 10—20% τοῦ ἐργαζομένου πληθυσμοῦ. Χαρακτηριστικὸν δὲ εἶναι καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι εἰς ὅσας χώρας ἡ ἀναλογία αὕτη εἶναι μεγάλη, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἄνευ προσοδοφόρου ἐπαγγέλματος ὡρίμων πρὸς ἐργασίαν προσώπων εἶναι ἐπίσης μέγας. Συμβαδίζουν μάλιστα ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἐμπορικὴ ἐνασχόλησις, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἄνευ ἐπαγγέλματος μερὶς τοῦ πληθυσμοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *W. Lexis*, Begriff und Arten des Handels. (Handb. der pol. Ökonomie, 1898, σελ. 223 / 227).— *V. d. Borght*, Handel und Handelspolitik (1907).—*J. Gruntzel*, Handelspolitik (1921).—*R. Ehrenberg* Handel, Hand. d. Staatsw. V (1926 σελ. 22/29).

Ν. Γ. ΦΩΤΙΑΣ

—[ΙΣΤΟΡ.] Παρὰ τοῖς ἀπολιτίστοις λαοῖς τὸ ἐμπόριον εἶναι ἄγνωστον, γίνεται δὲ μόνον ἀνταλλαγὴ πραγμάτων, τουτέστιν ἕκαστος δίδει ὅ,τι τοῦ περισσεύει, διὰ νὰ λάβῃ ἀντ' αὐτοῦ πρᾶγμα τοῦ ὁποίου στερεῖται. Ἡ ἐμφάνισις τοῦ πολιτισμοῦ ἐπιφέρει καὶ τὴν ἐμφάνισιν ἐμπορίου, ὅπως ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐμπορίου εἶναι ἀψευδὲς δεῖγμα τῆς ἀναπτύξεως καὶ τοῦ πολιτισμοῦ λαοῦ τινος. Ὁ πολιτισμὸς ὅμως δὲν ἀνεφάνη εἰς ἓν μόνον μέρος τοῦ κόσμου, δὲν δύναται δὲ νὰ βεβαιωθῇ ὅτι οὐδέποτε ὑπῆρξε πολιτισμὸς καὶ εἰς τὰς χώρας ἀκόμη ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἦσαν ἐντελῶς ἀπολίτιστοι. Ἐξ ὅσων ὅμως γνωρίζομεν, τρία μέρη τοῦ κόσμου, τοῦ γνωστοῦ εἰς τοὺς παλαιούς, δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἑστίαι πολιτισμοῦ, δηλαδὴ ἡ κοιλὰς τοῦ Νείλου, αἱ ὑπὸ τοῦ Τίγρητος καὶ Εὐφράτου διαρρεόμεναι χῶραι, καὶ αἱ χῶραι αἱ ὁποῖαι περιβάλλουσι τὸ Αἰγαῖον, μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ νήσων. Εἰς τὰ τρία ταῦτα κέντρα πολιτισμοῦ ἀνεπτύχθη καὶ τὸ ἐμπόριον ἐν τῇ ἀρχαιότητι.

Τὸ ἐμπόριον παρ' Αἰγυπτίοις. Ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ κάτω Νείλου ἀνεφάνη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς Ε' περίπου χιλιετηρίδος π. Χ. τὸ μέγα καὶ ἰσχυρὸν αἰγυπτιακὸν κράτος, τὸ ὁποῖον ἀνέπτυξε πολιτισμὸν μέγαν, τὸν λεγόμενον αἰγυπτιακὸν πολιτισμόν. Ἡ πλουσία χώρα, ἡ διαρρεομένη καὶ ἀρδευομένη ὑπὸ τοῦ Νείλου, πολὺ ἐνωρὶς κατῳκήθη πυκνῶς, ἦτο ὅμως ἱκανὴ ἕνεκα τῆς παροιμιώδους εὐφορίας της νὰ διαθρέψῃ ὄχι μόνον τοὺς κατοίκους της, ἀλλὰ καὶ τοὺς κατοίκους τῶν γειτονικῶν χωρῶν. Ἐστερεῖτο ὅμως ἡ Αἴγυπτος φυσικῶν τινων προϊόντων καὶ ἰδίως πρώτων ὑλῶν διὰ τὴν βιομηχανίαν της, πράγματα τὰ ὁποῖα εἶχον ἐν ἀφθονίᾳ αἱ περὶ αὐτὴν χῶραι, αἱ πτωχαὶ εἰς γεωργικὰ προϊόντα. Τὰ εἴδη, τῶν ὁποίων ἡ πατρίς των εἶχεν ἔλλειψιν, ἠναγκάσθησαν νὰ προμηθεύωνται οἱ Αἰγύπτιοι ἐκ τῶν χωρῶν ἐκείνων, εἰς τὰς ὁποίας διέθετον καὶ τὰ περισσεύματα τῶν γεωργικῶν προϊόντων των. Αἱ ἀφρικανικαὶ φυλαί, αἱ κατοικοῦσαι πρὸς νότον καὶ πρὸς δυσμὰς τῆς Αἰγύπτου, ἐπρομήθευον εἰς τοὺς Αἰγυπτίους ἵππους, ἔρια, ἀρώματα, χρυσόν, ἐλεφαντόδοντα καὶ δούλους, ἀντὶ τούτων δ' ἐλάμβανον παρ' αὐτῶν σιτηρά, οἶνον, ἔλαιον καὶ τὰ εἴδη τῆς αἰγυπτιακῆς βιομηχανίας, ὅπλα, σκεύη, ἐργαλεῖα. Ἐκ Συρίας καὶ τῶν δυτικῶν ἐν γένει τῆς Ἀσίας εἰσήγοντο εἰς τὴν Αἴγυπτον μέταλλα καὶ ξυλεία, ἐκ Κρήτης δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν χωρῶν τὰ φυσικὰ προϊόντα τούτων· εἰς τὰς χώρας ταύτας ἐπρομήθευεν ἡ Αἴγυπτος τὰ βαμβακερὰ καὶ λινὰ ὑφάσματά της καὶ τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα της.

Μετὰ πασῶν τῶν εἰρημένων χωρῶν ἡ ἐμπορικὴ ἐπικοινωνία τῆς Αἰγύπτου ἦτο ἀρχαιοτάτη, διότι ἡ ἀκμὴ τοῦ αἰγυπτιακοῦ ἐμπορίου ἤρχισεν ἀπὸ τῶν τελευταίων αἰώνων τῆς Ε' π. Χ. χιλιετηρίδος καὶ διετηρήθη ἐπὶ δύο ὁλοκλήρους χιλιετηρίδας. Μόλις κατὰ τὴν δευτέραν π. Χ. χιλιετηρίδα ἄρχεται ἡ παρακμὴ τοῦ αἰγυπτιακοῦ ἐμπορίου, ἀφ' ὅτου δηλαδὴ εἰς τὰς κοιλάδας τοῦ Τίγρητος καὶ Εὐφράτου ἀνεφάνησαν καὶ ἤκμασαν τὰ μεγάλα καὶ ἰσχυρὰ κράτη τῶν Ἀσσυρίων καὶ Βαβυλωνίων· τότε ἡ ἐμπορικὴ ἐπικοινωνία μεταξὺ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς δυτικῆς Ἀσίας ἐχαλαρώθη καὶ τέλος ἐξέλιπε, πρὸς βλάβην μεγίστην τοῦ αἰγυπτιακοῦ ἐμπορίου· τότε οἱ σκληροὶ καὶ μακροχρόνιοι πόλεμοι μεταξὺ τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν Ἀσσυρίων ἔδωσαν καίριον πλῆγμα εἰς τὸ αἰγυπτιακὸν ἐμπόριον καὶ ἠνάγκασαν τὴν Αἴγυπτον νὰ κλείσῃ τὰ σύνορά της εἰς τοὺς ξένους· τότε διεκόπη καὶ ἡ ἐμπορικὴ ἐπιμειξία τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν μετὰ τῆς Αἰγύπτου, ἡ ὁποία ὑφίστατο ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς Γ' π. Χ. χιλιετηρίδος (βλ. καὶ λ. *Αἰγαῖος* πολιτισμός). Πολὺ βραδύτερον (τὸν Η' π. Χ. αἰῶνα), κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς αἰγυπτιακῆς ἀνεξαρτησίας, ἐπανελήφθησαν αἱ ἐμπορικαὶ σχέσεις μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Αἰγύπτου, ἱδρύθη μάλιστα ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἀποικία ἑλληνική, ἡ Ναύκρατις (βλ. λ. καὶ λ. *Αἴγυπτος*). Ἡ ὑποταγὴ τέλος τῆς Αἰγύπτου εἰς τοὺς Πέρσας ἔδωκεν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς Φοίνικας καὶ βραδύτερον εἰς τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐκμεταλλευθῶσιν ἐμπορικῶς αὐτήν.

Digitized by Google

Τὸ ἐμπόριον τῶν 'Ασσυρίων καὶ Βαβυλωνίων. Ἡ πολιτικὴ ἐπικράτησις ἐν τῇ δυτικῇ 'Ασίᾳ τῶν ἰσχυρῶν κρατῶν τῆς Βαβυλωνίας καὶ 'Ασσυρίας ἔδωκεν, ὡς εἴπομεν, βαρὺ πλῆγμα εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν λαῶν αὐτῆς μετὰ τῆς Αἰγύπτου, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον εἶχον οὗτοι διατελέσει καὶ πολιτικῶς καὶ ἐμπορικῶς ὑποτελεῖς. 'Αφ' ὅτου ὅμως ἡ πολιτικὴ κυριαρχία τῆς Αἰγύπτου ἀντικατεστάθη διὰ τῆς ἀσσυριοβαβυλωνιακῆς καὶ τὰ ἀσσυριακὰ στρατεύματα εἰσήλασαν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Αἴγυπτον, ἤκμασε καὶ ἐπεβλήθη ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν παραλίων τῆς Μεσογείου θαλάσσης μέχρι τῆς Περσίας καὶ Μηδίας τὸ ἀσσυροβαβυλωνιακὸν ἐμπόριον (βλ. καὶ λ. *Βαβυλωνία* καὶ *'Ασσυρία*). Τὰ ἀνυπερβλήτου λαμπρότητος βαμβακερὰ ὑφάσματα τῶν 'Ασσυρίων καὶ Βαβυλωνίων, τὰ λεπτοΰφαντα, οἱ καλλιτεχνικώτατοι τάπητες αὐτῶν καὶ τὰ λοιπὰ εἴδη τῆς βιομηχανίας των κατέκλυσαν τὴν Συρίαν καὶ Μ. 'Ασίαν, ὁπόθεν εἰσήγοντο εἰς τὴν 'Ασσυρίαν καὶ Βαβυλωνίαν αἱ πρῶται ὗλαι, καὶ ἰδίως τὰ ἔρια, διὰ τὴν κατασκευὴν αὐτῶν. Καὶ πρὸς τὰς ἀνατολικὰς ὅμως χώρας ἦλθον οἱ 'Ασσύριοι καὶ Βαβυλώνιοι εἰς ἐμπορικὰς σχέσεις· τὰ ἀσσυροβαβυλωνιακὰ βιομηχανικὰ προϊόντα ἦσαν περιζήτητα εἰς πάσας τὰς περὶ τὸν Περσικὸν κόλπον χώρας, εἰς τὴν Μηδίαν καὶ Περσίαν καὶ πέραν τούτων μέχρι τῶν 'Ινδιῶν, ἐκ τῶν ὁποίων κατὰ μέγα μέρος ἐγίνετο καὶ ἡ εἰσαγωγὴ τῶν πρώτων ὑλῶν διὰ τὴν ἀσσυριακὴν καὶ βαβυλωνιακὴν βιομηχανίαν, ὡς ἐλεφαντόδοντος, μετάλλων, πολυτίμων ξύλων, κυρίως δὲ βάμβακος.

Πᾶσαι αἱ χῶραι, μὲ τὰς ὁποίας ἦλθον εἰς ἐμπορικὰς σχέσεις οἱ 'Ασσύριοι καὶ Βαβυλώνιοι, ἐδέχθησαν τὸν πολιτισμὸν αὐτῶν καὶ κατέστησαν σὺν τῷ χρόνῳ χῶραι ἐμπορικαί. Οὕτως αἱ 'Ινδίαι ἔγιναν κέντρον ἐμπορίου, χερσαίου μὲν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς βορείας καὶ ἀνατολικῆς 'Ασίας, θαλασσίου δὲ πρὸς τὰ ἀσιατικὰ καὶ ἀφρικανικὰ παράλια τοῦ 'Ινδικοῦ ὠκεανοῦ· ἡ Φοινίκη δέ, τουτέστιν ἡ στενὴ καὶ ἐπιμήκης παραλία τῆς βορείας Συρίας πρὸς δυσμὰς τοῦ Λιβάνου, ἀπετέλεσε σπουδαιότατον κέντρον ἐμπορίου καὶ ἐπεξέτεινε τὴν ἐμπορικὴν δρᾶσιν αὐτῆς μέχρι τῶν δυτικωτάτων χωρῶν τῆς Εὐρώπης καὶ 'Αφρικῆς.

Τὸ φοινικικὸν ἐμπόριον. Οἱ Φοίνικες, ὁμόφυλοι ὄντες πρὸς τοὺς λοιποὺς κατοίκους τῆς νοτιοδυτικῆς 'Ασίας (Σημῖται), ἦσαν διαρκῶς ἐκτεθειμένοι εἰς τὰς ἐπιθέσεις ἀφ' ἑνὸς μὲν τῶν Αἰγυπτίων, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῶν 'Ασσυρίων καὶ Βαβυλωνίων καὶ πολλάκις ἠναγκάσθησαν νὰ ταχθῶσιν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν αὐτῶν. Ἡ πολιτικὴ ὅμως ἐξάρτησις τῶν Φοινίκων ἀπὸ τῶν ἰσχυρῶν γειτόνων των, καὶ ἰδίως τῶν ὁμοφύλων των 'Ασσυροβαβυλωνίων, ὄχι μόνον δὲν ἔβλαψεν, ἀλλὰ καὶ προήγαγε τὸ φοινικικὸν ἐμπόριον. Οἱ Φοίνικες, ἔχοντες τὴν ἰσχυρὰν προστασίαν τῶν κυριάρχων των καὶ ὁρμώμενοι ἀπὸ τῶν παραλίων τῆς πατρίδος των, ἡ ὁποία ἔκειτο εἰς θέσιν προνομιοῦχον καὶ εἶχεν ἐνώπιόν της ὡς πεδίον δράσεως ἐμπορικῆς ὁλόκληρον τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, μετέφερον τὰ φυσικὰ καὶ βιομηχανικὰ προϊόντα τῆς 'Ανατολῆς εἰς τὰ δυτικὰ μέρη, ὁπόθεν ἐπρομηθεύοντο εἰς εὐτελεστάτας τιμὰς καὶ τὰς πρώτας ὕλας διὰ τὴν βιομηχανίαν τῆς πατρίδος των καὶ τῶν πρὸς ἀνατολὰς ταύτης χωρῶν, μὲ τὰς ὁποίας συνεδέετο ἡ Φοινίκη δια πολυσυχνάστων ἐμπορικῶν ὁδῶν. Ἡ πρώτη χώρα, εἰς τὴν ὁποίαν ἔστρεψαν τὴν προσοχήν των οἱ ἔμποροι τῆς Φοινίκης, ἦτο ἡ νῆσος Κύπρος, τῆς ὁποίας τὸν χαλκὸν καὶ τὰ ἄλλα φυσικὰ πλούτη ἐξεμεταλλεύθησαν οὗτοι ἀπὸ παλαιοτάτης ἐποχῆς. 'Απὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος π.Χ. ἤρχισαν νὰ ἐμφανίζωνται καὶ εἰς τὸ Αἰγαῖον Φοίνικες ἔμποροι (εἰς τὸ ὁποῖον ἐκυριάρχησαν ἐμπορικῶς κατὰ τὸν Ι' καὶ Θ' π. Χ. αἰῶνα), βραδύτερον δ' ἐπεξέτειναν τὴν δρᾶσίν των καὶ εἰς τὰς πρὸς δυσμὰς τῆς 'Ελλάδος χώρας: 'Ιταλίαν, Σικελίαν, Σαρδηνίαν καὶ Κορσικήν. Τὰ ἐμπορεύματα, τὰ ὁποῖα μετέφερον διὰ τῶν πλοίων των πρὸς πώλησιν εἰς τὰς χώρας ταύτας οἱ Φοίνικες, ἦσαν εἴδη πολυτελείας (ἀθύρματα, ὡς λέγει ὁ Ὅμηρος) μικρᾶς ἀξίας, τὰ δὲ φυσικὰ προϊόντα τὰ ὁποῖα ἐλάμβανον ἀντ' αὐτῶν (μέταλλα, πορφύρα, τρόφιμα), ἀπετέλουν τὸ κυριώτερον εἰσόδημα τοῦ φοινικικοῦ λαοῦ.

Τὸ ἐμπόριον τῶν Καρχηδονίων. Κατὰ τὸν Θ' π. Χ. αἰῶνα ἔκτισαν οἱ Φοίνικες εἰς τὸ ἐπικαιρότατον σημεῖον τῶν παραλίων τῆς Μεσογείου τὴν Καρχηδόνα, ἵνα ὁρμώμενοι ἀπὸ ταύτης ἐκμεταλλευθῶσιν ἐμπορικῶς τὰ δυτικώτατα μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ 'Αφρικῆς. Ἡ πόλις αὐτή, μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Φοινίκης εἰς τοὺς Πέρσας, ἔμεινεν ἡ μόνη ἀνεξάρτητος φοινικικὴ πόλις, κατέλαβεν ὡς τοιαύτη ἐξέχουσαν θέσιν ἐν τῷ φοινικικῷ κόσμῳ καὶ ἔδωκε νέαν μορφὴν εἰς τὸ φοινικικὸν ἐμπόριον. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν παλαιὸν φοινικικὸν τρόπον ἐμπορίου, κατὰ τὸν ὁποῖον μόνον ἐμπορικὰ πρακτορεῖα καὶ προσωρινοὺς σταθμοὺς ἐμπορικοὺς ἐγκαθίστων οἱ Φοίνικες εἰς τὰς χώρας μετὰ τῶν ὁποίων ἤρχοντο εἰς ἐμπορικὰς σχέσεις, ἐπεχείρησαν οἱ Καρχηδόνιοι πραγματικὰς κατακτήσεις· ὑπέταξαν τὴν περὶ τὴν πόλιν των ἀφρικανικὴν χώραν, κατέλαβον μέγα μέρος τῆς Σικελίας καὶ ἦλθον εἰς ρῆξιν πρὸς τοὺς ἐκεῖ Ἕλληνας ἀποίκους, ἐγκατέστησαν μονίμως ἐν Σαρδηνίᾳ καὶ Κορσικῇ, ἵδρυσαν ἀποικιακὸν κράτος ἐν 'Ισπανίᾳ καὶ τέλος ἦλθον εἰς σύγκρουσιν πρὸς τοὺς Ρωμαίους, διαμφισβητοῦντες πρὸς αὐτοὺς ὄχι μόνον τὴν ἐμπορικήν, ἀλλὰ καὶ τὴν πραγματικὴν κυριαρχίαν τοῦ κόσμου. Κατὰ τὴν ρῆξιν ἐκείνην οἱ Καρχηδόνιοι ἡττηθέντες ἐξωλοθρεύθησαν, μετ' αὐτῶν δ' ἐξέλιπεν ἐντελῶς καὶ τὸ φοινικικὸν ἐμπόριον.

Τὸ ἑλληνικὸν ἐμπόριον πρὸ τοῦ Μ. 'Αλεξάνδρου. 'Απὸ τῆς Γ' π. Χ. χιλιετηρίδος οἱ κάτοικοι τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ ἰδίως τῆς Κρήτης εὑρίσκοντο εἰς ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς δυτικῆς 'Ασίας. Ἡ ἐπικοινωνία αὕτη διήρκεσε καθ' ὅλην τὴν μινωϊκὴν καὶ μυκηναϊκὴν περίοδον, διεκόπη δὲ μόλις περὶ τὸν Ι' π. Χ. αἰῶνα. συνεπείᾳ τῆς γενικῆς ὀπισθοδρομήσεως τοῦ πολιτισμοῦ ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις, κατὰ τὸν λεγόμενον ἑλληνικὸν μεσαίωνα. Βεβαίως δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν λεπτομερείας περὶ τῆς παλαιοτάτης ἐκείνης ἐμπορικῆς κινήσεως· ἡ ὕπαρξις ὅμως αὐτῆς βεβαιοῦται διὰ τῶν ἀρχαιολογικῶν εὑρημάτων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ ἐξ αὐτῶν ἀκόμη τῶν μυθικῶν παραδόσεων (βλ. καὶ λ. *'Αργοναῦται* καὶ *Αἰγαῖος* πολιτισμός).

Ἡ μεγάλη μεταβολή, ἡ ὁποία ἐπῆλθε διὰ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Δωριέων εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, καὶ ἡ συνεπείᾳ ταύτης ὀπισθοδρόμησις τοῦ πολιτισμοῦ ἐν αὐταῖς, διέκοψε καὶ τὴν ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν τῶν κατοίκων τῆς 'Ελλάδος μὲ τὴν 'Ανατολὴν ἐπὶ χρόνον μακρόν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὸ ἐμπόριον περιεφρονήθη καὶ ἐθεωρήθη ὡς ἀνάρμοστον εἰς εὐγενεῖς καὶ ὑπερηφάνους ἄνδρας. Τὴν περιφρόνησίν των πρὸς τὸ ἐμπόριον καὶ τοὺς ἐμπόρους ἐθεώρουν τότε φυσικωτάτην οἱ Ἕλληνες, καὶ διὰ τοῦτο ἀπέδωσαν ὁμοίας ἰδέας καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἀχαϊκῆς περιόδου, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν ὁμηρικῶν ποιημάτων, τὰ ὁποῖα κατ' αὐτὴν τὴν περίοδον ἐποιήθησαν. 'Απὸ τοῦ Ι' ὅθεν αἰῶνος π. Χ. ὁ πληθυσμὸς τῆς 'Ελλάδος ἀπεστράφη τὸ ἐμπόριον καὶ οἱ Φοίνικες ἐκυριάρχησαν ἐπὶ δύο σχεδὸν αἰῶνας ἐμπορικῶς τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν. Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα ἐξεμετελλεύθησαν πράγματι οἱ Φοίνικες τὴν 'Ελλάδα, ἐδίδαξαν ὅμως πολλὰ πράγματα εἰς τοὺς κατοίκους αὐτῆς (λ.χ. τὴν γραφὴν) καὶ διὰ τοῦ παραδείγματός των παρεκίνησαν αὐτοὺς νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον. Οὕτως ἀπὸ τοῦ Η' ἤδη π.Χ. αἰῶνος οἱ Ἕλληνες κατέστησαν ἐπικίνδυνοι ἀνταγωνισταὶ εἰς τοὺς Φοίνικας. Κατὰ τὸν ἀνταγωνισμὸν ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος διήρκεσεν ἐπὶ δύο αἰῶνας ὁλοκλήρους, οἱ Ἕλληνες ὑπερίσχυσαν καὶ περὶ τὰ τέλη τοῦ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος ἐκυριάρχησαν ἐμπορικῶς τῆς κεντρικῆς Μεσογείου καὶ τῶν περὶ τὸν Εὔξεινον πόντον χωρῶν, μετὰ δὲ τὸ πέρας τῶν περσικῶν πολέμων τὸ ἑλληνικὸν ἐμπόριον ἔλαβε τοιαύτας διαστάσεις, ὥστε οὐδὲ λόγος ἠδύνατο νὰ γίνῃ πλέον περὶ ἀνταγωνισμοῦ πρὸς αὐτὸ ἐκ μέρους τῶν Φοινίκων ἢ ἄλλου λαοῦ.

Μεταξὺ τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, εἰς τὰς ὁποίας ἀνήκει ἡ τιμὴ τῆς ἐμπορικῆς κυριαρχίας τοῦ 'Ελληνισμοῦ πρὸ τῶν περσικῶν πολέμων, δὲν συμπεριλαμβάνονται αἱ 'Αθῆναι. Ἡ Κόρινθος, ἡ Αἴγινα, τὰ Μέγαρα, ἡ Χαλκὶς καὶ ἡ 'Ερέτρια ἐν τῇ κυρίως 'Ελλάδι, αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι τῆς δυτικῆς Μ. 'Ασίας καὶ αἱ ἐν τῇ Δύσει ἑλληνικαὶ πόλεις Σύβαρις καὶ Συρακοῦσαι ἦσαν πρὸ τῶν περσικῶν πολέμων τὰ σπουδαιότατα ἑλληνικὰ ἐμπορικὰ κέντρα. Μετὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους, καὶ λόγῳ τῆς δράσεώς των κατ' αὐτούς, αἱ 'Αθῆναι κατέλαβον ὄχι μόνον πολιτικῶς, ἀλλὰ καὶ ἐμπορικῶς πρωτεύουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, καὶ τὴν θέσιν των ταύτην διετήρησαν μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Μ. 'Αλεξάνδρου, ὁπότε ἤρχισαν νὰ ἀναφαίνωνται τὰ μεγάλα ἐμπορικὰ κέντρα τῆς ἑλληνιστικῆς 'Ανατολῆς. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐκ τῶν παλαιῶν ἐμπορικῶν πόλεων τῆς 'Ελλάδος μόνη ἡ Κόρινθος διετήρησε τὴν ἐμπορικήν της ἀκμήν· ἐκ τῶν λοιπῶν ἡ μὲν 'Ερέτρια εἶχε καταστραφῆ ὑπὸ τῶν Περσῶν, ἡ Χαλκὶς καὶ ἡ Αἴγινα εἶχον κυριευθῆ ὑπὸ τῶν 'Αθηναίων, τὰ δὲ Μέγαρα ταπεινωθῆ ὑπ' αὐτῶν.

Κατὰ τὴν ἀκμὴν ταύτην τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορίου τὰ φυσικὰ καὶ βιομηχανικὰ προϊόντα τῆς 'Ελλάδος μετεκομίζοντο μέχρι τῶν ἀπωτάτων χωρῶν τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου, ἐκ τῶν ὁποίων ἠγοράζοντο αἱ παντοειδεῖς πρῶται ὗλαι διὰ τὴν ἑλληνικὴν βιομηχανίαν καὶ τὰ τρόφιμα, ἰδίως τὰ σιτηρά, διὰ τὸν ἑλληνικὸν λαόν. Οἱ ἑλληνικοὶ οἶνοι, τὰ ἔλαια καὶ τὰ εἴδη πολυτελείας ἐπωλοῦντο εἰς τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου πόντου, εἰς τὴν Αἴγυπτον, τὴν 'Ιταλίαν, τὴν 'Ισπανίαν, καὶ τὸ ἑλληνικὸν νόμισμα ἐκυκλοφόρει πανταχοῦ. Τὸ ἀθηναϊκὸν ἰδίως νόμισμα ἦτο περιζήτητον καὶ ἀπετέλει πρότυπον, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐκόπτοντο τὰ νομίσματα πολλῶν βαρβάρων λαῶν.

Τὸ ἐμπόριον τῶν 'Αλεξανδρινῶν χρόνων. Διὰ τῶν κατακτήσεων τοῦ Μ. 'Αλεξάνδρου ἐπῆλθε πλήρης ἀναστάτωσις καὶ εἰς τὰς ἕως τότε ἐμπορικὰς σχέσεις πάντων τῶν ἀρχαίων λαῶν. Ὁ Μ. 'Αλέξανδρος καὶ οἱ διάδοχοί του ἔπραξαν τὸ πᾶν πρὸς προαγωγὴν τοῦ ἐμπορίου, τὸ ὁποῖον ἐθεώρουν ὡς τὴν βάσιν τῆς εὐημερίας τῶν ὑπηκόων των, συνῆψαν ἐμπορικὰς συμβάσεις καὶ μετὰ τῶν πλέον ἀπομεμακρυσμένων χωρῶν καὶ ἐφρόντισαν νὰ καταστήσωσι ταύτας διὰ τῆς εἰρηνικῆς οἰκονομικῆς διεισδύσεως, ἂν ὄχι κατ' ὄνομα, κατ' οὐσίαν ὑποτελεῖς. Εἰς τὰς πρωτευούσας τῶν ἑλληνιστικῶν κρατῶν τῆς 'Ανατολῆς ('Αλεξάνδρειαν κυρίως) διεξήγετο ἐμπόριον τεράστιον ὑπὸ ἐμπόρων πάσης φυλῆς, εἴτε μονίμως ἐγκατεστημένων, εἴτε πρὸς τοῦτο μεταβαινόντων ἐκεῖ· εἰς τὰ ἐμπορικὰ ἐκεῖνα κέντρα ἐπωλοῦντο καὶ ἠγοράζοντο τὰ φυσικὰ καὶ βιομηχανικὰ προϊόντα παντὸς τοῦ κόσμου, χωρὶς νὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ μεταβαίνῃ τις εἰς τοὺς τόπους τῆς παραγωγῆς ἑκάστου ἐξ αὐτῶν. Οὕτω τὸ ἐμπόριον κατέστη διεθνές. Μεταξὺ τῶν μεγάλων ἐμπορικῶν κέντρων τῆς ἑλληνιστικῆς περιόδου, πλὴν τῶν πρωτευουσῶν τῶν Λαγιδῶν καὶ Σελευκιδῶν, πρωτεύουσαν θέσιν κατέλαβε καὶ ἡ Ρόδος, ἐπωφελουμένη ἐκ τῶν πολέμων μεταξὺ τῶν διαδόχων τοῦ Μ. 'Αλεξάνδρου καὶ ἰδίως ἐκ τῆς ρωμαϊκῆς ὑποστηρίξεως. Ὅτε οἱ Ρωμαῖοι ἔγιναν κύριοι τῆς Μ. 'Ασίας καὶ ἐπέβαλον τὰς θελήσεις των εἰς τὴν Συρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον, ἔπαυσαν νὰ ὑποστηρίζουν τοὺς Ροδίους καὶ ἔδωκαν καίριον πλῆγμα εἰς τὸ ροδιακὸν ἐμπόριον. Ἡ μικρὰ νῆσος Δῆλος, κηρυχθεῖσα ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἐλεύθερος λιμήν, κατέστη τὸ κυριώτατον ἐμπορικὸν κέντρον τῆς 'Ανατολῆς, ἐνῷ ἡ Κόρινθος, καταστραφεῖσα ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, μόλις κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους ὡς ρωμαϊκὴ ἀποικία ἀνέλαβεν ἐν μέρει τὴν παλαιὰν θέσιν της ἐμπορικῶς.

Τὸ ἐμπόριον παρὰ Ρωμαίοις. Οἱ Ρωμαῖοι, ὡς λαὸς γεωργικὸς καὶ πολεμικός, ἀπεστρέφοντο ἀνέκαθεν τὸ ἐμπόριον. Καὶ ὅτε ὅμως τὸ ρωμαϊκὸν κράτος περιέλαβεν ὁλόκληρον τὴν 'Ιταλίαν καὶ ἐπεξετάθη ἐπὶ μεγάλων τμημάτων τῆς Εὐρώπης, 'Ασίας καὶ 'Αφρικῆς, αὐτὴ δ' ἡ φορὰ τῶν πραγμάτων ἔρριψε τὸν ρωμαϊκὸν λαὸν εἰς τὸν στίβον τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου, οἱ ἐπιφανεῖς Ρωμαῖοι, μ' ὅλον ὅτι ἀνεμιγνύοντο εἰς ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις, ᾐσχύνοντο ἐν τούτοις νὰ λέγωνται ἔμποροι. Τούτου ἕνεκα, καίτοι πολλοὶ πληβεῖοι, ἀδιαφοροῦντες ἂν ἔμελλον νὰ δυσφημισθῶσιν, ἐπεδόθησαν εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ ἐπλούτησαν ἐξ αὐτοῦ, αἱ τάξεις τῶν εὐπατριδῶν οὐδέποτε ἀπεφάσισαν νὰ ἐμπορευθῶσι φανερά, ἀλλὰ προσεπάθουν δι' ἄλλων μέσων νὰ αὐξάνωσι τὴν περιουσίαν των· ἄλλοι ἠγόραζον παρὰ τοῦ δημοσίου τὰς προσόδους τῶν ἐπαρχιῶν· ἄλλοι κατέβαλλον κεφάλαια δι' ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις ἐπὶ συμμετοχῇ εἰς τὰ κέρδη· ἄλλοι ἐδάνειζον χρήματα εἰς τοὺς ἐμπορευομένους μὲ τόκον ὑπερβολικόν· ἄλλοι τέλος ἀνέθετον εἰς δούλους ἢ ἀπελευθέρους τὴν διεύθυνσιν ἐμπορικῶν καταστημάτων ἢ τὴν διεύθυνσιν πλοίων ἐμπορικῶν. Καὶ αἱ ἔμμεσοι ὅμως ἐκεῖναι ἐμπορικαὶ ἐπιχειρήσεις τῶν εὐγενῶν Ρωμαίων δὲν ἐπεδοκιμάζοντο· ἀπὸ τοῦ ἔτους 288 π. Χ. ἀπηγορεύθη διὰ νόμου εἰς τοὺς συγκλητικοὺς νὰ μετέχωσιν ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων ἢ νὰ ἔχωσι πλοῖα ἰδιόκτητα, εἰμὴ μόνον ἐφ' ὅσον ταῦτα ἦσαν ἀναγκαῖα πρὸς μεταφορὰν τῶν προϊόντων τῶν κτημάτων των. Περιωρίσθησαν λοιπὸν οὗτοι ἔκτοτε εἰς τὰ πλούτη, τὰ ὁποῖα συνεσώρευον ἐκ τῶν καταπιέσεων τῶν ἐπαρχιῶν ὡς διοικηταὶ αὐτῶν, ἐνῷ οἱ λοιποὶ Ρωμαῖοι, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Ρωμαίων ἀρχόντων ἐξασκοῦντες τὸ ἐμπόριόν των, ἐξεμεταλλεύοντο ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας πάσας τὰς ἐπαρχίας τοῦ ἀπεράντου ρωμαϊκοῦ κράτους, ἀγοράζοντες ἀντὶ εὐτελεστάτων τιμῶν τὰ προϊόντα αὐτῶν, τὰ ὁποῖα μετέφερον εἰς τὴν Ρώμην καὶ τὰ ἐπώλουν ἀντὶ τιμῶν πολλάκις ὑπερβολικῶν. Μετὰ τὸ πέρας τῶν καρχηδονιακῶν πολέμων ἡ Ρώμη καὶ ὁλόκληρος ἡ 'Ιταλία εἶχε καταστῆ τὸ μέγα κέντρον καταναλώσεως καὶ πάντα τὰ προϊόντα τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους ἐκεῖ μετεφέροντο. Μία τῶν κυριωτάτων φροντίδων τῶν ἀρχῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐλευθέρας πολιτείας ἦτο ἡ ἐξασφάλισις τῆς εἰσαγωγῆς τῶν εἰδῶν πρώτης ἀνάγκης καὶ τῆς διαθέσεως αὐτῶν εἰς τὸν λαὸν εἰς τιμὰς μικράς.

Καὶ κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς δὲ χρόνους κατεβάλλετο πάντοτε φροντὶς περὶ τῆς ἐπαρκείας, τῆς καλῆς ποιότητος καὶ τῆς εὐθηνίας τῶν τροφίμων καὶ βαρέως ἐτιμωρεῖτο ἡ ἀπόκρυψις ἢ ἡ ἀνύψωσις τῶν τιμῶν τούτων. Πλὴν τῆς διανομῆς σίτου εἰς τὸν λαὸν εἴτε δωρεὰν εἴτε εἰς πολὺ μικρὰν τιμήν, πολλάκις καθωρίσθησαν καὶ δι' αὐτοκρατορικῶν διαταγμάτων αἱ ἀνώταται τιμαὶ ἑκάστου εἴδους. Πλήρης καθορισμὸς τιμῶν (διατίμησις) περιλαμβάνεται εἰς τὸ σχετικὸν διάταγμα τοῦ Διοκλητιανοῦ.

Πλὴν τούτου ὅμως οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες ἐφρόντισαν καὶ κατ' ἄλλον τρόπον νὰ προαγάγωσι τὸ ἐμπόριον. Ὅπως ἐπὶ τῆς ἐλευθέρας πολιτείας, οὕτω καὶ νῦν, συνήφθησαν πολυάριθμοι ἐμπορικαὶ συμβάσεις μετὰ ξένων λαῶν καὶ ἡγεμόνων, κατεσκευάσθησαν λιμένες, διώρυγες, ὁδοὶ καὶ

Digitized by Google

ἐξησφαλίσθη διὰ τῆς ρωμαϊκῆς νομοθεσίας ἡ ἐξάσκησις τοῦ ἐμπορίου. Γ. Ι. ΚΑΡΒΕΛΑΣ

Τὸ ἐμπόριον παρὰ Βυζαντινοῖς. Τὸ βυζαντιακὸν κράτος, χάρις εἰς τὴν θέσιν τῆς πρωτευούσης του, διεξήγαγεν ἐπὶ μίαν ὁλόκληρον χιλιετηρίδα σπουδαιότατον ἐμπόριον. Κειμένη ἡ Κωνσταντινούπολις μεταξὺ δύο θαλασσῶν καὶ εἰς τὴν σύμπτωσιν δύο ἠπείρων, ἐπέδειξεν εἰς τὸ ἐμπόριον ἀξιόλογον δραστηριότητα· τὰ προϊόντα τῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου, κτήνη, δοῦλοι, ἁλίπαστα, σῖτος, μέλι καὶ κηρός, ἤρχοντο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ ν' ἀνταλλαγῶσι μετὰ τῶν σύκων, τοῦ ἐλαίου καὶ τοῦ οἴνου τῶν παραλίων τοῦ Αἰγαίου. Ἀλλ' αἱ ἐμπορικαὶ ἐργασίαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν περιωρίζοντο εἰς τὰ στενὰ ταῦτα ὅρια. Δὲν ἱκανοποιεῖτο ἡ Κωνσταντινούπολις ἀποτελοῦσα ἀγορὰν τοῦ Εὐξείνου, τοῦ Αἰγαίου, τῆς Θρᾴκης, τῆς Βιθυνίας, καὶ ἐπεξέτεινε πολὺ μακρὰν τὰς ἐπιχειρήσεις της. Οἱ αὐτοκράτορες τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἠκολούθησαν καὶ αὐτοὶ τὴν οἰκονομικὴν πολιτικὴν τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων, διανέμοντες δωρεὰν τρόφιμα, μονοπωλοῦντες τὰ δημητριακὰ πρὸς ὄφελος τοῦ δημοσίου, καὶ φορολογοῦντες τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον, ἐν τούτοις ὅμως τὸ ἐμπόριον ἀνεπτύχθη, καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις ἀπέβη ἡ μεγάλη ἀγορά, ὅπου συνηντῶντο ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς, οἱ Ἄραβες, οἱ Ἰταλοί, οἱ Φράγκοι, οἱ Γερμανοὶ καὶ οἱ Σλαῦοι.

Τὸ βυζαντινὸν ἐμπόριον δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τρεῖς κλάδους, ἀναλόγως τῶν ὁδῶν, τὰς ὁποίας ἠκολούθει: εἰς ἐμπόριον τῆς Ἀνατολῆς, ἐμπόριον τῆς Δύσεως καὶ ἐμπόριον τοῦ Βορρᾶ. Ἡ περιφρόνησις τῶν ἀρχαίων συγγραφέων πρὸς τὸ ἐμπόριον μᾶς ἔχει στερήσει πολλῶν πληροφοριῶν, αἱ ὁποῖαι θὰ ἦσαν διδακτικώταται καὶ οὕτω διὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας μέχρι τῆς ἀραβικῆς ἐπιδρομῆς ἐλάχιστα γνωρίζομεν. Αἱ μεγάλαι ὁδοὶ τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Ἀντιοχείας εἶχον διατηρήσει τὴν σπουδαιότητά των καὶ ἡ ναυσιπλοΐα παρέμενεν ἡ κυριωτέρα βιομηχανία τῶν κατοίκων τῶν παραλίων τοῦ Αἰγαίου, τὸ κατὰ ξηρὰν ἐμπόριον μετὰ τῆς κεντρικῆς Ἀσίας συνήντα συχνὰ ἐμπόδια, διότι οἱ Πέρσαι παρημπόδιζον τὴν ἄφιξιν μετάξης, διὰ τὴν κατεργασίαν τῆς ὁποίας εἶχον μεταβῆ μέχρι Κίνας οἱ Βυζαντινοί, ὅπως προμηθευθοῦν μεταξοσκώληκας. Ὅταν ἡ ἀραβικὴ ἐπιδρομὴ ἀπέσπασε τὴν Συρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον, ἡ Κωνσταντινούπολις ἀπέμεινεν ἄνευ ἀντιζήλου, ἡ πρώτη ἐμπορικὴ θέσις τῆς αὐτοκρατορίας, φυσικὸν κέντρον τῶν διατηρηθεισῶν ἐπαρχιῶν, τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου καὶ τῆς Μ. Ἀσίας.

Τὸ πρῶτον ἀποτέλεσμα τῶν γεγονότων τούτων ὑπῆρξεν ὁ περιορισμὸς τοῦ πεδίου ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων τῆς Κωνσταντινουπόλεως διότι τὸ ἀραβικὸν κράτος ἀπερρόφησε τὸ σπουδαιότερον μέρος τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἀνατολῆς. Ἐντεῦθεν οἱ Βυζαντινοὶ ἐτράπησαν πρὸς τὴν Δύσιν καὶ οἱ Ἰταλοὶ ἦλθον εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ ἐπιδοθοῦν εἰς τὸ ἐμπόριον. Οἱ Ἑνετοὶ ὑπήκοοι τῆς αὐτοκρατορίας ἔκαμαν νικηφόρον συναγωνισμὸν πρὸς τοὺς Ἕλληνας εἰς τὰ ἀνατολικὰ παράλια τῆς Μεσογείου καὶ μέχρι τοῦ Εὐξείνου, καὶ κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα ἀπέκτησαν μεγάλα προνόμια. Αἱ σταυροφορίαι ἐγενίκευσαν τὰς σχέσεις μεταξὺ τῶν Βυζαντινῶν καὶ τῶν δυτικῶν. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο διὰ τοὺς σταυροφόρους πλουσιωτάτη ἀγορὰ πλήρης παντοίων ἐμπορευμάτων, τὰ ἐργοστάσιά της, τὰ ὁποῖα κατὰ μέγα μέρος εὑρίσκοντο εἰς χεῖρας ξένων, παρῆγον ἀντικείμενα ἀνταλλαγῆς μεγάλης ζητήσεως: μεταξωτά, κοσμήματα, πορφύρας κτλ.

Τὸ ἐμπόριον τῆς Ἀνατολῆς μετὰ τῆς Εὐρώπης συνεκεντροῦτο ἐν Κωνσταντινουπόλει οὐ μόνον ἕνεκα τοῦ μεγάλου πλούτου τῆς ἀγορᾶς ταύτης, ἀλλὰ καὶ διὰ λόγους πολιτικούς. Κατὰ τὸ 1179 ἡ σύνοδος τοῦ Λατερανοῦ εἶχεν ἀπαγορεύσει τὸ μετὰ τῶν Ἀράβων ἐμπόριον εἰς ὅλην τὴν Χριστιανοσύνην τῆς Δύσεως. Ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη δὲν ἐξήλειψε καθ' ὁλοκληρίαν τὸ ἄμεσον ἐμπόριον, τὸ ὁποῖον διεξήγετο λαθραίως, ἀλλ' ηὔξησε τὴν τάσιν προσεγγίσεως πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου συνέρρεον τὰ προϊόντα ὅλων τῶν ἀραβικῶν χωρῶν, καὶ ἐξηνάγκασε τοὺς Ἑνετοὺς νὰ ζητήσωσι νέαν ὁδὸν πρὸς τὰς Ἰνδίας. τὰ ἀρώματα τῶν ὁποίων εἶχον ἀποβῆ ἀπαραίτητα διὰ τοὺς Εὐρωπαίους. Τὸ ἐμπόριον τοῦτο ἤρχισε νὰ διεξάγεται μέσῳ τῆς Βουχάρας· τὰ ἐμπορεύματα μετεφέροντο διὰ καραβανίων πρὸς Β. τῆς Κασπίας μέχρι τοῦ Τανάϊδος. Κατὰ τὸν ΙΓ' καὶ ΙΔ' αἰῶνα ἐχρησιμοποιήθη πολὺ ἡ ὁδὸς αὕτη, ἐγκαταλειφθεῖσα κατόπιν. Τῷ 1345 ὁ πάπας Βενέδικτος ΙΒ' ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Ἑνετοὺς νὰ ἐμπορεύωνται μετὰ τῶν ἀπίστων, καὶ οὕτως ἐγένετο γνωστὴ εἰς τοὺς Εὐρωπαίους ἡ Ἀλεξάνδρεια.

Διὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως διήρχετο ὁλόκληρον τὸ ἐμπόριον τοῦ Εὐξείνου, τὸ ὁποῖον ἦτο σημαντικώτατον, διότι αἱ ἀχανεῖς ἐκτάσεις τῆς Ν. Ρωσίας, αἱ διαβρεχόμεναι ὑπὸ μεγάλων ποταμῶν, εἶχον ἤδη ἀρχίσει νὰ ἐκπολιτίζωνται. Διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Δουνάβεως οἱ Βυζαντινοὶ ἐπεκοινώνουν πρὸς τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην. Οἱ Ἄραβες καὶ βραδύτερον οἱ Οὖγγροι ἠνόησαν τὸ ἐμπόριον τοῦτο, καθὼς καὶ οἱ Βούλγαροι, οἱ ὁποῖοι εὗρον εἰς αὐτὸ πηγὴν πλούτου· δι' αὐτῶν τὰ προϊόντα τῶν Βαλτικῶν χωρῶν ἔφθανον εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τὰ βυζαντινὰ χρυσᾶ νομίσματα ἐκυκλοφόρουν ἀφθόνως ἐν Οὑγγαρίᾳ, ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἡ κερδοσκοπία προσείλκυεν οὐ μόνον Ἰταλοὺς ἀλλὰ καὶ Οὕγγρους καὶ Γερμανούς· τὸ Σεμλῖνον ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως, τὸ Πασσάου καὶ ἡ Ρατισβόννη ὤφειλον τὴν ἀκμήν των εἰς τὸ ἐμπόριον τοῦτο. Ὅταν ἡ Βενετία κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα ἐπανέλαβε τὰς ἀμέσους σχέσεις της πρὸς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ οἱ σταυροφόροι ἔφθασαν εἰς Συρίαν, αἱ ἐμπορικαὶ πόλεις τοῦ Δουνάβεως παρήκμασαν ἀμέσως, μὴ δυνάμεναι νὰ ἀνθέξωσιν εἰς τὸν συναγωνισμόν. Τὸ ἐμπόριον τῆς Ἀνατολῆς διεβιβάσθη διὰ τῶν λιμένων τῆς Ἰταλίας, τῶν διαβάσεων τῶν Ἄλπεων καὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Ρήνου, εἰς τὰς πόλεις τῆς Σουαβίας καὶ τῶν Κάτω Χωρῶν.

Μεγάλαι προσπάθειαι εἶχον καταβληθῆ διὰ νὰ προσελκυσθοῦν ἀπ' εὐθείας πρὸς τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην τὰ προϊόντα τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Βουχάρας, χωρὶς νὰ διέρχωνται ἐκ Κωνσταντινουπόλεως· αἱ πόλεις τοῦ Ὀδέρου καὶ τοῦ Βιστούλα, τὸ Μπρεσλάου καὶ ἡ Κρακοβία ἐπέτυχον τοῦτο, ἔν τινι μέτρῳ, ἀλλ' ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ποικιλία τῶν ἐμπορευμάτων τῆς Κωνσταντινουπόλεως συνετέλεσαν ὥστε νὰ μὴ δυνηθοῦν νὰ τῆς ἀφαιρέσουν τὸν χαρακτῆρα της ὡς ἀποθήκης τοῦ ἀνατολικοῦ ἐμπορίου. Καμμία ἄλλη ἀγορὰ δὲν προσέφερεν εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν προϊόντα ὑπὸ τόσον εὐνοϊκοὺς ὅρους ὅσον ἡ ἀγορὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ Γερμανία ἀπέστελλε δούλους, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον Σλαύους, δέρματα, ἔρια, ὑφάσματα, ὅπλα, μέταλλα, ξύλα καὶ ἠγόραζε χρυσοῦφαντα ὑφάσματα, κοσμήματα, ἐνδύματα πολυτελείας διὰ τοὺς κληρικούς, τοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς κυρίους, ἀρώματα, πέπερι, ζιγγίβεριν, μοσχοκάρφια, μοσχοκάρυα, κανέλλαν, κλπ., φύλλα δάφνης, κρόκον, λεπτοκάρυα, ἔλαιον, γλυκόρριζαν κλπ. Αἱ μεταφοραὶ διενηργοῦντο διὰ τῆς ποταμίας ὁδοῦ. Ἐκ τῆς Κριμαίας καὶ τῆς μεσημβρινῆς Ρωσίας ἡ Κωνσταντινούπολις ἐλάμβανε κυρίως τρόφιμα: ἁλιπάστους καὶ ξηροὺς ἰχθῦς, κτήνη, μέλι καὶ δημητριακά. Ἐπίσης σίδηρον, οἰκοδομικὴν ξυλείαν, δέρματα, χαλκὸν καὶ δούλους. Οἱ Ρῶσοι ἀφ' ἑτέρου ἠγόραζον τὰ ἐδώδιμα τῶν νοτίων χωρῶν τῆς κεντρικῆς Ἀσίας.

Οἱ Βυζαντινοί, ἐλαχίστην πρωτοβουλίαν ἀναπτύσσοντες εἰς τὰς ἐμπορικὰς ταύτας ἐπιχειρήσεις, εἶδον ὀλίγον κατ' ὀλίγον να διαφεύγουν ἐκ τῶν χειρῶν των τὰ μεγάλα κέρδη. Κατ' ἀρχὰς ἠγόραζον ἐκ τῶν μὲν διὰ νὰ πωλήσουν εἰς τοὺς ἄλλους τὰ εἴδη, τὰ ὁποῖα ἐκομίζοντο εἰς τὴν ἀγορὰν των. Ἀλλ' οἱ ξένοι οἱ ὁποῖοι ἤρχοντο νὰ διαδώσουν τὰ προϊόντα των κατενόησαν ταχέως τὰ πλεονεκτήματα, τὰ ὁποῖα θ' ἀπέκτων ἂν κατώρθωνον ν' ἀποδιώξουν ἐκ τοῦ μέσου τοὺς Βυζαντινούς. Διὰ νὰ μὴ εὑρίσκωνται εἰς μειονεκτικὴν θέσιν κατὰ τὰς ἀγορὰς καὶ τὰς πωλήσεις των καὶ διὰ νὰ δύνανται νὰ ἐπιτυγχάνουν τὴν καλυτέραν τιμὴν εἰς τὰς διακυμάνσεις τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως, ἠγόρασαν ἐν Κωνσταντινουπόλει οἰκόπεδα ἐκτεταμένα, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐναποθήκευσαν μεγάλας ποσότητας ἐμπορευμάτων, καὶ ἤρχισαν νὰ διενεργοῦν ζωηρότατον ἐμπόριον πρὸς ὄφελός των. Οἱ Βυζαντινοί, δυσηρεστημένοι ἐπειδὴ ἔβλεπον νὰ διαφεύγουν ἐκ τῶν χειρῶν των τὰ ἐκ τοῦ ἐμπορίου κέρδη, προσεπάθησαν νὰ τὰ συγκρατήσουν διὰ μεθόδων, αἱ ὁποῖαι ἐστεροῦντο πολιτικότητος καὶ ἐπέσπευσαν τὴν κατάπτωσιν. Διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἄμεσον ἐπικοινωνίαν τῶν Ρώσων μετὰ τῶν Γερμανῶν καὶ Ἰταλῶν ἐμπόρων, τοὺς ἀπηγόρευσαν νὰ παραμένουν κατὰ τὸν χειμῶνα ἐν Κωνσταντινουπόλει. Οἱ Ρῶσοι δὲν ἐπανῆλθον κα οἱ Ἰταλοὶ τοὺς ἀνεζήτησαν πρὸς Β. τοῦ Εὐξείνου, ὅπου ἵδρυσαν πρακτορεῖα. Οὕτω τὸ ἐμπόριον μετετέθη ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ὅταν ἡ ἄμεσος ἐπικοινωνία μετὰ τῆς Συρίας καὶ τῆς Αἰγύπτου διηυθετήθη κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα, ἡ πρωτεύουσα τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἀπώλεσε πλήρως τὴν ἐμπορικήν της σπουδαιότητα. Θ. Π.

Τὸ ἐμπόριον ἀπὸ τοῦ ΣΤ' μ. Χ. αἰῶνος μέχρι σήμερον. Κατὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ τὰς ἐπανειλημμένας εἰσβολὰς καὶ δῃώσεις τῶν Γότθων, Οὔννων, Οὔγγρων καὶ Λομβαρδῶν ἐν Ἰταλίᾳ, ἱδρύθη ἐν τῇ Ἀδριατικῇ τὸν ΣΤ' αἰῶνα μ. Χ. ἕδρα διεθνοῦς ἐμπορίου, διατηρηθεῖσα εἰς καταπληκτικὴν ἀκμὴν καὶ εὐημερίαν ἐπὶ μίαν χιλιετηρίδα. Οἱ Ἑνετοὶ ἐκαλλιέργουν εὐφόρους γαίας ἐπὶ τοῦ Πάδου καὶ ἔκτισαν διαφόρους πόλεις, κυριωτέρα τῶν ὁποίων ἦτο ἡ Παδούη. Οἱ ὕπατοι καὶ ἡ Γερουσία τῆς Παδούης, φοβούμενοι τὰς ἐπιδρομάς, ἐψήφισαν ὅπως τὸ Ριάλτο, ἡ μεγαλυτέρα ἐκ τῶν πολυαρίθμων νησίδων ἐπὶ τοῦ στομίου τοῦ Πάδου, καταστῇ ἡ κυριωτέρα πόλις καὶ λιμὴν τῆς πολιτείας. Ἀπέβλεψαν μᾶλλον εἰς τὸ νὰ ἐξασφαλίσουν ἑαυτοὺς καὶ τὰ ἐμπορεύματά των ἢ εἰς τὸ νὰ ἐξυπηρετήσουν τὴν συγκοινωνίαν μὲ τὰς λοιπὰς νήσους. Ἀλλ' εἰς ἑκάστην ἐπανάληψιν τῶν ἐπιδρομῶν καὶ λεηλασιῶν ὑπὸ τῶν βαρβάρων καὶ νέα κύματα πλουσίων καὶ φιλοπόνων πολιτῶν, φευγόντων τὴν καταστροφήν, κατέφευγον πρὸς τὰς νήσους. Καὶ οὕτως ἱδρύθησαν διάφοροι πολιτεῖαι, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ Βενετία, σὺν τῷ χρόνῳ ἀπερρόφησε τὰς λοιπάς, καταστᾶσα τὸ κέντρον τοῦ ἐμπορίου τῆς Εὐρώπης. Ἐξ ἄλλου τὸ ἄλλοτε ἀκμαῖον ἐμπόριον τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους περιωρίσθη εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους, εἰς Γαέταν, Νεάπολιν, Σαλέρνον καὶ πρὸ παντὸς εἰς Ἀμάλφι, ὅπου εὕρισκε προστασίαν εἰς τὴν ὀρεινὴν μᾶλλον διαμόρφωσιν τοῦ ἐδάφους τῶν μερῶν τούτων καὶ τὴν ναυτικὴν των δύναμιν ἢ εἰς τὴν ὀνομαστικὴν προστασίαν τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Αἱ ἀποθῆκαι τῶν Ἑνετῶν, αἱ ἀγοραί των, οἱ θησαυροί των, προήρχοντο ἐκ λεηλασίας.

Ἐν τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ, τὰ βόρεια μέρη μέχρι τοῦ Η' αἰῶνος μ.Χ. παρέμενον κόσμος ἐλάχιστα γνωστός, καίτοι ὑπῆρχον ἐμπορικαί τινες σχέσεις μεταξὺ τοῦ Βορρᾶ καὶ τῆς Ἀνατολῆς, διὰ μέσου τῆς Ρωσίας, καθὼς καὶ μεταξὺ Βορρᾶ καὶ Δύσεως διὰ τοῦ ἐμπορίου τῶν Φράγκων μετὰ τῶν κατοίκων τῶν βρεττανικῶν νήσων. Τὰ χρονικὰ τοῦ ΣΤ' καὶ Ζ' αἰῶνος ἀναφέρουν ὅτι αἱ γαλατικαὶ πόλεις ἔβριθον ξένων, οἵτινες ἦσαν κυρίως Σύριοι καὶ Ἑβραῖοι ἔμποροι, πλεῖστοι τῶν ὁποίων ἐξήσκουν τὴν ἐμπορίαν ἐν Παρισίοις. Οἱ Φράγκοι ἐπίσης ἔμποροι ἐπεσκέφθησαν τὴν Αἴγυπτον, τὴν Παλαιστίνην καὶ τὴν Συρίαν, καὶ ἡ ἐμπορικὴ εὐημερία των ἔφθασεν εἰς τὴν ἀκμήν της ἐπὶ Δαγοβέρτου, παρήκμασεν ἐπὶ τῶν διαδόχων του καὶ ἔφθασεν ἐκ νέου εἰς περιωπὴν ἐπὶ τοῦ Καρλομάγνου. Λόγῳ τῶν φιλικῶν σχέσεων τούτου μετὰ τῶν ἡγεμόνων τῆς Ἀνατολῆς, Χριστιανῶν καὶ Μουσουλμάνων, τὸ φραγκικὸν κράτος ἐκαλλιέργησεν ἐμπορικὰς σχέσεις μὲ τὴν Καρχηδονίαν, τὴν Ἀλεξάνδρειαν, τὴν Ἀντιόχειαν καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀντιθέτως τὸ ἐμπόριον τῆς Νευστρίας δὲν ἔφθανεν εἰς τὰς χώρας ταύτας. Οἱ ἔμποροι τῆς χώρας ταύτης, ὅπως καὶ οἱ γείτονές των Ἄγγλοι, μετέβαινον εἰς Ἰταλίαν, ὅπως προμηθευθοῦν εἴδη ἐξ Ἀνατολῆς, τὰ ὁποῖα μετεπώλουν Ἕλληνες καὶ Ἑνετοὶ ἔμποροι. Ὁπωσδήποτε τὸ ἐμπόριον εἰς τὰς ἀνωτέρω χώρας οὐδέποτε ἐγνώρισε πραγματικὴν ἀκμήν, καθ' ὅσον οὐδέποτε ἀφέθη ἐλεύθερον ν' ἀναπτυχθῇ. Ἐξωτερικοὶ ἢ ἐμφύλιοι πόλεμοι, εἰσβολαί, ἐπαναστάσεις παρεκώλυον τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἐμπορίου. Εἰς τὰ ἐμπόδια ταῦτα δέον νὰ προστεθῇ καὶ τὸ μεγαλύτερον ὅλων ἴσως: τὸ τοῦ φεουδαλισμοῦ. Οἱ διάφοροι ἡγεμόνες ἐπέβαλλον βαρείαν φορολογίαν, συχνότατα δὲ μὲ τὴν παραμικρὰν πρόφασιν προέβαινον εἰς τὴν κατάσχεσιν ἐμπορευμάτων ἢ τὴν ἐπίταξιν ἐμπορικῶν πλοίων ἢ ὀχημάτων διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς συγκοινωνίας εἰς τὰς οἰκείας χώρας των.

Ἐπὶ πέντε αἰῶνας δὲν ὑπῆρχον ἄλλοι ἔμποροι ἐν Εὐρώπῃ πλὴν τῶν Γενουησίων, τῶν Ἑνετῶν καὶ τῶν Ἀμαλφιτῶν. Οἱ τελευταῖοι ἐγνώρισαν ἡμέρας μεγάλης ἀκμῆς, ἀλλ' ὑπέκυψαν ὑπὸ τὴν νορμανδικὴν εἰσβολήν. Παρ' αὐτοῖς εὑρίσκομεν τὸ πρῶτον μνημεῖον πραγματικῆς ἐμπορικῆς νομοθεσίας. Οὗτοι ἐν δεδομένῃ στιγμῇ ὑπῆρξαν τόσον πλούσιοι, ὥστε ἠγόρασαν παρὰ τοῦ Ἕλληνος αὐτοκράτορος Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου τὸ μονοπώλιον τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἀνατολῆς, ὑπὸ τὴν προστασίαν του —προστασίαν σκιώδη, καθ' ὅσον τὸ Βυζάντιον ἤρχισεν ἤδη νὰ καταπίπτῃ, δὲν εἶχε πλέον θαλάσσιον ἐμπόριον, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ διὰ νὰ ἐπισκεφθῇ τὰς ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν του νήσους ἐδανείζετο γαλέρας παρὰ τοῦ Ἀμάλφι. Αἱ κυριώτεραι ἐμπορικαὶ σχέσεις των ἦσαν μετὰ τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Συρίας, ἐν ταῖς ὁποίαις καραβάνια μετέφερον τὰ προϊόντα τῆς Ἀνατολῆς. Ἀλλ' αἱ ἀλλεπάλληλοι ἐπαναστάσεις κατέστρεψαν διὰ παντὸς τὴν ναυτικὴν ἐκείνην δύναμιν. Ἡ Βενετία, ἡ Γενούη καὶ ἡ Πίσα διένειμαν τὰ λείψανα. Αἱ σταυροφορίαι τῶν ΙΒ' καὶ ΙΓ' αἰώνων κατὰ τῶν Σαρακηνῶν ἐν Παλαιστίνῃ ἔδωσαν εὐρυτάτην ἐπέκτασιν πρὸς ἀνατολὰς καὶ δυσμὰς εἰς τὸ ἐμπόριον τῆς Βενετίας, ἐπαυξήσασης τὰς ναυτικὰς καὶ ἐμπορικὰς προσόδους της. Οἱ Ἑνετοὶ ἐμπορεύοντο μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Ἑλλάδος, τῆς Συρίας καὶ Αἰγύπτου. Ἔγιναν κύριοι τοῦ Μορέως καὶ τῆς Κρήτης, Κύπρου καὶ ἄλλων νήσων τῆς Ἀνατολῆς. Τὸ ἐμπόριον τῆς Βενετίας μετὰ τῆς Ἰνδίας, καίτοι γίνεται ἀρκετὸς λόγος περὶ αὐτοῦ εἰς χρονικὰ τῆς ἐποχῆς, δὲν φαίνεται ἐν τούτοις νὰ ἔφθασεν εἰς σπουδαιότητα. Ὁπωσδήποτε ἡ ἀσφαλεστάτη θέσις τῆς Βενετίας, ἡ αὔξησις καὶ δραστηριότης τοῦ πληθυσμοῦ της, ἡ ὁμαλότης τῆς ἐσωτερικῆς της διοικήσεως ἀνήγαγον τὴν Βενετίαν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν μεγαλείου, ὥστε παρέμεινε τὸ μέγα ἐμπορικὸν κέντρον τῆς Μεσογείου, ὡς εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς Καρχηδόνος, ἡ Κόρινθος καὶ αἱ Ἀθῆναι, ἀλλ' εἰς πολὺ εὐρυτέραν κλίμακα. Διότι ἐφ' ὅσον ἀποκαθίστατο ἡ τάξις καὶ ἡ γαλήνη εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὰ λοιπὰ μέρη τοῦ δυτικοῦ κράτους, τοσοῦτον καὶ ἡ ἀκτὶς τοῦ ἐμπορίου της ἐμηκύνετο. Ἡ γέφυρα ἡ κτισθεῖσα ἐκ τῆς μεγαλυτέρας νησῖδος πρὸς τὴν ἀντίπεραν ἀκτὴν κατέστη τὸ «Ριάλτο» ἢ τὸ περίφημον χρηματιστήριον τῆς

Digitized by Google

Ἐνετίας, τὸ ὁποῖον συνηλλάσσετο μὲ ὅλον τὸν κόσμον. Ἐκεῖ ὠργανώθη ἡ πρώτη δημοσία τράπεζα· ἐκεῖ ἐγένετο τὸ πρῶτον χρῆσις συναλλαγματικῶν καὶ αἱ χρηματικαὶ ὀφειλαὶ κατέστησαν μεταβιβάσιμοι· ἐκεῖ αἱ χρηματιστικαὶ πράξεις ἔγιναν ἐπιστήμη καὶ λογιστικὴ τέχνη. Τὸ παράδειγμα τῆς Ἐνετίας ἐπέδρασε σημαντικώτατα ἐπὶ τῶν λοιπῶν πόλεων τῆς Ἰταλίας. Ἡ Γενούη τὴν ἐμιμήθη, ἔφθασεν εἰς μεγάλην ἀκμὴν καὶ εὐημερίαν, καταστᾶσα ὁ συναγωνιστής της καὶ ἐν τέλει ὁ ἐχθρός της. Ἡ Νεάπολις, ἡ Γαέτα, ἡ Φλωρεντία, πολλαὶ ἄλλαι πόλεις, μὴ ἐξαιρουμένης καὶ αὐτῆς τῆς Ρώμης, ἀνεθάρρησαν εἰς τὸν ἀγῶνα διατηρήσεως τῆς ἐλευθερίας των καὶ προστασίας τῶν τεχνῶν, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ναυσιπλοΐας. Ἀλλ' ἡ Βενετία ἐκυριάρχει ὅλων. Ἡ βασίλισσα τῆς Ἀδριατικῆς καθίσταται ἡ βασίλισσα τῆς Ἀνατολῆς. Ἐδώδιμα, μεταξωτά, ἀρώματα, τέϊον, δοχεῖα ἐκ πορσελλάνης κλπ., ὅλα διήρχοντο ἐκ τῶν χειρῶν της. Οἱ ἀτρόμητοι σκαπανεῖς τῆς προόδου φθάνουν μέχρι τῆς Ἰαπωνίας.

Κατὰ τὴν πτῶσιν τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ἡ Γενούη ἀμφισβητεῖ τὰ πρωτεῖα μὲ τὴν ἀντίζηλόν της. Ἀλλ' ἡ πτῶσις ἐκείνη παρέτεινε τὰς συνεπείας τῆς πτώσεως τοῦ δυτικοῦ κράτους, ἡ δὲ εἰσβολὴ τῶν Σαρακηνῶν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Συρίαν, τὴν Ἑλλάδα, τὴν Αἴγυπτον, τὴν Κύπρον καὶ ἄλλας κτήσεις τῆς Ἑνετίας ἐν τῇ Μεσογείῳ, τὰς πλουσιωτάτας ἐπαρχίας τῆς Ἱσπανίας καὶ τέλος διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου εἰς τὰς παραδουναβίους ἐπαρχίας τῆς Εὐρώπης, ἐπανέφερε τὰς συμφοράς, καταστροφὰς καὶ δηώσεις τῶν Γότθων, Οὔνων καὶ ἄλλων βορείων φυλῶν. Εἰς ὅλα τὰ ἐμπορικὰ κέντρα, παλαιὰ καὶ νέα, ἐπεκρέματο ἡ ἀπειλὴ τοῦ ξίφους καὶ τῆς βίας. Τὸ ἐμπόριον ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς ὠχυρωμένας πόλεις ἢ ἀπολαυούσας ὁμαλῆς διοικήσεως καὶ γαλήνης. Ἡ θάλασσα καὶ ἡ ὕπαιθρος χώρα οὐδεμίαν ἀσφάλειαν παρεῖχον. Οὕτως ἀσφυκτιῶν τὸ ἐμπόριον, προσεπάθησε νὰ εὕρῃ διεξόδους, ὅπως κινηθῇ. Πόλεις ἐσχημάτισαν συνδέσμους δι' ἀμοιβαίαν προστασίαν καὶ οἱ σύνδεσμοι οὗτοι οὐχὶ σπανίως κατέληγον εἰς ἐμπορικὰς πολιτείας. Ἡ Ἀνσεατικὴ Ἕνωσις, ἱδρυθεῖσα τῷ 1241 ὅπως ἀμυνθῇ κυρίως κατὰ τοῦ φεουδαλισμοῦ, ἀπηλευθέρωσε τὸ ἐμπόριον καὶ διηυλυνε τὴν ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν μεταξὺ τῆς Βαλτικῆς καὶ τῆς βορείου Γερμανίας, αἵτινες πρὸ μιᾶς ἢ δύο ἑκατονταετηρίδων ἦσαν βυθισμέναι εἰς βάρβαρον ἀπομόνωσιν. Ἀπὸ τῆς Λύμπεκ καὶ τοῦ Ἁμβούργου, προστατεύουσα τὴν ναυσιπλοΐαν ἐπὶ τοῦ Ἔλμπε, ἐξηπλώθη βαθμηδὸν ἐπὶ 85 πόλεων, περιλαμβανομένων καὶ τῶν Ἄμστερδαμ, Κολωνίας καὶ Φραγκφούρτης πρὸς νότον καὶ πρὸς βορρᾶν τῶν Δάντσιχ, Καινιξβέργης καὶ Ρίγας. Οὕτως ἡ Γερμανία καθίστατο κέντρον τεραστίου ἐμπορίου. Ἐπεκοινώνει μετὰ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀνατολῆς διὰ τριῶν κυρίων ὁδῶν. Εἰς τὴν Φλάνδραν ἀπὸ τῆς Λομβαρδίας καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν διὰ τοῦ Ρήνου, ἀπὸ τῆς Βενετίας εἰς τὴν Βαλτικὴν διὰ τοῦ Τυρόλου, τοῦ Μάϊν καὶ τοῦ Βέζερ καὶ ἀπὸ τῆς Βαυαρίας εἰς τὴν Οὐγγαρίαν διὰ τοῦ Δουνάβεως. Τὰ τελευταῖα ἴχνη τῆς ἑνώσεως ταύτης ὡς θεσμοῦ, τῆς ὁποίας αἱ ὑπηρεσίαι, ὡς ὀργάνου προστασίας τοῦ ἐμπορίου καὶ φιλικῆς μεσολαβήσεως εἰς πολιτικὰς διαφοράς, ὑπῆρξαν σπουδαιόταται, ἐξέλιπον ἅμα τῇ ἱδρύσει τῆς Γερμανικῆς αὐτοκρατορίας (1870), ἀλλ' ἡ ἐπίδρασίς της ὑφίσταται εἰσέτι. Αἱ πόλεις Φραγκφούρτη, Βρέμη, Ἀμβοῦργον καὶ Λύμπεκ μαρτυροῦν περὶ τῆς κολοσσιαίας εὐημερίας της.

Κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν (ΙΓ' αἰῶνα), ἐνῷ ἡ Γαλλία ἐπάλαιεν ὅπως ἀπαλλαγῇ τοῦ φεουδαλικοῦ κλοιοῦ, ἡ Φλάνδρα, ἐλευθέρα, ἐπεδίδετο μετὰ ζέσεως εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν. Χάρις εἰς διαφόρους εὐνοϊκὰς ἐμπορικὰς συμβάσεις, συναφθείσας ὑπὸ προοδευτικοῦ, ὀξυδερκοῦς ἡγεμόνος, τοῦ Φιλίππου τῆς Ἀλσατίας, ἡ ὁδὸς τοῦ Ρήνου ἠνοίχθη δι' αὐτήν. Τὸ δοκίμιον περὶ ἐμποριολογίας καὶ τὸ σύστημα τελωνειακοῦ δασμολογίου, ἀναθεωρηθὲν καὶ συμπληρωθὲν ὑπὸ τῆς Μαργαρίτας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, παρέμειναν ἐπὶ αἰῶνας μοναδικὰ εἰς τὸ εἶδός των. Οὕτω βλέπομεν ὅτι τρία μεγάλα ἐμπορικὰ κέντρα ἀνεδείχθησαν κατὰ τὸν Μεσαίωνα: ἡ Ἰταλία, ἡ Φλάνδρα καὶ αἱ ἀνσεατικαὶ πόλεις.

Αἱ ὁλλανδικαὶ πόλεις ὤφειλον εἰς ἄλλας αἰτίας τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν ἀσφάλειάν των. Τὰ θεμέλια τῶν πόλεων τούτων εἶχον τεθῆ κυριολεκτικῶς εἰς τὴν θάλασσαν, ὅπως καὶ τὰ τῆς Βενετίας. Δὲν ἦτο εὐχερὲς νὰ προσβληθοῦν εἴτε ἐκ θαλάσσης εἴτε ἐκ τῆς ξηρᾶς, ἀλλὰ καὶ ἂν προσεβάλλοντο, κατεῖχον τεράστια μέσα ἀμύνης. Ἡ Ζάϋντερ Ζέε, ἡ ὁποία ἠνοίχθη πρὸς τὸν Γερμανικὸν ὠκεανὸν (Βόρειος θάλασσα), τῷ 1282 μετέφερεν εἰς τὰς ἀποβάθρας καὶ διώρυγας τοῦ Ἄμστερδαμ τὸ ἐμπόριον τῶν λιμένων τῆς Βαλτικῆς, τῆς Μάγχης καὶ τῆς νοτίου Εὐρώπης. Διὰ τῆς συνθήκης τῆς Οὐτρέχτης τῷ 1579 ἡ Ὁλλανδία κατέστη ἀνεξάρτητον κράτος, ἐπὶ πολὺν δὲ χρόνον ἔπειτα, ὡς καὶ κατὰ τὸ παρελθόν, ἦτο τὸ μεγαλύτερον κέντρον τοῦ θαλασσίου ἐμπορίου τῆς Εὐρώπης. Ἡ πρόοδος τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν παραγωγικῶν τεχνῶν κατὰ τὸν μεσαίωνα, καίτοι δὲν ἔφθασεν εἰς σπουδαῖον σημεῖον διεθνοῦς συναλλαγῆς, ἦτο σημαντικὴ καὶ εἰς ποιότητα καὶ εἰς ἔκτασιν. Αἱ πολιτεῖαι τῆς Ἰταλίας, αἵτινες δὲν εἶχον τὴν δύναμιν νὰ συναγωνισθοῦν τὴν Βενετίαν ἢ τὴν Γενούην εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν θαλασσίαν ἰσχύν, ἀνεπτύχθησαν, ἀπὸ ἀπόψεως τέχνης, καλαισθησίας καὶ πλούτου, εἰς βαθμὸν ἐπιβάλλοντα τὸν θαυμασμὸν καὶ εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους. Δύο αἰῶνας πρὶν ἡ Ἀγγλία ἀναπτύξῃ οἱανδήποτε βιομηχανίαν ἢ γνωρίσῃ πῶς νὰ χρησιμοποιῇ καὶ τὰς πολυτιμοτέρας πρώτας ὕλας της, εἰσάγουσα ἐμπορεύματα καὶ βιομηχανικὰ προϊόντα ἐκ τῆς ἠπειρωτικῆς Εὐρώπης, διὰ τὴν παραγωγὴν τῶν ὁποίων βραδύτερον ἐξηκρίβωσεν ὅτι εἶχεν εἰδικὰς πηγάς, οἱ Φλαμανδοὶ ἐπώλουν τὰ μάλλινα καὶ λινὰ ὑφάσματά των, οἱ Γάλλοι οἴνους, μεταξωτὰ καὶ δαντέλλας εἰς ὅλα τὰ πλούσια μέρη τῶν Βρεττανικῶν νήσων. Ὁ μεσαίων ὑπήγαγε τοὺς βαρβάρους πληθυσμοὺς τῆς Εὐρώπης ὑπὸ σιδηρᾶν πειθαρχίαν, τοὺς ἤσκησεν εἰς διαφόρους βιομηχανικοὺς κλάδους, οὕτω δὲ ἀνεπτύχθη ἐπαγγελματικὴ ἱκανότης, ἀποτελέσασα στερεὰ θεμέλια διὰ τὸ μέλλον. Ἀλλὰ τὸ ἐμπόριον ἦτο, ὡς ἐλέχθη, περιωρισμένον, φυλακισμένον καὶ συνεχῶς ταρασσόμενον ὑπὸ πολεμίων, ἀναστατώσεων καὶ παραβιάσεων παντὸς δικαίου, εἰς τρόπον ὥστε δὲν ἠδύνατο νὰ προοδεύσῃ καὶ ἐπεκταθῇ.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος Ἰταλοί, Πορτογάλοι, Γάλλοι, Ὁλλανδοὶ καὶ Ἄγγλοι θαλασσοπόροι ἤρχισαν νὰ ἐπεκτείνουν τοὺς πλόας των. Αἱ Κανάριοι νῆσοι ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ γαλλικῶν πλοίων τῷ 1330, ἀποικισθεῖσαι τῷ 1418 ὑπὸ τῶν Πορτογάλων, οἵτινες ἀπεβιβάσθησαν δύο ἔτη βραδύτερον εἰς Μαδέραν. Τῷ 1431 ἀνεκαλύφθησαν αἱ Ἀζόραι ὑπό τινος πλοίου ἐκ Βρυγῶν. Ἄλλοι θαλασσοπόροι ἐξηρεύνων βαθμηδὸν τὸν Ἀτλαντικόν. Τῷ 1486 ὁ Διάζ, Πορτογάλος, πλέων κατὰ μῆκος τῆς ἀκτῆς τῆς Ἀφρικῆς, ἔφθασεν εἰς τὸ ἀκρότατον σημεῖον τῆς ἠπείρου ἐκείνης, ἕνδεκα δ' ἔτη βραδύτερον ὁ Πορτογάλος Βάσκο δὲ Γάμα ἔφθασεν εἰς τὴν Ἰνδίαν. Τὴν ἰδίαν ἐποχὴν Πορτογάλοι ταξιδιῶται εἰσέδυον εἰς τὴν Ἰνδίαν διὰ τῆς παλαιᾶς ὁδοῦ τοῦ Σουὲζ καὶ ἐξετόπιζον τοὺς Ἑνετούς. Τῷ 1492 ὁ Χριστόφορος Κολόμβος ἀνεκάλυψε τὴν Ἀμερικήν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Κάμποτ, σταλεὶς ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας, ἀνεκάλυψε τὴν Νιουφάουδλανδ, ὕψωσε τὴν ἀγγλικὴν σημαίαν ἐπὶ τοῦ Λαβραδώρ, τῆς Νέας Σκωτίας καὶ τῆς Βιργινίας καὶ κατέστησε γνωστὴν τὴν ὕπαρξιν ἐκτεταμένης χώρας, γνωστῆς σήμερον ὑπὸ τὸ ὄνομα Καναδᾶς. Αἱ ἀνακαλύψεις ὑπὸ θαλασσοπόρων ἦσαν συνεχεῖς, ἀδιάλειπτοι.

Ἀλλὰ διὰ τῆς ἀνακαλύψεως νέου κόσμου καὶ τοῦ ἀνοίγματος διὰ τὸν παλαιὸν νέας ὁδοῦ, ὁ Χριστόφορος Κολόμβος καὶ ὁ Βάσκο δὲ Γάμα ἀνέτρεψαν τὴν ἐμπορικὴν ἰσορροπίαν καὶ προητοίμασαν τὴν κυριαρχίαν τῶν θαλασσίων δυνάμεων. Καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸν ἀγῶνα ἐπὶ τοῦ ἰδίου πεδίου ὅλοι οἱ νεώτεροι λαοί: Πορτογάλοι, Ὁλλανδοί, Γάλλοι, Ἄγγλοι, Ἱσπανοί, ἕκαστος ὡπλισμένος μὲ τὰς ἰδιαζούσας εἰς τὴν ἐθνότητά του ἰδιότητας καὶ ἀρετάς. Οἱ Πορτογάλοι ἔφθασαν εἰς τὸ ζενὶθ τῆς ἀκμῆς των κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα. Ξένοι πρὸς τὰς θρησκευτικὰς διαμάχας, τὰς σπαρασσούσας τὴν Εὐρώπην, εἰσβάλλουν εἰς τὴν Βραζιλίαν, προχωροῦν εἰς τὸ Ρίο ντὲ λὰ Πλάτα, εἰσχωροῦν εἰς τὰς κεντρικὰς περιφερείας τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, ἱδρύουν καταστήματα ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Ἀφρικῆς καὶ κυριαρχοῦν ἐπὶ τῆς θαλάσσης τῆς Ἰνδίας. Τὸ οὐσιῶδες πλεονέκτημα τοῦ ὑπερωκεανίου ταξιδίου πρὸς τὰς Ἰνδίας διὰ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, συνίστατο τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὸ ὅτι ἐπέτρεπεν εἰς τὸ εὐρωπαϊκὸν ἐμπόριον μετὰ τῆς Ἀνατολῆς ν' ἀποφύγῃ τοὺς Μαυριτανούς, Ἀλγερινοὺς καὶ Τούρκους πειρατάς, οἵτινες ἐλυμαίνοντο τὰς ἀκτὰς τῆς Μεσογείου, ἐπιτιθέμενοι ἐναντίον παντὸς ἐμπορικοῦ πλοίου. Ἀλλὰ καὶ ἂν διέφευγον τοὺς πειρατάς, τὰ ἐμπορεύματά των θὰ ὑφίσταντο σοβαρὰς ἀβαρίας εἰς τὰς ἀμμώδεις ἐκτάσεις τοῦ Ἰσθμοῦ καὶ εἰς τὰς χώρας τῶν Ἀράβων, κυριαρχούντων εἰς τὴν Ἐρυθρὰν καὶ τὰς ἀραβικὰς θαλάσσας. Ἡ Βενετία ἤρχισεν ἤδη νὰ παύῃ τοὺς πολέμους της κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ δὲν ἦτο εἰς θέσιν οὔτε τὸ ἴδιον αὐτῆς ἐμπόριον νὰ προστατεύσῃ ἐν τῇ Μεσογείῳ. Ἐξωπλισμένα πλοῖα στελλόμενα ἐκ τῶν λιμένων τῆς δυτικῆς Εὐρώπης συνήθως συνελαμβάνοντο ἢ ἐβυθίζοντο ὑπὸ τῶν πειρατῶν. Ἦτο δεδικαιολογημένη ἡ χαρὰ καὶ ἀνακούφισις, δι' ὧν ὁ κόσμος ἐχαιρέτησε τὴν νέαν ὁδὸν πρὸς τὴν Ἰνδίαν. Ὁ ὠκεανὸς ἦτο ἀσφαλέστερος ἀπὸ τὰς γνωστὰς θαλάσσας καὶ τὴν ξηράν. Ἡ ὁδὸς αὕτη ἦτο διὰ τὰ εὐρωπαϊκὰ ἔθνη ἀνακάλυψις «νέου κόσμου» ὅσον καὶ ἡ ἀνακάλυψις τῆς Βορείου καὶ Νοτίου Ἀμερικῆς. Τὸ μονοπώλιον τῶν μεταφορῶν πρὸς τὴν Ἰνδίαν εἶχον ἐξασφαλίσει οἱ Πορτογάλοι. Ἡ Ἱσπανία ἐπεξέτεινε τὴν κυριαρχίαν της ἐπὶ τῆς Κεντρικῆς καὶ Νοτίου Ἀμερικῆς.

Ἡ χώρα ὅμως αὕτη, ἥτις ἠδύνατο νὰ στηρίξῃ μεγάλας βιομηχανίας καὶ νὰ ἀναπτύξῃ τεράστιον ἐμπόριον, ἦτο διὰ τὴν Ἱσπανίαν ἁπλῶς πηγὴ χρυσοῦ. Ἡ κυριωτέρα της φροντὶς ἦτο νὰ ἀναγκάσῃ τοὺς ἰθαγενεῖς ὑπηκόους της ὅπως ἐργάζωνται εἰς τὰ μεταλλεῖα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, ἐκλαμβάνουσα ὡς πραγματικὸν πλοῦτον τὰ ἀντιπροσωπεύοντα τοῦτον πολύτιμα μέταλλα καὶ ἀγνοοῦσα, συμφώνως πρὸς τὴν κεφαλαιώδη ἀρχὴν τοῦ ἐμπορίου, ὅτι τὰ προϊόντα ἀνταλλάσσονται διὰ προϊόντων. Οὐδὲν παράγοντες ἦσαν ἱκανοποιημένοι ὅτι συνεκέντρωσαν εἰς τὰς χεῖράς των ἐπὶ τριακόσια ἔτη τὸ χρῆμα τῆς Εὐρώπης. Καὶ οὕτω τὸ ἐμπόριον παρὰ τοῖς Ἱσπανοῖς παρήγαγεν ὀκνηρίαν, πολυτέλειαν, διαφθοράν. Μὲ κατάπληξιν ἀνεγίνωσκέ τις, ὅτι ἡ πενία, ὁ λιμὸς εἰσέδυσε καὶ εἰς μέγαρα περιέχοντα ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ σκεύη ἀξίας πέντε καὶ ἓξ ἑκατομμυρίων χρυσῶν φράγκων, ἐνῷ ἡ Βαρκελώνη καὶ τὰ Γάδειρα ἦσαν λιμένες ἔρημοι. Οὕτω ἐκ τῶν ἀπεράντων κτήσεων τῆς Ἱσπανίας εἰς ὁλόκληρον τὸν κόσμον, ἐκ τοῦ κράτους ἐκείνου τοῦ Καρόλου ΙΕ' ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ ἥλιος δὲν ἔδυε ποτέ, ἐλάχιστα ἀπέμενον. Ἀπελευθερωθεῖσαι τοῦ ἱσπανικοῦ ζυγοῦ αἱ ἡνωμέναι ἐπαρχίαι ἐπιδίδονται μετὰ ζήλου εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου των. Σοβαρώτεροι καὶ πλέον ἐπίμονοι οἱ Ὁλλανδοί, καταλαμβάνουν τὴν Ἰάβαν, ἱδρύουν τὴν Βαταβίαν καὶ κυριαρχοῦν ἐφ' ὅλου τοῦ Ἀρχιπελάγους. Τῷ 1621 ἱδρύουν τὴν Νέαν Ὑόρκην. Ἡ Ἀγγλία, ἥτις ἔφθασεν εἰς μεγάλην ἐμπορικὴν καὶ ναυτικὴν ἀκμὴν ἐπὶ τῆς βασιλείας τῆς Ἐλισάβετ, ἱδρύει, τὰς δέκα τρεῖς ἀποικίας, αἵτινες ἀπετέλεσαν τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, καὶ λαμβάνει πρωταγωνιστοῦντα ρόλον εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις, αἵτινες μετεμόρφουν τὴν ὄψιν τοῦ κόσμου. Ἐνῷ οἱ γείτονές της διαμοιράζονται τὴν Ἰνδίαν καὶ τὴν Ἀμερικήν, ἡ Γαλλία διεξάγει ἀσκόπους πολέμους, οἵτινες ἀπέβησαν ὀλέθριοι δι' αὐτήν. Ταπεινωθείσης τῆς Αὐστρίας καὶ καταπολεμηθέντος τοῦ φεουδαλισμοῦ, ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ' στρέφει τὴν προσοχήν του πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν τῆς χώρας. Ἱδρύονται βιομηχανίαι, καταλαμβάνονται αἱ Μικραὶ Ἀντίλλαι, ἀποικίζεται ὁ Καναδᾶς, ἱδρύεται ἡ Νέα Ὀρλεάνη καὶ εἰσχωρεῖ τὸ γαλλικὸν ἐμπόριον εἰς τὴν Ἀνατολικὴν καὶ Δυτικὴν Ἰνδίαν. Εὐημερία ἐφήμερος ἐν τούτοις· διότι ἅμα τῇ ἀνακλήσει τοῦ ἐδίκτου τῆς Νάντης ἡ βιομηχανία μετηνάστευσε, μετ' αὐτῆς δὲ καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἀκολουθεῖ φωτεινὴ περίοδος κατὰ τὸ 1718, τὴν ὁποίαν ἀκολουθεῖ βαθεῖα νύξ. Ὑπὸ τὸν ἀββᾶν Φλαιρύ, τὸ ναυτικὸν τῆς Γαλλίας περιστέλλεται εἰς δύο πολεμικὰ σηπόμενα εἰς τοὺς λιμένας. Ἀφεθὲν εἰς τὴν τύχην του τὸ ἐμπορικὸν ναυτικὸν ἀποδεκατίζεται κατὰ τὸν Ἑπταετῆ πόλεμον, ἡ δὲ Συνθήκη τῶν Παρισίων (1763) καθιεροῖ τὴν καταστροφήν του. Ἀπὸ τοῦ Κέϊπ Τάουν μέχρι τῆς Βομβάης οἱ Ἄγγλοι ἀφαιροῦν ὅλας σχεδὸν τὰς κτήσεις τῶν γειτόνων των. Ἡ ὑπεροχὴ τῆς Ὁλλανδίας ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης καταπίπτει καὶ τὸ ἀγγλικὸν ἐμπόριον ἁπλοῦται παντοῦ. Ἡ Μεγάλη Βρεττανία ἀρχίζει νὰ κυριαρχῇ τῶν θαλασσῶν.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ὁ κόσμος εἶχεν ἀρκούντως ἐξερευνηθῆ. Ἀποικίαι ἱδρύθησαν εἰς πᾶσαν ἀκτήν, ἔρημοι ἐκτάσεις μετετράπησαν εἰς νέα ἀκμάζοντα κράτη καὶ χῶραι κατοικούμεναι ὑπὸ ἀγρίων φυλῶν δέχονται τὸν πολιτισμόν. Ὅλα τὰ ἔθνη ἀνοίγουν τὰς πύλας των ἐλευθέρας εἰς τὸ ξένον ἐμπόριον. Αἱ θάλασσαι ὑποτάσσονται ὑπὸ τῆς προόδου τῆς ναυσιπλοΐας εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀρχίζουν νὰ προσφέρουν τὰ πλούτη των ἐν μεγάλῃ ἀφθονίᾳ. Αἱ φάλαιναι, αἱ φῶκαι, αἱ ρέγγαι, ὁ βακαλάος καὶ ἄλλοι ἰχθύες, ἁλιευόμενοι ὑπὸ τολμηρῶν ναυτικῶν, καθίστανται πηγαὶ μεγάλου ἐμπορίου. Αἱ στατιστικαὶ τῶν εἰσαγομένων καὶ ἐξαγομένων ἐμπορευμάτων ἀπὸ τὰ διάφορα κέντρα ἀποδεικνύουν πόσον δραστηρίως καὶ σταθερῶς τὰ νήματα τοῦ ἐμπορίου ὕφαινον τὴν ἐργασίαν καὶ τὰ συμφέροντα τῆς ἀνθρωπότητος, ἐξασφαλίζοντα ἄνεσιν καὶ ἀφθονίαν ἀγνώστους εἰς προηγουμένας ἐποχάς. Κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα αἱ ἐμπορικαὶ σχέσεις τῶν ἀνθρώπων ἀνεπτύχθησαν εἰς μέγιστον βαθμόν. Τὰ βαρύτατα ὅμως χρέη, οἱ φόροι, αἱ νομισματικαὶ περιπλοκαί, ἅτινα οἱ ναπολεόντειοι πόλεμοι ἐκληροδότησαν εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ ἔθνη, καθὼς καὶ ἡ πτῶσις τῶν τιμῶν, ἥτις ἦτο ἡ φυσικὴ συνέπεια τῆς ἀποτόμου καταπαύσεως τῶν μεγάλων πολεμικῶν δαπανῶν, ἐπηρέασαν δυσμενῶς ἐπὶ πολλὰ ἔτη τὴν πρόοδον τοῦ ἐμπορίου. Ἀλλὰ καὶ ὑπ' αὐτὰς τὰς συνθήκας τὸ ἐμπόριον προώδευσε. Ἡ παραγωγὴ ηὐξήθη μεγάλως διὰ τῶν νεωτέρων μηχανικῶν μέσων καὶ τῶν πολυαρίθμων ἐφευρέσεων. Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι ἔγιναν μέγα ἐμπορικὸν ἔθνος. Αἱ εὐρωπαϊκαὶ ἀποικίαι ἐπεξετάθησαν, ἐκαλλιεργήθησαν ἐπιμελῶς καὶ ἤνοιξαν μεγαλυτέρας καὶ πλουσιωτέρας ἀγορὰς διὰ τοὺς βιομηχάνους. Τῷ 1819 τὸ πρῶτον ἀτμόπλοιον διέσχισε τὸν Ἀτλαντικὸν ἐκ Νέας Ὑόρκης εἰς Λίβερπουλ, τῷ δὲ 1825 τὸ πρῶτον ἀτμόπλοιον ἐταξίδευσεν ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν εἰς τὴν Ἰνδίαν, γεγονότα ἅτινα ἦσαν οἱ προάγγελοι νέας ἐποχῆς ἐν τῷ ἐμπορίῳ. Ἡ Κίνα ἐπίσης, δυνάμει συνθήκης, ἤνοιξε τὰς πύλας της εἰς τὸ ξένον ἐμπόριον. Ἀλλὰ τὸ κυριώτερον χαρακτηριστικὸν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ὑπῆρξεν ἡ πληθὺς σπουδαιοτάτων ἐφευρέσεων. Οὕτως ἡ ἀτμοπλοΐα, οἱ σιδηρόδρομοι

Digitized by Google

καὶ οἱ τηλέγραφοι ἔδωσαν νέαν ὤθησιν, νέαν ζωὴν εἰς τὸ ἐμπόριον, ὅπερ ἀπέκτησεν ἀσφάλειαν καὶ ἐλευθερίαν, ὅσον εἰς οὐδεμίαν ἐποχήν. Τὸ ἐμπόριον θὰ ἔχῃ πολλὰ κέντρα, τῶν ὁποίων ἡ τύχη δὲν θὰ μένῃ βεβαίως πάντοτε ἡ αὐτή· ἀλλ' ὁ κίνδυνος τῆς πλήρους καταστροφῆς, ἥτις μετέτρεπεν ἀνθηροτάτας καὶ ἀκμαζούσας ἐμπορικὰς ἕδρας εἰς τέφραν, δὲν ὑφίσταται πλέον, καθ' ὅσον ὁ πολιτισμὸς καὶ οἱ νόμοι ἐπεβλήθησαν ἁπανταχοῦ τῆς γῆς. Ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ ἀσφάλεια ἐχορήγησαν εἰς τὸ ἐμπόριον νέας δυνάμεις, αἵτινες καθιστοῦν τοῦτο ἱκανὸν ν' ἀντεπεξέλθῃ καὶ κατὰ τῆς σκληροτέρας δοκιμασίας, νὰ συνέλθῃ καὶ ἐκ τοῦ μεγαλυτέρου κλονισμοῦ. Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ Παγκόσμιος πόλεμος τοῦ 1914. Αἱ καταστροφαὶ τὰς ὁποίας ἐπήνεγκεν εἰς τὸ ἐμπόριον ὁ πόλεμος οὗτος ἦσαν καταπληκτικαί, ἀλλ' ἔτι καταπληκτικωτέρα ἡ γοργότης, μεθ' ἧς τοῦτο κατώρθωσε νὰ συνέλθῃ, ν' ἀνοικοδομήσῃ ὅ,τι κατεστράφη.

Δ. Σ. ΔΕΒΑΡΗΣ

— **ἐμπορίου ἐλευθερία** *[Οἰκονομ.]*· βλ. *ἀνταγωνισμός.*

Ἐμπόριον καὶ **Ἐμπορεῖον** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. —1) Οὕτως ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων πᾶν κέντρον μεγαλεμπορίας. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἑλληνικὸν ἐμπόριον διενηργεῖτο κυρίως κατὰ θάλασσαν, ὠνομάσθη ἐμπόριον πᾶσα τοιαύτη κατὰ θάλασσαν ἐμπορικὴ θέσις, ὅπως ὁ Πειραιεύς, ἡ Αἴγινα, ἡ Κόρινθος, ἡ Ἔφεσος κ.τ.λ. Ἀναφέρεται ὅμως καὶ φράσις (*Διον. Ἁλ.* 7, 20) «ἐκ τῶν παραθαλασσίων καὶ μεσογείων ἐμπορίων», διότι, ὡς φαίνεται καὶ ἀλλαχόθεν, τόποι τινὲς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ μεταξὺ Ἀδριανουπόλεως καὶ Φιλιππουπόλεως ἐκαλοῦντο *ἐμπόρια.* Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς γενικωτέρας ταύτης σημασίας εἶχεν ἡ λέξις καὶ μᾶλλον περιωρισμένην τοιαύτην, ὅπως ἐν Ἀλεξανδρείᾳ (*Στράβ.* 17, 794) καὶ Χαλκίδι. Ἐν Πειραιεῖ, καὶ δὴ ἐν τῷ μεγάλῳ λιμένι, πλὴν ὡρισμένων σημείων χρησίμων διὰ τὰ πολεμικὰ πλοῖα, πλὴν τοῦ Ἀφροδισίου καὶ τῆς Ἠετιωνείας ἄκρας, πᾶν λοιπὸν μέρος ἔφερε τὴν ὀνομασίαν τοῦ ἐμπορίου, ἀπὸ τοῦ ὅρμου τοῦ πολεμικοῦ τοῦ πρὸ τοῦ σημερινοῦ τελωνείου μέχρι τοῦ Διαζεύγματος. Κατὰ πᾶσαν ταύτην τὴν ἔκτασιν ἦσαν ἐγκαθιδρυμέναι αἱ πέντε στοαί, οἰκοδομήματα πρὸς χρῆσιν τοῦ ἐμπορίου, ἐν αἷς τὸ *Δεῖγμα*, ἡ *Μακρὰ Στοά*, τὸ *Διάζευγμα*, ἡ *Ἀλφιτόπωλις* ἀγορά. Τῶν στοῶν τούτων ἴχνη ἐφάνησαν ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς, αἵτινες ἐνηργήθησαν κατὰ καιροὺς ὄπισθεν τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἔνθα ἡ ἀρχὴ μιᾶς τοιαύτης, κατὰ τὸ μέσον τῆς ὁδοῦ Φίλωνος καὶ ἐν τῷ Τιτανείῳ κήπῳ καὶ ἐπὶ τῆς πλατείας Καραϊσκάκη. Ἀσφαλέστατον δὲ τεκμήριον τῶν ὁρίων τοῦ ἐμπορίου τούτου ὑπάρχει κατὰ χώραν ἔτι ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ναυάρχου Σαχτούρη παρὰ τὴν ὁδὸν Φιλελλήνων· εἶναι στήλη μικρὰ μαρμαρίνη τῶν λεγομένων ὁροσήμων μετὰ τῆς χαρακτηριστικωτάτης ἐπιγραφῆς: «Ἐμπορίο καὶ ὁδὸ ὅρος», καθορίζουσα καὶ τὴν ἐκεῖ συμπίπτουσαν ὁδὸν καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐμπορικοῦ τμήματος τοῦ λιμένος. Φαίνεται δ' ὅτι τὸ ἐμπόριον τοῦ Πειραιῶς ἦτο ἐλεύθερος λιμήν, καὶ ὅτι παρὰ πάντων τῶν ἐκ τῆς ξένης εἰσαγομένων ἐμπορευμάτων εἰς Πειραιᾶ εἰσεπράττετο τὸ πεντηκοστὸν τῆς ἀξίας ὡς δασμός. Ὁ δασμὸς οὗτος ἦτο μόνον διὰ τὰ ἐμπορεύματα, τὰ ὁποῖα πραγματικῶς εἰσήγοντο εἰς τὴν Ἀττικήν. Ἡ περιοχὴ πᾶσα ἦτο ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῶν ἐπιμελητῶν τοῦ ἐμπορίου.—2) Τὸ ὄνομα τοῦτο ἔφερε καὶ ἡ Καρχηδὼν ὡς ἐκ τῆς ἐξαγωγῆς τοῦ ἐγχωρίου σίτου ἐκ τῆς περὶ τὴν Μικρὰν Σύρτιν χώρας. —3) Πλὴν τῶν ἄνω σημειωθέντων μερῶν ὑπῆρχον καὶ ἀλλαχοῦ λιμένες καὶ πόλεις ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο, ὅπως ἐν τῇ Μ. Σύρτει, ἐν Μέδμᾳ τῶν Βρεττίων, ἐν Ῥώμῃ, ἐν Σεγέστῃ τῆς Σικελίας, ἐν Μακεδονίᾳ, ἐν Μαιώτιδι, ἐν Αἰθιοπίᾳ, ἐν Βοσπόρῳ, ἐν Θεοδοσίᾳ, ἐν Θάσῳ, ἐν Χερρονήσῳ.

ΙΑΚ. Χ. Δ.

— **Ἐμπόριον** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. —1) Πόλις καὶ λιμὴν Ἱσπανίας τῆς Ταρρακωνησίας, ἀπέχουσα τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἴβηρος χιλίους ἑξακοσίους σταδίους (*Πολυβ.* Γ, λθ, 7). Ὀνομαζομένη καὶ *Ἐμπορίαι* καὶ *Ἐμπορεῖον*, ὅ τε λιμὴν καὶ ἡ πόλις, ἦσαν ἀρχαιοτάτη ἀποικία ἑλληνική, ὡς τονίζει Σκύλαξ ὁ Καρυανδεὺς (Περίπλους: Ἴβηρες § 2): «Καὶ ποταμὸς Ἴβηρ... εἶτα Ἐμπόριον (πόλιν Ἑλληνίδα ἣ ὄνομα Ἐμπόριον)· εἰσὶ δὲ οὗτοι Μασσαλιωτῶν ἄποικοι». Εὔφορος ἀλλὰ καὶ εὐλίμενος ἡ χώρα τῶν Ἐμποριτῶν, ἁπλουμένη πρὸς τὰ Πυρηναῖα καὶ περιβαλλομένη ἀπὸ χώραν ὁμόφυλον, τὴν τῶν Ζακανθέων ἀποίκων Ζακυνθίων (*Ἀππιαν.* Ἰβηρικὴ § 7), εἶχε καὶ ἄλλας πόλεις δευτερευούσας, ὡς ἡ Ῥοδόπη: «Πολίχνιον Ἐμποριτῶν, τινὲς δὲ κτίσμα Ῥοδίων φασί· κἀνταῦθα δὲ καὶ ἐν τῷ Ἐμπορίῳ τὴν Ἄρτεμιν τῶν Ἐφεσίων τιμῶσι». Ἀρχικῶς ἡ ἀποικισθεῖσα πόλις τῶν Ἐμποριτῶν δὲν ἔκειτο ἐπὶ τῆς ἠπείρου, ἀλλ' ἐπὶ νήσου, ἥτις κειμένη κατέναντι καὶ ἐγγὺς τῆς πόλεως, εἰς ἣν κατόπιν μετῴκισαν, ὠνομάζετο τὴν ἐποχὴν τοῦ Στράβωνος *Παλαιὰ Πόλις* (Γ, δ, 8)· ἡ ἐπὶ τῆς ἠπείρου πόλις των ἀνηγέρθη παραπλεύρως τῆς τῶν *Ἐνδιγετῶν*, οἵτινες, καίτοι εἶχον ἴδιον πολίτευμα, ἠθέλησαν νὰ συζήσωσιν ἐν τῷ αὐτῷ τείχει μετὰ τῶν Ἑλλήνων. Τόσον δὲ ἁρμονικῶς συνέζησαν, ὥστε ἑνωθεισῶν σὺν τῷ χρόνῳ τῶν πόλεων εἰς μίαν, ἐσχημάτισαν ἑνιαῖον μιγάδα πληθυσμὸν διοικούμενον ὑπὸ νόμων περιεχόντων ἀναμὶξ ἑλληνικὰς καὶ βαρβαρικὰς διατάξεις. Ὁ Πτολεμαῖος (Β, στ, 20) τονίζει, ὅτι ἡ πόλις ἔκειτο μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Σαμβρόκα καὶ τοῦ Κλωδιανοῦ, ὁ τελευταῖος τῶν ὁποίων, κατὰ τὸν Πομπώνιον Μέλαν (ΙΙ, 6, 5), διέσχιζε τὴν πόλιν.

Κατὰ τὸν Καρχηδονιακὸν πόλεμον, οἱ Ἐμπορῖται ἐπεκαλέσθησαν μετὰ τῶν Ζακανθαίων τὴν ὑπὲρ αὐτῶν ἀντίληψιν τῆς Ῥώμης, πράγματι δὲ εἰς τὸ Ἐμπόριον ἀπεβιβάσθη ὁ Κάτων (218 π. Χ.) ἡγούμενος ἱκανῆς δυνάμεως (*Appiani*, Rebus Hispaniensibus, XL). Πάντως τὸ Ἐμπόριον ἤνθησεν ἐπὶ Ῥωμαίων, ἀποστείλαντος μάλιστα τοῦ Καίσαρος ἀποίκους, τοῦθ' ὅπερ ὅμως δὲν ἠμπόδισε τοὺς Λατίνους γεωγράφους νὰ ἀναφέρωσιν Emporiis Urba Graeca. Εἶχε κόψει καὶ ἴδιον νόμισμα, πλεῖστα δὲ εὑρήματα ἑλληνικῆς καὶ ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς εὑρέθησαν διὰ τῶν κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσαετίαν ἀνασκαφῶν.

Ἡ σύγχρονος μικρὰ νῆσος *Μέδα* (Meda: πλάτ. 42° 03' Β, μῆκ. 3°13' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1804: San Sebastian to Cette) ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν *Παλαιὰν τῶν Ἐμποριτῶν πόλιν* τοῦ Στράβωνος, τοῦ κατέναντι αὐτοῦ ὑφόρμου *Ἀμπούριας* (Ampurias) ἀνταποκρινομένου πρὸς τὸ *Ἐμπόριον*, τοῦ εἰς αὐτὸν ἐκβάλλοντος ποταμίου *Φλούβιο* (Fluvio) πρὸς τὸν *Κλωδιανὸν* τοῦ Πτολεμαίου, τὸ δὲ πρὸς βορρᾶν τοῦ ὡραίου ὅρμου *Ῥόζας* (Rosas) πρὸς τὴν *Ῥοδόπην* τοῦ Στράβωνος, τὴν *Ῥόδην* τοῦ Σκύμνου.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **Ἐμπόριον *Αἰγεστέων*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν τῆς ΒΔ Σικελίας μεταξὺ Πανόρμου (τοῦ νῦν Παλέρμο) καὶ Λιλυβαίου (Μαρσάλα). Ἐπίνειον τῆς *Αἰγέστας* ἢ *Σεγέστας* (*Στράβ.* 221, 19 καὶ 226, 18), Emporium Segestanorum ὑπὸ τῶν Λατίνων ὀνομαζόμενον, εἶναι ὁ σύγχρονος λιμὴν *Καστελλαμάρε ντὲλ Γκόλφο* (Castellamare del Golfo: πλάτ. 38° 02' Β, μῆκ. 12° 53' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 170: Cefalù to Mazzara), ὅστις εἰς τὸν νότιον μυχὸν τοῦ κόλπου τοῦ Σικελικοῦ Καστελλαμάρε κείμενος ἐξακολουθεῖ ὢν τὸ ἐπίνειον τῆς πόλεως Καλατιφίνι (Calatifini), ἐπεχούσης τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Αἰγέστας.

Σ. Ε. Λ.

— **Ἐμπόριον *Μέδμας*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἐπίνειον τῆς ΝΔ παραλίας τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βρεττίων, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Μεταύρου καὶ κατέναντι τῶν Λιπαραίων νήσων· κτίσμα Λοκρῶν (*Στράβ.* 213,26 *Σκύμνου*, Περιήγησις 308) ἀρχαιότατον, ἀφοῦ ἀναφέρεται καὶ ὑπὸ τοῦ Ἑκαταίου (ἀπόσπ. 41). Κατὰ Σκύλακα Καρυανδέα (Περίπλους: Λευκανοὶ § 12) ἐκαλεῖτο *Μέσμα*. Εἶχεν ἐρημωθῆ ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων, ἀλλὰ «μετὰ τὴν τῶν Καρχηδονίων συμφοράν, οἱ διασῳζόμενοι τῶν ἐξηνδραποδισμένων κατὰ Σικελίαν πόλεων ἠθροίζοντο καὶ τὰς ἰδίας κομιζόμενοι πατρίδας ἑαυτοὺς ἀνελάμβανον»· ἐν τούτοις, τετρακισχιλίους τῶν ἄλλοτε κατοίκων του ἠναγκάσθη ὁ Διονύσιος νὰ ἀποικίσῃ εἰς Μεσσήνην (*Διοδ. Σικελ.* ΙΔ, 78, 4 καὶ 5) πιθανῶς τῆς ἐρειπωθείσης πόλεώς των μὴ ἐπιτρεψάσης τὴν παλινόστησιν. Ἡ θέσις της εἶναι εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμίου *Μέζιμα* (Mesima) πλάτ. 38° 30' Β, μῆκ. 15° 56' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1976: Cape Bonifati to Strait of Messina) ἐκβάλλοντος ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Τζιόγια (Gioja) καὶ διασῴζοντος τὸ ἀρχαῖον τοῦ Σκύλακος τοπωνυμικόν.

Σ. Ε. Λ.

— **Ἐμπόριον** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἐορδαίας (τέως Καϊλαρίων) τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κατ. (1928) 1078.

— **Ἐμπόριον** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. —1) Κώμη τῆς νήσου Θήρας ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα ἀποσπασθεῖσαν μετὰ τῶν κοινοτήτων *Μεγαλοχωρίου* καὶ *Ἀκρωτηρίου* ἀπὸ τοῦ τέως δήμου *Ἐμπορίου*, καὶ κειμένη (πλάτ. 36° 21' 10" Β, μῆκ. 25° 27' 40" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2043: Santorin) εἰς 4 χλμ. ὁριζοντιογραφίας Β τοῦ ἀκρωτηρίου *Ἐξωμύτης* (1,20') νοτίως τῆς νήσου ἐσχατιᾶς. ΒΔ αὐτῆς ἑνετικὸς πύργος, ΝΑ δὲ κλιτύες ἀμπελόφυτοι, περιοριζόμεναι ΒΑ μὲν ἀπὸ τὴν βουνοσειρὰν Ἅγιος Ἠλίας (1887 ποδ.)—Μέσα Βουνὸ καὶ ΝΔ ὑπὸ τοῦ βουνοῦ Πλατάνια (ἢ Πλατάνιμος) τῆς βουνοσειρᾶς τοῦ Ἀκρωτηρίου· ἐκτὸς τοῦ ὡραίου των οἴνου παράγουσιν ὀπώρας, σιτηρὰ καὶ ἔλαιον. Κάτοικοι (1928) 1120. —2) Ὅρμος τοῦ ΒΔ τμήματος τῆς Καλύμνου ἀσφαλέστατος, ἅτε ἔχων πρὸ αὐτοῦ τὸ νησίον Καλαυρὸς πρὸς Ν καὶ στεγαζόμενος ἀπὸ ΒΔ ὑπὸ τῆς χερσονησίδος Κεφάλα. Εἰς τὸν ΒΑ μυχόν του (πλάτ. 37° 02' 40" Β, μῆκ. 26° 57' 30", χάρτ. ἀγγλ. 1666: Lero and Kalymno) χωρίον 400 κατοίκων ἁλιέων καὶ αἰγοβοσκῶν. Πιθανὸν ἡ τοπωνυμία (*Ἐμπορζὸς* ὑπὸ τῶν Δωδεκανησίων προφερομένη) νὰ εἶναι διάδοχος ἀρχαίας τοιαύτης (Ἐμπορεῖον) δεδομένου ὅτι ὁ ὅρμος ἦτο ἐπίνειον ἀρχαίας πόλεως (τανῦν *Καστρί*). —3) Χωρίον τῆς Νισύρου εἰς τὸ Β χεῖλος τοῦ κρατῆρός της (πλάτ. 36°36' Β, μῆκ. 27° 12' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1898: The islands Kos, Nisyros and Piscopi). —4) Ὅρμος καὶ χωρίον (πλάτ. 36° 13' 10" Β, μῆκ. 27° 38' 50" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1666: Phodes island) τῆς Δωδεκανησιακῆς Χάλκης, ὀνομαζόμενος καὶ *Σκάλα Μπορζοῦ.*

Σ. Ε. Λ.

— **Ἐμπορίου *τέω. δῆμος*.** Εἷς τῶν πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' ἀπαρτιζόντων τὴν ἐπαρχίαν Θήρας τοῦ νομοῦ Κυκλάδων 9 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων *Ἀκρωτηρίου*, *Ἐμπορίου καὶ Μεγαλοχωρίου.*

ἐμπόριος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀνήκων εἰς τὸ ἐμπόριον, ἐμπορικός· ‖ *ἐμπόριον* (τὸ) ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

ἐμποροδικεῖον (τό)· Τὸ δικαστήριον τὸ κρῖνον ἐπὶ τῶν ἐμπορικῶν ὑποθέσεων καὶ τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων καὶ διαφορῶν.

— *[Ἱστορ.]* Ἀπὸ τοῦ μεσαίωνος διὰ τῆς μορφώσεως τῆς εἰδικῆς τάξεως τῶν ἐμπόρων ἐμορφώθησαν καὶ ἐμπορικὰ δικαστήρια συγκείμενα ἐξ ἐμπόρων καὶ κρίνοντα κατὰ τὸ ταξικὸν δίκαιον τῶν ἐμπόρων. Τινὰ τούτων κατέστησαν περίφημα, ὡς τὰ τῆς Βαρκελώνης, τῆς Ὀλερίας κλπ.

Ἐκ τῶν συγχρόνων νομοθετημάτων ὁ ἐμπορικὸς κῶδιξ ἐξήτασεν ἐν ἐκτάσει τὸ θέμα ἐν τῷ τετάρτῳ περὶ ἐμπορικῆς δωσιδικίας βιβλίῳ αὐτοῦ. Ἔδωκεν εἰς τὰ δικαστήρια ταῦτα ἰδιαιτέραν μορφὴν καὶ ἐμόρφωσε καὶ ἰδιαίτερον ἀντικείμενον δίκης δι' αὐτά, τὰς ἐμπορικὰς σχέσεις. Ἀποτελοῦν οὕτω αὐτοτελῆ δικαστήρια παρὰ τὰ ἀστικά. Ὁ θεσμὸς ἐπέτυχεν ἐν Γαλλίᾳ, τινὰ δὲ τῶν ὡς ἄνω σχηματισθέντων ἐμποροδικείων ἀπολαύουν διεθνοῦς φήμης, ὡς τὰ τῆς Μασσαλίας καὶ Χάβρης.

Ἐν Γερμανίᾳ ἠκολουθήθη ἠπιωτέρα τις μορφή. Δυνάμει ἐξουσιοδοτήσεως τοῦ κρατικοῦ δικαίου (Reichsrecht) δύνανται αἱ τοπικαὶ κυβερνήσεις, ἐφ' ὅσον ἐπιβάλλουν τοῦτο πρακτικαὶ ἀνάγκαι, νὰ ἐπιτρέψουν τὴν μόρφωσιν εἰδικῶν τμημάτων παρὰ τοῖς πρωτοδικείοις, ἅτινα θὰ κρίνουν τὰς ἐμπορικὰς ὑποθέσεις. Ἐγένετο κυρίως χρῆσις τῆς ἐξουσιοδοτήσεως, κατώρθωσαν ὅμως νὰ ἐπιβληθοῦν εἰς τὴν νομικὴν συνείδησιν μόνον ὀλίγα τοιαῦτα ἐμπορικὰ δικαστήρια, ὡς τοῦ Ἀμβούργου καὶ Βρέμης. Εἰς τὰς ἄλλας πόλεις δὲν ἐσημειώθη αἰσθητὴ βελτίωσις τῆς ἐμπορικῆς νομολογίας. Ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς δὲν ὑπάρχουν ἐμποροδικεῖα.

Παρ' ἡμῖν ὁ ὀργανισμὸς τῶν δικαστηρίων ὥριζεν ὅτι εἰς κάθε σημαντικὴν ἐμπορικὴν πόλιν ἱδρύονται ἐμποροδικεῖα, ἅτινα καταρτίζονται εἴτε ἐκ δύο ἐμπόρων καὶ ἑνὸς πρωτοδίκου, εἴτε μόνον ἐκ πρωτοδικῶν. Ἡ ἁρμοδιότης των κανονίζεται διὰ τοῦ Β. διατάγματος τῆς 2/14 Μαΐου 1835, ἔχοντος ἰσχὺν νόμου (Ν. Α. Ε.), ἐκτείνεται δὲ ἐπὶ τῶν γνωστῶν ἀντικειμενικῶς ἐμπορικῶν πράξεων. Ὁ θεσμὸς ἀπέτυχεν ὅμως οἰκτρῶς παρὰ τὰς περὶ τῶν προσόντων του ἀντιλήψεις ἐν τῇ θεωρίᾳ καὶ κατηργήθη διὰ τοῦ νόμου ΑΥΝΖ' τοῦ 1887.

Μετὰ τὴν κατάργησιν τῶν ἐμποροδικείων ὡς αὐτοτελῶν δικαστηρίων, παρ' ἡμῖν, λόγῳ τῆς συνοπτικῆς φύσεως τῶν ἐμπορικῶν ὑποθέσεων, διετηρήθησαν ἴδια τμήματα πρὸς ἐκδίκασιν τῶν ἐμπορικῶν ὑποθέσεων εἰς τὰ πρωτοδικεῖα καὶ τὰ ἐφετεῖα. Καταργηθείσης τῆς διαφορᾶς συνήθων καὶ συνοπτικῶν ὑποθέσεων, διὰ τοῦ νόμου 206, ὑπήχθησαν ἔκτοτε πλέον ἅπασαι αἱ ἐμπορικαὶ ὑποθέσεις ὑπὸ τὴν ἁρμοδιότητα τῶν κοινῶν ἀστικῶν δικαστηρίων καὶ οὕτως ἐξέλιπε πᾶν ἴχνος εἰδικῆς ἐμπορικῆς δωσιδικίας.

Ἔκτοτε ἄχρι σήμερον ἀραιῶς καὶ ἀσθενῶς ἠκούσθησαν, ὅλως δὲ μεμονωμένως, γνῶμαι περὶ τῆς ἀνάγκης ἐπαναφορᾶς τοῦ συστήματος τῶν ἐμπορικῶν δικαστηρίων, ὄχι πάντως ὑπὸ τὴν εἰδικὴν μορφὴν τῶν ἐμποροδικείων τοῦ code de commerce. Αἱ προσπάθειαι αὗται ἐνετάθησαν κάπως ἐπ' ἐσχάτων λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῆς συσσωρεύσεως ὕλης εἰς τὰ κοινὰ πρωτοδικεῖα καὶ τῆς ἐντεῦθεν πηγαζούσης βραδύτητος καὶ πλημμελοῦς ἐκδικάσεως τῶν ὑποθέσεων. Τονίζεται ἰδίως τὸ προτέρημα τῶν δικαστηρίων τούτων, ὅτι θέλουν παρακολουθῆ ἀποκλειστικῶς τὸ ἐμπόριον ἐν τῇ ἐξελίξει του, θέλουν εὑρίσκεσθαι εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν πρὸς τὰς ἀνάγκας του λόγῳ τῆς συμμετοχῆς ἐμπόρων ὡς δικαστῶν καὶ ἐν γένει θέλουν ἔχει ὀξυτέραν κρίσιν ἐπὶ τῶν ἐμπορικῶν διαφορῶν. Αἱ προσπάθειαι ὅμως αὗται, λίαν ἀσθενεῖς ἀκόμη, εἶναι ἄδηλον κατὰ πόσον θὰ ἐπιτύχουν, διότι ὑπάρχουν σοβαραὶ ἀντιρρήσεις καὶ ἐκ τοῦ ἐμπορικοῦ κόσμου εἰς τὴν ἵδρυσιν πάλιν ἐμπορικῶν δικαστηρίων.

Π. Λ. ΠΕΡΔΙΚΑΣ

ἐμποροδίκης (ὁ)· ὁ δικαστὴς τοῦ ἐμποροδικείου.

ἐμποροκαπετάνιος (ὁ)· ὁ ἐμποροπλοίαρχος ἐν τῇ κοινῇ ναυτικῇ γλώσσῃ.

Ἐμποροκομήτης, *Χριστόφορος*. Λόγιος γεννηθεὶς περὶ τὰ μέσα τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος ἐν Ἰωαννίνοις. Διεκρίνετο διὰ τὴν μεγάλην παιδείαν καὶ τὴν χρηστὴν διαγωγήν του. Χρηματίσας διδάσκαλος ἐν Κερκύρᾳ περὶ τὰ τέλη τῆς εἰρημένης ἑκατονταετηρίδος, συνέγραψεν ἀξιόλογον ἔργον, τὸ ὁποῖον ἐπιγράφεται «Ἐγχειρίδιον περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἤτοι ἀπολογία πρὸς τὸν

Digitized by Google

αἰδεσιμώτατον κύριον Νικόλαον Κομνηνὸν Παπαδόπουλον» (ἐν Βουκουρεστίῳ 1728).

(*Α. Δημητρακοπούλου*, «Ὀρθόδοξος Ἑλλὰς» ἐν Λειψίᾳ 1872, σ. 175.) Ε. Γ. Π.

ἐμποροκράτης (ὁ)· ὁ ὀπαδὸς τῆς *ἐμποροκρατίας* (βλ. λ.).

ἐμποροκρατία (ἡ) (mercantilisme, Merkantilismus). Ὅρος δηλῶν τὰς οἰκονομολογικὰς ἀντιλήψεις καὶ προσπαθείας, αἵτινες ἐκράτησαν ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος κυρίως. Ἡ ἐμποροκρατία εἶναι ἀπότοκος τῆς προσπαθείας τῶν χωροδεσποτῶν, ὅπως ἀφ' ἑνὸς ἐνισχύσουν τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν ἐναντίον τῶν εὐγενῶν, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐξασφαλίσουν ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλυτέραν ἀνεξαρτησίαν ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, τῆς Ἐκκλησίας κλπ. Ὑπῆρξεν ἀκόμη τὸ μέσον πρὸς ἐπίτευξιν ὅσον τὸ δυνατὸν εὐνοϊκωτέρου ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου. Κατέβαλλον τουτέστιν οἱ ἐμποροκράται πᾶσαν δυνατὴν προσπάθειαν, ἐπὶ τῷ τέλει ὅπως τὸ εἰσαγωγικὸν ἐμπόριον καταστῇ μικρότερον τοῦ ἐξαγωγικοῦ, ἵνα, κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον, εἰσάγηται εἰς τὴν χώραν χρῆμα πλειότερον τοῦ ἐξαγομένου. Πρὸ παντὸς (ὁ Κολμπὲρ καὶ ἄλλοι) ἐμερίμνων περὶ τῆς ἐξαγωγικῆς βιομηχανίας. Μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ἐξασφαλίσωσιν εἰς αὐτὴν ἐργατικὰς δυνάμεις, ἀπήλλασσον τῆς φορολογίας τὴν εἰσαγωγὴν σιτηρῶν, ἀπηγόρευον δὲ αὐστηρῶς τὴν ἐξαγωγήν των. Οὕτως ἡ τιμὴ τοῦ ἄρτου ἠλαττοῦτο αἰσθητῶς. Ἀφ' ἑτέρου κατέβαλλον πᾶσαν δυνατὴν προσπάθειαν, ὅπως ἑλκύσωσι νέας βιομηχανίας εἰς τὴν χώραν. Ἐπροστάτευον πᾶσαν νέαν βιομηχανίαν διὰ βαρυτάτης φορολογίας, παρεῖχον χρηματικὰ βοηθήματα, ἐξηγόρουν διάφορα προνόμια, καὶ ἐκάλουν ἐκ τῆς ξένης περιωνύμους τεχνίτας καὶ ἐργάτας. Ἀπὸ πολιτικῆς οἰκονομολογικῆς ἀπόψεως ἐθεώρουν πᾶσαν αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ πλεονεκτικήν, διότι οἱ πόλεμοι ἀπῄτουν πολὺ ἀνθρώπινον ὑλικόν.

Ὁ Ἄνταμ Σμὶθ καὶ οἱ μαθηταί του ἐπιρρίπτουσιν εἰς τοὺς ἐμποροκράτας τὴν μομφήν, ὅτι συγχέουσι τὸν πλοῦτον πρὸς τὸ χρῆμα. Ἀλλ' ἡ μομφὴ αὕτη εἶναι ἄδικος. Μόνον ὀλίγοι καὶ ἀσήμαντοι συγγραφεῖς ἰσχυρίζονται ὅτι πλοῦτος εἶναι τὸ χρῆμα. Οἱ ἡγέται τῆς ἐμποροκρατίας ἐτόνιζον ὅτι ὁ πλοῦτος τῶν ἐθνῶν συνίσταται εἰς πολὺν καὶ ἱκανὸν πληθυσμόν, πρὸς δὲ εἰς πολιτικὴν οἰκονομίαν ἀκμαίαν.

Ἡ κυρία πλάνη τῆς ἐμποροκρατίας, ἰδίᾳ ἐν Γαλλίᾳ, ἔγκειται ἐν τῇ ὀλιγωρήσει τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας καὶ ἐν τῇ βλάβῃ αὐτῆς λόγῳ ἐλαττώσεως τῶν τιμῶν τῶν σιτηρῶν. Τὸ πρὸς τὴν ἐμποροκρατίαν συνδεόμενον *φυσιοκρατικὸν σύστημα* ὑπῆρξεν, ἐν Γαλλίᾳ ἰδίᾳ, ἡ ἀντίδρασις πρὸς τὴν ἐμποροκρατικὴν πλάνην.

Ἐπειδὴ ἡ ἐμποροκρατία εἶναι ἐθνικὴ καὶ οὐχὶ διεθνὴς κίνησις, ἔλαβεν εἰς τὰ διάφορα κράτη μορφὴν διάφορον. Οὕτως ὁμιλοῦσιν ἐν Γαλλίᾳ περὶ βιομηχανικῆς ἐμποροκρατίας (Κολμπερτισμοῦ). ἐν Ἀγγλίᾳ περὶ ἀγροτικῆς ἐμποροκρατίας (agrar mercantilism), ἐν Πορτογαλίᾳ καὶ Ἱσπανίᾳ περὶ ἀποικιακῆς ἐμποροκρατίας (mercantilismo colonial) καὶ τέλος ἐν Ὁλλανδίᾳ περὶ ἐμπορικῆς τοιαύτης. Ἐν Γερμανίᾳ ἐκπρόσωποι τῆς ἐμποροκρατίας ὑπῆρξαν οἱ καλούμενοι «καμεραλισταὶ» (Kameralisten).

Ἐκ τῶν ἐμποροκρατῶν ὀνομαστότεροι εἶναι ὁ Κολμπὲρ καὶ ὁ Κρόμβελλ. Ἐκ δὲ τῶν συγγραφέων τῶν πραγματευθέντων τὸ θέμα ἄξιοι μνείας ἐν Ἰταλίᾳ ὁ Σέρα καὶ ὁ Τζενοβέζι, ἐν Γαλλίᾳ ὁ Μελὸν καὶ ὁ Φορμπονναί, ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ Μάν, ὁ Τσάϊλντ καὶ ὁ Στέγοναρντ καὶ ἐν Γερμανίᾳ ὁ Κλόκ, ὁ Μπέχερ, ὁ Σέκκεντορφ καὶ ὁ Σραῖντερ. —Δ.

ἐμποροκρατικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἐμποροκράτην ἢ τὴν ἐμποροκρατίαν: «ἐμποροκρατικαὶ θεωρίαι», «ἐμποροκρατικὸν σύστημα».

ἐμποροκρατισμὸς (ὁ)· ὀρθότερον *ἐμποροκρατία*.

ἐμπορομεσίτης (ὁ)· μεσίτης ἐμπορικῶν εἰδῶν, ἀντιπρόσωπος ἐμπορικῶν ἢ βιομηχανικῶν οἴκων, τῶν ὁποίων τὰ προϊόντα ἀναλαμβάνει νὰ διαδώσῃ.

— [*Ἐγκυκλ.*] Βλ. *μεσίτης*.

ἐμπορομηχανικὸς (ὁ) [*Ναυτ.*]. Καλεῖται οὕτως ὁ κεκτημένος δίπλωμα μηχανικοῦ α', β' καὶ γ' τάξεως, τόσον ἀτμομηχανῶν, ὅσον καὶ μηχανῶν ἐσωτερικῆς καύσεως. Τὰ τῶν ἐμπορομηχανικῶν διέπονται διὰ τῶν διατάξεων τοῦ νόμου 4183 περὶ διπλωμάτων ἱκανότητος καὶ πτυχίων εἰδικότητος ἐν τῷ ἐμπορικῷ ναυτικῷ.

ἐμπορομπακάλης (ὁ)· ἔμπορος εἰδῶν παντοπωλείου, ἀποικιακῶν καὶ ἐδωδίμων.

ἐμποροναύτης (ὁ)· ναύτης ἀνήκων εἰς τὸ ἐμπορικὸν ναυτικόν.

ἐμποροπανήγυρις, *—εως* (ἡ)· πανήγυρις ἐμπορικῶν εἰδῶν κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν *ζωοπανήγυριν*.

— [*Ἐγκύκλ.*] Βλ. *πανήγυρις*.

ἐμποροπλοίαρχος (ὁ)· πλοίαρχος ἀνήκων εἰς τὸ ἐμπορικὸν ναυτικόν, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς πλοίαρχον τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ· κοιν. *ἐμποροκαπετάνιος*.

Ὡς *ἐμποροπλοίαρχοι* θεωροῦνται οἱ πλοίαρχοι ἱστιοφόρων, οἱ *ἀξιωματικοὶ καταστρώματος* (ἀνθυποπλοίαρχοι καὶ ὑποπλοίαρχοι τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ), οἱ πλοίαρχοι *πελαγοδρομίας* καὶ οἱ πλοίαρχοι *ὠκεανοπλοΐας* (capitaine au long cours), οὐχὶ δὲ καὶ οἱ ἐφωδιασμένοι δι' «ἀδείας κυβερνήτου» ἢ καὶ διὰ «διπλώματος κυβερνήτου» ναυτικοὶ τῆς μικρᾶς ἀκτοπλοΐας (κοιν. *καραβοκύρης*, γαλλ. patron, ἀγγλ. coxswain). Τὰ τῶν ἐμποροπλοιάρχων διέπονται, ὡς πρὸς τὴν ὀνομασίαν αὐτῶν, διὰ τῶν διατάξεων τοῦ νόμου 4183 «Περὶ διπλωμάτων ἱκανότητος καὶ πτυχίων εἰδικότητος ἐν τῷ ἐμπορικῷ ναυτικῷ». Σ. Ε. Λ.

—[*Ἐγκυκλ.*] Βλ. *πλοίαρχος*.

—**ἐμποροπλοιάρχων** ***σχολαί***. Καλοῦνται οὕτως αἱ πρὸς εἰδικὴν τῶν ἐμποροπλοιάρχων ἐκπαίδευσιν σχολαί, ὡς ἡ ἐν Ἰθάκῃ λειτουργήσασα, ἡ ἐν Πειραιεῖ «Τρίαινα», ἡ ἐν Ὕδρᾳ καὶ ἄλλαι εἰς ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν ὀφειλόμεναι. Πρὸ τῆς συστάσεως τοιούτων σχολῶν οἱ Ἕλληνες ἐμποροπλοίαρχοι, ἐκτὸς τῶν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ἐκπαιδευομένων, ἐξεμάνθανον τὰ τῆς ναυτικῆς ἐπιστήμης παρὰ ναυτοδιδασκάλων διατηρούντων φροντιστήρια, μεταξὺ τῶν ὁποίων διασημότατος ὁ ἐν Ἑρμουπόλει Σύρου *Ἰορδάνης Μαυρομάτης*. Σ. Ε. Λ.

ἐμπορορράπτης (ὁ)· ἔμπορος ἅμα καὶ ῥάπτης, ῥάπτης ἀνδρικῶν ἐνδυμάτων πωλῶν ὁ ἴδιος καὶ τὰ πρὸς ῥαφὴν ὑφάσματα.

ἐμπορορραπτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἐμπορορράπτην: «ἐμπορορραπτικὸν κατάστημα».

ἐμπορορραφεῖον (τό)· τὸ κατάστημα τοῦ ἐμπορορράπτου, ῥαφεῖον ἀνδρικῶν ἐνδυμάτων ἐξ ὑφασμάτων ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ καταστήματος ἀγοραζομένων, ἄλλως *ἐμπορορραπτικὸν κατάστημα*.

ἔμπορος (ὁ)· ὁ ταξιδιώτης, ὁ πλέων που ἢ ὁδοιπορῶν (Ὁμηρ.)· ‖ ὁ μεταφέρων ἐμπορεύματα εἰς ὑπερποντίους χώρας πρὸς πώλησιν, καὶ καθόλου ἀπὸ χώρας εἰς χώραν· κατὰ Πλάτωνα (Σοφ. 23 D) *ἐμπορικὴ* λέγεται «τὸ ἐξ ἄλλης εἰς ἄλλην πόλιν διαλλαττόμενον ὠνῇ καὶ πράσει», ἀντιδιαστέλλεται δὲ πρὸς τὴν *καπηλικήν*, ἥτις χαρακτηρίζεται ὡς «κατὰ πόλιν ἀλλαγή»· ‖ σήμερον *ἔμπορος* (δημοτ. *ἔμπορας* καὶ πληθ. οἱ *ἐμπόροι*) καλεῖται ὁ ἐπὶ κέρδει ἀγοράζων καὶ πωλῶν φυσικὰ ἢ τεχνικὰ προϊόντα: «ἔμπορος κρασιοῦ, —λαδιοῦ, —σιδηρικῶν, —ὑαλικῶν»· ‖ ἰδίᾳ ἔμπορος ὑφασμάτων, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸν παντοπώλην καὶ τοὺς πωλητὰς ἄλλων εἰδῶν.

— [ΝΟΜ.] *Ἔμπορος* ὑπὸ τὴν νομικὴν τοῦ ὅρου ἔννοιαν εἶναι κατὰ τὸν ὁρισμὸν τοῦ ἄρθρου 1 τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου ὁ διεξάγων ἐμπορικὰς πράξεις καὶ κύριον ἐπάγγελμα ἔχων τὴν ἐμπορίαν. Ὑπὸ τὴν οἰκονομικὴν τοῦ ὅρου ἔννοιαν, ἔμπορος εἶναι τὸ πρόσωπον ἐκεῖνο, ὅπερ διεξάγει τὸ ὑπὸ τὴν οἰκονομικὴν ἔννοιαν ἐμπόριον. Ἡ νομικὴ τοῦ ὅρου ἔννοια εἶναι πολὺ εὐρυτέρα τῆς οἰκονομικῆς τοιαύτης, διότι αἱ ἐμπορικαὶ σχέσεις, ὅσας ἀναγνωρίζει ὁ νόμος, εἶναι πολὺ περισσότεραι τῶν περιλαμβανομένων ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐννοίᾳ τοῦ ἐμπορίου, κατ' ἀκολουθίαν ὁ νόμος παραδέχεται πολὺ περισσοτέρας περιπτώσεις μορφώσεως ἐμπορικοῦ ἐπαγγέλματος ὅσων παρέχει ἐκεῖνο.

Ἡ ἔννοια τοῦ ἐμπόρου καὶ ἐν γένει τῆς ἐνεργείας τοῦ ἐμπορικοῦ ἐπαγγέλματος εἶναι πολὺ ἀρχαία, καθ' ὃ οἰκονομικὴ ἔννοια συνδεομένη πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐμπορίου. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ὁ πολιτισμὸς ἔφθασεν εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο τῆς ἐξελίξεως, ὥστε ν' ἀρχίσῃ δημιουργουμένη συναλλακτικὴ ἐμπορικὴ κίνησις, ἐγεννήθη καὶ ἡ ἔννοια τοῦ ἐμπόρου. Εὕρηται κατ' ἀκολουθίαν αὕτη καὶ εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους ἐμπορικοὺς λαοὺς ἀκόμη. Ἡ νομικὴ ὅμως τῆς λέξεως ἔννοια εἶναι νεωτάτη καὶ μόνον ἐν τῷ μεσαίωνι τὸ πρῶτον ἀπαντᾶται. Ἐκ τῶν σῳζομένων πηγῶν ἐμπορικοῦ δικαίου, οὐδαμοῦ ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἀπαντᾶται νομικὴ ἔννοια ἐμπόρου.

Κατὰ τὸν μεσαίωνα, ἔμποροι ἦσαν τὰ μέλη τῆς ἐμπορικῆς ὀργανώσεως, τὰ ὑπαγόμενα ὑπὸ τὰς διατάξεις τοῦ ταξικοῦ δικαίου τῶν ἐμπόρων. Εἰς τὰς μετέπειτα κωδικοποιήσεις ἡ τυχὸν ὑπάρχουσα ἔννοια τοῦ ἐμπόρου εἶναι διατετυπωμένη ἐπὶ τῇ βάσει τῶν περὶ ἐμποροκρατίας οἰκονομικῶν ἀρχῶν. Τὴν ἐν ἀρχῇ διατυπωθεῖσαν ἔννοιαν τοῦ ἐμπόρου εἰσήγαγε τὸ πρῶτον ὁ code de commerce, ἑτέραν δὲ διάφορον ταύτης ἀνευρίσκομεν εἰς τὸν γερμανικὸν ἐμπορικὸν κώδικα τοῦ 1897. Περὶ τὰς δύο ταύτας βασικὰς ἐννοίας (παραλλάσσοντος κάπως τοῦ ἀγγλοσαξωνικοῦ δικαίου) περιστρέφεται ἡ ἔννοια τοῦ ἐμπόρου εἰς τὰς συγχρόνους ἐμπορικὰς νομοθεσίας.

Πρὸς ὕπαρξιν τῆς ἐμπορικῆς ἰδιότητος, κατὰ τὴν ὡς ἄνω διατυπωθεῖσαν ἔννοιαν, ἀπαιτοῦνται δύο τινά: ἡ ἐνέργεια ἐμπορικῶν πράξεων καὶ κατὰ δεύτερον λόγον ἡ ἐν κυρίῳ ἐπαγγέλματι ἐνέργεια αὐτῶν.

1) Τὸ πρῶτον συστατικόν, τὸ τῆς ἐνεργείας *ἐμπορικῶν πράξεων* (βλ. λ.), δὲν παρέχει οὐδὲν τὸ ἰδιαίτερον πρὸς παρατήρησιν. Αἱ ἐμπορικαὶ πράξεις περιέχονται ἐν τῷ νόμῳ ἁρμοδιότητος ἐμποροδικείων καὶ εἰς τοὺς σχετικοὺς ἄλλους νόμους καὶ δύνανται κατ' ἀκολουθίαν νὰ ἀνευρεθοῦν αὐτόθι.

2) Ὡς πρὸς τὸ δεύτερον συστατικὸν τῆς ἐννοίας τοῦ ἐμπόρου στοιχεῖον, λεκτέον ὅτι παρουσιάζει μείζονας δυσχερείας ἐν τῇ ἀναλύσει αὐτοῦ. Κατὰ πρῶτον μὲν δὲν εἶναι ὀρθῶς διατυπωμένον ἐν τῇ μεταφράσει τοῦ ἡμετέρου ἐμπορικοῦ νόμου, διότι οὗτος φέρει «κύριον ἐπάγγελμα», ἐνῷ ὁ γαλλικὸς κῶδιξ διαλαμβάνει «σύνηθες ἐπάγγελμα». Πρόκειται περὶ λάθους τῆς μεταφράσεως παρ' ἡμῖν, ὅπερ ὡδήγησεν εἰς τὸ νὰ σημαίνῃ ἡ περικοπὴ αὕτη τὸ ἀντίθετον ἐκείνου, ὅπερ ἔπρεπε πραγματικῶς νὰ σημαίνῃ, διότι σκοπίμως ἐκρίθη ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὰς προπαρασκευαστικὰς ἐργασίας τοῦ κώδικος καταλληλότερος ὁ ὅρος «σύνηθες» ἐπάγγελμα ἀντὶ τῆς ἀρχικῆς διατυπώσεως «κύριον» ἐπάγγελμα. Ἡ ἑρμηνεία ὅμως διέγνωσε τὸ σφάλμα τοῦτο, καὶ οὕτω τίθεται ἤδη σύνηθες ἐπάγγελμα ἀντὶ κυρίου.

Κατὰ δεύτερον λόγον ὁ νόμος φέρει: «ἔχων κύριον ἐπάγγελμα τὴν ἐμπορίαν», ἐνῷ τὸ γαλλικὸν κείμενον περιέχει: «en font leur profession habituelle». Τὸ σφάλμα τοῦτο, ὅπερ τὸ πρῶτον ἐσημείωσε παρ' ἡμῖν ὁ Πετιμεζᾶς, καθιστᾷ κενὴν σημασίας τὴν περικοπὴν ταύτην τῆς διατάξεως τοῦ νόμου, καθότι οὔτε νομικὴ ἔννοια εἶναι ἡ λέξις «ἐμπορία», οὔτε εἶναι δυνατὸν τὸ ἐπάγγελμα νὰ εἶναι ἡ ἐμπορία. Ἡ ἔννοια ἡ ὀρθὴ εἶναι ὅτι: ἐκ τῆς ἐνεργείας τῶν ἐμπορικῶν πράξεων κατ' ἐπανάληψιν μορφώνεται τὸ ἐμπορικὸν ἐπάγγελμα. Ἐφηρμόσθη ὅμως ὀρθῶς καὶ ἡ περικοπὴ αὕτη τῆς ἐννοίας παρ' ἡμῖν, διότι ἡ ἑρμηνεία ἐπρόσεξε περισσότερον τὸ πρωτότυπον ἀπὸ τὴν μετάφρασιν.

Πότε ὑπάρχει ἐπάγγελμα καὶ ὑπὸ ποίας προϋποθέσεις δημιουργεῖται, τοῦτο δὲν ἀναφέρει ὁ νόμος. Οὔτε ἡ ἑρμηνεία τοῦ γαλλικοῦ κώδικος, τόσον γόνιμος εἰς ἄλλα θέματα, κατώρθωσε νὰ διαμορφώσῃ σταθεράν τινα ἔννοιαν τοῦ ἐμπορικοῦ ἐπαγγέλματος. Γεννᾶται ἰδίως τὸ ζήτημα τοῦ καθορισμοῦ τῆς σχέσεως ἥτις ὑφίσταται μεταξὺ τῆς ἐμπορικῆς ἐπιχειρήσεως ὑπὸ τὴν σύγχρονον οἰκονομικὴν αὐτῆς ἔνοιαν καὶ τῆς ἐπιχειρήσεως ἐν τῇ ἐννοίᾳ ἰδίᾳ τοῦ ἄρθρου 2 Ν. Α. Ε. Ἀσκεῖ δηλονότι ἐμπορικὸν ἐπάγγελμα ὁ διατηρῶν ἐπιχείρησιν ὑπὸ τὴν σύγχρονον οἰκονομικὴν τοῦ ὅρου ἔννοιαν, καὶ εἶναι ἔμπορος ὁ ἔχων ἐπιχείρησιν τῆς ἐν τῷ ἄρθρῳ 2 Ν.Α.Ε. μορφῆς. Ἡ ἑρμηνεία ἐν προκειμένῳ ἐξήτασεν ὅλως ἐμπειρικῶς τὸ ζήτημα, περιορισθεῖσα εἰς τὸ νὰ ἐπιλύσῃ τὰ ἐμφανιζόμενα καθ' ἕκαστον πρακτικὰ ζητήματα, χωρὶς νὰ ῥιψοκινδυνεύσῃ εἰς διατύπωσιν ὁρισμῶν καὶ διάπλασιν ἐννοιῶν. Βέβαιον μόνον εἶναι ὅτι ἡ ἔννοια τῆς ἐπιχειρήσεως ὑπ' ἀμφοτέρας αὐτῆς τὰς μορφὰς ἐθεωρήθη ὅλως ἄσχετος πρὸς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἄρθρου 1 Ε.Ν.

Τὴν ἀνωτέρω σύγχυσιν ἐπιτείνει ἐξ ἄλλου καὶ τὸ ἄλλο γεγονός, ὅτι ὁ νόμος ἀρκεῖται εἰς τὴν ἐνέργειαν συνήθους ἐπαγγέλματος. Παραδέχεται δηλονότι τὴν ἐμπορίαν καὶ ὡς ἀφανὲς καὶ δευτερεῦον ἐπάγγελμα παρὰ τὸ φανερῶς ἀπέναντι τρίτων ἐνασκούμενον κύριον ἐπάγγελμα. Ὁ λόγος δι' ὃν ἐδέχθη τοῦτο ὁ κῶδιξ εἶναι διὰ νὰ μὴ προφασίζωνται οἱ ἔμποροι ἐνάσκησιν ἄλλου κυρίου ἐπαγγέλματος καὶ διαφεύγουν οὕτω τῶν φορολογικῶν αὐτῶν ὑποχρεώσεων. Ἂν ἀπὸ τῆς συγχρόνου ἀπόψεως δικαιολογῆται ἡ αἰτία αὕτη ἀγνοοῦμεν, γεγονὸς βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι ὁ νόμος διὰ τῆς διατυπώσεώς του ταύτης δημιουργεῖ ἀντίθεσιν νομικῆς καταστάσεως πρὸς τὰ πράγματα. Διότι διακριτικὸν τῆς ἐννοίας τοῦ ἐπαγγέλματος εἶναι τὸ ἐμφανὲς αὐτοῦ ἀπέναντι τρίτων, τοῦτο δὲ ἰσχύει καὶ ἐπὶ ἐπιχειρήσεως ἥτις προϋποθέτει ὀργάνωσιν καὶ ἐμφάνισιν εἰς τὰς συναλλαγάς. Τὸ ζήτημα παραμένει οὕτως ἀσαφὲς καὶ ἄλυτον.

Πρὸς μόρφωσιν τοῦ συνήθους ἐπαγγέλματος ἀπαιτεῖται πάντως κατὰ τὸν νόμον ἡ συχνὴ ἐπανάληψις ἐμπορικῶν ἀντικειμενικῶς πράξεων. Ἐκ τῶν ἐμφανισθεισῶν πρακτικῶν περιπτώσεων συμπεραίνεται ὅτι δὲν ἀρκεῖ ἡ συχνὴ ἐνέργεια ἐμπορικῶν πράξεων, ἐὰν αὕτη δὲν ἐμφορῆται ὑπὸ αὐτοτελοῦς βιοποριστικοῦ σκοποῦ. Οὕτως ὁ εἰσοδηματίας, ἐκδίδων ἀθρόως ἐπιταγὰς ἐπὶ σκοπῷ διακυβερνήσεως τῆς περιουσίας του, ἐπειδὴ ἡ ἐνέργεια αὕτη ἐξυπηρετεῖ ἕτερον σκοπὸν καὶ οὐχὶ αὐτοτελῆ τοιοῦτον, δὲν θεωρεῖται ἔμπορος. Ὁμοίως ὁ διὰ λογαριασμὸν ἄλλου ἐμπορευόμενος δὲν εἶναι ἔμπορος. Καὶ ὁ ἀθρόως ἐπίσης ἐκδίδων συναλλαγματικὰς δὲν καθίσταται ἔμπορος, διότι ἡ συναλλαγματική, ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῆς, εἶναι παρεπομένη σχέσις ἐξυπηρετοῦσα ἕτερόν τινα σκοπόν, ὅστις δύναται νὰ εἶναι ἀστικῆς φύσεως. Ἡ ἑλληνικὴ νομολογία ἀπεφήνατο ἐν τούτοις ἀντιθέτως. Δὲν εἶναι ἐξ ἄλλου ἀνάγκη νὰ ἐνεργηθοῦν πολλαὶ ἐμπορικαὶ πράξεις, ὅταν ὁ σκοπὸς δημιουργίας ἐμπορικοῦ ἐπαγγέλματος ἔχῃ δι' ἀναγγελιῶν, ἐγκυκλίων καὶ ἄλλων ἐν τῷ ἐμπορίῳ συνήθων μέσων ἀρκούντως σαφῶς ἐκδηλωθῆ.

Νεώτεροι νόμοι. Τῶν ὡς ἄνω στοιχείων πρὸς κτῆσιν τῆς ἐμπορικῆς ἰδιότητος ἀπεμακρύνθησαν

Digitized by Google

ἕνεκα λόγων δημοσίου συμφέροντος νεώτεροι ἐμπορικοὶ νόμοι. Οὕτως ὁ νόμος 2190 περὶ ἀνωνύμων ἑταιρειῶν ἐν ἄρθρῳ 1 κηρύσσει πᾶσαν ὑπὸ τὴν μορφὴν ταύτην ἱδρυομένην ἕνωσιν κεφαλαίων ἐμπορικήν, ἀδιαφόρως τοῦ ἐὰν ἀποβλέπῃ καὶ ἔχῃ ἀντικείμενον τὴν ἐνέργειαν ἐμπορικῆς ἐπιχειρήσεως. Ἐπίσης διὰ τοῦ κωδικοποιηθέντος νόμου περὶ ἐμπορικῶν χρηματιστηρίων κατέστησαν ἀμέσως ἐκ τοῦ νόμου ἔμποροι οἱ χρηματισταὶ καὶ μεσῖται χρηματιστηρίου ἀξιῶν, ἀδιαφόρως τῶν προσόντων τοῦ ἄρθου 1 ἐμπορικοῦ νόμου.

Νομικὰ πρόσωπα δημοσίου δικαίου. Ἀμφισβητεῖται ἂν τὰ νομικὰ πρόσωπα δημοσίου δικαίου δύνανται νὰ καταστοῦν ἔμποροι. Ἐλέχθη, ὅτι, ἐπειδὴ δὲν δύνανται νὰ ἐνεργήσουν ἐπάγγελμα, δὲν συγκεντρώνουν τὰς προϋποθέσεις τοῦ ἄρθρου 1 ἐμπορικοῦ νόμου καὶ ἑπομένως δὲν καθίστανται ἔμποροι. Ὑποστηρίζεται ὅμως ἐπίσης σθεναρῶς καὶ ἡ ἀντίθετος ἐκδοχή.

Ἀπώλεια τῆς ἐμπορικῆς ἰδιότητος. Ὡς ἡ γένεσις τῆς ἐμπορικῆς ἰδιότητος χωρεῖ ἀπὸ τῆς ὑπάρξεως τῶν προϋποθέσεων τοῦ ἄρθρου 1 ἐμπορικοῦ νόμου ἀδιαφόρως τῆς πρὸς τοῦτο εἰδικῆς θελήσεως τοῦ ἐνδιαφερομένου, οὕτω καὶ ἡ ἀπώλεια ταύτης χωρεῖ αὐτοδικαίως, ἀδιαφόρως τῆς πρὸς τοῦτο γνώμης τοῦ ἐμπόρου. Ἡ ἁπλῆ δήλωσις περὶ παύσεως τῆς ἐμπορίας κατὰ ταῦτα δὲν ἀρκεῖ διὰ νὰ ἐπιφέρῃ τὸ ἐπιδιωκόμενον ἀποτέλεσμα. Κατὰ κανόνα παῦσις τῆς ἰδιότητος τοῦ ἐμπόρου ἐπέρχεται διὰ τῆς ἐκκαθαρίσεως καὶ διαλύσεως τῆς ἐμπορικῆς ἐπιχειρίσεως, τιθεμένου τέρματος εἰς τὴν κερδοσκοπικὴν συναλλαγήν. Παύει ἐπίσης ἕνεκα ῥητῆς διατάξεως τοῦ νόμου (ἄρθρον 533) διὰ τῆς κηρύξεως τῆς πτωχεύσεως τοῦ ἐμπόρου. Ὁσάκις δὲ ἡ ἰδιότης παρέχεται ἐκ τοῦ νόμου, παύει κατὰ τὰς περὶ τούτου εἰδικὰς διατάξεις αὐτοῦ. Τέλος παύει ἡ ἐμπορικὴ ἰδιότης διὰ τῆς στερήσεως τῆς δικαιοπρακτικῆς τοῦ ἐμπόρου ἱκανότητος, ἐπερχομένης κατόπιν ἀπαγορεύσεώς του ἢ θέσεως ὑπὸ δικαστικὴν ἀντίληψιν.

Περιορισμοὶ κτήσεως τῆς ἐμπορικῆς ἰδιότητος. Εἰς τὰς συγχρόνους κοινωνίας ἕνεκα λόγων δημοσίου δικαίου ἰδίᾳ, ἀναγομένων εἰς τὴν τήρησιν ὡρισμένης κοινωνικῆς τάξεως, ἐθεωρήθη σκόπιμον νὰ τεθοῦν φραγμοὶ εἰς τὴν ὑφ' ὡρισμένων προσώπων ἐνάσκησιν τῆς ἐμπορίας. Οἱ περιορισμοὶ οὗτοι χαρακτηρίζονται εἴτε ὡς ἀσυμβίβαστα, ὁπότε ἡ παράβασίς των δὲν ἐπιφέρει ἀκυρότητα τῶν ἐνεργηθεισῶν ἐμπορικῶν πράξεων ἀλλ' ἄλλου εἴδους ἐμμέσους συνεπείας, εἴτε ὡς ἀνικανότητες, ὁπότε δὲν ἀναγνωρίζεται ἡ ἐγκυρότης τῶν κατὰ παράβασιν τοῦ νόμου ἐνεργηθέντων.

Ἀσυμβίβαστα δημιουργοῦν οἱ νόμοι ὡς πρὸς τοὺς ἐξασκοῦντας ὡρισμένας δημοσίας φύσεως ὑπηρεσίας, πρὸς τὰς ὁποίας ἀντιβαίνει λόγῳ εὐπρεπείας ἡ ἐνάσκησις τῆς ἐμπορίας. Οὕτως ὁ ὀργανισμὸς τῶν δικαστηρίων ἀπαγορεύει εἰς τοὺς δικαστικοὺς λειτουργοὺς καὶ ὑπηρέτας καὶ δικηγόρους τὴν ἐνάσκησιν τῆς ἐμπορίας, τὸ αὐτὸ δὲ ἰσχύει διὰ τοὺς ἐμμίσθους προξενικοὺς ὑπαλλήλους καὶ κατὰ διάταξιν τῆς Ἐκκλησίας κυρωθεῖσαν ὑπὸ τῆς πολιτείας διὰ τοὺς κληρικούς. Εἰς στρατιωτικοὺς καὶ πολιτικοὺς διοικητὰς ἀπαγορεύεται ἡ ἐνέργεια ἐμπορίου τροφίμων, ἄλλοι δὲ ἀναρίθμητοι συναφεῖς περιορισμοὶ εἶναι διεσπαρμένοι εἰς διαφόρους νόμους.

Ἀνικανότητας πρὸς ἐνέργειαν ἐμπορίας γνωρίζει ὁ ἐμπορικὸς νόμος δύο: τὴν ἀνικανότητα ἀνηλίκου καὶ τὴν ἀνικανότητα τῆς ὑπάνδρου γυναικός.

1) Ὡς πρὸς τὸν ἀνήλικον ὁ νόμος ἀναγορεύει ὡς ἀρχὴν τὴν πλήρη αὐτοῦ ἀνικανότητα πρὸς ἐνέργειαν καὶ ἐμπορικῆς πράξεως ἀκόμη κατὰ τὸ ἐξ ἀντιδιαστολῆς ἐπιχείρημα τοῦ ἄρθρ. 3 ἐμπορικοῦ νόμου. Ἡ ὡς ἄνω ἀνικανότης τοῦ ἀνηλίκου αἴρεται διὰ τῆς παροχῆς τῆς λεγομένης συγγνώμης ἡλικίας. Δίδεται δ' αὕτη κατὰ τὰς ἀκολούθους προϋποθέσεις, περιλαμβανομένας ἐν ἄρθρῳ 2 τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου. Δέον κατὰ πρῶτον ὁ ἀνήλικος νὰ ἔχῃ συμπληρώσει τὸ 18ον ἔτος τῆς ἡλικίας του καὶ νὰ ἔχῃ προηγηθῇ ἡ κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἀστικοῦ νόμου χειραφέτησις αὐτοῦ. Μόνον ὁ χειράφετος ἀνήλικος δύναται κατὰ ταῦτα νὰ τύχῃ συγγνώμης ἡλικίας. Κατὰ δεύτερον λόγον δέον νὰ τύχῃ τῆς ἐπὶ τούτῳ ἀδείας τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐν ἐλλείψει δὲ πατρὸς καὶ ἐν περιπτώσει θανάτου, νομίμου ἀπαγορεύσεως καὶ ἀπουσίας αὐτοῦ, τῆς ἀδείας τῆς μητρός του, ἐλλειπούσης δὲ καὶ τῆς μητρός, τῆς ἀδείας τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου, ἀποφαινομένου ἐν διασκέμματι αὐτοῦ, ἐπικυρουμένου ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου.

Ἡ οὕτω δοθεῖσα εἰδικὴ πρὸς τὸ ἐμπορεύεσθαι ἄδεια δέον νὰ καταστιχωθῇ καὶ καταχωρηθῇ εἰς τὸ δικαστήριον τοῦ τόπου, ἔνθα ὁ ἀνήλικος θέλει νὰ καταστήσῃ τὴν κατοικίαν του.

Ἡ ἔκτασις τῆς νομικῆς ἱκανότητος ἀνηλίκου τυχόντος συγγνώμης ἡλικίας κρίνεται κατὰ τὸ ἄρθρ. 109 Ν. Ε. Α. Ἡ ἑρμηνεία ἀρνεῖται αὐτῷ μόνον τὸ δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι ἐλευθέρως, τὸ δὲ ἄρθρ. 6 ἐμπορικοῦ νόμου ἐπιτρέπει τὴν ἐκποίησιν τῶν ἀκινήτων αὐτοῦ μόνον κατὰ τὰς περὶ χειραφέτων σχετικὰς διατάξεις τοῦ Ν. Ε. Α.

Ἡ τελευταία διατύπωσις εἶναι διατύπωσις δημοσιότητος καὶ οὐχὶ οὐσιαστικοῦ περιεχομένου, ἀποτελοῦσα τὸ ἐν χρήσει πρὸς δημοσιότητα μέσον τοῦ κώδικος.

Ἅπασαι αἱ ὡς ἄνω διατυπώσεις ἐπιβάλλονται ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος τῆς ἀδείας, μολονότι δὲν ἔχουν τὴν αὐτὴν σημασίαν ἐκ τῶν πραγμάτων. Τὸ ἔγγραφον τῆς ἀδείας τῶν γονέων δύναται νὰ μὴ εἶναι καὶ δημόσιον.

Μολονότι οὐδεμία πρακτικὴ ἀνάγκη τὸ ἐπιβάλλει καὶ εἶναι δυσχερέστατον νὰ τηρηθῇ, ὁ κῶδιξ ἐπέβαλεν ἐν τούτοις ὑπὸ τὰς ὡς ἄνω διατυπώσεις τὴν παροχὴν ἱκανότητος πρὸς τὸν ἀνήλικον δι' ἐνέργειαν καὶ μεμονωμένης ἐμπορικῆς πράξεως (ἄρθρ. 3).

Περὶ ἀνακλήσεως δοθείσης ἀδείας πρὸς ἐμπορίαν οὐδὲν ἀποφαίνεται ὁ νόμος, ἡ ἑρμηνεία ἐδέχθη ὅμως ὡς δυνατὴν τὴν τοιαύτην ἀνάκλησιν ὑπὸ τὰς αὐτὰς τῆς παροχῆς τῆς ἀδείας διατυπώσεις. Ἐκ τῶν πραγμάτων μόνον ἐπιβάλλεται ἡ εὐρυτέρα τοῦ πράγματος δημοσιότης πρὸς ἀποφυγὴν εὐθυνῶν ἀπέναντι τρίτων.

Οἱ δικαστικῶς ἀπηγορευμένοι καὶ οἱ ὑπὸ ἀντίληψιν λόγῳ διφορουμένων φρενῶν μὴ περιλαμβανόμενοι ἐν τῷ ἐμπορικῷ νόμῳ, κρίνονται ὡς πρὸς τὴν ἱκανότητά των ἐκ τῶν διατάξεων τοῦ ἀστικοῦ νόμου, κατὰ τὰς ὁποίας θεωροῦνται τελείως ἀνίκανοι πρὸς ἐμπορικὴν δικαιοπραξίαν.

2) Πρὸς ἐμπορίαν ὑπάνδρου γυναικὸς ὁ νόμος ἀπαιτεῖ ἐν ἄρθρῳ 4 αὐτοῦ συναίνεσιν τοῦ συζύγου της. Τὸ θέμα τοῦτο εἶναι συγκεχυμένον κάπως παρ' ἡμῖν, λόγῳ τῆς μεγάλης διαφορᾶς ἀφετηρίας τοῦ κώδικος, προϋποθέτοντος ὅτι ὁ γάμος δημιουργεῖ διὰ τὴν γυναῖκα ὑπεξουσιότητα· νῦν κατὰ τὸ ἡμέτερον ἀστικὸν δίκαιον ἡ γυνὴ διατηρεῖ καὶ μετὰ τὸν γάμον τὴν ἐλευθέραν δικαιοπρακτικὴν αὐτῆς ἱκανότητα.

Πλὴν τῆς συναινέσεως οὐδὲν ἄλλο ἀπαιτεῖται. Ἡ συναίνεσις ὅμως ἐν τῷ γαλλικῷ δικαίῳ αἴρει τὴν ὑπεξουσιότητα τῆς γυναικὸς καὶ παρέχει αὐτῇ ἱκανότητα πρὸς ἐμπορίαν. Κατὰ τὸ ἡμέτερον δίκαιον ἀντιθέτως ἡ συναίνεσις ἀποτελεῖ δικαίωμα πηγάζον ἐκ τοῦ οἰκογενειακοῦ δικαίου, προσωποπαγὲς δὲ τοῦ ἀνδρός, δι' οὗ οὗτος ἐκφράζει τὸ ὅτι οὐδόλως ἀντιβαίνει πρὸς τὴν κανονικὴν συμβίωσιν ἡ ὑπὸ τῆς γυναικός του ἐνάσκησις τῆς ἐμπορίας. Ἡ γυνὴ ἄλλως δύναται ἐλευθέρως παρ' ἡμῖν νὰ ἐνεργῇ ἐμπορικὰς πράξεις, ὡς ἔχουσα πλήρη ἱκανότητα.

Ἡ διδομένη συναίνεσις δύναται καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων νὰ ἐκφρασθῇ καὶ σιωπηρῶς νὰ δοθῇ, τεκμαίρεται δὲ ὅταν δὲν διαμαρτύρεται ὁ ἀνὴρ εἰς τὴν ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τῆς ἐμπορίας τῆς συζύγου του.

Ἡ ἑρμηνεία ἐδέχθη τὴν δυνατότητα ἀνακλήσεως τῆς συναινέσεως τοῦ ἀνδρὸς ὡς ἀπορρέουσαν ἐκ τῆς κυριαρχικῆς ἐν τῷ γάμῳ θέσεως τοῦ ἀνδρός.

Π. Λ. ΠΕΡΔΙΚΑΣ

— **«Ἔμπορος»** (Mercator). Κωμῳδία τοῦ Πλαύτου, ποιηθεῖσα κατὰ μίμησιν τοῦ «Θησαυροῦ» καὶ τοῦ «Ἐμπόρου» τοῦ Φιλήμονος, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἡ ἀντιζηλία μεταξὺ πατρὸς καὶ υἱοῦ, ἡ ἀποτελοῦσα τὸ θέμα καὶ δύο ἄλλων κωμῳδιῶν τοῦ ποιητοῦ, ἐκτίθεται κατὰ τρόπον ἐντονώτερον καὶ ζωηρότερον. Ὁ *Χαρῖνος*, τύπος μελαγχολικοῦ καὶ δειλοῦ νέου, στέλλεται ὑπὸ τοῦ πατρός του δι' ἐμπορικὰς ὑποθέσεις εἰς Ρόδον, ἔνθα σχετίζεται πρός τινα ὡραιοτάτην νέαν καὶ τὴν ἀγοράζει πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως τὴν κρατήσῃ εἰς τὸν οἶκόν του ὡς δούλην. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα, δὲν τολμᾷ νὰ τὴν παρουσιάσῃ εἰς τὸν πατέρα του *Ἔμπορον*, ἀλλὰ τὴν ἀφίνει εἰς τὸ πλοῖον. Ὁ Ἔμπορος ἀνέρχεται εἰς τὸ πλοῖον, βλέπει τὴν νέαν, τὴν ἐρωτεύεται καὶ ἄρχεται μεταξὺ πατρὸς καὶ υἱοῦ ἀγών, καθ' ὃν ἀμφότεροι προσπαθοῦν ν' ἀποκρύψουν τὸ αἴσθημά των. Ὁ πατὴρ δηλοῖ, ὅτι θὰ πωλήσῃ τὴν δούλην εἴς τινα γέροντα καὶ ἀναθέτει τὴν πώλησιν εἰς ἡλικιωμένον φίλον του. Ὁ φίλος του ὁδηγεῖ προσωρινῶς τὴν ὡραιοτάτην δούλην εἰς τὸν οἶκόν του, ἀλλ' ἡ σύζυγός του, ἥτις ἀπουσίαζεν εἰς ἀγροτικὸν κτῆμα, ἐπιστρέψασα ὅλως ἀπροόπτως καὶ ἰδοῦσα τὴν νέαν νομίζει, ὅτι αὕτη εἶναι ἐρωμένη τοῦ συζύγου της. Πλήρης ὀργῆς δηλοῖ εἰς αὐτὸν ὅτι θὰ τὸν διαζευχθῇ. Ἐν τέλει ἐπεμβαίνει ὁ υἱός της ὑπὲρ τοῦ φίλου του Χαρίνου, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπανέρχεται ἡ ὡραία δούλη.

Α. Δ.

ἐμποροϋπάλληλος (ὁ)· ὑπάλληλος ἐμπορικοῦ καταστήματος, εἰδικῶς ἐπὶ τῶν πωλήσεων· || γενικώτερον πᾶς *ἐμπορικὸς ὑπάλληλος* (βλ. λ.).

—**«Ἐμποροϋπαλλήλων, *Σχολή*—»**· βλ. λ. *Ἀθῆναι* (τ. Β', σ. 246 γ').

ἐμπόρπησις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐμπορπᾶν*, σύνδεσις διὰ πόρπης, κόμβωμα.

ἐμπορπῶ (—*άω*)· συνδέω διὰ πόρπης, ἄλλως *ἐμπερονῶ*, κοιν. *κομβώνω*: «διπλᾶ ἱμάτια ἐμπεπορπημένα» (ἀρχ.).

ἐμπορῶ· βλ. *ἠμπορῶ*.

ἐμποτίζω, ἀόρ. *ἐνεπότισα—ἐνεποτίσθην*, παθ. μετχ. *ἐμπεποτισμένος*· κάμνω τι νὰ διαβραχῇ, διαβρέχω, μουσκεύω: «ἐμποτίζω τὸ ξύλον δι' ἐλαίου»· || μεταφ. ἐμβάλλω εἴς τινα ἰδέας, ἀρχάς, κάμνω τινὰ νὰ δεχθῇ καθ' ὁλοκληρίαν ἰδέας, ἀρχὰς κ.τ.τ.: «ἐνεποτίσθη τὰς ἀρχὰς τοῦ σοσιαλισμοῦ», «ἐμπεποτισμένος ἀγάπην πρὸς τοὺς ἀδυνάτους».

ἐμπότισις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐμποτίζειν, διαβροχή, μούσκευμα.

ἐμπότισμα (τὸ) καὶ ***ἐμποτισμός***· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐμποτίζειν, μούσκευμα· || τὸ δι' οὗ ἐνεποτίσθη τι, τὸ ἀπορροφηθὲν ὑγρόν.

—*[Ὀρυκτολ. - Μεταλ.]* Καλεῖται *ἐμπότισμα* (Imprägnation) μία τῶν μορφῶν τῶν μεταλλευτικῶν κοιτῶν, εἰς τὴν ὁποίαν τὰ μεταλλικὰ ὀρυκτὰ ὑπάρχουν ἐσπαρμένα κατὰ λεπτότατα μόρια ἐντὸς πετρώματός τινος. Τὰ μεταλλευτικὰ ἐμποτίσματα ὀνομάζονται καὶ *συμποτίσματα*, διακρίνονται δὲ τῶν ἄλλων μορφῶν μεταλλευτικῶν κοιτῶν, διότι ὁ ἐμποτισμὸς τοῦ πετρώματος ὑπὸ τοῦ μεταλλικοῦ ὀρυκτοῦ δὲν ἔχει σαφῆ καὶ ὡρισμένα πέρατα, ἀλλὰ χωρεῖ ἐλαττούμενος κατὰ μικρὸν πρὸς τὰ πέριξ καὶ καθιστάμενος ἀφανέστερος. Τοιαῦτα μεταλλευτικὰ ἐμποτίσματα εἶναι τὰ χρυσοφόρα χαλαζιακὰ κοιτάσματα καὶ αἱ χρυσοφόροι κοῖται κροκαλοπαγῶν (Τράνσβααλ), οἱ χαλκομιγεῖς σχιστόλιθοι τοῦ Mansfeldischen, τὰ μολυβδοῦχα κοιτάσματα τοῦ Mechernich εἰς τὸ Ἄϊφελ κλπ.

Γ. Κ. Γ.

ἔμπου (ἢ ***ἄμπου***). Πτῶσις τῆς ἀραβικῆς λέξεως *ἔμπ*, ἥτις σημαίνει πατήρ. Ἀπαντᾷ καὶ ὑπὸ τοὺς τύπους *ἔμπα* καὶ *ἔμπι*, καὶ κατὰ ἑλληνικὴν μεταγραφὴν καὶ *ἀβοῦ*, προτάσσεται δὲ τῶν ὀνομάτων πολλῶν διασήμων Ἀράβων. Ἐξ αὐτοῦ παράγεται ἡ γαλλικὴ λέξις abbé (ἰταλ. abate, γερμ. Abt, ἀγγλ. abbot), ἐξ ἧς ἐσχηματίσθη τὸ ἡμέτερον ἀββᾶς. Ἡ ἀβησσυνιακὴ λέξις *ἀβουνᾶς* (ἄμπουνα), ὡς ὀνομάζεται ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀβησσυνιακῆς Ἐκκλησίας, σημαίνει ὁ πατὴρ ἡμῶν.

Ν. Μ.

Ἔμπου *ἐλ-Ἀσοὺτ Δουϊλί.* Ὁ ἀρχαιότερος τῶν Ἀράβων γραμματικῶν, ζήσας κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἱδρύσεως τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας ἐπὶ Ὀμὰρ καὶ Ἄλη. Λέγεται ὅτι πρῶτος αὐτὸς ἐπεχείρησε νὰ καθορίσῃ τοὺς κανόνας τῆς ἀραβικῆς γλώσσης, ὅπως σώσῃ αὐτὴν ἀπὸ πάσης παραφθορᾶς καὶ ἀλλοιώσεως. Ἀπέθανε τῷ 689.

— **Ἔμπου *Ἀχμὲτ μπὲν-Μοκτεφῆ.*** Δέκατος Ἀββασίδης Χαλίφης (βλ. *Μοκτεφί*).

— **Ἔμπου *Ἐγιοὺπ Μουριανί.*** Βεζύρης τοῦ Ἀββασίδου χαλίφου Δζαφὰρ Μανσούρ. Ἀπέθανε τῷ 771 μ. Χ.

— **Ἔμπου *Ζιᾶ Τεβφίκ.*** Τοῦρκος συγγραφεὺς καὶ δημοσιογράφος, ἀκμάσας κατὰ τὸ τελευταῖον τέταρτον τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἐξέδιδεν ἐπὶ ἔτη τὴν ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ Ἰβραχὴμ Σινασῆ ἱδρυθεῖσαν ἡμερησίαν ἐφημερίδα «Τασφὶρ-ἰ-Ἐφκιὰρ» (=Ζωγραφία τῶν σκέψεων), ἔγραψε δὲ πεζὰ καὶ ποιητικὰ λογοτεχνήματα, ὡς καὶ μίαν τραγῳδίαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Πεπρωμένος θάνατος» (ἐτζέλι - καζᾶ). Ἕνεκα τῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν του ἡ ἐφημερίς του ἐπαύθη ἐπὶ Ἀβδοὺλ Χαμίτ, ὁ ἴδιος δὲ συνελήφθη καὶ ἔζησε περιωρισμένος. Κατὰ τὴν μεταπολίτευσιν τοῦ 1908 ἀπελύθη, ἡ δὲ ἔκδοσις τῆς ἐφημερίδος του ἐσυνεχίσθη ὑπὸ τῶν υἱῶν του μέχρι τοῦ 1924, ὅτε ἡ κεμαλικὴ κυβέρνησις ἔπαυσεν αὐτὴν διὰ δημοσίευμα σχετικὸν πρὸς τὸ ζήτημα τῆς χαλιφείας καὶ ἐξώρισε τοὺς ἐκδότας.

—**Ἐμπ'-*οὺλ-Μπαχτερή.*** Ἄραψ νομομαθὴς ἀκμάσας ἐν Βαγδάτῃ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν χαλιφῶν Ἀροὺν-ἀρ-Ρεσὶτ καὶ Μααμούν, γράψας πολλὰ ἱερονομολογικὰ συγγράμματα. Ἀπέθανε τῷ 816 μ. Χ.

— **Ἔμπου - *Μπὲκρ πασᾶς***, ὁ ἐπιλεγόμενος *Σιλιχτάρης* καὶ *Κοτζᾶ Ἔμπου-Μπέκρ*. Ἀρχιναύαρχος τῆς Τουρκίας, χρηματίσας βαλῆς τοῦ Μορέως (Μόρα - βαλεσὶ) καὶ τῆς Αἰγύπτου· τῷ 1731, ἐπὶ σουλτάνου Μαχμοὺτ τοῦ Α', διωρίσθη καπετὰν-πασᾶς, ἀλλ' ἐπαύθη μετὰ τρεῖς μῆνας. Ἀπέθανε τῷ 1759.

—**Ἔμπου-*Μπὲκρ Δζεμάλ.*** Ἄραψ μαθηματικὸς ἀκμάσας ἐν Αἰγύπτῳ, γεννηθεὶς τῷ 1563 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1597. Ἔγραψε διάφορα μαθηματικὰ συγγράμματα.

—**Ἔμπου-*Μπὲκρ μπὲν - Ζουχὲρ*** *(Μεχμὲτ μπὲν Ἔμπι - Μυρβάν)*. Διάσημος Ἄραψ ἰατρὸς καὶ ποιητὴς τῆς Ἀνδαλουσίας, ἔγγονος τοῦ ὡσαύτως διασήμου ἀσκληπιάδου *Ἔμπουλ - Οὐλὰ μπὲν - Ζουχέρ*, διὸ καὶ εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ παρωνύμιον *Χαφὶτ* (=ἔγγονος). Ἐγεννήθη ἐν Σεβίλλῃ, ἀπέθανε δὲ τῷ 1200 ἐν Μαρόκκῳ δηλητηριασθείς.

— **Ἔμπου-*Μπὲκρ μπὲν-ἐλ-ἀραμπί.*** Διάσημος Ἄραψ νομολόγος τῆς Ἀνδαλουσίας, γεννηθεὶς ἐν Σεβίλλῃ τῷ 1076 καὶ σπουδάσας ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, Καΐρῳ καὶ Μέκκᾳ, μεθ' ὃ ἐπανελθὼν εἰς Ἀνδαλουσίαν ἔγινε δικαστὴς καὶ καθηγητὴς τοῦ δικαίου. Ἀπέθανε τῷ 1148. Ἔγραψεν ἀραβιστὶ πολλὰ ἱερονομολογικὰ συγγράμματα.

— **Ἔμπου - *Μπὲκρ μπὲν Πεχλιβὰν*** *(Νασρὲτ-οὐτ-ντὶν Ἀταμπέκ)*. Τέταρτος ἡγεμὼν τῆς ἐν Ἀζερ-

Digitized by Google

μπαϊτζὰν τῆς Περσίας βασιλευσάσης δυναστείας τῶν Ἀταμπεκιδῶν, ἀνελθὼν τὸν θρόνον τῷ 1191 μετὰ τὸν θάνατον τοῦ θείου του Κυζὺλ-Ἀρσλάν. Ὢν ἔκδοτος εἰς τὴν μέθην, παρημέλησε τὰ τῆς ἀρχῆς. Τῆς καταστάσεως ταύτης ἐπωφελούμενοι οἱ Γεωργιανοὶ ἐκυρίευσαν μέγα μέρος τῆς χώρας του. Τῶν ἐνοχλήσεων τούτων ἀπηλλάγη ὁ Ἔμπου-Μπὲκρ νυμφευθεὶς τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Γεωργίας. Ἀπέθανε τῷ 1211.

— **Ἔμπου-Μπὲκρ μπὲν-Σαάδ.** Ἕκτος ἡγεμὼν τῆς ἐν Φὰρς τῆς Περσίας βασιλευσάσης δυναστείας τῶν Ἀταμπεκιδῶν, ἡγεμονεύσας ἀπὸ τοῦ 1231 μέχρι τοῦ 1260. Εἰς ὄνομα αὐτοῦ ἀφιέρωσε τὸ «Γκιουλιστάν» ὁ διάσημος Πέρσης ποιητὴς Σααδῆ, τοῦ ὁποίου καὶ τὸ ἐπώνυμον τοῦτο ἐδόθη εἰς αὐτὸν ἐκ τοῦ Σαάδ, πατρὸς τοῦ Ἔμπου-Μπέκρ, εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ὁποίου, ἐν Σιράζ, διῆλθε τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ βίου του ὁ μέγας Πέρσης λυρικός.

— **Ἔμπου-σ-Σουοὺτ-ἐλ-Ἀμαδῆ** *(Ἀχμὲτ ἐφέντη μπὲν-Σεῒχ Μουχιδδὶν Μουσταφᾶ)*. Διάσημος Τοῦρκος ἱερονομολόγος, ὁ μεγαλύτερος ἴσως τῶν παλαιῶν Τούρκων νομομαθῶν, χρηματίσας ἐπὶ τριακονταετίαν σεϊχουλισλάμης ἐπὶ τοῦ σουλτάνου Σουλεϊμὰν τοῦ νομοθέτου καὶ Σελὶμ τοῦ Β' τοῦ οἰνόφλυγος. Ἐγεννήθη τῷ 1491 εἰς ἓν χωρίον παρὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐκ πατρὸς καταγομένου ἐξ Ἀμαδιὲ τοῦ Κουρδιστάν, ἐφελκύσας δὲ ἐνωρὶς ὡς ἐκ τῆς εὐφυΐας του τὴν προσοχὴν τοῦ σουλτάνου Βαγιαζὶτ τοῦ Β' ἠδυνήθη νὰ συμπληρώσῃ τὰς ἱερονομολογικὰς σπουδάς του, μεθ' ὃ διωρίσθη διδάσκαλος τοῦ ἱεροῦ δικαίου εἰς διαφόρους ἐπαρχιακὰς σχολάς, δικαστὴς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, στρατοδίκης Ρούμελης καὶ τέλος τῷ 1545 σεϊχουλισλάμης. Ἀπέθανε τῷ 1575 ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐτάφη παρὰ τὸ Ἐγιούπ. Ἔχει τὴν φήμην ἀνδρὸς φιλοδικαίου καὶ μετριόφρονος, συνάμα δὲ καὶ σοφοῦ μελετητοῦ τοῦ μουσουλμανικοῦ ἱεροῦ δικαίου. Ἔγραψε διαφόρους ἱερονομολογικὰς πραγματείας, ὡς καὶ ποιήματα ἀραβιστί. Ὡς σπουδαιότερον τῶν συγγραμμάτων του ἀναφέρεται τὸ «Ἰρσὰδ-οὺλ-ἄκλ-ἐσ-σελὶμ ἴλα μεζαγιὰ-ἀλ-κουρὰν-ἐλ-ἀαζὶμ», ἑρμηνευτικὸν ὑπόμνημα τοῦ Κορανίου, διὰ τὸ ὁποῖον ὁ σουλτᾶνος Σουλεϊμὰν ἐτίμησεν αὐτὸν χορηγήσας καὶ σημαντικὸν ἐτήσιον ἐπίδομα. Διάσημος εἶναι καὶ ἡ συλλογὴ τῶν φετβάδων του (Φεταβὶ-Ἔμπου-σ-Σουούτ), ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζονται τὰ περισσότερα τῶν νομοθετημάτων τοῦ Σουλεϊμάν.

— **Ἔμπου-σ-Σουοὺτ Μισιρῆ.** Αἰγύπτιος ποιητὴς ἀκμάσας ἐπὶ Μεχμὲτ Ἀλῆ πασᾶ. Ἐγεννήθη τῷ 1829. Ἔγραψεν ἐπικὸν ποίημα περὶ Μεχμὲτ Ἀλῆ καὶ ἄλλα στιχουργήματα. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἔμπου-Βαὶλ (Ebbw-Vale) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, ἐν τῇ κομιτείᾳ Μονμάουθ τῆς Ἀγγλίας, εἰς ἀπόστασιν 30 χλμ. ΒΔ τοῦ Νιούπορτ. Κάτ. 35381. Ἔχει σημαντικὰ σιδηρουργεῖα καὶ χαλυβουργεῖα καὶ ὡραίαν ἐκκλησίαν παλαιοῦ ἀγγλικοῦ ῥυθμοῦ. —Μ.

Ἔμπουσα *[Μυθολ.]*. Φάσμα τι ἢ φάντασμα δαιμονιῶδες ἐκ τοῦ κύκλου τῆς *Ἑκάτης*, συχνὰ ἀναφερόμενον παρὰ τοῖς κωμικοῖς. Ἐμφανίζεται εἰς ἐναλλασσομένην πολλάκις μορφήν, ὡς ἰσχυρὸν θηρίον, ἄλλοτε ὡς παιδίον, ἄλλοτε ὡς ἡμίονος καὶ εἶτα πάλιν ὡς γυνὴ ἀκμαία, τέλος ὡς κύων. Ἡ ὅλη ὄψις καταλάμπεται ὑπὸ πυρός· τὸ ἕτερον τῶν σκελῶν ἔχει χαλκοῦν, τὸ δ' ἄλλο ἐκ κόπρου ὄνου (βολίτινον). Διὰ τοῦτο εἰκονίζεται μετὰ ποδὸς ὀνείου (ὀνοσκελὴς ἢ ὀνοκωλίς). Ἄλλοι εἰκονίζουν αὐτὴν ὡς μονόποδα. Ἐνίοτε ταυτίζεται πρὸς τὴν Ἑκάτην. Κατὰ τὸν Δημοσθένην (18,180) ἡ μήτηρ τοῦ Αἰσχίνου ἐκαλεῖτο *Ἔμπουσα* (ἐκ τοῦ «πάντα ποιεῖν»). Ἐλέγετο ὅτι ὡρμᾶτο ἐκ σκοτεινῶν τόπων καὶ ἐφόβει τοὺς παῖδας καὶ τὰς γυναῖκας· γενικῶς ἐθεωρεῖτο ὡς ἄγριον φόβητρον. Διὰ τὰς μεταμορφώσεις αὐτῆς τὰς συχνὰς ἐκαλεῖτο ἡ Ἔμπουσα πολύμορφος καὶ πολυφάνταστος καὶ συναναφέρεται μετὰ τοῦ Πρωτέως. Ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν Μορμώ, τὴν Γελλὼ καὶ τὴν Λάμιαν σχετίζεται καὶ πρὸς τὰς νεράϊδας τῆς νεοελληνικῆς μυθολογίας. Ἀβέβαιον τὸ πόθεν προῆλθε τὸ ὄνομα αὐτῆς. Οἱ ἀρχαῖοι ἡρμήνευον τὴν λέξιν: «διὰ τὸ ἑνὶ ποδὶ κεχρῆσθαι» ἢ «παρὰ τὸ ἑνὶ ποδίζειν». Ἄλλοι πάλιν «ἀπὸ τοῦ τὸν ἕτερον πόδα χαλκοῦν ἔχειν ἢ ὅτι ἀπὸ σκοτεινῶν τόπων ἐφαίνετο τοῖς μυουμένοις», διότι εἶχε καὶ τὴν ἰδιότητα ταύτην, ἵνα συνταράσσῃ τοὺς μυουμένους, καίτοι τοῦτο ἀποδίδεται εἰς τὴν μητέρα τοῦ Αἰσχίνου. Ἐστράφησαν δέ τινες καὶ πρὸς τὴν νεοελληνικὴν καὶ ἐσχέτισαν ταύτην πρὸς τοὺς βρυκόλακας. ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

ἔμπουσα (ἡ) (Empusa) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ὀρθοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *μαντιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα μὲ σῶμα κωνικὸν πολυαρθρωτόν, μὲ μακρὰν προβοσκιδοειδῆ ἀπόφυσιν, κεραίας λεπτὰς καὶ ἐπιμήκεις, πόδας ἐπιμήκεις καὶ λεπτὰ καὶ πτέρυγας ἀνεπτυγμένας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *ἡ ἔμπουσα ἡ εὐρωπαϊκὴ* (Empusa europea), ἥτις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ πτέρυγας φαιοκυανᾶς μετὰ διαγωνίων λευκῶν, λεπτοτάτων ῥαβδώσεων.

Ἔμπουσα ἡ εὐρωπαϊκή.

—**ἔμπουσα** (ἡ) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐντομοφθοριδῶν*. Γνωστὰ 5 εἴδη ζῶντα παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων ἐντόμων καὶ ἰδίως τοῦ γένους ἔμπουσα, ἐξ οὗ ἔλαβον καὶ τὸ ὄνομα. Δ.Ν.Π.

ἐμπράγματος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὰ πράγματα, πραγματικός: «ἐμπράγματον δίκαιον» (βλ. κατ.).

— **ἐμπράγματον δίκαιον** *[Νομ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ σύνολον τῶν κανόνων τοῦ δικαίου, οἱ ὁποῖοι ῥυθμίζουν τὰς εἰς τὰ πράγματα ἀναφερομένας ἐννόμους σχέσεις. Τὰ πράγματα, ἅτινα εἶναι ὡρισμένα διὰ τὴν θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξουσιάζωνται ἀμέσως ὑπ' αὐτοῦ, αἱ δ' ἐκ τῆς τοιαύτης ἐξουσιάσεως γεννώμεναι σχέσεις ἀποτελοῦν τὸ ἀντικείμενον ἐρεύνης τοῦ ἐμπραγμάτου δικαίου. Ἡ ἐξουσίασις αὕτη γίνεται εἴτε ἁπλῶς, φυσικῶς, ἀνεξαρτήτως τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἐκτήθη, εἴτε νομίμως, ὡς δικαίωμα ἀποκτηθεῖσα. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ὁμιλοῦμεν περὶ *νομῆς*, ἐν τῇ δευτέρᾳ περὶ *ἐμπραγμάτου δικαιώματος* (βλ. λ.). Τὸ ἐμπράγματον δίκαιον ἀποτελεῖ τὸ δεύτερον μέρος τοῦ ὅλου Ἀστικοῦ δικαίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Σύστημα τοῦ παρ' ἡμῖν ἰσχύοντος ἐμπραγμάτου δικαίου ἔγραψαν οἱ: *Π. Παρρηγόπουλος*, ἔκδ. β' ὑπὸ *Εὐκλείδου*, 1891, *Οἰκονομίδης* (ἔκδ. β' 1896, ἀνατύπωσις τῷ 1912), *Καλλιγᾶς* (ἔκδ. γ', 1879) καὶ *Κρασσᾶς*, ἐν τεῦχος ἐκδοθὲν ὑπὸ *Πράτσικα* (1928). Π. Ι. Ζ.

— **ἐμπράγματον δικαίωμα** *[Νομ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ δικαίωμα ὅπερ κατευθύνεται ἀμέσως ἐπὶ ὡρισμένον πρᾶγμα χρήσιμον πρὸς θεραπείαν τῶν βιοτικῶν ἀναγκῶν. Τὰ ἐμπράγματα ὁμοῦ μὲ τὰ *ἐνοχικὰ* καὶ *κληρονομικὰ* ἀποτελοῦν τὰ καλούμενα *περιουσιακὰ δικαιώματα*. Τῶν ἐνοχικῶν, ἅτινα καὶ αὐτὰ δυνατὸν νὰ ἔχουν ἀντικείμενον πρᾶγμα, διαφέρουν τὰ ἐμπράγματα δικαιώματα, διότι ἐπὶ τούτων μὲν ἡ ἐξουσίασις τοῦ πράγματος γίνεται ἀμέσως, ἐνῷ ἐπὶ τῶν ἐνοχικῶν ἐμμέσως διὰ τῆς ἐξουσιάσεως τῆς βουλήσεως προσώπου, τοῦ *ὀφειλέτου*. Λέγομεν λοιπὸν ὅτι τὰ ἐνοχικὰ δικαιώματα εἶναι *σχετικὰ* κατὰ κανόνα, ἐπιβάλλοντα τουτέστιν ὑποχρέωσιν καθ' ἑνὸς ἢ πλειόνων ἐξ ἀρχῆς ὡρισμένων προσώπων, ἐνῷ τὰ ἐμπράγματα εἶναι *ἀπόλυτα*, ὑποχρεοῦντα πάντα τὰ πρόσωπα πλὴν τοῦ δικαιούχου. Ἐκ τῆς διακρίσεως ταύτης παρέπονται καὶ ἄλλαι μεταξὺ ἐνοχικῶν—ἐμπραγμάτων δικαιωμάτων.

Οὕτως ἐπὶ τοῦ ἐμπραγμάτου ἰσχύουν ἡ ὑπὸ τῶν Γάλλων ἰδίᾳ ἑρμηνευτῶν τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου κληθεῖσα *ἰδιότης παρακολουθήσεως* (droit de suite) καὶ ὁ *κανὼν τῆς προτιμήσεως* (droit de préférence)· δυνάμει τῆς πρώτης ὁ δικαιοῦχος ἀσκεῖ τὸ δικαίωμά του ἐναντίον παντὸς εἰς ὃν ἤθελε περιέλθει τὸ πρᾶγμα, δυνάμει δὲ τοῦ κανόνος προτιμήσεως ἐπὶ ἀναγκαστικῆς ἐκποιήσεως ἰδίᾳ πράγματος τοῦ ὀφειλέτου, ἱκανοποιεῖται πρῶτον ὁ ἐμπράγματος (ἐνυπόθηκος) δανειστὴς καὶ κατόπιν ὁ προσωπικός, ὁ ἐγχειρόγραφος τοιοῦτος. Ἡ αὐστηρὰ αὕτη διάκρισις τῶν ἐμπραγμάτων—ἐνοχικῶν δικαιωμάτων εἶναι ὄχι τόσον τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου, ὅσον μᾶλλον τῶν νεωτέρων θεωριῶν. Τὸ ῥωμαϊκὸν δίκαιον τοῦ Δωδεκαδέλτου διὰ τῶν legis actiones αὐτοῦ παρεῖχε μόνον δύο διαφόρους δικονομίας, τὴν sacramentum in rem, ὁσάκις ἐπίδικον ἦτο πρᾶγμα προσαγόμενον κατὰ τὴν δίκην, καὶ τὴν sacramentum in personam, ὁσάκις ἡ ἀγωγὴ ἐστρέφετο κατὰ προσώπου, τοῦ ὀφειλέτου, τὸ δ' ἐπίδικον, ἂν ἦτο πρᾶγμα, δὲν προσήγετο ἐπὶ δικαστηρίου. Ἐκ τῆς διακρίσεως τῶν δικονομιῶν αὐτῶν δύναται ὅθεν νὰ συναχθῇ καὶ ἡ διάκρισις τῶν δικαιωμάτων εἰς ἐμπράγματα καὶ ἐνοχικὰ ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ δικαίῳ.

Ὅταν ἡ ὑπὸ τοῦ ἐμπραγμάτου δικαιώματος παρεχομένη ἐξουσίασις τοῦ πράγματος εἶναι καθολικὴ καὶ ἀπεριόριστος, πρόκειται δικαίωμα κυριότητος. Ὅταν δὲ ἡ ἐξουσίασις αὕτη εἶναι περιωρισμένη, ὁμιλοῦμεν περὶ ἐμπραγμάτων δικαιωμάτων ἐπὶ ἀλλοτρίου πράγματος (jura in re aliena), τοιαῦτα δὲ εἶναι αἱ *δουλεῖαι*, ἡ *ἐμφύτευσις*, ἡ *ἐπιφάνεια* καὶ ἡ *ἐμπράγματος ἀσφάλεια* (ἐνέχυρον καὶ ὑποθήκη). Ὁ νόμος περὶ διακρίσεως κτημάτων τοῦ 1837 (ἄρθ. 22) μεταξὺ τῶν ἐμπραγμάτων δικαιωμάτων περιλαμβάνει ἐσφαλμένως καὶ τὴν φυσικὴν σχέσιν τῆς διακατοχῆς (νομῆς) καὶ τὴν κληρονομίαν, παραλείπει δὲ τὴν ἐμφύτευσιν καὶ τὴν ἐπιφάνειαν, τὰς ὁποίας ὅμως ἀναγνωρίζει ὡς ἐμπράγματα δικαιώματα ὁ περὶ μεταγραφῆς νόμος τοῦ 1856 (ἄρθρ. 1).

Ἀντικείμενον ἐμπραγμάτου δικαιώματος δύναται νὰ εἶναι μόνον *πράγματα* καὶ ἐξ αὐτῶν ὄχι ὅλα. Τὰ ἐμπράγματα ἀποκτῶνται ὡς καὶ ὅλα τὰ δικαιώματα, ὁσάκις ὅμως ἀφορῶσιν ἀκίνητα καὶ πηγάζουν ἐκ πράξεως ἐν ζωῇ δέον νὰ περιβληθοῦν τὸν τύπον τοῦ συμβολαιογραφικοῦ ἐγγράφου καὶ νὰ μεταγραφοῦν. Παύουν δὲ τὰ ἐμπράγματα δικαιώματα διὰ τῆς καταστροφῆς τοῦ πράγματος, τῆς ἐκτὸς συναλλαγῆς θέσεως αὐτοῦ, τῆς λόγῳ δημοσίας ὠφελείας ἀφαιρέσεως καὶ ἄλλων εἰδικῶν λόγων, ὡς λ. χ. ἐπὶ ἀγρίων ζῴων διὰ τῆς ἀνακτήσεως τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν. Τὰ ἐμπράγματα δικαιώματα, συνιστάμενα ἐπ' ἄπειρον κατὰ κανόνα, εἶναι κατ' ἐξαίρεσιν προσωρινά, ὅταν ὡς τοιαῦτα συνεστήθησαν (λ. χ. ὑπὸ προθεσμίαν ἢ αἵρεσιν ἢ καὶ ἐκ τοῦ νόμου) ἢ ἐπῆλθε γεγονός τι, ἐξ οὗ ἠκυρώθη ἡ δικαιοπραξία, ἐκ τῆς ὁποίας παρήχθη τὸ δικαίωμα (βλ. καὶ λ. *πνευματικὴ ἰδιοκτησία*). Π. Ι. ΖΕΠΟΣ

— **ἐμπράγματος ἀγωγή** *[Νομ.]*. Ἡ ἀγωγὴ ἡ προστατεύουσα *ἐμπράγματον δικαίωμα* (βλ λ.) καὶ διώκουσα τὴν ἱκανοποίησιν τοῦ ἐνάγοντος διὰ τῆς εἰς τὸν σεβασμὸν τοῦ δικαιώματός του καταδίκης τοῦ ἐναγομένου. Αἱ ἐμπράγματοι ἀγωγαὶ (actiones in rem) ἀποτελοῦν εἶδος τῶν *ἀπροσώπων* ἀγωγῶν, οὕτω καλουμένων κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς *προσωπικὰς* ἢ *ἐνοχικὰς* τοιαύτας.

— **ἐμπράγματος ἀσφάλεια** *[Νομ.]*. Συνήθως ἐν ταῖς συναλλαγαῖς παρέχεται πίστωσις ἑνὸς προσώπου πρὸς ἕτερον. Τοῦτο συμβαίνει οὐ μόνον ἐπὶ δόσεως χρημάτων, ὡς π.χ. ἐπὶ δανείου, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ παροχῆς πράγματος, ὡς ἐπὶ ἀγοραπωλησίας, καθ' ἣν ὁ πωλητὴς παρέχει τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν ἀγοραστὴν πιστῶν αὐτὸν διὰ τὸ τίμημα, ἢ ἐπὶ παροχῆς τῆς χρήσεως πράγματός τινος, ὡς ἐπὶ ἐκμισθώσεως πράγματος, καθ' ἣν τὸ μίσθωμα συνεφωνήθη νὰ καταβληθῇ μετὰ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου τῆς μισθώσεως (postnumerando) κλπ. Ἐν ταῖς περιπτώσεσι ταύταις, ἐὰν ὁ πιστωτὴς δὲν ἀρκῆται εἰς τὴν φερεγγυότητα τοῦ ὀφειλέτου, ἀλλὰ ζητῇ πληρεστέραν ἀσφάλειαν τῆς ἀπαιτήσεώς του, ταύτην διὰ δύο κυρίως τρόπων δύναται νὰ ἐπιτύχῃ: εἴτε προσέρχεται εἰς τὴν σχέσιν τρίτον πρόσωπον ἐγγυώμενον τὴν τακτικὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὑποχρεώσεων τοῦ ὀφειλέτου, ὅτε ὁ λόγος περὶ *προσωπικῆς ἀσφαλείας* ἢ *ἐγγυήσεως*, εἴτε ὁ ὀφειλέτης αὐτὸς ἢ τρίτον πρόσωπον παρέχει ὑπέγγυον εἰς τὸν πιστωτὴν περιουσιακόν τι στοιχεῖον, ἵνα ἐκ τῆς ἀξίας αὐτοῦ ἱκανοποιηθῇ ὁ πιστωτὴς ἐν περιπτώσει μὴ τακτικῆς ἐκτελέσεως τῶν ὑποχρεώσεων τοῦ ὀφειλέτου καὶ δὴ ἀνεξαρτήτως τῆς ἐν τῷ μεταξὺ μεταβολῆς τοῦ κυρίου τοῦ πράγματος ἢ αὐξήσεως τῶν χρεῶν τοῦ ὀφειλέτου, ὅτε ὁ λόγος περὶ *πραγματικῆς* ἢ *ἐμπραγμάτου ἀσφαλείας*, ἥτις ἄλλως καλεῖται καὶ *ἐνεχυρικὸν δίκαιον ἐξ ὑποκειμένου*. Οὕτω νοουμένη ἡ ἐμπράγματος ἀσφάλεια ἀποτελεῖ δικαίωμα ἐπὶ ἀλλοτρίου περιουσιακοῦ στοιχείου, ἀσφαλίζον εἰς τὸν πιστωτὴν τὴν ἐξόφλησιν τῆς ἀπαιτήσεώς του καὶ ἐν περιπτώσει ἔτι μεταβολῆς τοῦ κυρίου τοῦ περιουσιακοῦ στοιχείου ἢ αὐξήσεως τῶν χρεῶν τοῦ ὀφειλέτου. Οἱ ὁρισμοὶ τοῦ νόμου οἱ διέποντες τὴν ἐμπράγματον ἀσφάλειαν ἀποτελοῦσι τὸ *ἐνεχυρικὸν δίκαιον ἐξ ἀντικειμένου*.

Τὴν ἔννοιαν τῆς ἐμπραγμάτου ἀσφαλείας εἰδικώτερον ἐπισκοποῦντες παρατηροῦμεν: α') Οἱονδήποτε περιουσιακὸν στοιχεῖον δυνάμενον ν' ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον ἀγοραπωλησίας δύναται ν' ἀποτελέσῃ καὶ ἀντικείμενον ἐνεχυρικοῦ δικαίου. Ὅταν τὸ περιουσιακὸν τοῦτο στοιχεῖον εἶναι δικαίωμα ἐμπράγματον, ἤγουν κυριότης, δουλεία, ἐμφύτευσις, ἐπιφάνεια, καὶ τὸ ἐνεχυρικὸν δίκαιον ἀποτελεῖ δικαίωμα ἐμπράγματον. Ἀντιθέτως τὸ ἐνεχυρικὸν δικαίωμα εἶναι, κατὰ τὴν ὀρθὴν γνώμην, ἐνοχικόν, ὅταν συνέστη ἐπὶ δικαιώματος ἐνοχικοῦ, ὡς π. χ. ἐπὶ ἐνοχικῆς ἀπαιτήσεως. β') Τὸ ἐνεχυρικὸν δίκαιον ἀποτελεῖ δικαίωμα ἐπὶ ἀλλοτρίας περιουσίας, μὴ δυνάμενον ὡς ἐκ τούτου νὰ συσταθῇ ἐπὶ ἰδίου τοῦ πιστωτοῦ πράγματος (πρβλ. γερμ. κωδ. § 1196), οὐδὲ κατὰ κανόνα νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ κτήσεως τοῦ ἀντικειμένου αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ πιστωτοῦ. Ἐξ ἄλλου τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἐνεχυρικοῦ δικαίου δυνατὸν ν' ἀνήκῃ κατὰ κυριότητα εἴτε εἰς τὸν ὀφειλέτην εἴτε εἰς τρίτον πρόσωπον. γ') Εἴτε ὡς ἐμπράγματον, εἴτε ὡς ἐνοχικὸν τὸ ἐνεχυρικὸν δίκαιον κέκτηται δύναμιν ἀπολύτου δικαίου, δυνάμενον κατὰ παντὸς νὰ ἐνασκηθῇ. Ἐξ ἄλλου ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ λοιπὰ ἐπὶ ἀλλοτρίας περιουσίας δίκαια τὸ ἐνεχυρικὸν περιέχει ἐξουσίαν ἐπὶ μόνης τῆς ἀξίας τοῦ ἀντικειμένου αὐτοῦ, οὐχὶ δ' ἐπὶ τῶν χρησιμοτήτων καὶ τῶν ἀπολαύσεων τοῦ ἀντικειμένου τούτου. δ') Ἡ ὑπὸ τοῦ ἐνεχυρικοῦ δικαίου παρεχομένη ἐξουσία εἰς τὸν πιστωτὴν δημιουργεῖ προνόμιον τούτου ἀπέναντι τῶν νέων τυχὸν πιστωτῶν τοῦ ὀφειλέτου ἢ τῶν μετὰ τὴν σύστασιν τούτου πιστωτῶν τοῦ κυρίου τοῦ ἀντικειμένου, διαφέρον τοῦ ὁμοίου προνομίου ἄλλων ἀπαιτήσεων μὴ δυναμένου νὰ ἐνασκηθῇ εἰμὴ μόνον ἐπὶ τῆς περιουσίας τοῦ ὀφειλέτου ἐφ' ὅσον αὕτη εὕρηται παρ' αὐτῷ. ε') Τὸ ἐνεχυρικὸν δίκαιον σκοπεῖ τὴν ἀσφάλειαν τῆς ἀπαιτήσεως τοῦ πιστωτοῦ, ἣν ἐπιτυγχάνει, ἔναντι μὲν τοῦ νέου κτήτορος τοῦ ἀντικειμένου του, διὰ τῆς ἀπολύτου δυνάμεώς του, ἔναντι δὲ τῶν νέων πιστωτῶν τοῦ ὀφειλέτου διὰ τῆς προνομιακῆς του θέσεως. Τέλος τὸ ἐνεχυρικὸν δίκαιον ὑπάρχον

Digitized by Google

χάριν τῆς ἀσφαλιζομένης ἀπαιτήσεως, ἀκολουθεῖ τὴν τύχην ταύτης, προϋποθέτον τὴν ὕπαρξιν αὐτῆς καὶ διατηρούμενον ἐφ' ὅσον καὶ αὐτή. Ἐπὶ ἀπαιτήσεως ὑπὸ αἵρεσιν ἢ προθεσμίαν τὸ ἐνεχυρικὸν δικαίωμα εἶναι καὶ τοῦτο ὑπὸ αἵρεσιν ἢ προθεσμίαν, ἐὰν δὲ παραχωρῆται ἐνεχυρικὸν δικαίωμα διὰ μέλλουσαν ἀπαίτησιν, ἅμα τῇ συστάσει ταύτῃ γεννᾶται καὶ ἐκεῖνο. Τὴν παρακολουθηματικὴν ταύτην ὑφὴν τοῦ ἐνεχυρικοῦ δικαίου θίγουσι κάπως οἱ ὁρισμοί, δυνάμει τῶν ὁποίων ἐπὶ ἀνανεώσεως τῆς ἀπαιτήσεως τὸ ἐνεχυρικὸν δίκαιον δύναται νὰ διατηρηθῇ ὑπὲρ τῆς νέας ἀπαιτήσεως (πρβλ. Βασ. 25, 1, 11.—Γαλλ. κώδ. ἄρθρ. 1278.—Ἑλλ. νομοσχ. ἄρθρ. 1368)· ἐπὶ ἱκανοποιήσεως τοῦ ἐνεχυρικοῦ πιστωτοῦ παρὰ τρίτου, εἴτε δανείζοντος τὸν ὀφειλέτην, εἴτε ἀγοράζοντος τὸ ἀντικείμενον κλπ., δύναται τὸ ἐνεχυρικὸν δίκαιον νὰ μεταβιβασθῇ εἰς τὸν τρίτον τοῦτον (πρβλ. Βασ. 25, 4, 13. — καὶ 25, 5, 10, 9. — Γαλλ. κώδ. ἄρθρ. 1249—1252.—Ἑλλ. νομοσχ. ἄρθρ. 1345—1348), ἔτι δ' ἐπὶ νέου ἐνεχυρικοῦ πιστωτοῦ δύναται οὗτος ἱκανοποιῶν τὸν προγενέστερον νὰ λάβῃ τὴν θέσιν αὐτοῦ.

Ρωμαϊκὸν δίκαιον. Ἡ συμπλήρωσις τοῦ θεσμοῦ τῆς ἐμπραγμάτου ἀσφαλείας ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ δικαίῳ διήνυσε τρία κυρίως στάδια:

Α') Τὸ ἀρχαῖον Ρωμαϊκὸν δίκαιον κυρίως εἰπεῖν δὲν ἐγνώριζεν ἐμπράγματον ἀσφάλειαν. Ταύτης ὁ οἰκονομικὸς σκοπός, ἡ ἀσφάλεια δηλαδὴ τῆς ἀπαιτήσεως, ἐπετυγχάνετο διὰ τῆς ἀγοραπωλησίας τοῦ ἀντικειμένου, μεθ' ἣν συνήπτετο πρόσθετον σύμφωνον, pactum fiduciae καλούμενον, δι' οὗ ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν ὁ ἀγοραστὴς - πιστωτὴς νὰ διατηρῇ τὸ πρᾶγμα, εἰς ἣν κατάστασιν τὸ παρέλαβε, νὰ μεταβιβάσῃ δὲ τοῦτο εἰς τὸν ὀφειλέτην - πωλητὴν δι' ἀντιθέτου ἀγοραπωλησίας μετὰ τὴν ἐξόφλησιν τοῦ χρέους. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἀσφαλείας τοῦ πιστωτοῦ, καλούμενος fiducia, γνωστὸς δὲ καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ὑπὸ τὸ ὄνομα *πρᾶσις ἐπὶ λύσει*, ἐγέννα ἀγωγὴν πρὸς ἐπιστροφὴν τοῦ πράγματος, ἥτις ἦτο ἡ παλαιοτέρα ἀγωγὴ καλῆς πίστεως, ἐπέφερε δ' ἀτιμίαν (infamia) εἰς τὸν ἡττηθέντα πιστωτήν. Παρὰ τὸ pactum fiduciae σὺν τῷ χρόνῳ ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ τὸ pactum de vendendo, παρέχον ἐξουσίαν εἰς τὸν ἀγοραστήν, ἐν περιπτώσει ὑπερημερίας τοῦ ὀφειλέτου, νὰ πωλήσῃ τὸ πρᾶγμα, ἵνα ἐκ τοῦ τιμήματος ἱκανοποιηθῇ, ἔτι δ' ἐχρησιμοποιεῖτο ἡ lex commissoria παρέχουσα τὸ δικαίωμα εἰς τὸν ἀγοραστήν, ἐν περιπτώσει ἐπίσης ὑπερημερίας τοῦ ὀφειλέτου, νὰ κρατήσῃ δι' ἑαυτὸν τὸ πρᾶγμα.

Β') Μεταγενεστέρως ἀντὶ τῆς κυριότητος μετεβιβάζετο εἰς τὸν πιστωτὴν ἡ νομικὴ νομὴ τοῦ πράγματος, διαμορφωθείσης οὕτω τῆς ἐννοίας τοῦ *ἐνεχύρου* (pignus), ὑπὲρ οὗ παρεσχέθη εἰς τὸν πιστωτὴν ἡ διὰ τῶν παραγγελμάτων τῆς νομῆς (interdicta) προστασία, βραδύτερον δὲ καὶ ἡ ἐμπράγματος actio quasi Serviana ἢ Serviana utilis, κληθεῖσα ἐν προκειμένῳ actio pigneraticia in rem. Κατὰ τὸν χρόνον τῆς αὐτοκρατορίας ἐπετράπησαν καὶ ἐπὶ τοῦ ἐνεχύρου τὸ pactum de vendendo καὶ ἡ lex commissoria.

Γ') Τέλος ὁ πραίτωρ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐπὶ τῆς μισθώσεως ἀγροτικῶν κτημάτων, κατόπιν ὅμως καὶ ἐπὶ ἄλλων συμβάσεων, ἀνεγνώρισε τὴν σύστασιν ἐμπραγμάτου ἀσφαλείας δι' ἁπλῆς συμβάσεως, ἄνευ δηλαδὴ τῆς μεταβιβάσεως τῆς νομῆς, διαμορφωθείσης οὕτω κατὰ μίμησιν τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου τῆς ἐννοίας τῆς *ὑποθήκης* (hypotheca). Ὁ μισθωτὴς δηλαδὴ ἀγροτικοῦ κτήματος πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ ἐκμισθωτοῦ ἐπέτρεπεν εἰς αὐτὸν διὰ συμβάσεως, ἀναγνωρισθείσης τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ πραίτορος Salvius, ὅπως λάβῃ τὴν νομὴν τῶν ἐν τῷ μισθίῳ εἰσκομισθέντων γεωργικῶν ἐργαλείων καὶ ὁμοίων εἰδῶν (invecta καὶ illata) ἐν περιπτώσει ἐξαγωγῆς τούτων ἐκ τοῦ μισθίου ἄνευ ἀδείας τοῦ ἐκμισθωτοῦ ἢ καταβολῆς τοῦ μισθώματος. Ἡ τοιαύτη ἐξουσία τοῦ μισθωτοῦ ἐπροστατεύετο κατ' ἀρχὰς μὲν μόνον ἔναντι τοῦ μισθωτοῦ καὶ τῶν κληρονόμων αὐτοῦ διὰ τοῦ interdictum Salvianum, εἶτα δὲ καὶ κατὰ παντὸς τρίτου διὰ τῆς ἐμπραγμάτου actio Serviana, κατ' ἀπομίμησιν τῆς ὁποίας παρεσχέθησαν καὶ ἐπὶ ἄλλων ὑποθηκικῶν συμβάσεων ἡ actio quasi Serviana ἢ Serviana utilis, κληθεῖσα ἐν προκειμένῳ actio hypothecaria. Τὸ δικαίωμα τῆς ἀπολλοτριώσεως ἐν περιπτώσει μὴ ἱκανοποιήσεως τοῦ πιστωτοῦ παρεχωρεῖτο καὶ ἐνταῦθα διὰ τοῦ pactum de vendendo. Τὸ ἐνέχυρον καὶ ἡ ὑποθήκη ἔμειναν ἐν τῷ ἐξειλιγμένῳ Ρωμαϊκῷ δικαίῳ τὰ μόνα εἴδη τῆς ἐμπραγμάτου ἀσφαλείας, δυνάμενα ἀμφότερα νὰ συσταθῶσιν ἐπί τε κινητῶν καὶ ἀκινήτων. Καὶ ὑφίστατο μὲν μεταξὺ αὐτῶν ἡ διαφορὰ ὅτι ἐπὶ ἐνεχύρου τὴν νομὴν τοῦ πράγματος ἔχει ὁ πιστωτής, ἐνῷ ἐπὶ ὑποθήκης κρατεῖ ὁ ὀφειλέτης, ἀλλὰ πολλάκις ἐταύτιζον οἱ Ρωμαῖοι τὰ δύο ταῦτα εἴδη (πρβλ. Π. 20, 1, 5, 1 καὶ 13, 7, 9, 2.—Εἰσ. 4, 6, 7). Τὸ pactum de vendendo σὺν τῷ χρόνῳ ἐθεωρήθη τόσον φυσικόν, ὥστε ἐνοεῖτο ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ μόνου· ἀντιθέτως διὰ ν' ἀπαγορευθῇ ἡ πώλησις τοῦ πράγματος εἰς τὸν πιστωτὴν κατηργεῖτο τὸ practum de non vendendo, ὅτε τέλος κατὰ τὸ ἰουστινιάνειον δίκαιον καὶ παρὰ τὸ pactum τοῦτο ἠδύνατο ὁ πιστωτής, μὴ ἱκανοποιούμενος, νὰ πωλήσῃ τὸ πρᾶγμα, ὀφείλων ὅμως νὰ εἰδοποιήσῃ τρὶς περὶ τούτου τὸν ὀφειλέτην (πρβλ. Π. 13, 7, 4). Ὅσον ἀφορᾷ τὴν lex commissoria, αὕτη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κωνσταντίνου κατηργήθη.

Νεώτεραι νομοθεσίαι. Τὸ ἐνεχυρικὸν δίκαιον καὶ κατὰ τὸ ἐξειλιγμένον Ρωμαϊκὸν δίκαιον δὲν παρεῖχε πλήρη ἀσφάλειαν εἰς τὸν πιστωτήν, ἰδίᾳ λόγῳ τῶν ἀναγνωριζομένων γενικῶν ἐνεχυρικῶν δικαίων, ἤτοι προνομιακῶν προτιμωμένων καὶ τῶν προγενεστέρων των ἔτι τοιούτων, καὶ λόγῳ τῆς ἐλλείψεως τῆς εἰδικότητος ἀφ' ἑνός, δι' ἧς καθορίζεται τό τε περιουσιακὸν στοιχεῖον, ἐφ' οὗ συνιστᾶται τὸ ἐνεχυρικὸν δίκαιον, καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἀπαιτήσεως, τῆς δημοσιότητος ἀφ' ἑτέρου, δι' ἧς πᾶς τις εὐκόλως δύναται νὰ γνωρίσῃ τὰ ἐπί τινος πράγματος ὑφιστάμενα τυχὸν ἐνεχυρικὰ βάρη. Ἐν ταῖς νεωτέραις τοὐναντίον νομοθεσίαις καὶ παρ' ἡμῖν κατηργήθησαν μὲν τὰ γενικὰ ἐνεχυρικὰ δίκαια, ἐθεσπίσθησαν δὲ ἥ τε εἰδικότης, καθορισθέντος ὅτι πρὸς σύστασιν ἐνεχυρικοῦ δικαίου ἀπαιτεῖται τίτλος σαφῶς καθορίζων τότε ἀντικείμενον τοῦ δικαίου τούτου καὶ τὴν ἀσφαλιζομένην ἀπαίτησιν, καὶ ἡ δημοσιότης, ὁρισθέντος ὅτι τὸ μὲν ἐνέχυρον συνίσταται μόνον ἐπὶ κινητῶν διὰ μεταβιβάσεως τῆς νομῆς τοῦ πράγματος εἰς τὸν πιστωτήν, ἡ δ' ὑποθήκη μόνον ἐπὶ ἀκινήτων διὰ τῆς ἐγγραφῆς της εἰς τὰ βιβλία τῶν ὑποθηκῶν τοῦ δήμου, ἐν ᾧ κεῖται τὸ ἀκίνητον. Παρ' ἡμῖν βασικῶς τὰ τοῦ ἐνεχύρου μὲν ρυθμίζει ὁ νόμος τῆς 1ης Δεκεμβρίου 1836, τὰ τῆς ὑποθήκης δὲ ὁ νόμος τῆς 11ης Αὐγούστου 1836. Συμπληρωτικῶς ἰσχύουσιν αἱ διατάξεις τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου, ἐφ' ὅσον δὲν ἐτροποποιήθησαν ὑπὸ τῶν νόμων τούτων καὶ τῶν νεωτέρων σχετικῶν νόμων.

Δ. Φ. ΠΑΠΑΜΗΤΡΟΣ

ἔμπρακτος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἐν τῇ πράξει, ἐν τῇ ἐφαρμογῇ, ὁ διὰ πράξεως βεβαιούμενος: «ἔμπρακτος φιλανθρωπία, — εὐγένεια, — ἀγάπη» || «ἔμπρακτος μετάνοια» μετάνοια δι' ἔγκλημα ἐκδηλουμένη δι' ἀποζημιώσεως τοῦ παθόντος.—Ἐπίρρ. ***ἐμπράκτως***.

— **ἔμπρακτοι ἡμέραι** *[Βυζαντ.]*. Ἐκαλοῦντο οὕτως ἐν τῷ βυζαντινῷ δικαίῳ αἱ ἡμέραι κατὰ τὰς ὁποίας ἐλειτούργουν τὰ δικαστήρια. Ὡρίσθησαν αὗται διὰ νεαρᾶς τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ Κομνηνοῦ ἐκδοθείσης τῷ 1166 κατόπιν συμφωνίας μετὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἐπειδὴ οἱ δικασταί, λόγῳ τῶν συχνῶν ἑορτῶν, ἦσαν ὑποχρεωμένοι ἑκάστοτε ἐγκαταλείποντες τὰς ἀσχολίας των νὰ παρουσιάζωνται εἰς τὰ ἀνάκτορα. Διὰ τῆς αὐτῆς νεαρᾶς, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς ἐμπράκτους, ὡρίσθησαν ἀφ' ἑνὸς μὲν αἱ *τελείως ἄπρακτοι*, καθ' ἃς ἡ ἀργία ἦτο τελεία, ἀφ' ἑτέρου δ' αἱ ἐν μέρει ἄπρακτοι, ἐν μέρει δ' ἔμπρακτοι ἡμέραι, καθ' ἃς τὰ δικαστήρια ἐλειτούργουν μόνον ὡρισμένας τῆς ἡμέρας ὥρας μετὰ τὴν λῦσιν τῆς λειτουργίας ἐν ταῖς ἐκκλησίαις «ἵνα τοῖς δικασταῖς ἐξείη προσανέχειν εὐχῇ καὶ τῇ περὶ τὸ θεῖον δοξολογίᾳ».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Mortreuil*, Histoire du droit byzantin (1846. τόμ. 3, σελ. 91). — *Zachariae v. Lingenthal*, Geschichte des griechisch-römischen Rechts (ἔκδ. γ', 1892, σελ. 362—361). — *Τοῦ αὐτοῦ*, Jus graeco-romanum (τόμ. 3, σελ. 469 ἑπ.).

Π. Ι. ΖΕΠΟΣ

—**ἔμπρακτος μετάνοια** *[Ποιν. Δικ.]*· βλ. *μετάνοια*.

Ἐμπρὰρ Ἐρνέστος· βλ. *Ἐμβράρ*.

Ἔμπραρτ (Ebrart), ***Αὔγουστος***. Γερμανὸς διαμαρτυρόμενος θεολόγος (1818—1888). Διετέλεσε καθηγητὴς ἐν Ἐρλάγκῃ καὶ συνέγραψεν: «Ἐπιστημονικὴ κριτικὴ τῆς εὐαγγελικῆς ἱστορίας» (γ' ἔκδ. 1868), «Χριστιανικὴ δογματική» (β' ἔκδ. 1862—1863), «Ἀπολογητική» (β' ἔκδ. 1878—1881), «Βονιφάτιος» (1882). Ἐδημοσίευσεν ἀκόμη ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Γκότφριτ Φλαμμπὲρκ* διάφορα δράματα μὲ θρησκευτικὰς τάσεις καὶ μετέφρασε τὸν «Φιγκάλ» τοῦ Ὀσσιάν. Ἐξέδωκεν ἀκόμη τὴν αὐτοβιογραφίαν του ὑπὸ τὸν τίτλον «Lebensführungen» (1888). —Β.

ἔμπρατος (ὁ)· ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν *ἔμπρατος* ἢ *ἔμβαθμος* δικαστὴς καὶ ἐν γένει *ἄρχων* ὁ πράγματι κατέχων ἀρχήν τινα, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν *ἄπρατον*, τὸν ψιλῷ τίτλῳ δηλαδὴ κατέχοντα τοιαύτην. Εἰδικῶς δὲ προκειμένου περὶ δικαστοῦ σημαίνει καὶ τὸν τακτικὸν τοιοῦτον (*ἔμβαθμον δικαστήριον*=τακτικὸν δικαστήριον, ἐν σχολ. εἰς Ἑξάβιβλον *Ἀρμενοπούλου* Α' δ, 50 καὶ 66).

Π. Ι. ΖΕΠΟΣ

ἐμπρεπὴς (ὁ, ἡ), —ὲς (τό)· ὁ διαλάμπων, ὁ διαπρέπων || κατάλληλος, ἁρμόδιος.

ἐμπρέπω· διαπρέπω, διαλάμπω, διακρίνομαι || ἀπρόσωπ. *ἐμπρέπει*· πρέπει, ἁρμόζει, ταιριάζει: «ἔπραξεν ὡς ἐμπρέπει εἰς ἄνδρα γενναῖον».

ἐμπρεσσιονισμὸς (ὁ) (Impressionisme). Ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον νοεῖται ἡ τεχνοτροπία, εἰς ἣν κατέληξεν ἡ εὐρωπαϊκή, μάλιστα δὲ ἡ γαλλικὴ τέχνη τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἀποπειραθεῖσα αὕτη ἐπανειλημμένως νὰ κατακτήσῃ διὰ ποικίλων τρόπων τὴν πραγματικότητα καὶ ν' ἀποδώσῃ πλήρως τὴν φύσιν, ἔφθασεν ἐν τέλει εἰς μίαν ὁλοσχερῆ σχεδὸν ἄρνησιν τοῦ ἀντικειμένου καὶ ἀφωσιώθη εἰς τὴν ἐντατικὴν σπουδὴν τῆς περιβαλλούσης τὰ ἀντικείμενα ἀτμοσφαίρας, ἥτις χαρακτηρίζει ἐξ ὁλοκλήρου τὸν ἐμπρεσσιονισμόν. Πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τούτου ἐκυριάρχει εἰς τὴν γαλλικὴν τέχνην ὁ *ρεαλισμός*, τὸν ὁποῖον εἶχε γεννήσει ἡ ἐνσυνείδητος ἀντίδρασις καινοτόμων καλλιτεχνῶν κατὰ τῶν ρωμαντικῶν νεφελοβασιῶν. Ζωγράφοι, ὡς ὁ Ρουσσώ, ὁ Ντωμπινύ, ἡ Ρόζα Μπονέρ, ὁ Μιλλέ, ὁ Κουρμπέ, ὁ Μεσσονιὲ καὶ ὁ Μποννά, καὶ γλύπται, ὡς ὁ Καρπὼ καὶ ὁ Ντυμπουά, δι' ἐξαιρέτως γονίμου καὶ παραγωγικῆς προσπαθείας εἶχον μεταφέρει ἐπὶ τοῦ πίνακος ἢ τοῦ λίθου σκηνὰς εἰς ἄκρον ἐνδιαφερούσας ἀπὸ τὸν καθημερινὸν βίον, ἀπὸ τὴν πεζὴν ἐναλλαγὴν τῆς πραγματικότητος καὶ ἀπὸ τὴν ἐπὶ πάντων κυριαρχοῦσαν φύσιν. Ἀλλ' ἀπὸ τὰ ἔργα των, μολονότι ἀπέδιδον κατὰ τὸ πλεῖστον τὰ πράγματα καὶ τὴν φύσιν τελείως ὁρατὰ καὶ οἱονεὶ δυνάμενα νὰ συλληφθοῦν διὰ τῆς χειρός, ἔλειπεν οὐσιῶδές τι στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον ὁ Βαττὼ κατ' ἀρχάς, ὁ Κλαύδιος Λορραίν, ὁ Ντελακρουά, ὁ Μοντιτσέλλι μετὰ ταῦτα εἶχον προαισθανθῆ· ἦτο δὲ τὸ στοιχεῖον τοῦτο ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ διὰ τὴν ἐντελῆ ἀπόδοσιν τῆς κοινῆς καὶ ὠμῆς ἀληθείας τῶν πραγμάτων, τὸ φῶς, ἡ ἀτμοσφαῖρα ἐν ᾗ τὰ πράγματα ὑφίστανται. Τὴν ἔλλειψιν ταύτην προσεπάθησαν ν' ἀναπληρώσουν οἱ ἐμπρεσσιονισταί· τοῦτο ὅμως ἐγίνετο κατὰ τρόπον, ὥστε ἐντὸς βραχέος χρονικοῦ διαστήματος ἡ ἀτμοσφαῖρα ἀπερρόφησε τὴν ἀντικειμενικὴν ὑπόστασιν τῶν πραγμάτων καὶ τὸ φῶς κατεβρόχθισε τὴν φύσιν.

Ὁ ἐμπρεσσιονισμὸς ἀποκορυφώνει τὴν κυριαρχίαν τοῦ τοπίου εἰς τὴν ζωγραφικήν, ἀφορμᾶται δ' ἀπὸ τῆς ἐξῆς σκέψεως, ἣν ἄριστα διατυπώνει ὁ Γάλλος λογοτέχνης καὶ τεχνοκρίτης Κάμιλλος Μωκλαίρ: «Ἡ ἀτμοσφαῖρα περιλούει καὶ χρωματίζει πάντα τὰ πράγματα. Κατὰ συνέπειαν ἡ εἰκὼν δὲν ἀποτελεῖ ἀναπαράστασιν τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ τῆς ἀτμοσφαίρας, ἐν ᾗ ταῦτα ὑφίστανται.....Τὰ ἑπτὰ χρώματα τοῦ ἡλιακοῦ φάσματος εἶναι οἱ ἑπτὰ τόνοι τοῦ πενταγράμμου, ὡς τὸ ἀλφάβητον ἀκένωτος πηγὴ ἀτελευτήτων συνθέσεων. Αἱ σκιαὶ εἶναι φῶς διαφόρως κεχρωματισμένον, διότι ἄλλως τὸ μὴ χρῶμα θὰ ἦτο τὸ χάος, καὶ διότι ἕκαστον χρῶμα δὲν εἶναι εἰμὴ εἰδικὴ δόσις φωτός. Τὸ σχέδιον εἶναι ἁπλῆ φαντασιοπληξία, τὸ δὲ γραμμικὸν σχέδιον ἁπλῆ ἐπινόησις τοῦ ἀνθρώπου, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν ἀπακριβώνει οὗτος τὸν χωρισμὸν τῶν χρωμάτων ἀπ' ἀλλήλων, τουτέστι διακρίνει τὰς μορφάς....Δὲν ὑπάρχουν εἰς τὴν πραγματικότητα εἰμὴ ὄγκοι καὶ ἐπίπεδα συναπτόμενα πρὸς ἄλληλα δι' ἀσυλλήπτων διαστημάτων» (Les états de la peinture française de 1850 à 1920 σελ. 96). Συμφώνως πρὸς τὴν ἀντίληψιν ταύτην οἱ ἐμπρεσσιονισταὶ ἔστρεψαν ὁλόκληρον τὴν προσοχήν των εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς ἀτμοσφαίρας τῆς περιβαλλούσης τὰ ἀντικείμενα· παρετήρησαν δέ, ὅτι τὰ ἀναμιγνυόμενα ἐπὶ τῆς παλέτας τοῦ ζωγράφου χρώματα δὲν δύνανται νὰ ἀποδώσουν τὴν λάμψιν, τὴν ὁποίαν ἔχουν τὰ χρώματα εἰς τὴν πραγματικότητα. Πρὸς τοῦτο κατέλιπον εἰς τὸν θεατὴν τὴν φροντίδα τῆς συνθέσεως τῶν χρωμάτων. Αὐτοὶ ἀνέλυσαν μόνον τὰ χρώματα εἰς τὰ φωτεινὰ των στοιχεῖα· ἀντικατέστησαν τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν διὰ τῶν χρωμάτων τοῦ ἡλιακοῦ φάσματος, ἅτινα ἔθηκαν ἐπὶ τοῦ πίνακος παραλλήλως. Κατὰ ταῦτα ὁ ἐμπρεσσιονισμὸς ὑπῆρξε μία παταγώδης ἐπανάστασις κατὰ τῆς ζωγραφικῆς τοῦ ἐργαστηρίου, ὡς ὀρθότατα παρετήρησεν ὁ Σαλ. Ραϊνὰκ (Apollo, σελ. 307).

Τὴν φαντασίαν ἀντικατέστησεν ἡ ἄμεσος παρατήρησις, πρᾶγμα ὅπερ εἶχεν ἤδη συμβῇ μὲ τὸν ρεαλισμόν· ἀλλ' ἐπὶ πλέον τὴν λεπτολόγον ἀνάλυσιν τῆς πραγματικότητος, τὴν σχολαστικὴν περὶ τὰς λεπτομερείας διατριβήν, ἥτις κατεβαράθρωνεν ἐνίοτε τὸ σύνολον, χάριν τῶν ἐπὶ μέρους στοιχείων, ἐξετόπισεν ἡ ἀγάπη τοῦ συνόλου, ἡ μετ' ἐξάρσεώς τινος, μετά τινος λυρικῆς διαθέσεως, ἀπόδοσις τῆς περιβαλλούσης τ' ἀντικείμενα ἀτμοσφαίρας, τοῦ μαρμαίροντος φωτός, ἐντὸς τοῦ ὁποίου προβάλλονται τὰ πράγματα. Κατόπιν τούτου οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ εἶναι ζωγράφος ἄνευ ἀμέσου ἐπικοινωνίας μὲ τὴν φύσιν· τὸ ὕπαιθρον ὑπῆρξε τὸ μέγα ἐργαστήριον τῆς ζωγραφικῆς. Ὁ ἐμπρεσσιονισμὸς μακρὰν τοῦ νὰ παρέχῃ συνταγὰς πρὸς κατασκευὴν πινάκων, ὡς αἱ ἀκαδημαϊκαὶ σχολαί, παρεῖχεν εἰς τὸν καλλιτέχνην πλήρη ἐλευθερίαν, ὅπως ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἰδίας του ἐποπτείας διαμορφώσῃ τὴν καλλιτεχνικήν του προσωπικότητα. Τοιουτοτρόπως ἀντὶ μιᾶς σχολῆς ἐσχηματίσθησαν εἰς τὰς πλείστας περιπτώσεις διακεκριμέναι προσωπικότητες. Κοινὴ μεταξὺ τούτων ἦτο μόνον ἡ πρωταρχικὴ σημασία, ἣν ἀπέδιδον εἰς τὸ φῶς, ἡ ἀποστροφὴ πρὸς τὰ σαφῆ περιγράμματα, τὸ ἀκριβὲς σχέδιον, τὴν ἐντέλειαν τῆς μορφῆς, τὴν διαύγειαν τῆς συνθέσεως· καὶ ἐν τούτῳ ἀπετέλουν σχολὴν ἔχουσαν ἰδίας ἀρχάς, εἰς ἃς πάντα τὰ μέλη ταύτης ὑπετάσσοντο· πέραν ὅμως τῶν σαφῶς διαγεγραμμένων τούτων ὁρίων διηνοίγετο ἐν τῇ ἀναλύσει τοῦ φωτὸς εὐρύτατον στάδιον, εἰς ὃ οὐδεμία πρωτοβουλία καὶ οὐδεμία

Digitized by Google

ἀτομικὴ ἐνέργεια ἦτο προωρισμένη εἰς ἀπώλειαν. Ὡς σχολὴ ἐνεφανίσθησαν οἱ ἐμπρεσσιονισταὶ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν θεατῶν τῆς ἐκθέσεως Ναδὰρ κατὰ τὸ 1874· καὶ ὅμως δὲν ἐπρόκειτο κατ' οὐσίαν παρὰ περὶ *ἀνεξαρτήτων* συνηνωμένων εἰς τὴν κοινὴν προσπάθειαν πρὸς καταπολέμησιν ἑνὸς ρεαλισμοῦ, ὅστις εἶχεν ἤδη καθ' ὑπερβολὴν κατατριβῆ εἰς τὴν ψυχρὰν ἀπεικόνισιν ἀσημάντων λεπτομερειῶν. Διὰ τῶν καλλιτεχνῶν αὐτοῦ «τὸ τοπίον μετεμόρφωσε τὴν ζωγραφικήν· ἡ φύσις ἐξετόπισε τὴν ἱστορίαν καὶ τὸ ὕπαιθρον εἰσέδυσεν εἰς τὸ ἐργαστήριον» (*L. Hourticq:* Initiation artistique, σελ. 172). Ὁ *Κλαύδιος Μονὲ* ὑπῆρξεν ὁ δημιουργὸς καὶ ὁ μέγας διδάσκαλος ἐν τῇ πρακτικῇ ἐφαρμογῇ τοῦ ἐμπρεσσιονισμοῦ. Τοῦτον εἶχεν ἤδη ἐννοήσει καὶ ἐφαρμόσει εἰς τὰ τελευταῖά του ἔργα, ἀπὸ τοῦ 1870 μέχρι τοῦ 1883, ὁ Ἐδουάρδος Μανέ: ὁ «Père Lathuile», τὸ «Café-Concert», τὸ «Bar des Folies-Bergères», τὸ «Argenteuil», αἱ σπουδαὶ τῶν πλημμυρίδων, αἱ ἀπόψεις τῆς Βενετίας, οἱ κῆποι, αἱ νεκραὶ φύσεις ἀνθέων καὶ ἰχθύων, τόσα ἄλλα ἔργα του ἀποδεικνύουν τοῦτο ἐμφανῶς. Ἀλλ' ὁ ἀληθὴς ἀπόστολος τοῦ ἐμπρεσσιονισμοῦ εἶναι ὁ Κλαύδιος Μονέ, ὅστις ἀπὸ τοῦ 1890 καὶ ἐφεξῆς διὰ τῶν γεμάτων ἀπὸ ἐλαφρούς, ἀβροτάτους τόνους πινάκων του κατέκτησε τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κοινοῦ. Ὁ καλλιτέχνης οὗτος, ὅστις ὑπῆρξεν ἀληθὴς δόξα τῆς νεωτέρας γαλλικῆς τέχνης, παρήγαγε τὰ καταπληκτικώτερα, τὰ μᾶλλον ἐνδιαφέροντα, τὰ μᾶλλον ἐμψυχωμένα καὶ μᾶλλον ἀληθῆ εἰς φῶς τοπία. Ἀπόψεις θαλασσιναί, ὅπως «Οἱ μύλοι τῆς Ὁλλανδίας», «Ὁ Τάμεσις παρὰ τὸ Βουλευτήριον», «Αἱ ὄχθαι τοῦ Σηκουάνα», «Ἡ παραλία τοῦ Sainte-Adresse», «Ὁ κυματοθραύστης τῆς Χάβρης», εἶναι μοναδικαὶ συλλήψεις τῆς στιγμιαίας ἐκείνης διαθέσεως τῆς ἀτμοσφαίρας, ἡ ὁποία δημιουργεῖ τὴν προσωπικότητα τοῦ τοπίου καὶ παρέχει εἰς τ' ἀντικείμενα τὴν ἔκφρασίν των.

Παρὰ τὸν Μονὲ ἐπιφανεῖς ἀντιπρόσωποι τοῦ ἐμπρεσσιονισμοῦ ὑπῆρξαν ὁ Σίσλεϋ, ὁ Πισσαρό, ὁ Γκιγιωμέν, ὁ Γκωγκέν. Ἀλλ' ἐκεῖνος, ὅστις, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Καμίλλου Μωκλαίρ, φαίνεται ὅτι ὑπῆρξεν αὐτὴ αὕτη ἡ προσωποποίησις τοῦ ἐμπρεσσιονισμοῦ, εἶναι ὁ *Αὔγουστος Ρενουάρ*, ὅστις ἠκολούθησε τὴν τεχνικὴν τοῦ Μονέ, χωρὶς ν' ἀρνηθῇ τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Μανέ, καὶ ὅστις συνήνου ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀφελῆ ἡδυπάθειαν πρὸς εἶδός τι εἰδωλολατρικῆς φαιδρότητος καὶ τρυφερᾶς ζῳωδίας. Ὁ Αὔγουστος Ρενουὰρ ἀπεικόνισεν εὐρέα τοπία, κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Μονέ, πολυπροσώπους σκηνὰς τοῦ ὑπαίθρου, εἰς ἃς διαφαίνεται ἡ θερμή του ἀγάπη πρὸς τὴν ζωήν, ἡ δίψα τῆς ἡδυπαθείας, ἥτις ἀείποτε τὸν κατεῖχε, καὶ ἡ ἰσχυρὰ ροπὴ πρὸς τὰ φλέγοντα χρώματα, καὶ τέλος γυμνὰ εἰς τὰ ὁποῖα διεκρίθη ὡς μέγας ζωγράφος τοῦ γυναικείου σώματος, τὸ ὁποῖον ἀντελαμβάνετο κατά τινα πρωτόγονον καὶ ζῳώδη τρόπον, ὡς ὂν ἄγριον συγχρόνως καὶ θελκτικόν, μὴ ἔχον συνείδησιν τῆς φιληδονίας του (πρβλ. *C. Mauclair* ἔ. ἀ. σελ. 106). Ἕτερος ἐμπρεσσιονιστής, ὁ Μπενάρ, ὁ ἐξελιχθεὶς βραδύτερον εἰς διακοσμητικὸν ζωγράφον καὶ εἰσαγαγὼν τὸν ἐπιστημονικὸν συμβολισμὸν εἰς τὴν τέχνην, ἐζήτησε νὰ ὑποβάλῃ τὴν πληρότητα τῆς ζωῆς διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως ζωηρῶν καὶ ἁρμονικῶν χρωμάτων. Ἐξέχουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν μπρεσσιονιστῶν κατέχει καὶ ὁ Ντεγκά, ὅστις ὑπῆρξε λεπτὸς σχεδιαστὴς καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον παράδοξος, ἐνίοτε δὲ καὶ θεληματικῶς χυδαῖος εἴς τινας συλλήψεις του, δημιουργός. Ὁ Ντεγκὰ ἀπέδωκε τὸν ἐμπρεσσιονισμὸν τῆς γραμμῆς ἐν τῇ ἀπεικονίσει σφοδρῶς κινουμένων σωμάτων.

Προέκτασις τοῦ ἐμπρεσσιονισμοῦ εἶναι ὁ *πουαντιλλισμός*, ὅστις καὶ *νεοεμπρεσσιονισμὸς* ἐπεκλήθη. Οὗτος ἠσχολήθη μέχρι μανίας εἰς τὴν ἀνάλυσιν τοῦ φωτός, ὅπερ ἐπέθηκε κατὰ στίγματα ἐπὶ τοῦ πίνακος, ἔσχε δ' ὀνομαστοὺς ἐκπροσώπους του τὸν Seurat, τὸν Siniae, τὸν Luce κλπ. Καὶ ὁ ἐμπρεσσιονισμὸς ὅμως δὲν ὑπῆρξεν ἀπηλλαγμένος ἐλαττωμάτων. Τὸ μάλιστα δὲ προέχον μεταξὺ τούτων ὑπῆρξεν ἡ σχεδὸν ἐντελὴς κατάργησις τοῦ ἀντικειμένου, ἣν ἐπεχείρησεν, ἡ καταστροφὴ τοῦ περιγράμματος καὶ ἡ ἀντικατάστασις τοῦ σχήματος διὰ τοῦ ὄγκου. Κατ' ἀκολουθίαν ἔφερεν ἐντὸς αὑτοῦ τὰ σπέρματα τῆς ἐναντίον του ἀντιδράσεως. Τὰς σημαντικωτέρας ἐλλείψεις του κατενόησαν πρῶτοι καλλιτέχναι ἐξελθόντες ἐκ τῶν σπλάγχνων του. Ἦσαν δ' οὗτοι ὁ Παῦλος Γκωγκέν, ὁ Ὀντιλὸν Ρεντὸν καὶ κατ' ἐξοχὴν ὁ Παῦλος Σεζάν, ὅστις ἠθέλησε νὰ ἐπαναδώσῃ εἰς τὰ πράγματα τὴν ὑλικὴν ὑπόστασιν, ἣν εἶχον τελείως ἀπολέσει μέσα εἰς τὴν ἐμπρεσσιονιστικὴν μέθην. Ὁ ἐμπρεσσιονισμός, ἐν τούτοις, ἐπραγματοποίησε μονίμους κατακτήσεις καὶ συνέβαλε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐπὶ τὰ πρόσω ἀνάπτυξιν τῆς τέχνης. Δὲν ὑπῆρξε δ' οὗτος ἀποκλειστικῶς ζωγραφικὴ τεχνοτροπία, ἀλλ' ἐξεδηλώθη, ὡς εἶναι πολὺ φυσικόν, ὡς κυριαρχοῦσα τάσις ἐπί τι χρονικὸν διάστημα εἰς κάθε ἐκδήλωσιν διανοητικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ζωῆς, ἐπικουρηθεὶς εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς διδασκαλίας του καὶ ὑπὸ ἐπιστημονικῶν θεωριῶν ἐπὶ τῆς ἀναλύσεως καὶ τῆς διαθλάσεως τοῦ φωτός, ὡς αἱ τοῦ Χέλμολτς, τοῦ Λίτπμαν κλπ. **Ἐπὶ πλέον ἔσχε** σημαντικωτάτην ἐπίδρασιν καὶ ἔξω τῶν συνόρων τῆς Γαλλίας, χαρακτηρίσας διὰ τοῦ ὀνόματός του τὴν εὐρωπαϊκὴν καθόλου τέχνην τοῦ τελευταίου τετάρτου τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *G. Lecomte*, L'art impressioniste (Paris, 1892). — *C. Mauclair*, L' impressionisme (Paris, 1903). — *G. Geffroy*, La vie artistique, 3e série (Paris, 1894). — *Th. Duret*, Critique d'avant - garde (Paris, 1885). — *J. Meier - Graefe*, Der moderne Impressionismus (Berlin, 1903).—*A. Mellerio*, L'Exposition de 1900 et l' Impressionisme (Paris, 1900).

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

ἐμπρησμὸς (ὁ) καὶ *ἔμπρησις,—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐμπιμπράναι, πυρπόλησις, ἀφανισμὸς διὰ τοῦ πυρός, κατάκαυσις· ‖ ἰδίᾳ, ὁ ἑκουσίως ἐπὶ σκοπῷ βλάβης ἀλλοτρίων ἢ ἀπάτης γινόμενος: «ἐμπρησμὸς οἰκίας,—καταστήματος,—ἐργοστασίου, —· δάσους» «κατηγορεῖται—, κατεδικάσθη ἐπὶ ἐμπρησμῷ».

—*[Ποιν. Δίκ.]* Καλεῖται *ἐμπρησμὸς* ἡ διὰ τοῦ πυρὸς καταστροφὴ ἀλλοτρίας ἰδιοκτησίας. Διακρίνεται εἰς ἐμπρησμὸν ἐκ δολίας προαιρέσεως (ἄρθρ. ποιν. νόμ. 408—411, 413—416) καὶ εἰς ἐμπρησμὸν ἐξ ἀμελείας (ἄρθρ. 417). Ἀξιόποινος ὅμως εἶναι εἴς τινας περιπτώσεις καὶ ὁ ἐκ δόλου ἐμπρησμὸς ἰδιοκτήτων τοῦ δράστου πραγμάτων (ἄρθρ. 412).

Ἐμπρησμὸς ἐκ δολίας προαιρέσεως ἀλλοτρίων πραγμάτων. Ὁ δόλος τοῦ δράστου συνίσταται ἐκ τοῦ σκοποῦ καταστροφῆς τῶν ἀλλοτρίων, ἤτοι μὴ ἀνηκόντων κατὰ κυριότητα τῷ δράστῃ, πραγμάτων διὰ τοῦ πυρός, ὅπου δ' ὁ νόμος ὡς ἐπιβαρυντικὴν περίπτωσιν θεωρεῖ ὡρισμένην ἰδιότητα τοῦ ξένου πράγματος (π. χ. κτίριον κατῳκημένον), ἡ δολία προαίρεσις πρέπει νὰ περιλαμβάνῃ καὶ τὴν ἐκ μέρους τοῦ δράστου γνῶσιν τῆς ἰδιότητος ταύτης. Ὁ ἐκ δόλου ἐμπρησμὸς ἀλλοτρίων διακρίνεται: α΄) εἰς ἐμπρησμὸν κατῳκημένων κτιρίων (ἄρθρ. 408), β΄) εἰς ἐμπρησμὸν ἀκατοικήτων κτιρίων (ἄρθρ. 410), καὶ γ΄) εἰς ἐμπρησμὸν δασῶν καὶ ἀθερίστων δημητριακῶν καρπῶν.

Α΄) *Ἐμπρησμὸς ἀλλοτρίων κατῳκημένων.* Ὡς κατῳκημένα θεωρεῖ ὁ νόμος τὰ οἰκήματα, τὰ φέροντα πλήρωμα πλοῖα, τὰς ἀποθήκας, τὰ ναυπηγεῖα, ἅπερ κατοικοῦνται ἢ χρησιμεύουν πρὸς ἐνοίκησιν ἀνθρώπων, ἢ ἄλλας κατασκηνώσεις ἀνθρώπων· ἐνδεικτικὴ ὅθεν εἶναι ἡ ἀπαρίθμησις αὕτη ὑπὸ τοῦ νόμου, θέλοντος νὰ σημάνῃ ὅτι κατῳκημένα θεωρεῖται οὐ μόνον τὰ πρὸς ἐνοίκησιν ἀνθρώπων χρησιμεύοντα κτίρια, ἀλλ' οἱονδήποτε ἐνδιαίτημα ἀνθρώπων (κατάστημα ἢ γραφεῖον, ἅμαξα, καλύβη, σκηνή, πλοῖον, λέμβος κλπ.), ἀρκεῖ νὰ μὴ εἶναι τοῦτο ἐγκαταλελειμμένον ὁριστικῶς ὑπὸ τοῦ ἐνοικοῦντος, εἶναι δ' ἀδιάφορον ἂν κατὰ τὸν χρόνον τῆς πράξεως δὲν διέμενον ἐν αὐτῷ οἱ ἔνοικοι. Πρὸς τὰ κατῳκημένα ὁ νόμος ἐξομοιοῖ, λόγῳ τοῦ αὐτοῦ ὑφισταμένου κινδύνου, τὰ κτίρια ἢ πράγματα ἐν γένει, τὰ προσεγγίζοντα τοσοῦτον ἢ κατοικίας ἢ ἐνδιαιτήματα (κατὰ τὴν ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσαν ἔννοιαν) ἀνθρώπων, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ εἰς ταῦτα μετάδοσις τοῦ πυρός· ὡς τοιαῦτα ὅθεν κτίρια ἢ πράγματα δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν σταύλους, ἀχυρῶνας, ἀποθήκας, μὴ συνεχομένας, ἀλλ' ἁπλῶς προσεγγιζούσας πρὸς κατοικίας ἀνθρώπων, καὶ οἱαδήποτε ἄλλα, καὶ κινητὰ ἔτι, πράγματα, ἐξ ὧν δυνατὸν νὰ μεταδοθῇ τὸ πῦρ εἰς ἐνδιαιτήματα ἐν γένει ἀνθρώπων. Ἡ ποινὴ κατὰ τοῦ ἐμπρησμοῦ κατῳκημένων διαβαθμίζεται ἐν τῷ νόμῳ (ἄρθρον 408, ὡς ἐτροποποιήθη ὑπὸ τοῦ νόμου ΓΧΞΓ΄ τοῦ 1910 ὡς ἑξῆς: 1) Φυλάκισις τοὐλάχιστον ἑνὸς ἔτους, ἐὰν δὲν ἐξερράγη τὸ πῦρ. 2) Εἱρκτὴ ἐὰν ἐξερράγη τὸ πῦρ. Ἔκρηξις τοῦ πυρὸς ὑπάρχει «ὁσάκις τὸ πῦρ μεταδοθῇ εἰς ἄλλα πράγματα ἐκτὸς τῶν ἐμπρηστικῶν ὑλῶν» (ἄρθρ. 413). Ὁ νόμος ὅθεν πρὸς ὕπαρξιν ἐκρήξεως τοῦ πυρὸς σκοπεῖ τὴν μετάδοσιν αὐτοῦ εἴτε εἰς τὸ ἐμπρησθησόμενον ἀντικείμενον, εἴτε εἰς ἄλλα πράγματα, ἐξ ὧν δυνατὸν νὰ μεταδοθῇ περαιτέρω εἰς αὐτό· ἄρα ὅταν τὸ πῦρ τίθεται ἀμέσως ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἐμπρησθησομένου ἀντικειμένου καὶ οὐχὶ διὰ μέσου ἐμπρηστικῶν ὑλῶν, ἀνακύπτει ἀμέσως ἡ περίπτωσις ἐκρήξεως τοῦ πυρός, ἀπαιτεῖται ὅμως προσέτι ἡ ἐπέκτασις, ἔστω καὶ κατὰ μικρόν, τοῦ βληθέντος πυρός, καὶ δὲν ἀρκεῖ ἡ βολὴ ἁπλῶς αὐτοῦ, τὸ ἄναμμα δηλαδὴ μόνον. Ἡ γνώμη αὕτη εἶναι ὀρθοτέρα τῆς ἄλλοτε *(Κωστῆ,* Ἑρμηνεία ποιν. νόμ. ἔκδ. 4 ὑπὸ *Ἀ. Μπουροπούλου*, τόμ. Γ΄, σελ. 242 σημ. 2) ἐξενεχθείσης. 3) Πρόσκαιρα δεσμά, ἐάν, ἐκτὸς τῆς ἐκρήξεως τοῦ πυρός, συντρέχουν προσέτι καὶ ἄλλαι περιπτώσεις (ἀριθ. 2 καὶ 3 τοῦ ἄρθρ. 409), ἤτοι: α΄) Ἐὰν τὸ πῦρ ἐξερράγη καθ' ὃν χρόνον συνήθως οἱ ἄνθρωποι ὑπνώττουσιν· ἂν λοιπὸν τὸ πῦρ ἐβλήθη εἰς ἐμπρηστικὰς ὕλας καθ' ὃν χρόνον οἱ κάτοικοι ὑπνώττουσιν, ἐξερράγη δὲ (κατὰ τὴν ἀμέσως ἀνωτέρω ἀναπτυχθεῖσαν ἔννοιαν τῆς ἐκρήξεως) ὅταν συνήθως ἐγείρωνται τοῦ ὕπνου, δὲν συντρέχει ἡ προκειμένη περίπτωσις. β΄) Ἐὰν ὁ ἐμπρησμὸς συνέβη εἰς πόλεις ἢ χωρία καθ' ὃν καιρὸν τὸ πλεῖστον τῶν κατοίκων μέρος εὑρίσκετο ἐκτὸς αὐτῶν, καὶ τοῦτο ἦτο γνωστὸν εἰς τὸν ἐμπρηστήν. 4) Θάνατος, ἐάν, ἐκτὸς τῆς ἐκρήξεως τοῦ πυρὸς συντρέχῃ προσέτι καί τις τῶν λοιπῶν περιπτώσεων τοῦ αὐτοῦ ἄρθρου 409, ἤτοι: α΄) Ἐὰν διὰ τοῦ ἐκραγέντος πυρὸς ἐφονεύθη ἢ ἐπικινδύνως ἐβλάφθη τις, καθ' ὅσον ὁ ἐμπρηστὴς ἠδύνατο νὰ προΐδῃ τὸ συμβὰν τοῦτο· ἀπαιτεῖται δηλαδὴ ἐν προκειμένῳ, ἐκτὸς τοῦ εἰς τὸν ἐμπρησμὸν τείνοντος ὡρισμένου δόλου τοῦ δράστου, καὶ ἐνδεχόμενος *δόλος* (βλ. λ.) αὐτοῦ διὰ τὸν φόνον ἢ τὴν ἐπικίνδυνον σωματικὴν βλάβην ἀνθρώπου· ὁ θάνατος ἢ ἡ βλάβη ἀρκεῖ νὰ ἐπέλθῃ ὡς ἀποτέλεσμα τοῦ ἐκραγέντος πυρὸς καὶ δὲν εἶναι ἀπαραίτητον δι' αὐτοῦ ἀποκλειστικῶς (δηλαδὴ τῆς καύσεως) νὰ συμβῇ· συντρέχει ὅθεν ἡ προκειμένη περίπτωσις καὶ ἂν ὁ θάνατος ἢ ἡ βλάβη συμβῇ ἐξ ἀσφυξίας ἢ ἐκ πτώσεως τοῦ θύματος, προσπαθοῦντος νὰ διαφύγῃ τὸν κίνδυνον κτλ. β΄) Ἐὰν ὁ δράστης ἔβαλε πῦρ εἰς πόλεις ἢ χωρία κατὰ διαφόρους τόπους συγχρόνως καὶ τὸ πῦρ ἐξερράγη τοὐλάχιστον εἰς ἕνα τόπον, ἀρκεῖ ἐν προκειμένῳ νὰ βληθῇ τὸ πῦρ εἰς διαφόρους τόπους τῆς αὐτῆς πόλεως ἢ τοῦ αὐτοῦ χωρίου, ἐφ' ὅσον οἱ τόποι οὗτοι ἀπέχουσιν ὁπωσδήποτε ἀλλήλων, καὶ δὲν γειτνιάζουσι, νὰ βληθῇ δὲ συγχρόνως, ἤτοι οὐχὶ ἀπαραιτήτως ἐν τῇ μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ χρόνου στιγμῇ (ὅπερ ἀδύνατον, ὅταν ὁ ἐμπρηστὴς δρᾷ μόνος), ἀλλ' ἐν ὡρισμένῳ χρονικῷ διαστήματι, ὥστε νὰ εἶναι πιθανὴ ἡ σύγχρονος ἔκρηξις τοῦ πυρὸς (ἥτις «συναπαιτεῖται»)· ἡ σοβαρότης τοῦ τοιούτου ἐμπρησμοῦ κεῖται εἰς τὸν μείζονα ἀπειλούμενον κίνδυνον, ὡς ἐκ τοῦ καταμερισμοῦ τῶν πρὸς κατάσβεσιν προσπαθειῶν καὶ τῆς ἕνεκα τούτου ἐπεκτάσεως τοῦ πυρός. γ΄) Ἐὰν τὸ πῦρ ἐβλήθη εἰς τοιούτους συναθροίσεως τόπους (ἐκκλησίας, σχολεῖα, θέατρα, δικαστήρια κτλ.), ὅπου πολὺς ἀριθμὸς ἀνθρώπων ἐξετέθη εἰς τῆς βλάβης τὸν κίνδυνον. Ἂν ὅθεν οἱ τοιοῦτοι τόποι εἶναι, καθ' ὃν χρόνον βάλλεται τὸ πῦρ, ἐντελῶς κενοὶ ἀνθρώπων, δὲν ὑφίσταται ἡ προκειμένη περίπτωσις. δ΄) Ἐὰν ὁ ἐμπρησμὸς ἔγινεν ἐν καιρῷ κοινῆς ἀνάγκης, στάσεως, πολέμου, ἐν κινδύνῳ πλημμύρας καὶ τῶν τοιούτων. ε΄) Ἐὰν τὸ πῦρ ἐβλήθη εἰς κτίρια, ὅπου εἶναι ταμιεύματα πυρίτιδος ἢ ἄλλων ἐκρηκτικῶν ὑλῶν, ἢ εἰς τόπους ὧν ἐγγὺς εὑρίσκονται τοιαῦτα, καὶ ὁ ἐμπρηστὴς εἶχεν εἴδησιν τοῦ πράγματος. στ΄) Ἐὰν ὁ ἐμπρηστὴς ἔβαλε τὸ πῦρ ἐπὶ σκοπῷ νὰ εὐκολύνῃ ἑαυτὸν ἢ ἄλλους εἰς ἐκτέλεσιν ἄλλου κακουργήματος (οὐχὶ πλημμελήματος ἢ πταίσματος), οὗτινος καὶ ἐγένετο τῷ ὄντι τοὐλάχιστον *ἀπόπειρα* (βλ. λ.). Δὲν συντρέχει ὅθεν ἡ προκειμένη περίπτωσις, ἂν ὁ ἐμπρησμὸς πραχθῇ πρὸς ἀπόκρυψιν ἢ συγκάλυψιν ἄλλου πραχθέντος κακουργήματος, ἀλλ' ὑπάρχει τότε *συρροή*.

Β΄) *Ἐμπρησμὸς ἀλλοτρίων ἀκατοικήτων.* Ἐν ἄρθρῳ 410 τοῦ ποινικοῦ νόμου χαρακτηρίζονται ὡς ἀκατοίκητα ὅσα δὲν εἶναι κατὰ τὸ ἄρθρον 408 κατῳκημένα ἢ ἐξομοιούμενα πρὸς τοιαῦτα, μνημονεύονται δ' ἐνδεικτικῶς τὰ μεμονωμένα ἀκατοίκητα κτίρια, πανδοχεῖα, πλοῖα, ἀποθῆκαι, ναυπηγεῖα, μὴ χρησιμεύοντα πρὸς κατοίκησιν ἀνθρώπων, οἱ κεχωρισμένοι σωροὶ ξύλων, συγκεκομισμένοι καὶ εἰς τὸ ὕπαιθρον ἔτι κείμενοι καρποὶ ἀγρῶν, λειμώνων καὶ κήπων, τὰ χωριστὰ δένδρα, αἱμασιαί, θάμνοι ἢ ἄλλα πράγματα, ἐκ τῆς ἐμπρήσεως τῶν ὁποίων δὲν εἶναι παντάπασι πιθανὸν οὔτε τὸ πῦρ νὰ μεταδοθῇ οὔτε νὰ κινδυνεύσουν κατοικίαι ἀνθρώπων, διότι, ἂν τοιαύτη πιθανότης ὑπάρχῃ, πρόκειται ἐμπρησμὸς κατῳκημένου, περὶ οὗ ἀνωτέρω ἐγένετο λόγος. Ὁ ἐμπρησμὸς ἀλλοτρίων ἀκατοικήτων τιμωρεῖται: 1) μὲ φυλάκισιν τοὐλάχιστον τριῶν μηνῶν, ἐὰν τὸ πῦρ δὲν ἐξερράγη, 2) μὲ φυλάκισιν τοὐλάχιστον ἓξ μηνῶν, ἐὰν ἐξερράγη. Πότε ὑπάρχει ἔκρηξις τοῦ πυρὸς ἐλέχθη ἀνωτέρω.

Γ΄) *Ἐμπρησμὸς δασῶν καὶ ἀθερίστων δημητριακῶν καρπῶν.* Τιμωρεῖται: 1) μὲ φυλάκισιν τοὐλάχιστον ἑνὸς ἔτους, ἐὰν δὲν ἐξερράγη τὸ πῦρ, 2) μὲ εἱρκτήν, ἐὰν ἐξερράγη (ἄρθρ. 411, ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ νόμου ΓΧΞΓ΄ τοῦ 1910). Ἂν ὅμως ὁ ἐμπρησμὸς οὗτος ἔφερε κίνδυνον εἰς ἀνθρώπους ἢ εἰς ἀνθρώπων κατασκηνώσεις, τότε τιμωρεῖται ὡς ἐμπρησμὸς κατῳκημένων, κατὰ τὰς ἀνωτέρω διακρίσεις.

Ἐμπρησμὸς ἐκ δολίας προαιρέσεως ἰδιοκτήτων πραγμάτων. Πᾶς, ἐκ τοῦ δικαιώματος τῆς κυριότητος ἐπὶ τοῦ ἰδίου ἑαυτοῦ πράγματος, δικαιοῦται καὶ νὰ καταστρέψῃ αὐτὸ καὶ διὰ τοῦ πυρὸς ἔτι, ἐφ' ὅσον δὲν προξενεῖ οὕτω βλάβην εἰς ἄλλον. Δι' ὃ ὁ ποινικὸς νόμος (ἄρθρ. 412) τιμωρεῖ τὸν ἐκ δόλου ἐμπρησμὸν ἰδιοκτήτων πραγμάτων (οἱωνδήποτε, κινητῶν ἢ ἀκινήτων, κατῳκημένων ἢ ἀκατοικήτων) εἰς τὰς ἑξῆς μόνας περιπτώσεις: α΄) Ἐὰν γίνῃ μὲ κίνδυνον ἀνθρώπων ἢ ξένης ἰδιοκτησίας, ὅτε ἐπιβάλλεται ποινὴ ἀναλόγως πρὸς τὰς ἀνωτέρω ἐκτεθείσας διακρίσεις ἐπὶ ἐμπρησμοῦ ἀλλοτρίων. Ἡ αὐτὴ ἁρμόζει λύσις, ἂν ὁ ἐμπρησμὸς πραχθῇ ὑπὸ συνιδιοκτήτου, ἄνευ τῆς συναινέσεως τοῦ ἑτέρου συγκυρίου, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει πρόκειται ἐμπρησμὸς ἀλλοτρίου, κατὰ τὸ εἰς τὸν συγκύριον ἀνῆκον μέρος τοῦ πράγματος. β΄) Ἐὰν ὁ ἐμπρησμὸς γίνῃ ἐπὶ σκοπῷ ἀπάτης, ἤτοι ἐὰν ὁ δράστης σκοπῇ τὴν ἐξαπάτησιν ἄλλου καὶ τὴν ἐντεῦθεν ἀθέμιτον ἑαυτοῦ ὠφέλειαν ἢ τὴν βλάβην ἄλλου διὰ τῶν ψευδῶν παραστάσεων ὅτι ὁ ἐμπρησμὸς δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ ἐνεργείας, ἀλλ' ἑτέρου προσώπου ἢ τυχαίου συμβεβηκότος, ἢ διὰ τῆς ἀθεμίτου παρασιωπή-

Digitized by Google

σεως ἢ ἀποκρύψεως ὅτι αὐτὸς διέπραξε τὸν ἐμπρησμὸν (βλ. λ. *ἀπάτη*)· π. χ. ἐμπρησμὸς ἐπὶ σκοπῷ ἀθεμίτου ἀπολήψεως τοῦ ποσοῦ τῆς ἀσφαλείας, ἐμπρησμὸς τοῦ ἐνυποθήκου ἢ τοῦ ἐνεχύρου ἐπὶ σκοπῷ βλάβης τοῦ δανειστοῦ κλπ. Πότε ὁ ἐμπρηστὴς τοιοῦτον προὐτίθετο σκοπὸν εἶναι ζήτημα πραγματικόν, ἐξαρτώμενον ἐκ τῶν συνοδευουσῶν τὴν εκτέλεσιν τῆς πράξεως περιστάσεων καὶ τῆς καθ' ὅλου κατ' αὐτὴν καὶ μετ' αὐτὴν συμπεριφορᾶς τοῦ δράστου. Ἡ ποινὴ ὁρίζεται ἐν τῷ νόμῳ οὕτω: 1) Ἐπὶ ἁπλῷ μὲν ἐμπρησμῷ, ἤτοι ἂν ὁ ἐμπρηστής, καίπερ τὸν ἀνωτέρω σκοπὸν ἀπάτης ἔχων, δὲν προέβη οὐχ ἧττον εἰς ταύτην, οὐδ' εἰς ἀπόπειραν αὐτῆς, ἐπιβάλλεται φυλάκισις τοὐλάχιστον ἓξ μηνῶν. 2) Ἂν ὅμως ὁ ἐμπρηστὴς ἐπέτυχε τὴν ἀπάτην, ἐξ αὐτῆς δ' ἐπῆλθε βλάβη εἰς ἄλλον ὑπερβαίνουσα τὰς 4000 δραχμάς, ἐπιβάλλεται διὰ τὸν ἐμπρησμὸν ἡ ποινὴ τῆς εἱρκτῆς, διὰ δὲ τὴν συρρέουσαν ἀπάτην ἐφαρμοσθήσονται οἱ περὶ συρροῆς κανόνες. 3) Ἂν ἐπέτυχεν ὁ ἐμπρηστὴς τὴν ἀπάτην, ἀλλ' ἡ ἐξ αὐτῆς ζημία δὲν ὑπερβαίνῃ τὰς 4000 δραχμάς, ὁ νόμος δὲν ὁρίζει τὴν ἐπὶ τῷ ἐμπρησμῷ ἐπιβλητέαν ποινήν· εἶναι ὅμως προφανές, ὅτι ἐπιβληθήσεται ἡ αὐτή, ἡ ὁριζομένη ἐν ᾗ περιπτώσει δὲν προέβη ὁ δράστης εἰς τὴν ἀπάτην, τουτέστιν ἡ τῆς φυλακίσεως τοὐλάχιστον ἓξ μηνῶν, ἐφαρμοσθησομένων, ἐννοεῖται, καὶ ἐνταῦθα διὰ τὴν συρρέουσαν ἀπάτην τῶν περὶ συρροῆς κανόνων.

Ἐμπρησμὸς ἐξ ἀμελείας. Ὁ ἐμπρησμὸς ἐξ *ἀμελείας* (βλ. λ.) ἀλλοτρίου πράγματος, οἱουδήποτε, τιμωρεῖται μὲ φυλάκισιν τὸ πολὺ ἓξ μηνῶν (ἄρθρ. 417 ἐδ. 1). Ὁ ἐξ ἀμελείας ἐμπρησμὸς ἰδιοκτήτου πράγματος δὲν εἶναι ἀξιόποινος. Τιμωρεῖται ὅμως ὁ ἰδιοκτήτης μὲ τὴν αὐτὴν ποινήν, ἐάν, ἀποκρύψας τὸν ἐν τῇ κατοικίᾳ αὐτοῦ, εἴτ' ἐξ ἀμελείας εἴτε τυχαίως, συμβάντα ἐμπρησμὸν καὶ παραλιπὼν ἐξ ἀπρονοησίας καὶ ἀμελείας ἐν γένει ν' ἀναγγείλῃ τοῦτον καὶ νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν ἀναγκαίαν πρὸς κατάσβεσιν βοήθειαν, ἐγένετο ἐντεῦθεν παραίτιος τῆς ἐπιβλαβοῦς μεταδόσεως αὐτοῦ εἰς ξένην ἰδιοκτησίαν (ἄρθρ. 417, ἐδ. 2). Τὸ αὐτὸ πρέπει νὰ δεχθῶμεν καὶ ὅταν τὸ πῦρ ἐξερράγη εἰς οἱονδήποτε ἄλλο πρᾶγμα τοῦ ἰδιοκτήτου καὶ οὐχὶ μόνον εἰς τὴν κατοικίαν, ἣν προφανῶς ἐνδεικτικῶς καὶ κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν πρώτην περίπτωσιν τοῦ ἐξ ἀμελείας ἐμπρησμοῦ ἀλλοτρίου ἀναφέρει ὁ νόμος. Εὐνόητον τέλος, ὅτι ἂν ἡ ἀπόκρυψις τοῦ ἐν τῷ ἰδιοκτήτῳ πράγματι συμβάντος ἐμπρησμοῦ ἐγένετο ἐκ προθέσεως, ἵνα ἐντεῦθεν μεταδοθῇ τὸ πῦρ, μετεδόθη δ' ὄντως τοῦτο εἰς ἀλλοτρίαν ἰδιοκτησίαν, ἡ πρᾶξις προσλαμβάνει τὸν χαρακτῆρα δολίου ἐμπρησμοῦ, τιμωρουμένου κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα. Ὁ ἐμπρησμὸς δάσους ἐξ ἀμελείας τιμωρεῖται μὲ φυλάκισιν μέχρις ἑνὸς ἔτους, κατὰ τὴν εἰδικὴν διάταξιν τοῦ νόμου 4173 τῆς 15 Ἰουνίου 1929 «περὶ δασικοῦ κώδικος». Ἐξαιρεῖται πάσης ποινῆς ὁ ἐξ ἀμελείας ὑπαίτιος ἐμπρησμοῦ, ἐὰν τὸν καταπαύσῃ ὁ ἴδιος ἢ διὰ τῆς ταχείας πρὸς τὴν ἀρχὴν ἀγγελίας του συντελέσῃ εἰς τὴν κατάπαυσιν ἢ ἀνακοπὴν τῆς διαδόσεως τοῦ πυρὸς (ἄρθρ. 418).

Τέλεσις καὶ ἀπόπειρα. Ὁ ἐκ δολίας προαιρέσεως ἐμπρησμὸς εἶναι ἀδίκημα τυπικόν, θεωρεῖται δηλαδὴ τετελεσμένον ἅμα ὡς βληθῇ τὸ πῦρ καὶ οὐχὶ ὅταν μεταδοθῇ τοῦτο ἢ ἐπέλθῃ τὸ σκοπούμενον διὰ τῆς πράξεως ἀποτέλεσμα, ἡ καταστροφὴ δηλονότι τοῦ ἐφ' οὗ βάλλεται τὸ πῦρ ἀντικειμένου. Ὁ ἐξ ἀμελείας ὅμως ἐμπρησμὸς συντελεῖται ὅταν ἐπέλθῃ τὸ ἐκ τῆς ἀμελείας τοῦ ὑπαιτίου ἀποτέλεσμα, ἡ πυρπόλησις δηλαδή, ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει, τοῦ ἀντικειμένου. Ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν τοῦ ἐμπρησμοῦ δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀξιόποινος ἀπόπειρα, διότι ἐν ὅσῳ μὲν ὁ ἐκ δόλου ἐνεργῶν δράστης δὲν ἔθεσε τὸ πῦρ, εἴτε ἀμέσως ἐπὶ τοῦ ἐμπρησθησομένου ἀντικειμένου, εἴτ' ἐπὶ ἐμπρηστικῶν ὑλῶν, εἶναι ἄδηλον ἂν ὄντως ἤθελε θέσει τοῦτο ἢ οἰκειοθελῶς ἐξ οἱουδήποτε λόγου ἤθελεν ἀπόσχει, εὐθὺς δ' ὡς βάλῃ τὸ πῦρ ἐμφανίζεται ἀμέσως τετελεσμένον τὸ ἀδίκημα. Ἐπὶ τοῦ ἐξ ἀμελείας ἐμπρησμοῦ δὲν χωρεῖ ἀπόπειρα, διότι ἡ ἀπόπειρα εἶναι ἀπροσάρμοστος πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς ἀμελείας.

Ὑποτροπή, συρροὴ καὶ ἔμπρακτος μετάνοια. Ἐνῷ γενικῶς ἡ ὑποτροπὴ καὶ ἡ συρροὴ λαμβάνονται ὑπ' ὄψει μόνον πρὸς ἐπίτασιν τῆς ποινῆς ἐντὸς τῶν νόμῳ ὡρισμένων, ἀνωτάτου καὶ κατωτάτου, ὁρίων αὐτῆς (ἄρθ. 109 *καὶ* 111), ἐπὶ τοῦ δολίου ἐμπρησμοῦ συνεπάγουσι τὸ ἀμέσως βαρύτερον εἶδος τῆς ποινῆς, ἡ μὲν ὑποτροπὴ ὅταν ὁ ὑπότροπος πρόκειται νὰ τιμωρηθῇ μὲ τὴν αὐτὴν κατ' εἶδος ποινήν, ἣν ὑπέστη πρότερον, ἡ δὲ συρροὴ ὅταν συρρέωσι τρεῖς τοὐλάχιστον ἐμπρησμοί, τιμωρούμενοι μὲ ποινὴν τοῦ αὐτοῦ εἴδους, ὑπὸ τὸν περιορισμὸν ὅμως ὅτι οὐδέποτε ἐκ τῆς τοιαύτης μεταβολῆς τῆς ποινῆς ἐπιτρέπεται νὰ ἐπιβληθῇ ἡ ποινὴ τοῦ θανάτου, ἐὰν ἡ πρᾶξις δὲν ἐπισύρῃ καθ' ἑαυτὴν τὴν ποινὴν ταύτην (ἄρθρ. 414). Συμφώνως πρὸς τὴν ἐν ἄρθρῳ 113 τιθεμένην ἀρχὴν τῆς ἐμπράκτου ἐπὶ τυπικῶν ἀδικημάτων *μετανοίας* (βλ. λ.), τὸ ἄρθρον 415 (ἐδ. 1) ἀπαλλάσσει τῆς ποινῆς ἐκεῖνον, ὅστις ἔβαλε μὲν πῦρ, ἠμπόδισεν ὅμως οἰκειοθελῶς τὴν ἔκρηξιν αὐτοῦ.

Ὡς περιστάσεις δὲ μειούσας τὴν ποινὴν ἀναγράφει ὁ νόμος: 1) Ἐκείνην καθ' ἣν ἐξερράγη μὲν τὸ πῦρ, ἔσβησεν ὅμως ὁ δράστης αὐτὸ ἀμέσως, εἰς τρόπον ὥστε δὲν προέκυψε καμμία ἄλλη ζημία ἐκτὸς τῆς ἐκ τῆς ἐκρήξεως τοῦ πυρὸς προσγενομένης· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐπιβάλλεται φυλάκισις ἑνὸς μέχρις ἓξ μηνῶν καὶ ἀστυνομικὴ ἐπιτήρησις (ἄρθρ. 415, ἐδάφ. 2). 2) Τὴν περίστασιν καθ' ἣν τὸ ἐκραγὲν πῦρ ἔφερε ζημίαν τινά, μείζονα πάντως τῆς ἐκ τῆς ἐκρήξεως προξενηθείσης, ἀλλὰ πρὶν ἢ διαδοθῇ περαιτέρω ἐσβέσθη εἴτε παρ' αὐτοῦ τούτου τοῦ ἐμπρηστοῦ, εἴτε διὰ τῆς αὐθορμήτου προσπαθείας του. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἡ ποινὴ μειοῦται ὡς ἑξῆς: ἀντὶ τοῦ θανάτου ἐπιβάλλεται ἡ ποινὴ τῶν προσκαίρων δεσμῶν, ἐκτὸς ἂν συνέβη θάνατος ἢ ἐπικίνδυνος βλάβη ἀνθρώπου· ἀντὶ τῶν διὰ βίου δεσμῶν ἡ εἱρκτή, ἀντὶ τῶν προσκαίρων ἡ φυλάκισις καὶ ἀντὶ τῆς εἱρκτῆς φυλάκισις μέχρις ἑνὸς ἔτους· ὅπου δ' ἐπιβάλλεται φυλάκισις, αὕτη ἐλαττοῦται ἀναλόγως, μὴ δυναμένη νὰ ὑπερβῇ ποτὲ τοὺς τρεῖς μῆνας (ἄρ. 416).

Α. Ν. ΜΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

ἐμπρηστής, —*οῦ* (ὁ)· ὁ ἐμπρήσας, ὁ πυρπολήσας, ὁ διὰ πυρὸς ἀφανίσας.

ἐμπρηστικός,—*ή,*—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἐμπρηστὴν ἢ τὸν ἐμπρησμόν· ὁ κατάλληλος πρὸς μετάδοσιν πυρός.

— **ἐμπρηστικὰ** ***βλήματα*** *[Πυροβολ.].* Τὰ βλήματα γενικῶς, ἀνεξαρτήτως σχήματος καὶ μεγέθους (σφαῖραι, βέλη, βολίδες, βόμβαι, βομβίδες, ὀβίδες), ἅτινα, ὀργανούμενα καταλλήλως καὶ πληρούμενα δι' ἐμπρηστικῶν ὑλῶν, ἐκπέμπονται πρὸς τὰς ἐχθρικὰς ἐγκαταστάσεις, ὅπως ἐπιφέρωσιν ἐκεῖ καταστροφὰς διὰ τοῦ μεταδιδομένου ὑπ' αὐτῶν πυρὸς κατὰ τὴν ἄφιξιν καὶ τὴν διάρρηξιν ἢ διάνοιξιν αὐτῶν. Ἡ ἐν τῷ ἀγῶνι προσπάθεια ἑκάστου τῶν ἀντιμαχομένων πρὸς καταστροφὴν τοῦ ἀντιπάλου δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ παρίδῃ τὸ πῦρ ὡς μέσον καταστροφῆς. Ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἀκόμη καὶ ἀναλόγως τῶν κατὰ χρονικὰς περιόδους γνωστῶν καὶ ἐν χρήσει βλημάτων ἐν γένει καὶ ἐμπρηστικῶν ὑλῶν ἐχρησιμοποιήθη τὸ καταστρεπτικὸν τοῦτο πολεμικὸν μέσον, ὁ δὲ Παγκόσμιος πόλεμος τοῦ 1914—1918 ἔφερεν εἰς φῶς καὶ ἔθηκεν ἐν χρήσει διαφόρους τύπους ἐμπρηστικῶν βλημάτων, ἄλλων μὲν ἐπικρατησάντων ἐν τῇ χρήσει, ἄλλων δὲ τεθέντων κατὰ μέρος, ὡς μὴ δόντων ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα καὶ τὴν ἀπαιτουμένην ἀσφάλειαν κατά τε τὴν κατασκευὴν καὶ τοὺς χειρισμοὺς (βλ. βολίς, βόμβα, ὀβίς).

Κ. Ν. Γ.

— *['Εγκυκλ.]* Ἐμπρηστικῶν ὑλῶν (νάφθης, ἀσφάλτου, πίσσης, θείου, ῥητίνης κ. λ.) ἐγένετο χρῆσις ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων εἴς τε τοὺς κατὰ ξηρὰν καὶ τοὺς κατὰ θάλασσαν πολέμους. Ὁ τρόπος τῆς χρήσεως αὐτῶν ἦτο ἁπλούστατος: ἢ ἐπέχεον αὐτὰς ἐπὶ τῶν οἰκοδομῶν, πολεμικῶν πλοίων κ. λ., ἅτινα ἤθελον νὰ ἐμπρήσωσιν, ἢ ἐνεβάπτιζον ἐν εὐφλογίστοις ὑγροῖς στυπεῖα καὶ ῥάκη, ἅτινα ἐφήρμοζον ἐπὶ τῶν βελῶν καὶ τῶν ἀκοντίων καὶ ἀνημμένα τὰ ἔβαλλον κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Τοιαῦτα «πυρφόρα βέλη» μετεχειρίσθησαν οἱ Πέρσαι κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ὡς ῥητῶς ἱστορεῖ ὁ Ἡρόδοτος (Βιβλ. Η'), ὁμοίως οἱ Τύριοι κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Τύρου ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Ἀλλ' οἱ Τύριοι τὰς ἐμπρηστικὰς ὕλας (πίσσαν, θεῖον κλ.) ἐχρησιμοποίησαν (*Ἀρριαν.* 2, 19) καὶ πρὸς κατασκευὴν πυρπολικῶν πλοίων (βλ. λ. *πυρπολικά*).

Πλὴν τῶν τοιούτων ἐμπρηστικῶν οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς ἀναφέρουσι μετὰ θαυμασμοῦ τὸ κατόρθωμα τοῦ μυθικοῦ Σαλμωνέως, βασιλέως τῆς Θεσσαλίας καὶ εἶτα τῆς Ἤλιδος, ὅστις ἐμιμεῖτο τὰς ἀστραπὰς καὶ τὰς βροντὰς τοῦ Διὸς (*Virgil.* Aen. VI. 585. *Flacus* I. 662. *Hygin.* Fab. 61, 250). Ὁ δὲ Φιλόστρατος ἐν τῷ βίῳ Ἀπολλωνίου τοῦ Τυανέως διηγεῖται, ὅτι οἱ σοφοὶ τῶν Ἰνδῶν ἀπέκρουον τοὺς ἐχθρούς των διὰ κεραυνῶν καὶ βροντῶν. Προφανῶς ἐνταῦθα πρόκειται περὶ πυρίτιδος χρησιμοποιουμένης ἐν πολέμῳ ὡς ἐμπρηστικῆς ὕλης (καὶ οὐχὶ ὡς βλητικῆς), διότι καὶ οἱ Κινέζοι ἐγνώριζον αὐτήν, ἀλλὰ δὲν τὴν ἐχρησιμοποίουν εἰμὴ μόνον εἰς πυροτεχνήματα.

Οἱ Ῥωμαῖοι ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς δημοκρατίας μετεχειρίζοντο τὰς ἐμπρηστικὰς ὕλας ἐν πολέμῳ (πίσσαν, ῥητίνην, ἄσφαλτον, διάφορα ἔλαια κ.λ.). Ἀλλὰ τὸ περίεργον εἶναι ὅτι ὁ Δίων ὁ Κάσσιος ἐν τῷ βίῳ τοῦ Καλιγούλα γράφει, ὅτι ὁ ἔκδοτος οὗτος αὐτοκράτωρ (βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ 37—41 μ. Χ.) διέθετε καὶ ἄλλα καταπληκτικὰ πολεμικὰ μέσα, δι' ὧν ἐκαυχᾶτο ὅτι καὶ κατὰ τοῦ Διὸς ἀκόμη ἠδύνατο νὰ πολεμήσῃ: «Ταῖς τε βρονταῖς, γράφει, ἐκ μηχανῆς τινος ἀντεβρόντα καὶ ταῖς ἀστραπαῖς ἀντήστραπτε, καὶ ὁπόταν κεραυνὸς καταπέσοι, λίθον ἀκοντίζειν, ἐπιλέγων ἐφ' ἑκάστῳ τὸ τοῦ Ὁμήρου: ἤ μ' ἀνάειρε ἢ ἐγώ σε» (*Δίων Κάσσ.* Ρωμ. Ἱστορία. Ἔκδ. Λειψίας 1865 τ. V, σελ. 170—171).

Ὁ Ἀθήναιος, γράψας κατὰ τὸν Γ' μ. Χ. αἰῶνα, ἀναφέρει ὅτι μάγος τις, Ξενοφῶν καλούμενος, ἐγνώριζε, σὺν τοῖς ἄλλοις, καὶ φοβεράν τινα ἐμπρηστικὴν ὕλην, ἣν ὀνομάζει «πῦρ αὐτόματον», ὁ δὲ σύγχρονός του Ἰούλιος ὁ Ἀφρικανός, ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, ἀναφέρει ἐν τοῖς Κεστοῖς αὐτοῦ ὅμοιον ἐμπρηστικὸν μῖγμα, τὸ ὁποῖον ἀπετελεῖτο ἐκ νίτρου, θείου αὐτοφυοῦς, θειούχου ἀντιμονίου, χυμοῦ συκομορέας, ῥευστῆς ἀσφάλτου καὶ καυστικῆς ἀσβέστου, τὸ ὁποῖον ἀνεφλέγετο ἅμ' ὡς προσεβάλλετο ὑπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων.

Καὶ οἱ Βυζαντινοὶ ἐχρησιμοποίουν κατὰ τοὺς πολέμους ποικίλας ἐμπρηστικὰς ὕλας (ἄσφαλτον, πίσσαν, θεῖον, ῥητίνην πετρέλαιον καὶ διάφορα ἄλλα ἔλαια καὶ οἰνοπνεύματα). Πλὴν τούτων ὅμως σοφοί τινες αὐτῶν ἐγνώριζον καὶ ἄλλα μέσα, περὶ τῶν ὁποίων ἀσαφεῖς μόνον πληροφορίας ἔχομεν. Ὁ Ἰωάννης, ἐπίσκοπος Νικίου, ἀναφέρει ἐν τῷ Χρονικῷ αὐτοῦ (βλ. 24ον τόμον τῶν «Notices et extraits des manuscrits de la bibliothèque nationale et autres bibliothèques, publiés par l'Institut national de France», Paris 1883), ὅτι ὁ στρατηγὸς Μαρῖνος κατέκαυσε πρὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸν στόλον τοῦ στασιάσαντος στρατηγοῦ Θράκης Βιταλιανοῦ, ἐπὶ βασιλέως Ἀναστασίου Α' (491—518) διὰ κόνεως θείου, ἥν, παρασκευασθεῖσαν ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Ἀθηναίου Πρόκλου, ἔρριψεν ἐπὶ τῶν ἐχθρικῶν πλοίων καὶ ἥτις ἀνεφλέγη διὰ μόνης τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων. Τὸ γεγονὸς τοῦτο τῆς πυρπολήσεως τοῦ στόλου τῶν στασιαστῶν ἀναφέρει καὶ ὁ σύγχρονος χρονογράφος Μαλάλας, καθὼς καὶ ὁ πολὺ μεταγενέστερος Ζωναρᾶς (τοῦ ΙΒ' αἰῶνος), ὅστις ὅμως γράφει ὅτι τὰ πλοῖα τοῦ Βιταλιανοῦ ἐπυρπολήθησαν διὰ κατόπτρων πυρφόρων, ἅτινα ὁ Πρόκλος ἀνήρτησεν ἀπὸ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Συνδυάζοντες τὰς δύο ἐκδόσεις δὲν εἶναι ἴσως τολμηρὸν νὰ δεχθῇ τις ὅτι τὰ πλοῖα ἐπυρπολήθησαν διὰ τῶν κατόπτρων, ἀφοῦ προηγουμένως ἐρρίφθη ἐπ' αὐτῶν ἡ κόνις ἐκ θείου καὶ ἄλλης τινὸς ἴσως εὐφλέκτου ὕλης, ἵνα διευκολυνθῇ ἡ κατάκαυσις.

Ὁ δεκαετηρίδας τινὰς μετὰ τὰ ἀνωτέρω γεγονότα ἀκμάσας Βυζαντινὸς ἱστορικὸς Ἀγαθίας λέγει, ὅτι ὁ σύγχρονός του Ἀνθέμιος ὁ ἐκ Τράλλεων (ὁ ἀρχιτέκτων τῆς ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ κτισθείσης Ἁγίας Σοφίας) ἐνέπρησε τὴν οἰκίαν τοῦ γείτονός του Ζήνωνος τοῦ ῥήτορος, ἐκπέμψας κατ' αὐτῆς κεραυνοὺς μετὰ βροντῆς. Νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ Ἀνθέμιος ἐγνώριζεν ἔκτοτε τὴν πυρίτιδα, τὴν ὁποίαν εἶναι βέβαιον ὅτι μετὰ 3 αἰῶνας μετεχειρίζοντο καὶ οἱ Βυζαντινοὶ καὶ οἱ Ἄραβες εἰς τοὺς πολέμους των;

Ἀλλ' ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὰς ἄλλας ἐμπρηστικὰς ὕλας (πετρέλαιον, πίσσαν, οἰνοπνεύματα, ῥητίνην καὶ διάφορα ἔλαια). Ταύτας, ἁπλᾶς ἢ ἐν ποικίλαις συνθέσεσιν, ἐχρησιμοποίουν οἱ Βυζαντινοὶ εἴς τε τοὺς κατὰ ξηρὰν καὶ τοὺς κατὰ θάλασσαν ἀγῶνας. Κατὰ τὰς πολιορκίας οἱ μὲν πολιορκηταὶ ἐπυρπόλουν δι' αὐτῶν τὰς ἐντὸς τῶν τειχῶν οἰκοδομάς, οἱ δ' ἀμυνόμενοι τὰς πολιορκητικὰς μηχανὰς (ἑλεπόλεις, πετροβόλους, καταπέλτας, χελώνας) τῶν πολεμίων. Ποικίλαι δὲ ἦσαν καὶ αἱ μέθοδοι τῆς χρήσεώς των. Συνήθως ἐπλήρουν δι' αὐτῶν πήλινα ἀγγεῖα, ἅτινα ἔβαλλον δια τῶν «πετροβόλων μηχανῶν»· ἄλλοτε ἐξεσφενδόνιζον τὴν ὑγρὰν ἐμπρηστικὴν ὕλην δι' ἀντλιῶν καὶ ἄλλοτε ἐπέχεον αὐτὴν διὰ σωλήνων κατὰ τῶν πολιορκητικῶν μηχανῶν ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν τειχῶν ἢ κατὰ τῶν ἐχθρικῶν πλοίων ἐν ταῖς ναυμαχίαις καὶ ἄλλοτε τέλος ἐνεβάπτιζον ἐν αὐταῖς στυπεῖα καὶ ῥάκη, ἅτινα προσεδέσμουν ἐπὶ τῶν βελῶν καὶ τῶν ἀκοντίων, τὰ ἀνέφλεγον καὶ εἶτα τὰ ἔβαλλον κατὰ τοῦ ἐχθροῦ.

Οἱ Βυζαντινοὶ τελειοποιήσαντες τὰς διαφόρους ἐμπρηστικὰς συνθέσεις ἀπεκάλεσαν αὐτὰς δι' ἑνὸς περιληπτικοῦ ὀνόματος «*ὑγρὸν πῦρ*» (βλ. λ.), οὗτινος ἓν εἶδος ἦτο καὶ ἡ πυρῖτις, ἣν ἐχρησιμοποίουν εἰς κατασκευὴν πυραύλων, κροτίδων καὶ χειροβομβίδων ἀπὸ τοῦ Θ' αἰῶνος, ἐνῷ ἡ χρησιμοποίησις τῶν βλητικῶν ἰδιοτήτων αὐτῆς διὰ τῶν πυροβόλων ὅπλων ἄρχεται ἀπὸ τοῦ ΙΔ' (βλ. λ. *βοτάνη*).

Ἡ χρῆσις τῶν ἐμπρηστικῶν ὑλῶν ἐξηκολούθησε καὶ μετὰ τὴν ἐφεύρεσιν τῶν πυροβόλων ὅπλων· οἱ πατέρες ἡμῶν διὰ τῶν πυρπολικῶν των ἐτρομοκράτησαν τοὺς τουρκικοὺς στόλους κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας Ἀγῶνα τοῦ 1821. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν τελειοποίησιν τῶν πυροβόλων ὅπλων δὲν ἔπαυσεν ἡ τῶν ἐμπρηστικῶν ὑλῶν χρῆσις. Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἔχομεν τὰ «ἐμπρηστικὰ βλήματα», κατὰ τὸν τελευταῖον δὲ Παγκόσμιον πόλεμον ἐγένετο εὐρεῖα χρῆσις «φλογοβόλων». Καὶ τὰ μὲν καὶ τὰ δὲ ἀποτελοῦσι τελειοποιημένας μορφὰς τῶν ὅπλων τῶν Βυζαντινῶν Ἑλλήνων. Τὰ ἐμπρηστικὰ βλήματα ἀποτελοῦσι τὴν τελευταίαν λέξιν τῶν «πηλίνων ἀγγείων» καὶ τῶν «πυρφόρων βελῶν» καὶ «ἀκοντίων», τὰ δὲ «φλογοβόλα» δὲν εἶναι ἢ τελειοποίησις τῶν «σιφώνων», δι' ὧν οἱ Βυζαντινοὶ ἐξεσφενδόνιζον ἐν ἀναφλέξει τὰς ῥευστὰς ἐμπρηστικὰς ὕλας των.

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

—**ἐμπρηστικαὶ** ***ὗλαι*** *[Πυροτεχν.].* Εὔφλεκτοι οὐσίαι μεγάλης σχετικῶς διαρκείας κατακαύσεως καὶ δυσκόλως σβεννύμεναι. Καὶ αἱ ἐκρηκτικαὶ οὐσίαι δύνανται νὰ προξενήσωσι πυρκαϊάν, ἐὰν συντρέχωσιν αἱ σχετικαὶ συνθῆκαι· ὡς ἐκ τῆς βραχυ-

Digitized by Google

τάτης ὅμως διαρκείας τῶν παρ᾿ αὐτῶν κατὰ τὴν ἔκρηξιν ἐκπεμπομένων φλογῶν, ἡ ἀνάπτυξις πυρκαϊᾶς καθίσταται δυσχερεστέρα. Ὡς ἐμπρηστικαὶ ὕλαι χρησιμοποιοῦνται ὁ φωσφόρος, τὸ νίτρον, τὸ ἀντιμώνιον, τὸ θεῖον, ἡ πίσσα, ἡ ῥητίνη, τὸ κολοφώνιον, ὁ αἰθήρ, τὸ οἰνόπνευμα, τὸ τερεβινθέλαιον, τὸ πετρέλαιον, ἡ βενζίνη κ.λ.π. Διὰ τοιούτων ὑλῶν συντίθενται ἐμπρηστικὰ μίγματα, ὧν ἡ σύνθεσις ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ προβλεπομένου τρόπου ἐνεργείας. Κ. Ν. Γ.

ἐμπρόθεσμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐντὸς τῆς προθεσμίας λαμβάνων ὕπαρξιν, ἀντίθ. *ἐκπρόθεσμος*: «ἡ αἴτησις πρέπει νὰ εἶναι ἐμπρόθεσμος». —Ἐπίρρ. ***ἐμπροθέσμως***.

ἐμπρόθετος (ὁ, ἡ)· ὁ μετὰ προθέσεως ἐκφερόμενος. —Ἐπίρρ. ***ἐμπροθέτως***.

— **ἐμπρόθετος *προσδιορισμὸς*** *[Γραμμ.]*. Ὁ προσδιορισμὸς ὅρου τινὸς τῆς προτάσεως, ἰδίᾳ δὲ τοῦ ῥήματος, διὰ πλαγίας πτώσεως μετά τινος τῶν προθέσεων ἐκφερομένης π. χ. «μαχόμεθα ὑπὲρ ἐλευθερίας», «ἀναβαίνομεν εἰς τὸ ὄρος», ἀλλὰ καὶ «πόλεμος ὑπὲρ ἐλευθερίας», «ἀνάβασις εἰς τὸ ὄρος». Πολλάκις ὁ ἐμπρόθετος προσδιορισμὸς προσδιορίζει τὸ ῥῆμα ὁμοίως πρὸς τὸ ἀντικείμενον καὶ κατὰ τοῦτο μόνον διαφέρει αὐτοῦ, ὅτι τὸ μὲν ἀντικείμενον κεῖται ἀπροθέτως, ὁ δὲ προσδιορισμὸς ἐμπροθέτως. Ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου ἤδη καὶ τῶν δοκίμων λέγεται «ἀναβαίνω οὐρανὸν» καὶ «ἀναβαίνω εἰς τὸν οὐρανόν», «ἐπιμελοῦμαι τῆς ἀρετῆς» καὶ «ἐπιμελοῦμαι περὶ τῆς ἀρετῆς», «συμπολεμῶ τινι» καὶ «συμπολεμῶ μετά τινος» «συνδιατρίβω τινὶ» καὶ «συνδιατρίβω μετά τινος», «λέγω τινὶ» καὶ «λέγω πρός τινα». Ἐπειδὴ δέ, ὡς εἰκός, διὰ τοῦ ἐμπροθέτου προσδιορισμοῦ δηλοῦται σαφέστερον καὶ ἀκριβέστερον ἡ συντακτικὴ σχέσις ἢ διὰ τοῦ ἀντικειμένου (ἀπροθέτου πτώσεως), ἐπεκράτει σὺν τῷ χρόνῳ ἡ χρῆσις τοῦ ἐμπροθέτου προσδιορισμοῦ καὶ οὕτως ἐν τῇ νέᾳ γλώσσῃ ἡ μετὰ γενικῆς καὶ δοτικῆς σύνταξις ὅλως ἐξέλιπεν, ἐπικρατήσαντος ἀντ᾿ αὐτῆς καθ᾿ ὁλοκληρίαν τοῦ ἐμπροθέτου προσδιορισμοῦ. Ἡ μετὰ αἰτιατικῆς πτώσεως σύνταξις οὐ μόνον παρέμεινεν, ἀλλὰ καὶ ἐπέδωκε (π. χ. καταχρῶμαί τινι=καταχρῶμαί τινα), διότι ἡ δηλουμένη συντακτικὴ σχέσις ἦτο σαφής, διὸ καὶ δὲν παρέχονται παραδείγματα ἐμπροθέτων προσδιορισμῶν ἀντὶ τοῦ κατ᾿ αἰτιατικὴν ἀντικειμένου.

Ἡ δοτικὴ προσωπικὴ πολλῶν ῥημάτων μετετράπη κατὰ τὴν νέαν ἑλληνικὴν εἰς γενικήν· π.χ. «μοῦ πρέπει, — ταιριάζει, —ἀρέσει,—βοηθάει,—ἀκούει, δίδει,—λέγει κτλ». Β. Φ.

ἐμπροίκιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀνήκων εἰς τὴν προῖκα.

ἐμπρὸς (ἐπίρρ.), κοιν. *μπρὸς* καὶ *ὀμπρὸς* καὶ *μπροστά*· ἔμπροσθεν, πρόσθεν, καθόλου δηλοῦται ἡ ἔννοια τοῦ ἡγουμένου ἐν κινήσει: «πηγαίνει μπρός, τρέξε καὶ θὰ τὸν φτάσῃς», «μπρὸς πάει ἡ νύφη κι᾿ ὁ γαμπρὸς καὶ πίσω οἱ συμπεθέροι», «μπρὸς ἐκεῖνος, πίσω ἐγὼ ἀνεβαίνομε τὴ σκάλα», παροιμ. «μπρὸς Μαριὰ καὶ πίσω Γιάννης», ἐπὶ συζύγων οἱ ὁποῖοι οὐδέποτε ἀποχωρίζονται, καὶ συνεκδοχικῶς ἐπὶ δύο τινῶν ὁμοῦ πάντοτε ἐμφανιζομένων· || «τραβάω μπρὸς» ἀφίνω τοὺς ἄλλους καὶ προχωρῶ: «τράβα μπρὸς κι᾿ ἀπὸ κοντὰ φθάνομε κι᾿ ἐμεῖς»· || μεταφ. «τραβάει μπρὸς» ἢ «πάει μπρὸς» προχωρεῖ, προκόπτει, προοδεύει: «ἡ δουλειὰ πάει μπρός». «τράβηξε μπρός», ἄλλως «πῆρε δρόμο» ἐπρόκοψε· || «τὸν βάζω μπρὸς», τὸν κάμνω νὰ προηγηθῇ: «βάλε μπρὸς τ᾿ ἄλογο καὶ πίσω τὸ μουλάρι»· || μεταφ. ἀρχίζω, ἐπιλαμβάνομαι αὐτοῦ ἀδιακόπως: «βάλαμε μπρὸς τὰ σῦκα,—τὰ σταφύλια,—τὸ τυρὶ» ἀδιακόπως τρώγομεν σῦκα,—σταφύλια,—τυρί, «ἐβάλαμε μπρὸς νέο βαρέλλι», «ἔβαλα μπρὸς τὰ καινούρια μου ροῦχα» ἄλλως «τά᾿βαλα καθημερινά», «θὰ βάλω μπρὸς τὴν ὑπόθεσι» θὰ ἐνεργήσω τὴν ὑπόθεσιν· || «τὸν βάζω μπρὸς καὶ τοῦ λέω ὅσα σέρνει ἡ σκούπα» τὸν ἐπιπλήττω, τὸν ψέγω σφοδρῶς· || «παίρνω μπρὸς» εἰσέρχομαι εἰς τὴν κανονικὴν τροχιάν, ἄρχομαι λειτουργῶν: «πῆρε μπρὸς ἡ μηχανή», «ὅσο νὰ πάρῃ μπρὸς κι᾿ ἔπειτα δὲ δυσκολεύεται»· || ἐπὶ στάσεως, ἐνώπιον, κατὰ πρόσωπον: «λέγει ἀνοησίες ἐμπρὸς ᾿ς τὸν πατέρα του», «ἦρθες νὰ παίξῃς ἐμπρός μου;», «δὲν τὸ βλέπεις; μπροστὰ ᾿ς τὰ μάτια σου εἶναι», «ἐμπρὸς εἶναι ὁ δρόμος καὶ πίσω ὁ κῆπος», «μπροστὰ ᾿ς τὰ ἀνάκτορα, —᾿ς τὴ Βουλή, —᾿ς τὴ Μητρόπολι»· || ἐπὶ συγκρίσεως: «τ᾿ ἄλογό σου μπροστὰ ᾿ς τὸ δικό μου δὲν ἀξίζει τίποτε», παροιμ. «μπρὸς ᾿ς τὰ κάλλη πόνος δὲ χωρεῖ»· || χρονικῶς: «ἦρθε μπρὸς ἀπὸ μᾶς» ἢ «μπροστὰ ἀπὸ μᾶς» πρότερον ἡμῶν· || «ἀπὸ τώρα κι᾿ ἐμπρός» ἀπὸ τώρα καὶ εἰς τὸ ἑξῆς· || παροιμ. «μπρὸς πίσω τὰ Νικολοβάρβαρα εἶν᾿ ὁ βαρὺς χειμῶνας» ὀλίγον πρότερον ἢ ὀλίγον ὕστερον· || πολλάκις ἐκφέρεται μετὰ τῆς προθέσεως *ἀπὸ* χάριν σαφεστέρας δηλώσεως τῆς ἐννοίας: «ἀπὸ μπρὸς εἶναι ὁ δρόμος κι᾿ ἀπὸ πίσω ὁ κῆπος», «κοίταξέ το ἀπὸ μπρός».

«Ἐμπρός». Ἡμερησία πρωϊνὴ ἐφημερὶς ἱδρυθεῖσα ἐν Ἀθήναις τὴν 14ην Νοεμβρίου 1896 ὑπὸ τοῦ *Δ. Ο. Καλαποθάκη* (βλ. λ.) καὶ σχοῦσα κυκλοφορίαν μεγάλην καὶ πολιτικὴν ἐπιρροὴν ἀξιοσημείωτον, ἐν συνεπείᾳ ἰδίως τῆς πεφωτισμένης, συντηρητικῆς καὶ μαχητικῆς συγχρόνως ἀρθρογραφίας τοῦ ἱδρυτοῦ της. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καλαποθάκη περιῆλθεν εἰς τοὺς κληρονόμους αὐτοῦ καὶ τὸν Μάϊον τοῦ 1928 ἐξεχωρήθη εἰς τὸν *Π. Γιάνναρον*.

ἐμπροσθέλλα (ἡ)· ἀποκατάστασις τοῦ δημοτ. *μπροστέλλα*· περίζωμα, ποδιὰ πρὸς προφύλαξιν τῶν ἐνδυμάτων.

ἔμπροσθεν· (ἐπίρρ. τοπ.) ἐνώπιον, κατὰ μέτωπον, ἀπέναντι, πρό: «ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων. — τῶν γονέων» οἱονεὶ ὁρώντων τῶν ἀνθρώπων, τῶν γονέων· || «ἔμπροσθεν τοῦ βουλευτηρίου, — τῶν ἀνακτόρων»· || πρότερον, προηγουμένως: «τὰ λεχθέντα ἔμπροσθεν», «εἴπομεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν» εἰς τὰ προηγούμενα, ἀντίθ. «ἐν τοῖς ἔπειτα».

ἐμπροσθινός, *—ή, —όν*· ἐξελλήνισις τοῦ δημοτ. *μπροστινὸς* (βλ. λ.).

ἐμπρόσθιος, *—α, —ον*· ὁ ἔμπροσθεν, ἀντίθ. *ὀπίσθιος*· || συνηθέστερον *πρόσθιος* (βλ. λ.).

— *[Πυροβολ.]* *Ἐμπρόσθιοι* ἢ *πρόσθιοι ἵπποι* καλοῦνται ἐν τῷ πυροβολικῷ τό, κατὰ τὴν ζεῦξιν πεδινοῦ τινος ὀχήματος, πρῶτον ἐν τῇ σειρᾷ ζεῦγος ἵππων τῆς ὁμοζυγίας (βλ. λ. *ἔλασις*). Ν. Θ. Κ.

ἐμπροσθογεμὴς (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό· ἐπὶ τῶν πυροβόλων ὅπλων, τὸ ἔμπροσθεν γεμιζόμενον, τὸ λεγόμενον τὴν γέμισιν ἀπὸ τοῦ στόματος, ἀντίθ. *ὀπισθογεμής*: «ἐμπροσθογεμὲς κυνηγετικὸν ὅπλον».

—*[Πυροβολ.]* *Ἐμπροσθογεμῆ ὅπλα* ἢ *πυροβόλα* ἐκαλοῦντο τὰ παλαιὰ τοιαῦτα, τὰ γεμιζόμενα ἀπὸ τοῦ στόματος, τὰ ἐν χρήσει δ᾿ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας, ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ὅπλων καὶ πυροβόλων (ΙΔ´ καὶ ΙΕ´ αἰῶνος) μέχρι τοῦ 1860—1870 (βλ. λ. *ὅπλα, πυροβόλα*). Ν. Θ. Κ.

ἐμπροσθοπισθία *καμπύλη*. Ἡ μεσοφρυοϊνιακὴ ἢ ῥινιοϊνιακὴ καμπύλη τοῦ κρανίου.

ἐμπροσθοτομία (ἡ) (γαλλ. intersection par avant, γερμ. Vorwärtseinschneiden) *[Γεωδ.]*. Μέθοδος ἐν τῇ Γεωδαισίᾳ καθ᾿ ἣν προσδιορίζεται ἡ ἐνοριζοντιογραφίᾳ θέσις σημείου τινὸς τοῦ ἐδάφους διὰ μετρήσεων γωνιῶν ἐπὶ ἤδη προσδιωρισμένων σημείων, τοὐλάχιστον δύο, ἀφ᾿ ὧν τὸ προσδιοριστέον εἶναι ὁρατόν· κατ᾿ ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν *ὀπισθοτομίαν*, καθ᾿ ἣν αἱ μετρήσεις γίνονται ἐπὶ τοῦ προσδιοριστέου σημείου. Μετρήσεις ἐπὶ δύο ἤδη γνωστῶν σημείων ἀρκοῦσι πρὸς μονότιμον λύσιν τοῦ προβλήματος (*ἁπλῆ ἐμπροσθοτομία*)· οὐχ ἧττον πρὸς ἀμοιβαῖον ἔλεγχον τῶν μετρήσεων καὶ συμψηφισμὸν τῶν σφαλμάτων γίνονται συνήθως μετρήσεις ἀπὸ πλειόνων σημείων (*πολλαπλῆ ἐμπροσθοτομία*).

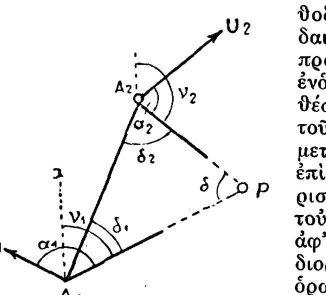

Ἐμπροσθοτομία.

Τὸ πρόβλημα δύναται ἐπὶ τὸ ἁπλούστερον νὰ διατυπωθῇ οὕτω (βλ. σχ.): Δοθείσης (ἐπὶ διαγράμματος ἢ διὰ τῶν συντεταγμένων των) τῆς θέσεως δύο κορυφῶν A_1, A_2 τριγώνου καὶ μετρηθεισῶν ἢ ὑπολογισθεισῶν ἐξ ἄλλων μετρήσεων τῶν ἐπ᾿ αὐτῶν γωνιῶν δ_1, δ_2 αὐτοῦ, νὰ προσδιορισθῇ ἡ θέσις τῆς τρίτης κορυφῆς αὐτοῦ P. Ἡ γραφικὴ λύσις τοῦ προβλήματος προκύπτει ἁπλουστάτη κατὰ τὴν στοιχειώδη γεωμετρίαν. Ἐπὶ ἀπ᾿ εὐθείας ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀποτυπώσεων διὰ *μετροτραπέζης* (βλ. λ.), αἱ πλευραὶ A_1P καὶ A_2P κατασκευάζονται ἐπὶ τοῦ διαγράμματος διὰ σκοπεύσεων πρὸς τὸ P κατόπιν προσανατολισμοῦ αὐτοῦ ἐπὶ ἑκατέρας τῶν στάσεων. Ἡ ἀναλυτικὴ λύσις τοῦ προβλήματος περιλαμβάνει κατὰ σειράν: ὑπολογισμὸν τῆς γωνίας διευθύνσεως ὡς πρὸς τοὺς ἄξονας συντεταγμένων καὶ τοῦ μήκους τῆς πλευρᾶς A_1 A_2 ἐκ τῶν γνωστῶν συντεταγμένων τῶν κορυφῶν· ἐπὶ μὴ ἀμοιβαίως ὁρατῶν σημείων A_1 καὶ A_2 ὑπολογισμὸν τῶν γωνιῶν διευθύνσεων σκοπεύσεων A_1U_1 καὶ A_2U_2 πρὸς ἐπίσης γνωστὰ σημεῖα U_1 καὶ U_2, πρὸς ἃ ἐγένοντο σκοπεύσεις μετρηθεισῶν τῶν γωνιῶν α_1 καὶ α_2· εὕρεσιν τῆς γωνίας διευθύνσεως ν_1 τῆς A_1P (ἢ ν_3 τῆς A_3P ἢ ἀμφοτέρων πρὸς τελικὸν λογιστικὸν ἔλεγχον) ἐκ τῶν γνωστῶν τοιούτων τῶν πλευρῶν A_1A_2 ἢ A_1U_1 καὶ τῆς γωνίας α_1 ἢ δ_1· ὑπολογισμὸν τοῦ μήκους A_1P (ἢ A_2P) δι᾿ ἐπιλύσεως τοῦ τριγώνου A_1A_2P· τέλος ὑπολογισμὸν τῶν συντεταγμένων τοῦ P ἐκ τῶν τοῦ A_1 (ἢ A_2) καὶ τῆς γωνίας ν_1 (ἢ ν_3). Ὁ ὑπολογισμὸς γίνεται διὰ πενταψηφίων λογαρίθμων ἢ ἀριθμομηχανῆς.

Ἡ μέθοδος μετὰ τῶν λοιπῶν ἀλληλοτομιῶν (ὀπισθοτομίας, πλαγιοτομίας) χρησιμοποιεῖται πρὸς παρεμβολὴν τριγωνομετρικῶν σημείων κατωτέρας τάξεως ἐν ἤδη ἐγκατεστημένῳ δικτύῳ, ἀπαιτεῖ ἁπλουστέρους ὑπολογισμοὺς τῆς ὀπισθοτομίας, ἀλλὰ μακροτέρας ἐργασίας ἐν τῷ πεδίῳ καὶ προτιμᾶται ταύτης ἂν τὸ σημεῖον P εἶναι ἀπρόσιτον, ἢ ἐφόσον πρόκειται περὶ συγχρόνου παρεμβολῆς πολλῶν σημείων. Συνήθη μήκη πλευρῶν μέχρι 4 χιλιομέτρων. Ὀξεῖαι γωνίαι παρέχουσι μικροτέρας ἀκριβείας ἀποτελέσματα (βλ. *ὀπισθοτομία, πλαγιοτομία, πλευροτομία*). Δ. Ν. ΚΟΡΩΝΑΙΟΣ

ἐμπροσθοτονικός, *– ή, —όν*· ὁ πάσχων ἐμπροσθοτονίαν (βλ. λ.).

ἐμπροσθότονος (ὁ, ἡ) *—ον* (τό)· ὁ πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἐντεταμένος, ἐπὶ τῆς σπασμωδικῆς ἐντάσεως τοῦ αὐχένος πρὸς τὰ ἐμπρός.

— **ἐμπροσθότονος** (ὁ). Ἐμπροσθότονος καλεῖται ἡ πρὸς τὰ πρόσω κάμψις τοῦ κορμοῦ, λόγῳ τῆς συσπάσεως τῶν μυῶν αὐτοῦ, ὅτε ἡ μὲν κεφαλὴ πλησιάζει πρὸς τὸ στῆθος, τὰ δὲ γόνατα πρὸς τὴν κοιλίαν. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἀπαντᾷ ἐπὶ περιπτώσεών τινων τετάνου καὶ παθήσεως τῆς ἄνω μοίρας τοῦ νωτιαίου, ἰδίᾳ ἐπὶ διπλοῦ ῥαιβοκράνου. Ι. Ν. Μ.

ἐμπροσθοφυλακὴ (ἡ)· τμῆμα στρατοῦ προπορευόμενον τοῦ κυρίου σώματος πρὸς ἀνίχνευσιν τοῦ ἐχθροῦ, ἡ πρωτοπορία τοῦ στρατεύματος ἡ καλύπτουσα τὸ κύριον σῶμα· ἀντίθ. *ὀπισθοφυλακή*.

— [ΣΤΡΑΤΗΓ.-ΤΑΚΤ.] *Ἐμπροσθοφυλακὴ* καλεῖται ἡ μονάς, ἢ τὸ ἀπόσπασμα, ἡ κατὰ μὲν τὴν προχωρητικὴν πορείαν ἀποτελοῦσα τὸ κύριον μέτρον ἐπιγείου *ἀσφαλείας* (βλ. λ. [*Στρατ. - Τακτ.*]) (πάντοτε ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς τακτικῆς, ἐνδεχομένως ἐν τῇ τῆς στρατηγικῆς), ἐπικειμένης δὲ τῆς τακτικῆς μάχης ἡ διὰ τοῦ ἀγῶνός της προπαρασκευάζουσα πάντοτε τὴν ἐν καιρῷ παρέμβασιν τοῦ κυρίου σώματος (ὄγκου). Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ προκειμένου μὲν περὶ ἀσφαλείας ἔχει ἀποστολὴν ἀναγνωριστικὴν καὶ προκαλυπτικήν, προκειμένου δὲ περὶ μάχης τὸν ἀγῶνα, δι᾿ αὐτὸ παρίσταται ἀνάγκη ν᾿ ἀποτελῆται ἐξ ὅλων τῶν ὅπλων, καθ᾿ ὅσον ἡ μὲν ἀναγνώρισις ἐκτελεῖται ὑπὸ τῆς ἀεροπλοΐας, τοῦ ἱππικοῦ καὶ τῶν ποδηλατῶν (ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ ἐφίππου πεζικοῦ ἀντικαθιστῶντος τοὺς ποδηλάτας), ἡ δὲ προκάλυψις καὶ ὁ ἀγὼν διὰ τοῦ πεζικοῦ καὶ τοῦ πυροβολικοῦ· ἐπειδὴ δ᾿ ἐνίοτε παρίσταται ἀνάγκη ἐπισκευῆς ὁδεύσεων ἢ γεφυρώσεων κτλ., δι᾿ αὐτὸ συνήθως ἀποτελεῖται καὶ ἐκ μονάδων μηχανικοῦ (σκαπανέων καὶ γεφυροποιῶν). Ἐνδεχομένως, δυνατὸν νὰ προσκολλῶνται παρὰ τῇ ἐμπροσθοφυλακῇ τμήματα πεζικοῦ *ἐπ᾿* αὐτοκινήτων, ἅρματα, ἀντιαεροπορικὸν πυροβολικόν.

Στρατηγική. Ὅταν πρόκειται περὶ ἐμπροσθοφυλακῆς, ἐκτελούσης τὴν ἐπίγειον ἀσφάλειαν ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς στρατηγικῆς, τότε λαμβάνει τὸ ὄνομα *γενικὴ ἐμπροσθοφυλακή*. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, πρὸ ἑκάστης στρατιᾶς προχωρεῖ μία μεγάλη μονὰς (συνήθως σῶμα στρατοῦ), προηγουμένη τοῦ ὄγκου κατὰ μίαν ἢ δύο ἡμερῶν πορείαν (25—50 χιλιόμετρα) καὶ ἀκολουθοῦσα κεντρικήν τινα ὅδευσιν, ἔχουσα δ᾿ ἀποστολὴν νὰ ἐρευνᾷ ἐγκαίρως τὸ ἔδαφος, ν᾿ ἀναγνωρίζῃ ἐγκαίρως τὸν ἐχθρόν, ἐν ἀνάγκῃ δ᾿ εἴτε νὰ προσελκύῃ τὸν ἀντίπαλον ἐπὶ ἐδάφους προσφόρου διὰ τὸ φίλιον στράτευμα, εἴτε ν᾿ ἀνακόπτῃ ἐγκαίρως τὴν περαιτέρω προέλασιν τῆς στρατιᾶς, ἐὰν ἐκ τῆς ἀναγνωρίσεως ἤθελε προκύψει κίνδυνος προσβολῆς τῆς στρατιᾶς ταύτης ἐπὶ ἐδάφους ἀπροσφόρου. Ἡ γενικὴ ἐμπροσθοφυλακὴ ἐσυστηματοποιήθη ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, ὅστις ἐχρησιμοποίησε τοιαύτην εἰς πλείστας περιστάσεις κατὰ τοὺς πολέμους τῆς αὐτοκρατορίας (ὄχι ὅμως πάντοτε, ὡς σφαλερῶς παρά τινων ὑποστηρίζεται, διότι εἰς τὴν μάχην τῆς Ἰένας π. χ. κατ᾿ Ὀκτώβριον 1806 δὲν ἐχρησιμοποίησε τοιαύτην), ἀποτελοῦσα ἓν τῶν δογμάτων τῆς ναπολεοντείου στρατηγικῆς. Τὸ σύστημα τοῦτο ἀποδίδει ὄντως λαμπρὰς ὑπηρεσίας, ἐφ᾿ ὅσον ὅμως πρόκειται περὶ ἐφαρμογῆς ὡρισμένου δόγματος στρατηγικῆς καὶ τακτικῆς, δηλαδὴ ἐκείνου καθ᾿ ὅ, ὄχι μόνον ὁ τρόπος τῆς ἐνεργείας τοῦ ὄγκου (ὁ ἑλιγμός), ἀλλὰ καὶ αὐτὴ αὕτη ἡ ἀπόφασις περὶ ἐνεργείας οἱασδήποτε ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος τοῦ ἀγῶνος τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς, καὶ ἔν τινι μέτρῳ ἐκ τοῦ ἐδάφους (δόγμα ἰσχῦσαν ἐν Γαλλίᾳ ἀπὸ τῆς ναπολεοντείου ἐποχῆς μέχρι τοῦ 1913)· ὑπὸ τὸν ἀπαραίτητον ὅμως πάντοτε ὅρον τῆς πορείας τῶν ἀκολουθουσῶν φαλάγγων ἐπὶ παραλλήλων ὁδεύσεων, ἀφισταμένων τόσον, ὥστε ν᾿ ἀκούηται ὁ κρότος τοῦ πυροβόλου ἐκ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην, καὶ συνεπῶς, ἐν περιπτώσει ἐχθρικῆς προσβολῆς, νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἄμεσος ἀλληλοϋποστήριξις (Cours d'art et d'histoire militaire. Vial 1863, τόμ. 2ος σελ. 224). Ἀφ᾿ ἧς ὅμως κατίσχυσε τὸ δόγμα τοῦ Μόλτκε, ὅτι ὁ τρόπος ἐνεργείας (ὁ ἑλιγμὸς) δὲν ἐξαρτᾶται τὸ παράπαν ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος τοῦ ἀγῶνος τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς, ἢ ἐκ τοῦ ἐδάφους, ἀλλ᾿ ἐκ τῆς ἀποστολῆς καὶ τῆς ἐντολῆς ἃς ἔχουσιν ἑκάστη μονάς, τὸ δόγμα τῆς γενικῆς ἐμπροσθοφυλακῆς κατέπεσε, διότι διὰ μὲν τὴν γενικὴν ἀναγνώρισιν τοῦ ἐχθροῦ ἐπαρκοῦσιν αἱ ἀνεξάρτητοι μονάδες τοῦ ἱππικοῦ (σήμερον αὗται ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῶν ἀεροπλοϊκῶν μονάδων), διὰ δὲ τὴν μερικὴν λεπτομερῆ ἀνα-

Digitized by Google

γνώρισιν χρησιμοποιοῦνται αἱ τακτικαὶ ἐμπροσθοφυλακαὶ μιᾶς ἑκάστης φάλαγγος (βλ. λ. *μάχη*). Δι' αὐτό, κατὰ τοὺς πολέμους 1886 καὶ 1870, γενικὴ ἐμπροσθοφυλακὴ δὲν ὑπῆρχε παρὰ τοῖς Γερμανοῖς.

Κατὰ τὰ μετέπειτα ἔτη, ἐν μὲν τῇ Γαλλίᾳ ἐξηκολούθησεν ὑφιστάμενον τὸ δόγμα τοῦτο (τοὐλάχιστον ἐν τοῖς κανονισμοῖς), μέχρις οὗ κατηργήθη διὰ τῶν κανονισμῶν τοῦ 1913 (Διδασκαλ. μεγάλ. μονάδ. Καν. Ἔκστρατ.), ἐν δὲ τῇ Γερμανίᾳ ἴσχυσε τὸ δόγμα τοῦ Μόλτκε, καθ' ὅσον ὁ κατόπιν ἀρχηγὸς τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου von Schlichting ἐθέσπισεν: «Ἡ στρατηγικὴ ἐμπροσθοφυλακὴ δὲν εἶναι ἀπορριπτέα διὰ πάσας τὰς περιπτώσεις, ἀλλ' ἡ χρῆσίς της δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἐπιτακτικῶς ὑποχρεωτική. Χωρὶς βεβαίως ν' ἀπαγορεύηται κατηγορηματικῶς ἡ χρῆσις της, μολαταῦτα δὲν ἐνδείκνυται αὕτη, εἰμὴ μόνον εἰς ἐξαιρετικὰς περιστάσεις». Ἀνεξαρτήτως δὲ τῶν βασικῶν θεμελιωδῶν λόγων, ὧν ἕνεκα δὲν ἐνδείκνυται ἡ γενικὴ ἐμπροσθοφυλακή, ἐπὶ πλέον παρουσιάζει αὕτη τὰ μεγάλα μειονεκτήματα, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅτι ὑπόκειται εἰς ὑπερκέρασιν ὑπὸ ἀντιπάλου προχωροῦντος διὰ διαφόρων φαλάγγων ἐπὶ εὐρέος μετώπου, ἅτε, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἀποτελοῦσα *ἐξέχουσαν* τοῦ ὅλου φιλίου μετώπου (τοιοῦτος κίνδυνος δὲν παρουσιάζετο ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ναπολέοντος, καθ' ὅσον τότε οἱ στρατοὶ ἦσαν ὀλιγάριθμοι), ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι συνεπιφέρει μοιραίως ἀνάμιξιν τῶν μονάδων, λόγῳ τοῦ ὅτι ἐπὶ τῆς ἐπὶ εὐρέος μετώπου ἀναπτυχθείσης ἤδη ἐμπροσθοφυλακῆς (δυσαναλόγου ἄλλως τε πρὸς τὰς δυνάμεις της) θὰ παρεμβληθοῦν νέαι μονάδες. Ἐνῷ τὰς πρὸ πάσης στρατιᾶς ἐνεργούσας, δίκην γενικῆς ἐμπροσθοφυλακῆς, μεραρχίας ἱππικοῦ ἀντικαθιστῶσιν ἐν καιρῷ αἱ τακτικαὶ ἐμπροσθοφυλακαὶ τῶν διαφόρων φαλάγγων. (Περὶ τῶν συγχρόνων ἰδεῶν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, τῶν συμφωνουσῶν ἁπασῶν πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς μὴ χρησιμοποιήσεως γενικῆς ἐμπροσθοφυλακῆς, βλ. *Culmann* Stratégie. 1924 σελ. 48. *Miquel* Enseignements stratégiques et tactiques. 1926 σελ. 288). Παρ' ἡμῖν ὁ στρατηγὸς *Β. Δούσμανης* γράφει (ἐν Συμπληρ. Κανον. Ἔκστρ. 1921, σ. 90): «Εἶμαι σύμφωνος μὲ τὴν ἀρχὴν τὴν σχετικὴν μὲ τὸ ζήτημα τῆς μὴ χρήσεως ἐμπροσθοφυλακῆς, καὶ πάντοτε συνεβούλευσα τὴν ἀποδοχὴν τῆς ἀρχῆς ταύτης»· ἀπόδειξις δ' ὅτι κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους 1912—1913 οὐδέποτε ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἐχρησιμοποίησε γενικὴν ἐμπροσθοφυλακὴν (στρατηγικήν). «Ὑπάρχουσιν ὅμως περιστάσεις, καθ' ἃς ἡ χρῆσις ἐμπροσθοφυλακῆς στρατηγικῶς εἶναι ἐπιβεβλημένη καὶ μάλιστα ἀπαραίτητος. Ἡ περίστασις αὕτη εἶναι ἡ ἀφορῶσα τὴν προέλασιν ἐπὶ ὀρεινοῦ ἐδάφους, εἰς ὃ αἱ συγκοινωνίαι εἶναι ὄχι μόνον σπάνιαι, ἀλλὰ καὶ δυσκόλου διελεύσεως. Ἄλλως τε καὶ τὸ ἀνεξάρτητον ἱππικὸν δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν προορισμόν του οὔτε διὰ τοῦ ὀρεινοῦ ὄγκου, οὔτε πέραν αὐτοῦ, ἂν δὲν ὑποστηρίζηται ὑπὸ ἀμέσως κατόπιν αὐτοῦ εὑρισκομένης ἰσχυροτέρας δυνάμεως, οὔτε δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ στρατηγικὴ μονὰς ἡ ἀποτελοῦσα τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν τῆς στρατιᾶς. Τὴν αὐτὴν ἀρχὴν δύναταί τις ν' ἀκολουθήσῃ καὶ κατὰ τὴν διάβασιν ποταμοῦ καὶ κατὰ τὴν ἀποβίβασιν στρατοῦ διὰ θαλάσσης διαπεραιουμένου».

Τακτική. 1ον) *Ἐπίγειος ἀσφάλεια.* Πᾶσα φάλαγξ πορευομένη ἐπὶ ἰδίας ὁδεύσεως ὀφείλει νὰ τάσσῃ ἐμπροσθοφυλακήν, ἀνάλογον τῆς δυνάμεώς της, ἥτις καλεῖται *τακτικὴ ἐμπροσθοφυλακή.* Καὶ κατὰ τὰς ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις τῆς χρησιμοποιήσεως γενικῆς ἐμπροσθοφυλακῆς (στρατηγικῆς) (πχ. τὰς προβλεπομένας ὑπὸ τοῦ Β. Δούσμανη) ἡ ὕπαρξις τακτικῆς ἐμπροσθοφυλακῆς εἶναι ἀπαραίτητος.

Ἡ ἐνέργεια τῆς τακτικῆς ἐμπροσθοφυλακῆς ἐξαρτᾶται πάντοτε ἐκ τῆς τοῦ κυρίου ὄγκου, οὗτινος τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἐντολῆς ὀφείλει αὕτη νὰ διευκολύνῃ. Ἡ δύναμις τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἑκάστοτε τακτικῆς ἀποστολῆς τοῦ στρατεύματος. Κατ' ἀρχὴν εἰς μάχην ἐκ συναντήσεως δέον ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ νὰ ᾖ μᾶλλον ἰσχυρᾶς δυνάμεως, τοὐναντίον εἰς μάχην ἐκ παρατάξεως δέον νὰ ᾖ μᾶλλον ἀσθενοῦς, διότι κατὰ τὴν πρώτην περίπτωσιν ἀπαιτεῖται ταχεῖα ἀνάπτυξις δυνάμεων, ἐνῷ κατὰ τὴν δευτέραν ἐπιμεμελημένη προπαρασκευή. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰ διάφορα ὅπλα, γενικῶς παραδέχονται ὅτι τὸ μὲν ἱππικὸν πρέπει νὰ ᾖ μᾶλλον μικρᾶς δυνάμεως (οὐλαμὸς εἰς ἐμπροσθοφυλακὴν μεραρχίας), τὸ πεζικὸν δυνάμεως ποικιλλούσης ἀπὸ τοῦ $^1/_6$ μέχρις $^1/_3$ τῆς ὅλης πεζικῆς δυνάμεως, μὲ ἐπαρκῆ ὅμως ἀναλογίαν πολυβόλων, τὸ δὲ πυροβολικόν, δυνάμεως ἐξαρτωμένης ἐκ τῆς τακτικῆς καταστάσεως (π.χ. ἀνάγκης ἐπειγούσης χρησιμοποιήσεως πυροβολικοῦ, ὡς εἰς τὴν μάχην ἐκ παρατάξεως), παρ' ἡμῖν δ' ἀπαραιτήτως ἐξ ἀρκετῆς δυνάμεως, λόγῳ τοῦ ὅτι πρόκειται περὶ ὀρειβατικοῦ, δηλαδὴ βραδυκινήτου εἴδους πυροβολικοῦ (μοῖρα πυροβολικοῦ ὀρειβατικοῦ εἰς ἐμπροσθοφυλακὴν μεραρχίας).

Ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ δὲν πορεύεται συγκεντρωμένη, ἀλλὰ κατατέμνεται εἰς διάφορα κλιμάκια, τῆς κατατμήσεως ἐκτελουμένης κατὰ τρόπον, ὥστε ἕκαστον κλιμάκιον νὰ ᾖ ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τρόπον τινὰ τοῦ ἀμέσου ἑπομένου του.

Τὰ κλιμάκια ταῦτα εἶναι: *κορμός, κεφαλή, προπομπός.* Καὶ ἡ μὲν προπομπὸς ἔχει ἀποστολὴν καθαρῶς ἀναγνωριστικήν, ἡ δὲ κεφαλὴ ἐξασφαλιστικήν. Κατὰ γενικὸν καὶ ἀπαράβατον κανόνα τὸ ἱππικὸν τάσσεται εἰς τὴν προπομπόν, τὸ πυροβολικὸν εἰς τὸν κορμόν, ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ἅρματα, ὁσάκις δ' ὑπάρχει μηχανικὸν εἰς τὴν κεφαλήν. Αἱ ἀποστάσεις ἐμπροσθοφυλακῆς ἀπὸ τοῦ κυρίου σώματος, καθὼς καὶ αἱ μεταξὺ τῶν κλιμακίων τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς, ἐξαρτῶνται ἐκ διαφόρων παραγόντων, ὡς: ἐκ τῆς ἐγγύτητος τοῦ ἐχθροῦ, τοῦ ἐδάφους, τῆς δυνάμεως τοῦ στρατεύματος, καὶ ἐκ τῆς τακτικῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ, δηλαδὴ ἐκ τοῦ μέλλοντος νὰ ἐκτελεσθῇ ἑλιγμοῦ ὑπὸ τοῦ κυρίου σώματος. Κατ' ἀρχήν, ἐφ' ὅσον αἱ ἀποστάσεις εἶναι μείζονες, ἐπὶ τοσοῦτον ἡ παρεχομένη τοῖς ὄπισθεν κλιμακίοις ἀσφάλεια εἶναι μείζων, ἀλλ' ἐξ ἄλλου μεγάλαι ἀποστάσεις συνεπιφέρουσι μοιραίως ἐπιβράδυνσιν τῆς παρεμβάσεως τοῦ κυρίου σώματος ἐν τῷ ἀγῶνι. Γενικῶς, εἰς μάχην ἐκ συναντήσεως, ὁπότε ἀπαιτεῖται ταχεῖα ἡ παρέμβασις τοῦ κυρίου σώματος, δέον αἱ ἀποστάσεις νὰ ὦσι μικρότεραι, τοὐναντίον εἰς μάχην ἐκ παρατάξεως δυνατὸν αἱ ἀποστάσεις νὰ εἶναι μείζονες. Ὁπωσδήποτε, ἐπικρατεῖ ἡ ἀρχὴ ὅτι, προκειμένου περὶ μεραρχίας, ἡ ὡς ἐκ τῶν ἀποστάσεων καὶ τοῦ βάθους τῶν σχετικῶν κλιμακίων παρεχομένη ἀσφάλεια πρέπει νὰ ᾖ τοιαύτη, ὥστε τὸ κύριον σῶμα νὰ εὑρίσκηται ἐκτὸς τῶν πυρῶν τοῦ ἐχθρικοῦ ἐλαφροῦ πυροβολικοῦ· προκειμένου ὅμως περὶ μικρῶν μονάδων (π.χ. συντάγματος ἢ μικτοῦ ἀποσπάσματος), θεωρεῖται ἐπαρκὲς τὸ νὰ εὑρίσκηται τὸ κύριον σῶμα ἐκτὸς τῶν πυρῶν τοῦ ἐχθρικοῦ πεζικοῦ (τῶν αὐτομάτων ὅπλων). Ἡ ἀπόστασις ἐμπροσθοφυλακῆς ἀπὸ κυρίου σώματος κυμαίνεται ἀπὸ 800 μέτρα (διὰ μικρὰς μονάδας) μέχρι 1500—2000 (διὰ μεραρχίαν)· τονίζεται ὅμως ὅτι αἱ διαφοραὶ τῶν ἀποστάσεων δὲν εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὴν δύναμιν τοῦ στρατεύματος, καθ' ὅσον, προκειμένου περὶ μεγάλων μονάδων, ἡ ἔκτασις τῆς ἀσφαλείας ἐπαυξάνεται καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ βάθους τῶν σχετικῶν κλιμακίων τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς. Ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ μικρῶν ἐχθρικῶν ἀντιστάσεων, συναντωμένων κατὰ τὰς πορείας, ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ ἔχει καθῆκον ν' ἀπωθῇ ταύτας, χωρὶς νὰ ἐπέρχηται ἀνακοπὴ τῆς προχωρήσεως τοῦ κυρίου σώματος, ἐνδεχομένως δὲ δυνατὸν νὰ διαταχθῇ νὰ καταλάβῃ τὸ ταχύτερον σημαίνοντα σημεῖα (π. χ. γεφύρας, ὑψώματα κλπ.), ὧν ἡ κατοχὴ ἀποτελεῖ οὐσιώδη παράγοντα διὰ τὴν κατόπιν μάχην. Εὐθὺς ὡς αἱ μονάδες τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς δεχθῶσι πυρὰ ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ, ἐγκαταλείπουσι τὰς φάλαγγας πορείας καὶ λαμβάνουσι σχηματισμοὺς προσπελάσεως.

Ἐμπροσθοφυλακὴ ὑπάρχει καὶ κατὰ τὰς ὑποχωρητικὰς πορείας, ἀλλὰ τότε αὕτη εἶναι μικροτάτης δυνάμεως, καθ' ὅσον ἡ ἀποστολὴ αὐτῆς περιορίζεται εἰς τὸ νὰ προασπίζῃ ἁπλῶς ἀπὸ πάσης προσβολῆς μεμονωμένων ἐπιδρομέων, ἐπιζητούντων τὴν διατάραξιν τῆς ὑποχωρήσεως.

Ἱππικόν. Τὸ ἱππικόν, καθ' ὃ δρῶν μεμονωμένως (εἴτε δι' ἔρευναν, εἴτε δι' ἀσφάλειαν, εἴτε διὰ προκάλυψιν κλπ.), ὀφείλει νὰ τάσσῃ πάντοτε ἐμπροσθοφυλακήν, χρησιμεύουσαν αὐτῷ διὰ τὴν ἐπίγειον ἀσφάλειάν του. Ἡ ἀποστολὴ τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς ταύτης εἶναι παρεμφερὴς πρὸς τὴν ἀποστολὴν πάσης τακτικῆς ἐμπροσθοφυλακῆς. Ὅταν τὸ ἱππικὸν πορεύηται κατανενεμημένον εἰς πλείονας φάλαγγας, τάσσει ἀνὰ μίαν ἐμπροσθοφυλακὴν πρὸ ἑκάστης φάλαγγος. Ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τοῦ ἱππικοῦ δὲν χωρίζεται εἰς διάφορα κλιμάκια, ἀλλ' ἁπλῶς ἀποστέλλει *προπομπὸν* μόνον, καλουμένην *περίπολον προπομποῦ* (Γαλλ. Καν. Ἱππ. 1923 § 80).

2) *Μάχη.* Ἅμα ὡς ἐπίκειται συνάντησις μετὰ σοβαρῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων, ὀφείλει ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ νὰ ἄρξηται τοῦ ἀγῶνος ἐπ' ὠφελείᾳ πάντοτε τοῦ κυρίου σώματος, ἀποβλέπουσα εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τοῦ ἀναγκαιοῦντος χρόνου καὶ χώρου διὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν μέσων τῶν διατιθεμένων ὑπὸ τοῦ κυρίου σώματος· ἄλλαις λέξεσι παρασκευάζει τὴν ὑπὸ εὐνοϊκοὺς ὅρους παρέμβασιν τοῦ κυρίου σώματος ἐν τῷ ἀγῶνι. Περὶ τοῦ ζητήματος τούτου βλ. λ. *μάχη.* Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Ἐμπρόσνερος (κοιν. *Μπρόσνερο*) *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου τοῦ νομοῦ Χανίων Κρήτης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 788. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται τὰ χωρία *Βατουδιάρης* (κάτ. 138) καὶ *Κράπη* (κάτ. 27). Κεῖται ἐπὶ ὑψηλῆς καὶ ὡραίας τοποθεσίας εἰς τὰς βορείους ὑπωρείας τῶν Λευκῶν Ὀρέων καὶ εἶναι τὸ τελευταῖον πρὸς Ν. χωρίον τοῦ Ἀποκορώνου, δι' οὗ συγκοινωνεῖ διὰ τοῦ Λαγκοῦ-Κατρὲ πρὸς τὰ Σφακιά. Ἐνταῦθα ἔκειτο ὁ περιώνυμος πύργος τοῦ *Ἀληδάκι* (βλ. λ.). Τὸν Ἰούλιον (12) τοῦ 1866 ἀνυψώθη ἐνταῦθα τὸ πρῶτον ἡ ἑλληνικὴ σημαία καὶ ἐγκατεστάθη ἡ ἐπαναστατικὴ ἐπιτροπή. Τῷ 1896 «διέθρεψε καὶ ὑπεστήριξεν ἰσχυρῶς» τὴν ἐπιτροπὴν τῆς Μεταπολιτεύσεως. Εἶναι πατρὶς τῶν Γιαννάριδων, Θοδωρίδων, Ἰ. Μουσούρου καὶ πολλῶν ἄλλων γενναίων ἀνδρῶν (Ἱστ. Κρήτης *Ξανθουδίδου* 144. *Ψυλάκι Γ'* 887. Ἀπομνημονεύματα *Περίδου* 60 ἑξ. Ἡμερολόγιον *Κουνδούρου* 121). Ε.Γ.

ἔμπρυμνον (τὸ) *[Ναυτ.]* (κοιν. *μὲ τὸν κῶλο*, ἢ *ἔμπρυμο*, γαλλ. sur le cul, ἀγγλ. by the stern). Πλοῖον ὅπερ λόγῳ κακῆς στοιβασίας, ἀλλὰ καὶ ἐπίτηδες γενομένης, παρουσιάζει μεγαλύτερον τοῦ κανονικοῦ βύθισμα πρὸς πρύμναν καὶ ἐν γένει μεταφορὰν τοῦ κέντρου τοῦ βάρους του πρύμνηθεν τῆς κανονικῆς θέσεώς του. Τὰ τοιαῦτα ἱστιοφόρα πλοῖα εἶναι, ἢ καὶ γίνονται ἐπίτηδες, *στενά*, μὴ προσαγόμενα ὁρμητικῶς πρὸς τὴν εὐθεῖαν τοῦ ἀνέμου. Τὸ ἀντίθετον *ἔμπρῳρον.* Ἐπὶ ἱστοῦ δέ, σημαίνει τὸν ἐγκεκλιμένον πρὸς πρύμναν δι' ἐντάσεως τῶν παρατόνων. Σ. Ε. Λ.

ἔμπρῳρον (τὸ) *[Ναυτ.]* (κοιν. *ἔμπλωρο* ἢ *μὲ τὴ μούρη*, γαλλ. sur le nez, ἀγγλ. by the head). Πλοῖον ὅπερ λόγῳ κακῆς στοιβασίας, ἀλλὰ καὶ ἐπίτηδες γενομένης, παρουσιάζει μεγαλύτερον τοῦ κανονικοῦ τὸ πρῳραῖόν του βύθισμα καὶ ἐν γένει μεταφορὰν τοῦ κέντρου τοῦ βάρους του πρύμνηθεν τῆς κανονικῆς θέσεώς του. Τὰ τοιαῦτα ἱστιοφόρα πλοῖα εἶναι, ἢ γίνονται ἐπίτηδες, *ὁρμητικά*, παρουσιάζοντα διαρκῶς τάσιν προσαγωγῆς των πρὸς τὴν εὐθεῖαν τοῦ ἀνέμου. Ἐπὶ ἱστοῦ δέ, ὁ ἐγκεκλιμένος πρὸς πρῷραν δι' ἐντάσεως τῶν προτόνων. Σ. Ε. Λ.

Ἔμπσταϊν (Embstein), ***Γουλιέλμος.*** Γερμανὸς ἰατρὸς γεννηθεὶς τῷ 1836. Διηύθυνε διάφορα νοσοκομεῖα ἐν Μπρεσλάου καὶ ἀπὸ τοῦ 1874 ὑπῆρξεν αὐτόθι καθηγητὴς τῆς ἐσωτερικῆς παθολογίας καὶ διευθυντὴς τῆς πολυκλινικῆς, ἀπὸ δὲ τοῦ 1877 διευθυντὴς τῆς ἰατρικῆς κλινικῆς καὶ πολυκλινικῆς ἐν Γοτίγγῃ. Συνέγραψε πλεῖστα περὶ νόσων τῶν νεφρῶν καὶ λίθων αὐτῶν, καρκίνου τοῦ στομάχου, κοιλιακοῦ τύφου, διαβήτου, ὀξείας λευχαιμίας καὶ ψευδολευχαιμίας, περὶ τοῦ λοιμοῦ τοῦ Θουκυδίδου, λοιμοῦ τῆς Ἀττικῆς (Στουτγάρδη 1899), πρὸς δὲ μετ' ἄλλων ἐπιστημόνων σύγγραμμα πρακτικῆς ἰατρικῆς ὡς καὶ πλεῖστας μονογραφίας καταχωρηθείσας εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ Reichert, Du Bois, Virchow κ. λ. Ο. Ρ.

ἐμπτυσμὸς (ὁ) καὶ *ἔμπτυσις*, **—εως** (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐμπτύειν, τὸ πτύειν κατά τινος ἐπ' ὀνείδει, κοιν. *φτύσιμο*: «ἄξιος ἐμπτυσμοῦ».

—*[Ἀρχ.]* Ὁ ἐμπτυσμὸς ἀπὸ παλαιοτάτων ἐποχῶν ἐχρησιμοποιήθη ὡς εἶδος τιμωρίας καὶ ἐγίνετο δημοσίᾳ ὑπὸ τοῦ πλήθους, πτύοντος κατὰ τοῦ εἰς τοῦτον καταδικασθέντος.

ἐμπτύω *τινὶ* ἢ *εἴς τινα*· πτύω κατά τινος ἐπ' ὀνείδει: «ἤρξαντό τινες ἐμπτύειν αὐτῷ» (*Μᾶρκ.* 14, 65), «ἐνέπτυσεν εἰς τὸ πρόσωπον» (*Ματθ.* 26. 67).

ἐμπυάζω καὶ *ὀμπυάζω*, ἀόρ. *ἐμπύασα* καὶ *ὀμπύασα*, παθ. μετχ. *ἐμπυασμένος* καὶ *ὀμπυασμένος* (ἀπὸ τοῦ *ἔμπυον*)· δημοτ., μεταβάλλομαι εἰς πύον, ἀποκτῶ πύον, ἐμπυοῦμαι, ἐπὶ δοθιήνων, τραυμάτων, ἑλκῶν: «μὲ γρατσούνισε ἡ γάτα καὶ ἔμπυασε», «ἔμπυασε τὸ σπυρί μου».

ἐμπύασμα (τὸ) καὶ *ὀμπύασμα*· σχηματισμὸς πύου: «τὸ ὀμπύασμα τοῦ σπυριοῦ, — τοῦ τραύματος».

ἐμπυελίς,—*ίδος* (ἡ)· ὀπή, θήκη ἐντὸς τῆς ὁποίας κινεῖται ἔμβολόν τι· ‖ πυελίς, ὀπὴ ἢ κοίλωμα πρὸς εἰσδοχὴν ἑτέρου τινός.

— *[Πυροβολ.]* Καλεῖται *ἐμπυελὶς* ὀπὴ ἐπὶ τῶν κυκλικῶν τροχιῶν τοῦ πυροβόλου, ἐντὸς τῆς ὁποίας πίπτει σιδηροῦς κύλινδρος, ἐμποδίζων οὕτω τὴν περαιτέρω περιστροφὴν τοῦ πυροβόλου (βλ. καὶ *πυελίς*). Γ. Θ. Κ.

ἐμπύημα (τό)· ἀπόστημα, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐσχηματίσθη πύον, ἰδίᾳ ἐσωτερικόν.

— *[Ἰατρ.]* Καλεῖται *ἐμπύημα* συλλογὴ πύου ἐντὸς κεκλεισμένης κοιλότητος τοῦ σώματος· τοιαῦται κοιλότητες εἶναι αἱ τῶν βλεννογόνων καὶ ὀρογόνων, ἐξ οὗ ἐμπύημα θώρακος, ἐμπύημα χοληδόχου κύστεως, ἐμπύημα γόνατος, μετωπιαίου κόλπου, ἱγμορείου ἄντρου κ.τ.τ. Τὰ ἐμπυήματα διακρίνονται εἰς *ὀξέα* καὶ *χρόνια.* Θεραπευτικῶς ἐπὶ τῶν ὀξέων ἐμπυημάτων ἐνδείκνυται ἡ ἄμεσος κένωσις καὶ παροχέτευσις τοῦ πύου. Ἐπὶ ὀξέων ἐμπυημάτων τοῦ θώρακος (*πυώδης πλευρῖτις, πυοθώραξ*) ἡ κένωσις τοῦ πύου ἐπιτυγχάνεται διὰ πλευρεκτομῆς καὶ διασωληνώσεως τῆς κοιλότητος. Ἐπὶ τῶν χρονίων ἐμπυημάτων, τῶν ἀμβλυχρῶς ἀναπτυσσομένων, ἡ κένωσις τοῦ πύου ἐπιτυγχάνεται διὰ παρακεντήσεως. Ι. Κ. Κ.

ἐμπυηματικός,—ή,—όν ὁ πάσχων ἐξ ἐμπυήματος, ὁ συχνὰ ὑποφέρων ἐξ ἐμπυημάτων.

ἐμπύησις,—εως (ἡ)· σχηματισμὸς πύου: «ἡ ἐμπύησις τοῦ δοθιῆνος,—τοῦ τραύματος κττ.».

ἐμπυητικός,—ή,—όν ὁ πάσχων ἐξ ἐμπυήματος, ἐμπυηματικός.

ἐμπυϊκός,—ή,—όν ὁ εὐκολύνων τὴν πύησιν, τὸν σχηματισμὸν πύου.

Digitized by Google

ἐμπυΐσκω· μεταβ. καὶ ἀμετβ. μεταβάλλω ἢ μεταβάλλομαι εἰς πύον, κοιν. *ἐμπυάζω·* || παθ· *ἐμπυΐσκομαι·* μεταβάλλομαι εἰς πύον.

Ἔμπυλος. Ῥητοροδιδάσκαλος ἀκμάσας κατὰ τὸν Α′ π. Χ. αἰῶνα. Μεταβὰς ἐκ τῆς πατρίδος του Ῥόδου εἰς Ῥώμην ἐγένετο εἷς τῶν οἰκειοτέρων φίλων τοῦ Ἰουνίου Βρούτου, ὑπὲρ οὗ καὶ ἴδιον ἔργον ἔγραψεν, ἵνα δικαιολογήσῃ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καίσαρος. —Π.

ἐμπυοκήλη (ἡ)· λέξις ἐν χρήσει ἄλλοτε ἐν τῇ ἰατρικῇ, διὰ ἧς ἐδηλοῦτο ἡ πυορροοῦσα κήλη ὡς καὶ τὸ ἀπόστημα τοῦ ὀσχέου. Ι. Κ. Κ.

ἔμπυον (τό)· κοιν. *ἔμπυο* καὶ *ὄμπυο* (δισυλλάβως)· πύον: «τὸ σπυρὶ ἔχει ἔμπυο».

ἔμπυος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων πύον: «ἔμπυον ἕλκος», «ἔμπυος δοθιήν» ὁ ἐμπυασμένος, ὁ ὥριμος.

ἐμπυοφύτης (ὁ) ἢ *πυοφύτης·* βλ. *κηρίον* τὸ μολυσματικόν. Ι. Κ. Κ.

ἐμπυρεία (ἡ)· τὸ μαντεύεσθαι ἐκ τῶν ἐκπύρων τοῦ βωμοῦ, ἡ λαμβανομένη μαντεία ἐκ τῶν θυμάτων καθ' ὃν χρόνον καίονται ἐπὶ τοῦ βωμοῦ.

ἐμπύρειον (τὸ) *[Στρ. Τέχν.]*. Καλεῖται *ἐμπύρειον* (ἢ *ἐμπύριον*) *ἀναφλεκτικὸν* κατασκεύασμα ἁπλοῦν ἢ σύνθετον, προοριζόμενον νὰ παραγάγῃ ἀρχικὴν ἔκρηξιν, ἱκανὴν ν' ἀσφαλίσῃ τὴν ὁλοκληρωτικὴν ἔκρηξιν τοῦ διαρρηκτικοῦ γεμίσματος τῶν ἐκρηκτικῶν βλημάτων (βομβῶν, βομβίδων, ὀβίδων). Τὰ βλήματα ταῦτα ὁπλίζονται διὰ κρουσιφλόγου πυροσωλῆνος, ἡ ἔκρηξις τοῦ καψυλλίου τοῦ ὁποίου δὲν παρέχει ἐκρηκτικὸν κῦμα ἐπαρκὲς ὅπως προκαλέσῃ πλήρη τὴν ἔκρηξιν τοῦ διαρρηκτικοῦ γεμίσματος τοῦ βλήματος· προστίθεται ὅθεν ἐνδιαμέσως τὸ ἐμπύρειον, οὗτινος τὴν βάσιν τῆς λειτουργίας ἀποτελεῖ ἐκρηκτικὴ οὐσία ἐκρηγνυμένη μὲν ἀφ' ἑνὸς ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἐκρήξεως τοῦ καψυλλίου τοῦ πυροσωλῆνος, παράγουσα δ' ἀφ' ἑτέρου ἐπαρκοῦς ἰσχύος ἐκρηκτικὸν κῦμα, ὥστε νὰ προκαλέσῃ ὁλοσχερῆ τὴν ἔκρηξιν τοῦ διαρρηκτικοῦ γεμίσματος. Λειτουργεῖ συνεπῶς ὡς δευτεροβάθμιον *ἐμπύρευμα* κατὰ τὴν γενικὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως ταύτης. Καὶ τὰ μὲν ἁπλᾶ ἀποτελοῦνται ἐκ κυλινδρικῆς θήκης χαλυβικῆς, κλειστῆς κατὰ τὸ ἓν ἄκρον, ὅπως ὑποδέχηται τὴν ἐκρηκτικὴν αὐτῶν οὐσίαν, φερούσης κατὰ τὸ ἕτερον ἀνοικτὸν ἄκρον ἑλικώματα, ἐξωτερικῶς μὲν πρὸς κοχλίωσιν αὐτῆς εἰς τὸ ὄμμα τοῦ βλήματος, ἐσωτερικῶς δὲ πρὸς κοχλίωσιν ἐν αὐτῇ τοῦ κρουσιφλόγου πυροσωλῆνος· ἡ θήκη αὕτη καλεῖται *κορμὸς τοῦ ἐμπυρείου*. Τὰ δὲ σύνθετα τοιαῦτα, πλὴν τοῦ κορμοῦ, ἔχοντος τὴν ἀνωτέρω δοθεῖσαν γενικὴν μορφὴν τῆς κυλινδρικῆς θήκης, φέρουσι καλύπτραν, ἀπὸ χαλυβικοῦ ἢ ὀρειχαλκίνου ἐλάσματος, πρὸς κάλυψιν τῆς ἐκρηκτικῆς οὐσίας ἐν τῇ θέσει αὐτῆς, καὶ κεφαλὴν ἀπὸ χάλυβος ἐφ' ἧς διὰ κοχλιώσεως συναρμόζονται κορμὸς καὶ καλύπτρα. Τὰ ἐμπύρεια τοποθετοῦνται κατὰ τὸν ἄξονα τοῦ βλήματος, εἰς δὲ τὸ ὄμμα τούτων κοχλιοῦται πῶμα ἐξ ὀρειχάλκου, τὸ ὁποῖον ἀφαιρεῖται μόνον ὅταν ἐπιστῇ ἡ ὥρα τῆς κοχλιώσεως τοῦ πυροσωλῆνος. Ὡς ἐκρηκτικὴ οὐσία, δι' ἧς πληροῦνται διὰ συμπιέσεως ἢ διὰ συμπεπιεσμένων δακτυλίων ἀλληλεπιτιθεμένων, χρησιμοποιεῖται συνήθως ἡ τροτύλη ἢ τὸ πικρικὸν ὀξύ· τὸ γέμισμα τοῦτο λαμβάνει τὴν ὀνομασίαν τοῦ πυροκροτητοῦ καὶ αἱ μεταλλικαὶ ἐπιφάνειαι τῶν στοιχείων τοῦ ἐμπυρείου, αἵτινες εὑρίσκονται εἰς ἐπαφὴν μετ' αὐτοῦ ἐπιχρίονται διὰ καταλλήλου βερνικίου ἢ ἐπιψευδαργυροῦνται, ἰδίᾳ προκειμένου περὶ πικρικοῦ ὀξέος, πρὸς ἀποφυγὴν σχηματισμοῦ πικρικῶν ἀλάτων. Ἡ συμπίεσις τῆς ἐκρηκτικῆς οὐσίας ἐν τῇ θήκῃ τοῦ ἐμπυρείου διενεργεῖται διὰ χειροκινήτων πιεστηρίων, ἡ δὲ τροτύλη εἶναι ἀσφαλεστέρα τοῦ πικρικοῦ ὀξέος. Τοιαῦτα ἐμπύρεια χρησιμοποιοῦνται καὶ εἰς τὰς τοξικὰς ὀβίδας. Εἴς τινα εἴδη χειροβομβίδων ἔχει συνενωθῇ ὁ πυροκροτητὴς μετὰ τοῦ πυροσωλῆνος καὶ εἰς τὸ σύνολον ἐδόθη τὸ ὄνομα *ἀναφλεκτικὸν ἐμπύρειον*. Κ. ΓΚΙΤΑΡΑΚΟΣ

—[Ναυτ.] Καλεῖται *ἐμπύρειον* ὁ ἀρχικὸς *πυροκροτητὴς* (détonateur initial) τῶν ὑποβρυχίων ἐκρηκτικῶν μηχανημάτων, ἐμφωλευόμενος ἐντὸς τοῦ γεμίσματος τῆς ἐναυσματοδόχης καὶ ἐκρηγνυόμενος εἰς μὲν τὰς αὐτοκινήτους τορπίλλας δι' ἀμέσου κρούσεως τῆς ἀκῆς τῆς ῥινὸς ἐπὶ τοῦ ἐκρηκτικοῦ μίγματος, εἰς δὲ τὰς νάρκας ἐν γένει, χημικῶς, ἠλεκτρικῶς ἢ καὶ μηχανικῶς, πάντως κατόπιν τῆς προσκρούσεως τοῦ πλοίου ἐπὶ τῆς νάρκης.

ἐμπυρεῖον (τὸ) *['Αρχ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτω παρὰ τῶν ἀρχαίων φυσικῶν φιλοσόφων ἡ ἀνωτάτη οὐράνιος σφαῖρα, ἤτοι ὁ οὐρανὸς τοῦ πυρός, ὅπου συνεκεντροῦτο τὸ πῦρ, τὸ ἐλαφρότατον καὶ πτητικώτατον τῶ στοιχείων. Εἰς τὸ γεγονὸς τοῦτο ὠφείλοντο κατ' αὐτοὺς καὶ τὰ φωτεινὰ φαινόμενα τοῦ οὐρανοῦ. Εἰς τοὺς Χριστιανοὺς φιλοσόφους, κυρίως δὲ εἰς τὸν Δάντην («Θεία Κωμῳδία»), τὸ ὄνομα τοῦτο ἔλαβε τὴν σημασίαν τοῦ «τόπου τοῦ φωτὸς καὶ τῆς εὐδαίμονος διαμονῆς. ΑΝ. Δ.

ἐμπύρετος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων πυρετόν, ὁ πυρέσσων.

ἐμπύρευμα (τό)· σπέρμα πυρὸς διασῳζόμενον ἐν τῇ τέφρᾳ· || ἔναυσμα, τὸ χρησιμεῦον διὰ νὰ ἀνάψῃ τις πυράν· || τὸ χρησιμοποιούμενον πρὸς ἀνάφλεξιν ἐκρηκτικῆς ὕλης, καψύλλιον.

— *[Πυροτεχν.]* Καλεῖται γενικῶς *ἐμπύρευμα* τὸ μέσον τῆς μεταδόσεως τοῦ πυρὸς ἢ τῆς ἐκρήξεως εἰς ποσότητά τινα πυρίτιδος ἢ ἄλλης ἐκρηκτικῆς οὐσίας τοποθετημένης πρὸς ὡρισμένην ἐνέργειαν. Οὕτω καὶ τὰ *ἐκκαύματα* (βλ. λ.) περιλαμβάνονται εἰς τὰ ἐμπυρεύματα. Ἀναλόγως τοῦ τρόπου τῆς ἐνεργείας τὰ ἐμπυρεύματα δύνανται νὰ διαιρεθῶσι: 1) εἰς *μηχανικά*, ἐνεργοῦντα διὰ τριβῆς, κρούσεως ἢ ἠλεκτρισμοῦ· 2) εἰς *χημικά*, στηριζόμενα ἐπὶ χημικῆς ἀντιδράσεως, ἁρμοδίως προκαλουμένης ἐν δεδομένῃ στιγμῇ, ὡς π. χ. δι' ἐπιστάξεως πυκνοῦ θειικοῦ ὀξέος ἐπὶ μίγματος καυσίμου σώματος μετὰ χλωρικοῦ καλίου· ὁ τρόπος οὗτος δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ καὶ διὰ τὴν ἔκρηξιν ἠγκυροβολημένων τορπιλλῶν, ἢ ἐπὶ τῶν ὁποίων πρόσκρουσις στερεοῦ σώματος ἐπιφέρει τὴν θραῦσιν σωληνίσκου περιέχοντος πυκνὸν θειικὸν ὀξύ, χεόμενον τότε ἐπὶ τοῦ καταλλήλως τοποθετημένου μίγματος τοῦ χλωρικοῦ καλίου· καὶ 3) εἰς *πυροτεχνικά*. Τῆς τελευταίας ταύτης κατηγορίας ἐμπυρεύματα ἀποτελοῦσιν αἱ *ἅπτραι* (βλ. λ.) τῶν ἐκκαυμάτων· αὗται κατασκευάζονται ἐκ βαμβακίνων νημάτων ἐμβαπτιζομένων ἐντὸς φυραμάτων συντιθεμένων κατ' ἀρχὴν ἐκ πυριτιδοκόνεως μελανῆς ἢ τῶν στοιχείων αὐτῆς (νίτρου, θείου, ἄνθρακος) καὶ οἰνοπνεύματος ἢ κομμιολάκης, ἢ οἰνοπνεύματος καὶ ἀραβικοῦ κόμμεως, ἐν ἀναλογίαις ποικιλλούσαις ἀναλόγως τῆς χρήσεως καὶ συνεπῶς καὶ τῆς ἁρμοζούσης ταχύτητος κατακαύσεως, ῥυθμιζομένης ταύτης ἐν τῷ ἐλευθέρῳ ἀέρι. Αἱ ἅπτραι ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς πυροδοτικὰ μέσα εἰς τὰ παλαιότερα πυροβόλα καὶ ἐντὸς σωληνίσκων εἰς τὰ πρῶτα ἐκκαύματα, χρησιμοποιοῦνται δ' ἔτι πρὸς ἔγκαιρον λειτουργίαν φωτιστικῶν μηχανημάτων, στηριζομένην εἰς τὴν κανονικότητα τῆς κατακαύσεως αὐτῶν. Τὸ *καψύλλιον* (βλ. λ.) ἀποτελεῖ τὸν μικρότερον τύπον τοῦ ἐμπορεύματος. Κ. ΓΚΙΤΑΡΑΚΟΣ

—*[Μεταλλευτ.]* Βλ. *ἐμπυρευμάτισις*.

ἐμπυρευματίζω· θέτω ἐμπύρευμα, καψύλλιον εἰς τὸ ὅπλον.

ἐμπυρευματικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἐμπύρευμα: «ἐμπυρευματικὴ ὕλη», «ἐμπυρευματικὰ ἔλαια».

—ἐμπυρευματικὴ *ὀσμὴ* (empyreumatischer Geruch) *[Φαρμ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ ἰδιάζουσα ὀσμὴ πολλῶν ὀργανικῶν σωμάτων καὶ φαρμάκων, ἰδίᾳ πεπαλαιωμένων, παρασκευαζομένων διὰ ξηρᾶς ἀποστάξεως, ὡς π. χ. τοῦ βενζοϊκοῦ ὀξέος, τοῦ ἠλεκτρικοῦ ὀξέος, τοῦ αἰθερίου δυσόσμου ζωϊκοῦ ἐλαίου, τοῦ πυροελαιώδους ἀνθρακικοῦ ἀμμωνίου κτλ. Ἡ ἐμπυρευματικὴ ὀσμὴ ὀφείλεται εἰς μῖγμα διαφόρων σωμάτων, ὡς ὑδρογονανθράκων, φαινολῶν, ἀνιλίνης, πυριδίνης κ.λ.π. Κ. Γ. Μ.

ἐμπυρευμάτισις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐμπυρευματίζειν, τοποθέτησις ἐμπυρεύματος, ὡς π.χ. καψυλλίου ἐπὶ τοῦ ὅπλου.

—*[Μεταλλευτ.]* Πλεῖσται ἐκρηκτικαὶ ὗλαι δύνανται νὰ ἐκραγῶσι μόνον δι' ἀναφλέξεως τοῦ καψυλλίου, τὸ ὁποῖον διὰ τῆς ἐκρήξεως αὐτοῦ παρέχει τὴν ἀπαιτουμένην θερμοκρασίαν καὶ μηχανικὴν κροῦσιν διὰ τὴν ἔναυσιν τῆς γομώσεως. Ἡ ἐμπυρευμάτισις εἶναι ἡ ἐργασία δι' ἧς προσαρμόζεται εἰς τὴν γόμωσιν τὸ καψύλλιον καὶ εἰς τοῦτο πάλιν τὸ μέσον δι' οὗ θὰ μεταδοθῇ ἐν καιρῷ ἡ φλόξ, ἤτοι θρυαλλὶς ἢ ἐναυσματικὴ (ἢ ῥηκτικὴ) πυροσειρὶς ἢ καὶ ἠλεκτρικὸν ἐμπύρευμα διαφόρων τύπων. Διὰ τὴν ἀνάφλεξιν πάλιν τῆς πυροσειρίδος, ἥτις χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν ἔναυσιν πολλῶν συγχρόνως γομώσεων, ἀπαιτεῖται ἐπίσης ἐμπυρευμάτισις δι' ἐμπυρίου καὶ θρυαλλίδος ἢ ἠλεκτρικὸν ἐμπύρευμα. Εἰς τὰ ἠλεκτρικὰ ἐμπυρεύματα, κατάλληλα ἐπίσης διὰ τὴν σύγχρονον ἔναυσιν πολλῶν γομώσεων, τὸ ἀπαιτούμενον διὰ τὴν ἀνάφλεξιν ῥεῦμα διοχετεύεται μακρόθεν δι' ἠλεκτρικῶν συρμάτων. Αἱ συνήθεις πυρίτιδες ὑπονόμων δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην καψυλλίων καὶ ἡ ἔναυσις αὐτῶν γίνεται δι' ἅπτρας ἢ θρυαλλίδος.

Ἡ ἐμπυρευμάτισις πρέπει νὰ γίνεται καλῶς καὶ διὰ καταλλήλων μέσων, ὥστε ἡ ἔναυσις τῆς γομώσεως νὰ εἶναι βεβαία καὶ νὰ ἀποφεύγωνται ὄχι μόνον αἱ ἀφλογιστίαι, ἀλλὰ καὶ πᾶσα λανθάνουσα βραδεῖα μετάδοσις τῆς ἐναύσεως, πρὸς ἀποφυγὴν ἀπροόπτων ἐξ ὑποτιθεμένης ἀποτυχίας αὐτῆς. Διὰ τοῦτο οἱ κανονισμοὶ τῶν μεταλλευτικῶν ἔργων διαλαμβάνουσι λεπτομερῶς περὶ αὐτῆς καὶ μεταξὺ ἄλλων ἀπαγορεύουσι τὴν προσέγγισιν εἰς ὑπόνομον μὴ ἐκραγεῖσαν ἐξ ὁλοκλήρου πρὸ τῆς παρελεύσεως ἡμισείας ὥρας. Θ. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

ἐμπυρευματοθήκη (ἡ) *[Πυροβολ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτω τὸ σκύτινον κυτίον τὸ περιλαμβάνον τὰ *ἐμπυρεύματα* τῶν παλαιῶν βραδυβόλων πυροβόλων, τὸ φερόμενον ἀνηρτημένον κατὰ τὴν βολὴν ἀπὸ τῆς ζώνης τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ πυροβόλου. Ν. Θ. Κ.

ἐμπυρευματοφόρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φέρων ἐμπύρευμα: «καψύλλιον ἐμπυρευματοφόρον».

—ἐμπυρευματοφόρος *κοχλίας [Πυροβολ.]*. Κοχλίας βραχὺς ἢ μετὰ σωληνωτοῦ ἐπεκτάματος, κοχλιούμενος εἰς τὸ πυθμένιον τοῦ κάλυκος τῶν πυροβόλων· περιλαμβάνει ἐν αὐτῷ καψύλλιον μετὰ τοῦ ἄκμονος, ἐκπυρσοκροτοῦν διὰ τῆς κατὰ τὸ κέντρον τῆς κεφαλῆς τοῦ κοχλίου ἐπικρούσεως τῆς σφύρας τοῦ κλείστρου τοῦ πυροβόλου καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον *ἔναυσμα* (βλ. λ.), δι' οὗ μεταδίδεται τὸ πῦρ ἀπὸ τοῦ δι' ἐπικρούσεως τῆς σφύρας ἐκπυρσοκροτοῦντος καψυλλίου εἰς τὸ γέμισμα τοῦ κάλυκος. Οἱ κοχλίαι οὗτοι, συντηρούμενοι κεχωρισμένως ἀπὸ τῶν καλύκων, τοποθετοῦνται ἐπ' αὐτῶν, ὅταν ἐγγίζῃ ἡ ὥρα τῆς ἐνεργείας, διὰ τῆς ἐπὶ τούτῳ κλειδός. Ἡ κεφαλὴ τοῦ κοχλίου τοποθετηθέντος ἐπὶ τοῦ κάλυκος δέον νὰ μὴ ἐξέχῃ τοῦ πυθμενίου αὐτοῦ. Κ. Ν. Γ.

ἐμπυρεύς, *—έως* (ὁ) (κοιν. *φωτιὰ τοῦ ὅπλου*) *['Οπλοτεχν.]*. Καλεῖται οὕτως ὁ μηχανισμός, δι' οὗ ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀνάφλεξις τοῦ ἐντὸς τῆς κάννης τοῦ φορητοῦ ὅπλου γεμίσματος.

Διαδοθείσης τῆς χρήσεως τῆς μελανῆς πυρίτιδος, κατεσκευάσθησαν τὰ πρῶτα πυροβόλα ὅπλα ἀπὸ τοῦ XIV αἰῶνος· εἰς ταῦτα ἡ ἀνάφλεξις τοῦ γεμίσματος ἐγίνετο ἀπ' εὐθείας διὰ θρυαλλίδος, δὲν ἠδύνατο δηλαδὴ ὁ στρατιώτης νὰ βαδίζῃ μὲ τὸ ὅπλον αὐτοῦ γεμισμένον. Μετὰ τὴν μεταξὺ Γάλλων καὶ Ἱσπανῶν μάχην τῆς Παβίας εἰσήχθη παρὰ διαφόροις στρατοῖς ὁ ἰσπανικῆς προελεύσεως *θρυαλλιδοφόρος* ἢ *ὀφιοειδὴς ἐμπυρεύς*, ὅστις, ἔχων ἅπαντα αὐτοῦ τὰ στοιχεῖα συνηνωμένα ἐπὶ σιδηρᾶς πλακὸς προσηρμοσμένης κατὰ τὸ δεξιὸν πλευρὸν τοῦ ὅπλου, ἔφερε καὶ τμῆμα θρυαλλίδος· ὑπὸ τὴν ἐνέργειαν τῆς σκανδάλης τοῦ ἐμπυρέως ἡ θρυαλλὶς ἐφέρετο ἠρέμα πρὸς μικρὰν σκάφην κατειργασμένην κατὰ τὸ ἄνω μέρος τοῦ ὀπισθίου ἄκρου τῆς κάννης τοῦ ὅπλου, φέρουσαν πῶμα, ὅπου ἐτίθετο ἡ ἐναυσματικὴ πυρῖτις, συγκοινωνοῦσα δι' ὀπῆς λεπτῆς μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ γεμίσματος· οὕτως ὁ στρατιώτης ἠδύνατο νὰ βαδίζῃ καὶ μὲ ὅπλον γεμισμένον. Ἡ διάταξις αὕτη ἔδωκε τὸν πρῶτον πραγματικὸν τύπον φορητοῦ ὅπλου· λόγῳ ὅμως ταῦ ὅτι ἐν περιπτώσει βροχῆς ἡ θρυαλλὶς ἐσβέννυτο καὶ λόγῳ τῶν ἄλλων συμπαρομαρτουσῶν ἐν τῇ χρήσει δυσχερειῶν, αἱ προσπάθειαι τῶν ἐφευρετῶν ἐστράφησαν πρὸς βελτίωσιν τοῦ πυροδοτικοῦ τούτου συστήματος. Ἀπὸ τοῦ 1515 Γερμανός τις ὁπλοποιὸς κατεσκεύασεν ἐμπυρέα, τὸν κληθέντα ἔντροχον, εἰς ὃν ἡ μὲν σφῦρα συνεκράτει μεταξὺ τῶν σιαγόνων αὐτῆς πυρόλιθον ἢ καὶ χαλυβικὸν πλακίδιον ἐν δὲ τῇ λεκάνῃ τοῦ ἐναύσματος ὑπῆρχεν ὀδοντωτὸς χαλυβικὸς τροχίσκος λαμβάνων δι' ἐλατηρίου ταχεῖαν περιστροφήν. Καταβιβαζομένης τῆς σφύρας κατὰ βούλησιν, ὁ πυρόλιθος ἢ τὸ χα-

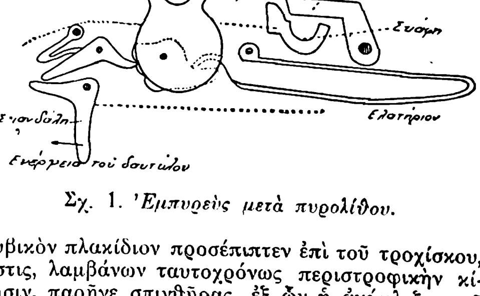

Σχ. 1. *'Εμπυρεὺς μετὰ πυρολίθου.*

λυβικὸν πλακίδιον προσέπιπτεν ἐπὶ τοῦ τροχίσκου, ὅστις, λαμβάνων ταυτοχρόνως περιστροφικὴν κίνησιν, παρῆγε σπινθῆρας, ἐξ ὧν ἡ ἀνάφλεξις τοῦ ἐναύσματος καὶ διὰ τῆς ὀπῆς τῆς λεκάνης ἡ τοῦ γεμίσματος τοῦ ὅπλου. Τὸ κατασκεύασμα τοῦτο δὲν ἔτυχεν εὐρείας ἐφαρμογῆς· βελτιωθὲν ὅμως οὐσιωδῶς δι' ἁπλουστεύσεως ἐπεκράτησεν· ἡ ἁπλούστευσις συνίστατο εἰς τὸ ὅτι ἡ μετὰ πυρολίθου σφῦρα, καταπίπτουσα διὰ τῆς πιέσεως τῆς σκανδάλης, προσέκρουε διὰ τοῦ πυρολίθου ἐπὶ τοῦ πυρεκβολίου, ὅπερ ἐκάλυπτε τὴν σκάφην ἔνθα τὸ ἔναυσμα· καὶ ἐνῷ ἡ προστριβὴ αὕτη παρῆγε σπινθῆρας, τὸ πυρεκβόλιον ἀνεγειρόμενον ἐπέτρεπεν εἰς τοὺς σπινθῆρας νὰ ἐπιδράσουν ἐπὶ τοῦ ἐναύσματος, ὅπερ ἀναφλεγόμενον μετέδιδε διὰ τῆς ὀπῆς τὸ πῦρ εἰς τὸ γέμισμα. Τὸ σχῆμα 1 παριστᾷ τοιοῦτον ἐμπυρέα μετὰ πυρολίθου ἢ πυριτοφόρον, ἀνήκοντα εἰς τὸ ὅπλον ὑποδείγμ. 1777, δι' οὗ ἐγένοντο ἅπασαι αἱ Ναπολεόντειοι ἐκστρατεῖαι. Τοιουτοτρόπως ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ′ αἰῶνος ὁ πυρόλιθος ἀπετέλει τὸ *ἐμπύρευμα* (βλ. λ.), καὶ τοῦτο διήρκεσε μέχρι τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος μεθ' ὅλα τὰ συνυφασμένα ἐλαττώματα, ὧν σοβαρώτερον αἱ συχναὶ ἀφλογιστίαι.

Κατὰ τὸ 1818 κατεσκευάσθησαν καψύλλια διὰ

Digitized by Google

βροντώδους ὑδραργύρου· ἐδίδετο οὕτω τὸ μέσον νὰ μεταδίδηται τὸ πῦρ δι' ἐπικρούσεως προκαλούσης τὴν ἐκπυρσοκρότησιν τοῦ καψυλλίου καὶ νὰ ἀρθῶσιν αἱ ἀφλογιστίαι σχεδὸν ὁλοκληρωτικῶς. Καὶ εἰς μὲν τὰ ὅπλα, ἐκεῖ ὅπου ἦτο ἡ ὀπὴ μεταδόσεως τοῦ πυρὸς προσετέθη ἡ ἑστία, κοχλιωτὸς σωληνίσκος, οὗτινος τὸ ἄνω μέρος καλύπτεται διὰ τοῦ καψυλλίου καὶ ἀποτελεῖ καὶ τὸν ἄκμονα αὐτοῦ, τοῦ πυρὸς μεταδιδομένου διὰ τῆς ὀπῆς τῆς ἑστίας, τὸν δὲ ἐμπυρέα ἐτροποποίησαν καταλλή-

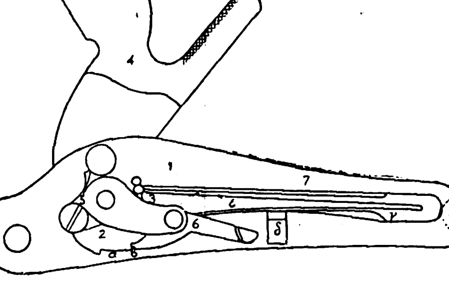

Σχ. 2. *Ἐμπυρεὺς κρουσιζώπυρος (ὑποδ. 1847).*
[1=πλὰξ ἐμπυρέως, 2=ἐργάτης, 3=ἀλύσιον, 4=σφῦρα, 5=ὀχεὺς ἐργάτου, 6=σχαστήρια, 7=ἐλατήριον.]

λως, ὥστε κατὰ στιγμὴν ἐπιθυμητὴν νὰ φέρῃ τὴν σφῦραν διὰ κρούσεως ἐπὶ τοῦ καψυλλίου καὶ νὰ προκαλῇ τὴν ἐκπυρσοκρότησιν αὐτοῦ. Παρήχθη οὕτως ὁ *κρουσιζώπυρος* ἐμπυρεύς, οἷος ὁ ἐν σχ. 2 εἰκονιζόμενος. Ἡ εἰσαγωγὴ τῶν ὀπισθογεμῶν ὅπλων ἐπέτρεψε τὴν τοποθέτησιν τοῦ καψυλλίου ἐν τῷ φυσιγγίῳ καὶ τὸ κρουσιζώπυρον μηχάνημα ἀποτελεῖ ἐφεξῆς μέρος τοῦ κλείστρου τοῦ ὅπλου, ἀπολέσαν οὕτω τὴν αὐθυπαρξίαν αὐτοῦ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἐμπυρέως, ὅστις παραμένει μόνον εἴς τινα παλαιὰ ἐμπροσθογεμῆ κυνηγετικὰ ὅπλα.

Κ. ΓΚΙΤΑΡΑΚΟΣ

ἐμπυρεύω· ἀνάπτω, καίω· || θέτω ἐμπύρευμα, ὡς π. χ. καψύλλιον εἰς τὸ ὅπλον.

ἐμπυρία (ἡ)· ἀντὶ *ἐμπυρεία* (βλ. λ.).

ἐμπυριβήτης (ὁ) *['Αρχ.]*. Εἶδος τρίποδος, ὅστις καὶ *ἔμπυρος τρίπους* ἢ *ἀμφίπυρος* ἐλέγετο, τιθεμένου ἐπὶ πυρὸς πρὸς ὑποβάστασιν τοῦ λέβητος, ἀνάλογος πρὸς τὴν σημερινὴν «πυροστιάν». 'Αναφέρεται ἀπὸ τῆς ὁμηρικῆς ἔτι ἐποχῆς ('Ιλ. Ψ 702), πρὸς τοῦτον δ' ἀντετίθετο ὁ λεγόμενος *ἄπυρος* τρίπους (Βλ. λ. *τρίπους* ['Αρχαιολ.]).

ἐμπυριοθήκη (ἡ)· ἡ θήκη τῶν ἐμπυρίων.

ἐμπύριον (τό)· βλ. *ἐμπύρειον.*

'Εμπυρίτης *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Κώμη κειμένη ὀλίγον πρὸ τῆς λιμνοθαλάσσης τοῦ Ρηγίου (Κουτσοὺκ-Τσεκμετζέ), καὶ ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Καντακουζηνοῦ (τόμ. Β', σελ. 499). 'Ωνωμάσθη δὲ 'Εμπυρίτης ὡς ἐκ τῶν πολλῶν διαλειπόντων πυρετῶν, οἱ ὁποῖοι μαστίζουσι τὴν κώμην καὶ τὰ πέριξ. Σήμερον καλεῖται ὑπὸ τῶν Τούρκων *'Αμπαρλῆ*, τὸ ὁποῖον τουρκιστὶ κυριολεκτικῶς σημαίνει τόπον ἀποθηκῶν. 'Αλλὰ μᾶλλον φαίνεται παραφθορὰ τοῦ ὀνόματος 'Εμπυρίτης, παρὰ τουρκικὴ λέξις. (Πρβλ. *'Αλ. Πασπάτη*, Τὰ Θρακικὰ *προάστεια* τοῦ Βοσπόρου. ἐν τῷ 'Ελλ. Φιλολ. Συλλ. Κωνσταντινουπόλεως, ἔτος XII, *σελ.* 39.)

Τῆς κωμοπόλεως ταύτης οὐδὲν σώζεται τῶν Βυζαντινῶν χρόνων. Μόνον τεμάχιά τινα κιόνων καὶ κιονόκρανα ἀπαντῶνται τῇδε κἀκεῖσε διεσκορπισμένα, τινὰ τῶν ὁποίων ἐνετειχίσθησαν εἰς τὰς οἰκίας τῶν κατοίκων.

Α. Θ. ΣΑΜ.

ἐμπυρομαντεία (ἡ), ἡ ***ἐμπυροσκοπία*** *['Αρχ.]* ἡ μαντεία ἡ γινομένη διὰ τῆς *παρακολουθήσεως* τῶν *ἐμπύρων σημάτων* (βλ. λ.).

ἔμπυρος (ὁ, ἡ) —*ον* (τό)· ὁ διὰ τοῦ πυρὸς παρασκευαζόμενος: «ἔμπυρος θυσία»· || ὁ καιόμενος, ὁ φλεγόμενος· || «ἔμπυρος τέχνη» ἡ τέχνη ἡ ἀσκουμένη διὰ τοῦ πυρὸς κατ' ἐξοχήν, ἡ σιδηρουργική· || ***ἔμπυρα*** (τὰ) ὡς οὐσιαστ. (κατὰ παράλειψιν τοῦ *ἱερὰ)* τὰ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ καιόμενα ἱερεῖα, ὡς καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν τεκμαιρόμενα μαντεύματα (κατὰ παράλειψιν τοῦ *σήματα)* (βλ. κατωτ.).

— *['Αρχ.]* Ἡ ὑπὸ εἰδικῶν μάντεων, τῶν καλουμένων ἐμπυροσκόπων, παρατήρησις τῶν διὰ τῆς καύσεως διαφόρων ἱερῶν προσφορῶν παραγομένων σημείων, ἤτοι τριγμοῦ, καπνοῦ, φλογῶν κλπ., ἀπετέλει κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἓν τῶν σημαντικωτέρων εἰδῶν μαντείας. Ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἐκαλεῖτο αὕτη «ἡ τῶν ἐμπύρων μαντική», «ἐμπυρισμός», «τὸ μαντικῶς τὸ φρύγανον τίθεσθαι», «ἔμπυρα σήματ' ἰδέσθαι», «ἐμπύροις τεκμαίρεσθαι» κλπ., οἱ ὅροι δὲ «ἐμπυροσκοπία» καὶ «ἐμπυρομαντεία» εἶναι μεταγενέστεροι.

'Αναλόγως τῶν ἐπὶ τῆς πυρᾶς προσφερομένων εἰδῶν, ἡ ἐμπυροσκοπία διῃρεῖτο εἰς πλείστας κατηγορίας, ἀλφιτομαντείαν, φυλλομαντείαν (ἧς μέρος καὶ ἡ μέχρις ἡμῶν διασωθεῖσα δαφνομαντεία), οἰνομαντείαν, λιβανομαντείαν, κλπ. Συνηθεστέρα ἦτο ἡ καῦσις ξύλων ἢ ἐμψύχων θυμάτων, παρὰ Ρωμαίοις δὲ ἰδιάζουσα ἦτο ἡ ἐπὶ τοῦ πυρὸς προσφορὰ «ζεῶν» (εἶδος ἀσπροσίτου). Προκειμένου περὶ ἐμπύρου θυσίας ζῴων παρηκολουθεῖτο ἰδίως ἡ καῦσις τοῦ ἥπατος, τῆς οὐρᾶς καὶ τῆς ὠμοπλάτης, τὰ μαντικὰ δὲ συμπεράσματα ἐξήγοντο ἐκ τῆς κανονικῆς ἢ μὴ παραναλώσεως, τῆς χρονικῆς διαδοχῆς τῶν καιομένων μερῶν, τῆς ἐμφανίσεως φυσαλίδων ἐπὶ τοῦ καιομένου κρέατος κλπ. Προκειμένου περὶ καύσεως ἄλλων προσφορῶν, γνώμονες διὰ τὴν χρησμοδότησιν ἦσαν ἡ πορεία τοῦ καπνοῦ (βλ. *καπνομαντεία*) καὶ τῆς φλογός, ἡ διεύθυνσις αὐτῶν ὡς πρὸς τὴν θέσιν ἐν ᾗ ἵστατο ὁ μάντις, οἱ τριγμοὶ τῆς καύσεως κ. ἄ. Εἶδος ἐμπυροσκοπίας δέον νὰ θεωρηθῇ καὶ ἡ καλουμένη «ᾠοσκοπία» ἢ «ᾠοθυτική,» καθ' ἣν ἐπὶ τοῦ πυρὸς προσεφέροντο ᾠὰ καὶ παρετηρεῖτο ἐκ ποίου μέρους ἤθελεν ἀρχίσει ἡ ἐξίδρωσις τοῦ ᾠοῦ, μνημονεύονται δὲ ἐν Σικελίᾳ ἐμπυρομαντεῖαι, καθ' ἃς ὡς πυρὰ ἐχρησιμοποιεῖτο αὐτὸς οὗτος ὁ κρατὴρ τῆς Αἴτνης. 'Εν 'Ολυμπίᾳ ὑπῆρχεν ἰδιαιτέρα τάξις ἐμπυροσκόπων, ἡ τῶν *'Ιαμιδῶν.* Τῆς ἐμπυρομαντείας ἡ ἐφεύρεσις ἀπεδίδετο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων εἰς τὸν 'Αμφιάραον, ἢ τὸν Ἴδμωνα, παρ' Αἰσχύλῳ δὲ ἀναφέρεται ὅτι ἐδίδαξεν αὐτὴν εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὁ Προμηθεύς. Ὑπὸ τῶν νεωτέρων φιλολόγων ἡ πρώτη ἀρχὴ τῶν τοιούτων μαντειῶν ἀποδίδεται εἰς τοὺς ἀνατολικοὺς πυρολάτρας λαούς, ἐκ τῶν ὁποίων προῆλθεν ἡ ἐν Ἑλλάδι καὶ Ρώμῃ χρησιμοποίησις τῆς ἐμπυρομαντείας, θεωρεῖται δὲ αὕτη ὡς ἐκ τῶν παλαιοτέρων εἰδῶν μαντικῆς.

Πλὴν τῶν μαντειῶν, ἐπὶ τῶν ἐμπύρων ἱερείων ἐγίνοντο καὶ ὁρκωμοσίαι, ἐπισημοποιήσεις ὑποσχέσεων κ. ἄ. Τὸ τοιοῦτον ἐλέγετο «ὁρκωθῆναι ἐπὶ ἐμπύρων», «δι' ἐμπύρων σπονδὰς καθεῖναι». Ὑπὸ τοῦ Πολυβίου ἀναφέρεται ὅτι οἱ 'Αβυδηνοί κατά τινα πόλεμον, ἀφοῦ προεχάραξαν τὴν στάσιν των, «σφαγιασάμενοι, κατάρας ἠνάγκασαν ποιεῖσθαι ἐπὶ τῶν ἐμπύρων τοὺς ἱερεῖς καὶ τὰς ἱερείας ἐπὶ τῶν προειρημένων» (ΙΣΤ' 31,7).

Π. Ν. Π.

—**ἔμπυρος *τρίπους*·** βλ. *ἐμπυριβήτης.*

ἐμπυροσκοπία (ἡ)· ἡ διὰ τῆς παρατηρήσεως τῶν ἐμπύρων σημάτων μαντεία.

ἐμπυροσκόπος (ὁ) ὁ μάντις ὁ ἐκφέρων τοὺς χρησμοὺς αὐτοῦ διὰ τῆς παρατηρήσεως τῶν ἐμπύρων σημάτων (βλ. λ. *ἔμπυρος* ['Αρχ.]).

ἐμπυροφόρμιον (τὸ) (Empyroform) *[Φαρμ.]*. Εἶναι προϊὸν *συμπυκνώσεως πίσσης καὶ φορμαλδεΰδης*. 'Αποτελεῖ τεφρόφαιον, σχεδὸν ἄοσμον, κόνιν, ἀδιάλυτον ἐν ὕδατι, διαλυτὴν εἰς ἀλκάλια καὶ εἰς τὰ συνήθη ὀργανικὰ διαλυτικὰ μέσα. Χρησιμεύει πρὸς κατάπαυσιν τοῦ κνησμοῦ καὶ ὡς ξηραντικὸν φάρμακον, μερικῶς μὲν ὡς κόνις, μερικῶς δὲ εἰς ἀλοιφὰς καὶ φυράματα, ἀντὶ τῆς πίσσης, ἐπὶ ἐκζεμάτων καὶ ἀναλόγων παθήσεων τοῦ δέρματος. 'Εν ἀντιθέσει πρὸς τὴν πίσσαν δρᾷ μὴ ἐρεθίζον εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις.

Κ. Γ. Μ.

ἐμπυῶ (—*έω*)· ἔχω πύον, ἔχω ἐσωτερικὰ ἔμπυα ἕλκη.

— **ἐμπυῶ** (—*όω*)· μεταβάλλω εἰς πύον· || παθ. *ἐμπυοῦμαι*· ἀποκτῶ πύον, σχηματίζω πύον: «τὸ ἕλκος ἐμπυοῦται».

'Εμπχᾶ *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς 'Αραβίας, πρωτεύουσα τῆς σχεδὸν ἀνεξαρτήτου σήμερον χώρας τοῦ 'Ασύρ, ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν προπόδων τῆς παραλλήλως πρὸς τὴν παραλίαν τῆς 'Ερυθρᾶς ἐκτεινομένης ὀροσειρᾶς Δζεμπέλι-Σιρᾶ, ἐπὶ ὑψηλοῦ ὀροπεδίου. Ἔχει 6.000 περίπου κατοίκους καὶ κλῖμα ὑγιεινόν. 'Επὶ τουρκοκρατίας, ἤτοι μέχρι τοῦ 1914, ἦτο ἕδρα ὑποδιοικήσεως παραγούσης δημητριακά, καφὲν (Μόκας), καπνά, λεμόνια, φοίνικας κ.ἄ.

Ν. Μ.

'Εμπχὲρ *[Γεωγρ.]*. Λίμνη τῆς Μικρᾶς 'Ασίας, ὀνομαζομένη ὡσαύτως καὶ Μπολβαδίν, κειμένη ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Μπολβαδὶν τοῦ τουρκικοῦ νομοῦ 'Αφιὸν-Καραχισάρ, εἰς ἀπόστασιν 8 χλμ. ΝΑ τῆς πόλεως Μπολβαδὶν καὶ 42 χλμ. Α τῆς πόλεως 'Αφιὸν-Καραχισάρ. Ἔχει σχῆμα ἐλλειψοειδὲς καὶ ἐπιφάνειαν 18 περίπου χιλιομέτρων. Εἰσδέχεται ἐκ ΒΔ τὸν ἐκ τοῦ 'Αφιὸν-Καραχισὰρ διερχόμενον ποταμὸν Καρᾶ-ἀρσλὰν-τσάϊ ἢ 'Ακὰρ-τσάϊ, ὅστις ἐξερχόμενος ἐκ τοῦ ΝΔ αὐτῆς ἄκρου ἐκβάλλει μετὰ βραχὺν ροῦν εἰς τὴν λίμνην Ἄκ-σεχίρ. Εἰς πολλοὺς χάρτας φέρεται ἀνακριβῶς ὡς *'Εμπὲρ* ἢ *'Ιμπέρ.*

Ν. Μ.

— **'Εμπχὲρ** *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Β. Περσίας, εἰς ἀπόστασιν 70 χλμ. ΝΔ τῆς Καζβίν, ἄλλοτε μεγάλη καὶ σπουδαία, σήμερον ἄσημος. 'Εκυριεύθη τῷ 685 ὑπὸ τῶν 'Αράβων. Εἶναι πατρὶς διαφόρων Περσῶν σοφῶν, οἵτινες προσωνυμοῦνται ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτῆς «*'Εμπχερί*».

Ν. Μ.

'Εμρί. Τοῦρκος ποιητὴς γεννηθεὶς ἐν 'Αδριανουπόλει τῷ 1509 (ἔτος 'Εγίρας 917) καὶ ἀποθανὼν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῷ 1580 ('Εγίρας 988). Ὁ βίος αὐτοῦ ὑπῆρξε πλήρης δυστυχιῶν καὶ θλίψεων, εἰς τὸ γῆρας δὲ αὐτοῦ εἶχε περιπέσει εἰς τὴν ἐσχάτην ἔνδειαν, συντηρούμενος ὑπὸ τῶν ἱερῶν τεμενῶν τῆς πόλεως. Ἔγραψε πολυάριθμα αἰνίγματα καὶ λογοπαίγνια, τὰ ὁποῖα ἐγένοντο κοινότατα εἰς τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν καὶ φέρονται σήμερον εἰς τὰ χείλη πάντων, καθὼς καὶ πολυάριθμα ᾀσμάτια ἐπὶ ἐπικαίρων γεγονότων. Τὸ ἄριστον τῶν ποιημάτων του, εἰς ὁμοιοκαταλήκτους στίχους, εἶναι τὸ «Χοσρεῒδ καὶ Σιρίν», εἰς τὸ ὁποῖον ἀφηγεῖται τὰς ἐρωτικάς του περιπετείας καὶ τὰ θλιβερὰ τῆς ζωῆς του συμβάντα, κατατασσόμενον μεταξὺ τῶν καλυτέρων τῆς τουρκικῆς ποιήσεως. Γνώστης κατὰ βάθος τῆς τουρκικῆς, τῆς περσικῆς καὶ νεοελληνικῆς, ἔπλασε γλῶσσαν ἁρμονικωτάτην, ἤντλησε δὲ καὶ ἐκ τῶν τριῶν γλωσσῶν στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἔπλεξεν εἰς μύθους καὶ λογοπαίγνια μετὰ πολλοῦ πνεύματος.

Θ. Β.

'Εμροὺτ-*ἀμπάτ,* ἢ ***'Ομροὺτ-ἀμπὰτ*** *[Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς Τουρκίας, ἕδρα ὁμωνύμου δήμου τῆς ὑποδιοικήσεως 'Εδρεμὶτ ('Αδραμυττίου) ἐν τῷ νομῷ Καράσι, εἰς ἀπόστασιν δέκα χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς πόλεως τοῦ 'Αδραμυττίου. Ὁ δῆμος ἀριθμεῖ 17 χωρία καὶ ἔχει 3000 κατοίκους.

Ν. Μ.

Ἔμς (Ems) *[Γεωγρ.]* Ποταμὸς τῆς Γερμανίας μήκους 350 χλμ., πηγάζων ἐκ τῆς νοτίου κλιτύος τοῦ Τοϋτομποῦργκερ Βάλντ, εἰς ὕψος 358 ποδῶν, καὶ χυνόμενος διὰ μέσου τῆς Βεστφαλίας καὶ τοῦ 'Αννοβέρου, πρὸς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς Ντόλλαρτ, νοτίως τοῦ Ἔμντεν. 'Αφοῦ διασχίσῃ τὴν Ντόλλαρτ διχοτομεῖται εἰς τὸν ἀνατολικὸν καὶ τὸν δυτικὸν Ἔμς. Μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1892 καὶ 1899 ὁ ποταμὸς ἐβαθύνθη κατὰ μῆκος τῆς δεξιᾶς του ὄχθης καὶ εἰς μῆκος 80 περίπου χιλ. Συγχρόνως ἀνεσκάφη ἡ διῶρυξ Ντόρτμουντ-Ἔμς, διὰ τῆς ὁποίας συνεδέθη ὁ ποταμὸς μετὰ τοῦ Χὲρν εἰς τὴν ἀνθρακοφόρον πεδιάδα τῆς Βεστφαλίας. Εἰς τὸ Χένριχενμπουργ ἑνοῦται μὲ ἄλλην διακλάδωσιν ἐκ Ντόρτμουντ. Ἄλλη διακλάδωσις ἐκ τοῦ Ὄλφεν συνδέει τὸν ποταμὸν μὲ τὴν Ντούϊσμπουργ καὶ ἐκεῖθεν μετὰ τοῦ Ρήνου. Ὁλόκληρον τὸ ἔργον ἐστοίχισεν 750 περίπου ἑκατομμύρια μάρκων χρυσῶν. Ὁ Ἔμς εἶναι ὁ *'Αμασίας* τῶν ἀρχαίων.

Δ. Δ.

— **Ἔμς** (Ems) *[Γεωγρ.]* Λουτρόπολις τῆς Γερμανίας ἐν τῇ πρωσσικῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Ἔσσης-Νασσάου, κειμένη ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὀχθῶν τοῦ Λάν, εἰς κοιλάδα περιβαλλομένην ὑπὸ δασωδῶν ὀρέων καὶ ἀμπελοφόρων λόφων, 20 χλμ. Δ. τοῦ Κόμπλεντζ. Κάτ. 7.500. Παρ' αὐτῇ ὑπάρχουν μεταλλεῖα ἀργύρου καὶ μολύβδου. Ἡ Ἔμς εἶναι μία τῶν ὡραιοτέρων καὶ πλέον κοσμικῶν λουτροπόλεων τῆς Εὐρώπης. 'Επὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ ἁπλοῦται τὸ *Κουρσάαλ* μὲ ὡραιοτάτους κήπους. Πλησίον τῆς κεντρικῆς λεωφόρου ὑπάρχει ἀναθηματικὴ στήλη δεικνύουσα τὸ μέρος, ἔνθα τὴν 13 'Ιουλίου 1870 ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας Γουλιέλμος ἔσχε τὴν περίφημον συνάντησιν μετὰ τοῦ Γάλλου πρεσβευτοῦ κόμιτος Μπενεντέττι, τὴν καταλήξασαν εἰς τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον.

Δ. Δ.

— *[Ὑδροθερ.]* Ἡ περιοχὴ τῶν ἰαματικῶν πηγῶν τοῦ *Ἔμς* περιλαμβάνει ἀλκαλικὰς χλωριονατριούχους καὶ ὀξυανθρακικὰς πηγάς. Αἱ πηγαὶ εἶναι 13 θερμαὶ ἕως χλιαραί. Ἡ πηγὴ Kaiser εἶναι θερμοκρασίας 28—55°, περιέχει δὲ εἰς 1000 κ. ἑκ. ὕδατος 2,011 γρ. $NaHCO_3$, 0,205 γρ. $Mg(HCO_3)_2$, 0,966 γρ. $NaCl$, 0.003 $LiCl$. Μικρὰς διαφορὰς δεικνύουσιν αἱ ἄλλαι πηγαί. 'Αξία μνείας εἶναι ἡ Bubenquelle, τῆς ὁποίας ἐκπηδᾷ ἀπὸ τοῦ ἐδάφους τὸ ὕδωρ, θερμοκρασίας 35°, ὡς ἀκτὶς πάχους δακτύλου καὶ χρησιμοποιεῖται πρὸς πλύσεις τοῦ κολεοῦ καὶ καταιονισμοὺς τῆς μήτρας. 'Εκ τοῦ ὕδατος τῶν πηγῶν τοῦ Ἔμς παρασκευάζεται τὸ *ἅλας* τοῦ Ἔμς εἰς δισκία.

Κ. Γ. Μ.

— **Ἔμς, *συνέδριον τοῦ*** — (1876). Αἱ ἰδέαι τῆς μεταρρυθμίσεως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ ἐπιδράσωσι καὶ ἐπὶ τῶν παραμεινάντων πιστῶν εἰς τὴν δυτικὴν 'Εκκλησίαν. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τούτων διατελῶν ὁ βοηθὸς ἐπίσκοπος τῶν Τρεβίρων *'Ιωάννης Νικόλαος φὸν Χόνθαϊμ (von Hontheim)* ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *'Ιουστῖνος Φεβρόνιος (Justinus Febronius)* ἐξέδωκε τῷ 1763 ἔργον, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «De statu ecclesiae», ἐν ᾧ κατέκρινε τὰς παπικὰς αὐθαιρεσίας καὶ ὑπεστήριζε τὸ κῦρος τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, τῶν ὑπερκειμένων τῶν παπῶν, καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ καθ' ἕκαστον ἐπισκόπου. Τὸ ἔργον τοῦτο μεταφρασθὲν εἰς διαφόρους γλώσσας προὐξένησε βαθεῖαν ἐντύπωσιν. Καὶ ἡ σύνοδος δὲ τοῦ Koblenz τοῦ 1769 διὰ τῶν 318 ἄρθρων αὐτῆς ἐζήτησε τὸν περιορισμὸν τῆς ἐξουσίας τοῦ πάπα καὶ τῆς ἀναμίξεως αὐτοῦ εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς 'Εκκλησίας. Ὅτε τέλος τῇ προτροπῇ τοῦ πνευματικοῦ ἐκλέκτορος Καρόλου Θεοδώρου ἀπέστειλεν ὁ πάπας τῷ 1785 νούντσιον εἰς τὸ Μόναχον τῆς Βαυαρίας, οἱ ἐπίσκοποι τῶν παραρρηνίων ἐπαρχιῶν διεμαρτυρήθησαν πρὸς τὸν πάπαν καὶ μὴ εἰσακουσθέντες προσέφυγον πρὸς τὸν αὐτοκράτορα 'Ιωσὴφ τὸν Β', ὅστις ὑπεσχέθη ὑποστήριξιν.

Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἰδεῶν τούτων διατε-

Digitized by Google

λοῦντες τρεῖς πνευματικοὶ ἐκλέκτορες, ὁ τοῦ Μαγεντιακοῦ *Φρειδερῖκος Ἰωσὴφ φὸν Ἔρταλ*, τῶν Τρεβίρων *Κλήμης Βεγκεσλαῦος* καὶ ὁ τῆς Κολωνίας *Μαξιμιλιανὸς Φραγκῖσκος* καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Σαλτσβούργης *Ἱερώνυμος Κολλοράδο*, συνῆλθον τῷ 1786 εἰς συνέδριον ἐν Ἔμς καὶ ἐξέδωκαν τὴν περίφημον ἐξ 23 ἄρθρων ἀπόφασιν (Emser Punktatio). Ἐν αὐτῇ ἀποκρούοντες τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν τοῦ πάπα, ὃν ἐθεώρουν πρῶτον ἐν ἴσοις, ὑπεστήριζον τὴν ἵδρυσιν ἀνεξαρτήτου ἐθνικῆς γερμανικῆς Ἐκκλησίας, ἠρνοῦντο ἔτι τὸ δικαίωμα εἰς τὸν πάπαν τοῦ ἀποστέλλειν νουντσίους καὶ ἀπέκρουον τὸ ἔκκλητον, τὰς ἀφέσεις, τὰς κατὰ πενταετίαν ἐκκλησιαστικὰς εἰσφορὰς καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ ὠμοφορίου, διδάσκοντες ὅτι πρέπει οἱ μοναχοὶ νὰ μὴ λαμβάνωσι διαταγὰς παρὰ ξένων ἡγουμένων, αἱ βοῦλλαι καὶ οἱ λοιπαὶ παπικαὶ ἐγκύκλιοι νὰ ἰσχύωσι μόνον τῇ συγκαταθέσει τῶν οἰκείων ἐπισκόπων, νὰ μεταβληθῇ ὁ ὅρκος τῶν ἐπισκόπων καὶ νὰ συσταθῇ ἐπαρχιακὴ σύνοδος ἀντὶ τοῦ παπικοῦ ἐκκλήτου. Ἡ ἀπόφασις αὕτη ἐστάλη εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἰωσὴφ τὸν Β', ὅστις τῇ 16 Νοεμβρίου 1786 ἀπήντησεν ἀναγνωρίζων τὸν ζῆλον τῶν ἐπισκόπων, ὑποσχόμενος ὑποστήριξιν καὶ προτρέπων πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τὴν συνεννόησιν καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ἐπισκόπων. Ἐν τῇ προσπαθείᾳ ὅμως συνεννοήσεως μετὰ τῶν ἄλλων ἐπισκόπων ἐφάνη ἀμέσως ἡ ἀντίθεσις τῶν γνωμῶν, διότι, ἐνῷ ἐλάχιστοι ἐδέχθησαν τὰς ἀποφάσεις τοῦ Ἔμς, ἄλλοι ἔμειναν οὐδέτεροι καί τινες ἐκηρύχθησαν ἀναφανδὸν κατ' αὐτῆς. Οὕτως ἤρχισαν δημοσίᾳ νὰ συζητῶνται αἱ ἀποφάσεις τοῦ Ἔμς καὶ ἐγράφησαν πλεῖστα ἔργα ὑποστηρίζοντα καὶ κατακρίνοντα αὐτάς, ἀποτέλεσμα δὲ τῆς συζητήσεως ταύτης τῇ δραστηρίᾳ ἐπεμβάσει τοῦ πάπα ὑπῆρξεν ἡ κατ' ὀλίγον κατάπνιξις τῶν ἀποφάσεων τοῦ Ἔμς.
Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

Ἔμσερ (Emser), ***Ἱερώνυμος***. Γερμανὸς θεολόγος γεννηθεὶς τῷ 1448. Ἐσπούδασε θεολογίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Τυβίγγης, ἔνθα ἠσχολήθη καὶ εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του ἐγένετο ἱερεύς, ἔπειτα δὲ γραμματεὺς τοῦ δουκὸς τῆς Σαξωνίας Γεωργίου. Δυσμενῶς διακείμενος πρὸς τὴν μεταρρύθμισιν μετὰ δύο προσωπικὰς συναντήσεις μετὰ τοῦ Λουθήρου (τῷ 1518 ἐν Δρέσδῃ καὶ τῷ 1519 ἐν Λειψίᾳ), ἐκηρύχθη ἀναφανδὸν κατὰ τῆς μεταρρυθμίσεως καὶ προσωπικῶς κατὰ τοῦ Λουθήρου, κατὰ τοῦ ὁποίου πλεῖστα ἔγραψε. Τὸ κυριώτερον ἔργον αὐτοῦ εἶναι ἡ μετάφρασις τῆς Καινῆς Διαθήκης εἰς τὸ γερμανικόν, πρὸς ἀντίκρουσιν τῆς μεταφράσεως τοῦ Λουθήρου. Ἡ μετάφρασις αὕτη ἐγένετο ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Βουλγάτας καὶ ἄλλων προηγουμένων γερμανικῶν μεταφράσεων, ἐν αἷς καὶ ἡ τοῦ Λουθήρου, ἐκοσμεῖτο δὲ δι' εἰκόνων τοῦ περιφήμου ζωγράφου Cranach καὶ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Leigel. Ἡ ἔκδοσις τῆς μεταφράσεως ταύτης, τῆς ὁποίας προτάσσεται πρόλογος τοῦ δουκὸς τῆς Σαξωνίας, ἐγένετο τῷ 1527. Ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῆς ἔχουσι γίνει, τῇ ἐπεξεργασίᾳ διαφόρων, περὶ τὰς ἑκατὸν ἐκδόσεις. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος τῆς ἐκδόσεως τῆς μεταφράσεως ἀπέθανεν ὁ Ἔμσερ καὶ ἐτάφη ἐν Δρέσδῃ. Ὁ Ἔμσερ ἦτο πολυμαθής, γνωρίζων καλῶς τὴν φιλολογίαν τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ὀξύτατος ἐχθρὸς τῆς μεταρρυθμίσεως, δηκτικός, φθάνων πολλάκις μέχρι σκωμμάτων τῶν ἀντιπάλων καὶ ἰδίᾳ τοῦ Λουθήρου, ἐστερεῖτο ὅμως κριτικῆς δυνάμεως. Τὰ κατὰ τοῦ Λουθήρου ἔργα αὐτοῦ τοῦ 1521 ἐξέδωκεν ὁ Enders εἰς δύο τόμους (Χάλλη 1890).
Κ. Ι. Δ.

Ἔμσερ (Emscher) *[Γεωγρ.]*. Δεξιὸς παραπόταμος τοῦ Ρήνου ἐν Βεστφαλίᾳ, καὶ Ρηνανίᾳ, μήκους 98 χλμ. Πηγάζει ἐκ τοῦ Χέλλβεγκ, διαρρέει παρὰ τὸ Χέρντε, Ντόρτμουντ καὶ Ὀμπερχάουζεν τὴν βιομηχανικὴν περιφέρειαν τῆς Ρηνανίας καὶ ἐκβάλλει παρὰ τὸ Χάμπορν. Κατὰ τὸ 1904—1924 μέγα τμῆμα τοῦ Ἔμσερ ἐβαθύνθη, μετασχηματισθὲν εἰς διώρυγα.

ἐμσέριος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ποταμὸν *Ἔμσερ* (βλ. λ.).

—**ἐμσέριος *ἐποχὴ*** (Emscher) *[Γεωλογ.]*. Ἡ γεωλογικὴ ἐποχὴ τῆς νεοκρητιδικῆς ὑποπεριόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐσχηματίσθησαν τὰ στρώματα τῆς *ἐμσερίου* σειρᾶς (βλ. λ.).
Γ. Κ. Γ.

—**ἐμσέριος *σειρὰ στρωμάτων*** (Emscher) *[Γεωλογ.]*. Μία ἐκ τῶν πέντε σειρῶν στρωμάτων, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ ἀνωτέρα κρητιδικὴ ἢ νεοκρητιδικὴ ὑποδιάπλασις τοῦ μεσοζωϊκοῦ ἀθροίσματος στρωμάτων τῆς γῆς. Στρώματα χαρακτηριστικὰ τῆς σειρᾶς ταύτης εἶναι κυανόφαιοι, ψαθυραί, ἐν μέρει γλαυκονιτικαί, ἀσβεστολιθικαὶ ἢ ἀργιλλώδεις μάργαι, αἱ ὁποῖαι ἀναπτύσσονται ἰδιαιτέρως εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ποταμοῦ Ἔμσερ τῆς Γερμανίας. Τὰ στρώματα ταῦτα, ἔχοντα πάχος 300 περίπου μέτρων, ἀποτελοῦσι τὸ παχύτατον τμῆμα τῆς κρητιδικῆς διαπλάσεως τῆς βορείου Γερμανίας. Ἐμσέρια στρώματα παρουσιάζονται καὶ εἰς τὴν ὑπο-ἐρκύνιον περιοχὴν (Σιλεσίαν, ἀνατολικὴν Πρωσσίαν, Βοημίαν, Γαλλίαν, Ἀγγλίαν, Ἄλπεις, Παλαιστίνην, ἀνατολικὰς Ἰνδίας, Ἰαπωνίαν, βόρειον καὶ κεντρῴαν Ἀμερικήν). Ἡ ἐμσέριος σειρὰ ἀντιστοιχεῖ τελείως πρὸς τὴν σειράν, τὴν ὁποίαν οἱ Γάλλοι γεωλόγοι (Coquand) ὠνόμασαν *κονιάσιον* (coniacien). Ἡ πανίσκη τῆς ἐμσερίου σειρᾶς χαρακτηρίζεται ἰδιαιτέρως διὰ τῆς παρουσίας πολυαρίθμων εἰδῶν τοῦ γένους τῶν ἀμμωνιτῶν *μορτονίκερας* καὶ τῶν γενῶν *περονίκερας* καὶ *γωτιερίκερας, τισσοτίας, βαρροϊσίκερας, πλακεντίκερας* κλπ. Ἐπίσης διὰ τῆς παρουσίας τοῦ εἴδους *ναυτίλος* leiotropis καὶ τῶν πολυαρίθμων εἰδῶν τοῦ γένους *ἰνοκέραμος* (ἐκ τῶν ὁποίων ἰδιαιτέρως τὰ εἴδη ἰνοκέραμος subquadratus καὶ involutus εἶναι χαρακτηριστικὰ ἐμσέρια ἀπολιθώματα). Ἐν Ἑλλάδι ἐμσέρια στρώματα παρουσιάζονται ἐντὸς τῆς νεοκρητιδικῆς διαπλάσεως, δὲν ἔχουν ὅμως διαχωρισθῇ ἐλλείψει χαρακτηριστικῶν ἀπολιθωμάτων. Ὁ γεωλόγος Déprat καθώρισε τοιαῦτα εἰς τὴν βόρειον καὶ κεντρικὴν Εὔβοιαν (ὄρη Σούκαρον, Μαυροβούνι κλπ.), ἀποτελούμενα ἐκ μαρμάρων καὶ ἀσβεστολίθων, φερόντων τὸ ἀπολίθωμα *ἱππουρίτης τοῦ Γκωντρύ*. Κατὰ τὸν Νέγρην ἐπίσης ἐμσέρια στρώματα εὑρίσκονται ἐν Βοιωτίᾳ (Κάπραινα, Μέξι, Ἀντινίτσα), φέροντα τὸ αὐτὸ ἀπολίθωμα, ὡς καὶ εἰς τὰ Γεράνεια ὄρη (ἀσβεστόλιθοι, φέροντες ἀπολιθώματα τοῦ γένους τῶν τρηματοκόγχων πρωτοζῴων *λακαζίνα* καὶ τοῦ γένους τῶν μαλακίων ρουδιστῶν *δουρανία*).
Γ. Κ. Γ.

ἐμύδαι (οἱ) (Emydae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια χελωνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *χελωνίων*, περιλαμβάνουσα χελώνας εἰς τέλματα ἐνδιαιτωμένας καὶ ἐξ ἰχθύων κυρίως τρεφομένας. Γνωστὰ ἐλάχιστα γένη, ὧν ἀξιολογώτερον ἡ *ἐμὺς* (βλ. λ.).
Δ. Ν. Π.

ἐμυδία (ἡ) (Emydia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *φαλαινιδῶν*, περιλαμβάνον μ ι κ ρ ὰ ς ψυχὰς ἀπαντώσας ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ.
Δ. Ν. Π.

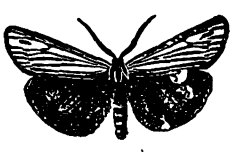
Ἐμυδία.

ἐμύδιον (τὸ) (Emydium) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀκάρεων τῆς οἰκογενείας τῶν *σαρκοκοπτιδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα θαλάσσια ἀκάρεα ἀπαντῶντα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς εὐρωπαϊκὰς θαλάσσας καὶ ζῶντα παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων ἰχθύων.
Δ.Ν.Π.

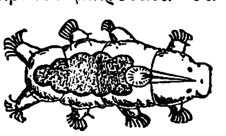
Ἐμύδιον.

ἐμυπνάλη (ἡ) (Hemypnal) *[Φαρμ.]*. Οὕτω καλεῖται συνδυασμὸς διδιάλης μετὰ τῆς τριτογενοῦς τριχλωριοβουτυλικῆς ἀλκοόλης. Εἶναι φάρμακον ὑπνωτικὸν καὶ ἀναλγητικόν, ἐλάχιστα τοξικόν, ἀρκετὰ μονίμου δράσεως, ἐνδεικνυόμενον εἰδικῶς εἰς τὴν γυναικολογίαν καὶ τὴν οὐρολογίαν.
Κ. Γ. Μ.

ἐμὺς (ἡ) (Emys) *[Ζῳολ.]*. Γένος χελωνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐμυδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς, τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Γνωστότερα εἴδη εἶναι: *ἐμὺς ἡ λεπρώδης* (Emys leprosa), ἀπαντῶσα εἰς τὴν Ἀλγερίαν, τὸ Μαρόκκον καὶ τὴν Τύνιδα· ζῇ εἰς τελματώδεις ἐκτάσεις καὶ τρέφεται ἐξ ἰχθύων. Κυριώτερα γνωρίσματα τοῦ εἴδους τούτου, εἶναι: σῶμα ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένον καὶ πλατύ, χελώνιον σκληρότατον βαθέως κιτρινοφαίου χρώματος καὶ λαμπρῶς πεποικιλμένον ὑπὸ ἐρυθρομελανῶν στιγμάτων καὶ κηλίδων· τὸ μῆκός της δύναται νὰ φθάσῃ τὰ 25 ἑκατοστόμετρα. Ἐν Εὐρώπῃ ἀπαντᾷ ἓν μόνον εἶδος, *ἐμὺς ἡ εὐρωπαϊκὴ* (Emys europea), ἥτις ἔχει μῆκος 20 περίπου ἑκατοστομέτρων, σῶμα ἀρκετὰ ὀγκῶδες καὶ χρῶμα κιτρινομέλαν ἐπὶ τῶν ἄνω μερῶν τοῦ σώματος μετὰ πυρρῶν ἢ πρασίνων στιγμάτων καὶ κιτρινόφαιον κατὰ τὰ κάτω μέρη.
Δ. Ν. Π.

Ἐμὺς ἡ εὐρωπαϊκή.

ἐμύσαυρος (ὁ) (Emysaurus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *χελωνίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *χελωνιδῶν* ἢ *χελωνῶν*. Οἱ ἐμύσαυροι εἶναι χελῶναι ζῶσαι ἐντὸς τελμάτων καὶ ἔχουσι κεφαλὴν εὐρεῖαν καὶ κεκαλυμμένην ὑπὸ μικρῶν πλακῶν, ρύγχος βραχύ, σιαγόνας ἀγκιστροειδεῖς, θώρακα καὶ κοιλίαν κεκαλυμμένους ὑπὸ σκληρῶν μικρῶν πλακῶν, καὶ πέντε ὄνυχας εἰς τοὺς προσθίους δακτύλους καὶ τέσσαρας εἰς τοὺς ὀπισθίους. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος ἀπαντῶν εἰς τὰς τελματώδεις ἐκτάσεις τῆς νοτίου Ἀμερικῆς, φέρον χρῶμα πρασινομέλαν κατὰ τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος καὶ κιτρινόφαιον κατὰ τὰ κάτω. Τρέφεται ἐκ διαφόρων μικρῶν ὑδροβίων πτηνῶν.
Δ. Ν. Π.

ἐμφαίνω, ἀόρ. *ἐνέφηνα*· φαίνω, παρουσιάζω, δεικνύω, δηλῶ, σημαίνω: «ἡ σεμνὴ διαγωγή του ἐμφαίνει τὴν καλὴν ἀνατροφήν του», «οἱ λόγοι του ἐμφαίνουν τὸ τῆς ψυχῆς ἦθος»· || παθ. *ἐμφαίνομαι*· δεικνύομαι, γίνομαι φανερός: «εἶναι ὕπουλος ὡς ἐμφαίνεται ἐξ ὅσων λέγει καὶ πράττει», «ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς καταθέσεως τῶν μαρτύρων».

ἐμφάνεια (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐμφανοῦς, τὸ νὰ γίνεταί τι ὁρατόν, φανερόν.

ἐμφανὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ φαινόμενος, προφανής, πρόδηλος, φανερός, ἀντίθ. *ἀφανής*: «τὰ ἐμφανῆ δὲν ἀποκρύπτονται»· || φρ. «ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς» ἢ «ἀπὸ τοῦ ἐμφανοῦς»: «μάχεται ἀπὸ τοῦ ἐμφανοῦς καὶ οὐχὶ κρυπτόμενος».—Ἐπίρρ. ***ἐμφανῶς***.

—*[Ἀρχ. Δίκ.]* Ἐκαλεῖτο *ἐμφανὴς* ἢ *δίκη εἰς ἐμφανῶν κατάστασιν* ἡ προπαρασκευαστικὴ ἀγωγή, ἡ σκοποῦσα τὴν παράστασιν ἢ ἐμφάνισιν πράγματός τινος. Εἶναι προσομοία πρὸς τὴν παραστατικὴν ἢ τὴν περὶ ἐπιδείξεως ἐγγράφων ἀγωγὴν (actio ad exhibendum) τῶν Ρωμαίων. Ἀσκεῖται ὑπὸ παντὸς ἔχοντος συμφέρον νὰ καταστήσῃ τι ἐν φανερῷ. Π. χ. κατὰ τοῦ *ἡταιρηκότος*, τοῦ λόγῳ ἑταιρήσεως πωλήσαντος τοὺς οἰκέτας, νὰ ἐμφανίσῃ ἢ αὐτοὺς ἢ τὸ τίμημα αὐτῶν (*Αἰσχ.* κατὰ Τιμάρχ. 99), κατὰ τοῦ θεματοφύλακος διαθήκης (*Ἰσαίου* κατὰ Φιλοκτ. 31), ἢ ἐγγράφου (*Δημοσθ.* πρὸς Ἀπατούρ. 18, κατὰ Διονυσοδ. 3, 38, 40, 45), ἢ χρημάτων (*Δημοσθ.* πρὸς Καλλιπ. 10) κλπ. Ἡ δίκη αὕτη, προπαρασκευαστικὴ τυγχάνουσα τῆς κυρίας δίκης, δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ἀντικείμενον τὴν διεκδίκησιν τοῦ ἐπιδίκου, ἀλλὰ σκοπεῖ ἁπλῶς τὴν ἐμφάνισιν αὐτοῦ παρὰ τῷ ἐπωνύμῳ ἄρχοντι (*Ἀριστοτ.* Πολ. Ἀθ. 56). Ταύτης προηγεῖτο ἡ *πρόκλησις* ἐνώπιον μαρτύρων, μεθ' ἣν, ἐὰν ὁ προκαλούμενος ἐνεφάνιζε τὸ ζητούμενον, ἤσκει ὁ ἐνάγων τὴν σχετικὴν ἀγωγήν του· ἐὰν τοὐναντίον οὗτος ἠρνεῖτο ὅτι εἶχε τὸ πρᾶγμα, ἢ ἰσχυρίζετο ὅτι δὲν εἶχεν ὑποχρέωσιν νὰ τὸ ἐμφανίσῃ, ἠσκεῖτο ἡ δίκη εἰς ἐμφανῶν κατάστασιν. Ἐὰν ἐγίνετο δεκτὴ ἡ περὶ ἐμφανίσεως δίκη, ὁ ἐναγόμενος κατεδικάζετο εἰς τὴν πληρωμὴν τῶν *πρυτανείων* καὶ τῆς γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἐπωβελία* χρηματικῆς ποινῆς (*Δημοσθ.* κατὰ Νικοστρ. 14), εἰς ἀποζημίωσιν, ἢ ὑπεχρεοῦτο νὰ ἐμφανίσῃ τὸ ζητούμενον, ἐν παραλείψει δὲ τούτου ἠσκεῖτο κατ' αὐτοῦ ἡ σχετικὴ πραγματικὴ ἢ προσωπικὴ ἀγωγή.
Ι. Δ. ΖΕΠΟΣ

ἐμφανίζω, ἀόρ. *ἐνεφάνισα—ἐνεφανίσθην*· κάμνω τι ἐμφανές, παρουσιάζω, δεικνύω: «ἡ πρᾶξίς του ἐμφανίζει ψυχὴν ἀγρίαν καὶ ἀπάνθρωπον»· || ἐπὶ φωτογραφικῶν πλακῶν, κάμνω ἐμφάνισιν, διὰ χημικῶν μέσων κάμνω ὥστε νὰ ἐμφανισθῇ εἰς τὴν πλάκα τὸ ἀποτυπωθέν: «ἠξεύρω νὰ ἐμφανίζω», «δὲν ἐμφανίζω τόσον καλά»· || παθ. *ἐμφανίζομαι*· παρουσιάζομαι προσέρχομαι: «ἀπὸ τοῦ δυστυχήματός του δὲν ἐμφανίζεται πλέον εἰς τὰ κέντρα», «ἐμφανίζομαι ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου,— ἐνώπιον τοῦ συμβολαιογράφου κττ.», «οἱ μὴ ἐμφανισθέντες μάρτυρες», «καλεῖσθε νὰ ἐμφανισθῆτε ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου κλπ».

ἐμφάνισις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐμφανίζειν, παρουσίασις: «ἐμφάνισις νέου ἐπιστήμονος,—κομήτου», «ἐμφάνισις δυσχερειῶν», «ἐσημειώθη ἐμφάνισις ἐχθροῦ», «ἐμφάνισις τῶν μαρτύρων ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου»· || «γραμμάτιον πληρωτέον ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει» ἐπὶ τῇ προσαγωγῇ αὐτοῦ πρὸς ἐξόφλησιν· || «ἐμφάνισις φωτογραφικῆς πλακὸς» ἡ διὰ χημικῶν μέσων ἐμφάνισις τοῦ ἀποτυπωθέντος.

— *[Φωτογρ.]* Καλεῖται *ἐμφάνισις* (développement, Entwicklung) ἡ ἐργασία, καθ' ἣν διὰ τῆς ἐμβαπτίσεως τῆς ἐν τῷ φωτογραφικῷ θαλάμῳ ἐκτεθείσης φωτοπαθοῦς πλακὸς ἐντὸς καταλλήλων ἀναγωγικῶν διαλυμάτων, καθίσταται ἡ ἐπ' αὐτῆς λανθάνουσα εἰκὼν ἐμφανής.

Κατὰ τὴν ἐμφάνισιν φωτογραφικῆς τινος πλακὸς προκαλεῖται διάσπασις τῶν ὑπὸ τοῦ φωτὸς ἀλλοιωθέντων μερῶν τοῦ βρωμιαργυρούχου φωτοπαθοῦς στρώματος, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας ἀποβάλλεται εἰς αὐτὰ κατὰ διάφορα ποσὰ μέλας, λίαν λεπτόκοκκος, μεταλλικὸς ἄργυρος, σχηματιζομένης οὕτω τῆς εἰκόνος. Ἡ ἐκτέλεσις τῆς ἐμφανίσεως δύναται νὰ γίνῃ κατὰ διαφόρους μεθόδους, ὧν δύο κυρίως εἶναι αἱ μᾶλλον ἐν χρήσει: 1) ἡ τῆς κλασσικῆς ἐμφανίσεως καὶ 2) ἡ τῆς βραδείας ἐμφανίσεως.

1) Κατὰ τὴν κλασσικὴν ἐμφάνισιν βυθίζεται ἡ πλὰξ ἐν τῷ ἐμφανιστικῷ ὑγρῷ, οὕτως ὥστε αὕτη νὰ βραχῇ ἀκαριαίως καὶ πλήρως ὑπ' αὐτοῦ. Τοῦτο ἐπιτυγχάνεται διὰ κλίσεως τῆς λεκάνης κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς πλακὸς πρὸς τὴν μίαν αὐτῆς πλευράν, εἶτα δὲ ἀποτόμως πρὸς τὴν ἑτέραν. Τὰ τυχὸν παραμείναντα ἀδιάβροχα μέρη τῆς πλακὸς ἢ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς ἐπικαθήσασαι φυσαλλίδες, ὧν ἡ παραμονὴ θὰ προὐκάλει κηλῖδας (τὰς καλουμένας ραβδώσεις ἐμφανίσεως), ἀποφεύγονται διὰ ζωηρᾶς κινήσεως τῆς λεκάνης, εἴτε δι' ἐλαφρᾶς προσψαύσεως τῶν μερῶν τῆς πλακὸς ἐφ' ὧν ἐσχηματίσθησαν ταῦτα. Ἀφοῦ διαβραχῇ ἡ πλὰξ καλῶς,

Digitized by Google

καλύπτεται ἡ λεκάνη διὰ τεμαχίου χαρτονίου καὶ **γίνεται ταλαντευτικὴ** συνεχὴς κίνησις αὐτῆς, σκο**ποῦσα τὴν διαρκῆ** ἀνανέωσιν τοῦ ἐφαπτομένου **τῆς πλακὸς ὑγροῦ**. Μετὰ ἥμισυ λεπτὸν περίπου **ἀποκαλύπτεται** ἡ λεκάνη καὶ ἐξετάζεται ἡ πλάξ. **Ἐπὶ κανονικῆς** ἐκθέσεως παρατηροῦνται ἤδη τὰ **πρῶτα τῆς** εἰκόνος ἴχνη· οὕτως ἐμφανίζονται μελανούμενα πρῶτον τὰ ἰσχυρότερον φωτισθέντα μέρη, ὡς ἐπὶ προσωπογραφίας τὰ λευκὰ ἐνδύματα, ἐπὶ τοπίων ὁ οὐρανὸς κλπ. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἄρχεται ἡ βαθμιαία ἐμφάνισις ὅλων τῶν μερῶν τῆς εἰκόνος.

Ἡ πορεία τῆς ἐμφανίσεως παρακολουθεῖται κατ' ἀρχὰς μὲν δι' ἐξετάσεως τοῦ ἐπιχρίσματος, εἶτα δὲ τῆς διαφανείας τῆς πλακός, ἐξαγομένης ταύτης καὶ φερομένης ἐγγὺς τῆς ἐρυθρᾶς τοῦ ἐργαστηρίου λυχνίας. Κατὰ τὴν ἐξαγωγὴν καὶ τὴν ἐξέτασιν πρέπει νὰ κρατῆται ἡ πλὰξ ἐκ τῶν ἄκρων, διότι ἄλλέως διατρέχει τὸν κίνδυνον νὰ καταστραφῇ τὸ ζελατινοῦχον ἐπίστρωμα, ὅπερ λόγῳ τῆς διαβροχῆς κατέστη μαλακόν. Ἡ ἐμφάνισις τῆς πλακὸς παρατείνεται μέχρις οὗ φανῇ ἡ εἰκὼν ἐν ὅλαις αὐτῆς ταῖς λεπτομερείαις, τοῦτο δὲ ἐπιτελεῖται μετὰ πάροδον 3—4 περίπου λεπτῶν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐμφανίσεως. Ἀκριβὴς διάρκεια τῆς ἐμφανίσεως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῇ, λόγῳ τοῦ ὅτι ἐξαρτᾶται αὕτη ἐκ πολλῶν παραγόντων, ὡς τῆς θερμοκρασίας τοῦ ἐμφανιστικοῦ διαλύματος, τῆς δραστικότητος τούτου, τοῦ εἴδους τῶν πλακῶν κλπ. Γενικῶς ὅμως δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι ἐντὸς 2—8 λεπτῶν πρέπει νὰ ἔχῃ συντελεσθῇ αὕτη. Ὡς κριτήριον τοῦ πέρατος τῆς ἐμφανίσεως δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ σκιαγράφησις τῶν ἰχνῶν τῆς εἰκόνος καὶ ἐπὶ τῆς ὑαλίνης πλευρᾶς, ἥτις δεικνύει γαλακτώδη ὄψιν λόγῳ τοῦ ὑπάρχοντος ἐπὶ τῆς κατωτέρω ἐπιφανείας τοῦ ἐπιστρώματος φωτοπαθοῦς ἅλατος, ἔτι δὲ καὶ ἡ πρόσληψις φαιοῦ χρώματος τῶν μὴ προσβληθέντων μερῶν τῆς πλακός, ἂν καὶ τοῦτο δὲν εἶναι τόσον ἀσφαλές, καθότι τὸ προκαλοῦν τὴν φαιότητα αἴτιον δυνατὸν νὰ εἶναι καὶ παλαιότης τῆς πλακὸς ἢ ἄλλος τις λόγος. Πάντως πρέπει νὰ δίδεται ἐξαιρετικὴ προσοχὴ εἰς τὸ πέρας τῆς ἐμφανίσεως καὶ νὰ μὴ διακόπτηται αὕτη πρὶν ἢ ἡ εἰκὼν καταστῇ ἀρκετὰ πυκνὴ εἰς τὰ ἰσχυρότερον φωτισθέντα μέρη αὐτῆς, καθότι κατὰ τὴν στερέωσιν ἡ εἰκὼν χάνει εἰς πυκνότητα, λόγῳ τῆς διαλυτικῆς ἱκανότητος τοῦ στερεωτικοῦ λουτροῦ. Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐμφανίσεως πλύνεται ἡ εἰκὼν εἰς καθαρὸν ὕδωρ καὶ εἶτα φέρεται εἰς τὸ στερεωτικὸν διάλυμα. Ἡ ἐμφανισθεῖσα εἰκὼν παρουσιάζει τὰ ἰσχυρότερον φωτισθέντα μέρη, τὰ καλούμενα φῶτα, μέλανα καὶ ἀδιαφανῆ, ἐνῷ τὰ ὑπόλοιπα, τὰς καλουμένας σκιάς, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον διαφανῆ.

2) Κατὰ τὴν μέθοδον τῆς βραδείας ἐμφανίσεως τελεῖται ἡ ἐμφάνισις ἐντὸς καταλλήλων δοχείων, εἰς ἃ εἰσάγονται ὄρθιαι αἱ φωτογραφικαὶ πλάκες μετὰ τὴν πλήρωσιν τῶν δοχείων δι' ἐμφανιστικῶν διαλυμάτων τετράκις ἢ ἑξάκις ἀραιοτέρων τῶν κανονικῶν. Κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην ἡ ἐμφάνισις βαίνει βραδέως, διαρκοῦσα ἡμίσειαν ἢ μίαν ὥραν, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐπὶ πλέον, ἀναλόγως τῆς ἀραιότητος καὶ δραστικότητος τοῦ ἐμφανιστικοῦ διαλύματος καὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἐξετέθησαν αἱ πλάκες. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐμφανίσεως ταύτης ἅπαξ μόνον, κατὰ τὴν ἀρχήν, ἀπαιτεῖται κίνησις τοῦ δοχείου, ὅπερ εἶτα καλυπτόμενον ἀφίεται ἤρεμον. Ἔλεγχος τῆς πορείας τῆς ἐμφανίσεως γίνεται ἀνὰ τέταρτον τῆς ὥρας, ἐξεταζομένης τῆς διαφανείας τῆς πλακὸς ἐγγὺς τῆς λυχνίας τοῦ ἐργαστηρίου. Ἐὰν ἡ πλὰξ καὶ μετὰ πάροδον ἡμισείας ὥρας οὐδὲν ἴχνος τῆς εἰκόνος παρουσιάζῃ, τότε φαίνεται ὅτι ὁ χρόνος τῆς ἐκθέσεως δὲν ἦτο ἐπαρκής, σκόπιμον δὲ εἶναι νὰ ἐξαχθῇ αὕτη καὶ ἐμφανισθῇ εἰς πυκνότερον διάλυμα. Πλεονεκτήματα τῆς βραδείας ἐμφανίσεως εἶναι, ὅτι δι' αὐτῆς δύνανται νὰ προληφθῶσι καὶ διορθωθῶσι ὑπερεκτεθειμένα φωτότυπα, ὡς καὶ τοιαῦτα δι' ἃ ὑπάρχει ἀμφιβολία ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς ἐκθέσεως, ἔτι δὲ ὅτι δύνανται νὰ ἐμφανισθῶσι πολλαὶ ταυτοχρόνως πλάκες ἄνευ συνεχοῦς ἐπιτηρήσεως. Εἰς τὴν βραδεῖαν ἐμφάνισιν ἀπαιτεῖται ἰδιαιτέρα ἐπιμέλεια περὶ τὴν καθαριότητα τῶν δοχείων. Ὡς κατάλληλον ἐμφανιστικὸν διάλυμα συνιστᾶται ἐνταῦθα τὸ ἠραιωμένον διάλυμα γλυκίνης (ἰδίᾳ δὲ ὑπὸ τὰς ἀκολούθους ἀναλογίας: ὕδατος 1000 κ. ἑκ., θειώδους νατρίου κρυσταλλ. 2 γραμμ., ἀνθρακικοῦ νατρίου κρυσταλλ. 30 γρ., γλυκίνης 2 γρ.), ὡς καὶ τὸ τοῦ μετολίου ὑδροκινόνης.

Ἕτερος τρόπος ἐμφανίσεως εἶναι:

1) Ἡ ἐμφάνισις εἰς δύο λεκάνας κατὰ Joannovich. Κατ' αὐτὴν ἡ μία τῶν λεκανῶν ἐνέχει τὸν κυρίως ἐμφανιστὴν μετὰ τοῦ συντηρητικοῦ μέσου (π. χ. μετόλιον καὶ θειῶδες νάτριον), ἡ δὲ ἑτέρα τὸν ἐνισχυτὴν (ἄλκαλι). Ἡ πλὰξ βυθίζεται εἰς τὴν πρώτην λεκάνην ἐπὶ ½ λεπτὸν καὶ εἶτα εἰς τὴν ἑτέραν ὁμοίως ἐπὶ ½ λεπτόν. Ἡ μέθοδος αὕτη ἐνδείκνυται δι' ὑπερεκτεθειμένας πλάκας.

2) Ἐμφάνισις ὡρισμένης διαρκείας. Ἡ μέθοδος αὕτη βασίζεται εἰς τὴν ἀκόλουθον παρατήρησιν: **Ἐὰν ὁ ἀπαιτούμενος** διὰ τὴν ἐμφάνισιν τῶν πρώτων τῆς εἰκόνος ἰχνῶν χρόνος δι' ὡρισμένης συνθέσεως ἐμφανιστικὸν διάλυμα εἶναι T, ὁ δὲ μέχρι πέρατος τῆς ἐμφανίσεως Ti, ἡ σχέσις Ti: T=X, εἶναι δι' ἕκαστον ἐμφανιστὴν ὡρισμένη. Οὕτω π.χ. διὰ γλυκίνην μετ' ἀνθρακικοῦ καλίου εἶναι 12, διὰ ροδινάλην 40 κλπ. Ἐὰν ὅθεν διὰ τὴν ἐμφάνισιν τῶν πρώτων ἰχνῶν ἀπαιτοῦνται 10' ἐπὶ χρησιμοποιήσεως μετολίου, τότε ἐφαρμόζοντες τοὺς ἀριθμοὺς αὐτοὺς εἰς τὴν σχέσιν T. X=Ti θὰ ἔχωμεν 10×30=300'', ἤτοι 5'.

3) Ταυτόχρονος ἐμφάνισις καὶ στερέωσις. Κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην ἐμφανίζεται καὶ στερεοῦται συγχρόνως τὸ φωτότυπον εἰς κατάλληλον ἐμφανιστικὸν καὶ στερεωτικὸν ἅμα λουτρὸν (ὡς π. χ. ὕδατος 100, ἀνύδρου θειώδους νατρίου 5 γρ.). διαμινοφαινόλης 1 γρ., ὑποθειώδους νατρίου 2 γρ.)

4) Ἐμφάνισις μετὰ τὴν στερέωσιν. Κατ' αὐτὴν στερεοῦται πρῶτον ἡ εἰκών, ἀπαλλασσομένη οὕτω τοῦ περισσοῦ φωτοπαθοῦς ἅλατος, καὶ εἶτα ἐμφανίζεται.

5) Ἐμφάνισις ὑπὸ διάχυτον φῶς. Αὕτη γίνεται δι' ἐμβαπτίσεως τῆς πλακὸς ἐν τῷ σκοτεινῷ θαλάμῳ ἐντὸς τοῦ ἐμφανιστικοῦ διαλύματος. περιέχοντος καὶ ἀπευαισθητοποιόν τινα οὐσίαν (ὡς π. χ. σαφρανίνην) καὶ παρακολουθήσεως εἶτα τῆς πορείας τῆς ἐμφανίσεως εἰς τὸ διάχυτον φῶς.

Ἐμφάνισις φωτοπαθῶν ταινιῶν (φίλμ). Ἡ ἐμφανιστικὴ αὕτη ἐργασία εἶναι ὁμοία κατὰ τὰς κυρίας αὐτῆς γραμμὰς πρὸς τὴν μέθοδον τῆς κλασσικῆς ἐμφανίσεως, διαφέρει δὲ μόνον εἰς εἰδικάς τινας λεπτομερείας. Οὕτω μετὰ τὴν ἐκτύλιξιν ἐκ τοῦ κυλίνδρου τῆς ταινίας συλλαμβάνονται τὰ ἄκρα αὐτῆς διὰ καταλλήλων λαβίδων καὶ βυθίζεται αὕτη εἰς τὸ ὕδωρ, ὅπως καταστῇ ἀρκετὰ μαλακὴ καὶ ἀποφευχθῇ κατὰ τὴν ἐμφάνισιν ἡ συστροφὴ αὐτῆς, καὶ τέλος φέρεται εἰς τὴν λεκάνην τοῦ ἐμφανιστικοῦ διαλύματος. Αἱ διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον προοριζόμεναι λεκάναι φέρουσιν εἰς τὸ μέσον καὶ ἐγγὺς τοῦ πυθμένος κύλινδρον, ὅστις σκοπεῖ τὴν συγκράτησιν τῆς ταινίας ἐν τῷ ὑγρῷ. Μετὰ τὴν τοποθέτησιν οὕτω τῆς ταινίας ὑπὸ τὸν κύλινδρον καὶ μὲ τὸ ἐπίστρωμα αὐτῆς ἐστραμμένον πρὸς τὰ κάτω, κινεῖται ἡ ταινία βραδέως συρομένη ἐκ τῶν ἄκρων αὐτῆς, ὥστε ὁλόκληρος νὰ διέρχηται ἐναλλὰξ διὰ τοῦ ἐμφανιστικοῦ ὑγροῦ, διαβρεχομένη οὕτως ὁμοιομόρφως καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἔκτασιν. Ἡ ἐμφάνισις παρατείνεται ἕως οὗ ἀναφανῶσιν αἱ εἰκόνες εἰς ὅλας αὐτῶν τὰς λεπτομερείας, παρατείνεται δὲ ἔτι μέχρις ἐμφανίσεως αὐτῶν ἐπὶ τῆς ὀπισθίας τῆς ταινίας πλευρᾶς. Τὰ διὰ τὰς ἐμφανίσεις φωτοπαθῶν ταινιῶν χρησιμοποιούμενα διαλύματα πρέπει νὰ εἶναι λίαν δραστικά. Κ. Γ. ΜΑΚΡΗΣ

— *[Γεωλογ.]* Καλεῖται *ἐμφάνισις* (Ausgehendes) ἡ τομὴ στρώματος ἢ πετρώματός τινος μεταλλευτικῆς τινος κοίτης μετὰ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Ἡ τομὴ αὕτη διήκει συνήθως λοξῶς ἢ παραλλήλως πρὸς τὸν ὁρίζοντα, διότι ἂν εἶναι κρημνώδης ἢ ἵσταται καθέτως πρὸς τὸν ὁρίζοντα καλεῖται εἰδικώτερον *ἀκρόκρημνον* (βλ. λ.). Αἱ ἀτμοσφαιρικαὶ ἐπιδράσεις συντελοῦν συνήθως, ὥστε εἰς πολλὰς ἐμφανίσεις των τὰ πετρώματα ἢ αἱ μεταλλευτικαὶ κοῖται νὰ εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἠλλοιωμένα. Γ. Κ. Γ.

— ***ἐμφανίσεις τοῦ ἐγκλήματος*** *[Ποιν. Δίκ.]*. Αἱ σχέσεις τῶν συγκεκριμένων πράξεων, αἵτινες τελοῦνται εἰς τὴν πραγματικότητα, πρὸς τὰς τυπικὰς μορφὰς τῶν ἐν τῷ εἰδικῷ μέρει τοῦ Ποινικοῦ νόμου διαγεγραμμένων ἐγκλημάτων εἶναι διάφοροι. Ἡ συγκεκριμένη πρᾶξις εἶναι δυνατὸν νὰ πληροῖ εἰς τὴν ἐντέλειαν μίαν τῶν τυπικῶν τούτων μορφῶν, ἢ νὰ τὴν πληροῖ ἐν μέρει, ἢ νὰ μὴ τὴν πληροῖ αὐτὴ αὕτη, συμβάλλουσα ἁπλῶς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εἰς τὴν ὑπὸ ἑτέρου πλήρωσιν, ἢ νὰ πληροῖ τὴν τυπικὴν μορφὴν πλειόνων ἐγκλημάτων. Ἐκ τῶν δυνατῶν τούτων σχέσεων τῆς εἰς τὴν πραγματικότητα γενομένης πράξεως πρὸς τὰς τυπικὰς μορφὰς τῶν ἐν τῷ εἰδικῷ μέρει τοῦ Ποινικοῦ νόμου διαγεγραμμένων ἐγκλημάτων ἐκπορεύονται αἱ γενικαὶ τυπικαὶ μορφαὶ τῶν ἐγκλημάτων αἵτινες διαγράφονται ἐν τῷ γενικῷ μέρει τοῦ Ποινικοῦ νόμου. Ἡ πλήρωσις τῶν εἰδικῶν καὶ τῶν γενικῶν τυπικῶν μορφῶν τῶν ἐγκλημάτων ἀποτελεῖ τὰς *ἐμφανίσεις τοῦ ἐγκλήματος*, αἵτινες ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῶν εἶναι: α') τετελεσμένον ἔγκλημα καὶ ἀπόπειρα, β') αὐτουργία τοῦ ἐγκλήματος καὶ συμμετοχὴ εἰς αὐτό, γ') ἑνιαῖον ἔγκλημα καὶ πλείονα ἐγκλήματα (κατ' ἰδέαν συρροή).

Α') ***Τετελεσμένον ἔγκλημα καὶ ἀπόπειρα.*** Τετελεσμένον ἔγκλημα εἶναι ἡ πρᾶξις, ἥτις πληροῖ εἰς τὴν ἐντέλειαν τὴν τυπικὴν μορφὴν ἐγκλήματος διαγραφομένου ἐν τῷ εἰδικῷ μέρει τοῦ Ποινικοῦ νόμου. Ὁ αὐτὸς κατὰ τὸ περιεχόμενον ὁρισμὸς δίδεται καὶ ἐν ἄρθρῳ 46 τοῦ Ποινικοῦ νόμου ὡς καὶ γενικῶς ἐν τῇ ἐπιστήμῃ. Ὁ ὁρισμὸς οὗτος δηλοῖ ὅτι μόνον ὁ νόμος ὑποδεικνύει τίς πρᾶξις εἶναι ἔγκλημα τετελεσμένον, χωρὶς νὰ προσφέρῃ καὶ οὐσιαστικὸν γνώρισμα τοῦ τετελεσμένου ἐγκλήματος κείμενον ἔξω τοῦ Ποινικοῦ νόμου, γνώρισμα ἄλλως τε ὅπερ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀνευρεθῇ. Μόνον ἐκ τοῦ νόμου θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἀρυσθῶμεν τοῦτο τὸ **οὐσιαστικὸν γνώρισμα: ὅτι** κατὰ κανόνα (μὲ ἐξαιρέσεις) τὸ τετελεσμένον ἔγκλημα σημαίνει προσβολὴν σπουδαίων ἐνδίκων ἀγαθῶν, ἐνῷ ἡ ἀπόπειρα κατὰ κανόνα (ἄνευ ἐξαιρέσεων) οὐδεμίαν προσβολὴν τῶν ἀγαθῶν τούτων περιέχει. Ἀπόπειρα εἶναι ἡ πρᾶξις ἥτις πληροῖ τὴν τυπικὴν μορφὴν ἐγκλήματος, διαγραφομένου ἐν τῷ γενικῷ μέρει τοῦ Ποινικοῦ νόμου καὶ δὴ τοῦ ἐγκλήματος τοῦ ἄρθρου 47 αὐτοῦ, συνίσταται δὲ ἡ ἀπόπειρα εἰς τὴν ἐπιχείρησιν ἐξωτερικῆς τινος πράξεως περιεχούσης τοὐλάχιστον ἀρχὴν ἐκτελέσεως κακουργήματός τινος ἢ πλημμελήματος, ὅπερ ὁ δράστης ἐσκόπει νὰ ἐκτελέσῃ. Διὰ τὰ πταίσματα ὑπάρχει ἡ εἰδικὴ διάταξις τοῦ ἄρθρ. 503 τοῦ Ποινικοῦ νόμου. Ὁρισμὸν τῆς «ἀρχῆς ἐκτελέσεως» ὁ νόμος δὲν δίδει, ἐπαφεθεὶς τῇ ἐπιστήμῃ, ἥτις ἐν τῷ καθορισμῷ τῆς ἐννοίας ταύτης προσέκρουσεν εἰς δυσχερείας. Ὁ καθορισμὸς τῆς ἐννοίας τῆς «ἀρχῆς ἐκτελέσεως» ἀφορᾷ κυρίως εἰς τὸν ἀποχωρισμὸν αὐτῆς ἀπὸ τῶν προπαρασκευαστικῶν πράξεων, αἵτινες ἐπιχειροῦνται διὰ τὴν διευκόλυνσιν τῆς ἐκτελέσεως. Ἐρωτᾶται π. χ. πότε ἄρχεταί τις ἐκτελῶν κλοπήν. Εἶναι ἡ προμήθεια τῶν διαρρηκτικῶν ἐργαλείων ἀρχὴ ἐκτελέσεως τοῦ ἐγκλήματος τούτου; ἢ ἡ ἀναζήτησις συνεργῶν, ἢ ἡ μετάβασις εἰς τὸν τόπον τῆς τελέσεως. κλπ.; Ἐν τῇ προσπαθείᾳ τοῦ ἀποχωρισμοῦ τῆς προπαρασκευῆς τοῦ ἐγκλήματος ἀπὸ τῆς ἐκτελέσεως αὐτοῦ αἱ γνῶμαι ἐδιχάσθησαν, καὶ τοῦτο ἕνεκα τῆς δυνατότητος ὅπως ἐκληφθῇ ἡ ἀπόπειρα διττῶς: ἢ ὡς ἀρχὴ ἐκτελέσεως πράξεως ἀποτελούσης πράγματι κατὰ νόμον ἔγκλημα, ἢ ὡς ἀρχὴ ἐκτελέσεως πράξεως, ἥτις μόνον κατὰ τὴν γνώμην τοῦ δράστου εἶναι τὸ ἔγκλημα, ὅπερ ἐσκόπει νὰ ἐκτελέσῃ. Μὲ τὴν πρώτην ἐκδοχὴν ἡ ἀρχὴ ἐκτελέσεως θὰ ἔπρεπε νὰ προσδιορισθῇ ἀντικειμενικῶς, θὰ ἔπρεπε τουτέστι νὰ εὑρεθῇ ἡ σχέσις τῆς γενομένης πράξεως πρὸς τὴν τυπικὴν μορφὴν τοῦ ἐγκλήματος. Μὲ τὴν δευτέραν ἐκδοχὴν τοιοῦτος ἀντικειμενικὸς προσδιορισμὸς θὰ παρεῖκε, περιοριζομένης τῆς ἐρεύνης εἰς τὴν ἐσωτερικὴν πλευρὰν τῆς πράξεως, τουτέστιν εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῶν προθέσεων καὶ διαθέσεων τοῦ δράστου.

Καὶ πράγματι ὑπεστηρίχθησαν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἀμφότεραι αἱ ἀπόψεις, ἐκτεθείσης τῆς *ὑποκειμενικῆς* καὶ τῆς *ἀντικειμενικῆς* θεωρίας. Κατὰ τὴν *ὑποκειμενικὴν* θεωρίαν ἐκτέλεσις εἶναι πᾶσα πρᾶξις, ἐξ ἧς καταδηλοῦται σταθερὰ πρόθεσις πρὸς τέλεσιν τοῦ ἐγκλήματος. Ἡ θεωρία αὕτη ἁμαρτάνει διττῶς. Πρῶτον σταθερὰ πρόθεσις πρὸς τέλεσιν τοῦ ἐγκλήματος οὐδέποτε δύναται νὰ καταδηλωθῇ πρὸ αὐτῆς ταύτης τῆς συντελέσεως τοῦ ἐγκλήματος ἢ τῆς ἀποπερατώσεως τῆς ἀποπείρας, δηλαδὴ σταδίου κειμένου πέραν τῆς ἀρχῆς ἐκτελέσεως. Διὰ τῆς θεωρίας ταύτης προπαρασκευὴ καὶ ἐκτέλεσις συγχέονται ἀδιαχωρίστως, οὐδεμία διάκρισις τῶν δύο τούτων ἐννοιῶν εἶναι δυνατή. Δεύτερον ὅμως ἡ θεωρία αὕτη παρορᾷ ἐντελῶς τὴν ἀντικειμενικὴν πλευρὰν τῆς πράξεως, συγχέουσα τὴν ἀρχὴν ἐκτελέσεως τοῦ ἐγκλήματος πρὸς τὴν ἀρχὴν ἐκτελέσεως τῆς ἀποφάσεως πρὸς τέλεσιν τοῦ ἐγκλήματος. Ὁ ἀποφασίζων ὅπως ἀνορύξῃ τάφρον ἄρχεται ἐκτελῶν τὴν μὲν ἀπόφασιν αὐτοῦ πρὸς ἀνόρυξιν, ὅταν ἐκκινῇ ὅπως μεταβῇ εἰς τὸν τόπον τῆς ἀνορύξεως, τὴν δὲ ἀνόρυξιν ὅταν ἐγείρῃ ἐπὶ τόπου τὴν σκαπάνην πρὸς ἀνόρυξιν. Ἡ πρόθεσις αὐτοῦ ὅπως ἀνορύξῃ τὴν τάφρον οὐδεμίαν πρᾶξιν αὐτοῦ δύναται νὰ καταστήσῃ ἀρχὴν ἀνορύξεως πρὶν ἢ ἐγερθῇ ἡ σκαπάνη. Ἡ ἀλήθεια αὕτη ἐτονίσθη πρὸ πολλοῦ ὑπὸ τοῦ Feuerbach, ὅστις ἐδίδαξεν ὅτι ἡ πρόθεσις μόνη δὲν δύναται νὰ προσδώσῃ εἰς τὴν πρᾶξιν ἄδικον χαρακτῆρα. Πάντα ταῦτα παραγνωρίζονται ὑπὸ τῆς ὑποκειμενικῆς θεωρίας, διὰ τοῦτο καὶ ὁμοθύμως διαμαρτύρεται ἡ ἐπιστήμη σήμερον κατ' αὐτῆς, ἀγνοούσης τὴν ἀντικειμενικὴν πλευρὰν τῆς πράξεως. Ἡ *ἀντικειμενικὴ* θεωρία ἀναζητεῖ τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς ἀρχῆς ἐκτελέσεως ἐν τῇ ἀντικειμενικῇ πλευρᾷ τῆς πράξεως, δηλαδὴ ἐν κριτηρίῳ ἀντικειμενικῷ, παντελῶς ἀνεξαρτήτῳ ἀπὸ τῆς αἱρέσεως τοῦ πράξαντος. Ἐκ τῶν πολλῶν ἐν τούτοις προσπαθειῶν, ὅπως ἀνευρεθῇ τὸ εἰρημένον γνώρισμα, μόνον μία προσήνεγκε τὴν ὀρθὴν λύσιν τοῦ ζητήματος. Ἡ λύσις αὕτη εἶναι ἡ ὑπὸ H. Meyer καὶ Allfeld δοθεῖσα, καθ' ἣν ἐκτέλεσις εἶναι ἡ ἀφῃρημένως ἀναγκαία δρᾶσις διὰ τὴν πλήρωσιν τῆς τυπικῆς μορφῆς τοῦ περὶ οὗ πρόκειται ἐγκλήματος. Ἡ λύσις αὕτη εἶναι ἐξόχως ἐπιτυχής, διότι ἀναχωρεῖ ἐξ ὀρθῆς διαγνώσεως τοῦ πρὸς λύσιν προβλήματος. Ἐνταῦθα, ἐν τῷ ἀποχωρισμῷ τῆς προπαρασκευῆς ἀπὸ τῆς ἐκτελέσεως, δὲν πρόκειται νὰ ἀναζητήσωμεν τὴν οὐσίαν τῆς ἀποπείρας, ἀλλ' ἁπλῶς τὴν μορφὴν αὐτῆς, τὴν λογικὴν κατηγορίαν τῆς σκέψεως, ὑφ' ἣν ὑπάγεται ἡ ἀπόπειρα. ἡ δὲ εἰρημένη διατύπωσις τοῦ H. Meyer δὲν ἔχει οὐσιαστικὸν περιεχόμενον, περιγράφουσα ὀρθότατα ἀκριβῶς τὴν λογικὴν κατηγορίαν τῆς σκέψεως ὑφ' ἣν ὑπάγεται ἡ ἀπόπειρα. Συμφώνως πρὸς τὴν διατύπωσιν ταύτην, ἀρχὴ ἐκτελέσεως κλοπῆς εἶναι ἡ ἔκτασις τῆς χειρὸς κατὰ τὴν ἀφαίρεσιν, ἀνθρωποκτονίας ἡ ἔγερσις τῆς ὡπλισμένης χειρὸς ἢ ἡ σκόπευσις, φαρμακείας ἡ ἔκτασις τῆς χειρὸς κλπ., διότι πᾶσαι αἱ ἐνέργειαι αὗται ἀποτελοῦν τὴν

Digitized by Google

ἀρχὴν τῆς ἀναποφεύκτως ἀναγκαίας δράσεως διὰ τὴν πλήρωσιν τῆς τυπικῆς μορφῆς τοῦ περὶ οὗ ἑκάστοτε πρόκειται ἐγκλήματος. Ἐκεῖ δὲ ἔνθα ὁ νόμος περιγράφει πλείονας δράσεις, ὡς π. χ. ἐπὶ κλοπῆς διὰ ῥήξεως, ἀρχὴ ἐκτελέσεως εἶναι ἡ ἔναρξις τῆς ἐπιχειρήσεως τῆς πρώτης δράσεως, δηλαδὴ ἐν τῷ παραδείγματι ἡμῶν ἡ τοποθέτησις τοῦ διαρρηκτικοῦ ἐργαλείου εἰς τὸ κλεῖθρον. Οὕτως ἀποφαίνεται καὶ τὸ Reichsgericht καὶ ὁ Ἄρειος Πάγος.

Ἡ ἀρχὴ ἐκτελέσεως, ὡς ἐλέχθη, ἐξευρίσκεται ἐντελῶς ἀντικειμενικῶς, ἄνευ οὐδεμιᾶς συσχετίσεως αὐτῆς πρὸς τὴν αἵρεσιν τοῦ πράξαντος. Πιστοποιηθείσης πράξεως, ἥτις ἐχαρακτηρίσθη ἀντικειμενικῶς ὡς ἀρχὴ ἐκτελέσεως, ἐξετάζεται κατόπιν ἡ αἵρεσις τοῦ πράξαντος διὰ νὰ πιστοποιηθῇ καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ νόμου ἀξιούμενος δόλος τῆς ἀποπείρας. Κατὰ κοινὴν σχεδὸν δόξαν ἡ ἀπόπειρα δὲν τελεῖται μόνον ἐκ δόλου εὐθέος, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐνδεχομένου. Ἡ δόξα αὕτη εἶναι ἀστήρικτος, ἀπορρέουσα ἐξ ἐσφαλμένης ἐκτιμήσεως τοῦ ὑποκειμενικοῦ στοιχείου τῆς πράξεως. Ἐνδεχόμενος δόλος δὲν εἶναι ἡ «ἀποδοχὴ» τοῦ ἐν νῷ ὡς ἐνδεχομένου παρασταθέντος ἀποτελέσματος, ἀλλ' ἡ «ἀδιαφορία» κατέναντι αὐτοῦ. οὐδεὶς δὲ «ἀδιαφορῶν» «σκοπεῖ» τὸ ἀποτέλεσμα, ὡς εὐλόγως ἀξιοῖ ὁ νόμος. Ἐφ' ᾧ δὲν εἶναι ὀρθὴ ἡ λύσις τῆς ἀρχούσης δόξης, καθ' ἣν ὁ κατὰ τοῦ θηράματος πυροβολήσας κυνηγὸς ἔπραξεν ἀπόπειραν ἀνθρωποκτονίας κατὰ τοῦ συγκυνηγοῦ ἐὰν ἐτέλει ἐν ἐνδεχομένῳ δόλῳ ὡς πρὸς τὴν δυνατότητα νὰ πληγῇ ὁ συγκυνηγὸς ἐκ τῆς σφαίρας. Διότι ὁ κυνηγὸς δὲν «ἐσκόπει» τὸν θάνατον τοῦ συγκυνηγοῦ. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον δὲν εἶναι δυνατὴ καὶ ἀπόπειρα ἐξ ἀμελείας. Ὁ κατὰ τοῦ στόχου π. χ. πυροβολήσας Α δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀποπειραθεὶς ἀνθρωποκτονίαν κατὰ τοῦ ὄπισθεν τοῦ στόχου εὑρισκομένου Β, οὗτινος τὴν ἐκεῖ παρουσίαν εἶχε λησμονήσει. Ἐπίσης δὲν εἶναι ὀρθὴ ἡ διδασκαλία ἐνίων (Frank), καθ' ἣν ὑπάρχουν ἐγκλήματα χαρακτηριζόμενα ὑπὸ τοῦ νόμου ὡς ἐγκλήματα ἐξ ἀμελείας καὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀπόπειρα εἶναι δυνατή. Ἐν τῷ παραδείγματι τῆς νομιζομένης ἀμύνης, ὅπερ μνημονεύουν οἱ συγγραφεῖς οὗτοι, πρόκειται ἁπλῶς προσπάθεια ἀνθρωποκτονίας, χωρὶς ἡ προσπάθεια αὕτη ν' ἀποτελῇ καὶ ἀπόπειραν ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ νόμου, διότι ἡ ἀπόπειρα προϋποθέτει δόλον, συστατικὸν δὲ στοιχεῖον τοῦ δόλου εἶναι καὶ ἡ συνείδησις τοῦ ἀδίκου τῆς πράξεως, ἧς συνειδήσεως ἄνευ οὐδεὶς δόλος. Κατὰ τὰ ὡς ἄνω ἐκτεθέντα ἀπόπειρα εἶναι ἡ συγκεκριμένη δρᾶσις, ἥτις ἐπιχειρηθεῖσα μὲ τὸν (εὐθὺν) δόλον τῆς πληρώσεως τῆς τυπικῆς μορφῆς ἐγκλήματος καὶ «οὖσα» τοὐλάχιστον ἀρχὴ ἐκτελέσεως αὐτοῦ οὐδαμῶς ἤγαγεν εἰς τὴν συντέλεσίν του. Ἀπελείφθη δηλαδὴ τὸ τελειωτικὸν γνώρισμα τῆς τυπικῆς μορφῆς τοῦ ἐγκλήματος. Ἡ ἀπόπειρα ὅμως δὲν εἶναι δυνατὴ ἐφ' ὅλων τῶν ἐγκλημάτων. Οὕτως, ἀδύνατος ἡ ἀπόπειρα ἐπὶ τῶν γνησίων ἀδικημάτων παραλείψεως, ἐπὶ τῶν ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος χαρακτηριζομένων ἐγκλημάτων, ἐπὶ ἐξυβρίσεως, ἐπὶ τῶν ἐγκλημάτων κατακινδυνεύσεως καὶ ἐπὶ τῆς ἐκθέσεως κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον.

Ἡ ἀπόπειρα, «περιέχουσα» κατὰ τὸν νόμον ἀρχὴν ἐκτελέσεως ἐγκλήματος, καταδεικνύει πάντα τὰ γνωρίσματα τῆς τυπικῆς μορφῆς τοῦ ἐγκλήματος, πλὴν τοῦ τελειωτικοῦ γνωρίσματος, ὅπερ θὰ προσέδιδεν εἰς τὴν πρᾶξιν τὴν ἔννοιαν τῆς συντελέσεως. Συνεπῶς δὲν εἶναι ἀπόπειρα ἡ ἐλλιπὴς τυπικὴ πρᾶξις (Mangel am Tatbestand) καὶ τὸ φανταστικὸν ἔγκλημα (Wahnverbrechen). Οὐδεμίαν ἀπόπειραν διγαμίας πράττει π. χ. ὅστις μετὰ τὴν διὰ θανάτου λύσιν τοῦ πρώτου γάμου συνέρχεται εἰς δεύτερον, νομίζων ὅτι ἡ πρώτη σύζυγός του ζῇ ἀκόμη, ὡς ἐπίσης οὐδεμίαν ἀπόπειραν πράττει ὁ μετὰ τῆς τρίτης ἐξαδέλφης του συνελθὼν νομίζων ὅτι πράττει αἱμομιξίαν. Διότι εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ταύτας λείπουν ἕτερα γνωρίσματα τῆς τυπικῆς μορφῆς τοῦ ἐγκλήματος καὶ οὐχὶ τὸ τελειωτικόν. Ἀπὸ τῆς ἐλλιποῦς τυπικῆς πράξεως καὶ τοῦ φανταστικοῦ ἐγκλήματος διακρίνεται ἡ λεγομένη ἀπρόσφορος ἀπόπειρα (untauglicher Versuch).

Ἀπρόσφορος ἀπόπειρα καλεῖται ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἡ πρᾶξις ἐκείνη, ἥτις ἐπιχειρηθεῖσα μὲ τὸν δόλον τῆς πληρώσεως τῆς τυπικῆς μορφῆς τοῦ ἐγκλήματος οὐδαμῶς ἤγαγεν εἰς τὴν συντέλεσιν αὐτοῦ, διότι τὸ ἀντικείμενον καθ' οὗ κατηυθύνετο ἡ δρᾶσις ἢ τὰ μέσα ὧν ὁ δράστης ἐποιήσατο χρῆσιν ἦσαν ἀπρόσφορα διὰ τὴν συντέλεσιν αὐτοῦ. Κατὰ τὴν ὑποκειμενικὴν θεωρίαν ζήτημα ἀπροσφόρου ἀποπείρας δὲν γεννᾶται. Συμφώνως πρὸς αὐτὴν πᾶσα πρᾶξις ἐπιχειρηθεῖσα διότι ὁ δράστης ἐνόμιζεν ὅτι τοιουτοτρόπως ἐκτελεῖ ἔγκλημα εἶναι ἀπόπειρα τιμωρητή, διότι οὕτω κατεδηλώθη στερρὰ ἐγκληματικὴ πρόθεσις, τὸ μοναδικὸν τουτέστι κριτήριον τῆς ἀποπείρας. Τοὺς θεωρητικοὺς ἐν τούτοις τῆς ὑποκειμενικῆς θεωρίας διαλανθάνει τοῦτο τὸ σημαντικόν, ὅτι ἐνῷ κηρύσσουν ὅτι ἀδιαφοροῦν πρὸς τὴν ἀντικειμενικὴν πλευρὰν τῆς πράξεως, ἀδιαφοροῦν μόνον λόγῳ καὶ οὐχὶ ἔργῳ, διότι π. χ. δὲν χαρακτηρίζουν ὡς ἀπόπειραν φαρμακείας, τὴν ἀγορὰν ἀβλαβοῦς οὐσίας, ἣν ἐνόμιζεν ὁ δράστης δηλητήριον, ἀλλὰ τὴν προσφορὰν τῆς ἀβλαβοῦς ἐκείνης οὐσίας. Συνεπῶς προσέχουν τὴν ἀντικειμενικὴν πλευρὰν τῆς πράξεως, μόνον ὅτι ἀρκοῦνται εἰς τὴν μορφὴν τῆς ἀποπείρας, μορφὴν ἐξευρισκομένην πάλιν μόνον διὰ τῆς ἀντικειμενικῆς θεωρίας, ἀδιαφοροῦντες διὰ τὴν οὐσίαν αὐτῆς. Ἀλλ' ἡ ἀπόπειρα, οὖσα καὶ αὕτη ἔγκλημα, πρέπει νὰ καταδεικνύῃ τὴν κατὰ τὸν νόμον τοὐλάχιστον οὐσίαν τοῦ ἐγκλήματος, τὸ ἔγκλημα δὲ κατὰ τὸν νόμον εἶναι προσβολὴ ἢ κατακινδύνευσις ἐνδίκων ἀγαθῶν, πρᾶξις δὲ μὴ οὖσα οὔτε κατακινδύνευσις ἐνδίκου ἀγαθοῦ δὲν εἶναι ἔγκλημα. Ὁ ἐκ τῆς ἀρχῆς ταύτης ἀποκλίνων χρεωστεῖ καὶ τὴν θεμελίωσιν τῆς ἀποκλίσεως, τοιαύτην δὲ θεμελίωσιν ἡ ὑποκειμενικὴ θεωρία δὲν προσφέρει. Ὀρθῶς ὅθεν ἡ ἀντικειμενικὴ θεωρία χαρακτηρίζει ὡς ἀπόπειραν μόνον ἐκείνην τὴν πρᾶξιν, ἥτις παρουσιάζουσα τὴν μορφὴν τῆς ἀποπείρας εἶναι καὶ κατ' οὐσίαν τοιαύτη, κατ' οὐσίαν δὲ ἀπόπειρα εἶναι ἡ ἀντικειμενικῶς ἐπικίνδυνος ἀρχὴ ἐκτελέσεως. Ἡ μὴ ἀντικειμενικῶς ἐπικίνδυνος ἀρχὴ ἐκτελέσεως καλεῖται ἄστοχος δρᾶσις, ὡς ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει δυναμένη νὰ ἀγάγῃ εἰς τὴν συντέλεσιν τοῦ ἐγκλήματος. Οὕτω δὲν εἶναι ἀπόπειρα ὁ πυροβολισμὸς κατὰ πτώματος, ἡ ἐπιχείρησις ἀνθρωποκτονίας διὰ μαγγανειῶν, ὁ πυροβολισμὸς κατ' ἀνθρώπου κρυπτομένου ἀσφαλῶς ὄπισθεν παχέος τοίχου, ἡ ἔκτασις τῆς χειρὸς πρὸς ἀφαίρεσιν χρημάτων ἐκ κενοῦ θυλακίου κλπ. Τὴν ἄποψιν ταύτην ἀντιπροσωπεύει κατὰ κανόνα καὶ ὁ ἡμέτερος ποινικὸς νόμος, μὲ τὴν ἐξαίρεσιν μόνον τοῦ ἐδαφίου α' τοῦ ἄρθρου 54, ὅπερ τιμωρεῖ καὶ ἀστόχους δράσεις, ὅταν ὁ δράστης προπαρασκευάσας μὴ ἄστοχον δρᾶσιν ἐκ πλάνης ἢ ἐκ συγχύσεως ἔδρασεν ἀστόχως. Ἡ μὲ τὸν δόλον τῆς συντελέσεως τοῦ ἐγκλήματος ἐπιχειρηθεῖσα δρᾶσις, ἥτις περιέχει κατά τε τὴν μορφὴν καὶ τὴν οὐσίαν ἀρχὴν ἐκτελέσεως αὐτοῦ, μὴ ἀγαγοῦσα εἰς τὴν συντέλεσιν, τιμωρεῖται κατὰ τὰ ἄρθρα 49 καὶ 50 τοῦ ποινικοῦ νόμου. Ἀλλ' ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ὁ δράστης οὐδαμῶς ὑπανεχώρησεν ἐκ τῆς ἀποπείρας κατὰ τὸ ἄρθρον 51 τοῦ ποινικοῦ νόμου. Ὁ μετὰ τὴν ἀρχὴν ἐκτελέσεως τῆς ἐπιχειρήσεως παραιτηθείς, οὐχὶ ἕνεκα ἐξωτερικῶν ἐμποδίων ἀλλ' ἑκουσίως, δὲν τιμωρεῖται. Ἡ ἀτιμωρησία αὕτη ἀνταποκρίνεται πλήρως πρὸς τὸ κοινὸν περὶ δικαίου συναίσθημα. Ἑκουσία ὑπαναχώρησις εἶναι δυνατή, παρὰ τὴν γνώμην τοῦ Κωστῆ καὶ τοῦ Ἠλιοπούλου, καὶ ἐπὶ τῆς ἀποπερατωθείσης ἀποπείρας κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον. Δὲν εἶναι δυνατὴ μόνον ἐπὶ τοῦ «ἀποτυχόντος ἐγκλήματος» (délit manqué, fehlgeschlagenes Delikt), διότι ἐπὶ τούτου ἡ μελετηθεῖσα πρᾶξις ἀρξαμένη ἤδη ἔμεινεν ἀνεκτέλεστος ἐκ τύχης. Ἡ ἑκουσία ὑπαναχώρησις ἀποτελεῖ ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ὑπαναχώρησιν ἕνεκεν ἐξωτερικῶν ἐμποδίων. Τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόδιον καθίσταται λόγος ὑπαναχωρήσεως διότι ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ πράττοντος ἐμφανίζεται ἢ ὡς κώλυμα ἀνυπέρβλητον ἢ ὡς ἐμπόδιον δυνάμενον μὲν νὰ ὑπερνικηθῇ, ἀλλὰ μὲ σοβαροὺς κινδύνους. Ἐπὶ τῆς ἑκουσιας ὑπαναχωρήσεως οὐδὲν ἐμπόδιον ἀντιτίθεται εἰς τὴν συντέλεσιν τῆς πράξεως, ἢ καὶ ἂν ὑπάρχῃ τοιοῦτον δύναται νὰ ὑπερνικηθῇ ἄνευ οὐδενὸς κινδύνου. Ἑκουσίως ὑπαναχωρεῖ π. χ. ἐκ τῆς ἀποπείρας ὁ Α, ὅστις ἐγκαταλείπει ἄθικτον τὸ θῦμα ὅπερ ἀπεπειράθη ὅπως βιάσῃ, διότι ἀντικρύσας ἀντιπαρερχομένην ἑτέραν εὐειδεστέραν χωρικὴν ἔσπευσε πρὸς αὐτὴν ἵνα τὴν ἀναγκάσῃ εἰς ἀσέλγειαν. Ἀναγκαστικῶς ὑπαναχωρεῖ π. χ. ὁ διαρρήκτης ὅστις παραιτεῖται τῆς ἐπιχειρήσεως ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν τῆς κάννης τοῦ περιστρόφου τοῦ κυρίου τοῦ χρηματοκιβωτίου. Ἀτιμώρητος μένει ἡ ὑπὸ τὴν τεχνικὴν σημασίαν τῆς λέξεως ἀπόπειρα, ἐξ ἧς τις ἑκουσίως ὑπανεχώρησε, ἀπαλλάσσει δὲ ἡ ἑκουσία ὑπαναχώρησις τῆς ποινῆς μόνον τῆς ἀποπείρας, οὐχὶ ὅμως καὶ τοῦ τετελεσμένου ἐγκλήματος τοῦ περιεχομένου τυχὸν ἤδη ἐν τῇ πράξει τῆς ἀποπείρας.

Ἡ ἀπόπειρα τιμωρεῖται, κατὰ τὰ ἄρθρα 49 καὶ 50 τοῦ Ποινικοῦ νόμου, ἠπιώτερον τοῦ τετελεσμένου ἐγκλήματος, ἀλλὰ ἡ ἠπιωτέρα αὕτη τιμώρησις δύναται νὰ καταστῇ καὶ ἁπλῶς θεωρητική, διότι κατὰ νόμον ἡ ποινὴ τῆς ἀποπείρας δύναται νὰ εἶναι, ἐπὶ προσκαίρων δεσμῶν, εἱρκτῆς ἢ φυλακίσεως, ἠπιωτέρα τῆς τοῦ τετελεσμένου καὶ κατὰ μίαν μόνον ἡμέραν. Ὀρθῶς ὅθεν, ἀλλ' ἀσυνεπῶς πρὸς ἑαυτό, τὸ ἑλληνικὸν σχέδιον καθορίζει τὸ ἀνώτατον ὅριον τῆς ποινῆς τῆς ἀποπείρας, ὅπερ δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τὰ δύο τρίτα τοῦ ἀνωτάτου ὁρίου τῆς ποινῆς τοῦ τετελεσμένου.

Αἱ περὶ ἀποπείρας διατάξεις τοῦ σχεδίου κατὰ τὰ οὐσιώδη καὶ κύρια εἶναι ἀτυχεῖς.

Β') ***Αὐτουργία καὶ συμμετοχή.*** Ἡ ἔννοια τῆς συμμετοχῆς καθ' ἑαυτὴν δὲν ἐδημιουργήθη ὑπὸ τῶν νομικῶν· ἀνήκει εἰς τὴν καθημερινὴν ζωήν. Ὡς ἐν τῇ κοινῇ ζωῇ, οὕτω καὶ ἐν τῷ Ποινικῷ Δικαίῳ, ἡ συμμετοχὴ σημαίνει σύμπραξιν πλειόνων ἐπὶ ταὐτό, συνεπῶς προϋποθέτει κοινὴν ἐπιχείρησιν καὶ ἐκτέλεσιν αὐτῆς. Ἐν τῷ Ποινικῷ Δικαίῳ ἡ συμμετοχὴ προσέλαβε καὶ στενωτέραν τινὰ ἔννοιαν ὡς πρὸς τοῦτο, ὅτι γίνεται διάκρισις μεταξὺ ἐκείνου ἢ ἐκείνων, οἵτινες ὑπῆρξαν οἱ κύριοι ἐκτελεσταὶ τῆς ἐπιχειρήσεως (ὁ αὐτουργὸς Täter, ἢ οἱ αὐτουργοὶ Mittäter) καὶ ἐκείνων οἵτινες συνέβαλον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ ἑτέρου ἢ τῶν ἑτέρων ἐκτέλεσιν ἐκείνην. Μολονότι λοιπὸν δὲν λείπει ἐν τοῖς διαφόροις ποινικοῖς νόμοις ἡ ἔννοια τῆς συμμετοχῆς ὡς ἀδιακρίτου συμπράξεως πολλῶν ἐπὶ ταὐτό, συνεπῶς ἔννοια συμμετοχῆς συμπεριλαμβάνουσα καὶ τὸν ἐκτελεστὴν τῆς ἐπιχειρήσεως, κυρίως ὁμιλοῦντες περὶ συμμετοχῆς, ἀποκλείομεν τὸν ἐκτελεστὴν τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ ὑπάγομεν ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ἐκείνην μόνον τοὺς εἰς τὴν ὑπὸ ἑτέρου ἐκτέλεσιν τῆς ἐπιχειρήσεως συμβαλόντας, τουτέστι τὸν ἠθικὸν αὐτουργὸν (Anstifter, intellektueller Urheber) καὶ τὸν συνεργὸν (Gehilfe). Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην γίνεται λόγος περὶ συμμετοχῆς καὶ ἐνταῦθα. Συμμετοχὴ εἶναι ἡ σύμπραξις εἰς τὴν ὑπὸ ἑτέρου προσώπου ἐκτέλεσιν ἐγκλήματος. Καὶ ἡ ἔννοια δὲ αὕτη ἀνταποκρίνεται πλήρως πρὸς τὴν κοινὴν γλωσσικὴν χρῆσιν. Ἀλλ' ἡ ἐκ τῆς καθημερινῆς ζωῆς εἰς τοὺς Ποινικοὺς νόμους μετενεχθεῖσα αὕτη ἔννοια προσεκόμισε τῇ ποινικῇ ἐπιστήμῃ τοσαύτας δυσχερείας, ὥστε συγγραφεῖς τινες, ἰδίως ὀπαδοὶ τῆς «νεωτέρας» σχολῆς, θεωρήσαντες τὰς δυσχερείας ἀνυπερβλήτους, ἐπεχείρησαν ὅπως θέσουν αὐτὰς ἐκποδὼν διὰ μέτρων ῥιζικῶν, ἀπομακρύνοντες αὐτὴν ταύτην τὴν ἔννοιαν τῆς συμμετοχῆς ὡς συμβολῆς εἰς τὴν ὑπὸ ἑτέρου ἐκτέλεσιν ἐγκλήματος. Ἠρνήθησαν λοιπὸν τὴν παρακολουθητικὴν φύσιν τῆς ἠθικῆς αὐτουργίας καὶ τῆς συνεργίας καὶ κατέστρωσαν τὴν θεωρίαν τῆς αὐτοτελείας τῶν συμμετόχων (θεωρίαν ὀνομασθεῖσαν ὑπὸ τῶν Γάλλων: complicité délit distinct). Ἡ κοινὴ σκέψις, ἥτις ἑνώνει πάντας τοὺς θεωρητικοὺς τούτους, εἶναι ὅτι ἡ τιμώρησις τῶν εἰς τὸ ἔγκλημα συμβαλόντων προσώπων δὲν πρέπει νὰ ἐξαρτηθῇ ἐκ τῆς πράξεως καὶ τοῦ προσώπου τοῦ φυσικοῦ αὐτουργοῦ, ἀλλ' ἐξ ἐκείνης τῆς πράξεως, ἣν αὐτὸ τοῦτο τὸ συμβαλὸν πρόσωπον ἐνόχως ἐτέλεσε. Quot delinquentes tot delicta (Foinitzky, Nicoladoni, Getz). Ἡ θεωρία αὕτη πραγματοποιηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Getz ἐν τῷ νορβηγικῷ ποινικῷ κώδικι, δὲν εὗρεν ἀπήχησιν ἀλλαχοῦ, ἀφ' ἑνὸς ὡς ἀρνουμένη τὴν φυσικὴν ἔννοιαν τῆς συμμετοχῆς, ἀφ' ἑτέρου ὡς ἄγουσα εἰς ἀδικίαν (Bierling, Birkmeyer, Begründung zum deutschen Vorentwurf, Αἰτιολογικὴ ἔκθεσις ἑλληνικοῦ Σχεδίου), διότι ἡ συνεργασία τινὸς εἰς ἔγκλημα εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐκτιμηθῇ ὀρθῶς, ἂν θεωρηθῇ καθ' ἑαυτὴν καὶ μεμονωμένη. Αἱ αὐταὶ ἄδικοι συνέπειαι ἀκολουθοῦν καὶ τὴν ὑπὸ τῆς διεθνοῦς ποινικῆς ἑνώσεως ἀσπαστὴν γενομένην θεωρίαν (Harburger, Heimberger), καθ' ἥν, χωρὶς νὰ θυσιάζηται ἡ ἔννοια τῆς συμμετοχῆς, δέον κατ' ἀρχὴν νὰ τιμωρῶνται ἐξ ἴσου πάντες οἱ εἰς τὸ ἔγκλημα συνεργασθέντες. Εἶναι φανερὸν ὅτι μὲ τὴν ἁπλοποίησιν ταύτην εἶναι συνδεδεμένη «δρακόντειος αὐστηρότης» (καὶ ἐχαρακτηρίσθη πράγματι ὑπὸ τῶν Γάλλων ἡ τοιαύτη διευθέτησις τοῦ ζητήματος ὡς simplicité draconienne), ἣν κατὰ τὴν πρότασιν τῆς διεθνοῦς ποινικῆς ἑνώσεως δέον νὰ μετριάσῃ ὁ δικαστής. Τοιουτοτρόπως παραχωρεῖται εἰς τὸν δικαστὴν ἐξουσία ὑπέρμετρος, ὑπερακοντίζουσα τὴν τοῦ νομοθέτου, ὅστις δειχθεὶς αὐτὸς οὗτος ὑπεράγαν αὐστηρὸς ἕνεκα τῆς ἀδυναμίας του ὅπως κατισχύσῃ τῶν δυσχερειῶν τῶν προβλημάτων, ἀναμένει νῦν τὸν μετριασμὸν τῆς σκληρότητος τῶν ὁρισμῶν του ἀπὸ τὸν δικαστήν, εἰς ὃν παραχωρεῖται ἡ ἐξουσία νὰ ἐλαττώνῃ τὴν ποινὴν κατὰ τὴν αὐθαίρετον αὐτοῦ περὶ τῆς «ἐνοχῆς» ἑκάστου τῶν συμπραξάντων κρίσιν. Εὐλόγως ὅθεν πάντα τὰ γερμανικὰ σχέδια καὶ τὸ ἑλληνικὸν ἀπέκρουσαν ἀμφοτέρας τὰς θεωρίας, ἐμμείναντα εἰς τὴν παρακολουθητικὴν φύσιν τῆς συμμετοχῆς (akzessorische Natur der Teilnahme) καὶ τὸν ὑπὸ τοῦ νομοθέτου διακανονισμὸν τῶν εἰδῶν τῆς συμπράξεως ὡς καὶ τῆς τιμωρήσεως ἑκάστου ἐξ αὐτῶν. Ἡ παρακολουθητικὴ φύσις τῆς συμμετοχῆς σημαίνει, ὅτι ἡ συμμετοχὴ εἰς ἔγκλημα, ὑπὸ τὴν σημειωθεῖσαν στενωτέραν ἔννοιαν αὐτῆς, δὲν εἶναι πρᾶξις ἀνεξάρτητος, τιμωρουμένη καθ' ἑαυτήν, ἀλλ' ὅτι ἡ τιμώρησις αὐτῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς πράξεως τοῦ αὐτουργοῦ. Τὴν ἔννοιαν ταύτην ἀνέπτυξε σαφέστερον καὶ ἀκριβέστερον παντὸς ἄλλου ὁ M. E. Mayer (ἐν Reform des Strafrechts 1910 καὶ ἐν τῷ Lehrbuch αὐτοῦ) διακρίνας τέσσαρας δυνατότητας παρακολουθίας τῆς συμμετοχῆς. Κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ M. E. Mayer, ἡ τιμώρησις τῆς συμμετοχῆς δύναται νὰ ἐξαρτηθῇ ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ αὐτουργοῦ πληρώσεως τυπικῆς τινος μορφῆς ἐγκλήματος, ἢ ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ αὐτουργοῦ ἀδίκου πληρώσεως ἐκείνης, ἢ ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ αὐτουργοῦ ἀδίκου καὶ ἐνόχου πληρώσεως, ἢ ἐκ τῶν προσωπικῶν ἰδιοτήτων τοῦ δράστου, οὕτως ὥστε αἱ ἐλαφρυντικαὶ ἢ ἐπιβαρυντικαὶ περιστάσεις αἵτινες συνδέονται μὲ τὸ πρόσωπον τοῦ αὐτουργοῦ νὰ ἐλαφρύνουν ἢ νὰ ἐπιβαρύνουν καὶ τὴν θέσιν τοῦ συμμετόχου. Τὰ γερμανικὰ σχέδια 1925 καὶ 1927 ἀπεδέχθησαν τὴν δευτέραν ἔννοιαν της παρακολουθίας, τὴν καὶ ὑπὸ τοῦ M. E. Mayer ὡς ὀρθοτέραν θεωρουμένην καὶ τῶν κριτικῶν τοῦ σχεδίου 1925 (Wenger) ἐπιδοκιμαζομένην, τουτέστιν ἐξαρτοῦν τὴν τιμώρησιν τῶν συμμετόχων ἐκ τῆς ὑπὸ

Digitized by Google

τοῦ αὐτουργοῦ ἀδίκου πληρώσεως τῆς τυπικῆς μορφῆς ἐγκλήματος, ἐφ' ᾧ οὐδεμία συμμετοχὴ π. χ. εἰς ἀνθρωποκτονίαν ἐν ἀμύνῃ, τοὐναντίον ὅμως ὑπάρχει συμμετοχὴ εἰς τὴν ὑπὸ παράφρονος ἀνθρωποκτονίαν.

Αἱ ὑποδηλωθεῖσαι δυσχέρειαι, αἵτινες εἶναι συνδεδεμέναι μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς συμμετοχῆς ὡς παρακολουθήματος τῆς πράξεως τοῦ αὐτουργοῦ, ἀνάγονται εἰς τὸν τρόπον τῆς ἀπ' ἀλλήλων διακρίσεως τῶν διαφόρων εἰς τὸ ἔγκλημα συμπραξάντων προσώπων. Καὶ ἐν τῷ θέματι τούτῳ, καὶ ἐπὶ τῆς ἀποπείρας, ἀνεπτύχθη *ὑποκειμενικὴ* καὶ *ἀντικειμενικὴ* θεωρία. Ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, εἰς τὸ ἔγκλημα δύνανται νὰ συνεργασθοῦν ὁ τὴν πρᾶξιν ἐκτελῶν αὐτουργός, ἢ οἱ τὴν πρᾶξιν ἐκτελοῦντες συναυτουργοί, ὁ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς πράξεως παρακινήσας ἠθικὸς αὐτουργὸς καὶ ὁ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς πράξεως βοηθήσας συνεργός. Πρὶν ἢ ὅμως τεθῇ τὸ ζήτημα τῆς ἀπ' ἀλλήλων κατ' ἔννοιαν διακρίσεως τῶν εἰς τὸ ἔγκλημα συμπραξάντων προσώπων, δέον νὰ δοθῇ πρῶτον ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα τίς ὁ δεσμὸς ὁ συνέχων τὰ πρόσωπα ταῦτα. Ὁ δεσμὸς οὗτος δύναται νὰ ἀναζητηθῇ εἰς τὴν ἀντικειμενικὴν πλευρὰν τῆς πράξεως ἑκάστου τῶν συμπραξάντων, ἢ εἰς τὴν ὑποκειμενικὴν αὐτῆς πλευράν. Ὑπό τινων ὑπεστηρίχθη ὅτι τοὺς εἰς τὸ ἔγκλημα συμπράξαντας ἑνώνει ἡ κοινὴ προξένησις τοῦ ἀποτελέσματος, ὑπὸ ἑτέρων δὲ ὅτι ὁ συνεκτικὸς κρίκος εἶναι ὁ κοινὸς δόλος τῶν συμπραξάντων. Ἀλλ' οὔτε περὶ κοινῆς προξενήσεως τοῦ ἀποτελέσματος δύναται νὰ γίνῃ λόγος, οὔτε περὶ κοινοῦ «δόλου», κατὰ κυριολεξίαν. Τὸ πρῶτον οὐχί, διότι ἡ ἔννοια τῆς προξενήσεως τοῦ τυπικοῦ ἀποτελέσματος εἶναι συνδεδεμένη ἀρρήκτως πρὸς τὴν «ἐκτέλεσιν» τοῦ ἐγκλήματος, τουτέστι πρὸς τὴν πλήρωσιν τοῦ πυρῆνος τῆς τυπικῆς μορφῆς, τὴν τυπικὴν δὲ μορφὴν πληροῖ ὁ τὴν ἀναποφεύκτως ἀναγκαίαν δρᾶσιν διὰ τὴν πλήρωσιν τοῦ πυρῆνος αὐτῆς ἐπιχειρῶν (βλ. ἀνωτέρω τὴν περὶ τῆς ἀποπείρας ἀνάπτυξιν)· τὸ δεύτερον ἐπίσης οὐχί, διότι ὁ δόλος σημαίνει ἐκλογὴν τῆς δράσεως ὡς μέσου διὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ἐθελομένου, περὶ κοινῆς δὲ τοιαύτης ἐκλογῆς ἐπὶ συμπράξεως πλειόνων ἐπὶ ταὐτὸ δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος, ἀφοῦ ἡ δρᾶσις ἑνὸς ἑκάστου τῶν συμπραξάντων εἶναι ἐντελῶς διάφορος. Ἐκ τοῦ ὅτι ὅμως ὁ συνεκτικὸς δεσμὸς δὲν δύναται νὰ ἀνευρεθῇ ἐν κοινῷ «δόλῳ», οὐδαμῶς ἀποκλείεται ἡ ἀναζήτησις τοῦ δεσμοῦ τούτου ἐν τῇ αἱρέσει ἑνὸς ἑκάστου τῶν συμπραξάντων. Καὶ πράγματι ἐν τῇ αἱρέσει αὐτῶν ὑπάρχει κοινὸν στοιχεῖον, ὅπερ συνέχει τὰς πράξεις ὅλων τῶν συνεργασθέντων. Ὅ τε αὐτουργὸς καὶ ὁ ἠθικὸς αὐτουργὸς καὶ ὁ συνεργὸς ἐκλέγουν τὴν ἑαυτῶν δρᾶσιν διὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ὑφ' ἑνὸς ἑκάστου ἐξ αὐτῶν ἐθελομένου, ἐν τῇ αἱρέσει δὲ ἑνὸς ἑκάστου ἐξ αὐτῶν τὸ συντελεσθὲν ἢ ἐν τῷ σταδίῳ τῆς ἀποπείρας ἀπομεῖναν ἔγκλημα εἶχεν ἀνακύψει ὡς ἡ πηγὴ ἐξ ἧς ἤθελεν ἀπορρεύσει τὸ ἐθελόμενον. Τοῦτο ὅθεν τὸ τοὺς συμπράττοντας συνέχον: ἡ δρᾶσις ἑνὸς ἑκάστου ἐξ αὐτῶν, ἥτις εἶναι ἐντελῶς διάφορος παρ' ἑνὶ ἑκάστῳ, ἐξελέγη διὰ τὴν πλήρωσιν τῆς τυπικῆς μορφῆς τοῦ ἐγκλήματος, ὅπερ ἐν τῇ αἱρέσει πάντων τῶν συμπραξάντων ἀνέκυψεν ὡς πηγή, ἐξ ἧς ἤθελεν ἀπορρεύσει τὸ ἐθελόμενον, διάφορον πάλιν παρ' ἑνὶ ἑκάστῳ. Ἐν βραχεῖ: ὁ δεσμὸς ὅστις συνέχει τοὺς συμπράξαντας εἰς τὸ ἔγκλημα εἶναι τὸ συμφέρον, ὅπερ πάντες οὗτοι διέβλεπον δι' ἑαυτοὺς ἐν τῇ συντελέσει τοῦ ἐγκλήματος.

Ἡ ἔννοια τοῦ «συμφέροντος» ἐχρησιμοποιήθη, διὰ τὴν *διάκρισιν* τῶν συμπραξάντων ἀπ' ἀλλήλων ὑπὸ τῆς ὑποκειμενικῆς θεωρίας (Häberlin). Συμφώνως πρὸς τὴν θεωρίαν ταύτην οἱ διάφοροι εἰς τὸ ἔγκλημα συνεργασθέντες διακρίνονται ἀπ' ἀλλήλων ὡς ἐκ τοῦ συμφέροντος ὅπερ ἕκαστος ἐπεδίωκεν. Ὁ συνεργὸς τοὐλάχιστον, λέγουν, διακρίνεται τοῦ αὐτουργοῦ ὡς ἐκ τούτου, ἐπειδὴ ὁ συνεργὸς δὲν ἐπιχειρεῖ τὸ ἔγκλημα πρὸς τὸ ἴδιον ἑαυτοῦ συμφέρον, ἀλλ' ἔχει ἁπλῶς τὴν πρόθεσιν ὅπως βοηθήσῃ τὸν αὐτουργὸν ἐν τῇ ἐκτελέσει τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἀποφασισθέντος ἐγκλήματος. Ὅτι ἡ θεωρία αὕτη δὲν εἶναι ὀρθὴ εἶναι φανερόν. Οὐδεὶς ἄνευ ἰδίου συμφέροντος ἐγκληματεῖ. Καὶ ὁ μὴ ὑλικὸν συμφέρον ἐκ τοῦ ἐγκλήματος ἀναμένων ἐπιδιώκει ἠθικόν, κατὰ τὴν γνώμην του, συμφέρον. Ἐφ' ᾧ ἡ ὑποκειμενικὴ θεωρία ἀνεζήτησε τὸ διακριτικὸν γνώρισμα τῶν συνεργασθέντων εἰς τὸν δόλον ἑνὸς ἑκάστου ἐξ αὐτῶν (Berner, ἐν τῇ 1ῃ ἐκδ. τοῦ Lehrbuch). Αὐτουργὸς (Urheber), κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην, εἶναι ὅστις ἐπιδιώκει τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἐγκληματικῆς αὐτοῦ προθέσεως ὡς ἰδίας, ἐνῷ συνεργὸς εἶναι ὁ ὑποστηρίζων αὐτὴν ὡς ξένην. Ἡ κατεύθυνσις λοιπὸν τῆς βουλήσεως εἶναι ἡ διακρίνουσα τὸν αὐτουργὸν ἀπὸ τοῦ συνεργοῦ (animus auctoris, animus socii. Οὕτω καὶ τὸ Reichsgericht). Ἡ θεωρία αὕτη ἀνεπτύχθη ἐν διαφόροις ἀποχρώσεσιν, ἀλλ' εἶναι ἀναληθὴς κατὰ τὴν κεντρικὴν αὐτῆς σκέψιν, διότι παραγνωρίζει τὴν ἀντικειμενικὴν πλευρὰν τῆς πράξεως. Ἡ διαφορὰ τοῦ δόλου ἑνὸς ἑκάστου τῶν συμπραττόντων δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν ὅπως δικαιολογήσῃ διάφορον τιμώρησιν, ἐὰν καὶ ἡ ἀντικειμενικὴ πλευρὰ τῆς πράξεως ἑνὸς ἑκάστου δὲν ἦτο διάφορος. Ὡς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διεξαχθῇ ἐπὶ τῆς ἀποπείρας ὑποκειμενικὴ θεωρία καὶ νὰ ἐπιτευχθῇ ὁ ἀποχωρισμὸς τῆς προπαρασκευῆς ἀπὸ τῆς ἐκτελέσεως διὰ τῆς ἐρεύνης τῆς ὑποκειμενικῆς πλευρᾶς τῆς πράξεως, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἡ τοιαύτη ἔρευνα εἶναι ἄχρηστος καὶ ἄκαρπος. Ἡ ἔννοια τοῦ δόλου εἶναι ἑνιαία καὶ ἀναλλοίωτος, ὡς ἔννοια. Δόλος ἐστὶν ἡ ἐκλογὴ τῆς ἀδίκου δράσεως ὡς μέσου διὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ἐθελομένου. Ἐὰν ἡ δρᾶσις ὅλων τῶν εἰς τὸ ἔγκλημα συμπραξάντων ἦτο ἡ αὐτή, οὐδεμία διαφορὰ τῆς τιμωρήσεως αὐτῶν θὰ ἐδικαιολογεῖτο. Ἀλλ' ἡ δρᾶσις ἑκάστου τῶν εἰς τὸ ἔγκλημα συμπραξάντων εἶναι διάφορος. Καὶ ἐν τῇ διαφορᾷ τῆς δράσεως, δηλαδὴ ἐν τῇ ἀντικειμενικῇ πλευρᾷ τῆς πράξεως ἑνὸς ἑκάστου, δέον ν' ἀναζητηθῇ τὸ γνώρισμα, ὅπερ διακρίνει ἀπ' ἀλλήλων τοὺς εἰς τὸ ἔγκλημα συμπράξαντας. Σήμερον δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀπολύτως ἄρχουσα ἡ δόξα, καθ' ἣν ὁ αὐτουργὸς διακρίνεται τοῦ συνεργοῦ ὡς ἐκ τούτου, ὅτι ὁ μὲν πρῶτος «ἐκτελεῖ» τὸ ἔγκλημα, ἐπιχειρεῖ δηλαδὴ τὴν πρᾶξιν τῆς ἐκτελέσεως, ἐνῷ ὁ συνεργὸς οὐδεμίαν τοιαύτην πρᾶξιν ἐπιχειρεῖ. Ὁ αὐτουργὸς ἐπιχειρεῖ τὴν ἀναποφεύκτως ἀναγκαίαν δρᾶσιν διὰ τὴν πλήρωσιν τοῦ πυρῆνος τῆς τυπικῆς μορφῆς τοῦ ἐγκλήματος, ὁ συνεργὸς οὐχί, ἡ πρᾶξις αὐτοῦ προάγει ἁπλῶς τὴν ὑπὸ τοῦ αὐτουργοῦ ἐκτέλεσιν τοῦ ἐγκλήματος. Ἐπὶ κλοπῆς π. χ. δι' ἀναβάσεως ὁ Α, ὅστις ἀφῄρεσε τὸ πρᾶγμα, εἶναι ὁ αὐτουργὸς τῆς κλοπῆς, ὁ Β ὅστις ἐβοήθησεν αὐτὸν ὅπως ἀναβῇ εἰς τὸ δωμάτιον, ὅπως ἀφαιρέσῃ, εἶναι ὁ συνεργὸς τῆς δι' ἀναβάσεως κλοπῆς. Αὐτουργὸς καλεῖται κυρίως ὁ «αὐτοπροσώπως» τὴν τυπικὴν μορφὴν τοῦ ἐγκλήματος πληρώσας. Ἡ αὐτοπρόσωπος αὕτη πλήρωσις τῆς τυπικῆς μορφῆς τοῦ ἐγκλήματος δύναται νὰ λάβῃ χώραν διττῶς, ἢ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως. Ἀμέσως πληροῖ τὴν τυπικὴν μορφήν, ὅστις μεταχειρίζεται πρὸς τοῦτο τὰς ἰδίας αὐτοῦ χεῖρας ἢ ὄργανόν τι, π. χ. περίστροφον, μάχαιραν κλπ. Ὄργανον εἶναι καὶ τὸ ζῷον. Ἐμμέσως πληροῖ τὴν τυπικὴν μορφὴν τοῦ ἐγκλήματος (ἄλλως Κωστῆς καὶ Ἡλιόπουλος), ὅστις μεταχειρίζεται πρὸς τοῦτο ἕτερον ἄνθρωπον, ὅστις ἐξ οἱουδήποτε λόγου δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς αὐτουργὸς τῆς πράξεως, διότι π. χ. εἶναι ἀνίκανος πρὸς καταλογισμόν. Αἱ περιπτώσεις τῆς ἐμμέσου αὐτουργίας εἶναι αἱ ἑξῆς: Ἔμμεσος αὐτουργὸς εἶναι ὅστις χρησιμοποιεῖ διὰ τὴν πλήρωσιν τῆς τυπικῆς μορφῆς τοῦ ἐγκλήματος ἄνθρωπον ἀκαταλόγιστον, δηλαδὴ παράφρονα, παιδίον, ὑπνωτισμένον, κλπ. Π. χ. ὁ Α θέτει εἰς τὰς χεῖρας παράφρονος μάχαιραν καὶ τῷ ὑποβάλλει τὴν σκέψιν ὅπως ἀποκτείνῃ τὸν Β, ἢ ὁ Α λέγει εἰς τὸ τετραετὲς θυγάτριον τῆς Β νὰ κόψῃ διὰ τοῦ ξυραφίου τὸν λαιμὸν τῆς κοιμωμένης μητρός του. Ὁ Α εἶναι ἔμμεσος αὐτουργὸς ἀνθρωποκτονίας ἢ σωματικῆς βλάβης τετελεσμένης ἂν ἡ ὑποδειχθεῖσα εἰς τὸν ἀκαταλόγιστον πρᾶξις ἐτελέσθη, ἢ ἀποπείρας τῶν ἐγκλημάτων τούτων ἂν ἡ πρᾶξις τοῦ ἀκαταλογίστου παρέμεινεν εἰς τὸ στάδιον τῆς ἀποπείρας. Ἔμμεσος αὐτουργὸς εἶναι ἐπίσης ὅστις ἤσκησε σωματικὴν ἢ ψυχολογικὴν βίαν κατὰ τοῦ δράστου ὑπὸ τοὺς ὅρους τοῦ ἄρθρου 96 τοῦ Π. Ν. Ἐπίσης ὅστις κατὰ τοὺς ὅρους τοῦ ἄρθρου 97 τοῦ Ποινικοῦ Νόμου προσέταξε τὸν ὑφιστάμενον αὐτοῦ διὰ τῶν νομίμων διατυπώσεων ὅπως τελέσῃ πρᾶξιν χαρακτηριζομένην ὡς ἁπλῆν κατάχρησιν ἢ παράβασιν τῶν δημοσίων καθηκόντων. Ἐπίσης ὅστις χρησιμοποιεῖ διὰ τὴν τέλεσιν τοῦ ἐγκλήματος πρόσωπον οὗτινος ἡ ὑποκειμενικὴ πλευρὰ τῆς πράξεως δὲν καταδεικνύει τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου ἀξιούμενα γνωρίσματα, ἰδίως χρησιμοποιεῖ πρόσωπον τὸ ὁποῖον δὲν πράττει διὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ὑπὸ τῶν νόμων ἀξιουμένου ἐθελομένου. Π. χ. ἐν τῷ ἐγκλήματι τῆς κλοπῆς ἀξιοῦται ὡς ἐθελόμενον ἡ ἰδιοποίησις τοῦ ἀφαιρουμένου πράγματος. Ὅταν ὁ χωρικὸς Α διατάσσῃ τὸν ὑπηρέτην του ὅπως περιμαζεύσῃ εἰς τὴν αὐλήν του τὰς ὄρνιθας τοῦ Γ, ὁ ὑπηρέτης δὲν ἀφαιρεῖ τὸ ξένον πρᾶγμα διὰ νὰ τὸ ἰδιοποιηθῇ αὐτός, συνεπῶς δὲν εἶναι αὐτουργὸς κλοπῆς. Αὐτουργὸς καὶ δὴ ἔμμεσος εἶναι ὁ κύριος τοῦ Α, ὁ ὑπηρέτης Β εἶναι συνεργός. Ἐπίσης ἔμμεσος αὐτουργὸς εἶναι ἐκεῖνος, ὅστις χρησιμοποιεῖ διὰ τὴν τέλεσιν ἐγκλήματος πρόσωπον, τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ γίνῃ αὐτουργὸς αὐτοῦ, ἐπειδὴ τῷ λείπουν αἱ ὑπὸ τοῦ νόμου ἀξιούμεναι ἰδιότητες. Τοῦτο δύναται νὰ συμβῇ ἐπὶ τῶν λεγομένων «Sonderverbrechen», ὡς τοιαῦτα εἶναι τὰ ἐγκλήματα τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων. Π. χ. ἔμμεσος αὐτουργὸς καταπιέσεως εἶναι ὁ δημόσιος ὑπάλληλος, ὅστις διὰ νὰ εἰσπράξῃ δικαιώματα μὴ χρεωστούμενα χρησιμοποιεῖ τρίτον τινὰ μὴ ὑπάλληλον. Τὸ ἀντίθετον ὅμως δὲν εἶναι δυνατόν. Δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἔμμεσος αὐτουργὸς καταπιέσεως ὁ μὴ ὑπάλληλος, ὅστις χρησιμοποιεῖ δημόσιον ὑπάλληλον πρὸς εἴσπραξιν δικαιωμάτων μὴ χρεωστουμένων. Οὗτος, ὁ μὴ ὑπάλληλος, εἶναι, ὡς ἀναπτύσσεται κατωτέρω, ἠθικὸς αὐτουργὸς καταπιέσεως. Ἡ διάκρισις πρακτικὴν ἀξίαν δὲν ἔχει, διότι καὶ ὁ ἠθικὸς αὐτουργὸς τιμωρεῖται ὡς ὁ ἄμεσος καὶ ἔμμεσος αὐτουργός. Ἐν γένει ὡς ἔμμεσος αὐτουργὸς οὐδεὶς δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ, ἐὰν δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι καὶ ἄμεσος αὐτουργός.

Ἠθικὸς αὐτουργὸς εἶναι ὅστις ἐκ προθέσεως παρακινεῖ ἕτερον εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ἐγκλήματος. Αἱ περιπτώσεις τῆς ἠθικῆς αὐτουργίας ἀπαριθμοῦνται ἐν τῷ ἡμετέρῳ Ποινικῷ νόμῳ ἐν ἀριθμῷ 3 τοῦ ἄρθρου 56, περιοριστικῶς καὶ οὐχὶ ἁπλῶς ἐνδεικτικῶς (βλ. καὶ λ. *αὐτουργία*). Τῆς συνεργίας αἱ περιπτώσεις ἀπαριθμοῦνται ἐν ἄρθροις 72 καὶ ἑπ. τοῦ Ποινικοῦ νόμου, μεταξὺ δὲ αὐτῶν περιλαμβάνονται καὶ περιπτώσεις βοηθείας μετὰ τὴν πρᾶξιν, αἵτινες δὲν ἀνήκουν εἰς τὴν συμμετοχήν, ἀλλ' εἰς τὴν λεγομένην «Begünstigung». Μία δὲ δὲ περίπτωσις συνεργίας μνημονευομένη ἐν ἀριθμῷ 2 τοῦ ἄρθρου 56 τιμωρεῖται ὑπὸ τοῦ νόμου ὡς αὐτουργία, λόγῳ τῆς σπουδαιότητος αὐτῆς.

Ζήτημα σπουδαῖον γεννᾶται ἐπὶ τῆς συμμετοχῆς, τίς ἡ ἐπὶ τὸν παρακινήσαντα ἕτερον εἰς ἔγκλημα ἐπίδρασις α') τῶν προσωπικῶν ἰδιοτήτων ἢ περιστάσεων αἵτινες θεμελιοῦν τὸ κολάσιμον διὰ τὸν αὐτουργόν, καὶ β') τῶν προσωπικῶν ἰδιοτήτων ἢ περιστάσεων, αἵτινες αὐξάνουν ἢ μειοῦσι τὴν ποινὴν τοῦ αὐτουργοῦ. Ἐν Γερμανίᾳ, ὡς πρὸς μὲν τὸ πρῶτον ἀποφαίνονται ὅτι αἱ προσωπικαὶ περιστάσεις αἵτινες θεμελιοῦσι τὸ κολάσιμον διὰ τὸν αὐτουργὸν ἐπιδρῶσι καὶ ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ αὐτουργοῦ, ἐὰν οὗτος ἐγνώριζε τὰς ἰδιότητας ταύτας (Birkmeyer, Olshausen, Reichsgericht), ὡς ὑπαρχούσας παρὰ τῷ αὐτουργῷ. Συνεπῶς κατὰ τὴν γνώμην ταύτην ὁ μὴ δημόσιος ὑπάλληλος, ὅστις παρεκίνησε δημόσιον ὑπάλληλον εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ ἐγκλήματος τῆς δωροδοκίας, εἶναι ἠθικὸς αὐτουργὸς τοῦ ἐγκλήματος τούτου, διότι ἐγνώριζε τὴν ἰδιότητα τοῦ αὐτουργοῦ ὡς δημοσίου ὑπαλλήλου. Ὡς πρὸς τὸ δεύτερον ὑπάρχει ἐν Γερμανίᾳ ἡ εἰδικὴ διάταξις τῆς § 50, καθ' ἣν αἱ αὐξάνουσαι ἢ μειοῦσαι τὴν ποινὴν προσωπικαὶ περιστάσεις ἢ ἰδιότητες λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν μόνον δι' ἐκεῖνον τὸν αὐτουργὸν ἢ συμμέτοχον παρ' ᾧ ὑπάρχουν. Χωρὶς τὰς αἰτιολογίας ταύτας, ἀλλὰ τὰς αὐτὰς λύσεις ἔδωκε καὶ ὁ ἡμέτερος Ἄρειος Πάγος (Α. Π. 410 τοῦ 1925 καὶ 392 τοῦ 1926), ψεχθεὶς διὰ τοῦτο ἐν τῷ Ἀρχείῳ Ποινικῶν Ἐπιστημῶν (Α' 161 ἑπ.). Ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου δοθεῖσα λύσις εἶναι ὀρθή. Οὐδὲν ἐν τῷ ἡμετέρῳ νόμῳ ἀποκρούει τὴν ἐκδοχὴν τοῦ ἠθικοῦ αὐτουργοῦ ὡς συμμετόχου. Ἐν ἄρθρῳ 56 τοῦ Ποινικοῦ νόμου «τιμωροῦνται» ὡς αὐτουργὸς ὁ φυσικὸς αὐτουργός, ὁ ἠθικὸς αὐτουργὸς καὶ ὁ ἀναγκαῖος συνεργός. Ἐκ τούτων αὐτουργὸς «εἶναι» μόνον ὁ φυσικός, οἱ λοιποὶ τιμωροῦνται ἁπλῶς ὡς αὐτουργοί. Τοῦτο εἶναι φανερόν, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι καὶ ὁ ἀναγκαῖος συνεργὸς «εἶναι» καὶ οὗτος «αὐτουργός». Συνεπῶς ἐκ τοῦ ἄρθρου 56 τοῦ Ποινικοῦ νόμου οὐδὲν ἐπιχείρημα δύναται νὰ συναχθῇ κατὰ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τοῦ ἠθικοῦ αὐτουργοῦ ὡς συμμετόχου.

Ὁ ἠθικὸς αὐτουργὸς ἐξισοῦται, ὡς καὶ ὁ ἀναγκαῖος συνεργός, πρὸς τὸν φυσικὸν αὐτουργὸν μόνον διὰ τὴν τιμώρησιν, χωρὶς νὰ εἶναι καὶ πράγματι «αὐτουργός». Δὲν εἶναι δὲ πράγματι αὐτουργὸς ὁ ἠθικὸς αὐτουργός, διότι δὲν ἐπιχειρεῖ αὐτὸς τὴν ἀναποφεύκτως ἀναγκαίαν δρᾶσιν διὰ τὴν πλήρωσιν τῆς τυπικῆς μορφῆς τοῦ ἐγκλήματος, ἀφοῦ ὁ φυσικὸς αὐτουργὸς δὲν εἶναι «ὄργανον» εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἠθικοῦ αὐτουργοῦ, ἀλλ' ἱκανὸς πρὸς καταλογισμὸν ὑπὸ ἰδίαν εὐθύνην πράττων. Ἂν ὅμως ὁ ἠθικὸς αὐτουργὸς εἶναι συμμέτοχος, συμβάλλων σπουδαίως εἰς τὴν ὑπὸ ἑτέρου πλήρωσιν τῆς τυπικῆς μορφῆς τοῦ ἐγκλήματος καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐξ ἴσου πρὸς αὐτὸν τιμωρούμενος, ἡ παρακολουθητικὴ φύσις τῆς συμμετοχῆς, ὑφ' ἣν ἔννοιαν ἐγένετο αὕτη δεκτὴ ἀνωτέρω ὡς ὀρθή, ἐπιβάλλει ὅπως δεχθῶμεν τὴν διάκρισιν μεταξὺ τῶν προσωπικῶν περιστάσεων αἵτινες θεμελιοῦν τὸ κολάσιμον καὶ ἐκείνων αἵτινες αὐξάνουν ἢ μειοῦν τὸ ἀξιόποινον. Αἱ πρῶται ἐκεῖναι περιστάσεις θεμελιοῦν τὸ ἄδικον τῆς πράξεως, ἡ δὲ ἐξάρτησις τοῦ συμμετόχου ἐκ τῆς πράξεως τοῦ αὐτουργοῦ ἐξικνεῖται μόνον μέχρι τοῦ ἂν ἡ πρᾶξις εἶναι ἄδικος. Συνεπῶς ὁ εἰς ἄδικον πρᾶξιν παρακινήσας εὐθύνεται ὡς ἠθικὸς αὐτουργὸς καὶ ἂν δὲν ἔχῃ τὰς ἰδιότητας τοῦ αὐτουργοῦ, αἵτινες καθιστοῦν τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ ἄδικον. Μὲ τὰς ἰδιότητας ἐκείνας τοῦ αὐτουργοῦ οὐδὲν συνδέει τὸν ἠθικὸν αὐτουργόν, ἀλλὰ μόνον μὲ τὴν ἄδικον πρᾶξιν τοῦ αὐτουργοῦ. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον οὐδεμίαν ἐπίδρασιν δύνανται νὰ ἔχουν ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ αὐτουργοῦ αἱ ἰδιότητες τοῦ φυσικοῦ αὐτουργοῦ, αἵτινες αὐξάνουν ἢ μειοῦσι τὴν ποινὴν αὐτοῦ. Ὁ ἠθικὸς αὐτουργὸς συνδέεται μόνον μὲ τὴν ἄδικον πρᾶξιν τοῦ φυσικοῦ αὐτουργοῦ, αἱ προσωπικαὶ ἰδιότητες ἑνὸς ἑκάστου ἐξ αὐτῶν ἀφοροῦν μόνον ἐκεῖνον παρὰ τῷ ὁποίῳ ὑπάρχουν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ M. E. Mayer (410) δὲν ὀνομάζει τὴν § 50 τοῦ γερμανικοῦ Ποινικοῦ κώδικος «Ausnahmevorschrift», ὡς τὴν ὀνομάζουν ἕτεροι, ἀλλὰ περιορισμὸν τῆς παρακολουθητικῆς φύσεως τῆς συμμετοχῆς, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀποκρούσεως τῆς ὑπερπαρακολουθητικῆς μορφῆς (τῆς ἀνωτέρω ὡς τετάρτης μνημονευθείσης).

Digitized by Google

'Αξιομνημόνευτον διάταξιν περιέχει ὁ ἡμέτερος νόμος ἐν ἄρθρῳ 48, τιμωρῶν μὲ τὴν ποινὴν τῆς ἀποπείρας τὸν παρακινήσαντα ἕτερον εἰς τέλεσιν ἐγκλήματος, ἐὰν ἡ μελετηθεῖσα ἀξιόποινος πρᾶξις δὲν ἐτελέσθη. Ἡ διάταξις αὕτη δὲν δικαιολογεῖται, αὐστηρῶς ἐξεταζομένη, διότι ἡ ἐν τῷ ἄρθρῳ 48 περιγραφομένη πρᾶξις δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἀρχὴ ἐκτελέσεως ἐγκλήματος οὔτε κατὰ τὴν μορφήν.

Γ') ***Ἑνιαῖον ἔγκλημα καὶ πλείονα ἐγκλήματα.*** Τοῦ κανόνος τοῦ ἐν ἄρθρῳ 46 Ποινικοῦ νόμου διατυπουμένου λογικὴ συνέπεια θὰ ἦτο, ὁ ἔνοχος πλειόνων κολασίμων πράξεων νὰ τιμωρῆται μὲ πλήρεις τὰς ποινάς, ἃς ἐπισύρουν καθ' ἑαυτῶν αἱ τελεσθεῖσαι ἐκεῖναι κολάσιμοι πράξεις. Ἐν τούτοις ἀπὸ τοῦ μεσαίωνος ἤδη διῃσθάνθησαν ὅτι ἡ σώρευσις τῶν ποινῶν δὲν ἐπιφέρει ἁπλῶς ποσοτικήν, ἀλλὰ καὶ ποιοτικὴν ἐπίτασιν, συνεπῶς δημιουργεῖ ἀλλοίωσιν τῆς ὑπὸ τοῦ νόμου διαγραφομένης ποινῆς, ἐφ ᾧ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ ἀρχὴ τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου quot delicta tot poenae ἐγκατελείφθη πλήρως, ἀντικατασταθεῖσα δι' ἑτέρων, ὧν μία ἡ ἐν τοῖς ἄρθροις 109 καὶ 110 τοῦ Ποινικοῦ νόμου, παραληφθεῖσα ἐκ τοῦ ἄρθρου 90 τοῦ βαυαρικοῦ σχεδίου 1822, συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν ἐπὶ τῆς συρροῆς ὁ ἔνοχος τιμωρεῖται κατ' ἐκείνην τὴν πρᾶξιν, εἰς ἣν εἶναι ἐπιβεβλημένη ἡ βαρυτέρα ποινή, αἱ δὲ λοιπαὶ ἐπιμετρουμένης τῆς ποινῆς πρέπει νὰ θεωροῦνται ὡς ἰδιαίτεραι ἐπιβαρυντικαὶ περιστάσεις. Καὶ περὶ μὲν τῆς τιμωρήσεως ἐπὶ τῆς συρροῆς οἱ κανόνες τῶν ποινικῶν νόμων διαγράφονται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σαφῶς, ὥστε μόνον εὐάριθμοι ἀμφισβητήσεις ἐγείρονται περὶ αὐτῆς. Ἡ πληθώρα τῶν ἀμφισβητήσεων αἵτινες ἐγείρονται ἐπὶ τῆς συρροῆς ἀφορᾷ ἕτερα ζητήματα. Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀνακύπτει τὸ ζήτημα τίνα εἶναι τὰ συρρέοντα, τὰ ὁποῖα ὑπαγορεύουν τὴν ἀπὸ τοῦ κανόνος τοῦ ἄρθρου 46 Ποινικοῦ νόμου ἀπόκλισιν. Κατὰ τὸν ἡμέτερον Ποινικὸν νόμον τὰ «πολλὰ» ἅτινα συρρέουν εἶναι «πολλαὶ ἀξιόποινοι πράξεις», «πολλαὶ μερικώτεραι πράξεις», «πολλοὶ ποινικοὶ νόμοι», «πολλὰ ἰδίως χαρακτηριζόμενα κακουργήματα ἢ πλημμελήματα». Ὑπὸ πάσας τὰς ἐκφράσεις ταύτας νοεῖται μία καὶ μόνη ἔννοια: πλείονα ἐγκλήματα. Ἡ συρροὴ εἶναι συρροὴ ἐγκλημάτων, μολονότι ἐπὶ τῆς κατ' ἰδέαν συρροῆς ἀμφισβητεῖται καὶ τοῦτο, ἐνίων δεχομένων ἐπὶ ταύτης συρροὴν νόμων, μὲ τὴν συνέπειαν ὅτι ἡ λεγομένη ὁμοιογενὴς κατ' ἰδέαν συρροὴ δὲν εἶναι συρροὴ ἐγκλημάτων ἀλλὰ ἓν ἔγκλημα.

Ἡ ἀμφισβήτησις αὕτη γεννᾷ ἀμέσως τὴν ἀπορίαν: πότε ἔχομεν ἓν ἔγκλημα καὶ πότε πλείονα; Ἐγγὺς κεῖται ἡ σκέψις: μία πρᾶξις ἓν ἔγκλημα (οὕτω v. Liszt). Ἀλλ' ἡ ἐξίσωσις αὕτη οὐδεμίαν ἀπάντησιν εἰς τὸ ἐρώτημα περιέχει. Περιέχει ἁπλῶς τὸ δυνατὸν τῆς ὀνομασίας μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἐννοίας μὲ δύο ὀνόματα. Διότι ὑποδηλοῖ ὅτι δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν καὶ τὰ λεγόμενα δίπρακτα ἐγκλήματα (ἄρθρ. 235 Ποινικοῦ νόμου, κιβδηλεία) ὡς ἀποτελούμενα ἐκ μιᾶς πράξεως, ὁπότε ἡ ἐξίσωσις τοῦ ἐγκλήματος πρὸς τὴν «πρᾶξιν», οὐδεμίαν συνθετικὴν κρίσιν περιέχουσα, ἀποτελεῖ καθαρὰν ταυτολογίαν. Καὶ ἂν ἐκ τῆς τοιαύτης ἐξισώσεως ἐπιχειρήσωμεν ὅπως ἐξαγάγωγεν συμπεράσματα, νὰ εἴπωμεν π. χ. τὸ λεχθὲν ὅτι ἡ κατ' ἰδέαν συρροὴ δὲν εἶναι συρροὴ ἐγκλημάτων, ἀλλ' ἓν ἔγκλημα διότι εἶναι μία πρᾶξις, ἡ ἀπάντησις αὕτη δὲν ἀποτέμνει τὸ ζήτημα ἀλλ' ἀξιοῖ λύσιν τοῦ ταυτοσήμου ἐρωτήματος: Διατὶ τὸ ἓν ἔγκλημα εἶναι μία πρᾶξις; De lege lata ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος εἶναι ψευδής. Τὸ ζήτημα προάγεται διὰ τῆς ἐννοίας τῆς τυπικῆς πράξεως, τῆς πράξεως δηλαδὴ ἥτις πληροῖ συγκεκριμένην τυπικὴν μορφήν. Ἡ πρᾶξις ἀποτελεῖται ἐκ τῆς ὑποκειμενικῆς καὶ ἀντικειμενικῆς πλευρᾶς, ἐκ τῆς αἱρέσεως καὶ τῆς δράσεως. Μία δρᾶσις εἶναι ἡ ἀνταποκρινομένη πρὸς μίαν τυπικὴν μορφὴν τοῦ νόμου, τοῦθ ὅπερ δύναται νὰ συμβῇ καὶ ἂν αἱ ἐνέργειαι ἃς ἀξιοῖ ἡ τυπικὴ μορφὴ ἄρθρου τινὸς εἶναι μὲν πλείονες, ἀλλ' ὑπάγονται εἰς τὴν αὐτὴν ἔννοιαν. Οὕτω π.χ. μία δρᾶσις εἶναι ἡ «συνωμοσία» τοῦ ἄρθρου 123 ἀριθ. 2, ἡ «διέγερσις ἐμφυλίου πολέμου» τοῦ ἄρθρου 125 ἀριθ. 1, ἡ «πρόσκλησις εἰς παραβίασιν τῶν νόμων καὶ διαταγμάτων τῆς Κυβερνήσεως» τοῦ ἄρθρου 149, κλπ. Ὑπὸ τὴν σημασίαν ταύτην τῆς λέξεως «δρᾶσις» τὸ ἔγκλημα τοῦ ἄρθρου 235 Ποινικοῦ νόμου π. χ. ἀποτελεῖται ἐκ δύο δράσεων (ἀλλοιώνει νομίσματα καὶ θέτει εἰς κυκλοφορίαν). Εἰς τρόπον ὥστε ἓν ἔγκλημα δύναται νὰ ἀποτελῆται καὶ ἐκ δύο δράσεων. Ὅταν μία δρᾶσις καταδεικνύῃ τὰ γνωρίσματα πλειόνων τυπικῶν μορφῶν ἐγκλημάτων, ἔχομεν μίαν πρᾶξιν καὶ πλείονα ἐγκλήματα. Ὅταν μία δρᾶσις προξενῇ πλείονα τυπικὰ ἀποτελέσματα, ἔχομεν μίαν πρᾶξιν καὶ πλείονα ἐγκλήματα. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις τὰ ἐγκλήματα εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἢ ὁμοιογενῆ ἢ ἑτερογενῆ. Ἓν ἀποτέλεσμα, ἔχομεν ἐπὶ μὲν τῶν ἐξόχως προσωπικῶν ἐνδίκων ἀγαθῶν, ἤτοι ζωῆς, ἀκεραιότητος, τιμῆς καὶ ἐλευθερίας, ὅταν τὸ προσβληθὲν πρόσωπον εἶναι ἕν, ἐπὶ δὲ τοῦ ἐνδίκου ἀγαθοῦ τῆς περιουσίας ὅταν τὰ πολλὰ περιουσιακὰ δικαιώματα διαφόρων κυρίων εἶναι τοπικῶς ἡνωμένα. Π. χ. ὁ Α ἀφαιρεῖ ἀπὸ τοῦ Β διὰ μιᾶς δράσεως πλῆθος ἐνδυμάτων, ἢ ζῴων, ἢ κερμάτων κλπ. ἀνηκόντων εἰς τὸν Β, ἢ ἀφαιρεῖ ἀπὸ τῆς παραφυλακῆς τοῦ Β πλείονα πράγματα ἀνήκοντα εἰς πλείονας ἰδιοκτήτας, π. χ. πλείονα ἐνδύματα ἀπὸ ἓν ἱματιοφυλάκιον. Καὶ εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ἕν, διότι τὰ πολλὰ ἀντικείμενα τῶν πολλῶν ἰδιοκτητῶν εἶναι τοπικῶς ἡνωμένα. Αἱ τυπικαὶ μορφαὶ τῶν ἐγκλημάτων εἶναι ἢ ἀνεξάρτητοι, θεμελιοῦσαι τὸ κολάσιμον ἄνευ τῆς βοηθείας ἑτέρας τινὸς τυπικῆς μορφῆς, ἢ ἐξηρτημέναι, ὡς ἡ ἀπόπειρα, ἡ ἠθικὴ αὐτουργία καὶ ἡ συνεργία. Τὴν μίαν δρᾶσιν δὲν ἐπιτρέπεται νὰ κατατέμνωμεν, οὕτως ὥστε νὰ παρουσιάσωμεν ἐξ αὐτῆς μίαν ἐξηρτημένην καὶ μίαν ἀνεξάρτητον τυπικὴν πρᾶξιν. Ὁ τὴν θανάτωσιν τοῦ Β ἀποφασίσας Α, ὅστις πυροβολήσας κατ' αὐτοῦ καὶ ἀποτυχὼν ἐπυροβόλησεν ἐκ νέου, ἀποτυχὼν δὲ καὶ πάλιν ὥρμησε καὶ ἀπέκτεινε τὸν Β διὰ μαχαίρας, δὲν ἔδρασε τρὶς ἀλλ' ἅπαξ. Ἄλλως ἔχει τὸ πρᾶγμα ἂν πυροβολήσας καὶ ἀποτυχὼν ἀπῆλθεν, εὑρὼν δὲ τὸν Α μετὰ μίαν ὥραν ἐπυροβόλησεν ἐκ νέου καὶ τὸν ἀπέκτεινε. Τότε ἔχομεν δύο δράσεις. Διότι αἱ δράσεις, ἀνεξαρτήτως τοῦ περιεχομένου τῆς αἱρέσεως, ἐχωρίσθησαν εὐκρινῶς ἐξωτερικῶς. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ δὲν κατατέμνομεν δρᾶσιν παρουσιαζομένην ἐξωτερικῶς ὡς μίαν, ἀλλὰ τοὐναντίον θὰ ἡνοῦμεν τεχνητῶς πλείονας δράσεις ἐὰν ἐδεχόμεθα ἐνταῦθα μίαν τοιαύτην. Τὸ κριτήριον τῆς μιᾶς δράσεως εἶναι ἡ ἐξωτερικὴ αὐτῆς ἐμφάνιαις.

Τοῦτο εἶναι καὶ ἐν τῇ καθημερινῇ ζωῇ, τοῦτο τελεῖ καὶ εἰς πλήρη ἁρμονίαν πρὸς τὴν οὐσίαν τῆς ποινῆς. Διότι ἡ ἐξωτερικὴ ἐμφάνισις τῆς δράσεως, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς, εἶναι ἡ τὸ συναίσθημα τῆς ἀνταποδόσεως διεγείρουσα. Ἡ ἐξέτασις τῆς αἱρέσεως ἀμβλύνει τὴν ὀξύτητα τοῦ συναισθήματος τούτου καὶ χρησιμεύει ὡς βάσις διὰ τὴν ἐπιβολὴν τῆς δικαίας ποινῆς. Ὅταν ἡ δρᾶσις ἐμφανίζηται ἐξωτερικῶς ὡς μία, δὲν δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν συρροὴν ἀποπείρας καὶ τετελεσμένου ἢ συνεργίας καὶ αὐτουργίας. Ἐνῷ τοὐναντίον οὐδὲν κωλύει κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον (ἀμφισβητεῖται. Contra Ἠλιόπουλος) τὴν παραδοχὴν συρροῆς τῶν ἀνωτέρω ἐγκλημάτων, ἂν ἡ δρᾶσις ἐξωτερικῶς δὲν ἐμφανίζηται ὡς μία. Ὁ ἀποπειραθεὶς ἀνθρωποκτονίαν κατὰ τοῦ Β, ὁ ὁποῖος διέκοψεν εὐκρινῶς τὴν δρᾶσίν του καὶ κατόπιν τὸν ἀπέκτεινεν, ἔπραξεν ἀπόπειραν ἀνθρωποκτονίας καὶ τετελεσμένην τοιαύτην ἐν συρροῇ. Ὁ κατὰ συνέχειαν δρῶν δημιουργεῖ μίαν ἐντύπωσιν δράσεως, ἐνῷ ὁ δρῶν μὲ καταδήλους διακοπὰς δημιουργεῖ πλείονας. Ὁ ἐπανειλημμένως κατὰ τοῦ Β πυροβολήσας καὶ ἀποκτείνας αὐτὸν δὲν δημιουργεῖ τὴν ἐντύπωσιν χωριστῆς δράσεως ἀποπείρας καὶ χωριστῆς δράσεως τετελεσμένης ἀνθρωποκτονίας· ἡ κατάτμησις τῆς μιᾶς δράσεως θὰ ἦτο ἔργον νομικοῦ, μὴ ἔχον στήριγμα εἰς τὴν πραγματικότητα, ἀλλ' ὁ πυροβολήσας τὸν Β καὶ ἀπελθών, ἀποκτείνας δὲ αὐτὸν εἰς νέαν συνάντησιν ἐδημιούργησε δύο κεχωρισμένας ἐντυπώσεις δράσεως, μίαν τῆς ἀποπείρας καὶ μίαν τῆς ἀνθρωποκτονίας, ὁ δὲ χωρισμὸς οὗτος ἐπιβαλλόμενος ὑπὸ τῆς πραγματικότητος δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἁπλῆ νομικὴ λεπτολογία. Ἑτέρα σειρὰ σκέψεων προσλαμβάνει σπουδαιότητα, ὅταν ἡ ὡς μία ἐξωτερικῶς ἐμφανιζομένη δρᾶσις πληροῖ τὴν τυπικὴν μορφὴν πλειόνων αὐτοτελῶν ἐγκλημάτων. Ἡ τοιαύτη πλήρωσις ἐπιβάλλει ἐξέτασιν τῆς δράσεως ἀπὸ πλειόνων νομικῶν ἀπόψεων, αἱ ὁποῖαι ὅλαι ἔχουν βάσιν εἰς τὴν πραγματικότητα. Ὁ ἔγγαμος ὁ τὴν ἀδελφήν του βιάσας ἔδρασεν ἅπαξ, ἀλλ' ἔπραξε τρία ἐγκλήματα. Τὸ περὶ δικαίου συναίσθημα τοῦ λαοῦ εὑρίσκεται ἐν πλήρει ἁρμονίᾳ πρὸς τὴν τριμερῆ ταύτην νομικὴν συγκρότησιν. Τόσον ὁ νομικὸς ὅσον καὶ ὁ μὴ τοιοῦτος ἐξετάζοντες τὴν μίαν ἐκείνην δρᾶσιν, ἀπὸ τῆς αὐτῆς βάσεως ἀναχωροῦν: ἔγγαμος ἀνὴρ κατηνάγκασεν ἀδελφὴν εἰς ἀσέλγειαν. Οὔτε τὸ συναίσθημα οὔτε ἡ λογικὴ κρίσις τοῦ μὴ νομικοῦ ἀποκλίνει τῆς τοῦ νομικοῦ. Ὁ νομικὸς ἐφαρμόζων τοὺς ὁρισμοὺς τοῦ νόμου τιμωρεῖ ὡς σκέπτεται καὶ ὁ μὴ νομικὸς τὸν ἔγγαμον ὅστις παρεβίασε τὴν περὶ τὸν γάμον πίστιν, τὸν ἀναγκάσαντα ἕτερον πρόσωπον εἰς ἀσέλγειαν, τὸν συνελθόντα μετὰ τῆς ἀδελφῆς του. Ἐν τῷ ἑνὶ προσώπῳ συνηνώθησαν πᾶσαι αἱ παραβάσεις αὗται τοῦ νόμου. Διατὶ δὲν ἐπράχθησαν τρία ἐγκλήματα;

Συμφώνως πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα δυνάμεθα μετ' ἀκριβείας νὰ καταστρώσωμεν τὰς περιπτώσεις τοῦ ἑνὸς καὶ τῶν πλείστων ἐγκλημάτων. α') Ὅταν μία πρᾶξις πληροῖ τὴν τυπικὴν μορφὴν ἑνὸς ἐγκλήματος, ἔχομεν ἓν ἔγκλημα. β') Ὅταν μία πρᾶξις πληροῖ τὴν τυπικὴν μορφὴν πλειόνων ἐγκλημάτων, ἔχομεν πλείονα ἐγκλήματα. γ') Ὅταν πλείονες πράξεις πληροῦν τὴν τυπικὴν μορφὴν ἑνὸς ἐγκλήματος, ἔχομεν ἓν ἔγκλημα. δ') Ὅταν πλείονες πράξεις πληροῦν τὴν τυπικὴν μορφὴν πλειόνων ἐγκλημάτων ἔχομεν πλείονα ἐγκλήματα. Ἐπὶ τῶν περιπτώσεων τούτων ἔστωσαν τὰ ἑξῆς παραδείγματα:

1) Ὁ Α πυροβολεῖ κατὰ τοῦ Β καὶ τὸν ἀποκτείνει· ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὸ χρηματοκιβώτιον τοῦ Β χαρτονομίσματα, χρυσᾶ νομίσματα καὶ κοσμήματα· ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὸ ἱματιοφυλάκιον τοῦ θεάτρου πλείονα ἐνδύματα ἀνήκοντα εἰς διαφόρους· διεγείρει ἐμφύλιον πόλεμον· πυροβολεῖ κατὰ τοῦ Β, ἀποτυχὼν πυροβολεῖ ἀμέσως ἐκ δευτέρου καὶ ἐκ τρίτου καὶ τὸν ἀποκτείνει· δι' ἐπανειλημμένων πληγμάτων τραυματίζει τὸν Β καὶ τὸν καθιστᾷ παντάπασιν ἄχρηστον εἰς τὸ ὁποῖον μετέρχεται ἐπάγγελμα. Εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις ταύτας ἔχομεν μίαν πρᾶξιν καὶ ἓν ἔγκλημα.

2)—α) Ὁ Α ἔγγαμος βιάζει τὴν ἀδελφήν του. Μία πρᾶξις, τρία ἐγκλήματα (μοιχεία, βιασμός. αἱμομιξία).

β) Ὁ Α πυροβολεῖ καὶ θραύει τὸν μέγαν ὑελοπίνακα τοῦ καφενείου, τραυματίζει τὸν Β καὶ ἀποκτείνει τὸν Γ. Μία πρᾶξις, τρία ἐγκλήματα (φθορὰ ξένης περιουσίας, σωματικὴ βλάβη, ἀνθρωποκτονία).

γ) Ὁ Α πυροβολεῖ καὶ τραυματίζει τὸν Α καὶ τὸν Β. Μία πρᾶξις, δύο ἐγκλήματα (δύο σωματικαὶ βλάβαι).

3)—α) Ὁ Α ἀλλοιώνει νομίσματα κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῶν ἀξίαν καὶ θέτει ταῦτα εἰς κυκλοφορίαν. Δύο πράξεις, ἓν ἔγκλημα (κιβδηλεία).

β) Ὁ Α συντρέχει «ἐξ ἐπιτηδεύματός» τινα κατὰ τὸν εἰς τὸ ἄρθρον 72 ἀριθ. 5 Ποινικοῦ νόμου τρόπον. (Ἐνδεχ.) Πλείονες πράξεις, ἓν ἔγκλημα (τὸ συλλογικὸν ἢ ἀθροιστικόν).

γ) [Πλείονες πράξεις «κατ' ἐξακολούθησιν», ἓν ἔγκλημα (τὸ λεγόμ. κατ' ἐξακολούθησιν)].

4)—α) Ὁ Α χθὲς τὴν πρωΐαν ἀφήρεσεν εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Συντάγματος τὸ ὡρολόγιον τοῦ Β, τὴν μεσημβρίαν εἰσέβαλεν εἰς τὴν ἐν Πατησίοις οἰκίαν τοῦ Γ καὶ διετάραξε τὴν οἰκιακὴν αὐτοῦ εἰρήνην, μετὰ δύο ὥρας ἐτραυμάτισε διὰ τοῦ γρόνθου του τὸν μικροπωλητὴν Δ. Πλείονες πράξεις, πλείονα ἐγκλήματα (κλοπή, διατάραξις τῆς οἰκιακῆς εἰρήνης, σωματικὴ βλάβη).

β) Ὁ Α τὴν 20ὴν Αὐγούστου παρέσυρε διὰ τοῦ αὐτοκινήτου του τὸν Β καὶ ἐτραυμάτισεν αὐτόν· ἐπιχειρήσας νὰ διαφύγῃ παρέσυρε τὸν Γ· συλληφθεὶς καὶ ὁδηγούμενος εἰς τὸ κρατητήριον ἀπεσπάσθη τῶν χειρῶν τοῦ χωροφύλακος καὶ φεύγων ἀνέτρεψε τὸν πενταετῆ παῖδα Β, ὅστις ἐπληγώθη κατὰ τὴν κεφαλήν. Πλείονες πράξεις, πλείονα ἐγκλήματα (πλείονες σωματικαὶ βλάβαι).

Ἡ περίπτωσις 1 οὐδεμίαν συρροὴν ἐγκλημάτων παριστᾷ. Πρόκειται ἓν ἔγκλημα. Αἱ περιπτώσεις 2α καὶ 2β εἶναι περιπτώσεις τῆς λεγομένης κατ' ἰδέαν ἑτερογενοῦς συρροῆς ἐγκλημάτων. Ἡ περίπτωσις 2γ εἶναι περίπτωσις τῆς λεγομένης κατ' ἰδέαν ὁμογενοῦς συρροῆς ἐγκλημάτων. Ἡ περίπτωσις 3α οὐδεμίαν συρροὴν ἐγκλημάτων παριστᾷ, πρόκειται ἓν ἔγκλημα, τὸ λεγόμενον δίπρακτον. Ἡ περίπτωσις 3β ἐπίσης οὐδεμίαν συρροὴν ἐγκλημάτων παριστᾷ, πρόκειται ἓν ἔγκλημα, τὸ λεγόμενον συλλογικὸν ἢ ἀθροιστικόν. Ἡ περίπτωσις 3γ εἶναι συρροὴ ἐγκλημάτων ἢ ἓν ἔγκλημα, ἀναλόγως τῆς διατυπώσεως τοῦ νόμου ἑκάστης χώρας. Ἡ περίπτωσις 4α εἶναι περίπτωσις τῆς λεγομένης πραγματικικῆς ἑτερογενοῦς συρροῆς ἐγκλημάτων. Ἡ περίπτωσις 4β εἶναι περίπτωσις τῆς λεγομένης πραγματικῆς ὁμογενοῦς συρροῆς ἐγκλημάτων.

Ἀπὸ τῆς πραγματικῆς συρροῆς ἐγκλημάτων δέον νὰ διακρίνηται ἡ μὴ γνησία πραγματικὴ συρροή, καθ' ἣν πληροῦνται μὲν πλείονες τυπικαὶ μορφαί, ἀλλὰ τὸ κολαζόμενον ἔγκλημα εἶναι ἕν, τοῦ ἑτέρου μὴ τιμωρουμένου, οὔτε δυναμένου νὰ θεωρηθῇ ὡς ἰδιαιτέρα ἐπιβαρυντικὴ περίπτωσις. Τοιαύτη μὴ γνησία πραγματικὴ συρροὴ ἐγκλημάτων πρόκειται εἰς τὰς ἑξῆς περιπτώσεις. 1) Ὅταν αἱ πλείονες πραγματοποιηθεῖσαι τυπικαὶ μορφαὶ τελοῦν πρὸς ἀλλήλας εἰς σχέσιν βοηθητικότητος. Π. χ. ἐπὶ μονομαχίας, ἧς προηγήθη πρόκλησις εἰς μονομαχίαν, ὁ κανὼν τοῦ ἄρθρου 109 Ποινικοῦ νόμου δὲν ἐφαρμόζεται. Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ αὐτὸ οὔτε προκειμένου περὶ ἀποπείρας καὶ τετελεσμένου τοῦ αὐτοῦ ἐγκλήματος, οὔτε προκειμένου περὶ συμμετοχῆς καὶ αὐτουργίας, ὡς διδάσκεται ἐν Γερμανίᾳ ἐξ εἰδικῶν λόγων. Ἐξάρτησις, ἀλλ' οὐχὶ καὶ βοηθητικότης, κρατεῖ παρ' ἡμῖν ἐπὶ ἀποπείρας καὶ συμμετοχῆς. Εἰς τὰς περιπτώσεις τῆς βοηθητικότητος ἰσχύει ὁ κανών: lex primaria derogat legi subsidiariae. 2) Ὅταν ἐκ τῶν πλειόνων πληρωθεισῶν τυπικῶν μορφῶν ἡ μία ἀναλίσκει τὴν ἑτέραν. Οὕτως ἡ κλοπὴ ἀναλίσκει τὴν ἐπιγενομένην φθορὰν ξένης ἰδιοκτησίας, ἡ ἀπαγωγὴ τὴν παράνομον κατακράτησιν καὶ τὴν ἀποπλάνησιν εἰς ἀσέλγειαν κλπ. Ἐπὶ ἀναλώσεως ἰσχύει ὁ κανών: lex consumens derogat legi consumtae. 3) Ὅταν αἱ πλείονες πληρωθεῖται τυπικαὶ μορφαὶ τελοῦν πρὸς ἀλλήλας εἰς σχέσιν εἰδικότητος. Π. χ. ἀνθρωποκτονία καὶ ἀνθρωποκτονία ἐν μονομαχίᾳ. Ἐπὶ εἰδικότητος ἰσχύει ὁ κανών: lex specialis derogat legi generali.

Ἐπίσης ἀπὸ τῆς πραγματικῆς συρροῆς ἐγκλημάτων ἡ ἐπιστήμη ἐπιθυμεῖ νὰ διακρίνῃ τὸ λεγόμενον κατ' ἐξακολούθησιν ἔγκλημα (delictum continuatum). Ἡ ἔννοια τοῦ κατ' ἐξακολούθησιν ἐγκλήματος θεμελιοῦται ἐν Γερμανίᾳ ἐπὶ τῆς μὴ

Digitized by Google

αὐτοτελείας τῶν καθ' ἕκαστον πράξεων. Ἡ οὐσία ὅμως αὐτοῦ δὲν κατωρθώθη νὰ ἐρευνηθῇ παρὰ τὰς ἐπιμόχθους προσπαθείας. Ἐν τῷ ἡμετέρῳ Ποινικῷ νόμῳ τὸ κατ' ἐξακολούθησιν ἔγκλημα μνημονεύεται μεταξὺ τῶν περιπτώσεων τῆς πραγματικῆς συρροῆς ἐγκλημάτων καὶ τιμωρεῖται ὡς τοιαύτη. Ὀρθῶς. Διότι ἀνεξαρτήτως τῆς δυσχερίας τῆς ἐξευρέσεως τοῦ διακριτικοῦ γνωρίσματος μεταξὺ ἐπαναλήψεως καὶ ἐξακολουθήσεως, οὐδὲν δικαιολογεῖ τὴν διάφορον νομοθετικὴν διαχείρισιν τῶν δύο τούτων περιπτώσεων. Ἡ «ἐξακολούθησις» πάντως δὲν δύναται νὰ ληφθῇ ἐκ τῆς ψυχικῆς πλευρᾶς τῆς πράξεως, συνεπῶς ἀποσχίζονται αἱ λεγόμεναι ὑποκειμενικαὶ θεωρίαι. Ἡ ἐξακολούθησις θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναζητηθῇ ἐν τῇ δράσει. Καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἡ συγκρότησις τοῦ Beling εἶναι ἡ μᾶλλον πρὸς τὴν ἀλήθειαν προσεγγίζουσα. Συμφώνως πρὸς ταύτην, δεδομένου ὅτι ἀναμφισβητήτως πρόκεινται πλείονες δράσεις, θὰ ἔδει νὰ ἀναγνωρισθῇ τὸ κατ' ἐξακολούθησιν ἔγκλημα εἰς ἃς περιπτώσεις θὰ ἠδυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν τὰς πλείονας δράσεις ὡς μίαν, χωρὶς ἡ εἰκὼν τοῦ ἐγκλήματος νὰ ἀλλοιωθῇ κατὰ κεραίαν.

Ὁ ταμίας Α, ὅστις κατὰ καιροὺς ἀδίκως καὶ ἐνόχως ἀπέσυρεν ἐκ τοῦ ταμείου διάφορα ποσὰ χρημάτων ἔπραξε «κατ' ἐξακολούθησιν», διότι, κατὰ Beling, δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν τὴν ἀφαίρεσιν διὰ μιᾶς δράσεως γενομένην, χωρὶς ἡ εἰκὼν τοῦ ἐγκλήματος νὰ ἀλλοιωθῇ κατὰ κεραίαν. Προϋποτίθεται συνεπῶς, κατὰ τὴν συγκρότησιν ταύτην, ἑνότης τυπικῆς μορφῆς, ἑνότης ἐνοχῆς, ἑνότης τρόπου τελέσεως. Τοῦτο θὰ ἔδει νὰ διακρίνῃ τὴν ἐξακολούθησιν ἀπὸ τῆς ἐπαναλήψεως. Ἐὰν νῦν κατὰ σύμπτωσιν πραγματική τις ἐπανάληψις (λόγῳ τυχὸν μὴ ἑνότητος τῆς ἐνοχῆς) ἔφερε τὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα τῆς ἐξακολουθήσεως, τοῦτο δὲν θὰ ἔβλαπτε. Διότι ἡ μὴ ἑνότης τῆς ἐνοχῆς θὰ ἐστηρίζετο εἰς τὴν διαφορὰν τοῦ ἐθελομένου, ἡ πραγματοποίησις ὅμως τοῦ ὁποίου συνήθως δὲν εἶναι στοιχεῖον τῆς τυπικῆς μορφῆς. Ὁ ταμίας Α, ὁ ὁποῖος ἀπεφάσισεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ κενώσῃ τὸ ταμεῖον ἀφαιρῶν διαδοχικῶς καὶ κατὰ καιροὺς διάφορα ποσὰ καὶ ὁ ὁποῖος πράγματι ἔπραξε τοῦτο, δὲν ἐτέλεσεν ἕτερον ἔγκλημα ἢ ὁ ταμίας Β, παρὰ τῷ ὁποίῳ αἱ πλείονες ἀποφάσεις πρὸς ἀφαίρεσιν χρημάτων ἐκ τοῦ ταμείου ἐγεννήθησαν διαδοχικῶς καὶ ἐν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου, ἔστω καὶ ἂν τὸ πρῶτον ποσὸν ἀφῄρεσεν οὗτος διὰ νὰ δωρήσῃ εἰς τὴν σύζυγόν του περιδέραιον, τὸ δεύτερον διὰ νὰ ζημιώσῃ τὸν διευθυντήν του, τὸ τρίτον διὰ νὰ ἐπιδοθῇ εἰς διασκεδάσεις. Συνεπῶς ἐν ταῖς περιπτώσεσι ταύταις, εἴτε ἐξακολούθησιν εἴτε ἐπανάληψιν δεχθῶμεν, ἡ οὐσία τοῦ ἐγκλήματος οὐδαμῶς ἀλλοιοῦται. Καὶ ὑπὸ τὰς προϋποθέσεις ταύτας, δεδομένου ὅτι σώρευσιν ποινῶν ὁ ἡμέτερος πολιτισμὸς δὲν ἀνέχεται πλέον, ἡ μόνη δικαία ποινὴ θὰ ἦτο ἡ τῆς βαρυτέρας πράξεως, ἧς αἱ λοιπαὶ πράξεις θὰ ἐθεωροῦντο ἐπιβαρυντικαὶ περιστάσεις. Ὥστε ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἡ λύσις τοῦ ἡμετέρου νόμου εἶναι ἡ σοφωτέρα, διότι συγκρότησις κατ' ἐξακολούθησιν ἐγκλήματος πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως τιμωρήσωμεν μόνον μίαν πρᾶξιν, χωρὶς αἱ λοιπαὶ νὰ θεωροῦνται τοὐλάχιστον ὡς ἐπιβαρυντικαί, θὰ προσέκρουεν εἰς τὸ περὶ δικαίου συναίσθημα τοῦ λαοῦ, καὶ ὁ δικαστής, παρὰ τὸ τυχὸν ἀποκλῖνον γράμμα καὶ πνεῦμα τοῦ νόμου του, ἀκολουθῶν τῷ συναισθήματι αὐτοῦ θὰ ἐπέβαλλε πάντοτε τὸ ἀνώτατον ὅριον τῆς ποινῆς τῆς βαρυτέρας πράξεως. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν παραγραφὴν καὶ τὴν ἔγκλησιν δὲν θὰ ἐδικαιολογεῖτο ἡ συγκρότησις τοῦ κατ' ἐξακολούθησιν ἐγκλήματος ὡς ἑνὸς ἐγκλήματος. Ἐν Γερμανίᾳ, ἔνθα ἡ φιλολογία τοῦ κατ' ἐξακολούθησιν ἐγκλήματος ὀγκώθη δυσαναλόγως πρὸς τὴν σημασίαν αὐτοῦ, ἠναγκάσθησαν ἐν τέλει νὰ κηρύξουν ὅτι πρὸ τῆς ἀποτυχίας ὅλων τῶν προσπαθειῶν πρὸς ἀνακάλυψιν τῆς οὐσίας τοῦ κατ' ἐξακολούθησιν ἐγκλήματος, οὐδὲν ὑπολείπεται ἢ νὰ μετατεθῇ ἡ ἐπιστήμη εἰς θέσιν ἀναμονῆς ἐξελίξεως τοῦ ζητήματος ἐν τῇ νομολογίᾳ.

Οὐδεμία συρροὴ ἐγκλημάτων πρόκειται ἐπὶ τοῦ λεγομένου συλλογικοῦ ἢ ἀθροιστικοῦ ἐγκλήματος (ἐξ ἐπιτηδεύματος, ἐξ ἐπαγγέλματος, ἐκ συνηθείας) ἐπὶ τοῦ λεγομένου συνθέτου ἐγκλήματος καὶ ἐπὶ τοῦ τελουμένου διαρκοῦς ἐγκλήματος.

Τινές, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, τὴν κατ' ἰδέαν ὁμοιογενῆ συρροὴν ἐγκλημάτων δὲν ἐπιθυμοῦν νὰ τὴν θεωροῦν ὡς συρροὴν ἐγκλημάτων, χαρακτηρίζοντες αὐτὴν ὡς συρροὴν νόμων. Ἀλλ' ἡ δόξα εἶναι ἀστήρικτος, ὡς ἀνεπτύχθη ἀνωτέρω. Συρροὴ νόμων ἢ φαινομενικὴ κατ' ἰδέαν συρροὴ ἐγκλημάτων πρόκειται μόνον ἐπὶ εἰδικότητος καὶ ἐπὶ ἀναλώσεως, ἔνθα ἰσχύουν οἱ ἀνωτέρω μνησθέντες κανόνες lex specialis derogat legi generali καὶ lex consumens derogat legi consumtae.

Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

— **ἐμφάνισις αὐτοπρόσωπος** [*Πολ. Δικ.*]. Αὐτὴ ἀποτελεῖ δικαίωμα τῶν διαφερομένων, οἵτινες δύνανται νὰ διεξάγωσι τὰς δίκας των αὐτοπροσώπως παριστάμενοι ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων. Τὸ δικαίωμα ὅμως τοῦτο ἀνήκει εἰς τοὺς ἔχοντας ἀπεριόριστον τὴν διαχείρισιν τῆς περιουσίας των (ἄρθρ. 74 Πολ. δικ.). Ἑπομένως οἱ διατελοῦντες ὑπὸ οἱανδήποτε ἐπιμέλειαν, αἱ ὕπανδροι γυναῖκες ὡς πρὸς τὴν προικῴαν περιουσίαν, οἱ ἀνήλικοι ὡς πρὸς τὸ μέρος τῆς περιουσίας, τοῦ ὁποίου ἡ διαχείρισις ἐναπόκειται εἰς τὸν πατέρα, παρίστανται ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου, κατὰ τὰς εἰδικωτέρας διατάξεις τοῦ νόμου, διὰ τοῦ ἐπιτρόπου, κηδεμόνος, συζύγου ἢ πατρός, ἐκτὸς ἐὰν πρόκειται περὶ τῆς ταχίστης ἀποτροπῆς κινδύνου πρὸς διατήρησιν τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν, ὁπότε δύνανται καὶ αὐτοπροσώπως νὰ παρασταθῶσιν. Ἐπίσης οἱ πτωχεύσαντες παρίστανται διὰ τῶν συνδίκων καὶ τὰ νομικὰ πρόσωπα διὰ τῶν νομίμων ἀντιπροσώπων αὐτῶν. Ἀλλὰ τὸ δικαίωμα τοῦτο τῆς αὐτοπροσώπου ἐμφανίσεως ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων σπουδαίως περιωρίσθη διὰ τοῦ περὶ δικηγόρων κώδικος (ἀριθ. 35 καὶ 36 τοῦ νομοθετ. διατ. τοῦ 1926), κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον τῆς ἀντιπροσωπεύσεως καὶ τῆς ὑπερασπίσεως τῶν διαδίκων ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων (μηδὲ τῶν πολυμελῶν διοικητικῶν τοιούτων ἐξαιρουμένων) καὶ τῶν δικαστικῶν ἀρχῶν ἀνήκει ἀποκλειστικῶς εἰς τοὺς δικηγόρους, ὁ δὲ μὴ δικηγόρος διάδικος δύναται μόνον νὰ παρίσταται μετὰ τοῦ δικηγόρου αὐτοῦ. Κατ' ἐξαίρεσιν ἐπιτρέπεται εἰς τὸν διάδικον ἡ αὐτοπρόσωπος ἐμφάνισις καὶ ἐνέργεια: α') ἐπὶ ποινικῶν ὑποθέσεων πλὴν τῶν ἐνώπιον τοῦ Ἀρείου Πάγου, τοῦ ἐφετείου καὶ τοῦ κακουργιοδικείου, β') ἐπὶ εἰρηνοδικειακῶν διαφορῶν, γ') πρὸς ἀποτροπὴν ἐπικειμένου κινδύνου (ἄσκησις ἐνδίκων μέσων, διακοπὴ παραγραφῆς κλπ.). Τὸ δικαστήριον ὅμως δύναται καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας νὰ ὑποχρεώσῃ τὸν διάδικον πρὸς πρόσληψιν δικηγόρου ἢ δικολάβου διὰ τὴν περαιτέρω ὑπεράσπισιν τῆς ὑποθέσεως, ἐὰν κρίνῃ τοῦτο ἀναγκαῖον.

Ε. Ι. Μ.

— **ἐμφάνισις δωρεῶν** [*Ἀστ. Δίκ.*]. Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Χλωρὸς διὰ διατάξεώς του ἐκδοθείσης τῷ 316 μ. Χ. ἐν Ρώμῃ, μεταξὺ ἄλλων τύπων (ἔγγραφον, μάρτυρας κλπ.), ἀπήτησε καὶ τὴν ἐνώπιον δικαστηρίου σύνταξιν ὅλων τῶν δωρεῶν, τὴν δικαστικὴν δηλαδὴ ἐμφάνισιν (insinuatio) αὐτῶν. Τὴν δικαστικὴν ἐμφάνισιν πρῶτος ὁ Θεοδοσιανὸς κῶδιξ ἐπέβαλεν ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος τῶν δωρεῶν, ὁ δ' αὐτοκράτωρ Ζήνων διὰ διατάξεώς του τοῦ 478 μόνην αὐτὴν διετήρησεν ἐξ ὅλων τῶν διὰ τὴν σύνταξιν αὐτῶν ἀπαιτουμένων τύπων. Ὁ Ἰουστινιανὸς τῷ 529 ἀπήλλαξε τοῦ τύπου τῆς ἐμφανίσεως τὰς μέχρι τοῦ ποσοῦ τῶν 300, μετὰ δύο δ' ἔτη τὰς μέχρι τῶν 500 solidus δωρεὰς (7.930 σημερινὰς χρυσᾶς δραχμάς). Πᾶσα δωρεὰ ὑπερβαίνουσα τὸ ποσὸν τοῦτο ὑπέκειτο εἰς ἐμφάνισιν ἐνώπιον τοῦ *μαγίστρου τῶν κήνσων* ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐνώπιον δὲ τοῦ ἄρχοντος, ἐκδίκου ἢ στρατηγοῦ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις. Τελείως ἀπηλλαγμέναι ἐμφανίσεως ἦσαν ἐκ ρητῶν διατάξεων ὡρισμέναι δωρεαί, ὅπως λ. χ. αἱ τῶν ἰδιωτῶν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, αἱ πρὸς ἀνοικοδόμησιν πυρποληθείσης ἢ καταπεσούσης οἰκίας αἱ πρὸς ἐξαγορὰν αἰχμαλώτων κλπ. Ἡ ἐμφάνισις ἀπῃτήθη κυρίως πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ δωρητοῦ κατὰ τῶν εὐχερῶν δωρεῶν. Ὁ Ζαχαρίας φὸν Λίγκενταλ δέχεται ὅτι ὁ θεσμὸς τῆς ἐμφανίσεως συνδέεται πρὸς φορολογικοὺς νόμους καὶ δὴ τὴν lex Julia vicessimaria, ἐπιβαλοῦσαν 5% φόρον ἐπὶ τῶν κληρονομιῶν καὶ δωρεῶν («εἰκοστὴ κλήρων καὶ δωρεᾶς πάσης»), ἡ εἴσπραξις τοῦ ὁποίου διηυκολύνετο διὰ τῆς ἐμφανίσεως.

Τὴν ἐμφάνισιν κατήργησεν ἡ νεαρὰ 50 Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, ἀπαιτήσασα ἀντ' αὐτῆς ἔγγραφον ἐπὶ δωρεᾶς ἄνω τῶν 500 νομισμάτων (6.500 χρ. δρχ.) κάτω δ' αὐτῶν ἔγγραφον ἢ κατάρτισιν ἐνώπιον τριῶν μαρτύρων (βλ. *δωρεά*). Κατὰ τὸν Λίγκενταλ ἡ ἐμφάνισις ἐν τῇ πράξει εἶχεν ἤδη ἐκλείψει ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν εἰκονοκλαστῶν, τὴν ἄποψιν ὅμως αὐτὴν ἀνέτρεψεν ὁ Monnier, ἀποδείξας ὅτι ἴσχυσε πράγματι αὕτη μέχρι τῆς νεαρᾶς 50 τοῦ Λέοντος, ἡ ἔκδοσις τῆς ὁποίας (τῷ 890 περίπου) κατ' αὐτὸν ὠφείλετο εἰς τὴν πρόθεσιν τοῦ αὐτοκράτορος ὅπως περιποιηθῇ τοὺς δυνατοὺς (potentiores), ἐπὶ τῆς ἰσχύος τῶν ὁποίων ἐβασίζετο καὶ διὰ τοὺς ὁποίους ἡ ἐμφάνισις ἀπετέλει δυσχέρειαν περὶ τὴν κατάρτισιν δωρεῶν πρὸς αὐτούς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Savigny*, System des heutigen Römischen Rechts τόμ. 4.1841, § 165 ἑπ.,—*Zachariae von Lingenthal*, Geschichte des griechisch-römischen Rechts ἔκδ. γ'. 1892, σελ. 3 3 ἑπ.—*Monnier*, La novelle L de Léon Le Sage et l'insinuation des donations, ἐν *P. F. Girard*, Mélanges τόμ. 2, σελ. 237 ἑπ. καὶ τὴν αὐτόθι βιβλιογραφίαν.—*Μαριδάκη*, Τὸ ἀστικὸν δίκαιον ἐν ταῖς Νεαραῖς τῶν Βυζαντ. αὐτοκρατόρων, 1922, σελ. 221 ἑπ.' βλ. ἐπίσης βιβλιογραφίαν ἐν *Regelsberger - Μαριδάκη - Πράτσικα*, Γεν. Ἀρχαί. 1915, § 1 9 σελ. 863 σημ. 3 —*Zachariae*, Jus graeco-romanum τόμ. III σελ. 142, ὅθεν ἀνεδημοσιεύθη ὑπὸ *Ι. Ζέπου* ἐν «Βασιλικοῖς 22, 1. 76 καὶ 47, 1, 66.

Π. Ι. ΖΕΠΟΣ

— **ἐμφάνισις κατηγορουμένου** [*Ποιν. Δικον.*] βλ. *κατηγορούμενος*.

ἐμφανιστὴς (ὁ)· ὁ ἐμφανίζων, ὁ ἀποκαλύπτων τι, ὁ φέρων εἰς φῶς κεκρυμμένην τινὰ κατάστασιν ἢ ἰδιότητα.

— [*Φωτογραφ.*] Καλοῦνται *ἐμφανισταὶ* διάφορα προϊόντα τῆς ὀργανικῆς χημείας καὶ ἰδίᾳ παράγωγα τοῦ βενζολίου, ἅτινα ἐν συνδυασμῷ μετ' ἄλλων ἀνοργάνων σωμάτων, διαλελυμένα ἐν ὕδατι ἔχουσι τὴν ἱκανότητα νὰ καθιστῶσιν ἐμφανῆ τὴν ἐπὶ φωτοπαθοῦς πλακὸς κατὰ τὴν φωτογράφησιν σχηματισθεῖσαν λανθάνουσαν εἰκόνα. Ἕκαστον ἐμφανιστικὸν διάλυμα περιέχει: 1) τὸν ἐμφανιστήν, ἤτοι τὸ κυρίως δρῶν ἀναγωγικῶς σῶμα ἐπὶ τῆς προσβληθείσης ἐπιφανείας τοῦ βρωμιούχου ἀργύρου, 2) τὸ συντηρητικὸν μέσον, ὅπερ σκοπεῖ τὴν ἀπὸ τῆς ὀξειδώσεως προάσπισιν τοῦ ἐμφανιστοῦ καὶ 3) τὸν *ἐνισχυτήν*, ἤτοι κατάλληλον ἄλκαλι (καυστικὸν κάλι, καυστικὸν νάτρον κλπ.), ὅστις δρᾷ ἐνισχύων καὶ ἐπιταχύνων τὴν ἐμφάνισιν. Εἰς τὰ ἐμφανιστικὰ διαλύματα προστίθεται συχνάκις διάλυμα βρωμιούχου καλίου, ὅπερ ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ διατηρῇ τὴν διαύγειαν τῆς εἰκόνος καὶ νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν ἐμφάνισιν. Ἡ παρασκευὴ τῶν διαφόρων ἐμφανιστικῶν διαλυμάτων γίνεται ἐπὶ τῇ βάσει διαφόρων ὑπαρχουσῶν συνταγῶν. Τὰ ἑτοιμασθέντα ἐμφανιστικὰ διαλύματα δέον νὰ φυλάσσωνται ἐντὸς πεπληρωμένων καὶ καλῶς κεκλεισμένων φιαλῶν.

Τὰ διὰ τῶν ἐμφανιστικῶν διαλυμάτων ἐπιτυγχανόμενα ἀποτελέσματα δυνάμεθα νὰ μετατρέψωμεν ἐπὶ τὸ εὐνοϊκώτερον δι' ἑκάστην περίπτωσιν τροποποιοῦντες ἐλαφρῶς τὴν σύστασιν αὐτῶν. Οὕτω δι' αὐξήσεως μὲν τοῦ ποσοῦ τοῦ κυρίου ἐμφανιστοῦ λαμβάνονται ἰσχυρότερα φωτότυπα, δι' αὐξήσεως δὲ τοῦ ἀλκάλεως ἡ ἰσχύτερα ἡ ἐμφανιστικὴ ἐνέργεια καὶ ἡ ἁπαλότης τῆς δράσεως τοῦ ἐμφανιστοῦ. Διάλυμα βρωμιούχου καλίου (1: 10) προστιθέμενον ἀπὸ 1—5 σταγόνας ἀνὰ 100 κ. ἑκ. ἐμφανιστικοῦ διαλύματος διατηρεῖ τὴν διαύγειαν τοῦ φωτοτύπου μεγαλύτερα δὲ ποσὰ τούτου ἐπὶ κανονικῶς ἐκτεθείσης πλακὸς αὐξάνουσι τὰς ἀντιθέσεις, ἰδίᾳ ὅταν ὁ ἐμφανιστὴς ἐνέχῃ ἀνθρακικὸν κάλιον ἢ νάτριον. Ὅσον πυκνότερον εἶναι τὸ ἐμφανιστικὸν διάλυμα, τόσον ἐντονωτέρα εἶναι ἡ δρᾶσίς του, ἐνῷ ἀντιθέτως τὰ ἀραιὰ ἐμφανιστικὰ διαλύματα δρῶσι βραδέως.

Τὰ κυριώτερα τῶν ἐν χρήσει ἐμφανιστικῶν διαλυμάτων εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

Ἐμφανιστὴς δι' ὑδροκινόνης (hydrochinon). Τὸ ἐμφανιστικὸν τοῦτο διάλυμα παρασκευάζεται διὰ μίξεως ἴσων μερῶν τῶν ἀκολούθων δύο διαλυμάτων: I) ὕδατος 600 κ. ἑ., κρυσταλλικοῦ θειώδους νατρίου 40 γρ., ὑδροκινόνης 6 γρ. II) ὕδατος 600 κ. ἑ., ἀνθρακικοῦ καλίου 10 γρ. Τὰ δι' αὐτοῦ λαμβανόμενα φωτότυπα εἶναι ἰσχυρά. Εἰς τὸ διάλυμα προστίθενται σταγόνες διαλύματος βρωμιούχου καλίου (1 : 10).

Ἐμφανιστὴς διὰ μετολίου-ὑδροκινόνης (metol-hydrochinon). Δι' ἀναμίξεως μετολίου καὶ ὑδροκινόνης λαμβάνεται ἡ ἕνωσις μετακινόνη (Lumière), ἥτις εἶναι ἐμφανιστὴς ἰσχυρὸς καὶ ταχείας δράσεως, ἐνδεικνύμενος διὰ τὰς στιγμογραφίας, ἡ ἐφαρμογὴ τούτου δὲ εἶναι λίαν εὐρεῖα, διότι δίδει ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα. Ἐπιτυχὴς συνταγὴ τούτου εἶναι ἡ ἀκόλουθος: I) ὕδατος 500 κ. ἑ., μετολίου 1 γρ., κρυσταλλικοῦ θειώδους νατρίου 50 γρ., ὑδροκινόνης 5 γρ. II) ὕδατος 600 κ. ἑ., ἀνθρακικοῦ καλίου 50 γρ. Κατὰ τὴν χρῆσιν μίγνυνται ἴσα ποσὰ τοῦ I καὶ τοῦ II.

Ἐμφανιστὴς διὰ πυροκατεχίνης (pyrocatéchine). Σῶμα τῆς αὐτῆς πρὸς τὴν ὑδροκινόνην συστάσεως. Τὸ ἐμφανιστικὸν διάλυμα τούτου δίδει ὡραῖα φωτότυπα τελείως μέλανος χρώματος. Ἀξιοσύστατος συνταγὴ πρὸς παρασκευὴν τούτου εἶναι ἡ ἑξῆς: I) ὕδατος 500 κ. ἑ., κρυσταλλικοῦ θειώδους νατρίου 40 γρ., πυροκατεχίνης 10 γρ. II) ὕδατος 500 κ. ἑ., ἀνθρακικοῦ καλίου 10 γρ. Κατὰ τὴν χρῆσιν μίγνυνται ἴσα μέρη ἀμφοτέρων. Δι' ἀντικαταστάσεως τοῦ ἀνθρακικοῦ καλίου ὑπὸ καυστικοῦ κάλεως λαμβάνεται λίαν δραστικὸς ἐμφανιστής.

Ἐμφανιστὴς διὰ πυρογαλλόλης (pyrogalol). Ὁ ἐμφανιστὴς οὗτος, λόγῳ τῆς τελειότητος μεθ' ἧς ἐμφανίζει, ἐκλήθη «βασιλεὺς τῶν ἐμφανιστῶν». Ἐνδείκνυται δὲ ἰδιαιτέρως διὰ τὰς προσωπογραφίας. Μειονέκτημα ὅμως τούτου σπουδαῖον εἶναι ὅτι ταχέως ἀλλοιοῦται ἀπορροφῶν ὀξυγόνον ἐκ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, καὶ καστανούμενος χρωννύει τοὺς δακτύλους, ἐνίοτε δὲ καὶ τὰς πλάκας. Οἱ Lumière καὶ Seyewets δίδουσι τὴν ἀκόλουθον συνταγήν: ὕδατος 1000, θειώδους νατρίου ἀνύδρου 20 γρ., πυρογαλλόλης 4 γρ. Κατὰ τὴν χρῆσιν λαμβάνονται 25 κ. ἑ. τοῦ διαλύματος τούτου, 75 κ. ἑ. ὕδατος καὶ 10 ἀκετόνης. Ἐπὶ ὑπερεκτεθειμένων πλακῶν προστίθεται ἀκετόνη μόνον εἰς σταγόνας.

Ἐμφανιστὴς διὰ παραμινοφαινόλης (paramidophenol). Τούτου ἕτοιμον πυκνὸν διάλυμα φέρεται εἰς τὴν ἀγορὰν ὑπὸ τὸ ὄνομα Rodinal, εἶναι δὲ λίαν ἀξιοσύστατος ἐμφανιστής. Εἰς μικρὰν ἀραίωσιν ἐμφανίζει ταχέως καὶ δίδει εἰκόνα πλουσίαν εἰς ἀντιθέσεις· εἰς μεγαλυτέραν δρᾷ βραδέως. Τὰ διαλύματα τοῦ ἐμφανιστοῦ τούτου διατηροῦνται, δὲν χρωματίζουσι δὲ τὴν ζελατίνην καὶ τοὺς δακτύλους. Ἐμφανιστικὸν διάλυμα παραμινοφαινόλης σκευάζεται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀκολούθου συνταγῆς: ὕδατος 1000 κ. ἑ., θειώδους νατρίου 80 γρ., ἀνθρακικοῦ νατρίου 80 γρμ., ὑδροχλωρικῆς παραμινοφαινόλης 4 γρ.

Ἐμφανιστὴς διὰ γλυκίνης (Glycin). Ἐμφανιστικὸν διάλυμα τούτου ἐμφανίζει βραδέως δίδον φωτό-

Digitized by Google

τυπα διαυγῆ, μαλακὰ καὶ τελείως μέλανος χρώματος. Ἡ βραδεῖα δρᾶσις τοῦ διὰ γλυκίνης ἐμφανιστοῦ καθιστᾷ τοῦτον χρήσιμον καὶ διὰ φωτογραφικὰς πλάκας, ὧν ἡ ἔκθεσις εἶναι ἄγνωστος. Πυκνὸν διάλυμα τοῦ ἐμφανιστοῦ τούτου παρασκευάζεται ἀκολούθως: Εἰς 100 κ. ἑ. ὕδατος διαλύομεν 25 γρ. κονιοποιηθέντος κρυσταλλικοῦ θειώδους νατρίου, εἶτα προσθέτομεν 5 γρ. γλυκίνης καὶ ἀναδεύομεν μέχρι διαλύσεως· τέλος προσθέτομεν 25 γρ. ἀνθρακικοῦ καλίου καὶ ἀνακινοῦμεν μέχρι τελείας διαλύσεως. Τοῦ πυκνοῦ τούτου διαλύματος γίνεται ἀραίωσις κατὰ τὴν ἐμφάνισιν εἰς τὸ τριπλάσιον—πενταπλάσιον.

Ἐμφανιστὴς διὰ μετολίου (metol). Παρασκευάζεται εἰς 2 διαλύματα, μιγνύμενα κατὰ τὴν χρῆσιν ἀνὰ ἴσα μέρη: I) ὕδατος 1000 κ. ἑ., μετολίου 15 γρ., κρυσταλλικοῦ θειώδους νατρίου 150 (ἡ προσθήκη τούτου γίνεται μετὰ τὴν πλήρη διάλυσιν τοῦ μετολίου). II) ὕδατος 2000 κ. ἑ., ἀνθρακικοῦ νατρίου κρυσταλλικοῦ 150 γρ. Ὁ ἐμφανιστὴς οὗτος, λίαν δραστικός, παρουσιάζει τὴν εἰκόνα ταχέως καὶ κατ' ἀρχὰς ἀσθενῆ καὶ φαιάν, ἐνδυναμουμένην ὅμως εἶτα. Ἡ ἀντικατάστασις ἐν τῇ ἀνωτέρω συνταγῇ τοῦ ἀνθρακικοῦ καλίου καθιστᾷ τοῦτον δραστικώτερον.

Ἐμφανιστὴς δι' ἀμιδόλης (amidol). Πλεονεκτεῖ τῶν ἄλλων ὅτι χρησιμοποιεῖται ἄνευ ἀλκάλεως. Ἡ σύστασις τοῦ διαλύματός του εἶναι ἡ ἀκόλουθος: ὕδατος 1000 γρ., κρυσταλλικοῦ θειώδους νατρίου 50 γρ., ἀμιδόλης 5 γρ.

Πλὴν τῶν ἀναφερθέντων ἐμφανιστῶν ὑπάρχουσιν ἔτι καὶ ἄλλοι τὸ εἰκονογόνον, ἡ εἰδινόλη, ὀρθόλη κλπ.

Κ. Γ. ΜΑΚΡΗΣ

—*['Ηλεκτρ.]* Ὠνομάσθησαν *ἐμφανισταὶ* αἱ συσκευαὶ διὰ τῶν ὁποίων καθίσταται ἀντιληπτὴ ἡ ἔν τινι κυκλώματι ὕπαρξις ἀσθενῶν ρευμάτων ὑψηλῆς συχνότητος. Οἱ ἐμφανισταί, καλούμενοι οὕτω κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ραδιογραφικῆς ἐξελίξεως, μετωνομάσθησαν ἀργότερον *φωραταὶ* (βλ.λ.).

Λ. Ν. Κ.

ἐμφανοτυπικὸς *χάρτης* (Auskopier papier, Papier à image apparente) *[Φωτογρ.]*. Ἡ ὀνομασία αὕτη δίδεται εἰς τοὺς φωτογραφικοὺς χάρτας, εἰς οὓς ἡ ἐπ' αὐτῶν τυπουμένη εἰκὼν εἶναι ἀμέσως ἐμφανής. Οἱ φωτοπαθεῖς οὗτοι χάρται, οἵτινες κοινῶς καλοῦνται καὶ χάρται τῆς ἡμέρας, καθότι ἡ ἐπ' αὐτῶν τύπωσις γίνεται διὰ τοῦ ἡμερίου φωτός, ἔχουσιν ὡς βάσιν τὸν χλωριοῦχον ἄργυρον. Ἡ καθόλου ἐπεξεργασία αὐτῶν εἶναι εὐκολωτάτη, διὸ καὶ οἱ χάρται οὗτοι προτιμῶνται ὑπὸ τῶν ἐρασιτεχνῶν.

Εἰς τοὺς ἐμφανοτυπικοὺς χάρτας περιλαμβάνονται: 1) ὁ ἁλατοῦχος χάρτης, 2) ὁ διὰ χλωριαργυρούχου ζελατίνης ἢ ἀριστοτυπικὸς καλούμενος χάρτης, 3) ὁ διὰ χλωριαργυρούχου κολλοδίου ἢ χάρτης κολλοϊδίνης καὶ 4) ὁ ἀλβουμινοῦχος καὶ ὁ χάρτης πρωταλβίνης. Οἱ χλωριαργυροῦχοι χάρται ἐνέχουν, ἐκτὸς τοῦ χλωριούχου ἀργύρου, καὶ ἐλεύθερον νιτρικὸν ἄργυρον πρὸς ἐπαύξησιν τῆς φωτοπαθείας αὐτῶν. Ἡ φωτοπάθεια ἐπαυξάνεται καὶ δι' ὀργανικῶν οὐσιῶν, ὡς π. χ. διὰ τῶν ἀλβουμινῶν, σχηματιζομένου ἀλβουμινούχου ἀργύρου, ὡς καὶ διὰ κιτρικοῦ ὀξέος. Τὸ τελευταῖον τοῦτο χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν παρασκευὴν τοῦ ἀριστοτυπικοῦ καὶ τοῦ καλουμένου κιτρικοῦ χάρτου. Ἡ λαμπρότης καὶ ζωηρότης τῶν ἐπὶ τῶν ἐμφανοτυπικῶν χαρτῶν τυπουμένων εἰκόνων ἐξαρτᾶται καὶ ἐκ τῆς φύσεως τοῦ χάρτου. Οὕτω χάρτης, οὗτινος ἐκλείσθησαν οἱ πόροι, διὰ ζελατίνης, λευκώματος κλπ., παρουσιάζει πολὺ ζωηρότερον τὰς εἰκόνας ἀπὸ τὸν κοινὸν ἁλατοῦχον χάρτην.

Οἱ ἐν τῷ ἐμπορίῳ φερόμενοι χάρται διακρίνονται εἰς στιλπνούς, ἡμιθαμβούς, θαμβοὺς καὶ τραχεῖς. Ποικίλλουσι δὲ οἱ διάφοροι ἐμφανοτυπικοὶ χάρται ὡς πρὸς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ τόνου τῶν ἐπ' αὐτῶν τυπουμένων εἰκόνων, δυνάμενοι νὰ δώσωσιν ἐξ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ φωτοτύπου διάφορα εἰς τόνους ἀντίτυπα. Ὁ ἀριστοτυπικὸς χάρτης δίδει ἰσχυροτάτας ἀντιθέσεις φωτὸς καὶ σκιῶν, διὸ καὶ ἐνδείκνυται οὗτος διὰ μαλακὰ καὶ κεκαλυμμένα ὑπὸ πέπλου φωτότυπα, ἐνῷ ὁ χάρτης κελλοϊδίνης καὶ ὁ ἀλβουμινοῦχος ἐνδείκνυνται μᾶλλον δι' ἰσχυρὰ φωτότυπα.

Τὸ κατὰ τὴν τύπωσιν ἐπὶ τῶν ἐμφανοτυπικῶν χαρτῶν ἀπολαμβανόμενον χρῶμα ποικίλλει εἰς τὰ διάφορα εἴδη αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ἐρυθροφαίου ἕως τοῦ κυανοϊώδους. Τὸ χρῶμα τοῦτο κατὰ τὴν στερέωσιν μεταπίπτει εἰς κιτρινέρυθρον, οὐχὶ εὐαρέστου ὄψεως, ὡς ἐκ τούτου δὲ οἱ ἐμφανοτυπικοὶ χάρται χρῄζουσι μετὰ τὴν στερέωσιν καὶ τονισμοῦ. Οὗτος γίνεται συνήθως ἐν ἰδίῳ λουτρῷ, εἰς ὃ ἐπακολουθεῖ μερικὴ ἀντικατάστασις τοῦ σχηματίζοντος τὴν εἰκόνα ἀργύρου διὰ λευκοχρύσου ἢ χρυσοῦ. Ὁ τονισμὸς δύναται νὰ γίνῃ καὶ πρὸ τῆς στερεώσεως ἢ καὶ μετ' αὐτήν. Ἀπαραίτητος ὅρος πρὸς μακρὰν συντήρησιν τῶν ἐπὶ τῶν ἐμφανοτυπικῶν χαρτῶν τυπωθεισῶν εἰκόνων εἶναι ἡ καλὴ καὶ μακρὰ ἔκπλυσις τοῦ χάρτου.

Κ. Γ. Μ.

ἐμφαντικός, *—ή, —όν,* καὶ **ἐμφατικός·** ὁ κατ' ἔμφασιν ἐκφερόμενος, ἐναργής, ἐνδεικτικός, ἔντονος.—Ἐπίρρ. **ἐμφαντικῶς.**

ἔμφασις, *—εως* (ἡ)· ἐναργὴς ἔκφρασις, ἔντονος δήλωσις τῆς ἐννοίας, ἔξαρσις.

—*[Ρητορ.]* Ἡ *ἔμφασις* εἶναι ἓν τῶν σχημάτων *διανοίας*, ἅτινα δίδουσιν εἰς τὰ εὐκρινῶς προφερόμενα χάριν καὶ δύναμιν· εἶναι ἦχος φωνῆς ἰσχυρότερος καὶ πληρέστερος, δι' οὗ διακρίνομεν τὴν τονιζομένην συλλαβὴν λέξεώς τινος, διὰ νὰ δώσωμεν εἰς ταύτην ἰδιαιτέραν τινὰ ἔννοιαν, καθ' ἣν τροποποιεῖται τὸ ἐπίλοιπον τῆς φράσεως. Ἐνίοτε ἡ ἐμφαντικὴ λέξις πρέπει νὰ διακρίνεται καὶ διὰ τινος ἰδιαιτέρου τόνου φωνῆς. Ἀπὸ τὴν ὀρθὴν χρῆσιν τῆς ἐμφάσεως κρέμαται ὅλη ἡ δύναμις καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ λόγου. Ἐὰν οὐδεμία ἔμφασις δίδεται εἰς τὰς λέξεις, ὄχι μόνον ὁ λόγος καθίσταται ἄψυχος, ἀλλὰ καὶ αἱ ἔννοιαι ἀμφίβολοι. Ἐὰν δὲ πάλιν γίνεται κακῶς καὶ ἐπαναλαμβάνεται ὅπου δὲν πρέπει, φθείρεται καὶ συγχέεται ὅλη ἡ ἔννοια. Διὰ νὰ μεταχειρίζεταί τις καλῶς τὴν ἔμφασιν, ἀπαιτεῖται πρωτίστως προσοχή, ὥστε νὰ συλλαμβάνῃ ὀρθῶς τὴν δύναμιν καὶ τὸ πνεῦμα τῶν λόγων, τοὺς ὁποίους θέλει νὰ προφέρῃ.

— Π.

ἐμφερὴς (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό)· ὁ ὁμοιάζων, ὅμοιος· συνήθ. *παρεμφερὴς* (ἀπὸ τοῦ *ἐμφέρομαι*).

ἐμφέρω· φέρω, εἰσάγω· || παθ. *ἐμφέρομαι·* εἶμαι ὅμοιος (πρβλ. *ἐμφερής*).

ἐμφιάλωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐντὸς φιαλῶν μετάγγισις ὑγροῦ τινος, κοιν. *μπουκαλιάρισμα*.

—*[Οἰνολ.]* Ὅταν ὁ οἶνος, προκειμένου περὶ ξηροῦ τοιούτου, ἀποπερατώσῃ τὴν ζύμωσίν του, ἀπαλλαγῇ τῶν στερεῶν αὐτοῦ οὐσιῶν καὶ καταστῇ διαυγής, τότε οὗτος καλεῖται ὥριμος καὶ εἶναι ἕτοιμος πρὸς κατανάλωσιν. Διὰ τὴν διευκόλυνσιν δὲ ταύτης καὶ πρὸς ἀποφυγὴν περαιτέρω μεταγγίσεων καὶ ἐξατμίσεων, ἃς ὑφίσταται κατὰ τὴν ἐν τῷ βυτίῳ παραμονήν του, τίθεται εἰς φιάλας, ἡ ἐργασία δ' αὕτη καλεῖται *ἐμφιάλωσις* οἴνων. Πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς ἐργασίας ταύτης καὶ ἵνα ὁ οἶνος διατηρηθῇ ἀναλλοίωτος ἐν τῇ φιάλῃ, πρέπει νὰ εἶναι τελείως ξηρός, διαυγής, νὰ ἔχῃ ὑποστῇ ἐπανειλημμένας μεταγγίσεις καὶ τέλος νὰ εἶναι ἡλικίας οὐχὶ κάτω τοῦ ἑνὸς ἔτους. Ἡ ἐκλογὴ τῶν φιαλῶν καὶ ὁ καθαρισμὸς αὐτῶν ἔχει μεγίστην σημασίαν διὰ τὴν καλὴν διατήρησιν τοῦ οἴνου, τὸ αὐτὸ δ' ἰσχύει καὶ διὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἐκ φελοῦ πωμάτων, ἅτινα ὀφείλουν νὰ εἶναι ἀπηλλαγμένα ξένων οὐσιῶν. Ὁ πωματισμὸς τῶν φιαλῶν ἐκτελεῖται δι' εἰδικῶν πωματιστικῶν μηχανῶν. Τέλος πρὸς ἀποφυγὴν περαιτέρω ἀλλοιώσεων τῶν ἐν ταῖς φιάλαις οἴνων ἐπαλείφομεν τὰ ἐκ φελοῦ πώματα δι' ἱσπανικοῦ κηροῦ, ἢ ἐπιθέτομεν καψύλλιον ἐκ κασσιτέρου.

Π. ΠΥΡΛΑΣ

ἐμφιλοχώρησις, *—εως* (ἡ) καὶ ***ἐμφιλοχωρία*** (ἡ)· εἴσοδος, ἐμφάνισις, παρουσία.

ἐμφιλοχωρῶ (***—έω***), *ἀόρ. ἐνεφιλοχώρησα·* εἰσέρχομαι, εἰσχωρῶ, ἐμφανίζομαι, παρουσιάζομαι.

ἔμφοβος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐν φόβῳ εὑρισκόμενος, ὁ φοβούμενος, περίφοβος. —Ἐπίρρ. **ἐμφόβως.**

ἐμφοροῦμαι (***—έομαι***), *ἀόρ. ἐνεφορήθην*, παθ. μετχ. *ἐμπεφορημένος·* εἶμαι πλήρης, γεμᾶτος, πληροῦμαι: «ἐμφοροῦμαι κρέατος καὶ οἴνου» εἶμαι γεμᾶτος ἀπὸ κρέας καὶ ἀπὸ κρασί, ἔφαγα πολὺ κρέας κτλ. || μεταφ. «ἐμφοροῦμαι εὐμενείας πρός τινα, —χαρᾶς, —εὐγενείας», «ἐμφορεῖται φθόνου καὶ χαιρεκακίας»· || ἀντὶ τῆς ἀπροθέτου γενικῆς συντάσσεται μετὰ τῆς *ὑπὸ* καὶ γενικῆς: «ἐμφοροῦμαι ὑπὸ χαρᾶς. —ὑπὸ φθόνου κτλ.»· ἡ σύνταξις ὅμως αὕτη ἀποδοκιμάζεται· || τοῦ ἐνεργ. *ἐμφορῶ*, εἰσάγω, ἡ χρῆσις εἶναι σπανία.

ἔμφραγμα (τό)· φράγμα, φράκτης, τὸ ἐμποδίζον τὴν διάβασιν· || βούλλωμα, στούπωμα, οἷον ὀδόντος· || ἡ ὕλη ἐκ τῆς ὁποίας ἀποτελεῖται τὸ φράγμα.

—*[Ὀδοντιατρ.]* Καλεῖται *ἔμφραγμα* οὐσία χρησιμεύουσα πρὸς ἔμφραξιν τῆς κοιλότητος τοῦ τερηδονισμένου ὀδόντος. Τοιαῦται ἐμφρακτικαὶ οὐσίαι ἐν τῷ ἐμπορίῳ φέρονται: α') Ὁ χρυσός, 24 καρατίων, εἰς λεπτότατα φύλλα, εἰς σπογγώδη τεμάχια καὶ εἰς τὰ διὰ τήξεως κατασκευαζόμενα ὑπὸ τῶν ἰατρῶν τεμάχια (ἔνθετα). β') Τὰ διὰ τήξεως πορσελλάνης τεμάχια. γ') Ἡ συνθετικὴ πορσελλάνη καὶ ἡ κονία (κόνις καὶ ὑγρόν). δ') Τὸ ἀμάλγαμα, ἀποτελούμενον ἐκ μείγματος ἀργύρου, κασσιτέρου, ἢ χρυσοῦ, ἢ λευκοχρύσου, εἰς λεπτότατα ρινίσματα, πλασσόμενον ὡς μᾶζα διὰ μεταλλικοῦ ὑδραργύρου. ε') Ἡ γουταπέρκα, χρησιμεύουσα εἰς προσωρινὰς ἐμφράξεις ὀδόντων καὶ εἰς συγκράτησιν καὶ ἀπομόνωσιν ἐκ τῶν στοματικῶν ὑγρῶν τοῦ ἐν τῇ κοιλότητι τοποθετουμένου πρὸς θεραπείαν φαρμάκου.

Π. ΠΑΝΤΑΤΖΗΣ

ἐμφραγματικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἔμφραξιν, ὁ ἐμφράττων.

— **ἐμφραγματικὴ *πλὰξ*** *[Πυροβολ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτως ἡ ἐπὶ τῆς προσθίας πλευρᾶς τοῦ κλείστρου τεθειμένη πλάξ, ἵνα μετὰ τοῦ *ἐμφραγματικοῦ δακτυλίου* ἐκτελῇ τὴν *ἔμφραξιν* τῶν παλαιῶν ὀπισθογεμῶν πυροβόλων.

Ν. Θ. Κ

— **ἐμφραγματικὸς *δακτύλιος*** *[Πυροβολ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτως ὁ πρὸ τῆς θαλάμης τοῦ πυροβόλου τεθειμένος δακτύλιος, ἵνα μετὰ τῆς *ἐμφραγματικῆς πλακὸς* ἐκτελῇ τὴν *ἔμφραξιν* τῶν παλαιῶν ὀπισθογεμῶν πυροβόλων.

Ν. Θ. Κ.

ἐμφραγματουλκὸς (ὁ). Εἰδικὸν ἐργαλεῖον, δι' οὗ ἐξάγεται ὁ *ἐμφρακτὴρ* ἀπὸ τῆς ἐγκαθίσεώς του, εἴτε αὕτη εὑρίσκεται ἐπὶ τοῦ σωλῆνος τοῦ πυροβόλου, εἴτε ἐπὶ τοῦ κλείστρου.

ἐμφραγμὸς (ὁ)· φραγμός, ἔμφραξις.

ἐμφρακτήρ, *—ῆρος·* (ὁ) καὶ ***ἐμφράκτης*** ὁ ἐμφράττων, ὄργανον δι' οὗ κατορθοῦται ἡ ἔμφραξις: «ἐμφρακτὴρ ὅπλου».

—*[Πυροβολ.]* Καλεῖται *ἐμφρακτὴρ* τὸ μέσον δι' οὗ εἰς τὰ ὀπισθογεμῆ πυροβόλα ὅπλα παρεμποδίζεται ἡ διὰ τῆς μεταξὺ πυροβόλου καὶ κλείστρου ἁρμογῆς διαφυγὴ τῶν κατὰ τὴν βολὴν ἀναπτυσσομένων ἐν τῇ θαλάμῃ διαπύρων ἀερίων· ἡ θέσις ἐν ᾗ οὗτος ἐντίθεται ὀνομάζεται *ἐγκάθισις* αὐτοῦ. Ἡ προσθήκη τούτου γεννᾷ καὶ νέας ἁρμογὰς μετά τε τοῦ πυροβόλου καὶ τοῦ κλείστρου, κατάλληλος ὅμως ὕλη καὶ σχῆμα καὶ συνθῆκαι δύνανται, ἂν μὴ παρεμποδίσωσιν ὁλοσχερῶς τὴν διαφυγήν, νὰ περιορίσωσι ταύτην ἐν ταῖς μετὰ τοῦ ἐμφρακτῆρος μόνον ἁρμογαῖς. Πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ προορισμοῦ του ὁ ἐμφρακτὴρ ὀφείλει νὰ ἐκπληροῖ θεμελιώδεις τινὰς ὅρους, ὧν οἱ σπουδαιότεροι, κατὰ τὸν συνταγματάρχην De Bange, εἶναι: 1) Νὰ λειτουργῇ ἀσφαλῶς εἰς θερμοκρασίας ἀπὸ -20° ἕως $+100^{\circ}$. 2) Νὰ μὴ προσκολλᾶται εἰς τὸ πυροβόλον, ἀλλὰ νὰ ἀποχωρίζεται αὐτοῦ εὐκόλως κατὰ τὸ ἄνοιγμα τοῦ κλείστρου (ὁσάκις εἶναι συνηνωμένος μετ' αὐτοῦ). 3) Νὰ εἶναι ἱκανῶς εὔκαμπτος, ὥστε νὰ λαμβάνῃ τὸν τύπον τῆς ἐγκαθίσεώς του, καὶ ἱκανῶς ἀνθεκτικός, ὥστε νὰ μὴ ἐνδίδῃ καὶ νὰ μὴ ὀλισθαίνῃ ἐν τῇ ἁρμογῇ, ἣν προώρισται νὰ φράσσῃ. 4) Ἐὰν τὰ ἀέρια εἰσέλθωσιν ἐν ταῖς σχηματιζομέναις ἁρμογαῖς, νὰ προσαρμόζηται ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τῆς ἐγκαθίσεώς του μετὰ πιέσεως ἀνωτέρας τῶν ἐν ταῖς ἁρμογαῖς ταύταις εἰσελθόντων ἀερίων. Πρὸς πλήρωσιν τῶν διαφόρων τούτων συνθηκῶν ἀπαιτεῖται νὰ ἐκλέγηται καταλλήλως ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ὕλη, ἐξ ἧς κατασκευασθήσεται ὁ ἐμφρακτήρ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ τρόπος τῆς προσαρμογῆς αὐτοῦ ἐπὶ τῶν π ρειῶν.

Αἱ πρὸς κατασκευὴν ἐμφρακτήρων ὗλαι δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας: εἰς *ἐλαστικὰς* καὶ εἰς *πλαστικάς*. Ἀμφοτέρων δύναται νὰ γίνῃ χρῆσις ἐπιτυχής· αἱ πλαστικαὶ ἐν τούτοις, ὡς ἐκ τοῦ μεταβλητοῦ αὐτῶν σχήματος, προσφέρονται πλεονεκτικώτερον, ὅταν μάλιστα ληφθῇ ὑπ' ὄψει, ὅτι ἡ ἐγκάθισις δυνατὸν νὰ ὑποστῇ καὶ σχετικὰς παραμορφώσεις, μειονεκτοῦσιν ὅμως ὡς ἐκ τῆς ἐν ταῖς ἁρμογαῖς ὀλισθήσεως καὶ τῆς ταχείας φθορᾶς· ὡς ἐκ τούτου δέον νὰ περικλείωνται αὗται, ἐν μέρει τοὐλάχιστον, ἐντὸς μεταλλικῶν κυαθίων. Αἱ κυριώτεραι ἐλαστικαὶ ἢ πλαστικαὶ ὗλαι αἵτινες ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ τὴν κατασκευὴν ἐμφρακτήρων εἰσὶν αἱ ἑπόμεναι. Ἐκ μὲν τῶν ἐλαστικῶν: Τὸ *ἐλαστικὸν κόμμι* (caoutchouc), παρουσιάζον τὸ μειονέκτημα ὅτι προσκολλᾶται ἐν μέρει εἴτε εἰς τὸ πυροβόλον εἴτε εἰς τὸ κλεῖστρον, ὅτι ἐπηρεάζεται πολὺ ὑπὸ τῶν μεταβολῶν τῆς θερμοκρασίας, ὅτι φθείρεται ὑπὸ τῶν ἀερίων τῆς πυρίτιδος κ.τ.λ. Παρέχει συνεπῶς ἀτελῆ ἔμφραξιν καὶ ἰδίως εἰς τὰ πυροβόλα. Ὁ *ὀρείχαλκος*, χρησιμοποιούμενος λίαν ἐπιτυχῶς ὑπὸ μορφὴν κάλυκος. Ὁ *ἐ υθρὸς χαλκός*. καταλληλότατος ὡς δεκτικὸς μικρῶν μονίμων παραμορφώσεων, δι' ὧν ὁ ἐμφρακτὴρ λαμβάνει τὸν τύπον τῆς ἐγκαθίσεώς του. Ὁ *χάλυψ*—παρουσιάζων τ' ἀνωτέρω μειονεκτήματα ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι σκληρός, ὁπότε καὶ διασχίζεται—εἰδικῆς κατασκευῆς καὶ βεβαμμένος ἐν ἐλαίῳ. Ἐκ δὲ τῶν πλαστικῶν: Ὁ *σάπων*, δίδων κάλλιστον ἐμφρακτῆρα, μὲ τὸ μειονέκτημα τῆς ρευστοποιήσεως ἐν ταχείᾳ βολῇ λόγῳ τῆς θερμάνσεως τοῦ πυροβόλου, ὁπόθεν διαρρέει ἐν ταῖς ἁρμογαῖς. Τὸ μειονέκτημα τοῦτο μειοῦται οὐσιωδῶς, ἐὰν ὁ σάπων περικλεισθῇ ἐντὸς σακκιδίου ἐκ χονδρομετάξης καὶ μεταλλικῶν κυαθίων. Τὸ *στέαρ*, ὅπερ ὁ συνταγματάρχης De Bange ἐχρησιμοποίησε πρὸς κατασκευὴν ἐμφρακτήρων εἰς τὸ φέρον τὸ ὄνομα αὐτοῦ σύστημα πυροβόλου, ἀναμείξας 35 μέρη προβείου στέατος μετὰ 65 μερῶν ἀμιάντου. Τὰ ἐκτελεσθέντα πολυάριθμα πειράματα ἀπέδειξαν ὅτι δι' ἐμφρακτήρων ἐκ τοιούτου μείγματος ἐπληροῦντο πᾶσαι αἱ συνθῆκαι καλῆς ἐμφράξεως. Περὶ τοῦ τρόπου προσαρμογῆς τοῦ ἐμφρακτῆρος βλ. λ. *ἔμφραξις*.

Κ. ΓΚΙΤΑΡΑΚΟΣ

ἐμφρακτικός, *—ή, —όν·* ὁ κατάλληλος, ὁ χρησιμεύων πρὸς ἔμφραξιν.

ἔμφραξις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐμφράττειν, φραγμός, φράξιμον, στούπωμα.

—*[Πυροβολ.]* Καλεῖται *ἔμφραξις* τὸ ἀποτέλεσμα τῆς λειτουργίας τοῦ *ἐμφρακτῆρος* (βλ. λ.). Ὁ

Digitized by Google

τρόπος τῆς προσαρμογῆς τοῦ ἐμφρακτῆρος ἐξασκεῖ οὐσιωδεστάτην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀπολαμβανομένης ἐμφράξεως.

Α') **Πυροβόλα.** Ὁ συνταγματάρχης De Bange διῄρεσε τοὺς διαφόρους τρόπους ἐφαρμογῆς τοῦ ἐμφρακτῆρος εἰς τρεῖς μεγάλας τάξεις, ἀναλόγως τοῦ τρόπου τῆς λειτουργίας τούτων:

1) *Ἔμφραξις δι' ἀρχικῆς συσφίγξεως.* Τὸ σύστημα τοῦτο, ἐφαρμοσθὲν ἄλλοτε εἰς τὰ πυροβόλα Ἄρμστρογγ συνίσταται εἰς κωνικήν τινα πλάκα Α ἐκ χαλκοῦ (σχ. 1), εἰσχωροῦσαν ἐν ὁμοιοσχήμῳ ἐγκαθίσει, ἔνθα ἐπιέζετο διά τινος κοχλίου Κ, διὰ τοῦ κοίλου τοῦ ὁποίου ἐγίνετο ἡ γέμισις τοῦ πυροβόλου ὅταν ἀποκοχλιουμένου ἐπαρκῶς τοῦ κοχλίου ἀνεσύρετο τὸ κλεῖστρον Β, ὅπερ ἔφερε καὶ τὴν κωνικὴν πλάκα Α. Τὸ σύστημα τοῦτο, λίαν μειονεκτικόν, ἀνήκει μόνον εἰς τὴν ἱστορίαν.

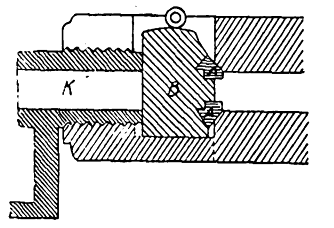
Σχ. 1. *Ἔμφραξις δι' ἀρχικῆς συσφίγξεως.*

2) *Ἔμφραξις δι' αὐτομάτου συσφίγξεως.* Κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο αὐτὴ μόνη ἡ ἐνέργεια τῶν ἀερίων τῆς πυρίτιδος προσαρμόζει τὸν ἐμφρακτῆρα εἰς τὴν ἐγκάθισίν του, εἴτε διαστελλόμενον, εἴτε συμπιεζόμενον. Ἡ περίπτωσις τῆς *διαστολῆς* παρουσιάζεται, ὅταν τὸ γέμισμα εὑρίσκεται ἐντὸς θήκης ἐκ μετάλλου ὅσον οἷόν τε ἐλαστικοῦ μετὰ τοιχωμάτων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον λεπτῶν, ὁπότε ἀπὸ τῶν πρώτων ἔτι ἐκ τῆς πυρίτιδος προερχομένων ἀερίων ἐξασκοῦνται αὔξουσαι πιέσεις πρὸς ἁπάσας τὰς διευθύνσεις, προσκολλῶσαι τὴν θήκην ταύτην ἐπί τε τῶν παρειῶν τῆς θαλάμης καὶ ἐπὶ τοῦ κλείστρου. Διὰ τοιαύτης θήκης, ἥτις καλεῖται *κάλυξ*, ἐπιτυγχάνεται πλήρης ἔμφραξις, ἐὰν δ' ἀέριά τινα ὑπεισέλθωσι μεταξὺ κάλυκος καὶ παρειῶν θαλάμης ἀπόλλυσι ταχέως τὴν δύναμιν αὐτῶν λόγῳ τριβῶν καὶ ἐκτονώσεως· ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ὀπὴ ἀφιεμένη εἰς τὸ κλεῖστρον ἀσφαλίζει τὴν εἰς τὸν ἐλεύθερον ἀέρα ἔξοδον αὐτῶν. Ὁ κάλυξ δέον κατὰ τὸ πυθμένιον νὰ ἔχῃ πάχος ηὐξημένον δεόντως, ὥστε νὰ μὴ διολισθήσῃ τὸ μέταλλον πρὸς τὰς ἁρμογὰς μετὰ τοῦ κλείστρου. Ἡ χρῆσις κάλυκος ὡς ἐμφρακτῆρος παρουσιάζει καὶ δυσχερείας· δέον μετὰ τὴν βολὴν νὰ καθίσταται εὐχερὴς ἡ ἐκ τῆς θαλάμης ἔξοδος αὐτοῦ· ἀνάγκη ἑπομένως συστήματος ἐξολκεύσεως· ἂν δ' ἐπέλθῃ προσκόλλησις τοῦ κάλυκος ἐν τῇ θαλάμῃ, ὁλοκλήρου ἢ τμήματος ἀποσχιζομένου, ἡ βολὴ θὰ διακοπῇ ἄχρις οὗ ἐλευθερωθῇ ἡ θαλάμη. Τούτου ἕνεκα δίδεται εἰς τὸν κορμὸν τούτου σχῆμα κολουροκωνικόν. Ὅσον τὸ διαμέτρημα εἶναι μεγαλύτερον, τόσον καὶ αἱ δυσχέρειαι καθίστανται μεγαλύτεραι. Ἡ χρῆσις τοῦ κάλυκος εἰς τὰ πυροβόλα, διαδοθεῖσα εὐρέως ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ἀκάπνων πυριτίδων, ἤρχισεν ὑποχωροῦσα βαθμιαίως ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Δυσχέρειαι προοδευτικῶς ἐπιταθεῖσαι περὶ τὴν ἐξεύρεσιν τοῦ ἀπαιτουμένου ὀρειχάλκου διὰ τὴν κατασκευὴν τούτων, καὶ τὸ νεκρὸν βάρος τὸ ὁποῖον ἀποτελοῦσι, λαμβανομένης μάλιστα ὑπ' ὄψει καὶ τῆς ἐπιβληθείσης ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ μεγίστης καταναλώσεως πυρομαχικῶν, ἔσχον ὡς ἀποτέλεσμα τὴν κατὰ τὸ πλεῖστον ἐγκατάλειψιν τοῦ κάλυκος. Ἐνδιαμέσως ἐχρησιμοποιήθησαν ἀφ' ἑνὸς μὲν κάλυκες καὶ ἐκ χάλυβος, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ κληθέντα ἐμφραγματικὰ πυθμένια, φέροντα τὸ ἐμπύρευμα καὶ δίδοντα σχετικὴν ἔμφραξιν, ἅτε στερούμενα κορμοῦ. Παρ' ἡμῖν πάντα τὰ πυροβόλα, τὰ ἀπὸ τοῦ 1923 καὶ ἐντεῦθεν παραγγελθέντα, φέρουσι πλαστικὸν ἐμφρακτῆρα, πλὴν τοῦ ὀρειβατικοῦ τῶν 75 (ὑποδ. 1919), διατηρήσαντος τὸν κάλυκα. Ἡ δὲ περίπτωσις τῆς διὰ *συμπιέσεως* αὐτομάτου συσφίγξεως παρουσιάζεται κατὰ τὴν χρῆσιν πλαστικοῦ ἐμφρακτῆρος. Σχηματιζόμενος οὗτος ἀπὸ δακτυλίου Α ἐκ πλαστικῆς ὕλης (σχ. 3), περικεκλεισμένου ἐν καταλλήλῳ περιβλήματι, περιβάλλει τὸ ἔμβολον ἐπωστρίδος τινὸς Β καὶ ἐπερείδεται διὰ τῆς ὀπισθίας ἕδρας του ἐπὶ τοῦ κλείστρου Γ. Ἡ ἐπωστρίς, ἡ κινητὴ κεφαλή, ὀπισθοδρομοῦσα ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν ἀερίων, συμπιέζει τὸν δακτύλιον, ὅστις διαστελλόμενος κατὰ τὴν ἐγκάρσιον ἔννοιαν προσκολλᾶται μᾶλλον ἢ ἧττον ἰσχυρῶς ἐπὶ τῶν παρειῶν τοῦ κοίλου τοῦ πυροβόλου Δ. Ὡς ἐκ τῆς ἐλαστικότητος αὐτοῦ μετὰ τὴν ἄρσιν τῆς πιέσεως τῶν ἀερίων ἐπανέρχεται εἰς τὰς ἀρχικὰς αὐτοῦ διαστάσεις. Οἱ παρ' ἡμῖν χρησιμοποιούμενοι πλαστικοὶ ἐμφρακτῆρες ἀποτελοῦνται ἐκ πλακοῦντος πλαστικῆς οὐσίας, συνθέσεως 80 % ἀμιάντου καὶ 20 % σάπωνος ἀσβέστου. Ἡ οὐσία αὕτη, ἀδιάλυτος ἐν τῷ ὕδατι, ἀντέχει εἰς παρατεταμένην βολὴν καὶ μεγάλας πιέσεις. Ὁ πλακοῦς περιβάλλεται ὑπὸ μεταλλικοῦ πλέγματος καὶ προστατεύεται διὰ τριῶν δακτυλίων ἐρείσματος. Πρὸ τῆς χρησιμοποιήσεως αὐτοῦ ὑποβάλλεται εἰς σύνθλιψιν 3 500—4.000 ἀτμοσφαιρῶν, ὅπως ἀποκτήσῃ τὴν ἀπαραίτητον ἐλαστικότητα, ἥτις ὅμως μειοῦται μετὰ παρατεταμένην βολήν, φθειρομένου οὕτω συντόμως τοῦ ἐμφρακτῆρος. Ἐνδείκνυται ἐκ τούτου ἡ διὰ συχνῶν διακοπῶν τοῦ πυρὸς ψῦξις τοῦ κλείστρου ἀνοιγομένου. Αἱ διακοπαὶ αὗται τοῦ πυρὸς συμβάλλουσι καὶ εἰς τὴν καλυτέραν συντήρησιν τῶν σωλήνων.

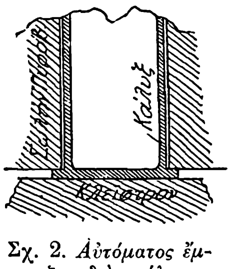

Σχ. 2. *Αὐτόματος ἔμφραξις διὰ κάλυκος.*

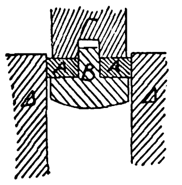
Σχ. 3. *Πλαστικὸς ἐμφρακτήρ.*

3) *Ἔμφραξις δι' ἀρχικῆς καὶ αὐτομάτου συσφίγξεως.* Οἱ τοῦ εἴδους τούτου ἐμφρακτῆρες συνίστανται γενικῶς εἴτε ἐκ κυαθίου μεταλλικοῦ συνδεδεμένου μετὰ τοῦ κλείστρου, ὅπερ κατὰ τὴν σφήνωσιν ὁδηγεῖ τὸ κυάθιον ἐντὸς τῆς ἐν τῷ πυροβόλῳ ἐγκαθίσεως αὐτοῦ, ἐξασκοῦν ταυτοχρόνως ἀρχικήν τινα πίεσιν, εἴτε ἐκ δακτυλίου προσαρμοζομένου ἐπὶ τοῦ πυροβόλου, ὀνομαζομένου οὕτως *ἐμφραγματικοῦ δακτυλίου*, ὁπότε τὸ κλεῖστρον φέρει ὑπέρεισμα τούτου, λαμβάνον τὸ ὄνομα *ἐμφραγματικὴ πλάξ*, δι' ἧς κατὰ τὴν σφήνωσιν ἐξασκεῖ ἀρχικήν τινα πίεσιν ἐπὶ τοῦ δακτυλίου. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις τὰ ἀναπτυσσόμενα κατὰ τὴν βολὴν ἀέρια ἀσκοῦσιν αὐτομάτως ἐπιπρόσθετον πίεσιν, δι' ἧς ἐπέρχεται ἔμφραξις ἐξαρτωμένη ἐκ τῆς καταλληλότητος τῆς ὕλης, τῆς ἀκριβοῦς προσαρμογῆς τῶν στοιχείων τῆς ἐμφράξεως καὶ τῆς καλῆς διατηρήσεως ἐμφρακτῆρος καὶ ἐγκαθίσεως. Ἐκ τῶν δοκιμασθέντων ἐμφρακτήρων τοῦ συστήματος τούτου τὸν ἐπιτυχέστερον τύπον ἔδωκεν ὁ ἐμφρακτὴρ Piorkowski. Ἡ ἐμπροσθία αὐτοῦ ἕδρα, ἥτις ἐφαρμόζεται ἐπὶ τῆς ἐν τῷ πυροβόλῳ ἐγκαθίσεως, εἶναι γενικῶς σφαιρική, ἀλλὰ παρουσιάζει λαιμόν τινα α (σχ. 4), ἡ ἐσωτερικὴ ἕδρα εἶναι κυρτή, ἡ δὲ ὀπισθία φέρει δύο ἢ τρία περιφερικὰ αὐλάκια. Ἡ τοιαύτη διάταξις δίδει εἰς τὸν δακτύλιον ἰδιότητας ἐλατηρίου· ἡ κυρτότης τῆς ἕδρας εδ τείνει ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν ἀερίων νὰ ἐλαττωθῇ, τὸ ἄκρον β ἀποτελεῖ ἀντέρεισμα ἐν τῇ ἐγκαθίσει του καὶ ἡ ἀντίδρασις τοῦ πυροβόλου ἀναγκάζει τὸ ἄκρον ε νὰ συμπιεσθῇ ἐπὶ τῆς ἁρμογῆς γ. Ὁ λαιμὸς α παρουσιάζει τὸ πλεονέκτημα οὐ μόνον ὅτι ἐπιτρέπει νὰ ἐλαττοῦται ἡ κυρτότης τῆς ἕδρας εδ, ἀλλὰ παρέχει προσέτι χῶρον διαστολῆς εἰς τὰ ἀέρια, ἐν ᾗ περιπτώσει ἤθελον δυνηθῆ νὰ διεισδύσωσιν ἔν τινι σημείῳ τῆς ἁρμογῆς β· τὸν αὐτὸν προορισμὸν ἔχουσι καὶ τὰ κατὰ τὴν ὀπισθίαν ἕδραν τοῦ δακτυλίου περιφερικὰ αὐλάκια. Ὅ τε ἐμφραγματικὸς δακτύλιος καὶ ἡ ἐμφραγματικὴ πλάξ, ἡ καὶ *ἀντίπλαξ* καλουμένη, κατασκευάζονται ἐξ εἰδικοῦ χάλυβος· ὁ ἐμφρακτὴρ οὗτος εἶχεν ἐφαρμοσθῆ εἰς τὰ παρ' ἡμῖν ἐν χρήσει βραδυβόλα πυροβόλα Krupp πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ταχυβόλων. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἐμφράξεως σπανίως ἀπαντᾷ πλέον.

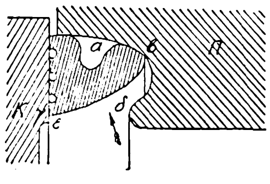
Σχ. 4. *Ἐμφρακτὴρ Piorkowski.*

Β') **Ὅπλα.** Μεταξὺ τῶν πρώτων ἐμφανισθέντων ὀπισθογεμῶν ὅπλων τὸ Chassepot (ὑποδ. 1866) ἔδιδε τὸν ἐπιτυχέστερον τύπον· εἰς τοῦτο ἡ ἔμφραξις συνετελεῖτο διὰ παρακύκλου ἐξ ἐλαστικοῦ κόμμεως περιβάλλοντος τὸν κορμὸν τῆς ἐπωστρίδος, ἧς ἡ κεφαλὴ ἐκάλυπτε τὴν προσθίαν τομὴν τοῦ παρακύκλου τούτου· ἐνδίδουσα ἡ ἐπωστρὶς εἰς τὴν πίεσιν τῶν ἀερίων τῆς πυρίτιδος, ἐπίεζε μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς προσθίας τομῆς τοῦ κυλίνδρου τοῦ κινητοῦ οὐραίου τὸν παράκυκλον, ὅστις, διογκούμενος οὕτως ἐγκαρσίως, προσηρμόζετο ἐπὶ τῶν παρειῶν τῆς θαλάμης ἀπεργαζόμενος τὴν ἔμφραξιν. Ὡς ἐκ τῆς ὕλης ταύτης, ἐξ ἧς κατεσκευάζετο, ἔφερεν ὅλα τὰ μειονεκτήματα αὐτῆς καὶ φθειρόμενος ταχέως ἐγέννα καὶ κίνδυνον ἐγκαυμάτων εἰς τὸν βάλλοντα στρατιώτην. Ἡ ταχεῖα ἐπὶ τὰ βελτίω ἐξέλιξις τῶν ὀπισθογεμῶν ὅπλων καὶ τῶν πυρομαχικῶν αὐτῶν ἔθηκεν ἐν καθολικῇ ἐφαρμογῇ τὸν μεταλλικὸν κάλυκα ὡς ἐμφρακτῆρα, ἀσφαλίζοντα τὴν ἔμφραξιν ἐν τοσούτῳ βαθμῷ, ὥστε νὰ μὴ ἐπιδιωχθῇ βελτίωσις ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Π. Δαγκλῆ*, Πυροβόλα καὶ κιλλίβαντες.— *Γ. Κοντολέοντος*, Στρατιωτικὴ τεχνολογία. Κ. ΓΚΙΤΑΡΑΚΟΣ

— *[Ἰατρ.]* Καλεῖται *ἔμφραξις* ἡ κατόπιν ἐμβολῆς ἢ καὶ παρατεταμένης νευροτονικῆς συσπάσεως ἀπόφραξις ἀρτηρίας, στερουμένης συνήθως ἐπαρκοῦς παραπλεύρου διακλαδώσεως καὶ ἡ ἐκ τούτου ἀτροφία καὶ νέκρωσις τοῦ ἱστοῦ, ὃν ἡ ἀρτηρία ἐτροφοδότει. Διακρίνομεν *ἀναιμικὴν ἔμφραξιν*, ἀπαντῶσαν εἰς τὸν σπλῆνα, τοὺς νεφρούς, τὴν καρδίαν, τὸν πλακοῦντα κλπ., καὶ *αἱμορραγικήν*, ἀπαντῶσαν κυρίως εἰς τὸν πνεύμονα ἐκ στάσεως (βλ. καὶ λ. *ἐμβολή*). Ε. Γ. Σ.

— *[Ὀδοντ.]* Καλεῖται *ἔμφραξις* ἡ μετὰ τὴν θεραπείαν τοῦ ὀδόντος πλήρωσις τῆς κοιλότητος αὐτοῦ διὰ καταλλήλου οὐσίας, ἵνα οὕτως ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐν τῷ μέλλοντι διατήρησιν αὐτοῦ καὶ τὸν προφυλάξῃ ἀπὸ τῆς ἐπανόδου τῆς τερηδόνος. Τὰ πρὸς ἔμφραξιν ἀπαιτούμενα ὑλικὰ εἶναι: ὁ χρυσός, ὁ λευκόχρυσος, ἡ πορσελλάνη, τὸ ἀμάλγαμα, ἡ γουταπέρκα, κτλ. Ἡ κατεργασία τούτων ἐκτελεῖται δι' εἰδικῶν μηχανημάτων καὶ ἐργαλείων. Π. ΠΑΝΤΑΤΖΗΣ

ἐμφράττω, *ἀόρ. ἐνέφραξα—ἐνεφράχθην·* φράττω ἐντός, ἀποκλείω τὴν εἴσοδον ἢ τὴν ἔξοδον· ‖ φράττω, ἀποκλείω τὴν διάβασιν· ‖ κλείω, στουπώνω.

ἔμφροντις, —*ιδος* (ὁ, ἡ), —*ι* (τό)· ὁ πλήρης φροντίδος, περίφροντις, ἀνήσυχος.

ἐμφρονῶ (—*έω*)· εἶμαι ἔμφρων, εἶμαι 'ς τὰ σωστά μου, ἔρχομαι εἰς τὰς φρένας μου.

ἔμφρων, —*ονος* (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων τὰς φρένας του, ὁ ἔχων νοῦν ἔμπεδον, φρόνιμος, συνετός, νουνεχής.—Ἐπίρρ. **ἐμφρόνως.**

ἐμφυὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ἐμπεφυκώς, ἔμφυτος, ὁ φύσει ὑπάρχων ἔν τινι: «ἐμφυὲς ἦθος».

ἐμφύλιος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐν αὐτῷ τῷ φύλῳ, ἐν αὐτῇ τῇ φυλῇ: «ἐμφύλιος πόλεμος, —σπαραγμός, —στάσις».

— **ἐμφύλιος πόλεμος.** Ἡ ἱστορία χαρακτηρίζει ὡς *ἐμφυλίους πολέμους* τοὺς διεξαχθέντας μεταξὺ ὁμοφύλων καὶ ὅταν ἀκόμη οὗτοι εἶναι συγκεκροτημένοι εἰς χωριστὰ κράτη, πολεμοῦντα κατ' ἀλλήλων. Ὑπὸ τοιαύτην ἔκδοχὴν δέον νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐμφύλιοι πόλεμοι οἱ διεξαχθέντες μεταξὺ τῶν ἑλληνικῶν πολιτειῶν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Ἦτοι οἱ μεσσηνιακοί, ὁ πελοποννησιακός, ὁ μεταξὺ Θηβῶν καὶ Σπάρτης, ὁ κληθεὶς «Ἱερὸς πόλεμος» κλπ. Ἐπίσης δὲ καὶ οἱ πολυετεῖς πολεμικοὶ ἀγῶνες, τοὺς ὁποίους διεξήγαγον οἱ διάδοχοι τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου πρὸς ἀλλήλους, καθὼς καὶ ὁ μεταξὺ τῆς Αἰτωλικῆς καὶ Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας πόλεμος. Κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν αἱ συμβᾶσαι πολυάριθμοι στρατιωτικαὶ στάσεις, αἵτινες ἀπεσκόπουν τὴν κατάληψιν τῆς ἀρχῆς, δέον νὰ καταλεχθῶσι μεταξὺ τῶν ἐμφυλίων ἀγώνων. Ἀλλὰ χαρακτῆρα πραγματικοῦ ἐμφυλίου πολέμου εἶχε κυρίως ἡ πάλη μεταξὺ εἰκονολατρῶν καὶ μεταρρυθμιστῶν, ἡ ἀρξαμένη ἐπὶ Λέοντος Γ' (727) καὶ λήξασα τῷ 842.

Διαρκοῦντος τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ Ἀγῶνος ἐξερράγησαν ἀλλεπαλλήλως δύο ἐμφύλιοι πόλεμοι, ὁ πρῶτος κατὰ Μάρτιον 1824, ὁ δὲ δεύτερος κατὰ φθινόπωρον τοῦ ἰδίου ἔτους. Ἐπίσης μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ κυβερνήτου Καποδιστρίου ἐξερράγη νέος ἐμφύλιος πόλεμος (Δεκέμβριος τοῦ 1831) μεταξὺ κυβερνητικῶν καὶ συνταγματικῶν, ὅστις ἔληξε διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν τελευταίων. Ἐκ τῶν πολυαρίθμων ἐμφυλίων συγκρούσεων, αἵτινες ἐσημειώθησαν ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τῆς συγκροτήσεως τοῦ κράτους καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὴν περίοδον τῆς Α' δυναστείας, ἀξιολογώτεραι ὑπῆρξαν καὶ ἔλαβον τὴν μορφὴν τοῦ πραγματικοῦ ἐμφυλίου πολέμου ἡ στάσις τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1861 (Ναυπλιακά) καὶ ἡ αἱματηρὰ πάλη ἡ διεξαχθεῖσα ἐν Ἀθήναις κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1863 μεταξὺ τῶν κομμάτων τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως.

Οἱ κυριώτεροι ἐκ τῶν ὑπὸ τῆς ἱστορίας μνημονευομένων ἐμφυλίων πολέμων εἶναι οἱ ἑξῆς: Ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ κράτει: ὁ μεταξὺ Μαρίου καὶ Σύλλα (88—82 π. Χ.)· ὁ μεταξὺ Καίσαρος καὶ Πομπηΐου (49—38 π. Χ.)· ὁ μεταξὺ Ὀκταβίου καὶ Ἀντωνίου (31 π. Χ.)· ἡ παρατεταμένη ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ κράτει στρατιωτικὴ ἀναρχία, ἥτις ἤρξατο ἐπὶ Σεπτιμίου Σεβήρου (193) καὶ ἔληξεν ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου (306)· ἐν Οὐγγαρίᾳ: ὁ ἐμφύλιος πόλεμος τῶν Οὐσσιτῶν (1415—1434)· ἐν Ἀγγλίᾳ: ὁ πόλεμος τῶν δύο Ῥόδων (1459—1485) καὶ ὁ πόλεμος μεταξὺ Καρόλου τοῦ Α' καὶ τοῦ Κοινοβουλίου (1642—1646)· ἐν Γαλλίᾳ: ὁ πόλεμος τῆς Σφενδόνης (1648—1653) καὶ οἱ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἰδίᾳ ἐν Βανδέᾳ διεξαχθέντες ἐμφύλιοι πόλεμοι· ἐν Ἀμερικῇ: ὁ μεταξὺ βορείων καὶ νοτίων πολιτειῶν (1861—1869) καὶ τέλος οἱ ἐν Μεξικῷ καὶ Κίνᾳ χρονίως διεξαγόμενοι ἐμφύλιοι πόλεμοι, οἵτινες συνεχίζονται μέχρι σήμερον.

— *[Διεθν. Δίκ.]* Ὁ μεταξὺ τῶν πολιτῶν τοῦ αὐτοῦ κράτους διεξαγόμενος πόλεμος, ὅστις συνηθέστατα ἔχει τὴν μορφὴν πάλης μερίδος τῶν πολιτῶν ἐναντίον τῆς ἀρχῆς, ἀποτελεῖ ζήτημα ἐσωτερικὸν τῆς πολιτείας ἐν ᾗ διεξάγεται οὗτος. Ἐνδιαφέρει ὅμως καὶ ἀπὸ ἀπόψεως διεθνοῦς, ἐφ' ὅσον πρόκειται ἡ περίπτωσις τῆς προστασίας συμφερόντων τῶν ξένων κρατῶν, κινδυνευόντων ἐν τῇ

Digitized by Google

μαστιζομένη ὑπὸ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου χώρᾳ, ἢ ὅταν τεθῇ ζήτημα συνάψεως σχέσεων ἢ ἀναγνωρίσεως ὡς ἐμπολέμου τῆς ἐπαναστατησάσης μερίδος. Κατὰ τὴν κρατοῦσαν ἐπιστημονικὴν ἀντίληψιν, ὅταν ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἀποκτήσῃ σοβαρότητά τινα καὶ φθάσῃ εἰς τὴν ἐγκαθίδρυσιν νέας κυβερνήσεως, τὰ ξένα κράτη δύνανται, χωρὶς νὰ παραβιάσωσι τὰς ὑποχρεώσεις των, νὰ συνάψωσι σχέσεις ἐμπορικὰς μετὰ τῆς ἐπαναστατημένης χώρας καὶ νὰ λάβωσι μέτρα διὰ τὴν προστασίαν τῶν νομίμων συμφερόντων τῶν ὑπηκόων των, ἀκόμη δὲ καὶ νὰ προβῶσιν εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῶν ἐπαναστατῶν ὡς *ἐμπολέμων* (βλ. λ.), ἥτις ἔχει μὲν τὴν ἔννοιαν ὅτι ὁ διεξαγόμενος ἐμφύλιος πόλεμος ὑποβάλλεται εἰς τοὺς κανόνας τοῦ Διεθνοῦς δικαίου, δὲν σημαίνει ὅμως καὶ ἀναγνώρισιν τῆς ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως εἴτε τοῦ ὑπὸ ἵδρυσιν νέου κράτους. Ἡ ἀντίληψις αὕτη ἐπεκυρώθη καὶ διὰ τῆς πράξεως ἐπανειλημμένως. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία προέβησαν εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῶν νοτίων κρατῶν. Ἐπίσης ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἱσπανία κατὰ τὸ 1778 ἀνεγνώρισαν ὡς ἐμπολέμους τὰς ἐν ἐπαναστάσει ἀγγλικὰς ἀποικίας. Ἡ δὲ ἐν ἐπαναστάσει Ἑλλὰς ἀνεγνωρίσθη ὡς ἐμπόλεμος ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας κατὰ τὸ ἔτος 1825. Ὑποστηρίζεται, πλὴν τούτου, ὅτι καὶ τὸ προσβαλλόμενον κράτος ὀφείλει ν' ἀναγνωρίσῃ τοὺς ἐπαναστάτας ὡς ἐμπολέμους, ὅταν οὗτοι κατορθώσωσι νὰ δημιουργήσωσι καθεστώς τι, ἵνα οὕτω, παραμεριζομένης τῆς νομιμότητος, ὑπαχθῇ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος εἰς τοὺς φιλανθρώπους κανόνας τοῦ Διεθνοῦς δικαίου. Ἀλλὰ τὰ περὶ τούτου ρυθμίζονται ὑπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ δικαίου ἑκάστης πολιτείας, οὐ οἱ νόμοι ἐφαρμόζονται συνηθέστατα εἰς τοὺς ἐμφυλίους πολέμους μετ' ἀπηνοῦς σκληρότητος.

—*[Ποιν. Δίκ.]* Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἀποτελεῖ ἀδίκημα κολαζόμενον διὰ βαρειῶν ποινῶν. Κατὰ τὸν ἑλληνικὸν Ποινικὸν νόμον (ἄρθρ. 125—130) τιμωρεῖται μὲ θάνατον ὅστις καθ' οἱονδήποτε τρόπον διεγείρει ἐμφύλιον πόλεμον ἢ πρὸς διέγερσιν αὐτοῦ ὁπλίζει τοὺς πολίτας κατ' ἀλλήλων ἢ προσπαθεῖ διὰ συστάσεως νὰ τοὺς ὁπλίσῃ κατ' ἀλλήλων πρὸς τοῦτο τὸ τέλος, ὅστις ἔγινεν ἀρχηγὸς ἐνόπλου συμμορίας ἢ ἀναλαμβάνει διοίκησίν τινα ἢ ἄλλο ἀξίωμα παρ' αὐτῇ, τῆς ὁποίας σκοπὸς εἶναι νὰ ἐπιφέρῃ εἰς ἕνα ἢ πλείονα δήμους φόνον, διαρπαγὴν ἢ ἐρήμωσιν, νὰ κυριεύσῃ μὲ βίαν πόλεις, ὀχυροὺς τόπους καὶ θέσεις, ἀποθήκας, ὁπλοθήκας, λιμένας, πλοῖα, κτίρια, κατοικίας ἢ γαίας, ἀνήκοντα εἰς τὴν ἐπικράτειαν ἢ εἰς δῆμον· νὰ εἰσβάλῃ εἰς ταῦτα δυναστικῶς ἢ νὰ τὰ καταστρέψῃ ὁλοκλήρως ἢ ἐν μέρει· ν' ἀντισταθῇ εἰς τοὺς ἐναντίον τοιούτων κακούργων ἐπιχειρήσεων διατεταγμένους δημοσίους ὑπαλλήλους, ὑπηρέτας ἢ στρατιωτικοὺς ἢ νὰ προσβάλῃ τούτους. Εἶναι δὲ ἀδιάφορον, ὅσον ἀφορᾷ τὸν ὁρισμὸν τῆς καταγνωστέας ποινῆς, ἐὰν τὰ ἀδικήματα ταῦτα ἐπεραιώθησαν ἢ περιωρίσθησαν εἰς μόνην τὴν ἀπόπειραν. Ἐπίσης τιμωρεῖται μὲ θάνατον ἢ ἄνευ ἀδείας τῆς ἀρχῆς στρατολογία πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς διαταράξεως τῆς ἐσωτερικῆς ἀσφαλείας τῆς πολιτείας καὶ ἡ ἀντίταξις τῆς ἐνόπλου δυνάμεως παρά τινος ἔχοντος δικαίωμα νὰ διατάττῃ ταύτην κατ' ἄλλης νομίμου δυνάμεως ἂν ἡ διαταγὴ εἰσηκούσθη, καὶ μὲ πρόσκαιρα δεσμὰ ἂν αὕτη δὲν εἰσηκούσθη. Ὡς αὐτουργὸς τῶν ἀνωτέρω ἀδικημάτων τιμωρεῖται καὶ ὅστις προὐκάλεσε ταῦτα, ἐὰν τῇ προκλήσει ἐπηκολούθησε κακούργημά τι, ὡς ἀποπειραθεὶς δὲ ἐὰν ἡ πρόκλησις δὲν ἐπέφερεν ἀποτέλεσμα. Ὅστις δὲ ἔχων γνῶσιν ἐνώσεως ἢ οἱουδήποτε σχεδίου ἀφορῶντος τ' ἀνωτέρω ἀδικήματα, δὲν ἀνήγγειλε τὴν εἴδησιν εἰς τὴν ἐξουσίαν ἐντὸς εἰκοσιτεσσάρων ὡρῶν ἀφ' ἧς τὴν ἐπληροφορήθη, τιμωρεῖται διὰ τὴν παρασιώπησιν μὲ φυλάκισιν τοὐλάχιστον δύο ἐτῶν καὶ χρηματικὴν ποινὴν καὶ ἂν ἡ ἕνωσις ἢ τὸ σχέδιον ἐπεραιώθη μὲ εἱρκτήν.

Τὰ ἀδικήματα ταῦτα τὰ συμπαρομαρτοῦντα εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον χαρακτηρίζονται ὡς *πολιτικὰ* ἐφ' ὅσον ἔχουσι πάντως σκοπὸν τὴν ἀνατροπὴν ἢ ἀλλοίωσιν τῆς καθεστηκυίας τάξεως. Συνεπῶς ἐπὶ τούτων (ἐὰν δὲν εἶναι μετ' αὐτῶν συμπεπλεγμένα καὶ στοιχεῖα ἀποτελοῦντα κοινὸν ἀδίκημα ἐπισύρον καθ' ἑαυτὸ τὴν θανατικὴν ποινὴν καὶ καθιστῶν αὐτὰ σύνθετα) ἀντὶ τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου ἐπιβάλλεται ἡ ποινὴ τῶν ἰσοβίων δεσμῶν (ἄρθρ. 18 Συντ. 1864, ἄρθρ. 17 τοῦ ἰσχύοντος Συντ.). Ε. Ι. Μ.

ἐμφυλλιασμὸς (ὁ) *[Ἰατρ.]*, κοιν. *φύλλιασμα*· βλ. *ἐνλογιασμός*.

ἐμφυλλίζω· ἐμβολιάζω, ἐνοφθαλμίζω, ἐγκεντρίζω δι' ἐνθέματος.

ἔμφυλλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μετὰ φύλλων, ὁ φέρων φύλλα.

ἔμφυλλος (ὁ) (Emphyllus) *[Ζωολ.]* Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κρυπτοφαγιδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτους κανθάρους ἐνδιαιτωμένους ἐπὶ διαφόρων φυτῶν. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἰθαγενῆ τῶν βορείων χωρῶν τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

ἔμφυλος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἀνήκων εἰς τὸ αὐτὸ φῦλον, τὴν αὐτὴν φυλήν, συνων. *ἐμφύλιος*.

— **ἔμφυλος** *γένεσις* (ἡ) *[Βιολ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ γένεσις, ἥτις πηγάζει διὰ τῆς ἐπενεργείας ἀμφοτέρων τῶν φύλων (ἄρρενος καὶ θήλεος), ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν *ἄφυλον γένεσιν*, καθ' ἣν δὲν λαμβάνουσι μέρος ἀμφότερα τὰ φῦλα. Δ. Ν. Π.

ἐμφύρω· φύρω, συμφύρω, ἀνακατεύω.

ἐμφύσημα (τό)· φύσημα, εἰσαγωγὴ πνεύματος, σχηματισμὸς ἀερίου καὶ κατ' ἀκολουθίαν διόγκωσις, *πρήξιμο, φούσκωμα*.

—*[Ἰατρ.]* Καλεῖται *ἐμφύσημα* ἡ ὑπὸ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος ἢ ἑτέρου ἀερίου διήθησις ὀργάνου τινός. Διακρίνομεν:

1ον) Τὸ *ἀνὰ σάρκα ἐμφύσημα*, τὸ καὶ *ὑποδόριον* ἢ *τραυματικὸν* καλούμενον. Κατόπιν τραυματισμοῦ τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων ἢ χειρουργικῶν κακώσεων, συχνότατα διεισδύει ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ ὑπὸ τὸ δέρμα· τραχειοτομή, τραύματα τοῦ πνεύμονος ἢ κατάγματα τῶν πλευρῶν, τεχνητὸς πνευμοθώραξ. ἀποβαίνουσι τὰ συνήθη αἴτια τοῦ ἀνὰ σάρκα ἐμφυσήματος· ἐπίσης καὶ φλεγμονώδεις ἐπεξεργασίαι χρόνιαι (φυματίωσις) τοῦ λάρυγγος καὶ τῆς τραχείας ἐπιφέρουσι διατρήσεις πρὸς τὸν ὑποδόριον ἱστόν, διὰ τῶν ὁπῶν δὲ μέρος τοῦ ἐκπνεομένου ἀέρος διεισδύει συνεχῶς ὑπὸ τὸ δέρμα, ἰδίᾳ ἐπὶ ὑπάρξεως ἐστενωμένου καὶ λοξῶς διήκοντος πόρου.

Ἡ ὑπὸ τὸ δέρμα διήθησις ἀέρος ἐπιφέρει διόγκωσιν μαλακήν, εὐπίεστον καὶ ἐλαστικῆς συστάσεως, μετὰ τυμπανικῆς ἀπηχήσεως κατὰ τὴν ἐπίκρουσιν· ἡ διόγκωσις εἶναι ἀνώδυνος, τρίζει χαρακτηριστικῶς κατὰ τὴν πίεσιν καὶ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ οἴδημα δὲν διατηρεῖται τὸ ἐντύπωμα τοῦ δακτύλου· προχωρεῖ περαιτέρω καὶ καταλαμβάνει μεγάλας ἐπιφανείας σωματικάς. Αἱ ἐλαφραὶ μορφαὶ αὐτῶν ὑποχωροῦσιν εὐκόλως, ἐντὸς ἡμερῶν, δι' ἀπορροφήσεως τοῦ ἀέρος· αἱ βαρεῖαι ὅμως περιπτώσεις, ἰδίᾳ ἐπὶ ἐπεκτάσεως τοῦ ἐμφυσήματος πρὸς τὴν θωρακικὴν κοιλότητα καὶ τὸ μεσοθωράκιον, ἐπιφέρουσι δυσχέρειαν περὶ τὴν ἀναπνοὴν καὶ τὴν καρδιακὴν λειτουργίαν καὶ δυνατὸν ὑπὸ φαινόμενα πνιγμονῆς νὰ ἐπέλθῃ καὶ θάνατος.

2ον) *Ἐμφύσημα γαγγραινῶδες, ἀεριογόνος φλέγμων* ἢ *κακόηθες οἴδημα (ψευδεμφύσημα)*. Χαρακτηρίζεται διὰ προϊούσης νεκρώσεως τῶν ἱστῶν, συνοδευομένης ὑπὸ ἀναπτύξεως ἀερίων, ἀπολήγει ὡς τὰ πολλὰ εἰς θάνατον μετὰ φαινομένων καθολικῆς σηψαιμίας καὶ ἐπέρχεται κατόπιν τραυματισμῶν ἢ καὶ ἐξωτερικῶν μολύνσεων· τὸ αἴτιον δ' αὐτοῦ ἀφορᾷ εὐάριθμον ἀριθμὸν μικροβίων, ὧν τὰ μὲν εἶναι ἀναερόβια, τὰ δ' ἀερόβια (βακτήρια τῆς ἐμφυσηματώδους φλεγμονῆς, βακτήρια τοῦ κακοήθους οἰδήματος κ. τ. λ.).

3ον) *Ἐμφύσημα πτωματικόν*. Προκαλεῖται κατὰ τὴν σῆψιν τῶν πτωμάτων ἐκ τῆς εἰσόδου τῶν εἰς τὰς κοιλότητας τοῦ σώματος περικλειομένων ἀερίων ἢ ἐκ σχηματισμοῦ τοιούτων κατὰ τὴν πτωματικὴν τῶν ἱστῶν ἀποσύνθεσιν.

4ον) *Ἐμφύσημα πνευμόνων*. Συχνὴ καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ χρονία πνευμονικὴ πάθησις, χαρακτηριζομένη ἀπὸ ἔντονον καὶ μόνιμον διάτασιν τῶν πνευμονικῶν κυψελίδων, ἀπώλειαν τῆς ἐλαστικότητος τῶν πνευμόνων καὶ ἀτροφίαν αὐτῶν· καταλαμβάνει ἄλλοτε ὡρισμένας μοίρας καὶ ἄλλοτε σχεδὸν ὁλόκληρον τὴν ἔκτασιν ἀμφοτέρων τῶν πνευμόνων. Ἡ ἀπώλεια τῆς ἐλαστικότητος τοῦ πνεύμονος ἐπιφέρει καὶ ἀδυναμίαν ἐπανόδου αὐτοῦ εἰς τὴν φυσιολογικὴν τῆς ἐκπνοῆς κατάστασιν, ἐξ οὗ ὁ πνεύμων ὀγκωδέστερος τοῦ ὑγιοῦς, δύναται τουτέστι τὸ πνευμονικὸν ἐμφύσημα νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς μόνιμος εἰσπνευστικὴ διάτασις τοῦ ὀργάνου.

Αἱ πνευμονικαὶ κυψελίδες περιβάλλονται ὑπὸ ἀφθόνων ἐλαστικῶν ἰνῶν· ἡ χαλάρωσις αὐτῶν ὀφείλεται εἰς τὰς αὐτὰς βλαβερὰς ἐπιδράσεις, αἵτινες ἐπιφέρουσι φθορὰν τῆς ἁπλῆς ἐλαστικῆς ταινίας· καθάπερ τουτέστιν αὕτη διὰ τῆς χρήσεως καὶ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἑλκυσμῶν καθίσταται ἐπιμηκεστέρα, οὕτω καὶ οἱ πνεύμονες δι' ἰσχυρᾶς διατάσεως (βαθεῖαι εἰσπνευστικαὶ κινήσεις) ἢ καὶ ἐξ αἰτίων τὰ ὁποῖα παρακωλύουσι τὴν διὰ τῆς ἐκπνοῆς ἐκκένωσιν τῶν κυψελίδων, χάνουσι βαθμηδὸν τὴν ἐλαστικότητα καὶ ἀποβαίνουσιν ἐμφυσηματικοί· εἶναι τουτέστι τὸ ἐμφύσημα εἰς πλείστας τῶν περιπτώσεων ἀληθὴς ἐκ κατατριβῆς νόσος τοῦ γηράσκοντος ὀργανισμοῦ.

Αἴτια προδιαθετικά, συγγενὴς ἀδυναμία τῶν ἐλαστικῶν πνευμονικῶν στοιχείων, δύνανται νὰ ἐπιφέρωσιν ἐμφύσημα κατὰ τὴν μέσην καὶ τὴν νεαρὰν ἔτι ἡλικίαν. Κατάχρησις οἰνοπνευματωδῶν καὶ καπνοῦ, χρονία βρογχῖτις, τριχοειδὴς βρογχῖτις, βὴξ ἐπίμονος, κοκκῖτις, ἄσθμα βρογχικόν, κοπιώδη ἐπαγγέλματα συνδυαζόμενα πρὸς σωματικοὺς ἀγῶνας καὶ ἔντασιν τῆς ἐκπνευστικῆς λειτουργίας (ἀχθοφόροι, ὑελουργοί, σαλπιγκταί), ἀποβαίνουσι τὰ αἴτια πρώϊμου πνευμονικοῦ γήρατος. Κατὰ τὴν χρονίαν βρογχῖτιδα ὡς ἐκ τῆς βρογχικῆς στενώσεως, ἐπέρχεται δυσχέρεια καὶ βραδύτης περὶ τὴν ἐκπνοήν, ἡ ἐντὸς τῶν κυψελίδων πίεσις συνεχῶς αὐξάνει, τὰ τοιχώματα αὐτῶν διευρύνονται καὶ ἐπέρχεται οὕτω διαστολὴ τῶν κατωτέρω πνευμονικῶν τμημάτων καὶ τῶν χειλέων αὐτῶν *(εἰσπνευστικὸν ἐμφύσημα)*· ἐπὶ ὑπάρξεως ὅμως ἐντόνου βηχός, λόγῳ τῶν ἰσχυρῶν σπασμῶν τῶν ἐκπνευστικῶν μυῶν καὶ τῆς συγκλείσεως τῆς γλωττίδος, τὰ κατώτερα ἰδίᾳ πνευμονικὰ τμήματα ὑποβάλλονται εἰς ἰσχυρὰν πίεσιν καὶ ὁ ἐν αὐτοῖς ἀὴρ ἀδυνατεῖ νὰ διαφύγῃ πρὸς τὰ ἐκτός, εἰσορμᾷ εἰς τὰ ἀνώτερα πνευμονικὰ τμήματα καὶ ἐπιφέρει διάτασιν τῶν κυψελίδων *(ἐκπνευστικὸν ἐμφύσημα)* ἢ καὶ ῥῆξιν πρὸς τὴν πλευρὰν *(πνευμοθώραξ)*. Συνήθως ἀπαντᾷ τὸ μικτὸν ἐμφύσημα, καθ' ὃ ὅλα τὰ τμήματα τοῦ πνεύμονος εἶναι διευρυσμένα.

Ἕτερος αἰτιολογικὸς παράγων κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Freund εἶναι καὶ ἡ *ἐμφυσηματικὴ ἕξις* τουτέστιν ἡ συνεπείᾳ πρωΐμου παθολογικῆς ἀλλοιώσεως καὶ συνοστεώσεως τῶν πλευρικῶν χόνδρων πρωτοπαθὴς καὶ ἀνένδοτος διεύρυνσις τοῦ θώρακος· ἐκ τούτου ἡ εἰσπνοὴ ἐπιτελεῖται πλημμελῶς, θώραξ δὲ καὶ πνεύμονες διευρύνονται. Ὁ ἐμφυσηματικὸς θώραξ διατελεῖ ἐν μονίμῳ ἐκπνευστικῇ θέσει, ὑψωμένος πρὸς τὰ ἄνω, ἄκαμπτος καὶ ἀνωμάλως θολωτός, ὁ δὲ τράχηλος τῶν πασχόντων βραχύτερος τοῦ κατὰ φύσιν. Κατὰ τὴν διάνοιξιν τοῦ θωρακικοῦ κύτους, οἱ πνεύμονες, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς φυσιολογικοὺς τοιούτους, δὲν συμπίπτουσιν, ἀλλὰ παραμένουσι διωγκωμένοι, ὠχροὶ τὴν χροιάν, προβάλλουσιν ὡς ἀεροπληθῆ προσκεφάλαια καὶ καλύπτουσι τὴν καρδίαν. Τὰ κυψελιδικὰ τοιχώματα καὶ τὰ μεσοκυψελιδικὰ διαφράγματα λεπτύνονται, διὰ τοῦ χρόνου περιπίπτουσιν εἰς ἀτροφίαν, σχηματίζονται μεταξὺ αὐτῶν κενὰ διαστήματα, τὰ ὁποῖα συνενούμενα πρὸς ἄλληλα σχηματίζουσιν ἐκτάσεις κυψελιδικὰς καὶ τῶν λοβιακῶν κυστιδίων, καταφανεῖς καὶ διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ.

Ἡ ἐκ τῆς πιέσεως ἀτροφία τῶν κυψελίδων καταλαμβάνει καὶ τὰ ἀγγεῖα, τοῦτο δὲ συνεπάγεται κώλυμα εἰς τὴν μικρὰν κυκλοφορίαν καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐπέρχεται στάσις εἰς τὰς πνευμονικὰς ἀρτηρίας καὶ τέλος διεύρυνσις καὶ ἐπιγενὴς ὑπερτροφία τῆς δεξιᾶς κοιλίας· δυνατὸν δὲ νὰ προστεθῇ, λόγῳ τῆς ἀνεπαρκείας τῆς δεξιᾶς κοιλίας, καὶ στάσις εἰς τὴν μεγάλην φλεβικὴν κυκλοφορίαν, μετὰ ἡπατικῆς διογκώσεως, κυανώσεως, λευκωματουρίας, οἰδημάτων, καὶ διαστολῆς ὁλοκλήρου τῆς καρδίας.

Ἡ πορεία τῆς νόσου εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ χρονία· ἐμπόδια παροδικὰ τῶν βρόγχων (ἆσθμα, κοκκῖτις, τριχοειδὴς βρογχῖτις) δύνανται νὰ προκαλέσωσιν ὀξεῖαν ἐμφυσηματικὴν κατάστασιν, ἥτις παρέρχεται μετὰ τὴν ἄρσιν τῆς προκαλεσάσης αἰτίας ἐν σχετικῶς βραχεῖ χρόνῳ. Συχνὰ τὸ ἐμφύσημα, τὸ ὁποῖον βαθμηδὸν καὶ κατὰ μικρὸν ἀναπτύσσεται, συνδυάζεται πρὸς ἄλλας χρονίας νόσους καὶ κατὰ τὴν νεκροτομίαν ἀνευρίσκονται ἐν ταὐτῷ καὶ χρόνιαι νεφρικαὶ παθήσεις καὶ ἀλλοιώσεις ἀγγειακαὶ (ἀρτηριοσκλήρυνσις), τουτέστι τὰ ἐκ κατατριβῆς τοῦ γηράσκοντος σώματος νοσήματα· συχνὰ δὲ καὶ φυματίωσις τῶν πνευμόνων, μορφῆς χρονίας, ρικνωτικῆς καὶ περιωρισμένης ἐκτάσεως.

Οἱ ἐμφυσηματικοὶ εἶναι συνήθως εὔτραφεῖς καὶ παχύσαρκοι, ἡ δ' ὄψις των οἰδαλέα ὀλίγον καὶ ἐλαφρῶς κυανωτική. Ὁ τράχηλος των ἐμφανίζεται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ βραχύς, ὁ δὲ θώραξ εὐρὺς μὲ αὔξησιν τῆς προσθιοπισθίας διαμέτρου καὶ μᾶλλον βραχὺς *(θώραξ βυτιοειδὴς* ἢ *πιθοειδής)*· τὰ μεσοπλεύρια δὲ διαστήματα ἐλέγχονται στενὰ μὲ ἐλαχίστην σύγκλεισιν τῶν κατωτέρω πλευρῶν. Ἡ ἀναπνοὴ ἀποβαίνει βραχεῖα καὶ δυσχερής, ἡ δ' ἐκπνοὴ παρατεταμένη καὶ ὁ ὅλος θώραξ ὑψοῦται κατὰ τὴν εἰσπνοὴν ὡς στερρόν τι σύνολον. Τὰ πνευμονικὰ ὅρια εἶναι ηὐξημένα κατὰ ἓν ἢ δύο μεσοπλεύρια διαστήματα· ὁ δ' ἐκ τῆς ἐπικρούσεως ἦχος εἶναι βαθὺς καὶ σαφέστερος τοῦ κατὰ φύσιν. Ἡ ἔκτασις τῆς καρδιακῆς ἀμβλύτητος δυσχερῶς καθορίζεται, καθ' ὅσον ἡ καρδία καλύπτεται ὑπὸ τοῦ παθολογικῶς διευρυσμένου πνεύμονος.

Χαρακτηριστικὸν σημεῖον τῆς ἀκροάσεως εἶναι ἡ παρατεταμένη ἐκπνοή, λόγῳ τῆς βραδείας συστολῆς τοῦ ἐμφυσηματικοῦ πνεύμονος, τὸ δ' ἀναπνευστικὸν ψιθύρισμα γενικῶς εἶναι ἀσθενὲς καὶ ἀόριστον ὡς ἐκ τῆς μικρᾶς ποσότητος τοῦ εἰσπνεομένου ἀέρος· ἕνεκα δὲ τοῦ συνυπάρχοντος συνήθως βρογχικοῦ κατάρρου ἐμφανίζονται ῥόγχοι ξηροί, συρίττοντες καὶ ῥογχάζοντες. Οἱ καρδιακοὶ τόνοι εἶναι ἀσθενεῖς καὶ βύθιοι, ὡς ἐκ τῆς ἐπικαλύψεως αὐτῆς ὑπὸ τῶν ἀλλοιωθέντων πνευμόνων. Εἶναι γνωστὸν ὅτι φυσιολογικῶς κατὰ τὴν ἀναπνοὴν δὲν ἀνανεοῦται ὁλόκληρον τὸ ποσὸν τοῦ εἰς τοὺς πνεύμονας ἀέρος, ἀλλὰ μέρος μόνον αὐτοῦ, ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τῶν εἰσπνευστικῶν κινήσεων· ἡ συνήθης ἀναπνοὴ εἶναι πολὺ ἐπιπολαία, $^1/_7$—$^1/_{12}$ τῆς ζωτικῆς χωρητικότητος, δηλαδὴ τοῦ δυναμένου ν' ἀνανεωθῇ ποσοῦ ἀέρος· ἐξαρτᾶται δὲ ἡ ζωτικὴ αὕτη χωρητικότης, ὡς εὐνόητον, ἐκ τῶν διαμέτρων τοῦ θώρακος καὶ τῆς ἀναπνευστικῆς ἱκανότητος τοῦ ἀτόμου. Εἰς τοὺς ἐξ ἐμφυσήματος πάσχοντας, λόγῳ τῆς ἀλλοιωθείσης ἐλα-

Digitized by Google

στικότητος τοῦ θώρακος, ἐμφανίζεται ἡ ζωτικὴ αὕτη χωρητικότης λίαν ἠλαττωμένη, ὁ δὲ ὑπολειπόμενος ἀήρ, τουτέστι τὸ ποσὸν τοῦ ἀέρος ὅπερ μετὰ βαθυτάτην εἰσπνοὴν παραμένει ἐντὸς τῶν πνευμόνων, ἐλέγχεται ηὐξημένος· ἕνεκα τούτου ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν ἀερίων ἐπιτελεῖται πλημμελῶς καὶ ἀποτέλεσμα ταύτης εἶναι ἡ εὐχερὴς σωματικὴ κόπωσις καὶ τὸ αἴσθημα δυσπνοίας, ἐκ τοῦ ὁποίου εὐκόλως καταλαμβάνονται οἱ πάσχοντες. Ἡ ἔντασις τοῦ βηχὸς ἐν ἑκάστῃ περιπτώσει διαφέρει, ἀναλόγως τῆς βαρύτητος τοῦ συνυπάρχοντος κατάρρου τῶν βρόγχων· ἄλλοτε εἶναι ξηρὸς καὶ ἄλλοτε μετ' ἀφθόνου ἀποχρέμψεως.

Ἡ δύσπνοια εἰς βαρείας περιπτώσεις ἀποβαίνει ἔντονος, μὲ μορφὴν ἀσθματικῶν παροξυσμῶν (συμπτωματικὸν βρογχικὸν ἆσθμα).

Πυρετὸς ἐλλείπει· ἐμφάνισις πυρετική, καὶ μικρᾶς ἔτι διαρκείας, ὑποδηλοῖ τὴν ὕπαρξιν πνευμονικῶν ἰδίᾳ ἐπιπλοκῶν (ὀξεῖα βρογχῖτις, πνευμονία, φυματίωσις). Τὸ χρόνιον ἐμφύσημα εἶναι νόσος ἀνίατος, καθιστῶσα τοὺς πάσχοντας προώρως ἀνικάνους πρὸς ἐργασίαν, ἄνευ ὅμως σημαντικῆς βραχύνσεως καὶ τῆς ζωῆς αὐτῶν· ἰδίᾳ δὲ αἱ ἐλαφραὶ μορφαὶ οὐδένα κίνδυνον ζωῆς ἐπιφέρουσι. Γενικῶς δὲ ἡ ἔντασις καὶ ἡ διάρκεια τῶν ἐνοχλημάτων ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν συνθηκῶν τοῦ βίου ὑφ' ἃς διατελεῖ ὁ πάσχων. Προφύλαξις κατάλληλος ὑποβοηθεῖ τὴν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἀνεκτὴν κατάστασιν, ἐνῷ δυσμενεῖς συνθῆκαι ἐπιφέρουσι ταχείας ἐπιπλοκὰς ἀπό τε τῶν πνευμόνων καὶ τῆς καρδίας (διαστολὴ τῆς δεξιᾶς κοιλίας, ἀσυστολία). Τουναντίον τὸ ὀξέως ἐπερχόμενον ἐμφύσημα, τὸ ἐκδηλούμενον μετὰ βίαιον βῆχα, ἰδίᾳ κατὰ τὴν κοκκίτιδα ἢ ἄλλας ἀναλόγους παθήσεις, συχνότατα ὑποχωρεῖ τελείως μετὰ τὴν πάροδον τοῦ αἰτίου.

Ἡ *θεραπεία* στρέφεται κατὰ τῶν διαταραχῶν ἰδίᾳ αἵτινες προκαλοῦσι τὸ νόσημα καὶ ἰδίᾳ κατὰ τῶν βρογχικῶν παθήσεων (χρονία βρογχῖτις), καὶ τῶν τυχὸν ἐμφανιζομένων ἐπιπλοκῶν. Κατὰ τἆλλα εἶναι καθαρῶς ὑγιεινὴ καὶ διαιτητική· ὁ ἐμφυσηματικὸς δέον νὰ προφυλάσσηται ἀπὸ πάσης ἐπιβλαβοῦς ἐπιδράσεως (σωματικὸς κάματος, κονιορτός, ψῦξις, ὑγρασία)· συνιστᾶται ἡ διαμονὴ ἐν καιρῷ χειμῶνος εἰς θερμὰ καὶ ξηρὰ κλίματα καὶ γενικῶς ἡ ἀεροθεραπεία, ἐν καιρῷ δὲ θέρους ἡ χρῆσις καταλλήλων αὐτοφυῶν ἀλκαλικῶν ὑδάτων· ἐπίσης ἡ ἀναπνευστικὴ γυμναστική, μετὰ μεθοδικῆς συμπιέσεως τοῦ θώρακος πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἐκπνοῆς (ἀναπνευστικὴ ἕδρα τοῦ Rossbach) καθὼς καὶ εἰδικαὶ πνευματικαὶ συσκευαί, δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐν ἠραιωμένῳ ἀέρι ἐκπνοή· ἐπὶ ὑπάρξεως δὲ ἐντόνου βρογχικοῦ κατάρρου καὶ εἰσπνοαὶ συμπεπιεσμένου ἀέρος.

5) *'Εμφύσημα διάμεσον.* Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἀνωτέρω περιγραφὲν κυψελιδικὸν ἐμφύσημα, τὸ διάμεσον εἶναι ἡ *κατάστασις ἐκείνη, καθ' ἣν* μετὰ πνευμονικὴν κάκωσιν (θλάσεις καὶ τραύματα τοῦ θώρακος μετὰ ῥήξεως τοῦ πνεύμονος) ἢ καὶ μετὰ ἰσχυρὰς πνευμονικὰς κοπώσεις ἐπὶ ὑπάρχοντος κυψελιδικοῦ ἐμφυσήματος, εἰσέρχεται ἀὴρ εἰς τὸν διάμεσον συνεκτικὸν ἱστὸν τοῦ πνεύμονος, ὅστις ὑπὸ μορφὴν λεπτοτάτων φυσαλίδων ἐξαπλοῦται ἁπανταχοῦ καὶ πρὸ παντὸς ὑπὸ τὸν ὑπεζωκότα *(ὑποπλευρικὸν ἐμφύσημα)*, καὶ φθάνει διὰ τῶν πνευμονικῶν πυλῶν εἰς τὸ μεσοθωράκιον καὶ τὸν περικαρδιακὸν συνεκτικὸν ἱστόν, διὰ τοῦ ὑπερκλειδίου δὲ βόθρου ὑπὸ τὸ δέρμα τῆς κεφαλῆς, τοῦ θώρακος καὶ τῆς ῥάχεως *(ἀνὰ σάρκα ἐμφύσημα·* βλ. ἀνωτέρω), παρ' ὅλην δὲ τὴν προκαλουμένην ἀνησυχίαν, ἐντὸς ἡμερῶν παρέρχεται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ ἄνευ βλάβης ἀπορροφᾶται.

6) Ὡς *παραπληρωματικὸν δ' ἐμφύσημα* χαρακτηρίζομεν τὴν μικρὰν ἐκείνην διεύρυνσιν τῶν κυψελίδων, ἥτις ἐπέρχεται εἰς τὴν περιφέρειαν συνερρικνωμένων πνευμονικῶν τμημάτων καὶ δὲν ἐμφανίζει εἰδικὸν κλινικὸν ἐνδιαφέρον. Α. ΤΣΙΒΙΔΗΣ

ἐμφυσηματικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἐμφύσημα· || ὁ πάσχων ἐξ ἐμφυσήματος.

ἐμφύσησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐμφυσᾶν, ἐμπνευμάτωσις· || εἰσαγωγὴ δι' ἐμφυσήσεως, διὰ φυσητῆρος, οἷον κόνεως εἰς τὸν λάρυγγα, εἰς τὴν ῥῖνα κτλ.

—['Ωτολογ.] Καλεῖται *ἐμφύσησις* ἐν τῇ ὠτολογίᾳ ἡ δι' εἰδικοῦ ἐργαλείου διοχέτευσις ἀέρος εἰς τὸ μέσον οὖς πρὸς διαγνωστικὸν καὶ θεραπευτικὸν σκοπόν. Ὁ ἀὴρ ἀποστελλόμενος διὰ τῆς εὐσταχιανῆς σάλπιγγος κατὰ διαφόρους τρόπους, εἰσέρχεται εἰς τὸ μέσον οὖς, ἀφοῦ διευρύνῃ πρῶτον ταύτην, προωθῶν τὸ τύμπανον πρὸς τὰ ἔξω καὶ τείνων οὕτω τὴν ἅλυσιν τῶν ἀκουστικῶν ὀσταρίων. Τῷ ὄντι εἶναι δυνατὸν διὰ τῆς ὠτοσκοπήσεως νὰ παρακολουθήσῃ τις ὀπτικῶς τὴν κίνησιν ταύτην τοῦ τυμπάνου, ἐνῷ ἐξ ἄλλου δι' εἰδικοῦ ἀκροαστικοῦ σωλῆνος, δι' οὗ συνδέεται ὁ ἔξω ἀκουστικὸς πόρος τοῦ ἐξεταζομένου μετὰ τοῦ ἐξετάζοντος, θὰ παρακολουθήσῃ ἀκροαστικῶς τὴν εἴσοδον τοῦ ἀέρος εἰς τὸ μέσον οὖς. 'Επὶ παθολογικῶν περιπτώσεων τῆς σάλπιγγος καὶ τοῦ μέσου ὠτὸς τὸ ὀπτικόν, ἀλλὰ κυρίως τὸ ἀκροαστικὸν ἀποτέλεσμα, εἶναι διάφορον τοῦ φυσιολογικοῦ, ἐξ οὗ δύναταί τις νὰ διαγνώσῃ παθήσεις τῶν ἄνω ὀργάνων. 'Επὶ τῶν παθήσεων τούτων ἡ ἐμφύσησις ἔχει συγχρόνως καὶ θεραπευτικὸν σκοπὸν συστηματικῶς ἐφαρμοζομένη. Τρεῖς κυρίως εἶναι αἱ μέθοδοι ἐμφυσήσεως. Ἡ κατὰ Valsalva, ἡ κατὰ Politzer καὶ ἡ διὰ καθετηριασμοῦ τῆς σάλπιγγος. Ἡ πρώτη μέθοδος συνίσταται ἐξ ἰσχυρᾶς ἐκπνοῆς τῆς ῥινὸς καὶ τοῦ στόματος ὄντος κλειστοῦ. Οὕτω διανοίγεται ἡ εὐσταχιανὴ σάλπιγξ καὶ ὁ ἀὴρ εἰσορμᾷ εἰς τὸ μέσον οὖς. Κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Politzer ἐμφυσᾶται ἀὴρ δι' *ἐμφυσητῆρος* (βλ. λ.) διὰ τοῦ ἑνὸς ῥώθωνος, ἐνῷ ὁ ἄρρωστος ἐκτελεῖ κατάποσιν ἢ λέγει τὰς συλλαβὰς «κα» ἢ «κου», εἰς τρόπον ὥστε αἰρομένης τῆς μαλθακῆς ὑπερῴας παρεμποδίζεται ὁ ἀὴρ νὰ διεκφύγῃ πρὸς τὸ στόμα καὶ εἰσέρχεται διὰ τῆς εὐσταχιανῆς σάλπιγγος εἰς τὸ μέσον οὖς. Κατὰ τὴν τρίτην μέθοδον ἐμφυσήσεως, τὴν διὰ καθετηριασμοῦ, εἰσάγεται διὰ τῆς ῥινὸς εἰδικὸς καθετὴρ μέχρι τοῦ στομίου τῆς σάλπιγγος (κάλλιον κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Kramer) καὶ διὰ τούτου ἐμφυσᾶται ὁ ἀὴρ εἰς τὸ μέσον οὖς, ἢ προωθεῖται μήλη διὰ τοῦ καθετῆρος εἰς τὴν σάλπιγγα. Θ. Δ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

—ἐμφύσησις ὑάλου *[Χημ. Βιομηχ.].* Πλεῖστα ὑάλινα ἀντικείμενα κατασκευάζονται δι' ἐμφυσήσεως, ὡς δοχεῖα, φιάλαι, ἀμφορεῖς, ἠλεκτρικὰ ἄπια κ.τ.τ., ὡς καὶ συνήθεις ὑαλοπίνακες. Πρὸς τοῦτο ὁ τεχνίτης ὑαλουργὸς λαμβάνει εἰς τὸ ἄκρον μακρᾶς κοίλης εἰδικῆς σιδηρᾶς ῥάβδου τὴν ἀπαιτουμένην ποσότητα τετηκυίας ὑάλου ἐκ τῆς καμίνου καὶ φυσᾷ διὰ τοῦ στόματος αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἑτέρου

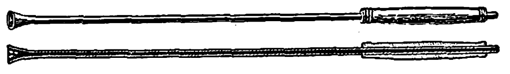

Σωλὴν ἐμφυσήσεως ὑάλου
(Ἄνω=ὄψις. Κάτω=τομή.

ἄκρου· σχηματίζεται οὕτω σφαῖρα ὁμοία πρὸς πομφόλυγα σάπωνος. Εἰς τὴν σφαῖραν ταύτην, ἐν ὅσῳ εἶναι εἰσέτι ἐρυθρόπυρος, ἐπιδεξίως διὰ διαφόρων περιστροφικῶν καὶ ταλαντευτικῶν κινήσεων ἐν τῷ διαστήματι, δίδεται σχῆμα ἐπίμηκες, καὶ κατόπιν διὰ περιστροφικῶν ἐπίσης κινήσεων ἐπὶ διαφόρων ἐπιφανειῶν, αἵτινες φέρουσιν ἐν εἴδει μητρῶν ἐν ἐκτυπώματι τὰ διαδοχικὰ σχήματα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ λάβῃ τελικῶς ἡ πομφόλυξ, δίδεται τὸ ὁριστικὸν αὐτῆς σχῆμα, ἐνῷ συγχρόνως προσαρμόζονται τὰ προπαρασκευασθέντα χωριστὰ ἐπίσης ἐρυθρόπυρα μέρη (ἅτινα δὲν δύνανται νὰ παραχθῶσι συγχρόνως), οἷον λαβαί, βάσεις, κλπ. καὶ οὕτω κατασκευάζονται αἱ φιάλαι, τὰ δοχεῖα, ποτήρια κλπ.

Οἱ κοινοὶ ὑαλοπίνακες, κατὰ τὴν ἀρχαιοτέραν καὶ νῦν πλέον διαδεδομένην μέθοδον, κατασκευάζονται ὁμοίως διὰ μετατροπῆς τῆς σφαίρας εἰς ἐπιμήκη κύλινδρον περατούμενον εἰς δύο σφαι-

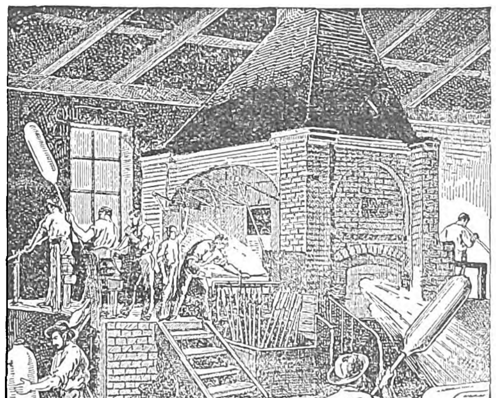

'Εργαστήριον κατασκευῆς κυλίνδρων ὑάλου προοριζομένων διὰ τὴν κατασκευὴν ὑαλοπινάκων.

ρικὰς ἐπιφανείας. Αὗται ἀποκόπτονται κανονικῶς, ὁ δὲ κύλινδρος πάντοτε εἰσέτι ἐρυθρόπυρος χαράσσεται κατὰ μῆκος μιᾶς γενετείρας καὶ ἐκτυλίσσεται ἐπὶ πλακὸς μεταβαλλόμενος εἰς ὀρθογώνιον ἐπίπεδον. 'Εννοεῖται ὅτι τὰ ἀντικείμενα ταῦτα ψύχονται βαθμιαίως εἰς εἰδικὰς καμίνους ψύξεως. Ἡ ἰδιότης τῆς ὑάλου νὰ δύναται τόσον εὐκόλως νὰ φυσᾶται ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπιφανειακὴν αὐτῆς τάσιν, ἀπαραλλάκτως ὅπως συμβαίνει καὶ εἰς τὴν πομφόλυγα τοῦ σάπωνος.

Ἡ ἐμφύσησις τῆς ὑάλου διὰ τῶν πνευμόνων ἐν μέσῳ ὑπερθέρμων καμίνων εἶναι ἐργασία ἀπαιτοῦσα ἰσχυροὺς καὶ ἠσκημένους τεχνίτας, καὶ οὗτοι ὅμως ὑπόκεινται εὐκόλως εἰς πρόωρον ἐξασθένησιν. Διὰ τοῦτο ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν γενικεύεται ἡ χρῆσις πεπιεσμένου ἀέρος, ὅστις κατευθύνεται δι' εὐκάμπτου ἀρωγοῦ εἰς τὴν αὐτὴν ὡς ἄνω ῥάβδον, εἰς ἣν προσαρμόζεται ὁ ἀγωγός. Διὰ τῆς χρήσεως τοῦ πεπιεσμένου ἀέρος κατέστη δυνατὴ ἡ εὐρυτέρα διάδοσις τῆς ὑαλουργίας καὶ εἰς χώρας, ὡς παρ' ἡμῖν, ὅπου πρότερον ἦτο ἀδύνατος ἡ χρησιμοποίησις τοιούτων εἰδικῶν τεχνιτῶν, λόγῳ σπάνεως αὐτῶν. Θ. ΧΑΡ. ΤΑΚΗΣ

ἐμφυσητήρ, *—ῆρος* (ὁ). —1) 'Εργαλεῖον δι' οὗ ἐκτελεῖται ἡ *ἐμφύσησις* (βλ. λ. *['Ωτολογ.]*). Συνίσταται ἐξ ἐλαστικοῦ κλύσματος ἀριθμῶν 10, ἐφωδιασμένου δι' ἰδικῆς ῥινοελαίας διὰ τὰς ἐμφυσήσεις κατὰ Politzer. Τὸ ἐλαστικὸν τοῦτο κλύσμα κατὰ τὴν ἐμφύσησιν διὰ καθετηριασμοῦ ἔχει ῥύγχος ὀξὺ ἀντὶ ἐλαίας καὶ ἐφαρμόζεται εἰς τὸν ἐν τῇ ῥινὶ εἰσαχθέντα καθετῆρα τῆς σάλπιγγος. Συμπληρωματικὸν ἐργαλεῖον τοῦ ἐμφυσητῆρος εἶναι ὁ *ἀκροαστικὸς* ἢ *ἀκουστικὸς σωλήν*. Πλὴν τοῦ ἄνω κλασσικοῦ ἐμφυσητῆρος ἐπενοήθησαν καὶ ἄλλα μηχανήματα (λ. χ. *Gradenigo*, *Lucae* κλπ.) πρὸς ἐμφύσησιν, πλὴν ὀλιγώτερον ἐν χρήσει ὄντα. Θ. Δ.

—2) Ὄργανον πρὸς ἐμφύσησιν ἀέρος χρησιμοποιούμενον διὰ διαφόρους σκοποὺς (π. χ. παραγωγὴν ἑλκυσμοῦ εἰς ἐγκαταστάσεις λεβήτων, ὑψικαμίνους κτλ.). Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο (γερμ. Gebläse) περιλαμβάνονται γενικῶς ὅλαι αἱ σχετικαὶ μηχαναὶ καὶ συσκευαί, π. χ. ἀεραντλίαι, συμπιεσταί, κ. τ. τ. Ἰδιαιτέρως καλεῖται οὕτω τὸ κοινὸν φυσερό, ἀποτελούμενον ἀπὸ σφηνοειδὲς κιβώτιον A, καὶ τὴν πλάκα B, ἥτις τίθεται εἰς παλινδρομικὴν κίνησιν περὶ τὸ G διὰ τῆς ῥάβδου C. Αἱ βαλβῖδες εὑρίσκονται εἰς τὸ D καὶ τὸ G. Ἡ μεταβλητὴ πλευρὰ τοῦ A κατασκευάζεται ἐκ δέρματος.

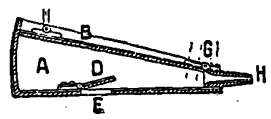

Τομὴ ἐμφυσητῆρος.

Εἰς χειροκινήτους ἐμφυσητῆρας τοιούτου εἴδους ἐφοδιάζεται τὸ κιβώτιον A μὲ δύο λαβάς, πρὸς τ' ἀριστερὰ τῆς εἰκόνος, παραλειπομένης τῆς ῥάβδου C. 'Ολιγώτερον συνήθης εἶναι ἡ κατασκευὴ ἐμφυσητήρων κυλινδρικῶν διὰ χειροκινήτου ἐμβόλου. Γ. Θ. ΚΑΚΡΙΔΗΣ

ἔμφυσις, *—εως* (ἡ)· φύσις, ἀνάπτυξις, γένεσις ἔν τινι: «ἔμφυσις ἀγγείων ἐν τοῖς ἐνοργάνοις».

—ἔμφυσις ᾠοῦ, ἢ ***ἐμφύτευσις.*** Παρείσδυσις τοῦ εἰς τὴν μήτραν ἀφικομένου γονιμοποιηθέντος ᾠαρίου ἐν πτυχῇ τοῦ βλεννογόνου ὑμένος αὐτῆς, συνήθως ἐγγὺς τοῦ πυθμένος τῆς μήτρας, ἔνθα σχηματίζεται βοθρίον, ἐν ᾧ κατασκηνοῖ τὸ κύημα πρὸς περαιτέρω ἀνάπτυξιν. Ι. Π.

ἐμφυσῶ **(—άω),** ἀόρ. *ἐνεφύσησα—ἐνεφυσήθην*, παθ. μετχ. *ἐμπεφυσημένος*· φυσῶ, εἰσάγω πνεῦμα, εἰσάγω τι διὰ φυσήματος: «ἐμφυσῶ εἰς τὸν λάρυγγα κόνιν».

ἐμφύτευμα (τό)· κτῆμα ἀλλότριον, τὸ ὁποῖον ἔχει τις τὸ δικαίωμα νὰ καλλιεργῇ ὡς ἴδιον, ἀποτίνων ἐτησίως ὡρισμένον μίσθωμα· || κτῆμα παρεχόμενον ἐπὶ μακροχρονίῳ μισθώσει.

ἐμφύτευσις, *—εως* (ἡ)· μακροχρόνιος μίσθωσις κτήματος, μετὰ τοῦ δικαιώματος τῆς ἐμφυτεύσεως.

—[Νομ.] Καλεῖται *ἐμφύτευσις* τὸ ἐμπράγματον, κληρονομητὸν καὶ ἀπαλλοτριωτὸν δικαίωμα, τὸ παρέχον εἰς τὸν δικαιοῦχον ἐξουσίαν διαρκοῦς ἀπολαύσεως ἀλλοτρίου καρποφόρου ἀκινήτου. Μεταξὺ τῶν πλειόνων πραγματικῶν δικαιωμάτων ἐπὶ ξένου πράγματος, ἡ ἐμφύτευσις ἀναμφισβητήτως κατέχει πρωτεύουσαν θέσιν, αἴρουσα σχεδὸν τὸ δικαίωμα τῆς κυριότητος. Ἡ ἐμφύτευσις ἀρχῆθεν παρὰ τοῖς Ρωμαίοις ἴσχυσεν οὐχὶ ὡς ἰδιαίτερον ἐμπράγματον δικαίωμα, ἀλλ' ὡς μίσθωσις. Τὰ νομικὰ δηλαδὴ πρόσωπα (δημόσιον, εὐαγῆ ἱδρύματα καὶ ἐκ τῶν ἰδιωτῶν οἱ μεγαλοκτηματίαι ἐκαρποῦντο συνήθως τὴν ἀκίνητον περιουσίαν των οὐχὶ δι' αὐτοκαλλιεργείας, ἀλλὰ δι' ἐκμισθώσεως, ἐξ οὗ καὶ κοινὰ παρήγοντο συμφέροντα μεταξὺ ἰδιοκτητῶν καὶ μισθωτῶν. Ἕνεκα τούτου αἱ μισθώσεις ἀνενεοῦντο ἐπὶ πολλὰ κατὰ συνέχειαν ἔτη, ὄχι μόνον μεταξὺ τῶν ἀρχικῶν προσώπων, ἀλλὰ καὶ τῶν διαδόχων των, μέχρις οὗ διεμορφώθη διηνεκής, τρόπον τινά, ἔννομος σχέσις, συνομολογουμένη καὶ ὡς τοιαύτη βραδύτερον. 'Εκ τοῦ λόγου τούτου καὶ τῆς ἐγκαταλείψεως, συνεπείᾳ κοινωνικῶν ἀνωμαλιῶν καὶ ἀναστατώσεων, μεγάλων ἐκτάσεων γῆς, αἵτινες βραδύτερον ἐχερσώθησαν καὶ ἐκαλλιεργήθησαν ὑπὸ κεφαλαιούχων, δοθέντος ὅτι οἱ γαιοκτήμονες ἐστεροῦντο τῶν ἀναγκαίων ὑλικῶν μέσων, παρήχθη ἡ ἐμφύτευσις καὶ οἱ ἐν τῇ σχέσει ταύτῃ *ἀγροὶ* ἐκαλοῦντο εἰς μὲν τὸ δυτικὸν τμῆμα τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους agri vestigales (ὡς ἐκ τοῦ καταβαλλομένου ὡρισμένου ποσοῦ χρημάτων, κανόνος) εἰς δὲ τὸ ἀνατολικὸν ἀγροὶ *ἐμφυτευτικοὶ* καὶ τὸ δίκαιον *ἐμφυτευτικὸν* ἢ *ἐμβατικόν*.

'Απὸ τῶν χρόνων τοῦ Γαΐου ἔρις ὑπῆρχεν ὡς πρὸς τὴν νομικὴν φύσιν τῆς ἐμφυτεύσεως, τῶν μὲν ὑποστηριζόντων ὅτι ἦτο ἀγοραπωλησία, διότι ἦτο διηνεκὴς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἄλλων δὲ ἐξομοιούν-

Digitized by Google

των αὐτὴν πρὸς μίσθωσιν, διὰ τὸ κατ' ἔτος διδόμενον. Τὴν ἀμφισβήτησιν ἦρεν ὁ αὐτοκράτωρ Ζήνων κατὰ τὸν Ε' μ. Χ. αἰῶνα, ὁρίσας ὅτι οὔτε ἀγοραπωλησίαν οὔτε μίσθωσιν ἀποτελεῖ, ἀλλ' ἰδιαίτερον ἐμφυτευτικὸν συνάλλαγμα, συνιστώμενον ὑπὸ ἰδίους ὅρους.

'Αποβλέποντες ἤδη εἰς τὰ δικαιώματα, ἅτινα ὁ ἐμφυτευτὴς κέκτηται ἐπὶ τοῦ κτήματος, παρατηροῦμεν ὅτι:

1) Ἔχει ἐξουσίαν ἐπί τε τῶν προϊόντων τοῦ ἀκινήτου καὶ ἐπ' αὐτοῦ τούτου, δυνάμενος νὰ χρησιμοποιῇ καὶ νὰ καρπῶται τὸ πρᾶγμα. Τοὺς καρποὺς ἀποκτᾷ, ὅπως καὶ ὁ κύριος, διὰ τοῦ ἀποχωρισμοῦ· καὶ κατὰ τοῦτο διαφέρει τοῦ ἐπικαρπωτοῦ, ὅστις γίνεται κύριος τῶν καρπῶν διὰ τῆς συγκομιδῆς. 'Εὰν ἑπομένως ἀπεκόπησαν οἱ καρποὶ παρὰ τοῦ πνεύσαντος ἀνέμου ἢ καὶ παρὰ τρίτου, ἡ κυριότης περιέρχεται εἰς τὸν ἐμφυτευτήν. 'Επὶ τοῦ ἀνευρεθέντος ὅμως εἰς τὸ ἐμφυτευτικὸν κτῆμα θησαυροῦ οὐδὲν δικαίωμα ἀποκτᾷ, πλὴν ἂν ὁ ἴδιος εὕρεν, ὁπότε ἀποκτᾷ τὸ ἥμισυ λόγῳ εὑρέσεως καὶ οὐχὶ λόγῳ τῆς ἐμφυτεύσεως. Ὁμοίως δικαιοῦται νὰ ἐνεχυράζῃ, ἐπιβαρύνῃ καὶ νὰ ἐπιχειρῇ μεταβολὰς ἐπὶ τοῦ κτήματος. Οὕτω δύναται νὰ παραχωρῇ ἐπικαρπίαν ἢ ὑποθήκην, μὲ τὸν περιορισμὸν ὅτι τὰ βάρη ταῦτα, καθ' ὃ δίκαια ἐξηρτημένα ἐκ τῆς ἐμφυτεύσεως, διαρκοῦσιν ὅσον καὶ αὕτη. Ὡς πρὸς τὰς μεταβολάς, ἃς δύναται νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐπὶ τοῦ κτήματος, παρατηροῦμεν ὅτι καθῆκον ἔχει νὰ μὴ χειροτερεύσῃ τὸ πρᾶγμα. Ὅθεν μόνον μεταβολὰς βελτιώσεως δύναται νὰ ἐνεργῇ. Ριζικὰς μετατροπάς, ὅπως μεταβολὴν ἀγροτικοῦ κτήματος εἰς ἀστικὸν καὶ τἀνάπαλιν, ἔχει δικαίωμα νὰ ἐπιχειρῇ ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον καθίσταται τοῦτο ἐπὶ μᾶλλον προσοδοφόρον, καίτοι καὶ ἐναντία γνώμη ἐδιδάχθη (πρβ. *Sintenis*).

2) Δύναται νὰ μεταβιβάσῃ τὸ δικαίωμά του εἰς ἕτερον πρόσωπον διὰ διατάξεως τελευταίας βουλήσεως. Ἂν ἀποθάνῃ ἀδιάθετος, περιέρχεται ἡ ἐμφύτευσις μετὰ τῶν λοιπῶν περιουσιακῶν στοιχείων εἰς τοὺς κληρονόμους του, ἐν ἀντιθέσει μὲ τὴν ἐπικαρπίαν, ἐν ᾗ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἐπικαρπωτοῦ ἀποσβέννυται καὶ τὸ δικαίωμα αὐτοῦ. Ὁμοίως δύναται ὁ ἐμφυτευτὴς νὰ ἐκποιήσῃ τὸ δικαίωμά του ὑπὸ περιορισμούς. Οὕτως ἀπαιτεῖται νὰ εἰδοποιήσῃ πρὸ πάσης ἐκποιήσεως τὸν κύριον τοῦ κτήματος, δικαιολογητικὸς δὲ λόγος τούτου τὸ ἐνδεχόμενον τῆς εἰς ἀφερέγγυον ἢ ἀκατάλληλον πρόσωπον μεταβιβάσεως. 'Εν ἀδικαιολογήτῳ τοῦ κυρίου ἀρνήσει πρὸς συγκατάθεσιν, δύναται ὁ δικαστὴς νὰ ἀναπληρώσῃ τὴν θέλησίν του, αἰτήσει τοῦ ἐμφυτευτοῦ. Ἡ συγκατάθεσις τοῦ κυρίου ἀπαιτεῖται προσέτι, καθ' ὅτι οὗτος δικαιοῦται, ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ὅροις, νὰ προτιμηθῇ ἔναντι τῶν λοιπῶν, ἀγοράζων αὐτὸς τὴν ἐμφύτευσιν, ἐὰν ὅμως ἐντὸς διμήνου ἀπὸ τῆς ἀναγγελίας δὲν ἀποφανθῇ, τότε οὐδόλως δεσμεύεται νὰ ἐκποιήσῃ τὸ δικαίωμά του ὁ ἐμφυτευτής. Πλὴν τοῦ περιορισμοῦ τούτου, ὁ ἐμφυτευτὴς ὑποχρεοῦται νὰ καταβάλῃ τῷ κυρίῳ τὸ καλούμενον εἰσδεκτικόν, ἤτοι τὴν 50ὴν μοῖραν ἐκ τοῦ τιμήματος (2 %). 'Εὰν ἄνευ ἀνταλλάγματος ἐξεποίησε, τότε ἡ 50ὴ μοῖρα θὰ ὑπολογισθῇ ἐπὶ τῆς ἀξίας τῆς ἐμφυτεύσεως.

3) Ὁ ἐμφυτευτὴς προστατεύεται ἐν τῇ ἀσκήσει τῶν ἐξουσιῶν, ἃς τὸ δικαίωμά του τῷ παρέχει. Οὕτω, δύναται νὰ ἐγείρῃ ὠφέλιμον διεκδικητικὴν ἀγωγὴν ἐπὶ κατοχῆς ὑπὸ τρίτου τοῦ πράγματος, τὴν ἀρνητικὴν ἀγωγήν, τὴν ἐπὶ ἀσφαλείᾳ δι' ἐπικειμένην βλάβην καὶ ἕνεκα καινοτομιῶν, τὴν περὶ ἰθύνσεως ὁρίων καὶ τὰ παραγγέλματα τῆς νομῆς. 'Επίσης ἔχει καὶ ἰδιαιτέραν in rem ἀγωγήν, τὴν καλουμένην vestigalis actio καὶ ἐγειρομένην κατὰ τοῦ κατακρατοῦντος τὸ πρᾶγμα, ἥτις καὶ ὑπὸ τοὺς ὅρους τῆς πουβλικιανῆς ἀγωγῆς δύναται νὰ ἐγερθῇ.

Πλὴν τῶν ὑποχρεώσεων τοῦ ἐμφυτευτοῦ νὰ μὴ χειροτερεύῃ τὸ πρᾶγμα, νὰ εἰδοποιῇ πρὸ πάσης ἀπαλλοτριώσεως τὸν κύριον καὶ νὰ παράσχῃ 2 % ἐκ τοῦ τιμήματος εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἐκποιήσεως, βαρύνεται οὗτος καὶ μὲ ἄλλας προσθέτους ὑποχρεώσεις. Οὕτως δέον νὰ καταβάλλῃ τῷ κυρίῳ ἐτήσιον *τέλεσμα*. Τὸ τέλεσμα τοῦτο καλεῖται *κανὼν* καὶ *ἐμφύτευμα* (reditus), οὗτινος τὸ ποσοστὸν ὁρίζει ἡ συστατικὴ τῆς ἐμφυτεύσεως δικαιοπραξία καὶ συνίσταται εἰς χρήματα ἢ καὶ εἰς μέρος τῶν καρπῶν τοῦ κτήματος. Κατὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ κανόνος λαμβάνονται ὑπ' ὄψει διάφοροι προϋποθέσεις, ἐν αἷς καὶ τὸ διηνεκὲς ἢ μακροχρόνιον τῆς ἐμφυτεύσεως καὶ τὸ ἀσταθὲς τῆς ἐτησίας τῶν κτημάτων προσόδου, αἱ δὲ τυχὸν ἐπισυμβαίνουσαι αὐξομοιώσεις, εἴτε ἐν τῷ κτήματι εἴτε ἐν τῇ προσόδῳ, ἀσκοῦσι βεβαίως ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ κανόνος, καθ' ἣν περίπτωσιν συνίσταται οὗτος εἰς μέρος καρπῶν καὶ δύναται ἑπομένως ὁ ἐμφυτευτὴς νὰ αἰτήσηται τὴν μείωσίν του. Ὡς πρὸς τὴν ἐπίδρασιν ὅμως τῶν αὐξομοιώσεων τούτων ἐπὶ τοῦ εἰς χρήματα καταβαλλομένου κανόνος μεγάλη ἐγέρθη ἀμφισβήτησις. Κατά τινας οὔτε τοῦ κτήματος ἡ φθορά, οὔτε τῆς προσόδου ἡ μείωσις δύναται νὰ ἐπηρεάσῃ τὸν ἐμφυτευτικὸν κανόνα συμφώνως μὲ τὴν διάταξιν τοῦ Ζήνωνος καθ' ἣν ἡ μερικὴ τοῦ κτήματος φθορὰ ὁρᾷ τὸν ἐμφυτευτήν. 'Εὰν δέ, ὡς διατείνονται, ἡ μερικὴ φθορὰ ἡ διαρκῆ μείωσιν τῆς προσόδου ἐπιφέρουσα, οὐδεμίαν ἐπὶ τοῦ κτήματος ἀσκεῖ ἐπιρροήν, ἔτι ὀλιγώτερον δύναται νὰ ἀποδοθῇ τοιαύτη δύναμις τῇ ἐκ καιρικῶν αἰτίων, προσκαίρῳ ἀφορίᾳ. Παρ' ἡμῖν ὅμως, δεδομένου ὅτι ἐν τῷ Βυζαντινῷ δικαίῳ ἡ ἐμφύτευσις ἐθεωρήθη περιέχουσα στοιχεῖα καὶ πωλήσεως καὶ μισθώσεως, ἤτοι τὸ διηνεκὲς τῆς πρώτης καὶ τὸ κατ' ἔτος καταβάλλειν τῆς δευτέρας, φυσικὸν εἶναι νὰ ἐφαρμόζωνται αἱ περὶ ἀφέσεως τοῦ μισθώματος, ἕνεκεν ἀφορίας, διατάξεις.

Ἡ ὑποχρέωσις τοῦ ἐμφυτευτοῦ νὰ καταβάλλῃ ἐτησίως τῷ κυρίῳ κανόνα εἶναι μὲν ὅρος τῶν ἐμφυτεύσεων συνηθέστατος, ἀλλὰ δὲν εἶναι καὶ ἀπαραίτητος, ὅπως εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν κληροδοτεῖ τις τρίτῳ δικαίωμα ἐμφυτεύσεως καὶ ἢ οὐδὲν λέγει περὶ καταβλητέου κανόνος ἢ συμφωνεῖται νὰ καταβληθῇ ἐφ' ἅπαξ χρηματικόν τι ποσόν. 'Επίσης ὁ ἐμφυτευτὴς φέρει τὰ βάρη τοῦ πράγματος, τακτικὰ καὶ ἔκτακτα, ἰδιωτικὰ καὶ δημόσια, δὲν ὑποχρεοῦται ὅμως νὰ ἐπιχειρῇ βελτιώσεις εἰς τὸ κτῆμα, καίτοι ἐνίοτε τὸ συμφέρον του τὸ ἀπαιτεῖ.

Χαρακτηριστικὸν τῆς ἐμφυτεύσεως εἶναι τὸ διηνεκές, δύναται ὅμως νὰ συμφωνηθῇ καὶ ὡς πρόσκαιρος. 'Επὶ κτημάτων τῆς 'Εκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν ἐν αὐτῇ εὐαγῶν οἴκων ἐπετρέπετο πρόσκαιρος μόνον ἐμφύτευσις, ἀργοῦντος τοῦ περιορισμοῦ ἐπὶ τῶν καθιδρυμάτων τῶν ἐπαρχιῶν.

Ἡ σχέσις καλλιεργητῶν ἐθνικῶν γαιῶν πρὸς τὸ δημόσιον εἶναι σχέσις εἴτε μισθώσεως, εἴτε παρακλήσεως, εἴτε ἐμφυτεύσεως. Μᾶλλον συνᾴδει πρὸς τὴν τῆς ἐμφυτεύσεως, διότι οἱ καλλιεργηταὶ οὗτοι ἔχουσιν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν χρῆσιν τοῦ πράγματος, ἀφ' ἑτέρου δὲ παρέχουσι κανόνα· καὶ ἡ σχέσις αὕτη δὲν εἶναι δεκτικὴ ἀνακλήσεως, ἀλλὰ κληρονομικὴ (Ν. 15/9/1848). Ἡ διάταξις, καθ' ἣν τὴν διακατοχὴν τῶν γαιῶν τούτων ἔχει τὸ δημόσιον, ὑπονοεῖ ὅτι ἡ διακατοχὴ τοῦ γεωργοῦ εἶναι ἀνώμαλος. Ἑπομένως προστατεύονται οὗτοι διὰ τῶν περὶ νομῆς παραγγελμάτων.

Ὁ συνηθέστερος τρόπος συστάσεως ἐμφυτεύσεως εἶναι ὁ διὰ συμβάσεως μεταξὺ κυρίου τοῦ κτήματος καὶ μέλλοντος ἐμφυτευτοῦ. Ἡ σύμβασις αὕτη δὲν ἀπῃτεῖτο κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον νὰ γίνῃ ἐγγράφως, πλὴν ἐπὶ ἐκκλησιαστικῶν ἐμφυτεύσεων, κατὰ διάταξιν τοῦ 'Ιουστινιανοῦ. Παρ' ἡμῖν δέον ἡ σύμβασις αὕτη νὰ γένηται διὰ συμβολαιογραφικοῦ ἐγγράφου καὶ νὰ μεταγραφῇ τὸ συμβόλαιον, εἴτε περὶ μεταβιβαζομένης, εἴτε περὶ συνιστωμένης πρόκειται ἐμφυτεύσεως, ἐξ οὗ καὶ ἡ κρατήσασα ἀμφισβήτησις μεταξὺ τῶν συγγραφέων. Περὶ τοῦ ἂν ἀπαιτῆται καὶ οἱονεὶ παράδοσις τοῦ κτήματος, δὲν ἔχει νῦν πρακτικὴν σημασίαν. Ἕτερος λόγος συστάσεως ἐμφυτεύσεως εἶναι καὶ ἡ διάταξις τελευταίας βουλήσεως, ὁπότε δὲν ἀπαιτεῖται μεταγραφή.

Καὶ διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως δύναται νὰ συσταθῇ ἐμφύτευσις. Τοῦτο δύναται νὰ λάβῃ χώραν ἐπὶ τῶν καλουμένων προπαρασκευαστικῶν συμφώνων, δι' ὧν παράγεται ὑποχρέωσις ἁπλῶς ἐπὶ συστάσει ἢ μεταβιβάσει ἐμπραγμάτου δικαίου, οὐχὶ δὲ καὶ σύμβασις συστατικὴ ἢ μεταβιβαστικὴ αὐτοῦ. 'Εὰν ἑπομένως ὁ ὑποσχεθεὶς νὰ συστήσῃ ἢ μεταβιβάσῃ ἐμφύτευσιν ἀρνῆται νὰ ἐκτελέσῃ τὴν τοιαύτην ὑποχρέωσιν καὶ ἐναχθῇ, τότε ἡ βούλησις δύναται νὰ ἀναπληρωθῇ ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ, συνῳδὰ ταῖς διατάξεσι τῆς Πολιτικῆς δικονομίας. Τὸ ζήτημα ἐὰν διὰ τακτικῆς χρησικτησίας δύναται νὰ συσταθῇ ἐμφύτευσις, ἢ ἐάν τις, ἀποκτήσας τὴν ἐμφύτευσιν κτήματος καλῇ τῇ πίστει καὶ νομίμῳ τίτλῳ, μετὰ παρέλευσιν ὡρισμένου χρονικοῦ διαστήματος ἀποκτᾷ δικαίωμα ἐμφυτεύσεως, σφόδρα φιλονικεῖται λόγῳ τῆς ἀσαφείας τῶν πηγῶν, αἵτινες ὅμως ῥητῶς ἐπιτρέπουσι τὴν διὰ χρησικτησίας ἀπόκτησιν τῆς κυριότητος. 'Εκ τοῦ τελευταίου τούτου ἀγόμεθα εἰς ἀποδοχὴν τῆς γνώμης, ὅτι συγχωρεῖται ἡ διὰ χρησικτησίας ἀπόκτησις καὶ τῆς ἐμφυτεύσεως. Διότι ἀφοῦ τις ἀποκτᾷ κυριότητα διὰ χρησικτησίας καὶ τὸ δικαίωμα τῆς κυριότητος εἶναι δικαίωμα καθολικόν, ἐξ οὗ ἀπορρέουσι καὶ τὰ λοιπὰ iura in re aliena καὶ δικαίωμα μεῖζον τούτων καὶ ἀφοῦ καὶ δουλεία, κατὰ νόμον, δύναται νὰ ἀποκτηθῇ διὰ χρησικτησίας, ἤτοι ἐπιτρέπεται καὶ τὸ ἔλαττον, ἄρα ἐπιτρέπεται, κατ' ἀναλογίαν τῶν περὶ κυριότητος καὶ δουλειῶν κρατούντων, καὶ τὸ μέσον, τουτέστιν ἡ διὰ χρησικτησίας ἀπόκτησις ἐμφυτεύσεως, εἴτε πρόκειται περὶ ἐμφυτεύσεως τὸ πρῶτον ἤδη συνιστωμένης, εἴτε περὶ μεταβιβάσεως παρὰ τοῦ μέχρι τοῦδε ἐμφυτευτοῦ. Πάντως ὅμως καὶ οἱ ἀποκρούοντες τὴν διὰ τακτικῆς χρησικτησίας ἀπόκτησιν τῆς ἐμφυτεύσεως ἀποδέχονται οὐχ ἧττον τὴν διὰ τῆς 30ετοῦς *(ἐκτάκτου)* χρησικτησίας ἀπόκτησιν.

Ἡ ἐμφύτευσις καταργεῖται: α') διὰ τῆς πλήρους τοῦ κτήματος καταστροφῆς. Τῇ καταστροφῇ ἰσοδύναμός ἐστι καὶ ἡ ὑπὸ θαλασσίων ἢ ποταμίων ὑδάτων διαρκὴς τοῦ πράγματος κάλυψις. 'Εὰν ἀγρὸς ὑπὸ ποταμῶν ἐπικλυσθῇ, ἡ χρῆσις τῶν καρπῶν καὶ ἡ δεσποτεία ἀπόλλυται (νομ. 7 § 5, 6 Π. 41), 1)· β') διὰ συγχύσεως, τουτέστι συμπτώσεως τῷ αὐτῷ προσώπῳ κυριότητος καὶ ἐμφυτεύσεως, δεδομένου ὅτι ὁ κύριος δὲν δύναται νὰ ἔχῃ δικαίωμα ἐναντίον ἑαυτοῦ· γ') διὰ τῆς πληρώσεως τῆς διαλυτικῆς αἱρέσεως καὶ παρόδου τῆς διαλυτικῆς προθεσμίας, ἐὰν ὑπὸ ταύτας συνέστη· δ') διὰ παραιτήσεως. Ὁ ἰδιοκτήτης δὲν δύναται βεβαίως νὰ ἀποκρούσῃ τὴν παραίτησιν ἐπὶ τῶν ἄνευ καταβολῆς κανόνος ἐμφυτεύσεων. Τὸ αὐτὸ λεκτέον καὶ ἐπὶ τῶν *ὑποτελῶν* (ὅταν καταβάλληται κανών). Ἡ ὑποτελὴς ἐμφύτευσις εἶναι ἔννομος σχέσις μόνον δικαιωμάτων, αἱ δὲ ὑποχρεώσεις εἶναι ὅρος τῆς ἐνεργείας καὶ ἀσκήσεως τῶν δικαιωμάτων· ε') διὰ παραγραφῆς. Ρηταὶ περὶ τούτου διατάξεις δὲν ὑπάρχουσιν. Οὐχ ἧττον ὅμως κοινῶς γίνεται δεκτόν, ὅτι ἡ χρησικτησία, εἴτε τῆς ἰδιοκτησίας παρὰ τοῦ ἐμφυτευτοῦ, εἴτε τῆς ἐμφυτεύσεως αὐτοῦ παρ' ἄλλου, καταργεῖ τὴν ἐμφύτευσιν, τινῶν μάλιστα ὑποστηριζόντων, ὅτι καὶ ἡ παρ' οἱουδήποτε καὶ οὐχὶ μόνον τοῦ ἐμφυτευτοῦ χρησικτησία τῆς ἰδιοκτησίας καταργεῖ ταύτην. Ἡ ἐμφύτευσις ἑπομένως δὲν ἀπόλλυται ἁπλῶς διὰ τῆς ἀχρησίας, δηλαδὴ τῆς μὴ χρησιμοποιήσεως τοῦ πράγματος παρὰ τοῦ δικαιούχου, ἀλλὰ διὰ τῆς χρησικτησίας τῆς ἐλευθερίας (usucapio libertatis), τουτέστι τῆς χρησιμοποιήσεως ὡς ἐλευθέρου τοῦ κτήματος· στ') ἐξ ἄλλων αἰτιῶν, αἵτινες καλοῦνται *στερητικαί*, μὴ καταργοῦσαι ὅμως ἀφ' ἑαυτῶν τὴν ἐμφύτευσιν. 'Εφ' ὅσον συνεπῶς τοιοῦτοι λόγοι ἐμφανίζονται, ὁ ἰδιοκτήτης ἀποκτᾷ δικαίωμα πρὸς κατάργησιν τῆς ἐμφυτεύσεως, ὅπερ ὅμως ἀσκηθὲν ἐπιφέρει αὐτοδικαίως καὶ ἔκτοτε τὴν κατάργησιν. Οὕτως ἀπόλλυσι τὸ δικαίωμά του ὁ ἐμφυτευτής, κατὰ τὴν νεαρὰν ρκ', ἐὰν χειροτερεύσῃ τὸ πρᾶγμα. Ἡ νεαρὰ αὕτη ὁμιλεῖ εἰδικῶς περὶ ἐμφυτεύσεως εὐαγῶν οἴκων, οὐχ ἧττον ἀνέκαθεν ἐθεωρήθη γενικῆς φύσεως, ἐφαρμοζομένη ἐπὶ πασῶν τῶν ἐμφυτεύσεων. Ὁποία καὶ ὁπόση δέον νὰ ᾖ ἡ χειροτέρευσις, ἵνα λάβῃ χώραν κατάργησις, εἶναι ζήτημα πραγματικόν, ἀποκείμενον εἰς τὴν κρίσιν τοῦ δικαστοῦ, ὅστις δέον νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν, ὅτι οὐχὶ πᾶσα μεταβολὴ ἐν τῷ κτήματι, ἀλλὰ μόνον ἡ σπουδαίως μειοῦσα τὴν ἀξίαν ἢ τὴν πρόσοδον αὐτοῦ ἀποτελεῖ χειροτέρευσιν. Ὑπαρχούσης χειροτερεύσεως, ἐξ ἧς δύναται ὁ ἰδιοκτήτης νὰ αἰτήσηται τὴν κατάργησιν τῆς ἐμφυτεύσεως, δικαιοῦται οὗτος νὰ ἀπαιτήσῃ ἢ μόνον τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ζημίας ἢ καὶ τὴν ἔξωσιν τοῦ ἐμφυτευτοῦ.

Ἡ καθυστέρησις τῶν δημοσίων τελῶν ἢ τοῦ ἐμφυτευτικοῦ κανόνος δύο κατὰ συνέχειαν ἔτη ἐπὶ ἐκκλησιαστικῶν ἐμφυτεύσεων καὶ τρία ἐπὶ κοσμικῶν παρέχει δικαίωμα ἀποβολῆς τοῦ ἐμφυτευτοῦ. Ἡ προθεσμία αὕτη τρέχει ἄνευ ὀχλήσεως καὶ ἀφ' ἑαυτῆς· μόνη ἡ λαβοῦσα χώραν καθυστέρησις τοῦ κανόνος συναινέσει τοῦ κυρίου καθιστᾷ ἀβλαβῆ τὴν πάροδον τῆς προθεσμίας. 'Εννοεῖται ὅτι τὴν κατάργησιν ἐπιφέρει ἑκατέρα τῶν καθυστερήσεων τούτων, καὶ ἡ τοῦ κανόνος καὶ ἡ τῶν δημοσίων τελῶν. Ὁμοίως ἀπόλλυσι τὸ δικαίωμά του ὁ ἐμφυτευτὴς καὶ ἐάν, ὡς προελέχθη, δὲν εἰδοποιήσῃ τὸν κύριον ἐν περιπτώσει ἐκποιήσεως. 'Εὰν ὁ κύριος ἐπὶ τῶν περιπτώσεων τούτων ἐπιδιώκῃ τὴν ἔξωσιν τοῦ ἐμφυτευτοῦ, δέον νὰ ἐγείρῃ διεκδικητικὴν κατ' αὐτοῦ ἀγωγήν, ἐπὶ ἐνδεχομένης δὲ ἐνστάσεως παρὰ τοῦ ἐμφυτευτοῦ ὅτι κέκτηται δικαίωμα ἐμφυτεύσεως, ὁ ἰδιοκτήτης δύναται νὰ προτείνῃ ὡς ἀντένστασιν τὴν ἀπόσβεσιν τοῦ δικαιώματος τῆς ἐμφυτεύσεως. 'Εὰν ὁ κύριος δὲν ἐνασκήσῃ τὸ δικαίωμά του, τότε καὶ ἡ ἐμφύτευσις θεωρεῖται ὡς μηδέποτε ἀποσβεσθεῖσα. Ι.Κ.Π.

ἐμφυτευτήριον (τὸ) *[Γεωπ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ ἐργαλεῖον, ὅπερ χρησιμεύει πρὸς φύτευσιν τῶν φυτῶν. Δ. Ν. Π.

ἐμφυτευτὴς (ὁ)· ὁ καρπούμενος ἐμφύτευμα, ὁ καλλιεργητὴς ἀλλοτρίου κτήματος ἐπὶ μακροχρονίῳ μισθώσει μετὰ τοῦ δικαιώματος τῆς ἐμφυτεύσεως.

ἐμφυτευτικός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐμφύτευσιν, εἰς τὴν μακροχρόνιον μίσθωσιν κτήματος.

—**ἐμφυτευτικαὶ** ***μηχαναὶ*** *[Γεωπ.]*. Εἰδικαὶ μηχαναὶ χρησιμοποιούμεναι πρὸς φύτευσιν διαφόρων φυτῶν (βλ. *μηχαναὶ* φυτευτικαί). Δ. Ν. Π.

—**ἐμφυτευτικὸν** ***δίκαιον***. Καλεῖται οὕτω τὸ σύνολον τῶν νομικῶν κανόνων τῶν ρυθμιζόντων τὰ τῆς καλλιεργείας τῶν ἐθνικῶν γαιῶν. Ἡ σχέσις καλλιεργητῶν καὶ δημοσίου προσομοιάζει τῇ *ἐμφυτεύσει*, ἀφοῦ καταλείπεται τοῖς πρώτοις ἡ χρῆσις τοῦ κτήματος καὶ πρόκειται περὶ σχέσεως κληρονομητῆς καὶ μὴ δεκτικῆς ἀνακλήσεως. Κυρίως τὸ ἐμφυτευτικὸν ζήτημα ὑπῆρξεν ἀπόρροια τοῦ *ἀγροτικοῦ* (βλ. λ.). Διὰ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 6/15 Φεβρουαρίου 1926 προβλέπεται ἡ ὑπὸ ὅρους ἐξαγορὰ τῆς κυριότητος τῶν ἐμφυτευτικῶν κτημάτων. Ι. Κ. Π.

ἐμφυτεύω, *ἀόρ. ἐνεφύτευσα—ἐνεφυτεύθην, παθ. μετχ. ἐμπεφυτευμένος*· φυτεύω, ἀναπτύσσω, καλλιεργῶ φυτείας· || **παρέχω κτῆμα ἐπὶ μακροχρονίῳ**

Digitized by Google

μισθώσει μὲ τὸ δικαίωμα τῆς ἐμφυτεύσεως· || ἐγκεντρίζω, ἐνοφθαλμίζω.

ἔμφυτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ φύσει ὑπάρχων, φυσικός, ἐμφυής· ἀντίθ. *ἐπίκτητος, διδακτός*: «ἔμφυτος δεξιότης», «ἔρως ἔμφυτος τοῖς ἀνθρώποις» *(Πλάτ.)*.—Ἐπίρρ. ***ἐμφύτως***.

—*[Φιλοσ.]* Διὰ τοῦ ὅρου *ἔμφυτος* (innatus, inné, augeboren) καλοῦμεν: α') Ὅ,τι ἀνήκει εἰς τὴν φύσιν ὄντος τινός, ὅ,τι δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα ἐκείνου, ὅπερ ὑπέστη, ἔπραξεν ἢ ἀντελήφθη ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του. β') Ἐκεῖνο, ὅπερ ἐν τῇ νοήσει εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ οὐσία τοῦ πνεύματος, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς ἐκεῖνο, ὅπερ εἰσέρχεται εἰς αὐτὸ ἐκ τοῦ ἐκτὸς κόσμου. Ἔμφυτος εἶναι ἰδίᾳ ὁ μηχανισμὸς τοῦ νευρικοῦ συστήματος, ἡ ῥοπὴ πρός τινας ἀντιδράσεις ψυχοφυσιολογικῆς φύσεως, ἀλλ' οὐχὶ αἱ παραστάσεις, αἱ ἔννοιαι, ἡ γνῶσις. Τὸ ἔμφυτον ἢ τὸ ψυχολογικῶς *πρωταρχικὸν* δὲν πρέπει νὰ συγχέηται πρὸς τὸ *ἀπριοριστικόν*, ὅπερ σχετίζεται πρὸς τὴν σημασίαν καὶ τὸ κῦρος ἐνίων παραγόντων τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἀποτιμήσεως ἀξιῶν. Ἀφ' ἑτέρου τὸ βιολογικο-ψυχολογικῶς ἔμφυτον εἶναι ἐν μέρει προϊὸν ἀσκήσεως ἢ ἕξεως τῶν προγόνων, μεταβιβαζόμενον εἰς τοὺς ἀπογόνους φυλογενετικῶς. Α. Δ.

— **ἔμφυτοι *ἰδέαι*** *[Φιλοσ.]*. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Πλάτωνος καὶ τῆς περὶ τῶν ἰδεῶν διδασκαλίας του ἐγεννήθη μέγα φιλοσοφικὸν καὶ ψυχολογικὸν ἅμα πρόβλημα, ἂν δηλαδὴ τὰς ἰδέας, ἤτοι τὰς καθολικὰς παραστάσεις καὶ ἐννοίας, φέρῃ ὁ ἄνθρωπος ἐμφύτους ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ ἢ βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον προσκτᾶται ταύτας διὰ τῆς ἐμπειρίας. Ὁ Πλάτων, πρῶτος αὐτὸς πλάσας τὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν, τὰς ὁποίας ἐθεώρει ὡς τὰ ὄντως ὄντα, ὡς τὰ ἀρχέτυπα *(παραδείγματα)* τῶν ἀντικειμένων τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου, παρεδέχετο, ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ὁμοειδὴς οὖσα πρὸς τὴν ψυχὴν τοῦ σύμπαντος κόσμου, πρὶν κατέλθῃ εἰς τὴν γῆν καὶ ἑνωθῇ μετὰ τοῦ ὑλικοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ἔζησε προηγουμένως ἐν τῷ μέσῳ ὑπερτέρου τινὸς ἰδανικοῦ κόσμου, ἔνθα ἐκ τοῦ πλησίον εἶδε καὶ ἐγνώρισε τὰς ἰδέας. Διὰ τοῦτο ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν ἐπίγειον ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ σώματι οἴκησίν της, ἀντιλαμβανομένη διὰ τῶν αἰσθήσεων τὰ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου ἀντικείμενα, ἤτοι τὰ ἀπεικάσματα τῶν ἰδεῶν, ἀναμιμνῄσκεται τῶν ἀρχετύπων ἐκείνων ἰδεῶν, τὰς ὁποίας ἐν τῷ προτέρῳ βίῳ της ἐγνώρισε. Διὸ καὶ πᾶσα γνῶσις καὶ μάθησις τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν πλατωνικὴν ταύτην θεωρίαν οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ *ἀνάμνησις*, ἤτοι ἀναγνώρισις τοῦ ἐκ τοῦ προτέρου βίου γνωστοῦ ἤδη κόσμου τῶν ἰδεῶν. Ἡ πλατωνικὴ αὕτη θεωρία, ἀποτελοῦσα τὸν καθαρὸν *ἰδανισμὸν* (idealismus), διὰ τῆς νεοπλατωνικῆς σχολῆς καὶ τῆς λεγομένης σχολαστικῆς φιλοσοφίας ἐξηκολούθησε νὰ κρατῇ καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα, ἀπὸ δὲ τοῦ ΙΖ' μ. Χ. αἰῶνος διὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ Καρτεσίου (1596—1650) καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθείσης φιλοσοφικῆς σχολῆς νέαν ἔλαβεν ἀνάπτυξιν. Καὶ ὁ φιλόσοφος οὗτος, ὀπαδὸς ὢν τοῦ καθαροῦ ἰδανισμοῦ, ἐδίδασκεν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος προικισθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ ψυχῆς πνευματικῆς ἔρχεται εἰς τὸν κόσμον τοῦτον φέρων ἐμφύτους ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ ἰδέας, χωρὶς νὰ ἔχῃ οὐδεμίαν ἀνάγκην διὰ τὴν πνευματικήν του ἀνάπτυξιν τῆς ἔξωθεν ἐμπειρίας.

Ἀντιθέτως πρὸς τὸν καθαρὸν τοῦτον ἰδανισμὸν ἀνεπτύχθη διὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ Λωκκίου (1632—1704) ὁ καθαρὸς *ἐμπειρισμός*, ἤτοι ἡ θεωρία ἐκείνη, καθ' ἣν ἕτοιμοι ἰδέαι ἔμφυτοι ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου δὲν ὑπάρχουν. Κατὰ τὸν Λώκκιον καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι πινακὶς ἄγραφος (tabula rasa), τὸ δὲ ὅλον περιεχόμενον τῆς συνειδήσεως ἡμῶν προσκτᾶται ἡ ψυχὴ βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον διὰ τῆς διπλῆς ἐμπειρίας, τῆς ἐξωτερικῆς, ἧς θεμελιῶδες στοιχεῖον εἶναι τὸ *αἴσθημα* (sensation), καὶ τῆς ἐσωτερικῆς, ἧς θεμελιῶδες στοιχεῖον εἶναι ἡ *σκέψις* (reflexion). Τὰ δὲ αἰσθήματα θεωροῦντες οἱ περὶ τὸν Λώκκιον ἐμπειρικοὶ ὡς τὰ ἁπλούστατα τοῦ ὅλου πνευματικοῦ βίου στοιχεῖα, παρῆγον ἐξ αὐτῶν τὰ συνθετώτερα συμπλέγματα τῶν παραστάσεων καὶ τέλος τὰς καθολικὰς καὶ ἀφῃρημένας ἐννοίας, ἤτοι τὰς ἰδέας. Τὰς δύο ταύτας ἄντικρυς πρὸς ἀλλήλας ἀντιμαχομένας θεωρίας τοῦ καθαροῦ ἰδανισμοῦ καὶ τοῦ καθαροῦ ἐμπειρισμοῦ προσεπάθησε νὰ συμβιβάσῃ ὁ Λεϊβνίτιος (1646—1716). Ὁ φιλόσοφος, οὗτος ἀποκρούων καὶ τὴν περὶ ἑτοίμων ἐμφύτων ἰδεῶν θεωρίαν τοῦ Καρτεσίου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἰδανιστῶν καὶ τὴν τοῦ Λωκκίου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἐμπειρικῶν διδασκαλίαν, καθ' ἣν ἡ ψυχὴ ἡμῶν, ἐν παθητικῇ ὅλως καταστάσει διατελοῦσα, δέχεται ἔξωθεν διὰ τῶν αἰσθήσεων ὅλον τὸ περιεχόμενον τῆς συνειδήσεως, παρεδέχετο, ὅτι ἡ ψυχὴ ἡμῶν εἶναι δύναμις καὶ δὴ δύναμις αὐτενεργός, ἔμφυτον δ' ἐν ἑαυτῇ ἔχει οὐχὶ ἑτοίμους ἰδέας, ἀλλὰ μόνον προδιάθεσιν καὶ ἱκανότητα εἰς τὸ σχηματίζειν ἐκ τῶν ἐπὶ μέρους κατ' αἴσθησιν ἀντιλήψεων καὶ παραστάσεων καθολικὰς παραστάσεις καὶ ἀφῃρημένας ἐννοίας, ἤτοι ἰδέας. Ἡ θεωρία αὕτη, ἀναπτυχθεῖσα καὶ συμπληρωθεῖσα βραδύτερον ὑπὸ τοῦ Καντίου (1724—1804), ἐπικρατεῖ καὶ σήμερον ἐν τῇ ψυχολογικῇ ἐπιστήμῃ, προκειμένου περὶ τῆς *ἐμφύτου προδιαθέσεως* καὶ τοῦ ὅλου ἀνθρωπίνου γένους καὶ ἑκάστου ἐπὶ μέρους ἀνθρώπου. Α. Π. Σ.

ἔμφυτος (ὁ) (Emphytus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *τευθρηδινιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 40 εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ καὶ ἐνδιαιτώμενα ἐπὶ τῶν φύλλων διαφόρων φυτῶν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *ἔμφυτος ὁ παράδοξος* (Emphytus paradoxus), ὅστις ἔχει σῶμα λίαν πεπλατυσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, κεραίας ἐπιμήκεις καὶ παχείας, κεφαλὴν τριγωνικὴν καὶ μικράν, πόδας μετρίου μεγέθους, θώρακα σχεδὸν τετραγωνικόν, κοιλίαν στενὴν πρὸς τὸ ἀνώτερον αὐτῆς τμῆμα, πεπλατυσμένην κατὰ τὸ μέσον καὶ στενουμένην κατὰ τὸ κατώτατον αὐτῆς ἄκρον. Τὸ χρῶμά του εἶναι φαιομελανὸν καὶ αἱ πτέρυγές του φέρουσι λευκόφαια ποικίλματα. Ἕτερον εἶδος εἶναι *ἔμφυτος ὁ ἐζωσμένος* (Emphytus cinctus), ἔχων χρῶμα μέλαν στίλβον, μῆκος 8—10 χλσμ. καὶ τὸν πέμπτον κοιλιακὸν δακτύλιον λευκόν. Δ. Ν. Π.

Ἔμφυτος ὁ παράδοξος.

— *[Φυτοπαθολ.]* Ἐκ τῶν ὑμενοπτέρων τούτων ἐντόμων *ἔμφυτος ὁ ἐζωσμένος* ἐμφανίζεται ἀπὸ τοῦ τέλους Ἀπριλίου καὶ μετὰ τὴν γονιμοποίησιν ἡ θήλεια διατρυπᾷ τοὺς τρυφεροὺς βλαστοὺς τῆς ἀμπέλου καὶ ἄλλων φυτῶν καὶ ἐναποθέτει ἐντὸς αὐτῶν ἀρκετὰ ᾠά. Αἱ προνύμφαι εἰσέρχονται εἰς τὴν ἐντεριώνην καὶ κατέρχονται πρὸς τὴν βάσιν τοῦ κλάδου. Οἱ κλάδοι καὶ τὰ φύλλα μαραίνονται καὶ ξηραίνονται. Ὅταν περατώσουν τὴν ἀνάπτυξίν των αἱ προνύμφαι χρυσαλλιδοῦνται ἐντὸς βομβυκίου. Ἐνδείκνυται ἡ ἀφαίρεσις καὶ καῦσις τῶν προσβεβλημένων κλάδων πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἐπεκτάσεως τῆς προσβολῆς εἰς τὰς ἀμπέλους κατὰ Μάϊον. Ε. Ν. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

ἐμφύω, ἀόρ. *ἐνέφυσα—ἐνεφύην*, μετχ. παρακ. *ἐμπεφυκώς*· κάμνω νὰ γεννηθῇ ἐντός· || παθ. *ἐμφύομαι*· γεννῶμαι ἐντός· || προσκολλῶμαι, πρόσκειμαι: «ἐνεφύη εἰς τὸ δόγμα τοῦ ἐνισμοῦ», «ἐμπεφυκότες ἄλλοι εἰς ἄλλα δόγματα».

ἐμφωλεύω (ἀμετ.)· μένω ἐντὸς φωλεᾶς, μένω κεκρυμμένος (ἐπὶ ζῴων καὶ μεταφ.).

ἔμψυχος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἔχων ψυχήν, ζωήν, κίνησιν, ἀντίθ. *ἄψυχος*: «τὰ ἔμψυχα ὄντα», «ἡ ἔμψυχος κτίσις»· || ὁ κατ' ἐξοχὴν ἔμψυχος, ζωηρός, δραστήριος· || «ἔμψυχον ὑλικὸν» οἱ ἄνδρες, οἱ στρατιῶται, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ «ἄψυχον ὑλικὸν» διὰ τοῦ ὁποίου χαρακτηρίζονται περιληπτικῶς τὰ λοιπὰ στοιχεῖα τοῦ στρατεύματος. —Ἐπίρρ. ***ἐμψύχως***.

— *[Φιλοσ.]* Καλεῖται *ἔμψυχον* πᾶν ὄν, ἔχον ἱκανότητα πρὸς ψυχικὰς λειτουργίας, ἐν εὐρυτάτῃ δ' ἐννοίᾳ πᾶν ὄν, ὅπερ ἔχει ἐσωτερικὴν καὶ αὐτοτελῆ ὕπαρξιν. Κατὰ τὸν Φέχνερ, Φράντσε καὶ ἄλλους, ἔμψυχα δὲν εἶναι μόνον τὰ ζῷα, ἀλλὰ καὶ τὰ φυτά. Α. Δ.

— **ἔμψυχα *ἄνθη*** (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Ἡ ὀνομασία αὕτη ἐδίδετο ἄλλοτε εἰς ἀτελεστάτους τινὰς ζωϊκοὺς ὀργανισμούς, ὡς εἰς τὰ *ἀνθόζῳα*, τῶν ὁποίων ἡ ἐξωτερικὴ μορφὴ τοῦ σώματος προσωμοίαζε πρὸς ἄνθη. Σήμερον δὲν γίνεται χρῆσις τῆς ὀνομασίας ταύτης. Δ. Ν. Π.

ἐμψυχῶ (—*όω*) καὶ ***ἐμψυχώνω***, ἀόρ. *ἐνεψύχωσα—ἐνεψυχώθην*, παθ. μετχ. *ἐμψυχωμένος*· ἐμβάλλω ψυχήν, καθιστῶ τι ἔμψυχον, ζωντανεύω· || μεταφ. «ἐμψυχώνω καλλιτέχνημα,—ἔργον,—βιβλίον», ζωντανεύω, οἱονεὶ ἐμβάλλω ψυχήν· || ἐμβάλλω θάρρος, αὐτοπεποίθησιν: «ἐνεψύχωσε τὸν στρατόν»· || καθόλου, ἐνισχύω, ζωογονῶ: «ἐνεψυχώθη τὸ ἐμπόριον,—ἡ γεωργία κττ.».

ἐμψυχωτὴς (ὁ)· ὁ ἐμψυχῶν, ὁ ἐμβάλλων ψυχήν, θάρρος, φρόνημα: «γλύπτης ἐμψυχωτὴς τοῦ λίθου», «ἐμψυχωτὴς τοῦ στρατοῦ,—τῶν ἀδικουμένων».

ἐμψυχωτικός,—*ή,*—*όν*· ὁ ἁρμόδιος, ὁ κατάλληλος πρὸς ἐμψύχωσιν: «ἐμψυχωτικὰ μέσα».—Ἐπίρρ. ***ἐμψυχωτικῶς***.

ἐμῶ (—*έω*), ἀόρ. *ἤμεσα*· κάμνω ἔμετον, κοιν. *ξερνῶ*· || ἐκβάλλω δι' ἐμέτου: «ἤμεσα τὸν καταποθέντα δακτύλιον»· || μεταφ. «ἤμεσεν ὕβρεις,—λόγους ἀναισχύντους», ἀπηύθυνεν, ἐξετόξευσεν ὕβρεις κ.τ.λ.

ἐν· πρόθ. μονόπτωτος συντασσομένη μετὰ δοτικῆς. Σημαίνει καθόλου τὸ ἐντός τινος χώρου ἐνυπάρχειν, καθὰ ἡ ἀντίθετος αὐτῆς *ἐκ* τὴν ἔκ τινος χώρου ἐξαγωγήν: «ἐν τῇ οἰκίᾳ», «ἐν τῷ κιβωτίῳ», «ἐν τῷ βιβλίῳ»· || εἰδικώτερον σημαίνει τὴν ἐν τόπῳ στάσιν: «ἐν Ἀθήναις, ἐν Πάτραις, ἐν Ἑλλάδι, ἐν Εὐρώπῃ, ἐν Ἀσίᾳ»· || κατὰ τὸ φαινόμενον συντάσσεται μετὰ γενικῆς εἰς τὴν φρ. ἐν Ἅδου, παραλειπομένου ἢ ὑπονοουμένου τοῦ τόπῳ ἢ δώμασι, ἢ οἴκῳ· || συνεκδ. σημαίνει τὸν χρόνον κατὰ τὸν ὁποῖον γίνεταί τι: «ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ», «ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ», «ἐν τῇ δημοκρατίᾳ» κατὰ τὴν δημοκρατίαν, ὁμοίως «ἐν πολέμῳ καὶ ἐν εἰρήνῃ», «ἐν χειμῶνι» ἢ «ἐν καιρῷ χειμῶνος,—θέρους κττ.», «ἐν κινήσει»· || κατάστασιν ἢ τρόπον: «εὑρίσκομαι ἐν ἀπορίᾳ», «εὑρισκόμεθα ἐν πολέμῳ», «ζῇ ἐν ἀρετῇ καὶ ἐγκαρτερήσει», «ἐν ἐσθῆτι λευκῇ», «οἱ ἀξιωματικοὶ ἐν στολῇ»· || ἐπιρρ. φρ. «ἐν καιρῷ» ἐγκαίρως, «ἐν συνειδήσει» συνειδητῶς, «ἐν παρόδῳ» κατὰ πάρεκβασιν, «ἐν πρώτοις» κατὰ πρῶτον, «ἐν τούτοις» (βλ. λ. *οὗτος*).

Ἐν συνθέσει ἡ πρόθεσις *ἐν* σημαίνει συνήθως: τὴν ἔννοιαν τοῦ *ἐντός*· π. χ. ἔνδημος, ἔνοικος, ἔνυδρος, ἐναέριος, ἔγκαιρος, ἐγκολπίζομαι, ἐμπίπτω, ἐντίθημι, ἐμβάλλω, ἐγκυμονῶ κτλ.· τὴν ἔννοιαν τοῦ ἔχοντος ἢ τῆς συμφωνίας π. χ. ἔμφρων, ἔμφοβος, ἔλλογος, ἔνδικος, ἔννομος, ἔντιμος, ἔντρομος, ἐμπαθὴς κττ.· ἐπίτασιν τῆς ἐννοίας· π. χ. ἔνδηλος, ἐμποιῶ, ἐμφαίνω, ἐνασμενίζομαι, ἐνδυναμώνω, ἐντρυφῶ, ἐνδεικνύω κττ.

Τὸ *ν* τῆς προθέσεως ἐν συνθέσει πρὸ τῶν χειλικῶν, τοῦ *ψ* καὶ τοῦ *μ* τρέπεται εἰς *μ*· π. χ. ἐμπαίζω, ἐμβάλλω, ἔμψυχος, ἐμμένω· || πρὸ τῶν οὐρανικῶν καὶ τοῦ *ξ* τρέπεται εἰς *γ*· π. χ. ἐγκοπή, ἐγγράφω, ἐγχαράττω· || πρὸ τοῦ *λ* ἀφομοιοῦται. π. χ. ἐλλείπω· || πρὸ τοῦ *ρ* εἴτε ἀφομοιοῦται εἴτε διατηρεῖται· π. χ. ἔρρυθμος καὶ ἔνρυθμος, ἐρράπτω καὶ ἐνράπτω· || πρὸ τοῦ *σ* διατηρεῖται· π. χ. ἔνσημον, ἐνσπείρω, ἐνσταλάζω.

Ἡ *ἐν* πρόθεσις εἰς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν καθ' ἑαυτὴν δὲν διεσώθη· αἱ δὲ δι' αὐτῆς ἐπιφερόμεναι συντακτικαὶ σχέσεις ἐκφέρονται κατὰ τὸ πλεῖστον διὰ τῆς προθέσεως *εἰς* (βλ. λ.). Β. Φ.

ἕν, γεν. *ἑνός*· οὐδ. τοῦ *εἷς* (βλ. λ.).

—*[Φιλοσ.]* Τὸ *ἕν*, δηλονότι ἡ μονάς, λογίζεται ὡς ἀρχὴ τοῦ εἶναι ἢ τοῦ νοεῖν. Ὁ Πλωτῖνος ταυτίζει τὸ ἓν πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ θέτει αὐτὸ ὑπεράνω καὶ τοῦ ὄντος καὶ τῆς νοήσεως, διότι ὑπερβαίνει πᾶσαν καθωρισμένην ὕπαρξιν καὶ νόησιν καὶ εἶναι ἡ πρώτη ἀρχὴ αὐτῶν. Α. Δ.

—**ἓν *διὰ δυοῖν***· λεκτικὸν σχῆμα καθ' ὃ διὰ δύο ὁμοιοπτώτων οὐσιαστικῶν ἐκφέρεται ἔννοια οὐσιαστικοῦ καὶ ἐπιθέτου· π. χ. «χρυσὸν καὶ φιάλας» ἀντὶ «χρυσᾶς φιάλας, ἢ ἔννοια οὐσιαστικοῦ καὶ γενικῆς κτητικῆς π. χ. «φύλλα καὶ δένδρα» ἀντὶ «φύλλα δένδρων».

Εἰς τὸ σχῆμα τοῦτο ἀνάγονται αἱ φράσεις: «ἐπὶ Καύνου καὶ Καρίας» ἀντὶ «ἐπὶ Καύνου τῆς Καρίας», «ἀπὸ τοῦ Βουδόρου καὶ τῆς Σαλαμῖνος» ἀντὶ «ἀπὸ τοῦ Βουδόρου τῆς Σαλαμῖνος», διότι ἡ Καῦνος ἀνήκει εἰς τὴν Καρίαν, ὡς καὶ ὁ Βούδορος εἰς τὴν Σαλαμῖνα· ἐπίσης αἱ ἐκφράσεις δι' ὧν συνδέονται μέρος καὶ ὅλον· π. χ. «οὐ Δαρεῖον οὐδὲ Πέρσας ἐπισείων», «τὰ Φιλίππου καὶ Μακεδόνων καθεῖλεν», «Πάχητι καὶ τοῖς Ἀθηναίοις ἦλθεν ἀγγελία», «ὦ Ζεῦ καὶ θεοί», διότι τὸ Ζεὺς περιέχεται εἰς τὸ θεοὶ καὶ τὰ ἄλλα ὁμοίως· διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐξαίρεται ἡ ἔννοια τοῦ μέρους. Β. Φ.

— **Ἓν *καὶ Πᾶν*** *[Ἀλχημ.]*. Ἔκφρασις δηλοῦσα τὸ ἑνιαῖον τῆς ὕλης καὶ τὸ δυνατὸν τῆς τῶν σωμάτων εἰς ἄλληλα μετουσιώσεως. Ἡ φράσις αὕτη ἀπαντᾷ ἐν τῷ μυστικῷ τοῦ Ἑρμοῦ ὕμνῳ: «Ἀνοιγήτωσαν οἱ οὐρανοὶ καὶ οἱ ἄνεμοι σιγησάτωσαν, πᾶσαί μου αἱ δυνάμεις αἰνεσάτωσαν τὸ Πᾶν καὶ τὸ Ἕν». Ὁ τοῦ Παντὸς καὶ τοῦ Ἑνὸς τύπος ἀναφαίνεται καὶ ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν Ἑλλήνων ἀλχημιστῶν καὶ ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς διδασκαλίας των. —Δ.

Ἓν (En) *[Σανδ. Μυθολ.]*. Θρυλικὸς βασιλεὺς τῆς Σουηδίας· βλ. *Ἀούν*.

ἕνα, οὐδετ. τοῦ *ἕνας* (βλ. λ.).

Ἐνάβασοι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Χώρα καὶ φυλὴ ἐν τῇ Μαυριτανίᾳ Καισαρηνσίᾳ (ταν. Ἀλγερίᾳ) ὑπὲρ τὸ ὄρος Κιννάβα (*Πτολεμ.* Δ, β, 20) μεταξὺ τῶν χωρῶν καὶ τῶν φυλῶν τῶν Μακκούρων ἢ Μακκουρώνων καὶ τῶν Μακχουρήβων. Σ. Ε. Λ.

ἐναβρύνομαι, ἀόρ. *ἐνηβρύνθην*· ἀβρύνομαι, σεμνύνομαι, μεγαλαυχῶ, ὑπερηφανεύομαι, κοιν. *καμαρώνω*: «ἐναβρύνομαι ἐπὶ τῷ ἀξιώματι,—ἐπὶ τῷ πλούτῳ».

ἐναγγειόσπερμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τὸ) καὶ *ἐναγγειοσπέρματος*· (φυτολ. ὅρος)· ὁ ἔχων τὸ σπέρμα ἐντὸς ἀγγείου καὶ οὐχὶ γυμνόν: «ἐναγγειόσπερμα φυτὰ» (βλ. *ἀγγειόσπερμα*).

ἐναγὴς (ὁ, ἡ), —*ὲς* (τό)· ὁ ἐν ἄγει ὤν, ὁ ἐνεχόμενος εἰς ἄγος, ὁ ἔνοχος ἐγκλήματος, κατηραμένος, ἀφωρισμένος, ἀποτρόπαιος.—Ἐπίρρ. ***ἐναγῶς***.

Digitized by Google

—[*'Αρχ. Δίκ.*] Οἱ παραβάται τῶν θείων νόμων ἐκαλοῦντο *ἐναγεῖς* καὶ *ἀλιτήριοι.* Μεταξὺ τούτων καταλέγονται κυρίως οἱ φονεῖς, οὓς βαρύνει μέγα ἔγκλημα, ἡ ἐνοχὴ τοῦ αἵματος (*῾Ηροδ.* 5, 70, *Θουκ.* 1, 126), οἱ πρὸς τοὺς θεοὺς ἐπιορκήσαντες (*Αἰσχ.* Ἱκέτ. 121), ἢ ἁμαρτήσαντες πρὸς αὐτοὺς ὁπωσδήποτε (εἴ τις παραβαίνοι ἢ πόλις ἢ ἰδιώτης ἢ ἔθνος ἐναγὴς ἔστω τοῦ 'Απόλλωνος καὶ τῆς 'Αρτέμιδος καὶ Λητοῦς καὶ 'Αθηνᾶς Προνοίας, καὶ ἐπεύχεται αὐτοῖς μήτε γῆν καρποὺς φέρειν, μήτε γυναῖκας τέκνα τίκτειν γονεῦσιν ἐοικότα, ἀλλὰ τέρατα, μήτε βοσκήματα κατὰ φύσιν γονὰς ποιεῖσθαι κτλ.» (*Αἰσχίν.* κατὰ Κτησιφ. 110). Ἐναγεῖς ἐχαρακτηρίσθησαν αἱ 'Αλκμεωνίδαι, ὡς θανατώσαντες πρὸ τοῦ ἱεροῦ τῶν 'Ερινύων τοὺς εἰς αὐτὸ καταφυγόντας ἱκέτας, ἐξηκολούθησαν δὲ νὰ θεωρῶνται ὡς ἐναγεῖς καὶ μετὰ τὸν ἐξαγνισμὸν ὃν ἔκαμεν ὁ ἐκ Κρήτης κληθεὶς 'Επιμενίδης (βλ. *Κυλώνειον* ἄγος). Οἱ ἐναγεῖς μέχρι τῆς δίκης ἢ τοῦ νομίμου ξαγνισμοῦ (καθαρμοῦ, ἱλασμοῦ) ἐστεροῦντο πάσης πρὸς τὰ θεῖα καὶ ἀνθρώπινα ἐπικοινωνίας.

Ι. Δ. ΖΕΠΟΣ

ἐναγικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἐναγῆ, ὁ τοῦ ἐναγοῦς: «χρήματα ἐναγικά».

ἐναγίζω· (ἀρχ.) προσφέρω θυσίας εἰς τοὺς νεκρούς, εἰς τοὺς ἥρωας.

ἐνάγισμα (τό)· (ἀρχ.) τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐναγίζειν, ἡ προσφερομένη θυσία εἰς νεκρόν: «ἐναγίσματα εἰς τοὺς ἐν πολέμῳ ἀποθανόντας», «ὁ δὲ πολέμαρχος θύει μὲν θυσίας τῇ 'Αρτέμιδι.... ῾Αρμοδίῳ καὶ 'Αριστογείτονι ἐναγίσματα ποιεῖ» (*'Αριστοτέλ.*). [Σύνθετον ἐκ τῆς προθέσεως *ἐν* καὶ τοῦ *ἄγος,* ἐπὶ τῆς καλῆς τοῦ τελευταίου τούτου σημασίας= σέβας, εὐλάβεια, ἐξιλέωσις.]

—[*'Αρχ.*] Τὰ *ἐναγίσματα* ἦσαν θυσίαι ἢ χοαὶ προσφερόμεναι εἰς τοὺς ἀποθανόντας οἰκείους ἢ τοὺς κοινοὺς ἥρωας φυλῆς τινος καὶ πόλεως. Τὸ ἐνάγισμα, ὡς ἡ λέξις δηλοῖ, ἐνεῖχε τὴν ἔννοιαν καθαρμοῦ ἀπὸ ἁμαρτήματος εἴτε ὑπὲρ τῶν προσφερόντων αὐτό, εἴτε ὑπὲρ τῶν ἀποθανόντων. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον: α') ἐσφάζοντο θύματα ἐπὶ τῶν τάφων τῶν νεκρῶν ἢ τῶν βωμῶν τῶν ἡρώων, συρομένης τῆς κεφαλῆς τῶν ζῴων πρὸς τὰ κάτω, ἵνα τὸ αἷμα ρεύσῃ ἐντὸς λάκκου ἢ αὔλακος· β') προσεφέροντο χοαὶ ἐλαίου καὶ οἴνου ὡς καὶ μῦρα, σμύρνα κττ. Τὸ οὐσιαστ. ἐνάγισμα ὡς καὶ τὸ ρῆμα ἐναγίζειν ἀντετίθεντο πρὸς τὴν θυσίαν καὶ τὸ θύειν, ὧν ἐγίνετο χρῆσις μόνον προκειμένου περὶ θεῶν.

Κ. Ι. Β.

ἐναγισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐναγίζειν* (βλ. *ἐνάγισμα*).

ἐναγκαλίζομαι, *ἀόρ. ἐνηγκαλίσθην,* παθ. μετχ. *ἐνηγκαλισμένος·* περιβάλλω διὰ τῆς ἀγκάλης μου, βάζω 'ς τὴν ἀγκαλιά μου, κοιν. *ἀγκαλιάζω.*

ἐναγκάλισμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐναγκαλίζομαι, τὸ διὰ τῆς ἀγκάλης περιπτυχθέν· || ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐναγκαλίζειν, ἐναγκαλισμός.

ἐναγκαλισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐναγκαλίζειν, ἡ διὰ τῆς ἀγκάλης περίπτυξις, κοιν. *ἀγκάλιασμα.*

ἐναγκυλίζω καὶ ***ἐναγκυλῶ*** (*—έω*) καὶ (*—όω*)· βάλλω τι εἰς τὴν ἀγκύλην, προσαρμόζω εἰς τὴν ἀγκύλην, ὡς τὸ βέλος εἰς τὴν νευρὰν τοῦ τόξου, ἢ τὸ βλῆμα εἰς τὴν σφενδόνην.

ἐναγόμενος, *—η, —ον·* οὐσιαστικοποιηθεῖσα παθητ. μετοχὴ τοῦ *ἐνάγω·* ὁ καθ' οὗ στρέφεται ἡ ἀγωγὴ (βλ. λ.).

—[*Πολιτ. Δικον.*] Ἔναντι τοῦ ἐνάγοντος, ἤτοι τοῦ καταρχομένου τοῦ δικαστικοῦ ἀγῶνος διὰ τῆς ἐγέρσεως τῆς ἀγωγῆς, ἵσταται ὁ *ἐναγόμενος,* καθ' οὗ στρέφεται ὁ δικαστικὸς ἀγών, ὅστις ἀπεκδέχεται τὸν ἀγῶνα καὶ ἀποκρούει τὰς ἀξιώσεις τοῦ ἐνάγοντος. Ἡ θέσις ἑπομένως ἐν τῇ δίκῃ τοῦ ἐναγομένου εἶναι θέσις ἀμυνομένου καὶ κατὰ τοῦτο πλεονεκτική, ἀναγνωρισθείσης τῆς πλεονεκτικῆς αὐτοῦ θέσεως ἐκ τοῦ δικαίου καὶ διὰ τοῦ δικονομικοῦ ἀξιώματος «κρείττων ἡ θέσις τοῦ ἐναγομένου».

Εἶναι δὲ ὄντως καλυτέρα ἡ θέσις τοῦ ἐναγομένου, καθότι δὲν ὑποχρεοῦται οὗτος ν' ἀποδείξῃ τὸ ἀβάσιμον τῆς ἀγωγῆς τοῦ ἐπιτιθεμένου ἐνάγοντος, ἀλλ' ἀρκετὸν δι' αὐτὸν ἐκ τοῦ νόμου εἶναι ν' ἀρνηθῇ ἁπλῶς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ βάσιμον τῆς ἀγωγῆς, ὑποχρέου ὄντος τοῦ ἐνάγοντος καὶ μόνου πρὸς πλήρη ἀπόδειξιν ταύτης. Τοῦτο καθιστᾷ πλεονεκτικὴν τὴν θέσιν τοῦ ἐναγομένου. 'Ενίοτε ὅμως ὁ ἐναγόμενος δύναται νὰ λάβῃ καὶ θέσιν ἐνάγοντος διὰ τῆς *ἀνταγωγῆς.* Πρὸς τοῦτο ἀπαιτοῦνται ὅσα καὶ ἵνα εἶναί τις ἐνάγων, ἤτοι ἱκανότης τοῦ παρίστασθαι ἐπὶ δικαστηρίῳ καὶ ἴδιον καὶ ἄμεσον συμφέρον (περὶ ὧν βλ. ἐν λ. *ἐνάγων*).

Ν. Ι. Θ.

—[*Ποιν. Δικον.*]· βλ. λ. *ἐνάγων* πολιτικῶς.

ἔναγχος· ἐπίρρ., πρὸ ὀλίγου, νεωστί: «ἀφίκετο ἔναγχος».

ἐνάγω, *ἀόρ. ἐνήγαγον—ἐνήχθην,* παρακ. παθ. μετχ. *ἐνηγμένος·* ἄγω τινὰ ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου, κατηγορῶ, ἐγκαλῶ, κάμνω ἀγωγήν: «ἐνάγω πρὸς ἀπόδοσιν χρέους, — πρὸς ἀποζημίωσιν, — πρὸς ἀποκατάστασιν δικαιωμάτων μου κττ.» ἀντιδιαστέλλεται τοῦ *καταγγέλλω* ἢ *μηνύω·* || αἱ μετχ. ***ἐνάγων*** καὶ ***ἐναγόμενος*** ὡς οὐσιαστ. (βλ. τὰς λ.).

ἐναγωγὴ (ἡ)· ἀντὶ *ἀγωγὴ* (βλ. λ.).

ἐνάγων, *—ουσα, —ον·* οὐσιαστικοποιηθεῖσα μετοχὴ τοῦ ἐνάγω· ὁ ἐγείρων κατ' ἄλλου *ἀγωγὴν* (βλ. λ.).

—[*Πολ. Δικον.*] Διττὴ εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ ὅρου *ἐνάγων.* Διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐμφαίνει τὴν ἐν τῇ δίκῃ θέσιν τοῦ διαδίκου, ὡς ἀρχομένου τοῦ δικαστικοῦ ἀγῶνος διὰ τῆς ἐγέρσεως τῆς ἀγωγῆς, θέσιν ἥτις πλεῖστα σοβαρώτατα οὐσιαστικὰ καὶ δικονομικὰ ἀποτελέσματα ἐπιφέρει, καὶ ἰδίως ὡς πρὸς τὸ βάρος τῆς ἀποδείξεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ δηλοῖ καὶ τὸν σκοπόν, ὃν ἐπιδιώκει ὁ φέρων τὴν ἰδιότητα ταύτην, ἤτοι τὴν ἀνόρθωσιν τῆς προσγενομένης αὐτῷ βλάβης ἢ ζημίας, ἢ ἄλλης προβολῆς δικαιώματός του οἱουδήποτε, προστατευομένου ὑπὸ τοῦ Δικαίου, διὰ τῆς καταδίκης τοῦ ἀντιθέτως πρὸς αὐτὸν ἱσταμένου διαδίκου, ἤτοι τοῦ *ἐναγομένου,* εἰς ἐκτέλεσιν πράξεώς τινος, διατήρησιν ὑπαρχούσης σχέσεως ἢ ἀναγνώρισιν ἐμπραγμάτου δικαιώματος τοῦ ἐνάγοντος.

Ἵνα εἶναί τις ἐνάγων ἀπαιτεῖται:

Α') Νὰ ἔχῃ τὴν ἱκανότητα τοῦ παρίστασθαι ἐπὶ δικαστηρίου (legitima persona standi in judicio). Κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον ὑπῆρχον πρόσωπα τελείως ἀνίκανα νὰ παραστῶσιν ἐπὶ δικαστηρίου, ὡς οἱ δοῦλοι (cum servo nulla actio est), ἐκτὸς ὅταν ἐπρόκειτο περὶ τῆς ἐλευθερίας των, οἱ παθόντες μεγάλην μείωσιν προσωπικότητος (capitis diminutio maxima), τὰ τέκνα προκειμένου νὰ ἐναγάγωσι τοὺς γονεῖς των καὶ οἱ ἄρχοντες κατὰ τὸν χρόνον τῆς διαρκείας τῆς ἐξουσίας των. Κατὰ τὴν παρ' ἡμῖν ὅμως ἰσχύουσαν σήμερον νομοθεσίαν δὲν ὑπάρχουν πρόσωπα τελείως ἀνίκανα νὰ παραστῶσιν ἐπὶ δικαστηρίου, ἀλλὰ μόνον περιορισμοὶ τῆς παραστάσεως προσώπων τινῶν. Οὕτως οἱ πτωχεύσαντες δὲν δύνανται νὰ παραστῶσιν ἐπὶ δικαστηρίου προκειμένου περὶ τῆς περιουσίας αὐτῶν, ἥτις ἀπὸ τῆς πτωχεύσεώς των ἀνήκει εἰς τὴν ὁμάδα τῶν πιστωτῶν, δύνανται ὅμως νὰ παραστῶσιν εἰς πᾶσαν ἄλλην δίκην μὴ ἀφορῶσαν τὴν περιουσίαν, ἐν κατεπειγούσαις δὲ περιστάσεσιν ἀκόμη καὶ εἰς τοιαύτας δίκας περιουσιακὰς δύνανται νὰ παραστῶσιν. 'Επίσης δὲν δύνανται νὰ παραστῶσι πάντες οἱ διατελοῦντες ὑπὸ ἐπιμέλειάν τινα (ἐπιτροπείαν ἢ κηδεμονίαν) καὶ οἱ ὑπεξούσιοι ὡς πρὸς τὴν περιουσίαν τὴν ἀνήκουσαν εἰς τὸν πατέρα, καθὼς ἐπίσης καὶ αἱ ὕπανδροι γυναῖκες, ὡς πρὸς τὴν προικῴαν περιουσίαν. Πάντες οὗτοι, ἵνα παραστῶσιν ἐπὶ δικαστηρίου, χρῄζουσι τῆς ἐπικουρίας τοῦ ἐπιμελητοῦ, πατρὸς ἢ συζύγου, μόνον δὲ πρὸς ἀποτροπὴν κινδύνου ἀπειλοῦντος δικαιώματά των δύνανται μόνοι νὰ ἐνεργήσωσιν. 'Επίσης αἱ κοινότητες καὶ τὰ ἀγαθοεργὰ καταστήματα, ἵνα ἐπὶ δικαστηρίου παραστῶσιν ὡς ἐνάγοντες, χρῄζουσιν ἀδείας τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς.

Β') 'Απαιτεῖται ὡσαύτως νὰ ἔχῃ ἴδιον καὶ ἄμεσον συμφέρον ἀναφερόμενον εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ πρόσωπον τοῦ διαδίκου, συμφώνως τῷ ἄρθρῳ 67 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας, καθ' ὃ ἐκεῖνος μόνον, ὅστις προτείνει ἢ ὑπερασπίζεται ἄμεσον ἰδιωτικὸν αὐτοῦ συμφέρον, δύναται νὰ παρασταθῇ ὡς ἐνάγων ἢ ἐναγόμενος εἰς πολιτικὴν δίκην.

Ν. Ι. Θ.

—***ἐνάγων πολιτικῶς*** [*Ποιν. Δικον.*]. 'Εν τῇ Ποινικῇ δικονομίᾳ ἐνάγουσα εἶναι ἡ πολιτεία, παρ' ἡμῖν μὲν νῦν ἀποκλειστικῶς, ἐγείρουσα τὴν ποινικὴν ἀγωγὴν διὰ τῆς εἰσαγγελικῆς ἀρχῆς, ἀλλαχοῦ δέ, ὡς π. χ. ἐν Γερμανίᾳ, οὐχὶ ἀποκλειστικῶς, ἅτε δυναμένου καὶ τοῦ ἰδιώτου ὅπως ἐγείρῃ ἰδιωτικὴν κατηγορίαν (ἰδιώτης κατήγορος, Privatkläger). 'Αλλὰ καὶ παρ' ἡμῖν, παραπλεύρως πρὸς τὴν ποινικὴν κατηγορίαν, τὴν ὑπὸ τοῦ εἰσαγγελέως ἐγειρομένην καὶ διεξαγομένην, ἥτις ἀποσκοπεῖ τὴν πραγματοποίησιν τῶν ὁρισμῶν τοῦ οὐσιαστικοῦ Ποινικοῦ δικαίου, δύναται νὰ μετάσχῃ τῆς ποινικῆς δίκης ὡς διάδικος (ἡ ἰδιότης τοῦ πολιτικῶς ἐνάγοντος ὡς διαδίκου ἐν τῇ ποινικῇ δίκῃ οὐχὶ ὀρθῶς ἀμφισβητεῖται ὑπὸ ἐνίων συγγραφέων ἐν Γερμανίᾳ) καὶ ὁ πολιτικὸς ἐνάγων (Nebenkläger, ὁ ἐγείρων τὴν action civile), ἐπιδιώκων τὰς ἐκ τοῦ ἐγκλήματος γεννηθείσας ἰδιωτικὰς αὐτοῦ ἀπαιτήσεις «ἱκανοποιήσεως, ἀποζημιώσεως καὶ ἐξόδων» (ἄρθρον 6 Ποινικῆς δικονομίας). Ἡ ὑπὸ τοῦ ποινικοῦ δικαστηρίου ἐκδίκασις τῆς πολιτικῆς ἀγωγῆς πρὸς ἀνόρθωσιν τῆς ἐκ τοῦ ἐγκλήματος γενομένης βλάβης δὲν εἶναι ὑποχρεωτική, ἀλλὰ δυνητική. 'Εξαρτᾶται τουτέστιν ἐκ τοῦ ἂν ὁ παθὼν εἰσήγαγεν ἢ οὒ τὴν περὶ τῶν ἰδιωτικῶν αὐτοῦ ἀπαιτήσεων ἀγωγὴν εἰς τὸ ποινικὸν δικαστήριον, διότι ἐὰν θέλῃ δύναται νὰ καταφύγῃ καὶ εἰς τὰ πολιτικὰ δικαστήρια. Τὸ ποινικὸν δικαστήριον, εἰς ὃ εἰσήχθη ἡ πολιτικὴ ἀγωγή, ἀποφαίνεται περὶ τῶν ἰδιωτικῶν ἀπαιτήσεων μόνον ἂν ἐξέδωκε καταδικαστικὴν ἀπόφασιν, οὐχὶ δὲ καὶ ἂν ἠθῴωσε τὸν κατηγορούμενον, ὁπότε, κατὰ τὸ ἄρθρον 12 τῆς Ποινικῆς δικονομίας, οὐδαμῶς κωλύεται ὁ πολιτικῶς ἐνάγων, ὅπως εἰσαγάγῃ τὰς ἰδιωτικὰς αὐτοῦ ἀπαιτήσεις εἰς τὰ πολιτικὰ δικαστήρια. 'Αλλὰ τὸ ποινικὸν δικαστήριον, ὅπερ ἐξέδωκεν ἀπόφασιν καταδικαστικήν, οὐδαμῶς ὑποχρεοῦται ὅπως ἀποφασίσῃ καὶ περὶ τῆς πολιτικῆς ἀγωγῆς ἐν πάσῃ περιπτώσει. Δύναται, ἐὰν αἱ ἰδιωτικαὶ ἀπαιτήσεις δὲν ἐξεκαθαρίσθησαν, ἀλλὰ χρῄζουσι μείζονος διευκρινίσεως καὶ ἀναπτύξεως, νὰ παραπέμψῃ τὴν περὶ αὐτῶν περαιτέρω συζήτησιν εἰς τὸ ἁρμόδιον πολιτικὸν δικαστήριον (ἄρθρον 85 Ποινικῆς δικονομίας).

Ἡ πολιτικὴ ἀγωγὴ ἐπετράπη παραπλεύρως πρὸς τὴν ποινικὴν ἀγωγὴν (ὡς «Adhäsionsprozess»), κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ κοινοῦ γερμανικοῦ δικαίου (ἤτοι τῆς Καρολίνης) καὶ τοῦ γαλλικοῦ (ἄλλως ἐν Γερμανίᾳ) διὰ νὰ ἀποφευχθῇ ἡ διεξαγωγὴ διπλῆς δίκης καὶ πρὸς μεγαλυτέραν διευκόλυνσιν τῆς πραγματοποιήσεως τῶν ἰδιωτικῶν ἀπαιτήσεων τοῦ παθόντος. 'Αντικείμενον τῆς πολιτικῆς ἀγωγῆς εἶναι ἡ ἀνόρθωσις τῆς ἐκ τοῦ ἀδικήματος προσγενομένης εἰς τὸν παθόντα βλάβης, ἐν σχέσει ὅμως πρὸς τὴν ἔκτασιν τῆς βλάβης ταύτης κρατεῖ διαφωνία. 'Εν Γαλλίᾳ καὶ παρ' ἡμῖν ὁ Κωνσταντόπουλος, δέχονται ὅτι ἡ πολιτικὴ ἀγωγὴ δύναται νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν ἀνόρθωσιν καὶ τῆς προσγενομένης ἠθικῆς βλάβης. Τὰ πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης ταύτης φερόμενα ἐπιχειρήματα συνίστανται ἰδίως εἰς τὸ ὅτι καὶ ἡ βλάβη αὕτη εἶναι οὐσιώδης καὶ ὅτι τὸ ἄρθρον 6 τῆς Ποινικῆς δικονομίας ὁμιλεῖ, παραπλεύρως πρὸς τὴν ἀποζημίωσιν, καὶ περὶ «ἱκανοποιήσεως». 'Αλλ' ἐν ῾Ελλάδι διὰ τῆς νομολογίας τοῦ 'Αρείου Πάγου ἐπεκράτησεν ἡ ἀντίθετος ἐκδοχή, ἥτις ἀποκρούει τὸ ἐν τῷ ἄρθρῳ 6 τῆς Ποινικῆς δικονομίας ἐπιχείρημα, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἡ περὶ ἱκανοποιήσεως διάταξις τοῦ ἄρθρου τούτου προϋποθέτει τὴν ὕπαρξιν οὐσιαστικοῦ νόμου καθιεροῦντος τὴν περὶ «ἱκανοποιήσεως» ὑποχρέωσιν, τοιοῦτος δὲ νόμος ἐλλείπει. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως ἐπιχείρημα κατὰ τῆς γνώμης ἐκείνης εἶναι ὅτι τὰ ἠθικὰ ἀγαθὰ δυσχερῶς ἂν οὐχὶ οὐδαμῶς ἀποτιμῶνται εἰς χρῆμα. Παρὰ ταῦτα, κατὰ τὸν νεώτερον νόμον 1699 τοῦ 1918 περὶ ἱκανοποιήσεως τοῦ ἀδικηθέντος, «ἄρθρον 1, ὁ ἐξ οἱασδήποτε κολασίμου πράξεως ἀδικηθείς, πλὴν τῆς ζημίας ἣν ὑπέστη ἐκ τοῦ ἀδικήματος, δικαιοῦται νὰ ζητήσῃ καὶ χρηματικὴν ἱκανοποίησιν διὰ τὴν προσβληθεῖσαν τιμὴν αὐτοῦ, ἢ διὰ τὴν ψυχικὴν ὀδύνην ἣν ὑπέστη ἐκ τοῦ ἀδικήματος, ἐπιβαλλομένην ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου ὑποχρεωτικῶς ἐν περιπτώσει καταδίκης. Ἡ τοιαύτη περὶ χρηματικῆς ἱκανοποιήσεως αἴτησις κρίνεται ὁριστικῶς καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ἀποφάσει ὑπὸ τοῦ δικάζοντος τὸ ἀδίκημα δικαστηρίου, μὴ δυναμένου νὰ παραπέμψῃ ταύτην εἰς τὰ πολιτικὰ δικαστήρια. 'Εὰν ἡ ἀπόφασις εἶναι ἀθῳωτικὴ ἀποκλείεται πᾶν δικαίωμα τοιαύτης χρηματικῆς ἱκανοποιήσεως. Ἄρθρον 2, ἐν ταῖς περιπτώσεσι τοῦ προηγουμένου ἄρθρου, ὁ ἀδικηθεὶς δικαιοῦται νὰ ὑποβάλῃ τὴν περὶ χρηματικῆς ἱκανοποιήσεως αἴτησιν μόνον ἐνώπιον τοῦ ποινικοῦ δικαστηρίου τὸ βραδύτερον κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς δίκης ἄνευ ἐγγράφου προδικασίας, κατὰ τὰ λοιπὰ δὲ ἔχει τὰ εἰς τὸν πολιτικῶς ἐνάγοντα ἀνήκοντα ἐκ τῆς Ποινικῆς δικονομίας δικαιώματα». ῾Ο νόμος οὗτος ἐπιβαρύνει τὴν ποινικὴν δίκην μὲ τὴν παρουσίαν τοῦ ἐμπαθεστέρου τῶν ἀντιπάλων τοῦ κατηγορουμένου, δημιουργῶν χρηματικὰ τιμήματα δι' ἀναποτίμητα ἠθικὰ ἀγαθά. ῾Ομοίως ἀμφισβητεῖται ἂν ἀντικείμενον τῆς πολιτικῆς ἀγωγῆς δύναται νὰ εἶναι ἡ ἐκ τοῦ ἀδικήματος προελθοῦσα ἔμμεσος βλάβη. Ἡ ἄρχουσα ἐν ῾Ελλάδι δόξα δίδει ἀρνητικὴν ἀπάντησιν. 'Επίσης ὁ πολιτικῶς ἐνάγων δέον νὰ ἀποδείξῃ προσγεμένην ἤδη εἰς αὐτὸν βλάβην καὶ οὐχὶ ἁπλῶς ἀπειλουμένην. Βλάβη εἶναι δυνατὸν νὰ προσεγένετο καὶ εἰς στενούς τινας συγγενεῖς τοῦ ἀμέσως παθόντος. Καὶ τὰ πρόσωπα ταῦτα, καὶ δὴ ἐκεῖνοι οἵτινες κέκτηνται νόμιμον δικαίωμα διατροφῆς παρὰ τοῦ παθόντος (φονευθέντος), δύνανται, κατὰ τὴν νομολογίαν τοῦ 'Αρείου Πάγου, νὰ παραστῶσιν ὡς πολιτικῶς ἐνάγοντες κατὰ τὸ ἄρθρον 6 τῆς Ποινικῆς δικονομίας. 'Εξαίρεσιν τῶν περὶ πολιτικῆς ἀγωγῆς διατάξεων ἀποτελεῖ τὸ ἀδίκημα τῆς ψευδορκίας. ῾Ο δοθεὶς ὅρκος ἀποτελεῖ, κατὰ τὴν Πολιτικὴν δικονομίαν, πλήρη ἀπόδειξιν, ἀπαγορευομένης πάσης ἀνταποδείξεως καὶ τῆς περὶ ψευδορκίας. 'Αφοῦ ὅθεν ὁ ἀντίδικος τοῦ ψευδόρκου οὐδεμίαν ἀγωγὴν περὶ ἀποζημιώσεως κέκτηται κατ' αὐτοῦ, δὲν δύναται νὰ ἐμφανισθῇ οὗτος καὶ ὡς πολιτικῶς ἐνάγων. 'Εκ τοῦ ἐγκλήματος τῆς πλαστογραφίας, ὅταν δὲν ἐγένετο χρῆσις τοῦ πλαστοῦ, δύναται, κατὰ Κωνσταντόπουλον, νὰ γεννηθῇ πολιτικὴ ἀγωγὴ πρὸς ἀναγνώρισιν μόνον τῆς πλαστότητος. Δανεισταὶ ἢ κληρονόμοι τοῦ παθόντος δύνανται νὰ παραστῶσιν ὡς πολιτικῶς ἐνάγοντες, οἱ μὲν πρῶτοι ἂν τὸ ἀδίκημα ἐπήνεγκεν εἰς αὐτοὺς ἄμεσον βλάβην, οἱ δὲ δεύτεροι μετὰ τὴν προκάταρξιν τῆς δίκης, τουτέστιν ἂν ἐκοινοποιήθη ἤδη ἡ πολιτικὴ ἀγωγὴ ὑπὸ τοῦ βλαφθέντος κληρονομουμένου.

Τὸ δικαίωμα τῆς παραστάσεως τοῦ πολιτικῶς

Digitized by Google

ἐνάγοντος δύναται νὰ ἀμφισβητηθῇ ὑπὸ τοῦ κατηγορουμένου εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ἀλλ' ἂν παρανόμως παρέστη τις ὡς πολιτικῶς ἐνάγων, εἴτε διότι τὸ δικαίωμα τῆς παραστάσεως αὐτοῦ οὐδαμῶς ἠμφεσβητήθη, εἴτε διότι ἡ γενομένη ἀμφισβήτησις οὐχὶ ὀρθῶς ἀπερρίφθη ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου, τοῦτο κατὰ τὴν νομολογίαν τοῦ Ἀρείου Πάγου δὲν ἀποτελεῖ λόγον ἀναιρέσεως τοῦ ποινικοῦ μέρους τῆς ἀποφάσεως, διότι τοιοῦτος λόγος δὲν ἀναγράφεται ἐν τοῖς σχετικοῖς θεσμοῖς τῆς Ποινικῆς δικονομίας. Ὁ πολιτικῶς ἐνάγων δέον νὰ ἔχῃ τὴν ἱκανότητα τοῦ παρίστασθαι ἐπὶ δικαστηρίου, κατὰ τὸ Ἀστικὸν δίκαιον. Ἀμφισβητεῖται ἂν εἶναι δυνατὸν ἡ ἐνώπιον τοῦ ποινικοῦ δικαστηρίου εἰσαγομένη πολιτικὴ ἀγωγὴ νὰ ἀπευθυνθῇ κατὰ κατηγορουμένου στερουμένου τῆς ἱκανότητος τοῦ παρίστασθαι ἐπὶ δικαστηρίου. Ἐπεκράτησεν ἐν τούτοις ἡ ἀρνητικὴ γνώμη. Τὸ δικόγραφον τῆς πολιτικῆς ἀγωγῆς δέον νὰ κοινοποιῆται εἰς τὸν κατηγορούμενον τοὐλάχιστον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς εἰς τὸ δικαστήριον κλήσεως (ἄρθρ. 145 Ποινικῆς δικονομίας), ἐφαρμοζομένων καὶ ἐνταῦθα κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην τῶν περὶ παρεκτάσεως τῆς προθεσμίας ὁρισμῶν διὰ τοὺς ἐκτὸς τῆς ἕδρας τοῦ δικαστηρίου κατοικοῦντας κατηγορουμένους. Ἡ ἐκ τῆς παραβιάσεως τῶν προθεσμιῶν τούτων προκύπτουσα ἀκυρότης τῆς πολιτικῆς ἀγωγῆς δὲν θίγει, κατὰ Κωνσταντόπουλον, τὴν ποινικὴν ἀγωγήν. Ὁ τὴν πολιτικὴν ἀγωγὴν εἰς τὸ ποινικὸν δικαστήριον εἰσαγαγὼν δύναται νὰ παραιτηθῇ αὐτῆς πρὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς ποινικῆς ἀποφάσεως, χωρὶς νὰ ἀπόλλυται τὸ δικαίωμα αὐτοῦ, ὅπως εἰσαγάγῃ τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸ πολιτικὸν δικαστήριον (ἄρθρ. 306 Ποιν. δικονομίας). Ἡ εἰς τὸ ἁρμόδιον ὅμως πολιτικὸν δικαστήριον εἰσαγωγὴ τῆς ἐκ τοῦ ἀδικήματος ἀγωγῆς στερεῖ τὸν παθόντα τοῦ δικαιώματος ὅπως εἰσαγάγῃ αὐτὴν βραδύτερον εἰς τὸ ποινικὸν (ἄρθρον 7 Ποινικῆς δικονομίας), ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου τῆς δίκης (Prozessgegenstand). Ἰδιάζοντά τινα ἰσχύουν ἐπὶ *πλαστογραφίας* (βλ. λ. καὶ ἄρθρ. 7, 302, 306, 320 Ποινικῆς δικονομίας, 455, 456, 457 Πολιτικῆς δικονομίας). Ἡ πολιτικὴ ἀγωγὴ ἀπευθύνεται «ἐνώπιον τοῦ δικάσαντος ποινικοῦ δικαστηρίου». Ὡς πολιτικῶς ἐνάγων δύναται νὰ παραστῇ ὁ παθὼν καὶ κατὰ τὴν προδικασίαν. Ἀμφισβητεῖται ἂν ἡ πολιτικὴ ἀγωγὴ ἀναπληροῖ τὴν ἔγκλησιν ἐκεῖ ἔνθα ἀπαιτεῖται αὕτη διὰ τὴν ἔγερσιν τῆς ποινικῆς ἀγωγῆς. Ὀρθῶς ἀπεφάσισε τὸ ζήτημα ὁ Ἄρειος Πάγος. Ἐὰν ἡ πολιτικὴ ἀγωγὴ εἰσήχθη εἰς τὸ ἁρμόδιον πολιτικὸν δικαστήριον, ἀναβάλλεται ἡ πολιτικὴ δίκη μέχρι τῆς ὁριστικῆς ποινικῆς ἀποφάσεως (ἄρθρ. 8 Ποινικῆς δικονομίας). Ἡ περὶ ἀναβολῆς πρότασις δέον νὰ ὑποβληθῇ ὑπὸ τῶν διαδίκων, ἡ δὲ ἀπόρριψις τῆς προτάσεως ταύτης ἐπιφέρει ἀναίρεσιν τῆς ἐκδοθείσης ἀποφάσεως. Οἱ λόγοι τῆς ἀποσβέσεως τῆς πολιτικῆς ἀγωγῆς (παραγραφὴ) κρίνονται κατὰ τὸ Ἀστικὸν δίκαιον (ἄρθρον 10 Ποινικῆς δικονομίας. Ἐκ τῆς διὰ τοῦ θανάτου τοῦ κατηγορουμένου ἀποσβέσεως τῆς ποινικῆς ἀγωγῆς ἀνατρέπεται καὶ ἡ ἀπόφασις ἥτις ἐξεδόθη ἐπὶ τῆς εἰς τὸ ποινικὸν δικαστήριον εἰσαχθείσης πολιτικῆς ἀγωγῆς, ἂν ὁ θάνατος ἐπῆλθε πρὶν ἢ ἡ ἐκδοθεῖσα ἀπόφασις καταστῇ τελεσίδικος. Συνεπῶς ὁ πολιτικῶς ἐνάγων δέον νὰ εἰσαγάγῃ τὰς ἀπαιτήσεις αὐτοῦ εἰς τὸ πολιτικὸν δικαστήριον. Ἐὰν ὅμως ἡ πολιτικὴ ἀγωγὴ κατὰ τὸν θάνατον τοῦ κατηγορουμένου εἶχεν ἐκδικασθῇ τελεσιδίκως, ὁ θάνατος οὗτος ἀποσβέννυσι μόνον τὴν ποινικὴν ἀγωγήν. Ἀμφιβολίαι ἐγείρονται ὅταν ὁ θάνατος ἐπέρχηται ἐκκρεμούσης μόνον τῆς πολιτικῆς ἀγωγῆς (μετὰ μερικὴν ἔφεσιν ἢ ἀναίρεσιν), μετὰ τὴν τελεσίδικον ἐκδίκασιν τῆς ποινικῆς. Κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην ἡ πολιτικὴ ἀγωγὴ θὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν κανονικὸν αὐτῆς δρόμον. Ἡ ἀμνηστεία δὲν ἐπηρεάζει τὴν πολιτικὴν ἀγωγήν, ἐκτὸς ἂν ὁ περὶ ἀμνηστείας νόμος διατάξῃ ῥητῶς καὶ τὴν κατάργησιν αὐτῆς. Διὰ τὰς ἀμνηστείας ὅμως ἀποκλείεται ἡ δυνατότης τῆς ἐπιδιώξεως τῶν ἰδιωτικῶν ἀπαιτήσεων ἐνώπιον τοῦ ποινικοῦ δικαστηρίου, ἀφοῦ ἡ πολιτικὴ ἀγωγὴ ἀποφασίζεται μόνον ἐν περιπτώσει καταδίκης τοῦ κατηγορουμένου, καταδίκη δὲ μετ' ἀμνηστείαν δὲν εἶναι δυνατή.

Ἐν ἄρθροις 12 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας καὶ 12 τῆς Ποινικῆς δικονομίας ἐπεχειρήθη, ὅπως κανονισθῇ τὸ πρόβλημα τῆς λεγομένης «οὐσιαστικῆς ἰσχύος τοῦ δεδικασμένου» (res judicata, materielle Rechtskraft), τουτέστι τὸ ζήτημα ἂν ἡ τὴν δίκην περατοῦσα ἀπόφασις εἴτε τοῦ ποινικοῦ εἴτε τοῦ πολιτικοῦ δικαστηρίου δεσμεύῃ καὶ πέραν τῆς δίκης ἣν ἐπεράτωσεν. Ἀλλ' ὁ νομοθέτης διὰ τῶν ὁρισμῶν τῶν δύο τούτων ἄρθρων περιέπλεξε τὴν ἑλληνικὴν ἐπιστήμην εἰς ἀκατάλυτον διχογνωμίαν. Ἐνῷ τουτέστι κατὰ τὸ ἄρθρον 12 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας ἡ ὑπὸ τοῦ ἁρμοδίου δικαστηρίου λύσις προδικαστικοῦ τινος ζητήματος κωλύει τὸ ἄλλο δικαστήριον, εἴτε ποινικὸν εἴτε πολιτικόν, ὅπως ἐπιχειρήσῃ τὴν ἔρευναν τοῦ αὐτοῦ ζητήματος, κατὰ τὸ ἄρθρον 12 τῆς Ποινικῆς δικονομίας ἡ ἀθῳωτικὴ (ἢ καταδικαστικὴ) ἀπόφασις τοῦ ποινικοῦ δικαστηρίου δὲν ἐμποδίζει τὸν παθόντα νὰ ἐπιδιώξῃ τὰς ἰδιωτικὰς αὐτοῦ ἀπαιτήσεις ἐνώπιον τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων. Ἡ ἀντίφασις εἶναι δήλη, ἐμπαίζουσα πᾶσαν ἑρμηνευτικὴν τέχνην. Καὶ αἱ προσπάθειαι τοῦ Οἰκονομίδου καὶ τοῦ Κωνσταντακοπούλου πρὸς λύσιν τῆς ἀντιφάσεως δέον νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀποτυχοῦσαι. Ἐν Γαλλίᾳ ἡ ἀπόφασις τοῦ πολιτικοῦ δικαστηρίου ἐπὶ τῆς πολιτικῆς ἀγωγῆς οὐδεμίαν ἐπίδρασιν ἀσκεῖ ἐπὶ τῆς ἀποφάσεως τοῦ ποινικοῦ δικαστηρίου. Συνεπῶς καὶ ἂν ἡ πολιτικὴ ἀπόφασις ἀπήλλαξε τὸν ἐναγόμενον πάσης ὑποχρεώσεως πρὸς ἀποζημίωσιν, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι τὸ ἀδίκημα δὲν ἐτελέσθη, ἢ ὁ ἐναγόμενος οὐδαμῶς μετέσχεν αὐτοῦ, τὸ ποινικὸν δικαστήριον δύναται νὰ ἐπιβάλῃ ποινήν, ἄλλως κρίνον περὶ τοῦ πραγματικοῦ γεγονότος τῆς τελέσεως τοῦ ἐγκλήματος ἢ τῆς συμμετοχῆς εἰς αὐτό. Καὶ τἀνάπαλιν, τὸ ποινικὸν δικαστήριον δύναται νὰ ἀθῳώσῃ τὸν κατηγορούμενον, μολονότι ὑπεχρεώθη οὗτος ὑπὸ τοῦ πολιτικοῦ δικαστηρίου εἰς ἀποζημίωσιν ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἐτελέσθη τὸ ἀδίκημα. Ταῦτα πάντα εἰς ἣν περίπτωσιν ἡ πολιτικὴ ἀγωγὴ ἐκρίθη πρὸ τῆς ἐγέρσεως τῆς ποινικῆς ἀγωγῆς. Τοὐναντίον ἂν ἡ πολιτικὴ ἀγωγὴ ἠγέρθη μετὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ ποινικοῦ δικαστηρίου, ἡ ἀπόφασις αὕτη δεσμεύει τὸν πολιτικὸν δικαστήν. Καὶ τοῦτο διότι ἡ ποινικὴ ἀπόφασις ἐκδίδεται πρὸς τὸ κοινωνικὸν συμφέρον (Vidal), ἐνῷ ἡ αὐθεντία τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων εἶναι κατ' ἀνάγκην περιωρισμένη. Ἐν Γερμανίᾳ διδάσκεται (Beling) ὅτι ἡ ἐν προηγηθείσῃ τινὶ δίκῃ (πολιτικῇ ἢ ποινικῇ) πιστοποίησις πραγματικῶν γεγονότων δὲν δεσμεύει τὸν δικαστὴν τῆς μεταγενεστέρας δίκης, ἔστω καὶ ἂν τὰ πραγματικὰ ἐκεῖνα γεγονότα ἐχρησίμευσαν ὡς βάσις τελεσιδίκου ἀποφάσεως. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ περὶ τῶν ἐνδίκων σχέσεων αἵτινες ἐπιστοποιήθησαν ἐν προηγουμένῃ τινὶ δίκῃ. Ἐὰν π. χ. πρὶν ἢ ἐκδοθῇ ἡ ποινικὴ ἀπόφασις ἐξεδόθη πολιτική τις ἀπόφασις ἀναγνωρίζουσα τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ ἐνάγοντος ἐπὶ τοῦ κλαπέντος πράγματος, ὁ ποινικὸς δικαστὴς δύναται νὰ ἐρευνήσῃ ἐν πάσῃ ἀνεξαρτησίᾳ τὸ ζήτημα τῆς ἰδιοκτησίας. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ ἂν ἡ ὁριστικὴ πολιτικὴ ἀπόφασις ἐξεδόθη πρὸ τῆς πράξεως τῆς κλοπῆς. Τοῦ κανόνος τούτου ἀποτελοῦν ἐξαίρεσιν μόνον αἱ περιπτώσεις, καθ' ἃς ἡ ἀπόφασις δὲν πιστοποιεῖ ἁπλῶς ὑφισταμένας ἐνδίκους σχέσεις, ἀλλὰ διαμορφοῖ τοιαύτας (Konstitutivwirkung). Ἐὰν π.χ. δι' ὁριστικῆς καὶ ἀμετακλήτου ἀποφάσεως τοῦ 1928 ἐλύθη ὁ γάμος μεταξὺ τοῦ Α καὶ τοῦ Β, δὲν δύναται ὁ ποινικὸς δικαστὴς νὰ καταδικάσῃ τὸν Α ἐπὶ διγαμίᾳ τελεσθείσῃ τῷ 1929.

Ὁ πολιτικῶς ἐνάγων εἶναι ἀνίκανος ὅπως μαρτυρήσῃ ἐνόρκως, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ἀπηύθυνε πολιτικὴν ἀγωγὴν ἐνώπιον τοῦ ποινικοῦ δικαστηρίου καὶ ὑποστηρίζει ταύτην κατὰ τὴν συζήτησιν, οὐχὶ ὅμως καὶ ὁ ἁπλῶς δηλώσας κατὰ τὴν ἀνάκρισιν ὅτι παρίσταται ὡς πολιτικῶς ἐνάγων. Ἀμφισβητεῖται ἂν ἡ ἀνικανότης αὕτη δέον νὰ ἐπεκταθῇ καὶ εἰς τὸν ἐκπροσωποῦντα τὸν πολιτικῶς ἐνάγοντα. Ἡ ὀρθοτέρα γνώμη ἀποφάσκει τὸ ζήτημα, οὐχὶ ὅμως καὶ ὅταν πρόκειται νὰ ἐξετασθοῦν φυσικὰ πρόσωπα ἀποτελοῦντα τὸ πολιτικῶς ἐνάγον νομικὸν πρόσωπον. Ἡ ἀνικανότης δὲν ἐκτείνεται ἐπὶ τοὺς συγγενεῖς τοῦ πολιτικῶς ἐνάγοντος, κατὰ τὴν σαφῆ νομολογίαν τῶν δικαστηρίων.

Ὁ πολιτικῶς ἐνάγων ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς ἀνακοπῆς κατὰ τῶν βουλευμάτων, ἐὰν παρέστη πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ βουλεύματος, ἐπειδὴ δὲ πρόκειται περὶ τῆς προδικασίας, δύναται νὰ πράξῃ τοῦτο καὶ ἂν εἶναι ἀνήλικος. Ἡ ἀνακοπὴ δύναται νὰ γίνῃ καὶ δι' εἰδικοῦ πληρεξουσίου. Διὰ τῆς ἀνακοπῆς τοῦ πολιτικῶς ἐνάγοντος μεταβιβάζεται εἰς τὸ ἐφετεῖον μόνον ἡ ποινικὴ ἀγωγή. Ἀμφισβητοῦνται τὰ ἀποτελέσματα τῆς παραιτήσεως τοῦ πολιτικῶς ἐνάγοντος ἀπὸ τῆς ἀσκηθείσης ὑπ' αὐτοῦ ἀνακοπῆς. Κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην, διὰ τῆς παραιτήσεως ταύτης αἴρεται τὸ μεταβιβαστικὸν ἀποτέλεσμα. Ὁ πολιτικῶς ἐνάγων δύναται νὰ καταδικασθῇ εἰς τὰ δικαστικὰ ἔξοδα (ἄρθρον 82 Ποινικῆς δικονομίας) ὅταν ἡττᾶται, τουτέστιν ὅταν ὁ κατηγορούμενος ἠθῳώθη ἢ ἀπελύθη, καὶ δὴ καὶ εἰς τὰ ἔξοδα τῆς ποινικῆς δίκης. Ὁ πολιτικῶς ἐνάγων ἔχει τὸ δικαίωμα ὅπως κλητεύσῃ εἰς τὸ ἀκροατήριον μάρτυρας, ὑποχρεούμενος ὅπως γνωστοποιήσῃ αὐτοὺς εἰς τὸν κατηγορούμενον, ἄλλως ἡ μὴ γνωστοποίησις ἀποτελεῖ λόγον ἀναιρέσεως. Δικαιοῦται ἐπίσης ὅπως ἀναπτύξῃ τὴν «κατηγορίαν» ἐπ' ἀκροατηρίου (426 Ποινικῆς δικονομίας). Δύναται νὰ ζητήσῃ τὴν ἀναίρεσιν παντὸς ὁριστικοῦ βουλεύματος, ἐπίσης δύναται νὰ αἰτήσηται τὴν ἀναίρεσιν καὶ πάσης ἀνεκκλήτου ἀποφάσεως (359, 406, 457 Ποινικῆς δικονομίας), ἂν ὑπέστη ζημίαν ἐκ τῆς ἀποφάσεως, τουτέστιν ἂν ἔχῃ συμφέρον. Κατὰ τὸ ἄρθρον 303 Ποινικῆς δικονομίας «ἀφ' ἧς στιγμῆς ὁ ἀδικηθεὶς παρεστάθη ὡς πολιτικὸς διάδικος, ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ παρευρίσκηται εἰς ἅπασαν κατάσχεσιν, ἐγγυοδοσίαν ἢ ἄλλην ἀνακριτικὴν πρᾶξιν, ἐξαιρουμένης τῆς ἐξετάσεως τῶν μαρτύρων καὶ τῶν κατηγορουμένων διὰ νὰ κάμῃ τὰς προτάσεις καὶ παρατηρήσεις του. Ὅθεν συμπεριλαμβάνεται ὁ πολιτικῶς ἐνάγων εἰς τὰς τοιαύτας ἀνακριτικὰς πράξεις». Δικαιοῦται ἐπίσης ὁ πολιτικῶς ἐνάγων, κατὰ τὰ ἄρθρα 46, 51 καὶ 62 Ποινικῆς δικονομίας νὰ ζητήσῃ τὸν κανονισμὸν τῆς ἁρμοδιότητος, ἐξαίρεσιν δικαστῶν, ὡς καὶ παραπομπήν. Ἐν δὲ τῇ ἐπ' ἀκροατηρίου διαδικασίᾳ ὁ πολιτικῶς ἐνάγων ἔχει τὰ ἐν τοῖς ἄρθροις 331, 402, 425, 426, 428 καὶ 449 τῆς Ποινικῆς δικονομίας ἀναφερόμενα δικαιώματα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κωνσταντοπούλου*, Ἑρμηνεία τῆς ἑλληνικῆς Ποινικῆς δικονομίας (3η ἔκδ 1925).— *Vidal-Magnol*, Cours de droit criminel (1928) II.— *Roux*, Cours de droit criminel français (1927) II.— *Beling*, deutsches Reichsstrafprosessrecht (1928).

Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ἐνηγωνίζομαι, ἀόρ. *ἐνηγωνίσθην*· ἀγωνίζομαι, διεξάγω ἀγῶνα (ἐπιτατικώτερον τοῦ *ἀγωνίζομαι*).

ἐναγώνιος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐν ἀγωνίᾳ εὑρισκόμενος, ἀνήσυχος, ἀγωνιώδης· ‖ ὁ ἐν ἀγῶνι, ὁ μετέχων τῶν ἀγώνων: «ἐναγώνιοι παῖδες», «ἐναγώνιος βίος»· ‖ «ἐναγώνιος λόγος, — λέξις» (φρασεολογία) σφοδρός, ὁρμητικός, παθητικός, ἐσχηματισμένος, πλήρης ἀγωνίας.—Ἐπίρρ. ***ἐναγωνίως,*** μετ' ἀγωνίας, ἀνυπομόνως.

—*[Ἀρχ.]* Ἐπεκαλοῦντο *ἐναγώνιοι* οἱ θεοί, οἱ θεωρούμενοι ὡς ἔφοροι ἢ ἐπιστάται τῆς παλαίστρας καὶ τῶν ἀγώνων. Ἐναγώνιοι καλοῦνται ἰδίᾳ ὁ Ἑρμῆς, ὁ Ἀπόλλων, ὁ Διόνυσος, ὁ Ἀχελῷος καὶ ἡ Ἀφροδίτη. Ἱερὰ τῶν θεῶν τούτων ὑπῆρχον ἐν Σαλαμῖνι καὶ Σαμοθρᾴκῃ. —Δ.

ἑναδικός,—*ή,*—*όν*· ὁ τῆς ἑνάδος, ὁ ἀνήκων, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ *ἑνός*, τῆς *ἑνάδος*, τῆς μονάδος.

— ***ἑναδικὸν πεδίον*** *[Θεοσοφ.].* Τὸ δεύτερον ἐκ τῶν ἑπτὰ *πεδίων τῆς φύσεως*, ἤτοι τὸ δεύτερον κατὰ τὴν πυκνότητα τῆς ὕλης ἐκ τῆς ὁποίας ἀποτελεῖται. Ἐν τῇ θεοσοφικῇ φιλολογίᾳ ἀπαντᾷ συνήθως ὑπὸ τὴν σανσκριτικὴν ὀνομασίαν *ἀνουπάντακα.*

Π. Χ.

ἐναέριος (ὁ, ἡ) καὶ —*α,*—*ον* (τό)· ὁ ἐν τῷ ἀέρι ζῶν ἢ εὑρισκόμενος, ὁ μετέωρος: «ἐναέρια ἔντομα»· ‖ «ἐναέριος σιδηρόδρομος» ὁ ὑπὲρ τὸ ἔδαφος, ὁ ἐπὶ ἐναερίων συρμάτων κινούμενος, ἄλλως *αἰωρητός*, «ἐναέριος γραμμή», «ἐναέριον καλώδιον» κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν «ὑπόγειον —, ὑποβρύχιον γραμμήν»· ὁμοίως «ἐναέριον ρεῦμα,—ὄχημα»· ‖ «ἐναέριος συγκοινωνία» ἡ δι' ἀεροπλάνων ἢ ἀεροπλοίων συγκοινωνία. —Ἐπίρρ. ***ἐναερίως.***

—**ἐναέριον *ταχυδρομεῖον*·** βλ. *ταχυδρομεῖον* ἐναέριον.

—**ἐναέριος *μεταφορά*·** βλ. *μεταφορά.*

—**ἐναέριος *πόλεμος*·** βλ. *πόλεμος.*

—**ἐναέριος *φωτογραφία*·** βλ. *φωτογραφία.*

ἐνάερος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ εὑρισκόμενος ἐν τῷ ἀέρι· ‖ ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τοῦ ἀέρος, τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ οὕτω μὴ διακρινόμενος: «ἐνάερον τὸ τοῦ λίνου χρῶμα καὶ ἀπατηλὸν ἐν τῇ θαλάσσῃ» *(Πλούτ.).*

ἐναέτια (τὰ) *[Ἀρχ.].* Γλυπτὰ κοσμήματα τοποθετούμενα ἀπὸ τοῦ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος ἐντὸς τοῦ *ἀετώματος* (βλ. λ.)

ἐνάθλησις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐναθλεῖν, ἐκγύμνασις, ἄσκησις: «ἐνάθλησις ἐν τοῖς πολέμοις,— ἐν τοῖς μαθήμασι»· ‖ ὑπομονή, ἐγκαρτέρησις: «ἐνάθλησις ἐν τοῖς βασάνοις».

ἔναθλος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἐν ἄθλοις, ἐν πόνοις τελούμενος, ἐπίπονος.

ἐναθλῶ (—*έω*), ἀόρ. *ἐνήθλησα*· ἐναγωνίζομαι, γυμνάζομαι, ἀσκοῦμαι: «ἐναθλῶ τοῖς πολέμοις,—τοῖς μαθήμασι»· ‖ ἀθλῶ, ἀγωνίζομαι, ὑπομένω, ἐγκαρτερῶ.

ἐναιθέριος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἐν τῷ αἰθέρι εὑρισκόμενος, αἰθέριος.

ἐναίθριος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὑπαίθριος, ἀσκεπής· «ἐναίθριος τόπος».

ἔναιμος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἔχων αἷμα: «ἔναιμα ζῷα» *(Ἀριστοτ.)*· ‖ αἱματώδης: «ἔναιμον χρῶμα»· ‖ «ἔναιμον φάρμακον» τὸ παῦον τὸ αἷμα τῶν τραυμάτων.

—*[Ἀρχ.]* *Ἔναιμα* ἢ *φάρμακα ἔναιμα* ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ ἰατρικῇ ἐκαλοῦντο οὐσίαι καὶ ποικίλαι τὴν σύστασιν σκευασίαι, αἵτινες ἐπετίθεντο ἐπὶ τῶν τραυματικῶν ἐν γένει βλαβῶν καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν ἀρτιγενῶν τραυμάτων μετὰ τὴν ἀπορροὴν τοῦ αἵματος καὶ τὴν ἀπόσμηξιν καὶ κάθαρσιν αὐτῶν (*Ἱπποκρ.* περὶ ἑλκῶν, § 1, 2, 4 καὶ περὶ ἀγμῶν, § 24. Περὶ ἄρθρων, § 63, 67. Ἐπιδημιῶν τὸ πέμπτον, § 96. Ἐπιδημιῶν τὸ ἕβδομον, § 34). Ἦσαν δὲ ἄλλα μὲν κόνεις ξηραί, ἐπιπασσόμεναι ἐπὶ τοῦ τραύματος, ἄλλα δὲ ὑδαρῆ ἢ πολτώδη, ἐφαπλούμενα ἢ διαχριόμενα ἐπ' αὐτοῦ, σκοποῦντα καὶ ταῦτα καὶ ἐκεῖνα τὴν παρεμπόδισιν, τὴν ἀποτροπὴν τῆς διαπυήσεως (*Ἱπποκρ.* περὶ ἑλκῶν § 1, 13), ἢ κατὰ Κέλσον «ἀναχαιτίζοντα, ἐπέχοντα τὴν φλε-

Digitized by Google

γμονὴν ἢ μετριάζοντα τὴν ταύτης σφοδρότητα, εὐοδοῦντα τὴν συγκόλλησιν τῶν ἐπιδεκτικῶν ἑνώσεως τραυμάτων καὶ διευκολύνοντα τὴν ἐπούλωσιν» (βιβλ. V, κεφ. 19). Τοιαῦτα δ' ὄντα τὰ ἔναιμα φάρμακα ἐκέκτηντο ἄρα ἀντισηπτικὰς ἢ ἀσήπτους ἰδιότητας. Καὶ ὄντως τὰ παντοῖα ἀναγραφόμενα παρ' Ἱπποκράτους (Περὶ ἑλκῶν, § 12 καὶ ἑξ.) καὶ πλείονα ἔτι παρὰ Κέλσῳ (V, 19) ἔναιμα φάρμακα ἐνδεικνύουσιν, ὅτι αἱ ἀποτελοῦσαι αὐτὰ κόνεις καὶ οὐσίαι εἶναι πράγματι αἱ μὲν ξηραντικαὶ καὶ ἐλαφρῶς στυπτικαί, αἱ πλείονες δέ, αἱ καὶ κυριώδεις, σαφῶς ἀντισηπτικαὶ (χαλκός, χαλκοῦ σκευάσματα κλπ.), ἀρωματώδεις ἢ βαλσαμικαὶ (σμύρνα ἢ μύρρα, θύμος, πίσσα, ρητῖναι, κεδρία, κεδρέλαιον κλπ.), πολλαὶ δὲ τῶν τοιούτων σκευασιῶν, ἰδίως αἱ πολτώδεις, ἐξέοντο ἵνα παρασκευασθῶσι, καθιστάμεναι οὕτως ἄσηπτοι (*Κέλσου* βιβλ. 5. κεφ. 17).

Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

ἐναιμότης, *—ητος* (ἡ) τὸ γνώρισμα τοῦ ἐναίμου, τὸ νὰ ἔχῃ τις αἷμα.

ἐναίσθησις, *—εως* (ἡ) *[Ψυχολ.]*. Εἶδος ψυχολογικῆς αὐταπάτης, καθ' ἣν μεταφέρομεν καὶ τοποθετοῦμεν οὕτως εἰπεῖν τὰς ἰδίας ἡμῶν συγκινήσεις, ὁρμὰς καὶ σκέψεις εἰς ἐξωτερικὰ ἄψυχα ἀντικείμενα καὶ ἑρμηνεύομεν ἔπειτα τὴν κατάστασίν των ὡς ἐκδήλωσιν τῶν οὕτως ἐν αὐτοῖς ὑποτιθεμένων ψυχικῶν φαινομένων. Ὁ τρόπος αὐτὸς ἐξηγήσεως τῆς φύσεως ἦτο συνήθης παρὰ τοῖς ρωμαντικοῖς καλλιτέχναις Lessing, Herder, Jean Paul, Novalis, κλπ., εἰς τὴν νεωτέραν δὲ φιλοσοφίαν ἐγεννήθη ἡ θεωρία, ὅτι εἶναι τὸ κυριώτερον μέσον, δι' οὗ ἀντιλαμβανόμεθα τὴν τέχνην καὶ συγκινούμεθα ἐξ αὐτῆς εἶναι ἡ αἰσθητικὴ συμπάθεια (βλ. λ. *αἰσθητική*). Ἡ ἔννοια ἐναίσθησις εὑρίσκεται ὑπὸ διαφόρους τύπους παρὰ πολλοῖς τῶν φιλοσόφων καὶ ψυχολόγων, τὴν αἰσθητικὴν δὲ σημασίαν της τονίζουν ἰδίως ὁ Volkelt (Das aesthetische Beruftsein 1920) καὶ ὁ Th. Lipps (Aesthetik I, 105). Κατὰ τὸν Vernon Lee, ὅστις τὴν ὀνομάζει *ἐμπάθειαν* (empathy), ἔχει τὰς βάσεις της εἰς κινητικὰς παρορμήσεις (Thebeautiful 1913). Ε. Λ.

ἐναίσιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ προσήκων, ὁ πρέπων, ἁρμόδιος, κατάλληλος: «ἐναίσιμος διατριβὴ» (βλ. κατ.) λατιν. inauguralis dissertatio. «Τὸ ἐπίθετον τοῦτο οὕτω μόνον ἐν συζεύξει μετὰ τοῦ διατριβὴ μεταχειριζόμεθα, ἀφ' ὅτου ἐν Ἀθήναις ἱδρύθη πανεπιστήμιον» (*Στ. Κουμανούδης*).

—ἐναίσιμος *διατριβή*. Συμφώνως πρὸς τὸν ὀργανισμὸν τῶν πανεπιστημίων Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης ὁ πτυχιοῦχος σχολῆς τινος ἐὰν ἐπιθυμῇ νὰ τύχῃ τοῦ τίτλου τοῦ διδάκτορος ὀφείλει νὰ συντάξῃ ἐπιστημονικὴν πραγματείαν, καλουμένην *ἐναίσιμον* ἢ *διδακτορικὴν διατριβὴν* ἢ *διατριβὴν ἐπὶ ἀναγορεύσει*. Ἡ διατριβὴ αὕτη ὑποβάλλεται ὑπὸ τὴν κρίσιν τῆς οἰκείας σχολῆς, ἥτις ὁρίζει πρὸς τοῦτο κριτικὴν ἐπιτροπείαν ἐκ τῶν καθηγητῶν αὐτῆς. Μετὰ τὴν ἔγκρισιν τῆς διατριβῆς ὁ ὑποψήφιος ὀφείλει νὰ ἐκτυπώσῃ ταύτην, καὶ εἶτα ἐν τακτῇ ἡμέρᾳ καὶ ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει καλεῖται νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν *θέσιν* αὐτῆς ἐνώπιον τῆς ὁλομελείας τῶν καθηγητῶν καὶ ἐν διαλογικῇ συζητήσει. Κατόπιν ἀναγορεύεται διδάκτωρ. Ἡ διατριβὴ ἐκτυπουμένη πρέπει νὰ καταλαμβάνῃ τοὐλάχιστον 16 σελίδας 8ου σχήματος. Παρόμοιαι διατυπώσεις ἰσχύουσι καὶ ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τῆς ἀλλοδαπῆς, ἐξ ὧν ἄλλως τε, παρελήφθη ὑφ' ἡμῶν ἡ ἀνωτέρω διάταξις τοῦ πανεπιστημιακοῦ ὀργανισμοῦ.

Ἡ πραγματεία αὕτη, διὰ νὰ ἔχῃ χαρακτῆρα ἐπιστημονικόν, πρέπει νὰ πληροῖ ὡρισμένους ὅρους: νὰ προσενέγκῃ νέα πράγματα τῇ ἐπιστήμῃ εἴτε δι' ἀναιρέσεως ἐσφαλμένων γνωμῶν, εἴτε δι' ἐπιλύσεως ἀλύτων ἢ δυσκόλων ἐπιστημονικῶν ζητημάτων, εἴτε δι' ἀνευρέσεως νέων ἐπιστημονικῶν ἀληθειῶν ἢ δημιουργίας καινῶν ἐπιστημονικῶν θεωριῶν καὶ τῶν τούτοις παραπλησίων. Ἡ διατριβὴ αὕτη ἀποτελεῖ συνεπῶς τὸ μέτρον τῆς ἐπιστημονικῆς συγκροτήσεως καὶ ἱκανότητος τοῦ συντάξαντος ταύτην. Ἡ ἐκλογὴ τοῦ θέματος καὶ ἡ περὶ αὐτὸ κατόπιν ἐνασχόλησις ἀπαιτοῦσιν εἰδικὰς ὅλως μεθοδολογικὰς καὶ βιβλιογραφικὰς γνώσεις καὶ ἐξάσκησιν. Πρωτίστως ἀπαιτεῖται γνῶσις τῆς ἱστορίας τῆς οἰκείας ἐπιστήμης, διότι ὁ ἀγνοῶν αὐτὴν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἐπιστήμων. Πρὸς δὲ συμβαίνει ἐνίοτε ν' ἀσχοληθῇ οὗτος ἐν ἀγνοίᾳ περί τι ἐπιστημονικὸν ζήτημα, ὅπερ ἐξηντλήθη ἤδη, ἢ νὰ διατυπώσῃ γνώμας ἢ θεωρίας πρὸ πολλοῦ καταλυθείσας. Ἡ ἔρευνα τῶν πηγῶν καὶ ἡ χρησιμοποίησις τῶν βοηθημάτων γίνεται καθ' ὃν τρόπον καὶ ἐν πάσῃ ἄλλῃ ἐπιστημονικῇ ἐργασίᾳ ὁμοίας φύσεως, ἀπόκειται δὲ εἰς τὴν ἰδιοφυΐαν, τὴν κριτικὴν ἱκανότητα καὶ τὴν ἀντιληπτικότητα τοῦ ἐρευνητοῦ νὰ κάμῃ κατάλληλον χρῆσιν αὐτῶν. Οἱ ἀγνοοῦντες τὴν μέθοδον τῆς ἐπιστημονικῆς ἐργασίας, οἱ μὴ ἀσκηθέντες ἐπαρκῶς ἐν τοῖς πανεπιστημιακοῖς φροντιστηρίοις εἰς τὴν σύνταξιν φροντιστηριακῶν ἐργασιῶν, οἱ μὴ ἔχοντες ἐπιστημολογικὴν ἀντίληψιν τῆς ἐπιστήμης των, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτύχωσι τοῦ σκοποῦ των ἐν τῇ συντάξει τῆς ἐναισίμου διατριβῆς. Ἐπειδὴ δ' αὕτη εἶναι ἡ πρώτη σοβαρὰ ἐπιστημονικὴ ἐργασία τοῦ ἀποφοιτῶντος τοῦ πανεπιστημίου, ἀποτελοῦσα εἰσιτήριον, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ νεαροῦ ἐπιστήμονος ὅπως εἰσέλθῃ εἰς τὸν κύκλον τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου, ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ ἐπισυνάπτηται ταύτῃ σύντομος αὐτοβιογραφία *(βίος)*, περιέχουσα στοιχειώδεις ὅλως πληροφορίας περὶ τοῦ γράψαντος, ἤτοι τόπον καὶ ἔτος γεννήσεως, ὄνομα καὶ γένος γονέων, ἐπάγγελμα πατρός, ἐθνισμόν, θρήσκευμα, διδαχὴν ἐγκυκλίων μαθημάτων μέχρι τῆς εἰσόδου εἰς τὸ πανεπιστήμιον, περὶ τῶν ἐν αὐτῷ σπουδῶν ὡς καὶ ἐν ἄλλοις τοιούτοις μετὰ τῶν ὀνομάτων τῶν καθηγητῶν ὧν ἠκροάσατο κλπ. Ἡ αὐτοβιογραφία αὕτη δέον νὰ εἶναι λίαν ἀπηκριβωμένη, ἀπηλλαγμένη κόμπων καὶ περιττῶν εἰδήσεων, μελλοντικῶν ὑποσχέσεων, ἐπικρίσεων ἐναντίον ἀτόμων καὶ τῶν τούτοις παρομοίων.

Εἶναι γεγονός, ὅτι παρὰ τὰ καθιερωμένα ἐνεφανίσθησαν ἐναίσιμοι διατριβαὶ ὑποψηφίων διδακτόρων, συνταχθεῖσαι παρ' ἄλλων, εἴτε παρ' εἰδικῶν προσώπων, εἴτε παρ' εἰδικῶν φροντιστηρίων, οἷα ὑπάρχουσιν ἔν τισι μεγάλοις ἐπιστημονικοῖς κέντροις τῆς Εὐρώπης.

Ι. Φ. ΔΗΜΑΡΑΤΟΣ

ἐναισχύνομαι, *ἀόρ. ἐνησχύνθην*· αἰσχύνομαι ἐπί τινι, ἐντρέπομαι.

ἐναιώρημα (τό)· αἰώρημα, τὸ αἰωρούμενον, τὸ μετεωρισμένον που.

ἐναιώρησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐναιωρεῖσθαι, τὸ νὰ ἵσταταί τι μετεωρισμένον: «ἐναιώρησις σωματίων ἐν τῷ ὕδατι».

ἐναιωροῦμαι (*—έομαι*)· αἰωροῦμαι ἔν τινι, εἶμαί που μετεωρισμένος: «ἐναιωροῦνται ἐν τῷ ὕδατι διάφορα σωμάτια».

Ἐνὰκ *[Παλ. Διαθ.]*. Ὠνομάζετο οὕτω κατὰ τὴν Π. Διαθήκην εἷς τῶν γιγάντων, ὅστις θεωρεῖται ὑπ' αὐτῆς ὡς γενάρχης τῶν Ἐνακιτῶν (Ἰησοῦ Ναυῆ ΙΕ' 13), βλ. λ. *Ἐνακῖται*. —Μ.

Ἐνακαλί. Διάδοχος τοῦ Οὒς εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς χαλδαϊκῆς πόλεως Γκισχκοῦ. Τὸν διεδέχθη ὁ υἱός του Οὐρλουμμά.

ἐνάκανθος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων ἀκάνθας, ὁ μετ' ἀκανθῶν: «ἐνάκανθον ἄνθος».

ἐνάκις· ἀριθμ. ἐπίρρ. παλαιότερος τύπος τοῦ *ἐννεάκις* (βλ. λ.).

Ἐνακῖται (οἱ) *[Παλ. Διαθ.]*. Φυλὴ γιγάντων κατοικοῦσα κατὰ τὰ νότια μέρη τῆς Παλαιστίνης πρὸ τῆς ἐν αὐτῇ ἐγκαταστάσεως τῶν Ἑβραίων καὶ καταγομένη ἀπὸ τοῦ *Ἐνάκ*. Λέγονται δ' ἐν τῇ ἑλληνικῇ Π. Διαθήκῃ καὶ *γίγαντες* καὶ *υἱοὶ γιγάντων* καὶ *υἱοὶ Ἐνὰκ* καὶ *Ἐνακείμ*. Ἓν τῶν σπουδαιοτάτων κέντρων αὐτῶν ἦτο ἡ Χεβρών. Ἡ ἐξωτερικὴ ἐμφάνισις καὶ ἡ σωματικὴ δύναμις τῶν Ἐνακιτῶν κατέπληξε τοσοῦτον τοὺς Ἰσραηλίτας κατασκόπους, οὓς εἶχε πέμψει ὁ Μωϋσῆς ὅπως ἀνιχνεύσωσι τὸ ἔδαφος τῆς γῆς τῆς Ἐπαγγελίας, ὥστε οὗτοι ἐνέβαλον τρόμον εἰς τοὺς ἄλλους Ἰσραηλίτας, ὅπερ ἐγένετο ἀφορμὴ στάσεως κατὰ τοῦ Μωϋσέως (Ἀριθμῶν ιγ' 33 ἑξ.). Βραδύτερον δ' ὅμως ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ καὶ ὁ Χάλεβ ἐνίκησαν τοὺς Ἐνακίτας, ἐκ τῶν ὁποίων τινὲς κατώρθωσαν νὰ διαφύγωσι πρὸς τὴν Μεσόγειον εἰς τὰς πόλεις Γάζαν, Γὲθ καὶ Ἄζωτον (Ἰ. Ναυῆ ια' 21, ιε' 14, Κριτῶν α' 20), ἔνθα φαίνεται ὅτι συνεχωνεύθησαν μετὰ τῶν Φιλισταίων. Π. Ι. Μ.

ἐνακμάζω, *ἀόρ. ἐνήκμασα*· εὑρίσκομαι εἰς τὴν ἀκμήν μου, ἀκμάζω.

ἔνακμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐν ἀκμῇ εὑρισκόμενος, ἀκμαῖος.

ἐνακόσιοι, *—αι, —α*· ἀριθμ. ἀπόλυτ., παλαιότερος τύπος τοῦ *ἐννεακόσιοι* (βλ. λ).

ἐνακοσιοστός, *—ή, —όν*· ἀριθμ. τακτ., παλαιότερος τύπος τοῦ *ἐννεακοσιοστὸς* (βλ. λ.).

ἐνακούω, *ἀόρ. ἐνήκουσα*· ἀκούω, ἀκροῶμαί τινος.

ἐνακτέος, *—α, —ον*· ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ὀφείλει νὰ ἐναχθῇ, νὰ ἐγκληθῇ εἰς τὸ δικαστήριον.

ἐνάλειμμα (τό)· τὸ ἀλειφθέν, τὸ χρισθέν που, χρίσμα, ἀλοιφή.

ἐνάλειπτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀληλειμμένος, ἀλειμμένος, κεχρισμένος.

ἐναλήθης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ ἐν ἀληθείᾳ εὑρισκόμενος, ἀληθής. — Ἐπίρρ. ***ἐναλήθως***.

ἐνάλιος, *—α, —ον*· ὁ ἐν τῇ ἁλί, ἐν τῇ θαλάσσῃ, θαλάσσιος: «ἐνάλιος θεός»· || παραθαλάσσιος: «ἐνάλιαι οἰκίαι».

—Ἐνάλιοι *θεοὶ* *[Μυθολ.]*. Οἱ κατοικοῦντες ἐν τῇ θαλάσσῃ καὶ ἄρχοντες αὐτῆς θεοὶ τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας. Ἦσαν πολλοὶ καὶ ποικίλοι, ὡς πολλαὶ καὶ ποικίλαι ἦσαν καὶ αἱ ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἐντυπώσεις τῶν δημιουργῶν τοῦ πλήθους των: *Πόντος*, ὁ υἱὸς τῆς Γαίας, κατὰ τὴν ἡσιόδειον θεογονίαν, ἐμφανίζεται ὡς ἡ πρώτη θαλασσία θεότης· *Νηρεύς*, ὁ πρεσβύτατος τῶν παίδων του, ὁ δεύτερος θεὸς αὐτῆς· μετὰ τούτους ἔπλασεν ὁ εὐφάνταστος ἑλληνικὸς λαὸς τὰς πεντήκοντα *Νηρηΐδας*. Ἄλλος θαλάσσιος θεὸς μετὰ ταῦτα ἐμφανίζεται ὁ *Πρωτεύς*. Πρὸς τοὺς θαλασσίους θεοὺς ἐσχετίζετο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὁ *Ἄτλας* (βλ. λ.) καὶ ὁ *Θαύμας*. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ἅπαντες οἱ εἰρημένοι θεοὶ κατέστησαν δευτερεύουσαι θεότητες καὶ ἐκυριάρχησε τῆς θαλάσσης ὁ *Ποσειδῶν* καὶ ἡ σύζυγός του *Ἀμφιτρίτη*. Ἐκ τοῦ θείου τούτου ζεύγους γεννᾶται ὁ *Τρίτων*, προσωποποίησις τοῦ μηκυθμοῦ τῆς τρικυμιώδους θαλάσσης, ὅστις βραδύτερον πολλαπλασιάζεται γενόμενος πλῆθος *Τριτώνων*, ὅπως καὶ ὁ *Σειληνός*. Ἀκόρεστος εἰς τὴν μυθοπλασίαν του ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἐπλήρωσε μετὰ ταῦτα τὴν θάλασσαν καὶ ἐκ πλήθους ἄλλων θαλασσίων δαιμόνων, ὡς ἦσαν αἱ *Σειρῆνες*, ἡ *Σκύλλα* καὶ ἡ *Χάρυβδις*, ἡ *Ἰνώ*, ὁ *Μελικέρτης*, ὁ *Γλαῦκος* κ. ἄ. Πρὸς τοὺς εἰρημένους θαλασσίους θεοὺς συνδέεται ἄλλο ἄπειρον πλῆθος θεοτήτων, τὸ ὁποῖον κατοικεῖ εἰς τὰ παρὰ τὴν θάλασσαν σπήλαια, ὡς οἱ υἱοὶ τοῦ Ποσειδῶνος *Κύκλωπες*, ἢ εἰς παραλίους χώρας, ὡς ἡ *Λάμια*, ἢ ἐν τῇ θαλάσσῃ, ὡς αἱ *Γραῖαι*.

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

ἐναλλαγὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐναλλάσσειν, ἡ τοποθέτησις τινὸς ἀντ' ἄλλου, ἀμοιβαία διαδοχή: «ἐναλλαγὴ φωτὸς καὶ σκότους».

—[Γραμματ.] Οὕτως ἐκάλουν οἱ παλαιοὶ γραμματικοὶ τὸ «ἐναλλάσσειν» (immutationem, commutationem), ἤτοι τὴν μεταβολὴν γλωσσικοῦ τινος στοιχείου εἰς ἄλλο τι, ἔτι δὲ τὴν χρῆσιν στοιχείου τινὸς ἀντὶ ἄλλου. Οὕτω κατὰ τὸν Ἡρῳδιανὸν «λαμβάνεται δὲ καὶ ὁλόκληρα παθητικὰ ἀντὶ ἐνεργητικῶν, ὅταν μὴ δύσφημος ἢ δυστράπελος ἡ *ἐναλλαγὴ* μέλλῃ γενήσεσθαι». Ἀλλαχοῦ γίνεται λόγος περὶ «τῆς τῶν συνδέσμων ἐναλλαγῆς», παρὰ δὲ Γρηγορίῳ τῷ Κορινθίῳ καὶ περὶ «τῆς τῶν γραμμάτων ἐναλλαγῆς, ἤτοι εἰς ἄλληλα μεταβολῆς».

Ὁ ὅρος οὗτος, ὅπως καὶ διάφοροι ἄλλοι ἐν χρήσει παρὰ τοῖς παλαιοῖς, εἶναι ἐνδεικτικὸς τοῦ χαρακτῆρος τῆς ἀρχαίας γραμματικῆς, ἡ ὁποία—ἀντιθέτως πρὸς τὴν σημερινὴν ἐπιστημονικὴν γραμματικήν, τῆς ὁποίας ἀντικείμενον εἶναι ἡ ἑρμηνεία, ἤτοι ἡ ἔρευνα τῆς βαθυτέρας αἰτίας τῶν γλωσσικῶν στοιχείων καὶ φαινομένων—ἠρκεῖτο συνήθως εἰς ἁπλοῦν ἐξωτερικὸν χαρακτηρισμὸν καὶ περιγραφήν των. Γ. Π. Α.

—[Βιολογ.] Καλεῖται *ἐναλλαγὴ* τὸ φαινόμενον, καθ' ὃ οἱ νεωστὶ παραγόμενοι ζωϊκοὶ ἢ φυτικοὶ ὀργανισμοὶ οὐδόλως ὁμοιάζουσι πρὸς τοὺς γεννήτορας αὐτῶν, ἀλλὰ φέρουσι τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν ἀπωτάτων προγόνων των.

Ὁ Δαρβῖνος τὰς ἀτομικὰς ἀλλοιώσεις ἔθεσεν ὡς βάσιν τοῦ μετασχηματισμοῦ τῶν εἰδῶν, ἀλλ' αἱ ἀτομικαὶ αὗται ἀλλοιώσεις ἐν ἀρχῇ εἶναι ἀνεπαίσθητοι καὶ μόνον μετὰ πάροδον μακρᾶς χρονικῆς περιόδου γίνονται κατάδηλοι. Τοῦ γενικοῦ τούτου κανόνος ὑπάρχουσι καὶ ἐξαιρέσεις, καθ' ἃς αἱ ἀλλοιώσεις εἶναι ἀπότομοι καὶ οὐσιώδεις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ ἀναφαίνονται αἰφνιδιαστικῶς, οὕτως εἰπεῖν, ἐπὶ ἑνὸς ἢ πλειοτέρων ὑποκειμένων, ἅτινα παρήχθησαν ἐντὸς τοῦ πλαισίου ἑτέρων κανονικῶν ὑποκειμένων τελείως ὁμοίων πρὸς τοὺς γεννήτορας.

Τὸ φαινόμενον τῆς κατ' ἐναλλαγὴν γενέσεως παρατηρεῖται σπανίως μὲν εἰς ἀνωτέρους ζωϊκοὺς ὀργανισμούς, συνηθέστατα δὲ εἰς τοὺς κατωτέρους ζωϊκοὺς καὶ φυτικοὺς τοιούτους. Οὕτως ἡ *ὕδρα τῶν γλυκέων ὑδάτων* παράγει, δι' ἐκβλαστήσεως, *μεδούσας*, αἵτινες οὐδόλως ὁμοιάζουσι πρὸς τὴν ὕδραν καὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων (μεδουσῶν) ἀναφαίνονται, σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου, ἄρρενα καὶ θήλεα γεννητικὰ ὄργανα. Αἱ οὕτω παραχθεῖσαι μέδουσαι γεννῶσιν ᾠά, ἐξ ὧν πάλιν παράγονται ὕδραι. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ λαμβάνουν χώραν δύο φαινόμενα, ἡ *ἀγενὴς* καὶ ἡ *ἐγγενὴς* γένεσις.

Αἱ κατ' ἐναλλαγὴν ἀλλοιώσεις εἶναι σταθεραὶ καὶ αἱ ἐκ τῶν νέων ὑποκειμένων προερχόμεναι γενεαί, ἐὰν δὲν ὁμοιάζουσι μὲ τοὺς γεννήτοράς των, πάντως ὁμοιάζουσι πρὸς τοὺς ἀπωτέρους προγόνους των.

Ἡ θεωρία τῆς κατ' ἐναλλαγὴν γενέσεως ἔκαμε καταπληκτικὰς προόδους ἀπὸ τοῦ 1886 καὶ ἐντεῦθεν. Ὁ Ὁλλανδὸς De Vries ἰδίως ἐμελέτησε τὸ φυτὸν *οἰνοθήραν τὴν λαμάρκειον* (Oenothera lamarckiana), ὅπερ παρηκολούθησεν εἰς τὸν βοτανικὸν σταθμὸν τοῦ Hilversum, παρὰ τὸ Ἀμστελόδαμον, καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ διέκρινε τὴν ὕπαρξιν ἀρκετοῦ ἀριθμοῦ μορίων, ἅτινα οὐσιωδῶς διέφερον τοῦ κανονικοῦ τύπου των. Συνεπέρανεν ὅτι τὸ φαινόμενον ὀφείλεται εἰς ἐναλλαγήν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπιστοποίησε κατὰ τὰς ἀλλεπαλλήλους μελέτας, ἃς ἔκαμεν ἐπὶ τοῦ φυτοῦ τούτου εἰς τὸν βοτανικὸν κῆπον τοῦ Ἀμστελοδάμου. Κατὰ τὰς ἐν λόγῳ μελέτας του ὁ De Vries παρετήρησεν, ὅτι τὰ σπέρματα τοῦ κανονικοῦτ ύπου παράγουσιν ὅμοια κανονικὰ σπέρματα ὁμοῦ μετά τινων σπερμάτων ἀκα-

Digitized by Google

νονίστου τύπου, ἰδίας ὅλως μορφῆς, ἅτινα μετὰ πάροδον ἀρκετῶν γενεῶν πλησιάζουσι περισσότερον πρὸς τὰ ἀρχικὰ σπέρματα. Εἰς τὸν οἰνοθήραν ἐπιστοποίησεν οὕτω δώδεκα διαφόρους τύπους μορίων, ὧν οἱ τέσσαρες ἔφερον ἀρκετὰ κοινὰ γνωρίσματα πρὸς τὸ μητρικὸν φυτόν, οἱ δὲ ἕτεροι ἀπεμακρύνοντο οὐσιωδῶς τούτου. Ἐκ τοῦ φαινομένου τούτου ὁ De Vries ἤχθη εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τύποι τινὲς καὶ εἰδικῶς οἱ μᾶλλον ἀπομακρυνόμενοι τοῦ μητρικοῦ τύπου χρησιμεύουσιν εἰς τὴν παραγωγὴν νέων παραλλαγῶν. Δ. Ν. Π.

—*[Διεθν. Δίκ.]* Εἰς τοὺς παρῳχημένους χρόνους, εἰς οὕς, ὡς γνωστόν, ἀπεδίδετο ὅλως ἐξαιρετικὴ σημασία καὶ προσοχὴ εἰς τὰ λεπτὰ ζητήματα τῆς προβαδίσεως, ἀνεφύοντο πλεῖσται ὅσαι δυσχέρειαι πρὸς καθορισμὸν τῆς σειρᾶς, καθ' ἣν θὰ ὑπέγραφον δεδομένην διεθνῆ συνθήκην οἱ πληρεξούσιοι τῶν κατ' αὐτὴν συμβληθέντων κρατῶν. Ἂν μάλιστα τὰ κράτη ταῦτα ἦσαν συγχρόνως πολλά, ὡς συμβαίνει προκειμένου περὶ συνθήκης, ἥτις ἔχει συναφθῆ ἐν διεθνεῖ συνεδρίῳ καὶ πρέπει νὰ ὑπογραφῇ ὑπὸ πάντων τῶν κρατῶν, ἅτινα μετέχουσι τοῦ ἐν λόγῳ συνεδρίου, αἱ δυσχέρειαι ἦσαν προφανῶς ἔτι μεγαλύτεραι ἀκόμη. Πρὸς κατὰ τὸ δυνατὸν ἄρσιν τῶν ἐντεῦθεν διενέξεων, αἵτινες ἐνίοτε ἐλάμβανον μεγάλας διαστάσεις, ἐπεκράτησεν ἐν τῇ διεθνεῖ πρακτικῇ ἡ συνήθεια, ὅπως οἱ πληρεξούσιοι ἑκάστου συμβαλλομένου κράτους ὑπογράφωσι πρῶτοι τὸ ἀντίτυπον, τὸ ὁποῖον προωρίζετο διὰ τὸ κράτος τοῦτο. Ἑτέρα ἐπικρατήσασα συνήθεια ἦτο, ὅπως τὰ καθ' ἕκαστον συμβαλλόμενα κράτη καταλαμβάνωσιν ἐν τῇ ὑπογραφῇ δεδομένης διεθνοῦς συνθήκης ἀλληλοδιαδόχως διάφορον θέσιν, ἥτις ἐκανονίζετο εἴτε ἐπὶ τῇ βάσει ὡρισμένων ἐθιμοτυπικῶν ἀρχῶν, εἴτε καὶ διὰ τοῦ κλήρου ἐπὶ τὸ ἁπλούστερον. Τὰ ἀνωτέρω συστήματα, καθ' ἃ ἐγίνετο συνήθως ἡ ἐκ μέρους τῶν πληρεξουσίων τῶν κρατῶν ὑπογραφὴ τῶν διεθνῶν συνθηκῶν, ἀπετέλουν τὴν κληθεῖσαν *ἐναλλαγὴν* (alternat), ἥτις διετηρήθη ἐπὶ μακρὰ ἔτη λόγῳ τοῦ λίαν πρακτικοῦ χαρακτῆρος, τὸν ὁποῖον ἐκέκτητο ἡ χρησιμοποίησίς της ἐν δεδομένῃ περιστάσει. Τὸ 7 ἄρθρον τοῦ ἀπὸ 19 Μαρτίου 1815 κανονισμοῦ τοῦ συνεδρίου τῆς Βιέννης περὶ τῆς ταξεολογίας τῶν διπλωματικῶν ἀπεσταλμένων τῶν κρατῶν, ρητῶς ἐνδιαλαμβάνει ὅτι εἰς τὰς διεθνεῖς πράξεις ἢ συνθήκας, τὰς συνομολογουμένας μεταξὺ πλειοτέρων κρατῶν, ἅτινα ἐδέχθησαν τὸ σύστημα τῆς ἐναλλαγῆς, ὁ κλῆρος θ' ἀποφασίσῃ περὶ τῆς σειρᾶς, καθ' ἣν θὰ ὑπογράψωσιν οἱ πληρεξούσιοι τῶν κρατῶν. Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις τὰ πράγματα εἶναι ἁπλούστερα ἀπὸ πάσης ἀπόψεως. Διότι ἡ ὑπογραφὴ τῶν διεθνῶν συνθηκῶν ἐκ μέρους τῶν πληρεξουσίων τῶν κρατῶν γίνεται κατὰ τὴν σειράν, ἣν κέκτηται τὸ ὄνομα ἑκάστου κράτους κατὰ τὸ ἀλφάβητον τῆς γαλλικῆς γλώσσης. Καὶ τοῦτο διότι ἡ γλῶσσα αὕτη ἀποτελεῖ τὴν συνήθη διπλωματικὴν γλῶσσαν.

Δ. ΔΡΟΣΟΣ

—**ἐναλλαγὴ** ***ἐνεργείας*** *[Βιολογ.]*. Ὁ νόμος τῆς ἀφθαρσίας τῆς ἐνεργείας ἰσχύει οὐ μόνον ἐπὶ τὴν ἀνόργανον φύσιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ζῶντας ὀργανισμοὺς τῶν ζῴων καὶ τῶν φυτῶν. Οἱ ζῶντες ὀργανισμοὶ προσλαμβάνουσι διαφόρους θρεπτικὰς οὐσίας, αἵτινες εἶναι λίαν ἐπίπλοκοι καὶ περιέχουσι λανθάνουσαν χημικὴν ἐνέργειαν, ἥτις ἐντὸς τοῦ ὀργανισμοῦ αὐτῶν μετατρέπεται εἰς κινοῦσαν ἐνέργειαν πρὸς διατήρησιν τῶν ζωϊκῶν ἐπεξεργασιῶν, καὶ ἐκδηλοῦται ὑπὸ διαφόρους μορφάς. Αἱ πρῶται δ' οὐσίαι τὰς ὁποίας τὰ ζῷα προσλαμβάνουσιν, εἶναι τὰ λευκώματα, τὰ λίπη καὶ οἱ ὑδατάνθρακες. Αἱ οὐσίαι αὗται περιέχουσι μεγάλην ποσότητα λανθανούσης χημικῆς ἐνεργείας, ἥτις ἐντὸς τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν ζῴων μεταβάλλεται εἰς κινοῦσαν ἐνέργειαν, ἰδίᾳ δὲ εἰς θερμότητα καὶ μηχανικὴν ἐνέργειαν διὰ τῆς ὀξειδώσεως τῶν οὐσιῶν τούτων τῇ δράσει τοῦ εἰσπνεομένου ὀξυγόνου. Αἱ οὐσίαι αὗται δὲν μεταβάλλονται ἀμέσως εἰς τὰ τελικὰ προϊόντα, ἀλλὰ τὰ ἐπίπλοκα μόρια αὐτῶν κατ' ἀρχὰς δι' ὀξειδωτικῶν καὶ ἀναγωγικῶν ἐπεξεργασιῶν ἀποσχίζονται εἰς ὀλιγώτερον ἐπίπλοκα καὶ ταῦτα εἰς ἁπλουστάτας οὐσίας, αἵτινες ὡς τελικὰ προϊόντα τῆς ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης ἐξέρχονται τοῦ ὀργανισμοῦ. Καὶ ἄλλα μὲν τούτων ἐνέχουσιν ἐν ἑαυτοῖς ἐλαχίστην εἰσέτι λανθάνουνουσαν χημικὴν ἐνέργειαν ὡς ἡ οὐρία (προϊὸν ἀποσχίσεως τῶν λευκωμάτων), ἄλλα δὲ οὐδεμίαν τοιαύτην ἐμφανίζουσιν, ὡς τὸ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος εἰς τὸ ὕδωρ.

Ἐὰν λοιπὸν παραβάλλωμεν τὰ εἰσαγόμενα πρὸς τὰ τελικὰ προϊόντα τῆς ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης, βλέπομεν ὅτι ἡ ἀνταλλαγὴ τῆς ὕλης δὲν εἶναι ἁπλῶς ποσοτικὴ ἀλλαγή, διότι τὰ μὲν εἰσαγόμενα εἰς τὸν ὀργανισμὸν εἶναι ἐπίπλοκοι ἑνώσεις καὶ ἐμπεριέχουσι λανθάνουσαν χημικὴν ἐνέργειαν, αἱ δὲ ἐξερχόμεναι εἶναι ἁπλούσταται ἑνώσεις, ἄνευ λανθανούσης ἐνεργείας.

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἐνέργεια δὲν ἀπόλλυται, ἡ λανθάνουσα σχετικὴ ἐνέργεια τῶν θρεπτικῶν οὐσιῶν, ἤτοι τῶν λευκωμάτων, τῶν λιπῶν καὶ τῶν ὑδατανθράκων, μεταβάλλεται ἐντὸς τοῦ ζῶντος ὀργανισμοῦ εἰς κινοῦσαν ἐνέργειαν. Καὶ οὕτω γνωρίζομεν ὅτι πάντα τὰ ζῷα παράγουσιν ἀφ' ἑνὸς μὲν θερμότητα, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκτελοῦσι διαφόρους κινήσεις καὶ ἐργασίας. Τὸ ποσὸν δὲ τῆς θερμότητος καὶ τῆς ἐργασίας ὅπερ παράγει τὸ ζῷον ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὴν χημικὴν ἐνέργειαν τῶν διαφόρων θρεπτικῶν οὐσιῶν, αἵτινες εἰσήχθησαν εἰς τὸν ὀργανισμὸν τοῦ ζῴου. Ἐὰν ὅμως ὁ ὀργανισμὸς εὑρίσκεται ἐν ἀνενεργησίᾳ, ἡ χημικὴ ἐνέργεια τῶν θρεπτικῶν οὐσιῶν μεταβάλλεται σχεδὸν ἅπασα εἰς θερμότητα. Διὰ πλείστων δὲ πειραμάτων ὁ Rubner ἀπέδειξεν ὅτι ἐπὶ τοῦ τελείου ζῴου, ὅπου τὰ εἰσιόντα εἶναι ἴσα πρὸς τὰ ἐξιόντα, ὑπάρχει ἰσορροπία ἐνεργείας, ἤτοι ὅση ἐνέργεια εἰσάγεται εἰς τὸν ὀργανισμὸν διὰ τῆς τροφῆς, τόση ἐνέργεια καὶ ἀποβάλλεται τοῦ ὀργανισμοῦ. Ὁμοία ἐναλλαγὴ ἐνεργείας γεννᾶται καὶ ἐντὸς τῶν ἄνευ χλωροφύλλης φυτῶν, ἅτινα ἀναλύουσι τὰς ἐπιπλόκους ἑνώσεις, λευκώματα, λίπη, ὑδατάνθρακας, καὶ ὀξειδοῦσιν αὐτάς, τὸ δὲ τελικὸν προϊὸν τῆς ὀξειδώσεως εἶναι τὸ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος.

Τὰ πράσινα ὅμως φυτὰ ἔχουσιν ἄλλην ἐναλλαγὴν ἐνεργείας, διότι ταῦτα διὰ τῆς χλωροφύλλης, τῇ ἐπιδράσει τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, συνθέτουσι διαφόρους ἀνοργάνους οὐσίας εἰς ἐπιπλόκους ὀργανικὰς ἑνώσεις (ὑδατάνθρακας, λίπη, λευκώματα), ἐντὸς τῶν ὁποίων ἀποταμιεύεται λανθάνουσα χημικὴ ἐνέργεια. Ὥστε ἐντὸς τῶν πρασίνων φυτῶν γίνεται δέσμευσις τῆς κινούσης ἐνεργείας εἰς λανθάνουσαν τοιαύτην, ἐφ' ὅσον εὑρίσκονται εἰς τὸ φῶς· εἰς τὸ σκότος ὅμως παύει ἡ μετατροπὴ τῆς κινούσης ἐνεργείας εἰς λανθάνουσαν και μεταβάλλεται ἡ λανθάνουσα ἐνέργεια εἰς κινοῦσαν. Ἑπομένως ἡ μετατροπὴ λανθανούσης ἐνεργείας εἰς κινοῦσαν τοιαύτην εἶναι γενικὴ ἰδιότης τῶν ζώντων ὀργανισμῶν. Καὶ τὰ μὲν ζῷα καὶ τὰ ἄνευ χλωροφύλλης φυτὰ τὴν λανθάνουσαν χημικὴν ἐνέργειαν προσλαμβάνουσιν ἑτοίμην ἐκ τῶν θρεπτικῶν οὐσιῶν, ἃς ἔξωθι παραλαμβάνουσι, τὰ δὲ πράσινα φυτὰ προπαρασκευάζουσι τὰς οὐσίας ταύτας τῇ ἐπιδράσει τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, ὧν ἡ κινοῦσα ἐνέργεια δεσμεύεται καὶ ἐμφανίζεται ὡς λανθάνουσα τοιαύτη. Ἐκ τούτου φανερὸν γίνεται ὅτι πηγὴ τῆς ἐνεργείας ἁπάντων τῶν ζῳικῶν καὶ φυτικῶν ὀργανισμῶν εἶναι ὁ ἥλιος. Ἡ λανθάνουσα δὲ ἐνέργεια, ἥτις προσάγεται διὰ τῶν θρεπτικῶν οὐσιῶν εἰς τοὺς ζῶντας ὀργανισμούς, ἐκδηλοῦται ὑπὸ διαφόρους μορφὰς εἴτε ὡς μηχανικὴ ἐνέργεια, εἴτε ὡς θερμότης, εἴτε ὡς φῶς, εἴτε ὡς ἠλεκτρισμός· ἡ μᾶλλον ὅμως ἀντιληπτὴ εἶναι ἡ μηχανικὴ ἐνέργεια, ἤτοι αἱ κινήσεις τοῦ ὀργανισμοῦ αὐτῶν, καὶ τοῦτο ἄλλοτε ἐθεωρεῖτο καὶ τὸ κριτήριον τῆς ζωῆς. Ι. Ν. Μ.

—**ἐναλλαγὴ** ***καταστάσεως*** *[Ρωμ. Δίκ.]*. Ἐν τῷ ἀρχαίῳ Ρωμ. δικαίῳ *προσωπικότητα*, ἱκανότητα δηλαδὴ τοῦ κτᾶσθαι δικαιώματα καὶ ὑποβάλλεσθαι εἰς ὑποχρεώσεις, δὲν εἶχον πάντες οἱ ἄνθρωποι ἀλλὰ μόνον οἱ ἐλεύθεροι· τῶν ἐλευθέρων πάλιν ἡ προσωπικότης παρήλλασσεν ἐκ τῆς διακρίσεώς των εἰς Ρωμαίους καὶ μή· καὶ οἱ Ρωμαῖοι τέλος εἶχον διάφορον ἱκανότητα ἀνάλογως τῆς ἐν τῇ οἰκογενείᾳ των θέσεως, ἐὰν δηλαδὴ ἦσαν αὐτεξούσιοι ἢ ὑπεξούσιοι ἄλλου τινός. Αἱ τρεῖς αὐταὶ διακρίσεις τῆς προσωπικότητος παρεῖχον τὰς τρεῖς διαβαθμίσεις αὐτῆς, τὰ τρία status τοῦ Ρωμ. δικαίου: status libertatis, ἀνταποκρινόμενον εἰς τὴν διάκρισιν ἐλευθέρων καὶ μή, status civitatis διὰ τὴν διάκρισιν Ρωμαίων καὶ μή, status familiae διὰ τὴν διάκρισιν αὐτεξουσίων—ὑπεξουσίων.

Ὁ κεκτημένος καὶ τὰς τρεῖς αὐτὰς καταστάσεις ἦτο τέλειον πρόσωπον (caput), κεκτημένον πλήρη ἱκανότητα δικαίου. Ἡ ἱκανότης ὅμως αὐτὴ ἦτο δυνατὸν νὰ ἀπολεσθῇ ὑπό τινα τῶν τριῶν της μορφῶν καὶ τότε ἐπρόκειτο περὶ *ἐναλλαγῆς καταστάσεως* (capitis deminutio). Διὰ τῆς ἐναλλαγῆς ταύτης ἐπήρχετο ἡ διάλυσις τοῦ caput, ἀναλόγως δὲ τοῦ status, τὸ ὁποῖον διελύετο, οἱ Ρωμαῖοι διέκρινον τρία εἴδη ἐναλλαγῆς: μεγίστην (capitis deminutio maxima), μέσην (cap. dem. media) καὶ ἐλαχίστην (cap. dem. minima).

Ἡ μεγίστη ἐναλλαγὴ καταστάσεως ἐπήρχετο δι' ἀπωλείας τῆς ἐλευθερίας (διὰ τῆς ὁποίας πάλιν, ἀφοῦ μὴ ἐλεύθερος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ οὔτε Ρωμαῖος οὔτε μέλος ρωμ. οἰκογενείας, ἐπήρχετο ἀπώλεια καὶ τῶν δύο ἄλλων status, τοῦ civitatis καὶ familiae). Ἡ μεγίστη ἐναλλαγὴ ἐπήρχετο δι' οὓς λόγους καὶ ἡ ἀπώλεια τῆς ἐλευθερίας (λ. χ. καταδίκη εἰς θάνατον, συνοίκησις ἐλευθέρας μετὰ δούλου κλπ.)· ἴδιά τινα ἴσχυον διὰ τὸν αἰχμαλωτισθέντα Ρωμαῖον, ὅστις ἀπέλαυε εἰδικοῦ τινος jus postliminium, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπανερχόμενος εἰς Ρώμην ἀνέκτα τὴν ἐλευθερίαν του ἀναδρομικῶς, μὴ ἐπανελθὼν δ' ἐθεωρεῖτο ὡς ἀποθανὼν ἐλεύθερος.

Ἡ μέση ἐναλλαγὴ ἐπήρχετο δι' ἀπωλείας τῆς civitas, τῆς ρωμαϊκῆς δηλαδὴ ὑπηκοότητος (ἄρα καὶ τοῦ status familiae), διατηρουμένης τῆς ἐλευθερίας. Ἀπώλλυτο δ' ἡ civitas διὰ τῆς ἑκουσίας ἢ ὑποχρεωτικῆς ἐξορίας λόγῳ ποινῆς, τῆς μεταλλαγῆς ὑπηκοότητος κλπ.

Ἡ ἐλαχίστη τέλος ἐναλλαγὴ τῆς καταστάσεως ἐπήρχετο ὁσάκις ἐγίνετο μεταβολή τις ἐν τῇ ρωμ. οἰκογενείᾳ, ὥστε αὐτεξούσιος νὰ γίνεται ὑπεξούσιος, ἢ τοὐναντίον, ἢ ὑπεξούσιος νὰ υἱοθετῆται παρ' ἄλλου. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐναλλαγῆς, διάφορα ἀναλόγως τοῦ εἴδους αὐτῆς, παρουσιάζουν ἐν τούτοις κοινά, καθόσον πάντα προέρχονται ἀπὸ τὴν διάλυσιν τῆς προσωπικότητος. Οὕτως εἰς τὰς προσωπικὰς σχέσεις, ἐνῷ διατηροῦνται ὅλοι οἱ ἐξ αἵματος συγγενικοὶ δεσμοί, διαλύονται ὅλοι οἱ βάσιν ἔχοντες μόνην τὴν ἀπόκτησιν ἐξουσίας. Οὕτω λ.χ. ἐνῷ ἡ ἐξουσία τοῦ συζύγου ἐπὶ τὴν σύζυγον (manus) διαλύεται, παραμένει οὐχ ἧττον ἡ ἐκ τοῦ ἐλευθέρου γάμου σχέσις. Καθόσον ἀφορᾷ τὰς περιουσιακὰς σχέσεις, ὁ ἐναλλαγεὶς ἀπόλλυσι τὴν ἐνεργητικήν του περιουσίαν, συνήθως ὑπὲρ ἐκείνου ἐξ οὗ προῆλθεν ἡ ἐναλλαγή, ἐλευθερούμενος καὶ τῶν χρεῶν του, τὰ ὁποῖα οὐδεὶς ἀναλαμβάνει καὶ μένουν οὕτως εἰς βάρος τῶν δανειστῶν. Τὴν ἀδικίαν ταύτην ὁ Ρωμαῖος πραίτωρ μεταγενεστέρως ἐπηνώρθωσε, παρασχὼν εἰδικὰς ἀγωγὰς εἰς τοὺς ἀδικηθέντας πιστωτάς, καὶ μορφώσας οὕτω τὸν κανόνα ὅτι ὁ ἀποκτῶν τὴν περιουσίαν τοῦ ἐναλλαγέντος ἀποκτᾷ αὐτὴν μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν χρεῶν.

Περὶ τῆς νομικῆς φύσεως τῆς ἐναλλαγῆς ἡ ἀρχαιοτέρα θεωρία δέχεται κατὰ πλάσμα τοῦ δικαίου, ὅτι πρόκειται εἶδος θανάτου, εἶδος πολιτικοῦ θανάτου. Νεώτεραι θεωρίαι ἀπορρίπτουσαι τὸ πλάσμα τοῦ δικαίου ἐξηγοῦσι τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐναλλαγῆς τῆς καταστάσεως ἐξ αὐτῶν τῶν διατάξεων τοῦ Ρωμ. δικαίου. Ἐπὶ τῆς υἱοθεσίας λ.χ. (ἐλαχίστη ἐναλλαγὴ) ἡ ὑπὸ τοῦ υἱοθετοῦντος ἀπόκτησις μόνου τοῦ ἐνεργητικοῦ τῆς περιουσίας τοῦ υἱοθετουμένου ἐξηγεῖται ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ Ρωμ. δικαίου ὅτι ἡ θέσις τοῦ ἐξουσιαστοῦ κρείσσων μόνον, οὐδέποτε δὲ καὶ χείρων δύναται νὰ γίνῃ διὰ τοῦ ὑπεξουσίου του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ν. Δημαρᾶ,* Εἰσηγήσεις τοῦ Ρωμ. Δικ. ἔκδ. γ' 1896, § 267 ἑπ.—*Δ. Παπούλια,* Εἰσηγήσεις τοῦ Ρ. Δ., τεῦχ. β', Γενικαὶ Ἀρχαί, 1927, § 5.—*H. Krüger,* Geschichte der capitis deminutio, 1887.—*Ot. Karlowa,* Römische Rechtsgeschichte, 1901, τόμ. 2, § 20, σελ. 249 ἑπ. καὶ παραπομπὰς αὐτ.—*P. F. Girard,* Manuel de droit romain, ἔκδ. 6η, 1918, σελ. 195 ἑπ. καὶ βιβλιογραφίαν αὐτόθι.

Π. Ι. ΖΕΠΟΣ

—**ἐναλλαγὴ** ***προικῴων***. Καλεῖται οὕτω γενικῶς ἡ μετὰ τὴν σύστασιν τῆς προικὸς ἐπερχομένη μεταβολή, δι' ἧς τὴν θέσιν τῶν μέχρι τοῦδε ἀντικειμένων αὐτῆς λαμβάνει ἕτερον ἢ ἕτερα τοιαῦτα. Ἡ τοιαύτη μεταβολὴ δύναται νὰ ἐπέλθῃ εἴτε ἐκ τυχαίων, ἀνεξαρτήτων δηλαδὴ τῆς βουλήσεως τῶν συζύγων, γεγονότων (συνεπείᾳ λ. χ. διανομῆς κοινοῦ προικῴου πράγματος) εἴτε συνεπείᾳ συναινέσεως τῶν συζύγων, ἤτοι διὰ συμβάσεως. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει ὑπάρχει ἐναλλαγὴ τῆς προικὸς ἐν τῇ τεχνικῇ νομικῇ σημασίᾳ (permutatio dotis).

Πρὸς ἔγκυρον ἐναλλαγὴν ἀπαιτεῖται, ἐκτὸς τῆς συναινέσεως ἀμφοτέρων τῶν συζύγων, καὶ νὰ μὴ ζημιοῦται δι' αὐτῆς ἡ γυνή. Ἡ ἐναλλαγὴ δύναται νὰ γίνῃ διαφοροτρόπως, εἴτε δηλαδὴ μεταβιβάζει ὁ ἀνὴρ τῇ γυναικὶ τὸ μέχρι τοῦδε προικῷον καὶ λαμβάνει παρ' αὐτῆς ἕτερον, ὅπερ τοῦ λοιποῦ εἶναι ἐν προικί, εἴτε συμφωνεῖται ἁπλῶς μεταξὺ τῶν συζύγων, ὅπως ἀπὸ τοῦδε ἀντὶ τοῦ ἀρχικοῦ ἀντικειμένου τῆς προικός, ὅπερ διατηρεῖ ὁ ἀνήρ, ἀποτελῇ τὴν προῖκα ἕτερόν τι πρᾶγμα, ἀνῆκον τῇ γυναικὶ ἢ τρίτῳ τινί. Τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐναλλαγῆς δύναται νὰ ᾖ διαφόρον: «καὶ συνεστῶτος τοῦ γάμου ἐὰν συμφέρῃ τῇ γυναικὶ καὶ ἀπὸ χρημάτων εἰς πρᾶγμα καὶ ἀπὸ πράγματος εἰς χρῆμα ἡ προὶξ καταλλάσσεται». Τὸ παρ' ἡμῖν γεννηθὲν ζήτημα, ἂν ἐπιτρέπεται ἡ ἐναλλαγή, ἡ ἀναφερομένη εἰς προικῷα ἀκίνητα, λύεται κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην καταφατικῶς (περὶ τοῦ ζητήματος τούτου πρβλ. εἰδικώτερον *Κ. Η. Πολυγένους,* «Πραγματεία περὶ προικός», τόμ. I, σελ. 195—230). Ι. Κ. Π.

— **ἐναλλαγὴ** τῆς ***ὕλης*** *[Φυσιολ.]*. Ἕτερος ὅρος ἀντὶ τοῦ *ἀνταλλαγὴ* τῆς ὕλης (βλ. λ.).

ἐνάλλαγμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐναλλάσσειν, τὸ ἀντ' ἄλλου τεθειμένον.

ἐναλλακτὴρ (ὁ). Ἠλεκτρομαγνητικὴ συσκευὴ (ἠλεκτρικὴ μηχανή), χρησιμεύουσα πρὸς παραγωγὴν ἐναλλασσομένων ρευμάτων (βλ. *ἠλεκτρικὴ μηχανή*).

ἐναλλάκτης (ὁ)· ὁ ἐναλλάσσων, ὁ ἐνεργῶν τὴν ἐναλλαγήν· || ὁ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν μεταβάλλων, κίναιδος.

ἐναλλακτικός, *—ή,—όν*· ὁ ἐναλλασσόμενος.

ἐναλλάξ· ἐπίρρ., κατ' ἐναλλαγήν, τιθεμένου τινὸς καὶ αἰρομένου ἄλλου καὶ πάλιν τιθεμένου τούτου καὶ αἰρομένου ἐκείνου: «μετάθεσις ἐναλλάξ» ἄλλως *ἀμοιβαία.*

ἐναλλασσανθὴρ (ὁ) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀμαραντοειδῶν* (βλ. *ἐπαλληλανθήρ*).

ἐναλλασσόμενος, *—η, —ον*· μετχ. τοῦ *ἐναλλάσσομαι* ὀνομαστικῶς· ὁ μὴ μόνιμος, ὁ ἀντικαθιστάμενος ὑπ' ἄλλου καὶ πάλιν καθιστάμενος: «φύλακες ἐναλλασσόμενοι κατὰ δίωρον».

Digitized by Google

— **ἐναλλασσόμενα ρεύματα** *['Ηλεκτρ.]*· βλ. *ἠλεκτρικὸν ρεῦμα*.

ἐναλλάσσω, *ἀόρ. ἐνήλλαξα—ἐνηλλάχθην καὶ ἐνηλλάγην, παθ. μετχ. ἐνηλλαγμένος*· ἀλλάσσω, θέτω ἄλλον ἀντὶ τοῦ μέχρι τοῦδε, τοποθετῶ τινα κατ' ἐναλλαγήν· || *παθ. ἐναλλάσσομαι*· ἀντικαθίσταμαι ὑπ' ἄλλου, ἵνα πάλιν ἐγὼ ἀντικαταστήσω αὐτόν: «*ἐναλλάσσονται ἀνὰ δύο ὥρας*» ἀντικαθιστᾷ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον κάθε δύο ὥρας.

ἐναλλοιοῦμαι, *ἀόρ. ἐνηλλοιώθην*· ἀλλοιοῦμαι, μεταβάλλομαι.

ἐναλλοίωσις, *—εως* (ἡ)· ἀλλοίωσις, μεταβολή.

ἔναλμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐν τῇ ἅλμῃ, ὁ περιέχων ἅλμην, ἁλμυρός.

Ἔναλος (ὁ) *[Μυθολ.]*. Ἥρως λατρευόμενος ἐν Λέσβῳ καὶ ἀναφερόμενος ἐν τῷ θρύλῳ, τῷ συνδεομένῳ πρὸς τὴν ἵδρυσιν τῆς πόλεως ταύτης. Ὅτε εἰς τοὺς πρώτους οἰκιστὰς τῆς Λέσβου Πενθελίδας ἐπεβλήθη ὑπὸ τοῦ χρησμοῦ νὰ θυσιάσωσιν εἰς τὴν Ἀμφιτρίτην τὴν θυγατέρα τοῦ Φινέως ἢ Σμινθέως, ὁ ἐραστὴς αὐτῆς Ἔναλος ἐπήδησεν εἰς τὸ ὕδωρ ἵνα τὴν σώσῃ. Ἀμφότεροι διεσώθησαν ὑπὸ δελφίνων καὶ ἐπανῆλθον εἰς τὴν ξηράν. —Δ.

ἐναμάρτητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εἰς τὴν ἁμαρτίαν, τὴν πλάνην ὑποκείμενος, ἁμαρτωλός.

ἐναμβλύνω, *ἀόρ. ἐνήμβλυνα*· καθιστῶ τι ἀμβλύ, ἀπαμβλύνω.

ἐναμείβω, *ἀόρ. ἐνήμειψα*· ἀμείβω, ἐναλλάσσω, ἀνταλλάσσω.

ἐνάμιλλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἁμιλλώμενος, ὁ δυνάμενος νὰ διαγωνισθῇ, ἐφάμιλλος, ἴσος.

ἔναμμα (τό)· τὸ δι' οὗ προσδένομεν, δεσμός, ἱμὰς (ἀπὸ τοῦ ἐνάπτω).

Ἐναμ(μ)α *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὁ ΒΑ μυχός, ἀποτελῶν ὕφορμον, τοῦ ὅρμου *Γράμματα* (βλ. λ.) τῆς Β ΒΔ ἀκτῆς τῆς νήσου Σύρου. Ἀνώνυμος ἐν τῷ ἀγγλικῷ χάρτῃ 1542 (Syra island). Σ. Ε. Λ.

ἐνάμνιος, *—α, —ον*: «*ἐνάμνιον ὑγρόν*» τὸ ἐντὸς τοῦ ἀμνίου, τοῦ περικειμένου τῷ ἐμβρύῳ χιτῶνος, ὑγρόν.

— **ἐνάμνιον ὑγρὸν** *['Ανατομ.]*. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κυήσεως τὸ *ἀμνίον* (βλ. λ.) εὑρίσκεται ἐν ἐπαφῇ κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτοῦ ἐπιφάνειαν πρὸς τὸ *ἐνάμνιον ὑγρόν*, ἡ δὲ ἐξωτερικὴ πρὸς τὸν *χόριον* (ὑμένα), ἀφ' οὗ διαχωρίζεται διὰ χαλαροῦ συνδετικοῦ ἱστοῦ, εἰς τρόπον ὥστε εἶναι πάντοτε εὐχερὴς ἡ ἀπομόνωσις τοῦ ἀμνιωτικοῦ σάκκου τῶν λοιπῶν ὑμένων· ἡ ἀποκόλλησις αὕτη παράγεται αὐτομάτως κατὰ τὸν τοκετόν. Τὸ ἀμνίον ἐπενδύει ὡσαύτως τὴν ἐμβρυϊκὴν ἐπιφάνειαν τοῦ πλακοῦντος καὶ περιβάλλει τὴν ὀμφαλίδα ἀπὸ τῆς πλακουντίου ἐκφύσεως αὐτῆς μέχρι τοῦ ὀμφαλοῦ τοῦ ἐμβρύου. Τὸ ἐνάμνιον ἢ ἀμνιωτικὸν ὑγρὸν εἶναι διαυγὲς καὶ διαφανὲς κατὰ τοὺς τέσσαρας πρώτους μῆνας τῆς κυήσεως καὶ θολοῦται περὶ τὸ τέλος ταύτης· λαμβάνει δὲ γαλακτώδη χροιάν, ἐπιτεινομένην ἐφ' ὅσον προσεγγίζει τὸ τέρμα τῆς κυήσεως, καὶ ἐμφανίζει ἐν αἰωρήσει κοκκία λευκά, ἐνίοτε παχέα, ὀφειλόμενα εἰς τὴν ἐπιθηλιακὴν ἀπολέπισιν τοῦ δέρματος τοῦ ἐμβρύου καὶ εἰς τὸ συνεσωρευμένον σμῆγμα. Ἀποβαίνει δὲ πρασινωπὸν ὅταν χρώννυται ὑπὸ τοῦ μηκωνίου, ἢ ἐρυθρόφαιον εἰς τὰς περιπτώσεις ἐμβρυϊκῆς ἐμβροχῆς. Ἡ ποσότης τοῦ ἐναμνίου ὑγροῦ ποικίλλει ἀναλόγως τῆς ἡλικίας τῆς κυήσεως· αὐξάνεται ἀπὸ τοῦ δευτέρου μηνὸς μέχρι τοῦ ἕκτου, παραμένει στάσιμον εἶτα καὶ ἐλαττοῦται πρὸς τὸ τέλος τῆς κυήσεως· εἰς τὸ τέρμα δὲ ταύτης εὑρίσκονται 500 περίπου γραμμάρια ἐναμνίου ὑγροῦ. Ἡ σύστασις αὐτοῦ εἶναι λίαν ἁπλῆ: περιέχει ἐλάχιστα στερεὰ στοιχεῖα, περίπου 1 γρ. 50 ἐπὶ τοῖς 100. Ἐν αὐτῷ εὑρίσκονται ἰδίως χλωριοῦχον νάτριον ἀπὸ 0.6 μέχρι 0.7 ἐπὶ τοῖς 100, λεύκωμα ἀπὸ 0.3 μέχρι 0.6 καὶ οὐρία ἀπὸ 0.3 μέχρι 0.6. Ἡ προέλευσις τοῦ ἐναμνίου ὑγροῦ εἶναι ἀμφισβητήσιμος εἰσέτι· ἐν τούτοις εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρήσωμεν ὡς γεγονὸς καθωρισμένον, ὅτι καὶ ἡ μήτηρ καὶ τὸ ἔμβρυον συμμετέχουσιν εἰς τὸν σχηματισμὸν αὐτοῦ. Ἐκ μέρους τοῦ ἐμβρύου τὸ ἐνάμνιον ὑγρὸν ἔχει τὴν προέλευσιν αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐκκρίσεως τῶν νεφρῶν αὐτοῦ ἢ ἐκ τῆς ὀρώδους διηθήσεως τῆς προερχομένης εἴτε ἐκ τοῦ δέρματος, εἴτε ἐκ τῶν ἀγγείων τοῦ ὀμφαλίου λώρου, εἴτε ἐκ τῶν ὑπαμνιωτικῶν τριχοειδῶν δικτύων. Ὁ δὲ μητρικὸς ὀργανισμὸς συμβάλλεται εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ ἐναμνίου ὑγροῦ διὰ τῶν ἀφθονούντων ἀγγειακῶν πλεγμάτων τοῦ ἀληθοῦς φθαρτοῦ χιτῶνος, ἀπὸ τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ἀμφότεροι οἱ φθαρτοὶ ὑμένες εὑρίσκονται συγκεκολλημένοι. Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

ἐνάνθημα (τό) (Enanthème) *['Ιατρ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ ἐξάνθημα, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται ἐπὶ τοῦ βλεννογόνου τῶν φυσικῶν κοιλοτήτων τοῦ σώματος: τοῦ στόματος, τῆς ρινός, τοῦ φάρυγγος. Τὸ ἐνάνθημα ἔχει διαγνωστικὴν σημασίαν εἰς τὰς μολυσματικὰς νόσους, ἱλαρὰν καὶ ὀστρακιάν, εἰς τὰς δηλητηριάσεις ἐξ ἀντιπυρίνης καὶ φενασετίνης καὶ εἴς τινας παθήσεις τοῦ δέρματος, ὡς τὸν λειχῆνα, τὸν πέμφυγα καὶ τὸ πολύμορφον ἐρύθημα. Κ. Κ. ΚΥΡΙΑΖΟΠΟΥΛΟΣ

ἐνάνθρακος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ περιέχων ἄνθρακα, ὁ ἐνηνθρακωμένος: «*ἐνάνθρακος σίδηρος*».

ἐνανθρακῶ (*—όω*)· ἐμβάλλω ἄνθρακα εἰς ἄλλην οὐσίαν, εἰδικώτερον εἰς τὸν σίδηρον (βλ. *ἐνανθράκωσις*).

ἐνανθράκωσις (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐνανθρακοῦν, ἡ προσθήκη ἄνθρακος εἰς σίδηρον πρὸς μεταβολὴν αὐτοῦ εἰς χάλυβα.

— *[Μεταλλ.]* Καλεῖται *ἐνανθράκωσις* ἢ ἁπλῶς *ἀνθράκωσις* (cémentation, Kohlung) ἡ χημικὴ κατεργασία τοῦ σιδήρου ἢ τοῦ χάλυβος, ὡς καὶ τῶν κραμάτων αὐτῶν, δι' ἧς προστίθεται εἰς αὐτὰ ἄνθραξ, ἐπὶ τῷ σκοπῷ αὐξήσεως τῆς σκληρότητος. Οὕτως ὁ μαλακὸς σίδηρος μεταβάλλεται εἰς χάλυβα, ἡ δὲ σκληρότης τοῦ χάλυβος αὐξάνεται. [Βλ. λ. *ἀνθράκωσις* καὶ *ἐνανθρακωτικαὶ οὐσίαι*.]

ἐνανθρακωτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἁρμόδιος ἢ κατάλληλος πρὸς *ἐνανθράκωσιν*.

— **ἐνανθρακωτικαὶ οὐσίαι** (céments) *[Βιομ. Χημ.]*. Οὕτω καλοῦνται αἱ οὐσίαι, αἵτινες χρησιμοποιοῦνται εἰδικῶς διὰ τὴν ἐνανθράκωσιν τοῦ σιδήρου. Σκοπὸς τῆς χρήσεως αὐτῶν εἶναι ἡ ταχεῖα καὶ οἰκονομικὴ παραγωγὴ τοῦ ἀπαιτουμένου μονοξειδίου ἄνθρακος CO, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει διὰ τὴν ἐνανθράκωσιν, ἐπειδὴ δὲ δὲν εἶναι λυσιτελὲς νὰ γίνῃ χρῆσις ἀπ' εὐθείας τοῦ ἀερίου τούτου, χρησιμοποιοῦνται σώματα παράγοντα αὐτό. Καὶ ἐκ μὲν τῶν καθαρῶν ἐνανθρακωματικῶν οὐσιῶν καλύτερος ἰδίως εἶναι ὁ ξυλάνθραξ εἰς κόνιν, κάτω τῶν 2 χσμ., ἐκ καταλλήλου ξύλου, ὅστις πάντοτε περιέχει ὀλίγα ἀνθρακικὰ ἅλατα (CO^3 Na, CO^3 K^2) βοηθοῦντα τὴν ἐνανθράκωσιν. Αἱ δὲ σύνθετοι ἀποτελοῦνται ἐκ μίγματος ξυλάνθρακος καὶ διαφόρων ἁλάτων ἐνισχυόντων τὴν ἐνανθράκωσιν ἢ ἐπιβραδυνόντων αὐτήν. Τὰ πρῶτα εἶναι τὸ ἀνθρακικὸν βάριον (τὸ καὶ λυσιτελέστερον), τὸ κάλιον, νάτριον καὶ ἀσβέστιον, διευκολύνοντα τὴν παραγωγὴν CO, ἐκ τῶν δευτέρων δὲ ἀναφέρομεν τὸ χλωριοῦχον νάτριον καὶ κάλιον, καὶ τὸ θειικὸν νάτριον καὶ κάλιον.

Τὰ πρὸς ἐνανθράκωσιν τεμάχια περιβαλλόμενα ὑπὸ τῆς ἐναθρακωτικῆς οὐσίας τοποθετοῦνται ἐντὸς κιβωτίων κλειστῶν καὶ ὑποβάλλονται ἐντὸς καμίνου βαφῆς εἰς παρατεταμένην θέρμανσιν, καλουμένην διὰ τοῦτο καὶ ἀνθρακοπύρωσιν, εἰς ὡρισμένην θερμοκρασίαν μεταξὺ 900° καὶ 1000°, ὁπότε προσλαμβάνουν διὰ τῆς ἐπιφανείας αὐτῶν ἄνθρακα. Ὁ σίδηρος ὑπὸ τὰς ἄνω συνθήκας δὲν δύναται νὰ διαλύσῃ ἀπ' εὐθείας τὸν ἄνθρακα, ὡς ἀπεδείχθη διὰ πειραμάτων ἐν κενῷ, ἀλλὰ μόνον μετὰ τὴν μεταβολὴν αὐτοῦ εἰς ἀέρια, ἰδίως μονοξείδιον CO, κυάνιον CAZ, ὑδρογονάνθρακα, ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ τῶν ἐνανθρακωτικῶν οὐσιῶν τοῦ κιβωτίου. Ἐπίσης εἰσάγεται εἰς τὰ ἀνθρακωτικὰ κιβώτια καὶ ἀνθρακικὸν διοξείδιον CO^2, παρουσίᾳ τῶν ἀναφερθεισῶν ἀνωτέρω ἐνανθρακωτικῶν οὐσιῶν, ὁπότε παράγονται αἱ καλούμεναι μικταὶ ἐνθρακωτικαὶ οὐσίαι, αἵτινες διευκολύνουν μεγάλως τὴν ἐνανθράκωσιν διὰ τῆς γνωστῆς δράσεως παρουσίᾳ ἄνθρακος εἰς τὸ ἐρυθρὸν $C+CO^2=2CO$. Οὕτω φαίνεται ἐξασφαλίζεται ἀμέσως ἀναλογία 0,09 % ἄνθρακος εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῶν ἀντικειμένων. Θ. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

ἐνανθρώπησις (ἡ)· ἡ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐνοίκησις τοῦ Θεοῦ, τὸ νὰ γίνῃ ἄνθρωπος ὁ Θεός.

— *[Δογμ.]* Ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου τὸ δεύτερον πρόσωπον τῆς ἁγίας Τριάδος, ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῆς, ἔλαβε σάρκα ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐγένετο ἄνθρωπος, ἐνηνθρώπησε. Κατὰ ταῦτα ἐνανθρώπησις καλεῖται ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ.

Αἰτία τῆς ἐνανθρωπήσεως εἶναι ἡ προπατορικὴ ἁμαρτία, σκοπὸς δ' αὐτῆς ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου ἐκ ταύτης, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ πολλῶν χωρίων τῆς ἁγίας Γραφῆς. Κατὰ ταῦτα εἰς τὴν ἐρώτησιν, θὰ ἐνηνθρώπει ὁ Χριστός, ἐὰν ὁ Ἀδὰμ δὲν περιέπιπτεν εἰς τὴν ἁμαρτίαν, πρέπει νὰ δοθῇ ἡ ἀπάντησις τοῦ Αὐγουστίνου: «*ἐὰν ὁ ἄνθρωπος δὲν ἡμάρτανεν, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου δὲν θὰ ἐνηνθρώπει*». Ἐν τούτοις πρῶτος ὁ Εἰρηναῖος ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐποχῇ, ἔπειτα δὲ ὁ Τερτυλλιανός, ὁ μέγας Ἀθανάσιος, ὁ Γρηγόριος ὁ Νύσσης, ὁ Δοὺνς Σκῶτος καί τινες τῶν νεωτέρων δογματικῶν δέχονται ὅτι ὁ Χριστὸς θὰ ἐνηνθρώπει καὶ ἐὰν ὁ Ἀδὰμ δὲν περιέπιπτεν εἰς τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα, διότι σκοπὸς τῆς ἐνανθρωπήσεως εἶναι ἰδίᾳ ἡ τελείωσις τῆς ἀνθρωπότητος. Τῶν γνωμῶν τούτων ἡ πρώτη, ὡς στηριζομένη καὶ ἐπὶ τῆς ἁγίας Γραφῆς, εἶναι ὀρθή. Κατὰ ταῦτα ὁ Χριστὸς ἐνηνθρώπησεν, ὅπως διὰ τῆς διδασκαλίας, τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἱδρύσεως τῆς Ἐκκλησίας σώσῃ τὸν ἄνθρωπον ἐκ τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας. Ἐγένετο δὲ ἡ ἐνανθρώπησις τοῦ Χριστοῦ οὐχὶ εὐθὺς μετὰ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα, ἀλλ' ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ὅτε δηλαδὴ ὡρίμασε μὲν ἀφ' ἑνὸς ἡ συναίσθησις τῆς ἁμαρτίας καὶ τῶν κακῶν αὐτῆς ἀποτελεσμάτων καὶ ἡ ἐπίγνωσις τοῦ ἀδυνάτου τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ δυνάμεων, ἐπῆλθε δὲ ἀφ' ἑτέρου ἡ διὰ τῶν προφητῶν καὶ τῶν φιλοσόφων ἀναγκαία προπαρασκευὴ μέρους τῆς ἀνθρωπότητος πρὸς κατανόησιν καὶ προσδοχὴν τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας. Κ. Ι. Δ.

ἐνανθρωπῶ (*—έω*), *ἀόρ. ἐνηνθρώπησα* καὶ **ἐνανθρωπίζομαι,** *ἀόρ. ἐνηνθρωπίσθην*· ἐνοικῶ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, γίνομαι ἄνθρωπος, περὶ τοῦ Θεοῦ.

Ἐνανναδοῦ. Ἡγεμὼν τῆς χαλδαϊκῆς Λαγκὰς περὶ τὰ 2700 π. Χ.· νικήσας τὸν κακοπιστήσαντα γείτονα τῆς Γκισχκοῦ Οὖς, ἐπεξέτεινε τὴν ἡγεμονίαν του ἐπὶ ὅλης τῆς Σοῦμερ καὶ μέρους τῆς Σλάμ. Ὅταν ἀπέθανε, τὸν διεδέχθη ὁ ἀδελφός του *Ἐνανναδοῦ Β'*, καθ' οὗ ἐπετέθη ὁ Οὐρλουμμά, υἱὸς τοῦ Ἐνακαλὶ τῆς Γκισχκοῦ. Ἀλλὰ μετὰ πολλὰς περιπετείας ὁ ἀγὼν ἔληξεν ὑπὲρ τοῦ Ἐνανναδοῦ.

ἔναντι· ἐπίρρ. τοπ., ἀπέναντι, κατέναντι: «*ἔναντι τοῦ ἐθνικοῦ κήπου*»· || (λογιστ.) ἀπέναντι, εἰς ἀντίκρυσμα: «*ἔλαβον παρὰ τοῦ Α δραχμὰς χιλίας ἔναντι τῶν ὀφειλομένων εἰς ἐμὲ κλπ.*».

ἐνάντια· ἐπίρρ. δημοτ., ἀντιθέτως, ἐναντίως: «*κάμνει ἐνάντια ἀπ' ὅ,τι τοῦ λέγω*», «*τρώει ἐνάντια ἀπ' ὅ,τι πρέπει*», «*πάει ἐνάντια*» κάμνει ἀντιθέτως.

ἐναντιόβουλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐναντίας βουλήσεως, ὁ ἐναντιοφρονῶν.

ἐναντιογνωμία (ἡ)· τὸ νὰ ἔχῃ τις ἐναντίαν γνώμην, ἀντιγνωμία.

ἐναντιογνωμονῶ (*—έω*)· ἔχω ἐναντίαν γνώμην, ἀντιφρονῶ.

ἐναντιογνώμων, *—ονος* (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων ἐναντίαν γνώμην, ὁ ἀντιφρονῶν.

ἐναντιοδοκηταὶ (οἱ). Οὕτως ἀπεκάλεσεν ὁ διαπρεπὴς ἀπολογητὴς τοῦ ΣΤ' αἰῶνος Λεόντιος ὁ Βυζάντιος ἐν τοῖς λόγοις αὐτοῦ κατὰ νεστοριανῶν καὶ εὐτυχιανιστῶν τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν αἱρετικῶν τούτων Νεστόριον καὶ Εὐτυχῆ, ὡς ὑποστηρίξαντας δόγματα ἐναντία τῇ ὀρθῇ διδασκαλίᾳ τῆς Ἐκκλησίας. Ε. Γ. Π.

ἐναντιοδρομία (ἡ)· δρόμος τινὸς ἀντίθετος πρὸς τὸν δρόμον ἄλλου: «*ἐναντιοδρομία ἁμαξῶν*» δρόμος κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ· || (ναυτ.) ἡ ἀντίθετος πλεῦσις δύο πλοίων (βλ. *ἐναντιοδρομῶ*), καθ' ἣν φαίνονται ἐν ἡμέρᾳ μὲν οἱ ἱστοὶ σχεδὸν συμπίπτοντες πρὸς τὸ διάμηκες ἐπίπεδον, ἐν νυκτὶ δὲ ἀμφότεροι οἱ πλοϊκοὶ φανοὶ τῆς πλευρᾶς, ὅ τε πράσινος καὶ ὁ ἐρυθρός. —Ω.

ἐναντιοδρομῶ (*—έω*)· τρέχω ἢ καὶ ἁπλῶς χωρῶ κατ' ἀντίθετον δρόμον πρὸς ἄλλον: «*ὁδὸς πλατεῖα ὥστε δύο τέθριππα ἐναντιοδρομοῦσι*»· || (ναυτ.) πλέω ἀντιθέτως πρὸς ἄλλο πλοῖον (κοιν. *ἀ κόντρα*)· ἤτοι ἐπὶ μὲν ἀτμοπλοίων ἀκολουθῶ ἀντίπρωρον πλεῦσιν ὡς πρὸς τὸ ἀπέναντι καὶ ἐμπρός μου, ὡς πρὸς δὲ τὰ ἱστιοφόρα, πλεῦσιν παράλληλον ἢ ἐλαφρῶς συγκλίνουσαν, ἀλλὰ κατ' ἀντίθετον φορὰν καὶ μὲ ἀντιθέτους πρόποδας. Ὁ διεθνὴς κανονισμὸς πρὸς ἀποφυγὴν συγκρούσεων, εἰς ὃν παίζει σπουδαῖον μέρος ἡ ἐναντιοδρομία, μεταχειρίζεται τὸ *ἀντιπλέω* ἀντὶ τοῦ ἐναντιοδρομῶ (βλ. *ἐναντιοδρομία*). Σ. Ε. Λ.

ἐναντιολογία (ἡ)· ὁ ἐναντίος λόγος, ἀντιλογία, ἀντίρρησις· || λόγος ἐναντίος πρὸς τὸν πρότερον λεχθέντα, ἀντίφασις.

ἐναντιολογικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐναντιολογίαν, ἀντιλογικός.

ἐναντιολόγος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐναντία λέγων, ὁ ἀντιλέγων.

ἐναντιολογῶ (*—έω*)· λέγω ἐναντία, ἀντιλέγω· || λέγω ἐναντία πρὸς ὅσα πρότερον εἶπον, ἀντιφάσκω.

ἐναντιομορφία (ἡ)· ἡ σχέσις δύο *ἐναντιομόρφων* σωμάτων.

— *['Ορυκτολ.]* Καλεῖται *ἐναντιομορφία* καὶ *ἐναντιομορφισμὸς* τὸ φαινόμενον, τὸ ἀπαντῶν εἴς τινας κρυστάλλους, καλουμένους *ἐναντιομόρφους*, κατὰ τὸ ὁποῖον δύο τοιοῦτοι κρύσταλλοι εἶναι τοιουτοτρόπως κατεσκευασμένοι, ὥστε νὰ συμπεριφέρωνται πρὸς ἀλλήλους ὅπως ἀντικείμενόν τι πρὸς τὸ εἴδωλόν του ἐν κατόπτρῳ. Οἱ ἐναντιόμορφοι κρύσταλλοι εἶναι συνήθως ἡμιεδρικῶς ἀνεπτυγμένοι καὶ

Digitized by Google

δὲν ἔχουν οὔτε ἐπίπεδον οὔτε κέντρον συμμετρίας. Ἐνίοτε παρουσιάζουν τὸ φαινόμενον τῆς κυκλικῆς πολώσεως, ὡς π. χ. ἐναντιόμορφοι κρύσταλλοι χαλαζίου. Ν. ΛΙΑΤΣΙΚΑΣ

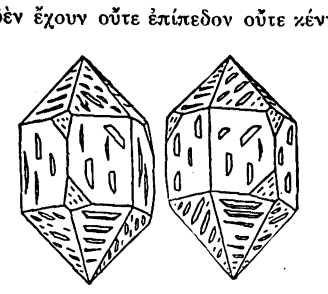

Ἐναντιόμορφοι κρύσταλλοι χαλαζίου, γνωστοὶ ὡς ἀριστερὸς καὶ δεξιὸς χαλαζίας.

[Καὶ τὰ διοβρωσιγενῆ ἐπίσης σχήματα εἶναι διατεταγμένα ἐναντιομόρφως ἐπὶ τῶν δύο τούτων κρυστάλλων.]

ἐναντιόμορφος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων τὴν αὐτὴν μορφὴν ἀλλὰ κατ' ἀντίθετον διάταξιν· οἷον αἱ χεῖρες, οἱ πόδες, τὰ ὦτα εἶναι ἐναντιόμορφα, ὁμοίως τὸ ἐν τῷ κατόπτρῳ εἴδωλον εἶναι ἐναντιόμορφον πρὸς τὸ κατοπτριζόμενον. —Ἐπίρρ. ***ἐναντιομόρφως***.

— **ἐναντιόμορφα** ***μόρια*** *['Οργ. Χημ.]*· βλ. *στερεοχημεία*. Σ. Γ.

ἐναντίον (ἐπίρρ.)· βλ. *ἐναντίος*.

ἐναντιοπραγῶ (*—έω*)· πράττω τὰ ἐναντία, ἀντιπράττω, ἀντιπολιτεύομαι.

ἐναντιοπαθῶ (*—έω*)· εἶμαι ἀντιθέτως διατεθειμένος, ἔχω ἀντιθέτους ἰδιότητας.

ἐναντιοπαθὴς (ὁ, ἡ),—ὲς (τό)· ὁ ἐναντίως διατεθειμένος, ὁ ἀντιθέτων ἰδιοτήτων.

ἐνάντιος,—*α*,—*ον* δημοτ. ἀντὶ *ἐναντίος* (βλ. λ.): «αὐτὸς πάντα εἶναι ἐνάντιος», «ὅ,τι κι' ἂν τοῦ πῇς.. θὰ κάμῃ τὰ ἐνάντια», «τρώει τὰ ἐνάντια ἀπ' ὅ,τι τοῦ πῇ ὁ γιατρός».—Ἐπίρρ. *ἐνάντια* (βλ. λ.).

ἐναντίος, *—α*, *—ον*· ὁ ἀπέναντί τινος εὑρισκόμενος, ἀντιμέτωπος· || ἀντίθετος, διάφορος: «ἐξέφρασεν ἐναντίαν ὑπόνοιαν», «ἐγὼ εἶμαι ἐναντίας γνώμης»· || ἐχθρικός, δυσμενής: «πνέει ἐναντίος ἄνεμος», «ὁ καιρὸς εἶναι ἐναντίος», «τὰ συμφέροντα εἶναι ἐναντία»· || ὡς οὐσ. ὁ ἐχθρικῶς ἀντιμέτωπος, ἀντίπαλος, ἐχθρός: «νίκας κατ' ἐναντίων δωρούμενος», «ὥρμησαν κατὰ τῶν ἐναντίων», «οἱ ἐναντίοι ἐτράπησαν εἰς φυγήν»· || ***ἐναντίον*** (τὸ) ὡς οὐσ., τὸ ἀντίθετον: «αὐτὸς κάμνει τὸ ἐναντίον ἀπ' ὅ,τι τὸν διατάσσουν», «συνέβη τὸ ἐναντίον ἀπ' ὅ,τι ἐπερίμεναν»· || κατὰ συναλοιφὴν ***τοὐναντίον***: «συνέβη τοὐναντίον»· λέγεται καὶ ἀπολύτως: «αὐτός, τοὐναντίον, δὲν ἀγαπᾷ τὰ ταξίδια», «ὁ μὲν εἶναι ἐπιμελὴς καὶ φρόνιμος, τοὐναντίον ὁ ἄλλος, ἀμελὴς καὶ ἄτακτος»· || φρ. «ἀπ' ἐναντίας,—ἐξ ἐναντίας», ἢ ὑφέν: «ἀπεναντίας—ἐξεναντίας», καθὰ καὶ τὸ ***τοὐναντίον***: «αὐτὸς ἀπεναντίας προτιμᾷ νὰ ταξιδεύῃ»· || ***ἐναντίον***· ὡς ἐπίρρ. ἢ πρόθ., κατά: «ὁ στρατὸς βαδίζει ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν», «ἐνεργεῖ πάντοτε ἐναντίον τῶν συμφερόντων του», «ὁμιλεῖ ἐναντίον τῶν συναδέλφων του»· || ἀντιθέτως, κατὰ παράβασιν: «ἔπραξεν ἐναντίον τῶν ὑποσχέσεών του,—ἐναντίον τῆς θελήσεώς του, —ἐναντίον τοῦ ὀρθοῦ λόγου», «πλέει ἐναντίον τοῦ ρεύματος».

—**ἐναντία** (τὰ) *[Ρητορ.]*. Εἷς τῶν *ἐσωτερικῶν* ἢ *ἐντέχνων* τόπων (βλ. λ.), οἵτινες συμβάλλουσι τὰ μέγιστα εἰς τοὺς ρητορικοὺς λόγους, ὅταν ὁ ρήτωρ κάμνῃ ἔγκαιρον χρῆσιν αὐτῶν. Τὰ ἐναντία ἀνήκουσιν εἰς τὰ εἴδη τῶν *ἀντικειμένων* ἢ *ἀντιθέτων*. —Π.

— **ἐναντία** ***ἔννοια*** *[Λογ.]*. Καλεῖται ἐναντία μία ἔννοια ἐν σχέσει πρὸς ἄλλην, ὅταν τιθεμένης τῆς μιᾶς, αἴρεται ἡ ἑτέρα, ἀλλ' αἰρομένης τῆς ἑτέρας δὲν τίθεται ἀναγκαίως ἡ ἄλλη, διότι αἱ ἐναντίαι ἔννοιαι εἶναι ἀντίθετοι, ἀλλὰ πλείονες τῶν δύο· π. χ. Κυριακὴ—Δευτέρα· ἂν εἶναι Κυριακή, δὲν εἶναι Δευτέρα, ἀλλ' ἂν δὲν εἶναι Δευτέρα, δὲν εἶναι ἀναγκαίως Κυριακή· δύναται νὰ εἶναι οἱαδήποτε ἄλλη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος. Τοῦτο καλεῖται *ἐναντίωσις* ἢ *ἐναντία ἀντίθεσις* ἢ *ἀντίθεσις θετική*, διότι ἡ μία ἔννοια δὲν εἶναι ἁπλῆ ἄρνησις τῆς ἄλλης, ἀλλ' ἔχει καὶ ἰδικόν της θετικὸν προσδιορισμόν. Ν. Γ. Δ.

— **ἐναντίαι** ***κρίσεις*** *[Λογ.]*. Καλοῦνται οὕτως αἱ καθολικαὶ κρίσεις, ἐν τῇ μιᾷ τῶν ὁποίων καταφάσκεται τὸ ἐν τῇ ἄλλῃ ἀποφασκόμενον. Εἰς τὰς κρίσεις ταύτας ἢ ἀληθεύει ἡ μία καὶ εἶναι ψευδὴς ἡ ἄλλη, ἢ εἶναι καὶ αἱ δύο ψευδεῖς· π. χ. πάντα τὰ ἐνόργανα κινοῦνται (ἀληθής) καί: οὐδὲν ἐνόργανον κινεῖται (ψευδής)· ἤ: πάντα τὰ ζῷα πετῶσι (ψευδής)· καί: οὐδὲν ζῷον πετᾷ (ψευδής). Αἱ ἐναντίαι κρίσεις εἰς τὸ παραλληλόγραμμον τῶν κρίσεων κατέχουσι τὴν πλευρὰν Α—Ε, ἤτοι εἶναι ἡ μία γενικὴ καταφατικὴ κρίσις καὶ ἡ ἄλλη γενικὴ ἀποφατική. Ὁ Ἀριστοτέλης ὡς ἐναντία ὁρίζει «τὰ πλεῖστα ἀλλήλων διεστηκότα τῶν ἐν τῷ αὐτῷ γένει». Ν. Γ. Δ.

ἐναντιοστερεοϊσομέρεια (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. *στερεοχημεία*.

ἐνασκοστερεοϊσομερεῖς ***ἑνώσεις*** *['Οργ. Χημ.]*· βλ. *στερεοχημεία*.

ἐναντιοστερεομέρεια (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. *στερεοχημεία*.

ἐναντιότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι ἐναντίον, ἀντίθεσις, διαφορά: «ἡ ἐναντιότης τῶν συμφερόντων,—τῶν γνωμῶν»· || πρόσκομμα, περιπέτεια, ἀναποδιά: «αἱ ἐναντιότητες δὲν τὸν ἀποθαρρύνουν», «παρακάμπτει πᾶσαν ἐναντιότητα».

ἐναντιοτροπία (ἡ)· ἡ πρὸς τὰ ἐναντία τροπή, ἐναντιότης.

—*[Φυσικοχημ.]* Καλεῖται *ἐναντιοτροπία* τὸ φαινόμενον, κατὰ τὸ ὁποῖον αἱ μορφαὶ διμόρφου σώματος δύνανται νὰ μετατραποῦν κατὰ τὴν μίαν ἢ τὴν ἑτέραν φορὰν δι' ἀλλαγῆς τῆς θερμοκρασίας, ὁπότε τὰ μόρια ἀποκτοῦν διάφορον σύστασιν.

Ἀντίθετος πρὸς τὸ φαινόμενον τοῦτο εἶναι ἡ *μονοτροπία*, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ μεταβολὴ εἶναι δυνατὴ μόνον κατὰ τὴν μίαν φοράν, ὁπότε ὁ εἷς σχηματισμὸς εἶναι διαρκῶς σταθερὸς καὶ ὁ ἕτερος ἀσταθής. Δι' ἕκαστον τοιοῦτον σύστημα, ὅπου ἀμφότεροι οἱ σχηματισμοὶ εὑρίσκονται ἐν ἐπαφῇ, ὑφίσταται ὡρισμένη τις *θερμοκρασία μετατροπῆς*, κατὰ τὴν ὁποίαν συμβαίνει ἡ ἐναντιότροπος μεταβολή. Διὰ πᾶσαν ἄλλην θερμοκρασίαν, ἔστω καὶ κατὰ μικρὸν ἀφισταμένην, ἡ μεταβολὴ συμβαίνει κατὰ τὴν μίαν ἢ τὴν ἑτέραν μόνον φοράν, ἀναλόγως τοῦ ἂν ἡ ὑπάρχουσα θερμοκρασία εἶναι μεγαλυτέρα ἢ μικροτέρα τῆς θερμοκρασίας μετατροπῆς.

Ἡ *ταχύτης μετατροπῆς*, ἡ ὁποία εἶναι μικρά, διὰ θερμοκρασίας κατὰ μικρὸν ἀφισταμένας, αὐξάνει ταχέως μετ' αὐξανομένης ἢ ἐλαττουμένης θερμοκρασίας. Ὡς τὸ σημεῖον ζέσεως καὶ τήξεως, οὕτω καὶ ἡ θερμοκρασία μετατροπῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς πιέσεως καὶ τῆς καθαρότητος τοῦ σώματος. Δύναται αὕτη ν' ἀνυψωθῇ ἢ νὰ ταπεινωθῇ διὰ προσθήκης προσμείξεων, αἱ ὁποῖαι σχηματίζουν μετὰ τῆς οὐσίας μεικτοὺς κρυστάλλους. Ἡ ταχύτης μετατροπῆς ὅμως ἐλαττοῦται οὕτω συνεχῶς, πολλάκις δὲ μέχρι τοιούτου βαθμοῦ, ὥστε νὰ μὴ συμβαίνῃ οὐδεμία μετατροπή. Χαρακτηριστικὸν διὰ τοὺς ἐναντιοτρόπους καλουμένους πολυμόρφους σχηματισμοὺς εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι ἡ μετατροπὴ δύναται νὰ συμβῇ καὶ ὑπὸ ἀπόλυτον ἀπουσίαν διαλυτικοῦ μέσου, ἤτοι ἐν ἀπολύτως στερεᾷ καταστάσει, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον οὐδέποτε παρετηρήθη εἰς χημικῶς ἰσομερῆ σώματα.

Εἰς σύστημα, ὅπου οἱ δύο ἐναντιότροποι σχηματισμοὶ δὲν εὑρίσκονται ἐν ἐπαφῇ, δύναται τοῦτο νὰ θερμανθῇ πολὺ ἄνω τῆς θερμοκρασίας μετατροπῆς ἢ νὰ ψυχθῇ πολὺ κάτω αὐτῆς, μὲ πλήρη ἀποσόβησιν τοῦ ἑνὸς μετασχηματισμοῦ. Εἰς τοιαύτας περιπτώσεις, ὡς π. χ. κατὰ τὴν ρευστοποίησιν τοῦ ρομβικοῦ θείου, ἄνευ προγενεστέρας μετατροπῆς εἰς μονοκλινές, ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ ἀσταθὴς μετασχηματισμὸς ἔχει πάντοτε τὸ χαμηλότερον σημεῖον τήξεως καὶ ἀντιστοίχως ἐν τῇ περιπτώσει τῆς διαλύσεως τὴν μεγαλυτέραν διαλυτότητα. Διὰ διαλύσεως τοῦ ἀσταθοῦς σχηματισμοῦ λαμβάνεται διάλυμα, τὸ ὁποῖον εἶναι ὑπέρκορον ὅσον ἀφορᾷ τὸν σταθερὸν σχηματισμόν. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τοὺς μονοτρόπους σχηματισμούς. Δι' ἀνυψώσεως τῆς πιέσεως εἶναι δυνατὸν νὰ μετατοπισθῇ ἡ θερμοκρασία μετατροπῆς μέχρι τοιούτου σημείου, ὥστε νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ ὕπαρξις τοῦ ἑνὸς σχηματισμοῦ ὡς σταθεροῦ. Τοῦτο ἰσχύει καὶ διὰ τὴν περίπτωσιν, ὅπου ὁ εἷς σχηματισμὸς εἶναι τὸ τῆγμα, δηλαδὴ εἶναι δυνατὸν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἰσχυρᾶς πιέσεως νὰ συμπεριφέρηται εἷς ἐναντιότροπος σχηματισμὸς ὡς εἷς μονότροπος. Τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ καὶ διὰ προσμείξεων, αἱ ὁποῖαι νὰ σχηματίζουν μεικτοὺς κρυστάλλους.

Σῶμα μὲ μονοτρόπους σχηματισμοὺς θερμαινόμενον ἐλάχιστα ἄνω τοῦ σημείου τήξεως καὶ ψυχόμενον βραδέως πήγνυται εἰς τὸν σταθερὸν σχηματισμόν, θερμαινόμενον ἰσχυρῶς καὶ ψυχόμενον ταχέως εἰς τὸν ἀσταθῆ. Τόσον ἐπὶ τῶν ἐναντιοτρόπων, ὅσον καὶ ἐπὶ τῶν μονοτρόπων σχηματισμῶν, ἡ νεοεμφανιζομένη μορφὴ κατὰ γενικὸν κανόνα προσανατολίζεται κανονικῶς ὡς πρὸς τὴν προηγουμένην, ὅπως συμβαίνει καὶ κατὰ τὴν μετατροπὴν κρυστάλλων περιεχόντων ὕδωρ. Εἴς τινας περιπτώσεις ὁ παραλληλισμὸς οὗτος γίνεται μετὰ τοσαύτης δυνάμεως, ὥστε νὰ ἀλλοιοῦται ἡ ὅλη ἐξωτερικὴ μορφὴ τοῦ κρυστάλλου ἢ μάλιστα καὶ νὰ ὑφίσταται οὗτος ρωγμάς. ΑΝ. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ

ἐναντιοῦμαι (***—όομαι***) καὶ ***ἐναντιώνομαι***, *ἀόρ.* ***ἠναντιώθην***· τίθεμαι ἐναντίος, ἀντιφέρομαι, ἀντιτίθεμαι, διαφωνῶ: «ἐναντιοῦμαι κατὰ πάσης ὑπόπτου προσπαθείας», «οὐδεὶς δύναται νὰ ἐναντιωθῇ εἰς τὴν θέλησιν τοῦ λαοῦ», «μὴν τοῦ ἐναντιώνεσαι χωρὶς λόγο».

ἐναντιοφανὴς (ὁ, ἡ), —ὲς (τό)· ὁ φαινόμενος ὡς ἐναντίος, ὁ κατὰ τὸ φαινόμενον ἐναντίος.

Ἐναντιοφανής. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὰ σχόλια τῶν «Βασιλικῶν» σχολιαστής τις, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα παρέμεινεν ἄγνωστον, ἀποκαλούμενος δ' οὕτως ἔκ τινος πραγματείας τὴν ὁποίαν συνέγραψεν ὑπὸ τὸν τίτλον «μονόβιβλος περὶ ἐναντιοφανειῶν». Ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ ὁ συγγραφεὺς προσεπάθησε νὰ καταδείξῃ καὶ εἶτα νὰ ἄρῃ τὰς ἐν τῷ κειμένῳ τῶν πηγῶν ὑπαρχούσας ἀντιφάσεις, τοὺς διαφόρους δηλαδὴ τρόπους, καθ' οὓς τὰ κείμενα ἔδιδον λύσιν εἰς τὸ αὐτὸ ὡρισμένον ζήτημα. Ἐκ τοῦ τίτλου τοῦ βιβλίου τούτου, τοῦ ὁποίου πολλὰ ἀποσπάσματα πλήρη παρεμβολῶν σῴζονται εἰς τὰ σχόλια τῶν Βασιλικῶν, ὁ συγγραφεὺς ἀποκαλεῖται *Ἐναντιοφανής*, ἐν δὲ τῷ 8ῳ βιβλίῳ τῶν Βασιλικῶν καὶ *Ἐναντίος*. Ἡ περὶ ἐναντιοφανειῶν πραγματεία, ἀναφέρουσα ἀπ' εὐθείας κείμενα τῶν ἰουστινιανείων συλλογῶν καὶ τοὺς νομικοὺς τοῦ ΣΤ' αἰῶνος Στέφανον, Δωρόθεον, Θεόφιλον, εἶναι προγενεστέρα τῶν Βασιλικῶν, συνταχθεῖσα κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα. Περὶ τοῦ Ἐναντιοφανοῦς ἀπεδείχθη, ὅτι εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς ἄλλον σχολιαστὴν νομοδιδάσκαλον, ἀγνώστου ὀνόματος, γνωστὸν ἐν τοῖς σχολίοις τῶν Βασιλικῶν ὡς *Ἀνώνυμον*. Καὶ τοῦτο, διότι ἀμφότεροι, Ἀνώνυμος καὶ Ἐναντιοφανής, εἰς τὰ σχόλιά των ἀναφέρουν, ὅτι ἔγραψαν μονογραφίαν ὑπὸ τὸν τίτλον «μονόβιβλος περὶ λεγάτων καὶ μόρτις καῦσα δωρεῶν», τῆς ὁποίας σῴζονται ἐν τοῖς σχολίοις τῶν Βασιλικῶν ἀποσπάσματα ὄχι ἀπ' εὐθείας, ἀλλὰ πιθανῶς ἐκ τοῦ index τοῦ *Δωροθέου*. Ἡ ταυτότης Ἐναντιοφανοῦς καὶ Ἀνωνύμου καὶ ἐξ ἄλλων λόγων ἀποδεικνύεται: ἀμφότεροι εἰς τὰ σχόλιά των ἐκφράζονται κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου τρόπον, ἀρχόμενοι διὰ τῶν λέξεων «καίτοι, ὁμοίως, ἐν τῷ, εἴρηται κλπ». Ἀμφότεροι ἐπίσης παραπέμπουν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον εἰς τὰ κείμενα, ὑπάρχουν δὲ τέλος καὶ σχόλια καὶ τῶν δύο συμφωνοῦντα κατὰ λέξιν μεταξύ των. Ἐξ ἄλλου ὁ Ζαχαρίας φὸν Λίγκενταλ, ἀναπτύξας γνώμην τοῦ Biener, ἀπέδειξεν, ὅτι ὁ Ἀνώνυμος, κληθεὶς Ἐναντιοφανὴς λόγῳ τοῦ περὶ ἐναντιοφανειῶν βιβλίου του, δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸν νομοδιδάσκαλον Ἰουλιανόν, καὶ τοῦτο ἰδίᾳ λόγῳ τῆς ἀναλογίας τὴν ὁποίαν παρουσιάζει ἡ Ἐπιτομὴ τοῦ Ἰουλιανοῦ πρὸς τὴν τοῦ Ἀνωνύμου, καὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἀμφότεροι παραπέμπουν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Mortreuil*, Histoire du droit byzantin, τόμ. 1 (1843), σελ. 293 ἑπ.—*Zachariae von Liegenthal*, Anecdota (1843), σελ. 196 ἑπ.—*Heimbach*, Prolegomena Basilicorum (1870), σελ. 15 ἑπ., 23 ἑπ., 91 ἑπ. Π. Ι. ΖΕΠΟΣ

ἐναντιοφρονῶ (*—έω*)· φρονῶ τἀναντία, ἀντιφρονῶ, ἀντιγνωμονῶ.

ἐναντιόφρων,—*ονος* (ὁ, ἡ) *—ον* (τό)· ὁ ἐναντία φρονῶν, ἐναντιογνώμων.

ἐναντίωμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐναντιοῦσθαι, ἀντίθεσις, ἐναντιότης, ἀντίστασις, ἐμπόδιον.

ἐναντιωματικός,—*ή*, *—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐναντίωσιν, ἀντιθετικός: «ἐναντιωματικοὶ σύνδεσμοι», «ἐναντιωματικὴ μετοχὴ» ἡ δεικνύουσα ἐναντίωμά τι μεταξὺ ἡγουμένου καὶ ἑπομένου, «ἐναντιωματικαὶ προτάσεις» (βλ. *ἐνδοτικαὶ* προτάσεις).

— **ἐναντιωματικοὶ** ***σύνδεσμοι***· βλ. *σύνδεσμοι*.

ἐναντιώνομαι· κοινὸς τύπος τοῦ *ἐναντιοῦμαι* (βλ. λ.).

ἐναντιώνυμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων τὸ ἐναντίον ὄνομα, οἷον ὁ περιττὸς ἀριθμὸς εἶναι ἐναντιώνυμος πρὸς τὸν ἄρτιον καὶ τἀνάπαλιν.

ἐναντιωνυμῶ (*—έω*) καὶ ***ἐναντιωνυμοῦμαι*** (*—έομαι*)· ἔχω τὸ ἐναντίον ὄνομα, οἷον οἱ ἄρτιοι καὶ οἱ περιττοὶ ἀριθμοὶ ἐναντιωνυμοῦνται.

ἐναντίωσις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐναντιοῦσθαι, ἀντίθεσις, ἀντίστασις, ἀντίρρησις, ἐμπόδιον, πρόσκομμα.

—*[Φιλοσ.]* Καλεῖται *ἐναντίωσις* μία τῶν δέκα ἀντιθέσεων ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τῶν Πυθαγορείων, συνισταμένη ἐν τῇ βεβαιώσει, ὅτι ὁ κόσμος συνίσταται ἐξ ἐναντίων πρὸς ἄλληλα συστατικῶν στοιχείων: τοῦ ἀρτίου καὶ τοῦ περιττοῦ, τῆς μονάδος καὶ τῆς πολλότητος, τοῦ ἄρρενος καὶ τοῦ θήλεος, τοῦ σκότους καὶ τοῦ φωτός, τοῦ ψυχροῦ καὶ τοῦ θερμοῦ κτλ. Α. Δ.

—*[Λογ.]* Βλ. *ἐναντία* ἔννοια.

—*['Ιατρ.]* Διὰ τοῦ ὅρου *ἐναντίωσις* ἐκσημαίνεται μέθοδος θεραπευτικὴ ἀποσκοποῦσα τὴν θεραπείαν νόσου τινὸς δι' ἀναπτύξεως ἄλλης νόσου. Ἡ ἰδέα τῆς ὅλως νεωτέρας ταύτης ἐπινοήσεως εὕρηται ἤδη ἐν τῇ ἱπποκρατείῳ ἰατρικῇ, βασιζομένη ἐπὶ τῆς μηχανικῆς καὶ χημικῆς, καθ' Ἱπποκράτην, ἐννοίας τῆς νόσου. Ἐν τῇ ἀντιλήψει ὅμως τῆς θεωρίας ταύτης δὲν πρόκειται περὶ ἀντιθέσεως μεταξὺ νόσου καὶ τῆς θεραπείας αὐτῆς, ἀλλὰ περὶ μεταβολῆς ὅρων, εἰς οὓς ὀφείλεται ἡ εἰς τὸ κατὰ φύσιν ἐπάνοδος, ἐνισχυομένης οὕτω κυρίως τῆς ἀμυντικῆς ἀντιδράσεως τοῦ ὀργανισμοῦ. Παράδειγμα τῆς τοιαύτης θεραπευτικῆς ἐνεργείας ἔχομεν τὴν ἑλονοσιοποίησιν, ἤτοι τὴν ἀνάπτυξιν ἑλονοσίας πρὸς καταπολέμησιν ἄλλης νόσου: τῆς ἐκ τῆς συφίλιδος γενικῆς παραλύσεως· ὡσαύτως τὴν ἀνάπτυξιν

Digitized by Google

τυφοειδοῦς πυρετοῦ ἐπὶ γονοκοκκιάσεως, πρὸς καταπολέμησιν καὶ ἴασιν τῆς τελευταίας ταύτης κλπ. Μ. Ν. Κ.

— *ἐναντιώσεως* ***δικαίωμα*** *[Νομ.].* Δικαίωμα συνιστάμενον εἰς τὴν ἰσχύν, ἣν κέκτηται ἄτομόν τι νὰ προκαλέσῃ τὴν ματαίωσιν τῆς πραγματοποιήσεως ἐννόμου τινὸς ἀποτελέσματος. Αἱ νομικαὶ αἰτίαι ἐκ τῶν ὁποίων δύναται νὰ προκύψῃ εἶναι πολλαπλαῖ καὶ διάφοροι.

Δύναται νὰ προκύψῃ κατὰ πρῶτον λόγον ἐκ συμβάσεως, ὁπότε εἶναι διατυπωμένος ὡς ὅρος ἐν αὐτῇ ὑπὲρ τοῦ δικαιούχου προσώπου. Ἀπαντᾷ κατὰ ταῦτα συχνάκις εἰς ἑταιρικὰς συμβάσεις προσωπικῶν ἑταιρειῶν (ὁμορρύθμου, ἑτερορρύθμου) καὶ παρέχεται εἰς τὰ πρόσωπα τὰ ἀποκεκλεισμένα ἢ ἔχοντα περιωρισμένην διαχειριστικὴν ἱκανότητα, δυνάμενα ὅμως πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν ἐν τῇ ἑταιρείᾳ συμφερόντων των νὰ ἀντιταχθοῦν εἰς διαχειριστικὰς πράξεις, σαφῶς καθοριζομένας, τῶν ἐντεταλμένων τὴν ἐκπροσώπησιν τῶν ἑταιρειῶν. Καὶ ἀλλαχοῦ ἐπίσης ἀπαντᾷ ἀναλόγως τῆς βουλήσεως τῶν συμβαλλομένων. Ἐκ τοῦ νόμου εἶναι ἐπίσης συνηθέστατον τὸ δικαίωμα τῆς ἐναντιώσεως. Εἰς ὅλας ἐκείνας τὰς περιστάσεις, ἔνθα πρὸς ἐνέργειαν πράξεώς τινος δικαιοῦνται νὰ συναινέσουν τρίτα πρόσωπα, τὰ πρόσωπα ταῦτα κέκτηνται τὸ δικαίωμα τῆς ἐναντιώσεως, ὅταν παρὰ τὴν βούλησίν των ἢ ἐν ἀγνοίᾳ των ἐπιχειρηθῇ ἡ πρᾶξις. Οὕτω π.χ. κατὰ τὸ ἄρθρον 4 Ἐμπορικοῦ νόμου ὁ σύζυγος κέκτηται τὸ δικαίωμα νὰ ἐναντιωθῇ εἰς τὴν ὑπὸ τῆς συζύγου του διεξαγωγὴν τῆς ἐμπορίας.

Αἱ συνέπειαι τῆς ἐναντιώσεως εἶναι ποικίλαι. Ὅταν τὸ δικαίωμα προκύπτῃ ἐκ συμβάσεως, ὁ δικαιοῦχος θὰ κέκτηται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δικαίωμα εἰς ἀποζημίωσιν καὶ σχετικὴν ἀγωγὴν κατὰ τοῦ πταίσαντος. Ὅταν τὸ δικαίωμα ἔχῃ βάσιν τὸν νόμον, τότε αἱ συνέπειαι καθορίζονται ἀναλόγως τοῦ χαρακτῆρος τῆς παρεχούσης τοῦτο νομικῆς διατάξεως. Ἐὰν ἡ διάταξις αὕτη εἶναι δημοσίας τάξεως, τότε τὸ παρὰ τὴν ἐναντίωσιν γενόμενον εἶναι ἄκυρον ἢ δύναται ν' ἀκυρωθῇ, ἄλλως προκύπτουν διὰ τὸν πταίσαντα ἕτεραι ἐμμέσου χαρακτῆρος νομικαὶ συνέπειαι. Π. Λ. Π.

ἐναξονίζω· θέτω τι εἰς ἄξονα καὶ στρέφω αὐτό: «ἐναξονίζω τροχόν», «τὴν γῆν τροχοῦ δίκην ἐνηξονισμένην» (*Πλουτ.*).

ἐνάπλωσις, *—εως* (ἡ)· ἀνάπτυξις, ἁπλοποίησις, ἡ διάλυσις εἰς τὰ στοιχεῖα ἐκ τῶν ὁποίων σύγκειταί τι.

ἐναπόγραφος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀπογεγραμμένος ἐν καταλόγῳ.

—[Βυζαντ.] Ἐκαλοῦντο *ἐναπόγραφοι* (ἢ *πάροικοι*) ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν οἱ *δουλοπάροικοι* τῶν Ρωμαίων. Ἦσαν πολῖται ἐλεύθεροι, ἐστρατεύοντο κλ. ὡς πάντες οἱ λοιποὶ πολῖται, ἀλλὰ συνάμα ἐθεωροῦντο «δοῦλοι τῆς γῆς» (servi terrae). Ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ καλλιεργῶσι τὴν γῆν ἔνθα ἐγεννήθησαν καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ ἀπομακρυνθῶσιν αὐτῆς, οὔτε αὐτογνωμόνως οὔτε ἀδείᾳ τοῦ κυρίου τῆς γῆς· ἀλλ' οὐδὲ οὗτος εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ τοὺς ἐκδιώξῃ. Οἱ γεωργοὶ οὗτοι ἦσαν ἀναποσπάστως συνδεδεμένοι μετὰ τῆς γῆς καὶ ἀπεγράφοντο μετ' αὐτῆς, ἐξ οὗ καὶ ἐναπόγραφοι ἐκλήθησαν.

Ἐναπόγραφος φεύγων ἐκ τοῦ κτήματος κατεδιώκετο, καὶ ἐὰν μὲν περιεφέρετο ἐλεύθερος ἐμηνύετο ὡς «κλέπτης ἑαυτοῦ», ἐὰν δὲ προσελαμβάνετο ὑπὸ τρίτου τινός, ὁ τελευταῖος οὗτος κατεδικάζετο εἰς ἀποζημίωσιν. Ὁ δραπέτης ἐναπόγραφος δὲν ἀπηλλάσσετο τῆς εὐθύνης οὔτε ἐὰν κατετάσσετο ἐθελουσίως εἰς τὸν στρατόν, οὔτε ἐὰν ἠσπάζετο τὴν ἱερωσύνην. Χειροτονία ἐναπογράφου εἰς κληρικόν, ἢ κατάταξις αὐτοῦ ὡς μοναχοῦ, ἄνευ τῆς συναινέσεως τοῦ ἰδιοκτήτου τῆς γῆς, ἐθεωρεῖτο ἄκυρος. Ταῦτα ἐθέσπισαν οἱ βασιλεῖς Θεοδόσιος Β' (408—450) καὶ Ζήνων (474—491). Ὁ Ἰουστινιανὸς Α' (527—565) διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 123 νεαρᾶς αὐτοῦ ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς ἐναπογράφους νὰ χειροτονοῦνται κληρικοὶ καὶ ἄνευ τῆς ἀδείας τοῦ ἰδιοκτήτου, ἀλλὰ μόνον ἐντὸς τῆς περιοχῆς τοῦ κτήματος εἰς ὃ ἀνῆκον καὶ ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἐξακολουθῶσι τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς ὡς καὶ πρίν. Κατὰ τὴν αὐτὴν νεαρὰν μόνον οἱ χειροτονούμενοι ἐπίσκοποι καθίσταντο ἐντελῶς ἐλεύθεροι.

Πώλησις κτημάτων ἄνευ τῶν ἐναπογράφων ἢ μετὰ μέρους μόνον αὐτῶν ἐθεωρεῖτο ἄκυρος. Διαιρουμένων ὅμως τῶν ἀγρῶν καὶ κατὰ συνέπειαν τῶν ἐν αὐτοῖς γεωργῶν, δὲν ἐπετρέπετο ὁ ἀποχωρισμὸς τῶν γονέων ἀπὸ τῶν τέκνων των ἢ τοῦ συζύγου ἀπὸ τῆς συζύγου.

Λέων Γ' ὁ Ἴσαυρος (717—741) κατήργησε τὴν ἀρχὴν καθ' ἣν ὁ γεωργὸς ἦτο διὰ παντὸς συνδεδεμένος μετὰ τοῦ κτήματος εἰς ὃ ἀνῆκεν, εἴτε διὰ τῆς γεννήσεως εἴτε διὰ μακροχρονίου ἐν αὐτῷ διαμονῆς, δηλαδὴ κατήργησε τὴν δουλοπαροικίαν. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ἐναπογράφω· ἀπογράφω ἐν καταλόγῳ, καταγράφω.

ἐναπόθεμα (τό)· τὸ ἐναποτιθέμενον ἢ τὸ ἐναποτεθειμένον, ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν πλημμυρούντων ποταμῶν· ἡ ἀποτιθεμένη ἰλὺς εἰς τοὺς παροχθίους ἀγρούς.

—[Γεωλογ.] Καλεῖται *ἐναπόθεμα* τὸ πέτρωμα τὸ ὁποῖον σχηματίζεται ὑπὸ τῶν ἐξωγενῶν δυνάμεων ἐξ ἀρχαιοτέρων πετρωμάτων (βλ. λ. *ἰζηματογενῆ* πετρώματα). Εἰδικώτερον γίνεται χρῆσις τοῦ ὅρου διὰ τὰ ὑπὸ χειμάρρων ἢ ποταμῶν ἀποτιθέμενα εἰς χθαμαλὰ ἐδάφη ὑλικὰ (χώματα, ἰλύν, ἄμμον, ψηφῖδας κλπ.) ἰδίᾳ κατόπιν πλημμυρῶν (βλ. καὶ *πρόσχωσις*). Γ. Κ. Γ.

ἐναπόθεσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐναποθέτειν, ἀπόθεσις ἔν τινι τόπῳ· || ἰδίᾳ τα ἅλατα καὶ αἱ γεώδεις ὗλαι αἱ ἐπικαθήμεναι ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας καὶ ἐπὶ τοῦ πυθμένος τοῦ ἀτμολέβητος δίκην τρυγός.

ἐναπόθετος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐναποτεθειμένος, ἀποθηκευμένος.

ἐναποθέτω καὶ ***ἐναποτίθημι,*** ἀόρ. *ἐναπέθεσα —ἐναπετέθην*, παθ. μετχ. *ἐναποτεθειμένος*· ἀποθέτω ἔν τινι τόπῳ: «ὁ ποταμὸς ἐναποθέτει ἰλὺν εἰς τοὺς ἀγρούς»· || «ἐναποθέτω τὰς ἐλπίδας μου εἰς τὸν Θεόν», στηρίζω τὰς ἐλπίδας μου εἰς τὸν Θεόν.

ἐναποθήκευσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐναποθηκεύειν, φύλαξις, θησαύρισις ἐν ἀποθήκῃ: «ἐναποθήκευσις ἐμπορευμάτων,— σταφίδος, — σύκων κλπ.».

ἐναποθηκευτὴς (ὁ)· ὁ ἐναποθηκεύων, ὁ συλλέγων καὶ διαφυλάττων ἐν ἀποθήκῃ: «ἐναποθηκευτὴς σταφίδος,—ἐλαίου κτλ.».

ἐναποθηκεύω, ἀόρ. *ἐναποθήκευσα—ἐναποθηκεύθην*, παθ. μετχ. *ἐναποθηκευμένος*· ἀποθηκεύω, συναθροίζω καὶ διαφυλάττω ἐν ἀποθήκῃ: «ἐναποθηκεύω σῖτον,—ἔλαιον,—ἐμπόρευμα κτλ.».

ἐναποθνῄσκω, ἀόρ. *ἐναπέθανον*· ἀποθνῄσκω, ἐγκαρτερῶ, ἀποθνῄσκω δεινῶς ταλαιπωρούμενος: «ἐναποθνῄσκω ταῖς βασάνοις».

ἐναπόκειμαι· εἶμαι ἐναποτεθειμένος, ἀπόκειμαι ἔν τινι τόπῳ, εἶμαι φυλαγμένος: «ἐναπόκειται χρυσὸς καὶ ἄργυρος», «ἐναπόκεινται τὰ ἀναγκαῖα»· || «ἐναπόκειται εἴς τινα» εἶναι ἀποτεθειμένον εἰς τὴν ἐξουσίαν, εἰς τὴν διάθεσίν τινος: «εἰς σὲ ἐναπόκειται νὰ ἀποφασίσῃς».

ἐναπολείπω, ἀόρ. *ἐναπέλιπον—ἐναπελείφθην,* παθ. μετχ. *ἐναπολελειμμένος*· ἀπολείπω, καταλείπω ἔν τινι τόπῳ.

ἐναπόλειψις, *—εως* (ἡ)· ἀπόλειψις, ἀπόθεσις ἔν τινι τόπῳ.

ἐναπόμαγμα (τό)· τὸ ἐναποτυπωθέν, τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἀπομάσσειν, ἔκμαγμα.

ἐναπομάσσω, ἀόρ. *ἐναπέμαξα*· ἀπομάσσω, ἐκμάσσω, ἀποτυπῶ.

ἐναπομένω, ἀόρ. *ἐναπέμεινα*· μένω ὀπίσω, ὑπολείπομαί που.

ἐναποπλύνω· ἀποπλύνω, πλύνω καλῶς.

ἐναποταμίευσις, *—εως* (ἡ)· ἀποταμίευσις ἔν τινι τόπῳ, ἐν τῷ ταμείῳ, συνάθροισις καὶ διαφύλαξις πρὸς σχηματισμὸν ποσοῦ, ἐναποθήκευσις: «ἐναποταμίευσις σιτηρῶν,—ἐλαίου κττ.»· || ἀποταμίευσις χρημάτων: «ἐναποταμίευσις τῶν οἰκονομιῶν μου».

ἐναποταμιεύω, ἀόρ. *ἐναπεταμίευσα* καὶ *ἐναποταμίευσα—ἐναπεταμιεύθην* καὶ *ἐναποταμιεύθην*· ἀποταμιεύω, συλλέγω καὶ διαφυλάττω πρὸς σχηματισμὸν κεφαλαίου, ποσοῦ: «ἐναποταμιεύω σιτηρά, ἔλαιον κτλ.» ἰδίᾳ ἐπὶ χρημάτων: «ἐναποταμιεύω τὰς οἰκονομίας μου».

ἐναποτίθημι· ὁ ἀρχαῖος τύπος τοῦ *ἐναποθέτω* (βλ. λ.).

ἐναποτυπῶ (*—όω*), ἀόρ. *ἐναπετύπωσα—ἐναπετυπώθην,* παθ. μετοχ. *ἐναπο(τε)τυπωμένος*· ἀποτυπῶ ἔν τινι: «ἐναποτυπῶ τὴν σφραγῖδα εἰς τὸν κηρόν».

ἐναποτύπωμα (τό)· τὸ ἀποτύπωμα ἔν τινι: «ἐναποτύπωμα τῆς σφραγῖδος εἰς τὸν κηρόν».

ἐνάπτω, ἀόρ. *ἐνῆψα—ἐνήφθην*, παθ. μετχ. *ἐνημμένος*· προσδένω, προσάπτω, κρεμῶ· || (ναυτ.) ταυτόσημον πρὸς τὸ *ἀγκυρίζω* (κοιν. *κοτσάρω*).

ἐνάργεια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι ἐναργές, σαφήνεια, καθαρότης: «ἡ ἐνάργεια τῆς διηγήσεως».

—[Ρητορ.] Ἡ *ἐνάργεια* εἶναι μία τῶν πρωτίστων καὶ οὐσιωδῶν ἀρετῶν τοῦ καλοῦ ὕφους εἰς πᾶν εἶδος τοῦ γράφειν ἢ ὁμιλεῖν. Ἄνευ αὐτῆς δὲν ἐκπληροῦμεν τὸν σκοπὸν δι' ὃν γράφομεν. Τὴν ἀρετὴν ταύτην ἐτόνιζον ἤδη καὶ οἱ ἀρχαῖοι ὡς ἐκ τῶν οὐκ ἄνευ τοῦ ῥητορικοῦ λόγου. Κατὰ Διονύσιον τὸν Ἁλικαρνασσέα ἡ ἐνάργεια εἶναι «δύναμίς τις ὑπὸ τὰς αἰσθήσεις ἄγουσα τὰ λεγόμενα» (περὶ Λυσ. 7), δι' ἧς δηλαδὴ ἐμφανίζει ταῦτα ὡς γινόμενα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν, ὥστε ὁ προσέχων «τὴν διάνοιαν τοῖς Λυσίου λόγοις οὐχ οὕτως ἔσται σκαιὸς ἢ δυσάρεστος ἢ βραδὺς τὸν νοῦν, ὃς οὐχ ὑπολήψεται γινόμενα τὰ δηλούμενα ὁρᾶν καὶ ὥσπερ παροῦσιν οἷς ἂν ὁ ῥήτωρ εἰσάγῃ προσώποις ὁμιλεῖν· ἐπιζητήσει τε οὐθέν, ὧν εἰκὸς τοῖς μὲν ἂν δρᾶσαι, τοῖς δὲ παθεῖν, τοῖς δὲ διανοηθῆναι. τοῖς δὲ εἰπεῖν. Κράτιστος δὲ πάντων ἐγένετο ῥητόρων φύσιν ἀνθρώπων κατοπτεῦσαι πάθη τε καὶ ἤθη καὶ ἔργα». Τὴν ἀρετὴν ταύτην ὁ Λυσίας ἔχει κοινὴν μετὰ τοῦ Θουκυδίδου, ὅστις δραματικώτατα διηγούμενος παρίστησι τὰ δρώμενα ὡς ἐν θεάτρῳ καὶ ἐνώπιον θεατῶν τελούμενα· διότι καὶ ὁ ἀναγνώστης τοῦ Λυσίου νομίζει ὅτι αὐτὸς δρᾷ τὰ ἐκτιθέμενα καὶ συμμετέχει αὐτῶν. Ἡ ἐνάργεια ἀπαιτεῖται εἰς ἅπαντα τὰ μέρη τοῦ λόγου, κυρίως δὲ ἐν τῇ διηγήσει, διότι ἀπὸ ταύτης χύνεται τὸ φῶς ἐφ' ἅπαντα τὰ ἐφεξῆς ῥηθησόμενα. Πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ διακρίνωμεν καλῶς τὰ ὀνόματα, τὰ πρόσωπα, τὰ πράγματα, τοὺς καιρούς, τοὺς τόπους, τὰ αἴτια, τὰς ἄλλας περιστάσεις τοῦ γεγονότος, τὴν χρονολογικὴν τάξιν κατὰ τὸ πρῶτον καὶ ὕστερον· μάλιστα δὲ νὰ μεταχειριζώμεθα κυριολεξίαν καὶ ὁμαλὴν σύνταξιν, ἀποφεύγοντες τὸ ἐσχηματισμένον λεκτικὸν καὶ πᾶσαν ἔκτακτον φράσιν, δυναμένην νὰ ἐπισκοτίσῃ τὸν νοῦν τῶν ἀκροατῶν.

Ἡ ἐνάργεια εἶναι ἀναγκαιότερον προσὸν τῆς ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος ῥητορείας, ἧς ἰδιάζον ἔργον εἶναι τὸ διδάσκειν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἱεροκήρυξ ἔχει ἀκροατὰς διαφορωτάτης μορφώσεως, ἀπαιτεῖται ἡ ὁμιλητικὴ φράσις νὰ εἶναι εἰς τὸν ὕψιστον βαθμὸν ἐναργής, ἵνα ὑπὸ πάντων κατανοῆται ἡ κηρυσσομένη εὐαγγελικὴ ἀλήθεια. Ἐπὶ πλέον διὰ νὰ εἶναι ἐναργὴς ἡ ὁμιλητικὴ φράσις πρέπει τὴν κηρυσσομένην ἀλήθειαν, οἱονεὶ ἐνσώματον νὰ ποιῇ καὶ αἰσθητὴν τοῖς ἀκροαταῖς, σχῆμα, χρῶμα καὶ κίνησιν παρέχουσα αὐτῇ, ὥστε ἐξ ἴσου τό τε φανταστικὸν ν' ἀπασχολῇ καὶ τὸ νοητικὸν τῶν πρὸς οὓς τὸ κήρυγμα γίνεται. Οὕτω βλέπομεν λαλοῦντας τοὺς πατέρας τῆς ἐκκλησίας, οἵτινες πάσῃ σπουδῇ τὸν ἀφῃρημένον φεύγοντες τῆς παραστάσεως τρόπον, διηυκρίνουν τὰ καθέκαστα τῆς διδασκαλίας καὶ ἐναργῆ ἐποίουν. Ἡ ἐνάργεια κατορθοῦται: α') ὅταν ἐν αὐταῖς ταῖς ἐννοίαις τοῦ λόγου βασιλεύῃ ἡ σαφήνεια· β') ὅταν ὁ ὁμιλῶν χρησιμοποιῇ παρομοιώσεις καὶ παραβολάς, παραδείγματα, ἀντιθέσεις, διηγήσεις, περιγραφὰς καὶ ἠθοποιίας. Ἡ ἀρίστη δὲ σχολὴ ἔνθα προσηκόντως δύναται ὁ ἱεροκήρυξ νὰ μορφωθῇ πρὸς τοιαύτην τῶν λεγομένων ἐναργῆ παράστασιν εἶναι ἡ Ἁγία Γραφή. —Π.

ἐναργὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁρατός, ἐμφανής, ἀναμφισβήτητος· || μεταφ. σαφής, καθαρός, διαγραφικός: «ἐναργὴς διήγησις,—περιγραφή».—Ἐπίρρ. ***ἐναργῶς.***

—[Λογ.] Ἐναργὴς λέγεται μία ἔννοια, ὅταν ἔχωμεν τόσον καθαρὰν συνείδησιν περὶ τῶν γνωρισμάτων αὐτῆς καὶ τῶν ἀντικειμένων, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναφέρεται, ὥστε νὰ διακρίνωμεν αὐτὴν ὡς ἓν ὅλον ἀπὸ πάσης ἄλλης ἐννοίας, π. χ. ἡ ἔννοια τοῦ κυνὸς εἶναι ἐναργὴς εἴς τινα, ὅταν διακρίνῃ τὸν κύνα ἀπὸ πᾶν ἄλλο ζῷον. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει ἡ ἔννοια λέγεται *ἀμυδρά*. Ἡ ἐναργὴς ἔννοια λέγεται καὶ *σαφὴς* καὶ ἡ ἀμυδρὰ *ἀσαφής*. Ν. Γ. Δ.

ἐναργίτης (ὁ) ἢ ***ἐναργὲς*** (τὸ) (Enargit) *[Ὀρυκτ.]*. Ὀρυκτόν, θειοαρσενικικὸν ἅλας τοῦ χαλκοῦ, τοῦ χημικοῦ τύπου $Cu_3 As S_4$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὴν ὁλοεδρίαν τοῦ ῥομβικοῦ συστήματος, ἀπαντᾷ δὲ ὑπὸ τρίδυμον κατασκευὴν μορφῆς ψευδοεξαγωνικῆς. Ἔχει σκληρότητα 3, εἰδικὸν βάρος 4,36—4,47 καὶ χρῶμα χαλυβδότεφρον μέχρι σιδηρομαύρου. Γ. Β.

ἐνάργυρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ περιέχων ἄργυρον, ἀργυροῦχος.

Ἔναρε ἢ ***Ἴναρα*** ἢ ***Ἰντιάγκνερ*** (Enare ἢ Inara ἢ Indiagner) *[Γεωγρ.]*. Λίμνη τῆς Φινλανδίας, ἐν Λαππωνίᾳ, εἰς τὸ βορειότατον τμῆμα τοῦ κυβερνείου τοῦ Οὐλεάμποργκ, ἐπὶ ὕψους 115 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Ἔχει ἐπιφάνειαν 1421 τετρ. χλμ. καὶ εἶναι πλήρης πετρωδῶν καὶ ἀκατοικήτων νησίδων. Δέχεται τὰ ὕδατα πολλῶν ποταμῶν καὶ ἐκβάλλει διὰ μέσου τοῦ Πάσβικ εἰς τὸ φιὸρδ Βαράνγκερ, ἐν τῷ βορείῳ Παγωμένῳ ὠκεανῷ. Κατὰ τοὺς δέκα μῆνας τοῦ ἔτους παραμένει τελείως παγωμένη. Ἐπὶ τῆς ΝΔ. ὄχθης αὐτῆς κεῖται ἡ ὁμώνυμος πολίχνη, ἔχουσα 1420 κατ. —Μ.

Ἐνάρεα, ἢ ***Ἐνάρια*** (Enarea) *[Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς Ἀβησσυνίας, καταλαμβάνουσα τὸ ΝΔ τμῆμα ταύτης καὶ ὁριζομένη πρὸς Β ὑπὸ τῆς περιοχῆς τοῦ Σόα, πρὸς Α ὑπὸ τῆς περιοχῆς τοῦ Γκουράζε, πρὸς Ν ὑπὸ τῆς τοῦ Κάφφα καὶ πρὸς Δ ὑπὸ τοῦ ἀγγλοαιγυπτιακοῦ Σουδάν. Ἄλλοτε ἀπετέλει βασίλειον ἀνεξάρτητον. Εἶναι χώρα ὀρεινὴ καὶ πλουσία εἰς χρυσὸν καὶ ἄλλα μέταλλα, ἔχει δὲ κλῖμα εὐκραὲς καὶ ἔδαφος γόνιμον, ἀρδευόμενον ὑπὸ πολλῶν παραποτάμων τοῦ Νείλου καὶ τοῦ Ὄμο. Τὸ κυριώτερον προϊὸν αὐτῆς εἶναι ὁ καφφές. Οἱ

Digitized by Google

κάτοικοι ἀνήκουν εἰς τὴν φυλὴν τῶν Γκάλλας καὶ εἶναι Χριστιανοί, Μωαμεθανοὶ καὶ Φετιχισταί. Πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν χρησιμοποιοῦνται ὡς δοῦλοι τῶν Ἀβησσυνῶν. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ *Σάκκα*, κειμένη παρὰ τὸν ποταμὸν Τζίμπε. Μ. Δ. Β.

Ἐνάρεες (οἱ), ἢ **Ἐνάριες**, ἢ **Ἀναριεῖς** [*Ἀρχ.*]. Σκυθικὸς ληστρικὸς λαός, ὅστις ἐπελθὼν κατὰ τῆς Ἀσκάλωνος ἐσύλησε τὸ ἐκεῖ ἱερὸν τῆς Ἀφροδίτης Οὐρανίας. Πρὸς τιμωρίαν ἡ θεὰ ἔπεμψεν αὐτοῖς κατὰ τὴν παράδοσιν «θήλειαν νόσον», ὅστις δὲ προσεβάλλετο ὑπ' αὐτῆς ἔχανε τὴν ἀνδρικότητα αὐτοῦ, ἐνῷ τοὐναντίον ἐπροικίζετο διὰ μαντικῆς δυνάμεως. Τοὺς «εὐνουχίας» τούτους ἐσέβοντο οἱ συμπατριῶται των καὶ ἐθεώρουν προικισμένους διὰ θείας δυνάμεως. Ὁ Ἱπποκράτης περιγράφει αὐτοὺς οὕτω: «ἐνδύονται στολὴν γυναικίην, γυναικίζουσιν, γυναικεῖα ἐργάζονται καὶ ὡς γυναῖκες διαιτῶνται διαλέγονταί τε ὁμοίως». Οἱ Ἐνάρεες ἐχρησιμοδότουν, ἀφοῦ προηγουμένως σχίζοντες εἰς τρία τὸ ἄκρον φλοιοῦ φιλύρας, ἔθετον εἰς τὰς σχισμὰς τοὺς δακτύλους των καὶ ἔκοπτον τὸν φλοιὸν εἰς τρία μέρη. Ὁ Ἱπποκράτης ἑρμηνεύει ἐπιστημονικῶς τὴν ἀσθένειαν ταύτην: Ἐπειδὴ ὁ λαὸς οὗτος ἦτο ἐξαιρετικῶς ἱππαστικός, ἐκ τῆς πολλῆς ἱππασίας ἐπροξενοῦντο «κέδματα» εἰς τοὺς διαρκῶς αἰωρουμένους πόδας αὐτῶν καὶ τὰ ἰσχία των ἡλκοῦντο. Τότε πρὸς θεραπείαν τοῦ ἀσθενήσαντος ἔτεμνον τὴν ὄπισθεν ἑκατέρου τοῦ ὠτὸς φλέβα, ἐπήρχετο λήθαργος βαθὺς ἐκ τῆς μεγάλης αἱμορραγίας, ἐκ τῶν ἐγειρομένων δὲ ἀρκετοὶ ἐθεραπεύοντο. Ὄπισθεν ὅμως τῶν ὤτων διέρχονται φλέβες τὰς ὁποίας ὅταν τις τάμῃ καθίσταται ἄγονος («ταύτη τῇ ἰήσει φθείρεται ὁ γόνος»). Ἡ ἀσθένεια αὕτη προσέβαλλε κατὰ πλειοψηφίαν τοὺς πλουσιωτέρους καὶ μᾶλλον ἀσχολουμένους περὶ τὴν ἱππασίαν ἐκ τούτων. Ἡ λέξις Ἐνάρεες εἶναι σκυθική, ὁ Ἡρόδοτος δὲ ἑρμηνεύει αὐτὴν διὰ τοῦ «ἀνδρόγυνοι». Π. Μ. Π.

Ἐνάρες (Henares) [*Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῆς Ἱσπανίας, ἐν τῇ Νέᾳ Καστιλλίᾳ. Πηγάζει ἐκ τῆς ὁμωνύμου πηγῆς ἀναβλυζούσης ἀπὸ τῶν κλιτύων τῆς Σιέρρα Μινίστρα ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Γκανταλαχάρα καὶ διερχόμενος διὰ τῆς ἐπαρχίας τῆς Μαδρίτης χύνεται μετὰ ροῦν 150 χλμ. εἰς τὸν Χαράμα. Οἱ κυριώτεροι τῶν παραποτάμων αὐτοῦ εἶναι ὁ Σαλάντο, ὁ Κανιαμάρες, ὁ Μπορνόβα, ὁ Σόρμπε, ὁ Καμαρμίλλιας, ὁ Ταρόλε καὶ ὁ Ἀρντὸθ πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ ὁ Ντοῦλτσε καὶ ὁ Βαντιέλ ἢ Μπαντιὲλ πρὸς τὰ ἀριστερά. —Μ.

Ἐναρέτη [*Μυθολ.*]. Θυγάτηρ τοῦ Δηϊμάχου, ἣν ἔλαβεν ὡς σύζυγον ὁ Αἴολος, ὁ υἱὸς τοῦ Ἕλληνος. Ἡ Ἐναρέτη ἐγέννησεν ἑπτὰ υἱούς, οἵτινες εἶναι: Κρηθεύς, Σίσυφος, Ἀθάμας, Σαλμωνεύς, Δηΐων, Μάγνης, Περιήρης, καὶ πέντε θυγατέρας, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα εἶναι: Κανάκη, Ἀλκυόνη, Πεισιδίκη, Καλύκη καὶ Περιμήδη, κατ' ἄλλους δὲ καὶ Τανάγρα καὶ Ἄρνη. Μ. ΜΠΙΣΤΗ

ἐνάρετος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ μετ' ἀρετῆς, ὁ ἐπ' ἀρετῇ διακρινόμενος, ὁ ἔχων τὴν κατ' ἐξοχὴν ἀρετὴν τοῦ ἤθους, τίμιος, ἠθικός, καλοκάγαθος, φιλάλληλος.—Ἐπίρρ. **ἐναρέτως**.

ἔναρθρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων ἄρθρα, ὁ ἀποτελούμενος ἐκ μελῶν συνδυασμένων πρὸς κοινὴν λειτουργίαν || «ἔναρθρος λόγος,—φωνή» ὁ ἀποτελούμενος ἐξ ἁπλῶν φωνῶν συνδυασμένων.—Ἐπίρρ. **ἐνάρθρως**.

— **ἔναρθρος λόγος**· βλ. λόγος.

ἐναρθρῶ (—*όω*), ἀόρ. *ἐνήρθρωσα—ἐνηρθρώθην*, παθ. μετχ. *ἐνηρθρωμένος*· συνδέω τὰ ἄρθρα ἑνὸς ὅλου, συναρθρῶ || καταρτίζω εἰς ἄρθρα ἓν ὅλον, ἐμφανίζω τι ἔναρθρον, διαρθρῶ.

ἐνάρθρωσις,—*εως* [*Ἀνατομ.*]. Διάρθρωσις, καθ' ἣν ἡ κοίλη ἀρθρικὴ ἐπιφάνεια (κοτύλη) εἶναι τόσον βαθεῖα, ὥστε περιλαμβάνει πλέον τοῦ ἡμίσεος τῆς ἀντιστοίχου κυρτῆς ἐπιφανείας (κεφαλῆς), οὗ ἕνεκα αὕτη ἀρθροῦται στερρότερον καὶ δὲν δύναται νὰ ἐκπέσῃ (τοιαύτη ἡ κατ' ἰσχίον διάρθρωσις)· ἀλλ' ἡ στερροτέρα αὕτη ἐναρμογὴ συνεπάγεται περιστολὴν τῶν κινήσεων. Ι. Π.

ἐναρθρωτικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐνάρθρωσιν: «ἐναρθρωτικὴ σύνδεσις», «ἐναρθρωτικὸν ὑγρόν».—Ἐπίρρ. **ἐναρθρωτικῶς**.

ἐναρίζω· ἀφαιρῶ ἀπὸ τοῦ φονευθέντος ἐχθροῦ τὰ ὅπλα, σκυλεύω, ἄλλως κατεναρίζω.

ἐνάριθμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό) καὶ **ἐναρίθμιος**· ὁ ἐναριθμούμενος, ὁ συγκαταριθμούμενος, ὁ ὑπολογιζόμενος μετ' ἄλλων || «ἐνάριθμον γραμματόσημον» (βλ. κατωτ.).

— **ἐνάριθμα γραμματόσημα** [*Φιλοτ.*]. Ἐνάριθμα ἢ *εἰσπρακτέα* καλοῦνται τὰ εἰδικὰ γραμματόσημα, τὰ ὁποῖα ἔχουσιν ἐν χρήσει τὰ ταχυδρομεῖα ὅλων σχεδὸν τῶν κρατῶν, πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ τυχὸν ἐλλείποντος ἢ ἀνεπαρκοῦς τέλους ἐπὶ τοῦ ταχυδρομικῶς διαβιβαζομένου ἀντικειμένου. Τὸ συμπληρωματικὸν τοῦτο τέλος εἰσπράττεται παρὰ τοῦ ταχυδρομικοῦ γραφείου τοῦ προορισμοῦ, ἐπιβαρύνει δὲ τὸν παραλήπτην, ὑπολογιζόμενον εἰς τὸ διπλάσιον, λόγῳ ποινῆς, τοῦ ἐλλείποντος τέλους. Ὁ παραλήπτης δικαιοῦται, ἐν τούτοις, ν' ἀρνηθῇ τὴν παραλαβὴν τῆς ἐλλιπῶς σεσημασμένης ἐπιστολῆς ἢ ἄλλου ἀντικειμένου ἀλληλογραφίας, ὅπερ, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἐπιστρέφεται εἰς τὸν ἀποστολέα (βλ. καὶ λ. *Ἑλλὰς* [Φιλοτ.]).

— **ἐνάριθμον** *βάσιμον* (Basse chiffrée-General-bass) [*Μουσ.*]· βλ. λ. *βάσιμον* ἐνάριθμον.

ἐναριθμῶ (—*έω*), *ἐνηρίθμησα—ἐνηριθμήθην*, παθ. μετχ. *ἐνηριθμημένος*· συγκαταριθμῶ, συνυπολογίζω, λογαριάζω μαζὶ μὲ ἄλλα· || θεωρῶ σπουδαῖον, λογαριάζω, ὑπολογίζω.

Ἐναρίμη [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Μία τῶν ἀρχαίων ὀνομασιῶν τῆς πρὸ τοῦ κόλπου τῆς Νεαπόλεως νήσου *Ἴσκια*. Σ. Ε. Λ.

ἐναρκτήριος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἔναρξιν: «ἐναρκτήριος λόγος» ὁ ἐπὶ τῇ ἐνάρξει, ἐπὶ τῇ εἰσόδῳ εἰς λειτουργίαν τινὰ λόγος, «ἐναρκτήριον μάθημα» τὸ πρῶτον, τὸ πανηγυρικῶς διατυπούμενον μάθημα καθηγητοῦ νεωστὶ διορισθέντος.

— **ἐναρκτήριος λόγος**· βλ. *εἰσιτήριοι* λόγοι.

ἐναρκτικὰ *ῥήματα* [*Γραμματ.*]. Καλοῦνται *ἐναρκτικὰ* τὰ παράγωγα ῥήματα, τὰ ὁποῖα δηλοῦν ἔναρξιν τοῦ ὑπὸ τοῦ πρωτύπου σημαινομένου. Ταῦτα λήγουν εἰς —*σκω* καὶ ἀπαντοῦν κατ' ἐνεστῶτα καὶ παρατατικόν: *γηράσκω*=ἀρχίζω νὰ γίνωμαι γέρων, *ἡβάσκω*=ἀρχίζω νὰ γίνωμαι ἔφηβος (ἐνῷ τὰ ῥήματα *γηρῶ, ἡβῶ*=εἶμαι γέρων, εἶμαι ἔφηβος). Εἰς —sco λήγουν ὡσαύτως καὶ τὰ ἐναρκτικὰ (verba incohativa) τῆς λατινικῆς γλώσσης: (labo) labasco=ἀρχίζω νὰ ὀλισθαίνω, νὰ σφάλλωμαι, (palleo) pallesco=ἀρχίζω νὰ ὠχριῶ, (gemo) gemisco=ἀρχίζω ν' ἀναστενάζω καὶ κατόπιν ἁπλῶς ἀναστενάζω, (dormio) obdormisco=ἀρχίζω ν' ἀποκοιμῶμαι κτλ. Γ. Π. Α.

ἐναρμογὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐναρμόζειν, συναρμογή, προσαρμογή, ἐνάρθρωσις, ἐφαρμογή τινος οἱονεὶ ἐν κοιλότητι.

ἐναρμόζω, ἀόρ. *ἐνήρμοσα—ἐνηρμόσθην*, παθ. μετχ. *ἐνηρμοσμένος*· συναρμόζω, προσαρμόζω, ἐφαρμόζω τι ἐντὸς κοιλότητος: «ἐναρμόζω σωλῆνας» συνδέω σωλῆνας ἐμβάλλων τὸ ἄκρον τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ἄλλου.

ἐναρμονίζω, ἀόρ. *ἐνηρμόνισα — ἐνηρμονίσθην*, παθ. μετχ. *ἐνηρμονισμένος*· θέτω ἐν ἁρμονίᾳ, ἐν συμφωνίᾳ μουσικῇ || καθόλου, κάμνω τι νὰ συμφωνήσῃ πρὸς τὸ σύνολον, ρυθμίζω, προσαρμόζω.

ἐναρμόνιος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἐν ἁρμονίᾳ εὑρισκόμενος, ἁρμονικός, ἔρρυθμος.

— **ἐναρμόνιοι φθόγγοι** [*Μουσ.*]. Κατὰ τὴν σύγχρονον θεωρίαν τῆς μουσικῆς, τοιοῦτοι φθόγγοι εἶναι οἱ ἔχοντες τὸ αὐτὸ ἄκουσμα, ἀλλὰ διαφορετικὸν ὄνομα· π. χ. ὁ ἐναρμόνιος φθόγγος τοῦ *ντο δίεσις* εἶναι *ρε ὕφεσις*, τοῦ *φα δίεσις* τὸ *σολ ὕφεσις*, τοῦ *σι δίεσις* τὸ *ντο*, τοῦ *φα ὕφεσις* τὸ *μι*, τοῦ *φα διπλῆ δίεσις* τὸ *σολ*, τοῦ *σι διπλῆ ὕφεσις* τὸ *λα* κτλ. Εἰς τὴν ἁρμονίαν τέλος ἡ ἀντικατάστασις ἑνὸς ἢ περισσοτέρων φθόγγων τῆς συγχορδίας διὰ τῶν ἀντιστοίχων ἐναρμονίων συνεπάγεται διάφορον λύσιν τῆς συγχορδίας καὶ μετάβασιν εἰς νέαν κλίμακα. Ἐὰν π.χ. εἰς τὴν συγχορδίαν,ἥτις ἀνήκει εἰς τὴν κλίμακα τοῦ *σι ἔλασσον*, ἀντικαταστήσωμεν τοὺς φθόγγους *λα δίεσις, ντο διεσις, μι*, διὰ τῶν ἐναρμονίων των *σι ὕφεσις, ρε ὕφεσις, φα ὕφεσις*, ἡ οὕτω μεταβαλλομένη συγχορδία μᾶς ἀπομακρύνει τῆς ἀρχικῆς κλίμακος, ὁδηγοῦσα εἰς τὴν κλίμακα τοῦ *λα ὕφεσις ἔλασσον, ντο ὕφεσις μεῖζον* κτλ. Τῶν ἐναρμονίων τούτων ἐναλλαγῶν κατάχρησις ἐγένετο κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, ἰδίως ἀπὸ τοῦ Βάγνερ καὶ ἐντεῦθεν. Γ. Σ.

— **ἐναρμόνιον** *γένος* [*Μουσ.*]. Τὸ τρίτον ἐκ τῶν μουσικῶν γενῶν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Τὸ γένος τοῦτο, συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχικὴν θεωρίαν τοῦ Ὀλύμπου, ἐπετυγχάνετο διὰ τῆς βαρύνσεως εἰς ταυτοφωνίαν τοῦ ὀξυτέρου τῶν δύο ἐνδιαμέσων φθόγγων τοῦ τετραχόρδου· π. χ. εἰς τὸ τετράχορδον *μι—λα*, οἱ ἐνδιάμεσοι φθόγγοι εἶναι *φα—σολ*. Ἐὰν ὁ ὀξύτερος ἐκ τῶν φθόγγων τούτων (ὁ *σολ*) ἐβαρύνετο κατὰ τόνον, γινόμενος *φα*, ἐν ταυτοφωνίᾳ μὲ τὸν ἀμέσως χαμηλότερον φθόγγον, τὸ ἐπιτυγχανόμενον γένος ἦτο τὸ ἐναρμόνιον. Ἀργότερον ἐθεσπίσθη, ὅπως οἱ δύο ἐν ταυτοφωνίᾳ φθόγγοι διαφέρωσι μεταξύ των κατὰ ἓν τέταρτον τοῦ τόνου. Τὸ ἐναρμόνιον γένος, δυσκολώτερον πάντων, ἦτο κατ' ἐξοχὴν καλλιτεχνικὸν καὶ προσιτὸν μόνον εἰς τοὺς μεγάλους δεξιοτέχνας, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ταχέως ἐγκατελείφθη.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Ἀναγεννήσεως οἱ θεωρητικοὶ προσεπάθησαν νὰ φέρωσιν ἐκ νέου ἐν ζωῇ τὸ γένος τοῦτο, δώσαντες τὸ ὄνομα τῶν *ἐναρμονίων διέσεων* εἰς τὰ μικρότερα τῶν ἡμιτονίων διαστήματα· πρακτικῶς ἐν τούτοις καὶ πάλιν δὲν κατωρθώθη νὰ ἐπιβληθῇ τὸ ἐναρμόνιον γένος, τῶν ἐλαχίστων διαστημάτων ἑλκομένων ὑπὸ τῶν ἀμέσως πλησιεστέρων φθόγγων (τῆς ἐναρμονίου διέσεως πρὸς τὸν ὀξύτερον φθόγγον καὶ τῆς ἐναρμονίου ὑφέσεως πρὸς τὸν βαρύτερον). Τὸ ἐναρμόνιον γένος ἐγκατελείφθη ἐκ νέου καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἐγεννήθη ἡ *συγκεκραμένη κλῖμαξ*, ἥτις μὴ λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν τὴν μεταξὺ δύο ἐναρμονίων φθόγγων ἐλαχίστην διαφοράν, ἤνοιξε νέους ὁρίζοντας εἰς τὴν μουσικήν, ἐπιτρέψασα τὴν ἐξάπλωσιν τῆς πολυφωνίας, τὴν κατίσχυσιν τῆς ἁρμονίας καὶ τὴν γένεσιν τῆς συμφωνικῆς μουσικῆς. Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἐγένετο τέλος ἐκ νέου προσπάθεια πρὸς ἀναβίωσιν τοῦ ἐναρμονίου γένους· εἰδικῶς ὁ ἐκ τῶν ἡμετέρων ἀσχοληθεὶς *Κ. Ψάχος* ἐπέτυχε τὴν κατασκευὴν ὀργάνου ἀποδίδοντος καὶ τὰ ἐλάχιστα διαστήματα. Γ. Σ.

ἐναρμόνισις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐναρμονίζειν, συμφωνία, προσαρμογή: «ἐναρμόνισισις τοῦ μέρους πρὸς τὸ ὅλον».

ἐναρμονιστὴς (ὁ)· ὁ ἐναρμονίζων, ὁ προσαρμόζων, ὁ καθιστῶν τι ἁρμονικὸν σύνολον.

ἐνάρμοσις, —*εως* (ἡ), ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐναρμόζειν, ἐναρμογή, σύνθεσις ἁρμονική.

ἐνάρμοστος (ὁ, ἡ) —*ον* (τό)· ὁ ἐνηρμοσμένος, ὁ προσηρμοσμένος, σύμφωνος πρὸς τὸ ὅλον.

ἔναρξις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐνάρχεσθαι, ἀρχὴ λειτουργίας, ὑπηρεσίας τινός: «ἔναρξις τῶν ἐργασιῶν,—τῶν συνεδριάσεων τῆς Βουλῆς», «ἔναρξις μαθημάτων» ἡ μετὰ τὰς θερινὰς διακοπάς, «ἔναρξις τῶν ἐχθροπραξιῶν».

— [*Βυζαντ. Μουσ.*] Ἐκαλεῖτο **ἔναρξις** ἓν τῶν τεσσαράκοντα ἀφώνων μεγάλων σημαδίων, δι' ὧν ἐνηργεῖτο ἡ σημειογραφία τοῦ ἀρχαίου στενογραφικοῦ συστήματος τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, ἅτινα καὶ μεγάλαι ὑποστάσεις ἐκαλοῦντο. Γραφόμενον πάντοτε δι' ἐρυθρᾶς μελάνης, ὑπενόει διαφόρους μουσικὰς γραμμάς, μνημονικῶς ψαλλομένας, ἀναλόγως τοῦ ἤχου καὶ τοῦ φθόγγου ἐφ' οὗ ἐτίθετο. Τὸ σημεῖον τοῦτο κατετάσσετο καὶ εἰς τὴν τάξιν τῶν φθορῶν, ὡς τοιαύτη τοῦ μέσου τοῦ τετάρτου ἤχου. Καὶ ἡ νῦν ἐν χρήσει σημειογραφία τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, ποιεῖται χρῆσιν τοῦ σημείου τούτου ὡς φθορικοῦ τοιούτου τῶν διατονικῶν φθόγγων Βου καὶ Ζω. Καὶ ἡ μὲν ἔναρξις ἐγράφετο δ' ἐρυθρᾶς μελάνης διὰ τοῦ σημείου 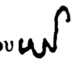 τὸ φθορικὸν σημεῖον τοῦ διατονικοῦ Βου διὰ τοῦ καὶ τὸ φθορικὸν σημεῖον τοῦ διατονικοῦ Ζω διὰ τοῦ Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

ἐνάρχομαι· ἀρχίζω, κάμνω ἀρχήν, ἄρχομαι.

ἔναρχος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἐν τῇ ἀρχῇ, ὁ κατέχων ἀρχήν τινα πολιτικήν, ὑπούργημά τι.

ἕνας, θηλ. ***μία*** ἢ ***μιά***, οὐδ. ***ἕνα***· δημοτ. τύπος τοῦ *εἷς* (βλ. λ.): «ἕνας—ἕνας» ἢ «ἀπὸ ἕνας—ἕνας»: «νὰ ἔρχεσθε ἕνας—ἕνας, ὄχι ὅλοι μαζί»· ἡ φρ. αὕτη κακοζήλως ἀπεδόθη διὰ τοῦ «ἀνὰ εἷς» || «τὰ διαλέγω ἕνα—ἕνα» ἐξετάζων ἓν ἕκαστον χωριστά: «ἐδιάλεξα τὰ μῆλα ἕνα—ἕνα» «τὰ εἶπε ὅλα ἕνα—ἕνα» ἕνα πρὸς ἕνα· || «ἕνας κι' ἕνας», «τὰ μῆλα ποῦ πῆρα ἦταν ἕνα κι' ἕνα», «ἔστειλε λίγους στρατιῶτες, μὰ ἦταν ὅλοι ἕνας κι' ἕνας» ἐκλεκτοί, ἐξαίρετοι· || «κάθε ἕνας» καὶ κατὰ συναλοιφὴν «*καθένας*» (βλ. λ.) ἀπὸ τοῦ ἀρχ. «καθ' ἕνα» εἷς ἕκαστος, ἕκαστος χωριστά: «κάθε ἕνας ἄνθρωπος ἔχει τὸ δικό του γοῦστο», «κάθε μία γυναῖκα τὸ δικό της θέλει»· || «ὁ ἕνας τὸν ἄλλον», πρὸς δήλωσιν ἀλληλοπαθείας: «βοηθεῖ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον»· || «καὶ ὁ ἕνας καὶ ὁ ἄλλος» καὶ οἱ δύο ἄνευ διακρίσεως· καὶ ἀρνητικῶς: «μήτε ὁ ἕνας μήτε ὁ ἄλλος» || «ὁ ἕνας μὲ τὸν ἄλλονε», «τὸ ἕνα μὲ τὸ ἄλλο»: «τὸ ἕνα μὲ τὸ ἄλλο ἀξίζουν ἀπὸ δέκα δραχμὲς» κατὰ μέσον ὅρον· || «ἕναν καιρὸ» ἢ «κἄναν καιρὸ» κάποτε, εἰς ἐποχήν τινα: «κἄναν καιρὸ θὰ ἀνταμωθοῦμε καὶ τότε τὰ ξαναλέμε»· || «ὁ ἕνας καὶ ὁ ἄλλος»: «μὴν ἀκοὺς τί λένε ὁ ἕνας κι' ὁ ἄλλος» ἄνθρωποι τυχαῖοι, ὁ ὄχλος· || «καθένας ὅ,τι θέλει λέει, ὁ ἕνας τὸ μακρύ του κι' ὁ ἄλλος τὸ κοντό του»· || μόνος, αὐτὸς καὶ ὄχι ἄλλος: «ἕνας εἶναι ὁ Θεός», «ἕνας εἶναι ὁ μπέης»· || ὁ αὐτός, ὁ ἴδιος: «ἔχομε ἕνα ὄνομα καὶ οἱ δυό», «τρώνε ἀπὸ ἕνα πιάτο καὶ πίνουν ἀπὸ ἕνα ποτήρι»· «τὸ οὐδ. *ἕνα*· ἓν σύνολον «γίνηκαν ὅλοι ἕνα καὶ τοῦ ριχτήκανε».

ἑνάς, —*άδος* (ἡ)· ἤδη ἀπὸ τοῦ Πλάτωνος ὡς ὅρος φιλοσοφικός, ἡ ἔννοια τοῦ ἑνός, μονάς: «περὶ τούτων τῶν ἑνάδων καὶ τῶν τοιούτων ἡ πολλὴ σπουδὴ . . . γίγνεται» (*Πλάτ.* Φίληβ. 15 Α), «ἐπειδὴ τὸ πλῆθος ἐκ πολλῶν ἑνάδων σύγκειται, ἀνάγκη εἶναι ἑνάδας πλείους» (*Ἀριστοτέλ.*).

Digitized by Google

ἐνάσκησις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐνασκεῖν, ἄσκησις, ἐξάσκησις, πρακτικὴ ἐφαρμογή, χρησιμοποίησις: «ἐνάσκησις δικαιώματος».

ἐνασκῶ (—έω), ἀόρ. *ἐνήσκησα—ἐνησκήθην*, παθ. μετχ. *ἐνησκημένος*· ἀσκῶ, ἐφαρμόζω, χρησιμοποιῶ: «ἐνασκῶ τὰ δικαιώματά μου».

ἐνασμενίζω, ἀόρ. *ἐνησμένισα*, καὶ ***ἐνασμενίζομαι***, ἀόρ. *ἐνησμενίσθην*· χαίρω, αἰσθάνομαι εὐχαρίστησιν εἴς τι, ἀγαπῶ καὶ ἀποδέχομαί τι, ἀσμενίζω, ἀσμενίζομαι: «ἐνασμενίζω εἰς τὴν μουσικήν, — εἰς τοὺς χορούς, — εἰς τὰς ἐκδρομάς» κ.τ.τ.

ἐνάστερος (ὁ, ἡ), —ον (τό), καὶ ***ἔναστρος***· ὁ ἐν ἄστροις, ὁ ἔχων ἄστρα, ὁ πλήρης ἀστέρων, κατάστερος: «ἔναστρος οὐρανός» ὁ αἴθριος, ὁ μὴ καλυπτόμενος ὑπὸ νεφῶν.

ἐνασχόλησις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐνασχολεῖσθαι, ἡ ἐργασία τὴν ὁποίαν διεξάγει τις, τὸ ἔργον εἰς τὸ ὁποῖον καταγίνεται: «ἡ ἐνασχόλησίς μου εἰς τὰς ὑποθέσεις τοῦ Α» ἢ «—μὲ τὰς ὑποθέσεις τοῦ Α», «γεροντική—, παιδαριώδης ἐνασχόλησις».

ἐνασχολῶ (—έω), ἀόρ. *ἐνησχόλησα—ἐνησχολήθην*, παθ. μετχ. *ἐνησχολημένος*· παρέχω εἴς τινα ἐνασχόλησιν, ἐργασίαν τινά· ‖ ἰδίᾳ παθ. *ἐνασχολοῦμαι*· ἀσχολοῦμαι, καταγίνομαι εἴς τι, διατρίβω περί τι: «ἐνασχολοῦμαι εἰς τὴν μελέτην,—εἰς τὰ πειράματα», «ἐνησχολήθην μὲ τὰς ὑποθέσεις τῶν πελατῶν μου».

ἐνατενίζω, ἀόρ. *ἐνητένισα*· ἀτενίζω, βλέπω, παρατηρῶ τι ἀτενῶς, προσηλῶ τὸ βλέμμα εἴς τι: «ἐνητένισε τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ καὶ εἶπεν...».

ἐνατένισις,—εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐνατενίζειν, προσήλωσις τοῦ βλέμματος, τῶν ὀφθαλμῶν εἴς τι.

ἔνατος,—η,—ον· ἀριθμ. τακτ., ὁ ἔχων κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν σειρὰν τὸν ἀριθμὸν ἐννέα: «ἔνατος μήν», «ἐνάτη ὥρα,—ἡμέρα», «ἦρθε—, ἐπέτυχε ἔνατος» ‖ *ἔνατα* (τά), ἰδιωματ. *νεάτα*· ἡ ἐνάτη ἡμέρα ἀπὸ τῆς κοιμήσεως τῆς Παναγίας καὶ ἡ ἐπὶ ταύτῃ ἑορτὴ (τὴν 23 Αὐγούστου), ἄλλως *νιάμερα*.

—*[Μουσ.]* Καλεῖται ἐνάτη ὁ ἔνατος φθόγγος τῆς διατονικῆς κλίμακος, ἢ ὁ διπλασιασμὸς εἰς τὴν ὀγδόην τοῦ διαστήματος τῆς δευτέρας. Συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνας τόσον τῆς ἁρμονίας, ὅσον καὶ τῆς ἀντιστίξεως, ὑπάρχει διάκρισις μεταξὺ τοῦ διαστήματος τῆς ἐνάτης καὶ τῆς ἀναστροφῆς του, δηλαδὴ τῆς δευτέρας, διότι τῆς μὲν πρώτης προετοιμάζεται καὶ λύεται ὁ ὀξύτερος φθόγγος, τῆς δὲ δευτέρας ὁ βαρύτερος· π. χ.

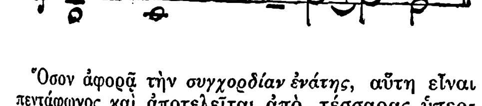

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν *συγχορδίαν ἐνάτης*, αὕτη εἶναι πεντάφωνος καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσαρας ὑπερκειμένας τρίτας. Σχηματίζεται κυρίως ἐπὶ τῆς δεσποζούσης καὶ θεωρεῖται ὡς συμπλήρωσις τῆς συγχορδίας ἑβδόμης δεσποζούσης. Ἡ συγχορδία ἐνάτης (τῆς 5ης βαθμίδος), ἀναλόγως τοῦ τρόπου, εἶναι μεγάλη καὶ μικρὰ καὶ περιέχει δύο διαφωνίας, τὴν ἑβδόμην καὶ τὴν ἐνάτην.

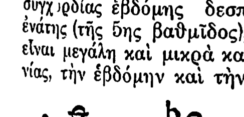

Δὲν ἔχει ἀνάγκην προετοιμασίας καὶ λύεται, ἐκτὸς ἐξαιρέσεων, συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνας τῶν διαφώνων διαστημάτων. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἀναστροφάς της, εἶναι ἐλάχιστα ἐν χρήσει, ἡ δὲ τετάρτη εἶναι μάλιστα ἀπολύτως ἀκατόρθωτος, διότι πραγματοποιουμένη θὰ ὑπερέβαλλε τὴν ὀγδόην.

Ἐκτὸς τῆς συγχορδίας τῆς ἐνάτης δεσποζούσης, ἥτις πηγάζει ἐξ αὐτῶν τῶν φυσικῶν νόμων τῆς ἁρμονίας, συναντῶμεν πολλάκις συγχορδίας ἐνάτης καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν βαθμίδων τῆς κλίμακος· ὅλαι αἱ δευτερεύουσαι αὗται ἔναται θὰ ἠδύναντο ἐν τούτοις νὰ θεωρηθῶσι *καθυστερήσεις*, ἂν δὲν εἶναι ἄνευ προετοιμασίας ὡς *ἐπερείσεις*. Γ. Σ.

— **ἐνάτη ἐγκεφαλικὴ συζυγία** *[Ἀνατομ.]*. Ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου ἐκφύονται δώδεκα ζεύγη νεύρων, ἤτοι αἱ δώδεκα ἐγκεφαλικαὶ συζυγίαι, ὧν ἡ ἐνάτη εἶναι τὸ *γλωσσοφαρυγγικὸν νεῦρον* (βλ.λ. *ἐγκεφαλικὰ νεῦρα*). Ι. Π.

— **ἐνάτη ὥρα** *[Λειτουργ.]*. Μία τῶν ἀκολουθιῶν τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἀναγινωσκομένη καθ᾽ ἑκάστην πρὸ τοῦ ἑσπερινοῦ καὶ οὖσα σφραγὶς τῆς ἀκολουθίας τῆς ἤδη ληγούσης ἐκκλησιαστικῆς ἡμέρας. Κατ᾽ αὐτὴν ἀναγινώσκονται οἱ ψαλμοὶ 83ος, 84ος καὶ 85ος, τὰ δὲ τροπάρια μνημονεύουσι τὸν ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ τῆς ἡμέρας συμβάντα σταυρικὸν θάνατον τοῦ Κυρίου. Τὴν ἐνάτην ὥραν ἐπισφραγίζει ἡ ὑπὸ τοῦ προεστῶτος ἀναγινωσκομένη εὐχὴ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου: «Δέσποτα Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ μακροθυμήσας ἐπὶ τοῖς ἡμῶν πλημμελήμασι κλπ». Ἡ ἐνάτη ὥρα ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἐτελεῖτο οὐχὶ ἐν τῷ κυρίως ναῷ ἀλλ᾽ ἐν τῷ νάρθηκι. Τὸ τοιοῦτον σῴζεται ἔτι σήμερον ἐν τοῖς μοναστηρίοις. Κατὰ τὴν Μεγάλην Τεσσαρακοστὴν ἡ ἐνάτη ὥρα ἀναγινώσκεται τὴν πρωΐαν μετὰ τῶν ἄλλων ὡρῶν, ἀπὸ τῆς Κυριακῆς δὲ τοῦ Πάσχα μέχρι καὶ τοῦ Σαββάτου τῆς Διακαινησίμου ἑβδομάδος πρὸ τοῦ ἑσπερινοῦ τοῦ Θωμᾶ ἀναγινώσκεται ὡς ἐνάτη ὥρα ἰδιαιτέρα ἀκολουθία, συνισταμένη κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξ ἀναστασίμων τροπαρίων. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

— **Ἔνατος ἢ ἐκλεκτὸς διδάσκαλος** *[Τεκτον.]*· βλ. λ. *Ἐκλεκτὸς τῶν Ἐννέα*.

ἐναυγάζω, ἀόρ. *ἐνηύγασα—ἐνηυγάσθην*· αὐγάζω, καταυγάζω, χύνω λάμψιν, φωτίζω· ‖ ἀμετβ. αὐγάζω, λάμπω.

ἐναύγασμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐναυγάζειν, χύσις φωτός, λάμψις.

ἐναυλίζω καὶ ***ἐναυλίζομαι***· αὐλίζομαι, διέρχομαι τὴν νύκτα, διανυκτερεύω.

ἐναύλιος (ὁ, ἡ),—ον (τό)· ὁ ἐν τῇ αὐλῇ εὑρισκόμενος, ὁ τῆς αὐλῆς.

ἐναύλισμα (τό)· τὸ ἐναυλίζεσθαι, τὸ διανυκτερεύειν καὶ διαμένειν ἔν τινι τόπῳ· ‖ ὁ τόπος ἔνθα αὐλίζονται οἱ στρατιῶται, τὸ στρατόπεδον.

ἔναυλος (ὁ, ἡ),—ον (τό)· ὁ οἱονεὶ κυκλούμενος ἔτι ἐν τῷ αὐλῷ τοῦ ὠτός, ὁ ἠχῶν εἰς τὰ ὦτα: «ἔναυλος ἡ φωνή του παραμένει εἰς τὰ ὦτά μου» εἶναι ὡσὰν νὰ τὴν ἀκούω (ἢ λ. κατά τινας παρὰ τὸ *αὐλός*, καθὰ τὸ *ἔνηχος* παρὰ τὸ *ἦχος*).

ἔναυσις,—εως (ἡ) *[Πυροτεχν.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ τοπικὴ ἐξωτερικὴ ἐπίδρασις ἡ προκαλοῦσα τὴν ἔκρηξιν ἐκρηκτικῆς τινος ὕλης. Ἀναλόγως τοῦ εἴδους καὶ τῆς μορφῆς της ποικίλλει καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐναύσεως, ὅστις συνήθως εἶναι διὰ καψυλλίου, θρυαλλίδος ἢ ἠλεκτρικοῦ σπινθῆρος. —Ρ.

ἔναυσμα (τό)· τὸ δι᾽ οὗ ἀνάπτομεν πῦρ, σπέρμα πυρὸς εὑρισκόμενον εἰς τὴν τέφραν, ἐμπύρευμα (ἀπὸ τοῦ *ἐναύω*).

— *[Πυροτεχν.]* Καλεῖται *ἔναυσμα* τὸ μέσον, δι᾽ οὗ ἐπιζητεῖται ἡ μετάδοσις τοῦ πυρὸς εἴς τι γέμισμα ἐκ πυρίτιδος ἢ ἄλλης ἐκρηκτικῆς οὐσίας, ἢ τὸ μέσον δι᾽ οὗ ἐπιζητεῖται ἡ ἐνίσχυσις μεταδοθέντος ἤδη πυρὸς ἀπὸ ἀρχικῆς ἐκρήξεως ἐμπυρεύματος. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει περιλαμβάνεται εἰς τὴν γενικὴν ἔννοιαν τοῦ *ἐμπυρεύματος*, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ ἡ λειτουργία αὐτοῦ ἀντιστοιχεῖ κατὰ σειρὰν πρὸς τὴν τοῦ ἀναφλεκτικοῦ ἐμπυρεύου. Ἡ *ἐναυσματικὴ πυρῖτις* (βλ. λ.) οὖσα πυρῖτις μέλαινα δὲν στερεῖται φλογός. Κ. Ν. Γ.

ἐναυσματικός,—ή,—όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἔναυσμα, ὁ χρησιμεύων ὡς ἔναυσμα: «ἐναυσματικὴ πυρῖτις» (βλ. κατ.).

— **ἐναυσματικὴ πυρῖτις** *[Πυρτ.]*. Καλεῖται οὕτω πρόσθετον γέμισμα τιθέμενον ἐν καταλλήλῳ θέσει ὡς πρὸς τὸ ὅλον γέμισμα μὲ προορισμὸν νὰ διευκολύνῃ τὴν ἀνάφλεξιν τοῦ ἐξ ἀκάπνου πυρίτιδος τοιούτου. Ὅπως ἐπέλθῃ ἡ ἁρμόζουσα κατάφλεξις εἰς τὰ ἐξ ἀκάπνων πυρίτιδων γεμίσματα, ἀπαιτεῖται σχετικὴ πίεσις, ἥτις ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἀναφλέξεως μέσῳ ἐκκαύματος ἢ καψυλλίου προσθέτου τινὸς ἐναυσματικοῦ γεμίσματος, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ λεπτοκόκκου μελανῆς πυρίτιδος. Εἰς φυσίγγια τῶν φορητῶν ὅπλων δὲν παρίσταται ἀνάγκη ἐναύσματος, ἅτε τοῦ καψυλλίου, καταλλήλως ρυθμιζομένου τοῦ ἐκρηκτικοῦ αὐτοῦ γεμίσματος, ἐπαρκοῦντος διὰ τὴν ἔγκαιρον καὶ ὁλοκληρωτικὴν κατάφλεξιν τοῦ γεμίσματος τοῦ φυσιγγίου· προκειμένου ὅμως περὶ πυροβόλων, ἡ προσθήκη ἐναύσματος καθίσταται ἀπαραίτητος· τὸ ἔναυσμα τοῦτο, ἡ ἐναυσματικὴ πυρῖτις, εἰς μὲν τὰς μετὰ κάλυκος φύσιγγας τίθεται ἐντὸς τοῦ ἐμπυρευματοφόρου κοχλίου ἄνωθεν τοῦ καψυλλίου, ἢ τοῦ σωληνωτοῦ ἐπεκτάματος αὐτοῦ, ἂν ὑπάρχῃ τοιοῦτον, εἰς δὲ τὰς ἄνευ κάλυκος, ἤτοι τὰς μετὰ καυσίμου θήκης τοιαύτας (βλ. λ. *γέμισμα*), ἡ ἐναυσματικὴ αὕτη πυρῖτις τίθεται ἐντὸς θυλακίσκου προσαρτωμένου ἐπὶ τοῦ πυθμένου τοῦ ἐξωτερικοῦ σακκιδίου τῆς φυσίγγης. Κ. ΓΚΙΤΑΡΑΚΟΣ

ἐναυσματογόμωσις,—εως (ἡ) *[Πυροτεχν.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ ἐναυσματικὸν γέμισμα γενικῶς, εἴτε τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ μελανῆς λεπτοκόκκου πυρίτιδος, εἴτε καὶ ἐξ ἄλλης ἐκρηκτικῆς οὐσίας, ὡς π. χ. ξηρᾶς βαμβακοπυρίτιδος προκειμένου περὶ τορπιλλῶν. Κ. Ν. Γ.

ἐναυσματοδόχη (ἡ) *[Πυροτεχν.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ θέσις ἡ προοριζομένη διὰ τὸ ἔναυσμα, εὑρισκομένη ἐγγύτατα ἢ ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ γεμίσματος. Προκειμένου περὶ τορπιλλῶν, ναρκῶν, βομβῶν, τὸ ἔναυσμα δύναται νὰ τεθῇ εὐθὺς ἀπ᾽ ἀρχῆς ἢ καὶ ἐπικειμένης τῆς χρήσεως ἐντὸς θήκης ἐκ πεταλείου μεταλλικοῦ, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ ὑπόκειται κατὰ τὸ δυνατὸν εἰς ὀξείδωσιν, ἢ καὶ ἀπ᾽ εὐθείας ἐντὸς τοῦ γεμίσματος, προπαρασκευαζομένης ἐν καιρῷ τῆς καταλλήλου ὑποδοχῆς (βλ. λ. *ἐναυσματοσωλήν*). Κ. Ν. Γ.

ἐναυσματοθέτης (ὁ)· ὁ θέτων τὸ ἔναυσμα.

ἐναυσματοσωλήν, —ῆνος (ἡ) *[Πυροτεχν.]*. Καλεῖται οὕτω σωλὴν ἐκ λεπτοῦ φύλλου χαλκοῦ, κεκλεισμένος κατὰ τὸ ἓν ἄκρον, τοποθετούμενος κατ᾽ ἄξονα ἐντὸς τοῦ κυλινδρικοῦ γεμίσματος τορπίλλης· ἐν τῷ σωλῆνι τούτῳ τίθεται τὸ τε ἔναυσμα καὶ τὸ ἐμπύρευμα. Κ. Ν. Γ.

ἐναύω· ἀνάπτω πῦρ, ἀνάβω φωτιά· ‖ μεταφ. ἐμβάλλω θάρρος, ἐξάπτω, ἐκφλέγω (ἀπὸ τοῦ *αὔω*= ξηραίνω, καίω).

Ἔναψι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς χερσονήσου τῶν *Μεθάνων* (πλάτ. 37° 36′ 25″ Β, μῆκ. 23° 10′ 45″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1514: Aegina and Methana) ἀμέσως πρὸς ΝΑ. τοῦ ἀκρωτηρίου Κρασοπαναγιά. Ἐκβολὴ χειμάρρου, οὗ ἡ κοίτη χρησιμεύει ὡς ἀτραπὸς πρὸς τὸ χωρίδιον *Καϋμένο*. Σ. Ε. Λ.

Ἐνβὲρ-πασᾶς· βλ. λ. *Ἐμβὲρ πασσᾶς*.

Ἐνγεδηνὴ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία παρ᾽ Ἰωσήπῳ τῆς ἰουδαϊκῆς πόλεως *Ἐγγαδὶ* (βλ. λ.).

Ἐνγκαντὶν κοιλὰς (Engadine) *[Γεωγρ.]*· βλ. *Ἐγγαδίνη* κοιλάς.

Ἔνγκελ (Engel), ***Γεώργιος***. Γερμανὸς συγγραφεὺς γεννηθεὶς τῷ 1866. Ἐσπούδασεν ἐν Βερολίνῳ φιλοσοφίαν, διετέλεσε δὲ (1890—1901) συντάκτης τῆς «Βερολινείου Ἡμερησίας». Ἐδημοσίευσε πλεῖστα μυθιστορήματα καὶ δράματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀπεικονίζεται κατὰ τρόπον ζωντανὸν ἡ σύγχρονος ζωὴ τῆς πατρίδος του. Ἐκ τῶν μυθιστορημάτων του τὸ «Hans Klüth» ἔφθασεν εἰς τὴν 21ην ἔκδοσίν του. Ἐκ τῶν δραμάτων του τὰ γνωστότερα εἶναι: «Hadasa» (1895), «In Hafen» (1905), «Die Keusche Susanna» (1899), «Die Hochzeit von Poël» (1906). Δ. Δ

— **Ἔνγκελ** (Engel), ***Ἐδουάρδος***. Γερμανὸς συγγραφεὺς καὶ λογοτέχνης γεννηθεὶς τῷ 1851. Ἐσπούδασε σανσκριτικὴν καὶ νεωτέρας γλώσσας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου, ἀνηγορεύθη δὲ διδάκτωρ τῷ 1874. Ἀπὸ τοῦ 1882—1903 διετέλεσε προϊστάμενος τοῦ γραφείου στενογράφων τοῦ Ῥάϊχσταγ, μεθ᾽ ὃ διωρίσθη καθηγητής. Ἀσχοληθεὶς μὲ τὴν γλωσσολογίαν καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς λογοτεχνίας ἐδημοσίευσε «De pristinae linguae franciae syntaxi» (1874), «Ἐρωτικὰ ἰταλικὰ ποιήματα» (1875), «Ὁ λόρδος Βύρων, βιογραφία κατὰ τὰ ἡμερολόγια καὶ τὰς ἐπιστολὰς αὐτοῦ» (1876), «Ἡ πνευματικὴ ἡγεμονία τῆς Γαλλίας» (1882), «Ἱστορία τῆς ἀγγλικῆς καὶ βορειοαμερικανικῆς λογοτεχνίας» (1883), «Ὁ Βάκων ἔγραψε τὰ δράματα τοῦ Σαίξπηρ;» «Ἀπομνημονεύματα τοῦ Χάϊνε» (1884), «Ἡ ἑλληνικὴ προφορά» (1887), «Τὸ αἴνιγμα τοῦ Σαίξπηρ» (1904), «Ἡ σοφία τοῦ Γκαῖτε» (1909) κτλ. Τῷ 1886 ἐπεσκέφθη τὴν Ἑλλάδα, τὰς δ᾽ ἐξ αὐτῆς ἐντυπώσεις του, διαπνεομένας ὑπὸ μεγάλης πρὸς τὴν χώραν ἀγάπης, ἐξέθηκεν ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ «Ἑλληνικαὶ ἐαριναὶ ἡμέραι» (1887), τὸ ὁποῖον μετεφράσθη εἰς πολλὰς ξένας γλώσσας (ὀλλανδικήν, ἀγγλικήν, γαλλικήν)· ἔτυχε δὲ τοῦ Οἰκονομιδείου βραβείου τῆς Τεργέστης. Ἐκ τῶν λογοτεχνικῶν αὐτοῦ ἔργων τὸ διήγημα «Παρασκευοῦλα» ἔχει ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν.

— **Ἔνγκελ** (Engel), ***Ἐρνέστος***. Γερμανὸς στατιστικὸς (1821—1896) καὶ συγγραφεὺς συναφῶν πρὸς τὴν στατιστικὴν ἔργων.

— **Ἔνγκελ** (Engel), ***Ἰωάννης-Ἰάκωβος***. Γερμανὸς φιλόσοφος καὶ λογοτέχνης (1741—1802). Ἐσπούδασε φιλοσοφίαν, μαθηματικὰ καὶ θεολογίαν ἐν Ρόστοκ, Μπύτσοβ καὶ Λειψίᾳ. Τῷ 1776 διετέλεσε καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ γυμνασίῳ «Γιωακειμσταλ» τοῦ Βερολίνου, βραδύτερον δὲ ἐξελέγη μέλος τῆς βερολινείου Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν. Πρὸς τούτοις ὑπῆρξε διδάσκαλος τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσσίας Φρειδερίκου - Γουλιέλμου Γ´ καὶ διευθυντὴς τοῦ θεάτρου τοῦ Βερολίνου.

Ὁ Ἔνγκελ διεκρίθη ἰδίᾳ ὡς τεχνοκρίτης. Τὸ ἔργον του «Θεωρία περὶ τῆς ποιήσεως» ἀνήκει εἰς τὰς πρώτας ἐπιτυχεῖς ἀποπείρας τοῦ εἴδους τούτου. Ἐξ ἄλλου, διὰ τῶν συγγραφῶν του: «Ὁ φιλόσοφος διὰ τὸν κόσμον» καὶ «Τὸ κάτοπτρον τῶν πριγκίπων», συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν ἐκλαΐκευσιν τῆς φιλοσοφίας ἐν Γερμανίᾳ. Τὰ δράματά του «Ὁ εὐγνώμων υἱός» καὶ «Ὁ εὐγενὴς παῖς», στεροῦνται λογοτεχνικῆς σημασίας. Τοὐναντίον ἡ μυθιστορία του «Λαυρέντιος Στὰρκ», δημοσιευθεῖσα τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Σίλλερ ἐν τῷ περιοδικῷ

Digitized by Google

«Horeu», θεωρεῖται ὡς μνημειῶδες λογοτέχνημα. Τὰ «Ἅπαντά» του εἰς δώδεκα τόμους ἐξεδόθησαν ἐν Βερολίνῳ τῷ 1806 καὶ ἐν Φραγκφούρτῃ τῷ 1857. Α. Δ.

Ἔνγκελμανν (Engelmann), ***Γουλιέλμος.*** Γερμανὸς βιβλιογράφος (1808—1878). Υἱὸς βιβλιοπώλου ἐν Λειψίᾳ, διεδέχθη τὸν πατέρα του τῷ 1833, ἐξέδωκε δὲ πολυάριθμα ἱστορικά, ἀρχαιολογικά, φιλοσοφικά, ἐπιστημονικὰ ἔργα. Κυρίως φημίζεται διὰ τὴν δημοσίευσιν κλασσικῶν ἔργων, μεταξὺ τῶν ὁποίων αἱ ἑξῆς σειραί: «Bibliotheca scriptorum classicornm» (1880 — 1882), «Bibliotheca juridica» (1840). Τῷ 1858 ὁ Ἔνγκελμαν διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ἰένης. Δ. Δ.

— **Ἔνγκελμανν** (Engelmann), ***Θεόδωρος-Γουλιέλμος.*** Γερμανὸς φυσιολόγος (1843—1909), ἀδελφὸς τοῦ *Ροδόλφου.* Διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1871 καθηγητὴς ἐν Οὐτρέχτῃ καὶ ἀπὸ τοῦ 1897 ἐν Βερολίνῳ, ἔνθα διεδέχθη τὸν διάσημον Ντυμπουᾶ-Ραϋμόν. Ἠρεύνησε τὰς ψυχοφυσιολογικὰς ἰδιότητας τῶν κατωτάτων ζωϊκῶν ὀργανισμῶν, ἔδωκε σπουδαιοτάτας ἐξηγήσεις περὶ τῆς σημασίας τῆς ἀναπνοῆς τοῦ ὀξυγόνου ὑπὸ τοῦ πρωτοπλάσματος, περὶ τῶν ἐπιδράσεων τοῦ φωτὸς ἐπὶ τῶν βακτηρίων κλπ. Ἐξαιρετικῶς μεγάλης σημασίας εἶναι καὶ αἱ ἔρευναί του ἐπὶ τῆς φυσιολογίας τῶν μυώνων καὶ τῶν νεύρων, περὶ τῶν αἰσθήσεων τῆς γεύσεως καὶ τῆς ὁράσεως κλπ. Αἱ ἐργασίαι του περὶ τῆς προελεύσεως τῶν κινήσεων τῆς καρδίας καὶ τῆς σημασία; τῶν νεύρων αὐτῆς ὡδήγησαν εἰς πλήρη ἀνατροπὴν τῶν μέχρι τότε ἰσχυουσῶν διδαγμάτων. Συνέγραψε: «Φυσικὴν ἱστορίαν τῶν ἐγχυματικῶν ζώων» (1862) «Περὶ τῆς σχέσεως μεταξὺ νεύρου καὶ μυϊκοῦ ἱστοῦ» (1863), «Περὶ τῆς προελεύσεως τῆς δυνάμεως τῶν μυῶν» (1893), «Ἀναμνηστικὸς λόγος περὶ τοῦ Helmholtz» (1894) κλπ. Ἀπὸ τοῦ 1898 μέχρι τοῦ 1908 διηύθυνε τὸ «Ἀρχεῖον τῆς Φυσιολογίας». ΑΝ. Δ.

— **Ἔνγκελμανν** (Engelmann), ***Ροδόλφος.*** Γερμανὸς ἀστρονόμος (1841—1888), υἱὸς καὶ οὗτος τοῦ *Γουλιέλμου.* Διετέλεσε παρατηρητὴς τοῦ ἀστεροσκοπείου τῆς Λειψίας, ἀλλ' ἀνέλαβεν ἀπὸ τοῦ 1874 τὴν διεύθυνσιν τοῦ πατρικοῦ του ἐκδοτικοῦ οἴκου. Ἱδρύσας βραδύτερον ἰδιωτικὸν ἀστεροσκοπεῖον ἔκαμε σπουδαιοτάτας παρατηρήσεις καὶ ἐδημοσίευσεν ἔργον «Περὶ τῶν δορυφόρων τοῦ Διὸς» (1873). Ἐξέδωκεν, ἐπεξειργασμένας παρ' αὐτοῦ, τὰς «Διατριβὰς» τοῦ Bessel (1876 εἰς 3 τόμους) ὡς καὶ μετάφρασιν τῆς «Λαϊκῆς Ἀστρονομίας» τοῦ Newcombs (1881). ΑΝ. Δ.

Ἔνγκελμπεργκ (Engelberg) */Γεωγρ./.* Πολίχνη τῆς Ἑλβετίας, ἐν τῷ καντονίῳ τοῦ Οὔντερβάλντεν. Κάτ. 2520. Κεῖται ἐπὶ ὕψους 1023 μέτρων καὶ εἶναι πολυσύχναστος κλιματολογικὸς σταθμός, ὅπου καταλήγει ὀδοντωτὸς σιδηρόδρομος προερχόμενος ἐκ τῶν ὀχθῶν τῆς λίμνης τῶν Τεσσάρων Καντονίων. Εἶναι ὀνομαστὴ διὰ τὸ ἐν αὐτῇ ἀρχαῖον μοναστήριον τῶν Βενεδεκτίνων, ὅπερ ἔχει πλουσίαν βιβλιοθήκην καὶ ἦτο ἄλλοτε σπουδαῖον πνευματικὸν κέντρον. —Μ.

Ἔνγκελμπρεχτς, ἢ *Ἐγκελμπρέχτσεν* (Engelbrechtz ἢ Engelbrechtsen), ***Κορνήλιος.*** Ὀλλανδὸς ζωγράφος (1468—1533). Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Λουκᾷ τοῦ Λεϋντε καὶ ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος Ὀλλανδὸς ζωγράφος, ὅστις ἐχρησιμοποίησε τὴν ἐλαιογραφίαν. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἐν τῷ μέσῳ τῶν δύο λῃστῶν», «Ἡ θυσία τοῦ Ἀβραάμ», «Ἡ λατρεία τοῦ χαλκοῦ ὄφεως» (εἰς τὸ δημαρχεῖον τοῦ Λεϋντε), «Ἡ ἀποκαθήλωσις», «Αἱ θλίψεις τῆς Παρθένου», «Ἡ προσκύνησις τῶν μάγων» (εἰς τὴν Notre-Dame de Marais ἐν Παρισίοις). Ἕτερα ἔργα του ἀπόκεινται εἰς τὴν ἐν Λονδίνῳ National Gallery καὶ εἰς τὴν Ἀμβέρσαν. Τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς τέχνης του εἶναι ὁ πλοῦτος τῆς συνθέσεως καὶ ἡ λεπτότης τοῦ χρωματισμοῦ.

Ὁ υἱὸς τοῦ καλλιτέχνου τούτου *Πέτρος* διεκρίθη ὡς ὑαλογράφος. Ι. Μ. Π.

Ἐνγκελμπρεχτοντάττερ (Engelbrechtsdatter), ***Δωροθέα.*** Νορβηγὶς ποιήτρια (1634—1716). Τῷ 1678 ἐδημοσίευσε τὸν πρῶτον τόμον ποιημάτων της ἐν Κοπεγχάγῃ, θρησκευτικῶν ὅλων, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ποιητικὴ πνευματικὴ προσφορὰ τῆς ψυχῆς» (Sjaelens aandelige Sangoffer), ὅστις ἔσχε μεγάλην ἐπιτυχίαν. Προσεκλήθη εἰς Δανίαν, ὅπου ἐγνωρίσθη μετὰ τοῦ ποιητοῦ Θωμᾶ Κίνγκο, πατρὸς τῆς δανικῆς ποιήσεως. Τῷ 1683 ἀπέθανεν ὁ σύζυγός της καὶ μέχρι τοῦ 1698 ὅλα τὰ ἐννέα της τέκνα. Ἐν μέσῳ τῶν θλίψεών της ἐδημοσίευσε τὸν δεύτερον τόμον «Θυσία δακρύων» (Taareoffer), θρησκευτικὸν ποίημα εἰς τέσσαρα βιβλία. Τῷ 1698 ἐδημοσιεύθη τὸ τρίτον ποιητικὸν ἔργον της «Ἀποχαιρετισμὸς Χριστιανοῦ πρὸς τὸν κόσμον» (Et Kristeligt Valet fra Verden). Τὸ πρῶτον της ἔργον Sangoffer θεωρεῖται τὸ καλύτερον. Δ. Δ.

Ἔνγκελς (Engels), ***Φρειδερῖκος.*** Γερμανὸς κοινωνιολόγος, φίλος τοῦ *Κ. Μὰρξ* (βλ. λ.), συνιδρυτὴς τοῦ διαλεκτικοῦ ὑλισμοῦ καὶ τοῦ ἐπιστημονικοῦ σοσιαλισμοῦ, εἷς ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τῆς «Ἑνώσεως τῶν Κομμουνιστῶν» καὶ τῆς Α' Διεθνοῦς, γεννηθεὶς ἐν Barmen τὴν 28 Νοεμβρίου 1820 καὶ ἀποθανὼν ἐν Λονδίνῳ τὴν 5 Αὐγούστου 1895. Υἱὸς ἐργοστασιάρχου, ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς ἐν τῇ γενετείρᾳ του καὶ κατόπιν ἐν τῷ γυμνασίῳ τοῦ Elberfeld, ἐσκόπει δὲ ν' ἀκολουθήσῃ πανεπιστημιακὰ μαθήματα, ἀλλ' ἡ ἀποστροφή του πρὸς τὴν παρεχομένην ἐν τοῖς πανεπιστημίοις παιδείαν καὶ αἱ οἰκογενειακαί του ὑποθέσεις τὸν ὑπεχρέωσαν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ σχέδιον τοῦτο. Ἓν ἔτος μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν γυμνασιακῶν του σπουδῶν προσελήφθη εἰς ἐμπορικόν τινα οἶκον τῆς Barmen, ὁπόθεν ἀποχωρήσας, μετὰ ἐτησίαν παραμονήν, μετέβη εἰς Βερολῖνον διὰ νὰ ὑπηρετήσῃ ὡς ἐθελοντής. Τῷ 1842 ἀπεστάλη εἰς Μάντσεστερ τῆς Ἀγγλίας εἰς βαμβακεμπορικὸν οἶκον, μετὰ τοῦ ὁποίου ὁ πατήρ του συνεδέετο οἰκονομικῶς, ὅπου καὶ παρέμεινεν ἐπὶ διετίαν. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὁ Ἔνγκελς, ζῶν εἰς τὴν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κλασσικὴν χώραν τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ καθεστῶτος, ἐμελέτησε τὴν κατάστασιν τῆς ἐργατικῆς τάξεως τῆς Ἀγγλίας, ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸ χαρτιστικὸν κίνημα καὶ συνειργάσθη τακτικῶς εἰς τὴν χαρτιστικὴν ἐφημερίδα «Northern Star» καὶ τὸ «New moral Wold», ὄργανον τοῦ οὐτοπιστοῦ σοσιαλιστοῦ Ὄουεν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀπὸ θεωρητικῆς ἀπόψεως εἶχεν ὑποστῇ πολλὰς μεταλλαγὰς ἐν ταῖς ἀναζητήσεσί του. Ἐπηρεασθεὶς κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τοῦ μυστικισμοῦ τοῦ Ἰ. Μπαῖμε, ἔγινε κατόπιν ὀπαδὸς τοῦ θεολόγου Σλάϊερμάχερ.

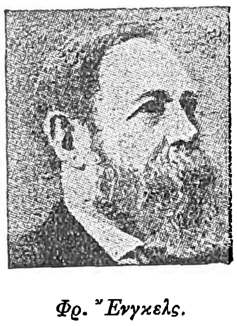

Φρ. Ἔνγκελς.

Ἡ ἐμφάνισις τοῦ Δ. Στράους εἰς τὴν γερμανικὴν διανόησιν μὲ τὸν περίφημον «Βίον τοῦ Ἰησοῦ» ἔκαμε τὸν Ἔνγκελς νὰ μεταπηδήσῃ εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν θαυμαστῶν τοῦ Στράους. Ἀλλ' ἡ προσχώρησις αὕτη διήρκεσεν ὀλίγον. Ἦτο ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν ὁ Ἕγελος ἐμεσουράνει ἐν Γερμανίᾳ. Ὁ Ἔνγκελς παρεδέχθη τὴν ὀρθότητα τῆς διαλεκτικῆς τοῦ Ἑγέλου καὶ ὅταν εὑρέθη ἐν Βερολίνῳ ὡς ἐθελοντὴς στρατιώτης μετέσχε τῆς κινήσεως τῶν ἀριστερῶν ἑγελειανῶν. Τὸν τελειωτικὸν προσανατολισμόν του εἰς τὰς θεωρητικάς του πεποιθήσεις ἔλαβεν ὁ Ἔνγκελς διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ Λ. Φόϋερμπαχ, μαθητοῦ τοῦ Ἑγέλου καὶ ὑλιστοῦ. Τῷ 1844, ὁ Ἔνγκελς ἐπέστρεφεν εἰς Γερμανίαν διὰ Παρισίων, ὅπου διὰ πρώτην φορὰν ἐγνώρισε τὸν Κ. Μάρξ, μετὰ τοῦ ὁποίου πρὸ καιροῦ εὑρίσκετο ἐν ἀλληλογραφίᾳ. Ἡ ἐπίσκεψις αὕτη ὑπῆρξε τὸ σημεῖον ἀφετηρίας μιᾶς θερμῆς φιλίας, ἡ ὁποία διήρκεσε καθ' ὅλην τὴν ζωὴν τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν, οἵτινες ἄνευ στενῆς συνεργασίας δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ἐπιτύχωσιν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐπέτυχον. Τῷ 1845 ἐγκατεστάθη μετὰ τοῦ Μὰρξ ἐν Βρυξέλλαις, ὅπου καὶ ἤρχισεν ἡ στενή των συνεργασία. Τὸ ποσὸν τοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον παρήγαγον κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο, εἶναι σημαντικώτατον. Ἵδρυσαν ἐπίσης μίαν ἕνωσιν Γερμανῶν ἐργατῶν, καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν «Ἕνωσιν τῶν Δικαίων», ἡ ὁποία ἀπέβη μετ' ὀλίγον ἡ περίφημος «Ἕνωσις τῶν Κομμουνιστῶν» καὶ ἡ ὁποία περιέκλειεν ἐν ἑαυτῇ τὰ σπέρματα τῆς Α' Διεθνοῦς. Κατὰ τὸ 1847, ὁ Μὰρξ ἐκ Βρυξελλῶν καὶ ὁ Ἔνγκελς ἐκ Παρισίων, ὑπῆρξαν οἱ θεωρητικοὶ ἐκπρόσωποι τῆς «Ἑνώσεως τῶν Δικαίων». Κατὰ τὸ θέρος τοῦ ἔτους τούτου ἔλαβε χώραν ἐν Λονδίνῳ τὸ πρῶτον συνέδριον τῆς «Ἑνώσεως», τοῦ ὁποίου μετέσχεν ὁ Ἔνγκελς ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν ἐν Παρισίοις μελῶν. Δεύτερον συνέδριον, τοῦ ὁποίου μετέσχε καὶ ὁ Μάρξ, ἔγινε τὸ φθινόπωρον τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Ἐκ Λονδίνου οἱ δύο συνεργάται μετέβησαν εἰς Κολωνίαν, ὅπου ἠδυνήθησαν νὰ ἀναπτύξουν ὅλην των τὴν πρακτικὴν δραστηριότητα. Αἱ ἀνάγκαι τῆς στιγμῆς καὶ ἡ ἀπέλασις τοῦ Μὰρξ ἐχώρισαν ἐπὶ μακρὸν τοὺς δύο φίλους. Ὁ Μὰρξ μετέβη εἰς Παρισίους καὶ ὁ Ἔνγκελς εἰς τὸ Παλατινᾶτον, ὅπου μετέσχε τῆς ἐξεγέρσεως τῆς Βάδης. Ὅταν ἐξέλιπε πᾶσα ἐλπὶς ἐπιτυχίας, ὁ Ἔνγκελς ἀνεχώρησε διὰ τὴν Ἑλβετίαν καὶ ἐκεῖθεν κατηυθύνθη εἰς Λονδῖνον, ὅπου εἶχε καταφύγει καὶ ὁ Μὰρξ ἀπελαθεὶς καὶ ἐκ Παρισίων. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἄρχεται νέα φάσις ἐν τῇ ζωῇ τοῦ Ἔνγκελς. Πρὸς τὸ παρὸν πᾶσα πολιτικὴ δρᾶσις εἶχεν ἀποβῆ ἀδύνατος. Ὁ Μὰρξ ἐγκατεστάθη ἐν Λονδίνῳ, ὁ δὲ Ἔνγκελς μετέβη ἐκ νέου εἰς Μάντσεστερ ὡς ὑπάλληλος καὶ πάλιν τοῦ ἰδίου βαμβακεμπορικοῦ οἴκου. Ἐπὶ εἴκοσιν ἔκτοτε ἔτη ὁ Ἔνγκελς ἔζησε τὴν καταναγκαστικὴν ζωὴν τοῦ γραφείου καὶ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο σπανίως συνηντᾶτο μετὰ τοῦ Μάρξ. Ἐν τούτοις οὐδέποτε διέκοψε τὰς σχέσεις μετ' αὐτοῦ. Τῷ 1870 μετέβη εἰς Λονδῖνον καὶ ἔλαβεν ἀμέσως ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰς ἐργασίας τῆς Διεθνοῦς, ὡς μέλος τοῦ γενικοῦ συμβουλίου, ἀντιπρόσωπος κατ' ἀρχὰς τοῦ Βελγίου καὶ κατόπιν τῆς Ἱσπανίας καὶ τῆς Ἰταλίας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μάρξ, ἐπισυμβάντα τῷ 1883, ὁ Ἔνγκελς ἀπέβη ὁ ἀνεγνωρισμένος πνευματικὸς ἀρχηγὸς καὶ ἡ μεγαλυτέρα αὐθεντία τοῦ διεθνοῦς ἐργατικοῦ κινήματος.

Ὁ Ἔνγκελς ἦτο γλωσσομαθέστατος καὶ πολυγραφώτατος. Τὰ σπουδαιότερα ἐκ τῶν ἔργων του, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν μετὰ τῶν ἔργων τοῦ Μὰρξ τὴν πηγὴν τῶν κοινωνικῶν, οἰκονομικῶν καὶ φιλοσοφικῶν ἀρχῶν τοῦ κομμουνιστικοῦ κινήματος, εἶναι τὰ ἑξῆς: «Herren Eugen Dühring's Umwäfrung der Wissenschaft» (Ἡ ἀνατροπὴ τῆς ἐπιστήμης ὑπὸ τοῦ Εὐγενίου Ντύριγκ). Τὸ ἔργον τοῦτο, ἐκδοθὲν διὰ πρώτην φορὰν τῷ 1878, διὰ δωδεκάτην δὲ τῷ 1923, γνωστότερον ὑπὸ τοὺς τίτλους: «Anti-Dühring» (Ἐναντίον τοῦ Ντύριγκ) ἢ «Philosophie, Économie politique, Socialisme» (Φιλοσοφία, Πολιτικὴ οἰκονομία, Σοσιαλισμός, εἰς τὴν γαλλικὴν ἔκδοσιν τοῦ 1911), εἶναι ἔργον πολεμικῆς, γεγραμμένον κατὰ τὸν τρόπον τοῦ Λέσσιγκ, πλῆρες δροσερότητος καὶ μαχητικῆς δριμύτητος καὶ ἀποτελεῖ γόνιμον καὶ ἀπαράμιλλον ἀπολογίαν τῆς ὑλιστικῆς ἀντιλήψεως τοῦ κόσμου. Ἑλληνικὴ μετάφρασις αὐτοῦ ὁλοκλήρου ἐγένετο ἐν τῷ Β' τόμῳ τοῦ «Ἀρχείου τοῦ Μαρξισμοῦ». Τὸ περὶ φιλοσοφίας πραγματευόμενον τμῆμα τοῦ ἔργου ἐξεδόθη εἰς ἴδιον τόμον ὑπὸ τὸν τίτλον «Φιλοσοφία» κατὰ μετάφρασιν Γ. Καστρίτη (1927). — «Ludwig Feuerbach und der Ausgang der klassischen deutschen Philosophie» (1888)· ἡ τελευταία ἔκδοσις αὐτοῦ (Βερολῖνον 1927) συνοδεύεται ὑπὸ παραρτήματος περιέχοντος τὸ ὑλικὸν τὸ ἀφορῶν τὰς πηγὰς τοῦ ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ τοῦ Μὰρξ καὶ Ἔνγκελς. Μεταφράσθη καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν («Λουδοβῖκος Φόϊερμπαχ καὶ τὸ τέλος τῆς κλασσικῆς γερμανικῆς φιλοσοφίας») ὑπὸ *Κ. Ζαχαριάδη* (Ἀθῆναι 1927). Τὸ ἔργον τοῦτο ἀποτελεῖ ἐξαίρετον πραγματείαν ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς φιλοσοφίας ἀπὸ τοῦ Ἑγέλου μέχρι τοῦ Μάρξ. Ὀλιγώτερον γνωστὸν ἔργον, ἐσχάτως δημοσιευθὲν καὶ πεπροικισμένον μὲ ὅλας ἐκείνας τὰς ἰδιότητας, αἱ ὁποῖαι τὸ καθιστοῦν μετὰ τοῦ «Anti-Dühring» τὸ κύριον ὅπλον τῶν μαρξιστῶν ἐν τῇ πάλῃ των κατὰ τῶν νέων ἰδεαλιστικῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων, εἶναι ἡ ὑπὸ τὸν τίτλον «Naturdialektik» («Ἡ διαλεκτικὴ τῆς φύσεως») συλλογὴ ἄρθρων καὶ κατὰ μέγα μέρος ἀνεκδότων ἀποσπασμάτων γραφέντων ἀπὸ τοῦ 1873 μέχρι τοῦ 1892, ἥτις ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ D. Riazanov καὶ ἀποτελεῖ τὸν δεύτερον τόμον τῶν «Ἀρχείων Μὰρξ-Ἔνγκελς» (Μόσχα 1925). Ἡ συλλογὴ αὕτη εἶναι ἀνεξάντλητον μεταλλεῖον διὰ τοὺς ἐνδιαφερομένους περὶ τῆς πάλης ὑπὲρ τοῦ ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ καὶ ὑπὲρ τῆς ὀρθῆς ἑρμηνείας αὐτοῦ καὶ διὰ τοὺς αἰσθανομένους τὴν ἀνάγκην τῆς ἁρμονικῆς ἀφομοιώσεως ἐν τῷ μαρξισμῷ τῶν νεωτέρων πορισμάτων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. —«Marx und Engels über Feuerbach» («Ὁ Μὰρξ καὶ ὁ Ἔνγκελς περὶ Φόϊερμπαχ»), γραφὲν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Μὰρξ καὶ ἀποτελοῦν τὸ πρῶτον μέρος τῆς «Deutschen Ideologie» (ἐν πρώτῳ τόμῳ τοῦ Marx-Engels Archiv, 1926).-«Grundsätze des Kommunismus» (1844, νέα ἔκδ. ὑπὸ E. Bernstein, 1914)· ἑλληνικὴ μετάφρασις: «Οἱ βασικὲς ἀρχὲς τοῦ Κομμουνισμοῦ» ὑπὸ *Γ. Κορδάτου* (Ἀθῆναι 1927).—«Manifest der Kommunistischen Partei» (1848, νέα ἔκδ. 1923)· ἑλληνικὴ μετάφρασις: «Τὸ Κομμουνιστικὸ Μανιφέστο» ὑπὸ *Ἀ. Σίδερη* (Ἀθῆναι 1921), γ' ἔκδοσις ὑπὸ *Γ. Κορδάτου* (Ἀθῆναι 1927).—«Die Entwicklung des Sozialismus von der utopie zur Wissenschaft» (1883, νέα ἔκδ. 1924)· ἑλληνικὴ μετάφρασις: «Οὐτοπιστικὸς καὶ ἐπιστημονικὸς σοσιαλισμὸς» ὑπὸ *Ἰ. Φημίου* (Ἀθῆναι 1920). — «Die Lage der arbeitenden Klassen in England» («Ἡ κατάστασις τῆς ἐργατικῆς τάξεως ἐν Ἀγγλίᾳ» 1845, νέα ἔκδοσις 1892).—«Der Ursprung der Familie, des Privateigentums und des Staats» (1884, κβ' ἔκδ. 1922)· ἑλληνικὴ μετάφρασις: «Ἡ καταγωγὴ τῆς οἰκογενείας, τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας καὶ τοῦ Κράτους» ὑπὸ *Ἰ. Σίδερη* (ἐν «Κομμουνιστικῇ Ἐπιθεωρήσει» τ. Γ' 1923). —«Zur Geschichte des Urchristentums» («Ἐπὶ τῆς ἱστορίας τοῦ ἀρχεγόνου Χριστιανισμοῦ» ἐν «Neue Zeit» 1894—1895).—«La Force et l' Économie dans le développement social («Ἡ Δύναμις καὶ ἡ Οἰκονομία ἐν τῇ κοινωνικῇ ἀναπτύξει» ἐν «Devenir Social» (1896) σ. 548 κ. ἑξ. καὶ εἰς ἴδιον τεῦχος 1897). —Aus dem literarischen Nachlass von Karl Marx und Friedrich Engels» («Ἀποσπάσματα ἐκ τῆς φιλολογικῆς κληρονομίας τοῦ Καρόλου Μὰρξ καὶ τοῦ Φρειδερίκου Ἔνγκελς, ἔκδ. γ' ὑπὸ F. Mehring 1920).

Ὁ Ἔνγκελς καὶ ὁ Μὰρξ εἶναι οἱ ἱδρυταὶ τοῦ διαλεκτικοῦ ὑλισμοῦ καὶ τοῦ κομμουνισμοῦ. Ἄνευ τῆς συνεργασίας τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν, ἡ νέα ἀντίληψις τῆς ἱστορίας καὶ ὁλόκληρος ἡ μαρξιστικὴ κοσμοθεωρία καὶ βιοθεωρία δὲν ἤθελον ἔχει τὴν εὐρύτητα καὶ τὴν πληρότητα ἣν ἔχουν. Εἰς τὴν συνεργασίαν ταύτην βεβαίως τὸ πρωτεῦον πρόσωπον ὑπῆρξεν ὁ Μάρξ. Ἀλλ' ὁ Μὰρξ ἄνευ τοῦ Ἔνγκελς δὲν θὰ κατώρθωνεν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον κατώρθωσε, καὶ τἀνάπαλιν. Καὶ ὁ εἷς καὶ ὁ ἄλλος ἐκέρδησεν ἐκ τῆς συνεργασίας ταύτης εἰς εὐρύτητα καὶ καθολικότητα. Ὁ Μὰρξ ἦτο μεγαλοφυὴς θεωρητικός, ἀριστοτέχνης τῆς σκέψεως, ἀλλ' ἐντελῶς ἐστε-

Digitized by Google

ρημένος πρακτικῶν ἰδιοτήτων. Ὁ Ἔνγκελς ἀφ' ἑτέρου ἦτο δραστηριώτατος καὶ πρακτικώτατος, ἐπετύγχανε πᾶν ὅ,τι ἀνελάμβανεν, ἀλλ' αἱ θεωρητικαί του δυνάμεις δὲν ἦσαν τόσον μεγάλαι, ὥστε νὰ κατορθώνῃ νὰ ὑπερπηδᾷ τὰς ἑκάστοτε παρουσιαζομένας πνευματικὰς κρίσεις ὡς καὶ νὰ χαράσσῃ νέους δρόμους. Μεμονωμένως, ἀμφότεροι θὰ ἔφθανον μέχρι τῆς ὑλιστικῆς ἀντιλήψεως τῆς ἱστορίας, ἀλλὰ μετὰ ἀπείρως μείζονος μόχθου. Ὁ Μὰρξ διεκρίνετο διὰ τὴν ἀφαιρετικήν του ἱκανότητα, διὰ τὸ δῶρον τοῦ ἀναγνωρίζειν τὸ ἐν τῇ θορυβώδει ποικιλίᾳ τῶν ἐπὶ μέρους φαινομένων ἐνυπάρχον κοινόν· ὁ Ἔνγκελς διὰ τὴν συνδυαστικήν του ἱκανότητα καὶ τὴν δύναμίν του ἀπαρτίζει τὸ σύνολον ἑνὸς φαινομένου ἐκ μερικῶν διεσκορπισμένων στοιχείων του. [Περὶ τῆς θεωρίας τοῦ Ἔνγκελς βλ. λ. *μαρξισμός*.]

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *M. Beer*, Karl Marx γαλλ. μετ. M. Ollivier (Paris 1926) σ. 58 κ. ἑξ.— *E. Drahn*, Friedrich Engels Brevier (1920). — *Herckner — Καλλιτσουνάκη*, Μαρξισμὸς (Ἀθῆναι 1920), σ. 2—50.— *K. Kautsky*, Introduction à l' ensemble du marxisme ἐν τ. Α΄ τοῦ «Le Capital» τοῦ *K. Marx*, γαλλ μετ. *J. Molitor* καὶ ἑλλ. μετ. «Εἰσαγωγὴ στὸ σύνολο τοῦ Μαρξισμοῦ» ἐν «Μαρξιστικῇ Βιβλιοθήκῃ» σ. 1 κ. ἑξ. — *Τοῦ αὐτοῦ*, Friedrich Engels (ἔκδ. β Berlin 1908).— *El. Marx*, Frédéric Engels ἐν γαλλ. ἐκδ. τοῦ «Socialisme utopique et socialisme scientifique» τοῦ F. Engels (1924) καὶ ἑλλ. μετ. «Ὁ Φρειδερῖκος Ἔνγκελς (Ἀθῆναι 1927).— *G. Mayer*, Friedrich Engels in seiner Frühzeit (1920).— *Τοῦ αὐτοῦ*, Marx und Engels ἐν «Zeitschrift für Politic» (1914). — *E. Mehring*, Geschichte der deutschen Socialdemokratic (1921).— *Τοῦ αὐτοῦ*, Karl Marx Geschichte seines Lebens (1920).— *Τοῦ αὐτοῦ*, Engels und Marx ἐν «Grünbergs Archiv» (1914).— *D. Riazanov*, Marx et Engels (Paris 1927). —*W. Sombart*, Friedrich Engels (1895).

Θ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Ἔνγκελχαρτ (Engelhardt), ***Ἰωάννης-Γεώργιος-Φάϊτ.*** Γερμανὸς θεολόγος καὶ ἱστορικὸς (1791—1855). Τῷ 1822 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς θεολογίας ἐν Ἐρλάγγῃ, βραδύτερον δὲ ἱεροκήρυξ καὶ ἐκκλησιαστικὸς σύμβουλος. Αἱ ἔρευναι αὐτοῦ στρέφονται περὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν δογμάτων, ἰδίᾳ δὲ τῶν παλαιοτέρων χρόνων. Ἐκ τῶν συγγραφῶν του πρωτεύουσιν: «Αἱ εἰς Διονύσιον τὸν Ἀρεοπαγίτην ἀποδιδόμεναι συγγραφαὶ» (1823), «Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία» (4 τόμοι 1833), «Ἱστορία τῶν δογμάτων» (2 τόμοι 1839), «Ριχάρδος Σαὶν Βικτὼρ καὶ Ἰωάννης Ρούϋσμπρεκ (1838), «Τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ἐρλάγγης ἀπὸ τοῦ 1743—1845» (1843).

Α. Δ.

Ἐνγκέρα (Enguera) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας, ἐν τῇ ὁμωνύμῳ ἐπαρχίᾳ καὶ τῷ νομῷ τῆς Βαλεντίας. Κάτ. 5835. Κεῖται παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὁμωνύμου ὄρους καὶ παράγει οἶνον, ὀπώρας, χάρτην κτλ. Παρ' αὐτὴν εὑρέθησαν προϊστορικά τινα μνημεῖα. Ἡ ὁμώνυμος ἐπαρχία ἔχει ἔκτασιν 845 τετρ. χιλμ. καὶ 25.301 κατοίκους. —Μ.

Ἔνγκερτ (Engerth), ***Γουλιέλμος***, *βαρῶνος φὸν* —. Διακεκριμένος Αὐστριακὸς μηχανικὸς (1818—1897). Διετέλεσε καθηγητὴς εἰς Γκρὰτς καὶ προσέφερε σημαντικὴν συμβολὴν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἐργασιῶν πρὸς ρύθμισιν τοῦ ρεύματος τοῦ Δουνάβεως. Ἀνεκάλυψεν ἐπιπλέον φράγμα, διὰ τοῦ ὁποίου προφυλάσσονται αἱ διώρυγες ἀπὸ τῆς εἰσόδου τῶν πάγων. Συνέτεινε σπουδαίως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν τεχνικῶν σπουδῶν ἐν Αὐστρίᾳ. ΑΝ.Δ.

Ἔνγκλερ (Engler), ***Ἀδόλφος.*** Γερμανὸς βοτανικός, γεννηθεὶς τῷ 1844. Συνειργάσθη ἐν Μονάχῳ ἀπὸ τοῦ 1872 εἰς τὴν «Flora brasiliensis» καὶ διηρεύνησε συστηματικῶς τοὺς φυτικοὺς σχηματισμοὺς τῶν Ἄλπεων. Τῷ 1878 διωρίσθη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς βοτανικῆς ἐν Κιέλῳ, ὅπου ἔγραψε τὸ μνημειῶδες ἔργον του: «Δοκίμιον ἱστορίας τῆς ἐξελίξεως τοῦ φυτικοῦ κόσμου» (1879—1882 εἰς 2 τόμους), τῷ 1884 ἐν Μπρεσλάου καὶ τῷ 1889 καθηγητὴς τῆς Βοτανικῆς καὶ διευθυντὴς τοῦ Βοτανικοῦ κήπου τοῦ Βερολίνου. Ἀπὸ τοῦ 1896 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐγκαταστάσεως καὶ δημιουργίας τοῦ Βοτανικοῦ κήπου καὶ μουσείου τοῦ Ντάλεμ, ἐξελιχθέντων μέχρι σήμερον εἰς πυρῆνα τῆς συστηματικῆς καὶ γεωγραφικῆς ἐρεύνης τῶν φυτῶν. Εἰς τὰ ἔργα του ἐνεβάθυνεν εἰς τὸ φυσικὸν σύστημα τῶν φυτῶν καὶ τὸ ἀνύψωσεν εἰς νέαν γενικῶς παραδεκτὴν γενομένην μορφὴν δι' ἐξάρσεως τῶν φυλογενετικῶν, τῶν βιολογικῶν γενικῶς, ὡς καὶ τῶν ἀνατομικῶν ἀπόψεων. Οὕτω κατέστη ὁ Ἔνγκλερ ὁ πρύτανις τῆς συστηματικῆς καὶ τῆς γεωγραφικῆς βοτανικῆς. Κατὰ τὰ ἔτη 1902 καὶ 1905 ἐπεχείρησεν ἐξερευνητικὰ ταξίδια εἰς τὴν ἀνατολικὴν καὶ νοτιοανατολικὴν Ἀφρικήν. Τῷ 1921 ἀπεχώρησε τῆς ὑπηρεσίας ἕνεκα τῆς προβεβηκυίας ἡλικίας του.

Ὁ Ἔνγκλερ ἔγραψε πολλὰ ἔργα, ὧν τινα ἐν συνεργασίᾳ μετ' ἄλλων βοτανικῶν· μεταξὺ τούτων σπουδαιότερα εἶναι: «Περὶ τῆς ὀρεινῆς χλωρίδος τῆς τροπικῆς Ἀφρικῆς» (1892), «Ὁ φυτικὸς κόσμος τῆς ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς καὶ τῶν γειτονικῶν περιοχῶν» (1896, εἰς 3 τόμους), «Πίναξ τῶν οἰκογενειῶν τῶν φυτῶν» (Γ' ἔκδ. 1923), «Βοτανικὴ γεωγραφία» (1904), «Αἱ φυσικαὶ οἰκογένειαι τῶν φυτῶν (1888), «Τὸ φυτικὸν βασίλειον» (1900), «Ἡ βλάστησις ἐπὶ τῆς Γῆς» (1896), ὡς καὶ τὸ μέγα του σύγγραμμα: «Ὁ φυτικὸς κόσμος τῆς Ἀφρικῆς» (1908—1921, εἰς 5 τόμους). Ἀπὸ τοῦ 1881 ἐξέδιδε τὰς ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθείσας: «Ἐπετηρίδας συστηματικῆς ἱστορίας καὶ γεωγραφίας τῶν φυτῶν», ἐν ταῖς ὁποίαις περιλαμβάνεται μέγας ἀριθμὸς πραγματειῶν τοῦ Ἔνγκλερ. —Β.

— **Ἔνγκλερ** (Engler), ***Κάρολος.*** Γερμανὸς χημικὸς (1842—1925). Διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ πολυτεχνείου τῆς Καρλσρούης ἀπὸ τοῦ 1876 καὶ ἐπεχείρησεν ἐπανειλημμένα ταξίδια εἰς τὰ Καρπάθια, Βακού, τὰς ἀκτὰς τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, Αἴγυπτον, Παλαιστίνην, Βόρειον Ἀμερικήν, κυρίως πρὸς ἔρευναν τῆς μορφολογίας τοῦ πετρελαίου. Κατὰ τὸ ἔτος 1870 παρεσκεύασε διὰ πρώτην φορὰν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ἔμμερλινγκ συνθετικὸν ἰνδικόν. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1880 περίπου ἤρχισε σειρὰν ἐρευνῶν ἐπὶ τῆς παραγωγῆς τοῦ πετρελαίου δι' ἀποστάξεως ὑπὸ ὑψηλὴν πίεσιν καὶ κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ πετρέλαιον παρήχθη πιθανῶς ἐκ τοῦ λίπους καταποντισθέντων θαλασσίων ζῴων. Συνέγραψεν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Höfer: «Τὸ πετρέλαιον» (1913—1919, εἰς 5 τόμους) καὶ ἐσυνέχισεν ἀπὸ τοῦ 1887 τὴν ἔκδοσιν τοῦ «Ἐγχειριδίου τῆς χημικῆς τεχνολογίας» τοῦ Bolley. ΑΝ. Δ.

Ἔνγκρ (Ingres), ***Ἰωάννης-Αὔγουστος-Δομίνικος·*** Διάσημος Γάλλος ζωγράφος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος (1780—1867). Τῷ 1800 διηγωνίσθη διὰ τὸ μέγα βραβεῖον τῆς Ρώμης ἐπὶ τοῦ θέματος: «Ὁ Ἀντίοχος ἀποστέλλει εἰς τὸν Σκιπίωνα τὸν αἰχμαλωτισθέντα υἱόν του», καὶ ἔτυχε τοῦ δευτέρου βραβείου, ἀλλὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος, διαγωνισθεὶς ἐκ νέου ἐπὶ τοῦ θέματος: «Ἄφιξις εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Ἀχιλλέως τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀγαμέμνονος ἀποσταλέντων πρέσβεων», ἔλαβε τὸ πρῶτον βραβεῖον.

Ἔνγκρ: Αὐτοπροσωπογραφία.

Δὲν ἠδυνήθη ὅμως ν' ἀναχωρήσῃ ἀμέσως διὰ τὴν Ρώμην, λόγῳ τῶν πολεμικῶν περιστάσεων, αἵτινες εἶχον καταδικάσει εἰς ἀπραξίαν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τὴν ἐν Ρώμῃ γαλλικὴν Ἀκαδημίαν. Κατὰ συνέπειαν ὁ Ἔνγκρ ἠναγκάσθη νὰ παραμείνῃ εἰς Παρισίους, ἔνθα ἐπὶ πενταετίαν διήγαγεν ἐν ἀπελπιστικῇ πενίᾳ, ἀδιακόπως ἐργαζόμενος καὶ ἀδιακόπως μελετῶν τὰ ἔργα τῶν Γάλλων διδασκάλων τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ἐξετέλεσε σειρὰν ἔργων, ἅτινα παρῆλθον σχεδὸν ἀπαρατήρητα. Μεταξὺ τούτων καταλέγονται: ἡ ἐν Λιέγῃ προσωπογραφία τοῦ Ναπολέοντος, ἡ ἐν τῷ Μεγάρῳ τῶν Ἀπομάχων προσωπογραφία τοῦ αὐτοῦ, ἐνδεδυμένου τὴν αὐτοκρατορικήν του στολήν, ἡ αὐτοπροσωπογραφία τοῦ καλλιτέχνου, ἡ προσωπογραφία τοῦ Ἰταλοῦ γλύπτου Μπαρτολίνι, ἡ προσωπογραφία τοῦ πατρὸς τοῦ Ἔνγκρ, ὁ ἀλληγορικὸς πίναξ ὁ ἀπεικονίζων τὸν Ναπολέοντα διερχόμενον τὴν γέφυραν τοῦ Kehl κλπ. Τῷ 1806 κατέστη δυνατὴ ἡ ἀναχώρησίς του διὰ τὴν ἐν Ρώμῃ γαλλικὴν Ἀκαδημίαν. Ἐν Ρώμῃ ὁ Ἔνγκρ

Ἔνγκρ: Ὁ θρίαμβος τοῦ Ὁμήρου.

διέμεινεν ἐπὶ δεκατέσσαρα συναπτὰ ἔτη, καθ' ὅλον δὲ τὸ διάστημα τοῦτο ἠγάπησε μετὰ πάθους τὸν Ραφαήλ, τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον ἔθηκε πρὸ αὐτοῦ ὡς πρότυπον δι' ἅπαντα τὸν βίον του. Ἡ ψυχή του ἐπληρώθη ἐκ τῆς λαμπρᾶς τέχνης τῆς ἰταλικῆς Ἀναγεννήσεως, ἡ δὲ ἀγάπη του πρὸς τὴν κλασσικὴν ἀρχαιότητα, πρὸς τὴν εὐρυθμίαν, τὴν εὐγραμμίαν καὶ σύμμετρον κομψότητα τῶν καταλοίπων τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς ρωμαϊκῆς ἀρχαιότητος ἐνεφυτεύθη διὰ παντὸς εἰς τὰ βάθη τῆς ψυχῆς του. Κατὰ τὴν δεκατετραετῆ ταύτην ἐν Ρώμῃ διαμονήν του παρήγαγεν ὁλόκληρον σειρὰν

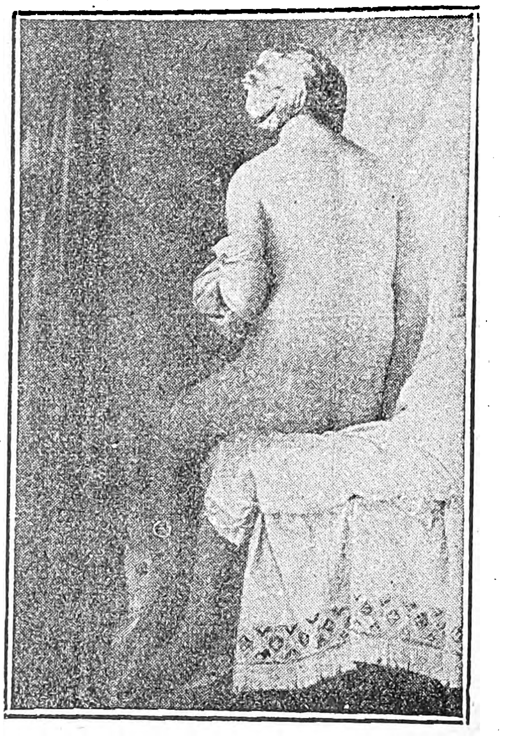

Ἔνγκρ: Ἡ λουομένη.

ἔργων, εἰς τὰ ὁποῖα διακρίνονται ἐμφανῶς τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς ἀρχαιοπλήκτου τέχνης τοῦ Ἔνγκρ, ὅστις ἐλησμόνησεν, ἐν τούτοις, νὰ ἐνδιαφερθῇ καὶ διὰ τὸν τρόπον, καθ' ὃν οὗτοι διηρμήνευσαν τὴν φύσιν καὶ ἐξέφρασαν τὴν ζωήν. Μεταξὺ τῶν ἔργων τούτων ἀξιομνημόνευτα εἶναι: «Ὁ Οἰδίπους καὶ ἡ Σφίγξ» τοῦ μουσείου τοῦ Λούβρου, «Ἡ λουομένη», «Ὁ Ζεὺς καὶ ἡ Θέτις», «Ὁ Ραφαὴλ καὶ ἡ Φορναρίνα», «Τὸ ὄνειρον τοῦ Ὀσσιάνου», «Ὁ Βιργίλιος ἀναγινώσκων τὴν Αἰνειάδα», «Ἡ Φραντσέσκα ντὰ Ρίμινι», «Τὸ Σίξτειον παρεκκλήσιον», «Ὁ Ἀρετῖνος», «Ὁ Ἀρετῖνος παρὰ τῷ Τιντορέτῳ», «Ὁ δὸν Πέτρος τοῦ Τολέδου ἀσπαζόμενος τὸ ξίφος τοῦ Ἐρρίκου Δ'», «Ὁ Ραφαὴλ καὶ ὁ καρδινάλιος Μπιμπιένα», «Ἡ ὀδαλίσκη», «Ὁ Ἐρρῖκος Δ' παίζων μὲ τὰ τέκνα του», «Ὁ θάνατος τοῦ Λεονάρδου ντὰ Βίντσι», «Ὁ Ρογῆρος ἀπελευθερώνων τὴν Ἀγγελικήν», «Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς παραδίδων τὰς κλεῖδας τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὸν ἅγιον Πέτρον» καὶ «Ὁ δοὺξ τῆς Ἄλβας εἰς τὴν Ἁγίαν Γονδούλην», εὐρεῖα σύνθεσις μὴ περατωθεῖσα. Εἰς πάντα τὰ ἔργα ταῦτα εἶναι προφανὴς ἡ ἀκρίβεια τοῦ προσώπου, ἡ κατὰ τὸ πλεῖστον ὀρθὴ διάταξις τῶν συνόλων, ἡ ἀξιοθαύμαστος ἐνίοτε, ὡς ἐν τῷ «Βιργιλίῳ ἀναγινώσκοντι τὴν Αἰνειάδα», ἐντέλεια τοῦ σχεδίου· ἐξ ἄλλου ὅμως καὶ ἡ ὁλοκληρωτικὴ σχεδὸν ἔλλειψις ζωῆς καὶ κινήσεως, ὁ ἄψογος ἐκεῖνος στόμφος, ἡ ἐπιτετηδευμένη μεγαλοπρέπεια, ἥτις πληροῖ τὰς σελίδας ταύτας ξηρότητος.

Ἦτο προφανές, ὅτι εἰς τὰ ἔργα ταῦτα ὁ Ἔνγκρ δὲν εἶχε δώσει τὸ μέτρον τοῦ ταλάντου του, δὲν εἶχεν ἐπιτύχει τὸ ἀνώτατον ὅριον τῶν δυνάμεών του· ἦτο εὐγενής, διαυγὴς καὶ γαλήνιος, ἀλλ' ὑπὲρ τὸ δέον ἀπαθής. Ἐνδιεφέρετο μᾶλλον διὰ τὴν ἐντέλειαν τῆς γραμμῆς, διὰ μίαν ἐξαιρέτως ἐσχεδιασμένην μορφὴν ἢ διὰ τὴν ἀπόδοσιν τῆς ἐσωτερικῆς διαθέσεως τῶν προσώπων, τῆς τραγικότητος ὡρισμένων δραματικῶν συγκρούσεων. Τινὰ τῶν ἔργων τούτων, ὡς «Ὁ Οἰδίπους καὶ ἡ Σφίγξ», «Ὁ Ζεὺς καὶ ἡ Θέτις» καὶ ἡ «Ὀδαλίσκη», σταλέντα εἰς τὰς παρισινὰς ἐκθέσεις τοῦ 1812 καὶ 1819 ἀφῆκαν ἀσυγκίνητον τὸ κοινὸν τῶν φιλοτέχνων. Ὁ καλλιτέχνης ἦτο εἰσέτι ἄγνωστος εἰς τὴν πα

Digitized by Google

τρίδα του. Ἐχρειάσθη νὰ παρουσιάσῃ τὴν «Στέψιν τοῦ Λουδοβίκου 13ου» διὰ νὰ γίνῃ γνωστός, νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν δρόμον πρὸς τὴν δόξαν. Ἀπὸ τοῦ 1820 μέχρι τοῦ 1824 παρέμεινεν εἰς τὴν Φλωρεντίαν, ἐξεπόνησε δέ, πλὴν τῆς προμνημονευθείσης «Στέψεως τοῦ Λουδοβίκου 13ου» καὶ τὸν «Κάρολον Ε΄ εἰσερχόμενον εἰς Παρισίους». Τῷ 1827 παρουσίασε τὸ θεμελιῶδές του ἔργον: «Ἡ ἀποθέωσις τοῦ Ὁμήρου», εἰς ἣν συνήνωσε τὰς ἀντιλήψεις του περὶ τῆς πλαστικῆς ὡραιότητος τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης καὶ τῆς ἰδεαλιστικῆς ὡραιότητος τῆς συγχρόνου του τέχνης. Τὸ ἔργον τοῦτο, ὅπερ διακοσμεῖ τὴν ὀροφὴν τῆς αἰθούσης Καρόλου τοῦ Ι΄ εἰς τὸ Λοῦβρον, ἐχαιρετίσθη ὡς τὸ ἐπίσημον σύμβολον τῆς πίστεως τοῦ κλασσικισμοῦ καὶ κατέστησε τὸν Ἔνγκρ διάσημον ἀρχηγὸν τῆς σχολῆς ταύτης· διακρίνεται δὲ ἰδίᾳ διὰ τὴν συμμετρικὴν τοποθέτησιν τῶν μορφῶν, τὴν ὠχρὰν πλαδαρότητα τοῦ χρωματισμοῦ, τὴν ἄρνησιν πάσης ρεαλιστικῆς ἀπόψεως, τὴν διακοσμητικὴν ἐμφάνισιν τῆς ὅλης συνθέσεως. Ξηρὰ ταξινόμησις ἀμέμπτων σχημάτων, ἐντὸς ἀτμοσφαίρας ἀκαταλλήλου διὰ τὴν ἀναπνοήν, μορφικὴ ἀναπαράστασις ἀφῃρημένων ἐννοιῶν κατὰ τρόπον αὐτόχρημα συμβατικόν, διακρίνουν τὸν πίνακα τοῦτον, ὅστις ὑπῆρξε μία παταγώδης ἐπιτυχία τοῦ Ἔνγκρ. Ἔτη τινὰ μετὰ ταῦτα (τῷ 1834), παρουσίασεν ὁ Ἔνγκρ τὸν ἑτερονλίαν ἀξιομνημόνευτον πίνακά του: «Τὸ μαρτύριον τοῦ ἁγίου Συμφοριανοῦ». Τὸ ἔργον τοῦτο διήγειρε τοιαύτην θύελλαν ἀποδοκιμασιῶν ἐκ μέρους τῶν ρωμαντικῶν, οἵτινες ἔβλεπον ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἔνγκρ τὸν σημαντικώτερον καὶ ἐπιφοβώτερον ὑπέρμαχον τοῦ κλασσικισμοῦ, ὥστε ὁ καλλιτέχνης ἠναγκάσθη ν' ἀπέλθῃ εἰς Ρώμην, μετὰ δεκαετῆ παραμονὴν ἐν Παρισίοις, ὡς διευθυντὴς τῆς ἐκεῖ Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, πλήρης ἀηδίας καὶ ἀπογοητεύσεως. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε παρουσιάσει πολυπληθῆ ἀμητὸν ἔργων, ἐν οἷς ἀξιομνημόνευτα εἶναι αἱ προσωπογραφίαι Καρόλου τοῦ Ι΄, τοῦ μαρκησίου ντὲ Παστορέ, τοῦ καρδιναλίου Λατίλ, τοῦ Γκαττώ, τοῦ Μπαγιό, τοῦ Μπερτὲν καὶ τοῦ κόμιτος Μολέ. Ἐν Ρώμῃ παρέμεινεν ὁ Ἔνγκρ ἐπὶ πενταετίαν. Κατὰ τὸ διάστημα δὲ τοῦτο ἦτο ἐμφανὴς ἡ ἀποθάρρυνσις, ἥτις εἶχε καταλάβει τὴν ψυχήν του. Ἐλάχιστα ἔργα παρήγαγε, ἐν οἷς τὴν «Στρατονίκην», πίνακα μετ' ἐνδελεχοῦς προσοχῆς συντεθειμένον, ἀλλ' ὡς τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων του στερούμενον ἐπαρκοῦς ζωῆς, τὴν «Ὀδαλίσκην καὶ τὴν δούλην της» κλπ. Τῷ 1841 ἐπέστρεψεν εἰς Παρισίους· ἡ ἀποθάρρυνσις, ἥτις τόσον τὸν κατέθλιψεν ἐν Ρώμῃ, παρῆλθε· ἡ φήμη του εἶχεν φθάσει εἰς μέγιστον ὕψος. Ἡ τεχνοτροπία του ἐξετιμᾶτο, μαθηταὶ περὶ αὐτὸν συνέρρευσαν πολυπληθεῖς, ἐπίσημα πρόσωπα ἐπεθύμουν νὰ ἔχουν μίαν προσωπογραφίαν ἀπὸ τὰς χεῖράς του. Κληθεὶς εἰς τὸ Chateau de Dampierre, κατὰ πρόσκλησιν τοῦ δουκὸς de Luynes, ἤρχισε τὴν ἐκτέλεσιν μιᾶς μεγάλης διακοσμητικῆς συνθέσεως («Ὁ χρυσοῦς καὶ ὁ σιδηροῦς αἰών»), ἥτις ἐπέπρωτο νὰ μείνῃ ἡμιτελής. Ἐξεπόνησε τὴν «Γέννησιν τῆς Ἀφροδίτης», τὸν «Ρακίναν ἐν αὐλικῇ στολῇ», τὸν «Λαφονταὶν εἰς τὸν περίπατον», τὴν «Γέννησιν τῶν Μουσῶν», τὸν «Δία καὶ καὶ τὴν Ἀντιόπην», τὸν «Ἰησοῦν ἐν τῷ μέσῳ τῶν διδασκάλων», τὴν προσωπογραφίαν τῆς βαρώνης Ρότσχιλδ, τὴν προσωπογραφίαν τῆς κυρίας Γκόνς, τὴν «Ἀποθέωσιν Ναπολέοντος τοῦ Α΄», τὴν «Ἰωάνναν ντ' Ἂρκ κρατοῦσαν τὸ λάβαρον», τὴν «Παρηγορήτριαν παρθένον», τὰς προσωπογραφίας τοῦ Ἱππολύτου Φλαντρὲν καὶ τῆς συζύγου του, τὸν «Μολιέρον προσκεκλημένον εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ΄», τὴν «Πηγήν», χαριτωμένην σελίδα, εἰς ἣν ἡ ἀγάπη του πρὸς τὸ ἀρχαῖον κάλλος διερμηνεύεται κατὰ θαυμάσιον τρόπον ἐπὶ ἑνὸς γυναικείου γυμνοῦ, ἐκτεθεῖσαν τῷ 1861 καὶ ἀποκειμένην εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου, τὸ «Ἐσωτερικὸν χαρεμίου», τὰς προσωπογραφίας τοῦ Ἰ. Σεζάρ, τῆς δεσποινίδος Φλαντρέν, τῆς κυρίας Ντεβωσαί, τοῦ Κερουμπίνι κλπ. Μέχρι τῆς τελευταίας ἡμέρας τοῦ βίου του ἐξηκολούθει νὰ ἐργάζεται, παράγων ἀδιακόπως πολυπροσώπους συνθέσεις καὶ προσωπογραφίας. Ὑπῆρξαν δ' αἱ τελευταῖαι αὗται ἓν ἀληθὲς στάδιον δόξης διὰ τὸν Ἔνγκρ. Εἴς τινας ἐξ αὐτῶν, ὡς αἱ τῆς κυρίας Ντεβωσαί, τοῦ Κερουμπίνι καὶ τοῦ Μπερτέν, ὡς καὶ εἴς τινα φευγαλέα σχεδιάσματα διὰ μολυβδίδος, ἀπεκάλυψεν ἓν θαυμάσιον τάλαντον εἰς τὴν μετ' εὐγενείας, λεπτότητος καὶ συγκεκρατημένης ἰσχύος ἀπόδοσιν τῶν φυσιογνωμιῶν. «Αἱ προσωπογραφίαι τοῦ Ἔνγκρ εἶναι, γράφει ὁ Κάμιλλος Μωκλαίρ, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος, ἤρεμα καὶ ἰσχυρὰ ἀριστουργήματα ὕφους εὐγενοῦς καὶ οἰκείου συνάμα, ἀγνότητος στάσεων ἀναμεμιγμένης μετά τινος αἰσθηματικότητος, τῆς ἰδίας ἀκριβῶς αἰσθηματικότητος, ἀπὸ τὴν ὁποίαν διακατείχετο ὁ τρομερὸς δογματικός, ὅστις, ὅπως φαίνεται, δὲν ἠδύνατο νὰ ζωγραφήσῃ μίαν γυναῖκα μὲ γυμνοὺς βραχίονας, χωρὶς νὰ ὑπάγῃ νὰ τοὺς ἀσπασθῇ. Ἡ ἀσυνήθης δύναμις τῶν προσωπογραφιῶν αὐτῶν δὲν πηγάζει μόνον ἀπὸ τὸ ἄξιον τῶν μεγαλυτέρων διδασκάλων σχέδιόν των· ἀπορρέει ἀπὸ τὸν ἀκριβῆ συντονισμὸν τοῦ ὕφους των πρὸς τοὺς κοινωνικοὺς χαρακτῆρας τῶν πρωτοτύπων των. Οὕτως ἡ προσωπογραφία τοῦ κυρίου Μπερτὲν εἶναι τὸ σύμβολον τῆς φιλελευθέρας ἀστικῆς τάξεως καὶ ἡ τῆς κυρίας de Sennones ἐκπροσωπεῖ μίαν εὐγένειαν δεχομένην τὴν παροῦσαν κατάστασιν τῶν πραγμάτων μὲ συγκατάβασιν, χωρὶς νὰ ἐκπίπτῃ.... Ἓν πρᾶγμα μόνον λείπει ἀπὸ τὰς προσωπογραφίας τοῦ Ἔνγκρ, ἢ μᾶλλον θὰ ἠδύνατο νὰ προστεθῇ εἰς αὐτάς: ἡ σπουδὴ τῆς ἀτμοσφαίρας, τὸ περιβάλλον κάθε ἀνθρωπίνην ὕπαρξιν μυστήριον. Αἱ προσωπογραφίαι τοῦ Ἔνγκρ ἔχουν ἀπόλυτον ξηρότητα, δὲν δημιουργοῦν τὸ μυστήριον, ἀλλὰ τὴν περισυλλογήν, τὴν ψυχολογικὴν περιέργειαν. Εἶναι ἔντονα, ἀλλὰ δὲν συγκινοῦν» (Les états de la peinture française de 1850 à 1820, σελ. 60—61).

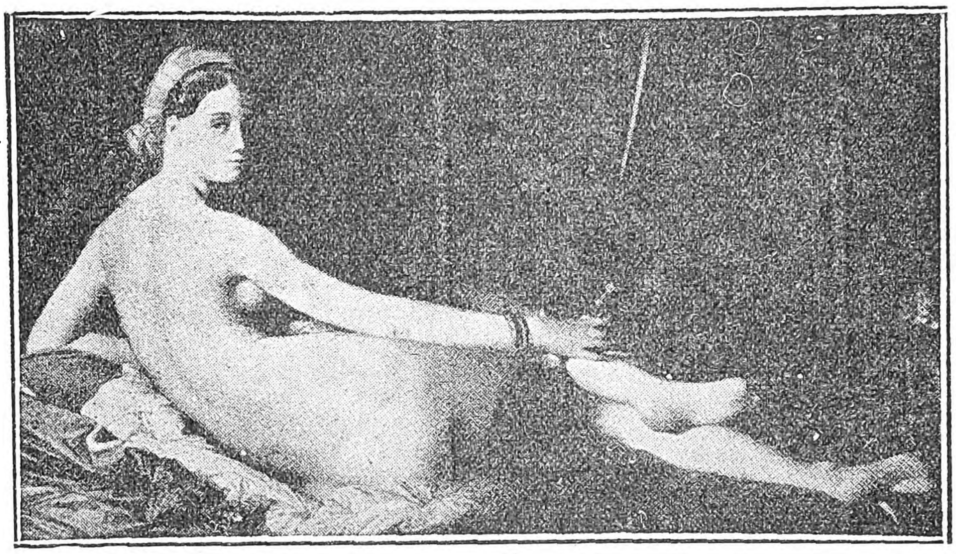

Ἔνγκρ: Ἡ ὀδαλίσκη.

Ἔνγκρ: Προσωπογραφία τῆς Κας Ἔνγκρ.

Ἔνγκρ: Ἡ ὡραία Ζελί.
[Μουσεῖον τοῦ Ρουέν.]

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *R-de la Genevais:* Peintres et sculpteurs modernes. I. Ingres, Paris, 1846.—*G. Planche,* Portraits d' artistes, Ingres, Paris, 1853.—*Th. Silvestre,* Biographie d' Ingres, ἐν «Artistes Contemporains», 1862.—*O. Merson,* Ingres, sa vie et ses œuvres, 1867.—*Beulé,* Éloge d'Ingres, 1867.—*H. Lapauze,* Ingres, Paris, 1911.—*Yves Scantrel,* Ingres, ἐν «Grande Revue», 25 Ἰουνίου 1911.

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

ἐνδαγρία (ἡ) (Endagria) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κοσσιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἁπαντῶν εἰς τὰς χώρας τῆς μεσημβρινῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

ἔνδακρυς,—*υος* (ὁ, ἡ)—*υ* (τό)· ὁ μετὰ δακρύων, ὁ ἔχων δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, ὁ κλαίων, κοιν. *δακρυσμένος*: «προσῆλθεν ἔνδακρυς καὶ ἐζήτει βοήθειαν».

ἐνδαμοιβὰς (ἡ) *[Ζῳολ.]*· βλ. *ἀμοιβάδες*.

ἐνδαρτηριῖτις,—*ιδος* (ἡ) *[Ἰατρ.]*· βλ.λ. *ἀρτηριῖτις*.

ἐνδεὴς (ὁ, ἡ),—*ές* (τό)· ὁ πραγμάτων δεόμενος, ὁ ἐλλιπής, ἐπιδεής· || ὁ δεόμενος τῶν ἀναγκαίων, ὁ μὴ ἐπαρκῶν εἰς τὸν βίον του, ὁ μὴ αὐτάρκης, πένης, πτωχός.—Ἐπίρρ. ***ἐνδεῶς***.

ἐνδεὴς (ὁ) (Endeus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μετρίου μεγέθους ἀπαντῶντας εἰς τὴν ὀροσειρὰν τῆς Σιέρρα-Λεόνε. Δ. Ν. Π.

Ἔνγκρ: Προσωπογραφία τῆς Κας Ντελόρμ.
[Μουσεῖον Λούβρου.]

ἔνδεια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἐνδεής, ἔλλειψις τῶν ἀναγκαίων, ἀνεπάρκεια τῶν πρὸς τὸ ζῆν, ἀντίθ. *πλησμονή, πλοῦτος*· || καθόλου, ἔλλειψις: «ἔνδεια πνεύματος,—χρημάτων».

Digitized by Google

— *[Ρητορ.]* Ἡ *ἔνδεια* εἶναι ἓν τῶν σχημάτων τῶν λέξεων, ἅτινα χρησιμοποιοῦνται ὅταν οὔτε διὰ τῆς ἐκλογῆς, οὔτε διὰ τῆς διατάξεως τῶν λέξεων ἐπιτυγχάνεται ἡ εὐφωνία (βλ. λ. *σχήματα [Ρητορ.]*). —π.

ἔνδειγμα (τό)· ἔνδειξις, τὸ δι' οὗ δεικνύομεν, ἐκδηλοῦμεν, ἄλλως *τεκμήριον*: «εὐνοίας —, ἀγάπης ἔνδειγμα».

ἐνδειγματικός, *—ή,—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἔνδειγμα, ὁ ἐνδεικνύων, ἐνδεικτικός.

ἐνδεικνύω καὶ ***ἐνδείκνυμι,*** ἀόρ. *ἐνέδειξα—ἐνεδείχθην,* παθ. μετχ. *ἐνδεδειγμένος*· δεικνύω, ἀποδεικνύω, ἐλέγχω· || παθ. *ἐνδεικνύομαι* καὶ *ἐνδείκνυμαι*· ἀποδεικνύομαι, ὁρίζομαι, ἐπιβάλλομαι: «ἐνδείκνυται ἡ πρόσληψις παιδαγωγοῦ», «θὰ ἐφαρμόσωμεν τὰ ἐνδεικνυόμενα μέτρα»· || ἐν τῇ ἰατρικῇ γλώσσῃ: «ἐνδείκνυται φάρμακόν τι», ἄλλως «ποιεῖ», ὠφελεῖ, εἶναι θεραπευτικόν: «ἐνδείκνυται εἰς ὀφθαλμίαν, —εἰς πνευμονίαν», ἀντίθ. *ἀντενδείκνυται*· || *ἐνδεδειγμένος*· ὁ ὑπὸ τῶν πραγμάτων ἐπιβαλλόμενος: «ὁ ἐνδεδειγμένος πρωθυπουργός, —πρόεδρος, — ὑπουργὸς κτλ.».

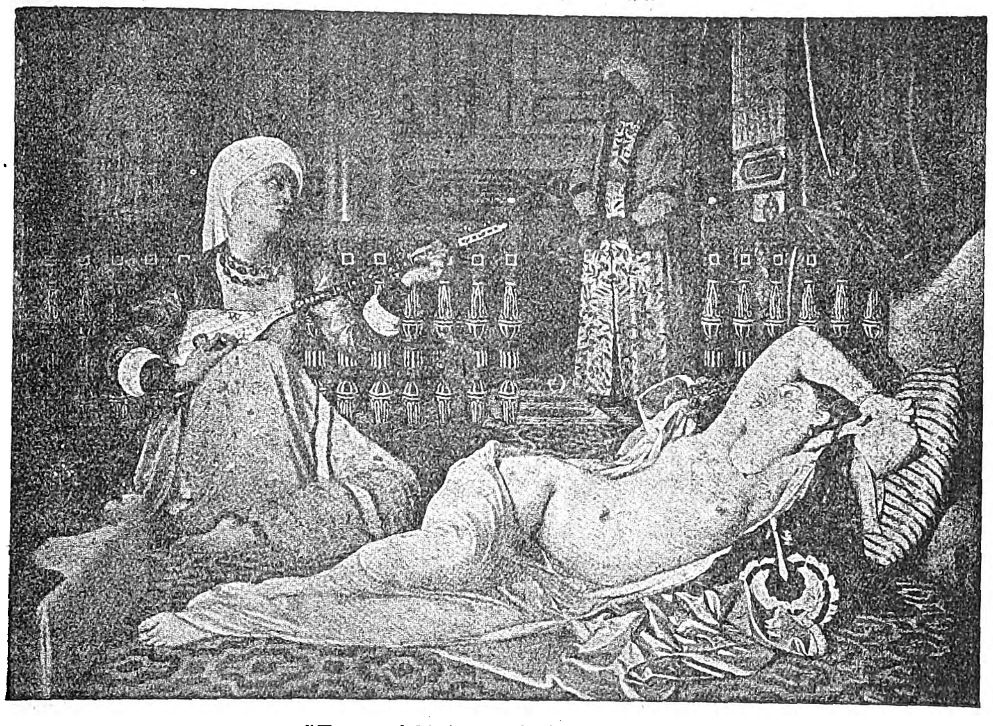

Ἔνγκρ *: Ὀδαλίσκη μὲ τὴν δούλην της.*

ἐνδεικνυμένη (ἡ) *[Ἠλεκτρ.].* Καλεῖται ἐν τῇ ἠλεκτροτεχνίᾳ *ἐνδεικνυμένη τιμὴ* ἑνὸς τῶν δύο χαρακτηριστικῶν μεγεθῶν τάσεως καὶ ἐντάσεως περιοδικῶς μεταβαλλομένου ρεύματος, ἡ σταθερὰ ἐκείνη τάσις (ἢ ἔντασις), ἡ ὁποία ἐὰν ἐκράτει ἐπί τι διάστημα χρόνου εἰς τὸ θεωρούμενον κύκλωμα θὰ παρῆγε τὸ αὐτὸ ἠλεκτρικὸν ἔργον, τὸ ὁποῖον γίνεται ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ ὑπὸ τῆς μεταβαλλομένης τάσεως (ἢ ἐντάσεως). Ἡ οὕτω πως ὁρισθεῖσα ἐνδεικνυμένη τιμὴ (π.χ. τῆς τάσεως) προσδιορίζεται, ἐὰν ἀποτυπώσωμεν ἐν συστήματι ὀρθογωνίων συντεταγμένων μὲ τετμημένας τοὺς χρόνους καὶ τεταγμένας τὰς στιγμιαίας τιμὰς τῆς μεταβαλλομένης τάσεως, τὴν καμπύλην μεταβολῆς αὐτῆς διὰ καθορισμοῦ τῆς τετραγωνικῆς ρίζης τῆς μέσης τιμῆς τῆς καμπύλης, ἧς τετμημέναι εἶναι πάλιν οἱ χρόνοι καὶ τεταγμέναι τὰ τετράγωνα τῶν τεταγμένων τῆς καμπύλης τῆς τάσεως. Ὁ προσδιορισμὸς οὗτος τῆς ἐνδεικνυμένης τιμῆς γίνεται γενικῶς μὲν διὰ γραφικῆς ὁλοκληρώσεως τῆς ἐπιφανείας τῆς καμπύλης τῶν τετραγώνων ἐπὶ διάστημα μιᾶς περιόδου, διὰ προσδιορισμοῦ τῆς μέσης ταύτης τιμῆς καὶ ἐξαγωγῆς τῆς τετραγωνικῆς ρίζης τῆς τελευταίας, προκειμένου δὲ περὶ καμπύλης ἀκολουθούσης ὡρισμένον μαθηματικὸν νόμον καὶ δι' ἀναλυτικῆς ὁδοῦ.

Εἰδικῶς, προκειμένου περὶ τῶν βιομηχανικῶν ἐναλλασσομένων ρευμάτων, ὧν ἡ καμπύλη πλησιάζει μετ' ἀρκούσης διὰ τὴν πρᾶξιν προσεγγίσεως τὴν ἡμιτονοειδῆ καμπύλην, εἶναι δηλαδή:

$$e = E_\mu \; \eta\mu\omega t \quad \text{καὶ} \quad i = I_\mu \; \eta\mu\,(\omega t + \varphi)$$

ἔνθα e ἢ i εἶναι αἱ στιγμιαῖαι τιμαὶ τάσεως ἢ ἐντάσεως καὶ E_μ ἢ I_μ αἱ μέγισται, t δὲ ὁ διαρρεύσας χρόνος, αἱ ἐνδεικνύμεναι τιμαὶ E καὶ I τῶν ἄνω μεγεθῶν δίδονται ὑπὸ τῶν σχέσεων:

$$E = \frac{E_\mu}{\sqrt{2}} \quad \text{καὶ} \quad I = \frac{I_\mu}{\sqrt{2}}.$$

Αἱ ἐνδεικνύμεναι τάσεις καὶ ἐντάσεις, καλούμεναι οὕτω πως διότι ὄργανα μετρήσεως παρεντιθέμενα εἰς τὰ θεωρούμενα κυκλώματα δεικνύουσι τὰς τιμὰς ταύτας καὶ μόνας, εἶναι αἱ χαρακτηρίζουσαι ἓν ἐναλλασσόμενον ρεῦμα· π. χ. ὅταν λέγωμεν ὅτι τὸ ἐναλλασσόμενον ρεῦμα ἐν Ἀθήναις διανέμεται ὑπὸ τάσιν 220 βόλτ, νοοῦμεν πάντοτε τὴν ἐνδεικνυμένην τάσιν καὶ οὐχὶ τὴν μεγίστην ἢ οἱανδήποτε ἄλλην.

Πολλοὶ ἀντὶ τοῦ ὅρου ἐνδεικνυμένη μεταχειρίζονται τὸν ὅρον *δρῶσα* (τάσις ἢ ἔντασις).

Λ. Ν. ΚΛΑΔΑΣ

ἐνδείκτης (ὁ)· ὁ ἐνδεικνύων, ὁ μηνύων, ὁ κατηγορῶν.

— **ἐνδείκτης** ***ὕψους*** καὶ ***πυροσωλῆνος*** *[Πυροβολ.].* Ὄργανον διὰ τὴν στοιχειώδη διεύθυνσιν ἀντιαεροπλοϊκῆς βολῆς, τὸ ὁποῖον συναρτήσει τοῦ ὕψους εἰς ὃ ἵπταται τὸ ἀεροσκάφος καὶ τῆς γωνίας θέσεως αὐτοῦ, παρέχει τὴν ἀπαιτουμένην διαίρεσιν πυροσωλῆνος, ἥτις δέον νὰ τεθῇ ἐπὶ τοῦ ἐγκαιροφλέκτου πυροσωλῆνος τοῦ Cuipares, καὶ ἐπὶ τῶν οἰκείων κλισιοσκοπίων τῶν ἀντιαεροπλοϊκῶν πυροβόλων. Ὁ ἐν χρήσει σήμερον ἐνδείκτης ὕψους καὶ πυροσωλῆνος εἶναι ὁ ἐνδείκτης HOLLAND'S, ὅστις ἀποτελεῖται ἀπὸ κατακόρυφον ἄβακα, ἐφ' οὗ εἰσι κεχαραγμέναι ὑπὸ ὡρισμένην τινὰ κλίμακα γραμμαὶ ὕψους καὶ καμπύλαι πυροσωλῆνος. Ὁ ἄβαξ οὗτος στηρίζεται ἐπὶ ὑποβάθρου, ἐφωδιασμένου δι' ὑδροστάθμης καὶ εἶναι περιστρεπτὸς περὶ τὸν κατακόρυφον αὐτοῦ ἄξονα. Ὁ ἄβαξ φέρει μίαν σκοπευτικὴν ράβδον Α, ἐφωδιασμένην διὰ σκοπευτικῆς συσκευῆς, δυναμένην νὰ κινῆται κατὰ τὴν φορὰν τῶν βελῶν φ, φ', ἥτις συνδέεται σταθερῶς μὲ τὸν κανόνα Ε, βαθμολογημένον εἰς ἀποστάσεις καὶ ἀντιστοίχους διαρκείας τροχιᾶς· ὁ κανὼν Ε κατὰ τὸ κάτω αὐτοῦ ἄκρον συνδέεται μονίμως μετὰ τόξου Τ, διῃρημένου εἰς κατακορύφους παρεκτροπάς.

Ἐπὶ τοῦ κανόνος Ε διαδρομεῖ ἀναδρομεὺς Β, φέρων εἰς τὸ δεξιὸν αὐτοῦ ἄκρον κανόνα Ω, μετὰ δείκτου Κ, ὅστις καλεῖται «*ράβδος ἐχθροῦ*», ἥτις δύναται νὰ περιστρέφηται περὶ τὸ σημεῖον Φ, καὶ νὰ μετακινῆται κατὰ τὴν φορὰν τῶν βελῶν α, α'. Ἡ ράβδος ἐχθροῦ φέρει κεχαραγμένας ὑπὸ τὴν αὐτὴν κλίμακα τοῦ ὀργάνου διαιρέσεις, ἐκπεφρασμένας εἰς διάρκειαν τροχιᾶς, αἵτινες δεικνύουσι τὴν ἀπόστασιν ἣν θὰ διανύσῃ τὸ ἀεροσκάφος κινούμενον μὲ ὡρισμένην ταχύτητα (π. χ. 100 μιλλίων καθ' ὥραν) καὶ ἐπὶ ὁριζοντίου ἐπιπέδου κατὰ τὴν διάρκειαν τροχιᾶς τοῦ βλήματος. Τέλος μία μακρὰ καὶ λεπτὴ ράβδος Γ, δυναμένη νὰ στρέφηται περὶ τὸ μέσον τῆς σκοπευτικῆς ράβδου, δεικνύει διὰ τοῦ κάτω αὐτῆς ἄκρου τὰς διαφόρους διαιρέσεις κατακορύφου παρεκτροπῆς ἐπὶ τοῦ τόξου Τ.

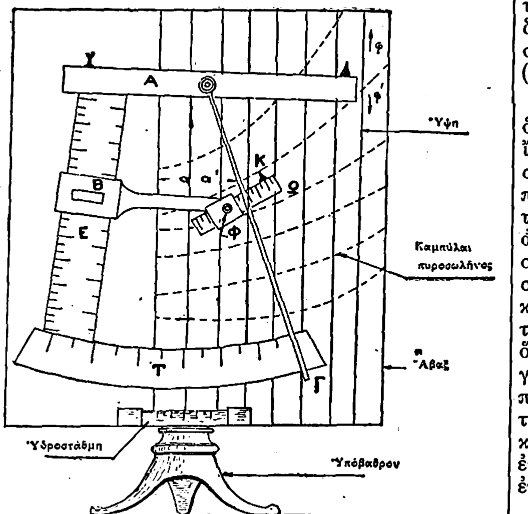

Ἐνδείκτης ὕψους καὶ πυροσωλῆνος Holland's.

Χρῆσις. 1) Τὸ ἐχθρικὸν ἀεροσκάφος σκοπεύεται ὑπὸ τοῦ σκοπευτοῦ τοῦ ὀργάνου μέσῳ τῆς σκοπευτικῆς συσκευῆς τῆς σκοπευτικῆς ράβδου Α. 2) Τίθεται ὁ ἀναδρομεὺς εἰς τὸ μετρηθὲν ἢ ἐκτιμηθὲν ὕψος τοῦ ἀεροσκάφους. 3) Ἀναγινώσκεται ἡ ἔναντι τοῦ ἀναδρομέως διάρκεια τροχιᾶς, ἥτις ἀφοῦ ὑποστῇ διόρθωσιν διὰ ταχύτητα μεταβολῆς ἀποστάσεως, τίθεται εἰς τὴν ράβδον τοῦ ἐχθροῦ. 4) Στρέφεται περὶ τὸν ἄξονά της ἡ λεπτὴ ράβδος Γ, οὕτως ὥστε νὰ διέλθῃ διὰ τῆς ἀκῆς τοῦ δείκτου Κ, ὁπότε ἡ ἐπὶ τῆς κλίμακος Τ διαίρεσις, δι' ἧς ἡ ράβδος διέρχεται, παριστᾷ τὴν ζητουμένην κατακόρυφον παρεκτροπήν, ἥτις διαβιβάζεται ὡς ἔχει εἰς τὸν διευθυντὴν βολῆς. 5) Διπλασιάζεται ἡ διαίρεσις τῆς ράβδου τοῦ ἐχθροῦ, ἵνα διορθωθῇ ὁ *νεκρὸς χρόνος* (δηλαδὴ ἡ ἐπιβράδυνσις λόγῳ γεμίσεως τοῦ πυροβόλου κτλ.), ὁπότε ἡ ἔναντι τοῦ δείκτου Κ καμπύλη παριστᾷ τὴν ζητουμένην διαίρεσιν πυροσωλῆνος, ἥτις διαβιβάζεται εἰς τὸν διευθυντὴν βολῆς. Διὰ τῆς συνεχοῦς σκοπεύσεως τοῦ ἀεροσκάφους καὶ τῆς τηρήσεως τῆς ράβδου ἐχθροῦ εἰς τὸ ἑκάστοτε ὕψος, παρέχεται συνεχῶς ὑπὸ τοῦ ὀργάνου ἥ τε κατακόρυφος παρεκτροπὴ καὶ ἡ διαίρεσις πυροσωλῆνος.

Γ. Ν. ΠΑΓΚΑΡΑΣ

ἐνδεικτικὸν (τό). Σχολικὸν ἔγγραφον τὸ ὁποῖον βεβαιοῖ ὅτι μαθητής τις ὑποστὰς ἐπιτυχῶς τὴν νενομισμένην δοκιμασίαν ἐκρίθη ἄξιος προαγωγῆς εἰς τὴν ἀμέσως ἀνωτέραν τάξιν τοῦ αὐτοῦ ἢ ἄλλου ἀντιστοίχου σχολείου, καὶ ἐμφαίνει τὸν συνολικὸν βαθμὸν τῆς ἐτησίας ἐπιδόσεως τοῦ μαθητοῦ ἢ καὶ ἀναλυτικῶς τοὺς βαθμοὺς ἑνὸς ἑκάστου μαθήματος, ὡς καὶ τὴν ἐπιδειξαμένην διαγωγὴν αὐτοῦ. Προκειμένου περὶ μαθητοῦ δημοτικοῦ σχολείου ἐκδίδεται ἐφ' ἁπλοῦ χάρτου. Προκειμένου περὶ μαθητοῦ σχολείου μέσης ἐκπαιδεύσεως, διδασκαλείου, ἱερατικῆς σχολῆς κλπ. χαρτοσημαίνεται δι' ἀναλόγου ἐνσήμου *ἐκπαιδευτικῶν τελῶν*.

Γ.Α.Μ.

ἐνδεικτικός, *—ή,—όν*· ὁ ἐνδεικνύων, ὁ φανερώνων: «αἱ πράξεις του εἶναι ἐνδεικτικαὶ τοῦ ἤθους του»· || τὸ *ἐνδεικτικὸν* (βλ. λ.) κατὰ παράλειψιν τοῦ *ἔγγραφον* ἢ γράμμα.— Ἐπίρρ. ***ἐνδεικτικῶς.***

ἔνδειξις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐνδεικνύειν, δεῖξις, δεῖγμα, ὑπόδειξις, στοιχεῖον ἐλεγκτικόν: «ἔχομεν ἐνδείξεις τινὰς ὅτι θὰ δεχθῇ, ἀλλὰ βέβαιοι δὲν εἴμεθα», «ὑπάρχουν ἐνδείξεις ἐνοχῆς»· || ἀπόδειξις, δεῖγμα: «δῶρον εἰς ἔνδειξιν φιλίας», «ἔνδειξις χαρᾶς, —ὀργῆς, —λύπης,— ἀγανακτήσεως»· || «ἰατρικὴ ἔνδειξις» βλ. κατωτέρω *['Ιατρ.]*· || ἔγγραφος μήνυσις τὴν ὁποίαν ὁ κατήγορος ἐπέδιδεν εἰς τὸν ἁρμόδιον ἄρχοντα, ὅπως οὗτος μεριμνήσῃ περὶ τῆς συλλήψεως καὶ φυλακίσεως τοῦ κατηγορουμένου (Ἀττικ. δίκ.).

— *['Ιατρ.]* Καλεῖται *ἔνδειξις* συνθήκη εἰδική, ἡ ὁποία θέλει καταστήσει χρήσιμον καὶ ἐπωφελὲς ἴαμά τι ἢ γενικώτερον θεραπευτικήν τινα ἐπέμβασιν ἐπί τινος νοσηρᾶς καταστάσεως. Ἡ ἀνεύρεσις π. χ. μεροζῳιδίων εἰς τὸ αἷμα πυρέσσοντος ἀποτελεῖ ἔνδειξιν ἐφαρμογῆς τῆς ἀνθελονοσιακῆς ἀγωγῆς. Ὅρος, ἐπιβάλλων τὴν ἐκτέλεσιν ἐγχειρήσεως, ἀποτελεῖ τὴν *ἐγχειρητικὴν* ἔνδειξιν. Ἐν τῇ στρατιωτικῇ ἢ τῇ ναυτικῇ ὑγειονομικῇ ὑπηρεσίᾳ καλεῖται εἰδικώτερον *ἰατρικὴ ἔνδειξις*, ἔκθεσις συντασσομένη ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ καὶ ὑποδεικνύουσα ὅτι ὁ ἐν αὐτῇ ἀναγραφόμενος ἔχει ἀνάγκην εἰσαγωγῆς εἰς νοσοκομεῖον πρὸς νοσηλείαν ἢ πρὸς παρατήρησιν, ἢ παραπομπῆς πρὸς ἐξέτασιν ὑπό τινος ὑγειονομικῆς ἐπιτροπῆς, ἵνα τύχῃ ἀναρρωτικῆς ἀδείας, ἀναβολῆς κατατάξεως ἢ ἀπαλλαγῆς ἐκ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας. Τὸ ἀντίθετον τῆς ἐνδείξεως *ἀντένδειξις* (βλ. λ.).

Σ. Γ. Σ.

— *['Αρχ. Δίκ.]* Καλεῖται *ἔνδειξις* ἡ μήνυσις κατὰ τῶν ἐξασκούντων δικαιώματα ἢ κατεχόντων ἀξιώματα ἐν τῇ πολιτείᾳ, χωρὶς νὰ ἔχωσι πρὸς τοῦτο δικαίωμα ἐκ τοῦ νόμου. Κυρίως ἠσκεῖτο αὕτη κατὰ τῶν ὀφειλετῶν τοῦ δημοσίου, κατὰ τῶν κρυφίως ἐπιστρεψάντων ἐξορίστων, κατὰ τῶν ἀνδροφόνων καὶ ἄλλων, οἵτινες ἀνελάμβανον ἐξουσίαν ἢ ἐξήσκουν πολιτικὰ δικαιώματα, ἐνῷ κατὰ νόμον ἦσαν ἀνίκανοι πρὸς τοῦτο (*Δημοσθ.* πρὸς Λεπτίνην 156). Στοιχεῖον αὐτῆς ἦτο τὸ αὐταπόδεικτον τοῦ ἀδικήματος καὶ τὸ ἀναμφισβήτητον αὐτοῦ, «ὁμολογουμένου καὶ οὐ κρίσεως, ἀλλὰ τιμωρίας δεομένου» *(Πολυδεύκους* Γ' 138*)*, ἐντεῦθεν ὁ ἄρχων πρὸς ὃν ἐγένετο *ἔνδειξις* κατά τινος, ὤφειλε νὰ φυλακίσῃ τοῦτον μέχρι περαιώσεως τῆς δίκης, ἐκτὸς ἐὰν τῷ παρεῖχε τρεῖς ἐγγυητάς. Βάσις δικαιολογητικὴ τοῦ ἀδικήματος ἦτο, ὅτι ὁ ὀφειλέτης τοῦ δημοσίου ἐθεωρεῖτο ὡς ξένος πρὸς τὴν πο-

Digitized by Google

λιτείαν καὶ ἀπηγορευμένος, δὲν ἠδύνατο δέ, ὡς τοιοῦτος, νὰ λαμβάνῃ μέρος εἰς τὰς ἐκκλησίας, εἰς τὰ δικαστήρια, ὡς δικαστὴς ἢ ῥήτωρ (*Δημοσθ.* κατὰ Ἀριστογείτονος, *Λυσίου* κατ' Ἀνδοκίδου 33). Ἐπίσης εἰς τὰς αὐτὰς ποινὰς ὑπεβάλλοντο οἱ συκοφάνται, οἱ ὑβρίζοντες νεκρούς, οἱ ἐν πολέμῳ διατρέφοντες ἐχθρούς, οἱ πωλοῦντες δημόσια ἀγαθά, οἱ παρὰ τὴν ἀπαγόρευσιν εἰσάγοντες ἢ ἐξάγοντες διάφορα εἴδη. Ὁ Ἀνδοκίδης δὶς κατηγορήθη δι' ἐνδείξεως (*Λυσίου* κατ' Ἀνδοκίδου 30, 33). Ἡ ἔνδειξις συχνάκις συγχέεται μετὰ τῆς *ἀπαγωγῆς*, τῆς ὁποίας κυρίως διαφέρει, διότι εἰς μὲν τὴν ἔνδειξιν δὲν ἀπῃτεῖτο ἡ προσαγωγὴ τοῦ καθ' οὗ ἀπηυθύνετο αὕτη, ἀλλ' ἤρκει ἁπλῆ πρὸς τὸν ἄρχοντα καταμήνυσις, εἰς δὲ τὴν ἀπαγωγὴν ἦτο ἀναγκαία καὶ ἡ παρουσία τοῦ ἀδικήσαντος, «ἐπειδὴ ὁμολογοῦσιν, ἀπάγειν δήπου προσῆκε» *Δημοσθ.* Παραπρεσβ. 431). Ἡ ἀπαγωγὴ κατ' ἀρχὰς ἐφηρμόζετο εἰς τὰ ἐπ' αὐτοφώρῳ ἀδικήματα «ὅτι ἐπ' αὐτοφώρῳ τῇ ἀπαγωγῇ ἐπιγέγραπται» (*Λυσίου* κατ' Ἀγοράτου 85), βραδύτερον ὅμως ἐπεξετάθη καὶ κατὰ τῶν αὐτουργῶν ἑτέρων ἀδικημάτων. Πλὴν τούτων ὑπῆρχε καὶ ἡ *ἐφήγησις*, ἥτις ἐπίσης ἐχώρει εἰς τὰ ἐπ' αὐτοφώρῳ καὶ ἀμέσως ἀποδεικνυόμενα ἀδικήματα. Αἱ γραφαὶ αὗται, ἤτοι ἡ ἔνδειξις, ἡ ἀπαγωγὴ καὶ ἡ ἐφήγησις, ὡς ἀφορῶσαι ἀδικήματα ἐπ' αὐτοφώρῳ διαπραττόμενα, εἰσήγοντο εἰς τὸν ἄρχοντα, ὅστις μόνος ἀπεφαίνετο περὶ τῆς ποινῆς («τῶν κακουργούντων τοὺς ὁμολογοῦντας, ἄνευ κρίσεως κολάζειν, κελεύουσιν οἱ νόμοι» (*Δημοσθ.* κατὰ Τιμοκράτους 721). Ὁ ἀγὼν καὶ εἰς τὰς τρεῖς ἦτο *ἀτίμητος*, ἤτοι δὲν ἠδύνατο ὁ μηνυτὴς νὰ προσδιορίσῃ τὴν ποινήν, ἣν ἤθελεν, ἀλλ' ἐπεβάλλετο αὕτη ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος, διότι ἦτο ῥητὴ καὶ ὡρισμένη ὑπὸ τοῦ νόμου. Ὁ ἄρχων ἠδύνατο καὶ θανατικὴν ποινὴν νὰ ἐπιβάλῃ (*Αἰσχίνου* κατὰ Τιμάρχου 37, *Δημοσθ.* πρὸς Λεπτίνην 156). Αἱ δίκαι αὗται εἰσήγοντο, κατὰ λόγον τῆς φύσεως αὐτῶν, ἄλλοτε εἰς τὸν ἄρχοντα, ἄλλοτε εἰς τοὺς θεσμοθέτας καὶ ἄλλοτε εἰς τοὺς ἕνδεκα. Ι. Δ. ΖΕΠΟΣ

— *[Ποιν. Δικ.]* Ἀντικείμενον τῆς ἀποδείξεως ἐν τῇ Ποινικῇ δικονομίᾳ εἶναι πραγματικὰ περιστατικὰ (facta probantur, jura novit curia). Ὁ δικαστὴς κατευθύνει κυρίως τὴν δρᾶσιν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν πιστοποίησιν ἐκείνων τῶν πραγματικῶν περιστατικῶν, ἅτινα ἔχουν ἄμεσον σημασίαν διὰ τὸν περὶ οὗ ἑκάστοτε πρόκειται νομικὸν κανόνα. Π. χ. διὰ τοὺς περὶ ἀνθρωποκτονίας νομικοὺς ὁρισμοὺς ἄμεσον σημασίαν ἔχει τὸ πραγματικὸν γεγονός, ὅτι ὁ Α τὴν 10ην Ἰουλίου 1929 ἐν Ἀθήναις ἐπυροβόλησε κατὰ τοῦ Β καὶ ἀπέκτεινεν αὐτόν. Τοῦτο εἶναι κυρίως τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀποδείξεως ἐν κατηγορίᾳ κατὰ τοῦ Α ἐπὶ ἀνθρωποκτονίᾳ. Πολλάκις ἐν τούτοις διὰ τὴν πιστοποίησιν τούτων, τῶν ἀμέσως ἐνδιαφερόντων πραγματικῶν περιστατικῶν, καθίσταται ἀναγκαία ἡ πιστοποίησις ἑτέρων πραγματικῶν περιστατικῶν, ἅτινα καθ' ἑαυτὰ μὲν λαμβανόμενα οὐδεμίαν φαίνονται ἔχοντα σπουδαιότητα, προσλαμβάνουν ὅμως τοιαύτην ὡς ἐκ τοῦ ὅτι ἐξ αὐτῶν εἶναι δυνατὴ ἡ ἐξαγωγὴ συμπερασμάτων περὶ τοῦ κυρίως ἐνδιαφέροντος πραγματικοῦ περιστατικοῦ. Ταῦτα τὰ πραγματικὰ περιστατικὰ καλοῦνται *ἐνδείξεις*. Π. χ. τὸ πραγματικὸν γεγονός, ὅτι ὁ Α τὴν πρωΐαν τῆς 10 Ἰουλίου περιελθὼν εἰς ἔριδα πρὸς τὸν Β καὶ προσβληθεὶς κατὰ τὴν τιμήν του ἠπείλησεν αὐτὸν σοβαρῶς ὅτι θέλει τὸν ἀποκτείνει ἐντὸς τῆς ἡμέρας, δύναται κατὰ τὰς περιστάσεις νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς βάσις τῆς ἐκδοχῆς ὅτι ὁ Α ἀπέκτεινε τὸν Β τὴν 10ην Ἰουλίου. Ἡ δι' ἐνδείξεων ἀπόδειξις καλεῖται *ἔμμεσος* ἀπόδειξις, προσλαμβάνει δὲ καὶ τὴν εἰδικωτέραν ὀνομασίαν «δι' ἐνδείξεων ἀπόδειξις δευτέρου ἢ τρίτου κλπ. βαθμοῦ», ὅταν τὸ α πραγματικὸν περιστατικὸν χρησιμεύῃ ὡς ἔνδειξις διὰ τὸ β πραγματικὸν περιστατικόν, ὅπερ β χρησιμεύει ὡς ἔνδειξις διὰ τὸ κύριον θέμα τῆς ἀποδείξεως. Π. χ. τὴν 10ην Ἰουλίου ἐκ τῆς κατοικίας τοῦ ἰατροῦ Α συνωμίλησέ τις τηλεφωνικῶς μετὰ τοῦ Β, ἀνακοινώσας εἰς αὐτὸν γεγονότα ἅτινα μόνον ὁ Γ ἠδύνατο νὰ γνωρίζῃ. Τὸ πραγματικὸν τοῦτο γεγονὸς εἶναι ἔνδειξις ὅτι κατὰ τὴν 10ην Ἰουλίου εὑρίσκετο εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ ἰατροῦ ὁ Γ. Τὸ δεύτερον τοῦτο ἐνδεικνυόμενον πραγματικὸν γεγονὸς δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἔνδειξις ὅτι φονεὺς τοῦ νεκροῦ ἐν τῇ κατοικίᾳ του τὴν 10ην Ἰουλίου εὑρεθέντος ἰατροῦ εἶναι ὁ Γ.

Ὡς ἐν γένει ἡ ἐκτίμησις τῶν ἀποδείξεων, οὕτω καὶ ἡ ἐκτίμησις τῶν ἐνδείξεων ἀπόκειται σήμερον εἰς τὴν ἐλευθέραν κρίσιν τοῦ δικαστοῦ, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἀρχαιότερον Δικονομικὸν δίκαιον, ὅπερ εἶχε καθιερώσει «νομικοὺς κανόνας ἀποδείξεως», τουτέστι κανόνας δεσμεύοντας τὸν δικαστὴν καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων οὗτος ὤφειλε, παρορῶν τὰς ἰδίας ἑαυτοῦ ἀντιλήψεις, νὰ ἐξαγάγῃ τὸ συμπέρασμα ἐκ τῆς ἀποδεικτικῆς διαδικασίας. Οὕτω π. χ. ὁ δικαστὴς ὑπὸ οὐδενὸς κανόνος ἀποδείξεως δεσμεύεται ὅπως δεχθῇ ἢ μὴ δεχθῇ ὡς ἔνδειξιν περὶ ἀνθρωποκτονίας τὸ γεγονὸς ὅτι εἰς τὰ ἐνδύματα τοῦ Α εὑρέθησαν κηλῖδες αἵματος. Τοιουτοτρόπως ἡ εὐθύνη τοῦ νεωτέρου δικαστοῦ ηὐξήθη οὐσιωδῶς. Ἡ δι' ἐνδείξεων ἀπόδειξις εἶναι βοηθητική. Τουτέστιν ὁ δικαστὴς δὲν δύναται νὰ ἀρκεσθῇ εἰς ταύτην, ἂν ὑπάρχουν ἄμεσα ἀποδεικτικὰ μέσα διὰ τὸ κύριον θέμα τῆς ἀποδείξεως. Ἐὰν ὑπάρχουν π. χ. αὐτόπται μάρτυρες, ὁ δικαστὴς δὲν δύναται νὰ ἀρκεσθῇ εἰς μάρτυρας ἐξ ἀκοῆς (testes de auditu) ἢ εἰς μάρτυρας πληροφοροῦντας περὶ τῆς διαγωγῆς ἐν γένει τοῦ κατηγορουμένου. Κατὰ τὴν Καρολίναν ἐπὶ τῇ βάσει ἐπαρκῶν ἐνδείξεων (genugrame Anzeygung) ἐξεδίδετο διάμεσός τις ἀπόφασις (sententia interlocutoria) διατάσσουσα βασάνους. Αἱ περὶ ἐνδείξεων διατάξεις τῆς ἡμετέρας Ποινικῆς δικονομίας περιέχονται ἐν ἄρθροις 93 καὶ 95. Κατὰ τὸ ἄρθρον 93 περιλαμβάνονται καὶ αἱ ἐνδείξεις μεταξὺ τῶν κυριωτέρων μέσων ἀποδείξεως, κατὰ δὲ τὸ ἄρθρον 95 «ἔνδειξις εἶναι πᾶν ὅ,τι ἔχει φυσικὴν συνάφειαν μετά τινος ἀξιοποίνου πράξεως, ὥστε νὰ ἠμπορῇ τις ἐντεῦθεν νὰ συμπεράνῃ λογικῶς περὶ αὐτῆς ταύτης τῆς πράξεως ἢ περὶ τοῦ πράξαντος, ἢ περὶ τῶν λόγων τοῦ καταλογισμοῦ, ἢ περὶ τῆς ἀθῳότητος ἀνθρώπου τινός. Ἡ ἀκριβὴς ἐκτίμησις τοιούτων ἐνδείξεων ἀφήνεται εἰς τὴν κρίσιν τοῦ δικαστηρίου».

[Πρβλ. *Beling*, Deutsches Reichsstrafprozesrecht (1928) 279 ἑπ.. — *Vidal-Magnol*, Cours (7η ἔκδ. 1928) 851 ἑπ.] Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ἕνδεκα· ἀριθμ. ἀπόλ. ἄκλιτον, κοιν. *ἕντεκα*· ἓν καὶ δέκα.

— *['Αρχ. Δίκ.]* Οἱ *ἕνδεκα* ἦσαν ἐν Ἀθήναις ἀρχή, εἰς ἣν ἀνετέθη ἡ ἐπιμέλεια τῆς ἐκτελέσεως τῶν ποινικῶν ἀποφάσεων καὶ ἡ ἐπιβολὴ τῆς νομίμου ποινῆς εἰς τὰ ἐπ' αὐτοφώρῳ ἀδικήματα, ἐφ' ὅσον ταῦτα ἦσαν αὐταπόδεικτα καὶ δὲν ἠμφεσβητοῦντο παρὰ τῶν ἀδικούντων, ὅτε εἶχον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ εἰσαγάγωσι τούτους εἰς τὸ δικαστήριον. Κυρίως εἶχον ἁρμοδιότητα ἐπὶ τῆς *ἀπαγωγῆς* καὶ *ἐφηγήσεως (Δημοσθ.* κατὰ Τιμοκράτ. 735), συχνάκις καὶ ἐπὶ *ἐνδείξεως (Πολυδεύκους* Γ' 138. 102), βραδύτερον δὲ καὶ ἐπὶ ἀντιποιήσεως παρὰ τρίτου τῶν δημευθέντων. Οὗτοι ἦσαν μισθωτοί, ἐκληροῦντο δὲ ἀνὰ εἷς ἐκ τῶν δέκα φυλῶν, προσλαμβανομένου καὶ ἑνδεκάτου ὡς γραμματέως. Ἐκαλοῦντο καὶ ἐπιμεληταὶ τῶν κακούργων, ἤτοι τῶν δι' ἐγκλήματος διαταρασσόντων τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν, ἐπίσης καὶ *δεσμοφύλακες*, κατὰ παρανόησιν δὲ καὶ *θεσμοφύλακες*. Παρ' αὐτοῖς ὑπηρέτει ὁ δήμιος ἢ δημόκοινος, ὅστις ἐξετέλει τὰς θανατικὰς ποινάς. Ι. Δ. Ζ.

Ἕνδεκα Βράχια *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Μύρμηκες τοῦ δυτικοῦ μυχοῦ τοῦ ὅρμου Ἅγιος Βλάσσης, 1 μίλ. Ν.ΝΔ. τοῦ στομίου τοῦ λιμένος Ἐπιδαύρου (πλάτ. 37° 37′ 20″ Β, μῆκ. 23° 09′ 45″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1514: Aegina and Methana). Σ. Ε. Λ.

ἑνδεκα — ὡς πρῶτον συνθετικὸν σπανίων τινῶν λέξεων: *ἑνδεκάεδρος, ἑνδεκάκλινος, ἑνδεκάμηνος, ἑνδεκάπηχυς, ἑνδεκάχορδος* κ. ἄ.

ἑνδεκάγυνα (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ ἄνθη, ἅτινα φέρουσιν ἕνδεκα ὑπέρους, ἤτοι ἕνδεκα θήλεα ὄργανα. Δ. Ν. Π.

ἑνδεκάγωνος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων ἕνδεκα γωνίας· ‖ *ἑνδεκάγωνον* (τό)· γεωμετρικὸν σχῆμα ἔχον ἕνδεκα γωνίας καὶ ἕνδεκα πλευράς.

ἑνδεκαδικὸν (τὸ). Καλεῖται *ἑνδεκαδικὸν* σύστημα ἀριθμήσεως τὸ σύστημα τὸ ἔχον βάσιν τὸν ἀριθμὸν 11 (βλ. *ἀριθμητική*).

ἑνδεκαετὴς (ὁ, ἡ), — *ἐς* (τό)· ὁ ἔχων ἡλικίαν ἕνδεκα ἐτῶν: «ἑνδεκαετὴς παῖς»· ‖ ὁ διαρκῶν ἐπὶ ἕνδεκα ἔτη: «ἑνδεκαετὴς περίοδος, — μίσθωσις κττ.».

— **ἑνδεκαετὴς *περίοδος κηλίδων*** *['Αστρον.]*· βλ. *Ἥλιος*.

ἑνδεκάκις· ἀριθμ. ἐπίρρ. ἕνδεκα φοράς.

ἑνδεκαμελὴς (ὁ, ἡ), — *ἐς* (τό)· ὁ ἐξ ἕνδεκα μελῶν συνιστάμενος: «ἑνδεκαμελὲς συμβούλιον».

ἑνδεκάμηνος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων ἡλικίαν ἕνδεκα μηνῶν: «ἑνδεκάμηνος παῖς»· ‖ ὁ διαρκῶν ἕνδεκα μῆνας: «ἑνδεκάμηνον διάστημα κτλ.»· ‖ ***ἑνδεκάμηνον*** (τὸ) ὡς οὐσ. διάστημα ἕνδεκα μηνῶν.

ἑνδεκανδρία (ἡ) *[Βοτ.]* Κατηγορία τις φυτῶν ἐν τῷ συστήματι τοῦ Λινναίου, περιλαμβάνουσα φυτὰ ὧν τὰ ἄνθη φέρουσιν ἕνδεκα στήμονας, ἤτοι ἕνδεκα ἄρρενα ὄργανα. Δ. Ν. Π.

ἑνδεκανόνη- (2) (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. *μεθυλεννεανυλοκετόνη*).

ἑνδεκάς, —*άδος* (ἡ)· ἀριθμ. οὐσ., ἕνδεκα μονάδες ὡς ἓν ὅλον θεωρούμεναι: «ἑνδεκὰς πλοίων».

ἑνδεκασύλλαβος *στίχος* (ὁ) *[Μετρ.]*. Καλεῖται οὕτω κατ' ἐξοχὴν ἐν τῇ νεοελληνικῇ μετρικῇ ὁ ἰαμβικὸς ἑνδεκασύλλαβος, ὁ κατὰ μίμησιν ἰδίως τῆς ἰταλικῆς στιχουργίας εἰσαχθεὶς παρ' ἡμῖν καὶ ἀποτελῶν σήμερον, μετὰ τὸν δεκαπεντασύλλαβον, τὸν συνηθέστερον **στίχον** τῆς νεοελληνικῆς ποιήσεως. Ὡς ἰαμβικὸς στίχος ὁ ἑνδεκασύλλαβος τονίζει τὰς ἀρτίας συλλαβάς. Σπανίως τονίζονται ἅπασαι αἱ συλλαβαὶ αὗται· συνηθέστερον λαμβάνει κυρίους ἰσχυροὺς τόνους ἐπὶ τῶν ἑξῆς: 2ας, 6ης, 10ης — 4ης, 8ης 10ης—4ης, 6ης, 10ης,—1ης, 6ης, 10ης· π. χ.

> Δροσιὰ στὰ σωθικὰ τὰ μαραμένα
> κατὰ τὴ γῆν ἐρωτεμένος κλίνει
> ἀπὸ τὸ φῶς ποὺ χύνουνε οἱ λαμπάδες
> μὲς ἀπὸ τὰ στασίδια ἀγάλια βγαίνει.
> *(Σολωμός)*

Εἰς τὰς ἀνωτέρω μορφὰς ὁ στίχος εἶναι καθαρῶς ἰαμβικός· εἰς ἄλλας ὅμως φαίνεται ὅτι ταράσσεται ὁ ἰαμβικός του ρυθμός, ὅταν δηλαδὴ οἱ τόνοι πίπτουσιν ἐπὶ τῆς 3ης, 6ης καὶ 10ης συλλαβῆς, ἢ τῆς 3ης, 7ης καὶ 10ης ἢ τέλος ἐπὶ τῆς 4ης, 7ης καὶ 10ης:

> Καὶ προβαίνει ἡ Μαρία λίγη νὰ πάρῃ
> μὲ τὸ κῦμα, μὲ τς ἀνέμους παλεύω
> σὰν ἕνα ἁγιοκέρι σβυσμένο κρατοῦσαν.
> *(Σολωμός)*

Ἐκ τῶν τριῶν αὐτῶν μορφῶν συνηθεστέρα εἶναι ἡ πρώτη, σπανιωτάτη ἡ δευτέρα, ἡ δὲ τρίτη εἶναι ἐκείνη, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ Ἰταλοὶ μετρικοὶ ἀποδίδουν τὴν ὀνομασίαν τοῦ endecasillabo dantesco (βλ. λ. *δαντέσκος*). Αἱ μορφαὶ αὗται, αἵτινες φαίνονται ἐκ πρώτης ὄψεως ὅτι ἀντίκεινται εἰς τὸ πνεῦμα τῆς νεοελληνικῆς στιχουργίας καὶ ὅτι καταστρέφουσι τὸν ἰαμβικὸν ρυθμὸν τοῦ στίχου, εἰσήχθησαν κατὰ μίμησιν τῆς ἰταλικῆς μετρικῆς. Προσδίδουσι δὲ διὰ τῆς ἐν λόγῳ χρησιμοποιήσεώς των εἰς τὸν στίχον μεγάλην ποικιλίαν καὶ ἔτι μεγαλυτέραν ἐσωτερικὴν συνδετικότητα, εἰς τρόπον ὥστε παρὰ τοὺς οὕτω τεχνικῶς στιχουργημένους ἑνδεκασυλλάβους οἱ ἁπλοῖ ἰαμβικοὶ νὰ φαίνωνται πλαδαροὶ καὶ ὑδαρεῖς. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω δύναται νὰ ἔχῃ τις ὑπ' ὄψιν του τοὺς ἑξῆς γενικωτέρους κανόνας: ὅτι πρέπει νὰ ὑπάρχωσι τοὐλάχιστον τρεῖς κύριοι μετρικοὶ τόνοι εἰς ἕκαστον στίχον, ὅτι μεταξὺ τῶν τόνων αὐτῶν δὲν πρέπει νὰ μεσολαβῇ διάστημα ἀτόνων συλλαβῶν περισσότερον τῶν τριῶν (στίχος π. χ. τονιζόμενος ἐπὶ τῆς 2ας, 8ης καὶ 10ης συλλαβῆς δὲν εἶναι τεχνικὸς) καὶ ὅτι ἡ μετὰ τὴν 6ην συλλαβὴν τομὴ προτιμότερον εἶναι ν' ἀποφεύγεται.

Ὁ ἑνδεκασύλλαβος εἶναι δημιούργημα κατ' ἐξοχὴν ἰταλικόν, μολονότι τὸ ζήτημα τῆς γενέσεώς του δὲν ἔχει εἰσέτι ἐξακριβωθῆ, εἰς αὐτὸν δ' ἔγραψαν οἱ κορυφαῖοι Ἰταλοὶ ποιηταί, ὁ Τάσσος, ὁ Πετράρκας, ὁ Δάντης, ὅστις καὶ τὸν ἀποκαλεῖ superbissimum carmen. Ἐκ τῆς Ἰταλίας διεδόθη εἰς τὰς ἄλλας τῆς Εὐρώπης χώρας, ἰδιαιτέρως δ' εἰς Γερμανίαν, ὅπου τὸν μετεχειρίσθησαν κυρίως διὰ τὰ δραματικὰ ἔργα ἢ διὰ τὰς λυρικὰς μορφὰς τοῦ σονέττου ἢ τῆς ὀκτάβας. Εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰσήχθη κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ' αἰῶνος κατὰ μίμησιν ἰταλικήν, πρῶτον δὲ γνωστὸν ἔργον γεγραμμένον εἰς ἑνδεκασυλλάβους εἶναι ἡ συλλογὴ τῶν ἐρωτικῶν ποιημάτων τῶν συντεταγμένων εἰς κυπριακὴν διάλεκτον, τὴν ὁποίαν ἐξέδωκεν ὁ Em. Legrand («Bibliothèque grecque vulgaire» τόμ. Β'). Μετὰ ταῦτα διεδόθη διὰ τῶν Κρητῶν ποιητῶν τοῦ ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' αἰῶνος· τὸ ἔπος τοῦ Νικολάου Δριμυτινοῦ «Ἡ εὔμορφη βοσκοπούλα» καὶ τὰ χορικὰ τῆς «Ἐρωφίλης» τοῦ Χορτάτζη εἶναι συντεταγμένα εἰς ἑνδεκασυλλάβους. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἐκαλλιεργήθη ἰδίως ὑπὸ τῶν Ἑπτανησίων ποιητῶν *(Σολωμός, Μαβίλης)*, σήμερον δὲ εἶναι ἓν τῶν συνηθεστέρων μέτρων τῆς νεοελληνικῆς ποιήσεως. Ἡ δημοτικὴ ποίησις δὲν κάμνει χρῆσιν τοῦ κλασσικοῦ ἑνδεκασυλλάβου, κατ' ἐξαίρεσιν δ' ἀπαντᾶται εἰς τραγούδια τῶν ἑλληνικῶν διαλέκτων τῆς Κάτω Ἰταλίας *(Πολίτου*, Ἐκλογαὶ ἐπίμ. 9—12) καὶ εἴς τινα κρητικὰ (αὐτ. 18 Β) καὶ νησιωτικά.

Πλὴν τοῦ ἀνωτέρω ἀπαντῶνται εἰς τὴν νεοελληνικὴν μετρικὴν καὶ ἄλλα εἴδη ἑνδεκασυλλάβων στίχων: 1) Ὁ ἰαμβικὸς τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν μὲ τομὴν μετὰ τὴν ἕκτην συλλαβήν:

> Μιὰ κόρη ὄμορφη | καὶ παινεμένη
> ἀπὸ τὸν κύρη της | ἦταν διωγμένη
> καὶ ἀπὸ τὴ μάννα της | βαργομισμένη.
> *(Passow 607)*

τὸν ὁποῖον ἐμιμήθησαν ἄλλοι τε καὶ ὁ Ἀρ. Βαλαωρίτης εἰς τὸν «Ἀστραπόγιαννον» (: Τἄλογο, τἄλογο, Ὀμὲρ Βρυώνη). 2) Ὁ τροχαϊκὸς ὀξύτονος ἢ προπαροξύτονος (δημοτικὸς) μὲ τομὴν μετὰ τὴν 6ην συλλαβήν:

> Ἀπὸ ξένο τόπο | κι' ἀπὸ μακρυνὸ
> ἦρθα κοριτσάκι | δώδεκα χρονῶ.
> καί: τἄνθια σου νὰ πέφτουν | στὸ μαντίλι μου.
> *(Passow 534)*

3) Ὁ δακτυλικὸς τῆς ἐντέχνου ποιήσεως:

> ξύπνα, δροσιὰ τῆς αὐγῆς καὶ φεγγάρι,
> ξύπνα τῆς νύχτας ὁ Ἀπρίλης κι' ὁ Μάης.
> *(Παλαμᾶς)*

Λ. Ν. Π.

ἑνδεκατημόριον (τό)· ἓν ἐκ τῶν ἕνδεκα ἴσων μορίων, ἓν ἑνδέκατον.

ἑνδεκάτομος (ὁ) (Hendecatomus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μικροῦ μεγέθους ἀπαντῶντας **πανταχοῦ** σχεδὸν τῆς Εὐρώπης καὶ ἐπὶ σεσηπότων ξύλων ἐνδιαιτωμένους.

Digitized by Google

ἑνδέκατος,—*η,*—*ον*· ἀριθμ. τακτ., ὁ ἔχων κατ' ἀριθμητικὴν σειρὰν τὸν ἀριθμὸν ἕνδεκα.

—**ἑνδεκάτη** (ἡ) *[Μουσ.]*· ὁ ἑνδέκατος φθόγγος τῆς διατονικῆς κλίμακος. Συγχορδία *ἑνδεκάτης τονικῆς* εἶναι συγχορδία δεσποζούσης ἑβδόμης, ἐρειδομένη ἐπὶ τῆς τονικῆς. Γ. Σ.

— «**Ἑνδεκάτη**» *[Ναυτ. ἱστορ.]*. Μία τῶν δώδεκα κανονιοφόρων, αἵτινες ἐναυπηγήθησαν ἐν τῷ ναυστάθμῳ τοῦ Πόρου μεταξὺ τοῦ 1833 καὶ τοῦ 1835. Ἀβάπτιστος ἔτι ἐναυάγησεν, ὑπὸ κυβερνήτην τὸν σημαιοφόρον Θ. Ν. Μῆτρον εἰς τὴν ἀκτὴν Κρύα-Βρύση τῆς ΒΑ Εὐβοίας (17 Φεβρουαρίου 1839). Διασωθέντος τοῦ σκάφους καὶ ἐξαρτισθέντος εἰς ἡμιολίαν ἐφέρετο διὰ τὴν μετασκευὴν ταύτην ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *Μετασχηματισθεῖσα*, τῷ 1843 ὠνομάσθη *Μυκάλη*. Ἀπεδείχθη ὀξύπλουν σκάφος. καλὸς τοῦ λαθρεμπορίου διώκτης (*Φωκᾶ* Χρονικὰ τοῦ ἑλλ. βασ. ναυτ.). Σ. Ε. Λ.

Ἑνδεκατὸς *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησίον νοτίως τῆς Σύμης (πλάτ. 37°31'00" Β, μῆκ. 27°54'25", χάρτ. ἀγγλ. 1604: Kos, Doris and Symi), ὅπερ φράσσον ἐν μέρει τὸ ΒΑ στόμιον τοῦ μεταξὺ τῆς νήσου Σεσκλὶ καὶ τῆς νησῖδος Τραμβέτο πόρου, σχηματίζει αὐτὸν λιμένα ἄριστον, ὡς τονίζει (good port) ὁ ἀγγλικὸς χάρτης. Σ. Ε. Λ.

ἑνδεκάφυλλα (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτά, τῶν ὁποίων τὰ φύλλα φέρουσιν ἕκαστον ἕνδεκα φυλλάρια ἢ παράφυλλα. Δ. Ν. Π.

ἑνδεκάχορδον ***σύστημα*** *[Ἀρχ. Μουσ.]*. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ μουσικῇ τὸ παρ' αὐτῇ ἐν χρήσει ὀκτάχορδον σύστημα, προϊόντος τοῦ χρόνου, διεπλατύνθη εἰς ἑνδεκάχορδον τοιοῦτον, συγκείμενον ἐκ δύο συνημμένων τετραχόρδων καὶ ἑνὸς διεζευγμένου τυιούτου. Εἰς τὸ σύστημα τοῦτο τὴν ἑνδεκάτην χορδὴν προσέθετο *Τιμόθεος ὁ Μιλήσιος*, τραγικὸς καὶ λυρικὸς ποιητής, σύγχρονος ὢν τοῦ Εὐριπίδου. Οὗτος κατεσκεύασεν ἑνδεκάχορδον λύραν, μεθ' ἧς μεταβὰς εἰς Σπάρτην ἐξώσθη διὰ ψηφίσματος ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, τὰ μάλιστα συντηρητικῶν περὶ τὴν μουσικήν.
Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

ἑνδέκκρισις ἢ ***ἐνδοέκκρισις*** *[Φυσιολ.]*· βλ. *ἔκκρισις* ἔσω.

ἑνδεκολικὸν ***ὀξὺ*** (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἀκόρεστον μονοκαρβονικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου:

$$CH_3 . C ⋮ C . [CH_2]_7 . COOH.$$

Τήκεται εἰς 59°,5 καὶ λόγῳ τῆς μὴ παρουσίας ὑδρογόνου ἡνωμένου πρὸς τριπλῶς ἡνωμένον ἄτομον ἄνθρακος δὲν σχηματίζει μετ' ἀργύρου ἀκετυλενικὴν ἕνωσιν. Σ. Γ.

ἑνδεκυλενικὸν ***ὀξὺ*** (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἀκόρεστον μονοκαρβονικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου $C_{11} H_{20} O_2$, λαμβανόμενον παρὰ τὴν οἰνανθόλην κατὰ τὴν ὑπὸ ἠλαττωμένην πίεσιν ἀπόσταξιν τοῦ κικινελαίου. Τήκεται εἰς 24°,5 καὶ βράζει ὑπὸ πίεσιν 100 χστμ. εἰς 213°,5 ἀναλλοίωτον. Δι' ἀναγωγῆς παρέχει τὸ κανονικὸν ἑνδεκανικὸν ὀξὺ καὶ δι' ὀξειδώσεως ἀποσπωμένου ἑνὸς ἀτόμου ἄνθρακος λαμβάνεται τὸ σεβακινικὸν ὀξύ, ἄρα τὸ ἑνδεκυλενικὸν ὀξὺ ἔχει τὸν τύπον $CH_2 : CH . [CH_2]_8 . COOH$, ἤτοι εἶναι $Δ^{ι,κ}$ ὀξὺ καὶ δὴ ἑνδεκενικὸν -(1)-ὀξὺ-(11). Ὁ *αἰθυλεστὴρ* τοῦ ἑνδεκυλενικοῦ ὀξέος βράζει εἰς 259° καὶ κέκτηται ὀσμὴν κυδωνίων. Σ. Γ.

ἑνδελέχεια (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐνδελεχοῦς, ἡ διάρκεια, τὸ ἀέναον, τὸ ἀδιάλειπτον, ὅλως διάφορος τῆς λ. *ἐντελέχεια* (βλ.λ.).

ἐνδελεχὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· διηνεκής, διαρκής, ἀδιάλειπτος, ἀτελεύτητος: «συνεπλήρωσεν ὁ Θεὸς ἐνδελεχῆ, ποιήσας τὴν γένεσιν» (*Ἀριστοτ.*), «ἐνδελεχὴς μνήμη. πόλεμος,—λειτουργία». —Ἐπίρρ. ***ἐνδελεχῶς***: «κινεῖσθαι τὸν ἅπαντα ἐνδελεχῶς αἰῶνα» (*Ἀριστοτέλ.*).

Ἐνδελέχιος (λατ.) (Severus Sanctus). Διαπρεπὴς διδάσκαλος τῆς ρητορικῆς καὶ ποιητὴς διδάξας ἐν Ῥώμῃ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' αἰῶνος. Ἔγραψε βουκολικὸν εἰδύλλιον ἐν ὡραίᾳ λατινικῇ γλώσσῃ καὶ εἰς μέτρον ἀσκληπιάδειον, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ Αἴγων, ὁ Βουκόλος καὶ ὁ Τίτυρος διαλεγόμενοι καταλήγουσιν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὰς λοιμικὰς νόσους τῶν βοῶν δύναται νὰ ἀποσοβήσῃ ἡ προσέλευσις τῶν βουκόλων εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Τὸ ποίημα ἐξέδωκεν ἐν Γοτίγγῃ τῷ 1835 μεθ' ἑρμηνευτικοῦ ὑπομνήματος ὁ Piper καὶ ἐν Παρισίοις τῷ 1857 ἐν γαλλικῇ μεταφράσει ὁ Félix Clément (Les poètes chrétiens depuis le IV siècle jusqu' au XV). Ε. Γ. Π.

ἐνδελεχισμὸς (ὁ)· ἀντὶ *ἐνδελέχεια* (βλ. λ.).

ἐνδελεχῶ (—*έω*), διατελῶ, διαρκῶ, ἐξακολουθῶ ὑπάρχων.

Ἐνδέξιο *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὁ δεξιὰ τῷ εἰσπλεύσαντι ΝΔ μυχὸς τοῦ περιφήμου λιμένος *Πλανήτης* τῆς νήσου Πελαγονήσι, τῶν Θεσσαλικῶν Σποράδων (πλάτ. 39° 19' 30" Β, μῆκ. 24° 04' 05" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2072: Scopelos group), ἔχων ἀμφίδυμον τὸν ΝΑ μυχὸν *Λρίβα*, ἐξ ἴσου ἀνώνυμον ἐν τῷ ἀγγλικῷ χάρτῃ. Ἀμφότεροι οἱ μυχοὶ οὗτοι ὑπῆρξαν φωλεαὶ παλαιότερον πειρατῶν καὶ μεταγενέστερον λαθρεμπόρων. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἐνδέξιος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· δεξιός, ἐπιδέξιος, ἐπιτήδειος· || ὁ πρὸς τὰ δεξιὰ εὑρισκόμενος.

ἐνδεπιθηλιακός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἔνδον τοῦ ἐπιθηλίου.

— **ἐνδεπιθηλιακοὶ** ***ἀδένες*** (οἱ) *[Ἀνατ.]*. Καλοῦνται οὕτως οἱ ὑπὸ τοῦ ἐπιθηλίου περιβαλλόμενοι ἀδένες, οἵτινες ἀπαντῶσιν εἴς τινα ζῷα τῆς κατωτέρας ζῳολογικῆς κλίμακος καὶ ἐκκρίνουσι τὸν χυμόν των κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ φάρυγγος. Δ. Ν. Π.

Ἐνδέρα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Χώρα τῶν Κρεοφάγων τῆς Αἰθιοπίας ἀπολήγουσα εἰς τὴν μεταξὺ *Ἐλαίας, Δημητρίου Σκοπῶν* καὶ λιμένος *Ἀντ φίλου* παραλίαν. Ὁ Στράβων (ΙΣΤ' δ, 9) παραλαμβάνων τὰς εἰδήσεις παρὰ τοῦ Ἀρτεμιδώρου γράφει περὶ αὐτῆς: «Ἐνδέρα, γυμνητῶν ἀνθρώπων κατοικία, τόξοις χρωμένων καλαμίνοις καὶ πεπυρακτωμένοις οἰστοῖς· ἀπὸ δένδρων δὲ τοξεύουσι τὰ θηρία τὸ πλέον, ἔστι δ' ὅτε καὶ ἀπὸ γῆς· πολὺ δ' ἐστι παρ' αὐτοῖς πλῆθος τῶν ἀγρίων βοῶν· ἀπὸ δὲ τῆς τούτων καὶ τῶν ἄλλων θηρίων κρεοφαγίας ζῶσιν, ἐπὰν δὲ μηδὲν θηρεύσωσι, τὰ ξηρὰ δέρματα ἐπ' ἀνθρακιᾶς ὀπτῶντες ἀρκοῦνται τῇ τοιαύτῃ τροφῇ· ἔθος δ' ἐστὶν αὐτοῖς, ἀγῶνα τοξείας προτιθέναι τοῖς ἀνήβοις παισίν». Ἐξετείνετο δ' αὕτη εἰς τὰς ἐκτάσεις τὰς πρὸς Ν, Α καὶ Δ τοῦ συγχρόνου ὄρους Τζεμπὲλ Φερράρα (Jebel Ferrara: ὑψόμετρ. 8800 ποδ., πλάτ. 14°55' Β, μῆκ. 39°35' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 8d: Red Sea, sheet 4). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἐνδερμικός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἐν τῷ δέρματι, ἐπὶ τοῦ δέρματος.

—**ἐνδερμικὴ** ***μέθοδος*** (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Θεραπευτικὴ μέθοδος, καθ' ἣν ἔνια φάρμακα ἐχορηγοῦντο ἄλλοτε ἀπὸ τοῦ δέρματος, ἀφοῦ ἀπεγυμνοῦτο τοῦτο τῆς ἐπιδερμίδος διά τινος χημικοῦ μέσου (ἐκδορίου ἢ ἀμμωνιούχου ἀλοιφῆς). Τὰ οὕτω χορηγούμενα φάρμακα ἀπορροφοῦνται ταχέως. Ἡ μέθοδος ὅμως αὕτη ἔχει δύο μειονεκτήματα· τοῦτο μέν, διότι ἡ ἀπορροφητικὴ δύναμις τοῦ δέρματος ταχέως ἐλαττοῦται, σχηματιζομένου εἴδους νέας ἐπιδερμίδος, τοῦτο δὲ διότι εἶναι δυνατὸν διὰ τῆς ἀποφλοιώσεως τῆς ἐπιδερμίδος νὰ σχηματισθοῦν τοπικὰ ἀποστήματα. Ἐντεῦθεν ἡ ἐνδερμικὴ μέθοδος ἐγκατελείφθη νῦν, ἀντικατασταθεῖσα διὰ τῶν ὑποδορίω ἐνέσεων. Εὔχρηστος ἦτο ἡ μέθοδος κατὰ τὰς νευραλγικὰς παθήσεις, καθ' ἃς ἐχορηγεῖτο ἡ μορφίνη κλπ. Σ. Γ. Σ.

Ἐνδερροκὰτ (Enderrocat) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἐπίσημον ἀκρωτήριον τῆς νήσου Μαγιόρκας (λιμένος *Πάλμα*: πλάτ. 39°33' Β, μῆκ. 2°39' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3036: Plan of harbour and ancorages of Palma) τῶν Βαλεαρίδων. Σ. Ε. Λ.

ἐνδερσονία (ἡ) (Hendersonia Berk) *[Βοταν.]*. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *σφαιριοειδῶν*. Τὰ πυκνίδια εἶναι ὑποδόρια ὑποεπιφανειακά, σφαιροειδῆ ἢ πεπιεσμένα, μεμβρανώδη, μέλανα. Τὰ στυλοσπόρια εἶναι ἐπιμήκη ἢ ἀτρακτοειδῆ, τετμημένα ἐγκαρσίως, ἐλαιόχροα ἢ μέλαινα. Περιλαμβάνει πολλὰ εἴδη σαπροφύτων κυρίως τῶν ξηρῶν κλάδων. Ἡ *ἐνδερσονία τῆς ἀμπέλου* (H. sarmentorum West.), ἥτις ζῇ καὶ ἐπὶ ἄλλων φυτῶν, προκαλεῖ ἐπὶ τῶν κλάδων της μελανὰ σημεῖα πολυάριθμα, ἀνασηκώνοντα τὸν φλοιόν· εἶναι ὅμως ἀβλαβής. Ἡ *ἐνδερσονία τῆς ἐλαίας* (H. Oleae Sacc. et Trott.) προξενεῖ ἐπὶ τῶν φύλλων τῆς ἐλαίας κατὰ Ἰούνιον-Ἰούλιον πολυάριθμα μικροσκοπικὰ στίγματα ὑπερέχοντα ὀλίγον τῆς ἐπιφανείας τοῦ φύλλου. Αἱ ἐπερχόμεναι ζημίαι εἶναι μικραί. Ε. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

ἔνδεσις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐσωτερικὴ δέσις· || ἐν τῷ πληθ. *ἐνδέσεις* (κοιν. *τὰ δεσίματα*) ναυπηγικὸς ὅρος σημαίνων πάντα τὰ πρὸς ἐσωτερικὴν στερέωσιν τοῦ σκελετοῦ τοῦ σκάφους χρησιμεύοντα τεμάχια, οἷα *ἀγκῶνες, ἀστράβαι, ἐσωτρόπια, ζυγοδόκαι, ζωστῆρες, ζῶστραι* κλπ. Τὸ σύνολον τῶν ἐνδετῶν (τιράντες) πρὸς στερέωσιν ἐσωτερικὴν τῶν τοιχωμάτων τῶν ἀτμολεβήτων, πρὸς παρεμπόδισιν τῶν παραμορφώσεών των καὶ τῶν ἀπὸ ταύτης συνεπειῶν, λόγῳ τοῖς ἐν αὐτοῖς πιέσεως τοῦ ἀτμοῦ.
Σ. Ε. Λ.

ἔνδεσμα (τό)· τὸ δι' οὗ δένεταί τι, δεσμός· || τὰ διὰ δεσμοῦ συνεχόμενα, δέμα, ὁρμαθός.

ἔνδεσμος (ὁ)· ἐσωτερικὸς δεσμός, σύνδεσμος· || καθόλου, δεσμός, δέσιμο· || τὸ σύνολον, ὅ τε δεσμὸς καὶ τὸ συγκρατούμενον διὰ δεσμοῦ (πρβ. *κομπόδεμα*, τὸ ὁποῖον σημαίνει καὶ τὸ περιέχον καὶ τὸ περιεχόμενον).

— *[Τεχν.]* Καλεῖται *ἔνδεσμος* εἶδος μεταλλικοῦ συμπλέγματος πρὸς σύνδεσιν καὶ στήριξιν μερῶν τοιχοποιίας, ὑαλίνων κατασκευῶν, γλυπτικοῦ προπλάσματος ἢ χαλκίνου ἀνδριάντος κλπ. Ὁμοίως πᾶν βοηθητικὸν τμῆμα διὰ τὴν στήριξιν ἢ στερέωσιν ἐργαλείου, μηχανήματος κλπ. —Π.

ἐνδέτης (ὁ)· δέτης, συνδέτης, μέσον δι' οὗ συνδέεταί τι.

ἔνδετος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· δεδεμένος, προσδεδεμένος.

ἐνδέχομαι· εἰς τὸ γ' ἑν. πρόσωπ. *ἐνδέχεται*· εἶναι ἐνδεχόμενον, πιθανόν, δυνατόν, προσδοκητόν: «ἐνδέχεται νὰ ἔλθῃ,—νὰ συμβῇ,—νὰ βρέξῃ»· || μετχ. *ἐνδεχόμενος,—η,—ον*· πιθανός, δυνατός, προσδοκητός: «οἱ ἐνδεχόμενοι κίνδυνοι», «αἱ ἐνδεχόμεναι περιπτώσεις», «εἰς ἐνδεχομένην περίστασιν» εἰς περίστασιν ἡ ὁποία δύναται νὰ συμβῇ: «παρασκευάζεται δι' ἐνδεχόμενον πόλεμον»· || ***ἐνδεχόμενον*** (τό)· ὡς οὐσ. τὸ δυνάμενον νὰ συμβῇ: «διὰ κάθε ἐνδεχόμενον», «τὸ τοιοῦτον ἐνδεχόμενον ἀποκλείεται»· || *ἐνδεχόμενον*, ἐννοουμένου τοῦ *εἶναι*· ἐνδέχεται: «ἐνδεχόμενον νὰ ἔλθῃ, - νὰ συμβῇ,—νὰ φύγῃ».

— **ἐνδεχομένη** ***βλάβη*** *[Νομ.]*. Ζημία τῆς ὁποίας προσδοκᾶται ἡ εἰς τὸ μέλλον ἐπέλευσις. Κατὰ τοῦ ἐντεῦθεν κινδύνου, πλήττοντος τὰ δικαιώματα τοῦ δανειστοῦ, δύναται οὗτος νὰ προστατευθῇ. Κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον ὁ κύριος ἀκινήτου καθ' οὗ ἐπικρέμαται κίνδυνος ἐκ τοῦ γειτονικοῦ κτήματος, δὲν δύναται μὲν νὰ ἐξαναγκάσῃ τὸν γείτονα εἰς ἀπομάκρυνσιν τούτου, δύναται ὅμως νὰ ζητήσῃ ἀσφάλειαν διὰ τὴν μέλλουσαν αὐτῷ ζημίαν, καὶ ἐν περιπτώσει ἀρνήσεως, καθιστῶν πιθανὸν τὸν κίνδυνον, νὰ λάβῃ τὴν διακατοχὴν τοῦ ἐξ οὗ ὁ κίνδυνος ἀκινήτου, εἶτα δὲ καὶ τὴν κυριότητα. Παραπλησία περίπτωσις ἦν ἡ τοῦ interdictum de arboribus cedentis, καθ' ὃ ἐὰν οἱ κλάδοι δένδρου γειτονικοῦ κτήματος ἐξετείνοντο ἐπὶ τοῦ κτήματός τινος, ἠδύνατο ὁ τελευταῖος οὗτος νὰ αἰτήσηται τὴν ἀποκοπὴν αὐτῶν, καὶ ἐν δυστροπίᾳ νὰ ἀποκόψῃ καὶ συγκομίσῃ ὁ ἴδιος τοὺς προεξέχοντας κλάδους. Οὕτω καὶ παρ' ἡμῖν ἐν περιπτώσει ἀπωλείας ἀποδεικτικοῦ τινος μέσου, ἐπιτρέπεται, ἀδείᾳ τοῦ δικαστηρίου, κατόπιν αἰτήσεως τοῦ διαδίκου, ἡ λῆψις συντηρητικῆς ἀποδείξεως, πρὶν ἢ δηλαδὴ διαταχθῇ ἡ ἀπόδειξις αὐτοῦ διὰ τῆς ἐν τῇ κυρίᾳ δίκῃ ἀποφάσεως. Ἐπίσης ὁ πρόεδρος τῶν πρωτοδικῶν δύναται νὰ διατάξῃ συντηρητικῶς προσωποκράτησιν τοῦ ὑπόπτου φυγῆς ὀφειλέτου ἢ νὰ ἐπιτρέψῃ συντηρητικὴν κατάσχεσιν ἐπὶ τῆς περιουσίας του. Ἐπὶ τούτων ὅμως δέον νὰ ἐγερθῇ ἡ περὶ κύρους ἀγωγὴ ἐντὸς τακτῆς προθεσμίας. Ι. Κ. Π.

— **ἐνδεχόμενον** (τὸ) (γαλλ. contingence, γερμ. Kontingenz, ἀγγλ. contingency) *[Φιλοσοφ.]*. Πᾶν πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ὑπάρχει, ἠδύνατο ὅμως καὶ νὰ μὴ ὑπάρχῃ, ἢ γεγονός, τὸ ὁποῖον συνέβη, ἠδύνατο ὅμως καὶ νὰ μὴ συμβῇ· τέλος πᾶν μελλοντικὸν γεγονὸς εἶναι *ἐνδεχόμενον*, ἐφ' ὅσον τοῦτο δύναται καὶ νὰ πραγματοποιηθῇ καὶ νὰ μὴ πραγματοποιηθῇ. Κατὰ ταῦτα τὸ ἐνδεχόμενον εἶναι τὸ ἀντίθετον τοῦ *ἀναγκαίου*. Ὁ Σπινόζας ὁρίζει τοῦτο ὡς ἑξῆς: «Καλῶ ἐνδεχόμενα τὰ καθ' ἕκαστον γεγονότα, τῶν ὁποίων ἡ ὕπαρξις οὔτε τίθεται, οὔτε ἀποκλείεται ἀναγκαίως ὑπὸ τῆς οὐσίας αὐτῶν» (Ἠθικὴ IV).

Ἐν τῇ Λογικῇ *ἐνδεχομένη* λέγεται πᾶσα πρότασις, τῆς ὁποίας ἡ ἀλήθεια δὲν δίδεται ὑπὸ τοῦ λόγου, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἐμπειρίας. Κατὰ τὸν Λεϊβνίτιον ὁ αἰσθητὸς κόσμος εἶναι *ἐνδεχόμενος*, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει *ἀναγκαίως*, θὰ ἠδύνατο δὲ νὰ εἶναι διάφορος. Ἐκ τῆς βεβαιώσεως ταύτης συνάγεται μία τῶν κοσμολογικῶν ἀποδείξεων τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ (contingentia mundi)· ἐφ' ὅσον ἡ αἰτία τοῦ κόσμου εἶναι ἔξω τοῦ κόσμου, ὑπερκόσμιος, αὕτη εἶναι ὁ Θεός. Ὁ Μπουτροῦ ἰσχυρίζεται, ὅτι τὸ ἐνδεχόμενον ἐνυπάρχει εἰς τὸ βάθος τῆς φύσεως, ὅτι ἡ ἀναγκαιότης, ἣν αὕτη ἐμφανίζει εἰς τοὺς νόμους της, εἶναι ὅλως σχετικὴ καὶ ὅτι εἰς τὰς διαφόρους βαθμῖδας ὑπάρχει τι τὸ νέον, τουτέστι στοιχεῖον ἢ μᾶλλον κατάστασις, ἥτις δὲν εἶναι ἡ ἀναγκαία ἀναπαραγωγὴ προηγηθείσης τοιαύτης. Οὕτως ἡ συνείδησις προστίθεται εἰς τὴν ζωὴν καὶ ἡ ζωὴ εἰς τὴν ὕλην, ἀκόμη καὶ τὴν ἀνόργανον. Αἱ τὰ σώματα συνιστῶσαι φυσικαὶ ἰδιότητες προστίθενται εἰς τὰς γεωμετρικάς, τὰς συγκροτούσας τὴν ὕλην, αἱ γεωμετρικαὶ δὲ πάλιν δὲν περικλείουσι τὴν ἁπλῆν ὕπαρξιν ἀντικειμένου τινὸς ἐν γένει, ἀλλὰ κάτι περισσότερον. Τέλος τὸ *ὂν* ἢ ἡ ὕπαρξις δὲν δύναται νὰ συναχθῇ ἐκ τοῦ *δυνατοῦ*. Ἐν τῷ σύμπαντι δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν πολυαρίθμους κόσμους, ἀποτελοῦντας εἶδος ὀρόφων, ἐξ ὧν οἱ μὲν κεῖνται ὑπεράνω τῶν δέ. Κατ' ἀρχὰς ὑπάρχει τὸ ὄν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ δυνατόν. Ἀκολουθοῦν τὰ γένη, ἡ ὕλη ἐν χώρῳ καὶ κινήσει καὶ ὁ μαθηματικὸς κόσμος. Ὑπεράνω τοῦ μαθηματικοῦ κόσμου εὑρίσκονται τὰ σώματα ἢ ὁ φυσικὸς κόσμος, ὑπεράνω δ' αὐτῶν ὁ ἐνόργανος καὶ ἔμβιος. Τέλος ἐν τῇ ἀνωτάτῃ βαθμῖδι τῆς ἱεραρχίας εὑρίσκεται ὁ ἄνθρωπος καὶ ὁ νοῶν κόσμος. Ὁ Μπουτροῦ διασκοπεῖ τὴν ἱεραρχίαν ταύτην, ἐν ἑκάστῳ δὲ κεφαλαίῳ τοῦ κλασσικοῦ ἔργου του (Contingences des loi de la nature, Παρίσιοι 1874) ὅτι ἡ μορφὴ

Digitized by Google

τοῦ ὄντος, περὶ οὗ ὁμιλεῖ, δὲν δύναται νὰ συνδεθῇ δι' οὐδενὸς δεσμοῦ *ἀναγκαιότητος* πρὸς τὰς προηγηθείσας τούτου κατωτέρας μορφάς.

— **ἐνδεχομένως**· ἐπίρρ. ἀπὸ τῆς μετχ. *ἐνδεχόμενος*· κατ' ἐνδεχόμενον τρόπον, πιθανῶς, προσδοκητῶς: «ὅπως ὁ λαὸς ἐνδεχομένως ἀποφασίσῃ».

ἐνδέω, ἀόρ. *ἐνέδησα*· δένω, προσδένω, στερεώνω, (ἀπὸ τῆς *ἐν* καὶ τοῦ *δέω—δῶ*=δένω).

Ἐνδηῒς καὶ **Ἐνδαῒς** *[Μυθολ.]*. Θυγάτηρ τοῦ Χείρωνος ἢ τοῦ Σκίρωνος κατὰ τὸν Σχολιαστὴν τῆς Ἰλιάδος, καὶ τῆς Χαρικλοῦς, σύζυγος τοῦ Αἰακοῦ καὶ μήτηρ τοῦ Πηλέως καὶ τοῦ Τελαμῶνος. Μυθολογεῖται ὅτι ὁ Πηλεὺς ἐφόνευσε χάριν αὐτῆς τὸν Φῶκον, ἀδελφόν του ἐξ ἄλλης μητρός. Κ.Μ.Κ.

ἔνδηλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· δῆλος, κατάδηλος, ὁλοφάνερος.—Ἐπίρρ. ***ἐνδήλως***.

ἐνδημία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἔνδημος, παραμονὴ ἔν τινι τόπῳ, παρουσία, ἀντίθ. *ἀποδημία*: «ἐνδημία τοῦ Χριστοῦ» ἢ ἐν τῷ δήμῳ, ἐν τοῖς ἀνθρώποις παρουσία τοῦ Χριστοῦ.

—*[Ἰατρ.]*· Βλ. *ἐνδημικαὶ* νόσοι.

— **ἐνδημία** τοῦ ***Χριστοῦ***. Ἡ ἐνανθρώπησις τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἐπὶ τῆς γῆς παραμονὴ τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Χριστοῦ καλεῖται παρά τισι τῶν πατέρων καὶ διδασκάλων τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας *ἐνδημία τοῦ Χριστοῦ*. Κ. Ι. Δ.

ἐνδημικός, *—ή, —όν*· ὁ ἐνδημῶν, ὁ παραμένων ἔν τινι τόπῳ, ὁ ἐπιχωριάζων: «ἐνδημικὴ νόσος» ἡ ἀναπτυσσομένη καὶ παραμένουσα ἔν τινι τόπῳ: «ὁ τύφος εἶναι ἐν Ἀθήναις νόσος ἐνδημική», «ἐνδημικὰ φυτά».—Ἐπίρρ. ***ἐνδημικῶς***.

— **ἐνδημικαὶ** ***νόσοι*** *[Ἰατρ.]*. Λοιμώδεις, τουτέστι μικροβιακαί, νόσοι, αἵτινες περιορίζονται εἰς ὡρισμένους τόπους καὶ προσβάλλουσι σποραδικῶς ὀλίγους ἐκ τῶν κατοίκων. Ὑπὸ ὡρισμένους ὅμως εὐνοϊκοὺς παράγοντας δυνατὸν νὰ ἐμφανισθῶσιν ἀθρόαι προσβολαὶ τῶν κατοίκων ὑπὸ τῆς ἐνδημικῆς ταύτης νόσου, λαμβανούσης ὡς ἐκ τούτου μορφὴν ἐπιδημικῆς. Οὕτω π. χ. ἐν Ἰνδίαις ἐνδημεῖ ἡ χολέρα, ἐν Αἰγύπτῳ ἡ ἀμοιβαδοειδὴς δυσεντερία κτλ. Παρ' ἡμῖν ἐνδημοῦσι πλεῖστα ἐκ τῶν λοιμωδῶν νοσημάτων, ὡς λ. χ. ὁ κοιλιακὸς τῦφος ἐν Ἀθήναις, ἡ πανώλης ἐν Πειραιεῖ, οἱ ἑλειογενεῖς πυρετοὶ καὶ τὰ ὀξέα ἐξανθήματα καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα κ. τ. λ. † Κ. Γ. ΣΑΒΒΑΣ

ἐνδημικότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι ἐνδημικόν: «ἡ ἐνδημικότης τοῦ τύφου».

ἐνδημοεπιδημικαὶ ***νόσοι*** *[Ἰατρ.]*. Καλοῦνται οὕτω λοιμώδεις νόσοι, αἵτινες, ὑπάρχουσαι εἰς πόλιν ἢ χώραν τινὰ ὑπὸ μορφὴν ἐνδημικήν, δύνανται ἐξαίφνης νὰ ἐπεκταθῶσι προσβάλλουσαι πλείονα ἄτομα καὶ νὰ προκαλέσωσι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σοβαρὰς ἐπιδημίας. Οἱ λόγοι δι' οὓς τοῦτο δύναται νὰ συμβῇ εἶναι ποικίλοι, ὡς π. χ. παραμέλησις τῆς καθαριότητος τῆς πόλεως καὶ χαλάρωσις τῆς ὑγιειονολογικῆς ἐπιβλέψεως, χειροτέρευσις τῶν ὅρων διαβιώσεως τῶν κατοίκων, ἐπίρρωσις τῆς λοιμώδους δυνάμεως τοῦ σχετικοῦ μικροβιακοῦ παράγοντος κλπ. † Κ. Γ. ΣΑΒΒΑΣ

ἔνδημος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐν τῷ δήμῳ, ὁ ἄνθρωπος τοῦ τόπου του, ἐντόπιος, ἀντίθ. *ξένος, ἀπόδημος*· || «ἔνδημος πόλεμος» ἐμφύλιος πόλεμος (ἀρχ.).

— **ἔνδημος** ***λιποναύτης*** *[Ναυτ.]*· βλ. λ. *δραπέτης*.

ἐνδημῶ *(—έω)*· εἶμαι ἔνδημος, μένω ἐν τῇ πατρίδι μου, ἀντίθ. *ἀποδημῶ*· || ἐπὶ νόσου, εἶμαι ἐνδημική: «ὁ τῦφος ἐνδημεῖ».

— **ἐνδημοῦσα** ***σύνοδος***. Λίαν ἐνωρὶς ἐκτὸς τῶν οἰκουμενικῶν καὶ ἐπαρχιακῶν συνόδων ἀπαντᾶται ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ ἐνδημοῦσα σύνοδος, ἡ καλουμένη συνήθως *σεβασμία, θεία, ἁγία* καὶ *ἱερά*. Αἱ ἀποφάσεις τῆς συνόδου ταύτης, καλούμεναι κατὰ τὰς περιστάσεις *πρᾶξις, τόμος, σημείωμα, ὑπόμνημα* καὶ *σιγίλλιον*, ἐσφραγίζοντο ἐνίοτε διὰ μολυβδίνης βούλλας (πρβλ. *Migne* 119 σ. 726 ἑ. καὶ *Ράλλη* καὶ *Ποτλῆ* Σύνταγμ. καν. τόμ. 5). Ἰδίᾳ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης εἶχε τὴν περὶ αὐτὸν ἐνδημοῦσαν σύνοδον, ἀποτελουμένην ἐκ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐνδημούντων καὶ τῶν πλησιοχώρων ἀρχιερέων, ὧν φυσικὰ ὁ ἀριθμὸς δὲν ἦτο ὡρισμένος. Ἡ σύνοδος αὕτη μετὰ τοῦ πατριάρχου διεξῆγε τὰς συνήθεις ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις, ὡς καὶ τὰς ἐχούσας σχέσιν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν πολιτικάς, ἐνῷ τὰ γενικωτέρας φύσεως ζητήματα (κανονικά, δογματικὰ κλπ.) διεξήγοντο ὑπὸ ἰδιαιτέρων ἐπὶ τούτῳ συγκαλουμένων συνόδων, τὰς δὲ κυρίως ὑποθέσεις τῆς ἀρχιεπισκοπῆς διεξῆγεν ἴδιον συνέδριον ἀποτελούμενον ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχόντων, ὀφφικιαλίων καὶ ἀξιωματικῶν. Κ. Ι. Δ.

Ἔνδηρον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Δαλματίας ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Β, ιζ, 12), ἀγνώστου ταυτότητος, πάντως κειμένη πρὸς τὰ μέρη τοῦ συγχρόνου Καττάρου ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς σειρᾶς τῆς περιγραφῆς ἐπιτρέπεται νὰ συναχθῇ. Σ. Ε. Λ.

ἐνδιάζω· ἡσυχάζω, ἀναπαύομαι τὴν μεσημβρίαν (ἀπὸ τοῦ *ἔνδιος*), πβλ. ἰδιωματ. *σταλιάζω*.

ἐνδιάθετος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐν τῇ διαθέσει, ἐν τῇ ψυχῇ εὑρισκόμενος, ἐνδόμυχος: «ἐνδιάθετος λόγος» ὅ,τι τις ἐνδομύχως σκέπτεται, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν «προφορικὸν λόγον».—Ἐπιρρ. ***ἐνδιαθέτως***.

ἐνδιάθηκος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό): «ἐνδιάθηκος λόγος» πᾶς ἔγγραφος λόγος· || «ἐνδιάθηκος βίβλος» ἡ ἐν τῇ Διαθήκῃ περιλαμβανομένη.

ἐνδιαθρύπτομαι· διαθρύπτομαι, κομψεύομαι, ἀκκίζομαι, ἐπιδεικνύομαι φιλαρέσκως.

ἐνδιαίτημα (τό)· ὁ τόπος ὅπου ἐνδιαιτᾶταί τις, οἴκημα κατοικία κττ.: «ἀγροτικόν,—ἐξοχικὸν ἐνδιαίτημα», «ἐνδιαίτημα τερπνόν».

— *[Ναυτ.]* Ὁ γενικὸς ὅρος *ἐνδιαίτημα* (κοιν. *χωρίσματα*, γαλλ. les emménagements, ἀγγλ. the conveniences) περιλαμβάνει τὰ *οἰκήματα* τοῦ ναυάρχου, τοῦ κυβερνήτου, τοῦ ὑπάρχου καὶ τῶν ἀνωτέρων ἐπιτελῶν, τοὺς *μεσοδόμους* (κοιν. *καρρέ*), τοὺς *θαλάμους* (κοιν. *καμπίνες*), τὰ *δωμάτια* τῶν δοκίμων καὶ τῶν ὑπολόγων ὑπαξιωματικῶν (κοιν. τὰ *πόστα*) καὶ τὰ *ἀγκλίματα* (κοιν. *κουκκέταις*). Σ. Ε. Λ.

ἐνδιαίτησις, *—εως* (ἡ)· τὸ νὰ ἐνδιαιτᾶταί τις, διαμονή: «ἐνδιαίτησις παρὰ τὴν θάλασσαν, — ἐν τῇ ἐξοχῇ».

ἐνδιαιτῶμαι *(— άομαι)*· διαιτῶμαι, διατρίβω ἔν τινι τόπῳ, κατοικῶ, περνῶ τὸν καιρόν μου: «ἐνδιαιτῶμαι εἰς τὴν ἐξοχήν».

ἐνδιαμένω· διαμένω ἔν τινι τόπῳ.

ἐνδιάμεσος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ διάμεσος, ὁ ἐν τῷ μεταξὺ εὑρισκόμενος: «ἐνδιάμεσος τοῖχος» ὁ μεταξὺ δύο οἰκημάτων τοῖχος, κοιν. *μεσότοιχος*· || «ἐνδιάμεσοι σταθμοὶ» οἱ μεταξὺ τῶν ἄκρων σταθμῶν ἄλλοι σταθμοί, οἷον τηλεγραφικοί, τηλεφωνικοί, σιδηροδρομικοὶ κλπ.· || «ἐνδιάμεσος χῶρος» ὁ μεταξὺ δύο οἱωνδήποτε ὁρίων χῶρος· || ***ἐνδιάμεσον*** (τὸ) ὡς οὐσ. τὸ *διάκενον*.

— **ἐνδιάμεσα** ***πετρώματα*** *[Πετρογρ.]*. Πετρώματα τὰ ὁποῖα ἀπὸ ἀπόψεως χημισμοῦ εὑρίσκονται μεταξὺ τῶν ὀξίνων καὶ τῶν βασικῶν τοιούτων, παρουσιάζοντα περιεκτικότητα εἰς πυριτικὸν ὀξὺ (SiO_2) κυμαινομένην ἀπὸ 52 % ἕως 65 %. Ν. Λ.

ἐνδιατριβὴ (ἡ)· ὁ τόπος ὅπου διατρίβει, παραμένει συνήθως τις.

ἐνδιατρίβω, ἀόρ. *ἐνδιέτριψα*· διατρίβω, παραμένω ἔν τινι τόπῳ, ἐνδιαιτῶμαι· || ἐνασχολοῦμαι περί τι, μελετῶ, πραγματεύομαί τι μετὰ ἐξεζητημένης λεπτομερείας: «δὲν θὰ ἐνδιατρίψω εἰς τὰς λεπτομερείας», «ὁ λόγος του κουράζει διότι ἐνδιατρίβει εἰς πράγματα τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν ἐνδιαφέρον».

ἐνδιαφέρομαι, ἀόρ. *ἐνδιεφέρθην*· ἔχω ἐνδιαφέρον περί τινος, φροντίζω, μὲ μέλει, μὲ νοιάζει: «ἐνδιαφέρομαι νὰ μάθω...», «δὲν ἐνδιαφέρεται διὰ τίποτε», «μὴν ἐνδιαφέρεσθε διὰ ξένας ὑποθέσεις»· || μετχ. *ὁ ἐνδιαφερόμενος,—η, —ον*· ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον ἀφορᾷ τι, ὁ ἔχων τὴν φροντίδα: «ποῖος εἶναι ὁ ἐνδιαφερόμενος;», «νὰ προσέλθουν οἱ ἐνδιαφερόμενοι», «βλέπω τοὺς ἐνδιαφερομένους νὰ ἀνησυχοῦν».

ἐνδιαφέρον (τό)· οὐδ. τῆς μετχ. τοῦ *ἐνδιαφέρω* ὡς οὐσ.· φροντὶς περί τινος, μέλημα, ἄλλως *διαφέρον* (βλ. λ.): «δὲν ὑπάρχει ἐνδιαφέρον», «τὸ ἐνδιαφέρον σας ἦτο ψυχρόν», «ἔδειξε θερμὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ὑπόθεσίν μου», «ἐφρόντισε μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον», ἢ « — μετὰ πολλοῦ ἐνδιαφέροντος».

— *[Ρητορ.]* Τὸ *ἐνδιαφέρον* εἶναι εἷς τῶν χαρακτήρων ἢ ἀρετῶν τῆς διηγήσεως. Καθίσταται δὲ αὕτη ἐνδιαφέρουσα ἐὰν γινώσκωμεν ἐπὶ μὲν τῶν μεγάλων ὑποθέσεων νὰ συγκινῶμεν τοὺς ἀκροατὰς διὰ τοῦ ὕψους τῶν ἰδεῶν καὶ διὰ τοῦ πάθους τῶν αἰσθημάτων, ἐπὶ δὲ τῶν μικρῶν νὰ ἡδύνωμεν αὐτοὺς διὰ τοῦ κόσμου καὶ τῆς χάριτος τῶν λεπτομερειῶν. Κατὰ τὴν πρώτην περίστασιν, προκειμένου περί τινος κακουργήματος, περὶ δημοσίου συμφέροντος ἢ περί τινος σοβαροῦ γεγονότος, δὲν πρέπει, ἐν τῇ προσπαθείᾳ ὅπως κινήσωμεν τὸν ἔλεον, τὴν λύπην, τὴν ἀγανάκτησιν ἢ τὴν ἔκπληξιν, νὰ ἐξαντλήσωμεν ὅλον τὸ πάθος. Κατὰ δὲ τὴν δευτέραν περίστασιν ἀπαιτεῖται ὕφος ἁπλοῦν κατὰ τὸ φαινόμενον, πλῆρες ὅμως γλαφυρότητος, σχήματα οὐχὶ ποιητικά, οὐδὲ τολμηρά, λεκτικὸν καθαρὸν καὶ ποικίλον, ἵνα διατηρῇ τὴν προσοχήν. Ἐπ' οὐδενὶ δὲ λόγῳ ἐπιτρέπεται, εἰς τὰς δικανικὰς ἰδίως διηγήσεις, ὕφος πομπῶδες καὶ ὑπερβολικὰ λεκτικὰ κοσμήματα. —Π.

ἐνδιαφέρω (ἄνευ ἀορίστου)· εἶμαι ὑποκείμενον τῆς φροντίδος τινός, ἀρχ. *μέλω τινί*: «δὲν τὸν ἐνδιαφέρω ἐγὼ ἢ ζῶ ἢ πεθαίνω», «αὐτὸν τὸν ἐνδιαφέρουν μόνον ὅσοι τὸν κολακεύουν»· || συνήθως εἰς τὸ γ' ἑνικὸν καὶ πληθ. πρόσωπ.: «αὐτὸ τὸ ζήτημα δὲν ἐνδιαφέρει», «τοιαῦτα ζητήματα πολὺ μὲ ἐνδιαφέρουν», «δὲν μὲ ἐνδιαφέρει τί κάμνεις ἐσὺ» δὲν μὲ μέλει, «τί σὲ ἐνδιαφέρει;» «μὴ σὲ ἐνδιαφέρῃ»· || μετχ. *ὁ ἐνδιαφέρων,—ουσα,—ον*· ὁ κινῶν τὸ ἐνδιαφέρον, ὁ περὶ οὗ φροντίζει τις: «ἔχω νὰ σᾶς ἀνακοινώσω μίαν ἐνδιαφέρουσαν εἴδησιν», «ποῖον εἶναι τὸ ἐνδιαφέρον ζήτημα,— πρόσωπον», «μᾶς εἶπεν ὁμολογουμένως ἐνδιαφέροντα πράγματα»· || ἐπὶ γυναικὸς ἐγκυμονούσης: «εἶναι εἰς ἐνδιαφέρουσαν κατάστασιν» ἢ ἁπλῶς «εἶναι εἰς ἐνδιαφέρουσαν».—Ἐπίρρ. ***ἐνδιαφερόντως***· μετ' ἐνδιαφέροντος: «ἐνεργεῖ λίαν ἐνδιαφερόντως» (βλ. καὶ *ἐνδιαφέρομαι, ἐνδιαφέρον*).

Ἐνδιγετῶν ***Παράλιος*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ ΒΔ τοῦ Ἀφροδισίου ἀκρωτηρίου τῆς Ἱσπανίας τῆς Ταρρακωνησίας ἐκτεινομένη ἀκτή, καθ' ἣν «Σαμβρόκα ποταμοῦ ἐκβολαί, Ἐμπορίαι λιμήν, Κλωδιανοῦ ποταμοῦ ἐκβολαί, Ροδίπολις» (*Πτολεμ.* Β, στ. 20). Ἐν τῇ ἐνδοχώρᾳ δὲ αὐτῆς *Λεκίανα* καὶ *Ἰουγγάρια* (Β, στ, 78). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἐνδίδω, ἀόρ. *ἐνέδωσα* καὶ *ἐνέδωκα*· ὑποχωρῶ, κάμπτομαι, συγκαταβαίνω: «ἐνέδωκεν εἰς τὰς παρακλήσεις μου», «εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐνδώσῃ, ἐπιμένει εἰς τὴν γνώμην»· || ἐντεῦθεν τὸ ἰδιωματ. *ντώνω* (βλ. λ.)· χαλαρώνω.

ἐνδιημερεύω· διημερεύω ἔν τινι τόπῳ.

ἔνδικος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μετὰ δίκης, μετὰ τοῦ δικαίου, ὁ σύμφωνος πρὸς τὸ δίκαιον, πρὸς τὸν νόμον, νόμιμος· || «ἔνδικα μέσα» (βλ. κατωτέρω).

— [ΠΟΛ. ΔΙΚΟΝ.] *Ἔνδικα μέσα* καλοῦνται τὰ δικονομικὰ ἐκεῖνα μέσα, ἅτινα παρέχει εἰς τὸν διάδικον ἡ Πολιτικὴ δικονομία κατ' ἀποφάσεως, ἣν οὗτος θεωρεῖ ἐσφαλμένην. Αἱ πράξεις τῶν ἀνθρώπων δὲν εἶναι πάντοτε ἀλάθητοι, ἐφ' ᾧ καὶ ἡ πολιτεία ἵδρυσε διὰ τὴν ὀρθὴν τοῦ δικαίου ἀπονομὴν διαφόρου βαθμοῦ δικαστήρια, ἵνα αἱ ἀποφάσεις τῶν κατωτέρων ἐλέγχωνται ὑπὸ τῶν ἀνωτέρων πρὸς πληρεστέραν διάγνωσιν καὶ λύσιν τῆς ἀμφισβητουμένης διαφορᾶς. Ἡ εἰς τὸ ἀνώτερον δικαστήριον προσφυγὴ τοῦ διαδίκου πραγματοῦται διὰ τῶν ἐνδίκων μέσων, οἷά εἰσιν ἡ ἔφεσις καὶ ἡ αἴτησις ἀναιρέσεως, καλούμενα *μεταβιβαστικά*, ὡς μεταβιβάζοντα τὴν διαφορὰν εἰς ἕτερον δικαστήριον. Ἀλλὰ πολλάκις ἡ προσφυγὴ τοῦ διαδίκου κατ' ἐπιβλαβοῦς αὐτῷ ἀποφάσεως γίνεται εἰς τὸ αὐτὸ δικαστήριον· τοῦτο συμβαίνει ἐπὶ ἀνακοπῆς καὶ ἀναψηλαφήσεως (βλ. κατωτέρω), ἅτινα ἔνδικα μέσα καλοῦνται *μὴ μεταβιβαστικά*, ὡς μὴ μεταβιβάζοντα τὴν διαφορὰν εἰς ἕτερον δικαστήριον. Κατὰ ταῦτα ἔνδικα μέσα εἰσὶν ἡ *ἀνακοπή*, ἡ ἔφεσις, ἡ ἀναψηλάφησις, ἡ τριτανακοπὴ καὶ ἡ αἴτησις ἀναιρέσεως, διαιρούμενα εἰς *τακτικά*, ἐν οἷς ἡ ἀνακοπὴ καὶ ἡ ἔφεσις, καὶ *ἔκτακτα*, ἡ ἀναψηλάφησις, ἡ τριτανακοπὴ καὶ ἡ ἀναίρεσις. Τακτικὰ λέγονται τὰ ἔνδικα μέσα, διότι ταῦτα ἐπιτρέπονται εἰς πᾶσαν περίπτωσιν, ἐκτὸς ἐὰν ὁ νόμος ρητῶς αὐτὸ ἀπαγορεύει, ἔκτακτα δὲ διότι κατ' ἐξαίρεσιν ταῦτα, ἤτοι ἐκτάκτως, ἐπιτρέπονται εἰς ἃς περιπτώσεις ρητῶς χορηγεῖ αὐτὰ ὁ νόμος, ἀπαγορεύεται δὲ ὅταν ὁ νόμος σιγᾷ. Πλὴν τούτου τὰ ἔνδικα μέσα διακρίνονται εἰς *ἀνασταλτικά*, ὅταν διὰ τῆς χρήσεως αὐτῶν ἀναστέλληται ἡ ἐκτέλεσις τῆς προσβαλλομένης ἀποφάσεως, τοιαύτην δὲ ἀνασταλτικὴν δύναμιν ἔχουσι συνήθως τὰ τακτικὰ ἔνδικα μέσα, καὶ εἰς *μὴ ἀνασταλτικά*, ὅταν διὰ τῆς χρήσεως αὐτῶν δὲν ἀναστέλλεται ἡ ἐκτέλεσις τῆς ἀποφάσεως· τοιαῦτα δέ εἰσι ἡ ἀναψηλάφησις, ἡ ἀναίρεσις καὶ ἡ τριτανακοπή. Ἡ χρῆσις τῶν ἐνδίκων μέσων ἅπαξ μόνον ἐπιτρέπεται, γίνεται δὲ καθ' ὡρισμένον τύπον καὶ ἐντὸς ὡρισμένης προθεσμίας, οὐχὶ δὲ συγχρόνως καὶ κατ' ἀρέσκειαν, ἀλλὰ προηγοῦνται τὰ τακτικὰ τῶν ἐκτάκτων εἰς τρόπον, ὥστε ἡ ἀνακοπὴ κωλύει τὴν χρῆσιν τῆς ἐφέσεως, ἡ ἔφεσις τὴν ἀναψηλάφησιν καὶ αὕτη τὴν ἀναίρεσιν.

Α') ***Ἀνακοπή***. Λέγεται ἐν τῇ δικονομίᾳ *ἀνακοπὴ* ἐν γένει ἡ ἐπιθετικὴ ἐκείνη πρᾶξις, δι' ἧς ὁ διάδικος ἐπιδιώκει τὴν ἐξαφάνισιν δικαστικῆς τινος ἀποφάσεως, ἢ ἄλλης δικαστικῆς, ἢ ἐξωδίκου πράξεως, ἥτις ἐξεδόθη ἄνευ τῆς συμπράξεως ἢ τῆς προσκλήσεως τοῦ ἀνακόπτοντος καὶ ἐπιφέρει προσβολὴν εἰς τὰ ἔννομα αὐτοῦ συμφέροντα. Περὶ ταύτης πραγματεύονται τὰ ἄρθρα 235—237 τῆς Πολ. δικονομίας. Ἡ ἀνακοπὴ κατὰ τὸ ἄρθρον 235 προϋποθέτει: α') πρᾶξιν *δικαστικὴν* (οἷον ἀπόφασιν, κατάσχεσιν, δήλωσιν τρίτου ἐπὶ κατασχέσεως, σφράγισιν κλπ.) ἢ *ἐξώδικον* (οἷον δήλωσιν κληρονόμων κλπ. περὶ κληρονομικῶν τελῶν, πρόσκλησιν κατὰ φορολογουμένου κλπ.)· παρ' ἡμῖν ὁ Οἰκονομίδης (81 σημ. 13), ἐν ταῖς δικαστικαῖς πράξεσιν ἀναφέρων μόνον τὰς δικαστικὰς ἀποφάσεις, καταλέγει εἰς τὰς ἐξωδίκους τὰς ἀνωτέρω παρ' ἡμῖν ὡς δικαστικὰς ἀναφερομένας, ἐνῷ τοὐναντίον ὁ Εὐκλείδης (76 σημ. 2) ποιεῖται τὴν ἀνωτέρω ἐκτιθεμένην διάκρισιν, ἥτις φαίνεται καὶ ὀρθοτέρα, καθ' ὅσον ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ ἄρθρου 235

Digitized by Google

δικαστικὴ μὲν πρᾶξις θεωρητέα ἡ κατὰ τὰς διατάξεις τῆς δικονομίας ὑπὸ δικαστικοῦ ὑπαλλήλου ἐνεργουμένη, ἐξώδικος δὲ πᾶσα ἄλλη, ὡς π.χ. ἡ ἐπιταγὴ πρὸς πληρωμὴν πρὶν ἢ ἐπακολουθήση κατάσχεσις· β') πρᾶξιν φέρουσαν βλάβην εἰς τὸν ἀνακόπτοντα ἢ κίνδυνον εἰς τὰ συμφέροντα αὐτοῦ, ὅπερ δηλοῖ ὅτι δύναταί τις ν' ἀσκήση ἀνακοπὴν καὶ ὅταν ἀκόμη δὲν ὑπέστη βλάβην, ἀλλ' ὅμως ἐπίκειται κίνδυνος νὰ ἐπέλθη τοιαύτη, πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ ὁποίου χωρεῖ ἀνακοπὴ ἐκ τοῦ ἄρθρου 235 Πολιτικῆς δικονομίας, καὶ γ') ἐνέργειαν τῆς δικαστικῆς ἢ τῆς ἐξωδίκου πράξεως ἄνευ συμπράξεως ἢ προσλήψεως τοῦ ἀνακόπτοντος (ὡς λ.χ. ἐν τῇ ἐκδόσει ἐρήμην ἀποφάσεως) ἢ καὶ ἄνευ προσκλήσεως αὐτοῦ, διότι ὑπάρχουσι καὶ περιπτώσεις καθ' ἃς ἀποκλείεται ἡ ἀνακοπὴ εἰς τὸν προσκληθέντα νὰ προσέλθη κατὰ τὴν πρᾶξιν ἀλλὰ μὴ προσελθόντα, ἐνῷ ἦτο ὑπόχρεος νὰ προσέλθῃ, ὡς λ.χ. ὅταν κληθῇ εἰς τὴν συζήτησιν τῆς *διεκδικητικῆς ἀγωγῆς* ὑπὸ τοῦ ἐναγομένου ἐκεῖνος, ἐν ὀνόματι τοῦ ὁποίου κατέχει ὁ ἐναγόμενος, καὶ οὗτος δὲν προσέλθῃ, στερεῖται τοῦ δικαιώματος τῆς ἀνακοπῆς κατὰ τῆς ἐκδοθείσης ἀποφάσεως (Πολ. δικ. ἄρθρ. 69, 608). Ἡ ὑπὸ τὰς ἀνωτέρω προϋποθέσεις ἀσκουμένη ἀνακοπή, ἀναλόγως τοῦ περιεχομένου αὐτῆς, ὁτὲ μὲν ἔχει τὸν χαρακτῆρα ἀγωγῆς, ὡς ὅταν ἐπιδιώκῃ δικαίωμα ἢ ἀπαίτησιν (λ. χ. ἐπὶ διεκδικητικῆς ἀνακοπῆς), ὁτὲ δὲ ἔχει τὸν χαρακτῆρα ἐνστάσεως, ὅταν ἐπιδιώκῃ τὴν κατάργησιν τοῦ δικαιώματος ἢ τῆς ἀπαιτήσεως τῆς ἀνακοπτομένης πράξεως, ἀλλὰ καὶ ὅταν αὕτη φέρῃ τὰ στοιχεῖα τῆς ἀγωγῆς δὲν ἐξομοιοῦται καθ' ὁλοκληρίαν πρὸς αὐτήν, εἰμὴ μόνον ὁπόταν εἶναι συνδεδεμένη μὲ ἀγωγὴν κυρίαν, ἢ παρεμπίπτουσαν, ὁπότε ὁ ἀνακόπτων ἔχει τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ ἐνάγοντος, π.χ. νὰ καταβάλῃ ἔνσημον κλπ. (Πολ. δικ. ἄρθρ. 236). Ἡ ἀνακοπὴ ὡς δικόγραφον δέον νὰ περιέχῃ τὰ στοιχεῖα καὶ τὸν τύπον παντὸς ἄλλου δικογράφου, ἤτοι τοὺς λόγους τῆς ἀνακοπῆς μετὰ τῆς σχετικῆς αἰτήσεως, νὰ εἶναι προσηκόντως χρονολογημένη καὶ ὑπογεγραμμένη ὑπὸ τοῦ πληρεξουσίου τοῦ διαδίκου ἢ ὑπ' αὐτοῦ τούτου, ὅταν τοῦτο ἐπιτρέπεται. Νέοι λόγοι δύνανται καὶ βραδύτερον νὰ προστεθῶσιν, ἢ διὰ χωριστοῦ δικογράφου, ἢ διὰ τῶν προτάσεων κατὰ τὴν συζήτησιν, ἐὰν δ' ἐντεῦθεν προκύψωσιν ἔξοδα, ταῦτα πληρώνονται παρὰ τοῦ ἀνακόπτοντος. Ἡ ἀνακοπὴ ὁσάκις χρῄζει ἐπιδόσεως ἐπιδίδεται κατὰ τὰς περὶ ἐπιδόσεων διατάξεις τῆς δικονομίας (Πολ. δικ. ἄρθρ. 237). Ἡ ἀνακοπὴ δὲν ἐπιφέρει αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἀναστολὴν τῆς ἀνακοπτομένης πράξεως, ἂν μὴ διατάξῃ ταύτην τὸ δικαστήριον (Πολ. δικ. ἄρθρ. 241, 910, 911), ἐκτὸς ὅπου ὁ νόμος διατάσσει τοιαύτην ἀναστολὴν (Πολ δικ. 507, 598 ἄρθρ. 1108, 1087, Ἐμπορ. νόμ. ἄρθρ. 153). Τὰ γενικὰ ταῦτα περὶ ἀνακοπῆς ἐφαρμόζονται ἐπὶ παντὸς εἴδους ἀνακοπῶν κατ' ἐρήμην ἀποφάσεων τριτανακοπῶν, δικαστικῶν ἢ ἐξωδίκων πράξεων, καὶ δή:

α') *Ἀνακοπὴ ἐρήμην ἀποφάσεως.* Οὕτω καλεῖται τὸ ἔνδικον ἐκεῖνο μέσον, τὸ ὁποῖον ἔχει ὁ ἐρήμην δικασθεὶς διάδικος, δι' οὗ προκαλεῖ νέαν τῆς ὑποθέσεως συζήτησιν, ἐφ' ἧς τὸ δικαστήριον ἀπεφάνθη ἄνευ τῆς ἀκροάσεως αὐτοῦ. Καταλέγεται μεταξὺ τῶν τακτικῶν ἐνδίκων μέσων, περὶ ὧν ἐν οἰκείῳ μέρει γίνεται λόγος ἐν ἰδιαιτέρῳ ἄρθρῳ. Ὁ ἀνακόπτων δὲν ὑποχρεοῦται ποσῶς νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐρήμην δίκην, διότι εἰκάζεται, ὅτι οὐχὶ ἐξ ἀπειθείας, ἀλλ' ἐξ ἀδυναμίας δὲν ἐνεφανίσθη, ὡς συνάγεται ἐκ τοῦ ἄρθρ. 505 Πολιτικῆς δικονομίας φέροντος «ἀποδειχθείσης τῆς ἀπουσίας ἢ βαρείας ἀσθενείας τοῦ μὴ ἐμφανισθέντος διαδίκου».

Ἐπὶ τοῦ ἐνδίκου μέσου τῆς ἀνακοπῆς παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς: 1) Ἀσκεῖται παρὰ μόνον τοῦ ἐρήμην δικασθέντος διαδίκου ἐνάγοντος ἢ ἐναγομένου, ἔτι δὲ παρὰ τῶν καθολικῶν ἢ εἰδικῶν διαδόχων αὐτοῦ. 2) Χωρεῖ κατ' ἀποφάσεως παντὸς δικαστηρίου ἐρήμην ἐκδοθείσης, ἤτοι κατ' ἀποφάσεων τῶν εἰρηνοδικείων, τῶν πρωτοδικείων, τῶν ἐφετείων καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀρείου Πάγου ὅταν οὗτος δὲν δικάζῃ ὡς ἀκυρωτικόν, ἀλλ' εἰς ἄλλας τινὰς περιπτώσεις, π. χ. ὅταν δικάζῃ ἐπὶ τῆς οὐσίας ἢ ἀγωγὴν κακοδικείου κλπ.· ἐπίσης ἐγείρεται ἡ ἀνακοπὴ κατ' ἀποφάσεων τῶν προέδρων ἐπὶ δικῶν ἐξώσεως· δὲν ὑπόκεινται τοὐναντίον εἰς ἀνακοπὴν αἱ διαιτητικαὶ ἀποφάσεις (Πολ. δικ. ἄρθρ. 117 ἐδ. 2), αἱ τῆς ἐπ' ἀναφορᾷ διαδικασίας, ἐξαιρέσει τῆς περιπτώσεως ἀποδόσεως ἐγγράφων (Πολ. δικ 644, 557, 558), αἱ τῆς ἐγγράφου διαδικασίας (Πολ. δικ. 617) καὶ αἱ ἐρήμην τοῦ ἀνακόπτοντος ἐκδιδόμεναι, διότι δευτέρα ἀνακοπὴ δὲν ἐπιτρέπεται (Πολ. δικ. 507 ἐδ. 2) κατὰ τὸν κανόνα opposition sur opposition ne vaut· ἐκδοθείσης ἀποφάσεως ἐπὶ τῆς ἀνακοπῆς ἀντιμωλίᾳ τοῦ ἀνακόπτοντος, δὲν ἐπιτρέπεται νέα αὐτοῦ ἐρημοδικία, ἄρα οὐδὲ ἀνακοπὴ κατὰ τὸ ἄρθρ. 2 τοῦ ἀπὸ 4 Σεπτεμβρίου 1925 νομοθετικοῦ διατάγματος περὶ τῆς ἐν μέρει καταργήσεως τῆς ἐρημοδικίας· δευτέρα ἀνακοπὴ δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τὸν ἀνακόπτοντα ὑπὸ τὴν αὐτονόητον προϋπόθεσιν τῆς ἐγκύρου ἐρημοδικίας του ἐπὶ τῆς πρώτης αὐτοῦ ἀνακοπῆς· ἐπίσης δὲν ἐπιτρέπεται ἀνακοπὴ εἰς ἃς περιπτώσεις εἰδικοὶ νόμοι ἀπαγορεύουσι τὸ ἔνδικον τοῦτο μέσον (πρβλ. νομ. ΡΠΑ' ἄρθρ. 6 ἐδ. 2, νόμ. ΦΚΣΤ' τοῦ 1859 ἄρθρ. 59, Ἐμπ. νόμ. ἄρθρ. 577). 3) Ἡ προθεσμία ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐγείρεται εἶναι 5 μὲν ἡμερῶν ἐπὶ ἀποφάσεως εἰρηνοδικείου (Πολ. δικ. ἄρθρ. 405), 8 δὲ ἡμερῶν ἐπὶ ἀποφάσεων τῶν λοιπῶν δικαστηρίων, ἀρχομένη ἀπὸ τῆς ἐπιδόσεως τῆς ἐρήμην ἀποφάσεως (Πολ. Δικ. 757 ἐδ. 2)· ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς ἐπιδόσεως δύναται βεβαίως ν' ἀσκηθῇ ἀνακοπή· ἡ προθεσμία αὕτη ἐπεκτείνεται λόγῳ ἀποστάσεως συμφώνως τοῖς ἄρθροις 195 καὶ 196 Πολιτικῆς δικονομίας, ἤτοι χορηγοῦνται ἐπὶ πλέον πέντε μὲν ἡμέραι, ἂν ὁ ἀνακόπτων κατοικῇ ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ αὐτοῦ εἰρηνοδικείου, δεκαπέντε ἡμέραι ἂν κατοικῇ ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ αὐτοῦ πρωτοδικείου, εἰκοσιπέντε ἡμέραι ἂν κατοικῇ ἐν τῇ περιφερείᾳ ἑτέρου μὲν πρωτοδικείου, ὑπαγομένου ὅμως εἰς τὸ αὐτὸ ἐφετεῖον, καὶ τριάκοντα ἡμέραι, ἂν κατοικῇ ἐν τῇ περιφερείᾳ ἑτέρου ἐφετείου· εἰδικαὶ διατυπώσεις καὶ προθεσμίαι κρατοῦσιν ὡς πρὸς τοὺς ἐν ἀλλοδαπῇ διαμένοντας διαδίκους εἰσαχθεῖσαι διὰ τοῦ ΑΥΝΘ' νόμου τῆς 28 Μαΐου 1887, καθ' ὃν εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἡ πρὸς ἀνακοπὴν προθεσμία συνίσταται εἰς ἓξ μὲν μῆνας, ἐὰν ὁ ἐρήμην δικασθεὶς διάδικος διαμένῃ ἐν Εὐρώπῃ, Τουρκίᾳ ἢ Αἰγύπτῳ, εἰς δώδεκα δὲ μῆνας ἐὰν διαμένῃ ἀλλαχοῦ· ἡ προθεσμία αὕτη ἄρχεται μετὰ τὴν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν ἐπίδοσιν τῆς ἐρήμην ἀποφάσεως πρὸς περαιτέρω ἀποστολὴν καὶ ἀφοῦ δημοσιευθῇ ἐπιμελείᾳ τοῦ παραγγέλλοντος τὴν ἐπίδοσιν διαδίκου περίληψις περιέχουσα τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν χρονολογίαν τῆς ἀποφάσεως, τὸ δικαστήριον ὑφ' οὗ ἐξεδόθη, τὰ ὀνόματα, τὰ ἐπώνυμα, τὰς κατοικίας τῶν διαδίκων καὶ τὸ διατακτικὸν αὐτῆς δὶς ἐν δυσὶν ἐφημερίσι τῆς πρωτευούσης ὁριζομέναις ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν κάτωθι τοῦ ἐπιδοτηρίου, λογίζεται δ' ἀρξαμένη ἡ προθεσμία ἀπὸ τῆς χρονολογίας τοῦ περιέχοντος τὴν τελευταίαν τῶν τεσσάρων τῆς περιλήψεως δημοσιεύσεων. Εἰδικαὶ ὡσαύτως διατάξεις εἰσήχθησαν διὰ τοῦ νόμου ͵ΓΨϞΣΤ' τῆς 20ῆς Ἰουνίου 1911 ὡς πρὸς τοὺς ἀγνώστου διαμονῆς διαδίκους, δι' οὓς ἡ πρὸς ἀνακοπὴν προθεσμία συνίσταται εἰς ἓξ μῆνας καὶ ἄρχεται μετὰ τὴν εἰς τὸν κατὰ τὸ ἄρθρον 145 ἀριθ. 7 ἁρμόδιον εἰσαγγελέα ἐπίδοσιν τῆς ἐρήμην ἀποφάσεως καὶ ἀφοῦ δημοσιευθῇ, ἐπιμελείᾳ τοῦ παραγγέλλοντος τὴν ἐπίδοσιν διαδίκου, περίληψις ὡς ἡ ἀνωτέρω ἐπὶ τῶν ἐν ἀλλοδαπῇ διαμενόντων διαδίκων ἐν δυσὶν ἐφημερίσι τῆς πρωτευούσης, ὁριζομέναις ὑπὸ τοῦ ἁρμοδίου εἰσαγγελέως κάτωθι τοῦ ἐπιδοτηρίου, ὑπολογιζομένης τῆς προθεσμίας ἀπὸ τῆς χρονολογίας τοῦ φύλλου τῆς ἐφημερίδος τοῦ περιέχοντος τὴν τελευταίαν τῶν τεσσάρων τῆς περιλήψεως δημοσιεύσεων· ἐὰν ὅμως ὁ κατὰ τ' ἀνωτέρω ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ διαμένων ἢ ἀγνώστου διαμονῆς ἐρήμην δικασθεὶς διάδικος ἔχῃ διορίσει ἀντίκλητον ἐν τῇ καθέδρᾳ τοῦ δικαστηρίου, αἱ μὲν κοινοποιήσεις γίνονται πρὸς τὸν ἀντίκλητον, ἡ δὲ πρὸς ἀνακοπὴν προθεσμία εἶναι ὀκταήμερος σὺν τῇ προσθήκῃ καὶ τῆς κατὰ τὸ ἄρθρον 541 περαιτέρω προθεσμίας, ἤτοι τριῶν μὲν μηνῶν ἐὰν ὁ διάδικος κατοικῇ ἐν Εὐρώπῃ, Τουρκίᾳ ἢ Αἰγύπτῳ, ἓξ δὲ μηνῶν ἐὰν κατοικῇ εἰς ἄλλα μέρη τοῦ κόσμου, ἢ εἰς ἄλλας ἐπικρατείας· ἐὰν δὲ εἶναι ἀγνώστου διαμονῆς προστίθενται τρεῖς μῆνες, λογιζομένης τῆς προθεσμίας ἀπὸ τῆς εἰς τὸν ἀντίκλητον κοινοποιήσεως τῆς ἐρήμην ἀποφάσεως· τὰ περὶ ἀνακοπῆς τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, Σμύρνῃ καὶ Ἀλεξανδρείᾳ προξενικῶν δικαστηρίων διέπονται ὑπὸ τῶν ἄρθρ. 166, 167, 184 τοῦ προξενικοῦ νόμου. 4) Ἡ ἀνακοπὴ ὡς δικόγραφον πρέπει νὰ περιέχῃ, ἐκτὸς τῶν κατὰ τὸ ἄρθρον 237 προσόντων ἑκάστης ἀνακοπῆς, περὶ ὧν ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος ἄρθρου εἴρηται, καὶ τὰ τοῦ ἐγγράφου τῆς ἀγωγῆς προσόντα κατὰ τὰ ἄρθρα 619—622 Πολιτικῆς δικονομίας, ἤτοι σημείωσιν τοῦ δικαστηρίου πρὸς ὃ αὕτη ἀπευθύνεται (εἶναι δὲ τοῦτο τὸ ἐκδὸν τὴν ἐρήμην ἀπόφασιν, πρὸς ὃ καὶ εἰσάγεται κατὰ τὴν συνοπτικὴν διαδικασίαν), τὰ ὀνόματα τῶν διαδίκων, τὴν ἀνακοπτομένην ἐρήμην ἀπόφασιν κατὰ τὰ οὐσιώδη αὐτῆς μέρη καὶ τοὺς λόγους τῆς ἀνακοπῆς, ἀλλὰ δὲν ἀποκλείεται καὶ ἡ προσθήκη νέων τοιούτων διὰ χωριστοῦ δικογράφου ἢ διὰ τῶν προτάσεων ὡς ἀνωτέρω εἴρηται (Πολ. δικ. ἄρθρ. 237 ἐδ. 2). Ἀφοῦ οὕτω συνταχθῇ ἡ ἀνακοπή, κατατίθεται τὸ δικόγραφον αὐτῆς ἐν πρωτοτύπῳ δι' ἐκθέσεως συντασσομένης ἐνώπιον τοῦ γραμματέως τοῦ ἐκδόντος τὴν ἐρήμην ἀπόφασιν δικαστηρίου ἐντὸς τῶν ἀνωτέρω προθεσμιῶν, λαμβανομένης ὑπ' ὄψει διὰ τὴν παρέκτασιν αὐτῶν, καθ' ἃς περιπτώσεις δίδεται τοιαύτη ἐκ τοῦ νόμου, τῆς ἀποστάσεως τοῦ ἀσκοῦντος τὸ ἔνδικον μέσον τῆς ἀνακοπῆς ἀπὸ τῆς ἕδρας τοῦ δικαστηρίου, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ ἐμφανισθῇ ἵνα καταθέσῃ τὴν ἀνακοπήν. Δὲν χρῄζουσι καταθέσεως τοιαύτης αἱ ἀνακοπαὶ κατ' ἐρήμην ἀποφάσεων περὶ ἐξώσεως, ἐκδιδομένων κατὰ τὴν ἐνώπιον τῶν παρέδρων πρωτοδικῶν ἢ περὶ εἰρηνοδικῶν διαδικασίαν, οὐδὲ τῶν διαιτητικῶν ἀποφάσεων, ἐκτὸς ἐὰν ἐξεδόθησαν ὑπὸ τακτικοῦ δικαστηρίου ὡς διαιτητικοῦ κατὰ τὸ ἄρθρον 529, 3 Πολιτικῆς δικονομίας (πρβλ. νόμ. 194 τῆς 13 Μαρτίου 1914 «περὶ ἀσκήσεως ἐνδίκων μέσων ἐν ταῖς πολιτικαῖς δίκαις»). Τὴν οὕτω κατατεθεῖσαν ἀνακοπὴν δύναται ἕκαστος τῶν διαδίκων προσάγων ἀντίγραφον αὐτῆς νὰ ἐγγράψῃ εἰς τὸ πινάκιον τοῦ ἁρμοδίου δικαστηρίου καὶ φέρῃ πρὸς συζήτησιν κατὰ τὴν ἐν τῷ πινακίῳ ὁρισθεῖσαν ἡμέραν διὰ κλήσεως κάτωθι ἀντιγράφου τοῦ κατατεθέντος δικογράφου ἢ καὶ αὐτοτελῶς γινομένης καὶ ἐπιδιδομένης πρὸς τὸν ἀντίδικον αὐτοῦ ἢ τὸν τούτου νομίμως διωρισμένον ἀντίκλητον, τηρουμένης διὰ τὴν ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου ἐμφάνισιν τῆς νομίμου πρὸς συζήτησιν προθεσμίας σὺν τῇ ἐκ τῆς ἕδρας αὐτοῦ ἀποστάσει κατὰ τὸ ἄρθρον 195 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας. Τὴν ἐν τῷ πινακίῳ δικάσιμον ὁρίζει ὁ γραμματεὺς τοῦ δικαστηρίου ἐπὶ τῇ προσαγωγῇ τοῦ ῥηθέντος ἀντιγράφου ἢ τῆς αὐτοτελοῦς κλήσεως (ἄρθρ. 5 ἐδ. 1 καὶ 11 ἐδ. 1 τοῦ ἀπὸ 4 Δεκεμβρ. 1925 Νομοθ. Διατ. περὶ πινακίου). 5) Ἡ κατὰ τ' ἀνωτέρω προσηκόντως κατατεθεῖσα ἀνακοπὴ ἐπιφέρει κατὰ ῥητὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρ. 507 ἐδ. 1 τῆς Πολ. δικ. ἀναστολὴν τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἐρήμην, ἔστω καὶ ἂν αὕτη εἶναι προσωρινῶς ἐκτελεστή, καὶ νέαν τῆς ὑποθέσεως συζήτησιν ἐνώπιον τοῦ ἐκδόντος τὴν ἐρήμην ἀπόφασιν δικαστηρίου, κατὰ τὴν συζήτησιν δὲ ταύτην, πρώτην οὖσαν διὰ τὸν ἀνακόπτοντα, δευτέραν δὲ διὰ τὸν καθ' οὗ ἡ ἀνακοπή, ὁ μὲν πρῶτος δύναται νὰ προτείνῃ πάντα ἰσχυρισμόν, ὁ δεύτερος ὅμως δὲν δύναται νὰ προτείνῃ, ἢ ὅσα κατὰ τὴν ἐρήμην συζήτησιν εἶχε προτείνει, διότι νέοι ἰσχυρισμοὶ ἀποκλείονται κατὰ τὸ ἄρθρ. 160 Πολ. δικ.

β') *Ἀνακοπὴ τρίτου.* Περὶ τῆς ἀνακοπῆς τρίτου πραγματεύεται ἡ Πολιτικὴ δικονομία ἐν ἄρθρ. 238—243 καὶ εἰς ἰδιαίτερον κεφάλαιον. Οἱ συγγραφεῖς ἐν τούτοις κατατάσσουσι ταύτην μεταξὺ τῶν ἐκτάκτων ἐνδίκων μέσων, διότι καὶ αὕτη ἀποτελεῖ οὕτως εἰπεῖν ἔνδικον μέσον, τὸ ὁποῖον δίδεται εἰς πάντα τρίτον, ὅπως ἀνακόψῃ ἀπόφασιν δικαστικὴν θίγουσαν τὰ ἔννομα αὐτοῦ συμφέροντα ἢ εἰς κίνδυνον ἐμβάλλουσαν αὐτά, ἅτινα καὶ δι' ἀγωγῆς δύναται νὰ προστατεύσῃ (Πολ. δικον. 235). Ἡ ἀνακοπὴ αὕτη οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ ἡ ἀνακοπὴ τοῦ ἄρθρου 235 περὶ ἧς ἐν ἀρχῇ ὡμιλήσαμεν, ἐφ' ᾧ καὶ δύναται νὰ ἐγερθῇ παρὰ τοῦ μηδόλως συνεργήσαντος, προσκληθέντος ἢ προσληφθέντος εἰς τὴν ἐκδοθεῖσαν ἀπόφασιν μεταξὺ τῶν τρίτων, διότι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει δὲν δύναται ν' ἀνακόψῃ ταύτην, ὡς ἐπίσης καὶ ἐὰν ἡ ἀπόφασις ἀποτελῇ δεδικασμένον καὶ κατ' αὐτοῦ, διότι λ. χ. εἶναι γενικὸς ἢ εἰδικὸς διάδοχος τοῦ ἀρχικοῦ διαδίκου (Πανδ. (44.2) 9 § 2). Τὸ ἔνδικον τοῦτο μέσον εἶναι προαιρετικόν, διότι δύναται ὁ τρίτος, ἀντὶ ν' ἀνακόψῃ τὴν μεταξὺ τρίτων ἐκδοθεῖσαν ἀπόφασιν, νὰ ἐγείρῃ ἀγωγὴν παρὰ τῷ ἁρμοδίῳ δικαστηρίῳ πρὸς προστασίαν τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ ἢ νὰ προτείνῃ τὴν ἔνστασιν ὅτι τὰ μεταξὺ ἄλλων κριθέντα δὲν ὑποχρεοῦσιν αὐτὸν ὡς res inter alios acta (Πολ. δικ. ἄρθρ. 238). Ἐὰν ἡ ἀνακοπὴ ἐγείρεται ὡς κυρία ἀγωγή, πρέπει νὰ εἰσάγηται παρὰ τῷ δικαστηρίῳ τῷ ἐκδόντι τὴν προσβαλλομένην ἀπόφασιν, εἰρηνοδικείῳ, πρωτοδικείῳ, ἐφετείῳ, ἀνεξαρτήτως τουτέστιν ἂν τοῦτο εἶναι πρώτου ἢ δευτέρου βαθμοῦ (Πολ. δικ. 239 § 1). Ἐὰν ἡ ἀνακοπὴ ἐγείρεται ὡς παρεμπίπτουσα, εἰσάγεται εἰς τὸ δικαστήριον εἰς ὃ ἐκκρεμεῖ καὶ ἡ κυρία διαφορά, ἐὰν τὸ δικαστήριον τοῦτο εἶναι ἰσοβάθμιον ἢ ἀνώτερον τοῦ δικαστηρίου ὅπερ ἐξέδοτο τὴν προσβαλλομένην ἀπόφασιν· ἐὰν ὅμως τὸ δικαστήριον τῆς κυρίας διαφορᾶς, εἰς ὃ εἰσάγεται ἡ τριτανακοπὴ ὡς παρεμπίπτουσα, εἶναι κατωτέρου βαθμοῦ τοῦ δικαστηρίου τοῦ ἐκδόντος τὴν προσβαλλομένην ἀπόφασιν, ἡ τριτανακοπὴ δὲν δύναται νὰ εἰσαχθῇ ἐνώπιον αὐτοῦ, ἀλλὰ πρέπει νὰ εἰσαχθῇ ὡς κυρία ἐνώπιον τοῦ ἐκδόντος τὴν προσβαλλομένην ἀπόφασιν, δικαστηρίου, π. χ. εἰς δίκην ἐκκρεμῆ ἐνώπιον τοῦ πρωτοδικείου μεταξὺ δύο παρεμβαίνει τρίτος προσβάλλων παρεμπιπτόντως ἀπόφασιν πρωτοδικείου ἢ εἰρηνοδικείου χρησιμεύουσαν εἰς τὴν κυρίαν διαφοράν, προσβάλλουσαν ὅμως τὰ ἔννομα συμφέροντα τοῦ τρίτου· ἡ παρεμπιπτόντως ἀσκουμένη διὰ τῆς παρεμβάσεως ἀνακοπή του εἶναι ἐξεταστέα, ἀλλ' ἐὰν ἡ προσβαλλομένη ἀπόφασις εἶναι τοῦ ἐφετείου δὲν εἶναι δεκτὴ παρεμπιπτόντως ὑποβαλλομένη, ἀλλὰ δέον νὰ εἰσαχθῇ ὡς κυρία ἐνώπιον τοῦ ἐφετείου, διότι τὸ δικαστήριον τῆς κυρίας διαφορᾶς (πρωτοδικεῖον, ἢ εἰρηνοδικεῖον) δὲν δύναται νὰ ἐλέγξῃ ἀπόφασιν ἐκδοθεῖσαν ὑπὸ ἀνωτέρου δικαστηρίου (Πολ. δικ. ἄρθρ. 240 § 2). Ἡ τριτανακοπὴ ἀπευθύνεται καθ' ὅλων τῶν διαδίκων ἐπ' ὀνόματι τῶν ὁποίων ἐξεδόθη ἡ ἀνακοπτομένη ἀπόφασις, ἐφ' ὅσον αὕτη δὲν ἐξετελέσθη κατὰ τοῦ ἡττηθέντος διαδίκου, ὁπότε ἀπευθύνεται κατὰ μόνον τοῦ νικήσαντος· τοῦτο δὲν λέγεται ῥητῶς ἐν τῷ νόμῳ, ἀλλὰ προκύπτει ἐμμέσως οὐ μόνον ἐκ τῶν φράσεων «μετατίθησι τὸν ἀνακόπτοντα ὡς πρὸς τοὺς πρότερον διαδίκους» τοῦ ἄρθρου 241 ἐδ. 2 καὶ «φυλάττει ὡς πρὸς τοὺς προτέρους διαδίκους» τοῦ ἄρθρου 242, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ἐπιδιωκο-

Digitized by Google

μένου διὰ τῆς τριτανακοπῆς σκοποῦ, ἤτοι τῆς ἐξαφανίσεως τῆς ἀνακοπτομένης ἀποφάσεως ἀπέναντι ἀμφοτέρων τῶν διαδίκων, τοῦθ' ὅπερ δὲν συμβαίνει πλέον μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως, μεθ' ἣν ὁ εἷς τῶν διαδίκων ἐτέθη πλέον ἐκποδὼν ὡς πρὸς τὸ ἐπίμαχον ζήτημα, ὅπερ ἔχει ἐπιρροὴν εἰς τὰ ἔννομα συμφέροντα τοῦ ἀνακόπτοντος. Ἐπὶ τῆς τριτανακοπῆς δὲν ἔταξεν ὁ νόμος προθεσμίαν, ἐντὸς τῆς ὁποίας δέον αὕτη νὰ ἐγερθῇ, ὡς ἔπραξεν ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἐνδίκων μέσων ἐκτὸς ἐπὶ τῶν ἀποφάσεων περὶ χωρισμοῦ κτημάτων (Πολ. Δικ. 681), ἐκστάσεως ὑπαρχόντων (Πολ. Δικ. 692) καὶ πτωχευτικῶν δικῶν (Ἐμπορ. νόμ. 586)· ἑπομένως χωρεῖ ἡ συνήθης μὲν τῶν ἀγωγῶν παραγραφὴ ὅταν αὕτη ἀσκῆται ὡς κυρία ἀγωγή, οὐδεμία δὲ ἀντιτάσσεται κατ' αὐτῆς παραγραφὴ ὅταν φέρεται ὡς παρεμπίπτουσα. Εἰς τριτανακοπὴν ὑπόκεινται αἱ ἀποφάσεις, εἴτε προδικαστικαὶ εἰσὶν αὗται, εἴτε ὁριστικαί, τελεσίδικοι ἢ μή, κατ' ἀντιμωλίαν, ἢ ἐρήμην, παντὸς δικαστηρίου, ἐξαιρέσει τοῦ Ἀρείου Πάγου δικάζοντος ὡς ἀκυρωτικοῦ καὶ τῶν ἀποφάσεων τῶν διαιτητῶν, ἐκτὸς ἂν ἡ διαιτησία ἀνετέθη εἰς τακτικὸν δικαστήριον. Δεκτῆς κατ' ἀρχὴν γενομένης τῆς τριτανακοπῆς, τοῦθ' ὅπερ συμβαίνει ὅταν συντρέχῃ νόμιμος λόγος πρὸς ἄσκησιν αὐτῆς, τὸ δικαστήριον κατὰ τὸ ἄρθρον 242 Πολιτικῆς δικονομίας: α') ἀναστέλλει κατὰ τὴν κρίσιν αὐτοῦ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀνακοπτομένης ἀποφάσεως μέχρις οὗ τελειωτικῶς ἀποφασισθῇ τὸ περὶ ἀνακοπῆς, ἢ διατάσσει ὅτι δὲν πρέπει ν' ἀνασταλῇ ἡ ἐκτέλεσις ἀναλόγως τῆς πιθανῆς ἐκβάσεως τῆς ἀνακοπῆς· β') μετατίθησι τὸν ἀνακόπτοντα ὡς πρὸς τοὺς πρότερον διαδίκους εἰς ἣν θέσιν ἦτο καὶ πρὸ τῆς πρώτης ἀποφάσεως, διατάσσον κατὰ τὰς περιστάσεις νέαν ἐξέτασιν μαρτύρων, πραγματογνωμοσύνην κλπ· ἵνα τουτέστιν ἀποφανθῇ περὶ τοῦ κατ' οὐσίαν παραδεκτοῦ τῆς ἀνακοπῆς δὲν θέλει περιορισθῇ εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῶν ὑπὸ τῶν πρώτων διαδίκων προσαχθεισῶν ἀποδείξεων, αἵτινες δύνανται νὰ ληφθῶσιν ὡς ἐκμαρτύρια, ἀλλὰ θὰ διατάξῃ νέας ἀποδείξεις, ὡσεὶ τὸ πρῶτον ἤδη νὰ ἐγένετο ἡ δίκη. Ἡ ἀνακοπτομένη ὅμως ἀπόφασις οὐδόλως μεταβάλλεται, ἀλλ' ἔχει πλήρη τὴν ἰσχὺν αὐτῆς μεταξὺ τῶν ἀρχικῶν, ἐκτὸς ἂν τὸ ἐπίμαχον δίκαιον ἐστὶν ἀδιαίρετον, τοῦ ἀδιαιρέτου κρινομένου ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἀνακόπτοντα καὶ τὸν ἕτερον τῶν ἀρχικῶν διαδίκων (Πολ. δικ. ἄρθρ. 242). Ἐὰν ὁ ἀνακόπτων τρίτος ἡττηθῇ καὶ ἀπορριφθῇ ἡ ἀνακοπὴ αὐτοῦ, καταδικάζεται κατὰ τὸ ἄρθρον 243 Πολιτικῆς δικονομίας εἰς τὴν πληρωμὴν τῶν ἐξόδων καὶ πᾶς ἄλλος διάδικος εἰς ἀποζημίωσιν, ἐὰν ἐκ τῆς ἀνακοπῆς του ἐπέλθῃ ζημία εἴς τινα τῶν ἀρχικῶν διαδίκων, διότι λ.χ. ἐνεστάλη ἡ ἐκτέλεσις τῆς ἀποφάσεως, καὶ εἰς πρόστιμον 50 μέχρις 100 δραχ.

Β') ***Ἔφεσις.*** Ἔφεσις εἶναι τὸ τακτικὸν ἐκεῖνο ἔνδικον μέσον, δι' οὗ φέρεται ἡ διαφορὰ ἐνώπιον τοῦ κατὰ βαθμὸν ἀνωτέρου δικαστηρίου πρὸς νέαν ἐξέτασιν. Ἐνεργητικῶς ἡ ἔφεσις ἀσκεῖται ὑπὸ παντὸς διαδίκου (ἐνάγοντος ἢ ἐναγομένου) ἢ ὑπὸ τοῦ πληρεξουσίου ἢ νομίμου αὐτοῦ ἀντιπροσώπου, ὡς καὶ ὑπὸ τῶν διαδόχων αὐτοῦ γενικῶν ἢ εἰδικῶν (Πολ. δικ. ἄρθρ. 740)· ἀλλὰ καὶ τρίτοι δύνανται ν' ἀσκήσωσιν ἔφεσιν, καίτοι δὲν ἦσαν διάδικοι εἰς τὴν πρωτόδικον δίκην, ἐφ' ὅσον ἔχουσι νόμιμον συμφέρον εἰς τὴν ἔκβασιν τῆς δίκης (ἄρθρ. 740 κα 741 ἐδ. 2). Οἱ πρωτοδίκως παρεμβάντες καὶ ἀναλαβόντες αὐτοὶ τὸν ἀγῶνα ἔχουσιν ἐπίσης δικαίωμα αὐτοτελοῦς ἐφέσεως, οὐχὶ ὅμως καὶ οἱ προσθέτως παρεμβάντες καὶ μὴ ἀναλαβόντες τὸν ἀγῶνα, οἵτινες δύνανται νὰ παρασταθῶσι κατ' ἔφεσιν ὅταν εἷς τῶν κυρίων διαδίκων ἐξεκάλεσεν (ἄρθρον 741 ἐδ. 1). Ἔφεσιν δύναται ν' ἀσκήσῃ καὶ ὁ εἰσαγγελεὺς ὅταν ἦτο διάδικος ἐν τῇ δίκῃ (ἄρθρ. 743). Ἐὰν πολλῶν ὄντων διαδίκων εἷς μόνον ἐξεκάλεσε, δύνανται οἱ μὴ ἐκκαλέσαντες νὰ παρέμβωσι κατ' ἔφεσιν προσθέτως (ἄρθρ. 742). Παθητικῶς ἡ ἔφεσις ἀπευθύνεται κατ' ἐκείνων, οἵτινες ἦσαν διάδικοι εἰς τὴν πρωτόδικον δίκην, ἑπομένως τρίτοι δύνανται νὰ συμπεριληφθῶσιν εἰς τὴν ἔφεσιν, ὅταν ἔχωσι δικαίωμα τριτανακοπῆς (ἄρθρ. 744). Ἐὰν πολλοὶ ἦσαν οἱ διάδικοι, ἡ ἔφεσις δύναται ν' ἀπευθυνθῇ καὶ κατά τινος μόνου ἐξ αὐτῶν, ἐκτὸς ἐπὶ διεκδικητικῆς ἀνακοπῆς, ἀλληλεγγύων ἐνίοτε ἐνοχῶν καὶ ἀδιαιρέτων δικαίων, ὅτε ἡ ἔφεσις, ἵνα ἔχῃ ἀποτέλεσμα, δέον ν' ἀπευθυνθῇ κατὰ πάντων τῶν ἀντιδίκων τοῦ ἐκκαλοῦντος. Πᾶσα ἀπόφασις καὶ αὐτὴ ἡ ἄκυρος καὶ μὴ οὖσα δύναται κατὰ τὸ ἄρθρον 748 Πολιτικῆς δικονομίας νὰ προσβληθῇ δι' ἐφέσεως. Τοῦ γενικοῦ ὅμως τούτου κανόνος ὑπάρχουσι δύο ἐξαιρέσεις, ἤτοι δὲν ὑπόκεινται εἰς ἔφεσιν: α') αἱ *μὴ ὁριστικαί*, ἤτοι αἱ προδικαστικαὶ ἢ προπαρασκευαστικαὶ καλούμεναι ἀποφάσεις, καθ' ἃ εἰδικώτερον ὁρίζει τὸ ἄρθρον 181. Τὸ ἄρθρον τοῦτο, ὡς καὶ τὸ ἄρθρον 749 ἐδ. 1, δι' ὧν καθορίζεται τὸ προκείμενον θέμα, ὑπέστη τελευταῖον ἀλλεπαλλήλους τροποποιήσεις διὰ νομοθετικῶν διαταγμάτων εἰς ἃ παραπέμπομεν καὶ β') αἱ ἀνεκκλήτως ἀπαγγελθεῖσαι ἀποφάσεις, οἷαί εἰσιν αἱ μικρᾶς ἀξίας διαφοραὶ τῶν μὲν εἰρηνοδικείων μέχρι τῶν δραχμῶν 300 (ἄρθρ. 490 Πολ. δικ. ὡς ἐτροποποιήθη ὑπὸ τοῦ νόμου 2793 τοῦ 1922), τῶν δὲ πρωτοδικείων ἐπὶ προσωπικῶν καὶ εἰς κινητὰ κτήματα ἀναγομένων ἀγωγῶν, ὧν τὸ ἀντικείμενον δὲν ὑπερβαίνει τὰς 6.000 δραχμάς, ἐπὶ δὲ πραγματικῶν ἀγωγῶν περὶ ἀκινήτων, ὧν τὸ ὑπὸ τοῦ ἐνάγοντος αἰτούμενον ἐτήσιον εἰσόδημα δὲν ὑπερβαίνει τὰς 1.000 δραχμὰς ἢ ἐπὶ ἐλάσσονος εἰσοδήματος ἢ ἐλλείψεως τοιούτου ἡ ἀποδιδομένη εἰς τὸ κτῆμα ἀξία δὲν ὑπερβαίνει τὰς 10.000 δραχμὰς (ἄρθρ. 530 Πολ. δικ. ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ Νομοθ. διατ. τῆς 30 Σεπτεμβρίου 1925)· γ') αἱ τελεσίδικοι ἀποφάσεις (Πολ. δικ. ἄρθρ. 749 ἐδ. 2)· εἶναι δὲ ἀδιάφορον πῶς προέκυψεν ἡ τελεσιδικία, δι' ἀποδοχῆς δηλαδὴ τῆς πρωτοδίκου ἀποφάσεως, διὰ παραιτήσεως τῆς γενομένης ἢ τῆς γενησομένης ἐφέσεως ἢ διὰ παρελεύσεως τῆς πρὸς ἔφεσιν προθεσμίας (ἄρθρ. 750, 751 καὶ 755).

Ἡ πρὸς ἔφεσιν προθεσμία εἶναι κατὰ κανόνα τριακονθήμερος, ἐπεκτεινομένη λόγῳ ἀποστάσεως κατὰ τὰ ἄρθρα 195 καὶ 196 ἢ κατὰ τὸ ἄρθρον 541, ὅταν ὁ ἐκκαλῶν διατρίβῃ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ (ἄρθρ. 752 καὶ 753). Εἰς τὴν προθεσμίαν ταύτην ὑπόκειται πᾶς τις ἄνευ ἐξαιρέσεως, οἱ ἀνήλικες δηλαδή, οἱ ἀπηγορευμένοι, τὸ κράτος, αἱ κοινότητες, οἱ δῆμοι κλπ., ἐπιφυλαττομένου τοῦ δικαιώματος τῆς ἀναγωγῆς κατὰ τῶν νομίμων αὐτῶν ἀντιπροσώπων, ἐὰν ἐξ ὑπαιτιότητος ἢ ἀμελείας αὐτῶν παρῆλθεν ἄπρακτος ἡ πρὸς ἔφεσιν προθεσμία, ἐπῆλθε δ' ἐντεῦθεν ζημία εἰς τοὺς ἐκπροσωπουμένους ὑπ' αὐτῶν (ἄρθρ. 755). Ἡ μὴ τήρησις τῆς προθεσμίας ταύτης ἐπιφέρει τὸ ἀπαράδεκτον τῆς ἐφέσεως, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ἐξ ἐπαγγέλματος τοῦ ἐκπροθέσμου αὐτῆς (ἄρθρ. 755). Εἴς τινας περιπτώσεις, ὡς λ.χ. ἐπὶ ἐφέσει ἐν δίκαις περὶ τὴν ἐκτέλεσιν ἡ πρὸς ἔφεσιν προθεσμία εἶναι δεκαήμερος (Πολ. δικ. ἄρθρ. 871). Ἄρχεται δὲ ἡ πρὸς ἔφεσιν προθεσμία ἀπὸ τῆς ἑπομένης τῆς εἰς τὸν διάδικον ἢ τὸν νόμιμον αὐτοῦ ἀντιπρόσωπον κοινοποιήσεως τῆς ὁριστικῆς ἀποφάσεως. Ἐὰν ὁ διάδικος ἀπέθανεν, ἡ προθεσμία ἄρχεται ἀπὸ τῆς εἰς τοὺς κληρονόμους ἐπιδόσεως τῆς ἀποφάσεως εἴτε εἶχε κοινοποιηθῇ ἡ ἀπόφασις εἰς τὸν ἀποθανόντα εἴτε μή. Ἡ ἐπίδοσις τῆς ἀποφάσεως γίνεται οὐχὶ εἰς ἕκαστον τῶν κληρονόμων εἰδικῶς, ἀλλὰ μία πρὸς πάντας τοὺς κληρονόμους κατὰ ῥητὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρου 756 ἐδ. 3. Ἀμφιβάλλομεν ὅμως περὶ τοῦ ἐφαρμοσίμου τῆς διατάξεως ταύτης περὶ ἐπιδόσεως εἰς ἀόριστα πρόσωπα. Ἡ προθεσμία τῆς ἐφέσεως ἀναστέλλεται διαρκούσης τῆς πρὸς ἀνακοπὴν προθεσμίας καὶ τοῦ χρόνου τῆς διασκέψεως ἢ ἕνεκεν ἀνωτέρας βίας.

Ἡ ἔφεσις εἶναι ἐκ τῶν ἀνασταλτικῶν καὶ μεταβιβαστικῶν ἐνδίκων μέσων, ἤτοι α') ἀναστέλλει τὴν ἐκτέλεσιν τῆς πρωτοδίκου ἀποφάσεως, τῆς ὑποθέσεως παραμενούσης κατὰ τὴν περὶ ἐφέσεως διαδικασίαν εἰς τὴν μέχρι τοῦδε στάσιν της, ἐκτὸς ἐὰν ἡ ἀπόφασις ἦτο προσωρινῶς ἐκτελεστὴ ἢ ἀπηγγέλθη ἀνεκκλήτως (ἄρθρ. 760—761), καὶ β') μεταβιβάζει τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸ δικαστήριον τῶν ἐφετῶν, ὅπερ ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἀποφασίσῃ περὶ τοῦ παραδεκτοῦ τῆς ἐφέσεως καὶ περὶ τῶν λόγων αὐτῆς, ὁ δὲ κατώτερος δικαστὴς ἀπέχει πάσης περαιτέρω ἀποφάσεως (ἄρθρ. 762). Ἐκτὸς ὅμως τούτων ἡ ἔφεσις ἔχει καὶ ἀποτέλεσμα ἐπικοινωτικόν, ἤτοι γενομένης ἐφέσεως ἔχει δικαίωμα ὁ ἐφεσίβλητος νὰ ἀντεκκαλέσῃ τὴν ἀπόφασιν, μηδόλως κωλυόμενος ὑπὸ τῆς πρὸς ἔφεσιν προθεσμίας, καὶ ἂν τουτέστι παρῆλθε δι' αὐτὸν ἡ προθεσμία αὕτη, ἀρκεῖ νὰ μὴ παρῃτήθη τῆς ἐφέσεως ἢ νὰ μὴ ἀπεδέχθη τὴν ἀπόφασιν, καὶ ἐφ' ὅσον ἡ ἀντέφεσίς του ἀφορᾷ εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ ἐκκαλοῦντος προβληθέντα κεφάλαια ἐφέσεως (ἄρθρ. 758).

Ἡ ἔφεσις ἀσκεῖται συντασσομένου ἐγγράφου, *ἐφετηρίου* καλουμένου, τὸ ὁποῖον δέον νὰ περιέχῃ: 1) τὸ ὄνομα, τὸ ἐπώνυμον, ὡς καὶ τὴν κατοικίαν τοῦ ἐκκαλοῦντος καὶ τοῦ ἐφεσιβλήτου· 2) τὴν σημείωσιν τῆς ἀποφάσεως, καθ' ἧς ἡ ἔφεσις· 3) τὸ ὄνομα τοῦ δικαστηρίου τῶν ἐφετῶν, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου πρόκειται νὰ συζητηθῇ ἡ ἔφεσις· 4) τοὺς λόγους τῆς ἐφέσεως, τοιοῦτοι δὲ κατὰ τὸ ἄρθρον 517 δύνανται καὶ διὰ μεταγενεστέρου ἐγγράφου νὰ ἐπενεχθῶσιν ὡς καὶ διὰ τῶν προτάσεων (βλ. ὅμως καὶ ἄρθρ. 4 τοῦ νόμου 194)· 5) τὸν διορισμὸν ἀντικλήτου παρὰ τῷ δικαστηρίῳ τῶν ἐφετῶν κατὰ τὴν περίπτωσιν τοῦ ἄρθρου 148, ὅταν τουτέστιν ὁ ἐκκαλῶν δὲν κατοικῇ ἢ διαμένῃ εἰς τὴν καθέδραν τοῦ ἐφετείου· ἐν παραλείψει διορισμοῦ ἀντικλήτου, αἱ πρὸς τὸν ἐκκαλοῦντα ἐπιδόσεις γίνονται εἰς τὸν γραμματέα τοῦ δικαστηρίου κατὰ τὸ ἄρθρον 150 Πολιτικῆς δικονομίας· 6) τὴν πρὸς ἀπάντησιν διδομένην εἰς τὸν ἐφεσίβλητον διορίαν· καὶ 7) τὴν χρονολογίαν καὶ ὑπογραφὴν τοῦ ἐκκαλοῦντος, ἤδη δὲ τοῦ πληρεξουσίου του κατὰ τὸν δικηγορικὸν κώδικα (Πολ. δικ., ἄρθρ. 767). Τὸ οὕτω συνταχθὲν ἐφετήριον κατατίθεται ἐν πρωτοτύπῳ δι' ἐκθέσεως συντασσομένης ἐνώπιον τοῦ γραμματέως τοῦ ἐκδόντος τὴν ἐκκαλουμένην ἀπόφασιν δικαστηρίου, ἐντὸς τῆς ὡρισμένης ὑπὸ τοῦ νόμου προθεσμίας, περὶ ἧς διελάβομεν ἀνωτέρω. Μετὰ τὴν τοιαύτην κατάθεσιν δύναται ἕκαστος τῶν διαδίκων, προσάγων ἀντίγραφον τῆς κατατεθείσης ἐφέσεως, νὰ ἐγγράψῃ τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸ πινάκιον τοῦ ἐφετείου καὶ φέρῃ ταύτην εἰς συζήτησιν κατὰ τὴν ἐν τῷ πινακίῳ ὁρισθεῖσαν ἡμέραν διὰ κλήσεως κάτωθι ἀντιγράφου τοῦ κατατεθέντος δικογράφου, ἢ καὶ αὐτοτελῶς γινομένης καὶ ἐπιδιδομένης πρὸς τὸν ἀντίδικον αὐτοῦ ἢ τὸν νομίμως διωρισμένον ἀντίκλητόν του, τηρουμένης διὰ τὴν ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου ἐμφάνισιν τῆς νομίμου πρὸς συζήτησιν προθεσμίας σὺν τῇ ἐκ τῆς ἕδρας αὐτοῦ ἀποστάσει, ὁσάκις τοιαύτη προστίθεται κατὰ νόμον τῆς κατοικίας τοῦ καλουμένου διαδίκου κατὰ τὸ ἄρθρον 195 Πολιτικῆς δικονομίας (νόμ. 194, ἄρθρ. 1 καὶ 2). Ἡ διαδικασία αὕτη τηρεῖται ἐπίσης καὶ ὅταν ἐκκαοῦντες εἶναι οἱ εἰσαγγελεῖς (ἄρθρ. 771). Πάσης ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ συζητήσεως προηγεῖται ἀπαραιτήτως ἡ κατάθεσις τοῦ νομίμου προστίμου· ἄλλως τὸ δικαστήριον ἀρνεῖται καὶ ἐξ ἐπαγγέματος τὴν συζήτησιν, κηρύσσον ταύτην ἀπαράδεκτον· τῆς καταθέσεως προστίμου εἰσὶν ἀπηλλαγμένοι οἱ πένητες, κατὰ τὸ ἄρθρον 220 Πολιτικῆς δικονομίας καὶ οἱ εἰσαγγελεῖς, ἐὰν εἶναι ἐκκαλοῦντες (ἄρθρ. 772, 773).

Ἡ ἐπ' ἀκροατηρίου διαδικασία τῆς ἐφέσεως γίνεται κατὰ τὴν διαδικασίαν τῶν συνήθων ἢ συνοπτικῶν ὑποθέσεων, ἐφ' ὅσον ἡ ὑπόθεσις, ἣν ἀφορᾷ, εἶναι φύσεως συνήθους ἢ συνοπτικῆς (Πολ. δικ. ἄρθρ. 774). Ὅταν ἐκκαλῇ κατὰ τὴν περίπτωσιν τοῦ ἄρθρου 743 ὁ παρὰ πρωτοδίκαις εἰσαγγελεύς, δὲν παρίσταται οὗτος, ἀλλ' ἀντ' αὐτοῦ ὁ παρ' ἐφέταις εἰσαγγελεὺς (ἄρθρ. 775).

Οἱ ἐφέται ἐξετάζουν, ἐὰν οἱ κατώτεροι δικασταὶ ἀπεφήναντο ὀρθῶς ἢ ὄχι, ἐφαρμόζοντες πρὸς τοῦτο τοὺς νόμους τοὺς ἰσχύοντας, καθ' ὃν χρόνον ἐξεδόθη ἡ ἀπόφασις. Διὰ νὰ κρίνωσι δὲ ἐὰν οἱ κατώτεροι δικασταὶ ἀπεφάνθησαν ὀρθῶς ἢ μή, λαμβάνουσιν ὑπ' ὄψει τὸ διατακτικὸν τῆς ἀποφάσεως, ὅπερ ἀποτελεῖ καὶ τὴν οὐσίαν αὐτῆς, καὶ οὐχὶ τὸ αἰτιολογικόν, εἰς τρόπον ὥστε δυνατὸν ν' ἀπορριφθῇ ἡ ἔφεσις, μολονότι αἱ αἰτιολογίαι τῆς ἀποφάσεως εἰσὶν ἐσφαλμέναι, προστιθεμένων ἑτέρων ὀρθῶν αἰτιολογιῶν (ἄρθρ 776). Τὸ ἐφετεῖον ἐπιλαμβανόμενον τῆς ἐφέσεως ἐξετάζει πρωτίστως ἐὰν ἡ ἔφεσις εἶναι τύποις ἔγκυρος καὶ παραδεκτή, ἄλλως ἀπορρίπτει ταύτην· εἰς τὴν περίπτωσιν δὲ ταύτην, ὡς καὶ ἐὰν ἡ ἔφεσις ἐξελεγχθῇ μὴ βάσιμος, λαμβάνει κῦρος ἡ πρωτόδικος ἀπόφασις (ἄρθ. 777 καὶ 781). Ἐὰν ἡ ἔφεσις εὑρέθῃ δεκτή, προβαίνει εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς οὐσίας τῆς ὑποθέσεως, καὶ ἐὰν ἡ ἀπόφασις ἦτο ἄτακτος κατὰ τύπους ἢ ἄδικος κατ' οὐσίαν, εἰς μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν ἐξαφανίζει ταύτην καὶ ἀποφαίνεται αὐτὸ περὶ τῆς οὐσίας, εἰς δὲ τὴν δευτέραν περίπτωσιν, καθ' ἣν τουτέστιν ἦτο τακτικὴ μὲν κατὰ τύπους ἀλλ' ἄδικος κατ' οὐσίαν, μεταρρυθμίζει ταύτην καὶ δικάζει κατὰ τὸ δίκαιον (ἄρθρ. 778). Ἐν τῷ ἔργῳ του τούτῳ τὸ ἐφετεῖον δὲν δύναται νὰ ἐκδώσῃ ἐπιβλαβεστέραν διὰ τὸν ἐκκαλοῦντα ἀπόφασιν, καθ' ὅσον τὸ ἔνδικον μέσον τῆς ἐφέσεως ἀσκεῖ οὗτος πρὸς βελτίωσιν τῆς θέσεώς του, ἐκτὸς ἐὰν ὁ ἐφεσίβλητος ἔκαμεν ἀντέφεσιν, καθ' ἃ εἴρηται ἐν ἄρθρῳ 758 (ἄρθρ. 779). Ἐξαφανιζομένης ἢ μεταρρυθμιζομένης κατὰ τὰ ἀνωτέρω τῆς ἐκκαλουμένης ἀποφάσεως, τὸ ἐφετεῖον προβαίνει ὑποχρεωτικῶς εἰς τὴν περαιτέρω ὁριστικὴν ἐκδίκασιν τῆς ὑποθέσεως, ἐὰν τὸ πρωτόδικον δικαστήριον ἀπεφήνατο ἐπὶ τῆς οὐσίας. Ἐὰν ὅμως τοῦτο δὲν ἐδίκασεν ἐπὶ τῆς οὐσίας ἀλλ' ἀπεφάνθη π. χ. περὶ τοῦ νόμῳ ἀβασίμου τῆς ἀγωγῆς καὶ ἀπέρριψεν αὐτήν, τὸ ἐφετεῖον εὑρίσκον ταύτην νόμῳ βάσιμον δὲν ὑποχρεοῦται νὰ κρατήσῃ τὴν ὑπόθεσιν πρὸς περαιτέρω συζήτησιν, ἀλλὰ δύναται νὰ παραπέμψῃ ταύτην εἰς τὸ πρωτόδικον ἢ καὶ ἄλλο ὁμοιόβαθμον δικαστήριον (ἄρθρ. 780). Ἐὰν πλείονες κατεδικάσθησαν ἐν τῇ αὐτῇ ἀποφάσει καὶ διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους καὶ εἷς μόνον ἐκ τούτων ἐξεκάλεσεν, ἡ μεταρρυθμιστικὴ ἀπόφασις ἰσχύει καὶ ὑπὲρ τοῦ μὴ ἐκκαλέσαντος διαδίκου, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἂν τὸ ἐπίδικον δίκαιον ἦτο διαιρετὸν ἢ ἀδιαίρετον. Διὰ νὰ ἔχῃ ὅμως ἰσχύν, δέον νὰ μὴ ἀπεδέχθη τὴν ἀπόφασιν ὁ μὴ ἐκκαλέσας ὁμόδικος ἢ νὰ μὴ ἔχῃ ἤδη καταστῇ αὕτη ὡς πρὸς αὐτὸν τελεσίδικος. Ἐὰν ὁ ἐκκαλῶν ἡττηθῇ, καταδικάζεται εἰς τὴν πληρωμὴν τῶν ἐξόδων, ἔτι δὲ καὶ εἰς πρόστιμον, ἐκτὸς ἐὰν ἐκκαλῶν ἦτο ὁ εἰσαγγελεύς· ἐὰν δὲ ἡ ἔφεσις αὐτοῦ εὑρεθῇ βάσιμος, ἐπιστρέφεται αὐτῷ τὸ κατατεθὲν παράβολον τῆς ἐφέσεως (ἄρθρ. 783, 784).

Γ') ***Ἀναψηλάφησις.*** Ἡ ἀναψηλάφησις εἶναι ἔκτακτον ἔνδικον μέσον, δι' οὗ προσβάλλονται καὶ αὐταὶ αἱ τελεσίδικοι δικαστικαὶ ἀποφάσεις. Ἐκ τῶν ἀποφάσεων τούτων ἀπορρέει τὸ δεδικασμένον, ὅπερ ἀντὶ ἀληθείας παραλαμβάνεται κατὰ τὸν γνωστὸν κανόνα res judicata pro veritate accipitur. Οὐχ ἧττον δὲν πρέπει τὸ τεκμήριον τοῦτο τῆς ἀληθείας, ὅπερ ἐπὶ τοῦ δεδικασμένου ἑδράζεται, νὰ κατισχύῃ καὶ αὐτῆς τῆς ἀληθείας. Ἐφ' ᾧ καὶ ὁ νομοθέτης ἐθέσπισε τὸ ἔκτακτον τοῦτο ἔνδικον μέσον κατὰ τῶν τελεσιδίκων ἀποφάσεων καὶ πρὸς ἀνατροπὴν αὐτῶν ὅταν τὸ τεκμήριον τῆς ἀληθείας ἀντίκειται πρὸς τὰ πράγματα. Εἰς ἀναψηλάφησιν ὑπόκεινται αἱ τελεσίδικοι καταστᾶσαι ἢ ἀνεκκλήτως ἀπαγγελθεῖσαι ἀποφάσεις

Digitized by Google

τῶν διαιτητῶν, εἰρηνοδικῶν, πρωτοδικῶν, ἢ ἐφετῶν (Πολιτ. Δικον. ἄρθρ. 785). Περὶ τῶν ἀποφάσεων τοῦ Ἀρείου Πάγου δὲν γίνεται λόγος ἐν τῷ ἄρθρῳ τούτῳ. διότι ὁ Ἄρειος Πάγος δικάζει κυρίως ὡς ἀκυρωτικόν, ὅταν ὅμως δικάζῃ καὶ κατ' οὐσίαν εἴς τινας περιπτώσεις ὑπὸ τοῦ νόμου προβλεπομένας, τότε ἐπιτρέπεται ἀναψηλάφησις καὶ κατὰ τῶν ἀποφάσεων αὐτοῦ. Ἡ ἀναψηλάφησις χωρεῖ δι' ὡρισμένους λόγους ἐν τῷ ἄρθρῳ 785 Πολιτικῆς δικονομίας ρητῶς ἀναγραφομένους, ἤτοι: 1) ἐὰν ἐν τῇ ἀποφάσει ἀπεφασίσθη πλέον τοῦ ζητηθέντος, ἐπεδικάσθη μὴ ζητηθὲν ἢ δὲν ἔγινε παντάπασιν ἀπόφασις περί τινος αἰτήσεως (οὐχὶ καὶ ἐνστάσεως)· 2) ἐὰν ἐν τῇ αὐτῇ ἀποφάσει καὶ δὴ ἐν τῷ διατακτικῷ ὑπάρχουν ἀντιφατικαὶ διατάξεις· 3) ἐὰν ὑπάρχουν ἐν τῇ αὐτῇ δίκῃ μεταξὺ τῶν αὐτῶν διαδίκων παρὰ τοῦ αὐτοῦ δικαστηρίου ἀντιφάσκουσαι κατὰ τὸ διατακτικὸν ἀποφάσεις· 4) ἐὰν ἀνήλικος, τὸ κράτος, δημόσια καταστήματα (νομικὰ πρόσωπα δημοσίου δικαίου) καὶ ἄλλοι ὑπὸ ἐπιμέλειαν διατελοῦντες ἢ οὐδόλως ἢ οὐχὶ προσηκόντως ἀντεπροσωπεύθησαν· 5) ἐὰν ἡ ἀπόφασις στηρίζεται εἰς τὴν μαρτυρίαν δωροδοκηθέντων μαρτύρων, πλαστῶν ἢ νοθευμένων ἐγγράφων, προϋποτιθεμένου ὅτι ἡ ψευδομαρτυρία ἢ πλαστότης ἀνεγνωρίσθη ἢ ἀπηγγέλθη δικαστικῶς, 6) ἐὰν εὑρεθῶσι μετὰ τὴν ἀπόφασιν νέα κρίσιμα ἔγγραφα ἐπισχεθέντα, ἤτοι ἀποκρυβέντα, παρὰ τοῦ ἀντιδίκου καὶ οὐχὶ τρίτου, προϋποτιθεμένου ὅτι τὸ πραγματικὸν γεγονὸς τῆς ἐπισχέσεως αὐτῶν ἀπεδείχθη ἐγγράφως, ἐνόρκως ἢ διὰ δικαστικῆς ὁμολογίας· 7) ἐὰν δὲν ἠγόρευσεν ὁ εἰσαγγελεὺς εἰς τὰς παρὰ τῶν νόμων προσδιωρισμένας περιστάσεις καὶ ἡ ἀπόφασις ἐξεδόθη κατ' ἐκείνου τοῦ διαδίκου, ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος τοῦ ὁποίου ἔδει νὰ ἀγορεύσῃ ὁ *εἰσαγγελεὺς* (βλ. λ.).

Ἡ ἀναψηλάφησις εἶναι κυρία ἢ παρεμπίπτουσα, εἰσαγομένη εἰς τὸ ἐκδὸν τὴν προσβαλλομένην ἀπόφασιν δικαστήριον. Ἐὰν ἡ προσβλητέα ἀπόφασις προσήχθη εἰς ἄλλο δικαστήριον, ἡ περὶ ἀναψηλαφήσεως αἴτησις γίνεται μολοντοῦτο εἰς τὸ ἐκδὸν τὴν ἀπόφασιν ταύτην δικαστήριον, ἀλλὰ τὸ ἐπιλαβόμενον τῆς ὑποθέσεως δικαστήριον, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου προσήχθη ἡ προσβλητέα ἀπόφασις, δύναται, ἐὰν ἡ ἀναψηλάφησις ἤθελεν ἔχει ἐπιρροὴν εἰς τὴν κρίσιν τῆς ὑποθέσεως, ν' ἀναβάλῃ προσωρινῶς τὴν συζήτησιν. Ἐὰν τὸ ἐκδὸν τὴν προσβαλλομένην ἀπόφασιν δικαστήριον δὲν ὑπάρχῃ, τότε ὁρίζει ὁ Ἄρειος Πάγος ἄλλο δικαστήριον, πρὸς ὃ θέλει ἀπευθυνθῆ ἡ ἀναψηλάφησις (Πολ. δικ. 786—787). Δικαίωμα πρὸς ἄσκησιν τοῦ ἐνδίκου μέσου τῆς ἀναψηλαφήσεως ἔχουσιν οἱ ἐν τῇ δίκῃ ἐφ' ἧς ἐξεδόθη ἡ προσβλητέα ἀπόφασις διάδικοι, οὐχὶ δὲ καὶ τρίτοι, ἔτι δὲ καὶ οἱ καθολικοὶ καὶ εἰδικοὶ διάδοχοι τῶν διαδίκων, ἐφ' ὅσον ἔχουσιν ἅπαντες οὗτοι συμφέρον εἰς ἀνάκλησιν τῆς ἀποφάσεως, ὡς καὶ οἱ εἰσαγγελεῖς πρωτοδικῶν καὶ ἐφετῶν ἐὰν ἦσαν διάδικοι κατὰ τὴν δίκην ἐκείνην, ἀνεξαρτήτως τῆς θέσεως ἣν οἱ διάδικοι οὗτοι εἶχον ἐν τῇ δίκῃ ὡς ἐνάγοντες, ἐναγόμενοι ἢ παρεμβαίνοντες. Παθητικῶς ἐπίσης τὸ ἔνδικον τοῦτο μέσον ἀσκεῖται μόνον κατὰ τῶν ἐν τῇ δίκῃ διαδίκων ἢ τῶν καθολικῶν καὶ εἰδικῶν διαδόχων αὐτῶν, οὐχὶ δὲ καὶ κατὰ τρίτων προσώπων μηδόλως μετασχόντων εἰς τὴν δίκην, ἐφ' ἧς ἐξεδόθη ἡ προσβαλλομένη ἀπόφασις (Πολ. Δικ. 788). Δὲν ἔχει δικαίωμα πρὸς ἐνάσκησιν τῆς ἀναψηλαφήσεως ὁ διάδικος, καίτοι καταλέγεται εἰς τ' ἀνωτέρω πρόσωπα: 1) ἐὰν ἐν μέρει ἢ ἐν ὅλῳ ἀτεδέχθη τὴν ἀπόφασιν. Ἡ ἐν μέρει ὅμως ἀποδοχὴ αὐτῆς δὲν καθιστᾷ ἀπαράδεκτον τὴν ἀναψηλάφησιν ὡς πρὸς τὰ κεφάλαια ἐκεῖνα τῆς ἀποφάσεως ἐφ' ὧν δὲν ὑπάρχει ἀποδοχή· 2) ἐὰν ἐν τῇ αὐτῇ δίκῃ ἤσκησεν ἅπαξ τὸ ἔνδικον τοῦτο μέσον, διότι ἡ ἐπ' ἄπειρον χρῆσις αὐτοῦ κατὰ τῶν ἀποφάσεων ἤθελε κλονίσει τελείως τὴν ἰσχὺν τοῦ δεδικασμένου, ἐφ' ᾧ καί, ἡ κατ' ἀναψηλάφησιν ἐκδοθεῖσα ἀπόφασις παρουσιάσῃ πλημμελείας ἐκ τῶν ἐν ἄρθρῳ 785 Πολιτικῆς δικονομίας ἀναφερομένων, δι' ἃς ἐπιτρέπεται ἀναψηλάφησις, νέα ἀναψηλάφησις δὲν χωρεῖ κατ' αὐτῆς ἐκ μέρους τοῦ ἀσκήσαντος ἅπαξ ταύτην διαδίκου, οὐχὶ ὅμως καὶ ἐκ μέρους τοῦ ἀντιδίκου αὐτοῦ. Πρὸς ἐπίρρωσιν μάλιστα τῆς διατάξεως ταύτης τῆς ἀπαγορευούσης τὴν κατ' ἐπανάληψιν χρῆσιν τῆς ἀναψηλαφήσεως τὸ ἄρθρον 789 ἐδ. 2 Πολιτικῆς δικονομίας ἀπαγγέλλει πλήρη ἀκυρότητα τῆς διαδικασίας καὶ ἀποζημίωσιν κατὰ τοῦ ὑπαιτίου, ἔτι δὲ καὶ πειθαρχικὴν ποινὴν κατὰ τοῦ δικηγόρου, ἂν οὗτος ἐν γνώσει ἤθελεν ἀσκήσει δευτέραν ἀναψηλάφησιν κατὰ προηγηθείσαν πρώτην.

Ἡ ἀναψηλάφησις συγχωρεῖται κατὰ μόνον τῶν τελεσιδίκων ἀποφάσεων, αἵτινες δὲν δύνανται πλέον νὰ προσβληθῶσι δι' ἀνακοπῆς ἢ ἐφέσεως, διότι αἱ μὲν ὁριστικαὶ διορθοῦνται διὰ τῶν ἐνδίκων τούτων μέσων, αἱ δὲ προδικαστικαὶ ἀνακαλοῦνται ὑπὸ τοῦ ἐκδόντος αὐτὰς δικαστοῦ. Περιορισμὸς ὅθεν ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τοῦ ἐνδίκου τούτου μέσου δὲν ἐτέθη ἐν τῷ νόμῳ, ἀλλ' ὑπόκειται εἰς τὸ ἄρθρῳ 785 τελεσίδικος ἀπόφασις διά τινα τῶν ἐν τῷ λόγων οἱονδήποτε καὶ ἂν εἶναι τὸ ἀντικείμενον τῆς διαφορᾶς εἴτε κατὰ ποσόν, εἴτε κατ' εἶδος. Περιορίζεται δὲ ἡ ἀναψηλάφησις ἐν περιπτώσει πλειόνων κεφαλαίων τῆς ἀποφάσεως εἰς ἐκεῖνα μόνον, δι' ἃ ἐζητήθη, καὶ δὲν ἐπεκτείνεται εἰς τὰ λοιπά, ἐκτὸς ἐὰν ταῦτα εἶναι ἁπλῶς παρεπόμενα τῶν ἄλλων (Πολ. δικ. ἄρθρ. 790).

Ἡ ἀναψηλάφησις κατὰ τὸ ἄρθρον 791 Πολιτικῆς δικονομίας συγχωρεῖται νὰ γίνῃ ἐντὸς προθεσμίας τριῶν μηνῶν, ἀρχομένης: 1) ἐπὶ ἐνηλίκων μετὰ τὴν κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου ἐπίδοσιν τῆς ἀποφάσεως· 2) ἐπὶ ἀνηλίκων, ἀφοῦ ἐπιδοθῇ ἡ ἀπόφασις εἰς αὐτούς, γενομένους ἐνηλίκους, ἐπὶ δὲ τῶν λοιπῶν διαδίκων τῶν ἐν τῷ ἄρθρῳ 785 ἐδ. 4 ἀναφερομένων, ἤτοι τοῦ κράτους, τῶν δημοσίων νομικῶν προσώπων, δήμων, κοινοτήτων κ. λ. π. καὶ ἄλλων ὑπὸ ἐπιμέλειαν διατελούντων, μετὰ τὴν εἰς τοὺς νομίμους αὐτῶν ἀντιπροσώπους ἐπίδοσιν τῆς ἀποφάσεως· 3) ἐν τῇ περιπτώσει τοῦ ἄρθρου 785 ἐδ. 3, τῆς ἐκδόσεως τουτέστιν ἀντιφατικῶν ἀποφάσεων, ἀπὸ τῆς ἐπιδόσεως τῆς τελευταίας ἀποφάσεως· 4) ἐν τῇ περιπτώσει τοῦ ἄρθρου 785 ἐδ. 5 καὶ 6, τῆς διὰ ψευδομαρτυρίαν, πλαστογραφίαν ἢ ἀπόκρυψιν ἐγγράφων ἀναψηλαφήσεως, ἀφ' ἧς ἡμέρας τὸ δικαστήριον ἀνεγνώρισεν ἢ ἀπεφήνατο τὴν ψευδομαρτυρίαν ἢ πλαστότητα, ἢ ἀφ' ἧς ἡμέρας ἀνεκαλύφθησαν τὰ ἀποκρυβέντα ἔγγραφα, ἐφ' ὅσον αἱ ἡμέραι αὗται δύνανται ν' ἀποδειχθῶσιν ἐγγράφως, δι' ὅρκου ἢ διὰ δικαστικῆς ὁμολογίας· 5) ἐπὶ κληρονόμων ἢ χηρῶν, διεζευγμένων ἢ κατὰ τὴν περιουσίαν κεχωρισμένων συζύγων μετὰ παρέλευσιν τῆς πρὸς σύνταξιν ἀπογραφῆς καὶ πρὸς διάσκεψιν δοθείσης προθεσμίας καὶ μετὰ τὴν εἰς ὅλους τοὺς κληρονόμους, τὰς χήρας, τοὺς διεζευγμένους ἢ κατὰ τὴν περιουσίαν κεχωρισμένους συζύγους ἐπίδοσιν τῆς ἀποφάσεως ἐν ἐπισήμῳ ἀντιγράφῳ κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 756 ἐδ. 2 καὶ 4 εἰδικώτερον ὁριζόμενα. Ἡ τρίμηνος αὕτη προθεσμία ἐπεκτείνεται λόγῳ ἀποστάσεως συμφώνως τοῖς ἄρθροις 195 καὶ 196 Πολιτικῆς δικονομίας κατὰ ρητὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρου 792 Πολιτικῆς δικονομίας. Ἐὰν δὲ ὁ διάδικος ἢ ὁ νόμιμος αὐτοῦ ἀντιπρόσωπος εἴτε ἡμεδαπὸς εἴτε ἀλλοδαπὸς διατρίβῃ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἢ εἶναι ἀγνώστου διαμονῆς, δέον νὰ προστίθεται εἰς τὴν τρίμηνον προθεσμίαν καὶ ἡ ἐν τῷ ἄρθρῳ 541 ἀναφερομένη Πολ. δικ. 793). Ἐφ' ὅσον δὲν ἐγένετο ἡ κατὰ τ' ἀνωτέρω ἐπίδοσις τῆς ἀποφάσεως, ἡ προθεσμία τῆς ἀναψηλαφήσεως δὲν κινεῖται καὶ ἑπομένως τὸ πρὸς ταύτην δικαίωμα ἀποσβέννυται διὰ τῆς τριακονταετοῦς παραγραφῆς (Πολ. δικ. ἄρθρ. 794).

Τὰ τῆς προδικασίας τοῦ ἐνδίκου τούτου μέσου κανονίζονται ὑπὸ τῶν ἄρθρων 795—797 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας. Τὸ ἔγγραφον τουτέστι τῆς ἀναψηλαφήσεως συντάσσεται κατὰ τὸν τύπον τοῦ ἐφετηρίου, τὸν διαγραφόμενον ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 767 Πολιτικῆς δικονομίας καὶ κατατίθεται ἐν πρωτοτύπῳ δι' ἐκθέσεως συντασσομένης ἐνώπιον τοῦ ἐκδόντος τὴν προσβαλλομένην ἀπόφασιν δικαστηρίου ἐντὸς τῆς πρὸς ἔγερσιν αὐτῆς ἀνωτέρω ὁριζομένης προθεσμίας, φέρεται δὲ κατόπιν εἰς συζήτησιν ὑφ' οἱουδήποτε τῶν διαδίκων, ὅστις δύναται προσάγων ἀντίγραφον τοῦ κατατεθέντος ἐγγράφου νὰ ἐγγράψῃ τὴ ὑπόθεσιν εἰς τὸ πινάκιον καὶ φέρῃ τὴν συζήτησιν κατὰ τὴν ἐν τῷ πινακίῳ ὁρισθεῖσαν ἡμέραν διὰ κλήσεως κάτωθι ἀντιγράφου τοῦ κατατεθέντος δικογράφου ἢ καὶ αὐτοτελῶς γινομένης καὶ ἐπιδιδομένης πρὸς τὸν ἀντίδικον αὐτοῦ, ἢ τὸν τούτου νομίμως διωρισμένον ἀντίκλητον, τηρουμένης διὰ τὴν ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου ἐμφάνισιν τῆς νομίμου πρὸς συζήτησιν προθεσμίας σὺν τῇ κατὰ νόμον ἀποστάσει, ὁσάκις τοιαύτη συντρέχει (ἄρθρ. 1 τοῦ νόμου 194 τῆς 13 Μαΐου 1914 περὶ ἀσκήσεως ἐνδίκων μέσων καὶ ἄρθρ. 17 τοῦ ἀπὸ 4 Σεπτεμβρίου 1925 Νομοθ. Διατ. περὶ πινακίου κτλ.). Τῆς συζητήσεως προηγεῖται ἡ κατάθεσις παραβόλου ἐκ δραχμῶν 100, ἄλλως τὸ δικαστήριον ἀποποιεῖται καὶ ἐξ ἐπαγγέλματος τὴν συζήτησιν. Ἀπαλλάσσονται ὅμως τῆς καταθέσεως οἱ κατὰ τὸ ἄρθρον 220 Πολιτικῆς δικονομίας ἀπολαύοντες τοῦ εὐεργετήματος τῆς πενίας καὶ οἱ εἰσαγγελεῖς, ὁπόταν οὗτοι ἐγείρωσιν ὡς διάδικοι τὴν αἴτησιν ἀναψηλαφήσεως. Κατὰ ρητὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρου 797 Πολιτικῆς δικονομίας, ἡ ἀναψηλάφησις δὲν ἔχει ἀνασταλτικὴν δύναμιν, ἑπομένως ἡ προσβαλλομένη ἀπόφασις ἐκτελεῖται, μηδὲ αὐτοῦ τοῦ δικαστηρίου δυναμένου νὰ διατάξῃ ἀναστολήν. Ἐξαίρεσιν ἀποτελεῖ ἡ περίπτωσις τῶν ἀντιφατικῶν ἀποφάσεων ἢ διατάξεων τῆς αὐτῆς ἀποφάσεως, διότι ὡς ἐκ τῆς φύσεώς της ἡ ἀπόφασις αὕτη δὲν δύναται νὰ ἐκτελεσθῇ, ἔτι δὲ ὅταν ὁ νόμος ἀπαιτῇ πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως νὰ καταστῇ αὕτη ὄχι μόνον τελεσίδικος, ἀλλὰ καὶ ἀμετάκλητος, ὡς ἐπὶ διαζυγίου ἢ ἀκυρότητος γάμου ἄρθρ. ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' τοῦ Παλαιοῦ, ἄρθρ. 72 ἐδ. 4 τοῦ ἐν ἰσχύϊ καταστατικοῦ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου νόμου).

Ἡ ἐπ' ἀκροατηρίου συζήτησις τῆς ἀναψηλαφήσεως γίνεται κατὰ τὰ ἐν ἄρθροις 798—804 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας ὁριζόμενα. Κατ' ἀρχὴν τὸ δικαστήριον ἐξετάζει τὸ παραδεκτὸν ἢ μὴ τοῦ ἐνδίκου τούτου μέσου, ἐὰν δ' εὕρῃ τοῦτο ἀπαράδεκτον, ἀπορρίπτει αὐτὸ καὶ καταδικάζει τὸν αἰτοῦντα τὴν ἀναψηλάφησιν εἰς τὰ ἔξοδα, ἔτι δὲ προτάσει τοῦ εἰσαγγελέως ἢ καὶ ἐξ ἐπαγγέλματος εἰς τὴν κατάπτωσιν τοῦ κατατεθέντος προστίμου καὶ εἰς ἀποζημίωσιν τοὐλάχιστον διακοσίων δραχμῶν ὑπὲρ τοῦ ἀντιδίκου του. Τοῦ προστίμου καὶ τῆς ἀποζημιώσεως ἐξαιροῦνται πάντως οἱ εἰσαγγελεῖς. Ἐὰν τοὐναντίον εὑρεθῇ βάσιμος καὶ παραδεκτὴ ἡ ἀναψηλάφησις, τὸ δικαστήριον εἰς πάσας μὲν τὰς λοιπὰς περιπτώσεις καταργεῖ τὴν προσβαλλομένην ἀπόφασιν καὶ διατάσσει τὴν ἐκ νέου κατ' οὐσίαν συζήτησιν τῆς ὑποθέσεως ἐν τῇ αὐτῇ ἢ μεταγενεστέρᾳ συνεδριάσει, κατὰ δὲ τὴν περίπτωσιν τῆς ὑπάρξεως ἀντιφατικῶν ἀποφάσεων ἀνατρέπει τὴν τελευταίαν ἀπόφασιν καὶ διατάσσει τὴν ἐκτέλεσιν τῆς πρώτης. Κατὰ τῶν ἐκδιδομένων ἀποφάσεων συγχωροῦνται τὰ συνήθη ἔνδικα μέσα, ἐξαιρέσει τῆς περιπτώσεως καθ' ἣν ἡ ἀναψηλάφησις ἀπαραδέκτως ἠσκεῖτο διὰ δευτέραν φοράν, τοῦθ' ὅπερ ὡς εἴρηται δὲν ἐπιτρέπεται (Πολ. Δικ. 789, ἐδ. 2, καὶ ἄρθρ. 803). Κατὰ τὴν συζήτησιν πάντοτε ἀγορεύει ὁ εἰσαγγελεὺς κἂν μὴ ᾖ διάδικος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Οἰκονομίδου - Διβαδᾶ*, Ἐγχ. Πολ. Δικ. § 237—243.— *Εὐκλείδου* Δικ. § 271—276.— *Garsonnet* 3η ἐκδ. τόμ. 6ος ἀριθ. 457—501.— *Chauveau*, 1736 καὶ ἑπ.— *Sirey et Gilbert*, Cod. proc. civ. art. 480—504.

Δ') ***Αναίρεσις***. Ἀναίρεσις εἶναι τὸ ἔνδικον μέσον, δι' οὗ ὑποβάλλεται εἰς τὸν ἔλεγχον τοῦ Ἀρείου Πάγου τὸ νομικὸν μόνον μέρος τῶν ἀποφάσεων. Καταλέγεται εἰς τὰ ἔκτακτα ἔνδικα μέσα καὶ δὲν ἔχει ἀνασταλτικὴν δύναμιν. Ὁ Ἄρειος Πάγος συγκροτεῖται ἐξ ἑπτὰ δικαστῶν συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ προέδρου καὶ παρισταμένου τοῦ εἰσαγγελέως καὶ τοῦ γραμματέως.

Διάδικοι. Πᾶς διάδικος ἐν τῇ δίκῃ, ἐφ' ἧς ἐξεδόθη ἡ ἀπόφασις, ἔχων πρὸς τοῦτο ἔννομον συμφέρον δύναται νὰ ἀσκήσῃ τὸ ἔνδικον μέσον τῆς ἀναιρέσεως, ἔτι δὲ ὁ ἀντιπρόσωπος ἢ πληρεξούσιος αὐτοῦ καὶ οἱ διάδοχοι γενικοὶ ἢ εἰδικοὶ τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον δὲν ἀπεδέχθησαν τὴν ἀπόφασιν ἢ δὲν παρῃτήθησαν τοῦ πρὸς ἀναίρεσιν δικαιώματος, ἢ δὲν ἔκαμον ἤδη χρῆσιν αὐτοῦ, διότι ἅπαξ μόνον ἐπιτρέπεται ἡ χρῆσις τοῦ ἐνδίκου τούτου μέσου. Ὡσαύτως δύναται νὰ ἐγείρῃ ἀναίρεσιν ὁ εἰσαγγελεὺς τοῦ ἐκδόντος τὴν προσβαλλομένην ἀπόφασιν δικαστηρίου, ἐὰν ἦτο διάδικος, ἔτι δὲ ὁ εἰσαγγελεὺς τοῦ Ἀρείου Πάγου: α') ἕνεκεν ὑπερβάσεως καθηκόντων, ὅτε ἐπιτυχοῦσα ἔχει ἀποτελέσματα καὶ ὑπὲρ τῶν διαδίκων, καὶ β') ἕνεκα παντὸς ἑτέρου λόγου, δι' ὃν ἐπιτρέπεται ἀναίρεσις ἀλλὰ μόνον ὑπὲρ τοῦ νόμου· τρίτοι δὲν δύνανται νὰ αἰτήσωσιν ἀναίρεσιν, ἀλλὰ μόνον νὰ παρέμβωσι πρὸς ὑποστήριξίν τινος τῶν διαδίκων ἐφ' ὅσον ἔχουσι νόμιμον συμφέρον, ἀλλ' οἱ δανεισταὶ διαδίκου τινὸς δύνανται, φρονοῦμεν, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἄρθρου 1025 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας νὰ ἐγείρωσιν ἀναίρεσιν.

Ἀποφάσεις. Παντὸς δικαστηρίου αἱ ὁριστικαὶ καὶ τελεσίδικοι ἀποφάσεις ὑπόκεινται εἰς ἀναίρεσιν ὅσον μικρὸν καὶ ἂν εἶναι τὸ ἀντικείμενον τῆς διαφορᾶς, ἐκτὸς τῶν ὑπὸ διαφόρων νόμων ὡρισμένων ἐξαιρέσεων (πρβλ. ἐν Ἐγχειριδίῳ *Οἰκονομίδου* § 246 σημ. 2). Παρὰ τὸν γενικὸν τοῦτον κανόνα ὑπόκεινται εἰς ἀναίρεσιν καὶ αἱ μὴ ὁριστικαὶ περὶ ἀποδείξεως ἀποφάσεις ἕνεκεν ὑπερβάσεως καθηκόντων ἢ ὅταν ἐπεκυρώθησαν ὑπὸ τῶν ἐφετῶν, ἔτι δὲ καὶ αἱ μὴ τελεσίδικοι, ἀλλὰ μόνον διὰ κακὴν σύνθεσιν τοῦ δικαστηρίου ἢ ὑπέρβασιν καθηκόντων.

Λόγοι ἀναιρέσεως. Κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν εἰρηνοδικῶν λόγῳ τῆς ἥσσονος σπουδαιότητος τῶν ὑπ' αὐτῶν δικαζομένων ὑποθέσεων, ἐπιτρέπεται ἀναίρεσις μόνον ἕνεκεν ἀναρμοδιότητος καὶ μὴ προσηκούσης συνθέσεως τοῦ δικαστηρίου (ἄρθρ. 519). Κατὰ δὲ τῶν ἀποφάσεων τῶν πρωτοδικῶν ἢ ἐφετῶν ἐπιτρέπεται ἀναίρεσις διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους: 1) ἐὰν τὸ δικαστήριον δὲν συνετέθη προσηκόντως ἢ ἐὰν πρὸς καταρτισμὸν τῆς ἀποφάσεως μετέσχε δικαστής, οὗτινος ἐγένετο κατὰ τύπον δεκτὴ ἡ ἐξαίρεσις καὶ διετάχθη οὗτος ν' ἀπέχῃ, ἢ καθ' οὗ ἠγέρθη ἀγωγὴ κακοδικίου· 2) ἐὰν τὸ δικαστήριον ἀπέρριψε τὴν αἴτησιν περὶ ἐξαιρέσεως δικαστοῦ, καίτοι οὗτος κατὰ δεκτὰ ὑπὸ τῆς ἀποφάσεως γενόμενα πραγματικὰ περιστατικὰ ἦτο κατὰ νόμον ἐξαιρετέος· 3) ἐὰν τὸ δικαστήριον ὑπερέβη τὰ καθήκοντα αὐτοῦ κατὰ τὸ ἄρθρον 808, καθ' ὃ ὑπέρβασις καθηκόντων τότε μόνον ὑπάρχει, ὅταν δικαστήριόν τι α') παρενείρῃ ἑαυτὸ εἰς ἐντελῶς ξένα καὶ ἰδίως εἰς διοικητικὰ καὶ νομοθετικὰ καθήκοντα, ἢ β') ἐὰν κατὰ τὴν ἀπόφασιν περί τινος προκαταρκτικοῦ ζητήματος πολιτικὸν ἢ ποινικὸν δικαστήριον πράττῃ ἐναντίον τῶν ἐν τοῖς ἄρθροις 10—12 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας διατεταγμένων· 4) ἐὰν τὸ δικαστήριον ἐπὶ προσωπικῆς μὲν ἁρμοδιότητος ἐσφαλμένως ἐκήρυξεν ἑαυτὸ ἀναρμόδιον, ἐπὶ δὲ λόγῳ ὕλης ἁρμοδιότητος ἐσφαλμένως ἐκήρυξεν ἑαυτὸ ἁρμόδιον ἢ ἀναρμόδιον· 5) ἐὰν κατὰ παράβασιν δικονομικῶν ὁρισμῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν περὶ ἐπιδόσεων ἐδικάσθη ἀκύρως ἐρήμην ὁ διάδικος· 6) ἐὰν παρανόμως ἀπεκλείσθη ἡ δημοσιότης τῆς διαδικασίας· 7) ἐὰν τὸ δικαστήριον παρὰ τὸν νόμον ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν πράγματα μὴ προταθέντα, ἢ δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν πράγματα προταθέντα καὶ ἔχοντα

Digitized by Google

κατὰ νόμον οὐσιώδη ἐπιρροὴν εἰς τὴν ἔκβασιν τῆς δίκης· 8) ἐὰν τὸ δικαστήριον παρὰ τὸν νόμον ἐδέχθη πράγματα ὡς ἀληθῆ ἄνευ ἀποδείξεως ἢ δὲν διέταξε περὶ αὐτῶν ἀπόδειξιν· 9) ἐὰν τὸ δικαστήριον ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν ἀποδεικτικὰ μέσα μὴ ἐπιτρεπόμενα ὑπὸ τοῦ νόμου, ἢ παρὰ τὸν νόμον ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν ἀποδείξεις μὴ προσαχθείσας ἢ ἀντιθέτως δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν προσαχθείσας ἀποδείξεις, ἔτι δὲ ἂν τὸ δικαστήριον παρὰ τὸν νόμον δὲν ἐπέβαλεν ἐπαχθέντα ἢ ἀντεπαχθέντα ὅρκον· 10) ἐὰν τὸ δικαστήριον παρέβη τοὺς ὁρισμοὺς τοῦ νόμου ἐν σχέσει πρὸς τὸ βάρος τῆς ἀποδείξεως καὶ τὴν δύναμιν τῶν ἀποδεικτικῶν μέσων· 11) ἐὰν τὸ δικαστήριον παρὰ τὸν νόμον ἐκήρυξεν, ἢ δὲν ἐκήρυξεν ἀκυρότητά τινα ἔκπτωσιν ἀπὸ δικαιώματος, ἢ ἀπαράδεκτον, ἐφ' ὅσον διὰ τὴν παράβασιν ταύτην δὲν χωρεῖ ἀναψηλάφησις· 12) ἐὰν παρὰ τὸν νόμον ἀνεκλήθη ἀπόφασις ὁριστική· 13) ἐὰν τὸ δικαστήριον κατὰ παράβασιν τοῦ νόμου ἐδέχθη ὅτι ὑπάρχει, ἢ ὅτι δὲν ὑπάρχει δεδικασμένον, ἢ ἂν τὸ δικαστήριον ἐδέχθη ὅτι ὑπάρχει δεδικασμένον ἐπὶ τῇ βάσει ἀποφάσεως ἀναιρεθείσης κατόπιν· 14) ἐὰν ἐξεδόθησαν πλείονες ἀντιφάσκουσαι πρὸς ἀλλήλας ἐν τῇ αὐτῇ διαφορᾷ καὶ περὶ τῶν αὐτῶν διαδίκων παρὰ διαφόρων δικαστηρίων τελεσίδικοι ἀποφάσεις, ὅτε ἀναιροῦνται αἱ πρὸς τὴν πρώτην ἀντιφάσκουσαι· 15) ἐὰν τὸ διατακτικὸν τῆς ἀποφάσεως εἶναι ἐλλιπές· 16) ἐὰν ἡ ἀπόφασις συνετάχθη κατὰ τρόπον τοσοῦτον ἐλλιπῆ, ὥστε δὲν προκύπτει ἐκ ταύτης σαφῶς ἡ διαφορά, ἢ οἱ διάδικοι, περὶ ὧν ἐδίκασεν· 17) ἐὰν ἐσφαλμένως ἐφηρμόσθη ἢ ψευδῶς ἡρμηνεύθη οὐσιαστικός τις νόμος, τοιαύτη δὲ ἐσφαλμένη ἐφαρμογὴ ἢ ψευδὴς ἑρμηνεία ὑπάρχει, ὅταν εἰς τὸ διατακτικὸν τῆς ἀποφάσεως περιέχεται ῥητὴ ἀπ' εὐθείας ἢ ἐκ πλαγίου παράβασις τῶν συναφῶν ὁρισμῶν νόμου ἢ ἐθίμου ἰσχύοντος. Ἐν σχέσει πρὸς τὸν λόγον τοῦτον τῆς ἀναιρέσεως τὸ ἄρθρον 810 Πολιτικῆς δικονομίας ὁρίζει, ὅτι δὲν ὑπάρχει λόγος πρὸς ἀναίρεσιν ὅταν δὲν ἐξέτεινε κατ' ἀναλογίαν νόμον τινά, ἢ ἐφήρμοσε τὸν νόμον λίαν περιωρισμένως, προσέβαλεν ἢ ἐξήγησεν ἐσφαλμένως ἁπλοῦν πραγματικὸν γεγονός, ἰδίως τὸ περιεχόμενον συμβάσεώς τινος, διαθήκης, ἢ ἄλλου ἐγγράφου· μόνον ὅταν ἡ ἑρμηνεία δὲν ἀνήγετο καθαρῶς εἰς πράγματα, ἀλλὰ προσεβλήθησαν κατ' αὐτὴν κανόνες δικαίου δύναται νὰ θεωρηθῇ τοιαύτη ψευδὴς ἑρμηνεία ὡς λόγος ἀναιρέσεως. Τέλος ἐπὶ πάντων τούτων τῶν λόγων τῆς ἀναιρέσεως, οὓς ὁρίζει τὸ ἄρθρον 807, ὡς ἐτροποποιήθη ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 2 τοῦ νόμου ΓΨΟΘ' τῆς 14 Μαΐου 1911, ἰσχύουσιν αἱ ἑξῆς ἀρχαί: 1) οὐδεὶς δύναται νὰ πλάσῃ δι' ἑαυτὸν λόγον τινὰ ἀναιρέσεως· ἑπομένως οὐδεὶς δύναται νὰ παραγάγῃ λόγον πρὸς ἀναίρεσιν ἐκ τῶν ἰδίων αὐτοῦ πράξεων, ἢ τῶν ὀνόματι αὐτοῦ ἐνεργούντων καὶ 2) δὲν δύναται νὰ εἰσαχθῇ νέος λόγος εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον, ἐκτὸς ἐὰν ὁ λόγος οὗτος ἀνάγεται εἰς τὴν κοινὴν εὐταξίαν· ὅθεν δὲν δύναται, ἰδίως διὰ τοὺς ἐν τῷ ἄρθρῳ 785 ἀναφερομένους λόγους, δι' οὓς ἐπιτρέπεται ἀναψηλάφησις, νὰ ζητηθῇ ἀναίρεσις, εἰμὴ ἀφοῦ ἀποφασίσῃ προηγουμένως περὶ αὐτῶν τὸ κατώτερον δικαστήριον.

Προθεσμία. Ἡ πρὸς ἀναίρεσιν προθεσμία εἶναι τριακονθήμερος, ἐπεκτεινομένη λόγῳ ἀποστάσεως ἢ κατὰ τὸ ἄρθρον 541, ὅταν ὁ ἀναιρεσείων διατρίβῃ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, ἄρχεται δὲ κατὰ κανόνα ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἐπιδόσεως τῆς προσβαλλομένης ἀποφάσεως κατὰ τὰ ἐν τοῖς ἄρθροις 138 καὶ ἑπομ. διατεταγμένα, ἐξαιρετικῶς δὲ ἄρχεται αὕτη: α') ἐν μὲν τῇ περιπτώσει τοῦ ἄρθρου 807 ἀριθ. 14, ἤτοι τῆς ἐκδόσεως ἀντιφατικῶν ἀποφάσεων, ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἐπιδόσεως τῆς τελευταίας ἀποφάσεως, β') τῶν δὲ κληρονόμων μετὰ τὴν παρέλευσιν τῆς πρὸς ἀπογραφὴν καὶ διάσκεψιν διδομένας προθεσμίας καὶ ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς πρὸς ὅλους τοὺς κληρονόμους δι' ἑνὸς ἐγγράφου ἐπιδόσεως τῆς ἀποφάσεως κατὰ τὰ ἐν τῷ ἄρθρῳ 736 ἄρθρ. 3 καὶ 4 ὁριζόμενα.

Προδικασία. Τὸ δικόγραφον τῆς ἀναιρέσεως πρέπει νὰ περιέχῃ: 1) τὸ ὄνομα καὶ ἐπώνυμον, ὡς καὶ τὴν κατοικίαν τῶν διαδίκων· 2) τὴν σημείωσιν τῆς ἀποφάσεως καθ' ἧς ἡ ἀναίρεσις· 3) τοὺς λόγους τῆς ἀναιρέσεως· πρόσθετοι λόγοι ἀναιρέσεως δέον νὰ κοινοποιῶνται πρὸς τὸν ἀναιρεσίβλητον ἢ τὸν πληρεξούσιον αὐτοῦ δικηγόρον ἓξ ἡμέρας πρὸ τῆς συζητήσεως, ἄλλως δὲν λαμβάνονται ὑπ' ὄψει (ἄρθρ. 3 τοῦ νόμου 206 τοῦ 1914)· 4) τὸν κατὰ τὴν περίπτωσιν τοῦ ἄρθρου 147 διορισμὸν ἀντικλήτου παρὰ τῷ Ἀρείῳ Πάγῳ· 5) τὸν προσδιορισμὸν τῆς εἰς τὸν ἀναιρεσίβλητον τασσομένης πρὸς ἀπάντησιν προθεσμίας· καὶ 6) τὴν χρονολογίαν καὶ ὑπογραφὴν αὐτοῦ παρὰ τοῦ ἀναιρεσείοντος ἢ τοῦ πληρεξουσίου του, ἤδη δὲ παρὰ τοῦ τελευταίου τούτου κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ δικηγορικοῦ κώδικος (ἄρθρ. 819). Τὸ οὕτω συνταχθὲν δικόγραφον τῆς ἀναιρέσεως κατατίθεται ἐν πρωτοτύπῳ, συντασσομένης ἐκθέσεως ἐνώπιον τοῦ γραμματέως τοῦ ἐκδόντος τὴν προσβαλλομένην ἀπόφασιν δικαστηρίου ἐντὸς τῆς ῥηθείσης πρὸς ἀναίρεσιν προθεσμίας. Μετὰ τοῦτο ἕκαστος τῶν διαδίκων δύναται προσάγων ἀντίγραφον τούτου νὰ ἐγγράψῃ τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸ πινάκιον τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ φέρῃ τὴν συζήτησιν κατὰ τὴν ἐν τῷ πινακίῳ ὁρισθεῖσαν ἡμέραν διὰ κλήσεως κάτωθι ἀντιγράφου τοῦ κατατεθέντος δικογράφου ἢ καὶ αὐτοτελῶς γινομένης καὶ ἐπιδιδομένης πρὸς τὸν ἀντίδικον αὐτοῦ ἢ τὸν τούτου νομίμως διωρισμένον ἀντίκλητον, τηρουμένης διὰ τὴν ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου ἐμφάνισιν τῆς νομίμου πρὸς συζήτησιν προθεσμίας σὺν τῇ ἐκ τῆς ἕδρας αὐτοῦ ἀποστάσει τῆς κατοικίας τοῦ καλουμένου διαδίκου κατὰ τὸ ἄρθρον 195 Πολιτικῆς δικονομίας, ὡς ἐτροποποιήθη ὑπὸ τοῦ νόμου ΓΨΗ' τοῦ 1911. Τὴν προδικασίαν ταύτην ἀκολουθοῦσι καὶ οἱ παρὰ πρωτοδίκαις καὶ ἐφέταις εἰσαγγελεῖς, ὡς ἀναιρεσείοντες· ὁ δὲ παρὰ τῷ Ἀρείῳ Πάγῳ εἰσαγγελεὺς ἀναιρεσιβάλλων ἀπόφασίν τινα κατὰ τὸ ἄρθον 815 ἐδ. 2 συντάσσει ἁπλῶς ἔγγραφον πρότασιν περιέχουσαν τοὺς περὶ ἀναιρέσεως λόγους καὶ εἶτα φροντίζει περὶ ἐγγραφῆς ταύτης εἰς τὸ πινάκιον, πέμπει δὲ τὴν πρότασιν ταύτην εἰς τὸν πρόεδρον, ὅστις διορίζει εἰσηγητὴν (ἄρθρ. 825).

Συζήτησις ἀναιρέσεως. Πάσης συζητήσεως προηγεῖται ἡ κατάθεσις τοῦ νομίμου προστίμου δραχμῶν διακοσίων, ἄλλως κηρύσσεται ἡ συζήτησις ἀπαράδεκτος καὶ δὴ ἐξ ἐπαγγέλματος· τῆς καταθέσεως παραβόλου εἶναι ἀπηλλαγμένοι οἱ ἀπολαύοντες τῶν δικαιωμάτων πενίας κατὰ τὸ ἄρθρον 220 Πολιτικῆς δικονομίας καὶ οἱ εἰσαγγελεῖς ἐὰν ὦσιν ἀναιρεσείοντες (ἄρθρ. 823—824). Ἅμα τῇ ἐγγραφῇ τῆς ὑποθέσεως εἰς τὸ πινάκιον, ὁ γραμματεὺς εἰδοποιεῖ περὶ τούτου ἐγγράφως τὸν πρόεδρον, ὅστις διορίζει ἀνυπερθέτως ἕνα τῶν δικαστῶν εἰσηγητὴν (ἄρθ. 822). Ἡ συζήτησις ἄρχεται ἀναγινωσκομένης τῆς ἐκθέσεως τοῦ διορισθέντος εἰσηγητοῦ, μεθ' ὃ ἀγορεύει ὁ ἀναιρεσείων ἢ ὁ πληρεξούσιος αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸν ὁ ἀναιρεσίβλητος ἢ ὁ πληρεξούσιός του, τελευταῖος δὲ ἀγορεύει ὁ παρὰ τῷ Ἀρείῳ Πάγῳ εἰσαγγελεὺς εἰς ὅλας τὰς ὑποθέσεις (ἄρθρ. 826). Ἡ συζήτησις προβαίνει καὶ ἂν δὲν ἐνεφανίσθη τις τῶν διαδίκων ὡσὰν νὰ ἦσαν παρόντες πάντες, ἐφ' ᾧ καὶ κατ' οὐδεμίαν περίπτωσιν συγχωρεῖται ἀνακοπὴ τοιαύτης κατ' ἐρήμην ἐκδιδομένης ἀποφάσεως (ἄρθρ. 827). Τοὺς ἀναιρεσείοντας εἰσαγγελεῖς τῶν πρωτοδικῶν καὶ ἐφετῶν παριστᾷ ἐν τῇ περιπτώσει τοῦ ἄρθρου 815 πάντοτε ὁ παρὰ τῷ Ἀρείῳ Πάγῳ εἰσαγγελεὺς (ἄρθρ. 828). Κατὰ πρῶτον συζητεῖται τὸ κατὰ τύπους παραδεκτὸν τῆς ἀναιρέσεως καὶ ἔπειτα τὸ κατ' οὐσίαν βάσιμον αὐτῆς, ἀποφασίζει δὲ περὶ ἀμφοτέρων διὰ τῆς αὐτῆς ἀποφάσεως (ἄρθρ. 829). Ἐὰν ἡ αἴτησις ἀπορριφθῇ ὡς ἀπαράδεκτος ἢ μὴ βάσιμος, φυλάττει τὸ κῦρός της ἡ προσβαλλομένη ἀπόφασις καὶ ὁ ἡττηθεὶς ἀναιρεσείων καταδικάζεται εἰς τὸ κατατεθὲν πρόστιμον τῶν δραχμῶν διακοσίων καὶ εἰς ἀποζημίωσιν ὑπὲρ τοῦ ἀναιρεσιβλήτου, οὐχὶ ὅμως καὶ οἱ ἀναιρεσείοντες εἰσαγγελεῖς (ἄρθρ. 830). Γενομένης δεκτῆς τῆς ἀναιρέσεως ἀναιρεῖται ἡ προσβαλλομένη ἀπόφασις, ἐπιστρέφεται εἰς τὸν ἀναιρεσείοντα τὸ κατατεθὲν πρόστιμον, ἡ δὲ ἀναιρετικὴ ἀπόφασις τοῦ Ἀρείου Πάγου καταχωρίζεται εἰς τὸ περιθώριον τῆς ἀναιρεθείσης καὶ δημοσιεύεται διὰ τοῦ τύπου. Ἡ ἀναιρετικὴ ἀπόφασις τοῦ Ἀρείου Πάγου διατάσσει ἐν περιπτώσει ἀναιρέσεως τῆς ἀποφάσεως: α') δι' ἀναρμοδιότητα τὴν παραπομπὴν τῆς ὑποθέσεως εἰς τὸ ἁρμόδιον δικαστήριον (ἄρθρ. 831)· β') δι' ὑπέρβασιν καθηκόντων τὴν μὴ περαιτέρω παρέμβασιν (ἄρθρ. 832)· γ') διὰ κακὴν ἐφαρμογὴν ἢ ψευδῆ ἑρμηνείαν τοῦ ἀστικοῦ νόμου παραπέμπει τὴν ὑπόθεσιν ἐνώπιον τοῦ Β' τμήματος τοῦ Ἀρείου Πάγου διὰ τὴν κατάλληλον τοῦ νόμου ἐφαρμογήν, ὁπότε τὸ Β' τμῆμα δικάζει τὴν ὑπόθεσιν κατ' οὐσίαν ὡς δευτέρου βαθμοῦ δικαστήριον (ἄρθρ. 836)· δ') διά τινα ἐκ τῶν ἐν τοῖς ἄρθροις 489, 519 καὶ 807 ἐδ. 1,2 καὶ 4—6 διαλαμβανομένων λόγων ἀποφαίνεται μόνον τὴν ἀναίρεσιν, καταδικάζει τὸν ἀναιρεσίβλητον εἰς τὴν πληρωμὴν τῶν ἐξόδων καὶ παραπέμπει τὴν ὑπόθεσιν πρὸς νέαν συζήτησιν εἰς ἄλλο δικαστήριον εἰρηνοδικῶν, πρωτοδικῶν ἢ ἐφετῶν ἰσοβάθμιον καὶ ὁμοειδὲς πρὸς τὸ ἐκδὸν τὴν ἀναιρεθεῖσαν ἀπόφασιν (ἄρθρ. 833). Ἐὰν καὶ μετὰ τὴν παραπομπὴν ταύτην ἀναιρεθῇ ἡ ἀπόφασις καὶ τοῦ εἰς ὃ ἐγένετο ἡ παραπομπὴ δικαστηρίου, ὁ Ἄρειος Πάγος δὲν παραπέμπει ἐκ δευτέρου τὴν δίκην εἰς ἄλλο δικαστήριον, ἀλλὰ δικάζει αὐτὸς οὗτος τὴν οὐσίαν τῆς ὑποθέσεως (νόμ. ΡΝΔ' τῆς 17 Ἰανουαρίου 1866). Κατὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου ἐκδοθείσης ἀποφάσεως δὲν συγχωρεῖται πλέον ἄλλο ἔνδικον μέσον, ἑπομένως οὔτε δευτέρα ἀναίρεσις, ἐὰν ἡ περὶ ἀναιρέσεως αἴτησις ἀπερρίφθη ὡς ἀπαράδεκτος ἢ ἀβάσιμος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Οἰκονομίδου-Λιβαδᾶ*, Ἐγχειρίδιον Πολ. Δικον § 241—251.—*Garsonnet*, τόμ. V § 1090 καὶ ἑπόμ.—*Dalloz*, Cassation.—*Κ. Βασιλείου*, Περὶ τοῦ ἐνδίκου μέσου τῆς ἀναιρέσεως.

Κ. Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΠΟΙΝ. ΔΙΚΟΝ.] *I*. Καὶ ἐν τῇ Ποινικῇ δικονομίᾳ δίδονται *ἔνδικα μέσα*, εἴτε πρὸς διόρθωσιν ἐσφαλμένης κατ' οὐσίαν δικαστικῆς κρίσεως *(ἀνακοπή, ἔφεσις)*, εἴτε πρὸς ἐπιδίωξιν τοῦ ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως ἐλέγχου δικαστικῆς ἀποφάσεως *(ἀναίρεσις)*, εἴτε τέλος πρὸς ἐπανόρθωσιν δικαστικῆς πλάνης, ἀποδειχθείσης μετὰ τὴν ὁριστικὴν καὶ τελεσίδικον καταδίκην τοῦ κατηγορουμένου *(ἐπανάληψις τῆς ἀνακρίσεως)*. Εἶναι λοιπὸν τὰ ἔνδικα ἐν τῇ ποινικῇ διαδικασίᾳ μέσα: 1) ἡ ἀνακοπή, 2) ἡ ἔφεσις, 3) ἡ αἴτησις ἀναιρέσεως καὶ 4) ἡ ἐπανάληψις τῆς ἀνακρίσεως. Ἐκ τούτων εἶναι *μεταβατικά*, μεταβιβάζοντα δηλαδὴ τὴν ὑπόθεσιν εἰς ἀνώτερον δικαστήριον, ἡ ἔφεσις καὶ ἡ αἴτησις ἀναιρέσεως, ἐνῷ διὰ μὲν τῆς ἀνακοπῆς ἐπιδιώκεται ἡ ἐκ νέου συζήτησις τῆς ὑποθέσεως ἐνώπιον τοῦ αὐτοῦ δικαστηρίου, ὅπερ ἐδίκασε κατὰ πρῶτον τὴν ὑπόθεσιν, διὰ δὲ τῆς ἐπαναλήψεως τῆς ἀνακρίσεως ἐνώπιον τοῦ αὐτοῦ ἢ ἄλλου ὁμοειδοῦς καὶ ἰσοβαθμίου πρὸς τὸ δικάσαν τὸ πρῶτον δικαστήριον.

II. Ἔνδικα μέσα δίδονται καὶ κατὰ τῶν *βουλευμάτων* (βλ. λ.) ἡ ἀνακοπὴ καὶ ἡ αἴτησις ἀναιρέσεως, ἀμφότερα μεταβιβαστικά, διότι καὶ ἡ ἀνακοπὴ κατὰ τοῦ βουλεύματος μεταβιβάζει τὴν ὑπόθεσιν πρὸς ἐξέτασιν εἰς δικαστικὸν συμβούλιον ἀνώτερον ἐκείνου, ὅπερ ἐξέδωκε τὸ ἀνακοπτόμενον βούλευμα. Καταχρηστικῶς ὅθεν τὸ ἔνδικον τοῦτο κατὰ τοῦ βουλεύματος μέσον καλεῖται ἀνακοπή, ἐνῷ οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ ἔφεσις.

III. Ἡ ἄσκησις τῶν ἐνδίκων μέσων ἐπιτρέπεται κατὰ κανόνα εἰς τοὺς διαδίκους καὶ τὸν εἰσαγγελέα· ὁ ἀσκήσας δὲ τὸ ἔνδικον μέσον δύναται ἀκωλύτως νὰ παραιτηθῇ αὐτὸ μέχρι τῆς ἐκδόσεως ὁριστικῆς ἐπ' αὐτοῦ ἀποφάσεως. Ὁ εἰσαγγελεὺς ὅμως δὲν δικαιοῦται νὰ παραιτηθῇ τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἀσκηθὲν ἔνδικον μέσον, διότι ἡ ὑπὸ τοῦ εἰσαγγελέως ἄσκησις ἐνδίκου μέσου οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ ἄσκησις τῆς ποινικῆς ἀγωγῆς, ἣν χειρίζεται μὲν οὗτος, ὡς ἐκπρόσωπος τῆς πολιτείας, ἀλλ' ἐπ' οὐδενὶ δικαιοῦται νὰ διαθέσῃ κατ' ἀρέσκειαν, οὐδὲ ν' ἀναστείλῃ τὴν πρόοδον αὐτῆς. Ἡ παραίτησις δηλοῦται συντασσομένης ἐκθέσεως ἢ ἐνώπιον τοῦ γραμματέως τοῦ συντάξαντος τὴν περὶ ἀσκήσεως τοῦ ἐνδίκου μέσου ἔκθεσιν, ἢ ἐνώπιον τοῦ γραμματέως τοῦ δικαστηρίου, εἰς ὃ διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἐνδίκου μέσου μετεβιβάσθη ἡ ὑπόθεσις, ἢ τέλος ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ τοῦ δικαστηρίου τούτου κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐπὶ τοῦ ἐνδίκου μέσου συζητήσεως, ὅτε ἡ περὶ παραιτήσεως δήλωσις ἀναγράφεται ἐν τοῖς πρακτικοῖς· δύναται δὲ νὰ γίνῃ ἡ παραίτησις ὑπὸ τοῦ διαδίκου ἢ ὑπὸ τοῦ *εἰδικὴν* ἔχοντος πρὸς τοῦτο *ἐντολὴν* πληρεξουσίου του (Α. Π. 98 τοῦ 1915, 106 τοῦ 1919). Ἡ προσηκόντως γενομένη παραίτησις ἐκμηδενίζει τελείως τὸ ἔνδικον μέσον, ὅπερ θεωρεῖται ὡς μηδόλως ἀσκηθέν· συνεπῶς, εἰ μὲν πρόκειται περὶ ἀνακοπῆς ἢ ἐφέσεως, ἡ παραίτησις ἐπιφέρει τὴν τελεσιδικίαν τῆς προσβληθείσης ἀποφάσεως ἢ βουλεύματος, ἄνευ δικαστικῆς τινος μεσολαβήσεως, καὶ καθιστᾷ ταύτην ἐκτελεστήν, ἐκτὸς ἂν ὑπόκειται εἰς ἀναίρεσιν ἀναστέλλουσαν τὴν ἐκτέλεσίν της, εἰ δὲ περὶ ἀναιρέσεως, ἡ παραίτησις συνεπάγεται τὸ ἀμετάκλητον καὶ τὸ ἀμέσως ἐκτελεστὸν τῆς δι' αὐτῆς προσβληθείσης ἀποφάσεως. Μένουσιν ὅμως πάντοτε εἰς βάρος τοῦ παραιτηθέντος τὰ ἐκ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἀσκήσεως τοῦ ἐνδίκου μέσου προκληθέντα δικαστικὰ ἔξοδα.

Α') ***Ἀνακοπή***. Ἀνακοπὴ ἐν τῇ Ποινικῇ δικονομίᾳ καλεῖται: α') τὸ ἔνδικον μέσον, διὰ τοῦ ὁποίου προσβάλλεται ἡ ἐρήμην, ἐν ἀπουσίᾳ δηλαδή, τοῦ κατηγορουμένου ἐκδοθεῖσα καταδικαστικὴ ἀπόφασις ποινικοῦ δικαστηρίου καὶ ἐπιδιώκεται ἡ ἀκύρωσις αὐτῆς καὶ ἡ ἐκ νέου συζήτησις τῆς ὑποθέσεως ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ δικαστηρίου· καὶ β') τὸ ἔνδικον μέσον κατὰ τῶν βουλευμάτων τοῦ συμβουλίου τῶν πλημμελειοδικῶν ἢ καὶ τοῦ συμβουλίου τῶν ἐφετῶν, κρίνοντος εἰς πρῶτον οὐχὶ ὅμως καὶ τελευταῖον βαθμὸν (βλ. λ. *Συμβούλιον Ἐφετῶν*), δι' οὗ ταῦτα τίθενται ὑπὸ τὸν ἔλεγχον ἀνωτέρου συμβουλίου.

Ἀνακοπὴ κατ' ἀποφάσεως. 1) Ἀνακοπὴν κατ' ἐρήμην καταδικαστικῆς ἀποφάσεως παντὸς ποινικοῦ δικαστηρίου δύναται ν' ἀσκήσῃ ὁ καταδικασθεὶς κατηγορούμενος, προσέτι δὲ καὶ ὁ ἐμπροθέσμως κλητευθεὶς καὶ μὴ ἐμφανισθεὶς κατὰ τὴν δίκην καὶ ἕνεκα τούτου τιμωρηθεὶς μάρτυς ἢ πραγματογνώμων, καὶ τέλος ὁ μὴ ἐμφανισθεὶς πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων του καὶ τιμωρηθεὶς ἐπὶ τούτῳ ἔνορκος. Δὲν ἐπιτρέπεται ἀνακοπή: α') κατὰ τῶν ἀποφάσεων τοῦ Ἀρείου Πάγου (ἄρθρ. 492 Ποιν. Δικον.)· καὶ β') κατὰ τῶν ἀποφάσεων παντὸς ποινικοῦ δικαστηρίου ἐπὶ πταίσματι ἢ πλημμελήματι δικηγόρου πραχθέντι ἢ ἀνακαλυφθέντι ἐπ' ἀκροατηρίου (ἄρθρ. 58 § 2 Ν. Δ. 5 Μαΐου 1926 «περὶ δικηγόρων»).

2) Κατὰ τῶν ἐρήμην καταδικαστικῶν ἀποφάσεων τοῦ πταισματοδικείου, τοῦ πλημμελειοδικείου καὶ τοῦ ἐφετείου ἐπὶ πλημμελημάτων ὑπαγομένων εἰς τὴν δικαιοδοσίαν αὐτοῦ, ἢ κατ' ἔφεσιν τῶν ἀποφάσεων τοῦ πλημμελειοδικείου δικάζοντος, ἐπιτρέπεται ἀνακοπὴ εἰς μόνον τὸν καταδικασθέντα κατηγορούμενον καὶ τὸν λιπομάρτυρα εἰς τὰς ἑξῆς μόνον περιπτώσεις: α') ἂν δὲν ἐτηρήθησαν αἱ ὑπὸ τῆς Ποινικῆς δικονομίας (ἄρθρα 145 καὶ 163) ὁριζόμεναι προθεσμίαι περὶ τὴν κλήτευσιν τοῦ τε κατηγορουμένου καὶ τῶν μαρτύρων· καὶ β') ἂν ὁ κατηγορούμενος ἢ ὁ μάρτυς

Digitized by Google

ἡ πραγματογνώμων δὲν ἐνεφανίσθη κατὰ τὴν ἐρήμην δίκην ἕνεκα νομίμου κωλύματος (ἄρθρα 335, 338 καὶ 380 καὶ 406 δὶς Ποινικῆς δικονομίας)· ὡς νόμιμα κωλύματα ὁ νόμος (ἄρθρον 338 παρ. 2) χαρακτηρίζει περιπτώσεις ἀνωτέρας βίας, αἵτινες πρέπει ρητῶς νὰ μνημονεύωνται ἐν τῇ ἐκθέσει ἀνακοπῆς (ὡς καὶ ἐν γένει οἱ λόγοι τῆς ἀνακοπῆς) καὶ νὰ αἰτιολογῶνται εἰδικῶς ἐν τῇ ἀποφάσει τοῦ ἀποδεχομένου τὴν ἀνακοπὴν δικαστηρίου. Κατὰ δὲ τῶν ἀποφάσεων τῶν δικαστηρίων τῶν ἐκδικαζόντων τὰ ἀδικήματα τῆς αἰσχροκερδείας ἐπιτρέπεται ἀνακοπὴ ὅλως ἐξαιρετικῶς ἐν περιπτώσει ἀνωτέρας βίας, ἐφ' ὅσον ταύτην ἤθελεν ὁμοψήφως δεχθῇ τὸ δικαστήριον, ὡς προκύψασαν μετὰ βεβαιότητος (ἄρθρον 5 ἐδ. δ' τοῦ νομ. διατάγματος τῆς 18 Σεπτεμβρίου 1926 περὶ τροποποιήσεως τῶν περὶ αἰσχροκερδείας νόμων» κυρωθέντος διὰ τοῦ νόμου 3860 τοῦ 1929).

3) Ἡ ἀνακοπὴ γίνεται ὑπὸ τοῦ καταδικασθέντος ἢ τοῦ εἰδικὴν πρὸς τοῦτο ἔχοντος ἐντολὴν πληρεξουσίου του ἐνώπιον τοῦ γραμματέως τοῦ ἐκδόντος τὴν ἐρήμην ἀπόφασιν δικαστηρίου, συντασσομένης ἐκθέσεως, ἥτις, περιέχουσα τοὺς λόγους τῆς μὴ ἐμφανίσεως τοῦ ἀνακόπτοντος κατὰ τὴν ἐρήμην δίκην, ὑπογράφεται ὑπό τε τοῦ γραμματέως καὶ τοῦ ἀνακόπτοντος ἢ τοῦ πληρεξουσίου αὐτοῦ. Ἂν ἡ ἀνακοπὴ ἀπευθύνηται κατ' ἐρήμην καταδικαστικῆς ἀποφάσεως τοῦ προξενικοῦ δικαστηρίου Ἀλεξανδρείας, ὁ ἀνακόπτων ὀφείλει νὰ διορίσῃ ἐν τῇ περὶ αὐτῆς ἐνώπιον τοῦ γραμματέως τοῦ προξενικοῦ δικαστηρίου συντασσομένῃ ἐκθέσει καὶ ἀντίκλητον ἐν τῇ ἕδρᾳ τοῦ δικαστηρίου τούτου, πρὸς ὃν γίνονται πᾶσαι αἱ σχετικαὶ πρὸς τὴν ἐκδίκασιν τῆς ἀνακοπῆς κοινοποιήσεις (ἄρθρ. 163 τοῦ Νομ. διατάγματος τῆς 31 Αὐγούστου 1926 «περὶ ὀργανώσεως τῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν»). Ὁ ἀνακόπτων κατηγορούμενος (οὐχὶ ὁ λιπομάρτυς) καταβάλλει καὶ τὰ ἔξοδα τῆς ἐρήμην διαδικασίας δι' ἐπικολλήσεως ἐπὶ τῆς ἐκθέσεως ἀνακοπῆς ἐπισήματος τέλους χαρτοσήμου (ἄρθρ. 14 τοῦ Νομοθ. διατάγματος τῆς 17/22 Δεκεμβρίου 1925, κυρωθέντος διὰ τοῦ νόμου 4213 τοῦ 1929, καὶ Νομοθ. διαταγμάτων τῆς 24 Δεκεμβρίου 1925 καὶ τῆς 22 Ἰανουαρίου 1926), ἄλλως ἡ ἀνακοπὴ εἶναι ἀπαράδεκτος (ἄρθρ. 338 ἐν τέλει Ποιν. δικονομίας).

4) Ἡ ἀνακοπὴ τοῦ κατηγορουμένου πρέπει νὰ γίνῃ ἐντὸς προθεσμίας δέκα μὲν ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐπιδόσεως τῆς ἐρήμην ἀποφάσεως, ἐὰν αὐτὴ ἐκοινοποιήθη προσωπικῶς εἰς τὸν καταδικασθέντα, τριάκοντα δ' ἡμερῶν, ἐὰν δὲν τῷ ἐκοινοποιήθη προσωπικῶς· ἂν ὁ κατηγορούμενος ἦτο ἀγνώστου διαμονῆς καὶ ἐδικάσθη κατὰ τὴν διαδικασίαν κατὰ φυγοδίκων καὶ ἀπόντων κλητευθεὶς διὰ κλητηρίου ἐπικρίματος (βλ. λ. κλητήριον *ἐπίκριμα*), ἡ ἀνακοπὴ πρέπει νὰ γίνῃ ἐντὸς τριῶν μηνῶν ἀπὸ τῆς κοινοποιήσεως τῆς ἐρήμην ἀποφάσεως εἴς τι τῶν ἐν ἄρθρῳ 2 τοῦ νόμου 1228 τοῦ 1918 ὁριζομένων προσώπων (βλ.λ. *ἐπίδοσις [Ποιν. Δικον.]*). Ἡ προθεσμία τῆς ἀνακοπῆς κατ' ἐρήμην καταδικαστικῆς ἀποφάσεως τοῦ προξενικοῦ δικαστηρίου Ἀλεξανδρείας εἶναι δεκαήμερος ἀπὸ τῆς ἐπιδόσεως τῆς ἐρήμην ἀποφάσεως (ἄρθρ. 163 τοῦ νομ. διατάγ. τῆς 31 Αὐγούστου 1926 «περὶ ὀργανώσεως τῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν»). Τέλος ἡ *ἀνακοπὴ τοῦ λιπομάρτυρος* γίνεται ἐντὸς προθεσμίας δέκα πέντε ἡμερῶν ἀπὸ τῆς πρὸς αὐτὸν κοινοποιήσεως τῆς ἀποφάσεως, ἐκτὸς ἐὰν δὲν ἐξεδικάσθη ἡ σχετικὴ ὑπόθεσις, ὅτε ἡ ἀνακοπὴ δύναται νὰ γίνῃ καὶ μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς νέας δικασίμου τῆς ὑποθέσεως. Ἂν ὅμως ὁ μάρτυς κατεδικάσθη δι' ἀποφάσεως τοῦ δικαστηρίου τῶν συνέδρων, ἡ ἀνακοπὴ αὐτοῦ πρέπει νὰ γίνῃ ἐντὸς ἀνατρεπτικῆς προθεσμίας 14 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς εἰς αὐτὸν κοινοποιήσεως τῆς ἀποφάσεως, κατὰ τὴν ρητὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρου 4 τοῦ εἰδικοῦ νόμου ΣΗ' τοῦ 1867 «περὶ λιπομαρτύρων ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τῶν κακουργιοδικῶν». Αἱ ἀνωτέρω προθεσμίαι παρεκτείνονται λόγῳ ἀποστάσεως, καθ' ὃ μέτρον ὁρίζει τὸ ἄρθρον 163 παράγραφος 1 Ποινικῆς δικονομίας, ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ νόμου ΓΨΟ' τοῦ 1911, ἤτοι ἐπὶ 8 μὲν ἡμέρας ἂν ὁ καταδικασθεὶς κατοικῇ ἐκτὸς τῆς ἕδρας τοῦ ἐκδόντος τὴν ἀπόφασιν δικαστηρίου ἀλλ' ἐκτὸς τῆς περιφερείας αὐτοῦ, ἐπὶ 15 δὲ ἡμέρας ἂν κατοικῇ ἐκτὸς τῆς περιφερείας ταύτης. Εἶναι ὅμως δεκτὴ καὶ *ἐκπρόθεσμος ἀνακοπή*, ἀλλὰ τότε μόνον ἐὰν ἡ προθεσμία παρῆλθεν ἐξ ἀνωτέρας βίας, ἣν καὶ ὁ ἀνακόπτων ὀφείλει νὰ μνημονεύσῃ εἰς τὴν ἔκθεσιν ἀνακοπῆς καὶ ν' ἀποδείξῃ καὶ τὸ δικαστήριον εἰδικῶς νὰ αἰτιολογήσῃ ἐν τῇ ἀποδεχομένῃ ταύτην ἀποφάσει του (ἄρθρ. 335, 338, 380, 403 καὶ 462 Ποιν. δικονομίας).

5) α') Ἡ ἐμπροθέσμως καὶ ἐγκύρως γενομένη ἀνακοπὴ καὶ ἡ πρὸς ταύτην προθεσμία ἀναστέλλουσι τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐρήμην ἀποφάσεως, ἥτις δὲν δύναται νὰ ἐκτελεσθῇ ἐφ' ὅσον διαρκεῖ ἡ πρὸς ἀνακοπὴν προθεσμία ἢ πρὶν ἡ γενομένη ἐμπροθέσμως ἀνακοπὴ ἀπορριφθῇ ὡς ἀνυποστήρικτος ἢ ὡς ἀδικαιολόγητος (βλ. κατωτέρω ἀριθ. 8). β') Ἡ ἀνακοπή, γενομένη, συνεπάγεται τὴν ἀκύρωσιν τῆς ἐρήμην ἀποφάσεως καὶ νέαν τῆς ὑποθέσεως συζήτησιν οὐχὶ αὐτοδικαίως, ἄνευ ἐρεύνης τινός, ἀλλὰ μόνον ὑπὸ τὸν ὅρον ν' ἀποδειχθῇ καὶ γίνῃ δεκτὸς δι' ἀποφάσεως τοῦ δικαστηρίου ὁ ἐν τῇ ἐκθέσει ἀνακοπῆς ἐκτιθέμενος λόγος τῆς μὴ ἐμφανίσεως τοῦ ἀνακόπτοντος κατὰ τὴν ἐρήμην δίκην. Ἤτοι ἡ ἀνακοπὴ παρέχει μόνον τὸ δικαίωμα εἰς τὸν ἐρήμην καταδικασθέντα νὰ προβάλῃ καὶ ἀποδείξῃ ὡρισμένους ὑπὸ τοῦ νόμου λόγους, δι' οὓς δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐμφανισθῇ κατὰ τὴν ἐρήμην δίκην. Ἂν ἐπιτύχῃ τοῦτο, τότε ἐπιτυγχάνει τὴν ἀκύρωσιν τῆς ἐρήμην καταδικαστικῆς ἀποφάσεως καὶ τὴν νέαν τῆς ὑποθέσεως συζήτησιν, καθ' ἃ περαιτέρω ἐν ἀριθμῷ 7 ἐκτίθεται.

6) Ἡ ἔκθεσις ἀνακοπῆς πέμπεται ὑπὸ τοῦ γραμματέως εἰς τὸν παρὰ τῷ πταισματοδικείῳ δημόσιον κατήγορον, ἢ τὸν εἰσαγγελέα τοῦ δικαστηρίου τοῦ ἐκδόντος τὴν ἀνακοπτομένην ἐρήμην ἀπόφασιν, ὅστις γνωστοποιεῖ ἀμελητὶ τὴν ἀνακοπὴν εἰς τὸν κατὰ τὴν ἐρήμην δίκην παραστάντα πολιτικῶς ἐνάγοντα, ἤ, ἂν οὗτος δὲν κατοικῇ ἐν τῇ ἕδρᾳ τοῦ δικαστηρίου, εἰς τὸν πληρεξούσιον ἢ τὸν ἀντίκλητον αὐτοῦ, τὸν διωρισμένον παρὰ τῇ ἕδρᾳ τοῦ δικαστηρίου, ὅπως οὗτος λάβῃ γνῶσιν καὶ παραστῇ, ἂν θέλῃ, κατὰ τὴν συζήτησιν τῆς ἀνακοπῆς (ἄρθρ. 339 Ποιν. δικον.)· ἂν οὔτε κατοικῇ ἐν τῇ ἕδρᾳ τοῦ δικαστηρίου, οὔτε διώρισεν ἐν αὐτῇ ἀντίκλητον, δὲν ἀπαιτεῖται ἡ γνωστοποίησις αὕτη (ἄρθρ. 27 καὶ 304 Ποιν. δικον.). Ὁ δημόσιος κατήγορος ἢ ὁ εἰσαγγελεὺς εἰσάγει τὴν ἀνακοπὴν πρὸς συζήτησιν εἰς τὴν πρώτην τακτικὴν δικάσιμον τοῦ παρ' ᾧ διατελεῖ δικαστηρίου μεθ' ἡμέρας εἴκοσιν ἀπὸ τῆς συντάξεως αὐτῆς, καλῶν ὑποχρεωτικῶς τὸν παθόντα, τὸν μηνυτὴν καὶ δύο τοὐλάχιστον ἐκ τῶν οὐσιωδεστέρων μαρτύρων. Κατὰ τὴν δικάσιμον ταύτην ὀφείλει ὁ ἀνακόπτων νὰ ἐμφανισθῇ αὐτόκλητος, ἄλλως ἡ ἀνακοπὴ ἀπορρίπτεται ὡς ἀνυποστήρικτος· δευτέρα δ' ἀνακοπὴ πλέον δὲν ἐπιτρέπεται ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ καὶ ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει. Ἂν κατὰ τὴν νόμῳ ὡρισμένην δικάσιμον ταύτην δὲν πρόκειται δι' οἱονδήποτε λόγον νὰ συνεδριάσῃ τὸ δικαστήριον, ὁ δημόσιος κατήγορος ἢ ὁ εἰσαγγελεὺς εἰσάγει πρὸς ἐκδίκασιν τὴν ἀνακοπὴν εἰς ἄλλην δικάσιμον, καθ' ἣν ὅμως ὀφείλει νὰ κλητεύσῃ προσηκόντως καὶ ἐμπροθέσμως τὸν ἀνακόπτοντα.

7) Ἐμφανιζομένου κατὰ τὴν ἀνωτέρω δικάσιμον τοῦ ἀνακόπτοντος, τὸ δικαστήριον προβαίνει εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν λόγων τῆς ἀνακοπῆς. Καί: α') Ἂν ἀποδειχθῇ ὁ ἐν ἄρθρῳ 338 § 1 Ποινικῆς δικονομίας λόγος, ἤτοι ὅτι δὲν ἐκλητεύθησαν ἐγκύρως καὶ ἐμπροθέσμως, ἵνα ἐμφανισθῶσι κατὰ τὴν ἐρήμην δίκην, εἴτε ὁ κατηγορούμενος (ἀνακόπτων) εἴτε οἱ μάρτυρες, τότε γίνεται δεκτὴ ἡ ἀνακοπή, ἐξαφανίζεται ἡ ἐρήμην ἀπόφασις καθ' ὅλας τὰς διατάξεις της καὶ διατάσσεται ἡ εἰς τὸν καταβαλόντα τὰ ἔξοδα τῆς ἐρήμην δίκης ἐπιστροφὴ αὐτῶν, καὶ ἡ νέα τῆς ὑποθέσεως εἰσαγωγὴ εἰς δικάσιμον ὁριζομένην ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου ἐν τῇ ἀποφάσει, καθ' ἣν δικάσιμον ὅ τε κατηγορούμενος καὶ οἱ τυχὸν παρόντες κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν τῆς ἀποφάσεως μάρτυρες ὀφείλουσι νὰ ἐμφανισθῶσιν αὐτόκλητοι. Δύναται ὅμως τὸ δικαστήριον καὶ νὰ προβῇ ἀμέσως εἰς τὴν ἐκδίκασιν τῆς ὑποθέσεως, ἂν τὸ ζητήσωσι πάντες οἱ διάδικοι, δηλαδὴ ὁ κατηγορούμενος, ὁ τυχὸν παριστάμενος πολιτικῶς ἐνάγων καὶ ὁ εἰσαγγελεύς, καὶ ἐὰν θεωρῇ ἐπαρκῆ τὰ ὑπάρχοντα ἀποδεικτικὰ μέσα. β') Ἂν ἀποδειχθῇ τὸ ἐν τῇ ἀνακοπῇ ἀναφερόμενον κώλυμα, ἤτοι περίπτωσις ἀνωτέρας βίας (ἄρθρ. 338 παρ. 2 Ποιν. Δικονομίας), γίνεται δεκτὴ ἡ ἀνακοπὴ καὶ ἐξαφανίζεται ἡ ἀνακοπτομένη ἀπόφασις, πλὴν τῆς περὶ ἐξόδων διατάξεώς της, ἅτινα ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ μένουσιν εἰς βάρος τοῦ ἀνακόπτοντος, μεθ' ὃ ἀμέσως προβαίνει ἡ συζήτησις τῆς ὑποθέσεως. Κατὰ τὴν συζήτησιν ταύτην ἐξετάζονται οἱ κατὰ τὰ ἀνωτέρω ὑποχρεωτικῶς καλούμενοι μάρτυρες καὶ ὅσοι ἄλλοι ἐκ τῶν ἐξετασθέντων κατὰ τὴν ἐρήμην δίκην παρευρίσκονται τυχὸν ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ, ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει ἀναγινώσκονται καὶ λαμβάνονται ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου ὑπ' ὄψιν ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος τῆς διαδικασίας τὰ πρακτικὰ τῆς ἐρήμην δίκης, αἱ κατὰ τὴν προδικασίαν (ἀνάκρισιν ἢ προανάκρισιν) ληφθεῖσαι καταθέσεις τῶν μαρτύρων ἐκείνων, οἵτινες ἐξετασθέντες ἐπ' ἀκροατηρίου ἀνεφέρθησαν εἰς αὐτάς, πάντων δ' αἱ ἔνορκοι τοιαῦται καταθέσεις καὶ αἱ ἔγκυροι ἐκθέσεις πραγματογνωμοσύνης, καὶ ἐπακολουθεῖ ἡ περαιτέρω ἐπὶ τῆς οὐσίας τῆς ὑποθέσεως συζήτησις, κατὰ τοὺς γενικῶς κρατοῦντας κανόνας (βλ. *διαδικασία ἐπ' ἀκροατηρίου*).

8) Ἂν ὁ ἀνακόπτων δὲν ἐμφανισθῇ κατὰ τὴν συζήτησιν τῆς ἀνακοπῆς του, ἀπορρίπτεται αὕτη ὡς ἀνυποστήρικτος· ἂν δ' ἐμφανισθεὶς δὲν ἀποδείξῃ τοὺς λόγους τῆς ἀνακοπῆς του, ἀπορρίπτεται αὕτη ὡς μὴ βάσιμος. Ἅμα ἀπορριφθῇ ἡ ἀνακοπή, εἴτε ὡς ἀνυποστήρικτος, εἴτε ὡς μὴ βάσιμος, ἡ ἐρήμην ἀπόφασις καθίσταται τελεσίδικος καὶ ἐκτελεῖται, ἐκτὸς ἂν ὑπόκειται εἰς ἔφεσιν (βλ. κατωτέρω). Προκειμένου περὶ ἐκπροθέσμου ἀνακοπῆς, τὸ δικαστήριον θὰ ἐξετάσῃ πρῶτον τοὺς λόγους, δι' οὓς δὲν ἠδυνήθη ὁ ἀνακόπτων ν' ἀνακόψῃ ἐμπροθέσμως, καὶ ἂν κρίνῃ τούτους βασίμους, θὰ δεχθῇ δι' ἀποφάσεως τύποις τὴν ἐκπρόθεσμον ἀνακοπήν, καὶ εἶτα θὰ χωρήσῃ εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν λόγων, δι' οὓς δὲν ἠδυνήθη ὁ ἀνακόπτων νὰ ἐμφανισθῇ κατὰ τὴν ἐρήμην δίκην, ὡς ἀνωτέρω (ἐν ἄρθ. 7) εἴρηται.

9) Πάντα τ' ἀνωτέρω ἀναπτυσσόμενα ἐφαρμόζονται καὶ εἰς τὴν ἀνακοπὴν τοῦ ἐρήμην καταδικασθέντος ἐπὶ πολιτικῷ πλημμελήματι ἢ τοῦ τύπου ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου τῶν συνέδρων, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ ἀνακοπή, ὅταν ἔληξεν ἡ σύνοδος, καθ' ἣν ἐξεδόθη ἡ ἐρήμην ἀπόφασις; γίνεται ἐνώπιον οὐχὶ τοῦ γραμματέως τοῦ κακουργιοδικείου, ἀλλὰ τοῦ γραμματέως τῶν πλημμελειοδικῶν τῆς κατοικίας τοῦ ἀνακόπτοντος ἢ τῆς ἕδρας τοῦ λήξαντος κακουργιοδικείου· ὁ γραμματεὺς πέμπει τὴν ἀνακοπὴν εἰς τὸν ἁρμόδιον εἰσαγγελέα τῶν ἐφετῶν, ὅστις τὴν εἰσάγει εἰς τὴν αὐτὴν σύνοδον, ἤ, ἂν αὕτη ἔληξεν, εἰς τὴν ἀμέσως ἑπομένην σύνοδον οἱουδήποτε κακουργιοδικείου τῆς περιφερείας του, μετὰ προηγουμένην κλήτευσιν τοῦ ἀνακόπτοντος. Ἡ δ' ἐκδίκασις τῆς ἀνακοπῆς γίνεται ὡς ἀνωτέρω (ἄρθρα 3 καὶ 6 νόμου ΥΞΔ' τοῦ 1858). Τὰ δὲ ἐν § 1—4 ἐκτιθέμενα ἐφαρμόζονται καὶ εἰς τὴν ἀνακοπὴν τοῦ λιπομάρτυρος, ἥτις ὅμως εἰσάγεται πρὸς ἐκδίκασιν κατὰ τὴν αὐτὴν τῆς κυρίας ὑποθέσεως δικάσιμον, δι' ἣν ἐκλήθη καὶ ὁ τιμωρηθεὶς μάρτυς νὰ ἐμφανισθῇ, ἐκτὸς ἂν ἡ κυρία ὑπόθεσις ἐξεδικάσθη, ὅτε ἡ ἀνακοπὴ εἰσάγεται πρὸς ἐκδίκασιν τὴν ἑπομένην ἀπὸ τῆς συντάξεως ταύτης δικάσιμον. Ἂν ὁ ἀνακόπτων ἐμφανισθῇ καὶ ἀποδείξῃ τοὺς λόγους τῆς ἀνακοπῆς του, γίνεται δεκτὴ ἡ ἀνακοπὴ καὶ ἐξαφανίζεται ἡ ἀνακοπτομένη ἀπόφασις, δὲν ἐπιτρέπεται δὲ ν' ἀναβάλῃ τὸ δικαστήριον τὴν ἐκδίκασιν τῆς ἀνακοπῆς, ὅπως ὁ ἀνακόπτων προσαγάγῃ τὰ μέσα πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ κωλύματος, ὅπερ ἐπικαλεῖται. Ἂν τοὐναντίον δὲν ἐμφανισθῇ ἢ δὲν ἀποδείξῃ τοὺς λόγους τῆς ἀνακοπῆς του, αὕτη ἀπορρίπτεται, καὶ ἡ ἀνακοπτομένη ἀπόφασις καθίσταται ἀμετάκλητος. Καὶ ἐνταῦθα δευτέρα ἀνακοπὴ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπιτρέπεται (ἄρθρα 335, 380, 406 δὶς Ποινικῆς δικονομίας καὶ 4 τοῦ νόμου ΣΗ' τοῦ 1867 «Περὶ λιπομαρτύρων ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τῶν κακουργιοδικῶν»).

10) Ὡς πρὸς τὴν ἀνακοπὴν τοῦ μὴ ἐμφανισθέντος πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων του καὶ ἕνεκα τούτου τιμωρηθέντος *ἐνόρκου* ἰσχύουσι τὰ ἑξῆς: Ἡ ἀνακοπὴ γίνεται ἐντὸς δύο ἡμερῶν ἀπὸ τῆς κοινοποιήσεως τῆς ἀποφάσεως εἰς τὸν δι' αὐτῆς τιμωρηθέντα ἔνορκον, συντάσσεται δὲ περὶ αὐτῆς ἔκθεσις ἐνώπιον τοῦ γραμματέως τῶν συνέδρων καὶ εἰσάγεται πρὸς ἐκδίκασιν εἰς τὴν ἀμέσως προσεχῆ συνεδρίασιν, ἄνευ κλητεύσεως τοῦ ἀνακόπτοντος. Ἂν ὅμως ἔληξεν ἡ σύνοδος τοῦ κακουργιοδικείου, καθ' ἣν ἐτιμωρήθη ὁ ἔνορκος, ἡ ἀνακοπὴ γίνεται ἐνώπιον τοῦ γραμματέως τῶν πρωτοδικῶν ἔνθα ἑδρεύει τὸ κακουργιοδικεῖον, ἀποστέλλεται αὐθωρεὶ εἰς τὸν παρ' ἐφέταις εἰσαγγελέα καὶ εἰσάγεται πρὸς ἐκδίκασιν κατὰ τὴν ἑπομένην σύνοδον τοῦ κακουργιοδικείου μετὰ προηγουμένην κλήτευσιν τοῦ ἀνακόπτοντος. Ἐν τῇ ἐκθέσει ἀνακοπῆς δὲν εἶναι ἀπαραίτητον ν' ἀναφέρωνται τὰ νόμιμα δικαιολογήματα τῆς μὴ ἐμφανίσεως τοῦ ἀνακόπτοντος ἐνόρκου (ἄρθρα 39 καὶ 40 νόμου ΒΚΗ' τοῦ 1892 «Περὶ δικαστηρίου κακουργιοδικῶν»). Ὡς τοιαῦτα δικαιολογήματα θεωρεῖ ὁ νόμος: α') νόσον τοῦ ἐνόρκου ἢ μέλους τῆς οἰκογενείας του, μὴ ἐπιτρέπουσαν τὴν προσωπικὴν αὐτοῦ ἐμφάνισιν· τὴν νόσον ταύτην δέον νὰ βεβαιώσῃ ὁ λιπένορκος δι' ἐκθέσεως δύο ἐπιστημόνων ἰατρῶν· β') ἀπουσίαν τοῦ ἐνόρκου ἐκ τῆς ἕδρας τοῦ κακουργιοδικείου πρὶν ἢ κοινοποιηθῇ αὐτῷ ἡ πρὸς ἐμφάνισιν κλῆσις· γ') λόγους ἐκτάκτου δημοσίας ὑπηρεσίας, καθ' ἣν περίπτωσιν ὁ ἔνορκος εἶναι δημόσιος ὑπάλληλος, βεβαιωμένους ἐπισήμως ὑπὸ τῆς προϊσταμένης αὐτοῦ ἀρχῆς· καὶ δ') λόγους ἐν γένει σπουδαίους, οὓς δέον ν' ἀποδείξῃ ἀποχρώντως ὁ ἔνορκος (ἄρθρ. 43 νόμου ΒΚΗ' τοῦ 1892). Ἂν ἐμφανισθῇ κατὰ τὴν πρὸς συζήτησιν τῆς ἀνακοπῆς δικάσιμον ὁ ἀνακόπτων ἔνορκος καὶ ἀποδείξῃ τὰ νόμιμα δικαιολογήματά του, ἡ ἀνακοπὴ γίνεται δεκτὴ καὶ ἐξαφανίζεται ὁλοσχερῶς ἡ ἀνακοπτομένη ἀπόφασις, ἄλλως ἀπορρίπτεται ἡ ἀνακοπή, ὡς ἀνυποστήρικτος μὲν ἂν δὲν ἐμφανισθῇ ὁ ἀνακόπτων, ὡς ἀβάσιμος δὲ ἂν ἐμφανιζόμενος δὲν ἀποδείξῃ τοὺς λόγους αὐτῆς, καὶ ἡ ἀνακοπτομένη ἀπόφασις ἐκτελεῖται, μὴ ὑποκειμένη εἰς ἄλλο ἔνδικον μέσον, εἰμὴ εἰς *ἀναίρεσιν* (βλ. κατωτέρω).

11) Ἄλλοι κανόνες ἰσχύουσιν ὡς πρὸς τὴν ἀνακοπὴν τοῦ ἐρήμην καταδικασθέντος ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου τῶν συνέδρων ἐπὶ κακουργήματι. Κατὰ τὰ ἄρθρα 466, 470 καὶ 471 Ποινικῆς δικονομίας, ἡ ἀνακοπὴ αὕτη γίνεται ἐντὸς προθεσμίας ἓξ μηνῶν, ἀρχομένης ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐπιδοθῇ ἡ ἐρήμην ἀπόφασις κατὰ τὸ ἄρθρ. 2 τοῦ νόμου 1228 τοῦ 1918, ἐνώπιον τοῦ γραμματέως τῶν συνέδρων, ἤ, ἂν δὲν λειτουργῇ κακουργιοδικεῖον, ἐνώπιον τοῦ γραμματέως τοῦ ἐφετείου, εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ ὁποίου ὑπήγετο τὸ δικάσαν δικαστήριον συνέδρων, ἐπιφέρει δ' αὐτοδικαίως ἅμα ἀσκηθεῖσα τὴν ἀκύρωσιν τῆς ἐρήμην ἀποφάσεως καὶ νέαν τῆς ὑποθέ-

Digitized by Google

σεως συζήτησιν εἰς δικάσιμον ὁριζομένην ὑπὸ τοῦ προέδρου τῶν ἐφετῶν. Τὰ ἔξοδα ὅμως τῆς ἐρήμην διαδικασίας μένουσι πάντοτε εἰς βάρος τοῦ ἀνακόπτοντος. Πάντα τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα συνεπάγεται καὶ ἡ ἁπλῆ ἐμφάνισις ἢ σύλληψις τοῦ ἐρήμην ἐπὶ κακουργήματι καταδικασθέντος (ἄρθρ. 470 Ποιν. δικον.), καὶ κατὰ συνέπειαν σπανιώτατα, ἐφ' ὅσον γνωρίζομεν, ἐγένετο ἀνακοπὴ τοιαύτη.

Ἀνακοπὴ κατὰ βουλεύματος. 1) Ἀνακοπὴ ἐπιτρέπεται (ἄρθρα 260 συνδ. 251 παρ. 1, 2 καὶ 6 Ποιν. Δικονομίας) μόνον κατὰ τοῦ βουλεύματος τοῦ συμβουλίου τῶν πλημμελειοδικῶν καὶ τοῦ βουλεύματος τοῦ συμβουλίου τῶν ἐφετῶν, ὅταν τὸ τελευταῖον τοῦτο ἀποφασίζῃ εἰς πρῶτον βαθμὸν (ἄρθρον 41 παρ. γ' ὡς συνεπληρώθη διὰ τοῦ νόμου 2236 τοῦ 1925), ὁσάκις τὸ βούλευμα εἶναι ὁριστικόν, ἀποφαινόμενον ἐπὶ τῆς οὐσίας τῆς ὑποθέσεως καὶ ἀπεκδυόμενον ὁριστικῶς αὐτῆς. Κατὰ τῶν βουλευμάτων ὅμως τοῦ συμβουλίου τοῦ προξενικοῦ δικαστηρίου Ἀλεξανδρείας (βλ. *Προξενικὸν* Δικαστήριον) ἐπιτρέπεται ἀνακοπὴ μόνον ὅταν τοῦτο ἀποφαίνεται ὅτι δὲν πρέπει νὰ γίνῃ κατηγορία καὶ ὅταν παύῃ πρὸς καιρὸν τὴν καταδίωξιν (ἄρθρ. 34 παρ. δ' τοῦ νόμου ΒΡΛΕ' τοῦ 1893 «Περὶ δικαστηρίου κακουργιοδικῶν ἐν Αἰγύπτῳ»). Εἰς τρεῖς μόνον περιπτώσεις ἐπιτρέπεται κατὰ προδικαστικῶν βουλευμάτων ἀνακοπή: α') κατὰ τοῦ βουλεύματος τοῦ συμβουλίου τῶν πλημμελειοδικῶν, τοῦ ἀποφαινομένου ἐπὶ τῆς αἰτήσεως τοῦ κατηγορουμένου περὶ προσωρινῆς ἐπ' ἐγγυήσει ἀπολύσεώς του ἐκ τῶν φυλακῶν, καὶ εἴτε ἀπορρίπτοντος ταύτην, εἴτε ἀποδεχομένου μέν, ἀλλ' ὁρίζοντος μέγεθος καὶ εἶδος ἐγγυήσεως ἀσύμφορα εἰς τὸν κατηγορούμενον, εἰς ὃν καὶ μόνον ἐπιτρέπεται ἀνακοπὴ (ἄρθρα 237 καὶ 242 Ποιν. Δικονομίας, ὡς ἐτροποποιήθησαν διὰ τοῦ νόμου ΓΨΠΓ' τοῦ 1911)· β') κατὰ τοῦ βουλεύματος, τοῦ ἀποφαινομένου περὶ καταπτώσεως ἢ μὴ τῆς διὰ τὴν προσωρινὴν ἀπόλυσιν τοῦ κατηγορουμένου δοθείσης ἐγγυήσεως, ἐπιτρέπεται γενικῶς ἀνακοπή, ἤτοι εἰς τοὺς διαδίκους πάντας· ὡς τοιοῦτοι δ' ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν οὐ μόνον ὁ κατηγορούμενος, ὁ πολιτικῶς ἐνάγων καὶ ὁ εἰσαγγελεύς, ἀλλὰ καὶ ὁ τρίτος, ὅστις παρέσχε τὴν ὑπὲρ τοῦ κατηγορημένου ἐγγύησιν, καὶ ὅστις πρέπει κατὰ τὴν ῥητὴν διάταξιν τοῦ νόμου νὰ καλῆται ἵνα ἐμφανισθῇ ἐνώπιον τοῦ συμβουλίου τῶν πλημμελειοδικῶν, ὅπερ θ' ἀποφανθῇ περὶ τῆς καταπτώσεως ἢ μὴ τῆς ἐγγυήσεως καὶ δὴ τρεῖς τοὐλάχιστον ἡμέρας πρὸ τῆς δικασίμου, ὡς ὁ κυριώτατα περὶ τῆς τύχης τῆς ἐγγυήσεως ἐνδιαφερόμενος (ἄρθρ. 242 Ποιν. Δικονομίας, ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ νόμου ΓΨΠΓ' τοῦ 1911)· καὶ γ') κατὰ τοῦ βουλεύματος, τοῦ ἀποφαινομένου περὶ διατηρήσεως ἢ ἄρσεως τῆς κατασχέσεως ἐφημερίδων καὶ ἄλλων ἐντύπων, ἐπιτρέπεται ἀνακοπὴ μόνον εἰς τὸν δημοσιεύσαντα τὸ κατασχεθέν, οὐχὶ δὲ καὶ τὸν εἰσαγγελέα (ἄρθρ. 14 τοῦ Συντάγματος τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας τῆς 3 Ἰουνίου 1927). Τοὐναντίον δὲν ἐπιτρέπεται ἀνακοπὴ εἰμὴ μόνον εἰς τὸν εἰσαγγελέα καὶ κατὰ τῶν ὁριστικῶν ἔτι βουλευμάτων τοῦ συμβουλίου τῶν πλημμελειοδικῶν, ἀποφαινομένου ἐπὶ πράξει ἐκ τῶν ὑπαγομένων εἰς τὸ πενταμελὲς ἐφετεῖον κατὰ τὸ ψήφισμα τῆς 16 Δεκεμβρίου 1924 «Περὶ ἀνακρίσεως καὶ ἐκδικάσεως ἀδικημάτων τινῶν ὑπὸ τῶν ἐφετῶν» (ἄρθρα 2 παράγρ. 6 καὶ 6 παράγρ. 2 τοῦ ψηφίσματος τούτου).

2) Ἡ ἀνακοπὴ τοῦ βουλεύματος δύναται νὰ γίνῃ ὑπό τινος τῶν διαδίκων, ἤτοι ὑπὸ τοῦ κατηγορουμένου, ὑπὸ τοῦ τυχὸν δηλώσαντος πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ βουλεύματος ὅτι παρίσταται ὡς πολιτικῶς ἐνάγων (βλ. κατωτ. *ἀναίρεσις*) καὶ τοῦ παρὰ τοῦ ἐκδόντι τὸ βούλευμα συμβουλίῳ εἰσαγγελέως. Ὁ τελευταῖος οὗτος δύναται ν' ἀνακόψῃ τὸ βούλευμα καὶ ἂν εἶναι σύμφωνον πρὸς τὴν πρότασίν του, ὑποχρεοῦται δὲ ν' ἀνακόψῃ τοῦτο παραγγελλόμενος εἰδικῶς ὑπὸ τοῦ προϊσταμένου αὐτοῦ εἰσαγγελέως. Ἡ πρὸς ἀνακοπὴν τοῦ βουλεύματος προθεσμία εἶναι 24ωρος, ἀρχομένη κατὰ μὲν τὸ γράμμα τοῦ ἄρθρου 260 παρ. β' Ποινικῆς δικονομίας ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ βουλεύματος, κατὰ τὴν δοθεῖσαν ὅμως αὐτῇ ὀρθὴν ἑρμηνείαν, ἀπὸ τῆς κοινοποιήσεως αὐτοῦ εἰς τὸν κατηγορούμενον, δι' ὃν κατοικοῦντα ἐκτὸς τῆς ἕδρας τοῦ ἐκδόντος τὸ βούλευμα συμβουλίου παρεκτείνεται ἡ 24ωρος προθεσμία συμφώνως πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 163 Ποινικῆς δικονομίας, ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ νόμου ΓΨΟ' τοῦ 1911, καθοριζόμενον μέτρον (βλ. § II ἀριθ. 4, Α. Π. 382 τοῦ 1914,58 τοῦ 1921 ὁλομ.). Ἂν ὁ κατηγορούμενος εἶναι φυγόδικος, ἡ προθεσμία ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐπιδόσεως τοῦ βουλεύματος εἰς τὰ ἐν ἄρθρῳ 2 τοῦ νόμου 1228, ὡς συνεπληρώθη διὰ τοῦ νόμου 3104 τοῦ 1924, ὁριζόμενα πρόσωπα (ἄρθρ. 20 νόμου Γ϶ΜΔ' τοῦ 1911 «Περὶ φυγοδικίας»). Διὰ τὸν πολιτικῶς ἐνάγοντα ἡ προθεσμία ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐπιδόσεως τοῦ βουλεύματος εἰς τοῦτον, ἂν κατοικῇ ἐν τῇ ἕδρᾳ τοῦ ἐκδόντος τὸ βούλευμα συμβουλίου, ἢ τὸν τυχὸν ἐν τῇ ἕδρᾳ τούτου διωρισμένον ὑπ' αὐτοῦ ἀντίκλητον· ἂν δὲν κατοικῇ ἐν τῇ ἕδρᾳ τοῦ συμβουλίου καὶ δὲν διώρισεν ἐγκαίρως (πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ βουλεύματος) ἐν αὐτῇ ἀντίκλητον, ἡ προθεσμία ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ βουλεύματος (ἄρθρα 27 καὶ 304 Ποιν. Δικ., Α. Π. 99 τοῦ 1880, 30 τοῦ 1889, 10 τοῦ 1913).

Ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως ἐπίσης ἄρχεται πάντοτε διὰ τὸν εἰσαγγελέα. Διαρκεῖ δὲ ἡ προθεσμία καθ' ὁλόκληρον τὴν ἑπομένην τῆς ἐκδόσεως τοῦ βουλεύματος ἡμέραν, καὶ ἂν αὕτη εἶναι ἐκ τῶν ἑορτασίμων καὶ ἐξαιρουμένων δὲν ὑπολογίζεται. Ἡ ἀνακοπὴ γίνεται ἐνώπιον τοῦ γραμματέως τοῦ ἐκδόντος τὸ βούλευμα τοῦ συμβουλίου, συντασσομένης ἐκθέσεως, εἴτε αὐτοπροσώπως ὑπὸ τοῦ κατηγορουμένου ἢ τοῦ πολιτικῶς ἐνάγοντος, εἴτε διὰ πληρεξουσίου, ὅτε ὅμως τὸ τῆς πληρεξουσιότητος ἔγγραφον δέον νὰ μνημονεύηται καὶ προσαρτᾶται ἐν τῇ ἐκθέσει. Δύναται δὲ νὰ γίνῃ καὶ ἐνώπιον γραμματέως ἄλλου δικαστηρίου, ἀλλὰ καὶ ἐκπροθέσμως, ὅταν ὁ ἀνακόπτων διετέλει ἐν ἀπολύτῳ ἀδυναμίᾳ ν' ἀνακόψῃ ἐντὸς τῆς νομίμου προθεσμίας ἢ νὰ ἐμφανισθῇ ἐνώπιον τοῦ ἁρμοδίου γραμματέως, ὡς ὀρθῶς ἐδέξατο ἡ νομολογία κατ' ἐφαρμογὴν τοῦ κανόνος «οὐδεὶς ὑποχρεοῦται εἰς τὰ ἀδύνατα» (Α. Π. 58 τοῦ 1921, 47 τοῦ 1895, 64 τοῦ 1915. Γνωμ. εἰσαγγελέως Α. Π. 5 τοῦ 1919). Ἡ ἔκθεσις ἀνακοπῆς πρέπει, κατὰ τὴν ῥητὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρου 260 παρ. β' Ποινικῆς δικονομίας, νὰ περιέχῃ τοὺς λόγους αὐτῆς καὶ νὰ ὑπογράφηται ὑπὸ τοῦ γραμματέως καὶ τοῦ ἀνακόπτοντος ἢ τοῦ πληρεξουσίου του, ἂν δ' οὗτος ἀγνοῇ γράφειν, πρέπει νὰ γίνηται μνεία τούτου ἐν τῇ ἐκθέσει. Ἂν ὁ ἀνακόπτων εἶναι κατηγορούμενος παραπεμφθεὶς ἐπὶ κακουργήματι, δέον προσέτι νὰ προσαγάγῃ πιστοποιητικὸν τοῦ δεσμοφύλακος ὅτι κρατεῖται ἐν ταῖς φυλακαῖς, ὅπερ ἐπισυνάπτεται εἰς τὴν ἔκθεσιν, ἄλλως ἡ ἀνακοπὴ ἀπορρίπτεται ὡς ἀπαράδεκτος (ἄρθρ. 21 νόμου Γ϶ΜΑ' τοῦ 1911 «Περὶ φυγοδικίας»). Δὲν ὑποχρεοῦται ὅμως εἰς τὴν προσαγωγὴν τοῦ τοιούτου πιστοποιητικοῦ ὁ τυχὸν ἐπὶ ἐγγυήσει ἀπολυθεὶς πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ βουλεύματος, ἔστω καὶ ἂν δι' αὐτοῦ διατάσσηται ἡ ἄρσις τῆς ἐπὶ ἐγγυήσει ἀπολύσεως καὶ ἡ ἀναφυλάκισίς του, διότι, κατὰ τὸ ἄρθρον 245 παρ. 2 Ποινικῆς δικονομίας, ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ νόμου ,ΔΡΓ' τοῦ 1912, ἡ περὶ ἄρσεως τῆς ἐπὶ ἐγγυήσει ἀπολύσεως καὶ περὶ ἀναφυλακίσεως διάταξις τοῦ βουλεύματος δὲν δύναται νὰ ἐκτελεσθῇ πρὶν ἢ τοῦτο γίνῃ τελεσίδικον, ἐν προκειμένῳ δηλαδὴ πρὶν ἢ ἀποφανθῇ ἐπὶ τῆς ἀνακοπῆς τὸ ἁρμόδιον συμβούλιον (Βούλ. Ἐφετ. Ἀθηνῶν 121 τοῦ 1924).

3) Ἡ ἐμπροθέσμως καὶ προσηκόντως γενομένη ἀνακοπὴ ὡς καὶ ἡ πρὸς ταύτην προθεσμία ἔχουσι τὰ ἑξῆς ἀποτελέσματα: Α') Ἀναστέλλουσι τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἀνακοπτομένου βουλεύματος· ὅθεν α') ἀναστέλλεται ἡ διατασσομένη διὰ τοῦ ἀνακοπτομένου βουλεύματος εἰσαγωγὴ εἰς δίκην τοῦ κατηγορουμένου· καὶ β') ἀναστέλλεται ἡ διαταχθεῖσα διὰ τοῦ αὐτοῦ βουλεύματος ἀπόλυσις αὐτοῦ ἐκ τῶν φυλακῶν, ἐκτὸς ἂν καὶ ὁ εἰσαγγελεὺς ἔχῃ προτείνει καὶ τὸ συμβούλιον ἀπεφήνατο ὅτι δὲν πρέπει νὰ γίνῃ κατηγορία κατὰ τοῦ κατηγορουμένου, ἂν δηλαδὴ ἀπαλλάσσηται παντελῶς τῆς κατηγορίας οὗτος, ὅτε ἀπολύεται ἅμα τῇ ἐκδόσει τοῦ βουλεύματος. Δὲν ἀναστέλλει ὅμως ἥ τε πρὸς ἀνακοπὴν προθεσμία καὶ ἡ ἀνακοπὴ αὕτη τὴν ἀπόλυσιν κατηγορουμένου δικηγόρου (ἄρθρ. 57 νομ. διατ. τῆς 5 Μαΐου 1926 «Περὶ δικηγόρων» καὶ ἀνωτέρου ἀξιωματικοῦ τοῦ λιμενικοῦ σώματος (ἄρθρ. 181 τοῦ Β. Δ. τῆς 26 Φεβρουαρίου 1924 «περὶ κωδικοποιήσεως τῶν νόμων κλπ. τῶν ἀφορώντων τὴν διοίκησιν τοῦ Ἐμπορ. Ναυτικοῦ» Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἕπεται ὅτι δὲν ἀναστέλλεται ἡ περὶ προφυλακίσεως τοῦ κατηγορουμένου διάταξις τοῦ ἀνακοπτομένου βουλεύματος. Β') Ἡ γενομένη ἀνακοπὴ μεταβιβάζει τὴν ὑπόθεσιν εἰς ἀνώτερον συμβούλιον, ὅπερ, ἂν πρόκειται περὶ ἀνακοπῆς κατὰ βουλεύματος τοῦ συμβουλίου τῶν πλημμελειοδικῶν, εἶναι τὸ συμβούλιον τῶν ἐφετῶν, ἂν δὲ κατὰ βουλεύματος τοῦ τελευταίου τούτου, κρίνοντος εἰς πρῶτον βαθμόν, εἶναι τὸ Β' τμῆμα τοῦ Ἀρείου Πάγου (ἄρθρα 262 Ποιν. δικονομίας καὶ 41 παρ. γ' αὐτῆς, ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ νόμου 2236 τοῦ 1920).

4) Τὸ ἀνώτερον τοῦτο συμβούλιον συντιθέμενον νομίμως ἐξετάζει κατ' οὐσίαν τὴν ὑπόθεσιν καθ' ὅλα μὲν αὐτῆς τὰ κεφάλαια, ἐφ' ὅσον ἡ ἀνακοπὴ ἠσκήθη ἀπεριορίστως καθ' ὅλων τῶν διατάξεων τοῦ πρωτοδίκου βουλεύματος, ἄλλως κατ' ἐκεῖνα μόνα καθ' ὧν ῥητῶς στρέφεται ἡ ἀνακοπή, καὶ ἀποφαίνεται τελεσιδίκως, τοῦ βουλεύματος τοῦ συμβουλίου τῶν ἐφετῶν (οὐχὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου) ὑποκειμένου μόνον εἰς ἀναίρεσιν καθ' ἃς περιπτώσεις ἐπιτρέπεται αὕτη. Ἂν τὸ ἀνώτερον συμβούλιον βελτιώσῃ τὴν θέσιν τοῦ ἀνακόψαντος κατηγορουμένου, δέον νὰ βελτιώσῃ τὴν θέσιν καὶ τῶν λοιπῶν τυχὸν μὴ ἀνακοψάντων κατηγορουμένων, ἐφ' ὅσον παραδέχεται ὅτι ἡ πρᾶξις, ἐφ' ἧς πάντες παρεπέμφθησαν, δὲν ἔλαβε ποσῶς χώραν ἢ δὲν ὑφίσταται κατὰ νόμον, εἴτε χαρακτηρίζει ἠπιώτερον γενικῶς τὴν πρᾶξιν (Βουλ. Ἐφετ. Ἀθηνῶν 194, 204, 253 καὶ 486 τοῦ 1924.— *Κωστῇ*, σελ. 534 σημ. 3.—*Κωνσταντοπούλου* § 846). Τοὐναντίον ὅμως θὰ περιορισθῇ εἰς τὴν βελτίωσιν μόνον τῆς θέσεως τοῦ ἀνακόπτοντος, ὁσάκις ἡ βελτίωσις αὕτη ἐπέρχηται ἕνεκα λόγου ἀναγομένου εἰς τὸ πρόσωπον μόνον αὐτοῦ, π.χ. ἕνεκα πλήρους ἢ μετρίας συγχύσεως, νεαρᾶς ἡλικίας κλπ. Τέλος ἡ ἐνώπιον τοῦ δευτεροβαθμίου συμβουλίου διαδικασία εἶναι ὁμοία τῇ τοῦ *συμβουλίου τῶν πλημμελειοδικῶν* (βλ. λ.).

Α. Ν. ΜΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Β') ***Ἔφεσις.*** Τὸ ἔνδικον μέσον τῆς ἐφέσεως, δι' οὗ ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐπανεξέτασις κατ' οὐσίαν τῆς ὑποθέσεως ὑπὸ δικαστηρίου ἀμέσως κατὰ βαθμὸν ἀνωτέρου τοῦ ἐκδόντος τὴν προσβαλλομένην ἀπόφασιν, χωρεῖ κατὰ τῶν ἀποφάσεων τοῦ πταισματοδικείου, τοῦ πλημμελειοδικείου καὶ τοῦ ἐφετείου, δικάζοντος εἰς πρῶτον βαθμόν.

Ἔφεσις κατ' ἀποφάσεως πταισματοδικείου. 1) Ἔφεσις ἐπιτρέπεται μόνον ὅταν διὰ τῆς ἀποφάσεως κατεγνώσθη: α') ποινὴ κρατήσεως ὑπερβαίνουσα τὰς τρεῖς ἡμέρας, ἢ τὰς ὀκτὼ ἡμέρας, ἂν ἐπεβλήθη ἐπὶ παραβάσει τοῦ δασικοῦ κώδικος καὶ συνεπῶς καὶ ποινὴ φυκακίσεως, εἰς ἃς περιπτώσεις τὸ πταισματοδικεῖον ἐπιβάλλει τοιαύτην (βλ. λ. ***πταισματοδικεῖον***)· ἢ β') πρόστιμον ἄνω τῶν 100 δραχμῶν (ἄρθρον 353 Ποιν. δικον.)· ἢ ἄνω τῶν 250 δραχ., προκειμένου περὶ δασικῆς παραβάσεως (ἄρθρ. 245 § 1 νόμου 4173 τοῦ 1929 «περὶ δασικοῦ κώδικος»). Κατ' ἐξαίρεσιν, χωρεῖ πάντοτε, οἱαδήποτε δηλαδὴ καὶ ἂν ᾖ ἡ ἐπιβληθεῖσα ποινή, κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν ἐκδιδομένων ἐπὶ πταισμάτων ἢ πλημμελημάτων τῶν δικηγόρων, πραττομένων ἢ ἀνακαλυπτομένων ἐπ' ἀκροατηρίου (ἄρθρ. 58 ἐδ. 3 Ν. Δ. 5 Μαΐου 1926 «περὶ δικηγόρων»). Εἰς πᾶσαν ἄλλην περί τωοιν δὲν ἐπιτρέπεται ἔφεσις, ἀλλὰ τὸ πταισματοδικεῖον δικάζει ἀνεκκλήτως. Ἀδιαφόρως τοῦ μεγέθους τῆς ποινῆς, δὲν ἐπιτρέπεται ἔφεσις: α') ἐπὶ τῶν παραβάσεων τοῦ νόμου ΒΦΟΘ' «περὶ φορολογίας τῶν ζῴων»· β') ἐπὶ τῆς παραβάσεως τοῦ ἄρθρου 11 τοῦ Ν. Δ. τῆς 6 Σεπτεμβρίου 1925 «περὶ ταμείου προνοίας ἐλαιοπαραγωγῆς Πηλίου»· γ') ἐπὶ τῶν ὑπὸ τοῦ προϊσταμένου τῆς προξενικῆς ἀρχῆς ἐν ταῖς ἑτεροδικουμέναις χώραις ἢ τοῦ προέδρου τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ προξενικοῦ δικαστηρίου δικαζομένων πταισμάτων (ἄρθρον 154 Ν. Δ 31 Αὐγούστου 1926 «περὶ ὀργανώσεως τῆς κεντρικῆς κλπ. ὑπηρεσίας ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν»). Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων συνάγεται ὅτι εἰς ἔφεσιν ὑπόκεινται μόνον αἱ καταδικαστικαὶ ἀποφάσεις, οὐχὶ δ' αἱ ἀθῳωτικαί, οὐδ' αἱ κηρύσσουσαι ἀπαράδεκτον τὴν ποινικὴν ἀγωγὴν ἢ ἀναρμόδιον τὸ δικαστήριον ἢ ἐν γένει αἱ προδικαστικαί.

2) Ἡ ἔφεσις δύναται νὰ γίνῃ παρὰ τοῦ καταδικασθέντος, τοῦ πολιτικῶς ἐνάγοντος, ἀλλὰ μόνον ὡς πρὸς τὰς περὶ ἀποζημιώσεως ἀπαιτήσεις του, καὶ τοῦ δημοσίου κατηγόρου, ἐντὸς προθεσμίας πέντε ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς δημοσιεύσεως τῆς ἀποφάσεως συμπεριλαμβανομένης (Α. Π. 17 τοῦ 1918, 361 τοῦ 1919 κλπ.), ἂν ὅμως ἡ ἀπόφασις ἐδημοσιεύθη ἀπόντων τῶν διαδίκων, ἡ προθεσμία ἄρχεται ἀπὸ τῆς κοινοποιήσεως τῆς ἀποφάσεως εἰς αὐτούς· εἰς τὴν προθεσμίαν δὲν ὑπολογίζεται ἡ τελευταία ἡμέρα, ὁσάκις αὕτη εἶναι Κυριακὴ ἢ ἑορτάσιμος (Α. Π. 204 τοῦ 1913). Ἡ προθεσμία τῆς ἐφέσεως κατὰ τῶν ἐρήμην καταδικαστικῶν ἀποφάσεων ἄρχεται διὰ τὸν κατηγορούμενον ἀπὸ τῆς λήξεως τῆς πρὸς ἀνακοπὴν προθεσμίας, ἐὰν δὲν ἠσκήθη ἀνακοπὴ ἢ ἂν αὕτη ἠσκήθη ἐκπροθέσμως· ἂν δ' ἐμπροθέσμως ἐγένετο ἀνακοπή, ἡ προθεσμία τῆς ἐφέσεως κατὰ τῆς ἀνακοπείσης ἐρήμην ἀποφάσεως ἄρχεται ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς ἀπορριψάσης τὴν ἀνακοπὴν ἀποφάσεως (Ποιν. δικον. ἄρθρ. 355, ὡς συνεπληρώθη διὰ τοῦ νόμου 92 τοῦ 1913). Διὰ τὸν δημόσιον κατήγορον καὶ τὸν πολιτικῶς ἐνάγοντα ἡ προθεσμία τῆς ἐφέσεως κατὰ τῆς ἐρήμην ἀποφάσεως ἄρχεται πάντοτε ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως αὐτῆς. Ἔφεσιν δικαιοῦται ν' ἀσκήσῃ κατὰ πάσης ἐπίσης καταδικαστικῆς ἀποφάσεως τῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ του πταισματοδικείων καὶ ὁ εἰσαγγελεὺς τῶν πλημμελειοδικῶν, καὶ ὅταν δὲν παρέστη ὡς *δημόσιος* κατήγορος (βλ. λ.), καὶ δὴ ἐντὸς προθεσμίας ἑνὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς ἀποφάσεως (ἄρθρ. 356 Ποιν. δικον.). Ἐδόθη δὲ ἡ μακρὰ αὕτη προθεσμία τῷ εἰσαγγελεῖ, ὅπως δύναται νὰ λαμβάνῃ γνῶσιν τῶν ἐκδιδομένων ὑπὸ τῶν ἐπὶ τῇ περιφερείᾳ του πταισματοδικείων ἀποφάσεων, δι' ὃ ὁ νόμος (ἄρθρ. 356 ἐδ. 2 Ποιν. δικον.) ὑποχρεοῖ τοὺς δημοσίους κατηγόρους νὰ ὑποβάλλωσι τῷ εἰσαγγελεῖ εἰς τὸ τέλος ἑκάστης ἑβδομάδος συνοπτικὸν πίνακα τῶν κατ' αὐτὴν ἐκδοθεισῶν καταδικαστικῶν ἀποφάσεων.

3) Ἡ ἔφεσις γίνεται ἐνώπιον τοῦ γραμματέως τοῦ ἐκδόντος τὴν ἐκκαλουμένην ἀπόφασιν πταισματοδικείου, ὅταν δ' ἀσκῆται ὑπὸ τοῦ εἰσαγγελέως τῶν πρωτοδικῶν, γίνεται ἐνώπιον τοῦ γραμματέως τοῦ δικαστηρίου τῶν πλημμελειοδικῶν, συντασσομένης περὶ αὐτῆς ἐκθέσεως, ἥτις πρέπει νὰ περιέχῃ καὶ τοὺς λόγους τῆς ἐφέσεως καὶ νὰ ὑπογράφηται ὑπό τε τοῦ γραμματέως καὶ τοῦ ἐκκαλοῦντος, ἂν δ' οὗτος ἀγνοῇ ἢ ἀδυνατῇ νὰ ὑπογράψῃ, γίνεται περὶ τούτου μνεία ἐν τῇ ἐκθέσει. Ἡ συνταχθεῖσα ἔκθεσις ἐφέσεως ὑποβάλλεται

Digitized by Google

ἀμέσως μετὰ τῶν λοιπῶν ἐγγράφων πρὸς τὸν εἰσαγγελέα τῶν πλημμελειοδικῶν, ὅστις μεριμνᾷ, κατὰ τὰ κατωτέρω, διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ἐφέσεως εἰς τὸ ἀκροατήριον τοῦ πλημμελειοδικείου.

4) Ἡ γενομένη ἔφεσις ὡς καὶ ἡ πρὸς ταύτην προθεσμία ἀναστέλλουσι τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐκκαλουμένης ἀποφάσεως (ἄρθρα συνδεδ. 357 καὶ 351 Ποιν. δικον.). Μεταβιβάζεται δὲ διὰ τῆς ἐφέσεω ἡ ὑπόθεσις εἰς τὸ δικαστήριον τῶν πλημμελειοδικῶν, ὅπερ κρίνει κατ' οὐσίαν τὴν ὑπόθεσιν, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὸ ἐκκληθὲν μέρος τῆς ἐκκαλουμένης ἀποφάσεως.

5) Ὁ εἰσαγγελεύς, λαβὼν τὴν ἔφεσιν, κλητεύει προσηκόντως καὶ ἐμπροθέσμως (βλ. λ. *ἐπίδοσις, κλῆσις*) τοὺς διαδίκους, καὶ οὐχὶ μόνον τὸν ἐκκαλέσαντα, ἵνα ἐμφανισθῶσιν εἰς τὸ ἀκροατήριον τοῦ δικαστηρίου τῶν πλημμελειοδικῶν κατὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ὁρισθεῖσαν δικάσιμον τῆς ἐφέσεως ἡμέραν· ὁ δημόσιος κατήγορος δὲν κλητεύεται, ἀλλ' ἀντιπροσωπεύεται κατὰ τὴν συζήτησιν ὑπὸ τοῦ εἰσαγγελέως (ἄρθρ. 357 Ποιν. δικον.). Ἡ συζήτησις γίνεται κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἐπ' ἀκροατηρίου τῶν πλημμελειοδικῶν διαδικασίας (βλ. λ. *πλημμελειοδικεῖον*), μετὰ τῶν ἑξῆς παραλλαγῶν: α') Ἡ συζήτησις ἀρχίζει ἀναγινωσκομένης ὑφ' ἑνὸς τῶν πλημμελειοδικῶν, ὡς εἰσηγητοῦ, ἐκθέσεως ἐξηγμένης ἐκ τῶν ἐγγράφων (ἄρθρ. 358 Ποιν. δικον.). β') Ἐὰν ὁ ἐκκαλῶν κατηγορούμενος δὲν ἐμφανισθῇ, δικάζεται μὲν ἐρήμην καὶ δικαιοῦται εἰς ἀνακοπήν, ἀλλὰ τὸ δικαστήριον ἐξετάζει κατ' οὐσίαν τὴν ὑπόθεσιν, ὡσανεὶ ὁ ἐκκαλῶν ἦτο παρών, δυνάμενον καὶ ν' ἀθωώσῃ τοῦτον· ἡ ἀπουσία δηλαδὴ τοῦ ἐκκαλοῦντος δὲν συνεπάγεται, ὅπως ἐπὶ τῆς ἀνακοπῆς, τὴν ἀπόρριψιν τῆς ἐφέσεως ὡς ἀνυποστηρίκτου· ἡ ἔφεσις, παρόντος ἢ ἀπόντος τοῦ ἐκκαλοῦντος, μόνον ὡς ἀπαράδεκτος δύναται ν' ἀπορριφθῇ, εἴτε διότι δὲν ἐπιτρέπεται νόμῳ ἡ ἄσκησις αὐτῆς, εἴτε διότι ἠσκήθη ἐκπροθέσμως. γ') Οἱ προεξετασθέντες ἐν τῷ πταισματοδικείῳ μάρτυρες ἐξετάζονται μόνον ἂν τὸ ζητήσῃ ὁ εἰσαγγελεὺς ἤ τις τῶν διαδίκων, ἀναγινώσκονται ὅμως, ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος τῆς διαδικασίας, τὰ πρακτικὰ τῆς ἐνώπιον τοῦ πταισματοδικείου συζητήσεως. δ') Πρῶτος ἀγορεύει ὁ ἐκκαλῶν, τελευταῖος δ' ὁ εἰσαγγελεύς, ἐκτὸς ἂν ἐκκαλῶν εἶναι οὗτος ἢ ὁ παρ' αὐτοῦ ἀντιπροσωπευόμενος δημόσιος κατήγορος, ὅτε πρῶτος ἀγορεύει ὁ εἰσαγγελεὺς (ἄρθρ. 358 Ποιν. δικον.). ε') Ἂν ἡ ἔφεσις ἐγένετο ὑπὸ τοῦ καταδικασθέντος κατηγορουμένου, τὸ πλημμελειοδικεῖον ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει δύναται νὰ καταστήσῃ χείρονα τὴν θέσιν αὐτοῦ (ἄρθρ. 353 Ποιν. δικον., ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ νόμου 2236 τοῦ 1920).

Ἔφεσις κατ' ἀποφάσεως πλημμελειοδικείου. 1) Τὸ ἔνδικον μέσον τῆς ἐφέσεως κατὰ τῶν καταδικαστικῶν ἀποφάσεων τοῦ πλημμελειοδικείου εἰσήχθη διὰ τοῦ νόμου 261 τῆς 10 Μαΐου 1914, ἐπιτρέπεται δέ: α') ἐὰν δι' αὐτῶν κατεγνώσθη ποινὴ φυλακίσεως τριῶν μηνῶν καὶ ἐπέκεινα· β') ἐὰν κατεγνώσθη ποινὴ οἱαδήποτε, πλὴν ὅμως συνεπαγομένη τὰς τοῦ ἄρθρ. 24 Ποιν. νόμου ἐκπτώσεις· γ') ἐὰν ἡ καταγνωσθεῖσα ποινὴ συνεπάγηται τὴν ἔκτισιν ἑτέρας ἀνασταλείσης ποινῆς ὑπερβαινούσης τοὺς τρεῖς μῆνας· καὶ δ') ἐὰν ἀπερρίφθη ἀνακοπὴ κατ' ἐρήμην ἀποφάσεως ἀπαγγελλούσης τὰς αὐτὰς ποινάς. Ἐπὶ ζῳοκλοπίας ἢ ζῳοκτονίας ἐπιτρέπεται ἔφεσις ἂν κατεγνώσθη ποινὴ φυλακίσεως ἐπέκεινα τοῦ ἔτους (ἄρθρ. 12 νόμου ΓΩΛΣΤ' τοῦ 1911, προστεθὲν διὰ τοῦ νόμου 2237 τοῦ 1920), ἐπὶ δ' αἰσχροκερδείας ἐὰν κατεγνώσθη ποινὴ φυλακίσεως μείζων τῶν τριῶν μηνῶν ἢ χρηματικὴ μείζων τῶν 20.000 δραχμῶν (ἄρθρ. 5 Ν. Δ. 18 Σεπτεμβρίου 1926, κυρωθέντος διὰ τοῦ νόμου 3860 τοῦ 1929), καὶ κατὰ τῶν ἀποφάσεων ἐπὶ τῶν ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ πραχθέντων ἢ ἀνακαλυφθέντων πλημμελημάτων τῶν δικηγόρων ἐκδιδομένων ἀποφάσεων, πλὴν τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἐπιτρέπεται πάντοτε ἔφεσις, οἱαδήποτε καὶ ἂν ᾖ ἡ ἐπιβληθεῖσα ποινή. Ἀπαγορεύεται ἀπολύτως ἡ ἔφεσις: α') ἐπὶ τῶν παραβάσεων τῶν περὶ ὑγιεινῆς καὶ ἀσφαλείας τῶν ἐργατῶν διατάξεων (ἄρθρ. 3 Β. Δ. 25 Αὐγούστου 1920, ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ νόμου 2943 τοῦ 1922)· β') κατὰ τῶν *ἐρήμην* καταδικαστικῶν ἀποφάσεων τοῦ προξενικοῦ πλημμελειοδικείου Ἀλεξανδρείας (ἄρθρ. 162—164 Ν. Δ. 31 Αὐγούστου 1926 «περὶ ὀργανώσεως τῆς κεντρικῆς κλπ. ὑπηρεσίας ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν»).

2) Ἡ ἔφεσις δύναται νὰ γίνῃ παρὰ τοῦ καταδικασθέντος, τοῦ εἰσαγγελέως πλημμελειοδικῶν καὶ τοῦ εἰσαγγελέως τῶν ἐφετῶν. Δὲν ἐπιτρέπεται ὅθεν ἔφεσις εἰς τὸν πολιτικῶς ἐνάγοντα. Ὡς πρὸς τὸν τύπον καὶ τὴν προθεσμίαν τῆς ἐφέσεως ἐφαρμόζονται τ' ἀνωτέρω (1, 2 καὶ 3) ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἔφεσιν κατ' ἀποφάσεως πταισματοδικείου ἐκτεθέντα (ἄρθρ. 406 δὶς ἐδ. β' Ποιν. δικον., προστεθὲν διὰ νόμου 261 τοῦ 1914). Προσέτι, ὁ ἐκκαλῶν κατηγορούμενος ὀφείλει νὰ διορίσῃ διὰ τῆς περὶ ἐφέσεως ἐκθέσεως ἀντίκλητον ἐκ τῶν ἐν τῇ ἕδρᾳ τοῦ καταδικάσαντος δικαστηρίου ἢ τοῦ δικάσαντος τὴν ἔφεσιν ἐφετείου δικηγόρων, πρὸς ὃν ἐπιδίδονται κλήσεις, ἀποφάσεις καὶ οἱ δήποτε ἄλλα ἔγγραφα, μηδὲ τῶν εἰσαγωγικῶν τοιούτων ἐξαιρουμένων (ἄρθρ. 2 Ν. Δ. 17 Δεκεμβρίου 1925 «περὶ ἐφέσεως ποινικῶν ἀποφάσεων», κυρωθέντος διὰ τοῦ νόμου 4213 τοῦ 1929)· διὰ τῆς αὐτῆς δ' ἐκθέσεως ὀφείλει νὰ προσφέρῃ ἐγγύησιν χρηματικὴν ἴσης εἰς δραχμὰς ποσότητος πρὸς τὸ εἰκοσαπλάσιον τῶν ἡμερῶν φυλακίσεως, εἰς ἃς κατεδικάσθη· ἡ ἐγγύησις αὕτη κατατίθεται εἰς χρήματα κατὰ τὸ ἄρθρον 240 ἐπ. Ποινικῆς δικονομίας (βλ. λ. *ἀπόλυσις ἐπ' ἐγγυήσει*) καὶ δίδεται, ἵν' ἀσφαλίσῃ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ ἐκκαλοῦντος πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἐκδοθησομένης τυχὸν καταδικαστικῆς ἀποφάσεως τοῦ ἐφετείου (ἄρθρ. 3 Ν. Δ. 17 Δεκεμβρίου 1925, ὡς ἐτροποποιήθη δι' ἄρθρου 2 Ν. Δ. 6 Νοεμβρίου 1926, κυρωθέντος διὰ τοῦ νόμου 4215 τοῦ 1929). Ἂν δὲν διορισθῇ ἀντίκλητος ἢ δὲν καταβληθῇ ἡ ἐγγύησις, ἡ ἔφεσις θεωρεῖται ὡς μὴ γενομένη καὶ ἡ ἐκκαλουμένη ἀπόφασις ἐκτελεῖται ἐπιμελείᾳ τοῦ ἐπιτετραμμένου νόμῳ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς εἰσαγγελέως τῶν πλημμελειοδικῶν (ἄρθρ. 4 Ν. Δ. 17 Δεκεμβρίου 1925, κυρωθέντος διὰ νόμου 4213 τοῦ 1929).

3) Ἡ πρὸς ἔφεσιν προθεσμία δὲν ἔχει ἀναστέλλουσαν δύναμιν, ἡ προσηκόντως ὅμως καὶ ἐμπροθέσμως γενομένη ἔφεσις ἀναστέλλει τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐκκαλουμένης ἀποφάσεως, ἐὰν ἡ ἐπιβληθεῖσα ποινὴ εἶναι ἐλάσσων τῶν ἓξ μηνῶν καὶ ὁ ἐκκαλῶν κατηγορούμενος δὲν διετέλει ἐν προφυλακίσει· ἀναστέλλει ἐπίσης ἐν πάσῃ περιπτώσει τὰς ἐκπτώσεις τοῦ ἄρθρου 24 Ποινικοῦ νόμου, ἃς τυχὸν συνεπάγεται ἡ καταγνωσθεῖσα ποινὴ (ἄρθρ. 406 § γ' Ποιν. δικον., ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ νόμου 261 τοῦ 1914). Ἐννοεῖται, ὅτι τὸ ἀνασταλτικὸν ἀποτέλεσμα τῆς ἐφέσεως ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν διὰ τῶν νεωτέρων διατάξεων ἐπιβληθέντων διορισμοῦ ἀντικλήτου καὶ καταβολῆς ἐγγυήσεως, διότι, τούτων μὴ γενομένων, ἡ ἀπόφασις ἐκτελεῖται (βλ. ἀνωτέρω, 2). Ἂν ὁ ἐκκαλῶν κατεδικάσθη εἰς φυλάκισιν ἓξ μηνῶν καὶ ἐπέκεινα ἢ ἂν διετέλει ἐν προφυλακίσει, δύναται, εἴτε ἀμέσως, ἅμα ὡς δηλώσῃ ὅτι ἀσκεῖ τὸ ἔνδικον μέσον τῆς ἐφέσεως, εἴτε καὶ κατόπιν, νὰ ζητήσῃ τὴν προσωρινὴν ἐπὶ ἐγγυήσει ἀπόλυσίν του, ἣν διατάσσει ἐν μὲν τῇ πρώτῃ περιπτώσει τὸ δικαστήριον, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ τὸ συμβούλιον τῶν πλημμελειοδικῶν, ἐφαρμόζον τὰς γενικὰς περὶ ἀπολύσεως ἐπὶ ἐγγυήσει διατάξεις τῶν ἄρθρων 237—246 Ποινικῆς δικονομίας, πλὴν τῆς καθοριζούσης τὸ ποσὸν τῆς ἐγγυήσεως, ὅπερ ἐνταῦθα ὁρίζεται ὑπὸ τοῦ νόμου εἰς τὸ εἰκοσαπλάσιον τῶν ἡμερῶν φυλακίσεως, εἰς ἃς κατεδικάσθη ὁ ἐκκαλῶν (ἄρθρ. 3 Ν. Δ. 6 Νοεμβρίου 1926, κυρωθέντος διὰ νόμου 4215 τοῦ 1929).

Δύναται ὅμως τὸ δικαστήριον ἢ τὸ συμβούλιον, κατὰ τὰς ἀνωτέρω διακρίσεις, ν' ἀρνηθῇ τὴν ζητουμένην προσωρινὴν ἀπόλυσιν ἐπὶ ἐγγυήσει, ἐὰν κρίνῃ ὅτι ὑπάρχει βάσιμος φόβος ἀποδράσεως. Ἡ ἐγγύησις ἀσφαλίζει ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει οὐ μόνον τὴν ἐμφάνισιν τοῦ ἐκκαλοῦντος πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως τοῦ ἐφετείου, ὡς ἡ ἐν πάσῃ περιπτώσει κατατιθεμένη διὰ τῆς περὶ ἐφέσεως ἐκθέσεως ἐγγύησις (βλ. ἀνωτέρω, 2, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐμφάνισιν αὐτοῦ ἐνώπιον τοῦ ἐφετείου κατὰ τὴν συζήτησιν τῆς ἐφέσεως (ἄρθρ. 238 Ποιν. δικον. ἐν συνδ. ἄρθρ. 3 Ν. Δ. 6 Νοεμβρίου 1926, κυρωθέντος νόμῳ 4215 τοῦ 1929). Κατ' ἐξαίρεσιν, ἡ γενομένη ἔφεσις δὲν ἔχει ἀνασταλτικὴν δύναμιν, οὐδ' ἐπιτρέπεται μετ' αὐτὴν ἀπόλυσις ἐπὶ ἐγγυήσει τοῦ ἐκκαλοῦντος: α') ἐπὶ τῶν πλημμελημάτων ἐπαιτείας καὶ ἀλητείας (ἄρθρ. 5 § δ' νόμου 1681 τοῦ 1919)· β') ἐπὶ τῶν πλημμελημάτων τοῦ διὰ τοῦ Ν. Δ. 17 Ὀκτωβρίου 1923 κωδικοποιηθέντος νόμου 2054 τοῦ 1920 «περὶ ἀπαγορεύσεως τῆς ἁλιείας διὰ δυναμίτιδος» κλπ. (ἄρθρ. 11 § 6 αὐτοῦ)· καὶ γ') ἐπὶ ζῳοκλοπίας καὶ ζῳοκτονίας (ἄρθρ. 12 νόμου ΓΩΛΣΤ' προστεθὲν διὰ νόμου 2237 τοῦ 1920). Ἐπὶ δὲ τῶν ἐπ' αὐτοφώρῳ δικαζομένων πλημμελημάτων, τὸ ἀνασταλτικὸν ἀποτέλεσμα τῆς ἐφέσεως καὶ ἡ προσωρινὴ ἐπ' ἐγγυήσει ἀπόλυσις τοῦ ἐκκαλοῦντος ἀπόκειται εἰς τὴν ἀπόλυτον κρίσιν τοῦ δικάσαντος πλημμελειοδικείου (ἄρθρ. 6 Ν. Δ. 22 Νοεμβρίου 1922 «περὶ ἀμέσου ἐκδικάσεως πλημμελημάτων τινῶν ἐπ' αὐτοφώρῳ»). Ἀποκλείεται ἐπίσης τὸ ἀνασταλτικὸν ἀποτέλεσμα τῆς ἐφέσεως μόνον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἡ ἐπὶ ἐγγυήσει ἀπόλυσις, ἐπὶ αἰσχροκερδείας (ἄρθρ. 5 Ν. Δ. 18 Σεπτεμβρίου 1926, κυρωθέντος διὰ νόμου 3860 τοῦ 1929). Ἀντιθέτως, ἡ γενομένη ἔφεσις ἔχει πάντοτε ἀνασταλτικὴν δύναμιν, οἱαδήποτε καὶ ἂν ᾖ ἡ ἐπιβληθεῖσα ποινή: α') ἐπὶ τῶν ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ πραχθέντων ἢ ἀνακαλυφθέντων πλημμελημάτων τῶν δικηγόρων (ἄρθρ. 58 Ν. δ. 5 Μαΐου 1926 «περὶ δικηγόρων»), ἐφ' ὧν ἀνασταλτικὴν δύναμιν ἔχει κατ' ἐξαίρεσιν καὶ ἡ πρὸς ἔφεσιν προθεσμία· καὶ β') ἐπὶ τῶν ὑπὸ τῶν προξενικῶν δικαστηρίων δικαζομένων πλημμελημάτων (ἄρθρ. 164 Ν. Δ. 31 Αὐγούστου 1926 «περὶ ὀργανώσεως τῆς κεντρικῆς κλπ. ὑπηρεσίας ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν»).

4) Ἡ γενομένη ἔφεσις μεταβιβάζει τὴν ὑπόθεσιν πρὸς νέαν κατ' οὐσίαν συζήτησιν εἰς τὸ δικαστήριον τῶν ἐφετῶν· πέμπει ὅθεν ὁ γραμματεὺς τὴν ἐνώπιόν του συνταχθεῖσαν ἔκθεσιν ἐφέσεως μετὰ τῶν λοιπῶν ἐγγράφων ἐντὸς τριῶν τὸ πολὺ ἡμερῶν, ἐπὶ πειθαρχικῇ ποινῇ προστίμου δραχ. 25 τοὐλάχιστον, ἐν ὑποτροπῇ δέ, προσωρινῆς ἀπολύσεως, εἰς τὸν παρ' ἐφέταις εἰσαγγελέα, ὅστις κλητεύει τὸν ἐκκαλοῦντα ἐμπροθέσμως εἰς τὸ ἀκροατήριον τῶν ἐφετῶν, δύναται δὲ νὰ καλέσῃ καὶ μάρτυρας (406 Ποιν. δικον., ὡς ἐτροπ. δι' ἄρθρ. 9 Ν. Δ. 17 Δεκεμβρίου 1925, κυρωθέντος διὰ νόμου 4213 τοῦ 1929). Τὸ δικαστήριον τῶν ἐφετῶν, ἐκ τριῶν συντιθέμενον δικαστῶν, προβαίνει εἰς τὴν περαιτέρω συζήτησιν κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἐνώπιον τοῦ πλημμελειοδικείου διαδικασίας (βλ. λ. *πλημμελειοδικεῖον*), ἐφαρμοζομένων καὶ τῶν ἀνωτέρω (I, 5) περὶ τῆς ἐνώπιον τοῦ πταισματοδικείου συζητήσεως τῆς ἐφέσεως ἐκτεθέντων· ἐξετάζει προσέτι τοὺς κλητευθέντας μάρτυρας, ἔτι δὲ καὶ ἄλλους ἐκ τῶν ἐξετασθέντων κατὰ τὴν ἐνώπιον τοῦ πλημμελειοδικείου συζήτησιν, ἐὰν παρευρίσκωνται ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ, εἴτε τῇ αἰτήσει τινὸς τῶν διαδίκων, εἴτε καὶ ἐξ ἐπαγγέλματος. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἀναγινώσκονται καὶ λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου τῶν ἐφετῶν τὰ πρακτικὰ τῆς πρωτοβαθμίου δίκης, τὰ περιέχοντα τὰς καταθέσεις τῶν ἐξετασθέντων μαρτύρων, αἱ καταθέσεις αἱ ἐν τῇ προδικασίᾳ ληφθεῖσαι, εἰς ἃς οἱ ἐξετασθέντες ἐπ' ἀκροατηρίου ἀνεφέρθησαν, αἱ ἔνορκοι ἐν τῇ προανακρίσει ληφθεῖσαι καταθέσεις τῶν μαρτύρων καὶ αἱ ἐγκύρως συνταχθεῖσαι ἐκθέσεις τῶν ἐμπειροτεχνῶν, αἱ ἐκθέσεις αὐτοψίας καὶ πᾶσαι αἱ ἐκθέσεις τῶν δημοσίων ἀρχῶν. Τὸ δικαστήριον τῶν ἐφετῶν, ἐὰν ἡ ἔφεσις γίνῃ ὑπὸ τοῦ καταδικασθέντος, ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει δύναται νὰ καταστήσῃ χείρονα τὴν θέσιν αὐτοῦ (ἄρθρ. 406 § β' Ποιν. δικον., ὡς ἐτροπ. διὰ νόμου 2236 τοῦ 1920). Μετὰ τὴν ἀπόφασιν τῶν ἐφετῶν ἐπὶ τῆς ἐφέσεως, τελεσίδικον καταστᾶσαν, προσκαλεῖται ὁ καταδικασθεὶς (ἂν δὲν παρέστη κατὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς ἀποφάσεως) διὰ τοῦ ἀντικλήτου του, ἵνα ἐμφανισθῇ ἐντὸς 15 ἡμερῶν ἐνώπιον τοῦ εἰσαγγελέως τῶν πλημμελειοδικῶν, πρὸς ἔκτισιν τῆς ἐπιβληθείσης αὐτῷ ποινῆς· ἐν ἀπειθείᾳ ἡ ἐγγύησις, ἣν παρέσχε κατὰ τὴν σύνταξιν τῆς ἐφέσεως, ἤ, ἀπολυθείς, ἅμα τῇ ἀσκήσει ταύτης, καταπίπτει ὑπὲρ τοῦ δημοσίου (ἄρθρ. 7 Ν. Δ. 17 Δεκεμβρίου 1925, κυρωθέντος διὰ τοῦ νόμου 4213 τοῦ 1929).

Ἔφεσις κατ' ἀποφάσεως ἐφετείου. Ἔφεσις ἐπιτρέπεται ἐναντίον καταδικαστικῶν ἀποφάσεων τοῦ ἐφετείου, ἐκδιδομένων εἰς πρῶτον βαθμόν, καθ' ἃς περιπτώσεις ἐπιτρέπεται καὶ κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν πλημμελειοδικείων. Ἡ ἔφεσις ἀπευθύνεται πρὸς τὸ δικαστήριον τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ δικάζεται παρὰ τοῦ Β' τμήματος αὐτοῦ δημοσίᾳ ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ του συνεδριάζοντος. Κατὰ τὰ λοιπά, τὴν σύνταξιν, τὸν τύπον, τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐφέσεως καὶ τὴν συζήτησιν αὐτῆς, ἐφαρμόζονται ἀναλόγως τὰ ἀνωτέρω, II, ἐκτεθέντα ἄρθρ. 4 Ν. Δ. 6 Νοεμβρίου 1926 «περὶ τροποποιήσεως διατάξεών τινων τῆς Ποινικῆς δικονομίας», κυρωθέντος διὰ τοῦ νόμου 4215 τοῦ 1929).

Γ') **Ἀναίρεσις.** *Ἀναίρεσις* ἢ ὀρθότερον *αἴτησις ἀναιρέσεως*, καλεῖται ἐν τῇ Ποινικῇ δικονομίᾳ τὸ ἔνδικον μέσον, δι' οὗ ζητεῖται παρὰ τοῦ δικαστηρίου τοῦ Ἀρείου Πάγου ἡ ἀκύρωσις τῆς προσβαλλομένης ἀποφάσεως ὡς νομικῶς ἐσφαλμένης. Εἰς ἀναίρεσιν ὑπόκεινται αἱ ἀποφάσεις τῶν τε ποινικῶν δικαστηρίων καὶ τῶν συμβουλίων αὐτῶν, ἐξ ὧν αἱ τῶν συμβουλίων εἰδικώτερον καλοῦνται βουλεύματα.

Αἴτησις ἀναιρέσεως βουλευμάτων. 1) Ἀναίρεσιν βουλεύματος δύνανται νὰ ζητήσωσιν ὁ κατηγορούμενος, ὁ παρὰ τῷ ἐκδόντι τὸ βούλευμα συμβουλίῳ εἰσαγγελεὺς καὶ ὁ πολιτικῶς ἐνάγων, ὁ τελευταῖος ὅμως ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ἐδήλωσεν εἰς τὸν παρὰ τῷ ἐκδόντι τὸ βούλευμα συμβουλίῳ εἰσαγγελέα, πρὸ τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ, ὅτι παρίσταται ὡς πολιτικῶς ἐνάγων. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω προσώπων, δικαίωμα νὰ ζητήσῃ τὴν ἀναίρεσιν τοῦ βουλεύματος ἔχει καὶ ὁ παρὰ τῷ Ἀρείῳ Πάγῳ εἰσαγγελεύς, περὶ οὗ παρακατιὸν εἰδικῶς θὰ διαλάβωμεν.

2) Τὸ ἔνδικον μέσον τῆς ἀναιρέσεως ἐπιτρέπεται κατ' ἐκείνων μόνον τῶν βουλευμάτων, καθ' ὧν ἐπιτρέπεται καὶ τὸ ἔνδικον μέσον τῆς *ἀνακοπῆς* (βλ. ἀνωτέρω), τουτέστι κατὰ τῶν ὁριστικῶν τοιούτων, διὰ τῶν ὁποίων τὰ συμβούλια ἀποφαίνονται: α') ὅτι δὲν πρέπει νὰ γίνῃ κατηγορία· β') ὅτι πρέπει νὰ παύσῃ προσωρινῶς ἡ περαιτέρω ποινικὴ διαδικασία· καὶ γ') ὅτι πρέπει νὰ παραπεμφθῇ ὁ κατηγορούμενος εἰς τὸ ἀκροατήριον τοῦ ἁρμοδίου νὰ δικάσῃ αὐτὸν δικαστηρίου (ἄρθρα 263 ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰ ἄρθρα 260 καὶ 261 § 1, 2 καὶ 4 Ποιν. δικον.). Ἐγένετο ὅμως ὀρθῶς δεκτόν, ὅτι ἐπιτρέπεται ἀναίρεσις καὶ κατὰ τοῦ βουλεύματος ἐν γένει, δι' οὗ τὸ συμβούλιον ἐξήντλησε τὴν δικαιοδοσίαν του ἀπεκδυθὲν τῆς ὑποθέσεως, ὡς ὅταν π. χ. ἐκήρυξεν ἑαυτὸ ἀναρμόδιον ἢ τὴν ποινικὴν ἀγωγὴν ἀπαράδεκτον, διότι καὶ τὰ τοιαῦτα βουλεύματα εἶναι ὁριστικά. Ἂν τὸ βούλευμα τοῦ συμβουλίου τῶν πλημμελειοδικῶν ἐπεκυρώθη διὰ βουλεύματος τοῦ συμβουλίου τῶν ἐφετῶν, τότε μόνον κατὰ τοῦ τελευταίου τούτου, ὡς ὑποκαταστάντος τῷ πρώτῳ, ἐπιτρέπεται αἴτησις ἀναιρέσεως (Α. Π. 101 καὶ 128 τοῦ 1913, 225 τοῦ 1917, 155 τοῦ 1919, 132 τοῦ 1922, 168 τοῦ 1923 κ.λ.π.). Τέλος σὺν τῷ ὁριστικῷ βουλεύματι δύνα-

Digitized by Google

ται νὰ ζητηθῇ συγχρόνως ἡ ἀναίρεσις καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ τυχὸν ἐκδοθέντων ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως προδικαστικῶν βουλευμάτων.

3). Ἡ ἀναίρεσις τοῦ βουλεύματος πρέπει νὰ ζητηθῇ ἐντὸς προθεσμίας 24 ὡρῶν, ἥτις ἄρχεται, προκειμένου μὲν περὶ βουλεύματος τοῦ συμβουλίου τῶν πλημμελειοδικῶν, ἢ τοῦ συμβουλίου τῶν ἐφετῶν κρίνοντος εἰς πρῶτον βαθμὸν (βλ. λ. *συμβούλιον*), ἀπὸ τῆς παρελεύσεως τῆς πρὸς ἀνακοπὴν προθεσμίας, εἶναι δ' ἀπαράδεκτος ἡ αἴτησις ἀναιρέσεως ἂν γίνῃ διαρκούσης τῆς προθεσμίας ταύτης τῆς ἀνακοπῆς (Α. Π. 43 τοῦ 1890, 384 τοῦ 1923), προκειμένου δὲ περὶ βουλεύματος τοῦ συμβουλίου τῶν ἐφετῶν, ἐκδοθέντος ἐπ' ἀνακοπῇ κατὰ τοιούτου τοῦ συμβουλίου τῶν πλημμελειοδικῶν ἢ εἰς πρῶτον καὶ τελευταῖον βαθμὸν (ἄρθρ. 267 τῆς Ποινικῆς δικονομίας, ἄρθρ. 36 τοῦ νόμου ΒΡΛΕ' τοῦ 1893 «περὶ συστάσεως δικαστηρίου κακουργιοδικῶν ἐν Αἰγύπτῳ»), ἡ προθεσμία ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἐκδόσεως τοῦ βουλεύματος, κατὰ τὸ γράμμα τοῦ ἄρθρου 263, ἐδάφ. τελευταῖον. Πλὴν ἡ νομολογία σταθερῶς δέχεται, ὅτι ἡ προθεσμία διὰ τὸν κατηγορούμενον ἄρχεται ἀπὸ τῆς κοινοποιήσεως εἰς αὐτὸν τοῦ βουλεύματος, ἂν δ' οὗτος κατοικῇ ἐκτὸς τῆς ἕδρας τοῦ ἐκδόντος τοῦτο συμβουλίου, προστίθεται καὶ ἡ τῆς ἀποστάσεως, συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 163 τῆς Ποινικῆς δικονομίας, ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ νόμου ΓΨΟ' τοῦ 1911 (Α. Π. 13 τοῦ 1913, 105 τοῦ 1920, 455 τοῦ 1921, 421 καὶ 449 τοῦ 1923), (βλ. *προθεσμία*). Διὰ τὸν πολιτικῶς ἐνάγοντα ἄρχεται ἀπὸ τῆς κοινοποιήσεως εἰς αὐτόν, ἂν κατοικῇ ἐν τῇ ἕδρᾳ τοῦ ἐκδόντος τὸ βούλευμα συμβουλίου, ἢ εἰς τὸν ἐν τῇ ἕδρᾳ ταύτῃ διωρισμένον ἀντίκλητόν του (Α. Π. 6 τοῦ 1882, 92 τοῦ 1894)· ἂν δ' οὗτος δὲν ἔχῃ διορίσει τοιοῦτον, ἡ προθεσμία ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ βουλεύματος, κατ' ἐφαρμογὴν τῶν ἄρθρων 27 καὶ 364 Ποινικῆς δικονομίας (Α. Π. 285 τοῦ 1916, 189 τοῦ 1921) (βλ. *ἀντίκλητος*).

Ἡ εἰκοσιτετράωρος προθεσμία διαρκεῖ καθ' ὅλην τὴν ἑπομένην τῆς κοινοποιήσεως ἢ ἐκδόσεως τοῦ βουλεύματος ἡμέραν, ἥτις ἂν εἶναι ἑορτάσιμος καὶ ἐξαιρετέα δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν (*Κωνσταντοπούλου*, Ποιν. Δικονομ. παρ. 1412. Α. Π. 264 τοῦ 1913). Πάντα τ' ἀνωτέρω ὡς πρὸς τὴν ἔναρξιν τῆς προθεσμίας τῆς ἀναιρέσεως ἐκτεθέντα ἰσχύουσι καὶ εἰς τὴν ἔναρξιν καὶ τὸν ὑπολογισμὸν τῆς προθεσμίας πρὸς ἀνακοπὴν τοῦ βουλεύματος.

4) Ἡ αἴτησις ἀναιρέσεως βουλεύματος γίνεται ἐνώπιον τοῦ γραμματέως τοῦ ἐκδόντος τὸ βούλευμα δικαστηρίου, συντασσομένης ἐκθέσεως καὶ ὑπογραφομένης ὑπὸ τοῦ γραμματέως καὶ τοῦ ζητοῦντος τὴν ἀναίρεσιν, ἂν δ' ὁ τελευταῖος οὗτος ἀγνοῇ γράφειν, γίνεται μνείαν τούτου ἐν τῇ ἐκθέσει. Ἡ νομολογία ὅμως, κατ' ἐφαρμογὴν τοῦ κανόνος «οὐδεὶς ὑποχρεοῦται εἰς τὰ ἀδύνατα», ὀρθῶς ἐδέξατο ὅτι δύναται νὰ γίνῃ καὶ ἐνώπιον γραμματέως ἄλλου δικαστηρίου, ὁσάκις εἶναι δύσκολος ἢ ἀδύνατος ἡ ἐνώπιον τοῦ οἰκείου γραμματέως προσέλευσις τοῦ κατηγορουμένου, ὡς ὅταν κρατῆται οὗτος ἐν φυλακαῖς ἄλλου δικαστηρίου, πρέπει ὅμως ν' ἀναφέρηται καὶ νὰ βεβαιῶται ἐν τῇ σχετικῇ ἐκθέσει ὁ προβαλλόμενος λόγος ἀδυναμίας (Α. Π. 1 τοῦ 1861, 64 τοῦ 1878, 76 τοῦ 1914, 246 τοῦ 1923). Συγχρόνως ὀφείλει ὁ ζητῶν τὴν ἀναίρεσιν νὰ παρακαταθέσῃ παράβολον ἐκ δραχμῶν 50 (νόμος τῆς 10 Αὐγούστου 1838 «περὶ παραβόλων» καὶ ἄρθρ. 485 Ποιν. Δικον.), ἐκτὸς ἂν τὸ βούλευμα παραπέμπῃ ἐπὶ κακουργήματι καὶ τὴν ἀναίρεσιν ζητεῖ ὁ κατηγορούμενος, (ἄρθρ. 486 παρ. 1 Ποιν. δικον. Α. Π. 74 τοῦ 1865, 74 τοῦ 1881), ἢ ἂν ὁ ἀναιρεσείων, εἴτε κατηγορούμενος εἴτε πολιτικῶς ἐνάγων, εἶναι ἄπορος, κατὰ πιστοποιητικὸν τοῦ δημάρχου καὶ ἰδίαν αὐτοῦ ἔνορκον βεβαίωσιν ἐνώπιον τοῦ εἰρηνοδίκου, ἅτινα ἔγγραφα ἐπισυνάπτονται εἰς τὴν ἔκθεσιν ἀναιρέσεως. Τὸ παράβολον καταπίπτει ὑπὲρ τοῦ δημοσίου ἂν ἀπορριφθῇ ἡ αἴτησις ἀναιρέσεως. Ἂν δὲ διὰ τοῦ βουλεύματος διετάχθη ἡ προφυλάκισις τοῦ κατηγορουμένου, δέον νὰ προσαγάγῃ οὗτος, ζητῶν τὴν ἀναίρεσιν, καὶ πιστοποιητικὸν τοῦ δεσμοφύλακος ὅτι κρατεῖται ἐν τῇ φυλακῇ (ἄρθρ. 485 παρ. 2 Ποιν. δικον. καὶ ἄρθρ. 21 τοῦ νόμου ΓϠΜΔ' τοῦ 1911 «περὶ φυγοδικίας»). Ἂν τὴν ἀναίρεσιν ζητῇ ὁ πολιτικῶς ἐνάγων, ἀντίγραφον τῆς περὶ ταύτης ἐκθέσεως πρέπει νὰ κοινοποιηθῇ, ἐπιμελείᾳ αὐτοῦ καὶ κατὰ τὰς διατάξεις τῆς Πολιτικῆς δικονομίας, εἰς τὸν κατηγορούμενον, πάντως πρὸ τῆς ἐπ' ἀκροατηρίου συζητήσεως, ἄλλως ἡ αἴτησις ἀναιρέσεως θεωρεῖται ὡς μὴ γενομένη καὶ εἶναι ἀπαράδεκτος (ἄρθρ. 484 Ποιν. δικον.).

5) Ἡ ἐμπροθέσμως καὶ προσηκόντως γενομένη ἀναίρεσις ἔχει τὰ ἑξῆς ἀποτελέσματα: α') Ἀναστέλλει τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ὑποθέσεως εἰς τὸ ἀκροατήριον πρὸς ἐκδίκασιν. β') Δὲν ἀναστέλλει ὅμως τὴν διὰ τοῦ προσβαλλομένου βουλεύματος διαταχθεῖσαν ἀποφυλάκισιν, οὔτε τὴν προφυλάκισιν τοῦ κατηγορουμένου (ἄρθρα 269 καὶ 263 ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ ἄρθρ. 261 Ποιν. δικον.). Δὲν ἀναστέλλει δὲ τὴν ἀποφυλάκισιν οὐδὲ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ ἄρθρου 480 παρ. 1 Ποιν. δικονομίας, ὅταν δηλαδὴ τὸ καθ' οὗ ἡ ἀναίρεσις βούλευμα ἠθῴωσε τὸν κατηγορούμενον ὡς μὴ ὑπάρχοντος δῆθεν ὅρου τινὸς τοῦ Ποινικοῦ νόμου τιμωροῦντος τὴν πρᾶξιν, ἐνῷ πράγματι ὑπάρχει τοιοῦτος (περὶ ἧς περιπτώσεως κατωτέρω), διότι τὸ ἄρθρ. 480 παρ. 1 δὲν ἐφαρμόζεται ἐπὶ ἀθῳωτικῶν βουλευμάτων, καθ' ὧν ἀπεριορίστως ἐπιτρέπεται τὸ ἔνδικον μέσον τῆς ἀναιρέσεως (Α. Π. 109 τοῦ 1865, 59 τοῦ 1890, 494 τοῦ 1921), ἐσφαλμένη δὲ νομίζομεν ὅτι εἶναι ἡ ἀντίθετος γνώμη τοῦ Κωνσταντοπούλου. γ') Ἕτερον ἀποτέλεσμα ἡ ἀναίρεσις ἔχει ὅτι μεταβιβάζει τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον πρὸς ἐξέτασιν μόνον κατὰ τὸ νομικὸν μέρος αὐτῆς καὶ οὐχὶ τὸ οὐσιαστικόν.

6) Ἐν τῇ ἐκθέσει ἀναιρέσεως πρέπει νὰ ἐκτίθενται οἱ λόγοι αὐτῆς, οἵτινες δύνανται νὰ συμπληρωθῶσι δι' ἐγγράφου ὑπομνήματος προσαρτωμένου εἰς τὴν ἔκθεσιν ἢ καὶ διὰ τῶν προτάσεων, αἵτινες ὑποβάλλονται πάντως πρὸ τῆς ἐπ' ἀκροατηρίου συζητήσεως, διὰ νὰ δύναται νὰ λάβῃ γνῶσιν αὐτῶν ὁ παρὰ τῷ Ἀρείῳ Πάγῳ εἰσαγγελεὺς καὶ ὁ καθ' οὗ στρέφεται ἡ ἀναίρεσις διάδικος. Ἄλλως ἡ αἴτησις ἀναιρέσεως εἶναι ἀπαράδεκτος. Οἱ λόγοι ἀναιρέσεως τοῦ βουλεύματος (ἄρθρον 263 παρ. 1, 2 καὶ 3 Ποιν. δικον.), οὓς μόνον ὁ ἔχων συμφέρον δύναται νὰ προτείνῃ (Α. Π. 410 τοῦ 1925 κλπ.), εἶναι: α') Μὴ προσήκουσα, μὴ σύμφωνος δηλαδὴ πρὸς τὰς σχετικὰς διατάξεις τοῦ νόμου, σύνθεσις τοῦ συμβουλίου, ὅπερ ἐξέδωκε τὸ προσβαλλόμενον βούλευμα (βλ. λ. *συμβούλιον*). β') Μὴ παράθεσις ἐν αὐτῷ τοῦ ἀνήκοντος καὶ ἐφαρμοστέου ἄρθρου τοῦ Ποινικοῦ νόμου· καὶ γ') ψευδὴς ἑρμηνεία ἢ ψευδὴς ἐφαρμογὴ τοῦ Ποινικοῦ νόμου, γενομένη ἐν τῷ βουλεύματι ὑπὸ τοῦ ἐκδόντος τοῦτο συμβουλίου. Ὡς Ποινικὸν νόμον ἐν ταῖς ὑπ' ἀριθ. β' καὶ γ' περιπτώσεσι δέον νὰ ἐννοήσωμεν οὐ μόνον τὰς ἐν τῷ Ποινικῷ νόμῳ διατάξεις, ἀλλ' ἐν γένει πᾶσαν οἱανδήποτε νόμου οὐσιαστικὴν ποινικὴν διάταξιν, δηλαδὴ διάταξιν καθιεροῦσαν ἀδίκημα καὶ ἐπιβάλλουσαν ἐπὶ τούτῳ ποινὴν ἐκ τῶν ἐν τῷ Ποινικῷ νόμῳ καθοριζομένων. Δὲν ἀποτελεῖ ὅθεν λόγον ἀναιρέσεως ἡ παράβασις διατάξεων τῆς Ποινικῆς δικονομίας ἢ ἄλλων ἐν γένει δικονομικῶν διατάξεων (βλ. ἐκτενῆ σχετικὴν νομολογίαν ἐν κώδικι Ποινικῆς δικονομίας *Ἀγγ. Μπουροπούλου*, Ἀθῆναι 1925 σελ. 151—153). Ἐκτὸς τῶν ἐν ἄρθρῳ 263 ἀναφερομένων λόγων ἀναιρέσεως τοῦ βουλεύματος, εἶναι προσέτι καὶ ἡ ἐν ἄρθρῳ 477 παρ. 1 ὑπέρβασις καθηκόντων (βλ. κατωτέρω παράγρ. IV).

Αἴτησις ἀναιρέσεως ποινικῆς ἀποφάσεως. 1) Ἀναίρεσιν ἀποφάσεως ποινικοῦ δικαστηρίου ἐν γένει δύνανται νὰ ζητήσωσι, τῶν μὲν *καταδικαστικῶν* πάντες οἱ διάδικοι, ἤτοι ὁ κατηγορούμενος (ἐκτὸς τῶν ἐρήμην καταδικαστικῶν τοῦ δικαστηρίου τῶν συνέδρων, ὧν κατ' ἄρθρ. 473 Ποινικῆς δικονομίας δὲν δικαιοῦται νὰ ζητήσῃ τὴν ἀναίρεσιν, πλὴν ἂν ἐξεδόθησαν ἐπὶ πολιτικῷ ἢ τοῦ τύπου πλημμελήματι, ὅτε, συμφώνως ἄρθρῳ 7 νόμου ͵ΥΞΔ' τοῦ 1858, δύναται νὰ ζητήσῃ ταύτην), ὁ πολιτικῶς ἐνάγων, ἂν παρέστη ὡς τοιοῦτος κατὰ τὴν δίκην, ἐφ' ἧς ἐξεδόθη ἡ ἀπόφασις καὶ ἂν αὕτη ἐδίκασεν ἐπὶ τῆς πολιτικῆς ἀγωγῆς, οὐχὶ δ' ἂν παρέπεμψε ταύτην εἰς τὰ πολιτικὰ δικαστήρια, διότι τότε ἔχει συμφέρον (Α. Π. 90 τοῦ 1915), καὶ ὁ εἰσαγγελεὺς τοῦ ἐκδόντος τὴν ἀπόφασιν δικαστηρίου ἢ ὁ δημόσιος κατήγορος, ἂν πρόκειται περὶ καταδικαστικῆς ἀποφάσεως τοῦ πταισματοδικείου (ἄρθρα Ποινικῆς δικονομίας 359, 406 τρίς, ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ νόμου 261 τοῦ 1914, καὶ 457), καὶ τέλος πᾶς τρίτος, καθ' οὗ ἐξεδόθη παρεμπιπτόντως ἀπόφασις ἐπιβάλλουσα ποινήν, ὡς ὁ λιπομάρτυς, ἢ ὁ λιπένορκος, ἢ ὁ τιμωρηθεὶς πειθαρχικῶς δικαστικὸς ὑπάλληλος ἢ ὑπηρέτης, οἵτινες ἐπίσης δέον νὰ θεωρηθῶσιν ἐν τῇ συγκεκριμένῃ ταύτῃ περιπτώσει ὡς ἴσα πρὸς τὸν καταδικασθέντα κατηγορούμενον ἔχοντες δικαιώματα (*Κωνσταντοπούλου*, παρ. 1389. Α.Π. 13 τοῦ 1887, 171 τοῦ 1912, 143 τοῦ 1919 κτλ.). Τῶν δ' *ἀθωωτικῶν ἀποφάσεων* μόνον ὁ παρὰ πρωτοδίκαις ἢ παρ' ἐφέταις εἰσαγγελεύς, καὶ μόνον ἂν κατὰ λάθος, ὡς μὴ ὑπαρχούσης δῆθεν ποινικῆς διατάξεως κολαζούσης τὴν πρᾶξιν ἐγένετο ἡ ἀθῴωσις, ἐνῷ πράγματι ὑπῆρχε τοιαύτη διάταξις, ἔτι δὲ καὶ ὁ πολιτικῶς ἐνάγων, ἀλλ' εἰς μίαν καὶ μόνην περίπτωσιν, ἂν δηλαδὴ μετὰ τὴν ἀθῴωσιν τοῦ κατηγορουμένου κατεδικάσθη συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 86 Ποινικῆς δικονομίας εἰς ἀποζημίωσιν τούτου, καὶ μόνον ὡς πρὸς τὸ μέρος τοῦτο καὶ οὐχὶ καὶ τὸ ποινικὸν αὐτῆς μέρος (ἄρθρα 480 Ποιν. δικον. Α. Π. 33 τοῦ 1913). Τέλος ὁ παρὰ τῷ Ἀρείῳ Πάγῳ εἰσαγγελεὺς δύναται νὰ ζητήσῃ τὴν ἀναίρεσιν πάσης ποινικῆς ἀποφάσεως, εἴτε καταδικαστικῆς, εἴτε ἀθῳωτικῆς, ἀλλὰ περὶ τούτου περαιτέρω εἰδικῶς θὰ γίνῃ λόγος.

2) Εἰς ἀναίρεσιν ὑπόκεινται: α') Αἱ ἀποφάσεις τῶν ποινικῶν δικαστηρίων. Ὡς τοιαῦται ἀποφάσεις πρέπει νὰ θεωρηθῶσι καὶ αἱ ἀποφάσεις τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων, δικαζόντων πλημμελήματα ἢ πταίσματα πραχθέντα ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ των, εἰς ἃς περιπτώσεις ἡ ἐκτέλεσις αὐτῶν εἶναι συνδεδεμένη μετὰ θορύβου ἢ ἀντιστάσεως εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ προέδρου λαμβανόμενα μέτρα (ἄρθρα 350, 367 Ποιν. δικον· ἐν συνδυασμῷ πρὸς ἄρθρον 166 Πολιτ. δικον.), ἢ τὸ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 392 τοῦ ποινικοῦ νόμου προβλεπόμενον πλημμέλημα τῆς ὑπεξαιρέσεως ἐγγράφων ὑποβεβλημένων εἰς τὴν δικαστικὴν συζήτησιν. Οὐ μόνον δ' αἱ ἀποφάσεις τῶν ποινικῶν δικαστηρίων, αἱ ἀποφαινόμεναι ἐπὶ τῆς εἰσαχθείσης εἰς αὐτὰ ποινικῆς κατηγορίας, ἀλλὰ καὶ αἱ πειθαρχικὰς ποινὰς εἰς δικαστικοὺς ὑπαλλήλους ἢ ὑπηρέτας διὰ παραπτώματα πραχθέντα ἢ ἀνακαλυφθέντα ἐπ' ἀκροατηρίου ἐπιβάλλουσαι (Α. Π. 64 τοῦ 1854, 13 τοῦ 1887), ἔτι δὲ καὶ αἱ ἐπιβάλλουσαι ποινὴν εἰς τοὺς μὴ ἐμφανισθέντας ἀδικαιολογήτως πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων των ἐνόρκους (Α. Π. 171 τοῦ 1912, 143 τοῦ 1919). Ἐπίσης εἶναι ἐπιδεκτικαὶ ἀναιρέσεως καὶ αἱ ἐπιβάλλουσαι ποινὴν εἰς λιπομάρτυρας ἀποφάσεις τοῦ δικαστηρίου τῶν συνέδρων, ἐξομοιούμεναι πρὸς τὰς καταδικαστικὰς κατὰ κατηγορουμένου ἀποφάσεις, συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 4 τοῦ εἰδικοῦ νόμου ͵ΣΗ' τοῦ 1867 «περὶ λιπομαρτύρων, ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τῶν κακουργιοδικῶν», οὐχὶ ὅμως καὶ αἱ τιμωροῦσαι λιπομάρτυρας ἀποφάσεις τῶν πταισματοδικείων καὶ πλημμελειοδικείων, διότι κατ' ἄρθρον 335 καὶ 380 Ποινικῆς δικονομίας, ὡς ἐτροποποιήθησαν διὰ τοῦ νόμου ΓΨΟ' τοῦ 1911, ἀπορριπτομένης τῆς ἀνακοπῆς τοῦ λιπομάρτυρος, καθίσταται ἡ ἀνακοπτομένη ἀπόφασις *ἀμετάκλητος*, ἤτοι δὲν ὑπόκειται εἰς τὸ ἔνδικον μέσον τῆς ἀναιρέσεως. β') Δύνανται ἐπίσης νὰ προσβληθῶσι διὰ τοῦ ἐνδίκου μέσου τῆς ἀναιρέσεως καὶ αἱ διατάξεις τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν, ὁσάκις αὗται ἢ ἠπείλησαν ποινὰς περὶ ἀντικειμένων ἀσυγχωρήτων καὶ μὴ ὑπαγομένων εἰς τὰ καθήκοντά των ἢ ἠπείλησαν ἀσυγχωρήτους ποινὰς ἐπὶ συγχωρητῶν ἀντικειμένων, οἷαι κυρίως εἶναι αἱ ἀστυνομικαὶ διατάξεις (ἄρθρ. 477 ἐδ. 2 Ποιν. δικον.).

3) Αἱ ἀνωτέρω ποινικαὶ ἀποφάσεις πρέπει προσέτι νὰ εἶναι ὁριστικαὶ καὶ ἀνέκκλητοι· ἂν δ' ἐγένετο ἔφεσις, αἴτησις ἀναιρέσεως ἐπιτρέπεται μόνον κατὰ τῆς ἐπὶ τῇ ἐφέσει ἐκδοθείσης ἀποφάσεως, οὐχὶ δὲ καὶ κατὰ τῆς ἐκκληθείσης (Α. Π. 100 τοῦ 1917). Πρέπει ὅμως ἡ ἀπόφασις νὰ εἶναι *ὁριστική*, δηλαδὴ ν' ἀποφαίνηται ἐπὶ τῆς οὐσίας τῆς ὑποθέσεως καὶ ν' ἀπεκδύεται ταύτης. Δι' ὃ ἐπιτρέπεται ἀναίρεσις κατὰ τῆς ἀποφάσεως τοῦ πλημμελειοδικείου, δι' ἧς κηρυττόμενον τοῦτο ἀναρμόδιον παραπέμπει τὸν κατηγορούμενον εἰς τὸ κακουργιοδικεῖον, διότι δι' αὐτῆς ἀπεκδύεται ὁριστικῶς τῆς ὑποθέσεως (Α. Π. 144 τοῦ 1869, 242 τοῦ 1873, 92 τοῦ 1880). Κατ' ἐξαίρεσιν, δυνάμει τῆς διατάξεως τοῦ ἄρθρου 78 τῆς παρ. 3 Ποινικῆς δικονομίας, ἐπιτρέπεται ἀναίρεσις κατὰ τῆς διαταξάσης τὴν κεκλεισμένων τῶν θυρῶν συζήτησιν ἀποφάσεως, καίπερ προδικαστικῆς οὔσης. Ἐν πάσῃ ἄλλῃ περιπτώσει αἱ προδικαστικαὶ ἢ παρεμπίπτουσαι ἀποφάσεις μόνον μετὰ τῆς ὁριστικῆς δύνανται νὰ προσβληθῶσι διὰ τοῦ ἐνδίκου τῆς ἀναιρέσεως μέσου.

4) Ἡ πρὸς ἀναίρεσιν προθεσμία εἶναι πενθήμερος (ἄρθρα 359, 406 τρίς, ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ ἄρθρου 1 τοῦ νόμου 261 τοῦ 1914, 457, 473 καὶ 481 παρ. α' Ποιν. δικονομίας), ἄρχεται δὲ ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς ἀποφάσεως, ἂν αὕτη εἶναι ἀνέκκλητος, ἄλλως ἀπὸ τῆς λήξεως τῆς πρὸς ἔφεσιν προθεσμίας· ἂν δ' ἡ ἀπόφασις ἐξεδόθη κατ' ἐρήμην, πρέπει νὰ διακρίνωμεν δύο περιπτώσεις: α') τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ ἐρήμην αὕτη ἀπόφασις ὑπόκειται εἰς ἔφεσιν, ὅτε ἡ τῆς ἀναιρέσεως προθεσμία ἄρχεται ἀπὸ τῆς λήξεως τῆς πρὸς ἀνακοπὴν καὶ τῆς πρὸς ἔφεσιν προθεσμίας, καὶ β') τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ ἐρήμην ἀπόφασις εἶναι ἀνέκκλητος, ὅτε ἡ προθεσμία τῆς ἀναιρέσεως ἄρχεται ἀπὸ τῆς λήξεως τῆς πρὸς ἀνακοπὴν προθεσμίας, ἐκτὸς ἂν ἡ ἐρήμην ἀπόφασις ἀπορρίπτῃ ἀνακοπήν, ὅτε ἡ προθεσμία ἄρχεται ἀπὸ τῆς κοινοποιήσεως τῆς ἐρήμην ἀποφάσεως, καθόσον κατ' αὐτῆς ἀνακοπὴ δὲν ἐπιτρέπεται (βλ. ἀνωτέρω *ἀνακοπή*). Τ' ἀνωτέρω περὶ ἐνάρξεως τῆς προθεσμίας ἰσχύουσιν οὐ μόνον διὰ τὸν κατηγορούμενον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν πολιτικῶς ἐνάγοντα καὶ τὸν εἰσαγγελέα, διότι ἄλλως ἡ ἀπόφασις δὲν εἶναι ὁριστικὴ καὶ ἀνέκκλητος, καὶ συνεπῶς δὲν χωρεῖ κατ' αὐτῆς αἴτησις ἀναιρέσεως (Α. Π. 72 τοῦ 1862, 121 τοῦ 1882).

Ἂν ἡ κατ' ἀντιμωλίαν καὶ ἀνεκκλήτως ἐκδοθεῖσα ἀπόφασις ἐδημοσιεύθη ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ καταδικασθέντος, οὐχὶ ἐξ ὑπαιτιότητος αὐτοῦ προκληθείσῃ, ὡς ὅταν μετὰ τὸ πέρας τῆς διαδικασίας ἀνεβλήθη ἀορίστως ἡ ἔκδοσις τῆς ἀποφάσεως, ἡ πενθήμερος τῆς ἀναιρέσεως προθεσμία δι' αὐτὸν ἄρχεται οὐχὶ ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἐκδόσεως, ἀγνώστου οὔσης εἰς τὸν καταδικασθέντα, ἀλλ' ἀπὸ τῆς κοινοποιήσεως αὐτῷ τῆς ἀποφάσεως (*Κωνσταντοπούλου*, § 1403. Α. Π. 568 τοῦ 1924, 121 τοῦ 1925). Προκειμένου περὶ ἐρήμην ἀποφάσεων τοῦ δικαστηρίου τῶν συνέδρων, καθ' ὧν ἐπιτρέπεται αἴτησις ἀναιρέσεως μόνον εἰς τὸν εἰσαγγελέα καὶ τὸν πολιτικῶς ἐνάγοντα, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὸν κατηγορούμενον (βλ. ἀνωτέρω § III, 1), ἡ πρὸς ταύτην προθεσμία ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς ἀποφάσεως. Τέλος ἐκ τῆς ἐκφράσεως τοῦ νόμου «ἀπὸ

Digitized by Google

τῆς ἐκδόσεως» προκύπτει, ὅτι ἡ ἡμέρα τῆς ἐκδόσεως τῆς ἀποφάσεως ὑπολογίζεται πλήρως εἰς τὴν πενθήμερον τῆς ἀναιρέσεως προθεσμίαν (Α. Π. 9 τοῦ 1895, 5 καὶ 300 τοῦ 1914, 17 τοῦ 1918, 361 τοῦ 1919 κλπ.).

Ἂν ἡ τελευταία ἡμέρα εἶναι Κυριακὴ ἢ ἑορτάσιμος, αὕτη δὲν ὑπολογίζεται εἰς τὴν προθεσμίαν (Α. Π. 204 τοῦ 1913). Πάντα τ' ἀνωτέρω περὶ τῆς προθεσμίας τῆς ἀναιρέσεως ἐκτεθέντα ἰσχύουσι καὶ διὰ τὰς ἀποφάσεις τοῦ προξενικοῦ δικαστηρίου Ἀλεξανδρείας (ἄρθρ. 165 τοῦ νομ. διατάγματος τῆς 31 Αὐγούστου 1926 «περὶ κεντρικῆς, πρεσβευτικῆς καὶ προξενικῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν»).

5) Περὶ τοῦ προσώπου, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου γίνεται ἡ αἴτησις ἀναιρέσεως, καὶ τῶν κατ' αὐτὴν τηρητέων διατυπώσεων, ἰσχύουσιν ὅσα ἐξετέθησαν ἐν παραγρ. II, 4 τοῦ παρόντος ἐν σχέσει πρὸς τὴν αἴτησιν ἀναιρέσεως κατὰ βουλεύματος. Ἡ αἴτησις ὅμως ἀναιρέσεως κατ' ἀποφάσεως τοῦ δικαστηρίου τῶν κακουργιοδικῶν, ἐκδοθείσης ἐπὶ πολιτικῷ ἢ τοῦ τύπου πλημμελήματι, γίνεται εἴτ' ἐνώπιον τοῦ γραμματέως τῶν κακουργιοδικῶν, εἴτ' ἐνώπιον τοῦ γραμματέως τῶν πλημμελειοδικῶν τῆς κατοικίας τοῦ ἀναιρεσείοντος ἢ τῆς ἕδρας τοῦ κακουργιοδικείου (ἄρθρ. 7 συνδ. πρὸς τὸ 3 τοῦ νόμου ΥΞΔ' τοῦ 1858 «περὶ τῆς τῶν πολιτικῶν πλημμελημάτων καὶ τῶν τοῦ τύπου διαδικασίας»). Ἐπίσης ἡ αἴτησις ἀναιρέσεως τοῦ τιμωρηθέντος ἐνόρκου δύναται νὰ γίνῃ καὶ ἐνώπιον τοῦ γραμματέως τῶν ἐφετῶν, ὁσάκις λήξάσης τῆς συνόδου τοῦ κακουργιοδικείου δὲν ὑπάρχει γραμματεὺς αὐτοῦ (Α. Π. 38 τοῦ 1857), ἢ καὶ τοῦ γραμματέως τῶν πρωτοδικῶν τῆς ἕδρας τοῦ κακουργιοδικείου, κατ' ἀνάλογον ἐφαρμογὴν τῶν περὶ τῆς συντάξεως τῆς ἀνακοπῆς ἐν ἄρθρῳ 40 νόμου ΒΚΗ' τοῦ 1892 «περὶ δικαστηρίου κακουργιοδικῶν».

Ὁ αἰτῶν τὴν ἀναίρεσιν ὀφείλει νὰ προσαγάγῃ πιστοποιητικὸν τοῦ δεσμοφύλακος, ὅτι κρατεῖται ἐν τῇ φυλακῇ, ὅταν ἔχῃ καταδικασθῇ εἰς οἱανδήποτε ποινὴν στερητικὴν τῆς ἐλευθερίας, ἔστω καὶ εἰς κράτησιν (Α. Π. 112 τοῦ 1914)· παράβολον δὲ δὲν προκαταβάλλουσιν οἱ καταδικασθέντες εἰς ποινὴν ἐπὶ κακουργήματι καὶ οἱ ἄποροι, κατὰ τὰ ἐν τῇ αὐτῇ παραγρ. II, 4 λεπτομερέστερον ἐκτιθέμενα. Οἱ λόγοι ἀναιρέσεως πρέπει νὰ περιέχωνται ἐν τῇ περὶ τῆς αἰτήσεως ἀναιρέσεως συνταχθείσῃ ἐκθέσει, ἢ δι' ὑπομνήματος ἢ διὰ τῶν προτάσεων, ὡς ἐν παρ. II, 6 εἴρηται.

6) Ἡ προσηκόντως καὶ ἐμπροθέσμως γενομένη αἴτησις ἀναιρέσεως ἔχει τὰ ἑξῆς ἀποτελέσματα: α') Ἀναστέλλει τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀναιρεσιβαλλομένης καταδικαστικῆς ἀποφάσεως τοῦ δικαστηρίου τῶν κακουρ ιοδικῶν, κατὰ τὴν ῥητὴν ἔκφρασιν τοῦ ἄρθρου 459 Ποινικῆς δικονομίας, μὴ διακρίνοντος ἂν δι' αὐτῆς ἐπεβλήθη ποινὴ ἐγκληματικὴ ἢ ἐπανορθωτική, ἐκτὸς τῆς ἐπὶ πολιτικῷ ἢ τοῦ τύπου πλημμελήματι, κατ' ἀντιμωλίαν ἐκδοθείσης, ἥτις ἐκτελεῖται ἅμα δημοσιευθῇ, καὶ τῆς ἐρήμην, ἥτις ἐκτελεῖται ἅμα καταστῇ *τελεσίδικος*, ἤτοι ἅμα παρέλθῃ ἡ τῆς ἀνακοπῆς προθεσμία ἢ ἡ γενομένη ἀνακοπὴ ἀπορριφθῇ (ἄρθρ. 4 νόμου ΥΞΔ' τοῦ 1858 «περὶ τῆς τῶν πολιτικῶν πλημμελημάτων καὶ τῶν τοῦ τύπου διαδικασίας»). Δὲν ἀναστέλλει ὅμως τὴν ἐκτέλεσιν τῆς καταδικαστικῆς ἀποφάσεως τοῦ πταισματοδικείου καὶ τοῦ πλημμελειοδικείου καὶ τοῦ ἐφετείου, δικάζοντος πλημμελήματα τῆς ἰδιαζούσης δικαιοδοσίας ἢ ἐφέσεις κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν πλημμελειοδικείων (ἄρθρα 351 καὶ 405 ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ ἄρθρον 479 τῆς Ποιν. δικον.). Ἀναστέλλει ἐπίσης καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀθῳωτικῆς ἀποφάσεως κατὰ τοῦτο, ὅτι δὲν ἀπολύεται ὁ ἀθῳωθεὶς κατηγορούμενος, ἐκτὸς ἂν ὁ ἀναιρεσείων εἰσαγγελεύς, ὅστις μόνος δικαιοῦται ν' ἀναιρεσιβάλλῃ τὰς ἀθῳωτικὰς ἀποφάσεις (βλ. ἀνωτ. παρ. III, 1), ἐνδώσῃ εἰς τὴν παραχρῆμα ἀπόλυσιν (ἄρθρ. 542 Ποιν. δικον.). β') Μεταβιβάζει εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον τὴν ὑπόθεσιν, καθ' ὃ ὅμως μέρος τῆς ἀποφάσεως ἐζητήθη ἡ ἀναίρεσίς της. Ἡ δ' ἀναίρεσις τοῦ πολιτικῶς ἐνάγοντος, στρεφομένη ἐναντίον καταδικαστικῆς ἀποφάσεως (ἀνωτ. παράγρ. III. 1), μόνον ὡς πρὸς τὰς πολιτικὰς ἀπαιτήσεις του ἔχει τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο

7) Λόγοι ἀναιρέσεως. Τῶν μὲν ἀθῳωτικῶν ἀποφάσεων εἴρηται ἤδη (παρ. III, 1) τίς ὁ μοναδικὸς λόγος ἀναιρέσεως. Τῶν δὲ καταδικαστικῶν ἀποφάσεων δέον νὰ διακρίνωμεν: α') τοὺς λόγους ἀναιρέσεως, τοὺς ἐναντίον καταδικαστικῆς ἀποφάσεως παντὸς ποινικοῦ δικαστηρίου χορηγουμένους ὑπὸ τοῦ νόμου, καὶ β') τοὺς κατὰ τῶν ἀποφάσεων ἑνὸς ἑκάστου τῶν ποινικῶν δικαστηρίων ἐπιτρεπομένους. Πάντως ὅμως τοὺς λόγους ἀναιρέσεως μόνον ὁ ἔχων συμφέρον κατηγορούμενος ἢ πολιτικῶς ἐνάγων δύναται νὰ προτείνῃ. Οἱ κοινοὶ διὰ τὰς καταδικαστικὰς ἀποφάσεις τοῦ πταισματοδικείου, τοῦ πλημμελιοδικείου, τοῦ ἐφετείου καὶ τοῦ δικαστηρίου τῶν συνέδρων λόγοι ἀναιρέσεως εἶναι οἱ ἑξῆς: α) Ἡ μὴ προσήκουσα, δηλαδὴ ἐναντίον τῶν διατάξεων τῶν ἄρθρ. 330, 363 Ποινικῆς δικονομίας καὶ 5,13, 18, 45, 51 τοῦ νόμου ΒΚΗ' τοῦ 1893 «περὶ δικαστηρίου κακουργιοδικῶν» γενομένη σύνθεσις τοῦ δικαστηρίου. β') Ἡ μὴ δημοσιότης τῆς διαδικασίας, ἐκτὸς τῆς ἐν ἄρθρῳ 78 τῆς Ποινικῆς δικονομίας περιπτώσεως, καθ' ἣν ἐπιτρέπεται ἡ κεκλεισμένων τῶν θυρῶν συζήτησις, ὅταν ἡ δημοσία τοιαύτη ἤθελεν εἶναι ἐπιβλαβὴς εἰς τὴν κοινὴν εὐταξίαν ἢ τὰ χρηστὰ ἤθη. γ') Παράβασις τῶν ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος διατεταγμένων τύπων τῆς ἐπ' ἀκροατηρίου διαδικασίας, οὐχὶ δὲ καὶ τῆς προδικασίας. δ') Παράλειψις τῆς παραθέσεως ἐν τῇ καταδικαστικῇ ἀποφάσει τοῦ ἐφαρμοσθέντος προσήκοντος ἄρθρου τοῦ Ποινικοῦ νόμου, εἴτε εἰδικῆς τινος ποινικῆς διατάξεως, καὶ ε') Ψευδὴς ἑρμηνεία ἢ ἐσφαλμένη ἐφαρμογὴ τοῦ Ποινικοῦ νόμου, ἤτοι τῆς ἐφαρμοσθείσης ποινικῆς διατάξεως, περιεχομένης εἴτε ἐν τῷ Ποινικῷ εἴτε ἐν οἱῳδήποτε ἄλλῳ νόμῳ (ἄρθρ. 360 παρ. 2—6, 407 παρ. 3,5, 9—11, 458 παρ. 3,8, 17—19 Ποιν. δικον.). Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω λόγων ἀναιρέσεως κοινοὶ ἐπίσης διὰ τὰς ἀποφάσεις πάντων τῶν ποινικῶν δικαστηρίων λόγοι εἶναι αἱ ὑπερβάσεις καθηκόντων (βλ. κατωτέρω παράγρ. IV). Ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι λόγοι ἀναιρέσεως εἰδικῶς καὶ ἀποκλειστικῶς ἐν τῇ Ποινικῇ δικονομίᾳ δι' ἓν ἕκαστον τῶν ποινικῶν δικαστηρίων καθοριζόμενοι· καὶ Α') Κατὰ τῶν ἀποφάσεων τοῦ πταισματοδικείου λόγος τοιοῦτος εἶναι καὶ ἡ ἀναρμοδιότης αὐτοῦ κατὰ τὸ ἄρθρ. 333 (ἄρθρ. 360 παρ. 1 Ποιν. δικον.). Β') Κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν πλημμελειοδικείων καὶ τῶν ἐφετείων, δικαζόντων πλημμελήματα ἢ ἐφέσεις κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν πλημμελειοδικείων, εἶναι ἐπίσης λόγοι ἀναιρέσεως: 1) Ἡ ἀναρμοδιότης κατὰ τὸ ἄρθρ. 373, ἤτοι ἡ ἐκδίκασις ὑπὸ τοῦ πλημμελειοδικείου κακουργήματος. 2) Ἡ μὴ τήρησις τῶν περὶ τὰς κλήσεις προθεσμιῶν τῶν ἄρθρων 163 καὶ 164 κατὰ τὴν ἐρήμην δίκην (ἄρθρ. 407 παρ. 2 Ποιν. δικ.)· κατὰ τὴν κατ' ἀντιμωλίαν δὲ ἐὰν ὁ κατηγορούμενος ἐμφανισθεὶς ἀντέτεινεν εἰς τὴν πρόοδον τῆς δίκης. Γ') Κοινοὶ κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν πλημμελειοδικῶν, τῶν ἐφετῶν καὶ τῶν κακουργιοδικῶν λόγοι ἀναιρέσεως εἶναι οἱ ἑξῆς (Ποιν. δικ. ἄρθρ. 407 ἐδ 4, 6, 7 καὶ 8, καὶ ἄρθρ. 458 ἐδ. 5, 7, 14 καὶ 15): 1) Καταδίωξις ἐξ ἐπαγγέλματος ἐπὶ πράξει διωκομένῃ μόνον κατ' ἔγκλησιν. 2) Μὴ ὅρκισίς τινος ἐκ τῶν ὁρκιστέων μαρτύρων εἴτε ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ εἴτε ἐν τῇ προδικασίᾳ, ὅταν ἐν τῇ τελευταίᾳ περιπτώσει ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὰς ἀνωμότους καταθέσεις των τὸ δικαστήριον. 3) Ἐάν, ἐναντίον τῶν ἐν τοῖς ἄρθροις 130 καὶ 131 Ποινικῆς δικονομίας ὡρισμένων, δὲν ἐδόθη ὁ προσήκων διερμηνεὺς εἴς τινα κωφὸν ἢ ἄλαλον, ἢ συγχρόνως κωφάλαλον, ἢ μὴ γνωρίζοντα τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἢ ἐὰν ὁ δοθεὶς ἑρμηνεὺς δὲν ὡρκίσθη προσηκόντως, καὶ 4) Ἐὰν τὸ δικαστήριον δὲν ἔδωκεν ἀκρόασιν, ἤτοι δὲν ἀπεφήνατο ἐπὶ ῥητῆς αἰτήσεως ἢ προτάσεως τοῦ εἰσαγγελέως, τοῦ πολιτικῶς ἐνάγοντος, τοῦ κατηγορουμένου ἢ τοῦ συνηγόρου του, ἀφορώσης ἄσκησιν τῶν ἐν τοῖς ἄρθροις 394, 395, 401, 420, 425, 448 καὶ 452 Ποινικῆς δικονομίας μόνον ἀναφερομένων δικαιωμάτων αὐτῶν (Α. Π. 45 τοῦ 1919, 93 τοῦ 1920, 269 τοῦ 1922 κ.λ.π.). Δ') Τέλος λόγοι ἀναιρέσεως εἰδικῶς κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν κακουργιοδικῶν ἐπ τρεπόμενοι εἶναι οἱ ἑξῆς (Ποιν. δικονομίας ἄρθρ. 458 ἐδ, 1, 2, 6, 9—13): 1) Ἡ μεταβολὴ τῆς κατηγορίας, ἤτοι ἡ καταδίκη τοῦ κατηγορουμένου ἐπὶ κακουργήματι ἄλλῳ παρὰ τῷ σημειουμένῳ ἐν τῷ παραπεμπτικῷ βουλεύματι. 2) Ἡ μὴ τήρησις τῶν ἐν τοῖς ἄρθροις 274, 275 καὶ 413 Ποινικῆς δικονομίας ὁριζομένων προθεσμιῶν τῆς κλήσεως τοῦ κατηγορουμένου καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν κοινοποιήσεως τοῦ καταλόγου τῶν μαρτύρων, ἔτι δὲ μᾶλλον ἡ παντελὴς ἔλλειψις κοινοποιήσεως τῶν ἐγγράφων τούτων, ἐκτὸς ἂν ὁ κατηγορούμενος δὲν ἀντέτεινε πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς διαδικασίας εἰς τὴν πρόοδον αὐτῆς (νόμος 3255 τοῦ 1925). 3) Ἡ μὴ ὕπαρξις συνηγόρου τοῦ κατηγορουμένου, οἷον ὀφείλει νὰ διορίσῃ αὐτῷ ὁ πρόεδρος τῶν συνέδρων ἂν δὲν ἔχῃ οὗτος. 4) Ἡ μὴ ἔγκυρος ὅρκισις ὅλων τῶν ἐνόρκων. 5) Ἡ μὴ σύνθεσις ἐκ νέου τοῦ δικαστηρίου τῶν ἐνόρκων, ὅταν ἡ δίκη ἀνεβλήθη εἰς ἄλλην συνεδρίασιν. 6) Ἡ μὴ παρουσία ἐνόρκου τινὸς καθ' ὅλην τὴν ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ διαδικασίαν μέχρι τῆς ἐγχειρίσεως τῆς ἐτυμηγορίας εἰς τὸν πρόεδρον τῶν συνέδρων. 7) Ἡ μὴ σύνταξις τῆς ἐτυμηγορίας ἐγγράφως ὡς καὶ ἡ παράδοσις αὐτῆς εἰς τὸν πρόεδρον χωρὶς νὰ φέρῃ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ προϊσταμένου τῶν ἐνόρκων, καὶ 8) Ἡ μὴ ῥητὴ μνεία ἐν τῇ ἐτυμηγορίᾳ, ὅταν δι' αὐτῆς κηρύσσεται ἔνοχος ὁ κατηγορούμενος, ὅτι κατηρτίσθη διὰ τῆς παρὰ τοῦ νόμου ἀπαιτουμένης πλειονοψηφίας. Οὗτοι εἶναι οἱ ῥητῶς καὶ περιοριστικῶς ἐν τῇ Ποινικῇ δικονομίᾳ ὁριζόμενοι λόγοι ἀναιρέσεως τῶν ποινικῶν ἀποφάσεων. Οἱαδήποτε δ' ἄλλη παράβασις τῶν διαγεγραμμένων τύπων τῆς διαδικασίας δύναται νὰ προταθῇ μόνον ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου, τοῦ δικάζοντος τὴν ὑπόθεσιν κατ' οὐσίαν. Ε') 1) Εἰδικοὺς λόγους περιέχουσιν οἱ νόμοι Δ' τῆς 30 Μαρτίου 1845 «περὶ ναυταπάτης καὶ πειρατείας» ΥΞΔ' τῆς 30 Ἀπριλίου 1858 «περὶ τῆς τῶν πολιτικῶν πλημμελημάτων καὶ τῶν τοῦ τύπου διαδικασίας» καὶ τὸ ψήφισμα τῆς 16 Δεκεμβρίου 1924 «περὶ ἀνακρίσεως καὶ ἐκδικάσεως ἀδικημάτων τινῶν ὑπὸ τῶν Ἐφετῶν».

Αἴτησις ἀναιρέσεως τοῦ παρὰ τῷ Ἀρείῳ Πάγῳ εἰσαγγελέως. 1) Ὁ εἰσαγγελεὺς τοῦ Ἀρείου Πάγου ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσῃ τὴν ἀναίρεσιν τῶν βουλευμάτων καὶ τῶν ἀποφάσεων πάντων τῶν ποινικῶν δικαστηρίων ἐντὸς τῆς παρὰ τοῦ νόμου ὁριζομένης προθεσμίας, ὅτε ἰσχύουσι πάντα τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ αἴτησις ἀναιρέσεως γίνεται ἐνώπιον τοῦ γραμματέως τοῦ Ἀρείου Πάγου (Ποιν. δικον. ἄρθρα 359, 406 τρίς, 457, 478 καὶ 482). Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν πάροδον τῆς νομίμου προθεσμίας ὁ παρὰ τῷ Ἀρείῳ Πάγῳ εἰσαγγελεὺς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσῃ τὴν ἀναίρεσιν τῶν τε βουλευμάτων καὶ τῶν ἀποφάσεων πάντων τῶν ποινικῶν δικαστηρίων εἰς τὰς ἑξῆς περιπτώσεις: α') ἐπὶ ὑπερβάσεως καθηκόντων καὶ β') ὑπὲρ τοῦ νόμου (ἄρθρ. 481 ἐδ. β' Ποιν. δικον.).

2) Τὰς περιπτώσεις ὑπερβάσεως καθηκόντων, εἰς ἃς μόνον ὁ παρὰ τῷ Ἀρείῳ Πάγῳ εἰσαγγελεύς, οὐχὶ δὲ καὶ ὁ κατηγορούμενος, δύναται νὰ ζητήσῃ τὴν ἀναίρεσιν τῆς ἀποφάσεως ἢ τοῦ βουλεύματος, ὁρίζει τὸ ἄρθρον 477 τῆς Ποινικῆς δικονομίας, διακρίνον ταύτας εἰς ὑπερβάσεις καθηκόντων τῶν ποινικῶν δικαστηρίων πάντων, κοινῶν τε καὶ ἐξαιρετικῶν, οἷα τὰ στρατοδικεῖα καὶ τὸ ναυτοδικεῖον, καὶ εἰς ὑπερβάσεις τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν. Τὰ ποινικὰ δικαστήρια ὑποπίπτουσιν εἰς ὑπέρβασιν τῶν καθηκόντων αὐτῶν: α') ὅταν δικάζωσι παρὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 6 τῆς Ποινικῆς δικονομίας ὡρισμένα, ἤτοι ὅταν ἐπεδίκασαν ἰδιωτικὰς ἀπαιτήσεις ἀποζημιώσεως τῷ ἀδικηθέντι ἔκ τινος κολασίμου πράξεως ἄνευ αἰτήσεως τούτου (Α. Π. 497 τοῦ 1921), ἢ ὅταν ἐξήτασαν τὴν πολιτικὴν ἀγωγὴν καὶ ἐπεδίκασαν ταύτην, ἐνῷ ἀπέσχον ν' ἀποφασίσωσιν ἐπὶ τῆς ποινικῆς ἀγωγῆς, ἢ ἐνῷ ὁ παθὼν εἶχεν εἰσαγάγει προηγουμένως ταύτην εἰς τὸ ἁρμόδιον πολιτικὸν δικαστήριον· καὶ β') ὅταν ἀναρμοδίως ἐπελήφθησαν καὶ ἐδίκασαν ποινικὴν ὑπόθεσιν διαφεύγουσαν τῆς ἁρμοδιότητός των ἐξ οἱουδήποτε λόγου, ὡς καὶ ὅταν ὑπερέβησαν ἐν γένει τὰ ὅρια τῆς ἁρμοδιότητός των. Ὑπέρβασις καθηκόντων ἐστὶν ἡ ἀναρμοδιότης τοῦ πλημμελειοδικείου, οὐχὶ λόγῳ ὕλης, ἀλλὰ λόγῳ κατοικίας τοῦ κατηγορουμένου, ἢ λόγῳ συμμετοχῆς εἰς τὴν πρᾶξιν προσώπου ὑπαγομένου εἰς τὴν ἰδιάζουσαν δικαιοδοσίαν (βλ ἀνωτέρω παρ. III, 6, Β'). Ὁ Ἄρειος Πάγος δ' ἐθεώρησεν ὡς ὑπέρβασιν καθηκόντων καὶ πᾶσαν ἄλλην ἀναρμοδιότητα τοῦ πταισματοδικείου, πλὴν τῆς ἐκ τοῦ τόπου τῆς τελέσεως τῆς πράξεως (βλ. ἀνωτέρω παρ. III, 6, Α'). Αἱ δὲ διοικητικαὶ ἀρχαὶ ὑποπίπτουσιν εἰς ὑπέρβασιν καθηκόντων, ὅταν ἐκδίδωσι γενικὰς ἀστυνομικὰς διατάξεις μὴ ἐρειδομένας ἐπὶ νομικῆς τινος διατάξεως, ἐπιτρεπούσης αὐταῖς τὴν ἔκδοσιν τοιούτων, ἢ ἀπειλούσας ποινὰς μὴ τεταγμένας ἐν τῷ νόμῳ (ἄρθρ. 697 Ποιν. νόμου), ἢ ῥυθμιζούσας ἀντικείμενα ἐκφεύγοντα τῆς ἁρμοδιότητος αὐτῶν. Ἐν τοιαύταις περιπτώσεσιν ὑπερβάσεων καθηκόντων, ὁ παρὰ τῷ Ἀρείῳ Πάγῳ εἰσαγγελεὺς αἰτεῖται τὴν ἀναίρεσιν τῆς σχετικῆς ἀστυνομικῆς διατάξεως (βλ. ἀνωτέρω ἐν παρ. III, 2).

3) Τὴν ὑπὲρ τοῦ νόμου ἀναίρεσιν βουλεύματος ἢ ἀποφάσεως ποινικοῦ δικαστηρίου δύναται νὰ ζητήσῃ ὁ παρὰ τῷ Ἀρείῳ Πάγῳ εἰσαγγελεύς, ὅταν ἐσφαλμένως ἡρμηνεύθη ἢ κακῶς ἐφηρμόσθη οὐ μόνον ὁ Ποινικὸς νόμος, ἀλλὰ καὶ οἱαδήποτε ἄλλη διάταξις οὐσιαστικὴ ἢ δικονομική, διότι τὸ δικαίωμα τοῦτο ἐχορηγήθη τῷ εἰσαγγελεῖ τοῦ Ἀρείου Πάγου, ὅπως ἐμπεδωθῇ ἡ ὀρθὴ τῶν ποινικῶν ἐν γένει νόμων ἐφαρμογή· συνεπῶς ὁ ὑπὲρ τοῦ νόμου ἀναιρεσείων εἰσαγγελεὺς τοῦ Ἀρείου Πάγου δύναται νὰ προτείνῃ ὡς λόγους ἀναιρέσεως οὐ μόνον τοὺς ἐν ἄρθροις 263, 360, 407, 458 καὶ 477 παρ. 1 Ποινικῆς δικονομίας ὁριζομένους ὡς τοιούτους, ἀλλὰ καὶ οἱανδήποτε παράβασιν τῶν τύπων τῆς διαδικασίας (Α. Π. 142 τοῦ 1892)· διαρκούσης ὅμως τῆς πρὸς ἀναίρεσιν προθεσμίας, ἢ αἰτήσαντος ἐμπροθέσμως τοῦ καταδικασθέντος τὴν ἀναίρεσιν καὶ ἐκκρεμοῦς οὔσης ταύτης, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ζητηθῇ ἡ ὑπὲρ τοῦ νόμου ἀναίρεσις (Α. Π. 137 τοῦ 1846).

4) Ἐντεῦθεν ἕπεται ὅτι ἡ μετὰ τὴν πάροδον τῆς νομίμου προθεσμίας ἀσκουμένη ὑπὸ τοῦ παρὰ τῷ Ἀρείῳ Πάγῳ εἰσαγγελέως αἴτησις ἀναιρέσεως λόγῳ ὑπερβάσεως καθηκόντων ἢ ὑπὲρ τοῦ νόμου δὲν ἔχει τὸ ἀνωτέρω (παρ. III, 5) ἐκτεθὲν ἀνασταλτικὸν ἀποτέλεσμα, μεταβιβάζει ὅμως ἐν τῷ συνόλῳ της τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον πρὸς ἐξέτασιν, κατὰ τὸ νομικόν, ἐννοεῖται, μέρος αὐτῆς.

Διαδικασία ἐνώπιον τοῦ Ἀρείου Πάγου. 1) Ὁ εἰσαγγελεὺς τοῦ Ἀρείου Πάγου, λαβὼν τὴν γενομένην αἴτησιν ἀναιρέσεως, ἐξετάζει ἂν αὕτη εἶναι ἀπαράδεκτος, διά τινα τῶν ἐν ἄρθροις 481, 485 καὶ 486 Ποινικῆς δικονομίας λόγων, ἤτοι ἂν ἐγένετο ἐκπροθέσμως, ἂν δὲν κατεβλήθη ὑπὸ τοῦ ἀναιρεσείοντος τὸ νόμιμον παράβολον καὶ ἂν δὲν προσήχθη ὑπὸ τοῦ ἀναιρεσείοντος κατηγορουμένου τὸ περὶ τῆς ἐν ταῖς φυλακαῖς κρατήσεώς του πιστοποιητικὸν τοῦ δεσμοφύλακος, καθ' ἃς περιπτώσεις ἀπαιτεῖται ἡ προσαγωγὴ αὐτοῦ (βλ. ἀνωτέρω παρ.

Digitized by Google

ΙΙ, 4). Ἂν ὁ εἰσαγγελεὺς τοῦ Ἀρείου Πάγου εὕρῃ ὅτι ἡ αἴτησις ἀναιρέσεως εἶναι ἀπαράδεκτος διά τινα τῶν ἀνωτέρω λόγων, εἰσάγει ταύτην ἀνυπερθέτως ἄνευ κλητεύσεως τῶν διαδίκων εἰς τὸ ἀκροατήριον τοῦ δικαστηρίου τοῦ Ἀρείου Πάγου, ὅπερ, ἀκοῦσαν τῆς ἐκθέσεως τοῦ εἰσηγητοῦ ἀρεοπαγίτου καὶ τοῦ εἰσαγγελέως, ἀπορρίπτει ταύτην καὶ καταδικάζει τὸν ἀναιρεσείοντα κατηγορούμενον ἢ πολιτικῶς ἐνάγοντα εἰς τὴν ἀπώλειαν τοῦ προκαταβληθέντος παραβόλου καὶ εἰς τὴν πληρωμὴν τῶν δικαστικῶν ἐξόδων καὶ τελῶν (ἄρθρ. 487 Ποιν. δικ.).

2) Ἂν τοὐναντίον ὁ εἰσαγγελεὺς τοῦ Ἀρείου Πάγου εὕρῃ ὅτι ἡ αἴτησις ἀναιρέσεως δὲν εἶναι κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἀπαράδεκτος, κλητεύει εἰς τὸ ἀκροατήριον τὸν κατηγορούμενον καὶ τὸν πολιτικῶς ἐνάγοντα προσηκόντως κατὰ τὰ ἄρθρα 162, 163, 190 καὶ 192 Ποινικῆς δικονομίας. Ἂν ὁ αἰτῶν τὴν ἀναίρεσιν εἶναι ὁ εἰσαγγελεὺς ἢ ὁ δημόσιος κατήγορος, οὗτοι δὲν κλητεύονται ἀλλ' ἀντιπροσωπεύονται ὑπὸ τοῦ παρὰ τῷ Ἀρείῳ Πάγῳ εἰσαγγελέως (ἄρθρα 488 καὶ 489 Ποιν. δικον.). Κατὰ τὴν ὁρισθεῖσαν δικάσιμον ἐκφωνοῦνται τὰ ὀνόματα τῶν διαδίκων, οἵτινες, καὶ ἐὰν αὐτοπροσώπως ἐμφανισθῶσιν, ὑποχρεοῦνται νὰ παραστῶσιν εἰς τὴν συζήτησιν μετὰ δικηγόρου (ἄρθρ. 36 § 3 τοῦ Ν. Δ. τῆς 5 Μαΐου 1926 «περὶ δικηγόρων») ἐὰν δ' ὁ ἀναιρεσείων καταδικασθεὶς κρατεῖται ἐν ταῖς φυλακαῖς, μόνον διὰ πληρεξουσίου δικηγόρου δύναται νὰ παραστῇ (Β. Δ. τῆς 22 Ἰανουαρίου 1837). Ἂν δὲν ἐμφανισθῇ κατὰ τὰ ἀνωτέρω ὁ ἀναιρεσείων, ἄρχεται ἡ συζήτησις, ἀναγινώσκοντος ἔκθεσιν τοῦ εἰσηγητοῦ ἀρεοπαγίτου, μεθ' ὃ τὸ δικαστήριον, ἀκοῦσαν τοῦ εἰσαγγελέως, ἀπορρίπτει τὴν αἴτησιν ἀναιρέσεως ὡς ἀνυποστήρικτον καὶ καταδικάζει τὸν ἀναιρεσείοντα εἰς τὴν πληρωμὴν τῶν ἐξόδων καὶ εἰς τὴν ἀπώλειαν τοῦ προκαταβληθέντος παραβόλου· ἐὰν δ' ἀναιρεσείων εἶναι ὁ πολιτικὸς ἐνάγων, καταδικάζεται προσέτι καὶ εἰς πληρωμὴν ἑκατὸν τοὐλάχιστον δραχμῶν πρὸς ἀποζημίωσιν τοῦ κατηγορουμένου (ἄρθρα 492 καὶ 493 Ποιν. δικονομ.). Ἐὰν δὲ δὲν ἐμφανισθῇ ὁ καθ' οὗ στρέφεται ἡ αἴτησις ἀναιρέσεως, γίνεται ἡ συζήτησις ὡσανεὶ εἶχον ἐμφανισθῇ ὅλοι οἱ διάδικοι. Κατ' ἀμφοτέρας τὰς ἀνωτέρω περιπτώσεις δὲν ἐπιτρέπεται ἀνακοπὴ κατὰ τῆς ἐρήμην ἀποφάσεως.

3) Ἐμφανισθέντων ἀμφοτέρων τῶν διαδίκων ἄρχεται ἡ συζήτησις ἀναγινώσκοντος τοῦ εἰσηγητοῦ δικαστοῦ τὴν ἔκθεσίν του, μεθ' ὃ ἀγορεύει πρῶτος ὁ αἰτῶν τὴν ἀναίρεσιν καὶ μετ' αὐτὸν ὁ καθ' οὗ συζητεῖται αὕτη, ἢ ὁ πληρεξούσιός του· εἰς τοῦτον ἐπιτρέπεται ν' ἀπαντήσῃ ὁ αἰτῶν τὴν ἀναίρεσιν, ὅτε ὁ καθ' οὗ συζητεῖται αὕτη ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀνταπαντήσῃ. Ἄλλη ἀνάπτυξις τῆς ὑποθέσεως δὲν ἐπιτρέπεται πλέον. Εἶτα ὁ παρὰ τῷ Ἀρείῳ Πάγῳ εἰσαγγελεύς, ἐὰν δὲν εἶναι αὐτὸς οὗτος διάδικος, δηλαδὴ ἂν δὲν ἔχῃ ζητήσει οὗτος τὴν ἀναίρεσιν, ἀγορεύει ἔσχατος πάντων, μεθ' ὃ ἕπεται ἡ ἀπόφασις, ἥτις ὅμως συνήθως δὲν δημοσιεύεται ἀμέσως, ἀλλ' ἐν ἄλλῃ ὑστέρᾳ συνεδριάσει.

4) Ὁ Ἄρειος Πάγος, ἐὰν δὲν κρίνῃ βάσιμον τὴν αἴτησιν ἀναιρέσεως, ἀπορρίπτει ταύτην ὡς ἀπαράδεκτον ἢ ἀβάσιμον καὶ καταδικάζει τὸν ἀναιρεσείοντα εἰς τὸ προκαταβληθὲν παράβολον, καὶ ἐὰν οὗτος εἶναι ὁ πολιτικῶς ἐνάγων καὶ εἰς πληρωμὴν ἑκατὸν τοὐλάχιστον εἰσέτι δραχμῶν πρὸς ἀποζημίωσιν τοῦ κατηγορουμένου. Οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι ὅμως, δηλαδὴ οἱ εἰσαγγελεῖς ἢ οἱ δημόσιοι κατήγοροι, ζητοῦντες τὴν ἀναίρεσιν, δὲν καταδικάζονται εἰς τὸ νόμιμον πρόστιμον, οὔτε ἐπιδικάζεται αὐτοῖς ἀποζημίωσις. Νέα αἴτησις ἀναιρέσεως δὲν δύναται πλέον νὰ γίνῃ κατὰ τῆς αὐτῆς ἀποφάσεως.

5) Ἐὰν τοὐναντίον ἡ αἴτησις ἀναιρέσεως κριθῇ βάσιμος, ὁ Ἄρειος Πάγος δέχεται αὐτὴν καὶ ἀκυροῖ τὴν ἀναιρεσιβληθεῖσαν ἀπόφασιν, συγχρόνως δὲ διατάσσει τὴν ἀπόδοσιν τοῦ προκαταβληθέντος παραβόλου καὶ καταδικάζει τὸν ἡττηθέντα διάδικον εἰς πληρωμὴν τῶν ἐξόδων, δύναται δέ, ἐὰν ἡ ἀκυρότης προῆλθεν ἐξ ἀσυγγνώστου παραδρομῆς δικαστικοῦ ὑπαλλήλου ἢ δικαστηρίου, νὰ καταδικάσῃ τούτους ἐν τῇ αὐτῇ ἀποφάσει εἰς ἀποζημίωσιν καὶ εἰς τὴν πληρωμὴν τῶν ἐξόδων καὶ νὰ τιμωρήσῃ αὐτοὺς προσέτι πειθαρχικῶς (ἄρθρα 498 καὶ 499 Ποιν. δικον.). Ἡ ἀπόφασις τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἡ ἀναιροῦσα τὴν προσβληθεῖσαν ἀπόφασιν, δημοσιεύεται διὰ τοῦ τύπου δαπάνῃ τοῦ ἡττηθέντος καὶ γράφεται εἰς τὸ περιθώριον τοῦ πρωτοτύπου τῆς ἀναιρεθείσης ἀποφάσεως ἢ βουλεύματος.

6) Ἀπαγγέλλων ὁ Ἄρειος Πάγος τὴν ἀναίρεσιν, διατάσσει τὰ ἑξῆς (ἄρθρα 497, 498 καὶ 500 Ποιν. δικονομ.): α΄) Ἐὰν ἡ ἀναίρεσις ἔγινεν ἕνεκα παραλειφθείσης παραθέσεως τοῦ ἀνήκοντος ἄρθρου τοῦ Ποινικοῦ νόμου, ὁ Ἄρειος Πάγος παρατίθησιν ὀρθῶς τοῦτο. β΄) Ἐὰν ἡ ἀναίρεσις ἔγινεν ἕνεκεν ἐσφαλμένης ἐφαρμογῆς ἢ ψευδοῦς ἑρμηνείας τοῦ Ποιν. νόμου, ὁ Ἄρειος Πάγος ἐφαρμόζει αὐτὸς οὗτος ὀρθῶς τὸν νόμον, ἐπιβάλλων τὴν προσήκουσαν ποινήν, ἀλλὰ μὴ δυνάμενος νὰ χειροτερεύσῃ τὴν θέσιν τοῦ καταδικασθέντος, ὅταν αὐτὸς οὗτος ἐζήτησε τὴν ἀναίρεσιν· ἐὰν δὲ δὲν ὑπάρχῃ κολάσιμος πρᾶξις, ἀθῳώνει τὸν καταδικασθέντα, ἐκτὸς ἐὰν τὸ δικαστήριον τῆς οὐσίας παρέλειψε νὰ ἀποφανθῇ περὶ τῆς ὑπάρξεως ἢ μὴ ὅρου τινὸς τοῦ ἀξιοποίνου τῆς πράξεως, μολονότι οὗτος περιείχετο ἐν τῷ κατηγορητηρίῳ τοῦ εἰσαγγελέως ἢ τῷ παραπεμπτικῷ βουλεύματι, ὅτε ὁ Ἄρειος Πάγος, μὴ δυνάμενος, ἵνα ἐφαρμόσῃ ὀρθῶς τὸν νόμον, νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἐξέτασιν πραγματικῶν γεγονότων, παραπέμπει τὴν ὑπόθεσιν πρὸς νέαν συζήτησιν εἰς ὁμοειδὲς καὶ ἰσόβαθμον δικαστήριον (Α. Π. 124 τοῦ 1916, 146 τοῦ 1920, 218 τοῦ 1921 κλπ.). γ΄) Ἐὰν ἡ ἀναίρεσις ἔγινεν ἕνεκεν οἱουδήποτε ἄλλου λόγου ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων, ὁ Ἄρειος Πάγος παραπέμπει τὴν δίκην πρὸς νέαν συζήτησιν εἰς ὁμοειδὲς καὶ ἰσόβαθμον ἢ καὶ κατώτερον (ὅταν π. χ. χαρακτηρίζῃ τὴν πρᾶξιν ὡς πλημμέλημα) δικαστήριον ἢ δικαστικὸν συμβούλιον, εἰς τὸ ἁρμόδιον δὲ τοιοῦτον, ὅπερ ὁρίζει ῥητῶς ἐν τῇ ἀποφάσει του, ὅταν ἡ ἀναίρεσις ἔγινεν ἕνεκεν ἀναρμοδιότητος τοῦ δικάσαντος δικαστηρίου ἢ δικαστικοῦ συμβουλίου. Ἐὰν ἡ ἀναίρεσις γίνεται μόνον ὡς πρὸς τὰς ἐπιδικασθείσας ἀπαιτήσεις τοῦ πολιτικῶς ἐνάγοντος, ἡ ὑπόθεσις παραπέμπεται εἰς νέαν συζήτησιν εἰς τὰ πολιτικὰ δικαστήρια (Α. Π. 46 τοῦ 1874, 170 τοῦ 1918, 45 τοῦ 1921 κλπ.). Σημειωτέον δ' ὅτι ἡ ὡς πρὸς τὸ ποινικὸν μέρος ἀναίρεσις τῆς ἀποφάσεως συνεπιφέρει τὴν ἀναίρεσιν αὐτῆς καὶ ὡς πρὸς τὸ ἀφορῶν τὴν παραδοχὴν τῆς πολιτικῆς ἀγωγῆς. δ΄) Ἐὰν ἀναιρεθῇ ἀθῳωτικὴ ἀπόφασις κατ' αἴτησιν τοῦ εἰσαγγελέως (βλ. ἀν. παρ. ΙΙΙ, 1), ὁ Ἄρειος Πάγος ἐφαρμόζει αὐτὸς τὸν νόμον, ἐπιβάλλων τὴν προσήκουσαν ποινήν, ἐὰν τοῦτο εἶναι δυνατόν, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δεκτῶν ὑπὸ τῆς ἀναιρεθείσης ἀποφάσεως γενομένων πραγματικῶν περιστατικῶν, ἄλλως παραπέμπει πρὸς νέαν συζήτησιν τὴν ὑπόθεσιν εἰς ὁμοειδὲς καὶ ἰσόβαθμον δικαστήριον. Ἐὰν ὅμως ἡ ἀναίρεσις τῆς ἀθῳωτικῆς ἀποφάσεως γίνεται κατ' αἴτησιν τοῦ εἰς ἀποζημίωσιν ὑπὲρ τοῦ ἀθῳωθέντος κατηγορουμένου καὶ εἰς τὰ ἔξοδα καταδικασθέντος πολιτικῶς ἐνάγοντος, παραπέμπεται ἡ ὑπόθεσις εἰς τὸ ἁρμόδιον πολιτικὸν δικαστήριον, ἂν ὁ Ἄρειος Πάγος δὲν δύναται νὰ κρίνῃ ἐκ τῶν ἐνόντων περὶ τούτου.

7) Ὅταν ἡ ἀναίρεσις γίνεται κατ' αἴτησιν τοῦ παρὰ τῷ Ἀρείῳ Πάγῳ εἰσαγγελέως, μετὰ τὴν πάροδον τῆς νομίμου προθεσμίας ὑποβληθεῖσαν (βλ. ἀνωτέρω παρ. IV), ἐὰν μὲν ὑπὲρ τοῦ νόμου ἀπαγγέλλεται ἡ ἀναίρεσις τὰ διὰ τῆς ἀναιρουμένης ἀποφάσεως κτηθέντα δικαιώματα τῶν διαδίκων οὐδαμῶς παραβλάπτονται κατὰ τὴν ῥητὴν διάταξιν τοῦ ἐδαφίου 2 τοῦ ἄρθρου 481 τῆς Ποινικῆς δικονομίας, ἐὰν δ' ἡ ἀναίρεσις γίνεται λόγῳ ὑπερβάσεως καθηκόντων, ἔχει καὶ συνεπείας ὡς πρὸς τοὺς διαδίκους, ἐφ' ὅσον μάλιστα ὠφελεῖ αὐτοὺς (Α. Π. 187 τοῦ 1914, 227 τοῦ 1915, 7 τοῦ 1926 κλπ.).

Διαδικασία μετὰ τὴν ἀναίρεσιν. Ἀναιρεθείσης τῆς ἀποφάσεως ἢ τοῦ βουλεύματος καὶ παραπεμφθείσης τῆς ὑποθέσεως πρὸς νέαν συζήτησιν εἰς ἄλλο ὁμοειδὲς καὶ ἰσόβαθμον δικαστήριον ἢ δικαστικὸν συμβούλιον, διεξάγεται ἐνώπιον αὐτοῦ, εἰς ὃ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ μετάσχωσιν οἱ πρότερον δικάσαντες, ἡ διαδικασία κατὰ τοὺς συνήθεις τύπους· ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ δὲ τότε μόνον ἀναγινώσκονται, ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος τῆς διαδικασίας, αἱ κατὰ τὴν πρώτην ἀναιρεθεῖσαν συζήτησιν γενόμεναι καταθέσεις τῶν μαρτύρων, ὅταν βεβαιωθῇ ὅτι εἶναι δι' οἱονδήποτε λόγον ἀδύνατος ἡ εἰς τὸ ἀκροατήριον προσαγωγὴ τῶν μαρτύρων τούτων, ἄλλως δὲν ἀναγινώσκονται (ἄρθρα 496 καὶ 510 Ποιν. δικ. Α. Π. 204 τοῦ 1911). Ἂν δ' ἡ ὑπόθεσις εἰσάγηται πρὸς νέαν συζήτησιν ἐνώπιον δικαστηρίου κακουργιοδικῶν, οὔτε εἰς τὸ συγκροτηθησόμενον δικαστήριον τῶν ἐνόρκων ἐπιτρέπεται νὰ λάβῃ μέρος ἔνορκός τις ἐκ τῶν πρότερον δικασάντων, ἄλλως ἐπέρχεται ἀναίρεσις τῆς ἀποφάσεως (Α. Π. 279 τοῦ 1914). Ἡ ἀναιρεθεῖσα καὶ συνεπῶς ἀκυρωθεῖσα ἀπόφασις ἢ βούλευμα θεωρεῖται ὡς μὴ ὑπάρξασα, καὶ κατ' ἀκολουθίαν τὸ εἰς ὃ παρεπέμφθη πρὸς νέαν συζήτησιν ἡ ὑπόθεσις δικαστήριον ἢ δικαστικὸν συμβούλιον δὲν δεσμεύεται ποσῶς ἐξ αὐτῆς, δυνάμενον ν' ἀποφασίσῃ κατ' ἰδίαν κρίσιν καὶ πεποίθησιν, καὶ ἀντιθέτως ἀκόμη πρὸς τὴν ἀναιρεθεῖσαν ἀπόφασιν, ἔτι δὲ δύναται νὰ κρίνῃ καὶ περὶ τῆς ἑαυτοῦ ἁρμοδιότητος, μηδόλως δεσμευόμενον ἐκ τῆς ἀποφάσεως τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἥτις, ἀναιρέσασα δι' ἀναρμοδιότητα, παρέπεμψε τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸ ἐν αὐτῇ συμφώνως τῷ ἄρθρῳ 497 Ποινικῆς δικονομίας προσδιορισθὲν ἁρμόδιον δικαστήριον· δύναται ὅμως νὰ κηρύξῃ ἑαυτὸ ἀναρμόδιον μόνον δι' ἄλλους λόγους, ἐκτὸς ἐκείνων, οὓς εἶχεν ὑπ' ὄψιν του ὁ Ἄρειος Πάγος παραπέμψας εἰς αὐτὸ ὡς ἁρμόδιον, ὡς π. χ. ὅταν τὸ εἰς ὃ παρεπέμφθη ἡ ὑπόθεσις ἁρμόδιον πλημμελειοδικεῖον εὕρῃ ἐκ τῆς διαδικασίας, ὅτι ἡ πρᾶξις φέρει χαρακτῆρα κακουργήματος, ἕνεκα τοῦ ὁποίου δύναται νὰ κηρύξῃ ἑαυτὸ ἀναρμόδιον καὶ παραπέμψῃ τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸ κακουργιοδικεῖον. Δὲν δύναται ὅμως νὰ κηρύξῃ ἑαυτὸ ἀναρμόδιον τὸ ὁμοειδὲς καὶ ἰσόβαθμον δικαστήριον, εἰς ὃ ἀναιρέσας ὁ Ἄρειος Πάγος παρέπεμψε τὴν ὑπόθεσιν πρὸς νέαν συζήτησιν, ἀλλ' ὑποχρεωτικῶς θὰ ἐπιληφθῇ τῆς ἐκδικάσεως αὐτῆς.

Δ΄) ***Ἐπανάληψις ἀνακρίσεως.*** Ι. Ἐπανάληψις τῆς ἀνακρίσεως (ἄρθρα 502—510 Ποιν. δικον.), ἤ, ὀρθότερον, τῆς *δίκης*, χωρεῖ εἰς ἐξαιρετικάς τινας περιπτώσεις, καθ' ἃς ἐκ γεγονότων προκυψάντων μετὰ τὴν ὁριστικὴν καὶ τελεσίδικον καταδικαστικὴν ἀπόφασιν ἀποδεικνύεται, ὅτι ἐν αὐτῇ ἐνεφιλοχώρησε δικαστικὴ πλάνη. Ἡ ἐπανάληψις τῆς δίκης ἐπιτρέπεται μόνον ἐπὶ καταδικαστικῶν ἀποφάσεων τοῦ δικαστηρίου τῶν πλημμελειοδικῶν καὶ τῶν κακουργιοδικῶν, δικαίωμα δὲ νὰ ζητήσωσι ταύτην ἔχουσι: 1) ὁ καταδικασθεὶς καὶ 2) ὁ εἰσαγγελεὺς παρὰ τῷ ἐκδόντι τὴν ἀπόφασιν δικαστηρίῳ, ἀλλὰ μόνον πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ καταδικασθέντος, εἰς τὰς ἑξῆς μόνας περιπτώσεις: α΄) Ἐὰν δύο ἢ πλείονες κατεδικάσθησαν διὰ διαφόρων ἀποφάσεων ἕνεκα τοῦ αὐτοῦ πλημμελήματος ἢ κακουργήματος, ἔστω καὶ ὑπὸ διάφορον νομικὸν χαρακτηρισμόν, ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν ὁποίων ἀποφάσεων γίνεται δῆλον ὅτι ὁ εἷς τῶν καταδικασθέντων εἶναι ἀθῷος, τοῦθ' ὅπερ δυνατὸν νὰ συμβαίνῃ ὅταν οἱ διὰ τῶν διαφόρων ἀποφάσεων καταδικασθέντες δὲν συνδέωνται διὰ δεσμοῦ τινος συναιτιότητος· ἂν π. χ. διὰ τῆς μιᾶς ἀποφάσεως κατεδικάσθη ὁ εἷς ὡς ἄμεσος αὐτουργός, δι' ἄλλης δ' ὁ ἕτερος ὡς συνεργὸς ἢ ὡς ἠθικὸς αὐτουργός, δὲν ὑπάρχει περίπτωσις ἐπαναλήψεως τῆς δίκης. Δὲν ἐπιτρέπεται ἐπίσης αὕτη, ὅταν οἱ δύο ἢ πλείονες κατεδικάσθησαν οὐχὶ διὰ διαφόρων, ἀλλὰ διὰ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἀποφάσεως. β΄) Ὅταν κατεδικάσθη τις ἕνεκα φόνου, ὁ δὲ δῆθεν φονευθεὶς ἀποδεικνύεται ὅτι ζῇ ἔτι ἢ ὅτι ἔζη, καθ' ὃν χρόνον ἐγένετο δῆθεν ὁ φόνος, ἀποβιώσας ἔπειτα ἐξ ἄλλης αἰτίας· καὶ γ΄) Ὅταν εἷς ἢ πλείονες μάρτυρες, οἵτινες ἐμαρτύρησαν ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ κατὰ τοῦ κατηγορουμένου, κατεδιώχθησαν μετὰ τὴν καταδίκην αὐτοῦ ἕνεκα ψευδομαρτυρίας καὶ εἰσήχθησαν εἰς δίκην ἢ προυφυλακίσθησαν ἢ τοὐλάχιστον ἐξεδόθη κατ' αὐτῶν ἔνταλμα συλλήψεως. Καὶ εἰς τὰς τρεῖς ταύτας περιπτώσεις δὲν κωλύεται ἡ ἐπανάληψις τῆς δίκης οὔτ' ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ καταδικασθέντος, πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ ὁποίου διορίζεται τότε συνήγορος ἐξ ἐπαγγέλματος (ἄρθρ. 509 § 2 Ποιν. δικον.), οὐδ' ἐκ τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἐπιβληθείσης ποινῆς.

ΙΙ. Ἡ περὶ ἐπαναλήψεως αἴτησις γίνεται πρὸς τὸν εἰσαγγελέα τοῦ Ἀρείου Πάγου, ὅστις εἰσάγει ταύτην εἰς τὸ δικαστήριον τοῦ Ἀρείου Πάγου, δημοσίᾳ συνεδριάζον, ἄνευ κλητεύσεως τῶν διαδίκων. Ὁ Ἄρειος Πάγος δικάζει ὡς ἑξῆς: Ἂν μὲν πεισθῇ ὅτι συντρέχει ὁ πρῶτος λόγος ἐπαναλήψεως, ἀναιρεῖ ἀμφοτέρας τὰς καταδικαστικὰς ἀποφάσεις καὶ παραπέμπει τὴν ὑπόθεσιν πρὸς νέαν συζήτησιν εἰς ἄλλο ὁμοειδὲς καὶ ἰσόβαθμον δικαστήριον, ἐκτὸς τῶν ἐκδόντων τὰς ἀναιρεθείσας ἀποφάσεις, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου θὰ δικασθῶσι συγχρόνως ἀμφότεροι οἱ καταδικασθέντες. Ἂν δὲ προβάλληται ὁ δεύτερος λόγος ἐπαναλήψεως, ὁ Ἄρειος Πάγος, ἀπέχων ν' ἀποφανθῇ ὁριστικῶς, ἀναστέλλει τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐπιβληθείσης ποινῆς καὶ προσδιορίζει δικαστήριον πρωτοδικῶν, ὅπως τοῦτο ἐξετάσῃ καὶ βεβαιώσῃ δι' ἀποφάσεώς του τὴν ταυτότητα τοῦ δῆθεν φονευθέντος πρὸς τὸν ζῶντα· βεβαιωθείσης οὕτω ταύτης, ὁ Ἄρειος Πάγος ἀναιρεῖ τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν καὶ παραπέμπει τὴν ὑπόθεσιν πρὸς νέαν συζήτησιν εἰς ἄλλο, ἐκτὸς τοῦ πρῶτον δικάσαντος, ὁμοειδὲς ὅμως καὶ ἰσόβαθμον δικαστήριον. Τέλος, προκειμένης τῆς τρίτης περιπτώσεως ἐπαναλήψεως, ὁ Ἄρειος Πάγος ἀναστέλλει τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐπιβληθείσης ποινῆς μέχρι πέρατος τῆς κατὰ τοῦ ψευδομάρτυρος δίκης, ἧς τὸ ἀποτέλεσμα παραγγέλλει τὸν εἰσαγγελέα τοῦ ἁρμοδίου δικαστηρίου ν' ἀνακοινώσῃ ἀμέσως τῷ εἰσαγγελεῖ τοῦ Ἀρείου Πάγου. Καταδικασθέντος τελεσιδίκως τοῦ ψευδομαρτυρήσαντος, ὁ Ἄρειος Πάγος δέχεται τὴν περὶ ἐπαναλήψεως αἴτησιν, ἀκυροῖ τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν καὶ παραπέμπει τὴν ὑπόθεσιν ἐνώπιον τοῦ αὐτοῦ δικαστηρίου πρὸς νέαν συζήτησιν, καθ' ἣν δὲν ἐπιτρεπεται νὰ ἐξετασθῶσιν οἱ ὡς ψευδομάρτυρες καταδικασθέντες, ἀναγινώσκονται δ' ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος αἱ κατὰ τὴν πρώτην συζήτησιν γενόμεναι καταθέσεις τῶν μαρτύρων ἐκείνων, ὧν ἤθελε βεβαιωθῆ ὅτι εἶναι ἀνέφικτος ἡ εἰς τὸ ἀκροατήριον προσαγωγή, ἄλλως δὲν ἀναγινώσκονται, ἀλλ' ἐπιβάλλεται ἡ προσαγωγὴ καὶ ἡ ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ ἐξέτασις τῶν μαρτύρων (ἄρθρα 496 καὶ 510 Ποιν. Δικον.). Ἂν τοὐναντίον ὁ ἐπὶ ψευδομαρτυρίᾳ διωχθεὶς μάρτυς ἀθῳωθῇ ἢ ἀπαλλαγῇ δι' οἱονδήποτε λόγον (οἷον πλήρη σύγχυσιν, Α. Π. 119 τοῦ 1911), ὁ Ἄρειος Πάγος ἀπορρίπτει τὴν περὶ ἐπαναλήψεως αἴτησιν καὶ διατάσσει τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀνασταλείσης ποινῆς.

Α. Ν. ΜΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

ἔνδιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ τῆς μεσημβρίας: «ἔνδιος ἦλθεν» ἦρθε τὸ μεσημέρι, πρβλ. «πρώιος —, ὄψιος ἦλθεν».

Digitized by Google

Ἔνδιος. Ἐπιφανὴς Σπαρτιάτης δράσας κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον. Τῷ 420 π. Χ. ἐστάλη ὡς πρεσβευτὴς εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου διεπραγματεύθη ἄνευ ἀποτελέσματος τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὅρων τῆς εἰρήνης τοῦ Νικίου. Ἡ οἰκογένειά του συνεδέετο πρὸς τὴν τοῦ Ἀλκιβιάδου, ὅστις κατὰ τὴν ἐν Πελοποννήσῳ διαμονήν του ὡς ἐξόριστος ὑπῆρξε σύμβουλός του. Ὁ Ἔνδιος κατώρθωσεν, ὅπως ἡ πρώτη εἰς Χίον ἐκστρατεία ἐκτελεσθῇ ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον. —Β.

ἐνδιπλῶ (*—όω*)· διπλῶ, διπλώνω, συμπτύσσω.

ἐνδίπλωσις, *—εως* (ἡ)· δίπλωσις, σύμπτυξις.

Ἐνδιρλὶκ ἢ ***Ἐνδιρνὶκ*** *[Γεωγρ.]* Τουρκικὴ ὀνομασία τῆς ἐν Μικρασίᾳ κωμοπόλεως *Ἀνδρονίκειον* (βλ. λ.).

ἐνδο—· ὡς πρῶτον συνθετικὸν τὸ ἐπίρρ. *ἔνδον*: *ἐνδοεγκεφαλικός, ἐνδοηπατικός, ἐνδοκολεϊκός, ἐνδοκρανιακός, ἐνδολεκάνιος, ἐνδολοβικός, ἐνδομορικός, ἐνδομυελικός, ἐνδοπρωτοπλασμικός, ἐνδορραχιαῖος, ἐνδοσπονδυλικός, ἐνδοσπλήνιος, ἐνδοτάρσιος, ἐνδοφθάλμιος*· πάντα ταῦτα ἀποτελοῦσιν ἰατρικοὺς ἢ ἀνατομικοὺς ὅρους· ἡ ἀντίθετος ἔννοια δηλοῦται δι' ὁμοίας συνθέσεως τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ μετὰ τοῦ *ἔξω* ὡς πρώτου συνθετικοῦ· π. χ. *ἐξωθωρακικός, ἐξωκαρδιακός, ἐξωμήτριος* κτλ.

ἐνδοαγγειακός, *—ή, —όν*· ὁ ἔνδον τῶν ἀγγείων εὑρισκόμενος.

ἐνδοανευρυσμορραφὴ *['Ιατρ.]*· βλ. λ. *ἀνεύρυσμα.*

ἐνδοαυχενικός, *—ή, —όν*· ὁ ἔνδον τοῦ αὐχένος τῆς μήτρας εὑρισκόμενος.

ἐνδοβλάστη (ἡ) *[Ζῳολ.]*· βλ. *βλαστόδερμα.*

ἐνδοβράγχια (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Κατηγορία ἐχινοδέρμων περιλαμβάνουσα ζῷα, ἅτινα φέρουσιν ἐσωτερικὰ βράγχια. Δ. Ν. Π.

— **ἐνδοβράγχια** (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ ζῷα ἅτινα φέρουσιν ἐσωτερικὰ βράγχια, ἀντιθέτως πρὸς τὰ *ἐκτοβράγχια*, ἅτινα φέρουσιν ἐξωτερικὰ τοιαῦτα. Δ. Ν. Π.

ἐνδογαμία (ἡ) *['Εθνογρ.]*. Οὕτω καλεῖται, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν *ἐξωγαμίαν*, ἡ ἀπαγορευτικὴ διάταξις συνάψεως γάμου μεταξὺ μελῶν μὴ ἀνηκόντων εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν φυλὴν ἢ εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν κοινωνικὴν τάξιν ἢ κάστιν. Κλασσικὰ παραδείγματα ἐνδογαμίας παρέχουσιν οἱ Καλάγγα τῆς Ἰάβας, παρ' οἷς, ὅταν ἀνήρ τις πρόκειται νὰ ἔλθῃ εἰς κοινωνίαν γάμου, ὀφείλει ν' ἀποδείξῃ ὅτι κατάγεται ἐκ τῆς φυλῆς εἰς ἣν ἀνήκει καὶ ἡ μέλλουσα σύζυγός του· οἱ βεδουῖνοι, παρὰ τοῖς ὁποίοις ὁ ἐξάδελφος ἔχει ἀποκλειστικὸν δικαίωμα νὰ συζευχθῇ τὴν ἐξαδέλφην του· οἱ Καρένς, παρ' οἷς ὁ γάμος δέον νὰ τελῆται πάντοτε μεταξὺ συγγενῶν, καὶ τέλος οἱ Βραχμᾶνες, ἀπαγορεύοντες τὸν μεταξὺ μέλους τινὸς τῆς κάστεώς των καὶ μέλους ἄλλης κάστεως συναπτόμενον γάμον. Α. Δ.

ἐνδογαστρῖτις, *—ιδος* (ἡ) *['Ιατρ.]*. Ὅρος ἐλάχιστα ἐν χρήσει, ὑποδηλῶν τὴν φλεγμονὴν τοῦ βλεννογόνου τοῦ στομάχου (βλ. *γαστρῖτις*). Α. Τ.

ἐνδογένεσις, *—εως* (ἡ) *[Βιολ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ παραγωγὴ κυττάρων ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ἑτέρων κυττάρων. Δ. Ν. Π.

ἐνδογενὴς (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό)· ὁ ἐντὸς τοῦ οἴκου γεννηθείς· ‖ ὁ σχηματιζόμενος ἐντὸς τοῦ γεννῶντος αὐτὸν ὀργάνου ἢ ὀργανισμοῦ.

—*['Ιατρ.]* Ὁ ὅρος *ἐνδογενὴς* ἀναφέρεται κυρίως εἰς τὸ οὐρικὸν ὀξύ, ὅπερ γεννᾶται ἐκ τῆς πυρηνίνης τῶν πυρήνων τῶν κυττάρων κατὰ τὴν καταστροφὴν αὐτῶν· κατ' ἄλλους εἶναι τὸ τελικὸν προϊὸν τῆς ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης τῶν πυρήνων τῶν κυττάρων. Ἡ οὕτω γινομένη παραγωγὴ τοῦ οὐρικοῦ ὀξέος καλεῖται *ἐνδογενὴς γένεσις οὐρικοῦ ὀξέος*, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν *ἐξωγενῆ* γένεσιν, ἥτις προέρχεται ἐκ τῶν εἰσαγομένων πυρήνων διὰ τῆς τροφῆς. Ι. Ν. Μ.

—*[Βοτ.]* Καλοῦνται *ἐνδογενῆ* τὰ φυτά, τῶν ὁποίων ὁ βλαστὸς αὐξάνεται ἐσωτερικῶς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ *ἐκτογενῆ* ἢ *ἐξωγενῆ φυτά*, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ βλαστὸς αὐξάνεται ἐξωτερικῶς. Ἐνδογενῆ φυτὰ εἶναι τὰ *μονοκοτυλήδονα* καὶ ἐκτογενῆ τὰ *δικοτυλήδονα*, εἰς τὰ ὁποῖα τὸ ξύλον τοῦ βλαστοῦ παχύνεται δι' ὁμοκέντρων διαστρώσεων, αἵτινες ἐπιτίθενται πάντοτε ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ, τοῦ καὶ ἀρχαιοτέρου στρώματος τοῦ ξύλου. Ἐπίσης ὁ ὅρος *ἐνδογενὴς* χρησιμοποιεῖται, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἐκτογενῆ, διὰ νὰ δηλώσῃ τὰ ὄργανα ἢ τὰ ἀνατομικὰ στοιχεῖα, ἅτινα γεννῶνται ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῶν ὀργάνων ἅτινα περιβάλλουσι ταῦτα. Οὕτω τὰ ριζίδια εἶναι ενδογενῆ ὄργανα τῶν ριζῶν, τὰ σπόρια τοῦ φυτοῦ πεῖζα, ἅτινα γεννῶνται ἐντὸς τοῦ ἀσκιδίου, εἶναι ὡσαύτως ἐνδογενῆ κτλ. Δ. Ν. Π.

ἐνδογονία (ἡ) (Endogonia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βοραγινιδῶν*, περιλαμβάνον δύο εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Σιβηρίας. Ἀμφότερα εἶναι πόαι μὲ μικρὰ λευκὰ ἢ κυανᾶ ἄνθη. Δ.Ν.Π.

ἐνδογόνιον (τὸ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ σποριάγγιον τῶν βρύων κατὰ τὸ πρῶτον στάδιον τῆς ἀναπτύξεώς του. Δ. Ν. Π.

ἐνδόδερμα (τὸ) *[Βιολ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ ἐσωτερικὸν κυτταρικὸν στρῶμα, ὅπερ ὁρίζει τὸ πρωταρχικὸν ἔντερον τῆς ἐμβρυακῆς μορφῆς πλείστων ζῴων. Ἐν τῇ μεταγενεστέρᾳ ἀναπτύξει τοῦ ὀργανισμοῦ, τὸ ἐνδόδερμα δίδει τὴν γένεσιν εἰς τὸ περίβλημα τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος, ὡς καὶ εἰς τοὺς σχετικοὺς τούτου ἀδένας, δηλαδὴ τὸ πάγκρεας, τὸ ἧπαρ κλπ. Δ. Ν. Π.

— **ἐνδόδερμα** (τὸ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ ἐσώτατον ἐπίστρωμα, ὅπερ περιβάλλει τὴν ρίζαν, τὸν κορμόν, τοὺς κλάδους καὶ τὰ φύλλα. Τὸ ἐνδόδερμα, ἢ κατ' ἄλλους *ἐνδοδερμίς*, ἀποτελεῖται ἐξ ἀπεσκληρυμένων στρωμάτων ἀλλεπαλήλως ἐναποτεθειμένων, ἅτινα περιβάλλουσι τὰ κύτταρα κατὰ τὰς πλαγίας αὐτῶν ὄψεις καὶ συγκρατοῦσι ταῦτα στερεῶς μεταξύ των. Δ. Ν. Π.

ἐνδοδερμικός, *—ή, —όν*· ὁ ἔνδον, ἐν τῷ πάχει τοῦ δέρματος εὑρισκόμενος.

— **ἐνδοδερμικαὶ** ***ἐνέσεις*** *['Ιατρ.]*· βλ. λ. *ἔνεσις.*

ἐνδοδερμὶς (ἡ) *[Βοτ.]*· βλ. *ἐνδόδερμα.*

ἐνδοδιασκοπία (ἡ) *['Ιατρ.]*. Ὅρος δημιουργηθεὶς ὑπὸ τοῦ Bouchacourt καὶ ἀναφερόμενος εἰς μέθοδον, ἥτις συνισταται εἰς τὴν εἰσαγωγὴν πηγῆς ἀκτίνων X (διὰ τῶν σωλήνων τοῦ Crookes) ἐντὸς τῶν φυσικῶν κοιλοτήτων, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἀκτινογραφίας καὶ ἰδίως πρὸς ἀπ' εὐθείας ἐξέτασιν, διὰ τοῦ φθορίζοντος διαφράγματος, τῶν εἰκονων αἵτινες σχηματίζονται διὰ τῶν ἱστῶν τοὺς ὁποίους συναντῶσιν αἱ ἀκτῖνες X. Μ. Ν. Κ.

ἐνδοερυθρὸν ***φάσμα*** *[Φυσ.]*. Οὕτω καλεῖται τὸ φάσμα ὅπερ κεῖται πέραν τοῦ ἐρυθροῦ καὶ ὁρατοῦ φάσματος καὶ ἀποτελεῖται ἐξ ἀκτινοβολιῶν θερμικῶν, ὧν τὸ μῆκος κύματος κυμαίνεται μεταξὺ 0,8 μέχρι 330 μ (μ=1 μικρὸν=0,001 m. m). Τὴν ὕπαρξιν τοῦ ἐνδοερυθροῦ φάσματος κατέδειξεν ἐν ἔτει 1800 ὁ F. W. Herschel, ὅστις παρετήρησεν ὅτι ἐὰν πέραν τῆς ἐρυθρᾶς περιοχῆς πρισματικοῦ φάσματος θέσωμεν θερμόμετρον, τοῦτο θερμαίνεται. Ἀκολούθως τὸ ἐνδοερυθρὸν φάσμα ἠρευνήθη ὑπὸ τοῦ Ampère καὶ Melloni, οἵτινες κατέδειξαν τὴν ταυτότητα μεταξὺ τοῦ ἐνδοερυθροῦ καὶ ὁρατοῦ φάσματος. Ἡ συστηματικὴ ἔρευνα τοῦ ἐνδοερυθροῦ φάσματος ἐγένετο ἰδίᾳ ὑπὸ τῶν Longlus καὶ Rubens. Ὁμοίας μετρήσεις ἀκριβείας ἐξετέλεσεν ὁ Pashen. Ἡ ἔρευνα τοῦ ἐνδοερυθροῦ φάσματος ἤγαγεν εἰς τὴν ἐξήγησιν πλείστων φυσικῶν φαινομένων. Κ. Π.

ἐνδοζυγωμάτιον ***ὀστοῦν*** *['Ανατομ.]*. Ἐμβόλιμον ὀστοῦν ἀπαντῶν ἐνίοτε ἔν τινι ραφῇ τοῦ ζυγωματικοῦ ὀστοῦ τοῦ προσώπου. Ι. Π.

ἐνδόζῳα (τὰ) *[Ζῳολ.]*· βλ. *ἐνδοπαράσιτα.*

ἐνδοζῳολογία (ἡ) *['Εγκυκλοπ.]*. Καλεῖται οὕτω ὁ κλάδος τῆς ζῳολογίας ὁ ἀσχολούμενος μὲ τὰ *ἐνδόζῳα* (βλ. *ζῳολογια*). Δ. Ν. Π.

ἔνδοθεν· ἐπιρρ. τοπ. ἐκ τῶν ἔνδον, ἀπὸ τὰ μέσα πρὸς τὰ ἔξω.

ἐνδοθερμικός, *—ή, —όν*· ὁ δημιουργῶν θερμότητα ἔνδον, ἐν ἑαυτῷ κατὰ τὴν ἀποσύνθεσιν· ‖ ὁ ἀπορροφῶν ἔνδον, ἐν ἑαυτῷ θερμότητα.

— **ἐνδοθερμικὴ** ***ἀντίδρασις*** (ἡ) *[Χημ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ ἀντίδρασις, ἡ ὁποία τελεῖται ὑπὸ σύγχρονον ἀπορρόφησιν θερμότητος (βλ. λ *ἀντίδρασις* Δ' 862 γ'). ΑΝ. Δ.

ἐνδοθήκιον (τὸ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται οὕτω ἡ μεμβρᾶνα ἡ περικαλύπτουσα τὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματα τοῦ ἀνθῆρος. Δ. Ν. Π.

ἐνδοθήλιον (τὸ) *['Ανατομ.]*. Ἐπιθήλιον πλακῶδες, ἀποτελούμενον ἐκ μιᾶς σειρᾶς κυττάρων (μονόστοιβον), οἷον τὸ ἐν ταῖς κυψελίσι τοῦ πνεύμονος, ἐν τῷ περιτοναίῳ καὶ τῷ ὑπεζωκότι, ὡς καὶ τὸ ὑπενδύον τὸν αὐλὸν τῶν ἀγγείων, τὰς κοιλότητας τῆς καρδίας, τῶν ἀρθρώσεων, τῶν ὀρογόνων θυλάκων. Ι. Π.

ἐνδοθηλίωμα, *—ατος* (τὸ) *['Ιατρ.]*. Κακοήθης ὄγκος, συνιστάμενος ἐξ ἐνδοθηλιακῶν κυττάρων, ἀνελισσομένων καὶ προερχομένων ἐκ τῶν ἐνδοθηλίων κυττάρων τῶν αἱμοφόρων ἀγγείων (*αἱματαγγειακὸν ἐνδοθηλίωμα*), τῶν λεμφοφόρων ἀγγείων (*λεμφαγγειακὸν ἐνδοθηλίωμα*) ἢ ἐκ τῶν ἐνδοθηλίων κυττάρων τῶν ὀρογόνων ὑμένων τῶν κοιλοτήτων περιτοναίου, ὑπεζωκότος, μηνίγγων κλπ. (*μεσενδοθηλίωμα*). Ἡ φύσις τῶν ὄγκων τούτων δυσκόλως δύναται νὰ καθορισθῇ διὰ τῆς ἁπλῆς μικροσκοπικῆς ἐξετάσεως, καὶ τοῦτο διότι ἡ ὄψις αὐτῶν ὁμοιάζει κατὰ πολὺ ὁτὲ μὲν πρὸς τὴν ὄψιν τῶν σαρκωμάτων, ὁτὲ δὲ πρὸς τὴν τῶν ἀδενωμάτων καὶ καρκινωμάτων, καὶ μόνον αὕτη ἐπιτυγχάνεται ἀσφαλῶς διὰ τῆς ἱστολογικῆς ἐξετάσεως. Τὰ ἐνδοθηλιώματα δὲν παρουσιάζονται πάντοτε ὡς περιγεγραμμένοι ὄγκοι, οὐχὶ δὲ σπανίως καὶ ἰδίως τὰ τῶν ὀρογόνων ὑμένων δύνανται να ἐξαπλῶνται ἐπὶ τῆς ἔσω ἐπιφανείας τῶν κοιλοτήτων αὐτῶν· τὰ τῶν ἀγγείων συνήθως παρουσιάζουσι γραμμοειδεῖς ἢ δικτυοειδεῖς διηθήσεις ἀναπτύξεως. Συνήθως τὰ ἐνδοθηλιώματα τῶν ὀρογόνων κοιλοτήτων συνοδεύονται ὑπὸ ὀροϊνώδους αἱμορραγικῆς ἐξιδρωματικῆς φλεγμονῆς. Τὰ ἐνδοθηλιώματα πρότερον ἐχαρακτηρίζοντο ὡς ἐνδοθηλιακοὶ καρκίνοι, νεωστι δ' ὅμως καθορισθείσης τῆς καταγωγῆς αὐτῶν ἐκ τῶν ἐνδοθηλίων κυττάρων, ἤτοι ἐκ μεσεγχυματογενῶν κυττάρων, κατετάχθησαν εἰς τοὺς κακοήθεις ὄγκους τοῦ μεσεγχύματος. Ἐπειδὴ δ' ὅμως πάντες οἱ κακοήθεις μεσεγχυματογενεῖς ὄγκοι τῆς ἐρειστικῆς οὐσίας κατατάσσονται εἰς τὰ σαρκώματα, διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἐνδοθηλιώματα ὑπήχθησαν εἰς ταῦτα. Β. ΦΩΤΑΚΗΣ

ἔνδοθι· ἐπίρρ. τοπ., ἔνδον, ἐντός, μέσα: «κεῖται ἔνδοθι».

ἐνδοθία (ἡ) (Endothia) *[Βοτ.]*. Γένος *μυκήτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *βαλσακωδῶν* (Valsaceae). Τὰ περιθήκια εἶναι βυθισμένα ἐντὸς στρώματος προεξέχοντος ἐν εἴδει σικυοῦ, χρώματος κιτρίνου καὶ ὑφῆς ὑποσκλήρου. Οἱ ἀσκοὶ δὲν φέρουν παραφύσεις, περιέχουν δὲ 8 ἀσκοσπόρια ἀτρακτοειδῆ, ὑελώδη, μονοτετμημένα, τὰ ὁποῖα ὅταν ὡριμάσουν ἐξέρχονται ἀπὸ τὸ στρῶμα διὰ μέσου τοῦ λαιμοῦ, τὸν ὁποῖον φέρουν τὰ περιθήκια. Ἡ *ἐνδοθία ἡ παρασιτικὴ* (E. parasitica) προξενεῖ βαρεῖαν νόσον τῶν καστανεῶν ἐν Ἀμερικῇ, Κίνᾳ καὶ Ἰαπωνίᾳ. Ἐν Εὐρώπῃ δὲν παρουσιάσθη εἰσέτι. Ἐπὶ τῶν κλάδων προξενεῖ διαφόρων μεγεθῶν καρκινώματα, συνιστάμενα εἰς βαθείας διαβρώσεις, συχνάκις μονοπλεύρους, περιβαλλομένας ἀπὸ προεξέχον περιθώριον, ὀφειλόμενον εἰς ἐπουλωτικὸν ἱστόν. Οἱ προσβεβλημένοι κλαδοι ξηραίνονται, ἐπ' αὐτῶν δὲ ἐμφανίζονται πολυάριθμα στρώματα τοῦ μύκητος, ἐν εἴδει μεγάλων ὑπερύθρων δοθιήνων. Ἡ *ἐνδοθία ἡ ἰδιόρρυθμος* (E. singularis) ζῇ ἐπὶ τῶν δρυῶν. Ἡ *ἐνδοθία ἡ ρέουσα* (E. fluens) ζῇ ἐπὶ τῶν ἀκαλύπτων ριζῶν τῶν καστανεῶν. Ἄλλα εἴδη ζοῦν ἐπὶ διαφόρων τροπικῶν φυτῶν. Ε. Ν. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

ἐνδοθύρα (ἡ) (Endothyra Phill.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *λιτουολιδῶν τρηματοκόγχων πρωτοζῴων*. Τὸ κέλυφος τῶν ζῴων τούτων, ἀσυμμέτρως σπειροειδές, εἶναι ἀσβεστολιθικόν, συνίσταται δ' ἐξ ἑνὸς ἐξωτερικοῦ χονδροπορώδους στρώματος καὶ ἐξ ἑτέρου ἐσωτερικοῦ στιφροῦ, ἀποτελουμένου ἐκ μικρῶν ἀσβεστολιθικῶν κοκκιδίων. Τὸ στοματικὸν ἄνοιγμα διάτρητον ἠθμοειδῶς. Λείψανα τῶν ζῴων τούτων ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἄφθονα ἐντὸς στρωμάτων τῆς λιθανθρακοφόρου καὶ περμίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ τῆς τριασίου τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

ἐνδοθωράκιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό), καὶ ***ἐνδοθωρακικός***· ὁ ἔνδον τοῦ θώρακος, ὁ ἐντὸς τοῦ θώρακος γινόμενος ἢ ἀναπτυσσόμενος: «ἐνδοθωρακικὴ πίεσις».

— **ἐνδοθωρακικὴ** ***πίεσις*** *[Φυσιολ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ πίεσις ἥτις ὑπάρχει ἐντὸς τῆς κοιλότητος τοῦ θώρακος καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ὑπαρχόντων σπλάγχνων (καρδία, οἰσοφάγος καὶ ἀγγεῖα), καὶ ἥτις προκαλεῖται ὑπὸ τῶν πνευμόνων κατὰ τὴν διεύρυνσιν αὐτῶν. Οἱ πνεύμονες καὶ ἠρεμοῦντος τοῦ θώρακος εἶναι διατεταμένοι, διότι ὁ ὄγκος τοῦ θώρακος εἶναι μεγαλύτερος τοῦ ὄγκου τῶν πνευμόνων. Κατὰ τὴν διεύρυνσιν τοῦ θώρακος οἱ πνεύμονες παθητικῶς παρακολουθοῦσιν αὐτόν. Ἡ ἀτμοσφαιρικὴ πίεσις ἐπιδρᾷ ἐπὶ τὴν ἔσω ἐπιφάνειαν τῶν κυψελίδων καὶ δι' αὐτῶν εἰς τὸ ἔσω τοίχωμα τοῦ θώρακος, καὶ ἑπομένως καὶ ἐπὶ τὰ ὄργανα ἅτινα εὑρίσκονται ἐντὸς αὐτοῦ, ἤτοι καρδίαν, οἰσοφάγον καὶ ἀγγεῖα. Αὕτη ὅμως δὲν ἐπιδρᾷ ὁλόκληρος, καθ' ὅτι μέρος αὐτῆς ἐξουδετεροῦται ὑπὸ τῆς ἐλαστικότητος τῶν πνευμόνων, κατὰ τὴν διάτασιν αὐτῶν, οἵτινες τείνουσι νὰ ἀνακτήσωσι τὸ φυσικὸν αὐτῶν μέγεθος, καὶ ἑπομένως μέρος τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως δαπανᾶται πρὸς διάτασιν αὐτῶν. Ὅσον δὲ μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ἐλαστικότης τῶν πνευμόνων, κατὰ τοσοῦτον μικροτέρα εἶναι ἡ ἐνδοθωρακικὴ πίεσις· αὕτη εἶναι ἀρνητική, ἤτοι μικροτέρα τῆς ἀτμοσφαιρικῆς, καὶ ὅσῳ μᾶλλον διευρύνεται ὁ θώραξ, ἐπὶ τοσοῦτον ἡ ἐνδοθωρακικὴ πίεσις εἶναι μικροτέρα τῆς ἀτμοσφαιρικῆς. Δυνατὸν ὅμως ἡ ἐνδοθωρακικὴ πίεσις νὰ γίνῃ θετική, ὅταν κάμωμεν βαθεῖαν ἐκπνοὴν κεκλεισμένης τῆς γλωττίδος, ὁπότε ὁ ἀὴρ δὲν ἐξέρχεται πρὸς τὰ ἐκτός, ἐντὸς δὲ τῶν πνευμόνων πιέζεται.

Ἡ ἐνδοθωρακικὴ ἀρνητικὴ πίεσις ἔχει μεγίστην σημασίαν ἐπὶ τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος. Διότι

Digitized by Google

τὸ αἷμα ῥέει ἐκ τοῦ μέρους ἔνθα ὑπάρχει μείζων πίεσις, δηλαδὴ ἐκ τῶν περιφερικῶν φλεβῶν πρὸς τὰς κεντρικάς, ἔνθα ἡ πίεσις εἶναι μικροτέρα. Μετρεῖται δὲ ἡ ἐνδοθωρακικὴ πίεσις ἐὰν ἑνώσωμεν διὰ σωλῆνος τὴν τραχεῖαν νεαροῦ ζῴου μετὰ μανομέτρου καὶ εἶτα διανοίξωμεν τὸν θώρακα, ὅτε οἱ πνεύμονες ὑπείκοντες εἰς τὴν ἐλαστικότητα αὐτῶν συμπίπτουσι καὶ πιέζουσι τὸν ἀέρα τὸν ἐντὸς αὐτῶν εὑρισκόμενον, ὅστις πιέζει τὸν ὑδράργυρον καὶ ἀνέρχεται πρὸς τὸ ἐλεύθερον σκέλος τοῦ μανομέτρου. Ἐὰν δὲ ἀφαιρέσωμεν τὸ ὕψος τοῦ ὑδραργύρου ἀπὸ τὴν ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν εὑρίσκομεν τὸ ἐνδοθωρακικόν. Ι. Ν. Μ.

ἐνδοιάζω· *ἀόρ. ἐνεδοίασα·* διστάζω, ἔχω ἀμφιβολίαν περὶ τῆς ἐπιτυχίας ἢ τοῦ ὀρθοῦ, δὲν τολμῶ: «ἐνδοιάζω νὰ τὸ ζητήσω, διότι φοβοῦμαι μήπως δὲν μοῦ δοθῇ», «μὴ ἐνδοιάζῃς, ἔσω ἀποφασιστικώτερος».

ἐνδοιάσιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἐκεῖνος διὰ τὸν ὁποῖον πρέπει τις νὰ ἐνδοιάζῃ, ὁ ἀμφιβολίαν καὶ φόβον παρέχων: «τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι ἐνδοιάσιμον· πρέπει νὰ τολμήσωμεν».—Ἐπίρρ. *ἐνδοιασίμως*.

ἐνδοιασμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐνδοιάζειν, δισταγμός, ἀτολμία, φόβος ἀνησυχία περὶ τῆς ἐπιτυχίας, ἀμφιταλάντευσις: «ἔχω ἐνδοιασμούς τινας ἂν πρέπῃ νὰ τὸν διορίσω».

ἐνδοιαστικός, *—ή, —όν·* ὁ ἐνδοιάζων, ὁ διστάζων, διστακτικός, ἐφεκτικός, ἄτολμος.—Ἐπίρρ. *ἐνδοιαστικῶς*.

— ***ἐνδοιαστικαὶ*** ἢ ***διστακτικαὶ προτάσεις*** *[Συντακτ.]*. Αἱ προτάσεις αἱ ὁποῖαι εἰσάγονται διὰ τοῦ *μήπως—μήπως δὲν* ἢ διὰ τοῦ *μὴ—μὴ δέν·* ἐξαρτῶνται δὲ ἀπὸ ῥημάτων φόβου ἢ ὑποψίας σημαντικῶν (*φοβοῦμαι, ὑποπτεύω, στενοχωροῦμαι, σκέπτομαι, διαλογίζομαι κ.τ.τ.*) καὶ σημαίνουν: α') τὸν φόβον μήπως συμβῇ ἢ συμβαίνει ἢ συνέβη τι ἀπευκταῖον καὶ ἀνεπιθύμητον, καὶ β') τὸν φόβον μήπως δὲν συμβῇ ἢ δὲν συμβαίνει ἢ δὲν συνέβη τι εὐκταῖον καὶ ἐπιθυμητόν: «φοβοῦμαι (ἐφοβούμην) μήπως φύγῃ, μήπως φεύγει, μήπως ἔφυγε» δηλαδὴ ἐπιθυμῶ νὰ μὴ φύγῃ· || «φοβοῦμαι (ἐφοβούμην) μήπως δὲν φύγῃ, μήπως δὲν φεύγει, μήπως δὲν ἔφυγε» δηλαδὴ ἐπιθυμῶ νὰ φύγῃ.

Διὰ τῶν αὐτῶν ἀρνητικῶν μορίων εἰσάγονται ἀνεξάρτητοι ἐρωτήσεις πρὸς δήλωσιν τοῦ ἐπιθυμητοῦ ἢ ἀνεπιθυμήτου: «μήπως ἔφυγε;» (ἐπὶ ἐπιθυμοῦντος νὰ μὴ φύγῃ), «μήπως δὲν ἔφυγε;» ἢ «μήπως δὲν ἔφυγε ἀκόμη;» (ἐπὶ ἐπιθυμοῦντος νὰ φύγῃ).

Αἱ ἐνδοιαστικαὶ προτάσεις ὑπ' ἄλλων μὲν κατατάσσονται εἰς τὰς τελικὰς προτάσεις, ὑπ' ἄλλων δὲ εἰς τὰς πλαγίας ἐρωτηματικάς, διότι πολλάκις τὰ ὅρια τῶν τελικῶν καὶ ἐρωτηματικῶν προτάσεων συμπίπτουν (πβλ. τὴν σύνταξιν τοῦ *ὅπως* μεθ' ὑποτακτικῆς καὶ μετὰ μέλλοντος). Β. Φ.

ἐνδοιαστός, *—ή, —ον·* ἐκεῖνος διὰ τὸν ὁποῖον δύναταί τις νὰ ἐνδοιάσῃ, ἐνδοιάσιμος.—Ἐπίρρ. *ἐνδοιαστῶς*.

Ἔνδοιος. Γλύπτης ἀκμάσας περὶ τὰ μέσα τοῦ ΣΤ' αἰῶνος π. Χ. Τὸ ὄνομά του ἀναγράφεται ἐπὶ βάθρου ἀγάλματος ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ Παυσανίας ποιεῖται μνείαν αὐτοῦ ὡς ἰθαγενοῦς Ἀθηναίου καὶ ἀναφέρει τρία ἔργα του, ἤτοι ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν, ὅπερ ὁ ὀλυμπιονίκης Καλλίας ἀφιέρωσεν εἰς τὴν θεάν, ἄγαλμα τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς ἐν Τεγέᾳ ἐξ ἐλεφαντόδοντος, ἀπαχθὲν εἰς Ῥώμην ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου, καὶ τρίτον ἄγαλμα τῆς Πολιάδος Ἀθηνᾶς ἐν Ἐρυθραῖς. —Β.

ἐνδοκαννιβαλισμὸς (ὁ) *[Ἀνθρωπολ.]*. Οὕτω καλεῖται ἀνθρωποφαγία, σκοποῦσα τὴν καταστροφὴν τοῦ πτώματος ἀνθρώπου ὑπὸ τῆς οἰκογενείας του καὶ συνδεομένη παρά τισι λαοῖς καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν θανάτωσιν τῶν γερόντων ἢ τῶν ἀρρώστων, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν *ἐξωκαννιβαλισμόν*, ἀσκούμενον μόνον ἐπὶ τῶν ξένων (βλ. καὶ *ἀνθρωποφαγία)*. Α. Δ.

ἐνδοκαρδιακός, *—ή, —όν·* ὁ ἔνδον τῆς καρδίας, ὁ ἐντὸς τῆς καρδίας λαμβάνων ὑπόστασιν ἢ ἀναπτυσσόμενος.

ἐνδοκάρδιον (τὸ) *[Ἀνατομ.]*. Ὑμὴν λεπτός, ἐπαλείφων τοὺς κόλπους καὶ τὰς κοιλίας τῆς καρδίας καὶ τὰς ἀναγλυφὰς αὐτῶν (θηλοειδεῖς μῦς, βαλβίδας, δεσμίδας), συνεχόμενος δὲ μετὰ τοῦ ἔσω χιτῶνος τῶν ἀγγείων τῆς καρδίας, οὗ παριστᾷ οἱονεὶ παραλλαγμένην μορφήν, καὶ ἀποτελούμενος ἐξ ἰνώδους στηβάδος ἐλαστικῶν ἰνῶν, ἀναμείκτων μετὰ συνδετικοῦ ἱστοῦ, καὶ ἐξ ἁπλοῦ μονοστοίβου ἐπιθηλίου, τοῦ ἐνδοθηλίου. Καὶ ἡ μὲν ἔξω ἐπιφάνεια τοῦ ἐνδοκαρδίου συνάπτεται μετὰ τοῦ μυοκαρδίου, ἡ δ' ἔσω, λεία καὶ στιλπνὴ οὖσα, διαβρέχεται ὑπὸ τοῦ αἵματος. Ι. Π.

ἐνδοκαρδῖτις *—ιδος* (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Ἡ ἀντίδρασις τοῦ ἐνδοκαρδίου ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ διαφόρων μολυσματικῶν προϊόντων ἐνεργούντων κατ' αὐτοῦ. Εἶναι δ' αὕτη *ὀξεῖα* ἢ *χρονία*. Ἡ ὀξεῖα ἐνδοκαρδῖτις ὁτὲ μὲν μένει ὡς τοπικὴ καλοήθης ἐπεξεργασία (*ἐνδοκαρδῖτις μολυσματικὴ ἠπία)*, ὁτὲ δὲ καθίσταται ἀφορμὴ διαχύτων καὶ βαρειῶν μολυσματικῶν ἐπιπλοκῶν (*ἐνδοκαρδῖτις ἑλκώδης ἢ μολύνουσα)*. Κατὰ τὴν πρώτην περίπτωσιν, ἡ πάθησις ἐντοπιζομένη ἰδίως παρὰ τὸ ἀορτικὸν στόμιον παρὰ τῷ ἀνδρὶ καὶ παρὰ τὸ στόμιον τῆς μιτροειδοῦς παρὰ τῇ γυναικί, θεραπεύεται τελείως ἐν τῇ παιδικῇ ἡλικίᾳ. Ἡ καλοήθης ἐνδοκαρδῖτις δύναται νὰ ἐπιπλέκῃ πάσας τὰς λοιμώδεις νόσους, ὡς συνηθέστεραι ὅμως ἀφορμαὶ αὐτῆς φέρονται οἱ ὀξεῖς ρευματισμοὶ τῶν ἄρθρων. Κατὰ δὲ τὴν δευτέραν περίπτωσιν, εἰς τὴν πάθησιν προδιαθέτουν ἡ ὑπερκόπωσις, ἡ οἰνοφλυγία, αἱ ἐπανειλημμέναι κυήσεις, παλαιαὶ βλάβαι ἢ τραυματισμὸς τῶν βαλβίδων. Ἡ βαρεῖα αὕτη μορφὴ ἐπιπλέκει τὰς αὐτὰς παθολογικὰς καταστάσεις, οἵας καὶ ἡ ἠπία μορφή. Ἡ κακοήθεια ὀφείλεται εἰς τὸ ἔδαφος τῆς παθήσεως ἢ εἰς ὑπέρμετρον μολυσματικότητα. Ἐπέρχεται ἡ νόσος ἐκ ποικίλων μικροβίων συνηνωμένων ἢ μεμονωμένων, οἷον στρεπτοκόκκου, σταφυλοκόκκου, πνευμονιοκόκκου, κολοβακτηριδίου, βακτηριδίου τοῦ Κώχ, τυφικοῦ βακτηριδίου κλπ. Ὡς θύραι δὲ εἰσόδου τῶν λοιμωδῶν τούτων παραγόντων δύνανται νὰ χρησιμεύσουν τὸ δέρμα, ὁ βλεννογόνος τῆς μήτρας, τῶν οὐροποιητικῶν ὀργάνων καὶ τοῦ πεπτικοῦ συστήματος. Τὸ κυκλοφοροῦν αἷμα μεταφέρει τὰ παθογόνα στοιχεῖα ἐπὶ τῶν ἄκρων τῶν βαλβίδων, ὁπόθεν τὰ νεόπλαστα ἀγγεῖα μεταφέρουσιν αὐτὰ πρὸς τὸ βάθος τῶν ἱστῶν. Ἡ ἀριστερὰ καρδία εἶναι ἡ κατὰ προτίμησιν ἕδρα τῶν εἰρημένων στοιχείων. Ἐν τῇ βαρείᾳ μολυνούσῃ μορφῇ, ἀντὶ νὰ ὀργανωθῶσιν οἱ νοσηροὶ ἱστοί, νεκροῦνται καὶ ἀποσπῶνται, ὁπόθεν προκύπτουσιν ἐξελκώσεις, δυνάμεναι νὰ καταστρέψουν τοὺς θηλοειδεῖς μῦς, τὰς τενοντώδεις χορδάς, νὰ διατρήσωσι τὸ μεσοκοιλιακὸν διάφραγμα καὶ νὰ διευκολύνωσι τὸν σχηματισμὸν βαλβιδικοῦ ἀνευρύσματος ἢ σηπτικῆς δι' ἀποσπάσεως ἐμβολῆς καὶ μεταστατικῶν ἀποστημάτων.

Ἡ χρονία ἐνδοκαρδῖτις φαίνεται συνήθως συνέπεια τῆς ὀξείας ἐνδοκαρδίτιδος· εἶναι ὅμως ἐνδεχόμενον ν' ἀναπτυχθῇ καὶ ἀμέσως πρωτοπαθῶς, εἰς οἰνοφλυγίαν, εἰς μολυβδίασιν, εἰς τὴν νόσον τοῦ Bright, εἰς τὸν διαβήτην, τὴν ἀρτηριοσκλήρυνσιν, τὴν συφίλιδα καὶ πάσας τὰς ἀγγειοσπασμωδικὰς καταστάσεις (ὑπερκόπωσιν, ψυχονευρώσεις κλπ.). Ἡ ἰνώδης ὀργάνωσις, ἡ χονδρώδης ἢ τιτανώδης διήθησις τῶν ὀξειῶν βλαβῶν παραμορφοῦν τὰς βαλβίδας διὰ συσπάσεως καὶ προσφύσεων τῶν χειλέων των, σκληρύνουν καὶ βραχύνουν τὰς χορδὰς καὶ τὰ χείλη, ἐπέρχονται δ' οὕτως ἐν τέλει αἱ ἀνεπάρκειαι τῶν βαλβίδων καὶ ἡ στένωσις τῶν στομίων, προκαλοῦσαι αἱ μὲν τὴν παλινδρόμησιν τοῦ αἵματος, ἡ δὲ τὴν δυσχέρειαν τῆς καθόδου αὐτοῦ καὶ τῆς περαιτέρω κυκλοφορίας. Αἱ χρόνιαι ἐνδοκαρδίτιδες διαφέρουν σημαντικῶς μεταξύ των ἀπὸ κλινικῆς ἀπόψεως, ἀναλόγως τοῦ καρδιακοῦ στομίου τὸ ὁποῖον προσβάλλεται.
Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ἐνδοκάρπιον (τὸ) *[Βοτ.]*. Τὸ ἐσωτερικὸν ἐπίστρωμα τοῦ περικαρπίου ἢ τοῦ καρποῦ. Τὸ ἐνδοκάρπιον εἶναι μεμβράνα, ἥτις περιβάλλει ἀμέσως τὸ σπέρμα· ἐνίοτε αὕτη εἶναι λεπτοτάτη καὶ ἀναδιπλοῦται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ καρποῦ, σχηματίζουσα ἀληθῆ διαφράγματα, ὅπως εἰς τὸ *πορτοκάλλιον*, ἢ ἐπιπόλαια τοιαῦτα, ὅπως εἰς τὸν *μήκωνα*. Ἄλλοτε ἡ μεμβράνα αὕτη εἶναι κερατώδους ἢ περγαμηνοειδοῦς συστάσεως, ὅπως εἰς τὸ *μῆλον*. Ἄλλοτε γίνεται ξυλώδης, ὁπότε καὶ σχηματίζει πυρῆνα ἢ κέλυφος, ὅπως εἰς τὸ *ἀμύγδαλον, τὸ κάρυον, τὸ ῥοδάκινον κ.τ.λ.* Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει τὸ κέλυφος δὲν ἀποτελεῖ μέρος τοῦ πυρῆνος, ἀλλὰ τοῦ καρποῦ. Γενικῶς τὸ ἐνδοκάρπιον μένει ἡνωμένον μετὰ τῶν λοιπῶν τμημάτων τοῦ καρποῦ καὶ μετὰ τὴν ὡρίμανσιν ἀκόμη αὐτοῦ. Δ. Ν. Π.

ἐνδόκαρπος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ καρποφορῶν ἐσωτερικῶς, ὁ ἀναπτύσσων τὸν καρπὸν ἔνδον.

ἐνδόκερας (τὸ) (Endoceras Hall) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἐνδοκερατιδῶν ναυτιλοειδῶν τετραβραγχιωτῶν κεφαλοπόδων* μαλακίων. Τὸ κέλυφος τῶν ζῴων τούτων, ἐνίοτε μέχρι 2 μέτρων μῆκος, ἦτο κυλινδροκωνικόν, πολὺ ἐπιμεμηκυσμένον, μὲ διατομὴν στρογγύλην ἢ ἐλλειπτικήν. Ὁ σίφων εὑρίσκετο πρὸς τὴν περιφέρειαν, ἦτο δ' ἀσυνήθης εὐρύς. Τὰ σιφωνικὰ χωνία ἐξετείνοντο τοὐλάχιστον ἀπὸ τοῦ ἑνὸς χωριστικοῦ διαφράγματος μέχρι τοῦ ἀμέσως ἑπομένου, ἐνίοτε μάλιστα ἔφθανον ὑπὲρ τὸ ἥμισυ τοῦ ἑπομένου θαλάμου καὶ ἐσχημάτιζον οὕτω σωλῆνα κλειστόν, ἐφωδιασμένον μὲ περισφίγξεις. Τὸ γένος ἐνδόκερας περιωρίσθη καὶ ἔζησε μόνον κατὰ τὴν κατωτέραν σιλούριον ὑποπερίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Λείψανά του ἀπολιθωμένα εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων τῆς ὑποδιαπλάσεως ταύτης, ἀσυνήθως ἄφθονα, εἰς Σουηδίαν, τὰς ρωσικὰς ἐπαρχίας τῆς Ἀνατολικῆς θαλάσσης, εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικὴν καὶ τὴν Κίναν. Ἐντὸς δευτερογενῶν κοιτασμάτων συναντῶνται ἐντὸς πλειστοκαινικῶν στρωμάτων τοῦ βορειογερμανικοῦ βαθυπέδου. Κυριώτερα εἴδη εἶναι ὁ *ἐνδόκερας Duplex Wahlberg*, ὁ *ἐνδόκερας Complanatum Eichw.*, ὁ *ἐνδόκερας gladius Holm*, ὁ *ἐνδόκερας protéiforme Hall* κ.λ.π. Γ. Κ. Γ.

ἐνδοκερατίδαι (οἱ) (Endoceratidae-Hyatt) *[Παλαιοζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *ναυτιλοειδῶν τετραβραγχιωτῶν κεφαλοπόδων* μαλακίων. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας σιλουρίου ὑποπεριόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς Εὐρώπην, Βόρειον Ἀμερικήν, Κίναν καὶ ἀλλαχοῦ. Κυριώτερα γένει εἶναι τὸ *ἐνδόκερας*, τὸ *κυρτενδόκερας*, τὸ *πιλόκερας* καὶ τὸ *χιλιόκερας*. Γ. Κ. Γ.

ἐνδοκλαδία (ἡ) (Endocladia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ροδοφυκῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *γιγαρτινοειδῶν*, περιλαμβάνον θαλάσσια φυτὰ ἀπαντῶντα κυρίως εἰς τὰ ἀμερικανικὰ παράλια. Δ. Ν. Π.

ἐνδοκόγχη (ἡ) (Endoconcha) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσθιοβραγχίων*, τῆς οἰκογενείας τῶν *ναρκιδῶν*, περιλαμβάνον κοχλίας θαλασσίους ζῶντας παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων ὑδροβίων ζῴων. Δ. Ν. Π.

ἐνδοκόσμιος (ὁ, ἡ), *— ον* (τό)· ὁ ἔνδον τοῦ κόσμου εὑρισκόμενος, ὁ μετέχων τῶν τοῦ κόσμου. ἀντίθ. *ὑπερκόσμιος*.

— *[Φιλοσ.]* Καλεῖται *ἐνδοκόσμιον* ὅ,τι ἐνυπάρχει ἐν ἀντικειμένῳ τινὶ ἢ ἐννοίᾳ καὶ δὲν δύναται νὰ ἐξέλθῃ τῶν ὁρίων της. Εἶναι συνώνυμον τοῦ *ἐμμονος* (βλ. λ.). Α. Δ.

ἐνδοκρανιακαὶ ἐνέσεις *[Ἰατρ.]* βλ. λ. *ἔνεσις*.

ἐνδοκράνιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τὸ) καὶ ***ἐνδοκρανιακός·*** ὁ ἔνδον τοῦ κρανίου, ὁ ἐν τῇ κοιλότητι τοῦ κρανίου γινόμενος ἢ ἀναπτυσσόμενος· || *ἐνδοκράνιον* (τό)· ἡ ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια τῆς κοιλότητος τοῦ κρανίου.

— *[Ἀνατομ.]* Καλεῖται *ἐνδοκράνιος ἐπιφάνεια* ἡ ἄνω ἐπιφάνεια τῆς βάσεως τοῦ κρανίου, ἐφ' ἧς ἐπίκειται ἡ βάσις τοῦ ἐγκεφάλου. Ι. Π.

ἐνδόκριμα (τὸ) ἢ ***ἐνδοκρίνη*** (ἡ) *[Φυσιολ.]*. Τὸ ἔκκριμα τῶν ἀδένων τῆς *ἔσω ἐκκρίσεως*.

ἐνδοκρινὴς (ὁ, ἡ), *— ἐς* (τό)· ὁ ἔχων ἔσω ἔκκρισιν.

— ***ἐνδοκρινεῖς ἀδένες*** *[Φυσιολ.]*. Οἱ ἀδένες τῆς ἔσω ἐκκρίσεως, θυροειδής, παραθυροειδής, θύμος, ὑπόφυσις, πάγκρεας ἐπινεφρίδια, καὶ γεννητικοὶ *ἀδένες* (βλ. λ.). Ι. Ν. Μ.

ἐνδοκρινολογία (ἡ). Ἡ πραγματεία περὶ τῶν φυσιολογικῶν ἢ καὶ παθολογικῶν γνώσεων τῶν ἀδένων τῆς ἔσω ἐκκρίσεως. Ι. Ν. Μ.

ἐνδόκυστις (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ ἀσκίδιον, ἐν τῷ ὁποίῳ περικλείεται τὸ ζῷον τὸ ἀποτελοῦν τὴν ἀποικίαν διαφόρων θαλασσίων ζῳαρίων καὶ δὴ τοῦ ἀθροίσματος τῶν βρυοζῴων. Ἡ ἐνδόκυστις παράγεται ἐκ τῆς ἐκκρίσεως τοῦ δέρματος τοῦ ζῴου, ἥτις εἶναι ὑγρὸν ἡμίρρευστον, γλοιῶδες, ὅπερ σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου σκληρύνεται καὶ παχύνεται κατὰ τὰς πλευρὰς καὶ κατὰ τὰ δύο ἄκρα αὐτοῦ εἶναι λεπτότερον, ἰδίως κατὰ τὸ πρόσθιον, ἐξ οὗ καὶ βραδύτερον διανοίγεται ὀπή τις, ἐξ ἧς τὸ ἐντὸς κεκλεισμένον ζῳάριον προεκβάλλει τὰς κεραίας του. Δ. Ν. Π.

ἐνδοκυτταρικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ *ἐνδοκυττάριον* (βλ. κατ.).

ἐνδοκυττάριον (τὸ) *[Βιολ.]*. Καλοῦνται οὕτω συνηθέστατα μὲν τὰ μικρόβια, ἀλλὰ καὶ παντοῖα ἄλλα σωμάτια, τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν μικροσκοπικὴν παρατήρησιν εὕρηνται ἐγκεκλεισμένα ἐντὸς τοῦ πρωτοπλάσματος κυττάρου τινός. Τὰ λευκὰ αἱμοσφαίρια καὶ ἄλλα ἐκ τοῦ μέσου βλαστικοῦ δέρματος καταγόμενα κύτταρα ἔχουν τὴν ἰδιότητα νὰ προσελκύουν τὰ μικρόβια ἢ ἄλλα ξένα σώματα καὶ νὰ τὰ περιβάλλουν διὰ τοῦ πρωτοπλάσματος αὐτῶν,

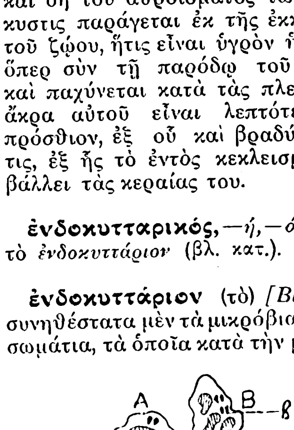

Ἐνδοκυττάρια.
[Α, Β, Γ, Δ, Ε=λευκὰ αἱμοσφαίρια (πυοσφαίρια), α, β, γ, δ, ε = γονόκοκκοι ἐνδοκυττάριοι.]

δι' εἰδικοῦ δὲ φυράματος νὰ πέπτωσιν αὐτὰ (*φαγοκύττωσις*). Τοῦτο γίνεται καὶ ἐπὶ αὐτονόμων τινῶν μονοκυττάρων ὀργανισμῶν, ὡς εἶναι αἱ ἀμοιβάδες, ἐντὸς τῶν ὁποίων συνηθέστατα εὑρίσκομεν ἐρυθρὰ αἱμοσφαίρια. Ἡ κατὰ τὴν μικροσκοπικὴν ἐξέτασιν ἀνεύρεσις ἐνδοκυτταρίων μικροβίων σημαίνει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον νόσον κατὰ τὸ ὀξὺ στάδιον, ὁπότε ἡ φαγοκύττωσις εἶναι ἐντονος.
Γ. Η. ΠΑΓΚΑΛΟΣ

Digitized by Google

ἐνδοκυτταρώδης (ὁ, ἡ), —*ες* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς τὸ ἐνδοκυττάριον.

ἐνδόλεμφος ἢ ***ἔσω λέμφος*** *['Ανατομ.]*. Ὑγρὸν διαυγές, λευκωματῶδες, πληροῦν τοὺς ἡμικυκλίους σωλῆνας καὶ τὸ ἀκουστικὸν κυστίδιον τοῦ ὑμενώδους λαβυρίνθου τοῦ ἔσω ὠτός. ι. π.

ἐνδόμησις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐνδομεῖν*· δόμησις, κτίσιμον ἐντός τινος, οἷον χηλή τις ἐντὸς τῆς θαλάσσης· || τὸ ἐξ οὗ ἡ δόμησις: «καὶ ἦν ἡ ἐνδόμησις τοῦ τείχους αὐτῆς ἴασπις» ('Αποκάλ. 21, 18).

ἐνδομήτριος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ γεννώμενος ἢ ἀναπτυσσόμενος ἐντὸς τῆς μήτρας: «ἐνδομήτριος ζωή» || *ἐνδομήτριον* (τὸ) ὡς οὐσιαστ. (βλ. κατ.).

—*['Ανατομ.]* Καλεῖται *ἐνδομήτριον* ὁ ἔσω χιτὼν τοῦ τοιχώματος τῆς μήτρας, ὁ *βλεννογόνος*. Συνάπτεται δὲ ἀπ' εὐθείας μετὰ τοῦ μυϊκοῦ χιτῶνος, ἄνευ παρεμβολῆς ὑποβλεννογονίου χιτῶνος, καὶ σύγκειται ἐκ τοῦ χορίου, ἐκ τοῦ ἐπιθηλίου καὶ ἐκ τῶν μητριαίων ἀδένων, ἅτινα πάντα διαφέρουσιν ἐπὶ τοῦ σώματος καὶ τοῦ αὐχένος τῆς μήτρας. ι. π.

ἐνδομητρῖτις (ἡ) *['Ιατρ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ φλεγμονὴ τοῦ ἐνδομητρίου. Ὅταν παθογόνος τις μικροοργανισμὸς ἀποτίθηται ἐπὶ τοῦ βλεννογόνου τῆς μήτρας, μεθ' ὅλων τῶν εὐνοϊκῶν ὅρων πρὸς ἀνάπτυξιν αὐτοῦ, καταλαμβάνει ὁλόκληρον τὸν βλεννογόνον καὶ τοὺς ἀδένας αὐτοῦ, δημιουργῶν οὕτω τὴν ἐνδομητρίτιδα, ἤτοι τὸν πρῶτον βαθμὸν τῆς φλεγμονῆς τῆς μήτρας. Καταλαμβάνει δ' ἡ φλεγμονὴ αὕτη εἴτε μόνον τὸν βλεννογόνον τοῦ αὐχένος (*ἐνδομητρῖτις τοῦ αὐχένος* ἢ *ἐνδοτραχηλῖτις*), εἴτε μόνον τὸν βλεννογόνον τοῦ σώματος τῆς μήτρας (*ἐνδομητρῖτις τοῦ σώματος*), ἢ ὁμοῦ ἀμφοτέρους.

'Οξεῖα ἐνδομητρῖτις. Τὰ κυριώδη αἴτια ταύτης εἶναι δύο, ἤτοι: ἡ βλεννόρροια καὶ ἡ ἐπιλόχειος κατάστασις, πρὸς δὲ ἀποικίαι σαπρομυκήτων κατασκηνούντων ἐν νενεκρωμένοις ἱστοῖς τῆς κοιλότητος τῆς μήτρας, ἤτοι ὑπολειμμάτων φθαρτοῦ χιτῶνος (σηπεδωνώδης ἢ σαπροφυτικὴ ἐνδομητρῖτις). Ὡσαύτως ἀπαντᾷ αὕτη ὡς δευτερογόνος ἐπεξεργασία λοιμωδῶν νόσων, καὶ ἐπὶ δηλητηριάσεως διὰ φωσφόρου, ὁπότε ἐπὶ τοῦ φλεγμαίνοντος ἐνδομητρίου εὑρίσκονται ἄφθονοι αἱμορραγικαὶ ἑστίαι. Ἡ διάγνωσις ταύτης στηρίζεται ἐπὶ τῆς ζωηρᾶς ἐρυθρότητος καὶ ἐξογκώσεως τοῦ βλεννογόνου ὑμένου τοῦ αὐχένος, τῆς ἀφθόνου πυώδους ἢ ἰχωρώδους ῥύσεως καὶ τῆς εὐαισθησίας ἅπαντος τοῦ ἐνδομητρίου, εἰς τὴν διὰ τῆς ὑστερομήλης θίξιν. Ὁ κίνδυνος τῆς μὲν ὀξείας σηπτικῆς ἐνδομητρίτιδος ἔγκειται εἰς τὴν ἐνδεχομένην ἐπέκτασιν τῆς φλεγμονῆς ἐφ' ἅπαν τὸ περιτόναιον ἢ εἰς τὰς ὁδοὺς τοῦ ἀγγειακοῦ συστήματος, πλὴν ἂν σχηματισθῇ ἰσχυρὸν κεγχροειδὲς στέγασμα παρακωλῦον τὴν εἴσδυσιν τῶν σχιζομυκήτων εἰς τὰς λεμφικὰς ὁδοὺς καὶ τὰς φλέβας. Τῆς δὲ βλεννορροϊκῆς ἐνδομητρίτιδος ὁ κίνδυνος ἔγκειται εἰς τὴν δευτερογόνον φλεγμονὴν τῶν ἐξαρτημάτων τῆς μήτρας καὶ τοῦ κατὰ τὴν πύελον περιτοναίου. Ἡ σηπεδωνώδης ἐνδομητρῖτις παραμένει τοπική, δυνατὸν ὅμως καὶ μετ' αὐτὴν καὶ μετ' ἄλλας μορφὰς νὰ ἀναπτυχθῇ χρονία ἐνδομητρῖτις. Ἡ θεραπεία τῆς παθήσεως συνίσταται εἰς τὴν ἀπόλυτον ἐπὶ τῆς κλίνης ἠρεμίαν, εἰς τὴν κένωσιν τοῦ ἐντέρου διὰ κλυσμάτων καὶ εἰς τὴν ἐπίθεσιν κύστεως πάγου εἰς τὸ ὑπογάστριον. 'Επὶ σηπτικῆς ἐνδομητρίτιδος, ὅταν ὑπάρχῃ δυσώδης ἀπὸ τῆς μήτρας ἔκκρισις καὶ πυρετός, ἐνεργοῦμεν κολπικὰς ἀντισηπτικὰς διακλύσεις καὶ πωματίζομεν τὸν κολεὸν διὰ γλυκερινούχων ἀντισηπτικῶν πωμάτων ἢ καὶ δι' ἰατρικῶν ᾠιδίων (ovules). Ὅταν ὅμως ὁ μὲν πυρετὸς καὶ ἡ δυσώδης ἔκκρισις ἐπιμένωσι, τὰ δὲ ἐξαρτήματα τῆς μήτρας ἔχωσι κατὰ φύσιν, προβαίνομεν τότε εἰς τὴν ἀπόξεσιν τῆς μήτρας.

Χρονία ἐνδομητρῖτις. Τὰ αἴτια ταύτης εἶναι ἀκριβῶς τὰ τῆς χρονίας μητρίτιδος, πρὸς δὲ βλάβαι τοῦ κόλπου λοιμώδους φύσεως κατὰ τὸ πλεῖστον. Οὕτως ἔχομεν τὴν βλεννορροϊκὴν καὶ τὴν ἐπιλόχειον ἐνδομητρίτιδα, ὡς καὶ τὴν ἐπὶ νεανίδων παρατηρουμένην, ἧς τὰ αἴτια ὀφείλονται εἰς μίασμα εἰσχωροῦν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐμμήνου καθάρσεως. Πρὸς δὲ ἐρεθισμοὶ διαταράσσοντες ἀμέσως τὸν βλεννογόνον ὑμένα τῆς μήτρας προξενοῦσι φλεγμονὴν αὐτοῦ, ὡς συμβαίνει ἐπὶ ἐνδομητρίτιδος ἐκ μυωμάτων καὶ μετ' ἔκτρωσιν, ἐξ ἐπισχέσεως κυττάρων τοῦ φθαρτοῦ χιτῶνος ἢ λαχνῶν τοῦ χορίου. Τέλος καὶ πάθη τῶν ᾠοθηκῶν ἐπιφέρουσι δι' ἀνακλαστικῆς ὁδοῦ ὑπεραιμίαν, εἰς ἣν ἐπακολουθεῖ ὑπερπλαστικὴ ἐνδομητρῖτις. Αἱ δὲ μὴ ὀφειλόμεναι εἰς τὴν λοίμωξιν ἐνδομητρίτιδες ὑπάγονται μᾶλλον εἰς τὰς ὑπερπλαστίας τοῦ ἐνδοθηλίου, ἔχουσαι ὡς χαρακτηριστικόν, ὅτι οὔτε διήθησις λεμφοκυττάρων, οὔτε πυώδης ἔκκρισις ἐπιγίγνονται ἐξ αὐτῶν.

Χρονία ἐνδομητρῖτις τῆς μήτρας. Διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ παρατηρεῖται οἴδημα καὶ ἐρύθημα· ὑπερπλαστικαὶ δ' ἑστίαι ἰσχυραὶ γεννῶσι λιπώδεις ἐκβλαστήσεις. Διακρίνονται δύο μορφαὶ τῆς φλεγμονῆς: ἡ ἀδενώδης καὶ ἡ διάμεσος. Κατὰ τὴν πρώτην οἱ ἀδένες τοῦ ἐνδομητρίου εἶναι διωγκωμένοι ἢ πλεονάζουσιν· εἰς τὴν δευτέραν εὑρίσκομεν ἐν τῷ πρώτῳ σταδίῳ τὸν συνδετικὸν ἱστὸν διηθημένον ὑπὸ λεμφικῶν, βραδύτερον δὲ ὑπὸ ἀτρακτοειδῶν κυττάρων. Ἡ διάμεσος ἐνδομητρῖτις προξενεῖ τελείαν φθορὰν τῶν ἀδένων καὶ τοῦ ἐπιπολῆς ἐπιθηλίου (ἀτροφικὴ ἐνδομητρῖτις). Ὑπάρχουσι προσέτι καὶ μεικταὶ μορφαί. 'Επὶ ἐνδομητρίτιδος μετ' ἔκτρωσιν εὑρίσκομεν ἐν τῷ φλεγμαίνοντι βλεννογόνῳ τοῦ ἐνδομητρίου κύτταρα φθαρτοῦ χιτῶνος. Τὰ συμπτώματα τῆς ἐνδομητρίτιδος ταύτης τοῦ σώματος τῆς μήτρας ἀποτελοῦνται ἐν μέρει μὲν ἐξ ἀλλοιώσεων τῆς ἐκκρίσεως (ποσοτικὰς καὶ ποιοτικάς), ἐν μέρει δὲ ἐξ ἐμμηνορραγίας καὶ πόνων. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι μόνον ὁ πάσχων βλεννογόνος ὑμήν, οὐχὶ δὲ ὁ κατὰ φύσιν ἔχων, παρέχει βλεννῶδές τι καὶ πυόφυρτον ἔκκριμα ἢ καὶ καθαρὸν πύον, καὶ ὅτι ἐν πάσῃ ἐμμήνῳ καθάρσει ἀποβάλλονται ἰνώδεις θρόμβοι ἢ ἐπιπολῆς στοιβάδες τοῦ φλεγμένοντος βλεννογόνου. Τὴν τελευταίαν ταύτην μορφὴν καλοῦσιν *ἀποφολιδωτικὴν ἐνδομητρίτιδα* καὶ ἐκ τῶν συμπτωμάτων αὐτῆς *μεμβρανώδη δυσμηνόρροιαν*. Ἕνεκα τῶν αἱμορραγιῶν καὶ τῆς ἀφθόνου ἐκκρίσεως ἐκλύεται ἅπας ὁ ὀργανισμὸς καὶ ἀναπτύσσεται βαρεῖα ἀναιμία· ταῦτα δὲ ἐπὶ ἀδενώδους ἐνδομητρίτιδος τῆς ὑπὸ μυωμάτων προξενουμένης. Ἡ πυώδης λευκόρροια ἀπαντᾷ μόνον ἐπὶ διαμέσου ἐνδομητρίτιδος. 'Αλλὰ καὶ ἐπὶ μορφῶν ἐλαφρᾶς πυώδους ἐκκρίσεως ἐπέρχονται βαρεῖαι διαταραχαὶ τῆς γενικῆς καταστάσεως, ἤτοι: δυσμηνόρροια, στείρωσις, ἄλγη κατὰ τὴν ἱερὰν χώραν, νευρικὴ δυσπεψία, ἡμικρανία, ἀσθματικοὶ παροξυσμοὶ καὶ νευρικὸς βήξ. Τὰ ἐκ τοῦ φλεγμαίνοντος βλεννογόνου ὑμένος ἐκπορευόμενα ἄλγη, ὁτὲ μὲν εἶναι διαρκῆ ἢ ἐπέρχονται μόνον κατὰ τὰ ἐπιμήνια, ὁτὲ δὲ συμπίπτουσι μεταξὺ δύο ἐμμήνων καθάρσεων (μεσολαβοῦν ἄλγος). Τὸ μεσολαβοῦν τοῦτο ἢ μεσομήνιον ἄλγος ἀναπτύσσεται συνήθως ἕνεκα παροδικῆς πυώδους ἀπὸ τῆς μήτρας ἐκκρίσεως, ἥτις διαρκεῖ ἐπί τινας μόνον ὥρας ἢ ἡμέρας. Ἡ δὲ ἀλγεινὴ αἴσθησις ἐπὶ ἐνδομητρίτιδος ἐκδηλοῦται ὅταν διὰ τῆς ὑστερομήλης ἐγγίζωμεν τὸν βλεννογόνον τῆς μήτρας. Ὅταν ὑπάρχωσι τὰ εἰρημένα συμπτώματα, ἐλλείπουσι δὲ καὶ τὰ σημεῖα κατάρρου τοῦ αὐχένος (κοκκιάσεις, ἐκτρόπιον) τίθεται ἡ διάγνωσις ἐνδομητρίτιδος τοῦ σώματος. Καὶ περὶ μὲν τῆς ἀφθόνου ἐμμήνου ῥοῆς πληροφορούμεθα παρ' αὐτῆς ταύτης τῆς πασχούσης, περὶ δὲ τῆς παρὰ φύσιν ἀφθόνου ἢ πυώδους ἐκκρίσεως πειθόμεθα ἐκ τῆς ἐπισκοπήσεως καὶ ἐξετάσεως τοῦ αὐχένος διὰ τοῦ κολποσκοπίου ἢ ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῆς κοιλότητος τῆς μήτρας διὰ μήλης περιτετυλιγμένης διὰ βάμβακος φιλύδρου. 'Επίσης χρησιμοποιοῦμεν πρὸς διάγνωσιν καὶ τὸ δοκιμαστικὸν πῶμα τῆς μήτρας, τουτέστι πῶμα ἐκ βάμβακος φιλύδρου ἐμβαπτισθὲν προηγουμένως ἐν διαλύματι δεψικοῦ ὀξέος καὶ γλυκερίνης, ὅπερ θέτομεν πρὸ τοῦ στομίου τῆς μήτρας· ἂν ἡ μήτρα εἶναι ὑγιής, εὑρίσκομεν ἐπὶ τοῦ πώματος τούτου μικρόν τι θρομβίον ὑαλοειδοῦς βλέννης ἀπὸ τοῦ αὐχένος ἐκπορευόμενον, ἂν ὅμως αὕτη νοσῇ, τὸ πῶμα ἐπικαλύπτεται ὑπὸ πύου. Κατάρρους δὲ τοῦ αὐχένος καὶ ἐπακολουθοῦσα ἐμμηνορραγία δηλοῦσιν ἐνδομητρίτιδα τοῦ σώματος. 'Αλλὰ καὶ ἡ διὰ τοῦ μικροσκοπίου ἐξέτασις τῶν δι' ἀποξέσεως τοῦ ἐνδομητρίου καθαιρεθέντων τεμαχίων διευκολύνει τὴν διάγνωσιν. Ἡ πρόγνωσις τῆς ἐνδομητρίτιδος εἶναι εὐμενής, ὅταν ἡ θεραπεία ἄρχηται πρὸ τῆς γενέσεως ἐπιπλοκῶν, οἷαι ἡ μητρῖτις, περιμητρῖτις καὶ παραμητρῖτις, ὡς καὶ ἡ κακοήθης ἐκφύλισις. Μὴ θεραπευομένη δὲ ἡ ὑπὸ ῥαγδαίων αἱμορραγιῶν (ἰδίᾳ ἐπὶ μυωμάτων) παρακολουθουμένη ἐνδομητρῖτις ἐπιφέρει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸν θάνατον δι' ἀναιμίας, κακοήθους πολλάκις, ἢ δι' ἐκφυλίσεως τῆς καρδίας. Ἡ καθαίρεσις τοῦ νοσοῦντος βλεννογόνου ὑμένος τῆς μήτρας διὰ τοῦ ξέστρου εἶναι τὸ ἄριστον καὶ τάχιστον μέσον πρὸς ῥιζικὴν ἐπιτυχῆ θεραπείαν, ὅταν μάλιστα ἕπωνται ἐνδομήτριοι καυτηριάσεις πρὸς ἀποθεραπείαν. Μετὰ τὴν ἀπόξεσιν γεννᾶται νέος βλεννογόνος, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὑγιής, ὡς ἀποδεικνύεται τοῦτο ἐκ τῆς ἐπακολουθούσης κυήσεως μετὰ τὴν ἀπόξεσιν, πρὸ τῆς ὁποίας ὑπῆρχε στείρωσις ἢ συνέβαινον ἐκτρώσεις. Ἡ διὰ τῶν καυτηριάσεων μόνον θεραπεία, ἄνευ προηγουμένης ἀποξέσεως, εἶναι ἀμφίβολος, ἀλλὰ καὶ μακροχρόνιος.

'Ενδομητρῖτις τοῦ αὐχένος ἢ ἐνδοτραχηλῖτις. Κατ' αὐτὴν διακρίνομεν τὴν σπανίαν ὀξεῖαν καὶ τὴν χρονίαν μορφὴν τῆς ἐνδομητρίτιδος τοῦ αὐχένος ἢ κατάρρου τοῦ αὐχένος τῆς μήτρας. Ἡ ὀξεῖα ἀπαντᾷ μετὰ βραχεῖαν βλεννορροϊκὴν ἢ σηπτικὴν μόλυνσιν, συνηθέστατα μὲν γεννωμένην μετὰ τοκετοὺς καθ' οὓς αἱ τοῦ αὐχένος τῆς μήτρας ῥωγμαὶ διευκολύνουσι τὴν ἐπινέμησιν τῶν βακτηρίων, ἐνίοτε δὲ καὶ μετὰ γυναικολογικὰς ἐγχειρήσεις, καθ' ἃς δὲν ἐτηρήθη ἡ δέουσα αὐστηρὰ ἀντισηψία. 'Επὶ σηπτικῆς μολύνσεως τοῦ αὐχένος, ἡ φλεγμονὴ τοῦ βλεννογόνου αὐτοῦ εἰσχωρεῖ ὑπὸ τὰ ἐκ τῶν τρώσεων γεννηθέντα κακόχροα ἕλκη καὶ ἐπέρχεται ἐντεῦθεν δυσώδης ἔκκρισις καὶ πυρετός· ἡ δὲ διάγνωσις τότε καθίσταται εὐχερής. Ἡ ἔκβασις τῆς σηπτικῆς μορφῆς ἐξαρτᾶται ὡσαύτως ἐκ τοῦ περιορισμοῦ τῆς φλεγμονῆς ἐπὶ τόπου ἢ τῆς διαδόσεως αὐτῆς διὰ τῶν λεμφοφόρων καὶ τῶν αἱμοφόρων ὁδῶν. 'Επὶ σηπτικῆς μὲν μορφῆς τοπικῆς θεραπεύομεν τὰ ἕλκη δι' ἀντισηπτικῶν πλύσεων καὶ καυτηριάσεων, ἐπὶ βαρείας δὲ καθολικῆς λοιμώξεως ἐφαρμόζομεν τὴν ἐμβολιοθεραπείαν καὶ τὴν ὀροθεραπείαν (ἀντιστρεπτοκοκκικὴν πολύφυλον, τὸ ἑτεροεμβόλιον Propidon, τὸν ὀρὸν Hayem κλπ.), τὴν κολλοειδοθεραπείαν (ἠλεκτραργόλην) καὶ τὴν πρωτεϊνοθεραπείαν (ὀμναδίνη κτλ.). Εἰς δὲ τὰς ἀπελπιστικὰς μορφὰς ἀφήνομεν ἀνενόχλητον τὴν ἄρρωστον (βλ. καὶ λ. βλεννόρροια τ. Ζ' 424 γ ἑ.).

Ὁ χρόνιος κατάρρους τοῦ αὐχένος γεννᾶται ὁτὲ μὲν ἐκ τῆς ὀξείας μορφῆς, ὁτὲ δὲ ἐκδηλοῦται ἄνευ προηγουμένων ὀξέων φαινομένων. Καὶ ἐνταῦθα ὡς αἴτιον φέρεται ἡ βλεννορροϊκὴ λοίμωξις· καὶ ἐλαφροὶ δὲ σηπτικοὶ μολυσμοὶ συμβαίνουσι κατὰ τοὺς τοκετούς, καὶ παρθένοι ἔτι δύνανται νὰ μολυνθῶσι κατὰ τὴν ἐμμηνορρυσίαν αὐτῶν ἐξ ἀποσυνθέσεως τοῦ αἵματος ἐπὶ ἀνεπαρκοῦς καθαριότητος τῶν ἔξω γεννητικῶν ὀργάνων. Ὁ φλεγμαίνων βλεννογόνος ὑμὴν εἶναι ἐξῳδηκὼς καὶ λίαν ἐρυθρός, ἐκκρίνει δὲ βλένναν ἢ πύον ἐν ἀφθονίᾳ. Γεννῶνται δ' ἐκ τῆς παθολογικῆς ταύτης ἀνωμαλίας αἱ θηλώδεις καὶ θυλακοειδεῖς διαβρώσεις, οἱ ἄμισχοι ἢ μισχωτοὶ βλεννώδεις πολύποδες καὶ αἱ θυλακοειδεῖς ὑπερτράφειαι τοῦ χείλους τοῦ αὐχένος, ὅπερ δύναται τοσοῦτον νὰ αὐξηθῇ τὸ μέγεθος, ὥστε νὰ φθάσῃ καὶ μέχρι τοῦ αἰδοίου. Τὰ συμπτώματα τῆς παθήσεως συνίστανται εἰς τὴν ἄφθονον ἀπὸ τοῦ αὐχένος ἔκκρισιν ὑγροῦ γλοιώδους καὶ πυοφύρτου ὡς τὰ πολλά, εἰς ἐλαφρὰς αἱμορραγίας καὶ εἰς πόνους οὓς αἱ πάσχουσαι παριστῶσιν ὡς ἀφορήτως καυστικούς. Διὰ τῆς δακτυλικῆς ἐξετάσεως ἀντιλαμβανόμεθα μαλακὰ καὶ κοκκώδη τὰ περὶ τὸ στόμιον τῆς μήτρας μέρη, ὁ δὲ δάκτυλος ἀποσύρει πολλάκις θρόμβον προερχόμενον ἐκ τῆς γλοιώδους ἐκκρίσεως τοῦ αὐχένος. Διὰ τοῦ κολποσκοπίου παρατηροῦμεν τὴν διάβρωσιν, ἤτοι: τὸ μικρὸν στόμιον τοῦ αὐχένος περιβαλλόμενον ὑπὸ λίαν ἐρυθρᾶς ἅλω, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ὠχροτέραν χροιὰν τοῦ βλεννογόνου τοῦ κολπικοῦ μέρους τῆς μήτρας. 'Επὶ παλαιῶν δ' αὐλῶν τοῦ στομίου παρατηρεῖται ἐκτρόπιον. Ἡ τοιαύτη κατάστασις ἐν γένει ἐπιφέρει τὴν στείρωσιν, ἐπηρεάζουσα καὶ τὸ ἠθικὸν τῆς πασχούσης. Ἡ θεραπεία συνίσταται ἐν τοῖς ἑξῆς: 'Εν πρώτοις ἀφαιροῦμεν διὰ πολυπάγρας τὰς πολυπώδεις ἐκβλαστήσεις· τὸν δὲ κατάρρουν τοῦ αὐχένος, κατόπιν ἀντισηπτικῆς καὶ ἐπιμεμελημένης ἀποσπογγίσεως, θεραπεύομεν ἀποξέοντες τὸν βλεννογόνον αὐτοῦ διὰ τέμνοντος ξέστρου ἢ δι' ἐπάκμου κοχλιαρίου. 'Επὶ διαβρώσεως ἐκτελοῦμεν σκαριφισμοὺς διὰ λογχοειδοῦς μαχαιρίου καὶ εἶτα καυτηριάζομεν τὸν αὐλὸν τοῦ αὐχένος διὰ διαλύματος χλωριούχου ψευδαργύρου, ἀφοῦ δὲ πλύνωμεν καὶ πάλιν ἀντισηπτικῶς, ἐφαρμόζομεν πρὸ τοῦ αὐχένος πῶμα ἐμβαπτισθὲν ἐν ἰωδιοφορμιούχῳ γλυκερίνῃ, ὅπερ ἀφαιρεῖ ἡ πάσχουσα μετὰ 24 ὥρας. Μετὰ τέσσαρας ἡμέρας ἐπαναλαμβάνομεν τὴν καυτηρίασιν τοῦ βλεννογόνου τοῦ αὐχένος καὶ τοὺς σκαριφισμοὺς τῆς διαβρώσεως κατὰ τὸν περιγραφέντα τρόπον· ἐνεργοῦμεν δ' οὕτως ἀνὰ πᾶσαν τετάρτην καὶ εἶτα ἀνὰ πᾶσαν ὀγδόην ἡμέραν. Ὡς καυτήρια χρησιμοποιοῦμεν τὸ κεκαθαρμένον ἱεροξυλέλαιον (gaïacol), τὸ καθαρὸν νιτρικὸν ὀξύ, διάλυμα χλωριούχου ψευδαργύρου καὶ φανικούχου οἰνοπνεύματος. 'Επὶ κατάρρου τοῦ αὐχένος μετὰ πολλῆς θυλακοπλαστίας, μὴ ἐπαρκούσης τῆς εἰρημένης θεραπείας πρὸς ἴασιν τῆς φλεγμονῆς, ἐνδείκνυται ἡ κατὰ Schröder ἀφαίρεσις δι' ἐκτομῆς τοῦ νοσοῦντος βλεννογόνου ὑμένος τοῦ αὐχένος, ἤτοι ὁ ἀκρωτηριασμὸς τοῦ πέρατος τοῦ αὐχένος καὶ ἡ συρραφὴ εἶτα κατὰ τὰς γνωστὰς ἐγχειρητικὰς μεθόδους.

'Ενδομητρῖτις σηπτική. Οὕτω καλεῖται ἡ τοπικὴ λοίμωξις τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τῆς μήτρας· ἐπέρχεται δ' αὕτη διὰ τῆς εἰσδύσεως νοσογόνων μικροοργανισμῶν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἐπιφάνειαν τῆς μήτρας ἐν περιπτώσει λύσεως τῆς συνεχείας αὐτῆς. 'Επειδὴ δὲ κατὰ τὴν λοχειαν ὁλόκληρος ἡ ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια τῆς μήτρας ἀποτελεῖ τραυματικὴν ἐπιφάνειαν, εὐνόητον ὅτι ἀκριβῶς κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ὁ κίνδυνος τῆς λοιμώξεως εἶναι μέγιστος. Οὐ μόνον μετὰ τὸν τοκετὸν καὶ μετ' ἔκτρωσιν ἐπέρχονται σηπτικαὶ ἐνδομητρίτιδες, ἀλλὰ καὶ μετὰ πᾶσαν χειρουργικὴν ἐπέμβασιν ἐπὶ τοῦ τραχήλου καὶ τῆς κοιλότητος τῆς μήτρας ἐν περιπτώσει μὴ τηρήσεως αὐστηρᾶς ἀσηψίας. Τοιαῦται ἐπεμβάσεις λ. χ. εἶναι: ἡ ἐξαίρεσις πολύποδος, ἡ ἀπόξεσις, ἡ εἰσαγωγὴ τῆς λαμιναρίας ἢ τῶν κηρίων τοῦ Hegar πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς διαστολῆς τῆς μήτρας, ἡ εἰσαγωγὴ γάζης ἐν τῇ κοιλότητι τῆς μήτρας πρὸς θεραπευτικὸν σκοπόν, αἱ ἐνδομήτριοι διακλύσεις κλπ. Πολλάκις ἡ διὰ τῆς μητρομήλης ἐξέτασις εἶναι ἀρκετὴ ὅπως προκαλέσῃ λοίμωξιν, καθόσον δι'

Digitized by Google

αὐτῆς ἐπέρχονται ἐπιπολῆς τρώσεις, δι' ὧν δυνατὸν νὰ εἰσ ύσωνται εἰς τὸν ὀργανισμὸν νοσογόνοι μικροοργανισμοί. Ὥσπερ κατὰ τὰς λοιμώξεις τοῦ κολεοῦ καὶ τῶν ἔξω γεννητικῶν ὀργάνων, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ὁλόκληρος ἡ τραυματικὴ ἐπιφάνεια καλύπτεται ὑπὸ μεμβράνης, ἥτις ἀποπίπτει μικρὸν κατὰ μικρὸν προϊούσης τῆς ἰάσεως. Τὰς φλεγμονώδεις ἐξεργασίας τοῦ ἐνδομητρίου δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν ἐπὶ τοῦ ὁρατοῦ μέρου. τοῦ βλεννογόνου τοῦ αὐχένος τῆς μήτρας διὰ τοῦ χαίνοντο. ἐξωτερικοῦ μητρικοῦ στομίου, διότι αἱ ἐν αὐτῷ ἀπαντῶσαι ἀλλοιώσεις εἶναι αἱ αὐταὶ καθ' ἅπασαν τὴν μητριαίαν κοιλότητα. Μικροσκοπικῶς παρατηρεῖται νέκρωσις τοῦ ἐπιπολῆς ἱστοῦ, ὑποκάτω δ' αὐτοῦ ἰσχυρὰ μικροκυτταρικὴ διήθησις, ἡ καλουμένη *προστατευτικὴ ζώνη*, παρακωλύουσα τὴν εἰς τὸ βάθος τῶν ἱστῶν εἴσδυσιν τῶν μικροοργανισμῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον στρεπτοκόκκων, ὧν ἀπειρία ἀνευρίσκεται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας. Ὁ ἱστὸς τῆς μήτρας καὶ ὑπὸ τὴν προστατευτικὴν ταύτην ζώνην ἔτι εἶναι οἰδηματώδης. Εἰς τὰς ἐλαφρὰς μορφὰς αἱ φλεγμονώδεις ἀλλοιώσεις περιορίζονται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς κοιλότητος τῆς μήτρας, ἔνθα οἱ στρεπτόκοκκοι καταστρέφονται καὶ ἐπακολουθεῖ ἡ ἴασις διὰ τῆς ἀποπτώσεως τῶν νεκρωθέντων ἱστῶν καὶ τῆς ἀντικαταστάσεως αὐτῶν διὰ νέων τοιούτων. Εἰς τὰς βαρείας ὅμως μορφὰς οἱ στρεπτόκοκκοι, οἱ ἀκολουθούμενοι πάντοτε ὑπὸ λευκοκυττάρων, εἰσδύονται εἰς τὸν μεσομυϊκὸν ἱστὸν τῆς μήτρας, εἰς τὰς φλέβας καὶ εἰς τὰ λεμφικὰ ἀγγεῖα. Τὰ κλινικὰ φαινόμενα συνίστανται εἰς πυρετόν, πυώδεις ἢ ἰχωρώδεις ἐκκρίσεις καὶ ἄλγος εἰς τὸ ὑπογάστριον, ἐξαρτῶνται δ' ἐκ τῆς βαρύτητος τῆς νόσου, ἤτοι ἐκ τῆς ἰσχύος δυνάμεως τῶν μικροοργανισμῶν καὶ ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀμύνης τοῦ ὀργανισμοῦ. Εἰς ἐλαφρὰς μορφὰς σηπτικῆς ἐνδομητρίτιδος τὰ κλινικὰ φαινόμενα εἶναι τόσον μηδαμινά, ὥστε παρέρχονται πολλάκις ἀπαρατήρητα, μόνον δ' ἡ ἀνεύρεσις τῶν στρεπτοκόκκων ἐν τῷ ἐκκρίματι καταδεικνύει τὴν ὕπαρξιν ταύτης. Εἰς τὰς βαρείας μορφὰς ἡ σηπτικὴ ἐνδομητρῖτις εἶναι πρόδρομος βαρειῶν νόσων, ἤτοι παραμητρίτιδος, περιτονίτιδος, σηψαιμίας· χαρακτηριστικὰ δὲ τῆς βαρύτητος τῆς νόσου εἶναι ἡ εἰσβολὴ ἰσχυροῦ πυρετοῦ, ἡ καθ' ὅλην τὴν κοιλίαν ἐπέκτασις τοῦ ἄλγους καὶ ἡ ἐξ ὑπαρχῆς καταβολὴ τῶν δυνάμεων τῆς πασχούσης. Ἡ ἰχωρώδη ἢ πυώδης ἔκκρισις ἐκ τῆς κοιλότητος τῆς μήτρας, ὁ πυρετὸς καὶ τὸ ἐκ τῆς πιέσεως τῶν κοιλιακῶν τοιχωμάτων ἄλγος εἶναι σταθερὰ διαγνωστικὰ σημεῖα τῆς παθήσεως· πρὸς δὲ ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν λευκῶν αἱμοσφαιρίων, μὴ ὑπαρχούσης ἄλλης φλεγμονώδους ἑστίας ἐν τῷ ὀργανισμῷ. Ἡ πρόγνωσις εἶναι εὐνοϊκὴ ἐφ' ὅσον ἡ λοίμωξις περιορίζεται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς μήτρας, ἀποβαίνει ὅμως βαρεῖα ἐὰν μεταπέσῃ εἰς γενικὴν τραυματικὴν λοίμωξιν καὶ ἐπὶ ἀνευρέσεως στρεπτοκόκκων ἐν τῷ αἵματι.

Ἡ θεραπεία συνίσταται εἰς τὴν καταπολέμησιν τῆς ἀρχικῆς λοιμώξεως. Ἄλλοτε εἰς τὴν μετὰ τόκον ἢ ἔκτρωσιν σηπτικὴν ἐνδομητρίτιδα ἐφημόζετο ἡ ἀπόξεσις τῆς μήτρας, ἥτις ὅμως θεωρεῖται ἤδη ἐπιβλαβής, διότι ἡ μηχανικὴ αὕτη ἐπέμβασις προκαλεῖ νέους τραυματισμοὺς καὶ διανοίγει νέας ὁδοὺς πρὸς εἴσδυσιν τῶν μικροβίων, καταστρέφουσα ἅμα τὴν ἐν σχηματισμῷ εὑρισκομένην προασπιστικὴν ἐκ λευκοκυττάρων ζώνην· ἡ ἀπόξεσις ὅμως ἐπὶ ἐπισχέσεως ὑπολειμμάτων πλακοῦντος ἢ φθαρτοῦ εἶναι ἄριστον θεραπευτικὸν μέσον μετὰ περισκέψεως ἐφαρμοζομένη. Ἐνδείκνυνται οἱ ἐνδομήτριοι διακλυσμοὶ δι' ἀντισηπτικῶν φαρμάκων (ἐξαιρέσει τῆς ἄχνης τοῦ ὑδραργύρου) καὶ μετ' ἐλαφρᾶς πιέσεως. Ἐπιβάλλεται δ' ἡ ἐνίσχυσις τοῦ ὀργανισμοῦ πρὸς αὔξησιν τῶν ἀμυντηρίων αὐτοῦ δυνάμεων κατὰ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς νόσου· πρὸς τοῦτο χορηγοῦμεν ἄφθονον τονωτικὴν τροφὴν καὶ τὰ οἰνοπνευματώδη εἰς μικρὰς δόσεις. Τὸ ἄλγος κατατραΰνεται δι' ὑγρῶν περιτυλίξεων καὶ δι' ἐπιθεμάτων πάγου ἐπὶ τοῦ ὑπογαστρίου. Χρησιμοποιοῦμεν δὲ καὶ τὰ κολλοειδῆ μέταλλα (κολλαργόλην ἢ ἠλεκτραργόλην εἰς ἐνδοφλεβίους ἐνέσεις), τὰς ἐνέσεις φυσιολογικοῦ ὀροῦ εἰς ποσότητα 300—500 γραμμαρίων καθ' ἑκάστην. Τὰ διάφορα ἔμβόλια καὶ οἱ ἀντιστρεπτοκοκκικοὶ ὀροὶ σπανίως ἀπεδείχθησαν ὠφέλιμα. Συνιστᾶται ἡ ἀποφυγὴ τῶν ἀντιπυρετικῶν φαρμάκων ὡς ἀνωφελῶν· τὸ δὲ ἄλγος καταπολεμεῖται διὰ ναρκωτικῶν εἰς ἐλαφρὰς δόσεις. Μ. Ν. ΚΑΙΡΗΣ

ἐνδομητροσκόπιον (τό). Ὄργανον πρὸς ἐξέτασιν τοῦ *ἐνδομητρίου*, ἤτοι τῆς κοιλότητος τῆς μήτρας. Τὸ ἀρχικῶς ὑπὸ τοῦ Collin εἰσαχθὲν ἀπετελεῖτο ἐκ μικροῦ ἰσχελοῦς ὑστεροσκοπίου, συνεχομένου μετὰ λαβίδος διανοιγούσης κατὰ βούλησιν τὰ σκέλη αὐτοῦ πρὸς τὴν ἐνδομήτριον ἐξέτασιν. Εἶτα ἐτέθησαν εἰς ἐνέργειαν τὸ δι' ἐξωτερικοῦ φωτισμοῦ ἐνδομητροσκόπιον τοῦ Κλάδου ἐκ κυλινδρικοῦ σωλῆνος, προβαλλομένης ἀνὰ μέσον τούτου τῆς φωτεινῆς δέσμης διὰ κατόπτρου προσηρμοσμένου ἐπὶ τοῦ ἄκρου τοῦ σωλῆνος ἢ τοῦ μετώπου τοῦ χειρουργοῦ, ὡς καὶ τὸ δι' ἐσωτερικοῦ φωτισμοῦ ἐνδομητροσκόπιον τοῦ Judet, παρεμφερὲς πρὸς τὸ κυστισκόπιον τοῦ Luys καὶ Nitze, ἐκ κυλινδρικοῦ σωλῆνος φακῶν καὶ ἠλεκτρικῆς λυχνίας φωτιζομένης διὰ τοῦ ἔξωθεν ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος. Διὰ τοῦ οὕτω τελειοποιηθέντος ἐνδομητροσκοπίου καθίσταται ἐφικτὴ ἡ ἔρευνα τοῦ βλεννογόνου τῆς κοιλότητος τῆς μήτρας ὡς καὶ ἡ ἐνδεχομένη διάγνωσις τῶν πολυπόδων αὐτῆς, τῶν μικρῶν ἰνωμάτων, τῶν ὑπολειμμάτων πλακοῦντος, καὶ ἰδίως ἡ ἔγκαιρος διάγνωσις τοῦ ἀρχομένου ἐνδομητρικοῦ ἐπιθηλιώματος. Ο. ΡΑΛΛΗΣ

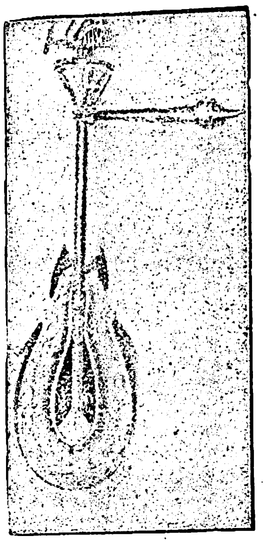

Μητρικὴ ἐνδοσκόπησις δι' ἐνδομητροσκοπίου τοῦ Judet.

ἐνδομιξία (ἡ). Εἶδος ἐσωτερικῆς συναφείας, δυνάμει τῆς ὁποίας τὰ ἔγχυματικὰ παραμένουν εἰς τὸν ἀεὶ χρόνον, ὑποδιαιρούμενα ἐπὶ μήκιστον. Εἶναι διάφορος τῆς ἄλλης συναφείας, τουτέστι τῆς ἀμοιβαίας ἐκείνης ἐπιδράσεως, ἥτις ἀντιστοιχεῖ ἐπὶ τῶν ἀνωτέρων ζώων πρὸς τὴν γονιμοποίησιν. Κατὰ τῆς θεωρίας τῆς ἐνδομιξίας, ἣν ὁ Metalnikoff δὲν θεωρεῖ μόνην ὡς ἀναγκαίαν διὰ τὴν ἐπ' ἄπειρον διχοτόμησιν τῶν μονοκυττάρων ὀργανισμῶν, ἀντεπεξέρχεται ὁ A. Lumière, φρονῶν ὅτι θὰ καταστῇ δυνατόν ποτε ν' ἀποδειχθῇ ὅτι τὸ κολλοειδὲς τοῦ ἀρχικοῦ πρωτοζῴου, ἐλαττούμενον ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν καὶ προκαλοῦν τὸν τμηματικὸν θάνατον, ἐκμηδενίζεται ἐν τέλει, τῆς ὕλης μὴ οὔσης ἐπ' ἄπειρον διαιρετῆς. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει φρονεῖ ὅτι ἡ ἀθανασία τῶν μονοκυττάρων ὀργανισμῶν θ' ἀποδειχθῇ ὅτι εἶναι φαινομενικὴ καὶ σχετικὴ (βλ. καὶ *ἀθάνατοι ὀργανισμοί*). Σ. Γ. Σ.

ἐνδόμισχος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἔνδον τοῦ μίσχου, ὁ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ μίσχου εὑρισκόμενος.

ἐνδομορφία (ἡ) ἢ **ἐνδομορφισμὸς** [*Πετρογρ.*]. Καλεῖται τὸ φαινόμενον τοῦ σχηματισμοῦ ἐντὸς πυριγενῶν πετρωμάτων *ἐνδομόρφων* ἐγκλεισμάτων. Ταῦτα εἶναι τμήματα τοῦ μάγματος καὶ σχηματίζονται ὅταν τὸ μάγμα τοῦ πυριγενοῦς πετρώματος κατὰ τὴν ἄνοδόν του περικλείσῃ τεμάχια ἰζηματογενῶν πετρωμάτων (ἀσβεστολίθων κυρίως) καὶ ἀπορροφήσῃ ταῦτα, ὑποστῇ δὲ κατόπιν τούτου χημικὰς ἀλλοιώσεις ὑπὸ τῶν ἀπορροφηθεισῶν οὐσιῶν τῶν ἰζηματογενῶν πετρωμάτων. Ἐγκλείσματα τοῦ τύπου τούτου παρουσιάζουν σχετικῶς ἐν ἀφθονίᾳ καὶ αἱ λάβαι τῶν ἐκρήξεων τοῦ ἡφαιστείου τῆς Σαντορίνης, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ τελευταία τῆς Δάφνης (1925—1926). Ν. ΛΙΑΤΣΙΚΑΣ

ἐνδομυελικός, —ή, —όν· ὁ ἔνδον τοῦ μυελοῦ, ὁ ἐν τῷ μυελῷ γινόμενος ἢ ἀναπτυσσόμενος.

ἐνδομυϊκός, —ή, —όν· ὁ ἔνδον τῶν μυῶν, ὁ ἐντὸς τῶν μυῶν τοῦ σώματος γινόμενος ἢ ἀναπτυσσόμενος: «ἐνδομυϊκὰ ἀγγεῖα», «ἐνδομυϊκὴ ἔνεσις». —Ἐπίρρ. **ἐνδομυϊκῶς**.

— **ἐνδομυϊκαὶ** *ἐνέσεις* [*Ἰατρ.*]· βλ. *ἔνεσις*.

ἐνδομύϊον (τό) [*Ἀνατομ.*]. Καλεῖται *ἐνδομύϊον* ἢ *ἔσω περιμύϊον* τὸ περιμύϊον ἔλυτρον, ὅπερ περιβάλλει ἰδίᾳ ἑκάστην μυϊκὴν ἶνα (βλ. *ἔλυτρα μυῶν*). Ι. Π.

ἐνδομύκης (ὁ) [*Βοτ.*]· βλ. *μύκης*.

ἐνδομυχίδαι (οἱ) (Endomychidae) [*Ζῳολ.*]. Οἰκογένεια ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κοιλοκέρων*, περιλαμβάνουσα πολυπληθῆ γένη, ὧν κυριώτερα: *ἐνδόμυχος* καὶ *μυκελῖνος*. Οἱ ἐνδομυχίδαι ἔχουσι γενικῶς μικρὸν ἢ μέτριον μέγεθος καὶ ἀπαντῶσιν ἐν Εὐρώπῃ κυρίως. Δ. Ν. Π.

ἐνδόμυχος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἔνδον τοῦ μυχοῦ, ὁ ἐν τῷ μυχῷ εὑρισκόμενος, ἀπόκρυφος, ἀνέκφραστος, ἄρρητος: «ἐνδόμυχος σκέψις,—ἐπιθυμία,—πόθος, —σκοπός».

ἐνδόμυχος (ὁ) (Endomychus) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐνδομυχιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα μετρίου μήκους μὲ σῶμα πεπλατυσμένον, κομψόν, καὶ χρωματισμοὺς στιλπνούς. Γνωστὰ περὶ τὰ ἓξ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας τὰς χώρας τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Οἱ ἐνδόμυχοι ζῶσιν ἐπὶ διαφόρων μυκήτων καὶ ὑπὸ τοὺς φλοιοὺς διαφόρων δένδρων. Αἱ κάμπαι των ἔχουσι σῶμα ἐπίμηκες, πεπλατυσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ χρῶμα ἐρυθρόν. Τρέφονται ἐκ διαφόρων μυκήτων. Δ. Ν. Π.

ἔνδον· ἐπίρρ. παραθετ., *ἐνδοτέρω—ἐνδοτάτω*· ἐντός, μέσα· συντάσσεται μετὰ γενικῆς ὀνόματος κειμένης ἢ νοουμένης: «εὑρίσκεται ἔνδον» (δηλαδὴ τῆς οἰκίας) ἢ «εὑρίσκεται ἔνδον τῆς οἰκίας», «ἡ καρδία ἔνδον πάλλει» (ἐννοεῖται τοῦ σώματος ἢ τοῦ θώρακος) || «ἔνδον γῆς,—χώρας, οὐρανοῦ», «ἔνδον γέγραπται» (ἐννοεῖται τοῦ βιβλίου) || «οἱ ἔνδον» οἱ ἐν τῷ οἴκῳ, οἱ διαμένοντες εἰς τὸν οἶκον, «τὰ ἔνδον» τὰ τοῦ οἴκου.

— **ἔνδον** [*Ναυτ.*]. Λέξις ἐκφωνουμένη ὑπὸ τοῦ λεμβάρχου λέμβου τινός, ὡς ἀπάντησις εἰς τὴν ἐρώτησιν τοῦ νυκτερινοῦ σκοποῦ πλοίου «αἱ! τῆς λέμβου». Εἶναι δηλωτικὴ ὅτι οἱ ἐπιβάται τῆς λέμβου δὲν εἶναι ἀξιωματικοὶ καὶ κατευθύνονται εἰς τὸ πλοῖον. Σημαίνει ἐπίσης «ἐπὶ τοῦ πλοίου». Α. Κ.

ἐνδονεύριον (τό) [*Ἀνατομ.*]. Ἔλυτρον τῶν νεύρων, ὅπερ ὑπὸ μορφὴν ἰνωδῶν πεταλίων διελαύνει τὸ ἐσωτερικὸν τῶν δεσμίδων τοῦ νεύρου. Ι. Π.

ἐνδονεφρῖτις, —ιδος (ἡ) [*Ἰατρ.*]. Φλεγμονὴ τοῦ νεφρικοῦ ἐπιθηλίου, ἡ ἄλλως καλουμένη καὶ *παρεγχυματώδης νεφρῖτις*. Σ. Γ. Σ.

ἐνδονυχῖτις (ἡ) [*Κτηνιατρ.*]. Ὑπεραιμία ἀκολουθουμένη ὑπὸ φλεγμονῆς τῆς ὀνυχογόνου μεμβράνης τῶν ἐμπροσθίων καὶ μερῶν τοῦ κέρατος τῆς ὁπλῆς. Εἶναι συνηθεστέρα εἰς τὸν ἵππον καὶ σπανιωτέρα εἰς τὸν βοῦν, πρόβατον καὶ χοῖρον. Ἡ ἐνδονυχῖτις ἐμφανίζεται ὑπὸ ὀξεῖαν μορφήν, ἥτις καταλήγει εἰς χρονίαν, συνεπιφέρουσα μεταβολὰς τοῦ σχήματος καὶ ἀλλοιώσεις τῆς ὁπλῆς ἀνιάτους.

Ὀξεῖα ἐνδονυχῖτις. Παρατηρεῖται ἐνίοτε εἰς τὰς τέσσαρας ὁπλάς, συνηθέστερον εἰς τὰς προσθίας παρὰ εἰς τὰς ὀπισθίας, ὀφειλομένη κυρίως εἰς ὑπερκόπωσιν· οὐχ ἧττον παρατηρεῖται κατὰ τὴν διάρκειαν μικροβιακῶν μολυσματικῶν νόσων ἢ παθήσεων (πνευμονία, τυφοειδὴς πυρετός) ἢ μετὰ κολικοὺς σοβαρᾶς μορφῆς. Ἡ πληθωρικὴ κράσις, ὁ ὄγκος καὶ τὸ ὑπερβολικὸν βάρος τοῦ σώματος, ἡ θερμὴ ἐποχή, αἱ ἀπότομοι ψύξεις καὶ ψυχικαὶ διαθέσεις, αἱ κακαὶ διαπλάσεις τοῦ ποδὸς εὐνοοῦσι τὴν ἀνάπτυξίν της· ὡσαύτως καὶ ἡ παροχὴ ἀφθόνου κριθῆς, δι' ὃ καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἀπεκάλουν τὴν πάθησιν ταύτην *κριθίασιν*. Τὰ συμπτώματα παρουσιάζουσι μεγάλας διαφορὰς ἀναλόγως τῶν ἄκρων εἰς ἃ ἡ ὀξεῖα ἐνδονυχῖτις ἐμφανίζεται. Τὸ βάδισμα εἶναι δύσκολον καὶ ἐπώδυνον, τὰ ἄκρα φέρονται ἔμπροσθεν τῆς γραμμῆς τῆς εὐσταθείας μετὰ στηρίξεως ἐπὶ τῶν πτερνῶν (ἐνδονυχῖτις γενικὴ ἢ τῶν προσθίων ἄκρων), ἢ ἀπεναντίας φέρονται πρὸς τὸ κέντρον τῆς βαρύτητος ὑπὸ τὴν κοιλίαν (ἐνδονυχῖτις τῶν ὀπισθίων ἄκρων). Αἱ ὁπλαὶ εἶναι θερμαὶ καὶ τὸ κέρας αὐτῶν ξηρόν, ἡ πίεσις ἐπὶ τῆς στεφάνης ἢ ἡ ἐπίκρουσις τῆς ὁπλῆς προξενεῖ πόνον δριμύν, ὅστις ἀναγκάζει τὸ ζῷον νὰ ἀποσύρῃ βιαίως τὸ ἐξεταζόμενον ἄκρον. Τὰ γενικὰ συμπτώματα (πυρετός, ἀνορεξία κτλ.) εἶναι ἀνάλογα τῆς ὀξύτητος τῆς ἀσθενείας καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν προσβαλλομένων ἄκρων. Ἡ ἐνδονυχῖτις καλῶς θεραπευθεῖσα λύεται διὰ τῆς ἐξαφανίσεως τῶν γενικῶν καὶ τοπικῶν συμπτωμάτων καὶ διὰ τῆς ἀνακτήσεως τῆς προτέρας τοῦ ἄκρου εὐκινησίας. Ἐὰν ἡ εὐνοϊκὴ αὕτη ἐξέλιξις δὲν ἐπέλθῃ ἐντὸς 10 ἡμερῶν κατὰ μέσον ὅρον, τότε αὕτη μεταπίπτει εἰς τὴν χρονίαν μορφήν. Αἱ ἐπιπλοκαὶ εἶναι κυρίως αἱ αἱμορραγίαι τῆς στεφάνης, ἡ ὀρώδης ἔκκρισις, ἥτις διαβιβρώσκουσα τὴν ὀνυχογόνον μεμβράναν καταλήγει εἰς πυώδη, ἡ γάγγραινα καὶ τέλος ἡ γενικὴ μόλυνσις ἐξ ἀπορροφήσεως τῶν ἐκ ταύτης τοξινῶν.

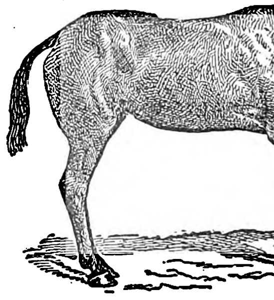

Εἰκὼν ἵππου πάσχοντος ἐξ ἐνδονυχίτιδος.

Χρονία ἐνδονυχῖτις. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ὀξείας ἐνδονυχίτιδος χαρακτηρίζεται διὰ χρονίας ὑπερτροφικῆς φλεγμονῆς καὶ ὑπερβολικῆς ἐκκριτικῆς ἱκανότητος τῆς ὀνυχογόνου μεμβράνης τῶν ἐμπροσθίων μερῶν τῆς ὁπλῆς. Ἡ ἐκ χρονίας ἐνδονυχίτιδος πάσχουσα ὁπλὴ ἐπιμηκύνεται κατὰ τὴν ἐμπροσθοπισθίαν διεύθυνσιν. Ἡ γωνία ἣν σχηματίζει αὕτη μετὰ τοῦ ἐδάφους σμικρύνεται, ἡ δὲ κλίσις τῶν τοιχωμάτων αὐτῆς αὐξάνει δυνάμενη νὰ φθάσῃ σχεδὸν μέχρις ὁριζοντιότητος. Τὰ τοιχώματα τῆς ὁπλῆς ἔχουσι θέαν κυματοειδῆ ἐκ τῆς ὑπάρξεως στεφανῶν καὶ αὐλάκων ἐγκαρσίων, κλιμακηδὸν ὑπερκειμένων. Αἱ πτέρναι αὐξάνουσι ταχέως, φθάνουσαι ἐνίοτε εἰς τὸ αὐτὸ μετὰ τοῦ προσοπλίου ὕψος. Ἐκ τοῦ πέλματος καὶ ἐπὶ τοῦ προσθίου αὐτοῦ μέρους παρατηρεῖται κύρτωσις

Digitized by Google

τις καλουμένη *μηνίσκος* καὶ ἐνίοτε διάτρησις αὐτοῦ προκληθεῖσα ἐκ τοῦ κάτω χείλους τῆς τρίτης φάλαγγος, ἥτις ἠνωρθώθη εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ὁπλῆς. Ἐπὶ τῆς λεπτῆς περιφερειακῆς γραμμῆς ὑπάρχει ἐνδιάμεσόν τι πλάτους διαφόρου, ἀρχόμενον ἐκ τοῦ προσοπλίου καὶ ἐλαττούμενον βαθμηδὸν ἐξ ἑκάστου μέρους διὰ νὰ ἐξαφανισθῇ εἰς τὰ μεθόπλια, ἄλλοτε μὲν πεπληρωμένον διὰ κέρατος σκληροῦ καὶ συμπαγοῦς, ἄλλοτε δὲ εὐθραύστου καὶ μαλακοῦ πλήρους ρωγμῶν (Fourmilière). Ἡ ἐπέμβασις πρὸς θεραπείαν τῆς ὀξείας ἐνδονυχίτιδος δέον νὰ εἶναι ταχίστη. Ἐν πρώτοις γενικὴ ἀφαίμαξις ἐπὶ τῆς σφαγίτιδος πρὸς ἀφαίρεσιν ἀρκετῆς ποσότητος αἵματος (4—7 λίτρα) ἀναλόγως τοῦ ἀναστήματος καὶ τῆς ἡλικίας τοῦ ἀσθενοῦς. Ἐντριβαὶ ἐπὶ τῶν ὤμων, γλουτῶν καὶ κνημῶν, διὰ τερεβινθελαίου ἢ καφουρούχου οἰνοπνεύματος καὶ ὑποδόριοι ἐνέσεις πιλοκαρπίνης ἢ ἀρεκολίνης (0 γρ. 04—0 γρ. 10), τοπικῶς ψυχρὰ ἐπιθέματα ἐπὶ τῆς ὁπλῆς ἢ κάλλιον συχνὰ λουτρὰ τῶν ὁπλῶν μακρᾶς διαρκείας (1 ½ ὥρας) ἐντὸς ρύακος ἢ διαλύσεως στυπτηρίας 3%, ἀκολουθούμενα ὑπὸ μικροῦ περιπάτου, ἐσωτερικῶς χορήγησις καθαρτικῶν ἀντιπυρετικῶν καὶ διουρητικῶν (θειικὸν νάτριον, ἀντιπυρίνη, νιτρικὸν κάλιον, ἀνθρακικὴ σόδα) ἐντὸς τοῦ πρὸς πόσιν ὕδατος. Δίαιτα: ἀπαγόρευσις κριθῆς, παράθεσις φυραμάτων ἐκ πιτύρων, λινοσπερμάτων, ἀλεύρου κτλ. Τὰ ἀσθενῆ ζῷα ἀφίενται ἐλεύθερα ἐντὸς ἰδιαιτέρου περιβόλου χωρὶς νὰ ἀφαιρεθῶσιν ἐκ τῶν ὁπλῶν τὰ πέταλα. Ἡ θεραπεία τῆς χρονίας ἐνδονυχίτιδος ἐπιτυγχάνεται δυσκόλως καὶ μόνον διὰ τῆς καλῆς παθολογικῆς πεταλώσεως. Τὸ πέταλον δέον νὰ εἶναι ἐλαφρόν, καλῶς ἐφηρμοσμένον, μὲ βραχίονας πλατεῖς καὶ ἐνίοτε συνδεδεμένους διὰ τρίτου τοιούτου (Fer de Schneider). Ἡ θεραπεία αὕτη συμπληροῦται ἐνίοτε καὶ διὰ νευροτομίας τῶν παλαμιαίων καὶ πελματικῶν νεύρων εἰς τὸ ὕψος τοῦ κυνήποδος. Β. Χ.

ἔνδοξα (τὰ) *[Λογ.]*. Ὅρος τοῦ Ἀριστοτέλους δηλῶν τὰ εἰς τὴν κοινὴν δοξασίαν στηριζόμενα, «τὰ δοκοῦντα πᾶσιν ἢ τοῖς πλείστοις ἢ τοῖς σοφοῖς», τὰ ὡς ἐκ τῆς κοινῆς ὁμοφωνίας θεωρούμενα ὡς ἀληθῆ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ «κατ᾽ ἀνάγκην ἀληθῆ», τὰ ἐν ἑαυτοῖς ἔχοντα τὴν αἰτίαν τῆς ἀληθείας.

ἐνδοξάζω· δοξάζω, λέγω, νομίζω τινὰ ἔνδοξον.

ἔνδοξος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐν δόξῃ, ὁ ἔχων καλὴν φήμην, ὁ ἐπαινούμενος καὶ τιμώμενος, κοιν. *δοξασμένος*, ἀντίθ. *ἄδοξος*: «ἔνδοξος στρατηγός,—στρατός,—λαός,—πρᾶξις», «ἔνδοξον κατόρθωμα,—ἔργον», «ἔνδοξος ἐποχή,—ἡμέρα»· || «οἱ ἔνδοξοι συγγραφεῖς.—ποιηταί» ἢ ἁπλῶς «οἱ ἔνδοξοι», ἄλλως *κλασικοὶ* ἢ *δόκιμοι*: «ἀναγινώσκεται—, εὕρηται παρὰ τοῖς ἐνδόξοις»· || *ἔνδοξα* (βλ. λ.)· συνών. *πιθανά, πιστά, γνώριμα*· || ὑπερθετ. *ἐνδοξότατος* ὡς τιμητ. τίτλος.—Ἐπίρρ. ***ἐνδόξως***.

—*[Ρητορ.]* Τὸ *ἔνδοξον* εἶναι ἓν τῶν κεφαλαίων τῆς πραγματικῆς στάσεως, ἐξετάζεται δὲ τετραχῶς, οἷον: ποία δόξα ὑπάρχουσα θέλει παραμείνει καὶ ποία μὴ οὖσα θέλει προστεθῇ, ἐὰν πράξωμεν ταῦτα περὶ ὧν βουλευόμεθα· καὶ ποίαν ἀδοξίαν παροῦσαν θέλομεν ἀποτρέψει, ποίαν δὲ προσδοκωμένην δὲν θέλομεν προσλάβει· καὶ πάλιν, ἐὰν δὲν πράξωμεν ταῦτα οὕτω, ποίαν παροῦσαν αἰσχύνην δὲν θέλομεν ἐξαλείψει, καὶ ποία μὴ οὖσα θέλει καταλάβει ἡμᾶς· ποία δὲ ὑπάρχουσα δόξα θέλει ἐκλείψει, καὶ ποία μὴ ὑπάρχουσα μέν, δυναμένη δὲ νὰ προστεθῇ, θέλει ἐκφύγει ἡμᾶς (βλ. *πραγματικὴ* στάσις). —Π.

ἔνδοξος (ἡ) *[Βοτ.]*· βλ. *γλοριόζα*.

ἐνδοξότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐνδόξου, τὸ νὰ εἶναί τις ἔνδοξος· λέγεται μόνον ὡς τίτλος: «ἡ ἐνδοξότης σας», ἰδία παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς: «ἡ ὑμετέρα ἐνδοξότης».

ἐνδόξυλον (τὸ) *[Βοτ.]*· βλ. *περιεντεριώνιος ζώνη*.

ἐνδοπερικαρδῖτις, *—ιδος* (ἡ) *['Ιατρ.]*. Συνύπαρξις *ἐνδοκαρδιτιδος* καὶ *περικαρδίτιδος* παρὰ τῷ αὐτῷ ἀτόμῳ, ἤτοι σύγχρονος φλεγμονὴ τοῦ τε ἐνδοκαρδίου καὶ τοῦ περικαρδίου αὐτοῦ. Σ. Γ. Σ.

ἐνδοπλαίσιον (τὸ) (orle) *[Ἑραλδ.]*. Εἶδος θυρεοῦ ἀνῆκον εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν δευτέρας τάξεως τιμητικῶν σχημάτων (pièces honorables de deuxième classe). Τὸ πλάτος του εἶναι ὅσον τὸ ἥμισυ τοῦ ἐξωτερικοῦ πλαισίου (bordure), ἀπέχει δὲ ἄλλο τόσον τῶν ἐξωτερικῶν πλευρῶν τοῦ θυρεοῦ. Ἐνίοτε συναντῶνται δύο πλαίσια ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θυρεοῦ, ὅταν δὲ ἀμφότερα ἀποτελοῦνται ἐκ τετραγωνιδίων δύο χρωματισμῶν, δηλαδὴ ἑνὸς μετάλλου καὶ ἑνὸς χρώματος, καὶ τὰ μέταλλα τοῦ ἑνὸς πλαισίου ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὰ χρώματα τοῦ ἑτέρου καὶ τ᾽ ἀνάπαλιν. Τὸ ἐνδοπλαίσιον, πλὴν τῶν τετραγωνιδίων, δύναται ν᾽ ἀποτελῆται ἀπὸ οἱαδήποτε ἐμβλήματα, ὡς τὰς *σφαίρας* (palle in orlo), τὰς ὁποίας ἔφερεν ἡ οἰκογένεια τῶν Μεδίκων καὶ τῶν μεγάλων δουκῶν τῆς Τοσκάνης, τὰ κρίνα τοῦ βασιλέως τῆς Σκωτίας κλπ. Γ. Ε. Τ.

ἐνδόπλασμα, *—ατος* (τὸ) *['Ιατρ.]*. Ἡ πρὸς τὸ κέντρον τοῦ κυττάρου καὶ περὶ τὸν πυρῆνα αὐτοῦ κοκκωδεστέρα πρωτοπλασματικὴ οὐσία *(μορφόπλασμα)*, κατ᾽ ἀντίθεσιν πρὸς τὴν περιφερικήν, ὁμοειδεστέραν οὖσαν καὶ ὑαλοειδῆ *(ἐξώπλασμα* ἢ *ὑαλόπλασμα)*. Τὸ ἐνδόπλασμα παραμένει ἀναλλοίωτον καὶ ἀναπαράγει τὸ φθειρόμενον ἢ ἀποτριβόμενον ἐξώπλασμα, ἀντιστοιχεῖ δὲ εἰς τὴν πρωτοβλάστην τοῦ Kölliker. Ι. Π.

ἐνδοπλάστη (ἡ) *['Ιατρ.]*. Μᾶζα πρωτοπλασματική, σχηματίζουσα πυρῆνα ἐντὸς τοῦ κυττάρου, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ σῶμα τῶν ἐγχυματικῶν ζωϋφίων. Ι. Π.

ἐνδοπλαστύλη (ἡ) *[Βιολ.]*. Καλεῖται ὁ πυρηνίσκος, ὅστις σχηματίζεται παρὰ τὸν πυρῆνα πλείστων ἀτελεστάτων ζωϊκῶν ὀργανισμῶν καὶ θεωρεῖται ὑπό τινων φυσιοδιφῶν ὄργανον ἀναπαραγωγικόν. Δ. Ν. Π.

ἐνδόπλευρα (ἡ). Ἐσωτερικὸν μεμβρανῶδες περίβλημα τῆς σπερματικῆς βλάστης καὶ τοῦ σπέρματος. Ι. Π.

ἐνδοπλευρικός, *—ή, —όν*· ὁ εὑρισκόμενος ἔνδον τῶν πλευρῶν, ἐν τῷ κοιλώματι τῶν πλευρῶν.

ἐνδοπνευμονικός, *—ή, —όν*· ὁ εὑρισκόμενος ἢ ἀναπτυσσόμενος ἔνδον τῶν πνευμόνων, ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ πνεύμονος.

— **ἐνδοπνευμονικὴ** ***πίεσις*** *[Φυσιολ.]*. Καλεῖται ἡ ἐντὸς τῶν πνευμόνων ὑπάρχουσα πίεσις, ἥτις εἶναι πάντοτε μεγαλυτέρα τῆς ἐνδοθωρακικῆς. Μεταβάλλεται κατὰ πᾶσαν εἰσπνοὴν καὶ ἐκπνοήν, αἱ μεταβολαὶ δ᾽ αὗται συντελοῦσιν εἰς τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ ἀέρος τῶν πνευμόνων. Καὶ κατὰ μὲν τὴν εἰσπνοήν, ἐπειδὴ ὁ ἀὴρ ὁ ὑπάρχων ἐντὸς τῶν πνευμόνων ἀραιοῦται καὶ ἡ πίεσις ὡς ἐκ τούτου καθίσταται μικροτέρα τῆς ἀτμοσφαιρικῆς, ὁ ἀὴρ εἰσορμᾷ ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τοὺς πνεύμονας, ἤτοι ἐκ τοῦ μέρους ἔνθα ὑπάρχει ἡ μείζων πίεσις, πρὸς τὸ μέρος ἔνθα ἡ πίεσις εἶναι μικροτέρα. Κατὰ δὲ τὴν ἐκπνοήν, ἐπειδὴ οἱ πνεύμονες συμπίπτουσιν, ὁ ἀὴρ ὅστις ὑπάρχει ἐντὸς αὐτῶν συμπυκνοῦται καὶ ἡ πίεσις αὐτῶν καθίσταται μεγαλυτέρα τῆς ἀτμοσφαιρικῆς· τούτου ἕνεκεν ὁ ἀὴρ φέρεται ἐκ τῶν πνευμόνων πρὸς τὰ ἔξω.

Τὴν ἐνδοπνευμονικὴν πίεσιν μετροῦμεν συνήθως ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου διὰ μανομέτρου δίκην U, τοῦ ὁποίου τὸν μὲν ἓν σκέλος μένει ἐλεύθερον, τὸ δὲ ἄλλο τὸ συγκοινωνοῦμεν διὰ σωληναρίου τὸ ὁποῖον εἰσάγομεν ἐντὸς τοῦ ἑνὸς ρινικοῦ στομίου, καὶ τὸ ἄτομον ἀναπνέει δι᾽ αὐτοῦ, τὸ ἄλλο δὲ ρινικὸν στόμιον ὡς καὶ τὸ στόμα εἶναι κεκλεισμένα. Ὅταν λοιπὸν γίνεται ἡ εἰσπνοή, ὁ ὑδράργυρος κατέρχεται ἀπὸ τὸ ἐλεύθερον σκέλος καὶ ἀνέρχεται πρὸς τὸ ἕτερον σκέλος οὕτως, ὥστε συνάπτεται πρὸς τὸ ρινικὸν στόμιον. Τοὐναντίον δὲ κατὰ τὴν ἐκπνοὴν κατέρχεται ἀπὸ τὸ σκέλος, ὅπερ συνάπτεται πρὸς τὸ ρινικὸν στόμιον καὶ ἀνέρχεται πρὸς τὸ ἐλεύθερον σκέλος. Ι. Ν. Μ.

ἐνδοπόδιον (τὸ) *[Ζῳολ.]*. Καλεῖται τὸ ἐσώτατον τμῆμα τοῦ ποδὸς διαφόρων ζῴων καὶ δὴ τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαλακοστράκων*. Ὁ ὅρος οὗτος ἀντιτίθεται πρὸς τὸ *ἐξωπόδιον* ἢ *ἐκτοπόδιον*, ὅπερ εἶναι τὸ ἐξώτατον τμῆμα τοῦ ποδὸς τῶν μαλακοστράκων. Δ. Ν. Π.

ἐνδόπρωκτα ἢ ***ἐνδοπρωκτίδαι*** (τά, οἱ) *[Ζῳολ.]*· βλ. λ. *βρυόζῳα*.

ἐνδοπτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἔνδον τοῦ ὀφθαλμοῦ αἰσθητός.

—***ἐνδοπτικὰ φαινόμενα*** *['Οφθαλμ.]*. Ὅταν αἱ σκιαὶ σωματιδίων ἢ ἀντικειμένων εὑρισκομένων ἐπὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἢ ἐντὸς αὐτοῦ προβάλλωνται ἐπὶ τῆς ὀρώσης στοιβάδος τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς, ὁ ὀφθαλμὸς ἐξωτερικεύει καὶ βλέπει τὸ εἴδωλον αὐτῶν, ὁπότε λέγομεν ὅτι λαμβάνει χώραν *ἐνδοπτικὸν φαινόμενον*. Μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐνδοπτικῶν φαινομένων κυριώτερα εἶναι τ᾽ ἀκόλουθα.

Ἱπτάμεναι μυῖαι. Κύτταρα ἢ ὑπόλοιπα αὐτῶν κείμενα κατὰ τὸ ὀπίσθιον τμῆμα τοῦ ὑαλοειδοῦς σώματος, γίνονται ὁρατὰ ἐπὶ λευκῶν ἀντικειμένων (χάρτου, βιβλίου, λευκοῦ τοίχου, διαυγοῦς οὐρανοῦ, μικροσκοπικοῦ πεδίου κτλ.) ὡς στίγματα ἢ στρεπτοί. Τὰ στίγματα ταῦτα εἶναι σκιερὰ μὲν ἀλλὰ διαφανῆ καὶ δὲν παρεμποδίζουσι τὴν ὅρασιν τῶν ἐπ᾽ αὐτῶν κειμένων γραμμάτων ἢ ἀντικειμένων. Τὰ εἴδωλα ταῦτα, ἅτινα κεῖνται κατά τι ὑπεράνω τοῦ σημείου τῆς προσηλώσεως τοῦ ὀφθαλμοῦ, παρακολουθούμενα ὑπ᾽ αὐτοῦ φαίνονται κινούμενα κατὰ τὴν φορὰν αὐτοῦ, καὶ ἐφόσον ὁ ὀφθαλμὸς παρακολουθεῖ αὐτὰ εἶναι ἀδύνατον νὰ τὰ ἐντοπίσῃ εἰς σταθερόν τι σημεῖον. Ὑπεκφεύγουν ἀενάως, ἐξακολουθητικῶς μετακινούμενα ἐντὸς τοῦ πεδίου τῆς ὁράσεως. Τὸ φαινόμενον αὐτὸ παρομοιάζεται μὲ πτῆσιν μυιῶν ἱπταμένων, ἃς διαρκῶς παρακολουθεῖ ὁ ὀφθαλμὸς καὶ ἀδυνατεῖ νὰ συλλάβῃ. Αἱ ἱπτάμεναι μυῖαι κατὰ γενικὸν κανόνα εἶναι ἀμέτοχοι πάσης παθολογικῆς καταστάσεως. Καὶ ὅμως τυραννοῦσι μέχρις ἀπελπισίας πολλὰ ἄτομα καὶ δὴ τοὺς νευρασθενικούς. Αἱ ἱπτάμεναι μυῖαι ἦσαν γνωσταὶ παλαιόθεν. Εἰς διάφορα χωρία τοῦ Γαληνοῦ καὶ λοιπῶν ἰατρῶν γίνεται λόγος περὶ παρεμφερῶν ἐνδοπτικῶν φαινομένων. Ὑπάρχουσι καὶ ἱπτάμεναι μυῖαι προερχόμεναι ἐκ παθολογικῶν ἀλλοιώσεων. Ταύτας διὰ τοῦ ὀφθαλμοσκοπίου καὶ τοῦ κατόπτρου δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν καὶ ἐντοπίσωμεν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἀνωτέρω περιγραφείσας, ἃς ἀδυνατοῦμεν νὰ ἴδωμεν ὡς ἐκ τῆς διαθλαστικότητος αὐτῶν.

Φακοσκοπία. Ὁ διαφανὴς φακὸς δύναται νὰ γίνῃ ὁρατὸς ὑπ᾽ αὐτοῦ τούτου τοῦ ὀφθαλμοῦ, ὅταν θέσωμεν πλησίον αὐτοῦ μικρὸν ἀλλ᾽ ἔντονον φῶς, εἰς τρόπον ὥστε αἱ διὰ τοῦ κρυσταλλοειδοῦς διερχόμεναι ἀκτῖνες νὰ διαθλασθῶσι παραλλήλως. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ φακὸς σχηματίζει τὴν σκιάν του ἐπὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς, ὅστις βλέπει τὸ ἴνδαλμα τοῦ φακοῦ ἐξωτερικευόμενον ὡς δίσκον λαμπρόν. Ἀντὶ φωτὸς δυνάμεθα νὰ μεταχειρισθῶμεν ἴδιον ὄργανον κατασκευασθὲν ὑπὸ τοῦ Aunhold καὶ ὀνομαζόμενον *φακοσκόπιον* ἢ τὸ ἐνδοπτοσκόπιον τοῦ Fontin (1925) (endoptoscope). Τὰ ὄργανα αὐτὰ δύνανται νὰ χρησιμεύσουν καὶ διὰ τὴν παρατήρησιν πολλῶν ἄλλων ἐνδοπτικῶν φαινομένων. Κατὰ τὴν φακοσκοπίαν φαίνονται καλῶς καὶ αἱ ἀρχικαὶ καταρρακτικαὶ ἀλλοιώσεις τοῦ κρυσταλλοειδοῦς.

Φαινόμενον τοῦ Purkinge. Ὅταν ἐν σκοτεινῷ θαλάμῳ κινήσωμεν φῶς πλησίον καὶ πλαγίως πρὸς τὸν βολβόν, καὶ παρατηρήσωμεν κατ᾽ εὐθεῖαν γραμμὴν ἐπὶ τοῦ τοίχου, βλέπομεν ἐπ᾽ αὐτοῦ νὰ σχηματίζωνται τὰ ἀγγεῖα τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς μας μὲ τὰς διακλαδώσεις των. Τὸ φαινόμενον αὐτὸ λέγεται φαινόμενον τοῦ Purkinge.

Φωτοφάνεια (Phosphène). Τὸ εἶδος τοῦ ἐνδοπτικοῦ τούτου φαινομένου διαφέρει τῶν ἀνωτέρω, καθ᾽ ὅτι ἐν αὐτῷ συμβαίνει ἐκδήλωσίς τις φυσικὴ τοῦ ἀμφιβληστοειδοῦς, ὅστις ἐρεθιζόμενος παράγει φῶς, ὅπερ γίνεται ἀντιληπτὸν ὑπὸ τοῦ ἀτόμου. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἦτο ἀρχαιόθεν γνωστὸν ὑπὸ τοῦ Θεοφράστου, τοῦ Ἀλκμαίωνος, τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Ἀλεξάνδρου Ἀφροδισιέως κ.ἄ., ἐκ τῆς διδαχῆς τοῦ Ἐμπεδοκλέους (496—435 π. Χ.), ὅστις ἐδίδασκεν ὅτι, ὅπως ὅλος ὁ ὀργανισμὸς συνίσταται ἀπὸ πῦρ, ὕδωρ, γῆν καὶ αἰθέρα, οὕτω καὶ ὁ ὀφθαλμὸς ἐμπεριέχει τὰ αὐτὰ στοιχεῖα καὶ δὴ καὶ τὸ πῦρ. Συμφώνως πρὸς τὴν διδασκαλίαν ταύτην οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον: Ὁ ὀφθαλμὸς ἐνέχει πῦρ, διότι «θλιβόμενος καὶ κινούμενος φαίνεται πῦρ ἐκλάμπων». Ὁ δὲ Ἀφροδισιεὺς τὸ ἑξηκοστὸν πρόβλημά του ἐπιγράφει «Διὰ τί οἱ ραπιζόμενοι πῦρ ὁρῶσιν». Τὸ ἐνδοπτικὸν φαινόμενον τῆς φωτοφανείας παράγεται ὡς ἑξῆς. Εὑρισκόμενοι ἐν σκότει (κατὰ κανόνα) κλείομεν τὰ βλέφαρα καὶ πιέζομεν αὐτὰ διὰ τοῦ δακτύλου εἰς βαθμόν, ὥστε ἡ πίεσις νὰ ἐπηρεάσῃ τὸν ἀμφιβληστροειδῆ· τότε εἰς τὸ ἀντίθετον μέρος τῆς πιέσεως βλέπομεν μηνοειδὲς φωτεινὸν ἴνδαλμα ἢ φωτοειδὲς φάσμα. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ἐὰν πλήξωμεν τὸν βολβον. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐμελετήθη τῷ 1853 ὑπὸ τῶν Serres d' Uzès καὶ χρησιμεύει ὡς μέσον ἐξερευνητικὸν τοῦ φυσιολογικοῦ καὶ παθολογικοῦ ἀμφιβλητροειδοῦς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ed. Lampis*, Archivio di ottalmologia 1923. —*Serres d' Uzès*, in Aun d' Ocul. 1854. t 31. p. 53.—*Ἱπποκράτης*, *(Littré.* t. V. p. 250, 412).—*Γαληνὸς (Kühn.* VII. 97 —VIII. 20, 137).

Σ. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

— ***ἐνδοπτικαὶ εἰκόνες*** ἢ ***λάμψεις*** *[Φιλοσ.]*. Τὰ αἰσθήματα τὰ προκαλούμενα ἐκ τῆς διεγέρσεως τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου διὰ παράγοντος ἄλλου παρὰ τοῦ φωτός, οἷον διὰ πιέσεως, κτυπήματος, τραυματισμοῦ, φλογώσεως, κτλ. Μ. ΠΟΡΤΑΣΗ

ἐνδοπυελικὴ ***μοῖρα*** *['Ανατομ.]*. Ἡ μοῖρα τοῦ ἀπευθυσμένου ἐντέρου, ἡ εὐρυτέρα καὶ μακροτέρα, ἥτις ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ 3ου ἱεροῦ σπονδύλου μέχρι τοῦ πυελικοῦ ἐδάφους, ἔνθα διαδέχεται ταύτην ἡ περινεϊκὴ μοῖρα. Ι. Π.

ἐνδοπώγων (ὁ) (Endopogon) *[Ζῳολ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρυθροδαιοειδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν Ἀμερικήν. Δ. Ν. Π.

ἐνδορραγὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ διαρραγεὶς ἢ διαρρηγνύμενος πρὸς τὰ ἔσω, ἀντίθ. *ἐξωρραγής*: «ἐνδορραγὴς ἀνθήρ».

— **ἐνδορραγὴς** ***ἀνθὴρ*** (ὁ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται οὕτως ὁ ἀνθήρ, ὅστις διαρρήγνυται ἐσωτερικῶς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἐξωτερικῶς διαρρηγνυόμενον ἀνθῆρα, ὅστις *ἐξωρραγὴς* καλεῖται. Δ. Ν. Π.

ἐνδορραχιαῖαι ***ἐνέσεις*** *['Ιατρ.]*· βλ. λ. *ἔνεσις*.

ἐνδοσὰρξ (ἡ) *[Βιολ.]*. Ὅρος ταυτόσημος πρὸς τὸ *ἐνδόπλασμα* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἐνδόσιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐνδίδων, ἐνδοτικός, εὔκολος· || ἐπὶ τῶν τροφῶν «τὰ ἐνδόσιμα τῇ πέψει» τὰ εὐκολοχώνευτα· || *ἐνδόσιμον* (τό)· τὸ πρὸ τῆς ᾠδῆς ἀνακρουόμενον ὡς κύριος τόνος τοῦ μέλους, ὡς βάσις τοῦ ᾀδομένου· || ἐν τῇ ρητορικῇ, τὸ προοίμιον, τὸ παρέχον στοιχεῖα πρὸς κατανόησιν τῆς **ὑποθέσεως**· || **ἐν τῇ** ἱππευτικῇ, τὸ σημεῖον, ἡ πα-

Digitized by Google

ρακέλευσις πρὸς ἐξόρμησιν· || ἐκ τῶν ἀνωτέρω χρήσεων: ἀφορμή, νύξις, αἰτία πρὸς τὸ γενέσθαι τι: «φιλικὴ συζήτησις μοῦ παρέσχε τὸ ἐνδόσιμον να ἐξετάσω τὸ ζήτημα συστηματικῶς».

ἔνδοσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐνδιδόναι, ὑποχώρησις, ὕφεσις, χαλάρωσις.

ἐνδοσκόπησις, *—εως* ἢ ***ἐνδοσκοπία*** (ἡ). Ἡ ἐξέτασις καὶ ἡ παρατήρησις τοῦ ἐσωτερικοῦ σώματός τινος, ἰδίως δὲ τοῦ ἐσωτερικοῦ κοιλότητος τοῦ σώματος δι' ἀμέσου φωτισμοῦ. Οὕτως ἐξετάζεται τὸ ἐσωτερικὸν π.χ. τοῦ ὠτός, τῆς οὐροδόχου κύστεως κλπ. Ψυχοφυσιολογικῶς *ἐνδοσκόπησιν* καλοῦμεν τὴν μορφὴν ἐκείνην τῆς *διοράσεως*, καθ' ἣν ἄτομα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὑστερικά, διατελοῦντα ἐν ὑπνώσει, κατορθοῦν νὰ περιγράφουν μετὰ λεπτομερείας διαφόρους ἀλλοιώσεις τῶν σπλάγχνων αὐτῶν ἢ ἄλλων, προσδιορίζοντα οὐ μόνον τὴν διάταξιν τῶν ἀνατομικῶν αὐτῶν στοιχείων μετὰ καταπλησσούσης ἀκριβείας, ἀλλὰ καὶ τὴν ὕπαρξιν ἀλλοτρίων σωμάτων εἴς τι μέρος τοῦ ὀργανισμοῦ, λ.χ. σπέρμα λεμονίου ἐν τῇ σκωληκοειδεῖ ἀποφύσει. Τὰ διαισθητικὰ ταῦτα ἄτομα καλοῦνται *ἐνδοσκόποι*, ἡ δὲ ἰδιότης αὐτῶν ἐξηγεῖται διὰ τῆς θεωρίας τῆς διοράσεως καὶ οὐχὶ τῆς τηλεπαθείας. Σ. Γ. Σ.

— *[Ψυχοφ.]* Ἡ *ἐνδοσκόπησις* εἶναι μέθοδος ψυχολογική, ἥτις συνίσταται εἰς τὴν ὑπό τινος παρατήρησιν, παρακολούθησιν καὶ ἐξέτασιν τῶν ἰδίων ἑαυτοῦ ψυχικῶν φαινομένων καὶ λειτουργιῶν. Ὡς σκοπός της δύναται νὰ τεθῇ εἴτε ἁπλῶς τὸ θεωρητικὸν ἐνδιαφέρον τῆς ἀναλύσεως μιᾶς ἀτομικῆς ψυχῆς (τῆς ἰδίας ψυχῆς τοῦ ἐξετάζοντος), εἴτε ἡ κατανόησις διὰ τοῦ μέσου τούτου τῶν γενικῶν νόμων καθ' οὓς προχωρεῖ τὸ ψυχολογικὸν γίγνεσθαι· ἄλλοτε πάλιν αὐτοεξετάζεταί τις διὰ νὰ παρακολουθήσῃ ἀνώμαλά τινα ψυχικὰ φαινόμενα παρεκκλίνοντα τοῦ συνήθους τύπου καὶ δυνάμενα νὰ διαφωτίσουν ἕνεκα τούτου ἀκριβέστερον τὴν κανονικὴν πορείαν των ἐν τῇ ὑγιεῖ συνειδήσει. Ἡ αὐτοεξέτασις ὑπὸ ἠθικὴν σημασίαν δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ περιλαμβανομένη εἰς τὸν ὅρον ἐνδοσκόπησις.

Ὡς ἐπιστημονικὸς ὅρος ἡ λέξις ἐνδοσκόπησις εἰσήχθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων ψυχολόγων καὶ οἱ διασημότεροι ἐξ αὐτῶν τὴν ἐφήρμοσαν ἀπὸ πολλοῦ ὡς μέθοδον καὶ κατέληξαν δι' αὐτῆς εἰς συμπεράσματα βασικὰ διὰ τὸ σύνολον τοῦ φιλοσοφικοῦ συστήματός των, ἰδίως ὁ Hobbes, Socke, Berkeley, Hume καὶ οἱ παλαιότεροι τῆς νεωτέρας ψυχολογικῆς σχολῆς James κ.ἄ. Ὡς πλεονέκτημα τῆς μεθόδου ταύτης τονίζεται ἀνέκαθεν ὅτι τὸ ἄτομον ἔχει πληρεστέραν καὶ ἀμεσωτέραν γνῶσιν τῶν συμβαινόντων ἐν τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ καὶ μόνον κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ ἴδια ψυχικὰ φαινόμενα δύναται νὰ κατανοήσῃ ἔσωθεν καὶ τὰ ξένα. Τὰ μειονεκτήματα ὅμως εἶναι ἔκδηλα: πρῶτον ἡ συνείδησις τῆς αὐτοαναλύσεως ἀλλοιώνει πάντως τὸ φαινόμενον αὐτὸ καθ' ἑαυτό· δεύτερον ἡ ἐνδοσκόπησις εἶναι πάντοτε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον χρονικῶς ἀνασκόπησις, καὶ τρίτον καθίσταται ἀδύνατος εἰς στιγμὰς ἐντόνου συγκινήσεως ἢ ἰσχυρῶν βουλητικῶν ὁρμῶν. Διὰ τοῦτο ἡ ἐνδοσκόπησις δυσκόλως δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς αὐτάρκης ψυχολογικὴ μέθοδος, ὡς ἐκ τούτου δὲ συνεπληρώνετο ἀνέκαθεν ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴν ἐξέτασιν τῶν ἐκδηλώσεων ἀναλόγων ψυχικῶν φαινομένων παρ' ἄλλοις. Εἰς τὴν νεωτέραν φυσιολογικὴν καὶ περαματικὴν ψυχολογίαν ἡ ἐνδοσκόπησις ἔχει μικρὰν σχετικῶς σημασίαν, ἀνέκτησεν ὅμως ὑπὸ ἄλλην ἄποψιν ποιάν τινα σπουδαιότητα εἰς τὴν ψυχοαναλυτικὴν σχολήν. Ε. Λ.

ἐνδοσκόπιον (τό). *Ἐνδοσκόπια* καλοῦνται διάφορα ὄργανα, χρησιμεύοντα πρὸς ἐξέτασιν τοῦ ἐσωτερικοῦ τῶν κοίλων ὀργάνων τοῦ σώματος, τῶν ἐχόντων στενὸν τὸ στόμιον, λ. χ. τῆς οὐροδόχου κύστεως, τῶν ῥινικῶν θαλαμῶν, τοῦ λάρυγγος, τοῦ οἰσοφάγου, τοῦ ἀπευθυσμένου, τοῦ ὠτὸς κλπ. Τὰ ἐνδοσκόπια ὡς ἐκ τούτου φέρουν εἰδικὰ ὀνόματα, ἀναλόγως τῆς χρήσεως αὐτῶν: *κυστεοσκόπιον, οὐρηθροσκόπιον, λαρυγγοσκόπιον, ὠτοσκόπιον, οἰσοφαγοσκόπιον* κλπ. Ἀποτελεῖται δὲ γενικῶς τὸ ἐνδοσκόπιον ἐκ σωλῆνος, ὅστις ἐγκλείει διάτρητον ἐκ μετάλλου κάτοπτρον, κεκλιμένον, προσαρμοζόμενον δ' εἰς τὸν ἐν τῇ κοιλότητι εἰσαγόμενον καθετῆρα· ἐπὶ τοῦ κατόπτρου τούτου δι' ὑποκοίλου ἀνακλαστῆρος προσπίπτει τὸ φῶς μικροῦ συνδεδυασμένου ἠλεκτρικοῦ λαμπτῆρος, ὅπερ ἀπ' αὐτοῦ προσπίπτει πάλιν διὰ φακοῦ ἐπὶ τοῦ πρὸς ἐξέτασιν σημείου. Εἰς δὲ τὸ ἔξω ἄκρον τοῦ ἐργαλείου ὑπάρχει διάφραγμα μετ' ὀπῆς, δι' ἧς ὁ ὀφθαλμὸς βλέπει τὸ εἴδωλον τοῦ ἐξεταζομένου σημείου εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κοίλου ὀργάνου τοῦ σώματος. Σ. Γ. Σ.

ἐνδοσκόπος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων τὴν διορατικὴν ἢ διαισθητικὴν δύναμιν νὰ ἐξετάζῃ καὶ περιεργάζεται τὰ ἔνδον, τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ.

ἐνδόσπερμον ἢ ***ἐνδοσπέρμιον*** (τὸ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ ποσὸν τῶν χυμῶν, ὅπερ τὸ σπέρμα περικλείει ἐντὸς τῶν ὑμενωδῶν ἱστῶν αὐτοῦ ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἐμβρύου. Πρῶτος ὁ Louis Claude Richard ἔδωκε τὴν ὀνομασίαν ταύτην εἰς τὴν οὐσίαν, ἥτις εἰς μέγαν ἀριθμὸν φυτῶν σχηματίζει μετὰ τοῦ ἐμβρύου τὸν πυρῆνα τοῦ σπέρματος. Ὁ Jussieu ἔδωκεν εἰς τὴν οὐσίαν ταύτην τὴν ὀνομασίαν *περισπέρμιον* καὶ ὁ Gœrtner τὴν ὀνομασίαν *λεύκωμα*. Ὁ ὅρος ἐνδοσπέρμιον εἶναι ὀρθότερος τοῦ ὅρου περισπέρμιον, διότι ἡ οὐσία αὕτη δὲν περιβάλλει πάντοτε τὸ ἔμβρυον. Ἐπίσης εἶναι ὀρθότερος καὶ τοῦ ὅρου λεύκωμα, διότι τὸ λεύκωμα δὲν ὁμοιάζει πάντοτε πρὸς τὸ λευκὸν τοῦ ᾠοῦ. Ἡ σύστασις τῆς οὐσίας ταύτης σπανιώτατα εἶναι λευκωματώδης, ἀλλ' ἀλευρώδης εἰς τὰ πλεῖστα τῶν *ἀγρωστοειδῶν*, ἐλαιώδης εἰς τὰ *εὐφορβιοειδῆ*, σαρκώδης εἰς τὰ περισσότερα τῶν *φοινικοειδῶν*, κερατώδης εἰς τὰ δένδρα τοῦ *καφέ, κτλ.* Δ. Ν. Π.

ἐνδοσπλάγχνιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὑρισκόμενος ἢ ἀναπτυσσόμενος ἔνδον τῶν σπλάγχνων, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ *περισπλάγχνιος*.

ἐνδοσπόριον (τὸ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ μεμβρᾶνα ἥτις ἐπιστρώνει τὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματα ἐνίων σπερμάτων. Δ. Ν. Π.

ἐνδόστεον (τὸ) ἢ ***ἔσω περιόστεον*** *[Ἀνατομ.]*. Δίκτυον ἐκ λεπτῶν συνδετικῶν ἰνιδίων, παριστῶν οἱονεὶ τὸν σκελετὸν τοῦ μυελοῦ τῶν ὀστῶν. Τὸ δίκτυον τοῦτο, ἀφθονώτερον ὂν ἐν τῷ αὐλῷ τῆς διαφύσεως, πυκνοῦται κατὰ τὴν περιφέρειαν, σχηματίζον ὑμενοειδῆ στοιβάδα, ἥτις ὑπό τινων ἐκλήθη *ἐνδόστεον* ἢ *ἔσω περιόστεον*.

ἐνδόστομος (ὁ) (Endostomus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κοσσυφινιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα ἱκανοῦ μεγέθους μὲ κεφαλὴν κεκρυμμένην σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ἐντὸς τοῦ προθώρακος καὶ χρῶμα ὑπόφαιον μετὰ μελανῶν ἢ ἐπιξάνθων κηλίδων ἐπὶ τῆς ῥάχεως. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς ἀνατολικὰς χώρας τῆς Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

ἐνδόστρωμα (τὸ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ ἐσώτατον ἐπίστρωμα τῆς μεμβράνης τῆς περιβαλλούσης τὸν κόκκον τῆς γύρεως τῶν φυτῶν. Δ. Ν. Π.

ἐνδόστυλος (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Καλεῖται οὕτως ὁ ἀδενώδης ὀχετός, ὅστις ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὰ ζῷα τοῦ ἀθροίσματος τῶν *χιτωνοφόρων* καὶ εὑρίσκεται παρὰ τὴν ἀναπνευστικὴν κοιλότητα. Ὁ ἐνδόστυλος ἐκκρίνει εἶδος ταινίας πηκτωματώδους συστάσεως, ἐπὶ τῆς ὁποίας προσκολλῶνται παντὸς εἴδους θρεπτικὰ σωμάτια, ἅτινα τὸ ὕδωρ συμπαρασύρει. Ἡ ταινία αὕτη ἅμα πληρωθῇ θρεπτικῶν σωματίων πλησιάζει πρὸς τὸ στοματικὸν ἄνοιγμα τοῦ ζῴου καὶ εἰσχωρεῖ εἰς τὴν πεπτικὴν συσκευήν, συντελοῦσα οὕτως εἰς τὴν θρέψιν τοῦ ζῴου. Δ. Ν. Π.

ἐνδόστωσις, *—εως* (ἡ), ἢ ***ἐνόστωσις***. Παθολογικὴ παραγωγὴ ὀστεΐνης οὐσίας, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συμπαγοῦς, πληρούσης ἐν μέρει τὸν μυελώδη αὐλὸν τοῦ ὀστοῦ. Ι. Π.

ἐνδοσυνθετικαὶ ***γλῶσσαι***· βλ. *συγκολλητικαὶ* γλῶσσαι.

ἐνδοσφαγιτιδικὴ (ἢ ***μεσοσφαγιτιδικὴ***) ***ἄκανθα*** *[Ἀνατομ.]*. Καλεῖται μικρὰ ἄκανθα ἐν τῷ ἰνιακῷ ὀστῷ τοῦ κρανίου, ἥτις χωρίζει τὴν βαθεῖαν σφαγιτιδικὴν ἐντομὴν ἀπὸ ἑτέρας ἐντομῆς μικροτέρας, κειμένης ἔμπροσθεν αὐτῆς. Ι. Π.

ἐνδοταρσιαία ***ἐξόστωσις*** *[Κτηνιατρ.]*· βλ. λ. *ὀστεοαρθρῖτις* τοῦ ταρσοῦ.

ἐνδότατος, *—η, —ον*· ὑπερθετ. τοῦ *ἔνδον*· ἐσώτατος· || ***ἐνδότατα*** (τὰ) ὡς οὐσιαστ. κατὰ παράλειψιν τοῦ *μέρη*: «τὰ ἐνδότατα τῆς Ἀφρικῆς, — τῆς Ἀσίας» τὰ μᾶλλον ἀπέχοντα τῶν παραλίων ἢ τῶν γνωρίμων τόπων.—Ἐπίρρ. ***ἐνδοτάτω*** καὶ ***ἐνδότατα***.

ἐνδοτενόντιον (τὸ) *[Ἀνατομ.]*. Τὸ ἐκ συνδετικοῦ ἱστοῦ ἐξωτερικὸν περίβλημα τῶν τενόντων τῶν μυῶν, καλούμενον *περιτενόντιον*, ἐκπέμπει εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ τένοντος πετάλια, διαχωρίζοντα τὸν τένοντα εἰς δεσμίδας μεγάλας καὶ μικράς· τὸ σύνολον τῶν δεσμίδων τούτων ἀποτελεῖ τὸ *ἐνδοτενόντιον*. Ι. Π.

ἐνδότερος, *—α, —ον*· συγκριτ. τοῦ *ἔνδον*· ἐσώτερος, βαθύτερος· || μετὰ τὸν ἄρθρου *(ὁ ἐνδότερος)* τίθεται ἀντὶ ὑπερθετικοῦ (κατὰ γενικὸν κανόνα τῆς νέας Ἑλληνικῆς)· || *ἐνδότερα* (τά), τὰ ἐσώτατα μέρη, ἄλλως *ἐνδότατα*: «τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀφρικῆς, — τῆς Ἀσίας» τὰ μᾶλλον ἀπέχοντα τῶν παραλίων ἢ τῶν γνωρίμων τόπων. — Ἐπίρρ. ***ἐνδοτέρω*** καὶ ***ἐνδότερον***: «χώρα κειμένη ἐνδότερον τοῦ Ἀφγανιστὰν» βαθύτερον, πιὸ μέσα.

ἐνδοτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἁρμόδιος πρὸς ἔνδοσιν, πρὸς ὑποχώρησιν, ὁ διατεθειμένος νὰ ἐνδώσῃ, νὰ ὑποχωρήσῃ, ὑποχωρητικός: «ἐνδοτικὸς ἄνθρωπος». —Ἐπίρρ. ***ἐνδοτικῶς***.

— **ἐνδοτικαὶ** (ἢ ***παραχωρητικαὶ***) ***προτάσεις*** *[Συντακτ.]*. Αἱ προτάσεις αἱ ὁποῖαι σημαίνουν ὅτι τὸ διανόημα ὑφίσταται κατ' ἔνδοσιν ἢ παραχώρησιν τοῦ λέγοντος· π. χ. «καὶ θεὸς ἂν ἦσο, δὲν θὰ ἠδύνασο νὰ μὲ βοηθήσῃς»· ἐπειδὴ δὲ μεταξὺ τῶν δύο συμπλεκομένων προτάσεων δηλοῦται ἐναντίωμά τι, αἱ ἐνδοτικαὶ προτάσεις λέγονται καὶ *ἐναντιωματικαί*· ἐκφέρονται δὲ διὰ τοῦ *ἂν καὶ (εἰ καὶ)* ἢ *καίτοι* καὶ διὰ τοῦ *καὶ ἂν (καὶ εἰ)*· εἰς δὲ τὴν κυρίαν πρότασιν δύναται νὰ κεῖται τὸ *ὅμως* ἢ *ἀλλ' ὅμως* ἢ *δ' ὅμως*· καὶ διὰ μὲν τοῦ *ἂν καὶ* ἢ *καίτοι* ὁμολογεῖται ἡ ἀλήθεια τῆς ὑποθέσεως: «ἂν καὶ εἶσαι ἰσχυρός, ἐγὼ δὲν σὲ ὑπολογίζω», διὰ δὲ τοῦ *καὶ ἂν* λαμβάνεται ὡς ἀληθὴς ἡ ὑπόθεσις, ἵνα ἐξ αὐτῆς ἐξαχθῇ ἡ ἀκολουθία: «καὶ ἂν ἦσο ἰσχυρός, ἐγὼ δὲν θὰ σὲ ὑπελόγιζον»· ὅταν ἡ ἐνδοτικὴ πρότασις εἶναι ἀρνητική, ἐπὶ μὲν τῆς πρώτης περιπτώσεως τίθεται τὸ ἀρνητικὸν μόριον *δὲν* μετὰ τὸ *ἂν καὶ* ἢ *καίτοι*, ἐπὶ δὲ τῆς δευτέρας περιπτώσεως, ἀντὶ τοῦ *καὶ* τίθεται τὸ *οὐδὲ* ἢ *οὔτε* (ἀρχ. *μηδέ*): «οὐδ' ἂν ἦσο ἰσχυρός, θὰ σὲ ὑπολόγιζον», δημοτικώτερον δέ: «οὔτ' ἂν ἦσο . . .» ἢ «οὔτε καὶ ἂν ἦσο . . .».

ἐνδοτικότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐνδοτικοῦ, τάσις πρὸς ὑποχώρησιν, ὑποχωρητικότης.

ἐνδοτοξῖναι (αἱ) *[Μικροβ.]*. Τοξικαὶ οὐσίαι παραγόμεναι ὑπὸ τῶν πλείστων παθογόνων μικροβίων, μὴ ἐκκρινόμεναι ὑπὸ τούτων, ἀλλὰ παραμένουσαι ἐντὸς τοῦ κυτταρικοῦ σώματος αὐτῶν καὶ ἐλευθερούμεναι μόνον μετὰ τὸν θάνατον καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ μικροβιακοῦ κυττάρου. Παθογόνον τι μικρόβιον, παράγον ἐνδοτοξίνας, ἵνα ἐπιφέρῃ νόσησιν, πρέπει, ἀφοῦ εἰσδύσῃ ἐντὸς τοῦ ὀργανισμοῦ, νὰ πολλαπλασιασθῇ μεγάλως καὶ ἐκ τῶν καταστρεφομένων, ὑπὸ τῶν ἀμυντηρίων τοῦ ὀργανισμοῦ, μικροβιακῶν κυττάρων νὰ ἐλευθερωθῶσιν αἱ ἀντιτοξῖναι, αἵτινες καὶ προκαλοῦσι τὰ νοσηρὰ συμπτώματα. Ὡς πρὸς τὴν χημικὴν σύνθεσιν τῶν ἐνδοτοξινῶν, καὶ ἐν γένει τῶν τοξινῶν, ἀπεδείχθη ὅτι δὲν εἶναι αὗται λευκωματοειδεῖς οὐσίαι, ὡς ἐνομίζετο ἄλλοτε, ἀλλὰ ἑνώσεις, ἀγνώστου καὶ πολυπλόκου μοριακῆς συνθέσεως, συγγενοῦς πρὸς τὰ λευκώματα, αἵτινες ἐμφανίζουσι μεγίστας ὁμοιότητας πρὸς τὰ *ἔνζυμα*. Διὰ ποικίλων μεθόδων ἔχει ἐπιτευχθῆ ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν ἐνδοτοξινῶν ἀπὸ τῶν μικροβιακῶν κυττάρων. Κ. ΚΕΡΕΣΤΕΤΖΗΣ

ἐνδοτραχηλῖτις (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Ἡ ὀξεῖα ἢ χρονία φλεγμονὴ τοῦ βλεννογόνου τοῦ τραχήλου τῆς μήτρας. Ο. Ρ.

ἐνδοτρυπτάση (ἡ) *[Χημ.]*, ἢ ***ἐνδοτρυπτάζη***. Φύραμα πρωτεολυτικὸν ἀπαντῶν εἰς τὸν ζυμομύκητα τοῦ ζύθου. Σ. Γ.

ἐνδοφασία (ἡ) (endophasie) *[Ψυχολ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ διαδοχὴ λεκτικῶν, ἀκουστικῶν, ὀπτικῶν, γραφικῶν κτλ. εἰκόνων, αἵτινες συνοδεύουσι τὴν αὐθόρμητον λειτουργίαν τῆς σκέψεως, χωρὶς νὰ προκαλῶσιν εἰς τὰ ἀντίστοιχα ὄργανα κινήσεις. Ἡ ἐνδοφασία εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐνεργείας τῆς μνήμης καὶ τῆς φαντασίας. Ἡ μὲν μνήμη ἀνακαλεῖ εἰς τὴν συνείδησιν παραστάσεις τοῦ παρελθόντος, ἡ δὲ φαντασία τὰς διαμορφοῖ καὶ προσδίδει εἰς αὐτὰς χαρακτῆρα παραστάσεων τοῦ παρόντος. Α. Δ.

ἐνδοφάτνιον (τὸ) *[Ἀνατομ.]*. Τὸ ἔσω τοῦ φατνίου μέρος, ἀποτελοῦν κοίλωμα καὶ εὑρισκόμενον ἐν τῷ μέσῳ τῶν δύο πετάλων τῶν χειλέων τοῦ γναθικοῦ ὀστοῦ. Τὸ ἐνδοφατνιακὸν τοῦτο κοίλωμα ἐπιστρώννυται ὑπὸ τοῦ περιοστέου καὶ τῶν συνδέσμων (ὀδοντοφατνιακῶν) τῶν συγκρατούντων τὴν ῥίζαν τοῦ ὀδόντος ἐν τῇ θέσει της ἀκίνητον. Ἡ ὕπαρξις τοῦ ἐνδοφατνιακοῦ κοιλώματος συνδέεται στενότατα μὲ τὴν ὕπαρξιν τῆς ῥίζης τοῦ ὀδόντος. Ἡ ἐξαίρεσις ταύτης συνεπάγεται τὴν ἄμεσον ἐξαφάνισιν αὐτοῦ διὰ τῆς ἀπορροφήσεως τῶν τοιχωμάτων αὐτοῦ. Τὸ ἐνδοφατνιακὸν κοίλωμα ὑπόκειται συχνότατα εἰς φλεγμονάς, συμφορήσεις καὶ διαπυήσεις συνεπείᾳ τοπικῆς μὲν βλάβης τοῦ ὀδόντος καὶ τῶν διαφόρων οὐλοστοματικῶν ἀλλοιώσεων, γενικῶς δὲ τῶν λοιμωδῶν καὶ τοξικῶν νόσων. Π. ΠΑΝΤΑΤΖΗΣ

ἐνδοφθαλμία (ἡ) (ophtalmie interne) *[Ὀφθαλμ.]*. Φλεγμονὴ τῶν ἐσωτερικῶν χιτώνων κ i ὀργάνων τοῦ ὀφθαλμοῦ. Ὁ ὅρος οὗτος περιέπεσε πρὸ πολλοῦ εἰς ἀχρηστίαν. Σήμερον γίνεται χρῆσις αὐτοῦ πρὸς ἔνδειξιν φλεγμονῆς τῶν χιτώνων καὶ μέσων τοῦ ὀφθαλμοῦ, προκαλουμένης ὑπὸ διαφόρων σηπτικῶν μικροβίων. Α. Γ.

ἐνδοφλέβιος (ὁ, ἡ), *—ον* καὶ ***ἐνδοφλεβικός***, *—ή, —όν*· ὁ γινόμενος ἔνδον τῶν φλεβῶν, ἐντὸς τοῦ κοιλώματος τῶν φλεβῶν; «ἐνδοφλεβικὴ ἔνεσις».

— **ἐνδοφλέβιοι** ***ἐνέσεις*** *[Ἰατρ.]*· βλ. λ. *ἔνεσις*.

ἐνδοφλεβῖτις, *—ιδος* (ἡ)· Φλεγμονὴ τοῦ ἐπιθηλίου τοῦ αὐλοῦ τῶν φλεβῶν (βλ. *φλεβῖτις*).

ἐνδόφλοιον (τὸ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ ἐσώτατον ἐπίστρωμα τοῦ φλοιοῦ τῶν ξυλωδῶν βλαστῶν. Τὸ ἐπίστρωμα τοῦτο εἶναι πολυχυμῶδες καὶ ὑπό τινων καλεῖται καὶ *βίβλος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἐνδόφλοιος (ὁ) (Endophlius) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καρα-*

Digitized by Google

βιδῶν, περιλαμβάνον κανθάρους μικροῦ μεγέθους ἁπαντῶντας εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἐνδιαιτωμένους κυρίως ὑπὸ τὸν φλοιὸν τοῦ κορμοῦ τῶν δένδρων. Δ. Ν. Π.

ἐνδόφυλλον (τὸ) (Endophyllum) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *κρ ναρτιωδῶν*. Παρουσιάζει μόνον τὴν πυκνιδικὴν καὶ τὴν τελευτοσπορικὴν μορφήν. Τὸ *ἐνδόφυλλον τοῦ ἀειζώου* (E. Sempervivi Lév.) προξενεῖ τὴν παραμόρφωσιν ἢ ἐπιμήκυνσιν καὶ λέπτυνσιν τῶν φύλλων του. Ἐπὶ τῶν φύλλων ἐμφανίζονται κηλῖδες 1—2 χιλιοστ. πορτοκαλλόχροοι, κονιώδεις. Ἐνδείκνυται ἡ καταστροφὴ τῶν προσβεβλημένων φυτῶν καὶ ὁ ψεκασμὸς τῶν ὑγιῶν διὰ βορδιγαλλείου πολτοῦ κατὰ τὴν ἄνοιξιν. Ε. Ν. Ε.

ἐνδόφυτα (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτικὰ παράσιτα, ἅτινα ἀπαντῶσιν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν φυτῶν. Δ. Ν. Π.

ἐνδόφωνον (τὸ) *[Βυζαντ. Μουσ.]*. Εἷς τῶν ἓξ χαρακτήρων τῆς ποιότητος ἢ ἐκφράσεως, δι' ὧν ἐνεργεῖται ἡ νῦν ἐν χρήσει σημειογραφία τῆς βυζαντινῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς καὶ οἵτινες καὶ *ἄχρονοι ὑποστάσεις* καλοῦνται.

Τὸ *ἐνδόφωνον*, ὃν σπανιώτατον, τίθεται πάντοτε ὑπὸ κατιόντας ποσοτικοὺς χαρακτῆρας, ὑφ' οὓς γράφονται συλλαβαὶ λήγουσαι εἰς εμ καὶ εν καὶ σημαίνει ἔρρινον ἀπαγγελίαν αὐτῶν. Ἐπίσης ἐὰν εἰς τὸν ποσοτικὸν χαρακτῆρα τύχῃ καὶ χρονικὸς

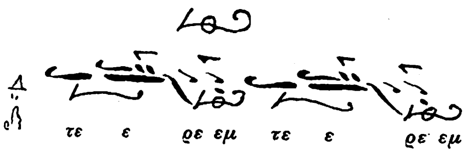

τοιοῦτος ἐκ τῶν αὐξανόντων τὸν χρόνον, δαπανᾶται ὁμοίως ἐρρίνως. Ἡ χρῆσις αὐτοῦ ἐν τῇ σημειογραφίᾳ τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς εἶναι ἐντελῶς περιττή, καθ' ὅσον καὶ ἄνευ αὐτοῦ ἐρρίνως θ' ἀπαγγελθῶσιν αἱ συλλαβαί, ὑφ' ἅς, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, τίθεται. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

ἐνδοχόνδριον ***ὀστοῦν*** *[Ἀνατομ.]*. Ἡ ἐνδοχόνδριος ὀστεΐνη οὐσία, ἡ παραχθεῖσα ἐκ τοῦ πυρῆνος τῆς διαφύσεως τοῦ ὀστοῦ δι' ἐνδοχονδρίου ὀστεώσεως, καλεῖται *ἐνδοχόνδριον ὀστοῦν*, ὅπερ ἀποτελεῖ ἐν ἀρχῇ τὴν ὀστεΐνην διάφυσιν, στερουμένην μυελώδους αὐλοῦ, συγκειμένην δ' ἔξωθεν μὲν ὑπὸ τοῦ περιοστέου, ἔσωθεν δὲ ὑπὸ τοῦ ἐνδοχονδρίου. Τὸ ἐνδοχόνδριον ὀστοῦν ἀπαρτίζεται ἐκ σπογγώδους οὐσίας, τῆς συμπαγοῦς ὑστερώτερον ἀναφαινομένης, ὅτε ἡ οὕτω διαπλασθεῖσα ὀστεΐνη διάφυσις ἐπεκτεινομένη τείνει νὰ ἑνωθῇ μετὰ τοῦ ὀστοῦ τῶν ἐπιφύσεων. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

ἐνδοχόριον (τό). Ἡ ἔσω ἀγγειώδης στοιβὰς τοῦ ἐξωτάτου ἐμβρυογενοῦς χιτῶνος ἐκ τῶν ἀποτελούντων τὸ ἐμβρυοθυλάκιον, ὅστις καλεῖται *χόριον*. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

ἐνδόχρωμα (τὸ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ χρωστικὴ οὐσία ἡ ἀπαντῶσα εἰς τὸ ἐσωτερικὸν κατωτάτων τινῶν φυτικῶν ὀργανισμῶν καὶ ἰδίως τῶν *φυκῶν* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἐνδόχυλοι ***ἱστοὶ*** (οἱ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτως οἱ ἐσωτερικοὶ ἱστοὶ τῶν φυτῶν, οἵτινες ἀποθησαυρίζουσι διαφόρους χυμοὺς μετὰ ὕδατος ἀναμεμιγμένους. Δ. Ν. Π.

ἐνδοχώρα (ἡ)· ἡ ἔνδον παραλίας τινὸς χώρα, ἡ πρός τινα παραλίαν συγκλίνουσα γεωγραφικῶς ἢ ἐμπορικῶς χώρα ἢ ἡ ὁπωσδήποτε ἀπὸ τῆς παραλίας ἐξαρτωμένη ἢ σχετιζομένη χώρα (μετάφρ. τοῦ γερμαν. Hinterland): «ἡ ἐνδοχώρα τῆς Ἐρυθραίας, —τῆς Θεσσαλονίκης,—τῆς Καβάλλας».

—*[Διεθν. Δίκ.]* Πρὸς ἀποφυγὴν διενέξεων καὶ συγκρούσεων μεταξὺ τῶν κρατῶν, ἅτινα κέκτηνται ἢ ἐπιδιώκουσι νὰ ἀποκτήσωσιν ἀποικίας, συνάπτουσι συνήθως ταῦτα εἰδικὴν συμφωνίαν, καθ' ἣν ἐπιφυλάσσεται εἰς τὸ ἓν ἐκ τῶν συμβληθέντων κρατῶν τὸ δικαίωμα νὰ ἔχῃ ἐν ὡρισμένῃ ἐδαφικῇ ζώνῃ, ἐπακριβῶς καθοριζομένῃ τοπογραφικῶς, ἀποκλειστικὴν πολιτικήν, οἰκονομικὴν ἢ καὶ ἄλλην ἐπιρροήν. Τὸ κράτος τοῦτο θὰ ἠδύνατο νὰ ἐνεργήσῃ ἐν τῇ ζώνῃ ταύτῃ πᾶν ὅ,τι θὰ ἐθεώρει ὠφέλιμον διὰ τὰ συμφέροντά του ὑπὸ ὡρισμένας προϋποθέσεις. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, τὸ ἕτερον συμβαλλόμενον κράτος ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν ν' ἀπόσχῃ πάσης ἀποπείρας πρὸς οἱανδήποτε ἀντίδρασιν, ἐπέμβασιν, κατάληψιν ἢ προσάρτησιν τῆς ζώνης ταύτης ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει, ἢ πρὸς ὑπαγωγὴν ταύτης εἴτε ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν του εἴτε ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν ἢ τὴν ἁπλῆν ἔτι προστασίαν. Συνεπῶς, ἡ ζώνη ἢ σφαῖρα αὕτη ἐπιρροῆς δέον νὰ διαφεύγῃ πάσης οἱασδήποτε ἐνεργείας τοῦ τελευταίου τούτου κράτους, τὸ ὁποῖον οὕτω περιορίζει οἰκείᾳ βουλήσει τὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου δρᾶσίν του, κατὰ τὴν ἐπελθοῦσαν συμφωνίαν. Ἡ κατάστασις αὕτη, ἐν τῇ ὁποίᾳ διατελεῖ ἡ ἐν λόγῳ ἐδαφικὴ ζώνη καὶ ἥτις ἀποτελεῖ νέον θεσμὸν τοῦ συγχρόνου Διεθνοῦς δικαίου, πολύτιμον διὰ τὰς πρακτικὰς ἀνάγκας τῆς ἀποικιακῆς πολιτικῆς τῶν κρατῶν, καλεῖται *ἐνδοχώρα* (Hinterland), ἤ, κατ' ἄλλους, *σφαῖρα ἐπιρροῆς* ἢ καὶ *συμφέροντος*, τῶν ὅρων τούτων ὄντων συνωνύμων κατὰ τὴν ἐπικρατεστέραν γνώμην. Ἄλλοτε, διὰ τοῦ ὅρου Hinterland, εἰλημμένου ἐκ τῆς γερμανικῆς καὶ σημαίνοντος τὴν ὄπισθεν χώραν, ἐδηλοῦτο εἰδικῶς ἡ θεωρία, καθ' ἣν ἡ κατάληψις δεδομένης ἀκτῆς παρεῖχε τὸ δικαίωμα πρὸς ἀπαίτησιν καταλήψεως καὶ τοῦ ἐδάφους ἔτι, ὅπερ ἐξετείνετο ἐκεῖθεν ἐπὶ μακρὸν ἐνίοτε πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας. Ἔνιοι συγγραφεῖς ἀνευρίσκουσι διαφοράν τινα μεταξὺ τῶν ὅρων *σφαῖρα ἐπιρροῆς* καὶ *συμφέροντος*, τοῦ πρώτου δηλοῦντος, κατ' αὐτούς, σκοποὺς μᾶλλον πολιτικῆς φύσεως καὶ τοῦ δευτέρου οἰκονομικῆς ἢ ἐμπορικῆς τοιαύτης. Ἐν τούτοις, οἱ τρεῖς ὅροι χρησιμοποιοῦνται ἀδιαφόρως ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἔν τε τῇ ἐπιστήμῃ, ὡς καὶ ἐν τῇ πρακτικῇ τῶν κρατῶν.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, καὶ ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ ΙΘ' καὶ ἐντεῦθεν, αἱ Μ. Δυνάμεις ἐπανειλημμένως καθώρισαν δι' εἰδικῶν συμφωνιῶν, ἃς συνῆπτον ἑκάστοτε μεταξύ των καὶ ὧν τινες κέκτηνται μεγάλην πολιτικὴν σημασίαν, ἐκτεταμένας ἐνδοχώρας, τὰς ὁποίας καὶ ἐπεφύλαξαν εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν ἐπιρροὴν ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς Μ. Δυνάμεως. Ἡ πρακτικὴ αὕτη τοῦ καθορισμοῦ ἐνδοχώρας δὲν ἀποτελεῖ προσάρτησιν τοῦ ἐδάφους αὐτῆς, ἀλλὰ προπαρασκευάζει τοιαύτην ἐν τῷ μέλλοντι, διότι καθορίζει ἀπὸ τοῦδε τὰ ἐδάφη, ἅτινα θ' ἀποτελέσωσιν ἀσφαλῶς βραδύτερον τὸ ἀντικείμενον τῆς ὁριστικῆς προσαρτήσεως εἰς τὸ κράτος, εἰς ὃ νῦν ταῦτα ἀνήκουσι μόνον ὑπὸ τὸν τύπον τῆς ἐνδοχώρας. Ἡ τοιαύτη δὲ προσάρτησις θὰ ἠδύνατο νὰ συντελεσθῇ διὰ παραχωρήσεως, διὰ καταλήψεως, δι' ἀγορᾶς ἢ καὶ διὰ νικηφόρου πολέμου. Ἐνίοτε δέ, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς δυσμενοῦς ἴσως ἐντυπώσεως τὴν ὁποίαν θὰ προὐξένει τὸ γεγονὸς τῆς ἀμέσου προσαρτήσεως, θὰ ἠδύνατο ἡ ἐνδοχώρα νὰ τεθῇ ὑπὸ τὴν καλουμένην *προστασίαν* τοῦ κράτους, δι' ὃ αὕτη ἐπεφυλάχθη. Διὰ τοῦ καθεστῶτος τούτου τῆς προστασίας τὸ ἐν λόγῳ κράτος ἐνασκεῖ ἡγεμονίαν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, τῆς ὁποίας ὁ βαθμός, χαλαρὸς πάντοτε κατὰ γενικὸν κανόνα, ἐξαρτᾶται κυρίως περαιτέρω ἐκ τοῦ μέτρου πολιτισμοῦ τῶν κατοίκων. Τὸ καθεστὼς τοῦτο τῆς προστασίας εἶναι, ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτοῦ, μεταβατικὸς καὶ προσωρινῆς μορφῆς, διότι θὰ κατέληγεν εἴτε εἰς τὴν ὁριστικὴν προσάρτησιν τῆς ἐνδοχώρας εἴτε εἰς τὴν ἀνακήρυξιν ταύτης εἰς κράτος ἀνεξάρτητον ἢ καὶ ὑποτελὲς ἔτι ἀκόμη.

Ἡ θεωρία τῆς ἐνδοχώρας, ὡς διεμορφώθη ἐν τῇ πρακτικῇ τῶν κρατῶν, δὲν προϋποθέτει ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ πραγματικὴν κατάληψιν τῆς ἐδαφικῆς ζώνης καὶ ἐνάσκησιν ἐπ' αὐτῆς καὶ δὴ καθ' ὅλην τὴν ἔκτασίν της κυριάρχου πολιτικῆς ἐξουσίας. Τοῦτο δ' ἀποτελεῖ ἓν ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἐπιχειρημάτων ἐκείνων, οἵτινες ἀποδοκιμάζουσι τὴν πρακτικὴν τῆς ἐγκαταστάσεως σφαιρῶν *ἐπιρροῆς*. Ἐνίοτε μάλιστα εἴτε λόγῳ τῆς μεγάλης ἐκτάσεως τῆς ζώνης, εἴτε καὶ δι' ἄλλας αἰτίας, πρόκειται προφανῶς μόνον περὶ πλασματικῆς καὶ οὐχὶ πραγματικῆς καταλήψεως. Ὑπάρχει τουτέστι μόνον τὸ animus domini. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ὅμως δὲν φαίνεται νὰ ἐνασκῇ οὐδεμίαν ἐπήρειαν ἐν τῇ διαμορφώσει τῆς νομικῆς ἐννοίας τῆς ἐνδοχώρας, καθ' ὅσον τὸ κράτος δὲν ἔχει ὑποχρέωσιν ν' ἀποδείξῃ προηγουμένως τὴν πραγματικὴν κατάληψιν τοῦ ἐδάφους διὰ ν' ἀναγνωρισθῇ ἔπειτα ἡ ἐπ' αὐτοῦ ἐπιρροή. Ἡ τοιαύτη ἀναγνώρισις ἐπέρχεται δι' εἰδικῆς συμφωνίας μεταξὺ δύο ἢ περισσοτέρων κρατῶν. Ἀλλ' ἐννοεῖται ὅτι δὲν δεσμεύονται ἐντεῦθεν τὰ μὴ μετασχόντα τῆς ἐν λόγῳ συμφωνίας τρίτα κράτη, τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύναντο νομικῶς νὰ καταλάβωσι τὴν ζώνην ἢ τμήματα αὐτῆς, ἀφοῦ, ὡς μὴ ὑπαρχούσης πραγματικῆς κατοχῆς, ἐπ' αὐτῆς, ἀποτελεῖ τοῦτο στοιχεῖον τῆς καταλήψεως, δὲν θὰ ἠδύνατο ἡ ἐν λόγῳ ζώνη ἐπιρροῆς νὰ θεωρηθῇ ὡς κατειλημμένη ἤδη ἐν τῇ νομικῇ σημασίᾳ τοῦ ὅρου. Διὰ τὰ τρίτα κράτη ἡ ἐπελθοῦσα συμφωνία εἶναι res inter alios acta καὶ κατὰ συνέπειαν δὲν θὰ ἠδύνατο νομικῶς νὰ τοῖς ἀντιταχθῇ. Τὰ ἐν τῇ καθορισθείσῃ ἐνδοχώρᾳ τυχὸν κεκτημένα ἤδη δικαιώματα ἐκ μέρους τρίτων κρατῶν δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ καταργηθῶσι μονομερῶς διὰ τῆς συναφθείσης συμφωνίας περὶ ὑπαγωγῆς δεδομένης ἐκτάσεως ἐδάφους εἰς τὴν ἐπιρροὴν κράτους τινός.

Τὸ σύστημα τοῦ καθορισμοῦ ἐνδοχώρας ἐφηρμόσθη ἐν Ἀσίᾳ ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῆς ἀπὸ 15ης Ἰανουαρίου 1896 εἰδικῆς συμβάσεως μεταξὺ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας ἀναφορικῶς πρὸς τὰς ἐν τῷ Σιὰμ ἐνδοχώρας τῶν δύο τούτων κρατῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς ἀπὸ 31 Αὐγούστου 1907 συμβάσεως μεταξὺ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ρωσίας, δι' ἧς ἐκανονίσθη ἡ ἐνδοχώρα ἑκατέρου τῶν κρατῶν τούτων ἐν τῇ Περσίᾳ, τῷ Ἀφγανιστὰν καὶ τῷ Θιβέτ. Ἔτι μεγαλυτέραν ἔκτασιν ἔλαβεν ἡ πρακτικὴ τῆς ἐνδοχώρας ἐν τῇ Ἀφρικῇ, ἧς τὸ μεγαλύτερον μέρος εἶναι διηρημένον εἰς σφαίρας ἐπιρροῆς ἀνηκούσας εἰς κράτη τῆς Εὐρώπης.

Πλεῖσται ὅσαι συμβάσεις κεχωρισμένως καὶ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἀπὸ τοῦ 1885 καὶ ἐντεῦθεν, συναφθεῖσαι μεταξὺ τῆς Γερμανίας, τῆς Ἀγγλίας, τῆς Πορτογαλίας, τῆς Γαλλίας, τῆς Ἰταλίας καὶ τοῦ καλουμένου ἀνεξαρτήτου κράτους τοῦ Κόγγου, ὅπερ νῦν ἀποτελεῖ ἀπὸ ἐτῶν βελγικὴν ἀποικίαν, καθώρισαν σφαίρας ἐπιρροῆς δι' ἕκαστον ἐκ τῶν κρατῶν τούτων εἰς τὴν κεντρικὴν καὶ ἰδίᾳ τὴν ἀνατολικὴν Ἀφρικήν. Τὴν 1 Ἰουλίου 1890 συνωμολογήθη συνθήκη, δι' ἧς ἥ τε Ἀγγλία ὡς καὶ ἡ Γερμανία καθώρισαν δι' ἑαυτὰς μεγάλας ἐνδοχώρας ἐν τῇ Ἀφρικῇ, ἰδίᾳ δὲ ἡ τελευταία. Ἡ συνθήκη αὕτη παρέχει καὶ τοῦτο τὸ ἐνδιαφέρον σημεῖον, ὅτι ἡ Ἀγγλία παρεχώρησε τὴν νῆσον Ἑλγολάνδην εἰς τὴν Γερμανίαν, λαβοῦσα ἀντισταθμίσματα ἐπὶ τοῦ ἀφρικανικοῦ ἐδάφους. Τὸ ἄρθρ. 8 τῆς ἀπὸ 11 Ἰουνίου 1891 συμβάσεως μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Πορτογαλίας, δι' ἧς καθορίζονται αἱ ἐν τῇ Ἀφρικῇ σφαῖραι ἐπιρροῆς τῶν δύο κρατῶν (ἄρθρ. 1—7), ὁρίζει ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἐν αὐταῖς δικαιώματα καὶ τὰ καθήκοντα, ὅτι ἕκαστον ἐκ τῶν κρατῶν τούτων ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ ἀναμιγνύεται εἰς τὰ ζητήματα τῆς σφαίρας ἐπιρροῆς, ἥτις προσδιωρίσθη διὰ τὸ ἕτερον κράτος. Οὐδὲν ἐξ αὐτῶν θὰ ἠδύνατο νὰ προβῇ εἰς προσάρτησιν, νὰ συνομολογήσῃ συνθήκας, ν' ἀποδεχθῇ κυριαρχικὰ δικαιώματα ἢ τοιαῦτα καθεστῶτος προστασίας ἐν τῇ σφαίρᾳ ἐπιρροῆς τοῦ ἑτέρου κράτους. Ἑταιρεῖαι ἢ πρόσωπα, ἀνήκοντα εἰς τὸ ἓν ἐκ τῶν συμβληθέντων κρατῶν, θὰ ἠδύναντο ν' ἀπολαύσωσι κυριαρχικὰ δικαιώματα ἐν τῇ σφαίρᾳ ἐπιρροῆς τοῦ ἑτέρου κράτους μόνον κατόπιν συγκαταθέσεως τοῦ τελευταίου τούτου κράτους.

Ἔνιοι συγγραφεῖς κατακρίνουσι τὴν πρακτικὴν τοῦ καθορισμοῦ ἐνδοχώρας, ἰδίᾳ δὲ λόγῳ τοῦ δυνατοῦ τῆς μὴ πραγματικῆς, ἀλλ' ἁπλῶς πλασματικῆς καταλήψεως τοῦ ὅλου ἐδάφους, ὅπερ χαρακτηρίζεται ὡς ἐνδοχώρα. Ἐν τούτοις, φρονοῦμεν ὅτι διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἐξάπλωσιν τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, ἅτινα ἔχουσιν ἀνάγκην νέων ἀγορῶν καταναλώσεως, ὡς καὶ διὰ λόγους ἐκπολιτισμοῦ τῶν βαρβάρων ἢ ἡμιβαρβάρων φυλῶν, αἵτινες εὕρηνται ἐγκατεστημέναι εἰς τὰς ἐνδοχώρας, ἐνδείκνυται τὸ σύστημα τοῦ καθορισμοῦ τοιούτων ζωνῶν, ὅπερ ἠκολουθήθη μέχρι τοῦδε. Δέον ὅμως τὰ δικαιώματα τῶν φυλῶν τούτων να παραμένωσι σεβαστὰ καὶ τὰ κράτη, εἰς ὧν τὴν σφαῖραν ἐπιρροῆς ὑπήχθησαν αὗται, νὰ μὴ προβαίνωσιν εἰς αὐθαιρεσίας ἐν τῇ διοικήσει των.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Faure*, Le conflit anglo - portugais (1890). — *Gérard*, Des cessions déguisées en droit intern. public (1904). — *Pierrat*, Le procédé de l' hinterland (1906). — *Hasenjaeger*, Der völkerrechtliche Begriff der Interressensphaere und des Hinterlandes (1907). — *Fiore*, Du protectorat colonial et de la sphère d' influence, ἐν τῇ Revue géneral du droit intern. public, τ. XIV (1907), σελ. 148—159.

Δ. ΔΡΟΣΟΣ

ἐνδοψία (ἡ). Ἡ ἐπὶ τὰ ἔνδον ὅρασις ἢ παρατήρησις, ἄλλως λεγομένη καὶ *ἐνδοσκόπησις*. Σ. Γ. Σ.

ἐνδοψυχικὴ ***διαρχία***. Καλεῖται οὕτως, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον, τὴν φύσιν καὶ τὴν κοινωνίαν ἀντίθεσιν ἡμῶν, ἡ ἐσωτερικὴ ἡμῶν διάσπασις, ἡ ὁποία ὀφείλεται εἰς τὴν ἀντίθεσιν μεταξὺ τῶν ὑψηλοτέρων καὶ εὐγενεστέρων ἡμῶν πόθων, ὁρμῶν καὶ ἰδανικῶν καὶ τῶν ὑλικῶν ἐπιθυμιῶν τῆς ψυχῆς, καὶ ἡ ὁποία ὁδηγεῖ εἰς τὴν παρ' Ὀβιδίῳ περίφημον φράσιν τῆς Μηδείας: «video meliora proboque, deteriora sequor». Εἰς τὴν διαρχίαν ταύτην ὑπάγεται καὶ ἡ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους παρατηρουμένη διάσπασις τῆς ἑνότητος τῶν τελολογικῶν ὁρμῶν τῆς ἡμετέρας ψυχῆς, διὰ τῆς ὁποίας ἐδημιουργήθη ἐν ἡμῖν ἀντίθεσις μεταξὺ θρησκείας, ἠθικῆς, ἐπιστήμης, ἀντικατοπτριζομένη ἐν τῇ γνωστῇ διασπάσει τοῦ πνευματικοῦ βίου, ἥτις ἀπὸ τῆς Ἀναγεννήσεως ἀποτελεῖ τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν νεωτέρων χρόνων. Ν. Ι. Λ.

ἐνδρομή (ἡ)· *(ἀρχ.)* μέλος παιζόμενον ὑπὸ τῶν ἀρχαίων διὰ τοῦ αὐλοῦ κατὰ τὸ ἀγώνισμα τοῦ πεντάθλου.

ἐνδρομίδαι (οἱ) (Endromidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βομβύκων*, περιλαμβάνουσα ἓν μόνον γένος, τὴν *ἐνδρομίδα* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἐνδρομίς, — *ίδος* (ἡ)· εἶδος ὑποδημάτων τὰ ὁποῖα ἐφόρουν τὸ πάλαι οἱ ἐκδρομεῖς· καὶ τῆς Ἀρτέμιδος τὰ ὑποδήματα ἐχαρακτηρίζοντο ὡς ἐνδρομίδες· ‖ βαρὺ ἐπανωφόριον τὸ ὁποῖον ἐφόρουν οἱ δρομεῖς μετὰ τὸν δρόμον ὡς προφυλακτικὸν κρυολογήματος· ‖ ἐντεῦθεν πιθανῶς τὸ νεοελληνικὸν *ἀνδρομίδα*· εἶδος κλινοσκεπάσματος ἢ στρώματος.

— *[Ἀρχαιολ.]* Εἶδος ὑψηλῶν ὑποδημάτων παρ' ἀρχαίοις, καταλλήλων πρὸς δρόμον, ὡς καὶ ἡ λέξις δηλοῖ. Ταῦτα μετεχειρίζοντο οἱ ἡμεροδρόμοι, θηρευταί, ἱππεῖς, πλὴν τῶν ἀθλητῶν δρομέων, οἵτινες ἔτρεχον γυμνόποδες. Τὸ ὕψος αὐ-

Digitized by Google

τῶν ἢ ἔφθανε μέχρι τοῦ μέσου τῆς κνήμης ἢ μέχρι καὶ πέραν τῶν γονάτων. Ἔμπροσθεν ἦσαν πάντοτε ἀνοικταί, ἐδένοντο δὲ διὰ λωρίων ἢ περωμένων χιαστὶ ἀπὸ σχετικῶν ὀπῶν ἢ περιθεόντων πολλάκις τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῶν ἐπιφάνειαν ὁριζοντίως. Οὐχὶ σπανίως αἱ ἐνδρομίδες ἦσαν κομβωταί. Ὑπὸ τὸ ἐμπρόσθιον ἄνοιγμα αὐτῶν ὑπέκειτο συνήθως δερματίνη γλῶσσα, ἥτις ἐξέχουσα ἄνωθεν συνεστρέφετο ὡς εἶδος κοσμήματος.

Ἐνδρομίδες κομβωταί.

Ὅταν ἡ ἄνω περιφέρεια τῶν ἐνδρομίδων ἦτο ἀνεστραμμένη, ἐκαλοῦντο *ἐμβάδες*, χρῆσις δ' αὐτῶν ἐγίνετο ἐν τῷ οἴκῳ. Ἐνίοτε αἱ ἐνδρομίδες ἄφηνον ἀκαλύπτους τοὺς δακτύλους τοῦ ποδός. Ἡ ὕλη ἐξ ὧν κατεσκευάζοντο ἦτο συνήθως δέρμα κατειργασμένον ἢ τριχωτόν, ὡς καὶ πιλίον καὶ ὕφασμα, διότι ἐπὶ τῶν σωζομένων μνημείων παρατηρεῖται τελεία προσαρμογή των ἐπὶ τῆς κνήμης. Ἐνδρομίδας ἔφερον ἡ Ἄρτεμις, ὁ Ἑρμῆς, ὁ Ἀπόλλων, αἱ Γοργόνες, ἡ Ἀφροδίτη, οἱ Θρᾷκες τοξόται κλπ. Παρὰ Ρωμαίοις τὸ μὲν ὑπόδημα τοῦτο ἐκαλεῖτο cothurnus, ἡ δὲ λέξις endromis ἐδήλου βραχεῖαν καὶ ἄκομψον μηλωτήν, τὴν ὁποίαν ἐφόρουν οἱ ἀθληταὶ μετὰ τὸ ἀγώνισμα, ἵνα μὴ κρυώνουν. Παρομοίας, ἀλλὰ καὶ πολυτελεστέρας ἐκ πορφύρας ἐνδρομίδας ἔφερον καὶ ἄλλοι πολῖται εἰς τὰς ὁδούς.

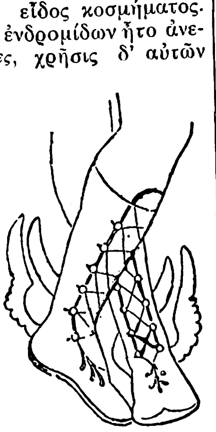

Ἐνδρομίδες δεταὶ τοῦ Ἑρμοῦ ἐξ ἀγγειογραφίας.

—*[Στρατ.]* Καλεῖται *ἐνδρομὶς* τὸ ἐκ σκύτους μέλανος ἢ ἐπιξάνθου ὑψηλὸν ὑπόδημα, τὸ καλῦπτον ἅπασαν τὴν κνήμην, δηλαδὴ τὸ κοινῶς καλούμενον *μπόττα*. Εἶναι εἶδος στολῆς ἀξιωματικοῦ. Ν. Θ. Κ.

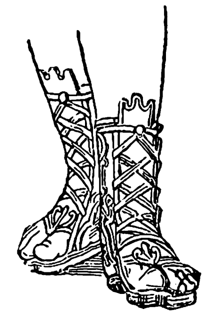

Ἐνδρομίδες μετὰ γλώσσης μὴ καλύπτουσαι τοὺς δακτύλους.

ἐνδρομὶς (ἡ) (Endromis) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐνδρομιδῶν*, περιλαμβάνον εὐμεγέθεις ψυχὰς μὲ μικρὰν κεφαλήν, κεραίας βραχείας καὶ σῶμα κεκαλυμμένον ὑπὸ πυκνῶν τριχῶν. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἓν μόνον εἶδος, τὴν *ἐνδρομίδα τὴν ποικιλόχρουν* (Endromis variegata), ἥτις ἔχει χρῶμα φαιοπυρρὸν μὲ κίτρινα κυανᾶ στίγματα. Ἡ ψυχὴ αὕτη ἵπταται ταχύτατα, ἐνδιαιτᾶται εἰς τὰ δάση, εἶναι ἡμερόβιος καὶ σπανιώτατα ἀπαντᾷ ἐν Εὐρώπῃ. Αἱ κάμπαι της ζῶσιν ἐπι τῶν καρυῶν. Δ. Ν. Π.

ἔνδροσος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ πλήρης δρόσου, ὁ βεβρεγμένος ὑπὸ τῆς δρόσου: «εὐνὴ ἔνδροσος».

ἔνδρυον (τὸ) (ἐκ τοῦ *δρῦς*) καὶ παρετυμ. ***ἔμβρυον*** *[Ἀρχαιολ.]*. Ἡ ἐκ ξύλου δρυὸς σφήν, ἥτις περωμένη διὰ τῶν ὀπῶν τοῦ ζυγοῦ καὶ τοῦ ρυμοῦ (τιμονίου) συνήρμοζε πρὸς ἄλληλα τὰ δύο ταῦτα τμήματα τοῦ ἀρότρου, τὰ ὁποῖα κατόπιν συνεδέοντο διὰ δερματίνου ἱμάντος πρὸς μείζονα στερεότητα τῆς συναρμογῆς.

ἔνδυμα (τό)· τὸ δι' οὗ ἐνδυόμεθα, καλύπτομεν τὸ σῶμά μας, φόρεμα, ροῦχο· || ἰδίᾳ τὸ περιβάλλον τὸ ἄλλο σῶμα πλὴν τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν ποδῶν: «ἔνδυμα πολυτελές, —εὐτελές, —πλούσιον, —πενιχρόν, μακρόν,—βραχύ,—πλατύ,—βαρύ», «ἔνδυμα ἐπίσημον,—περιπάτου, —χοροῦ, —ταξιδίου»· || «ἔνδυμα γάμου» τὸ κατάλληλον ἔνδυμα τὸ ὁποῖον φορεῖται κατὰ τὸν γάμον· καὶ μεταφ. ἐπὶ τὸ παιγνιωδέστερον, τὰ προσόντα, ἠθικὰ ἢ καὶ τυπικά, ὅπως καταλάβῃ τις θέσιν ἀξιόλογον· ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τοῦ Εὐαγγελίου (*Ματθ.* 22, 12)· «ἑταῖρε, πῶς εἰσῆλθες ὧδε μὴ ἔχων ἔνδυμα γάμου;». Β. Φ.

—*[Ἐγκυκλ.]* Βλ. *ἐνδυμασία*.

ἐνδυμασία (ἡ)· τὸ σύνολον τῶν ἐξωτερικῶν ἐνδυμάτων τὰ ὁποῖα φορεῖ τις, κοιν. *φορεσιά, κοστούμι*: «ἐνδυμασία καλοκαιρινή,—χειμερινὴ κλπ»· || ἀντὶ τοῦ *ἔνδυμα*: «ἐνδυμασία χοροῦ, —περιπάτου,—ἑσπερίδος κττ.».

ΑΡΧΗ, ΑΙΤΙΑ, ΕΞΕΛΙΞΙΣ. Ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ὁ ἄνθρωπος ἤρχισε νὰ φέρῃ ἐπὶ τοῦ γυμνοῦ αὐτοῦ σώματος πρόσθετα δέρματα, φύλλα, πτερὰ κτλ. Εἰς τάφους τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς εὑρέθησαν ἴχνη τοιούτων δερμάτων. Εἶναι ὅμως ζήτημα διαμφισβητούμενον ὑπὸ τῶν ἐθνολόγων, ἂν ὁ ἄνθρωπος ἐνεδύθη τὸ πρῶτον ἢ ἐστολίσθη, ἤτοι ἐὰν λόγοι πρακτικοὶ (ἀπὸ τοῦ ψύχους καὶ τοῦ καύσωνος προφύλαξις) ἐπέβαλον τὸ ἔνδυμα, ἢ αἰσθητικοὶ (στολισμὸς) ἐγέννησαν τὴν ἕξιν καὶ τὴν ἀνάγκην τοῦ καλύπτειν ὁπωσδήποτε τὸ σῶμα. Ἐκ τῶν παρὰ τοῖς σήμερον σῳζομένοις πρωτογόνοις λαοῖς ἐρευνῶν διαπιστοῦται, ὅτι οἱ μὲν περὶ τὰς πολικὰς χώρας ζῶντες εἶναι πάντοτε ἐνδεδυμένοι (διὸ καὶ δὲν βάφουν καὶ δὲν στιγματίζουν τὸ σῶμά των), ἐνῷ οἱ περὶ τὰς τροπικὰς πάντοτε γυμνοί. Σπανίως οἱ τελευταῖοι (Φουέγιοι, Βοσχιμᾶνοι) κατὰ τὰς κακοκαιρίας κρεμοῦν ἐπὶ τῆς ράχεως (ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ) δέρματα ζῴων, φονευθέντων ὑπὸ τῶν ἰδίων· ἀλλὰ ταῦτα χρησιμεύουν συγχρόνως καὶ πρὸς ἐπίδειξιν τῆς γενναιότητος τῶν φερόντων. Οἱ τῶν θερμῶν κλιμάτων ἀσφαλῶς μόνον δι' αἰσθητικοὺς λόγους φέρουν διάφορα ἐκ τοῦ περιβάλλοντος φυσικοῦ κόσμου εἰλημμένα καὶ καταλλήλως διευθετούμενα ἀντικείμενα. Ὅσον ἀφορᾷ λοιπὸν τούτους δὲν δύναται νὰ γίνῃ κυρίως λόγος περὶ ἐνδυμασίας, ἀλλὰ περὶ στολισμοῦ. Ὁ στολισμὸς οὗτος εἶναι ἢ «κινητὸς» (τῆς κεφαλῆς, τοῦ λαιμοῦ, τῶν ἰσχίων) ἢ «μόνιμος» (βαφή, στιγματισμός, ἑκούσιος τραυματισμὸς τοῦ σώματος, ὁ διὰ τῆς ρινός, τῶν ὤτων καὶ τῶν χειλέων διαπερασμὸς κρίκων, βελονῶν, ὀστῶν). Ἡ κόμωσις ἀποτελεῖ τὴν μετάβασιν ἀπὸ τοῦ μονίμου εἰς τὸν κινητὸν στολισμόν. Ἡ γενικότης τοῦ στολισμοῦ παρά τε τοῖς ἀγρίοις καὶ τοῖς πεπολιτισμένοις λαοῖς δικαιοῖ τὴν γνώμην τοῦ Σενέκα (Epist. 32), ὅτι «φύσει ὁ ἄνθρωπος εἶναι ζῷον φιλόκοσμον καὶ φιλόκομψον», διότι, ὡς θὰ ἴδωμεν, ὁ στολισμὸς συνάπτεται πρὸς τὰ ἔνστικτα τῆς ἀναπαραγωγῆς καὶ τῆς αὐτοσυντηρησίας.

Ὁ τῶν ἰσχίων στολισμὸς ἐγέννησε τὸ ζήτημα τῆς ἀρχῆς τοῦ συναισθήματος τῆς αἰδοῦς. Ὑπεστήριξάν τινες, ὅτι ἡ διὰ φύλλων, ταινιῶν, ποδιῶν, πτερῶν καὶ οὐρῶν ζῴων κάλυψις τῶν γενετησίων ὀργάνων ὀφείλεται εἰς τὸ ἔμφυτον συναίσθημα τῆς αἰδοῦς. Κατὰ τὴν «Γένεσιν» οἱ πρωτόπλαστοι μόνον μετὰ τὸ ἁμάρτημα «ἔγνωσαν, ὅτι γυμνοὶ ἦσαν. Καὶ ἔρραψαν φύλλα συκῆς καὶ ἐποίησαν ἑαυτοῖς περιζώματα» (III, 7)· ὅτε δὲ ἐξεδίωξεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ παραδείσου, «ἐποίησε τῷ Ἀδὰμ καὶ τῇ Εὔᾳ γυναικὶ αὐτοῦ χιτῶνας δερματίνους καὶ ἐνέδυσεν αὐτούς» (III, 21). Τὰ γεγονότα ὅμως μαρτυροῦσιν ὑπὲρ τῆς ἀντιθέτου γνώμης, ὅτι δηλαδὴ τὸ αἴσθημα τῆς αἰδοῦς εἶναι ἀπότοκον τῆς καλύψεως τῶν γενετησίων ὀργάνων. Διότι: α') οὐχὶ πάντες οἱ πρωτόγονοι καλύπτουν ταῦτα· β') πολλοὶ φέρουσι μόνον ζώνην ἁπλῆν, τὴν ὁποίαν μεταχειρίζονται διὰ πρακτικοὺς σκοπούς, ἤτοι νὰ κρεμῶσιν ἀπ' αὐτῆς βραχέα ὅπλα ἢ δοχεῖα ἀλοιφῶν καὶ βαφῆς· ὅταν δὲ ἡ ζώνη αὕτη εἶναι ἐξ ἀνθρωπίνων τριχῶν, ὁ σκοπός της τότε εἶναι ἡ ἐπίδειξις γενναιότητος· γ') συνήθως αἱ ἀπὸ τῆς ζώνης ἐξαρτώμεναι ποδιαὶ καὶ ταινίαι ἢ εἶναι πολὺ βραχεῖαι, ὥστε νὰ μὴ καλύπτουν τίποτε, ἢ ὅταν εἶναι μακραὶ καλύπτουν ἀτελῶς· ἡ κάλυψις κυρίως γίνεται μόνον κατὰ τὰς ἑορτασίμους ἡμέρας καὶ τοὺς χορούς ἢ μόνον ὑπὸ τῶν ἐγγάμων γυναικῶν. Ἐκ τούτων συνάγεται ὅτι οὐχὶ ἐξ αἰδοῦς, ἀλλὰ πρὸς πρόκλησιν τοῦ ἀντιθέτου φύλου ὁ πρωτόγονος «στολίζει» εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις τὰ γενετήσια ὄργανα αὐτοῦ. Διότι, ὅταν ὅλον τὸ σῶμα εἶναι γυμνόν, ἡ προσοχὴ ἕλκεται πρὸς τὸ ἐστολισμένον μέρος. Τοὐναντίον δέ, ὅταν ὅλον τὸ σῶμα καλύπτεται, ὅπως συμβαίνει εἰς τοὺς πεπολιτισμένους λαούς, ἡ ἀποκάλυψις τῶν κεκρυμμένων εἶναι προσβολὴ κοινωνικοῦ θεσμοῦ, ἡ ὁποία γεννᾷ τὸ συναίσθημα τῆς αἰδοῦς εἰς τὸν δράστην.

Αἰσθητικὴν ἀξίαν διὰ τὸν στολισμὸν ἢ ἐνδυμασίαν τῶν πρωτογόνων ἔχουσι τὰ ἑξῆς φυσικὰ στοιχεῖα: α') ἡ λάμψις: τεμάχια ὑέλου, κογχύλια, μέταλλα, ὀδόντες· β') τὸ χρῶμα: λευκόν, κίτρινον, ἐρυθρόν, σπανιώτατα τὸ κυανοῦν καὶ πράσινον. Ἡ αἰσθητικὴ ὅμως ἀξία τοῦ χρώματος ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ φυσικοῦ χρώματος τοῦ δέρματος. Οὕτω τὸ μέλαν διὰ τὸν νέγρον εἶναι ἄχρηστον χρῶμα· γ') τὸ σχῆμα καὶ ἡ ρυθμικὴ τῶν χρησιμοποιουμένων ἀντικειμένων: πτερά, φύλλα, οὐραί. Ἀλλ' εἰς πάντα ταῦτα ὁ πρωτόγονος προσθέτει καὶ τὴν ἀξίαν τῆς ἰδίας του τεχνικῆς, τῆς ὁποίας δύο εἶναι αἱ πρωτεύουσαι ἀρχαί: «συμμετρία καὶ εὐρυθμία». Ἡ συμμετρία τοῦ σώματος ἐπέβαλε τὴν συμμετρικὴν διάταξιν τῶν στολισμῶν τῆς κεφαλῆς, τοῦ λαιμοῦ καὶ τῶν ἰσχίων. Ἀνώτερος ὅμως βαθμὸς αἰσθητικῆς ἐξελίξεως εἶναι ἡ ἐπιζήτησις ρυθμοῦ εἰς τοὺς στολισμούς, ὡς π. χ. ἡ κανονικὴ ἐναλλαγὴ κογχυλίων καὶ ὀδόντων εἰς τὰ περιδέραια κ.ο.κ. Οὐδεμία ἐν τούτοις αἰσθητικὴ ἐκδήλωσις τῶν πρωτογόνων εἶναι ἀμειγὴς ὠφελιμότητος. Οὕτως οἱ στολισμοὶ χρησιμεύουν ἢ ὡς ἀντιβασκάνια ἢ πρὸς πρόκλησιν γενετήσιον ἢ ἐκφοβισμὸν τῶν ἐχθρῶν. Διὰ τοῦτο, ἀφ' ἑνὸς μὲν βάφονται καὶ στολίζονται κυρίως κατὰ τοὺς χοροὺς καὶ τὰς μάχας, ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ ἄνδρες περισσότερον τῶν γυναικῶν, διότι τὸ θῆλυ εἶναι τὸ ζητούμενον φῦλον, ἀντιθέτως τοῦ παρὰ τοῖς πεπολιτισμένοις λαοῖς συμβαίνοντος. Ὁ στιγματισμὸς ἄλλως τε καὶ οἱ αὐτοτραυματισμοὶ σκοπὸν ἔχουν τὴν ἐπίδειξιν τοῦ θάρρους καὶ τῆς ἀντοχῆς τοῦ ἄρρενος τόσον εἰς τὰς γυναῖκας ὅσον καὶ εἰς τοὺς ἐχθρούς.

Ἄξιον σημειώσεως εἶναι, ὅτι εἰς τὴν τέχνην τοῦ στολισμοῦ τῶν πρωτογόνων δὲν ὑπάρχει ἐξέλιξις, ἄρα «συρμός», διότι δὲν ὑπάρχουσιν οὔτε ἐξέλιξις τῶν μέσων παραγωγῆς οὔτε διαφοροποίησις κοινωνικῶν τάξεων. Ὁ συρμός, κινούμενος ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, παρατηρεῖται ὅπου ὑπάρχουν κοινωνικαὶ τάξεις, τῶν ὁποίων αἱ ἀνώτεραι μεταβάλλουν διαρκῶς τρόπον τοῦ ἐνδύεσθαι καὶ κοσμεῖσθαι πρὸς διάκρισίν των, ὅταν ὁ ἐπικρατῶν συρμὸς κατέλθῃ εἰς τὰ κατώτερα κοινωνικὰ στρώματα καὶ γενικευθῇ.

Οἱ τῶν ψυχροτέρων κλιμάτων ἄνθρωποι ἐνεδύθησαν οὐ μόνον πρὸς στολισμόν, ἀλλὰ πρωτίστως ὅπως ἀμύνωνται κατὰ τοῦ ψύχους. Ἡ ἐφεύρεσις βελονῶν ἐξ ὀστῶν καὶ κλωστῆς ἐκ φυτικῶν ἰνῶν ἐπέτρεψε τὴν στοιχειώδη συρραφὴν τῶν δερμάτων πρὸς κατασκευὴν ἐνδυμασίας: μανδυῶν, περισκελίδων, πίλων. Ἡ ἐνδυμασία ὅμως αὕτη ἤρχισε νὰ ἐξελίσσεται ἱστορικῶς, ἀφότου ὁ πρωτόγονος ἐγκατέστη μονίμως εἴς τι μέρος, ἤτοι ἐγένετο, ἀπὸ νομάδος κυνηγοῦ γεωργικός, ἐξημέρωσε τὰ οἰκιακὰ ζῷα, ἐκαλλιέργησε τὴν γῆν καὶ κατ' ἀκολουθίαν μετεχειρίσθη οὐ μόνον τὰ ἀκατέργαστα δέρματα, ἀλλὰ καὶ τὸ τρίχωμα τῶν ζῴων, ὡς καὶ τὸ λίνον, τὸ κάνναβι κτλ. πρὸς κατασκευὴν ὑφασμάτων. Παραλλήλως ἀνεπτύσσετο καὶ ἡ καλαισθησία τῆς βαφῆς αὐτῶν καὶ τῆς κοπῆς. Εἰς τὴν γενίκευσιν τοῦ ἐνδύματος ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος ἡ δυνατότης τῆς ἐξατλώσεως ἀνὰ πᾶσαν τὴν γηΐνην ἐπιφάνειαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Λόγῳ τοῦ κρατοῦντος σήμερον πρακτικοῦ πνεύματος παρὰ τοῖς πεπολιτισμένοις λαοῖς καὶ τῆς σκληρότητος τοῦ βιωτικοῦ ἀγῶνος, ἡ ἐνδυμασία εἶναι ἁπλουστέρα ἢ ἄλλοτε· ὁ στολισμὸς ὅμως τῶν γυναικῶν ὅσῳ καὶ ἂν ἐγένετο λεπτότερος καὶ ἐπιτηδειότερος, δὲν διαφέρει κατ' οὐσίαν τοῦ τῶν πρωτογόνων. Ἀλλὰ τὸ σῶμα τοῦ μὴ ζῶντος κατὰ φύσιν ἀπὸ μακρῶν αἰώνων ἀνθρώπου ἔχει ὑποστῆ οὐκ ὀλίγας παραμορφώσεις. Ἡ ἐνδυμασία ὅθεν σήμερον πληροῖ καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ ν' ἀποκρύπτῃ τὰς τυχὸν ἀτελείας τοῦ σώματος. Ἐπειδὴ δὲ αἱ γυναῖκες σήμερον μετέχουν ἐξ ἴσου πρὸς τοὺς ἄνδρας παντὸς ἐπαγγέλματος, ἡ ἀνάγκη ἐλευθέρας κινήσεως αὐτῶν καὶ κέρδους χρόνου περὶ τὴν ἀμφίεσιν ἐπέβαλε τὸν συρμὸν τῶν βραχειῶν ἐσθήτων καὶ τῶν κομμένων μαλλιῶν, ὅστις πάλιν ἐπέφερεν ἀνάλογον μεταβολὴν εἰς τὰς περὶ αἰδοῦς ἀντιλήψεις.

Τῆς ἐνδυμασίας διαφέρει ἡ «στολή», ἤτοι ἡ διὰ πάντα τὰ μέλη ὑπαλληλικῆς τινος ἢ ἐπαγγελματικῆς τάξεως ἐπιβαλομένη ὁμοιόμορφος ἐνδυμασία πρὸς διάκρισιν αὐτῶν.

[Περὶ τῆς στολῆς ταύτης τοῦ *κλήρου*, τῶν *στρατιωτῶν*, τῶν *ἐργατῶν*, τῶν *τζόκεϋ*, τῶν *γκρούμ*, ὡς καὶ τῶν *θεατρικῶν* στολῶν βλέπε τὰς οἰκείας λέξεις.] Κ. Ι. Β.

ΗΕΝΔΥΜΑΣΙΑ ΕΝ ΤΩ ΑΡΧΑΙΩ ΚΟΣΜΩ. ***Α') Κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους.*** Τὴν ἐνδυμασίαν ἐχρησιμοποίησεν ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ παλαιοτάτης ἐποχῆς ὄχι μόνον πρὸς προφύλαξιν τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ πρὸς εὐπρεπῆ ἐμφάνισιν καὶ στολισμόν. Ἀνέκαθεν ἡ κάλυψις τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἐθεωρήθη ὡς φυσικώτατον πρᾶγμα, πᾶσαι δ' αἱ μυθολογικαὶ παραδόσεις πάντων τῶν λαῶν θεωροῦν τὸ ἔνδυμα ὡς φυσικὸν καὶ ἀπαραίτητον παράρτημα τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Ὑπὸ τοιούτων ἰδεῶν ἐμφορούμενοι μετεχειρίσθησαν ἐνδύματα, ὄχι μόνον οἱ κάτοικοι τῶν ψυχρῶν καὶ εὐκράτων χωρῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ τῶν θερμοτάτων, ὅπου οὐδεμία ἀνάγκη ἐνδυμάτων πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τοῦ ψύχους ὑπῆρχεν, ὅσον δὲ λαός τις προήγετο εἰς τὸν πολιτισμόν, τόσον καὶ τὰ ἐνδύματά του καθίσταντο τελειότερα καὶ ὡραιότερα. Ἑπομένως ὄχι μόνον ἡ ἐνδυμασία ἑκάστου λαοῦ ἦτο διάφορος τῶν ἐνδυμασιῶν τῶν γειτόνων του, ἀλλὰ καὶ τοῦ αὐτοῦ λαοῦ ἡ ἐνδυμασία ἐλάμβανεν ἑκάστοτε διαφόρους μορφάς, εἴτε ἀναλόγως τῆς βαθμῖδος τοῦ πολιτισμοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκετο οὗτος, εἴτε συνεπείᾳ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἐνδυμασιῶν ἄλλων λαῶν.

Περὶ τῆς ἐνδυμασίας τῶν ἀγρίων ἢ ἡμιαγρίων λαῶν ἐν τῇ προϊστορικῇ ἀρχαιότητι δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος ἐνταῦθα, διότι ἄλλως τε δὲν ἔχομεν οὔτε γραπτὰς εἰδήσεις οὔτε ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα, ἐκ τῶν ὁποίων νὰ δυνηθῶμεν νὰ λάβωμεν εἰκόνα τινὰ τῆς ἐνδυμασίας ἑκάστου ἐξ αὐτῶν. Ἐκ τοῦ τρόπου ὅμως, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐνδύονται καὶ σήμερον οἱ ἄνθρωποι οἱ εὑρισκόμενοι εἰς πρωτόγονον βαθμῖδα πολιτισμοῦ, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι ἐνεδύοντο μὲ ἀκατέργαστα δέρματα ζῴων ἢ καὶ μὲ φυτικῆς προελεύσεως ἐλαφρὰ καλύμματα περὶ τὴν ὀσφὺν (οἱ κάτοικοι τῶν θερμῶν χωρῶν). Μὲ τὴν ἀνάπτυξιν ὅμως τοῦ πολιτισμοῦ ἤρχισεν ἡ διὰ δερμάτων ἐνδυμασία νὰ μεταβάλλεται ἤδη κατὰ τὴν νεολιθι-

Digitized by Google

χὴν ἐποχὴν εἶναι βέβαιον ὅτι πλὴν τοῦ ἀκατεργάστου δέρματος ἐχρησιμοποιήθησαν καὶ μόναι αἱ τρίχες τῶν ζῴων πρὸς ἐνδυμασίαν τῶν ἀνθρώπων ὡς ὕφασμα. Τὸ ἐκ τῶν τριχῶν κατασκευασθὲν ὕφασμα κατ' ἀρχὰς ἐχρησιμοποιήθη, ὡς τὸ δέρμα, πρὸς ἁπλῆν περιτύλιξιν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος· σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως, ἀναπτυσσομένου τοῦ πολιτισμοῦ, τὸ ὕφασμα (πρὸς κατασκευὴν τοῦ ὁποίου ἐχρησιμοποιήθησαν ὄχι μόνον τρίχες ζῴων, ἀλλὰ καὶ φυτικαὶ οὐσίαι) ἐβάφη, προσηρμόσθη μετὰ τέχνης εἰς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα καὶ κατέστη ἔνδυμα.

Β') ***Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις λαοῖς τῆς Ἀνατολῆς.*** 1) Ἡ ἐνδυμασία τῶν Αἰγυπτίων. Ἐκ τῶν ἀρχαίων λαῶν τῆς Ἀνατολῆς οἱ πρῶτοι ἀναπτύξαντες πολιτισμόν, οἱ Αἰγύπτιοι δηλαδὴ καὶ οἱ Ἀσσυροβαβυλώνιοι, ἔδωσαν μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν ἐνδυμασίαν αὐτῶν, καί, ὑπὸ ἔποψιν ποιότητος τῶν παραγομένων εἰδῶν, ἀνήγαγον τὴν ὑφαντικὴν καὶ τὰς συναφεῖς πρὸς αὐτὴν τέχνας εἰς περιωπὴν ἐφάμιλλον πρὸς τὴν σημερινήν. Πλὴν τῶν ὑφασμάτων τῶν κατεσκευασμένων ἐκ τριχῶν ζῴων, τὰ ὁποῖα, ὡς εἶναι φυσικόν, ἀντικατέστησαν κατὰ πρῶτον τὰ δέρματα, οἱ Αἰγύπτιοι (καὶ παρ' αὐτοὺς οἱ Ἀσσυροβαβυλώνιοι) μετεχειρίσθησαν καὶ φυτικὰς οὐσίας πρὸς κατασκευὴν ἐνδυμάτων ἐλαφροτέρων καὶ κομψοτέρων. Οἱ Αἰγύπτιοι ἀνέκαθεν ἀπεστρέφοντο τὰ μάλλινα ἐνδύματα (διότι τὰ ἐθεώρουν μεμιασμένα, ὡς προερχόμενα ἐκ ζῴων), ἐφόρουν δὲ κατ' ἀρχὰς μόνον λινᾶ. Καὶ ἐφοροῦντο μὲν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος καὶ ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων μάλλινα ἐνδύματα, ἡ χρῆσις ὅμως τούτων ὠφείλετο εἰς ξενικὴν ἐπίδρασιν, δι' ὃ καὶ οὐδέποτε ἐφόρουν αὐτὰ οἱ Αἰγύπτιοι κατὰ σάρκα· ὁ ἐσωτερικός των χιτὼν ἦτο πάντοτε λινοῦς, ὡς λ. χ. ὁ λεγόμενος *καλάσιρις*, ὁ ὁποῖος ἦτο μακρὸς καὶ θυσανωτὸς κατὰ τὸ κάτω μέρος, ἐπὶ τοῦ λινοῦ δὲ τούτου χιτῶνος ἔφερον οἱ Αἰγύπτιοι καὶ μάλλινον λευκὸν φόρεμα. Ὅτι ὅμως τὸ μάλλινον δὲν ἦτο ἀνέκαθεν αἰγυπτιακὸν ἔνδυμα, βεβαιοῦται καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν λεγομένων ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου, ὅτι δὲν ἐθεωρεῖτο ὅσιον ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὰ ἱερὰ μὲ μάλλινα ἐνδύματα καὶ ὅτι οὐδέποτε ἐθάπτοντο οἱ Αἰγύπτιοι μὲ τοιαῦτα (τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἐκ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἀρχαιολογικῶν εὑρημάτων). Οἱ ἱερεῖς δὲ τῶν Αἰγυπτίων, λέγει ὁ Ἡρόδοτος (οἱ ὁποῖοι ἦσαν πιστοὶ τηρηταὶ τῶν πατρίων), ἐφόρουν πάντοτε λινᾶ μόνον ἐνδύματα.

Ἡ αἰγυπτιακὴ ἐνδυμασία, ὅπως περίπου τὴν περιγράφει ὁ Ἡρόδοτος, ἐμφανίζεται καὶ εἰς τὰ σῳζόμενα μνημεῖα τῆς ἀκμῆς τοῦ αἰγυπτιακοῦ πολιτισμοῦ. Εἰς τὰ παλαιότατα ὅμως αἰγυπτιακὰ μνημεῖα ἐμφανίζονται τὰ ἐνδύματα πολὺ ἁπλούστερα καὶ ἀνάλογα πρὸς τὸν κατώτερον πολιτισμὸν τῆς Αἰγύπτου κατὰ τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ταῦτα ἐποιήθησαν. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ παλαιοτέρα αὕτη ἐνδυμασία ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἓν ἁπλοῦν περίζωμα περὶ τὴν ὀσφὺν (ἀπὸ εἶδος δηλαδὴ ποδιᾶς)· καὶ αὐτοὶ οἱ βασιλεῖς μόνον τοῦτο τὸ περίζωμα ἔφερον, προσθέτοντες εἰς αὐτὸ ὡς δεῖγμα τῆς ὑπεροχῆς των οὐρὰν λέοντος. Παρὰ πάσας δὲ τὰς μεταβολάς, αἱ ὁποῖαι μὲ τὸν καιρὸν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ ἐπῆλθον εἰς τὴν αἰγυπτιακὴν ἐνδυμασίαν, ἡ ἐμμονὴ τοῦ αἰγυπτιακοῦ λαοῦ εἰς τὰ πάτρια ἦτο τόσον μεγάλη, ὥστε ὄχι μόνον οἱ ἐργατικοὶ ἄνθρωποι ἐξηκολούθησαν νὰ φορῶσι διαρκῶς μόνον τὸ περίζωμα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐπίσημον ἐμφάνισιν τῶν βασιλέων καὶ τῶν ἐπιφανῶν Αἰγυπτίων διετηρήθη τοῦτο ὡς ἐθνικὴ ἐνδυμασία μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων τῆς αἰγυπτιακῆς ἀνεξαρτησίας.

Ἡ πρόοδος τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς εὐημερίας τοῦ αἰγυπτιακοῦ λαοῦ ἐπέφερε πολλὰς καινοτομίας καὶ περὶ τὴν ἐνδυμασίαν τῶν ἀνωτέρων τάξεων καὶ κατέστησε τὰ εἴδη τῆς ἐνδυμασίας τῶν Αἰγυπτίων περισσότερα καὶ πολυτελέστερα. Ἡ κυριωτέρα ἐκ τῶν καινοτομιῶν τούτων ὑπῆρξεν ἀναμφισβητήτως ἡ χρησιμοποίησις τοῦ μακροῦ λινοῦ χιτῶνος, ὁ ὁποῖος ἐφορεῖτο συνήθως ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν ἐν συνδυασμῷ μὲ τὸ παλαιόθεν ἐν χρήσει περίζωμα. Ἄλλη καινοτομία εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ἀναφερομένη χρῆσις τοῦ μαλλίνου λευκοῦ ἐπενδύτου, ἡ ὁποία ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἐκ τῶν σῳζομένων μνημείων· εἰς ταῦτα βλέπομεν ἐνίοτε ἄνδρας φοροῦντας ὑπὲρ τὸν χιτῶνα καὶ ἄλλο βαρύτερον ἔνδυμα ἐν εἴδει ἐπανωφορίου.

Ἡ γυναικεία ἐνδυμασία ἐν Αἰγύπτῳ ἦτο πολὺ ἐλαφροτέρα καὶ ἁπλουστέρα τῆς ἀνδρικῆς. Ἓν μόνον ἔνδυμα, λέγει ὁ Ἡρόδοτος, ἤρκει εἰς τὰς Αἰγυπτίας. Καὶ πράγματι αἱ Αἰγύπτιαι γυναῖκες, καὶ αὐταὶ αἱ τῶν ἀνωτάτων τάξεων, καὶ αὐταὶ αἱ θεαὶ τῶν Αἰγυπτίων, μὲ ἕνα μόνον μακρὸν χιτῶνα ἐμφανίζονται εἰς τὰ αἰγυπτιακὰ μνημεῖα. Καὶ οἱ ἄνθρωποι δὲ τῶν κατωτέρων τάξεων (ἐργάται, δοῦλοι κλπ.), ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, περιορίζοντο εἰς ἓν μόνον ἔνδυμα, εἰς τὸ πατροπαράδοτον δηλαδὴ περίζωμα. Γενικὸν ὅμως χαρακτηριστικὸν πάντων τῶν αἰγυπτιακῶν ἐνδυμάτων ἦτο ἡ ἐλαφρότης αὐτῶν, τὴν ὁποίαν ἀπῄτει τὸ θερμὸν κλῖμα τῆς Αἰγύπτου. Ἡ κατασκευὴ δ' ἐλαφρῶν ἐνδυμάτων διηυκολύνετο πολὺ καὶ ἐκ τῆς χρησιμοποιουμένης ὕλης (λίνου καὶ βάμβακος), ἡ ὁποία ἐπέτρεπε νὰ κατασκευάζωνται ὑφάσματα λεπτοΰφαντα καὶ διαφανῆ.

2) Ἡ ἐνδυμασία τῶν Ἀσσυρίων καὶ Βαβυλωνίων. Πολὺ βαρύτερα τῶν αἰγυπτιακῶν ἦσαν τὰ μακρὰ καὶ πλατέα ἐνδύματα τῶν Ἀσσυρίων καὶ Βαβυλωνίων. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, καὶ οὗτοι μετεχειρίζοντο τὸν λινοῦν χιτῶνα· ἐπὶ τούτου ὅμως ἐφόρουν καὶ δεύτερον χιτῶνα μάλλινον καὶ ἐπ' αὐτοῦ μικρὸν λευκὸν ἐπανωφόριον (χλανίδιον). Ὅσον ἐλαφρὸν καὶ ἂν ὑποτεθῇ ὅτι ἦτο τὸ ἐπανωφόριον ἐκεῖνο, πάλιν τὸ βάρος αὐτοῦ προστιθέμενον εἰς τὸ βάρος δύο χιτώνων, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἷς ἦτο μάλλινος, καθίστα τὴν ἀσσυροβαβυλωνιακὴν ἐνδυμασίαν πολὺ βαρυτέραν τῆς αἰγυπτιακῆς. Καὶ τὸ πλῆθος ὅμως τῶν κεντημάτων, διὰ τῶν ὁποίων ἐκοσμοῦντο τὰ ἐνδύματα τῶν Ἀσσυρίων καὶ Βαβυλωνίων, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ πάντων τῶν διασῳζομένων μνημείων τούτων, καθίστα αὐτὰ ἀκόμη βαρύτερα. Ἦσαν ἐν τούτοις περίφημα διὰ τὴν λεπτότητά των καὶ κατὰ τοῦτο ἐφάμιλλα τῶν αἰγυπτιακῶν, τὰ λινᾶ ὑφάσματα τῆς Βαβυλωνίας καὶ ἰδίᾳ τῆς πόλεως Βορσίππων, καὶ ὡς τοιαῦτα περιζήτητα εἰς πάσας τὰς πέριξ χώρας, εἰς τὰς ὁποίας ἡ ἀσσυροβαβυλωνιακὴ ἐνδυμασία ἀπὸ παλαιοτάτης ἐποχῆς διεδόθη, ἀλλαχοῦ μὲν συνδυασθεῖσα μὲ τὰς ἐγχωρίας, ἀλλαχοῦ δὲ ὅλως ἐκτοπίσασα αὐτάς.

3) Ἡ ἐνδυμασία τῶν Φοινίκων. Ἡ Φοινίκη, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι ἦσαν ὁμόφυλοι πρὸς τοὺς Ἀσσυροβαβυλωνίους (Σημῖται) καὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον διετέλεσαν ὑποτεταγμένοι εἰς αὐτούς, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς μία ἐκ τῶν χωρῶν, εἰς τὰς ὁποίας μεταξὺ τῶν πρώτων εἰσήχθη ἡ ἀσσυροβαβυλωνιακὴ ἐνδυμασία. Ἕνεκα ὅμως τῆς γεωγραφικῆς θέσεως τῆς χώρας ταύτης καὶ τῶν πολλαπλῶν σχέσεων τῶν κατοίκων αὐτῆς καὶ πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους, εἰς τοὺς ὁποίους ἐπίσης διετέλεσαν καὶ ὑποτελεῖς, ἐξεδηλώθη εἰς τὴν φοινικικὴν ἐνδυμασίαν, ὄχι μόνον ἀσσυροβαβυλωνιακή, ἀλλὰ καὶ αἰγυπτιακὴ ἐπίδρασις. Βλέπομεν ὅθεν εἰς τὰ σῳζόμενα φοινικικὰ ἔργα τέχνης ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ πλατέα καὶ βαρέα ἀσσυροβαβυλωνιακὰ ἐνδύματα, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ στενὰ καὶ ἐνίοτε μόνον τὴν ὀσφὺν περιβάλλοντα αἰγυπτιακά.

4) Ἡ ἐνδυμασία τῶν Περσῶν καὶ Μήδων. Καὶ εἰς τὴν Περσίαν εἰσήχθη ἡ ἀσσυροβαβυλωνιακὴ ἐνδυμασία, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ περιφήμου ἀναγλύφου τοῦ παριστῶντος τὸν Κῦρον, τὸν πρῶτον βασιλέα τῶν Περσῶν. Οὔτε ἐν Περσίᾳ ὅμως οὔτε ἐν Μηδίᾳ κατώρθωσε νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ μακρὸν ὁ ἀσσυροβαβυλωνιακὸς τύπος ἐνδυμασίας. Ὅτε οἱ Πέρσαι ἔγιναν κύριοι πασῶν τῶν χωρῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐξετείνοντο ἄλλοτε τὰ κράτη τῶν Ἀσσυρίων, Βαβυλωνίων καὶ Αἰγυπτίων, οὐδένα λόγον εἶχον πλέον νὰ μιμῶνται τὰς ἐνδυμασίας τῶν ὑποτελῶν των· ἀντὶ τῆς βαρείας ἀσσυροβαβυλωνιακῆς ἀμφιέσεως προσέλαβον ὡς ἐπίσημον ἐνδυμασίαν τὴν μεγαλοπρεπῆ μηδικήν, τὴν μακρὰν δηλαδὴ καὶ πολύπτυχον τήβεννον. Πλὴν ταύτης ὅμως κοινοτάτη καὶ ἐν Περσίᾳ καὶ ἐν Μηδίᾳ ἦτο ἡ χρῆσις καὶ ἄλλης ἐνδυμασίας πρακτικωτέρας καὶ ἐλαφροτέρας, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἤδη πρὸ τῶν Περσικῶν πολέμων ἐγνώρισαν τοὺς Μήδους καὶ Πέρσας οἱ Ἕλληνες. Ἀπετελεῖτο αὕτη ἀπὸ χιτῶνα χειριδωτὸν καὶ ἀπὸ ἀναξυρίδας, στενὸν τουτέστι καὶ μακρὸν κάλυμμα τῶν σκελῶν. Οἱ περσικοὶ χιτῶνες, οἱ φορούμενοι ὑπὸ τῶν ἀνηκόντων εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις, ἦσαν πολυτελέστατοι, αἱ δ' ἀναξυρίδες ἦσαν «ποικίλαι», πεποικιλμέναι δηλαδὴ διὰ πολυχρώμων καὶ ἐνίοτε καλλιτεχνικωτάτων διακοσμήσεων. Ἐπὶ τούτων τῶν ἐνδυμάτων, φερομένων κατάσαρκα, ἐφόρουν οἱ Πέρσαι καὶ πλατὺ ἐπανωφόριον, ὅπερ ἐκαλεῖτο *κάνδυς* καὶ εἶχεν, ἐφ' ὅσον ἐφορεῖτο ὑπὸ ἀνθρώπων ὑψηλῆς περιωπῆς, χρῶμα πορφυροῦν (βλ. καὶ λ. *ἀναξυρὶς* καὶ *κάνδυς*).

5) Αἱ ἐνδυμασίαι τῶν μικρασιατικῶν λαῶν. Οἱ μικρασιατικοὶ λαοὶ κατὰ τὴν παλαιοτάτην ἐποχὴν ἐφόρουν διαφόρους ἐθνικὰς ἐνδυμασίας, περὶ τῶν ὁποίων, ἐκτὸς ὀλίγων ὀνομασιῶν, οὐδὲν ἄλλο γνωρίζομεν. Τὰ ἐνδύματα ὅμως ταῦτα, ἀναλόγως τῶν περιπετειῶν ἑκάστης χώρας, ἄλλα ἐνωρίτερον καὶ ἄλλα βραδύτερον, ἐξηφανίσθησαν ὑποκύψαντα κατ' ἀρχὰς εἰς ἀσσυροβαβυλωνιακήν, ἔπειτα εἰς μηδοπερσικὴν καὶ τέλος εἰς ἑλληνικὴν ἐπίδρασιν. Παρὰ τῶν Ἀσσυροβαβυλωνίων ἐν τούτοις παρέλαβον οἱ πλεῖστοι μικρασιατικοὶ λαοὶ τὰ λινᾶ ἐσωτερικὰ ἐνδύματα, τὰ ὁποῖα ἐνιαχοῦ συνδύασαν μετὰ τῶν ἐγχωρίων, ὡς λ. χ. ἐν Κιλικίᾳ. Καὶ οἱ Λυδοὶ δὲ ἐνωρὶς ἐφόρεσαν τὸν λινοῦν ἀσσυροβαβυλωνιακὸν χιτῶνα, ὁ ὁποῖος παρ' αὐτοῖς ἦτο δύο εἰδῶν, βραχύς, ὀνομαζόμενος *κύπασσις* (βλ. λ.) καὶ μακρός, καλούμενος *βασάρα* (ἢ *βασσάρα*, βλ. λ.). Μὲ τὸν μακρὸν καὶ πλατὺν τοῦτον λυδικὸν χιτῶνα παρίστων τὸν Διόνυσον ἐνδεδυμένον οἱ Ἕλληνες, ὡς καὶ τὰς Μαινάδας. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν Μ. Ἀσίᾳ Ἕλληνες ἄποικοι, ἰδίως οἱ Ἴωνες, ἐφόρεσαν τὸν μακρὸν λινοῦν χιτῶνα, παραλαβόντες μετὰ τοῦ πράγματος καὶ τὸ σημιτικὸν ὄνομα αὐτοῦ (*χιτών*= *λίνον*). Ὁ χιτὼν οὗτος, ὁ ὁποῖος, εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸ παλαιὸν ἐθνικὸν ἔνδυμα τῶν Ἑλλήνων, ἐκλήθη ἰωνικὸς χιτών, ἦτο παρόμοιος μὲ τὸν μακρὸν λυδικὸν καὶ ἀπετέλεσεν, ὄχι μόνον διὰ τοὺς ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἀποίκους, ἀλλὰ καὶ διὰ πολλοὺς ἐκ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων, ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἓν τῶν κυριωτάτων μερῶν τῆς ἀμφιέσεώς των.

Γ') ***Ἡ ἐνδυμασία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.***—1) Κατὰ τοὺς ὁμηρικοὺς χρόνους. Περὶ τῆς ἐνδυμασίας τῶν παλαιοτάτων κατοίκων τῆς Ἑλλάδος, τῆς Μινωϊκῆς λεγομένης ἐποχῆς, οὐδεμία γραπτὴ μαρτυρία ὑπάρχει. Μόνον ἐκ τῶν ἐν Κρήτῃ καὶ ἀλλαχοῦ ἀνευρεθεισῶν ἀπεικονίσεων δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ἰδέαν τινὰ τῆς ἐνδυμασίας τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, ἡ ὁποία ἦτο πολυτελεστέρα τῆς ἑλληνικῆς τῶν μετέπειτα χρόνων, ἰδίᾳ ἡ τῶν γυναικῶν (βλ. *Κρητικὸς* καὶ *Μινωϊκὸς* πολιτισμός).

Κατὰ τοὺς ὁμηρικοὺς χρόνους τὸ κύριον ἔνδυμα τῶν ἀνδρῶν ἀπετέλει ὁ χιτών, ὁ ὁποῖος συνήθως ἦτο λευκὸς καὶ ἔμενεν ἄζωστος. Ἂν καὶ αἱ γυναῖκες ἐφόρουν χιτῶνα, εἶναι ἀμφίβολον. Ἐπὶ τοῦ χιτῶνος ἐφόρουν οἱ ἄνδρες τὸ λεγόμενον *φᾶρος*, ἐν καιρῷ δὲ χειμῶνος τὴν *χλαῖναν*, ἡ ὁποία ἦτο μαλλίνη καὶ πολλάκις εἶχε χρῶμα πορφυροῦν ἢ ἐρυθρόν. Ἡ χλαῖνα ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ ἀντὶ σκεπάσματος κατὰ τὸν ὕπνον. Ἀντὶ χλαίνης οἱ ποιμένες ἐφόρουν καὶ δέρματα προβάτων ἢ αἰγῶν, οἱ ἀγρόται δ' ἐν γένει ἔφερον βραχὺν χιτῶνα, ὅμοιον περίπου πρὸς τὴν *ἐξωμίδα* τῶν μεταγενεστέρων χρόνων. Τῶν γυναικῶν τὸ ἐξωτερικὸν ἔνδυμα ἦτο ὅμοιον περίπου μὲ τὸν ἀνδρικὸν χιτῶνα, μάλλινον, καὶ ἐκαλεῖτο *πέπλος* ἢ *ἑανός*, σπανιώτερον δὲ καὶ *φᾶρος*. Ὁ πέπλος ἦτο χρωματιστὸς καὶ πολλάκις ποικίλος, ἀχειρίδωτος καὶ περιεβάλλετο κατὰ τὰς λαγόνας διὰ ζώνης. Καὶ ἡ κεφαλὴ δὲ τῶν γυναικῶν ἐκαλύπτετο διὰ τῆς *καλύπτρας*, ἡ ὁποία καλουμένη καὶ *κρήδεμνον*, ἄφινεν ἀκάλυπτον μόνον τὸ πρόσωπον καὶ ἐσκέπαζε τοὺς ὤμους καὶ τὰ νῶτα (βλ. καὶ λ. *φᾶρος*, *χλαῖνα*, *πέπλος* κλπ.).

2) Κατὰ τὴν ἀρχαϊκὴν περίοδον (Ζ' καὶ ΣΤ' αἰῶνα). Ὁ χιτών, ὁ ὁποῖος, ὡς εἴδομεν, ἦτο ἀναπόσπαστον μέρος τῆς ἐνδυμασίας τῶν ἀνδρῶν κατὰ τοὺς ὁμηρικοὺς χρόνους, δὲν ἦτο, ὡς προανεφέραμεν, καθ' ἑαυτὸ ἑλληνικὸν ἔνδυμα, ἀλλὰ σημιτικῆς προελεύσεως. Τὸ καθ' ἑαυτὸ ἑλληνικὸν ἔνδυμα ἦτο μάλλινον καὶ ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἓν μόνον τετράγωνον τεμάχιον ὑφάσματος, τὸ ὁποῖον, ὡς εἴδομεν, κατὰ τοὺς ὁμηρικοὺς χρόνους ἐχρησιμοποιεῖτο εἴτε μόνον ὡς ἔνδυμα (*φᾶρος*), εἴτε καὶ ὡς ἔνδυμα καὶ ὡς σκέπασμα κατὰ τὸν ὕπνον (*χλαῖνα*). Τὸ μάλλινον τοῦτο ἔνδυμα, ἀντικατασταθὲν διὰ τοῦ λινοῦ χιτῶνος ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς ἀποικίαις τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἀλλαχοῦ (ὡς λ. χ. ἐν Ἀττικῇ), ἐφορεῖτο ἐν τούτοις κατὰ τὸν Ζ' καὶ ΣΤ' αἰῶνα π. Χ. ὡς μόνον ἔνδυμα ὑπὸ πάντων ἐν Λακεδαίμονι καὶ γενικῶς ἐν τῇ Δωρικῇ Πελοποννήσῳ, ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς ταύτης ὑπὸ τῶν ἐργατικῶν, τῶν δούλων καὶ τῶν πενήτων ἐν γένει, καὶ ὁσάκις ἐφορεῖτο ὑπὸ γυναικῶν ὠνομάζετο *πέπλος* ἢ *χιτὼν δωρικὸς* (βλ. καὶ λ.). Ἐν Ἀθήναις κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἦτο ἐν μεγάλῃ χρήσει ὁ ἰωνικὸς χιτών, ὁ ὁποῖος ἐνίοτε ἐφορεῖτο ὄχι κατάσαρκα, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ μαλλίνου δωρικοῦ πέπλου. Συνηθέστερον ὅμως ὁ ἰωνικὸς χιτὼν ἐφορεῖτο κατάσαρκα καὶ ἐν Ἀθήναις, ὅπως καὶ ἐν Μ. Ἀσίᾳ, ἐπ' αὐτοῦ δ' ἐφόρουν οἱ ἄνδρες ἁπλῆν μαλλίνην χλαῖναν, τὸ λεγόμενον *ἱμάτιον* (βλ. λ.). Ἀντὶ τοῦ ἱματίου ἐχρησιμοποιεῖτο, ἰδίως διὰ τὴν ἱππασίαν, καὶ ἡ *χλαμύς*. Ὁ ἰωνικὸς χιτὼν ἦτο δύο εἰδῶν, τουτέστι βραχὺς μὲν ὡς ἔνδυμα καθημερινῆς χρήσεως, μακρὸς δὲ καὶ πολύπτυχος ὡς ἐπίσημος ἐνδυμασία. Ὁ τελευταῖος οὗτος ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ἤδη τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος ἔπαυσε νὰ φορῆται ἐν Ἀθήναις, μόνον δ' οἱ ἱερεῖς, οἱ ἀθληταί, οἱ κιθαρῳδοὶ καὶ οἱ ἡνίοχοι ἐξηκολούθησαν καὶ μετὰ ταῦτα νὰ χρησιμοποιῶσιν αὐτόν.

Καὶ αἱ γυναῖκες ἐφόρουν κατὰ τὴν ἀρχαϊκὴν περίοδον τὸν μακρὸν ἰωνικὸν χιτῶνα, λινοῦν καὶ κοσμούμενον εἰς τὸ ἀνώτατον καὶ κατώτατον ἄκρον διὰ παρυφῶν· εἰς τὸ μέσον δὲ πλατεῖα λωρὶς μὲ γεωμετρικὸν ῥυθμὸν κοσμήματα ἔδιδεν ἰδιάζουσαν χάριν εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς γυναικείας ἐνδυμασίας. Ἐπὶ τοῦ χιτῶνος, τὸν ὁποῖον περιέσφιγγε καὶ ζώνη, ἐφορεῖτο καὶ ὑπὸ τῶν γυναικῶν τὸ *ἱμάτιον*, τὸ ὁποῖον ἦτο ὀρθογώνιον τεμάχιον μαλλίνου ὑφάσματος κατὰ διαφόρους τρόπους περιβάλλον τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ σώματος· ἐνίοτε δὲ καὶ μαλλίνη σάρπα ἐπὶ τοῦ ἱματίου συνεπλήρου τὴν γυναικείαν ἐνδυμασίαν.

3) Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς τῆς Ἑλλάδος. Ἀπὸ τῶν τελευταίων ἐτῶν τοῦ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος ἡ ἐνδυμασία τῶν Ἑλλήνων ἤρχισε νὰ γίνεται ἁπλουστέρα, νὰ ἐπικρατῇ δηλαδὴ ὁ δωρικὸς τρόπος ἀμφιέσεως, ἰδίως μετὰ τὸ νικηφόρον πέρας τῶν Περσικῶν πολέμων, ὅτε καὶ εἰς αὐτὰς τὰς Ἀθήνας ὁ μακρὸς καὶ πολύπτυχος ἰωνικὸς χιτὼν ἀντικατεστάθη διὰ τοῦ δωρικοῦ, ὁ ὁποῖος ἦτο βραχύς, μάλλινος καὶ ἄνευ χειρίδων. Ἐντὸς τῆς οἰκίας ὁ δωρικὸς χιτὼν ἔκτοτε ἀπετέλει τὸ μόνον ἔνδυμα τῶν ἀνδρῶν· ἐξερχόμενοι ὅμως οὗτοι ἐφόρουν ἐπὶ τοῦ δωρικοῦ χιτῶνος τὸ *ἱμάτιον*, πολλάκις δὲ οἱ ἀσχολούμενοι εἰς βαναύσους ἐργασίας ἀντὶ χιτῶ-

Digitized by Google

νος καὶ ἱματίου ἐφόρουν ἓν μόνον ἔνδυμα, τὴν *ἐξωμίδα*. Εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος ἡ ἀνδρικὴ ἐνδυμασία ἔγινεν ἀκόμη ἁπλουστέρα· ἐκτὸς τῆς Λακεδαίμονος, ὅπου πάντες ἀνέκαθεν ἐφόρουν ἓν μόνον ἔνδυμα, τὸν καλούμενον *τρίβωνα* (βλ. λ.), καὶ εἰς πλεῖστα ἄλλα μέρη καὶ εἰς αὐτὰς τὰς Ἀθήνας ὑπῆρχον πολυάριθμοι μιμηταὶ τοῦ λακωνικοῦ τρόπου τοῦ ἐνδύεσθαι. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἐκτὸς τοῦ τρίβωνος ἐφορεῖτο καὶ ἡ χλαμύς, ἐν Ἀθήναις ὅμως ἤδη αὕτη ἐχρησιμοποιεῖτο σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ὡς στρατιωτικὸν ἔνδυμα τῶν ἐφήβων.

Καὶ τὸ γυναικεῖον ἔνδυμα κατὰ τὴν περίοδον ταύτην κατέστη σχετικῶς ἁπλούστερον. Ἐν Ἀθήναις αἱ γυναῖκες ἐγκατέλειψαν τὴν ἰωνικὴν ἐνδυμασίαν τῆς ἀρχαϊκῆς περιόδου καὶ ἐπανῆλθον εἰς τὸν μάλλινον πέπλον. Ἐν τούτοις ὑπὸ τοῦτον ἐνίοτε ἐφόρουν καὶ τὸν ἰωνικὸν χιτῶνα, διὰ τὸν ὁποῖον ἐχρησιμοποιοῦντο ἤδη καὶ τὰ ἀραχνοΰφαντα ὑφάσματα τῆς Ἀμοργοῦ. Ἐν Σπάρτῃ ὅμως καὶ ὅπου ἐπεκράτει ὁ δωρικὸς τρόπος τοῦ ἐνδύεσθαι, ἡ γυναικεία ἐνδυμασία ἀπετελεῖτο ἀπὸ μόνον τὸν πέπλον. Οὗτος ἦτο μάλλινος, βραχύς, ἄνευ χειρίδων καὶ διὰ τὰς κόρας τῶν Σπαρτιατῶν ἄνευ ζώνης καὶ ἀνοικτὸς εἰς τὰ πλάγια (ἢ τοὐλάχιστον εἰς τὸ ἕν· βλ. λ. *φαινομηρίδες*). Ὁ πέπλος τῶν ἐγγάμων γυναικῶν ἦτο κλειστὸς κατὰ τὰ πλάγια, ὅπως περίπου καὶ ὁ ἰωνικὸς χιτών, μὲ μόνην τὴν διαφοράν, ὅτι δὲν ἐρράπτετο, ἀλλ' ἐκομβοῦτο ἢ συνεκρατεῖτο διὰ πορπῶν καὶ περιεβάλλετο ὑπὸ ζώνης.

4) Κατὰ τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς καὶ Ρωμαϊκοὺς χρόνους. Χαρακτηριστικὸν τῆς ἐνδυμασίας τῶν πλουσίων κατὰ τοὺς ἀλεξανδρινοὺς καὶ ρωμαϊκοὺς χρόνους ἦτο ἡ ἄμετρος πολυτέλεια. Ἐνῷ ὁ πολὺς ἑλληνικὸς λαὸς ἐξηκολούθει νὰ φορῇ τὰ συνήθη ἐνδύματα, οἱ πλούσιοι, καὶ ἰδίως αἱ γυναῖκες, ἐδαπάνων ἐνίοτε τεράστια ποσὰ πρὸς προμήθειαν ἐνδυμάτων ξενοτρόπων καὶ κατεσκευασμένων ἐκ σπανίων διὰ τὰς ἑλληνικὰς χώρας ὑφασμάτων. Πλὴν τοῦ βάμβακος, ὁ ὁποῖος κατὰ τοὺς ἀλεξανδρινοὺς χρόνους κατέστη γενικῶς γνωστὸς εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἐχρησιμοποιήθη καὶ ἡ λεγομένη *βομβυκίνη μέταξα*, ἐκ τῆς ὁποίας κατεσκευάζοντο ἀραχνοΰφαντα ὑφάσματα περιζήτητα. Περίφημα διὰ τὴν λεπτότητά των κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἦσαν τὰ Κῷα ὑφάσματα, διὰ τῶν ὁποίων ἐνεδύοντο αἱ γυναῖκες τῶν ἀνωτάτων κοινωνικῶν τάξεων τοῦ ἑλληνορρωμαϊκοῦ κόσμου. Ἐνῷ δὲ ἀπὸ τοῦ Α' μ. Χ. αἰῶνος εἰσήχθη καὶ τῆς μετάξης ἡ χρῆσις, αἱ παλαιόθεν χρησιμοποιούμεναι ὑπὸ τῶν Λυδῶν καὶ Περσῶν χρυσοΰφαντοι ἀμφιέσεις ἐφορέθησαν πολὺ πρὸ τῶν μεταξωτῶν ὑπὸ τῶν Ἑλληνίδων καὶ Ρωμαίων γυναικῶν. Αἱ γυναῖκες τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν τοῦ ἑλληνορρωμαϊκοῦ κόσμου δὲν ἐδίστασαν νὰ φορέσωσιν ἐνδυμασίας, αἱ ὁποῖαι ἄλλοτε μόνον εἰς τὰς ἑταίρας ἦσαν ἐπιτετραμμέναι. Καὶ οἱ ἄνδρες ὅμως ἤδη δὲν ἠσχύνοντο νὰ περιβάλλωνται ἐνδύματα βαρβαρικά, ὡς τὸν αἰγυπτιακὸν *καλάσιριν*, τὴν λιβυκὴν *μανδύην* καὶ ἄλλα.

Δ') **Ἡ ἐνδυμασία τῶν Ρωμαίων.** Ἡ ρωμαϊκὴ ἐνδυμασία κατ' ἀρχὰς ἦτο ἁπλουστάτη· ἓν μόνον μάλλινον ἔνδυμα, ἡ καλουμένη *τόγκα* (toga) ἀπετέλει ὁλόκληρον τὴν ἐνδυμασίαν τοῦ Ρωμαίου ἀδιακρίτως φύλου, ἡλικίας καὶ κοινωνικῆς τάξεως. Τὸ ἔνδυμα τοῦτο διέφερεν ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὸ μέγεθος, διότι ἦτο ἡμικυκλικὸν καὶ ὡς τοιοῦτον ἔπρεπε νὰ ἔχῃ μεγαλυτέρας διαστάσεις τοῦ ἑλληνικοῦ. Τὸ ρωμαϊκὸν ἔνδυμα περιέβαλλε τὸ σῶμα σχηματίζον ἕνεκα τοῦ μεγέθους του πολλὰς πτυχάς, ὅπως τὸ πλατὺ μηδικὸν ἔνδυμα, τὸ ὁποῖον ὠνομάζετο τήβεννος. Ἡ ὁμοιότης αὕτη ὑπῆρξεν αἰτία νὰ ὀνομασθῇ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τὸ ρωμαϊκὸν ἐκεῖνο ἔνδυμα (ἡ toga) *τήβεννος* (βλ. λ.). Ὑπὸ τὴν τήβεννον ἐφόρουν κατ' ἀρχὰς οἱ Ρωμαῖοι ἓν *περίζωμα* (campestre), τοῦτο δὲ καὶ μόνον ἐφόρουν πολλάκις οἱ ἐν τοῖς ἀγροῖς ἐργαζόμενοι. Βραδύτερον ἀντὶ τοῦ περιζώματος ἐχρησιμοποίησαν οἱ Ρωμαῖοι τὸν *χιτῶνα* (tunica), ὁ ὁποῖος καὶ κατέστη τὸ ἐσωτερικὸν ἔνδυμα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Ἐντὸς τῆς οἰκίας ἐφόρουν πάντες μόνον τὸν χιτῶνα, πολλάκις δὲ καὶ ἐκτὸς ταύτης εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰ χωρία· ἐν Ρώμῃ οἱ ἔμποροι καὶ ἐπαγγελματίαι ἐνεφανίζοντο ἐνίοτε ἄνευ τηβέννου εἰς τὰς ὁδούς, ἐνῷ οἱ λοιποὶ πολῖται ἐφόρουν πάντοτε ταύτην, εἰς τὰς ἐπισήμους δ' ἐμφανίσεις (ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, πρὸ τῶν ἀρχόντων, ἐν τοῖς δικαστηρίοις, ἐν τοῖς ναοῖς κλπ.) ἡ τήβεννος ἦτο ἀπαραίτητος.

Αἱ Ρωμαῖαι γυναῖκες ἐφόρουν ἀντὶ τηβέννου τὴν «*στολὴν*» (stola), ἡ ὁποία ἀρχικῶς ἦτο ἔνδυμα ἑλληνικόν. Ἡ στολὴ ἦτο μακρὸς χιτὼν μὲ βραχείας χειρίδας, φέρων εἰς τὸ κάτω μέρος πλατεῖαν παρυφὴν κεκοσμημένην μὲ κροσσούς. Διὰ ζώνης περιβαλλούσης τὴν ὀσφὺν ἀνεσύρετο ὀλίγον τὸ κατώτερον τμῆμα τῆς στολῆς καὶ ἐσχημάτιζε τὸ λεγόμενον *ἀπόπτυγμα*. Ἡ στολὴ ἦτο διὰ τὰς γυναῖκας ἐν Ρώμῃ, ὅπως ἡ τήβεννος διὰ τοὺς ἄνδρας, τὸ ἐπίσημον ἔνδυμα. Μόνον αἱ ἄτιμοι γυναῖκες (infames) ἀπηγορεύετο νὰ φορῶσι ταύτην καὶ ἦσαν ἠναγκασμέναι νὰ φορῶσι τὴν ἀνδρικὴν τήβεννον.

Πλὴν τῶν δύο ἐπισήμων τούτων ρωμαϊκῶν ἐνδυμάτων, ἐφορέθησαν ἐν Ρώμῃ καὶ πλεῖσται ἄλλαι ἐνδυμασίαι, τινὲς μὲν ἑλληνικῆς προελεύσεως, τινὲς δὲ βαρβαρικῆς. Τὸ ἀνδρικὸν ἑλληνικὸν ἔνδυμα, τὸ *ἱμάτιον* (pallium), ἐφορεῖτο ἐν Ρώμῃ ὄχι μόνον ὑπὸ τῶν πολυαρίθμων Ἑλλήνων καὶ ἑλληνιζόντων, οἱ ὁποῖοι ἀδιακόπως συνέρρεον ἐκεῖ, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ πολλῶν Ρωμαίων, ἰδίως ὑπὸ ἐκείνων, ὅσοι ἐπὶ μακρὸν εἶχον διαμείνει ἐν Ἀνατολῇ. Εἶναι ἀληθές, ὅτι οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἐψέγοντο ὑπὸ τῶν φανατικωτέρων συμπολιτῶν των· ἀφ' ὅτου ὅμως ὁ αὐτοκράτωρ Τιβέριος ἀντὶ τῆς τηβέννου ἐφόρεσε τὸ ἱμάτιον, ἡ χρῆσίς του ἐγενικεύθη, μέχρι δὲ τοῦ Δ' μ. Χ. αἰῶνος ἐφορεῖτο ὑπὸ τῆς πλειονότητος τῶν Ρωμαίων, ἀντικαταστῆσαν ὄχι μόνον τὴν τήβεννον, ἀλλὰ καὶ τὸ παλαιὸν ἀγροτικὸν *ἐπανωφόριον* (paenula), τὸ ὁποῖον ἐφορεῖτο πρότερον ὑπὸ τῶν χωρικῶν.

Εἰς μεγάλην χρῆσιν παρὰ τοῖς Ρωμαίοις ἦτο καὶ ἡ *χλαῖνα* (laena), ἡ ὁποία εἰσήχθη ἐξ Ἐτρουρίας ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆς ἐλευθέρας πολιτείας καὶ ἐφορεῖτο ἀκόμη κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους ὑπὸ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Καὶ παρ' ἄλλων δὲ λαῶν, πρὸς τοὺς ὁποίους ἦλθον εἰς σχέσεις οἱ Ρωμαῖοι, παρέλαβον διάφορα εἴδη ἐνδυμάτων (sagum, birrus, lacerna, caracalla, abolla, cucullus κλπ.), ἐν οἷς καὶ τὰς κελτικὰς *ἀναξυρίδας* (braccae), τὰς ὁποίας ἐφόρεσαν κατὰ πρῶτον οἱ Ρωμαῖοι στρατιῶται οἱ πολεμοῦντες εἰς τὰς ψυχρὰς χώρας τοῦ βορρᾶ.

Τὸ πλῆθος τῶν βαρβαρικῶν ἐνδυμάτων, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποίησαν οἱ Ρωμαῖοι κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους, ἦτο τοσοῦτον, ὥστε ἡ παλαιὰ ρωμαϊκὴ ἐνδυμασία σὺν τῷ χρόνῳ ἠλλοιώθη ὁλοσχερῶς. Ὅτε οἱ βάρβαροι κατέκλυσαν τὴν Ἰταλίαν καὶ κατέλυσαν τὸ δυτικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος, οἱ Ρωμαῖοι πρὸ πολλοῦ εἶχον παύσει νὰ φορῶσιν ἐνδυμασίαν ρωμαϊκήν.

Κατὰ τὴν πολυτέλειαν τέλος περὶ τὴν ἐνδυμασίαν κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς ἐλευθέρας πολιτείας καὶ ἰδίως κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς ὑπερέβησαν οἱ Ρωμαῖοι καὶ αὐτοὺς τοὺς Ἕλληνας τῶν μετ' Ἀλέξανδρον χρόνων, καὶ αὐτοὺς τοὺς φημιζομένους ἐπὶ πολυτελείᾳ παλαιοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς.

Γ. Ι. ΚΑΡΒΕΛΑΣ

ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ. Κατὰ τοὺς πρώτους μετὰ Χριστὸν αἰῶνας, ὅτε δηλαδὴ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου ὑπέκυπτεν εἰς τὴν Ρώμην, οἱ ἄνθρωποι εἶχον ὡς κοινὸν ἔνδυμα τὸν *χιτῶνα* (tunica) ὡς ἐσωτερικόν, καὶ τὸ *ἱμάτιον* (pallium) ὡς ἐξωτερικόν. Ἐξ αὐτῶν, ὁ χιτών, ἔνδυμα μάλλινον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον (μόνον ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος ἀναφαίνονται καὶ ἐκ λινοῦ ὑφάσματος χιτῶνες), εἶχε τὴν μορφὴν τοῦ ἰδικοῦ μας μακροῦ ὑποκαμίσου, διακρινόμενος εἰς χιτῶνα ποδήρη καὶ χειριδωτὸν (tunica talaris et manicata) διὰ τοὺς ἐλευθέρους καὶ εἰς χιτῶνα βραχὺν καὶ ἔξωμον (tunica substricta et bravis) διὰ τοὺς ἐργάτας καὶ τοὺς δούλους, οἵτινες καὶ ἄφινον τὸν δεξιὸν ὦμον γυμνόν, διὰ νὰ μὴ ἐμποδίζωνται κατὰ τὴν ἐργασίαν των, καὶ εἰς τοὺς ὁποίους ὁ χιτὼν ἔφθανε μέχρι τῶν γονάτων. Τὸν χιτῶνα τοῦτον οἱ ἐλεύθεροι ἐκόσμουν διὰ σημείων (clavi ἢ segmenta), ἤτοι πορφυρῶν μετὰ κεντημάτων λωρίδων κατὰ τὸν λαιμόν, τὸ στῆθος, τὰς χεῖρας καὶ τὸ κάτω ἄκρον αὐτοῦ. Τὰ σημεῖα δὲ ταῦτα ἦσαν στενότερα εἰς τοὺς ἀνήκοντας εἰς τὴν μεσαίαν τάξιν (tunica angusticlavia), καὶ πλατέα εἰς τοὺς ἀνήκοντας εἰς τὴν ἀνωτέραν (tunica laticlavia). Ὁ χιτὼν ἐφηρμόζετο ἐπὶ τοῦ σώματος διὰ ζώνης, πολλάκις ὅμως ἄφινον αὐτὸν ἐλεύθερον, δι' ὃ καὶ διακρίνομεν αὐτὸν εἰς ἐζωσμένον χιτῶνα καὶ ἄνευ ζώνης. Ἄνωθεν τοῦ χιτῶνος ἐφόρουν τὸ *ἱμάτιον* (pallium), ἤτοι πλατὺ τετράγωνον ὕφασμα, συνήθως ἄνευ διακοσμήσεων, τὸ ἐν ἄκρον τοῦ ὁποίου ἐρρίπτετο εἰς τὸν ἀριστερὸν ὦμον, ὅπου συνεκρατεῖτο διὰ πόρπης καὶ διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρός, τὸ δὲ ἐπίλοιπον μέρος ἐρρίπτετο πρὸς τὰ ὀπίσω ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὤμου. Κατὰ τὸ θέρος, ὅτε τὸ ἱμάτιον ἦτο ἐλαφρότερον (ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος λινόν), ὁ δεξιὸς ὦμος ἔμενεν ἀκάλυπτος, τὸ δὲ ἀντίστοιχον ἄκρον τοῦ ἱματίου ἐφέρετο πρὸ τοῦ στήθους, ὅπου συνεκρατεῖτο ὑπὸ τῆς ἀριστερᾶς χειρός, οὕτως ὥστε νὰ μένῃ ἡ δεξιὰ χεὶρ ἐλευθέρα· κατὰ τὸν χειμῶνα πάλιν, ὅτε τὸ ἱμάτιον ἦτο πάντοτε μάλλινον, περιετυλίσσετο δι' αὐτοῦ καὶ ἡ δεξιὰ χείρ, ὁριζοντίως φερομένη ἐπὶ τοῦ στήθους· ἐν καιρῷ δὲ βροχῆς ἢ καύσωνος τμῆμα τοῦ ἱματίου ἐπροφύλασσε τὴν κεφαλήν. Μεγίστη προσπάθεια κατεβάλλετο ὥστε αἱ σχηματιζόμεναι πτυχώσεις νὰ εἶναι καλλιτεχνικαί· ὁλόκληρος ἄλλως τε ἡ μόδα διὰ τὸν ἄνδρα συνίστατο εἰς τὸν τρόπον καθ' ὃν οὗτος ἔφερε τὸ ἱμάτιόν του. Οἱ φιλόσοφοι ἔφερον αὐτὸ ἰδιορρύθμως, κατὰ τὸν λεγόμενον τρόπον «τῆς ἐξωμίδος» χωρὶς δηλαδὴ νὰ φοροῦν καθ' ὁλοκληρίαν χιτῶνα, ἔφερον ἐπὶ τοῦ γυμνοῦ σώματός των τὸ ἱμάτιον, ἀφίνοντες τὸν δεξιὸν ὦμον γυμνόν, δι' ὃ καὶ ἐγνωρίζοντο κυρίως ἐκ τοῦ ἐνδύματος, τοῦ περιφήμου «φιλοσοφικοῦ τρίβωνος» των (πρβλ. *Εὐσεβ.* Ἐκκλ. ἱστ. βιβλ. Δ' κεφ. 11. ἐκδ. Schwarz, σ. 136).

Ἐκτὸς τῶν κυρίων ἐνδυμάτων, τοῦ χιτῶνος δηλαδὴ καὶ τοῦ ἱματίου, ὑπῆρχον καὶ ἄλλα, χρησιμοποιούμενα εἴτε εἰς τὰ ταξίδια εἴτε ὑπὸ τῶν στρατιωτικῶν ὑπαλλήλων, ὡς καὶ ἐνδύματα πολυτελείας· ἀναφέρομεν ἐνταῦθα τὰ σπουδαιότερα ἐξ αὐτῶν, οἷα:

Τὸ *φαινόλιον* ἢ ὁ *φενόλης* (paenula), μάλλινος κωδωνοειδὴς ἐπενδύτης, πολὺ σπανίως δερμάτινος, μετὰ ἢ ἄνω καλύπτρας, ὅστις εἰς τὸ ἄνω αὐτοῦ τμῆμα εἶχεν ὀπὴν ἱκανήν, ὥστε νὰ διέρχηται δι' αὐτῆς ἡ κεφαλή, ἐκάλυπτε δὲ οὕτως ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ ὁλόκληρον τὸ σῶμα. Ὁ φαινόλης διεκρίνετο εἰς βραχύν, ὁπότε τὸν ἔφερον οἱ δοῦλοι ἢ οἱ ἐργάται, εἰς ἐλλειψοειδῆ, φθάνοντα μέχρι τοῦ στέρνου ἔμπροσθεν καὶ καλύπτοντα ὄπισθεν ὁλόκληρον τὸ σῶμα, καὶ μακρόν.

Ἡ *χλαμὺς* (sagum ἢ paludamentum) ἦτο κατ' ἐξοχὴν στρατιωτικὸν ἔνδυμα καὶ ἀντικαθίστα τὸ ἱμάτιον, οὗτινος διέφερε κατὰ τὸ πλάτος· ἀμφότερα δηλαδὴ τὰ ἐπάνω ἄκρα τοῦ ἐνδύματος τούτου συνεκρατοῦντο διὰ πόρπης κατὰ τὸν δεξιὸν ὦμον, ἀπεφεύγετο δ' οὕτως ἡ διαδικασία τῆς διὰ τοῦ ἱματίου ἐνδύσεως, ἥτις ἦτο δύσκολος εἰς τοὺς στρατιώτας. Εἰς τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, καὶ κυρίως ἀπὸ τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Α', ἡ χλαμὺς ἀπέβη τὸ διακριτικὸν ἔνδυμα τῶν ἀξιωματικῶν τῆς αὐλῆς, ἐν Βυζαντίῳ δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος, ἐκ χρυσοπάστου ὑφάσματος κατασκευαζομένη καὶ διακοσμουμένη διὰ πορφυροῦ ἢ ἰόχροου τετραγώνου ὑφασματίου, ἐρραμμένου πρὸ τοῦ στήθους, τοῦ λεγομένου ταβλίου. Αἱ χλαμύδες διεκρίνοντο εἰς χλαμύδας ἐκστρατείας, ὁπότε ἐστεροῦντο διακοσμήσεων, καὶ χλαμύδας τελετῶν, ὁπότε ἦσαν κυρίως μεταξωταὶ μετὰ πλουσίων διακοσμήσεων.

Ἡ *τήβεννος* (toga), πολυτελὲς καὶ καθαρῶς ρωμαϊκὸν ἔνδυμα, κατέχον τὴν θέσιν τοῦ ἱματίου καὶ κατὰ καιροὺς προσλαβὸν διαφόρους μορφάς. Πολλάκις διεκοσμεῖτο διὰ ποικίλων καὶ πολυτίμων λίθων (toga picta). Ἐπὶ Μεγάλου Κωνσταντίνου κατήντησε πλατεῖα λωρὶς ἀναδιπλουμένη ὑπὸ τὴν μασχάλην, εἰς τοὺς κυρίως δὲ βυζαντινοὺς χρόνους ἀπέβη ὁ *λῶρος* (βλ. κατωτ. *[Βυζαντ.]*).

Ἡ *δαλματικὴ* (dalmatica), ποδήρης χιτών, ἀπὸ τοῦ ὁποίου διέφερε κατὰ τὸ μῆκος καὶ τὰς βραχυτέρας χειρίδας, καὶ ἐκ τοῦ ὅτι οὐδέποτε συνεκρατεῖτο διὰ ζώνης· διεκρίνετο εἰς μαλλίνην καὶ λινῆν, ἀπέβη δὲ κοινὸν ἔνδυμα ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ αὐτοκράτορος Ἀντωνίου (138—161 μ. Χ.). Ἐκ τῆς δαλματικῆς καὶ τῆς χλαμύδος προῆλθεν ὁ *σάκκος* ἐν Βυζαντίῳ. Οἱ χρωματισμοὶ τῶν ἐνδυμάτων τούτων ἦσαν ποικίλοι, προτιμωμένου ἰδίως τοῦ λευκοῦ καὶ τοῦ μέλανος. Οἱ Χριστιανοί, καὶ πρὸ πάντων οἱ ἱερεῖς των, οἵτινες, ὡς σαφέστατα μαρτυροῦσι τὰ χριστιανικὰ μνημεῖα, ἐνεδύοντο ὡς οἱ λαϊκοί, ἐφόρουν μέλαν ἔνδυμα καὶ μετὰ τὸν θρίαμβον ἀκόμη τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὡς μαρτυρεῖ τοὐλάχιστον ὁ Λιβάνιος εἰς τοὺς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Θεοδόσιον τὸν Α' λόγους του.

Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἡ κεφαλὴ ἀφίνετο συνήθως ἀσκεπής. Ἀργότερον ὅμως ἤρχισαν χρησιμοποιούμενα διάφορα καλύμματα: ὁ *πῖλος* (pileus), εἶδός τι σκούφου μαλλίνου ἢ δερματίνου· ὁ καλούμενος *πέτασος* (petasus), ἤτοι πῖλος ἔχων ὁμοιότητα πρὸς τὸ σημερινὸν κάλυμμα τῆς κεφαλῆς τῶν κληρικῶν τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας· καὶ ὁ *φρύγιος πῖλος*, ὅστις εἶχε μορφὴν αἰχμηροῦ σκούφου καὶ ἦτο τὸ ἰδιάζον κάλυμμα τῶν Μικρασιατῶν, διαδοθὲν εὐρέως ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἰταλίᾳ. Οἱ δύο τελευταῖοι πῖλοι παρελήφθησαν ἀργότερον καὶ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν, ὁ δὲ πέτασος ἔλαβε παρ' αὐτοῖς τὴν γνωστὴν μορφὴν τοῦ *σκιαδίου*· ἐκτὸς τούτων εἰσήχθη εἰς τὸ Βυζάντιον ἐκ τῶν περσικῶν χωρῶν καὶ ἡ χρῆσις τῶν καλουμένων *φακεωλίδων*, αἵτινες ἦσαν τετράγωνα ὑφασμάτια προσδενόμενα διὰ λωρίδος ἢ διαδήματος.

Οἱ κληρικοὶ κατὰ τὴν ἀρχαίαν χριστιανικὴν ἐποχὴν ἢ ἄφινον, ἀπαραλλάκτως ὡς καὶ οἱ λαϊκοί, τὴν κεφαλήν των ἐντελῶς ἀκάλυπτον, ἢ ἀδιακρίτως ἐφόρουν ἓν τῶν ἀνωτέρω καλυμμάτων. Αἱ μαρτυρίαι ὅμως μεταγενεστέρων Βυζαντινῶν χρονογράφων φέρουσι τούτους ἔχοντας προτίμησιν εἰς τὸν πέτασον, ἂν καὶ τούτου ἐγίνετο κυρίως χρῆσις εἰς τὰ ταξίδια.

Κατὰ τὴν κυρίως βυζαντινὴν ἐποχήν. Κατὰ τοὺς κυρίως βυζαντινοὺς χρόνους, ὡς καὶ διὰ τοὺς πρὸ αὐτῶν ἄλλως τε, μεγάλαι καὶ βίαιαι οὕτως εἰπεῖν μεταβολαὶ τῆς ἐνδυμασίας, ὁποῖαι ἕνεκα βιομηχανικῶν λόγων παρατηροῦνται εἰς τοὺς χρόνους μας, δὲν ἦσαν δυναταί· εἶναι ἐν τούτοις ἀναντίρρητον γεγονός, ὅτι ὁ συρμός, ἡ πρὸς τὰς ξένας χώρας ἐπικοινωνία καὶ τὸ ἐμπόριον μεγάλως συνετέλεσαν εἰς τὴν μεταβολὴν τοῦ ἐνδύματος κατὰ περιόδους. Μεταβολαὶ κυρίως τῶν ἐνδυμασιῶν ἤρχισαν ἐν Βυζαντίῳ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὁπότε εἰσήχθησαν τὰ μεταξωτὰ ὑφάσματα, ἅτινα ἐπὶ τῶν διαδόχων του ἐγενικεύθησαν, γενομένων τῶν ἐνδυμάτων στενοτέρων καὶ προσλαβόντων παραδόξους ὀνομασίας (σκαραμάγκια, καββάδια, τζιτζάκια, δεβητήσια, ταμπάρια κ.λ.). Τὰ στενὰ βυζαντινὰ ἐνδύματα, καὶ πρὸ πάντων τὰ ἐξωτερικά, συνίσταντο ἐκ βαρυτίμων μεταξωτῶν ὑφασμάτων μετὰ ποικί-

Digitized by Google

Η ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΡΧΑΙΟΥΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥΣ ΛΑΟΥΣ

Ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά :

Σειρὰ πρώτη : 1 Ἔνδυμα Φαραώ.—2 Αἰγυπτία.—3 Ἀσσύριος.—4 Πέρσης ἱερεύς.—5 Πέρσης βασιλεύς.—6 Πάρθης βασιλεύς.—7 Γότθος.—8 Ἐτροῦσκος πολεμιστής.—9 Γυναικεῖον ἐτρουσκικὸν ἔνδυμα.—10 Γαλάτης πολεμιστής.

Σειρὰ δευτέρα : Ἀρχαία ἑλληνικὴ ἐνδυμασία : 1 Ἱμάτιον κεντητὸν τῆς Δήμητρος (ἀγγειογραφία).—2 Γυναικεῖος χιτὼν μετὰ κόλπου.—3 Γυναικεῖος πέπλος μετὰ πτυχῶν. 4 Χιτὼν ἀνδρικὸς κολπούμενος ὑπὸ ζώνης.—5 Κρητικὸν γυναικεῖον ἔνδυμα (τερρακότα εὑρεθεῖσα ἐν Πετσοφᾷ).—6 Ἱμάτιον ἀνδρός, οὗ τὸ ἄκρον κρατεῖται ὑπὸ τῆς ἀριστερᾶς χειρός.—7 Ὁμηρικὴ χλαῖνα ἐπὶ ἀρχαϊκοῦ μελανομόρφου ἀγγείου. —8 Ἱμάτιον φερόμενον ὑπὸ γυναικὸς ἐπὶ τοῦ χιτῶνος.—9 Γυναικεῖον ἱμάτιον οὗ ἡ ἄκρα εἶναι ἀνερριμμένη ἐπὶ τοῦ ὤμου.—10 Ἔφηβος ἐνδυόμενος τὸν μανδύαν αὐτοῦ (ἐπὶ ἀττικοῦ κύλικος).

Σειρὰ τρίτη : Ρωμαϊκὴ καὶ Βυζαντινὴ ἐνδυμασία : 1 Ρωμαῖος ἀξιωματικός.—2 Ρωμαία γυνή.—3 Ρωμαῖος συγκλητικός.—4 Βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ.—5 Βυζαντινὸς ἄρχων.—6 Βυζαντινὸς κληρικός. —7 Βυζαντινὸς ἀξιωματικός. —8, 9 Βυζαντινοὶ χωρικοί. —10 Βυζαντινὸς σχολάριος.—11 Αὐλικὴ τοῦ Βυζαντίου.

λων διακοσμήσεων ἢ κεντημάτων καὶ ἦσαν κατὰ προτίμησιν, εἰς τὰς ἀνωτάτας κυρίως τάξεις, πορφυρᾶ, ἅτινα κατεσκεύαζον οἱ κογχυλευταὶ καὶ ὀξύβαφοι· ἵνα δὲ διατηρῶνται καλῶς καὶ ἵνα ἔχωσιν ἄψογον ἐφαρμογήν, ἐτίθετο ἐσωτερικῶς σύρμα, δι' ὃ καὶ ἐκλήθησαν συρματέϊνα καὶ σωληνωτά, ἀπέβησαν δὲ βαρύτατα, δι' ὃ καὶ ἀσήκωτα ἐκάλουν αὐτὰ οἱ Βυζαντινοί.

Τὰ ἐνδύματα τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων ἦσαν ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου λαμπρότατα καὶ πολυτελέστατα. Τὸ στέμμα ἢ διάδημα αὐτῶν ἦτο λιθοκόλλητον· ὑπὸ τὴν πορφυρᾶν χλαμύδα, τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦτο τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας γνώρισμα, ἐφόρουν χρυσοῦφαντον καὶ χρυσοκέντητον χιτῶνα. Ἡ περὶ τὰ πολυτελῆ ἐνδύματα ἐπίδειξις αὐτῶν ἦτο τόσον μεγάλη, ὥστε μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων καὶ τὴν ἀναβίβασιν εἰς τὸν θρόνον τοῦ Ἰσαακίου, οἱ ὑπὸ τῶν σταυροφόρων ἀπεσταλμένοι εὗρον αὐτόν, κατὰ τὸν Βιλλαρδουῖνον, «τόσον πλουσίως ἐνδεδυμένον, ὅσον δὲν γίνεται περισσότερον».

Τὰ πλεῖστα τῶν ἐνδυμάτων αὐτῶν, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Κωδινός, ἦσαν μηδοπερσικοασσυρικά, καὶ διὰ τοῦτο τὰ ὀνόματά των ἦσαν βαρβαρόφωνα, ἰδίως δὲ τὰ λεγόμενα ἐπιλούρικα καὶ αἱ ἐπὶ κεφαλῆς φακεωλίδες: «...διότι οἱ τῶν Μήδων κριταὶ ἐφόρουν τοιαῦτα· ἐν οὖν φακεωλίῳ ἑκάστῳ κρέμαται κατὰ τὸ ἀριστερὸν μέρος μαργέλλιον συρματέϊνον, τὸ ἕτερον τῶν ὤτων τοῦ φοροῦντος καλῦπτον...»· ἐν γένει δὲ τὰ μεγαλοπρεπῆ καὶ εὐφόρητα ἑλληνικὰ καὶ ρωμαϊκὰ ἐνδύματα ὑπεχώρησαν σὺν τῷ χρόνῳ εἰς τὰ στενὰ καὶ ἀσήκωτα σκυθικὰ καὶ ἀσιανά. Οὕτω π. χ. τὴν χλαμύδα καὶ τήβεννον διεδέχθησαν τὰ *καββάδια*, ἅτινα παρελήφθησαν ἀπὸ τοὺς Ἀσσυρίους, τὰ *ταμπάρια*, τὰ *σκαραμάγκια*, εἶδος ἐπανωφορίου χρησιμοποιουμένου κυρίως διὰ τὴν βροχήν, τὰ *τζιτζάκια*, ἅτινα πρώτη εἰσήγαγεν εἰς τὸ παλάτιον ἡ Χαζάρα, σύζυγος τοῦ Κοπρωνύμου, αἱ *γρανάτσαι* καὶ ὁ *λαπατσᾶς*, ἀμφότερα ἀσιατικά· αἱ χειρίδες τῶν δύο τελευταίων ἔφθανον μέχρι τῶν ἀστραγάλων, καὶ τοῦ μὲν αὐτοκράτορος ἐκρέμαντο, τῶν δὲ λοιπῶν ἦσαν ὄπισθεν ἐμπηγμέναι ἐντὸς τῆς ζώνης· μόνος δὲ ὁ δομέστιχος εἶχε κρεμάμενον τὸ ἓν μανίκιον. Εἰς ταῦτα προσθετέα καὶ τὰ *τριβλάτια*, χρυσοσεληνοκέντητα διὰ λίθων πολυτίμων καὶ μαργαριταρίων, τὰ ἄλλως καὶ κολόβια καὶ βότρυς καλούμενα, καὶ ἅτινα κατ' ἔθος ἐφόρει ὁ αὐτοκράτωρ τὴν Δευτέραν τῆς Διακαινησίμου. Ὁ δὲ καλούμενος *λῶρος* ἦτο καὶ τοῦτο ἰδιαίτερον φόρεμα τῶν αὐτοκρατόρων, ἀπ' αὐτῶν ἀκόμη τῶν χρόνων τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, καὶ εἶχε κυρίως τὴν ἀρχήν του ἀπὸ τοῦ τρόπου καθ' ὃν συνήθιζον νὰ φέρωσι διπλωμένην τὴν χλαῖναν (τόγαν) αὐτῶν τὸ πάλαι οἱ Ρωμαῖοι. Συνίστατο δὲ οὗτος ἔκ τινος πλατείας καὶ μακρᾶς λωρίδος ὑφάσματος, ἡ ὁποία διερχομένη κάτωθεν τοῦ δεξιοῦ βραχίονος καὶ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς ἔφθανεν εἰς τὸν ἀριστερὸν ὦμον καὶ σταυρουμένη πάλιν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς ἔπιπτεν ἐπὶ τῶν ὤμων, καθὼς ἡ χλαῖνα. Τὸ δὲ *βλαττίον* (βλαττὶν καὶ βλαντὶν) ἦτο ὁλομέταξον ὕφασμα, ἑξάμιτον (ἀτλάζι, βύσσος)· ὡς περίφημα βλαττία φέρονται τὰ βυζαντινὰ καὶ τὰ τῆς Συρίας· τὸ δὲ χρυσοῦν βλαττίον ἦτο τὸ πολυτελέστερον τῶν ὑφασμάτων. Ἱμάτια ἔχοντα παρυφὴν (οὔγιαν) ἐκ βλαττίου, ἐλέγοντο βλαττόσημα, ἀναφέρονται δὲ καὶ βιβλία ἀκόμη βλαττένδυτα.

Καὶ τῶν βασιλισσῶν ἀκόμη τὰ ἐπίσημα φορέματα εἶχον καταντήσει σὺν τῷ χρόνῳ στενόμακρα. Ὅταν αὗται δὲν ἦσαν ὑπόχρεοι νὰ συμπαρευρίσκωνται μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὰς τελετὰς καὶ τὰς ἐν πομπῇ ὑποδοχάς, ἐνεδύοντο κατ' ἰδίαν ἀρέσκειαν καὶ ὅπως ὁ συρμὸς τὰς ὡδήγει· εἰς δὲ τὰς παραστάσεις καὶ τελετάς, ὁσάκις παρῆσαν στεφηφοροῦσαι ἐκράτουν κατὰ τὸν Κωδινὸν «... βαΐον χρυσοῦν, ἔχοντε ἀπὸ τῆς κορυφῆς καὶ κάτωθεν, ὅσον σπιθαμιαῖον μῆκος, μαργαριτάρια καὶ λιθάρια ἐμπεπηγμένα κυκλόθεν...».

Τῶν δὲ αὐλικῶν καὶ ἀρχόντων οἱ βαθμοὶ διεκρίνοντο μᾶλλον ἀπὸ τοῦ χρώματος καὶ τῆς ὕλης

Digitized by Google

παρὰ ἀπὸ τοῦ σχήματος τῶν ἐνδυμάτων. Ὁ πανυπερσέβαστος π. χ. ἐφόρει κίτρινα, ὁ δὲ πρωτοβεστιάριος πράσινα, ὁ μέγας πριμμηκήριος κεραμόχροα κ. ο. κ. Φαίνεται ὅτι ἡ ὑποχρέωσις αὕτη ἴσχυε διὰ τοὺς ἀνωτέρους ἄρχοντας μόνον ἐν ὥρᾳ ὑπηρεσίας, διότι οὗτοι, καθὼς λέγει ὁ Νικήτας ὁ Χωνιάτης, «...ἐφόρουν ὅτε ἠβούλοντο καββάδια, ὁτὲ δὲ ἐπιλούρικα, τὰ ἄλλως ἐπανωκλίβανα», ἐνῷ οἱ κατώτεροι, κατὰ τὸν ἴδιον, «...οὐχ οὕτως, ἀλλὰ πάντοτε ὁμοιόσχημα καὶ ὁμόχροα..».

Διὰ τοὺς ἄλλους πολίτας ὁ μὲν χιτὼν τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων παρέμεινε καλούμενος νῦν *σφικτούριον* καὶ *μεσόφορον*, πλατυνθέντων μόνον τῶν σημείων (clavi) κατὰ τὸν λαιμόν, τὰς χεῖρας καὶ τὸ κάτω ἄκρον. Τὰ σημεῖα ταῦτα οἱ Βυζαντινοὶ ἐκάλεσαν βλαττία καὶ μαργέλλια (βλ. ἀνωτ.). Τὰ νέα ὀνόματα τοῦ χιτῶνος μαρτυροῦν τὴν διαρρύθμισιν, ἣν οὗτος ὑπέστη ἐν Βυζαντίῳ, ὡς ἐπίσης καὶ τὴν ἐπίδρασιν, ἣν τὰ ἀραβικὰ ἐνδύματα ἔσχον ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν. Γνῶμαι ἄλλων μελετητῶν φέρουν τὸ σφικτούριον μᾶλλον ὡς μάλλινον ἐπανωφόριον (*Κοραῆς*, Ἄτακτα 1.55), κατὰ δὲ τὸν Ἰωάννην Τζέτζην «χλαῖνα δὲ καὶ χλαινίσκιον, τὸ νῦν καλούμενον σφικτούριον καὶ πᾶν παχὺ ἱμάτιον» (Σχόλια εἰς Ἔργ. καὶ Ἡμ. στ. 534)· κατὰ τὸ Ὀνειροκριτικὸν πάλιν τοῦ Ἀχμὲτ (κ. σλβ' σ. 205) τὸ σφικτούριον ἦτο φόρεμα κοντόν, διάφορον δὲ τοῦ ἱματίου. Κατὰ πᾶσαν ὅμως πιθανότητα τὸ σφικτούριον προῆλθεν ἐκ τοῦ ὅτι ὁ χιτὼν ἀπέβη στενόν, κομβωτὸν κατὰ τὸν λαιμὸν ἔνδυμα, συγκρατούμενον διὰ σειριτίων κατὰ τὰ πλάγια καὶ σφιγγόμενον εἰς τὴν ὀσφὺν διὰ ζωστῆρος, ὅπως περίπου τὸ σημερινὸν ἐντερίον τῶν κληρικῶν, οἵτινες καὶ κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν ἔφερον τὸ σφικτούριόν των μέλαν καὶ ἄνευ βλαττίων ἢ μαργελλίων, διὰ νὰ διακρίνωνται ἀπὸ τῶν κοσμικῶν, κλαπωτῶν καὶ βλαττοσήμων ἐνδυμάτων.

Τὴν θέσιν τοῦ ἱματίου κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους κατέλαβεν ἡ μετασχηματισθεῖσα *δαλματική*, ἥτις ὅταν ἦτο ἐκ λινοῦ κατεσκευασμένη ἐκαλεῖτο καὶ *κολόβιον*. Τὸ λινοῦ κολόβιον εἰς τοὺς χρόνους τούτους ἀντικατεστάθη εἰς τὰς ἀνωτέρας κυρίως τάξεις βαθμηδὸν διὰ χρυσοπάστου, ἤτοι μεταξωτοῦ συρματεΐνου, ὅπερ ἐκαλεῖτο βότρυς, ὡς ἐκ τοῦ σχήματός του, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ λινοῦν κολόβιον, τὸ ὁποῖον ἐξηκολούθει ὑφιστάμενον ἐν ταῖς μέσαις καὶ κάτω τάξεσι, καὶ τὸ ὁποῖον ἐκαλεῖτο *καββάδιον, πανωφόριν*, ὃν ἴσως τὸ αὐτὸ μὲ τὸ καλούμενον *ἐπιβαλτάριον* ἢ *ἐπιβαλτάριν*, καὶ *χλαῖνα* ἢ *χλανίς*. Τὸ σχῆμα τοῦ βυζαντινοῦ ἱματίου βλέπομεν κυρίως εἰς τὰς εἰκόνας τῶν Βυζαντινῶν χειρογράφων, ἐν αἷς διακρίνει τις ὅτι ἐγένετο μετασχηματισμὸς τῆς δαλματικῆς, μεταφερθέντος τοῦ ἀνοίγματος ἐκ τῶν πλαγίων εἰς τὸ μέσον τοῦ στήθους κατὰ τὰ ἀραβικὰ πρότυπα. Καθ' ὅλου δ' εἰπεῖν τὰ ἐνδύματα τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων παρέμειναν εἰς τοὺς βυζαντινούς, μὲ τὴν μόνην διαφορὰν ὅτι μετεβλήθησαν τὰ ὀνόματα καὶ τὸ σχῆμά των, ἕνεκα τοῦ συρμοῦ, ὃν κυρίως ἐδημιούργησεν ἡ χρῆσις τῶν χρυσοπάστων καὶ σηρικῶν ἐσθήτων. Ἡ χλαμὺς ἐπὶ παραδείγματι, ὡς στρατιωτικὸν ἔνδυμα παρέμεινεν εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς μετονομασθεῖσα εἰς *τζιτζάκιον* καὶ *μανδύαν* ἢ *μαντίον*· ἡ δὲ διαφορὰ τῆς ἀρχαίας χλαμύδος καὶ τοῦ βυζαντινοῦ μανδύου συνίστατο οὐ μόνον εἰς τὴν ποιότητα τοῦ ὑφάσματος, ἀφοῦ παρὰ Βυζαντινοῖς ἦτο πάντοτε μεταξωτὸς μετὰ διακοσμήσεων, καὶ ἔχων βλαττία μετὰ τῶν πολυτίμων λίθων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ σχῆμα, καθόσον καὶ τοῦ μανδύου τὸ ἄνοιγμα, τοὐλάχιστον εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους, μετετέθη ἐκ τοῦ δεξιοῦ μέρους πρὸς τὸ στῆθος. Τὸν φελόνην ἀντικατέστησε κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους τὸ *σκαραμάγκιον*, τὸ αὐτὸ πιθανῶς μὲ τὸ καλούμενον *ταμπάριον*, τὸ ὁποῖον παραδίδεται εἰς ἡμᾶς ὡς ἐπανωφόριον μετὰ κουκούλλας. Τὸν δὲ μετασχηματισμὸν τέλος τῆς *τηβέννου* (toga) εἰς *λῶρον* εἴδομεν ἀνωτέρω συντελεσθέντα ἐν Ρώμῃ καὶ Βυζαντίῳ. Νέον ἔνδυμα, ὅπερ ἐμφανίζεται ἐν τῇ βυζαντινῇ ἐποχῇ, εἶναι ὁ καλούμενος *σάκκος* ἢ τὸ *σαγίον*: ἀλλὰ τὸ ἔνδυμα τοῦτο ὅπερ ἀπὸ αὐτοκρατορικοῦ ἐγένετο κατὰ τοὺς τελευταίους βυζαντινοὺς χρόνους ἀρχιερατικὸν ἄμφιον, εἶναι, ὡς τὸ ὄνομά του δηλοῖ (sagum), βραχυτέρα χλαμὶς βυζαντινοῦ συρμοῦ, ἔχουσα πολλὴν ὁμοιότητα πρὸς τὴν μετὰ στενῶν χειρίδων βραχεῖαν δαλματικήν, καὶ διὰ τοῦτο οὐ μόνον παρὰ τοῖς νεωτέροις ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἀκόμη συγχέεται ὁ σάκκος πρὸς τὴν χλαμύδα. Ἐκ τῆς μελέτης τοῦ Βαλσαμῶνος βλέπει τις ὅτι ἤδη περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΒ' αἰῶνος ὁ σάκκος ἀπετέλει μέρος τῆς ἀμφιέσεως τοῦ ἀρχιερέως, ἀλλ' ἐκ τοῦ χρυσοβούλλου τοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Γέροντος (1282—1328), ὅστις πέμπει σάκκον εἰς τὸν μητροπολίτην Μονεμβασίας, πειθόμεθα ὅτι τοῦτον δὲν ἔφερον πάντες οἱ ἀρχιερεῖς, ἀλλ' οἱ λαβόντες τὸ ἔνδυμα τιμῆς ἕνεκεν παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος.

Αἱ ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν ἐνδυμάτων, τῶν μεταξωτῶν ἰδίᾳ, διακοσμήσεις ἦσαν ποικιλώταται καὶ πολὺ ἐνδιαφέρουσαι. Ἰδέαν αὐτῶν μᾶς δίδουν τὰ διάφορα θωράκια, ἐπιστύλια, ὑπέρθυρα κλ. τῶν βυζαντινῶν ναῶν, ἀκόμη δὲ καὶ αἱ ἐπὶ τῶν προσόψεων αὐτῶν κεραμοπλαστικαὶ διακοσμήσεις, αἵτινες πιθανώτατα εἶναι μιμήσεις διακοσμητικῶν θεμάτων ἐπὶ μεταξωτῶν ὑφασμάτων ὑπαρχόντων. Ὁ Κίναμος, ὁμιλῶν περὶ τῆς ἐνδυμασίας ἣν ἔφερεν ὁ Μανουὴλ Κομνηνὸς ὅτε ὑπεδέχθη τὸν σουλτᾶνον τοῦ Ἰκονίου, λέγει ὅτι τὸν αὐτοκράτορα «...ἐσθὴς περιέθεεν ἁλουργής, ἐξαίσιόν τι χρῆμα, ἄνθραξι καὶ μαργάροις εἰς λειμῶνος διάθεσιν τῇ τέχνῃ ὡραϊζομένη ἄνωθεν ἄχρι καὶ εἰς τὰς βάσεις αὐτάς...». Ἐκ δὲ τοῦ «Ἐπαρχιακοῦ» τοῦ Λέοντος μανθάνομεν καὶ τὰς ἐμπορικὰς ἀγοράς, ἐξ ὧν εἰσήγοντο τὰ ὑφάσματα ταῦτα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀκόμη δὲ καὶ τὰ ὀνόματα ἅτινα ἔφερον ταῦτα, οἷα τὰ ψιλὰ βαγδαδίκια, χάμια, καμουχάδες κ.ἄ. (βλ. «Ἐπαρχιακὸν» *Λέοντος* «περὶ πρανδιοπρατῶν διάταξις» σελ. 29).

Οἱ χρωματισμοὶ τοῦ ἐνδύματος, ὡς ἀνωτέρω ἐν ὀλίγοις ἐσημειώσαμεν, εἶχον μεγίστην σημασίαν διὰ τὴν κοινωνικὴν θέσιν, ἣν ἕκαστος κατεῖχεν ἐν Βυζαντίῳ. Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους γνωρίζομεν ὅτι οἱ βαθμοὶ τῶν αὐλικῶν καὶ τῶν ἀρχόντων διεκρίνοντο ἐκ τοῦ χρώματος τῶν ἐνδυμάτων των καὶ τῶν κόμβων (κονδύλων) τῶν δικανικίων, ἅτινα ἐκράτουν. Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς κληρικούς, οὗτοι ὁσάκις μὲν παρηκολούθουν τελετὰς ἐνεδύοντο τὰ ἱερά των ἄμφια, διὰ τὸν χρωματισμὸν τῶν ὁποίων ὑπῆρχον εἰδικαὶ διατάξεις. Ἡ δὲ ἐξωτερική των περιβολὴ ἦτο μέλαινα πρὸς διακρισίν των ἀπὸ τῶν κοσμικῶν. Κατὰ τὰ ἄλλα τὸ ἔνδυμά των ἦτο καὶ ἐν τῇ βυζαντινῇ ἐποχῇ ὅμοιον πρὸς τὸ τῶν λαϊκῶν, πλὴν τοῦ χρώματος.

Προκειμένου περὶ τῶν καλυμμάτων τῆς κεφαλῆς κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχήν, σημειοῦμεν ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τὸ φακεώλιον ἐγενικεύθη· ἐν τούτοις ὅμως συνυπῆρχον καὶ τὰ διάφορα εἴδη τῶν πίλων, ἅτινα προσέλαβον ἴδια σχήματα καὶ ὀνόματα, ἐφέροντο δὲ καὶ πάλιν ἀδιαφόρως καὶ ὑπὸ τῶν λαϊκῶν καὶ ὑπὸ τῶν κληρικῶν. Τὸ φακεώλιον ἢ φακεωλὶς τῶν Βυζαντινῶν διέφερε τοῦ παλαιοτέρου φακεωλίου μόνον κατὰ τὴν διὰ μαργελλίων ἢ βλαττίων διακόσμησιν αὐτοῦ, διετηρήθη δὲ ὡς κάλυμμα τῆς κεφαλῆς τῶν λαϊκῶν καὶ τῶν κληρικῶν μέχρι τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς δεικνύουσι τοὐλάχιστον τὰ ἐγκόλπια (ἀτομικὰ ἡμερολόγια) τῶν εἰς Ἰταλίαν φυγάδων. Ὁ πῖλος προσέλαβε κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους διάφορα σχήματα, ἡ χρονολογικὴ παρακολούθησις τῶν ὁποίων εἶναι λίαν δυσχερής. Ὁπωσδήποτε ὅμως εἶναι γνωστόν, ὅτι ἡ κυριωτέρα μορφή, εἰς ἣν ἐξειλίχθη ἐξ ἐπιδράσεως πιθανῶς τοῦ φρυγίου πίλου, εἶναι τὸ πυραμιδοειδὲς σχῆμα. Ἐν τούτοις διετήρησε, φαίνεται, καὶ τὸ παλαιόν του σχῆμα, ἤτοι τὸ τοῦ χαμηλοῦ καὶ στρογγύλου σκούφου. Ὁ στρογγύλος οὗτος πῖλος ἐνωρὶς διεκρίθη εἰς μαλακόν, ὃν ἔφερον αἱ κατώτεραι λαϊκαὶ τάξεις καὶ οἱ μοναχοί, καὶ σκληρόν, ἤτοι τὸν μετὰ χαρτονίου καὶ σύρματος, ὅστις ἀργότερον μυκηνθεὶς ἀπέβη κυλινδροειδὴς ἢ σφαιροειδής, προσλαβὼν οὕτω δύο μορφάς, ἐξ ὧν ἡ μὲν πρώτη ἔχει μεγάλην ὁμοιότητα πρὸς τὸ σημερινὸν καμηλαύχιον τῶν κληρικῶν μας, ἡ δὲ δευτέρα πρὸς τὴν σημερινὴν μίτραν τῶν ὀρθοδόξων ἐπισκόπων· ἀμφότερα δὲ τὰ σχήματα τοῦ σκληροῦ τούτου βυζαντινοῦ πίλου διακρίνει τις εἰς τὰ ἀνάγλυφα τῆς πύλης τοῦ Ἁγίου Πέτρου τῆς Ρώμης, ἔνθα παριστάνεται ἡ περίφημος πομπὴ τῆς ἐν Φερράρᾳ συνόδου. Πλὴν ὅμως τῶν πυραμιδοειδῶν, τῶν μαλακῶν καὶ τῶν σκληρῶν πίλων, ἐφέρετο καὶ ἕτερος πῖλος ἐν Βυζαντίῳ, ὅστις ἀπετέλεσεν ἐξέλιξιν τοῦ ἀρχαίου πετάσου, μετονομασθεὶς εἰς *σκιάδιον* καὶ διατηρήσας μὲν τὸ παλαιόν του σχῆμα, προσλαβὼν ὅμως πλατύτατον γῦρον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Πληροφορίαι περὶ τῶν ἐνδυμάτων τῶν Βυζαντινῶν εὕρηνται εἰς διάφορα μεσαιωνικὰ κείμενα, ἰδιαίτατα δὲ εἰς τὸ «Περὶ ὀφφικιαλίων» τοῦ *Κωδινοῦ Κουροπαλάτου* καὶ ἐν τῇ «Ἐκθέσει τῆς βασιλείου τάξεως» τοῦ *Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου*, εἰς τὰ «Συναξάρια», εἰς τὸ «Ὀνειροκριτικὸν» τοῦ *Ἀχμὲτ* καὶ εἰς τὰ «Τυπικὰ» τῶν διαφόρων μονῶν. Ἐπίσης ἀξιολόγους πηγὰς ἀποτελοῦσι διὰ μὲν τοὺς παλαιοτέρους χριστιανικοὺς χρόνους τὸ «Edictum Diocletiani» καὶ ὅσα ὁ *Du Cange* ἐσημείωσεν εἰς τὰς πρώτας σελίδας τῆς διατριβῆς του «De imperatorum Constantinopolitanorum seu de inferioris aevi vel imperii uti vocant numismatibus», διὰ δὲ τὴν βυζαντινὴν περίοδον τὸ ὑπόμνημα τοῦ *G. Gretser* εἰς τὸ περὶ τῶν ὀφφικκιαλίων ἔργον οῦ Κωδινοῦ καὶ τὸ εἰς τὴν «Ἔκθεσιν περὶ τῆς βασιλείου τάξεως» ὑπόμνημα τοῦ *Reiske*. Ὡς βοηθητικὰ βιβλία διὰ τὴν βυζαντινὴν περίοδον: *Thomassin*, «Ancienne et nouvelle discipline de l'eglise. — *Martin*, «De antiquis eglesiae regibus» (τ. 4). — *Guilio Ferrario* «Il costume antico e moderno» (τ. 7, μέρος 2, σ. 148). — *Picart*, «Cérémonies et costumes religieuses de tous les peuples du monde» (τ. 3. 133. 112). Ἐκ δὲ τῶν ἡμετέρων ἠσχολήθησαν μὲ τὸ δυσχερὲς τοῦτο κεφάλαιον τῆς λαογραφίας οἱ: *Σκαρλᾶτος Δ. Βυζάντιος* ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ «Ἡ Κωνσταντινούπολις» (τ. Γ' σ. 102 κ. ἑξ.)· *Ἀθ. Βερναρδάκης* ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ «Περὶ ἀμφιέσεως» (Ἀθῆναι 1906) καὶ ὁ *Γ. Ἀ. Σωτηρίου* «Περὶ τῆς ἐξωτερικῆς περιβολῆς τῶν κληρικῶν» (ἐν τῷ περιοδικῷ «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς», τόμ. Γ' σ' 237—247, 359—370, 452—460, 516—551), ἐξ ἀφορμῆς τῆς ὁποίας ὁ *Φαίδων Κουκουλὲς* γράφει ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος ἐν τῇ «Λαογραφίᾳ» (τ. 8, σ. 247 κ. ἑξ.).

Κ. Μ. ΚΑΡΑΜΑΝΟΣ

Ἐν τῇ Δύσει (ἀπὸ τοῦ Δ' — Κ' αἰῶνος). Μέχρι τοῦ Δ' αἰῶνος ἐπεκράτει γενικῶς ἐν Εὐρώπῃ ἐνδυμασία κατὰ μίμησιν τῆς ρωμαϊκῆς, ἀποτελουμένη ἀπὸ χιτῶνα διήκοντα μέχρι τῶν γονάτων, τήβεννον βραχυτάτην καὶ μικρὸν μανδύαν (sagum). Αἱ γυναῖκες ἔφερον *κολόβιον*, φορετὴν τήβεννον μετὰ ἢ ἄνευ χειρίδων, καὶ ἐπ' αὐτοῦ *μανδύαν* (pallium) ἐν εἴδει χλαμύδος, τῆς ὁποίας τὸ ἓν ἄκρον, ἀφοῦ διήρχετο κάτωθεν τοῦ δεξιοῦ βραχίονος, συνηντᾶτο μὲ τὸ ἕτερον ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου. Ἡ ζώνη ἦτο πλουσίως διακεκοσμημένη. Εἰς τὸν λαιμὸν ἔφερον περιδέραια καὶ εἰς τὰ ὦτα εὐμεγέθη ἐνώτια. Σπανίως ἔφερον χειρόκτια, τῶν ὁποίων ἐν τούτοις ἡ χρῆσις χρονολογεῖται ἀπὸ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους. Εἰς τὸν Ὅμηρον ὁ Λαέρτης περιγράφεται φέρων χειρόκτια («χειρῖδας ἐπὶ χερσί», ἐνῷ περιεπάτει εἰς τὸν κῆπόν του (Ὀδυσσ. ω. 230). Ὁ Ἡρόδοτος (ΣΤ' 72) ἀφηγεῖται πῶς ὁ Λεωτυχίδης ἐπλήρου χειρόκτιον μὲ τὰ χρώματα ἅτινα ἐλάμβανεν ὡς δωροδοκίαν, ὁ δὲ Ξενοφῶν (Κύρ. Παιδ. Η' 8) μᾶς λέγει ὅτι οἱ Πέρσαι ἔφερον χειρόκτια ἐκ γούνας μὲ δακτύλους («χειρῖδας δασείας καὶ δακτυλήθρας»). Παρὰ τοῖς Γερμανοῖς καὶ τοῖς σκανδιναυϊκοῖς λαοῖς ἡ χρῆσις χειροκτίων, κατ' ἀρχὰς ἄνευ δακτύλων, ἦτο γνωστὴ ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ Η' αἰῶνος. Τῶν βασιλέων, κληρικῶν καὶ εὐγενῶν τὰ χειρόκτια, ὅπως καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην, ἦσαν κεντημένα πολυτελῶς, οὐχὶ δὲ σπανίως ἔφερον πολυτίμους λίθους.

Κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα, ἱδρυθεισῶν τῶν βαρβαρικῶν μοναρχιῶν, Γερμανοί, Γότθοι, Σάξωνες, Βουργούνδιοι ἢ Φράγκοι, κατέλαβον ὅλας τὰς ἐπαρχίας τῆς χώρας τῶν Γαλατῶν. Οἱ Φράγκοι ἔφερον χιτῶνα βραχύτατον καὶ ἐφαρμόζοντα ἐπὶ τοῦ σώματος μὲ πολὺ βραχείας χειρῖδας καὶ ὑπενδύτην ἀφίνοντα γυμνοὺς τοὺς μηροὺς καὶ τὰς κνήμας. Τὴν ἰδίαν ἐνδυμασίαν ἔφερον καὶ αἱ γυναῖκες, υἱοθέτησαν δ' αὐτὴν οἱ Γαλάται καὶ ἄλλοι εὐρωπαϊκοὶ λαοί. Οἱ πρῶτοι ἐν τούτοις Μεροβιγκιανοὶ βασιλεῖς ἔφερον στολὴν Ρωμαίου ὑπάτου, πορφυρᾶν τήβεννον καὶ χρυσοπάρυφον χλαμύδα. Ἐπίσης οἱ αὐλικοὶ καὶ οἱ κατέχοντες ἀνώτερα ἀξιώματα ἔφερον ἀναλόγους ρωμαϊκὰς ἐνδυμασίας. Οἱ διάδοχοι τοῦ Κλόβιος ἀντέγραφον τὴν ἐνδυμασίαν τῶν ἡγεμόνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπως μαρτυροῦν τὰ μωσαϊκὰ τῆς Ραβέννας. Αἱ γυναῖκες ἔφερον στενὰς ἐσθῆτας, ἄνευ πτυχῶν, κλειστὰς εἰς τὸ ἐπάνω μέρος τοῦ στήθους, καὶ μανδύαν.

Κατὰ τὸν Η' αἰῶνα οἱ Φράγκοι ἔφερον διπλῆν τήβεννον, μίαν ἐκ λινοῦ, ἐπέχουσαν θέσιν ὑποκαμίσου, καὶ τὴν ἄλλην ἐξ ἐρίου, καὶ βραχείας περισκελίδας. Αἱ κνῆμαι ἐτυλίσσοντο εἰς λωρίδας χρώματος ἐρυθροῦ. Διπλοῦς κυανοῦς μανδύας, κατὰ τὸν γερμανικὸν συρμόν, συνεπλήρου τὴν ἀμφίεσιν. Αἱ γυναῖκες ἔφερον δύο ἐσθῆτας σχεδὸν πάντοτε καὶ μανδύαν φερόμενον ἀπὸ τῆς κεφαλῆς δίκην πέπλου. Ἡ ἐσωτερικὴ ἐσθὴς ἦτο μακρά, ἡ δὲ ἐξωτερικὴ ἔφθανε μέχρι τοῦ μέσου τῶν κνημῶν. Αἱ χειρίδες τῆς τελευταίας ἦσαν ἀρκετὰ εὐρεῖαι. Τὸ προσφιλέστερον ἀντικείμενον τῆς ἀμφιέσεως ἦτο ζώνη κεκοσμημένη μὲ χρυσὸν καὶ πολυτίμους λίθους, φερομένη ὑπεράνω τῆς ὀσφύος καὶ μὲ τὰ δύο ἄκρα κρεμάμενα ἔμπροσθεν.

Κατὰ τὸν Θ' καὶ Ι' αἰῶνα ἡ ἐνδυμασία αὕτη ὑπέστη ἀνεπαισθήτους μεταβολάς. Αἱ περισκελίδες ἔγιναν εὐρύτεραι. Τὰ δύο φορέματα ὠνομάσθησαν τὸ πρῶτον chemise καὶ τὸ δεύτερον bliaud. Ἡ chemise κατεσκευάζετο ἐκ λινοῦ ἢ βαμβακεροῦ ὑφάσματος, ὅπως τὰ σημερινὰ ὑποκάμισα, τὸ δὲ bliaud ἐξ ἐρίου ἢ μετάξης. Ὁ μανδύας κατέστη πολυτελέστερος, κοσμούμενος μὲ γούνας ἢ θυσάνους ἐκ χρυσοῦ.

Κατὰ τὸν μεσαίωνα, καὶ δὴ κατὰ τὸ ἔτος 1100 ἡ μόδα εἰς τὴν Εὐρώπην ὑφίσταται περισσότερον τὴν βαρβαρικὴν ἐπήρειαν. Τὸ ἔνδυμα, τὸ ὁποῖον ἐπὶ ἑξακόσια ἔτη ἦτο βραχύ, καθίσταται μακρόν. Ἡ ὀνομασία τῶν ἐνδυμάτων παραμένει ἡ ἰδία. Τὸ chemise, στενόν, πτυχούμενον, προέβαλλε κάτωθεν τῆς φούστας καὶ εἰς τὰς χειρίδας. Τὸ bliaud ἐσχημάτιζε πτυχὰς εἰς τὰ γόνατα, τοὺς ὤμους, τὰ ἰσχία. Αἱ χειρῖδές του ἦσαν στεναὶ πρὸς τὸ κάτω μέρος καὶ εὐρύχωροι ἐπάνω. Συνήθως τὰ δύο φορέματα ἤνοιγον ἐκ τῶν ὄπισθεν. Ὁ μανδύας κατέστη μακρότερος. Τὰ ἐνδύματα, κατασκευαζόμενα ἐκ ραβδωτῶν ὑφασμάτων, ἦσαν παντοτε πολύχρωμα εἰς τὰ διάφορα μέρη των. Ἐπὶ παραδείγματι, φόρεμα ἐκ λευκοῦ ὑφάσματος εἶχε τὴν μίαν χειρίδα πρασίνην καὶ τὴν ἄλλην ἐρυθράν. Τὰ ραβδωτὰ ὑφάσματα, τὰ ὁποῖα μεγάλως ἐφημίζοντο ἐν Εὐρώπῃ, ὑπῆρξαν ἀντικείμενον ἐπιθέσεων τῶν ἠθικολόγων τῆς ἐποχῆς. Εἰς τὰς γυναῖκας τὸ bliaud ἦτο ποδῆρες καὶ μάλιστα ἐσχημάτιζεν οὐρὰν συρομένην ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Συχνὰ ἔφερον μεταξὺ τῶν φορεμάτων ὑπενδύτην ἐκ γουναρικῶν. Αἱ χειρῖδες τῶν bliaud ἦσαν γαρνιρισμέναι μὲ σειρίτια χρυσᾶ. Πλουσία ζώνη ἐτύλισσε τὴν ὀσφὺν καὶ τὰ ἰσχία μὲ τὰ δύο ἄκρα της κρεμάμενα ἐκ τῶν ἔμπροσθεν. Ἐφ' ὅλων αὐτῶν ἐτίθετο ἐλαφρὸς μανδύας ἢ τὸ pallium.

Ὁ ΙΓ' αἰὼν ὑπῆρξεν ἐποχὴ πολυτελείας καὶ πλούτου ἐν Γαλλίᾳ, ἐπηρεάσθη δ' ἐκ τούτων καὶ ἡ ἐνδυμασία. Διὰ νὰ διακρίνωνται τῶν κοινῶν ἀνθρώπων οἱ ἱππόται ἐχρησιμοποίησαν ὑφάσματα ἐφ' ὧν ἦσαν κεντημένα διὰ χρυσοῦ, ἀργύρου ἢ καὶ ἁπλῶς τυπωμένα τὰ οἰκόσημά των. Οἱ εὐγενεῖς, οἱ προσκεκολλημένοι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν μεγάλου ἄρχοντος, δὲν ἔφερον τὰ ἴδια αὐτῶν οἰκόσημα. Ἐλέγετο περὶ αὐτῶν ὅτι «ἀνῆκον εἰς τὰ ἐνδύματα ἄλλου», καθ' ὅσον ἔφερον τὰς ἐνδυμασίας, τὰς ὁποίας ἔδιδεν εἰς αὐτοὺς ὁ κύριός των.

Digitized by Google

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΗΣ ΕΝΔΥΜΑΣΙΑΣ ΕΝ ΕΥΡΩΠΗ ΑΠΟ ΤΟΥ ΜΕΣΑΙΩΝΟΣ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ

Ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά:

Σειρὰ πρώτη: 1 Ἡγεμονὶς Ι΄ αἰῶνος.—2 Ἡγεμονὶς ΙΒ΄ αἰῶνος (Ἐλεονώρα τῆς Ἀκουϊτανίας).—3 Φράγκος βασιλεὺς ΙΒ΄ αἰῶνος.—4, 5 Γάλλοι χωρικοὶ ΙΕ΄ αἰῶνος.—6 Ἀστὸς τοῦ τέλους τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος.—7 Χωροδέσποινα τῶν μέσων τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος.—8 Εὐγενὴς τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος.—9 Αὐλικὸς τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος.—10 Χωροδεσπότης τοῦ ΙΣΤ΄ αἰῶνος.—11 Αὐλικὴ ΙΣΤ΄ αἰῶνος.—12 Συνήθης ἐνδυμασία ΙΣΤ΄ αἰῶνος.

Σειρὰ δευτέρα: 1 Εὐγενὴς Ἰρλανδὴ ΙΣΤ΄ αἰῶνος.—2 Ἱσπανὶς ἡγεμονὶς ΙΣΤ΄ αἰῶνος (Ἐλεονώρα τῆς Καστίλης).—3 Γυναικεία ἀμφίεσις ΙΖ΄ αἰῶνος.—4 Κομψευόμενος ΙΖ΄ αἰῶνος.—5 Ὁλλανδικὴ ἐνδυμασία ΙΖ΄ αἰῶνος.—6 Δοὺξ τοῦ ΙΖ΄ αἰῶνος (δοὺξ τῆς Ὀρλεάνης).—7 Ἐπίσημος ἐνδυμασία ΙΗ΄ αἰῶνος.—8 Ἀββᾶς ΙΗ΄ αἰῶνος.—9 Ἀστὴ μὲ πανιὲ (panier) ΙΗ΄ αἰῶνος.—10 Γυναικεία ἀμφίεσις καὶ κόμμωσις ἐπὶ Διευθυντηρίου (1778).

Σειρὰ τρίτη: 1 Ἐπίσημος ἐνδυμασία ἐν Γαλλίᾳ (τέλη τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος).—2 Χειμερινὴ ἐνδυμασία (τέλη ΙΗ΄ αἰῶνος).—3 Κληρικὸς τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος.—4 Γάλλος ἀστὸς τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος.—5 Γάλλος εὐγενὴς τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος.—6 Εὐγενὴς τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος.—7 Γυναικεία ἐνδυμασία ΙΘ΄ αἰῶνος.—8 Ἐνδυμασία χοροῦ τῶν μέσων τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος.—9, 10 (μετὰ τοῦ παιδίου). Εὐγενεῖς τῶν μέσων τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος.—11 Γυναικεία ἐνδυμασία (τέλη ΙΘ΄ αἰῶνος).

Σειρὰ τετάρτη: Σύγχρονοι ἐνδυμασίαι: 1, 2 Θερινὸν ἔνδυμα περιπάτου.—3, 4 Χειμερινὸν ἔνδυμα περιπάτου —5 Γυναικεία ἐνδυμασία οἴκου (πυτζάμα).—6, 7 Χειμερινοὶ ἐπενδύται θεάτρου ἢ ἑσπερίδων.—8,9,10 Ἐπίσημοι ἐνδυμασίαι (8=σμόκιν, 10=φράκον).—11, 12 Ἐνδυμασίαι σπὸρ καὶ ἐκδρομῶν.—13 Ταξιδιωτικὸν ἔνδυμα.

Digitized by Google

Τὸ συνηθέστερον κάλυμμα τῆς κεφαλῆς ἐν Εὐρώπῃ ἦτο ὁ σκοῦφος, διαφόρων σχημάτων, τοῦ ὁποίου ἡ μακρὰ κρεμαμένη οὐρὰ ἐκαλεῖτο liripium (liripipe ἐν Ἀγγλίᾳ). Κατ' ἀρχὰς ἐκρέματο ἐπὶ τῶν ὤμων, ἔπειτα ἐπὶ τῆς ράχεως, τέλος δ' ἐξειλίχθη εἰς βραχεῖαν πελερίναν προφυλάττουσαν τοὺς ὤμους. Οἱ ἄνδρες ἐχαιρέτων φέροντες τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ σκούφου, ἦτο δὲ ἐξαιρετικὴ ἔνδειξις εὐγενείας ἡ ἀποκάλυψις. Ὁ λευκὸς σκοῦφος κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα ἔπαιζε τὸν ἴδιον ρόλον μὲ τὸν ἐρυθρὸν σκοῦφον τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἀντιθέτως ὅμως κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα ἐθεωρεῖτο οὗτος εἰρηνικὸν κάλυμμα. Τὸ μανδήλιον ἐφέρετο ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος, διότι τὰ θυλάκια δὲν εἶχον ἐφευρεθῆ ἀκόμη. Οἱ καθολικοὶ ἐπίσκοποι ἔφερον τὰ μανδήλιά των προσηρμοσμένα ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τοῦ κρεμαμένου εἰς τὸ στῆθός των, οἱ δὲ κατώτεροι κληρικοὶ ἐπὶ τῆς βακτηρίας των. Ἡ συνήθεια αὕτη παρέμεινεν ἐν Γαλλίᾳ μέχρι τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἐκτὸς τοῦ σκούφου ὑπῆρχον πῖλοι ἐκ καστορίου ὁμοιάζοντες πρὸς τοὺς σημερινούς. Ἦσαν κωνοειδεῖς, κυλινδρικοί, ἢ ἡμισφαιρικοί, κατεσκευάζοντο δὲ ἐκ διαφόρων δερμάτων.

Τὸ συνηθέστερον ἔνδυμα ἦτο ἡ κάππα, κοινὴ εἰς τοὺς ἄνδρας, τὰς γυναῖκας, τοὺς μοναχούς, τοὺς κληρικοὺς καὶ τοὺς βασιλεῖς ἀκόμη. Ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας ἀπέστειλε πρὸς τὸν ἅγιο Οὖγον, ἀββᾶν τοῦ Κλυνύ, κάππαν ἀπαστράπτουσαν ἐκ τοῦ χρυσοῦ καὶ τῶν πολυτίμων λίθων. Ὁ πάπας Ἰννοκέντιος Δ' παρήγγειλεν εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον τῆς Μαγελώνης ν' ἀπαγορεύσῃ εἰς τοὺς Ἑβραίους ὅπως φέρουν κάππαν, καθ' ὅσον συνέβαινε συχνὰ οἱ ξένοι νὰ τοὺς ἐκλαμβάνουν ὡς Χριστιανοὺς ἱερεῖς καὶ ἐπιδαψιλεύουν εἰς αὐτοὺς τιμὰς ἀνηκούσας μόνον εἰς τὸν κλῆρον. Κατ' ἀρχὰς ἡ κάππα, ἥτις ἐτύλισσεν ὁλόκληρον τὸ σῶμα, δὲν ἔφερε χειρίδας. Τέλος, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, οἱ κληρικοὶ ἤρχισαν νὰ χρησιμοποιοῦν ταύτας. Ἡ μαλλωτὴ κάππα ἐκ τριχῶν προβάτου, οἵα περίπου ἡ φερομένη σήμερον ὑπὸ τῶν ἐν Ἑλλάδι ὀρεινῶν χωρικῶν καὶ ποιμένων, ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς τὴν ἐξοχὴν καὶ ὡς ταξιδιωτικὸν φόρεμα. Εἰς τὴν Γαλλίαν ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος Ζ' ἀπηγόρευσεν εἰς τὰς κοινὰς γυναῖκας νὰ φέρουν κάππαν, ὅπως μὴ συγχέωνται μὲ τὰς ἐντίμους ὁμοφύλους των. Ἐπίσης οἱ λεπροὶ διετάχθησαν νὰ φέρουν κάππαν κλειστήν, ὁσάκις ἵππευον, διὰ νὰ διακρίνωνται τῶν ἄλλων ἱππέων, οἱ ὁποῖοι ἔφερον κάππαν ἀνοικτήν. Βαθμηδὸν τὸ ἐσωτερικὸν φόρεμα ἔλαβε τὴν θέσιν ὑποκαμίσου, ἦτο δὲ χρώματος ὑποκιτρίνου. Αἱ γυναῖκες μετὰ τὸ ὑποκάμισον ἔφερον βλοῦζαν βαμβακερὴν ἢ μαλλίνην, ἥτις ἀντικαθίστατο τὸν χειμῶνα ὑπὸ τοῦ μαλλωτοῦ ὑπενδύτου (pelisson). Ἐπ' αὐτῆς ἐφέρετο ἐσθὴς μαλλίνη ὀνομαζομένη cotte καὶ ἔπειτα τρίτη, τὸ surcot, τὸ ὁποῖον ἤνοιγεν ὀλίγον εἰς τὸ στῆθος, βραδύτερον δὲ καὶ εἰς τὰ πλάγια, διὰ νὰ φαίνεται ὁ πλοῦτος τῆς cotte. Αἱ πλέον φιλάρεσκοι, μὴ ἀρκούμεναι εἰς τὸ νὰ ἐπιδεικνύουν τὸ δεύτερον φόρεμά των, ἤνοιγον καὶ τοῦτο εἰς τὸ στῆθος ἀποκαλύπτουσαι τὸ δέρμα των. Οἱ ἠθικολόγοι τῆς ἐποχῆς διεμαρτύροντο κατὰ τῆς μόδας, ἀποκαλέσαντες τὰ ἀνοίγματα ταῦτα «παράθυρα τῆς κολάσεως». Εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὸ ἐξωτερικὸν φόρεμα ἦτο ἀνοικτὸν ἀπὸ τῆς μασχάλης μέχρι τῆς ὀσφύος, διὰ νὰ φαίνεται περισσότερον τὸ δεύτερον φόρεμα.

Τὰ γουναρικὰ ἐφέροντο καθημερινῶς ἀδιακρίτως ἐποχῆς. Ἀναφέρεται δὲ ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Φίλιππος, κατὰ τοὺς τελευταίους ἓξ μῆνας τοῦ 1316, διὰ τὰ γουναρικά του ἐχρησιμοποίησεν 6364 κοιλίας σκιούρων.

Τῷ 1340, ἐπὶ βασιλέως Φιλίππου τοῦ Βαλουᾶ, ἐν Γαλλίᾳ ἐπανέρχεται ἡ μόδα τοῦ βραχέος ἀνδρικοῦ φορέματος, μὲ περικνημίδας προσδενομένας ἐπὶ τῶν περισκελίδων. Ὁ βασιλεὺς ὅμως ἠρνήθη νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὴν μόδαν, τὸν ἐμιμήθησαν δὲ καὶ οἱ ἐπίσημοι καὶ οὕτω καθιερώθη ἡ διάκρισις μεταξὺ ἀνθρώπων μακροῦ καὶ βραχέος φορέματος,—ἐπισήμων καὶ μή. Ἡ ζώνη κατήρχετο μέχρι τοῦ μηροῦ, ἐπ' αὐτῆς δὲ ἐκρέματο τὸ βαλάντιον καὶ ἓν ἐγχειρίδιον. Οἱ νεαροὶ ἀριστοκράται ἐπροτίμων διάφορον χρῶμα δι' ἑκατέραν κνήμην. Οὕτως ἡ μία ἦτο περιβεβλημένη δι' ὑφάσματος λευκοῦ καὶ ἡ ἑτέρα μέλανος, ἢ ἡ μία κυανῆ καὶ ἡ ἄλλη ἐρυθρά. Τὴν ἰδίαν ἐποχὴν εἰσήχθη εἰς Γαλλίαν ἡ ἀγγλικὴ μόδα διὰ τὰς γυναῖκας τῶν ἀνοικτῶν εἰς τὰς πλευρὰς μπούστων. Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αἱ γυναῖκες ἔφερον δίκτυον μεταξωτόν, ἢ ταινίαν κεντημένην μὲ μαργαρίτας καὶ πέπλον. Ταχέως ὅμως ἐγκατελείφθη ἡ κόμμωσις αὕτη, ἐπεκράτησε δὲ ἡ περίεργος μόδα, καθ' ἣν ἡ κόμη, τῇ βοηθείᾳ τεχνητῶν βοστρύχων, ἐκρατεῖτο πολὺ ὑψηλά, προσλαμβάνουσα παραδοξότατα σχήματα.

Τῶν Ἰταλῶν τὴν ἐνδυμασίαν μέχρι τοῦ ΙΓ' αἰῶνος παριστοῦν πολὺ πτωχὴν τὰ σχετικὰ χρονικά. Αἱ γυναῖκες, ἀκόμη καὶ αἱ πλουσιώτεραι, ἔφερον φούστας στενὰς ἐκ δέρματος αἰγός, βαμμένου ἐρυθροῦ, ζώνην ἐκ δέρματος, κατὰ τὸ ἀρχαιότατον ἔθιμον, καὶ μανδύαν μὲ ὑψηλὸν περιλαίμιον. μὲ τὸ ὁποῖον ἐκάλυπτον ἐπίσης καὶ τὴν κεφαλήν. Ἡ φοῦστα τῶν γυναικῶν τοῦ λαοῦ ἦτο χρώματος φαιοπρασίνου. Τὸ sottano (subtanuus) ἐχρησιμοποιεῖτο πολὺ ὑπὸ τῶν γυναικῶν. Ἔπιπτεν ἐκ τῶν ὅμων μέχρι τῶν ἰσχίων ἢ τῶν γονάτων. Εἰς πολλὰ χωρία τῆς Ἰταλίας οἱ ἄνθρωποι ἐχρησιμοποίουν ὅλως ἀκατέργαστα δέρματα ζῴων, ἰδίᾳ αἰγῶν καὶ προβάτων, διὰ τὰς ἐνδυμασίας των.

Ἡ ἐνδυμασία τῶν κυριῶν τῆς Βενετίας συνίστατο εἰς βραχεῖαν ἐσθῆτα μὲ μακρὰν οὐράν, κάτωθεν τῆς ὁποίας ἔφερον πανιὲ κεντημένον. Ἡ ἐσθὴς ἔκλειε διὰ ζώνης χρυσῆς, ἀφίνουσα γυμνὸν μέρος τοῦ στήθους καὶ τοὺς ὤμους. Δὲν ἔφερε ἐλάσματα ἐκ χάλυβος, ἀλλ' ἐφήρμοζε τελείως εἰς τὸ σῶμα. Αἱ χειρῖδες δὲν ἔφθανον εἰμὴ μέχρι τῶν ἀγκώνων, ὁ δὲ βραχίων ἐκαλύπτετο διὰ τῆς χειρῖδος τοῦ ὑποκαμίσου. Ἡ ἐνδυμασία τῶν μελῶν τῆς περιφήμου ἑταιρείας Calza, τῆς ἱδρυθείσης ἐν Βενετίᾳ, τῷ 1400, καὶ ἥτις σκοπὸν εἶχε τὴν διοργάνωσιν διαφόρων μεγαλοπρεπῶν ἑορτῶν, ἀπετελεῖτο ἐξ ἑνὸς σάκκου ἐξ ὁλοσηρικῶν, μεταξωτοῦ ἢ χρυσοκεντήτου, τοῦ ὁποίου αἱ χειρῖδες προσηρμόζοντο διὰ σειριτίων. Ἡ κουκκοῦλα, μυτερά, ἔφερεν χρυσοκέντητον τὸ οἰκόσημον ἢ τὸ ἔμβλημα τοῦ φέροντος. Ὁ σκοῦφος, ἐρυθρὸς ἢ μέλας, ἐδιπλοῦτο πίπτων ἐπὶ τοῦ ὠτός. Ἡ κόμη μακρὰ καὶ πυκνὴ ἐδένετο διὰ σειριτίου. Αἱ περικνημῖδες ἦσαν ραβδωταὶ κατὰ μῆκος, ὅπως καὶ αἱ χειρῖδες, ἡ μία δ' ἐξ αὐτῶν ἐπεκοσμεῖτο διὰ μαργαριτῶν μέχρι τοῦ μέσου τῆς κνήμης. Εἰς τὴν χεῖρα ἐκράτουν φιαλίδιον πλῆρες ἀρώματος.

Κατὰ τὸ ἔτος 1340 ἐσημειώθη ἐν Ἰταλίᾳ ἓν εἶδος ἐπαναστάσεως εἰς τὴν ἐνδυμασίαν. Οἱ νέοι ἰδίᾳ παρῃτήθησαν τῆς ἀρχαίας ἁπλότητος καὶ λιτότητος καὶ υἱοθέτησαν ἔνδυμα στενὸν καὶ βραχὺ κατὰ τὸ σύστημα τῶν Γάλλων καὶ Ἱσπανῶν. Αἱ Ἰταλίδες μιμοῦνται τώρα τὰς Παρισινὰς εἰς τὴν πολυτέλειαν. Εἰς τὴν κεντρικὴν ἰδίως Ἰταλίαν εἰσάγονται πολυτελῆ χρυσοῦφαντα ὑφάσματα ἐξ ὁλοσηρικοῦ ἢ μετάξης. Αἱ περιχειρῖδες τῆς ἐσθῆτος ἦσαν πλατύταται καὶ συχνὰ ἐφήπτοντο τοῦ ἐδάφους ἢ καὶ ἐσύροντο ἐπ' αὐτοῦ. Ἄλλη ἐσθής, ὀνομασθεῖσα *κυπριανή*, εἶχε πλατυτάτην φοῦσταν, ἦτο δὲ καθ' ὑπερβολὴν στενὴ εἰς τὸ ἐπάνω μέρος, ἀφίνουσα ὁλόκληρον σχεδὸν τὸ στῆθος γυμνόν, ἐνῷ πρὸς τὰ ὄπισθεν κατέληγεν εἰς ὑψηλὸν ὄρθιον περιλαίμιον. Αἱ ἡλικιωμέναι κυρίαι ἔφερον μανδύαν συρόμενον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, κατεσκευασμένον συνήθως ἐκ ταφφετᾶ. Ἡ χρῆσις γιρλανδῶν ἐκ χρυσοῦ ἢ ἀργύρου ἦτο συνηθεστάτη. Οἱ ἄνδρες ἔφερον μανδύαν φθάνοντα μέχρι τοῦ ἐδάφους, μὴ παραλλάσσοντα τοῦ γυναικείου τοιούτου, ἐνῷ οἱ νέοι ἔφερον μανδύαν φθάνοντα ὀλίγον κάτω τῆς ὀσφύος. Ἡ βιομηχανία τῶν δερμάτων εἶχε προχωρήσει πολύ. Παντοῦ σχεδὸν τὰ ὑποδήματα συνηθίζονται μυτερά, μὲ ἀνεστραμμένα πρὸς τὰ ἐπάνω τὰ ἄκρα, ὅπως τὰ τσαρούχια τῶν Ἑλλήνων χωρικῶν. Ἐπίσης τὰ χειρόκτια ἦσαν ἐκ διαφόρων δερμάτων, ἰδίᾳ ἐλάφου, ἀπετέλουν δὲ σπουδαῖον μέρος τῆς ἐνδυμασίας.

Κατὰ τὰς Ἀπόκρεω τοῦ 1380 ἐν Γαλλίᾳ ἡ μεταμφίεσις ἦτο γενικὴ σχεδόν, τόσον ὥστε ἡ προσωπὶς παρέμεινεν ἔπειτα εἰς τὴν καθημερινὴν ἐνδυμασίαν. Ὁ νεαρὸς βασιλεὺς Κάρολος ΣΤ', ὅστις προετίμα ξένας, ἰδίως τὰς ἐκκεντρικὰς μόδας τῆς Γερμανίας καὶ Βοημίας, εἰσήγαγε τὴν houppelande, εἶδος φλοκάτας, μὲ κλειστὸν μποῦστον, ὑψηλὸν περιλαίμιον, προσαρμοζομένην εἰς τὸ σῶμα διὰ σφιγκτῆς ζώνης. Τὸ ὄπισθεν μέρος τοῦ ἐνδύματος καθὼς καὶ αἱ πλατύταται χειρῖδες ἐσύροντο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Διὰ τὸ κυνήγιον καὶ τὴν ἐκστρατείαν ἡ φλοκάτα αὕτη ἦτο βραχεῖα. Ὑπῆρχον houppelande ἀφαντάστου πολυτελείας. Τῷ 1414 ὁ δοὺξ Κάρολος τῆς Ὀρλεάνης ἔφερε houppelande, ἐπὶ τῆς μιᾶς χειρῖδος τῆς ὁποίας ἦσαν κεντημένοι διὰ μαργαριτῶν οἱ στίχοι ᾄσματος τῆς ἐποχῆς καὶ ἐπὶ τῆς ἑτέρας διὰ χρυσῆς κλωστῆς ἡ μουσικὴ αὐτοῦ. Ἕτερος εὐπατρίδης ἔφερεν ἐπὶ τοῦ ἐνδύματος τούτου, ἐκτὸς τῶν ἄλλων κεντημάτων καὶ τριακόσια μεγάλα χρυσᾶ νομίσματα. Κατὰ τὰ λοιπὰ διετηρήθησαν τὰ προηγούμενα ἐνδύματα. Αἱ περικνημῖδες, αἱ ὁποῖαι ἐπεῖχον θέσιν καὶ περισκελίδων, προσηρμόζοντο διὰ καρφίδων ἐπὶ τοῦ σάκκου, ἀπετέλουν ἓν τεμάχιον, ὅπως τὰ σημερινὰ ἐσώβρακα. Αἱ γυναῖκες ἔφερον houppelandes κλειστὰς εἰς τὸ ἔμπροσθεν μέρος. Ἡ ζώνη, τοποθετημένη πολὺ ὑψηλά, ὑπεστήριζε τὸ στῆθος, ὅπως τὸ σημερινὸν «σουτιέν». Αἱ ζῶναι αὗται ἐπλέκοντο ἐξ ἀργυρᾶς κλωστῆς, ἀποτελοῦν δὲ τὴν πρώτην μορφὴν τῆς δαντέλλας. Εἰς τὴν κεφαλὴν οἱ ἄνδρες ἔφερον ὑψηλὸν σκοῦφον.

Κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα ἡ μόδα καὶ ἡ πολυτέλεια μεταφέρονται εἰς τὸ στρατόπεδον, ἰδίᾳ ἐν Γαλλίᾳ. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἡ στολὴ προωρίζετο μόνον διὰ τοὺς ὑπηρέτας. Οἱ διοικηταὶ τῶν λόχων δὲν ἐχορήγουν εἰς τοὺς στρατιώτας των ἐνδύματα, ἀφίνοντες αὐτοὺς νὰ ἐνδυθοῦν ὅπως ἤθελον, ἀρκεῖ ἡ ἐξάρτησις καὶ ὁπλισμός των νὰ εἶναι πλήρεις. Αἱ στρατιαὶ τοῦ Καρόλου Ζ' τῆς Γαλλίας ἦσαν ὀρδαὶ τυχοδιωκτῶν, αἵτινες ἐλεηλάτουν τοὺς λαούς, τοὺς ὁποίους ἐκαλοῦντο νὰ προστατεύσουν, ἀνταλλάσσοντες τὰ λάφυρα μὲ ὅπλα καὶ πολυτελῆ ἐνδύματα. Ἡ Ἰωάννα δ' Ἄρκ συνεμερίζετο τὰς κλίσεις τῆς ἐποχῆς διὰ τὰ ὡραῖα ἐνδύματα, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ κατ' αὐτῆς κατηγορητηρίου, ἔνθα περιγράφεται ἡ ἐνδυμασία της, ἥτις εἶναι καὶ ἡ ἐποχῆς της. Τὸ ἄρθρ. 12 λέγει: «Καταργήσασα ἐντελῶς τὰ ἐνδύματα τοῦ φύλου της, ἡ ρηθεῖσα Ἰωάννα ἔκοψε τὴν κόμην της, κατὰ τὸ σύστημα τῶν ἀκολούθων τῶν εὐγενῶν, καὶ φέρει ὑποκάμισον, περισκελίδας, ὑπενδύτην, μακρὰς περικνημῖδας ἐξ ἑνὸς τεμαχίου, προσηρμοσμένας εἰς τὸν ρηθέντα ὑπενδύτην δι' εἴκοσι καρφίδων, ὑποδήματα μὲ χονδρὰς σόλας, κουμβωνόμενα ἔξωθεν, σάκκον μέχρι γονάτων, σκοῦφον ὑψηλόν, μακροὺς πτερνιστῆρας, ξίφος, ἐγχειρίδιον καὶ ἐν γένει πλήρη ἐνδυμασίαν πολεμιστοῦ». Τὸ ἄρθρ. 13 ἀναφέρει, ὅτι ἡ Ἰωάννα ἄλλοτε ἐνεφανίζετο μὲ πολυτελέστατα χρυσοκέντητα ἐνδύματα τῆς τελευταίας μόδας, ἀνοικτὰ εἰς τὰ πλάγια καὶ εἰς τὸ στῆθος, ἰσχυριζομένη ὅτι κατὰ θείαν ἐπιταγὴν ἠκολούθει τὸν συρμὸν τῶν φιλαρέσκων γυναικῶν. Ὅταν βραδύτερον ἐκανονίσθη ἡ στολὴ τῶν στρατιωτικῶν, οἱ νεαροὶ εὐγενεῖς ἐφεύρισκον μυρίους τρόπους, ὅπως διακρίνωνται καὶ ἑλκύουν τὴν προσοχὴν ἰδίᾳ τῶν ὡραίων γυναικῶν. Ἄλλοτε ἐκάλυπτον τοὺς ἵππους των μὲ μεταξωτὸν ὕφασμα, ἄλλοτε ἐμιμοῦντο τοὺς Τούρκους μεγιστᾶνας, ἰδίᾳ ὅσον ἀφορᾷ τὰ ὅπλα καὶ τὴν ἐξάρτησίν των, τὰ ὁποῖα διεκόσμουν διὰ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου. Ἐπὶ Καρόλου Ζ', ἐν Γαλλίᾳ, ἡ houppelande ἐτροποποιήθη: κατέστη βραχυτέρα, ἤνοιγεν εἰς τὸ στῆθος, αἱ δὲ χειρίδες ἐφήρμοζον εἰς τοὺς βραχίονας. Τέλος ἡ cotte, ἀπολέσασα τὴν προτέραν σπουδαιότητα καὶ πολυτέλειαν, ἔγινε καθαρῶς ἐσωτερικὸν ἔνδυμα. Ἡ ἐξωτερικὴ ἐσθὴς εἰς τὰς γυναῖκας ἦτο ἀνοικτὴ καὶ ἐφαρμοστὴ εἰς τὸ στῆθος, μὲ «ρεβέρ», τὰ ὁποῖα ἔπιπτον ἐπὶ τῶν ὤμων. Αἱ χειρῖδες ἦσαν στεναί. Ἡ οὐρὰ μακρὰ ἐσύρετο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, συνήθως φέρουσα λωρίδα ἐκ γούνας λευκῆς. Τὸ μῆκος τῆς οὐρᾶς ἦτο ἀνάλογον πρὸς τὴν τάξιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκεν ἡ κυρία.

Ἐπὶ Καρόλου Ζ' ἀναφέρεται ἡ πρώτη πένθιμος ἐνδυμασία, ἐν Γαλλίᾳ, καίτοι ὑπῆρχε πρὸ πολλοῦ ἐν Ἱσπανίᾳ, ἔνθα τὸ μέλαν χρῶμα δὲν ἦτο ἀσύνηθες. Ἡ ἐνδυμασία αὕτη συνίστατο εἰς μακρὸν μανδύαν μέλανα διὰ τοὺς ἄνδρας, μὲ σκοῦφον εἰς τὴν κεφαλήν, τοῦ ὁποίου ὁ γῦρος ἀπέκρυπτε σχεδὸν τὸ πρόσωπον· αἱ πενθοῦσαι γυναῖκες ἔφερον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κάλυμμα ἐκ δύο τεμαχίων, ὧν τὸ ἓν ἐκάλυπτε τὴν κόμην καὶ τὸ ἕτερον τὸν λαιμὸν καὶ τὸν πώγωνα. Αἱ βασίλισσαι τῆς Γαλλίας ἐτήρουν τὸ ἔθιμον, ἀλλ' ἠδύναντο πενθοῦσαι νὰ φέρουν λευκὴν ἐσθῆτα, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἐπωνυμία «λευκὴ βασίλισσα», ἡ δοθεῖσα εἰς τὰς χήρας βασιλίσσας. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἡ ἐνδυμασία ὑφίσταται ἐλαφρὰς τροποποιήσεις. Οἱ νέοι δὲν ἔφερον πλέον τήβεννον, ἀλλὰ σάκκον καὶ μανδύαν. Αἱ γυναῖκες διὰ νὰ καταστοῦν λεπτότεραι καὶ κομψότεραι φέρουν στηθόδεσμον ἐξ ὁλοσηρικοῦ, ἔχοντα ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ὄψεως ἐλάσματα ἐκ χάλυβος. Ὁ στηθόδεσμος οὗτος εἶναι ἡ πρώτη μορφὴ τοῦ «κορσέ». Ἡ πολυτέλεια ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὑπερβαίνει κάθε ὅριον. Ὁ συγγραφεὺς βιβλίου καλῆς συμπεριφορᾶς καὶ μόδας, ὁ ποιητὴς Μισώ, συνιστᾷ εἰς τοὺς νεαροὺς ἀριστοκράτας νὰ ἐφαρμόζουν ποικιλίαν εἰς τὴν περιβολήν των. Ἰδοὺ δὲ πῶς ἐννοεῖ τὴν ποικιλίαν αὐτήν: Ἕκαστος νέος ὀφείλει—λέγει—κάθε ἡμέραν νὰ φέρῃ καὶ ἔνδυμα διαφόρου χρώματος καὶ σχήματος. Σήμερον λευκὸν καὶ βραχύ, αὔριον κυανοῦν καὶ μακρόν. Τὴν πρωΐαν ὁ ράπτης θὰ παραδίδῃ τὴν ἐνδυμασίαν εἰς τὸν νέον καὶ τὴν ἑσπέραν ὁ νέος θὰ παραδίδῃ τὴν ἐνδυμασίαν εἰς τὸν ὑπηρέτην του. Ἐπίσης ὤφειλεν ἑκάστην ἡμέραν νὰ ἐμφανίζεται μὲ νέον ζεῦγος ὑποδημάτων, ἄλλοτε τετραγώνων, ἄλλοτε μυτερῶν κατὰ τὸ ἀγγλικὸν σύστημα.

Ἡ ἐνδυμασία τῶν Ἱσπανίδων κυριῶν ἦτο ἐξαιρετικῆς πολυτελείας, λόγῳ ἰδίᾳ τῆς μεγάλης ποσότητος τῶν κοσμημάτων, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποίουν διὰ τὸν καλλωπισμόν των. Δὲν ἔφερον ποτὲ περιδέραια ἀλλὰ δακτυλίδια, ψέλλια καὶ ἐνώτια μακρά, βαρύτατα καὶ περιεργοτάτων σχημάτων. Οἱ ἄνδρες ἔφερον ἐνδύματα χρώματος βαθέος, διὰ νὰ τονίζουν περισσότερον τὰ ζωηρὰ χρώματα τῶν ἐπιρραμμάτων. Τὸ ἀνδρικὸν φόρεμα ἀπετελεῖτο ἐξ ἑνὸς σάκκου χρωματιστοῦ, κεντημένου, φέροντος πολλὰ κομβία καὶ μὲ χαμηλὰ θυλάκια. Οἱ κομψευόμενοι ἄφινον τὸν σάκκον ἀνοικτὸν πρὸς τὰ ἔμπροσθεν, διὰ νὰ φαίνεται τὸ κεντητὸν ὑποκάμισον. Αἱ χειρῖδες τοῦ σάκκου ἐκοσμοῦντο διὰ ταινιῶν. Εὐρὺς μανδύας μὲ περιλαίμιον ζωηροῦ χρώματος ἐρρίπτετο ἀμελῶς ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὤμου, καλύπτων ὁλόκληρον τὸν βραχίονα. Ὁ πῖλος εἶναι στρογγύλος μὲ πλατεῖς γύρους. Οἱ χωρικοὶ εἰς τὴν Ναβάρραν καὶ τὴν Ἀραγωνίαν φέρουν μαλλίνην τήβεννον, ἥτις ἔχει ἀνοίγματα εἰς τὰ πλάγια, διὰ τούτων δὲ διέρχονται οἱ βραχίονες. Εἰς τὴν Πορτογαλίαν ὁ μανδύας διέφερε τοῦ ἱσπανικοῦ, καθ' ὅσον δὲν ἔφερε χειρῖδας, ἐρρίπτετο δὲ ἁπλῶς εἰς τοὺς ὤμους. Εἰς πλεῖστα μέρη αἱ ἐνδυμασίαι αὗται διατηροῦνται ἔτι καὶ σήμερον.

Ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ σύνηθες ἔνδυμα καλοενδεδυμένου ἀνδρὸς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἦτο εὐρὺς μανδύας, φοδραρισμένος μὲ γοῦναν ἢ φέρων γοῦναν εἰς τὸ περιλαίμιον καὶ εἰς τὸ κράσπεδον αὐτοῦ. Κατ' ἀρχὰς αἱ χειρῖδες εἶναι μακραὶ

Digitized by Google

ΤΟΠΙΚΑΙ ΕΝΔΥΜΑΣΙΑΙ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΧΩΡΩΝ

Ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά:

Σειρὰ πρώτη: 1, 2 Μέλανος Δρυμοῦ (Γερμανίας).—3 Βαυαρίας.—4 Σαλσβούργου.—5 Σουηδίας.—6 Πολωνίας.—7 Τυρόλου.—8, 9 Τσεχοσλοβακίας.—10 Οὐγγαρίας. 11 Σουηδίας.

Σειρὰ δευτέρα: 1, 2 Τῆς Γαλλικῆς Βανδέας.—3 Ἀλσατίας.—4 Ρωμάνιας (Romagna, Ἰταλίας).—5 Σαρδηνίας.—6 Σικελίας.—7 Νεαπόλεως.—8 Τολέδου.—9 Σεβίλλης (Ἱσπανίας).—10 Σαλαμάγκας (Ἱσπανίας).—11 Ἀνδαλουσίας (Ἱσπανίας).—12, 13 Λισσαβῶνος (Πορτογαλίας).

Σειρὰ τρίτη: 1, 2 Λαπωνίας.—3, 4 Ὁλλανδίας.—5 Σκωτίας.—6 Οὐαλίας.—7 Φιλλανδίας.—8 Κριμαίας.—9, 10 Νοτίου Ρωσίας.—11, 12 Νορβηγίας.—13, 14 Σουηδίας.

Σειρὰ τετάρτη: 1, 2 Ἀλβανίας.—3, 4 Μαυροβουνίου.—5, 6 Σερβίας.—7, 8 Βουλγαρίας.—9, 10, 11 Ρουμανίας.

Digitized by Google

καὶ ἔχουν σχῆμα σάκκων. Κάτωθεν ἐφέρετο βραχυτέρα χλαῖνα, τῆς ὁποίας αἱ στεναὶ χειρῖδες προβάλλουν ὑπὸ τὰς εὐρυτάτας τοῦ ἐξωτερικοῦ φορέματος. Πέριξ τῆς ὀσφύος ἐφέρετο ζώνη ἐκ δέρματος. Τὰ ὑποδήματα εἶναι μακρὰ καὶ αἰχμηρά. Πῖλοι καὶ σκοῦφοι ὑπῆρχον εἰς πολλὰ σχήματα. Βραδύτερον αἱ χειρῖδες τοῦ ἐξωτερικοῦ μανδύου ἔγιναν στενότεραι καὶ τὸ μῆκος τοῦ φορέματος βραχύτερον. Περὶ τὰ μέσα τοῦ αἰῶνος ὁ μανδύας ἔχει μῆκος σημερινῆς ρεδιγκότας, αἱ δὲ χειρῖδες δὲν εἶναι εὐρύτεραι τῶν χειρίδων σημερινοῦ ἐπανωφορίου. Ἡ ἐνδυμασία αὕτη ἦτο ἄνετος καὶ καλαίσθητος. Περὶ τὰ τέλη τοῦ αἰῶνος τούτου τὸ ἐξωτερικὸν ἔνδυμα γίνεται ποδῆρες. Τῷ 1463 ἐξεδόθη διάταγμα ὁρίζον, ὅτι ὁ μανδύας εἰς τὸ ἐπάνω μέρος ἔπρεπε νὰ καλύπτῃ τὸν αὐχένα, ἀλλ' ἡ μόδα αἰφνιδίως ἐπέτυχεν ὅ,τι ὁ νόμος δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπιβάλῃ. Οἱ ἄνδρες ἤρχισαν νὰ τρέφουν μακρὰν κόμην, ἥτις ἔπιπτεν ἐπὶ τῶν ὤμων των καὶ ἐκάλυπτε τὸν αὐχένα.

Ἡ ἐνδυμασία τῶν γυναικῶν ἀκολουθεῖ τὴν τῶν ἀνδρῶν, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι ὁ μανδύας ἔχει μεγαλύτερον μῆκος, συρόμενος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τῆς γυναικείας ἐνδυμασίας ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ἦτο τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς, τὸ ἐπονομασθὲν χρυσαλίς. Ἡ κόμη ἐρρίπτετο πρὸς τὰ ὀπίσω, ἐπ' αὐτῆς δὲ ἐτοποθετοῦντο καταλλήλως σύρματα, οὕτως ὥστε ὁ ἐπιτεθέμενος πέπλος ἐκυμάτιζε δίκην πτερῶν χρυσαλίδος.

Κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ἀπόπειραι τῶν νομοθετῶν ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ ὅπως περιστείλουν τὴν πολυτέλειαν ἀπέβησαν ἄκαρποι. Τὰ μέτρα τοῦ Φραγκίσκου Α' καὶ ἔπειτα τοῦ καγκελλαρίου Ὀλιβιέ, ἐν Γαλλίᾳ, δὲν ἔφερον ἀποτέλεσμα. Αὐτὰ τὰ ὑποκάμισα ἦσαν πολυτελέστατα, μὲ περιλαίμια χρυσοκέντητα. Ὁ Ἐρρῖκος Γ', ὁ ὁποῖος διέθετε τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ χρόνου του εἰς τὸν καλλωπισμόν του, εἰσήγαγε τὰ ἐνώτια διὰ τοὺς ἄνδρας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὸ ἐξωτερικὸν ἔνδυμα ἐτροποποιήθη ἐν Γαλλίᾳ διὰ τῆς προσθήκης κάπας, ἥτις ὡμοίαζε πρὸς πελερίναν. Τὸ ἔνδυμα τῶν γυναικῶν ἦτο μᾶλλον πολύπλοκον. Ἡ φοῦστα τῆς ἐσθῆτος ἦτο βραχυτέρα τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐνδύματος (τῆς cotte), τῆς ὁποίας ἐφαίνετο ὁ γῦρος. Εἰς τὸ στῆθος ἡ ἐσθὴς ἦτο πολὺ περιεσφιγμένη. Αἱ χειρῖδες ἦσαν πολὺ φουσκωταί.

Ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ τὸν ἴδιον αἰῶνα τὰ μακρὰ καὶ αἰχμηρὰ ὑποδήματα, τὰ ὁποῖα εἶχον φθάσει εἰς ὑπερβολικὸν μῆκος, καταργοῦνται, μηδέποτε ἐπανελθόντα. Ὁ Ἐρρῖκος ΙΑ' ἐπιβάλλει τὰ εὐρέα ὑποδήματα, ἀλλ' ἡ μόδα φθάνει μέχρι τοιαύτης ὑπερβολῆς, ὥστε ἐκδίδεται νέον διάταγμα ἀπαγορεῦον τὰ ὑπερμέτρως εὐρέα ὑποδήματα. Ἡ συνήθης ἐνδυμασία τοῦ Ἄγγλου κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην συνίστατο εἰς τὰ ἑξῆς: μακραὶ περικνημῖδες ἐξ ὑφάσματος, κομμέναι κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ ἐφαρμόζουν εἰς τοὺς πόδας, βραχὺς ὑπενδύτης ἀφίνων νὰ φαίνεται τὸ ὑποκάμισον εἰς τὰς χεῖρας καὶ τὴν ὀσφύν. Ἐπ' αὐτοῦ ἐφορεῖτο τὸ ἀνοικτὸν φόρεμα, φοδραρισμένον μὲ γοῦναν, βραχὺ ὡς σάκκος, ἀλλ' ἔχων μακρὰς χειρῖδας ἐξικνουμένας μέχρι καὶ κάτω τῶν γονάτων. Αἱ χειρίδες ἦσαν ἀνοικταὶ πλαγίως, διὰ νὰ διέρχεται ἐλευθέρως ὁ βραχίων μέχρι τοῦ ἀγκῶνος. Οἱ σοβαρώτεροι ἢ ἡλικιωμένοι ἔφερον μακρὸν ἐξωτερικὸν φόρεμα. Συμβολαιογράφοι καὶ γραφεῖς ἔφερον ἐπὶ τῆς ζώνης θήκην μὲ κονδυλοφόρον καὶ φιαλίδιον μὲ μελάνην. Οἱ πῖλοι ἦσαν εὐρεῖς μὲ τεράστια πτερά, ἀλλὰ ὁ πῖλος τῆς μόδας, ὅπως φαίνεται εἰς προσωπογραφίας τοῦ Ἐρρίκου Ζ', ἦτο χαμηλὸς σκοῦφος, κλίνων ἐπὶ τοῦ ὠτὸς πρὸς τὸ ἓν μέρος. Οἱ ἄνδρες, μιμούμενοι τοὺς Γάλλους, ἔκοπτον σύρριζα τὴν κόμην των. Αἱ γυναῖκες ἔφερον ἐσθῆτα ἁπλῆν, ἐφαρμόζουσαν εἰς τὸ σῶμα, μὲ γοῦναν εἰς τὰ ἄκρα τῶν χειρίδων. Ἡ φοῦστα ἦτο μακρά. Ἡ ζώνη ἐφέρετο χαλαρὰ κάτωθεν τῆς ὀσφύος. Μακροὶ μανδύαι ἔκλειον εἰς τὸν λαιμὸν διὰ δύο σειριτίων, τὰ ὁποῖα ἐδένοντο. Ὁ πῖλος χρυσαλὶς κατηργήθη, ἀντ' αὐτοῦ δὲ ἔφερον εὐρυτάτην κουκκοῦλαν, τῆς ὁποίας τὰ ἄκρα ἔπιπτον ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ τοῦ στήθους. Οἱ ἀστοὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ἤρχισαν νὰ μιμοῦνται τοὺς εὐγενεῖς εἰς τὴν πολυτέλειαν, πρὸς ἀναχαίτισιν δὲ τῆς τάσεως ταύτης ἐξεδόθη διάταγμα ὁρίζον, ὅτι οὐδεὶς κάτω τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἱππότου ἐπιτρέπεται νὰ φέρῃ χρυσῆν ἅλυσιν πέριξ τοῦ λαιμοῦ ἢ πολυτελὲς ὑποκάμισον. Τὰ κοσμήματα δὲν θὰ ἐφέροντο ὑπὸ οὐδενὸς κάτω τοῦ βαθμοῦ κυρίου. Αἱ γυναῖκες, τῶν ὁποίων οἱ σύζυγοι δὲν εἶχον τὰ μέσα νὰ συντηροῦν ἵππον διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ βασιλέως, δὲν ἐπετρέπετο νὰ φέρουν ἐσθῆτας μεταξωτάς, ἁλύσεις ἐκ χρυσοῦ, γαλλικὰς κουκκούλας ἢ μποννὲ ἐξ ὁλοσηρικοῦ. Ἡ γαλλικὴ κουκκοῦλα ἢ τοκάλυμμα ἐξ ὑφάσματος κρατούμενον ὑψηλὰ διὰ συρμάτων. Αἱ ἀνωτέρω ἐνδυμασίαι ὑφίσταντο συχνὰς μεταλλαγάς, αἵτινες συνεπήγοντο μεγάλας δαπάνας, διὰ τοῦτο δὲ οἱ ἠθικολόγοι τῆς ἐποχῆς ἐξηγέρθησαν κατὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς ἱσπανικῆς, γαλλικῆς καὶ γερμανικῆς μόδας. Μὲ τὴν γερμανικὴν ἰδίᾳ μόδαν, ἐτόνιζον, αἱ γυναῖκες ἔγιναν ἄνδρες καὶ οἱ ἄνδρες τέρατα. Παρ' ὅλα ταῦτα ἡ ἀγγλικὴ μόδα εἰς τὰς γενικάς της τουλάχιστον γραμμὰς συνεβάδιζε μετὰ τῆς γαλλικῆς. Κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα τὸ φόρεμα τῶν γυναικῶν ἦτο ἀνοικὸν πάλιν εἰς τὸ στῆθος, κατεσκευασμένον συνήθως ἐκ ταφφετᾶ. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἰσήχθησαν τὸ πρῶτον τὰ ὑψηλὰ ὑποδήματα (bottes), τὰ ὁποῖα ἔφερον δαντέλλας εἰς τὸ ἐπάνω μέρος. Οἱ ἄνδρες ἔτρεφον μακρὰν κόμην καὶ ἔφερον πτερὰ εἰς τοὺς πίλους των.

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς Λουδοβίκου ΙΔ' ἡ πολυτέλεια εἰς τὴν ἐνδυμασίαν αὐξάνει. Ὁ Μαζαρῖνος διὰ διατάγματος ἀπηγόρευσε τὰς γαρνιτούρας, ἀλλ' ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἀντικατέστησαν ταύτας διὰ ταινιῶν ἀφθονωτάτων. Ὁ ὑπενδύτης ἔγινε βραχύτερος, ἡ ζώνη ἐτίθετο χαμηλότερον, οὕτως ὥστε ἐφαίνετο ἀρκετὸν μέρος τοῦ ὑποκαμίσου κεκοσμημένον μὲ δαντέλλας.

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἡ ἐνδυμασία ὑπέστη πολυαρίθμους ἀλλαγάς, ἀλλὰ λεπτομερειακάς. Αἱ γυναῖκες ἔφερον φούστας εὐρείας, τῶν ὁποίων τὰ ἄκρα ἀνηγείροντο ἐπὶ δευτέρας φούστας στενοτέρας. Αἱ χειρῖδες ἦσαν βραχεῖαι. Τὰ ὑψηλὰ ὑποδήματα τῶν ἀνδρῶν ἦσαν εὐρύτατα εἰς τὸ ἐπάνω μέρος. Κατὰ τὸν χειμῶνα οἱ ἄνδρες ἔφερον manchon, κρεμάμενον ἐπὶ τοῦ στήθους. Τὸ ξίφος προσηρμόζετο εἰς τὴν ζώνην, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἔφερον οἱ ἄνδρες ὡρολόγιον χρυσοῦν καὶ ταμβακοθήκην. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐρρόφων ταμβάκον καὶ αἱ γυναῖκες. Τὰ χειρόκτια ἔγιναν μακρότερα, φθάνοντα μέχρι τοῦ ἀγκῶνος. Οἱ στηθόδεσμοι ἄλλοτε ἦσαν ἀνοικτοί, ἄλλοτε κλειστοί. Μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ΙΖ' αἰῶνος συνηθίζοντο προσωπίδες, καλύπτουσαι τὸ ἥμισυ τοῦ προσώπου καὶ κατεσκευασμέναι ἐκ μέλανος ὁλοσηρικοῦ. Ἡ ἐνδυμασία τῆς ἐποχῆς ταύτης ἀπεικονίζεται ἀκριβέστατα εἰς τοὺς πίνακας τοῦ Βὰν Ντάϊκ.

Κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἐμφανίζονται ἐν Γαλλίᾳ τὰ «πανιέ», εἰσαχθέντα πιθανώτατα ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν. Τὰ πρῶτα πανιὲ ἀπετελοῦντο ἐκ κύκλων σχοίνου προσηρμοσμένων διὰ ταινιῶν. Μετὰ τὸ 1725 ὁ σκελετὸς οὗτος ἐκαλύπτετο διὰ μεταξωτοῦ ὑφάσματος καὶ προσέλαβε μορφὴν φούστας. Τὸν χειμῶνα αἱ γυναῖκες ἔφερον πλατὺν μανδύαν κουμβώνοντα ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ μέχρι κάτω πρὸς τὰ ἔμπροσθεν, τὸ δὲ θέρος τὴν μαντίλλαν κατὰ τὸ σύστημα τῶν Ἱσπανίδων.

Τὰ κυριώτερα ἐνδύματα τῶν ἀνδρῶν ἦσαν: ὁ σάκκος, ὁ ὑπενδύτης, ἡ περισκελὶς καὶ ὁ τρίκοχος πῖλος. Τὸ ἔνδυμα τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα ρεδιγκότα εἰσήχθη εἰς τὴν Γαλλίαν ἐκ τῆς Ἀγγλίας τῷ 1730. Ἐφέρετο μόνον ὡς στολὴ ἱππασίας, ὡς ἐνδεικνύει καὶ τὸ ὄνομα (riding coat). Ἡ ρεδιγκότα εἶχε ζώνην καὶ δύο μακρὰ περιλαίμια, ἐξ ὧν τὸ πρῶτον ἀνηγείρετο καὶ ἐκούμβωνεν ἐπὶ τοῦ πώγωνος. Τὸ μέλαν χρῶμα, ὡς ἐπίσημον, εἰσήχθη τῷ 1750, ἐν τούτοις τὰ φορέματα τῆς αὐλῆς ἦσαν πάντοτε κεντημένα καὶ κεκοσμημένα μὲ δαντέλλας, κατεσκευασμένα δὲ ἐξ ὑφασμάτων ζωηρῶν χρωμάτων. Ὁ σάκκος ἦτο ἀνοικτός, εἰς τὴν θέσιν δὲ τοῦ περιλαιμίου ἐφέρετο λαιμοδέτης ἐκ μουσσελίνης, μὲ τὰ ἄκρα του κρεμάμενα ἐπὶ τοῦ στήθους. Ἡ περισκελὶς ἔμενε προσηρμοσμένη εἰς τὰς περικνημῖδας μέχρι τοῦ 1730, ἀκολούθως δὲ κατῆλθε κάτωθεν τῶν γονάτων. Οἱ ἄνδρες διὰ νὰ ἀποφεύγουν τὸ ψῦχος ἔφερον πολλὰ ζεύγη περικνημίδων. Μετὰ τὸ 1750 ἡ ἐνδυμασία τῶν γυναικῶν κατέστη πολύπλοκος. Τὸ σῶμα ἐχάνετο κυριολεκτικῶς εἰς τὰ κύματα καὶ τοὺς ὄγκους τῶν chiffons. Ἡ ἐσθὴς μὲ τὴν κυματίζουσαν ράχιν ἦτο ἀνοικτὴ εἰς τὸ στῆθος καὶ εἰς τὴν φοῦσταν. Ὁ στηθόδεσμος, ἐφωδιασμένος μὲ ἐλάσματα ἐξ ὀστῶν φαλαίνης, ἐκουμβώνετο εἰς τὴν ράχιν. Ἐπὶ τοῦ πανιὲ ἔφερον δύο φούστας, μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἔρραπτον δύο μεγάλα θυλάκια. Αἱ δεσποινίδες ἔφερον ἐνδυμασίαν χωρὶς πανιὲ καὶ chiffons, ἥτις ἦτο κλειστή. Τῷ 1760 ἐφευρέθη τὸ φράκον, χωρὶς κομβία ἢ θυλάκια. Ἡ ρεδιγκότα ἐτροποποιήθη μείνασα μὲ ἓν περιλαίμιον. Τῷ 1768 ἡ γερμανικὴ μόδα τοῦ σταυρωτοῦ ὑπενδύτου μὲ διπλῆν σειρὰν κομβίων καὶ ἄνευ χειρίδων, ὑπὸ τὴν μορφὴν δηλαδὴ ὑφ' ἣν συνηθίζεται ἔτι καὶ σήμερον, εἰσήχθη εἰς τὴν Γαλλίαν. Πέριξ τοῦ λαιμοῦ ἐφέρετο ὁ λαιμοδέτης ἐκ μουσσελίνης. Τὰ πανταλόνια εἰσήχθησαν κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἐχρησιμοποιοῦντο δὲ ὑπὸ τῶν νέων ὡς πρόχειρος ἀμφίεσις ἐν τῷ οἴκῳ. Ἡ ἐνδυμασία τῶν ἀνδρῶν ἦτο πολὺ ἁπλουστέρα τῆς γυναικός, ἐπλησίαζε δὲ πολὺ πρὸς τὴν σημερινήν. Περὶ τὸ τέλος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος τὰ πανιέ, τῶν ὁποίων ἔληγεν ἡ βασιλεία, ἔγιναν ὑπέρποτε εὐρέα. Ἡ περιφέρειά των ἔφθανε καὶ ἐνίοτε ὑπερέβαινε τὰ πέντε μέτρα. Ἡ φοῦστα ἡ τιθεμένη ἐπ' αὐτῶν ἦτο πλήρης φιόγκων, τεχνητῶν ἀνθέων καὶ καρπῶν, ταινιῶν, γιρλανδῶν, μὴ ὑπολογιζομένων τῶν φαλμπαλάδων καὶ τῶν διαφόρων συμπλεγμάτων ἐκ πραγματικῶν ἢ τεχνητῶν πολυτίμων λίθων. Οἱ ἄνδρες ἐν Γαλλίᾳ, Ἀγγλίᾳ, Γερμανίᾳ καὶ Ἀμερικῇ ἔφερον τὴν αὐτὴν ἐνδυμασίαν, οἵα περιεγράφη ἀνωτέρω. Τὸ μόνον εὐρύχωρον ἔνδυμα ἦτο ἡ ρεδιγκότα, ἥτις ἐκουμβώνετο σταυροειδῶς ἐπὶ τοῦ στήθους.

Ὁ ΙΘ' αἰὼν ἀπεκήρυξε τὴν μόδαν τοῦ προηγουμένου, τὴν ὁποίαν τὸ ἐπαναστατικὸν πνεῦμα τῆς ἐποχῆς δὲν ἠδύνατο ν' ἀνεχθῇ. Ὁ τρίκοχος πῖλος κατηργήθη καθὼς καὶ ὁ λαιμοδέτης μὲ τὰ κρεμάμενα ἄκρα. Οἱ πολῖται δὲν ἐξήρχοντο εἰς τὰς ὁδοὺς ὡπλισμένοι διὰ ξίφους. Ἡ περοῦκα καὶ αἱ πλεξίδες κατηργήθησαν ὑφ' ὅλων, ἐξαιρέσει μερικῶν ἡλικιωμένων. Οἱ στρατιῶται ἔκοπτον τὰς πλεξίδας των κατὰ τὸ 1808. Ἀλλ' οἱ δικασταὶ καὶ οἱ δικηγόροι ἔφερον καὶ κατὰ τὸν Κ' αἰῶνα περοῦκαν, οἱ δὲ ἁμαξηλάται, οἱ ἰατροὶ καὶ οἱ κληρικοὶ ἐξηκολούθουν νὰ ἐμμένουν εἰς τὴν συνήθειαν ταύτην, καίτοι καταργηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ λοιποῦ κόσμου. Ὁ Γεώργιος Δ' ἐν Ἀγγλίᾳ ἠρνήθη νὰ δεχθῇ ἐπίσκοπον τοῦ Λονδίνου, ὅστις ἐνεφανίσθη εἰς τὴν αὐλὴν φέρων περοῦκαν.

Ἡ περοῦκα ἦτο ἀρχαιοτάτης χρήσεως, τὴν εὑρίσκομεν δὲ καὶ εἰς ἀνάγλυφα προϊστορικῶν ἐποχῶν. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Αἰγυπτίοις ἐφέρετο ὑπὸ τῶν βασιλέων καὶ ἐπισήμων, εἰς δὲ τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἐχρησιμοποίουν τὴν περοῦκαν, τῆς ὁποίας τὸ συνηθέστερον ὄνομα ἦτο πηνίκη ἢ φενάκη, ἐνίοτε ὀνομαζομένη προκόμιον ἢ κόμαι πρόσθετοι. Ὁ Ξενοφῶν ἀναφέρει, ὅτι ὁ πάππος τοῦ Κύρου ἔφερε περοῦκαν, ἥτις ἐσυνηθίζετο πολὺ παρὰ τοῖς Μήδοις. Ὁ Ἀθήναιος πιστεύει, ὅτι τὰς περούκας (προκόμια περιθετὰ) εἰσήγαγον Ἰαπύγιοι μετανάσται ἐξ Ἰταλίας καὶ Κρήτης, ἂν δὲ λάβῃ τις ὑπ' ὄψει τὰς ἐπιμελῶς ἐκτενισμένας μακρὰς πλεξίδας εἰς τὰ ἀγαλμάτια καὶ τοιχογραφίας τῆς Κνωσοῦ, τὸ πρᾶγμα δὲν φαίνεται ἀπίθανον. Ἡ περοῦκα ἐφορεῖτο ἐπίσης ὑπὸ τῶν ἠθοποιῶν κατὰ τὰς παραστάσεις τῶν δραμάτων καὶ κωμῳδιῶν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι. Καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ρωμαῖοι ἔκαμνον μεγάλην χρῆσιν τῆς περούκας, ὡς δὲ ὁ Πολύβιος ἀναφέρει, ὁ Καρχηδόνιος Ἀννίβας ἐχρησιμοποίει περούκας ὡς μέσον μεταμφιέσεως. Πιθανῶς παρὰ τοῖς Ρωμαίοις ἡ περοῦκα ἦτο ἐξέλιξις σκούφου, καθ' ὅσον ἡ λέξις galerus (περοῦκα) κατ' ἀρχὰς ἐσήμαινε σκοῦφον μαλλωτὸν ἐκ δέρματος, καλύπτοντα τὸ κρανίον καὶ συγκρατούμενον διὰ σειριτίων δενομένων ὑπὸ τὸν πώγωνα. Τὸν σκοῦφον τοῦτον ἔφερον ἰδίᾳ οἱ χωρικοὶ καὶ οἱ ἀθληταί. Κατὰ διαφόρους ἐποχάς, καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα καὶ πρὸ αὐτοῦ, ὁ κλῆρος κατεπολέμησε τὴν περοῦκαν χωρὶς νὰ ἐπιτύχῃ τὴν κατάργησιν αὐτῆς.

Κατὰ τὸ 1840 ἐλάχιστοι ἐπουδράριζον τὴν κόμην των. Μὲ τὴν πουδραρισμένην κόμην κατηργήθη καὶ ἡ περισκελὶς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἡ κατεσκευασμένη ἐκ λινοῦ ὑφάσματος. Οἱ συντηρητικοὶ καὶ οἱ κληρικοὶ διεμαρτυρήθησαν, ἀλλὰ τὸ πανταλόνι, τὸ ἐφαρμόζον εἰς τὰ σκέλη καὶ κατεσκευασμένον ἐκ κασμηρίου, τὸ ὁποῖον ἐφέρετο μὲ χαμηλὰ ὑποδήματα, ἐπεβλήθη. Ὁ σάκκος ἦτο συνήθως κυανοῦς μὲ ὑψηλὸν περιλαίμιον ἐξ ὁλοσηρικοῦ, ὁ ἐπενδύτης μὲ μεγάλα, ὑψηλὰ ρεβέρ. Τὰ ἐπανωφόρια ἦσαν μακρά, μὲ περιλαίμια ἐκ γουναρικῶν καὶ ἐφηρμόζοντο εἰς τὸ σῶμα. Τὸ κολλάρο τοῦ ὑποκαμίσου ἦτο ὑψηλόν, μὲ τὰ ἄκρα ἐξέχοντα ὑπὲρ τὸν εὐρύτατον λαιμοδέτην, ὁ ὁποῖος ἐδένετο μὲ μεγάλην ἐπιμέλειαν, συνεκρατεῖτο δὲ διὰ μιᾶς ἢ δύο καρφίδων χρυσῶν. Ὁ Ἄγγλος Μπροῦμμελ, ὁ μεγαλύτερος δανδῆς τῆς ἐποχῆς του, ἠμπορεῖ ν' ἀποκληθῇ ὁ πρῶτος δανδῆς τῆς νεωτέρας σχολῆς. Φέρων κατὰ κανόνα μαλακὴν ἐνδυμασίαν, διεκρίνετο οὐχί, ὅπως συνέβαινε μὲ τοὺς κομψευομένους τῶν προηγουμένων ἐποχῶν, διὰ τῶν κτυπητῶν χρωμάτων τῶν ἐνδυμάτων του ἢ τῶν κοσμημάτων τὰ ὁποῖα ἔφερεν, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐξαιρετικῶς εὐπρεποῦς ἐμφανίσεώς του καὶ τῆς τελείας ἐφαρμογῆς τῶν ἐνδυμάτων του. Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται τὸ σημερινὸν φράκον. Μὲ τὴν τελειοποίησιν δὲ τοῦ ὑψηλοῦ καπέλλου κατὰ τὸ 1830 ἡ ἀνδρικὴ ἐνδυμασία εἰσέρχεται εἰς τὴν τελείαν της φάσιν. Αἱ γυναῖκες καθ' ἅπασαν σχεδὸν τὴν Εὐρώπην ἠκολούθουν κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα τὴν μόδαν, τὴν ὁποίαν ἡ ἐπαναστατημένη Γαλλία ἐδανείζετο ἐκ παλαιῶν ἐποχῶν. Ἡ ἐσθής, ἐλαφρῶς σφιγγομένη ἐπὶ τοῦ στήθους παρὰ τὰς μασχάλας διὰ κορδονίου καταλήγοντος εἰς θυσάνους, ἔπιπτεν εἰς εὐθείας ἐφαρμοζούσας πρὸς τὸ σῶμα πτυχάς. Τὸ συνηθέστερον ὕφασμα ἦτο ἁπαλὴ μουσσελίνα. Μὲ τὸ ἴδιον ἔνδυμα, προστατευόμεναι ὑπὸ μακροῦ μανδύου, αἱ γυναῖκες ἀντιμετώπιζον τὸ ψῦχος τοῦ χειμῶνος. Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἔφερον σαρίκια ποικίλα ἐκ μουσσελίνης, δαντέλλας ἢ ὁλοσηρικοῦ, καίτοι ὑπῆρχον πλατύγυροι πῖλοι, σκοῦφοι καὶ μποννὲ εἰς πολυάριθμα σχήματα. Μανδήλια ἐκ μουσσελίνης ἐφέροντο πέριξ τοῦ λαιμοῦ κατὰ τὰς πρωϊνὰς ἀμφιέσεις. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Βατερλὼ ἡ κομψότης τῆς κλασσικῆς ἐνδυμασίας ἐξηφανίσθη. Ἡ γραμμὴ τῆς ὀσφύος ἦτο πολὺ ὑψηλὴ ἀκόμη, ἀλλ' ἡ ἐσθὴς ἦτο βραχυτέρα καὶ πλατυτέρα εἰς τὴν φοῦσταν. Μεγάλα μποννὲ ἦσαν συνηθέστατα, ἡ δὲ κόμη ἐρρίπτετο πρὸς τὰ ὀπίσω, συγκρατουμένη ὑπὸ μεγάλης κτένας. Ἀπὸ τοῦ 1830 ἀρχίζει περίοδος τελείως ἀκαλαίσθητος. Ἡ φοῦστα ἐσάρωνε τὰ πεζοδρόμια. Τῷ 1854 εἰσάγεται εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐκ Γαλλίας τὸ κρινολῖνον, παράδοξος ἀναγέννησις τοῦ παλαιοῦ πανιέ. Τὰ ὑφάσματα ἐχαρακτήριζεν ἐπίσης ἐξαιρετικὴ ἀκαλαισθησία. Εἰς γαλλικὰ μερινό, ἰρλανδικὰς ποπλὶν καὶ ἀγγλικοὺς ἀλπακάδες ἔβλεπε κανεὶς κύβους, γραμμὰς ἢ εὐρείας ραβδώσεις ζωη-

Digitized by Google

ΤΟΠΙΚΑΙ ΕΝΔΥΜΑΣΙΑΙ ΑΣΙΑΣ-ΑΜΕΡΙΚΗΣ-ΑΦΡΙΚΗΣ-ΩΚΕΑΝΙΑΣ

Ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά :

Σειρὰ πρώτη : 1, 2, 3 Τουρκίας. —4 Καυκάσου (Κιρκασίων). —5 Τουρκικῆς Μ. Ἀσίας. —6 Ἀρμενίας.—7, 8 Γεωργίας.—9 Κουρδιστάν.—10 Μεσοποταμίας.—11 Συρίας.—12 Παλαιστίνης.—13 Μεσοποταμίας.

Σειρὰ δευτέρα : 1, 2 Τουρκεστάν.—3, 4, 5 Ἰνδιῶν.—6 Θιβέτ.—7, 8 Κίνας.—9 Τογκίνου.—10 Σιάμ.—11, 12 Ἰνδοκίνας.

Σειρὰ τρίτη : 1, 2, 3 Ἰαπωνίας.—4, 5 Μαλαισίας (Ὠκεανίας).—6, 7 Ἡνωμένων Πολιτειῶν (Ἀμερικῆς).—8 Περοὺ (Ἀμερικῆς).—9 Κουραγκάο (Ἀμερικῆς).—10, 11 Μεξικοῦ.

Σειρὰ τετάρτη : 1, 2 Μαδαγασκάρης.—3 Αἰθιοπίας.—4, 5 Αἰγύπτου.—6, 7 Ἀλγερίου.—8, 9, 10 Μαρόκκου.—11 Σαχάρας.

ρῶν χρωμάτων. Αἱ νεαραὶ γυναῖκες ἐνδεδυμέναι μὲ βραχείας ζακέτας, κρινολῖνα, τερατώδη μποννὲ καὶ σάλια, ἐφαίνοντο ἀδιαφοροῦσαι διὰ τὴν ἐξωτερικήν των ἐμφάνισιν. Ἡ αὐτοκράτειρα Εὐγενία ἐν Γαλλίᾳ, ἥτις ἔδιδε τὸ σύνθημα τῆς εὐρωπαϊκῆς μόδας, ὥρισεν, ὅτι ἡ λευκὴ μουσσελίνα πρέπει νὰ εἶναι τὸ ὕφασμα διὰ τὰς ἑσπερικὰς ἀμφιέσεις, εἰς τοὺς χορούς δέ, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ φορεθῇ τὸ κρινολῖνον, μὲ τὰ μεγάλα ἐλάσματα καὶ στεφάνας ἐξ ὀστοῦ φαλαίνης, αἱ γυναῖκες ἔφερον δώδεκα ἢ δεκατέσσαρας φούστας. Τὸ πλέον ἀξιοσημείωτον σημεῖον εἰς τὴν ἐνδυμασίαν τοῦ Κ' αἰῶνος εἶναι ὅτι μεταβάλλεται ἕκαστον ἔτος μὲ μηχανικὴν ἀκρίβειαν. Τὰ φορέματα τῶν κυριῶν δὲν ἐκφράζουν πλέον τὰς τάσεις τῆς ἐποχῆς των. Ἕκαστον ἔτος ἡ μόδα μεταβάλλεται ὑπὸ τοῦ συνεδρίου τῶν μεγάλων μοδιστῶν, τῶν ὁποίων ὁ σκοπὸς κυρίως εἶναι οὐχὶ νὰ δώσουν ὡραίας ἐνδυμασίας, ἀλλὰ πῶς διὰ διαφόρων μεταβολῶν ν' ἀναγκάσουν τὴν γυναῖκα ν' ἀπορρίψῃ τὰ ἐνδύματα τῆς τελευταίας ἐποχῆς, ὅπως προμηθευθῇ νέα. Ἀλλὰ περὶ τῆς σημερινῆς μόδας δύναται τοὐλάχιστον νὰ λεχθῇ, ὅτι τὰ εὐθηνὰ ὑφάσματα, ἡ ραπτομηχανὴ καὶ τὰ λαϊκὰ περιοδικὰ μόδας ἐπιτρέπουν καὶ εἰς τὰς γυναῖκας τῶν πτωχῶν τάξεων νὰ ἐνδυθοῦν εὐπρεπῶς καὶ καλαισθήτως. Ἡ ἐνδυμασία των δὲν ἀποτελεῖ πλέον, ὅπως κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας, οἰκτρὰν παρῳδίαν τῶν φορεμάτων τῶν κυριῶν τῶν ἀνωτέρων τάξεων.
Δ. Σ. Δ.

Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς τουρκοκρατίας οἱ κατακτηταὶ παρέλαβον ἢ ἀντέγραψαν τὴν λαμπρότητα τῶν βυζαντινῶν ἐνδυμάτων, τῶν κυλινδρικῶν πίλων κ. ἄ., ἀφῆκαν δὲ ἀνενοχλήτους κυρίως τοὺς κληρικούς, οἵτινες μεγίστην ἐπίδρασιν εἶχον ἐπὶ τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὸν τρόπον τοῦ ἐνδύεσθαι. Εἰς τοὺς μὴ κληρικοὺς Ἕλληνας οἱ Τοῦρκοι ἀπηγόρευσαν νὰ φορῶσι χρωματιστὰ ἐνδύματα, ἰδίως δὲ λευκὰ καὶ πράσινα, ἵνα διὰ τῆς ταπεινῆς των ὁπωσδήποτε ἐνδυμασίας διακρίνωνται τῶν κατακτητῶν, ἂν καὶ εἰς ἀπομεμακρυσμένας ἀπὸ τοῦ κέντρου ἐπαρχίας, ὡς ἦσαν αἱ νῆσοι καὶ ἡ κυρίως Ἑλλάς, διετηρήθησαν ἐπὶ ἱκανοὺς χρόνους τὰ βυζαντινὰ ἐνδύματα (πρβλ. *Π. Κοντογιάννη* «Οἱ προστατευόμενοι» ἐν «Ἀθηνᾶς» τόμῳ ΚΘ' (1917) σ. 30 κ. ἑ., σελ. 3 κ. ἁ.). Ἀπὸ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος μάλιστα, ὅτε ἀφ' ἑνὸς μὲν ἕνεκα τῆς ὑποστηρίξεως τοῦ γένους ὑπὸ τῆς Ρωσίας ἐχαλαρώθησαν ὁπωσδήποτε τὰ δεσμὰ τῆς δουλείας, ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ εὐγενεῖς Φαναριῶται ἀνέλαβον τὴν τουρκικὴν διπλωματίαν καὶ ἀνεδείχθησαν ἡγεμόνες τῆς Μολδοβλαχίας, ἀνέζησεν ἐπ' ὀλίγον ἡ λάμψις τῆς Βυζαντινῆς αὐλῆς· οἱ ἡγεμόνες φέρουσι τὴν χλαμύδα ἢ τὸν μανδύαν, ὃν ὡς ἄμφιον διετήρησαν καὶ οἱ ἀρχιερεῖς, οἱ δὲ εὐγενεῖς Φαναριῶται τὸ *μπινήσι*, ὅπερ εἶναι βραχύτερος μανδύας, χωρὶς δηλαδὴ οὐράν. Κυρίως ὅμως εἰπεῖν, στερούμεθα σαφῶν εἰδήσεων περὶ τοῦ ἐνδύματος καθόλου κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας· πάσας σχεδὸν τὰς πληροφορίας ἀντλοῦμεν ἐκ τῶν διασωθεισῶν προσωπογραφιῶν ἐν ταῖς τοιχογραφίαις μεταγενεστέρων ἐκκλησιῶν καὶ πρὸ πάντων ἐπὶ περιγραφῶν καὶ εἰκόνων, τὰς ὁποίας ἐδημοσίευσαν ἐν τοῖς διαφόροις Ὁδοιπορικοῖς των οἱ ἐπισκεφθέντες τὴν Ἀνατολὴν περιηγηταί. Ἐξ ὅλων τῶν πληροφοριῶν τούτων γίνεται δῆλον, ὅτι τὸ σχῆμα τῶν ἐνδυμάτων τῶν κληρικῶν καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας ἦτο ὅμοιον πρὸς τὸ σχῆμα τῶν λαϊκῶν. Μανθάνομεν ἐπίσης ὅτι κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ ἔφερον ἐσωτερικῶς τὸν χιτῶνα ἢ τὸ σφικτούριον τῶν Βυζαντινῶν, στενὸν δηλαδὴ ποδῆρες μετὰ χειρίδων καὶ κομβωτὸν πρὸ τοῦ στήθους ἔνδυμα, ὅπερ ἐκλήθη «ἐντέριον» ἢ «ἀντερί(ον)» καὶ ἄνωθεν αὐτοῦ τὴν μετεσχηματισμένην δαλματικὴν ἢ τὸ βυζαντινὸν κολόβιον, οὗτινος παρέμειναν καὶ δύο μορφαί, ἤτοι τὸ βραχὺ κολόβιον μετὰ βραχειῶν χειρίδων, ὅπερ εἶχε κληθῇ τότε «*κοντόν*», καὶ τὸ ποδῆρες κολόβιον μετὰ πλατειῶν χειρίδων, ὅπερ ἤδη ἀπὸ τῶν βυζαντινῶν χρόνων ἐκλήθη «*ράσον*». Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι τὸ ράσον ἦτο ἰδιάζον ἔνδυμα τῶν μοναχῶν, παρόμοιον ὅμως ἔνδυμα ἐφέρετο καὶ ὑπὸ τῶν λαϊκῶν καὶ κληρικῶν, καὶ εἶναι τοῦτο τὸ βραδύτερον κληθὲν *τσουμπές*. Προσέτι βλέπομεν ὅτι οἱ ἀνώτεροι κληρικοὶ φέρουσιν ἄνωθεν τοῦ ἐντερίου διάφορον ἔνδυμα, ὅπερ ἐκ μεταγενεστέρων πληροφοριῶν φαίνεται νὰ ἦτο τὸ καλούμενον *καφτάνι*, ἔνδυμα τῶν Τούρκων δικαστῶν, ὁμοιάζον πολὺ πρὸς τὸν ἄνευ οὐρᾶς μανδύαν ἢ τὸ φαναριώτικον μπινήσι, δὲν εἶναι δὲ γνωστόν, ἐάν, ὡς θὰ ἔπρεπεν, ἀπεδίδετο εἰς τὸ ἔνδυμα τοῦτο καὶ τὸ ὄνομα καββάδιον.

Ἀπὸ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἔχομεν σαφεστέρας ὁπωσδήποτε εἰδήσεις περὶ τοῦ ἐνδύματος. Λόγιοι Ἕλληνες ἱεράρχαι μᾶς πληροφοροῦσιν ὅτι ὡς εἰς παλαιοτέρους χρόνους, οὕτω καὶ τότε κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ ἐνεδύοντο ὁμοιομόρφως. Ἡ σπουδαιοτέρα μαρτυρία τῶν χρόνων τούτων εἶναι ἡ τῷ 1815 γραφεῖσα κατὰ Νεοφύτου Δούκα ἀπολογία τοῦ μητροπολίτου Οὐγγροβλαχίας Ἰγνατίου. Ὁ Δούκας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος προτείνει νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὸν κλῆρον τὸ καλογηρικὸν ράσον, κατὰ τῆς προτάσεως ὅμως αὐτῆς ἀπαντῶν ὁ Ἰγνάτιος γράφει ὅτι ὁ Δούκας «...διατάττων ὅλα κατ' ἀρέσκειαν καὶ κατὰ τὸ δοκοῦν ἔρχεται ὁ μεταρρυθμιστής μας εἰς τὸ περὶ ἐνδυμασίας κεφάλαιον καὶ θέλει τώρα νὰ ἐνδύῃ τοὺς ἀρχιερεῖς μας μὲ τὸ ἔνδυμα τῶν μοναστηριακῶν μοναχῶν. Καὶ τοῦτο διατί; εἶναι τάχα παλαιὰ συνήθεια τῆς Ἐκκλησίας; ὄχι· ἐπειδὴ εἰς τοὺς πρώτους αἰῶνας ὁ Ἀφρικανός, ὁ Αἰγύπτιος καὶ ὁ Ρωμαῖος ἐκκλησιαστικὸς δὲν εἶχον τὸ αὐτὸ ἔνδυμα, ἀλλ' ἕκαστος ἐφόρει ἐκεῖνο τοῦ τόπου του· μόνον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν αἱ ἐκκλησιαστικαὶ στολαὶ καὶ τὰ ἱερὰ ἄμφια ὑπῆρξαν καὶ ὑπάρχουσι τὰ αὐτὰ καὶ αὐτὴ μόνη ἡ ἐνδυμασία ἑνώνει καὶ διακρίνει πανταχοῦ τὸ ἱερατικὸν τάγμα. Οἱ μοναχοί, ἐξακολουθεῖ ὁ Ἰγνάτιος, ἐπειδὴ κατοικοῦσιν εἰς τὴν αὐτὴν περιοχήν, καὶ ζῶσιν εἰς κοινόβιον, πρέπει νὰ φορῶσιν ὁμοειδὲς φόρεμα, ὡς τὸ διέταξεν ἀπ' ἀρχῆς ὁ θεμελιωτὴς τοῦ τάγματός των. Οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ἱερεῖς οἱ διεσπαρμένοι εἰς διάφορα μέρη πρέπει νὰ ἔχωσιν ἢ τὴν ἐθνικὴν ἐνδυμασίαν τοῦ τόπου ὅπου διατρίβουσιν, ἢ τοὐλάχιστον ἐνδυμασίαν ὄχι τόσον παράδοξον ἐκεῖ. Οἱ ἱερεῖς πολλῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἀνατολῆς εἶναι ἐνδεδυμένοι ὡς οἱ λαϊκοὶ ἢ ἔχουν ἐνδυμασίαν, ἥτις εἰς τὸν τόπον εἶναι συνηθισμένη» (πρβλ. δημοσίευσιν Ἀπολογίας Ἰγνατίου ἐν Ἐκκλ. Κήρυκι Κύπρου, ἔτος β', σελ. 293).

Πρὸ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἕνεκα τῆς αὐξήσεως ἐν τῷ τουρκικῷ κράτει τῶν προστατευομένων τῶν δυτικῶν δυνάμεων καὶ ἰδίως τῆς Ρωσίας, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἕνεκα τῆς ἐπικοινωνίας τῶν νησιωτῶν πρὸς τὰ ἐμπορικὰ κέντρα τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀφρικῆς, ἐγένετο ἡ εἰσαγωγὴ καὶ ἐπικράτησις νέων ἐνδυμάτων ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις, τὰ κυριώτερα ἐκ τῶν ὁποίων ἦσαν ἡ *φουστανέλλα*, ἡ *βράκα* καὶ τὸ *φέσι*, τὰ μετὰ ταῦτα χαρακτηρισθέντα ὡς «ἐθνικὰ» καὶ ἅτινα προφανῶς ὁ Ἰγνάτιος ἐν τῇ ἀπολογίᾳ του ὑπαινίττεται, λέγων «ἐθνικὴν ἐνδυμασίαν», ἐν ἀντιθέσει πάντως πρὸς τὰ «στενὰ» φραγκικὰ ἐνδύματα. Τὴν φουστανέλλαν εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐνεδύοντο καὶ οἱ κληρικοί, καθὼς ἐπίσης καὶ τὴν βράκαν. Καὶ κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα λοιπὸν βλέπομεν ὅτι οἱ κληρικοὶ ἐνδύονται ὡς οἱ κοσμικοί. Εἰς ἄλλους πάλιν τόπους, ὅπου διετηρήθησαν τὰ βυζαντινὰ ἐνδύματα, ἤτοι τὸ ἀντερί(ον) καὶ ὁ τσουμπές, οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ λαϊκοὶ ἐνεδύοντο ὁμοιομόρφως.

Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἔγινε καὶ μεταβολή τις εἰς τὸν χιτῶνα ἢ τὸ ἀντερίον καὶ τὰ βυζαντινὰ κολόβια, ἤτοι τὸ κοντόν, τὸ μοναχικὸν ράσον καὶ τὸν ὁμοιάζοντα πρὸς τοῦτο τσουμπέν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ χιτὼν εἶχεν ἀποβῇ ἤδη ἀπὸ τῶν βυζαντινῶν χρόνων στενότερος καὶ εἶχε τὸ ἄνοιγμα μετατεθῇ πρὸ τοῦ στήθους, ἐστενοχώρει τὸν φέροντα, διὰ τοῦτο δὲ προσετέθη εἰς τὸ ἀντερίον μεγαλύτερον ὕφασμα, κοπτομένων τῶν ἄκρων αὐτοῦ διαγωνίως καὶ κατὰ τὰ πλάγια καὶ στηριζομένων διὰ σειριτίων· οὕτως ἐσχηματίσθη ἐν ταῖς πτυχαῖς αὐτοῦ καὶ κόλπος, χρησιμοποιούμενος ὡς θυλάκιον. Ἡ μετατροπὴ δὲ αὕτη τοῦ χιτῶνος (ἀντερίου) ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὸν σχηματισμὸν τοῦ στενοῦ περιλαιμίου τοῦ συγκρατουμένου διὰ κομβίων.
Κ. Μ. ΚΑΡΑΜΑΝΟΣ

Ἐθνικαὶ νεοελληνικαὶ ἐνδυμασίαι. Βλ. λ. *Ἑλλάς*, κεφ. *Ὁ βίος τῶν Ἑλλήνων* [Ἐνδυμασίαι].

ΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟΝ ΕΝΔΥΜΑ. Ὅ,τι διακρίνει τὴν σημερινὴν τάσιν μεταξὺ ὅλων ἀνεξαρτήτως τῶν πεπολιτισμένων λαῶν, ὅσον ἀφορᾷ τὸν τρόπον τοῦ ἐνδύεσθαι, εἶναι ἡ συμμόρφωσις πρὸς ἕνα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὁμοιόμορφον τύπον ἐνδυμασίας. Ὁ τύπος οὗτος, λεγόμενος *εὐρωπαϊκὸς* (φράγκικα παρὰ τὸ ἑλληνικῷ λαῷ), ὑφίσταται ἑκάστοτε διαφόρους παραλλαγὰς ἢ τροποποιήσεις, πρὸς τὰς ὁποίας σπεύδουν νὰ συμμορφωθοῦν πάντες οἱ τὸ εὐρωπαϊκὸν ἔνδυμα φέροντες λαοί. Χαρακτηριστικώτατον μάλιστα τῆς σημερινῆς εὐρωπαϊκῆς ἐνδυμασίας σημεῖον εἶναι ἡ συνεχὴς ἐναλλαγὴ τῶν λεπτομερειῶν της, ἡ δὲ ἐναλλαγὴ αὕτη ρυθμίζεται ὅσον ἀφορᾷ μὲν τὸ γυναικεῖον ἔνδυμα ἀπὸ τοὺς μεγάλους παρισινοὺς οἴκους γυναικείων νεωτερισμῶν, ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὸ ἀνδρικὸν ἀπὸ τοὺς ραπτικοὺς οἴκους τοῦ Λονδίνου. Ἡ συνεχὴς αὕτη ἐναλλαγή, λεγομένη νεωτερισμὸς ἢ μόδα, μόνον ἐν τῇ παρελεύσει μακρᾶς σειρᾶς ἐτῶν φθάνει νὰ ἀλλοιώσῃ τὸν γενικὸν τύπον τοῦ ἐνδύματος καὶ νὰ παρουσιάσῃ τοῦτον ὑπὸ τελείως νέαν μορφήν.

Κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας, ἰδίᾳ δὲ ἀπὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου καὶ ἐντεῦθεν, δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἐπῆλθεν ἀληθὴς ἐπανάστασις εἰς τὸ γυναικεῖον ἔνδυμα, καταργηθέντος ὁριστικῶς τοῦ στηθοδέσμου (corset), ὁ ὁποῖος ἐπίεζε τὸν θώρακα, καὶ ἐπιβληθείσης τῆς ἀναπαυτικωτέρας ζώνης κοιλίας. Συγχρόνως ἡ γυναικεία περιβολὴ προσηρμόσθη περισσότερον πρὸς τὰς γραμμὰς τοῦ σώματος, μὴ ἀποκρυπτομένων τῶν καμπυλοτήτων τοῦ στήθους καὶ μὴ πιεζομένου τούτου. Τὸ φόρεμα ἐγένετο διὰ βαθμιαίας ἐξελίξεως βραχύτερον, φθάνον ἤδη σχεδὸν μέχρι τῶν γονάτων. Εἰς τὰ ὑποδήματα διατηρεῖται εἰσέτι τὸ ὑψηλὸν τακούνι, ἀλλὰ παραλλήλως ἤρχισαν αἱ γυναῖκες φέρουσαι καὶ ὑποδήματα μὲ βραχὺ τακούνι, καθὼς καὶ ὑποδήματα ὁμοιάζοντα, ὅσον ἀφορᾷ τὸ σχῆμά των, πρὸς τὰ ἀρχαῖα πέδιλα. Γενικῶς τὸ σύγχρονον γυναικεῖον ἔνδυμα εἶναι ἁπλούστερον, φυσικώτερον, σεβόμενον τὰς φυσικὰς τοῦ σώματος γραμμάς, τὰς ὁποίας δὲν ἐπιζητεῖ νὰ παραμορφώσῃ, καὶ ἔχον τοιαύτην ἄνεσιν, ὥστε νὰ ἐπιτρέπῃ εἰς τὴν γυναῖκα τὸ ταχέως ἐνδύεσθαι, τὴν ἔξω τῆς οἰκίας ἐργασίαν καὶ τὴν γυμναστικὴν ἄσκησιν εἰς τὸ ἐλεύθερον ὕπαιθρον. Ἄλλη τάσις χαρακτηριστικὴ τῆς συγχρόνου γυναικείας ἐνδυμασίας εἶναι ἡ πλήρης ἐξομοίωσις τοῦ ἐνδύματος τῆς ὑπάνδρου γυναικὸς πρὸς τὸ ἔνδυμα τῆς ἐλευθέρας. Τὸ δὲ φαινόμενον τοῦτο δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀποτέλεσμα ἐπίσης τῶν σημερινῶν κοινωνικῶν ἀντιλήψεων περὶ τῆς μείζονος ἐλευθερίας τῆς γυναικός. Ἡ τάσις ἄλλωστε τοῦ σημερινοῦ γυναικείου ἐνδύματος, ἡ διαφαινομένη εἰς πᾶσαν αὐτοῦ λεπτομέρειαν, εἶναι ἡ ἐξομοίωσις αὐτοῦ πρὸς τὴν ἁπλότητα καὶ τὴν αἰσθητικὴν τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ καὶ ρωμαϊκοῦ ἐνδύματος, ἀπὸ τὰ ὁποῖα μικραὶ μόνον λεπτομέρειαι φαίνονται νὰ τὸ χωρίζουν. Ὁ φόρτος τῶν δαντελλῶν ἢ τῶν ἄλλων ποικιλμάτων καὶ περιρραμμάτων ἐγκαταλείπεται, ἡ δὲ προσοχὴ τῶν ρυθμιζόντων τὰ τῆς γυναικείας ἐνδυμασίας συγκεντροῦται κυρίως εἰς τὴν δημιουργίαν τύπων ἐνδυμασιῶν ἐμφανιζόντων καλύτερον τὰς φυσικὰς τοῦ σώματος γραμμάς. Ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου τὸ σύγχρονον γυναικεῖον ἔνδυμα ἀποφεύγει καὶ τὰ βαρέα καὶ πολύπτυχα ἐσωτερικὰ ἐσωφόρια (τὰ λεγόμενα κοινῶς μισοφόρια ἢ μισοφούστανα), τὰ ὁποῖα ἠλλοίωνον μετὰ τοῦ στηθοδέσμου τὴν γυναικείαν ἐμφάνισιν καὶ παρουσίαζον τὸ γυναικεῖον σῶμα ἄλλο ἀπὸ ὅ,τι πράγματι ἦτο. Ἡ γοργὴ αὐτὴ ἐξέλιξις ἐπὶ τὸ καλλιτεχνικώτερον καὶ ἁπλούστερον τοῦ γυναικείου ἐνδύματος, ἐλάχιστον ἀντίκτυπον εἶχεν ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἀνδρικὸν ἔνδυμα. Τοῦτο ἐξακολουθεῖ ἐμμένον εἰς τὰς μακρὰς ἀναξυρίδας, τὰ κοινῶς λεγόμενα παντάλόνια, καὶ εἰς τὸ ὑποκάμισον μὲ τὸ κλειστὸν περιλαίμιον, τὸ ἐπὶ μᾶλλον συσφιγγόμενον διὰ τοῦ λαιμοδέτου.

Ἕνεκα τοῦ ἀνθυγιεινοῦ καὶ ἀντιαισθητικοῦ τοῦ συγχρόνου ἀνδρικοῦ εὐρωπαϊκοῦ ἐνδύματος τοῦ ἐμφανισθέντος ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ διαδοθέντος καὶ μεταξὺ τῶν βαρβάρων ἔτι λαῶν, συχναὶ διαμαρτυρίαι ἀκούονται ἑκάστοτε κατ' αὐτοῦ ἀπὸ τοὺς ὑγιεινολόγους, τοὺς συγγραφεῖς καὶ δημοσιολόγους, ἀλλ' ἡ κατὰ τοῦ στενοῦ περιλαιμίου ἰδίως πολεμικὴ ἐλάχιστα μέχρι σήμερον ἐτελεσφόρησεν. Οἱ ἀποφασίζοντες, κατὰ τοὺς καλοκαιρινοὺς σχεδὸν μόνον μῆνας, νὰ ἐμφανίζωνται μετὰ πλατέος χαμηλοῦ, ἄνευ λαιμοδέτου, ὑποκαμίσου, εἶναι ἐλάχιστοι, ἔναντι τῶν στερρῶς ἐχομένων τῶν στενῶν ὑψηλῶν περιλαιμίων καὶ τῶν λαιμοδετῶν. Παρατηρεῖται ἐν τούτοις εἰς τὴν ἀνδρικὴν περιβολὴν πραγματικὴ ἁπλούστευσις, ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐπισήμους ἐνδυμασίας, δηλαδὴ τὴν ζακέτταν, τὴν ρεδιγκόταν καὶ τὸ φράκο, τῆς χρήσεώς των καθισταμένης διαρκῶς σπανιωτέρας καὶ περιοριζομένης δι' ἐξαιρετικὰς μόνον περιπτώσεις. Ἐν τῷ συνόλῳ ὅμως δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἀπὸ ἑκατονταετίας καὶ πλέον ὁ γενικὸς τύπος τοῦ ἀνδρικοῦ ἐνδύματος μένει στάσιμος, διατηρῶν τὴν ἐλάχιστα καλαισθητικὴν ἐμφάνισίν του, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ γυναικεῖον ἔνδυμα, τὸ ὁποῖον ὑπέστη ἀπειρίαν τροποποιήσεων, φθάσαν εἰς τὴν σημερινὴν ἁπλῆν καὶ φυσικὴν μορφήν.

Ἀντίθετος πρὸς τὸ σταθερὸν τῆς μορφῆς τοῦ συγχρόνου ἀνδρικοῦ ἐνδύματος δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ ποικιλία τῶν δι' ἐπαγγελματικοὺς λόγους φερομένων ἰδιαιτέρων ἐνδυμασιῶν. Οὕτως ἐκτὸς τῶν ἱερέων καὶ στρατιωτικῶν ἰδιαιτέρας ἐνδυμασίας ἢ παραλλαγὰς ἐνδυμασιῶν, ἢ ἐνδυμασίας ἐχούσας χαρακτηριστικόν τι γνώρισμα, φέρουν οἱ σιδηροδρομικοὶ ὑπάλληλοι, οἱ ὑπάλληλοι τροχιοδρόμων, οἱ ναυτικοὶ καὶ πλεῖσται ἄλλαι ἐπαγγελματικαὶ τάξεις.
Κ. ΦΑΛΤΑΪΤΣ

Ἐθιμοτυπία. Ἀπὸ μακρῶν ἐτῶν εἰς ὅλον σχεδὸν τὸν πεπολιτισμένον κόσμον καθιερώθη ὡς ἐπίσημον ἀνδρικὸν ἔνδυμα διὰ τὰς τελετάς, ἑσπερινάς τε καὶ μή, ὡς καὶ διὰ τὰς ἐπισήμους δεξιώσεις καὶ τὰ γεύματα, τὸ *φράκον* μετὰ τοῦ ὑψηλοῦ πίλου, τοῦ λευκοῦ λαιμοδέτου καὶ τῶν λευκῶν χειροκτίων, πλήν, ἐννοεῖται, τῶν στρατιωτικῶν, ναυτικῶν καὶ διπλωματῶν, τῶν φερόντων τὴν εἰδικὴν αὐτῶν μεγάλην στολήν, παρ' ἡμῖν δὲ καὶ τῶν φουστανελλοφόρων, οἵτινες διατηροῦσι τὸ ἐθνικὸν ἔνδυμα. Τὸ φράκον, ἀντικαθιστάμενον εἰς τινας ἡμιεπισήμους περιστάσεις ἐν καιρῷ ἡμέρας ὑπὸ τῆς μαύρης *ρεδιγκότας*, φερομένης μετὰ ὑψηλοῦ πίλου καὶ περισκελίδος ἀνοικτοτέρου χρώματος, παρέμενεν ἐν τούτοις ἀπαρεγκλίτως ὡς τὸ μόνον ἑσπερινὸν ἐπίσημον ἔνδυμα. Τελευταίως ὅμως, ὄχι σπανίως, προκειμένου περὶ τελετῶν, τὸ φράκον καὶ ἡ ρεδιγκότα (ἡ τελευταία τελείως ἐγκαταλειφθεῖσα πλέον) ἀντικαθιστῶνται ὑπὸ τῆς *ζακέτας*, φερομένης μετὰ ὑψηλοῦ πίλου καὶ περισκελίδος ἀνοικτοτέρου χρώματος, ἔτι δὲ καὶ διὰ τοῦ *σμόκιν*, ὅταν πρόκειται περὶ ἑσπερινῶν γευμάτων, ἐπισήμων μέν, πλὴν παρατιθεμένων ἐν ὥρᾳ θέρους εἰς τὰ προάστεια ἢ ὁπωσδήποτε εἰς τὸ ὕπαιθρον. Ὁπωσδήποτε, ἐπειδὴ αἱ ἑκάστοτε περιπτώ-

Digitized by Google

σεις δὲν εἶναι σαφῶς καθωρισμέναι, πρέπον εἶναι εἰς τὸ πρόγραμμα ἢ εἰς τὰς προσκλήσεις νὰ καθορίζηται ρητῶς τὸ εἶδος τοῦ ἐνδύματος. Κατὰ τὰς ἰδιωτικὰς δεξιώσεις τὸ φράκον φέρεται μόνον εἰς ἑσπερινὰς ὥρας, ἐξαιρέσει τῆς τελετῆς τοῦ γάμου, κατὰ τὴν ὁποίαν, καὶ ὅταν αὕτη γίνεται ἐν ὥρᾳ ἡμέρας, ἐξακολουθοῦσί τινες νὰ φρακοφοροῦν, ἐνῷ παγκόσμιος εἶναι ἡ τάσις, προκειμένου περὶ τῆς τελετῆς ταύτης ἐν ἡμέρᾳ, ὅπως ἀντικαθιστᾶται καὶ παρ' αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ νυμφίου τὸ φράκον διὰ τῆς ζακέτας.

Τὸ φράκον οὐδέποτε φέρεται μὲ μαῦρον λαιμοδέτην, τὸ σμόκιν τοὐναντίον δὲν φέρεται ποτὲ μὲ λευκόν. Ὡς πρὸς τὴν ζακέταν ἁρμόζον εἶναι ν' ἀποφεύγηται καὶ ὁ λευκὸς καὶ ὁ μαῦρος λαιμοδέτης (ἐκτὸς ἂν ὁ φέρων πενθῇ), νὰ προτιμᾶται δὲ λαιμοδέτης (ρεγκάτα) βαθύχρωμος. Τὸ φράκον συνοδεύεται τὴν ἑσπέραν ἀπὸ λευκὸν γιλέκον, ἀλλ' ὅμως δὲν ἀποκλείεται ἡ χρῆσις τοῦ μαύρου.

Τὰ χειρόκτια εἰς τὰς αἰθούσας ἔχουν ἐγκαταλειφθῆ καὶ παρ' αὐτῶν ἔτι τῶν χορευτῶν καὶ χορευτριῶν. Ὁ πῖλος δὲν παραλαμβάνεται ἐντὸς τῆς αἰθούσης. Μεταπολεμικῶς, τὸ σμόκιν, ὅπερ ἐθεωρεῖτο σχεδὸν ἀνεπίσημον ἔνδυμα, ἐμφανίζεται συνηθέστατα, καὶ εἰς μεγάλους ἀκόμη χορούς, φερόμενον ἰδίως ὑπὸ τῶν νεωτέρων. Ὡς προεσπερινὸν ἔνδυμα δεξιώσεων, χορευτικῶν καὶ μή, φέρεται ὁ *σάκκος* (σακάκι), ἀδιαφόρως ἂν σταυρωτὸς ἢ μή, ὁ ὁποῖος κατὰ τοὺς χειμερινοὺς τοὐλάχιστον μῆνας πρέπει νὰ εἶναι μᾶλλον βαθύχρωμος.

Τὰ τοῦ γυναικείου ἐνδύματος ὁρίζει ἑκάστοτε ὁ συρμός, ὁλονὲν ραγδαίως κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη μεταβαλλόμενος. Ἡ ἔξωμος ἐσθής, ἥτις κατὰ τὰ πρὸ τοῦ πολέμου ἔτη ἦτο ἀποκλειστικῶς ἑσπερινὸν ἔνδυμα, φέρεται μεταπολεμικῶς κάπως περιωρισμένη εἰς ἄνοιγμα περὶ τὸν λαιμόν, καὶ ἐν καιρῷ ἡμέρας. Καὶ αὐταὶ ἀκόμη αἱ νύμφαι, αἵτινες ἄλλοτε ἔφερον τὴν νυμφικὴν ἐσθῆτα ἑρμητικῶς κλειστὴν κατὰ τὸν τράχηλον καὶ τοὺς βραχίονας, τώρα ἐμφανίζονται μὲ ἐσθῆτα ἔξωμον, ἀπολύτως πάντοτε λευκὴν μετὰ πέπλου λευκοῦ. Ἀπολύτως λευκὴν ἐσθῆτα ἔφερον ἐπίσης ἄλλοτε αἱ παρθένοι, αἱ τὸ πρῶτον ἐμφανιζόμεναι εἰς ἀνακτορικὸν χορὸν καὶ ἡ μεγάλη κυρία ἐπὶ τῶν τιμῶν. Λευχειμονοῦσιν ὡσαύτως παρὰ τοῖς Καθολικοῖς αἱ παρθένοι αἱ τὸ πρῶτον κοινωνοῦσαι τῶν ἀχράντων μυστηρίων. ΧΡ. ΔΑΡΑΛΕΞΗΣ

—[ΥΓΙΕΙΝ.] Διὰ τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον ἡ ἐνδυμασία ἀπὸ ὑγιεινῆς ἀπόψεως εἶναι ἀπολύτως ἀπαραίτητος, ὡς προφυλάττουσα αὐτὸν ἀπὸ τὰς ἐκ ψύξεως νόσους. Ὁ ἀνθρώπινος ὀργανισμὸς ἔχει βεβαίως τὴν ἱκανότητα, ὅπως διὰ τῶν φυσιολογικῶν αὐτοῦ λειτουργιῶν (φυσικῶν καὶ χημικῶν) διατηρῇ σταθερὰν τὴν ἰδίαν αὐτοῦ θερμοκρασίαν παρὰ τὰς μεταπτώσεις τῆς θερμοκρασίας τοῦ περιβάλλοντος, δηλαδὴ ὅπως τηρῇ ἐν ἰσορροπίᾳ τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν ἀπώλειαν τοῦ θερμαντικοῦ. Κυρίως δὲ ἐπιτυγχάνεται τοῦτο διὰ τῆς φυσικῆς ὑπὸ τοῦ δέρματος διαρρυθμίσεως τῆς θερμότητος. Ἀλλ' ὅμως ἡ ἱκανότης αὕτη τοῦ ὀργανισμοῦ δὲν εἶναι ἀπεριόριστος, κυρίως δὲ διὰ τὰς μεγάλας καὶ ἀποτόμους μεταβολὰς τῆς ἐξωτερικῆς θερμοκρασίας ἡ χρῆσις ἐνδυμάτων, ἀναλόγων πρὸς τοὺς ἑκάστοτε κλιματολογικοὺς ὅρους, εἶναι ἀπαραίτητος. Ὡς πρὸς τὸ εἶδος, βάρος, ποσὸν κλπ. τῶν ἐνδυμάτων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὁρισθῶσι ταῦτα ὅμοια δι' ἅπαντας τοὺς ἀνθρώπους, ἔστω καὶ ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους διαβιοῦντας. Διότι ἅπαντες οἱ ὀργανισμοὶ δὲν ἐμφανίζουσι τὴν αὐτὴν ἀμυντικὴν κατὰ τοῦ ψύχους ἀντίδρασιν τοῦ δέρματος, ἥτις δύναται καὶ τελείως νὰ ἐκλείψῃ ἐπὶ τῶν ἐκτεθηλυμένων ἀτόμων. Δέον νὰ τονισθῇ ὅτι ἀπὸ τὰς ἐκ ψύξεως νόσους προφυλάσσει τὸν ἄνθρωπον κυρίως ἡ σκληραγωγία τοῦ δέρματος αὐτοῦ καὶ εἶτα ἡ βαρύτης τῆς ἐνδυμασίας του. Παράδειγμα σαφέστατον ἔχομεν τοὺς χωρικοὺς καὶ τοὺς ναύτας κυρίως, οἵτινες μὲ ἐλαφρότατον ἔνδυμα καὶ πολλάκις καταλείποντες ἀκάλυπτον τὸ στῆθος αὐτῶν ὑφίστανται ἀκινδύνως τὴν ἐπίδρασιν ταπεινῶν θερμοκρασιῶν.

Πάντως ὅμως καὶ ἐπὶ τῶν μᾶλλον σκληραγωγημένων συγχρόνων ἀτόμων ἐπιβάλλεται ὑπὸ τῆς ὑγιεινῆς ἡ χρῆσις τῆς ἐνδυμασίας ὡς παρακωλυτικῆς τῆς ἀποτόμου ἀπωλείας θερμαντικοῦ ἐκ τοῦ σώματος. Ἔχει ἀποδειχθῆ ὅτι ἄνθρωπος τελείως ἐνδεδυμένος ἀποβάλλει δι' ἀκτινοβολίας μόνον τὸ τρίτον τοῦ ποσοῦ τῆς θερμότητος, ὅπερ θὰ ἀπέβαλλε γυμνός.

Ἵνα ὅμως ἡ ἐνδυμασία ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ὑγιεινῆς, ἀνάγκη ὅπως ἐκπληροῖ ὡρισμένας προϋποθέσεις, καὶ δή:

α') Νὰ μετριάζῃ τὴν ἐκ τοῦ σώματος ἀποβολὴν τοῦ θερμαντικοῦ. Πρὸς τοῦτο συντελεῖ κυρίως τὸ ποσὸν τοῦ ἀέρος, —ὅστις εἶναι κατ' ἐξοχὴν δυσθερμαγωγός— ὅπερ περικλείεται ἀφ' ἑνὸς μὲν μεταξὺ τῶν νημάτων τοῦ ὑφάσματος, ἀφ' ἑτέρου δὲ μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐνδυμάτων. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἀναλόγως τῶν ἐξωτερικῶν ὅρων φέρομεν ἄλλοτε ἄλλον ἀριθμὸν ἐνδυμάτων. Ἀλλ' ἡ ἐκ τοῦ σώματος ἀποβολὴ τοῦ θερμαντικοῦ ἐξαρτᾶται καὶ ἐκ τῶν φυσικῶν ἰδιοτήτων τοῦ ὑφάσματος, ὡς καὶ ἐκ τοῦ τρόπου τῆς ὑφάνσεως αὐτοῦ. Οὕτω τὰ ἐξ ἐρίου ὑφάσματα εἶναι δυσθερμαγωγά, ἐὰν δὲ διὰ τῆς ὑφάνσεως καταστῶσι πορώδη, παρακωλύουσι κάλλιον τὴν ἀποβολὴν τοῦ θερμαντικοῦ λόγῳ τῆς ἐντὸς τῶν πόρων ὑπαρχούσης μεγάλης ποσότητος ἀέρος. Τὴν ἀποστολὴν των ὅμως ἐκπληροῦσι τὰ ἐνδύματα μόνον ἐφ' ὅσον διατηροῦνται ξηρά. Ὅταν ταῦτα ἀπορροφήσωσιν ὕδωρ καθ' οἱονδήποτε τρόπον (βροχή, ἱδρώς), ἐπαυξάνουσιν ἀντιθέτως τὴν ἀπώλειαν θερμαντικοῦ ἐκ τοῦ σώματος.

β') Νὰ διευκολύνῃ τὴν ἐκ τοῦ σώματος ἀποβολὴν τῶν ὑδρατμῶν. Πρὸς τοῦτο ὁ τρόπος τῆς ὑφάνσεως πρέπει νὰ εἶναι τοιοῦτος, ὥστε νὰ ἐπιτρέπῃ τὴν διηνεκῆ κυκλοφορίαν τοῦ ἀέρος, διότι ἐὰν ἡ ὑγρασία τούτου εἰς τὰ ἐσωτερικὰ ἐνδύματα ἀνέλθῃ ὑπερβαλλόντως, ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται προφανῶς ἀδιαθεσίαν. Ἐξ ἄλλου τὸ διαχωρητὸν τῶν ἐνδυμάτων συντελεῖ τὰ μέγιστα εἰς τὴν σκληραγωγίαν τοῦ δέρματος, τῆς ὁποίας τὴν σημασίαν ἐτονίσαμεν ἀνωτέρω.

γ') Νὰ προφυλάττῃ τὸ σῶμα ἀπὸ τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου. Πρὸς τοῦτο συντελεῖ κυρίως τὸ χρῶμα τῶν ἐνδυμάτων, καθότι ὅσῳ ἡ χροιὰ αὐτῶν εἶναι ἀνοικτοτέρα, τοσούτῳ μικρότερον ποσὸν θερμαντικοῦ ἀπορροφᾶ. Ἂν ἐκφράσωμεν διὰ τοῦ ἀριθμοῦ 100 τὴν δύναμιν τοῦ ἀπορροφᾶν τὰς θερμαντικὰς ἀκτῖνας διὰ τὰ λευκὰ ὑφάσματα, ἀνέρχεται αὕτη διὰ τὰ ἔχοντα ἀνοικτὸν κίτρινον χρῶμα εἰς 102, διὰ τὰ ἔχοντα βαθὺ κίτρινον εἰς 140, ἀνοικτὸν πράσινον εἰς 152, ἐρυθρὸν εἰς 168, διὰ τὰ φαιόλευκα εἰς 198, καὶ διὰ τὰ μέλανα εἰς 208. Διὰ τοῦτο αἰσθανόμεθα τὴν ἡλιακὴν θερμότητα εἰς μείζονα βαθμὸν ὅταν περιβαλλώμεθα διὰ σκοτεινοχρόων ἐνδυμάτων.

Διὰ τὴν ἄμεσον περιβολὴν τοῦ σώματος, ἤτοι διὰ τὴν λινοστολήν, καταλληλότερα ἐνδύματα εἶναι τὰ μὴ ἐρεθίζοντα τὸ δέρμα, ἀλλὰ πάντως πορώδη, κυρίως μὲν τὰ ἐκ βάμβακος, εἶτα δὲ τὰ λινὰ καὶ μεταξωτά. Ἐπὶ ἀνθρώπων ὅμως οἵτινες ὑπόκεινται εἰς ἀφθόνους ἐφιδρώσεις τὰ ἐσωτερικὰ ἐνδύματα δέον νὰ συνίστανται ἐξ ἐρίου, ὅπερ παραλαμβάνει εὐκολώτερον τὸν ἱδρῶτα, ὡς ὑγροσκοπικώτερον τοῦ λίνου, πάντως ὅμως νὰ εἶναι πορώδη καὶ πλεκτά.

Τὰ ἐνδύματα δυνατὸν νὰ προξενήσωσι βλάβην εἰς τὴν ὑγείαν τῶν ἀνθρώπων, εἴτε διὰ τῆς ἀκαταλλήλου αὐτῶν προσαρμογῆς εἰς τὸ σῶμα, εἴτε διὰ τῆς δηλητηριώδους συστάσεως τῶν χρωστικῶν δι' ὧν βάπτονται, εἴτε τέλος διὰ τῆς μεταδόσεως λοιμωδῶν νοσημάτων. Πρὸς τοῦτο συντελεῖ ἡ μεγάλη ποσότης τοῦ ρύπου, ὅστις συσσωρεύεται ἐντὸς τῶν ἐνδυμάτων καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου εἶναι ἀναμεμιγμένα πολυάριθμα μικρόβια, ὧν ἡ πληθὺς καθίσταται τοσούτῳ μείζων, ὅσῳ πλείονα χρόνον φέρει τις τὰ ἐνδύματα. Τὰ μικρόβια ταῦτα εἰσδύονται εἰς τὰ ἐνδύματα κυρίως μετὰ τῶν μορίων τοῦ κονιορτοῦ καὶ τῶν λεπίων τῆς ἐπιδερμίδος. Τὰ ἐνδύματα, τοσούτῳ μᾶλλον, ἅτινα ἔχουσιν ἀνώμαλον ἐπιφάνειαν, διακρατοῦσι μείζονα ἀριθμὸν μικροβίων, ὡς π. χ. συμβαίνει τοῦτο ἐπὶ τῶν ἐριούχων· οὕτως ἐπὶ παλαιῶν στρατιωτικῶν στολῶν ἀνευρέθησαν ζῶντα πλεῖστα εἴδη μικροβίων, ὡς στρεπτόκοκκοι, σταφυλόκοκκοι κλπ.

Νόσοι μεταδιδόμεναι συχνότατα διὰ τῶν ἐνδυμάτων εἶναι ἡ εὐλογία, ἡ ἰλαρά, ἡ ὀστρακιά, ἡ διφθερῖτις, ἡ φυματίωσις, ὁ τῦφος, ἡ χολέρα καὶ ἄλλαι. Ἐπίσης δὲ καὶ αἱ τραυματικαὶ λοιμώξεις ὀφείλονται πολλάκις εἰς τὴν διὰ τεμαχίων ὑφάσματος μόλυνσιν τοῦ τραύματος. Τὰ ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων ὑπάρχοντα παθογόνα μικρόβια ἀποκτείνομεν διὰ τοῦ βρασμοῦ καὶ τῶν λοιπῶν μεθόδων ἀπολυμάνσεως. Ὁ δὲ παρ' ἡμῖν ἐν χρήσει τρόπος πλύσεως, συνιστάμενος εἰς τὴν ἐπίχυσιν ζέοντος διαλύματος τέφρας ξύλων, συντελεῖ ἐν μέρει πρὸς ἀπολύμανσιν τῶν ἐνδυμάτων, ἣν εἶτα συμπληροῖ τὸ σιδήρωμα. Κ. ΚΕΡΕΣΤΕΤΖΗΣ

—[ΟΠΛΟΜΑΧ.] Κατὰ τὴν συμβολήν, τὴν ἄσκησιν καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς ὁπλομαχητικῆς, τοῦ ξίφους ἀσκήσεως (fleuret), τοῦ τριγωνικοῦ ξίφους (épée de combat), ἢ τῆς σπάθης (sabre), οἱ ἀθληταὶ ὁπλομάχοι φέρουσιν ἰδίαν κατάλληλον ἐνδυμασίαν, ἀφ' ἑνὸς ἵνα μὴ δυσχεραίνωνται αἱ κινήσεις αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἐνδυμάτων, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἵνα προφυλάσσωνται ἐπαρκῶς ἐκ τῶν νύξεων τοῦ ξίφους ἢ τῶν κτυπημάτων τῆς σπάθης. Εἰς τοὺς πόδας φέρουσιν ὑποδήματα ἐκ μαλακοῦ ἰσχυροῦ σκύτους (βακέτας) ἄνευ ὑποπτερνίου (τακουνίου), λινὴν εὐρύχωρον περισκελίδα καὶ ἀμπέχονον ἐκ μαλακοῦ ἰσχυροῦ λινοῦ ὑφάσματος κομβωνομένου κατὰ μῆκος τοῦ ἀριστεροῦ πλευροῦ ἐν σχήματι θώρακος τοῦ στήθους μὲ περιλαίμιον ὕψους 4—5 ἑκατοστομέτρων. Ἡ ὁπλοφοροῦσα χεὶρ περιβάλλεται ὑπὸ χειροκτίου εἰδικοῦ, ὁ ἀγκὼν ὑπὸ σκυτίνου περιαγκωνίου, ἡ δὲ κεφαλὴ καὶ τὸ πρόσωπον προστατεύονται ὑπὸ μάσκας ἐκ δικτυωτοῦ χαλυβδίνου πλέγματος.

Ἐν τῇ μονομαχητικῇ ἡ ἐνδυμασία ἔχει μεγίστην σημασίαν διὰ τοὺς μονομαχοῦντας. Καίτοι δὲν καθορίζεται αὕτη ὑποχρεωτικῶς, ἐν τούτοις ἡ παράδοσις ὑπαγορεύει τὴν τήρησιν ὡρισμένων ὅρων πρὸς τὸ συμφέρον ἀφ' ἑνὸς τῶν ἀντιπάλων, καὶ ἀφ' ἑτέρου πρὸς διεξαγωγὴν τῆς μονομαχίας ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς δι' ἀμφοτέρους ὅρους. Διὰ τοῦτο ἡ συνήθεια ἐπιβάλλει γενικῶς νὰ καταβάλληται φροντίς, ἵνα οἱ μονομαχοῦντες φέρωσι τὰ αὐτὰ περίπου ἐνδύματα ἀναλόγως τοῦ ὅπλου δι' οὗ διεξάγεται ἡ μονομαχία, τῶν ὅρων αὐτῆς καὶ τοῦ ἐδάφους, ἐφ' οὗ θὰ διεξαχθῇ. Ἐὰν ἡ μονομαχία διεξαχθῇ διὰ ξίφους ἢ σπάθης, δύνανται οἱ μονομαχοῦντες νὰ φέρωσι τὴν εἰδικὴν ἐνδυμασίαν τῶν ὁπλομαχούντων, ἄνευ ὅμως μάσκας καὶ ἀμπεχόνου, ἀλλὰ μὲ μόνον ὑποκάμισον καὶ μὲ χειρόκτιον ἐκ δέρματος δορκάδος, ὅμοιον πρὸς τὸ φερόμενον ὑπὸ τῶν στρατιωτικῶν, ὅπερ εἶναι προτιμότερον τοῦ ἐξ ὀλισθηροῦ δέρματος. Προτιμότερον ἐπίσης νὰ φέρωσιν ὑποδήματα μὲ σφιγκτῆρας καὶ τακούνια πλατέα καὶ χαμηλά. Ἡ περισκελὶς δέον νὰ ἦ πανταχοῦ πλατεῖα καὶ ἰδίως ἐπὶ τῶν γονάτων, ἵνα μὴ αὕτη παρακωλύῃ τὰς κινήσεις καὶ ἵνα καθίσταται εὐχερὴς ἡ προβολή. Τὰ θυλάκια δέον νὰ ὦσιν ἐντελῶς κενά. Προκειμένου περὶ μονομαχίας διὰ πιστολίου, ἡ μὲν ἐνδυμασία τῶν κάτω ἄκρων δὲν ἔχει πολλὴν σημασίαν, ἀλλ' ὁ κορμὸς δέον νὰ περιβάλληται ὑπὸ μόνον τοῦ ὑποκαμίσου, συνήθως ἐκ μετάξης, νὰ ἐξετάζωνται δὲ οἱ μονομαχοῦντες ὑπὸ τῶν μαρτύρων καὶ νὰ βεβαιοῦται ὅτι οὗτοι οὐδὲν φέρουσιν ἐπ' αὐτῶν ἀντικείμενον δυνάμενον νὰ προκαλέσῃ τυχὸν παρέκκλισιν τῆς σφαίρας τοῦ ἀντιπάλου. Τοῦτο δὲ διότι εἰς πλείστας μονομαχίας παρετηρήθη ὅτι τινές, ἵνα ἐλαττώσωσι τὰς πιθανότητας βαρέος τραυματισμοῦ των, ἔλαβον τὴν μέριμναν νὰ ἀσφαλίσωσι κύρια ὄργανα τοῦ σώματός των διὰ μεταλλίνων ἀντικειμένων φερομένων ἐσωτερικῶς, ὡς ταμβακερῶν ἢ ἄλλων προσομοίων. Τ. Ι. ΚΑΡΑΚΑΛΟΣ

—[ΘΕΟΣΟΦ.] Ὀνομάζονται συχνὰ ἐνδύματα τὰ διάφορα σώματα τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως καταδειχθῇ ἡ μικρὰ σχετικῶς σημασία, τὴν ὁποίαν ἔχουν τὰ ἐξωτερικὰ ταῦτα περιβλήματα τοῦ πραγματικοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου,—τοῦ «ἐγώ». Ὅπως δὲ ὁ φυσικὸς ἄνθρωπος ἐγκαταλείπει ἓν ἔνδυμα τὸ ὁποῖον, διὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον λόγον, τοῦ κατέστη ἄχρηστον, οὕτω καὶ ὁ πραγματικὸς ἄνθρωπος ἢ τὸ «ἐγώ», ἀπορρίπτει, ὅταν δὲν τοῦ εἶναι πλέον χρήσιμα διὰ τὴν ἐξέλιξίν του, κατὰ πρῶτον μὲν τὸ φυσικόν, κατόπιν δὲ καὶ τὰ λεπτότερα του σώματα (βλ. λ. *θάνατος*). Π. Χ.

ἐνδυμάτια (τά). Εἶδος μουσικῆς πρὸς ὄρχησιν ἐν Ἄργει (Πλούτ. περὶ μουσ. 9). Κ. Μ. Κ.

ἐνδυμενία (ἡ) καὶ *ἐνδομενία*· λέξις περιληπτική, ἀγνώστου ἐτυμολογίας, σημαίνουσα τὰ οἰκιακὰ ἐν γένει ἔπιπλα, σκεύη, ἐνδύματα, στρώματα κττ., τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ ἀποκομισθοῦν, ἡ κατασκευή: «τὴν τοιαύτην κατασκευὴν ἐνδομενίαν οἱ πολλοὶ καλοῦσι» *(Πολυδ.)*, «τὴν μὲν ἐνδυμενίαν ἅπασαν ἐκ τῶν οἰκιῶν ἐξήρπασαν» *(Πολύβ.)*.

Ἐνδυμίων, *—ωνος [Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἀεθλίου καὶ τῆς Καλύκης ἐξ Ἤλιδος, ἢ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Πρωτογενείας, Ἀρκὰς ἢ ἐκ Λάτμου τῆς Μ. Ἀσίας καταγόμενος. Ἦτο ὑπερβολικὰ ὡραῖος νεανίας, ὁ ὁποῖος ἐφημίσθη καὶ ὡς ἀστρολόγος, δι' ὃ καὶ σοφὸς ὀνομάζεται. Τάφος καὶ μνημεῖα αὐτοῦ ἐδεικνύοντο ἐν Λάτμῳ τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἐν Ἤλιδι (*Στράβ.* 14, 636—*Παυσ.* 5, 1, 5—6, 20, 9). Ἀκόμη ἀναφέρεται καὶ ἄγαλμα αὐτοῦ χρυσελεφάντινον ἐν Μεταποντίῳ τῆς Κάτω Ἰταλίας (*Παυσ.* 6, 19, 11). Καὶ Σπαρτιάτην δέ τινες παρουσιάζουσιν αὐτόν, καὶ ἐν Ἀρκαδίᾳ ἐμφανίζεται ὡς συζευχθεὶς μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἀρκάδος Ὑπερίππης. Φαίνεται δὲ ἐκ τῶν περὶ αὐτοῦ ἀφηγήσεων, ὅτι ὁ Ζεὺς ἐκτιμῶν αὐτὸν παρέλαβεν εἰς τὸν οὐρανόν, ἀλλ' ἡ καλλονή του προσελκύσασα τὴν προσοχὴν τῆς Ἥρας, ἣν ὁ Ἐνδυμίων δὲν ἀπέρριψεν, ἐγένετο αἰτία νὰ ἀποπεμφθῇ ἐκεῖθεν καὶ ριφθῇ εἰς τὸν Ἅδην, ἤ, κατὰ τὴν συνήθη παράδοσιν, νὰ ἐπιβληθῇ εἰς αὐτὸν ὁ μακρὸς ὕπνος, ὃν διήνυσεν ἐν τῷ σπηλαίῳ τῆς Λάτμου, ἔνθα ὑπῆρχε τὸ ἄδυτον αὐτοῦ. Διὰ τὸ κάλλος καὶ διὰ τὴν δίωξιν ἠγάπησεν αὐτὸν ἡ Σελήνη καὶ κατέστη παροιμιώδης ὁ σύνδεσμος αὐτῶν, λαμβανομένων ὡς ὑποδείγματος εὐτυχῶν ἐραστῶν, ὡς παροιμιώδης κατέστη καὶ ὁ μακρὸς αὐτοῦ ὕπνος, εἰς ὃν κατεδικάσθη, καὶ ἐξ οὗ προῆλθεν ἡ παροιμία «Ἐνδυμίωνος ὕπνος» ἢ «Ἐνδυμίωνος ὕπνον καθεύδεις», μακρὸν δηλαδὴ καὶ μακάριον. ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

— **Ἐνδυμίων** (Endymion) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 342. Ἀνεκαλύφθη τὴν 17ην Ὀκτωβρίου 1892 ὑπὸ τοῦ M. Wolf ἐν Heidelberg. Σ. Π.

ἐνδύναμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων δύναμιν, δυνατός, ἰσχυρός.—Ἐπίρρ. *ἐνδυνάμως*.

ἐνδυναμῶ *(—όω)* καὶ *ἐνδυναμώνω*, *ἀόρ. ἐνεδυνάμωσα—ἐνεδυναμώθην*· ποιῶ τι ἐνδύναμον, δυνατόν, ἐνισχύω, ἰσχυροποιῶ, κοιν. *δυναμώνω*: «ἐνδυναμώνω τοῖχον, —στῦλον κττ.» || μεταφ. ἐνισχύω, ἐνθαρρύνω: «τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ» (Κ. Διαθ.)· || *παθ.* *ἐνδυναμοῦμαι*· ἀποκτῶ δύναμιν, ἰσχύν, ἰσχυροποιοῦμαι: «ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας ἐνδυναμοῦται ὁσημέραι».

Digitized by Google

ἐνδυνάμωμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐνδυναμοῦν, ἐνίσχυσις, δυνάμωμα· || τὸ δι' οὗ ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐνίσχυσις, μέσον ἢ ὄργανον.

ἐνδυνάμωσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐνδυναμοῦν, ἐνίσχυσις, ἰσχυροποίησις, ἐνδυνάμωμα· || ἡ ἐπὶ τὸ ζωηρότερον ἐμφάνισις τῶν φωτογραφικῶν ἀποτυπωμάτων.

—*[Φωτογρ.]* Διὰ τῆς *ἐνδυναμώσεως* ἐπιζητεῖται, ὅπως τὸ φωτότυπον καταστῇ πυκνότερον, συνιστᾶται δ' αὕτη ἐπὶ φωτοτύπων, ἅτινα λόγῳ ἐσφαλμένης ἐκθέσεως ἢ ἀτελοῦς ἐμφανίσεως παρουσιάζουσιν ἀσθενῆ εἰκόνα, εἰς ἣν ὅμως ἐνέχονται ὅλαι αἱ λεπτομέρειαι αὐτῆς. Πρὸς ἐνδυνάμωσιν προὐτάθησαν πλεῖστα σκευάσματα, ἐξ ὧν τὸ μᾶλλον ἐν χρήσει εἶναι κυρίως ὁ διχλωριοῦχος ὑδράργυρος (sublimé).

Τὸ διάλυμα τούτου σκευάζεται διὰ διαλύσεως 2 γραμ. ἐξ αὐτοῦ καὶ 2 γραμ. βρωμιούχου καλίου εἰς 100 κ. ἑ. ὕδατος. Εἰς τὸ παρασκευασθὲν διάλυμα, εἰς ὃ τὸ ἐπίστρωμα τῆς πλακὸς καθίσταται λευκόν, βυθίζεται ἡ πλὰξ μὲ τὸ ἐπίστρωμα αὐτῆς πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἀφίεται ἐπὶ τοσοῦτον, ἀνακινουμένης τῆς λεκάνης, ἕως οὗ λάβῃ τὸ φωτότυπον τὴν ἀπαιτουμένην πυκνότητα. Τοῦτο ἐλέγχεται δι' ἐξετάσεως τοῦ φωτοτύπου εἰς τὸ προσπίπτον καὶ τὸ διερχόμενον φῶς· ὅσον λευκότερον γίνεται τοῦτο, ἐπὶ τοσοῦτον ἡ ἐνδυνάμωσις θὰ εἶναι ἰσχυροτέρα. Ἀφοῦ ἡ πλὰξ λάβῃ τὴν ἐπιθυμητὴν λευκότητα, φέρεται, μετὰ καλὴν δι' ὕδατος ἀνάλυσιν, εἰς διάλυμα 10% θειώδους νατρίου, ὅπου ἐπανακτᾷ τὸ μέλαν αὐτῆς χρῶμα. Τὴν μελάνωσιν τῆς πλακὸς δύναται νὰ ἐπαναφέρῃ καὶ διάλυμα 10% ἀμμωνίας. Ἐὰν ἡ ἐνδυνάμωσις ἐγένετο ἰσχυρά, δυνάμεθα εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ ἐπαναλάβωμεν τὴν ἐργασίαν ἐξασθενοῦντες αὐτὴν πρῶτον διὰ διαλύματος ὑποθειώδους νατρίου καὶ εἶτα ἐνδυναμοῦντες ἐκ νέου. Ἕτερον ἐνδυναμωτικὸν σκεύασμα εἶναι ὁ ἰωδιοῦχος ὑδράργυρος.

Ἀπαραίτητος ὅρος διὰ τὴν ἐπιτυχίαν, τόσον τῆς ἐνδυναμώσεως, ὅσον καὶ τῆς ἐξασθενήσεως, εἶναι ἡ καλὴ στερέωσις καὶ ἔκπλυσις τῶν πλακῶν.

Κ. Γ. Μ.

ἐνδυναμωτὴς (ὁ)· ὁ ἐνδυναμώνων, ὁ ἐνισχύων· || τὸ μέσον διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιτυγχάνομεν τὴν ἐνδυνάμωσιν, οἷον φωτογραφικῶν πλακῶν.

ἐνδυναμωτικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐνδυνάμωσιν, ὁ συντελεστικὸς εἰς τὴν ἐνδυνάμωσιν, ἐνισχυτικός, δυναμωτικός, τονωτικός: «ἐνδυναμωτικαὶ τροφαί».—Ἐπιρρ. ***ἐνδυναμωτικῶς***.

— **ἐνδυναμωτικὰ *φάρμακα*·** βλ. *τονωτικὰ φάρμακα*.

Ἐνδυσποιτρόπιος *['Αρχ.]*. Ὁ δέκατος μὴν τοῦ δελφικοῦ ἡμερολογίου, ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸν Μουνιχιῶνα τοῦ ἀττικοῦ καὶ τὸν καθ' ἡμᾶς Ἀπρίλιον. Ὑπῆρχε καὶ μὴν *Ποιτρόπιος* πρῶτος καὶ δεύτερος, ἤτοι ὁ ἕκτος καὶ ὁ ἀκολουθῶν τοῦτον ἐμβόλιμος τοῦ αὐτοῦ ἡμερολογίου. Κατὰ τοὺς μῆνας τούτους ἤγοντο ὁμώνυμοι ἑορταὶ πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος, τὰ *Ἐνδυσποιτρόπια*, ἐντὸς κλειστοῦ χώρου (*ἐνδὺς*=ἐντὸς) καὶ τὰ Ποιτρόπια ἐν ὑπαίθρῳ. —Π.

ἐνδυτός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἐνδεδυμένος, κοιν. *ντυμένος*· || ***ἐνδυτὸν*** (τὸ) ὡς οὐσ., ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δύναταί τις νὰ φορέσῃ, ἔνδυμα, ἐσθὴς (ἀρχ.).

—*[Τελετουργ.]* Καλεῖται *ἐνδυτὴ* τὸ ἐπὶ τῆς πρωταρχικῆς ὀθόνης ἄμφιον τοῦ θυσιαστηρίου. Πολυτελὲς καὶ χρυσοῦφαντον συνήθως τὸ κάλυμμα τοῦτο, προσεφέρετο ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων. Συχνάκις ἔφερε καὶ χρυσοκέντητον εἰκόνα, τὸ *ταβλίον*, ὅπερ ὁ αὐτοκράτωρ ἠσπάζετο εἰσερχόμενος εἰς τὸ ἅγιον Βῆμα (*Πορφυρογ*. Ἔκθ. βασ. τάξ. Α 10. *Migne*. 102, 164). Οἱ ἀλληγορικῶς ἑρμηνεύοντες τὰ τοῦ ναοῦ ἐνεῖδον ἐν τῇ ἐνδυτῇ τὸν συμβολισμόν, ἄλλοι μὲν τοῦ κόλπου τῆς Θεοτόκου (*Σωφρονίου* § 5. *Migne* 87,3985), ἄλλοι δὲ τῶν ἀπαστραπτόντων ὡς τὸ φῶς ἱματίων τοῦ ἐν Θαβὼρ μεταμορφωθέντος Κυρίου (*Συμεὼν Θεσσαλ*. Περὶ ἁγ. ναοῦ, κεφ. 112. *Migne* 155,316).

Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

ἐνδύω, *ἀόρ. ἐνέδυσα*—*ἐνεδύθην*, παθ. μετχ. *ἐνδεδυμένος*· περιβάλλω τινὰ δι' ἐνδύματος, κάμνω τινὰ νὰ φορέσῃ, κοιν. *ντύνω*, ἀντίθ. *ἐκδύω*, *γυμνῶ*: «ἐνέδυσε τὸ τέκνον του πολυτελὲς ἔνδυμα»· || παθ. *ἐνδύομαι*· φορῶ τὰ ἐνδύματά μου, κοιν. *ντύνομαι*: «ἐνδύομαι ἀμέσως», «ἕως ὅτου ἐνδυθῇ παρῆλθεν ἱκανὸς χρόνος»· || μεταφρ. «ἐνδύω τὰ χρήματά μου,—τὰ κεφάλαιά μου μὲ μετοχάς, μὲ χρεόγραφα» ἀγοράζω διὰ τῶν χρημάτων μου μετοχάς, χρεόγραφα κτλ.· || διὰ τοῦ ῥήματος *ἐνδύω*—*ἐνδύομαι* ἀποδίδεται καθόλου τὸ δημοτικὸν *ντύνω*—*ντύνομαι* (βλ.λ.)· || ἐν τῷ ναυτικῷ *ἐνδύω*: 1) Προσηλῶ ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ὄψεως τῶν νομέων τὰς ἐπηγκενίδας τὰς ἀποτελούσας τὸ *περίβλημα* τοῦ σκάφους (κοιν. *πετσώνω*). 2) Τοποθετῶ τὸ σύνολον τῶν τροχίλων σχοινίων καὶ ψελλίων τῶν ἐχόντων θέσιν ἐπὶ κεραίας, ἱστίου ἢ ἐπιστηλίου (κοιν. *ἀρματώνω* ἢ *ντύνω*).

Σ. Ε. Λ.

Ἔνδωρος *[Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν Παλαιστίνῃ, γνωστὴ ἐκ τῆς εἰς αὐτὴν μεταβάσεως τοῦ *Σαοὺλ* (βλ. λ.).

ἐνδωσμωσίμετρον (τὸ) *[Φυσ.]*. Ὄργανον πρὸς μέτρησιν τῆς ἐνδωσμώσεως.

ἐνδώσμωσις, —*εως* (ἡ) *[Φυσ.]*· βλ. λ. *ὤσμωσις* καὶ *ἠλεκτρικὴ* ἐνδώσμωσις.

ἐνδωτόρροια (ἡ) *['Ιατρ.]*. Ἡ πυόρροια ἀπὸ τοῦ ἔξω ἀκουστικοῦ πόρου. Ὑποδηλοῖ πάθησιν τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀκουστικοῦ πόρου, ἀλλὰ κυρίως τοῦ μέσου ὠτός.

Θ. Δ. Δ.

ἐνδωτοσκόπιον (τό)· βλ. *ὠτοσκόπιον*.

Ἐνέα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τρῳάδος (*Στράβ*. 472, 48) πλησίον τῆς Σκήψεως καὶ τοῦ ποταμοῦ Αἰσήπου. Κατὰ τὸν Γκοσσελὲν (Géographie de Strabon, τόμ. IV, σελ. 51, ὑποσ. 2), ὁ Αἴσηπος εἶναι ὁ σύγχρονος *Σατὰλ Ντερέ*, ἡ δὲ *Ἐνέα* ἡ σύγχρονος *Ἐϊνιέ*, ΑΒΑ τῆς Ἴδης τῆς Μυσίας.

ἐνέγγυος *πίστωσις* *['Αστ. Δίκ.]*· βλ. λ. ***πίστωσις***.

Ἐνεγῆ *[Γεωγρ.]*. Κώμη ἐν Καππαδοκίᾳ τῆς Μ. Ἀσίας, ἄλλως ὀνομαζομένη *Ἀνακοῦ* (*βλ. λ.*).

ἐνέδρα (ἡ)· ὁ τόπος ὅπου τις ἑδρεύει, κάθηται πρὸς κρυφίαν ἐπίθεσιν, πβλ. *ἐξέδρα*, *καθέδρα* καὶ τὸ ἰδιωματ. *καθίστρα*· || ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐνεδρεύειν, παραφύλαξις, κοιν. *καρτέρι*, ἰδιωματ. *χωσιά*, ἀρχ. *λόχος*: «στήνω ἐνέδραν», «ἐμπίπτω εἰς ἐνέδραν», || οἱ ἐνεδρεύοντες αὐτοί: «προκατελήφθη ἐνέδρα καὶ οἱ ἄνδρες συνελήφθησαν»· || φρ. «ἐξ ἐνέδρας» ἐνεδρευτικῶς, δολίως: «μοῦ ἐπετέθη ἐξ ἐνέδρας».

—*[Τακτ.]* Καλεῖται *ἐνέδρα* ἡ δρᾶσις ἡ ἐκτελουμένη ὑπὸ μικροῦ τινος τμήματος πεζικοῦ (ἐνωμοτίας ἄλλοτε, ὁμάδος μάχης σήμερον, σπανιώτατα μέχρι διμοιρίας), τασσομένου ἐν πλήρει ἀφανείᾳ ἐπὶ καταλλήλου τινὸς θέσεως, συνήθως πρὸ τῶν φιλίων προφυλακῶν ἢ τῆς φιλίας ἀμυντικῆς ὀργανώσεως, ἀποτελούσης ὑποχρεωτικὴν διάβασιν τοῦ ἀντιπάλου. Τὸ τμῆμα τοῦτο ἐπιτίθεται αἰφνιδιαστικῶς ἐν καιρῷ κατὰ τοῦ ἀντιπάλου, ἰδίᾳ δὲ διὰ τῆς λόγχης.

Ν. Θ. Κ.

—*[Βυζαντ. 'Ιστορ.]* Παρὰ τοῖς Βυζαντίνοις αἱ *ἐνέδραι* ἦσαν εἶδος *μικροῦ πολέμου*, ἐκαλοῦντο δὲ καὶ *ἐγκρύμματα* καὶ *λόχοι*. Οἱ *ἀκρῖται* διὰ τῶν τολμηρῶν καὶ τεχνικωτάτων ἐνεδρῶν των ἀνεγνώριζον τὰ ἐχθρικὰ ἐδάφη, ᾐχμαλώτιζον κατοίκους τῆς γειτονικῆς χώρας καὶ ἐπληροφοροῦντο περὶ τῶν παρασκευῶν, τῶν προθέσεων καὶ τῶν συγκεντρώσεων τῶν πολεμίων. Ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἀμφότεραι αἱ πτέρυγες καὶ τὰ νῶτα τῆς παρατάξεως ἐκαλύπτοντο δι' ἰσχυρῶν τμημάτων τεταγμένων εἰς ἐνέδρας ἐπὶ ἐπιμελῶς ἐκλεγομένων ἐδαφῶν. Κατὰ τὴν καταδίωξιν τοῦ ἡττηθέντος ἐχθροῦ ἐνέδραι ἐπιτηδείως ἐγκαθιστάμεναι συνεπλήρουν τὴν ἐξόντωσίν του. Κατὰ τὰς ὑποχωρήσεις, τμήματα ἐξ εὐαρίθμων ἀνδρῶν ὑπὸ δραστηρίων ἀρχηγῶν ὁδηγούμενα, ἀνέκοπτον δι' ἐνεδρῶν τὴν ὁρμὴν τῶν προπορευομένων ἐχθρικῶν στρατευμάτων. Ὅταν ὁ βυζαντινὸς στρατὸς ἐστρατοπέδευεν, ἰσχυρὰ τμήματα ἐγκαθιστῶντο, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτός, πέριξ καὶ ἐγγὺς τοῦ στρατοπέδου «ἵν' ὅταν οἱ πολέμιοι συμβάλωσι τοῖς τοῦ χάρακος, ἐκ πλαγίου ἢ ἐκ τῶν ὄπισθεν ἐπελθόντες ἐκεῖνοι (δηλ. οἱ ἐνεδρεύοντες) τὴν ἐπιβολὴν εἰς τὴν αὐτῶν ἐκείνων περιστρέψωσι κεφαλήν». Τὰ τμήματα τὰ ἐξερχόμενα τοῦ στρατοπέδου πρὸς συλλογὴν χόρτου ἢ πρὸς βοσκὴν τῶν ἵππων ἐπροστατεύοντο ὑπὸ ἑτέρων τμημάτων, ἅτινα, ἐξερχόμενα πρὸ τῆς ἡμέρας, ἐγκαθίστων πλὴν τῶν φυλακίων καὶ ἐνέδρας εἰς ἀλλεπαλλήλους γραμμάς, οὕτως ὥστε, ὅταν ὁ ἐχθρὸς ἐπέπιπτε κατὰ τῶν ἀνδρῶν τῆς ἀγγαρείας, οἱ μὲν τῶν προκεχωρημένων ἐνεδρῶν ἐπετίθεντο ἐναντίον του, οἱ δὲ τῶν ὄπισθεν παρηκολούθουν τὰ συμβαίνοντα καὶ ἐπενέβαινον εἰς τὸν ἀγῶνα ἀναλόγως τῶν περιστάσεων. Κατὰ τὰς πολιορκίας ἰσχυρὰ τμήματα πεζικοῦ τῶν πολιορκητῶν ἐκρύπτοντο, διαρκούσης τῆς νυκτός, πλησίον τῶν πυλῶν τῆς πολιορκουμένης πόλεως, ἕτερα δὲ ἐξ ἱππέων ὄπισθεν καὶ εἰς ἀπόστασίν τινα ἀπὸ τούτων. Ἅμα τῇ ἡμέρᾳ οἱ πολιορκηταί, προσποιούμενοι ἐσπευσμένην ὑποχώρησιν, ἐγκατελίμπανον τὸ στρατόπεδόν των. Τοιουτοτρόπως οἱ πολιορκούμενοι ἐξήρχοντο, ἵνα διαρπάσωσι τὸ δῆθεν ἐγκαταλειφθὲν στρατόπεδον καὶ τότε αἱ μὲν ἐνέδραι τοῦ πεζικοῦ ἐπέπιπτον ἐναντίον των, αἱ δὲ τοῦ ἱππικοῦ ἔσπευδον πρὸς τὰς πύλας τῆς πόλεως καὶ ἀπέκλειον ἐκτὸς τῶν τειχῶν τοὺς ἐξελθόντας πολεμίους μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς τῆς ὅλης στρατιᾶς ἐκ τῆς πλαστῆς ὑποχωρήσεως. Πλειστάκις πόλεις ὀχυραὶ ἡλώθησαν διὰ τοῦ στρατηγήματος τούτου. Ἀλλ' ἐν εὐρυτάτῃ κλίμακι αἱ ἐνέδραι ἐφηρμόζοντο κατὰ τὰς αἰφνιδιαστικὰς ἐπιδρομὰς εἰς τὰ ἐχθρικὰ ἐδάφη, καθὼς καὶ εἰς περίπτωσιν ἐπιδρομῆς ἐχθρῶν εἰς τὸ βυζαντινὸν ἔδαφος. Ἡ τακτικὴ τῶν ἐνεδρῶν τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ μετεδόθη εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην διὰ τῶν περιφήμων *στρατιωτῶν*, δηλαδὴ τῶν Ἑλλήνων στρατιωτικῶν, οἵτινες, μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, προσέφεραν ὡς μισθοφόροι τὰς ὑπηρεσίας των εἰς τοὺς διαφόρους στρατοὺς τῆς Εὐρώπης.

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

—*[Κυνηγ.]* Ἡ *ἐνέδρα* (κοιν. *καρτέρι*) εἶναι τρόπος κυνηγίου, καθ' ὃν ὁ κυνηγὸς καταλαμβάνων ὡρισμένην θέσιν ἀναμένει τὴν διέλευσιν τῶν θηραμάτων. Ἡ τοιαύτη θήρα εἶναι παθητική, περιορίζουσα τὸν κυνηγὸν εἰς μακρὰν ἀκινησίαν καὶ ἀποστεροῦσα αὐτὸν τῶν θελγήτρων καὶ τῶν πλεονεκτημάτων τῆς σωματικῆς ἀσκήσεως, ἅτινα ἐνέχει τὸ ἐν κινήσει κυνήγιον. Εἶναι ἐπικίνδυνος συνάμα εἰς τὴν ὑγείαν αὐτοῦ, διότι ἀναγκάζεται νὰ ἐκτίθηται εἰς τὰς ἀτμοσφαιρικὰς ἐπηρείας, ἐπὶ μακρὸν χρόνον πολλάκις ἀναμένων τὴν διέλευσιν τῶν θηραμάτων. Ἡ ἐνέδρα ἀσκεῖται καὶ ἐν καιρῷ ἡμέρας καὶ ἐν καιρῷ νυκτός. Ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ εἶδος τῶν θηραμάτων, ὧν τὰς συνηθείας καὶ τὴν ζωὴν καὶ τὰς θέσεις ὁ οὕτω κυνηγῶν δέον ἐπακριβῶς νὰ γνωρίζῃ. Τὰ πλεῖστα τῶν πτηνῶν κινοῦνται τὴν ἡμέραν πρὸς ἀναζήτησιν τῆς τροφῆς των, τὰ ἄγρια ζῷα ἀναζητοῦσι ταύτην μᾶλλον τὴν νύκτα. Ἑπομένως ὁ ἐνεδρεύων διὰ πτηνὰ ἀσκεῖ τὴν ἐνέδραν του τὴν ἡμέραν, ἰδίως τὴν πρωΐαν, ὅταν τὰ πτηνὰ ἐξέρχωνται πρὸς βοσκήν, ἢ περὶ τὴν μεσημβρίαν καὶ ὀλίγον μετ' αὐτήν, ὅταν μεταβαίνωσι πρὸς κορεσμὸν τῆς δίψης των ἢ πρὸς ἀνάπαυσιν, ἢ περὶ τὴν δείλην, ὅταν μεταβαίνωσι νὰ κοιμηθῶσι (κοιν. *νὰ κουρνιάσουν*). Τοιαῦτα πτηνὰ ἐπιτρέποντα τὴν ἐνέδραν εἶναι κυρίως αἱ τρυγόνες, τὰ ἀγριοπερίστερα, αἱ φάτται, αἱ κίχλαι, οἱ κόσσυφοι, αἱ ἄγριαι νῆσσαι, αἱ ἄγριαι χῆνες, οἱ ἀγριόγαλλοι κτλ. Ἀσκεῖται ἡ ἐνέδρα καὶ διὰ τὰς πέρδικας, ὅταν μεταβαίνωσιν εἰς τὰ νερὰ διὰ νὰ πίωσι περὶ τὴν μεσημβρίαν, καὶ διὰ τοὺς σκολόπακας, ὅταν περὶ τὴν ἑσπέραν ἐξέρχωνται τῶν τόπων, ἔνθα τὴν ἡμέραν κρύπτονται, ἢ ἔρχωνται εἰς καταλλήλους τόπους πρὸς τροφήν. Διὰ τὰ ζῷα, ὡς εἶναι ὁ λαγωός, ὁ ἀγριόχοιρος, ἡ ἔλαφος, ἡ δορκάς, ἡ ἀλώπηξ, ὁ ἀσβός, ἡ ἐνυδρίς, κτλ., ἐνδείκνυται πρὸς ἐνέδραν μᾶλλον ἡ νύξ, ὅταν εἶναι σεληνοφώτιστος. Ὁ ἐνεδρεύων δέον νὰ γνωρίζῃ ἐκ τῶν προτέρων τὰς θέσεις, ἐξ ὧν τὰ θηράματα διέρχονται, πρὸς ἀναζήτησιν μὲν τῆς τροφῆς εἰς τὰς κοινῶς λεγομένας *λοῦζες* ἢ *ξανοίγματα*, πρὸς ἀναζήτησιν δὲ τοῦ νεροῦ εἰς τὰς κοινῶς λεγομένας *ποτίστρες*, ὡς πρὸς δὲ τὰς διαβάσεις των εἰς τὰ *μονοπάτια*, *σύρματα* ἢ *διάβες*, ὡς πρὸς δὲ τὸν ὕπνον εἰς τὰς *κούρνιες*. Ὀφείλει νὰ λαμβάνῃ ὅλα τὰ δυνατὰ μέτρα, ἵνα μὴ εἶναι αἰσθητὸς εἰς τὰ θηράματα, τὰ ὁποῖα ἔχοντα ὀξυτάτην τὴν αἴσθησιν ἀντιλαμβάνονται τῆς παρουσίας του καὶ παρεκκλίνουσι. Πρὸς τοῦτο ἐνδείκνυται ἡ ἐκ κλάδων κατασκευὴ μιᾶς κρύπτης (φυλάκτρας) ἢ ἡ ἐπὶ δένδρου ἀναρρίχησις καὶ ἀσφαλὴς τοποθέτησίς του μεταξὺ τῶν κλάδων του ἢ ἡ κατασκευὴ μιᾶς κοινῆς λεγομένης *δραγασιᾶς*, ὑψηλῆς πως μετὰ πατώματος πρὸς τοποθέτησίν του, ὅτε τοποθετεῖ ἐπ' αὐτοῦ καὶ κλάδους δένδρων διὰ νὰ ἀποκρύπτηται, ἢ ἡ ἐκσκαφὴ λάκκου ἐντὸς τῆς γῆς διὰ νὰ κρυβῇ προκειμένου περὶ ἀγριογάλλων, φρασσομένης τῆς ὀπῆς μὲ κλάδους τινὰς δένδρων μὴ προέχοντας τοῦ λοιποῦ ἐδάφους καὶ διευκολύνοντας τὴν πυροβόλησιν. Εἰς πάσας δὲ ταύτας τὰς περιστάσεις δέον νὰ προσέχῃ τὴν φορὰν τοῦ ἀνέμου, ἡ ὁποία δύναται νὰ προδώσῃ αὐτόν, ὅταν δὲν εἶναι ἀντίθετος. Ὁ πλήρης κατατοπισμὸς τοῦ κυνηγοῦ ἐκ τῶν προτέρων, ἰδίως ὅταν ἐνεδρεύῃ τὴν νύκτα, ἐπὶ τοῦ ἐδάφους εἶναι ἀπαραίτητος κατὰ μὲν τὴν ἡμερινὴν ἐνέδραν, ὅταν αὕτη διεξάγηται ὁμαδικῶς (μὲ *παγάναν*), πρὸς ἀποφυγὴν δυστυχήματος εἴς τινα τῆς ὁμάδος, κατὰ δὲ τὴν νυκτερινὴν πρὸς συγκράτησιν τῆς φαντασίας του ἀπὸ τοῦ νὰ ἐκλαμβάνῃ πᾶσαν σκιὰν ὡς θήραμα. Εἰς τὸν τόπον τῆς ἐνέδρας δέον ὁ κυνηγὸς νὰ εὑρίσκηται πάντως πρὸ τῆς ὥρας τῆς διελεύσεως τῶν θηραμάτων, μεταβαίνων ἐκ κατευθύνσεων, ὅθεν τὰ ἄγρια ζῷα δὲν ἀναμένονται, ἵνα μὴ ἐκ τῶν ἰχνῶν του προδοθῇ. Ὁ ἐνεδρεύων διὰ ζῷα δὲν ἐπιτρέπεται νὰ κινῆται ἢ θορυβῇ πως, οὐδὲ νὰ καπνίζῃ. Ἂν ἡ ἐνέδρα εἶνε ψεκτέα διὰ τὸν παθητικὸν καὶ δολοφονικὸν χαρακτῆρά της, εἶναι ὅμως ἐπιβεβλημένη διά τινα ἐπιβλαβῆ ζῷα ἢ ἁρπακτικὰ πτηνά.

Φ. Δ. ΓΕΩΡΓΑΝΤΑΣ

ἐνεδράσεις (αἱ) (localisations, Lokalisationen) *[Ψυχολ.]*. Καλοῦνται οὕτω γενικώτερον μὲν σημεῖά τινα τοῦ σώματος, ἐν οἷς ἐντοπίζονται ψυχικαὶ λειτουργίαι ἢ ἰδιότητες, εἰδικώτερον δέ, καὶ δὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἐγκεφαλικαὶ ἐνεδράσεις*, χῶραί τινες τοῦ ἐγκεφαλικοῦ φλοιοῦ, ἀντιστοιχοῦσαι πρὸς ὡρισμένας ψυχικὰς λειτουργίας. Κατὰ τὴν ἀρχαιοτέραν περίοδον τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ οὐδ' ἐλαχίστη ὑπῆρχε γνῶσις τῶν σχέσεων μεταξὺ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν. Παρ' Ὁμήρῳ ἡ ψυχὴ ἐντοπίζεται εἰς τὸ διάφραγμα (*φρένας*) καὶ τὴν καρδίαν (*ἦτορ*, *κραδίη*). Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες φυσιολόγοι οὐδὲν σχετικὸν ἀναφέρουσι. Τὸ πρῶτον παρ' Ἐμπεδοκλε εὑρίσκομεν ὑπαινιγμούς τινας. Ὁ φιλόσοφος οὗτος γνωματεύει, ὅτι αἱ κατ' ἄτομον διάφοροι ἰδιότητες τῆς ψυχῆς δέον ν' ἀποδοθῶσιν εἰς τὴν ἀνομοιοειδῆ σύνθεσιν τοῦ αἵματος. Κατὰ τὸν Δημόκριτον μεταξὺ δύο σωματικῶν ἀτόμων ὑπάρχει ἓν ψυχικὸν ἄτομον, ὅπερ ἐμφανίζεται ὡς λεῖον, λεπτόν, στρογγύλον, εὐκίνητον καὶ ὅμοιον πρὸς τὸ πῦρ. Ὁ Ἀναξιμένης, ὁ Ἀναξαγόρας, ἰδίᾳ δὲ Διογένης ὁ

Digitized by Google

Ἀπολλώνιος, θεωροῦσι τὴν ψυχὴν ὡς ἐναέριον ὀντότητα, ἥτις κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ ἀνθρώπου μετοχετεύεται διὰ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος εἰς τοὺς πνεύμονας καὶ διαχέεται καθ' ἅπαν τὸ σῶμα. Ὁ τελευταῖος ποιεῖται κατηγορηματικῶς μνείαν τοῦ ἐγκεφάλου. Ὁ ἰατρὸς Ἀλκμέων ὁ Κροτωνιάτης, σύγχρονος τοῦ Πυθαγόρου, ἐδίδαξε ρητῶς, ὅτι ὁ ἐγκέφαλος εἶναι ἡ ἕδρα τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν. Ἐν σχετικῷ ἀποσπάσματι λέγει: «ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ εἶναι τὸ ἡγεμονικόν». Ὁ Ἀλκμέων μάλιστα ἦτο τῆς γνώμης, ὅτι αἱ παραισθήσεις καὶ ἄλλαι νοσηραὶ καταστάσεις τῆς ψυχῆς γεννῶνται, ὅταν ὁ ἐγκέφαλος εἶναι ψυχρός, ὑγρὸς ἢ ξηρός. Εἰς τὰ συγγράμματα, τὰ ἀποδιδόμενα εἰς τὸν Ἱπποκράτην, σαφῶς ἐκτίθεται ἡ ἀποκλειστικὴ σχέσις τοῦ ἐγκεφάλου πρὸς τὰς λειτουργίας τῆς ψυχῆς. Ἐν τῷ περὶ ἐπιληψίας βιβλίῳ ἀναφέρονται τὰ ἑξῆς: «Οἱ ἄνθρωποι πρέπει νὰ μάθωσιν, ὅτι ἡ χαρὰ καὶ ἡ ὀδύνη, ἡ ὀργὴ καὶ ἡ δυσθυμία προέρχονται ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου. Διὰ τοῦ ἐγκεφάλου σκεπτόμεθα καὶ νοοῦμεν, βλέπομεν καὶ ἀκούομεν κτλ.». Ὁ Ἱπποκράτης κα οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐγίνωσκον ἤδη ἀκριβῶς, ὅτι ἅπασαι αἱ ψυχικαὶ νόσοι εἶναι ἀσθένειαι τοῦ ἐγκεφάλου. Ἡ γνῶσις δὲ αὕτη φαίνεται ταχέως διαδοθεῖσα καὶ μεταξὺ τῶν λαϊκῶν τάξεων. Τῷ 423 π. Χ. ὁ Ἀριστοφάνης ἐν ταῖς «Νεφέλαις» θέτει εἰς τὸ στόμα προσώπου τινὸς τὰς λέξεις: «Φαίνεται ὅτι ὁ ἐγκέφαλός σου διεταράχθη».

Περισσότερον παντὸς ἄλλου ὁ Πλάτων ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τῶν εἰρημένων ἰδεῶν. Καίτοι δὲ δὲν ἀποδίδει εἰς τὸν ἐγκέφαλον πάσας τὰς ψυχικὰς λειτουργίας, ἐντοπίζει ὅμως ἐν αὐτῷ τὸ λογιστικόν. Εἰς τὸν Πλάτωνα ἀντέδρασεν ὁ Ἀριστοτέλης, ὅστις πάλιν ἐντοπίζει τὰς ψυχικὰς λειτουργίας ἐν τῇ καρδίᾳ. Αἱ βραδύτερον γενόμεναι πρόοδοι τῆς ἀνατομικῆς ἐρεύνης παρέσχον ἱκανὴν ὕλην πρὸς ἀνασκευὴν τῆς γνώμης ταύτης τοῦ Ἀριστοτέλους. Ὁ Ἡρόφιλος, στηριχθεὶς ἐπὶ ἰδίων λίαν ἐπισταμένων ἀνατομικῶν καὶ φυσιολογικῶν παρατηρήσεων, ἀνεκάλυψε τὸ πρῶτον ἐν ἔτει 300 τὰ περιφερειακὰ νεῦρα, τὰ ὁποῖα οὐδ' αὐτὸς ὁ Ἀριστοτέλης διέκρινε τῶν ἰνῶν. Ὁ Ἡρόφιλος διέστειλε τὰ αἰσθητήρια ἀπὸ τῶν κινητηρίων νεύρων καὶ κατώρθωσε νὰ παρακολουθήσῃ ταῦτα μέχρι τοῦ ἐγκεφάλου. Ὡς ἕδραν τῆς ψυχῆς ἐθεώρει τὰ κοιλώματα τοῦ ἐγκεφάλου, ἰδίᾳ δὲ τὴν τετάρτην κοιλίαν. Ὁ Ἐρασίστρατος, σύγχρονος μὲν τοῦ Ἡροφίλου ἀλλὰ τὴν ἡλικίαν νεώτερος, ἐντοπίζει τὰς ἀνωτέρας ψυχικὰς λειτουργίας τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰς ἐγκεφαλικὰς ἕλικας. Ὁ Γαληνὸς κατώρθωσε λίαν εὐφυῶς νὰ συνδυάσῃ τὰ πορίσματα τῆς ἀνατομίας καὶ τῆς φυσιολογίας τῆς ἐποχῆς του πρὸς τὴν περὶ πνεύματος θεωρίαν τῶν στωϊκῶν. Αὐτὸς ὁ ἴδιος προέβη εἰς ἀνατομικὰς καὶ φυσιολογικὰς παρατηρήσεις καὶ κατώρθωσεν, ὡς ἰατρός, νὰ μελετήσῃ ἔν τινι σχολῇ μονομάχων τὴν ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ ἐπίδρασιν τραυμάτων τινῶν τοῦ ἐγκεφάλου. Πλὴν δὲ τούτου ἠδυνήθη νὰ στηριχθῇ καὶ ἐπὶ πολυαρίθμων προγενεστέρων ἀνατομικῶν παρατηρήσεων.

Ὁ Γαληνὸς ἰσχυρίζεται ὅτι διὰ τῶν πνευμόνων κατὰ τὴν ἀναπνοὴν καὶ διὰ τῆς ἐπιδερμίδος εἰσέρχεται εἰς τὸ σῶμα ἀτμοσφαιρικὸς ἀήρ. Ὁ ἀὴρ οὗτος μετοχετεύεται διὰ τῶν ἀρτηριῶν εἰς τὴν καρδίαν καὶ ἐκ τῆς καρδίας πάλιν εἰς τὸ σῶμα, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὸν ἐγκέφαλον. Κατὰ τὴν μακρὰν δὲ ταύτην πορείαν διὰ τῶν πνευμόνων, τῆς καρδίας καὶ τῶν ἀρτηριῶν, ὁ ἀὴρ οὗτος ἀπολεπτυνόμενος μεταβάλλεται εἰς ψυχικὸν πνεῦμα, συγκεντρούμενον εἰς τὰ κοιλώματα τοῦ ἐγκεφάλου. Ὅθεν εἰς αὐτὸν δέον κατὰ τὸν ἀνατόμον τοῦτον νὰ ἐντοπίσωμεν τὰς ψυχικὰς λειτουργίας. Ρητῶς ὅμως λέγει ὁ Γαληνός, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῇ, ἂν τὸ πνεῦμα τῶν κοιλωμάτων τούτων εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ ψυχὴ ἢ μόνον τὸ πρώτιστον καὶ κυριώτατον ὄργανόν της.

Οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ οἱ σχολαστικοὶ σπανίως ὁμιλοῦσι περὶ τῆς ἕδρας τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν, ἐκεῖ δ' ἔνθα παρεμπιπτόντως ἅπτονται τοῦ ζητήματος τούτου, στηρίζονται ἐπὶ τῆς αὐθεντίας τοῦ Ἀριστοτέλους ἢ τοῦ Γαληνοῦ. Παρὰ τῷ ἀποστόλῳ Παύλῳ ἡ καρδία θεωρεῖται ὡς τὸ κεντρικὸν σημεῖον τοῦ ψυχικοῦ βίου, μόνον δὲ εἰς μεταγενεστέρας πρὸς τοὺς Ἐφεσίους καὶ τοὺς Κολοσσαεῖς ἀπευθυνομένας ἐπιστολὰς εὑρίσκονται χωρία τινὰ ὑπομιμνῄσκοντα τὰς σχετικὰς περὶ τοῦ λογιστικοῦ θεωρίας τοῦ Πλάτωνος. Ὁ Αὐγουστῖνος παραδέχεται, ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι διακεχυμένη καθ' ἅπαν τὸ σῶμα, ἔν τινι ὅμως ἐπιστολῇ του πρὸς τὸν Οὐολοσιανὸν (Epist. Class. II, Nr 137) ἀναφέρεται ὅτι «Deus ex puncto et quasi centro cerebri sensus omnes quinaria distributione diffundit» (= ὁ Θεὸς διαχέει πάσας τὰς αἰσθήσεις διὰ πενταδικῆς κατανομῆς ἐκ κεντρικοῦ σημείου, ὡσεὶ ἐκ τοῦ κέντρου τοῦ ἐγκεφάλου). Ὁ Νεμέσιος, τὸ περὶ «φύσεως τοῦ ἀνθρώπου» ἔργον τοῦ ὁποίου δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς πρώτη ἀπόπειρα φυσιολογικῆς ψυχολογίας, καὶ ὁ Θεόφιλος ἐντοπίζουσι τὴν αἴσθησιν εἰς τὸ *πνεῦμα* τῶν προσθίων κοιλωμάτων τοῦ ἐγκεφάλου, τὴν νόησιν εἰς τὸ τῶν μέσων καὶ τὴν μνήμην εἰς τὸ τῶν προσθίων κοιλωμάτων. Ὁ Ραμπάνους Μάουρους θεωρεῖ τὴν ψυχὴν ὡς πνευματικὴν οὐσίαν (substantiam spiritualem), ἕδρα τῆς ὁποίας, λέγει, εἶναι πιθανῶς ὁ ἐγκέφαλος. Ὁμοίαν ἀντίληψιν εὑρίσκομεν παρὰ τῷ Σαὶν-Βικτὼρ καὶ Ἀλβέρτῳ τῷ Μεγάλῳ, ἐνῷ τοὐναντίον ὁ Ἀλφρέδος ἐκλαμβάνει πάλιν ὡς ἀποκλειστικὴν ἕδραν τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν τὴν καρδίαν. Ἡ νεωτέρα φιλοσοφία ἠσχολήθη καὶ περὶ τὸ ζήτημα τοῦτο ἀκριβέστερον. Ἡ αὐθεντία τοῦ Ἀριστοτέλους ὑπεχώρησε πρὸ τῶν ρηξικελεύθων τῆς Ἀναγεννήσεως ἰδεῶν. Οἱ σοφοὶ τῶν χρόνων ἐκείνων ἐπελήφθησαν ἰδίων παρατηρήσεων· ἰδίᾳ δὲ ἡ ἀνατομία ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Βεζὰλ καὶ τοῦ Φαλόππιο προώδευσε σημαντικῶς. Ὁ πρῶτος φιλόσοφος, ὅστις, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νέων φιλοσοφικῶν ἰδεῶν καὶ τῶν ἐμβριθῶν ἀνατομικῶν μελετῶν, ἐπραγματεύθη διεξοδικῶς τὸ ζήτημα τῆς σχέσεως μεταξὺ ἐγκεφάλου καὶ ψυχικῶν λειτουργιῶν ὑπῆρξεν ὁ Καρτέσιος. Ἐν τῇ πραγματείᾳ του «Περὶ τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς» («Des passions de l'âme») θεωρεῖ ὡς κυρίαν ἕδραν τῆς ψυχῆς τὸν ἐγκέφαλον καὶ δὴ τὴν ἐπίφυσιν. Γνωρίζομεν σήμερον, ὅτι ἡ ἐπίφυσις οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν μετὰ τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν, ἁπλῶς παριστῶσα τρίτον τινὰ ἀνεξέλικτον ὀφθαλμόν. Ἀντιθέτως πρὸς τὸν Καρτέσιον, ὁ Σπινόζας καὶ ὁ Λεϊβνίτιος δὲν ἐπελήφθησαν τῆς μελέτης τοῦ ζητήματος. Κατὰ τὸν Λεϊβνίτιον ψυχὴ εἶναι ἡ ἐντελέχεια τοῦ σώματος. Ὁ φιλόσοφος οὗτος δὲν παραδέχεται ὅτι ἡ ψυχὴ δύναται νὰ ἐντοπισθῇ εἰς ὡρισμένον σημεῖον τοῦ σώματος. Τὴν σχέσιν τοῦ ἐγκεφάλου πρὸς τὰς ψυχικὰς λειτουργίας ἐμελέτησεν ἐκ παραλλήλου μετὰ τῆς ἀνατομίας καὶ τῆς φυσιολογίας ἡ συνειρμικὴ ψυχολογία (Associationts Psychologie) τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἤδη ὁ Μποννὲ ἐν τῇ πραγματείᾳ του «Essai analytique sur les facultés de l'âme» (1760) ἀνεσκεύασε τὴν περὶ ἐνεδράσεως τῆς ψυχῆς θεωρίαν τοῦ Καρτεσίου, ἰσχυρισθεὶς ὅτι τὸ κεντρικὸν σημεῖον τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν δέον ν' ἀναζητηθῇ ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ τοῦ ἐγκεφάλου, ἔνθα αἱ ἐκ τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων ἐκπορευόμεναι νευρικαὶ ἶνες εὑρίσκονται κατὰ τοιοῦτον τρόπον πλησίον ἀλλήλων, ὥστε δύνανται διὰ συνδετικῶν διαμέσων μελῶν (chaînons) νὰ μεταβιβάζωσι πρὸς ἀλλήλας τὰς κινήσεις των. Ὁ Μποννὲ γνωματεύει, ὅτι ἡ ποιότης τῆς ψυχῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς καταστάσεως τοῦ ἐγκεφάλου. Ἀπειράριθμοι εἶναι αἱ ἀπόπειραι τῶν ἀνατόμων καὶ τῶν φυσιολόγων τοῦ ΙΖ' καὶ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ ὀργάνου τῆς ψυχῆς. Οὐδὲν ὑπάρχει σημεῖον ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ, ὅπερ νὰ μὴ ἐθεωρήθη ἕδρα τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν. Κυρίως ὡς ὄργανον τῶν λειτουργιῶν τούτων ἐξελαμβάνετο ἡ ἐκ τῆς λευκότητος αὐτῆς διακρινομένη ἐσωτερικὴ χώρα τοῦ ἐγκεφάλου, ἡ καλουμένη *λευκὴ οὐσία*, ἰδίᾳ δὲ ὡρισμένον τι σημεῖον αὐτῆς. Ὁ φλοιὸς τοῦ ἐγκεφάλου, ἤτοι ἡ φαιὰ οὐσία αὐτοῦ, δὲν ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τῶν ἀνατόμων ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, θεωρούμενος ἁπλῶς ὡς ἀδενῶδες ὄργανον ἀπεκκρίσεως. Ἡ τελευταία τῶν ὑποθέσεων τούτων, αἵτινες ἀφορῶσι τὰς ἐνεδράσεις τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν, ὀφείλεται εἰς τὸν περιώνυμον Γερμανὸν ἀνατόμον Σαίμμεριγκ. Οὗτος ἔλαβε πάλιν πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ κοιλώματα τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ὑπέλαβε τὸ ἐν αὐτοῖς περιεχόμενον ὑγρὸν ὡς φορέα τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν. Ὁ Κάντιος ἦτο μὲν πεπεισμένος ὅτι ὁ ἐγκέφαλος εἶναι τὸ ὄργανον τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ τονίζει ὅτι στερούμεθα ἐμπειρικῶν τεκμηρίων, δυναμένων νὰ βοηθήσωσιν ἡμᾶς εἰς τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τῶν ἐγκεφαλικῶν ἐνεδράσεων. Ἐν ἔτει 1794 ὁ Πλάτνερ ἐξέδωκεν ἐκτενῆ πραγματείαν ἐπιγραφομένην: «An ridiculum sit animœ sedem inquirire» (θὰ ἦτο ἴσως γελοῖον ν' ἀναζητήσωμεν τὴν ἕδραν τῆς ψυχῆς).

Ὁ πρῶτος, ὅστις ἐστήριξε τὴν φυσιολογίαν τοῦ ἐγκεφάλου ἐπὶ ἀκριβεστάτων ἀνατομικῶν παρατηρήσεων, ὑπῆρξεν ὁ *Γκάλλ*. Οὗτος, πλὴν τοῦ πειράματος, ἔσχεν ὑπ' ὄψιν αὐτοῦ τὴν μελέτην παθολογικῶν περιπτώσεων καὶ τὴν συγκριτικὴν ἀνατομίαν, ἐνῷ οἱ πρὸ αὐτοῦ ἐπιχειρήσαντες νὰ καθορίσωσι τὴν ἕδραν τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν εἶχον στηριχθῆ κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπὶ μεταφυσικῶν ὑποθέσεων. Ὁ Γκὰλλ ὑπέδειξεν εἰς τὴν ἐπιστήμην ἀσφαλῆ κατεύθυνσιν, καίτοι αὐτὸς οὗτος ἠπατήθη ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῶν καθ' ἕκαστον ἐγκεφαλικῶν ἐνεδράσεων. Ἡ βασικὴ θεωρία αὐτοῦ παρενοήθη τελείως, μόλις δὲ δώδεκα ἔτη μετὰ τὴν παρανόησιν ταύτην τὰ κυριώτερα σημεῖά της ἀπεδείχθησαν ὀρθὰ ἐπιστημονικῶς. Ὁ Φλουρὰνς ἀπέδειξεν, ὅτι, ἅμα ὡς καταστραφῇ ὁ φλοιὸς τοῦ ἐγκεφάλου, ἐκλείπουσιν αἱ ἐξωτερικεύσεις τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν. Ὅθεν πᾶσαι αἱ διανοητικαὶ δυνάμεις, πάντα τὰ αἰσθήματα, τὰ ἔνστικτα κτλ. ἑδρεύουσι κατ' αὐτὸν ἐν τῇ φλοιώδει οὐσίᾳ τοῦ ἐγκεφάλου. Εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα ἤχθησαν ὁ Φουβὶλλ καὶ ὁ Ντελαί. Κατ' ἀρχὰς ἐπιστεύθη, ὅτι ἔδει νὰ ἐξαιρεθῶσιν αἱ ἐνσυνείδητοι ἢ βουλητικαὶ κινήσεις, ἀλλὰ βραδύτερον ἐπείσθη ὁ Φουβίλλ, ὅτι καὶ αὗται ἑδρεύουσιν ἐπίσης ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ. Μετὰ πάροδον ὀλίγου χρόνου ἀνατόμοι τινὲς ἐπίστευσαν, ὅτι πάντα τὰ μέρη τοῦ ἐγκεφαλικοῦ φλοιοῦ δὲν εἶναι ἰσοδύναμα, ἀλλ' ὅτι εἰς ἑκάστην ἰδιαιτέραν χώραν αὐτοῦ δέον νὰ ἐντοπισθῇ ὡρισμένη τις ψυχικὴ λειτουργία. Ἤδη κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος Γάλλοι τινὲς ἐπιστήμονες, ὡς ὁ Ντεμουλέν, ὁ Ντάξ, ὁ Μπουλλιό, ὑπέθεσαν, ὅτι αἱ διαταραχαὶ τῆς λειτουργίας τῆς λαλιᾶς ἐξαρτῶνται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ διαταραχῶν τοῦ προσθίου ἐγκεφάλου. Ὁ Μπουλλιὸ ἐκάλει τὸν μετωπιαῖον λοβὸν «l'organe législateur de la parole» (=νομοθετικὸν ὄργανον τοῦ ἐνάρθρου λόγου). Ἀλλ' ἡ ἀκριβὴς ἀπόδειξις ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐνέδρασιν ταύτην ἐγένετο τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ *Παύλου Μπροκᾶ* τῷ 1861, ὅστις ἀπέδειξε συγχρόνως, ὅτι ὁ ἔναρθρος λόγος δὲν ἐντοπίζεται ἐν ὁλοκλήρῳ τῷ μετωπιαίῳ λοβῷ, ἀλλ' εἴς τι σημεῖον, ἔχον διάμετρον δύο ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου καὶ εὑρισκόμενον ἐν τῇ τρίτῃ ἀριστερᾷ μετωπιαίᾳ ἕλικι.

Ὁ Μπροκᾶ διετύπωσε τὴν γνώμην, ὅτι ἅπαξ γενομένης ἀποδεκτῆς τῆς ὑπάρξεως μιᾶς πρώτης ἐνεδράσεως, θὰ ἡδραιοῦτο ἡ ἀρχὴ τῶν ἐνεδράσεων εἰς τὰς ἕλικας τοῦ ἐγκεφάλου. Αἱ μετ' ὀλίγον γενόμεναι σχετικαὶ ἔρευναι ἐπεβεβαίωσαν τὴν γνώμην τοῦ Γάλλου σοφοῦ. Τῷ 1870 οἱ Γερμανοὶ Φρὶτς καὶ Χίρτσιγ ἀπεδείκνυον, ὅτι δι' ἠλεκτρικοῦ ἐρεθισμοῦ ὡρισμένων τινῶν σημείων τῆς ἐγκεφαλικῆς ἐπιφανείας, ἤτοι τῆς φλοιώδους οὐσίας τοῦ ἐγκεφάλου, δύναταί τις νὰ προκαλέσῃ ὡρισμένας κινήσεις. Ὁ ἐρεθισμὸς π. χ. σημείου τινὸς τοῦ ἐγκεφαλικοῦ φλοιοῦ ζῴου τινὸς προκαλεῖ τὴν κίνησιν τοῦ προσθίου ποδός, ὁ ἐρεθισμὸς ἄλλου σημείου ἐπιφέρει τὴν κίνησιν τοῦ ὀπισθίου, ἡ καταστροφὴ ὡρισμένης τινὸς ἐγκεφαλικῆς χώρας προξενεῖ διαταραχὰς τῶν κινήσεων εἰς τὰ ἀντίστοιχα ἄκρα κ.τ.λ.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μπροκᾶ, τοῦ Φρὶτς καὶ τοῦ Χίρτσιγ ἡ θεωρία τῶν ἐνεδράσεων προήχθη μεγάλως. Ἀνατόμοι καὶ φυσιολόγοι, νευρολόγοι καὶ ψυχολόγοι προσεπάθησαν ν' ἀποδείξωσιν, ὅτι πᾶσαι ἀνεξαιρέτως αἱ ψυχικαὶ λειτουργίαι ἐντοπίζονται εἰς ἀντίστοιχα ἐγκεφαλικὰ κέντρα. Περὶ τοῦ γενικοῦ δὲ κύρους τῶν ἐγκεφαλικῶν ἐνεδράσεων οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπῆρχεν. Καταστρεφομένου τοῦ κροταφικοῦ λοβοῦ, ἐκλείπει ἡ ἀκοή. ἐπερχομένης σημαντικῆς ἀλλοιώσεως ἐν τῷ φλοιῷ τῆς ὀπισθίας χώρας τοῦ ἰνιακοῦ λοβοῦ, ἐκλείπει ἡ ὅρασις κτλ. Ἀλλὰ νεώτεραι ἔρευναι ἀπέδειξαν, ὅτι ἡ θεωρία τῶν ἐγκεφαλικῶν ἐνεδράσεων εἶναι ἐν πολλοῖς ἡμαρτημένη. Τινὲς μάλιστα φυσιολόγοι καὶ ἀνατόμοι παραδέχονται τὴν παλαιὰν γνώμην τοῦ Φλουράνς, ὅτι πάντα τὰ μέρη τοῦ ἐγκεφαλικοῦ φλοιοῦ εἶναι ἰσοδύναμα καὶ κατ' ἀκολουθίαν ὅτι τὸ ζήτημα τῶν ἐνεδράσεων δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁριστικῶς λελυμένον.

Πρὸς τὴν θεωρίαν τῶν ἐνεδράσεων συνδέεται καὶ ἡ θεωρία τῶν *τοπικῶν σημείων* (Lokalzeichen-theorie), ἱδρυτὴς τῆς ὁποίας εἶναι ὁ Λότσε καὶ ἣν ἀπεδέχθη ὁ Χέλμολτς καὶ ὁ Βούντ. Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

— *[Ἀνατομ.]* Βλ. *ἐγκεφαλικὰ κέντρα.*

ἐνεδρευτής (ὁ)· ὁ ἐνεδρεύων· || καθόλου, ὁ παγιδεύων, δόλιος, ἐπίβουλος: «ἐνεδρευτὴς κατ' ἀμερίμνων».

— *[Τακτ.]* Καλεῖται *ἐνεδρευτὴς* στρατιώτης πεζικοῦ τασσόμενος κατὰ τὴν *στασιμότητα* (βλ. λ.) πρὸ τῆς ἀμυντικῶς ὠργανωμένης τοποθεσίας ἐπὶ θέσεώς τινος, ἀφ' ἧς νὰ δύναται νὰ παρατηρῇ, παραμένων ὅμως αὐτὸς ἀθέατος, ἅτε διαθέτων συνήθως περισκόπιον, ἔχων δ' ἀποστολὴν νὰ παρακολουθῇ καὶ τὰς παραμικροτέρας ἐργασίας τοῦ εἰς ὀλίγων μέτρων ἀπόστασιν ἐγκατεστημένου ἀντιπάλου. Συνεπῶς, δὲν πρόκειται οὔτε περὶ στρατιώτου ἀποτελοῦντος μέρος τμήματος προωρισμένου δι' *ἐνέδραν*, οὐδὲ περὶ *σκοποῦ*, διότι οὗτος ἔχει ἀποστολὴν τὴν ἐπίβλεψιν ἅπαντος τοῦ πρὸ αὐτοῦ ἐδάφους (εἶναι ὄργανον ἐπιτηρήσεως), ἐνῷ ὁ ἐνεδρευτὴς ἔχει ἀποστολὴν τὴν παρακολούθησιν τῶν ἕξεων τοῦ ἀντιπάλου (ὡρῶν ἀλλαγῆς σκοπῶν, ὡρῶν συσσιτίου, ὡρῶν ἐξόδου περιπόλων κτλ.). Ὁ ὅρος *ἐνεδρευτὴς* εἰσῆλθεν εἰς τὴν στρατιωτικὴν φρασεολογίαν κατὰ τὸν τελευταῖον Παγκόσμιον πόλεμον, εὑρίσκει δὲ πλήρη τὴν ἐφαρμογήν του προκειμένου μόνον περὶ στασιμότητος ἐν ἀμυντικῶς ὠργανωμένῃ τοποθεσίᾳ (σταθεροποιημένῳ μετώπῳ)· διότι, προκειμένου περὶ συνήθων προφυλακῶν ἐν ἀγῶνι ἑλιγμῶν, εἶναι ἀδύνατος ἡ παρακολούθησις ἕξεων τοῦ ἀντιπάλου, ἀφ' ἑνὸς μὲν λόγῳ τῆς μεγάλης ἀποστάσεως τῆς χωριζούσης τοὺς ἀντιπάλους, ἀφ' ἑτέρου δὲ λόγῳ τοῦ ὅτι ἐν τῇ ἰδίᾳ θέσει δὲν παραμένουσι ποτὲ τὰ στρατεύματα ἐπὶ μακρόν. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

ἐνεδρευτὴς (ὁ) (Enedreutes) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μικροῦ μεγέθους, ἀπαντῶντας πολλαχοῦ τῆς γῆς καὶ ὧν ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶσιν ἐν Εὐρώπῃ. Δ. Ν. Π.

ἐνεδρευτικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐνέδραν, ὁ ἁρμόδιος ἢ ἐπιδέξιος πρὸς ἐνέδραν

ἐνεδρεύω, *ἀόρ. ἐνήδρευσα·* στήνω ἐνέδραν, παραμονεύω, παραφυλάττω ἵνα ἐπιτεθῶ κατά τινος κρυφίως: «ἐνεδρεύων ὄπισθεν τοῦ τοίχου, —τοῦ δὲν-

Digitized by Google

δρου, κεκρυμμένος ἐντὸς τάφρου βάλλει κατὰ τοῦ ἀντιπάλου».

ἔνεδρον (τό)· μεταγν. ἀντὶ *ἐνέδρα*.

ἔνεδρος (ὁ, ἡ),—*ον*· (τὸ) ὁ ἔχων τὴν ἕδραν του, τὴν διαμονήν του ἔν τινι τόπῳ, ἐγκάτοικος.

ἐνείλημα (τό)· τὸ περιπλακέν, τὸ ἐμπλακέν· || εἴλημα, τύλιγμα (ἀπὸ τοῦ *ἐνειλέω*).

ἐνείλησις, —*εως* (ἡ)· συστροφή, ἐμπλοκὴ (ἀπὸ τοῦ *ἐνειλέω*).

ἐνειλιγμένος,—*η*,—*ον*· παθ. μετοχ. τοῦ *ἐνελίσσω*· τυλιγμένος, περιτυλιγμένος.

—*[Μαθ.]* Καλεῖται *ἐνειλιγμένη* μιᾶς καμπύλης ὁ τόπος τῶν κέντρων καμπυλότητος αὐτῆς. Ἡ ἀρχικὴ δὲ καμπύλη σχετιζομένη ὡς πρὸς τὴν ἐνειλιγμένην αὐτῆς καλεῖται *ἐξειλιγμένη*. Τὴν ἐνειλιγμένην μιᾶς καμπύλης κατασκευάζομεν, ἐὰν εἰς ἕκαστον σημεῖον τῆς καμπύλης φέρωμεν τὴν ἀκτῖνα καμπυλότητος καὶ ἑνώσωμεν τὰ ἄκρα. Ἀποδεικνύεται, ὅτι ἡ ἐφαπτομένη εἰς ἕκαστον σημεῖον ἐνειλιγμένης εἶναι ἡ κάθετος τῆς καμπύλης εἰς τὸ ἀντίστοιχον σημεῖον, τὸ δὲ τόξον τῆς ἐνειλιγμένης εἶναι ἴσον πρὸς τὴν διαφορὰν τῶν εἰς τὰ ἄκρα αὐτοῦ ἀντιστοιχουσῶν ἀκτίνων καμπυλότητος.

Ἐὰν καλέσωμεν x_1, y_1 τὰς συντεταγμένας τοῦ κέντρου καμπυλότητος εἰς τὸ σημεῖον Μ (x, y) τῆς καμπύλης, αἱ ἐξισώσεις τῆς ἐνειλιγμένης εἶναι:

$$x_2 = x - \frac{(1+y'^2)\,y'}{y''}, \qquad y_1 = y + \frac{1+y'^2}{y''}$$

Μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἐνειλιγμένης ὑπάρχουν ἄπειροι ἐξειλιγμέναι, ὅλαι αἱ παράλληλοι καμπύλαι πρὸς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐξειλιγμένην αὐτῆς. Αἱ διάφοροι δὲ αὗται ἐξειλιγμέναι γράφονται ὑπὸ τῶν σημείων τῆς ἐφαπτομένης τῆς ἐνειλιγμένης ὅταν αὕτη κυλίηται ἐπ' αὐτῆς. Σ. Μ.-Ο.

ἔνειμι· εἰμὶ ἔν τινι, ἐνυπάρχω, ἐγκατοικῶ· || *ἔνεστι*· ἀπροσώπως, εἶναι δυνατόν, ἐπιτετραμμένον.

ἐνείργω, *ἀντὶ ἐνείργνυμι, ἀόρ. ἐνεῖρξα* ἐγκαθείργω, ἐγκλείω.

ἐνείρω· ἐναρμόζω, ἐμπλέκω, ἐμβάλλω, συνηθ. *παρενείρω* (βλ. λ.).

ἕνεκα καὶ *ἕνεκεν*· πρόθεσ. καταχρηστ., μετὰ γενικῆς σημαίνει τὸ ἀναγκαστικὸν αἴτιον: «ἕνεκα τῶν ἀδικημάτων ἐφόνευσαν αὐτούς», «ἕνεκα τῆς ἀκολασίας τοῦ πατρὸς δυστυχοῦν οἱ παῖδες», «πολλοὶ ἐπένθησαν ἕνεκα τοῦ πολέμου» ἄλλως *ἐξ αἰτίας, διά, γιά*· || τὸ τελικὸν αἴτιον, ἤτοι τὸν σκοπὸν χάριν τοῦ ὁποίου συμβαίνει τι: «ἀγωνίζονται ἀρετῆς ἕνεκα καὶ οὐ χρημάτων», «ἀποστέλλω σοι τοῦτο τὸ δῶρον τιμῆς καὶ ἀγάπης ἕνεκα» ἵνα δείξω τὴν πρὸς σὲ τιμὴν καὶ ἀγάπην, «ἕνεκα τίνος λέγονται ταῦτα;» πρὸς ποῖον σκοπόν; ἄλλως *χάριν, διά, γιά*.

ἐνέλιξις, —*εως*· ἡ ἀφῃρημένη ἔννοια τοῦ *ἐνελίσσω* (βλ. λ.).

—*[Φιλοσ.]* Ὁ ὅρος *ἐνέλιξις* (involution) ἐξελήφθη διαφόρως ὑπὸ τῶν φιλοσόφων ἑκάστων. Οὕτως ὁ Νικόλαος Κουζᾶνος ταυτίζει τὴν *ἐνέλιξιν* πρὸς τὴν *ἐμπλοκὴν* (complicatio). Ὁ Λεϊβνίτιος ἀντιθέτει αὐτὴν πρὸς τὴν *ἐξέλιξιν* (evolutio), θεωρεῖ δὲ τὸν θάνατον ὡς «ἐνέλιξιν», ἤτοι ἁπλούστευσιν, διάλυσιν τῆς συνθέσεως τοῦ ὀργανισμοῦ. Ὁ Ἕρβαρτος *ἐνέλιξιν* ἐκάλεσε τὴν ἀνάπλασιν τῶν παραστάσεων, ἤτοι τὴν ἀναπαραγωγὴν τῆς σειρᾶς αὐτῶν ὑπὸ τῆς τελευταῖον εἰσερχομένης εἰς τὴν συνείδησιν.

—*[Γεωμ.]* Δύο *προβολικοὶ* γεωμετρικοὶ σχηματισμοί, μὲ κοινὸν φορέα, εὑρίσκονται *ἐν ἐνελίξει* ἐὰν τὸ ὁμόλογον ἑνὸς δοθέντος στοιχείου εἶναι τὸ αὐτό, ὅταν τὸ δοθὲν τοῦτο στοιχεῖον θεωρήσωμεν ὅτι ἀνήκει διαδοχικῶς εἰς τὸν πρῶτον ἢ δεύτερον γεωμετρικὸν σχηματισμὸν (βλ. *προβολικότης, ὁμογραφία*). Ἐὰν π. χ. οἱ προβολικοὶ γεωμετρικοὶ σχηματισμοὶ τοὺς ὁποίους ἔχομεν εἶναι αἱ σημειοσειραὶ σ(Α, Β, Γ...) καὶ σ' (Β', Α', Γ',...) καὶ ὁ κοινὸς αὐτῶν φορεὺς ἡ εὐθεῖα (ε), εἰς δὲ τὸ στοιχεῖον Α τῆς πρώτης σ ἀντιστοιχεῖ τὸ στοιχεῖον Α' τῆς δευτέρας σ' καὶ εἰς τὸ στοιχεῖον Β' ≡ Α τῆς δευτέρας σ' (τὸ Α θεωρεῖται νῦν ὡς στοιχεῖον τῆς δευτέρας σημειοσειρᾶς σ') ἀντιστοιχεῖ ἐπίσης τὸ στοιχεῖον Β ≡ Α' τῆς πρώτης, τότε αἱ δύο σημειοσειραὶ σ καὶ σ' εὑρίσκονται ἐν ἐνελίξει.

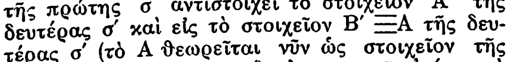

Σχ. 1.

Ἐὰν τὸ σημεῖον Α' τῆς δευτέρας σημειοσειρᾶς σ' (ὁμόλογον τοῦ σημείου Α τῆς σημειοσειρᾶς σ) δὲν συμπίπτῃ μὲ τὸ σημεῖον Β τῆς σημειοσειρᾶς σ (τοῦ ὁποίου σημείου Β ὁμόλογον εἶναι τὸ Β' ≡ Α τῆς σ'), τότε αἱ σ, σ' δὲν ἀποτελοῦν ἐνέλιξιν. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ τὰ στοιχεῖα τῶν σ καὶ σ' τοποθετοῦνται ὡς ἑξῆς ἐπὶ τοῦ κοινοῦ φορέως:

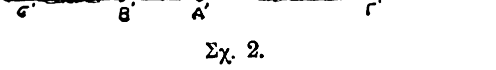

Σχ. 2.

Ἐὰν ἔχωμεν δύο προβολικὰς ἐπιπέδους δέσμας ἀκτίνων, ἐχούσας κοινὸν φορέα, δηλαδὴ ὁμοκέντρους, αὗται ἀποτελοῦν ἐνέλιξιν ἐὰν ἡ σχέσις μεταξὺ δύο ὁμολόγων ἀκτίνων δὲν μεταβάλλεται διὰ τῆς ἀντιμεταθέσεως αὐτῶν.

Διὰ νὰ φέρωμεν δύο προβολικὰς σημειοσειρὰς εἰς τοιαύτην θέσιν, ὥστε ν' ἀποτελοῦν ἐνέλιξιν, ὁρίζομεν εἰς ἑκάστην ἐξ αὐτῶν τὸ σημεῖον, τοῦ ὁποίου ὁμόλογον εἶναι τὸ ἐπ' ἄπειρον σημεῖον τῆς σημειοσειρᾶς, καὶ τὰς θέτομεν ἐπὶ τοῦ κοινοῦ φορέως οὕτως, ὥστε νὰ συμπίπτουν τὰ σημεῖα ταῦτα εἰς ἓν καλούμενον κεντρικὸν σημεῖον τῆς ἐνελίξεως. Ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ἀποτελοῦν αἱ δύο σημειοσειραὶ ἐνέλιξιν, διότι τὸ κεντρικὸν σημεῖον καὶ τὸ ἐπ' ἄπειρον ἀντιστοιχοῦν πρὸς ἄλληλα δύο φορὰς (δηλαδὴ καθ' ὅσον τὸ κεντρικὸν σημεῖον ἀνήκει εἰς τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην σημειοσειρὰν τὸ ὁμόλογόν του εἶναι τὸ αὐτό, τὸ ἐπ' ἄπειρον).

Διπλοῦν στοιχεῖον ἐνελίξεως καλεῖται τὸ στοιχεῖον τὸ ὁποῖον ἔχουν κοινὸν οἱ ἐν ἐνελίξει εὑρισκόμενοι δύο προβολικοὶ γεωμετρικοὶ σχηματισμοί. Μία ἐνέλιξις ἔχει ἢ δύο ἢ κανὲν διπλοῦν στοιχεῖον καὶ ὀνομάζεται *ὑπερβολικὴ* ἢ *ἐλλειπτική*, καθόσον ἐν αὐτῇ δύο συζυγῆ στοιχεῖα δὲν χωρίζονται ἢ χωρίζονται διὰ δύο οἱωνδήποτε ἄλλων. Εἰς ἕκαστον διπλοῦν σημεῖον τῆς ἐνελίξεως συμπίπτουν δύο πρὸς ἄλληλα ἀντιστοιχοῦντα σημεῖα τῆς ἐνελίξεως.

Παράδειγμα σημειοσειρᾶς ἐν ἐνελίξει εἶναι ἡ ἀποτελουμένη ἀπὸ τὰ σημεῖα τὰ κείμενα ἐπὶ μιᾶς

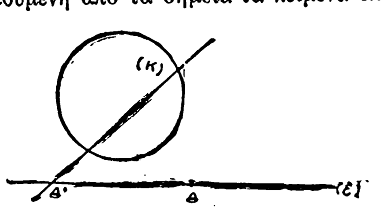

Σχ. 3.

εὐθείας καὶ *συζυγῆ* ὡς πρὸς δοθέντα κύκλον. Διότι τὸ *συζυγὲς* ἑνὸς σημείου Α τῆς εὐθείας ὡς πρὸς τὸν κύκλον (Κ) ὁρίζεται ὡς ἡ τομὴ τῆς *πολικῆς* εὐθείας τοῦ σημείου Α ὡς πρὸς τὸν κύκλον Κ καὶ τῆς εὐθείας (ε). Ἐπίσης καὶ τὸ συζυγὲς τοῦ Α' ὁρίζεται ὡς ἡ τομὴ τῆς πολικῆς τοῦ Α' ὡς πρὸς τὸν κύκλον Κ καὶ τῆς εὐθείας (ε). Ἡ πολικὴ αὕτη διέρχεται διὰ τοῦ σημείου Α (βλ. *πολικαί*), ὥστε ἡ σχέσις μεταξὺ τῶν δύο σημείων Α καὶ Α' δὲν ἀλλάσσει διὰ τῆς ἀντιμεταθέσεως αὐτῶν, ἄρα ταῦτα ἀποτελοῦν ἐνέλιξιν.

Παράδειγμα ἐπιπέδων δεσμῶν ἐν ἐνελίξει εἶναι τῶν παραγομένων ὑπὸ τῶν πλευρῶν ὀρθῆς γωνίας ὅταν αὕτη στρέφεται περὶ τὴν κορυφήν της. Διότι ἀντίστοιχοι ἀκτῖνες θεωροῦνται αἱ δύο πλευραὶ τῆς γωνίας εἰς ἑκάστην αὐτῶν θέσιν, ἑπομένως διὰ τῆς ἀντιμεταθέσεως αὐτῶν ἡ σχέσις των δὲν μεταβάλλεται· δηλαδὴ ὅταν ἡ α ἔλθῃ εἰς τὴν α', ἡ α' λαμβάνει τὴν θέσιν τῆς α.

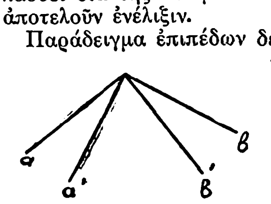

Σχ. 4.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *J. Hadamard*, Géométrie élementaire, t. II.— *Th. Reye*, Geometrie der Lage.— *R. Böger*, Ebene Geometrie der Ebene. Σ. ΜΥΛΛΕΡ-ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ἐνελίσσω, παρατ. *ἐνείλισσον*· ἐντυλίσσω, περιτυλίσσω, συμπλέκω· || ἀντὶ τοῦ *ἀνελίσσω* ξετυλίγω, ἀναπτύσσω.

ἔνεμα (τό)· τὸ ἐντὸς ἀφεθέν, ἔγκλυσμα, λ. ἰατρικὴ (ἀπὸ τοῦ *ἐνίημι*).

—*[Φαρμακοτεχν.]* Τὰ *ἐνέματα* (Enemata, Injectiones, Injections) εἶναι φάρμακα εἰσαγόμενα διὰ κλυστῆρος ἢ σύριγγος ἐντὸς κοιλοτήτων ἢ διὰ τρήσεως τοῦ σώματος. Εἰδικώτερον τὰ πρῶτα καλοῦνται κλύσματα καὶ ἐγχύσεις, τὰ δεύτερα ἐνέσεις.

Κλύσματα (Clysmata, Lavements, Clystères). Εἶναι φαρμακοτεχνικὰ σκευάσματα εἰσαγόμενα δι' ὀργάνων ἐντὸς τῶν κοιλοτήτων τοῦ σώματος. Ἡ θερμοκρασία τούτων εἶναι συνήθως κατωτέρα τῆς τοῦ σώματος, 30—35°. Διαιροῦνται δὲ εἰς:

1ον) *Κλύσματα στομάχου*. Ταῦτα σκοπὸν ἔχουσι τὴν ἐξουδετέρωσιν, μετατροπὴν ἢ τὴν ἐκβολὴν τοῦ στομαχικοῦ περιεχομένου, ἰδίᾳ εἰς ἐπειγούσας περιστάσεις τῶν δηλητηριάσεων καὶ εἰς ὡρισμένας νόσους, ὡς αἱ διαστολαὶ τοῦ στομάχου, χρόνιαι γαστρίτιδες κλπ. Ὄργανα πλύσεως τοῦ στομάχου εἶναι σωλῆνες ἐλαστικοὶ μήκους 150–160 ἑκτ. καὶ πάχους 12 χλστ. τῶν Faucher, Debove, Ruault κλπ. Πρὸς ἀποφυγὴν ἐμέτων ὁ ἀσθενὴς γαργαρίζει διὰ διαλύματος κοκαΐνης ἢ βρωμιούχου καλίου 5% καὶ εἶτα ὁ ἰατρὸς εἰσάγει τὸν χωνιοφόρον σωλῆνα διὰ τοῦ στόματος μέχρι τοῦ στομάχου καὶ διὰ τοῦ χωνίου ἐγχύνει καταλλήλως τὸ φάρμακον· ἀκολούθως χαμηλώνει τὸ εἰς τὸ ἄκρον χωνίον ἀποτόμως κάτωθι τῆς ἐπιφανείας τοῦ στομάχου, ὅτε σχηματίζεται σίφων καὶ κενοῦται ὁ στόμαχος. Ὡς φάρμακα πλύσεως τοῦ στομάχου χρησιμεύουσι μεταλλικὰ ὕδατα, διαλύματα δισανθρακικοῦ νατρίου, βορικοῦ ὀξέος, χλωροφορμιούχου ὕδατος, ὑπεροξειδίου τοῦ ὑδρογόνου, ὕδωρ βεβρασμένον κλπ., εἰς ποσὸν 2–5 λίτρων. Ἐν ἀνάγκῃ ἐπαναλαμβάνεται ἡ πλύσις. Ἐκτὸς τῶν προηγουμένων κλυσμάτων ὑπάρχουσι καὶ τὰ θρεπτικά, ἐφαρμοζόμενα ἐπὶ ἐγχειρήσεων τοῦ στόματος, συσφίγξεως τῶν σιαγόνων κλπ.

2) *Κλύσματα ἀπευθυσμένου*. Ταῦτα θεωροῦνται ὡς τὰ κυρίως κλύσματα, γνωστὰ ἀπὸ τῆς ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς καὶ μάλιστα τῆς αἰγυπτιακῆς, καὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀπετέλουν ἔργον τοῦ φαρμακοποιοῦ. Εἰσάγονται ἐν τῷ ἀπευθυσμένῳ διὰ ποικίλων ὀργάνων, ἅτινα κακῶς λέγονται κλύσματα, διάφορα ἐν διαλύσει ἢ ἀπαιωρήσει φάρμακα εἰς συνήθη δόσιν δι' ἐνήλικον 500 γρμ. θερμοκρασίας 30—32° (ἐκτὸς τῶν ἀντιθερμικῶν κλυσμάτων). Θεραπευτικῶς εἶναι ταῦτα: α') κενωτικὰ (Evacuantia, διάλυμα ἅλατος 7 ‰, γλυκερίνης 1—3 κοχλιάρια σούπας διὰ 500 ὕδατος βεβρασμένου)· β) μαλακτικὰ (Emollientia, κατεργάσματα ἀμύλου, λινοσπερμάτων, ἀνθέων μαλάχης, διάλυμα μέλιτος· γ') σαπωνοῦχα (10—20 γρμ. σάπωνος εἰς 500 χλιαροῦ ὕδατος)· δ') καθαρτικὰ (Purgativa, κικέλαιον, κροτωνέλαιον)· ε') θρεπτικὰ (Nutritiva)· ταῦτα εἶναι 125—250 γρμ., εἰσάγονται ὅσον τὸ δυνατὸν βαθύτερον καὶ κρατοῦνται περισσότερον (γάλα, πεπτόνη, ζωμός, κρόκος ᾠοῦ κλπ.)· στ') ἰατρικὰ (Medicamentosa)· ταῦτα δύνανται νὰ εἶναι 1—20 γρμ. (μορφίνη, λαύδανον, βρωμιοῦχον κάλιον, ἀντιπυρίνη), ἀλλὰ καὶ μείζονος ποσοῦ, 150—500 γρμ. (διάλυμα νιτρικοῦ ἀργύρου 1 ‰, κυανοῦ τοῦ μεθυλενίου 0,2 ‰, κρεοσώτου 1 : 250). Διὰ τὰ ἐντεροκλύσματα καταλλήλως εἰσάγονται 5—6 λίτρα ὑγροῦ· ζ') ἠλεκτρικά, ἐφαρμόζονται ἐπὶ ἐντερικῶν ἐμφράξεων ἀποτελεσματικῶς· η') ἀεριοῦχα (διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος μόνον ἢ κάλλιον ἀφοῦ προηγηθῇ κλύσμα διὰ θειούχου μεταλλικοῦ ὕδατος)· θ') ἀναισθητικὰ (αἰθὴρ—ἔλαιον).

3) *Κλύσματα μήτρας*. Ταῦτα τελοῦνται δι' εἰσαγωγῆς τοῦ διαστολέως καὶ εἶτα τοῦ εἰδικοῦ ὀργάνου (Braun). Φάρμακα συνήθη εἶναι τὸ ἀραιὸν βάμμα τοῦ ἰωδίου, τὸ διάλυμα τοῦ χλωριούχου ψευδαργύρου 1 : 5 καὶ ἐνίοτε τὸ ἀέριον διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος ὡς ἀναισθητικόν.

4) *Κλύσματα κόλπου*. Ταῦτα γίνονται καταιονητικῶς διὰ τῶν ὀργάνων Esmarch χωρητικότητος 2 λίτρων καὶ ἐχόντων σωλῆνα ἐλαστικὸν μετὰ στρόφιγγος καὶ μητρεγχύτην ὑάλινον ἢ ἐκ σκληροῦ ἐλαστικοῦ. Φάρμακα μηχανικῶς καὶ ἀντισηπτικῶς χρησιμοποιούμενα εἶναι τὰ διαλύματα βορικοῦ ὀξέος 4%, ἄχνης ὑδραργύρου 0,5‰, φαινοσαλόλης 1%, ὑπερμαγγανικοῦ καλίου 1—2‰ κτλ. ἐντὸς ὕδατος βεβρασμένου.

5) *Κλύσματα οὐρήθρας*. Ταῦτα δρῶσιν ἐντὸς τοῦ οὐρητικοῦ ἀγωγοῦ καὶ γίνονται συνήθως διὰ μικροῦ ὑαλίνου ὀργάνου χωρητικότητος περίπου 10 κ. ἑ. Διαλύματα εἰσαγομένων φαρμάκων εἶναι τά: ὑπερμαγγανικὸν κάλιον 1‰, ταννίνη 3%, ρεσορκίνη 1—2%, ὡς καὶ ἄλλα ἀντισηπτικὰ ἢ στυπτικὰ φάρμακα. Εἶδος κλυσμάτων εἶναι καὶ αἱ πλύσεις τῆς οὐρήθρας καὶ τῆς κύστεως διὰ τοῦ καταιονητῆρος τοῦ Esmarch. Χρησιμεύοντα πρὸς τοῦτο χλιαρὰ διαλύματα εἶναι τοῦ ὑπερμαγγανικοῦ καλίου 4:10.000, ἄχνης ὑδραργύρου 1:20.000, βορικοῦ ὀξέος 4:100, νιτρικοῦ ἀργύρου 1:1000. Αἱ ἐνσταλάξεις τῆς οὐρήθρας ἢ κύστεως γίνονται διὰ καθετῆρος καὶ κλυστῆρος Guyon, ἐνστάζονται δὲ ἐν μὲν τῇ οὐρήθρᾳ 4—5 σταγόνες διαφόρων διαλυμάτων (νιτρικοῦ ἀργύρου ἢ πρωταργόλης 1—5 : 100) ἐν δὲ τῇ κύστει 30—40 σταγ.

6) *Κλύσματα ὀφθαλμῶν*. Ταῦτα γίνονται ὑπὸ τὰ βλέφαρα δι' ὑαλίνου μικροῦ κλυστῆρος μετὰ λεπτοῦ ἀλλ' ἀμβλέος ρύγχους. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην τάσσονται αἱ ὀφθαλμικαὶ πλύσεις δι' ἀσηπτικῶν διαλυμάτων.

7) *Κλύσματα ρινός*. Ταῦτα γίνονται διὰ κλυστῆρος φέροντος ἐλαιοειδὲς ἄκρον ὑάλινον ἢ διὰ σίφωνος Weber· διὰ τοῦ ἑνὸς ρώθωνος εἰσάγεται καὶ διὰ τοῦ ἑτέρου ἐξέρχεται τὸ φάρμακον. Ρινικαὶ πλύσεις ἀπαιτοῦσι 500 2000 κ. ἑ. φαρμάκου (ὕδωρ βεβρασμένον, φυσιολογικὸς ὀρός, διαλύματα ἄχνης ὑδραργύρου 1:10000, φαινόλης 0,50:100, νιτρικοῦ ἀργύρου 1:5000—10000, ὑπερμαγγανικοῦ καλίου 1:8000).

8) *Κλύσματα ὤτων*. Οἱ χρησιμοποιούμενοι κλυστῆρες, ὑάλινοι ἢ ἐλαστικοὶ πρὸς πλύσιν τῶν ὤτων φέρουσιν εἰς τὸ ἄκρον ὑαλίνην ἢ ἐλαστικὴν σφαῖραν. Ἐνίενται δὲ χλιαρὰ ἀντισηπτικά, μαλακτικά, παυσίπονα διαλύματα βορικοῦχα, σοδοῦχα, κοκαΐ-

Digitized by Google

νοῦχα κτλ. Ὡσαύτως ἐνστάζονται γλυκερινοῦχα ἢ ἐλαιοῦχα διαλύματα φαρμάκων.

Ἐνέσεις. Εἶναι ἐνδοφλεβικαί, ὑποδόριοι, ραχιαῖαι, ἐνδομυϊκαί, ἐνδοπνευμονικαί, ἐνδοεντερικαί, ἐνδορραχιαῖαι, ἐνδοπεριαρθριτικαί, ἐνδοσυριγγιακαὶ κλπ. κλπ., τελοῦνται δὲ παρὰ τῶν ἰατρῶν διὰ τῶν συριγγῶν Pravaz.

Τὰ δι' ἐνέσεις διαλύματα σκευάζονται δι' ἀποστάκτου ὕδατος ἐντὸς εὐρυστόμων φιαλιδίων κλειομένων δι' ὑαλίνου πώματος καὶ δέον νὰ εἶναι στεῖρα μικροβίων. Ἐν τῇ θεραπευτικῇ αἱ ὑποδόριοι ἐνέσεις εἰσήχθησαν τῷ 1855 ὑπὸ τοῦ Alex Wood ἐν Ἐδιμβούργῳ. Τὸ διαλυτικὸν τῶν φαρμάκων εἴλημα εἶναι συνήθως τὸ στεῖρον μικροβίων ἀπόσταχτον ὕδωρ, χρησιμοποιοῦνται ὅμως ἔτι τὸ ἔλαιον, ἡ γλυκερίνη, ἡ ὑγρὰ παραφίνη, ὁ αἰθήρ, ἡ ἀλκοόλη, τὸ χλωροφόρμιον, ἀρωματικά τινα ἀποστάγματα κλπ. Τὰ διαλύματα τῶν φαρμάκων καθίστανται διαυγῆ δι' ἐπιμελοῦς διηθήσεως, ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ ἐνέσεις φαρμάκων ἀπαιωρημένων ὑπὸ μορφὴν λεπτοτάτων κόνεων ἐντὸς ἐλαίου, παραφινελαίου ἢ καὶ γλυκερίνης. Ἐκ τῶν εἰλημάτων τὸ ὕδωρ κατέχει τὴν πρώτην θέσιν. Τὰ ἀποστάγματα (εὐκαλύπτου, μίνθης, κινναμώμου, δαφνοκεράσου) παρουσιάζουσιν ἀσυμβασίας τινὰς μετὰ φαρμάκων καὶ ἡ χρῆσίς των εἶναι περιωρισμένη. Ὁ αἰθήρ, ἡ ἀλκοόλη, τὸ χλωροφόρμιον εἰς εἰδικὰς μόνον περιπτώσεις χρησιμοποιοῦνται, διότι αἱ δι' αὐτῶν ἐνέσεις εἶναι ἐρεθιστικαὶ καὶ ὀδυνηραί. Ἡ γλυκερίνη, ὡς παχύρρευστος, δὲν ἀποδίδει εὐμενῆ ἀποτελέσματα κατὰ τὴν ἔνεσιν. Τὸ ἐκπλυθὲν καὶ ἀποστειρωθὲν ἔλαιον καὶ ἰδίᾳ ἡ ὑγρὰ παραφίνη ἔχουσι τὴν εὐρυτέραν μετὰ τὸ ὕδωρ ἐφαρμογὴν ὡς εἰλήματα ἐνέσεων.

Ἡ ἀποστείρωσις τῶν ἐνιεμένων διαλυμάτων δύναται νὰ γίνῃ: α') δι' ἀντισηπτικῶν, β') διὰ θερμότητος (ξηρὰ θερμότης, βρασμός, ἀτμόλουτρον, ἀτμὸς ὑπὸ συνήθη πίεσιν, ἀτμὸς ὑπέρθερμος, ἀτμὸς ὑπὸ πίεσιν ἐν αὐθέψῃ (Autoclave) ἐπὶ 15—30 λεπτὰ 115°—120°), κλασματικὴ ἀποστείρωσις (Tyndallisation), γ') διὰ διηθήσεως, δ') δι' ἠλεκτρισμοῦ, ε') δι' ὄζοντος, στ') διὰ τοῦ φωτός, ζ') δι' ὑπεριωδῶν ἀκτίνων.

Ἐν τούτοις, ἂν καὶ ἡ ἀποστείρωσις καταστρέφει πάντα μικροργανισμόν, ἡ θερμοκρασία αὐτῆς οὐχὶ σπανίως ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῶν διαλυμάτων τινῶν ἀλκαλοειδῶν, γλυκοειδῶν κλπ., ἀποσυνθέτουσα ταῦτα. Ἄλλοτε πάλιν τὸ ὕδωρ καὶ ἡ θερμότης ἀποσυνθέτουσι τὴν ὕαλον τοῦ δοχείου. Πλείονες μέθοδοι ὑπεδείχθησαν πρὸς ἀποφυγὴν τῶν δυσαρέστων τούτων συνεπειῶν. Σχετικῶς πρὸς τὸ εἶδος τῆς χρησιμοποιηθησομένης ὑάλου ἄξια συστάσεως κατεδείχθησαν τὰ ἑξῆς: α') Δι' ὑδρολυόμενα διαλύματα (κοκαΐνη) οὐδετέρα ὕαλος Ἰένας, Serax Κολωνίας. β') διὰ διαλύματα ἁλατοῦχα παρέχοντα δι' ἀσβεστίου ἀδιαλύτους ἑνώσεις (φωσφορικά, ἀρσενικικὰ κλπ.), ὕαλον οὐχὶ ἀσβεστοῦχον ἀλλὰ διὰ ψευδαργύρου, ἀργίλλου καὶ μαγνησίας. γ') Δι' οὐσίας ἧττον εὐαλλοιώτους (ἀρρενάλη, κακοδυλικὸν νάτριον, ἅλατα στρυχνίνης, σπαρτεΐνης, ὑδραργύρου, χλωριοῦχα καὶ θειικὰ ἅλατα κλπ.), ὕαλον ἧττον ἀλκαλικήν. δ') Διὰ διαλύματα χλωριούχων, βρωμιούχων καὶ ἰωδιούχων ἁλάτων, ὕαλον μὴ περιέχουσαν μόλυβδον.

ΕΜΜ. Ι. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

ἐνενήκοντα (οἱ, αἱ, τά)· ἀπόλυτον ἄκλιτον ἀριθμητικὸν πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ· ἐννέα φορὰς δέκα. Παρεστάθη συμβολικῶς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων μὲν διὰ τοῦ σημείου Ϟ' (κόππα) καὶ τοῦ ἀττικοῦ ΔΔΔΔ (πεντάκις δέκα + τετράκις δέκα **ΔΔΔΔ**), ὑπὸ τῶν Ρωμαίων διὰ τοῦ σημείου **XC** (ἑκατὸν **C** πλὴν δέκα **X**) καὶ ὑπὸ τῶν Ἀράβων διὰ τοῦ 90· κοιν. *ἐνενῆντα.*

ἐνενηκονταετής, *οῦς* (ὁ, ἡ), *—ές* (τὸ) καὶ *ἐνενηκοντούτης*—*ου* (ὁ), θηλ. *—τις—τιδος*· ὁ ἔχων ἡλικίαν ἐνενήκοντα ἐτῶν· ‖ ὁ διαρκῶν ἐπὶ ἐνενήκοντα ἔτη.

ἐνενηκοντάκις· ἀριθμητ. ἐπίρρ., ἐνενήκοντα φοράς.

ἐνενηκοστός, *—ή, —όν·* ὁ φέρων κατ' ἀριθμητικὴν σειρὰν τὸν ἀριθμὸν ἐνενήκοντα.

ἐνενῆντα· δημοτικὸς τύπος τοῦ *ἐνενήκοντα* (βλ. λ.).

—ἐνενῆντα *ἑπτά, πόλεμος τοῦ* — *[Στρατ.— Διπλ. Ἱστορ.]·* βλ. λ. *Ἑλληνοτουρκικοὶ* πόλεμοι.

ἐνενηντάρης (ὁ), θηλ. *ἐνενηντάρα·* δημοτ., ὁ ἔχων ἡλικίαν ἐνενήκοντα ἐτῶν, ἐνενηκονταετής.

ἐνενηνταριὰ (ἡ)· ἐνενήκοντα μονάδες ὡς ἓν ὅλον θεωρούμεναι· λέγεται μόνον μετὰ τὸ *καμμιὰ* πρὸς δήλωσιν τοῦ ὡς ἔγγιστα: «καμμιὰ ἐνενηνταριὰ ἄνθρωποι».

ἐνεοκτόνος (ὁ) (Eneoctonus) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *αἰγιθαλιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ.

Δ. Ν. Π.

ἐνεόπτερον (τὸ) (Eneopteron) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὀρθοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πηδητικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *γρυλλιδῶν*, περιλαμβάνον ἀκρίδας μετρίου μεγέθους. ἀπαντώσας ἰδίως εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς.

Δ. Ν. Π.

ἐνεὸς (ὁ)· ἄφωνος, ἄλαλος: «ὅσοι κωφοὶ γίνονται ἐκ γενετῆς, καὶ ἐνεοὶ γίνονται» *(Ἀριστοτ.)* ‖ μεταφ. κατάπληκτος, ἄφωνος ἐκ καταπλήξεως: «ὅταν τοιαῦτα ἤκουσα, ἔμεινα ἐνεός».

ἐνεότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἢ νὰ μείνῃ ἐνεός, ἀφασία, κοιν. *βουβουμάρα.*

ἐνεπίγραφος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων, ὁ φέρων ἐπιγραφήν, ἀντίθ. *ἀνεπίγραφος*: «πλὰξ ἐνεπίγραφος».

ἐνεπίσκημμα (τὸ) *[Ἀρχ. Δικ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτω τὸ ἔνδικον μέσον, δι' οὗ πᾶς τρίτος ὑπέβαλλεν ἀξιώσεις ἐπὶ τῶν δημευομένων πραγμάτων, ὁσάκις οὗτος, ἂν καὶ μὴ κύριος, ἠδύνατο νὰ προβάλλῃ ἰσχυρότερα δικαιώματα, εἴτε ἔχων τίτλον κυριότητος, εἴτε κατὰ τοῦ προσώπου τοῦ ὀφειλέτου τοῦ δημοσίου, καθόσον τοῦτο εἶχε δικαίωμα μόνον ἐπὶ τῆς καθαρᾶς περιουσίας τοῦ δημευομένου μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν χρεῶν κατὰ τὸν Δημοσθένην (Τιμοθ. IV 308). «Ὁπότε δημευθείη τινὸς ἡ περιουσία, ἐξῆν προσελθεῖν τῷ φάσκοντι δανειστὴ γεγονέναι τοῦτον τοῦ ἀνδρὸς καὶ λέγειν ὅτι ὑποφείλεται αὐτῷ χρέος ἐν τῇ οὐσίᾳ . . . .». Ὁ ἐνιστάμενος ὑπεχρεοῦτο εἰς κατάθεσιν «παρακαταβολῆς», εἰς ἣν κατὰ τὸν Πολυδεύκη (8, 32) ὑπεχρεοῦτο ὅστις «ἀντιλέγει αὐτὸς δικαιότερος ὢν ἔχειν», ἀνερχομένην εἰς τὸ $^1/_5$ τῆς ἀξίας τοῦ διεκδικουμένου. Ἐπηκολούθει μεταξὺ τοῦ ἐνισταμένου καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ δημοσίου θησαυροῦ διαδικασία ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου, εἰσαγομένης τῆς ἐνστάσεως ὑπὸ τῶν *συνδίκων*, ὅπερ ἀπεφαίνετο περὶ τοῦ βασίμου ἢ μὴ τῆς ἐνστάσεως. Τὸ ἀντικείμενον τῆς δίκης ἐκαλεῖτο «διαδίκασμα». Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς δίκης προέβαινον εἰς τὴν ἐκποίησιν τούτου.

ἐνέργεια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἐνεργός, δρᾶσις, πρᾶξις, λειτουργία, κίνησις πρὸς μεταβολὴν καταστάσεως, συντέλεσις ἔργου: «ἡ ἐνέργεια τοῦ πυρός, —τοῦ κεραυνοῦ κλπ.» ‖ ἐπίδρασις, ἐπενέργεια: «ἡ ἐνέργεια τοῦ φαρμάκου,—τοῦ ἡλιακοῦ φωτός,—τοῦ βαδίου» ‖ ἡ κίνησις τῶν μέσων, διὰ τῶν ὁποίων κατορθοῦταί τι, προσπάθεια: «κατέβαλε πολλὰς ἐνεργείας», «ἡ ἐνέργειά του ἀπέβη ἄκαρπος», «ὕποπτος—, δημαγωγικὴ ἐνέργεια», «διωρίσθη τῇ ἐνεργείᾳ τῶν βουλευτῶν», «ἡ ἐνέργεια τῶν ἀρχῶν,—τῆς δικαιοσύνης», «ἐματαίωσε τὰς «ἐνεργείας του», «ἐνέργεια χαλαρά,—δραστηρία,—ἀποφασιστική»· ‖ ἐν τῇ Γραμματ., «ἐνέργεια ῥήματος» (βλ. λ. *ἐνεργητικὰ ῥήματα*) ‖ ἐν τῇ Φυσικῇ, ἡ ἱκανότης σώματός τινος πρὸς παραγωγὴν ἔργου· ‖ «ἐν ἐνεργείᾳ» ἐν δράσει, ἀντίθ. «ἐν ἀργίᾳ»: «ἀξιωματικὸς—,ὑπάλληλος ἐν ἐνεργείᾳ».

Β. Φ.

—**[ΦΙΛΟΣ.]** Ψυχολογικῶς καλεῖται *ἐνέργεια* ἡ αἴσθησις τῆς καταβολῆς προσπαθείας, καταναλώσεως δυνάμεως· ἐκ τούτου ἡ ἐντύπωσις τῆς ἱκανότητος πρὸς τὴν προσπάθειαν ταύτην, τῆς ὑπάρξεως ἑπομένως ἀποταμιεύματος δυνάμεως.

Εἰς τὴν Φυσικὴν ἐνέργεια ἐλέγετο κατ' ἀρχὰς ἡ παραγωγὴ μηχανικῆς ἐργασίας, κινήσεως. Πρὸς τὴν κίνησιν συνεδέθησαν καὶ ἐταυτίσθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ ἄλλων εἰδῶν *ἐνέργειαι*, ὡς ἡ θερμότης, ἡ χημική, ἠλεκτρική, μαγνητικὴ ἐνέργεια, κ. ἄ. Ὁ Νεύτων ἐγνώριζεν ἤδη τὴν μετατροπὴν εἰς ἀλλήλας τῶν διαφόρων εἰδῶν τῆς μηχανικῆς ἐνεργείας, ὁ Βάκων τὴν ἀντιστοιχίαν πρὸς τὴν θερμότητα. Διὰ διαφόρων πειραμάτων οἱ Βενιαμὶν Τόμψον κόμης Ράμφορδ, κατόπιν ὁ Νταίηβυ, Σεγκέν, Χέρν κ. ἄ. ἐπιστοποίησαν τὴν ἀριθμητικὴν ἐξίσωσιν μεταξὺ τῆς ἐνεργείας ἥτις φαινομενικῶς ἐξαφανίζεται κατὰ τὴν παραγωγὴν ἐργασίας, κινήσεως, θερμότητος κτλ., καὶ τῆς νέας μορφῆς ἥτις παράγεται. Τὰ δεδομένα ταῦτα ὡδήγησαν εἰς τὴν διατύπωσιν τοῦ νόμου περὶ διατηρήσεως τῆς ἐνεργείας ὑπὸ τοὺς δύο αὐτοῦ συνεπομένους τύπους: α) ὅτι τὸ ποσὸν τῆς καταναλισκομένης ἐνεργείας ἐξισοῦται ἀκριβῶς πρὸς τὸ παραγόμενον ἀποτέλεσμα· καὶ β) (ὡς συνέπεια τοῦ πρώτου) ὅτι τὸ σύνολον τῆς ὑπαρχούσης εἰς οἱανδήποτε κατάστασιν ἐνεργείας ἐντὸς ἑνὸς κλειστοῦ συστήματος σωμάτων καθ' οἱανδήποτε στιγμὴν παραμένει σταθερὸν διὰ μέσου ὅλων τῶν μετατροπῶν, ἀπὸ μιᾶς ἐνεργείας εἰς ἄλλην.

Ὁ νόμος οὗτος, διατυπωθεὶς θεωρητικῶς ὑπὸ τὴν γενικήν του μορφὴν πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ροβέρτου Μάγερ καὶ θεμελιωθεὶς μετὰ μαθηματικῆς ἀκριβείας ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου Joule καὶ τοῦ Helmholtz, οἵτινες τὸν ἐπεξέτειναν ὄχι μόνον εἰς σύμπασαν τὴν Φυσικήν, ἀλλὰ εἰς ὅλα τὰ πεδία ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης ἀνεξαιρέτως, ἀποτελεῖ μίαν τῶν μεγαλυτέρων πνευματικῶν κατακτήσεων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, διότι συσχετίζει τὰ ἀποτελέσματα τῶν μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένων πεδίων ἐρεύνης καὶ συνδέει δι' ἀκριβῶν μαθηματικῶν τύπων ποσὰ διαφορωτάτων ποιοτήτων. Ἀφ' ἑτέρου εἶναι φανερὸν ὅτι, μολονότι οἱ ἐρευνηταὶ ὡρμήθησαν ἀπὸ πειραμάτων καὶ τῆς ἐμπειρίας καὶ μολονότι ἡ ἀλήθεια τοῦ νόμου διαπιστώνεται ἑκάστοτε ἐπὶ μέρους, ὡς ἰσχύουσα ἐπὶ ὅλων τῶν φαινομένων ἅτινα ὑπόκεινται εἰς μαθηματικὴν ἐξακρίβωσιν, ἐν τούτοις ἡ διατύπωσις του ὑπὸ τὴν γενικωτάτην της μορφὴν (β) εἶναι ἀξίωμα ἐκ τῶν προτέρων, αἴτημα τῆς ἀνθρωπίνης διανοήσεως, βασιζόμενον ἐπὶ δύο ἄλλων ἐπίσης ἀπαραιτήτων διὰ τὴν ἐπιστήμην ὑποθέσεων, τῆς γενικῆς ἰσχύος τοῦ νόμου τῆς αἰτιότητος, καὶ τοῦ ἐν ἑαυτῷ κεκλεισμένου συστήματος τῶν φυσικῶν φαινομένων. Αἱ συνέπειαι τοῦ νόμου τούτου ἐπεκτείνονται πολὺ πέραν τῶν ὁρίων οἱασδήποτε δυνατῆς πειραματικῆς ἐξακριβώσεως. Ἕνεκα τούτου ἐκτὸς τῶν φυσικῶν, εὑρίσκονται ἀντιμέτωποι αὐτοῦ ὅλοι οἱ φιλόσοφοι, ἀφ' ὅτου ὁ Helmholtz τοῦ ἔδωσε τὴν φιλοσοφικήν του χροιάν, ταυτίζων αὐτὸν πρὸς τὴν παλαιοτάτην καὶ γενικῶς παραδεδεγμένην φιλοσοφικὴν ἀλήθειαν περὶ τῆς σταθερότητος τῶν νόμων τῆς φύσεως. Ἐπενδεδυμένος μὲ τὸ εὖρος τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ὁ νόμος τῆς διατηρήσεως τῆς ἐνεργείας ὑψώθη εἰς μεταφυσικὸν ἀξίωμα, καὶ ὅσῳ περισσότερον κατὰ τὸ τέλος τοῦ παρελθόντος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος κατεβάλλετο προσπάθεια νὰ ταυτισθοῦν τὰ ψυχικὰ πρὸς τὰ φυσικὰ φαινόμενα, ν' ἀναλυθοῦν καὶ νὰ καταμετρηθοῦν ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους, τόσῳ μᾶλλον ἦσαν ὑποχρεωμένοι οἱ φιλόσοφοι νὰ λάβουν ὑπ' ὄψει των καὶ νὰ καθορίσουν ἀκριβῶς τὴν θέσιν των ἀπέναντι τῶν συνεπειῶν τοῦ νόμου αὐτοῦ. Πολλαὶ ἀπόπειραι ἐγένοντο νὰ συμβιβάσουν τὰ δεδομένα τῆς ἀμέσου συνειδήσεως καὶ ἀκόμη περισσότερον τὰς ἰδανιστικὰς ἐρριζωμένας δοξασίας περὶ πνεύματος, ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως κ. ἄ. Αἱ ἀπόπειραι αὗται κατέληγον εἰς θεωρίας ὅλων τῶν ἀποχρώσεων, ἀπὸ τῆς θεοποιήσεως σχεδὸν τῆς ἐνεργείας ὑπὸ τοῦ Ὄστβαλδ, ὅστις ἀρνεῖται τὴν ὕπαρξιν τῆς ὕλης, ἐξηγεῖ τὰ σώματα ὡς συμπλέγματα καὶ συμπυκνώσεις ἐνεργείας καὶ διαβλέπει ἐν αὐτῇ τὸ ἓν στοιχεῖον, τὸ ἀπολύτως ὑπάρχον, διάφοροι ἐκδηλώσεις τοῦ ὁποίου εἶναι καὶ τὰ ὑλικὰ φαινόμενα τοῦ φυσικοῦ κόσμου καὶ τὰ πνευματικὰ καὶ κοινωνικὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, μέχρι τῆς ἀντιθέτου θέσεως τοῦ Θ. Λίππς, ὅστις ἀρνεῖται τὴν αὐθύπαρκτον ἑνιαίαν ἐνέργειαν, ὡς κάτι ἀντικειμενικὸν καὶ δὲν εὑρίσκει εἰμὴ ποσότητας εἰσαγομένας ἐν ἀρχῇ τῆς ἐξετάσεως φαινομένου τινὸς ὑποθετικῶς ὑπὸ τοῦ ἐρευνητοῦ, αἵτινες ἐπανεμφανίζονται εἰς τὸν τελικὸν λογαριασμόν. Ἡ ὑπερβολὴ αὕτη προειδοποιεῖ ὅμως ἀρκετὰ καλὰ ν' ἀποφεύγῃ τις τὴν ἀντίθετον: ἡ ἐνέργεια δὲν εἶναι οὐσία, ὅπως πολλοὶ φιλόσοφοι ἔφθασαν νὰ παραδεχθοῦν, καὶ δὲν ἀποτελεῖ ἀντικείμενον ἀμέσου ἐμπειρίας, ἀλλ' ἁπλῶς ὁ δείκτης ὡρισμένων σχέσεων τῶν φυσικῶν φαινομένων πρὸς ἄλληλα, μαθηματικὸν μέγεθος, προϊὸν διανοητικῆς ἀφαιρέσεως. Συχνάκις ἐπίσης δὲν ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν ὁ ἄλλος περιορισμὸς τοῦ νόμου τούτου, ὅτι δηλαδὴ ἰσχύει ἐν κλειστῷ συστήματι φαινομένων. Κατὰ τὸν Ντίγελερ («Αἱ βάσεις τῆς Φυσικῆς») καὶ τὸν Busse, ὁ νόμος τῆς διατηρήσεως τῆς ἐνεργείας εἶναι ἕνεκα τούτου ἀκατανόητος καὶ ἀστήρικτος, ἀφοῦ ὁ κόσμος εἶναι ἄπειρος μέγας. Ἐπίσης ἐλάχιστα ἔχουσιν ἐκμεταλλευθῆ φιλοσοφικῶς τὴν συμπληρωματικὴν ἄποψιν τοῦ νόμου τῆς διατηρήσεως τῆς ἐνεργείας, καθ' ἣν ἡ μετατροπὴ ἀπὸ ἑνὸς εἴδους ἐνεργείας εἰς ἄλλο δὲν γίνεται πάντοτε ἄνευ ὑπολείμματος, ἀλλὰ προϋποθέτει διαφορὰν καὶ ἀνισότητα ὅρων, ἰδίως θερμοκρασίας. Ἐὰν τὸ κλειστὸν σύστημα τῶν φυσικῶν φαινομένων περιέχῃ μίαν δεδομένην ποσότητα ἐνεργείας, αὕτη διὰ τῆς ἐντροπῆς καὶ τῶν μὴ ἀναστρεψίμων φαινομένων θὰ μεταβληθῇ κατ' ὀλίγον εἰς τὸ ὀλιγώτερον ἄξιον εἶδος ἐνεργείας, τὴν θερμότητα, καὶ ἐπειδὴ αἱ διαφοραὶ τῆς θερμοκρασίας τείνουσι πάντοτε εἰς ἀμοιβαίαν ἐξομάλυνσιν, θὰ ἐπέλθῃ στιγμὴ—μετὰ χρόνον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μακρόν, ἀδιάφορον—, καθ' ἣν πᾶσα μετατροπὴ ἀπὸ μιᾶς ἐνεργείας εἰς ἄλλην θὰ ἔχῃ παύσει· τὸ γίγνεσθαι θὰ ἔχῃ σταματήσει ὁριστικῶς, διότι ἀπαιτεῖται διαφορὰ ἐντάσεως, ἵνα ἐπέλθῃ οἱαδήποτε μεταβολὴ (ἀρχὴ τοῦ Καρνὸ [1824] καὶ τοῦ Clausins [1850]).

Πάντως, ἀνεξαρτήτως τοῦ τελευταίου τούτου προβλήματος, ὁ νόμος τῆς διατηρήσεως τῆς ἐνεργείας συνεσχετίσθη καὶ ἔσχε μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ δύο κυρίως σημαντικῶν φιλοσοφικῶν προβλημάτων: 1) τοῦ ζητήματος τῆς ἐλευθέρας ἀνθρωπίνης (ἢ καὶ θείας) βουλήσεως· 2) τοῦ ζητήματος τῶν προερχομένων τὰ ζωϊκὰ (βιολογικὰ) φαινόμενα.

Α') Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον εἶναι φανερόν, ὅτι ὁ παραδεχόμενος ἀξιωματικῶς καὶ ἐκ τῶν προτέρων τὴν γενικὴν ἰσχὺν τοῦ νόμου τῆς διατηρήσεως τῆς ἐνεργείας, εἶναι ἠναγκασμένος νὰ ἐκδηλωθῇ ἀπολύτως αἰτιοκρατικὸς καὶ ν' ἀπορρίψῃ τελείως πᾶσαν δημιουργικὴν ἐπέμβασιν τῆς βουλήσεως ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ γίγνεσθαι. Δύναται ὅμως νὰ λάβῃ τὴν ἑτέραν ἐκ τῶν ἑξῆς δύο θέσεων, ὡς πρὸς τὴν σχέσιν τῶν ψυχικῶν πρὸς τὰ φυσικὰ φαινόμενα: εἴτε ν' ἀποκλείσῃ τὰ πρῶτα ἐκ τῆς ἐρεύνης του ὁλοσδιόλου, ὡς μὴ ὑφιστάμενα, ἀφοῦ δὲν μεταφράζονται εἰς ποσοτικοὺς καθορισμοὺς ἐνεργείας.

Digitized by Google

εἴτε νὰ τὰ συμπεριλάβῃ μὲ τὴν προϋπόθεσιν, ὅτι ἀποτελοῦν καὶ ταῦτα ἰδιαίτερον εἶδος ἐνεργείας, δυνάμενα θεωρητικῶς, κάποτε, ἂν ὄχι ἀπὸ τοῦδε, νὰ μετατραποῦν συμφώνως πρὸς τοὺς γενικοὺς νόμους εἰς ἄλλα εἴδη καὶ νὰ καταμετρηθοῦν καὶ διατυπωθοῦν ἐπὶ ἴσοις ὅροις πρὸς τὰ ἄλλα φαινόμενα εἰς μαθηματικὰς καὶ ποσοτικὰς ἐξισώσεις. Ἡ πρώτη θέσις εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑποστηριχθῇ συνεπῶς, ἐφ' ὅσον ἀρνεῖται μίαν πραγματικότητα διαπιστωμένην ὑπὸ τῆς ἐμπειρίας τῆς ἀνθρωπότητος ὁλοκλήρου, ἐκτὸς ἂν καταφύγῃ εἰς τὴν ἐγκαταλειφθεῖσαν ἤδη θεωρίαν τοῦ ἐπιφαινομένου, ἥτις δὲν συμποσοῦται εἰς πολὺ περισσότερα πράγματα ἀπὸ τὴν λέξιν ἡ ὁποία τὴν ἐκφράζει. Ἡ δευτέρα προσκρούει εἰς τὸ ἀσύλληπτον τῶν ψυχικῶν φαινομένων καθ' ἑαυτά, ἀνεξαρτήτως τῶν φυσιολογικῶν των ἀντιστοίχων, ἅτινα εἶναι πάλιν φυσικὰ φαινόμενα, ὑπαγόμενα εἰς τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην μορφὴν ἐνεργείας. Τρίτην λύσιν παρουσιάζει ἡ θεωρία τοῦ ψυχοφυσικοῦ παραλληλισμοῦ, ἥτις, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τινῶν ἐκ τῶν ὀπαδῶν της, ἕλκει τὴν καταγωγήν της ἀπὸ τὸν Λάϊμπνιτς, διατηρεῖ τὸν νόμον ὡς πρὸς τὸ σύνολον τῶν φυσικῶν φαινομένων καὶ παραδέχεται παραλλήλως πρὸς αὐτά, χωρὶς ἀντεπίδρασιν, τὴν σειρὰν τῶν ψυχικῶν ἐνεργειῶν. Ὁ Λάϊμπνιτς ὅμως, συνεπὴς εἰς τὰς ἐπιστημονικάς του θεωρίας, ὁμολογεῖ, ὅτι ἡ ὕπαρξις ψυχῶν εἶναι παραδεκτὴ μόνον ὡς ἐκ τῶν προτέρων ἀξίωμα, ὡς ὑπόθεσις, καὶ ὁ παραλληλισμός των πρὸς τὸν φυσικὸν κόσμον ἐξηγεῖται μόνον δι' ἄλλης ὑποθέσεως, τῆς θείας ἐν ἀρχῇ ἐπεμβάσεως, ἥτις προαποκατέστησε τὴν ἁρμονίαν ἅπαξ διὰ παντός· ἐπιχείρημα, ὅπερ δυσκόλως δύνανται νὰ ἐπικαλεσθοῦν οἱ νεώτεροι ψυχοφυσικοὶ παραλληλισταί, πολλοὶ τῶν ὁποίων ἀναγκάζονται ἕνεκα τούτου νὰ ἐπανέλθουν ἐπὶ τῆς ἀρχικῆς των θέσεως καὶ ν' ἀρνηθοῦν τὴν γενικὴν ἰσχὺν τοῦ νόμου τῆς διατηρήσεως τῆς ἐνεργείας.

Οἱ πιστεύοντες ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεως καὶ εἰς τὴν αὐθυπαρξίαν καὶ ἐπικυριαρχίαν (τινὲς δὲ καὶ εἰς τὴν κατ' ἀνώτερον βαθμὸν πραγματικότητα) τοῦ πνεύματος, διεῖδον ἐξ ἀρχῆς εἰς τὸν νόμον τοῦτον ἐχθρικὴν δύναμιν καὶ προσεπάθησαν νὰ τὸν ἀντικρούσουν, χωρὶς οὐδεὶς σχεδὸν νὰ τὸν ἀρνηθῇ καθ' ὁλοκληρίαν ὡς πρὸς τὸν φυσικὸν κόσμον. Τὰ κυριώτερα ἐπιχειρήματα τῆς ὁμάδος αὐτῆς εἶναι δύο : πρῶτον ὡς ἀνεφέραμεν, ἡ ὑπόμνησις ὅτι ὁ νόμος ἐξηκριβώθη καὶ ἰσχύει μόνον ἐπὶ κλειστῶν συστημάτων φυσικῶν, ὑλικῶν ὄντων· δεύτερον ἡ παραδοχή, παρὰ τὸν φυσικὸν κόσμον, ἑτέρου, πνευματικοῦ ἢ ἠθικοῦ, μὲ ἰδίους νόμους, ἀδιάφορον ἂν διὰ τοὺς μετριοπαθεστέρους ὁ πνευματικὸς κόσμος δὲν εἶναι ἢ ἄλλη ἄποψις μιᾶς καὶ κατ' οὐσίαν τῆς αὐτῆς πραγματικότητος. Οὕτω, διὰ τὸν Βούντ, ὅστις κατ' ἀρχὴν εἶναι ὑπὲρ τοῦ ψυχοφυσικοῦ παραλληλισμοῦ, εἰς τὸν ἠθικὸν κόσμον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν φυσικόν, ἀξίαι δημιουργοῦνται, αὐξάνουν καὶ ἐκμηδενίζονται. Ὁ νόμος τῆς διατηρήσεως τῆς ἐνεργείας εἶναι συνέπεια τῶν μηχανιστικῶν ἀντιλήψεων, αἵτινες ἰσχύουν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῶν ἐν χώρῳ γιγνομένων, τῶν ἀναγκαστικῶν καὶ ἀπολύτως αἰτιοκρατικῶς καθοριζομένων ἐνεργειῶν (Λάσσβιτς). Ἐναντίον τῆς δημιουργικῆς ταύτης αὐξήσεως τῶν ψυχικῶν ἀξιῶν ἐκφράζονται οἱ αὐστηρότεροι ὀπαδοὶ τοῦ παραλληλισμοῦ καὶ τῆς συνειρμικῆς σχολῆς. Οἱ συνεπέστερον ἀντικρούοντες τὸν νόμον παραδέχονται ἀλληλεπίδρασιν μεταξὺ φυσικοῦ καὶ ψυχικοῦ κόσμου, πολλοὶ ἐκ τῶν ὁποίων πάλιν διὰ μοιραίων ὑπεκφυγῶν προσπαθοῦν νὰ συνδυάσουν τὰ δύο ἀξιώματα (ἐνεργητική, Ostwald, Külpe, Stumpf), ἐνῷ ἄλλοι κατηγορηματικῶς ἀρνοῦνται τὸ δυνατὸν τῆς ἀλληλεπιδράσεως, ὡς οἱ Heymans, Poulsen, Ed. von Hartmann, Jodl, Jerusalem, Signart κ. ἄ.

Β') Εἰς τὸ δεύτερον πρόβλημα ἡ διαίρεσις εἶναι ἁπλουστέρα: οἱ περισσότεροι συγγραφεῖς παραδέχονται, ὅτι ὁ νόμος τῆς διατηρήσεως τῆς ἐνεργείας ἰσχύει καὶ διὰ τοὺς ζωντανοὺς ὀργανισμούς, ὅπως διὰ τὴν ἀνόργανον φύσιν. Ἡ ἀρχὴ τῆς ζωῆς εἶναι ἡ ἐνέργεια, ἰδίως ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς θερμότητος. Κατὰ τὸν Καρτέσιον ἤδη ἰσχύει ἡ θεωρία ὅτι ἡ ποσότης τῆς κινήσεως εἶναι σταθερά. Ὁ Ροβέρτος Μάγερ παραδέχεται μίαν ἀρχικὴν δύναμιν (ἐνέργειαν), ἥτις διατρέχει καὶ ζωϊκὴν καὶ νεκρὰν φύσιν, ἑνιαία, κατὰ βάθος ἀμετάβλητος, ἀκατάλυτος. Ἡ δυσκολία τῆς ἀναγωγῆς τῶν βιολογικῶν φαινομένων εἰς τοὺς σχετικῶς ἁπλοῦς τύπους τῆς μετατροπῆς τῆς ἐνεργείας ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ πολυπλόκου καὶ τῆς συγχρόνου δράσεως ἐν τῷ ὀργανισμῷ πάντων τῶν εἰδῶν τῆς ἐνεργείας. Ἡ ἐνδοατομικὴ μετατροπή, χημικὴ ἀλλοίωσις, συγκέντρωσις ἢ κατανάλωσις ἐνεργείας παραμένει εἰσέτι ἀνεξερεύνητος. Πολλοὶ ὅμως τῆς βιολογικῆς σχολῆς, ἵνα ἐξηγήσουν τὴν ποιοτικὴν διαφορὰν τῶν φαινομένων τῆς ζωῆς ἀπὸ τῶν ἀνοργάνων παραδέχονται μίαν ἀρχικὴν ἔξωθεν ὤθησιν, ἢ μίαν τελολογικὴν κατεύθυνσιν τῆς βιολογικῆς ἐξελίξεως. Αἱ τελικαὶ αἰτίαι ὑπάρχουν τότε ἔξω καὶ παρὰ τὸν νόμον τῆς διατηρήσεως τῆς ἐνεργείας. Καλὸν εἶναι νὰ τονισθῇ ὅτι πρὸς τὴν ἄλλην βιολογικὴν σχολήν, ἥτις παραδέχεται ποιοτικὴν διαφορὰν τῆς ζωϊκῆς ἐνεργείας ἀπὸ πάσης ἄλλης, πρέπει νὰ ταυτισθοῦν καὶ ὅσοι θέτουν εἰδικὴν ψυχικήν, νευρικὴν ἢ πνευματικὴν ἐνέργειαν (Ostwald, Bergson). καθότι ὑπάρχει συνοχὴ ἀδιάκοπος μεταξὺ ἀνωτέρων καὶ κατωτέρων βιολογικῶν φαινομένων.

Ἱστορικὸν τοῦ ὅρου: «Ἐν ἔργῳ». «ἔργῳ» καὶ «ἐνέργεια» παρ' Ἀριστοτέλει εἶναι ἡ ζωντανὴ λειτουργία καὶ δρᾶσις, ἡ κατάστασις τοῦ γίγνεσθαι, τοῦ ἐν προόδῳ εὑρίσκεσθαι, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ «δυνάμει ὄν», ὅπερ ἀντιπροσωπεύει μόνον τὴν πιθανότητα, τὴν ἀπαιτουμένην ἱκανότητα πρός τινα δημιουργίαν, τὴν παθητικότητα τῆς ὕλης ἀπέναντι τοῦ πνεύματος ἢ μᾶλλον τῆς μορφῆς, τοῦ «εἴδους» (Μεταφ. IX, 6). Ἡ ἐνέργεια εἶναι τὸ πολυτιμότερον καὶ τὸ προηγούμενον ἂν ὄχι χρονικῶς, ἀλλὰ κατ' ἀρχήν: «φανερὸν ὅτι πρότερον ἐνέργεια δυνάμεώς ἐστιν». Εἶναι δὲ καὶ τελολογικὴ αἰτία, τέρμα, σκοπός: «Τέλος ἡ ἐνέργεια» (Μεταφ. IX, 8). Ὁ Θεός, τὸ Ἀπόλυτον εἶναι καὶ τελεία ἐνέργεια, ἐνέργεια «καθ' ἑαυτήν», «ἐνέργεια ἀκινησίας», ἀμετάβλητος. Εἰς τὴν σχολαστικὴν φιλοσοφίαν κατὰ τὸν μεσαίωνα ἔπαιξε μεγάλον ρόλον ἡ διάκρισις μεταξὺ potentia (δυνάμεως) καὶ actus. Actus purus εἶναι πάλιν ὁ Θεός. Energetica ὀνομάζει τὴν μορφὴν ἥτις δίδει τὴν ὕπαρξιν, τὸ ἐνεργοῦν «εἶδος», ὁ Giordano Bruno. Οἱ μεταχειρισθέντες τὸν ὅρον ἐνέργεια μὲ τὴν νεωτέραν σημασίαν ἀνέτρεξαν μᾶλλον εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς δυνάμεως ἢ κινήσεως, ὡς εἶχεν αὕτη διαμορφωθῇ εἰς τὰς μηχανιστικὰς θεωρίας τῶν Ἀτομιστῶν καὶ τῶν Ἐπικουρείων. Τὴν λέξιν ἐνέργεια ἐφήρμοσαν πρῶτοι ὁ D'Alembert καὶ ὁ Th. Young (1807) εἰς τὰς μηχανικὰς λειτουργίας, γενικώτερον δὲ τὸν ἐπεξέτειναν εἰς ὁλόκληρον τὴν φυσικὴν οἱ Ἄγγλοι ἐπιστήμονες περὶ τὸ 1850.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *R. Mayer*, Bemerkungen über die Kräfte der unbelebten Natur (1842).—*Τοῦ αὐτοῦ*, Bemerkungen über das mechanische Aequivalent der Wärme.—*Helmholtz*, Vorträge u. Reden 4η ἔκδ. I, σελ. 33 κ. ἑ.—*Τοῦ αὐτοῦ*, Über die Erhaltung der Kraft.—*H. Spencer*, First principles § 58 κ. ἑ. — *B. Tschischerin*, Philosophische Forschungen 1899.—*Ed. von Hartmann*, Die Weltanschauung d. modernen Physik.—*Wundt*, System der Philosophie.—*Τοῦ αὐτοῦ*, Grundzüge der physiol. Pshychologie III, σελ. 714 κ. ἑ.—*Th. Lipps*, Psychologie 1909.—*Τοῦ αὐτοῦ*, Die Energie 1908. — *Τοῦ αὐτοῦ*, Natuwissenschaft u. Weltanschanung.—*Maxwell*, Substanz u. Bewegung.—*L. Busse*, Geist u. Körper.—*Heymanns*, Über die Anwendung des Energiebegriffes in der Psychologie 1921. — *A. Riehl*, Der philosophische Kritizismus II, 259 κ. ἑ.—*Sigwart*, Logik II, 531 κ. ἑ.—*Ladd*, Philosophy of mind.—*A. Klein*, Die modernen Theorien über das allgemeine Verhältnis v. Leib u. Seele —*E. Bischoff*, Die Bedingungen d. psychischen Energie.—*Neutra*, Seelenmechanik u. Hysterie. —*Soddy*, Matter and energy (οἱ 3 τελευταῖοι ψυχοαναλυτικοί).—*B. Weiss*, D. Entwichlung der E.—*E. Mach*, D. Geschichte u. die Wurzel des Satzes von der Erhaltung der Energie.— *A. E. Haas*, Die Entwicklungsgeschichte des Satzes von der Erhaltung der Kraft.—*Steward - Balfour*, The conservation of energy 1872.—*W. James*, The human energy (Philos. Review 1907). —*E. Picard*, La science moderne et son état actuel.—*E. Boutroux*, De le contingence des lois de la nature.—*Τοῦ αὐτοῦ*, De l'idée de loi naturelle dans la science et la philosophie contemporaine.— *H. Poincaré*, Science et hypothèse.—*F. Le Dantec*, La dégradation de l'énergie et le point de vue humain (Revue philos. 1909).—*B. Brunhes*, La dégradation de l'energie 1908.—*G. Le Bon*, L'évolution de la matière.—*Τοῦ αὐτοῦ*, L'évolution des forces.

ΕΛΛΗ ΛΑΜΠΡΙΔΗ

— [ΦΥΣ.] Ἐνέργειαν καλοῦμεν ἐν τῇ Φυσικῇ τὴν ἱκανότητα ἣν ἔχει τὸ σῶμα ἢ σύστημα σωμάτων νὰ παράγῃ ἔργον. Καλεῖται δὲ τὸ κεφάλαιον τῆς Φυσικῆς ὅπερ ἀσχολεῖται εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἐνεργείας εἰδικώτερον *ἐνεργητικὴ* (énergétique).

Ἡ ἐνέργεια δύναται νὰ ὑφίσταται ὑπὸ δύο κυρίως καταστάσεις: ἤτοι ὑπὸ *κινητικὴν κατάστασιν* καὶ ὑπὸ *δυνητικὴν κατάστασιν*.

Ἐνέργειαν ὑπὸ κινητικὴν κατάστασιν ἢ ἄλλως *κινητικὴν ἐνέργειαν* περιέχουσι τὰ ἐν κινήσει σώματα καὶ εὑρίσκομεν ταύτην παραγομένην ἐν τῇ φύσει ὑπὸ τῶν πτώσεων τοῦ ὕδατος, ὑπὸ τῶν ἀνέμων, ὑπὸ τῶν θαλασσίων ρευμάτων κλπ. Ἐπειδὴ δὲ ὑπὸ τὴν κατάστασιν ταύτην ἡ ἐνέργεια ὑποπίπτει ἀμέσως εἰς τὴν ἀντίληψιν ἡμῶν (π.χ. ὕδωρ ὁρμητικῶς πίπτον ἀμέσως προκαλεῖ ἡμῖν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι δύναται νὰ παραγάγῃ ἔργον, ἤτοι ὅτι ἐγκλείει ἐνέργειαν), ἡ ἐνέργεια ὑπὸ κινητικὴν κατάστασιν καλεῖται πολλάκις *ζῶσα ἐνέργεια*, καθορίζεται δέ, ὡς θέλομεν ἐξετάσει ἐν τοῖς κατωτέρω, ἐκ τῆς μάζης καὶ ἐκ τῆς ταχύτητος τοῦ σώματος.

Ἐνέργειαν ὑπὸ δυνητικὴν κατάστασιν ἢ ἄλλως *δυνητικὴν ἐνέργειαν* ἐγκλείουσι σώματα ἢ συστήματα σωμάτων ἐν ἠρεμίᾳ. Ὁμιλοῦμεν δὲ περὶ δυνητικῆς ἐνεργείας μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν συστήματος ἀποτελουμένου τοὐλάχιστον ἐκ δύο ὑλικῶν σημείων. Πρὸς τοῦτο δέον τὰ ὑλικὰ σημεῖα νὰ ἔχωσι τάσιν ἢ νὰ πλησιάζουσι πρὸς ἄλληλα ἢ ν' ἀπομακρύνωνται ἢ δέον νὰ ὑφίσταται σῶμα, ὅπερ ν' ἀσκῇ ἐπὶ τῶν ἄλλων δύναμιν. Οὕτως, ὅταν δύο σώματα τείνωσι νὰ πλησιάσωσι πρὸς ἄλληλα, ἤτοι ἕλκωνται, ἡ ἕλξις αὕτη ἀποτελεῖ πηγὴν ἔργου, ἥτις ἐκδηλοῦται κατὰ τὴν ὑπερνίκησιν τῆς παρακωλυούσης τὴν προσέγγισιν τῶν σωμάτων δυνάμεως ἢ τὴν ὑπερνίκησιν τῆς ἀδρανείας τῶν σωμάτων, ἅτινα λαμβάνουσιν ἐπιταχυνομένην κίνησιν.

Τὸ εἰς ἐνέργειαν ἀποταμίευμα τοῦ σώματος εἶναι τόσον μεγαλύτερον ὅσον τὰ σώματα εἶναι μᾶλλον μεμακρυσμένα καὶ ἐλαττοῦται ἐφ' ὅσον τὰ σώματα πλησιάζουσιν ὑπὸ σύγχρονον παραγωγὴν ἔργου. Ὁμοίως συμβαίνει ὅταν δύο σώματα ἀπωθοῦνται ἀμοιβαίως, τότε ὅμως τὸ ἀποταμίευμα ἐνεργείας εἶναι τόσον μεγαλύτερον ὅσον τὰ σώματα κεῖνται πλησιέστερον ἀλλήλων.

Ὁμοίως σῶμα εὑρισκόμενον εἰς ὕψος ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ἐγκλείει ἐνέργειαν, καθ' ὅσον τοῦτο ἀφιέμενον ἐλεύθερον, λόγῳ τῆς ἕλξεως, ἣν ἀσκεῖ ἐπὶ τούτου ἡ Γῆ, φέρεται πρὸς τὴν Γῆν, ὑπὸ σύγχρονον παραγωγὴν ἔργου. Τὸ εἰς ἐνέργειαν δ' ἀποταμίευμα τοῦ σώματος εἶναι τόσον μεγαλύτερον, ὅσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ἀπόστασις τοῦ σώματος ἀπὸ τῆς Γῆς καὶ ἐλαττοῦται ἐφ' ὅσον τὸ σῶμα φέρεται πρὸς τὴν Γῆν ὑπὸ σύγχρονον παραγωγὴν ἔργου. Ἐκ τούτου βλέπομεν ὅτι τὸ σύστημα Γῆς-σώματος ἐγκλείει ἐνέργειαν ὡς ἐκ τῆς θέσεως τοῦ σώματος ἐν σχέσει πρὸς τὴν Γῆν, διὰ τοῦτο δ' ἡ δυνητικὴ ἐνέργεια καλεῖται πολλάκις *ἐνέργεια θέσεως*.

Ὁμοίως γνωρίζομεν ὅτι μεταξὺ τῶν μορίων ὁμογενῶν σωμάτων ἐπενεργοῦσιν εἰδικαὶ δυνάμεις, περὶ ὧν ἐλάχιστα γνωρίζομεν. Ἀναλόγως δὲ διαφόρων συνθηκῶν τὰ μόρια δεικνύουσιν ἄλλοτε μὲν τάσιν νὰ πλησιάσωσι μεταξύ των καὶ ἄλλοτε ν' ἀπομακρυνθῶσι, τοῦτο δ' ἀποτελεῖ πηγὴν δυνητικῆς ἐνεργείας τῶν μορίων. Οὕτως εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ἀνήκει ἡ ἐνέργεια, ἣν ἐγκλείει σῶμα ἐλαστικῶς παραμορφωθέν. Ἓν ἐλατήριον π. χ. ὡς ἐκ τῆς παραμορφώσεως αὐτοῦ ἐγκλείει δυνητικὴν ἐνέργειαν, ἤτοι ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ παραγάγῃ ἔργον, ἐνῷ ταυτοχρόνως ἀναλαμβάνει τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ μορφήν. Ἡ πηγὴ δὲ τοῦ εἰς ἐνέργειαν ἀποταμιεύματος τοῦ ἐλατηρίου ὀφείλεται εἰς τὴν ἀμοιβαίαν μεταβολὴν τῆς θέσεως τῶν μορίων αὐτοῦ, προερχομένην ἐκ τῆς ἐλαστικῆς παραμορφώσεως τοῦ σώματος. Ἐπίσης προκειμένου περὶ μιᾶς ποσότητος ἄνθρακος, τὸ σύστημα σωμάτων τὸ ἀποτελούμενον ἐκ τοῦ ἄνθρακος καὶ τοῦ ὀξυγόνου τοῦ ἀέρος ἐγκλείει δυνητικὴν ἐνέργειαν. Πράγματι ἀρκεῖ νὰ φέρωμεν μέρος τοῦ ἄνθρακος εἰς θερμοκρασίαν κατάλληλον, ὅπως ἡ καῦσις, ἤτοι ἡ ἕνωσις τοῦ ἄνθρακος πρὸς τὸ ὀξυγόνον τοῦ ἀέρος, μεταδοθῇ καθ' ὅλην τὴν μᾶζαν τοῦ ἄνθρακος. Ἡ καῦσις αὕτη τοῦ ἄνθρακος δύναται, ὡς γνωστόν, νὰ προκαλέσῃ τὴν ἐξαέρωσιν ποσότητος ὕδατος λέβητος, ἤτοι νὰ παραγάγῃ ἀτμόν, ὅστις πάλιν δύναται νὰ θέσῃ εἰς κίνησιν ἀτμομηχανήν. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὰς διαφόρους ἐκρηκτικὰς ὕλας, π.χ. τὴν πυρίτιδα.

Ἐπειδὴ ἡ δυνητικὴ ἐνέργεια δὲν ὑποπίπτει ἀμέσως εἰς τὴν ἀντίληψιν ἡμῶν, τὸ σῶμα π.χ. τὸ εὑρισκόμενον εἰς ὕψος ἀπὸ τοῦ ἐδάφους καὶ ὁ ἄνθραξ δὲν δεικνύουσιν ἀμέσως, ὅτι ἐγκλείουσιν ἐνέργειαν (ὡς ἐπὶ παραδείγματι τὸ ἐν κινήσει ὕδωρ), ἡ δυνητικὴ ἐνέργεια καλεῖται πολλάκις *λανθάνουσα ἐνέργεια*.

Μεταξὺ δυνητικῆς καὶ κινητικῆς ἐνεργείας ὑφίστανται αἱ ἑξῆς οὐσιώδεις διαφοραί:

Τὴν ἐνέργειαν ὑπὸ κινητικὴν κατάστασιν δυνάμεθα ἀμέσως νὰ χρησιμοποιήσωμεν πρὸς παραγωγὴν ἔργου, δέον ὅμως τοῦτο νὰ γίνηται ἐν τῷ τόπῳ καὶ κατὰ τὸν χρόνον τῆς παραγωγῆς της.

Τοὐναντίον ἡ δυνητικὴ ἐνέργεια δὲν δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ἀμέσως, ἀλλὰ δέον προηγουμένως νὰ μετατραπῇ εἰς κινητικὴν ἐνέργειαν. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον δέον νὰ δαπανηθῇ ἀρχικῶς ποσόν τι ἐνεργείας (οὕτω π. χ. πρὸς μετάδοσιν τῆς καύσεως πρὸς τὸν ἄνθρακα δέον νὰ δαπανήσωμεν ἀρχικῶς ποσόν τι ἐνεργείας, ὅπως φέρωμεν μικρὰν ποσότητα ἄνθρακος εἰς τὴν θερμοκρασίαν τῆς ἑνώσεως αὐτοῦ πρὸς τὸ ὀξυγόνον τοῦ ἀέρος).

Χαρακτηριστικὸν τῆς δυνητικῆς ἐνεργείας εἶναι ὅτι αὕτη δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ἐν οἱῳδήποτε τόπῳ καὶ χρόνῳ (οὕτω π. χ. μεταφέρομεν τὸν ἄνθρακα ἀπὸ τόπου εἰς τόπον καὶ χρησιμοποιοῦμεν αὐτὸν ἐν δεδομένῃ στιγμῇ).

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη πρεσβεύεται κατὰ μεγάλην πιθανότητα, ὅτι ἐνέργεια ὑπὸ δυνητικὴν κατάστασιν δὲν ὑφίσταται, ἀλλὰ τὸ σύμπαν περιέχει ἐνέργειαν μόνον ὑπὸ κινητικὴν κατάστασιν. Οὕτω π.χ. εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν ἡ ἐνέργεια, ἣν ἐγκλείει ἀέριον ὑπὸ πίεσιν, ἐθεωρεῖτο δυνητικὴ ἐνέργεια, ἐνῷ ἤδη συμφώνως πρὸς τὴν κινητικὴν θεωρίαν τῶν ἀερίων ἡ ἐνέργεια ἣν τοῦτο ἐγκλείει θεωρεῖται κινητική.

Μορφαὶ ἐνεργείας. Ἐκ τῆς πείρας γνωρίζομεν ὅτι δυνάμεθα νὰ θέσωμεν εἰς κίνησιν τὰς μηχανὰς ἐργοστασίου τινὸς πρὸς παραγωγὴν ἔργου εἴτε διὰ χρησιμοποιήσεως πτώσεως ὕδατος, εἴτε διὰ χρησιμοποιήσεως τῆς θερμότητος, ἣν προκαλεῖ ὁ χημικὸς συνδυασμὸς δύο σωμάτων, π. χ. ἄνθραξ—ὀξυγόνον, εἴτε τῇ βοηθείᾳ ἠλεκτρικοῦ κινητῆρος τροφοδοτουμένου ὑπὸ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος κλπ. Ἐκ τούτου βλέπομεν ὅτι ἡ πτῶσις τοῦ ὕδατος, τὰ χημικὰ φαινόμενα, τὸ ἠλεκτρικὸν ρεῦμα κλπ. ἀποτελοῦσι διαφόρους ἐκφάνσεις τῆς ἐνεργείας. Λέγομεν δ' ὅτι ἡ ἐνέργεια δύναται νὰ λάβῃ διαφόρους μορφάς, αἵτινες εἶναι αἱ ἀκόλουθοι:

Digitized by Google

μηχανικὴ ἐνέργεια, θερμικὴ ἐνέργεια, χημικὴ ἐνέργεια, ἠλεκτρικὴ ἐνέργεια, ἀκτινοβόλος ἐνέργεια, ἠλεκτροστατικὴ ἐνέργεια, μαγνητικὴ ἐνέργεια κλπ. Ἐκ τούτων ἡ θερμική, ἠλεκτρικὴ καὶ ἀκτινοβόλος ἐνέργεια ἀποτελοῦσιν ἐνέργειαν ὑπὸ κατάστασιν κινητικήν, ἡ χημική, ἠλεκτροστατικὴ καὶ μαγνητικὴ ἐνέργεια ἀποτελοῦσιν ἐνέργειαν ὑπὸ κατάστασιν δυνητικήν.

Ἐξετάσωμεν ἤδη λεπτομερέστερον τὰς διαφόρους μορφὰς ἐνεργείας.

Μηχανικὴ ἐνέργεια. Σῶμα ἐν κινήσει εὑρισκόμενον ἐγκλείει κινητικὴν ἐνέργειαν, ἧς τὸ μέγεθος καθορίζεται ἐκ τοῦ τύπου $^1/_2mv^2$, ἔνθα m ἡ μᾶζα τοῦ κινουμένου σώματος καὶ v ἡ ταχύτης αὐτοῦ. Ἡ παράστασις $^1/_2mv^2$ καλεῖται *ρύμη* τοῦ σώματος. Κατὰ τὸν ὁρισμὸν δὲ τῆς ἐνεργείας τὸ ἐν δεδομένῳ χρόνῳ ὑπὸ κινουμένου σώματος παραγόμενον ἔργον μετρεῖται ὑπὸ τῆς ἀπωλείας αὐτοῦ εἰς ρύμην.

Ὁμοίως σῶμα βάρους P εὑρισκόμενον εἰς ὕψος h ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ἐγκλείει δυνητικὴν ἐνέργειαν, ἥτις μετρεῖται ὑπὸ τοῦ γινομένου P.h.

Ὡς μονάδες τῆς μηχανικῆς ἐνεργείας λαμβάνονται τὸ ἔργιον, τὸ μεγαέργιον, τὸ Joule καὶ τὸ χιλιογραμμόμετρον. *Ἔργιον* εἶναι τὸ ἔργον τὸ παραγόμενον ὑπὸ δυνάμεως μιᾶς δύνης μεταθετούσης τὸ σημεῖον ἐφαρμογῆς αὐτῆς κατὰ 1 ἑκατοστόμετρον. Ἓν *μεγαέργιον*$=10^6$ ἔργια. Ἓν *Joule*$=10^7$ ἔργια. Ἓν *χιλιογραμμόμετρον* εἶναι τὸ ἔργον τὸ παραγόμενον ὑπὸ δυνάμεως 1 χιλιογράμμου μεταθετούσης τὸ σημεῖον ἐφαρμογῆς αὐτοῦ κατὰ 1 μέτρον. Εἶναι δὲ 1 Joule=0,102 χιλιογραμμομέτρου καὶ 1 μεγαέργιον 0,0102 χιλιογραμμομέτρου.

Θερμικὴ ἐνέργεια. Ἡ θερμικὴ ἐνέργεια ἀποτελεῖ μορφὴν ἐνεργείας ὑπὸ κινητικὴν κατάστασιν, μετρεῖται δ' ὑπὸ τῆς ρύμης τῶν ἀκανονίστων μοριακῶν κινήσεων ἐν τῷ σώματι. Ὅταν δαπάνῃ θερμικῆς ἐνεργείας σώματος παράγεται ἔργον, μέρος τῆς θερμικῆς ἐνεργείας ἐξαφανίζεται, ἡ κίνησις τῶν μορίων ἐν τῷ σώματι ἐπιβραδύνεται καὶ τὸ σῶμα ἀποψύχεται.

Ἡ ἀπόλυτος μονὰς τῆς θερμικῆς ἐνεργείας εἶναι τὸ ποσὸν τῆς θερμότητος, ὅπερ δέον νὰ καταναλωθῇ, ὅπως παραχθῇ ἔργον ἴσον πρὸς ἓν ἔργιον. Πρὸς μέτρησιν ὅμως τῆς θερμικῆς ἐνεργείας, ἤ, ὅπως ἐκφρασθῶμεν ἁπλούστερον, τῆς ποσότητος θερμότητος, χρησιμοποιοῦνται καὶ ἕτεραι μονάδες, ἤτοι ἡ μεγάλη θερμὶς καὶ ἡ μικρὰ θερμίς, ὧν ἡ μὲν πρώτη παριστᾷ τὸ ποσὸν τῆς θερμότητος τὸ ἀπαιτούμενον διὰ τὴν ἀνύψωσιν τῆς θερμοκρασίας 1 χιλιογράμμου ὕδατος κατὰ 1°C, ἡ δὲ δευτέρα τὸ ποσὸν τῆς θερμότητος, ὅπερ ἀπαιτεῖται διὰ τὴν ἀνύψωσιν τῆς θερμοκρασίας ἑνὸς γραμμαρίου ὕδατος κατὰ 1°C. Ἐὰν διὰ Q καλέσωμεν τὴν ἀριθμητικὴν τιμὴν ὡρισμένης ποσότητος θερμότητος καὶ διὰ R τὸ ἔργον ὅπερ ἀπολαμβάνεται ἐκ τῆς καταναλώσεως τοῦ ἀνωτέρου ποσοῦ θερμότητος, τότε δυνάμεθα νὰ γράψωμεν, ἀνεξαρτήτως τῶν χρησιμοποιουμένων μονάδων:

$$R=E.Q$$

ἔνθα E παριστᾷ συντελεστὴν ἀναλογίας. Ἐὰν δὲ θέσωμεν $A=1/E$ προκύπτει

$$Q=AR$$

Ὁ συντελεστὴς E καλεῖται *μηχανικὸν ἰσοδύναμον τῆς θερμότητος* καὶ παριστᾷ τὸν ἀριθμὸν μονάδων ἔργου, αἵτινες ἰσοδυναμοῦσι πρὸς μίαν μονάδα θερμότητος, καθ' ὅσον ἐκ τῆς ἄνω ἐξισώσεως προκύπτει R=E διὰ Q=1.

Ἐὰν λαμβάνωμεν ὡς μονάδα ποσότητος θερμότητος τὴν μεγάλην θερμίδα εἶναι:

$E=4,189.10^7$ ἔργια καὶ E=41,89 μεγαέργια, ἢ 4,189 Joule.

Ἡ μικρὰ θερμὶς ἰσοδυναμεῖ πρὸς 4,189 Joule καὶ 1 Joule ἰσοδυναμεῖ πρὸς 0,23865 θερμ. Ἐπειδὴ δὲ 1 Joule =0,102 χιλιογραμμόμετρα, ἕπεται ὅτι 1 μεγάλη θερμὶς εἶναι ἰσοδύναμος πρὸς 427,2 χιλιογραμμόμετρα.

Ἀκτινοβόλος ἐνέργεια. Ἐν τῇ Φυσικῇ εἶναι γνωστόν, ὅτι ἐν τῷ αἰθέρι ὑφίσταται εἰδικὴ μορφὴ ἐνεργείας διαδιδομένη μὲ τὴν ταχύτητα υ=300.000 km/sec=$3,10^{10}$ cm/sec.

Ἡ μορφὴ αὕτη τῆς ἐνεργείας καλεῖται ἀκτινοβόλος ἐνέργεια καὶ ἀνήκουσιν εἰς αὐτὴν αἱ ὁραταὶ ἀκτῖνες (τὸ φῶς), αἱ ὑπέρυθροι ἢ θερμικαὶ ἀκτῖνες, αἱ ὑπεριώδεις ἀκτῖνες, αἱ ἀκτῖνες Hertz καὶ αἱ ἀκτῖνες Röntgen.

Ἠλεκτρικὴ ἐνέργεια. Προκειμένου περὶ τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος, ὅσον ἀφορᾷ τὴν φύσιν αὐτοῦ οὐδεμίαν σαφῆ καὶ ὁριστικὴν ἀντίληψιν ἔχει σήμερον ἡ ἐπιστήμη, ἂν καὶ γνωρίζομεν ἐπακριβῶς τοὺς νόμους εἰς οὓς τοῦτο ὑπάγεται. Δυνάμεθα ὅμως μετὰ βεβαιότητος νὰ ὑποστηρίξωμεν ὅτι τὸ ἠλεκτρικὸν ρεῦμα ἀποτελεῖ εἰδικὴν μορφὴν ἐνεργείας ὑπὸ κινητικὴν κατάστασιν καὶ συνεπῶς πρὸς παραγωγὴν αὐτοῦ ἐπάναγκες εἶναι νὰ δαπανηθῇ ἔργον. Κατὰ τὰς νεωτέρας δὲ ἀντιλήψεις, ἃς εἰσήγαγεν ἡ ἠλεκτρονικὴ θεωρία, τὸ ἠλεκτρικὸν ρεῦμα συνίσταται εἰς κίνησιν τῶν ἠλεκτρονίων ἐν τῷ ἀγωγῷ, εἰς τὴν κίνησιν δὲ ταύτην τῶν ἠλεκτρονίων δέον ν' ἀναζητηθῇ ἡ ἐνέργεια τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος. Ἡ ἐνέργεια τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος δύναται εὐκόλως ἀφ' ἑαυτῆς νὰ μετατραπῇ εἰς θερμικὴν ἐνέργειαν, ὡς ἐπίσης δύναται νὰ μετατραπῇ καὶ εἰς ἀκτινοβόλον ἐνέργειαν· ἡ μετατροπὴ ὅμως αὕτη παράγεται καθ' ἑκάστην μεταβολὴν τῆς κινήσεως τῶν ἠλεκτρονίων.

Χημικὴ ἐνέργεια. Σύστημα σωμάτων ἅτινα δύνανται νὰ ἑνωθῶσι χημικῶς δύνανται νὰ παραγάγωσιν ἔργον· οὕτω π.χ. ἄνθραξ-ὀξυγόνον, θεῖον-χλώριον, θειικὸν ὀξὺ-ὕδωρ, περιέχουσι, κατὰ ζεύγη λαμβανόμενα, ἀποταμιεύματα χημικῆς ἐνεργείας, ἣν δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν πρὸς παραγωγὴν ἔργου. Δυνάμεθα, ἐπὶ παραδείγματι, νὰ χρησιμοποιήσωμεν ὡς πηγὴν ἔργου τὴν καῦσιν τοῦ ἄνθρακος εἰς τὰς ἀτμομηχανάς.

Ἡ χημικὴ ἐνέργεια ἀποτελεῖ μορφὴν ἐνεργείας ὑπὸ δυνητικὴν κατάστασιν.

Ἠλεκτροστατικὴ ἐνέργεια. Οὕτω χαρακτηρίζεται ἡ ἐνέργεια ἣν ἐγκλείει ἠλεκτρισμένον σῶμα, π.χ. συμπυκνωτὴς φορτισμένος, καὶ ἥτις ἀποδίδεται κατὰ τὴν ἐκκένωσιν αὐτοῦ. Ἡ ἠλεκτροστατικὴ ἐνέργεια ἀποτελεῖ μορφὴν ἐνεργείας ὑπὸ δυνητικὴν κατάστασιν.

Μαγνητικὴ ἐνέργεια. Ὡς γνωστὸν οἱ πόλοι φυσικῶν ἢ τεχνητῶν μαγνητῶν τείνουσι νὰ πλησιάσωσι πρὸς ἀλλήλους ἢ ν' ἀπομακρυνθῶσιν· ἐντεῦθεν ἕπεται, ὅτι σύστημα δύο μαγνητῶν ἐγκλείει εἰδικὴν μορφὴν ἐνεργείας ὑπὸ δυνητικὴν κατάστασιν, καλεῖται δ' αὕτη μαγνητικὴ ἐνέργεια.

Ἀξιώματα ἐνεργείας. Ἡ ἐνεργητικὴ θεμελιοῦται ἐπὶ τῶν ἀκολούθων τριῶν *ἀξιωμάτων ἐνεργείας.*

1) Ἡ ἐνέργεια ἣν ἐγκλείει σῶμα ἢ σύστημα σωμάτων εἶναι πεπερασμένη, μονότιμος καὶ συνεχὴς συνάρτησις τῆς καταστάσεως αὐτοῦ. Ἤτοι ἡ ἐνέργεια καθορίζεται τελείως ἐκ τῆς καταστάσεως τοῦ σώματος καὶ εἰς ἀπείρως μικρὰν μεταβολὴν τῆς καταστάσεως ἀντιστοιχεῖ ἐπίσης ἀπείρως μικρὰ μεταβολὴ τῆς ἐνεργείας.

Ἐκ τοῦ πρώτου τούτου ἀξιώματος ἐνεργείας προκύπτουσιν αἱ ἀκόλουθοι συνέπειαι:

α') Ὅταν σῶμα ἢ σύστημα σωμάτων ὑπὸ θετικὴν παραγωγὴν ἔργου μεταβαίνῃ ἐκ τυχούσης καταστάσεως A εἰς ἑτέραν B, τὸ συνολικὸν ἔργον δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἔλαβε χώραν ἡ μετάβασις τοῦ σώματος ἢ συστήματος ἐκ τῆς καταστάσεως A εἰς τὴν B.

β') Τὸ *ἀεικίνητον* εἶναι ἀδύνατον. Ὡς ἀεικίνητον ὑπονοοῦμεν σύστημα, ὅπερ ὅταν τεθῇ ἅπαξ εἰς κίνησιν ἐξακολουθεῖ ἀενάως νὰ κινῆται καὶ ὡς ἐκ τούτου αἰωνίως νὰ παράγῃ ἔργον. Ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ ὁρισμοῦ καὶ ἐκ τοῦ πρώτου ἀξιώματος τῆς ἐνεργείας συνάγεται, ὅτι, ἐφ' ὅσον τὸ σύστημα παράγει ἔργον, ἡ ἱκανότης αὐτοῦ πρὸς περαιτέρω παραγωγὴν ἔργου μειοῦται. Συνεπῶς ἡ παραγωγὴ ἔργου ἐπακολουθεῖται ὑπὸ συνεχοῦς μειώσεως τοῦ ἀποταμιεύματος εἰς ἐνέργειαν (ἐλάττωσις ταχύτητος), ὅπερ, ἐπειδὴ εἶναι πεπερασμένον, καταναλίσκεται ἐν τέλει καθ' ὁλοκληρίαν. Ἐὰν τὰ οὐράνια σώματα συναντῶσι κατὰ τὴν κίνησιν αὐτῶν ἀντίστασιν προερχομένην ἐκ τοῦ περιβάλλοντος μέσου, δὲν γνωρίζομεν μετὰ βεβαιότητος. Ἐὰν δὲ πράγματι δὲν συναντῶσιν ἀντίστασιν, τότε ἡ αἰωνία κίνησις δὲν εἶναι ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν συνέπειαν τοῦ ἀδυνάτου τοῦ ἀεικινήτου, καθόσον κατὰ τὴν τοιαύτην κίνησιν τῶν οὐρανίων σωμάτων δὲν λαμβάνει χώραν ἀπώλεια ἐνεργείας. Ἐπὶ τῆς γῆς ὅμως εἶναι ἀδύνατος ἡ ἐπιτυχία αἰωνίας κινήσεως συστήματος, καθόσον δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποφύγωμεν τὰς ἐπιζημίους ἀντιστάσεις, διὰ τὴν ὑπερνίκησιν τῶν ὁποίων ἀπαιτεῖται ἡ κατανάλωσις κινητικῆς ἐνεργείας.

Τὸ ἀεικίνητον, περὶ οὗ ὁμιλοῦμεν ἐνταῦθα, χαρακτηρίζεται εἰδικώτερον ὡς ἀεικίνητον πρώτου εἴδους πρὸς διάκρισιν αὐτοῦ ἀπὸ ἑτέρου εἴδους ἀεικινήτου, χαρακτηριζομένου ὡς δευτέρου εἴδους (βλ. λ. *ἀεικίνητον).*

2) Ἐν τοῖς προηγουμένοις εἴδομεν ὅτι τόσον ἡ κινητικὴ ἐνέργεια ὅσον καὶ ἡ δυνητικὴ ἐνέργεια ἐμφανίζονται ὑπὸ διαφόρους μορφάς. Ποσότητες ὅμως διαφόρων μορφῶν ἐνεργείας λέγονται ἰσοδύναμοι, ὅταν εἶναι ἀριθμητικῶς ἴσαι, ἤτοι ὅταν ἔχωσι τὴν ἱκανότητα νὰ παράγωσι τὸ αὐτὸ ἔργον. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω τὸ δεύτερον ἀξίωμα ἐνεργείας διατυποῦται ὡς ἑξῆς:

Ἡ ἐνέργεια οὔτε νὰ δημιουργηθῇ δύναται, ἀλλ' οὔτε καὶ νὰ καταστραφῇ. Εἶναι ὅμως δυνατὸν ἐνέργεια μιᾶς μορφῆς νὰ μετατραπῇ εἰς ἰσοδύναμον ποσότητα ἐνεργείας ἑτέρας μορφῆς.

Τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ *ἀξίωμα τῆς διατηρήσεως τῆς ἐνεργείας.*

Τὸ ἀξίωμα διατηρήσεως τῆς ἐνεργείας χαρακτηρίζεται πολλάκις καὶ ὡς ἀξίωμα διατηρήσεως τῆς δυνάμεως· ἐν τούτοις σήμερον ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος ἐγκατελείφθη, διδομένης τῆς ὅλως διαφόρου σημασίας τῶν ὅρων *ἐνέργεια* καὶ *δύναμις* (βλ. λ.).

Ἡ συστηματικὴ ἔρευνα τῶν φαινομένων τῶν παραγομένων ἐν τῷ περιβάλλοντι ἡμᾶς κόσμῳ ἤγαγεν εἰς τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου ἀξιώματος, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς Φυσικῆς, καὶ δι' ἣν ἔχει τὴν αὐτὴν σημασίαν, οἵαν διὰ τὴν Χημίαν τὸ ἀξίωμα τῆς διατηρήσεως τῆς ὕλης.

Ἐκ τοῦ ἀξιώματος τῆς διατηρήσεως τῆς ἐνεργείας προκύπτουσιν αἱ ἀκόλουθοι συνέπειαι:

α) Κατὰ τὴν κατανάλωσιν ἔργου R ἀναφαίνεται ποσότης ἐνεργείας μορφῆς τινος ἰσοδύναμος πρὸς τὸ ἀναλωθὲν ἔργον.

Ὄντως τὸ ἔργον R παράγεται δαπάνῃ ἀποταμιεύματός τινος ἐνεργείας, ὅπερ ἐλαττοῦται κατὰ τὸ ποσὸν J, ὅπερ ἀριθμητικῶς ἰσοῦται πρὸς τὸ ἔργον R. Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὸ ἀξίωμα τῆς διατηρήσεως τῆς ἐνεργείας ἡ ἐνέργεια δὲν ἀπόλλυται ἀλλὰ μετατρέπεται μόνον εἰς ἄλλας μορφάς, ἕπεται ὅτι ἡ ἐλάττωσις τοῦ ἀποταμιεύματος ἐνεργείας κατὰ J θὰ συνοδεύεται ὑπὸ τῆς ἐμφανίσεως ἰσομεγέθους ποσότητος ἐνεργείας ὑπὸ ἄλλας μορφάς, ὅπερ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἀναλωθέντος ἔργου. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι:

β) Ἑκάστη ὑπερνίκησις ἀντιστάσεως συνδέεται πρὸς τὴν ἐμφάνισιν μορφῆς τινος ἐνεργείας.

γ) Ὅταν σύστημα ἐπανέρχεται εἰς τὴν ἀρχικήν του κατάστασιν, τότε τὸ ὅλον ἔργον ὅπερ παρήχθη ὑπὸ τῶν ἐξ αὐτοῦ προερχομένων δυνάμεων ἰσοῦται τῷ μηδενί.

δ) Ἡ ἐνέργεια συστήματος, ὅπερ μετὰ τοῦ ὑπολοίπου κόσμου δὲν εὑρίσκεται εἰς μηχανικὸν σύνδεσμον, εἶναι μέγεθος σταθερόν.

Τὴν συνέπειαν ταύτην δὲν δυνάμεθα νὰ ἐπιβεβαιώσωμεν διὰ τὸ σύμπαν, καθόσον οὐδὲν σαφὲς γνωρίζομεν περὶ τοῦ σύμπαντος καὶ ἑπομένως δὲν δικαιούμεθα νὰ ἐπεκτείνωμεν ἐπὶ τούτου τὴν ἀνωτέρω συνέπειαν, ἣν ἀπεκομίσαμεν ἐμπειρικῶς διὰ παρατηρήσεων γενομένων ἐπὶ μέρους τοῦ σύμπαντος προσιτοῦ ἡμῖν.

ε') Σύστημα σωμάτων εὑρίσκεται εἰς εὐσταθῆ κατάστασιν ἰσορροπίας, ὅταν ἡ δυνητικὴ αὐτοῦ ἐνέργεια ἔχῃ τὴν ἐλαχίστην δυνατὴν τιμήν.

3) Αἱ μετατροπαὶ ἐνεργείας ἐκ μιᾶς μορφῆς εἰς τὴν ἄλλην ὑπόκεινται εἰς τὸ ἀκόλουθον τρίτον ἀξίωμα ἐνεργείας:

Αἱ μετατροπαὶ ἐνεργείας συνδέονται πρὸς ὡρισμένην, οὕτως εἰπεῖν, διεύθυνσιν. Μερικαὶ μὲν τούτων δύνανται νὰ λάβωσι χώραν τελείως καὶ ἀφ' ἑαυτῶν, τοὐναντίον δὲ ἄλλαι λαμβάνουσι χώραν μόνον ὑπὸ ὡρισμένας συνθήκας καὶ μέρος μόνον τοῦ ἀποταμιεύματος ἐνεργείας δύναται νὰ μετατραπῇ εἰς τὴν ἐπιζητουμένην μορφήν.

Οὕτω π. χ. ἡ μετατροπὴ ἔργου εἰς θερμότητα —ἢ ἀκριβέστερον ἡ μετατροπὴ οἱουδήποτε ἀποταμιεύματος ἐνεργείας οἱασδήποτε μορφῆς, καταναλωθέντος πρὸς παραγωγὴν τοῦ ἔργου τούτου, εἰς θερμότητα — γίνεται τελείως καὶ ἀφ' ἑαυτῆς καὶ ἑπομένως ὅλον τὸ ἔργον δύναται νὰ μετατραπῇ εἰς ἰσοδύναμον ποσὸν θερμότητος. Κατὰ τὴν πτῶσιν λίθου ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἢ μεταλλίνης σφαίρας, ἐφ' ὅσον δὲν παράγεται ἔργον παραμορφώσεως τῶν σωμάτων, ἡ ὅλη κινητικὴ ἐνέργεια μετατρέπεται εἰς θερμότητα. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει εἰς πᾶν εἶδος τριβῆς προκαλοῦν ἐπιβράδυνσιν κινήσεως. Ἐπίσης ἡ ὅλη ἐνέργεια ἠλεκτρικοῦ ρεύματος δύναται εὐχερῶς νὰ μετατραπῇ εἰς θερμότητα.

Ἡ κατ' ἀντίστροφον ὅμως διεύθυνσιν μετατροπή, ἤτοι ἡ μετατροπὴ ὡρισμένου ἀποταμιεύματος θερμικῆς ἐνεργείας εἰς ἔργον, δὲν εἶναι δυνατὴ χωρὶς τὴν ἐμφάνισιν καὶ ἑτέρων φυσικῶν φαινομένων, ἅτινα ἀπορροφῶσι μέρος τοῦ διατιθεμένου ποσοῦ ἐνεργείας, εἰς τρόπον ὥστε μέρος μόνον τῆς θερμικῆς ἐνεργείας δύναται νὰ μετατραπῇ εἰς ὠφέλιμον ἔργον.

Ποιότης ἐνεργείας. *Ὑποβάθμισις* (dégradation) *τῆς ἐνεργείας.* Ἐν τοῖς προηγουμένοις εἴδομεν ὅτι ἡ ἐνέργεια δύναται νὰ μετατραπῇ ἀπὸ μιᾶς μορφῆς εἰς ἄλλην καὶ μάλιστα ὅπως χρησιμοποιηθῇ μορφή τις ἐνεργείας δέον αὕτη νὰ ὑποστῇ μετατροπήν. Παράδειγμα κλασσικὸν τῶν ἀνωτέρω εἶναι ἡ ἀτμομηχανή. Ὄντως ἐν τῇ ἀτμομηχανῇ παρατηροῦμεν ὅτι χρησιμοποιεῖται ἡ χημικὴ ἐνέργεια τοῦ συστήματος ἄνθραξ-ὀξυγόνον, ἤτοι ἐνέργεια ὑπὸ δυνητικὴν κατάστασιν, ἥτις μετατρέπεται εἰς θερμικὴν ἐνέργειαν καὶ ἀκολούθως αὕτη πάλιν μετατρέπεται εἰς μηχανικὴν ἐνέργειαν. Διὰ τῆς ἀτμομηχανῆς ἐξ ἄλλου δυνάμεθα νὰ κινήσωμεν δυναμοηλεκτρικὴν μηχανήν, ἥτις παράγει ἠλεκτρικὴν ἐνέργειαν, ἥτις πάλιν δύναται νὰ μετατραπῇ εἰς μηχανικὴν ἐνέργειαν (ἠλεκτροκίνησις), εἴτε εἰς χημικὴν (ἠλεκτρόλυσις), εἴτε εἰς θερμικὴν (ἠλεκτροφωτισμός, ἠλεκτρικὴ κάμινος).

Ὁσάκις ὅμως διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς βιομηχανίας ἡ ἐνέργεια ὑφίσταται μετατροπάς, ἤτοι ὁσάκις μετατρέπομεν τὴν διαθέσιμον ἐνέργειαν εἰς τὴν μορφὴν ἐκείνην ὑφ' ἣν θέλομεν νὰ χρησιμοποιήσωμεν αὐτήν, παρατηροῦμεν ὅτι τὸ ποσὸν τῆς χρησίμου ἢ ὠφελίμου ἐνεργείας, ἣν ἀπολαμβάνομεν, εἶναι πάντοτε μικρότερον τῆς διαθεσίμου ἐνεργείας. Ὡρισμένη ποσότης ἐνεργείας πρακτικῶς ἀπόλλυται καί, συμφώνως πρὸς τὸ ἀξίωμα τῆς διατηρήσεως τῆς ἐνεργείας, θὰ ἔχωμεν:

Ἐνέργεια διαθέσιμος=Ἐνέργεια ὠφέλιμος+Ἀπώλειαι.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι, ὁσάκις ἐνέργεια μετατρέπεται, παρατηρεῖται ἀπώλεια ἐνεργείας. Πραγματικῶς ὅμως ἀπώλεια ἐνεργείας δὲν ὑφίσταται, καθόσον τὸ ποσὸν τῆς ἐνεργείας, ὅπερ θεωρεῖται ὡς ἐκμηδενισθέν, ἐμφανίζεται πάντοτε ὑπὸ μορφὴν θερμότητος, ὅπερ, ἐπειδὴ δὲν δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ, θεωρεῖται πρακτικῶς ὡς ἀπώλεια. Τὸ μέγεθος ἐν τούτοις τῶν ἀπωλειῶν ἐξαρτᾶται

Digitized by Google

ἐν μεγάλη ἀναλογίᾳ ἐκ τῆς μορφῆς τῆς ἀρχικῆς ἐνεργείας, ἣν θέλομεν νὰ μετατρέψωμεν. Οὕτω ὁσάκις μετατρέπομεν ἠλεκτρικὴν ἐνέργειαν εἰς μηχανικὴν ἢ ἀντιστρόφως μηχανικὴν εἰς ἠλεκτρικήν, αἱ ἀπώλειαι δὲν ὑπερβαίνουσι τὰ 20—25 % καὶ διὰ τὰς μεγάλας μηχανὰς δύνανται νὰ κατέλθωσι μέχρι 3 %. Ὁσάκις ὅμως μετατρέπομεν θερμότητα εἰς μηχανικὸν ἔργον, αἱ ἀπώλειαι ἀνέρχονται εἰς 95 % καὶ πολὺ σπανίως δύνανται νὰ περιορισθῶσιν εἰς 85 %. Ἐὰν δὲ μετατρέπωμεν τὴν θερμότητα ἀπ' εὐθείας εἰς ἠλεκτρικὴν ἐνέργειαν, π. χ. διὰ θερμοηλεκτρικῶν στηλῶν, αἱ ἀπώλειαι εἶναι τάξεως μεγέθους 99 %. Τέλος ὅταν ἡ ἐνέργεια ἐμφανίζεται ὑπὸ μορφὴν θερμότητος χαμηλῆς θερμοκρασίας, δὲν δύναται πρακτικῶς νὰ μετατραπῇ εἰς ἔργον.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν προεκτεθέντων ἀγόμεθα εἰς τὴν διάκρισιν ποιότητος τῶν διαφόρων μορφῶν τῆς ἐνεργείας. Οὕτω τὸ μηχανικὸν ἔργον καὶ ἡ ἠλεκτρικὴ ἐνέργεια θεωροῦνται μορφαὶ ἐνεργείας ἀνωτέρας ποιότητος, δεδομένου ὅτι δύνανται νὰ μετατραπῶσιν εἰς ἄλλας μορφὰς ἐνεργείας ὑπὸ μικρὰς ἀπωλείας, ἤτοι ὑπὸ καλὴν ἀπόδοσιν. Τοὐναντίον ἡ θερμότης θεωρεῖται μορφὴ ἐνεργείας κατωτέρας ποιότητος, δεδομένου ὅτι ἡ μετατροπὴ αὐτῆς εἰς ἄλλας μορφὰς γίνεται ὑπὸ λίαν κακὴν ἀπόδοσιν. Θερμότης δὲ ὑπὸ ταπεινὴν θερμοκρασίαν θεωρεῖται ἐνέργεια ἔτι πλέον κατωτέρας ποιότητος παρ' ὅσον ἡ θερμότης ὑψηλῆς θερμοκρασίας.

Κατὰ πάσας τὰς μετατροπὰς ἐνεργείας, ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω, πάντοτε μέρος τῆς διατιθεμένης ἐνεργείας μετατρέπεται εἰς θερμότητα ταπεινῆς θερμοκρασίας (ἀπώλειαι), ἤτοι εἰς ἐνέργειαν κατωτέρας ποιότητος καὶ ἐπομένως παρατηροῦμεν ὅτι ἡ ἐνέργεια ὑφίσταται συνεχῆ ὑποβάθμισιν. Λαμβανομένου δ' ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ ἐνέργεια ἐν τῷ σύμπαντι, λόγῳ τῶν διαφόρων μετατροπῶν, ἃς αὕτη ὑφίσταται, ὑποβαθμίζεται, ἤτοι μετατρέπεται εἰς θερμότητα ταπεινῆς θερμοκρασίας μὴ δυναμένην νὰ μετατραπῇ εἰς ἄλλην μορφήν, ἕπεται κατὰ τ' ἀνωτέρω ὅτι τὸ σύμπαν τείνει εἰς αἰωνίαν ἀκινησίαν, ἤτοι, ὡς λέγομεν, εἰς τὸν θερμικὸν θάνατον.

Ἐκ τῶν διαφόρων μορφῶν τῆς ἐνεργείας πολυτιμοτέρα θεωρεῖται σήμερον ἡ ἠλεκτρικὴ ἐνέργεια, διότι ἡ χημικὴ καὶ ἡ μηχανικὴ ἐνέργεια μετατρέπονται ὑπὸ λίαν καλὴν ἀπόδοσιν εἰς ἠλεκτρικὴν ἐνέργειαν, ἥτις πάλιν δύναται ὑπὸ εὐνοϊκὰς συνθήκας νὰ μετατραπῇ εἰς μηχανικήν, θερμικὴν ἢ χημικὴν ἐνέργειαν. Ἐκτὸς δὲ τῆς ἰδιότητος ταύτης, ἣν ἔχει ἡ ἠλεκτρικὴ ἐνέργεια ν' ἀποτελῇ πολύτιμον ἐνδιάμεσον μορφὴν ἐνεργείας, παρουσιάζει πρὸς τούτοις τὸ πλεονέκτημα τῆς εὐκόλου μεταφορᾶς ἀπὸ τόπου εἰς τόπον. Οὕτως, ὡς γνωστόν, ἡ ἐνέργεια,, ἣν ἐγκλείει πτῶσις ὕδατος, δύναται νὰ μεταφερθῇ ὑπὸ λίαν εὐνοϊκὰς οἰκονομικὰς συνθήκας εἰς λίαν μεγάλας ἀποστάσεις, ἀρκεῖ ἡ ἐνέργεια τῆς πτώσεως ὕδατος νὰ μετατραπῇ τοπικῶς εἰς ἠλεκτρικὴν ἐνέργειαν. Ἀκολούθως ἡ ἠλεκτρικὴ ἐνέργεια ἐν τῷ τόπῳ τῆς ἀφίξεως δύναται νὰ μετατραπῇ εἰς διαφόρους μορφάς, ἀναλόγως τῶν βιομηχανικῶν ἀναγκῶν.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω συντόμου ἀναπτύξεως τῶν πλεονεκτημάτων τῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας καταδεικνύεται ἡ μεγίστη σημασία, ἣν αὕτη κέκτηται διὰ τὴν βιομηχανίαν, καὶ ἐξηγεῖται ἡ ταχύτης μεθ' ἧς διεδόθη ἡ χρησιμοποίησις αὐτῆς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη.

Ὑφὴ τῆς ἐνεργείας. Μέχρι περίπου τοῦ 1910 ἐν τῇ Φυσικῇ ἐκράτει ἡ ἀντίληψις ὅτι ἡ ἐνέργεια ἦτο μέγεθος συνεχῶς μεταβλητόν, ἢ ἄλλως ὅτι ἡ ἐνέργεια ἦτο ὑφῆς συνεχοῦς. Ὄντως παρατηροῦμεν ὅτι σῶμα πῖπτον ἐκ τῆς ἠρεμίας ἄρχεται ἐν ἀρχῇ βραδέως κινούμενον καὶ ἀκολούθως βαθμηδὸν αὐξάνει ἡ ταχύτης αὐτοῦ, καὶ ἐπομένως ἡ κινητικὴ ἐνέργεια αὐτοῦ καθίσταται συνεχῶς ἀπὸ τοῦ μηδενὸς ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον μεγαλυτέρα, ἤτοι αὕτη δὲν μεταβάλλεται καθ' ἅλματα ἀλλὰ συνεχῶς. Ὁμοίως ἡ θερμοκρασία σώματος αὐξάνει οὐχὶ καθ' ἅλματα ἀλλὰ συνεχῶς, καθ' ὅμοιον δ' ἐπομένως τρόπον μεταβάλλεται καὶ ἡ θερμικὴ ἐνέργεια τοῦ σώματος. Ἐὰν δι' ἀτμομηχανῆς μεταβιβάζωμεν ἔργον ἐπὶ δυναμοηλεκτρικῆς μηχανῆς, δι' ἧς παράγομεν ἠλεκτρικὸν ρεῦμα, ἡ συνολικὴ ἠλεκτρικὴ ἐνέργεια τοῦ ρεύματος τούτου αὐξάνει συνεχῶς μετὰ τοῦ ἔργου τοῦ παραγομένου ὑπὸ τῆς ἀτμομηχανῆς. Ἡ ὑπὸ τῆς μηχανῆς παραγομένη ἠλεκτρικὴ ἐνέργεια δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ κατὰ διαφόρους τρόπους, π. χ. πρὸς τροφοδότησιν λυχνιῶν πυρακτώσεως, αἵτινες ἀκτινοβολοῦσι φῶς καὶ θερμότητα καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν δὲ ταύτην ἡ μετατροπὴ αὕτη λαμβάνει χώραν κατὰ τρόπον συνεχῆ, δηλαδὴ εἰς ὁσονδήποτε μικρὰν ποσότητα ἔργου παραγομένου ἐπὶ πλέον ὑπὸ τῆς ἀτμομηχανῆς ἀντιστοιχεῖ ὁσονδήποτε μικρὰ αὔξησις τῆς ἀκτινοβολουμένης ἐνεργείας. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὅθεν προκύπτει ὅτι ἡ ἐνέργεια δύναται νὰ αὐξάνηται εἴτε νὰ ἐλαττοῦται κατὰ ὁσονδήποτε μικρὰν ποσότητα, ἤτοι ἡ ἐνέργεια εἶναι συνεχῶς μεταβλητή.

Βραδύτερον ἐν τούτοις ἀπεδείχθη ὅτι ἡ ἀντίληψις αὕτη ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὑφὴν τῆς ἐνεργείας, ἥτις μέχρι πρό τινος ἦτο σύμφωνος πρὸς τὰ δεδομένα τῆς πείρας, ἀντιφάσκει πρὸς διάφορα πορίσματα τῆς νεωτέρας Φυσικῆς, ἐκ τῶν ὁποίων πορισμάτων ἐξ ἄλλου κατεδεικνύετο ὅτι τὰ θεμέλια τοῦ οἰκοδομήματος τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης δέον ἐν μέρει νὰ διασκευασθῶσιν. Ἀπεδείχθη πράγματι ἡ θεωρία περὶ συνεχοῦς ὑφῆς τῆς ἐνεργείας ἀνεπαρκὴς διὰ τὴν ἑρμηνείαν πολλῶν φυσικῶν φαινομένων, ὡς π.χ. τῆς ἐκμηδενίσεως τῆς εἰδικῆς θερμότητος ἐν τῇ θερμοκρασίᾳ τοῦ ἀπολύτου μηδενός, τῶν ἀποκλίσεων τοῦ νόμου Dulong καὶ Petit, τῆς μεταβλητικότητος τῆς μοριακῆς καὶ ἀτομικῆς θερμότητος, τῆς ἀσυμφωνίας, ἣν παρουσιάζει ἡ θεωρητικὴ σπουδὴ τῆς ἀκτινοβολίας πρὸς τὰ ἐξαγόμενα τῆς παρατηρήσεως κ. λ. π.

Πρῶτος ὁ Planck, ἐπιδιώκων νὰ συμβιβάσῃ τὴν θεωρίαν τῆς ἀκτινοβολίας πρὸς τὴν παρατήρησιν, εἰσήγαγε τὴν ἀντίληψιν ὅτι ἡ ἐνέργεια δὲν παρουσιάζει ὑφὴν συνεχῆ, ἀλλ' ἀσυνεχῆ τοιαύτην, ὡς ἡ ὕλη, ἤτοι ὅτι ἡ ἐνέργεια παρουσιάζει ἀτομιστικὴν ὑφὴν (atomistische Struktur). Ὁ Planck ὁρμώμενος ἐκ τῶν φασματοσκοπικῶν παρατηρήσεων δέχεται ὅτι ἕκαστον ὑλικὸν συγκρότημα ἀποτελεῖται ἐξ ὑλικῶν ταλαντωτῶν (ἀντηχητῶν) (ἄτομα, ἠλεκτρόνια), ἐπὶ τῶν ὁποίων διανέμεται ἀσυνεχῶς ἡ ἐνέργεια. Ἡ ἐπὶ τῶν ταλαντωτῶν (ἀντηχητῶν ἀντιστοιχοῦσα ἐνέργεια δὲν δύναται νὰ μεταβάλλεται καθ' ὅσον δήποτε μικρὰν ποσότητα, ἤτοι συνεχῶς, ἀλλὰ μόνον ἁλματωδῶς ἤτοι ἀσυνεχῶς, κατὰ ὡρισμένα ποσά, ἅτινα ἐκλήθησαν ὑπὸ τοῦ Planck κβάντα ἐνεργείας (Energiequanten). Οὕτως ἐν τῇ περιπτώσει ἀκτινοβολοῦντος σώματος ὁ Planck δέχεται ὅτι ἐν ἑκάστῳ ταλαντευομένῳ ἀντηχητῇ (ταλαντωτῇ) ἡ ἐλάττωσις τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ ἐξ ἀκτινοβολίας γίνεται κατὰ τρόπον, ὥστε οὗτος ν' ἀποδίδῃ 1, 2, 3 τοιαῦτα κβάντα ἐνεργείας, ἤτοι διαρκῶς ἀκέραιον ἀριθμὸν κβάντων, οὐδέποτε ὅμως ἀκέραιον ἀριθμὸν καὶ κλάσμα αὐτοῦ. Ὡς δ' ἀκολούθως ὁ Einstein ἀρχικῶς ἀπέδειξε, τ' ἀνωτέρω ἰσχύουσι οὐ μόνον διὰ τ' ἀκτινοβολοῦντα ἐνέργειαν κέντρα, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἀποδέκτας ἐνεργείας. Ἐκτὸς τῆς εἰσαγωγῆς τῆς ἀντιλήψεως τῆς ἀσυνεχοῦς μορφῆς τῆς ἐνεργείας ὁ Planck κατέρριψε καὶ τὸν πρότερον ἐν τῇ Φυσικῇ ἰσχύοντα νόμον τῆς ὁμοιομόρφου διανομῆς τῆς ἐνεργείας, δεχθεὶς ὅτι τὸ ἐπὶ ἑκάστου ταλαντωτοῦ ἀντιστοιχοῦν κβάντουμ (quantum) ἐνεργείας e δὲν εἶναι ποσότης σταθερά, ἀλλ' ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἰδίας συχνότητος n τῶν ταλαντωτῶν. Ὑπέθεσε δ' ὅτι τὰ μεγέθη ταῦτα εἶναι ἀνάλογα καὶ συνδέονται διὰ τῆς σχέσεως:

$$e = hn.$$

Κατὰ ταῦτα, συμφώνως πρὸς τὰς ἀντιλήψεις τοῦ Plannck, οἱ ὑλικοὶ ταλαντωταὶ δύνανται νὰ περιέχωσιν ἐνέργειαν, ἥτις εἶναι ἀκέραιον πολλαπλάσιον τῆς ποσότητος ἐνεργείας $e = hn$, ἔνθα n ἡ συχνότης ταλαντωτοῦ καὶ h παγκοσμία σταθερά, ἧς ἡ τιμὴ εἶναι 6,415. 10^{27} erg. sec. καὶ καλεῖται «σταθερὰ Planck» ἢ «στοιχεῖον δράσεως». Κατὰ συνέπειαν ἡ ἐνέργεια ἡ περιεχομένη ἐν ταλαντωτῇ δὲν εἶναι ἐπ' ἄπειρον διαιρετὴ καὶ ἡ μικροτέρα ποσότης ἐνεργείας, ἡ μὴ περαιτέρω διαιρετή, τὸ ἄτομον, οὕτως εἰπεῖν, τῆς ἐνεργείας εἶναι ἡ ποσότης $e=hn$· ἡ ποσότης αὕτη ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Planck κβάντουμ (quantum) καὶ ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀντιλήψεως ταύτης διαμορφωθεῖσα θεωρία ἐκλήθη θεωρία τῶν κβάντα (quantentheorie).

Ἡ εἰσαγωγὴ αὕτη τῆς ἀντιλήψεως τοῦ Planck ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὑφὴν τῆς ἐνεργείας ἀποτελεῖ μετάβασιν ἀπὸ τῆς λεγομένης κλασσικῆς Φυσικῆς εἰς τὴν νεωτέραν Φυσικήν, καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν λύσιν πλείστων φυσικῶν προβλημάτων.

Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

— [ΑΠΟΚΡΥΦ.] *Ἐνέργεια* ἢ *Φοχὰτ* εἶναι ἡ δημιουργικὴ δύναμις τῆς κοσμικῆς σκέψεως, ἐκδηλουμένη ἐφ' ὅλων τῶν κοσμικῶν πεδίων, ἡ ἄλλως καλουμένη παρὰ τῶν ἀποκρυφιστῶν Μεγάλη Πνοὴ ἢ Πνοὴ τοῦ Λόγου, παρὰ δὲ τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης: φυσικαὶ δυνάμεις. Ἡ ἐνέργεια εἶναι ἡ ἐκδήλωσις τῆς ζωῆς εἰς ὅλας αὐτῆς τὰς ἐκφάνσεις, ἡ θετικὴ ἢ ἄρρην ἀρχὴ τοῦ κόσμου ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν κοσμικὴν ὕλην, ἡ ὁποία ἀναπαριστᾷ τὴν θήλειαν ἢ ἀρνητικὴν ἀρχήν. Εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ κοσμικὸν σπέρμα, τὸ ὁποῖον γονιμοποιεῖ τὴν παρθένον ὕλην καὶ γεννᾷ τὸν ἐκδεδηλωμένον Κόσμον. Κατὰ τὴν ἀποκρυφολογίαν ὁ ἠλεκτρισμὸς ὡς καὶ πᾶσα ἄλλη ἐκδήλωσις φαινομένων κραδασμοῦ (φῶς, ἦχος, ἑρτζιανὰ κύματα κλπ.) λαμβάνουν τὴν γένεσιν ἐκ τῆς ἐνεργείας, ἡ ὁποία ἐπίσης γεννᾷ ἐντὸς τοῦ κοίλου τὰς φυσαλλίδας, αἱ ὁποῖαι συνενούμεναι ἀποτελοῦν τὰ ἄτομα τῆς ὕλης. Ἡ ἐνέργεια μὴ οὖσα οὔτε τὸ Πνεῦμα οὔτε ὁ Λόγος, ἀλλ' ἡ ἀπόρροια τοῦ Λόγου, εἶναι ὁ συνεκτικὸς δεσμὸς μεταξὺ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ὕλης.

Η. Π. Γ.

— [ΘΕΟΣΟΦ.] Ἡ δημιουργικὴ ἐνέργεια εἶναι ἡ χαρακτηριστικὴ ἰδιότης-δύναμις τοῦ τρίτου προσώπου τῆς θείας Τριάδος, τοῦ ὀνομαζομένου ἐν τῇ θεοσοφίᾳ Τρίτου λόγου.

Π. Χ.

— [ΣΤΡΑΤ.—ΝΑΥΤ.] *Ἐνέργεια* καλεῖται ἡ κατάστασις τοῦ ἀξιωματικοῦ τοῦ ὑπηρετοῦντος ἔν τινι ὀργανικῇ θέσει τοῦ στρατοῦ ἢ τοῦ ναυτικοῦ (βλ. λ. *κατάστασις [Στρατ.]*).

Ν. Θ. Κ.

— **ἐνέργεια εἰδοποιὸς** (énergie spécifique) *[Ψυχολ.]*. Ὁ ἰδιαίτερος τρόπος καθ' ὃν ἐρεθίζονται τὰ νεῦρα ἑνὸς οἱουδήποτε ὀργάνου αἰσθήσεως. Διάφοροι δηλαδὴ τὴν ποιότητα ἐξωτερικοὶ ἐρεθισμοί, ὡς π. χ. φῶς, κτύπημα, ἠλεκτρικὴ δόνησις, προκαλοῦν εἰς τὸν ὀφθαλμὸν πάντοτε ὀπτικὸν αἴσθημα. Τὸ φῶς π. χ. δὲν προσβάλλει βέβαια τὸ ἀκουστικὸν ὄργανον, ἀλλὰ τὸ κτύπημα καὶ ὁ ἠλεκτρικὸς κλονισμὸς θὰ διερμηνευθοῦν ὑπὸ τῶν ὤτων μόνον ὡς ἦχος. Γενικώτερον: οἱοσδήποτε ἐξωτερικὸς ἐρεθισμὸς σχετικῶς πρὸς ὡρισμένον ὄργανον αἰσθήσεως ἢ δὲν τὸ ἐγγίζει καὶ εἶναι ὡς πρὸς αὐτὸ ὡς ἂν μὴ ὑπῆρχε, ἢ μεταφράζεται εἰς αἴσθησιν ἀντίστοιχον πρὸς τὸ ὄργανον. Ὁ J. Müller, ὅστις πρῶτος ἀνεκάλυψε τὴν ἰδιότητα ταύτην, ἐθεώρησεν ὅτι τὰ αἰσθησιακὰ νεῦρα εἶναι διαφορετικὰ εἰς κάθε ὄργανον ἐκ γενετῆς, οὕτως ὥστε αἱ αἰσθήσεις δὲν εἶναί τι ἀντικειμενικόν, ἀλλ' ὑποκειμενικὰ σημεῖα δι' ἄγνωστα ἐξωτερικὰ γεγονότα. Ἀπεδείχθη ὅμως πειραματικῶς ὅτι τὰ ὄργανα καὶ τὰ νεῦρα τῶν αἰσθήσεων προσηρμόσθησαν φιλογενετικῶς εἰς ὡρισμένους ἕκαστον ἐρεθισμούς, διότι ἡ εἰδοποιὸς ἐνέργεια δὲν ἐκδηλώνεται παρὰ κατόπιν ἀρκετὰ μακρᾶς χρονικῆς ἐξασκήσεως τοῦ ὀργάνου μὲ τὸν κανονικόν του ἐρεθισμόν. Ὁ Helmholtz, μετέτρεψε κατά τι τὴν θεωρίαν ταύτην, παραδεχόμενος ὅτι μόνον ὁ τόνος (Modalität) τῶν αἰσθήσεων καθορίζεται ὑπὸ τοῦ ὀργάνου, ἡ δὲ ποιότης (Qualität) ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐρεθισμούς. Κατὰ τὸν Wundt ἡ θεωρία τοῦ J. Müller εἶναι ἀστήρικτος, διότι: α) ἀντιφάσκει πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐξελίξεως τῶν αἰσθήσεων, ἥτις προϋποθέτει τὸ μεταβλητὸν τῶν ὀργάνων· β) διότι δὲν ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ποικιλίαν τῶν αἰσθησιακῶν ἐντυπώσεων παράλληλος ποικιλία τῶν φυσιολογικῶν στοιχείων τῆς αἰσθήσεως· δὲν ἔχομεν π. χ. τόσων εἰδῶν νευρικὰ στοιχεῖα ὅσα χρώματα βλέπομεν· γ) τὰ εἰδικὰ αἰσθήματα γεννῶνται μόνον ἀφοῦ τὸ ὄργανον εὑρέθη ἐπὶ μακρὸν χρόνον εἰς τὴν κανονικὴν σχέσιν πρὸς τὸν ἀντίστοιχόν του ἐρεθισμόν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *J. Müller.* Handbuch der Physiologie der Sinne 1827. — *Wundt*, Grundzüge der physiol. Psychologie — *E. Haeckel*, Welträtsel. — *Messer.* Psychologie. —*A. Rau*, Empfinden u. Denken. — *H. Spitzer*, Psychologie u. Gehirnforschung (εἰς τὰ Annalen für Psychiatrie u. Nervenkrankheiten, ἀρ. 59).

Ε. Λ.

— **ἐνέργεια ὀπτική.** Βλ. *ἐνεργὰ σώματα.*

ἐνεργειοκρατία (ἡ) (ἢ κατ' ἄλλους *ἐνεργητική*). Α΄) Σύστημα μηχανικῆς ὅπερ καταργεῖ τὴν ἔννοιαν τῆς δυνάμεως καὶ τὴν ἀντικαθιστᾷ παντοῦ διὰ τῆς ἐνεργείας, δημιουργηθὲν συνεπείᾳ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ νόμου περὶ διατηρήσεως τῆς ἐνεργείας (βλ. λ. *ἐνέργεια* [Φυσ.] καὶ [Φιλοσ.]).

Β΄) Μεταφυσικὴ θεωρία, ἥτις θεωρεῖ τὴν ἐνέργειαν ὡς τὴν ἀληθῶς ὑπάρχουσαν πραγματικότητα, τὴν οὐσίαν τῶν φυσικῶν καὶ πνευματικῶν φαινομένων, καὶ ἀρνεῖται τὴν αὐθυπαρξίαν τῆς ὕλης. Τὴν θεωρίαν ταύτην εἰσήγαγε κυρίως ὁ Ostwald καὶ ἀκολουθεῖ αὐτὸν ἐν πολλοῖς ὁ Driesch. Ἡ ἐνέργεια δὲν εἶναι βεβαίως οὐσία κατὰ τὴν χονδροειδῆ ἐκδοχήν, ἀλλ' ἄϋλός τις ἰδιότης, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν καθαυτὸ πραγματικότητα καὶ παραμένει σταθερὰ διατηροῦσα τὴν ἀξίαν της. Τὰ σώματα εἶναι σχετικῶς σταθερὰ συμπλέγματα ἐνεργείας, κάθε δὲ φυσικὸν καὶ πνευματικὸν φαινόμενον, ὡς καὶ κάθε κοινωνικὴ ἐκδήλωσις, ἀνάγεται ἐν τέλει εἰς ἐνέργειαν. Ἐνέργεια εἶναι ἡ ἐργασία ἢ κάθε τι δυνάμενον νὰ μετατραπῇ εἰς ἐργασίαν. τὸ γίγνεσθαι εἶναι τὸ πραγματικὸν «εἶναι» καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκην ὑλικοῦ φορέως. Ὁ,τιδήποτε συμβαίνει εἶναι ἐκδήλωσις τῆς μετατοπίσεως ἐνεργείας. Ὑπάρχει ἐνέργεια μορφῆς, ἐνέργεια θέσεως, ὄγκου, κινήσεως, ἐνέργεια χημική, νευρική, ψυχική, κλπ. (βλ. καὶ λ. *ἐνέργεια*).

Γ΄) Ἠθικὴ θεωρία τοῦ Paulsen (Energismus). ἥτις τοποθετεῖ τὸ ἀνώτατον ἀγαθὸν ὄχι εἰς συναισθηματικὰς διεγέρσεις, ἀλλ' εἰς τὴν πρᾶξιν, εἰς ὡρισμένον τρόπον ἐμπράκτου ἐκδηλώσεως τῆς ζωῆς, εἰς ἀντικειμενικὸν περιεχόμενον τοῦ βίου

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ostwald*, Vorlesungen über Naturphilosophie, 3η ἔκδ. 1905.—*Τοῦ αὐτοῦ*, Ordnungslehre.—*Τοῦ αὐτοῦ*, Grundfragen der Naturphilosophie.—*Kracinsky*, Das Prinzip der energetischen Psychologie 1910.—*A. Rey*, L'énergétique et le mécanisme (ἐναντίον καθαρᾶς ποιοτικῆς ἐνεργητικῆς) 1907. — *L. Gilbert*, Neue Energetik 1911. — *Waxweiler*, Esquisse d'une sociologie 1906.

Ε. Λ.

ἐνέργημα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐνεργείας· τὸ ἐνεργηθέν.

ἐνεργὴς (ὁ, ἡ), —ἐς (τό)· ἐνεργητικός, δραστήριος, ἀποτελεσματικός· πρβλ. *ἐνεργός.*

ἐνεργητέος, —*α*, —*ον*· ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ὀφείλει νὰ ἐνεργηθῇ, ἢ διὰ τὸν ὁποῖον ὀφείλει τις νὰ ἐνεργήσῃ: «ἡ ὑπόθεσις εἶναι ἐνεργητέα» πρέπει νὰ τὴν ἐνεργήσωμεν· || *ἐνεργητέον* (ἐστὶν) ἀπροσώπως· πρέπει νὰ ἐνεργήσωμεν.

Digitized by Google

ἐνεργητικὴ (ἡ)· τὸ κεφάλαιον τῆς Φυσικῆς τὸ ἀσχολούμενον εἰς τὴν σπουδὴν τῆς *ἐνεργείας* (βλ. λ. καὶ λ. *ἐνεργειοκρατία).*

ἐνεργητικὸν (τό)· τὸ σύνολον τῆς ἀξίας τῶν χρημάτων ἢ πραγμάτων, τὰ ὁποῖα ἔχει τις εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν του, ἢ τὰ ὁποῖα δικαιοῦται λαμβάνειν παρ' ἄλλων· || μεταφ., ὅ,τι συμβάλλει εἰς τὴν ἀξίαν ἢ τὴν ὑπόληψιν ἑνὸς ἀτόμου: «ἔχει πολλὰς καλὰς πράξεις εἰς τὸ ἐνεργητικόν του». — Ἀντίθ. *παθητικὸν* (βλ. λ.).

— *[Λογιστ.]* Καλεῖται *ἐνεργητικὸν* τὸ σύνολον τῶν περιουσιακῶν στοιχείων καὶ ἀπαιτήσεων ἔναντι τρίτων, τὰς ὁποίας κέκτηται οἱασδήποτε φύσεως ἐπιχείρησις (ἐμπορική, βιομηχανική, τραπεζικὴ κλπ.) ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὰ ὑπὸ τῆς ἰδίας ὀφειλόμενα, ἐξ ὧν συνίσταται τὸ *παθητικὸν* αὐτῆς.

Κατὰ τὴν σύνταξιν τῶν ἐτησίων ἰσολογισμῶν τὰ ἀπαρτίζοντα τὸ ἐνεργητικὸν περιουσιακὰ στοιχεῖα ἐμφανίζονται συνήθως ὑπὸ τὴν ἑξῆς κατανομήν, ἀναλόγως τοῦ προορισμοῦ καὶ τῆς ῥευστότητός των: α) Διαθέσιμα ἢ διαθέσιμοι ἀξίαι, περιλαμβάνουσαι τὰ μετρητὰ ἐν τῷ ταμείῳ καὶ παρὰ τραπέζαις, ὡς καὶ πᾶν ἄλλο ῥευστοποιήσιμον περιουσιακὸν στοιχεῖον τῆς ἐπιχειρήσεως. β) Ἀκινητοποιήσεις ἢ ἀκινητοποιήσιμον ἐνεργητικόν, περιλαμβάνον τὰ κτίρια, ἔπιπλα, βιομηχανικὰς ἐγκαταστάσεις, μηχανήματα καὶ ἐργαλεῖα καὶ πᾶν ἐν γένει περιουσιακὸν στοιχεῖον χρησιμοποιούμενον παγίως διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ μὴ προοριζόμενον πρὸς ἐμπορίαν. γ) Κυρίως ἀπησχολημένον καὶ ἐν ταὐτῷ κυκλοφοροῦν ἐνεργητικόν, περιλαμβάνον τὰς πρὸς κατεργασίαν πρώτας ὕλας, τὰ ὑπὸ κατεργασίαν βιομηχανικὰ εἴδη καὶ τὰ ἐν πλῷ καὶ ἐν παρακαταθήκῃ πρὸς πώλησιν ἐμπορεύματα καὶ βιομηχανοποιημένα ἐν γένει εἴδη (stocks). δ) Τὰς ἔναντι τρίτων ἀξιώσεις (créances), ἤτοι γραμμάτια χρεωστικά, ὑπόλοιπον ἀλληλοχρέων λογαριασμῶν καὶ πᾶσαν ἄλλην κατὰ τρίτων ἀπαίτησιν.

Τὰ ἀπαρτίζοντα τὸ ἐνεργητικὸν στοιχεῖα δέον ἐν τῷ ἰσολογισμῷ νὰ ἐμφανίζωνται λεπτομερῶς καὶ μὲ πᾶσαν δυνατὴν λογιστικὴν σαφήνειαν καὶ ἀκρίβειαν, εἰς τρόπον ὥστε ὁ ἰσολογισμὸς νὰ δεικνύῃ τὴν ἀληθῆ τῆς ἐπιχειρήσεως δυναμικότητα καὶ τὴν γνησίαν περιουσιακὴν αὐτῆς κατάστασιν κατὰ τὴν χρονολογίαν τῆς συντάξεώς του. Ἡ κατὰ τὴν ἀπογραφὴν ἐκτίμησις τῶν περιουσιακῶν στοιχείων τοῦ ἐνεργητικοῦ, διὰ τὴν κατάστρωσιν τῶν ἐτησίων ἰσολογισμῶν καὶ ἐφόσον πρόκειται περὶ ἐπιχειρήσεως συνεχιζομένης, συντελεῖται ἢ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς τιμῆς κτήσεως ἢ κατασκευῆς αὐτῶν ἢ μὲ τὴν τρέχουσαν τιμὴν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συντάξεως τοῦ ἰσολογισμοῦ ἢ καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ἀμφοτέρων τῶν τιμῶν, λαμβανομένης ἑκατέρας ὡς βάσεως δι' ὡρισμένα εἴδη τοῦ ἐνεργητικοῦ. Ἐὰν πρόκειται περὶ ἰσολογισμοῦ ἐκκαθαρίσεως, τὸ ἐνεργητικὸν δέον ἀπαραιτήτως νὰ ἐκτιμηθῇ εἰς τὴν τρέχουσαν τιμήν, διὰ νὰ ἐμφανισθῇ ἡ πραγματικὴ περιουσιακὴ κατάστασις τῆς ὑπὸ ἐκκαθάρισιν ἐπιχειρήσεως. Η. Π. Γ.

ἐνεργητικός,—ή,—όν· ὁ ἐνεργῶν, ὁ δεξιὸς πρὸς ἐνέργειαν, δραστήριος: «ἐνεργητικὸς ἄνθρωπος, ὅ,τι ἀναλαμβάνει τὸ φέρει εἰς πέρας» || ἐπὶ φαρμάκων, ποτῶν τινων καὶ τροφῶν, κινητικός, ὁ προκαλῶν ἢ διευκολύνων τὴν ἀποπάτησιν: «ἡ μολόχα εἶναι ἐνεργητική»· ἀντίθ. *στυπτικὸς* (δημ. *στυφτικός*)· || τὸ οὐδέτ. **ἐνεργητικὸν** (τὸ) (βλ. λ.).—Ἐπίρρ. **ἐνεργητικῶς.**

— **ἐνεργητικὰ ῥήματα** *[Γραμμ.].* Καλοῦνται οὕτω τὰ ῥήματα τὰ δηλοῦντα ὅτι τὸ ὑποκείμενον ἐνεργεῖ: «ὁ γεωργὸς σκάπτει», «ὁ ἵππος τρέχει»· ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐνέργεια τοῦ ὑποκειμένου ἢ ἐξέρχεται ἐξ αὐτοῦ καὶ μεταβαίνει εἰς πρόσωπον ἢ πρᾶγμα διάφορον αὐτοῦ, ἢ μένει ἐν αὐτῷ τῷ ὑποκειμένῳ, τὰ ἐνεργητικὰ ῥήματα διαιροῦνται εἰς ῥήματα μεταβατικὰ καὶ εἰς ῥήματα ἀμετάβατα. Τοιουτοτρόπως μεταβατικὰ ῥήματα εἶναι ἐκεῖνα, τῶν ὁποίων ἡ φύσις εἶναι τοιαύτη, ὥστε ἅμα ἐκφωνηθέντα, ἐγείρουσιν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀκούοντος τὸ ἐρώτημα *τίνα; ἢ τί;* πρόσωπον δηλαδὴ ἢ πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον συνάπτεται μετὰ τοῦ ῥήματος πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἐννοίας αὐτοῦ, ἤτοι τὸ δεχόμενον τὴν ἐνέργειαν τοῦ ῥήματος *ἀντικείμενον* (βλ. λ.). Ἀμετάβατα δὲ εἶναι ἐκεῖνα, τῶν ὁποίων ἡ φύσις δὲν ἀπαιτεῖ ἀντικείμενον ὡς ἀπαραίτητον συμπλήρωμα τῆς ἐννοίας αὐτῶν· τὸ ἀμετάβατον ῥῆμα μετὰ τοῦ ὑποκειμένου αὐτοῦ ἐκφράζει ἄρτιον διανόημα.

Εἰς τὰ ἀμετάβατα ῥήματα συνήθως ὑπάγεται τάξις τις ῥημάτων, τὰ ὁποῖα σημαίνουν κατάστασιν ἢ ἰδιότητα, οἷον σωφρονῶ, ἡσυχάζω, καθεύδω, χαίρω κ. ἄ.· τὰ τοιαῦτα ῥήματα καλοῦνται οὐδέτερα (βλ. λ.).

Εἰς τὰ μεταβατικὰ ῥήματα ὑπάγεται καὶ μικρὰ τις τάξις ῥημάτων, τὰ ὁποῖα κατ' ἀκρίβειαν σημαίνουν οὐχὶ ἐνέργειαν τοῦ ὑποκειμένου, ἀλλὰ προτροπὴν τοῦ ὑποκειμένου πρὸς ἐνέργειαν, οἷον τὸ ῥῆμα «ποτίζω τὸν ἵππον» σημαίνει: κάμνω τὸν ἵππον ἢ τὸν ἵππον νὰ πίῃ ὕδωρ· τὰ τοιαῦτα ῥήματα λέγονται *μεταβιβαστικὰ* (βλ. λ.). Β. Φ.

— **ἐνεργητικὴ θεωρία·** βλ. λ. *ἐνεργειοκρατία.*

— **ἐνεργητικὴ φωνὴ** *[Γραμμ.].* Ὁ τύπος τῶν ῥημάτων, τῶν ὁποίων τὸ πρῶτον πρόσωπον τοῦ ἐνεστῶτος τῆς ὁριστικῆς λήγει εἰς —ω ἢ —ῶ, ἢ εἰς —μι· π. χ. λέγω, ἀγαπῶ, δείκνυμι, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν *παθητικὴν* φωνὴν (βλ. *φωνή).*

ἐνεργητικότης (ἡ)· ἡ ἰδιότης τοῦ ἐνεργητικοῦ, δραστικότης, δραστηριότης.

ἐνεργητῖναι (αἱ) (Energetene) *[Φαρμ.].* Οὕτω χαρακτηρίζονται οἱ ὀποί, οἵτινες παρασκευαζόμενοι ἐκ νωπῶν φυτῶν, δι' ἰδιαιτέρας μεθόδου, ἄνευ προσθήκης ἀλκοόλης ἢ θερμάνσεως, διατηροῦνται ἀναλλοίωτοι καὶ περιέχουσιν ὅλα τὰ δραστικὰ συστατικὰ τοῦ φυτοῦ ἐξ οὗ λαμβάνονται. Αἱ ἐνεργητῖναι ἀποτελοῦν φαιὰ ὑγρὰ τῆς χαρακτηριστικῆς ὀσμῆς καὶ γεύσεως τῶν φυτῶν, ἐξ ὧν αὗται προέρχονται, καὶ περιέχουν εἰς 1 γραμμ. αὐτῶν τὴν δραστικὴν οὐσίαν τὴν περιεχομένην εἰς ἓν γραμμάριον φυτοῦ. Κ. Γ. Μ.

ἐνεργίνη (ἡ) (Energin) *[Φαρμ.].* Οὕτω καλεῖται θρεπτικὸν συσκεύασμα λίαν εὔπεπτον, λαμβανόμενον ἐξ ὀρύζης καὶ συγκείμενον οὐσιωδῶς ἐκ τῶν εἰς τὴν ὄρυζαν περιεχομένων πρωτεϊνικῶν οὐσιῶν. Ἡ ἐνεργίνη λαμβάνεται διὰ κατεργασίας τῆς ὀρύζης μετ' ἀλκάλεων καὶ ἐξουδετερώσεως εἶτα τῶν ἀλκαλικῶν ὑγρῶν, ὅτε καθιζάνουν αἱ προηγουμένως διαλυθεῖσαι πρωτεϊνικαὶ οὐσίαι. Εἶναι λεπτή, σχεδὸν ἄοσμος καὶ ἄγευστος τεφρόλευκος κόνις, δυσδιάλυτος ἐν ὕδατι, ἐξοιδουμένη ὅμως ἐν αὐτῷ. Κατὰ τὸν Wintgee ἐνέχει ἐπὶ ξηρᾶς οὐσίας 92% πρωτεΐνης, 5% αἰθερικοῦ ἐκχυλίσματος, 0,74% ἀμύλου, 1,13% τέφρας καὶ 0,4 ἀκατεργάστων ἰνῶν. Κ. Γ. Μ.

ἐνεργὶς (ἡ) *[Βιολογ.].* Ὁ ὅρος οὗτος ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ βοτανικοῦ Sachs πρὸς ὀνομασίαν τοῦ σωματίου, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ πρωτοπλάσματος καὶ πυρῆνος. Δ. Ν. Π.

ἐνεργὸς (ὁ, ἡ), *—όν* (τό)· ὁ ἐν ἔργῳ, ἐν ἐνεργείᾳ ὤν, ὁ διατελῶν ἐν τῇ ἀσκήσει τοῦ ἔργου του· ἀντίθ. *ἀργός*: «ἐνεργὸς στρατός», «ἀπέσχε τῆς ἐνεργοῦ πολιτικῆς»· || «ἐνεργὰ κεφάλαια» τὰ διατεθειμένα πρὸς δρᾶσιν, πρὸς ἐνέργειαν, οἷον εἰς ἐπιχειρήσεις βιομηχανικάς, ἐμπορικὰς κ.τ.τ., τὰ ἀποφέροντα κέρδη· ἀντίθ. «νεκρὰ κεφάλαια»· || δραστικός, ἀποτελεσματικός: «ἐνεργὸς ἐπίθεσις».

— **ἐνεργὰ σώματα** *[Χημ.].* Καλοῦνται *ὀπτικῶς ἐνεργὰ σώματα* ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα στρέφουν τὸ ἐπίπεδον πολώσεως καθ' ὡρισμένην τιμήν, ὅταν διέλθῃ δι' αὐτῶν πεπολωμένον φῶς. Τὸ φαινόμενον τοῦτο καλεῖται *ὀπτικὴ ἐνέργεια,* ἡ δὲ ἰδιότης τοῦ σώματος *στροφικὴ ἱκανότης.* ΑΝ. Δ.

— **ἐνεργὸς ἔντασις ῥεύματος** *[Ἠλεκτρ.].* Ἐὰν i εἶναι ἡ στιγμιαία τιμὴ τῆς ἐντάσεως ἐναλλασσομένου ῥεύματος, καλοῦμεν *ἐνεργὸν* (efficace) *ἔντασιν ῥεύματος* τὸ μέγεθος

$$I_{eff} = \sqrt{\frac{1}{T}\int_0^T i^2 dt} = \frac{I}{\sqrt{2}}$$

ἔνθα I ἡ μεγίστη τιμὴ ἢ τὸ πλάτος τῆς ἐντάσεως (βλ. *ἐναλλασσόμενα* ῥεύματα). Κ. Π.

— **ἐνεργὸς ἠλεκτρεγερτικὴ δύναμις** *[Ἠλεκτρ.].* Ἐὰν e εἶναι ἡ στιγμιαία τιμὴ τῆς ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως ἐναλλασσομένου ῥεύματος, καλεῖται *ἐνεργὸς* (efficace) *ἠλεκτρεγερτικὴ δύναμις* τὸ μέγεθος

$$E_{eff} = \sqrt{\frac{1}{T}\int_0^T e^2 dt} = \frac{E}{\sqrt{2}}$$

ἔνθα E ἡ μεγίστη τιμὴ ἢ τὸ πλάτος τῆς ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως (βλ. *ἐναλλασσόμενα ῥεύματα).* Κ.Π.

ἐνεργούμενος, *—η, —ον·* μετ. τοῦ *ἐνεργοῦμαι·* ὁ ὑπὸ τῶν δαιμόνων, τῶν κακῶν πνευμάτων κινούμενος, ὁ δαιμονιζόμενος (ἐν τῇ ἱερατικῇ γλώσσῃ).

ἐνεργῶ *(—έω),* ἀόρ. *ἐνήργησα—ἐνηργήθην,* παρακ. παθ. *ἐνηργημένος·* δρῶ, ἐκτελῶ ἔργον, συνεπάγομαι ἀποτέλεσμα: «ἐνήργησεν εὐεργετικῶς»· || θέτω εἰς κίνησιν, φροντίζω, προσπαθῶ: «ἐνεργεῖ νὰ διορισθῇ», «ἐνήργησε νὰ τοῦ δοθῇ δάνειον, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσε»· || διεξάγω, θέτω εἰς ἐφαρμογήν, ἐκτελῶ: «ἐνεργῶ εἰσπράξεις, —μισθώσεις», «—τὴν σύλληψιν,—τὴν κατάσχεσιν», «—πλειστηριασμόν,—διαγωνισμόν, ἐκλογάς»· || καὶ παθητ. «ἐνεργεῖται εἴσπραξις,—μίσθωσις,—σύλληψις, — πλειστηριασμός,— διαγωνισμός», «ἐνεργοῦνται ἐκλογαί», «αἱ δικαστικαὶ μεταβολαὶ ἐνεργοῦνται ὑπὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου»· || «ἐνεργῶ τὴν ὑπόθεσιν» κοιν. «βάνω μπρός»· «ἐνεργῶ ἔγγραφον» συντάσσω τὴν ἐπ' αὐτοῦ ἀπάντησιν, ἐκδίδω τὴν οἰκείαν ἀπόφασιν ἢ διαβιβάζω αὐτὸ ἁρμοδίως· || ἐπὶ φαρμάκων, φέρω τὸ ἐπιδιωκόμενον ἀποτέλεσμα: «ἐνήργησε τὸ καθάρσιον» καὶ μεταβ. «τὸν ἐνήργησε δύο φοράς».

ἐνερείδω· εἰσάγων στηρίζω, ἐμβάλλω, σπρώχνω μέσα: «ἐνερείδω τὸν πάσσαλον εἰς τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ Κύκλωπος»· || μεταφ. «ἐνερείδω τὴν ψυχὴν πρός τι» στρέφομαι σταθερῶς πρός τι, προσέχω, πρόσκειμαι.

ἐνέρεισις, *—εως* (ἡ)· τὸ ἐρείδεσθαι πρός τι στήριξις, κοιν. *ἀκούμπημα.*

ἔνερσις, *—εως* (ἡ)· τὸ ἐνείρειν, τὸ ἐναρμόζειν, ἐναρμογή, ἔνθεσις.

Ἐνὲς *[Γεωγρ.].* Ὑποδιοίκησις τοῦ σημερινοῦ βασιλείου τῆς Ὑεμένης, Ν. τῆς πρωτευούσης Σάνα. Ἔχει διαφόρους θερμοπηγάς, εἰς τὰς ὁποίας συρρέουσιν οἱ Ἄραβες. Παράγει πρὸς τοῖς ἄλλοις καφὲν (Μόκας).

ἔνεσις, *—εως* (ἡ)· τὸ ἐμβάλλειν, ἔγχυσις, ἡ χύσις ἐντὸς τοῦ ὀργανισμοῦ ὑγροῦ τινος θεραπευτικοῦ: «ἔνεσις ἀντιδιφθερικοῦ ὀροῦ», «ἔνεσις ὑποδόριος, —ἐνδοφλέβιος κτλ.»· || μεταφ. ἐνθάρρυνσις, παρότρυνσις, παρόρμησις: «χρειάζεται μερικὰς ἐνέσεις διὰ νὰ ἀναλάβῃ τὸ θάρρος του, —νὰ ἀποβάλῃ τοὺς δισταγμούς του» (ἀπὸ τοῦ *ἐνίημι*=χύνω μέσα).

— *[Ἰατρ.]* Καλεῖται *ἔνεσις* ὁ τρόπος εἰσαγωγῆς ὑδαροῦς διαλύματος ἢ καὶ ἐλαιώδους ἐντὸς φυσικῆς κοιλότητος τοῦ σώματος ἢ μεταξὺ τῶν ἱστῶν τοῦ ὀργανισμοῦ ἢ καὶ ἐντὸς τοῦ αἵματος. Εἰσάγονται δὲ διὰ τῶν ἐνέσεων πρωτίστως φάρμακα καὶ δὴ τὰ ἀλκαλοειδῆ αὐτῶν, μεταλλικὰ στοιχεῖα ὀρυκτά, πρωτεϊνικαὶ οὐσίαι, αἷμα, ὀροὶ διάφοροι, ἐμβόλια κλπ.. Ποικιλίαι ἐνέσεων:

α) *Ἐνέσεις τελούμεναι εἰς φυσικὰς κοιλότητας τοῦ σώματος,* οἷαι: τὸ στόμα, ὁ φάρυγξ, ὁ στόμαχος, τὸ ἔξω οὖς, ἡ εὐσταχιανὴ σάλπιγξ, ἡ ῥίς, ἡ κύστις, ἡ οὐρήθρα, ὁ κολεός, ἡ μήτρα, τὸ ἀπευθυσμένον. Αὗται ὅμως καλοῦνται μᾶλλον *διακλύσεις* ἢ *πλύσεις,* ἐκτελούμεναι διὰ διαφόρων εἰδικῶν συσκευῶν (σίφων τοῦ Weber, σωλὴν τοῦ Focher, ἐνετὴρ τοῦ Chavretin-Lematte, σωλὴν τοῦ Janet, κολπεγχύτης, μητρεγχύτης, κλπ.). Εἰς πάσας τὰς φυσικὰς ταύτας κοιλότητας τὸ ῥάμφος τῆς συσκευῆς εἰσχωρεῖ διὰ φυσικοῦ πόρου. Ὁ δὲ τρόπος τῶν τοιούτων ἐνέσεων ἀναφέρεται εἰς τὰ εἰδικὰ κεφάλαια (βλ. *βλεννόρροια, ἐντεροκλυστία* κλπ.).

Σῦριγξ ἐνέσεων τοῦ Pravaz.

β') *Ἐνέσεις ὑποδόριοι ἢ ὑποδερμικαί.* Δι' αὐτῶν εἰσάγονται ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν ὀργανισμὸν αἱ πρὸς ἔνεσιν προωρισμέναι οὐσίαι διὰ σύριγγος ἐφωδιασμένης μετὰ βελόνης, τύπος τῆς ὁποίας θεωρεῖται πάντοτε ἡ σῦριγξ τοῦ Pravaz, τοῦ καὶ τὸ πρῶτον ἐγκαινιάσαντος ταύτην. Τὸ πρὸς ἔνεσιν ὑγρὸν δέον νὰ εἶναι ἀπεστειρωμένον τελείως, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ σῦριγξ, δι' ἧς θέλει τελεσθῇ ἡ ἔνεσις. Ἡ ἀποστείρωσις τοῦ πρὸς ἔνεσιν ὑγροῦ καὶ τῆς σύριγγος εἶναι οἱ ἀπαραίτητοι καὶ βασικοὶ ὅροι πρὸς τέλεσιν ἐνέσεως ἄνευ φόβου εἰς πάντας τοὺς ἱστούς.

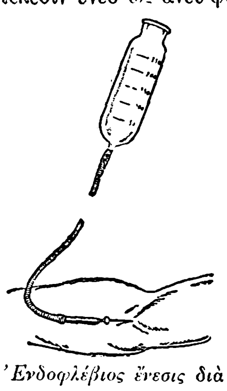

Ἐνδοφλέβιος ἔνεσις διὰ δοχείου καταιονήσεως.

Τὰ πλεονεκτήματα τῶν ὑποδερμικῶν ἐνέσεων εἶναι τὰ ἀκόλουθα: 1) αἱ ἐνιέμεναι οὐσίαι ἀπορροφῶνται διὰ τοῦ ὑποδορίου ἱστοῦ τάχιστα, ἤτοι ἐν διαστήματι 1'—5' λεπτῶν τῆς ὥρας, καὶ ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν ταχίστη· 2) ἡ εἰσαγομένη οὐσία, φαρμακευτικὴ ἢ ἄλλη, ἐνεργεῖ δι' ὅλης αὐτῆς τῆς δυνάμεως, καθότι δὲν ἀλλοιοῦται διὰ τῶν πεπτικῶν ὑγρῶν, ὅταν ἀπὸ τοῦ στομάχου εἰσαχθῇ· 3) εἶναι δυνατὴ ἡ χορήγησις φαρμάκων, ἅτινα δὲν εἶναι ἀνεκτὰ ὑπὸ τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος ἢ ὑπὸ δυστροπούντων ἀρρώστων· 4) εἶναι δυνατὸν νὰ χορηγηθῶσιν οὕτω δόσεις ἰσχυρότεραι τῶν ὑπὸ τοῦ στομάχου ἀνεχομένων τοιούτων. Μειονεκτήματα δὲ τῆς μεθόδου ταύτης πιθανὰ εἶναι, ὅτι δι' αὐτῆς εἰσάγονται καὶ φάρμακα, ἅτινα ἔχουσιν ἀνάγκην τροποποιήσεως ὑπὸ τῶν πεπτικῶν ὑγρῶν στομάχου καὶ ἐντέρων, καὶ ὅτι τὰ ἀδιάλυτα ἅλατα εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπορροφηθῶσιν ἀθροιστικῶς καὶ νὰ προκαλέσωσι δηλητηριώδη φαινόμενα. Πρὸς ἐκτέλεσιν ὑποδερμικῆς ἐνέσεως ἀπαιτεῖται σῦριγξ καὶ βελόνη· αἱ σύριγγες κατασκευάζονται σήμερον ἐξ ὑάλου καὶ αἱ βελόναι ἐκ χάλυβος ἢ ἐκ πλατίνης (αἱ τελευταῖαι αὗται ἀποστειροῦνται εὐκόλως καὶ προχείρως διὰ πυρακτώσεως), ἵνα ᾖ δυνατὴ ἡ ἀποστείρωσις αὐτῶν. Ὑπάρχουσι καὶ φαρμακευτικαὶ οὐσίαι πρὸς ἔνεσιν ἐντὸς εἰδικῶν φυσίγγων μετατρεπομένων εἰς σύριγγας, ἀποσοβουμένου οὕτω παντὸς φόβου μολύνσεως καὶ ἀπλοποιουμένης πάσης τῆς σχετικῆς προετοιμασίας· ἡ φῦσιγξ λ. χ. συστήματος Robert καὶ Carrière ἐμφανίζει τὸν τύπον φυσίγγος-σύριγγος.

Πρὸ πάσης ἐνέσεως ὁ ἐκτελῶν ταύτην δέον νὰ βεβαιωθῇ ὅτι ἡ σῦριγξ λειτουργεῖ κανονικῶς καὶ ὅτι ὁ αὐλὸς τῆς βελόνης εἶναι ἐλεύθερος· ἡ δὲ

Digitized by Google

ἀποστείρωσις ἀμφοτέρων τελεῖται διὰ βρασμοῦ. Τὸ δέρμα εἰς ὃ σημεῖον θὰ γίνῃ ἡ ἔνεσις δέον νὰ καθαρισθῇ καλῶς δι' αἰθέρος, οἰνοπνεύματος ἢ βάμματος ἰωδίου. Ἔχει δὲ μεγίστην σπουδαιότητα ἡ τοιαύτη τοῦ δέρματος ἀπολύμανσις, καθόσον ὁ νυγμὸς τῆς βελόνης ἀποτελεῖ τραῦμα ὑποκείμενον εἰς μόλυνσιν διευχεραινομένην ἐπὶ πλέον ὑπὸ τῆς κακώσεως τῶν ὑποκειμένων ἱστῶν διὰ τῆς ἐνιεμένης οὐσίας ἐν διαλύματι. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν τέλεσιν τῆς ἐνέσεως ἥ τε βελόνη καὶ ἡ σῦριγξ δέον νὰ ἀποστειρωθῶσι διὰ βρασμοῦ· διαπερῶμεν δὲ διὰ τοῦ αὐλοῦ τῆς βελόνης λεπτὸν νῆμα ἐξ ἀργύρου.

Πρὸς ἔνεσιν διὰ κοινῆς σύριγγος, μετὰ τὴν ἀποστείρωσιν ταύτης, ὡς καὶ τῆς βελόνης, εἰσάγομεν τελείως τὸ ἔμβολον εἰς τὴν σύριγγα, θραύομεν τὸ ἓν πέρας τῆς περιεχούσης τὰ πρὸς ἔνεσιν ὑγρὸν φύσιγγος καὶ δι' αὐτοῦ εἰσάγομεν τὴν βελόνην ἐντὸς τῆς φύσιγγος. Πρὸς διάνοιξιν τῆς φύσιγγος χρησιμοποιοῦμεν μικράν τινα ρίνην, ὑπάρχουσαν ἐντὸς τῶν κυτίων τῶν φυσίγγων, εἴτε, ἐλλείψει ταύτης, συλλαμβάνομεν τὸ ἄκρον τῆς φύσιγγος δι' ἀπεστειρωμένου ἢ δι' αἰθέρος βεβρεγμένου τεμαχίου βάμβακος καὶ θραύομεν αὐτό. Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς βελόνης εἰς τὴν φύσιγγα, ἕλκομεν τὸ ἔμβολον τῆς σύριγγος βραδέως πρὸς τὰ ἐκτὸς καὶ τότε τὸ οὕτω δημιουργούμενον ἐν τῇ σύριγγι κενὸν πληροῦται ὑπὸ τοῦ ἐκ τῆς φύσιγγος ἀναρροφωμένου ὑγροῦ. Ἐὰν ὅμως τὸ ὑγρὸν τῆς φύσιγγος εἶναι παχύρρευστον ἢ ἐλαιῶδες, ἡ ἀναρρόφησις δὲν γίνεται τότε διὰ τῆς βελόνης, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἄκρου τῆς σύριγγος εἰσαγομένου ἐντὸς τῆς φύσιγγος. Ὅταν δὲ πληρωθῇ ὁπωσδήποτε ἡ σῦριγξ, ἀναστρέφομεν ταύτην μὲ τὴν βελόνην πρὸς τὰ ἄνω καὶ ὠθοῦμεν βραδέως τὸ ἔμβολον πρὸς ἐκδίωξιν τοῦ ἐν τῇ σύριγγι ἀέρος καὶ πρὸς ἔξοδον σταγόνος ὑγροῦ ἐκ τῆς βελόνης, ὁπότε ἡ σῦριγξ εἶναι ἐντελῶς ἑτοίμη πρὸς ἔνεσιν.

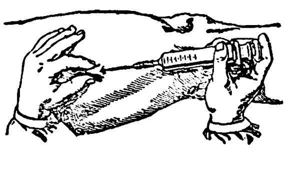

Ὑποδερμικὴ ἔνεσις ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ τμήματος τοῦ μηροῦ.

Ὁ ἐκτελῶν τὴν ἔνεσιν, ἔχων κεκαθαρμένας τὰς χεῖρας αὐτοῦ, μετὰ τὴν ὡς ἄνω ἀπολύμανσιν τοῦ δέρματος ἀνεγείρει αὐτὸ εἰς πτυχήν, διὰ τοῦ δείκτου καὶ ἀντίχειρος τῆς ἀριστερᾶς αὐτοῦ χειρός, καὶ εἰς τὴν βάσιν τῆς πτυχῆς ταύτης βυθίζει δι' ἀποτόμου κινήσεως τὴν βελόνην παραλλήλως πρὸς τὸ δέρμα καί, πιέζων τὸ ἔμβολον τῆς σύριγγος διὰ τοῦ δεξιοῦ του ἀντίχειρος, περατώνει τὴν ἔνεσιν, ἐξάγων διὰ ταχείας κινήσεως τὴν βελόνην. Ἡ ἔνεσις οἱουδήποτε ὑγροῦ δέον νὰ τελῆται πάντοτε βραδέως, ἵνα οὕτως οἱ ἱστοὶ προσαρμοσθῶσι πρὸς τὴν νέαν κατάστασιν καὶ ἵνα μὴ ἐπέλθῃ ἀπότομος κάκωσις. Γενικῶς ἡ ἔνεσις δέον νὰ τελῆται εἰς μέρος τοῦ σώματος δυνάμενον νὰ παράσχῃ ταχεῖαν ἀπορρόφησιν καὶ ἐστερημένον ἀγγείων ἢ νεύρων, τουτέστιν εἰς μέρη, ἔνθα ὑφίσταται ἄφθονος καὶ χαλαρὸς συνδετικὸς ἱστὸς ὑποδόριος· ὡς τοιαῦτα μέρη εἶναι: ἡ ἔξω καὶ προσθία ἐπιφάνεια τοῦ μηροῦ, ἡ ἔξω ἐπιφάνεια τοῦ βραχίονος, ἡ χώρα τοῦ δελτοειδοῦς μυός, οἱ ὦμοι, ὁ μεταξὺ τῶν δύο ὠμοπλατῶν χῶρος, ἡ κοιλία, τὰ πλάγια τοῦ θώρακος, ἡ ὑπὸ τοὺς μαστοὺς χώρα καὶ οἱ γλουτοί. Εἴς τινας εἰδικὰς περιπτώσεις (νευραλγίας λ. χ.) ἡ ἔνεσις τελεῖται εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ μέρος τοῦ ἄλγους.

γ') *Ἐνέσεις ἐνδοδερμικαί.* Αὗται ἐνεργοῦνται ἐντὸς τοῦ δέρματος, ὑπὸ τὴν ἐπιδερμίδα, δι' εἰδικῆς λεπτῆς βελόνης καὶ εἰς εἰδικὰς περιπτώσεις, κυρίως χρησιμοποιούμεναι εἰς θεραπευτικὰ ἐμβόλια (μέθοδος τοῦ v. Pirquet διὰ τὴν φυματίνην λ. χ.).

δ') *Ἐνέσεις ἐνδομυϊκαί.* Δι' αὐτῶν ἡ ἐνιεμένη οὐσία εἰσάγεται ἐντὸς τῶν μυῶν μεταξὺ τῶν μυϊκῶν δεσμίδων. Διὰ τὰς ἐνέσεις ταύτας ἀπαιτοῦνται τὰ αὐτὰ ἐργαλεῖα, ἤτοι: σῦριγξ καὶ βελόνη, μακροτέρα ἤδη (5 ἑκστμ.) καὶ μείζονος ἀντοχῆς, μετὰ πάσης τῆς δυνατῆς διὰ βρασμοῦ ἀποστειρώσεως. Ἡ κατ' ἐκλογὴν θέσις διὰ τὰς ἐνδομυϊκὰς ἐνέσεις εἶναι ἡ γλουτιαία χώρα εἰς τὸ ἄνω μέρος, τρεῖς δακτύλους κάτωθι τῆς λαγονίου ἀκρολοφίας.

Πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἐνδομυϊκῆς ἐνέσεως ἐμπήγομεν τὴν βελόνην μόνην, ἄνευ τῆς σύριγγος, καθέτως πρὸς τὸ δέρμα καὶ βαθέως καὶ ἀναμένομεν ἐπ' ὀλίγον ἵνα βεβαιωθῶμεν ὅτι δὲν ἐκρέει ἀπ' αὐτῆς αἷμα, ἤτοι ὅτι ἡ βελόνη δὲν εἰσέδυσεν εἰς ἀγγεῖόν τι. Εἶτα ἐφαρμόζομεν τὴν σύριγγα εἰς τὴν βελόνην καὶ ἐκτελοῦμεν τὴν ἔνεσιν. Συχνάκις παρατηρεῖται ἄλγος ἐκ πιέσεως νευρικοῦ τινος κλώνου, ἢ ἐκ χημικῆς ἀλλοιώσεως ὑπό τινων ἐνιεμένων ἀδιαλύτων ἁλάτων (κινίνης, ὑδραργύρου, φωσφόρου κλπ.)· τὰ ἄλγη ταῦτα παρέρχονται αὐτομάτως καὶ ταχέως. Πολλάκις ἐπέρχεται τρῶσις αἱματοφόρου ἀγγείου προκαλοῦσα μικρὰν αἱμόρροιαν, ἢ καὶ ἐκχύμωσιν· ἀλλ' ἐπὶ τοξικῆς τινος ἐνιεμένης οὐσίας προκαλοῦνται πολλάκις φαινόμενα βαρέα καί ποτε θανατηφόρα· πολλάκις προκαλεῖται καὶ νευρῖτις μετὰ φαινομένων τροφικῶν ἢ καὶ παραλυτικῶν.

ε') *Ἐνέσεις ἐνδοφλέβιοι.* Δι' αὐτῶν ἡ ἐνιεμένη οὐσία εἰσάγεται ἐντὸς τῆς κυκλοφορίας. Τὰ πρὸς τέλεσιν ταύτης χρησιμοποιούμενα ἐργαλεῖα διαφέρουσιν ἀναλόγως τῆς περιπτώσεως. Διὰ τὰς φαρμακευτικὰς οὐσίας λ. χ. χρησιμοποιεῖται ἁπλῆ σῦριγξ τῶν 2 ἢ 5 ἢ 10 γραμμ. ἀναλόγως τοῦ ποσοῦ τοῦ πρὸς ἔνεσιν ὑγροῦ· ὑπάρχουσι δὲ καὶ εἰδικαὶ πρὸς τοῦτο συσκευαὶ (σῦριγξ τοῦ Bruneau μετὰ τριπλῆς στρόφιγγος), ὡς καὶ ἡ χρησιμοποίησις ἁπλοῦ ὑαλίνου δοχείου συνδεομένου δι' ἐλαστικοῦ σωλῆνος καὶ βελόνης. Ἡ ἀποστείρωσις δέον νὰ ἐφαρμόζηται αὐστηρῶς διά τε τὴν σύριγγα, τὴν βελόνην, ἢ τὴν χρησιμοποιουμένην συσκευήν. Διὰ τὰς ἐνδοφλεβίους ἐνέσεις ἐκλέγομεν φλέβα τινὰ τῆς πτυχῆς τοῦ ἀγκῶνος· περισφίγγομεν τὸν βραχίονα δι' ἐλαστικοῦ σωλῆνος ἢ καὶ διὰ κοινοῦ ρινομάκτρου περιεστραμμένου, πρὸς διακοπὴν τῆς φλεβικῆς κυκλοφορίας, ὁπότε διατείνονται αἱ φλέβες, προέχουσι καὶ καθίστανται εὐδιάκριτοι καὶ ψηλαφηταί. Μετὰ τὴν αὐστηρὰν ἀπολύμανσιν τοῦ δέρματος εἰσάγομεν τὴν βελόνην, εἴτε μόνην, εἴτε ἐφηρμοσμένην ἐπὶ τῆς σύριγγος, διατρυπῶντες τὸ δέρμα λοξῶς. Ὅταν ἡ βελόνη εἰσδύσηται εἰς τὴν φλέβα, ἀναδύεται ἐξ αὐτῆς αἷμα, ὅπερ χρησιμεύει ὡς ἔνδειξις οὐ μόνον πρὸς βεβαίωσιν τῆς εἰσόδου τῆς βελόνης εἰς τὴν φλέβα, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀπώθησιν τῆς τυχὸν ἐν τῇ βελόνῃ ἢ τῷ στομίῳ τῆς σύριγγος ὑπαρχούσης φυσαλλίδος ἀέρος, ἀποσοβουμένης οὕτω τῆς πιθανῆς εἰσόδου αὐτῆς εἰς τὴν κυκλοφορίαν, ὁπότε δυνατὸν νὰ προκύψῃ ἐμβολή.

Ἡ ἐνδοφλέβιος ἔνεσις δέον νὰ τελῆται λίαν βραδέως· ἡ δὲ βελόνη εἰσάγεται εἰς τὴν φλέβα κατὰ τὴν φορὰν τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος, ἥτις, μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς βελόνης, δέον νὰ ἀφίηται ἐλευθέρα, διὰ τῆς ἀφαιρέσεως τῆς περισφιγγούσης τὸν βραχίονα ταινίας. Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐνέσεως ἀφαιροῦμεν ταχέως τὴν βελόνην καὶ περιδένομεν ἀσήπτως τὴν χώραν. Ὡς ἐπιπλέκον ἐπακολούθημα τῶν ἐνδοφλεβίων ἐνέσεων δυνατὸν νὰ ἐμφανισθῇ φλεβῖτις καὶ γενική τις λοίμωξις, ἕνεκα τῆς ἀνεπαρκοῦς ἀπολυμάνσεως, ὡς καὶ ἡ εἰσαγωγὴ φυσαλλίδος ἀέρος εἰς τὴν κυκλοφορίαν (βλ. *ἐμβολή*)· πολλάκις δὲ παρετηρήθη καὶ συγκοπικὴ κατάστασις, ὡς καὶ περιπτώσεις αἰφνιδίου θανάτου, ὡς ἐκ τῆς ἀποτόμου ἐπενεργείας δραστικῶν τινων καὶ τοξικῶν φαρμάκων εἰσαγομένων ἐνδοφλεβίως. Δι' ὃ ἐσχάτως ἀραιότερον χρησιμοποιεῖται ἡ ἐνδοφλέβιος ὁδός.

στ') *Ἐνέσεις ἐνδοκρανιακαί.* Ἡ ἐνδοκρανιακὴ ὁδὸς χρησιμοποιεῖται κατὰ τὸ παρὸν μόνον δι' ἐνέσεις ἀντιτετανικοῦ ὀροῦ ἐντὸς τῆς ἐγκεφαλικῆς οὐσίας ἐπὶ περιπτώσεων βεβαιωμένου τετάνου, καθ' ἃς ἐχρησιμοποιήθησαν καὶ οἱ λοιποὶ τρόποι ἐνέσεως τοῦ ἀντιτετανικοῦ ὀροῦ θεραπευτικῶς. Πρὸς τοῦτο ἐκτελεῖται διπλῆ, ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πλαγίων, ἀνάτρησις τοῦ κρανίου, διὰ τῆς ὁποίας εἰσάγεται ἡ βελόνη εἰς βάθος 4—5 ἑκστμ. ἐντὸς τῆς ἐγκεφαλικῆς οὐσίας πλησίον τῶν ψυχοκινητικῶν κέντρων· ἡ ἔνεσις δέον νὰ τελῆται βραδέως, ἐντὸς 8 λεπτῶν τῆς ὥρας (Roux, Borrel).

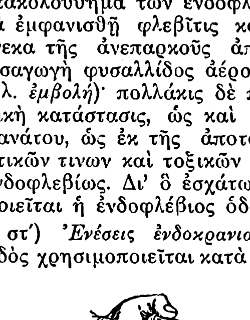

Ἐνδομυϊκὴ ἔνεσις.

ζ') *Ἐνέσεις ἐνδορραχιαῖαι.* Αὗται σκοπὸν ἔχουσι τὴν ἔγχυσιν τῆς πρὸς ἔνεσιν οὐσίας ἐντὸς τοῦ νωτιαίου σωλῆνος ἢ τὴν κένωσιν τοῦ ἐγκεφαλονωτιαίου ὑγροῦ· διακρίνομεν δὲ δύο: τὰς ὀσφυονωτιαίας καὶ τὰς ἱερονωτιαίας.

1) Ὀσφυονωτιαῖαι ἐνέσεις. Πρὸς τοῦτο χρησιμοποιοῦμεν κοινὴν σύριγγα μετὰ μακρᾶς βελόνης (μήκους 8—10 ἑκστ. καὶ πάχους 3 χιλστμ.). Ἡ ἀπολύμανσις καὶ ἡ ἀντισηψία δέον νὰ ὦσιν αὐστηραὶ διά τε τὰ ἐργαλεῖα καὶ διὰ τὰς χεῖρας τοῦ ἰατροῦ. Ἡ ἔνεσις γίνεται εἰς τὸ μεταξὺ τοῦ 4ου καὶ 5ου ὀσφυϊκῶν σπονδύλων μεσοσπονδύλιον διάστημα, πρὸς ἀποφυγὴν τρώσεως τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, ὅστις ἀνατομικῶς κατέρχεται μέχρι τοῦ 2ου ὀσφυϊκοῦ σπονδύλου, παρὰ τῷ ἐνηλίκῳ, καὶ μέχρι τοῦ 3ου παρὰ τῷ παιδίῳ. Τὸ μεσοσπονδύλιον τοῦτο διάστημα εὑρίσκεται εὐκόλως, καθόσον συμπίπτει ἐπὶ γραμμῆς διερχομένης διὰ τῶν δύο λαγονίων ἀκρολοφιῶν.

Πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἐνέσεως τοποθετοῦμεν τὸν ἄρρωστον καθήμενον ἱππαστὶ ἐπὶ καθίσματι ἢ εἰς τὸ χεῖλος τῆς κλίνης, ἔχοντα τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν θώρακα ἐν προσθίᾳ κλίσει· ἀλλὰ καὶ κατακλινόμενον τοῦτον παρὰ τὸ χεῖλος τῆς κλίνης, ἔχοντα τὸν κορμὸν καὶ τοὺς μηροὺς ἐν κάμψει προσθίᾳ. Ἀναισθητοποιοῦμεν τὸ σημεῖον τῆς ἐνέσεως διὰ κοκαΐνης ἢ κάλλιον διὰ χλωριούχου αἰθυλίου. Στηρίζομεν τὸν δείκτην τῆς ἀριστερᾶς ἡμῶν χειρὸς ἐπὶ τῆς ἀκανθοειδοῦς ἀποφύσεως τοῦ 4ου ὀσφυϊκοῦ σπονδύλου καὶ ἀκριβῶς κάτωθι ταύτης βυθίζομεν τὴν βελόνην καθέτως, ὠθοῦντες ἐπὶ τὰ ἔσω καὶ ἄνω, λοξῶς κατά τι. Ὅταν ἡ βελόνη φθάσῃ εἰς τὴν σκληρὰν μήνιγγα καὶ διατρήσῃ ταύτην, ἡ ἠσκημένη χεὶρ τοῦ ἰατροῦ ἀντιλαμβάνεται τῆς διατρήσεως ταύτης, ὡς ἐὰν καρφὶς διεπέρα τεταμένην μεμβρᾶναν. Μετὰ τὴν σκληρὰν μήνιγγα διατρυπᾶται ἀμέσως ἡ ἀραχνοειδὴς καὶ οὕτως ἡ βελόνη εἰσδύεται εἰς τὸν ὑπαραχνοειδῆ χῶρον, ἔνθα ὑπάρχει τὸ ἐγκεφαλονωτιαῖον ὑγρόν, ὅπερ ἐκρέει στάγδην ἀπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ (ὀπισθίου) στομίου τῆς βελόνης. Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἡ αἰχμὴ τῆς βελόνης εὑρίσκεται εἰς βάθος 4—7 ἑκστμ. παρὰ τῷ ἐνηλίκῳ καὶ 1—4 παρὰ τῷ παιδίῳ. Δέον νὰ ἀφίηται ὅπως ἐκρεύσῃ ποσότης ἐγκεφαλονωτιαίου ὑγροῦ ἴση πρὸς τὴν ποσότητα τοῦ ὑγροῦ, οὗτινος θέλει γίνει ἀμέσως εἶτα ἔνεσις. Ἡ ἔνεσις δὲ γίνεται βραδέως καὶ ἡ βελόνη ἀφαιρεῖται διὰ ταχείας κινήσεως, τὸ δὲ μικρὸν τραῦμα φράσσεται διὰ κολλοδίου. Πολλάκις ἡ ἔνεσις ἀποβαίνει ἄκαρπος, εἴτε διότι ἡ λοξῶς κατευθυνομένη βελόνη προσκρούει εἰς ὀστοῦν ἐνσφηνουμένη, εἴτε φράσσεται καθ' ὁδὸν ὁ αὐλὸς αὐτῆς, ὁπότε ἐλευθεροῦμεν αὐτὸν εἰσάγοντες ἐν αὐτῷ ἄσηπτον μεταλλικὸν νῆμα. Δυνατὸν δὲ νὰ παρατηρηθῇ ἐκροὴ ἐλαχίστου αἱματηροῦ ὑγροῦ ἄνευ σπουδαιότητος, ὅπερ προέρχεται ἐκ τῆς τρώσεως πυκνοῦ φλεβικοῦ πλέγματος τοῦ νωτιαίου σωλῆνος. Ἐνίοτε παρατηροῦνται, ἐκ τῆς ὀσφυϊκῆς ἐνέσεως, ἄλγη παροδικὰ πρὸς τοὺς μηρούς, κεφαλαλγία, ἴλιγγοι κλπ.

2) Ἱερονωτιαῖαι ἐνέσεις. Κατ' αὐτὰς τὰ ἐργαλεῖα καὶ αἱ προπαρασκευαὶ εἶναι ἐντελῶς τὰ αὐτὰ τῶν διὰ τὰς ὀσφυονωτιαίας ἐνέσεις ἀπαιτουμένων, ὡς καὶ ἡ θέσις τοῦ ἀρρώστου. Ψηλαφοῦντες διὰ τοῦ δακτύλου ἡμῶν κατὰ μῆκος τῆς ἱερᾶς ἀκάνθης (βλ. *ἱερὸν ὀστοῦν*) φθάνομεν εἰς τρίγωνον χῶρον, τὴν ἐντομὴν τοῦ ἱεροῦ ὀστοῦ, τὴν ὁποίαν εὑρίσκομεν κάτωθι τῆς τελευταίας ἀκανθοειδοῦς ἀποφύσεως. Διὰ τοῦ δείκτου τῆς ἀριστερᾶς ἡμῶν χειρὸς συγκρατοῦμεν ἀκίνητον τὸ δέρμα, ἐνῷ διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς βυθίζομεν τὴν βελόνην ἐλαφρῶς καὶ λοξῶς κατά τι, ὑπὸ γωνίαν 20°. Εἰσδυομένη οὕτως ἡ βελόνη καὶ χωροῦσα διατρυπᾷ τὴν περιτονίαν, ἥτις φράσσει τὴν ἐντομήν, καὶ εἶτα ὠθεῖται ὁριζοντίως. Ἡ ἔνεσις τελεῖται βραδέως· τὴν δὲ βελόνην ἀφαιροῦμεν διὰ ταχείας κινήσεως καὶ περιδένομεν τὸ μικρὸν τοῦ νυγμοῦ τραῦμα φράσσοντες αὐτὸ διὰ κολλοδίου. Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

Ἐνέσκου (Enescu), ***Γεώργιος.*** Διακεκριμένος Ρουμᾶνος βιολιστὴς καὶ μουσικοσυνθέτης, γεννηθεὶς τῷ 1881· μαθητὴς διὰ τὸ βιολίον τοῦ Χέλλμεσμπέργγερ τῆς Βιέννης, τοῦ Marsick τῶν Παρισίων, διὰ δὲ τὴν σύνθεσιν τοῦ Μασσενὲ καὶ τοῦ Φωρέ, κατέπληξεν ἐνωρὶς τόσον ὡς συνθέτης ὅσον καὶ ὡς βιολιστής. Κυριώτερα ἔργα του: σονάται διὰ βιολίον, ἓν κουϊντέττο, ἓν «Ρουμανικὸν ποίημα» δι' ὀρχήστραν, ἓν μελόδραμα κτλ. Γ. Σ.

ἐνεσόλη (ἡ) (Enesol) *[Φαρμ.].* Οὕτω καλεῖται ὁ σαλικυλαρσενικικὸς ὑδράργυρος. Παράγεται τῇ ἐπιδράσει ἑνὸς μορίου μεθυλαρσενικικοῦ ὀξέος ἐπὶ ἑνὸς μορίου βασικοῦ σαλικυλικοῦ ὑδραργύρου. Ἀποτελεῖ λευκὸν ἄμορφον ἅλας περιέχον 38,46 % ὑδράργυρον καὶ 14,4 ἀρσενικόν. Τὰ διαλύματα ἐν ὕδατι τῆς ἐνεσόλης δύνανται νὰ ἀποστειρωθῶσι διὰ θερμάνσεως ἄνευ ἀποσυνθέσεως. Ἡ τοξικότης τῆς ἐνεσόλης εἶναι μικροτέρα τῆς τῶν συστατικῶν αὐτῆς, αἱ δὲ δι' αὐτῆς ἐνέσεις δὲν εἶναι ἀλγειναί. Ἡ ἐνεσόλη χρησιμεύει ὡς ἀντισυφιλιδικὸν φάρμακον. Κ. Γ. Μ.

ἔνεστι· βλ. *ἔνειμι.*

ἐνεστώς, —*ῶτος,* θηλ. *ἐνεστῶσα,* οὐδ. *ἐνεστώς·* μτχ. τοῦ παρακ. *ἐνέστηκα* ὀνοματικῶς λαμβανομένη· ὁ παρών, ὁ ὑπάρχων, ὁ ἤδη ὑφιστάμενος καὶ δρῶν: «ἡ ἐνεστῶσα κατάστασις τοῦ κράτους,—κυβέρνησις», «τὸ ἐνεστὼς ὑπουργεῖον» «κατὰ τὸ ἐνεστὼς ἔτος» ἄλλως «ἐνεστῶτος ἔτους» τρέχοντος ἔτους, τὸ ὁποῖον δηλοῦται βραχυγραφικῶς διὰ τοῦ *ἐ. ἔ.* ‖ γραμμ. «ὁ ἐνεστὼς χρόνος» ὁ σημαίνων ὅτι ἡ διάθεσις τοῦ ῥήματος τελεῖται ἐν τῷ παρόντι, ἤτοι τώρα ὅτε ὁμιλοῦμεν.

— *[Γραμματ.]* Ὁ *ἐνεστώς,* ὅπως καὶ ὁ μέλλων καὶ ὁ παρακείμενος, ἀνήκει εἰς τοὺς ἀρκτικοὺς λεγομένους χρόνους τοῦ ῥήματος καὶ δηλοῖ (γενικῶς εἰπεῖν) πρᾶξιν γινομένην ἐν τῷ παρόντι: γράφω ἐπιστολήν, κλείω τὴν θύραν κλπ.

Ἀλλ' ἡ γενικὴ αὕτη καὶ θεμελιώδης ἔννοια τοῦ ἐνεστῶτος (καὶ δὴ τῆς ὁριστικῆς ἐγκλίσεως αὐτοῦ) παρουσιάζεται ἐν τῷ λόγῳ ὑπὸ διαφόρους (κατὰ τὰς διαφόρους ἐκφράσεις καὶ χρήσεις) ἀποχρώσεις. Ἄλλοτε μὲν δηλαδὴ ὁ ἐνεστὼς δηλοῖ πρᾶξιν οὐχὶ μόνον νῦν, ἀλλὰ πάντοτε γινομένην ἢ δυναμένην νὰ γίνῃ, μὲ ἄλλας λέξεις ἐκφράζει ἔννοιαν πάντοτε ἰσχύουσαν καὶ ἀληθεύουσαν, ἔννοιαν καθολικοῦ κύρους ὑπὸ τὴν ἔποψιν τόπου καὶ χρόνου: «ἅπανθ' ὁ μακρὸς κἀναρίθμητος χρόνος φύει τἄδηλα καὶ φανέντα κρύπτεται» «τῶν φρονίμων τὰ παιδιά, πρὶν πεινάσουν μαγειρεύουν» κ. οὖ. κ. (γνωμικὸς ἐνεστώς). Ἄλλοτε δηλοῖ πρᾶξιν ἐπαναλαμβανομένην ἐν τακτῷ καὶ ὡρισμένῳ ἢ ἐν ἀορίστῳ χρόνῳ: «πλοῖον οἱ Ἀθηναῖοι εἰς Δῆλον πέμπουσι», «σηκώνομαι στὶς ἕξ τὸ πρωΐ», «ποῦ παίρνεις τὸν καφέ σου;

Digitized by Google

—Στοῦ Ζαχαράτου», «τρώγω στὸ (δεῖνα ἑστιατόριον)» κ. οὗ. κ. Ἄλλοτε ὁ ἐνεστὼς δηλοῖ πρᾶξιν, τὴν ὁποίαν δοκιμάζει, ἀποπειρᾶται τις νὰ κάμῃ (ἐνεστὼς τῆς *προσπαθείας* ἢ *ἐποπειρατικός*): «ταύτην πείθουσιν ἡμᾶς ἀποβαλεῖν (=προσπαθοῦν νὰ μᾶς πείσουν) κλ. ἢ πρᾶξιν τὴν ὁποίαν δύναταί τις ἢ στέργει νὰ ἐκτελέσῃ: «ἐσύ, πουλλί μ', ποῦ χήρεψες, ἄλλη γυναίκα παίρνεις κ.λ.» (=ἠμπορεῖς νὰ πάρῃς). «μάννα, μ' ἐκακοπάντρεψες καὶ μ' ἔδωκες στοὺς κάμπους, μὰ γὼ τὸ κάμα δὲ βαστῶ, ζεστὸ νερὸ δὲμ πίνω» (=δὲν ἠμπορῶ νὰ βαστάξω, νὰ ὑποφέρω—δὲν ἠμπορῶ νὰ πιῶ κλ.)· «μάννα, ἐγὼ δὲν παντρεύομαι μήτε στὰ ξένα πάω» (=δὲν θέλω νὰ παντρευτῶ, νὰ πάω) κ. οὗ. κ.

Ἄξιος ἰδίας σημειώσεως εἶναι: 1) ὁ ἐνεστὼς ὁ χρησιμοποιούμενος ἀντὶ μέλλοντος (praesens pro futuro), διὰ τοῦ ὁποίου πρᾶξίς τις μέλλουσα δηλοῦται ἐπὶ τὸ ζωηρότερον καὶ ἰσχυρότερον ὡς παροῦσα, ὡς ἤδη γινομένη, ἑπομένως ὡς ἀσφαλὴς καὶ βεβαία: «καὶ εἰ αὕτη ἡ πόλις ληφθήσεται, ἔχεται ἡ πᾶσα Σικελία.» «εἰ ἐθελήσει εἰς τὴν θυγατέρα ἀναβῆναι ἡ τυραννίς, λείπεται ἐντεῦθεν ἐμοὶ κινδύνων ὁ μέγιστος.» «tuemini castra et defendite diligenter, si quid durius acciderit, ego reliquas portas circumeo et castrorum praesidia confirmo» (=circumibo—confirmabo) κ. οὗ. κ. 2) ὁ ἐνεστὼς ὁ ἀντὶ παρῳχημένου, ἤτοι ἀορίστου (*ἱστορικὸς ἐνεστώς*, praesens historicum), καθ' ὃν πρᾶξις παρελθοῦσα, γενομένη, παριστάνεται καὶ περιγράφεται ὡς παροῦσα, ὡς ἤδη καὶ τρόπον τινὰ ὑπὸ τὰ ὄμματα ἡμῶν γιγνομένη: «Δαρείου καὶ Παρυσάτιδος γίγνονται παῖδες δύο.» «Σηκώνομαι μιὰ χαραυγὴ μαῦρος ἀπὸ τὸν ὕπνο, παίρνω νερὸ καὶ νίβομαι κ.λ.» ἢ ἀντὶ παρατατικοῦ: «τρία πουλάκια κάθουνται στὸν Ὄλυμπο στὴ ράχη, τὸ 'να τηράει τὰ Γιάννινα, τ' ἄλλο τὴν Κατερίνα, τὸ τρίτο τὸ καλύτερο μοιρολογάει καὶ λέει» κ.οὗ.κ.· καὶ 3) ὁ ἰσοδύναμος πως πρὸς παρακείμενον: «οὐκ ἀίεις ὅ με νηυσὶν ἔπι πρυμνῇσιν Ἀχαιῶν... βάλεν κ.λ.» (=δὲν ἔχεις ἀντιληφθῆ) κ.λ. Καὶ παρ' ἡμῖν σήμερον «ἀκούω ἢ μαθαίνω, πῶς θὰ γίνῃ (τὸ δεῖνα)» (=ἔχω ἀκούσει ἢ μάθει κ. λ.). Αἰτία τῶν χρήσεων τούτων τοῦ ἐνεστῶτος, τῶν ἐκ πρώτης ὄψεως περιέργων φαινομένων, εἶναι τὸ ὅτι ὁ ἐνεστὼς εἶναι λείψανον τῆς πάλαι ποτὲ ἀχρόνου καὶ τρόπον τινὰ ἀχρωματίστου ἐννοίας καὶ χρήσεως τοῦ ῥήματος, τὴν ὁποίαν ἀπώλεσαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον οἱ ἄλλοι χρόνοι τοῦ ῥήματος, ὧν ἡ ἔννοια συνήφθη βαθμηδὸν πρὸς δήλωσιν ὡρισμένου χρονικοῦ σημείου.

Μορφολογικῶς δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν τοὺς ἐνεστωτικοὺς τύπους τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς εἰς δύο μεγάλας τάξεις: α) τοὺς εἰς —ω (βαρυτόνους: λύω, λέγω κλπ. καὶ τοὺς περισπωμένους: τιμῶ, ποιῶ, δουλῶ κ.οὗ.κ.) καὶ β) τοὺς εἰς —μι (φημί, εἰμί, τίθημι, δίδωμι, κεράννυμι κλ.). Εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐξέλιπον οἱ εἰς —μι ἐνεστῶτες μετασχηματισθέντες κατὰ τὰ εἰς —ω (δεικνύω, στήνω, θέτω κ. λ.), ἀφ' ἑτέρου δὲ συνέβησαν πλεῖστοι καὶ ποικιλώτατοι μετασχηματισμοὶ τῶν εἰς —ω ἐνεστώτων: περισπώμενα μετετράπησαν εἰς βαρύτονα: (κλάω, σπάω, δέω—δῶ κλ.) κλάνω, σπάνω, δένω κλ. καὶ τἀνάπαλιν: καμμνῶ, ξυῶ, λυῶ, ἁρπῶ κλπ. ἀντὶ καμμύω, ξύω, λύω, ἁρπάζω κλ., ἄλλοι δὲ πάμπολλοι ἐνεστωτικοὶ τύποι κατέστησαν ἀγνώριστοι διὰ πολυποικίλων μετασχηματισμῶν: φκειάνω ἢ φειάχνω, ποίγω καὶ ποίκω κατὰ τόπους, ἀμπώχνω, διώχνει καὶ διώχνει, λάμνω κ.λ. κ.λ. ἀντὶ τῶν ἀρχαίων καὶ μεταγενεστέρων: εὐθειάζω, ποιῶ, ἀπωθῶ, δοκεῖ, ἐλαύνω κ. οὗ. κ. Περὶ τούτων δύναταί τις νὰ μάθῃ περισσότερα ἀναγινώσκων τὴν θεμελιώδη πραγματείαν τοῦ Γ. Χατζιδάκι «Περὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ἐνεστωτικῶν θεμάτων» εἰς τὸν Α' τόμον τῶν «Μεσαιωνικῶν καὶ ἑλληνικῶν» (σελ. 266 κ. ἑξ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Γ. Χατζιδάκι*, Γενικὴ Γλωσσική, Ἀθῆναι 1915—1916.—*O. Hoffmann*, Das Präsens der indogermanischen Grundsprache in seiner Flexion und Stammbildung. Göttingen 1889.—*G. Bonino*, Il tema del presente nel verbo greco, Torino 1879.—*Brugmann - Thumb*, Griechische Grammatik⁴. München.—*J. Wackernagel*, Vorlesungen über Syntax. I. Basel 1920.—*Άχ. Τζαρτζάνου*, Νεοελληνικὴ σύνταξις, ἤτοι Συνταχτικὸν τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης, Ἀθῆναι 1928.

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

ἐνεστωτικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἐνεστῶτα, ὁ τοῦ ἐνεστῶτος: «ἐνεστωτικὸς ἀναδιπλασιασμός» ἢ ἐπανάληψις τοῦ ἀρκτικοῦ συμφώνου τοῦ θέματος μεθ' ἑνὸς ι πρὸς σχηματισμὸν τοῦ χρονικοῦ θέματος τοῦ ἐνεστῶτος· «ἐνεστωτικὸν θέμα» τὸ θέμα τοῦ ἐνεστῶτος καὶ παρατατικοῦ κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ θέμα τοῦ ἀορίστου καὶ τοῦ παρακειμένου (βλ. *θέμα*).

Ἐνεταρζί. Ἱερεὺς τοῦ Νινγιρσοῦ κατασχὼν κατόπιν τὸν θρόνον τῆς Λαγκάς, διαδεχθεὶς τὸν Ἐνανατοὺμ Β' καὶ σχὼν διάδοχον τὸν ἱερέα Ἐνλιταρζί. Εἰς τὸν Ἐνεταρζὶ τοῦτον, ὅταν ἀκόμη ἦτο ἱερεὺς τοῦ Νινγιρσοῦ ἀπευθύνεται ἡ ἀρχαιοτάτη σῳζομένη ἐπιστολή, ἥτις χαραγμένη ἐπὶ πλινθίδος διὰ σφηνοειδῶν γραμμάτων ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Λουέννα, στρατηγοῦ ἐνεργοῦντος ἐν Ἐλὰμ καὶ ἀναφέροντος τὴν νίκην του.

ἐνετή (ἡ)· περόνη συνδέουσα δύο ἄκρα τοῦ ἐνδύματος, ἐσωτερική, μὴ φαινομένη, ὡς ἡ κοινὴ *κόπιτσα*.

ἐνετήρ, —ῆρος (ὁ)· τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου ἐμβάλλομεν, χύνομεν ἐντός· ἡ σῦριγξ τοῦ κλυστηρίου καὶ αὐτὸ τὸ κλυστήριον· || ἀγγεῖον φέρον λεπτὸν ῥάμφος, δι' οὗ χύνομεν ἔλαιον εἰς τοὺς τροχοὺς τῆς μηχανῆς, κοιν. *λαδωτήρι* (ἀπὸ τοῦ *ἐνίημι* =χύνω ἐντός)· || βλητικὴ πολιορκητικὴ μηχανὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων (βλ. λ. *πετροβόλος*).

Ἐνετία, Ἐνετός κλπ.· βλ. λ. *Βενετία, Βενετὸς* κτλ.

ἐνετικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν Ἐνετίαν, ὁ τῆς Ἐνετίας: «ἐνετικὸς στόλος», «ἐνετικὴ δημοκρατία», «ἐνετικὸς πύργος», «ἐνετικαὶ ἀποικίαι»· ἄλλως *βενετικός*.

Ἐνετοὶ (οἱ) [*Ἀρχ.*]. Λαὸς τῆς Παφλαγονίας ἐν τῇ Ἀσίᾳ, παρὰ τὸν Παρθένιον ποταμόν, μετοικήσας μετὰ τοῦ Ἀντήνορος εἰς τὰ ἀρκτικὰ παράλια τῆς Ἀδριατικῆς. Ἡ πόλις αὐτῶν *Ἐνετὴ* ἢ ὕστερον *Ἀμισός*.—2) Οἱ ἀπόγονοι (Veneti) τῶν Ἐνετῶν τούτων εἰς τὴν ἄνω Ἰταλίαν. Ἡ χώρα αὐτῶν *Ἐνετική*. Κ. Μ. Κ.

Ἐνετοκρατία (ἡ)· βλ. λ. *Φραγκοκρατία*.

Ἐνετόκρητες (οἱ). Ἐκαλοῦντο οὕτως οἱ Ἐνετοὶ οἵτινες, ἐγκατασταθέντες ἐν Κρήτῃ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐνετοκρατίας (ΙΓ'—ΙΖ' αἰῶνος), συνεδέθησαν πολλαχῶς (διὰ συνοικεσίων κλ.) μετὰ τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τῆς νήσου, ἠσπάσθησαν τὸ ὀρθόδοξον δόγμα καὶ συμμετεῖχον εἰς τὰς ἑκάστοτε ἐπαναστάσεις τῶν Κρητῶν πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ ἐνετικοῦ ζυγοῦ. Πλεῖστοι τῶν Ἐνετοκρητῶν ἐκείνων, ἐξελληνισθέντες ἐντελῶς, παρέμειναν ἐν Κρήτῃ καὶ μετὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν καὶ μέχρι σήμερον σῴζονται ἀπόγονοι αὐτῶν εἰς πάσας σχεδὸν τὰς ἐπαρχίας τῆς νήσου. Ν. ΚΛΣ

ἐνετός, —ή, —όν· ὁ ἐμβεβλημένος, ἐγκάθετος (ἀπὸ τοῦ *ἐνίημι*=ἐμβάλλω).

Ἐνεύβουλος [*Μυθολ.*]. Ἓν τῶν τεσσάρων διφυῶν ὄντων τῶν ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ βασιλέως τῶν Χαλδαίων Δάου ἀναφανέντων ἐκ τῆς θαλάσσης. Ἦτο κατὰ τὸ ἥμισυ ἰχθὺς καὶ κατὰ τὸ ἕτερον ἥμισυ ἄνθρωπος. Τὰ ἄλλα τρία ἦσαν ὁ *Εὐέδωκος*, ὁ *Ἐνεύγαμος* καὶ ὁ *Ἀνήμεντος*. ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἐνέχομαι, *παρατ. ἠνειχόμην*· κρατοῦμαι ἀπό τινος, εἶμαι δεσμευμένος, ἔχω ὑποχρεώσειν· || συνήθως, εἶμαι ἔνοχος, ἐνοχοποιοῦμαι, ὑπέχω εὐθύνην, εἶμαι ἀναμεμιγμένος: «εἰς τὸ ἔγκλημα τοῦτο ἐνέχονται πολλοί», «ποῖος ἐνέχεται δι' ὅλα αὐτά;».

ἐνεχυράζω, *ἀόρ. ἠνεχύρασα—ἠνεχυράσθην*· λαμβάνω τι ὡς ἐνέχυρον, πρὸς ἐξασφάλισιν ὀφειλομένων, κάμνω προσημείωσιν (ἀρχ.)· || *ἐνεχειριάζω* (βλ. λ.).

ἐνεχυρασία (ἡ)· (ἀρχ.) ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐνεχυράζειν, τὸ δικαίωμα τοῦ ἐνεχύρου, λῆψις ἐνεχύρου πρὸς ἀσφάλειαν χρέους, προσημείωσις κτήματος.

—[*Ἀρχ. Δίκ.*] Ἐκαλεῖτο *ἐνεχυρασία* ἡ κατάσχεσις καὶ ἀφαίρεσις ὑπὸ τοῦ δανειστοῦ πράγματος τοῦ μὴ καταβαλόντος ἐμπροθέσμως τὸ χρέος του ὀφειλέτου. Ἡ ἐνεχυρασία ἐλάμβανε χώραν εἴτε ὅτε ὑπῆρχε δικαστικὴ ἀπόφασις ὑποχρεοῦσα τὸν ὀφειλέτην εἰς τὴν πληρωμὴν ποσοῦ τινος (καθάπερ ἐκ δίκης), εἴτε ὅτε ἐν συμβάσει μεταξὺ τοῦ δανειστοῦ καὶ τοῦ ὀφειλέτου εἶχε συνομολογηθῆ *ἐκτελεστικὴ* ῥήτρα ἐνεχυρασίας, ὡς ἐπὶ συμπεφωνημένης ἐμπροθέσμου ἀποδόσεως τοῦ μισθίου, ὅτε δὲν ἦτο ἀναγκαία ἡ συμβολὴ τοῦ δικαστοῦ (*Δημοσθ.* πρὸς Εὔβουλ. 63, 64), εἴτε ὅτε ὑπῆρχε παράβασις νόμων ἢ ψηφισμάτων (*Δημοσθ.* κατὰ Εὐεργ. καὶ Μνησιβ. 37), εἴτε τέλος ὅτε ἐπροξενεῖτο βλάβη ὑπὸ ζῴων (*Πλουτ.* Σόλων 24, *Πλάτ.* Νόμοι XII. 949). Ἡ ἐνεχυρασία ἠσκεῖτο ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ἐντεταλμένου ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος, *δημάρχου* καλουμένου (*Δημοσθ.* κατὰ Μειδ. 518, *Ἀριστοφ.* Νεφέλαι 37), ἐπίσης ἐνώπιον τοῦ ὀφειλέτου καθ' ἡμέραν μὴ ἐξῃρημένην λόγῳ ἑορτῆς καὶ ἄνευ τῆς μεσολαβήσεως τρίτων προσώπων. Ὁ δανειστής, ὁ ἔχων ἀπαίτησιν, ὤφειλεν ἐν ἀρχῇ νὰ κατάσχῃ καὶ νὰ ἀφαιρέσῃ τὰ ὑπάρχοντα μετρητὰ τοῦ ὀφειλέτου, ἐν ἀνεπαρκείᾳ δὲ αὐτῶν πρὸς κάλυψιν τῆς ἀπαιτήσεως του, πρωτίστως τὰ ἔπιπλα αὐτοῦ καὶ τοὺς δούλους, εἶτα τὰ ζῷα καὶ λοιπὰ κινητὰ καὶ τὰ πλοῖα ἢ καὶ αὐτὰ τὰ ἀκίνητα, ὅτε ἐλάμβανε τὴν κατοχὴν αὐτῶν, καὶ ὅπερ ἐκαλεῖτο *ἐμβατεία* ἢ *ἐμβατεύσις* δι' αὐτόν, καὶ *ἐξαγωγὴ* διὰ τὸν ἀποβαλλόμενον. Ἐὰν τὸ ἀντικείμενον τῆς ὀφειλῆς ἦτο ὡρισμένον πρᾶγμα, ἢ ἀκίνητον, τούτου μόνον ἐπελαμβάνετο ὁ δανειστής. Ἐὰν τὸ ἀντικείμενον καθ' οὗ ἡ ἐνεχυρασία ἀνῆκεν εἰς τρίτον, ἢ ἦτο προικῷον τῆς συζύγου αὐτοῦ, προσεβάλλετο αὕτη ὡς μὴ νόμιμος. Ι. Δ. ΖΕΠΟΣ

ἐνεχύρασις (ἡ), ἢ *ἐνεχυρασμὸς* (ὁ)· (ἀρχ.), ταυτόσημα πρὸς τὸ *ἐνεχυρίασις* (βλ. λ.).

ἐνεχυραστὴς (ὁ)· (ἀρχ.), ταυτόσημον πρὸς τὸ *ἐνεχυριαστής* (βλ. λ.).

ἐνεχυριάζω, *ἀόρ. ἐνεχυρίασα—ἐνεχυριάσθην*· παρέχω τι ὡς ἐνέχυρον, δίδω ἐνέχυρον πρὸς ἐξασφάλισιν ὀφειλῆς μου: «ἐνεχυρίασε τὸ ὡρολόγιόν του, — τὰ χρεόγραφά του».

ἐνεχυρίασις, —εως (ἡ) καὶ *ἐνεχυριασμὸς* (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐνεχυριάζειν, ἡ παροχὴ ἀντικειμένου τινὸς ὡς ἐνεχύρου.

ἐνεχυριαστὴς (ὁ)· ὁ ἐνεχυριάζων, ὁ παρέχων τι ὡς ἐνέχυρον, ἵνα λάβῃ δάνειον.

ἐνεχυρικὸν δίκαιον [*Νομ.*]· βλ. *ἐμπράγματος ἀσφάλεια*.

ἐνεχυρόγραφον (τὸ) [*Ἐμπορ. Δίκ.*]. Τὸ ἕτερον τῶν ἐγγράφων, διὰ τῶν ὁποίων ἀποδεικνύεται ἡ εἰς γενικὰς ἀποθήκας ἀπόθεσις ἐμπορευμάτων, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου ΒΥΙΗ' (κεφάλ. Β' ἄρθρ. 15). Τὸν ὅρον καθιεροῖ ῥητῶς ὁ νόμος (ἄρθρ. 15). Μολονότι κατὰ τὴν ἀνωτέρω διάταξιν τοῦ νόμου ὁ χαρακτὴρ τοῦ ἐνεχυρογράφου εἶναι ἡ ἀπόδειξις τοῦ γεγονότος τῆς ἀποθηκεύσεως, δεδομένου ὅτι ἀποτελεῖ τὸν κύριον τίτλον τῆς ἀποταμιεύσεως, ὁ σκοπὸς ἐν τούτοις τὸν ὁποῖον ἐκπληροῖ ἐν ταῖς συναλλαγαῖς εἶναι διάφορος. Ἐξυπηρετεῖ κατὰ ταῦτα τὴν πίστιν τοῦ κατόχου, χρησιμεῦον ὡς μέσον πορισμοῦ χρημάτων ἐπὶ ἐνεχυριάσει τῶν ἐναποτεθειμένων. Τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀποθηκεύσεως, ἥτις ἀποτελεῖ καὶ τὴν βάσιν τοῦ δικαιώματος κυριότητος τῶν ἐναποτεθειμένων, ἐνσαρκώνει ὁ κυρίως τίτλος ἀποθηκεύσεως, τὸ δὲ ἐνεχυρόγραφον ἐξελίχθη εἰς μέσον ῥευστοποιήσεως καὶ κυκλοφορίας τῆς ἐν ταῖς ἀποθήκαις ἀδρανοῦς παραμενούσης περιουσιακῆς ἀξίας τῶν ἐναποτεθειμένων πραγμάτων. Ἀποτελεῖ ἑπομένως θεσμὸν ἐκ τῶν ἐν τῇ συγχρόνῳ οἰκονομίᾳ καὶ τῷ δικαίῳ ἀναπτυχθέντων, οἵτινες εἶναι χαρακτηριστικὸν σημεῖον τῆς συγχρόνου ἐκτάσεως τῶν συναλλαγῶν.

Ἐκ τῶν δύο τμημάτων φύλλου, ἅτινα παραδίδονται εἰς τὸν καταθέτην ἐν γενικαῖς ἀποθήκαις, ἐνεχυρόγραφον εἶναι ἐκεῖνο, ὅπερ φέρει τὸν τίτλον τοῦτον ἀναγκαστικῶς πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοῦ ἀποδεικτικοῦ ἀποθηκεύσεως. Ἐκτὸς τούτου περιέχει ἐπίσης ὑποχρεωτικῶς κατὰ τὸν νόμον: α) ὄνομα, ἐπώνυμον, ἢ ἐπωνυμίαν τοῦ ἐκμεταλλευομένου τὴν γενικὴν ἀποθήκην, β) ὄνομα, ἐπώνυμον καὶ ἐπάγγελμα καταθέτου, γ) τὸ κατατεθὲν ἐμπόρευμα ἢ προϊὸν ὑπὸ τὸ ἐν τῷ ἐμπορίῳ γνωστὸν ὄνομα αὐτοῦ, καὶ ὑπὸ πᾶν ἄλλο ἐνδεικτικὸν τῆς ταυτότητός του γνώρισμα, δ) ἐὰν τοῦτο εἶναι ἠσφαλισμένον, ε) χρονολογίαν καὶ τόπον ἐκδόσεως. Τὸ κυριώτερον προσὸν τοῦ ἐνεχυρογράφου εἶναι ἡ μεταβιβαστικότης του, ἐπιφέρουσα τὸ ἰδιόρρυθμον νομικὸν ἀποτέλεσμα τῆς ἐνεχυριάσεως τοῦ ἐναποτεθειμένου, συντελουμένης δι' ὀπισθογραφήσεως. Ἐνσαρκώνει δηλαδὴ τὸ ἐνεχυρόγραφον μέρος τοῦ ἐπὶ τῶν ἐναποτεθειμένων ἐμπραγμάτου δικαιώματος καὶ δὴ τὸ δικαίωμα τοῦ ἐνεχύρου. Ἡ ὀπισθογράφησις τοῦ ἐνεχυρογράφου δέον τὴν πρώτην φορὰν νὰ περιέχῃ ἀκριβῆ σημείωσιν τοῦ ὀφειλομένου ποσοῦ, τοῦ τόκου καὶ τῆς ἡμέρας λήξεως τοῦ χρέους καὶ ἀντιγράφεται ἀναγκαστικῶς ἐπὶ τοῦ ἑτέρου ἐγγράφου τῆς ἀποδείξεως ἀποθηκεύσεως, ὑπογράφεται δὲ ἡ σημείωσις αὕτη καὶ παρ' ἐκείνου, εἰς διαταγὴν τοῦ ὁποίου μετεβιβάσθη τὸ ἐνεχυρόγραφον. Ἡ παράλειψις ἀναγραφῆς τοῦ ποσοῦ τοῦ χρέους καθίστησιν ἅπασαν τὴν ἐναποτεθειμένην ἀξίαν τῶν ἐμπορευμάτων ὑπέγγυον εἰς τὸν καλῆς πίστεως κομιστὴν τοῦ ἐνεχυρογράφου. Αἱ μετέπειτα ὀπισθογραφήσεις τοῦ ἐνεχυρογράφου δύνανται νὰ εἶναι καὶ εἰς λευκόν, ἀπαιτεῖται ὅμως πάντως νὰ εἶναι ἐπακριβῶς χρονολογημέναι. Ἡ πραγματοποίησις τοῦ ἐκ τοῦ ἐνεχυρογράφου ἐμπραγμάτου δικαιώματος συντελεῖται δι' ἀναγκαστικῆς ἐκποιήσεως τοῦ ἐνεχύρου. Μὴ πληρωθέντος τοῦ χρέους ἐπὶ τῇ λήξει του, συντάσσεται διαμαρτυρικὸν τὴν ἑπομένην ταύτης καὶ ἐντὸς 15 ἡμερῶν ἀπ' ἐκείνης ἐνεργεῖται ἀναγκαστικὴ ἐκποίησις τοῦ ἐνεχύρου, ἵνα διατηρήσῃ ὁ κομιστὴς τὰ κατὰ τῶν ὀπισθογράφων δικαιώματά του. Δὲν ἐπιτρέπεται ἀναγωγὴ κατ' ὀπισθογράφων ἢ ἐπίτευξις ἱκανοποιήσεως ἐξ ἄλλης περιουσίας τοῦ ὀφειλέτου πρὸ τοῦ ἐκποιηθῇ τὸ ἐνέχυρον. Περὶ τῆς νομικῆς φύσεως τοῦ ἐκ τοῦ ἐνεχυρογράφου ἐμπραγμάτου δικαιώματος ἐπικρατοῦν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τοῦ δικαίου πολύπλοκοι καὶ πολυσχιδεῖς θεωρίαι. Δι' εἰδικῶν νόμων ἐρρυθμίσθησαν τὰ περὶ γεωργικῶν ἐνεχυρογράφων. Π. Λ. ΠΕΡΔΙΚΑΣ

ἐνεχυροδανειστήριον (τό)· πιστωτικὸν ἵδρυμα, ἢ ἁπλῶς ἰδιωτικὸν γραφεῖον, παρέχον δάνεια ἐπὶ ἐνεχύρῳ.

— [ΙΣΤΟΡ.] Ἡ πρώτη ἵδρυσις ἐνεχυροδανειστηρίου φέρεται γενομένη τῷ 1198 ἐν Φραϊσίνγκεν τῆς Βαυαρίας, ἄλλοι δὲ τοιοῦτοι δανειστικοὶ ὀργανισμοὶ ἀναφέρονται ὡς λειτουργήσαντες ἐν Ἀγγλίᾳ (1361) καὶ ἀλλαχοῦ ἀπὸ τοῦ ΙΒ' μέχρι τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Ἀλλ' ἡ ὕπαρξις τῶν καθ' αὐτὸ ἐνεχυρο-

Digitized by Google

δανειστηρίων χρονολογεῖται κυρίως ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΕ′ αἰῶνος, ὁπότε ὁ Ἰταλὸς μοναχὸς Βαρνάβας ντὲ Τέρνι, μὲ τὴν ὑποστήριξιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν, καὶ διὰ ν' ἀπαλλάξῃ τὰς λαϊκὰς τάξεις ἀπὸ τοὺς ὄνυχας τῆς τοκογλυφίας, ἵδρυσεν ἐν Περουγίᾳ (1440) καὶ βραδύτερον ἐν Ὀρβιέτο (1464) σοβαρὰ πιστωτικὰ ἱδρύματα, τῶν ὁποίων τὰ κεφάλαια ἐκαλύφθησαν κατὰ τὸ πλεῖστον διὰ δημοσίων εἰσφορῶν καὶ ὧν προορισμὸς ἦτο νὰ παρέχωσιν ἄτοκα δάνεια εἰς τοὺς πτωχούς. Πολὺ ταχέως πλεῖσται ἄλλαι ἰταλικαὶ πόλεις ἐμιμήθησαν τὸν ἀνθρωπιστικὸν τοῦτον νεωτερισμόν, ἐπειδὴ ὅμως πολλὰ τῶν ἱδρυθέντων ἐνεχυροδανειστηρίων ἐζήτουν τόκον διὰ τὰ παρεχόμενα δάνεια, προὐκλήθη, τῇ ὑποκινήσει τῶν ζημιουμένων ἐκ τῆς ἱδρύσεώς των Ἑβραίων τοκογλύφων, σημαντικὴ ἐξέγερσις, εἰς τὴν ὁποίαν ἔδωκε τέρμα διάταγμα τοῦ πάπα Λέοντος Ι′ (Μ ιϊος 1515), ἐπιτρέπον εἰς αὐτὰ τὴν εἴσπραξιν ἐλαχίστου μόνον τόκου πρὸς κάλυψιν τῶν ἐξόδων διαχειρίσεως.

Οὕτω τακτοποιηθεὶς καὶ νομιμοποιηθεὶς ὁ θεσμὸς τῶν ἐνεχυροδανειστηρίων διεδόθη ταχέως ἀνὰ τὴν Εὐρώπην, εἰς τὴν Ὁλλανδίαν κατ' ἀρχὰς καὶ εἶτα εἰς τὸ Βέλγιον καὶ τὴν Γαλλίαν, τοῦ πρώτου ἐν Παρισίοις ἐνεχυροδανειστηρίου ἱδρυθέντος τῷ 1640. Τῷ 1789 ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις ἔκλεισε τὰ ἐνεχυροδανειστήρια καὶ ἐπανέφερε τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἐπὶ ἐνεχύρῳ δανείου· ἀλλ' ἡ κατάργησις ὑπῆρξε προσωρινή, προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου ὁ θεσμὸς ἐπεξετάθη βαθμηδὸν καὶ εἰς ὅλας τὰς λοιπὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας.

Συνήθως τὰ ὑπὸ τῶν ἐνεχυροδανειστηρίων χορηγούμενα δάνεια γίνονται ἐπὶ ἐνεχύρῳ κινητῶν πραγμάτων· εἰς πολλὰ ὅμως ἐξ αὐτῶν ἐπετράπη νὰ δέχωνται ὡς ἐνέχυρα, ἐκτὸς τῶν κινητῶν πραγμάτων, καὶ κινητὰς ἀξίας (μετοχάς, ὁμολογίας, γραμμάτια κλπ.). Συνάπτονται δὲ τὰ δάνεια διὰ προθεσμίας ἓξ μηνῶν ἢ ἑνὸς ἔτους, μὲ δικαίωμα ἀνανεώσεως κατὰ τὴν λῆξιν ἐπὶ καταβολῇ τοῦ συμπεφωνημένου τόκου. Εἰς πᾶσαν στιγμὴν ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ὀφειλέτης δύναται ν' ἀποσύρῃ τὰ ἐνεχυριασθέντα ἀντικείμενα, καταβάλλων τὸ ὀφειλόμενον ποσόν. Παρελθούσης τῆς λήξεως ἄνευ ἐξοφλήσεως ἢ ἀνανεώσεως τοῦ δανείου, τὸ ἐνεχυροδανειστήριον δικαιοῦται, μετὰ πάροδον τεταγμένης προθεσμίας (2—3 συνήθως μηνῶν), νὰ ἐκπλειστηριάσῃ τὸ ἐνέχυρον καί, εἰσπράττον ἐκ τοῦ προϊόντος τῆς πωλήσεως ὅσα δικαιοῦται λαμβάνειν, ἀποδίδει εἰς τὸν ὀφειλέτην τὸ ὑπόλοιπον, ἂν οὗτος ἐμφανισθῇ ἐντὸς 3 (συνήθως) ἐτῶν· ἄλλως καὶ τὸ ὑπόλοιπον περιέρχεται εἰς ὄφελος τοῦ ἱδρύματος. Ὁ ὀφειλέτης ἐξ ἄλλου δικαιοῦται νὰ ζητήσῃ ὁ ἴδιος ὁποτεδήποτε κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ χρόνου τοῦ δανείου του τὸν ἐκπλειστηριασμὸν τοῦ ἐνεχύρου.

Ἐννοεῖται ὅτι οἱ ὀργανισμοὶ τῶν διαφόρων ἐνεχυροδανειστηρίων διαφέρουσιν ἐν ταῖς λεπτομερείαις των κατὰ τόπους καὶ χώρας. Ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Πορτογαλίᾳ τὰ ἐπὶ ἐνεχύρῳ δάνεια εἶναι ἐλεύθερα, ἀρκεῖ ὁ δανειστὴς νὰ καταβάλλῃ τὸν οἰκεῖον κρατικὸν φόρον. Τὰ σημερινὰ ἰταλικὰ καὶ βελγικὰ ἐνεχυροδανειστήρια, ἐκ τῶν γερμανικῶν δὲ τὰ τοῦ Μονάχου, τῆς Λειψίας καὶ Φραγκφούρτης, καθὼς καὶ ἄλλων εὐρωπαϊκῶν πόλεων, εἶναι ἱδρύματα δημοτικά. Ἐν Ἱσπανίᾳ τελοῦσι ταῦτα ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν. Ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν (ὡς ἐν Ρωσίᾳ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως) εἶναι παραρτήματα φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων. —Ω.

Τὰ ἑλληνικὰ ἐνεχυροδανειστήρια. Ἐν Ἑλλάδι ἱδρύθησαν ἐνεχυροδανειστήρια ἐπὶ βενετοκρατίας μόνον εἰς τὰς νήσους Κέρκυραν καὶ Ζάκυνθον. Καὶ τὸ μὲν τῆς Κερκύρας ἱδρύθη τῷ 1630, προικοδοτηθὲν διὰ πόρων προερχομένων εἴτε ἐκ τῆς ἐπιβολῆς φόρων πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, εἴτε καὶ ἐκ τοῦ περισσεύματος τῶν κεφαλαίων τῶν Σιταποθηκῶν. Τὸ κατάστημα τοῦτο, ἐλλείψει χρημάτων, ἔκλεισε τὰς πύλας του τῷ 1706, ἀλλ' ἀνασυνέστη τῷ 1768, προστεθέντων εἰς τοὺς παλαιοὺς φόρους καὶ τῶν κεφαλαίων τῶν προερχομένων ἐκ τῶν καταπιστευμάτων καὶ διαφόρων ποσῶν, τὰ ὁποῖα συνεισέφερον ἥ τε κοινότης Κερκύρας, ὁ λαὸς καὶ ὁ κλῆρος. Τὸ δὲ τῆς Ζακύνθου ἱδρύθη τῷ 1670 πρὸς βοήθειαν τῶν πενομένων πολιτῶν καὶ περιορισμὸν τῆς ὑπὸ τῶν Ἑβραίων ἐξασκουμένης δανειστικῆς αἰσχροκερδείας. Ὡς κεφάλαιον αὐτοῦ ὡρίσθησαν 6000 ρεάλια δανεισθέντα ἐκ τῆς Σιταποθήκης, ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ ἐσχημάτισεν ἴδια κεφάλαια καὶ ἡ διεύθυνσις αὐτοῦ, διὰ κανονισμοῦ, εἶχεν ἀνατεθῇ εἰς δύο συντηρητὰς καὶ δύο σκευοφύλακας. Διάφοροι καταχρήσεις καὶ κλοπαὶ μεγάλως ἐζημίωσαν τὸ κατάστημα, ὁ δὲ τόκος τῶν ἐνεχυροδανείων ἦτο τέσσαρα ἐπὶ τοῖς ἑκατόν, ἐνῷ τοῦ τῆς Κερκύρας ἦτο δέκα καὶ μετὰ τὴν ἀνασύστασιν ἕξ. Καίτοι τὸ ἐνεχυροδανειστήριον Ζακύνθου ἐξακολουθεῖ εἰσέτι λειτουργοῦν, τὰ οἰκονομικὰ αὐτοῦ δὲν εὑρίσκονται εἰς καλὴν κατάστασιν.

[Βλ. *Λ. Χ. Ζώη*, «Λεξικὸν Ζακύνθου», σ. 271 καὶ *Σπ. Μ. Θεοτόκη*, «Ἀναμνηστικὸν τεῦχος....» Μέρος Α′ «Ἑνετοκρατία», σ. 95.] Λ. Χ. Ζ.

— [ΝΟΜ.] Ὡς *ἐνεχυροδανειστήρια* δύνανται νὰ ὁρισθῶσι τὰ πρὸς ἔντοκον δανεισμὸν ἐπὶ ἐνεχύρῳ συνιστώμενα καταστήματα καὶ λειτουργοῦντα συμφώνως πρὸς τοὺς κειμένους νόμους. Οἱ ἐνεχυροδανεισταὶ παραλαμβάνουσι παρὰ τῶν δανειζομένων τὰ πρὸς ἀσφάλειαν προσφερόμενα ἀντικείμενα, χορηγοῦντες τούτοις δάνεια ἀναλόγως τῆς ἀξίας τῶν παραδιδομένων ἀντικειμένων καὶ τοῦ ἀξιουμένου ποσοῦ. Προβάλλει ὅθεν ἡ σπουδαιότης τῶν ἐνεχυροδανειστηρίων, ἅτινα μετὰ τῶν λοιπῶν ἐνυπαρχόντων οἰκονομικῶν ὀργανισμῶν παρέχουσιν οὐ μικρὰν εἰς τὸ κοινὸν εὐκολίαν καὶ ἰδίᾳ εἰς τὰς πτωχοτέρας τάξεις.

Τὸ Διάταγμα τῆς 1ης Δεκεμβρίου 1836 «περὶ ἐνεχύρων», ἐνῷ ἐν ἄρθρ. 2 αὐτοῦ ἀπαιτεῖ ἔγγραφον ἔχον βεβαίαν χρονολογίαν κατὰ τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρ. 413 καὶ 414 τῆς Πολ. Δικονομίας προκειμένου περὶ ποσότητος ἀνωτέρας τῶν 50 δραχμῶν, ἐν ἄρθρῳ 12 αὐτοῦ ἀπαλλάσσει τῆς διατάξεως ταύτης, ἐκτὸς τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγμάτων, τὰ ἐπὶ ἐνεχύρῳ δανειστήρια καὶ τὰς τραπέζας, ὅσαι ἤθελον λάβει ἐν τῷ καταστατικῷ αὐτῶν ἐγγράφῳ τὴν ἄδειαν νὰ δανείζωσιν ἐπὶ ἐνεχύρῳ, καὶ περὶ ὧν ἰσχύουσι οἱ περὶ τούτων ἰδιαιτέρως γινόμενοι νόμοι καὶ κανονισμοί. Ἡ διάταξις αὕτη ἐλήφθη κατὰ λέξιν ἐκ τοῦ ἄρθρ. 2084 τοῦ Code Civil, ἐξ οὗ ἐλήφθησαν καὶ πᾶσαι σχεδὸν αἱ λοιπαὶ περὶ ἐνεχύρου διατάξεις. Ἀλλὰ τοιαύτας διατάξεις καὶ κανονισμοὺς δὲν ἔχομεν ἐπὶ τοιούτων αὐτοτελῶν καὶ ἀνεξαρτήτων τρόπον τινὰ ἐνεχυροδανειστηρίων ἐν Ἑλλάδι, (ἐκτὸς τοῦ, δυνάμει τοῦ ἀπὸ 13 Ὀκτωβρίου 1834 ἐγχωρίου διατάγματος, συσταθέντος ἐν Κερκύρᾳ καὶ ἀποκληθέντος «Ἱεροῦ Καταστήματος τοῦ ἐλέους»), τῶν ὁποίων τὴν λειτουργίαν ὁ νομοθέτης ἐπεφυλάξατο ἑαυτῷ τὸ δικαίωμα νὰ ρυθμίσῃ δι' εἰδικοῦ νόμου, μετὰ τοῦ τρόπου τῆς καταρτίσεως ἐν γένει τοῦ ἐνεχύρου· ἐξ οὗ παρέπεται ἡ ἐπιβαλλομένη συμφώνως τῷ ἄρθρῳ 2 τοῦ νόμου τοῦ 1836 κατάρτισις τῶν ἐνεχύρων εἰς τὰ συνήθη καὶ πρόχειρα τρόπον τινὰ ἐνεχυροδανειστήρια. Καίτοι δέ, ὡς ἀνωτέρω ἐσημειώθη, δὲν ὑφίστανται διὰ τὰ ὡς ἄνω ἐνεχυροδανειστήρια οἱ μνησθέντες καὶ ἐπιβαλλόμενοι νόμοι καὶ κανονισμοί, οἱ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1834 ἐπαγγελθέντες, ἐν τούτοις διὰ πλείστας τραπέζας, αἵτινες ἐνεργοῦσι δάνεια ἐπὶ ἐνεχύρῳ καὶ ἔχουσιν οὐσιαστικῶς τὸν αὐτὸν μὲ τὰ ἐνεχυροδανειστήρια σκοπόν, εὕρηνται τοιαῦται διατάξεις. Οὕτως ἔχομεν τὸ βασικὸν τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης καταστατικὸν τῆς 22ας Ἰουνίου 1843, τὸν νόμον ΩΚΣΤ′ ἐπὶ τῆς Ἰονικῆς Τραπέζης, τὸν νόμον ΩΚΘ′ τῆς 18ης Ἀπριλίου 1880 ἐπὶ τῆς Γενικῆς Πιστωτικῆς Τραπέζης, τὸ ἄρθρ. 3 τοῦ νόμου ΑΟΓ′ τῆς 12ης Μαρτίου 1883, τὸν νόμον ΒΡΝ′ τῆς 13 Φεβρουαρίου 1893, τὸν νόμον ΒΤϞΗ′ τῆς 31 Μαρτίου 1896 «περὶ ἐνεχύρου», καὶ τὸν νόμον ΓΨΙΓ′ τοῦ ἔτους 1910, ὧν πάντων ἡ ἰσχὺς ὑπὲρ τῶν κεκτημένων τὰ αὐτὰ προνόμια τραπεζῶν παρέμεινε μέχρι τῆς 31ης Δεκεμβρίου 1924, καταργηθέντων μετέπειτα δυνάμει τοῦ ἐν ἰσχύϊ ἀπὸ 17 Ἰουλίου 1923 νομοθ. διατάγματος. Ἤδη, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ τραπεζῶν εἴτε γενικώτερον περὶ ἀνωνύμων ἑταιρειῶν ἐχουσῶν καταβεβλημένον κεφάλαιον τοὐλάχιστον 2 ἑκατομμυρίων, ἢ περὶ ἀλλοδαπῶν ἐν Ἑλλάδι ἐγκατεστημένων ἐνεργουσῶν καὶ ἐνεχυροδανειστικὰς ἐργασίας κατὰ τὴν ἐκτιθεμένην ἔννοιαν, ἐφαρμογὴν ἔχει τὸ νομοθετικὸν τοῦτο διάταγμα τοῦ 1923. Οὕτω δὲ διὰ τῆς διατάξεως ταύτης τὸ ἐνέχυρον συνιστᾶται διὰ παραδόσεως τοῦ ἐνεχυριαζομένου πράγματος, καταρτίζεται διὰ συμβολαιογραφικοῦ ἢ δι' ἰδιωτικοῦ εἰς ἁπλοῦν ἐγγράφου καὶ κατὰ παρέκκλισιν τῆς διατάξεως τοῦ ἄρθρ. 2 τοῦ διατάγματος τοῦ 1834. Αἱ τοιαῦται διατάξεις, ρυθμίζουσαι καὶ τὰ παρὰ τῶν ἐνεχυροδανειστηρίων συναπτόμενα δάνεια, ἐπιβάλλουν εἰς τὰς τοιαύτας περὶ ἐνεχυρασίας συνομολογουμένας συμβάσεις καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ νόμου τούτου καθοριζομένην χαρτοσήμανσιν, ἀνερχομένην εἰς τὸ ποσὸν τοῦ ἡμίσεος ἐπὶ τοῖς χιλίοις ἐπὶ τοῦ ποσοῦ τῆς πιστώσεως, ἐφόσον, ὡς ἐλέχθη, δὲν ἔχομεν εἰσέτι τὸν περὶ τούτων εἰδικὸν νόμον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Π. Καλλιγᾶ*, Σύστημα Ρωμαϊκοῦ Δικαίου τόμος Β′ § 376.—*Π. Παπαρρηγοπούλου*, Τὰ ἐμπράγματα δικαιώματα ἐπὶ τῶν κατ' ἰδίαν πραγμάτων, ἔκδοσις δευτέρα § 534.—*Β. Οἰκονομίδου*, Στοιχεῖα Ἀστικοῦ Δικαίου, βιβλίον Β′ § 177.—*Planiol-Ripert*, Traité Pratique de Droit Civil Français, Paris 1927, tome XII § 70 καὶ ἑπόμ.—*Colin-Capitant*, Cours Élémentaire de Droit Civil Français, Paris 1929, τ. 2. σ. 751 καὶ ἑπόμ.

Α. Β. ΠΑΜΠΟΥΚΑΣ

ἐνεχυροδανειστὴς (ὁ)· ὁ δανείζων ἐπὶ ἐνεχύρῳ.

ἐνεχυροδανειστικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἐνεχυροδανειστήν: «ἐνεχυροδανειστικὴ συμφωνία», «ἐνεχυροδανειστικὸς τόκος».

ἐνέχυρον (τό)· τὸ πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ δανείου διδόμενον ὑπὸ τοῦ δανειζομένου πρὸς τὸν δανειστὴν κινητὸν ἀξίας: «ἔβαλα τὸ δακτυλίδι μου ἐνέχυρο».

— *[Ἀττ. Δίκ.]* Κυρίως *ἐνέχυρον* ἐκαλεῖτο τὸ πρὸς ἀσφάλειαν δανείου διδόμενον κινητόν. Πλειστάκις ὅμως διὰ τῆς λέξεως ἐνέχυρον προσδιορίζεται καὶ ἡ ὑποθήκη καὶ αὐτὴ ἔτι ἡ ἐπὶ ἐξωνήσει πώλησις. Ἀντικείμενον τοῦ ἐνεχύρου ἦτο πᾶν κινητὸν δυνάμενον νὰ πωληθῇ, ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος, ὁ χαλκός, οἱ δοῦλοι, τὰ πλοῖα μετὰ τῶν ἐξαρτημάτων των. «Οἱ μισθούμενοι τοὺς τῶν ὀρφανῶν οἴκους παρὰ τοῦ ἄρχοντος ἐνέχυρα τῆς μισθώσεως παρείχοντο, ἔδει δὲ τὸν ἄρχοντα ἐπιπέμπειν τινὰς ἀποτιμησομένους τὰ ἐνέχυρα» (*Ἁρποκρατίων* ἐν λ. ὑποτιμηταί). Ἡ περιουσία τῶν ἀρχόντων ἐλογίζετο ὡς ἐνέχυρον μέχρι τῆς ἀπαλλαγῆς αὐτῶν ὑπὸ τῆς εὐθύνης τῆς διαχειρίσεώς των. Ι. Δ. ΖΕΠΟΣ

— *[Ἀστ. Δικ.]*—Ι. Τὸ *ἐνέχυρον* (pignus) εἶναι εἶδος τῆς *ἐμπραγμάτου* ἀσφαλείας (βλ. λ.), ρυθμίζει δὲ τοῦτο κατὰ τὸ παρ' ἡμῖν ἰσχῦον δίκαιον τὸ διάταγμα τῆς 1/13 Δεκεμβρίου 1836 «περὶ ἐνεχύρων». Κατὰ τὸ ἄρθρον 1 «τὸ ἐνέχυρον εἶναι δικαίωμα, τὸ ὁποῖον ὁ πιστωτὴς πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἀπαιτήσεώς του ἀποκτᾷ ἐπὶ ξένου ἐπιδεκτικοῦ ἐκποιήσεως κινητοῦ πράγματος, διδομένου πρὸς αὐτὸν παρὰ τοῦ ὀφειλέτου, ἢ ὑπὲρ αὐτοῦ παρὰ τρίτου τινός, καὶ τὸ ὁποῖον δίδει εἰς τὸν πιστωτὴν τὴν δύναμιν νὰ πληρώνεται ἐκ τοῦ πράγματος τούτου προνομιακῶς, προτιμώμενος τῶν ἄλλων πιστωτῶν, κατὰ τὰς διατάξεις τῆς Πολιτικῆς δικονομίας. Ἐκ τοῦ ἄρθρου τούτου ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰ ἄρθρα 3 καὶ 4 τοῦ αὐτοῦ διατάγματος προκύπτει ὅτι:

Α′) Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἕτερον εἶδος τῆς ἐμπραγμάτου ἀσφαλείας, τὴν ὑποθήκην, ἥτις δύναται νὰ παραχωρηθῇ μόνον ἐπὶ ἀκινήτων κτημάτων, ἀντικείμενον ἐνεχύρου δύναται νὰ ᾖ πᾶν πρᾶγμα κινητὸν δυνάμενον νὰ ἐκποιηθῇ ἢ ἐνοχικὴ ἀπαίτησις (pignus nominis) δεκτικὴ ἐκχωρήσεως. Τοῦ ἀντικειμένου τοῦ ἐνεχύρου, ἄλλως *ἐνεχυράσματος* καλουμένου, δικαιοῦχος δύναται νὰ εἶναι ὁ ὀφειλέτης ἢ τρίτον πρόσωπον, οὐχὶ δ' ὁ πιστωτής. Ὁμάδες πραγμάτων, οἷον ἀγέλη, βιβλιοθήκη, ἐγκύρως ἐνεχυράζονται, ἀπαιτουμένης κατὰ τὸ ἰσχῦον δίκαιον καὶ ἐπὶ τούτων τῆς κατ' ἰδίαν περιγραφῆς τῶν ἀπαρτιζόντων τὴν ὁμάδα πραγμάτων (ἄρθρ. 2). Ἐπίσης ἀντικείμενον ἐνεχύρου δύναται ν' ἀποτελέσῃ ἰδανικὸν μέρος τοῦ πράγματος, ὁπότε ἐπὶ μὲν συνιδιοκτησίας τὴν νομὴν τοῦ πράγματος λαμβάνει ὁ μὴ ἐνεχυράσας συνιδιοκτήτης, ἐπὶ δὲ πλήρους συνιδιοκτησίας ὁ πιστωτής. Προσαυξήματα κυρίου πράγματος, οἷον ἔτι ἠρτημένοι καρποὶ ἢ μήπω κοπεῖσα ξυλεία δάσους, δύνανται νὰ ἐνεχυρασθῶσιν (πρβλ. Π. 20, 1, 15 πρ.), ὁπότε τὸ ἐνέχυρον γεννᾶται κατὰ τὸ ἰσχῦον δίκαιον ἅμα τῷ ἀποχωρισμῷ τοῦ προσαυξήματος καὶ τῇ παραδόσει τούτου εἰς τὸν πιστωτήν. Τὰ ἀντικαταστατὰ πράγματα δύνανται ὡσαύτως νὰ ἐνεχυρασθῶσιν ὡς τὰ λοιπὰ διὰ τῆς μεταβιβάσεως ἁπλῶς τῆς νομῆς αὐτῶν εἰς τὸν πιστωτήν, ὑπόχρεον ὄντα ἐν περιπτώσει πληρωμῆς τοῦ χρέους νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν ὀφειλέτην αὐτὰ ταῦτα. Ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἀντικαταστατῶν πραγμάτων δύναται νὰ συστηθῇ καὶ ἐνέχυρον καλούμενον *ἀνώμαλον* (pignus irregu are), μεταβιβαζομένης οὐ μόνον τῆς νομῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς κυριότητος (ἑπομένως καὶ τοῦ κινδύνου τῆς ἐκ τύχης ἀπωλείας ἢ καταστροφῆς) τῶν πραγμάτων τούτων εἰς τὸν πιστωτήν, ὑποχρεούμενον μὲν ἐν περιπτώσει πληρωμῆς τοῦ χρέους ν' ἀποδώσῃ εἰς τὸν ὀφειλέτην ἕτερα πράγματα τῆς αὐτῆς ποσότητος καὶ ποιότητος, δικαιούμενον δ' ἐν περιπτώσει ὑπερημερίας τοῦ ὀφειλέτου νὰ ἱκανοποιηθῇ ἐκ τῆς ἀξίας αὐτῶν καὶ δὴ διὰ συμψηφισμοῦ, ὅταν ὑπάρχωσιν αἱ κατὰ τὰ ἄλλα προϋποθέσεις τούτου, ὡς π. χ. ἐπὶ ἀνωμάλου ἐνεχύρου χρημάτων ἀσφαλίζοντος χρηματικὴν ἀπαίτησιν. Τέλος ἐνέχυρον δύναται νὰ συσταθῇ ἐπὶ *ἐνεχυράσματος* (*μετ. νεχυρίασις*, pignus pignoris ἢ subpignus, πρβλ. Π. 20, 1, 13, 2· βλ. κατωτέρω V Α 2), ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν ἐμπορικῶν δικαιωμάτων ἐπὶ ἀλλοτρίου πράγματος μόνον ἡ ἐπικαρπία κινητοῦ δύναται νὰ ἐνεχυρασθῇ.

Β′) Ἡ νομὴ τοῦ ἐνεχυράσματος παρέχεται εἰς τὸν πιστωτὴν ἢ εἰς τρίτον πρόσωπον κοινῇ γνώμῃ τῶν συναλλαττομένων, ἐκλεγόμενον κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ὑποθήκην, τοῦ ἀντικειμένου τῆς ὁποίας τὴν νομὴν κρατεῖ ὁ ὀφειλέτης (πρβλ. κατωτέρω IV Β′, καὶ ἄρθρ. 7 τοῦ Δ.).

Γ′) Τὸ ἐνέχυρον δίδεται πρὸς ἀσφάλειαν ἀπαιτήσεως τοῦ πιστωτοῦ. Ἡ ἀπαίτησις αὕτη δύναται νὰ μὴ εἶναι ἀγώγιμος, ἀποτελοῦσα φυσικὴν ἐνοχὴν (πρβ. Π. 20, 1, 5 πρ.), δέον ὅμως νὰ εἶναι ἔγκυρος. Αἱ κατὰ τῆς ἀπαιτήσεως ἐνστάσεις δύνανται κατὰ κανόνα καὶ κατὰ τοῦ ἐνεχύρου νὰ ἐνασκηθῶσιν, ἐκτὸς τῶν προσωποπαγῶν ἐνστάσεων τῶν τρίτων, τῶν στερουμένων δικαιώματος ἀναγωγῆς κατὰ τοῦ ὀφειλέτου, ἔτι δὲ τῶν ἐνστάσεων ἐκείνων, ἀφ' ὧν σαφῶς προκύπτει ἐκ τοῦ τίτλου τοῦ ἐνεχύρου παραίτησις, ἢ πρὸς ἀποσόβησιν τῶν ὁποίων ἀκριβῶς συνέστη τὸ ἐνέχυρον.

Δ′) Ἡ διὰ τοῦ ἐνεχύρου παρεχομένη ἀσφάλεια συνίσταται εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ πιστωτοῦ νὰ πληρώνεται ἐκ τῆς ἀξίας τοῦ πράγματος προνομιακῶς ἐν περιπτώσει ὑπερημερίας τοῦ ὀφειλέτου (πρβλ. κατωτέρω V Α 4) (ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ στοιχεῖα τῆς ἐννοίας τοῦ ἐνεχύρου βλ. λ. *ἐμπράγματος* ἀσφάλεια, Ι).

ΙΙ. Σχετικῶς μὲ τὴν ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ δικαίῳ ἐμφάνισιν τοῦ θεσμοῦ τοῦ ἐνεχύρου βλ. λ. *ἐμπράγματος* ἀσφάλεια (ΙΙ).

Digitized by Google

III. ***Ἔκτασις.*** Τὸ ἐνέχυρον περιλαμβάνει οὐ μόνον τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ καὶ τὰ παρακολουθήματα τούτου, ἐφ' ὅσον καὶ ταῦτα περιγράφονται ἐν τῷ τίτλῳ, ἔτι δὲ καὶ τοὺς καρποὺς τοῦ πράγματος. Ἀσφαλίζεται δὲ διὰ τοῦ ἐνεχύρου οὐ μόνον ἡ κυρία ἀπαίτησις, ἀλλὰ καὶ τὰ παρακολουθήματα αὐτῆς, οἷον οἱ τόκοι, τὰ δικαστικὰ ἔξοδα καὶ τὰ ἔξοδα ἐκτελέσεως.

Ἐν τῷ ἰσχύοντι δικαίῳ (ἄρθρ. 11 τοῦ Δ.) καθιεροῦται ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀδιαιρέτου τοῦ ἐνεχύρου, ἰσχύουσα καὶ ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ δικαίῳ («pignoris causa indivisa». Πρβλ. Π. 21,2,65.—Γαλλ. κῶδιξ ἄρθρ. 2083), καθ' ἣν τοῦτο περιλαμβάνει τὸ πρᾶγμα κατάτε τὸ σύνολον καὶ τὰ μέρη αὐτοῦ, ἀσφαλίζον τὴν ἀπαίτησιν κατά τε τὸ σύνολον καὶ τὰ μέρη ταύτης. Κατὰ ταῦτα, διαιρουμένου τοῦ πράγματος, ἕκαστον τῶν μερῶν αὐτοῦ ἀσφαλίζει ὁλόκληρον τὴν ἀπαίτησιν, διαιρουμένης δὲ τῆς ἀπαιτήσεως, ἕκαστον τῶν μερῶν ταύτης ἀσφαλίζεται ὑφ' ὁλοκλήρου τοῦ πράγματος. Οὕτω π. χ. ἐπὶ διαιρετοῦ ἐνεχύρου χρέους, ἐὰν ὁ πιστωτὴς κληρονομηθῇ παρὰ πλειόνων, ἕκαστος τῶν κληρονόμων γίνεται μὲν δικαιοῦχος τοῦ ἀναλόγου πρὸς τὴν κληρονομικήν του μερίδα μέρους τῆς ἀπαιτήσεως, τὸ μέρος ὅμως τοῦτο ἀσφαλίζεται δι' ὁλοκλήρου τοῦ ἐνεχύρου. Καὶ ἀντιθέτως, ἐὰν ἐπὶ ὁμοίου χρέους ὁ ὀφειλέτης κληρονομηθῇ ὑπὸ πλειόνων, ὁλόκληρον τὸ ἐνέχυρον ἀσφαλίζει ἕκαστον τῶν μερισθέντων χρεῶν μεταξὺ τῶν πλειόνων κληρονόμων, οὕτως ὥστε καὶ ἄν τινες ἐξ αὐτῶν ἐξοφλήσωσι τὰ ἀναλογοῦντα αὐτοῖς μέρη τοῦ χρέους, διατηρεῖ οὐχ ἧττον ὁ πιστωτὴς ὁλόκληρον τὸ ἐνέχυρον πρὸς ἀσφάλειαν τῶν λοιπῶν μερῶν τοῦ χρέους (πρβλ. Π. 13,7,11,4).

IV. ***Σύστασις.*** Πρὸς σύστασιν ἐνεχύρου ἀπαιτοῦνται δύο γεγονότα, δι' ὧν περιφρουρεῖται ἥ τε εἰδικότης καὶ ἡ δημοσιότης, ἀποτελοῦσαι τὰς βάσεις τῶν νεωτέρων περὶ ἐνεχύρου νομοθεσιῶν (βλ. λ. *ἐμπράγματος ἀσφάλεια* III), ἤτοι ὁ τίτλος καὶ ἡ παράδοσις:

Α) *Τίτλος* καλεῖται ὁ γενεσιουργὸς λόγος τοῦ ἐνεχύρου, ἀνάγκη δὲ διὰ τοῦ τίτλου σαφῶς νὰ ὁρίζεται τό τε ἀντικείμενον τοῦ ἐνεχύρου καὶ ἡ ἀσφαλιζομένη ἀπαίτησις *(εἰδικότης)*. Τοιοῦτος γενεσιουργὸς λόγος εἶναι δικαιοπραξία, ὅτε τὸ ἐνέχυρον καλεῖται *ἑκούσιον* (pignus voluntarium), εἴτε ἀμέσως ὁ νόμος, ὅτε τὸ ἐνέχυρον καλεῖται *νόμιμον* ἢ *σιωπηρὸν* (pignus legale sive tacitum), εἴτε τέλος δικαστικὴ ἀπόφασις, ὅτε τὸ ἐνέχυρον καλεῖται *δικαστικὸν* (pignus judiciale). Τὸ νόμιμον καὶ τὸ δικαστικὸν ἐνέχυρον ἀποτελοῦσι τὰ δύο εἴδη *ἀναγκαίου* ἢ *ἀκουσίου* ἐνεχύρου (pignus necessarium).

1. Διὰ δικαιοπραξίας δύναται νὰ συσταθῇ ἐνέχυρον καὶ δὴ οὐ μόνον διὰ συμβάσεως, ἀλλὰ καὶ διὰ διατάξεως τελευταίας βουλήσεως ὡς κληροδότημα, καίτοι τὸ κληροδότημα δὲν ἀναφέρεται ῥητῶς ἐν τῷ διατάγματι ὡς τίτλος ἐνεχύρου (πρβλ. τοὐναντίον νόμ. περὶ τῶν ὑποθηκῶν ἄρθρ. 15). Εἰδικώτερον ἀπαιτεῖται: α) ὁ παραχωρῶν ἐνέχυρον νὰ κέκτηται τὴν ἱκανότητα τοῦ ἀπαλλοτριοῦν, καθότι ἡ σύστασις ἐνεχύρου ἀποτελεῖ πρᾶξιν ἀπαλλοτριώσεως. β) Ὁ παραχωρῶν τὸ ἐνέχυρον δέον κατὰ κανόνα νὰ εἶναι κύριος τοῦ ἐνεχυράσματος ἢ νὰ κέκτηται τὴν ῥητὴν ἢ σιωπηρὰν ἔγκρισιν τοῦ κυρίου (πρβλ. Βασ. 25, 2, 16 § 1). Δυνατὸν ὅμως νὰ παραχωρηθῇ καὶ ἀλλότριον πρᾶγμα εἰς ἐνέχυρον, ὅταν ἡ παραχώρησις γίνῃ ἐπὶ τῷ ὅρῳ τῆς ἐπικτήσεως τοῦ πράγματος ὑπὸ τοῦ παραχωροῦντος (πρβλ Βασ. 25, 2, 16 § 7), ὅταν τὸ ἐνεχύρασμα ὀφείλεται εἰς τὸν ἐνεχυράζοντα ἢ ἐνόμισε τοῦτο ὁ πιστωτής, ὑστερώτερον δ' ἀποκτηθῇ παρὰ τοῦ ἐνεχυράζοντος (πρβλ. Π. 20, 1, 1, πρ.), καὶ τέλος ὅταν ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ πράγματος κληρονομήσῃ τὸν παρὰ τὴν θέλησίν του ἐνεχυράσαντα αὐτὸ (πρβλ. Βασ. 25, 2, 22). γ) Ἐὰν ἡ ἀσφαλιζομένη ἀπαίτησις εἶναι ἀνωτέρα τῶν 50 δραχμῶν, ἢ ἐὰν ἀντικείμενον τοῦ ἐνεχύρου εἶναι ἀπαίτησις, ἡ σύστασις τοῦ ἐνεχύρου δέον νὰ γίνῃ διὰ δημοσίου ἐγγράφου ἢ δι' ἰδιωτικοῦ φέροντος βεβαίαν χρονολογίαν (πρβλ. Πολ. δικ. ἄρθρ. 413) μὴ ἀπαιτουμένης τῆς συντάξεως τούτου εἰς διπλοῦν κατὰ τὸ ἄρθρον 410 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας (πρβλ. Α. Π. 164/1878.—Ἐφ. Ἀθ. 756/1924). Ἐν τῷ ἐγγράφῳ δέον ἐπακριβῶς νὰ περιγράφεται τὸ ἐνεχύρασμα καὶ σαφῶς νὰ καθορίζεται ἡ ἀσφαλιζομένη ἀπαίτησις καὶ ὁ διακάτοχος τοῦ ἐνεχυράσματος (ἄρθρ. 2 καὶ 3 τοῦ Δ.). Προκειμένου περὶ ἀνωνύμων ἑταιριῶν ἰσχύουσιν ἐν προκειμένῳ εἰδικαὶ διατάξεις (ἄρθρ. 12 τοῦ Δ. ἰσχῦον ἐπὶ τῶν ἐν εἰδικοῖς νόμοις διαλαμβανομένων περιπτώσεων. Πρβλ. ἄρθρα 35 καὶ ἑπ. Ν.Δ. τῆς 17 Ἰουλίου, 13 Αὐγούστου 1923 «περὶ εἰδικῶν διατάξεων ἐπὶ ἀνωνύμων ἑταιρειῶν». Πρβλ. νόμον 2184 περὶ γεωργικοῦ ἐνεχυρογράφου κ.τ.λ.).

2) Κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον ἠδύνατο ἐκ τοῦ νόμου νὰ συσταθῇ ἐνέχυρον οὐ μόνον ἐπὶ ὡρισμένου πράγματος *(εἰδικόν)*, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ὁλοκλήρου παρούσης καὶ μελλούσης περιουσίας *(γενικόν)*. Τοιοῦτον γενικὸν ἐνέχυρον δὲν ἀναγνωρίζει ἡ ἰσχύουσα νομοθεσία.

Περιπτώσεις εἰδικοῦ νομίμου ἐνεχύρου ἀναφέρονται ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ δικαίῳ κυρίως τὸ ἐνέχυρον τῶν ἐκμισθωτῶν ἀστικῶν ἢ ἀγροτικῶν ἀκινήτων ἐπὶ τῶν ὑπὸ τῶν μισθωτῶν ἐν τῷ μισθίῳ εἰσκομισθέντων ἀντικειμένων πρὸς ἀσφάλειαν τῆς λόγῳ μισθωμάτων ἀπαιτήσεως (πρβλ. Π. 20, 2, 4, πρ.—Γαλλ. κῶδιξ ἄρθρ. 2102.—Γερμ. κῶδιξ §§ 559 καὶ ἑπ.) καὶ τὸ ἐνέχυρον τῶν ξενοδόχων ἐπὶ τῶν πραγμάτων τῶν ὁδοιπόρων τῶν ἐν τῷ ξενοδοχείῳ εἰσκομισθέντων πρὸς ἀσφάλειαν τῶν ἀπαιτήσεών των ἐκ προκαταβολῶν καὶ καταναλώσεων τοῦ τελευταίου ταξιδίου (πρβλ. Βασ. 53, 1, 6). Κατὰ τὸ ἰσχῦον παρ' ἡμῖν δίκαιον τὸ ζήτημα τοῦτο ρυθμίζει τὸ ἄρθρον 941 ἀριθ. 4,5 καὶ 6 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας, κατατάσσον προνομιακῶς ἐπὶ τοῦ πλειστηριάσματος τῶν ὑπὸ τῶν μισθωτῶν ἢ ὁδοιπόρων εἰσκομισθέντων τὰς κατὰ τῶν πρώτων ἀπαιτήσεις τῶν ἐκμισθωτῶν λόγῳ μισθώματος τοῦ τελευταίου καὶ τοῦ τρέχοντος ἔτους καὶ τὰς κατὰ τῶν δευτέρων ἐκ προκαταβολῶν καὶ καταναλώσεων τοῦ τελευταίου ταξιδίου ἀπαιτήσεις τῶν ξενοδόχων (πρβλ. καὶ ἄρθρ. 885 ἐδ. 8 Πολιτ. Δικον.). Ὅμοιον προνόμιον τῶν παραγγελιοδόχων, ἀποστολέων, πλοιάρχων καὶ ἁμαξηλατῶν δι' ἔξοδα ναύλων καὶ ἀγώγιον, ἐπὶ τῶν ἐμπορευμάτων, ἅτινα κατὰ παραγγελίαν παρέλαβον ἢ ἀνέλαβον πρὸς μετακόμισιν ρυθμίζουν τὸ ἄρθρον 92 τοῦ Ἐμπορικοῦ νόμου καὶ τὸ ἄρθρ. 941 ἄρ. 7 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας.

3) Ἡ δικαστικὴ τέλος ἀπόφασις ἀποτελεῖ τίτλον συστάσεως ἐνεχύρου, ὅταν διατάσσῃ τὴν παροχὴν τοιούτου.

Β) Ἡ σύστασις τοῦ ἐνεχύρου τελειοῦται διὰ τῆς παραδόσεως τοῦ πράγματος εἰς τὸν πιστωτὴν ἢ εἰς τρίτον πρόσωπον ἐκλεγὲν ἀπὸ κοινοῦ μεταξὺ πιστωτοῦ καὶ ὀφειλέτου *(δημοσιότης*, ἄρθρ. 1 καὶ 4 τοῦ Δ· πρβλ. καὶ ἄρθρ. 7 τοῦ Δ.). Ἐὰν ἀντικείμενον τοῦ ἐνεχύρου εἶναι ἀπαίτησις, ἀπαιτεῖται κοινοποίησις τοῦ τίτλου εἰς τὸν ὀφειλέτην τῆς ἐνεχυραζομένης ἀπαιτήσεως καὶ παράδοσις εἰς τὸν ἐνεχυροῦχον πιστωτὴν τῶν ἀποδεικτικῶν ἐγγράφων τῆς ἀπαιτήσεως ταύτης (ἄρθρ. 3 τοῦ Δ.· πρβλ. Γαλλ. κῶδιξ ἄρθρ. 2075). Ἐπὶ ἀπαιτήσεως ἐπομένως ἀγράφως συσταθείσης δὲν δύναται νὰ συσταθῇ ἐνέχυρον. Ἀπὸ τῆς κοινοποιήσεως τοῦ τίτλου εἰς τὸν ὀφειλέτην τῆς ἐνεχυρασθείσης ἀπαιτήσεως δὲν δύναται οὗτος νὰ καταβάλῃ τὸ χρέος εἰς τὸν πιστωτὴν του. Ἐὰν ἀντικείμενον ἐνεχύρου εἶναι τίτλος ἀνώνυμος ἢ εἰς διαταγήν, εἶναι περιττὴ ἡ κοινοποίησις τοῦ τίτλου συστάσεως τοῦ ἐνεχύρου εἰς τὸν ὀφειλέτην τοῦ ἐνεχυράσματος.

V. ***Περιεχόμενον.*** Ἐκ τοῦ ἐνεχύρου δημιουργοῦνται δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις τοῦ ἐνεχυρούχου πιστωτοῦ.

Α') Ὁ ἐνεχυροῦχος πιστωτὴς δικαιοῦται:

1) Νὰ νέμεται *(ἀνώμαλος νομή)* (jus possidendi) τὸ ἐνεχύρασμα μέχρις οὗ ἐξοφληθῇ ἡ ἀπαίτησίς του μετὰ τῶν τόκων καὶ τῶν δαπανῶν καὶ δὴ οὐ μόνον τῶν πρὸς ἐνάσκησιν τοῦ δικαιώματός του γενομένων δικαστικῶν τοιούτων, ἀλλὰ καὶ τῶν πρὸς βελτίωσιν ἢ διατήρησιν τοῦ ἐνεχυράσματος γενομένων, νὰ παρακρατῇ δὲ τὸ ἐνεχύρασμα μέχρις οὗ ἐξοφληθῇ καὶ ἕτερον μὴ προνομιοῦχον χρέος τοῦ αὐτοῦ ὀφειλέτου (pignus gordianum) κατὰ τὸ ἰσχῦον δίκαιον μετὰ τὸ ἐνέχυρον συσταθὲν καὶ λῆγον πρὸ τῆς λήξεως τῆς ὑπὲρ ἧς τὸ ἐνέχυρον ἀπαιτήσεως (πρβλ. ἄρθρα 8 καὶ 10 τοῦ Δ.—Γαλλ. κῶδιξ ἄρθ. 2082).

Ἡ (ἀνώμαλος) νομὴ τοῦ ἐνεχυρούχου πιστωτοῦ προστατεύεται διὰ τῶν παραγγελμάτων (βλ. λ. *νομή*, *παραγγέλματα*, *ἐμπράγματος ἀσφάλεια* II), δικαιοῦται δ' ὁ πιστωτὴς προσέτι νὰ ζητήσῃ διὰ προσωπικῆς ἀγωγῆς ἀποζημίωσιν παρὰ τοῦ ὀφειλέτου διὰ πᾶσαν δόλῳ, βαρείᾳ ἢ ἐλαφρᾷ τούτου ἀμελείᾳ προξενηθεῖσαν εἰς αὐτὸν ζημίαν ἐκ τοῦ ἐνεχυράσματος.

2) Νὰ συνιστᾷ νέον ἐνέχυρον ἐπὶ τοῦ ἐνεχυράσματος (pignus pigni ἢ subpignus), κατόπιν ὅμως ἀδείας τοῦ ὀφειλέτου λόγῳ τοῦ ἄρθρου 4 τοῦ διατάγματος (πρβλ. Π. 44, 3, 14 3, βλ. ἀνωτέρω, I, A).

3) Ἐπὶ ἐνεχύρου ἀπαιτήσεως νὰ εἰσπράττῃ τοὺς τόκους ταύτης, οὓς δὲν νὰ καταλογίζῃ εἰς τοὺς τόκους τῆς ἀπαιτήσεώς του, ἄλλως εἰς τὸ κεφάλαιον αὐτῆς (ἄρθρ. 9 τοῦ Δ.). Ἐὰν τὸ ἐνέχυρον φέρῃ φυσικοὺς καρπούς, δύναται ὁ πιστωτὴς ἐν περιπτώσει τοιαύτης συμφωνίας μετὰ τοῦ ὀφειλέτου *(ἀντίχρησις)* νὰ εἰσπράττῃ τούτους καὶ νὰ καταλογίζῃ αὐτοὺς εἰς τοὺς τόκους καὶ τὸ κεφάλαιον τῆς ἀπαιτήσεώς του, ἄλλως ὀφείλει νὰ λογοδοτῇ ἐπ' αὐτῶν (ἄρθρ. 7 τοῦ Δ.).

4) Ἐν περιπτώσει ὑπερημερίας τοῦ ὀφειλέτου νὰ αἰτήσηται δικαστικῶς τὴν ἄδειαν νὰ προβῇ εἰς τὸν κατὰ τὰς διατάξεις τῆς Πολιτικῆς δικονομίας πλειστηριασμὸν τοῦ ἐνεχυράσματος (jus distrahendi), ἢ συναινοῦντος τοῦ ὀφειλέτου τὴν ἐπίδικασιν τοῦ ἐνεχυράσματος εἰς ἑαυτὸν (jus dominii impetrandi) μετὰ ἐκτίμησιν πραγματογνωμόνων (ἄρθρ. 5 τοῦ Δ.). Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις τὸ ὑπερβάλλον μὲν τὴν ἀπαίτησιν μετὰ τῶν τόκων καὶ δαπανῶν μέρος τῆς ἀξίας τοῦ ἐνεχύρου (superfluum ἢ hyperocha) ἀποδίδεται εἰς τὸν ὀφειλέτην, ὡς πρὸς δὲ τὸ τυχὸν ἔλλειμμα διατηρεῖται ἡ ἀπαίτησις τοῦ πιστωτοῦ (ἄρθρον 6 τοῦ Δ. Καὶ ὡς πρὸς τὰ σημεῖα ταῦτα ἰσχύουσιν εἰδικαὶ διατάξεις ἐπὶ ἀνωνύμων ἑταιρειῶν κ.λ.π. Πρβλ. ἀνωτέρω IV, A, 1, γ).

Ἐπὶ ἐνεχύρου ἀπαιτήσεως ἰσχύουσι τὰ αὐτά, τοῦ ἐνεχυρούχου πιστωτοῦ δικαιουμένου ἐν ἀνάγκῃ νὰ εἰσπράξῃ τὴν ἀπαίτησιν (πρβλ. ἄρθρ. 1025 Πολιτ. Δικον.), ὅτε, ἐὰν αὕτη συνίσταται εἰς χρήματα, καταλογίζει ταῦτα εἰς τὴν ἀσφαλιζομένην ἀπαίτησιν, ἂν δ' εἰς πρᾶγμα ἕτερον, καθίσταται τοῦτο ἐνέχυρον. Πᾶσα συμφωνία ἄλλως ὁρίζουσα τὸν τρόπον τῆς ἀσκήσεως τοῦ ἐνεχυρικοῦ δικαιώματος εἶναι κατὰ κανόνα ἄκυρος (ἄρθρ. 5 τοῦ Δ.). Ἰδίως ἄκυρος εἶναι ὁ καταπιστευτέος ὅρος (lex commissoria), ἤτοι ἡ ἐκ τῶν προτέρων συμφωνία τῶν μερῶν, ὅπως τὸ πρᾶγμα περιέλθῃ εἰς τὴν κυριότητα τοῦ πιστωτοῦ ἐν ὑπερημερίᾳ τοῦ ὀφειλέτου, ἀπαγορευθεῖσα ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου (βλ. λ. *ἐμπράγματος ἀσφάλεια* II). Σκοπὸς τῆς ἀπαγορεύσεως εἶναι ὅπως ὁ ὀφειλέτης μὴ πιέζεται ὑπερμέτρως ὑπὸ τοῦ πιστωτοῦ κατὰ τὴν λῆψιν τοῦ δανείου. Ἑπομένως δὲν ὑπάγονται εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν καὶ ἰσχύουσι: α') Ἡ ἀντὶ καταβολῆς δόσις τοῦ ἐνεχύρου κατὰ τὸν χρόνον τῆς πληρωμῆς. β') Ἡ συμφωνία, ὅπως τὸ ἐνεχύρασμα ἐν ὑπερημερίᾳ τοῦ ὀφειλέτου περιέλθῃ εἰς τὴν κυριότητα τοῦ πιστωτοῦ ἐπὶ τιμήματι κατὰ τὸν χρόνον τῆς πληρωμῆς ὁρισθησομένῳ. γ') Ἡ συμφωνία, ὅπως ὁ ὀφειλέτης ἐν ὑπερημερίᾳ πωλήσῃ εἰς τὸν πιστωτὴν ἄλλο ἀντικείμενον καὶ οὐχὶ τὸ ἐνεχύρασμα ἐπὶ τιμήματι ὡριωμένῳ ἔστω ἐκ τῶν προτέρων καὶ συμψηφιστέῳ εἰς τὴν ἀπαίτησιν. δ') Ἡ σύμβασις ἐγγυητοῦ καὶ ὀφειλέτου, ὅπως ἐν ὑπερημερίᾳ τούτου καὶ πληρωμῇ τοῦ χρέους ὑπ' ἐκείνου γίνῃ ὁ τελευταῖος κύριος τοῦ ἐνεχυράσματος ἐπὶ τιμήματι ἔστω ἐκ τῶν προτέρων ὡρισμένῳ. Ἐξ ἄλλου ἐπιτρέπεται ἡ συμφωνία, ὅπως τὸ ἐνεχύρασμα ἄνευ ἐκδόσεως δικαστικῆς ἀποφάσεως, οὔσης ἄλλως τε περιττῆς ἐὰν ὑπάρχῃ ἐκτελεστὸς τίτλος τῆς ἀπαιτήσεως καὶ τοῦ ἐνεχύρου, πωλήθῃ διὰ δημοσίου πλειστηριασμοῦ ἢ δοθῇ εἰς τὸν πιστωτὴν μετ' ἐκτίμησιν πραγματογνωμόνων μὴ ἐκ τῶν προτέρων καθωρισμένων.

5) Νὰ προτιμᾶται τῶν μετ' αὐτοῦ ἐνεχυρούχων καὶ ἄλλων προνομιούχων πιστωτῶν ὡς καὶ τῶν ἄνευ προνομίου τοιούτων (πρβλ. ἄρθρ. 941 Πολιτ. Δικον.).

Ὁ πιστωτὴς πρὸς προστασίαν τῶν ἐκ τοῦ ἐνεχύρου δικαιωμάτων του κέκτηται κατὰ μὲν τοῦ ὀφειλέτου τὴν προσωπικὴν actio pigneraticia in personam contraria (πρβλ. Π. 13,7), κατὰ δὲ παντὸς παρανόμως κατέχοντος τὸ ἐνεχύρασμα τὴν ἐμπράγματον actio pigneraticia in rem, εἶδος τῆς actio quasi Serviana (vindicatio pignoris. Πρβλ. Εἰσ. 4, 6, 7. Βλ. λ. *ἐμπράγματος ἀσφάλεια* II).

Β') Ὁ ἐνεχυροῦχος πιστωτὴς ὑποχρεοῦται:

1) Νὰ παράσχῃ ἀποζημίωσιν εἰς τὸν ὀφειλέτην διὰ πᾶσαν βλάβην ἢ φθορὰν τοῦ ἐνεχυράσματος ἐπελθοῦσαν δόλῳ, βαρείᾳ ἢ καὶ ἐλαφρᾷ τούτου ἀμελείᾳ (πρβλ. Βασ. 25, 1, 14.—ἄρθρ. 8 τοῦ Δ.), ὡς καὶ λογοδοσίαν διὰ τὰ τυχὸν ἐκ τοῦ ἐνεχυράσματος ὀφέλη, μὴ δυνάμενος νὰ ποιῆται χρῆσιν τοῦ ἐνεχυράσματος ἄνευ ἀδείας τοῦ παρασχόντος αὐτὸ (furtum usus. Πρβλ. Εἰσ. 4, 1, 6.—ἄρθρ. 7 τοῦ Δ.).

2) Ν' ἀποδώσῃ τὸ ἐνεχύρασμα ἐν περιπτώσει ἐξοφλήσεως τῆς ἀπαιτήσεως ἢ χρήσεως τούτου ἄνευ τῆς συναινέσεως τοῦ ὀφειλέτου ἢ παρὰ τὰ συμπεφωνημένα (πρβλ. ἄρθρα 7 καὶ 10 τοῦ Δ.).

Γ') Ὁ ὀφειλέτης καὶ μετὰ τὸ ἐνέχυρον μένων κύριος τοῦ ἐνεχυράσματος δικαιοῦται νὰ πωλήσῃ τοῦτο οὕτωσεὶ βεβαρημένον ἢ νὰ ἐνεχυράσῃ τοῦτο περαιτέρω. Ἡ νέα ἐνεχύρασις δύναται νὰ λάβῃ χώραν, ἐὰν συμφωνηθῇ μετὰ τοῦ νέου πιστωτοῦ, ὅπως τὸ ἐνεχύρασμα μείνῃ εἰς χεῖρας τοῦ πρώτου, ἢ μετὰ τοῦ πρώτου πιστωτοῦ, ὅπως τὸ ἐνεχύρασμα δοθῇ εἰς τὸν δεύτερον, ἢ μετ' ἀμφοτέρων τῶν πιστωτῶν, ὅπως τὸ ἐνεχύρασμα δοθῇ καὶ μείνῃ εἰς χεῖρας τρίτου (ἄρθρ. 4 τοῦ Δ.). Περαιτέρω δικαιοῦται ὁ ὀφειλέτης νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ πλειστηριασμοῦ τοῦ ἐνεχυράσματος καὶ ἐπιδικάσεως τούτου εἰς τὸν πιστωτὴν (πρβλ. ἀνωτέρω, V, A, 4.—ἄρθρ. 5 τοῦ Δ.). Ὁ ὀφειλέτης πρὸς προστασίαν τῶν ἐνεχυρικῶν του σχέσεων κέκτηται ἔναντι τοῦ ἐνεχυρούχου πιστωτοῦ τὴν προσωπικὴν actio pigneraticia in personam directa.

VI. ***Μεταβίβασις.*** Τὸ ἐνέχυρον μεταβιβάζεται κατὰ κανόνα μετὰ τῆς ἀσφαλιζομένης ἀπαιτήσεως ὡς παρεπόμενον ταύτῃ δίκαιον. Ὑφίστανται ὅμως καὶ ἐξαιρετικαὶ περιπτώσεις (βλ. λ. *ἐμπράγματος ἀσφάλεια*).

VII. ***Κατάργησις.*** Συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς δημοσιότητος καὶ τῆς εἰδικότητος, πρὸς κατάργησιν τοῦ ἐνεχύρου δὲν ἀρκεῖ κατὰ κανόνα ἡ κατάργησις τῆς αἰτίας αὐτοῦ, ἀπαιτουμένης καὶ τῆς ἀπὸ τοῦ πιστωτοῦ ἀφαιρέσεως τῆς νομῆς τοῦ ἐνεχυράσματος. Γενικῶς τὸ ἐνέχυρον καταργεῖται ὡς τὰ λοιπὰ ἐμπράγματα δίκαια. Εἰδικώτερον παρατηροῦμεν:

Α) Διὰ τοῦ ἀναγκαστικοῦ πλειστηριασμοῦ τοῦ ἐνεχυράσματος καταργεῖται τὸ ἐνέχυρον, ὡς καὶ

Digitized by Google

διὰ πλήρους ἀποσβέσεως τῆς ἀπαιτήσεως καὶ ἀποδόσεως τοῦ ἐνεχυράσματος εἰς τὸν παρασχόντα αὐτό.

Β) Καταργεῖται ὡσαύτως τὸ ἐνέχυρον διὰ πλήρους καταστροφῆς τοῦ ἐνεχυράσματος ἢ μεταβολῆς τούτου καταστρεφούσης τὴν ἐπ' αὐτοῦ κυριότητα τοῦ ἐνεχυράσαντος (πρβλ. Π. 20, 6, 8, πρ. καὶ Π. 13, 7, 18, 3). Ἐὰν ὅμως τὸ ἐνέχυρασμα εἶναι ἐμπράγματον δικαίωμα ἐπὶ ἀλλοτρίου πράγματος, ἀποκτηθῇ δὲ παρὰ τοῦ ἰδιοκτήτου τοῦ πράγματος ἢ ἀντιθέτως ἀποκτήσῃ ὁ ἐνεχυράσας τὴν κυριότητα τοῦ πράγματος, διατηρεῖται οὐχ ἧττον τὸ ἐνέχυρον ἐπὶ τοῦ ἐνεχυράσματος, καίτοι τοῦτο ἔπαυσεν ὑπάρχον ὡς ἴδιον δικαίωμα. Οὕτω π. χ. ἐπὶ ἐνεχύρου ἐπικαρπίας ἐὰν ὁ ἐπικαρπωτὴς γίνῃ κύριος τοῦ πράγματος, καίτοι ἡ ἐπικαρπία ὡς ἴδιον δικαίωμα καταργεῖται, παραμένει οὐχ ἧττον ἐπὶ ταύτης τὸ ἐνέχυρον.

Γ) Τὸ ἐνέχυρον καταργεῖ ἡ ἀπὸ τούτου ῥητὴ ἢ σιωπηρὰ παραίτησις τοῦ ἐνεχυρούχου πιστωτοῦ (πρβλ. Βασ. 25, 3, 17).

Δ) Ἐπίσης τὸ ἐνέχυρον καταργεῖται, ἐὰν αἱ ἰδιότητες τοῦ ἐνεχυρούχου πιστωτοῦ καὶ τοῦ δικαιούχου τοῦ ἐνεχυράσματος συμπέσωσιν εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον *(σύγχυσις)*.

Ε) Ἐπὶ συστάσεως ἐνεχύρου ὑπὸ διαλυτικὴν αἵρεσιν ἢ προθεσμίαν ἡ λῆξις ταύτης ἢ ἡ πλήρωσις ἐκείνης καταργεῖ τὸ ἐνέχυρον.

ΣΤ) Τέλος τὸ ἐνέχυρον καταργεῖται διὰ τῆς παραγραφῆς τῆς πρὸς προστασίαν του ἐμπραγμάτου ἀγωγῆς, χωρούσης μόνον κατὰ τοῦ ὀφειλέτου ἢ τοῦ παρανόμως κατέχοντος τὸ ἐνέχυρασμα τρίτου μετὰ 6 ἑβδομάδας (πρβλ. Πολιτ. δικ. ἄρθρ. 1034 ἀριθ. 2).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐκτὸς τῶν συστημάτων τοῦ Ρωμ. δικ. κυρίως τὰ ἔργα τῶν: *Rachofen*, Das röm. Pfandrecht, 1817. — *Dernburg*, Das Pfandrecht, 1860, 1864. — *Oertmann*, Die Fiduzia, 1890. — *Hitzig*, Griechisches Pfandrecht, 1895. — *Kohler*, Pfandrechtliche Forschungen, 1882. — *Kuntze*, Zur Geschichte des röm. Pfandrechts, 1893. — *v. Schwind*, Wesen und Inhalt des Pfandrechts, 1899. — *Herzen*, Origine de l'hypothèque rom., 1899. — *Manigk*, Pfandrechtliche Forschungen, 1904. — *Παππούλια*, Ἡ ἐμπράγματος ἀσφάλεια 1909. — *Weiss*, Pfandrechtliche Untersuchungen, 1909. — *Fehr*, Beiträge zur Lehre vom röm. Pfandrecht, 1910. — *Raape*, Der Verfall des griechischen Pfandrechts, 1912.

Δ. Φ. ΠΑΠΑΜΗΤΡΟΣ

— ἐνέχυρον ὑπὲρ ἀνωνύμων ἑταιρειῶν *[Νομ.]*. Ὁ ἐπικρατήσας ἐν τῇ πρακτικῇ ἀπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ ἀπὸ 17ης Ἰουλίου 1923 νομοθετικοῦ διατάγματος «περὶ εἰδικῶν διατάξεων ἐπὶ ἀνωνύμων ἑταιρειῶν» ὅρος «*ἐνέχυρον ὑπὲρ ἀνωνύμων ἑταιρειῶν*» εἶναι ἀσαφὴς ἐν τῇ ἀποδόσει τοῦ συνόλου τῶν νομικῶν διατάξεων, τὰς ὁποίας ὑποδηλώνει. Ὡς ὁ τίτλος τοῦ Ν.Δ. τοῦ 1923 σαφηνίζει, εἰσάγονται δι' αὐτοῦ εἰδικαὶ διατάξεις, σκοπὸν ἀποκλειστικὸν ἔχουσαι τὴν ἐν ταῖς ἐμπορικαῖς συναλλαγαῖς διευκόλυνσιν τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν, καὶ ἰδίᾳ τὴν ἀπαλλαγήν των ἀπὸ τῆς τηρήσεως διατυπώσεων δυναμένων νὰ δυσχεράνουν τὴν οἰκονομικήν των θέσιν καὶ ἐπιβραδυνουσῶν ἀφ' ἑτέρου τὴν ταχύτητα τῶν συναλλαγῶν των. Ἀποτελεῖ δηλονότι τοῦτο ἐκδήλωσιν ἔμπρακτον τῆς στοργῆς, μεθ' ἧς ἐπ' ἐσχάτων περιβάλλει τὸ δίκαιον τὸν θεσμὸν τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν.

Μεταξὺ τῶν θεμάτων ἐκείνων, ἅτινα ἔκρινε τὸ τὸ Ν.Δ. κατάλληλα νὰ τύχουν εἰδικῆς πρὸς χάριν τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν ἐπὶ τὸ εὐμενέστερον διαρρυθμίσεως, ἦσαν καὶ τὰ ἀφορῶντα τὴν σύστασιν, ἀπόδειξιν καὶ πραγματοποίησιν τῶν ἐκ τοῦ ἐνεχύρου ἐμπραγμάτου δικαιώματος διατάξεων, ὡς καὶ αἱ διατάξεις αἱ ἀφορῶσαι τὴν διαδικασίαν τῆς ἐκτελέσεως, τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἐξυπηρετεῖ τὸ ΣΤ' κεφάλαιον τοῦ εἰρημένου Ν.Δ. ὑπὸ τὸν τίτλον «περὶ ἐνεχύρου». Δὲν ἀποτελεῖ κατὰ ταῦτα ὁ ὅρος ἰδιαιτέραν μορφὴν ἐνεχύρου οὐσιαστικῶς παραλλάσσουσαν τοῦ γνωστοῦ ἐν τῷ Ἀστικῷ δικαίῳ τύπου, ἀλλὰ σημαίνει τὸ σύνολον τῶν νομικῶν ἐκείνων διατάξεων, διὰ τῶν ὁποίων τροποποιοῦνται ἐπὶ τὸ εὐμενέστερον ὑπὲρ τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν μεμονωμένα σημεῖα τοῦ συνόλου τῶν οὐσιαστικοῦ καὶ δικονομικοῦ δικαίου περὶ ἐνεχύρων.

Σύστασις, ἀπόδειξις. Οὐχὶ πᾶσα ἀνώνυμος ἑταιρεία δικαιοῦται ἐν πρώτοις νὰ ἐφαρμόσῃ ὑπὲρ αὐτῆς τὰς διατάξεις ταύτας τοῦ Ν Δ. Πρέπει κατὰ τὸ ἄρθρα 1 τούτου νὰ ἔχῃ καταβεβλημένον ἑταιρικὸν κεφάλαιον δύο τοὐλάχιστον ἑκατομμυρίων ἂν εἶναι ἑλληνικῆς ἰθαγενείας (διὰ τὰς ἀλλοδαπὰς δὲν ὑφίσταται ὁ περιορισμὸς οὗτος) καὶ νὰ παρασχεθῇ ἄδεια πρὸς τοῦτο διὰ διατάγματος ἐκδιδομένου μετὰ γνωμοδότησιν τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου προτάσει τῶν ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης καὶ Ἐθνικῆς Οἰκονομίας ὑπουργῶν. Τοιαύτης ἀδείας δὲν χρῄζουν αἱ ἐκδοτικαὶ τράπεζαι.

Εἰς τρεῖς περιπτώσεις συστάσεως ἐνεχύρου χωροῦν αἱ εἰδικαὶ διατάξεις: α) ὅταν παρέχωνται ὡς ἐνέχυρον κινητὰ πράγματα ἢ ἀπαιτήσεις, β') ὅταν τὰ πράγματα ταῦτα παρέχωνται λόγῳ δανείου ἐπὶ ἁπλῷ ἢ ἀνοικτῷ λογαριασμῷ, γ) ὅταν διὰ τοῦ ἐνεχύρου σκοπῆται ἡ ἐξασφάλισις προγενεστέρας τῆς ἑταιρείας ἀπαιτήσεως.

Συνίσταται τὸ ἐνέχυρον διὰ συμβάσεως ἐνεχυριάσεως ἐπακολουθούσης τῆς παραδόσεως τοῦ πράγματος. Δύναται ν' ἀντικατασταθῇ ἡ παράδοσις τοῦ ἐνεχύρου διὰ τῆς συμφωνίας νὰ μείνῃ τὸ πρᾶγμα ἐν τῇ νομῇ τρίτου, θεωρεῖται δ' ἐν τῇ νομῇ αὐτοῦ ἡ ἑταιρεία: α') ὅταν ἐξεδόθη ἢ ὀπισθογραφήθη εἰς διαταγήν της φορτωτικὴ ἀτμοπλοίου ἢ σιδηροδρόμου, β') ὅταν εὑρηται τὸ πρᾶγμα ἐν ἀποθήκῃ μεμισθωμένῃ πρὸς αὐτήν, ἧς ἔχει τὰς κλεῖδας, γ') ὅταν εὑρηται ἐν δημοσίᾳ ἀποθήκῃ ὑπαρχούσης ἀποδείξεως ἀποθηκεύσεως ὑπὲρ αὐτῆς, δ') ὅταν εὑρηται ἐν τελωνείῳ.

Ἡ ἐνεχυρίασις καταρτίζεται ἐγγράφως διὰ δημοσίου ἢ ἰδιωτικοῦ καὶ ἁπλοῦ ἐγγράφου. Ἡ ἐνεχυρίασις δικαιογράφων εἰς διαταγὴν γίνεται διὰ ὀπισθογραφήσεώς των εἰς διαταγὴν τῆς ἑταιρείας, συνεπάγεται δὲ ἡ ἐνεχυρίασις ὀνομαστικῆς ἀπαιτήσεως τοῦ ὀφειλέτου κατὰ τρίτου ἐκχώρησιν τῆς ἀπαιτήσεως, ἐπιδιδομένου ἀντιγράφου τῆς ἐνεχυριάσεως πρὸς τὸν τρίτον, ἀπὸ δὲ τῆς ἐπιδόσεως ταύτης θεωρεῖται ἐν τῇ νομῇ τῆς ἀπαιτήσεως ἡ ἑταιρεία.

Ἡ *διαδικασία τῆς ἐκτελέσεως* ἀποτελεῖ τὸ σημαντικώτατον πλεονέκτημα τῆς εἰδικῆς ῥυθμίσεως, ἣν εἰσάγει τὸ Ν. Δ. Μόλις καταστῇ ἡ ἀπαίτησις ὁπωσδήποτε ἀπαιτητή, δικαιοῦται ν' ἀρχίσῃ τὴν διαδικασίαν τῆς ἐκτελέσεως ἡ ἑταιρεία. Κοινοποιεῖ κατὰ πρῶτον ἐπιταγὴν περιέχουσαν σύντομον μνείαν τοῦ ὀφειλομένου ποσοῦ, ἐπιδιδομένην πρὸς τὸν ὀφειλέτην ἢ τὸν ἀντίκλητον αὐτοῦ. Ἡ ἐκποίησις προκειμένου περὶ ἀνωνύμων χρεογράφων ἐκ τῶν ἐν τῷ δελτίῳ τοῦ χρηματιστηρίου Ἀθηνῶν ἀναγραφομένων, γίνεται χρηματιστηριακῶς. Ἐὰν δὲν ἐνεχυριάσθησαν ἐν Ἀθήναις τὰ κινητὰ ταῦτα, εἶναι δὲ τὸ ὀφειλόμενον κεφάλαιον ποσοῦ κατωτέρου τῶν πέντε χιλιάδων δραχμῶν, ὑποχρεοῦται ἡ ἑταιρεία νὰ ἀγοράσῃ τὰ χρεόγραφα εἰς τὴν τρέχουσαν τοῦ Χρηματιστηρίου Ἀθηνῶν τιμήν των τὴν ὀγδόην ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἐπιταγῆς ἄνευ ἀναγκαστικῆς αὐτῶν ἐκποιήσεως, μόνον δὲ ἐὰν ἡ ἀπαίτησις εἶναι μείζων τῶν πέντε χιλιάδων ὑποχρεοῦται νὰ τὰ μεταφέρῃ ἐν Ἀθήναις, ἵνα ἐκποιηθοῦν χρηματιστηριακῶς, τῆς μεταφορᾶς γινομένης ἐπὶ κινδύνῳ τοῦ ὀφειλέτου.

Πάντα τὰ ἄλλα πράγματα ἐκποιοῦνται ἀναγκαστικῶς ἐνώπιον συμβολαιογράφου διοριζομένου ἐν τῇ ἐπιταγῇ, τὸ οὐσιῶδες δὲ ἄνευ κατασχέσεως αὐτῶν. Ἡ καινοτομία αὕτη συντομεύει κατὰ πολὺ τὴν διαδικασίαν. Συντομεύεται ἐπίσης ἡ συνήθης διαδικασία τῶν δημοσιεύσεων καὶ γνωστοποιήσεων, γιγνομένης ἁπλῆς γνωστοποιήσεως ὑπογραφομένης ὑπὸ τοῦ συμβολαιογράφου δι' ἐφημερίδος εὐρέως κυκλοφορούσης, ἣν ὁρίζει ὁ συμβολαιογράφος, ἀναφερομένου τοῦ εἴδους τῶν ἐκποιουμένων πραγμάτων καὶ τοῦ χρόνου τῆς ἐκποιήσεως. Ἀπειλουμένης φθορᾶς τῶν ἐνεχυριασθέντων ἐκποιοῦνται ταῦτα ἄνευ ἐπιταγῆς, ἀδείᾳ τοῦ προέδρου τῶν πρωτοδικῶν, ἀλλ' ἡ σχετικὴ πρὸς αὐτὸν αἴτησις δύναται νὰ ὑποβληθῇ μόνον ἐντὸς τριῶν μηνῶν, μετὰ τὴν λῆψιν τοῦ δανείου. Ὅταν ἔχῃ ἐνεχυριασθῇ ἀπαίτησις, ἡ πιστώτρια δικαιοῦται νὰ τὴν εἰσπράξῃ ὡς ἐκδοχεύς, ἀποδίδει δὲ τὸ ὑπόλοιπον εἰς τὸν ὀφειλέτην. Ἐκ τοῦ τιμήματος ἢ τοῦ ἐκπλειστηριάσματος καταβάλλονται τὸ χρέος καὶ τὰ ἔξοδα, ἀποδιδομένου τοῦ ὑπολοίπου εἰς τὸν ὀφειλέτην, πίνακος συμβολαιογράφου γινομένου μόνον, ἐὰν ἀνηγγέλθησαν τρίτοι πιστωταί.

Σημαντικὸς νεωτερισμὸς καὶ ἀσφάλεια διὰ τὰς ἀνωνύμους ἑταιρείας εἶναι ἡ διάταξις, καθ' ἣν ἐπὶ ἀναγκαστικῆς ἐκποιήσεως ὁ ὑπερθεματιστὴς γίνεται κύριος τῶν χρεογράφων αὐτῶν καὶ εἰς ἣν ἀκόμη περίπτωσιν ὁ ἐνεχυριάσας δὲν ἦτο κύριος. Ἀσφαλίζεται δὲ ἡ ἑταιρεία, διότι ὁ κύριος δὲν ἔχει ἀπαίτησιν ἐπὶ τοῦ ποσοῦ τῆς ὀφειλῆς ὅπερ λαγχάνει αὐτῇ ἐκ τοῦ ἐκπλειστηριάσματος, ἐκτὸς ἐὰν ἀποδείξῃ συμπαιγνίαν ταύτης μετὰ τοῦ ἐνεχυριάσαντος. Ὅταν τὸ ἐνέχυρον ἐδόθη εἰς ἀσφάλισιν χρεωστικοῦ ὑπολοίπου ἐξ ἀνοικτοῦ λογαριασμοῦ, ἡ ἑταιρεία δικαιοῦται νὰ κλείσῃ τὸν λογαριασμὸν ὁποτεδήποτε θελήσῃ. Μετὰ τῆς ἐπιταγῆς καὶ κάτωθι αὐτῆς ἀναγράφει ἀπόσπασμα τῶν βιβλίων της ἐμφαῖνον τὴν κίνησιν τοῦ λογαριασμοῦ καὶ τὸ ἀπομένον χρεωστικὸν ὑπόλοιπον. Ἀμφισβητηθέντος τοῦ ὑπολοίπου τούτου δὲν ἀναστέλλεται ἡ ἐκτέλεσις τῆς ἐπιταγῆς.

Τὰς διατάξεις τὰς ἀνωτέρω ἀκολουθεῖ ἐπίσης ἡ διαδικασία ἐκποιήσεως ἐνεχύρου ἐκ τοῦ νόμου παρεχομένου εἰς ἰδίας ἑταιρείας καὶ ὑπὸ τὰς ὡς ἄνω προϋποθέσεις προκύπτοντος ἐκ συμβάσεως ἐνεγγύου πιστώσεως (crédit confirmé). Π. Λ. ΠΕΡΔΙΚΑΣ

ἐνεχυροῦχος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ κατέχων τι ὡς ἐνέχυρον.

ἐνέχω, ἀόρ. *ἐνέσχον*· ἔχω ἐντός, ἐμπεριέχω, περιέχω: «αἱ λέξεις ἀπαγορεύω, ὁμολογῶ, ἀγγέλλω, συμφωνῶ ἐνέχουσι τὴν ἔννοιαν τοῦ λέγειν», «ὁ λόγος του ἐνέχει βαθυτέραν σημασίαν» || παθ. *ἐνέχομαι* (βλ. λ.).

Ἐνζελὶ *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς Περσίας ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Κασπίας θαλάσσης. Κάτοικοι 2500 περίπου. Ν. Μ.

ἔνζυγος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μετὰ ζυγοῦ: «ἔνζυγος ἀτμομηχανή».

ἐνζυμοειδῆ (τὰ) *[Χημ.]*. Ἐκλήθησαν οὕτως ὑπό τινων ὗλαι συγγενεῖς πρὸς τὰ ἔνζυμα, ἤτοι ὁμοιάζουσαι ὡς πρὸς τὰς φυσικὰς καὶ χημικὰς ἰδιότητας, ἀλλὰ μὴ δρῶσαι καταλυτικῶς ὡς ἐκεῖνα. Τοιαῦται εἶναι αἱ *τοξῖναι*, αἱ *ἀντιτοξῖναι* κλπ. Σ. Γ.

ἐνζυμολογία (ἡ)· ὁ κλάδος τῆς Χημείας ὁ πραγματευόμενος περὶ τῆς φύσεως καὶ ἰδιοτήτων τῶν *ἐνζύμων* (βλ. λ.).

ἔνζυμος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μετὰ ζύμης, ὁ ἔχων ζύμην, ἀντίθ. *ἄζυμος*: «ἔνζυμος ἄρτος», ἄλλως *ζυμίτης*.

—[ΧΗΜ.] *Ἔνζυμα* ἢ *φυράματα* εἶναι καταλυτικῶς δρῶσαι ὗλαι παραγόμεναι ὑπὸ ζώντων κυττάρων, ἀλλ' ἡ δρᾶσις αὐτῶν δὲν συνδέεται πρὸς τὸ φαινόμενον τῆς ζωῆς τοῦ κυττάρου. Τὰ ἔνζυμα ἐπιτελοῦν ἀντιδράσεις χωρὶς νὰ ἀλλοιοῦνται ποσῶς, κέκτηνται δὲ εἰδικὴν ἐνέργειαν, δηλαδὴ ἕκαστον ἐξ αὐτῶν προσβάλλει ὡρισμένης φύσεως ὕλας. Ἡ διὰ πρακτικοὺς σκοποὺς χρησιμοποίησις τῶν σήμερον ὡς φυραματικῶν χαρακτηριζομένων δράσεων ἐξικνεῖται μέχρι τῆς βαθυτάτης ἀρχαιότητος καὶ εἰς ὅλας τὰς ἐποχὰς ἔσχε μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Ἡ πρώτη πραγματικῶς ἐπιστημονικὴ θεωρία περὶ τῆς δράσεως τῶν ἐνζύμων ὀφείλεται εἰς τὸν Liebig, ὅστις εἶχε τὴν γνώμην ὅτι τὸ φαινόμενον τῆς ζυμώσεως ὀφείλεται εἰς χημικὴν διάσπασιν τοῦ φυράματος, μεταδιδομένην κινητικῶς καὶ εἰς τὸ μόριον τῆς διασπωμένης (ζυμουμένης) ὕλης. Δυστυχῶς ὅμως μόνον ἡ βάσις τῆς θεωρίας ταύτης ἦτο ὀρθή, οὐχὶ δὲ καὶ ἡ ἐξήγησις τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ζυμώσεως, διότι ἡ πρᾶξις ἀπέδειξεν ὅτι τὰ φυράματα κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς δράσεως αὐτῶν οὐδεμίαν διάσπασιν ὑφίστανται καὶ τοιουτοτρόπως ὥστε μικρὰ ποσότης φυράματος εἶναι ἱκανὴ νὰ διασπάσῃ μεγίστας ποσότητας ὕλης τινός, χωρὶς αὕτη νὰ ὑποστῇ τὴν ἐλαχίστην ἀλλοίωσιν. Ἐναντίον τῆς ἀνωτέρω χημικῆς θεωρίας τοῦ Liebig ἀντεπεξῆλθε διὰ κλασσικῶν πειραμάτων ὁ Pasteur ὑποστηρίξας, ὅτι τὸ φαινόμενον τῆς ζυμώσεως (ἡ ἀρχαιότερον μελετηθεῖσα φυραματικὴ δρᾶσις) εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ζωϊκῆς δράσεως τῶν μικροοργανισμῶν τῆς ζυμώσεως. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ὅμως καθ' ἣν ὁ Pasteur ἐξήνεγκε τὴν θεωρίαν του ἦσαν ἤδη γνωσταὶ δράσεις φυραμάτων μὴ δυνάμεναι νὰ ἀναχθῶσιν εἰς τὴν ἀνωτέρω θεωρίαν, ὡς ἡ μεταβολὴ τῆς ἀμυγδαλίνης διὰ τῆς ἐμουλσίνης, τῶν λευκωμάτων διὰ τῆς πεψίνης, τοῦ ἀμύλου διὰ τῆς διαστάσης, τοῦ καλαμοσακχάρου διὰ τῆς ἰμβερτίνης. Αἱ δράσεις αὗται, καίτοι τελείως φυραματικαὶ δράσεις, ἐπιτελοῦνται καὶ ἔξω τοῦ ζῶντος κυττάρου. Πρὸς διευθέτησιν τῶν ἀνωτέρω ἤχθησαν εἰς τὴν παραδοχὴν τῆς διακρίσεως τῶν φυραμάτων εἰς διαλυτὰ *ἄμορφα*, βραδύτερον *ἔνζυμα* ὑπὸ τοῦ Kühne κληθέντα, καὶ εἰς *ἔμμορφα*, ἤτοι ζῶντα τοιαῦτα. Ἡ ζωϊκὴ θεωρία τοῦ Pasteur ὑπέστη τελειωτικὸν πλῆγμα διὰ τῶν πειραμάτων τοῦ Buchner, ὅστις ἐπέτυχε ζυμώσεις δι' ὀποῦ ληφθέντος ἐξ ἐμμόρφων φυραμάτων μετὰ τὴν πλήρη διὰ πιέσεως ἢ δι' ὀργανικῶν διαλυτικῶν ὑγρῶν θανάτωσιν αὐτῶν. Πλὴν τῆς ἀλκοολικῆς ζυμώσεως ἀπεδείχθη ὑπὸ τοῦ Buchner ὅτι καὶ ἡ γαλακτικὴ ζύμωσις τοῦ σακχάρου ὡς καὶ ἡ ὀξικὴ ζύμωσις τῆς ἀλκοόλης εἶναι ἀνεξάρτητος τῆς ζωῆς τῶν μικροοργανισμῶν. Ἑπομένως ἡ διάσπασις τῶν σακχάρων ὑπὸ τῆς ζύμης καὶ τῶν βακτηρίων τῆς ὀξικῆς ζυμώσεως, ὡς καὶ ἡ ζύμωσις τῆς ἀλκοόλης ὑπὸ τῶν βακτηρίων τῆς ὀξικῆς ζυμώσεως γίνεται ὄχι διότι ταῦτα (βακτήρια) εἶναι φυράματα, ἀλλὰ διότι περιέχουσι φυράματα. Διὰ τοὺς λόγους τούτους σήμερον θεωροῦνται ὅλα τὰ φυράματα ὡς χημικαὶ ὗλαι δυνάμεναι νὰ ἐπιτελέσωσιν ὡρισμένας χημικὰς δράσεις καὶ ἡ διάκρισις εἰς ἔμμορφα καὶ ἄμορφα ἐξέλιπε τελείως.

Ἡ δρᾶσις τῶν ἐνζύμων εἶναι τελεία καταλυτικὴ δρᾶσις, διακρινομένη μόνον κατὰ τὸ γεγονός, ὅτι τὰ ἔνζυμα ἔχουσιν εἰδικὴν δρᾶσιν. Ἡ ὕλη ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐκδηλοῦται ἡ δρᾶσις τοῦ ἐνζύμου καλεῖται *ὑποκείμενον*. Πολλάκις φύραμά τι εὑρίσκεται εἰς μὴ ἐνεργὸν κατάστασιν, ὡς *προφύραμα*, καθίσταται δὲ ἐνεργὸν δι' ὡρισμένων ὑλῶν, αἵτινες ἢ ἐκκρίνονται ὑπὸ τῶν ἰδίων μικροοργανισμῶν ἢ εἶναι ὡρισμένα ἰόντα. Αἱ ὗλαι αὗται καλοῦνται *συμπλήρωμα*, *συμφύραμα* ἢ *κινάση*. Οὕτω πολλὰ φυράματα δρῶσι μόνον παρουσίᾳ ἰόντων ὑδρογόνου (π. χ. πεψίνη), ἄλλα δὲ μόνον παρουσίᾳ ἰόντων ὑδροξυλίου (π. χ. καταλάση).

Φύσις καὶ ἰδιότητες τῶν ἐνζύμων. Τὰ ἔνζυμα παράγονται μόνον ὑπὸ ζώσης ὕλης. Ἡ δρᾶσις αὐτῶν εἶναι μὲν ἀπαραίτητος διὰ τὸ φαινόμενον τῆς ζωῆς, ἀλλ' ὅμως εἶναι ἀνεξάρτητος ἀπ' αὐτό, ἡ δὲ δραστικότης τῶν ἐνζύμων δὲν παύει μὲ τὴν παῦσιν τῆς ζωῆς τοῦ ὀργανικοῦ μέσου. Τὰ πλεῖστα ἔνζυμα ἀπαντοῦν εἰς τοὺς κατωτάτους ὀργανισμούς, τὰ βακτήρια. Ἡ παραλαβὴ τῶν φυραμάτων ἀπὸ τὴν ζῶσαν ὕλην ἐπιτελεῖται κατὰ διαφόρους τρόπους, ἐξ ὧν ὁ μᾶλλον συνήθης εἶναι ὁ διὰ τῆς ἐκχυλίσεως, οὐδὲν ὅμως ἐξ αὐτῶν κατωρθώθη μέχρι τοῦδε νὰ ληφθῇ εἰς ἀπολύτως καθαρὰ

Digitized by Google

κατάστασιν. Αἱ μᾶλλον ἐπιτυχεῖς μέχρι τοῦδε ἔρευναι εἶναι αἱ τοῦ Willstätter, ὁ ὁποῖος κατώρθωσε νὰ λάβῃ οὐχὶ καθαρὰ φυράματα, ἀλλὰ πυκνότατα διαλύματα αὐτῶν. Ἡ χημικὴ σύστασις τῶν ἐνζύμων δὲν ἔχει καθορισθῆ, τὸ πιθανώτερον ὅμως εἶναι ὅτι ταῦτα εἶναι προϊόντα ὑδρολύσεως τῶν πρωτεϊνῶν συνδεδυασμένα μεθ' ὑδατανθράκων. Οὕτω κατὰ τὰς ἐρεύνας τοῦ Willstätter ἡ *ὑπεροξειδάση* περιέχει 30, 5 % πεντόζην καὶ ἴσον ποσὸν ἑτέρου σακχάρου, πιθανῶς ἑξόζης. Τὰ διαλύματα τῶν ἐνζύμων διὰ θερμάνσεως εἰς 60—70° καθίστανται ἀδρανῆ πρὸς ἀντιδράσεις, εἰς ξηρὰν ὅμως κατάστασιν τὰ ἔνζυμα δύνανται νὰ θερμανθῶσι καὶ μέχρις 150° ἄνευ σημαντικῆς ἀλλοιώσεως. Τὰ πλεῖστα τῶν φυραμάτων εἶναι διαλυτὰ εἰς τὸ ὕδωρ ἀναλόγως τῶν κολλοειδῶν σωμάτων πρὸς φαινομενικὰ διαλύματα. Ἐκ τῶν τοιούτων διαλυμάτων ἀποχωρίζονται τὰ φυράματα εἴτε διὰ σχηματισμοῦ ἐν τῷ διαλύματι ἰζημάτων, εἴτε δι' ἀναταράξεως μετὰ στερεῶν ἀδρανῶν σωμάτων, ὡς ἄνθρακος, καολίνου κλπ., εἴτε τέλος διὰ διαλυτῶν εἰς τὸ ὕδωρ διαλυτικῶν ὑγρῶν, ὡς ἀλκοόλης κλπ.

Ὀνομασία, κατάταξις. Τὰ ἔνζυμα ὀνοματίζονται δι' ἐπιτάξεως τῆς καταλήξεως *—άση* (ἢ ὑπό τινων *—άζη*) εἰς τὴν ῥίζαν τοῦ ὑποκειμένου, ὡς *ἀμυλάση*, *λιπάση* κλπ. ἢ εἰς ῥίζαν δηλοῦσαν τὴν ἐπιφερομένην δρᾶσιν ὡς *ζυμάση*, *ὀξειδάση* κλπ. Παλαιότερον ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ ἡ κατάληξις *—ίνη*, ὡς *ἰμβερτίνη*, *ἐμουλσίνη* κλπ. Τὰ φυράματα κέκτηνται, ὡς εἴδομεν, εἰδικὴν δρᾶσιν, ἀναλόγως δὲ τῆς τάξεως τῶν θρεπτικῶν ὑλῶν ἣν προσβάλλουν διακρίνονται εἰς τρεῖς κυρίας ὁμάδας, ἤτοι ὅσας καὶ αἱ θρεπτικαὶ ὗλαι: 1) Ἔνζυμα διασπῶνται τὰ λίπη: *ἐστεράσαι* ἢ *λιπάσαι*. 2) Ἔνζυμα διασπῶντα τοὺς ὑδατάνθρακας: *καρβοϋδράσαι* ἢ *σακχαράσαι*. 3) Ἔνζυμα διασπῶντα τὰς πρωτεϊνικὰς ὕλας: *πρωτεάσαι*. Περαιτέρω δὲ ἔχομεν: 4) Ἔνζυμα προκαλοῦντα τὴν ὀξείδωσιν τῶν ἁπλῶν συστατικῶν τῶν θρεπτικῶν ὑλῶν διὰ τοῦ ἐλευθέρου ἢ ἡνωμένου ὀξυγόνου: *ἀναπνευστικὰ ἔνζυμα*. Κατωτέρω θὰ ἐκτεθῶσι δι' ὀλίγων τὰ σπουδαιότερα μέλη τῶν ἀνωτέρω ὁμάδων.

Πρώτη ὁμάς: Ἐστεράσαι ἢ *λιπάσαι*. Τὰ φυράματα τῆς ὁμάδος αὐτῆς ἐπιφέρουσι τὴν ὑδρόλυσιν τῶν ἐστέρων, ἤτοι τὴν διάσπασιν τοῦ συμπλέγματος R. CO. OR' τῆς R. CO. OH καὶ HO. R'. Πλὴν τῆς διασπάσεως τῶν φυσικῶν ἐστέρων (λιπῶν) ἐπετεύχθη καὶ ἡ διάσπασις δι' αὐτῶν καὶ ἁπλῶν ἐστέρων, ὡς φωσφορικῶν ἐστέρων, φαινολικῶν ἐστέρων κλπ. Αἱ ἐστεράσαι εἶναι ἐλάχιστα διαλυταὶ εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὸ μῖγμα γλυκερίνης καὶ ὕδατος, χρησιμοποιοῦνται δὲ ὑπὸ τὴν μορφὴν γαλακτώματος. Τὰ φυράματα ταῦτα δρῶσιν ἐν ὀξίνῳ μέσῳ. Τεχνικὴν σημασίαν ἔχει ἡ φυτικὴ *λιπάση* ἡ εἰς τὰ σπέρματα τοῦ κίκεος ἐνυπάρχουσα, ἥτις χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν βιομηχανικὴν σαπωνοποίησιν τῶν λιπῶν.

Δευτέρα Ὁμάς: Καρβοϋδράσαι ἢ *σακχαράσαι*. Ἡ δρᾶσις τῶν καρβοϋδρασῶν, αἵτινες προκαλοῦσι τὴν τμηματικὴν διάσπασιν τῶν ὑδατανθράκων παίζει σπουδαιότατον ῥόλον εἰς τὰς βιομηχανίας τῆς ζυμώσεως, αἵτινες ἀκριβῶς βασίζονται εἰς τὴν βιολογικὴν διάσπασιν τῆς τάξεως τῶν ὑδατανθράκων. Ἡ περαιτέρω κατάταξις τῶν ἐνζύμων τῆς ὁμάδος ταύτης γίνεται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ μεγέθους τοῦ μορίου τῶν ὑδατανθράκων ἐφ' ὧν δρῶσι. Οὕτω διακρίνονται:

α') *Πολυσακχαράσαι: Κελλουλάση*, ἥτις διαλυτοποιεῖ τὴν κελλουλόζην (κυταρίνην). Ἀνευρέθη εἴς τινα φύκη καὶ ἀσπόνδυλα. Τὸ ἔνζυμον τοῦτο εἶναι διαλυτὸν εἰς τὸ ὕδωρ καὶ δύναται διὰ καθιζήσεως δι' ἀλκοόλης νὰ ληφθῇ εἰς ξηρὰν κατάστασιν. *Ἡμικελλουλάση*, ἥτις διαλυτοποιεῖ τὴν ὑπὸ μορφὴν ἐφεδρικῆς ὕλης ἐνυπάρχουσαν ἡμικελλουλόζην ἀπαντᾷ εἰς τὰ φύτρα τῆς δαλίας, τὴν κριθὴν καὶ εἰς τὰ λευκὰ λούπινα, ἀνευρέθη δὲ περαιτέρω καὶ εἰς τὸ ζωϊκὸν βασίλειον. *Ἀμυλάση* ἢ *διαστάση*, ἥτις μετατρέπει τὸ ἄμυλον δι' ἐνδιαμέσου σχηματισμοῦ δεξτρίνης εἰς μαλτόζην, σακχαροποιεῖ δὲ ἐπίσης καὶ τὸ *γλυκογόνον*, ὅπερ εἶναι ἡ ἀμυλοειδὴς ἐφεδρικὴ ὕλη τοῦ ζωϊκοῦ κόσμου. Χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ ἐκχυλίσματος βύνης διὰ τὴν σακχαροποίησιν τῆς ἀμυλούχου πρώτης ὕλης ἐν τῇ ζυθοποιίᾳ καὶ οἰνοπνευματοποιίᾳ. *Ἰνουλινάση*, ὑδρολύουσα τὴν ἰνουλίνην εἰς d-φρουκτόζην.

β') *Τρισακχαράσαι*. Εἰς τὴν τάξιν ταύτην ἀνήκουσι τὰ ὀλίγον μελετηθέντα φυράματα τὰ διασπῶντα τὸν τρισακχαρίτην ῥαφινόζη ἢ μελιτριόζη καὶ τὸν τετρασακχαρίτην σταχυόζη.

γ') *Δισακχαράσαι. Μαλτάση*, ἥτις διασπᾷ τὴν μαλτόζην εἰς δύο μόρια γλυκόζης. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν ζύμην καὶ καθιζάνει δι' ἀλκοόλης. *Ἰμβερτάση*, ἡ ὁποία ἰμβερτοποιεῖ τὸ καλαμοσάκχαρον, ἤτοι διασπᾷ τοῦτο εἰς ἓν μόριον γλυκόζης καὶ ἓν φρουκτόζης. *Λακτάση*, ἥτις διασπᾷ τὸ γαλακτοσάκχαρον εἰς ἓν μόριον γλυκόζης καὶ ἓν γαλακτόζης. Ἀπαντᾷ εἰς τὸν σακχαρομύκητα τοῦ κεφὶρ καὶ εἰς ἄλλους μύκητας προκαλοῦντας τὴν ἀλκοολικὴν ζύμωσιν τοῦ γάλακτος. Ἀνευρέθη ἐπίσης καὶ εἰς τὰ ἔντερα γαλακτοτροφούντων ζῴων. Ἕτεραι ἐπίσης δισακχαράσαι εἶναι αἱ ὀλίγον μελετηθεῖσαι: *τρεαλάση*, *μελιβιάση*, *ἀμυγδαλάση*, *κελλοβιάση* καὶ *γεντοβιάση*.

δ') *Μονοσακχαράσαι: Ζυμάση*. Διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου ὁ Buchner ἐκάλεσε τὸ ὑπ' αὐτοῦ διὰ μεγάλης πιέσεως τῆς ζύμης ἀποχωρισθὲν φύραμα, ὅπερ προὐκάλει τὴν ἀλκοολικὴν ζύμωσιν τῶν ζυμωσίμων ἑξοζῶν. Ὁ Oppenheimer δικαίως ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦτον κατέταξε καὶ τὸ φύραμα τῆς γαλακτικῆς ζυμώσεως, διὰ τοῦ ὁποίου αἱ ἑξόζαι μετατρέπονται εἰς γαλακτικὸν ὀξύ, ὡς καὶ τὸ γλυκολυτικὸν φύραμα τοῦ ζωϊκοῦ σώματος, καθόσον εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς δράσεις πρόκειται περὶ φυραματικῆς διασπάσεως τοῦ μορίου τῶν ἑξοζῶν, σχηματιζομένων ὡς τελικῶν προϊόντων ἐν ἀπουσίᾳ μὲν ὀξυγόνου ἀνθρακικοῦ ὀξέος καὶ ἀλκοόλης ἢ γαλακτικοῦ ὀξέος, παρουσίᾳ δ' ὀξυγόνου ἀνθρακικοῦ ὀξέος καὶ ὕδατος. Τὰ τῆς ἀλκοολικῆς ζυμώσεως καὶ τῶν ἐνδιαμέσων αὐτῆς προϊόντων ἐξηκριβώθησαν ὑπὸ διεξοδικωτάτων ἐρευνῶν τοῦ Neuberg. Εἰς τὴν ὁμάδα τῶν σακχαρασῶν ἀνήκουν ὡς προσθήκη αἱ *γλυκοζιτάσαι*. Ἡ ἀπὸ μακροῦ γνωστὴ *ἐμουλσίνη*, ἡ ὁποία προκαλεῖ τὴν διάσπασιν τῆς ἀμυγδαλίνης εἰς δύο μόρια γλυκόζης, βενζαλδεΰδης καὶ ὑδροκυανίου, ἀπεδείχθη ἐσχάτως ὡς μεῖγμα τριῶν φυραμάτων, ἤτοι τῆς *προυνάσης*, ἡ ὁποία διασπᾷ τὴν ἀμυγδαλίνην εἰς ἕνα δισακχαρίτην, τὴν ἀμυγδαλάζην καὶ τὴν κυανυδρίνην τῆς βενζαλδεΰδης, τῆς *ἀμυγδαλάζης*, ἥτις διασπᾷ τὸν δισακχαρίτην εἰς δύο μόρια γλυκόζης, καὶ τῆς *βενζοκυανάσης*. ἥτις ἐπιταχύνει τὴν διάσπασιν τῆς κυανυδρίνης εἰς βενζαλδεΰδην καὶ ὑδροκυάνιον. Ἐκ τῶν ὀλιγώτερον γνωστῶν γλυκοζιτασῶν ἄξιαί πως μνείας εἶναι: Ἡ *ἀρβουτάση*, ἥτις διασπᾷ τὴν ἀρβουτίνην εἰς γλυκόζην καὶ ὑδροκινόνην. Ἡ *σαλικάση*, ἡ ὁποία διασπᾷ τὴν σαλικίνην εἰς γλυκόζην καὶ σαλιγενίνην. Ἡ *γωλθεράση*, ἡ ὁποία διασπᾷ τὸν γλυκοζίτην τοῦ σαλικυλικοῦ μεθυλεστέρος. Ἡ *λινάση*, διασπῶσα τὸν γλυκοζίτην τῶν ἀώρων σπερμάτων τοῦ λίνου εἰς σάκχαρον, ὑδροκυάνιον καὶ ἓν κετονικὸν σῶμα. Ἡ *μυρονάση* εἶναι φύραμα ἀπαντῶν εἴς τινα μόνον ἀνώτερα φυτὰ καὶ διασπᾷ τὸν γλυκοζίτην τῶν σπερμάτων τοῦ μέλανος σινάπεως εἰς γλυκόζην, ὄξινον θειικὸν κάλιον καὶ ἀλλυλοσιναπέλαιον. Συγγενεῖς πρὸς τὰς γλυκοζιτάσας εἶναι αἱ *νουκλεάσαι*, αἱ ὁποῖαι διασποῦν τὰς κατὰ τὴν διάσπασιν τῶν νουκλεοπρωτεϊδῶν προκυπτούσας γλυκοζιτοειδεῖς ἑνώσεις τῶν ὑδατανθράκων μετὰ πουρινικῶν βάσεων.

Τρίτη ὁμάς: Πρωτεάσαι. Αὗται ἐπιφέρουν τὴν τμηματικὴν διάσπασιν τοῦ μορίου τῶν λευκωμάτων μέχρι τελικοῦ προϊόντος τῆς οὐρίας. Ὑποδιαιροῦνται ἀναλόγως τῆς δράσεως αὐτῶν ὡς ἑξῆς:

α') *Πεψινάσαι*. Ἡ *πεψίνη* τοῦ στομαχικοῦ ὑγροῦ εἶναι τὸ σπουδαιότερον τῶν φυραμάτων τούτων, δρᾷ εἰς σχετικῶς ἰσχυρὸν ὄξινον ὑγρὸν (0,2—0,4 % ὑδροχλωρικὸν ὀξύ), προσβάλλει ὅλα τὰ συνήθη λευκώματα καὶ τὰ μετατρέπει εἰς πεπτόνας, αἵτινες ἀποτελοῦνται κυρίως ἐκ διαλυτῶν εἰς τὸ ὕδωρ πολυπεπτιδίων. Ἀνάλογα φυράματα ἀπαντοῦν καὶ εἰς τὰ φυτά. Ἡ *χυμάση* ἢ *φύραμα τῆς πιτύας* εἶναι τὸ φύραμα ὅπερ προκαλεῖ τὴν πῆξιν τοῦ γάλακτος. Κατὰ πλείστους ἐρευνητὰς τὸ φύραμα τοῦτο εἶναι ἡ ἰδία ἡ πεψίνη, χρησιμοποιεῖται δὲ πρὸς πῆξιν τοῦ γάλακτος ἐν τῇ τυροκομίᾳ. Ἀνάλογον φύραμα ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὸν φυτικὸν κόσμον.

β') *Θρυπτάσαι*. Αὗται διασποῦν κυρίως λευκώματα, ἀλλ' ἡ δρᾶσίς των γίνεται μόνον εἰς ἀσθενῶς ἀλκαλικὰ μέσα. Ἡ θρυπτάση τοῦ παγκρέατος εἶναι μεῖγμα κυρίως θρυπτάσης, ἥτις διασπᾷ τὸ μόριον τοῦ λευκώματος εἰς πολυπεπτίδια, καὶ πεπτάσης ἡ ὁποία διασπᾷ τὰ πολυπεπτίδια εἰς ἀμινοξέα. Τὸ ἐκχύλισμα τοῦ παγκρέατος ἔχει τὴν θρυπτάσην ὑπὸ ἀδρανῆ μορφήν, ἐνεργεῖ δὲ ἐπὶ τῶν λευκωμάτων διὰ τῆς παρουσίας τῆς *ἐντεροκινάσης*, ἥτις εἶναι ὕλη ἀπαντῶσα εἰς τὸ ἐκχύλισμα τοῦ βλεννώδους ὑμένος τῶν ἐντέρων. Θρυπτάσαι ἀπαντοῦν εἰς διάφορα ὄργανα τῶν ἀνωτέρων ζῴων, τῶν κατωτέρων καὶ τῶν φυτῶν.

γ') *Πεπτάσαι* ἢ *ἐρεπτάσαι*. Τὰ διὰ τῆς δράσεως τῶν θρυψινασῶν λαμβανόμενα προϊόντα τῆς διασπάσεως τῶν λευκωμάτων, ἤτοι αἱ ἀλβουμόζαι, πεπτόναι καὶ πολυπεπτίδια, διασπῶνται περαιτέρω ἐπὶ τῶν πεπτασῶν ἢ ἐρεπτασῶν εἰς ἀμινοξέα. Ἡ σπουδαιοτέρα τῶν πεπτασῶν εἶναι ἡ *ἐρεψίνη* τοῦ ἐντερικοῦ ὑγροῦ.

δ') *Ἀμιδάσαι*. Εἶναι φυράματα, τὰ ὁποῖα ἐπιφέρουν τὴν περαιτέρω διάσπασιν τῶν ἁπλῶν συστατικῶν τῶν πρωτεϊνῶν δι' ἀπαμινώσεως. Τὰ πλεῖστα τῶν φυραμάτων τούτων εἶναι ὀλίγον γνωστά

Ἀμιδάσαι τῶν ἀμινοξέων. Ἡ μέχρι τοῦδε εἰς τὰς τυροξίνας κατατασσομένη ὀξειδάση, ἡ *τυροζινάση*, ἀπεδείχθη ὡς μεῖγμα συνήθους ὀξειδάσης (φαινολάσης) καὶ ἑνὸς φυράματος τὸ ὁποῖον μετατρέπει τὰ ἀμινοξέα τῇ ἀποσπάσει διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος καὶ ἀμμωνίας εἰς τὰς ἀντιστοίχους ἀλδεΰδας τῶν ἀμέσως κατωτέρων ὑδρογονανθράκων (ἀντίδρασις τοῦ Strecker). Αἱ *πουριναμιδάσαι* ἀποσποῦν ἐκ τῶν ἀμινοπουρινῶν ἀμμωνίαν. Ἡ *ἀδενάση* ἀποσπᾷ ἀμμωνίαν ἐκ τῆς ἀδενίνης, ἡ *γουανάση* ἐκ τῆς γουανίνης καὶ ἡ *ἀργινάση* διασπᾷ τὴν ἀργινίνην εἰς ὀρνιθίνην καὶ οὐρίαν. Φυράματα διασπῶντα τὰ ὀξαμίδια ἀπαντοῦν εἰς τοὺς ζωϊκοὺς καὶ φυτικοὺς ἱστούς, τὸ μᾶλλον δὲ γνωστὸν ἐκ τῶν φυραμάτων τούτων εἶναι ἡ *οὐρεάση*, ἡ ὁποία διασπᾷ τὴν οὐρίαν εἰς ἀνθρακικὸν ὀξὺ καὶ ἀμμωνίαν.

Τετάρτη ὁμάς: Ἀναπνευστικὰ φυράματα. Τὰ φυράματα τῆς ὁμάδος ταύτης ἐπιφέρουν τὴν ὀξείδωσιν τῶν τελευταίων προϊόντων διασπάσεως τῶν θρεπτικῶν ὑλῶν διὰ τοῦ ἐλευθέρου ἢ ἡνωμένου ὀξυγόνου. Ἐκ τῶν σωμάτων, ἅτινα περιέχουν ἡνωμένον ὀξυγόνον, χρησιμοποιοῦνται τὰ ὑπεροξείδια H—O—O—H ἢ R—O—O—H ἢ R—O—O—R καὶ τὸ ὕδωρ. Ἡ ὁμὰς αὕτη διαιρεῖται εἰς τρεῖς ὑποδιαιρέσεις. Αἱ *ὀξειδάσαι* εἶναι φυράματα, ἅτινα μεταφέρουν τὸ ἐλεύθερον ὀξυγόνον ἐπὶ ὀξειδωσίμων ὑποκειμένων. Αἱ *ὑπεροξειδάσαι* εἶναι φυράματα, ἅτινα ἐπιταχύνουν τὴν ὀξειδωτικὴν δρᾶσιν τῶν ὑπεροξειδίων. Αἱ *ὑδροοξειδάσαι* ἢ *ὀξειδορεδουκτάσαι* ἐπιφέρουν συγχρόνως ὀξείδωσιν καὶ ἀναγωγὴν ὡρισμένων ὑποκειμένων τῇ καταναλώσει ὕδατος. Εἰς τὴν ὁμάδα τῶν φυραμάτων τούτων κατατάσσεται περαιτέρω τὸ εἰς ὅλα τὰ ζῷα καὶ φυτὰ ἀπαντῶν φύραμα *καταλάση*, ἥτις ἔχει ὡς μοναδικὴν δρᾶσιν τὴν ταχεῖαν διάσπασιν τοῦ ὑπεροξειδίου τοῦ ὑδρογόνου εἰς ὕδωρ καὶ ὀξυγόνον.

α') *Ὀξειδάσαι*. Ἡ *φαινολάση* εἶναι εἰς τὸ ὕδωρ διαλυτόν, εὐκόλως ἐκχυλιζόμενον φύραμα, ὅπερ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἔχει ἀνευρεθῆ εἰς φυτικοὺς καὶ ζωϊκοὺς ἱστούς, ἐπιτελεῖ δὲ τὴν ὀξείδωσιν τοῦ εὐκινήτου ὑδρογόνου τῶν φαινολῶν, τῶν ἀρωματικῶν ἀμινῶν καὶ τοῦ ὑδροϊωδίου, εἶναι δὲ μεῖγμα ἑνὸς φυραματοειδοῦς σώματος, τὸ ὁποῖον προσλαμβάνει ἐλεύθερον ὀξυγόνον σχηματιζομένου ὑπεροξειδίου *(ὀξυγενάση)* καὶ μιᾶς ὕλης, ἡ ὁποία ἐπιταχύνει τὴν ὀξειδωτικὴν δρᾶσιν τοῦ προκύπτοντος ὑπεροξειδίου *(ὑπεροξειδάση)*. Ἡ ὀξυγενάση εἶναι ὀλιγώτερον ἀνθεκτικὴ τῆς ὑπεροξειδάσης καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον τὰ ζωϊκὰ καὶ φυτικὰ ὄντα περιέχουσιν ἐκ τῆς δευτέρας ταύτης ὀλιγώτερον ποσὸν ἢ ἐκ τῆς πρώτης. Ἡ *τυροζινάση* ἐθεωρεῖτο ὡς συγγενὴς τῆς φαινολάσης, ἀλλ' εἰδικῶς ὡς ὀξειδάση, ὀξειδοῖ δὲ πλὴν τῶν φαινολῶν καὶ τῶν ἀμινῶν ἐπίσης καὶ τὴν τυροζίνην, ἀποσπωμένου ἀνθρακικοῦ ὀξέος καὶ ἀμμωνίας. Ἡ τυροζινάση αὕτη ἀπεδείχθη ὡς μεῖγμα συνήθους φαινολάσης καὶ μιᾶς ἀμιδάσης τῶν ἀμινοξέων.

Πουρινοξειδάσαι. Αἱ διὰ τῶν πουριναμιδασῶν ἀπαμινωθεῖσαι ἀμινοπουρῖναι διὰ τῶν ὀξειδασῶν τούτων τῇ ἐπιδράσει τοῦ ἐλευθέρου ὀξυγόνου διασπῶνται περαιτέρω. Ἡ *ξανθοξειδάση* μετατρέπει τὴν ξανθίνην εἰς οὐρικὸν ὀξύ, ἀνευρέθη δὲ εἰς ζωικὰ σώματα. Ἡ *οὐρικάση* ὀξειδοῖ τὸ οὐρικὸν ὀξὺ τῇ προλήψει ὀξυγόνου καὶ ἀποσπάσει διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος εἰς ἀλλαντοΐνην. Ἡ *ἀλκοολοξειδάση*, ἥτις ὀξειδοῖ τὴν ἀλκοόλην εἰς ὀξικὸν ὀξύ, ἀπαντᾷ δὲ εἰς τὰ βακτήρια τῆς ὀξικῆς ζυμώσεως.

β') *Ὑπεροξειδάσαι*. Αὗται ἐπιφέρουν τὴν ἰδίαν ὀξείδωσιν μὲ τὰς φαινολάσας, τῇ παρουσίᾳ ὅμως μόνον ὑπεροξειδίου τοῦ ὑδρογόνου ἢ ὀργανικῶν ὑπεροξειδίων. Ἀνευρέθησαν εἰς πολλὰ φυτά, καὶ ἐλάχιστα εἰς ζῷα.

γ') *Ὑδροξειδάσαι* ἢ *ὀξειδορεδουκτάσαι*. Τὰ φυράματα ταῦτα, ἅτινα ἐπιφέρουν συγχρόνως ὀξείδωσιν καὶ ἀναγωγὴν ὡρισμένων ὑποκειμένων τῇ καταναλώσει τῶν στοιχείων τοῦ ὕδατος, λαμβάνουσι μέσην θέσιν μεταξὺ τῶν ὑδρολυτικῶν φυραμάτων (ὑδρολασῶν) καὶ τῶν ὀξειδασῶν. Αἱ ὑδροξειδάσαι προσβάλλουν βαθύτερον τὸ ὑποκείμενον καὶ προκαλοῦν ἐν μέρει τὸν ἀποχωρισμὸν ἀνθρακικοῦ ὀξέος, ἤτοι ἓν φαινόμενον ὅπερ προσομοιάζει πρὸς τὴν ἀναπνοήν. Ἡ *ὑπερυδριδάση (ἀλδεϋδάση* ἢ *ἔνζυμον τοῦ Schardinger)* ἐθεωρεῖτο ἐπὶ μακρὸν ὡς ὀξειδάση, ἀπαντᾷ εἰς τὰ φυτικὰ καὶ ζωικὰ σώματα καὶ ἐπιταχύνει τὴν ἀντίδρασιν τοῦ Canizzaro, δηλαδὴ τὴν σύγχρονον ὀξείδωσιν καὶ ἀναγωγὴν τῶν ἀλδεϋδῶν τῇ προσλήψει τῶν στοιχείων τοῦ ὕδατος. Ἡ *καρβοξυλάση* ἐπιταχύνει κατὰ τὴν ἀλκοολικὴν ζύμωσιν τοῦ σακχάρου τὸν ἀποχωρισμὸν τοῦ διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος ἀπὸ τοῦ ὡς ἐνδιαμέσου προϊόντος σχηματιζομένου πυροσταφυλικοῦ ὀξέος, διασπᾷ δὲ καὶ πολυάριθμα ἄλλα καρβονικὰ ὀξέα. Εἰς τὰς ὑδροξειδάσας ἀνήκουν ἐπίσης αἱ ἀνωτέρω ἀναφερθεῖσαι *ἀμιδάσαι τῶν ἀμινοξέων*.

δ') *Καταλάση*. Τὸ ἁπανταχοῦ εἰς τὸν ζωικὸν καὶ φυτικὸν κόσμον διαδεδομένον τοῦτο φύραμα διασπᾷ ταχέως τὸ ὑπεροξείδιον τοῦ ὑδρογόνου εἰς ὕδωρ καὶ ἐνεργὸν ὀξυγόνον.

Σ. ΓΑΛΑΝΟΣ

— [ΜΙΚΡΟΒ.] Ἡ ὕπαρξις καὶ ἡ δρᾶσις τῶν *ἐνζύμων* εἶναι κεφαλαιώδης διὰ τὴν ἐν γένει διατήρησιν τῆς ζωῆς ἐπὶ τῆς γῆς. Διότι συντελοῦσι τὰ μέγιστα ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν τέλεσιν φυσιολογικῶν τινων ἐπεξεργασιῶν, ἄνευ τῶν ὁποίων εἶναι ἀδύνατος ἡ διατροφὴ τῶν ὄντων, ἀφ' ἑτέρου δ' εἰς τὴν ἐπέλευσιν τῶν *ζυμώσεων*. Ἡ δρᾶσις τῶν ἐνζύμων δύναται νὰ ἐκδηλωθῇ ἐν ὡρισμένῃ θερμοκρασίᾳ, κυμαινομένῃ ἀπὸ 10°—60°. Κατὰ τὴν τοιαύτην δ' αὐτῶν δρᾶσιν τὰ ἔνζυμα εἴτε οὐδεμίαν ὑφίστανται ἐλάττωσιν τῆς ἰσχύος αὐτῶν, εἴτε ἐλαχίστην μόνον. Ὑπάρχουσι πλεῖστα εἴδη ἐνζύμων. Ἕκαστον ὅμως τούτων ἐπιφέρει εἰδικὴν δρᾶσιν, περιοριζομένην μόνον ἐπὶ ὡρισμένων οὐσιῶν, ἢ καὶ ἑτέρων μὲν ἀλλὰ πάντως προσομοίων ταύταις. Τὰ ὑπὸ τῶν μικροβίων παραγόμενα ἔνζυμα ἐκκρίνονται ὑπὸ τούτων ὡς προϊόντα τῆς ἐναλλαγῆς τῆς ὕλης αὐτῶν. Διὰ καταλλήλου κατεργασίας τῶν κυτταρικῶν σωμάτων μικροβίων

Digitized by Google

ἐπετεύχθη ἡ ἀπομόνωσις ἐνζύμων, ὡς τῆς ζυμάσης κλπ. Τὰ ἔνζυμα διαιροῦνται εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας, εἰς τὰ *ὑδρολυτικά*, ἅτινα ἐπιφέρουσι τὸν διχασμὸν οὐσιῶν τινων, καὶ εἰς τὰ *ὀξειδωτικά*, ἅτινα προκαλοῦσιν ἁπλᾶς ὀξειδώσεις ἢ καὶ ὀξειδωτικοὺς διχασμούς. Εἰς τὰ ὑδρολυτικὰ ἔνζυμα ὑπάγονται: α') Τὰ διασπῶντα τοὺς ὑδατάνθρακας καὶ τὰ παράγωγα αὐτῶν, ὡς αἱ *διαστάσεις* ἢ *ἀμυλάσαι*, ἡ *μεταστροφάση* κ. ἄ. β') Τὰ *πρωτεολυτικὰ* ἢ *πρωτεϊνάσαι*, ἅτινα ἁπλοποιοῦσι τὴν μοριακὴν σύνθεσιν τῶν λευκωμάτων, ὡς *πεψίνη*, *θρυψίνη*, *παπαΐνη* κλπ. γ') Τὰ *λιπολυτικὰ* ἢ *λιπάσαι*, ἅτινα διχάζουσι τὰ λίπη εἰς γλυκερίνην καὶ λιπαρὰ ὀξέα. Καὶ δ') τὰ *πιτυοειδῆ ἔνζυμα*, ἡ *οὐράση* κλπ. Εἰς τὰ ὀξειδωτικὰ δ' ἔνζυμα ὑπάγονται: α') αἱ *ὀξειδάσαι*, αἵτινες ἐπιφέρουσι καὶ τὴν νιτροποίησιν, δηλαδὴ τὴν ὀξείδωσιν τῆς ἀμμωνίας εἰς νιτρῶδες καὶ νιτρικὸν ὀξὺ κλπ. καὶ β') αἱ *ἀναγωγάσαι*, ἐπιφέρουσαι καὶ τὴν ἀπονίτρωσιν, δηλαδὴ τὴν ἀναγωγὴν τῶν νιτρικῶν ἁλάτων εἰς νιτρώδη καὶ τούτων εἰς ἀμμωνίαν καὶ ἄζωτον. Κ. ΚΕΡΕΣΤΕΤΖΗΣ

ἐνζῳοτία (ἡ)· λοιμώδης νόσος τῶν ζῴων (ἀπόδοσις τῆς γαλλ. enzootie, ἥτις πάλιν ἐσχηματίσθη ἀπὸ τῶν ἑλληνικῶν λέξεων *ἐν* καὶ *ζῷον*).

—*[Κτηνιατρ.]* Αἱ *ἐνζῳοτίαι* σπανίως προκαλοῦνται ὑπὸ μιᾶς καὶ μόνης αἰτίας. Συνήθως προέρχονται ἐκ τῆς συμπράξεως πολλῶν περιστατικῶν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐξηγεῖ τὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μικρὰν διάρκειαν αὐτῶν. Διαφέρουσι λοιπὸν τῶν σποραδικῶν ἀσθενειῶν, αἱ ὁποῖαι παρουσιάζονται εἰς οἱονδήποτε καιρὸν καὶ εἰς οἱονδήποτε τόπον, προσβάλλουσαι ἕνα ἢ περισσότερα ζῷα. Σήμερον αἱ ἐνζῳοτίαι θεωροῦνται ὡς ποικιλία ἐπιζῳοτιῶν εἰδικῶν εἰς μερικοὺς τόπους. Τὰ αἴτια ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ τόπου καὶ εἰδικῶς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους, ἐκ τῆς βλαστήσεως, ἐκ τοῦ εἴδους τῶν κατὰ τόπους ὑπαρχόντων μικροργανισμῶν, ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ τοῦ κλίματος, καὶ τέλος ἐκ τῆς ὑγιεινῆς τῶν ἐνδιαιτωμένων ζῴων. Β. Χ.

ἐνζῳοτικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐνζῳοτίαν· || ὁ ὁμοιάζων πρὸς τὴν ἐνζῳοτίαν: «ἐνζῳοτικὴ νόσος».—Ἐπίρρ. ***ἐνζῳοτικῶς***.

ἔνηβος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐν τῇ ἥβῃ, ὁ εἰσελθὼν εἰς τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν, ἔφηβος, πρόσηβος.

ἐνήλατον (τό)· ξύλον μακρὸν καὶ πεπλατυσμένον· || πληθ. *ἐνήλατα* (τά)· τὰ μακρὰ σκέλη τῆς κλίμακος, μεταξὺ τῶν ὁποίων προσαρμόζονται αἱ βαθμῖδες.

ἐνηλικιότης, —*ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἐνήλικος, ἡ ὡριμότης τῆς ἡλικίας, ἡ νόμιμος ἡλικία τῆς χειραφεσίας καὶ αὐτεξουσιότητος: «ἀμφισβητεῖται ἡ ἐνηλικιότης τῆς κόρης».

— *[Ἀστ. Δίκ.]* Βλ. λ. *ἐνῆλιξ*.

ἐνηλικιοῦμαι (—*όομαι*), ἀόρ. *ἐνηλικιώθην*, παθ. μετχ. *ἐνηλικιωμένος*· γίνομαι ἐνήλικος, ἀποκτῶ, φθάνω εἰς τὴν νόμιμον ἡλικίαν τῆς χειραφεσίας καὶ αὐτεξουσιότητος.

ἐνηλικίωσις, —*εως* (ἡ)· τὸ νὰ γίνῃ τις ἐνήλικος, τὸ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἡλικίαν τῆς ὡριμότητος.

— *[Ἀστ. Δίκ.]* Βλ. *ἐνῆλιξ*.

ἐνήλικος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων τὴν νόμιμον ἡλικίαν τῆς αὐτεξουσιότητος, ὁ συμπληρώσας τὴν νόμιμον ἡλικίαν.

ἐνηλικότης (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἐνήλικος, *ἐνηλικιότης* (βλ. λ.).

ἐνῆλιξ, —*ικος* (ὁ, ἡ)· ἄλλος τύπος τοῦ *ἐνήλικος* (βλ. λ.)· ὡς πρὸς τὸν σχηματισμὸν πβλ. *ἀφῆλιξ*, *παρῆλιξ*.

— *[Ἀστ. Δίκ.]* Κατὰ τὸ παρ' ἡμῖν ἰσχῦον δίκαιον *ἐνῆλιξ* καθίσταται ὁ συμπληρώσας τὸ 21ον ἔτος τῆς ἡλικίας του. Ὁ μὴ εἰσέτι συμπληρώσας αὐτὸ καλεῖται *ἀνῆλιξ*. Ἡ μεταξὺ ἐνήλικος—ἀνήλικος διάκρισις ἔχει σημασίαν διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς ἱκανότητος πρὸς δικαιοπραξίαν. Πράγματι ἡ ἱκανότης τοῦ κτᾶσθαι δικαιώματα καὶ ὑποβάλλεσθαι εἰς ὑποχρεώσεις δι' ἰδίας ἐνεργείας ποικίλλει ἐκ διαφόρων λόγων καὶ ἐκ τῆς ἡλικίας. Κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον ἡ ἐνηλικότης ἤρχετο ἀπὸ τῆς συμπληρώσεως τοῦ 25ου ἔτους. Μέχρι τῆς ἡλικίας ταύτης οἱ ἀνήλικοι διεκρίνοντο εἰς *ἀνήβους* (impuberes) καὶ *ἐφήβους* (puberes). Εἰς τοὺς πρώτους κατετάσσοντο τὰ ἀπὸ 7 μέχρι 14 ἐτῶν ἄρρενα καὶ 12 ἐτῶν θήλεα. Εἰς δὲ τοὺς ἐφήβους οἱ ἄνω τῶν 14 ἄρρενες καὶ τῶν 12 ἐτῶν θήλεις. Ἀρχικῶς οἱ ἔφηβοι ἦσαν, ὡς καὶ οἱ ἐνήλικες, τελείως ἱκανοὶ πρὸς δικαιοπραξίαν· ἀπὸ τῆς lex Plaetoria (190 π. Χ.) ὅμως κατέστησαν περιωρισμένης ἱκανότητος, δυνάμενοι μὲν νὰ κτῶνται δικαιώματα, ἀδυνατοῦντες ὅμως καὶ νὰ ὑποβάλλωνται εἰς ὑποχρεώσεις. Τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἐτροποποίησε παρ' ἡμῖν ὁ περὶ ἐπιτροπείας νόμος ΧΠΘ' τοῦ 1861. Καταργήσας ὁ νόμος οὗτος τὰς διακρίσεις τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου διέκρινεν ἀνηλίκους καὶ ἐνηλίκους, ὥρισε δὲ ὡς χρόνον ἐνηλικιώσεως τὸ 21ον ἔτος συμπεπληρωμένον. Ὁ χρόνος οὗτος κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Ἀστικοῦ δικαίου ὑπολογίζεται ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν.

Ὁ συμπληρώσας τὸ 21ον ἔτος καὶ ἐνήλικος καταστὰς ἀπολαύει πλήρους ἱκανότητος πρὸς δικαιοπραξίαν, λυομένης τῆς τυχὸν ἐπ' αὐτοῦ πατρικῆς ἐξουσίας, ἐπιτροπείας ἢ κηδεμονίας, εἰς μίαν τῶν ὁποίων τοὐναντίον ὑπόκειται κατὰ κανόνα ὁ μὴ καταστὰς εἰσέτι ἐνήλικος. Ἀνεξαρτήτως ὅμως τοῦ γενικοῦ τούτου ὁρίου ὁ αὐτὸς νόμος ὥρισεν ὅτι ὁ συμπληρώσας τὸ 15ον ἢ τὸ 18ον ἔτος δύναται νὰ χειραφετηθῇ (βλ. λ. *χειραφεσία*), ὁ δὲ συμπληρώσας τὸ 14ον διαθέτει κατ' ἐλευθέραν βούλησιν τὰ ἰδίῳ καμάτῳ κτηθέντα. Γάμον ἐγκύρως συνάπτει ὁ ἄρρην εἰς ἡλικίαν 14 ἐτῶν καὶ τὸ θῆλυ 12. Κατὰ τὸν ἐμπορικὸν νόμον ὁ συμπληρώσας τὸ 18ον ἔτος, τηρουμένων ὡρισμένων διατυπώσεων, δύναται νὰ ἐμπορεύηται, κατὰ δὲ τὸν περὶ διαθηκῶν ΓΨΠ' τοῦ 1911 νόμον δύναται νὰ συντάσσῃ καὶ δημοσίαν διαθήκην.

Ὁ χρόνος τῆς ἐνηλικιώσεως δὲν εἶναι ὁ αὐτὸς κατὰ πάσας τὰς νομοθεσίας. Κατά τινας τούτων ἡ ἐνηλικότης ἐπέρχεται μετὰ τὸ 21ον ἔτος καὶ κατ' ἄλλας πρὸ αὐτοῦ. Δεδομένου δ' ὅτι ἡ πρὸς δικαιοπραξίαν ἱκανότης κρίνεται κατὰ τὸ δίκαιον τῆς ἰθαγενείας ἑκάστου, γεννῶνται δυσχέρειαι ἐπὶ συναλλαγῶν μεταξὺ προσώπων διαφόρου ὑπηκοότητος, ὅπου ἡ ἐξακρίβωσις τῆς λόγῳ ἡλικίας ἱκανότητος τοῦ ἀντισυμβαλλομένου, κατὰ τὸ δίκαιον τῆς ἰθαγενείας του, δὲν δύναται νὰ γίνῃ εἰμὴ εἰς βάρος τῆς ταχύτητος τῶν συναλλαγῶν. Χάριν τῆς ταχύτητος καὶ τῆς ἀσφαλείας τούτων κρατεῖ ἐν τῷ Διεθνεῖ ἰδιωτικῷ δικαίῳ ἡ ἀρχὴ νὰ μὴ λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν ὁ ὑπὸ τοῦ δικαίου τῆς ἰθαγενείας τοῦ ἀλλοδαποῦ καθιερούμενος περιορισμὸς τῆς ἱκανότητος. Ἡ ἀρχὴ αὕτη ἐκυρώθη παρ' ἡμῖν καὶ νομοθετικῶς διὰ τοῦ ἀστικοῦ νόμου τοῦ 1856 (ἄρ. 4 ἐδ. 2), ὁρίσαντος ὅτι «ἐπὶ τῶν μεταξὺ ἀλλοδαπῶν καὶ Ἑλλήνων ἐν Ἑλλάδι συνισταμένων ἐνοχῶν οἱ ἀλλοδαποὶ οἱ ἔχοντες τὴν κατὰ τὸν ἑλληνικὸν νόμον πρὸς σύστασιν αὐτῶν ἀπαιτουμένην ἱκανότητα λογίζονται ὡς ἱκανοί, ἂν καὶ κατὰ τοὺς νόμους τῆς πατρίδος των ἤθελον θεωρεῖσθαι ἀνίκανοι». Λόγῳ τοῦ διαφόρου κατὰ νομοθεσίας χρόνου ἐνηλικιώσεως, δυνατὸν νὰ γεννηθῶσι δυσχέρειαι καὶ διὰ τῆς μεταλλαγῆς τῆς ὑπηκοότητος. Ὁ κατὰ τὸ ἑλληνικὸν δίκαιον οὕτω διὰ τῆς συμπληρώσεως τοῦ 21ου ἔτους ἐνήλικος γενόμενος, ἀποκτῶν τὴν δανικὴν ὑπηκοότητα πρὸ τῆς συμπληρώσεως τοῦ 25ου ἔτους, ἀφοῦ κατὰ τὸ δανικὸν δίκαιον ἡ ἐνηλικότης ἄρχεται διὰ τῆς συμπληρώσεως τοῦ 25ου ἔτους, ἔδει νὰ θεωρῆται ἐκ νέου ἀνήλικος καὶ ἑπομένως περιωρισμένης ἱκανότητος. Ἐκ λόγων ἐπιεικείας ὅμως κρατεῖ καὶ ἐν προκειμένῳ ἡ ἀρχή, ὅτι ἡ ἅπαξ κτηθεῖσα ἱκανότης πρὸς δικαιοπραξίαν δὲν ἐκλείπει ὁσάκις διὰ τῆς μεταλλαγῆς τῆς ὑπηκοότητος κατὰ τὸ δίκαιον τῆς νέας ἰθαγενείας ἐπέρχεται ἀνικανότης. Ἑπομένως εἰς τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα ὁ ἀρχικῶς Ἕλλην ὑπήκοος καὶ κατὰ τὸ ἑλληνικὸν δίκαιον ἐνῆλιξ, γενόμενος Δανός, ἐξακολουθεῖ καὶ πρὸ τῆς συμπληρώσεως τοῦ 25ου ἔτους νὰ θεωρῆται ἱκανός. Π. Ι. ΖΕΠΟΣ

ἐνηλῶ (—*όω*)· ἐμβάλλω ἥλους, καθηλῶ, στερεῶ δι' ἥλων, καρφώνω.

ἐνήλωσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐνηλοῦν, ἡ στερέωσις δι' ἥλων, καθήλωσις, κάρφωμα, ἄλλως *ἐγκαθήλωμα* (βλ. λ.).

— ***ἐνήλωσις πυροβόλου*** *[Στρατ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτω (enclouage du canon) κατὰ τὰς παλαιὰς ἐποχὰς τῶν ἐμπροσθογεμῶν πυροβόλων ἡ ἀχρήστωσις πυροβόλου τινὸς διὰ τῆς στενῆς σφηνώσεως τῆς πυροδοτικῆς ὀπῆς δι' ἥλου. Ἡ τοιαύτη ἀχρήστωσις καθίστατο τότε δυνατή, λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ διάμετρος τῆς πυροδοτικῆς ὀπῆς ἦτο μικροτάτη, κατέστη ὅμως ἀδύνατος εἰς τὰ ὀπισθογεμῆ πυροβόλα, ἅτε τῆς ὀπῆς οὔσης κάπως μεγαλυτέρας (κοχλίωσις ἐπ' αὐτῆς τοῦ κοχλίου τῆς ὀπῆς), σήμερον δ' εἶναι τελείως ἀδύνατος, καθ' ὅσον τὰ μέσα μεταδόσεως τοῦ πυρὸς δὲν εὑρίσκονται ἐπὶ τοῦ σωλῆνος τοῦ πυροβόλου, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ κλείστρου. Ν. Θ. Κ.

ἐνημερεύω· περνῶ τὴν ἡμέρα μου ἀσχολούμενος εἴς τι, πβλ. *διημερεύω*.

ἐνήμερος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ γνώστης, ὁ κατέχων τὰς λεπτομερείας ὑποθέσεώς τινος: «εἶμαι ἐνήμερος τῆς ὑποθέσεως», «θὰ σᾶς κάμω ἐνήμερον τῶν διαπραγματεύσεών μας», «ἐνήμερος τῆς πολιτικῆς —, τῆς ἐπιστημονικῆς κινήσεως» (νέα λέξις ἀπὸ τῆς προθέσεως *ἐν* καὶ τῆς λ. *ἡμέρα* πρὸς ἀπόδοσιν τῆς γαλλικῆς φράσεως à jour, οἷον ἐν τῇ φράσει comptable dont les livres sont à jour). Β. Φ.

ἐνημερῶ (—*όω*) καὶ ***ἐνημερώνω***· καθιστῶ τινα ἐνήμερον, γνώστην ὑποθέσεώς τινος· || παθ. *ἐνημερώνομαι* καὶ *ἐνημεροῦμαι*· γίνομαι ἐνήμερος, λαμβάνω γνῶσιν ὑποθέσεώς τινος μετ' ἀκριβείας: «ἐκοπίασα μέχρις ὅτου ἐνημερωθῶ εἰς τὴν ὑπόθεσιν, διότι ἦτο πολύπλοκος».

ἐνήχημα (τὸ) ἢ ***ἀπήχημα*** *[Βυζ. Μουσ.]*. Ἓν τῶν χαρακτηριστικῶν τῶν ὀκτὼ ἤχων τῆς βυζαντινῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς καὶ ἰδίᾳ τῶν γνωριστικῶν τοιούτων ἑνὸς ἑκάστου ἤχου. Τὸ ἐνήχημα ἢ ἀπήχημα εἶναι σύντομος μουσικὴ γραμμή, ἥτις μελῳδεῖται ἐν τῇ βάσει τοῦ ἤχου καὶ ἡ ὁποία χαρακτηρίζουσα τὸν ἦχον προηγεῖται αὐτοῦ. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

ἔνηχος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἠχῶν, ὁ ποιῶν ἦχον, ἀντίθ. *ἄηχος*.

ἐνηχῶ (—*έω*), ἀόρ. *ἐνήχησα*· ἠχῶ ἐντός τινος: «ἐνηχεῖ εἰς τὰ ὦτά μου ἡ φωνή του».

ἔνθα· ἐπίρρ. τοπ. ἀναφορικόν· ὅπου, ἐν ᾧ τόπῳ ἢ εἰς ὃν τόπον: «εὑρισκόμεθα ἔνθα ἐγεννήθημεν», «θὰ μεταβῶμεν ἐκεῖσε ἔνθα πάντες μεταβαίνουσι».

ἐνθάδε· ἐπίρρ. τοπ. δεικτ. ἀντιστοιχοῦν εἰς τὴν ἀντωνυμίαν *ὅδε*· ἐν τῷδε τῷ τόπῳ ἢ εἰς τόνδε τὸν τόπον, εἰς τὸν τόπον τοῦτον τὸν ὁποῖον βλέπομεν καὶ τρόπον τινὰ διὰ τοῦ δακτύλου δεικνύομεν: «ἐνθάδε κεῖται...» συνήθως φρ. ἐπὶ τῶν ἐπιτυμβίων πλακῶν.

ἐνθάπτω, ἀόρ. *ἐνέθαψα* — *ἐνετάφην*· θάπτω, χώνω εἰς τὴν γῆν· ἀντίθ. *ἐκθάπτω*.

ἐνθάρρυνσις, — *εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐνθαρρύνειν, ἔμπνευσις θάρρους, παραθάρρυνσις, ἐμψύχωσις· ἀντίθ. *ἀποθάρρυνσις*.

ἐνθαρρυντικός, — *ή*, — *όν*· ὁ ἁρμόδιος πρὸς ἐνθάρρυνσιν, ὁ ἐνθαρρύνων, ὁ ἐμπνέων θάρρος, ἀντίθ. *ἀποθαρρυντικός*: «εἶπε λόγους ἐνθαρρυντικούς». —Ἐπίρρ. ***ἐνθαρρυντικῶς***.

ἐνθαρρύνω, ἀόρ. *ἐνεθάρρυνα* — *ἐνεθαρρύνθην*· ἐμβάλλω, ἐμπνέω θάρρος, παραθαρρύνω, θαρρύνω, ἐμψυχώνω· ἀντίθ. *ἀποθαρρύνω*: «ἡ εἴδησις τῆς νίκης ἐνεθάρρυνε τὸν λαόν».

ἔνθειος (ὁ, ἡ), — *ον* (τό)· ὁ περιέχων θεῖον.

— *[Χημ.]* Χημική τις ἕνωσις προσλαμβάνει τὸν χαρακτηρισμὸν ἔνθειος, ὅταν ἓν ἢ πλείονα ἄτομα αὐτῆς ἔχουσιν ἀντικατασταθῆ ὑπὸ θείου ἄνευ μεταβολῆς τοῦ τρόπου διατάξεως τῶν λοιπῶν ἀτόμων. Σ. Γ.

— ***ἔνθειον σελήνιον*** *[Ὀρυκτολ.]*· βλ. λ. *βολκανίτης*.

ἔνθεμα (τό)· τὸ ἐντεθέν, ὁ ἐντιθέμενος κατὰ τὸν ἐνοφθαλμισμὸν ὀφθαλμοφόρος βλαστός, τὸ ἐμβόλιον· || ἀντικατάστασις ἐφθαρμένου ξύλου, κοιν. *μάτιασμα*.

ἐνθεματίζω· θέτω ἔνθεμα, ἐμβόλιον, *μπολιάζω*· || ἀντικαθιστῶ ἐφθαρμένον ξύλον, προσθέτω διὰ συναρμογῆς νέον ξύλον, κοιν. *ματιάζω*.

ἐνθεματισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐνθεματίζειν, τοῦ ἐμβολιάζειν, ἐγκεντρισμός, ἐνοφθαλμισμός, κοιν. *μπόλιασμα*.

ἐνθέμιον (τὸ) (γαλλ. la soute, ἀγγλ. the storeroom). Ἰδιαίτερον μέρος τοῦ κύτους, ἐν ᾧ ἐντίθενται τρόφιμα ἢ ὑλικά, εἴτε χύδην ὡς εἰς τὴν *κουμπάνιαν* τῶν ἐμπορικῶν πλοίων, εἴτε κατὰ τάξιν εἰς ἰδιαίτερα μικρότερα χωρίσματα, ὡς εἰς τὰ *ἐνθέμια* τῶν πολεμικῶν (Ναυτ. ὀνομ. ἄρθρ. 246). Α. ΚΡ.

ἔνθεν· ἐπίρρ. τοπ. ἀναφορ., ἐξ οὗ τόπου, ἄλλως *ὅθεν*, *ὁπόθεν*: «ἀπῆλθεν ἔνθεν ἦλθε» ἐπῆγε ἀπ' ἐκεῖ ὅπου ἦλθε· || δεικτ. φρ. «ἔνθεν καὶ ἔνθεν» ἀπ' ἐδῶ κι' ἀπ' ἐκεῖ: «συλλέγων ἔνθεν καὶ ἔνθεν συναρμόζει τὸν κέντρωνα», ἄλλως «ἔνθεν κἀκεῖθεν»· || «ἔνθεν μέν...ἔνθεν δὲ» ἄλλως «τοῦτο μέν...τοῦτο δὲ» ἀφ' ἑνὸς μέν...ἀφ' ἑτέρου δέ.

ἐνθένδε· ἐπιρρ. τοπ. δεικτ. ἀντιστοιχοῦν εἰς τὴν ἀντωνυμίαν *ὅδε*· ἐκ τοῦδε τοῦ τόπου, ἐκ τοῦ τόπου τούτου τὸν ὁποῖον βλέπομεν καὶ τρόπον τινὰ διὰ τοῦ δακτύλου δεικνύομεν.

ἔνθεος (ὁ, ἡ), —*ον* (τὸ) καὶ συνῃρ. ***ἔνθους***· ὁ οἱονεὶ τὸν Θεὸν ἔχων ἐν ἑαυτῷ, ὁ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐμπνευσμένος, πλήρης ἐνθουσιασμοῦ.

ἐνθερμαίνω, ἀόρ. *ἐνεθέρμανα*—*ἐνεθερμάνθην*· θερμαίνω, ἐμβάλλω εἴς τινα πόθον διακαῆ.

ἔνθερμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ λίαν θερμός, διάπυρος, διακαής, ἐγκάρδιος: «ἔνθερμος ζῆλος, —ὑποδοχή, —παράκλησις».—Ἐπίρρ. ***ἐνθέρμως***.

ἔνθεσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐντὸς τοῦ στόματος θέσις ἄρτου, ἄλλως *ψωμός*, ἰδιωματ. *μπουκιά*, *χαψιά*· || παρένθεσις, ἐπένθεσις, ἐμβολὴ σώματος μεταξὺ ἄλλων· || ἡ ἐντὸς τοίχου προσαρμογή, ἐντοίχισις, ἐνδόμησις.

— ἔνθεσις ***λέμβων*** *[Ναυτ.]*. Ἡ πρᾶξις καθ' ἣν αἱ ἀνακρεμασθεῖσαι λέμβοι τοῦ πλοίου στοιβάζονται ἐντὸς αὐτοῦ. Ἐὰν αἱ λέμβοι ἀνακρεμῶνται ἀπὸ *ἐπωτίδας* (*καπόνια*), ἡ ἔνθεσις αὐτῶν γίνεται διὰ στροφῆς τῶν ἐπωτίδων πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ πλοίου. Ἡ λέμβος στερεοῦται καλῶς ἐπὶ τῶν ἐπωτίδων καὶ οὕτως εὑρίσκεται εἰς τὸ

Digitized by Google

ἐσωτερικὸν τοῦ πλοίου. Ἐὰν **αἱ λέμβοι ἀναχρεμῶνται** διὰ *φορτωτῆρος (μπίγας)*, ἵνα ἐντεῦθεν ἀφίενται νὰ στηριχθῶσιν ἐπὶ εἰδικῶν ὑποστατῶν, εὑρισκομένων ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων τῶν πλοίων. Οἱ ὑποστάται οὗτοι ἔχουσι τὸ σχῆμα τῆς βάσεως τῆς λέμβου καὶ εἶναι ἐπενδεδυμένοι μὲ προσκεφάλαια. Α. ΚΡ.

ἔνθεσμος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ κατὰ τοὺς θεσμούς, ἔννομος, νόμιμος, δίκαιος, *ἀντίθ. ἔκθεσμος.*

ἐνθέτης (ὁ)· ὁ ἐνθέτων, ὁ ἐνεργῶν τὴν ἔνθεσιν. — *[Ναυτ.]* Καλεῖται *ἐνθέτης* (κοιν. τὸ *τζίερ* ἢ *ἡ μαραβίλια τοῦ νεροῦ*, γαλλ. le bredendin, ἀγγλ. the garnet ἢ the water whip) εἶδος διπλοῦ ἐπάρτου, ἐν χρήσει κατὰ τὰς φορτώσεις ἰδίως βαρελίων ὕδατος καὶ σάκκων ἀπὸ τῆς φορτηγίδος εἰς τὸ κύτος τοῦ πλοίου, ἢ κατὰ τὰς ἐκφορτώσεις ἀντιστρόφως, ὅταν τὸ πλήρωμα εἶναι ὀλιγάριθμον. Εἶναι τριῶν τύπων: 1ον) Μετὰ δύο ἁπλῶν τροχίλων, ὁ εἷς τῶν ὁποίων σταθερῶς δεδεμένος ἐπὶ τῆς κεραίας ἢ τοῦ φορτωτῆρος, ὁ δὲ ἕτερος μετακινητὸς (σχ. 1). Τὸ ἀγόμενον α, ἀναχωροῦν

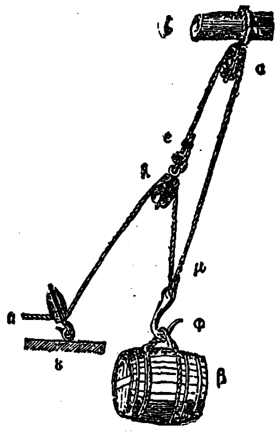

Σχ. 1. *Ἐνθέτης μετὰ δύο ἁπλῶν τροχίλων, ὧν ὁ εἷς σταθερός.*

ἀπὸ τοῦ καταστρώματος κ, διείρεται εἰς τὸν μετακινητὸν τρόχιλον λ, ἀγκτηριάζεται διὰ τοῦ μέσου του μ ἐπὶ τοῦ κόρακος (γάντζου) φ τῆς φορτώσεως τοῦ βάρους β, ἀναβιβάζεται καὶ διείρεται διὰ τοῦ σταθεροῦ τροχίλου σ τῆς κεραίας ζ καὶ τέλος δένεται ἡ ἀρχή του εἰς τὸ ἀνώτατον ε τοῦ κινητοῦ τροχίλου λ. Ὁ τοῦ τύπου τούτου ἐνθέτης τριπλασιάζει τὴν ἐπὶ τοῦ ἀγομένου ἐξασκουμένην δύναμιν. —2ον) Μετὰ τριῶν ἁπλῶν τροχίλων (σχ. 2), ὧν ὁ εἷς σταθερῶς δεδεμένος ἐπὶ τῆς κεραίας α ἢ τοῦ φορτωτῆρος, οἱ δὲ ἄλλοι δύο, μ καὶ ὁ ν,

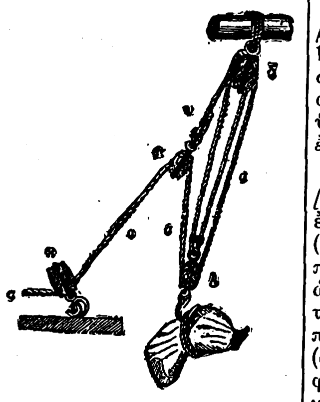

Σχ. 2. Ἐνθέτης μετὰ τριῶν ἁπλῶν τροχίλων, ὧν ὁ εἷς σταθερός.

εἰς ὃν ἀγκυρίζεται τὸ πρὸς ἔνθεσιν ἀντικείμενον, κινητοί. Εἰς τὸν τοιοῦτον ἐνθέτην ἀπαιτοῦνται δύο τεμάχια σχοινίου, ὧν τὸ ἓν δ διειρόμενον διὰ τοῦ σταθεροῦ τροχίλου προσδένεται διὰ τῶν ἄκρων του εἰς τοὺς κινητοὺς τροχίλους μ καὶ ν, τὸ δὲ ἕτερον ἄκρον ε, ἀναχωροῦν ἐκ τοῦ καταστρώματος κ, διαβάλλεται διαδοχικῶς διὰ τῶν μετακινητῶν τροχίλων μ καὶ ν, δενομένης τέλος τῆς ἄκρας του ζ εἰς τὴν κεραίαν. Ὁ τοιοῦτου τύπου ἐνθέτης τετραπλασιάζει τὴν δύναμιν, ἥτις ἐξασκεῖται ἐπὶ τοῦ ἀγομένου. —3ον) Μεθ' ἑνὸς διπλοῦ τροχίλου δ στερεῶς δενομένου ἐπὶ τῆς κεραίας καὶ δύο ἁπλῶν μετακινητῶν π καὶ λ, εἰς ὃν ἀγκυρίζεται τὸ πρὸς ἔνθεσιν ἀντικείμενον. Τὸ ἀγόμενον, ἀναχωροῦν ἐκ τοῦ καταστρώματος κ, διείρεται διαδοχικῶς εἰς τοὺς κινητοὺς τροχίλους π καὶ λ· κατόπιν διαβιβάζεται διὰ τοῦ διπλοῦ τροχίλου δ, κατέχεται εἰς τὴν ἕδραν τοῦ κορακωτοῦ τροχίλου λ, ὅπου διαδένεται, ἀναβιβάζεται δὲ πάλιν καὶ διαπερᾶ-

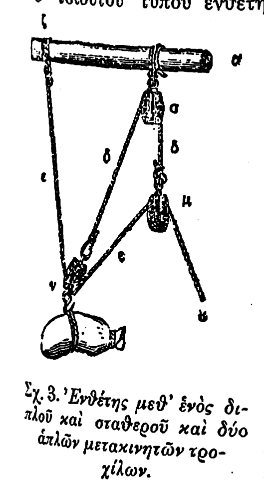

Σχ. 3. *Ἐνθέτης μεθ' ἑνὸς διπλοῦ καὶ σταθεροῦ καὶ δύο ἁπλῶν μετακινητῶν τροχίλων.*

ται εἰς τὸν διπλοῦν τρόχιλον δ, ἀπολυούσης τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀγομένου εἰς τὸ ἐνώτιον ν τοῦ ἄνω κινητοῦ τροχίλου π, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ προσδένεται. Ὁ τοῦ τύπου τούτου ἐνθέτης, μὴ ὑπολογιζομένων τῶν τριβῶν, πενταπλασιάζει τὴν ἐπὶ τοῦ ἀγομένου ἐξασκουμένην δύναμιν ἕλξεως. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἐνθετικός, —ή, —όν· ὁ δεξιὸς εἰς τὸ νὰ ἐνθέτῃ, νὰ ἐμφυτεύῃ.

—*ἐνθετικὴ διακόσμησις* (Incrustation) *[Τεχν.]*. Ὀνομάζεται οὕτως ἡ δι' ἐντιθεμένων ἐπὶ ἀντικειμένου τινὸς ἐκ ξένης τινὸς πρὸς τοῦτο ὕλης ποικιλμάτων διακόσμησις. Ἐμφανίζεται δ' αὕτη οὐ μόνον ἐπὶ προϊόντων τῶν διαφόρων βιοτεχνιῶν (ἐπίπλων, ὅπλων, ἐγχειριδίων, κιβωτιδίων κλπ.), ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν, χαρακτηρίζει δὲ καθόλου τὴν βυζαντινὴν τέχνην καὶ τὴν τέχνην τῶν ἀνατολικῶν λαῶν. Εἰς τὰ μέτωπα τῶν τόξων τῆς κεντρικῆς κιονοστοιχίας τῶν παλαιοχριστιανικῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ τῶν βυζαντινῶν ναῶν, ἡ ἐνθετικὴ διακόσμησις εἶναι ἀρκετὰ συχνή, ἀποτελεῖται δ' ἐκ τετραγώνων, ἅτινα περικλείουν διάφορα γεωμετρικὰ σχήματα ἐν εἴδει ψηφιδωμάτων. Ἡ διακόσμησις αὕτη ἐκληροδοτήθη εἰς τὴν βυζαντινὴν τέχνην ἐκ μέρους τῆς τέχνης τῆς ἑλληνιστικῆς Ἀλεξανδρείας, γενικώτερον δὲ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Συρίας, ἔνθα οἱ ἀρχιτέκτονες ἐκάλυπτον τὰς ἐξ ὀπτοπλίνθων ἐπιφανείας τῶν κτιρίων διὰ πλακῶν καὶ ἐπενδύσεων ἐξ ἐλεφαντόδοντος, μετάλλου, πολυχρώμων ὑάλων, πολυτίμων ξύλων κλπ. Ἐν τῇ Χρυσῇ πύλῃ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπαντᾷ, παλαιότατα, ἐνθετικὴ διακόσμησις διὰ μαρμάρου. Λαμπροτάτη δ' εἶναι ἡ τοιαύτη διακόσμησις τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ βασιλικῆς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καὶ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἔτι δὲ τῶν βυζαντινῶν μνημείων τῆς Ἑσπερίας Εὐρώπης καὶ δὴ τοῦ Ἁγίου Βιταλίου τῆς Ραβέννης καὶ τῆς βασιλικῆς τοῦ Παρέντζο. Ἡ ἐπὶ ὅπλων, ἐπίπλων, κιβωτιδίων κλπ. ἐνθετικὴ διακόσμησις ὑπῆρξε μία ἀπὸ τὰς δόξας τῆς ἀραβικῆς τέχνης. Καὶ μέχρι σήμερον ὅμως ὁ τρόπος οὗτος τῆς διακοσμήσεως δὲν ἔπαυσε νὰ θεωρῆται ἄξιος πολλῆς τιμῆς καὶ ἰδιάζων εἰς προηγμένην αἴσθησιν τοῦ καλοῦ. Ι. Μ. Π.

ἔνθετος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἐντεθειμένος, ἐμβεβλημένος· ‖ «ἔνθετα δένδρα» τὰ ἐμβολιασθέντα δένδρα.

— **ἔνθετοι λέμβοι** (κοιν. *βάρκες τοῦ χαβελὲ* ἢ *τῶν μόρσων* les canots de drôme, ἀγγλ. the boom-boats). Αἱ ἐπὶ τοῦ πλοίου ἐντιθέμεναι καὶ ἐπὶ τῆς *δέσμης* τοῦ καταστρώματος ἀποτιθέμεναι καὶ αἰχμαζόμεναι λέμβοι (βλ. σχ. εἰς λ. *δέσμη*)· κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς κρεμαστὰς λέμβους (βλ. σχ. εἰς λ. *ἐπωτὶς λέμβων*). Σ. Ε. Λ.

— **ἔνθετον** (τὸ) (ἀγγλ. inly, γαλλ. incrustation) *[Τεχν. Ὀδοντ.]*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο νοοῦνται ἐν τῇ ὀδοντιατρικῇ ἅπαντες οἱ τῆς *ἐμφράξεως* (βλ. λ. *[Ὀδοντ.]*) ὀδοντικῆς τινος κοιλότητος τρόποι, καθ' οὓς ἡ ἐμφρακτικὴ οὐσία λαμβάνει τὸ ὡρισμένον αὐτῆς σχῆμα πρὸ τῆς τοποθετήσεώς της ἐν τῇ κοιλότητι τοῦ ὀδόντος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἄλλας *πλαστικὰς* λεγομένας ἐμφράξεις (ἀμάλγαμα, κονία, γουτταπέρκα), καθ' ἃς ἡ ἐμφρακτικὴ οὐσία στοιβάζεται καὶ πιέζεται δι' εἰδικῶν ἐργαλείων ἐντὸς τῆς κοιλότητος εἰς κατάστασιν ζυμώδη (μᾶζα μαλακή), ἔνθα μετά τινας ὥρας ἀπὸ τῆς τοποθετήσεώς της στερεοποιεῖται· ἐν ἀντιθέσει ἐπίσης καὶ πρὸς τὴν ἐγχρύσωσιν, δι' ἣν χρησιμοποιοῦνται λεπτότατα φύλλα χρυσοῦ 24 καρατίων διαδοχικῶς τοποθετούμενα καὶ συμπυκνούμενα ἐντὸς τῆς κοιλότητος.

Τὸ ἔνθετον χρησιμοποιεῖται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πρὸς ἔμφραξιν μεγάλων τοῦ ὀδόντος κοιλοτήτων. Κατασκευάζεται δὲ συνήθως ἐκ χρυσοῦ 22 καρατίων καὶ ἐκ πορσελλάνης, ἧς ὑπάρχουσι δύο κατηγορίαι: ἡ τῆς ταπεινῆς τήξεως (1000°) μὴ ἀντέχουσα ἱκανῶς, καὶ ἡ τῆς ὑψηλῆς τήξεως (1300—1500°C.), ἥτις τυγχάνει καὶ ἡ μᾶλλον ἀντέχουσα εἰς τὰς μηχανικὰς πιέσεις, διατηροῦσα ἅμα ἐν τῷ στόματι ἀναλλοιώτως καὶ τὴν ἀρχικήν της χροιάν. Τελευταῖον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐχρησιμοποιήθη νέον μέταλλον μὴ ὀξειδούμενον ἐν τῷ στόματι, καλούμενον ἀκολὶτ (acolite).

Ἡ τεχνικὴ τῆς κατασκευῆς τοῦ ἐνθέτου περιλαμβάνει: α') τὴν λῆψιν τοῦ ἀποτυπώματος τῆς ἤδη ἑτοίμης πρὸς ἔμφραξιν ὀδοντικῆς κοιλότητος διὰ τοῦ εἰδικοῦ κηροῦ· β') τὴν ἐπένδυσιν εἶτα τοῦ ἀποτυπώματος τούτου ἐντὸς τοῦ *πυροχώματος* (βλ. λ.)· γ') τὴν ἀποκήρωσιν μετὰ ταῦτα τῆς μήτρας (καλοῦπι)· καὶ δ') τὴν χύσιν τοῦ ἐν τήξει εὑρισκομένου μετάλλου. Τὸ οὕτως ἕτοιμον χυθὲν ἔνθετον καθαρίζεται, δοκιμάζεται εἰς τὴν κοιλότητα καὶ τέλος ἐφαρμόζεται ὁριστικῶς.

Διὰ τὴν πορσελλάνην ὁ τρόπος τῆς τήξεως διαφέρει. Αὕτη τελεῖται ἐντὸς τῶν λαμβανομένων τύπων διὰ λεπτοῦ φύλλου χρυσοῦ ἢ λευκοχρύσου εἰς εἰδικοὺς κλιβάνους. Π. ΠΑΝΤΑΤΖΗΣ

ἐνθέτω καὶ *ἐντίθημι, ἀόρ. ἐνέθεσα* καὶ *ἐνέθηκα—ἐνετέθην*, μετχ. παραχ. *ἐντεθειμένος*· θέτω ἐντός, ἐμβάλλω, ἐμπηγω.

ἐνθηκεύω, *ἀόρ. ἐνεθήκευσα—ἐνεθηκεύθην*, παθ. μετχ. *ἐντεθηκευμένος*· θέτω, τοποθετῶ, κλείω ἐντὸς θήκης, περιβάλλω τι ὡσεὶ διὰ θήκης: «ἐνθηκεύω τὴν τροχαλίαν,—τὴν πυξίδα».

ἔνθημα (τὸ) *[Γραμματ.]*· βλ. *ἐπίθημα*.

Ἐνθίνα (Encina), **Ἰωάννης**, ντὲ —. Ἱσπανὸς ποιητὴς γεννηθεὶς ἐν τῷ χωρίῳ Ἐνθίνα (ὁπόθεν καὶ ἔλαβε τὸ ἐπώνυμόν του) τῷ 1468 ἢ 1469 καὶ θανὼν ἐν Σαλαμάγκᾳ τῷ 1534. Εἰκοσιπενταετὴς ἦτο ἀκόλουθος τοῦ δὸν Φαδρίκου τοῦ Τολέδου, δουκὸς τῆς Ἄλβας. Ἀργότερον ὁ Ἐνθίνα ἐγένετο ἱερεὺς καὶ διωρίσθη μουσικὸς διευθυντὴς εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Λέοντος Ι' ἐν Ρώμῃ. Τῷ 1534 ἀπέκτησεν ἐνορίαν ἐν τῷ βασιλείῳ τῆς Λεόνης ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ ἐγκατεστάθη ἐν Σαλαμάγκᾳ, ὅπου καὶ ἀπέθανεν. Ἀπὸ τοῦ 1496 μέχρι τοῦ 1516 ἐγένοντο ἓξ ἐκδόσεις τῶν ἔργων του «Cancionero de todas obras» καὶ τοῦ ἀλληγορικοῦ ποιήματός του «Vision del Templo de la Fama y Gloria de Castilla». Ἀλλ' ἡ ἀληθὴς πρωτοτυπία τοῦ Ἐνθίνα ἐμφανίζεται εἰς τὰς «Δραματικὰς Ἐκλογάς» του, ἕνδεκα ἐν ὅλῳ, ὧν αἱ πρῶται ἐπαίχθησαν τῷ 1492. Παρὰ τὸ πρωτόγονον αὐτῶν, τὴν ἔλλειψιν δράσεως καὶ ἐνδιαφέροντος, περιέχουν θαυμάσια εἰδυλλιακὰ χωρία. Ὁ Ἐνθίνα ἔγραψε καὶ «Ποιητικὴν» καὶ μετρίας ἀξίας διήγησιν τοῦ ταξιδίου του εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους. Ν. Ι. Θ.

Ἐνθίσο (Enciso), ***Διέγος-Χιμενές***. Ἱσπανὸς δραματικὸς ποιητὴς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἐξ εὐγενοῦς οἰκογενείας τῆς Σεβίλλης. Ἡ μεγάλη ἱσπανικὴ συλλογὴ δραματικῶν ἔργων (Μαδρίτη 1652—1704) ὑπὸ τὸν τίτλον «Comedias escogidas de los mejores ingenios» περιέχει πλεῖστα ἔργα του, μεταξὺ τῶν ὁποίων «El principe Don Carlos» καὶ «La Mayor Hazana de Carlos Quinto», ἅτινα ὁ Μονταλβὰν ὑποδεικνύει ὡς πρότυπα διὰ τοὺς θέλοντας νὰ γράψωσι σοβαρὰ δράματα. Ν. Ι. Θ.

—**Ἐνθίσο** (Enciso), ***Μαρτῖνος-Φερναντέζ***, ντὲ —. Ἱσπανὸς ποντοπόρος καὶ γεωγράφος γεννηθεὶς τὸν ΙΕ' καὶ θανὼν τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἐπὶ ἑνὸς ἐκ τῶν πλοίων του ἐπέβη κρύφα ὁ Βάσκο Νουνιέζ ντὲ Μπάλμποα, ὅστις ἐμφανισθεὶς ὅταν ἀπέπλευσαν ἀπὸ τὴν Ἁϊτὴν διὰ τὴν ἀμερικανικὴν ἤπειρον, ἐξηνάγκασεν αὐτὸν βιαίως νὰ τοῦ παραδώσῃ τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐκστρατείας. Ὁ Ἐνθίσο ἐπέστρεψεν εἰς Ἱσπανίαν καὶ κατήγγειλε τὸν Μπάλμποα εἰς τὸν βασιλέα Φερδινάνδον τὸν Καθολικόν. Θησαυροὶ ὅμως ἐκ τοῦ Νέου Κόσμου, οὓς ὁ Μπάλμποα ἀπέστειλεν εἰς τὸν βασιλέα, ἐπέτυχον τὴν ἀθῴωσίν του. Ὁ Ἐνθίσο, ὅστις ἐξετέλει καθήκοντα διοικητοῦ εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ὂρ, ἔγραψε τὴν «Suma geografia» (Σεβίλλη, 1519, 2α ἔκδ. 1846). Ν. Ι. Θ.

ἔνθλασις, —εως (ἡ) καὶ ***ἔνθλασμα*** (τό)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐνθλᾶν, ἡ διὰ πιέσεως κοίλανσις, ἐντύπωμα.

ἐνθλίβω, *ἀόρ. ἐνέθλιψα,—ἐνεθλίβην*, παθ. μετχ. *ἐντεθλιμμένος*· θλίβω, πιέζω, τυπώνω, ἀποτυπώνω.

ἔνθλιψις, —εως (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Χειρισμὸς τῆς μαλάξεως, συνιστάμενος εἰς ἁπλῆν ἐπὶ τοῦ δέρματος πίεσιν, ἐκτελουμένην διὰ τῆς παλαμιαίας ἐπιφανείας τῶν δακτύλων, εἴτε καὶ δι' ὅλης τῆς παλάμης ἀνοικτῆς, ἢ ἐν σχήματι αὔλακος κατὰ μῆκος τῶν δακτύλων, ἢ ἐγκαρσίως πρὸς αὐτούς, κατὰ τὸ σχῆμα τῆς μαλασσομένης ἐπιφανείας. Λέγεται ἄλλως καὶ *ἐπιβολή*. Αἱ ἐνθλίψεις ἐφαρμόζονται ἐπὶ τοῦ δέρματος πρὸς τὸ βάθος τῶν ἱστῶν, ἄλλοτε λίαν ἠπίως, ἄλλοτε μετρίως καὶ ἄλλοτε ἐντονώτερον. Ἀλλ' οὐδέποτε ὅμως ἡ πίεσις πρέπει νὰ φθάνῃ τὰ ὅρια τῆς προκλήσεως ἄλγους ἢ καὶ ἁπλῆς ἐνοχλήσεως. Αἱ ἐνθλίψεις ἐνεργοῦνται ἐπὶ πάσης τοῦ σώματος χώρας, ἐκ τῆς περιφερείας πρὸς τὸ κέντρον, τουτέστι κατὰ τὴν ροὴν τῶν ἀγγείων τοῦ μαλασσομένου τμήματος. Σ. Γ. Σ.

ἐνθλῶ (—άω), *ἀόρ. ἐνέθλασα—ἐνεθλάσθην*, παθ. μτχ. *ἐντεθλασμένος*· διὰ πιέσεως κοιλαίνω, ἐντυπώνω.

ἔνθους (ὁ, ἡ)· συνηρημ. τύπος τοῦ *ἔνθεος* (βλ. λ.).

ἐνθουσιάζω, *ἀόρ. ἐνεθουσίασα—ἐνεθουσιάσθην*, παθ. μετχ. *ἐνθουσιασμένος*· ἐμπνέω ἐνθουσιασμόν, διεγείρω, ἐξάπτω τινὰ πρὸς ἔργα ἀγαθά, κάμνω τινὰ νὰ γίνῃ ἐκτὸς ἑαυτοῦ ὑπὸ χαρᾶς ἢ ἡδονῆς: «οἱ λόγοι του μᾶς ἐνεθουσίασαν», «ἔχει τὴν δύναμιν νὰ ἐνθουσιάζῃ τὰ πλήθη» ‖ παθ. *ἐνθουσιάζομαι*· πληροῦμαι ἐνθουσιασμοῦ: «δὲν ἐνθουσιάζεται εὔκολα, εἶναι ψυχρός», «ἐνθουσιάζεται σὰν μικρὸ παιδί» ‖ «εἶμαι ἐνθουσιασμένος μαζί του» εἶμαι εὐχαριστημένος, πλήρης χαρᾶς ἐξ αὐτοῦ (βλ. *ἐνθουσιῶ*).

ἐνθουσιασμένος, —η, —ον· παθ. μετχ. τοῦ *ἐνθουσιάζω* (βλ. λ.)· πλήρης ἐνθουσιασμοῦ, χαρᾶς, ἡδονῆς κττ. «μένω —, φεύγω —, εἶμαι ἐνθουσιασμένος» ἀντίθ. *ἀπογοητευμένος*.

ἐνθουσιασμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐνθουσιάζειν, ἡ κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου τοῦ κατεχομένου ὑπὸ ὑπερβολικῆς χαρᾶς, ἡδονῆς, εὐαρεστήσεως, τὸ νὰ εἶναί τις ἐκτὸς ἑαυτοῦ ὑπ' εὐαρεστήσεως: «ἔξαλλος ἐνθουσιασμός», «ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ πλήθους ἐκορυφώθη».

—*[Ἐγκυκλ.]* Ὁ ἐνθουσιασμὸς εἶναι ἔκτακτος τῆς ψυχῆς ἔξαρσις, ἐσωτερικὴ ἀνάτασις ἐξωτερικευο-

μένη διὰ πολυειδοῦς ἐνεργείας, ἐνίοτε δὲ καὶ διὰ βιαίων λόγων ἢ πράξεων. Συνήθως ὁμιλοῦσι περὶ ἐνθουσιασμοῦ τοῦ ποιητοῦ, τοῦ ἁγίου, τοῦ ἥρωος· ἀλλ' ὁ ἐνθουσιασμὸς δὲν ἀποτελεῖ προνόμιον ἀποκλειστικὸν τῶν τοιούτων ἀνθρώπων· ὅλοι, καὶ οἱ αὐστηρότεροι καὶ οἱ πλέον ψυχροί, εἶναι ἐπιρρεπεῖς εἰς αὐτόν. Ὑπὸ τὴν πνοὴν μεγάλων πολιτικῶν, κοινωνικῶν ἢ θρησκευτικῶν γεγονότων ὁλόκληρα ἔθνη ἄγονται ὑπ' αὐτοῦ εἰς θαυμαστὰς πράξεις. Ὁ ἐνθουσιασμὸς ὡς ἔκρηξις λανθανούσης ζωτικότητος ἐξεγείρει ἔθνη κατὰ τυράννων, προκαλεῖ ἀφαντάστους ἀφοσιώσεις, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν αἰωνίαν τιμὴν διὰ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἀναπτύσσει τὸ πνεῦμα τῆς θυσίας, ὠθεῖ ἐπὶ τὰ πρόσω τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν. Παρὰ τῷ ποιητῇ καὶ τῷ προφήτῃ καὶ τῷ μάντει γίνεται κίνητρον καλλιτεχνικῆς δημιουργίας, πνευματικῆς ὀξύνσεως, ψυχικῆς διοράσεως καὶ ἐμβαθύνσεως· παρὰ τῷ φιλοσόφῳ τρέφει τὴν ὑψηλὴν καὶ βαθεῖαν νόησιν· παρὰ τῷ πολεμιστῇ γεννᾷ τὸν ἡρωϊσμὸν καὶ παρὰ τῷ θρησκευτικῷ ἢ κοινωνικῷ μάρτυρι τὴν ἀφοσίωσιν. Ὁ ἐνθουσιασμὸς εἶναι ἓν τῶν σπουδαιοτέρων καὶ δημιουργικωτέρων συναισθημάτων τοῦ ἀνθρώπου. Αὐθόρμητος καὶ πηγαῖος, πάντοτε ὡραῖος ἐν τῇ ἐκρήξει του, ἀνεξαρτήτως τῆς ὑποθέσεως τὴν ὁποίαν ἐξυπηρετεῖ, φέρει εἰς φῶς συντονισμένας καὶ πειθαρχικὰς ἐν τῇ ἐπιδιώξει τοῦ σκοποῦ, ὅλας τὰς ἐν τῇ ψυχῇ ἀποτεθειμένας δημιουργικὰς δυνάμεις καὶ μεταμορφοῖ τὸν ἄνθρωπον, χαρίζων εἰς αὐτὸν πνοὴν ἀνωτερότητος.

Ὁ ἐνθουσιασμὸς ἀποτελῶν ἀσυνήθη ψυχικὴν κατάστασιν δυσκόλως δύναται νὰ ὁρισθῇ μετ' ἀκριβείας, διότι αὐτοὶ ἀκριβῶς οἱ λόγοι οἱ ὁποῖοι τὸν προκαλοῦν, αἴρουν τὴν δυνατότητα τῆς αὐτοπαρατηρησίας· ἡ ἐνθουσιῶσα ψυχὴ στερεῖται τῆς ἀπαιτουμένης γαλήνης, ὥστε νὰ ἐπιδοθῇ εἰς παρατήρησιν καὶ ἀνάλυσιν τῆς καταστάσεώς της. Ὁσάκις ὁ Σωκράτης ἠρώτησε τοὺς ποιητὰς εἰς τί ὠφείλετο τὸ μυστικὸν τῆς ἐμπνεύσεώς των, ἔφυγεν ἐλάχιστα ἱκανοποιημένος. Ὁ Πλάτων πολλαχοῦ τῶν διαλόγων του, ἰδίᾳ δὲ ἐν «Ἴωνι», «Φαίδρῳ» καὶ «Συμποσίῳ» ὁμιλεῖ περὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἀπαριθμεῖ τέσσαρα εἴδη αὐτοῦ: τὸν *ποιητικόν*, δῶρον τῶν μουσῶν, δημιουργὸν τῶν ποιημάτων, τὸν *μυστικόν*, τὸν ἐκ τοῦ Διονύσου προερχόμενον, τὸν *μαντικόν*, χάρισμα τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ καρπὸν τῆς ἐκστάσεως καὶ τῆς ἀθροίσεως τῆς ψυχῆς εἰς ἑαυτήν, καὶ τέλος τὸν *ἐρωτικὸν* ἐνθουσιασμόν, τὸν ὁποῖον ἐμπνέει ἡ Οὐρανία Ἀφροδίτη, ἡ διὰ τῆς ὁδοῦ τοῦ καλοῦ καθοδηγοῦσα τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ ἀγαθόν. Τὰ εἴδη ταῦτα τοῦ ἐνθουσιασμοῦ δύνανται, κάλλιστα, ν' ἀναχθοῦν εἰς ἕν. Εἴτε τὸ καλόν, εἴτε τὸ δίκαιον, εἴτε τὸ ἀληθές, εἴτε τὸ ἱερὸν εἶναι ἡ δύναμις ἡ ὁποία μεταμορφοῖ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν αἴρει ὑπεράνω ἑαυτοῦ, πάντοτε ἡ βασικὴ ὤθησις δίδεται ὑφ' ἑνὸς συναισθήματος, τοῦ συναισθήματος τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ ὅταν ἀκόμη ἡ ἐπιδίωξις εἶναι ἀνέφικτος ἢ φανταστική.

Ὁ ἐνθουσιασμὸς ὑπῆρξε πάντοτε ξένος πρὸς τὰς κοινὰς καὶ ταπεινὰς ψυχάς. Διὰ νὰ γεννηθῇ ἀπαιτεῖται προδιάθεσις τῆς ψυχῆς καὶ ὄχι ἀκαταφρόνητον ἠθικὸν ὕψος. Βεβαίως εἰς τὴν ἐκδήλωσίν του ἐπιδροῦν καὶ ἄλλοι παράγοντες, ὅπως ἡ ἡλικία, τὸ φῦλον, τὸ περιβάλλον, αἱ συνθῆκαι ζωῆς καὶ ἡ συνδρομὴ ἐξαιρετικῶν γεγονότων. Εὐκολώτερον ἐμπίπτει εἰς τὰς ἀπὸ κοινοῦ δρώσας ὁμάδας ἢ εἰς μεμονωμένα ἄτομα. Ἡ ἱστορία ὅλων τῶν θρησκειῶν καὶ ὅλων τῶν κοινωνικῶν μεταβολῶν, αἱ ὁποῖαι ἐχάρισαν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ἀνωτέραν βαθμίδα πολιτισμοῦ, εἶναι πλήρης ἐκρήξεων ἐνθουσιασμοῦ. Δύο κατηγορίαι ἀνθρώπων εἶναι ἀδύνατον νὰ νοηθοῦν ἄνευ τῆς θέρμης τοῦ ἐνθουσιασμοῦ: οἱ προπαγανδισταὶ μιᾶς νέας θρησκείας καὶ οἱ κοινωνικοὶ ἐπαναστάται. Εἰς αὐτοὺς τὸ πνεῦμα τῆς θυσίας ἐμφανίζεται εἰς ὑψηλότατον βαθμὸν ἀνεπτυγμένον καὶ προάγει εἰς πράξεις ἀφθάστου ἡρωϊσμοῦ. Καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ διακρίνονται διὰ τὸν ὑψηλὸν πρακτικὸν ἰδεαλισμὸν των καὶ ὅταν ἀκόμη ὑποστηρίζουν ὅλως ἀντιθέτους ἀρχάς.

θ. π.

Ἐνθουσιασταὶ (οἱ)· βλ. λ. *Εὐχῖται*.

ἐνθουσιαστὴς (ὁ)· ὁ ἐνθουσιάζων, ὁ ἔχων τὴν δύναμιν νὰ συγκινῇ μέχρις ἐνθουσιασμοῦ· ‖ ὁ κατεχόμενος ὑπὸ ἐνθουσιασμοῦ, ἔνθους.

ἐνθουσιαστικός, *-ή, -όν*· ὁ ἐμπνέων, ὁ διεγείρων ἐνθουσιασμόν: «λόγοι ἐνθουσιαστικοί».—Ἐπίρρ. **ἐνθουσιαστικῶς**.

ἐνθουσιῶ (*-άω*)· εἶμαι ἔνθους, πλήρης ἐνθουσιασμοῦ, εἶμαι ἐκτὸς ἑαυτοῦ: «ἐνθουσιῶ ὑπὸ χαρᾶς,—ὑφ' ἡδονῆς, ὑπὸ τῆς εὐτυχίας,—ὑπ' ἀγαθῶν ἐλπίδων», πρβλ. κοιν. «τρελλὸς ἀπὸ τὴ χαρά του».

ἐνθουσιώδης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ πλήρης ἐνθουσιασμοῦ, ἐνθουσιασμένος: «ἐνθουσιώδεις κραυγαί»· ‖ ὁ εὐκόλως ἐνθουσιαζόμενος: «ἐνθουσιώδης ἄνθρωπος,—λαός»· ‖ ὁ ὑπὸ ἐνθουσιασμοῦ ἐμπνεόμενος: «ἐνθουσιώδης ποιητής, — ῥήτωρ». — Ἐπίρρ. **ἐνθουσιωδῶς**.

ἐνθρονιάζω· ἄλλος τύπος *ἐνθρονίζω* (βλ. λ.)· ‖ ἐναποθέτω ἱερὰ λείψανα ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ ναοῦ τινος ἐγκαινιασομένου. Ἐντεῦθεν *ναὸς ἐνθρονιασμένος* σημαίνει τὴν κανονικῶς ἐγκαινιασθεῖσαν ἐκκλησίαν καὶ ἐν ἁγίοις λειψάνοις ἐνθρονισθεῖσαν (πρβλ. *Daniel*, Codex Leturg. IV 701)

ἐνθρονίζω, *ἀόρ. ἐνεθρόνισα,—ἐνεθρονίσθην*, καθίζω τινὰ εἰς τὸν θρόνον, ἐπὶ ἡγεμόνων καὶ ἀρχιερέων, κοιν. *θρονιάζω*, ἀντιθ. *ἐκθρονίζω*· ‖ παθ. *ἐνθρονίζομαι*· καθίσταμαι ἐπὶ τοῦ θρόνου, κοιν. *θρονιάζομαι*.

ἐνθρονισμὸς (ὁ) ἢ **ἐνθρόνισις**, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐνθρονίζειν, ἡ ἐγκατάστασις εἰς τὸν θρόνον, ἀντιθ. *ἐκθρονισμὸς* ἢ *ἐκθρόνισις*: «ἡ ἐνθρόνισις τοῦ ἀρχιερέως».

—*[Τελετουργ.]* Ἐνθρονισμὸς (ἢ καὶ *ἐνθρονιασμὸς*) καλεῖται ἡ διὰ τελετῆς ἐπίσημος ἀνάρρησις καὶ ἐγκατάστασις εἰς τὸν θρόνον αὐτοῦ τοῦ ἤδη χειροτονηθέντος ἐπισκόπου. Αὕτη κατὰ τὰς ἀποστολικὰς διαταγὰς (Η' 5) ἐλάμβανε χώραν τὴν ἐπομένην τῆς χειροτονίας, συλλειτουργοῦντος τοῦ νεοχειροτονήτου καὶ μετ' ἄλλων συνεπισκόπων αὐτοῦ. Κατὰ τὴν ὑπὸ Συμεὼν Θεσσαλονίκης παρεχομένην περιγραφήν, ἡ τελετὴ τοῦ ἐνθρονισμοῦ ἐγίνετο κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς χειροτονίας καὶ μετὰ τὴν διανομὴν τοῦ ἀντιδώρου ἐπὶ θρόνου ἀρχιερατικοῦ, ἡτοιμασμένου εἰς τὴν λεγομένην *πρόθεσιν*, καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκαθίζετο ὁ νεοχειροτόνητος ὑπὸ τοῦ πρώτου ἢ τοῦ δευτερεύοντος τῶν ἱερέων, εὐφημούντων τῶν λοιπῶν διὰ τῆς ἐκφωνήσεως «ἄξιος». Παρ' ἡμῖν ὁ ἐνθρονισμὸς τοῦ ἐπισκόπου λαμβάνει χώραν ἐν τῇ παροικίᾳ αὐτοῦ, ὅτε τὸ πρῶτον οὗτος ἐρχόμενος γίνεται δεκτὸς ὑπὸ κλήρου καὶ λαοῦ καὶ εὐλογῶν τὸ ποίμνιον αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ θρόνου ἐκφωνεῖ τὸν ἐπὶ ἀναρρήσει ἢ ἐγκαταστάσει πρῶτον αὐτοῦ λόγον.

Ἡ παλαιὰ τοῦ ἐνθρονισμοῦ τελετὴ καταργηθεῖσα βαθμηδόν, προκειμένου περὶ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων, διετηρήθη ὡς «τελετὴ εἰς ἀνάρρησιν πατριάρχου ἐπὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου». Κατ' αὐτὴν ὁ ἐνθρονιζόμενος πατριάρχης μετὰ σύντομον ἀκολουθίαν τελουμένην πρῶτον ὑπὸ τινος τῶν προκρίτων ἀρχιερέων, ἐπαναλαμβανομένην δὲ καὶ αὖθις ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, ἀπὸ τῆς Ὡραίας Πύλης, ἔνθα τὸ κατ' ἀρχὰς ἵσταται ἀναβαίνει ἐπὶ τῇ προσκλήσει τοῦ μεγάλου λογοθέτου ἐπὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου, ἀφοῦ προηγουμένως λάβῃ τὴν ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Ἡρακλείας ἐγχειριζομένην αὐτῷ πατριαρχικὴν ῥάβδον ἐκεῖ ψαλλόντων τὸ «εἰς πολλὰ ἔτη, Δέσποτα» (Τυπικὸν τῆς Μεγ. Ἐκκλησίας *Γ. Βιολάκη*, ἔκδοσις 1918, σελ. 419).

Ἐν τῷ Εὐχολογίῳ ὑπάρχει καὶ «τάξις ἐπὶ προχειρίσει ἡγουμένου», ἥτις σπανίως καὶ ἐπὶ προϊσταμένων ἐπισημοτάτων μονῶν τηρεῖται. Κατ' αὐτὴν μετὰ τὴν προχείρισιν ἐνθρονίζει ὁ ἐπίσκοπος τὸν ἡγούμενον ἐπ' ἐκκλησίας ἐπὶ δίφρου ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς τοποθετημένου καὶ ἐπαίρων τὸ «παλλίον» αὐτοῦ τίθησιν ἄλλο καινὸν λέγων «ἐνθρονίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ (δεῖνα) ὁ ἱερομόναχος εἰς ἡγούμενον καὶ ποιμένα τῆς σεβασμίας μονῆς (τῆς δεῖνος)» καὶ ἐπιφωνοῦσιν ἐκ τρίτου οἱ μοναχοὶ πάντες «ἄξιος». Μεθ' ὃ παραδίδει ὁ ἀρχιερεὺς εἰς τὸν ἡγούμενον τὴν βακτηρίαν λέγων: «λάβε ταύτην τὴν βακτηρίαν ἐφ' ἧς στηριζόμενος τὸ ποιμνιόν σου κυβερνήσεις, ὅτι καὶ λόγον μέλλεις ἀποδοῦναι περὶ αὐτοῦ τῷ ἡμετέρῳ Θεῷ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως» (Εὐχολ. τὸ Μέγα, ἔκδοσις τρίτη ἐν Βενετίᾳ 1869, σελ. 181 κ.ἑξ.).

π. ν. τρεμπελας

ἐνθρονιστικὴ *ἐπιστολή*. Οἱ ἐκλεγόμενοι ἐπίσκοποι μετὰ τὴν χειροτονίαν καὶ ἐγκαθίδρυσιν αὐτῶν ἐν τῇ λαχούσῃ αὐτοῖς ἐπισκοπῇ, τὸν *ἐνθρονισμὸν* αὐτῶν, ἀνήγγελλον διὰ κοινωνικῶν ἢ εἰρηνικῶν γραμμάτων εἰς τοὺς μακρὰν ἐπισκόπους τὰ τῆς ἐκλογῆς καὶ χειροτονίας αὐτῶν. Τὰ γράμματα ταῦτα, τὰ συνήθως καλούμενα *κοινωνικὰ* ἢ *εἰρηνικά*, ἐκαλοῦντο ἐνίοτε καὶ *ἐνθρονιστικά*.

κ. ι. δ.

ἔνθρυσκον (τὸ) *[Βοτ.]*. Ἡ ὀνομασία αὕτη ἐδόθη παρὰ τοῦ Θεοφράστου κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὸ φυτὸν *σκάνδιξ*.

δ. ν. π.

ἐνθυλακώνω, *ἀόρ. ἐνεθυλάκωσα—ἐνεθυλακώθην*· εἰσάγω εἰς τὸ θυλάκιον, λαμβάνω, κοιν. *τσεπώνω* (λ. πεπαισμένη).

ἐνθυλάκωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐνθυλακώνειν, εἰσαγωγὴ εἰς τὸ θυλάκιον, κοιν. *τσέπωμα* (λ. πεπαισμένη).

ἐνθύμημα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐνθυμοῦμαι, στοχασμός, σκέψις, διανόημα· ‖ εἶδος ἀτελοῦς συλλογισμοῦ, καθ' ὃν ἡ ἑτέρα τῶν ἡγουμένων προτάσεων παραλείπεται ὡς ἐξυπακουομένη· ‖ τὸ δι' οὗ ἐνθυμούμεθα, ἀναμιμνῃσκόμεθα, ἐνθύμιον: «σοῦ προσφέρω τὸ δῶρον τοῦτο, ἐνθύμημα τῆς εὐτυχοῦς συναντήσεώς μας».

—*[Λογ.]* Καλεῖται *ἐνθύμημα* συλλογισμὸς ἀτελής, ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ μία τῶν προκειμένων ἐκφέρεται, ἡ δὲ ἄλλη λανθάνει ἐν θυμῷ (ἐν τῷ νῷ). Καὶ ἐλλείπει μὲν ἡ μείζων, ἐὰν ἡ προκειμένη καὶ τὸ συμπέρασμα ἔχωσι τὸ αὐτὸ ὑποκείμενον, ὁπότε τὸ ἐνθύμημα λέγεται *πρώτης τάξεως* καὶ ὁ τύπος αὐτοῦ εἶναι:

$$\frac{V-M}{V-K},$$

π.χ. ἡ δικαιοσύνη εἶναι ἀρετή, ἄρα εἶναι ἀξιέπαινος· ἡ ἐλλείπουσα μείζων εἶναι: πᾶσα ἀρετὴ ἀξιέπαινος. Ἐλλείπει δὲ ἡ ἐλάσσων, ὅταν ἡ προκειμένη καὶ τὸ συμπέρασμα ἔχωσι τὸ αὐτὸ κατηγορούμενον, ὁπότε τὸ ἐνθύμημα λέγεται *δευτέρας τάξεως* καὶ ὁ τύπος αὐτοῦ εἶναι:

$$\frac{M-K}{V-K},$$

π.χ. πᾶσα ἀρετὴ ἀξιέπαινος, ἄρα ἡ δικαιοσύνη ἀξιέπαινος. Ἐνθύμημα ἐπίσης εἶναι καὶ συλλογισμὸς ἀποτελούμενος ἐκ μιᾶς μόνης προτάσεως, τοῦ συμπεράσματος, ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ μία τῶν προκειμένων λανθάνει, ἡ δὲ ἄλλη ἐκφέρεται ὡς αἰτιολογία· π.χ. ἡ φιλαργυρία φευκτέα ὡς κακία. Τὸ τοιοῦτον ἐνθύμημα λέγεται *συνῃρημένος* ἢ *συνεσταλμένος συλλογισμός*. Πᾶν ἐνθύμημα λέγεται καὶ *κολοβὸς συλλογισμός*. Ὁ Ἀριστοτέλης καλεῖ ἐνθύμημα «συλλογισμὸν ἀτελῆ ἐξ εἰκότων ἢ σημείων».

ν. γ. δενδρινος

— *[Ρητορ.]* Ὁ Ἀριστοτέλης ἀποκαλεῖ *ἐνθύμημα* τὸν ῥητορικὸν συλλογισμὸν (Ῥητορ. Α',β', 8). Τὸ ἐνθύμημα εἶναι τῆς *ἐργασίας* κατασκευή, τιθέμενον δὲ εἰς τὴν προσήκουσαν τάξιν δίδει εἰς τὸν λόγον δριμύτητα. Τεθέντος λοιπὸν κεφαλαίου τινός, πρέπει νὰ λύσωμεν αὐτὸ πρῶτον διὰ τῆς ἐνστάσεως ἢ ἀντιπαραστάσεως· ἔπειτα νὰ προσλάβωμεν διὰ κατασκευὴν τῆς λύσεως ἐπιχείρημα ἐκ τῶν περιστάσεων· κατόπιν νὰ κάμωμεν ἐργασίαν τοῦ ἐπιχειρήματος καὶ τελευταῖον νὰ ἐπιφέρωμεν εἰς ταύτην τὸ ἐνθύμημα. Καθὼς λοιπὸν ἡ ἐργασία κατασκευάζει τὸ ἐπιχείρημα, οὕτω καὶ τὸ ἐνθύμημα κατασκευάζει τὴν ἐργασίαν. Καὶ καθὼς εἰς ἕκαστον ἐπιχείρημα ζητοῦμεν ἐργασίαν, οὕτω καὶ εἰς ἑκάστην ἐργασίαν ζητοῦμεν ἐνθύμημα· ὥστε ἡ δριμύτης δύναται νὰ προχωρῇ ἐπ' ἄπειρον, ἐὰν ἡ μὲν λύσις εὐπορῇ ἐνστάσεως καὶ ἀντιπαραστάσεως, ἑκάστη δὲ τούτων δύο ἢ τριῶν ἐπιχειρημάτων, ὧν ἕκαστον δύο ἢ καὶ τριῶν ἐργασιῶν, εἰς ἑκάστην δ' ἐργασίαν ἐπενεχθῇ ἐνθύμημα. Παρατηρητέον δ' ὅτι πολλάκις εἰς μίαν ἐργασίαν δύνανται νὰ εὑρεθῶσι πολλὰ ἐνθυμήματα, ἐὰν τις ζητῇ αὐτὰ ἐκ τῶν αὐτῶν περιστάσεων, ἐξ ὧν ἤθελε ζητήσει καὶ τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ τεθέντος κεφαλαίου. Ἔτι σαφέστερον καθίσταται τὸ πρᾶγμα ἐκ τῶν ἀκολούθων· εἰς ἑκάστην ἐργασίαν τὰ ἐνθυμήματα ἔχουσι σχῆμα συγκριτικόν· λαμβάνεται δ' ἡ σύγκρισις αὐτῶν ἐκ τοῦ τόπου ἢ χρόνου ἢ τρόπου ἢ προσώπου ἢ αἰτίας ἢ πράγματος. Οὕτω λοιπὸν ἐν μιᾷ ἐργασίᾳ συμβαίνει νὰ εὑρεθῶσι δύο καὶ πλειότερα ἐνθυμήματα, τὰ ὁποῖα εὑρεθέντα φαίνονται *ἐπενθυμήματα*, δηλαδὴ ἄλλα ἐνθυμήματα ἐπιπροστιθέμενα εἰς τὸ πρῶτον. Τὸ δεύτερον εὑρεθὲν ἐνθύμημα, ἡ μορφὴ τῆς φράσεως δύναται νὰ τὸ κάμῃ νὰ φαίνεται ἄλλο ἐπενθύμημα, ἐὰν τις, ἀφοῦ εἴπῃ τοῦτο καὶ παύσῃ, ἐπαναλάβῃ ἔπειτα αὐτὸ μὲ μορφὴν διάφορον καὶ ἐπισυνάψῃ, ὡς εὑρεθὲν ἄλλο, ἐνῷ τῷ ὄντι εἶναι τὸ αὐτό. Πολλάκις καὶ ἡ φύσις τῶν πραγμάτων χορηγεῖ εὕρεσιν ἐπενθυμήματος, τὸ ὁποῖον προσθέτει εἰς τὸ ἐνθύμημα δριμύτητα μεγαλυτέραν ἀπαρτίζον τὴν δύναμιν αὐτοῦ· οἷον, ἂν λέγῃ τις: «φρικωδες κακὸν εἶναι ν' ἀδικῇ τις τὴν πατρίδα»· ἔπειτα κάμῃ ἐργασίαν ἐκ τοῦ ἐναντίου: «διότι τοὺς πολεμίους πρέπει ν' ἀδικῇ»· ἔπειτα φέρῃ ἐνθύμημα: «πολίτης δὲ ἀδικῶν πατρίδα, εἶναι χειρότερον κακὸν ἀπὸ τὸν πολέμιον· διότι ὁ μέν, διὰ τὸ ἀλλογενές, εἶναι συγγνώμης ἄξιος· ὁ δέ, πολίτης ὤν, καθίσταται μᾶλλον μισητότερος»· ἐὰν ἔπειτα προσθέσῃ εἰς τὸ ἐνθύμημα: «καὶ μάλιστα ἂν φαίνεται τούτους ἀδικῶν, τοὺς ὁποίους ἐφαίνετο πρότερον ὅτι εὐηργέτησε», τοῦτο ἤθελεν εἶσθαι ἐκ τῆς φύσεως τοῦ αὐτοῦ πράγματος ἀληθινὸν ἐπενθύμημα, τὸ ὁποῖον προσθέτει μεγαλυτέραν δριμύτητα εἰς αὐτὸ τὸ *πρότερον ἐνθύμημα* καὶ γίνεται οὕτως ἐν τῷ αὐτῷ προβλήματι διπλῆ συγκριτικὴ ἐπίτασις.

Ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Ῥητορικῇ του ἐπιπόνως ἀποδεικνύει ποία τις εἶναι ἡ σχέσις τοῦ ῥητορικοῦ ἐνθυμήματος πρὸς τὸν ἐν τῇ Λογικῇ συλλογισμόν, καθόσον οἱ δύο οὗτοι τρόποι τοῦ συλλογίζεσθαι, μολονότι εἶναι ὁμοειδεῖς, ὅμως διαφέρουσι κατὰ τὴν ὑπόθεσιν· διότι τὰ τοπικά, ἤτοι οἱ κοινοὶ τόποι, τῆς Ῥητορικῆς δὲν ἐπιδέχονται τὴν ἀκριβῶς ἐπιστημονικὴν ἀπόδειξιν (πρβλ. Ῥητορ. Α, β, 8). Ἡ ῥητορικὴ εἶναι παραφυὰς τι τῆς διαλεκτικῆς, διότι τὸ ἐνθύμημα ἢ ὁ ῥητορικὸς συλλογισμός, ὅς μόνος σκοπεῖ τὸ πεῖσαι, βασίζεται ἐπὶ τοῦ διαλεκτικοῦ συλλογισμοῦ, ὅστις ἀποβλέπει πρὸς τὸ ἐλέγξαι καὶ ἀποδεῖξαι (αὐτ. Α', β', 7)· «ἡ γνώμη μέρος ἐνθυμήματός ἐστιν» (αὐτ. Β', κ', 1), ἀλλαχοῦ δὲ ὁ Ἀριστοτέλης προσθέτει (αὐτ. Β', κα', 2) ὅτι ἡ γνώμη προσλαμβάνουσα καὶ τὴν αἰτίαν (τὸ διὰ τί) γίνεται τότε ἐνθύμημα, τουτέστι τὴν ῥητορικὴν ἀπόδειξιν, οἷον τὸ τοῦ Εὐριπίδου: «οὐκ ἔστιν ἀνδρῶν ὅστις ἔστ' ἐλεύθερος» καθ' ἑαυτὸ λαμβανόμενον εἶναι γνώμη· προστεθείσης δὲ καὶ τῆς αἰτίας: «ἢ χρημάτων γὰρ δοῦλός ἐστιν ἢ τύχης» γίνεται ἐνθύμημα. Καθὼς δὲ τὸ ἐνθύμημα εἶναι

Digitized by Google

ἐφαρμογὴ τοῦ συλλογισμοῦ, οὕτω τὸ παράδειγμα εἶναι τὸ ῥητορικὸν σχῆμα τῆς λογικῆς ἐπαγωγῆς (πρβλ. αὐτ. Β', κα'—κστ').

Περὶ ἐνθυμημάτων συνέγραψεν ἰδίαν πραγματείαν καὶ ὁ Θεόφραστος κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Διογένους Λαερτίου. Ι. Φ. Δ.

ἐνθυμηματικὸς, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἐνθύμημα, ὁ ἔχων μορφὴν ἐνθυμήματος: «ἐνθυμηματικὸν ἐπιχείρημα».—Ἐπιρρ. ***ἐνθυμηματικῶς.***

ἐνθύμησις, *—εως* (ἡ)· ἀνάμνησις, διάσωσις ἐν τῇ μνήμῃ: «σοῦ στέλλω ἕνα μικρὸν δῶρον πρὸς ἐνθύμησιν»· || ἐνθύμιον· || μνήμη, κοιν. *θύμηση* «μοῦ ἔφυγε ἀπὸ τὴν ἐνθύμησίν μου»· || *ἐνθυμήσεις* εἰς τὴν παλαιογραφίαν λέγονται αἱ πρόχειροι σημειώσεις διαφόρων γεγονότων, ἀναγεγραμμέναι εἰς τὸ περιθώριον ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων ἰδίᾳ ἢ καὶ ἄλλων· π. χ. «εἰς τὸ μεγάλο θανατικό, ἀπέθαναν εἰς τὸ χωρίον Α τριάντα ἄντρες καὶ 25 γυναῖκες».

ἐνθυμητικός, *—ή, —όν*· ὁ ἔχων ἰσχυρὰν μνήμην, ὁ εὔκολος εἰς τὴν ἀνάμνησιν· || *ἐνθυμητικὸν* (τό)· ἡ περὶ τὴν ἀνάμνησιν εὐχέρεια, ἄλλως *μνημονικόν*, κοιν. *θυμητικό*.

ἐνθυμίζω, ἀόρ. *ἐνεθύμησα* καὶ *ἐνθύμισα*· κάμνω τινὰ νὰ ἐνθυμηθῇ, φέρω εἰς τὴν μνήμην τινός, ἄλλως *ὑπενθυμίζω*, κοιν. *θυμίζω*: «μή μου ἐνθυμίζῃς πράγματα δυσάρεστα», «πόσα πράγματα μοῦ ἐνθυμίζει αὐτὴ ἡ εἰκών», «ἐνθύμισέ του ὅτι αὔριον ἔχει δικαστήριον».

ἐνθύμιον (τό)· πᾶν ὅ,τι μᾶς ὑπενθυμίζει, ἐνθύμημα: «φιλικὸν ἐνθύμιον», «ἐνθύμιον τῆς συναντήσεώς μας».

ἐνθυμοῦμαι (*—έομαι*), ἀόρ. *ἐνεθυμήθην* καὶ *ἐνθυμήθην*· βάλλω εἰς τὸν νοῦν μου, στοχάζομαι, λαμβάνω ὑπ' ὄψιν: «ἐνθυμούμενος τὰς εὐεργεσίας του ὑποχωρῶ»· || φέρω εἰς τὴν μνήμην μου, ἀναπολῶ, ἀναμιμνῄσκομαι: «ἐνθυμοῦμαι τὰς παιδικάς μου ἀταξίας», «θὰ σὲ ἐνθυμοῦμαι πάντοτε», «θὰ ἐνθυμῆσαι τοὺς λόγους μου».

ἔνθυρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ παρὰ τὴν θύραν ἢ ἐν θύρᾳ τοποθετημένος: «πυροβόλον ἔνθυρον» τὸ βάλλον ἀπὸ κανονιοθυρίδος.

ἔνι (ἀντὶ τοῦ *ἔνεστι*)· ἐνυπάρχει, ἐγχωρεῖ, ἐνδέχεται, ἤδη ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου· || κατὰ μεταγν. χρόνους κατέστη ἰσοδύναμον τῷ *ἐστί*: «οὗτος οὐκ ἔνι σοφὸς ἐν ὑμῖν» (πρὸς Κορινθ. 1, 6, 5), «οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδὲ Ἕλλην, οὐκ ἔνι δοῦλος οὐδ' ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν ἢ θῆλυ» (πρὸς Γαλατ. 3, 28)· || λέγεται καὶ σήμερον ἰδιωματικῶς (Κύπρῳ, Πόντῳ)· || ἐκ τούτου προῆλθε τὸ *ἔναι* κατὰ τὸ *εἶμαι εἶσαι*, λεγόμενον σήμερον ἰδιωματικῶς· || ἐκ τοῦ *ἔναι* κατὰ τὰ ἄλλα πρόσωπα ἐσχηματίσθη ὁ κοινὸς τύπος *εἶναι*. Β. Φ.

ἑνιαῖος, *—α, —ον* (ἀπὸ τοῦ *εἷς, ἑνός*), μόνος, μοναδικός, οὐχὶ πολλαπλοῦς ἢ πολυμερής, ἁπλοῦς: «τὸ ζήτημα εἶναι ἑνιαῖον, δὲν δύναται νὰ διαιρεθῇ», «ὁ σκοπὸς εἶναι ἑνιαῖος», «ἑνιαία διαχείρισις» μοναδική, κοινή. —Ἐπίρρ. ***ἑνιαίως.***

—ἑνιαία *διδασκαλία.* Σύστημα διδασκαλίας, καθ' ὃ εἰς τὴν αὐτὴν ὥραν οἱ μαθηταὶ ἐν τῇ κατωτάτῃ βαθμῖδι τῆς ἐκπαιδεύσεως διδάσκονται πλείονας τοῦ ἑνὸς κύκλους μαθημάτων.

—*[Παιδαγ.]* Ἤδη ὑπὸ τῶν Ἑρβαρτιανῶν ἐπεδιώκετο ἡ ἀποφυγὴ τῆς προκαλουμένης διασπάσεως ἐκ τῆς κατὰ κλάδους διδασκαλίας διὰ τῆς λεγομένης «συγκεντρώσεως» τῶν μαθημάτων (βλ. λ. *συγκέντρωσις*)· ἀπό τινος ὅμως εἰσήχθη εἰς τὰς κατωτάτας ἰδίᾳ τάξεις τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ἡ ἑνιαία διδασκαλία. Τὰ διάφορα μαθήματα δὲν διδάσκονται εἰς χωριστὰς ὥρας ἰδιαιτέρως καὶ ἀνεξαρτήτως ἀπ' ἀλλήλων, ἀλλ' ἐναλλάσσονται ἀβιάστως τὰ διάφορα ἀντικείμενα τῆς διδασκαλίας. Ἀφετηρία καὶ βάσις τῆς ἑνιαίας διδασκαλίας εἶναι ὁ περιβάλλων τὸν παῖδα κόσμος, αἱ ἐξ αὐτοῦ ἐντυπώσεις καὶ αἱ βιωτικαὶ ἐκδηλώσεις τοῦ παιδός. Πρὸς αὐτὰς δὲ συνάπτονται ὀργανικῶς λεκτικαὶ ἀσκήσεις, ἡ διδασκαλία τῆς γραφῆς, ἀριθμητικῆς, ἰχνογραφίας καὶ ᾠδικῆς. Κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῆς διδακτέας ὕλης δέον νὰ λαμβάνωνται πρὸ παντὸς ὑπ' ὄψει ἡ ἀντιληπτικὴ δύναμις τοῦ παιδός, ἡ ἐξέλιξις τῆς φαντασίας, ἡ ἔφεσις πρὸς τὸ εἰδέναι. Ἐπίσης ἐπιδιώκεται ἡ ἀποφυγὴ τῆς πνευματικῆς ὑπερκοπώσεως τοῦ παιδὸς διὰ τῆς μὴ ἀναθέσεως ἐργασιῶν κατ' οἶκον, συντελουμένης ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τῆς ὅλης διδασκαλίας ἐν τῷ σχολείῳ διὰ συνεργασίας διδασκάλου - μαθητῶν. Κατ' αὐτὴν τὸ παιδίον ἐθίζεται εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τῶν αἰσθήσεων πρὸς κτῆσιν σαφῶν παραστάσεων, εἰς τὴν λογικὴν διάταξιν τῶν παρατηρήσεών του, εἰς τὴν σαφῆ διατύπωσιν τῶν νοημάτων του.

Ἡ μορφὴ τῆς ἑνιαίας διδασκαλίας ἐγένοντο ἀπόπειραι ὅπως ἐπεκταθῇ καὶ εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις, ἔχει δὲ πλείστους ὅσους ὑπερμάχους, ἰδίᾳ τὸν Γερμανὸν παιδαγωγὸν Berthold Otto. Λυσιτελὴς ὅμως ἐφαρμογὴ ταύτης τυγχάνει ἀναμφιβόλως μόνον εἰς τὰς 2—3 τάξεις τοῦ δημοτικοῦ σχολείου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Berthold Otto*, Gesamtunterricht.—*Fr. Braune* und *C. Kahe*, Ein Jahr Gesamtunterricht.—«Τὸ ἑνιαῖο σχολεῖο ἐργασίας στὴ Ρωσία» μετάφρασις (Ἀθῆναι 1928).—*Ν. Ἐξαρχοπούλου*, «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν παιδαγωγικὴν» (Β' ἔκδ. 1927). Γ. Ν. Π.

—ἑνιαία *ψῆφος* *[Συντ. Δίκ.]*· βλ. λ. *ψῆφος*.

—ἑνιαῖον *σχολεῖον* *[Παιδαγ.]*. Ὁ ὅρος «ἑνιαῖον σχολεῖον» εἶναι ἀρκούντως πολύσημος. Γενικῶς δι' αὐτοῦ δηλοῦται οὐχὶ ἁπλῶς ἡ ἑνιαία ὀργάνωσις τοῦ ὅλου κρατικοῦ σχολικοῦ συστήματος, ἀλλ' ἐπὶ πλέον καὶ ἡ μερίμνη τῆς πολιτείας παροχὴ εἰς πάντα τὰ τέκνα τοῦ λαοῦ τῆς ἀναλόγου πρὸς τὰς πνευματικὰς δεξιότητάς των παιδεύσεως. Ζητεῖται τουτέστιν, ὅπως μὴ ἐξαρτᾶται ἡ πνευματικὴ ἐξέλιξις καὶ προαγωγὴ τῶν παίδων ἐκ τῆς κοινωνικῆς θέσεως καὶ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῶν γονέων των, ἀλλὰ ῥυθμίζεται αὕτη σύμφωνα πρὸς τὰ πραγματικὰ πνευματικὰ καὶ ἠθικὰ προσόντα των. Διότι ὁσονδήποτε καὶ ἂν ἐνισχύθῃ ἡ δυνατότης τῆς ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀνόδου τοῦ ἱκανοῦ εἰς τὰ σύγχρονα φιλελεύθερα κράτη, οὐχ ἧττον τυγχάνει ἀναντίρρητον ὅτι ἡ ταπεινότης τῆς καταγωγῆς καὶ ἡ ἔλλειψις οἰκονομικῶν μέσων τυγχάνουσιν ἐμπόδια εἰς τὴν ἀκώλυτον κατὰ τὰς ἐμφύτους δεξιότητας ἐξέλιξιν. Διὰ τοῦτο κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἀστικὰ καθεστῶτα, τὸ κράτος, αἱ κοινότητες καὶ διάφοροι κοινωνικαὶ ὀργανώσεις μεριμνῶσιν, ὅπως παράσχωσιν εἰς τοὺς εὐφυεῖς ἀπόρους μαθητὰς τὰ μέσα ἀναλόγου πρὸς τὴν ἰδιοφυΐαν των μορφώσεως. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα δὲ τοῦτο διατυποῦνται ἐσχάτως αἱ ἀφορῶσαι τὴν ἐκπαίδευσιν διατάξεις εἰς τὰ Συντάγματα τῶν φιλελευθέρων καὶ δημοκρατικῶν κρατῶν.

Περὶ τοῦ «ἑνιαίου σχολείου» κρατοῦσι σήμερον ὀρθότεραι ἢ πρότερον ἀντιλήψεις. Δι' αὐτοῦ δὲν νοεῖται μονοειδής τις σχολικὸς τύπος, διὰ τοῦ ὁποίου νὰ διέρχωνται πάντες οἱ τρόφιμοι, ἀλλὰ κυρίως ἡ ἑνιαία ἀρχή, ἥτις δέον νὰ διέπῃ τὰ διαφόρων τύπων σχολεῖα τῆς πολιτείας. Ἡ διαφορικότης τῆς ἐκπαιδεύσεως δὲν ἀποκλείεται ἐκ τῆς ἀποδοχῆς σχολικοῦ συστήματος ὑπὸ γενικῆς τινος ἀρχῆς διεπομένου. Ἡ ποικιλία, αἱ ἀποκλίσεις καὶ αἱ παραλλαγαὶ τῶν διαφόρων σχολικῶν τύπων δὲν αἴρονται, ἀλλὰ τοὐναντίον περιέχονται ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ «ἑνιαίου σχολείου», ἐπιτυγχανομένης οὕτω συνοχῆς καὶ ἑνοποιήσεως τῆς ὅλης ἐκπαιδεύσεως. Αἱ διέπουσαι τὸ ἑνιαῖον σχολεῖον γενικαὶ ἀρχαὶ εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ παροχὴ εἰς ἕκαστον παῖδα τῆς δυνατότητος τῆς ἐξελίξεώς του συμφώνως πρὸς τὰς παντοίας δεξιότητας, δι' ὧν ἐπροίκισε τοῦτον ἡ φύσις, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοιαύτη ὀργάνωσις τοῦ ὅλου σχολικοῦ συστήματος, ὥστε δι' αὐτοῦ ν' ἀποσκοπῆται κυρίως ἡ μετάδοσις, ἐμπέδωσις καὶ προαγωγὴ τῶν ἐθνικῶν πολιτιστικῶν ἀγαθῶν.

Οἱ ἀνωτέρω σκοποὶ τοῦ «ἑνιαίου σχολείου» ἐπεδιώχθησαν διὰ πολλῶν τρόπων. Τὸ μὲν διὰ τῆς οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως τῶν ἀπόρων εὐφυῶν μαθητῶν, περὶ ἧς ἐγένετο λόγος, τὸ δὲ δι' ὀργανωτικῶν σχολικῶν μεταρρυθμίσεων: π. χ. διὰ τῆς παροχῆς τοῦ δικαιώματος εἰς τοὺς μαθητὰς πρὸς μετεγγραφὴν ἀπό τινος σχολικοῦ τόπου εἰς ἕτερον· διὰ τῆς δημιουργίας τῶν λεγομένων παραλλήλων τάξεων (Mannheimer System)· διὰ τῆς διχαλώσεως εἰς τμήματα τῶν σχολείων τῆς Μ. ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς κατατάξεως εἰς ἕκαστον τούτων τῶν μαθητῶν κατὰ τὰς κλίσεις καὶ τὴν ἰδιοφυΐαν των, διὰ τοῦ καθορισμοῦ κοινῶν ὑποχρεωτικῶν μαθημάτων διὰ πάντα τὰ εἴδη τῶν παιδαγωγούντων σχολείων, ἀποτελούντων τὸν πυρῆνα ἑκάστου σχολικοῦ τύπου (Kernfächer)· διὰ τῆς μακροχρονιωτέρας κοινῆς ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον, κ. ἄ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *G. Kerschensteiner*, Das einheitliche Deutsche Schulsystem. Sein Aufbau, seine Erziehungsaufgaben (Leipzig 1922).—*J. Tews*, Ein Volk - eine Schule (Zickfeldt 1919). — *Victor Henry*, Einheitsschule und Bildungseinheit (München 1923).—*Sickinger*, Der Unterrichtsbetrieb in grossen Volksschulkörpern sei nicht schematischeinheitlich, soudern differenziert einheitlich (Mannheim 1904). — *Paul Oestreich*, Die elastische Einheitsschule. Lebens- und Productionsschule (Berlin 1923). — *Γ. Παλαιολόγου*, Σκέψεις περὶ ὀργανώσεως τῆς ἐκπαιδεύσεως (Ἀθῆναι 1928, σ. 50—83). Γ. Ν. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

Ἐνιάτσια (Egnaxia) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ ἀκρωτήριον τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου ἐπὶ τῆς Ἀδριατικῆς, ὀνομαζόμενα ὡσαύτως *Τόρρε Ἀνιάτσο* (Torre Agnazzo: πλάτ. 40° 54' Β, μῆκ. 17° 28' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2701: Brindisi to Ortona), ἀπὸ ἐγγὺς ἐκεῖ ἀρχαίου πύργου σκοπιωρικοῦ, ἴσως καὶ φρυκτωρίου, γνωστοῦ δὲ καὶ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *Τόρρε Τσίνδολα*. Ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου ἀρχαῖα ἐρείπια τῆς ἐν Ἀπουλίᾳ *Ἐγνατίας* τοῦ Στράβωνος (Didot 234,51) καὶ τοῦ Πτολεμαίου (Γ, α, 15) τῆς καὶ *Γναθίας* ὀνομαζομένης. Μεταξὺ τοῦ πύργου Τόρρε Τσίνδολα καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Ἐνιάτσια ἀγκυροβόλιον καταφυγῆς ἐπώνυμον τῷ ἀκρωτηρίῳ. Σ. Ε. Λ.

ἐνιαύσιος (ὁ, ἡ) καὶ *—α, —ον*· ὁ διαρκῶν ἐπὶ ἕνα ἐνιαυτόν, ἐτήσιος: «ἐνιαύσιος κατοχή», «ἐνιαύσιος διδασκαλία»· || ὁ καθ' ἕκαστον ἔτος τελούμενος: «ἐνιαύσιοι ἐξετάσεις».—Ἐπίρρ. ***ἐνιαυσίως.***

—ἐνιαύσια *φυτὰ* *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτά, ἅτινα δὲν διατηροῦνται περισσότερον τοῦ ἑνὸς ἔτους. Τὰ ἐνιαύσια φυτὰ ὀνομάζονται συνηθέστερον *ἐτήσια* καὶ *μονοετῆ* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἐνιαυτὸς (ὁ)· τὸ ἔτος: «ἐθήτευσεν ἐπὶ ἐνιαυτόν», «ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ», «κατ' ἐνιαυτόν»· || *μέγας ἐνιαυτὸς ἢ ἐνιαυτὸς τοῦ Μέτωνος*· περίοδος διακοσίων τριάκοντα πέντε μηνῶν ἀποτελούντων κύκλον δεκαεννέα ἐτῶν, κατασταθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἀστρονόμου Μέτωνος πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἡμερολογιακῶν διαταράξεων. [Ἡ λέξις ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τοῦ *ἐνιαύω*= διαυλίζομαι, διατρίβω, διανυκτερεύω.] Β. Φ.

—*[Ἐγκυκλ.]* Βλ. λ. *ἔτος*.

—ἐνιαυτὸς *ἀναπαύσεως* καὶ ***ἐνιαυτὸς ἀφέσεως.*** Οὕτως ἀποδίδονται ὑπὸ τῶν Ἑβδομήκοντα οἱ ἑβραϊκοὶ ὅροι Σενὰθ Σαμπαθὼν (=σαββατικὸς ἐνιαυτὸς) καὶ Σενὰθ χα' σεμιτά, περὶ ὧν γίνεται λόγος ἐν τῷ μωσαϊκῷ νόμῳ (Ἔξοδ. ΚΓ' 10,11—Λευιτ. ΚΕ' 1—7.—Δευτερον. ΙΕ' 1—6, 9 καὶ ΛΑ' 10).

Κατὰ τὸν ἀρχαῖον θεσμὸν τοῦ «ἐνιαυτοῦ ἀναπαύσεως», οἱ τὴν Χαναναίαν γῆν κατοικοῦντες ἢ μέλλοντες νὰ κατοικήσωσιν Ἰσραηλῖται ὤφειλον ἀνὰ πᾶν ἕβδομον ἔτος νὰ ἀφίνουν ἀγεωργήτους τοὺς ἀγρούς των ὡς καὶ πάντας τοὺς ἀμπελῶνας καὶ ἐλαιῶνας αὐτῆς. Οἱ αὐτομάτως ἀναφυόμενοι καρποὶ ἐγκατελείποντο εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἀπόρων Ἰουδαίων καὶ τῶν ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν συνοικούντων ξένων· διότι «ἐνιαυτὸς ἀναπαύσεως ἔσται τῇ γῇ· καὶ ἔσται τὰ σάββατα τῆς γῆς βρώματά σοι καὶ τῷ παιδί σου καὶ τῇ παιδίσκῃ σου καὶ μισθωτῷ σου καὶ τῷ παροίκῳ τῷ προσκειμένῳ πρὸς σὲ καὶ τοῖς κτήνεσί σου καὶ τοῖς θηρίοις τοῖς ἐν τῇ γῇ σου ἔσται πᾶν τὸ γέννημα αὐτοῦ εἰς βρῶσιν» (Λευιτ. ΚΕ' 6—7). Ἐκ παραλλήλου τὸ δευτερονομιακὸν κείμενον ὥριζε καὶ τὴν ὑποχρέωσιν ἑνὸς ἑκάστου δανειστοῦ ὅπως παραιτηθῇ, κατὰ τὸ ἔτος τῆς ἀναπαύσεως, πάσης ἀπαιτήσεως ἐπὶ τῆς ὀφειλῆς τοῦ πλησίον του Ἰσραηλίτου, ὅστις, λόγῳ τῆς ἐκ τῆς ἀναπαύσεως τῶν γαιῶν προκυπτούσης δυσπραγίας, ἀδυνατεῖ νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ἔναντι τῶν πιστωτῶν του ὑποχρεώσεις. Διὰ τοῦτο δὲ τὸ ἔτος τῆς ἀναπαύσεως ἐκαλεῖτο καὶ «ἐνιαυτὸς ἀφέσεως».

Ὁ θεσμὸς τῆς ἀνὰ ἑπταετίαν ἀναπαύσεως συνεδέετο προφανῶς μὲ τὴν διάταξιν τῆς ἑβδομαδιαίας ἀργίας. Διὰ ταύτης ὁ περιούσιος λαὸς ἀπένεμε τρόπον τινὰ τὸν φόρον τῆς εὐγνωμοσύνης του πρὸς τὸν δωρήσαντα αὐτῷ τὴν εὐφορωτάτην γῆν, ὅπως ηὐχαρίστει αὐτὸν διὰ τὴν κτίσιν τοῦ κόσμου, ἀναπαυόμενος καθ' ἕκαστον Σάββατον. Οὐδεμίαν δὲ σχέσιν δύναται νὰ ἔχῃ τὸ ἠθικὸν περιεχόμενον τοῦ σαββατικοῦ ἐνιαυτοῦ μὲ τὴν περίπτωσιν *ταμποῦ*, ἣν διεῖδον ἐν τῷ θεσμῷ τούτῳ τινὲς τῶν νεωτέρων θρησκειολόγων. Δὲν φαίνεται ἐξ ἄλλου νὰ ὑπῆρξεν ἄμεσός τις σχέσις μεταξὺ σαββατικοῦ ἐνιαυτοῦ καὶ τῆς ἀνὰ ἑπτὰ ἔτη ἐπίσης ὑποχρεώσεως περὶ χειραφετήσεως τῶν δούλων.

Ὁ θεσμὸς τῆς ἀγροτικῆς ἀναπαύσεως καὶ ἀφέσεως εἶχε σπουδαῖον οἰκονομικὸν ἀντίκτυπον ἐπὶ τῆς ἀρχαίας ἰσραηλιτικῆς κοινωνίας. Καθ' ἕκαστον ἕβδομον ἐνιαυτὸν ὁ Ἰσραηλίτης, ἀφίνων τὰς ἀγροτικὰς καὶ γεωργικὰς ἀσχολίας του, ἐτρέπετο πρὸς τὴν κτηνοτροφικὴν ζωὴν ἢ κατεγίνετο μὲ ἄλλα συναφῆ ἔργα, εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν σκηνωμάτων, τὴν περὶ τοὺς ἀμπελῶνας ἀνέγερσιν φραγμάτων, τὴν ἐκσκαφὴν φρεάτων καὶ τὴν κατασκευὴν ἀγροτικῶν ἐργαλείων, τρεφόμενος ἐκ τῶν καρπῶν τῆς προηγουμένης ἐσοδείας. Οὕτω καθίστατο λογικωτάτη ἡ πιθανῶς μεταγενεστέρως θεσπισθεῖσα διάταξις περὶ προσωρινοῦ χρεοστασίου κατὰ τὸ ἔτος τῆς ἀναπαύσεως, καίτοι τὸ σχετικὸν τοραϊκὸν χωρίον δὲν διασαφηνίζει ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ ὁριστικῆς παραιτήσεως τοῦ πιστωτοῦ ἢ περὶ προσωρινῆς ἀναστολῆς τῶν χρεῶν. Παρὰ τὴν γνώμην τῶν Ταναϊτῶν (Μισνὰ Σεβιὶθ Ι' 1) καὶ τοῦ Φίλωνος, οἱ σύγχρονοι ἐξηγηταὶ παραδέχονται μᾶλλον προσωρινὸν τὸν χαρακτῆρα τῆς οἰκονομικῆς ταύτης διευκολύνσεως.

Ὁ θεσμὸς τῆς ἀναπαύσεως φαίνεται ὅτι δὲν ἐτηρήθη κανονικῶς καθ' ὅλην τὴν περίοδον τῆς προβαβυλωνιακῆς ἀνεξαρτησίας τῶν Ἰσραηλιτῶν, οὕτως ὥστε ἡ Χαναναία γῆ ἠδυνήθη, ἀμέσως μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν, κατὰ τὴν βιβλικὴν ἔκφρασιν «τὰ σάββατα αὐτῆς σαββατῆσαι» (Β' Παραλειπ. ΛΣΤ' 21). Μὲ τὴν ἐπιστροφὴν ὅμως ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἐπανῆλθεν ὁριστικῶς ἐν ἰσχύϊ ὁ θεσμὸς τῆς τε ἀναπαύσεως καὶ ἀφέσεως (Β' Ἔσδρ Α' 31), τηρηθεὶς πιστῶς μέχρι τῆς ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς, ὡς μαρτυροῦν πάμπολλα χωρία τοῦ Ἰωσήπου (Ἰουδ. ἀρχαιολ. ΙΑ' 8—6, ΙΒ' κλπ. Ἰουδ. πόλεμοι Α' 2—4), αὐτὸς δ' οὗτος ὁ Τάκιτος (Hist. V. 4).

Ὡς πρὸς τὸν οἰκονομικὸν χαρακτῆρα τοῦ θεσμοῦ τῆς ἀφέσεως, ὁ μέγας νομοδιδάσκαλος Χιλλὲλ εἶχεν ἐπινοήσει σοφὴν μέθοδον, δι' ἧς ὁ δανειστὴς διετήρει πάντοτε τὸ δικαίωμα τῶν οἰκονομικῶν αὐτοῦ ἀπαιτήσεων (βλ. λ. *προσβολή*).

Ἑπτὰ συνεχεῖς σαββατικαὶ περίοδοι κατέληγον εἰς ἓν *ἰωβιλαῖον* (50ὸν ἔτος).

Χάρις εἰς ὡρισμένην χρονολογικὴν σύμπτωσιν μεταξὺ διαφόρων ἱστορικῶν ἐπεισοδίων καὶ τινων

Digitized by Google

«ἐνιαυτῶν ἀναπαύσεως» κατέστη δυνατὸς ὁ καταρτισμὸς τοῦ κύκλου τῶν σαββατικῶν ἐτῶν. Οὕτω γνωρίζομεν ὅτι τὰ ἔτη 164 — 163, 38 — 37 π. Χ., 26—27, 33—34, 68—69 μ. Χ. ὑπῆρξαν ἔτη ἀφέσεως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Fr. Buhl*, La Société israélite d'après l'A. Test., γαλλ. μετ. σ. 171, 172, Paris 1904.— *Bähr*, Symbolik des mosaischen Cultus, t. II, σελ. 570, Heidelberg 1839. — *Zuckermann*, Ueber Sabbathjahrcyklus und Jobelperiode, Breslau 1857. — *Caspari*, Die geschichtlichen Sabbathjahre ἐν Studien und Kritiken σελ. 181—190 (1876) καὶ ἄλλα.

Γ. ΕΛΙΓΙΑ

—**ἐνιαυτὸς** ***πένθιμος*** *[Ἀστ. Δίκ.]*· βλ. *πένθιμος* ἐνιαυτός.

ἐνιαχοῦ· ἐπίρρ. τοπ., ἐν ἐνίοις τόποις, κάπου-κάπου: «ἐνιαχοῦ τῆς Ἀττικῆς, —τῆς Ἑλλάδος, —τῆς χώρας»· || «ἐνιαχοῦ τοῦ Θουκυδίδου, — τοῦ Πλάτωνος κτλ.» εἰς χωρία τινὰ τῶν βιβλίων των.

ἐνίδρυσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐνιδρύειν, ἐγκαθίδρυσις, ἵδρυσις.

ἐνιδρύω, ἀόρ. *ἐνίδρυσα—ἐνιδρύθην,* παθ. μετχ. *ἐνιδρυμένος*· ἐγκαθιδρύω, ἱδρύω, τοποθετῶ, θεμελιῶ.

ἐνίημι· ἵημι, ῥίπτω, βάλλω ἐντός τινος, ἐγχύνω, ἐμβάλλω δι' ἐνέσεως.

ἐνίθαρος (ὁ) (Enitharus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *νωτονηκτιδῶν*, περιλαμβάνον ὑδροβίους κορέους, ὧν οἱ πλεῖστοι ἰθαγενεῖς τῶν περὶ τὴν Μαλαισίαν χωρῶν. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἓξ εἴδη, ὧν γνωστότερον ὁ *ἐνίθαρος ὁ στικτὸς* (Enitharus maculatus), ὅστις ἔχει μέγεθος μέτριον, κεφαλὴν πλατεῖαν, ἀπεστρογγυλωμένην καὶ πεπιεσμένην ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, κεραίας βραχυτάτας καὶ λίαν διισταμένας ἀλλήλων, θώρακα εὐρύτατον, σῶμα ἀπεστρογγυλωμένον κατὰ τὰ πλάγια καὶ ἀπολῆγον ὀπίσω εἰς αἰχμηρὰν ἄκανθαν, τὰ δύο πρῶτα ζεύγη τῶν ποδῶν παχέα καὶ βραχύτατα, τὸ τρίτον ζεῦγος ἐπιμηκέστατον, χρῶμα δὲ τεφρόν, μὲ τρεῖς ἐπιμήκεις κηλῖδας κατὰ τὸ ἄνω τμῆμα τῆς ῥάχεως καὶ τρεῖς κατὰ τὸ κάτω. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Μαδαγασκάρην.

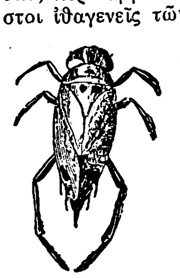

Ἐνίθαρος ὁ στικτός.

Δ. Ν. Π.

Ἐνικεύς. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρεται παρὰ Πινδάρῳ νικητής τις τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων.

Κ. Μ. Κ.

ἔνικμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων ἰκμάδα, ὑγρός· ἀντίθ. *ἄνικμος*: «ἔνικμος γῆ».

ἔνικμος (ὁ) (Enicmus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κρυπτοφαγιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ζῶντα πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς καὶ ἐνδιαιτώμενα ἐπὶ σεσηπότων κυρίως ξύλων, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐντὸς τῶν οἰκιῶν. Δ.Ν.Π.

ἐνικόγναθος (ὁ) (Henicognathus) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀναρριχητικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ψιττακιδῶν*, περιλαμβάνον ψιττακοὺς μετρίου μεγέθους μὲ σῶμα εὔρωστον, κεφαλὴν μετρίου μεγέθους, ῥάμφος μέτριον καὶ λεπτόν, οὐρὰν στενὴν καὶ μακρὰν καὶ χρῶμα πράσινον ἢ φαιὸν μετὰ ποικίλων ἀποχρώσεων καὶ πυρρῶν ἢ κυανῶν κηλίδων. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *ἐνικόγναθος ὁ λεπτόρρυγχος* (Henicognathus leptorhynchus), ὅστις ἔχει μέγεθος μᾶλλον μέγα, χρῶμα πράσινον κατὰ τὴν ῥάχιν μὲ πυροξάνθους κηλῖδας, ἐρυθρὸν κατὰ τὰς παρειὰς καὶ τὴν οὐράν, καὶ κυανοῦν κατὰ τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ ἄκρα τῶν πτερύγων. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Χιλὴν καὶ τὸν Μαγελάνειον πορθμόν.

Ἐνικόγναθος ὁ λεπτόρρυγχος.

Δ. Ν. Π.

ἔνικον (τὸ) (Enicum) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυϊδῶν*. Περιλαμβάνει μικρὰς μυίας μὲ σῶμα μελανόν, κεκαλυμμένον ὑπὸ ἀραιῶν μικρῶν κιτρίνων τριχῶν. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος χώρας.

Δ. Ν. Π.

Ἐνικονίαι *[Ἀρχ. Παρ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος καὶ πόλισμα τῆς Κορσικῆς ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (Didot 187,9). Ταυτότης ἄγνωστος. Σ.Ε.Λ.

ἐνικόπους (ὁ) (Henicopus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαλακοδέρμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *δασυτιδῶν*, περιλαμβάνον εὐμεγέθη ἔντομα μὲ σῶμα πολυτριχωτόν. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἐνδιαιτώμενα ἐπὶ τῶν ἀνθέων, ὧν ἀξιολογώτερον ὁ *ἐνικόπους ὁ τραχὺς* (Henicopus hirtus), ὅστις ἔχει μῆκος 5 χιλιοστομέτρων περίπου, κεφαλὴν τριγωνικὴν καταλήγουσαν εἰς ἀμβλὺ ῥύγχος, κεραίας μετρίου μήκους καὶ ἀκανθωτάς, θώρακα ἀπεστρογγυλωμένον, κοιλίαν μᾶλλον τετραγωνικήν, στενοτέραν κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτῆς τμῆμα καὶ πλατυτέραν κατὰ τὸ κατώτερον, πόδας ἰσχυρούς, μετρίου μεγέθους καὶ χρῶνα μελανόφαιον. Ἴδιον χαρακτηριστικὸν αὐτοῦ γνώρισμα εἶναι αἱ ἄκανθαι, τὰς ὁποίας φέρει κατὰ τὴν περιφέρειαν τοῦ θώρακος καὶ τῆς κοιλίας. Εἶναι κοινὸν ἔντομον ἐν Εὐρώπῃ. Δ.Ν.Π.

ἐνικόρνις (ἡ) (Henicornis) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀναβατιδῶν*, περιλαμβάνον πτηνὰ μετρίου μεγέθους, ἰθαγενῆ τῆς Χιλῆς. Τὸ γένος περιλαμβάνει δύο εἴδη, ὧν γνωστότερον ἡ *ἐνικόρνις ἡ μελάνουρος* (Henicornis melanura), ἥτις ἔχει σῶμα μᾶλλον εὔρωστον, ἀνάστημα μικρόν, κεφαλὴν λεπτήν, ῥάμφος λεπτὸν καὶ ἐπίμηκες, πτέρυγας βραχείας, οὐρὰν ἀρκούντως μεγάλην καὶ χρῶμα ὑπόλευκον κατὰ τὰ κάτω μέρη τοῦ σώματος, φαιὸν μὲ λευκὰς κηλῖδας ἐπὶ τῆς ῥάχεως καὶ μέλαν κατὰ τὴν οὐράν.

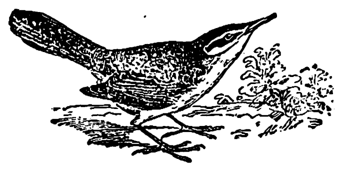

Ἐνικόρνις ἡ μελάνουρος.

Δ. Ν. Π.

ἑνικός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἑνός, ὁ σημαίνων ἕν τι, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸν *πληθυντικόν*: «ἑνικὸς ἀριθμὸς τῶν ὀνομάτων,—ῥημάτων», «ὄνομα ἑνικόν».—Ἐπίρρ. ***ἑνικῶς***· καθ' ἑνικὸν ἀριθμόν: «πρὸς τοὺς οἰκείους ὁμιλοῦν ἑνικῶς».

— **ἑνικὸς** ***ἀριθμὸς*** *[Γραμματ.]*. Καλεῖται οὕτως ὁ ἀριθμός, ὁ ὁποῖος χρησιμεύει πρὸς δήλωσιν *ἑνὸς* προσώπου, ζῴου ἢ πράγματος: τὸ παιδὶ ἢ ἕνα παιδί, ἡ γυναῖκα, ὁ δρόμος, τὸ ἀρνὶ κλ. ἢ καὶ πολλῶν πραγμάτων περιληπτικῶς ἐννοουμένων (περιληπτικὰ ὀνόματα): ἡ δωδεκάς, ἡ ἑκατοντάς, ἡ χιλιάς κ. λ., ὁ δῆμος, ὁ λαός, ὁ στρατός, τὸ πλῆθος κ. λ. καὶ παρ' ἡμῖν ἡ κλεφτουριὰ=οἱ κλέφτες, «πολλὴ Τουρκιὰ ἐπλάκωσε μαύρη σὰν καλιακούδα» =πολυάριθμοι Τοῦρκοι, ἡ φτωχολογιὰ=οἱ φτωχοὶ κ. λ. κ. λ.

Διάφορα ὀνόματα, τὰ ὁποῖα ἐκ φύσεως δὲν εἶναι ἐπιδεκτικὰ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ, ἀπαντοῦν συνήθως καθ' ἑνικὸν ἢ ἀποκλειστικῶς καθ' ἑνικὸν ἀριθμόν, ὅπως λ. χ. τὰ ἀφῃρημένα οὐσιαστικά: ἡ δικαιοσύνη, ἡ φιλία, τὸ κάλλος, ἡ πονηρία, ἡ παιδεία, ἡ ἐκπαίδευσις, ἡ μόρφωσις κλ. Ἀλλὰ τὰ ὀνόματα ταῦτα δύνανται νὰ λεχθοῦν καὶ κατὰ πληθυντικὸν ἀριθμόν, ὁσάκις πρόκειται νὰ δηλωθοῦν διάφορα εἴδη ἢ διάφορα μέρη, διάφοροι περιπτώσεις κ. λ. τῆς δι' αὐτῶν δηλουμένης ἐννοίας, λ. χ. «(ἔρις τε φίλη) πόλεμοί τε μάχαι τε», «λελασμένος ἱπποσυνάων» (παρ' Ὁμήρῳ) κ. λ., «δεσμοὺς καὶ θανάτους καὶ χρημάτων ἀφαιρέσεις», «ἐν μέσαις ταῖς εὐφροσύναις ἀναστρέφεσθαι» κ. λ., καὶ παρ' ἡμῖν: οἱ ὀμορφιὲς (τοῦ τάδε ποιήματος, τόπου κ. λ.), «τί πονηριὲς ποῦ ξέρει!», «τί φασαρίες ποῦ ἔχεις!», «'ς τὲς χαρές σου!», «εἶπεν ἕνα σωρὸ ἀνοησίες» κ. λ. Ἐπίσης καθ' ἑνικὸν λέγονται συνήθως τὰ ὕλης δηλωτικὰ ὀνόματα, λ. χ. «γλῶσσαι πυρός», «στῆλαι μαρμάρου» κλ., «πέντε τσουβάλια ζάχαρι», «τρεῖς ὀκᾶδες γάλα», ἔτι δὲ τὰ κύρια ὀνόματα: ὁ Γεώργης, ὁ Νῖκος, τὸ Μεσολόγγι, ἡ Θεσσαλονίκη κ. λ., κατὰ τὰ ὁποῖα καὶ τὰ πρότερον κατὰ πληθυντικὸν λεγόμενα: Ἀθῆναι, Θῆβαι, κ. λ. μετετράπησαν εἰς ἑνικά: ἡ Ἀθήνα, ἡ Θήβα κ. λ., ὡς δηλωτικὰ *μιᾶς* πόλεως. [Περὶ τῆς χρήσεως τῶν κυρίων ὀνομάτων καὶ κατὰ πληθ. ἀριθμὸν βλ. *πληθυντικὸς* (ἀριθμός).]

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

ἐνίκουρος (ὁ) (Enicurus) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ᾠδικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *σεισοπυγιδῶν*, περιλαμβάνον πτηνὰ ἰθαγενῆ τῶν Ἰνδιῶν. Ἐκ τῶν 12 εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος γνωστότερον εἶναι ὁ *ἐνίκουρος ὁ πεπλοφόρος* (Enicurus velatus), ὅστις ἔχει σῶμα λεπτὸν καὶ ἐπίμηκες, κεφαλὴν μᾶλλον μικρὰν καὶ ἀπεστρογγυλωμένην, ῥάμφος μέτριον καὶ λεπτόν, πόδας ὑψηλοὺς καὶ λεπτοὺς μετὰ μακρῶν δακτύλων καὶ ἀνεπτυγμένων ὀνύχων, πτέρυγας μακρὰς καὶ οὐρὰν μακροτάτην καὶ διχαλωτήν. Ὁ χρωματισμός του εἶναι κατὰ τὸ ἄνω μέρος τῆς κεφαλῆς μελανός, μὲ λευκὴν κηλῖδα κατὰ τὸ μέσον τῆς κεφαλῆς, ῥάχιν κυανομελανὴν μὲ λευκὰ διαποικίλματα καὶ οὐρὰν μελανόφαιον μετὰ μεγάλων λευκῶν κηλίδων. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Ἰάβαν.

Ἐνίκουρος ὁ πεπλοφόρος.

Δ. Ν. Π.

Ἐνιννοῦ *[Βιβλ.]*. Ἱερὸν τοῦ Νινγιρσοῦ ἀνακτισθὲν ὑπὸ τοῦ Οὐρουκαζίνα, ἡγεμόνος τῆς Λαγκάς. Ἀλλὰ θαυμάσιον εἰς διαστάσεις καὶ κόσμησιν τὸν ἀνέκτισεν ὁ περιώνυμος Γουδέα; κατόπιν ὀνείρου, τοῦ ὁποίου τὰ σφηνοειδῆ κείμενα μᾶς διέσωσαν τὰς λεπτομερείας.

ἔνιοι, —*αι,* —*α*· τινές, μερικοί: «ἔνιοι τῶν ἀνθρώπων, — τῶν ἰατρῶν». [Ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τοῦ ἔνι οἳ=ἔστιν οἵ, ἐξενεχθέντος ὑφέν: *ἔνιοι*.]

ἐνίοτε· ἐπίρρ. χρον., κάποτε, πότε-πότε, εἰς περιστάσεις τινάς, μερικὲς φορές: «μᾶς ἐπισκέπτεται ἐνίοτε», «ἐνίοτε ἀπουσιάζει». [Ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τοῦ ἔνι ὅτε=ἔστιν ὅτε.]

Ἐνιπαῖον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους (*Λυκόφρ.* 722), ἀπὸ τῆς Λουκανίας, νοτίως τῆς Ποσειδωνίας Παιστοῦ (*Στράβ.* 209,12) καὶ ΝΑ κέρας τοῦ Ποσειδωνιάτου ἢ Παιστανοῦ κόλπου. Φερόμενον καὶ ὡς *Ποσίδειον*, εἶναι τὸ σύγχρονον *Πούντα Λικόζα* (Punta Licosa: 40° 15' Β, μῆκ. 14° 54' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1842: Naples to cape Bonifati) ΝΑ κέρας τοῦ κόλπου τοῦ Σαλέρνο.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἐνιπεὺς *[Μυθολ.]*.—1) Ἐπωνυμία τοῦ Ποσειδῶνος, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐτιμᾶτο ἐν Μιλήτῳ.—2) Ποταμία θεότης ἐν Θεσσαλίᾳ. Τυρὼ ἡ θυγάτηρ τοῦ Σαλμωνέως ἠγάπα αὐτὸν ὡς τὸν ὡραιότερον τῶν ποταμίων θεῶν. Διὰ τοῦτο ἔλαβε τὴν μορφὴν αὐτοῦ ὁ Ποσειδῶν, ὅτε ἀπέκτησε μετ' αὐτῆς τὸν Πελίαν καὶ τὸν Νηλέα (Ὁ*μ.* Ὀδ. λ 238).—3) Ποτάμιος θεὸς ἐν Ἤλιδι, ἔνθα παρὰ τὴν πόλιν καὶ τὴν κρήνην Σαλμώνην ὁμοίως τίθεται ὁ μῦθος τοῦ Σαλμωνέως καὶ τῆς Τυροῦς (*Στρ.* 6,356).

ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

Ἐνιπεὺς *[Γεωγρ.]*. Παραπόταμος τοῦ Ἀλφειοῦ ἐν Ἠλείᾳ. Πηγάζει ἀπὸ τοῦ ὄρους Φολόη διὰ δύο βραχιόνων, ὧν ὁ εἷς ῥέων ἀπ' ἀνατολῶν καλεῖται *Λατσαΐκός*, ὁ δ' ἕτερος ἀπὸ βορειοδυτικῶν *Καρατουλέϊκος*, οἵτινες ἑνοῦνται παρὰ τὴν θέσιν Καρούτα. Ἐκεῖθεν προχωρεῖ πρὸς νότον μέχρι τοῦ χωρίου Κούκουρα, ἀνατολικῶς τοῦ ὁποίου χύνεται εἰς τὸν Ἀλφειόν. Ἔχει ἀρκετὸν ὕδωρ τὸν χειμῶνα, ὀλίγον δὲ κατὰ τὸ θέρος.

—**Ἐνιπεὺς** *[Γεωγρ.]*. Παραπόταμος τοῦ θεσσαλικοῦ *Πηνειοῦ* (βλ. λ.) ὀνομαζόμενος πρότερον *Τσαναρλῆ τσάϊ*. Πηγάζει ἀπὸ τοῦ ὀρεινοῦ χώρου Μετερίζια-Πλακωτὰ τῆς Ὄθρυος (παρὰ τὴν Γούραν). Διευθύνεται πρὸς βορρᾶν μέχρι τοῦ Ὀρμανλὶ (Α. τῆς Φαρσάλου), ἔνθα ἐξέρχεται ἐκ τῆς ὀρεινῆς περιοχῆς καὶ ὁπόθεν στρέφεται διευθυνόμενος πρὸς τὰ βορειοδυτικὰ καὶ συμβάλλει τῷ Πηνειῷ, ὀλίγον κατωτέρω τῆς γεφύρας Ἀλῆ Ἐφένδη, παρὰ τῇ δυτικῇ ἐξόδῳ τοῦ παραποταμίου στενοῦ τοῦ Ζάρκου, ἀφοῦ πρότερον ἀπὸ τῆς δυτικῆς αὐτοῦ ὄχθης δεχθῇ τὰ ὕδατα τοῦ Ἀπιδανοῦ (Φαρσαλίτου), τοῦ Ὀνοχώνου (Σοφαδίτου), τοῦ Καλέντζη καὶ τοῦ Παμίσου (Μπλιούρη). Ἔχει μῆκος περὶ τὰ 110 χλμ., πλάτος περὶ τὰ 20—40 μ., ταχύτητα ῥοῦ, ἐν τῇ μέσῃ καὶ κάτω κοιλάδι αὐτοῦ, περίπου 1, 2 μ. κατὰ 1'', καὶ βάθος ὕδατος, ἐν τῇ κάτω κοιλάδι, περὶ τὸ 1, 5. Παρὰ τὸν Ἐνιπέα ἐγένετο τῇ 9 Αὐγούστου τοῦ ἔτους 48 π. Χ. ἡ ἐν Φαρσάλῳ ἐπιλεγομένη μάχη μεταξὺ Πομπηΐου καὶ Ἰουλίου Καίσαρος, ἣν ὅμως ὁ στρατηγὸς Β. Δούσμανης μεταθέτει ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ «Θεσσαλία» (σελ. 151—164) εἰς τὴν Μητρόπολιν (Παλιόκαστρον), παρὰ τὴν Καρδίτσαν. Τῇ 23 Ἀπριλίου 1897 συνήφθη ὁμοίως παρὰ τὸν Ἐνιπέα (*Δρίσκιοϊ-Ταταρ*) ἡ ἐν Φαρσάλῳ ἐπικληθεῖσα μάχη μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων. Ν. Κ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

ἑνισμὸς (ὁ) (Monismus) *[Φιλοσ.]*· βλ.λ. *μονισμός.*

Ἐνίσπη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Τοποθεσία ἐν Ἀρκαδίᾳ, ἧς ἡ τοπωνυμία ἀναφέρεται παρ' Ὁμήρῳ (Ἰλ. Β, 606). Τὴν ταυτότητά της δὲν εἶχεν ἀνεύρει ὁ Στράβων (*Didot* 333, 46). Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Παυσανίου, ἐν τούτοις, ὑπετίθετο παρά τινων ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ποταμίας νήσου, ἐν τῷ Λάδωνι, τοῦθ' ὅπερ πειστικῶς ἀποκρούει (Ἀρκαδικὰ Η, κε, 12) ὁ γεωγράφος. «Οἱ δὲ ἡγηνται τὴν Ἐνίσπην καὶ Στρατίην τε καὶ Ῥίπην, τὰς ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου κατειλεγμένας, γενέσθαι νήσους ποτὲ ἐν τῷ Λάδωνι, ὑπὸ ἀνθρώπων κατοικουμένας· ἃ οἱ πεπιστευκότες μάταιοι ἔστωσαν. Οὐ γὰρ ἄν ποτε οὐδὲ νηΐ παρισουμένας πορθμίδι παράσχοιτο Λάδων νήσους.... Μέγεθος δ' οὐ τοσοῦτος ὥστε ἐν αὐτῷ καὶ νήσους ἀναφαίνεσθαι». Ὡς εἰκός, καὶ τανῦν ἡ ταυτότης της παραμένει, κατὰ μείζονα δ' ἔτι λόγον, ἄγνωστος.

Σ. Ε. Λ.

ἐνίσταμαι· ἐναντιοῦμαι, ἀντιτίθεμαι πρός τι, ἀνθίσταμαι· || ἰδίᾳ ἐν τῇ δικαστικῇ γλώσσῃ, κάμνω ἔνστασιν, προτείνω λόγους αἴροντας τὸ τιθέμενον: «ἐνίσταμαι κατὰ τῆς κατηγορίας».

ἐνίσχυμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐνισχύειν, δυνάμωμα, βοήθημα.

ἐνίσχυσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐνισχύειν, τὸ διδόναι ἢ λαμβάνειν ἰσχύν, ἐπικουρία, βοήθεια: «ὑλικὴ—, ἠθικὴ ἐνίσχυσις»· || στρατιωτικὴ ἀποστολὴ

Digitized by Google

ἐπικουρικοῦ στρατοῦ: «ζητοῦνται ἐνισχύσεις», «ἐστάλη ἐνίσχυσις τοῦ ἀποσπάσματος».

—*[Τακτ.]* Ἐκαλοῦντο *ἐνισχύσεις* τὰ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ 1866 (καθ' ἣν διεμορφώθη ἡ νεωτέρα *γραμμικὴ τακτική*) μέχρι τοῦ 1916 τμήματα, τὰ παρακολουθοῦντα ἀπὸ μικρᾶς ἀποστάσεως τὴν γραμμὴν μάχης (ἄλυσιν ἀκροβολιστῶν), μὴ ἀναπτυσσόμενα ὅμως εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ἀλλ' ἕτοιμα ἵνα παρεμβληθῶσιν εἰς τὴν γραμμὴν μάχης, δηλαδὴ νὰ μεταβληθῶσιν ἐν καιρῷ εἰς ἀκροβολιστὰς (Ἑλλ. καν. πεζ. 1905 § 254, 1914 § 229). Ἐπρόκειτο περὶ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἡ παροχὴ ὁμοιομόρφου δασύτητος πυρὸς ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς τηρήσεως τοῦ αὐτοῦ ἀριθμοῦ βαλλόντων ἀνδρῶν, διὰ μείζονα δὲ δασύτητα ἀπῃτεῖτο μείζων ἀριθμὸς ἀνδρῶν (ἐποχὴ τῶν βραδυβόλων ὅπλων). Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1916, ὁπότε τὸ κύριον βασικὸν πῦρ τοῦ πεζικοῦ παρέχεται ὑπὸ τῶν αὐτομάτων ὅπλων (ἡ δασύτης ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ποσοῦ τῶν καταναλισκομένων πυρομαχικῶν), αἱ περὶ ἐνισχύσεως ἰδέαι ἤλλαξαν ῥιζικῶς. Ἐν πρώτοις, τὰ ὄπισθεν τοῦ *κλιμακίου πυρὸς* (τοῦ ἀντιστοίχου πρὸς τὴν παλαιὰν γραμμὴν μάχης κλιμακίου) τμήματα, ναὶ μὲν ἐξακολουθοῦσι δρῶντα κατὰ τρόπον καλούμενον καὶ σήμερον *ἐνίσχυσις*, ἀλλὰ χωρὶς αὐτὰ ταῦτα νὰ καλῶνται *ἐνισχύσεις*, ἀλλ' *ἐφεδρεῖαι* (Ἑλλ. καν. πεζ. 1924 § 82, Γαλλ. καν. πεζ. 1929 § 204). Ἐνῷ δὲ μέχρι τοῦ 1916 ἐνίσχυσις ἐσήμαινε τὴν παρέμβασιν τῶν τμημάτων τῶν καλουμένων *ἐνισχύσεων* ἐν τῇ γραμμῇ μάχης (ἁλύσει), ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἐντάσεως τοῦ πυρὸς καὶ ἔστιν ὅτε ἵνα συμπαρασύρῃ τὴν γραμμὴν ταύτην εἰς *ἅλμα* (Ἑλλ. καν. πεζ. 1905 § 258, 1914 § 238—240), σήμερον ἐνίσχυσις σημαίνει ὅλως διάφορον πρᾶγμα: ἢ χορήγησιν ἐπαρκῶν βλητικῶν μέσων (αὐτομάτων ὅπλων) εἰς ἀντικατάστασιν καταστραφέντων ἢ βλαβέντων τοιούτων τοῦ κλιμακίου πυρός, ἵνα τοιουτοτρόπως μὴ παρουσιάζῃ κενὰ τὸ πῦρ, δηλαδὴ μὴ παραμένωσιν ἐχθρικοὶ χῶροι ἄβλητοι, συνεπῶς μὴ παρουσιάζηται ἀδυναμία εἴτε πρὸς περαιτέρω προχώρησιν τῆς ἐπιθέσεως εἴτε πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς ἐπιθέσεως ὑπὸ τῆς ἀμύνης, ἢ βολὴν ἐπὶ ἐδαφικοῦ χώρου εὐρυτέρου (ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ πλάτους πάντοτε)· ἢ ἐπίτευξιν μείζονος διασταυρώσεως πυρῶν, δηλαδὴ εἰς ἐγγυτέραν ἀπόστασιν (Ἑλλ. καν. πεζ. 1924 § 91, Γαλλ. καν. πεζ. 1929 § 211), λαμβανομένης ὅμως πάντοτε φροντίδος, ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ μὴ ἐνισχύηται τὸ κλιμάκιον πυρὸς πρὶν ἢ ἐξακριβωθῇ ἂν ὑπάρχῃ ἀνυπαρξία ὑπεροχῆς πυρός, καθ' ὅσον ἡ ἀνακοπὴ τῆς περαιτέρω προχωρήσεως τῆς ἐπιθέσεως δὲν εἶναι πάντοτε λόγος δικαιολογῶν τὴν ἐνίσχυσιν, δεδομένου ὅτι αὕτη προέρχεται πολλάκις εἴτε λόγῳ ὑλικοῦ κωλύματος (συρματοπλέγματος, τάφρου κτλ.), ὁπότε ἡ ἐνίσχυσις εἶναι ἀνίσχυρος ν' ἄρῃ τὸν λόγον τῆς ἀνακοπῆς ταύτης, καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸν λόγον ἔχουσι τ' ἅρματα καὶ τὸ πυροβολικόν, εἴτε λόγῳ καταπτώσεως ἠθικοῦ, ὁπότε ἐπιβάλλεται ἀμέσως ἡ ἀντικατάστασις τῶν τμημάτων τοῦ κλιμακίου πυρός, ἀφ' ἑτέρου δὲ ν' ἀποφεύγηται ἡ ὑπέρβασις πυκνότητος αὐτομάτων ὅπλων, καθ' ὃ μέλλουσα νὰ συνεπιφέρῃ αὔξησιν τῆς τρωτότητος, χωρὶς ἐξ ἄλλου νὰ προσφέρῃ θετικὰ ἀντισταθμίσματα. Ἡ κατὰ τοιοῦτον τρόπον σημερινὴ ἐνίσχυσις εἶναι συνέπεια τοῦ ὅτι βασικὸν πῦρ τοῦ σημερινοῦ πεζικοῦ εἶναι τὸ παρεχόμενον ὑπὸ τῶν αὐτομάτων ὅπλων.

Ἡ ἐνίσχυσις ἐκτελεῖται σήμερον ἐφ' ὅσον μὲν πρόκειται περὶ ἀντικαταστάσεως βλαβέντων αὐτομάτων ὅπλων διὰ τάξεως τῶν ἐνισχυόντων τοιούτων ἐπὶ τῆς θέσεως τῶν ἀντιστοίχων των, δηλαδὴ τῆς τάξεως τῆς ἐνισχυούσης ὁμάδος ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς φθαρείσης, διότι οὐδέποτε πρόκειται περὶ ἀντικαταστάσεως αὐτομάτου ὅπλου μονομερῶς, ἀλλ' ὁλοκλήρου τῆς ὁμάδος, ἧς ἀποτελεῖ τὸν πυρῆνα, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ βολῆς ἐπὶ χώρου εὐρυτέρου διὰ τάξεως τῶν ἐνισχυόντων αὐτομάτων ἐπὶ τοῦ ἔχοντος ἀνάγκην πλευροῦ, ἐφ' ὅσον δὲ πρόκειται περὶ μείζονος διασταυρώσεως διὰ παρεντάξεως τῶν αὐτομάτων ὅπλων ἐπὶ καταλλήλων θέσεων τοῦ κλιμακίου πυρὸς (μείζονος συμπυκνώσεως τῶν αὐτομάτων ὅπλων)· καθ' ἁπάσας δὲ τὰς περιπτώσεις, οὐχὶ βεβαίως διὰ τῆς τάξεως τοῦ αὐτομάτου ὅπλου μονομερῶς, ἀλλ' ὁλοκλήρου τῆς ὁμάδος μάχης. Ἅμα πρόκειται περὶ ἐνισχύσεως γενικωτέρας φύσεως, ἐκτελουμένης συνήθως μεταξὺ ταγμάτων, τότε αὕτη ἐκτελεῖται ἢ δι' *ὑπερβάσεως* ἢ δι' *ἀντικαταστάσεως*, ὁπότε ἡ ὑπερβαινομένη ἢ ἀντικαθιστωμένη μονὰς συγκεντροῦται καὶ ἀποτελεῖ ἐφεδρείαν.

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

ἐνισχυτὴς (ὁ)· ὁ ἐνισχύων, ὁ παρέχων ἐνίσχυσιν, βοηθός, ἐπίκουρος.

—*[Ἀσύρμ. Τηλεγρ.]* Καλοῦμεν ἐν τῇ ἀσυρμάτῳ τηλεγραφίᾳ *ἐνισχυτὴν* (amplificateur, Verstärker, magnifier) συσκευὴν χρησιμεύουσαν ἐν τῇ λήψει πρὸς ἐνίσχυσιν ἀσθενῶν σημάτων.

Πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν σημάτων ἐν τῇ λήψει ἐπροτάθησαν κατὰ καιροὺς διάφοροι διατάξεις, αἵτινες ὅμως ἀπεδείχθησαν πρακτικῶς ἀνεπαρκεῖς, ἡ πρακτικὴ δὲ καὶ τελειωτικὴ χρησιμοποίησις τῶν ἐνισχυτῶν κατέστη τότε μόνον δυνατή, ἀφ' ἧς ἐποχῆς διεδόθη ἡ κατασκευὴ τῶν ἠλεκτρονικῶν σωλήνων μετὰ τριῶν ἠλεκτροδίων, καὶ ἐσπουδάσθησαν λεπτομερῶς αἱ ἰδιότητες αὐτῶν. Οἱ πρῶτοι τύποι ἐνισχυτῶν δι' ἠλεκτρονικῶν σωλήνων ἐνεφανίσθησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Παγκο-

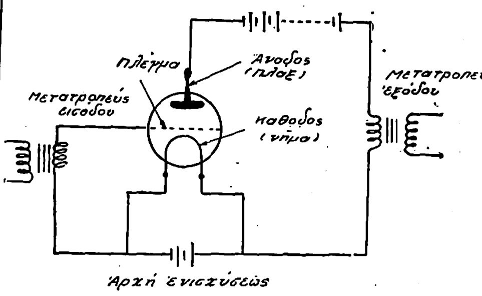

Σχ. 1. *Ἀρχὴ ἐνισχύσεως.*

σμίου πολέμου, χρησιμοποιηθέντες τὰ μέγιστα ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν σταθμῶν ἀσυρμάτου. Βραδύτερον, ἰδίᾳ μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου καὶ μετὰ τὰς ἐπελθούσας βελτιώσεις ἐν τῇ κατασκευῇ αὐτῶν, ἡ χρῆσίς των ἐγενικεύθη, σήμερον δ' ἀποτελεῖ ἀπαραίτητον ἐξάρτημα τῆς λήψεως εἰς ὅλας τὰς συγχρόνους ῥαδιοτηλεγραφικὰς ἐγκαταστάσεις.

Ἡ εἰσαγωγὴ τῶν ἐνισχυτῶν ἀποτελεῖ σπουδαιότατον σταθμὸν ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας, καθ' ὅσον διὰ τούτων κατέστη δυνατὴ ἡ λῆψις σημάτων ἐκπεμπομένων ἀπὸ μεμακρυσμένων σταθμῶν διὰ χρησιμοποιήσεως πλαισίων, διὰ τῶν ὁποίων οὐ μόνον ἡ ἐπιλογὴ τῶν σημάτων εἶναι τελειοτέρα, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπίδρασις τῶν ἀτμοσφαι-

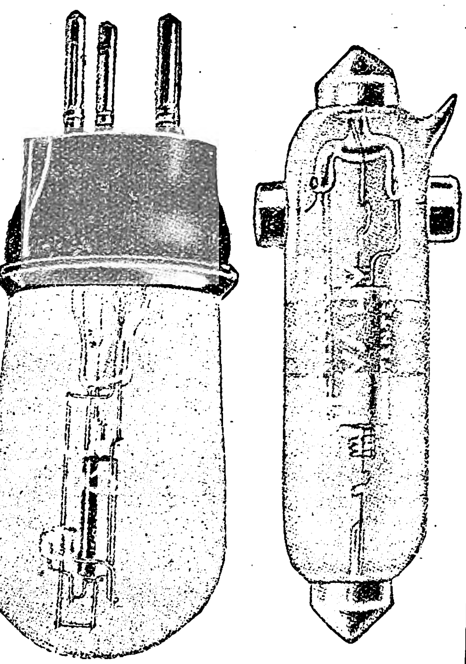

Σχ. 2. *Τύποι ἠλεκτρονικῶν σωλήνων χρησιμοποιουμένων ἐν τῇ κατασκευῇ ἐνισχυτῶν.*

ρικῶν αἰτίων κατὰ πολὺ μικροτέρα ἢ παρ' ὅσον κατὰ τὴν χρῆσιν ἀνοικτῆς κεραίας. Πρὸς τούτοις τὰ μέγιστα προήχθη διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν ἐνισχυτῶν ἡ λῆψις τῶν μεμακρυσμένων ῥαδιοφωνικῶν σταθμῶν. Οἱ πρὸς λῆψιν τῶν ῥαδιοσυναυλιῶν χρησιμοποιούμενοι δέκται, οἱ γνωστοὶ παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸν ὅρον «ῥαδιόφωνα», ὡς οὐσιῶδες ἐξάρτημα φέρουσιν ἐνισχυτὴν δι' ἠλεκτρονικῶν σωλήνων. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐξ ἄλλου διεδόθη ἡ χρησιμοποίησις τῶν ἐνισχυτῶν καὶ εἰς ἄλλους κλάδους, π. χ. ἐν τῇ ἐνσυρμάτῳ τηλεφωνίᾳ ἔνθα χρησιμοποιοῦνται λίαν ἐπιτυχῶς εἰς τὰς ὑπεραστικὰς ἐγκαταστάσεις.

Ἡ ἐνίσχυσις ἀσθενῶν ῥευμάτων, ἡ προκαλουμένη

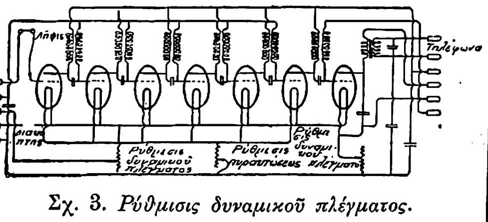

Σχ. 3. *Ρύθμισις δυναμικοῦ πλέγματος.*

ὑπὸ ἠλεκτρονικοῦ σωλῆνος μετὰ τριῶν ἠλεκτροδίων, ἐρείδεται ἐπὶ τῆς σπουδαιοτάτης ἰδιότητος, ἣν οὗτος κέκτηται, ὅτι μικραὶ μεταβολαὶ τοῦ δυναμικοῦ τοῦ πλέγματος προκαλοῦν μεγάλας μεταβολὰς τοῦ ῥεύματος ἐν τῷ κυκλώματι τῆς ἀνόδου. Οὕτως, ἐὰν μεταξὺ τοῦ πλέγματος καὶ τῆς καθόδου ἠλεκτρονικοῦ σωλῆνος μετὰ τριῶν ἠλεκτροδίων ἐφαρμόσωμεν πηγὴν λίαν μικρᾶς ἰσχύος, δι' ἧς προκαλοῦμεν μικροτάτας μεταβολὰς τοῦ δυναμικοῦ τοῦ πλέγματος ἑκατέρωθεν τῆς τιμῆς τῆς ἀντιστοιχούσης εἰς τὸ σημεῖον λειτουργίας τοῦ σωλῆνος, ἀναφαίνονται ἐν τῷ κυκλώματι τῆς ἀνόδου ἰσχυρόταται μεταβολαὶ τοῦ ῥεύματος ἀνόδου. Ἡ ἐνίσχυσις αὕτη τοῦ ἀρχικοῦ ῥεύματος γίνεται δαπάναις τῆς συστοιχίας ὑψηλῆς τάσεως ἀνόδου. Ἡ παρατιθεμένη εἰκὼν (1) δεικνύει σχηματικῶς ἁπλουστάτην διάταξιν ἐνισχύσεως. Τὸ πρὸς ἐνίσχυσιν ῥεῦμα διαβιβάζεται διὰ τοῦ πρωτεύοντος μετατροπέως, οὗτινος τὸ δευτερεῦον συνδέεται πρὸς τὸ πλέγμα καὶ τὴν κάθοδον τοῦ σωλῆνος, καὶ ὅστις καλεῖται μετατροπεὺς εἰσόδου. Εἰς τὸ κύκλωμα τῆς ἀνόδου συνδέεται τὸ πρωτεῦον ἑτέρου μετατροπέως (μετατροπέως ἐξόδου), ἀπὸ τῶν ἀκροδεκτῶν τοῦ ὁποίου λαμβάνομεν τὸ ἐνισχυθὲν ῥεῦμα.

Εἴδη ἐνισχυτῶν. Γενικῶς οἱ ἐνισχυταὶ οἱ χρησιμοποιούμενοι ἐν τῷ ἀσυρμάτῳ τηλεγραφίᾳ πραγματοποιοῦνται οὐχὶ δι' ἑνὸς ἠλεκτρονικοῦ σωλῆνος, ἀλλὰ διὰ πολλῶν τοιούτων, ἤ, ὡς συνήθως λέγομεν, διὰ πολλῶν βαθμίδων, καὶ τοῦτο πρὸς ἐπιτυχίαν μεγαλυτέρας ἐνισχύσεως. Πρὸς τοῦτο τὸ διὰ τοῦ πρώτου σωλῆνος ἐνισχυθὲν ῥεῦμα διαβιβάζεται ἀκολούθως διὰ δευτέρου σωλῆνος, ἔνθα ὑφίσταται νέαν ἐνίσχυσιν ἀκολούθως διὰ τρίτου, τετάρτου κ. ο. κ. Ὁ τρόπος καθ' ὃν συνδεσμολογοῦνται μεταξύ των οἱ σωλῆνες πρὸς μεταβίβασιν τοῦ ῥεύματος ἐκ τοῦ ἑνὸς πρὸς τὸν ἕτερον καλεῖται γενικῶς σύζευξις καὶ πραγματοποιεῖται κατὰ διαφόρους μεθόδους, εἴτε διὰ μετατροπέως, εἴτε διὰ συνδυασμοῦ συμπυκνωτοῦ καὶ ἀντιστάσεως, εἴτε διὰ συνδυασμοῦ μετατροπέως καὶ συμπυκνωτοῦ.

Τοὺς ἐν τῷ ἀσυρμάτῳ τηλεγραφίᾳ χρησιμοποιουμένους ἐνισχυτὰς διακρίνομεν εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας: εἰς ἐνισχυτὰς ὑψηλῆς συχνότητος καὶ εἰς ἐνισχυτὰς χαμηλῆς συχνότητος.

Ἐνισχυταὶ ὑψηλῆς συχνότητος. Οὗτοι χρησιμοποιοῦνται πρὸς ἐνίσχυσιν ῥευμάτων ὑψηλῆς συχνότητος, ἤτοι τοῦ ἐν τῇ κεραίᾳ λήψεως ἀναπτυσσομένου ῥεύματος πρὶν ἢ τοῦτο μετατραπῇ διὰ τοῦ φωρατοῦ. Κατὰ συνέπειαν οἱ ἐνισχυταὶ ὑψηλῆς συχνότητος συνδέονται κατὰ κανόνα πρὸ τοῦ φωρατοῦ. Ἡ χρησιμοποίησις τῶν ἐνισχυτῶν τούτων ἐβελτίωσεν οὐσιωδῶς τὴν λῆψιν ἐν τῇ ἀσυρμάτῳ τηλεγραφίᾳ, αὐξάνεται δ' ἐξ αὐτῶν τὰ μέγιστα ἡ ἱκανότης τῆς ἐγκαταστάσεως. Ὄντως οἱ συνήθεις φωραταὶ παρουσιάζουσιν ἀνορθωτικὴν ἱκανότητα μόνον ἐφ' ὅσον τὸ πλάτος τοῦ ἐπ' αὐτῶν ἐπιδρῶντος ῥεύματος δὲν εἶναι κατώτερον ὡρισμένης ὁρικῆς τιμῆς. Πέραν τούτου οἱ φωραταὶ παύουν νὰ ἔχωσιν ἀνορθωτικὴν ἱκανότητα καὶ ἑπομένως ἡ λῆψις ἀσθενῶν σημάτων εἶναι παντελῶς ἀδύνατος. Διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως ὅμως ἐνισχυτοῦ ὑψηλῆς συχνότητος ἡ λῆψις τῶν ἀσθενῶν σημάτων καθίσταται ἐπίσης δυνατή, διότι διὰ τοῦ ἐνισχυτοῦ ὑψηλῆς συχνότητος ἐνισχύεται τὸ ἀσθενὲς ῥεῦμα μέχρι σημείου τοιούτου, ὥστε ὁ φωρατὴς νὰ παρουσιάζῃ διὰ τοῦτο ἀνορθωτικὴν ἱκανότητα.

Διὰ τῶν ἐνισχυτῶν ὑψηλῆς συχνότητος κατέστη δυνατὴ ἡ λῆψις διὰ πλαισίων μικροτάτων διαστάσεων, τοῦθ' ὅπερ πρότερον ἦτο ἀδύνατον ἕνεκα τῆς ἀσθενοῦς ἐνεργείας, ἣν προσελάμβανον τὰ πλαίσια ἐκ τῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων.

Ἡ παρατιθεμένη εἰκὼν (3) δεικνύει ἐνισχυτὴν ὑψηλῆς συχνότητος δι' ἑπτὰ ἠλεκτρονικῶν σωλήνων, κατασκευῆς Μαρκόνι, ὧν αἱ ἓξ πρῶται λυχνίαι, ἀριθμούμεναι ἐξ ἀριστερῶν πρὸς δεξιά, ἀποτελοῦσιν ἐνισχυτὰς ὑψηλῆς συχνότητος, ἐνῷ ἡ ἑβδόμη ἀποτελεῖ φωρατήν. Διὰ καταλλήλου δὲ λήψεως ἐνδεικνυομένης ἐν τῇ εἰκόνι δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιῶμεν διὰ τὴν ἐνίσχυσιν ὑψηλῆς συχνότητος ἓξ ἢ ὀλιγωτέρους σωλῆνας.

Ἐνισχυταὶ χαμηλῆς συχνότητος. Οὗτοι χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ ἀσυρμάτῳ τηλεγραφίᾳ διὰ τὴν ἐνίσχυσιν ῥευμάτων χαμηλῆς συχνότητος, ἤτοι τοῦ ῥεύματος τοῦ προκύπτοντος ἐν τῇ λήψει μετὰ τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ ὑψηλῆς συχνότητος ῥεύματος ὑπὸ τοῦ φωρατοῦ· ὡς ἐκ τούτου δὲ κατὰ κανόνα συνδέονται ἐν τῇ λήψει μετὰ τὸν φωρατήν. Γενικῶς οἱ ἐνισχυταὶ χαμηλῆς συχνότητος πραγματοποιοῦνται τεχνικῶς ὡς καὶ οἱ τῆς ὑψηλῆς συχνότητος, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὰ διάφορα κυκλώματα αὐτῶν ὑπολογίζονται κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ προσαρμόζωνται πρὸς τὴν χαμηλὴν συχνότητα. Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ οἱ ἐνισχυταὶ χαμηλῆς συχνότητος πραγματοποιοῦνται διὰ δύο ἢ τὸ πολὺ τριῶν βαθμίδων, ἐν αἷς χρησιμοποιοῦνται δύο ἢ τρεῖς ἠλεκτρονικοὶ σωλῆνες.

Συνδυασμὸς ἐνισχυτῶν ἐν τῇ λήψει. Κατὰ τὴν λῆψιν ἐν τῇ ἀσυρμάτῳ τηλεγραφίᾳ γίνεται κατὰ κανόνα σύγχρονος χρῆσις ἐνισχυτῶν ὑψηλῆς καὶ χαμηλῆς συχνότητος. Χρησιμοποιεῖται δηλαδὴ ἐν ἀρχῇ ἐνισχυτὴς ὑψηλῆς συχνότητος, πρὸς ἐνίσχυσιν ὑψηλῆς συχνότητος διὰ πολλῶν βαθμίδων, ἀκολούθως δὲ τὸ ἐνισχυθὲν ῥεῦμα διαβιβάζεται διὰ φωρατοῦ, ἔνθα ὑφίσταται μετατροπὴν τῆς συχνότητος ἀπὸ ὑψηλῆς εἰς χαμηλὴν ἢ ἀκουστικὴν τοιαύτην, καὶ καταλήγει τέλος εἰς ἐνισχυτὴν χαμηλῆς συχνότητος διὰ μιᾶς ἢ δύο βαθμίδων, πρὸς

Digitized by Google

ὅν συνδέονται τ' ἀκουστικὰ ἐν περιπτώσει λήψεως δι' ἀκοῆς, ἢ τὰ ἀντίστοιχα μηχανήματα ἐν περιπτώσει γραφικῆς λήψεως.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ χρησιμοποίησις ἐνισχυτῶν γίνεται οὐ μόνον ἐν τῇ λήψει, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐκπομπῇ. Οὕτω μετὰ τὴν καταπληκτικὴν πρόοδον τῆς ἀσυρμάτου τηλεφωνίας πρὸς ἐκπομπὴν ραδιοσυναυλιῶν, κατεδείχθη ἡ ἀνάγκη τῆς κατασκευῆς πομπῶν, οἵτινες νὰ παρουσιάζωσιν ὅσον τὸ δυνατὸν σταθερὸν μῆκος κύματος. Τοῦτο πράγματι κατορθοῦται κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον. Ἐν ἀρχῇ παράγομεν ἠλεκτρικὰς ταλαντώσεις τῇ βοηθείᾳ παραγωγοῦ μικρᾶς ἰσχύος, οὗτινος διατηροῦμεν τὴν συχνότητα σταθερὰν τῇ βοηθείᾳ διαφόρων διατάξεων (ὡς π. χ. χαλαζίου, διαπασῶν, ἢ δι' ἠλεκτρικῆς διατάξεως). Ἀκολούθως τὴν οὕτω παραχθεῖσαν ταλαντευομένην ἐνέργειαν, τῇ βοηθείᾳ διαφόρων ἐνισχυτῶν, ἐνισχύομεν προοδευτικῶς μέχρι τῆς τιμῆς ἐκείνης, τῆς ἀναγκαιούσης διὰ τὴν ἐκ τῶν προτέρων καθορισθεῖσαν ἐμβέλειαν τοῦ πομποῦ. Οὕτως εἰς νεωτάτου τύπου πομποὺς αἱ ἀρχικαὶ ταλαντώσεις σταθεροποιημένης συχνότητος παρουσιάζουσιν ἰσχὺν 100 Watt περίπου, διὰ διαδοχικῶν δ' ἐνισχύσεων, τῆς πρὸς τοῦτο ἐνεργείας παρεχομένης ὑπὸ ἀντιστοίχων ἐξωτερικῶν πηγῶν, ἡ ἀρχικὴ ἰσχὺς ἐνισχύεται μέχρι τῆς τιμῆς 16 Kilowatt, τῆς ἀπαιτουμένης δι' ἐκπομπὴν μεγάλης ἐμβελείας. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

ἐνισχυτικος, *—ή, —όν*· ὁ κατάλληλος ἢ ἁρμόδιο πρὸς ἐνίσχυσιν, ὁ ἐνισχύων, ἐπικουρικός. —Ἐπίρρ. ***ἐνισχυτικῶς.***

ἐνισχύω, ἀόρ. *ἐνίσχυσα—ἐνισχύθην,* παθ. μετχ. *ἐνισχυμένος*· καθιστῶ τινα ἰσχυρότερον, ἐπικουρῶ, βοηθῶ, ἐνδυναμώνω: «ἐνισχύω τὸν ἀδελφόν μου ἀποστέλλων εἰς αὐτὸν ὀλίγα χρήματα», «τὰ πράγματα ἐνισχύουν τὴν ὑπόνοιάν μου», «ἡ ἀμοιβὴ ἐνισχύει τὸν ζῆλον»· || «ἐνισχύθη τὸ μέτωπον διὰ νέων στρατευμάτων», «δὲν ἔχω πόθεν νὰ ἐνισχυθῶ», «ἐνισχύθησαν τὰ οἰκονομικὰ τῆς ἑταιρείας διὰ νέων ἑταίρων».

ἐνιώδιος (ὁ) *[Χημ.]*. Καλεῖται οὕτως ὁ περιέχων ἰώδιον. Χημική τις ἕνωσις προσλαμβάνει τὸν χαρακτηρισμὸν ἐνιώδιος, ὅταν ἓν ἢ πλείονα ἄτομα αὐτῆς ἔχουσιν ἀντικατασταθῆ ὑπὸ ἀντιστοίχου ἀριθμοῦ ἀτόμων ἰωδίου ἄνευ μεταβολῆς τῆς συντάξεως τῶν λοιπῶν ἀτόμων. Σ. Γ.

Ἐνκὰμπ (Encamp) *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν ἓξ κοινοτήτων τῶν ἀποτελουσῶν τὴν δημοκρατίαν *Ἀνδόρρας* (βλ. λ.).

Ἐνκάουντερ (Encounter) *[Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς Νοτίου Αὐστραλίας, μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Μπερνούλι, Ζέρβη καὶ τῶν νήσων Καγγκουροῦ, εἰς 35° 30′ καὶ 37° πλ. Ν, 136° 40′ καὶ 137° 38′ μῆκ. Α. Εἰς αὐτὸν ἐκβάλλει ὁ ποταμὸς Μώρρεϋ, ἔχει δὲ ἐξαίρετα ἀγκυροβόλια. Δ. Δ.

Ἐνκαρναθιὸν ἢ ***Βίλια Ἐνκαρναθιὸν*** (Encarnacion ἢ Viila Encarnacion) *[Γεωγρ.]* Πόλις τῆς Παραγουάης πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. 12.500. Ἔχει ἀκμαῖον ἐμπόριον καὶ εἶναι σημαντικὸς ποτάμιος λιμήν. Κατὰ τὸ 1926 μέγα μέρος τῆς πόλεως κατεστράφη ὑπὸ κυκλῶνος, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐφονεύθησαν περὶ τοὺς 400 ἐκ τῶν κατοίκων. Ὁ νομὸς ἔχει 50.000 κατοίκους. Εἶναι χώρα δασώδης καὶ ἐξάγει ἄφθονον ξυλείαν. —Μ.

Ἔνκε (Encke), ***Ἔρντμανν.*** Γερμανὸς γλύπτης (1843—1896). Ἐμαθήτευσεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Καλῶν τεχνῶν τοῦ Βερολίνου καὶ παρὰ τῷ Ἀλβέρτῳ Βόλφφ, διεκρίθη δὲ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν κλασσικῶν κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνδριάντων. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται οἱ ἀνδριάντες τοῦ Jahn (1872), τοῦ μεγάλου ἐκλέκτορος (δημαρχεῖον Βερολίνου), ἕτερος τοῦ μεγάλου ἐκλέκτορος καὶ ὁ τοῦ Φρειδερίκου τοῦ Μεγάλου εἰς τὴν Ὁπλοθήκην τοῦ Βερολίνου. Ἐπὶ πλέον τὸ τεράστιον μαρμάρινον ἄγαλμα τῆς βασιλίσσης Λουΐζης τῆς Πρωσσίας (1880), εἷς ἀρχάγγελος εἰς τὸ ἐπιτάφιον παρεκκλήσιον τῆς Σαρλόττεμπουργκ καὶ ἡ σαρκοφάγος τοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου τοῦ Α′ καὶ τῆς αὐτοκρατείρας Αὐγούστας ἐν τῷ αὐτῷ παρεκκλησίῳ. Ἡ τεχνοτροπία τοῦ Ἔνκε ὑπῆρξε ρεαλιστική, ἀλλὰ καὶ πλήρης ποιητικοῦ τινος θελγήτρου. Ι. Μ. Π.

— **Ἔνκε** (Encke), ***Ἰωάννης-Φραγκῖσκος.*** Γερμανὸς ἀστρονόμος (1791—1865). Διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1822 διευθυντὴς τοῦ Ἀστεροσκοπείου Ζέεμπερκ παρὰ τὴν Γκότα, ὅπου συνετέλεσεν εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν «Ἀκαδημεικῶν ἀστρονομικῶν χαρτῶν». Τῷ 1825 ὠνομάσθη ἀστρονόμος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν καὶ διευθυντὴς τοῦ νέου ἀστεροσκοπείου τοῦ Βερολίνου, ὅπου παρέμεινε μέχρι τοῦ 1863. Εἰς τὸν Ἔνκε ὀφείλεται ὁ πρῶτος ἀσφαλὴς ὑπολογισμὸς τῆς παραλλάξεως τοῦ Ἡλίου ἐκ τῶν παρατηρήσεων τῶν διαβάσεων τῆς Ἀφροδίτης κατὰ τὸ 1761 καὶ 1769. Ὑπελόγισεν ἀκόμη τὴν τροχιὰν τοῦ ὑπὸ τοῦ Pons τὴν 26 Νοεμβρίου 1818 ἀνακαλυφθέντος κομήτου, ἔχοντος περίοδον 3 ½ ἐτῶν, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη ὡς ἐκ τούτου *κομήτης τοῦ Ἔνκε.* Ἀπὸ τοῦ 1830 διηύθυνε τὴν σύνταξιν τῆς «Βερολινείου ἀστρονομικῆς ἐπετηρίδος». Συνέγραψεν: «Ἡ ἀπόστασις τοῦ Ἡλίου» (1822 — 1824, εἰς 2 τόμ.). Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐξεδόθησαν αἱ «Ἀστρονομικαὶ Πραγματεῖαι» (1868, εἰς 3 τόμ.) καὶ «Συλλογὴ μαθηματικῶν καὶ ἀστρονομικῶν πραγματειῶν» (1888—1889, εἰς 3 τόμ.). —Β.

— **Ἔνκε** (Encke), ***γραμμὴ τοῦ***—*[Ἀστρον.]*· βλ.λ. *γραμμὴ* (τ. Η′ σ. 961 α′).

Ἔνκελ (Enkel, ***Ἔλσα.*** Ἠθοποιὸς καὶ χορεύτρια πτυχιοῦχος τοῦ ἐλαφροῦ μουσικοῦ θεάτρου, γεννηθεῖσα ἐν Γερμανίᾳ τῷ 1890 καὶ ἀποκατασταθεῖσα ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τοῦ 1913, ὅτε τὸ πρῶτον ἐπεσκέφθη τὴν ἑλληνικὴν πρωτεύουσαν μὲ τὸν θίασον Γκούτμαν, οὗτινος πρωταγωνίστρια ἦτο ἡ διάσημος τότε Μίλλα Τέρρεν. Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ἅμα τῇ ἐμφανίσει της ἐπὶ τῆς ἀθηναϊκῆς σκηνῆς, ἡ Ἔνκελ ἐνεθουσίασε τοὺς Ἀθηναίους, ὁ δὲ διευθυντὴς τῆς νεοσυστάτου τότε «ἑλληνικῆς ὀπερέττας» Παπαϊωάννου, βασιζόμενος εἰς τὴν τέχνην τῆς ξένης καλλιτέχνιδος καὶ τὰς πρὸς αὐτὴν συμπαθείας τοῦ ἀθηναϊκοῦ κοινοῦ, τὴν ἔπεισε νὰ μείνῃ ἐν Ἀθήναις καὶ νὰ παίξῃ, καίτοι οὐδεμίαν ἐγνώριζεν ἑλληνικὴν λέξιν, εἰς τὴν παρ' αὐτοῦ διευθυνομένην ὀπερέτταν. Ἡ Ἔνκελ ἐδέχθη καὶ μετὰ ἕνα μῆνα παρουσιάσθη πρὸ τοῦ ἀθηναϊκοῦ κοινοῦ εἰς τὴν «Ἔναν» τοῦ Λέχαρ ὡς *Πίψη*, τελείως γνωρίζουσα τὸν ρόλον της ἑλληνιστί, σημειώσασα ἀληθῆ θρίαμβον. Ἔκτοτε ἡ Ἔνκελ παρέμεινεν ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀφοῦ συνειργάσθη ἐπὶ διετίαν μετὰ τοῦ Παπαϊωάννου, κατήρτισεν ἴδιον θίασον ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἀ. Κονταράτου, δώσασα νέαν ζωὴν καὶ ὤθησιν εἰς τὴν εἰς τὴν σπάργανα εὑρισκομένην ἔτι ἑλληνικὴν ὀπερέτταν. Ἐντὸς τετραετίας, ἐκτὸς τῶν πολλῶν ξένων ὀπερεττῶν, ἐδίδαξε καὶ ἀνεβίβασεν ἐπὶ σκηνῆς δέκα ἑλληνικὰς ὀπερέττας, μεταξὺ τῶν ὁποίων: τὸν: «Πόλεμον ἐν πολέμῳ» τῶν *Σαμάρα-Δεληκατερίνη-Τσοκοπούλου*, τὴν «Πριγκίπισσαν Σασσῶν» τῶν *Σαμάρα-Λάσκαρη-Δημητρακοπούλου*, τοὺς «Σατανᾶδες» τῶν *Ἀστεριάδη-Ἀσπρέα*, «Στὰ παραπήγματα» τῶν *Σακελλαρίδη-Λάσκαρη*, «Τ' εἶν' ὁ ἔρως» τῶν *Τριανταφύλλου-Συναδινοῦ*, τὴν «Κρητικοπούλαν» τῶν *Σαμάρα-Λάσκαρη* καὶ ἄλλας τινάς. Ἡ Ἔνκελ, ἀγαπήσασα ὡς δευτέραν της πατρίδα τὴν Ἑλλάδα, ἐζήτησε καὶ ἀπέκτησε τὴν ἑλληνικὴν ἰθαγένειαν. Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

Ἐνκί. Θεὸς τῆς χαλδαϊκῆς πόλεως Ἐριδοῦ. Εἰς τὴν σουμερικὴν γλῶσσαν ἐλέγετο *Ἔα* καὶ ἀνῆκεν εἰς τὴν ἀρχικὴν τριάδα μετὰ τῶν *Ἀνοῦ* καὶ *Ἐνλίλι*, ὢν θεὸς τῶν ὑδάτων τοῦ πρωτογενοῦς ὠκεανοῦ. Ἐπικράτεια αὐτοῦ εἶναι τὸ *Ἀπσοῦ*, ὁ «οἶκο. τῆς γνώσεως», ὁ περιβάλλων τὴν γῆν ὠκεανός. Παρίστατο ἀμφίβιος, ὡς αἰγο-ἰχθύς. Αὐτὸς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον ἐξ ἀργίλλου καὶ ἐνεφύσησεν αὐτῷ πνοὴν ἀΐδιον. Ἔσωσε τὸ ἀνθρώπινον γένος κατὰ τὸν κατακλυσμόν, ἐδίδαξε τὸν ἄνθρωπον τὰς τέχνας, ἐμπνέει σύνεσιν εἰς τοὺς βασιλεῖς καὶ χειραγωγεῖ τοὺς ἱερεῖς εἰς τὰς ἱεροπραξίας των καὶ ἰδίως εἰς τὴν μαγείαν, κατὰ τὴν ὁποίαν χρησιμοποιεῖται ἡγιασμένον ὕδωρ ἀπὸ τὴν δεξαμενὴν Ἀπσοῦ, κειμένην ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἐριδοῦ. Γ. Λ. Α.

ἐνκύανθος (ὁ) (Enkyanthus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρικοειδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια μὲ βλαστὸν λεῖον καὶ πολυκλαδωτόν. Γνωστὰ 5 εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Κίνας καὶ τῆς Ἰαπωνίας, ὧν ἀξιολογώτερον *ἐνκύανθος ὁ πενταυθὴς* (Enkyanthus quinqueflorus), ὅστις καλλιεργεῖται ὡς κοσμητικὸν φυτὸν διὰ τὸ ὡραῖον φύλλωμά του καὶ τὰ ἐρυθροϊώδη ἄνθη του. Δ. Ν. Π.

Ἐνκύανθος ὁ πενταυθής.

Ἐνκχόϊζεν (Enkhuizen) *[Γεωγρ.]* Πόλις τῆς Ὁλλανδίας, ἐν τῷ νομῷ τῆς Βορείου Ὁλλανδίας. Κάτ. 8.500. Ἔχει βιομηχανίαν ἅλατος καὶ ναυπηγεῖα, καὶ εἶναι ἓν τῶν σημαντικῶν κέντρων ἁλιείας ρεγγῶν. —Μ.

ἐνλαξεύω, ἀόρ, *ἐνελάξευσα—ἐνελαξεύθην*· λαξεύω, ξέω, πελεκῶ, ἐγγλύφω, ἐγχαράττω.

Ἐνλῆ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Συστὰς ὑψηλῶν σκοπέλων, περὶ νησῖδα ἀποταμεῖσαν εἰς δύο ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ τῶν τρικυμιῶν, ἀποτελοῦσα τὸ ΒΔ κέρας τοῦ κόλπου τῆς Βόμβας, ἅτε προεκτείνουσα τὸ ἀκρωτήριον αὐτοῦ Ρὰς ἐτ-Τὶν (πλάτ. 32° 32′ ½ Β, μῆκ. 23° 12′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 245: Gulf of Bomba). Κατέναντι αὐτῶν ἐκβάλει ὁ ποταμὸς *Οὐαδὶ Ἀγίκ*. Τὴν συστάδα ταύτην, κειμένην μεταξὺ *Χερρονήσου* καὶ *Ἀζάριδος*, ἀναφέρει (§ 46) ὁ Σταδιασμὸς τῆς Μεγάλης θαλάσσης: «Ἀπὸ Χερρονήσου ἐπὶ τὴν Ἄζαριν στάδιοι ἑκατόν. Ἐντεῦθεν ἀναχθεὶς, παράπλεε. Πέτραι εἰσὶν ὑψηλαί. Ὕδωρ ἔχει καὶ ποταμὸν μέγαν». Σ. Ε. Λ.

Ἐνλίλ. Σουμερικὸν ὄνομα θεοῦ, οὗτινος ἡ σημιτικὴ μορφὴ εἶναι *Ἐλλίλ*. Ὕπατος θεὸς τῆς Σοῦμερ, πρὸ τοῦ Χαμουραμπῆ ἥδρευεν ἐν Νιππούρ, ὅπου ὁ ναός του ὑπῆρξεν ἐπὶ αἰῶνας τὸ χωνευτήριον τῶν θησαυρῶν τῆς θεοκρατικῆς Χαλδαίας. Μετὰ τῶν θεῶν *Ἀνοῦ* καὶ *Ἐνκὶ* ἀποτελεῖ τὴν πρώτην τριάδα. Κύριος τῆς γῆς, καλεῖται ἐνίοτε «πατὴρ τῶν θεῶν», καίτοι ὁ τίτλος ἀνήκει εἰς τὸν Ἀνοῦ. Παρίσταται ἐπὶ θρόνου φέρων τιάραν. Εἶναι κυρίως ὁ σύμβουλος τῶν θεῶν, καὶ ὁ κύριος αἴτιος καὶ ἐργάτης τοῦ κατακλυσμοῦ. Διὰ τοῦτο τὸν κατηγοροῦν οἱ ἄλλοι θεοὶ καὶ ἰδίως ἡ Ἰσθάρ, ἡ ὁποία ζητεῖ νὰ τὸν ἀποκλείσῃ ἀπὸ τὴν εὐχαριστήριον θυσίαν τοῦ Χαλδαϊκοῦ Νῶε, Οὖτα-Ναπιστίμ. Ὁ Ἐνλὶλ παραμένει ὁ κύριος τῶν ἀνθρωπίνων τυχῶν, τὰς ὁποίας ἀναθέτει εἰς τοὺς βασιλεῖς διὰ νὰ κυβερνήσωσιν ἐν δικαιοσύνῃ. Γ. Λ. Α.

— **Ἐνλὶλ-*Νιραρί.*** Βασιλεὺς τῆς Βαβυλῶνος.

Ἐνμεσαρρὰ *[Μυθολ.]*. Χθονία θεότης παρὰ Βαβυλωνίοις (βλ. τ. ΣΤ′, σ. 436α).

Ἔννα ἢ ***Ἔννα*** (λατ. Henna) ἢ ***Ἐνναῖον*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Παλαιοτάτη πόλις τῆς Σικελίας, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τῶν Συρακοσίων περὶ τὸ 665 π. Χ. Κειμένη ἀκριβῶς εἰς τὸ μέσον τῆς Σικελίας, ἐπὶ λόφου, ἐκαλεῖτο «Σικελίας ὀφθαλμὸς» καὶ «ἀκρόπολις τῆς ὅλης νήσου». Ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γ′ 4, 14) ἀναφέρεται μεταξὺ Ἀσσώρου καὶ Μεγάρων, ἐπ' αὐτῆς δὲ κεῖται ἡ σημερινὴ ἰταλικὴ πόλις *Κάστρο Τζοβάννι* (Castro Giovanni). Περιεβάλλετο ὑπὸ εὑρέων ἀροσίμων ὀροπεδίων *(Στράβ.* ΣΤ′ 273), λιμνῶν καὶ πλουσιωτάτων λειμώνων. Ἐκεῖ ἐλατρεύετο ἡ Κόρη καὶ ἡ Δημήτηρ, τῆς ὁποίας ὑπῆρχε καὶ ἱερόν, ἐπιστεύετο δὲ ὅτι ἐκεῖ ἀνηρπάγη ἡ Κόρη ὑπὸ τοῦ Πλούτωνος, ἐξελθοῦσα εἰς περίπατον ἀνὰ τοὺς ἀγροὺς *(Διόδ. Σικελ.* Ε′ 3—4). Τύραννον τῆς πόλεως ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν τῷ 403 π. Χ. ὁ *Ἀείμνηστος*, βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν Διονυσίου· ἐπειδὴ ὅμως ὁ τελευταῖος δὲν ἀντημείφθη, ἐξήγειρε τὸν λαὸν εἰς στάσιν πρὸς κατάλυσιν τῆς τυραννίδος καὶ προεκάλεσε τὸν φόνον τοῦ Ἀειμνήστου. Ἡ Ἔννα τῷ 396 π. Χ. περιῆλθεν εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ Διονυσίου, ἀκολούθως δὲ τοῦ Ἀγαθοκλέους, τῷ δὲ 259 π. Χ. κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ὁδηγουμένων ὑπὸ Αὔλου Ἀτιλίου καὶ Γαΐου Σουλπικίου. Τῷ 214 π. Χ. ἐσημειώθη στάσις τῶν κατοίκων κατὰ τῆς ρωμαϊκῆς ἐπικυριαρχίας, διὰ τεχνάσματος ὅμως ὁ Ρωμαῖος φρούραρχος Πεινάριος ἔπεισεν αὐτοὺς νὰ συνέλθουν εἰς θέατρον, ἵνα κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ δήμου παραδώσῃ τὰς κλεῖδας τῆς πόλεως. Τούτου γενομένου ἐπῆλθε κατ' αὐτῶν καὶ κατέσφαξε πάντας, πλὴν ἐκείνων οἵτινες ἐκρύβησαν εἰς τὰς ὑπονόμους. Εἰς Ἔνναν ἐγένετο τῷ 138 π. Χ. ἡ πρώτη στάσις τῶν δούλων, ὁ δὲ Στράβων μνημονεύει «κάκωσιν» τῆς πόλεως ὑπὸ δούλων δραπετῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν Εὔνου τινός. Περὶ τὰ 800 μ. Χ. ἡ πόλις κατέστη κέντρον τῶν συγκρούσεων Ἀράβων καὶ Βυζαντινῶν. Τῶν νομισμάτων τῆς πόλεως σῴζεται μία σειρὰ τοῦ Ε′ καὶ Δ′ π. Χ. αἰῶνος καὶ ἑτέρα τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς. Π. Ν. Π.

Ἔννα (Enna), ***Αὔγουστος.*** Δανὸς συνθέτης, ἰταλογερμανικῆς καταγωγῆς, γεννηθεὶς τῷ 1860. Σχεδὸν αὐτοδίδακτος διῆλθε τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ζωῆς του μετὰ μεγάλων δυσκολιῶν. Τῷ 1880 ἐγκατεστάθη εἰς Κοπεγχάγην, ἔνθα ἔγραψε τὴν ὀπερέτταν «Χωριάτικη ἱστορία». Εἶχεν ἤδη συνθέσει μέγαν ἀριθμὸν τραγουδιῶν, εἰσαγωγῶν κλπ., ὅταν ἔτυχεν ὑποτροφίας, ἥτις τῷ ἐπέτρεψε νὰ ταξιδεύσῃ εἰς Γερμανίαν. Συμπληρώσας τὰς σπουδάς του ἔγραψε τὴν «Μάγισσαν» (Heksen), ἥτις, παιχθεῖσα ἐν Κοπεγχάγῃ τῷ 1892 καὶ ἐν Βερολίνῳ τῷ 1893, ἔτυχε καταπληκτικῆς ἐπιτυχίας. Ἠκολούθησαν κατόπιν τὰ μελοδράματα: «Κλεοπάτρα» (1894), «Ὠκασσὲν καὶ Νικολέττα» (1896), «Ἡ σπιρτοπῶλις (1897), «Λαμία» (1901), «Ἴμπ καὶ ἡ μικρὰ Χριστίνα» (1902), «Ὁ θάνατος τοῦ Ἀντωνίου», «Τὸ χρυσοῦν ὑπόδημα τῆς Ἁγίας Καικιλίας (1904). Γ. Σ.

ἔννα (ἡ) (Enna) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λυκοσιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

ἐνναετής, *ἐνναετία, ἐνναετηρίς*· ποιητικοὶ τύποι σχετιζόμενοι πιθανώτατα πρὸς τὸ *εἰναετὴς* κτλ. ἀντὶ τῶν συνήθων *ἐννεαετής, ἐννεαετία, ἐννεαετηρίς.*

Ἐνναθᾶ *(μάρτυς).* Ἐκ Γάζης τῆς Παλαιστίνης καταγομένη προσήχθη πρὸς τὸν ἡγεμόνα Φιρμιλιανὸν κατὰ τὸν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ (245—313) διωγμὸν τῶν Χριστιανῶν καὶ ὁμολογήσασα ὅτι εἶναι Χριστιανὴ ἀπεκεφαλίσθη. Ἡ μνήμη αὐτῆς μετὰ τῆς τῶν μαρτύρων *Οὐαλεντίνης* καὶ *Παύλου* ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 10 Φεβρουαρίου μετὰ βραχέος μαρτυρολογίου, τῆς 13 δὲ Νοεμβρίου ἐν τῷ ρωμαϊκῷ Μαρτυρολογίῳ μετὰ τῶν μαρτύρων *Ἀντωνίου, Ζεβινᾶ* καὶ *Γερμανοῦ*. Ε. Γ. Π.

Ἐν-Νακούρα (En Nakura) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἐπίσημον ἀκρωτήριον τῆς Συρίας (πλάτ. 33°06′

Digitized by Google

Β, μήκ. 36°06′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2633: Markhab to Ras-En-Nakura καὶ 2634: Ras En Nakura to El Arish), τερματισμὸς τῆς βουνολοφοσειρᾶς *Γιεμπὲλ Μουσσακᾶ*, εἰς 19 μίλ. βορείως τῆς Χάϊφα καὶ 11 ἀπὸ τῆς Ἄκκης. Εἰς τοὺς ὑπὸ τὸ ἀκρωτήριον αἰγιαλοὺς ἀπαντῶσι θῖνες πυριτικῆς ἄμμου, καταλλήλου πρὸς κατασκευὴν ὑάλου, ὅπως καὶ ὁ Στράβων ἀναφέρει τοῦτο: «θινώδης αἰγιαλός ἐστιν, ὁ φέρων τὴν ὑαλῖτιν ἄμμον» (645,16). Πιστεύεται γενικῶς (Mediterr. Pilot, ἔκδ. 1925 τομ. V σελ. 151) ὅτι εἶναι τὸ Scala Tyriorum τῶν Λατίνων γεωγράφων. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἐν-Ναμπῆ-*Γιουνὰς* (En-Nabi Jounas) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Τοποθεσία τῆς ἀκτῆς τῆς Παλαιστίνης, μεταξὺ Γέμπνα καὶ Ἀσκελὸν εἰς 7 μίλ. νοτίως τῆς πρώτης (En-Nabi Jounas: πλάτ. 31°48′ $^{2}/_{3}$ Β, μήκ. 34°38′ $^{3}/_{4}$ Ἀν, χάρτ. ἀγγλ. 2634: Ras En Nakura to El Arish). Κειμένη δὲ εἰς τὴν νοτίαν ὄχθην τῆς κοινῆς συμβολῆς τῶν ποταμῶν Σοὺμτ καὶ Σαφιγιὲ ἐπισημαίνεται δι' ἀρχαίου πύργου ὑψηλοῦ (188 ποδ.) καὶ ἐπέχει τὴν θέσιν τῆς μεταξὺ Ἀσκαλῶνος καὶ Ἰαμνειτῶν λιμένος κειμένης *Ἀζώτου* (*Πτολεμ.* Ε′, ιστ′, 3), ἧς ἐρείπια διακρίνονται ἐγγὺς ἐκεῖ παρὰ τὸ χωρίον *Ἐσδοὺδ* (βλ. λ. *Ἄζωτος*).
Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—Ἐν-Ναμπῆ-*Σαμουὴλ* *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Παλαιστίνης 4 μίλ. ΒΔ τῶν Ἱεροσολύμων (ὑψόμετρον 3139 ποδ. ἢ 973 μέτρ., πλάτ. 31°49′ $^{1}/_{3}$ Β, μήκ. 35°11′ $^{1}/_{4}$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2634: Ras En Nakura to El Arish), τὸ *Μιζπὰ* τῶν Ἰουδαίων. Ὁρατόν, καὶ δὴ γνώρισμα ἀπὸ θαλάσσης. Σ. Ε. Λ.

ἔννατος· ἐσφαλμένη γραφὴ ἀντὶ *ἔνατος* (βλ. λ.).

—ἔννατα (τὰ) (ὀρθότ. *ἔνατα*), κατὰ παράλειψιν τοῦ «*ἐντάφια*». Ἐπιμνημόσυνος τελετὴ παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησιν, ἀνάλογος πρὸς τὰ παρ' ἡμῖν «κόλλυβα», τελουμένη τὴν ἐνάτην ἡμέραν ἀπὸ τοῦ ἐνταφιασμοῦ τοῦ νεκροῦ. Π. Ν. Π.

ἐννεα—· ὡς πρῶτον συνθετικὸν προσδιορίζει ἐπιθετικῶς τὸ δεύτερον συνθετικόν: *ἐννεαγράμματος, ἐννεάδραχμος, ἐννεακόρυφος, ἐννεακέφαλος, ἐννεάκλινος, ἐννεάπλευρος* κτλ.

ἐννέα (οἱ, αἱ, τά)· ἀριθμ. ἀπόλυτ. ἄκλιτον, κοιν. *ἐννιά*, ἀραβ. σύμβολον *9*, ἀρχ. ἑλλην. *θ′*, ρωμαϊκὸν *IX*· ἐκφράζει τὴν ἔννοιαν τῆς ποσότητος ἥτις ἀποτελεῖται διὰ προσθήκης μιᾶς μονάδος εἰς τὰς ὀκτὼ (βλ. λ.)· || ***ἐννέα*** (τό)· χαρακτηρισμὸς παντὸς φέροντος ὡς γνώρισμα τὸν ἀριθμὸν ἐννέα: «τὸ ἐννέα τραπέζι», «τὸ ἐννέα τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας» ὁ ἔνατος τόμος τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας· || ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν παιγνιοχάρτων: «τὸ ἐννέα σπαθί,—μπαστούνι κττ.»· || τὸ ἀριθμητικὸν σύμβολον: «τὸ ἐννέα» ἀντὶ ὁ ἀριθμὸς ἐννέα.

—*[Ἀποκρυφ.]* Λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν, ὅτι ὁ ἀριθμὸς *ἐννέα* εἶναι τὸ τριπλοῦν τῆς τριάδος καὶ ὁ τελευταῖος τῆς σειρᾶς τῶν ἁπλῶν ἀριθμῶν, μεθ' ἣν ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν μονάδα, εἰς τὴν ἀπόκρυφον ἀριθμολογίαν ἀναπαριστᾷ τὸν πλήρη ὀργασμὸν μιᾶς ἐνεργείας ἢ σειρᾶς ὄντων ἐν ἐξελίξει βαινόντων, ὡς καὶ τὴν ἀλληλεξάρτησιν, ἡ ὁποία συνδέει ἅπαντα τὰ τμήματα τοῦ κόσμου. Οἱ Πυθαγόρειοι παρατηρήσαντες ὅτι ὁ ἀριθμὸς οὗτος κέκτηται τὴν ἰδιότητα νὰ ἀναπαράγηται διὰ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ ($2\times9=18$ καὶ $1+8=9$, $3\times9=27$ καὶ $2+7=9$, $4\times9=36$ καὶ $3+6=9$ καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς) τὸν ἐθεώρουν ὡς τὸ ἔμβλημα τῆς ὕλης, ἡ ὁποία καίτοι ἀλλάσσει μορφήν, οὐδέποτε ἀπόλλυται. Ἐπίσης ἦτο ἀριθμὸς ἀφιερωμένος εἰς τὰς σφαίρας, διότι ἡ περιφέρεια μιᾶς σφαίρας διαιρεῖται εἰς 360 μοίρας, 3 δὲ σὺν 6 σὺν 0 ἰσοῦνται μὲ 9. Ἐν τῷ τεκτονισμῷ ὁ ἀριθμὸς ἐννέα ὀφείλει τὴν ἀξίαν του εἰς τὸ ὅτι εἶναι γινόμενον τοῦ κατ' ἐξοχὴν ἱεροῦ ἀριθμοῦ 3 πολλαπλασιαζομένου ἐφ' ἑαυτοῦ, καὶ συνεπῶς ἐν τῇ τεκτονικῇ γλώσσῃ ὁ ἀριθμὸς ἐννέα πάντοτε δηλοῦται διὰ τῆς ἐκφράσεως τρία ἐπὶ τρία. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ὁ ἀριθμὸς 27, ὁ ὁποῖος εἶναι τὸ γινόμενον τοῦ 3 ἐπὶ 9, καὶ ὁ 81, γινόμενον τοῦ 9 ἐπὶ 9, εἶναι ἱεροὶ ἀριθμοὶ εἰς τοὺς ἀνωτέρους τεκτονικοὺς βαθμούς. Η. Π. Γ.

Ἐννέα *ὁδοὶ* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* Ἀρχαία ὀνομασία τῆς μακεδονικῆς *Ἀμφιπόλεως* (βλ. λ.).

Ἐννέα-*χωρία* *[Γεωγρ.]*. Ὀρεινὴ κοιλὰς εἰς τὰ νοτιοδυτικὰ τῆς ἐπαρχίας Κισάμου Κρήτης ἐκ τῶν ὡραιοτέρων τοπίων τῆς νήσου. Περικλείεται ὑπὸ ὀρέων ὕψους 1000 μέχρι 1190 μ., εἶναι δὲ κατάφυτος ἐξ ὀπωροφόρων καὶ μὴ δένδρων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπερισχύει ἡ καστανέα, ἥτις ἀποτελεῖ δάσος. Ἐνταῦθα παράγονται τὰ πλεῖστα καὶ ἄριστα τῆς Κρήτης κάστανα. Τὸ κλῖμα τῆς κοιλάδος εἶναι γλυκὺ καὶ δροσερόν. Τὸ ὄνομα θεωροῦσί τινες ὡς παραφθορὰν ἐκ τῆς ὀνομασίας τῆς παλαιᾶς πόλεως *Ἰναχωρίου*, τὴν ὁποίαν ἀναφέρει ὁ Πτολεμαῖος, ἧς ὅμως ἡ θέσις δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη (ὑπό τινων τοποθετεῖται παρὰ τὸ χωρίον Σφηνάρι). Ὁ λαός, καίτοι τὸ διαμέρισμα ἔχει 16 χωρία, ἀποδίδει τὸ ὄνομα εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐννέα ἐν αὐτῷ χωρίων, ἅτινα μόνα ἔχουσι περὶ τοὺς 200 κατοίκους. Ε. Γ.

ἐννεάγυνα (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτως ἐν τῷ συστήματι τοῦ Λινναίου τὰ ἄνθη ἅτινα ἀποτελοῦνται ἐξ ἐννέα καρποφύλλων. Δ. Ν. Π.

ἐννεαγυνία (ἡ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται οὕτως ἐν τῷ συστήματι τοῦ Λινναίου ἡ περίπτωσις καθ' ἣν τὸ ἄνθος ἀποτελεῖται ἐξ ἐννέα καρποφύλλων. Δ. Ν. Π.

ἐννεάγωνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων ἐννέα γωνίας· || *ἐννεάγωνον* (τὸ) (βλ. κατωτέρω).

—*[Γεωμ.]* Καλεῖται *ἐννεάγωνον* τὸ πολύγωνον τὸ ὁποῖον ἔχει ἐννέα πλευρὰς καὶ ἑπομένως ἐννέα γωνίας. *Κανονικὸν* ἐννεάγωνον εἶναι τὸ ἔχον ὅλας αὐτοῦ τὰς πλευρὰς καὶ ἑπομένως καὶ τὰς γωνίας ἴσας. Τὸ κανονικὸν ἐννεάγωνον δὲν δύναται νὰ ἐγγραφῇ ἐντὸς κύκλου διὰ τοῦ κανόνος καὶ διαβήτου, διότι τὸ πλῆθος τῶν πλευρῶν αὐτοῦ εἶναι μὲν τῆς μορφῆς $2^{K}+1$, ἀλλ' οὐχὶ καὶ πρῶτος ἀριθμὸς (θεώρημα τοῦ *Gaus*· βλ. *πολύγωνα*). Σ. Μ.-Ο.

ἐννεαδάκτυλα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ ζῷα, ἅτινα φέρουσιν ἐννέα δακτύλους ἢ ἐννέα δακτυλοειδῆ προσαρτήματα. Δ. Ν. Π.

Ἐννεάδες (αἱ). Οὕτως ἐτιτλοφορήθησαν τὰ ἔργα τοῦ Πλωτίνου, ἀφ' ἧς ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Πορφύριος διῄρεσεν αὐτὰ εἰς ἓξ τμήματα ἐξ ἐννέα βιβλίων ἕκαστον.

ἐννεάδεσμος (ὁ) (Enneadesmus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀνοβιιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ καὶ ὧν αἱ κάμπαι ἐνδιαιτῶνται ἐπὶ ἡμισεσηπότων ξύλων. Δ. Ν. Π.

ἐννεαδιόνη-(2, 8) (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*· *διακετυλο-κ-*πεντάνιον.

ἐννεακαιδεκαετηρίς· βλ. *ἔτος*.

ἐννεάκανθοι (οἱ) *[Ζῳολ.]*. Καλοῦνται οὕτως οἱ ἰχθύες, οἵτινες φέρουσιν ἐννέα ἀκάνθας ἐπὶ τοῦ ραχιαίου πτερυγίου των. Δ. Ν. Π.

ἐννεακέφαλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων ἐννέα κεφαλάς: «ἐννεακέφαλος ὕδρα».

ἐννεάκις· ἀριθμ. ἐπίρρ. καὶ ***ἐνάκις***· ἐννέα φοράς.

ἐννεακισμύριοι, *—αι, —α*· ἐννέα φορὰς μύριοι, ἐνενήκοντα χιλιάδες.

ἐννεακισχίλιοι, *—αι, —α*· ἐννέα φορὰς χίλιοι, ἐννέα χιλιάδες.

ἐννεάκρουνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων ἐννέα κρουνούς, ἐννέα σωλῆνας ἢ στόματα: «ἐννεάκρουνος κρήνη»· || ***Ἐννεάκρουνος*** (ἡ) (λ. λ.) ὡς κύριον ὄνομα.

Ἐννεάκρουνος. Ὄνομα πηγῆς ἐν Ἀθήναις, ἥτις, συμφωνούντων πάντων τῶν συγγραφέων (βλ. καὶ χωρίον Θουκυδίδου ἐν λ. *Ἀθῆναι* τ. Β′, σ. 39 γ), ἔκειτο παρὰ τὸν Ἰλισόν, ἡ πρότερον *Καλλιρρόη* καλουμένη. Εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους εἶχεν ἀποδοθῆ τὸ ὄνομα τῆς Καλλιρρόης εἰς ὡρισμένον σημεῖον τοῦ ροῦ τοῦ Ἰλισοῦ πρὸς Ν. τοῦ Ὀλυμπιείου πρὸ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς, ἐκεῖ ἔνθα κατέρρεε τὸ ὀλίγον ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ ἀπὸ βράχου. Ἀλλ' ὁ σοφὸς Γ. Δαῖρπφελδ (1891—1898) ἀνεῦρε τὴν ἀληθῆ θέσιν τῆς Ἐννεακρούνου κατὰ τὸ ΝΔ τῆς Ἀκροπόλεως, μεταξὺ τοῦ λόφου τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ τοῦ τῆς Πυκνός. (Περὶ τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ καὶ τῶν εὑρημάτων βλ. λ. *Ἀθῆναι*, τ. Β′, σ. 41α.) ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

ἐννεαμελὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ἔχων, ὁ ἀποτελούμενος ἀπὸ ἐννέα μέλη: «ἐννεαμελὴς ἐπιτροπή», «ἐννεαμελὲς συμβούλιον».

—*[Ἐραλδ.]* Καλεῖται *ἐννεαμελὴς* ὁ θυρεὸς πλήρης ἐξ ἐννέα τετραγωνιδίων, ἐξ ὧν τὰ τέσσαρα, τὰ ἐν ταῖς γωνίαις, καὶ τὸ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ θυρεοῦ εἶναι τοῦ αὐτοῦ χρώματος, τὰ δὲ ἐπίλοιπα ἑτέρου χρώματος. Ἀνήκει εἰς τὰ τρίτης τάξεως ἢ κοινὰ τιμητικὰ σχήματα (pièces honorables ordinaires). Γ. Ε. Τ

ἐννεάμερα (τά), κοιν. ***ἐν)νιάμερα***· τὸ ἐπὶ τῇ ἐνάτῃ ἡμέρᾳ ἀπὸ τοῦ θανάτου μνημόσυνον: «αὔριον ἔχουν τὰ ἐννιάμερα τοῦ Α» ἢ «— θὰ τοῦ κάμουν τὰ νιάμερα». || «τὰ νιάμερα τῆς Παναγίας» ἡ ἑορτὴ τῆς Παναγίας (βλ. κατ.), ἄλλως *νιάτα* (βλ. *ἔνατα*).

—*[Λειτουργ.]* *Ἐννεάμερα* καὶ *ἔνατα* καλοῦνται τὰ μνημόσυνα, ἅτινα κατὰ μαρτυρίαν αὐτῶν τῶν Ἀποστολικῶν διαταγῶν (Η, 43) ἐτελοῦντο ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων κατὰ τὴν ἐνάτην ἀπὸ τοῦ θανάτου αὐτῶν ἡμέραν. Ἡ πρώτη ἀρχὴ τῶν μνημοσύνων τούτων ὀφείλεται πιθανῶς εἰς ἐθνικὴν συνήθειαν (sacra novendialia, coena novendialis), δι' ὅπερ καὶ Αὐγουστῖνος ἀποτρέπει τοὺς Χριστιανοὺς ἀπὸ τῆς τηρήσεως αὐτῶν (Quaest. in Gen. 172). Ἅπαξ ὅμως ἐκράτησε πλεισταχοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ τέλεσις τῶν ἐνάτων, ἄλλοι ἄλλως ἐξηγοῦσι τὴν καθιέρωσιν αὐτῶν. Καὶ αἱ μὲν Ἀποστολικαὶ διαταγαὶ ἐντέλλονται τὴν τέλεσιν αὐτῶν «εἰς ὑπόμνησιν τῶν περιόντων καὶ τῶν κεκοιμημένων», ὁ δὲ Θεόδωρος ὁ Καντερβουρίας (Capit. 37) ἀποδίδει τὴν ἐπικράτησιν αὐτῶν εἰς τὸ ὅτι ὁ Κύριος ἔδωκε τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐνάτην ὥραν. Καὶ Συμεὼν ὁ Θεσσαλονίκης παρατηρεῖ, ὅτι «Τρίτα δὲ ἐπιτελοῦνται καὶ ἔνατα καὶ τὰ λοιπά, ἐξαιρέτως μὲν διὰ τὴν Τριάδα...φασὶ δέ τινες καὶ διὰ τὴν γένεσιν τοῦ ἀνθρώπου· ὅτι καταβληθέντος τοῦ σπέρματος ἐν τῇ μήτρᾳ, μορφοῦται τὸ βρέφος ἐν τῇ τρίτῃ· τῇ ἐνάτῃ δὲ πήγνυται... Ἔστι δὲ ἐννοεῖν, ὅτι καὶ τῷ τρίτῳ μηνὶ σκιρτᾷ καὶ τῷ ἐνάτῳ τίκτεται» (Περὶ τοῦ τέλους ἡμῶν *Migne* 155, 689). Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

— Ἐννεάμερα *τῆς Παναγίας*. Καλεῖται οὕτως ἡ ἀπόδοσις τῆς ἑορτῆς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἡ λαμβάνουσα χώραν τὴν ἐνάτην ἀπὸ τῆς κυρίας ἑορτῆς ἡμέραν (23 Αὐγούστου). Αἱ ἀποδόσεις τῶν τε θεομητορικῶν καὶ δεσποτικῶν ἑορτῶν γίνονται συνήθως τὴν ὀγδόην ἡμέραν, πλὴν τῆς τοῦ Πάσχα, ἥτις ἀποδίδεται τὴν παραμονὴν τῆς Ἀναλήψεως. Ἡ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ὅμως ἀποδίδεται τὴν ἐνάτην οὐχὶ ἀσχέτως, φαίνεται, πρὸς τὰ λεγόμενα *ἔνατα*, ἤτοι πρὸς τὰ μνημόσυνα τὰ κατ' ἀρχαίαν τῆς Ἐκκλησίας συνήθειαν τὴν ἐνάτην ἀπὸ τοῦ θανάτου κοιμηθέντος τινὸς ἡμέραν τελούμενα. Π. Ν. Τ.

ἐννεάμηνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐννέα μηνῶν: «ἐννεάμηνον διάστημα», «ἐννεάμηνος βρέφος».

ἐννεανάλη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *πελαργονικὴ* ἀλδεΰδη.

ἐννεανδρία (ἡ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται οὕτως ἐν τῷ συστήματι τοῦ Λινναίου ἡ περίπτωσις καθ' ἣν τὸ ἄνθος φέρει ἐννέα στήμονας, ἤτοι ἐννέα ἄρρενα ὄργανα. Δ. Ν. Π.

ἐννέανδρον (τὸ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ ἄνθος ὅπερ φέρει ἐννέα στήμονας. Δ. Ν. Π.

ἐννεανικὸν *διοξὺ* *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *ἀζελαϊκὸν* ὀξύ.

— ἐννεανικὸν *ὀξὺ* *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *πελαργονικὸν* ὀξύ.

ἐννεανόλη-(1) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *ἐννεϋλικαὶ* ἀλκοόλαι.

ἐννεανόνη-(2) *[Ὀργ Χημ.]*· βλ. *μεθυλεπτυλοκετόνη*.

ἐννεαπέταλα (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ ἄνθη ὧν ἕκαστον ἀποτελεῖται ἐξ ἐννέα πετάλων. Δ.Ν.Π.

ἐννεαπλασιάζω· κάμνω τι ἐννεαπλάσιον, πολλαπλασιάζω ἐπὶ ἐννέα.

ἐννεαπλάσιος, *—α —ον*· ὁ ἐννέα φορὰς μεγαλύτερος ἢ περισσότερος.

ἐννεαπτέρυγοι (οἱ) *[Ζῳολ.]*. Καλοῦνται οἱ ἰχθύες οἵτινες φέρουσιν ἐννέα πτερύγια. Δ. Ν. Π.

Ἐννεάπυλον (τὸ) *[Ἀρχ.]*. Τὸ πρὸς δυσμὰς μέρος τῶν πελασγικῶν τειχῶν τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, τὸ καλούμενον καὶ *Πελασγικόν*. Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ ἀτθιδογράφου Κλειδήμου, ἐκλήθη δὲ οὕτω, διότι εἰς τὸ μέρος τοῦτο ὑπῆρχον ἐννέα κατὰ σειρὰν πύλαι. Π. Ν. Π.

ἐννέαρθρον (τὸ) (Ennearthrum) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀνοβιιδῶν*, περιλαμβάνον μετρίου μεγέθους κανθάρους, ὧν δύο εἴδη ἀπαντῶσιν ἐν Εὐρώπῃ καὶ ζῶσιν ἐπὶ διαφόρων ἡμισεσηπότων ξύλων. Δ. Ν. Π.

ἐννεάς, *—άδος* (ἡ)· ἀριθμ. οὐσ., ἐννέα μονάδες τοῦ αὐτοῦ πράγματος ὡς ἓν ὅλον θεωρούμεναι.

—*[Αἰγυπτ. Ἀρχ.]* Ἐκαλεῖτο *ἐννεὰς* κύκλος ἐννέα θεοτήτων, τῶν ὁποίων ἡ μία ἦτο κορυφαία, αἱ δὲ λοιπαὶ παραστάτιδες αὐτῆς. Ἐνίοτε ὁ κύκλος οὗτος παρίστα ὁλόκληρον τὸ αἰγυπτιακὸν πάνθεον, ἐνίοτε ὅμως τὸ πάνθεον μιᾶς μόνης πόλεως ἢ νομοῦ. Ἡ μᾶλλον ὀνομαστὴ ἐγένετο ἡ Ἡλιοπολῖτις ἐννεάς, συνιστωμένη ἐκ τοῦ Τοὺμ Ρᾶ ὡς ἀρχηγοῦ, τοῦ Σοῦ καὶ τῆς Τεφνούτ, τῶν τέκνων των Σὲβ καὶ Νοὺτ καὶ τῶν ἐγγόνων των Ὀσίριδος, Ἴσιδος, Σὲτ καὶ Νεφθύος. Αἱ θεότητες μιᾶς ἐννεάδος δὲν ἦσαν πάντοτε συγγενεῖς μεταξύ των. Γ. Λ. Α.

ἐννεασέπαλα (τά) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ ἄνθη, ὧν ἕκαστον ἀποτελεῖται ἐξ ἐννέα σεπάλων. Δ. Ν. Π.

ἐννεάσπερμοι (οἱ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτως οἱ καρποί, ὧν ἕκαστος ἀποτελεῖται ἐξ ἐννέα σπερμάτων. Δ. Ν. Π.

ἐννεασύλλαβος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἐξ ἐννέα συλλαβῶν: «ἐννεασύλλαβος λέξις, —στίχος».

—*[Μετρ.]* Ὁ *ἐννεασύλλαβος* εἶναι μᾶλλον σπάνιος στίχος πρὸς σύνθεσιν ὁλοκλήρου ποιήματος ἐν τῇ νεοελληνικῇ μετρικῇ, ἐνῷ τοὐναντίον εὑρίσκεται συνηθέστερον ἀναμεμιγμένος μετ' ἄλλων στίχων,

Digitized by Google

ἰδίᾳ ὀκτασυλλάβων ἢ δεκασυλλάβων. Οὕτως ὁ ἰαμβικὸς ἐννεασύλλαβος συνδυάζεται μετ' ὀκτασυλλάβων:

Δόξα, ὡσαννά, στὸ χάρο ἐμένα,
ὅταν ἡ νύχτα ἀργά, θλιμμένα
ρίχνει ἕναν πέπλο σκοτεινό.

(Πορφύρας)

ὁ δὲ ἀναπαιστικὸς μετὰ 10συλλάβων:

μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια
καὶ στὴν κόμη στεφάνει φορεῖ.

(Σολωμὸς)

Πλῆρες ποίημα δύναται νὰ σχηματίσῃ ὁ ἀμφιβραχικὸς ἐννεασύλλαβος, ὅστις εἰσήχθη εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους κατὰ μίμησιν τοῦ ἰταλικοῦ:

Ἡ δόξα δεξιὰ συντροφεύει
τὸν ἄντρα ποῦ τρέχει μὲ κόπους.

(Σολωμός).

Λ. Ν. Π.

ἐννεατηρίς,—*ίδος* (ἡ) καὶ ***ἐναετηρίς***· διάστημα ἐννέα ἐτῶν, ἐννεαετία· || ἐπετηρὶς ἐννέα ἐτῶν.

ἐννεάφυλλα (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ φύλλα, ὧν ἕκαστον φέρει ἀνὰ ἐννέα παράφυλλα.

Δ. Ν. Π.

ἐννεάχορδον *[Μουσ.]*. Μουσικὸν ὄργανον συγκείμενον ἐξ ἐννέα χορδῶν. Ἦτο ἀσιατικῆς καταγωγῆς, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ τοῦ Ἀπολλοδώρου εἶχε περιπέσει εἰς ἀχρηστίαν. Π. Ν. Π.

Ἐννεάχορδον
[Ἐξ ἀρχαίας παραστάσεως.

Ἐννεγκὺ (Henneguy), ***Λουδοβῖκος-Εὐτύχιος.*** Γάλλος βιολόγος καὶ ἰατρὸς (1850—1928). Διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1900 καθηγητὴς τῆς συγκριτικῆς ἐμβρυολογίας εἰς τὸ Κολλέγιον τῆς Γαλλίας. Τῷ 1907 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς ἰατρικῆς καὶ τῷ 1908 μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν ἐν τῷ τμήματι τῆς ζῳολογίας καὶ ἀνατομίας. Τῷ 1928 ἐξελέγη ἀντιπρόεδρος αὐτῆς. Ἀφιερώθη κυρίως εἰς τὴν μελέτην τοῦ κυττάρου. Ἡρμήνευσε τὰ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα συμβαίνουν ἐν τῷ πρωτοπλάσματι κατὰ τὴν καρποκινητικὴν διαίρεσιν τοῦ κυττάρου καὶ κυρίως τὸν ρόλον τῶν κεντροσωμάτων καὶ τῶν ἀχρωματιστικῶν δεσμίδων. Ἀπέδειξεν ὅτι τὰ φαινόμενα ταῦτα ἀπαντῶνται ἐφ' ὅλων τῶν ζώντων ὀργανισμῶν. Αἱ ἔρευναί του ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν γεννητικῶν ὀργάνων ἤγαγον αὐτὸν εἰς τὴν διατύπωσιν τοῦ νόμου περὶ ἐμφανίσεως ἀρρένων ἀτόμων εἰς τὰ πρωτόζῳα. Ἀπέδειξεν ἀκόμη ὅτι ἡ γονιμοποίησις τοῦ ᾠαρίου ἐπὶ τῶν ἐντόμων συμβαίνει, ὅπως καὶ ἐπὶ τῶν ἀνωτέρων ζῴων, δι' ἀποσπάσεως τῶν δύο πολικῶν σφαιρίων. Αἱ ἐργασίαι του δὲν παρουσιάζουν μόνον περιωρισμένον ἐπιστημονικὸν ἐνδιαφέρον, ἀλλὰ καὶ γενικὸν τοιοῦτον ἀπὸ γενικῆς βιολογικῆς ἀπόψεως. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν δρᾶσίν του ἀπὸ ἀπόψεως ἐφηρμοσμένης βιολογίας, πρέπει νὰ ἐξαρθῇ ἡ συμβολή του εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῆς φυλλοξήρας, κατὰ τῶν παρασίτων τῆς μηλέας, ὡς καὶ ἡ συνεργασία του εἰς τὴν συμβουλευτικὴν ἐπιτροπὴν τῆς θαλασσίας ἁλιείας. Συνέγραψε: «Μαθήματα κυτταρολογίας» (1896), «Ὁ βίος τοῦ κυττάρου» (1903), «Τὰ Ἔντομα» (1904), ἐν συνεργασίᾳ δὲ μετὰ τοῦ Bolles Lee «Τεχνικὰς μεθόδους τῆς ἱστολογίας» (1886). —Β.

Ἐν-Νέζλε *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἄλλη ὀνομασία τοῦ *Ἐν-Νεσλὲ* (βλ. λ.).

ἐννεϊνο-(3)-ονη-(2) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *πεντυλακετυλακετυλένιον.*

Ἐννεκὲν (Hennequin), ***Αἰμάρ.*** Γάλλος κληρικὸς (1528—1596). Υἱὸς τοῦ μεγιστᾶνος Ντρὲ Ἐννεκέν. Εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἐγένετο ἀββᾶς τῆς Σουασσὸν καὶ εἶτα ἐπίσκοπος τῆς Ρέννης (1576), μετέσχε δὲ εἰς τὸ κοινοβούλιον τῶν Τάξεων τῶν Μπλουᾶ καὶ εἰς τὴν σύνοδον τοῦ Τούρ. Ἀνεμίχθη κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν ὁδοφραγμάτων, τὴν 30 Ἰανουαρίου 1589, καὶ ἐτέλεσεν ἐν τῇ μητροπόλει τῆς Παναγίας ἐν Παρισίοις μνημόσυνον ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τῶν δολοφονηθέντων καθολικῶν τῆς Λωρραίνης. Διορισθεὶς τὴν 1 Φεβρουαρίου μέλος τοῦ γενικοῦ συμβουλίου τῆς Ἑνώσεως, προήδρευσεν αὐτοῦ πολλάκις. Τῷ 1592 ἀπηύθυνε μακρὸν λόγον πρὸς τὸν καρδινάλιον Νικόλαον ντὲ Πελλεβέ, ἕνα ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῆς συνωμοσίας τῶν καθολικῶν κατὰ τοῦ Ἑρρίκου Γ' καὶ Ἑρρίκου Δ', καὶ ἐξήγειρε τοὺς ἀστοὺς τῆς Ρέννης κατὰ τοῦ βασιλέως. Μετέφρασε τὰς «Ὁμολογίας τοῦ Ἁγίου Αὐγουστίνου» καὶ ἔγραψεν ἓν «Descriptio coerimoriarum missœ», καὶ τοὺς «Κατηχισμούς». Θ. Β.

— **Ἐννεκὲν** (Hennequin), ***Αἰμίλιος.*** Γάλλος δημοσιογράφος καὶ συγγραφεὺς (1858—1888). Σπουδάσας ἐν Γενεύῃ, μετέβη εἶτα εἰς Παρισίους καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν. Ἀνέλαβεν ἀμέσως εἰς τὸν «Χρόνον» τῶν Παρισίων τὴν διεύθυνσιν τοῦ πολιτικοῦ δελτίου, τὴν ὁποίαν κατεῖχε μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Συνέγραψε πλεῖστα βιβλία, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ «Critique scientifique» προεκάλεσε μέγαν θόρυβον. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐδημοσιεύθησαν εἰς δύο τόμους αἱ «Études de critique scientifique». Ὁ Ἐννεκὲν ὑπεστήριξε μετὰ θέρμης πολλάκις τὰ ἑλληνικὰ ζητήματα κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ βουλγαρικοῦ πραξικοπήματος τοῦ 1886. Θ. Β.

—**Ἐννεκὲν** (Hennequin), ***Ἀλφρέδος-Νικόλαος.*** Γάλλος δραματικὸς συγγραφεὺς (1842—1887). Ὁ Ἐννεκέν, βελγικῆς καταγωγῆς, ἐσπούδασεν ἐν τῇ Πολυτεχνικῇ σχολῇ τῆς Λιέγης, ὑπηρέτησε δὲ κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν σιδηροδρόμων τοῦ κράτους καὶ εἶτα μετέβη εἰς Παρισίους ὡς διευθυντὴς ἑταιρείας τινὸς τροχιοδρόμων (1872). Δὲν ἐβράδυνεν ὅμως νὰ παραιτηθῇ τῆς θέσεώς του, ὅπως ἀφοσιωθῇ εἰς τὸ θέατρον, καὶ τῷ 1875 ἀνεβίβασεν εἰς τὸ Θέατρον τῆς στοᾶς τοῦ Σαὶντ-Ὑμπὲρ τὰς κωμῳδίας του: «Ἀναμένω τὸν θεῖόν μου», «Τὰ τρία καπέλλα» καὶ «Τὴν δίκην τοῦ Βωραντιέ», αἱ ὁποῖαι ἔσχον καταπληκτικὴν ἐπιτυχίαν. Τὰ ἔργα του ταῦτα ἠκολούθησαν «Τὸ κόκκινο ντόμινο» καὶ «Τὸ Μπεμπέ», «Ἡ μικρὰ ἀλληλογραφία», «Ἡ κυανῆ ἀλεποῦ» καὶ «Τὸ ἄνθος τῆς πορτοκαλλιᾶς». Αἱ κωμῳδίαι αὗται ἀνεβιβάσθησαν εἰς διάφορα παρισινὰ θέατρα, ἠρίθμησαν ἑκατοντάδας παραστάσεων, ὁ δὲ Ἐννεκὲν ἐγένετο ὁ περιζήτητος συγγραφεὺς τῆς ἐποχῆς του. Τὰ ἑπόμενα ἔτη ἐπαίχθησαν ἄλλαι κωμῳδίαι αὐτοῦ: «Ἡ Νουνοῦ», «Ἡ γαμήλιος ἀνθοδέσμη», «Ἡ Λινέττα» καὶ πλεῖσται ἄλλαι. Τῷ 1879 ἐπαίχθησαν εἰς τὸ «Θέατρον τῶν Ποικιλιῶν» τὰ σκηνικά του ἔργα «Νινὶς» καὶ «Λιλή», τῶν ὁποίων τὰ κύρια πρόσωπα ὑπεδύθη ἡ διάσημος ἠθοποιὸς Ζουδίκ. Τὰ ἔργα ταῦτα, γραφέντα ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ἀλβέρτου Μιλώ, παρεστάθησαν εἰς πάντα τὰ εὐρωπαϊκὰ καὶ ἀμερικανικὰ θέατρα, ἐξηκολούθησαν δὲ ἐπὶ πολλὰ ἔτη παιζόμενα. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἔπαιξε ταῦτα ἐν τῷ «Δημοτικῷ» ἡ ἰδία Ζουδίκ, αἱ δὲ παραστάσεις ἐκεῖναι ὑπῆρξαν ἐκ τῶν ὡραιοτέρων τοῦ θεάτρου τούτου. Τὸ τελευταῖον ἔργον ὅπερ συνέθεσεν ἦτο ἡ κωμῳδία «La femme à papa» τῷ 1885. Κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος ὁ Ἀλφρέδος Ἐννεκέν, ἐν μέσῳ τῶν θριάμβων του, προσεβλήθη ἐξ ἀνοίας καὶ εἰσήχθη εἰς τὸ ψυχιατρεῖον τοῦ Σαὶν-Μαντώ, εἶτα δὲ εἰς τὸ τοῦ Ἐπιναί. Οὕτω τὸ λαμπρὸν στάδιόν του διεκόπη ἀποτόμως καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ἀκμῇ αὐτοῦ, ὁ δὲ συγγραφεύς, ὅστις ἐπὶ ἔτη ἔτερψε τὸ παρισινὸν κοινόν, διήρχετο σκληρὰς ἡμέρας ἐν πλήρει ἀπομονώσει, ἐντὸς τοῦ μελαγχολικοῦ περιβάλλοντος τοῦ ψυχιατρείου. Ἡ μοῖρα ὑπῆρξε λίαν θλιβερὰ κατὰ τὰ δύο τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του. Ἡ μήτηρ, ἡ σύζυγος καὶ ἡ ἀδελφή του, αἵτινες μόναι ἐπεσκέπτοντο αὐτόν, ἀπέθαναν καὶ αἱ τρεῖς ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν. Μίαν δὲ ἡμέραν εὑρέθη καὶ ὁ συγγραφεὺς μὲ διερρηγμένον τὸ κρανίον εἰς τὸν κῆπον τοῦ ψυχιατρείου τοῦ Ἐπερναί.

Τὸ φιλολογικὸν ἔργον τοῦ Ἐννεκὲν χαρακτηρίζει ἡ κομψότης, ἡ λεπτὴ εὐφυΐα καὶ κυρίως ἡ εὐθυμολογία, αἵτινες ἐγοήτευον τὸ κοινόν. Καίτοι ἀπὸ τοῦ θανάτου του παρῆλθον τεσσαράκοντα καὶ πλέον ἔτη, τὰ κάλλιστα ἐκ τῶν ἔργων του ἀναβιβάζονται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν καὶ σήμερον ἔτι εἰς τὰ παρισινὰ θέατρα καὶ προκαλοῦν ἀκόμη τὴν φαιδρότητα, ὅπως καὶ κατὰ τὰς πρώτας αὐτῶν παραστάσεις. Θ. ΒΕΞΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **Ἐννεκὲν** (Hennequin), ***Ἀμεδαῖος.*** Γάλλος συγγραφεὺς (1817—1859). Σπουδάσας νομικὰ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῶν Παρισίων καὶ ἀνήκων εἰς πολιτικὴν οἰκογένειαν, ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, συνεργαζόμενος μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Βίκτωρος. Συνέγραψε περὶ «Λαϊκῶν ταμιευτηρίων», περὶ «Ὀργανώσεως στατιστικῆς τῆς ἐργασίας» καὶ ἱστορικὰς μελέτας: «Ἱστορία τοῦ Λουδοβίκου Ναπολέοντος Βοναπάρτου», «Ἡ κατάκτησις τῆς Ἀλγερίας», ὁ «Κομμουνισμὸς τῆς Νέας Γερμανίας ἐν Ἑλβετίᾳ» καὶ πλεῖστα ἄλλα. Θ. Β.

— **Ἐννεκὲν** (Hennequin), ***Ἀντώνιος-Λουδοβῖκος-Μαρία.*** Διάσημος Γάλλος νομομαθὴς (1786—1840). Διαπρέψας εἰς τὸ δικηγορικόν του στάδιον καὶ καταστὰς δημοφιλὴς ἐξελέγη βουλευτής. Κατὰ τὴν παλινόστησιν τῶν Βουρβώνων ἐτάχθη εἰς τὸ κόμμα τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἠκολούθησε καὶ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1830. Ἐδημοσίευσε πλεῖστα συγγράμματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ ἄριστα θεωροῦνται: «Πραγματεία ἐπὶ τῆς νομοθεσίας», «Περὶ διαζυγίου», «Δικαστικαὶ καὶ πολιτικαὶ ἀγορεύσεις». Θ. Β.

— **Ἐννεκὲν** (Hennequin), ***Βίκτωρ-Ἀντώνιος.*** Γάλλος καὶ νομομαθής, πολιτικὸς καὶ συγγραφεύς, υἱὸς τοῦ *Ἀντωνίου Ἐννεκὲν* (1816—1854). Νεανίας ἔτι ἐνεκολπώθη τὰς σοσιαλιστικὰς ἀρχὰς τοῦ Καρόλου Φουριέ, ἐγένετο δὲ εἷς τῶν κυριωτέρων συντακτῶν τῶν ἐφημερίδων ««Φάλαγξ» καὶ «Εἰρηνικὴ Δημοκρατία». Ταυτοχρόνως ἤρξατο δημοσιεύων συγγράμματα, τῶν ὁποίων σκοπὸς ἦτο ἡ ἐκλαΐκευσις τῶν ἰδεῶν καὶ τοῦ δόγματος τοῦ Καρόλου Φουριέ, ἑνὸς τῶν τριῶν λεγομένων οὐτοπιστῶν φιλοσόφων, ὀνειροπόλων δηλαδὴ κοινωνικῶν ἀναμορφωτῶν, οἵτινες ἐπηγγέλλοντο τὴν μεταβολὴν τοῦ ἕως τότε κρατοῦντος συστήματος ἐν τῷ καθόλου βίῳ τῆς ἀνθρωπότητος. Τῷ 1849 ἐνεφανίσθη εἰς τὸ δημόσιον διὰ τοῦ συγγράμματος «Les amours au Phalanistère». (Ἡ λέξις Phalanistère ἐσήμαινεν ἵδρυμα φαλαγγοδιαιτητήριον ἢ συνεργαστήριον χρησιμεῦον εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν ἐργατῶν τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν φιλοσοφικὴν αἵρεσιν τοῦ Φουριέ, τοὺς ὁποίους οὗτος διῄρει κατὰ φάλαγγας). Διὰ τοῦ συγγράμματός του τούτου προσεπάθησε νὰ διαφωτίσῃ τὰς μᾶλλον παραδόξους καὶ ἰδιορρύθμους θεωρίας τοῦ διδασκάλου του. Τῷ 1850 ἐξελέγη ἀντιπρόσωπος τοῦ διαμερίσματος Saône et Loir εἰς τὴν Νομοθετικὴν Συνέλευσιν. Μετὰ τὸ πραξικόπημα τοῦ Ναπολέοντος Γ' τῆς 2 Ὀκτωβρίου 1851 συνελήφθη καὶ ἀπεφυλακίσθη τὴν 16 τοῦ αὐτοῦ μηνός. Ἡ ἐντιμότης καὶ ἡ καλὴ πίστις ὡδήγουν τὸν Ἐννεκὲν εἰς πᾶσαν αὐτοῦ πρᾶξιν. Μετὰ τὴν πλήρη καταστροφὴν τῆς «Εἰρηνικῆς Δημοκρατίας» κατελήφθη ὑπὸ ἀληθοῦς μανίας καὶ ἐπίστευεν εἰς τὰς κινουμένας τραπέζας καὶ εἰς τὴν ἐπικοινωνίαν τῶν πνευμάτων. Ἐδημοσίευσε τότε ἓν βιβλίον πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ παραστήσῃ τοὺς δεσμοὺς αὐτοῦ μετὰ τοῦ πνεύματος τῆς γῆς· ἀλλὰ μετά τινας σελίδας τοῦ προλόγου του, τὰς ὁποίας ἀφιέρωσε πρὸς ἐξήγησιν τοῦ παγκοσμίου τούτου πνεύματος, ἀναφέρει ὡς ἐν παρόδῳ τὰ ἐπαναστατικὰ αὐτοῦ σφάλματα, εὑρίσκει τὸν τρόπον νὰ ἐπαινέσῃ τὸ νέον καθεστὼς καὶ εἰσέρχεται εἰς μακρὰν διαφώτισιν ὁλοκλήρου τοῦ συστήματος τοῦ Phalanistère. Ὁ Ἐννεκὲν ἐξέδωκε: «Ἂς σώσωμεν τὸ ἀνθρώπινον γένος», «Ἡ θρησκεία» (1853), «Φιλοσοφικὴ περιήγησις εἰς Ἀγγλίαν καὶ Σκωτίαν», «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν σπουδὴν τῆς γαλλικῆς νομοθεσίας», «Ἡ διοργάνωσις τῆς ἐργασίας κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Φουριέ», καὶ «Οἱ Ἰουδαῖοι», εἰς ὃ κυρίως καταφαίνεται ἡ πολυμάθεια τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἡ σπανία γλαφυρότης τοῦ ὕφους. Αἱ πνευματικαὶ θεωρίαι τοῦ Ἐννεκέν, παράδοξοι κατὰ τὴν ἐποχήν του, ἀνεπτύχθησαν βραδύτερον ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν του καὶ ἐσυστηματοποιήθησαν. Θ. Β.

— **Ἐννεκὲν** (Hennequin), ***Ἰάκωβος.*** Γάλλος θεολόγος (1575 — 1660). Διεκρίθη μεταξὺ τῶν πεπαιδευμένων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς του, μανιώδης δὲ βιβλιόφιλος κατήρτισε πλουσιωτάτην βιβλιοθήκην σπανίων ἐκδόσεων καὶ πολυτίμων χειρογράφων, ἀνερχομένων εἰς 15.000 τόμων, τὴν ὁποίαν ἐκληροδότησεν εἰς τὴν γενέτειράν του Troyes. Θ.Β.

—**Ἐννεκὲν** (Hennequin), ***Ἱέρωσμος.*** Γάλλος κληρικός, ἀδελφὸς τοῦ Αἰμὰρ (1547—1619). Ἐγένετο κατ' ἀρχὰς σύμβουλος τοῦ κοινοβουλίου τῶν Παρισίων, εἶτα ἐχειροτονήθη ἱερεὺς καὶ μετέσχεν εἰς τὴν συνωμοσίαν τῶν καθολικῶν κατὰ τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας ἀκολουθῶν τὸν ἀδελφόν του. Τῷ 1585 ἐγένετο ἐπίσκοπος τῆς Σουασσόν. Συνέγραψε «Τὰς θλιβερὰς ἀναμνήσεις ἐπὶ τῶν ἀθλιοτήτων τῶν ἐμφυλίων πολέμων τῆς Γαλλίας». Θ. Β.

—**Ἐννεκὲν** (Hennequin), ***Ἰωάννης.*** Γάλλος οἰκονομολόγος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, καταγόμενος ἐκ Καμπανίας. Ὑπῆρξε γραμματεὺς τοῦ κοινοβουλίου τῶν κομίτων τῆς Νορμανδίας. Συνέγραψε τὸν «Γενικὸν ὁδηγὸν τῶν οἰκονομικῶν τῆς Γαλλίας», εἰς ὃν μετὰ πολλῆς γνώσεως ἐκθέτει ἰδιαιτέρως τὸν τρόπον τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως τῆς Νορμανδίας. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀνεδημοσιεύθη πολλάκις, ἡ τελευταία δὲ ἔκδοσις αὐτοῦ ἐγένετο τῷ 1853. Θ.Β.

—**Ἐννεκὲν** (Hennequin), ***Ἰωάννης-Νικόλαος.*** Γάλλος γλύπτης (1764—1795). Παρασυρθεὶς ὑπὸ τῆς θυέλλης τῆς ἐπαναστάσεως μετέσχεν ὅλων τῶν ἐπαναστατικῶν κινημάτων ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Βαστίλλης μέχρι τῶν ταραχῶν τοῦ μηνὸς Πραιριάλ. Ἐγκαταλείψας τὴν τέχνην ἐγένετο ῥήτωρ τῶν δημοσίων συναθροίσεων καὶ τῶν λεσχῶν, ἐτίθετο δὲ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν διαδηλώσεων. Ὅτε ἤρξατο ἡ ἀντεπαναστατικὴ κίνησις, μετέσχε τοῦ κεντρικοῦ κομιτάτου τῶν πατριωτῶν, ὅπερ ἐσχεδίασε λαϊκὴν ἐξέγερσιν κατὰ τῆς συνελεύσεως, ἥτις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ροβεσπιέρρου μετήρχετο πολιτικὴν ἄκρας ἐπιεικείας, ἐνθαρρύνουσαν τοὺς πλημμυρίσαντας τοὺς Παρισίους μετανάστας. Τὸ κομιτᾶτον τοῦτο ἐδημοσίευσε προκήρυξιν ἀποτελουμένην ἐκ δεκατεσσάρων ἄρθρων, ἐξ ὀνόματος τοῦ κυριάρχου λαοῦ ἀνακτήσαντος τὰ δικαιώματα αὐτοῦ, τὴν πρώτην Πραιριὰλ (20 Μαΐου 1795) καὶ ἄπειρον πλῆθος εἰσώρμησεν εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς συνελεύσεως. Ὁ Ἰωάννης Ἐννεκὲν ἦτο μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν τῆς στάσεως ταύτης. Κατὰ τὴν προκληθεῖσαν πρὸ τῆς ἕδρας τοῦ προέδρου τῆς συνελεύσεως Μπουασὺ ντ' Ἀγκλὰς σύγκρουσιν, ἐτραυμάτισεν οὗτος τὸν ἐπεμβάντα πληρεξούσιον Φερώ, τὸν ὁποῖον σύραντες ἐκτὸς τῆς αἰθούσης οἱ στασιασταὶ ἐφόνευσαν, εἶτα δέ, ἀποκόψαντες τὴν κεφαλήν του, τὴν ἐνέπηξαν ἐπὶ λόγχης δόρατος καὶ ἔφερον αὐτὴν ἐν τῇ αἰθούσῃ καὶ κατόπιν περιήγαγον αὐτὴν εἰς τὰς πέριξ τῶν ἀνακτόρων τοῦ Κεραμεικοῦ ὁδούς. Μετὰ τὴν κατάπνιξιν τῆς στάσεως καὶ τὸν ἀφοπλισμὸν τῶν τμημάτων τῶν Παρισίων παρεπέμφθησαν ἐνώπιον

Digitized by Google

ἐκτάκτου στρατοδικείου οἱ ἐπ' αὐτοφώρῳ συλληφθέντες, μεταξὺ τῶν ὁποίων κατηριθμεῖτο καὶ ὁ Ἑννεκέν, κατηγορούμενος ὅτι αὐτὸς ἐκράτει τὴν κεφαλὴν τοῦ Φερώ. Ὁ Ἑννεκὲν κατεδικάσθη εἰς θάνατον καὶ τὴν 30 Μαΐου 1795 ἀπεκεφαλίσθη μετὰ πλείστων ἄλλων εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Γρέβης. Θ. Β.

—**Ἐννεκὲν** (Hennequin), ***Ἰωσὴφ-Φραγκῖσκος-Γαβριήλ.*** Γάλλος ναυτικὸς καὶ συγγραφεὺς (1775—1842). Εἰσελθὼν εἰς τὸ ναυτικὸν τῷ 1793 μετέσχεν εἰς πολλὰς ναυμαχίας καὶ περιῆλθε πλεῖστα μέρη τῶν δύο ἡμισφαιρίων. Τῷ 1809 εἰσῆλθεν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀπεσύρθη τῷ 1838. Συνέγραψε: «Τὸ πνεῦμα τῆς ἐγκυκλοπαιδείας», «Ὁ ὑπουργὸς Βάκεφελντ», «Ὁ θησαυρὸς τῶν Κυριῶν», «Λεξικὸν τῶν φιλοσοφικῶν ἀξιωματικῶν», «Ἡ ναυτικὴ βιογραφία», «Ἱστορικαὶ σημειώσεις τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ'» κτλ. Συνειργάζετο εἰς πλεῖστα περιοδικὰ τῆς ἐποχῆς, ὅπου ἐδημοσίευσε πλείστας ἐπιστημονικὰς μελέτας. Θ. Β.

—**Ἐννεκὲν** (Hennequin), ***Κλαύδιος.*** Γάλλος θεολόγος, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις (1653—1738). Διετέλεσεν ἐφημέριος τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων καὶ ἐξέδωκε τὴν Ἱερὰν Γραφὴν κατὰ τὴν Βουλγάταν. Συνέγραψεν ἐπίσης διάφορα ὑπομνήματα περὶ τῶν «Ἐλευθεριῶν τῆς γαλλικῆς Ἐκκλησίας» καὶ ἐδημοσίευσεν «Ἐπιστολὰς» πρὸς τὸν καρδινάλιον ντὲ Ροάν. Θ. Β.

—**Ἐννεκὲν** (Hennequin), ***Λουδοβῖκος.*** Γάλλος θεατρικὸς συγγραφεὺς (1770—1836). Ἔγραψε κυρίως κωμικὰ μελοδράματα, ἅτινα ἐτόνισαν διάφοροι μουσουργοὶ τῆς ἐποχῆς. Τὰ ἄριστα τῶν ἔργων του εἶναι: «La Partie carrée», «Le bon fils», «Un moment d' humeur», «Émilie et Melcour» κτλ. Θ.Β.

—**Ἐννεκὲν** (Henequin), ***Πέτρος-Φίλιππος-Αὐγουστῖνος.*** Γάλλος ζωγράφος (1763—1833). Μαθητὴς τοῦ Δαβίδ, ἀπεστάλη εἰς Ρώμην πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του. Φιλελευθέρων ἀρχῶν ἀνεμίχθη εἰς τὰς αἱματηρὰς ὀχλαγωγίας τῆς ἐξεγέρσεως τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ, ἠναγκάσθη δὲ νὰ δραπετεύσῃ ἐκεῖθεν καταφυγὼν εἰς Λυών, ὅπου ἀνέλαβε τὴν σύνθεσιν μεγάλου πίνακος διὰ τὴν αἴθουσαν τοῦ δημαρχείου τῆς πόλεως ταύτης. Κατὰ τὴν γενομένην ἀντιδημοκρατικὴν ἐξέγερσιν τῆς πόλεως ταύτης, ὁ Ἑννεκέν, φλογερὸς δημοκράτης, συνελήφθη καὶ ἐκλείσθη εἰς τὰς φυλακάς, ἠδυνήθη δὲ νὰ σωθῇ ἐκ τῶν ἐν ταῖς φυλακαῖς γενομένων ὑπὸ τῶν βασιλοφρόνων σφαγῶν τῷ 1794, δραπετεύσας ἐκεῖθεν διά τινος ὑπονόμου. Καταφυγὼν εἰς Παρισίους ἐνεπλάκη εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Φραγκίσκου Μπαμπέφ, τοῦ ἀποκληθέντος Γαΐου Γράκχου. Κατηγορηθεὶς ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ κατὰ τὴν ἐναντίον τοῦ Διευθυντηρίου συνωμοσίαν, ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακάς, μόλις δὲ διεσώθη διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Φραγκίσκου ντὲ Νεφσατώ, ἐνῷ πάντες οἱ μετ' αὐτοῦ συμφυλακισθέντες ὑπέστησαν τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου. Ἀφεθεὶς ἐλεύθερος ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, ὅπως ἀποπερατώσῃ τὸν ἡμιτελῆ καταλειφθέντα πίνακά του ἐν τῷ δημαρχείῳ τῆς Λυών. Εἶναι οὗτος ὁ παριστάνων τὸν «θρίαμβον τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ τὴν 10 Αὐγούστου», ὅτε ὁ λαός, ἁλώσας τὰ ἀνάκτορα τῶν Βερσαλλιῶν, ἔδωκε τὴν δημοκρατικὴν ὤθησιν ἐν Γαλλίᾳ.

Ὁ Πέτρος Ἑννεκὲν ἐλάμβανεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ θέματά του ἐκ τῶν μεγάλων ἱστορικῶν γεγονότων τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Οὕτως ἐζωγράφησεν ἕνα μεγάλων διαστάσεων πίνακα παριστάνοντα «Τὴν Ὁμοσπονδίαν τῆς 14 Ἰουλίου», βραδύτερον δέ, ὅτε μετέβη εἰς τὴν Λιέγην, ἐζωγράφησε τὸν μέγιστον εἰς ἔκτασιν τῶν πινάκων του, τὸν παριστῶντα τὴν «Ἀφοσίωσιν τῶν τριακοσίων πολιτῶν τοῦ Φραγγιμόν», οἵτινες ἀπέθανον ἅπαντες ὑπερασπιζόμενοι τὴν πόλιν καὶ τὰς ἑστίας των. Τὰ πολυάριθμα πρόσωπα τοῦ πίνακος τούτου εἶναι μετὰ μεγάλης ἀνατομικῆς ἀκριβείας εἰκονισμένα, ἐν γένει δὲ ἡ δραματικότης τῆς συνθέσεως ἐμπνέει βαθεῖαν συγκίνησιν. Πρὸ τῆς ἀπομακρύνσεως αὐτοῦ ἐκ Γαλλίας συνέθεσε τὸ ἀριστούργημα: «Ὁ Ὀρέστης καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Ἐρινύων μετὰ τὸν φόνον τῆς μητρός του», εὑρισκόμενον εἰς τὴν πινακοθήκην τοῦ Λούβρου, οὗτινος ἐζωγράφησε καὶ ἓν φάτνωμα. Ὁ Ὀρέστης του ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἔργον τοῦ Ἑννεκὲν διακρίνεται διὰ τὴν κίνησιν, τὴν ζωὴν καὶ τὸ δραματικὸν πάθος.

Μετὰ τὴν παλινόστησιν τῶν Βουρβώνων (1815) ἀπῆλθεν εἰς Λιέγην, ὅπου διέμεινεν ἐπὶ μακρόν. Τῷ 1824 μετέβη εἰς Τουρναί, ὅπου διωρίσθη διευθυντὴς τῆς Ἀκαδημίας τῆς ζωγραφικῆς. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ἰουλίου 1830, ὅτε ἐξεθρονίσθη ὁ βασιλεὺς Κάρολος Ι', ἠδύνατο νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Γαλλίαν, ἀλλά, μιμούμενος τὸν διδάσκαλόν του Δαβίδ, ἐξηκολούθησε παραμένων εἰς ἐθελουσίαν ἐξορίαν. Τῷ 1825 ἀπέστειλεν εἰς τὴν ἔκθεσιν τῆς Λίλλης «Τὸν Σωκράτην ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν του», «Τὴν Αἰκατερίνην τῆς Λωραίνης», καὶ τὴν «Ἐπαναστατικὴν σκηνὴν τοῦ μηνὸς Πραιριάλ». Οὗτοι ὑπῆρξαν οἱ τελευταῖοι πίνακες, οὓς ἔγραψεν. Ὁ Πέτρος Ἑννεκὲν ὑπῆρξεν εἷς τῶν γονιμωτέρων ζωγράφων τῆς ἐποχῆς του, ἀκολουθήσας τὰς θεωρίας τοῦ διδασκάλου, ἀλλὰ τηρήσας ταυτοχρόνως καὶ τὴν ἰδίαν πρωτοτυπίαν. Τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν σημεῖον τῆς τέχνης του εἶναι τὸ σοφὸν σχέδιον καὶ τὸ νευρῶδες τοῦ χρωστῆρός του, ἐλαττώνει ὅμως κατά τι τὴν ἀξίαν τῶν ἔργων του ἡ ὑπερβολὴ κατὰ τὴν σύνθεσιν αὐτῶν. Βίαιος ἐπαναστάτης ὁ ζωγράφος οὗτος, ζήσας ἐν μέσῳ τῶν καταιγίδων τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, τοσάκις κινδυνεύσας ν' ἀποκεφαλισθῇ διὰ τὰς ἰδέας του, ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τῆς δραματικῆς ἐποχῆς του, τὴν ὁποίαν ἀπετύπωσεν εἰς τοὺς μεγάλους αὐτοῦ πίνακας. Τὰ μουσεῖα τῆς Γαλλίας γέμουν ἔργων αὐτοῦ. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Ἐννέκτσερους (Enneccerus), ***Λουδοβῖκος.*** Περιώνυμος Γερμανὸς νομοδιδάσκαλος καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1843. Ἀσχοληθεὶς κατ' ἀρχὰς περὶ τὴν μελέτην τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς φυσικῆς ἱστορίας, ἐτράπη βραδύτερον ἐν Γοττίγγῃ εἰς τὴν σπουδὴν τῆς νομικῆς. Τῷ 1872 διετέλεσε καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς πόλεως ταύτης, τῷ δὲ 1873 ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Μαρβούργου, πρύτανις τοῦ ὁποίου ἐξελέγη κατὰ τὸ ἀκαδημεικὸν ἔτος 1881—1882. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐγένετο βουλευτὴς ἐν τῷ πρωσσικῷ κοινοβουλίῳ, τῷ δὲ 1887 μέλος τοῦ Ράϊχσταγ. Συνέταξε πολλὰς συγγραφάς, ἐν αἷς διακρίνονται: «Φρειδερῖκος Κάρολος Σαβινὺ καὶ ἡ κατεύθυνσις τῆς νεωτέρας νομικῆς ἐπιστήμης» (1879), «Τὸ δίκαιον τῆς Ἔσσης» (1882), «Ἐγχειρίδιον ἀστικοῦ δικαίου» (1924) —Β.

Ἔννελ ἢ ***Μπελβεντέρε*** (Ennel ἢ Belvedere) *[Γεωγρ.]*. Λίμνη τῆς Ἰρλανδίας εἰς τὸ Ν. τμῆμα τῆς κομιτείας τοῦ Οὐέστμουθ. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχουν πολλαὶ δασόφυτοι νησῖδες. —Μ.

Ἐννεμόζερ (Ennemozer), ***Ἰωσήφ.*** Γερμανὸς ἰατροφιλόσοφος (1787—1854). Ἐσπούδασε φιλοσοφίαν καὶ ἰατρικὴν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου. Τῇ εἰσηγήσει τοῦ καθηγητοῦ Βόλφαρτ ἠσχολήθη περὶ τὴν θεραπείαν τῶν νόσων διὰ τοῦ μαγνητισμοῦ, τὴν νέαν δὲ ταύτην θεραπευτικὴν κατεύθυνσιν διεφήμισε καὶ διὰ σχετικῶν πραγματειῶν. Τῷ 1819 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βιέννης, ὅπου ἐδίδαξε καὶ ἀνθρωπολογίαν, συγχρόνως δὲ κατέστησε γνωστὰς τὰς ψυχοθεραπευτικὰς μεθόδους τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ. Τῷ 1841 ἐγκατεστάθη ἐν Μονάχῳ, ὅπου ἀπέκτησε μεγάλην φήμην ὡς ἰατρὸς μαγνητιστής. Τὸ κυριώτερον τῶν ἔργων αὐτοῦ εἶναι: «Ὁ μαγνητισμὸς ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐξελίξει του» (Λειψία 1819). Ἡ δευτέρα ἔκδοσις τῆς συγγραφῆς ταύτης ἐγένετο ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἱστορία τοῦ ζωϊκοῦ μαγνητισμοῦ» (1844) εἰς δύο τόμους, ἐξ ὧν ὁ πρῶτος πραγματεύεται τὴν μαγείαν. Ἄλλα ἔργα του εἶναι: «Περὶ τῆς προελεύσεως καὶ τῆς οὐσίας τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς» (Βόννη 1824), «Ὁ μαγνητισμὸς ἐν σχέσει πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὴν θρησκείαν» (2α ἔκδ. 1833)», «Τὸ ἐν τῇ φύσει πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου» (1849) καὶ «Περὶ τῆς μεθόδου τοῦ Μέσμερ» (1852). Α. Δ.

Ἑννεμπὸν (Hennebont) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Μορμπιάν. Κάτ. 8.700. Ἔχει βιομηχανίαν χημικῶν προϊόντων, κονσερβῶν, βυρσοδεψεῖα, ναυπηγεῖα κτλ. —Μ.

ἐννενήκοντα, ἐννενηκοστός κτλ.· ἐσφαλμένη γραφὴ ἀντὶ *ἐνενήκοντα, ἐνενηκοστὸς* κτλ.

Ἐννεντὶ (Enueeli) *[Γεωγρ.]*. Χώρα τοῦ ἀνατολικοῦ Σουδὰν Β. τοῦ Δαρφοὺρ καὶ Οὐαδάϊ. Καταλαμβάνει τὸ Ν. Α. μέρος τῆς γραμμῆς τῶν ὑψωμάτων καὶ ὀροπεδίων, ἅτινα διασχίζουν τὴν Σαχάραν ἀπὸ τὸ Δαρφοὺρ εἰς Τουάτ. Κατοικεῖται κυρίως ὑπὸ τῶν φυλῶν Δάζα καὶ Βαέλες.

ἐννεόδους (ὁ) (Enneodon Marsh) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *διπλοκυνοδοντινῶν παντοθηριειδῶν πολυπρωτοδοντίων μαρσυποφόρων* θηλαστικῶν. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἰουρασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸ Wyoming τῆς Β. Ἀμερικῆς. Γ. Κ. Γ.

ἐννεοκτόνος (ὁ) (Enneoctonus) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *αἰγιθαλιδῶν*, περιλαμβάνον ἓξ εἴδη ἰθαγενῆ τῶν εὐκράτων καὶ θερμῶν χωρῶν τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι *ἐννεοκτόνος ὁ μικρὸς* (Enneoctonus minor), ὅστις ἔχει σῶμα εὔρωστον, κεφαλὴν εὐμεγέθη, ράμφος μᾶλλον βραχύ, κωνικὸν καὶ ἰσχυρόν, πτέρυγας βραχείας καὶ ὀξυλήκτους, οὐρὰν μακροτάτην, πόδας λεπτοὺς καὶ ὑψηλοὺς μετὰ ἐπιμήκων δακτύλων καὶ χρῶμα τεφρὸν κατὰ τὴν κοιλίαν, μελανόφαιον κατὰ τὴν ράχιν καὶ τὴν οὐρὰν καὶ λευκὸν κατὰ τὰς παρειὰς μὲ δύο εὐρείας μελανὰς λωρίδας, αἵτινες ἄρχονται ἀπὸ τῶν πλαγίων τῆς βάσεως τοῦ ράμφους καὶ καταλήγουσιν εἰς τὰ πλάγια τοῦ λαιμοῦ. Δ. Ν. Π.

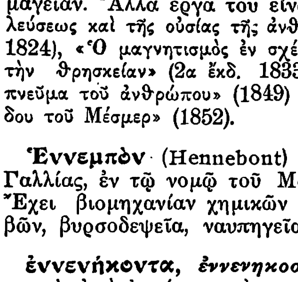

Ἐννεοκτόνος ὁ μικρός.

ἐννεόπτερος (ὁ) (Enneopterus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὀρθοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πηδητικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *γρυλλιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα εὔρωστα μὲ πτέρυγας μεγάλας καὶ μακρότατα ἔλυτρα. Γνωστὰ 12 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς γῆς, ὧν ἀξιολογώτερον *ἐννεόπτερος ὁ ἀκανθωτὸς* (Enneopterus spinosus), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους, ὀπισθίους πόδας πολυακανθωτοὺς καὶ χρῶμα φαιοϋπέρυθρον. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικήν. Δ. Ν. Π.

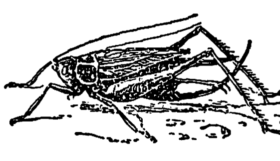

Ἐννεόπτερος ὁ ἀκανθωτός.

Ἐννὲρ (Henner), ***Ἰωάννης-Ἰάκωβος.*** Γάλλος ζωγράφος (1829—1905). Ὑπῆρξεν ὁ κατ' ἐξοχὴν ζωγράφος τοῦ γυναικείου γυμνοῦ, ἀπεικονίσας μετ' ἐξαιρέτου δεξιότητος τὴν λευκότητα τῆς θηλείας σαρκός. Καθ' ὅλον του τὸν βίον ἐζωγράφησε κατὰ τὸ πλεῖστον γυναικεῖα γυμνὰ ἀποκεκαλυμμένα κατὰ τὸ ἓν τρίτον, ἐνῷ τὰ ὑπόλοιπα δύο τρίτα ἐβύθιζεν ἐντὸς ἠρέμου σκιᾶς προκαλούσης τὸν θεατὴν εἰς λεπτομερειακὴν διὰ τῆς φαντασίας συμπλήρωσιν τοῦ ἐλλείποντος τμήματος. Ἱστάμενος μεταξὺ τοῦ ἀκαδημαϊσμοῦ καὶ τοῦ ρεαλισμοῦ, δὲν διεκρίθη διὰ τὴν εὐρύτητα τῶν ἀντιλήψεών του. Τὸ ἔργον του, ἐν τούτοις, διαπνέεται ἀπὸ ἰδεαλιστικήν τινα πνοήν, ἀπὸ εὐγενῆ λεπτότητα καὶ βαθεῖαν συγκίνησιν. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὔα ἀνευρίσκοντες τὸ σῶμα τοῦ Ἄβελ», «Ἡ Σουζάννα ἐν τῷ λουτρῶνι» (Μουσεῖον Λουξεμβούργου), «Ἡ ἀναγινώσκουσα» (Συλλογὴ Πορζέ), «Εἰδύλλιον» (Μουσεῖον Λουξεμβούργου), «Ὁ ἅγιος Σεβαστιανός», «Νύμφη» (ἐν Στοκχόλμῃ), «Ἡ μετανοοῦσα Μαγδαληνὴ» (ἐν Κόλμαρ) κλπ. Ι.Μ.Π.

Ἐν-Νεσλὲ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀγκυροβόλιον τῆς Παλαιστίνης (πλάτ. 31°30' Β., μῆκ. 34°25' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2634) εἰς τὸ μέσον τῆς μεταξὺ Ἰόπης καὶ Ἐλ-Ἀρὶς ἀκτῆς. Εἶναι ὁ *Γαζαίων λιμὴν* τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ.

Ἐννετμπάντεν ἢ ***Ἐννετμποῦργεν*** (Ennetbaden ἢ Ennetburgen) *[Γεωγρ.]* Πολίχνη τῆς Ἑλβετίας, ἐν τῷ καντονίῳ τοῦ Οὔντερβαλντ. Τῷ 1015 προσεβλήθη ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν καὶ διεκρίθη διὰ τὴν ἡρωϊκὴν ἄμυναν τῶν κατοίκων. —Μ.

ἐννεϋλικαὶ ***ἀλκοόλαι*** *[Ὀργ. Χημ.]*. Κεκορεσμέναι μονοσθενεῖς ἀλκοόλαι τοῦ τύπου $C_9H_{20}O$. Ὑπάρχουσι πλείονες ἰσομερεῖς, ἐξ αὐτῶν δὲ ἡ *κανονικὴ ἐννεϋλικὴ ἀλκοόλη* (ἢ *ἐννεανόλη - 1*) $CH_3(CH_2)_7.CH_2OH$ ἀπαντᾷ ὑπὸ μορφὴν ἐστέρος εἰς τὸ αἰθέριον ἔλαιον τῶν μανδαρινίων. Σ. Γ.

ἐννεϋλικὴ ***ἀλδεΰδη*** *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *πελαργονικὴ* ἀλδεΰδη.

ἐννεϋλικὸν ***ὀξὺ*** *[Ὀργ. Χημ.]*. βλ. *πελαργονικὸν* ὀξύ.

ἐννεύρωσις,—*εως* (ἡ) ἢ ***νεύρωσις*** *[Ἀνατομ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ ὑπαγωγὴ τμήματός τινος τοῦ σώματος (μυὸς ἢ μυῶν, δερματικῆς ἢ ἄλλης τινὸς περιοχῆς, σπλάγχνων κτλ.) ὑπὸ τὴν ἀνατομικήν, καὶ ἐπομένως καὶ τὴν λειτουργικήν, δικαιοδοσίαν νεύρου τινός. Οὕτω λέγομεν π. χ. ὅτι ὁ δικέφαλος μῦς ἔχει ἐννεύρωσιν ἐκ τοῦ μυοδερματικοῦ νεύρου, κτλ. Ὑπὸ τὴν λέξιν *ἐννεύρωσις* (innervation) νοοῦσιν ἐπίσης καὶ τὴν λειτουργικὴν ἐνέργειαν ἢ τὴν θέσιν ἐν ἐνεργείᾳ ὀργάνου τινὸς διὰ τοῦ οἰκείου νεύρου, ἔτι δὲ καὶ τὸ αἴσθημα τὸ συνοδεῦον τὴν νευρικὴν ἐνέργειαν, διὰ τῆς ὁποίας μῦς τις τίθεται εἰς κίνησιν.

— ***ἐννευρώσεως αἴσθημα*** (Innervations - Empfindung) *[Ψυχολ.]*. Καλεῖται τὸ αἴσθημα τοῦ βαθμοῦ τῆς λειτουργικῆς ἐνεργείας μυός τινος ἢ ὁμάδων μυῶν κατὰ τὸν χρόνον τῶν κινήσεων· τὸ αἴσθημα τοῦτο, σχετιζόμενον πρὸς τὸ αἴσθημα τῆς ἐν τῷ βάθει μυϊκῆς αἰσθητικότητος, χρησιμεύει ὅπως ἐλέγχωμεν καὶ ρυθμίζωμεν τὸ ποσὸν τῆς μυϊκῆς ἐνεργείας, τὸ ἀναγκαιοῦν διὰ τὴν κανονικὴν καὶ σκόπιμον ἐπιτέλεσιν δεδομένης τινὸς κινήσεως. Γ. ΠΑΜΠΟΥΚΗΣ

ἐννήρης (ἡ) (κατὰ παράλειψιν τοῦ *ναῦς*) *[Ἀρχ.]*. Ἀρχαῖον πλοῖον κινούμενον διὰ ἐννέα σειρῶν κωπῶν. Τοιαῦτα πλοῖα δὲν ἦσαν ἐν εὐρείᾳ χρήσει. Ὑπὸ τοῦ Πολυβίου (ΙΣΤ' 7, 1) μόνον μνημονεύονται μακεδονικαὶ ἐννήρεις κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ Φιλίππου πρὸς τὸν Ἄτταλον. —Π.

Ἔννης. Στρατηγὸς τοῦ Βυζαντίου, ἐξ Ἰσαυρίας τῆς Μ. Ἀσίας. Συμμετέσχεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Βελισσαρίου κατὰ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Γότθων (535) καὶ διεκρίθη διὰ τὸν ἡρωϊσμόν του καὶ τὴν

Digitized by Google

πολεμικὴν ἐμπειρίαν του. Κατὰ 'τὴν πολιορκίαν τῆς Νεαπόλεως, εἰσελθὼν νύκτωρ μετὰ δρακὸς ἀνδρῶν ἐντὸς τῆς πόλεως διά τινος ὑπονόμου κατέλαβεν αἰφνιδιαστικῶς πύργους τινὰς ἐπὶ τῶν βορείων τειχῶν καὶ συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐξ ἐφόδου κατάληψιν τοῦ φρουρίου καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν ὁλοκλήρου τῆς ἐκ Γότθων φρουρᾶς αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν. Συμμετέσχεν ὡσαύτως εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Ρώμης καὶ τὴν ἀπόκρουσιν τῶν πρὸς ἀνάκτησιν αὐτῆς ἐπελθόντων πολυαρίθμων Γότθων. Ὁμοίως εἰς τὴν ἄμυναν τοῦ Μιλάνου (538). Ν. ΚΛΣ

'Εννία ***Ναιβία*** (Ennia Naevia). Σύζυγος τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν πραιτωριανῶν Μάκρωνος ἐπὶ αὐτοκράτορος Τιβερίου. Οὗτος κολακεύων τὸν ἀνταπαιτητὴν τοῦ θρόνου Καλιγούλαν, ἀνέθεσεν εἰς αὐτὴν νὰ δαψιλεύῃ εἰς αὐτὸν φιλοφρονήσεις, εἰ δυνατὸν δὲ νὰ ἀποσπάσῃ παρ' αὐτοῦ καὶ ὑπόσχεσιν γάμου. 'Ανταποκρινομένη ἡ 'Εννία εἰς τὴν πρὸς αὐτὴν καὶ τὸν Μάκρωνα εὔνοιαν τοῦ Καλιγούλα ἀνέλαβε καὶ ἐξετέλεσε τὸν δηλητηριασμὸν τοῦ Τιβερίου (37 π. Χ.). 'Αντὶ ἀμοιβῆς ὅμως καὶ αὐτὴ καὶ ὁ σύζυγός της ἐφονεύθησαν διαταγῇ τοῦ νέου αὐτοκράτορος. —Π.

ἐννιάμερα (τά), ***ἐννιάμηνα*** (τὰ) κλπ.· βλ. λ. *ἐννεάμερα, ἐννεάμηνα κλπ.*

'Εννὶκ (Hennique), ***Λέων***. Γάλλος δραματικὸς συγγραφεὺς καὶ μυθιστοριογράφος, γεννηθεὶς εἰς τὴν Γουαδελούπαν τῷ 1852. Κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Ἡ 'Εσθὴρ Μπρανδὶς» καὶ «Ὁ θάνατος τοῦ δουκὸς d' Enghien». Μ. Ν. Δ.

'Εννίνιος (Henninius), ***'Ερρῖκος - Χριστιανός***. 'Ολλανδὸς φιλόλογος ἀκμάσας περὶ τὰ μέσα τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος. 'Εν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθεῖσι συγγράμμασι καταφέρεται κατὰ τῆς ἡμετέρας ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ἣν θεωρεῖ ὡς καθαρῶς ἑβραϊκὴν καὶ οὐδεμίαν συγγένειαν ἔχουσαν πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικήν. Τὰς δοξασίας ταύτας ἀνήρεσε λίαν ἐμπεριστατωμένως ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων ἐν τῷ συγγράμματί του «Περὶ τῆς γνησίας προφορᾶς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης» (Πετρούπολις 1830). Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

"Εννιος (Ennius), ***Κουῖντος***. Λατῖνος ποιητής, γεννηθεὶς ἐν Ρωδαιαῖς ἢ Ρουδίᾳ (Rudiae) τῆς Καλαβρίας τῷ 230 π.Χ. Παιδιόθεν ὡμίλει τὴν ἑλληνικήν, κοινὴν γλῶσσαν τῶν ἀνεπτυγμένων τάξεων τῆς ἐπαρχίας του, τὴν ὀσκικήν, κυριαρχοῦσαν διάλεκτον ἐν τῇ Κάτω 'Ιταλίᾳ, καὶ τὴν λατινικήν. 'Εκαυχᾶτο ὅτι ἡ γενεαλογία του ἐξικνεῖτο μέχρι τοῦ θρυλικοῦ βασιλέως Μασσάπου, ἥρωος τῆς Μασσαπίας, ἡ δὲ συναίσθησις τῆς βασιλικῆς του καταγωγῆς ἐνηρμονίζετο πρὸς τὴν ὑψηλόφρονα διανόησίν του, τὸν θαυμασμόν του πρὸς τὸ κοσμοκρατορικὸν πνεῦμα τῆς Ρώμης καὶ τὴν προτίμησίν του, ὅπως συναναστρέφηται μέλη τῶν μεγαλυτέρων ρωμαϊκῶν οἰκογενειῶν. Περὶ τῶν νεανικῶν του χρόνων οὐδὲν γνωρίζομεν. Τὸν συναντῶμεν τὸ πρῶτον (204) ὥριμον ἄνδρα ὑπηρετοῦντα μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ κεντυρίωνος, κατὰ τὸν δεύτερον φοινικικὸν πόλεμον, εἰς τὰς τάξεις τῶν συμμάχων λαῶν τῆς Ρώμης, ἐν Σαρδηνίᾳ. Ὁ ποιητὴς προσείλκυσε τὴν προσοχὴν Κάτωνος τοῦ πρεσβυτέρου, ὅστις καὶ τὸν ἐκάλεσεν εἰς τὴν Ρώμην. Κατῴκησεν εἰς τὴν λαϊκὴν συνοικίαν ἐπὶ τοῦ ὄρους 'Αβεντίνου, ἔχων ὡς συγκάτοικον τὸν κωμικὸν ποιητὴν Καικίλιον, ἐκέρδιζε δὲ τὰ πρὸς τὸ ζῆν διδάσκων τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικήν. Συνεδέθη μετὰ τῶν Ρωμαίων τῶν μεγάλων οἰκογενειῶν καὶ ἰδίᾳ τοῦ Μάρκου Φουλβίου Νοβιλίορος, ὅστις ἦτο θαυμαστὴς καὶ γνώστης τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ποιήσεως καὶ τέχνης, ὁ ἴδιος δὲ συγγραφεύς. Ὁ "Εννιος συμπεριελήφθη εἰς τὴν πραιτωρίαν κοόρτιν τοῦ τελευταίου, τὸν ἠκολούθησεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Αἰτωλίας (189 π.Χ.), ἐπίσης δὲ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς 'Αμβρακίας, διακριθεὶς ἐπ' ἀνδραγαθίᾳ καθ' ὅλας τὰς μάχας. Πέντε ἔτη βραδύτερον ὁ "Εννιος ἔγινε Ρωμαῖος πολίτης. 'Απέθανεν εἰς ἡλικίαν 70 ἐτῶν, ἀμέσως μετὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς τραγῳδίας του «Θυέστης».

Μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τοῦ 'Εννίου ἡ ρωμαϊκὴ λογοτεχνία, καίτοι ὑπῆρχεν ἤδη τὸ ἔπος τοῦ Ναιβίου καί τινες διασκευαὶ ἑλληνικῶν δραμάτων, ἀπετελεῖτο κυρίως ἐξ ἐπιτυχῶν κωμῳδιῶν. Ἡ δραματικὴ τοῦ 'Εννίου ἐργασία συνίσταται εἰς διασκευὰς ἀρχαίων δραμάτων, αἱ δὲ ἡμίσεις τῶν τραγῳδιῶν του ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ τρωϊκοῦ κύκλου. Πρῶτος εἰσήγαγε τὴν Μήδειαν εἰς τὴν λατινικὴν λογοτεχνίαν κατὰ μίμησιν τοῦ δράματος τοῦ Εὐριπίδου «Αἰγεύς». 'Εκτὸς ὅμως τῶν ἑλληνικῶν ὑποθέσεων ἐπραγματεύθη καὶ ρωμαϊκὰς τοιαύτας, ὅπως εἰς τὰ δράματα «'Αμβρακία» καὶ «'Αρπαγὴ τῶν Σαβίνων». 'Εκ τῶν τραγῳδιῶν του ὀλίγα μόνον ἀποσπάσματα διεσώθησαν, ὧν τὰ περισσότερα καὶ σημαντικώτερα παρὰ τῷ Κικέρωνι, θαυμαστῇ τοῦ ποιητοῦ. 'Επίσης ἐποίησε τὸν «Σκηπίωνα», διηγηματικὸν ποίημα εἰς τροχαϊκοὺς τετραμέτρους καταληκτικοὺς στίχους, καὶ τὰ «Ἡδυφαγητικά», γαστρονομικὸν ποίημα, τὸ ὁποῖον εἶναι παράφρασις τῆς «Ἡδυπαθείας» τοῦ 'Αρχεστράτου, ὡς συνάγεται ἐκ τῆς παραβολῆς τῶν σῳζομένων λειψάνων ἀμφοτέρων τῶν ἔργων. Ὁ "Εννιος ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος χρησιμοποιήσας τὸ ἐλεγειακὸν μέτρον εἰς δύο ἐπιτάφια ποιήματα πρὸς τὸν Σκηπίωνα, εἰσαγαγὼν αὐτὸς εἰς τὴν λατινικὴν ποίησιν τὸ ἐλεγεῖον elogium). 'Αλλὰ τὸ μνημειῶδες ἔργον, ὅπερ τὸν κατέστησε διάσημον, ὥστε νὰ ἐπονομασθῇ ὁ "Ομηρος τῆς Ρώμης καὶ προσείλκυσε τὸν θαυμασμὸν τοῦ Κικέρωνος καὶ τοῦ Λουκρητίου, ὑπῆρξαν τὰ «Χρονικὰ» (Annales). Εἶναι ταῦτα μεγάλη ἐποποιία ἐκ δέκα ὀκτὼ βιβλίων, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ ποιητὴς ψάλλει, εἰς ἡρωϊκοὺς στίχους, ὁλόκληρον τὴν ρωμαϊκὴν ἱστορίαν ἀπὸ τῶν ἐρώτων τοῦ "Αρεως καὶ τῆς Ρέας μέχρι τῆς ἐποχῆς του. Ἦτο μᾶλλον ἔμμετρον χρονικὸν ἢ ἔπος. Ἡ ἐκτέλεσις τοῦ ποιήματος, ἂν κρίνῃ τις ἐκ τῶν διασωζομένων ἀποσπασμάτων ἐξ ἑξακοσίων στίχων, καίτοι τραχεῖα, ἀνομοιογενὴς καὶ ἐνίοτε πεζή, δὲν στερεῖται πραγματικοῦ μεγαλείου. Ἡ μίμησις τοῦ Ὁμήρου εἶναι οὐχὶ σπανίως ἐπιτυχής. 'Εξ ἄλλου ἡ προσπάθεια τοῦ ποιητοῦ ὅπως μεταφέρῃ εἰς διάλεκτον εἰσέτι βάρβαρον τὰς καλλονὰς τῆς ἑλληνικῆς στιχουργικῆς ὑπῆρξε πραγματικὸς ἆθλος, ἀναγκάζων συχνάκις τὸν ποιητὴν νὰ καταπίπτῃ εἰς παραδοξότητας συνθέσεως καὶ μορφῆς, τὰς ὁποίας ἀπέφυγον μὲν οἱ δεξιοτέχναι ποιηταὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Αὐγούστου, χωρὶς ὅμως νὰ φθάσουν τὴν δύναμιν καὶ πρωτοτυπίαν του. Τὰ «Χρονικὰ» ἐξετιμῶντο τόσον ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, ὥστε καθ' ὡρισμένας ἡμέρας ἐγίνετο δημοσία ἀνάγνωσις αὐτῶν, ἀκόμη δὲ καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αὔλου Γελλίου ὑπῆρχον ραψῳδοὶ τοῦ ἔπους τοῦ 'Εννίου, οἱ *ἐννιανισταί*. Ἡ ἰδέα ἡ ἐμπνεύσασα τὸ ποίημα, ἀπαλλαγεῖσα παντὸς ξένου στοιχείου καὶ προσλαβοῦσα καλλιτεχνικὴν μορφήν, υἱοθετήθη εἰς τὸ ἐθνικὸν ἔπος τοῦ Βιργιλίου· ἐν τούτοις δέον νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι διὰ τῶν τραχέων στίχων τοῦ 'Εννίου ἡ βάρβαρος διάλεκτος ἀπέβη τὸ πρῶτον ὄργανον ὑψηλῶν ποιητικῶν ἐκφράσεων καὶ διανοήσεων. Ἡ δύναμις τοῦ ποιήματος ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ὁ Βιργίλιος δὲν ἀπηξίωσε νὰ μεταφέρῃ ὁλοκλήρους στίχους ἐκ τῶν «Χρονικῶν» εἰς τὴν «Αἰνειάδα» του, καίτοι ἐκαυχᾶτο, ὅτι ἠδυνήθη ν' ἀλιεύσῃ μαργαρίτας ἐκ τοῦ βορβόρου τοῦ 'Εννίου. Ἡ ὑπερβολικὴ καὶ ἄδικος αὕτη φράσις τοῦ Βιργιλίου εἰσήχθη εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς γλώσσας, σημαίνουσα ὅτι δύναταί τις νὰ εὕρῃ πρωτοτύπους ἰδέας εἰς ἔργα μετρίων συγγραφέων. Ὁ "Εννιος ἀπήλαυε μεγάλης ἐκτιμήσεως ἐκ μέρους τῶν μεταγενεστέρων ποιητῶν καὶ συγγραφέων, πλὴν τοῦ Ὁρατίου, ὅστις δὲν ἐφαίνετο συμπαθῶν τὸ ἔργον τοῦ ποιητοῦ. Μεταξὺ τῶν μεγαλυτέρων θαυμαστῶν του συγκατελέγετο καὶ ὁ αὐτοκράτωρ 'Αδριανός, ὁ ὁποῖος ἐθεώρει αὐτὸν ἀνώτερον καὶ αὐτοῦ τοῦ Βιργιλίου. Ὁ "Εννιος ἐτάφη εἰς τὸν οἰκογενειακὸν τάφον τῶν Σκηπιώνων, κατ' ἄλλους ὅμως ὁ νεκρός του ἐκάη, ἡ δὲ κόνις μετεφέρθη εἰς τὴν γενέτειράν του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *L. Wüller*, Quintus Ennius (1884). — *"Οθωνος Ρίββεκ*, Ἱστορία τῆς ρωμαϊκῆς ποιήσεως (τομ. Α'), μετάφρ. *Σ. Κ. Σακελλαροπούλου*. — *M. Schanz*, Geschichte der römischen Litteratur (1913). — *Fröbel*, Ennio quid debuerit Catullus (1910). —Β.

"Εννις (Ennis καὶ Inish) */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς 'Ιρλανδίας, πρωτεύουσα τῆς κομιτείας Κλέαρ. Κάτ. 5250. "Εχει ἀξιόλογον βιομηχανίαν, ζυθοποιεῖα, διυλιστήρια καὶ πολλοὺς ἀλευρομύλους. Πλησίον τῆς πόλεως εὑρίσκονται τὰ ἐρείπια τοῦ ἀββαείου Κλέαρ, ἱδρυθέντος ὑπὸ τοῦ βασιλέως τοῦ Μοῦνστερ, Ντόννελ Ο' Μπράϊεν. Εἰς ἀπόστασιν 5 χλμ. Ν. τῆς πόλεως εἶναι τὸ ἀββαεῖον Κιλλόν, κτισθὲν ὑπὸ τοῦ ἰδίου βασιλέως μὲ κρύπτην, ἀσυνήθη εἰς τὴν χώραν, καὶ ἱερὸν φρέαρ. Ὑπάρχουν ἐπίσης καὶ ἄλλαι ἀρχαῖαι ἐκκλησίαι. Δ. Δ.

"Εννισκέρθυ (Enniscorthy) *[Γεωγρ.]*. 'Εμπορικὴ πόλις τῆς κομιτείας Οὐέξφορδ τῆς 'Ιρλανδίας. Κάτ. 5500. "Εχει ἀξιόλογον βιομηχανίαν, ἰδίᾳ ζυθοποιεῖα, ἀλευρομύλους, βυρσοδεψεῖα, ἐριουργεῖα καὶ διυλιστήρια. Δ. Δ.

'Εννισκίλλεν (Enniskillen) *[Γεωγρ.]*. 'Ιρλανδικὴ πόλις κειμένη ἐπὶ νήσου ἐν τῷ ποταμῷ "Ερν. Κάτ. 5450. "Εχει ζυθοποιεῖα, βυρσοδεψεῖα καὶ ἀξιόλογον ἐμπόριον ἀραβοσίτου καὶ χοίρων. Δ. Δ.

'Εννίων. 'Αρχαῖος κατασκευαστὴς ὑαλίνων δοχείων τῶν πρώτων αὐτοκρατορικῶν χρόνων τῆς Ρώμης. Τούτου ἐσώθησαν ὀκτὼ ἀγγεῖα, εὑρεθέντα ἐν 'Ιταλίᾳ καὶ Κύπρῳ, διακεκοσμημένα δὲ διὰ φυτικῶν ἀπεικονίσεων καὶ χρωματισμένα μὲ ἀξιολογωτάτην καλαισθησίαν. Ι. Μ. Π.

'Εννόδιος (Ennodius), ***Μάγνος-Φῆλιξ***. 'Επίσκοπος Παβίας καὶ συγγραφεὺς (473—521). Μετὰ λαμπρὰς σπουδὰς ἐγένετο διάκονος, τῷ δὲ 513 ἐπίσκοπος Παβίας (Tunicum), ὅπου καὶ ἀπέθανε (521). Οἱ πάπαι Νικόλαος Α' (858—867) καὶ 'Ιωάννης Η' (872—882) ἐχαρακτήρισαν αὐτὸν ὡς μέγαν καὶ ἔνδοξον ὁμολογητήν.

Ὁ 'Εννόδιος ὡς κληρικὸς ἀνεμείχθη μετὰ πολλοῦ ζήλου οὐ μόνον εἰς τὰ θρησκευτικά, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα τῶν χρόνων του. Φίλος προσωπικὸς καὶ θερμὸς ὑποστηρικτὴς τοῦ 'Οστρογότθου βασιλέως Θεοδωρίχου, ὑπεστήριξε θερμῶς καὶ τὸν πάπαν Σύμμαχον (498—514) ἐν τῷ ἀγῶνι αὐτοῦ κατὰ τοῦ ἀντιπάπα Λαυρεντίου. Καὶ ὁ τοῦ Συμμάχου δὲ διάδοχος πάπας Ὁρμίσδας (514—523), ἐκτιμῶν τὴν μεγάλην παιδείαν, τὴν ρητορικὴν δεινότητα καὶ τὴν διπλωματικὴν δεξιότητα τοῦ 'Εννοδίου, δὶς ἀπέστειλεν αὐτὸν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου 'Αναστάσιον τὸν Α', τῷ 515 καὶ τῷ 517, ὅπως συντελέσῃ εἰς τὴν ἐπανάληψιν τῶν φιλικῶν σχέσεων μεταξὺ 'Ανατολικῆς καὶ Δυτικῆς 'Εκκλησίας, αἵτινες ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν εἶχον σφόδρα διαταραχθῆ ἐξ ἀφορμῆς τῶν μονοφυσιτικῶν ἐρίδων.

Ὡς συγγραφεὺς καὶ ποιητὴς ὁ 'Εννόδιος ἦτο μὲν πολυγραφώτατος καὶ μετὰ πολλῆς καλλιεπείας ἔγραφε τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ τὰ πεζὰ καὶ τὰ ἔμμετρα ἔργα του, ἐκτὸς ἐλαχίστων ὕμνων θρησκευτικῶν, μόνον πολυμάθειαν καὶ δὴ ἀρχαιομάθειαν μαρτυροῦσι καὶ οὐδὲν ἄλλο. "Εργα του εἶναι: 1) «Ποιήματα» (Carmina) εἰς δύο βιβλία, ἐθνικοῦ καὶ χριστιανικοῦ περιεχομένου, ἀρχόμενα ἀπό τινος ἐπιθαλαμίου, ἐν ᾧ παρουσιάζονται ἡ 'Αφροδίτη καὶ ὁ "Ερως, καὶ καταλήγοντα εἰς λειτουργικοὺς ὕμνους. 2) «Ρητορικοὶ λόγοι» (Dictiones), ἤτοι γυμνάσματα ρητορικά, ὧν τὰ θέματα ἐλήφθησαν ἐκ τῆς ἀρχαίας μυθολογίας καὶ ἱστορίας. 3) «Eucharisticum de vita sua», ἔργον γραφὲν κατὰ μίμησιν τοῦ Αὐγουστίνου, συγγράψαντος τὰς θαυμασίας «Confessiones», 4) «Παιδαγωγικὸν ἐγχειρίδιον» (Paraenesis didascalica). 5) Περὶ τῆς συνόδου τοῦ 502 καὶ ὑπὲρ τοῦ Συμμάχου (Libellus adversus eos, qui contra synodum scribere praesumpserunt). 6) 'Επιστολαὶ 297 πρὸς διαφόρους καὶ μάλιστα ἐπιφανεῖς 'Οστρογότθους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τὰ ἅπαντα τοῦ 'Εννοδίου ἐξεδόθησαν πλὴν ἄλλων ὑπὸ τοῦ *Vogel* τῷ 1885 ἐν τῷ 7ῳ τόμῳ τῶν Monumenta Germaniae historica. — *Hasenstab*, «Studien zu Ennodius» (München 1890). — *Dubois*, «La latinité d'Ennodius» (Paris 1903). Ε. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ

ἐννόημα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐννοεῖν*, διανόημα, σκέψις.

ἐννοηματικός, *—ή, —όν*· ὁ πλήρης ἐννοημάτων.

ἐννόησις, *—εως* (ἡ)· διανόησις, σκέψις.

ἔννοια (ἡ)· ἡ διὰ τῆς διανοίας σύλληψις τοῦ περιεχομένου παντὸς πράγματος εἴτε συγκεκριμένου εἴτε ἀφῃρημένου: «ἡ ἔννοια τῆς οἰκίας, —τοῦ δένδρου, — τοῦ ἵππου», «ἡ ἔννοια τοῦ χρόνου, — τῆς ἀρετῆς, —τῆς ἐπιμελείας», «δὲν ἔχετε ἀκριβῆ ἔννοιαν τῆς ἐλευθερίας»· || σημασία, ἐκδοχή: «ἡ ἔννοια τῶν λόγων του ἦτο διάφορος», «ὁ λόγος του ἦτο διφορουμένης ἐννοίας»· || ἡ λέξις χρησιμοποιεῖται ἐνίοτε ἐν τῇ σημασίᾳ τῆς *διευθύνσεως* (ἐκ κακῆς προφανῶς μεταφράσεως τοῦ γαλλικοῦ sens): «κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς περιστροφῆς τῶν δεικτῶν τοῦ ὡρολογίου»· || δημοτ. ***ἔννοια*** (δισυλλάβως) καὶ *ἔγνοια*· μέριμνα, φροντίς, ἐνδιαφέρον: «ἔχε ἔννοια τὸ παιδί, — τὸ σπίτι, —τὸ φαγί», ταυτόσημον πρὸς τὸ «πρόσεχε τὸ παιδὶ κλπ.»· «κάμε ὅ,τι θέλεις, δὲν θὰ τὸ βάλω ἔννοια», «μ' ἔφαγε ἡ ἔννοια τοῦ παιδιοῦ μου»· || «ἔννοια σου!» ἀπειλὴ ἐκδικήσεως, τιμωρίας, «ἔννοιά σου, κι' ἐγὼ σὲ φκειάνω».

—*[Λογ.]* Καλεῖται *ἔννοια* τὸ νοερὸν περιεχόμενον γενικοῦ ὅρου, δηλαδὴ *ὅρου* ἁρμόζοντος εἰς ἀκαθορίστου ἀριθμοῦ ὑποκείμενα. Σημειωτέον ἐνταῦθα, ὅτι τινὲς ποιοῦνται λόγον περὶ «ἀτομικῶν ἐννοιῶν», ὀνομάζοντες οὕτω τὰς παραστάσεις τὰς ἀντιστοιχούσας πρὸς ἓν ὡρισμένον ὑποκείμενον· ἀλλὰ τοῦτο γίνεται καταχρηστικῶς. Διότι ἡ παράστασις, ἡ ἀντιστοιχοῦσα εἰς ἓν καὶ μόνον ὑποκείμενον, εἶναι πάντῃ διάφορος τῆς γενικῆς ἰδέας, τῆς συνειλημμένης ἐκ πολλῶν τοιούτων. Τὰ ἀτομικὴν ὑπόστασιν ἔχοντα, πάντοτε καθωρισμένα, ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶναι τὰ μόνα ἐμπειρικῶς διδόμενα, εἶναι καὶ τὰ μόνα συλληπτὰ διὰ τῆς φαντασίας. Ἑπομένως ἡ παράστασις αὐτῶν ἀντιστοιχεῖ, ἂν ὄχι πάντοτε, εἰς κάποιαν πραγματικότητα, τοὐλάχιστον εἰς πλάσμα τῆς φαντασίας, καὶ πάντως εἰς ὡρισμένον τι, δυνάμενον μάλιστα νὰ περιγραφῇ, διὸ καὶ συνίσταται κυρίως εἰς μίαν εἰκόνα μᾶλλον ἢ ἧττον λεπτομερῆ—τῆς λέξεως ἐννοουμένης μὲ τὴν εὐρυτέραν της σημασίαν. 'Ενῷ, ἀπεναντίας, ἡ γενικὴ ἰδέα, οὐδ' ἐκ τῆς ἐμπειρίας οὐδ' ἐκ τῆς φαντασίας προϊοῦσα, ἀλλὰ σχηματισμένη ἐκ νοητικῆς ἀφαιρέσεως ἀφορμῇ τῶν παραστάσεων, διαφέρει αὐτῶν κατ' οὐσίαν, οὐδαμῶς δυναμένη, λ. χ. ὡς θὰ ἴδωμεν περαιτέρω, νὰ ἀνάγηται εἰς εἰκόνας ὅπως συνοδεύεται πάντοτε ἐν τῷ συνειδότι.

Τίθεται ὅμως τὸ πρόβλημα: εἰς τί συνίσταται ἡ ἔννοια; ἀφοῦ ἀποδεικνύεται ἀστήρικτος ὁ συνταυτισμὸς αὐτῆς πρὸς τὴν παράστασιν καὶ μένει μάλιστα νὰ ἐξηγηθῇ ὄχι μόνον πῶς παραστάσεις τινές, ὡρισμέναι, ἐμφανίζονται συνήθως εἰς τὸν νοῦν μόλις συλληφθῇ ἡ ἔννοια, ἀλλὰ καὶ πῶς ταυτοχρόνως ἄλλαι ὡρισμέναι παραστάσεις ἀποκλείονται. Τὸ πρόβλημα τοῦτο ἔχει λάβει ἀνὰ τοὺς αἰῶνας διαφόρους λύσεις παρὰ τοῖς διαφόροις φιλοσόφοις, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλοι μὲν ἀποδέχον-

Digitized by Google

ται τὴν ἔννοιαν ὡς πρᾶγμα, αὐτοτελῆ ὑπόστασιν ἔχον ἀνεξαρτήτως τῆς λειτουργίας τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ *(πραγματοκρατία)*, ἄλλοι δὲ ὡς ὑπάρχουσαν ἀλλ' ἐν τῷ νῷ τοῦ ἀνθρώπου ἢ καὶ τοῦ Θεοῦ μόνον, καὶ ἄλλοι, τέλος, ὡς ὄνομα ἁπλοῦν *(ἐννοιοκρατία—ὀνοματοκρατία)*.

Τῷ ὄντι, ὡς ἐλέχθη, ἡ ἔννοια δὲν εἶναι παρὰ νοερὸν κατασκεύασμα, μὴ δυνάμενον νὰ περιγραφῇ, νὰ παρασταθῇ εἰς τὴν φαντασίαν, ἐφ' ὅσον δὲν ἀντιστοιχεῖ εἰς τίποτε τὸ πραγματικόν, τὸ καθωρισμένον ὡς πρὸς πάσας του τὰς ἰδιότητας καὶ πεπερασμένον κατ' ἀριθμόν. Λέγοντες, λόγου χάριν, ἄνθρωπος, οὐδὲν ἐννοοῦμεν ὡρισμένον γνωστόν μας πρόσωπον, οὐδὲν ὡρισμένον ἀποθανὸν ἢ μυθικὸν τοιοῦτον, ἀλλ' ἀφῃρημένον σύνολον ἀλληλενδέτων γνωρισμάτων ἁρμοζόντων καὶ εἰς τὸν ἑαυτόν μας —καθ' ὅσον λεγόμεθα ἄνθρωποι—καὶ εἰς τοὺς γνωστούς μας, καὶ εἰς τὸν Σωκράτη καὶ εἰς τὸν Ἡρακλῆ, καὶ ἐν γένει εἰς ὅσα ὄντα δυνάμεθα νὰ φανταζώμεθα καὶ τὰ ὁποῖα θὰ ὠνομάζομεν ἀνθρώπους. Ἡ ἔννοια ὅμως δὲν εἶναι ἡ παράστασις τῶν πέντε, δέκα, ἑκατὸν ὄντων τούτων, ἀλλ' ἡ μᾶλλον ἢ ἧττον καθαρὰ συνείδησις τῶν ἁρμοζόντων εἰς αὐτὰ γνωρισμάτων. Ἡ συνείδησις αὐτή, ὅσῳ ἀμυδρὰ καὶ ἂν ὑποτεθῇ, προέρχεται ἀπὸ ὁλόκληρον σύστημα κρίσεων, διαφόρων εἰδῶν, μὴ διατυπωμένων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, αἱ ὁποῖαι καὶ ἀποτελοῦν τὴν σημασίαν, τὸ περιεχόμενον τοῦ γενικοῦ ὅρου, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκφράζομεν τὴν ἔννοιαν: ἐξ αὐτῶν συνίσταται ἡ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἐκδοχὴ τῆς ἐννοίας. Αἱ ἔννοιαι διαιροῦνται εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας:

Α) Εἰς ἀπειρίαν καταφατικῶν κρίσεων, ἐξ ὧν ἐκεῖναι, αἵτινες θὰ διετυποῦντο διὰ προτάσεων ἐχουσῶν τὸν γενικὸν ὅρον ὡς ὑποκείμενον, ἀποτελοῦν τὸ λεγόμενον *βάθος* τῆς ἐννοίας, ἐνῷ αἱ ἄλλαι, αἵτινες θὰ διετυποῦντο διὰ προτάσεων ἐχουσῶν ὡς κατηγορούμενον τὸν γενικὸν ὅρον, ἀποτελοῦν τὸ λεγόμενον *πλάτος* τῆς ἐννοίας. Σημειωτέον ὅτι, καίτοι ὁ γενικὸς ὅρος ὁ ἐκφράζων τὴν ἔννοιαν εἶναι πότε ὑποκείμενον καὶ πότε κατηγορούμενον τῆς προτάσεως, ἡ καθ' ἑαυτὴν ἔννοια εἶναι κατ' οὐσίαν, ἄρα πάντοτε, κατηγορούμενον τῆς κρίσεως. Εἷς ἐπὶ πλέον λόγος νὰ διακρίνωμεν τὴν κρίσιν ἀπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ τύπου της, δηλαδὴ ἀπὸ τῆς προτάσεως.

Ἡ πρώτη αὐτὴ τάξις κρίσεων ὑποδιαιρεῖται ἐπίσης εἰς δύο: α') Εἰς κρίσεις ἀποτελούσας τὸ βάθος τῆς ἐννοίας, ὡς αἱ: «ὁ ἄνθρωπος εἶναι σπονδυλωτός», «ὁ ἄνθρωπος εἶναι δίχειρ» κτλ., ἢ «ὁ ἄνθρωπος ἐνδέχεται νὰ εἶναι λευκόδερμος», «ὁ ἄνθρωπος ἐνδέχεται νὰ εἶναι κιτρινόδερμος» κτλ. Δηλαδὴ ὅσαι ἐκ τῶν κρίσεων τούτων ἀναφέρονται εἰς ἀπαραίτητα γνωρίσματα τῆς ἐννοίας εἶναι βεβαιωτικαὶ—ἢ ἀποδεικτικαί—, ἐνῷ αἱ ἄλλαι εἶναι προβληματικαί. Ἅπασαι δέ, καίτοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν τῇ κοινῇ γλώσσῃ διατυποῦνται διὰ κατηγορηματικῶν προτάσεων, εἶναι ὑποθετικαὶ κρίσεις, δηλώνουν δηλαδὴ ὄχι ὅτι τὸ δεῖνα γνώρισμα ἀνήκει εἰς τὸ δεῖνα ὑποκείμενον, τὸ καθωρισμένον, ἀλλ' ὅτι ἐξ ὡρισμένου συνόλου γνωρισμάτων, ἀποτελοῦντος τὴν ἐν λόγῳ ἔννοιαν, συνεπάγεται πάντοτε ἄλλο τι γνώρισμα, ἢ ὅτι ἐν τούτῳ ἐνδέχεται νὰ συμπεριλαμβάνεται γνώρισμά τι. Λέγοντες π. χ. «ὁ ἄνθρωπος εἶναι δίχειρ», οὐδὲν χαρακτηρίζομεν ὡρισμένον ἄτομον, ἀλλὰ πιστοποιοῦμεν ὅτι εἰς «ὁποιονδήποτε ἄτομον», ἐφ' ὅσον ἀπαντοῦν τὰ ἄλλα διακριτικὰ γνωρίσματα τοῦ ἀνθρώπου, θὰ ἀπαντᾷ καὶ τοῦτο (τὸ νὰ εἶναι δίχειρ). Ὁμοίως λέγοντες «ὁ ἄνθρωπος ἐνδέχεται νὰ εἶναι κίτρινος» ἐννοοῦμεν: ἐάν τις—ὁποῖος δήποτε—εἶναι ἄνθρωπος, δύναται νὰ ἔχῃ κίτρινον δέρμα.

β') Εἰς κρίσεις ἀποτελούσας τὸ πλάτος τῆς ἐννοίας, τῶν ὁποίων ἑκάστη δηλώνει, ὅτι ἡ ἐν λόγῳ ἔννοια ἁρμόζει εἰς ὡρισμένον ὑποκείμενον, δηλαδὴ ὅτι τὰ διακριτικὰ αὐτῆς γνωρίσματα ἀπαντοῦν εἰς αὐτό. Τοιαῦται εἶναι αἱ κρίσεις: «Ὁ Ἰωάννης εἶναι ἄνθρωπος», «ὁ Σωκράτης εἶναι ἄνθρωπος», «ὁ Ἡρακλῆς εἶναι ἄνθρωπος» κτλ. Ὁ ἀριθμός των, ὅπως καὶ τῶν ἀνωτέρω ἀναφερθεισῶν, εἶναι ἐντελῶς ἀκαθόριστος. Ἀλλ' εἶναι πᾶσαι κρίσεις κατηγορηματικαί.

Β) Εἰς ἀπειρίαν ἀποφατικῶν ἢ ἀρνητικῶν κρίσεων, τῶν ὁποίων αἱ μέν, πάντοτε ὑποθετικαί, ἐκφράσται διὰ προτάσεων ἐχουσῶν ὑποκείμενον τὸν γενικὸν ὅρον τὸν δηλοῦντα τὴν ἐν λόγῳ ἔννοιαν, περιορίζουν τὸ βάθος αὐτῆς, ἐνῷ αἱ ἄλλαι, πάντοτε κατηγορηματικαί, περιορίζουν τὸ πλάτος αὐτῆς, δυνάμεναι νὰ ἐκφράζωνται διὰ προτάσεων ἐχουσῶν κατηγορούμενον τὸν γενικὸν ὅρον.

Τοιαῦται περιοριστικαὶ κρίσεις, ἀπαραίτητοι πρὸς ἐξήγησιν τῆς σημασίας τῆς ἐννοίας, εἶναι αἱ: «ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι τετράπους, δὲν εἶναι πρασινόδερμος» κτλ., αἱ ὁποῖαι ἀφοροῦν τὸ βάθος τῆς ἐννοίας, καί: «αὐτὸ τὸ ὡρισμένον ὂν (κύων, δένδρον, βράχος, ὅ,τιδήποτε) δὲν εἶναι ἄνθρωπος» κτλ., αἱ ὁποῖαι ἀφοροῦν τὸ πλάτος. Αἱ κρίσεις αὗται, αἱ ἀρνητικαί, εἶναι δυναμικαί, δηλαδὴ μὴ διατυπωμέναι.

Ἐννοεῖται, ὅτι πρέπει νὰ ὑπάρχῃ τρόπος, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ καθίσταται δυνατὴ ἡ ἐξακρίβωσις τοῦ βάθους, ἐπομένως καὶ τοῦ πλάτους τῆς ἐννοίας· τρόπος διὰ τοῦ ὁποίου, ὅσῳ τὸ δυνατὸν σαφέστερον, θὰ σημειώνηται ὅριον μεταξὺ τῶν ἀπειρίων δυναμικῶν κρίσεων, καταφατικῶν καὶ ἀποφατικῶν. Πρὸς ἔστω καὶ ἀτελῆ σύλληψιν τῆς ἐννοίας, προϋποτίθεται ἀμυδρὰ συνείδησις ἢ διαίσθησις τοιούτου ὁρίου, χωρίζοντος τὰ συναφῆ πρὸς αὐτὴν ἀπὸ τὰ ἄσχετα. Τὸ ὅριον τοῦτο σκοπὸν ἔχει νὰ θέσῃ μετ' ἀκριβείας τὸν *ὁρισμὸν* τῆς ἐννοίας. Ὁ λεγόμενος χαρακτηριστικὸς προσδιορίζει τὸ πλάτος, καὶ ὁ οὐσιαστικὸς τὸ βάθος τῆς ἐννοίας. Τοῦτο κατορθοῦται τοσούτῳ εὐκολώτερον καὶ τελειότερον, ὅσῳ μᾶλλον ἀναγκαίως ἀλληλένδετα εἶναι τὰ διάφορα γνωρίσματα τῆς ἐννοίας. Διὸ καὶ εὐκολώτερον ὁρίζονται αἱ μαθηματικαὶ ἔννοιαι ἢ ὅσαι ἐσχηματίσθησαν ἀφορμῇ τῶν ἐμπειρικῶς δεδομένων.

Ἑκάστη ἔννοια εἶναι *θετικὴ* ἢ *ἀρνητική*. Αἱ δυναμικαὶ κρίσεις αἱ ἀποτελοῦσαι τὴν σημασίαν τῆς ἐννοίας, ἢ προέρχονται ἐκ τῆς ἐμπειρίας, ἢ συνάγονται διὰ λόγου μόνον ἐκ προαποδεδειγμένων κρίσεων. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει, ἐὰν ἀντιστοιχοῦν εἰς πραγματικὰς διαπιστώσεις, ἡ ἔννοια λέγεται θετική, ἀρνητικὴ δέ, ἐὰν δι' αὐτῶν ἐκφράζεται ὅτι ὡρισμένη διαπίστωσις λείπει. Π. χ. ἡ ἔννοια τοῦ ζῶντος εἶναι θετική, διότι σχηματίζεται ἐκ τῆς διαπιστώσεως ὡρισμένων πραγματικῶν συμπτωμάτων (πνοῆς, κινήσεως κτλ.), ἐνῷ ἡ τοῦ νεκροῦ εἶναι ἀρνητική, διότι δὲν σημαίνουν ἄλλο αἱ κρίσεις, ἐφ' ὧν στηρίζεται, ἢ ὅτι δὲν διακριβοῦται τίποτε ἀπὸ τὰ συμπτώματα αὐτά. Ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει ἡ ἔννοια λέγεται θετική, ἐὰν ὁ λογικὸς εἱρμὸς τῶν κρίσεων, ἐφ' οὗ στηρίζεται, ἀποτελῇ τὴν ἀπόδειξιν μιᾶς θετικῆς ἀνάγκης, ἀρνητική, ἐάν, τοὐναντίον, ἀποτελῇ ἀπόδειξιν ἀδυνάτου τινός.

Δύο ἔννοιαι τῶν ὁποίων ἡ σημασία συνίσταται εἰς τὰς αὐτὰς δυναμικὰς κρίσεις λέγονται *ἀντικατηγορούμεναι*, διότι δύνανται νὰ κατηγορηθοῦν ἀμοιβαίως καὶ ὡς πρὸς τὰ αὐτὰ ὑποκείμενα. Π. χ. «τεθλασμένη γραμμὴ» καὶ «γραμμὴ οὔτε εὐθεῖα οὔτε καμπύλη».

Δύο ἢ πλείονες ἔννοιαι, ἑκάστης τῶν ὁποίων ἡ σημασία συνίσταται εἰς δυναμικὰς κρίσεις ἐντελῶς ἀσχέτους πρὸς ὅσας ἀποτελοῦν τὴν σημασίαν τῶν ἄλλων, λέγονται *διαστατα*ί. Οὐδὲν κοινὸν ἔχουν, οὔτε κατὰ βάθος οὔτε κατὰ πλάτος: π. χ. «συλλογισμὸς» καὶ «σταφίς»,«ὑπόδημα» καὶ «διπλωματία» κτλ.

Ἡ ἀντίθεσις τῶν ἐννοιῶν ἔγκειται εἰς τὴν ἀντίθεσιν τῶν δυναμικῶν κρίσεων τῶν ἀποτελουσῶν τὴν σημασίαν αὐτῶν, διότι ἀντίθεσις δὲν ὑφίσταται ἐκεῖ ὅπου λείπει πᾶσα ἀπόφανσις, καὶ ἀπόφανσις δὲν ἀπαντᾷ παρὰ ἐν κρίσεσι. Δύο ἔννοιαι, αἵτινες δὲν δύνανται νὰ συγκατηγορηθοῦν ταυτοχρόνως κατ' οὐδενὸς ὑποκειμένου, λέγονται *ἐναντίαι*. Π. χ. τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν. Οὐδεμία τῶν δύο ἐναντίων ἐννοιῶν ἀνάγεται ἁπλῶς εἰς τὴν ἄρνησιν ἢ στέρησιν τῆς ἄλλης.

Δύο ἔννοιαι τῶν ὁποίων τὸ πλάτος τῆς μιᾶς περιλαμβάνει καθ' ὁλοκληρίαν τὸ πλάτος τῆς ἑτέρας, λέγονται *ὑπάλληλοι*. Π. χ. «Ἕλλην» καὶ «Ἀθηναῖος», ἐφ' ὅσον πάντες μὲν οἱ Ἀθηναῖοι εἶναι Ἕλληνες, ἐνῷ πάντες οἱ Ἕλληνες δὲν εἶναι Ἀθηναῖοι. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ τὸ βάθος τῆς κατὰ πλάτος στενοτέρας τῶν δύο ἐννοιῶν συμπεριλαμβάνει καθ' ὁλοκληρίαν τὸ βάθος τῆς ἑτέρας, δηλαδὴ τῆς κατὰ πλάτος εὐρυτέρας. Ὁ Ἀθηναῖος ἔχει πάντοτε τοῦ Ἕλληνος τὰ διακριτικὰ γνωρίσματα, καὶ ἐπιπροσθέτως ἄλλα γνωρίσματα διακρίνοντα αὐτὸν τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων. Ἡ μεταξὺ τῆς πλατυτέρας καὶ ὀλιγώτερον πλουσίας κατὰ βάθος ἐννοίας καὶ τῆς ἑτέρας εἶναι ἡ σχέσις μεταξὺ γένους καὶ εἴδους σχέσις. Ἡ ἔννοια γένος λέγεται ὑπερκειμένη ἢ ὑπερβεβηκυῖα, ἡ δὲ ἄλλη ὑποτεταγμένη. Ἐννοεῖται ἐκ τῶν ῥηθέντων ὅτι ἡ κατηγορία τῆς ὑποτεταγμένης καθ' ὑποκειμένου τινὸς συνεπάγεται καὶ τὴν κατ' αὐτοῦ κατηγορίαν τῆς ὑπερκειμένης, ἀλλ' ὄχι καὶ τἀνάπαλιν. Ἐννοεῖται ἐπίσης ὅτι ἡ ἄρνησις τῆς ὑπερκειμένης συνεπάγεται τὴν ἄρνησιν τῆς ὑποτεταγμένης ἐὰν ὄχι καὶ τἀνάπαλιν.

Ἔννοιαι συνυποτεταγμέναι εἰς τὴν αὐτὴν ἄλλην ἔννοιαν, δηλαδὴ ἔχουσαι ἅπασαι πάντα τὰ διακριτικὰ γνωρίσματα αὐτῆς, ἐνῷ ἑκάστη ἔχει ἐπιπροσθέτως καὶ ἄλλα τινὰ γνωρίσματα, ἰδιαίτερα, λέγονται *συνάλληλοι* ἢ *ὁμοταγεῖς*. Π. χ. Ἀθηναῖος καὶ Πατρινὸς εἶναι συνάλληλοι, ὡς ὑπαγόμεναι εἰς τὴν ἔννοιαν Ἕλλην. Ἡ σχέσις μεταξὺ συναλλήλων ἐννοιῶν εἶναι ἡ σχέσις πρὸς ἄλληλα τῶν εἰδῶν τοῦ αὐτοῦ γένους. Ἐνῷ αἱ ὑπάλληλοι ἔννοιαι ἔχουν καὶ βάθος καὶ πλάτος ἐν μέρει κοινόν, αἱ συνάλληλοι δὲν ἔχουν κοινὸν παρὰ ἓν μέρος τοῦ βάθους αὐτῶν, τὸ συνταυτιζόμενον πρὸς τὸ βάθος τῆς ἐννοίας εἰς ἣν ὑπόκεινται. Ἡ ἐναντίωσις τῶν ἐννοιῶν εἶναι εἰδικὴ περίπτωσις συναλληλίας. Ἡ δὲ ἀντίφασις εἶναι ἡ συναλληλία δύο ἐννοιῶν καὶ μόνον, ὡς πρὸς ἔννοιαν-γένος ὑπερκειμένην πασῶν τῶν ἐννοιῶν, ὅταν ἡ μία τῶν δύο ἀποτελῇ ἁπλῆν ἄρνησιν τῆς ἑτέρας, ὅτε πᾶσα ἄλλη ὑποτεταγμένη εἰς τὴν γενικωτάτην ἔννοιαν ἀποκλείεται.

Δύο ἢ πλείονες ἔννοιαι αἵτινες ἔχουν ἐν μέρει κοινὸν βάθος, καὶ ἐν μέρει κοινὸν πλάτος, χωρὶς ὅμως ποτὲ τὸ βάθος ἢ τὸ πλάτος τῆς μιᾶς νὰ συμπεριλαμβάνῃ καθ' ὁλοκληρίαν τὸ βάθος ἢ τὸ πλάτος ἄλλης—περίπτωσις ἐν ᾗ αἱ δύο αὗται θὰ ἦσαν ὑπάλληλοι—λέγονται *ἐπαλλάσσουσαι*. Π. χ. «εὐσεβὴς» καὶ «εὐφυής». Καὶ αἱ δύο ἔννοιαι αὗται ἔχουν τὰ κοινὰ γνωρίσματα τῆς ἐννοίας «ἄνθρωπος», ὑπάρχουν δὲ ἄνθρωποι συγχρόνως εὐσεβεῖς καὶ εὐφυεῖς.

Λέγονται *ἐπάλληλοι* αἱ ἔννοιαι αἱ ἔχουσαι τὸ αὐτὸ πλάτος. Τὸ πλάτος ὅμως μιᾶς ἐννοίας ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ βάθος, διὰ τοῦτο δὲ αἱ ἐπάλληλοι ἔννοιαι ἔχουν καὶ τὸ αὐτὸ βάθος, δηλαδὴ συνταυτίζονται τελείως πρὸς τὰς ἀνωτέρω καλουμένας ἀντικατηγορουμένας ἐννοίας. Ὡς πρὸς τὰς λεγομένας *περιληπτικὰς* ἐννοίας, αὗται δὲν ὑπάρχουν ὡς ἔννοιαι, ἐπειδὴ ὁ «ὅρος» δι' οὗ δῆθεν ἐκφράζονται δηλώνει τι πεπερασμένον ἀριθμὸν ὑποκειμένων καθωρισμένον, ἐν ἄλλοις λόγοις δεδομένον τι, ἐνῷ κατ' οὐσίαν ἡ ἔννοια εἶναι προϊὸν ἀφαιρέσεως σχηματισμένον ἐξ ἀφορμῆς ἀκαθορίστου ἀριθμοῦ ὑποκειμένων, καὶ δεκτικὸν ἐν τῇ πραγματικότητι ἀπείρων προσδιορισμῶν ἐντὸς ὡρισμένων ὁρίων.

Μόνον ὅροι περιληπτικοὶ ὑπάρχουν, τὸ περιεχόμενον ὅμως αὐτῶν δὲν δύναται νὰ λέγηται ἔννοια.

Αἱ ἔννοιαι εἶναι ἐπιδεικτικαὶ *σαφηνείας* καὶ *εὐκρινείας*. Ὅταν εἶναι γνωστὰ ἀρκετὰ γνωρίσματά της, οὕτως ὥστε νὰ διαστέλληται εὐκόλως μία ἔννοια ἀπὸ πάσης ἄλλης, καὶ ἐπομένως νὰ κατηγορῆται πάντοτε ὀρθῶς, δηλαδὴ καθ' ὅσων ὑποκειμένων καὶ μόνον ἁρμόζει, τότε λέγεται *σαφής*. Ἡ σαφήνεια ἔγκειται εἰς τὸν λεγόμενον χαρακτηριστικὸν ὁρισμὸν τῆς ἐννοίας, τὸν κυρίως ἀποβλέποντα εἰς τὸν προσδιορισμὸν τοῦ πλάτους αὐτῆς. Ὅταν, ἀφ' ἑτέρου, εἶναι γνωστὰ οὐ μόνον τὰ προφανῶς διακριτικά, ἀλλὰ τὰ οὐσιώδη γνωρίσματα μιᾶς ἐννοίας, ἐξ ὧν προκύπτουν τὰ ἄλλα, διακριτικὰ καὶ μή, τότε ἡ ἔννοια λέγεται καὶ *εὐκρινής*. Ἡ εὐκρίνεια τῆς ἐννοίας ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ λεγομένου οὐσιώδους ὁρισμοῦ αὐτῆς, τοῦ ἀποβλέποντος κυρίως εἰς τὸ βάθος της. Εὐνόητον ὅτι γνωστοῦ ὄντος τοῦ βάθους γίνεται γνωστὸν καὶ τὸ πλάτος, ἐνῷ τὸ ἀντίθετον δὲν συμβαίνει. Ἐπομένως πᾶσα εὐκρινὴς ἔννοια δὲν δύναται παρὰ νὰ εἶναι καὶ σαφής, ἐνῷ σαφὴς ἔννοια ἐνδέχεται νὰ μὴ εἶναι εὐκρινής.

ΠΗΓΑΙ. *Λεϊβνίτιος*, «Nouveaux essais sur l' entendement humain».— *Καρτέσιος*, «Discours de la méthode».— *Stuart Mill*, «Logic».— *Keynes*, «Formal logic».— *Goblot*, «Dictionnaire philosophique. Traité de logique».— *A. Taine*, «De l'intelligence».

ΜΑΞΙΜΙΑΝΗ ΠΟΡΤΑΣΗ

ἐννοιάζω, *ἐννοιάζομαι*· βλ. *νοιάζει, νοιάζομαι*.

ἐννοιοκρατία (ἡ) (concepticalisme) *[Φιλοσ.]*. Οὕτω προτείνει ὁ Χ. Ἀνδροῦτσος νὰ χαρακτηρίζηται, ἐν τῇ νεοελληνικῇ φιλοσοφικῇ ὁρολογίᾳ, ἡ διδασκαλία ἡ ἀποδίδουσα εἰς τὰς *ἐννοίας* πραγματικὴν ὑπόστασιν ἐν τῷ νῷ, ὁ ὁποῖος τὰς συλλαμβάνει. Ἡ ἀντίληψις αὕτη περὶ τῆς οὐσίας τῆς ἐννοίας ὑπονοεῖται παρὰ πᾶσι τοῖς φιλοσόφοις τοῦ ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνος—ἐξαιρουμένου τοῦ Condillac. Διετυπώθη ὅμως διὰ πρώτην φορὰν καθαρῶς εἰς σύστημα ἤδη ὑπὸ τοῦ *Ἀβαιλάρδου* κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα, πρὸς συμβιβασμὸν τῆς παλαιᾶς *πραγματοκρατίας* πρὸς τὴν τότε καινοφανῆ *ὀνοματοκρατίαν* τοῦ *Ροσσελίνου*.

Αἱ δυσχέρειαι τῆς πραγματοκρατίας ἀνήγοντο εἰς μίαν: πῶς εἶναι δυνατὸν τὸ ἀκαθόριστον νὰ ἔχῃ πραγματικὴν ὕπαρξιν; Σημειωτέον ὅτι τὴν ἀπορίαν ταύτην εἶχεν ἤδη διατυπώσει ὁ Ἀριστοτέλης, λέγων ὅτι τὰ πραγματικὴν ὑπόστασιν ἔχοντα εἶναι τὰ ἄτομα. Καὶ τῷ ὄντι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ ὡς ὑπάρχον ὂν λ.χ. ὁ ἄνθρωπος, μὲ τὴν γενικότητα τὴν ἀχώριστον τῆς διὰ τῆς λέξεως ταύτης ἀποδιδομένης ἐννοίας—ὁ «ἄνθρωπος» δηλαδὴ ὅστις μήτε ὡρισμένον χρῶμα καὶ μέγεθος καὶ βάρος, μήτε ἄλλον οὐδένα σωματικὸν ἢ ψυχικὸν προσδιορισμὸν παρουσιάζων, ἀλλ' ὅστις ἐνδέχεται νὰ παρουσιάζῃ, ἐξ ἀπείρων ὡρισμένων δυνατῶν, ἀλλ' ἀσυμβιβάστων, προσδιορισμῶν, τοὺς μὲν ἢ τοὺς δέ. Ἄλλοις λόγοις, τὸ ἀκαθόριστον δὲν δύναται νὰ ὑφίσταται ὡς πρᾶγμα, ὡς δεδομένον.

Προσπαθῶν νὰ ἀποφύγῃ αὐτὴν τὴν ἀδιέξοδον εἰς ἣν κατέληγεν μοιραίως οἰαδήποτε πραγματοκρατικὴ διδασκαλία, ὁ Ἀβαιλάρδος, κηρύττων τὴν ἐν τῷ νῷ ὕπαρξιν τῶν ἐννοιῶν, περιέπεσεν εἰς παρομοίαν καὶ ἐξ ἴσου ἀνυπέρβλητον δυσχέρειαν, διότι τὸ ἀκαθόριστον ὄχι μόνον δὲν εἶναι πραγματικῶς, ἀλλὰ οὔτε δύναται νὰ παρασταθῇ ἐν τῷ νῷ. Ὄχι μόνον δὲν θὰ συναντήσωμεν ποτὲ ἐν τῇ περὶ ἡμᾶς φύσει τὸν «ἄνθρωπον» τὸν πρὸς οὐδὲν ἄτομον συνταυτιζόμενον, ἀλλ' οὔτε θὰ κατορθώσωμεν παρ' ὅλας μας τὰς προσπαθείας νὰ τὸν νοήσωμεν, εἰμὴ ἐξ ἀφαιρέσεως—βεβαίως δὲν θὰ τὸν φαντασθῶμεν. Συνεπῶς ἡ ἔννοια δὲν ὑφίσταται, ὡς δεδομένον, οὐδ' ἐν τῷ νῷ. Δὲν εἶναι εἰμὴ μόνον σύνολόν τι ὡρισμένων νοητικῶν πράξεων, τὸ ὁποῖον ἀφαιροῦμεν ἐκ τῆς ὅλης ἐνεργείας τοῦ νοῦ, ὡς ἀποτελοῦν μίαν ἐνδιαφέρουσαν ἄποψιν ἐπ' αὐτῆς τῆς ὁλοκλήρου ἢ ἐν μέρει.

Ἡ ἐννοιοκρατία ἄρα δὲν εἶναι εἰμὴ μία ἀτυχὴς μεταλλαγὴ τῆς προγενεστέρως παρὰ τοῖς πλείστοις φιλοσόφοις—καὶ δὴ παρὰ τῷ Πλάτωνι—ἐπικρα-

Digitized by Google

τούσης πραγματοκρατίας. Εἶναι δὲ—ἐπειδὴ οὐδεὶς πλέον ἀποδέχεται κατὰ βάθος τὴν πραγματοκρατίαν—ἡ μόνη διδασκαλία, ἥτις, τὴν σήμερον, ἀντιτίθεται εἰς τὴν ὀνοματοκρατίαν.

[ΠΗΓΑΙ. *V. Cousin*, Ouvrages inédits d'Abélard pour servir à l'histoire de la philosophie scholastique en France. —*Charles de Rémusat*, Abélard, sa vie, sa philosophie et sa théologie.—*Goblot*, Traité de Logique.—*Hoffding*, La pensée hunaine.—*Parodi*, La philosophie contemporaine en France. —*Burloud*, La pensée conceptuelle.

ΜΑΞΙΜΙΑΝΗ ΠΟΡΤΑΣΗ

ἐννομίδαι (οἱ) (Ennomidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακροκέρων*, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα γένη, ὧν γνωστότερον ὁ *ἔννομος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἐννόμιον (τὸ) *['Αρχ. Δίκ.]*. Φόρος εἰσπραττόμενος παρὰ τῶν ξένων ὑπὸ τοῦ δημοσίου δι' ἔκδοσιν ἀδείας βοσκήσεως τῶν κτηνῶν των εἰς τὰ δημόσια κτήματα. Τοιοῦτος φόρος μνημονεύεται ἐν 'Ορχομενῷ, Μεγαλοπόλει («'Επινόμιον») καὶ κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Οὐάρρωνος ἐν Ρώμῃ. 'Ο ἐπὶ τῆς εἰσπράξεως τοῦ φόρου ἐκαλεῖτο «νομώνης». Ἔκ τινος ὅμως ἀρχαίας ἐπιγραφῆς (Corp. Inscr. Graec. 103), δύναται νὰ ἐξαχθῇ ὅτι *ἐννόμιον* ἐκαλεῖτο τὸ πρὸς βοσκὴν ἐκδιδόμενον δημόσιον κτῆμα. —Π.

ἔννομος (ὁ, ἡ)· ὁ κατὰ τὸν νόμον, νόμιμος, ἀντίθ. *ἔκνομος, ἄνομος*: «ἔννομος τάξις».— 'Επίρρ. *ἐννόμως*.

—**'Εννόμου** ***Τάξεως ὑπουργεῖον*** βλ. λ. *ὑπουργεῖον* 'Εννόμου Τάξεως.

Ἔννομος *[Μυθολ.]*. —1) Παῖς, οἰνοχόος τοῦ Οἰνέως φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ 'Ηρακλέους ἐν συμποσίῳ. Ἄλλως *'Αρχίας* (βλ. λ.).

—2) Εἷς ἐκ τῶν ἐπισήμων Τρώων, φονευθεὶς ἔν τινι συμπλοκῇ ὑπὸ τοῦ 'Οδυσσέως (*'Ομήρ.* 'Ιλιάδ. Λ, 422).

—**Ἔννομος.** 'Αρχηγὸς τῶν ἐν Μικρᾷ 'Ασίᾳ Μυσῶν καὶ περίφημος οἰωνοσκόπος. 'Ελθὼν εἰς βοήθειαν τῶν Τρώων, ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ 'Αχιλλέως παρὰ τὸν Σκάμανδρον ποταμὸν (*'Ομήρ.* 'Ιλιάδ. Β 858, Ρ 218). Α. Θ. ΣΑΜ.

ἔννομος (ὁ) (Ennomus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐννομιδῶν*, περιλαμβάνον ὡραίας ψυχὰς μὲ ἰσχυρὰς καὶ ἐπιμήκεις κεραίας, στόμα ἀπολῆγον εἰς βραχὺ ἢ ἐπίμηκες ρύγχος, πτέρυγας ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένας καὶ βαθέως ὀδοντωτὰς κατὰ τὴν περιφέρειάν των καὶ σῶμα κυλινδρικὸν καὶ εὔρωστον.

Ἔννομος ὁ κομψός.

Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη διαδεδομένα εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν 'Ασίαν, ὧν ἀξιολογώτερον *ἔννομος ὁ κομψὸς* (Ennomus elegans), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ χρῶμα πτερύγων μελανόφαιον, ποικίλως διακεκοσμημένον διὰ κηλίδων καὶ γραμμώσεων καὶ κυματοειδοῦς εὐρείας λωρίδος κατὰ τὴν περιφέρειαν λευκοϊώδους χρώματος. Δ. Ν. Π.

ἐννοσίγαιος καὶ *εἰνοσίγαιος ['Αρχ.]*. 'Επίθετον τοῦ Ποσειδῶνος (ἐκ τοῦ *ἔνοσις*=σεισμός, κίνησις, καὶ *γαῖα*), περὶ τοῦ ὁποίου ὑπῆρχεν ἡ ἰδέα, ὅτι ἦτο ὁ αἴτιος τῶν σεισμῶν. Ὅμοιον πρὸς τὸ *ἐνοσίχθων*, συχνὸν καὶ τοῦτο ἐπίθετον τοῦ αὐτοῦ θεοῦ παρὰ τῷ 'Ομήρῳ, παρ' ᾧ καὶ ὡς οὐσιαστικὸν ἀπαντᾷ (*'Ομήρ.* 'Ιλ. Η 455, 'Οδ. ι, 518). Παρὰ τοῖς μετὰ ταῦτα ἐλέγετο καὶ *σεισίχθων*. ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἔννους (ὁ, ἡ), *—ουν* (τὸ)· ὁ ἔχων νοῦν, νοήμων, συνετός, φρόνιμος, ἀντίθ. *ἄνους, νήπιος*.

ἐννοῶ *(—έω)*, παρατ. *ἐνόουν*, ἀόρ. *ἐνόησα—ἐνοήθην* (ἐκ τοῦ ἁπλοῦ ρήματος *ἐνοῶ*) ἤ, ἐνίοτε, *ἠννόουν — ἠννόησα — ἠννοήθην*· ἔχω ἐν νῷ, διανοοῦμαι, σκέπτομαι, διαλογίζομαι: «τί ἐννοεῖς μ' αὐτὰ ποὺ λές;— ἐννοῶ ὅτι εὑρισκόμεθα εἰς δύσκολον θέσιν»· || κατανοῶ, ἀντιλαμβάνομαι, καταλαμβάνω (κοιν. *καταλαβαίνω*): «δὲν ἐνόησα καλῶς τί μοῦ εἶπες», «ἐννοῶ τι θέλεις, ἀλλ' αὐτὸ δὲν γίνεται»· || «δὲν ἐννοῶ τὴν συμπεριφορὰν τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ», «δὲν ἐννοῶ διόλου τὴν διαγωγήν σου», μετριωτέρα ἔκφρασις ἀντὶ τοῦ «δὲν ἐγκρίνω, δὲν ἐπιδοκιμάζω» ἢ «κρίνω ἀνάρμοστον, ἀπρεπῆ»· || «ἐννοεῖ γαλλικά, —ἀγγλικά,— γερμανικὰ» κατανοεῖ, παρακολουθεῖ τοὺς γαλλιστί, ἀγγλιστί, γερμανιστὶ διαλεγομένους· || ἀξιῶ, ἐπιθυμῶ, θέλω: «τί ἐννοεῖτε νὰ κάμω;— ἐννοῶ νὰ σέβεσαι τοὺς πρεσβυτέρους σου», «ἐννοῶ νὰ φύγῃς αὐτὴν τὴν στιγμήν»· || παθ. *ἐννοοῦμαι*, γίνομαι ἀντιληπτός, κατανοοῦμαι: «δὲν ἐννοοῦμαι τί θέλω, ἄλλα λέγω καὶ ἄλλα κάμνουν», «ἐννοούμεθα;», «πολλὰ χωρία τοῦ Θουκυδίδου δὲν ἐννοοῦνται εὐκόλως», «ἐννοεῖται διαφοροτρόπως», «τὰ εὐκόλως ἐννοούμενα παραλείπονται»· || «ἐννοεῖται» λέγεται παρενθετικῶς ἢ καὶ ἐν ἐξαρτήσει ἀντὶ τοῦ *εἶναι προφανές, — αὐτονόητον*: «αὐτά, ἐννοεῖται, λέγονται μόνον μεταξύ μας», «ἐννοεῖται ὅτι πρόκειται περὶ φιλικῆς συναντήσεως», «αὐτὸ ἐννοεῖται» ἐξυπακούεται.

Ἔννς (Enns) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Αὐστρίας, ἐπὶ τοῦ Ἔννς, παρὰ τὴν συμβολήν του μετὰ τοῦ Δουνάβεως. Κάτ. 5.000. Εἶναι γνωστὴ διὰ τὰς ἀρχαίας ἐκκλησίας καὶ κτίριά της, τὸ σημαντικώτερον τῶν ὁποίων εἶναι ἡ μονὴ τοῦ 'Αγ. Φλωριανοῦ, τὸ ἀρχαιότερον καὶ μεγαλύτερον ἐκκλησιαστικὸν ἵδρυμα τῆς Αὐστρίας, κτισθεῖσα τὸν Ζ' αἰῶνα. 'Η μονὴ περιέχει βιβλιοθήκην μὲ 70.000 τόμους, ἐν οἷς πολύτιμα χειρόγραφα, καὶ πολὺ ἐνδιαφέρουσαν συλλογὴν ἀρχαίων νομισμάτων.

'Ο ἐπιδουνάβιος *ὅρμος τοῦ Ἔννς*, ἀπέχων περὶ τὰ 130 μίλλια ἀπὸ τῆς Βιέννης (Lauriacam τῶν Λατίνων γεωγράφων), ὑπῆρξε ναυτικὴ βάσις τῶν ρωμαϊκῶν στολίσκων, τῶν ἐν τῷ Δουνάβει ἀκτωρῶν. 'Εκεῖθεν ὁ Δούναβις ρέει πρὸς τὰ παλαιὰ οὐγγρικὰ σύνορα, καθ' ἃ παρουσιάζει διαφορὰν 348 ποδῶν εἰς ὑψόμετρον, ἤτοι κλίσιν 2 ½ ποδῶν κατὰ μίλλιον. Σ. Ε. Λ.

ἐννυχεύω· διανυκτερεύω, ἐνθρονίζομαι, περὶ τοῦ ἔρωτος εἰς τὸν περίφημον τοῦ Σοφοκλ. ('Αντιγ. 780) στίχον: «ἔρως ὃς ἐν μαλακαῖς παρειαῖς νεάνιδος ἐννυχεύεις».

ἐννυχία (ἡ) (Ennychia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *πυραλιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰς ψυχὰς μὲ στιλπνοὺς χρωματισμούς, ἀπαντώσας εἰς τὰς ὀρεινὰς χώρας τῆς Εὐρώπης. Γνωστότερον εἶδος *ἐννυχία ἡ ταινιοφόρος* (Ennychia taeniophora), ἥτις ἔχει χρῶμα φαιόν, κηλῖδας καὶ στίγματα λευκά, μὲ ὑπόλευκον ταινίαν κατὰ τὴν περίμετρον τῶν πτερύγων καὶ εὐρυτέραν λευκὴν τοιαύτην περὶ τὸ μέσον καὶ καθ' ὅλον τὸ πλάτος τῶν πτερύγων της. 'Απαντᾷ εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Εὐρώπην. Δ. Ν. Π.

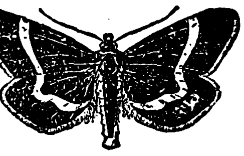

'Εννυχία ἡ ταινιοφόρος.

ἐννύχιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ τῆς νυκτός, ὁ κατὰ τὴν νύκτα λαμβάνων ὕπαρξιν.

'Εννώμ, ***κοιλὰς*** —· βλ. *Γέεννα*.

'Ενοδία (ἡ) *['Αρχ.]*. 'Επίκλησις τῆς 'Εκάτης, 'Αρτέμιδος, Κόρης καὶ Σελήνης, ἢ καὶ αὐθύπαρκτος ἑλληνικὴ θεότης (βλ. *ἐνόδιος*).

ἐνόδιον (τὸ) *['Αρχαιολ.]*. Εἶδος δικτύου «δωδεκάλινον», μήκους 3,70—9,75 μέτρων, τὸ λατινικὸν plaga. 'Εχρησιμοποιεῖτο κατὰ τὸ κυνήγιον πτηνῶν, ἐτοποθετεῖτο δὲ πρὸς ἀπόφραξιν τῶν πλαγίων διεξόδων τῶν μεγάλων ὁδῶν (*Ξενοφ.* Κυνηγ. 6,9). —Π.

ἐνόδιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐν ὁδῷ, ὁ τῆς ὁδοῦ: «ἐνόδια ὅπλα» τὰ ὅπλα, τὰ ὁποῖα φέρει τις καθ' ὁδόν, ὁδοιπορῶν.

— *['Αρχαιολ.]* 'Υπὸ τὴν ἐπίκλησιν «ἐνόδιος» καὶ «ἐνοδία» (λατιν. vialis) ἢ ὑπὸ τὰς συγγενεῖς αὐτῶν «εἰνοδία» καὶ «τριοδῖτις», πλεῖσται θεότητες τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας ἐλατρεύοντο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὡς ἡ Ἄρτεμις, ἡ 'Εκάτη, ὁ 'Ερμῆς, ἡ Κόρη, ἡ Σελήνη, ἔτι πλέον ἀναφέρονται καὶ αὐθύπαρκτοι θεότητες ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο («ἐνόδιος δαίμων», «εἰνοδία θεά»). 'Εξ αὐτῶν ἡ 'Εκάτη ἐλατρεύετο ἐν Αἰγίνῃ ἰδίως, ὅπου ὑπῆρχεν ἱερὸς περίβολος αὐτῆς, ναὸς καὶ ἐν αὐτῷ ξόανον τῆς θεᾶς, ἔργον τοῦ Μύρωνος, ἐτελεῖτο δὲ καὶ ἐτησία θρησκευτικὴ ἑορτὴ κατασταθεῖσα ὑπὸ τοῦ 'Ορφέως. 'Εν Κολοφῶνι εἰς τὴν 'Ενοδίαν 'Εκάτην προσεφέρετο νύκτωρ θυσία μελαίνης σκύλακος. 'Υπὸ τῶν ἀρχαιολόγων ὡς 'Ενοδία θεωρεῖται καὶ ἡ ἐν Ἄργει λατρευθεῖσα 'Εκάτη, ἧς ὑπῆρχε ναὸς παρὰ τὸ ἱερὸν τῆς Εἰλειθυίας μετὰ ἀγάλματος, ἔργου τοῦ Σκόπα. Τῆς 'Αρτέμιδος 'Ενοδίας λατρεία ἀναφέρεται ἐν 'Επιδαύρῳ, Θήρᾳ, Λάρτῳ καὶ 'Οπούντι, ἐν 'Αταλάντῃ δὲ εὑρέθη ἐπιγραφὴ τοῦ Β'—Α' π. Χ. αἰῶνος, ἐν ᾗ ἀναγράφεται Σωσίβιος τις ἱερεὺς αὐτῆς.

'Η Κόρη καὶ ἡ Σελήνη, ὡς 'Ενόδιοι θεότητες μόνον παρὰ ποιηταῖς μνημονεύονται, αὐθύπαρκτος δὲ θεότης 'Ενοδία ἀναφέρεται ἐν Θεσσαλίᾳ ἐξ ἐπιγραφῶν εὑρεθεισῶν εἰς Λάρισαν καὶ Φερὰς καὶ εἰς 'Ωρεὸν τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ μάλιστα 'Ενοδίας ἀπεστάλη ἡ ἱέρεια Χρυσάμη, ὅπως βοηθήσῃ διὰ τῶν συμβουλῶν της τὸν Κοδρίδην Κνῶπον ἄγοντα ἀποίκους εἰς 'Ερυθραίαν. 'Εκ τῶν ἀρρένων θεοτήτων μόνον ὁ 'Ερμῆς ἀναφέρεται ὡς 'Ενόδιος.

Εἰς τὴν ἐπίκλησιν ἐνόδιος ἐσφαλμέναι ἐδόθησαν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων λεξικογράφων ἑρμηνεῖαι· ὁ ἀνώνυμος συντάκτης τοῦ Μεγάλου 'Ετυμολογικοῦ φρονεῖ ὅτι ἐνοδία ἐκλήθη ἡ 'Εκάτη «ἐπεὶ κυνηγός», ὁ δὲ Στέφανος Βυζάντιος, διότι «ἐν ὁδῷ τοῦ 'Ινάχου εὑρέθη». Τὸ ἀληθέστερον συμπέρασμα εἶναι ὅτι αἱ μνημονευθεῖσαι θεότητες ἐθεωροῦντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὡς προστάτιδες τῶν ὁδοιπόρων καὶ φύλακες τῶν εἰς τὰς ὁδοὺς ἀπολεσθέντων ἀντικειμένων. 'Ο ἀφιερωτὴς παλαιοτάτης ἐπιγραφῆς ἐπὶ τῆς 'Αππίας ὁδοῦ, ἐν Ρώμῃ, ἀναθήματος πρὸς τὴν Δήμητρα καὶ Κόρην, ἀπαγορεύει τὴν μετακίνησιν αὐτῆς καὶ ἐπικαλεῖται μάρτυρα τὴν ΕΝΗΟΔΙΑΝ. Παρ' Εὐριπίδῃ ἡ «Εἰνοδία θυγάτηρ» τῆς Δήμητρος «νυκτοπόλων ἀνάσσει ἐφόδων καὶ μεθαμερίων» καὶ παρὰ Θεοκρίτῳ γέρων τις δίδει τὰς ζητουμένας παρ' αὐτοῦ πληροφορίας ὑπὸ τοῦ ὁδεύοντος 'Ηρακλέους, διότι ὁ 'Ενόδιος 'Ερμῆς τιμωρεῖ τοὺς ἀρνουμένους. 'Ο 'Ενόδιος δὲ 'Ερμῆς ρητῶς ἀναφέρεται ἐν ἐπιγράμματι ὡς «φύλαξ ὁδοῦ», ὑπὸ τῶν πλείστων δὲ ἀρχαιολόγων ταυτίζεται πρὸς τὸν 'Αγυιέα, 'Εφόδιον καὶ Ὅδιον 'Ερμῆν. Τὰς γνώμας ταύτας ἐπιβεβαιοῖ καὶ χωρίον τοῦ Πλάτωνος, ὅστις ζητεῖ, ὅσοι ἐκ τῶν ἀνευρισκόντων καθ' ὁδὸν ἀπολεσθέντα ἀντικείμενα δὲν καταλίπουν τὴν φύλαξιν αὐτῶν τοῖς 'Ενοδίοις ἀλλ' ἀφαιροῦν, νὰ μαστιγοῦνται ἐὰν εἶναι δοῦλοι, νὰ καθίστανται δὲ «ἀκοινώνητοι νόμων» καὶ νὰ τὰ ἀποζημιώνουν εἰς τὸ δεκαπλάσιον ἐὰν εἶναι ἐλεύθεροι. Π. Ν. Π.

ἐνοθεΐα (ἡ) (henotheismus). Ὅρος πλασθεὶς ὑπὸ τοῦ Max Müller πρὸς σαφῆ ἀπὸ τῆς *μονοθεΐας* καὶ τῆς *πολυθεΐας* διάκρισιν τῆς θρησκείας, ἥτις διδάσκει τὴν λατρείαν ἑνὸς Θεοῦ, ἀλλὰ δὲν ἀποκλείει τὴν ὕπαρξιν καὶ ἄλλων.

ἐνοικάρης (ὁ), ***ἐνοικάτορας***· βλ. *νοικάρης, νοικάτορας*.

ἐνοίκησις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐνοικεῖν, οἴκησις, ἐγκατοίκησις, διαμονὴ ἐν οἴκῳ.

ἐνοικήτωρ, *—ορος* (ὁ)· ὁ ἐνοικῶν, ὁ κάτοικος.

ἐνοικιάζω, δημ. *νοικιάζω*, ἀόρ. *ἐνοικίασα—ἐνοικιάσθην*, παθ. μετχ. *ἐνοικιασμένος*· παρέχω ἢ λαμβάνω τι ἐπὶ ἐνοικίῳ, ἐκμισθῶ ἢ μισθῶ (λέγεται καὶ ἐπὶ ἐκμισθωτοῦ καὶ ἐπὶ μισθωτοῦ): «ἐνοικιάζω τὴν οἰκίαν,—τὸ κατάστημα,—τὸ κτίσμα»· || παθ. *ἐνοικιάζομαι*, ἐπὶ τῶν μισθίων· παρέχομαι ἐπὶ ἐνοικίῳ «ἐνοικιάζεται οἰκία,—δωμάτιον,—κατάστημα κτλ».

ἐνοικίασις (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐνοικιάζειν, ἡ παροχὴ ἢ λῆψις μισθίου, κοιν. *νοίκιασμα*.

—*['Αστικ. Δίκ.]* Βλ. *μίσθωσις*.

ἐνοικιαστήριον (τό)· κατὰ παράλειψιν τοῦ *ἔγγραφον*· τὸ συμβόλαιον, τὸ συμφωνητικὸν τῆς ἐνοικιάσεως, τῆς μισθώσεως· || πινακίδιον φέρον τὴν λέξιν *ἐνοικιάζεται*, ἀνηρτημένον ἔξωθι τῶν πρὸς ἐνοικίασιν οἰκιῶν, καταστημάτων κλπ.

ἐνοικιαστήριος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐνοικίασιν: «ἐνοικιαστήριος πρᾶξις,—συμφωνία»· || ***ἐνοικιαστήριον*** (τό)· ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

ἐνοικιαστὴς (ὁ)· ὁ ἐνοικιάζων, ὁ λαμβάνων ἐπὶ ἐνοικίῳ, ὁ μισθωτής: «οἱ ἐνοικιασταὶ καταστημάτων,—καλλιεργησίμων γαιῶν,—ἰχθυοτροφείων κττ».

ἐνοικίζω, ἀόρ. *ἐνῴκισα— ἐνῳκίσθην*· βάλλω τινὰ νὰ κατοικήσῃ.

ἐνοίκιον (τό)· τὸ παρεχόμενον μίσθωμα διὰ τὴν ἐγκατοίκησιν ἢ διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ μισθίου, τὸ μίσθωμα, κοιν. *νοίκι*: «ἐνοίκια οἰκιῶν,—καταστημάτων», «ἐνοίκια ἠλαττωμένα,—ηὐξημένα», «παρέχεται ἐπὶ ἐνοικίῳ».

— *['Αστ. Δίκ.]* Βλ. *μίσθωμα*.

ἐνοίκιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐν τῇ οἰκίᾳ, ὁ οἰκιακός, ὁ τῆς οἰκίας.

ἐνοικιοστάσιον (τό)· ἡ ἀναγκαστικὴ διὰ τὸν ἐκμισθωτὴν παράτασις τῆς μισθωτικῆς σχέσεως ἐπὶ ἀστικῶν κτημάτων, καὶ μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ διὰ τῆς συμβάσεως τῆς μισθώσεως τεταγμένου χρόνου.

— *['Αστ. Δίκ.]* Τοῦ θεσμοῦ τούτου ἀνευρίσκονται ἀμυδρά τινα ἴχνη ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ δικαίῳ. 'Υπάρχουσιν ἐπίσης ἐξαιρετικαί τινες περὶ αὐτοῦ διατάξεις ἐν τῷ Βυζαντινῷ δικαίῳ, ἡ πρώτη δὲ ὑποτυπώδης ἐφαρμογή του ἀπαντᾶται ἐν Γαλλίᾳ συνεπείᾳ τῆς κρίσεως, ἥτις ἐδημιουργήθη εἰς τὴν χώραν ταύτην μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1870. 'Αλλὰ κυρίως εἰπεῖν ὁ θεσμὸς τοῦ ἐνοικιοστασίου εἶναι γέννημα τοῦ Μεγάλου πολέμου καὶ τῆς γενικῆς κοινωνικῆς ἀναστατώσεως καὶ τῆς οἰκονομικῆς καταστροφῆς, ἥτις ἐπῆλθε συνεπείᾳ τούτου. 'Η ἐπιστράτευσις ὁλοκλήρου σχεδὸν τοῦ ἐργαζομένου πληθυσμοῦ κατέστησεν ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ πολέμου ὑποχρεωτικὴν δι' ὅλα τὰ ἐμπόλεμα κράτη τὴν μέριμναν, ὅπως ἐξασφαλισθῇ ἡ στέγη διὰ τὰς οἰκογενείας τῶν εὑρισκομένων ὑπὸ τὰ ὅπλα. Οὕτως ἐπεβλήθη ἀναγκαστικῶς ἡ παράτασις τῶν μισθώσεων καὶ πέραν τοῦ συμφωνηθέντος χρόνου. 'Αλλὰ συγχρόνως ἡ ἕνεκα τοῦ πολέμου ἀναστολὴ τῶν οἰκοδομικῶν ἐργασιῶν καὶ τὸ κατὰ τὴν διάρκειαν ἐπίσης τοῦ πολέμου ὀγκωθὲν ρεῦμα τῆς ἀστυφιλίας, εἰς τὸ ὁποῖον προσετίθεντο καὶ οἱ πληθυσμοὶ τῶν συνεπείᾳ τοῦ πολέμου ἐρημωθεισῶν ἐπαρχιῶν, ἐδημιούργησαν τὴν λεγομένην κρίσιν τῆς στέγης. Ταύτην ἐπηκολούθησεν ἡ ἐκ μέ-

Digitized by Google

ρους τῶν ἰδιοκτητῶν ἀξίωσις τῶν ὑπερβολικῶν μισθωμάτων, τῶν ὁποίων ἄλλως τε ὁ συμβατικὸς διακανονισμὸς ἀπέβαινε δυσχερὴς καὶ λόγῳ τῆς κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἐκραγείσης νομισματικῆς κρίσεως, ἥτις κατέστησεν ἀσταθὲς τὸ γενικὸν μέτρον τῶν ἀξιῶν. Ἐπὶ πᾶσι δὲ ἡ γενικὴ δυστυχία καθίστα ἀδύνατον διὰ τὰς ἀπορωτέρας τάξεις, καθὼς καὶ διὰ τὰς οἰκογενείας τῶν ἐπιστρατευμένων, τὴν ἔγκαιρον καταβολὴν καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν προπολεμικῶν μισθωμάτων. Ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας ἡ ἐπέμβασις τῆς πολιτείας πρὸς ῥύθμισιν τῆς μισθωτικῆς σχέσεως κατέστη ἀναγκαία, ὄχι μόνον πρὸς περιφρούρησιν τῶν οἰκονομικῶς ἀσθενεστέρων ἀπὸ ἀδίκου ἐκμεταλλεύσεως, ἀλλὰ κυρίως πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς στέγης διὰ τὰς μεγάλας λαϊκὰς μάζας, ἤτοι διὰ λόγους δημοσίας τάξεως ὑπάτης σημασίας. Εἰδικῶς δ' ἐν Ἑλλάδι τὸ πρόβλημα τῆς στέγης ηὔξανεν ἔτι μᾶλλον καὶ ἡ ἀπότομος προσθήκη τοῦ νέου πληθυσμοῦ τῶν προσφύγων, ἀνερχομένου εἰς 1 ἑκατομ. καὶ 200 περίπου χιλιάδας.

Ἡ διαμόρφωσις τοῦ θεσμοῦ τοῦ ἐνοικιοστασίου ὑπῆρξε ποικίλη εἰς τὰς διαφόρους ἐμπολέμους χώρας καὶ ἀνάλογος πρὸς τὰς ἑκασταχοῦ ὑφισταμένας οἰκονομικὰς καὶ κοινωνικὰς συνθήκας. Εἰς τὴν Γαλλίαν καθ' ὅλην τὴν τετραετίαν τοῦ πολέμου εἶχεν ἀνασταλῆ τελείως ἡ πληρωμὴ τῶν μισθωμάτων διὰ τοὺς στρατευθέντας καὶ ἀπόρους μισθωτάς. Τὸ κράτος δὲ ἀνέλαβεν ἐν τέλει νὰ πληρώσῃ ἀντὶ τούτων, ἀλλὰ μόνον εἰς τοὺς ἀπόρους ἰδιοκτήτας καὶ μόνον τὸ ἥμισυ τοῦ μισθώματος. Ἐδόθη ἐπίσης κατὰ τὸ 1918 διετὴς ὑποχρεωτικὴ παράτασις τῆς μισθώσεως. Ὡρίσθη τὸ ἀνώτατον ὅριον τῶν ἐνοικίων, οὗ ἡ ὑπέρβασις συνεπήγετο τὸν διὰ δικαστικῆς ὁδοῦ μετριασμόν. Αἱ νέαι οἰκοδομαὶ ἀπηλλάγησαν τοῦ φόρου ἐπὶ 15ετίαν· ἀπηγορεύθη ἡ μετατροπὴ τῶν κατοικιῶν πρὸς ἄλλην χρῆσιν· καὶ τέλος ἡ ὑποχρεωτικὴ παράτασις τῆς μισθώσεως ἀνετέθη εἰς τὴν κρίσιν τῶν δικαστῶν ὑπὸ ὡρισμένους ὅρους, ὅπως οὕτω βαθμιαίως ἐπιτευχθῇ ἡ ἄρσις τοῦ ἐνοικιοστασίου. Εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Αὐστρίαν διαρκοῦντος τοῦ πολέμου συνεστήθησαν συμβιβαστικαὶ ἐπιτροπαί, ἄνευ τῆς ἀδείας τῶν ὁποίων οὔτε ἔξωσις ἐπετρέπετο, οὔτε αὔξησις τοῦ μισθώματος. Εἰς τὰς αὐτὰς ἐπιτροπὰς ἀνετέθη βραδύτερον ὁ καθορισμὸς τοῦ μισθώματος, ἐν ἀσυμφωνίᾳ δὲ τῶν μερῶν εὑρέθη τὸ νόμιμον μίσθωμα οὐχὶ μεῖζον τοῦ πραγματικοῦ προπολεμικοῦ. Ἐθεσπίσθη ἡ ὑποχρεωτικὴ μίσθωσις παντὸς κενοῦ χώρου. Αἱ κοινότητες ἀνέλαβον τὴν μίσθωσιν καὶ ἀνέγερσιν οἰκημάτων πρὸς στέγασιν τῶν ἀπορωτέρων τάξεων, ἐπετεύχθη δ' ἐν τέλει ἡ βαθμιαία ἀποκατάστασις τῶν προπολεμικῶν ἐνοικίων ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ τιμαρίθμου. Τὴν οὕτω πραγματοποιουμένην ὅμως αὔξησιν λαμβάνει κατὰ τὸ ἥμισυ μόνον ὁ ἰδιοκτήτης, τὸ δ' ἕτερον ἥμισυ διατίθεται παρὰ τοῦ κράτους καὶ διὰ τῶν δήμων πρὸς ἀνοικοδόμησιν. Εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐπίσης ἐθεσπίσθη ὑποχρεωτικὴ παράτασις τῆς μισθώσεως, ἀλλὰ μόνον διὰ τοὺς ὑπὸ τὰ ὅπλα οἰκογενειάρχας, πλὴν τούτου δὲ παρεσχέθησαν διάφοροι εὐκολίαι διὰ τὴν καταβολὴν τῶν μισθωμάτων. Κατὰ τὸ 1923 συνεστήθησαν διαιτητικαὶ ἐπιτροπαὶ πρὸς συμβιβασμὸν τῶν μεταξὺ τῶν ἐκμισθωτῶν καὶ μισθωτῶν διαφορῶν. Εἰς τὰς ἐπιτροπὰς ταύτας ἐπετράπη ὑπὸ ὡρισμένους ὅρους ἡ ὑποχρεωτικὴ παράτασις τῆς μισθώσεως. Εἰς τοὺς νομάρχας δὲ ἀνετέθη ἐπὶ ἐξαιρετικῶν περιπτώσεων ἡ ἐπὶ τετράμηνον ἀναστολὴ τῶν ἐξώσεων ἐκ τῶν κατοικιῶν, εἰς ἃς δὲ περιφερείας ὑπάρχει κρίσις στέγης καὶ ἡ κατὰ τὴν ἀνεξέλεγκτον κρίσιν των μίσθωσις παντὸς κενοῦ χώρου. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν αἱ ὑποχρεώσεις πρὸς πληρωμὴν ἀπὸ συμβάσεις καὶ μισθώσεις ἀνεστάλησαν ἅμα τῇ ἐνάρξει τοῦ πολέμου καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ γίνῃ ἀναγκαστικὴ ἐκτέλεσις ἐπ' αὐτῶν ἄνευ ἀδείας τοῦ δικαστηρίου παρεχομένης ὑπὸ ὡρισμένους ὅρους. Οἱ ὑπὸ τὰ ὅπλα τελοῦντες ἐξῃρέθησαν πάσης δικαστικῆς διώξεως διὰ καθυστερούμενα ἐνοίκια. Ἀπηγορεύθη ἡ ὁπωσδήποτε ἀπαίτησις περὶ καταβολῆς μισθώματος κατωτέρου τῶν 50 λιρῶν ἐτησίως ἄνευ ἀδείας τοῦ δικαστηρίου καὶ τηρήσεως ὡρισμένων τύπων. Ἐδόθη δὲ τὸ δικαίωμα τῆς αὐξήσεως τῶν ἐνοικίων, ἀλλὰ μόνον ἐφ' ὅσον ἡ διάρκεια τῆς μισθώσεως ἦτο εἰκοσαετὴς ἢ ὅταν ἡ σύμβασις εἶχε συνομολογηθῆ μετὰ τὴν 30 Σεπτεμβρίου 1917.

Παρόμοιαι διατάξεις ἐθεσπίσθησαν εἰς πάσας τὰς ἐμπολέμους χώρας. Ἀλλ' ὁ θεσμὸς τοῦ ἐνοικιοστασίου ἐξετάθη καὶ πέραν τούτων, εἰς τὰ οὐδέτερα κράτη, ἂν καὶ ὑπὸ ἠπιωτέραν μορφήν. Διότι καὶ ἐκεῖ ὑπῆρξεν ἰσχυρὸς ὁ ἀντίκτυπος τῶν ἐκ τοῦ γενικοῦ πολέμου δεινῶν, ἡ δὲ λαϊκὴ τάξις εὑρέθη πρὸ ὁμοίων περίπου δυσχερειῶν. Οὕτως εἰς τὴν Ἰσπανίαν, Δανίαν, Ὁλλανδίαν, Σουηδίαν, Νορβηγίαν καὶ Ἑλβετίαν συνεστήθησαν συμβιβαστικαὶ ἐπιτροπαί, ἀνετέθη εἰς τὰς ἐπιτροπὰς ταύτας ἡ παράτασις τῆς μισθώσεως, ἀπηγορεύθη ἡ αὔξησις τῶν μικρῶν ἐνοικίων, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ γενικῶς τῶν ἐνοικίων ἄνευ τῆς ἐγκρίσεως ἐπιτροπῆς, ἐπετράπη καὶ ἡ μείωσις τῶν ὑπερβολικῶν μισθωμάτων (Νορβηγία) καὶ ἐδόθησαν πιστώσεις διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν.

Κύρια χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν περὶ ἐνοικιοστασίου διατάξεων τῶν εἰσαχθεισῶν εἰς πάσας τὰς χώρας ὑπῆρξαν, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ περιορισμὸς τῆς ἐλευθερίας τῶν συναλλαγῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἐπὶ τῆς ἰδιοκτησίας ἐπιβολὴ ὑποχρεώσεων ἐξικνουμένων ἐνίοτε μέχρις ἐκμηδενίσεως τῆς οἰκονομικῆς της ἀξίας. Ὡς ἐκ τούτου ὁ θεσμὸς τοῦ ἐνοικιοστασίου, ὡς ἐφηρμόσθη ἰδίᾳ εἰς τὰς ἐμπολέμους χώρας (ἀνεξαρτήτως τῆς τυπικῆς αὐτοῦ προσαρμογῆς πρὸς τὰς καταστατικὰς διατάξεις ἑκάστου κράτους), εὑρίσκετο πάντως εἰς ὀξεῖαν ἀντίθεσιν πρὸς τὰς θεμελιώδεις περὶ δικαίου ἀρχάς αἵτινες ἐκράτουν μέχρι τοῦ πολέμου εἰς ὅλον τὸν πολιτισμένον κόσμον. Εἰς ἐξήγησιν δὲ τῆς ἀντιθέσεως ταύτης καὶ τῆς καταλύσεως ἀρχῶν θεωρουμένων ὡς ἀπροσβλήτων δὲν ἀρκεῖ μόνη ἡ ἐκ τοῦ πολέμου παροδικὴ κατάστασις ἀνάγκης, εἰς ἣν εὑρέθησαν πάντα τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη. Ὀφείλει ἀκόμη νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ ἐπίδρασις, τὴν ὁποίαν ἤσκησαν αἱ σύγχρονοι ἰδέαι περὶ τοῦ προορισμοῦ τοῦ κράτους ὡς ῥυθμιστοῦ τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, αἵτινες καὶ εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ θεσμοῦ τοῦ ἐνοικιοστασίου συνετέλεσαν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν κατάργησιν αὐτοῦ καὶ ἤδη ἀκόμη, μετὰ τὴν παρέλευσιν δεκαετίας ὁλοκλήρου ἀπὸ τῆς λήξεως τοῦ πολέμου, εὑρίσκουσιν ἔδαφος ὁλονὲν εὐρυτέρας ἐφαρμογῆς διὰ συνεχῶν ἐπεμβάσεων τῶν κρατῶν ἐπὶ παντὸς θέματος, τὸ ὁποῖον κρίνεται ὡς συνδεόμενον μὲ τὸ κοινωνικὸν συμφέρον.

Τὸ ἐνοικιοστάσιον ἐν Ἑλλάδι. Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ Βαλκανοτουρκικοῦ πολέμου, δυνάμει τοῦ νόμου ΔΞΗ' τοῦ 1912, ἐξεδόθησαν ἀλλεπάλληλα Β. διατάγματα μέχρι τοῦ ἔτους 1915, διὰ τῶν ὁποίων ἐφηρμόσθη τὸ δικαιοστάσιον καὶ ἀπηγορεύθη ἐπὶ ὡρισμένων διαφορῶν ἡ ἐρημοδικία καὶ ἡ ἀναγκαστικὴ ἐκτέλεσις. Τῶν διαφορῶν ὅμως τούτων ῥητῶς ἐξῃρέθησαν αἱ δίκαι περὶ ἐξώσεως τῶν δυστροπούντων μισθωτῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων συνεπῶς ἐπετρέπετο καὶ ἐρημοδικία καὶ ἀναγκαστικὴ ἐκτέλεσις. Τὴν μόνην δὲ τότε μέριμναν περὶ τῶν μισθωτῶν ἀπετέλεσεν ἡ διάταξις (ἄρθρ. 4 τοῦ ΔΞΗ' νόμου), δι' ἧς ἐπετράπη νὰ τάσσηται πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς περὶ ἐξώσεως ἀποφάσεως καὶ μείζων τῆς μηνιαίας προθεσμίας, καθὼς καὶ ἡ ἀναστολὴ τῆς ἐκτελέσεως τῶν τοιούτων ἀποφάσεων.

Τὸ πρῶτον διάταγμα τὸ ὁποῖον εἰδικῶς προὐνόησε διὰ τὰς δίκας περὶ ἐξώσεως ὑπῆρξε τὸ ἐκδοθὲν τῇ 12 Δεκεμβρίου 1915, διὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὰς πόλεις Θεσσαλονίκης, Σερρῶν καὶ Καβάλλας ἀπηγορεύθη ἡ ἐρημοδικία καὶ ἡ ἀναγκαστικὴ ἐκτέλεσις ἐπὶ τῶν δικῶν περὶ ἐξώσεως, εἰς δὲ τὴν λοιπὴν χώραν μόνον ἐφ' ὅσον ὁ ἐναγόμενος ἦτο ἐκ τῶν ὑπηρετησάντων ἐν τῷ στρατῷ κατὰ τὴν ἐπιστράτευσιν τοῦ 1915. Ἡ διάταξις δ' αὕτη ἐπανελήφθη καὶ εἰς τὰ περὶ ἐνοικιοστασίου διατάγματα τοῦ 1916.

Α' περίοδος ἐνοικιοστασίου. Ἡ ἰσχὺς τῆς ἀνωτέρω διατάξεως ἔμελλεν ἀναγκαίως κατὰ τὸν νόμον νὰ λήξῃ ἅμα τῇ λύσει τῆς ἐπιστρατεύσεως. Ἐν τῇ προβλέψει δὲ ταύτῃ ἐψηφίσθη ὁ νόμος 732 τοῦ 1916, διὰ τοῦ ὁποίου ὡρίσθη ὅτι ἡ ἰσχὺς τῶν διατάξεων τοῦ νόμου ΔΞΗ' περὶ δικαιοστασίου παρατείνεται, ἀνεξαρτήτως τοῦ χρόνου τῆς λύσεως τῆς ἐπιστρατεύσεως, μέχρι τῆς 30 Ἰουνίου τοῦ 1917. Ἐπὶ πλέον δὲ διὰ τοῦ ἄρθρου 5 τοῦ αὐτοῦ νόμου προσετέθη διάταξις, καθ' ἥν: «ἐφ' ὅσον διὰ τῶν ἤδη ἐκδοθέντων ἢ ἐκδοθησομένων ὡς ἐκ τῆς ἐνεστώσης ἐπιστρατεύσεως ἢ δυνάμει τοῦ παρόντος νόμου Β. διαταγμάτων ἀπηγορεύθη ἢ ἀπαγορευθήσεται ἡ ἐρημοδικία καὶ ἡ ἀναγκαστικὴ ἐκτέλεσις ἐπὶ τῶν δικῶν περὶ ἐξώσεως τῶν δυστροπούντων μισθωτῶν, ἕνεκα λήξεως τοῦ χρόνου τῆς μισθώσεως, ἡ μετὰ τὴν λῆξιν ταύτην παραμονὴ τοῦ μισθωτοῦ ἐν τῷ μισθίῳ θεωρεῖται ὡς παράτασις τῆς μισθώσεως καὶ διέπεται ὑπὸ τῶν ὅρων αὐτῆς». Ἡ διάταξις αὕτη εἶναι ἡ πρώτη ἡ εἰσαγαγοῦσα τὸν θεσμὸν τοῦ ἐνοικιοστασίου. Ἐπὶ τῇ βάσει δὲ ταύτης ἐξεδόθη τὸ Β. διάταγμα τῆς 8 Ἰουλίου 1916, διὰ τοῦ ὁποίου: «ἀπηγορεύθη ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ ἡ ἐρημοδικία καὶ ἡ ἀναγκαστικὴ ἐκτέλεσις ἐπὶ δικῶν περὶ ἐξώσεως τῶν δυστροπούντων μισθωτῶν, ἕνεκα λήξεως τοῦ χρόνου τῆς μισθώσεως, προκειμένου περὶ μισθώσεως ἀστικοῦ κτήματος, ὁλοκλήρου ἢ μέρους, συνωμολογηθείσης διὰ χρονικὴν περίοδον ἑνὸς κατ' ἐλάχιστον ὅρον μηνός, ἐν ᾗ τὸ μίσθωμα δὲν ὑπερβαίνει τὰς 250 δραχμὰς κατὰ μῆνα, ἐφ' ὅσον ὁ μισθωτὴς τηρεῖ ἅπαντας τοὺς ὅρους τῆς ἀρχικῆς μισθώσεως καὶ παρέχει τὰς ἐν αὐτῇ ἐγγυήσεις. Ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη ἐκτείνεται καὶ ἐπὶ μισθώσεων, ἐν αἷς τὸ μίσθωμα εἶναι ἀνώτερον τῶν 250 δρχ. κατὰ μῆνα, ἐφ' ὅσον ὁ μισθωτὴς προκληθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐκμισθωτοῦ ἐντὸς ὡρισμένης προθεσμίας δηλώσῃ ὅτι ἀποδέχεται αὔξησιν τοῦ μισθώματος ἀπὸ τῆς λήξεως τῆς ὑφισταμένης μισθώσεως κατὰ δέκα ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ἐὰν πρόκειται περὶ μισθώσεως συνομολογηθείσης μετὰ τὴν 1ην Ἰουνίου 1915, εἴκοσι δὲ ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ἐὰν πρόκειται περὶ μισθώσεως συνομολογηθείσης προγενέστερον». Τὴν ἔκδοσιν τοῦ διατάγματος τούτου ἐν τῷ ὁποίῳ ἐχαράχθησαν αἱ κύριαι γραμμαὶ τῆς ὅλης περὶ ἐνοικιοστασίου νομοθεσίας, συνώδευεν αἰτιολογικὴ ἔκθεσις τοῦ τότε ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης ὑπουργοῦ Ἀντ. Μομφερράτου, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀναφέρονται μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς: «Ὑπὸ τοιαύτην ἔποψιν ἐξεταζόμενος ὁ νόμος (732 τοῦ 1916) καὶ ὧν συνέπεια τοῦ δικαιοστασίου, περιορίζει δικαιώματά τινα τῆς ἰδιοκτησίας λόγῳ σοβαρᾶς κοινωνικῆς ἀνάγκης ἐν ὡρισμένῳ μέτρῳ, ἀλλὰ δὲν προσκρούει εἰς θεμελιώδη τινὰ διάταξιν τοῦ Συντάγματος. Προφανὲς ἐν τούτοις εἶναι ὅτι διὰ τῶν ἐκτάκτων τούτων νομοθετικῶν μέτρων, ἅτινα προὐκάλεσεν ἡ τάσις πολλῶν ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ ἰδιοκτητῶν, ὅπως ἐπωφεληθῶσι τῆς ἀνωμάλου καταστάσεως, σκοπεῖται ἡ προστασία τῶν ἐκ τῆς ἐπιστρατεύσεως εἰδικώτερον ἐπηρεασθεισῶν λαϊκῶν καὶ ἐν μέρει μεσαίων τάξεων». Καὶ κατωτέρω: «Ἀναγκαῖον ὅμως νὰ λεχθοῦν ὅτι αἱ δυσχέρειαι ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τοῦ προκειμένου νόμου εἰσὶ κατάδηλοι, διότι ὅταν διὰ νόμου τινὸς θίγεται θεμελιώδης κοινωνικὴ ἀρχή, οἷα ἐστὶν ἡ ἐλευθερία τῆς συναλλαγῆς, ἕνεκα τῆς ὑπερτέρας κοινωνικῆς ἀνάγκης, καὶ ἡ ἄσκησις τῶν δικαιωμάτων τῆς ἰδιοκτησίας, ὁ συμβιβασμὸς τῶν πρὸς ἄλληλα συγκρουομένων συμφερόντων καὶ δικαιωμάτων καὶ τῆς ἐξαιρετικῆς προστασίας αὐτῶν δυσχερῶς δύναται νὰ ῥυθμισθῇ διὰ γενικῶν κανόνων».

Τὸ ἀνωτέρω διάταγμα τῆς 8 Ἰουλίου 1916 ἐπηκολούθησεν ἡ ἔκδοσις πολλῶν ὁμοίων διαταγμάτων, διὰ τῶν ὁποίων παρετάθη ἡ ἰσχὺς τῶν εἰρημένων περὶ ἐνοικιοστασίου διατάξεων μέχρι τέλους Αὐγούστου τοῦ 1917. Συγχρόνως δὲ εἰς τὰ ἐκδιδόμενα περὶ δικαιοστασίων διατάγματα περιελαμβάνετο πάντοτε ἡ διάταξις, δι' ἧς ἀπηγορεύετο εἰς τὰς πόλεις Θεσσαλονίκης, Σερρῶν καὶ Καβάλλας ἡ ἐρημοδικία καὶ ἡ ἀναγκαστικὴ ἐκτέλεσις ἐπὶ δικῶν περὶ ἐξώσεως, εἰς δὲ τὴν λοιπὴν χώραν ἐφ' ὅσον ὁ ἐναγόμενος ἦτο ἐκ τῶν κατὰ τὴν ἐπιστράτευσιν τοῦ 1915 ὑπηρετησάντων ἐν τῷ στρατῷ.

Τὸ Ν. Δ. τῆς 29 Ἰουνίου 1917, κυρωθὲν διὰ τοῦ νόμου 768 τοῦ 1917, ὥρισεν ὅτι τὸ διάταγμα τὸ ἀπαγορεῦον τὴν ἐρημοδικίαν καὶ τὴν ἀναγκαστικὴν ἐκτέλεσιν ἐπὶ δικῶν περὶ ἐξώσεως «δύναται νὰ ἐξαρτήσῃ τὰς διατάξεις αὐτοῦ καὶ ἐξ αὐξήσεως τοῦ μισθώματος». Ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τοῦ Ν. Δ. τούτου τοῦ 1917 καὶ τοῦ κυρώσαντος αὐτὸ νόμου 768 ἐξεδόθησαν πλεῖστα Β. Δ., δι' ὧν τὸ ἐνοικιοστάσιον ἐξετάθη καὶ πέραν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς εἰς πολλὰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰσήχθησαν μεταρρυθμίσεις τινὲς ἐν τῇ ἐφαρμογῇ αὐτοῦ. Μεταξὺ δὲ τούτων ἐξεδόθη καὶ τὸ Β. Δ. τῆς 10 Μαρτίου 1918, δι' οὗ ὡρίσθη ὅτι αἱ περὶ ἐνοικιοστασίου διατάξεις ἰσχύουσι καθ' ἅπασαν τὴν ἐπικράτειαν ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ μισθωτῶν ὑπηρετούντων ἐν τῷ στρατῷ. Ἐπὶ τῇ βάσει ἐπίσης τοῦ νόμου 768 ἐξεδόθη τὸ Β. Δ. τῆς 20 Ἰουνίου 1918, τὸ πρῶτον τὸ ὁποῖον φέρει τὸν τίτλον «περὶ ἐνοικιοστασίου», τοῦ ὁποίου ἡ ἰσχὺς ὡρίσθη μέχρι τέλους Αὐγούστου 1919, καὶ δι' οὗ λεπτομερέστερον ἐρρυθμίσθησαν οἱ ὅροι τῆς ἐφαρμογῆς αὐτοῦ, ὡρίσθησαν κλίμακες αὐξήσεως τοῦ μισθώματος ἀνάλογοι πρὸς τὸ ποσὸν αὐτοῦ καὶ τὸν χρόνον τῆς μισθώσεως καὶ ἐξαιρέσεις κατηγοριῶν τινων μισθωτῶν ἀπὸ τῶν αὐξήσεων. Κατὰ τὴν αὐτὴν δ' ἐποχὴν ἐξεδόθησαν τὰ Β. διατάγματα τῆς 21 Ἰουλίου 1918 καὶ τῆς 7 Σεπτεμβρίου 1918, δι' ὧν ὡρίσθη ἡ ἐπιτρεπομένη αὔξησις μισθώσεως ἐν περιπτώσει ἀντικαταστάσεως τῶν μισθωτῶν καὶ ὁ τρόπος καθ' ὃν κανονίζεται τὸ νόμιμον μίσθωμα, ὅταν πρόκειται περὶ ἀκινήτου μὴ διατελοῦντος πρότερον ὑπὸ μίσθωσιν. Ἐκτὸς δὲ τούτων καὶ τὸ Ν. διάταγμα τῆς 17 Ἰουνίου 1918, κυρωθὲν διὰ τοῦ νόμου 1655 τοῦ 1918, διὰ τοῦ ὁποίου αἱ διατάξεις τῶν περὶ αἰσχροκερδείας νόμων ἐξετάθησαν καὶ ἐπὶ τῶν ἐκμισθωτῶν τῶν ἀξιούντων ἢ λαμβανόντων μίσθωμα ὑπερβαῖνον τὸ νόμιμον.

Β' περίοδος ἐνοικιοστασίου. Αὕτη ἄρχεται διὰ τοῦ Ν. Δ. τῆς 29' Ἰουνίου 1919, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπετράπη, ἵνα διὰ Β. Δ. ἐκδιδομένου τῇ προτάσει τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης καὶ μετὰ γνωμοδότησιν τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου διατάσσηται δι' ὡρισμένον χρόνον καὶ καθ' ἅπαν τὸ κράτος ἢ εἰς ὡρισμένας τοπικὰς περιφερείας ἢ πόλεις ἡ παράτασις τῆς προθεσμίας τῆς μισθώσεως ἢ ὑπομισθώσεως τοῦ ὅλου ἢ μέρους ἀστικῶν κτημάτων ὑπὸ οἱασδήποτε ὑποχρεώσεις καὶ ὅρους ἐπιβαλλομένους εἰς τὸν ἐκμισθωτὴν ἢ μισθωτήν, ὡς καὶ τὸν ὑπομισθωτήν. Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Ν. Δ. τούτου ἐξεδόθη τὸ Β. Δ. τῆς 30 Ἰουνίου 1919 περὶ ἐνοικιοστασίου, οὗ ἡ ἰσχὺς ὡρίσθη μέχρι τέλους Αὐγούστου 1920 καὶ δι' οὗ ἐρρυθμίσθησαν λεπτομερέστερον εἰδικαί τινες περιπτώσεις ἀφορῶσαι τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἐνοικιοστασίου, χωρὶς ὅμως καὶ οὐσιωδῶς νὰ μεταβληθῶσιν αἱ γενικαὶ ἀρχαί, αἵτινες διεῖπον τὸ περὶ ἐνοικιοστασίου διάταγμα τοῦ 1918. Ἐπηκολούθησαν κατόπιν τὰ Β. Δ. τῶν ἐτῶν 1920, 1921 καὶ 1922 περὶ ἐνοικιοστασίου καὶ τὰ Ν. διατάγματα τῆς 23 Ἀπριλίου καὶ 29 Δεκεμβρίου 1923, δυνάμει τῶν ὁποίων ἡ ἰσχὺς τοῦ ἐνοικιοστασίου παρετάθη μέχρι τῆς 31 Μαρτίου 1925 καὶ διὰ τῶν ὁποίων εἰσήχθησαν διάφοροι τροποποιήσεις

Digitized by Google

ἀφορῶσαι τὰς αὐξήσεις τῶν μισθωμάτων, τὴν ἰδιοκατοίκησιν, τὴν ἐνίσχυσιν τῆς οἰκοδομήσεως, τοὺς ἀπόρους ἐνοικιαστὰς κλπ.

Γ' περίοδος ἐνοικιοστασίου. Διὰ τοῦ νόμου 3186 τοῦ 1924 ὡρίσθη, ὅτι «διὰ διατάγματος δύναται νὰ τροποποιηθῇ ἢ παραταθῇ τὸ Ν. Δ. τῆς 29 Δεκεμβρίου 1923, περὶ ὑποχρεωτικῆς παρατάσεως τῶν μισθώσεων». Δυνάμει δὲ τοῦ νόμου τούτου ἐξεδόθη τὸ ἀπὸ 12 Φεβρουαρίου 1925 διάταγμα «περὶ ρυθμίσεως ἐν γένει τῶν μισθώσεων ἐπὶ παντὸς εἴδους ἀστικῶν ἀκινήτων», τὸ ἄλλως ἀποκληθὲν «διάταγμα Τσιτσεκλῆ» ἀπὸ τοῦ συντάξαντος αὐτὸ ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης. Τὸ διάταγμα ὅμως τοῦτο, ἀποφάσει τῆς Δ' Συνελεύσεως, παρεπέμφθη εἰς κοινοβουλευτικὴν ἐπιτροπὴν καὶ ἀνεστάλη ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἐφαρμογή του. Οὕτω δὲ μετὰ τὰς γενομένας ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τροποποιήσεις κωδικοποιηθὲν ἐξεδόθη τῇ 30 Μαρτίου 1925 καὶ ἴσχυσεν ἀπὸ 1 'Απριλίου 1925. Διὰ τούτου ἐπεδιώχθη ἡ δημιουργία καταστάσεως διευκολυνούσης τὴν πλήρη ἄρσιν τοῦ ἐνοικιοστασίου. Εἰς τοὺς μισθωτὰς ἐπεβλήθη ἡ πληρωμὴ αὐξήσεων ὁριζομένων κατὰ ποσοστὸν μεῖζον τοῦ κανονισθέντος ὑπὸ τῶν προηγουμένων περὶ ἐνοικιοστασίου διαταγμάτων. Διὰ τοὺς ὁμολογουμένως πλουσίους μισθωτὰς τὸ ποσοστὸν τοῦτο ηὐξήθη ἔτι μᾶλλον. Διηυκολύνθη ἡ ἰδιοκατοίκησις καὶ ἡ ἰδιόχρησις τῶν ἰδιοκτητῶν καὶ ἡ ἀνοικοδόμησις. 'Εθεσπίσθη ἡ ὑποχρεωτικὴ μίσθωσις τῶν κενῶν οἰκοδομῶν. 'Απηγορεύθη ἡ μετατροπὴ κατοικιῶν πρὸς ἄλλην χρῆσιν. Καθωρίσθησαν τὰ ὅρια τοῦ ἀθεμίτου μισθώματος καὶ τοῦ εὐτελοῦς τοιούτου καὶ ἐπετράπη ἡ ἀναζήτησις τοῦ καταβληθέντος ὑπερβάλλοντος μισθώματος ἐκ μέρους τοῦ μισθωτοῦ, ἐκ μέρους δὲ τοῦ ἐκμισθωτοῦ ἡ βελτίωσις τοῦ εὐτελοῦς τοιούτου. 'Ωρίσθη ἡ ποινὴ τῆς φυλακίσεως μέχρις ἑνὸς ἔτους διὰ τοὺς συμφωνοῦντας ἀθέμιτον μίσθωμα καὶ ἀπηγορεύθη ἡ ἀθέμιτος κερδοσκοπία (ἀέρας). Δυνάμει τοῦ διατάγματος τούτου ἡ ὑποχρεωτικὴ παράτασις τῶν μισθώσεων ἔληγε τῇ 31 Αὐγούστου 1927, ἀπὸ τῆς ἡμερομηνίας δὲ ταύτης μέχρι τῆς 31 Αὐγούστου 1930 καθιεροῦτο ἡ δυνητικὴ παράτασις αὐτῶν δι' ἐπιτροπῶν διαιτητικῶν.

'Εξεδόθη κατόπιν τὸ Ν. Δ. τῆς 26 Φεβρουαρίου 1926, τὸ ὁποῖον προσδιώρισε τὴν ἄρσιν τοῦ ἐνοικιοστασίου διὰ τὴν 1 'Ιουνίου 1926 καθ' ἅπασαν τὴν χώραν, πλὴν τῶν πόλεων 'Αθηνῶν, Πειραιῶς καὶ Θεσσαλονίκης, ἔνθα διετηρεῖτο, ἀλλὰ μόνον διὰ τὰς κατοικίας. Διὰ τῶν διατάξεων δὲ αὐτοῦ περὶ αὐξήσεως τοῦ μισθώματος, περὶ ἰδιοκατοικήσεως καὶ περὶ ἀνοικοδομήσεως, προπαρεσκεύασε τὴν πλήρη κατάργησιν τοῦ ἐνοικιοστασίου. 'Αλλὰ τὸ Ν. διάταγμα τοῦτο ὑπέστη ἀλλεπαλλήλους τροποποιήσεις κατὰ τὰς σπουδαιοτέρας αὐτοῦ διατάξεις, τέλος δὲ διὰ τοῦ Ν. Δ. τῆς 21 Σεπτεμβρίου 1926 ἐπετράπη, ὅπως διὰ Π. διατάγματος τροποποιηθῶσιν ἢ καταργηθῶσιν αἱ περὶ ἐνοικιοστασίου διατάξεις. Δυνάμει τοῦ Ν. Δ. τούτου ἐξεδόθη τὸ Π. Δ. τῆς 7 'Απριλίου 1927 περὶ ἐνοικιοστασίου. 'Αλλ' ἡ Βουλὴ διὰ τῶν ἀπὸ 20 'Απριλίου καὶ 20 Μαΐου 1927 ψηφισμάτων ἀνέστειλε τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ, ὁρίσασα ὅτι τῆς ἐκδόσεως τοῦ διατάγματος ὤφειλε νὰ προηγηθῇ ἀπόφασις περὶ τούτου εἰκοσαμελοῦς ἐπιτροπῆς. Τηρηθείσης δὲ τῆς διατυπώσεως ταύτης ἐξεδόθη τὸ ἀπὸ 1 'Ιουλίου 1927 Π. διάταγμα περὶ ἐνοικιοστασίου, ὅπερ ἰσχύει καὶ ἤδη καὶ ἐφαρμόζεται ὑποχρεωτικῶς μὲν εἰς 'Αθήνας, Πειραιᾶ, τὰς πρωτευούσας τῶν νομῶν καὶ τὰς πόλεις τὰς ἐχούσας πληθυσμὸν ἄνω τῶν 10 χιλ. κατοίκων, δύναται ὅμως ἡ ἐφαρμογή του νὰ ἐπεκταθῇ διὰ διατάγματος, ἐκδιδομένου κατόπιν γνωμοδοτήσεως τῶν οἰκείων κοινοτικῶν συμβουλίων, καὶ εἰς τὰς πόλεις τὰς ἐχούσας πληθυσμὸν κάτω τῶν 10 καὶ ἄνω τῶν 3 χιλ. κατοίκων, εἰς τὰς ὁποίας ἴσχυε καὶ πρότερον ἐνοικιοστάσιον. Διὰ τοῦ διατάγματος τούτου αὐξάνεται διαδοχικῶς τὸ μίσθωμα τῶν ὑπὸ ἐνοικιοστάσιον ἀκινήτων, εἰσάγονται δὲ καὶ τροποποιήσεις ἀφορῶσαι τὰς διαφόρους περιπτώσεις τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ θεσμοῦ, δι' ὧν κυρίως ἐπιδιώκεται ἡ διαμόρφωσις πραγματικῆς καταστάσεως, καθιστώσης δυνατὴν τὴν ἐν συντόμῳ χρόνῳ καὶ ἄνευ κοινωνικῶν συγκλονισμῶν πλήρη ἄρσιν τοῦ ἐνοικιοστασίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ροΐλοῦ*, Τὸ 'Ενοικιοστάσιον.—*Α. Κωστάκη*, Συλλογὴ κα· κωδ. ἐνοικιοστασίου.—Bulletin de la Société de législation comparée.—*'Αγγ λετοπούλου*, Οἱ νόμοι τοῦ ἐνοικιοστασίου (1926).—*Τοῦ αὐτοῦ*, Σημεῖα βυζαντινοῦ δικαίου.

Ε. Ι. ΜΑΛΑ ΝΟΣ

—*ἐνοικιοστάσιον βοσκῶν* *['Αστ. Δίκ.]*. Ἡ πρώτη νομοθετικὴ μέριμνα ὑπὲρ τῶν μισθωτῶν βοσκῶν ἐξεδηλώθη διὰ τοῦ νόμου 1655 τοῦ 1918, διὰ τοῦ ὁποίου ὡρίσθη ὅτι αἱ διατάξεις τοῦ νόμου 703 περὶ αἰσχροκερδείας ἰσχύουσι καὶ ἐπὶ μισθώσεων βοσκῶν. Τὸ ἐπὶ τῶν βοσκῶν ὅμως ἐνοικιοστάσιον καθιερώθη βραδύτερον διὰ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 24 'Ιουνίου 1919, διὰ τοῦ ὁποίου ἀπηγορεύθη «ἡ ἐρημοδικία καὶ ἡ ἀναγκαστικὴ ἐκτέλεσις ἐπὶ δικῶν περὶ ἐξώσεως δυστροπούντων μισθωτῶν ἕνεκα τῆς λήξεως τοῦ χρόνου τῆς μισθώσεως τοῦ ὅλου ἢ μέρους γαιῶν διὰ βοσκάς, συνομολογηθείσης δι' ἓν τουλάχιστον συνεχὲς ἔτος, ἐφ' ὅσον ὁ μισθωτὴς συμμορφοῦται πρὸς τοὺς ὅρους τῆς ἀρχικῆς μισθώσεως καὶ παρέχει τὰς ἐν αὐτῇ ἢ ἀναλόγους ἐγγυήσεις». Τὸ ἐνοικιοστάσιον τῶν βοσκῶν, ὡς ὥρισε τὸ διάταγμα τοῦτο, «ἰσχύει ὁμοίως ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς δικαιωματικῆς εἰς τὸ μίσθιον ἐπιστροφῆς τοῦ μισθωτοῦ κατὰ τὴν ἀντίστοιχον κτηνοτροφικὴν περίοδον, ἐπὶ μισθώσεων βοσκῶν, συνομολογηθεισῶν διὰ μίαν ἢ πλείονας μὴ συνεχεῖς κτηνοτροφικὰς περιόδους εἴτε χειμερινὰς εἴτε θερινάς». Περαιτέρω διὰ τοῦ αὐτοῦ διατάγματος ὡρίσθη τὸ ἀνώτατον ὅριον μισθώματος, συνεστήθησαν ἐπιτροπαὶ πρὸς λύσιν τῶν διαφωνιῶν μεταξὺ τῶν ἰδιοκτητῶν καὶ μισθωτῶν, ἡ δὲ παράβασις τῶν διατάξεων αὐτοῦ ὑπήχθη εἰς τὰς διατάξεις τῶν περὶ αἰσχροκερδείας νόμων.

Τὸ ἀνωτέρω νομοθετικὸν διάταγμα ἐκυρώθη διὰ τοῦ νόμου 1971 τοῦ 1920, ὑποστὰν δὲ ἀλλεπαλλήλους τροποποιήσεις ἴσχυσε μέχρι τῆς 23ης 'Απριλίου 1921.

Τὸ ἐνοικιοστάσιον τῶν βοσκῶν καθιερώθη καὶ πάλιν ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς περίπου ὅρους διὰ Ν. Δ. τῆς 24ης 'Οκτωβρίου 1922, τὸ ὁποῖον ἐτροποποιήθη ἐπανειλημμένως καὶ ἐξηκολούθησεν ἰσχῦον μέχρι τῆς 26 'Οκτωβρίου 1925, ὅτε κατηργήθη διὰ τοῦ Ν.Δ. τῆς 24 Αὐγούστου 1925, πλὴν τῆς διατάξεως δι' ἧς ἀπηγορεύετο ἡ μίσθωσις βοσκῶν πρὸς μὴ κατ' ἐπάγγελμα κτηνοτρόφους. Διὰ τοῦ Ν.Δ. τῆς 8 Φεβρουαρίου 1926 ἐξετάθησαν αἱ διατάξεις τῶν περὶ αἰσχροκερδείας νόμων καὶ ἐπὶ τῶν μισθώσεων βοσκῶν καὶ διὰ τοῦ Ν. Δ. τῆς 7 Μαΐου τοῦ 1926 ὡρίσθη τὸ ἀνώτατον ὅριον θεμιτοῦ μισθώματος, τροποποιηθὲν βραδύτερον ἐπανειλημμένως.

Ε. Ι. Μ.

— 'Ενοικιοστασίου *Ταμεῖον*. Τὸ Ν. διάταγμα τῆς 21 'Απριλίου 1921 περὶ ἐνοικιοστασίου εἰσήγαγε τὸ πρῶτον διατάξεις «προστατευτικὰς τῶν ἀπόρων ἐνοικιαστῶν». Κατὰ τὰς διατάξεις δὲ ταύτας αἱ ἐπιβαλλόμεναι εἰς τὸ μίσθωμα τῶν ἀπόρων αὐξήσεις καταβάλλονται ὑπὸ τοῦ δημοσίου. Εἰς τὸ δημόσιον δέ, εἰς ἀντίκρυσιν τῆς ὑπὲρ τῶν ἀπόρων δαπάνης ταύτης, καταβάλλεται ποσοστὸν ἐπὶ παντὸς μισθώματος ὑπερβαίνοντος ὡρισμένον ποσόν. Εἰδικωτέρας περὶ τούτου διατάξεις περιέλαβε τὸ διάταγμα τῆς 30 Μαρτίου 1925, δι' οὗ ἱδρύεται *Ταμεῖον 'Ενοικιοστασίου*, ἔχον προορισμὸν τὴν εἴσπραξιν τῶν ἐπὶ τῶν μισθωμάτων ὁριζομένων ποσοστῶν καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν, ἐφ' ὅσον ἐξαρκοῦσιν οἱ πόροι τοῦ ταμείου, πληρωμὴν τῶν αὐξήσεων εἰς τοὺς ἐκμισθωτάς, τῶν ὁποίων οἱ ἐνοικιασταὶ εἶναι ἄποροι. Διὰ τοῦ διατάγματος τούτου ὡρίσθη ἐπίσης, ὅτι οἱ κατὰ τόπους δημόσιοι ταμίαι τηροῦσιν ἰδιαιτέρως τὸν λογαριασμὸν τοῦ Ταμείου 'Ενοικιοστασίου, αἱ λεπτομέρειαι τῆς λειτουργίας τοῦ ὁποίου δύνανται νὰ καθορίζωνται δι' ἀποφάσεων τῶν ὑπουργῶν Δικαιοσύνης καὶ Οἰκονομικῶν καὶ ὅτι πᾶν ποσόν, ὅπερ μετὰ τὴν ἐξόφλησιν τῶν ὑποχρεώσεων τοῦ ταμείου ἤθελε πλεονάσει ἐν αὐτῷ, διατίθεται ὑπὸ τοῦ δημοσίου πρὸς ἀνοικοδόμησιν καὶ ἀνέγερσιν εὐθηνῶν ἐν γένει οἰκοδομῶν περιερχομένων εἰς τὴν κυριότητα αὐτοῦ.

Τὸ ἤδη ἰσχῦον περὶ ἐνοικιοστασίου Π. διάταγμα τῆς 1 'Ιουλίου 1927 ὁρίζει (ἄρθρα 57 καὶ 58), ὅτι ἀπὸ 1 'Ιουλίου 1927 πᾶς μισθωτὴς κατοικίας ἢ καταστήματος, ἐπί τε λήξασῶν καὶ μήπω ληξασῶν μισθώσεων καὶ τῶν ἐπὶ νεοδμήτων οἰκοδομῶν, ὧν τὸ μίσθωμα συμβατικὸν ἢ κανονιζόμενον κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἐνοικιοστασίου ἀνέρχεται εἰς 1000 τουλάχιστον δραχμάς, ὑποχρεοῦται νὰ παρακρατῇ 3% ἐπὶ τοῦ ὅλου ποσοῦ τοῦ μισθώματος διὰ τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ 1 'Ιουλίου 1927 μέχρι λήξεως τοῦ ἐνοικιοστασίου, καὶ νὰ καταβάλλῃ τοῦτο εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον διὰ λογαριασμὸν τοῦ Ταμείου 'Ενοικιοστασίου. Τὸ ποσοστὸν τοῦτο δύναται ν' αὐξηθῇ μέχρι 5%, ἐφ' ὅσον ἤθελε βεβαιωθῇ ἡ ἀνεπάρκεια τοῦ Ταμείου τοῦ 'Ενοικιοστασίου πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποχρεώσεών του. Μισθωτὴς παραλιπὼν νὰ ὑποβάλῃ τὴν περὶ τοῦ μισθώματος αὐτοῦ δήλωσιν καὶ νὰ καταβάλῃ τὸ ἀνωτέρω ποσοστὸν ἢ δηλώσας ἀνακριβῆ ὑπόκειται εἰς ἔξωσιν, τὴν περὶ ταύτης δὲ ἀγωγὴν δύναται νὰ ἐγείρῃ καὶ τὸ δημόσιον. Κατὰ τὸ αὐτὸ διάταγμα (ἄρθρ. 15), οἱ ἄποροι ἐνοικιασταὶ καταβάλλουσι τὸ ἑξαπλάσιον τῆς μισθωτικῆς ἀξίας (μίσθωμα 1914), τὸ ὑπόλοιπον δὲ μέχρι συμπληρώσεως τοῦ δωδεκαπλασίου (ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ πληρωτέον κατὰ κανόνα μίσθωμα συμφώνως πρὸς τὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρου 13 τοῦ αὐτοῦ διατάγματος) καταβάλλεται εἰς τὸν ἰδιοκτήτην ὑπὸ τοῦ Ταμείου 'Ενοικιοστασίου.

Ε. Ι. Μ.

ἐνοικοδόμησις (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐνοικοδομεῖν* (βλ. λ.).

—*[Νομ.]* Ἡ *ἐνοικοδόμησις* ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν πρωτοτύπων τρόπων κτήσεως κυριότητος (βλ. λ. *ἕνωσις πραγμάτων*). Ὁ κύριος τοῦ ἐδάφους καθίσταται καὶ κύριος τῆς ἐπ' αὐτοῦ ἀνοικοδομηθείσης οἰκοδομῆς, ὄχι μόνον ἐὰν αὕτη ᾠκοδομήθη δι' ἰδίου, ἀλλὰ καὶ δι' ἀλλοτρίου ὑλικοῦ. Ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ ὑλικοῦ, ἐφ' ὅσον διαρκεῖ ἡ ἕνωσις δὲν δύναται νὰ διεκδικήσῃ αὐτὸ τοῦτο τὸ ὑλικόν, ἀλλ' ἔχει ἀξίωσιν περὶ ἀποζημιώσεως, ἐξαρτωμένην ἐκ τῆς καλῆς ἢ κακῆς πίστεως τοῦ οἰκοδομήσαντος.

ἐνοικοδομῶ(—έω)· οἰκοδομῶ ἐντός: «ἐνῳκοδόμησε πύργον ἐν τῇ πόλει» ‖ οἰκοδομῶ, κτίζω: «ἐνοικοδομῶ εἴσοδον» φράττω εἴσοδον.

ἔνοικος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἐνοικῶν, ὁ ἐντός τινος κατοικῶν, ἐγκάτοικος: «οἱ ἔνοικοι τοῦ ξενοδοχείου,—τοῦ οἰκοτροφείου, —τῆς οἰκίας».

ἐνοικῶ (—έω), *ἀόρ. ἐνῴκησα·* κατοικῶ ἐντός, εἶμαι ἔνοικος: «οἱ ἐνοικοῦντες εἰς τὸ ξενοδοχεῖον».

ἐνόλαι (αἱ) *['Οργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτως αἱ ἀκόρεστοι ἀλκοόλαι αἱ περιέχουσαι τὸ ὑδροξύλιον ἡνωμένον πρὸς διπλῶς ἡνωμένον ἄτομον ἄνθρακος, ἤτοι αἱ ὀργανικαὶ ἑνώσεις αἱ περιέχουσαι τὸ σύμπλεγμα

$$>C:C(OH)-$$

εἶναι δὲ δεσμότροποι μορφαὶ τῶν ἀντιστοίχων καρβονυλικῶν ἑνώσεων τῶν περιεχουσῶν τὸ σύμπλεγμα

$$>CH..CO-$$

Ἡ τοιαύτη μετατροπὴ τῶν καρβονυλικῶν ἑνώσεων εἰς ἐνόλας, *ἐνολοποίησις* καλουμένη, ὀφείλεται εἰς τὴν ἐνεργοποίησιν, ἣν προκαλεῖ ἡ ὁμὰς τοῦ καρβονυλίου.

Σ. Γ.

ἐνολοποίησις (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. *ἐνόλαι.*

'Ενομότο (Enomoto), ***Μπούγιο,*** *ὑποκόμις τοῦ—*. 'Ιάπων ναύαρχος (1839—1909). Ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἀξιωματικὸς ὁ σταλεὶς ὅπως ἐκπαιδευθῇ ναυτικῶς εἰς τὴν Εὐρώπην. Τὸ κυριώτερον ἐπεισόδιον τῆς ζωῆς του ὑπῆρξεν ἡ ἀπόπειρά του ὅπως ἐγκαταστήσῃ δημοκρατίαν ἐν Χακοντάτ. Διοικῶν ναυτικὴν μοῖραν, ἥτις ἀπετέλει ὁλόκληρον τὴν πολεμικὴν ναυτικὴν δύναμιν τῆς 'Ιαπωνίας, ἠρνήθη ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἔκπτωσιν τοῦ Σογκούν, ὀχύρωσε τὴν Χακοντὰτ καὶ ἀνεκήρυξε τὴν δημοκρατίαν. Ταχέως ὅμως ἠναγκάσθη να παραδοθῇ. Παραπεμφθεὶς μετὰ τῶν ὀπαδῶν του ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ ἐδικάσθη εἰς ὀλιγοχρόνιον φυλάκισιν. Βραδύτερον διωρίσθη πρεσβευτὴς ἐν Πετρουπόλει, ἔπειτα δὲ διετέλεσεν ὑπουργὸς τῆς Συγκοινωνίας τῆς Παιδείας καὶ τῶν 'Εξωτερικῶν.

Δ. Δ.

ἐνὸν (τό)· μετοχ. τοῦ *ἔνεστι·* τὸ δυνατόν: «θὰ σᾶς περιποιηθῶμεν κατὰ τὸ ἐνόν», «θὰ σᾶς προσφέρωμεν—, θὰ φάγετε ἐκ τῶν ἐνόντων» ἐκ τοῦ δυνατοῦ ἢ ἐκ τῶν ὑπαρχόντων.

ἐνοξείδωσις (ἡ) *[Μεταλλουργ.]*· βλ. *μαλακτοποίησις.*

'Ενόπη *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Μία τῶν ἑπτὰ πόλεων τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου, ἃς ὑπέσχετο νὰ δώσῃ ὁ 'Αγαμέμνων τῷ 'Αχιλλεῖ ('Ιλ. Α 150 ἑπ.). Ἡ ταυτότης τῆς 'Ενόπης ἠμφισβητεῖτο καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Στράβωνος (309, 34): «'Ενόπην δὲ οἱ μὲν τὰ Πέλλανά φασιν, οἱ δὲ τόπον τινὰ περὶ τὴν Καρδαμύλην, οἱ δὲ τὴν Γερηνίαν». Ὑπὲρ τῆς πρὸς τὴν Γερηνίαν ταυτότητος ἀπέκλινε καὶ ὁ Παυσανίας. Ἡ σύγχρονος ταυτότης δὲν εἶναι ἀποδεδειγμένη.

Σ. Ε. Λ.

— 'Ενόπη *[Γεωγρ.]*. Παράλιον προάστειον τῆς Σμύρνης, 5 χλμ. δυτικῶς αὐτῆς καὶ ἐπὶ τῆς νοτίας ἀκτῆς τοῦ ὁμωνύμου κόλπου. Εἶχε περὶ τὰς τρεῖς χιλιάδας κατοίκων κατὰ τὸ πλεῖστον Ἕλληνας, καταφυγόντας μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τουρκιστὶ καλεῖται *Γκιὸζ-τεπέ.*

—Μ.

ἐνοπλίδαι (οἱ) (Enoplidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νηματωδῶν*, περιλαμβάνουσα θαλασσίους σκώληκας ζῶντας παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων ἰχθύων καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν *κητωδῶν*. 'Ελάχιστα γένη ζῶσι καὶ εἰς γλυκέα ἢ καὶ ὑφάλμυρα ὕδατα. Γνωστότερον γένος τῆς οἰκογενείας εἶναι ὁ *ἔνοπλος* (βλ. λ.).

Δ. Ν. Π.

ἐνοπλίζω, *ἀόρ. ἐνώπλισα—ἐνωπλίσθην·* ὁπλίζω, ἐξοπλίζω.

ἐνόπλιον (τὸ) (Enoplium) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐνοπλιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα μὲ σῶμα ἐπίμηκες, κεφαλὴν ἐλάχιστα διακρινομένην τοῦ θώρακος, σῶμα σχεδὸν τετραγωνικὸν καὶ ἀπεστρογγυλωμένον κατὰ τὸ ὀπίσθιον αὐτοῦ τμῆμα, πόδας μετρίου μεγέθους καὶ χρῶμα φαιὸν ἢ φαιοτεφρόν. Γνωστὰ ἓξ εἴδη, ὧν ἀξιολογώτερον *ἐνόπλιον τὸ ὀδοντόκερον* (Enopliun denticornum), ὅπερ ἀπαντᾷ ἐν Εὐρώπῃ καὶ φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους: χρῶμα μελανὸν κατὰ τὸν κεφαλοθώρακα, φαιοτεφρὸν κατὰ τὴν ῥάχιν μὲ λεπτὰ μικρότατα στίγματα μελανὰ κατὰ τὸ ἀνώτερον ἥμισυ τῆς ῥάχεως καὶ κεραίας ἰσχυρὰς καὶ βαθέως ὀδοντωτάς.

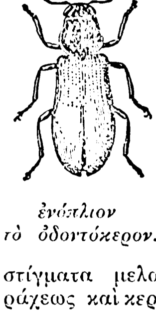

ἐνόπλιον τὸ ὀδοντόκερον.

Δ. Ν. Π.

ἐνόπλιος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ μεθ' ὅπλων: «ἐνόπλιος ρυθμός» ρυθμὸς τῆς μεθ' ὅπλων ὀρχήσεως, ὁμοίως: «ἐνόπλιος ὄρχησις», «ἐνόπλιον μέλος».

Digitized by Google

—*[Βυζαντ. Μουσ.]* Καλεῖται *ἐνόπλιος* ρυθμὸς σύνθετος συγκείμενος, ἐξ ἰάμβου καὶ ἡγεμόνος καὶ χορείου καὶ ἰάμβου: ◡ —, ◡ ◡, — ◡, ◡ —
I. X. K.—N. A. X.

—**ἐνόπλιος** *ὄρχησις* *[᾿Αρχαιολ.]*. Εἶδος χοροῦ, τοῦ ὁποίου αἱ κινήσεις ἦσαν ἀπομίμησις τῶν πολεμικῶν κινήσεων. Οἱ ὀρχούμενοι ἔφερον ὅπλα τὰ ὁποῖοι ἔσειον. Ὁ χορὸς οὗτος ἦτο ἐν χρήσει ἰδίως εἰς Σπάρτην, ὅπου κατὰ μαρτυρίαν τοῦ ᾿Αθηναίου «οἱ ὀρχούμενοι ἔρρυθμον κίνησιν ἐποιοῦντο τὰ τοῦ Τυρταίου ἀπομνημονεύοντες». Τῆς ἐνόπλου ὀρχήσεως ἀρχικὸς διδάσκαλος ἀναφέρεται ὁ *Πρίαπος*. ᾿Ενόπλιον ὄρχησιν ὠρχοῦντο ἐπίσης οἱ Μαντινεῖς καὶ οἱ ᾿Αρκάδες. ᾿Εν Ρώμῃ κατὰ μῆνα Μάρτιον ἐτελεῖτο πολυήμερος ἑορτή, καθ' ἣν οἱ *σάλιοι* ὠρχοῦντο τὴν ἐνόπλιον ἐν τῇ ἀγορᾷ, εἰς τὸ Καπιτώλιον ἢ ἄλλους δημοσίους καὶ ἰδιωτικοὺς χώρους. Οὗτοι ἐνδεδυμένοι περιπορφύρους τηβέννους (τραβίας), χαλκᾶς μίτρας καὶ ἀπίκας (ὑψηλοὺς πίλους ἐπὶ τῆς κεφαλῆς), ἐκράτουν εἰς τὴν δεξιὰν λόγχην ἢ ράβδον, εἰς τὴν ἀριστερὰν θρᾳκικὴν πέλτην καὶ ἦσαν ἐζωσμένοι ξίφος, ἐχόρευον δὲ πρὸς ρυθμὸν αὐλοῦ ὅλοι ὁμοῦ ἢ ἐναλλάξ. Π. Ν. Π.

Ἐνόπλιος (ἡ) *[᾿Αρχαιολ.]*. ᾿Επίκλησις τῆς ᾿Αφροδίτης ἐν Λακεδαίμονι. Ταύτης ἀρχαϊκὸς ναὸς καὶ ξόανον ἐν αὐτῷ ἐσῴζετο εἰς λόφον τινὰ παρὰ τὴν Σπάρτην μέχρι τῶν ἡμερῶν τοῦ Παυσανίου (Γ' 15, 10), εἰς ἐπιγραφὴν δὲ εὑρεθεῖσαν ἐν Τρεπτῇ τῆς Λακωνικῆς ἀναφέρεται καὶ ἱέρεια τῆς ᾿Αφροδίτης ᾿Ενοπλίου (C. I. G. 1444). —Π.

ἐνοπλόγναθος (ὁ) (Enoplognathus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *θηριδῶν*, περιλαμβάνον ἀράχνας μετρίου μεγέθους καὶ ἐπιξάνθου ἢ ὑποφαίου χρώματος. Γνωστὰ πολυάριθμα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς χώρας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

ἐνοπλόκερος (ὁ) (Enoplocerus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακροκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πριονιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, *ἐνοπλόκερον τὸν περιλαιμιοφόρον* (Enoplocerus armillatus), ὅστις ἀπαντᾷ ἐν τῇ Γουϊάνῃ καὶ διακρίνεται κυρίως ἐκ τῶν μακροτάτων πολυαρθρωτῶν κεραιῶν του, αἵτινες κατὰ τὴν βάσιν των εἶναι ἀκανθωταί, τῶν πολυακανθωτῶν καὶ ἐπιμηκεστάτων προσθίων ποδῶν του καὶ τοῦ θώρακος ὅστις περιβάλλεται ὑπὸ μεγάλων ἀκανθῶν ἐν εἴδει περιλαιμίου. Δ. Ν. Π.

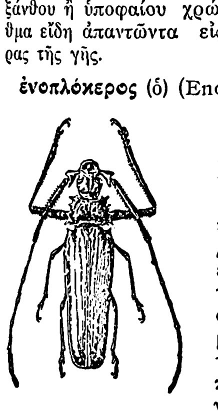

᾿Ενοπλόκερος ὁ περιλαιμιοφόρος.

ἐνοπλόκτενος (ὁ) (Enoploctenus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κλουβιονιδῶν*, περιλαμβάνον ἀράχνας μὲ σῶμα λεπτόν, πόδας λεπτοὺς καὶ μακροὺς καὶ χρῶμα κυανοῦν. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Βραζιλίας. Δ. Ν. Π.

ἐνοπλόπους (ὁ) (Enoplopus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *τενεβριονιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα μὲ σῶμα βραχύ, κυρτὸν κατὰ τὴν ράχιν καὶ ὀπισθίους πόδας ἀπολήγοντας εἰς ἰσχυρὰν ἄκανθαν. Τὸ μόνον γνωστὸν εἶδος εἶναι *ἐνοπλόπους ὁ καραβιδοειδὴς* (Enoplopus caraboides), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὴν ἀνατολικὴν Εὐρώπην. Δ. Ν. Π.

ἔνοπλος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ μεθ' ὅπλων ὡπλισμένος: «ἔνοπλος δύναμις», «ἔνοπλον στράτευμα».—᾿Επίρρ. **ἐνόπλως**.

ἔνοπλος (ὁ) (Enoplus) *[Ζῳολ.]*. Γένος σκωλήκων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐνοπλιδῶν*, περιλαμβάνον ὑδροβίους σκώληκας ἀπαντῶντας εἰς πάντα σχεδὸν τὰ θαλάσσια, γλυκέα καὶ ὑφάλμυρα ὕδατα τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

ἐνοπλόταρσος (ὁ) (Enoplotarsus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μετρίου μεγέθους μὲ σῶμα ἐπίμηκες καὶ χρῶμα στιλπνῶς μελανόν. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐνδιαιτώμενα ἐπὶ τῶν ἀνθέων. Δ.Ν.Π.

ἐνοπλοτευθὶς (ἡ) (Enoploteuthis) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων κεφαλοπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀνυχοτευθιδῶν*, περιλαμβάνον τευθίδας μεγάλου μεγέθους, μὲ ἰσχυροτάτους πλοκάμους, ἐπιτιθεμένας καὶ ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων ἀκόμη. Γνωστὰ περὶ τὰ 6 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὸν ᾿Ατλαντικόν, τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανόν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *ἐνοπλοτευθὶς ἡ ἰσχυρὰ* (Enoploteuthis robusta), ἥτις ἀπαντᾷ εἰς τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανὸν καὶ ἔχει μῆκος 12 περίπου μέτρων καὶ τῆς ὁποίας οἱ πλόκαμοι εἶναι ἐφωδιασμένοι δι' ἀκανθῶν καὶ φέρουσι μεγάλας σικύας. Ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν τῶν μερῶν ἐκείνων ἐκλαμβάνεται ὡς θαλάσσιον τέρας. Δ. Ν. Π.

ἐνοπλοχίτων (ὁ) (Enoplochiton) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων προσωβραγχίων τῆς οἰκογενείας τῶν *ποταμοφιλιδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα μαλάκια ἰθαγενῆ τῶν παραλίων τῆς Χιλῆς. Δ. Ν. Π.

ἐνόπλωσις (ἡ) (Enoplosis) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων ἀκανθοπτερυγίων τῆς οἰκογενείας τῶν *περκιδῶν*, περιλαμβάνον ἰχθῦς μετρίου μεγέθους, μὲ σῶμα λίαν πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων καὶ ἀνεπτυγμένα ραχιαῖα πτερύγια. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *ἐνόπλωσις ἡ ὡπλισμένη* (Enoplosis armata), ἥτις ἀπαντᾷ εἰς τὰς περὶ τὴν Νέαν Γουϊνέαν καὶ τὴν Αὐστραλίαν θαλάσσας καὶ φέρει τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Μῆκος μέτριον, στόμα μὲ μικρὸν ἄνοιγμα ἀπολῆγον εἰς ὀξύ, προτεταμένον ρύγχος, δύο ραχιαῖα πτερύγια ἀρκετὰ ὑψηλά, στηθιαῖα πτερύγια μετρίου μεγέθους, κοιλιακὰ ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένα, ἑδραῖον πλατύτατον καὶ οὐραῖον καὶ πλατὺ καὶ μᾶλλον βραχύ. Ὁ χρωματισμός του κυανοαργυρώδης μὲ ἑπτὰ μελανὰς καθέτους λωρίδας κατὰ τὰ πλάγια μέρη τοῦ σώματος. Δ. Ν. Π.

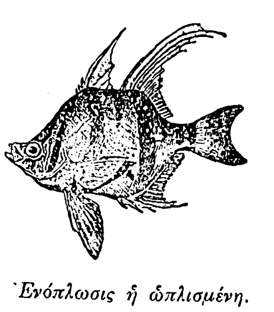

᾿Ενόπλωσις ἡ ὡπλισμένη.

ἐνόπλωψ (ὁ) (Enoplops) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κορεϊδῶν*, περιλαμβάνον κορέους μετρίου μεγέθους ἀπαντῶντας κυρίως εἰς τὴν Εὐρώπην. ᾿Εκ τῶν ἑπτὰ εἰδῶν τοῦ γένους γνωστότερον εἶναι *ἐνόπλωψ ἡ σκάφη* (Enoplops scapha), ὅστις φέρει τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Μέγεθος μέτριον, κεφαλὴν μικράν, μᾶλλον τριγωνικήν, ἀπολήγουσαν εἰς αἰχμηρὸν ρύγχος, ὀφθαλμοὺς ἐξωγκωμένους, κεραίας παχείας, ἐπιμήκεις, πόδας μετρίου μήκους καὶ ἰσχυρούς, θώρακα σχεδὸν τετραγωνικόν, κοιλίαν ἀπεστρογγυλωμένην καταλήγουσαν εἰς ὀδοντωτόν, τετράγωνον ἄκρον, καὶ χρῶμα μελανοτεφρὸν μὲ λευκὰ στίγματα κατὰ τὴν περιφέρειαν τοῦ σώματος. Εἶναι κοινότατον ἔντομον ἐν Εὐρώπῃ. Δ. Ν. Π.

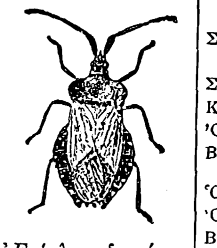

᾿Ενόπλωψ ἡ σκάφη.

ἐνοποίησις,—*εως* (ἡ)· ἕνωσις εἰς ἕν, ἕνωσις.

ἐνοποιὸς (ὁ, ἡ),—*ὸν* (τό)· ὁ ποιῶν πλείονά τινα εἰς ἕν, ὁ ἑνώνων.

ἐνοποιῶ (—*έω*), ἀόρ. *ἠνοποίησα καὶ ἐνοποίησα*· πολλά τινα συνάγω εἰς ἕν, εἰς ἑνότητα: «ἐνοποιῶ τὰ δάνειά μου» ἀντὶ τῶν πολλῶν δανείων ἐκ διαφόρων δανειστῶν συνάπτω ἓν παρ' ἑνὸς καὶ μόνον δανειστοῦ.

ἔνοπτος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἐνορώμενος, ὁ φαινόμενος ἔν τινι.

ἐνοπτρίζω· ἐμφανίζω ὡς ἐν κατόπτρῳ· || παθ. *ἐνοπτρίζομαι*· βλέπω εἰς ἔνοπτρον, κατοπτρίζομαι.

ἔνοπτρον (τό)· τὸ μέσον δι' οὗ βλέπει τις ἑαυτόν, κάτοπτρον.

ἐνόρασις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐνορᾶν, τὸ νὰ βλέπῃ τις εἴς τι.

—*[Θεοσ.]* Καλεῖται *ἐνόρασις* ἡ ἱκανότης τοῦ νὰ βλέπῃ τις ἢ μᾶλλον νὰ ἔχῃ συνείδησιν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα δὲν ὑποπίπτουν εἰς τὰς φυσικὰς αἰσθήσεις τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἱκανότης αὕτη, κατὰ τὴν θεοσοφίαν, δὲν εἶναί τι τὸ ὑπερφυσικόν. Κατὰ τὴν θεοσοφικὴν διδασκαλίαν, ἐνόρασις εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τῶν αἰσθήσεων, οὕτως εἰπεῖν, τῶν λεπτοτέρων σωμάτων τοῦ ἀνθρώπου ἢ μᾶλλον ἡ ἱκανότης τοῦ νὰ δέχεται οὗτος ἐνσυνειδήτως μέσῳ τῶν λεπτοτέρων του τούτων φορέων τὰς παλμικὰς δονήσεις τῶν ἀοράτων δι' ἡμᾶς κόσμων καὶ νὰ εὑρίσκεται ἐπομένως εἰς πλήρη ἐπικοινωνίαν πρὸς αὐτούς, δυνάμενος νὰ τοὺς ἐρευνήσῃ κατὰ βούλησιν Αἱ περισσότεραι τῶν θεοσοφικῶν διδασκαλιῶν βασίζονται ἐπὶ μελετῶν, ὑπὸ διαφόρων ἐνορατικῶν, τῶν ἀοράτων τούτων κόσμων καὶ τῶν νόμων οἱ ὁποῖοι τοὺς διέπουν. Ἡ θεοσοφία λέγει ἀκόμη ὅτι ἡ ἱκανότης αὕτη δύναται νὰ ἀποκτηθῇ ἀπὸ κάθε ἄτομον, τὸ ὁποῖον θὰ θελήσῃ νὰ ἀφιερώσῃ τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον καὶ εἰλικρινῆ προσπάθειαν. Π. Π. Χ.

—*[Φιλοσ.]* Βλ. *διαίσθησις*.

ἐνόργανος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων ὄργανα· ἀντίθ. *ἀνόργανος*: «ἐνόργανον σῶμα» ἄλλως *ὀργανικόν*· || «ἐνόργανος μουσική» ἡ δι' ὀργάνων μουσική, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν *φωνητικήν*.

ἐνοργανῶ (—*όω*)· κατανέμω τὰ μέρη μουσικοῦ τεμαχίου εἰς τὰ ἀναγκαῖα μουσικὰ ὄργανα διὰ τὴν ἀπὸ κοινοῦ ἐκτέλεσιν αὐτοῦ.

ἐνοργάνωσις,— *εως* (ἡ)· ἡ κατανομὴ τῶν μερῶν μουσικοῦ τεμαχίου εἰς τὰ ἀναγκαῖα μουσικὰ ὄργανα διὰ τὴν ἀπὸ κοινοῦ ἐκτέλεσιν αὐτοῦ.

—*[Μουσ.]* Ὁ ὅρος *ἐνοργάνωσις* σημαίνει γενικώτερον μὲν τὴν γνῶσιν τῆς ἐκτάσεως καὶ τῶν ἰδιοτήτων ἁπάντων τῶν μουσικῶν ὀργάνων, εἰδικῶς δέ, συμφώνως πρὸς τὴν θεωρίαν τὴν ἐπικρατήσασαν ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς ᾠδείοις, γνῶσιν τῆς ἐκτάσεως καὶ τῶν ἰδιοτήτων τῶν πνευστῶν καὶ κρουστῶν ὀργάνων, τῶν ἐν χρήσει ἐν ταῖς *φιλαρμονικαῖς* καὶ *στρατιωτικαῖς μουσικαῖς*, ὡς καὶ ἡ τέχνη τῆς χρησιμοποιήσεως καὶ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν ὀργάνων τούτων πρὸς ἀπόδοσιν ἑνὸς οἱουδήποτε μουσικοῦ ἔργου.

Ὁ μουσικὸς ὁ ἔχων ὑπ' ὄψιν νὰ προβῇ εἰς τὴν ἐνοργάνωσιν μιᾶς συνθέσεως, ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ ἐπακριβῶς τὴν φάλαγγα τῶν ὀργάνων, ἅτινα διαθέτει. Τὰ ὄργανα ταῦτα, διὰ πλήρη φιλαρμονικήν, εἶναι τὰ ἑξῆς:

Μικρὸς πλαγίαυλος	(Piccolo	εις Ρε ὕφεσ. ἢ Ντο.
Πλαγίαυλος	(Flauto)	εἰς Ντο.
Μικρὸς εὐθύαυλος	(Clarinello piccolo)	εἰς Μι ὕφεσ.
Εὐθύαυλος	(Clarinetto)	εἰς Σι ὕφεσ.
᾿Οξύαυλος	(Oboe)	εἰς Ντο.
Βαρύαυλος	(Fagotto)	εἰς Ντο.
Μικρὸν κλειδοκέρας	(Flügelhorn pic.)	εἰς Μι ὕφεσ.
Κλειδοκερας	(Flügelhorn)	εἰς Σι ὕφεσ.
Κλειδοσάλπιγξ	(Corneto)	εἰς Σι ὕφεσ.
Σαξόφωνον ὑψίφ.	(Saxophone soprano)	εἰς Σι ὕφεσ.
» μεσόφωνον	(» alto)	εἰς Μι ὕφεσ.
» ὀξύφωνον	(» ténor)	εἰς Σι ὕφεσ
» βαρύτονον	(» baryton)	εἰς Μι ὕφεσ
Σαξοκέρας	(Saxotromba ἢ Saxhorn)	εἰς Μι ὕφεσ.
Σάλπιγξ	(Tromba)	εἰς Μι ὕφεσ.
Κέρας	(Corno)	εἰς Μι ὕφεσ.
᾿Οξυκέρας	(Althorn)	εἰς Σι ὕφεσ.
Βαρύτονον ἢ Εὐφώνιον	(Baryton ἢ Euphonium)	εἰς Σι ὕφεσ.
Ὁλκωτὴ Σάλπιγξ	(Trombone)	εἰς Ντο ἢ Σι ὕφεσ
᾿Οφικλεὶς	(Ophicléide)	εἰς Ντο.
Βαθύφωνον	(Basso)	εἰς Σι ὕφεσ.
᾿Αντιβαθύφωνον	(Contrabasso)	εἰς Μι ὕφεσ.
᾿Αντιβαθύφωνον	(Contrabasso)	εἰς Σι ὕφεσ.
Μέγα τύμπανον	(Gran Cassa).	
Τύμπανα	(Timpani)	
Στρατιωτ. τύμπανον	(Tamburo)	
Κύμβαλα	(Piatti)	
Τρίγωνον	(Triangolo)	
Βασκικὸν τύμπανον	(Tamburino)	
κ. τ. λ.		κ. τ. λ.

Γράφων τις διὰ στρατιωτικὴν ὀρχήστραν ἢ φιλαρμονικὴν δὲν πρέπει νὰ λησμονῇ ὅτι γράφει εἰδικῶς διὰ τὸ ὕπαιθρον καὶ ὅτι διὰ τῆς ἐνοργανώσεώς του πρέπει νὰ ἐπιτυγχάνῃ ἄκουσμα ἀφ' ἑνὸς μὲν πλούσιον καὶ ἐπιβλητικόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ γλυκὺ καὶ ποικίλον. Δεδομένου δὲ ὅτι στερεῖται τῆς φάλαγγος τῶν ἐγχόρδων, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν ψυχὴν τῆς συμφωνικῆς ὀρχήστρας, πρέπει μόνον διὰ τῶν πνευστῶν καὶ τῶν κρουστῶν νὰ ἑλκύσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀκροατοῦ. ᾿Οφείλει πρὸς τούτοις νὰ ἐπιζητῇ τὴν μεταξὺ τῶν διαφόρων ὁμάδων τῆς φιλαρμονικῆς ἰσορροπίαν, ἐφ' ὅσον ὁ ἀριθμὸς τῶν χαλκίνων καὶ τῶν κρουστῶν εἶναι ἀσυγκρίτως ἀνώτερος τοῦ τῶν ξυλίνων πνευστῶν, καὶ ὅτι συνεπῶς τὰ τελευταῖα ταῦτα εἰς μίαν κακὴν ἐνοργάνωσιν εἰς μάτην θὰ προσπαθοῦν ν' ἀντεπεξέλθουν ἐναντίον τοῦ χαλκίνου ὄγκου τῶν σχετικῶν ὁμάδων.

Τρεῖς εἶναι αἱ κύριαι ὁμάδες, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν ὁ γράφων διὰ φιλαρμονικήν: α') Ἡ ὁμὰς τῶν *μελῳδικῶν ὀργάνων* ἡ περιλαμβάνουσα τὰ κλειδοκέρατα, κέρατα, σαξοκέρατα, βαρύτονα, βαθύφωνα καὶ ἀντιβαθύφωνα. β') Ἡ ὁμὰς τῶν *ἰσχυρῶν ὀργάνων* ἡ ἀποτελουμένη ἀπὸ κλειδοσάλπιγγας, σάλπιγγας καὶ ὁλκωτὰς σάλπιγγας. γ') Ἡ ὁμὰς τῶν ὀργάνων *μετὰ γλωττίδος*, ἥτις περιλαμβάνει τοὺς εὐθυαύλους, ὀξυαύλους, βαρυαύλους καὶ σαξόφωνα. Ὁ μικρὸς πλαγίαυλος δύναται νὰ καταταχθῇ εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἰσχυρῶν ὀργάνων, ὁ δὲ πλαγίαυλος εἰς τὴν τῶν μελῳδικῶν. Τὰ κρουστὰ δύνανται νὰ ἔλθωσιν ὡς ἐπικουρικὰ εἰς οἱανδήποτε ὁμάδα.

Ἡ τρίτη ὁμάς, ἡ λεγομένη καὶ *μικρὰ ἁρμονία*, εἶναι μεγίστης σπουδαιότητος, διότι ἔχει προορισμὸν ὄχι τόσον νὰ ἐκτελῇ ἀνεξάρτητα μελῳδικὰ μέρη, ὅσον νὰ ὑποβαστάζῃ τὰ χάλκινα, αὐξάνουσα τὸν ὄγκον αὐτῶν, ἡδύνουσα διὰ τῆς ἐπεμβάσεώς της τὸ ἄκουσμά των, καὶ διὰ συνεχῶν διαλόγων προκαλοῦσα ποικίλας ἀντιθέσεις. ᾿Αλλὰ διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὰ ἀνωτέρω ἀποτελέσματα ἡ *μικρὰ ἁρμονία*, ὀφείλει ν' ἀποτελῆται ἀπὸ ἀνάλογον ἀριθμὸν ὀργάνων. Ἄνευ αὐτοῦ θὰ ἐχάνετο ἡ ἰσορροπία, εἰς βάρος τῆς ἐκτελέσεως.

Ἡ ἀναλογία τῶν ὀργάνων διὰ *μεγάλην*, *μέσην* καὶ *μικρὰν* φιλαρμονικὴν ἔχει ὡς ἑξῆς:

Digitized by Google

Μετέχοντα ὄργανα	Ἀριθ. ὀργάνων: Μεγάλη Φιλαρμ.	Μέση Φιλαρμ.	Μικρὰ Φιλαρμ.
α΄ ὁμάς.			
Μικρὸν κλειδοκέρας εἰς Μι ὕφ.	1	—	—
Κλειδοκέρατα » Σι ὕφ.	2	2	2
Κέρατα » Μι ὕφ.	2	2	—
Σαξοκέρατα » Μι ὕφ.	2	2	2
Ὀξυκέρατα » Σι ὕφ.	2	2	1
Βαρύτονα » Σι ὕφ.	2	2	1
Βαθύφωνα » Σι ὕφ.	4	3	3
Ἀντιβαθύφωνον » Μι ὕφ.	1	1	1
Ἀντιβαθύφωνα » Σι ὕφ.	2	1	1
β΄ ὁμάς.			
Κλειδοσάλπιγγες » Σι ὕφ.	2	2	2
Σάλπιγγες » Μι ὕφ.	2	1	—
Ὁλκωταὶ σάλπιγγες	4	3	3
γ΄ ὁμάς.			
Μικρὸς πλαγίαυλος εἰς Ρε ὕφ.	1	1	1
Πλαγίαυλος	1	—	—
Μικροὶ εὐθύαυλοι εἰς Μι ὕφ.	2	1	1
1οι εὐθύαυλοι » Σι ὕφ.	4	4	3
2οι εὐθύαυλοι » Σι ὕφ.	6	4	2
Ὀξύαυλοι	2	1	—
Βαρύαυλοι	2	—	—
Σαξόφωνον ὑψίφωνον εἰς Σι ὕφ.	1	—	—
» μεσόφωνον » Μι ὕφ.	1	1	1
» ὀξύφωνον » Σι ὕφ.	1	1	1
» βαρύτονον » Μι ὕφ.	1	—	—
Κρουστά.			
Στρατιωτικὸν τύμπανον	1	1	1
Μέγα τύμπανον	1	1	1
Κύμβαλα	1	1	1
Τρίγωνον	1	—	—
Σύνολον ἐκτελεστῶν	52	37	28

Κατὰ τὴν μεταγραφὴν διὰ φιλαρμονικὴν ἐκ τῆς ὀρχήστρας πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ γ΄ ὁμὰς ἀντιπροσωπεύει τὰ *ἔγχορδα* τῆς συμφωνικῆς ὀρχήστρας, ἡ α΄ ὁμὰς τὰ *ξύλινα πνευστὰ* καὶ τὰ *κέρατα*, ἐνῷ ἡ β΄ τὰ *χάλκινα*. Ἐννοεῖται ὅτι, ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατόν, ὡρισμένα ὄργανα, ὡς οἱ πλαγίαυλοι, οἱ ὀξύαυλοι, τὰ κέρατα, αἱ σάλπιγγες καὶ αἱ ὁλκωταὶ σάλπιγγες, παίζουν καὶ ἐν τῇ φιλαρμονικῇ τὸ μέρος, ὅπερ εἶχον καὶ ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ.

Ἄλλο σημεῖον ἄξιον ἰδιαιτέρας προσοχῆς εἶναι ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν ὀργάνων τῆς φιλαρμονικῆς περιέχουν ἐν ἑαυτοῖς, ὡς ἐκ τῆς κατασκευῆς των, μεγάλον ἀριθμὸν ὑφέσεων· ὡς π.χ. τὰ ὄργανα εἰς ρε ὕφ., μι ὕφ., σι ὕφ κτλ. Τὰ ὄργανα συνεπῶς ταῦτα μετὰ δυσκολίας δύνανται νὰ ἐκτελέσουν μέρη γραμμένα μὲ πολλὰς διέσεις. Προβαίνων τις ἑπομένως εἰς τὴν μεταγραφὴν διὰ φιλαρμονικὴν ἔργου τινὸς μὲ πολλὰς διέσεις, ὀφείλει νὰ τὸ προσαρμόζῃ εἰς κλίμακας μὲ ὑφέσεις, μεταφέρων αὐτὸ καὶ διευκολύνων οὕτω τὴν ἐκτέλεσιν. Σύνθεσίς τις π. χ., ἥτις ἐν τῷ πρωτοτύπῳ εἶναι εἰς τὴν κλίμακα τοῦ σι μείζ., μεταφερομένη διὰ φιλαρμονικὴν πρέπει νὰ γραφῇ εἰς τὴν κλίμακα τοῦ σι ὕφεσις· ἢ τοῦ ρε θὰ γραφῇ εἰς τὴν κλίμακα τοῦ ρε ὕφ., ἢ μι ὕφ., ἢ τοῦ μι εἰς μι ὕφ., ἢ φα κ. κ. ἑ. Ὁ κατωτέρω πίναξ δεικνύει τὰς μεταβολὰς τὰς ἐπιφερομένας εἰς τὴν σημειογραφίαν ἑκάστου ὀργάνου λόγῳ τῆς ἀλλαγῆς τῆς κλίμακος.

Ὄργανα εἰς *Ντο*	Ὄργανα εἰς *Σι* ♭	Ὄργανα εἰς *Λα* ♭	Ὄργανα εἰς *Μι* ♭	Ὄργανα εἰς *Ρε* ♭	Ὄργανα εἰς *Φα*
Ντο μηδὲν εἰς τὸν γνώμονα	Εἰς Ρε, 2 ♯ εἰς τὸν γνώμονα	εἰς Μι, 4 ♯ εἰς τὸν γνώμονα	εἰς Λα, 3 ♯ εἰς τὸν γνώμονα	εἰς Σι, 5 ♯ εἰς τὸν γνώμονα	εἰς Σολ, 1 ♯ εἰς τὸν γνώμονα
Φα, 1 ♭ εἰς τὸν γνώμονα	εἰς Σολ, 1 ♯ εἰς τὸν γνώνονα	εἰς Λα, 3 ♯ εἰς τὸν γνώμονα	εἰς Ρε, 2 ♯ εἰς τὸν γνώμονα	εἰς Μι, 4 ♯ εἰς τὸν γνώμονα	εἰς Ντο, μηδὲν εἰς τὸν γνώμονα
Σι ♭, 2 ♭ εἰς τὸν γνώμονα	εἰς Ντο, μηδὲν εἰς τὸν γνώμονα	εἰς Ρε, 2 ♯ εἰς τὸν γνώμονα	εἰς Σολ, 1 ♯ εἰς τὸν γνώμονα	εἰς Λα, 3 ♯ εἰς τὸν γνώμονα	εἰς Φα, 1 ♭ εἰς τὸν γνώμονα
Μι ♭, 3 ♭ εἰς τὸν γνώμονα	εἰς Φα, 1 ♭ εἰς τὸν γνώμονα	εἰς Σολ, 1 ♯ εἰς τὸν γνώμονα	εἰς Ντο, μηδὲν εἰς τὸν γνώμονα	εἰς Ρε, 2 ♯ εἰς τὸν γνώμονα	εἰς Σι ♭, 2 ♭ εἰς τὸνγνώμονα
Λα ♭, 4 ♭ εἰς τὸν γνώμονα	εἰς Σι ♭, 2 ♭ εἰς τὸν γνώμονα	εἰς Ντο, μηδὲν εἰς τὸν γνώμονα	εἰς Φα, 1 ♭ εἰς τὸν γνώμονα	εἰς Σολ, 1 ♯ εἰς τὸν γνώμονα	εἰς Μι ♭, 3 ♭ εἰς τὸν γνώμονα
Ρε ♭, 5 ♭ εἰς τὸν γνώμονα	εἰς Μι ♭, 3 ♭ εἰς τὸν γνώμονα	εἰς Φα, 1 ♭ εἰς τὸν γνώμονα	εἰς Σι ♭, 2 ♭ εἰς τὸν γνώμονα	εἰς Ντο, μηδὲν εἰς τὸν γνώμονα	εἰς Λα ♭, 4 ♭ εἰς τὸν γνώμονα
Σολ ♭, 6 ♭ εἰς τὸν γνώμονα	εἰς Λα ♭, 4 ♭ εἰς τὸν γνώμονα	εἰς Σι ♭, 2 ♭ εἰς τὸν γνώμονα	εἰς Μι ♭, 3 ♭ εἰς τὸν γνώμονα	εἰς Φα, 1 ♭ εἰς τὸν γνώμονα	εἰς Ρε ♭, 5 ♭ εἰς τὸν γνώμονα
Ντο ♭, 7 ♭ εἰς τὸν γνώμονα	εἰς Ρε ♭, 5 ♭ εἰς τὸν γνώμονα	εἰς Μι ♭, 3 ♭ εἰς τὸν γνώμονα	εἰς Λα ♭, 4 ♭ εἰς τὸν γνώμονα	εἰς Σι ♭, 2 ♭ εἰς τὸν γνώμονα	εἰς Σολ ♭, 6 ♭ εἰς τὸν γνώμονα

Ἡ ἐνοργάνωσις, ἢ ἡ διασκευὴ διὰ φιλαρμονικὴν ἑνὸς μουσικοῦ τεμαχίου ἀπαιτεῖ εἰδικὰ προσόντα, τὰ ὁποῖα πολλάκις παραμελοῦν οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς μουσικῆς. Τελεία γνῶσις τῆς ἁρμονίας καὶ τῆς πορείας τῶν φωνῶν εἶναι ἀπαραίτητος· γνῶσις ἐπίσης τῶν τεχνικῶν δυσκολιῶν τῶν ὀργάνων, τῆς δακτυλοθεσίας, τῶν καλῶν καὶ τῶν κακῶν φθόγγων, ὡς καὶ εὐκολία πρὸς διάκρισιν τῆς χροιᾶς τῶν ὀργάνων καὶ καλλιτεχνικὸν ἔνστικτον καθοδηγοῦν εἰς τὸν μεταξύ των συνδυασμόν, εἶναι προσόντα ἀπαραίτητα διὰ πάντα ἱκανὸν διευθυντὴν φιλαρμονικῆς.

Συμφώνως πρὸς τὰς ἐπικρατούσας ἀρχὰς κατὰ τὴν ἐνοργάνωσιν, τὰ πλεῖστα τῶν ὀργάνων ἔχουν ἴδιον προορισμόν. Μία μελῳδία αἴφνης ὑψιφώνου, ἀπὸ ἓν μωσαϊκὸν μελοδράματος, θὰ ἐκτελεσθῇ εἰς τὴν φιλαρμονικὴν ὑπὸ τῆς κλειδοσάλπιγγος· τὸ μέρος τῆς μεσοφώνου ὑπὸ τοῦ κλειδοκέρατος· ὁ ὀξύφωνος ἀντιπροσωπεύεται πάλιν ἀπὸ τὸ ὀξυκέρας (Althorn)· ὁ βαρύτονος ἀπὸ τὸ εὐφώνιον κτλ. Ἓν παθητικὸν μέλος τῶν βιολοντσέλλων δύναται ν' ἀποδοθῇ ὑπὸ τῶν βαρυτόνων, εἴτε μόνων, εἴτε ἐν συνδυασμῷ μὲ τὸ σαξόφωνον-ὀξύφωνον κτλ. Ἐναπόκειται ἐν τούτοις εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν διαίσθησιν τοῦ διασκευαστοῦ ἡ καλὴ μεταγραφὴ διὰ φιλαρμονικήν, διότι ἀπόλυτοι κανόνες δὲν ὑπάρχουσιν.

Ἄλλο εἶδος ἐνοργανώσεως εἶναι τὸ χρησιμοποιοῦν τὰ χάλκινα ὡς βάσιν τῆς μεταγραφῆς· μὲ τοιαύτην βάσιν τ' ἀνωτέρω ὄργανα ἔχουν ὁλόκληρον τὸν σκελετὸν τῆς συνθέσεως, δυνάμενα νὰ ἐκτελέσουν ταύτην καὶ μόνα των. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον τὰ ὄργανα μετὰ γλωττίδος ἐκτελοῦν διάφορα ποικίλματα καὶ ρυθμικὰ παίγνια προσαυξάνοντα βεβαίως τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἔργου, τὰ ὁποῖα ὅμως καὶ παραλειπόμενα δὲν καθιστοῦν ἀκατόρθωτον τὴν ἐκτέλεσιν. Τὸ σύστημα τοῦτο εἶναι λίαν χρήσιμον διὰ φιλαρμονικὰς μὴ διαθετούσας μεγάλον ἀριθμὸν ὀργάνων μετὰ γλωττίδος.

Κεφάλαιον ἄξιον ἰδιαιτέρας προσοχῆς διὰ τὸν ἀσχολούμενον μὲ τὴν ἐνοργάνωσιν εἶναι ἐπίσης ἡ *μῖξις* ἢ ὁ *συνδυασμὸς* τῶν διαφόρων ὀργάνων καὶ αἱ μεταξύ των *ἀντιθέσεις*. Ἐκ τῆς πείρας ἀποδεικνύεται ὅτι ἐπιτυγχάνει τελειότερον ἡ μῖξις τῶν ἑξῆς ὀργάνων: 1) Μικροῦ κλειδοκέρατος, κλειδοκέρατος, κέρατος, ὀξυκέρατος καὶ βαρυτόνου. 2) Κλειδοσάλπιγγος, σάλπιγγος, ὁλκωτῆς σάλπιγγος. 3) Εὐθυαύλου, πλαγιαύλου, κλειδοκέρατος. 4) Ὀξυαύλου, βαρυαύλου, κλειδοσάλπιγγος. 5) Σαξοφώνου, εὐθυαύλου, κλειδοκέρατος κτλ.

Ἐκ τούτου ἐμφαίνεται ὅτι ἡ μεταξὺ ὀργάνων τῆς αὐτῆς ὁμάδος μῖξις εἶναι καὶ ἡ καλυτέρα. Ὅταν ὅμως αἴφνης φράσιν τινα ἐκτελεσθεῖσαν ἀπὸ τὴν μελῳδικὴν ὁμάδα, ἐπαναλάβουν τὰ ἰσχυρὰ ὄργανα, ἢ τὰ ὄργανα μετὰ γλωττίδος, τότε γεννᾶται ἡ *ἀντίθεσις*. Τὴν ἀντίθεσιν ταύτην ὀφείλει νὰ ἐπιζητῇ ὁ ἱκανὸς διασκευαστής, προσπαθῶν εἰς τὰς ἐπαναλαμβανομένας φράσεις νὰ παρουσιάζῃ διαφόρους συνδυασμοὺς καὶ νέας συνοδείας· ἄλλως ἡ ἐνοργάνωσις θὰ ἐκιδύνευε νὰ εἶναι λίαν μονότονος. Εἰς μέρη *συνόλου* ἐπίσης, *κουαρτέττα, κουϊντέττα* κ.τ.λ., πρέπει τὰ ὄργανα τὰ ἀποδίδοντα τὰς διαφόρους φωνὰς νὰ δεσπόζουν καὶ νὰ μὴ συγχέωνται μὲ τὸν ὄγκον τῆς φιλαρμονικῆς.

Κατὰ τὴν ἐνοργάνωσιν τεμαχίου τινός, τηρεῖται ἡ ἑξῆς ἐν τῷ *μερολογίῳ* (partitura) σειρά, ἥτις εἶναι ἡ γενικῶς παραδεδεγμένη:

Μικρὸς πλαγίαυλος Ρε ♭ (Fl. piccolo Re ♭)
Πλαγίαυλος Ντο (Flauto in Do).
Ὀξύαυλος (Oboe).
Μικρὸς εὐθύαυλος Μι ♭ (Clarinetto pic. Mi ♭)
1ος Εὐθύαυλος Σι ♭ (Clarinetto 1° Si ♭)
2ος Εὐθύαυλος Σι ♭ (Clarinetto 2° Si ♭)
3ος Εὐθύαυλος Σι ♭ (Clarinetto 3° Si ♭)
Βαρύαυλος (Fagotto)
Σαξόφωνα { Ὑψίφωνον Σι ♭ — Saxophones { (Soprano Si ♭)
Μεσόφωνον Μι ♭ — (Alto Mi ♭)
Ὀξύφωνον Σι ♭ — (Tenor Si ♭)
Βαρύτονον Μι ♭ — Baryton Mi ♭)
1-2 Κέρας Μι ♭ (Corni 1-2 Mi ♭)
1-2 Σαξοκέρατα Μι ♭ (Saxhorns 1-2 Mi ♭)
1-2 Κλειδοσάλπιγ. Σι ♭ (Corneti 1-2 Si ♭)
1-2 Κλειδοκέρατα Σι ♭ (Flügelhorn 1-2 Si ♭)
1-2 Σάλπιγγες Μι ♭ (Trombe 1-2 Mi ♭)
Σάλπιγξ βαθεῖα Σι ♭ (Tromba bassa Si ♭)
1-2 Ὀξυκέρας Σι ♭ (Althorn 1-2 Si ♭)
1-2 Βαρύτονον ἢ Εὐφών. (Baryton 1-2)
1-2 Ὁλκωτὴ σάλπιγξ (Tromboni 1-2)
3-4 Ὁλκωτὴ σάλπιγξ (Tromboni 3-4)
Βαθύφωνα εἰς Σι ♭ (Bassi Si ♭)
Ἀντιβαθύφωνον » Μι ♭ (C. Basso Mi ♭)
Ἀντιβαθύφωνα » Σι ♭ (C. Bassi Si ♭)
Τύμπανα (Timpani)
Μέγα τύμπανον (Gran cassa)
Κύμβαλα (Piatti)
Στρατ. Τύμπανον (Tamburo)
Τρίγωνον (Triangolo)

Εἴς τινας χώρας, ὡς π. χ. ἐν Γερμανίᾳ, τὰ σαξόφωνα δὲν εἶναι ἐν χρήσει, ἀντ' αὐτῶν δὲ πλεονάζουν οἱ βαρύαυλοι, οἵτινες πάλιν σπανίως συναντῶνται ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ. Ὁ ὀξύαυλος ὁμοίως μόνον εἰς μεγάλης δυνάμεως φιλαρμονικὰς ἀπαντᾶται. Τὸ σαξόφωνον βαρύτονον ἀντικαθίσταται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τοῦ σαρυξοφώνου βαρυτόνου. Τέλος αἱ κλειδοσάλπιγγες, αἵτινες ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἰδίως ἐν Ἰταλίᾳ κατέχουσι τὸν πρωτεύοντα ρόλον, ἐν Γερμανίᾳ τίθενται ἐν ἥσσονι μοίρᾳ, ἀντ' αὐτῶν προτιμωμένων τῶν κλειδοκεράτων.

Ἐκτὸς τῆς ὡς ἀνωτέρω ἐνοργανώσεως τῆς πλήρους φιλαρμονικῆς, ὑπάρχει καὶ ἡ ὀρχήστρα τῶν χαλκίνων ὀργάνων, ἡ κοινῶς λεγομένη *φανφάρα*. Ἡ ὀρχήστρα αὕτη δὲν παρουσιάζει τὴν ποικιλίαν τῆς φιλαρμονικῆς, λόγῳ δὲ τῆς ἐλλείψεως τῶν ὀργάνων μετὰ γλωττίδος, οἱ συνδυασμοὶ εἶναι πτωχότεροι καὶ αἱ ἀντιθέσεις δυσκόλως δύνανται νὰ γίνωσιν ἀντιληπταί. Εἰς τὴν φανφάραν γενικῶς τὸν πρωτεύοντα ρόλον παίζουν αἱ κλειδοσάλπιγγες καὶ τὰ κλειδοκέρατα συνεπικουρούντων τῆς μικρᾶς κλειδοσάλπιγγος καὶ τοῦ μικροῦ κλειδοκέρατος, ἀπαραιτήτων εἰς πᾶσαν καλὴν ὀρχήστραν τοῦ εἴδους τούτου. Χρῆσις κρουστῶν πρέπει νὰ γίνεται μετὰ μεγάλης περισκέψεως, διότι τὰ ὄργανα ταῦτα ἐπαυξάνουν τὴν ξηρότητα τῶν χαλκίνων. Ὁ κατωτέρω πίναξ δεικνύει τὴν δύναμιν *πλήρους*, μέσης καὶ μικρᾶς φανφάρας.

Μετέχοντα ὄργανα	Ἀριθμ. ὀργάνων: Πλήρης	Μέση	Μικρὰ
α΄ ὁμὰς			
Μικρὰ κλειδοκέρατα	2	1	1
Κλειδοκέρας σόλο εἰς σι ὕφ.	1	1	1
2α κλειδοκέρατα » σι ὕφ.	3	2	2
3α κλειδοκέρατα » σι ὕφ.	3	2	1
Κέρατα » Μι ὕφ.	2	—	—
Ὀξυκέρας σόλο » Μι ὕφ.	1	1	1
1α ὀξυκέρατα » Μι ὕφ.	2	2	1
2α ὀξυκέρατα » Μι ὕφ.	3	1	—
Βαρύτονα	4	2	2
Βαθύφωνα » Σι ὕφ.	4	3	2
Ἀντιβαθύφωνα » Μι ὕφ.	2	1	1
Ἀντιβαθύφωνα » Σι ὕφ.	2	1	1
β΄ ὁμὰς			
Σάλπιγγες εἰς Μι ὕφ.	2	1	—
Μικ. κλειδοσάλπιγ. » Μι ὕφ.	1	—	—
Κλειδοσάλπ. σόλο » Σι ὕφ.	1	1	1
1αι κλειδοσάλπιγ. » Σι ὕφ.	2	1	1
2αι κλειδοσάλπιγ. » Σι ὕφ.	2	1	1
Ὁλκωταὶ σάλπιγγες	4	3	3
γ΄ ὁμὰς			
Σαξόφ. ὑψίφωνον εἰς Σι ὕφ.	1	—	—
Σαξόφ. μεσόφων. » Μι ὕφ.	1	1	—
Σαξόφ. ὀξύφωνον » Σι ὕφ.	1	1	—
Σαξόφ. βαρύτονον » Μι ὕφ.	1	—	—
Κρουστὰ			
Μέγα τύμπανον	1	1	1
Στρατιωτ. τύμπανον	1	1	1
Κύμβαλα	1	1	1
Τρίγωνον	1	—	—
Σύνολον ἐκτελεστῶν	49	29	22

Τὴν διοργάνωσιν διέπουν αἱ γενικαὶ ἀρχαὶ αἱ διέπουσαι τὴν *ἐνορχήστρωσιν* (βλ. λ.). Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

ἐνορία (ἡ)· τὸ σύνολον τῶν κατοίκων τῶν ἐκκλησιαζομένων συνήθως εἰς μίαν ἐκκλησίαν καὶ ἀποτελούντων ἑνότητα ἐκκλησιαστικήν, φερωνυμουμένην ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τῆς ἐκκλησίας: «ἐνορία τῆς Μητροπόλεως,—τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου κτλ.»

—*[Ἐκκλησ. Δίκ.] Ἐνορίαν,* ἤτοι ἐνοριακοῦ ναοῦ ὡρισμένην τοπικὴν περιφέρειαν περιλαμβάνουσαν τοὺς ἐνορίτας, τουτέστιν τοὺς κατοικοῦντας ἐν αὐτῇ ὀρθοδόξους Χριστιανούς, ἀποτελοῦσιν· 1) ἐν ταῖς πόλεσι ταῖς ἐχούσαις κατοίκους περισσοτέρους τῶν ἑκατοντακισχιλίων τοὐλάχιστον ἑξακόσιαι οἰκογένειαι, πλείονας δὲ τῶν δεκακισχιλίων μέχρις ἑκατοντακισχιλίων, οἰκογένειαι τοὐλάχιστον πεντακόσιαι, ὀλιγωτέρους δὲ τῶν δεκακισχιλίων οἰκογένειαι τοὐλάχιστον τετρακόσιαι. 2) Χωρία

Digitized by Google

ἔχοντα οἰκογενείας ὀλιγωτέρας μὲν τῶν τετρακοσίων, περισσοτέρας δὲ τῶν πεντήκοντα ἀποτελοῦσιν ἰδίαν ἐνόριαν. Χωρία δ' ἔχοντα ὀλιγωτέρους τῶν πεντήκοντα οἰκογενειῶν δύνανται ν' ἀποτελέσωσιν ἐνορίαν, ἐὰν ἀπέχωσι πλέον τῆς ἡμισείας ὥρας ἀπὸ ἐνοριακοῦ ναοῦ καὶ δύνανται νὰ συντηρήσωσιν ἴδιον ναὸν καὶ ἐφημέριον. Πλείονες ἐνορίαι, μὴ δυνάμεναι νὰ συντηρήσωσιν ἴδιον ἐφημέριον, δύνανται ἐφ' ὅσον ἀπέχουσιν ἀλλήλων πλέον τῆς ἡμισείας ὥρας, νὰ συμπτυχθῶσιν εἰς μίαν ἐνορίαν κατ' ἀπόφασιν τοῦ μητροπολιτικοῦ συμβουλίου ἐκδιδομένην μετὰ σύμφωνον γνώμην τοῦ δημοτικοῦ ἢ κοινοτικοῦ συμβουλίου διὰ διατάγματος.

Ἐκλογεῖς εἰσιν οἱ ἐν τῇ ἐνορίᾳ ἐνορῖται ἄρρενες, οἱ ἔχοντες συμπεπληρωμένον τὸ εἰκοστὸν πρῶτον τῆς ἡλικίας αὐτῶν ἔτος, ἀναγεγραμμένοι δ' ἐν τοῖς καταλόγοις τῶν ὑποχρεωτικῶν εἰσφορῶν καὶ ἀπολαύοντες τῶν ἐκκλησιαστικῶν, ἀστικῶν καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων καὶ μὴ καταδικασθέντες διὰ κακούργημα ἢ πλημμέλημα τῶν ἄρθρων 22 καὶ 24 τοῦ ποινικοῦ νόμου. Κατάλογος τῶν ἐνοριτῶν, ἤτοι ὁ πίναξ ἐν ᾧ καταγράφονται οὗτοι κατ' ἔτος ὑπὸ τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας, ἐν ἀμελείᾳ δ' αὐτῆς ὑπὸ τοῦ ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς κληρικοῦ: 1) ἐκτίθεται ἐν τῷ ναῷ ἀπὸ τῆς 1—15 Ὀκτωβρίου ἑκάστου ἔτους, δυναμένου παντὸς ἐνορίτου νὰ ὑποβάλῃ ἐντὸς τῆς προθεσμίας ταύτης τῇ ἐνοριακῇ ἐπιτροπείᾳ ἔνστασιν περὶ διαγραφῆς ἢ αἴτησιν περὶ ἐγγραφῆς ἐκλογέων· 2) ὑποβάλλεται ὑπὸ τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας μετὰ τῶν ἐνστάσεων καὶ τῶν τυχὸν παρατηρήσεων αὐτῆς τῷ μητροπολίτῃ μέχρι τῆς 25 Ὀκτωβρίου· 3) καθίσταται ὁριστικὸς δι' ἀποφάσεως τοῦ μητροπολίτου, ὅστις δύναται νὰ ἐγγράψῃ ἢ διαγράψῃ ἐκλογεῖς κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου. Κατὰ τῆς περὶ διαγραφῆς ἐκλογέως ἀποφάσεως τοῦ μητροπολίτου δύναται ὁ διαγραφεὶς νὰ προσφύγῃ τῷ ὑπουργῷ τῶν Θρησκευμάτων ἐντὸς πέντε ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐν τῇ ἐξωθύρᾳ τοῦ ναοῦ ἐπικολλήσεως τῆς τοῦ μητροπολίτου ἀποφάσεως, ἥτις ἐκδίδεται μέχρι λήγοντος τοῦ Νοεμβρίου, μεθ' ὃ καθίσταται ὁριστικὸς ὁ ὑπὸ τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας ὑποβληθεὶς κατάλογος. Ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς ἐνορίας μετοικήσας ἐνορίτης διαγράφεται τοῦ καταλόγου αὐτῆς, ἐγγραφόμενος εἰς τὸν τῆς εἰς ἣν μετῴκησεν ἐνορίας.

Ἐν *Κρήτῃ* πᾶσα κώμη ἢ πόλις ἔχουσα ἕνα ἐνοριακὸν ναὸν ἢ πλείονας ἀποτελεῖ μίαν ἐνοριακὴν περιφέρειαν. Πλείονα δὲ χωρία ἢ μετόχια ἐκκλησιαζόμενα εἰς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ἐνοριακὸν ναὸν ἀποτελοῦσιν ὡσαύτως μίαν ἐνοριακὴν περιφέρειαν.

Ἐν *Κύπρῳ* ἑκάστη ἐνορία ἐν μὲν ταῖς πόλεσι δέον νὰ περιλαμβάνῃ τριακοσίας τοὐλάχιστον οἰκογενείας, ἐν δὲ ταῖς κώμαις τοὐλάχιστον διακοσίας. Τῆς διατάξεως ταύτης ἐξῃρέθησαν: α') ὅσαι κατὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ καταστατικοῦ ἐνορίαι ἐν ταῖς πόλεσιν ἢ ταῖς κώμαις περιλαμβάνουν ὀλιγωτέρας οἰκογενείας· β') αἱ ἐνορίαι τῶν χωρίων, ἐν οἷς οἰκοῦσιν ὀλιγώτεραι τῶν διακοσίων οἰκογενειῶν. Ἐν τοῖς τοιούτοις ἡ ἐνορία περιλαμβάνει πάσας τὰς οἰκογενείας τῶν ἐνοριτῶν, ὅσαι ἂν ὦσιν αὗται. Ἐπὶ τῆς βάσεως ταύτης θὰ ὡρίζετο διὰ συνοδικῆς διατάξεως ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν τῇ νήσῳ ἐνοριῶν. Πᾶσα δὲ νέα ἐνορία ἱδρύεται δι' ἀποφάσεως τοῦ ἁρμοδίου ἐπισκόπου (βλ. νόμον περὶ ἐνοριακῶν ναῶν ἄρθρα 7, 8, 9 καὶ 10, κρητικὸν καταστατικὸν ἄρθρον 149).

Διὰ τῶν ἄρθρων 3 καὶ 4 τοῦ ἀπὸ 10 Ἰουλίου 1928 νόμου ἀριθ. 3615 ἐπεξετάθη ὁ περὶ ἐνοριακῶν ναῶν καὶ ἐφημερίων ἀπὸ 17 Δεκεμβρίου 1923 νόμος καὶ εἰς τὰς νέας τοῦ κράτους χώρας πλὴν τῆς Κρήτης, ἥτις θὰ ἐξακολουθῇ διεπομένη ὑπὸ τοῦ ἀπὸ 20 Δεκεμβρίου 1900 καταστατικοῦ αὐτῆς. Ἡ μνημονευθεῖσα ὅμως ἐπέκτασις τοῦ νόμου ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει θὰ γίγνηται διὰ διαταγμάτων βαθμηδὸν ἐκδιδομένων ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Θρησκευμάτων ἰδιαιτέρως δι' ἑκάστην μητροπολιτικὴν περιφέρειαν. Πλεῖστα τοιαῦτα διατάγματα ἐξεδόθησαν ἤδη.

[Βλ. Κυπριακοῦ καταστατικοῦ ἄρθρον 52.—*Κ. Μ. Ράλλη*, Ἐγχειρίδιον Ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου, τεῦχ. Α' 1927, σελ. 93—94.]

Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

Ἐνορία *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 579. Κεῖται ἐπὶ τῆς ΝΑ. πλευρᾶς λόφου νεύοντος πρὸς τὸ Αἰγαῖον, ἔχει κλῖμα ὑγιεινότατον καὶ ὑδρεύεται ἐκ δύο πηγῶν. Παράγει κυρίως ἔλαιον καὶ ὀλίγον γλεῦκος. Μετὰ τῆς Κύμης συγκοινωνεῖ δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χλμ. 4).

Δ. Ε. Μ.

ἐνοριακός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐνορίαν, ὁ τῆς ἐνορίας: «ἐνοριακὸς ναός», «ἐνοριακὸν ταμεῖον», «ἐνοριακὰ βιβλία».

— **ἐνοριακαὶ *ἐπιτροπεῖαι*** *['Εκκλ. Δίκ.]*. Τὴν διοίκησιν τῶν ἐνοριακῶν ναῶν ἔχει παρ' ἡμῖν ταννῦν (πλὴν τῶν ὑπὸ ἰδίων κανονισμῶν διεπομένων ναῶν) ἐπιτροπεία ἀποτελουμένη ἐκ τοῦ ἐφημερίου καὶ ἐκ λαϊκῶν μελῶν, ἐκλεγομένων ὑπὸ τῶν ἐνοριτῶν κατὰ τριετίαν. Τὰ λαϊκὰ μέλη εἶναι δύο μὲν ἐν ἐνορίαις ἐχούσαις ὀλιγωτέρας τῶν τριακοσίων οἰκογενειῶν, τέσσαρα δ' ἐν ἐνορίαις ἐχούσαις οἰκογενείας τριακοσίας καὶ πλείονας. Τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας ναῶν ἐχόντων περισσοτέρους τοῦ ἑνὸς ἐφημερίου τὸ κληρικὸν μέλος ὁρίζει ὁ μητροπολίτης. Ἐν περιπτώσει δ' ἀπουσίας ἢ ἄλλου κωλύματος τοῦ διευθύνοντος τὰ τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας, τὰ καθήκοντα αὐτοῦ τελεῖ τὸ μετ' αὐτὸν διὰ πλειόνων ψήφων ἐκλεγὲν μέλος. Ὁ ἐκ τῶν μελῶν τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας ἐφημέριος προΐσταται ταύτης ἐν δημοσίαις ἢ ἐπισήμοις ἐμφανίσεσιν αὐτῆς, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ μητροπολίτου. Τὰ λαϊκὰ μέλη τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας ἐκλέγουσιν οἱ ἐνορῖται ἐκλογεῖς διὰ μυστικῆς διὰ ψηφοδελτίων ψηφοφορίας. Ἵνα ἐκλεγῇ τις καὶ διατελῇ μέλος τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας, ἀνάγκη νὰ ᾖ ἐγγεγραμμένος ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἐνοριτῶν ἐκλογέων, νὰ μὴ δικάζηται μετὰ τοῦ ναοῦ, νὰ ἔχῃ ἡλικίαν εἴκοσι πέντε ἐτῶν συμπεπληρωμένων, καὶ νὰ ᾖ ἐγγράμματος διὰ τὰς ἐχούσας κατοίκους περισσοτέρους τῶν εἰκοσακισχιλίων πόλεις, νὰ γινώσκῃ δὲ γραφὴν καὶ ἀνάγνωσιν διὰ τὰς ἐχούσας ὀλιγωτέρας πόλεις καὶ τὰ χωρία. Οἱ ἐκ τῶν ἐκλεγέντων μελῶν τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας μὴ ἔχοντες τὰ εἰρημένα προσόντα κηρύσσονται ἔκπτωτοι ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου μετ' ἀπόφασιν τοῦ εἰρηνοδίκου. Ἡ ἐκλογὴ 1) προκηρύσσεται ὑπὸ τοῦ οἰκείου μητροπολίτου διὰ προσκλήσεως πρὸς τοὺς ἐνορίτας, ἐκδιδομένης ἕνα τοὐλάχιστον μῆνα πρὸ τῆς ἐκλογῆς. Ἡ προκήρυξις ἐπικολλᾶται ἅμα τῇ ἐκδόσει αὐτῆς εἰς τὴν θύραν τοῦ ἐνοριακοῦ ναοῦ, ἀναγινώσκεται ὑπὸ τοῦ ἐφημερίου ἐπ' ἐκκλησίας κατὰ τρεῖς συνεχεῖς Κυριακὰς πρὸ τῆς ἐκλογῆς καὶ ὁρίζει τὴν ἡμέραν, πάντοτε Κυριακήν, τὴν ὥραν καὶ τὸν τόπον, ἀείποτε ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς ἐνορίας. 2) Διεξάγεται α') ἐνώπιον ἐφορευτικῆς ἐπιτροπείας ἀποτελουμένης ἐκ τοῦ διευθύνοντος τὰ τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας καὶ δύο τὰ προσόντα τοῦ ἐκλογίμου ἐχόντων ἐνοριτῶν, ὁριζομένων διὰ κληρώσεως ὑπὸ τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας κατὰ τὸν τελευταῖον μῆνα τῆς περιόδου αὐτῆς γινομένης, δι' ἧς κληρώσεως ὁρίζονται καὶ δύο ἀναπληρωτικὰ μέλη. Ἐὰν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐκλογῆς δι' ἀπουσίαν πάντων τῶν λαϊκῶν μελῶν, τακτικῶν καὶ ἀναπληρωτικῶν, ἢ ἄρνησιν αὐτῶν νὰ ἐκπληρώσωσι τὰ καθήκοντα αὐτῶν καθίσταται ἡ συγκρότησις τῆς ἐφορευτικῆς ἐπιτροπείας ἀνέφικτος, τὸ κληρικὸν μέλος τῆς ἐπιτροπείας αὐτεπαγγέλτως συμπληροῖ ταύτην δι' ἐνοριτῶν ἐκλογέων· β') ἐν ἡμέρᾳ, ὥρᾳ καὶ τόπῳ γνωριζομένῳ ὑπὸ τοῦ διευθύνοντος τὰ τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας ἑκάστῳ τῶν ἐν τῷ καταλόγῳ ἐγγεγραμμένων ἐνοριτῶν ἐκλογέων καὶ εἰς τὴν κατοικίαν αὐτοῦ διὰ διοικητικῆς ἐπιδόσεως. Ἡ διάταξις αὕτη ἰσχύει μόνον ἐν ταῖς ἐχούσαις πλείονας τῶν δεκακισχιλίων κατοίκων πόλεσιν· γ') ἐν περιπτώσει ἀπουσίας τοῦ διευθύνοντος τὰ τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας, τῆς ἐφορευτικῆς ἐπιτροπείας προΐσταται τὸ πρεσβύτερον τῶν λαϊκῶν μελῶν αὐτῆς καὶ ἥτις συμπληροῦται διὰ τῶν ἀναπληρωματικῶν· δ') ἐγκύρως καὶ ἂν ἓν μέλος τῆς ἐφορευτικῆς ἐπιτροπείας παραστῇ μετὰ τοῦ ἐφημερίου. 3) Δι' οἱανδήποτε αἰτίαν ματαιωθεῖσα, γίνεται τῇ ἑπομένῃ Κυριακῇ ἄνευ νέας προκηρύξεως.

Τὴν ἐνοριακὴν ἐπιτροπείαν, δὶς ματαιωθείσης τῆς ἐκλογῆς αὐτῆς, καθίστησι τὸ μητροπολιτικὸν συμβούλιον. Οἱ ἐνοριακοὶ ἐπίτροποι ἐκλέγονται διὰ σχετικῆς πλειοψηφίας τῶν ψηφισάντων, ἐφ' ὅσον οὗτοι ἀποτελοῦσι τὸ τρίτον τοὐλάχιστον τῶν ἐν τῷ ἐκλογικῷ καταλόγῳ ἐγγεγραμμένων ἐνοριτῶν ἐκλογέων. Ἡ ἐκλογὴ ἡ ματαιωθεῖσα διὰ τὴν μὴ προσέλευσιν τοῦ ἀπαιτουμένου ἀριθμοῦ ἐκλογέων, γίνεται τῇ ἑπομένῃ Κυριακῇ ἄνευ νέας προκηρύξεως, ὅτε ὁ ἀριθμὸς τῶν ψηφισάντων πρέπει ν' ἀποτελῇ τὸ ἕκτον τοὐλάχιστον τῶν ἐν τῷ ἐκλογικῷ καταλόγῳ ἐγγεγραμμένων ἐνοριακῶν ἐκλογέων, ἐκλεγομένων τῶν ἐνοριακῶν ἐπιτρόπων διὰ σχετικῆς πλειοψηφίας τῶν ψηφισάντων. Ἐὰν δὲ καὶ αὖθις ματαιωθῇ ἡ ἐκλογή, τὴν ἐνοριακὴν ἐπιτροπείαν καθίστησι τὸ μητροπολιτικὸν συμβούλιον. Ἕκαστος ἐκλογεὺς ἀναγράφει ἐν τῷ ψηφοδελτίῳ ἀριθμὸν ὀνομάτων ὑποψηφίων τριπλάσιον τοῦ κατὰ νόμον ἐκλεξίμου ἀριθμοῦ τακτικῶν ἐνοριακῶν ἐπιτρόπων. Μετὰ τὴν ἐκλογὴν συντάσσεται ὑπὸ τῆς ἐφορευτικῆς ἐπιτροπείας κατάλογος περιέχων τὰ ὀνόματα τῶν σχετικῶς πλειοψηφησάντων κατὰ σειρὰν ἐπιτυχίας καὶ ἐπικολλᾶται εἰς τὴν ἐξωθύραν τοῦ ἐνοριακοῦ ναοῦ. Ἐν ἰσοψηφίᾳ γίνεται κλήρωσις μεταξὺ τῶν ἰσοψηφησάντων ὑπὸ τῆς ἐφορευτικῆς ἐπιτροπείας. Ἡ ἐφορευτικὴ ἐπιτροπεία τηρεῖ πρακτικὸν περὶ τῆς ἐκλογῆς, περιλαμβάνον τὸν ἀριθμὸν τῶν ψηφισάντων καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν καὶ τὰς τυχὸν ὑποβληθείσας ἐνστάσεις. Τὰ τῆς ἐκλογῆς ἔγγραφα ἀποστέλλει ὁ προϊστάμενος τῆς ἐφορευτικῆς ἐπιτροπείας ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν πρὸς τὸν ἁρμόδιον εἰρηνοδίκην. Πᾶς δ' ἐκλογεὺς δύναται νὰ ὑποβάλῃ ἔνστασιν κατὰ τοῦ κύρους τῆς ἐκλογῆς ἐντὸς ὀκτὼ ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἐκλογῆς ἐνώπιον τοῦ εἰρηνοδίκου, ὅστις ἐντὸς ὀκτὼ ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ὑποβολῆς τῶν πρακτικῶν ἀποφαίνεται ὁριστικῶς ἐπὶ τοῦ κύρους τῆς ἐκλογῆς, κοινοποιῶν τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ πρὸς τὸν μητροπολίτην. Καὶ τιμωρεῖται μέν, ὡς εἰκός, ἐπὶ παραβάσει καθήκοντος ὁ δι' ὀλιγωρίαν ἢ ἄλλην αἰτίαν μὴ ἐκδίδων ἐντὸς τῆς νομίμου προθεσμίας τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ εἰρηνοδίκης, ἀλλὰ καὶ οὐδὲν δύναται νὰ γένηται ἄνευ ταύτης. Ὁ μητροπολίτης ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν ἀπὸ τῆς κοινοποιήσεως τῆς ἀποφάσεως τοῦ εἰρηνοδίκου προσκαλεῖ ἐγγράφως τοὺς ἐκλεγέντας, ἵνα ἀναλάβωσι τὰ καθήκοντα αὐτῶν. Ἐν περιπτώσει ἀκυρώσεως τῆς ἐκλογῆς προκηρύσσεται παρὰ τοῦ μητροπολίτου ἐντὸς ὀκτὼ ἡμερῶν ἀπὸ τῆς κοινοποιήσεως τῆς ἀποφάσεως τοῦ εἰρηνοδίκου νέα ἐκλογή. Ἡ διάρκεια τῆς ὑπηρεσίας τῶν ἐνοριακῶν ἐπιτρόπων εἶναι τριετής. Αἱ ἐκλογαὶ τῶν ἐνοριακῶν ἐπιτρόπων γίνονται κατ' Ἰανουάριον τοῦ τελευταίου τῆς τριετίας ἔτους. Ὁ ἐνοριακὸς ἐπίτροπος α') ἀποδημήσας ἢ μετοικήσας εἰς ἄλλην κειμένην πόρρω ἐνορίαν, ὥστε νὰ παρακωλύηται ἡ ἄσκησις τῶν καθηκόντων αὐτοῦ, ἐκπίπτει τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ μετὰ γνώμην τῆς οἰκείας ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας καὶ ἀπόφασιν τοῦ μητροπολιτικοῦ συμβουλίου, προσκαλουμένου εἰς ἀντικατάστασιν αὐτοῦ τοῦ πρώτου κατὰ σειρὰν ἀναπληρωτοῦ. β') Διαχειρίζεται ἀξίωμα προαιρετικὸν καὶ ἄμισθον. γ') Ἐπιτρέπεται νὰ παραιτηθῇ ὑποβάλλων ἐγγράφως τὴν παραίτησιν αὐτοῦ, ἥτις ἐπιδίδεται διὰ δικαστικοῦ κλητῆρος τῷ διευθύνοντι τὰς ἐργασίας τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας, ἐπιδοθεῖσα δὲ δὲν ἀνακαλεῖται. δ') Ἀπουσιάσας ἀδικαιολογήτως ἐπὶ τρεῖς συνεχεῖς συνεδρίας κηρύσσεται ἔκπτωτος τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ ὑπὸ τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας, κρινούσης τὸ ἀδικαιολόγητον τῆς ἀπουσίας. Ἡ ὁπωσδήποτε κενωθεῖσα θέσις ἐνοριακοῦ ἐπιτρόπου πληροῦται ἐκ τῶν ἀναπληρωματικῶν κατὰ σειρὰν ἐπιτυχίας, προσκαλουμένων παρὰ τοῦ οἰκείου μητροπολίτου ἐγγράφως. Αἱ ἐνοριακαὶ ἐπιτροπεῖαι τῶν ναῶν τῶν ὑπαγομένων τοῖς μητροπολιτικοῖς συμβουλίοις καθίστανται ὑπὸ τούτων.

Ἐν *Κρήτῃ* ἡ διαχείρισις τῆς ἐνοριακῆς περιουσίας προσήκει ἐνοριακῇ ἐπιτροπείᾳ ἀποτελουμένῃ ἐξ αἱρετῶν μελῶν κατὰ τριετίαν ὑπὸ τῶν ἐνοριτῶν ἐκλεγομένων ὑπὸ τὴν προεδρίαν ἐν μὲν ταῖς πόλεσι Χανίων, Ρεθύμνης, Ἡρακλείου, Νεαπόλεως καὶ Ἱεραπέτρας τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου, ἐν δὲ ταῖς λοιπαῖς ἐνοριακαῖς περιφερείαις ὑπὸ τὴν τοῦ ἐφημερίου· πλειόνων δ' ὄντων αὐτῶν, τὸν πρόεδρον διορίζει ὁ ἐπίσκοπος. Διὰ διατάγματος ὁρίζεται ὅ τε ἀριθμὸς τῶν αἱρετῶν μελῶν ἑκάστης ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας (κατὰ λόγον τῆς ἐκτάσεως καὶ τῆς σπουδαιότητος τῆς ἐνοριακῆς περιφερείας) καὶ τὰ τῆς ἐκλογῆς αὐτῶν ὡς καὶ τὰ προσόντα τῶν τε ἐκλογέων καὶ τῶν ἐκλογίμων. Ἡ ἀνωτέρα δ' ἐποπτεία τῶν ἐνοριακῶν ἐπιτροπειῶν προσήκει τῇ ἁρμοδίᾳ πολιτικῇ ἀρχῇ, ἀσκούσῃ ταύτην ἀπ' εὐθείας μὲν ὡς πρὸς τὰς ἐν ἄρθρῳ 150 τοῦ καταστατικοῦ ἀναφερομένας περιφερείας, ὡς πρὸς τὰς λοιπὰς δὲ διὰ μιᾶς ἢ πλειόνων ἐν ἑκάστῃ ἐπισκοπικῇ περιφερείᾳ ἐπιτροπειῶν, «ἀνωτέρων ἐνοριακῶν ἐπιτροπειῶν» καλουμένων, ἀποτελεῖται δ' ἑκάστη αὐτῶν ἐκ τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου ὡς προέδρου καὶ δύο μελῶν διὰ διατάγματος διοριζομένων. Ἐν τῇ αὐτοκεφάλῳ Ἐκκλησίᾳ ἡ ἐνοριακὴ ἐπιτροπεία προσκαλεῖται εἰς συνεδρίαν παρὰ τοῦ διευθύνοντος τὰς ἐργασίας αὐτῆς, ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος, ἀλλὰ καὶ ὅταν οὗτος κρίνῃ τοῦτο ἀναγκαῖον ἢ αἰτήσωνται τοῦτο ἐγγράφως δύο τῶν μελῶν αὐτῆς. Ἡ ἐνοριακὴ ἐπιτροπεία εἶναι ἐν ἀπαρτίᾳ παρισταμένου τοῦ διευθύνοντος τὰς ἐργασίας αὐτῆς, ὡς καὶ δύο τῶν μελῶν αὐτῆς ἐπὶ πενταμελῶν ἐπιτροπειῶν.

Πᾶσα παράβασις καθήκοντος ἀνατεθειμένου ὑπὸ τοῦ νόμου τοῖς ἐνοριακοῖς ἐπιτρόποις, ἀφορῶσα δ' εἰς τὸν καταρτισμὸν τῶν καταλόγων εἰσφορῶν, τὴν σύνταξιν καὶ τὴν ὑποβολὴν προϋπολογισμοῦ ἢ ἀπολογισμοῦ, τὴν παροχὴν πληροφοριῶν αἰτουμένων παρὰ τῶν προϊσταμένων ἀρχῶν καὶ τὴν εἴσπραξιν παντὸς ἐσόδου τοῦ ναοῦ, τιμωρεῖται ὑπὸ τοῦ ἁρμοδίου πλημμελειοδικείου διὰ χρηματικῆς ποινῆς μέχρι πεντακισχιλίων δραχμῶν. Τὸ ἄρθρον 493 τοῦ ποινικοῦ νομου, καθ' ὃ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ὑπάλληλοι καὶ τὰ μέλη ἄρα τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας τιμωροῦνται διὰ τὰς παραβάσεις τῶν καθηκόντων τῆς ὑπηρεσίας αὐτῶν, καθ' ἃς καὶ οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι διατάξεις, περιέχει γενικὴν διάταξιν ἀφορῶσαν εἰς τὰς παραβάσεις τὰς περιλαμβανομένας οὐ μόνον ἐν κεφαλαίῳ ΚΘ' τοῦ Π. Ν. «αἱ εἰς τὰ προηγούμενα ἄρθρα», ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλοις κεφαλαίοις αὐτοῦ «ἢ εἰς ἄλλα τοῦ παρόντος νόμου μέρη». Τυγχάνει ἄρα ἐφαρμογῆς κατὰ τῶν μελῶν τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας ἐν περιπτώσει ἰδιοποιήσεως περιουσίας τοῦ ἐνοριακοῦ ναοῦ τὸ ἐν κεφ. ΚΓ' ἄρθρ. 394 τοῦ Ποινικοῦ νόμου. Τὰ μέλη τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας, ἅτινα καὶ ἄνευ ὑπεξαιρέσεως ἢ ἀπάτης ἐνεργοῦσιν ἐκ προθέσεως πρὸς βλάβην τοῦ ἐνοριακοῦ ναοῦ, τιμωροῦνται κατὰ τὸ ἄρθρον 439 τοῦ Ποινικοῦ νόμου, ἂν μὲν ἐπορίσθησαν ἴδιον ὄφελος ἀνώτερον τῶν πεντήκοντα δρχ., διὰ φυλακίσεως τοὐλάχιστον ἐτῶν δύο, κατώτερον δὲ διὰ φυλακίσεως ἓξ μηνῶν μέχρι δύο ἐτῶν, ἂν δὲ μηδὲν ἐπορίσθησαν ἴδιον ὄφελος διὰ φυλακίσεως τὸ πολὺ ἓξ μηνῶν, ἐκπίπτουσι δ' ἅμα καὶ τοῦ ἀξιώματος τοῦ ἐνοριακοῦ ἐπιτρόπου. Ἡ πρόθεσις τῆς βλάβης ὀφείλομεν νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἀρκεῖ πρὸς ἀπαρτισμὸν τοῦ ἀδικήματος, χωρὶς νὰ προσαπαιτῆται ὅπως καὶ ἐπέλθῃ ὄντως αὕτη. Οἱ μετὰ τῆς ἐνο-

Digitized by Google

ριακῆς ἐπιτροπείας συμβληθέντες, οἱ παρακινήσαντες τυχὸν αὐτὴν διὰ δώρων ἢ ἄλλως πως εἰς τὴν διάπραξιν τοιαύτης πράξεως τιμωροῦνται ὡς ἠθικοὶ αὐτουργοί.

Ὁ ἐνοριακὸς ναὸς ἐκπροσωπεῖται ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων καὶ πάσης ἄλλης ἀρχῆς διὰ τοῦ διευθύνοντος τὰς ἐργασίας τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας κατὰ τὸ ἄρθρ. 30 § 1, κατὰ δὲ τὴν § 2 ὑπὸ τοῦ λαβόντος τὰς περισσοτέρας ψήφους λαϊκοῦ μέλους τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας, τούτου δὲ κωλυομένου ὑπὸ τοῦ ἀμέσως μετ' αὐτὸν κατὰ σειρὰν ἐπιτυχίας λαϊκοῦ ἐπιτρόπου· ἐν τῇ περιπτώσει δὲ τοῦ ἄρθρου 19 ὑπὸ τοῦ πρώτου κατὰ σειρὰν διορισμοῦ ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου κατασταθέντων λαϊκῶν ἐπιτρόπων.

Ὁ περὶ ἐνοριακῶν ναῶν καὶ ἐφημερίων νόμος τῆς 17 Νοεμβρίου 1923 ὡρίσθη κατ' Ἰούλιον τοῦ 1928 ὅτι τίθεται εἰς ἐφαρμογὴν καὶ εἰς τὰς νέας τοῦ κράτους χώρας (πλὴν τῆς Κρήτης) ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει διὰ διαταγμάτων βαθμηδὸν ἐκδιδομένων ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Θρησκευμάτων, ἰδιαιτέρως δι' ἑκάστην μητροπολιτικὴν περιφέρειαν. Τοιαῦτα διατάγματα ἐξεδόθησαν ἤδη διὰ πάσας σχεδὸν τῶν νέων χωρῶν τὰς μητροπόλεις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Νόμος περὶ ἐνοριακῶν ναῶν ἀπὸ 17 Νοεμβρίου 1923 ἄρθρα 11—28 καὶ 93, νόμος 10 Ἰουλίου 1928 «περὶ ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως τῶν ἐν ταῖς νέαις χώραις τοῦ κράτους μητροπόλεων τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου» ἄρθρα 3 καὶ 4, καὶ Κρητικὸν καταστατικὸν ἀπὸ 20 Δεκεμβρίου 1900 ἄρθρα 150—154.—*Κ. Μ. Ράλλη*, Ἐγχειρίδιον Ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου τεῦχ. α' 1927, σελ. 216—223.

Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

— ἐνοριακὴ *συνέλευσις* [*Ἐκκλησ. Δίκ.*]. Ἡ ἐνοριακὴ συνέλευσις 1) ἀποτελεῖται ἐκ πάντων τῶν ἐκλογέων ἐνοριτῶν· 2) συνέρχεται τῇ πρώτῃ Κυριακῇ τοῦ Μαΐου μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν ἐν τῷ ναῷ, τοῦ διευθύνοντος τὰ τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας ὀφείλοντος νὰ ὑπομνήσῃ ἐγγράφως εἰς τοὺς ἐνορίτας τὴν ἡμέραν τῆς συνελεύσεως· 3) εὑρίσκεται ἐν ἀπαρτίᾳ παρόντων τοὐλάχιστον τοῦ ἑνὸς τρίτου τῶν ἐνοριτῶν· 4) συνέρχεται, μὴ κατορθωθείσης ἀπαρτίας, τῇ ἐπομένῃ Κυριακῇ ἄνευ προσκλήσεως, λογίζεται δ' ἐν ἀπαρτίᾳ παρόντων ὁσωνδήποτε ἐνοριτῶν· 5) δύναται νὰ ἐκλέξῃ ἐκ τῶν ἐνοριτῶν ἐξελεγκτικὴν ἐπιτροπείαν πρὸς ἔλεγχον τῆς διαχειρίσεως τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας.

[Βλ. νόμον περὶ ἐνοριακῶν ναῶν ἀπὸ 17 Νοεμβρίου 1923 ἄρθρον 33 καὶ νόμον ἀριθ. 3615 ἀπὸ 10 Ἰουλίου 1928 περὶ ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως τῶν ἐν ταῖς νέαις χώραις τῆς Ἑλλάδος μητροπόλεων τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου, ἄρθρα 3 καὶ 4.] Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

— ἐνοριακοὶ *ναοὶ* [*Ἐκκλησ.Δίκ.*]. Ἐνοριακοὶ ναοὶ εἰσὶ παρ' ἡμῖν κατὰ τὸν περὶ ἐνοριακῶν ναῶν κλπ. νόμον τῆς 17 Δεκεμβρίου 1923 οἱ ἔχοντες ἐνορίαν. Ὁ ἐνοριακὸς ναὸς 1) ἀποτελεῖ νομικὸν πρόσωπον δημοσίου δικαίου, 2) ἱδρύεται διὰ διατάγματος μετὰ σύμφωνον γνώμην τοῦ οἰκείου μητροπολιτικοῦ συμβουλίου, ἐρειδομένην ἐπὶ αἰτήσεως τοῦ ἡμίσεος τοῦ κατὰ τὸν νόμον ἀπαιτουμένου ἵνα ἀποτελέσωσιν ἐνορίαν ἐλαχίστου ἀριθμοῦ οἰκογενειῶν καὶ ἐπὶ γνωμοδοτήσεως τοῦ οἰκείου δημοτικοῦ ἢ κοινοτικοῦ συμβουλίου. Διὰ τοῦ ἀπὸ 10 Ἰουλίου 1928 ἀριθ. 3615 νόμου ὡρίσθη ἐν ἄρθροις 3 καὶ 4 ὅτι ἐπεκτείνεται ὁ «περὶ ἐνοριακῶν ναῶν καὶ ἐφημερίων» νόμος τῆς 17 Δεκεμβρίου 1923 καὶ εἰς τὰς νέας χώρας πλὴν τῆς Κρήτης, καὶ ὅτι τίθεται εἰς ἐφαρμογὴν ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει διὰ διαταγμάτων βαθμηδὸν ἐκδιδομένων ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας καὶ τῶν Θρησκευμάτων, ἰδιαιτέρως δι' ἑκάστην μητροπολιτικὴν περιφέρειαν. Εἰς πάσας δὲ σχεδὸν τὰς μητροπόλεις τῶν νέων χωρῶν ἐπεξετάθη ὁ περὶ ἐνοριακῶν ναῶν νόμος ἤδη ἐκδοθέντων τῶν σχετικῶν διαταγμάτων. Τῶν ἐνοριακῶν ναῶν πόροι: 1) *Τακτικοὶ* μὲν εἰσίν· α') αἱ ἐκ τῆς κινητῆς καὶ ἀκινήτου περιουσίας αὐτῶν πρόσοδοι· β') τὰ ἐκ τῶν βαπτίσεων, γάμων, κηδειῶν καὶ μνημοσύνων δικαιώματα καὶ τέλη· γ') αἱ ἐκ τοῦ κηροῦ εἰσπράξεις καὶ δ') ἡ ἐτησία εἰσφορὰ τῶν ἐνοριτῶν. 2) *Ἔκτακτοι* δὲ εἰσίν· α') αἱ ἐκ τῶν δίσκων καὶ κυτίων εἰσπράξεις· β') τὰ πρόστιμα καὶ γ') δωρεαί, κληρονομίαι καὶ κληροδοσίαι.

Τὸν ἐφημέριον, ὡς καὶ πάντα ἄλλον κληρικὸν τελευτήσαντα ἄνευ διαθήκης, ὀφείλομεν νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἐλλειπουσῶν τῶν κατὰ τὸν νόμον 2310 συγγενικῶν τάξεων κληρονομεῖ ἀντὶ τοῦ δημοσίου ἡ ἐκκλησία ἐν ᾗ ἦτο κεχειροτονημένος, διότι ὁ εἰρημένος νόμος δὲν ἐσκόπει τὴν κατάργησιν τῆς τοιαύτης διατάξεως. Τὰ ἐν ἀριθ. 1 στοιχ. Β' δικαιώματα: 1) Ὁρίζονται διὰ κανονισμοῦ συνταττομένου παρὰ τοῦ μητροπολιτικοῦ συμβουλίου καὶ ἐκδιδομένου ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου. 2) Ἐπιτρέπεται μὲν νὰ ὁρίζωνται κατὰ τάξεις, ἀλλ' ὁμοιομόρφως ὡς πρὸς πάσας τὰς ἐνορίας ἑκάστης πόλεως ἢ χωρίου. 3) Εἰσπράττονται κατὰ τὰ ἐν τῇ διατιμήσει ὁριζόμενα ποσά· ἀλλ' ὁ εἰσπράττων ἀνώτερον ποσὸν τιμωρεῖται κατὰ τὸ ἄρθρον 461 τοῦ ποινικοῦ νόμου, ἐξομοιούμενος καὶ ὡς πρὸς τὸ τιμωρητὸν τοῦ ἀδικήματος καὶ τὴν ἐπιβολὴν τῆς ποινῆς πρὸς δημόσιον ὑπάλληλον. Εἰς δὲ τὸν εἰσπράξαντα δικαιώματα ἀνώτερα τῶν νενομισμένων ἄνευ ἰδιοτελείας ἐπιβάλλεται ὑπὸ τοῦ μητροπολιτικοῦ συμβουλίου μετὰ προηγουμένην πειθαρχικὴν δίωξιν πρόστιμον μέχρι τοῦ πενταπλασίου τοῦ πέρα τῶν νενομισμένων εἰσπραχθέντος ποσοῦ. 4) Καταβάλλονται διὰ τὴν τέλεσιν τῶν εἰρημένων ἱεροτελεστιῶν: α') κατ' οἶκον μέν, κατὰ τὸ αὐτὸ ποσόν, β') ἐν ἑτέρᾳ δ' ἐνορίᾳ εἰς ἀκέραιον ἑκατέρῳ τῶν ἐνοριακῶν ναῶν. 5) Δὲν καταβάλλονται ὑπὸ τῶν ἀποδεδειγμένως ἀπόρων ἐνοριτῶν, ἀπαλλασσομένων τῆς ὑποχρεώσεως πρὸς καταβολὴν αὐτῶν ὑπὸ τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας, ἐν λίαν δ' ἐπειγούσαις περιπτώσεσιν ἐπιτρέπεται νὰ ἀπαλλαγῶσιν ὑπὸ τοῦ ἐφημερίου. 6) Εἰσπράττονται: α') διὰ διπλοτύπου ἀποδείξεως τοῦ ταμίου τοῦ ναοῦ, β') κατὰ κανονισμὸν συνταττόμενον ὑπὸ τῶν μητροπολιτικῶν συμβουλίων ἢ ἐν ὀλιγωρίᾳ αὐτῶν ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου. Ὡς πρὸς τὴν ἐτησίαν εἰσφορὰν τῶν ἐνοριτῶν ἐν ταῖς πλείονας τῶν 20.000 κατοίκους ἐχούσαις πόλεσιν ἡ ἐνοριακὴ ἐπιτροπεία κατατάσσει τοὺς ἐνορίτας εἰς πέντε κατηγορίας, ἐπὶ τοῦ τελευταίου ὁριστικοῦ φορολογικοῦ καταλόγου τοῦ συνθετικοῦ φόρου τῆς συνολικῆς καθαρᾶς προσόδου ἐρειδομένη.

Ἐν δὲ ταῖς ἐλάσσονας τῶν 20.000 κατοίκους ἐχούσαις πόλεσι καὶ τοῖς χωρίοις οἱ ἐνορῖται κατατάσσονται ὑπὸ τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας κατὰ λόγον τῆς περιουσίας αὐτῶν εἰς τρεῖς τάξεις. Οἱ ἀποδεδειγμένως ἄποροι ἀπαλλάσσονται πάσης εἰσφορᾶς. Ὁ κατάλογος τῆς κατατάξεως τῶν ἐνοριτῶν ἐκτίθεται ἐν τῷ ἐνοριακῷ ναῷ ἐπὶ δεκαπέντε ἡμέρας, καθ' ἃς πᾶς ἐνορίτης δύναται νὰ ὑποβάλῃ τῇ ἐνοριακῇ ἐπιτροπείᾳ ἔνστασιν περὶ ἐγγραφῆς παραλειφθέντος ἢ τροποποιήσεως ἐσφαλμένης ἐγγραφῆς. Λήξάσης δὲ τῆς εἰρημένης προθεσμίας, ὁ διευθύνων τὰ τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας διαβιβάζει εἰς διπλοῦν τὸν κατάλογον μετὰ τῶν ἐνστάσεων τῷ μητροπολίτῃ, ὅστις ὑποβάλλει ἐντὸς δέκα ἡμερῶν αὐτὸν μετὰ τῶν ἐνστάσεων τῷ μητροπολιτικῷ συμβουλίῳ, ὅπερ ἢ ἐγκρίνει τὸν κατάλογον τὸν συνταχθέντα ὑπὸ τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας ἤ, ἐν περιπτώσει διαφωνίας πρὸς αὐτήν, παραπέμπει αὐτὸν μετὰ τῶν ἐνστάσεων καὶ τῶν ἐπ' αὐτῶν καὶ τοῦ καταλόγου παρατηρήσεων τῷ εἰρηνοδίκῃ. Οὗτος ἀποφαίνεται ὁριστικῶς ἐντὸς δεκαπέντε ἡμερῶν ἀπὸ τῆς παραλαβῆς τῶν ἐγγράφων καὶ κοινοποιεῖ τὴν ἐκδοθησομένην ἀπόφασιν αὐτοῦ τῷ τε μητροπολιτικῷ συμβουλίῳ καὶ τῇ ἐνοριακῇ ἐπιτροπείᾳ. Οἱ κατάλογοι τῶν ἐτησίων εἰσφορῶν τῶν ἐνοριτῶν συντάσσονται κατ' Ἰανουάριον, ἰσχύουσι δ' ἐπὶ τριετίαν. Πᾶν ἔσοδον τοῦ ναοῦ εἰσπράττει ὁ ταμίας ἐπὶ διπλοτύπῳ ἀποδείξει. Τὰς εἰσπράξεις δύναται νὰ ποιῆται καὶ εἰδικὸς εἰσπράκτωρ, καθιστάμενος ἐπὶ ἀντιμισθίᾳ ἢ ποσοστοῖς ἐπὶ τῶν εἰσπραττομένων τῇ προτάσει τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας καὶ ἐγκρίσει τοῦ μητροπολιτικοῦ συμβουλίου, ὅτε τὰς ἀποδείξεις προσυπογράφει ὁ ταμίας. Πλείονες ἐνοριακαὶ ἐπιτροπεῖαι δύνανται νὰ προτείνωσι τὸν διορισμὸν κοινοῦ εἰδικοῦ εἰσπράκτορος. Αἱ εἰσφοραὶ καταβάλλονται κατὰ τοὺς δύο πρώτους μῆνας τοῦ ἡμερολογιακοῦ ἔτους. Τὸ μητροπολιτικὸν συμβούλιον δύναται νὰ ὁρίσῃ δι' ὡρισμένην περιφέρειαν ἄλλον χρόνον εἰσπράξεως ἢ καὶ τὴν εἰς πλείονας δόσεις εἴσπραξιν. Πᾶσα καθυστέρησις πληρωμῆς πέραν τῶν νομίμων προθεσμιῶν ἐπάγεται καταβολὴν προσθέτου τέλους, ἴσου πρὸς τὰ 30% τοῦ ἀρχικῶς ὀφειλομένου.

Ὁ ἐντεταλμένος τὴν εἴσπραξιν ἐσόδων τοῦ ναοῦ ἔχει οἷα καὶ ὁ δημόσιος εἰσπράκτωρ δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις. Πᾶν καθυστερούμενον ἔσοδον τοῦ ναοῦ, προερχόμενον ἐκ τῶν πόρων τοῦ ναοῦ ἐν τῷ ἄρθρῳ 34 § 2, 4, 6 εἰσπράττεται κατὰ τὰς διατάξεις τῶν νόμων περὶ εἰσπράξεως τῶν δημοσίων ἐσόδων. Ἀλλ' ἡ κατ' αὐτὰς ἀναγκαστικὴ ἐκτέλεσις γίνεται ὑπὸ τῶν εἰδικῶν εἰσπρακτόρων τοῦ ναοῦ μετ' εἰδικὴν ἑκάστοτε ἐντολὴν τοῦ ἁρμοδίου ἐπαρχιακοῦ ταμείου. Εἰς τὴν καταβολὴν τῆς ἐτησίας εἰσφορᾶς ὑποχρεοῦνται: 1) οἱ ἔγγαμοι, 2) οἱ ἄγαμοι ἀρχηγοὶ οἰκογενειῶν, 3) οἱ ἐνήλικες ἄγαμοι οἱ διαβιοῦντες μόνοι, ἀποζῶντες δ' ἐκ τῆς ἰδίας περιουσίας ἢ ἐργασίας, καὶ 4) οἱ ἐν χηρείᾳ τελοῦντες ἄνδρες καὶ γυναῖκες. Οἱ πόροι τῶν ἐνοριακῶν ναῶν, τακτικοί τε καὶ ἔκτακτοι, διατίθενται: 1) Διὰ τὴν μισθοδοσίαν α) τῶν ἐφημερίων ὁριζομένην ὑπὸ τῶν μητροπολιτικῶν συμβουλίων κατὰ λόγον τῆς προσόδου τοῦ ναοῦ καὶ τῆς εἰσφορᾶς τῶν κοινοτήτων εἰς χρῆμα ἢ εἶδος, β) τῶν ἱεροκηρύκων, τῶν ἱεροδιακόνων, ψαλτῶν, νεωκόρων καὶ τοῦ ἐπικουρικοῦ ἐκτάκτου προσωπικοῦ τοῦ ναοῦ. 2) Διὰ τὴν συντήρησιν καὶ τὰς ἄλλας ἀνάγκας τοῦ ναοῦ. 3) Δι' εἰσφορὰν ὑπὲρ τῶν ἐπισκοπικῶν γραφείων, καὶ 4) Διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Γενικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου. Ἀλλ' αἱ δωρεαί, αἱ κληρονομίαι καὶ αἱ κληροδοσίαι διατίθενται κατὰ τὴν βούλησιν τοῦ δωρητοῦ ἢ τοῦ διαθέτου. Λήξαντος τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους, τὸ τυχὸν ἀπομένον ἀπόθεμα κατατίθεται ἐντόκως παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ.

Ὁ ταμίας τοῦ ἐνοριακοῦ ναοῦ ἐκλέγεται ὑπὸ τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας ἐκ τῶν λαϊκῶν μελῶν αὐτῆς. Ὁ ταμίας ποιεῖται πᾶσαν πληρωμὴν δαπάνης τοῦ ναοῦ, ἐρειδόμενος ἐπὶ παρὰ τοῦ διευθύνοντος τὰ τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας ὑπογεγραμμένης χρηματικῆς ἐντολῆς, ᾗ προσαρτῶνται πάντα τὰ δικαιολογητικὰ τῆς δαπάνης ἔγγραφα. Καὶ εὐθύνεται ὁ μὲν ὑπογράφων τὴν ἐντολὴν τῆς πληρωμῆς διὰ τὴν νομιμότητα τῆς διατασσομένης πληρωμῆς, ὁ δὲ ἐνεργήσας αὐτὴν ταμίας διά τε τὴν νομιμότητα καὶ τὸ ἀκριβὲς τῆς πληρωμῆς, ἐφαρμοζομένων κατ' ἀναλογίαν τῶν διατάξεων τοῦ νόμου περὶ δημοσίου λογιστικοῦ. Δύναται δ' ὁ ταμίας ν' ἀρνηθῇ τὴν πληρωμὴν δαπάνης διατασσομένης παρὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου ἢ ἐν περιπτώσει μὴ ἐπισυνάψεως τῇ ἐντολῇ δικαιολογητικῶν. Τὸ οἰκονομικὸν ἔτος τῆς διαχειρίσεως ἄρχεται τῇ 1 Ἀπριλίου, λήγει δὲ τῇ 31 Μαρτίου τοῦ ἑπομένου ἡμερολογιακοῦ ἔτους. Ἡ δὲ χρῆσις, ἀρχομένη ἀφ' ἧς καὶ τὸ οἰκονομικὸν ἔτος, παρατείνεται μέχρι λήγοντος τοῦ Ἀπριλίου τοῦ ἑπομένου οἰκονομικοῦ ἔτους.

Περὶ τῶν χρῃζουσῶν ἐγκρίσεως πράξεων.—1) Ἐγκρίσεως μητροπολιτικοῦ συμβουλίου χρῄζουσιν: Α') Ὁ ὑπὸ τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας συνταχθεὶς ἐτήσιος προϋπολογισμὸς καὶ ἀπολογισμὸς τοῦ ἐνοριακοῦ ναοῦ. Ἐπὶ τοῦ ἀπολογισμοῦ ἀποφαίνεται ἐντὸς τριμήνου ἀπὸ τῆς ὑποβολῆς αὐτοῦ τὸ μητροπολιτικὸν συμβούλιον, οὗ ἡ ἀπόφασις, καταλογιστικὴ οὖσα, δύναται ὑπὸ τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας νὰ ἐκκληθῇ ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς κοινοποιήσεως αὐτῆς ἐνώπιον τοῦ ἐλεγκτικοῦ συνεδρίου. Β') Τὰ πρακτικὰ τῆς δημοπρασίας ἐκτελέσεως ἔργων καὶ ἐκμισθώσεως ἀκινήτων τοῦ ναοῦ. Γ') Αἱ ἀποφάσεις τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας αἱ ἀφορῶσαι: α') εἰς δαπάνην ἀνωτέραν τῶν πεντακισχιλίων δραχμῶν, μὴ ἀναγραφομένην δ' ἐν τῷ προϋπολογισμῷ, ὡς καὶ εἰς πρᾶξιν ἧς τὸ ἀντίτιμον εἶναι ἀνώτερον τοῦ εἰρημένου ποσοῦ· β') εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ ναοῦ ἀγορὰν καὶ πώλησιν κινητῶν καὶ ἀκινήτων· γ') εἰς τὴν σύστασιν πραγματικοῦ δικαιώματος ἐπὶ ἀκινήτου τοῦ ναοῦ, τῆς συστάσεως ἐμφυτεύσεως ἢ ἐπιφανείας γινομένης διὰ δημοπρασίας· δ') εἰς συνομολόγησιν δανείου· ε') εἰς δωρεὰς ὑπερβαινούσας τὸ ποσὸν τῶν 2% τῶν ἐτησίων ἐσόδων τοῦ ναοῦ· στ') εἰς ἀνέγερσιν ναοῦ ἢ ἐπισκευήν, διακόσμησιν καὶ συντήρησιν τοῦ ὑπάρχοντος· ζ') εἰς ἀσφάλειαν τοῦ ναοῦ καὶ τῶν ἀκινήτων αὐτοῦ· η') εἰς ἔγερσιν ἀγωγῆς προσωπικῆς ἢ πραγματικῆς ἢ μικτῆς, ἐνδίκου μέσου ἄσκησιν ἢ παραίτησιν, κατάργησιν δίκης, συμβιβασμὸν ἐξώδικον ἢ δικαστικόν. Δὲν ἀπαιτεῖται ὅμως ἔγκρισις ὡς πρὸς τὰ συντηρητικὰ ἢ προσωρινὰ μέτρα· θ') εἰς διορισμὸν πληρεξουσίου. Ἐν ἐπειγούσαις περιπτώσεσι δύναται ἡ ἐνοριακὴ ἐπιτροπεία ν' ἀποφασίσῃ καὶ τὴν ἄμεσον ἐκτέλεσιν ὑπὸ ἰδίαν εὐθύνην, αἰτουμένη ἐκ τῶν ὑστέρων τὴν ἔγκρισιν τοῦ μητροπολιτικοῦ συμβουλίου, ἐπὶ τῶν ἀποφάσεων αὐτῆς τῶν ἀφορωσῶν: α') εἰς ἀνέγερσιν ναοῦ ἢ ἐπισκευήν, διακόσμησιν καὶ συντήρησιν τοῦ ὑπάρχοντος· β) εἰς πᾶσαν δαπάνην ἐκκλησιαστικῆς τελετῆς· καὶ γ') εἰς ἐκμίσθωσιν κινητῶν καὶ ἀκινήτων τοῦ ναοῦ.

2) Ἐγκρίσεως τοῦ τε μητροπολιτικοῦ συμβουλίου καὶ τοῦ ὑπουργείου Θρησκευμάτων χρῄζουσιν αἱ ἀποφάσεις τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας αἱ ἀφορῶσαι εἰς ἀνωτέραν τῶν πεντακισχιλίων δραχμῶν δωρεὰν καὶ δάνειον.

3) Ἐγκρίσεως τοῦ ὑπουργείου τῶν Θρησκευμάτων μετὰ γνώμην τοῦ μητροπολιτικοῦ συμβουλίου χρῄζουσιν αἱ ἀποφάσεις τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας αἱ ἀφορῶσαι: Α') εἰς δωρεὰν ἀκινήτων, ἢ κατὰ δωρεὰν σύστασιν πραγματικοῦ ἐπὶ ἀκινήτου δικαιώματος, ἢ παραίτησιν ἀπὸ ὑφισταμένου τοιούτου, καὶ Β') εἰς ἀποδοχὴν ἢ ἀποποίησιν δωρεᾶς ὑπὸ ὅρον, κληρονομίας καὶ κληροδοσίας. Τὴν διὰ τὴν μὴ τήρησιν τῶν μνημονευθεισῶν διατυπώσεων ἀκυρότητα δύναται νὰ ἐπικαλεσθῇ μόνον ὁ ἐνοριακὸς ναός.

Ὡς πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν ἔργων τῶν ἐνοριακῶν ναῶν ἰσχύουσι τὰ ἑξῆς: πρὸς ἀνέγερσιν, μετασκευὴν ἢ ἐπισκευὴν ναῶν, παρεκκλησίων, ἐκκλησιαστικῶν καὶ μὴ κτιρίων καὶ ἔργων ἀνηκόντων ναοῖς ἢ ἐκκλησιαστικοῖς καθόλου ἱδρύμασιν, ἀπαιτεῖται ἀναγραφὴ τῆς δαπάνης ἐν τῷ προϋπολογισμῷ, εἰδικὴ πρᾶξις τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας, γνωμοδότησις τοῦ μητροπολιτικοῦ συμβουλίου περὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ ἔργου, θεώρησις τῆς μελέτης παρὰ τῆς ἁρμοδίας τεχνικῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου τῶν Θρησκευμάτων καὶ ἔγκρισις τοῦ ὑπουργείου τούτου. Ἡ μελέτη, ἡ ἐκτέλεσις καὶ ἡ παραλαβὴ ἔργων ὑπερβαινόντων τὰς πεντακισχιλίας δραχμὰς γίνεται κατὰ τὰς περὶ δημοσίων κτιρίων τῆς ἁρμοδιότητος τοῦ ὑπουργείου τῶν Θρησκευμάτων διατάξεις. Ὁ ὑπουργὸς τῶν Θρησκευμάτων δύναται νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἐκτέλεσιν ἔργου, οὗτινος ἡ συνολικὴ πρὸς περάτωσιν δαπάνη δὲν εἶναι ἀνωτέρα τῶν πεντακισχιλίων δραχμῶν, διὰ προχείρου διαγωνισμοῦ ἢ καὶ ἄνευ τοιούτου δι' ἰδιαιτέρας συμφωνίας, εἴτε καὶ δι' αὐτεπιστασίας. Ὡσαύτως ἐὰν ἀποτύχῃ δὶς ἡ δημοπρασία ἔργου μείζονος ἀξίας. Ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ ὁλικὴ δαπάνη δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τὸ ἐν τῷ προϋπολογισμῷ ἀναγραφὲν ποσόν. Ἔργα καλλιτεχνικά, ἤτοι κατασκευὴ καὶ ἐπισκευὴ τέμπλων, ἄμβωνος, ἐπισκοπικῶν ἑδρῶν, διακόσμησις ναῶν, γραφὴ εἰκόνων κλπ. δύνανται νὰ ἐκτελῶνται ἄνευ δημοπρασίας. Ἐὰν δ' ἡ ἀξία καλλιτεχνικῆς ἐργα-

Digitized by Google

σίας εἶναι ἀνωτέρα τῶν πεντακισχιλίων δραχμῶν, προσαπαιτεῖται καὶ προτέρα ἔγκρισις τῶν σχεδίων καὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ ὑπὸ ἐπιτροπείας καλλιτεχνῶν. Οἱ μνημονευθέντες περιορισμοὶ ἰσχύουσι καὶ ὁσάκις ἡ δαπάνη καταβάλλεται παρ' ἰδιωτῶν.

Τὸ μητροπολιτικὸν συμβούλιον ἀκυροῖ πᾶσαν πρᾶξιν τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας, ἣν θὰ ἔκρινεν οὐχὶ σκόπιμον, ἢ ἀντικειμένην τῷ νόμῳ, ὅτε κρίνει καὶ κατ' ἀκολουθίαν προσφυγῆς τρίτου. Ἡ τὴν πρᾶξιν ἀκυροῦσα ἀπόφασις ἐκδίδεται ἀπὸ τῆς ὑποβολῆς ἐντὸς προθεσμίας μηνός, μεθ' ἧς τὴν πάροδον ἀπράκτου ἡ πρᾶξις ἐκτελεῖται. Κατὰ τῶν ἀκυρωτικῶν ἀποφάσεων τοῦ μητροπολιτικοῦ συμβουλίου διὰ λόγους νομιμότητος ἐπιτρέπεται προσφυγὴ ἐνώπιον τοῦ ὑπουργείου τῶν Θρησκευμάτων ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς κοινοποιήσεως τῆς τοῦ μητροπολιτικοῦ συμβουλίου ἀποφάσεως. Ἡ ἀθέτησις τῶν ὅρων τῶν ὑπὲρ τῶν ἐνοριακῶν ναῶν διατασσομένων ὡς τηρητέων ἐν ταῖς δικαιοπραξίαις ἐπάγεται τὴν ἀκύρωσιν αὐτῶν, ἣν νὰ ἐπικαλεσθῶσι δύνανται μόνον οἱ ἐνοριακοὶ ναοί. Ἀκυρωθεισῶν δὲ τῶν δικαιοπραξιῶν, οὐδεμία χωρεῖ ἀγωγὴ περὶ ἀποζημιώσεως κατὰ τῶν ἐνοριακῶν ναῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ὁ περὶ ἐνοριακῶν ναῶν νόμος ἐκτὸς τῆς Κρήτης, ἐν μέρει δὲ καὶ τῆς Ἑπτανήσου, δὲν ἰσχύει καὶ ὡς πρός τινας ναοὺς διεπομένους ὑπὸ εἰδικῶν κανονισμῶν. Νόμος περὶ ἐνοριακῶν ναῶν κτλ. ἀπὸ 17 Δεκεμβρίου 1923 ἄρθρα 3. 34—46, 51, 53, 54, 55, 57, 58, 59, 60, 63, 64, 94.—*Κ. Μ. Ράλλη*, Ἐγχειρίδιον Ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου, τεῦχος Α΄ 1927, σελ. 215 καὶ 224—235.

Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

ἐνόριος, —*α*, —*ον*· ὁ ἐντὸς τῶν ὁρίων: «ἐνόριοι θεοὶ» ἐντόπιοι, ἐπιχώριοι· || *ἐνορία* (ἡ)· ἐνορία χώρα, —περιοχὴ ὑπὸ τὴν πνευματικὴν δικαιοδοσίαν ἐπισκόπου ἢ ἐφημερίου (μεσαιων.)· ἐντεῦθεν τὸ νεώτερον *ἐνορία* (βλ. λ.).

ἐνορίτης (ὁ), θηλ. *ἐνορίτισσα*· ὁ τῆς ἐνορίας, ὁ ἀνήκων εἰς μίαν ἐκκλησιαστικὴν ἐνορίαν: «οἱ ἐνορῖται τῆς Μητροπόλεως, —τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου».

ἔνορκος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐν ὅρκῳ, ὁ δι' ὅρκου δεσμευμένος, ὁ μεθ' ὅρκου λαμβάνων ὑπόστασιν: «ἔνορκος ὑπόσχεσις, — δήλωσις, — κατάθεσις, — μαρτυρία»· || *ἔνορκος* (ὁ)· ἀντὶ *ἔνορκος δικαστής*: «τὸ δικαστήριον τῶν ἐνόρκων» ἢ «οἱ ἔνορκοι»· οἱ ἐκ τῶν ἰδιωτῶν κληρούμενοι δικασταὶ δι' ὡρισμένην χρονικὴν περίοδον, οἱ ὁποῖοι ἀποφαίνονται ἐν κακουργιοδικείῳ περὶ τῆς ἐνοχῆς ἢ ἀθῳότητος τοῦ κατηγορουμένου.

—[ΠΟΙΝ. ΔΙΚΟΝ.] Καλοῦνται *ἔνορκοι* πολῖται (ἀπολαύοντες τουτέστι τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων) ὡρισμένα ὑπὸ τοῦ νόμου ἔχοντες προσόντα, οἵτινες, συγκροτοῦντες καθ' ὃν τρόπον ὁ νόμος ὁρίζει, τὸ δικαστήριον τῶν ἐνόρκων καὶ δίδοντες τὸν νενομισμένον περὶ εὐσυνειδήτου ἐκπληρώσεως τῶν καθηκόντων των ὅρκου (ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα *ἔνορκος*) ἀπαρτίζουσι μετὰ τοῦ δικαστηρίου τῶν *συνέδρων* τὸ *δικαστήριον τῶν κακουργιοδικῶν*, ὅπερ δικάζει τὰ κακουργήματα καί τινα πλημμελήματα.

Περὶ τῆς ἱστορικῆς καταγωγῆς τοῦ θεσμοῦ τῶν ἐνόρκων διάφοροι ἀνεπτύχθησαν γνῶμαι. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἐν ταῖς ἀρχαίαις Ἀθήναις πολῖται ἀπετέλουν διὰ κληρώσεως τὴν *Ἡλιαίαν* καὶ τὸν *Ἄρειον Πάγον*, ἡ πρώτη ὅμως ἐμφάνισις ἐνόρκων, ὑπὸ τὴν σημερινὴν περίπου μορφὴν αὐτῶν, σημειοῦται εἰς τὰς Quaestiones Perpetuas τῶν Ρωμαίων, αἵτινες, συγκροτούμεναι ἐκ πολιτῶν λαμβανομένων διὰ κληρώσεως ἐκ καταλόγου συντασσομένου ὑπὸ τοῦ πραίτωρος κατ' ἔτος, ἀπήρτιζον δικαστήριον, δικάζον, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν δικαστοῦ, τοῦ Quaesitor, ἐν ἀρχῇ μὲν τὰς ἰδιωτικὰς διαφοράς, ἀπὸ δὲ τοῦ Ζ΄ π. Χ. αἰῶνος καὶ τὰς ἀξιοποίνους πράξεις. Ἀπὸ τῆς καταργήσεως τῶν Quaestionum ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ (284 μ. Χ.), ὁ θεσμὸς τῶν ἐνόρκων ἐξαφανίζεται, ἀναφαίνεται δ' εἶτα τὸ πρῶτον ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ τὸν ΙΔ΄ μ. Χ. αἰῶνα· ἀναπτυχθεὶς δὲ καὶ ἐν ἀκμῇ ἀχθεὶς αὐτόθι, μετεφυτεύθη ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως εἰς Γαλλίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς πάντα σχεδὸν τὰ πεπολιτισμένα κράτη. Σήμερον ἔνορκοι δικάζουσι τὰ κακουργήματα εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, ἐξαιρέσει τῆς Ὁλλανδίας καὶ τῆς Τουρκίας, ἐν Ἀμερικῇ δέ, ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις καὶ τῇ Βραζιλίᾳ. Παρ' ἡμῖν εἰσήχθη τὸ σύστημα τῶν ἐνόρκων τὸ πρῶτον διὰ ψηφίσματος τῆς ἐν Τροιζῆνι Ἐθνοσυνελεύσεως, καὶ εἶτα διὰ τοῦ βασιλικοῦ διατάγματος τῆς 21 Ἰανουαρίου 1834 «Περὶ ὀργανισμοῦ τῶν δικαστηρίων» καὶ τῆς Ποινικῆς δικονομίας τῆς 10 Μαρτίου 1834. Αἱ σχετικαὶ ὅμως τῶν νόμων τούτων διατάξεις κατηργήθησαν, καὶ τὰ τῆς καταρτίσεως τοῦ καταλόγου τῶν ἐνόρκων καὶ τῆς συγκροτήσεως τοῦ δικαστηρίου αὐτῶν, ἡ διατήρησις τοῦ ὁποίου καὶ συνταγματικῶς ἠσφαλίσθη (ἄρθρ. 100 τοῦ Συντάγματος τῆς 3 Ἰουνίου 1927), ρυθμίζει νῦν ὁ νόμος ΒΚΗ΄ τῆς 20 Ἰουλίου 1892 «Περὶ δικαστηρίου κακουργιοδικῶν», ὡς ἐτροποποιήθη καὶ συνεπληρώθη διὰ τῶν νόμων ΒΡΒ΄ τῆς 17 Δεκεμβρίου 1892, 973 τῆς 24 Ὀκτωβρίου 1917, 2483 τῆς 5 Σεπτεμβρίου 1920 καὶ τῶν νομοθετικῶν διαταγμάτων τῆς 6 Ἰουνίου 1923 καὶ τῆς 5 Νοεμβρίου 1926.

Προσόντα ἐνόρκου. Κατὰ τὰς διατάξεις ταύτας, ἱκανοὶ πρὸς ἐκπλήρωσιν καθηκόντων ἐνόρκου εἶναι οἱ ὑπερβάντες τὸ 25 ἔτος τῆς ἡλικίας πολῖται Ἕλληνες, κατοικοῦντες καὶ διαμένοντες μονίμως ἐν τῇ ἕδρᾳ τοῦ κακουργιοδικείου καὶ ἀνήκοντες εἰς μίαν τῶν ἑξῆς κατηγοριῶν: 1) Οἱ διατελέσαντες ὑπουργοί, βουλευταὶ ἢ πρέσβεις. 2) Οἱ καθηγηταὶ πανεπιστημίου, πολυτεχνείου, γυμνασίων καὶ οἱ διδάσκαλοι ἑλληνικῶν σχολείων. 3) Οἱ διπλωματοῦχοι σχολῆς τινος τῶν ἑλληνικῶν ἢ ξένων δημοσίων πανεπιστημίων ἢ πολυτεχνείων. 4) Οἱ συμβολαιογράφοι. 5) Οἱ φαρμακοποιοί. 6) Οἱ ἔχοντες ἀπολυτήριον γυμνασίου καὶ ἀσκοῦντες ἐπιτήδευμά τι ἐκ τῶν ὑποκειμένων εἰς φορολογίαν, ἤ, εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, ἔχοντες ἀκίνητον περιουσίαν δραχμῶν 10.000 ἢ ἐτησίαν πρόσοδον 1.500. 7) Οἱ διατελέσαντες πολιτικοὶ ὑπάλληλοι ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ τοῦ ὑπουργικοῦ γραμματέως καὶ ἄνω. 8) Οἱ ἐν ἀποστρατείᾳ ἀξιωματικοὶ τοῦ στρατοῦ τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ τοῦ λοχαγοῦ καὶ ἄνω. 9) Οἱ γινώσκοντες γραφὴν καὶ ἀνάγνωσιν καὶ ἀσκοῦντες ἐπιτήδευμα ὑποβαλλόμενον εἰς ἐτήσιον φόρον δραχμῶν 60 ἢ ἔχοντες ἀκίνητον περιουσίαν, ὑποκειμένην εἰς ἐτήσιον φόρον ἄνω τῶν δραχμῶν 100 ἢ ἀξίας δραχμῶν 15.000 ἢ ἔχοντες ἐτησίαν πρόσοδον δραχμῶν 3.000. 10 Οἱ δικηγόροι. 11) Ἐν δὲ ταῖς γενικαῖς διοικήσεσι Μακεδονίας, Ἠπείρου, Κρήτης καὶ νήσων Αἰγαίου πελάγους καὶ οἱ ἔχοντες ἀπολυτήριον ἑλληνικοῦ σχολείου ἢ τῶν ἀντιστοίχων κοινοτικῶν ἐν Τουρκίᾳ σχολείων καὶ οἱ διατελέσαντες ὑπάλληλοι τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, κάτοχοι δὲ τῆς ἑλληνικῆς (ἄρθρ. 4 νόμ. 94 τῆς 7 Δεκεμβρίου 1913). Ἐκτὸς τῶν θετικῶν τούτων προσόντων, δέον, ἵνα δύναταί τις νὰ ἐκπληρώσῃ καθήκοντα ἐνόρκου, νὰ ἔχῃ καὶ τὰ ἑξῆς ἀρνητικὰ προσόντα: 1) Νὰ μὴ ἔχῃ καταδικασθῇ: α΄) ἐπὶ κακουργήματι· β΄) ἐπὶ πλημμελήματι εἰς φυλάκισιν ἀνωτέραν τῶν δύο ἐτῶν ἢ ἐπὶ πλημμελήματι ἐκ τῶν ἐν ἄρθρῳ 22 τοῦ ποινικοῦ νόμου ἀναφερομένων (κλοπῇ, ὑπεξαιρέσει, ἀπάτῃ, πλαστογραφίᾳ, ψευδορκίᾳ, ψευδεῖ καταμηνύσει, συκοφαντίᾳ, προσβολῇ κατὰ τῶν ἠθῶν) εἰς οἱανδήποτε ποινήν· γ΄) ἐπὶ δωροδοκίᾳ, ἐκβιάσει καὶ καταπιέσει εἰς οἱανδήποτε ἐπίσης ποινήν· οἱ οὕτω καταδικασθέντες εἶναι ἰσοβίως ἀνίκανοι πρὸς ἐκπλήρωσιν καθηκόντων ἐνόρκου. 2) Νὰ μὴ κατεδικάσθη ὡς δημόσιος ὑπάλληλος ἐφ' οἱῳδήποτι ἀδικήματι συνεπαγομένῳ τὰς ἐν ἄρθρῳ 24 ποινικοῦ νόμου ἐκπτώσεις καὶ ἀνικανότητας, ἀλλὰ μόνον ἐπὶ τὸν διὰ τῆς ἀποφάσεως ὁρισθέντα χρόνον διαρκείας αὐτῶν. 3) Νὰ μὴ ἔχῃ παραπεμφθῇ διὰ βουλεύματος εἰς δίκην ἐπί τινι τῶν ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθ. 1 ἀδικημάτων, ἐφ' ὅσον ὅμως εἶναι ἐκκρεμὴς ἡ κατ' αὐτοῦ κατηγορία. 4) Νὰ μὴ ἔχῃ στερηθῇ τῆς ἐλευθέρας διαχειρίσεως τῆς περιουσίας του (οἷος καὶ ὁ πτωχεύσας), ἐφ' ὅσον δὲν ἀνακτᾷ κατὰ νόμον ταύτην. 5) Νὰ μὴ πάσχῃ διανοητικῶς καὶ νὰ μὴ στερῆται τῆς ὁράσεως καὶ τῆς ἀκοῆς, ἐφ' ὅσον διαρκοῦσιν αἱ ἀσθένειαι αὗται. Οἱ μὴ ἀνήκοντες εἴς τινα τῶν ἀνωτέρω 1—11 κατηγοριῶν δὲν δύνανται νὰ ὦσιν ἔνορκοι· ὡς ἐκ περισσοῦ ὅμως ὁ νόμος (ἄρθρ. 15 νόμου ΒΚΗ΄) θεωρεῖ ρητῶς ὡς ἀνικάνους νὰ εἶναι ἔνορκοι: α΄) τοὺς ὑπουργούς, βουλευτὰς καὶ πρέσβεις· β΄) τοὺς γενικοὺς γραμματεῖς, τοὺς τμηματάρχας, τοὺς νομάρχας, τοὺς προξένους· γ΄) τοὺς δημάρχους καὶ τοὺς ἀστυνόμους· δ΄) τοὺς ἰσοβίους δικαστάς, τοὺς εἰσαγγελεῖς καὶ ἀντεισαγγελεῖς· ε΄) τὸν δικαστικὸν σύμβουλον καὶ τοὺς νομικοὺς συμβούλους· στ΄) τοὺς εἰρηνοδίκας, τοὺς εἰδικοὺς πταισματοδίκας, τοὺς εἰδικοὺς δημοσίους κατηγόρους, τοὺς εἰδικοὺς ὑποθηκοφύλακας καὶ τοὺς δικαστικοὺς γραμματεῖς· ζ΄) τοὺς ἐν ἐνεργείᾳ, διαθεσιμότητι ἢ ἀργίᾳ ἀξιωματικοὺς τοῦ κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν στρατοῦ· η΄) τοὺς τελωνειακούς, ταμιακοὺς καὶ ἐφοριακοὺς ὑπαλλήλους· θ΄) τοὺς δημοδιδασκάλους. Περιττὴ δ' εἶναι ἡ ἀπαρίθμησις αὕτη, διότι πάντες οἱ ἀνωτέρω, πλὴν τῶν ὑπουργῶν καὶ βουλευτῶν, ὡς δημόσιοι ὑπάλληλοι ἢ ἀξιωματικοὶ ἐν ἐνεργείᾳ, δὲν ἔχουσι τὰ προσόντα τοῦ ἐνόρκου, ἀφοῦ ταῦτα ἔχουσι μόνον οἱ πρώην πολιτικοὶ ὑπάλληλοι καὶ οἱ ἐν ἀποστρατείᾳ ἀξιωματικοί, ἐκ δὲ τῶν ἐν ἐνεργείᾳ δημοσίων ὑπαλλήλων μόνον οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθ. 2, 4 καὶ 10 κατηγορίας, καὶ τέλος οἱ διατελέσαντες, οὐχὶ δ' οἱ διατελοῦντες ὑπουργοὶ ἢ βουλευταί· δι' ὃ καὶ αἱ ἀνωτέρω ἀνικανότητες εἶναι πρόσκαιροι, οἱ δ' ἔχοντες μίαν τῶν ἀνωτέρω δημοσίων ἰδιοτήτων, ἅμα ἀποβάλωσι ταύτην, δύνανται νὰ ὦσιν ἔνορκοι. Τέλος δὲν δύνανται ἰσοβίως νὰ ὦσιν ἔνορκοι οἱ ἱερωμένοι καὶ οἱ μοναχοὶ (ἄρθρ. 15 ἐδ. α΄ νόμου ΒΚΗ΄).

Κατάρτισις γενικοῦ καταλόγου. Πάντες οἱ ἔχοντες τὰ ἀνωτέρω προσόντα πολῖται ἐγγράφονται εἰς κατάλογον, ὃν κατ' ἔτος, κατὰ τοὺς μῆνας Ἰανουάριον καὶ Φεβρουάριον, καταρτίζει ἐπιτροπὴ συγκειμένη ἐκ τοῦ ἐν τῇ ἕδρᾳ τοῦ πρωτοδικείου (διότι ἐν ταύτῃ λειτουργεῖ κατὰ νόμον καὶ κακουργιοδικεῖον) νομάρχου, ὡς προέδρου, τοῦ ταμίου, οἰκονομικοῦ ἐφόρου, εἰρηνοδίκου καὶ τοῦ δημάρχου ἢ προέδρου τῆς κοινότητος· ὅπου δὲν ἑδρεύει νομάρχης, ἡ ἐπιτροπὴ συγκροτεῖται ἄνευ τούτου, προεδρεύοντος τοῦ εἰρηνοδίκου. Ἐν τῷ καταλόγῳ δὲν ἐγγράφονται οἱ συμπληρώσαντες τὸ 70ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας των, εἰμὴ μόνον τῇ ἐγγράφῳ αἰτήσει των ἐπιδιδομένῃ εἰς τὸν πρόεδρον τῆς ἐπιτροπῆς διὰ δικαστικοῦ κλητῆρος μέχρι τῆς 20 Φεβρουαρίου. Ὁ κατάλογος οὗτος ἐκτίθεται ἀπὸ 15 μέχρι τέλους Μαρτίου ἐν τοῖς γραφείοις τοῦ πρωτοδικείου, τοῦ εἰρηνοδικείου καὶ τοῦ δημαρχείου, ἵνα λάβωσι γνῶσιν οἱ ἐνδιαφερόμενοι καὶ πᾶς πολίτης, δυνάμενοι ἐντὸς τοῦ Ἀπριλίου ν' ἀπευθύνωσιν ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τῶν πρωτοδικῶν ἐνστάσεις, κοινοποιουμένας τῷ εἰσαγγελεῖ διὰ δικαστικοῦ κλητῆρος, περὶ ἐγγραφῆς τῶν ἐχόντων τὰ προσόντα ἐνόρκων καὶ μὴ ἐγγραφέντων ἐν τῷ καταλόγῳ ἢ περὶ διαγραφῆς τῶν ἀπολεσάντων ταῦτα, τῶν ἀνικάνων καὶ τῶν ἀποβιωσάντων. Ὁ εἰσαγγελεὺς τὰς ὑποβληθείσας ἐνστάσεις ὡς καὶ ἰδίας ἑαυτοῦ περὶ ἐγγραφῆς ἢ διαγραφῆς προτάσεις ὑποβάλλει ἐντὸς τοῦ πρώτου δεκαημέρου τοῦ μηνὸς Ἰουνίου εἰς τὸ συμβούλιον τῶν πρωτοδικῶν, ἐκ τακτικῶν δικαστῶν ἀποτελούμενον, ὅπερ ἀποφαίνεται ὁριστικῶς ἐντὸς τοῦ ἰδίου μηνὸς ἐπ' αὐτῶν καὶ κηρύσσει ὁριστικὸν τὸν κατάλογον, ἰσχύοντα διὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος (ἄρθρ. 19—24 νόμου ΒΚΗ΄). Ἐὰν δ' ἐξ οἱουδήποτε λόγου δὲν καταστῇ ἐφικτὴ ἡ ἐντὸς τῶν ἀνωτέρω προθεσμιῶν ὁριστικὴ τοῦ καταλόγου κατάρτισις, δύναται διὰ διατάγματος, ἐκδιδομένου τὸ πολὺ μέχρι τέλους Νοεμβρίου, νὰ παραταθῇ καὶ διὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἡ ἰσχὺς τοῦ τελευταίου ἰσχύοντος καταλόγου (νόμος 973 τοῦ 1917). Ἀντίγραφα τοῦ ὁριστικῶς καταρτισθέντος καταλόγου πέμπει ὁ γραμματεὺς τοῦ πρωτοδικείου ἐντὸς τοῦ Ἰουλίου εἰς τὸν πρόεδρον καὶ τὸν εἰσαγγελέα τῶν ἐφετῶν.

Κατάρτισις εἰδικοῦ καταλόγου. Κατὰ τὸν νόμον (ἄρθρ. 1 καὶ 8 νόμου ΒΚΗ΄), κακουργιοδικεῖον συγκροτεῖται κατὰ μῆνα (πλὴν τῶν μηνῶν Ἰουλίου, Αὐγούστου καὶ Σεπτεμβρίου) ἐν τῇ ἕδρᾳ πρωτοδικείου, αἱ δὲ συνεδριάσεις αὐτοῦ, ὧν τὸ σύνολον ἀποτελεῖ τὴν *σύνοδον* τοῦ μηνός, δὲν δύνανται νὰ παραταθῶσι πλέον τῶν 20 ἡμερῶν. Δέκα τοὐλάχιστον ἡμέρας πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν συνεδριάσεων ἑκάστου κακουργιοδικείου τῆς περιφερείας του, τὸ δικαστήριον τῶν ἐφετῶν ἐν συμβουλίῳ, παρόντος καὶ τοῦ εἰσαγγελέως, ἐκλέγει ἐκ τοῦ γενικοῦ καταλόγου τῶν ἐνόρκων ἑκατόν, εἰς οὓς δὲν περιλαμβάνει τοὺς ἐκπληρώσαντας καθήκοντα ἐνόρκου κατὰ τὰς προηγουμένας συνόδους τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἐφ' ὅσον ἐντεῦθεν δὲν περιορίζεται ὁ ἀριθμὸς τῶν 100. Ἂν ὁ γενικὸς κατάλογος δὲν περιλαμβάνῃ ἀριθμὸν ἐνόρκων ἀνώτερον τῶν ἑκατόν, δὲν γίνεται ἐκλογή. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν τὸ δικαστήριον τῶν ἐφετῶν ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει προβαίνει ἐκ τῶν 100 τούτων ἐνόρκων εἰς τὴν κλήρωσιν 50, ἐξ ὧν οἱ πρῶτοι κληρωθέντες 30 εἶναι οἱ *τακτικοί*, οἱ δὲ μετ' αὐτοὺς 20 οἱ *ἀναπληρωτικοὶ* ἔνορκοι, οἵτινες θ' ἀσκήσωσι καθήκοντα ἐνόρκου κατὰ τὴν σύνοδον, ἐγγράφονται δ' οἱ 50 οὗτοι ἐν καταλόγῳ κατὰ τὴν τάξιν τῆς κληρώσεώς των, ὅστις δημοσιεύεται, ἐντολῇ τοῦ προέδρου τῶν ἐφετῶν, ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως (ἄρθρα 28—31 νόμου ΒΚΗ΄). Ἐὰν ἐξ οἱουδήποτε λόγου παραλειφθῇ ἡ ἀνωτέρω ὑπὸ τοῦ ἐφετείου ἐκλογὴ καὶ κλήρωσις, ἰσχύει ὁ κατάλογος τῶν κληρωθέντων ἐνόρκων τῆς τελευταίας συνόδου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, καθ' ἣν ἐνηργήθη ἡ κλήρωσις (ἄρθρ. 2 νομοθ. διατ. τῆς 5 Νοεμβρίου 1926). Οἱ ἀνωτέρω 30 τακτικοὶ καὶ 20 ἀναπληρωτικοὶ εἰδοποιοῦνται περὶ τῆς κληρώσεώς των διὰ κλήσεως τοῦ παρ' ἐφέταις εἰσαγγελέως καὶ ὀφείλουσι νὰ ἐμφανισθῶσιν εἰς τὸ ἀκροατήριον τοῦ κακουργιοδικείου κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐνάρξεως τῆς συνόδου, πρὸ τῆς ἐνάρξεως δ' αὐτῆς νὰ δηλώσωσι πρὸς τὸν εἰσαγγελέα, προσκαλοῦντα ἐπὶ τούτῳ αὐτοὺς διὰ τῆς κλήσεως, ἐὰν ὑπάγωνται εἰς περίπτωσίν τινα ἀνικανότητος ἢ ἀπαλλαγῆς, ἂν δ' ἀποκρύψωσι τὴν ἀλήθειαν τιμωροῦνται διὰ χρηματικῆς ποινῆς 50—500 δραχ. Μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς συνόδου, ὀφείλουσι νὰ ἐμφανίζωνται εἰς πάσας τὰς συνεδριάσεις οἱ ἐκ τῶν πεντήκοντα 30 τακτικοί· ἄν τινες ἐκ τούτων δὲν ἐμφανισθῶσι δι' οἱονδήποτε λόγον, ὀφείλουσι νὰ ἐμφανίζωνται ἐκ τῶν ἀναπληρωτικῶν κατὰ τὴν τάξιν τῆς κληρώσεώς των τόσοι, ὅσοι μετὰ τῶν ἐμφανισθέντων τακτικῶν ἀπαιτοῦνται πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τριάκοντα, ἐξ ὧν κληροῦνται κατὰ τὰ κατωτέρω οἱ δικάσοντες τὴν ὑπόθεσιν δώδεκα ἔνορκοι. Οἱ μὴ ἐμφανιζόμενοι, κατά τε τὴν ἔναρξιν τῆς συνόδου καὶ τὰς λοιπὰς συνεδριάσεις ἀδικαιολογήτως, τιμωροῦνται δι' ἀποφάσεως τοῦ δικαστηρίου τῶν συνέδρων διὰ χρηματικῆς ποινῆς δραχ. 50 καί, ἐν ἑκάστῃ ὑποτροπῇ, διπλασίας τῆς διὰ τῆς προηγουμένης ἀποφάσεως ἐπιβληθείσης, χωρὶς ὅμως τὸ σύνολον νὰ δύναται νὰ ὑπερβῇ τὰς δραχ. 2000 δι' ἑκάστην σύνοδον (ἄρθρα 33—35 καὶ 39 νόμου ΒΚΗ΄). Κατὰ τῆς τιμωρούσης αὐτὸν ἀποφάσεως ἔχει ὁ ἔνορκος δικαίωμα ἀνακοπῆς (βλ. λ. *ἔνδικα μέσα, ἀνακοπή*). Ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς συνόδου τὸ δικαστήριον τῶν συνέδρων προβαίνει εἰς τὴν ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν 50 (30 τακτικῶν καὶ 20 ἀναπληρωτικῶν) διαγραφὴν τῶν ἐν τῷ μεταξὺ ἀπολεσάντων τὰ προσόντα τοῦ ἐνόρ-

Digitized by Google

κου, τῶν ἀποβιωσάντων, τῶν μὴ κατοικούντων ἐν τῇ ἕδρᾳ τοῦ δικαστηρίου, τῶν ἀνυπάρκτων καὶ τῶν ἀγνώστου διαμονῆς, ὡς καὶ τῶν νομίμως ἀπαλλασσομένων τῶν καθηκόντων τοῦ ἐνόρκου, οἷοι εἶναι οἱ συμπληρώσαντες τὸ 70ὸν ἔτος (ἐκτὸς ἂν δὲν ζητήσωσι τὴν ἀπαλλαγήν των οὗτοι) καὶ οἱ λαβόντες παρὰ τοῦ δικαστηρίου τῶν συνέδρων ἄδειαν ἀπουσίας καθ' ὅλην τὴν σύνοδον· μεθ' ὃ προβαίνει εἰς τὴν κλήρωσιν, ἐκ τῶν ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ὑπὸ τοῦ ἐφετείου ἐκλεγέντων 100 ὑπολοιπομένων πεντήκοντα, ἴσου ἀριθμοῦ ἐνόρκων πρὸς τοὺς διαγραφέντας, οὕτως ὥστε ὁ εἰδικὸς δι' ἑκάστην σύνοδον κατάλογος τῶν 50 ἐνόρκων παραμένει πλήρης (ἄρθρα 32 καὶ 37 νόμου ΒΚΗ'). Τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα ἐφαρμόζονται ἀναλόγως καὶ διὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ καταλόγου τῶν ἐνόρκων τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῆς Αἰγύπτου κακουργιοδικείου, λαμβανομένων ἐκ τῶν αὐτόθι πρὸ διετίας ἐγκατεστημένων καὶ ὑπὸ τῆς προξενικῆς ἀρχῆς ἀνεγνωρισμένων πολιτῶν Ἑλλήνων, τῶν ἔργων τοῦ πρωτοδικείου καὶ τοῦ ἐφετείου ἀσκουμένων ὑπὸ τοῦ προξενικοῦ δικαστηρίου (ἄρθρα 11 καὶ 12 νόμου ΒΡΛΕ' τοῦ 1893 «Περὶ συστάσεως δικαστηρίου κακουργιοδικῶν ἐν Αἰγύπτῳ»).

Συγκρότησις τοῦ δωδεκαμελοῦς δικαστηρίου ἐνόρκων. Ἐμφανισθέντων εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς συνεδριάσεως τριάκοντα ἐκ τῶν ἐν τῷ εἰδικῷ καταλόγῳ 50 ἐνόρκων κατὰ τὴν σειρὰν τῆς κληρώσεώς των, τίθενται τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐν κληρωτίδι· δὲν τίθενται, τῇ αἰτήσει τοῦ εἰσαγγελέως, τοῦ πολιτικῶς ἐνάγοντος καὶ τοῦ κατηγορουμένου, τὰ ὀνόματα τῶς ὡς ἐκ τῆς ὑπηρεσίας των συμπραξάντων ἀμέσως ἢ ἐμμέσως εἰς τὴν κατὰ τοῦ κατηγορουμένου ἀνάκρισιν, ἢ ὡς μαρτύρων δόντων μαρτυρίαν ἢ γνωμοδοτησάντων ὡς πραγματογνωμόνων, τῶν ἐχόντων συμφέρον ὡς ἀδικηθέντων ἢ ζημιωθέντων ἐκ τῆς πράξεως τοῦ κατηγορουμένου ὡς καὶ τῶν κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν ἢ ἐκ πλαγίου μέχρι τετάρτου βαθμοῦ ἢ ἐξ ἀγχιστείας μέχρι δευτέρου βαθμοῦ συγγενῶν τοῦ πολιτικῶς ἐνάγοντος καὶ τοῦ κατηγορουμένου (ἄρθρ. 18 νόμου ΒΚΗ', ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ νόμου ΒΡΒ'). Ἐξαίρεσις ὡς δικαστῶν τῶν ἐνόρκων δι' ἄλλους λόγους, πλὴν τῶν ἀνωτέρω, δὲν ἐπιτρέπεται. Ἀντὶ τῶν οὕτως ἐξαιρεθέντων, ἐκφωνοῦνται τὰ ὀνόματα ἰσαρίθμων κατὰ σειρὰν ἐνόρκων ἐκ τῶν ἀναπληρωτικῶν, καὶ οὕτω τίθενται πάντοτε ἐν τῇ κληρωτίδι τὰ ὀνόματα τριάκοντα ἐνόρκων, ἐξ ὧν κληροῦται τὸ δωδεκαμελὲς ὁρκωτὸν δικαστήριον, ὅπερ θὰ δικάσῃ τὴν ὑπόθεσιν. Πρὸς ἐξασφάλισιν δὲ τοῦ ἀπροκαταλήπτου τῆς κρίσεως αὐτοῦ, ἐκτὸς τῆς διὰ κληρώσεως, διὰ τῆς τύχης δηλαδή, συγκροτήσεως τοῦ τ' εἰδικοῦ καταλόγου τῶν 50 ἐνόρκων τῆς συνόδου καὶ τοῦ δωδεκαμελοῦς δικαστηρίου τῆς ὑποθέσεως, καὶ τῆς προσωρινότητος τοῦ λειτουργήματος τοῦ ἐνόρκου, ὁ νόμος παρέσχεν εἴς τε τὸν κατηγορούμενον καὶ τῶν εἰσαγγελέα τὸ δικαίωμα, ὅπως ἑκάτερος αὐτῶν ἐξαιρῇ, ζητῇ δηλαδὴ νὰ μὴ μετάσχωσι τοῦ δικαστηρίου, ἂν θέλῃ, ἀνὰ ἓξ ἐνόρκους, δι' ὃ ἐρωτᾶται ὑπὸ τοῦ προέδρου, κατὰ τὴν ἐξαγωγὴν ἐκ τῆς κληρωτίδος ἑκάστου ὀνόματος, πρῶτος ὁ εἰσαγγελεὺς καὶ μετ' αὐτὸν ὁ κατηγορούμενος, ἂν ἐξαιρῇ τὸν ἔνορκον, οὗ τὸ ὄνομα ἐξήχθη, ἡ οὗ ἡ ἀπάντησις γίνεται διὰ τοῦ «ναὶ» ἢ «ὄχι» ἄνευ αἰτιολογίας τινὸς (ἄρθρα 47, 48 καὶ 50 νόμου ΒΚΗ'). Ἂν κατηγορούμενοι ὦσι πλείονες τοῦ ἑνὸς καὶ δὲν συμφωνῶσι πρὸς ἀλλήλους περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀσκήσεως τοῦ δικαιώματος τῆς ἐξαιρέσεως, προσδιορίζει ὁ κλῆρος τὴν τάξιν, καθ' ἣν ἕκαστος θὰ ἐρωτᾶται καὶ θὰ ἀσκῇ τὸ δικαίωμα τοῦτο (ἄρθρ. 49 νόμου ΒΚΗ').

Ἐὰν τὸ δικαστήριον τῶν συνέδρων νομίζῃ ὅτι ἕνεκα τῆς προβλεπομένης μακρᾶς διαρκείας δίκης τινὸς ἐνδέχεται νὰ κωλυθῇ τις τῶν δώδεκα ἐνόρκων νὰ παραμείνῃ μέχρι τῆς ἐκδόσεως τῆς ἐτυμηγορίας, δύναται νὰ διατάξῃ, πρὶν ἢ ὅμως ἀρχίσῃ ἡ ἐκ τῆς κληρωτίδος ἐξαγωγὴ τῶν ὀνομάτων, τὴν ἐξαγωγὴν μέχρι τεσσάρων προσέτι τοιούτων, ἐκτὸς τῶν δώδεκα· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὅ τε εἰσαγγελεὺς καὶ ὁ κατηγορούμενος δύνανται νὰ ἐξαιρέσωσιν ἑκάτερος ἀνὰ ἑπτὰ ἐνόρκους, ἂν διαταχθῇ ἡ περὶ πλέον κλήρωσις δύο ἢ πλειόνων, ἂν δ' ἑνός, τότε μόνον ὁ κατηγορούμενος δικαιοῦται νὰ ἐξαιρέσῃ ἑπτὰ (ἄρθρ. 48 νόμου ΒΚΗ'). Οἱ ἐπὶ πλέον κληρούμενοι ἔνορκοι οὗτοι παρευρίσκονται καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς συζητήσεως καὶ ἀναπληροῦσιν ἐν τῇ διασκέψει, κατὰ τὴν τάξιν τῆς ἐξαγωγῆς τῶν ὀνομάτων αὐτῶν, τὸν κωλυθέντα καὶ ἀποχωρήσαντα ἔνορκον, ἄλλως ἀποχωροῦσιν ἅμα τῇ λήξει τῆς συζητήσεως καὶ δὲν διασκέπτονται μετὰ τῶν δώδεκα πρὸς ἔκδοσιν τῆς ἐτυμηγορίας, ἥτις οὕτως εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς διασκέψεως δώδεκα πάντοτε ἐνόρκων (ἄρθρ. 46 νόμου ΒΚΗ'). Πᾶσα παράβασις τῶν ἀνωτέρω δημιουργεῖ κακὴν σύνθεσιν τοῦ δικαστηρίου τῶν ἐνόρκων, συνεπάγουσαν τὴν *ἀναίρεσιν* (βλ. λ.) τῆς ἀποφάσεως (ἄρθρ. 458 ἐδ. 3 Ποιν. δικον.). Ἅμα ὡς οἱ κληρωθέντες ἔνορκοι καταλάβωσι τὰς ἕδρας των ὁρκίζονται ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει, παρόντων τοῦ εἰσαγγελέως καὶ τοῦ κατηγορουμένου. Ὁ πρόεδρος τοῦ δικαστηρίου τῶν συνέδρων ἀναγινώσκει αὐτοῖς τὸν ἑξῆς ὅρκον: «Ὀμόσατε καὶ ὑποσχεθῆτε, ὅτι θὰ θεωρήσητε μὲ ἀτενῆ προσοχὴν καὶ θὰ ἐξετάσητε εὐσυνειδήτως, κατὰ τὴν προκειμένην δικαστικὴν συζήτησιν, τὴν κατὰ τοῦ δεῖνος κατηγορίαν καὶ τὴν ὑπεράσπισίν του· ὅτι δὲν θὰ συνεννοηθῆτε μὲ κανένα περὶ τῆς ἐκδοθησομένης ἀποφάσεως, καὶ ὅτι, ἐκπληροῦντες τὰ εἰς ὑμᾶς ὡς ἐνόρκους ἐπιβαλλόμενα καθήκοντα, δὲν θὰ πράξητε κατὰ φιλίαν, ἔχθραν, φόβον, χάριν, οὔτε πρὸς ἰδιαιτέραν τινὰ ὠφέλειαν ἢ δι' ἄλλην τοιαύτην αἰτίαν, ἀλλὰ θὰ ἔχητε πρὸ ὀφθαλμῶν μόνον τὸν Θεόν, τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἀλήθειαν καὶ θὰ δώσητε τὴν ψῆφόν σας κατὰ συνείδησιν καὶ κατὰ τὴν ἐκ τῶν συζητήσεων προελθοῦσαν ἐλευθέραν πεποίθησίν σας, προσφερόμενοι κατὰ πάντα πιστῶς καὶ ἀδόλως, διὰ νὰ ἔχητε βοηθὸν τὸν Θεὸν καὶ τὸ ἱερὸν αὐτοῦ εὐαγγέλιον». Εἰς τοὺς μὴ πιστεύοντας τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν ἐνόρκους ἐπαναλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ προέδρου ἡ ἀνάγνωσις τοῦ ὅρκου ἄνευ τῆς ἐν τέλει ἐπικλήσεως τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου. Ἐὰν ὅμως ὁ ὅρκος δοθῇ καὶ ἄνευ τῆς τροπολογίας ταύτης, χωρὶς νὰ γίνῃ ἀντίρρησις, ὁ ὅρκος εἶναι ἔγκυρος. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ὅρκου, ὁ πρόεδρος τοῦ δικαστηρίου τῶν συνέδρων καλεῖ κατ' ὄνομα ἕκαστον τῶν ἐνόρκων, ὅστις ἀνατείνων τὴν δεξιάν, προφέρει τὴν λέξιν «ὀμνύω» (ἄρθρ. 53 νόμου ΒΚΗ'). Μετὰ τὴν δόσιν τοῦ ὅρκου τούτου, ἄρχεται ἡ συζήτησις τῆς ὑποθέσεως. Ὁ πρῶτος κληρωθεὶς ἔνορκος θεωρεῖται ὡς προϊστάμενος τοῦ δικαστηρίου τῶν ἐνόρκων, ἐκτὸς ἄν, συναινέσει αὐτοῦ καὶ δι' ἐλευθέρας τῶν ἐνόρκων ἐκλογῆς, διορισθῇ ἄλλος.

Περὶ τῆς κατὰ τὴν συζήτησιν ἐξουσίας καὶ τῶν δικαιωμάτων τῶν ἐνόρκων καὶ τῆς ἐτυμηγορίας αὐτῶν βλ. λ. *κακουργιοδικεῖον*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τὰ γενικὰ περὶ ποινικῆς δικονομίας συγγράμματα τῶν *Κ. Κωνσταντοπούλου* καὶ *Κ. Κωστῆ*. — *Κ. Τσουκαλᾶ*, Τὰ ὁρκωτὰ δικαστήρια (Ἀθῆναι 1929). — *Nouguier*, La cour d'assises, τόμ. II. — *Arbinet*. Le jury criminel (ἔκδ. 1911).—*Gineste* Essai sur l'histoire et l'organisation du jury criminel en France et dans les États modernes (ἔκδ. 1896). - *Beudant*, De l'indication de la loi pénale dans la discussion devant le jury (ἔκδ. 1861).—*Guibourg*, Le jury criminel (ἔκδ. 1911). Α. Ν. ΜΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

ἐνόρμησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐνορμᾶν, ὅρμησις, αὐτόματος ὤθησις.

— *[Ψυχιατρ.]* Ἡ *ἐνόρμησις* (γαλ. impulsion) εἶναι παθολογικὴ τάσις πρὸς ἐκτέλεσιν πράξεων ἀνωμάλων, κολασίμων ἢ ἐπιβλαβῶν, πρὸς τὰς ὁποίας ὁ πάσχων φέρεται ἀκατασχέτως. Συνήθως γινώσκει, ὅτι αἱ πράξεις αὗται εἶναι κακαί, ἀλλ' οὔτε ἡ λογική, οὔτε ἡ θέλησις αὐτοῦ δύνανται νὰ τὸν ἐμποδίσουν. Ἐνίοτε ὅμως προβαίνει εἰς αὐτὰς αὐτοματικῶς καὶ ἀποτόμως, ἐν πλήρει τουτέστιν ἀσυνειδησίᾳ, ὥστε ὁ χαρακτὴρ τῆς ἐνορμήσεως νὰ εἶναι καθαρῶς κινητικός. Ἡ νόσος αὕτη παρατηρεῖται γενικῶς εἰς πάντας τοὺς κληρονομικῶς ἢ ἐπικτήτως ἐκφυλισμένους: τοὺς ὑστερικούς, ἐπιληπτικούς, μανιακούς, ἀλκοολικοὺς κτλ. Τὴν ἐντονωτέραν αὐτῆς μορφὴν ἡ ἐνόρμησις παρουσιάζει εἰς τοὺς ἐπιληπτικούς. Ὁ ἀσθενὴς προβαίνει αἰφνιδίως εἰς κλοπήν, φόνον, στραγγαλισμόν, ἐμπρησμὸν κττ., χωρὶς νὰ ἔχῃ συνείδησιν τῆς πράξεως, μετ' αὐτὴν δὲ περιπίπτει εἰς πλήρη σωματικὴν καὶ ἠθικὴν κατάπτωσιν, συνήθως δὲ οὔτε ἐνθυμεῖταί τι, οὔτε μετανοεῖ. Τὰ διάφορα εἴδη τῶν ἐνορμήσεων καλοῦνται ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀντικειμένου των: *κλεπτομανία*, *διψομανία* (ἀλκοολισμός), *ψευδομανία*, *πυρομανία* (ἐνόρμησις πρὸς ἐμπρησμόν), *δρομομανία* (γαλλ. fougue). Εἰς ταύτας καταλεκτέαι καὶ αἱ μανίαι πρὸς *ἀνθρωποκτονίαν*, *αὐτοκτονίαν*, *διάστροφον γενετήσιον ἱκανοποίησιν*.

Ὑπάρχουσι καὶ κατὰ μίμησιν ἐνορμήσεις εἴτε ἀσυνείδητοι (*ἠχολαλία*, εἴδη τινὰ *χορείας*) εἶναι εἴτε συνειδηταὶ (αὐτοκτονία). Κ. Ι. Β.

ἐνορμητικός, *—ή, —όν*· ὁ ἐνορμῶν, ὁρμητικός.

ἐνορμίζω· φέρω τὸ πλοῖον πρὸς τὸν ὅρμον, ὁρμίζω, προσορμίζω· || παθ. *ἐνορμίζομαι*· προσορμίζομαι, εἶμαι προσωρμισμένος, ναυλοχῶ.

ἐνόρμισμα (τό)· ὁ τόπος ὅπου δύναταί τις νὰ ἐνορμισθῇ, νὰ προσορμισθῇ, ὅρμος.

ἐνορμῶ *(—έω)*· εἶμαι ἐν τῷ ὅρμῳ, εἶμαι προσωρμισμένος.

—**ἐνορμῶ** *(—άω)*· ὁρμῶ ἐντός, ἐπιτίθεμαι, ἐφορμῶ.

ἐνόρχης *—ου* (ὁ) καὶ ***ἔνορχος*** καὶ ***ἔνορχις*** *—ιος*· ὁ ἔχων ὄρχεις, ὁ μὴ εὐνοῦχος· ἀντίθ. *ἐκτομίας*: «ἐνόρχης τράγος».

Ἐνόρχης *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Θυέστου καὶ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ Δαιτοῦς, ἐξ ᾠοῦ προελθών. Οὗτος ἵδρυσεν εἰς τὸν Διόνυσον ἱερόν, ἐκ τοῦ ὁποίου ὠνομάσθη οὕτως ὁ θεός.

Ἐνόρχης *[Ἀρχ.]*. Ἐπίθετον τοῦ Διονύσου ἐν Σάμῳ καὶ Λέσβῳ. Διὰ τούτου, κατά τινας, χαρακτηρίζεται ὁ Διόνυσος, ὡς θεὸς τῶν κήπων καὶ ἰδίᾳ τῶν ἀμπέλων «Ὅτι ἐν ὄρχοις καὶ φηγοῖς διῆγεν» *(Τζέτζης)*. Κατ' ἄλλους ἔλαβε τὸ ἐπίθετον ἀπὸ τῆς ὀρχήσεως «διότι μετ' ὀρχήσεως αὐτοῦ ἐπιτελεῖται τὰ μυστήρια». Ἄλλοι τὸ σχετίζουσι πρὸς τὴν λέξιν *ὄρχις* ἐξ αἰτίας τοῦ ἰδιαιτέρου συμβόλου τοῦ θεοῦ, τοῦ φαλλοῦ. ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἐνορχήστρωσις, *—εως* (ἡ) *[Μουσ.]*. Εἷς τῶν σημαντικωτέρων κλάδων τῆς μουσικῆς, ἀσχολούμενος μὲ τὸν συνδυασμὸν καὶ τὴν μῖξιν τῶν διαφόρων ὀργάνων τῆς *συμφωνικῆς ὀρχήστρας*, τοῦ *μελοδράματος* κ. τ. λ. Ἡ ἐνορχήστρωσις εἶναι καθαρῶς τέχνη, ἡ τέχνη τοῦ χρώματος ἐν τῇ μουσικῇ, δυναμένη νὰ συγκριθῇ πρὸς τὴν τέχνην τοῦ χρώματος ἐν τῇ ζωγραφικῇ, διότι ἕκαστον ὄργανον ἀντιπροσωπεύει καὶ ἓν χρῶμα, ὁ δὲ συνδυασμὸς περισσοτέρων ἐξ αὐτῶν δύναται νὰ δημιουργήσῃ ἐντυπώσεις ποικιλλούσας ἐπ' ἄπειρον.

Ἡ ἐνορχήστρωσις, ὡς τέχνη, εἶναι σχετικῶς νέα, διότι ἡ στοιχειώδης συνοδεία τῆς φωνητικῆς μουσικῆς, διὰ λυρῶν, κιθαρῶν ἢ αὐλῶν, ἣν ἀναφέρουσιν οἱ ἀρχαῖοι θεωρητικοὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ ὁ Πλούταρχος, ἀπέχει πολὺ ταύτης. Παρὰ Ρωμαίοις ἐπίσης οὐδεμία παρατηρεῖται προαγωγὴ τοῦ κλάδου τούτου. Ἡ ἐμφάνισις τοῦ Χριστιανισμοῦ, διὰ τῆς ὠθήσεως ἣν δίδει εἰς τὴν φωνητικὴν μουσικὴν καὶ διὰ τῆς διώξεως τῶν κοσμικῶν ἀπολαύσεων, δὲν δύναται ἐπίσης νὰ ὑποβοηθήσῃ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ὀργανικῆς μουσικῆς, ἧς ἀπόρροια εἶναι ἡ ἐνορχήστρωσις. Τὸ Βυζάντιον καταργεῖ εἰς τὰς ἐκκλησίας τὸ μέγα ὄργανον, τὸ ὁποῖον θὰ συνέτεινεν ἀσφαλῶς εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τῆς ὡραίας τέχνης τοῦ συνδυασμοῦ τῶν μουσικῶν χρωμάτων, ἡ δὲ Δύσις, ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ Βυζαντίου βαίνουσα, ἀσχολεῖται καθ' ὅλον σχεδὸν τὸν μεσαίωνα σχεδὸν ἀποκλειστικῶς μὲ τὴν φωνητικὴν μουσικήν, οἱ δὲ θόλοι τῶν ναῶν της δονοῦνται ἀπὸ τοὺς πολυφωνικοὺς ὕμνους τοῦ *Ντυφαί*, τοῦ *Ὀκεγκεμ*, τοῦ *Ζοσκὲν ντε Πρέ*, τοῦ *Λάσσου* καὶ τοῦ *Παλεστρίνα*. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἡ ὀργανικὴ μουσικὴ μένει ἐντελῶς εἰς τὴν σκιάν, μόλις δὲ κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν ἄρχεται αὕτη προαγομένη.

Τὰ πρῶτα λυρικὰ ἔργα τῆς σχολῆς τῆς Φλωρεντίας (τέλη ΙΣΤ' αἰῶνος), ἀντὶ παντὸς ἄλλου συνδυασμοῦ ὀρχήστρας, ἀρκοῦνται εἰς τὴν ἁπλῆν συνοδείαν *συνεχοῦς βασίμου*· μόνον δὲ διὰ τοῦ «Ὀρφέως» τοῦ *Μοντεβέρδι* (1607) δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ πρωτογόνου τέχνης ἐνορχηστρώσεως. Εἰς τὴν δευτέραν σελίδα τοῦ μερολογίου τοῦ ἔργου τούτου ὁ συνθέτης παραθέτει κατάλογον τῶν ὀργάνων ἅτινα ἀπαιτεῖ. Τὰ ὄργανα ταῦτα εἶναι: δύο gravicembali (κλειδόχορδα)· δύο contrabassi da viola (πρωτόγονα βαθύχορδα), δέκα viole da brazzo (βιόλαι)· μία arpa doppia (διπλῆ ἅρπα), δύο violini piccoli a la francese (μικρὰ βιολία), δύο chitarroni (μεγάλα λαοῦτα ἢ θεόρβαι), δύο organi di legno (φορητὰ ὄργανα), τρία bassi da gamba (εἶδος βιολοντσέλλων), μία regale (φορητὸν ὄργανον, μετὰ γλωττίδων), τέσσαρα tromboni (ὁλκωτὰς σάλπιγγας), δύο cornetti (ξύλιναι σάλπιγγες), ἓν flautino alla vigesima seconda (μικρὸς αὐλὸς μετὰ γλωττίδος παράγων ἤχους κατὰ δύο ὀγδόας ὀξυτέρας τοῦ σημειουμένου φθόγγου), ἓν clarino (1η σάλπιγξ), τρεῖς trombe sordine (σάλπιγξ μετὰ πνιγέων).

Ἕνα αἰῶνα ἀργότερον ἡ ἐνορχήστρωσις παρουσιάζει σημαντικὰς προόδους. Ἐν Ἰταλίᾳ διὰ τοῦ *Ἀλ. Σκαρλάττι*, ὅστις μεταχειρίζεται ὀλιγώτερα μὲν ὄργανα ἀπὸ τὸν Μοντεβέρδι, συστηματικώτερον ὅμως ταξινομημένα, καὶ οὗτινος τὴν ἐνορχήστρωσιν χαρακτηρίζει ἰδίως χρῆσις ἐγχόρδων· τὰ πνευστά, τὰ ὁποῖα ὁ Ἰταλὸς συνθέτης θεωρεῖ ὡς παράφωνα, ἐξαιρετικῶς μόνον ἐμφανίζονται εἰς τὰς συνθέσεις του. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον δεσπόζει ἐν Γερμανίᾳ ὁ *Ἑρρῖκος Σὺτς* (Schütz), ὅστις, μαθητεύσας παρὰ τῷ Γκαμπριέλλι, μετέφερεν ἐξ Ἰταλίας τὴν ὡραίαν τέχνην, ἥτις ἤνθει ἐκεῖσε. Ἡ ἐνορχήστρωσις τοῦ Σὺτς διακρίνεται διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ *ριπιένο* (σόλο ἑνὸς ὀργάνου, συνοδείᾳ ὁλοκλήρου τῆς ὀρχήστρας) καὶ τῶν ὁλκωτῶν σαλπίγγων, ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁποίων φθάνει μέχρι τῶν τεσσάρων. Ἰδιαιτέραν προτίμησιν διὰ τὰ ὄργανα ταῦτα δεικνύει καὶ ὁ *Ἰωάννης - Χριστόφορος Μπὰχ* (1642—1703), θεῖος τοῦ μεγάλου Μπάχ, ὅστις εἰς μίαν καντάταν του παρουσιάζει ὀρχήστραν ἐκ 2 βιολίων, 4 βιολῶν, ἑνὸς ὀξυαύλου, 4 σαλπίγγων, ὁλκωτῶν σαλπίγγων καὶ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου. Ὁ *Λοὺλλυ* ἐν Γαλλίᾳ, διαθέτων μόνιμον ὀρχήστραν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', εἶναι συστηματικώτερος εἰς τὴν ἐνορχήστρωσίν του. Τὰ ὄργανα ὧν ποιεῖται χρῆσιν εἶναι: ἓξ μέρη ἐγχόρδων (πρῶτα καὶ δεύτερα βιολία, εἰς τὸν γνώμονα τοῦ σολ, 1ης γραμμῆς· πρώτη βιόλα, εἰς τὸν γνώμονα τοῦ ντο, 1ης γραμμῆς· βιόλα, εἰς τὸν γνώμονα τοῦ ντο, 3ης γραμμῆς, βιολοντσέλλα, βαθύχορδα)· δύο πλαγίαυλοι, δύο ὀξύαυλοι, βαρύαυλοι καὶ ἐνίοτε σάλπιγγες, κυνηγετικὰ κέρατα, τύμπανα. Τέλος εἰς τὸ κλειδόχορδον εἶναι ἐμπεπιστευμένον τὸ ἐνάριθμον βάσιμον. Διὰ τοῦ *Ραμὼ* ἡ ἐνορχήστρωσις βαίνει ὁλοὲν βελτιουμένη ἐν Γαλλίᾳ, ἐνῷ ἐν Γερμανίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ διὰ τοῦ *Ἰω. Σεβ. Μπὰχ* καὶ τοῦ *Χαῖνδελ* ἐπικρατεῖ ἐπ' ἀρκετὸν τὸ σύστημα τῶν ἐγχόρδων μετὰ *κοντσερτῖνο* καὶ *ριπιένο*, ἑνὸς ἢ δύο κλειδοχόρδων, πλαγιαύλου, ὀξυαύλου καὶ συνηθέστατα σαλπίγγων,

Digitized by Google

πρὸς τὰς ὁποίας ἰδιαιτέραν προτίμησιν δεικνύει ὁ Μπάχ. Ἡ ἐνορχήστρωσις τῆς περιόδου ταύτης εἶναι καθαρὰ μίμησις τῶν πλουσίων συνδυασμῶν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου μὲ τὴν ἀπειρίαν τῶν χρωμάτων· στερεῖται ἐν τούτοις ἀνεξαρτησίας, διότι τὰ διάφορα ὄργανα ἐγράφοντο ὅπως αἱ φωναί, ὑπεβάλλοντο εἰς τοὺς κανόνας τῆς ἀντιστίξεως καὶ ἔπαιζον σχεδὸν συνεχῶς, προκαλοῦντα ἐπιβλητικὸν ἴσως ἄκουσμα, ἀλλὰ μὴ στερούμενον μονοτονίας. Τὴν ἀνεξαρτησίαν ταύτην ἀποκτᾷ ἡ ὀρχήστρα μόνον διὰ τοῦ *Χάϋδν*, ὅστις ἀποδίδει εἰς ἕκαστον ὄργανον τὴν ἐλευθερίαν του καὶ τοῦ ἐμπιστεύεται ἴδιον ρόλον. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης δυνάμεθα νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ τῆς ἐνορχηστρώσεως ὡς περὶ ἀληθοῦς τέχνης. Ὁ *Μπετόβεν*, διευρύνων τὸ πλαίσιον τὸ κληροδοτηθὲν ὑπὸ τοῦ Χάϋδν, πλουτίζει τὴν ὀρχήστραν του διὰ νέων συνδυασμῶν.

Ἡ σύγχρονος ἐν τούτοις τέχνη τῆς ἐνορχηστρώσεως θὰ μένῃ ἀναποσπάστως συνδεδεμένη μὲ τὸ ὄνομα τοῦ *Ἕκτορος Μπερλιόζ*. Ὁ μουσικὸς οὗτος, διαισθανόμενος ὅτι ἡ τέχνη τῆς ἀναπτύξεως εἶχεν εἰπῆ διὰ τοῦ Μπετόβεν τὴν τελευταίαν της λέξιν, προσεπάθησε διὰ τοῦ πλουτισμοῦ τῆς ὀρχήστρας καὶ δι' ἀπειρίας νέων καὶ ἀπροσδοκήτων συνδυασμῶν, ν' ἀνοίξῃ νέους ὁρίζοντας εἰς τὴν μουσικήν. Τὸν Γάλλον μουσουργὸν μιμούμενος ὁ *Βάγνερ* ἐδημιούργησε τὴν μοναδικὴν ἐνορχήστρωσιν, τὴν ὁποίαν μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης δὲν εἶχε γνωρίσει τὸ λυρικὸν θέατρον. Τέλος διὰ τῆς ρωσικῆς σχολῆς, καὶ ἰδίως διὰ τοῦ *Ρίμσκυ-Κορσακώφ*, ἡ τέχνη τῆς ἐνορχηστρώσεως ἐπλουτίσθη διὰ νέων ἐξωτικῶν χρωμάτων καὶ ἀπέκτησε τὸν φαντασμαγορικὸν ἐκεῖνον χαρακτῆρα ποῦ ἐνεκαινιάσθη διὰ τῆς «Σεχεραζάτ». Τὴν τελευταίαν λέξιν τοῦ χρώματος ἐν τῇ μουσικῇ εἶπον οἱ Γάλλοι μουσουργοὶ τῆς σχολῆς τῶν *ἐμπρεσσιονιστῶν*, οἱ δημιουργήσαντες τὸ μουσικὸν pointilisme. Ἀρχηγὸς τῆς σχολῆς ταύτης εἶναι ὁ *Κλαύδιος Ντεμπουσί*, ὅστις εὗρεν ἀντάξιον συνεχιστὴν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ *Μαυρικίου Ραβέλ*.

Τὴν βάσιν, ἐφ' ἧς βασίζεται ὁ συνθέτης, ἀποτελοῦν καὶ σήμερον ἀκόμη εἰς τὴν ἐνορχήστρωσιν, τὰ ὄργανα τῆς κλασσικῆς συμφωνικῆς ὀρχήστρας. Εἶναι δὲ ταῦτα: Ὄργανα μὲ ἐλευθέραν γλωττίδα: οἱ *πλαγίαυλοι*. Ὄργανα μὲ διπλῆν γλωττίδα: οἱ *ὀξύαυλοι* καὶ οἱ *βαρύαυλοι*. Ὄργανα μὲ ἁπλῆν γλωττίδα: οἱ *εὐθύαυλοι*. Χάλκινα: *κέρατα* καὶ *σάλπιγγες*. Κρουστά: *τύμπανα*. Ἔγχορδα: *1α* καὶ *2α βιολία, βιόλαι, βιολοντσέλλα, βαθύχορδα*. Ἡ ὀρχήστρα αὕτη εἶναι ἡ τοῦ Χάϋδν, Μόζαρτ καὶ Μπετόβεν. (Ἐπὶ Χάϋδν, ὁ μουσικὸς ὁ παίζων τὸν ὀξύαυλον ἔπαιζεν ἐπίσης καὶ τὸν εὐθύαυλον· διὰ τὸν λόγον τοῦτον ὁσάκις ὑπάρχει ἓν ἐκ τῶν ὀργάνων τούτων παραλείπεται ἀναγκαστικῶς τὸ ἕτερον.)

Ὄργανα ὀλιγώτερον ἐν χρήσει καὶ σχετικῶς νεώτερα εἶναι: Μετ' ἐλευθέρας γλωττίδος: ὁ *μικρὸς πλαγίαυλος*. Μὲ διπλῆν γλωττίδα: τὸ *ἀγγλικὸν κέρας*, ὁ *ἀντιβαρύαυλος* καὶ τὸ *σαρυζόφωνον*. Μὲ ἁπλῆν γλωττίδα: ὁ *μέσος εὐθύαυλος*, ὁ *βαρὺς εὐθύαυλος*, τὸ *σαξόφωνον*. Χάλκινα: *χρωματικαὶ σάλπιγγες, κλειδοσάλπιγγες* (Cornetti), *χρωματικὰ κέρατα, ὁλκωταὶ σάλπιγγες, ὀφικλεὶς* ἢ *βαθύφωνον* (Tuba). Κρουστά: *μέγα τύμπανον, κύμβαλα, στρατιωτικὸν τύμπανον, τρίγωνον, τάμ-τάμ*. Μὲ χορδὰς κρουομένας: *ἅρπα*. Μὲ πλῆκτρα: *ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον, τσελέστα*.

Ὄργανα δὲ σπανιώτατα ἐμφανιζόμενα εἰς τὴν ὀρχήστραν εἶναι: Κρουστά: *μικρὸν τύμπανον* (tamburino), *βασκικὸν τύμπανον, γκλόκενσπηλ, κώδωνες, καστανιέται, ξυλόφωνον*. Μὲ χορδὰς κρουομένας: *μανδολῖνον, κιθάρα*. Μὲ πλῆκτρα: *κλειδοκύμβαλον*. Μὲ τόξον: *βιόλα ἐρωτική*. Τέλος ὄργανα μὴ ἐμφανιζόμενα πλέον εἰς τὴν ὀρχήστραν εἶναι: *αὐλὸς μετὰ γλωττίδος, ἄσκαυλος, κυνηγετικὸν κέρας, ξυλίνη σάλπιγξ*. Ἐκ τῶν ὀλιγώτερον ἐν χρήσει ὀργάνων συναντῶμεν ἐξαιρετικῶς ἐν τῇ κλασσικῇ ὀρχήστρᾳ τοῦ Μπετόβεν: τὸν *μικρὸν πλαγίαυλον* (Ἔγκμοντ), τὸν *ἀντιβαρύαυλον* (5η συμφωνία), τὰς *ὁλκωτὰς σάλπιγγας* (5η καὶ 6η συμφωνία), τὸ *μέγα τύμπανον* (9η συμφωνία) κτλ.

Τὴν βάσιν τῆς ὀρχήστρας ἀποτελεῖ ἡ ὁμὰς τῶν *ἐγχόρδων*, ἥτις διαιρεῖται εἰς: *πρῶτα βιολία, δεύτερα βιολία, βιόλας, βιολοντσέλλα* καὶ *βαθύχορδα*. Τὰ τελευταῖα ταῦτα, ἐν τῇ κλασσικῇ ὀρχήστρᾳ, εὑρίσκονται σχεδὸν πάντοτε συνηνωμένα μετὰ τῶν βιολοντσέλλων, μετὰ τῶν ὁποίων γράφονται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πενταγράμμου καὶ ἀκούονται μίαν ὀγδόην βαρυτέραν. Τὰ πρῶτα βιολία εἶναι οἱ βασιλεῖς τῆς ὀρχήστρας· εἰς αὐτὰ εἶναι ἐμπεπιστευμένα τὰ παθητικὰ καὶ ἐκφραστικὰ μέρη, αὐτὰ παίζουν συνήθως τὴν κυρίως μελῳδίαν. Τὰ δεύτερα βιολία κατέχουν δευτερεύουσαν θέσιν, συμπληρώνοντα τὴν ἁρμονίαν ἢ ἐκτελοῦντα εἰς τὴν βαρυτέραν ὀγδόην τὸ μέρος τῶν πρώτων βιολίων (μὴ λησμονῶμεν ὅτι ὁμιλοῦμεν ἐνταῦθα περὶ τῆς κλασσικῆς ὀρχήστρας, διότι παρὰ τῇ συγχρόνῳ οἱ συνθέται ζητοῦν συνήθως ἐξαιρετικὰς δυσκολίας παρ' ὅλων τῶν ἐκτελεστῶν). Αἱ βιόλαι ἀποτελοῦν τὸ κέντρον τῆς ὁμάδος· εἶναι σπουδαιόταται συνεπῶς ἀπὸ ἁρμονικῆς ἀπόψεως, ἡ δὲ μελαγχολική των χροιὰ προκαλεῖ πάντοτε ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν, ὁσάκις, ἐγκαταλείπουσαι πρὸς στιγμὴν τὸν δευτερεύοντα ρόλον, δεσπόσουν προσωρινῶς τῆς ὀρχήστρας. Τέλος τὰ βιολοντσέλλα καὶ τὰ βαθύχορδα ἀποτελοῦν τὴν βάσιν τοῦ μουσικοῦ οἰκοδομήματος.

Ἡ δευτέρα ὁμάς, ἀπὸ ἀπόψεως σπουδαιότητος, εἶναι ἡ τῶν *ξυλίνων πνευστῶν*, ἡ ἀποτελουμένη ἐκ: 1ου καὶ 2ου *πλαγιαύλου*, 1ου καὶ 2ου *ὀξυαύλου*, 1ου καὶ 2ου *εὐθυαύλου*, 1ου καὶ 2ου *βαρυαύλου*. Ἡ ὁμὰς αὕτη διαφέρει οὐσιωδῶς τῆς τῶν ἐγχόρδων, διότι ἕκαστον ἐκ τῶν ὀργάνων της διατηρεῖ τὴν αὐτοτέλειάν του, παῖζον ἴδιον μέρος, ἐνῷ ἀντιθέτως τὰ ἔγχορδα παίζουν ἡνωμένα ἀνὰ ὀκτὼ ἢ δέκα ἐξ ἑκάστου εἴδους. Ἐκτὸς τούτου τὰ ὀκτὼ ταῦτα ὄργανα ἀποτελοῦν τέσσαρα διάφορα χρώματα, οὐδὲν κοινὸν ἔχοντα μεταξύ των, ἐνῷ ἡ ὁμὰς τῶν ἐγχόρδων εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ χρῶμα μὲ πολλὰς διαβαθμίσεις.

Τὰ ξύλινα δὲν παίζουν κατὰ κανόνα ὅλα ταυτοχρόνως, ἐκτὸς εἰς τὰ μεγάλα *τούττι*, ἢ εἰς διαλόγους μὲ τὰς ἄλλας ὁμάδας τῆς ὀρχήστρας. Συνηθέστατα εὑρίσκονται ἡνωμένα ἀνὰ δύο (a due), ὁπότε τὸ ἄκουσμά των κερδίζει εἰς ἔντασιν. Ἡ θέσις των εἰς τὴν ὀρχήστραν κανονίζεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀναλόγως τῆς ὀξύτητος. Οἱ πλαγίαυλοι κατέχουν τὴν ὀξεῖαν περιοχὴν τῆς κλίμακος, οἱ ὀξύαυλοι ἔρχονται μετ' αὐτούς, οἱ εὐθύαυλοι εὑρίσκονται εἰς τὸ μέσον καὶ τέλος οἱ βαρύαυλοι κατέχουν τὴν βάσιν.

Ἡ τρίτη ὁμὰς περιέχει τὰ *κέρατα* καὶ τὰς *σάλπιγγας*, ἀνὰ δύο ἐξ ἑκάστου εἴδους (παρὰ τῷ Μπετόβεν εὑρίσκομεν ἐνίοτε κατ' ἐξαίρεσιν τρία ἢ τέσσαρα κέρατα). Τὰ πρῶτα ἐξ αὐτῶν εἶναι μεγίστης σημασίας διὰ τὴν ἐνορχήστρωσιν, καθότι λόγῳ χροιᾶς ἤχου ἀνήκουν τόσον εἰς τὰ χάλκινα ὅσον εἰς τὰ ξύλινα, μὲ τὰ ὁποῖα ἀφομοιοῦνται θαυμασίως. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον εἶναι συνηθέστατος ὁ συνδυασμός των μὲ τὰ ὄργανα τῆς κατηγορίας τῶν ξυλίνων, οὐχὶ δὲ σπανίως συναντῶμεν τὰ κέρατα ἐκτελοῦντα τὸ μέρος τοῦ βασίμου, εἴτε μόνα εἴτε ἐνισχύοντα τοὺς βαρυαύλους. Αἱ σάλπιγγες εἰς τὴν κλασσικὴν ὀρχήστραν συναντῶνται σχεδὸν πάντοτε ἡνωμέναι μὲ τὰ κέρατα, εἴτε εἰς τὸν αὐτὸν τόνον εἴτε εἰς τὸν σχετικὸν μείζονα, ἐὰν τὸ τεμάχιον εὑρίσκεται εἰς τὸν ἐλάσσονα τρόπον. Ἐνίοτε ἐν τούτοις συναντῶμεν τὰ κέρατα καὶ τὰς σάλπιγγας εἰς διαφορετικοὺς τόνους, πρᾶγμα ἐπιτρέπον εἰς τὸν συνθέτην νὰ μεταχειρισθῇ τὰ ὄργανα ταῦτα ἐναλλὰξ καὶ εἰς κλίμακας ἀπομεμακρυσμένας.

Ἀναποσπάστως συνδεδεμένα πρὸς τὴν ὁμάδα τῶν χαλκίνων εὑρίσκονται τὰ *τύμπανα*, δίδοντα τὴν τονικὴν καὶ τὴν δεσπόζουσαν, σπανιώτερον δὲ τὴν ὑποδεσπόζουσαν τῆς κλίμακος.

Αἱ ἀνωτέρω ὁμάδες τῶν ὀργάνων τῆς κλασσικῆς ὀρχήτρας σπανίως εὑρίσκονται μεμονωμέναι. Ἐκτὸς τῶν ἐγχόρδων, τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύναντο νὰ ἀρκεσθοῦν εἰς τὰ ἴδιά των μέσα καὶ νὰ κρατήσουν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀκροατοῦ ἐπὶ μακρόν, τὰ ξύλινα, τὰ χάλκινα καὶ τὰ κρουστὰ πάνοτε σχεδὸν ἐμφανίζονται ἡνωμένα μὲ τὸν ὄγκον τῆς ὀρχήστρας, τοῦ ὁποίου ἐξαιρετικῶς ἀποσπῶνται διὰ νὰ ἐκτελέσουν μεμονωμένον μέρος. Ἡ μῖξις τῶν ὀργάνων ἀποτελεῖ ἄλλως τε τὸ μεγαλύτερον θέλγητρον τῆς ὀρχήστρας. Ἀπόλυτοι κανόνες διὰ τὴν μῖξιν ταύτην δὲν ὑπάρχουσι· συνηθέστατοι ἐν τούτοις εἶναι οἱ ἑξῆς: διπλασιασμὸς μιᾶς μελῳδίας τῶν ἐγχόρδων ὑφ' ἑνὸς ξυλίνου· διπλασιασμὸς τῆς αὐτῆς μελῳδίας εἰς τὴν ὀγδόην ἢ τὴν διπλῆν ὀγδόην (ὀξυτέραν ἢ βαρυτέραν)· διπλασιασμὸς ὅλων τῶν ἐγχόρδων ὑπὸ τῶν ἀντιστοίχων πνευστῶν, δηλαδὴ τῶν 1ων βιολίων ὑπὸ τῶν πλαγιαύλων, τῶν 2ων ὑπὸ τῶν ὀξυαύλων, τῶν βιολῶν ὑπὸ τῶν εὐθυαύλων, τῶν βιολοντσέλλων καὶ βαθυχόρδων ὑπὸ τῶν βαρυαύλων. Δυνάμεθα εἰς μίαν μελῳδικὴν φράσιν ἐκτελουμένην ὑπὸ τῶν βιολοντσέλλων νὰ προσθέσωμεν τοὺς βαρυαύλους, ὁπότε ἡ φράσις αὕτη κερδίζει εἰς ὄγκον καὶ χρῶμα. Δυνάμεθα νὰ ἐμπιστευθῶμεν μίαν ἄλλην φράσιν εἰς ἓν ξύλινον ὄργανον, ἕνα πλαγίαυλον ἢ ἕνα ὀξύαυλον π. χ., τὴν ὁποίαν νὰ ὑπογραμμίζῃ κάτωθεν ἓν συνεχὲς *τρέμολο* τῶν βιολίων καὶ τῶν βιολῶν, ἐνῶ τὰ βιολοντσέλλα καὶ τὰ βαθύχορδα θὰ παίζουν τὸ μέρος τοῦ βασίμου *πιτσικάτο*. Πλατεῖαι συγχορδίαι τῶν χαλκίνων, *πιανίσσιμο* ἢ *φορτίσσιμο*, δύνανται νὰ χρησιμεύσουν θαυμασίως ὡς βάθος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου τὰ ἔγχορδα ἢ τὰ ξύλινα θὰ κεντήσουν τὰ ποικίλματα ἢ τὰ ρυθμικά των παίγνια. Ἐὰν εἰς ἓν τμῆμα τῆς συνθέσεως, ἐκτελούμενον ὑφ' ὅλης τῆς ὀρχήστρας, *φορτίσσιμο*, παύσουν αἴφνης ὅλα τὰ ὄργανα καὶ μείνουν μόνα τὰ ξύλινα, ἐπὶ μιᾶς ἢ περισσοτέρων συγχορδιῶν *πιανίσσιμο*, ἐπιτυγχάνομεν τὴν ἐντύπωσιν ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου.

Συνήθης τρόπος ἐνορχηστρώσεως παρὰ τοῖς κλασσικοῖς, καὶ ἰδίως παρὰ τῷ Μπετόβεν, εἶναι ὁ συνεχὴς διάλογος μεταξὺ δύο ὁμάδων. Τῶν ἐγχόρδων μετὰ ξυλίνων π. χ., τῶν ξυλίνων μετὰ τῶν χαλκίνων, ὅλων τῶν πνευστῶν μετὰ τῶν ἐγχόρδων, τῆς ὅλης ὀρχήστρας μετὰ τῶν τυμπάνων κ.λ.π.

Ἡ ὀρχήστρα μὲ τὴν ὁποίαν ἠσχολήθημεν ἀνωτέρω εἶναι ἡ τῶν κλασσικῶν, ἡ χρησιμοποιοῦσα φυσικὰς σάλπιγγας καὶ κέρατα. Ἡ σύγχρονος ὀρχήστρα εἶναι πλουσιωτέρα ὄχι μόνον εἰς ἀριθμὸν ὀργάνων, ἀλλὰ καὶ εἰς τελειότητα μέσων. Τὰ κέρατα καὶ αἱ σάλπιγγες γίνονται χρωματικὰ ὄργανα, ἔχοντα ὅλους τοὺς ἐνδιαμέσους φθόγγους. Δύναται συνεπῶς ὁ συνθέτης νὰ ἐμπιστευθῇ εἰς αὐτὰ οἱονδήποτε μέλος, νὰ κρατήσῃ τὴν μελῳδικὴν πορείαν τῆς φράσεως καὶ νὰ λύσῃ τοὺς φθόγγους τῆς συγχορδίας, συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνας τῆς ἁρμονίας. Μὲ τὸν *μικρὸν πλαγίαυλον* κερδίζει ἡ ὀρχήστρα ἓν ἀκόμη ζωηρὸν χρῶμα. Μὲ τὸ *ἀγγλικὸν κέρας*, ἕνα ὑπέροχον, ἐκφραστικὸν καὶ μελαγχολικὸν τόνον. Μὲ τὸν *βαρὺν εὐθύαυλον* ἤχους βαθεῖς καὶ θρησκευτικούς. Μὲ τὴν *ἅρπαν* ἤχους αἰθερίους καὶ κρυσταλλίνους ἀφ' ἑνός, ἱερατικοὺς ἀφ' ἑτέρου. Μὲ τὰς *ὁλκωτὰς σάλπιγγας* ἡ ὀρχήστρα κερδίζει εἰς ὄγκον, μεγαλοπρέπειαν καὶ δραματικότητα. Ἐὰν εἰς τὰ τρία ταῦτα ὄργανα τῆς οἰκογενείας προσθέσωμεν τὸ *βαθύφωνον* (tuba), ἔχομεν ὅ,τι μᾶς χρειάζεται διὰ μίαν τετράφωνον ἁρμονίαν. Ὁ τρόπος οὗτος ἐνορχηστρώσεως εἶναι συνηθέστατος παρὰ Βάγνερ. Ὁ *ἀντιβαρύαυλος* καὶ τὸ *σαρυζόφωνον* ἐπαυξάνουν κατὰ μίαν ὀγδόην βαρυτέραν τὴν ἔκτασιν τῶν ξυλίνων, ἐνῷ τὸ *σαξόφωνον* προσθέτει ἓν νόθον χρῶμα εἰς τὴν ὀρχήστραν. Τέλος ὁ ἀριθμὸς τῶν κρουστῶν ηὐξήθη τρομακτικῶς παρὰ τοῖς συγχρόνοις. Τὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν χρησιμεύουν διὰ ρυθμικὴν συνοδείαν, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ στεροῦνται ἰδιαιτέρου θελγήτρου. Τὸ ἀργυρόηχον *τρίγωνον* προκαλεῖ τὴν χαράν, ἐνῷ τὸ φοβερὸν *τὰμ-τὰμ* τὸν τρόμον. Τὸ *μικρὸν τύμπανον* εἶναι χρήσιμον εἰς ἀγροτικὰς σκηνάς, ἐνῷ αἱ *καστανιέται* ἐνθυμίζουν πάντοτε τὴν Ἱσπανίαν. Οἱ *κώδωνες* ἀκούονται συνήθως εἰς θρησκευτικὰς σκηνάς, ἐνῷ ἡ *τσελέστα* προκαλεῖ οὐρανίας πράγματι ἐντυπώσεις. Ἡ *ἐρωτικὴ βιόλα* ἔκαμε τὴν τελευταίαν της ἐμφάνισιν εἰς τοὺς «Οὐγενότους» τοῦ *Μεϋερμπέερ*, ἐνῷ κλασσικὴ παραμένει ἡ χρησιμοποίησις τοῦ *μανδολίνου* εἰς τὸν «Δὸν Ζουὰν» τοῦ Μόζαρτ. Τὸ *ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον*, μόνον του αὐτοτελὴς ὀρχήστρα, προκαλεῖ πάντοτε ἐντύπωσιν διὰ τῆς μεγαλοπρεπείας του. Συνηθεστάτης χρήσεως εἰς θρησκευτικὰ ἔργα καὶ εἰς τὸ θέατρον, σπανίως συναντᾶται εἰς συμφωνικὴν ὀρχήστραν. Λαμπρὸν δεῖγμα χρησιμοποιήσεώς του μᾶς δίδει ὁ *Σαὶν-Σὰνς* διὰ τῆς 3ης συμφωνίας του, εἰς ἣν προσθέτει ἐπίσης καὶ *κλειδοκύμβαλον*, ὄργανον σπανιώτατα ἐπίσης λαμβάνον μέρος εἰς τὴν ὀρχήστραν (ἐκτὸς ἐννοεῖται τῶν εἰδικῶν κοντσέρτων).

Ἐὰν εἰς τὰ ἀνωτέρω ὄργανα προσθέσωμεν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην φωνήν, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ τελειότερον ὄργανον μετὰ γλωττίδος, ἡ ὀρχήστρα προικίζεται μὲ ἓν ἀκόμη χρῶμα, μὲ ἀπειρίαν διαβαθμίσεων, δεδομένου ὄντος ὅτι ἑκάστη φωνὴ διαφέρει οὐσιωδῶς ὡς χροιὰ ἀπὸ μίαν ἄλλην. Ἐὰν πάλιν ἀντὶ μιᾶς μόνον φωνῆς ἑνώσωμεν πλείονας, ἀποκτῶμεν τὸν ἐπιβλητικὸν ὄγκον τῆς χορῳδίας, ὅστις προστιθέμενος εἰς τὴν ὀρχήστραν παράγει τὸ τελειότερον μουσικὸν σύνολον, δεῖγμα ὑπέροχον τοῦ ὁποίου παραμένει πάντοτε τὸ τελευταῖον μέρος τῆς ἐνάτης συμφωνίας τοῦ Μπετόβεν.

Εἰς τὸ θέατρον ἢ εἰς τὰ κοντσέρτα ἡ ἐνορχήστρωσις ὑπόκειται εἰς ὡρισμένους περιορισμούς. Διότι ὁ συνθέτης ὀφείλει νὰ προσέχῃ, ἵνα μὴ ἡ ὀρχήστρα καλύπτῃ τὸν ἀοιδόν. Αἱ καινοτομίαι τοῦ Βάγνερ ηὔξησαν βεβαίως καταπληκτικῶς τὸν ἀριθμὸν τῶν ὀργάνων, χωρὶς ὅμως νὰ κατορθώσουν νὰ πνίξουν τὸ ᾆσμα, διότι ὁ συνθέτης τοῦ Τριστάνου ἐφρόντισε νὰ κρύψῃ τὴν ὀρχήστραν του καὶ νὰ θέσῃ ἀρκετὴν ἀπόστασιν μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς σκηνῆς. Εἰς τὰ κοντσέρτα αἱ δυσκολίαι τῆς ἐνορχηστρώσεως εἶναι ἀκόμη μεγαλύτεραι, λόγῳ τοῦ ὅτι ὀφείλομεν νὰ προσέχωμεν, ἵνα τὸ *σόλο* διαγράφεται εὐκρινῶς τοῦ συνόλου τῆς ὀρχήστρας. Ὁ καλύτερος τρόπος εἶναι τὸ νὰ ἐκλέγωμεν διὰ τὴν συνοδείαν ὄργανα διαφέροντα ὡς χρῶμα τοῦ κυρίως *σόλο*, ἢ νὰ περιορίζωμεν τὴν συνοδείαν ταύτην εἰς τὴν κάτω περιοχὴν τῆς ὀρχήστρας, καθ' ἣν στιγμὴν τὸ σόλο αἰωρεῖται εἰς τὰ ὕψη. Εἰς τὰ κοντσέρτα διὰ κλειδοκύμβαλον αἱ δυσκολίαι αὗται ἐκλείπουν σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν, διότι τὸ ὄργανον τοῦτο διαφέρει οὐσιωδῶς ὡς χρῶμα τοῦ συνόλου τῆς ὀρχήστρας.

Ὁ μουσικός, παρ' ὅλην τὴν ἐλευθερίαν ἣν τῷ παρέχει ἡ ἐνορχήστρωσις, δὲν πρέπει νὰ κάμῃ κατάχρησιν αὐτῆς. Ὀφείλει κυρίως νὰ κατέχῃ κατὰ βάθος τὴν ἁρμονίαν καὶ τὴν ἀντίστιξιν, διότι μόνον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἶναι δυνατὸν αἱ διάφοροι φωναὶ νὰ ἀκολουθοῦν μίαν λογικὴν πορείαν, νὰ παρουσιάζουν ἐνδιαφέρον καὶ ὡραίαν γραμμήν. Αἱ διασταυρώσεις μεταξὺ τῶν διαφόρων ὀργάνων τῷ παρέχουν πλούσιον πεδίον δράσεως, ὁμοιάζουσαι μὲ εὐχάριστον μουσικὸν διάλογον. Αἱ διασταυρώσεις εἶναι τοσούτῳ μᾶλλον ἐν χρήσει σήμερον, καθόσον τὰ ἔγχορδα, ἰδίως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Βάγνερ, χωρίζονται εἰς πλείονας φωνάς, εἶναι «διῃρημένα» (divisi), συμφώνως μὲ τὴν καθιερωθεῖσαν φράσιν. Εἶναι συνηθέστατον δηλαδὴ νὰ εὕρωμεν εἰς ἓν τεμάχιον τὰ 1α βιολία διῃρημένα εἰς δύο, τρεῖς ἢ καὶ τέσσαρας φωνάς, εἰς ἰσαρίθμους τὰ 2α βιολία, τοὐλάχιστον εἰς δύο τὰς βιόλας, τὰ βιολοντσέλλα καὶ τὰ βαθύχορδα. Κατὰ τὰς διαιρέσεις ταύτας συχνάκις τινὰ τῶν ὀργάνων εἶναι μετὰ *πνιγέων (sordini)*, ἐνῷ ἄλλα ἄνευ αὐτῶν. Χρῆσιν πνι-

Digitized by Google

γ ων — ἴσως μέχρις ὑπερβολῆς — κάμνουν οἱ σύγχρονοι συνθέται καὶ διὰ τὰ κέρατα, τὰς σάλπιγγας καὶ ἐνίοτε τὰς ὁλκωτὰς σάλπιγγας, ἀλλοιοῦντες τὴν χροιὰν τῶν ὀργάνων τούτων. Ἡ μίμησις τῆς ἠχοῦς εἶναι συνηθέστατον μέσον ἐνορχηστρώσεως καὶ ἐπιτυγχάνεται ἐὰν εἰς τὰς φυσικὰς σάλπιγγας ἢ κέρατα ἀπαντήσουν αἴφνης τὰ αὐτὰ ὄργανα μετὰ πνιγέων, παράγοντα αἰσθητὴν ἀντίθεσιν. Ἡ ἀντίθεσις ἄλλως τε εἶναι αὐτὴ ἡ ζωὴ τῆς ἐνορχηστρώσεως, τὸ κύριον μέσον τῆς ἐπιβολῆς καὶ τοῦ θελγήτρου της. Ἐπιμένοντες ἐπὶ μακρὸν εἰς τοὺς αὐτοὺς συνδυασμοὺς πίπτομεν ἀσφαλῶς εἰς τὴν μονοτονίαν, ἐνῷ, χειριζόμενοι μετὰ δεξιότητος πλουσίαν κλίμακα χρωμάτων, δυνάμεθα νὰ παραγάγωμεν ἀπαράμιλλον μουσικὴν εἰκόνα.

Ὁ κατωτέρω πίναξ δεικνύει τὴν σειρὰν τῶν ὀργάνων τῆς συγχρόνου ὀρχήστρας, συμφώνως μὲ τὴν ἐν τῷ μερολογίῳ (partitura) κατάταξίν των, ὡς καὶ τὸν ἀριθμὸν ἑκάστου ἐξ αὐτῶν, διὰ πλήρη συμφωνικὴν ὀρχήστραν.

	Ονομα ὀργάνου.	*Ἀριθ.*
Ξύλινα	Μικρὸς πλαγίαυλος (Flauto piccolo)	1
	Πλαγίαυλοι (Flauti)	2
	Ὀξύαυλοι (Oboi)	2
	Ἀγγλικὸν κερας (Corno inglese)	1
	Εὐθύαυλοι εἰς σι ὕφ. ἢ λα (Clarinetti Si ♭ o la)	2
	Εὐθύαυλος βαρὺς εἰς σι ὕφ. ἢ λα (Clarinetto basso Si ♭ o la)	1
	Βαρύαυλοι (Fagotti)	2
	Ἀντιβαρύαυλος ἢ Σαρυζόφωνον (Contrafagotto o Sarusophone)	1
Χάλκινα	Κέρατα εἰς φα (Corni in fa)	4
	Σάλπιγγες εἰς σι ὕφ. ἢ φα (Trombe in Si ♭ o fa)	2
	Ὁλκωταὶ σάλπιγγες (Tromboni)	3
	Βαθύφωνον (Tuba)	1
Κρουστά	Τύμπανα (Timpani)	2
	Μέγα τύμπανον (Gran cassa)	1
	Κύμβαλα (Piatti)	1
	Στρατ. τύμπανον (Tamburo)	1
	Βασκικὸν τύμπανον (Tamburo guasco)	1
	Μικρον τύμπανον (Tamburino)	1
	Τρίγωνον (Triangolo)	1
	Καστανιεται (Castagniete)	1
	Τὰμ-τὰμ (Tam-tam)	1
	Γκλόκενσπηλ (Glockenspiel)	1
	Κώδωνες (Campane)	ἀναλόγως
	Ξυλόφωνον (Xylophone)	1
	Τσελέστα (Celesta)	1
Ἔγχορδα κρουόμ.	Ἅρπα (Arpa)	1 ἢ 2
Ἔγχορδα μετὰ τόξου	Βιολία 1α (Violini 1mi)	16
	Βιολία 2α (Violini 2di)	14
	Βιολαι (Viole)	12 τουλάχιστον
	Βιολεντσέλλα (Violencelli)	10
	Βαθύχορδα (Contrabassi)	8

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ὀργάνων τούτων δύναται καὶ ν' αὐξηθῇ ἀναλόγως. Οὐχὶ σπανίως αἴφνης ἀπαιτοῦνται 2 μικροὶ πλαγίαυλοι, 4 βαρύαυλοι, 6 ἢ 8 κέρατα, 4—5 σαλπιγγες κτλ. Ἡ φωνὴ ἢ ἡ χορῳδία κατατάσσεται συνήθως ἐν τῷ μερολογίῳ μεταξὺ βιολῶν καὶ βιολοντσέλλων-βαθυχόρδων, τὸ ὄργανον *σόλο* ἄνω τῆς ὁμάδος τῶν ἐγχόρδων, τὸ δὲ ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον ἐντελῶς εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ μερολογίου.

Ἐκ τῶν ἐγχειριδίων τῶν ἀσχολουμένων περὶ τὴν ἐνορχήστρωσιν κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *Kastner*, Ἐγχειρίδιον ἐνορχηστρώσεως. Γενικὴ μέθοδος ἐνοργανώσεως.—*Berlioz*, Μέγα ἐγχειρίδιον συγχρόνου ἐνοργανώσεως καὶ ἐνορχηστρώσεως (συμπληρωθὲν ὑπὸ *Rich. Strauss*).—*Gevaert*, Νέον ἐγχειρίδιον ἐνοργανώσεως, Μέθοδος ἐνορχηστρώσεως.—*Guiraud*, Πρακτικὴ μέθοδος ἐνορχηστρώσεως.—*Delvedez*, Ἡ τέχνη τοῦ διευθυντοῦ ὀρχήστρας.—*Lavoix Fils*, Ἱστορία τῆς ἐνοργανώσεως. *Riemann*, Κατήχησις τῶν ὀργάνων τῆς μουσικῆς καὶ τῆς ἐνορχηστρώσεως. *Ρίμσκυ-Κορσακώφ*, Ἐγχειρίδιον ἐνορχηστρώσεως. *Marx* καὶ *Lobe*, Ἐγχειρίδια συνθέσεως. Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

ἐνορῶ (*—άω*), ἀόρ. *ἐνεῖδον*· βλέπω ἐντός, εἰς τὸ βάθος, ἐμβλέπω: «εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἐνορῶ ἐλατήριον ἐγκληματικόν».

ἔνος, *—η, —ον* ἢ *ἕνος* (ἀρχ.)· ὁ παλαιός, ὁ πρότερος, ὁ περσινός, ὁ ἄγων ἡλικίαν ἑνὸς ἔτους: «ἔνος καρπὸς» *(Θεόφρ.)*, «ἔνος ὄνος», «ἔνη ἡμέρα». Τὴν λέξιν οἱ πλεῖστοι τῶν ἑλληνιστῶν, παραλληλίζοντες πρὸς τὴν σανσκριτικὴν Sanas, τὴν λατινικὴν senex καὶ τὴν παλαιογερμανικὴν sineigns, θεωροῦσι παραγομένην ἐκ τῆς ῥίζης *σεν-* σημαινούσης τὸν παλαιόν, διακρίνουσι δὲ αὐτὴν τῆς ὁμοίως γραφομένης *ἕνος* (λατιν. annus), σημαινούσης τὸν ἐνιαυτόν, ἐξ ἧς τὰ ἐπίθετα *ἄφενος*, *δίενος*, *τρίενος* κτλ. (λατιν. annalis, biennis, triennis).

— **ἔνη** καὶ **νέα** *[Ἀρχ.]*. Ἐκλήθη οὕτω, κατὰ Διογένη Λαέρτιον, ὑπὸ τοῦ Σόλωνος ἡ τελευταία ἡμέρα τοῦ ἀττικοῦ μηνός, διὰ τὸν λόγον ὅτι, ἐπειδὴ ὁ μηνιαῖος κύκλος τοῦ σεληνιακοῦ ἀττικοῦ ἡμερολογίου διήρκει περὶ τὰς $29^1/_2$ ἡμέρας, καθ' ἕκαστον δεύτερον μῆνα ἡ τελευταία αὐτοῦ ἡμέρα ἀνῆκε κατὰ τὸ ἥμισυ εἰς τὸν φθίνοντα καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ εἰς τὸν ἀρχόμενον μῆνα. Κατὰ συνήθειαν ὅμως ἡ ὀνομασία αὕτη ἐπεξετάθη καὶ οὕτως ὠνομάζετο γενικῶς ἁπάντων τῶν μηνῶν ἡ τελευταία ἡμέρα, ἡ ἄλλως λεγομένη *τριακὰς* καὶ ἀργότερον ὀνομασθεῖσα *δημητριὰς* πρὸς τιμὴν Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ. *Ἕνον καὶ νέον* ἐκαλεῖτο ἐπίσης τὸ φῶς τῆς σελήνης ὑπὸ τῶν Ἀναξαγορείων φιλοσόφων· ἐκ τούτου δὲ καὶ ἡ σελήνη ἔδει κατὰ τὸν Σωκράτη νὰ ὀνομασθῇ *σελαενονεάεια* ἢ κατὰ συνμίαν *σελαναία (Πλάτ.* Κρατύλ. 409 β). —Π.

Ἔνος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἰνδικῆς, ἐκβάλλων εἰς τὸν Ἰνδὸν παρὰ τὰ σύνορα «τῆς Νωρικῶν καὶ Ραιτῶν γῆς». Κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Ἀρριανοῦ ὁ Ἔνος ἦτο πλωτὸς καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸ μῆκος (Ἰνδ. Δ' 15). —Π.

Ἐνοσίχθων, *—ονος [Ἀρχ.]*. Ἐπίθετον τοῦ Ποσειδῶνος (ἀπὸ τοῦ *ἔνοσις-χθὼν*) τοῦ διὰ τῆς τριαίνης οὐ μόνον τὴν θάλασσαν συνταράσσοντος, ἀλλὰ καὶ τὴν γῆν πλήσσοντος καὶ τοὺς σεισμοὺς ἐπιφέροντος· συνώμ. *ἐννοσίγαιος* (βλ. λ.) ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἐνόστωσις (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Διόγκωσις ἀναπτυσσομένη ἐντὸς τοῦ ὀστίτου ἱστοῦ. Σ. Γ. Σ.

ἑνότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναι εἷς καὶ ὁ αὐτός, ταυτότης: «φανερὸν ὅτι ἡ ταυτότης ἑνότης τίς ἐστιν» (*Ἀριστοτελ.*)· συμφωνία, λογικὴ ἀκολουθία: «ἡ ἑνότης τῆς πραγματείας εἶναι τεταραγμένη», «οἱ λόγοι του δὲν ἔχουν καμμίαν ἑνότητα, μεταπηδᾷ ἀπὸ ζητήματος εἰς ζήτημα»· ‖ «ἑνότης ἐνεργείας,—δράσεως», συντονισμὸς ἐνεργείας, δράσεως· ‖ «ἑνότης τόπου καὶ χρόνου», τὸ δρᾶμα ὀφείλει νὰ ἔχῃ ἑνότητα χρόνου καὶ τόπου, ἤτοι τὰ δρώμενα νὰ συμβαίνουν ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον.

— *[Αἰσθητ.]* Βλ. λ. *αἰσθητική*, τ. Β', σ. 852 β ἑ.

— *[Λογοτεχν.]* Ἡ *ἑνότης* τοῦ θέματος εἶναι ἡ πρωτίστη καὶ θεμελιωδεστάτη τῶν ἀρετῶν αὐτοῦ. Πᾶσα σύνθεσις, ὁποιουδήποτε εἴδους καὶ ἂν εἶναι, πρέπει, διὰ νὰ παρίσταται ὡραία, νὰ ἔχῃ ἑνότητά τινα, νὰ ὑπάρχῃ δηλαδὴ εἰς αὐτὴν κύριόν τι ἀντικείμενον συνδέον ὁμοῦ εἰς ἓν ὅλον πάντα τὰ ἄλλα μέρη, ἢ ἐκ στοιχείων κεχωρισμένων καὶ διεσπαρμένων νὰ παραχθῇ διὰ τῆς ἑνώσεως αὐτῶν ὅλον τι ἑνιαῖον καὶ ἁρμονικόν. Τοιαύτη ἑνότης χρειάζεται κυρίως εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν περιόδων, πρὸς τοῦτο δὲ ἀπαιτοῦνται οἱ ἑξῆς κανόνες: 1) Εἰς τὴν ἔκφρασιν τῆς περιόδου ἡ μορφὴ τῆς παραστάσεως πρέπει, ὅσον εἶναι δυνατόν, νὰ μὴ μεταβάλληται, νὰ μὴ γίνηται δηλαδὴ αἰφνίδιος μετάβασις ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς ἄλλο πρόσωπον, ἢ ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς ἄλλο ὑποκείμενον. 2) Νὰ μὴ συσσωρεύωνται ἐν τῇ αὐτῇ περιόδῳ ἢ φράσει πράγματα ἔχοντα ἀξίαν ἢ σχέσιν πρὸς ἄλληλα οὕτω μικράν, ὥστε δύνανται ἢ νὰ παραλειφθῶσιν ἢ νὰ διαιρεθῶσιν εἰς δύο ἢ τρεῖς περιόδους· ἡ παράβασις τοῦ κανόνος τούτου φέρει σύγχυσιν καὶ ἀηδίαν. Προτιμότερον εἶναι ἐκ τῶν δύο κακῶν τὸ μικρότερον, δηλαδὴ νὰ μεταχειριζώμεθα περισσοτέρας συντόμους περιόδους ἀντὶ μιᾶς πολυπλόκου. 3) Νὰ μὴ παρεμβάλλωνται παρενθετικοὶ λόγοι, διότι διακόπτουσι τὴν ἑνότητα καὶ εἶναι ὡς τροχοὶ ἐν τροχοῖς, περίοδοι ἐν περιόδοις, ἐμφαίνουσαι τὴν ἀπορίαν καὶ τὸ ἀμέθοδον τοῦ συγγραφέως εἰς τὸ νὰ διατάξῃ ὅπου δεῖ τὰς ἐννοίας αὐτοῦ. Οἱ παρενθετικοὶ λόγοι δύνανται ἐν ἀνάγκῃ νὰ ταχθῶσι κατ' ἰδίαν καὶ οὐχὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς περιόδου. 4) Πρέπει νὰ φέρωμεν πάντοτε τὰς περιόδους εἰς τέλος πλῆρες (τετελεσμένην ἔννοιαν) καὶ ἐντελῶς κατακεκλεισμένον, ἄνευ τινὸς ἐπιπροσθέσεως· διότι ὅ,τι εἶναι ἓν πρέπει νὰ ἔχῃ ἀρχήν, μέσον καὶ τέλος. Συμβαίνει ἐνίοτε, ἀφοῦ φθάσωμεν εἰς ὃ σημεῖον ἐστοχαζόμεθα ὅτι εἶναι τὸ τέλος, ἀπροσδοκήτως νὰ προκύπτῃ τι, ὅπερ ἢ ἔπρεπε νὰ σιωπηθῇ ἢ τοὐλάχιστον εἰς ἄλλο τι μέρος νὰ τεθῇ· αἱ τοιαῦται ἔκτοποι προσθῆκαι παραμορφοῦσι τὴν περίοδον καὶ φθείρουσι τὴν ἑνότητα αὐτῆς.

Τὴν μεγάλην σημασίαν τῆς ἑνότητος ἐν τοῖς λογοτεχνικοῖς ἔργοις καταδεικνύει τὸ γεγονός, καθ' ὃ οἱ καταπολεμήσαντες τὴν προσωπικὴν ὕπαρξιν τοῦ Ὁμήρου ἐστήριξαν, μεταξὺ ἄλλων, τὴν γνώμην των εἰς τὸ ὅτι τὰ ὁμηρικὰ ἔπη, καὶ δὴ ἡ Ἰλιάς, στεροῦνται ἑνότητος. Ἡ ἑνότης τῆς Ὀδυσσείας εἶναι τοιαύτη, ὥστε ὁ Grote ἐξήνεγκε τὴν γνώμην ὅτι ἐὰν μόνη ἡ Ὀδύσσεια περιήρχετο εἰς ἡμᾶς, ἡ περὶ τῆς ὁμηρικῆς ἑνότητος ἔρις οὐδέποτε ἔμελλε νὰ ἐγερθῇ. Διότι ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ ἔργου σημεῖα ἐσκεμμένης συναρμογῆς φαίνονται. Ἀντιθέτως, προκειμένου περὶ τῆς Ἰλιάδος, οἱ τὴν τοῦ Ὁμήρου ὕπαρξιν ἀπαρνούμενοι ἰσχυρίσθησαν ὅτι, ἐὰν αὕτη ὑφ' ἑνὸς ποιητοῦ ἐποιήθη, ὤφειλε νὰ ἔχῃ ἑνότητα οἵαν καὶ ἡ Ὀδύσσεια. Οἴκοθεν νοεῖται ὅτι αἱ περὶ τῆς Ἰλιάδος γνῶμαι αὗται ἀνετράπησαν ἤδη «αἱ δὲ περὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ποιήματος ἔρευναι καθιστῶσι φανερώτερον, ὅτι ἡ ἑνότης αὐτοῦ δὲν δύναται νὰ εἶναι ἢ ἔργον συνειδητῆς δημιουργίας» *(Carl Rothe)*. Ἐπανέρχονται οὕτως οἱ σύγχρονοι φιλόλογοι εἰς τὸν Ἀριστοτέλη, ὅστις πρὸ χιλιάδων ἐτῶν ἐξῆρε τὴν ἑνότητα τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν, ἀποδείξας ἐν τῇ «Ποιητικῇ» του, ὅτι ὁ Ὅμηρος «περὶ μίαν πρᾶξιν, οἵαν λέγομεν τὴν Ὀδύσσειαν, συνέστησεν, ὁμοίως δὲ καὶ τὴν Ἰλιάδα» καὶ ὅτι «ταῦτα τὰ ποιήματα συνέστηκεν ὡς ἐνδέχεται ἄριστα» (βλ. *ὁμηρικὸν* ζήτημα).

Εἰδικώτερον, προκειμένου περὶ τῆς ἑνότητος τόπου, χρόνου κτλ. βλ. λ. *λογοτεχνία*. Ι. Φ. Δ.

— *[Ρητορ.]* Ἡ *ἑνότης* εἶναι οὐσιῶδες προτέρημα τοῦ ῥητορικοῦ λόγου, καθ' ὃ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ συγκεντρούμενα καὶ ὀργανικῶς συναρθρούμενα στοιχεῖα καὶ μέρη δέον νὰ τείνωσι πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν, τὴν πρακτικὴν δηλαδὴ ἐφάρμοσιν, καὶ ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ὑπόθεσιν ν' ἀναφέρωνται. Ἡ ἐξηγηθεῖσα δηλαδή, πιστωθεῖσα, κατὰ ἐνστάσεων περιφραχθεῖσα καὶ παθητικῶς διεξαχθεῖσα ἑνιαία, κυρία καὶ θεμελιώδης ἀλήθεια ἢ ἰδέα τοῦ ῥητορικοῦ λόγου δὲν ἀφίεται, οὕτως εἰπεῖν, νὰ περιπλανᾶται ἐν τῷ πνεύματι τῶν ἀκροατῶν ἐλευθέρως καὶ ἄνευ προλελογισμένης πρὸς ἑνιαῖόν τινα πρακτικὸν σκοπὸν διευθύνσεως, ἀλλὰ διηθεῖται πρὸς τὸ βουλητικὸν αὐτῶν καὶ ἐντεῦθεν καθοδηγεῖται πρὸς τὴν πρᾶξιν. Τὴν ἑνότητα ὁ ῥητορικὸς λόγος ἀπαιτεῖ ἐπιτακτικώτερον παντὸς ἄλλου ἔργου τέχνης· ἐπειδὴ οὗτος δὲν εἶναι προωρισμένος κατ' ἰδίαν ν' ἀναγινώσκηται, ἀλλ' ἐνώπιον ἀκροατῶν δημοσίᾳ ν' ἀπαγγέλληται λίαν ταχέως θὰ κατεπόνει τὴν προσοχήν, ἐὰν ἠνάγκαζεν αὐτὴν διαδοχικῶς νὰ στρέφηται πρὸς πολλὰ καὶ διάφορα θέματα. Βεβαίως ἅπασαι αἱ ὑποθέσεις τῶν λόγων δὲν εἶναι δεκτικαὶ πλήρους ἑνότητος. Εἰς τὰς δευτερολογίας ἐπὶ τῶν κοινοβουλευτικῶν ἢ δικαστικῶν λόγων, ὅπου ὁ ἀγορεύων εἶναι ἠναγκασμένος νὰ παραδεχθῇ τὴν ὑπόθεσιν ὡς τῷ παρουσιάζεται, ἡ ἑνότης προσδιορίζεται ἐκ τῶν περιστάσεων. Ἡ προσοχὴ ἄλλωστε καὶ ἡ προσπάθεια τοῦ ὁμιλοῦντος στρέφεται εἰς τὴν ἀντίκρουσιν τῶν κατηγοριῶν ἢ τῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ ἀντιπάλου, ἅτινα, ὡς ἐκ τῆς ποικιλίας τῶν θεμάτων περὶ ἃ στρέφονται, οὐδεμίαν ἑνότητα προσδίδουσι τῷ λόγῳ. Ἐὰν ὅμως ὁ ῥήτωρ οἴκοθεν ἐκλέγῃ τὴν ὑπόθεσιν, κατ' ἀρέσκειαν δὲ τὴν διασκευάζῃ καὶ καθ' ὁλοκληρίαν εἶναι κύριος αὐτῆς, ὀφείλει νὰ συμμορφοῦται πρὸς τοὺς κανόνας τῆς ῥητορικῆς. Παρέκβασις ἐπιτρέπεται, ὅταν πρὸς ἀποφυγὴν μονοτονίας ἢ ξηρότητος γίνεται αὕτη μετὰ τέρψεως εἰς διάχυσιν τοῦ ἀκροατοῦ· ἀλλ' ἡ τοιαύτη παρέκβασις πρέπει φυσικῶς νὰ γεννᾶται ἐκ τῆς ὑποθέσεως, νὰ εἶναι σύντομος καὶ νὰ ἡδύνῃ τοὐλάχιστον τὸν ἀκροατήν.

Ἡ ἑνότης τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ λόγου συνίσταται ἐν τούτῳ, ὅτι ὁλόκληρος ὑπάγεται ὑπὸ μίαν τινὰ κυρίαν πρότασιν κατηγορικὴν *(διδακτικὴ ἑνότης)*, εὐκόλως μεταβαλλομένην ἢ ῥητῶς ἐνίοτε μεταβεβλημένην εἰς πρότασιν προστακτικὴν *(ῥητορικὴ ἑνότης)*· ἡ τελευταία, καίπερ ἐν παντὶ ὑπάρχουσα θέματι χριστιανικῆς θρησκευτικῆς διδασκαλίας διὰ τὸν ταύτης πρακτικὸν χαρακτῆρα, δὲν δηλοῦται πάντοτε ῥητῶς ἐν τῇ κυρίᾳ προτάσει, ὅπως ἡ διδακτικὴ ἑνότης, ἀλλὰ συνήθως ὑποδεικνύεται μόνον καὶ ὑποφαίνεται ἐν τῷ προϊόντι λόγῳ, διότι εἰς τὸν ἄμβωνα προσιδιάζει ὁ διδακτικὸς μᾶλλον ἢ ῥητορικὸς χαρακτὴρ καὶ ἐκτὸς τούτου διότι ἀνάρμοστον εἶναι συνήθως νὰ προαναγγέλλῃ ὁ ἐκκλησιαστικὸς ῥήτωρ τοῖς ἀκροαταῖς, ὅτι τὸν ὡρισμένον τοῦτον ἐπιδιώκει παρ' αὐτοῖς πρακτικὸν σκοπόν. —Π.

— *[Φιλοσ.]* Διὰ τοῦ ὅρου *ἑνότης* σημαίνεται ἀρχικῶς πᾶν τὸ δυνάμενον νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἀποτελεῖ ἓν ὅλον, ἓν χωριστὸν ἀντικείμενον, ἀκριβῶς καθωρισμένον διὰ τοῦ περιγράμματός του, τῆς ἐν χώρῳ καὶ τόπῳ θέσεως καὶ ἄλλων συνθηκῶν ἀπέναντι πάντων τῶν ἄλλων εἴτε ὁμοίων του εἴτε ἀνομοίων του ἀντικειμένων. Κατόπιν τὸ σύνολον τῶν μερῶν τῶν συντελούντων εἰς τὸν σχηματισμὸν ἑνὸς ἑνιαίου ὅλου, μιᾶς ὑλικῆς ἢ πνευματικῆς μονάδος. Καὶ ὁμὰς χωριστῶν ἀντικειμένων εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκληφθῇ ὡς ἑνότης, ἐὰν τ' ἀντικείμενα ταῦτα συνδέωνται διὰ μιᾶς ἢ πλειόνων κοινῶν ἰδιοτήτων καὶ ἀντιπαραβάλλωνται πρὸς ἀνόμοια ἢ πλατύτερα συμπλέγματα. Τέλος, ἡ ἰδιότης τοῦ ἀποτελεῖν ἓν σύνολον, ἡ συνοχὴ τῶν διαφόρων μερῶν ἑνὸς συνόλου. Εἶναι φανερὸν ὅτι ἡ ἑνότης δὲν εἶναι ἀντικειμενικὴ ἰδιότης ἀνήκουσα εἰς τὰ πράγματα καθ' ἑαυτά, ἀλλὰ προϊὸν διανοητικῆς ἀφαιρέσεως, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον συνειδητῆς, ὑποβοηθουμένης ὑπὸ τῆς φαινομενικῆς ἀπόψεως ἣν μᾶς παρουσιάζει ἡ πραγματικότης, ἀλλ' ἡ ὁποία κυρίως λαμβάνει τὴν ἀφορμὴν καὶ παρόρμησίν της ἐκ τῆς σκοπιμότητος τῆς κατατάξεως καὶ διαβαθμίσεως τῶν ἐξωτερικῶν ἐντυπώσεων. Ἡ πειραματικὴ ψυχολογία καὶ ἰδίως ἡ ψυχολογία τοῦ παιδὸς κατέδειξε πόσον καὶ αἱ ἁπλούστεραι ἔννοιαι, π. χ. ἡ ἰδέα τοῦ πράγματος, τοῦ σώματος κτλ. σχηματίζονται βαθμηδὸν καὶ κατόπιν ἀπειραρίθμων προσαρμογῶν πρὸς τὰς ἀντιδράσεις τῆς ἐξωτερικῆς πραγματικότητος, καὶ ἰδίως πρὸς τὴν ἐσχηματισμένην διαβάθμισιν τῶν ἐννοιῶν ὑπὸ τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος. Ὑπάρχει βεβαίως ἁπλῆ καὶ σύνθετος ἢ πολυμελής, συγκεκριμένη ἢ ἀφῃρημένη ἑνότης, φυσικὴ καὶ πνευματική, ποιοτικὴ καὶ ποσοτικὴ (μονάς), ἀτομικὴ καὶ συλλογικὴ ἑνότης, ἡ ἑνότης τῶν κοινωνικῶν ὁμάδων (οἰκογένεια, ἔθνος, πολιτεία, κόμμα κτλ.), λογικὴ καὶ ψυχολογική, αἰσθητική, μεταφυσικὴ ἑνότης καὶ πλεῖσται ἄλλαι, ἀλλ' εἶναι φανερὸν ὅτι αἱ διακρίσεις αὗται εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον

Digitized by Google

συμβατικαὶ καὶ σχετικαί. Ἡ ἑνότης π. χ. τοῦ κυττάρου εἶναι ἁπλουστέρα καὶ μᾶλλον συγκεκριμένη τῆς βιολογικῆς ἑνότητος τοῦ σώματος ἢ τῆς ἑνότητος τοῦ πολιτισμοῦ μιᾶς ἐποχῆς ἢ χώρας, πολὺ ὅμως πολυπλοκωτέρα τῆς ἑνότητος τοῦ ἀτόμου, ἢ τῆς λογικῆς ἑνότητος τῆς δεκάδος. Ἡ σύνθεσις καὶ ἡ ἀνάλυσις φαίνεται ὅτι εἶναι δυνατὴ ἐπ' ἄπειρον καὶ κατ' ἀνιοῦσαν καὶ κατὰ κατιοῦσαν διεύθυνσιν, καὶ μᾶλλον ἡ διανοητικὴ κόπωσις καὶ τὸ αἴσθημα τῆς ἀδημονίας ἐνώπιον τῆς προόδου ἐπ' ἄπειρον ἔφερε τοὺς πλείστους φιλοσόφους εἰς τὸ νὰ παραδεχθοῦν ρητῶς τὴν τελικὴν ἑνότητα καὶ λογικὴν διαβάθμισιν τοῦ κόσμου, τοῦ σύμπαντος. Ἡ ἰνδικὴ φιλοσοφία, οἱ ἐλεᾶται καὶ ἐν μέρει οἱ πυθαγόρειοι ὄχι μόνον ὑπεστήριξαν ὅτι τὸ σύμπαν διοικεῖ ἑνιαία δύναμις, ἀλλ' ἐταύτισαν καὶ τὴν ἔννοιαν τῆς ὑπάρξεως πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς ἑνότητος. οὕτως ὥστε ὅ,τι δὲν ἀποτελεῖ ἑνιαῖον, ἀδιάσπαστον καὶ ἀδιαίρετον ποιοτικῶς καὶ ποσοτικῶς μέλος της, δηλαδὴ κάθε πολλαπλοῦν, ποιοτικῶς διάφορον καὶ μεταβλητόν, εἶναι μόνον ἀπατηλὴ ἐπίφασις, ψευδὲς φαινόμενον, ἀνύπαρκτον, μηδέν. Κατὰ τὸν Πλάτωνα *ἑνάδες*. ἑνότητες δηλαδὴ ἀδιαίρετοι, εἶναι αἱ *ἰδέαι*, ἀποκορυφούμεναι ὅλαι ὡς εἰς πυραμίδα εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ ἀγαθοῦ, μὲ αὐθύπαρκτον ὅμως ἑκάστη οὐσίαν. Ὁ Ἀριστοτέλης διακρίνει τὸ «ἓν καθ' ἑαυτὸ» καὶ τὸ «ἓν κατὰ συμβεβηκός», τὴν ἀπόλυτον δηλαδὴ καὶ σχετικὴν ἑνότητα. Ὅλαι αἱ μυστικοπαθεῖς πανθεϊστικαὶ σχολαὶ τοῦ μεσαίωνος ἀπέδιδον τὴν ὑπερτάτην ἑνότητα εἰς τὸν Θεόν, ὁρμώμεναι εἰς τοῦτο ἀπὸ τῶν νεοπλατωνικῶν. Ὁ θεὸς τοῦ Πλωτίνου εἶναι τὸ «ἓν πρὸ πάντων», ἡ ἀρχικὴ ἀδιαφοροποίητος ἑνότης, ἥτις περιλαμβάνει τὰ πάντα καὶ ἔξω τῆς ὁποίας οὐδὲν ὑπάρχει. Ἐν αὐτῇ περικλείονται ὅλαι αἱ ἀντιθέσεις, χωρὶς ν' ἀντιμάχωνται πλέον πρὸς ἀλλήλας. Τὴν ὑπερτάτην αὐτὴν ἑνότητα ἀποδίδουν εἰς τὸν Θεὸν καὶ οἱ κατὰ τὸ διάστημα τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ μετ' αὐτὴν ζήσαντες φιλόσοφοι Νικόλαος Κουζᾶνος, Giordano Bruno καὶ Σπινόζα. Ἔξω τοῦ θείου, ἡ ἑνότης εἶναι μία ἰδιότης ἀφῃρημένη, ἥτις δὲν προσθέτει εἰς τὰ πράγματα τίποτε. Τὴν παράδοσιν περὶ τῆς ἑνότητος τοῦ Σύμπαντος, χωρὶς ἄμεσον πλέον θεολογικὴν συσχέτισιν ἀναλαμβάνουν οἱ Γκαῖτε, Ἕρδερ, Σοπενάουερ, Σέλλιγκ κ. ἄ., ἐνῷ οἱ νοησιαρχικοὶ φιλόσοφοι καὶ οἱ τῆς ἐποχῆς τοῦ διαφωτισμοῦ (Aufklärung) δὲν ἀποδίδουν εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς ἑνότητος καμμίαν μεταφυσικὴν ὀντότητα, ἀλλὰ τὴν ἀναλύουν ὡς προϊὸν διανοητικῆς ἀφαιρέσεως. Ὁ Λεϊβνίτιος εὑρίσκει ὅτι παντὸς πλήθους προηγοῦνται αἱ ἑνότητες, ἀλλ' ὅτι ἡ ἑνότης τῶν περιληπτικῶν ὀνομάτων (κοινωνία, ἐκκλησία, ἔθνος) ὑπάρχει μόνον ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ διανοήσει. Εἰς τὴν ἀντίληψιν ἑνὸς πράγματος συνδέονται πολλαπλᾶ καὶ ποικίλα στοιχεῖα εἰς ἑνότητα. Τὴν ἑνότητα ἐν τῇ ποικιλίᾳ ὡς προϋπόθεσιν καὶ στοιχεῖον τῆς αἰσθητικῆς δημιουργίας καὶ ἀπολαύσεως τονίζουν ὁ Shaftesbury καὶ ὁ Hutcheson, καὶ μεταξὺ τῶν νεωτέρων οἱ Λότσε, Φέχνερ, Βούντ, Γκρός, Στέρν κ. ἄ.

Ὁ Κὰντ θεωρεῖ, ὅτι ἡ *ἑνότης τῆς ἀντιλήψεως* (Apperzeption) εἶναι ὁ θεμελιώδης ὅρος, ὑφ' ὃν εἶναι δυνατὸν νὰ σχηματισθῇ ἀντικειμενικὴ ἐμπειρία. Ἡ ἑνότης εἶναι ἐπομένως μία κατηγορία ὑπὸ τὴν ὁποίαν τὸ ἀκατέργαστον ὑλικὸν τῶν ἐξωτερικῶν ἐντυπώσεων ὀφείλει νὰ ὑποταχθῇ, ἵνα γίνῃ καθ' ὅλου νοητόν. Ἡ ψυχολογικὴ καὶ ὑποκειμενικὴ ἑνότης τῆς συνειδήσεως δὲν εἶναι προϋπόθεσις τῆς ὑπερβατικῆς ταύτης ἑνότητος, ἀλλὰ κάτι ὅλως διάφορον. Τὴν συνθετικὴν ἑνότητα, ὡς μορφὴν τῆς ἀντικειμενικῆς ἐμπειρίας, καὶ ὡς ἰδανικὸν σκοπὸν καὶ χρέος τῆς νοήσεως, τονίζουν, ἐκτὸς τῶν καθαρῶς νεοκαντιανῶν, ὡς εἶναι οἱ: Simmel, Cohen, Cassirer, Natorp, Rickert κ. ἄ., καὶ οἱ πλεῖστοι συστηματικοὶ φιλόσοφοι καὶ ψυχολόγοι, ὡς γνωσιολογικὴν ἀρχήν, ὡς π. χ. οἱ: Lange, Lotze, Liebert, Sigwart, Wundt, Lipps, Höffding, Fouillée, Ostwald, Jerusalem κλπ. Πρὸς τούτους ἀντιτίθενται οἱ φιλόσοφοι τῆς συνειρμικῆς σχολῆς ἀφ' ἑνός, π. χ. οἱ Hume, Mill, Spencer, καθ' οὓς ἡ ἑνότης δὲν εἶναι παρὰ προϊὸν τῆς ἀλληλεπιδράσεως τῶν δεδομένων τῆς συνειδήσεως· καὶ ἀφ' ἑτέρου ἄλλη ψυχολογικὴ σχολή, ὁρμωμένη ἀπὸ τοῦ Τζαίημς, καθ' ἣν τὰ ψυχολογικὰ στοιχεῖα δὲν συναρμολογοῦνται εἰς τὴν ἀφῃρημένην ἑνότητα τῆς προσωπικότητος, τοῦ Ἐγώ, ἀλλ' ἡ συνείδησις εἶναι ἓν ὀγκούμενον ρεῦμα, τὴν ἀντικειμενικὴν συνέχειαν τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ κίνησις καὶ ὄχι ἡ κατ' ἔννοιαν σύνθεσις νεκρῶν στοιχείων. Τὴν ἄποψιν ταύτην ὑποστηρίζουν ἐν μέρει καὶ ὁ Husserl, Cornelius καὶ μᾶλλον ἐμπεριστατωμένως ὁ Bergson, χρησιμοποιῶν αὐτὴν καὶ ὡς θεμέλιον διὰ τὴν μεταφυσικήν του. Ὁ Τζαίημς, καὶ μετ' αὐτὸν οἱ ἄλλοι πραγματισταί, ἐπετέθη καὶ ἐναντίον τῆς μεταφυσικῆς προκαταλήψεως, ἥτις εἶχε καταντήσει φιλοσοφικὸν δόγμα, ὅτι ἡ ἑνότης τοῦ σύμπαντος εἶναι ἀπαραίτητος ἀνάγκη τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Τὸ ἀρχικὸν κατ' αὐτὸν εἶναι ἡ *πολλαπλότης*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Wundt*, Sinnliche u. öbersinnliche Welt. —*Ostwald*, Der Monismus als Kulturziel.—*Mainländer*, Philosophie der Erlösung.—*Eucken*, Einführung in die Philosophie des Geistes lebens (1908) .—*Ardigi*, L'unità della conscienza (1913 .—*Varisco*, Conosci te stesso (1912). —*Rülf*, Der Einheitsgedanke.—*Mahnke*, Eine neue Monadologie (1917).—*Reche*, Das Deuhen in Zweigestalt (1922) —*Natorp*, Philosophie.—*Bergson*, Essai sur les données immédiates de la conscience (1889).—*W. James*, A pluralistic universe.

ΕΛΛΗ ΛΑΜΠΡΙΔΗ

— ἑνότης ζωῆς *[Θεοσοφ.]*. Ἅπαντα τὰ βασίλεια τῆς φύσεως ζωογονοῦνται ὑπὸ τῆς μιᾶς καὶ μόνης *ζωῆς*. Μολονότι δὲ ἡ ζωὴ αὕτη, ἡ ὁποία διαπερᾷ τὰ πάντα, εὑρίσκεται εἰς διάφορα στάδια ἐξελίξεως, ἐν τούτοις εἶναι *μία* καὶ ἀδιαίρετος, καθότι εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ ζωὴ τοῦ ἐκδηλωθέντος *παγκοσμίου λόγου*, ἢ τοῦ λόγου ἑνὸς ἡλιακοῦ συστήματος, ὁ ὁποῖος πάλιν ἀποτελεῖ μέρος τῆς *παγκοσμίου συνειδήσεως*.

Π. Π. Χ.

— ἑνοτήτων, *θεωρία τριῶν* — *[Δραμ. Τέχν.]*. Οὕτω καλοῦνται τρεῖς ἀριστοτελικοὶ κανόνες τῆς δραματικῆς οἰκονομίας, ἄλλως γνωστοὶ καὶ ὡς *ἀριστοτελικαὶ* ἑνότητες (βλ. λ.).

ἑνοῦμαι (*—όομαι*) καὶ *ἑνώνομαι*· βλ. *ἑνῶ*.

ἐνουράνιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐν οὐρανοῖς, ὁ ἐν τῷ οὐρανῷ εὑρισκόμενος, οὐράνιος, ἐπουράνιος: «ἐνουράνιοι οἰωνοί».

ἐνούρησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐνουρεῖν, τὸ νὰ οὐρῇ τις ἐπάνω του, νυκτερινὴ ἀκράτεια τῶν οὔρων.

— *[Παιδιατρ.]* Ὡς *ἐνούρησις* ἢ μᾶλλον *νυκτερινὴ ἐνούρησις* εἶναι ἡ γνωστὴ πάθησις τῶν παίδων, τὴν ὁποίαν χαρακτηρίζει ἡ ἀκουσία οὔρησις διαρκούσης τῆς νυκτός. Ἡ πάθησις αὕτη ἐκλήθη ἄλλοτε καὶ καλεῖται ἀκόμη παρά τινων συγγραφέων *νυκτερινὴ ἀκράτεια τῶν οὔρων*, ἀλλ' ὁ ὁρισμὸς οὗτος δὲν εἶναι ὀρθός, διότι δὲν πρόκειται ἐνταῦθα, ὅπως γράφει ὁ Guinon, περὶ ἀκρατείας, συνεχοῦς δηλαδὴ ἢ διαλειπούσης κατὰ σταγόνα ἐκκενώσεως, ἀλλὰ περὶ συνήθους οὐρήσεως. Ἡ ἀκουσία αὕτη οὔρησις, ἥτις εἶναι φυσιολογικὴ κατὰ τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν, δύναται νὰ θεωρηθῇ παθολογική, ὅταν παρατείνεται μετὰ τὸ 2ον ἔτος τῆς ἡλικίας. Πολλὰ παιδία, τὰ ὁποῖα ἔπαυσαν ἤδη ἀπό τινων ἐτῶν νὰ οὐρῶσιν ἀκουσίως τὴν νύκτα, προσβάλλονται ἀποτόμως ἐκ νυκτερινῆς ἐνουρήσεως εἰς ἡλικίαν 4 ἢ 5 ἐτῶν καὶ πολλάκις πολὺ ἀργότερον, ἡ δὲ κατάστασις αὕτη διαρκεῖ ἐπὶ πολὺ χρονικὸν διάστημα, ἐνίοτε μέχρι τῆς ἥβης καὶ εἴς τινας σπανίας περιπτώσεις μέχρις ὡρίμου ἡλικίας.

Συνήθως τὸ παιδίον οὐρεῖ ἅπαξ ἢ δὶς (πολὺ σπανιώτερον τρὶς καὶ πλέον) διαρκούσης τῆς νυκτός, ὁτὲ μὲν καθ' ἑκάστην νύκτα, ὁτὲ δὲ κατὰ περιόδους μετὰ διακοπῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μακρῶν. Οὐρεῖ δὲ καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ κοιμᾶται ἢ καὶ ἀφυπνίζεται μετὰ τὴν οὔρησιν καὶ διηγεῖται ὅτι εἶδε καθ' ὕπνον ὄνειρόν τι, τὸ ὁποῖον τὸ ἔκαμε νὰ οὐρήσῃ. Κατὰ τὴν ἡμέραν παρατηρεῖται ἐνίοτε συχνουρία, ἥτις δύναται νὰ καταλήξῃ καὶ εἰς ἀκουσίαν οὔρησιν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν συγκινήσεώς τινος.

Ἡ νυκτερινὴ ἐνούρησις δυνατὸν νὰ εἶναι συμπτωματική, προερχομένη ἐξ ἄλλων παθήσεων, οἷαι εἶναι: α') ἡ ἐπιληψία, τῆς ὁποίας σύνηθες σύμπτωμα εἶναι ἡ ἀπώλεια τῶν οὔρων, β') αἱ ποικίλαι παθήσεις τῶν νεφρῶν, φυματιώσεως αὐτῶν, πυελίτιδες, νεφρίτιδες κτλ., γ') οἱ διάφοροι τοπικοὶ ἐρεθισμοὶ καὶ βλάβαι, φίμωσις, βαλανοποσθιτις, καὶ συμφύσεις, ἀτρησία τῆς οὐρήθρας, ὀξύουροι, πολύποδες τοῦ ὀρθοῦ, ὑπεροξύτης τῶν ἄκρων, λιθίασις τῆς κύστεως κτλ., δ') ἡ διαβητικὴ πολυουρία καὶ γενικῶς ἡ πολυουρία ἐξ ὑπερβολικῆς ποσότητος τῶν οὔρων, ε') πεπτικαί τινες διαταραχαὶ προκαλοῦσαι ἀνεπάρκειαν τοῦ ἥπατος ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀντιτοξικὴν αὐτοῦ ἐνέργειαν (Collin, Cajan).

Ἡ ἰδιοπαθὴς ὅμως ἐνούρησις ἔχει ὡς μόνην αἰτιολογίαν τὴν ψυχοπάθειαν. Τὰ ἐξ αὐτῆς πάσχοντα παιδία ἔχουν κληρονομικὰ προηγούμενα καὶ πολλάκις ἐμφανίζουν συγχρόνως νυκτερινοὺς φόβους, σπασμούς, τάσιν πρὸς αὐνανισμόν, συγκινοῦνται εὐκόλως κτλ.. Εἰς πλείστας δὲ περιπτώσεις φέρουν σωματικὰ στίγματα ἐκφυλισμοῦ καὶ παρουσιάζουν ὑπερτονικότητα τῶν μυῶν τῶν κάτω ἄκρων καὶ ηὐξημένα ἀντανακλαστικά. Ἡ νυκτερινὴ ἐνούρησις προέρχεται ἐνταῦθα ἐκ τῆς κακῆς λειτουργίας τῶν νευρικῶν νεύρων. Ἡ ὑπερευαισθησία τῆς κύστεως τὴν ὁποίαν μαρτυρεῖ καὶ ἡ κατὰ τὴν ἡμέραν παρατηρουμένη συχνουρία, εὑρίσκεται ἀπέναντι ἑνὸς ἀνεπαρκοῦς σφιγκτῆρος, ὅστις συγκρατεῖ μὲν τὰ οὖρα κατὰ τὰ μεταξὺ τῶν οὐρήσεων μικρὰ σχετικῶς διαστήματα τῆς ἡμέρας, ἀλλὰ καὶ ἀφίνει τὴν κύστιν νὰ κενωθῇ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἁπλουστάτης συγκινήσεως. Διαρκούσης δὲ τῆς νυκτὸς ὁ ὕπνος ἐμποδίζει τὸ παιδίον νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὰς προειδοποιήσεις τοῦ σφιγκτῆρος αὐτοῦ, δι' ὃ καὶ οὗτος ὑποχωρεῖ εἰς τὸ ὅριον τῆς ἀντοχῆς του καὶ ἀφίνει πλέον πᾶσαν ἐλευθερίαν εἰς τὴν συστολὴν τῶν τοιχωμάτων τῆς κύστεως, ὅπως προκαλέσῃ οὔρησιν. Ἡ ἐπανάληψις τῶν συνολικῶν τούτων φαινομένων ἐνισχύει τὴν κατάστασιν ταύτην καὶ οὕτως ἐγκαθίσταται μία συνήθεια, ἥτις καθίσταται ἕξις ἐπαναλαμβανομένη πλέον αὐτομάτως.

Θεραπεία. Ἡ λογικωτέρα θεραπεία εἶναι νὰ ἀφυπνίζῃ τις τὸ παιδίον ἅπαξ ἢ δὶς κατὰ τὴν νύκτα καὶ νὰ τῷ ἐπιβάλλῃ τὴν οὔρησιν, διὰ νὰ μὴ δώσῃ καιρὸν εἰς τὸν σφιγκτῆρα τῆς κύστεως νὰ ὑποχωρήσῃ· ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους ἐνισχύεται βαθμιαίως ἡ ἀντοχὴ τοῦ σφιγκτῆρος καὶ ἐλαττοῦται τὸ εὐερέθιστον τῆς κύστεως. Ἡ τοιαύτη ὅμως θεραπευτικὴ δὲν εἶναι πάντοτε εὔκολος καὶ εἶναι πολὺ κοπιαστική.

Εἰς τὰς συμπτωματικὰς ἀκουσίας οὐρήσεις θὰ προσπαθήσῃ τις νὰ καταπολεμήσῃ τὴν αἰτίαν, ἥτις τὰς προκαλεῖ. Οὕτω θὰ πολεμηθοῦν οἱ διάφοροι τοπικοὶ ἐρεθισμοὶ καὶ βλάβαι καὶ γενικῶς πᾶσα πάθησις, εἰς τὴν ὁποίαν ἀποδίδεται ἡ νυκτερινὴ ἐνούρησις. Ἐν περιπτώσει ὑπεροξύτητος τῶν οὔρων τὸ ἀνθρακικὸν νάτριον δίδει καλὰ ἀποτελέσματα. Ἀλλ' ἡ θεραπεία τῆς ἰδιοπαθοῦς ἐνουρήσεως δὲν εἶναι εὐχερής· θὰ δοθῇ ἰδιαιτέρα προσοχὴ εἰς τὴν γενικὴν κατάστασιν τοῦ ἀρρώστου, τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ τονωθῇ ὁ ὀργανισμός, ὡς καὶ εἰς τὴν δίαιτάν του. Θὰ ἀπαγορευθοῦν τὰ μὲ πολλὰ καρικεύματα ἐρεθιστικὰ φαγητά, ὡς καὶ τὰ πολὺ γλυκὰ ἢ πολὺ ἁλμυρά, τὰ ὁποῖα προκαλοῦν τὴν δίψαν. Θὰ ἀπαγορευθοῦν ἐπίσης τὰ οἰνοπνευματώδη ποτά, ὁ καφές, τὸ τέϊον. Θὰ ἀποφεύγωνται τὰ πολλὰ κρέατα καὶ θὰ προτιμῶνται αἱ ἀλευρώδεις τροφαὶ καὶ τὰ λαχανικά. Καλὸν εἶναι ὁ ἐκ νυκτερινῆς ἐνουρήσεως πάσχων νὰ μὴ πίνῃ σχεδὸν τίποτε κατὰ τὸ ἑσπερινὸν γεῦμα. Πρέπει ἀκόμη ὁ ἄρρωστος νὰ παραμένῃ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον εἰς τὸ ὕπαιθρον, εἰς τὴν ἐξοχὴν καὶ νὰ ἀποφεύγῃ κοπιαστικὴν διανοητικὴν ἢ καὶ σωματικὴν ἐργασίαν. Ὁ ὑπερβολικὸς ἀθλητισμός, ὅστις φέρει κόπωσιν, δὲν εἶναι συμβουλευτέος.

Διάφορα φάρμακα ἔχουν προταθῆ κατὰ τῆς ἐνουρήσεως, ἀλλ' αἱ ἐνδείξεις αὐτῶν δυσκόλως καθορίζονται. Ἐναντίον τῆς ὑπερευαισθησίας τῆς κύστεως συμβουλεύονται τὰ ἀντισπασμωδικά, ἡ εὐθαλεία, ἡ ἀτροπίνη, τὰ βρωμιοῦχα, ἡ χλωράλη, καὶ κατὰ τῆς ἀτονίας τοῦ σφιγκτῆρος τὰ διεγερτικά, ἡ ἐρυσιβώδης ὀλύρα, τὸ ἐμετικὸν κάρυον, ἡ στρυχνίνη. Ὑπάρχει ὅμως κίνδυνος τὰ μὲν πρῶτα νὰ φέρουν ἀντίθετα ἀποτελέσματα ἐπὶ τοῦ σφιγκτῆρος, τὰ δὲ δεύτερα νὰ ἐνεργήσουν κακῶς ἐπὶ τῆς κύστεως. Ἐδοκιμάσθη ἐπίσης ἡ καφουρὰ παρά τινων παιδιάτρων (Pototzky de Angelis), ὡς καὶ τὸ φωσφορικὸν ὀξὺ (Zuber) καὶ ἡ ἀντιπυρίνη. Ἐν τούτοις ἡ πεῖρα ἀπέδειξεν ὅτι πάντα σχεδὸν τὰ φάρμακα ταῦτα εἶναι ἀνωφελῆ, ἐνεργοῦντα ἴσως ἐνίοτε μᾶλλον ψυχοθεραπευτικῶς.

Συγγραφεῖς τινες ἀποδίδοντες τὴν ἐνούρησιν εἰς διαταραχὰς τῶν ἀδένων προέτειναν διαφόρους ὀποθεραπείας· οὕτως ἐχορηγήθη ἐκχύλισμα ἐπινεφριδίων (Zanoni) καὶ ἐγένοντο ἐνδομυϊκαὶ ἐνέσεις ὑποφυσίνης (Bonacorsi), ἀλλὰ καὶ ἡ θεραπεία αὕτη δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ πραγματικῶς ἀποτελεσματική. Συνεβουλεύθησαν ἐπίσης αἱ παρακεντήσεις τῆς σπονδυλικῆς στήλης κατὰ τὴν ὀσφυακὴν χώραν καὶ ἡ ἀφαίρεσις ποσότητός τινος ἐγκεφαλονωτιαίου ὑγροῦ (Babiuski καὶ Boisseau), αἱ κατὰ τὸ ἱερὸν ὀστοῦν ἐνδοραχιαῖαι ἐνέσεις 10—20 κ. ἑκ. φυσιολογικοῦ ὀροῦ κατὰ διήμερον ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα (Cathelin), τὰ γαλβανικὰ ρεύματα διὰ νὰ ἐλαττώσουν τὴν εὐαισθησίαν τῆς κύστεως, τὰ φαραδικὰ διὰ νὰ τονώσουν τὸν σφιγκτῆρα καὶ ἐσχάτως ἡ ἐφαρμογὴ ὑπεριωδῶν ἀκτίνων (Pueyrredon). Καλὰ ἀποτελέσματα δίδει πολλάκις ἡ ψυχοθεραπεία διὰ τῆς ὑποβολῆς, ἥτις ἐμπνέει εἰς τὸ πάσχον παιδίον τὴν ἐμπιστοσύνην καὶ τὴν πεποίθησιν ὅτι ἀσφαλῶς θὰ κατορθωθῇ ἡ ἴασις τῆς παθήσεώς του. Τοὐναντίον αἱ τιμωρίαι καὶ αἱ ἐπιπλήξεις, αἵτινες φοβίζουν τὸν ἄρρωστον, θὰ φέρουν πλειστάκις τὰ ἀντίθετα ἀποτελέσματα.

Σ. ΒΕΡΑΣ

ἔνουρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων οὐράν.

— **ἔνουρος *τρόχιλος*** *[Ναυτ.]*. Καλεῖται οὕτω (κοιν. *νουρᾶτος μακαρᾶς*) ὁ τρόχιλος, εἰς τὸ ἐνώτιον τοῦ ὁποίου ἔχει ἁμματισθῆ ἄκρα σχοινίου 1—2 μέτρων. Ἡ ἁμμάτισις αὕτη τῆς οὐρᾶς γίνεται ἐπὶ τῆς ἀγκύλης εἰς ἣν ἀπολήγει τὸ ἐνώτιον τοῦ τροχίλου.

Α. ΚΡ.

ἐνουρῶ (*—έω*)· οὐρῶ εἰς τὴν κλίνην μου, πάσχω νυκτερινὴν ἀκράτειαν οὔρων: «ἐνουρεῖ τοῖς στρώμασιν» (ἀρχ.).

ἐνοφθαλμία (ἡ) *[Ὀφθαλμιατρ.]*. Ἡ ἐμβύθισις τοῦ βολβοῦ τοῦ ὀφθαλμοῦ πρὸς τὸ βάθος τῆς κόγχης.

Ἡ ἐκτίμησις τῆς ἐμβυθίσεως γίνεται διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ, συγκρινομένης τῆς θέσεως τοῦ πάσχοντος ὀφθαλμοῦ μὲ τὴν τοῦ ἑτέρου, ὅταν οὗτος κεῖται φυσιολογικῶς, καθὼς καὶ δι' ἰδιαιτέρων ἐργαλείων, στατομέτρων καλουμένων, ὧν ὑπάρχουσι πολλὰ εἴδη (Cohn, Zehender, Lohmann, Snellen, Hertel, Landolt κτλ.). Ἀφετηρία πρὸς καταμέτρησιν τῆς κανονικῆς θέσεως τοῦ βολβοῦ εἶναι τὸ κροταφικὸν χεῖλος τῆς κόγχης. Ἡ κορυφὴ τοῦ κερατοειδοῦς προέχει τοῦ χείλους τῆς κροτα-

Digitized by Google

φικῆς μοίρας τῆς κόγχης κατὰ 10—12 χιλιοστόμετρα. Ἐπίσης γραμμὴ φερομένη καθέτως ἀπὸ τοῦ μέσου τοῦ ἄνω χείλους τῆς κόγχης πρὸς τὰ κάτω ἐφάπτεται τοῦ δέρματος τοῦ ἄνω βλεφάρου κατὰ τὸ μέσον αὐτοῦ. Ἐπὶ τῶν δεδομένων τούτων στηρίζεται ἡ κατασκευὴ τῶν περισσοτέρων σταтομέτρων.

Ἐνοφθαλμίας ὑπάρχουσι διάφορα εἴδη:

1) *Ἐνοφθαλμία παροδική*. Αὕτη παρατηρεῖται εἰς πλεῖστα νοσήματα, ἅτινα ἐπιφέρουσιν ἐλάττωσιν τοῦ ποσοῦ τοῦ λίπους, τοῦ αἵματος καὶ τῶν λοιπῶν ὑγρῶν τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ τῆς κόγχης, ὡς ἡ χολέρα, δυσεντερία, διάρροιαι, ἢ ἐκ κοπώσεως, συνουσιῶν, ἀγρυπνίας ἐξαντλήσεις κτλ. Εἰς τὰς τοιαύτας περιπτώσεις παρατηρεῖται κανονικῶς καὶ φαιομελανὴ ὄψις τῶν ὑπωπίων καὶ δὴ τῶν κάτω. Εὐθὺς ἅμα ὁ ὀργανισμὸς ἀναλάβῃ καὶ ἡ ἐνοφθαλμία παρέρχεται.

Αἱ παροδικαὶ ἐνοφθαλμίαι ἦσαν γνωσταὶ ἀπὸ των ἀρχαιοτάτων χρόνων, ὠνομάζοντο δὲ ὀφθαλμοὶ ἔγκοιλοι ἢ ἐγκαθήμενοι καὶ ἐθεωροῦντο ὡς κακὸν προγνωστικὸν σημεῖον τῶν ἐμπυρέτων νοσημάτων [*Ἱπποκρ.* (Littré II 114—V. 360). *Γαληνὸς* (Kühn. V. 727—XVII 2ον 376.—I περὶ ἠθῶν—VII 316, 670). *Ὀρειβάσ.* (IV us. 197). *Ἀριστοτ.* (περὶ ζῴων γεν. β. V. κεφ. 2)].

2) *Ἐνοφθαλμία ἔμμονος,* συνήθως μονόπλευρος, παρατηρεῖται συχνότατα κατόπιν τραυματισμῶν τῆς κογχικῆς χώρας, ἐξ οὗ καὶ ὀνομάζετει τραυματικὴ ἐνοφθαλμία. Μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχουσι σπάνια περιστατικά, κατὰ τὰ ὁποῖα ἡ ἐνοφθαλμία ἐναλλάσσεται αὐτομάτως ἢ καὶ οἰκείᾳ βουλήσει τοῦ πάσχοντος, εἰς *ἐξοφθαλμίαν*.

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ὅταν ὁ ἀσθενὴς κύψῃ ἢ καταβάλλῃ ὑπέρμετρον μυϊκήν τινα ἐνέργειαν, ἐὰν συγκρατήσῃ τὴν ἀναπνοήν του ἢ πιέσῃ τὸν λαιμόν του, ὥστε νὰ προκληθῇ συμφόρησις καὶ στάσις τῆς κυκλοφορίας ἐν τῇ κόγχῃ, τότε τὴν σταθερὰν συνήθως κατάστασιν τῆς ἐνοφθαλμίας διαδέχεται παροδικὴ ἐξοφθαλμία.

Ὡς αἰτιολογίαν τῶν τραυματικῶν ἐνοφθαλμιῶν παραδέχονται τὴν διεύρυνσιν τῆς χωρητικότητος τῆς κόγχης, ὀφειλομένην εἰς ὑποχώρησιν ἢ ῥῆξιν μέρους τοῦ ὀστεΐνου τοιχώματος αὐτῆς ἢ εἰς οὐλώδη συρρίκνωσιν τοῦ συνδετικοῦ καὶ λιπώδους ἱστοῦ τῆς κόγχης, βλάβην τοῦ συμπαθητικοῦ κατὰ τὴν κόγχην κ.τ.λ. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν αἰτιολογίαν τῆς διαδοχικῆς ἐνοφθαλμίας καὶ ἐξοφθαλμίας, αὕτη ἔγκειται εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῆς ἀντιστάσεως τῶν τοιχωμάτων τῶν ἀγγείων τῆς κόγχης καὶ ὑπερπλήρωσιν τῶν φλεβῶν, ἔστιν ὅτε καὶ εἰς κυρσούς. Σπανίως παρατηρεῖται καὶ ἐναλλάσσουσα ἐνοφθαλμία καὶ ἐξοφθαλμία, ἄνευ οὐδεμιᾶς τραυματικῆς αἰτιολογίας.

Ὑπάρχουσιν ἐπίσης καὶ ἔμμονοι ἐνοφθαλμίαι ἄνευ τραύματος, ἐκ παραλύσεως τοῦ συμπαθητικοῦ, συνεπείᾳ πτώσεως κατὰ τὴν αὐχενικὴν χώραν. Τὸ αὐτὸ θὰ συμβῇ ἐὰν ὑπάρξῃ καὶ τραῦμα κατὰ τὴν χώραν αὐτήν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐκτὸς τῆς ἐνοφθαλμίας, ἔχομεν πτῶσιν τοῦ ἄνω βλεφάρου, μύσιν τῶν βλεφάρων καὶ τῆς κόρης, καὶ ἐνίοτε ἑτεροχρωμίαν τῆς ἴριδος. Τέλος σημειοῦμεν ὅτι ἐκ συγγενοῦς ἀτελείας τοῦ ἔσω καὶ τοῦ ἔξω ὀρθοῦ δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ ἐνοφθαλμία. Ἐπιπροσθέτως δὲ ἀναφέρομεν ὅτι μεταξὺ τῶν ὑπερμετρώπων ὑπάρχουσι μερικοί, ὧν οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι πολὺ σμικροί, εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ φαίνωνται ἐνόφθαλμοι (*Ἀριστοτ.*).

Ἡ θεραπευτικὴ τῆς ἐνοφθαλμίας εἶναι πολὺ περιωρισμένη. Ἐκτὸς τῆς δυσμορφίας ἣν προκαλεῖ ἡ πάθησις εἰς τὸν φέροντα, γίνεται καὶ πρόξενος δυσχερείας εἰς ἐνδεχομένας ἐπεμβάσεις ἐπὶ τοῦ βολβοῦ, ὡς καταρράκτου κ.τ.λ. Εἰς τοιαύτας περιπτώσεις σχάζεται τὸ δέρμα τοῦ ἔξω κανθοῦ ἢ γίνεται ἀναισθητικὴ ὀπισθοβολβικὴ ἔνεσις χρήσιμος καὶ διὰ τὴν ἐγχείρησιν. Τὸ ποσὸν τοῦ ἐνιεμένου ὑγροῦ πρέπει νὰ εἶναι μετρημένον, ἵνα μὴ προστυπωθῇ ὁ βολβὸς πρὸς τὰ βλέφαρα καὶ δυσχεράνῃ τὰς κινήσεις αὐτοῦ. Α. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

ἐνοφθαλμίζω, *ἀόρ. ἐνωφθάλμισα—ἐνωφθαλμίσθην·* ἐμβολιάζω φυτὸν δι' ὀφθαλμοφόρου βλαστοῦ, ἄλλως ἐγκεντρίζω, κοιν. μπολιάζω· ‖ εἰσάγω εἰς τὸν ὀργανισμὸν ἀνθρώπου ἢ ζῴου λοιμώδη ἰὸν ἢ θεραπευτικὸν ἐμβόλιον.

ἐνοφθαλμισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐνοφθαλμίζειν, ἐγκεντρισμός, κοιν. *μπόλιασμα.*

—*[Βοτ.]* Βλ. *ἐμβολιασμός.*

—*[Μικροβ.]* Καλεῖται *ἐνοφθαλμισμὸς* ἡ εἰσαγωγὴ ἐντὸς τοῦ ὀργανισμοῦ μικροβιακοῦ τινος παράγοντος, εἴτε εὑρισκομένου ἐπὶ πάσχοντος ἀνθρώπου καὶ ζῴου, εἴτε ἀπομονωθέντος διὰ τῆς τέχνης ἐν καθαρῷ καλλιεργήματι.

Δυνατὸν ὁ ἐνοφθαλμισμὸς νὰ λάβῃ χώραν ἐπὶ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀτόμου, μεταδιδομένης τῆς νόσου ἀπὸ χώρας τινὸς τοῦ σώματος αὐτοῦ εἰς ἄλλην, ὅτε καλεῖται *αὐτοενοφθαλμισμός*. Τοῦτο δύναται νὰ συμβῇ ἐπὶ δερματικῶν νοσημάτων, ὡς δοθιήνων, μαλακοῦ ἕλκους καὶ ἄλλων.

Ἐπίσης δύναται νὰ ἐπέλθῃ ἐνοφθαλμισμὸς νοσηροῦ τινος παράγοντος ἀπὸ ἀνθρώπου εἰς ἄνθρωπον, εἴτε κατόπιν ἐπαφῆς (σύφιλις κλπ.), εἴτε κατόπιν δήγματος (λύσσα). Τέλος ἐπέρχεται ἐνοφθαλμισμὸς κατόπιν ἐμβολιασμοῦ τεχνητοῦ, ἑκουσίου ἢ μή.

Ἐν τοῖς μικροβιολογικοῖς ἐργαστηρίοις συνηθέστατος εἶναι ὁ ἐνοφθαλμισμὸς τῶν πειραματοζῴων (κονίκλου, ἰνδοχοίρου, λευκῶν μυῶν κλπ.), εἴτε πρὸς ἐπιστημονικὰς ἐρεύνας, εἴτε πρὸς διαγνωστικοὺς σκοπούς. Ἐπιτυγχάνεται δ' ὁ τοιοῦτος ἐνοφθαλμισμὸς τῶν ζῴων δι' ἐμβολιασμοῦ αὐτῶν μὲ τὰ πρὸς ἐξέτασιν παθολογικὰ ὑγρὰ ἢ μὲ καθαρὰ καλλιεργήματα διαφόρων μικροβίων. Ὁ ἐμβολιασμὸς ἐκτελεῖται δι' ἐνέσεως ἐνδοδερμικῆς, ὑποδορίου, ἐνδοπεριτοναϊκῆς, ἐνδοφλεβίου κλπ. Β. ΚΕΡΞΣΤΕΤΖΗΣ

ἐνοχὴ (ἡ) τὸ νὰ εἶναί τις ἔνοχος, ὑπαίτιος, ὑπαιτιότης: «ἡ ἐνοχή του κατέστη ἀναμφισβήτητος» ‖ ἐν τῷ Ἀστ. Δικ., τὸ νὰ ὑπέχῃ τις ὑποχρεώσεις τινάς.

—[ΠΟΙΝ. ΔΙΚ.] *Ἐνοχὴ* (Schuld) εἶναι ἓν ἐκ τῶν στοιχείων τῆς ἐννοίας τοῦ *ἐγκλήματος* (βλ. λ.). Σημαίνει τὴν ἀνωτέραν ἔννοιαν, ὑφ' ἣν ὑπάγεται ὁ δόλος καὶ ἡ ἀμέλεια. χρησιμοποιεῖται δὲ ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ ἡμετέρου νόμου ἐν ἄρθρῳ 81, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ ἄρθρον 39 τῆς Ποινικῆς δικονομίας ἐξάγεται ἡ γενικὴ ἀρχή: οὐδὲν ἔγκλημα ἄνευ ἐνοχῆς, ἤτοι ἄνευ δόλου ἢ ἀμελείας. Ἡ γενικὴ αὕτη ἀρχὴ ὑφίσταται δύο ἐξαιρέσεις. Ἡ μὲν εἶναι διὰ τὰ πταίσματα, ἡ ἑτέρα διὰ τὰ ἐγκλήματα τὰ ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος χαρακτηριζόμενα. Διὰ τὰ πταίσματα, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἄρθρου 502 τοῦ ποινικοῦ νόμου, δὲν ἐξετάζετυι ἂν ἐτελέσθησαν ἐκ δόλου ἢ ἐξ ἀμελείας. Τὰ πταίσματα τιμωροῦνται καθ' ἑαυτά, οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶναι τοῦ πταίσαντος ἡ προαίρεσις, ἐκτὸς ἂν αὐτὸς οὗτος ὁ νόμος ἐπὶ συγκεκριμένου τινὸς πταίσματος διακρίνῃ τὴν ἐκ δόλου τελεσθεῖσαν πρᾶξιν ἀπὸ τῆς ἐξ ἀμελείας τοιαύτης, π. χ. ἐν ἄρθρῳ 642 τοῦ ποινικοῦ νόμου. Ἐπὶ τῶν ἐγκλημάτων τῶν ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος χαρακτηριζομένων δὲν ἐξετάζεται ἂν τὸ ἀποτέλεσμα ἐπροξενήθη ἐκ δόλου ἢ ἐξ ἀμελείας, ἀρκεῖ ὅτι ἐπῆλθεν ἐκ τῆς δράσεως τοῦ πράξαντος (*ἄρθρ.* 306 *ἀριθ.* 1 α καὶ 1 β).

Λέγοντες ἐνοχὴν ἐν τῷ οὐσιαστικῷ ποινικῷ δικαίῳ νοοῦμεν ἀποδοκιμαστικὴν τὴν κρίσιν τῆς ἐνδίκου τάξεως περὶ συμβεβηκότος τινὸς λαβόντος χώραν ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ πράξαντος. Ἤτοι ἡ ἔνδικος τάξις λέγουσα ὅτι ὁ Α εἶναι *ἔνοχος*, δηλαδὴ ἔπραξεν ἐκ δόλου ἢ ἐξ ἀμελείας, μέμφεται τοῦτον διὰ κάτι τὸ ὁποῖον ἔλαβε χώραν εἰς τὴν ψυχήν του καὶ τὸ ὁποῖον ὑπῆρξεν ἡ αἰτία τοῦ ἀδίκου ἀποτελέσματος. Ἐξετάζοντες τὴν ἔννοιαν τῆς ἐνοχῆς ζητοῦμεν νὰ μάθωμεν τί εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μέμφεται ἡ ἔνδικος τάξις, ὅταν λέγῃ ὅτι ὁ Α ἔπραξεν ἐκ δόλου, καὶ τί εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μέμφεται ὅταν λέγῃ ὅτι ὁ Α ἔπραξεν ἐξ ἀμελείας. Θέλομεν δὲ νὰ τὸ μάθωμεν, πρῶτον διὰ νὰ ἴδωμεν ἂν ἡ μομφὴ αὕτη δικαιολογῆται, καὶ δεύτερον διὰ νὰ ἴδωμεν ἂν δικαιολογῆται μομφὴ καὶ εἰς ἄλλας περιπτώσεις καὶ ὄχι μόνον εἰς τὰς περιπτώσεις τοῦ δόλου καὶ τῆς ἀμελείας. Τὴν γνῶσιν ταύτην θὰ ἀποκτήσωμεν, ὅταν ἀνεύρωμεν τὴν κεντρικὴν σκέψιν, τὸ κεντρικὸν ἐλάττωμα, ἐναντίον τοῦ ὁποίου ἀπευθύνεται ἡ μομφή, εἰς τρόπον ὥστε νὰ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν: ὁπουδήποτε καὶ ἂν συναντήσωμεν τὸ ἐλάττωμα τοῦτο πρέπει νὰ περιμένωμεν μομφὴν ἐκ μέρους τῆς ἐνδίκου τάξεως. Παρόμοιαι σκέψεις ἤγαγον τὸν M. E. Mayer εἰς τὴν κατάστρωσιν τῆς θεωρίας τοῦ *αἰτίου*. Κατ' αὐτὸν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἡ ἔνδικος τάξις μέμφεται, χαρακτηρίζουσα τὴν πρᾶξιν ὡς ἐκ δόλου ἢ ἐξ ἀμελείας τελεσθεῖσαν, δὲν εἶναι οὔτε ἡ *βούλησις* (βλ. λ.), οὔτε ἡ παράστασις (βλ. λ. *γνῶσις*) τοῦ γενομένου ἀποτελέσματος, διότι βούλησις μὲν τοῦ γινομένου ἀποτελέσματος δὲν δύναται νὰ καταδειχθῇ ἐπὶ τῆς ἀμελείας ἐν γένει, παράστασις δὲ τοῦ γενομένου ἀποτελέσματος δὲν δύναται νὰ καταδειχθῇ ἐπὶ τῆς ἀσυνειδήτου ἀμελείας, διὰ δὲ τῆς ἐννοίας τῆς παραστάσεως δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ διάκρισις μεταξὺ ἐνδεχομένου δόλου καὶ συνειδητῆς ἀμελείας. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἡ ἔνδικος τάξις μέμφεται λέγουσα ὅτι ὁ Α ἔπραξεν ἐνόχως εἶναι, κατὰ τὸν Mayer, τὸ αἴτιον τὸ ὁποῖον παρεκίνησεν εἰς τὴν πρᾶξιν. Πανταχοῦ ἔνθα εὑρίσκομεν ἐπίμεμπτον αἴτιον ἔχομεν καὶ ἐνοχήν. Οὕτως, ἐπὶ τοῦ ἐνδεχομένου δόλου τὸ αἴτιον τὸ ὁποῖον παρεκίνησε τὸν δράστην εἰς τὴν δρᾶσιν εἶναι ἡ ἀδιαφορία διὰ τὴν ἐπέλευσιν τοῦ ἀποτελέσματος, ἐπὶ τῆς ἐνσυνειδήτου ἀμελείας ἡ ἐλπὶς ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα δὲν θὰ ἐπήρχετο ἐκ τῆς δράσεως. Καὶ ταῦτα μὲν ὀρθῶς διεγνώσθησαν ὑπὸ τοῦ Mayer. Πράγματι ἐπὶ τοῦ ἐνδεχομένου δόλου τὸ αἴτιον τὸ ὁποῖον παρώθησε τὸν δράστην εἰς τὴν βουλητικὴν ἐκδήλωσιν ἦτο ἡ ἀδιαφορία κατέναντι τοῦ γινομένου ἀποτελέσματος. Ὁ Α πυροβολήσας κατὰ τοῦ στόχου καὶ πλήξας τὸν Β τελεῖ ἐν ἐνδεχομένῳ δόλῳ ἐὰν ἠδιαφόρησε πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο, εἶπε δηλαδή: ἐγὼ πυροβολῶ κατὰ τοῦ στόχου, βλέπω ὅτι ἐγγὺς ἵσταται ὁ Β καὶ ὅτι ὑπάρχει κίνδυνος νὰ τὸν ἀποκτείνω, ἀλλὰ τοῦτο μοὶ εἶναι ἀδιάφορον: εἴτε τὸν κτυπήσω εἴτε ὄχι δὲν μὲ μέλει. Ἐπίσης ὁ Mayer διέγνωσεν ὀρθῶς ὅτι ἐπὶ τῆς ἐνσυνειδήτου ἀμελείας τὸ αἴτιον, τὸ ὁποῖον παρεκίνησε τὸν δράστην εἰς τὴν βουλητικὴν ἐκδήλωσιν ἦτο ἡ ἐλπίς, ὅτι δὲν θὰ ἐπήρχετο τὸ ἀποτέλεσμα, εἶπε δηλαδή: ἐγὼ πυροβολῶ κατὰ τοῦ στόχου, βλέπω ὅτι ἐγγὺς ἵσταται ὁ Β καὶ ὅτι ὑπάρχει κίνδυνος νὰ τὸν ἀποκτείνω. Δὲν ἀδιαφορῶ κατέναντι τοῦ ἐνδεχομένου τούτου ἀποτελέσματος, ἐλπίζω ὅτι δὲν θὰ τὸν κτυπήσω. Ἀλλ' ὁ Mayer δὲν κατέστρωσε τὰ αἴτια τὰ ὁποῖα παρεκίνησαν τὸν δράστην εἰς τὴν βουλητικὴν ἐκδήλωσιν ἐπὶ τοῦ εὐθέος δόλου καὶ τῆς ἀσυνειδήτου ἀμελείας. Ἐπὶ τοῦ εὐθέος δόλου οὐχί, διότι ἠρκέσθη εἰς τὴν διατύπωσιν τῆς θεωρίας τῆς βουλήσεως, νομίσας ὅτι τοῦτο ἤρκει. Ἐπὶ τῆς ἀσυνειδήτου ἀμελείας οὐχί, διότι δὲν κατώρθωσε νὰ ἀνεύρῃ αἴτια, ἀφοῦ ἐπὶ τῆς ἀσυνειδήτου ἀμελείας ἡ παράστασις τοῦ γενομένου ἀποτελέσματος δὲν ἀνέκυψε κἂν ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ πράξαντος. Τοιουτοτρόπως ἡ θεωρία τοῦ αἰτίου, θέσασα εἰς ἑαυτὴν τὸν σκοπὸν νὰ ἀνακαλύψῃ τὴν κεντρικὴν σκέψιν, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας ἡ ἔνδικος τάξις ἐκφέρει τὴν μομφὴν ἐπὶ ἐνοχῇ, δὲν κατώρθωσε νὰ διεξαχθῇ μέχρι τέλους μετὰ πλήρους συνεπείας πρὸς ἑαυτήν.

Πρὸς κατάστρωσιν τῆς ἐννοίας τῆς ἐνοχῆς διετυπώθη ὑπὸ τοῦ Χ. Τζωρτζοπούλου ἡ θεωρία τῆς *αἱρέσεως* (βλ. λ.). Αἵρεσιν ὀνομάζομεν τὴν διαδρομὴν τοῦ βουλητικοῦ γεγονότος ἀπ' ἀρχῆς, ἀφ' ἧς στιγμῆς ἀνέκυψε τὸ ἐθελόμενον (ὁ σκοπός), μέχρι τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ἐξελέγη ἡ δρᾶσις καὶ τὸ ἀποτέλεσμα διὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ἐθελομένου· π. χ. ὁ Α θέλει νὰ ἐκδικηθῇ τὸν Β, διὰ νὰ συμβῇ τοῦτο πρέπει ὁ Β νὰ ἀποθάνῃ, καὶ διὰ νὰ ἀποθάνῃ ὁ Β πρέπει νὰ δράσῃ ὁ Α. Ὁ θάνατος τοῦ Β εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ Α αἱρεθὲν ἀποτέλεσμα, ἡ δρᾶσις ἣν ἐξέλεξεν ὁ Α διὰ νὰ προξενήσῃ τὸν θάνατον τοῦ Β (ὁ πυροβολισμὸς π. χ.) εἶναι ἡ αἱρεθεῖσα δρᾶσις. Ἡ ἐκδίκησις εἶναι τὸ ἐθελόμενον (ὁ σκοπός). Ὁλόκληρος ἡ διαδρομὴ τοῦ βουλητικοῦ γεγονότος, ἀφ' ἧς στιγμῆς ἀνέκυψεν ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ Α ὁ πόθος τῆς ἐκδικήσεως μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ὁ Α διὰ νὰ ἐκδικηθῇ ἀπεφάσισε νὰ πυροβολήσῃ κατὰ τοῦ Β καὶ νὰ τὸν ἀποκτείνῃ, εἶναι ἡ λεγομένη αἵρεσις. Τὸ κοινὸν ἐλάττωμα ὅπερ μέμφεται ἡ ἔνδικος τάξις, ὅταν χαρακτηρίζῃ πρᾶξίν τινα ὡς ἐκ δόλου ἢ ἀμελείας τελεσθεῖσαν, δέον νὰ ἀναζητηθῇ ἐν τῇ αἱρέσει. Ἂς λάβωμεν τέσσαρα παραδείγματα καὶ ἂς ἴδωμεν τί εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαχθῇ ἐκ τῆς ἐπισκοπήσεως ταύτης. Παράδειγμα πρῶτον: Ὁ Α ἀπέκτεινε τὸν Β, διότι ἤθελε νὰ ἐκδικηθῇ. Διὰ νὰ ἐκδικηθῇ ὁ Α εἶχεν ἐκλέξει ὡς δρᾶσιν αὐτοῦ τὸν πυροβολισμὸν καὶ ὡς ἀποτέλεσμα αὐτοῦ τὸν θάνατον τοῦ Β. Τίνα μομφὴν δύναται νὰ ἀπευθύνῃ ἡ ἔνδικος τάξις κατὰ τῆς αἱρέσεως ταύτης; Ἡ ἔνδικος τάξις δύναται νὰ εἴπῃ περὶ τῆς αἱρέσεως ταύτης, ὅτι ὑπῆρξεν εὐθέως ἀντιθετικὴ πρὸς αὐτήν. Ἐνῷ δηλαδὴ ἡ ἔνδικος τάξις ἀπαγορεύει τὴν ἀνθρωποκτονίαν, ὁ Α ἐξέλεξεν ὡς μέσον διὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ἐθελομένου ἀκριβῶς τὴν ἀνθρωποκτονίαν. Παράδειγμα δεύτερον: Ὁ Α ἀπέκτεινε τὸν Β, διότι ἤθελε νὰ πλήξῃ τὸν ἀπέναντι αὐτοῦ χάρτινον στόχον. Διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὸν σκοπόν του τοῦτον ὁ Α, εἶχεν ἐκλέξει ὡς δρᾶσιν αὐτοῦ τὸν πυροβολισμὸν καὶ ὡς ἀποτέλεσμα τὴν διατρύπησιν τοῦ χαρτίνου στόχου εἰς τὸ κέντρον. Ὁ Β ἀπέθανε, διότι ὁ Α, μολονότι ἔβλεπεν ὅτι ἐγγὺς τοῦ στόχου ἵστατο ὁ Β καὶ ἐσκέφθη ὅτι ἡ σφαῖρα ἦτο δυνατὸν ἀντὶ τοῦ στόχου νὰ πλήξῃ τὸν Β, ἠδιαφόρησε πρὸς τὸ τοιοῦτον ἐνδεχόμενον. Τίνα μομφὴν δύναται νὰ ἀπευθύνῃ ἡ ἔνδικος τάξις κατὰ τῆς αἱρέσεως ταύτης τοῦ Α; Τὴν μομφὴν τῆς ἀδιαφορίας πρὸς τὴν ἔνδικον τάξιν καὶ τοὺς κανόνας αὐτῆς, οἵτινες ἀπαγορεύουν τὴν ἀνθρωποκτονίαν ἐν γένει. Παράδειγμα τρίτον: Ὁ Α ἀπέκτεινε τὸν Β, διότι ἤθελε νὰ πλήξῃ τὸν ἀπέναντι αὐτοῦ εὑρισκόμενον χάρτινον στόχον. Ὁ Β ἀπέθανε, διότι ὁ Α, μολονότι τὸν ἔβλεπεν ἱστάμενον ἐγγὺς τοῦ στόχου, ἐπυροβόλησε μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι ἡ σφαῖρα δὲν θὰ πλήξῃ τὸν Β. Ὁ θάνατος τοῦ Β δὲν τῷ ἦτο ἀδιάφορος, τὴν σκέψιν τοῦ θανάτου τοῦ Β τὴν ἀπέπεμψε. Τίνα μομφὴν δύναται νὰ ἀπευθύνῃ ἡ ἔνδικος τάξις κατὰ τῆς αἱρέσεως ταύτης τοῦ Α; Τὴν μομφὴν τῆς μὴ ἐπιτετραμμένης αἰσιοδοξίας κατέναντι τῆς ἐνδίκου τάξεως καὶ τῶν προσταγῶν της. Παράδειγμα τέταρτον: Ὁ Α ἀπέκτεινε τὸν Β, διότι ἤθελε νὰ πλήξῃ τὸν ἀπέναντι αὐτοῦ χάρτινον στόχον. Ὁ Β ἀπέθανε, διότι ὁ Α, ὅταν ἐπυροβόλει, εἶχε λησμονήσει ὅτι ὄπισθεν τοῦ στόχου εὑρίσκετο ὁ Β. Ὁ Α δὲν ἐσκέφθη κἂν ὅτι δρῶν ὡς ἔδρασε θὰ ἀπέκτεινεν ἄνθρωπον. Τίνα μομφὴν δύναται νὰ ἀπευθύνῃ ἡ ἔνδικος τάξις κατὰ τῆς αἱρέσεως ταύτης τοῦ Α; Τὴν μομφὴν τῆς μὴ ἐπιτετραμμένης ἀβουλίας. Εἰς πάντα τὰ μνησθέντα παραδείγματα ἡ ἔνδικος τάξις μέμφεται τὴν αἵρεσιν, διότι ὁ δράστης ἠδύνατο καὶ ὤφειλε νὰ σκεφθῇ ἄλλως, ἠδύνατο καὶ ὤφειλε νὰ μὴ καταδείξῃ οὔτε εὐθεῖαν ἀντίθεσιν, οὔτε ἀδιαφορίαν, οὔτε αἰσιοδοξίαν, οὔτε ἀβουλίαν κατέναντι τῆς ἐνδίκου τάξεως. Μετὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν τεσσάρων τούτων παραδειγμάτων καὶ τὴν ἀνεύρεσιν τῶν ἐλαττωμάτων τῆς αἱρέσεως, ἅτινα καθιστῶσιν αὐτὴν ἐπίμεμπτον, δυνάμεθα εὐχερῶς

Digitized by Google

νὰ ἀνεύρωμεν τὴν ἔννοιαν τῆς ἐνοχῆς. Ποῖον εἶναι τὸ κοινὸν ἐλάττωμα τὸ ὁποῖον καταδεικνύουν αἱ τέσσαρες ἐκεῖναι αἱρέσεις; Τί ἀξιοῖ ἡ ἔνδικος τάξις, τὸ ὁποῖον ἐπαναλαμβάνει κατὰ γράμμα καὶ εἰς τὰς τέσσαρας ἐκείνας περιπτώσεις; Τοῦτο: Ἡ παράστασις τῆς ἀδικίας πρέπει νὰ εἶναι κρίσιμος ἐν τῇ αἱρέσει, τουτέστιν: ἡ σκέψις ὅτι ἐκ τῆς σχεδιαζομένης δράσεως δύναται νὰ προκύψῃ ἄδικον ἀποτέλεσμα πρέπει νὰ συγκρατῇ τὸν δράστην ἀπὸ τῆς δράσεως. Ἡ σκέψις αὕτη εἰς οὐδεμίαν ἐκ τῶν τεσσάρων περιπτώσεων συνεκράτησε τὸν πράξαντα ἀπὸ τῆς δράσεως. Οὔτε εἰς τὴν πρώτην, ἔνθα ὁ δράστης ἔδρασεν ἐξ εὐθείας ἀντιθέσεως πρὸς τοὺς κανόνας τῆς ἐνδίκου τάξεως, οὔτε εἰς τὴν δευτέραν, ἔνθα ὁ δράστης κατέδειξεν ἀδιαφορίαν, οὔτε εἰς τὴν τρίτην, ἔνθα κατεδείχθη αἰσιοδοξία, οὔτε εἰς τὴν τετάρτην, ἔνθα ὁ δράστης κατέδειξεν ἀβουλίαν, μὴ σκεφθεὶς κἂν τὸ ἐνδεχόμενον ἄδικον ἀποτέλεσμα, ἐνῷ ὤφειλε νὰ τὸ σκεφθῇ. Ἡ παράστασις τῆς ἀδικίας, ἥτις ἔδει νὰ ἀνακύψῃ ἐν τῇ αἱρέσει καὶ νὰ συγκρατήσῃ τὸν δράστην ἀπὸ τῆς μελετωμένης δράσεως, εἰς οὐδεμίαν ἐκ τῶν τεσσάρων περιπτώσεων ἐξεπλήρωσε τὴν ὑπὸ τῆς ἐνδίκου τάξεως ἀξιουμένην λειτουργίαν. Τοῦτο μέμφεται ἡ ἔνδικος τάξις καὶ εἰς τὰς 4 περιπτώσεις. Τοῦτο εἶναι καὶ ἡ ἔννοια τῆς ἐνοχῆς. Ἡ ἐνοχὴ εἶναι ἡ προσβολὴ τοῦ κανόνος τῆς ἐνδίκου τάξεως, τοῦ ἀξιοῦντος ὅπως ἡ παράστασις τῆς ἀδικίας εἶναι κρίσιμος ἐν πάσει αἱρέσει. Ἡ ἐνοχὴ λοιπὸν εἶναι ἡ ἐπίμεμπτος αἵρεσις, ἐπίμεμπτος διότι ἐν ταύτῃ ἡ παράστασις τῆς ἀδικίας δὲν ὑπῆρξε κρίσιμος. Ἐννοεῖται ὅτι, ἄνευ τῆς ἐξωτερικῆς ἀδίκου ἐμφανίσεως ἡ ἔνδικος τάξις, ἥτις δὲν εἶναι ἠθική, δὲν θὰ εἶχε κανένα λόγον ν' ἀσχοληθῇ μὲ τὴν αἵρεσιν. Cogitationis Poenam nemo patitur. (Πρβλ. *Χ. Ν. Τζωρτζοπούλου*, Περὶ τῆς ἐνοχῆς ἢ περὶ δολίας καὶ ἀμελοῦς αἱρέσεως ἐν τῷ Ποινικῷ οὐσιαστικῷ δικαίῳ, 1926).

Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

— [ΑΣΤ. ΔΙΚ.] Ὑπὸ τὸν ὅρον *ἐνοχὴ* νοεῖται ἡ νομικὴ σχέσις ἡ συνδέουσα πρὸς τὸν πιστωτὴν τὸν ὀφειλέτην τὸν ὑποχρεούμενον νὰ παράσχῃ αὐτῷ παροχὴν ἔχουσαν περιουσιακὴν ἀξίαν. Ἡ παροχή, ἤτοι τὸ τῆς ἐνοχῆς ἀντικείμενον, συνίσταται εἴτε εἰς τὴν μεταβίβασιν πράγματος, εἴτε τὴν προσφορὰν τῆς χρήσεως αὐτοῦ, εἴτε εἰς ὑπηρεσίας σωματικὰς ἢ πνευματικάς, ὑποχρεοῦσι δὲ τὸν ὀφειλέτην εἰς πρᾶξιν, ἀνοχὴν ἢ παράλειψιν. Ἵνα ἡ ἐνοχὴ ἀποτελῇ δεσμὸν νομικόν, συνεπῶς ἐξαναγκαστόν, ἀπαιτεῖται ἡ παροχὴ νὰ ἔχῃ περιουσιακὴν ἀξίαν. Ἐν τοσούτῳ ἐπὶ τοῦ προκειμένου αἱ μᾶλλον συγχρονισμέναι ἀντιλήψεις δείκνυνται ἐπιεικέστεραι. Ἡ ἐνοχή, παραπέμπουσα πάντοτε εἰς τὸ μέλλον, ὡς ἐκ τῆς φύσεως καὶ ἐννοίας αὐτῆς, περιέχει ἐν ἑαυτῇ ἑκουσίαν ἢ ἀκουσίαν πίστωσιν, δηλαδὴ ἐλπίδα μελλούσης ἐκπληρώσεως. Ἐντεῦθεν ἡ λέξις *πιστωτὴς* (creditor). Ἐξ ἄλλου ἡ πίστωσις δὲν δύναται νὰ νοηθῇ ἄνευ ὀφειλῆς· καὶ ἐντεῦθεν ἡ ὀνομασία *ὀφειλέτης* (debitor). Οἱ ὅροι πιστωτὴς καὶ ὀφειλέτης χρησιμοποιοῦνται ἐνταῦθα ὑπὸ εὐρεῖαν ἔννοιαν. Πιστωτὴς νοεῖται πᾶς ὁ δικαιούμενος εἰς παροχήν· τοὐναντίον ὀφειλέτης ὁ ὑποχρεούμενος. Ὁ πιστωτὴς δὲν προστατεύεται ὑπὸ τῶν νόμων, καθὼς ὁ ἔχων ἐμπράγματον δικαίωμα. Ἐναντίον τοῦ καθυστεροῦντος ὀφειλέτου κατὰ κανόνα ἔχει ἀγωγήν. Μόνον δὲ ἡ ἀγώγιμος ἐνοχὴ θεωρεῖται τελεία. Ὁ προσωπικὸς τῆς ἐνοχῆς χαρακτήρ, ὁ ἐκ τοῦ γεγονότος τοῦ δεσμοῦ δύο ὡρισμένων προσώπων ἀπορρέων, δὲν ἐπιτρέπει εἰς τὸν δανειστὴν νὰ ἐναγάγῃ εἰμὴ μόνον τὸν ὀφειλέτην του καὶ τοὺς κληρονόμους αὐτοῦ κατὰ κανόνα. Πλὴν τῶν ἀγωγίμων ἐνοχῶν ὑπάρχουσι καὶ αἱ μὴ ἀγώγιμοι, *φυσικαὶ ἐνοχαὶ* καλούμεναι, αἵτινες δὲν χορηγοῦσι μὲν εἰς τὸν δανειστὴν δικαίωμα ἀγωγῆς, πλὴν ἔχουσι νομικὴν ἀξίαν, ἅτε συνεπαγόμεναι πάσας τὰς λοιπὰς τῶν ἐνοχῶν συνεπείας καὶ δή: ἡ ἐν γνώσει τοῦ μὴ ἀγωγίμου τῆς ἐνοχῆς γενομένη παροχὴ λογίζεται καταβολὴ καὶ οὐχὶ δωρεά· ἡ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ μὴ ἀγωγίμου γενομένη καταβολὴ κατὰ κανόνα δὲν ἀναζητεῖται ὡς ἀχρεώστητος· ἡ φυσικὴ ἐνοχὴ χρησιμεύει ὡς βάσις ἀνανεώσεως ἢ ἀντιφωνήσεως καὶ ἐξασφαλίζεται ἐγκύρως δι' ἐγγυήσεως ἢ ἐνεχύρου· τέλος εἶναι δυνατὸς ὁ συμψηφισμὸς πρὸς φυσικὰς ἐνοχὰς ἑκούσιος μὲν πάντοτε, ἀκούσιος δὲ ἐνίοτε. Τὸ φαινόμενον τῶν φυσικῶν ἐνοχῶν ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ ὅτι ἡ ἀστικὴ κοινωνία ἐκ διαφόρων λόγων (π. χ. καλῆς πίστεως, εὐπρεπείας κλπ.) σέβεται ὡρισμένας ἀξιώσεις, τὰς ὁποίας ἡ πολιτεία ἐκ λόγων πολιτικῆς τοῦ δικαίου δὲν προήσπισε δι' ἀγωγῆς. Τούτου τοῦ λόγου ἕνεκα ὁ ἀριθμὸς τῶν φυσικῶν ἐνοχῶν δὲν περιορίζεται εἰς τὰ ἐν ταῖς πηγαῖς ἀναφερόμενα θέματα. Παραδείγματα φυσικῶν ἐνοχῶν ἐν ἰσχύϊ σήμερον ἀναφέρομεν ἐν συντόμῳ τὴν μετὰ τὴν παραγραφὴν ἐνοχῆς παραμένουσαν τοιαύτην, τὰς παραγομένας ἐξ ἐνοχικῶν συμβάσεων στερουμένων τοῦ νομίμου τύπου, τὴν τοῦ πτωχεύσαντος καὶ συμβιβασθέντος πρὸς τοὺς πιστωτάς του, τὴν ἐκ τοῦ ὅτι ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ὑποχρέους σύστασιν προικὸς παρὰ τοῦ πενθεροῦ ἢ τῆς συζύγου πρὸς τὸν γαμβρὸν καὶ σύζυγον, τὰς ἐκ συμβάσεων μετ' ἀνηλίκων ἄνευ τοῦ ἐπιτρόπου συναφθεισῶν. Ἡ εἰς πολιτικὰς καὶ φυσικὰς διάκρισις τῶν ἐνοχῶν ἱστορικὴν μόνον ἔχει πλέον σημασίαν, καθόσον ἐν τῷ ἰσχύοντι δικαίῳ πᾶσα ἔγκυρος ἐνοχὴ εἶναι καὶ ἀγώγιμος. Ἡ ἐνοχὴ γενικῶς, ἔχουσα ὡς περιεχόμενον τὴν πρὸς παροχὴν ὑποχρέωσιν τοῦ ὀφειλέτου, δηλαδὴ τὴν σύμφωνον πρὸς τὸν προορισμὸν αὐτῆς διαγωγὴν αὐτοῦ, ἀποτελεῖ μέσον πρὸς σκοπὸν συνιστάμενον εἰς τὴν ἐπελευσομένην τῷ πιστωτῇ περιουσιακὴν ὠφέλειαν. Τούτου ἕνεκα, ἐνῷ μόνον ὁ ὀφειλέτης καὶ οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ ὑποχρεοῦνται, ὅμως κατὰ κανόνα πᾶς τις καὶ μὴ ὀφειλέτης δικαιοῦται νὰ καταβάλῃ τὴν παροχήν. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον δυνατὸν νὰ ὑφίστανται πλείονες ἐνοχαὶ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν, καὶ δὴ ἢ αὐτὸς ὁ ὀφειλέτης νὰ ἀναλάβῃ πλείονας ἐνοχὰς ἢ πλείονες ὀφειλέται τὴν αὐτήν. Αἱ ἐνοχαὶ ἀσφαλίζουσαι νομικῶς τὴν ἀπόλαυσιν περιουσιακῆς ὠφελείας ἀντιπροσωπεύουσιν ἐν τῷ παρόντι πραγματικὴν περιουσιακὴν ἀξίαν, δυνάμεναι τούτου τοῦ λόγου ἕνεκα νὰ ἐκχωρηθῶσιν ἢ ἐνεχυριασθῶσιν.

Παραγωγικοὶ λόγοι. Οἱ Ρωμαῖοι διέκρινον τοὺς παραγωγικοὺς λόγους τῶν ἐνοχῶν ὡς *ἐκ συμβάσεως* (ex contracto) καὶ *ἐξ ἀδικήματος* (ex delicto) τοιούτους. Χαρακτηριστικὸν τῶν τελευταίων εἶναι οἱ ποινικοὶ σκοποί, οἵτινες ἐπιδιώκονται, τούτου δ' ἕνεκα καὶ τὸ ἀκληρονόμητον τῶν ἐκ τούτων ἐνοχῶν, ἐνῷ αἱ ἐκ συμβάσεως ἐνοχαὶ περιουσιακὴν πρωτίστως κεκτημέναι χαρακτῆρα εἶναι κατ' ἀρχὴν κληρονομηταί, τὰς ἐνοχὰς δὲ τὰς μὴ ἀπορρεούσας οὔτε ἐκ συμβάσεως οὔτε ἐξ ἀδικήματος διέκριναν, ἀναλόγως τῆς ὁμοιότητος ἣν κατὰ τὸν χαρακτῆρά των παρουσιάζουν περισσότερον πρὸς ταύτας ἢ ἐκείνας, εἰς *ἐξ οἱονεὶ συμβάσεως* (quasi ex contracto) ἢ *ἐξ οἱονεὶ ἀδικήματος* (quasi ex delicto). Ἐν τῷ συγχρόνῳ Ρωμαϊκῷ δικαίῳ τῶν ἐξ ἀδικημάτων ἐνοχῶν, μὴ ἐπιδιωκουσῶν πλέον ποινικοὺς σκοπούς, ἡ ἀνωτέρω διάκρισις ἔχει ἀπολέσει τὴν ἀξίαν αὐτῆς. Σήμερον κρατεῖ ἡ διάκρισις εἰς ἐνοχὰς ἐκ δικαιοπραξίας παραγομένας καὶ μή, εἰς τὴν δευτέραν κατηγορίαν ὑπαγομένων τῶν ἐξ ἀδικημάτων, τῶν τοῦ ἀδικαιολογήτου πλουτισμοῦ καὶ γενικῶς τῶν ἐκ συγγενικῶν ἢ κοινωνικῶν σχέσεων.

Προαπαιτούμενα τῶν ἐνοχῶν. Ἵνα ὑφίσταται ἔγκυρος ὁ τῆς ἐνοχῆς δεσμός, ἀνάγκη νὰ μὴ ᾖ τελείως *ἀόριστος*. Καὶ ἂν ἔτι δὲν εἶναι ὡρισμένη (certa), καὶ ἂν τὸ περιεχόμενον καὶ ἡ ἔκτασις αὐτῆς δὲν καθορίζωνται ῥητῶς, ἀκριβῶς καὶ πλήρως ἐν τῇ συμβάσει, πάλιν ὑφίσταται ἐνοχή, ἀρκεῖ ἡ παροχὴ νὰ ᾖ δεκτικὴ καθορισμοῦ καὶ ἄνευ νέας συνεννοήσεως. Ἡ ἑρμηνεία αἴρει τὰς ἁπλᾶς ἀτελείας τῆς διατυπώσεως καὶ συμπληρώνει τὰς συμβάσεις, ὁσάκις ἐκ κατασκευῆς εἶναι αὗται ἀτελεῖς. Κατ' ἀρχὴν οὐδεμία ἐνοχὴ τίκτεται, ἐφ' ὅσον ἡ ὕπαρξις καὶ ἔκτασις τῆς παροχῆς ἤρτηται ἐκ τῆς αὐθαιρεσίας τοῦ ὑποχρέου. Τὸ τοιοῦτον ἀντίκειται πρὸς τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τοῦ Ἀστικοῦ δικαίου. Ἡ δι' αὐτῆς τῆς συμβάσεως ἐξουσιοδότησις ἑνὸς ἐκ τῶν συμβαλλομένων πρὸς καθορισμὸν τῆς παροχῆς εἶναι ἔγκυρος, ὅταν δὲν ὑφίσταται κίνδυνον ὑποταγῆς τῶν ἑτέρων συμβαλλομένων εἰς τὴν αὐθαιρεσίαν αὐτοῦ. Πολλάκις αἱ συμβάσεις παραπέμπουσι καὶ εἰς τὴν κρίσιν τρίτων (arbitratores). Διάκρισις ὑπάρχει, ὡς πρὸς τούτους, ἐκ τοῦ ἐὰν ἡ σύμβασις ἀποβλέπῃ εἰς τὴν προσωπικήν των κρίσιν, ὁπότε ἡ σύμβασις λογίζεται ὑπὸ αἵρεσιν, ἢ ἀποβλέπῃ πρὸς αὐτοὺς ὡς εἰς πραγματογνώμονας. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν μηδενίζεται, ἂν οἱ γνωματευταὶ (διαιτηταὶ) δι' οἱονδήποτε λόγον δὲν ἐκφέρωσι κρίσιν. Εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν τοὐναντίον ἡ κρίσις τοῦ δικαστηρίου ἀναπληροῖ τὴν ἰδικήν των.

Εἰς τὰς ἀνωτέρω περιπτώσεις τὸ δικαίωμα τοῦ καθορισμοῦ ἐξαντλεῖται ἅμα τῇ δηλώσει τῆς κρίσεως ἐκ μέρους τοῦ συμβαλλομένου ἢ τοῦ τρίτου. Ἕνεκα μεγάλης ἀβασιμότητος τῆς κρίσεως τοῦ δικαιουμένου εἰς τὸν καθορισμὸν πάντοτε ἐπιτρέπεται προσφυγὴ εἰς τὰ δικαστήρια. Προκειμένου περὶ πραγματογνωμόνων ἐπιτρέπεται νὰ προσβληθῇ ἡ κρίσις καὶ ὡς ἀντικειμένη εἰς τὰ πράγματα. *Ἀδυνάτου* παροχῆς ἡ ὑπόσχεσις εἶναι ἄκυρος. Πρὸς χαρακτηρισμὸν παροχῆς τινος ὡς ἀδυνάτου ἢ οὔ, ἀποβλέπομεν εἰς τὸν χρόνον τῆς καταρτίσεως τῆς συμβάσεως κατὰ κανόνα. Ἡ ἀδυναμία εἶναι ἢ ἀπόλυτος, ἢ σχετική, ἢ ἀντικειμενική, ἢ ὑποκειμενική· δυνατὸν δὲ νὰ στηρίζεται ἢ ἐπὶ φυσικῶν ἢ ἐπὶ νομικῶν νόμων. Διάφορος τῆς ἀδυναμίας, καὶ αὐτῆς τῆς ὑποκειμενικῆς, εἶναι ἡ ἁπλῆ δυσχέρεια τῆς καταβολῆς, μὴ κωλύουσα τὴν γένεσιν τῆς ἐνοχῆς. Ἐὰν ἡ ἀδυναμία τῆς παροχῆς κεῖται ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ πιστωτοῦ, ὁ ὀφειλέτης οὐδεμίαν ὀφείλει ἀποζημίωσιν διὰ τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ ἀδυνάτου, πλὴν ἐπὶ δόλου. Τοὐναντίον ἐὰν αὕτη κεῖται ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ὀφειλέτου ἢ ἐπὶ λόγων ἀντικειμενικῶν, ὁ ὀφειλέτης ἐνέχεται εἰς ἀποζημίωσιν, ἐκτὸς ἐὰν ὁ πιστωτὴς ἐγνώριζεν ἢ ὤφειλε νὰ γνωρίζῃ τὴν ἀδυναμίαν κατὰ τὴν κατάρτισιν τῆς συμβάσεως.

Αἱ *ἀνήθικοι* (contra bones mores) συμβάσεις εἶναι ὡσαύτως ἄκυροι. Τοιαῦται λογίζονται τόσον αἱ ἀμέσως ἀνήθικόν τι ὑποσχόμεναι, ὅσον καὶ αἱ ἐμμέσως ἀνήθικόν τι ἐνέχουσαι Εἰδικώτερον εἶσιν ἀνήθικοι αἱ ὑπερμέτρως τὴν ἐλευθερίαν τῆς προσωπικότητος τοῦ ὀφειλέτου περιορίζουσαι συμβάσεις ἢ ἐκβιάζουσαι ἀποφάσεις, αἵτινες ἔδει νὰ ἦσαν ἔκφρασις τῆς ἰδίας ἐλευθέρας πεποιθήσεως. Ὁ νεώτερος νομοθέτης, μὴ ἀγνοῶν ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς ἐλευθερίας τῶν συμβάσεων, ἣν τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον ἀνύψωσεν εἰς ὑπάτην ἀρχὴν τοῦ ἐνοχικοῦ δικαίου, καίτοι ὑποκαίει τὰς δυνάμεις καὶ προάγει τὴν ἀνάπτυξιν τῶν συναλλαγῶν, ἐν τούτοις καθίσταται γράμμα κενὸν ὁσάκις ἡ θέσις τῶν συμβαλλομένων εἶναι λίαν ἄνισος, σοβαροὺς ἐγκλείουσα κοινωνικοὺς κινδύνους καὶ εἰς παντοίας ἐκμεταλλεύσεις δίδουσα λαβήν, βαθμηδὸν ἔθετο ὡρισμένους φραγμοὺς εἰς τὴν ἐλευθερίαν ταύτην, διαστείλας ὡρισμένας ἀνηθίκους συμβάσεις, τὰς μᾶλλον συνήθεις, καὶ προβλέψας εἰδικῶς περὶ αὐτῶν. Τοιαῦται αἱ *τοκογλυφικαὶ* καὶ *αἰσχροκερδεῖς*. Προαπαιτούμενον τῆς ἐνοχῆς ἀποτελεῖ (καὶ τὸ ἱκανοποιεῖ ἡ παροχὴ) τὸ συμφέρον τοῦ πιστωτοῦ. Κατ' ἀρχὰς οἱ Ρωμαῖοι ἀπῄτουν τὸ συμφέρον τοῦτο νὰ ᾖ ἴδιον τοῦ πιστωτοῦ, βαθμηδὸν ὅμως ἐδέχθη ἐπὶ τῶν bonae fidei judicia ὅτι καὶ τῶν ἄλλων τὸ συμφέρον θεωρεῖται ὡς τοιοῦτον τοῦ πιστωτοῦ· τοῦτο ἰσχύει καὶ σήμερον γενικῶς. Ἐξ ἄλλου κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἀντίληψιν ἀπαραίτητον εἶναι ἡ παροχὴ νὰ ἔχῃ περιουσιακὴν ἀξίαν. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην δὲν ἐννοοῦμεν πλέον τὴν παλαιοτέραν τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου ἀντίληψιν, καθ' ἣν ἔδει ἡ παροχὴ νὰ αὐξάνῃ ἀμέσως τὴν περιουσίαν τοῦ πιστωτοῦ: ἀρκεῖ νὰ πρόκειται περὶ ἀντικειμένου ἔχοντος χρηματικὴν ἀξίαν ἐν ταῖς συναλλαγαῖς, συντελοῦντος λ. χ. εἰς τὸ νὰ ἐξοικονομήσῃ ὁ πιστωτὴς δαπάνην.

Ἀπόλυτοι ἐνοχαί. Ἡ ἔννοια τῶν ἀπολύτων ἢ αἰτιωδῶν ἐνοχῶν ἀνέκυψεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ δικαίου ὡς ἀναγκαία συνέπεια τῆς ἀναπτύξεως τῶν συναλλαγῶν. Αἱ ὑποχρεώσεις γεννῶνται ἐξ ὡρισμένων οἰκονομικῶν αἰτιῶν (causae)· κατὰ τὴν λογικὴν δὲ ἀντίληψιν ἡ ὕπαρξις καὶ ἡ ἔκτασις τῶν ὑποχρεώσεων δὲν δύναται ἢ νὰ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς αἰτίας (causa) αὐτῆς: διὰ νὰ εἶναί τις ὀφειλέτης ἐκ δανείου, πρέπει τὸ ποσὸν τοῦ δανείου νὰ τοῦ εἶχε καταβληθῇ, διὰ νὰ εἶναι ὀφειλέτης τιμήματος, πρέπει νὰ τοῦ ἔχῃ παραδοθῇ τὸ ἀγορασθὲν πρᾶγμα, ἄλλως δὲν νοεῖται ὑποχρέωσις πρὸς παροχήν. Τὸ τοιοῦτον ὅμως ἐπιβάλλει δυσχερεῖς ἀποδείξεις εἰς τὸν πιστωτήν, ἐνάγοντα τὸν ὀφειλέτην διὰ τὰ ὀφειλόμενα, πρᾶγμα ὅπερ ἔφερε προσκόμματα εἰς τὴν ἀσφαλῆ διεξαγωγὴν τῶν συναλλαγῶν καὶ κανονικὴν λειτουργίαν τῆς ἐμπορικῆς πίστεως. Οὕτως ἀπὸ τῶν Ρωμαίων καὶ δὴ λίαν ἐνωρὶς ἀνεπτύχθη διὰ τοῦ τύπου τῆς ἐπερωτήσεως (decem dare spondes? spondeo = ὑπόσχεσαι νὰ δώσῃς δέκα; ὑπόσχομαι) ἡ ἔννοια ἐνοχῶν κατ' ἀρχὴν ἰσχυρῶν, ἄνευ ἐξετάσεως τῆς αἰτίας αὐτῶν. Καὶ ναὶ μὲν δὲν διερρηγνύετο πᾶς δεσμὸς μεταξὺ ὑποχρεώσεως καὶ αἰτίας, πλὴν τὸ βάρος τῆς ἀποδείξεως μετετοπίζετο εἰς τὸν. ὀφειλέτην. Εἰς τὸ τέλος ὅμως τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς ἡ τοιαύτη εὐχέρεια ἐξέλιπεν ἐκ νέου, ἵνα ἐπανεμφανισθῇ εἰς τὸ νεώτερον Ἐνοχικὸν δίκαιον ὑπὸ διαφόρους ἄλλας μορφὰς (λ.χ. γραμμάτιον, συναλλαγματική, ὑπόλοιπον κλεισθέντος λογαριασμοῦ κλπ.). Σήμερον τὸ μὴ μνημονεῦον τὴν αἰτίαν τοῦ χρέους ὁμόλογον κατὰ κανόνα εἶναι πλῆρες καὶ ἀποδεικνύει ἐφ' ὅσον τὰ μέρη ἤθελον δι' αὐτοῦ νὰ συστήσουν ἀπόλυτον ἐνοχήν, δηλαδὴ ἐνοχὴν ὑπάρχουσαν ἀδιακρίτως αἰτίας· μόνη ὅμως παράλειψις τῆς μνείας τῆς αἰτίας δὲν τεκμηριοῖ τοιαύτην πρόθεσιν (βλ. λ. *αἰτία*).

Περιεχόμενον καὶ ἀντικείμενον τῆς ἐνοχῆς. Ὁ ὅρος *παροχή*, δι' οὗ γενικῶς νοεῖται σήμερον τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐνοχῆς, ἦτο ἄγνωστος παρὰ Ρωμαίοις· οὗτοι εἰδικεύοντες ὡμίλουν περὶ dare, facere ἢ praestare. Διὰ τοῦ dare ἠννόουν τὴν μεταβίβασιν σωματικῶν πραγμάτων ἢ σύστασιν ἐπ' αὐτῶν ἐμπραγμάτων δικαιωμάτων. Διὰ τοῦ facere ἠννόουν πάσας τὰς λοιπὰς εἰς τὰ σωματικὰ πράγματα ἀναφερομένας πράξεις. Ἐνῷ διὰ τοῦ praestare τὰς προσωπικὰς βαναύσους ἢ καὶ ἐλευθερίους ὑπηρεσίας. Μεταξὺ facere καὶ praestare δὲν ἐτηρεῖτο αὐστηρὰ διάστιξις. Μεγάλην νομικὴν σημασίαν ἔχει ἡ ἐκ τοῦ ἀντικειμένου αὐτῶν διάκρισις τῶν ἐνοχῶν εἰς *θετικάς*, καθ' ἃς ὁ ὀφειλέτης ὑποχρεοῦται εἰς πρᾶξιν, καὶ *ἀποθετικάς*, καθ' ἃς ὑποχρεοῦται εἰς παράλειψιν.

Ἐὰν διὰ μιᾶς δικαιοπραξίας ὁ ὀφειλέτης ὑπόσχεται πλείονα ἀντικείμενα, ἐρευνητέον ἐκ τῆς προθέσεως τῶν συμβαλλομένων ἐὰν τὰ ἀντικείμενα ταῦτα ἀποτελοῦν *ἑνότητα*, ὁπότε γεννᾶται μία ἐνοχὴ καὶ συνεπῶς ὁ πιστωτὴς δικαιοῦται νὰ ἀποκρούσῃ τὴν παροχήν τινων, ἢ πρόκειται περὶ τυχαίας ἑνότητος τικτούσης πλείονας ἐνοχάς, ὁπότε συμβαίνει τὸ ἀντίθετον. *Διαιρεταὶ* καλοῦνται αἱ ἐνοχαί, τῶν ὁποίων εἶναι δυνατὴ ἡ διαίρεσις ἄνευ βλάβης τῆς οὐσίας αὐτῶν· τοὐναντίον καλοῦνται *ἀδιαίρετοι*. Ἐπὶ τῶν διαιρετῶν δὲν ὑποχρεοῦται ὁ πιστωτὴς τούτου καὶ μόνον ἕνεκα νὰ δεχθῇ **μερι-**

Digitized by Google

κὴν καταβολήν· ἀπαιτεῖται νὰ ἔχῃ εἰδικῶς συμφωνηθῇ τοῦτο. Κατὰ τοὺς Ρωμαίους αἱ ἐνοχαὶ αἱ ἔχουσαι ἀντικείμενον dare εἶναι συνήθως διαιρεταὶ προκειμένου περὶ πράγματος ὡρισμένου κατ' εἶδος καὶ ἰδίᾳ ποσοῦ, τοὐναντίον συμβαίνοντος ὡς πρὸς τὰς κατὰ γένος ὡρισμένου πράγματος. Τοὐναντίον κατὰ κανόνα αἱ ἐνοχαὶ ἐπὶ τὸ ποιεῖν ἢ μὴ ποιεῖν (facere, nec facere, praestare, non praestare) εἰσὶν ἀδιαίρετοι. Ἐπὶ τῶν ἀδιαιρέτων ἐνοχῶν, ἐν περιπτώσει πολλῶν πιστωτῶν, ἕκαστος πιστωτὴς δικαιοῦται νὰ ἀπαιτήσῃ καὶ ἔχει ἀγωγὴν δι' ὅλην τὴν παροχήν. Ἐν ᾗ μόνον περιπτώσει ἡ πρὸς τὸν ἐνάγοντα παροχὴ δὲν ὠφελεῖ ἀμέσως καὶ τοὺς λοιποὺς πιστωτάς, ὁ ὀφειλέτης δικαιοῦται νὰ ζητήσῃ ἀσφάλειαν παρὰ τοῦ ἐνάγοντος, ὅτι τὸ παρασχεθὲν αὐτῷ θὰ περιέλθῃ ἀναλόγως καὶ εἰς τοὺς λοιπούς. Εἰς τὴν περίπτωσιν πλειόνων ὀφειλετῶν, ἐπὶ ἀδιαιρέτου ἐνοχῆς, δικαιοῦται ὁ πιστωτὴς νὰ ἐναγάγῃ ἕκαστον τῶν ὀφειλετῶν διὰ τὸ ὅλον τῆς ὀφειλῆς. *Ἐνοχὴ γένους* καλεῖται ἐκείνη, καθ' ἣν τὸ ὀφειλόμενον καθορίζεται οὐχὶ ἀτομικῶς, ἀλλὰ κατὰ γένος (λ.χ. ὑπόσχομαι νὰ σοὶ πωλήσω 100 ὀκάδας σίτου)· τοὐναντίον *ἐνοχὴ εἴδους* (λ.χ. σοὶ ἐκμισθῶ τὴν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Χ. ἀριθ. 10 οἰκίαν μου). Συνήθως ἀντικείμενον τῶν ἐνοχῶν γένους ἀποτελοῦσι πράγματα ἀντικαταστατὰ καὶ ἀντιστρόφως. Εἰς τὴν ὀφειλὴν εἴδους ἀντικείμενον τῆς ἐνοχῆς ἀποτελεῖ τὸ ὡρισμένον ἀντικείμενον· ἐὰν τοῦτο ἀπολεσθῇ ἐκ τύχης, σβέννυται ἡ ὑποχρέωσις τοῦ ὀφειλέτου καὶ συνεπῶς ὀφειλῆς εἴδους ὁ κίνδυνος ὁρᾷ τὸν πιστωτήν. Τοὐναντίον εἰς τὴν ὀφειλὴν γένους ἀντικείμενον τῆς ἐνοχῆς ἀποτελεῖ ὁλόκληρον τὸ γένος· ἑπομένως καὶ ἂν ἐκ τύχης καταστραφῇ, πρὸ τῆς παραδόσεως, ἡ ποσότης λ. χ. σίτου, ἣν ἐσκόπει ὁ ὀφειλέτης νὰ παραδώσῃ εἰς ἐκπλήρωσιν τῆς ὑποχρεώσεώς του περὶ παροχῆς ὡρισμένης ποσότητος τοιούτου, δὲν ἀπαλλάσσεται οὗτος, ὑποχρεούμενος νὰ προμηθευθῇ ἄλλον σῖτον. Μόνον ἐν περιπτώσει ἀπωλείας ὁλοκλήρου τοῦ γένους θὰ ἀπηλλάσσετο, ὅπερ σπάνιον. Ἡ ὑπόσχεσις μέρους ἐξ ὁμάδος ἢ τεμαχίου ἐξ ἀθροίσματος πραγμάτων, ὁριζομένων οὐχὶ ἐκ κατασκευῆς καὶ ὁμοιότητος ἐσωτερικῆς τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ἐξ ἄλλων λόγων (λ. χ. τόπος κοινὸς ἀποθηκεύσεως κλπ.) δὲν ἀποτελεῖ ἐνοχὴν γένους, ἀλλ' ἰδιαιτέραν κλάσιν τῆς ἐνοχῆς εἴδους ὑπὸ ἰδιαιτέρων διεπομένην κανόνων. Περὶ τῶν *διαζευκτικῶν* ἐνοχῶν βλ. λ.

Μεταβίβασις τῆς ἐνοχῆς. Ὅσον ἀφορᾷ γενικῶς τὴν ἐπιδεκτικότητα ἐξελίξεως καὶ μεταβολῶν ἡ ρωμαϊκὴ ἐνοχὴ εἶναι ὅλως διάφορος τῆς σημερινῆς. Ἡ παλαιὰ ρωμαϊκὴ ἐνοχή, ὑπάρχουσα μόνον ὑπὸ τὸν θώρακα τοῦ αὐστηροῦ πανηγυρικοῦ τύπου ὑφ' ὃν ἐγεννᾶτο, ἐτέλει κατ' ἀρχὰς ἐν πλήρει μετ' αὐτοῦ συγχύσει. Ἡ ἀγωγὴ ἔπρεπεν ἀπαραιτήτως νὰ ἀντιστοιχῇ πρὸς τὴν ἀρχικὴν ἐνοχήν, οἵα αὕτη ἐγεννήθη διὰ τοῦ ὡρισμένου πανηγυρικοῦ τύπου ἀπὸ τοῦ ὁποίου οὐδόλως διεστέλλετο. Τοὐναντίον ἡ σύγχρονος ἐνοχή, λόγῳ τοῦ κατ' ἀρχὴν ἀτύπου τῆς συστάσεως αὐτῆς καὶ τῆς εὐκινησίας ἣν βαθμηδὸν ἀπέκτησε κατόπιν τοῦ μακροῦ αὐτῆς βίου, εἶναι δεκτικὴ κατὰ κανόνα πάσης ἀλλοιώσεως, ἐφ' ὅσον αὕτη δὲν θίγει τὸν ἀπαραίτητον αὐτῆς χαρακτῆρα τοῦ δεσμοῦ δύο προσώπων: ἑνὸς δανειστοῦ καὶ ἑνὸς ὀφειλέτου. Ἡ ἀνωτέρω δυσκαμψία τοῦ παλαιοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου ἦτο ἔκδηλος τόσον εἰς τὴν περίπτωσιν τροποποιήσεως τῆς ἀρχικῆς ἐνοχῆς ἀπὸ ἀπόψεως περιεχομένου, ὅσον—καὶ δὴ πλειότερον—εἰς τὴν περίπτωσιν τροποποιήσεως αὐτῆς ἀπὸ ἀπόψεως προσώπων. Διὰ πᾶσαν μεταβολὴν τοιαύτην ἢ τοιαύτην ἀπαραίτητος ἦτο ἡ ἀνανέωσις τῆς ἐνοχῆς, δηλαδὴ ἡ λύσις τῆς παλαιᾶς καὶ ἀντ' αὐτῆς ἡ ἀνασύστασις νέας. Μεταβολὴ εἰς τὰ πρόσωπα τῆς ἀρχικῆς ἐνοχῆς ἐξακολουθούσης τῆς ἰδίας νὰ ὑφίσταται καὶ νὰ ἰσχύῃ μετὰ ταύτην, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ νοηθῇ. Σήμερον τοὐναντίον δυνατὴ τυγχάνει τόσον ἡ μεταβίβασις τοῦ δικαιώματος τοῦ δανειστοῦ πρὸς ἕτερον (*ἐκχώρησις* βλ. λ.), ὅσον καὶ ἡ τῆς ὑποχρεώσεως τοῦ ὀφειλέτου (*ἀναδοχὴ χρέους*). Ἡ ἐνοχή, θνήσκοντος τοῦ δανειστοῦ ἢ τοῦ ὀφειλέτου, μεταβιβάζεται κατὰ κανόνα διὰ καθολικῆς διαδοχῆς εἰς τοὺς κληρονόμους αὐτῶν, πλὴν ὡρισμένων τινῶν ἐξαιρέσεων, καθ' ἃς ὁ θάνατος τῶν ἐν τῇ ἐνοχῇ προσώπων ἐπιφέρει τὴν λύσιν αὐτῆς.

Πλείονες ἐνοχαὶ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν. Πολλάκις πλείονες ἐνοχαὶ εἰς τὸ αὐτὸ σκοποῦσιν ἀποτέλεσμα, οὕτως ὥστε νὰ πρόκειται περὶ συντρεχουσῶν μὲν ἀξιώσεων, περὶ μιᾶς ὅμως καὶ μόνης παροχῆς. Τὸ τοιοῦτον οὐδαμῶς ἀντίκειται πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς ἐνοχῆς. Αἱ τοιαῦται ἐνοχαὶ βαθμηδὸν ἀνεπτύχθησαν ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ δικαίῳ καὶ τοῦτο ἰδίᾳ ἐκ τοῦ φόβου μήπως ἐκβιασθῇ ἡ εἴσπραξις ἐξ ἑκάστης ἐνοχῆς, δηλαδὴ πολλαπλῆ πληρωμή, καίπερ σκοπουμένης ἁπλῆς τοιαύτης. Ἐνταῦθα ἀνήκει ἡ σημαντικώτατον ρόλον ἐν ταῖς ρωμαϊκαῖς συναλλαγαῖς διαδραματίσασα, πλὴν σήμερον μὴ ἀπαντωμένη πλέον, *ἀντιφώνησις* (constitutum). Διὰ τῆς ἀντιφωνήσεως ὁ ὀφειλέτης ὑπέσχετο νὰ πληρώσῃ εἰς τὸ μέλλον τὴν ληξιπρόθεσμον ἤδη ὀφειλὴν αὐτοῦ. Καὶ τοῦτο πρὸς ἐπιτυχίαν ἀναστολῆς. Διὰ τῆς ἀντιφωνήσεως δὲν κατηργεῖτο ἡ παλαιὰ ἐνοχή, ἀλλὰ παρ' αὐτὴν ἐτίκτετο νέα τὸ αὐτὸ καὶ μόνον ἔχουσα ἀντικείμενον, τουτέστι τὴν ἀρχικὴν παροχήν. Ἡ καταβολὴ δὲ τῆς ὀφειλῆς ἔλυε καὶ τὴν παλαιὰν (κυρίαν) ἐνοχὴν καὶ τὴν ἀντιφώνησιν. Πλείονα πρόσωπα δυνατὸν κατὰ διαφόρους τρόπους νὰ συμμετέχωσιν ἐνοχικῆς τινος σχέσεως, τουτέστιν: ἢ *διαιρουμένης* τῆς ἐνοχῆς μεταξὺ τῶν πλειόνων πιστωτῶν ἢ ὀφειλετῶν (ἕκαστος ὀφείλει τὸ ἀναλογοῦν αὐτῷ), ἢ *πολλαπλασιαζομένης* ταύτης μεταξὺ τούτων (ἕκαστος τῶν ὀφειλετῶν ὀφείλει νὰ παράσχῃ τὸ ὅλον), ἢ δι' *ἀλληλεγγύου ἐνοχῆς*, ὁπότε ἕκαστος πιστωτὴς ἀπαιτεῖ τὸ ὅλον καὶ ἕκαστος ὀφειλέτης παρέχει τὸ ὅλον, πλὴν μία παροχὴ λύει πάσας τὰς ἀξιώσεις. Αἱ ἀλληλέγγυοι ἐνοχαὶ εἶναι ἢ *ἐνεργητικαὶ* (πλείονες πιστωταὶ) ἢ *παθητικαὶ* (πλείονες ὀφειλέται) ἢ *αὐθυπόστατοι* (ὁσάκις αἱ πλείονες ἐνοχαὶ εἶναι ἅπασαι κύριαι) ἢ *παρεπόμεναι* (ὁσάκις ἐκ τῶν πλειόνων ἡ μία εἶναι κυρία ἐνοχή, αἱ δὲ λοιπαὶ ἀποτελοῦσι παρεπόμενον ταύτης, ἰδίως πρὸς ἀσφάλισιν αὐτῆς). Αἱ αὐθυπόστατοι ἀλληλέγγυοι ἐνοχαὶ διαιροῦνται εἰς *συνενοχὰς* καὶ *ἐνοχὰς εἰς ὁλόκληρον*. Πλείονες θεωρίαι ἔχουσι διδαχθῇ ἐν σχέσει μὲ τὴν διάκρισιν τῆς συνενοχῆς ἀπὸ τῆς εἰς ὁλόκληρον ἐνοχῆς. Ἡ ἄλλοτε κρατοῦσα θεωρία τοῦ Keller, καθ' ἣν ἐπὶ συνενοχῶν ὑφίσταται μία μοναδικὴ ἐνοχή, ἐνῷ ἐπὶ ἐνοχῆς εἰς ὁλόκληρον πλείονες, ἔχει ἐγκαταλειφθῆ, ὡς ἐπὶ σφαλερᾶς προϋποθέσεως στηριζομένη. Κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην, τὴν διάκρισιν δέον νὰ ἀναζητήσωμεν εἰς τὸν τρόπον τῆς γενέσεως τῶν ἐνοχῶν τούτων· κατ' αὐτὴν συνενοχαὶ εἶναι αἱ διὰ τῆς βουλήσεως τῶν συμβαλλομένων παραχθεῖσαν ἀλληλέγγυοι ὀφειλαὶ καὶ ἀπαιτήσεις, ἐνῷ ἐπὶ τῶν ὁλοκληρωτικῶν ἐνοχῶν ἡ ἀλληλεγγύη προκύπτει αὐτομάτως ἀμέσως ἐκ τῆς γενέσεως τῆς σχέσεως καὶ δὲν εἶναι ἀκολουθία ἰδιαιτέρας θελήσεως.

Ἡ *συνενοχὴ* συνίσταται: διὰ συμβάσεως (ὁπότε ἡ συνενοχὴ δέον νὰ συμφωνῆται ἰδιαιτέρως) ἢ διὰ διατάξεως τελευταίας θελήσεως (τοῦ διαθέτου). Εἶναι δὲ εἴτε ἐνεργητική, διευκολύνουσα τοὺς πιστωτὰς ἀφ' ἑνός, διότι ἕκαστος δύναται νὰ ἀπαιτήσῃ τὸ ὅλον, καὶ τὸν ὀφειλέτην ἐξ ἄλλου, διότι τῷ διευκολύνει τὴν καταβολήν, εἴτε παθητική, διευκολύνουσα καὶ ἀσφαλίζουσα τὸν πιστωτήν. Ἡ ὁλοκληρωτικὴ ἐνοχή, συνηθέστατα παθητική, συνίσταται: κυρίως κατ' ἀκολουθίαν ἀδικήματος (πλείονες συνυπαίτιοι, ἐξ ὧν ἕκαστος ὑποχρεοῦται νὰ ἀποζημιώσῃ τὸν ζημιωθέντα), κατόπιν κοινοῦ πταίσματος πλειόνων συνεπιτρόπων ἢ συνεντολοδόχων ἢ ὅταν πλείονες ἀναλαμβάνωσι τὴν αὐτὴν παροχὴν δι' ὑποσχέσεως, οὐχὶ ἀπὸ κοινοῦ καὶ συγχρόνως, ἀλλὰ κεχωρισμένως (λ.χ. ὑποχρέωσις ὀπισθογράφων, ἐγγυητοῦ καὶ πρωτοφειλέτου συναλλαγματικῆς).

Λύσις τῶν ἐνοχῶν. Λόγῳ τοῦ χαρακτῆρός της, ὡς δεσμοῦ ὑποχρεοῦντος τὸν ὀφειλέτην εἰς παροχήν, ἡ ἐνοχὴ προώρισται ἐν ἐγγυτέρῳ ἢ ἀπωτέρῳ χρόνῳ νὰ περατωθῇ διὰ τῆς παροχῆς τοῦ ὀφειλομένου *(καταβολῆς)*. Τὴν λύσιν τῆς ἐνοχῆς, ἐκτὸς τῆς καταβολῆς, ἐπιφέρουσι καὶ αἱ ἀναπληροῦσαι ταύτην: *δόσις* ἀντὶ καταβολῆς (datio in solutum) καὶ *ἀνανέωσις* (novatio) ἑκόντος τοῦ πιστωτοῦ, ἄκοντος δὲ αὐτοῦ ὁ *συμψηφισμὸς* (compensatio). Πλὴν τῶν λόγων τούτων ὑπάρχουσι πολυάριθμοι ἄλλοι λύσεις τῆς ἐνοχῆς, οἷον: παραίτησις τοῦ πιστωτοῦ (ἄφεσις), σύγχυσις, ἀδυναμία παροχῆς. Ἐκτὸς δὲ τούτου καὶ ἡ πτώχευσις τοῦ ὀφειλέτου, ἡ ὑπ' αὐτοῦ χρῆσις τοῦ εὐεργετήματος εὐπορίας, ἡ ἀντίδοσις, ἡ δικαστικὴ κατάθεσις, ἡ ἀκουσία ἄφεσις ἢ ἀναγκαστικὸς συμβιβασμός. *Καταβολὴ* ὀνομάζεται ἡ ὑπὸ τοῦ ὀφειλέτου παροχὴ τοῦ ὀφειλομένου. *Δόσις* ἀντὶ καταβολῆς λογίζεται ἡ συναινέσει τοῦ πιστωτοῦ λύουσα τὴν ἐνοχὴν παροχὴ ἄλλων ἀξιῶν ἀντὶ τοῦ ὀφειλομένου ἀντικειμένου. *Σύγχυσις* (confusio) ὀνομάζεται ἡ λύσις τῆς ἐνοχῆς ἡ ἐπερχομένη διὰ τῆς ἑνώσεως ἀπαιτήσεως καὶ ὀφειλῆς ἐν τῷ αὐτῷ προσώπῳ. *Ἀνανέωσις* εἶναι ἡ λύουσα τὴν ἀρχικὴν ἐνοχὴν σύστασις νέας τοιαύτης, τὸν αὐτὸν ἐπιδιωκούσης σκοπόν. *Συμψηφισμὸς* καλεῖται ἡ δι' ἀνθυπολογισμοῦ ἀμοιβαία λύσις ἀνταπαιτήσεων τῶν αὐτῶν προσώπων. *Πτώχευσις* εἶναι ἡ δι' ὡρισμένης δικαστικῆς διαδικασίας κήρυξις τοῦ ὀφειλέτου εἰς κατάστασιν ἀδυναμίας πληρωμῶν, ὁπότε οἱ ἀποτελοῦντες τὴν ὁμάδα τῶν πιστωτῶν αὐτοῦ ἱκανοποιοῦνται συμμέτρως ἐκ τῆς περιουσίας του. *Εὐεργέτημα* τῆς εὐπορίας εἶναι τὸ εἰς ὡρισμένας περιπτώσεις δικαίωμα τοῦ ὀφειλέτου, ὅπως κρατήσῃ ἐκ τῆς περιουσίας αὐτοῦ τὰ μέσα πρὸς περιωρισμένην μὲν πλὴν ἀνάλογον τῆς κοινωνικῆς αὐτοῦ θέσεως συντήρησιν, καίτοι δὲν ἱκανοποιήθη ὁ πιστωτὴς αὐτοῦ. *Ἀντίδοσις* (delegatio) εἶναι ἡ ἀνανέωσις τῆς ἀρχικῆς ἐνοχῆς διὰ τῆς ἀλλοιώσεως τῶν ὑποκειμένων, μεταβίβασις δηλαδὴ εἴτε τῆς πιστώσεως εἴτε τῆς ὀφειλῆς εἰς ἕτερον. Διὰ δικαστικῆς καταθέσεως τοῦ ἀντικειμένου τῆς ὀφειλῆς εἰς ὡρισμένας περιπτώσεις λύεται τῆς ὑποχρεώσεως αὐτοῦ ὁ ὀφειλέτης, ὅταν ὁ πιστωτὴς παρεμβάλλῃ προσκόμματα εἰς τὴν καταβολήν. *Ἀθῴωσις ἑκουσία* (acceptilatio) εἶναι ἡ διὰ παραιτήσεως τοῦ πιστωτοῦ ἀπὸ τοῦ δικαιώματος αὐτοῦ λύσις τῆς ἐνοχῆς. *Ἀκουσία ἀθῴωσις* εἶναι ἡ ἄφεσις ἀπαιτήσεως τῇ δικαστικῇ αὐθεντίᾳ, συμφωνουμένη ὑπὸ τῆς πλειοψηφίας τῶν πιστωτῶν τοῦ ὀφειλέτου καὶ ἥτις δεσμεύει καὶ τὴν μειοψηφίαν. Τοιαύτης ἀκουσίας ἀφέσεως δεῖγμα εἶναι ὁ σύγχρονος *ἀναγκαστικὸς συμβιβασμός*, ὁ μετὰ τὴν κήρυξιν τῆς πτωχεύσεως καὶ τὴν γενικὴν ἐπαλήθευσιν τῶν πιστώσεων λαμβάνων χώραν πρὸς περάτωσιν τῆς πτωχεύσεως.

Ἐκ τῶν λόγων λύσεως τῆς ἐνοχῆς ἄλλοι μὲν αἴρουσι ταύτην ἀμέσως (λύσις ipso jure), ἄλλοι δὲ παράγουσιν ἁπλῶς διαλυτικὰς ἐνστάσεις· εἰς τὴν τελευταίαν περίπτωσιν ὁ ἐνοχικὸς δεσμὸς ρήγνυται τελείως μόνον συνεπείᾳ τῆς προβολῆς τῆς ἐνστάσεως. Τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον ἐκτὸς τῶν εἰδικῶν λόγων λύσεως τῶν ἐνοχῶν ἐγνώριζε καὶ ἀπόλυτον (βλ. ἀνωτ. *ἀπόλυτοι ἐνοχαὶ*) δήλωσιν λύσεως τῆς ἐνοχῆς ἐκ μέρους τοῦ πιστωτοῦ: τὴν *ἀθῴωσιν* (acceptilatio). Τὸ σύγχρονον Ρωμαϊκὸν δίκαιον, *ἐκλιπόντος* τοῦ τύπου τῆς acceptilatio, θεωρεῖ ὡς ἐν μέρει ἀντικαταστήσαντα αὐτὴν τὰ ἐξοφλητήρια ἔγγραφα. Ταῦτα δὲν θεωροῦνται ἁπλῶς ὡς ἀποδεικτικὰ μέσα γενομένης πληρωμῆς, ἀλλ' ὡς ἀπόλυτοι ἀναγνωρίσεις τοῦ πιστωτοῦ περὶ ἀπαλλαγῆς τοῦ ὀφειλέτου. Κατὰ κανόνα, ὡς ἐρρέθη ἤδη, αἱ ἐνοχαὶ δὲν ἀποσβέννυνται διὰ τοῦ θανάτου τοῦ πιστωτοῦ ἢ τοῦ ὀφειλέτου, ἀλλὰ μεθίστανται ὡς δικαιώματα ἢ ὑποχρεώσεις εἰς τοὺς κληρονόμους αὐτῶν. Καὶ ἂν ἔτι ὁ πιστωτὴς ἢ ὁ ὀφειλέτης δὲν ἐγκαταλείψουν κληρονόμους, μὴ ἀποσβεννύμεναι εἰς τοῦτον καὶ μόνον, παραμένουσιν αὗται ὡς ἐνεργητικὸν ἢ παθητικὸν τῆς κληρονομίας (τὸ αὐτὸ καὶ μὲ τὴν ὁμάδα τῆς πτωχεύσεως, ὅταν ἡ πτώχευσις ἐκηρύχθη ἐπὶ τῆς κληρονομίας). Ὑπάρχουσιν ὅμως ἐνοχαί, εἴτε ἐκ συμβάσεως, εἴτε ἐκ νομικοῦ κανόνος τόσον προσωποπαγεῖς, ὥστε δὲν μεταβιβάζονται εἰς τοὺς κληρονόμους τοῦ πιστωτοῦ ἢ τοῦ ὀφειλέτου, λυόμεναι ἅμα τῷ θανάτῳ αὐτῶν. Τοιαῦται αἱ ἐξ ἀδικήματος ἐνοχαί. Ἡ ἐνοχὴ τέλος λύεται ἐπίσης, ἐὰν ἡ παροχὴ τοῦ ὀφειλέτου καταστῇ ἀντικειμενικῶς ἀδύνατος, εἴτε πραγματικῶς εἴτε νομικῶς.

Δ. Ι. ΖΕΠΟΣ

ἐνοχικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐνοχήν, εἰς τὰς ὑποχρεώσεις τὰς ὁποίας ἀναλαμβάνει τις ὑπὲρ ἄλλου: «ἐνοχικὸς δεσμός», «ἐνοχικὴ σχέσις», «ἐνοχικὸν δίκαιον» (βλ. κατ.).

— Ἐνοχικὸν *δίκαιον* *[Νομ.]*. Τὸ μέρος τοῦ Ἀστικοῦ δικαίου τὸ πραγματευόμενον καὶ περιλαμβάνον τὸ σύνολον τῶν κανόνων τῶν ρυθμιζόντων τὰς *ἐνοχὰς* (βλ. λ.). Ἰσχῦον παρ' ἡμῖν Ἐνοχικὸν δίκαιον εἶναι τὸ τῶν Ρωμαίων, οἱ τρεῖς τοπικοὶ κώδικες (Ἰονίων νήσων, Κρήτης, καὶ Σάμου) καὶ διάφοροι νεώτεροι εἰδικοὶ νόμοι (βλ. *Ἀστικὸν* δίκαιον). Τὸ Ἐνοχικὸν δίκαιον διαιρεῖται εἰς γενικὸν μέρος καὶ εἰδικόν. Τὸ πρῶτον ἐρευνᾷ γενικῶς τὴν ἐνοχὴν (ἔννοιαν, γένεσιν, περιεχόμενον, λύσιν κλπ.)· τὸ εἰδικὸν ἐρευνᾷ καὶ ἐξετάζει ὡρισμένας ἐνοχὰς ἐκ διαφόρων λόγων καὶ αἰτιῶν τικτομένας, τὰς συνηθέστερον ἐν ταῖς συναλλαγαῖς ἀπαντώσας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Σύστημα Ἐνοχικοῦ δικαίου ἐξέδωκαν παρ' ἡμῖν ὁ *Π. Παπαρρηγόπουλος* (γ' ἔκδοσις 1884), ὁ *Π. Καλλιγᾶς* (γ' ἔκδ. 1885), ὁ *Ἀντ. Μομφερρᾶτος* (μόνον γενικὸν μέρος 1902) καὶ ὁ *Β. Οἰκονομίδης* (ἔκδ. β' ὑπὸ *Χ. Πράτσικα*, 1925). Μετεφράσθησαν δὲ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ τοῦ *B. Windscheid - Th. Kipp* (ὑπὸ *Αθ. Ἀργυροῦ*, 1901), ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ τοῦ *H. Dernburg* (2α ἔκδοσις ὑπὸ *Γ. Δυοβουνιώτου*).

Δ. Ι. ΖΕΠΟΣ

— ἐνοχικὸν *δικαίωμα* *[Νομ.]*. Καλεῖται τὸ ἐκ τῆς σχέσεως τῆς *ἐνοχῆς* (βλ. λ.) ἀπορρέον δικαίωμα τοῦ δανειστοῦ, ὅπως ἀπαιτήσῃ παρὰ τοῦ ὀφειλέτου τὴν παροχήν. Τὸ *ἐνοχικὸν* δικαίωμα, ὅπως καὶ τὸ *ἐμπράγματον*, ἀνήκει εἰς τὸ δίκαιον τῆς περιουσίας. Διαφέρει ὅμως τούτου οὐσιωδῶς, καθόσον τὸ μὲν ἐμπράγματον δικαίωμα ὑποτάσσει ἀμέσως τὰ ἐνσώματα πράγματα εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἐνῷ τὸ ἐνοχικὸν οὐδεμίαν ἁπτὴν ἐπὶ τοῦ ὁρατοῦ κόσμου παρέχει ἐξουσίαν, ἁπλῆν δεσμευτικὴν προσώπου πρὸς πρόσωπον σχέσιν παράγον (βλ. **δικαίωμα**).

Δ. Ι. ΖΕΠΟΣ

ἐνόχλημα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐνοχλεῖν, τὸ προξενοῦν ἐνόχλησιν.

ἐνόχλησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐνοχλεῖν, δημιουργία δυσαρεσκείας, στενοχωρία: «μοῦ εἶναι ἐνόχλησις νὰ ὁμιλῶ μαζί του» || «κοιλιακαὶ ἐνοχλήσεις», «ἐνοχλήσεις ἐγκυμοσύνης» || φρ. «δίδω—, κάμνω ἐνόχλησιν» ἐνοχλῶ, στενοχωρῶ.

ἐνοχλητικός, *—ή, —όν*· ὁ ποιῶν ἐνόχλησιν, ὁ ἐνοχλῶν, ἀνιαρός, ὀχληρός, δυσάρεστος, δυσχερής: «εἶσθε ἐνοχλητικός», «τὸ ταξίδιόν μας ἦτο πολὺ ἐνοχλητικόν», «ἐνοχλητικαὶ παρακλήσεις».—Ἐπίρρ. ***ἐνοχλητικῶς.***

ἐνοχλητικότης (ἡ), *—ητος*· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐνοχλητικοῦ, ἀνιαρότης, δυσχέρεια.

ἐνοχλῶ (*—έω*), ἀόρ. *ἠνώχλησα—ἠνωχλήθην*· κάμνω τινὰ νὰ στενοχωρηθῇ, διαταράσσω τὴν ἡσυχίαν τινός, δυσαρεστῶ, δυσχεραίνω: «μὲ ἐνοχλεῖ ἡ φλυαρία του», «μὴ μὲ ἐνοχλῆτε μὲ ἀσημάντους ἐρωτήσεις», «τὸν ἠνώχλησε μὲ τὰς ἐπιμόνους παρακλήσεις του» || «ἐνοχλοῦμαι ὑπὸ τῶν δανειστῶν μου, — ἀπό

Digitized by Google

τὸν καπνόν,—ἀπὸ τὸν βῆχα»· || «μὴ ἐνοχλῆσθε δι' ἐμὲ» μὴ στενοχωρῆσθε, μὴ φροντίζετε.

ἐνοχοποίησις (ἡ), *—εως*· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐνοχοποιεῖν, τὸ νὰ κατασταθῇ ἢ ἐμφανισθῇ τις ὡς ἔνοχος, κατηγορία: «ἡ ἐνοχοποίησις τοῦ Α ἀπεδείχθη συκοφαντία».

ἐνοχοποιητικός, *—ή, —όν*· ὁ ἁρμόδιος ὁ ἱκανὸς ὅπως καταστήσῃ τινὰ ἔνοχον, ἐπιβαρυντικὸς ὑπαιτιότητος: «ἡ κατάθεσις τοῦ Α ἦτο ἐνοχοποιητικὴ διὰ τὸν Β», «ἐνοχοποιητικὸν ἔγγραφον».—'Επίρρ. ***ἐνοχοποιητικῶς***.

ἐνοχοποιῶ (*—έω*), ἀόρ. *ἐνοχοποίησα* καὶ *ἠνοχοποιησα—ἐνοχοποιήθην* καὶ *ἠνοχοποιήθην*· ποιῶ, ἐμφανίζω τινὰ ὡς ἔνοχον, θεωρῶ, χαρακτηρίζω ἔνοχον, κατηγορῶ, αἰτιῶμαι: «αἱ καταθέσεις τῶν μαρτύρων ἐνοχοποιοῦσι τὸν Α», «ἡ ἀπολογία του τὸν ἐνοχοποιεῖ περισσότερον», «πρόσεξε μήπως διὰ τῆς σπουδῆς σου ἐνοχοποιήσῃς ἀθῴους».

ἔνοχος (ὁ,ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐνεχόμενος, ὁ ὑπαίτιος ἢ αὐτουργὸς ἐγκληματικῆς πράξεως: «ἔνοχος κλοπῆς,—ψευδορκίας,—ἀδίκου ἐπιθέσεως κττ.», «τὸ δικαστήριον κηρύσσει τὸν κατηγορούμενον ἔνοχον», «κρύπτεται —, δὲν ἀνεκαλύφθη ὁ ἔνοχος»· || «ἔνοχοι σχέσεις» αἱ ἀθέμιτοι, αἱ ἐγκληματικαὶ σχέσεις, «ἔνοχος σιωπή» σιωπὴ ἐμφαίνουσα ἐνοχήν, δηλονότι δι' ἀδυναμίαν ἀπολογίας.—'Επίρρ. ***ἐνόχως***.

Ἐνριέττα (Henrietta) *['Αστρονομ.]*. 'Αστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ (1882) ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 225. Σ. Π.

Ἐνρίκα (Henrika) *['Αστρονομ.]*. 'Αστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ (1916) ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 826. Σ. Π.

ἔνρινος (ὁ, ἡ), *—ον* (τὸ) καὶ ***ἔρρινος*** (ἐπὶ τῶν φθόγγων καὶ τῆς φωνῆς ἐν γένει)· ὁ προφερόμενος οὕτως, ὥστε τὸ ἐκ τῶν πνευμόνων ὠθούμενον πνεῦμα νὰ ἐξέρχεται διὰ τῆς ρινός: «οἱ φθόγγοι *μ* καὶ *ν* εἶναι ἔνρινοι», «ἡ φωνὴ τοῦ ψάλτου μας εἶναι ἔνρινος».—'Επίρρ. ***ἐνρίνως***.

—[Γλωσσολογ.]. Καλοῦμεν ἐνρίνους τοὺς φθόγγους, τοὺς ὁποίους ἐκφωνοῦμεν καταβιβάζοντες τὸ ὑπερῷον ἱστίον καὶ ἀφήνοντες ἐλευθέραν τὴν ἔξοδον τοῦ ἐκπνεομένου ἀέρος καὶ διὰ τῆς ρινικῆς κοιλότητος. Ἔνρινα, κατὰ ταῦτα, εἶναι τὰ σύμφωνα *ν*, *μ* (ἢ *n*, *m* εἰς τὰς διαφόρους εὐρωπαϊκὰς καὶ λοιπὰς γλώσσας). Ἔνρινα πλὴν τούτων εἶναι εἰς διαφόρους γλώσσας καὶ ὡρισμένα φωνήεντα, διότι καὶ κατὰ τὴν προφορὰν τούτων καταβιβάζεται ἡ ὑπερῴα, ὥστε ὁ ἐκπνεόμενος ἀὴρ νὰ ἐξέρχηται συγχρόνως διὰ τῆς ρινὸς καὶ διὰ τῆς στοματικῆς κοιλότητος. Οὕτως ἐνρίνως προφέρονται παρὰ τῶν Γάλλων τὰ φωνήεντα εἰς τὰς λέξεις *en*, *on*, *un*, *bon* κλπ. κλπ., ἔνρινα δ' ὡσαύτως φωνήεντα ἐκφωνοῦνται καὶ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων Δωδεκανησίων. Εἰς τὴν παλαιοτάτην ἰαπετικὴν γλῶσσαν,—ἐκ τῆς ὁποίας προῆλθεν ἡ ἑλληνική, λατινικὴ καὶ αἱ λοιπαὶ ἰαπετικαὶ ἢ ἰνδοευρωπαϊκαὶ καλούμεναι γλῶσσαι—ὁ ἐπιφανὴς Γερμανὸς γλωσσολόγος Brugmann ἀνεκάλυψεν ἔνρινα φωνήεντα n̥, m̥, τὰ ὁποῖα ὑπέστησαν διάφορον κατὰ τὰς διαφόρους γλώσσας ἐξέλιξιν· διὰ τοῦτο δὲ εἰς τὸ ἑλλην. δασὺς (ἐκ τοῦ *δn̥σύς) ἀντιστοιχεῖ τὸ λατ. densus, εἰς τὸ (*τn̥τός) τα-τὸς τὸ tentus, εἰς τὰ ἑπτά, ἐννέα (ἐκ τοῦ *σεπτm̥ κλπ.), τὰ λατ. septem, novem κ. οὕ. κ.

Γ. Π. Α.

ἔνρυθμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τὸ) καὶ ***ἔρρυθμος***· ὁ ἔχων ρυθμόν, ὁ μετὰ ρυθμοῦ, ρυθμικός, ἀντιθ. *ἔκρυθμος, ἄρρυθμος*: «ἔνρυθμος ἀπαγγελία».—'Επίρρ. ***ἐνρύθμως***.

ἔνσαρκος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων σάρκας, σαρκώδης || ὁ περιβεβλημένος ἀνθρωπίνην σάρκα: «ὁ Α. εἶναι ἡ ἔνσαρκος ὑπόστασις τῆς ἐντιμότητος».

—ἔνσαρκος *οἰκονομία* *[Δογματ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ διὰ τοῦ ἐν σαρκὶ φανερωθέντος Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ καταλλαγὴ τῆς ἁμαρτωλοῦ ἀνθρωπότητος μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ σωτηρία αὐτῆς (βλ. λ. *ἐνανθρώπησις [Δογμ.]*). Ν. Κ. Κ.

ἐνσαρκῶ (*—όω*) καὶ ***ἐνσαρκώνω***, ἀόρ. *ἐνεσάρκωσα, —ἐνεσαρκώθην*· περιβάλλω μὲ σάρκας, ποιῶ τινα ἔνσαρκον· μεσ. *ἐνσαρκοῦμαι*· || ἐπὶ ἀφῃρημένων ἐννοιῶν, ἐμφανίζομαι ὡς ὑλικὴ ὑπόστασις, ὡς προσωποποίησις: «ἐνσαρκώνει τὴν καλοκαγαθίαν, —τὴν ἐντιμότητα,—τοὺς ἐθνικοὺς πόθους».

ἐνσάρκωσις (ἡ), *—εως*· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐνσαρκοῦν, ἡ διὰ σαρκῶν περιβολὴ τοῦ Θεοῦ, ἡ ἐνανθρώπησις: «ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ Λόγου», «τὸ μυστήριον τῆς ἐνσαρκώσεως»· || συνεκδ. «αὐτὸς εἶναι ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ Σατανᾶ» ἐπὶ ἀνθρώπου διαβολικωτάτου, «ἐνσάρκωσις τῆς καλοκαγαθίας,—τῆς ἐντιμότητος» αὐτὴ αὕτη ἡ καλοκαγαθία, ἡ ἐντιμότης.

—[Δογματ.] 'Εκ τῶν λεγομένων ἐν τῷ Συμβόλῳ τῆς πίστεως «κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐναθρωπήσαντα» ἠδύνατό τις ἐκ πρώτης ὄψεως νὰ νομίσῃ ὅτι ἡ *σάρκωσις* διαφέρει τῆς *ἐνανθρωπήσεως*, ἀλλ' ἐκ τῆς διδασκαλίας τῆς 'Εκκλησίας περὶ τοῦ προσώπου τοῦ 'Ιησοῦ Χριστοῦ γίνεται δῆλον, ὅτι ἡ ἐνσάρκωσις καὶ ἐνανθρώπησις δηλοῦσι τὸ αὐτό, ἀφοῦ ἡ θεία καὶ ἀνθρωπίνη φύσις, ἡ ἐψυχωμένη ψυχῇ λογικῇ, ἡνώθησαν ἐξ ἄκρας συλλήψεως. Κατὰ ταῦτα ἐνσάρκωσις καὶ ἐνανθρώπησις δηλοῦσι τὸ αὐτό, ὡς ἔνσαρκος Λόγος ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἄσαρκον δηλοῖ τὸν ἐνανθρωπήσαντα Λόγον τοῦ Θεοῦ (βλ. λ. *ἐνανθρώπησις*). Κ. Ι. Δ.

—[Θεοσοφ.] *'Ενσάρκωσις* εἶναι ἡ ἐντὸς τῆς ὕλης ἐκδήλωσις ἑνὸς ἀνωτέρου ὄντος. Τὸ Σύμπαν εἶναι ἡ ἐνσάρκωσις, ἡ ἔκφρασις τοῦ ἀρχικοῦ ἐκδηλωθέντος παγκοσμίου Λόγου. Ἓν ἡλιακὸν σύστημα εἶναι ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ Λόγου τοῦ ἡλιακοῦ τούτου συστήματος. 'Επομένως κάθε τι, τὸ ὁποῖον ὑπάρχει ἐντὸς τῶν ὁρατῶν καὶ τῶν ἀοράτων κόσμων, εἶναι πράγματι ἓν μέρος αὐτοῦ τούτου τοῦ Λόγου, τοῦ ἐκδηλωθέντος Θεοῦ. Προκειμένου περὶ ἀνθρώπων καὶ τῶν κατωτέρων βασιλείων τῆς φύσεως εἶναι ἐν χρήσει ἡ λέξις *μετενσάρκωσις*. Π. Π. Χ.

—[Ψυχοφυσ.] Διὰ τοῦ ὅρου *ἐνσάρκωσις* δηλοῦται ἡ μεταλλαγὴ τῆς προσωπικότητος τοῦ μέντιουμ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν πνευμάτων τοῦ «ἀστρικοῦ κόσμου», τὰ ὁποῖα ἐνσωματούμενα ἐντὸς τοῦ σώματος τοῦ μέντιουμ, διατελοῦντος ἐν καταστάσει ὑπνώσεως, χρησιμοποιοῦν τὰ φυσικὰ ὄργανά του διὰ νὰ ὁμιλοῦν καὶ ἐνεργοῦν, ἀποκαλύπτοντα οὕτω μίαν πραγματικῶς νέαν προσωπικότητα. Αἱ πνευματιστικαὶ ἐνσαρκώσεις ἐκδηλοῦνται διὰ τοῦ λόγου, τῆς γραφῆς, τῆς μιμικῆς καὶ τῶν ἀσυνειδήτων ἐκείνων κινήσεων, δι' ὧν κατορθοῦται ὅπως αἱ τράπεζαι ὁμιλοῦν χάρις εἰς ἰδιαίτερον ἀλφαβητικὸν κώδικα. 'Εν τῇ συγχρόνῳ μεταψυχικῇ τὸ κατὰ τοὺς πνευματιστὰς μεταφυσικὸν φαινόμενον τῆς ἐνσαρκώσεως, ὀφειλόμενον εἰς τὸν «διχασμὸν τῆς προσωπικότητος», ἀποτελεῖ φαινόμενον τῆς μεταψυχικῆς *προσωποποιίας* (prosopopèse). Η. Π. Γ.

ἐνσένεια *κύτταρα* ἢ ***κύτταρα τοῦ Ἔνσεν*** (Hensen) *['Ανατομ.]*. 'Επιθηλιακὰ κύτταρα ἐπιμήκη, κυλινδρικά, ἀποτελοῦντα συστατικὸν τοῦ *κορτιανοῦ* ὀργάνου (βλ. λ.), κείμενα δ' ἐπὶ τὰ ἐντὸς τοῦ τελευταίου στοίχου τῶν *δεϊτερείων* κυττάρων.

— ἐνσένειος *ταινία* *['Ανατομ.]*. Στιλπνὴ ταινία ἐπὶ τῆς κάτω ἐπιφανείας τοῦ καλυπτηρίου ὑμένος τοῦ *κορτιανοῦ ὀργάνου*. Ι. Π.

ἔνσημον (τό)· τεμάχιον χάρτου, φέρον ἔμβλημά τι ἢ ἕτερον διακριτικὸν γνώρισμα καὶ ἀντιπροσωπεῦον ὡρισμένην, ἀναγραφομένην ἐπ' αὐτοῦ ἀξίαν.

Τὰ ἔνσημα ἐκδίδονται συνήθως ὑπὸ τοῦ κράτους, ἐνίοτε ὅμως καὶ ὑπὸ ἄλλων νομικῶν προσώπων, χρησιμοποιοῦνται δὲ ὑπὸ τῶν ἰδιωτῶν πρὸς βεβαίωσιν τοῦ ὅτι κατεβλήθη ὑπ' αὐτῶν ὡρισμένον τέλος (εἴτε φόρος δηλαδή, εἴτε ἄλλο δικαίωμα τοῦ ἐκδώσαντος τὰ ἔνσημα νομικοῦ προσώπου). Πρὸς τοῦτο, ἂν μὲν τὸ ἔνσημον εἶναι ἀκέραιον φύλλον χάρτου, γράφεται ἐπ' αὐτοῦ τὸ ὑποκείμενον εἰς τέλος ἔγγραφον, ἂν δὲ εἶναι κινητὸν (κινητὸν ἐπίσημα) ἐπικολλᾶται ἐπὶ τοῦ ἐγγράφου, τοῦ φακέλου τῆς ἐπιστολῆς, τοῦ ἐντύπου ἢ καὶ οἱουδήποτε ἀντικειμένου ὑπαγομένου εἰς πληρωμὴν τέλους.

Κυριώτεροι καὶ ἀρχαιότεροι τύποι ἐνσήμων εἶναι τὰ λεγόμενα *χαρτόσημα* ἢ *σφραγιστὸς χάρτης* καὶ τὰ *γραμματόσημα*.

'Εν 'Ελλάδι τὰ τῆς χρήσεως τῶν ἐνσήμων πλὴν τῶν γραμματοσήμων καὶ τῶν ἐνσήμων εἰδικωτέρων σκοπῶν, περὶ ὧν κατωτέρω, ρυθμίζονται ἐν τῷ παρόντι ὑπὸ τοῦ Ν. διατάγματος τῆς 31 Μαΐου 1919 «Περὶ κώδικος τῶν νόμων περὶ τελῶν χαρτοσήμου», τοῦ Ν. Διατάγματος τῆς 18 'Ιανουαρίου 1926 «Περὶ ὁρισμοῦ ἑνιαίου ἐνσήμου διὰ τὴν εἴσπραξιν τῶν τελῶν χαρτοσήμου, τῶν προσθέτων τελῶν καὶ τῶν δικαστικῶν ἐνσήμων» καὶ ὑπό τινων νεωτέρων νομοθετικῶν διαταγμάτων, συμπληρωτικῶν τῶν περὶ ἑνιαίου ἐνσήμου διατάξεων.

Μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ 1926 καθιέρωσιν ἑνιαίου ἐνσήμου διὰ τὴν εἴσπραξιν τῶν τελῶν χαρτοσήμου (βλ. *χαρτόσημον*), τῶν προσθέτων τελῶν καὶ τῶν δικαστικῶν ἐνσήμων, ἔχομεν ἐν 'Ελλάδι τὰς κάτωθι κατηγορίας κρατικῶν ἐνσήμων, πλὴν τῶν γραμματοσήμων (περὶ ὧν βλ. ἐν λ. *γραμματόσημον*).

Κινητὸν χαρτόσημον (ἢ *κινητὸν ἐπίσημα*), χρησιμοποιούμενον διὰ τὴν εἴσπραξιν τῶν τελῶν χαρτοσήμου.

Δικαστικὸν ἔνσημον, δημιουργηθὲν τῷ 1912 διὰ τὴν εἴσπραξιν τῶν δικαστικῶν τελῶν. 'Απὸ τῆς ἑνοποιήσεως τῶν ἐνσήμων (1926) χρησιμοποιεῖται τοῦτο πρὸς εἴσπραξιν τῶν τελῶν ὑποθήκης (βλ. λ. *ἔξοδα δικαστικά*).

Ἔνσημον ἐμμίσθων ὑποθηκοφυλάκων, καθιερωθὲν ἀπὸ τοῦ 1915.

Ἔνσημον ἐκπαιδευτικῶν τελῶν. Τὰ τῆς χρήσεως τούτου καθορίζονται ὑπὸ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 3 'Οκτωβρίου 1927 «Περὶ τῶν ἐκπαιδευτικῶν τελῶν τῶν μαθητῶν τῶν σχολείων τῆς Μέσης ἐκπαιδεύσεως».

Ἔνσημον ἐκπαιδευτικῆς προνοίας, διὰ τὴν εἴσπραξιν τελῶν ἐκπαιδευτικῆς φύσεως, ἐπιβληθὲν ἀπὸ τοῦ 1921.

Βιβλιόσημον, διὰ τὴν εἴσπραξιν εἰδικῶν τελῶν, ἐπικολλώμενον ἐπὶ τῶν διδακτικῶν βιβλίων.

Ἔνσημον συμβολαιογράφων Θεσσαλονίκης, καθιερωθὲν ἀπὸ τοῦ 1918.

Ἔνσημον φόρου οἰνοπνεύματος ἀπὸ τοῦ 1925.

Ἔνσημον φόρου καθαρᾶς προσόδου (φορόσημον ἢ τοκόσημον), ἐπιβληθὲν ἀπὸ τοῦ 1919.

Ἔνσημον χρηματιστηριακῶν συμβάσεων, καθιερωθὲν ἀπὸ τοῦ 1920.

Προξενικὸν ἔνσημον, διὰ τὴν εἴσπραξιν τῶν προξενικῶν τελῶν.

'Αγωγόσημον, πρὸς εἴσπραξιν τέλους ἐπὶ τῶν ἀγωγῶν, ἀναλογικοῦ ἐπὶ τῆς ἀξίας αὐτῶν.

'Ιατρόσημον, ἐπιβαλλόμενον ἐπὶ τῶν συνταγῶν ὑπὲρ τοῦ Ταμείου συντάξεως τῶν ἰατρῶν.

Δικηγορόσημον, πρὸς εἴσπραξιν τοῦ εἰδικοῦ τέλους ἐπιτηδεύματος τῶν δικηγόρων.

Τελωνειακὸν ἔνσημον, καθιερωθὲν ἀπὸ τοῦ 1898 διὰ τὴν εἴσπραξιν τῶν εἰσαγωγικῶν δασμῶν εἰς τὰ ὑπὸ τὸν Διεθνῆ Οἶκον. Ἔλεγχον τελωνεῖα.

[Περὶ ἑκάστου τῶν ἐνσήμων τούτων βλ. τὰς οἰκείας λέξεις.]

Τὰ τῆς λειτουργίας τῶν χαρτοσήμων ρυθμίζονται ἐν 'Ελλάδι ὑπὸ τοῦ «*Τμήματος 'Ενσήμων*» τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν, τὰ τῶν γραμματοσήμων ὑπὸ τοῦ «*Τμήματος 'Ενσήμων*» τοῦ ὑπουργείου Συγκοινωνίας, τὰ τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἐνσήμων ὑπὸ τοῦ «*Γραφείου 'Εκπαιδευτικῶν τελῶν καὶ ἐκπαιδευτικῆς προνοίας*» τοῦ ὑπουργείου Παιδείας. Κ. Φ.

ἔνσημος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων σῆμα, ὁ σεσημασμένος, ὁ χαρτοσημασμένος: «αἱ ἀναφοραὶ γίνονται ἐπὶ ἐνσήμου χάρτου»· || *ἔνσημον* (τό)· βλ. λ.

'Ενσισχάϊμ (Ensisheim) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας, ἐν τῇ ἄνω 'Αλσατίᾳ, παρὰ τὸν ποταμὸν Ἴλλ. Κάτ. 2.560. Ἔχει ἐργοστάσια σιδηρῶν ἐργαλείων καὶ ἐπίπλων. 'Εν αὐτῇ ἀνευρέθησαν τάφοι κελτικῆς ἐποχῆς. —Μ.

ἐνσκαλίζω· σκαλίζω ἐντός.

ἐνσκήπτω, ἀόρ. *ἐνέσκηψα*· ἐπιπίπτω, ἐφορμῶ, ἐκσφενδονίζομαι, πάντοτε ἐπὶ κακοῦ τινος: «ἐνέσκηψεν ἡ χολέρα,—νόσος,—λιμός», «ἐνέσκηψε κεραυνὸς ἐπὶ τῆς οἰκίας» ἐξερράγη, «ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ θὰ ἐνσκήψῃ ἐπὶ τῶν κεφαλῶν σας»· || ἐπὶ τὸ εἰρωνικώτερον ἀντὶ τοῦ *ἀφικνοῦμαι, ἔρχομαι*: «ἐνέσκηψεν εἰς τὴν πόλιν μας ὁ θίασος τάδε».

Ἔνσορ (Ensor), ***'Ιάκωβος***. Σύγχρονος Βέλγος ζωγράφος καὶ σχεδιαστής, γεννηθεὶς τῷ 1860. 'Ενεφανίσθη διὰ πρώτην φορὰν τῷ 1881 εἰς τὸν ἐν Βρυξέλλαις καλλιτεχνικὸν ὅμιλον τῆς «Χρυσαλλίδος», ἐξηκολούθησε δὲ μετὰ ταῦτα νὰ ἐμφανίζῃ ἐνώπιον τῶν φιλοτέχνων κανονικώτατα μέγα πλῆθος παραγωγῆς. Πνεῦμα ἀνήσυχον, προικισμένον διὰ παραδόξου ταλάντου καὶ φαντασίας ρεπούσης εἰς τὰς παραδοξοτέρας τῶν ἀκροβασιῶν, παρατηρητὴς δὲ συγχρόνως ἐκ τῶν διορατικωτέρων καὶ μελετητὴς τοῦ συγχρόνου κοινωνικοῦ βίου καὶ τῶν πολυσχιδῶν διανοητικῶν καὶ συναισθηματικῶν φαινομένων, προσέθηκε διὰ τοῦ ἔργου του ἀναμφισβήτητον δόξαν εἰς τὴν νεωτέραν βελγικὴν τέχνην. 'Η ἰδιότυπος δύναμις τῆς τεχνοτροπίας του, ἡ βαθεῖα αἴσθησις τοῦ τοπίου, τὴν ὁποίαν εἰς ὑπέρτατον βαθμὸν κατέχει, ἡ μεθ' ἁπλότητος ἐκδήλωσις τοῦ ἐσωτερικοῦ του κόσμου καὶ ἡ ἐξαίρετος ἐντυπωτικότης, μεθ' ἧς ἐκφράζει τὰς τολμηροτάτας συλλήψεις του, ἠνάγκασε πολλοὺς νὰ τὸν ὀνομάσουν κατ' εὐθεῖαν ἀπόγονον τῶν μεγάλων Φλαμανδῶν ζωγράφων. Πολλοὶ ἐπίσης τὸν παραβάλλουν πρὸς τὸν Ἔδγαρ Πόου, διότι ἡ αὐτὴ θανάσιμος ἀγωνία, ὁ αὐτὸς μακάβριος σαρκασμὸς διατρέχει τὸ ἔργον ἀμφοτέρων. 'Οραματιστὴς ἀκάματος, περιέβαλε διὰ λαμπρῶν, ἐκτυφλωτικῶν πολλάκις, θελγόντων πάντοτε χρωμάτων καὶ ἐξέφρασε διὰ παραδόξου καὶ θαυμασίως ἐκφραστικοῦ σχεδίου τὰς ταραχώδεις, ἀλλὰ καὶ λογικώτατα πάντοτε διηρθρωμένας ὀπτασίας του. Εἶναι ἕνας φαντασιόπληκτος, φαίνεται ἐνίοτε ὡς νὰ πυρέσσῃ καὶ ὡς νὰ παραληρῇ. 'Υπάρχει ὅμως τόση ἀλήθεια εἰς τὴν τέχνην του, τόλμη, πρωτοτυπία καὶ βάθος εἰς τὰς συλλήψεις του, ὥστε προκαλεῖ πάντοτε τὴν προσοχὴν καὶ συνηθέστατα τὴν αἴσθησιν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἀκριβῶς συνήφθησαν παταγώδεις ἀγῶνες περὶ τὰ ἔργα τοῦ Ἔνσορ. Μεγάλαι τινὲς συνθέσεις, τὰς ὁποίας δὲν θὰ ἠδύνατό τις νὰ χαρακτηρίσῃ ὡς μόνον διακοσμητικάς, ἀπόψεις τινὲς τοπίων, τῶν ὁποίων ἐξαισία εἶναι ἡ ὑποβλητικότης, καὶ ἀπειρία συνθέσεων διαπνεομένων ἀπὸ τὸ ρῖγος ἐκεῖνο τοῦ παραδόξου, ὅπερ ἀποτελεῖ ἓν ἀπὸ τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς τέχνης τοῦ Ἔνσορ, καθώρισαν, ὡς ὅλως διακεκριμένην, τὴν θέσιν του ἐν τῷ κύκλῳ τῶν νεωτέρων Βέλγων καλλιτεχνῶν. 'Η ἐπίδρασις, τὴν ὁποίαν ἤσκησεν ὁ Ἔνσορ ἐπὶ τῶν ἀναπτυσσομένων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐμφανίσεώς του καὶ τῆς ἀκμῆς του ἰδιοφυϊῶν εἶναι

Digitized by Google

πράγματι ἀξιομνημόνευτος, ὁ δὲ τρόπος, καθ' ὃν προησθάνθη καὶ ἔν τινι μέτρῳ προελείανε τὴν ὁδὸν εἰς τὰς νέας ἐν τῇ ζωγραφικῇ κατευθύνσεις, σημαντικώτατος. «Ὁ κυβισμὸς καὶ φουτουρισμὸς ὀφείλουν ἀσφαλῶς εἰς τὸν Ἔνσορ, γράφει ὁ Franz Hellens, πᾶν ὅ,τι καλύτερον καὶ μᾶλλον διαρκὲς περιέχουν... Εἰς τὸ Βέλγιον ἤσκησεν ἀναμφισβήτητον ἐπίδρασιν ἐπὶ ζωγράφων, οἷοι ὁ Permeke, ὁ Spilliart, ὁ Van de Woestyne, ὁ Tytgat καὶ δὴ ἐπὶ ἐξπρεσσιονιστῶν, ὡς ὁ Gustave de Smet, ὁ Fr. Van den Beghe, δηλαδὴ ἐπὶ τῆς ἐκλεκτῆς μερίδος τῶν σημερινῶν μας ζωγράφων». Ἐκ τοῦ ἀκαταμετρήτου πλήθους τῶν ἔργων τοῦ Ἔνσορ κυριώτερα εἶναι τὰ ἀκόλουθα: «Ὁ Χριστὸς εἰς τὸν Ἅδην», «Σκελετοὶ φιλονικοῦντες διὰ μίαν ρέγγαν», «Οἱ παῖκται», «Ὁ μύλος τοῦ Στύκενς», «Ὁ θρίαμβος τοῦ θανάτου», «Ἡ μητρόπολις», «Μεγάλη ἄποψις τῆς Mariakerke», «Ἀδιάθετος φθειριῶν θερμαινόμενος», «Χαμίνια», «Αἴγειροι», «Ὁ μυστικὸς θάνατος ἑνὸς θεολόγου», «Ἡ τρυφή», «Σκελεστός», «Λέμβοι ἐξοκείλασαι», «Σκανδαλισθεῖσαι προσωπίδες», «Οἰκία ἐν Βρυξέλλαις», «Τὸ δημαρχεῖον τοῦ Andenaerde», «Ὁ μύλος τῆς Mariakerke», «Τοπίον τοῦ Groenentael», «Λεωφόρος τῆς Ὀστάνδης», «Συστὰς δένδρων», «Κοιμωμένη γυνή», «Ὠτονταφέ», «Ἡ μάγισσα», «Ὁ Χριστὸς βασανισμένος», «Τὰ παράδοξα ἔντομα», «Ὁ πειρασμὸς τοῦ Χριστοῦ», «Τὸ ἄκρον τοῦ δάσους», «Ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν ἰχθύων», «Οἰκίσκος ἐν Mariakerke», «Ὁ λιμὴν τῆς Ὀστάνδης», «Ἴδε ὁ ἄνθρωπος», «Ρωμαϊκὸς θρίαμβος», «Γέροντες οἰωνοσκόποι», «Ἡ μάχη», «Σκελετοὶ προσπαθοῦντες νὰ θερμανθοῦν», «Ἡ μάχη τῶν δαιμόνων», «Ἡ ὀκνηρία», «Ὁ πατὴρ μου νεκρός», «Οἱ καλοὶ δικασταί», «Σκελετοὶ μουσικοί», «Οἱ χωροφύλακες», «Γυναῖκες», «Οἱ κακοὶ ἰατροί», «Ἡ ὁδὸς τῆς Φλάνδρας ἐν Ὀστάνδῃ», «Σκελετοὶ διεκδικοῦντες ἕνα ἀπαγχονισθέντα», «Ἡ δολοφονία», «Λειόβατος».

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

ἐνσπείρω, ἀόρ. *ἐνέσπειρα—ἐνεσπάρην*· σπείρω ἐντός, μεταξύ τινων, σκορπίζω, παρεμβάλλω, ἐμβάλλω: «ἐνέσπειρε διχόνοιαν εἰς τὴν οἰκογένειαν», «ἐνσπείρει φόβον καὶ τρόμον».

ἐνσπέρματος (ὁ, ἡ), *—ον* (τὸ) καὶ ***ἔνσπερμος***· ὁ ἔχων, ὁ φέρων σπέρματα, ἀντίθ. *ἄσπερμος*: «φυτὸν —, ἄνθος ἐνσπέρματον».

ἔνσπονδος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ περιλαμβανόμενος ἐν ταῖς σπονδαῖς, ἐν ταῖς συνθήκαις, ὁμόσπονδος, σύμμαχος.

ἐνσπόνδυλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων σπονδύλους, σπονδυλικὴν στήλην, σπονδυλωτός, ἀντίθ. *ἀσπόνδυλος*: «ἐνσπόνδυλα ζῷα».

ἐνσταβλίζω, ἀόρ. *ἐνεστάβλισα — ἐνεσταβλίσθην*· εἰσάγω εἰς τὸν στάβλον, ἐγκαθιστῶ, ἀποκλείω ἐντὸς τοῦ στάβλου, μάνδρας, ἢ ἄλλου χώρου: «ἐνσταβλίζω τοὺς ἵππους» (ἡ γραφὴ ἐνσταυλίζω ἐσφαλμένη· βλ. *στάβλος*).

ἐνστάβλισις, *—εως* (ἡ) καὶ ***ἐνσταβλισμὸς*** (ὁ)· ἡ ἐν τῷ στάβλῳ εἰσαγωγή, περιορισμὸς τῶν κτηνῶν.

ἐνστάζω, ἀόρ. *ἐνέσταξα*· στάζω ἐντός, εἰσάγω, ἐμβάλλω τι κατὰ σταγόνας, ἐνσταλάζω: «ἐνστάζω ἔλαιον».

ἐνσταλάζω, ἀόρ. *ἐνεστάλαξα—ἐνεσταλάχθην*· εἰσάγω, ἐμβάλλω τι κατὰ σταλαγμούς, κατὰ σταγόνας, ἐνστάζω· ‖ μεταφ. ἐμβάλλω, ἐμφυσῶ.

ἐνστάλαξις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐνσταλάζειν, εἰσαγωγὴ διὰ σταλαγμῶν.

ἐνσταντανὲ (τὸ) *[Φωτογρ.]* (γαλλ. instantané =στιγμιαίως)· φωτογράφησις ὑπὸ ἐλάχιστον χρόνον ἐκθέσεως· ἄλλως *στιγμιογράφησις*· ‖ φωτογραφικὴ συσκευὴ ἐπιτρέπουσα τοιαύτας φωτογραφήσεις (βλ. *φωτογραφία*).

ἐνστασιολογία (ἡ)· λόγος περὶ ἐνστάσεων, αἱ ἐπανειλημμένως ὑποβαλλόμεναι ἐνστάσεις.

ἐνστασιολόγος (ὁ)· ὁ μεταχειριζόμενος τὰς ἐνστάσεις ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν ἐπιχείρημα, ὡς ὅπλον: «ἐνστασιολόγος βουλευτής,—δικηγόρος».

ἔνστασις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐνίστασθαι, ἐναντίωσις, πρότασις λόγου ἀναιροῦντος ἢ ἀντιβαίνοντος πρὸς τὸ γενόμενον, ἐναντιολογία, ἀντιλογία: «ἐδέχθη ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐνστάσεως», «δὲν ἔκαμε καμμίαν ἔνστασιν», «ὑπέβαλεν ἔνστασιν ἀπαρτίας, - ἀναρμοδιότητος,—παραγραφῆς» κλπ.

— [ΔΙΚΟΝ.] Καλεῖται οὕτως ἡ κατὰ τῆς ἀγωγῆς ἀντιτασσομένη ἐπιθετικὴ πρᾶξις, ἥτις, βάσιν ἰδίαν ὡς καὶ ἡ ἀγωγὴ ἔχουσα, καταστρέφει προσωρινῶς ἢ διὰ παντὸς τὸ δικαίωμα τοῦ ἐνάγοντος ἢ ἁπλῶς ἀναβάλλει τὴν εἰς τὴν ἀγωγὴν ἀπαίτησιν.

Κατὰ τῆς ἀγωγῆς ὁ ἐναγόμενος δὲν δύναται νὰ πράξῃ ἄλλο τι εἰ μή: ἢ νὰ ὑποχωρήσῃ, ὁμολογῶν καὶ συνεπῶς ἀποδεχόμενος τὴν ἀγωγὴν καὶ τὸ δίκαιον τοῦ ἐνάγοντος, ἢ νὰ ἀρνηθῇ εἴτε τὸ νομικὸν εἴτε τὸ πραγματικὸν τῆς ἀγωγῆς μέρος, ὁπότε ἐξελεγχόμενος ψευδόμενος ὑφίσταται ὡρισμένας ζημίας (βλ. Πολ. δικ. *ἄρθρ.* 205, 206, 62, 169, 432, 448, 461, 599 καὶ Ποιν. νόμου 386 § 1 κλπ.), ἢ τέλος νὰ ἀντεπιτεθῇ *ἐνιστάμενος*. Κατὰ ταῦτα ἡ ἔνστασις εἶναι τὸ δραστικώτερον μέσον ὑπερασπίσεως τοῦ ἐναγομένου, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ὁμολογίαν προδίδουσαν ἀπορίαν πάσης ὑπερασπίσεως. Περὶ τὴν χρῆσιν τῶν ἀνωτέρω εἰδῶν ὑπερασπίσεως γενικῶς ὁ ἐναγόμενος ἔχει ἀπόλυτον ἐλευθερίαν· τὰ δύο μάλιστα τελευταῖα (ἄρνησιν καὶ ἔνστασιν) δύναται νὰ χρησιμοποιήσῃ καὶ συγχρόνως.

Ἐν τῇ Πολιτικῇ δικονομίᾳ ἰσχύει ὁ κανὼν ὅτι ὁ ἔχων ἀγωγὴν ἔχει καὶ ἔνστασιν. Δι' αὐτοῦ νοεῖται ὅτι πᾶς τις ἔχων δικαίωμα ἀγώγιμον, τὸ δικαίωμά του τοῦτο δύναται νὰ προτείνῃ καὶ κατ' ἔνστασιν, ἐὰν ἐναχθῇ παρ' ἄλλου. Τοὐναντίον πᾶς ὁ ἔχων ἔνστασιν δὲν ἔχει καὶ ἀγωγήν· τοιοῦτος ὁ τυχὼν ἀφέσεως τοῦ χρέους του ὀφειλέτης.

Αἱ ἐνστάσεις, περιέχουσαι πάντοτε νέα πραγματικὰ περιστατικά, καθόσον ἀφορᾷ τὴν ἀγωγήν, ὁτὲ μὲν ἀποτελοῦν ἀντιπρότασιν ἀντιθέτου δικαιώματος, ἕνεκα τοῦ ὁποίου τὸ δικαίωμα τοῦ ἐνάγοντος, καὶ ἂν ὑποτεθῇ ὑπάρχον, καθίσταται ἀδρανές, ὁτὲ δὲ πρότασιν γεγονότων, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἔπαυσεν ὑπάρχον τὸ δικαίωμα τῆς ἀγωγῆς, καίτοι ὑποτιθεμένης ἀληθοῦς τῆς νομικῆς καὶ ἱστορικῆς αὐτῆς βάσεως. Αἱ τελευταῖαι αὗται ἐνστάσεις, ἔμμεσον ἄρνησιν τῆς ἀγωγῆς ἀποτελοῦσαι, προσομοιάζουσιν ἐν μέρει πρὸς τὸ μέσον τῆς ἀρνήσεως τῆς ἀγωγῆς (τὴν ἐν ταῖς ἐνστάσεσι ταύταις ἄρνησιν, τὴν ἀμφισβητοῦσαν τὴν σημερινὴν ὕπαρξιν τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐνάγοντος, ὁ Savigny ἀπεκάλεσε *σχετικήν*, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν καθαρὰν ἄρνησιν, ἣν ὠνόμασεν *ἀπόλυτον*). Τούτου ἕνεκα αἱ ἀνωτέρω ἐνστάσεις ὀνομάζονται *καταχρηστικαὶ* (ἀρνητικαὶ τοῦ δικαίου), ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς πρώτας, ἀποκληθείσας *γνησίας* (ἀποκρουστικὰς τοῦ δικαίου) ἐνστάσεις. Διὰ τῶν καταχρηστικῶν ἐνστάσεων ὁ ἐναγόμενος προβάλλει ὅτι τὸ δικαίωμα τοῦ ἐνάγοντος, περὶ οὗ ἡ ἀγωγή, ἢ οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἢ δὲν ὑπάρχει πλέον· τοὐναντίον διὰ τῶν γνησίων, χωρὶς νὰ ἀμφισβητῇ τὸ δικαίωμα τοῦ ἐνάγοντος, ἀντιτάσσει κατὰ τοῦ δικαιώματος αὐτοῦ ἕτερον δικαίωμα ἰδικόν του, ὅπερ ἐξουδετεροῖ τὸ δικαίωμα τοῦ ἐνάγοντος καὶ ἄνευ ἀξίας τὸ καθιστᾷ. Ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν γλωσσογράφων αἱ μὲν καταχρηστικαὶ ἐνστάσεις ἀπεκλήθησαν exceptiones facti, αἱ δὲ γνήσιαι exceptiones juris.

Ἡ ἀνωτέρω διάκρισις τῶν ἐνστάσεων εἶχε παρὰ Ρωμαίοις μεγάλην δικονομικὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν σήμερον ἀπώλεσε, τῆς δικονομίας ἡμῶν ὑπαγαγούσης τὰς ἐνστάσεις εἰς τοὺς αὐτοὺς κανόνας ὡς πρός τε τὸν χρόνον τῆς ἐπὶ δικαστηρίου προτάσεως αὐτῶν, τὸ βάρος τῆς ἀποδείξεως καὶ τὸν τελικὸν αὐτῶν σκοπόν.

Ἡ *καταχρηστικὴ* ἔνστασις οὐσιαστικῶς ἀποτελεῖται ἐκ γεγονότων, ἅτινα ἢ ἐμποδίζουσι τὴν γένεσιν τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐνάγοντος ἢ αὐτοδικαίως ἀναιροῦσι τὸ γεννηθὲν ἤδη τοιοῦτον. Ὁ ἐναγόμενος ἰσχυρίζεται ἀνυπαρξίαν τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐνάγοντος εἴτε ἀρχικὴν εἴτε ἐπιγενομένην. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν προβάλλει περιστατικὰ διακωλύοντα τὴν γένεσιν τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐνάγοντος: λ. χ. ἔλλειψις δικανικῆς ἱκανότητος παρὰ τῷ προσώπῳ, ἰδιότης πράγματος ὡς ἐκτὸς συναλλαγῆς, χαρακτὴρ πράξεως ὡς μὴ σπουδαίας, ἰσχυρισμὸς ὅτι ἐξ ἰδίου ἁμαρτήματος ἐζημιώθη ὁ ἐνάγων, ἢ ὅτι ἄνευ ὑπαιτιότητος τοῦ ἐναγομένου κατέστη ἀδύνατος ἡ ἐκτέλεσις τῆς ἐνοχῆς, ὕπαρξις νομίμου ἀμύνης, ὅτι μετεβλήθη ἡ τελευταία βούλησις τοῦ διαθέτου. Ἐνταῦθα παρατηροῦμεν ὅτι κατὰ τὸ πλεῖστον τὰ περιστατικὰ ταῦτα ἀποτελοῦσιν ἐξαίρεσιν γενικοῦ τινος κανόνος. Εἰς τὴν ἄλλην περίπτωσιν (τῆς ἐπιγενομένης ἀνυπαρξίας), ὁ ἐναγόμενος προβάλλει δικαιοκτόνα ἢ δικαιοφθόρα γεγονότα: λ. χ. ἀπεσβέσθη ἡ ἐνοχὴ διὰ καταβολῆς, δι' ἀνανεώσεως, διὰ τυχαίας ἀπωλείας τοῦ ὀφειλομένου, ἀπεσβέσθη τὸ ἐνέχυρον διὰ τῆς καταβολῆς τοῦ χρέους, ὅτι ὁ ἐνάγων ἔπαυσεν ὢν κύριος τοῦ διεκδικουμένου ἢ ἐγένετο τούτου ὁ ἐναγόμενος. Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν καταχρηστικῶν ἐνστάσεων ἀνήκουσι καὶ ὡρισμέναι τοιαῦται δι' αὐτῶν καὶ οὐχὶ ἀφ' ἑαυτῶν ἐπιφέρουσαι τὴν κατάργησιν τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐνάγοντος, δηλαδὴ πράττουσι τοῦτο ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον θελήσῃ νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν ἀρωγὴν αὐτῶν ὁ δικαιοῦχος. Τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ἐνστάσεων ἔτι μᾶλλον ὁμοιάζει πρὸς τὰς γνησίας, διότι εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτῶν ὑπάρχει τὸ δικαίωμα καθ' οὗ αὗται δίδονται, καταργεῖται δὲ μόνον διὰ τῆς θελήσεως τοῦ δικαιούχου· διαφέρει ὅμως ἐκείνων, διότι, ἐν ἀντιθέσει πρὸς αὐτάς, καταργεῖ τὸ παραχθὲν δικαίωμα ἢ ἐμποδίζει τὴν γένεσιν αὐτοῦ, ἐνῷ ἐξ ἄλλου, ἐνῷ ἐπὶ τῶν γνησίων ἐνστάσεων τὸ δικαίωμα καταργεῖται ἀπὸ τοῦδε (ex nunc), ἐπ' αὐτοῦ καταργεῖται ἀρχῆθεν (ex tunc). Τοιαῦται ἐνστάσεις λ. χ. ἡ ἐκ τοῦ καταπτωτικοῦ συμφώνου, ἡ ἐκ τῆς in diem addictio, ἡ ἐκ τοῦ συμψηφισμοῦ, ἡ ἐκ τῶν στερητικῶν τῆς ἐμφυτεύσεως θεμάτων, ἡ ἐκ τῶν θεμάτων τῆς σχετικῆς ἀκυρότητος.

Τοὐναντίον πρὸς τὰς καταχρηστικὰς αἱ *γνήσιαι* ἐνστάσεις, καίτοι καὶ αὗται ἀποτελοῦσιν ἴδιον ἢ αὐθύπαρκτον λόγον ὑπερασπίσεως (ὡς πᾶσαι αἱ ἐνστάσεις), ὅμως δὲν ἀναιροῦσι τὸ τῆς ἀγωγῆς δικαίωμα, ἀλλ' ἀνταγωνίζονται αὐτό. Τὸ δικαίωμα τῆς ἀγωγῆς διασῴζει πάντα τὰ στοιχεῖα ὑπάρξεως καὶ δικαστικῆς ἀναγνωρίσεως, πλὴν καθίσταται ἀδρανὲς καὶ μάταιον λόγῳ τῆς ἐνστάσεως. Γνήσιαι ἐνστάσεις εἶναι αἱ τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου κυρίως, οἷον αἱ ἐκ δόλου, βίας ἢ πλάνης προερχόμεναι: λ. χ. τὸ δικαίωμα τοῦ ἐγείροντος διεκδικητικὴν ἀγωγὴν ὑποχωρεῖ πρὸ τῆς ἐνστάσεως τοῦ ἐναγομένου ὅτι εἶναι ἐπιφανειοῦχος ἢ ἐνεχυροῦχος ἢ πρὸ τῆς ἐνστάσεως ὅτι εἶναι ἀγοραστὴς (exceptio rei venditae et traditae).

Ἄλλη οὐσιαστικὴ διάκρισις τῶν ἐνστάσεων εἶναι ἡ εἰς ἀναβλητικὰς καὶ ἀνατρεπτικάς. *Ἀναβλητικαὶ* λέγονται αἱ ἐνστάσεις αἱ προσωρινὴν μόνον δύναμιν ἔχουσαι, τουτέστιν αἱ πρὸς τὸ παρὸν μόνον ἢ ὑπὸ ὡρισμένας προϋποθέσεις ἐμποδίζουσαι τὴν ἀγωγήν. Διὰ τῶν ἀναβλητικῶν ἐνστάσεων ἀναβάλλεται γενικῶς ἡ ἀναγνώρισις τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐνάγοντος, εἴτε διότι διὰ τῆς ἀγωγῆς προώρως ἢ ἀπολύτως ζητεῖται ἡ καταδίκη τοῦ ἐναγομένου, εἴτε διότι τὸ ἐν τῇ ἀγωγῇ δικαίωμα στερεῖται εἰσέτι ὑποστάσεως (παράδειγμα προώρου αἰτήσεως εἶναι εἰς τὰς περιπτώσεις, καθ' ἃς ἔχει ὁ ἐναγόμενος τὸ δικαίωμα διαιρέσεως καὶ διζήσεως. Ἀπολύτου τοιαύτης εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἐνστάσεως non adimpleti contractus, ἢ τῆς παρακρατήσεως. Στερεῖται τέλος ὑποστάσεως τὸ δικαίωμα τοῦ ἐνάγοντος, ἐὰν οὗτος κινήσῃ τὴν διεκδικητικὴν ἀγωγὴν κατὰ τοῦ μισθωτοῦ πρὸ τῆς λήξεως τῆς μισθώσεως).

Ἀνατρεπτικαὶ εἶναι αἱ ἐνστάσεις αἱ διαρκῆ δύναμιν ἔχουσαι, ἤτοι αἱ διὰ παντὸς καὶ κατὰ πάντα τρόπον ἀποκλείουσαι τὴν ἀγωγήν. Αἱ τοιαῦται ἐνστάσεις ἀντιτάσσονται εἴτε κατὰ τῆς ἐπιδίκου ἀξιώσεως, ματαιοῦσαι πᾶσαν ἐνέργειαν αὐτῆς (λ. χ. ἡ exceptio rei venditae et traditae κατὰ τῆς διεκδικητικῆς ἀγωγῆς, ἡ ἔνστασις τοῦ δεδικασμένου κλπ.) εἴτε κατὰ τῆς δικαστικῆς αὐτῆς ἐπιδιώξεως ἀφαιροῦσαι τὴν ἐναγωγικὴν αὐτῆς ἰσχὺν (λ. χ. ἔνστασις Μακεδονείου δόγματος).

Ἡ ἔνστασις πρέπει νὰ ἀνήκῃ εἰς τὸν ἐναγόμενον εἴτε ἐξ ἀρχῆς εἴτε ἐκ διαδοχῆς. Ἐφαρμοζομένων δηλαδὴ καὶ ἐνταῦθα τῶν κανόνων περὶ ἐνεργητικῆς καὶ παθητικῆς νομιμοποιήσεως, ἀπαράδεκτος εἶναι ἡ ἐκ δικαιώματος ἀλλοτρίων προτεινομένη ἔνστασις. Τουτέστι τὸ δικαίωμα τῆς ἐνστάσεως πρέπει νὰ ἀνήκῃ εἰς τὸν ἐναγόμενον καὶ νὰ ἀνήκῃ εἰς αὐτὸν κατὰ τοῦ ἐνάγοντος. Κατ' ἐξαίρεσιν ἕνεκα τῆς ταυτότητος τοῦ χρέους καὶ τῆς ἀμοιβαίας σχέσεως δύναται καὶ ὁ ἐγγυητὴς νὰ ἐπικαλεσθῇ καὶ προτείνῃ τὰς ἐνστάσεις τοῦ πρωτοφειλέτου.

Πᾶσαι αἱ ἐνστάσεις κατὰ κανόνα εἶναι δεκτι- καὶ διαδοχῆς, γενικῆς καὶ εἰδικῆς, ἐκτὸς τῶν προσωποπαγῶν. Παραδείγματα προσωποπαγῶν ἐνστάσεων: ἡ ἐκ τοῦ εὐεργετήματος εὐπορίας καὶ ἡ ἐκ τοῦ ἀπαλλακτικοῦ συμφώνου, ὅταν τοῦτο εἶναι προσωπικόν. Κατὰ κανόνα αἱ ἐνστάσεις εἶναι πραγματοπαγεῖς: δηλαδὴ παρακολουθοῦν τὸ δικαίωμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται ἐνεργητικῶς καὶ παθητικῶς εἰς ὁποιονδήποτε πρόσωπον καὶ ἂν μεταβῇ τοῦτο.

Ἡ ἔνστασις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν δὲν ἀποτελεῖ δικαίωμα δι' ἑαυτὸ ὑπάρχον, ἀλλὰ τοιοῦτον ἀνταγωνιστικὸν τῆς ἀγωγῆς, σκοπὸν ἔχον τὴν προσωρινῶς (αἱ ἀναβλητικαὶ) ἢ διαπαντὸς (αἱ ἀνατρεπτικαὶ) ἀπόρριψιν αὐτῆς καὶ οὐδὲν πλέον. Καὶ κατὰ τοῦτο διαφέρει τῆς ἀγωγῆς. Κατὰ τὰ λοιπὰ ὅμως ὁ ἐναγόμενος εἶναι καὶ αὐτὸς ἐνάγων, τούτου δὲ ἕνεκα ὀφείλει καὶ αὐτὸς νὰ ἐκθέσῃ τὸ ἱστορικὸν τῆς ἐνστάσεως καὶ ἐν ἀνάγκῃ νὰ ἀποδείξῃ αὐτό.

Αἱ ἐνστάσεις, αἱ μόνον ὡς ἐνστάσεις χρησιμεύουσαι, κατὰ νόμον εἶναι ἀπαράγραπτοι· τοὐναντίον, ἐὰν τὸ ἐν αὐταῖς δικαίωμα δύναται καὶ δι' ἀγωγῆς νὰ ἐπιδιωχθῇ, τότε τὸ παραγραπτὸν καὶ ἀπαράγραπτον αὐτῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ταυτότητος ἢ μὴ τοῦ σκοποῦ, δι' ὃν ἐδόθη ἑκάτερον τῶν ἐνδίκων τούτων μέσων: ἐὰν ὁ σκοπὸς εἶναι ὁ αὐτός, τότε ἡ παραγραφὴ ἐνεργεῖ ἐνίοτε κατ' ἀμφοτέρων, ἀγωγῆς τε καὶ ἐνστάσεως, ἄλλως ὄχι. Διακριτέος τῆς παραγραφῆς ὁ ἀποκλεισμὸς καὶ ἡ ἀπώλεια τῆς ἐνστάσεως, ἕνεκα τῆς μὴ ἐγκαίρου χρήσεως αὐτῶν ἐν τῇ δίκῃ.

Πάντες συμφωνοῦν, ὅτι ἀπαράγραπτοι εἶναι αἱ ἐνστάσεις αἱ αὐτοδικαίως καταργοῦσαι τὸ δικαίωμα καὶ τὴν χάριν αὐτοῦ ὑπάρχουσαν ἀγωγήν. Ἐπίσης αἱ γνήσιαι ἐνστάσεις εἶναι ἀπαράγραπτοι, ὅταν μόνον ὡς ἐνστάσεις δύνανται νὰ προταθοῦν. Ἡ ἀμφιβολία καὶ διαφωνία τῶν συγγραφέων ἀφορᾷ ἐκείνας τὰς ἐνστάσεις, αἵτινες δύνανται νὰ προταθῶσιν οὐχὶ μόνον ὡς ἐνστάσεις, ἀλλὰ φέρουσι καὶ τὰ στοιχεῖα ἀγωγῆς. Κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην, ἐπ' αὐτῶν, ἐὰν ἔνστασις καὶ ἀγωγὴ τὸν αὐτὸν ἔχουν σκοπόν, ἡ παραγραφὴ τῆς ἀγωγῆς ἐπάγεται καὶ τῆς ἐνστάσεως τὴν παραγραφήν, ὅταν ἡ ἔνστασις ἕλκῃ τὴν ὕπαρξίν της ἐκ τῆς ἀγωγῆς· τοὐναντίον ἐὰν ἡ ἔνστασις ἔχῃ ἴδιον λόγον ὑπάρξεως, ἡ παραγραφὴ τῆς ἀγωγῆς δὲν τὴν ἐπηρεάζει. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ὅταν ἀγωγὴ καὶ ἔνστασις διάφορον ἔχουν σκοπόν.

Ἀπὸ ἀπόψεως δικονομικῆς, οἱ ἐπὶ τῶν ἐνστά-

Digitized by Google

σεων κρατοῦντες κανόνες συνοψίζονται εἰς τὰ ἀκόλουθα:

α) Πᾶσα ἔνστασις δέον νὰ φέρῃ τὰ στοιχεῖα τῆς ἀγωγῆς· ἄρα καὶ αἴτησιν (rem in excipiendo fit actor).

β) Αἱ ἐνστάσεις εἶναι προτάσεις ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τῆς ἀπαντήσεως εἰς τὴν ἀγωγὴν καὶ συνεπῶς δὲν τὴν ἀναπληροῦν παραλειφθεῖσαν.

γ) Ὁ ἐναγόμενος, ἐλεύθερος νὰ ὑπερασπίσῃ ἑαυτὸν κατὰ πάντα τρόπον, δύναται νὰ προτείνῃ ἐνστάσεις ἀντιφασκούσας πρὸς ἀλλήλας ἢ πρὸς τὴν ἀγωγήν.

δ) Αἱ ἐκ δικαιώματος τρίτου ἐνστάσεις εἶναι ἀπαράδεκτοι.

ε) Ὁ ἐναγόμενος ὀφείλει νὰ ἀποδείξῃ τὰς ἐνστάσεις του ὡς ὁ ἐνάγων τὴν ἀγωγήν του.

Ἐκ τῶν ἐν τῷ οὐσιαστικῷ δικαίῳ σημειωθεισῶν ἀνωτέρω διακρίσεων τῶν ἐνστάσεων, δικονομικὴν σημασίαν ἔχει μόνη ἡ εἰς ἀναβλητικὰς καὶ ἀνατρεπτικὰς τοιαύτας. Ἐξ αὐτῶν αἱ μὲν ἀναβλητικαὶ ἀναστέλλουσι τὴν ἐκδίκασιν τῆς οὐσίας τῆς ὑποθέσεως, ἀπαλλάττουσαι διὰ τοῦτο τὸν ἐναγόμενον τῆς ὑποχρεώσεως αὐτοῦ ὅπως ἀπαντήσῃ εἰς τὴν ἀγωγήν.

Ἀναβλητικαὶ ἐνστάσεις καταριθμοῦνται ἐν τῇ Πολιτικῇ ἡμῶν δικονομίᾳ αἱ ἑξῆς:

1) *Αἱ τὸ βῆμα κάμπτουσαι:* τουτέστιν ἡ τῆς ἀναρμοδιότητος, τῆς ἐκκρεμοδικίας καὶ ἡ τῆς συναφείας τῆς δίκης. Αἱ ἐνστάσεις αὗται ἐὰν κριθοῦν βάσιμοι συνεπάγονται οὐ μόνον τὴν εἰς τὸ ἁρμόδιον δικαστήριον παραπομπὴν τῆς ὑποθέσεως, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπόρριψιν τῆς ἀγωγῆς. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐνστάσεων ἡ πρώτη προτείνεται ὅταν τὸ δικάζον δικαστήριον εἶναι ἀναρμόδιον, ἡ δευτέρα ὅταν ἡ αὐτὴ διαφορὰ ἐκκρεμῇ καὶ παρ' ἄλλῳ δικαστηρίῳ, ἡ δὲ τρίτη ὅταν ἡ δικαζομένη ὑπόθεσις ἀποτελῇ συναφῆ τοιαύτην ἄλλης ὑποθέσεως κυρίας, εἰσηγμένης εἰς ἄλλο δικαστήριον.

2) Ἡ *τῆς ἐγγυοδοσίας τῶν ἀλλοδαπῶν*. Ὁ παρ' ἀλλοδαποῦ ἐναγόμενος ἡμεδαπὸς δύναται νὰ ἀπαιτήσῃ ἐγγύησιν καὶ μέχρις οὗ δοθῇ αὕτη νὰ ἀρνηθῇ πᾶσαν ἀπάντησιν εἰς τὴν ἀγωγήν.

3) Ἡ *τῆς μὴ κοινοποιήσεως τῶν διαδικαστικῶν ἐγγράφων*, ἅτινα τοῦ ἀντιτάσσει ἐν τῇ δίκῃ ὁ ἀντίδικος καὶ τῶν ὁποίων ἐγγράφων, πάντων ἀνεξαιρέτως, πᾶς διάδικος δικαιοῦται νὰ λάβῃ γνῶσιν πρὶν ἢ συζητηθῇ ἡ διαφορά.

4) Ἡ *τοῦ εὐεργετήματος τῆς ἀπογραφῆς*, ἣν δικαιοῦνται νὰ ἀντιτάξουν οἱ κληρονόμοι παντός, ἐπὶ τέσσαρας μῆνας ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ κληρονομουμένου, κατὰ παντὸς ἐνάγοντος αὐτοὺς διὰ πράγματα κληρονομιαῖα, καθόσον τοῖς δίδεται ἡ προθεσμία αὕτη, ἵνα συντάξουν ἀπογραφὴν καὶ ἀποφασίσουν ἐὰν θὰ δεχθοῦν ἢ ὄχι τὴν κληρονομίαν.

5) *Ἡ τῆς ἐγγυήσεως*, ἣν ἐναγόμενος δικαιοῦται νὰ ἀντιτάξῃ πᾶς τις ἔχων τὸ δικαίωμα νὰ ἀπαιτήσῃ παρὰ τρίτων προσώπων ὑποστήριξιν, ἅτε ὑπόχρεων εἰς ἐγγύησιν, ἔχων πρὸς τοῦτο δεκαπενθήμερον προθεσμίαν (λ. χ. ὁ ἀγοραστὴς παρὰ τοῦ πωλητοῦ ὅταν διεκδικῆται τὸ πωληθέν).

6) *Ἡ τῆς ὁμοδικίας*, ἣν ἔχει ὁ ἐναγόμενος ὁ προσεπικαλέσας ὁμοδίκους.

7) Ἡ τῆς *διακρίσεως* ἢ τῆς *διζήσεως* ἢ τοῦ *μὴ ἐμπροθέσμου τῆς ἀπαιτήσεως*. Τὴν πρώτην ἔχει ὁ ἐκ πλειόνων ἐγγυητῶν ἢ ἀλληλεγγύων ὀφειλετῶν διὰ τὸ ὅλον ἐναγόμενος. Τὴν δευτέραν ὁ πρὸ τοῦ πρωτοφειλέτου εἰσαχθεὶς ἐγγυητὴς ὡς καὶ ὁ τρίτος δικαιοῦχος τοῦ ἐνυποθήκου κτήματος. Τὰς ἀνατρεπτικὰς ἐνστάσεις ἀποτελοῦσιν ἰσχυρισμοὶ ὁτὲ μὲν ἐκ τοῦ οὐσιαστικοῦ (ἀστικοῦ) δικαίου λαμβανόμενοι (λ. χ. συμβιβασμός, τελεσιδικία, συμψηφισμός), ὁτὲ δὲ ἐκ τοῦ δικονομικοῦ τοιούτου (λόγος δικονομικῶν ἀκυροτήτων, βλ. λ. *ἀκυρότης [Πολ. Δικον.]*).

Ἡ δικονομικὴ διάκρισις ἀναβλητικῶν ἐνστάσεων καὶ ἀνατρεπτικῶν συνίσταται κυρίως εἰς τὰ κατωτέρω. Αἱ ἀναβλητικαὶ ἐνστάσεις:

α) Προτείνονται πρὸς τῆς ἀπαντήσεως εἰς τὴν ἀγωγὴν καὶ καθ' ἣν τάξιν ὁρίζει τὸ ἄρθρον 582 Πολιτικῆς δικονομίας. Βραδύτερον εἶναι ἀπαράδεκτοι. Τὸ τοιοῦτον δὲν ἐφαρμόζεται πάντοτε εἰς τὰς ἀνατρεπτικάς.

β) Συζητοῦνται καὶ ἀποφασίζονται, ἐὰν ζητήσῃ ὁ ἐναγόμενος, χωριστὰ καὶ πρὸ τῆς οὐσίας τῆς ὑποθέσεως· ἐνῷ αἱ ἀνατρεπτικαὶ δύνανται νὰ ἑνωθῶσι καὶ ἀποφασισθῶσι μετ' αὐτῆς.

γ) Ἐπιτυγχάνουσαι δὲν ἐπιφέρουσι συνήθως τὴν ἀπόρριψιν τῆς ἀγωγῆς, ἀλλὰ τὴν ἀναβολὴν τῆς ἐκδικάσεώς της, τοὐναντίον μὲ τὰς ἀνατρεπτικάς.

Τὸ ἄρθρον 582 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας ὁρίζει ὅτι αἱ ἐνστάσεις γίνονται κατὰ τὴν ἐφεξῆς τάξιν: 1) αἱ ἐξαιρέσεις κατὰ τὰ ἄρθρα 36 καὶ ἑπ. 2) ἡ τῆς ἀναρμοδιότητος ἔνστασις· 3) ἡ τῆς ἀκυρότητος· 4) ἡ τῆς ἐγγυοδοσίας κατὰ τὰ ἄρθρα 78 καὶ ἑπ.· 5) ἡ τοῦ νομίμου εὐεργετήματος τῆς ἀναγραφῆς τῶν κληρονόμων, χηρῶν καὶ διεζευγμένων ὑπάνδρων γυναικῶν· 6) ὅλαι αἱ λοιπαὶ ἀναβλητικαί· 7) ὅλαι αἱ ἄλλαι ἀνατρεπτικαὶ ἐνστάσεις. Αἱ ἀπὸ τοῦ 1—3 ἐνστάσεις ἀναβάλλονται ὡς ἀπαράδεκτοι ἐὰν γίνουν βραδύτερον. Ἐξ ἄλλου κατὰ τὸ ἄρθρον 583 ἑκάστη τῶν ἐνστάσεων συζητεῖται κατὰ μέρος, ἡ μία κατόπιν τῆς ἄλλης. Ἐὰν τὸ δικαστήριον εὕρῃ μὴ οὖσαν βάσιμον τὴν πρώτην, δευτέραν, τρίτην κλπ., συζητοῦνται ὅλαι ὁμοῦ, καὶ τὸ δικαστήριον ἀποφαίνεται περὶ τοῦ συνόλου διὰ μιᾶς ἀποφάσεως. Ἐὰν τοὐναντίον τὸ δικαστήριον εὗρε βάσιμον μίαν τῶν ἀναβλητικῶν ἐνστάσεων ἢ τὴν τῆς ἀκυρότητος, ἀπαγορεύεται ἡ περαιτέρω συζήτησις καὶ ἐκδίδεται πάραυτα ἀπόφασις περὶ τῆς ἐνστάσεως ταύτης.

Ἡ ὑπὸ τοῦ ἐνάγοντος ἀντεπίθεσις κατὰ τῆς ἐνστάσεως τοῦ ἐναγομένου καλεῖται *ἀντένστασις* (βλ. λ.), ἡ ἐπαντεπίθεσις δὲ τοῦ ἐναγομένου εἰς τὴν ἀντένστασιν ὀνομάζεται *ἐπαντένστασις*.

ΔΗΜ. Ι. ΖΕΠΟΣ

— [ΡΗΤΟΡ.] Ἡ *ἔνστασις* καθὼς καὶ ἡ ἀντιπαράστασις εἶναι κεφάλαια ἐναντία τῆς ἀντιλήψεως· οἷον: «ἀνεύθυνος εἶμαι διὰ τοὺς λόγους»· τοῦτο εἶναι τὸ κεφάλαιον πρὸς τὸ ὁποῖον ἐπιφέρεται ἡ ἔνστασις: «δὲν εἶσαι ἀνεύθυνος»· ἔπειτα ἡ ἀντιπαράστασις: «ἀλλὰ καὶ ἂν ὑποτεθῇ ὅτι εἶσαι, οὐχὶ ὅμως διὰ νὰ ὑβρίζῃς τὴν πόλιν». Εἰς ἕκαστον τῶν κεφαλαίων πάσης στάσεως πρέπει νὰ προσπαθῶμεν νὰ εἰσάγωμεν τὰς ἀντιλογίας καὶ κατασκευὰς καθ' ὁμοίωσιν τῆς ἐνστάσεως καὶ ἀντιπαραστάσεως, διότι ὁ τρόπος οὗτος δίδει μεγάλην εὐπορίαν προτάσεων καὶ ἐπιχειρημάτων, εἴτε τὴν ἔνστασιν πρώτην θέτομεν, εἴτε τὴν ἀντιπαράστασιν. Σπανίως δὲ συμβαίνει νὰ πάσχῃ πρὸς τοῦτο ἡ τέχνη ἀπορίαν ἐπιχειρημάτων. Οἱ παλαιοὶ ἠρκέσθησαν καὶ ἄνευ ἐπιχειρημάτων νὰ μεταχειρισθῶσιν εἰς τὰς λύσεις τὸ ἐνστατικὸν καὶ ἀντιπαραστατικόν. Τάξιν δὲ δὲν ἔχουσι πάντοτε τὴν αὐτήν, ἀλλὰ τὸ παραδοξότερον καὶ βιαιότερον τάσσεται δεύτερον, διὰ νὰ μὴ προσκρούῃ· πάσχει δὲ τοῦτο ἄλλοτε μὲν ἡ ἔνστασις, ἄλλοτε δὲ ἡ ἀντιπαράστασις.

Ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ῥητορικῇ αἱ ἐνστάσεις συνίστανται εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ ἱεροκήρυκος ἄρσιν ἐκ τοῦ μέσου τῶν προσκομμάτων, ἅτινα παρακωλύουσι τὴν ἐν τοῖς ἀκροαταῖς μόρφωσιν πεποιθήσεως σταθερᾶς· διότι οἱ ἀκροαταὶ σύγκεινται ἐξ ἀνθρώπων ἐχόντων ἤδη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον θρησκευτικάς τινας γνώσεις, αἵτινες εἶναι ἐνίοτε οὐ μόνον ἀσαφεῖς καὶ ἀτελεῖς, ἀλλὰ καὶ ἀναμεμιγμέναι μετὰ προλήψεων, ἀποστροφῶν, παθῶν, ἀπάτης καὶ ἠθικῆς διαστροφῆς· τοὺς τοιούτους λόγους ὀφείλει πάντοτε ὁ ἱεροκῆρυξ νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν *(εἰσαγωγὴ τῶν ἐνστάσεων)* καὶ νὰ καταπολεμῇ αὐτοὺς *(ἀνασκευὴ ἢ λύσις τῶν ἐνστάσεων)*. Ἀλλ' ἵνα ἀντεπεξέλθῃ κατ' αὐτῶν ἀποτελεσματικῶς καὶ διακωλύσῃ πᾶσαν αὐτῶν ἐνίσχυσιν καὶ διάδοσιν, ὀφείλει νὰ ἐργασθῇ συνετῶς καὶ ἐμβριθῶς. Ἀνασκευαὶ ἐνστάσεων ἀγνώστων τοῖς ἀκροαταῖς εἶναι πάντῃ ἄκαιροι καὶ ἄσκοποι· ὡσαύτως αἱ ἀνασκευαὶ ἀβλαβῶν προλήψεων, πλανῶν, ἀμφιβολιῶν, ἀντιλογιῶν καὶ προφάσεων, μηδόλως παρεμβαλλομένων εἰς τὴν τοῦ λόγου πορείαν. Ἰδιαιτέρας δὲ προσοχῆς χρῄζει ἡ ἀποφυγὴ πάσης σχοινοτενοῦς καὶ ἐπιστημονικῆς ἐν τῷ ἀνασκευάζειν ἐπεξεργασίας, διότι τοιοῦτον ἔργον ἀνήκει εἰς τὰς σχολὰς μᾶλλον ἢ εἰς τοὺς λόγους. Κατὰ τὴν ἀνασκευὴν τῶν ἐνστάσεων ὁ ἱεροκῆρυξ ἔχει τὸ πλεονέκτημα, ὅτι αὐτὸς ἀντιπροσωπεύει τὸν ἀντίπαλόν του· πλὴν ἡ ἱερότης τοῦ ἐπαγγέλματός του ἀπαιτεῖ ἵνα ἀντιπροσωπεύῃ αὐτὸν μετὰ πληρεστάτης τιμιότητος, ἐκθέτων τὰς ἀντιθέτους διδασκαλίας κατ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν ἔποψιν, καθ' ἣν κέκτηνται βασιμότητά τινα· διότι ἐὰν μὲν αἱ ἀνασκευαστέαι ἐνστάσεις εἶναι παρὰ τοῖς ἀκροαταῖς γνωσταί, ὁ δὲ ῥήτωρ ἐκθέτει αὐτὰς ψευδῶς, τότε ἡ ὅλη προσπάθεια αὐτοῦ οὐ μόνον εἰς ἁπλῆν φωνασκίαν περιστρέφεται, ἀλλὰ καὶ ἀντίθετον πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ ἀποτέλεσμα παράγει, καθ' ὅσον αὐτὸν μὲν στερεῖ πάσης τῶν ἀκροατῶν του ἐμπιστοσύνης, τὰς δ' ἀποδείξεις του πάσης δυνάμεως καὶ ἐπενεργείας. Αἱ ἐνστάσεις ἄρα πρέπει νὰ εἰσάγωνται πλήρεις, σαφεῖς καὶ ἐν τῇ ἀληθινῇ αὐτῶν δυνάμει. Σημειωτέον ὅτι ὁλοσχερὴς ἀνασκευὴ τῶν ἐνστάσεων εἶναι ἓν τῶν δυσκολωτέρων καὶ σπουδαιοτέρων τοῦ ἱεροκήρυκος ἔργων· ὁ ἐναντίος ἀρκεῖται εἰς τὸ νὰ διισχυρισθῇ τι, ὁ ἀνασκευάζων ὅμως δὲν πρέπει νὰ περιορισθῇ εἰς ἁπλῆν ἄρνησιν (βλ. *Φ. Παπαδοπούλου*, Ἐκκλησ. Ῥητορ. σ. 137—144).

— Π.

— [ΦΙΛΟΣ.] *Ἔνστασις* κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη εἶναι «πρότασις προτάσει ἐναντία» (Ἀναλυτ. Πρότ., II 26), δηλαδὴ ἀντίρρησις κατά τινος κρίσεως προβαλλομένη. Ἐνδέχεται νὰ εἶναι ἢ καθόλου ἢ ἐπὶ μέρους, καὶ πρέπει μάλιστα νὰ διαστέλλεται ἀπὸ τῆς προτάσεως πρὸς τὴν ὁποίαν ἀντιτίθεται, ἐπειδὴ αὕτη ἀποτελεῖ πάντοτε καθόλου κατάφασιν ἢ ἄρνησιν. Ἡ διατύπωσις ἐνστάσεως ἀποτελεῖ πάντοτε προσπάθειαν νὰ ἐλέγξῃ συλλογισμὸν πραγματικόν, ἔστω καὶ μὴ καθαρῶς ἐκφερόμενον, ἔστω καὶ ἐντελῶς κατὰ διάνοιαν μόνον ὑφιστάμενον (βλ. *ἔλεγχος*). Συνταυτίζεται ἡ ἔνστασις πρὸς τὴν μίαν τῶν προκειμένων ἄλλου τινός, πάντως πρωτοσχήμονος ἢ τριτοσχήμονος συλλογισμοῦ — πολλάκις μὴ διατυπωμένου καὶ τούτου—τοῦ ὁποίου τὸ συμπέρασμα ἀντιβαίνει πρὸς τὸ συμπέρασμα τοῦ ἐλεγχομένου. Οὗτος καταδεικνύεται τοιουτοτρόπως ἐσφαλμένος. Ἡ ἔνστασις — ἀρχικὴ ἐλεγκτικὴ κρίσις—διακριτέα τοῦ ὅλου ἐλέγχου, ὄντος συστηματικῆς κριτικῆς συνισταμένης ἐκ τελείου συλλογισμοῦ, ἢ καὶ ἐξ ὁλοκλήρου σειρᾶς συλλογισμῶν, καίτοι ἀμφότερα εἶναι ἀλληλένδετα. Ἡ δὲ συνηθεστάτη ἔνστασις εἶναι ἢ καθόλου ἢ ἐπὶ μέρους ἐλάσσων τοῦ τριτοσχήμονος συλλογισμοῦ ἐν τοῖς διαφόροις αὐτοῦ τρόποις· αὕτη φέρει παράδειγμα ἀποδεικνύον τὸ ψευδὲς ἢ τὸ ἐλλιπὲς καθολικῆς τινος κρίσεως, καὶ ἑπομένως τοῦ συλλογισμοῦ τοῦ ὁποίου αὕτη ἀποτελεῖ στοιχεῖον, ἀπαντᾷ δ' ἐνεκάστῃ σχεδὸν συζητήσει τοῦ καθημερινοῦ βίου.

Ἐν τῇ νεωτέρᾳ φιλοσοφίᾳ λέγεται ἔνστασις δεύτερον ἐπιχείρημα προβαλλόμενον πρὸς ἀναίρεσιν διισχυρισμοῦ τινος, ἀφοῦ ὁ διισχυριζόμενος ἀνεσκεύασεν ἤδη πρῶτον τοιοῦτον διὰ καταλλήλου ἀπαντήσεως. Ἡ ἔνστασις, ὑπὸ τὴν σημασίαν ταύτην, ἀποτελεῖ νέαν ἀντίρρησιν κατὰ τοῦ διισχυρισμοῦ, ἢ συνίσταται εἰς ἔλεγχον, καταλήγοντα εἰς ἀνασκευὴν τῆς εἰς τὴν πρώτην ἀντίρρησιν ἀπαντήσεως. Πάντως εἶναι κρίσις καθόλου ἢ ἐπὶ μέρους, χρησιμεύουσα ὡς προκειμένη εἰς πρωτοσχήμονα, ἤ, ἀκόμη συχνότερον, τριτοσχήμονα συλλογισμόν, τοῦ ὁποίου τὸ συμπέρασμα ἀντίκειται εἰς τὴν ἐν λόγῳ ἀπάντησιν, ἢ ἀμέσως, ἢ ὡς ἀντιβαῖνον εἰς κρίσιν τινὰ ἐκ τῆς ὁποίας αὕτη προκύπτει λογικῶς—ἀκριβῶς ὅπως καὶ κατὰ τὴν καθαρῶς ἀριστοτελικὴν σημασίαν τῆς λέξεως.

Ὁ Βάκων ὀνομάζει *ἐνστάσεις* (instantiae) χαρακτηριστικάς τινας περιπτώσεις χρησιμευούσας ὡς «παραδείγματα» πρὸς συστηματικὴν ἐξακρίβωσιν τοῦ κύρους μιᾶς ὑποθέσεως. «Instantia crucis» ὀνομάζει ὁ αὐτὸς φιλόσοφος τὴν ἐξαιρετικῶς σημαντικὴν ὡς πρὸς τὴν ἔρευναν περίπτωσιν, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν ἀκυροῦται ὁριστικῶς ἡ μία ἐκ δύο ὑποθέσεων, τῶν μόνων δυνατῶν, καὶ ἐπικυροῦται συνεπῶς ἡ ἑτέρα.

Ὁ Λεϊβνίτιος μετεχειρίσθη τὸν ὅρον *ἔνστασις* ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν εἰς ὡρισμένα κείμενα ἐξ ἄλλων εἰς τὸν «Περὶ μεταφυσικῆς λόγον» (κεφ. XIII). Πάντως ἡ οὐσιώδης ἀριστοτελικὴ ἔννοια τῆς ἐνστάσεως, ὡς κρίσεως διατυπουμένης πρὸς ἄμεσον ἢ ἔμμεσον ἀναίρεσιν ἄλλης, διατηρεῖται κατὰ βάθος διὰ μέσου πασῶν τούτων τῶν ἐκτροπῶν τῆς σημασίας τῆς λέξεως ἀνὰ τοὺς αἰῶνας. Καὶ τὸ παρὰ τῷ Βάκωνι *παράδειγμα* δὲν εἶναι ἄλλο τι εἰμὴ ἡ βάσις θετικῆς ἀντιρρήσεως ἐναντίον ὡρισμένων ὑποθέσεων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Βάκων*, Novum Organum (II. 21 *καὶ ἑπ.*)—*Καρτέσιος*, Réponses à Gassendi. Suite aux réponses. —*Λεϊβνίτιος*, Discours de Metaphysique (XIII).—*Lalande*, Vocabulaire de la philosophie.

ΜΑΞΙΜ. ΑΝΗ ΠΟΡΤΑΣΗ

—ἔνστασις ἀπαρτίας· βλ. *ἀπαρτία*.

—ἔνστασις διασκέψεως κληρονόμου. Καλεῖται οὕτω ἡ *ἔνστασις*, ἣν ἔχει ὁ κληρονόμος, καλούμενος, ὅπως διασκεφθῇ ἐντὸς τῆς νομίμου προθεσμίας καὶ δηλώσῃ εἶτα ἐὰν μὲν εἶναι ἀναγκαῖος τὴν ἀποποίησιν τῆς κληρονομίας ἢ οἰκεῖος τὴν ἀποδοχὴν αὐτῆς ἵνα οὕτω χωρήσῃ ἡ ἄσκησις ἀλλοτρίου κατὰ τῆς κληρονομίας δικαιώματος. Προθεσμία ἐκ τοῦ νόμου, ἐντὸς τῆς ὁποίας ὁ εἰς τὴν κληρονομίαν καλούμενος ὀφείλει νὰ ὑπεισέλθῃ, δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ δικαίῳ. Μόνον ἐν μιᾷ περιπτώσει ἐτάσσετο νόμιμος προθεσμία, ὅταν ὁ ἀναγκαῖος κληρονόμος ἐπεθύμει νὰ ἐγείρῃ κατὰ τοῦ ἐν ἀστόργῳ διαθήκῃ γεγραμμένου τὴν ἐπὶ ἀστοργίᾳ μέμψιν, ὁπότε ὤφειλε νὰ ἐκφρασθῇ περὶ τῆς ὑπεισελεύσεως ἢ μὴ ἐντὸς ἓξ μὲν μηνῶν ἂν ἀμφότεροι κατοικῶσιν ἐν τῇ αὐτῇ ἐπαρχίᾳ, ἐντὸς ἔτους δὲ ἂν ἐν διαφόρῳ. Παρερχομένης ἀπράκτου τῆς προθεσμίας, ἐθεωρεῖτο ὁ γεγραμμένος ὡς ὑπεισελθών. Ἑπομένως εἰς πάσας τὰς ἄλλας περιπτώσεις ὁ εἰς τὴν κληρονομίαν καλούμενος ἦτο κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον ἐλεύθερος ἐν παντὶ καιρῷ νὰ ὑπεισέλθῃ εἰς αὐτήν. Δι' ἐμμέσου ὅμως τρόπου ἠδύνατο νὰ περιορισθῇ ἐντὸς ὡρισμένης προθεσμίας ἡ ἄσκησις τοῦ δικαιώματος αὐτοῦ. Τοῦτο ἐγίνετο διὰ δύο τρόπων: 1). Ἐὰν ὁ διαθέτης διατάξῃ τὴν ἐγκατάστασιν ὑπὸ διαλυτικὴν αἵρεσιν, ὑποχρεώνων αὐτὸν νὰ δηλώσῃ τὴν περὶ ὑπεισελεύσεως θέλησίν του ἐντὸς ὡρισμένης προθεσμίας. 2) Οἱ δανεισταὶ τῆς κληρονομίας, οἱ κληροδόχοι, οἱ κληρονόμοι, οἱ ὑποκατάστατοι, οἱ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμοι, ἔχουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ συμφέρον νὰ γνωρίσωσιν, ἐὰν ὁ καλούμενος ἀπεδέχθη τὴν κληρονομίαν. Ἰδίως δὲ οἱ δανεισταὶ καὶ οἱ κληρονόμοι ἐπείγονται εἰς τοῦτο, διότι δὲν δύνανται νὰ νομιμοποιηθοῦν παθητικῶς, ἐνάγοντες τὸν καλούμενον, ἐὰν οὗτος δὲν ἔχῃ ὑπεισέλθει. Ἕνεκα τούτου ἐλάμβανε χώραν ἐν Ῥώμῃ ἡ «ἐν δικαστηρίῳ ἐπερώτησις» (interrogatio in jure), καθ' ἣν πάντα τ' ἀνωτέρω πρόσωπα εἶχον δικαίωμα νὰ ἐρωτήσωσι τὸν καλούμενον ἐπὶ δικαστηρίου ἂν εἶναι κληρονόμος, ὁπότε οὗτος ἦτο ὑπόχρεως νὰ δώσῃ ἀπάντησιν καὶ δὴ σαφῆ, καθότι ἡ σιγή του ἢ ἀσαφὴς ἀπάντησις εἶχεν ἐπιζήμια δι' αὐτὸν ἀποτελέσματα. Ἐδικαιοῦτο ὅμως ὁ καλούμενος ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ δικαστοῦ προθεσμίαν διασκέψεως (spatium deliberandi). Ἡ τοιαύτη αἴτησις προθεσμίας διασκέψεως εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα: 1) τὴν ἀπώλειαν τοῦ εὐεργετήματος τῆς ἀπογραφῆς, καὶ 2) ὅτι παρερχομένης ἀπρά-

Digitized by Google

κτου τῆς προθεσμίας ἐθεωρεῖτο, κατὰ καινοτομίαν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὡς ὑπεισελθών. Τὸ αὐτὸ δικαίωμα εἶχε καὶ ὁ οἰκεῖος κληρονόμος, ἵνα διασκεφθῇ πρὸς δήλωσιν ἀποχῆς.

Παρ' ἡμῖν ἐκ τῶν ἀνωτέρω δύο τρόπων προθεσμίας τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου ἰσχύει μόνον ὁ πρῶτος, δυναμένου πάντοτε τοῦ διαθέτου νὰ ὁρίσῃ προθεσμίαν ἀποδοχῆς τοῦ καλουμένου ὑπὸ διαλυτικὴν αἵρεσιν. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἑτέραν περίπτωσιν ἰσχύει τὸ ἄρθρον 560 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας, κατὰ τὸ ὁποῖον «πᾶς κληρονόμος δύναται ν' ἀπαιτήσῃ τεσσάρων μηνῶν προθεσμίαν ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἀνοίξεως τῆς κληρονομίας διὰ νὰ κάμῃ ἀπογραφὴν καὶ νὰ ἐκφρασθῇ περὶ τῆς ἀποδοχῆς ἢ ἀποκρούσεως τῆς κληρονομίας». Ἑπομένως δυνάμει τοῦ ἄρθρου τούτου παρέχεται εἰς πάντα κληρονόμον, οἰκεῖον ἢ ἐξωτικόν, ἀναβλητικὴ ἔνστασις ἐπὶ τετράμηνον ἀπὸ τῆς ἐπαγωγῆς τῆς κληρονομίας, δυνάμει τῆς ὁποίας δύναται οὗτος ν' ἀρνηθῇ μέχρι πέρατος τοῦ τετραμήνου πᾶσαν ἀπάντησιν εἰς τὴν ἀγωγήν. Ὁ εἰς τὴν κληρονομίαν δηλαδὴ καλούμενος δικαιοῦται νὰ συντάξῃ ἐντὸς τοῦ τετραμήνου τούτου ἀπογραφὴν τῆς κληρονομίας καὶ διασκεφθῇ περὶ ἀποδοχῆς ἢ ἀποποιήσεως τῆς κληρονομίας. Παρερχομένου δὲ τοῦ τετραμήνου δὲν ἀποκλείεται ὁ καλούμενος καὶ μετέπειτα (ἐὰν δὲν ἀνεμίχθη μὲν εἰς τὴν κληρονομίαν, ἀλλ' οὔτε καὶ ρητῶς ἀπεποιήθη αὐτήν, ἀλλ' ἁπλῶς ἐσίγησε) ν' ἀποποιηθῇ αὐτήν, δὲν ἔχει ὅμως πλέον τὴν ἀναβλητικὴν ἔνστασιν, ἀλλ' ὀφείλει νὰ ἐκφρασθῇ ἀμέσως, ἂν δέχεται ἢ ὄχι τὴν κληρονομίαν. Ν. Ι. Θ.

ἐνστατικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀρεσκόμενος, ὁ δεξιὸς περὶ τὰς ἐνστάσεις, περὶ τὰς ἀντιλογίας· || ὁ φύσει ἀντιτασσόμενος, ὁ τρεπόμενος παραχρῆμα εἰς ἄμυναν: *«ζῷα θυμώδη καὶ ἐνστατικὰ» (Ἀριστοτέλ.)·* || ***ἐνστατικοὶ*** (οἱ)· γραμματικοὶ ἐγείροντες ἐνστάσεις ἢ ἀντιλογίας ἀναφερομένας εἰς τὰ ὁμηρικὰ ἔπη, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς *λυτικούς,* ἢ *ἐπιλυτικοὺς* τοὺς ἀνασκευάζοντας αὐτὰς (μεταγν.). Β. Φ.

ἐνστατίτης (ὁ) (Enstatit) *[Ὀρυκτ.].* Ὀρυκτὸν ἀνῆκον μετὰ τοῦ βρονζίτου καὶ ὑπερσθενοῦς εἰς τὴν ὁμάδα τῶν *ρομβικῶν πυροξένων.* Ἀποτελεῖ ἅλας τοῦ μεταπυριτικοῦ ὀξέος, χημικοῦ τύπου $Mg\ Si\ O_3$, καὶ κρυσταλλοῦται εἰς ὁλοεδρικοὺς κρυστάλλους τοῦ ρομβικοῦ συστήματος. Διακρίνεται ἀπὸ τὰ ἄλλα μέλη τῆς ὁμάδος μὲ τὴν χαρακτηρίζουσαν αὐτὸ τιμὴν τῆς γωνίας τοῦ πρισματικοῦ σχισμοῦ, ἴσην πρὸς 92°, καὶ τὸν ἀσθενῆ πλεοχροϊσμόν. Ἔχει σκληρότητα 5 ½, εἰδικὸν βάρος 3,1—3,3 καὶ ἀπαντᾷ ὡς οὐσιῶδες ὀρυκτολογικὸν συστατικὸν εἴς τινας γάββρους, νορίτας, ἰδίως δὲ περιδοτίτας, ὡς τὸν λερζόλιθον καὶ τοὺς ἐξ αὐτοῦ διὰ χημικῆς ἀποσαθρώσεως προερχομένους σερπεντίνας. Γ. Β.

ἐνσταυλίζω, *ἐνσταύλισις, ἐνσταυλισμός·* ἐσφαλμένως ἀντὶ *ἐνσταβλίζω ἐνστάβλισις, ἐνσταβλισμὸς* (βλ. λ.).

ἐνστερνίζομαι, ἀόρ. *ἐνεστερνίσθην·* κυριολ. φέρω τι ἐπὶ τὸ στέρνον μου, ἐναγκαλίζομαι· || μεταφ. ἐπιδοκιμάζω μίαν γνώμην, μίαν δοξασίαν, μίαν προσπάθειαν, τὴν κάμνω ἰδικήν μου γνώμην, ἰδικήν μου προσπάθειαν: «ἐνεστερνίσθη τὰ δόγματα τῶν γνωστικῶν, «ἐνεστερνίσθη τὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς διαφθορᾶς».

ἐνστηρίζω, ἀόρ. *ἐνεστήριξα·* στηρίζω τι ἐντός, χώνω ἐντὸς πρὸς στήριξιν.

ἔνστιγμα (τό)· βλ. ***ἔνστικτον.***

ἐνστιγματικός, *—ή, —όν·* (λ. νεωτ.)· ὁ ἀναφερόμενος, ἢ ὁ ὀφειλόμενος εἰς τὸ ἔνστικτον· ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου αἰτία δὲν εἶναι ἡ νόησις, ἡ βούλησις καὶ ἡ ἕξις, ἀλλὰ τὸ ἔνστικτον: «ἐνστιγματικαὶ πράξεις,—κινήσεις» κλπ.

ἐνστίζω· στίζω ἐν τῷ μέσῳ, κεντῶ μεταξύ: «ἐνστίζω ἄνθος, — δένδρον, — ἅρμα κτλ.».

ἔνστικτον (τό)· ἡ ἔμφυτος ὁρμὴ τῶν ζῴων, ἥτις ὁδηγεῖ αὐτὰ εἰς ἐνέργειαν ἐξυπηρετοῦσαν τὴν ὕπαρξίν των ἐν τῇ ζωῇ· ἄλλως *ὁρμέμφυτον·* || φρ. «ἐξ ἐνστίκτου» ἐκ φυσικῆς παρωθήσεως, ἄνευ προηγηθέντος συλλογισμοῦ, ἄλλως *ἐξ ὁρμεμφύτου.* [Ἡ λέξις εἶναι νέα ἐκ τοῦ γαλλικοῦ instinct, ἢ ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ λατινικοῦ instinctus («instinctu divino»=θείᾳ τινὶ μοίρᾳ), ὅπερ ἀπεδόθη ὑπό τινων καὶ *ἔνστιγμα.*] Β. Φ.

— *[Βιολ.]* Καλεῖται *ἔνστικτον* ἡ ἔμφυτος ἐσωτερικὴ παρόρμησις ἡ ἀναγκάζουσα ἀνθρώπους καὶ ζῷα εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ὡρισμένων πράξεων ἄνευ τῆς μετοχῆς τῆς νοήσεως καὶ τῆς βουλήσεως. Ὁ ὁρισμὸς οὗτος ἐδόθη ὑπὸ πλείστων βιολόγων καὶ φιλοσόφων θεωρούντων τὸ ἔνστικτον διάφορον ἀπὸ τὴν νόησιν καὶ τὴν βούλησιν. Ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐν τούτοις τῆς φιλοσοφίας ἀπαντῶνται τρεῖς θεωρίαι, ὧν ἡ πρώτη ἐκλαμβάνει τὸ ἔνστικτον ὡς καθαρὰν μηχανικὴν κίνησιν, ἡ δευτέρα ὡς νόησιν καὶ ἡ τρίτη ὡς συνήθειαν.

Τὴν καθαρὰν μηχανικὴν κίνησιν παραδέχεται ὁ Καρτέσιος ὡς ἀναγκαίαν ἀκολουθίαν τῆς ὑποθέσεως αὐτοῦ περὶ μηχανῶν-ζῴων. Ἐὰν τὰ ζῷα ἀμοιροῦσι ψυχῆς, τότε τὸ ἔνστικτον δὲν δύναται νὰ εἶναι οὔτε νόησις, οὔτε συνήθεια, οὔτε ἄλλη τις δύναμις ἐκ τῶν ἑδρευουσῶν ἐν τῇ ψυχῇ ἢ ἐνεργουσῶν ἐπ' αὐτῆς. Εἷς τῶν ἰσχυροτέρων λόγων, οἵτινες ἤγαγον τὸν Καρτέσιον εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ αὐτοματισμοῦ τῶν ζῴων, εἶναι ἡ τελειότης τῶν ἐνστιγματικῶν αὐτῶν πράξεων, τὰς ὁποίας οὐδέποτε ἡ νόησις θὰ ἦτο ἱκανὴ νὰ ἐκτελέσῃ μετὰ τῆς αὐτῆς ἀκριβείας. Αἱ ἐπὶ τοῦ προκειμένου γνῶμαι τοῦ Μπυφφὼν ὀλίγον ἀφίστανται τῶν τοῦ Καρτεσίου.

Ἡ δευτέρα θεωρία συγχέει τὸ ἔνστικτον μὲ τὴν νόησιν, ἂν μὴ μὲ τὸν λόγον. Τὴν ἄποψιν ταύτην ὑποστηρίζει ὁ Rorarius εἰς τὸ ἔργον του τὸ φέρον τὸν τίτλον: «Quod animalia bruta sœpe ratione utantur melius homine» καὶ τὸ ὁποῖον εἰρωνεύεται ὁ σκεπτικιστὴς Montaigne. Ἐν τούτοις ὁ Ρεωμύρος ἀποδίδει εἰς τὰς μελίσσας προορατικότητα καὶ ὁ Λερουά, γενικῶς εἰς τὰ ζῷα, διαλογισμό.ν

Κατὰ τὴν τρίτην θεωρίαν τὸ ἔνστικτον συγχέεται μὲ τὴν συνήθειαν. Τῆς γνώμης ταύτης ὑποστηρικταὶ εἶναι ὁ Λῶκκε καὶ ἰδίως ὁ Κοντιγιάκ, ὅστις γράφει ὅτι «τὸ ἔνστικτον εἶναι συνήθεια ἐστερημένη σκέψεως. Ἡ σκέψις βοηθεῖ τὴν ἀπόκτησιν συνηθειῶν, ἀλλ' ὅσῳ αὗται ἐνισχύονται τόσῳ ἐκείνη ὑποχωρεῖ καὶ ἐξαφανίζεται ἐντελῶς». Εἰς τὴν γνώμην ταύτην ἀντετάχθη ἡ ἀντίρρησις, ὅτι τὰ ἔντομα ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς γεννήσεώς των, χωρὶς νὰ ἔχουν γνωρίσει γονεῖς καὶ μιμηθῇ τινα καὶ χωρὶς οὐδεμίαν ἰδίαν πεῖραν, ἐκτελοῦν τελείως τὰς πράξεις αὐτῶν. Ὡς ἐκ τούτου παρεδέχθησαν, συμφώνως τῷ Πασκάλ, ὅτι τὰ ἔνστικτα δὲν εἶναι συνήθειαι τῶν ἀτόμων, ἀλλὰ τοῦ εἴδους καὶ ὅτι πρὸς μόρφωσιν αὐτῶν βραδεῖαν ἐχρειάσθησαν ἄπειροι γενεαί. Οὕτω καὶ ἡ θεωρία αὕτη καταλήγει ἀποδίδουσα τὸ ἔνστικτον εἰς τὴν νόησιν, ἀφοῦ αὕτη εἶναι ἡ δημιουργὸς τῆς συνηθείας.

Ἡ κρατοῦσα βιολογικὴ περὶ τῆς φύσεως τοῦ ἐνστίκτου θεωρία διακρίνει τοῦτο καὶ τῆς νοήσεως καὶ τῆς συνηθείας. Ταύτης ἀντιπρόσωποι ὑπῆρξαν οἱ Κυβιέρος καὶ Φλουράνς. Κατὰ τὸν Κυβιέρον ἡ ἀντιπαραβολὴ τῆς νοήσεως καὶ τοῦ ἐνστίκτου δίδει τοὺς διακεκριμένους χαρακτῆρας τόσον τῆς πρώτης ὅσον καὶ τοῦ δευτέρου. Ἐν τῇ νοήσει τὸ πᾶν εἶναι αἱρετόν, συμπτωματικόν, μεταβλητὸν καὶ καθολικόν, ἐνῷ ἐν τῷ ἐνστίκτῳ τὸ πᾶν εἶναι τυφλόν, ἀναγκαῖον, ἀμετάβλητον, ἴδιον. Οὕτως ὁ κάστωρ κατασκευάζει τὴν φωλεάν του ἐξ ἐνστίκτου, παρακινούμενος πρὸς τοῦτο ὑπὸ ἀκαταμαχήτου τινὸς δυνάμεως, ἥτις ἐνεργεῖ πάντοτε κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, ἀδιάφορον ἐὰν εἶναι ἀναγκαία ἢ μὴ ἡ ἀπόκτησις φωλεᾶς. Μὲ τὰ ἀνωτέρω λεχθέντα δὲν ἕπεται ὅτι τὸ φαινόμενον τοῦτο ἀμοιρεῖ νοήσεως· τοὐναντίον αὕτη εὕρηται πλήρως ἐνηρμονισμένη μὲ τὰς διαφόρους ἱκανότητας τοῦ ζῴου, αἵτινες ποικίλλουσι κατὰ τὰ διάφορα εἴδη, ἀλλ' ἡ νόησις αὕτη προστίθεται εἰς τὸ ἔνστικτον χωρὶς νὰ συγχέεται πρὸς αὐτό. Ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι τὸ ἔνστικτον καὶ μόνον καθοδηγεῖ τὸν κάστορα εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν κατασκευὴν τῆς φωλεᾶς του, ἡ πρᾶξις ὅμως τοῦ κυνὸς καθ' ἣν μετὰ τὸ φαγητόν του ἀποκρύπτει τὰ ὑπολείμματα τούτου ἐν τῇ γῇ, ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν νόησιν, ἥτις ὑπὸ διαφόρους μορφὰς παρουσιάζεται εἰς τὸν κύνα, τὸν πίθηκον, τὸν ἐλέφαντα καὶ ἄλλα ζῷα. Σχετικῶς ὁ Φλουρὰνς λέγει, ὅτι ἔνστικτον καὶ νόησις ἐν τοῖς ζῴοις ὑπάρχουσι κατ' ἀντίστροφον λόγον, δηλαδὴ τὰ ζῷα ἅτινα ἔχουσι λίαν ἀνεπτυγμένον ἔνστικτον ἔχουσι μικροτέραν νόησιν, ὅπως π. χ. αἱ μέλισσαι, αἱ ἀράχναι ἢ οἱ κάστορες, καὶ ἀντιθέτως τὰ ζῷα τὰ ἔχοντα ἧσσον ἀνεπτυγμένον τὸ ἔνστικτον ἔχουσι τελείως ἀνεπτυγμένην τὴν νόησιν καὶ τοῦ κανόνος τούτου δὲν ἐξαιρεῖται οὔτε ὁ ἄνθρωπος. Παραλληλίζων τὴν συνήθειαν μὲ τὸ ἔνστικτον ὁ Κυβιέρος παρατηρεῖ, ὅτι εἰς τὰς ἐκ συνηθείας πράξεις, καθὼς καὶ εἰς τὰς ἐξ ἐνστίκτου, ὑπάρχει τοσαύτη ἐξάρτησις μεταξὺ τῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν ὀργάνων τοῦ ζῴου, ὥστε ἡ πρᾶξις εἶναι ἄμεσον ἐπακολούθημα τῆς ἀνάγκης, προτοῦ ἐπενεργήσῃ ἡ νόησις διὰ νὰ διευθύνῃ καὶ συνδυάσῃ τὰς κινήσεις. Ἐὰν ὅμως εἰς τὰς ἐκ συνηθείας πράξεις ἡ νόησις προηγήθη ποτὲ καὶ ὑπεχώρησεν, αἱ ἐνστιγματικαὶ εἶναι πρωτογενεῖς καὶ φυσικαί.

Προκειμένου περὶ τοῦ ἀνθρώπου ἐξεταστέον ἐὰν τὰ ἔνστικτα ἀναφέρονται μόνον εἰς τὰς πράξεις, αἵτινες σκοποῦσι τὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς καὶ τὴν διαιώνισιν τοῦ εἴδους, ἢ ἐὰν ὁ ἄνθρωπος ἔχῃ καὶ ἔνστικτα ἠθικῆς τάξεως. Ὑπάρχουσι φιλόσοφοί τινες, οἵτινες διατείνονται ὅτι τὸ ἔνστικτον σχετίζεται μόνον μὲ τὴν ὀργανικὴν ζωὴν καὶ ἀναγνωρίζουσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον περιωρισμένον ἀριθμὸν ἐνστίκτων, ὅπως τὸ ἔνστικτον τοῦ θηλασμοῦ, τῆς καταπόσεως καὶ τῆς αὐτοσυντηρήσεως, τὰ ὁποῖα ὅσῳ ἐλάχιστα καὶ ἂν εἶναι πάντως δὲν ἔχουσι ἐπακριβῶς καθορισθῇ. Οἱ Th. Reid καὶ A. Garnier περιέλαβον ἐν τοῖς ἐνστίκτοις καὶ τὴν ἠθικότητα καὶ τὴν νόησιν. Οὕτως ὁ Reid ἀναγνωρίζει ἔνστικτον ἐν τῇ πίστει καὶ ὁ Garnier ἀποδίδει εἰς ἴδιον ἔνστικτον τὴν ἀρχὴν πασῶν τῶν ἠθικῶν πράξεων, ἃς ὁ ἄνθρωπος ἐκτελεῖ κατόπιν ἐσκεμμένως. Συμφώνως μὲ τὸν ἀνωτέρω τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ κέκτηται πλεῖστα ὅσα ἔνστικτα. Πανταχοῦ ὅπου δὲν παρεμβαίνει ἡ σκέψις ἢ τοὐλάχιστον δὲν ἐπενεργεῖ ἐπὶ πράξεώς τινος ἐκ συνηθείας κτηθείσης, ἡ πρᾶξις πάντως ἔχει ὡς αἰτίαν τὸ ἔνστικτον, καὶ ἐφ' ὅσον πᾶσα πρᾶξις εἶναι αὐτόματος πρὶν ἐσκεμμένως ἐκτελεσθῇ, ἕπεται ὅτι ὑπάρχει εἶδος ἐνστίκτου εἰς τὴν ἀρχὴν πασῶν τῶν διαφόρων ἐκδηλώσεων τῆς ἐνεργείας τῆς ψυχῆς.

Ἀνάλυσις τῶν διαφόρων ἐνστίκτων. Ἐκ τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων μορφῶν τοῦ ἐνστίκτου κυριώτεραι καὶ συχνότερον ἀπαντῶσαι εἰς τὰ ὀργανικὰ ὄντα εἶναι αἱ ἀκόλουθοι: α') ἔνστικτον τῆς προσποιήσεως τοῦ θανάτου· β') ἔνστικτον τῆς ἐπανόδου ἐν τῇ φωλεᾷ· γ') ἔνστικτον τῆς ἐξευρέσεως τῆς τροφῆς· δ') μιμητισμὸς καὶ ε') ἔνστικτον τῆς κοινωνικῆς διαβιώσεως.

α) Ἔνστικτον τῆς προσποιήσεως τοῦ θανάτου. Πλεῖστα μαλακόστρακα καὶ ἔντομα ἔχουσι τὴν εὐκολίαν νὰ προσποιῶνται ὅτι εἶναι νεκρά, ὁπόταν δύναμίς τις τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβάλλοντος παρουσιάζεται αἰφνιδίως πρὸ αὐτῶν. Τὸ περίεργον τοῦτο φαινόμενον, πλεῖστοι φυσιοδῖφαι καὶ φιλόσοφοι διαφόρως ἐξήγησαν. Πάντως δὲν εἶναι τοῦτο προσποίησις, διότι δὲν συμβαίνει διότι τὸ ζῷον συναισθάνεται τὸν ἐπερχόμενον κίνδυνον, ἀλλὰ μᾶλλον προέρχεται ἐκ τῆς διαφορικῆς αἰσθητικῆς δυνάμεως, ἥτις ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τοὺς μονοκυττάρους ὀργανισμοὺς καὶ εἴς τινας ζωνοσκώληκας. Διὰ τὴν πληρεστέραν κατανόησιν τῶν διαφορικῶν αἰσθητικῶν δυνάμεων τῶν κατωτάτων ζωϊκῶν ὀργανισμῶν δέον νὰ καθορισθῶσιν οἱ χαρακτῆρες τῶν δυνάμεων τούτων.

Τὰ κατώτατα τῶν μονοκυττάρων ζῴων, ἤτοι αἱ *ἀμοιβάδες* καὶ ἕτερα ἀναλόγου πρὸς αὐτὰς ὀργανικῆς συνθέσεως, ἀποτελοῦνται ἐκ ζώσης μάζης, ἥτις εἶναι ἐπιδεκτικὴ νὰ ἐξαπολύῃ πρὸς διαφόρους διευθύνσεις εἶδος ποδίσκων ἢ ψευδοποδίων καὶ νὰ συστέλλῃ ταῦτα ἀκολούθως. Συχνότατα οἱ ὀργανισμοὶ οὗτοι ὑπὸ τὸ μικροσκόπιον τιθέμενοι παρουσιάζουσιν ἀπότομον συστολὴν τῶν ψευδοποδίων των, ἐνῷ τὸ σῶμά των λαμβάνει σφαιρικὸν σχῆμα ἐπὶ τῆς ἀντικειμενικῆς πλακός. Τὸ φαινόμενον τοῦτο φαίνεται ὅτι προέρχεται ἐκ τῆς ἀποτόμου ἀλλοιώσεως, ἣν ὑφίσταται τὸ ζῷον ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβάλλοντος. Παρουσιάζει δὲ τὸ ἐν λόγῳ φαινόμενον πλείστας διαβαθμίσεις. Ἐνίοτε ἡ *συστολὴ* τῶν ψευδοποδίων ἀμυδρῶς ἐκδηλοῦται, καὶ εὐθὺς ὡς προκληθῇ ξηρὸς κτύπος ἐπὶ τῆς ἀντικειμενικῆς πλακὸς παρατηρεῖται ὅτι τὸ κεντρόφυγον πρωτόπλασμα τοῦ ψευδοποδίου ὅπερ ἐπιμηκύνεται σταματᾷ ἀποτόμως.

Ἡ *πελόμυξα,* μικρὸν ριζόποδον, ὅπερ ζῇ ἐντὸς τῆς ἰλύος τῶν τελμάτων, ἐάν, καθ' ἣν στιγμὴν ἕρπει, ἐνοχληθῇ ὑπό τινος μηχανικῆς ἢ χημικῆς ἐξωτερικῆς αἰτίας, μετακινήσεως, πιέσεως, ἐπιδράσεως ὀξέος, θερμότητος, κτλ., ἀμέσως συστέλλεται καὶ λαμβάνει σφαιρικὸν σχῆμα. Τὸ αὐτὸ φαινόμενον παρατηρεῖται καὶ ὅταν ἡ πελόμυξα ἐκτεθῇ εἰς τὸ φῶς.

Εἴς τινα εἴδη *ἡλιοζῴων,* ὅταν ἓν ζῳάριον ἐνοχληθῇ, ἀμέσως συσπᾷ τὰ ψευδοπόδιά του καὶ περικαλύπτει δι' αὐτῶν τὸ σῶμά του, τὸ αὐτὸ δὲ πράττουσι καὶ τὰ τυχὸν πλησίον του εὑρισκόμενα ὁμοειδῆ ζῷα.

Πλεῖστα ζῷα ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαλακοστράκων,* ὅταν εὑρεθῶσι πρὸ κινδύνου, συσπῶσι τὰς προσακτρίδας των, συσπειροῦνται καὶ δίδουσιν εἰς τὸ σῶμά των συμπαγὲς σχῆμα, ὥστε γίνεται δυσκολώτερον νὰ προσβληθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ.

Πολλὰ *κολεόπτερα ἔντομα* ἅμα ἐνοχληθῶσιν ἀναδιπλοῦσι τοὺς πόδας ὑπὸ τὸ σῶμά των.

Γενικῶς τὰ ἔντομα ἅτινα προσποιοῦνται τὸν θάνατον φέρονται ὡς νὰ μὴ αἰσθάνωνται οὐδὲν πλέον. Κατὰ τὸν Holmes τὸ φαινόμενον τοῦτο εἶναι παραπλήσιον πρὸς τὴν καταληψίαν τοῦ ἀνθρώπου· ἡ αἴσθησις φαίνεται τελείως ἐκλείπουσα, διότι δύναταί τις νὰ ἀποκόψῃ ἀλληλοδιαδόχως τοὺς πόδας, νὰ ἀκρωτηριάσῃ τὴν κοιλίαν καὶ τὸν θώρακα χωρὶς νὰ παρατηρηθῇ ἡ ἐλαχίστη ἀντενέργεια.

β) Ἐπιστροφὴ εἰς τὴν φωλεάν. Ἐκ τῶν θαυμασιωτέρων ἐνστίκτων εἶναι τὸ ἔνστικτον τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὴν φωλεάν. Ἐν τῇ παλαιοτέρᾳ ψυχολογίᾳ τῶν ζῴων τὸ φαινόμενον τοῦτο προεκάλει τὸν θαυμασμὸν ἁπλῶς, ἐν δὲ τῇ νεωτέρᾳ ἐνδιαφέρον ἀντικείμενον ἐρεύνης. Οἱ μὲν προσπαθοῦσι νὰ ὑπαγάγωσι τὸ φαινόμενον τοῦτο εἰς τοὺς διαφόρους τροπισμούς, οἱ δὲ προσπαθοῦσι νὰ ἀποδείξωσι τὸν σπουδαιότατον ρόλον ὃν διαδραματίζει τὸ σύνολον τῶν αἰσθήσεων. Κατὰ τὰς τελευταίας παρατηρήσεις ἐπιστοποιήθη ὅτι τὸ ἔνστικτον τῆς ἐπιστροφῆς ἐν τῇ φωλεᾷ εἶναι ἀποτέλεσμα πολλαπλῶν ἐνεργειῶν, εἰς ἃς ἀναφαίνονται διάφοροι τροπισμοί, ἐνδείξεις διαφορικῶν συναισθημάτων, φαινόμενα κοινωνικῆς διαβιώσεως κλ.

Μεταξὺ τῶν *μαλακίων,* αἱ *κτένες* π. χ. τῶν βραχωδῶν παραλιακῶν ἐκτάσεων μεταβαίνουσαι εἰς τὰς φωλεάς των ἀκολουθοῦσιν ὡρισμένην ὁδὸν καὶ μόνον ὅταν εὕρωσιν ἀντίστασίν τινα ἀναγκάζονται νὰ περεκκλίνωσι τῆς συνήθους πορείας των.

Digitized by Google

Εἰς τὰ ἔντομα ἰδίως, τὸ ἔνστικτον τῆς ἐπιστροφῆς ἐν τῇ φωλεᾷ των παρουσιάζει ἴδιον ὅλως ἐνδιαφέρον, ἐξαιρετικώτερον δὲ εἰς τοὺς *μύρμηκας* καὶ τὰς *μελίσσας*.

Ὁ Bethe πάσας τὰς πράξεις τῶν μυρμήκων ἀπέδιδεν εἰς τοὺς τροπισμούς. Κατὰ τὰς περὶ ὀσφραντικῶν ἰχνῶν θεωρίας του ὁ Bethe, λέγει ὅτι οἱ μύρμηκες δὲν ἀκολουθοῦσι πάντοτε τὴν αὐτὴν ὁδὸν διὰ τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὴν φωλεάν των. Οὕτω τὸ εἶδος *μύρμηξ ὁ αἱματόχρους* (Formica sanguinea) ἀλλάσσει συχνὰ διεύθυνσιν, ἐνῷ ὁ *μύρμηξ ὁ πυρρὸς* (Formica rufa) ἀκολουθεῖ σχεδὸν πάντοτε τὴν αὐτὴν ὁδόν.

Κατὰ τὸν Bethe, οἱ μύρμηκες ἀφίνουσιν ὄπισθέν των ἴχνη πτητικῆς τινος οὐσίας, ἥτις εἶναι διάφορος κατὰ τὴν ἐκ τῆς φωλεᾶς ἀναχώρησιν καὶ διάφορος κατὰ τὴν ἐπιστροφήν. Τὰ ἴχνη ταῦτα γίνονται αἰσθητὰ ὑπὸ τῶν κεραιῶν τῆς κεφαλῆς τῶν μυρμήκων καὶ καθοδηγοῦσιν αὐτοὺς ὥσπερ πυξίς. Οἱ Wasmann καὶ Forel ἐπέκριναν τὴν περὶ ὀσφραντικῶν ἰχνῶν θεωρίαν τοῦ Bethe.

Κατὰ τὸν Turner, οἱ μύρμηκες, κατὰ τὰς πρώτας αὐτῶν διαδρομάς, δὲν ἀνευρίσκουσι τὴν φωλεάν των παρὰ τυχαίως, καὶ πολλάκις περιφέρονται ἐπὶ ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα ἄνευ ἀποτελέσματος, μόνον δὲ ἐκ τυχαίων τινῶν γεγονότων ἢ διαφόρων ἐντυπώσεων κατορθώνουν νὰ προσανατολίζωνται, ὡς ἐκ τῶν ἀνωμαλιῶν τοῦ περὶ τὴν φωλεὰν ἐδάφους, τῶν ὁρίων τοῦ φωτὸς ἢ τοῦ σκότους κ. ἄ. Εἰς τοῦτο δὲ ὑποβοηθεῖ τοὺς μύρμηκας ἡ λίαν ἀνεπτυγμένη μνήμη των. Τὸ πόρισμα τοῦτο ἐξήγαγεν ὁ Turner ἐκ πολυαρίθμων παρατηρήσεων. Κατὰ τὸν ἴδιον φυσιοδίφην, αἱ διάφοροι αἰσθήσεις τῶν μυρμήκων, ὅπως ἡ ὄσφρησις, ἡ ἁφή, ἡ ὅρασις κτλ., συνενοῦνται μὲν διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς πράξεως, ἀλλὰ δὲν ἔχουσι πᾶσαι τὴν αὐτὴν φυσικὴν ἀξίαν. Αἱ μὲν εἶναι ἁπλαῖ, αἱ δὲ πολύπλοκοι· αἱ μὲν πρωτογενεῖς, αἱ δὲ τελείως ἐξειλιγμέναι, ἀλλὰ πᾶσαι συντελοῦσιν εἰς τὸ ἔνστικτον τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὴν φωλεάν.

Κατὰ τὸν Cornetz διὰ τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὴν φωλεάν των οἱ μύρμηκες διαθέτουσι δύο εἰδῶν μνημονικὰς δυνάμεις, τὴν μνήμην τῶν ἐκτελεσθεισῶν κινήσεων καὶ τὴν μνήμην τῆς συντελεσθείσης ἐργασίας.

Προκειμένου περὶ τῶν μελισσῶν καὶ τῶν ὑμενοπτέρων ἐντόμων πλεῖστοι ὅσοι φυσιοδῖφαι, ὅπως οἱ Fabre, Peckham, Marchal, Bouvier, Bethe καὶ ἄλλοι, ἔκαμον ἀξιολόγους παρατηρήσεις ἀναφορικῶς μὲ τὴν θαυμαστὴν εὐκολίαν, μεθ' ἧς ἐπανευρίσκουσι τὰς φωλεάς των. Ὁ Fabre σχετικῶς γράφει: «Εἰς τὰ ἔντομα ταῦτα ὑπάρχει τι ἔτι λεπτότερον τῆς ἁπλῆς ἐνθυμίσεως, εἶδός τι ἐμφύτου γνώσεως τῶν τόπων, εἶδός τι ἀπεριορίστου δυνάμεως, τὴν ὁποίαν δὲν δύναμαι ἐπακριβῶς νὰ κατονομάσω, διότι τὸ ἄγνωστον δὲν ἔχει ὄνομα». Ὁ Fabre ἔκαμε διάφορα πειράματα ἐπὶ τριῶν γενῶν τῆς οἰκογενείας μελισσῶν, τῶν *κερκερίδων*, τῶν *βεμβύκων* καὶ τῶν *χαλικοδόμων*. Κερκερίδάς τινας ᾐχμαλώτισεν ἐν τῇ φωλεᾷ των, τοποθετήσας δ' αὐτὰς ἐντὸς χαρτίνου χωνίου ἐνέκλεισε τοῦτο εἰς ξύλινον κιβώτιον, ἀφοῦ πρῶτον διὰ χημικῆς οὐσίας ἐσημείωσεν εἰς τὸ ὀπίσθιον ἄκρον τοῦ σώματος τῶν ἐντόμων λευκὴν κηλῖδα. Τὴν ἐπομένην ἀπηλευθέρωσε ταύτας καὶ παρετήρησεν ὅτι 70 ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ἐπανεῦρον τὴν φωλεάν των, ἥτις ἀπεῖχε περὶ τὰ 3 χιλιόμετρα. Τὸ πείραμα ἐπανελήφθη καὶ εἰς τὸ γένος χαλικοδόμος καὶ παρετηρήθη ὅτι ἐκ τῶν ἀφεθεισῶν ἐλευθέρων ἀπὸ ἀποστάσεως 2,5 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς φωλεᾶς των ἐπανῆλθον τὰ 45%, ἀπὸ ἀποστάσεως 3 χιλιομέτρων ἐπανῆλθον τὰ 35%, καὶ ἀπὸ ἀποστάσεως 4 χιλιομέτρων τὰ 28%.

Ὁ Bethe εἰς τὸ Στρασβοῦργον συνέλαβε 10 μελίσσας ἔκ τινος κυψέλης εὑρισκομένης εἰς τὰ περίχωρα καὶ τὰς ἠλευθέρωσεν ἐντὸς τῆς πόλεως, ἥτις ἀπεῖχε περὶ τὰ 650 μέτρα ἀπὸ τῆς κυψέλης· συγχρόνως ἔλαβε καὶ 10 μελίσσας ἐκ τῆς πόλεως καὶ τὰς ἠλευθέρωσεν εἰς ἀπόστασιν 650 μέτρων ἐκτὸς τῆς πόλεως· αἱ μέλισσαι τῶν περιχώρων, αἵτινες ἠλευθερώθησαν ἐν τῇ πόλει, ἔφθασαν εἰς τὴν κυψέλην των βραδύτερον τῶν μελισσῶν τῆς πόλεως, αἵτινες ἠλευθερώθησαν ἐκτὸς αὐτῆς. Ὁ Forel καὶ ὁ Buttel-Reepen διατείνονται ὅτι εἰς τὰς μελίσσας τῆς πόλεως ἦσαν γνωστὰ ὡρισμένα ἐργοστάσια κατασκευῆς σακχαρωδῶν προϊόντων, ἅτινα συχνὰ ἐπεσκέπτοντο αὗται καὶ διὰ τοῦτο ἐπέσπευσαν τὴν ἐπάνοδόν των. Εἰς πάντα τ' ἀνωτέρω παραδείγματα φαίνεται ὅτι τὸ ἔνστικτον παίζει τὸν κυριώτερον ῥόλον.

γ') Ἐξεύρεσις τῆς τροφῆς. Ὡς πρὸς τὴν ἐξεύρεσιν τῆς τροφῆς πλεῖστοι ἐπιστήμονες ἐξήνεγκον τὰς πλέον παραδόξους θεωρίας, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τοὺς κατωτέρους ζωϊκοὺς ὀργανισμούς. Ἐκ τούτων μέγας ἀριθμὸς ζῇ ἐν περιβάλλοντι ἔχοντι περίσσειαν θρεπτικῶν οὐσιῶν, ἃς ἀπορροφῶσι δι' ὀσμωτικῶν κινήσεων ἢ διὰ καταπόσεως· ἕτερα ζῳάρια, ἐκεῖνα ἀκριβῶς τῶν ὁποίων τὸ βάδισμα ἀπορρέει ἐκ διαφόρων τροπισμῶν, συναντῶσι τυχαίως καθ' ὁδὸν τὰς ἀναγκαιούσας εἰς αὐτὰ τροφάς. Ἰδίως εἰς τὰς κάμπας διαφόρων ἐντόμων παρατηρεῖται τὸ φαινόμενον τοῦτο. Εἰς τὰ ἐνήλικα ὑμενόπτερα τὸ ἔνστικτον τῆς ἐξευρέσεως τῆς τροφῆς εἶναι ἰσάξιον τοῦ ἐνστίκτου τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὴν φωλεάν.

Εἰς τὰς παρατηρήσεις, ἃς ἔκαμεν ὁ G. Bonnier, ἐπὶ τῆς διανομῆς τῆς ἐργασίας τῶν μελισσῶν ἐν τῇ κυψέλῃ, διεπίστωσεν, ὅτι, ἀναλόγως τῶν περιστάσεων, μέλισσά τις δύναται νὰ εἶναι ἐρευνητὴς ἢ λαφυραγωγός. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει μετακινεῖται τῇδε κἀκεῖσε καὶ ἐπικάθηται ἐπὶ διαφόρων ἀντικειμένων καὶ ὅταν ἀνακαλύψῃ μέρος ὅπου ὑπάρχουν οὐσίαι πρὸς συγκομιδήν, τότε πηγαινοέρχεται μεταξὺ τῆς κυψέλης καὶ τοῦ μέρους τούτου. Ἅμα κορεσθῇ τροφῆς ἡ μέλισσα, τότε εἰδοποιεῖ καὶ τὰς ἑτέρας μελίσσας νὰ ἐπωφεληθῶσι τῆς εὐκαιρίας.

δ') Μιμητισμός. Δύο εἶναι τὰ κύρια αἴτια τοῦ μιμητισμοῦ: ὁ φόβος τὸν ὁποῖον αἰσθάνεται τὸ ζῷον ἐπὶ τῇ προσεγγίσει κινδύνου καὶ ὁ φόβος τὸν ὁποῖον προσπαθεῖ νὰ προκαλέσῃ εἰς ἕτερον ζῷον διὰ ποικίλας αἰτίας.

Ἐπὶ παρουσίᾳ ἐχθροῦ πλεῖστα ζῷα τρέπονται εἰς φυγὴν καὶ ἕτερα προσλαμβάνουσιν ἀπειλητικὴν στάσιν. Τὸ τελευταῖον τοῦτο κατορθοῦται κυρίως διὰ τῆς πραγματικῆς ἢ φαινομενικῆς διογκώσεως τοῦ σώματος, τῆς ἐκτάσεως τῶν κεραιῶν καὶ τῶν προσακτρίδων των, ἐνίοτε δὲ καὶ διὰ τῆς προσκτήσεως λαμπροτέρου χρωματισμοῦ. Εἶδός τι ἀράχνης τῆς Ρωσίας, ἡ *ταρεντέλλα*, ὅταν ἐπιθυμῇ νὰ ἀπειλήσῃ, ὑψοῦται εἰς τὸν ἀέρα τείνουσα τοὺς πόδας της καὶ ἐπιδεικνύουσα τὴν κοιλίαν της, ἥτις λαμβάνει ζωηροὺς χρωματισμούς. *Σκορπίοι* τινὲς ἀνεγείρουσιν ἀποτόμως τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ σώματός των, αἱ *ψυχαὶ* τείνουσι τὰς ποικιλοχρώμους πτέρυγάς των, ἐκ τῶν ἰχθύων αἱ *τρίγλαι* καὶ οἱ *δακτυλόπτεροι οἱ ἱπτάμενοι* ἀναπτύσσουσι τὰ στηθιαῖα αὐτῶν πτερύγια, ὧν τὰ ζωηρὰ χρώματα προξενοῦσιν ἰδίαν αἴσθησιν εἰς ἑτέρους ἰχθῦς κτλ.

Κατὰ τοὺς περισσοτέρους βιολόγους τὸ φαινόμενον τοῦ μιμητισμοῦ δι' ὑποκριτικῆς ἐπενδύσεως ἀποδίδεται εἰς ὡρισμένον εἶδος τροπισμοῦ, ὅστις δὲν ἀμοιρεῖ ἐνστίκτου. Ἡ ὑποκριτικὴ ἐπένδυσις ἀπαντᾷ συνήθως εἰς πλεῖστα εἴδη μαλακοστράκων ἅτινα περιβάλλουσι τὸ σῶμά των διὰ διαφόρων ἀντικειμένων. Πλεῖστα εἴδη *καρίδων* τῶν ἀμμωδῶν βυθῶν, ὧν τὸ ὄστρακον εἶναι ζωηρῶς ἐρυθροῦ χρώματος, κατασκευάζουσι δι' ἄμμου καὶ ὑγροῦ τινος, ὅπερ ἐκκρίνουσιν ἐκ τοῦ στόματός των, κονίαμά τι, τὸ ὁποῖον ἐπιθέτουσι τῇ βοηθείᾳ τῶν ὀπισθίων ποδῶν των ἐπὶ τοῦ ὀστράκου των, ὅπως καταστήσωσιν ὀλιγώτερον ἐμφανῆ τὴν παρουσίαν των καὶ ἀποφύγωσι τὸν ἐχθρόν. Ὁ *βερνάρδος ὁ ἐρημίτης* τοποθετεῖ τὴν κοιλίαν του καὶ τὰ γυμνὰ μέρη τοῦ σώματός του ἐντὸς ἐγκαταλελειμμένων ὀστράκων, κλπ.

ε') Ἔνστικτον κοινῆς διαβιώσεως. Τοῦτο παρατηρεῖται πλὴν τῶν κατωτάτων ζωϊκῶν ὀργανισμῶν καὶ εἰς τοὺς μύρμηκας, τὰς μελίσσας καὶ ἄλλα τινὰ ζῷα. Καὶ ἐν πρώτοις ἐκ τῶν κατωτάτων μονοκυττάρων ὀργανισμῶν τὰ *ἐγχυματικά*, ὅταν τοποθετηθῶσιν εἰς μέρος ὅπου ἡ θερμοκρασία κυμαίνεται μεταξὺ 40°—45°, συσσωρεύονται αἰφνιδίως κάτωθεν ὑαλίνης πλακός, ἐφ' ἧς ὑπάρχει σταγὼν ψυχροῦ ὕδατος. Ἡ συσσώρευσις αὕτη τῶν ἐγχυματικῶν δὲν προϋποθέτει συνεννόησιν τρόπον τινὰ τῶν ζῳαρίων μεταξύ των, ἀλλ' ἁπλῶς τοῦτο εἶναι ἀποτέλεσμα καθαρῶς ἐξωτερικῆς ἐπενεργείας, ἂν καί τινες βιολόγοι διαβλέπουσιν εἰς τὸ φαινόμενον τοῦτο ὕπαρξιν ἐνστίκτου, ὅπερ συσσωρεύει τὰ ζῳάρια, ὅπως ἀμυνθῶσι λυσιτελέστερον κατὰ τοῦ νέου περιβάλλοντος.

Εἰς τὰ ἀνώτερα ζῷα, ὅπως π. χ. εἰς τοὺς *μύρμηκας* καὶ τὰς *μελίσσας* κτλ., ἡ κοινὴ διαβίωσις ἀπησχόλησεν ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν τοὺς βιολόγους, οἵτινες διαφόρους ἐξηγήσεις ἔδωκαν εἰς τὸ φαινόμενον τοῦτο. Τινὲς ἀποδίδουσιν αὐτὸ εἰς ψυχικὰ αἴτια, ἕτεροι εἰς τροπισμόν, ὅστις δὲν ἀμοιρεῖ ἐνστίκτου κλπ. Οἱ Wasmann, Emery, Wheeler καὶ ἄλλοι, οἵτινες ἐμελέτησαν τὰς μυρμηκιάς, περιγράφουσι τὸν ἐν αὐταῖς βίον τῶν μυρμήκων. Μετὰ τὴν ὀχείαν ἡ θήλεια εἰσδύει ὑπὸ πέτραν, ὅπου ἐναποθέτει τὰ ᾠά της καὶ ἀφοῦ φάγῃ τὰ περισσότερα τούτων (9%) περιποιεῖται τὰ ὑπόλοιπα. Αἱ ἐργάτιδες τρέφουσι τὰ νεογνὰ ἐκ τῶν ᾠῶν, ἅτινα δὲν ἐξεκολάφθησαν. Οἱ νεογέννητοι μύρμηκες παραμένουσι μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεώς των ὑπὸ τὴν κοινὴν ταύτην φωλεάν. Ἐὰν τυχὸν ἡ θήλεια εἰσέλθῃ εἰς μυρμηκιὰν ξένου εἴδους, τότε οἱ κάτοικοι ταύτης ἐπιτίθενται καὶ φονεύουσιν αὐτήν.

Τὸ φαινόμενον τῆς κοινῆς διαβιώσεως ἀναφαίνεται ἐναργέστερον εἰς τὰς μελίσσας. Ἡ κοινὴ συμβίωσις τῶν ἐντόμων τούτων ἐν τῇ κυψέλῃ καὶ ἡ θαυμαστὴ λειτουργία ὁλοκλήρου τῆς κοινωνίας ταύτης παρέχουν τὴν ἐντύπωσιν ἄριστα διωργανωμένης κοινωνίας. Τὴν διαβίωσιν ταύτην τῶν μελισσῶν τινὲς ἀποδίδουσιν εἰς τὴν συνήθειαν, τινὲς εἰς ἰδίας ψυχολογικὰς συνθήκας τῶν ἐντόμων τούτων καὶ ἄλλοι εἰς μυστηριώδη αἴτια, ὧν ἡ ἀνάλυσις δὲν ἐπετεύχθη μέχρι σήμερον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Buffon*, Discours sur la nature des animaux.—*Réaumur*, Mémoires pour servir à l'histoire des insectes.—*Leroy*, Lettres philosophiques sur l'intelligence et la perfectibilité des animaux (Paris 1802).—*Condillac*, Traité des animaux.—*Reid*, IIIe Essai sur les facultés actives de l'homme.—*Virey*, Histoire des moeurs et de l'instinct des animaux (Paris 1822). — *Garnier*, Traité des facultés de l'âme (Paris 1865).—*Cuvier*, Histoire naturelle des mammifères (Paris 1818—1837).—*Flourens*, De l'instinct et de l'intelligence des animaux (Paris 1845).— *Joly*, L'instinct, ses rapports avec la vie et l'intelligence Paris 1847).—*Romanes*, L'évolution mentale chez les animaux (Schleicher, 1884).—*Romanes*, L'intelligence des animaux (Alcan 1887).—*G. Lloyd Morgan*, Habit and instinct (London, 1895).—*H. Fabre*, Souvenirs entomologiques (Paris).—M. *Maeterlinck*, La vie des abeilles (Fasquelle, 1902).—*Ar. Sabatier*, Philosophie de l'effort (Alcan, 1903).—*Le Dantec*, Traité de biologie (Alcan, 1903).—*Waxweiler*, Sur la modification des instincts sociaux (Bruxelles, 1907).—*H. Pierron*, Les problèmes actuels de l'instinct.—*Dr. Bohn*, La naissance de l'intelligence (Flammarion, 1909).—*Dr Bohn*, La nouvelle psychologie animale Alcan, 1911).—*Hachet-Souplet*, La genèse de l'instinct (Flammarion, 1912).—*E. Bouvier*, La vie psychique des insectes (Flammarion, 1918). —*J. Larguierdes Bangels*, Introduction à la psychologie, l'instinct et l'émotion (Paris, 1921).—*D. Roustant*, Leçons de philosophie (Paris, 1925).

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

ἔνστικτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐξ ἐνστίκτου γινόμενος, αὐτόματος, ἀσυνείδητος, αὐθόρμητος, ἄνευ προηγηθέντος συλλογισμοῦ: «ἔνστικτος ἄμυνα». —Ἐπίρρ. ***ἐνστίκτως***.

ἐνστομίζω· θέτω τὸν χαλινὸν τοῦ ἵππου εἰς τὸ στόμα· || καθόλου θέτω, εἰσάγω εἰς τὸ στόμα.

ἐνστομίς, *—ίδος*· (ἡ)· *ἐνστόμισμα* (βλ. λ.).

ἐνστόμισις, *—εως* (ἡ)· ἐνέργεια τοῦ ἐνστομίζειν, ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ χαλινοῦ εἰς τὸ στόμα τοῦ ὑποζυγίου· || καθόλου, εἰσαγωγὴ εἰς τὸ στόμα.

ἐνστόμισμα (τό)· τὸ σιδηροῦν μέρος τοῦ χαλινοῦ τὸ τιθέμενον εἰς τὸ στόμα τοῦ ὑποζυγίου.

ἔνστρωσις (ἡ) (Einlagerung) *[Γεωλογ.]*. Στρῶμα πετρώματός τινος ἐκτεταμένον, μικροῦ ὅμως πάχους, τὸ ὁποῖον εἶναι παρεντεθειμένον μεταξὺ παχυτέρων στρωμάτων ἢ καὶ ὁμάδων ἄλλων πετρωμάτων. Οὕτω γίνεται κυρίως λόγος περὶ ἐνστρώσεων ἐκεῖ, ὅπου ἐντὸς ὁμογενοῦς ὑλικοῦ ἐμφανίζεται αἰφνιδίως ὑλικὸν ἄλλης συστάσεως, ὡς π. χ. ἂν ἐντὸς συστήματός τινος στρωμάτων σχιστολίθων, πολλῶν ἑκατοντάδων μέτρων πάχους, ἐμφανίζεται στρῶμα ἀσβεστολίθου πάχους 10 π. χ. μέτρων.

Ἂν ἡ ἔνστρωσις ἔχῃ μικρὰς διαστάσεις καὶ σχῆμα φακοῦ, ὀνομάζεται εἰδικώτερον *φακοειδὴς ἔνστρωσις*. Ἂν δ' ἔχῃ μεγαλυτέρας διαστάσεις καὶ τὰ πέρατα αὐτῆς εἶναι ἀκανόνιστα καὶ ἀόριστα, καλεῖται *ὑπενσωρευματώδης ἔνστρωσις* ἢ ἁπλῶς *ὑπενσώρευμα* (Stock).

Γ. Κ. Γ.

ἐνσυνείδητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐν συνειδήσει τελούμενος, συνειδητός.—Ἐπιρρ. ***ἐνσυνειδήτως***.

ἔνσφαιρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων σφαῖραν, ὁ μετὰ σφαίρας· ἀντίθ. *ἄσφαιρος*: «ἔνσφαιρα πυρά», «ἔνσφαιρον φυσίγγιον».

ἐνσφηνῶ (*—όω*), ἀόρ. *ἐνεσφήνωσα—ἐνεσφηνώθην*· εἰσάγω σφῆνα, σφηνώνω, εἰσωθῶ, στρυμώχνω· || παθ. *ἐνσφηνοῦμαι*· εἰσάγομαι ὡς σφήν, εἰσωθοῦμαι δυσαποσπάστως, σφηνώνομαι: «ἐνσφηνώθη μεταξὺ τῶν ξύλων καὶ δὲν ἀποσύρεται».

ἐνσφήνωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐνσφηνοῦν, εἰσαγωγὴ σφηνός, στερέωσις διὰ σφηνῶν· || βιαία εἰσαγωγή, παρεμβολὴ δυσαπάλλακτος.

—*[Μαιευτ.]* Καλεῖται *ἐνσφήνωσις* ἡ κατὰ τὸ τέρμα τῆς κυήσεως, ἢ καὶ κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ τοκετοῦ, εἴσοδος καὶ κατασκήνωσις ἐν τῇ πυελικῇ κοιλότητι τῆς προβαλλούσης μοίρας τοῦ ἐμβρύου. ἥτις κατὰ τὸ πλεῖστον εἶναι ἡ κεφαλὴ (βλ. λ. *ἐμπέδωσις*).

Ο. Ρ.

ἐνσφηνωτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐνσφήνωσιν.

ἐνσφραγίζω· ἐγκλείω ἐπιθέτων σφραγῖδα, σφραγίζω.

ἐνσφράγισις, *—εως*· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐνσφραγίζειν, ἔγκλεισις ἐντὸς περικαλύμματος μετ' ἐπιθέσεως σφραγῖδος.

ἐνσφράγιστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐγκεκλεισμένος διὰ σφραγῖδος: «ἐνσφράγιστος προσφορά», «ἔλαβον ἐνσφραγίστους διαταγάς».—Ἐπίρρ. ***ἐνσφραγίστως***.

Ἔνσχεντε (Enschede) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ὁλλανδίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Ὀβερύσσελ, ἀπέχουσα 37 χιλ. ΒΑ. τοῦ Τσοῦτφεν. Εἶναι ἕδρα τῶν ὑφαντουργικῶν βιομηχανιῶν τῆς περιφερείας καὶ σιδηροδρομικὸς κόμβος, ἔχουσα συγκοινωνίαν μὲ τὰς ἀνθρακοφόρους περιφερείας τῆς Βεστφαλίας. Κάτ. 41.602.

Δ. Δ.

ἐνσχοίνισις, *—εως* (ἡ). Ἡ περιπλοκὴ ποδὸς ἵππου ἢ ἡμιόνου, εἴτε περὶ τὸν δεσμὸν προσδέσεως τῶν κτηνῶν (σιδηρᾶν ἅλυσιν ἢ σχοινίον), εἴτε περὶ τὸ σχοινίον ὄρχου (ἐν τοῖς καταυλισμοῖς ἢ τοῖς ἄνευ φάτνης σταύλοις), ἐπιφέρουσα ἐνίοτε σοβαρὸν τραῦμα κατὰ τὴν προσπάθειαν τοῦ κτή-

Digitized by Google

νους ὅπως ἀπελευθερώση τὸν πόδα του, ἰδίως ἐὰν ἡ περιπλοκὴ γίνῃ περὶ τὸ μεσονύκτιον. Ν.Θ.Κ.

ἐνσωματίζω· *ἄλλος τύπος τοῦ ἐνσωματῶ* (βλ. λ.).

ἐνσωμάτισις,—*εως* (ἡ)· *ἀντὶ ἐνσωμάτωσις* (βλ.λ.).

ἐνσώματος (ὁ, ἡ), —*ον*· ὁ ἔχων σῶμα, ὁ ἐντὸς σώματος, ἔνσαρκος, *ἀντίθ. ἀσώματος*: «ἐνσώματος παρουσία τοῦ Σωτῆρος».

— **ἐνσώματον** ***πρᾶγμα*** *[Νομ.]*· βλ. λ. *πρᾶγμα*.

ἐνσωματῶ (—*όω*)· καθιστῶ τι ἐνσώματον, δίδω σῶμα· || ἐνσαρκῶ.

ἐνσωμάτωσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐνσωματοῦν, ἡ ἀπόκτησις σώματος· || ἐνσάρκωσις.

—*[Ἀποκρυφ.]* Καλεῖται *ἐνσωμάτωσις* ἡ κάθοδος τοῦ πνεύματος ἐντὸς τοῦ ὑλικοῦ κόσμου, πτῶσις ἀπὸ τοῦ ἀπολύτου εἰς τὸ σχετικόν, ἀπὸ τῆς αἰωνιότητος εἰς τὸν χρόνον, ἀπὸ τοῦ ἀπείρου εἰς τὸ πεπερασμένον, ἀπὸ τοῦ καθαρῶς πνευματικοῦ κόσμου εἰς τὸν ὑλικὸν διὰ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῆς ἀρχικῆς ἑνότητος. Κατὰ τοὺς ἀποκρυφιστὰς τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα συμβολίζει τὴν πτῶσιν ταύτην τοῦ πνεύματος εἰς τὴν ὕλην, τὴν ἐνσάρκωσιν τῶν πνευματικῶν μονάδων ἐν τῷ ὑλικῷ κόσμῳ. Ὁ ὅρος χρησιμοποιεῖται καὶ ἀντὶ τοῦ *ἐνσάρκωσις* (βλ. λ.). Η. Π. Γ.

ἔνσωμος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· *ἄλλως ἐνσώματος* (βλ. λ.).

ἐνσωρεύω, *ἀόρ. ἐνεσώρευσα—ἐνεσωρεύθην*· σωρεύω ἐντός, ἐπισωρεύω.

Ἐν Σὼφ ἢ ***Εἲν Σὼφ*** *[Καββαλ.]* Καββαλιστικὴ προσωνυμία τοῦ πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ *κόσμου τῆς ἀπορροῆς* Θεοῦ. Κατὰ τὸ «*Ζόχαρ*» εἶναι ἡ ἄνευ τέλους ἀρχή, δι' ὃ καὶ καλεῖται *Ἀτικὰ Καντισιὰ* ἢ *Ἀτὶκ Γιωμεὶν* (=ἀρχαῖος ἐν ἡμέραις). Ἵσταται ὑπεράνω τοῦ *πρωτοτύπου ἀνθρώπου* ἢ *μακροκόσμου (Ἀδὰμ Καδμὼν)* περιβαλλόμενος ὑπὸ τῆς *κορωνίδος* (*κέθερ*) αὐτοῦ, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐκπέμπει τὸ φῶς πρὸς τὰ *σκεύη* ἢ μέλη τοῦ Ἀδὰμ Καδμών. Πᾶσαι αἱ *σεφιρὼθ* (=σφαῖραι, λόγοι) ἐκπηγάζουν ἐκ τοῦ Ἐν Σώφ, ἡ δὲ ἀκτινοβολία γίνεται ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, διερχομένη δι' ὅλων τῶν βαθμίδων τῶν ὄντων καὶ εἰσδύουσα μέχρι τοῦ κατωτάτου μορίου τῶν ἀβύσσων. Ὁ Ἐν Σὼφ εἶναι ἡ ἀρχικὴ αὐτοτελὴς αἰτία, ἡ διατηροῦσα καὶ συντηροῦσα τά τε ἀνώτατα καὶ κατώτατα ὄντα, μὴ ἐπιδεχομένη οὐδεμίαν μορφὴν ἢ σχῆμα ἢ νοερὰν ἀναπαράστασιν. Οὐδὲν γνωρίζομεν πέραν τοῦ Ἐν Σώφ. Εἶναι τὸ αὐθύπαρκτον ἀγαθόν, ὅπερ διὰ λόγους αὐθικανοποιήσεως ἐδημιούργησε τὰ σύμπαντα. Ἐπειδὴ δὲ καθίσταται ἀδύνατον εἰς τὰ περιβεβλημένα τὴν φθαρτὴν ὕλην ὄντα νὰ συλλάβουν ἔστω καὶ νοερῶς τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, ὡς ἐκ τούτου οἱ καββαλισταὶ μετεχειρίσθησαν τὴν λέξιν *ὤρ* (=φῶς) πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς ἀπορροϊκῆς ἐνεργείας, ἥτις ἐκδηλοῦται πρὸς τὸν πρωτότυπον ἄνθρωπον, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνειλίχθησαν αἱ δέκα σεφιλαώθ, ἤτοι αἱ ἐνέργειαι τῶν τεσσάρων κόσμων.

Πρὸ τῆς δημιουργίας ὁ Ἐν Σὼφ ἦτο τὸ πλήρωμα τῶν πάντων, μηδενὸς ὑπάρχοντος ἐκτὸς αὐτοῦ, μεθ' ὃ περιώρισε τὸ *φῶς* του χάριν τῆς δημιουργίας τῶν ὄντων. Καίτοι εἶναι ἀπεριόριστος, διατηρεῖ ἐν τούτοις τὴν ἐν χώρῳ ἐξουσίαν καὶ ἰσχύν, δυνάμενος νὰ περιορίσῃ τὴν ἀτέρμονα δύναμίν του, ἵνα κατορθώσουν τὰ περιωρισμένα ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των ὄντα νὰ ὑποδεχθοῦν ταύτην. Οὐδεμία ξένη προσωνυμία ἁρμόζει εἰς τὸν Ἐν Σώφ, ἀφοῦ πάντα τὰ θεῖα κατηγορήματα ὑποδηλοῦν κάποιαν ἐνέργειαν, ὁ δὲ Ἐν Σὼφ εἶναι ἀρχαιότερος πάσης ἐνεργείας. Γ. ΕΛΙΓΙΑ

Ἐντ ἢ ***Ἐντὸν*** (Eudes ἢ Eudon). Γάλλος δοὺξ τῆς Ἀκυϊτανίας, ἀκμάσας κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ζ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Η' αἰῶνος. Περὶ τὸ 718 ἦρχε πάσης τῆς μεσημβρινῆς Γαλατίας ἀπὸ τοῦ Λείγηρος μέχρι τῶν Πυρηναίων. Τῷ 719, σύμμαχος ὢν τοῦ βασιλέως τῆς δυτικῆς Γαλατίας (Neustrie) Χιλπερίκου, ἔσπευσε πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ ἀπειλουμένου ὑπὸ τοῦ Καρόλου Μαρτέλου, βασιλέως τῆς ἀνατολικῆς Γαλατίας (Austrasie). Ἡττηθέντα τὸν Χιλπέρικον εἰς τὴν μάχην τῆς Σουασσὼν παρέλαβε μετὰ τῶν θησαυρῶν του εἰς τὴν ἰδίαν του χώραν. Τὸ ἑπόμενον ὅμως ἔτος παρέδωκε τόν τε βασιλέα καὶ τοὺς θησαυροὺς εἰς τοὺς ἐχθρούς του, ἵνα ἐπιτύχῃ παρ' αὐτῶν εἰκοσαετῆ εἰρήνην. Τῷ 721 οἱ Ἄραβες εἰσέβαλον εἰς τὴν χώραν του ὑπὸ τὸν Ἐς-Σαμὰχ καὶ ἐπολιόρκησαν τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ Τουλούζην, κατανικηθέντες ἐν τέλει. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ Ἄραβες ἠπείλουν τὰς πρὸς τὸν Ρῆνον κτήσεις του καὶ τὴν Βουργουνδίαν. ἠναγκάσθη νὰ συμμαχήσῃ μετὰ τοῦ Βερβέρου· ἀρχηγοῦ Μουνουζὰ καὶ δώσῃ εἰς αὐτὸν τὴν θυγατέρα του ὡς σύζυγον. Ἀλλ' ὁ Κάρολος Μάρτελος παρὰ τὴν ὑπάρχουσαν συνθήκην εἰρήνης εἰσβάλλει τῷ 731 εἰς Ἀκυϊτανίαν καὶ λεηλατεῖ αὐτήν. Ὁ Ἐντ ἀπέθανε μετὰ τριετίαν, καταλιπὼν διάδοχον αὐτοῦ τὸν υἱόν του Οὐνάλδον,

— **Ἐντ** (Eudes), ***Αἰμίλιος-Ντεζιρὲ-Φραγκῖσκος.*** Γάλλος ἐπαναστάτης, ἐπικαλούμενος ὁ «στρατηγὸς» (1843—1888). Ἀφοῦ μετῆλθεν ἐν Παρισίοις τὸν σπουδαστὴν τῆς φαρμακευτικῆς, τὸν στενογράφον, τὸν διορθωτὴν καὶ ὑπεύθυνον συντάκτην ἐφημερίδων, ἀφωσιώθη μετὰ πάθους εἰς τὴν πολιτικὴν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Μπλαγκί. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἀρχηγῶν ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ πυροσβεστικοῦ σταθμοῦ τῆς Βιλλὲτ τῇ 15ῃ Αὐγούστου 1870, διὸ συλληφθεὶς κατεδικάσθη εἰς θάνατον. Ἀπολυθεὶς τὴν 4 Σεπτεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους μετέσχε τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Κομμούνας, διορισθεὶς στρατηγὸς αὐτῆς καὶ ἐκλεγεὶς μέλος τῆς ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως. Κατὰ τὴν εἴσοδον τῶν στρατευμάτων τοῦ Θιέρσου εἰς Παρισίους ἐνέπρησε πολλὰ δημόσια κτίρια καὶ τὸ Παλαὶ-Ρουαγιάλ. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Κομμούνας κατέφυγεν εἰς Ἑλβετίαν, ὅπου ἤρξατο δημοσιεύων τὴν «Ἐκδίκησιν», τὴν ὁποίαν ὅμως ἔπαυσεν ἡ ὁμοσπονδιακὴ κυβέρνησις. Κατόπιν κατέφυγεν εἰς Γερμανίαν καὶ Βέλγιον, τέλος δ' ἐγκατεστάθη ἐν Λονδίνῳ. Μετὰ τὴν ἀμνηστείαν τοῦ 1880 ἐπανελθὼν εἰς Παρισίους ἀνέλαβε τὴν ἡγεσίαν τοῦ κόμματος τοῦ Μπλαγκὶ καὶ ἐξέδωκε τὸν «Ἐλεύθερον Ἄνθρωπον». Τῇ 5 Αὐγούστου 1888 ἐκφωνῶν βίαιον λόγον ἐν τῇ αἰθούσῃ Φαβιὲ ἀπέθανεν αἰφνιδίως ἐκ διαρρήξεως ἀνευρύσματος. Κ. Ι. Β.

—**Ἐντ** (Eudes), ***Ἰωάννης.*** Γάλλος κληρικός, ἀδελφὸς τοῦ ἱστορικοῦ Μεζεραὶ (1610—1680). Ὑπῆρξεν εἷς τῶν σπουδαιοτέρων μεταρρυθμιστῶν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, συγγραφεὺς πολλῶν θρησκευτικῶν ἔργων καὶ ἱδρυτὴς τῶν ὀνομαστῶν ταγμάτων τῶν «eudistes», τῶν ὁποίων τὰ μὲν γυναικεῖα ἐκαλοῦντο τῶν «Θυγατέρων τῆς Παναγίας τοῦ Ἐλέους», τὰ δὲ ἀνδρικὰ «τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῆς Μαρίας». Κατὰ τὴν πανώλην, ἥτις ἔπληξε τὴν πόλιν τῆς Κὰν τῷ 1631, περιεποιήθη μετὰ θαυμαστῆς αὐτοθυσίας τοὺς πάσχοντας. Τόση ἦτο ἡ φήμη τῆς ἀρετῆς αὐτοῦ, ὥστε τῷ 1878 συνῆλθε συνέδριον ἐν Μπαγιέ, ὅπως τὸν κατατάξῃ μεταξὺ τῶν ἁγίων. Αἱ κυριώτεραι τῶν συγγραφῶν αὐτοῦ εἶναι «Ἡ ζωὴ καὶ τὸ βασίλειον τοῦ Ἰησοῦ» (1637), «Τὸ μετὰ τοῦ Θεοῦ συμβόλαιον τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι» (1654—1674).

Ἔντα (Edda)· βλ. *Ἔδδα*.

Ἐντὰ ***Ἀσνοῦ*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης (Enta-Asnu: πλάτ. 16°29' Β, μῆκ. 40°06' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 164: Massawa channel) ἐν τῷ διέκπλῳ τῆς Μασσαύας. Συνδυάζει ἐν ταὐτῷ τὴν σμικρότητα, τὸ χθαμαλόν, τὸ ἀμμῶδες, τὸ κοραλλιογενές, τὸ δασῶδες, περιστοιχιζομένη ἅμα καὶ ὑπὸ χοιράδων. Οὖσα ἀνάφυσις κοραλλιογενοῦς ὑφαλονήσου, δὲν φαίνεται νὰ εἶχεν ἀναδύσει κατὰ τοὺς χρόνους τῶν γεωγράφων τῆς ἀρχαιότητος, ἀναφερόντων ἄλλας περὶ αὐτὴν νήσους. Σ. Ε. Λ.

— **Ἐντὰ-ἰντὲλ** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Κοραλλιογενὴς νῆσος τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης (πλάτ. 16°07' Β, μῆκ. 39°50' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 164: Massawa channel) ἐν τῷ ἀρχιπελάγει Νταολᾶ (ἀρχ. Ἀλαλαίου νῆσοι). Σ. Ε. Λ.

ἐντάγιον (τὸ) *[Ἀρχαιολ.]*. Δικαίωμα ἐγγραφῆς παρὰ Ρωμαίοις, εἰσπραττόμενον παρὰ τῶν νεομυουμένων εἰς τὰ ἀθλητικὰ σωματεῖα. Κατά τινα μαρτυρίαν τὸ εἰσπραττόμενον ποσὸν ἀνήρχετο εἰς ἑκατὸν δηνάρια. —Π.

ἐντάδη (ἡ) (Entada) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χεδροπῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια ἀναρριχώμενα, ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς γῆς. Ἐκ τῶν 12 περίπου εἰδῶν τοῦ γένους γνωστότερον εἶναι *ἐντάδη ὁ σκάνδιξ* (Entada scadix), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ παράγει σπέρματα, ἅτινα λαμβανόμενα προκαλοῦσιν ἔμετον. Δ. Ν. Π.

Ἐντάδη ὁ σκάνδιξ.

ἔνταλμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐντέλλεσθαι, ἐντολή, διαταγή, παραγγελία· || «χρηματικὸν ἔνταλμα» ἔγγραφον διοικητικῆς ἀρχῆς, κράτους, ἑταιρείας κττ., ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου ὑποχρεοῦται ὁ ταμίας νὰ πληρώσῃ τὸν δικαιοῦχον· || «ἔνταλμα συλλήψεως, — βιαίας προσαγωγῆς κλπ.»· βλ. κατωτέρω.

— [ΔΗΜ. ΛΟΓ.] Καλεῖται *ἔνταλμα πληρωμῆς* τὸ ἔγγραφον, δι' οὗ διατάσσεται ἡ παρὰ ταμίου πληρωμὴ ὡρισμένου χρηματικοῦ ποσοῦ εἰς δικαιοῦχον πιστωτὴν τοῦ δημοσίου. Κατὰ τὸν λογιστικὸν νόμον, οὐδὲν ἔξοδον διὰ λογαριασμὸν τοῦ δημοσίου πληρώνεται ἄνευ χρηματικοῦ ἐντάλματος πληρωμῆς. Ὡρισμέναι μόνον πληρωμαί, λόγῳ τῆς φύσεως αὐτῶν ἢ τοῦ ἐπείγοντος, προκαταβάλλονται ἀπὸ τοὺς ταμίας ἄνευ ἐντάλματος, τὸ ὁποῖον ἐκδίδεται μεταγενεστέρως βάσει τῶν ἀποδείξεων πληρωμῆς: π. χ. τὰ τοκομερίδια τῶν ἐθνικῶν δανείων ἐξοφλοῦνται ἀπὸ τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν ἢ τὸ Κεντρικὸν ταμεῖον καὶ ἔπειτα ἐκδίδεται ἔνταλμα τακτοποιήσεως τῆς ἐξοφλήσεως, ἐπίσης τὰ ἔξοδα μαρτυρικῶν δικαιωμάτων, τὰ ἔξοδα δικαστικῶν καὶ διοικητικῶν ἀντιπροσώπων ἐκλογῶν, τὸ ἀντίτιμον ἐπιταχθέντων κτηνῶν δυνάμει τοῦ νόμου περὶ στρατιωτικῶν εἰσφορῶν, τὰ ἔξοδα μεταγωγῆς ὀφειλετῶν τοῦ δημοσίου καὶ διατροφῆς προσωποκρατουμένων ἀπόρων ὀφειλετῶν προκαταβάλλονται ἀπὸ τοὺς ταμίας καὶ τὰ ἐντάλματα ἐκδίδονται μεταγενεστέρως βάσει τῶν ἀποδείξεων πληρωμῆς. Τὰ ἐντάλματα ἐκδίδονται παρὰ τῶν ὑπουργῶν ἢ τῶν ἐπιτρόπων αὐτῶν. Εἰς τοὺς ἐπιτρόπους αὐτῶν (γεν. διοικητάς, νομάρχας κ.λ.π.) οἱ ὑπουργοὶ μεταβιβάζουσι δι' *ἐπιτροπικῶν ἐνταλμάτων* πιστώσεις (κατὰ τοῦτο διαφέρουσι ταῦτα τῶν χρηματικῶν ἐνταλμάτων πληρωμῆς καλουμένων, δι' ὧν διατάσσεται πληρωμή), μέχρι τοῦ ποσοῦ τῶν ὁποίων καὶ μόνον οὗτοι δύνανται νὰ ἐκδίδωσι ἐντάλματα πληρωμῆς. Τὸ χρηματικὸν ἔνταλμα πληρωμῆς ἐκδίδεται μετὰ τὴν παροχὴν τῆς ἐργασίας ἢ μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου βάσει τῶν σχετικῶν δικαιολογητικῶν. Διὰ δαπάνας ὅμως ἐπειγούσης ὑπηρεσιακῆς ἀνάγκης ἢ διὰ δαπάνας, δι' ἃς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξωσι προηγουμένως δικαιολογητικά, ἐκδίδονται ἐντάλματα πληρωμῆς ἄνευ δικαιολογητικῶν· π. χ. δι' ὁδοιπορικὰ δημοσίων ὑπαλλήλων, δι' ἐκτέλεσιν ἔργων ὁδοποιίας ἐπειγούσης ἀνάγκης. Τὰ χρηματικὰ ταῦτα ἐντάλματα προπληρωμῆς καλοῦνται *ἐπὶ ἀποδόσει λογαριασμοῦ* ἐντάλματα. Εἰς τὸν ἑκάστοτε ψηφιζόμενον προϋπολογισμὸν τῶν ἐξόδων προσαρτᾶται πίναξ, ὅστις προσδιορίζει τὰς δαπάνας, δι' ἃς ἐπιτρέπονται προπληρωμαὶ δι' ἐνταλμάτων ἐπὶ ἀποδόσει λογαριασμοῦ. Τὰ ἐντάλματα ταῦτα ἐκδίδονται μόνον κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ ἁρμοδίου ὑπουργοῦ (κατ' ἐξαίρεσιν ἐκδίδονται καὶ κατόπιν ἀποφάσεων γενικῶν διοικητῶν, παρ' οἷς ἑδρεύει ἐπίτροπος τοῦ Ἐλεγκτικοῦ συνεδρίου καὶ παρὰ τῶν ἐπιτρόπων τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν), ἀποκλειστικῶς δ' ἐπ' ὀνόματι μόνον δημοσίων ὑπαλλήλων (πλὴν τῶν ὑπαλλήλων τῶν ταμείων τοῦ κράτους) καὶ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης. Πᾶν χρηματικὸν ἔνταλμα, εἴτε τακτικὸν εἴτε προπληρωμῆς (ἐπὶ ἀποδόσει λογαριασμοῦ), δέον νὰ στηρίζεται εἰς νόμον καὶ εἰς πίστωσιν χορηγηθεῖσαν διὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ. Δι' ἐπιτακτικὰς ὅμως καὶ ἐπειγούσας δαπάνας τοῦ κράτους (π. χ. διὰ καταπολέμησιν ἐπιδημιῶν, δι' ἀντιμετώπισιν θεομηνιῶν), δι' ἃς δὲν ὑπάρχει ἡ ἀπαιτουμένη πίστωσις, προκαταβάλλεται τὸ ποσὸν τούτων ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου διὰ χρηματικῶν ἐνταλμάτων, τὰ ὁποῖα ἐκδίδονται οὐχὶ ἐπὶ κεφαλαίου καὶ ἄρθρου τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν ἐξόδων, ἀλλ' ὑπὸ τὸν τίτλον καὶ λογαριασμὸν *προσωρινὰ ἐντάλματα*. Τὰ προσωρινὰ ἐντάλματα διαφέρουσιν ἀπὸ τὰ ἐπὶ ἀποδόσει λογαριασμοῦ (ἀμφότερα προπληρωμῆς), καθότι τὰ μὲν προσωρινὰ ἐκδίδονται ἄνευ πιστώσεως, τὰ δὲ ἐπὶ ἀποδόσει λογαριασμοῦ ἐπὶ πιστώσεως χορηγουμένης προηγουμένως διὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ. Ἐκδίδονται δὲ τὰ προσωρινὰ ἐντάλματα κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου καὶ ἐπ' ὀνόματι μόνον ἀνωτέρων δημοσίων ὑπαλλήλων (πλὴν ταμιακῶν) ἢ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης. Οἱ ἐξοφλοῦντες χρηματικὰ ἐντάλματα ἐπὶ ἀποδόσει λογαριασμοῦ ἢ προσωρινὰ τοιαῦτα καθίστανται δημόσιοι ὑπόλογοι καὶ ὑποχρεοῦνται ἐντὸς ὁριζομένης διὰ τῆς ἀποφάσεως τοῦ ὑπουργοῦ ἢ ὑπουργικοῦ συμβουλίου προθεσμίας νὰ ὑποβάλωσι τὰ δικαιολογητικὰ τῆς διαθέσεως τῶν χρημάτων εἰς τὰς ἁρμοδίας ὑπηρεσίας τῶν ὑπουργείων. Ἐὰν καθυστερήσωσι τὴν ὑποβολὴν τῶν δικαιολογητικῶν πέραν τῶν δύο μηνῶν ἀπὸ τῆς λήξεως τῆς ταχθείσης προθεσμίας, τότε καταλογίζονται μὲ τὰ ποσὰ τῶν ἐνταλμάτων διὰ πράξεως τοῦ Ἐλεγκτικοῦ συνεδρίου. Ὑπόκεινται δὲ εἰς πειθαρχικὴν ποινὴν καὶ εἰς κράτησιν πάσης ἀποδοχῆς ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου μέχρις ὑποβολῆς τῶν δικαιολογητικῶν ἢ συμπληρώσεως αὐτῶν. Τὰ δικαιολογητικὰ μετὰ ἔλεγχον τῆς ἁρμοδίας ὑπηρεσίας τῶν ὑπουργείων καὶ ἔγκρισιν διαβιβάζονται διὰ τῶν εἰδικῶν λογιστηρίων εἰς τὸ Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον πρὸς ἔλεγχον καὶ θεώρησιν. Τὸ Ἐλεγκτικὸν συνέδριον διὰ πᾶσαν ἔλλειψιν καταλογίζει τὸν ὑπόλογον. Διὰ τὸ δικαιολογηθὲν ποσὸν τῆς δαπάνης, δι' ἣν ἐξεδόθη προσωρινὸν ἔνταλμα, ἐκδίδεται τακτικὸν χρηματικὸν ἔνταλμα εἰς βάρος τοῦ προϋπολογϊσμοῦ τῶν ἐξόδων τοῦ ἁρμοδίου ὑπουργείου. Τὸ τυχὸν μὴ χρησιμοποιηθὲν ἐκ τοῦ προσωρινοῦ ἐντάλματος ποσὸν ἐπιστρέφεται εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον καὶ εἰσάγεται διὰ γραμματίου ἐκδιδομένου ὑπὸ τὸν λογαριασμὸν «*προσωρινὰ ἐντάλματα*», τὸ δὲ μὴ χρησιμοποιηθὲν ἐκ τῶν χρηματικῶν ἐνταλμάτων ἐπὶ ἀποδόσει λογαριασμοῦ ἐπιστρέφεται εἰσαγόμενον εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τῶν ἐσόδων.

Digitized by Google

Παθητικῶν ὑπολοίπων ἐντάλματα (βλ. *παθητικὰ* ὑπόλοιπα).

Δικαιολογητικὰ ἐντάλματος. Εἶναι τὰ ἔγγραφα δι' ὧν ἀποδεικνύεται ἡ ὕπαρξις χρέους τοῦ κράτους, δι' ὃ πρέπει νὰ ἐκδοθῇ τὸ χρηματικὸν ἔνταλμα ὑπὲρ τοῦ πιστωτοῦ πρὸς ἐξόφλησιν. Τὰ δικαιολογητικὰ ταῦτα ἔγγραφα προσδιορίζονται δι' ἑκάστην ὑπηρεσίαν ἀπὸ τὸν ἁρμόδιον ὑπουργὸν συνεννοούμενον μὲ τὸν ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν. Βάσις δ' αὐτῶν εἶναι: 1) Διὰ τοὺς μισθούς, ἀποζημιώσεις, συντάξεις κττ., καταστάσεις ὀνομαστικαὶ δηλοῦσαι τὸν βαθμὸν ἢ τὴν ὑπηρεσίαν, τὴν τελεσθεῖσαν ὑπηρεσίαν καὶ τὴν διάρκειαν αὐτῆς καὶ τὸ ὀφειλόμενον ποσὸν δυνάμει νόμου, διατάγματος, κανονισμοῦ ἢ ὑπουργικῆς ἀποφάσεως καὶ ἀντίγραφα διαταγῶν ἢ διορισμοῦ. 2) Διὰ τὰ ἔξοδα ὑλικοῦ, ἤτοι ἀγορὰς ἀκινήτων ἢ κινητῶν, ἐνοίκια, ἀγορὰς τροφίμων, κατασκευήν, συντήρησιν ἔργων (ὁδῶν, γεφυρῶν κλπ.), ἀντίγραφα ἢ ἀποσπάσματα κεκυρωμένα τοῦ διατάγματος, ὑπουργικῶν ἀποφάσεων, πωλητηρίων προτάσεων καὶ πρακτικῶν δημοπρασίας, ἐνοικιαστηρίων καὶ συμφωνητικῶν· λογαριασμοὶ ἐκκαθαρισμένοι τῶν παραδοθέντων πραγμάτων ἢ τῶν τελεσθεισῶν ἐργασιῶν, τὸ εἰς λογαριασμὸν ἢ ἐξόφλησιν ὀφειλόμενον ποσὸν καὶ ἀποδείξεις παραλαβῆς τῶν πραγμάτων.

Ἐκκαθάρισις δαπάνης καὶ ἔκδοσις ἐντάλματος. Τὰ δικαιολογητικὰ ἔγγραφα, ἀφορῶντα δαπάνην πληρωτέαν ἀπ' εὐθείας παρὰ τῶν ὑπουργείων, ὑποβάλλονται εἰς τὸ ἁρμόδιον τμῆμα ἢ ὑπηρεσίαν· ἐκεῖ ἐλέγχονται καί, ἀφοῦ βεβαιωθῇ ὅτι ὑπάρχει πράγματι κεκτημένον δικαίωμα εἰς βάρος τοῦ δημοσίου, συντάσσεται ἐπὶ τῆς καταστάσεως ἢ τοῦ λογαριασμοῦ πρᾶξις ἐκκαθαρίσεως, ἐμφαίνουσα τὸ πληρωτέον ποσὸν καὶ ἥτις ὑπογράφεται παρὰ τοῦ τμηματάρχου ἢ τοῦ ἐντεταλμένου προϊσταμένου ὑπηρεσιῶν, ὅπου ἐγένετο ὁ ἔλεγχος. Εἶτα συντάσσεται τὸ σχετικὸν ἔνταλμα, τὸ ὁποῖον ἀφοῦ ὑπογραφῇ ἀπὸ τὸν ὑπουργὸν ἢ τὸν ἐξουσιοδοτημένον ὑπάλληλον διαβιβάζεται εἰς τὸ εἰδικὸν λογιστήριον τοῦ ὑπουργείου μετὰ τῶν δικαιολογητικῶν. Εἰς τὸ εἰδικὸν λογιστήριον τὰ ἐντάλματα ἐλέγχονται, δηλαδὴ βεβαιοῦται τὸ κανονικὸν τῆς σχετικῆς ἐκκαθαρίσεως, τὸ ὀρθὸν τοῦ καταλογισμοῦ τῶν ἐξόδων εἰς τὸν προϋπολογισμόν· ἀφοῦ δὲ καταχωρηθῶσιν εἰς εἰδικὰ βιβλία ἐκκαθαριζομένων ἐξόδων καὶ ἐνταλμάτων, ὑπογράφονται ὑπὸ τοῦ τμηματάρχου τοῦ εἰδικοῦ λογιστηρίου καὶ ἀποστέλλονται εἰς τὸ Ἐλεγκτικὸν συνέδριον διὰ τὸν προληπτικὸν ἔλεγχον. Τὰ χρηματικὰ ἐντάλματα δι' ἔξοδα ἑκάστης χρήσεως ἐκδίδονται παρὰ μὲν τῶν ὑπουργῶν ἐντὸς τριῶν μηνῶν ἀπὸ τῆς λήξεως τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους (30 Ἰουνίου), παρὰ δὲ τῶν δευτέρων διατακτῶν ἐντὸς δύο μηνῶν (31 Μαΐου).

Θεώρησις ἐντάλματος. Τὰ ἐκδιδόμενα παρὰ τῶν ὑπουργῶν καὶ γενικῶν διοικητῶν ἐντάλματα καθίστανται πληρωτέα μόνον ἀφοῦ θεωρηθῶσι παρὰ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ συνεδρίου. Κατ' ἐξαίρεσιν οἱ μισθοί, τὰ ἐπιδόματα μηνιαίας ἐπιχορηγήσεως τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ ὑπηρετῶν, ὡς καὶ τὰ ἐνοίκια τῶν δημοσίων καταστημάτων τῆς περιφερείας ἑκάστου ταμείου καταβάλλονται εἰς τοὺς δικαιούχους, δυνάμει καταστάσεως τῶν προϊσταμένων ἑκάστης ὑπηρεσίας, ἐφ' ἧς συντάσσεται σχετικὴ ἐπιταγὴ πρὸς τὸν ταμίαν διὰ τὴν πληρωμήν. Πρὸς τοῦτο τὰ εἰδικὰ λογιστήρια χορηγοῦν εἰς τοὺς ταμίας τὰς σχετικὰς πιστώσεις εἰς τὴν ἀρχὴν ἑκάστης ἑξαμηνίας δι' ἐπιτροπικῶν ἐνταλμάτων.

Πληρωμὴ ἐντάλματος. Ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, ὡς διαχειριστὴς τοῦ δημοσίου θησαυροῦ, φροντίζει, ὅπως ἐμπροθέσμως πληρώνωνται τὰ ἐκδιδόμενα ἐντάλματα. Οἱ ταμίαι πληρώνουσι τὰ ἀποστελλόμενα αὐτοῖς ἐντάλματα χωρὶς ἀναβολήν, οὐδεμία δ' ἄρνησις πληρωμῆς ἐπιτρέπεται ἐνταλμάτων θεωρημένων ἀπὸ τὸν πάρεδρον τοῦ Ἐλεγκτικοῦ συνεδρίου ἢ τὸν ἐπίτροπον αὐτοῦ. Μόνον τὴν πληρωμὴν χρηματικῶν ἐνταλμάτων ἐκδεδομένων παρὰ τῶν λοιπῶν διατακτῶν δύναται ν' ἀρνηθῇ ὁ ταμίας, ἐὰν τὰ δικαιολογητικὰ ἔγγραφα εἶναι ἐλλιπῆ ἢ κατ' οὐσίαν λελανθασμένα· τότε ὅμως πρέπει νὰ αἰτιολογήσῃ ἐγγράφως τὴν ἄρνησιν καὶ εἰς τὸν δικαιοῦχον τοῦ ἐντάλματος καὶ εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν. Ἐὰν ὅμως μετὰ τὴν ἄρνησιν ὁ ἐκδότης τοῦ ἐντάλματος ἀπαιτήσῃ τὴν ὑπ' εὐθύνην του πληρωμὴν αὐτοῦ, τότε ὁ ταμίας ὀφείλει νὰ τὸ πληρώσῃ, ἀλλὰ δέον ν' ἀναφέρῃ περὶ τούτου ἀμέσως εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν, νὰ ἐπισυνάψῃ δὲ εἰς τὸ ἔνταλμα ἀντίγραφον τῆς ἀρνήσεώς του καὶ τὸ ἔγγραφον τῆς ἀπαιτήσεως τοῦ διατάκτου. Διὰ τὰς πληρωμὰς μισθῶν κττ., δυνάμει ἐπιταγῶν τῶν προϊσταμένων ὑπηρεσιῶν, οἱ ταμίαι ὑπέχουσιν εὐθύνην μόνον: α') διὰ πληρωμὴν καθ' ὑπέρβασιν πιστώσεως, β') διὰ πληρωμὴν δυνάμει ἐπιταγῆς ἐκδοθείσης παρ' ἀναρμοδίου προϊσταμένου, ὁπότε δύνανται ν' ἀρνηθῶσι καὶ τὴν πληρωμήν.

[Βλ. *Μ. Οἰκονομίδου*, Ἑρμηνεία Δημ. Λογιστικοῦ, 1925—1928.]

Γ. ΓΡ. ΜΑΥΡΟΜΑΤΗΣ

—[ΠΟΙΝ. ΔΙΚΟΝ.] *Ἔνταλμα* εἶναι ἐντολὴ ἔγγραφος περὶ βιαίας προσαγωγῆς, συλλήψεως ἢ προφυλακίσεως ὡρισμένου προσώπου. Καὶ τὰ μὲν ἐντάλματα συλλήψεως ἢ βιαίας προσαγωγῆς δύνανται νὰ ἐκδώσωσιν εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ νόμου ὁριζομένας περιπτώσεις (ἄρθρα 197, 138, 209 ἐπ. Ποιν. δικον.) ὁ ἀνακριτὴς καὶ οἱ ἐνεργοῦντες προανάκρισιν ἀνακριτικοὶ ὑπάλληλοι, ἔνταλμα ὅμως προφυλακίσεως μόνον ὁ ἀνακριτὴς δύναται νὰ ἐκδώσῃ (βλ. λ. *σύλληψις, προφυλάκισις*). Τὸ ἔνταλμα πρέπει νὰ περιέχῃ τὸ ὄνομα καὶ τὴν ἀκριβῆ ἐν γένει περιγραφὴν τοῦ προσώπου, καθ' οὗ ἐκδίδεται, ἵνα ᾖ εὐχερὴς ἡ ἀνεύρεσις αὐτοῦ, καὶ νὰ φέρῃ τὴν ἐπίσημον σφραγῖδα καὶ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ἐκδίδοντος ὑπαλλήλου καὶ τοῦ μετ' αὐτοῦ συμπράττοντος τυχὸν δικαστικοῦ γραμματέως, πρέπει δὲ προσέτι τὰ ἐντάλματα συλλήψεως καὶ φυλακίσεως νὰ εἶναι ἠτιολογημένα (ἄρθρ. 11 τοῦ Συντάγματος τῆς 3 Ἰουνίου 1927), ἤτοι νὰ ἐκτίθενται ἐν αὐτοῖς οἱ ἐπιτρέποντες τὴν ἔκδοσιν αὐτῶν νόμιμοι λόγοι, δηλαδὴ τὸ ἀδίκημα, ἐφ' ᾧ κατηγορεῖται ὁ καθ' οὗ ἐκδίδεται, καὶ τὸ κολάζον τοῦτο ἄρθρον τοῦ ποινικοῦ νόμου, καὶ ἡ περίπτωσις, δι' ἣν ἐπιτρέπει ὁ νόμος τὴν σύλληψιν ἢ προφυλάκισιν, ὁσάκις τὸ ἀδίκημα δὲν συνεπάγεται, αὐτὸ καθ' ἑαυτό, τοιαύτην. Τὰ ἐντάλματα ἐκτελοῦνται ἐπιμελείᾳ τοῦ εἰσαγγελέως τῶν πλημμελειοδικῶν διά τινος κλητῆρος, χωροφύλακος ἢ ἄλλου ὀργάνου τῆς ἐνόπλου δυνάμεως, πρὸς ὃν πᾶσαι αἱ πολιτικαὶ καὶ στρατιωτικαὶ ἀρχαὶ ὀφείλουσιν ἐντὸς τῆς ἁρμοδιότητός των νὰ παράσχωσιν ἀνυπερθέτως χεῖρα βοηθείας, ἅμα ἐπιδειχθέντος αὐταῖς τοῦ ἐντάλματος (ἄρθρα 214—216 Ποιν. δικον.). Ἂν τὸ ἔνταλμα ἀφορᾷ εἰς στρατιωτικόν, ἡ ἐκτέλεσις αὐτοῦ ζητεῖται παρὰ τοῦ στρατιωτικοῦ διοικητοῦ (μεράρχου ἢ φρουράρχου) τοῦ τόπου, ἐν ᾧ διατρίβει οὗτος, ἂν δ' ἀφορᾷ εἰς στρατιωτικοὺς τῆς χωροφυλακῆς, παρὰ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς, καὶ τέλος ἂν εἰς μέλος τῆς ἀστυνομίας τῶν πόλεων, διὰ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς ἢ τοῦ οἰκείου ἀστυνομικοῦ διευθυντοῦ· πάντες οὗτοι ὑποχρεοῦνται νὰ διατάσσωσιν ἄνευ ἀναβολῆς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἐντάλματος καὶ τὴν παράδοσιν τοῦ δι' αὐτοῦ διωκομένου εἰς τὴν ἐκδοῦσαν τὸ ἔνταλμα δικαστικὴν ἀρχὴν (ἄρθρα 217 συνδ. 192 Ποιν. δικον.—ἄρθρ. 71 Στρ. ποιν. νομοθ.—2 καὶ 3 Ν. Δ. 12 Δεκεμβρίου 1923.—Ἐγκυκλ. ὑπ. Δικ. 3701 τοῦ 1914 καὶ 36360 τοῦ 1924). Κατ' ἐξαίρεσιν, ἐπὶ τῶν ἀδικημάτων τῶν ὑπαγομένων εἰς τὰ ἐφετεῖα κατὰ τὸ ψήφισμα τῆς 16 Δεκεμβρίου 1924, τὰ ἐντάλματα τὰ ἐκδιδόμενα ὑπὸ τῶν ἀνακριτῶν κατὰ στρατιωτικῶν ἐν γένει ἐπί τινι τῶν ἀδικημάτων τούτων ἐκτελοῦνται ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ ἁρμοδίου εἰσαγγελέως (ἄρθρ. 14 τοῦ ψηφίσματος, παράγρ. 5, προστεθεῖσα δι' ἄρθρ. 5 ψηφίσματος 11 Ἰουνίου 1925).

Τὸ ἔνταλμα βιαίας προσαγωγῆς μάρτυρος ἐκδίδεται, ὅταν οὗτος κλητευθεὶς δὲν ἐμφανίζηται ἐξ ἀπειθείας ἐνώπιον τοῦ ἀνακριτικοῦ ὑπαλλήλου, ὑφ' οὗ καὶ δύναται ν' ἀνακληθῇ τὸ ἔνταλμα, ὅταν ἤθελε κριθῇ περιττὴ ἡ ἐξέτασις τοῦ μάρτυρος. Ἔνταλμα συλλήψεως ὑπὸ ἀνακριτικοῦ ὑπαλλήλου, ἐνεργοῦντος προανάκρισιν, ἐκδοθὲν δύναται ν' ἀνακληθῇ ὑπὸ τοῦ εἰσαγγελέως δυνάμει τοῦ δικαιώματος ἐποπτείας καὶ διευθύνσεως τῆς προανακρίσεως, ὅπερ οὗτος ἔχει ἐκ τῶν ἄρθρ. 16 καὶ 17 Ποινικῆς δικονομίας, ἂν δ' ἡ ὑπόθεσις παρεπέμφθη εἶτα εἰς τὸν ἀνακριτήν, οὗτος δικαιούμενος νὰ υἱοθετήσῃ ἢ μὴ τὰς προανακριτικὰς πράξεις (ἄρθρ. 188 Ποινικῆς δικονομίας) ἔχει τὸ δικαίωμα καὶ ν' ἀνακαλέσῃ τὸ ὑπὸ τοῦ ἀνακριτικοῦ ὑπαλλήλου ἐκδοθὲν ἔνταλμα συλλήψεως. Τὸ ὑπὸ τοῦ ἀνακριτοῦ ὅμως ἐκδιδόμενον τοιοῦτον ἰσχύει μέχρις οὗ διὰ τοῦ περατοῦντος τὴν *ἀνάκρισιν* (βλ. λ.) βουλεύματος καταργηθῇ. Ἔνδικον μέσον κατὰ τοῦ ἐντάλματος συλλήψεως εἰς τὸν κατηγορούμενον δὲν δίδεται κατὰ νόμον.

Κατὰ τοῦ *ἐντάλματος προφυλακίσεως*, ὅπερ, ὡς εἴρηται, μόνον ὁ ἀνακριτὴς ἐκδίδει, ἐπιτρέπεται τὸ ἔνδικον μέσον τῆς *ἀνακοπῆς*, ἀλλὰ μόνον εἰς τὸν προσφυλακισθέντα κατηγορούμενον. Ἡ ἀνακοπὴ δὲν ὑπόκειται εἰς προθεσμίαν τινά, ἐφ' ὅσον ρητῶς δὲν τάσσει τοιαύτην ὁ νόμος (ἄρθρ. 228 Ποινικῆς δικονομίας, ὡς ἐτροποποιήθη ὑπὸ τοῦ ἄρθρ. 1 τοῦ νόμου ΓΨΠΓ' τοῦ 1911), ἀλλ' ἐπιτρέπεται μέχρι τῆς περατώσεως τῆς ἀνακρίσεως δι' ὁριστικοῦ βουλεύματος, ὅτε μόνον κατὰ τούτου, ὀφείλοντος νὰ διαλάβῃ καὶ περὶ τῆς διαρκείας ἢ τῆς παύσεως τῆς προφυλακίσεως τοῦ κατηγορουμένου, χωρεῖ ἀνακοπή. Γίνεται δ' ἡ κατὰ τοῦ ἐντάλματος φυλακίσεως ἀνακοπὴ ἐνώπιον τοῦ γραμματέως τοῦ πλημμελειοδικείου, παρ' ᾧ διατελεῖ ὁ ἐκδοὺς τὸ ἔνταλμα ἀνακριτής, συντασσομένης ἐκθέσεως, ἥτις ὑπογράφεται ὑπό τε τοῦ γραμματέως καὶ τοῦ ἀνακόπτοντος ἢ τοῦ πληρεξουσίου του, ἂν δ' οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἀγνοῶσι νὰ ὑπογράψωσι, γίνεται μνεία εἰς τὴν ἔκθεσιν.

Ἡ ἀνακοπὴ δὲν ἀναστέλλει τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἀνακοπτομένου ἐντάλματος, ὑποβάλλεται δ' ὑπὸ τοῦ γραμματέως εἰς τὸν εἰσαγγελέα τῶν ἐφετῶν, ὅστις τὴν εἰσάγει διὰ προτάσεώς του ἀμελητὶ εἰς τὸ συμβούλιον τῶν ἐφετῶν. Τὸ συμβούλιον τοῦτο, συντιθέμενον νομίμως, κρίνει ἂν ὄντως ἡ πρᾶξις, διὰ τὴν ὁποίαν προεφυλακίσθη ὁ ἀνακόπτων, συνεπάγεται κατὰ νόμον προφυλάκισιν, καὶ ἂν ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε ἀνακρίσεως προέκυψαν ὑποψίαι δικαιολογοῦσαι τὴν προφυλάκισιν τοῦ ἀνακόπτοντος. Ἐν καταφατικῇ περιπτώσει ἀπορρίπτει τὴν ἀνακοπὴν ὡς ἀβάσιμον, ἄλλως δέχεται ταύτην, ἀκυροῖ τὸ ἀνακοπτόμενον ἔνταλμα καὶ διατάσσει τὴν ἀποφυλάκισιν τοῦ ἀνακόπτοντος. Κατὰ τοῦ ἐντάλματος φυλακίσεως, ὅπερ ἐκδίδει ὁ παρ' ἐφέταις ἀνακριτὴς κατὰ προσώπου ὑπαγομένου εἰς τὴν ἰδιάζουσαν *δικαιοδοσίαν* (βλ. λ.), δὲν ἐπιτρέπεται ἀνακοπή, οὐδεμιᾶς διατάξεως ἐν τοῖς σχετικοῖς ἄρθροις 40—43 Ποιν. δικονομίας χορηγούσης τῷ κατηγορουμένῳ τοιοῦτον δικαίωμα (Α. Π. 45 τοῦ 1918). Δὲν ἐπιτρέπεται ἐπίσης ἀνακοπὴ κατὰ τοῦ ἐντάλματος φυλακίσεως τοῦ ἐκδιδομένου ἐπὶ πράξει ὑπαγομένῃ εἰς τὸ ἐφετεῖον κατὰ τὸ ψήφισμα τῆς 16 Δεκεμβρίου 1924 (ἄρθρ. 2, § 6 τοῦ ψηφίσματος), ὡς καὶ ἐπὶ τοῖς ἀδικήμασι λῃστείας, ἁρπαγῆς, ἐκβιάσεως, ζῳοκλοπίας (Ν. Δ. τῆς 11 Σεπτεμβρίου 1928).

Α. Ν. ΜΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΚΑΝΟΝ. ΔΙΚ.] Βλ. λ. *ἐνταλτήριον*.

ἐνταλματίας,—*ου* (ὁ)· ὁ καθ' οὗ ἐξεδόθη ἔνταλμα συλλήψεως.

ἐνταλματικός, —*ή*, —*ον*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἔνταλμα ἢ τὸν ἐνταλματίαν, ὁ δι' ἐντάλματος ἐνεργούμενος.—Ἐπίρρ. ***ἐνταλματικῶς***.

ἐνταλτήριος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐντελλόμενος, ὁ παραγγέλλων: «ἐνταλτήριον ἔγγραφον», «ἐνταλτήριος ἐπιστολὴ» δι' ἧς παρέχεται ἐντολή.

— *[Κανον. Δίκ.]* Καλεῖται *ἐνταλτήριον* ἢ *ἐνταλτηριῶδες γράμμα* τὸ ἔγγραφον τοῦ ἐπισκόπου, δι' οὗ παρέχει οὗτος τὴν τοῦ ἐξομολογεῖν ἄδειαν πρός τινα ἱερέα. Ἡ τοιαύτη ἄδεια παρέχεται ὑπὸ τοῦ ἁρμοδίου ἐπισκόπου, ἤτοι τοῦ ἐν οὗ τῇ ἐπαρχίᾳ μέλλει ὁ ἱερεὺς νὰ ἀσκήσῃ τὰ καθήκοντα τοῦ πνευματικοῦ πατρός. Ἐκ τούτου ἕπεται ὅτι ἡ τοιαύτη ἄδεια ἰσχύει μόνον ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἐπαρχίας τοῦ χορηγήσαντος ταύτην ἐπισκόπου· διὸ ὁ εἰς ἑτέραν ἀπερχόμενος ἐπαρχίαν ἱερεὺς χρῄζει νέας ἀδείας τοῦ ἐπισκόπου τῆς εἰς ἣν ἀπῆλθεν ἐπαρχίας. Τὸ παρέχειν τὴν πρὸς ἐξομολόγησιν ἄδειαν προσῆκεν ἄλλοτε καὶ τοῖς χαρτοφύλαξιν. Ἐν τοῖς σταυροπηγιακοῖς δὲ μοναστηρίοις τὸ πρὸς τοῦτο δικαίωμα προσήκει τῷ πατριαρχικῷ ἐξάρχῳ. Ἡ τοιαύτη πρὸς τὸ ἐξομολογεῖν ἄδεια χορηγεῖται ἢ ἀπεριορίστως κατὰ χρόνον, ἢ μόνον ἐν ὥρᾳ ἀνάγκης, ὀφείλει δ' ὁ ἐπίσκοπος νὰ παρέχῃ ταύτην δωρεάν. Τὴν ἄδειαν, τήν τε ἀπεριόριστον καὶ τὴν ἐφ' ὡρισμένῳ χρόνῳ χορηγηθεῖσαν, δύναται ὁ ἐπίσκοπος νὰ ἀνακαλέσῃ, ἀλλ' ἀείποτε ἐξ εὐλόγου αἰτίας καὶ οὐχὶ αὐθαιρέτως. Ἡ τοιαύτη πρὸς τὸ ἐξομολογεῖν ἄδεια οὔτε διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἐπισκόπου ἀναιρεῖται, οὔτε διὰ τῆς παραιτήσεως τοῦ ἐπισκόπου, οὔτε διὰ τῆς μεταθέσεως ἢ καθαιρέσεως αὐτοῦ, διότι ἡ διὰ παροχῆς τῆς ἀδείας μαρτυρηθεῖσα ἱκανότης τοῦ ἱερέως οὐδόλως ἐπηρεάζεται ἐκ τῶν γεγονότων τούτων (τύποι ἐπισκοπικῶν ἐνταλμάτων πρὸς ἐξομολόγησιν περιέχονται ἐν Συντάγματι ἱερῶν κανόνων, ἐκδ. *Γ. Α. Ῥάλλη* καὶ *Μ. Ποτλῆ*, τόμ. Ε' σελ. 573—579).

Τὸ μὴ ἀσκεῖν τὰ τοῦ πνευματικοῦ ἄνευ ἀδείας τοῦ ἐπισκόπου ἐτόνισαν ἐν τοῖς εἰς τοὺς κανόνας στ', ζ' καὶ μγ' τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου ὑπομνήμασιν αὐτῶν ὁ Ζωναρᾶς καὶ ὁ Βαλσαμών· ὁ δὲ Βαλσαμὼν καὶ ἐν ταῖς ἀποκρίσεσιν αὐτοῦ εἰς τὰ κα', κβ' καὶ λζ' ἐρωτήματα τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Μάρκου, ὡς καὶ ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν αὐτοῦ εἰς τὸν νβ' ἀποστολικὸν κανόνα καὶ εἰς τὸν κανόνα ρβ' τῆς ἐν Τρούλλῳ Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς συνόδου. Τὴν ἀπαγόρευσιν ἐπανέλαβε πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ὁ χαρτοφύλαξ Νικηφόρος ἐν τῇ πρὸς τὸν μοναχὸν Θεοδόσιον ἐπιστολῇ αὐτοῦ (βλ. Σύνταγμα ἱερῶν κανόνων ἐκδ. *Γ. Α. Ῥάλλη* καὶ *Μ. Ποτλῆ*, τόμ. Β' σελ. 69, 553, τόμ. Γ' σελ. 311—314, τόμ. Δ' σελ. 464, 465 καὶ 477, τόμ. Ε' σελ. 314), ὡς καὶ ἡ ἡμετέρα ἱερὰ σύνοδος διὰ πλειόνων ἐγκυκλίων αὐτῆς, ὡς λ. χ. διὰ τῆς ἀπὸ 3 Ἰουνίου 1874 καὶ τῆς ἀπὸ 4 Φεβρουαρίου 1890. [Βλ. *Κ. Μ. Ῥάλλη*, Περὶ τῶν μυστηρίων τῆς μετανοίας καὶ τοῦ εὐχελαίου κατὰ τὸ δίκαιον τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, 1905 σελ. 10 ἐπ.]

Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

Ἔνταμ (Edam) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ὁλλανδίας ἐν τῷ νομῷ τῆς Βορείου Ὁλλανδίας, παρὰ τὸ Ζύντερζεε. Κάτ. 7.962. Διεξάγει ἐμπόριον βουτύρου καὶ τυροῦ.

—Μ.

ἐντάμα· ἐπίρρ. *ἀντάμα* (βλ.λ.).

ἐνταμιεύω, *ἐνεταμίευσα—ἐνεταμιεύθην*· ταμιεύω, θησαυρίζω, συλλέγω.

ἐντάμωμα (τό), κοιν. *ἀντάμωμα*· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἀνταμώνω*, συνάντησις, ἄλλως *ἀντάμωση*.

ἔνταξις, —*εως* (ἡ)· τὸ ἐντὸς τάσσειν, ἡ ἐν τῷ μεταξύ τινων τάξις, τακτοποίησις.

—*[Τακτ.]* Κατὰ Ἀρριανὸν (Τέχνη Τακτική, ΚΒ, 5): «Ἔνταξιν δὲ ὀνομάζουσιν ἐπειδὰν τοὺς ψιλοὺς εἰς τὰ

Digitized by Google

διαστήματα τῶν πεζῶν ἐντάξωσιν, ἄνδρα πρὸς ἄνδρα ἱστάντες».

ἐνταρὶ (τό). Τουρκικὴ λέξις σημαίνουσα μικρόν τινα ἐπενδύτην ἐκ χονδροῦ ὑφάσματος, μαλλίνου συνήθως, τὸν ἄλλως λεγόμενον *ἀντερὶ* καὶ *ἰνταρί*. Παρομοιάζεται πρὸς τὸν περσικὸν κάνδυκα (τὸ τουρκ. καφτάνι), φέρεται δὲ συνήθως ὑπὸ τῶν γιουρούκων, ζεϊμπέκων, χοτζάδων κλπ.

ἔντασις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐντείνειν τέντωμα: «ἔντασις τῆς χορδῆς, —τοῦ σχοινίου»· || αὔξησις, ἐπίτασις: «ἔντασις τοῦ πυρετοῦ», «ἔντασις τῆς φωνῆς», «ἔντασις τῆς προσοχῆς»· || ἡ ἰσχὺς μιᾶς δυνάμεως: «ἡ ἔντασις τοῦ φωτός, — τοῦ πυρός, — τοῦ ἀνέμου, —τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος, —τοῦ ἤχου»· || «ἔντασις σχέσεων» ἀνώμαλος δυσάρεστος κατάστασις σχέσεων.

— *[Ψυχολ.]* Καλοῦσιν *ἔντασιν* αἰσθήματος ἢ συναισθήματός τινος ἐν τῇ ψυχολογίᾳ τὴν ὀξύτητα, μεθ' ἧς καθίσταται ἀντιληπτὸς ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἐξωτερικός τις ἐρεθισμός. Ἡ ἔντασις ἑνὸς αἰσθήματος αὐξάνει μετὰ τοῦ ἐρεθισμοῦ, ἀλλ' οὐχὶ κατ' εὐθὺν πρὸς αὐτὸν λόγον. Κατὰ τὸν ὑπὸ τοῦ Weber διατυπωθέντα νόμον, ἡ μεταξύ των ἀναλογία δίδεται ὑπὸ τοῦ τύπου Α=σ. λογ. Ε, ὅπου Α εἶναι ἡ ἔντασις τοῦ αἰσθήματος, Ε ἡ τοῦ ἐρεθισμοῦ καὶ σ σταθερὸς συντελεστής. [Βλ. λ. *αἴσθημα [Φιλοσ.]*, τ. Β', σ. 287 α' β'.] —π.

—*[Μουσ.]* Ἐν τῇ μουσικῇ διὰ τοῦ ὅρου *ἔντασις* νοεῖται ἡ μεγαλυτέρα ἢ μικροτέρα ἰσχὺς μεθ' ἧς ἐκφέρονται οἱ μουσικοὶ φθόγγοι (ὑπὸ τῆς φωνῆς ἢ τοῦ ὀργάνου). Ἡ ἔντασις τοῦ φθόγγου ἢ σειρᾶς φθόγγων, μουσικῆς φράσεως ἢ καὶ ὁλοκλήρου μουσικοῦ τεμαχίου σημειοῦνται συνήθως κάτωθεν τοῦ πενταγράμμου.

—*[Ἀρχιτ.]* Ὁ κορμὸς τοῦ ἀρχαίου κυλινδρικοῦ κίονος, παχύτερος εἰς τὴν βάσιν καὶ λεπτότερος εἰς τὴν κορυφήν, διογκοῦται ἐλαφρῶς καὶ βαθμιαίως ὡς ἀνέρχεται πρὸς τὰ ἄνω μέχρι τοῦ $^1/_8$ τοῦ ὕψους του, ὁπότε καὶ ἄρχεται στενούμενος. Τὸ σημεῖον ἀκριβῶς τοῦτο, ἔνθα ὁ κίων παρουσιάζει τὴν μείζοντα αὐτοῦ διάμετρον, καλεῖται «*ἔντασις*». Ἀντιθέτως ἡ ἐλαχίστη διάμετρος τῆς κορυφῆς αὐτοῦ καλεῖται «*μείωσις*». Καὶ ὁ λόγος μὲν τῆς «μειώσεως» εἶναι μηχανικός· ὅσῳ ἡ ἄνω διάμετρος εἶναι μικροτέρα, τόσῳ τὸ κέντρον τοῦ βάρους τοῦ κίονος κατέρχεται πρὸς τὰ κάτω καὶ τοιουτοτρόπως οὗτος ἵσταται ἀσφαλέστερον· τῆς ἐντάσεως» ὅμως εἶναι αἰσθητικός, διότι προσδίδει εἰς τὸν κίονα τὴν ἔμφασιν ἐλαστικότητος καὶ οἱονεὶ ζωντανεύει αὐτόν. Μεγαλυτέρα «ἔντασις» παρατηρεῖται ἰδίᾳ εἰς τὸν δωρικὸν κίονα, ἐλαχίστη δὲ εἰς τοὺς τῶν ἄλλων ρυθμῶν.

— **ἔντασις *δυνάμεως*** *[Φυσ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ μέγεθος δυνάμεως, ὅπερ ἐκφράζεται εἰς δύνας καὶ χιλιογραμμόμετρα. κ. π.

— **ἔντασις *ἠλεκτρικοῦ ρεύματος*** *[Φυσ.]*. Τὸ ποσὸν τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, ὅπερ διέρχεται διά τινος τομῆς ἀγωγοῦ διαρρεομένου ὑπὸ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος ἐν τῇ μονάδι τοῦ χρόνου. Ἐν τῷ πρακτικῷ συστήματι τῶν μονάδων ὡς μονὰς ἐντάσεως ρεύματος λαμβάνεται τὸ *ἀμπὲρ* (βλ. λ.)· ρεῦμα ἐντάσεως 1 ἀμπὲρ μεταφέρει ἓν κουλὸμπ εἰς ἓν δευτερόλεπτον. κ. π.

—**ἔντασις *τοῦ ἤχου*** *[Φυσ.]*. Εἶναι αὕτη ἓν ἐκ τῶν ὑποκειμενικῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ ἤχου, ἐξαρτώμενον ἐκ τοῦ πλάτους τῶν κυμάνσεων τοῦ ἀέρος. Ἦχος μεγάλης ἐντάσεως χαρακτηρίζεται συνήθως ὡς ἰσχυρός, ὁ μικρᾶς δ' ἐντάσεως ὡς ἀσθενής.

—**ἔντασις *φάρου*.** Τὸ μέτρον τῆς φωτεινότητος (μετρούμενον εἰς μονάδας Καρσέλ, ἢ Βιὸλ ἢ Ἔφνερ καὶ εἰς κηρία ἢ ἀγγλικὰ ἢ καὶ δεκαδικὰ) τῆς φωτιστικῆς τοῦ φάρου πηγῆς, ἰδίως ὅμως τοῦ πέραν τοῦ ὀπτικοῦ ἐκπεμπομένου φωτός. Ἡ ἔντασις παρέχει, μετὰ τοῦ συντελεστοῦ *διαφανείας*, τὴν *φωτοβολίαν* μηχανήματος εἰς μίλλια καὶ ὑπὸ τὰς διαφόρους καταστάσεις ἀτμοσφαιρικῆς διαφανείας. Ἀντὶ τῆς λέξεως ταύτης, ἀποδιδούσης ξενικὸν ὅρον (γαλλ. intensité lumineuse, ἀγγλ. intensity) ἐπισημοποιήθη ἐπ' ἐσχάτων ἡ ἑλληνικωτέρα *φέγγος*.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—**ἔντασις *φωτεινῆς πηγῆς*** *[Φυσ.]*. Καλεῖται ἔντασις φωτεινῆς πηγῆς ἐχούσης τὰς διαστάσεις σημείου ἡ φωτεινὴ ρύσις, τὴν ὁποίαν δέχεται 1 τετραγ. ἑκατοστὸν τῆς νοητῆς σφαιρικῆς ἐπιφανείας μὲ ἀκτῖνα 1 ἑκατοστομέτρου καὶ κέντρον τὴν φωτεινὴν πηγήν. ΑΝ. Δ.

ἐντάσσω, ἀόρ. *ἐνέταξα—ἐνετάχθην*, παρακ. παθ. μετχ. *ἐντεταγμένος*· τάσσω ἐν τῷ μεταξύ, παρεμβάλλω τι μεταξὺ ἄλλων ὁμοίων πρὸς αὐτὸ ἢ ἀνομοίων.

—*[Τακτ.]* Καλεῖται *ἐντεταγμένη μονὰς* πᾶσα στρατιωτικὴ μονάς, μικρὰ ἢ μεγάλη, μὴ ἐνεργοῦσα ἀνεξαρτήτως καὶ μεμονωμένως, ἀλλὰ μετὰ τῆς προϊσταμένης της. Προκειμένου περὶ συμπαρατεταγμένων ἐν τῷ αὐτῷ κλιμακίῳ μονάδων, γίνεται χρῆσις τοῦ ὅρου *ἐντεταγμένη* διὰ τὴν μονάδα τὴν τεταγμένην εἴτε μεταξὺ ἄλλων εἴτε πρὸς ἓν πλευρόν. Ν. Θ. Κ.

ἐντατήρ, *—ῆρος* (ὁ)· ὁ ἐντείνων, ὁ τεντώνων· τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου ἐντείνεταί τι, ἄλλως *τανυτήρ*.

—*[Ναυτ.]* Καλεῖται *ἐντατὴρ* ὄργανον ἐξαρτισμοῦ τῶν πλοίων, χρησιμεῦον πρὸς τάνυσιν ἢ χαλάρωσιν συρματοσχοίνων καὶ λεπτῶν ἁλύσεων. Οἱ ἐντατῆρες ἀποτελοῦνται κυρίως ἐξ ἑνὸς κοχλίου, ὅστις περιστρεφόμενος κατὰ τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην διεύθυνσιν προχωρεῖ ἐντὸς τοῦ περικοχλίου του ἢ ὀπισθοχωρεῖ, ἐπιφέρων οὕτως ἐπιμήκυνσιν ἢ βράχυνσιν τοῦ ὅλου ὀργάνου, καὶ ἀντίστοιχον συνεπῶς χαλάρωσιν ἢ τάνυσιν τοῦ σχοινίου, εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι προσηρτημένος.

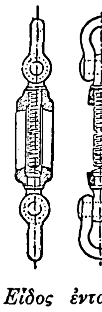

Εἶδος ἐντατῆρος.
[Πρόσοψις καὶ πλαγία ὄψις.]

ἐντατικός,*—ή,—όν*· ὁ ἐντεταμένος, ὁ μετὰ μεγίστης προσπαθείας συντελούμενος: «ἐντατικὴ καλλιέργεια,—ἐργασία»· || ὁ ἐντείνων, ὁ κατάλληλος νὰ ἐντείνῃ, νὰ τεντώνῃ: «ἐντατικὸν μηχάνημα»· || ἐρεθιστικός, διεγερτικὸς τῆς ἀφροδισίου ὁρμῆς, στυτικὸς (ἀρχ.).

—*[Φιλοσ.]*. Ὁ ὅρος οὗτος χρησιμοποιεῖται ἰδίᾳ ἐν τῇ ἐκφράσει ἐντατικὸν ποσὸν καὶ σημαίνει μεταβλητὴν ποιότητα ἢ ἰδιότητα, ἐν ᾗ δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν διαφόρους βαθμοὺς ἐντάσεως. Ἐντατικὰ συναισθήματα (intensive Gefühle) καλεῖ ὁ Βοὺντ τὰ συναισθήματα τῆς ἁρμονίας (Harmoniegefühle), ἐντατικὰς δὲ παραστάσεις (intensive Vorstellungen) τὰς παραστάσεις ἐκείνας, ἐν αἷς τὰ αἰσθήματα συνδέονται εἰς ἑνιαῖον σύμπλεγμα, ὅπερ ἐπιτρέπει νὰ διαγινώσκωνται ἰδιότητες ποιότητος καὶ ἐντάσεως. Α. Δ.

ἐντατικότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐντατικοῦ, ἡ μετ' ἐντάσεως προσπάθεια: «ἡ ἐντατικότης τῆς ἐνεργείας,—τῆς καλλιεργείας,—τῆς ἐργασίας».

ἐντατός, *—ή, —όν*· ὁ ἐντεταμένος, τεντωμένος· || ὁ δυνάμενος νὰ ἐνταθῇ· || ἀρχ. ἐπὶ μουσικῶν ὀργάνων, ἔγχορδος, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ *πνευστός*.

ἐνταῦθα· ἐπίρρ. τοπ., ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ, ἐν τῷ τόπῳ περὶ τοῦ ὁποίου εἴπομεν: «ἔφθασαν εἰς Θεσσαλονίκην· ἐνταῦθα ἔμειναν μίαν ἑβδομάδα»· || ἐδῶ, εἰς τὸν τόπον ὅπου εὑρισκόμεθα, ἀρχ. *ἐνθάδε*: «θὰ μείνωμεν ἐνταῦθα μίαν ἑβδομάδα».

ἐνταυτῷ· ἐκ τοῦ *ἐν τῷ αὐτῷ*, κατὰ παράλειψιν τοῦ *χρόνῳ*· συγχρόνως, ἅμα, σύναμα.

ἐνταφιάζω, ἀόρ. *ἐνεταφίασα—ἐνεταφιάσθην*· θέτω εἰς τὸν τάφον, θάπτω τὸν νεκρόν, κηδεύω.

ἐνταφιασμὸς (ὁ) καὶ *ἐνταφίασις,—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐνταφιάζειν, ἡ εἰς τὸν τάφον εἰσαγωγὴ τοῦ νεκροῦ, ταφή.

—*[Ἐγκυκλ.]* Βλ. *ταφή*.

— **ἐνταφιασμὸς *ἐν ναῷ*.** Κατὰ τὴν ἐμφάνισιν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας παρά τε τοῖς Ἰουδαίοις καὶ τοῖς Ρωμαίοις ἀπηγορεύετο ἡ ἐντὸς τῆς πόλεως ταφὴ τῶν νεκρῶν, ἐπιτρεπομένη μόνον εἰς σπανίας περιστάσεις καὶ δὴ ὡς πρὸς πρόσωπα κατέχοντα ἐξέχουσαν θέσιν. Συμφώνως πρὸς τὰ κρατοῦντα παρά τε τοῖς Ἰουδαίοις καὶ Ρωμαίοις καὶ οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ ἔθαπτον τοὺς ἑαυτῶν νεκροὺς ἐκτὸς τῶν πόλεων, μόνον δὲ μάρτυρες, ἅγιοι, ἐπίσκοποι καὶ διαπρεπεῖς κληρικοὶ ἐθάπτοντο ἐνίοτε ἐν τῇ πόλει καὶ δὴ ἐν τοῖς ναοῖς. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ Χριστιανοὶ ἐνόμιζον ὅτι ἡ παρὰ τοὺς τάφους τῶν μαρτύρων καὶ ἁγίων ταφὴ τῶν οἰκείων παρεῖχεν ὀνίνησίν τινα εἰς αὐτούς, ἤρχισαν κατ' ὀλίγον νὰ θάπτωσι τοὺς ἑαυτῶν νεκροὺς ἐν τῇ πόλει καὶ δὴ ἐν τοῖς ναοῖς. Καὶ ἐπανελάμβανον μὲν οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες τὰς ρωμαϊκὰς διατάξεις, καθ' ἃς ἀπηγορεύετο ἡ ταφὴ τῶν νεκρῶν ἐντὸς τῶν πόλεων, ἀλλ' αἱ διατάξεις αὗται δὲν κατώρθουν νὰ ἐκριζώσωσι τελείως τὴν συνήθειαν τοῦ θάπτειν τοὺς νεκροὺς ἐν τοῖς ναοῖς.

Παρ' ἡμῖν διὰ τοῦ νόμου τῆς 28 Μαρτίου 1834 «Περὶ νεκροταφείων καὶ ἐνταφιασμοῦ νεκρῶν» ἀπηγορεύθη ἡ ἐντὸς τῶν πόλεων καὶ χωριῶν ταφὴ τῶν νεκρῶν, οἵτινες ἔπρεπε νὰ θάπτωνται εἰς ἴδια νεκροταφεῖα ἱδρυμένα ἐκτὸς τῶν πόλεων καὶ χωρίων. Καὶ ἡ Ἱερὰ σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος διὰ τῶν ἐγκυκλίων αὐτῆς τῆς 30 Ὀκτωβρίου 1857 καὶ 13 Δεκεμβρίου 1874, ἀπηγόρευσε τὴν ἐν τοῖς ναοῖς ταφήν, ἀνέφερε δὲ καὶ λεπτομερῶς τοὺς λόγους τῆς ἀπαγορεύσεως ταύτης, εἰς ἐγκύκλιον στελλομένην πρὸς τὸν ἐφημέριον τῆς ἐν Καλκούτᾳ ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου κοινότητος, ἐρωτησάσης αὐτὴν περὶ τῆς ἐν τοῖς ναοῖς ταφῆς. Καὶ οἱ πατριάρχαι Ἱερεμίας Δ' διὰ τοῦ συνοδικοῦ γράμματος ἀπὸ 11 Μαΐου 1810 πρὸς τὸν μητροπολίτην Παροναξίας καὶ Γρηγόριος ΣΤ' διὰ τοῦ συνοδικοῦ γράμματος ἀπὸ 21 Σεπτεμβρίου 1838 πρὸς τὸν Κερκύρας Χρύσανθον ἀπαγορεύουσι τὴν ἐν τοῖς ναοῖς ταφήν. [Πρβλ. καὶ τὰ ἐν τῷ Πηδαλίῳ ὑποσημειούμενα εἰς τὸν ΠΓ' κανόνα τῆς ἕκτης Οἰκουμενικῆς συνόδου.] Κ. Ι. Δ.

ἐνταφιαστὴς (ὁ)· ὁ ἐνταφιάζων, ἄλλως *νεκροθάπτης*.

ἐντάφιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀνήκων εἰς τὸν ἐνταφιαζόμενον νεκρόν: «ἐντάφιος κόσμος»· || ***ἐντάφιον*** (τὸ) ὡς οὐσιαστ., τὸ σάβανον «καλὸν ἐντάφιον ἡ τυραννὶς» ἔνδοξον εἶναι τὸ νὰ ἀποθάνῃ τις βασιλεύς· || ***ἐντάφια*** (τά)· ὡς οὐσιαστ. κατὰ παράλειψιν τοῦ *ἱερά*, τὰ εἰς τοὺς νεκροὺς προσφερόμενα, ἄλλως *κτερίσματα*.

Ἐντβίνα (Edvina), ***Μαρία-Λουΐζα***. Σύγχρονος διάσημος λυρικὴ ὑψίφωνος, γεννηθεῖσα ἐν Μοντρεὰλ τοῦ Καναδᾶ. Ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον εἰς τὸ μελοδραματικὸν θέατρον τοῦ Λονδίνου «Κόβεντ Γκάρντεν», εἰς τὸν ρόλον τῆς Μαργαρίτας τοῦ «Φάουστ», κατακτήσασα ἀμέσως τὴν κριτικήν. Ἔκτοτε ἐξηκολούθησε νὰ ψάλλῃ εἰς τὰ μεγάλα μουσικὰ κέντρα τοῦ κόσμου. Οἱ ρόλοι εἰς τοὺς ὁποίους κυρίως διακρίνεται εἶναι οἱ ἑξῆς: «Λουΐζα», «Μελισάνδη», «Θαΐς», «Τόσκα» καὶ «Μανόν». Δ. Δ.

Ἔντγκαρ (Edgar), ὁ ἐπιλεγόμενος *Εἰρηνικός*. Βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας (944—975). Υἱὸς τοῦ Ἐδμόνδου τοῦ Μεγαλοπρεποῦς, ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῷ 959, βασιλεύσας ἐπὶ τῆς Ἔσσεξ, τῆς Μερσίας καὶ τῆς Νορθουμβρίας. Φιλελεύθερος, ἀγαπῶν τὴν εἰρήνην, προσηνέχθη πρὸς τοὺς ἀποίκους μετὰ δικαιοσύνης. Χρονογράφοι, ποιηταὶ ἐπικοὶ καὶ λυρικοὶ κατέστησαν αὐτὸν μυθικὸν σχεδὸν ἥρωα. Ἐπὶ τῶν βασιλικῶν ἐγγράφων του ἐτιτλοφορεῖτο λατινιστί: «Τῆς Ἀλβιόνος αὐτοκράτωρ Αὔγουστος».

Ὁ Ἔντκαρ μετὰ τοῦ ἁγίου Δούνσταν συνεργαζόμενος ἀνεμόρφωσε τὸν ἀγγλικὸν κλῆρον, τιμᾶται δὲ ὡς ἅγιος ἐν Glastonbury κατὰ τὴν 8 Ἰουλίου. —π.

Ἐντγκμπάστον (Edgbaston) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ τῆς Βιρμιγχάμης. Κάτ. 23.000. Ἔχει ὡραῖον βοτανικὸν κῆπον. —Μ.

ἐντείνω, ἀόρ. *ἐνέτεινα—ἐνετάθην*, παθ. μετχ. *ἐντεταμένος*· τεντώνω: «ἐντείνω τὸ τόξον,—τὸ σχοινίον»· || αὐξάνω εἰς τὸ μέγιστον ὅριον: «ἐντείνω τὰς δυνάμεις μου», «ἐντείνω τὴν φωνὴν» ὑψώνω, κάμνω ἰσχυροτέραν, «—τὴν προσοχήν μου» προσέχω ὅσον ἠμπορῶ.

ἐντειχίζω, ἀόρ. *ἐνετείχισα—ἐντετειχίσθην*, παθ. μετχ. *ἐντετειχισμένος*· ἐμβάλλω, προσαρμόζω εἰς τὸ τεῖχος ἢ εἰς τὸν τοῖχον (ἐπὶ τῆς σημασίας ταύτης δύναται νὰ γράφεται δι' *οι*, ὡς ἀπὸ τοῦ τοῖχος, βλ. *ἐντοιχίζω*)· || τειχίζω, ὀχυρώνω διὰ τείχους: «ἐντειχίζω πόλιν, — λιμένα».

ἐντείχισις, *—εως* (ἡ)· κατασκευὴ τείχους, τείχισις, προσαρμογὴ εἰς τεῖχος.

ἐντέλεια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἐντελής, ἀποπεράτωσις· || φρ. «εἰς τὴν ἐντέλειαν» μέχρι τέλους: «τὸ ἔφερα,— τὸ ἔφτειασα εἰς τὴν ἐντέλειαν, δὲν τοῦ λείπει τίποτε».

Ἐντέλεια *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις Ἀρμενίας τῆς Μικρᾶς, ἐν τῇ στρατηγίᾳ τῇ Ἀραυηνῇ κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν στρατιωτικὴν διαίρεσιν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Πτολεμαίου (Ε, ζ, 12), κειμένη μεταξὺ Λοκριασσοῦ καὶ Ἀδάτθων. Σ. Ε. Λ.

Ἐντελὲν (Hédelin) ***Φραγκῖσκος***, ἀββᾶς τοῦ *Ὠμπινιάκ*. Γάλλος ποιητὴς καὶ κριτικὸς (1604—1676). Ζωηρός, φίλερις καὶ ἐτυμολόγος, ἔλαβε μέρος εἰς ὅλας τὰς φιλολογικὰς ἔριδας τῆς ἐποχῆς του. Οὕτως ἦλθεν εἰς ρῆξιν πρὸς τὴν δεσποινίδα ντὲ Σκουντερὶ περὶ τοῦ εἰς τίνα ἐκ τῶν δύο ἀνῆκεν ἡ βασικὴ ἰδέα ἑνὸς μυθιστορήματος, πρὸς τὸν Κορνήλιον, διότι οὗτος δὲν τὸν ἀνέφερεν εἰς τὰς διαλέξεις του «περὶ τῆς δραματικῆς ποιήσεως» καὶ πρὸς τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν, διότι δὲν τὸν περιέλαβεν εἰς τοὺς κόλπους της. Ἀφῆκε πλεῖστα ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ «Θρησκευτικοὶ Λόγοι» τοῦ ἐξησφάλισαν φήμην ἐκκλησιαστικοῦ ρήτορος. Ἠσχολήθη ἐπίσης καὶ μὲ τὴν λεγομένην σήμερον συγκριτικὴν μυθολογίαν, συγγράψας, περίεργον «Ἐγχειρίδιον τῆς φύσεως τῶν σατύρων, τεράτων καὶ δαιμόνων». Ἰδίως τὸν κατέστησαν διάσημον αἱ ἀποτυχίαι του εἰς τὸ θέατρον καὶ ἡ ἐπιμονή του μετὰ τῆς ὁποίας ἐπεζήτει ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ κοινοῦ ἀποδοκιμασία τῶν ἔργων του ἦτο εἰς βάρος αὐτοῦ τοῦ κοινοῦ. Ν. Ι. Θ.

ἐντελέχεια (ἡ) *[Φιλοσ.]*. Ὅρος δημιουργηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐκ τοῦ «ἐντελῶς ἔχειν» ἢ «ἔχειν τὸ ἐντελὲς» καὶ δηλῶν τὴν συντετελεσμένην πραγματικότητα τῆς μορφῆς, τὸν σκοπὸν τῆς πραγματώσεώς της, τὴν αὐτοπραγμάτωσιν τῆς μορφῆς ὄντος τινός, τὴν αὐτεπιτέλεσιν τοῦ σκοποῦ. Κατὰ τὸν φιλόσοφον τοῦτον ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὀργανικὸν σύνολον, ἀποτελούμενον ἐκ «σώματος φυσικοῦ δυνάμει ζωὴν ἔχοντος» καὶ ψυχῆς «ζωοποιοῦ τοῦ σώματος δυνάμεως καὶ αἰτίας τῆς ἐνεργείας». Ἡ ψυχὴ σχετίζεται πρὸς τὸ σῶμα, ὡς ἡ μορφὴ πρὸς

Digitized by Google

τὴν ὕλην, διότι αὕτη εἶναι ἔννοια *(λόγος)* καὶ συγχρόνως οὐσία *(τὸ τί ἦν εἶναι)*, συμπληροῦσα τὴν ἐνέργειάν του διὰ καθοδηγήσεως εἰς τοὺς ἐπιδιωκομένους σκοπούς. Ἄλλαις λέξεσιν εἶναι σκόπιμος ἐνέργεια τοῦ ζῶντος σώματος· «ἔστιν οὖν ψυχὴ ἐντελέχεια ἡ πρώτη σώματος φυσικοῦ δυνάμει ζωὴν ἔχοντος». Ἡ ἐντελέχεια περιέχει τὸν δι' αὐτῆς ταύτης τῆς ἐνεργείας πραγματούμενον σκοπόν, συγχρόνως δὲ εἶναι ὁ λόγος τοῦ δυνάμει ὄντος. Πρώτη ἐντελέχεια εἶναι ἡ κατάστασις τῆς πραγματώσεως τοῦ σκοποῦ, δευτέρα δὲ ἡ *ἐνέργεια*. Ὁ Ἀριστοτέλης πρεσβεύει, ὅτι ὑπάρχει κατάστασίς τις ἐντελεχείας, πρὸς ἣν τείνει πᾶν ὄν. Συχνάκις ταυτίζει τὴν ἐντελέχειαν πρὸς τὴν ἐνέργειαν. Πάντως, κατὰ τὸν φιλόσοφον τοῦτον, ἡ ἐνέργεια εἶναι κίνησίς τις, ἐνῷ ἡ ἐντελέχεια εἶναι κατάστασις· ἡ «ἐνέργεια συντείνει πρὸς τὴν ἐντελέχειαν», δηλαδὴ τείνει πρὸς τὴν τελειότητα. Οἱ σχολαστικοὶ ποιοῦνται χρῆσιν τοῦ ὅρου τούτου κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀλλὰ παρ' αὐτοῖς ἀπαντᾷ καὶ ἡ λέξις *ἐνδελέχεια* (endelechia), δι' ἧς δηλοῦται συγχρόνως τὸ συνεχές, τὸ αἰώνιον. Τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ παρὰ τῷ Μελάγχθονι. Ὁ Λεϊβνίτιος καλεῖ ἐντελεχείας τὰς *μονάδας*, διότι ἔχουσιν ἐν ἑαυταῖς τὸ *ἐντελές*, ἤτοι τὴν πηγὴν τῶν ἐσωτερικῶν ἐνεργειῶν των, καὶ *αὐτάρκειαν*, ἤτοι ἀρκοῦνται εἰς ἑαυτάς. Ὁ Γκαῖτε μεταχειρίζεται τὸν ὅρον ἐντελέχεια πρὸς δήλωσιν τῆς ψυχῆς. Ὡς ἐντελέχειαν θεωροῦσι τὴν ψυχὴν ὁ Βοὺντ, ὁ Μόργκαν, ὁ Μάνκε καὶ ἄλλοι. Ἐπ' ἐσχάτων ὁ ὅρος οὗτος εἰσήχθη πάλιν εἰς τὴν φιλοσοφίαν ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ φιλοσόφου Ντρίς, ἀλλ' ὑπὸ διάφορον ἔννοιαν. Ὁ φιλόσοφος οὗτος καλεῖ ἐντελέχειαν τὸν βιωτικὸν παράγοντα (vitale Agens), ὅστις, χωρὶς νὰ θίγῃ τὸν νόμον τῆς διατηρήσεως τῆς ἐνεργείας, καθοδηγεῖ τὴν ὑλικὴν ἐνέργειαν τοῦ ὀργανισμοῦ ὡς σταθερὸν στοιχεῖον τῆς ἀτομικότητος (Individualitätskonstante), ἐφωδιασμένον μὲ ρυθμιστικὴν ὀργανωτικὴν δύναμιν. Ἡ ἐντελέχεια, καίπερ παριστῶσα ἐξατομικευτικόν τινα παράγοντα, ἐν τούτοις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν εἶναι ὑπερατομικὴ (supraindividuell). Καίτοι δὲ δὲν εἶναι ὑλικῆς φύσεως, ἐνεργεῖ οὐχ ἧττον ἐν τῷ χώρῳ καὶ κατατέμνεται εἰς διαφόρους δυνάμεις βιωτικάς. Εἶναι ὁ ρυθμιστὴς τῆς ἑνότητος τοῦ γίγνεσθαι. Κατὰ τὸν Ντρὶς ἡ ἐντελέχεια ἐνεργεῖ ἀσυνειδήτως μέν, ἀλλὰ σκοπίμως, κατὰ τρόπον μορφωτικὸν καὶ ἀφομοιωτικόν. Ἄλλαις λέξεσιν ἐντελέχεια εἶναι, κατὰ τὸν φιλόσοφον τοῦτον, ἡ ἀρχὴ τῆς ζωῆς, ἡ δρῶσα ὀργανωτικῶς, μορφωτικῶς καὶ ρυθμιστικῶς. Α. ΔΑΛΕΖΟΣ

ἐντελὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· τελειωμένος, πλήρης, ἄρτιος, ἄνευ ἐλλείψεων: «ἐντελὴς πραγματεία» ‖ «ἐντελὴς καταστροφὴ» παντελής, ὁλοσχερής.—Ἐπίρρ. *ἐντελῶς*· καθ' ὁλοκληρίαν, τελείως, ὁλότελα: «ἐθεραπεύθη—. κατεστράφη ἐντελῶς», «εἶμαι ἐντελῶς πεπεισμένος ὅτι...».

Ἔντελινκ (Edelinck), ***Γεράρδος.*** Φλαμανδὸς χαράκτης (1649—1707), μαθητεύσας παρὰ τῷ Poilly καὶ λαβὼν ἀξιολόγους παραγγελίας ἐκ μέρους Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ'. Διήγαγε τὸ πλεῖστον τοῦ βίου του ἐν Γαλλίᾳ, ἔνθα ἔτυχε πολλῶν τιμῶν· τῷ 1677 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς ζωγραφικῆς καὶ τῆς γλυπτικῆς. Ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος χρησιμοποιήσας τὸ χρῶμα εἰς τὴν χαρακτικήν. Κατέλιπε πλέον τῶν τριακοσίων ἔργων, ἐν οἷς ἐξαίρετον θέσιν κατέχουν: «Ἡ ἁγία οἰκογένεια» (κατὰ τὸν Ραφαήλ), «Ὁ Χριστὸς ἐν μέσῳ τῶν ἀγγέλων» (κατὰ τὸν Λεμπρὲν) καὶ ὁ «Μωυσῆς» (κατὰ τὸν Φίλιππον ντὲ Σαμπαίνι). Ι. Μ. Π.

Ἔντελκραντς (Edelcrantz). Σουηδὸς ποιητὴς καὶ φυσικός, γεννηθεὶς τῷ 1754 καὶ ἀποθανὼν ἐν Στοκχόλμῃ τῷ 1821. Τὸ κύριον ὄνομά του ἦτο *Ἀβραὰμ Νίκλας Κλέβμπεργ*, ἔλαβε δὲ τὸ ἐπώνυμον τοῦ *Ἔντελκραντς* τῷ 1789, ὅτε τῷ ἐδόθη τίτλος εὐγενείας. Ἀφοῦ ἐδίδαξε φυσικὴν καὶ ἱστορίαν (1772) καὶ κατόπιν φιλοσοφίαν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Ἄμπο προσελήφθη ὡς γραμματεὺς τοῦ βασιλέως Γουσταύου τοῦ Γ', τοῦ ὁποίου εἵλκυσε τὴν προσοχὴν διὰ μιᾶς ᾠδῆς του πρὸς τὴν βασιλομήτορα Λουΐζαν-Οὐλρίκην. Βραδύτερον διωρίσθη δεύτερος καὶ κατόπιν πρῶτος διευθυντὴς τοῦ βασιλικοῦ θεάτρου τῆς Στοκχόλμης, ἐπιμελητὴς τοῦ μουσείου (1805), διευθυντὴς τῆς Γεωργικῆς Ἀκαδημίας, μέλος ὅλων τῶν ἄλλων Ἀκαδημιῶν τῆς Σουηδίας καὶ πλείστων ξένων. Τῷ 1815 ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ βαρώνου. Παρὰ τὸ πολυάσχολόν του συνέθεσε νέαν ᾠδὴν πρὸς τὸν σουηδικὸν λαὸν καὶ μετέφρασεν εἰς τὴν σουηδικὴν καὶ τὴν φινλανδικὴν τὸν ἀγγλικὸν ὕμνον «God save the king», ὁ ὁποῖος ἐπὶ πεντήκοντα ἔτη ὑπῆρξεν ὁ ἐθνικὸς ὕμνος τῶν Σουηδῶν. Ὁ Ἔντελκραντς δὲν ἔπαυσεν ἀσχολούμενος καὶ μὲ τὴν ἐφεύρεσιν καὶ τελειοποίησιν ἀτμομηχανῶν. Θεωρεῖται ἐφευρέτης μιᾶς ἀεραντλίας, ἑνὸς ὀργάνου πρὸς ἀποξήρανσιν τῶν δημητριακῶν καὶ ἄλλων. Μ. Ν. Δ.

Ἔντελλα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Σικελίας ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου μεταξὺ Λήτου καὶ Ἀκρίνας καὶ κτισθεῖσα, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὑπὸ τοῦ Ἀκέστου, ὁ ὁποῖος ἔδωκεν εἰς αὐτὴν τὸ ὄνομα τῆς συζύγου του. Ὅτε οἱ Καμπανοὶ κατῆλθον εἰς Σικελίαν, ἐζήτησαν παρὰ τῶν Ἐντελλίνων νὰ γίνωσι σύνοικοι αὐτῶν, εἰσελθόντες ὅμως εἰς τὴν πόλιν τοὺς μὲν ἡβῶντας κατέσφαξαν ἅπαντας, τὰς δ' Ἐντελλίνας γυναῖκας ἔλαβον ὡς συζύγους. Ἔκτοτε ὁριστικοὶ κάτοικοι τῆς πόλεως ἀναφέρονται οἱ Καμπανοί. Ἡ Ἔντελλα ἀναφέρεται συχνότατα εἰς τοὺς μεταξὺ Καρχηδονίων καὶ Συρακοσίων ἀγῶνας. Ἐν τέλει ἐκυριάρχησαν ὁριστικῶς ἐπ' αὐτῆς οἱ Συρακόσιοι ἐπὶ Τιμολέοντος τυράννου, ὅστις ἔσφαξεν ἅπαντας τοὺς φίλα διατελοῦντας πρὸς τοὺς Καρχηδονίους. Ἐπὶ Κικέρωνος ἡ Ἔντελλα ἦτο ὑποτελὴς εἰς τοὺς Ρωμαίους καὶ ἐπλήρωνεν εἰς αὐτοὺς δεκάτην, τὸν ΙΓ' δὲ αἰῶνα μ. Χ. μνημονεύεται ἡ καταστροφὴ τῆς πόλεως ὑπὸ Φρειδερίκου τοῦ Β', ὅστις ἐξεδίωξε τοὺς κατοίκους αὐτῆς εἰς Nocera τῆς Καμπανίας. Σήμερον σῴζονται ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως παρὰ τὸν βραχώδη λόφον Rocca d' Entella. Νομίσματα τῆς Ἐντέλλης εἶναι γνωστὰ ἀπὸ τῆς Ε' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος μέχρι τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων.

[*Holm*, Geschichte Siciliens Α' 89, 262, 43. Β' 143, 195. Γ' 81.] Π. Ν. Π.

Ἐντέλλας *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Λιγουρίας.

ἐντέλλομαι, ἀόρ. *ἐνετειλάμην—ἐνετάλην*, παθ. μετχ. *ἐντεταλμένος*· παραγγέλλω, διατάσσω, ἀναθέτω τὴν ἐντολήν: «ἐντελλόμεθα καὶ διατάσσομεν» συνήθης τύπος δικαστικῶν ἐγγράφων ‖ καὶ ἐπὶ παθ. διαθέσεως: «πᾶς ἁρμόδιος κλητὴρ ἐντέλλεται τὴν ἐκτέλεσιν κλπ.»

Ἔντελλος *['Ιστ.]*. Ρωμαῖος ἀξιωματοῦχος «ὁ τὰ τῆς ἀρχῆς βιβλία διέπων» (a libellis), ἀκμάσας ἐπὶ αὐτοκράτορος Δομιτιανοῦ. Ὁ Ἔντελλος, ἐν γνώσει καὶ αὐτῆς ἔτι τῆς συζύγου τοῦ αὐτοκράτορος Δομιτίας, τοῦ πραίτορος Νωρβανοῦ καὶ τοῦ Πετρωνίου, συνάρχοντος τοῦ Δομιτιανοῦ, συνώμοσε μετὰ τοῦ Παρθενίου καὶ Σιγήρου καὶ τοῦ ἀπελευθέρου Στεφάνου πρὸς δολοφονίαν τοῦ αὐτοκράτορος, ἥτις καὶ ἐξετελέσθη ὑπὸ τοῦ Παρθενίου. Π. Ν. Π.

ἐντέλλω· δίδω ἐντολήν· διατάσσω (ἀρχ.), ἀντὶ τοῦ *ἐντέλλομαι* (βλ. λ.).

Ἔντελμανν (Edelmann), ***Γρηγόριος.*** Γερμανὸς φιλέλλην κατελθὼν εἰς τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα τῷ 1824. Ἐπολέμησεν εἰς τὴν Ἀμπλιανην, τὸ Μεσολόγγιον καὶ τέλος εἰς διαφόρους ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου ἐναντίον τῶν ὀρδῶν τοῦ Ἰμβραήμ. Σπουδαίως συνέβαλεν εἰς τὴν ἀπομόνωσιν τοῦ Γάλλου ἀρνησιθρήσκου Σουλεϊμὰν-βέη δὲ Σέζ, εἰς τὴν Δαβίαν, θὰ ἐπετύγχανε δὲ τὴν ζώγρησίν του, ἂν εἰσηκούετο ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ἀρχηγούς. Ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὸν Καποδίστριαν καὶ τὸν Ὄθωνα ὡς πυροτεχνουργός. Γ.Δ.Κ.

—**Ἔντελμανν** (Edelmann), ***Ἰωάννης-Φρειδερῖκος.*** Γάλλος συνθέτης (1749—1794). Συνέθεσε πλείστας σονάτας, τὴν καντάταν «Bergère lyrique», τὸ ὀρατόριον «Ἐσθήρ», τὰ μελοδράματα: «Φωτιὰ» καὶ «Ἡ Ἀριάδνη ἐν τῇ νήσῳ Νάξῳ». Τὸ τελευταῖον τοῦτο, τὸ καλύτερον ἐκ τῶν ἔργων του, ἔσχε μεγάλην ἐπιτυχίαν. Κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν ἀναμιχθεὶς εἰς τὰ πολιτικὰ γεγονότα προσήχθη πρὸ τοῦ ἐπαναστατικοῦ δικαστηρίου καὶ κατεδικάσθη μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του εἰς θάνατον. Μ. Ν. Δ.

ἐντελονύχια (τὰ) (Entelonychia Ameghino) *[Παλαιοζῳολ.]*. Ὑποτάξις ἐκλειψάντων ζῴων ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *νοτουγκουλάτων* θηλαστικῶν. Περιλαμβάνει ζῷα φυτοφάγα, πελματοβάμονα ἢ ἡμιδακτυλοβάμονα, φέροντα τελείαν, σπανίως ἠλαττωμένην, ὀδοντοστοιχίαν. Αἱ φάλαγγες τῶν ἄκρων εἶναι ἀνεπτυγμέναι συχνότερον ὡς ἀμβλεῖς κεκαμμένοι ὄνυχες ἢ ὡς εὐρεῖαι ὁπλαί, πάντοτε δ' εἶναι ἐσχισμέναι κατὰ τὴν κορυφήν. Τὰ ἐμπρόσθια ὡς καὶ τὰ ὀπίσθια ἄκρα των φέρουν ἀνὰ πέντε δακτύλους. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον μέσαῖον ἢ μέγα μέγεθος καὶ παρουσιάζονται περιωρισμένα μόνον ἐντὸς τριτογενῶν στρωμάτων τῆς Παταγονίας. Γ. Κ. Γ.

ἐντέλουρος (ὁ) (Enteluros) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τῆς οἰκογενείας τῶν *συγγναθιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἰχθῦς μὲ σῶμα ἐπίμηκες, λεπτόν, σκωληκοειδὲς καὶ στόμα καταλῆγον εἰς κυλινδρικὴν ἀπόφυσιν ἐν εἴδει προβοσκίδος. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *ἐντέλουρος ὁ συγγναθοειδὴς* (Enteluros sygnathoides), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους καὶ ἀπαντᾷ εἰς πάσας τὰς εὐρωπαϊκὰς θαλάσσας καὶ ἰδίᾳ εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους. Δ. Ν. Π.

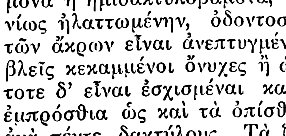

Ἐντέλουρος ὁ συγγναθοειδής.

Ἔντελφελτ (Edelfelt), ***Ἀλβέρτος.*** Φινλανδὸς ζωγράφος (1854—1905). Ἐμαθήτευσεν εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν Ἀκαδημίαν τῆς Ἀμβέρσης, βραδύτερον δ' ἐν Παρισίοις (1874) εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Ζερόμ. Τῷ 1878 ἐξέθηκε τὸν πίνακά του «Ὁ δοὺξ τῆς Σουηδίας Κάρολος Θ' μιαίνων τὸ πτῶμα τοῦ ἀντιπάλου του Φλέμμιγκ», τῷ δὲ 1879 «Τὸ πυρποληθὲν χωρίον», ἐπεισόδιον τῆς ἐξεγέρσεως τῶν Φινλανδῶν χωρικῶν κατὰ τὸ 1596. Ἀκολούθως ἤρχισε νὰ συμμετέχῃ τακτικῶς τῶν καλλιτεχνικῶν ἐκθέσεων, ἐμφανίσας ἀλληλοδιαδόχως τὰ ἀκόλουθα ἔργα του: «Μυσταγωγία εἰς τὴν ἀκροθαλασσιάν», «Γραῖα Φινλανδή, χωρική», «Πλοιάριον», «Ἡ ἐπάνοδος τῶν ἐργατῶν», «Ὁ Παστέρ», «Πρὸ τῆς ἐκκλησίας», «Δεκεμβριανὴ ἡμέρα ἐν Φινλανδίᾳ», «Ἡ σειρήν», «Φινλανδοὶ ἁλιεῖς», «Ὁ Χριστὸς καὶ ἡ Μαγδαληνὴ» κτλ. Μετέσχε τῆς Παγκοσμίου ἐκθέσεως τῶν Παρισίων κατὰ τὸ 1900 καὶ ἀνεμίχθη ἀπὸ τοῦ 1899 καὶ ἐφεξῆς ἐνεργῶς εἰς τὴν πολιτικὴν κίνησιν τῆς πατρίδος του. Ι. Μ. Π.

Ἐντεμένα. Βασιλεὺς τῆς χαλδαϊκῆς Λαγκὰς καὶ μέγας ἀρχιερεὺς τοῦ πολιούχου ταύτης θεοῦ Νινγιρσοῦ. Εἰς τὸ Λοῦβρον σῴζονται πολλὰ εὑρήματα τῆς ἐποχῆς του (Γ' χιλιετηρὶς π. Χ.), ἀγαλμάτια χαλκᾶ καὶ ἰδίως ἀργυροῦν δοχεῖον μετὰ χαλκῆς βάσεως καὶ ἐγχαράκτων παραστάσεων. Τὸ ἀξιολογώτατον ὅλων τῶν μνημείων του εἶναι ὁρόσημα μετ' ἐπιγραφῆς σφηνοειδοῦς ἀναγραφούσης τὴν ἔριν του πρὸς τοὺς γείτονας Οὐμμαίους, τὴν νίκην του καὶ τὴν διαιτησίαν τοῦ ἰσχυροτέρου τότε τῶν ἡγεμόνων τῆς Χαλδαίας Μεσιλίμ, ὡς καὶ τὸ κείμενον τῆς εἰρήνης. Γ. Λ. Α.

ἐντέμνω, ἀόρ. *ἐνέτεμον καὶ ἐνέταμον,—ἐνετμήθην*, παθ. μετχ. *ἐντετμημένος*· τέμνω τι ἐντός, εἰς βάθος· κάμνω ἐντομήν, χαράσσω.

ἐντενὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ἐντεταμένος, τεντωμένος.

Ἐντενκόμπεν (Edenkoben) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐπὶ μικροῦ παραποτάμου τοῦ Ρήνου ἐν τῷ Παλατινάτῳ. Ἔχει μεταλλικὰς πηγὰς καὶ βιομηχανίαν σιγαρέττων καὶ ἐπίπλων. Κάτ. 5207. —Μ.

Ἔντενμπουργκ (Oedenburg) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Οὑγγαρίας (βλ. *Σόπρον*).

Ἔντερ (Eder) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Γερμανίας, ἐν Πρωσσίᾳ. Πηγάζει ἐκ τῶν ὀρέων Ροθάαρ τῆς Βεστφαλίας, διατρέχει μέρος τῆς Ἔσσης-Νασσάου καὶ τοῦ Βαλντὲκ καὶ μετὰ ροῦν 135 χλμ. χύνεται παρὰ τὴν Γκούντερσχάουζεν εἰς τὸν Φούλντα. Εἰς παλαιοτέρους χρόνους ἐξήγετο ἀπὸ τὴν ἄμμον αὐτοῦ χρυσός, ὁ δὲ κόμις Φίλιππος ὁ Β' ἀπὸ τοῦ 1480 καὶ κατόπιν ὁ Κάρολος τῆς Ἔσσης (1677) καὶ ὁ Φρειδερῖκος Β' (1777) κατεσκεύασαν ἐξ αὐτοῦ δουκᾶτα. Κυριώτερος παραπόταμος αὐτοῦ εἶναι ὁ Σβάλμ. —Μ.

Ἔντερ (Ender), ***Ἰωάννης.*** Αὐστριακὸς ζωγράφος (1793—1854). Τῷ 1818 ἐταξίδευσεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, τῷ δὲ 1820 εἰς τὴν Ἰταλίαν. Τῷ 1826 ἐγκατεστάθη εἰς Παρισίους, ἔνθα διέμεινε μέχρι τοῦ 1829, ὅτε ἐπέστρεψεν εἰς τὴν γενέτειράν του Βιέννην, ἔνθα διωρίσθη καθηγητὴς ἐν τῇ σχολῇ τῶν καλῶν τεχνῶν. Διεκρίθη ὡς προσωπογράφος καὶ ζωγράφος ἱστορικῶν σκηνῶν. Εἷς ἐκ τῶν καλυτέρων πινάκων του εἶναι ἡ «Ἰουδήθ». Ὁ δίδυμος ἀδελφός του ***Θωμᾶς Ἔντερ*** ὑπῆρξεν ὡσαύτως ζωγράφος, διακριθεὶς ὡς τοπιογράφος. Ι.Μ.Π.

ἐντεραλγία (ἡ) *['Ιατρ.]*. Ἄλγος γινόμενον αἰσθητὸν κατὰ τὰ ἔντερα, συνώνυμον πολλάκις τοῦ κολικοῦ τῶν ἐντέρων.

ἐντεραλγικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐντεραλγίαν: «πόνοι ἐντεραλγικοί».

ἐντερεγχύτης (ὁ) *['Ιατρ.]*. Εἶδος κλυστῆρος, πρὸς ἐνέργειαν ἐγχύσεων εἰς τὸ ἔντερον (βλ. *κλυστήρ*).

ἐντερεκτασία (ἡ) *['Ιατρ.]*. Διεύρυνσις τοῦ ἐντέρου, ἥτις ἐπὶ στενώσεως αὐτοῦ ἐξ οἱασδήποτε ἀφορμῆς παράγεται ὑπεράνω τῆς ἐστενωμένης μοίρας. Ἐκ τῆς ἐπιτάσεως τῶν περισταλτικῶν κινήσεων, δι' ὧν τὸ ἔντερον προσπαθεῖ νὰ ὑπερνικήσῃ τὸ κώλυμα, ἐπέρχεται πρὸς τῇ διευρύνσει καὶ ὑπερτροφία τοῦ μυϊκοῦ χιτῶνος καὶ πάχυνσις τοῦ τοιχώματος τοῦ ἐντέρου. Τεραστία διάτασις ἐντερικὴ παρατηρεῖται κατὰ τὴν νόσον τοῦ Hirschprung ἢ *μεγάκολον*, ἥτις ὀφείλεται κυρίως εἰς συγγενῆ προδιάθεσιν. Δ. Χ. ΚΟΚΚΟΡΗΣ

ἐντερεκτομία (ἡ) *['Ιατρ.]*. Ἐγχείρησις, δι' ἧς ἐκτέμνεται μοῖρα τοῦ ἐντέρου, εἴτε βλαβεῖσα ἐκ τραύματος εἰς βαθμὸν μὴ ἐπιτρέποντα τὴν δι' ἁπλῆς ἐντερικῆς ραφῆς ἀποκατάστασιν αὐτῆς, εἴτε πάσχουσα ἐκ νόσου τινός, ὡς νεοπλάσματος, φυματιάσεως, ἢ περιπεσοῦσα εἰς γάγγραιναν (περίσφιγξις ἐντέρου ἐπὶ κήλης κλπ.) Δύναται δὲ ν' ἀφαιρεθῇ μεγάλη μοῖρα ἐντέρου· ὑπάρχουσι πε-

Digitized by Google

ριπτώσεις τινές, καθ' ἃς ἐπέζησαν ἄνθρωποι καὶ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τριῶν καὶ πέντε μέτρων ἐντέρου. Μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ πάσχοντος ἐντερικοῦ τμήματος ἡ συνένωσις τοῦ ὑπολειφθέντος ἐντέρου γίνεται κατὰ δύο τρόπους· ἢ δηλαδὴ φέρονται πλησίον ἀλλήλων τὰ δύο ἐντερικὰ στόμια καὶ ἑνοῦνται διὰ συρραφῆς τοῦ τοιχώματος αὐτῶν *(κυκλικὴ ἀναστόμωσις)*, ἢ φράσσονται μὲν τὰ στόμια ταῦτα, παρ' αὐτὰ δὲ ἐπὶ ἑκατέρου ἐντερικοῦ ἄκρου ἀνοίγεται νέον στόμιον, τὰ στόμια δὲ ταῦτα ἑνοῦνται μετ' ἀλλήλων, οὕτω δὲ σχηματίζεται πλαγία ἐντερικὴ ἀναστόμωσις. Δ. Χ. ΚΟΚΚΟΡΗΣ

ἐντερεμβόλιον (τὸ) *['Ιατρ.]*. 'Εμβόλιον προοριζόμενον διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ στόματος χρῆσιν ἀντὶ τῆς παρεντερικῆς (ὑποδορίου, ἐνδομυϊκῆς κλπ.). Τὰ ἐντερεμβόλια εἶναι ὅπως καὶ τὰ λοιπὰ ἐμβόλια, νεκρὰ ἢ ἁπλῶς ἐξησθενημένα μικροβιακὰ καλλιεργήματα, τὰ ὁποῖα χορηγοῦνται εἴτε εἰς ὑγρὰν κατάστασιν (ἐμβόλιον B. C. G.), εἴτε ὑπὸ μορφὴν δισκίων ἢ καψυλλίων. Τὰ ἐντερεμβόλια χρησιμοποιοῦνται συστηματικῶς εἰς τὴν καθ' ἡμέραν πρᾶξιν μετὰ τὰς περὶ τοπικῆς ἀνοσίας ἐργασίας τοῦ Besredka, δὲν εἶναι ὅμως βέβαιον ὅτι ἡ δρᾶσις αὐτῶν εἶναι μόνον τοπική, διότι εἶναι δυνατὸν νὰ προκαλῶσι καὶ γενικὴν ἀνοσίαν ἀπορροφώμενα ἐκ τοῦ ἐντέρου. Γ. Η. ΠΑΓΚΑΛΟΣ

ἐντερεμβολισμὸς (ὁ) *['Ιατρ.]*. 'Εμβολισμὸς πραγματοποιούμενος διὰ λήψεως τοῦ σχετικοῦ ἐμβολίου ἀπὸ τοῦ στόματος. Ὁ ἐντερεμβολισμὸς ἀποβλέπει εἰς τὴν ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ ἐντέρου δρᾶσιν τοῦ ἐμβολίου (τοπικὴ ἀνοσία) ἢ τὴν διὰ τοῦ ἐντέρου ἀπορρόφησιν αὐτοῦ πρὸς ἐπίτευξιν γενικῆς ἀνοσίας. Ὁ ἐντερεμβολισμὸς ἐπιχειρεῖται κυρίως ἐπὶ νοσημάτων, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἕδραν τὸ ἔντερον (τῦφος, χολέρα, δυσεντερία) ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἄλλων, τὰ ὁποῖα δὲν ἐντοπίζονται κατὰ προτίμησιν εἰς τὸν πεπτικὸν σωλῆνα. Οὕτως ἀπὸ τοῦ στόματος δίδεται τὸ ἀντιφυματικὸν ἐμβόλιον B. C. G. 'Εν γένει ὁ ἐντερεμβολισμὸς τείνει κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη νὰ λάβῃ εὐρυτέραν ἐφαρμογὴν προτιμώμενος ὡς μᾶλλον ἀκίνδυνος. Γ. Η. ΠΑΓΚΑΛΟΣ

ἐντερεπιπλοκήλη (ἡ) *['Ιατρ.]*. Κήλη περιέχουσα ἐντὸς τοῦ κηλικοῦ σάκκου ἔντερον καὶ ἐπίπλουν.

ἐντερεπιπλόμφαλον (τὸ) *['Ιατρ.]*. 'Ομφαλοκήλη περιέχουσα ἔντερον καὶ ἐπίπλουν. Ὁ ὅρος εἶναι ἄχρηστος.

ἐντερικός, *—ή, —όν*· ὁ τῶν ἐντέρων, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὰ ἔντερα: «ἐντερικὸς σωλήν», «ἐντερικοὶ πόνοι», «ἐντερικὸς κατάρρους».

— **ἐντερικὴ** ***ἀπόφραξις*** *['Ιατρ.]*· βλ. λ. *ἀπόφραξις* ἐντερική.

— **ἐντερικὴ** ***διστομίασις*** *['Ιατρ.]*· βλ. λ. *διστομίασις*.

— **ἐντερικὴ** ***φυματίωσις*** *['Ιατρ.]*· βλ. λ. *φυματίωσις*.

— **ἐντερικοὶ** (ἢ ***διηνεκεῖς*** ἢ ***λιβερκύνιοι***) ***ἀδένες*** *['Ανατομ.]*. Οἱ ἀδένες οὗτοι εὕρηνται συνεχεῖς καθ' ὅλον τὸ λεπτὸν ἔντερον, πλὴν κατὰ τὸ δωδεκαδάκτυλον, ἔνθα ἀπαντῶσι μόνον οἱ δωδεκαδακτυλικοὶ ἢ βρυννέρειοι ἀδένες. Παριστῶσι βραχεῖς σωληνοειδεῖς ἀδένας καὶ κατασκηνοῦσιν ἐν τῷ χορίῳ τοῦ βλεννογόνου, κείμενοι παραλλήλως καὶ ἐγγύτατα ἀλλήλοις, ἄνευ μεσολαβήσεως διαμέσου χώρου, δίκην βραχέων πασσάλων· διὸ σχηματίζουσι συνεχῆ στοιβάδα, διακοπτομένην ἢ διατιτραινομένην μόνον καθ' ὃ μέρος ἐκφύονται λάχναι ἢ παρεμβάλλονται λεμφοζίδια. Τὰ δὲ στόμια αὐτῶν ἐκβάλλουσι μεταξὺ τῶν βάσεων τῶν λαχνῶν ἢ περὶ τὰς κεφαλὰς τῶν λεμφοζιδίων. Τὸ τοίχωμα αὐτῶν σύγκειται ἐκ βασικοῦ ὑμένος καὶ ἐκ κυλινδρικοῦ ἐπιθηλίου, ἐμφανίζοντος τρία εἴδη κυττάρων: 1) τὰ *κυλινδρικά*, δι' ὧν ἀναπληροῦνται τὰ καταστρεφόμενα ἐπιθηλιακὰ κύτταρα τῶν λαχνῶν· 2) τὰ *καλυκοειδῆ* ἢ *βλεννογόνα*, καὶ 3) τὰ *κοκκώδη* (τοῦ *Paneth)*, ὧν τὰ κοκκία ἐξερχόμενα ἀποτελοῦσι μέρος τοῦ ἐντερικοῦ ὑγροῦ. Οἱ προκείμενοι ἀδένες ἔνθεν μὲν χρησιμεύουσι πρὸς ἀνάπλασιν τῶν καταστρεφομένων κυττάρων τοῦ ἐπιθηλίου τοῦ ἐντέρου, ἔνθεν δὲ παράγουσιν ἔκκριμα, τὸ καλούμενον *ἐντερικὸν ὑγρὸν* (=χυμόν). Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

— **ἐντερικὸν** ἢ ***πεπτικὸν σύστημα*** *['Ανατομ.]*. 'Αποτελεῖται ἐκ τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος καὶ ἐκ τῶν ἀδένων, οἵτινες ἀπαρτῶνται ἀπὸ τούτου. Καὶ ὁ μὲν ἐντερικὸς σωλὴν ἄρχεται ἀπὸ τοῦ στόματος καὶ τελευτᾷ εἰς τὸν δακτύλιον (πρωκτόν)· διαιρεῖται δ' εἰς τὰ ἑξῆς μέρη: 1) τὸ *κοῖλον τοῦ στόματος*· 2) τὸν *φάρυγγα*, συγκοινωνοῦντα μετὰ τοῦ κοίλου τοῦ στόματος διὰ τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ φάρυγγος καὶ μετὰ τοῦ κύτους τῆς ῥινὸς διὰ τῶν φαρυγγικῶν στομίων (χοανῶν)· 3) τὸν *οἰσοφάγον*, ὀχετὸν διήκοντα κατὰ μῆκος τῆς σπονδυλικῆς στήλης μέχρι τοῦ διαφράγματος· 4) τὸν *στόμαχον*, κείμενον κάτωθεν τοῦ ἀριστεροῦ ἡμιμορίου τοῦ διαφράγματος· 5) τὸ *λεπτὸν ἔντερον (=δωδεκαδάκτυλον, νῆστις, εἰλεός)*, ὅπερ μετὰ πολυέλικτον πορείαν τελευτᾷ κατὰ τὸν δεξιὸν λαγόνιον βόθρον εἰς τὸ παχὺ ἔντερον· 6) τὸ *παχὺ ἔντερον*, ὑποδιαιρούμενον εἰς τὸ *τυφλὸν* μετὰ τῆς σκωληκοειδοῦς ἀποφύσεως, εἰς τὸ *κόλον* (ἀνιόν, ἐγκάρσιον, κατιὸν καὶ σιγμοειδές), ὅπερ δίκην στεφάνης περιβάλλει τὰς ἕλικας τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου, καὶ εἰς τὸ *ἀπευθυσμένον*, φερόμενον πρὸ τοῦ ἱεροῦ ὀστοῦ καὶ τοῦ κόκκυγος εἰς τὸν πρωκτόν. Οἱ δὲ ἀδένες τοῦ πεπτικοῦ συστήματος, οἱ μὲν μικροὶ ἑδράζονται ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ τοιχώματι αὐτοῦ, ἐκ δὲ τῶν μειζόνων τρεῖς μέν, ἡ παρωτίς, ὁ ὑπογνάθιος καὶ ὁ ὑπογλώσσιος ἀδήν, κεῖνται περὶ τὸ κοῖλον τοῦ στόματος καὶ ἐκβάλλουσιν εἰς αὐτό, δύο δέ, τὸ ἧπαρ καὶ τὸ πάγκρεας, σκηνοῦσιν ἐν τῷ κύτει τῆς κοιλίας, ἐκβάλλοντες εἰς τὸ δωδεκαδάκτυλον. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

— **ἐντερικὸν** ***ὑγρὸν*** *[Φυσιολ.]*. Τὸ ἐντερικὸν ὑγρὸν παρασκευάζεται ὑπὸ τῶν λιβερκινιανῶν καὶ βρυννεριανῶν ἀδένων τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου. Τὸ ὑγρὸν τοῦτο εἶναι ἄχρουν, μυξῶδες, ἀντιδράσεως ἀλκαλικῆς καὶ εἰδικοῦ βάρους 1,007. 'Εμπεριέχει δὲ ἅλατα, ὀλίγον λεύκωμα καὶ ζυμώματα (ἢ ἔνζυμα), διὰ τῶν ὁποίων ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῶν διαφόρων θρεπτικῶν οὐσιῶν καὶ ἀποσχίζει αὐτάς. Τοιαῦτα ἔνζυμα εἶναι ὁ ἀμυλολύτης, ὅστις ὅμως ἔχει ἀσθενεστέραν ἐνέργειαν ἢ ἡ πτυαλίνη τοῦ σιέλου καὶ ὁ ἀμυλολύτης τοῦ παγκρεατικοῦ ὑγροῦ. Τοὐναντίον ὅμως πολὺ ἐντονωτέρα εἶναι ἡ ἐπίδρασις τῶν ζυμωμάτων, ἅτινα δρῶσιν ἐπὶ τοῦ δισακχαρίτου ὡς ἡ βυνοσακχαράση, ἡ καλαμοσακχαράση καὶ ἡ γαλακτοσακχαράση καὶ ἀποσχίζει αὐτοὺς εἰς 2 μόρια μονοσακχαριδῶν. Τὸ ἐντερικὸν ὑγρὸν δὲν δρᾷ κυρίως ἐπὶ τὰ γνήσια λευκώματα, ἀλλ' ἐπὶ τὰ προϊόντα τῆς ἀποσχίσεως αὐτῶν, ἤτοι ἐπὶ τὰς λευκωματούσας καὶ τὰς πεπτάς, τὰ ὁποῖα ἀποσχίζει εἰς ἀμινοξέα, ἡ ἐνέργεια δ' αὕτη τοῦ ἐντερικοῦ ὑγροῦ προέρχεται ἐξ ἰδίου ζυμώματος, τῆς ἐρειψίνης. Ἡ δὲ ἀλκαλικότης τοῦ ἐντερικοῦ ὑγροῦ συντελεῖ εἰς τὴν γαλακτοποίησιν τῶν λιπῶν. Ἡ ἔκκρισις τοῦ ἐντερικοῦ ὑγροῦ προκαλεῖται κατὰ τὸν ἐρεθισμὸν τοῦ βλεννογόνου τοῦ ἐντέρου μετὰ τὴν πρόσληψιν τῆς τροφῆς. 'Εὰν τὸ νευρικὸν σύστημα ἐπιδρᾷ ἐπὶ τὴν ἔκκρισιν τοῦ ἐντερικοῦ ὑγροῦ, δὲν ἔχει εἰσέτι ἀποδειχθῆ. Ἡ βλέννα γεννᾶται ὑπὸ τῶν λαγηνοειδῶν κυττάρων τοῦ βλεννογόνου τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου. Καὶ τὸ παχὺ ἔντερον παράγει ἔκκριμα, τοῦτο ὅμως δὲν ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῶν θρεπτικῶν οὐσιῶν, καθ' ὅτι δὲν ἐμπεριέχει ζυμώματα· λόγῳ ὅμως τῆς βλέννης, ἥτις προέρχεται ἐκ τῶν πολυαρίθμων λαγηνοειδῶν κυττάρων τῶν λιβερκινιανῶν ἀδένων καθιστᾷ εὐολίσθητα τὰ κόπρανα, ἅτινα καθίστανται συμπαγέστερα, λόγῳ τῆς ἀπορροφήσεως τοῦ ὕδατος. Ι. Ν. Μ.

ἐντέρινος, *—η, —ον*· ὁ ἐξ ἐντέρων || ὁ τῶν ἐντέρων.

ἐντεριτικός, *— ή, — όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐντερίτιδα· || ὁ πάσχων ἐξ ἐντερίτιδος.

ἐντερῖτις (ἡ) *['Ιατρ.]*. Φλεγμονὴ τοῦ ἐντέρου, ἥτις ἐκδηλοῦται συνήθως διὰ τριῶν κυρίων συμπτωμάτων: διαρροίας, πυρετοῦ καὶ κολικῶν. Αἱ ἐντερίτιδες εἶναι ποικίλαι καὶ ἐμφανίζονται ὑπὸ ὀξεῖαν ἢ ὑπὸ χρονίαν μορφήν. Ὑπάρχουν ἐπίσης καὶ συμπτωματικαὶ ἐντερίτιδες ἀκολουθοῦσαι τὰς λοιμώδους νόσους (γρίππην, πνευμονίαν, ἱλαρὰν κτλ.).

Εἰς τὰς ὀξείας ἐντερίτιδας ἡ εἰσβολὴ τῆς νόσου εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀπότομος· συνήθως ἐμφανίζονται τὸ πρῶτον ὀλίγος πυρετός, ἀνορεξία, γλῶσσα ἐπίχριστος καὶ ἐνίοτε ἔμετοι. Ἔπειτα ἀκολουθοῦν κολικοὶ καὶ διαρροϊκαὶ κενώσεις. Ὁ πυρετὸς δὲν διαρκεῖ ἐπὶ πολύ, ἐνίοτε μάλιστα παντελῶς ἐλλείπει· πάντα δὲ τὰ συμπτώματα ταῦτα ὑποχωροῦν τελείως εἰς τὰς πλείστας περιπτώσεις ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν (βλ. *γαστρεντερικαὶ παθήσεις*). Αἱ χρόνιαι μορφαὶ ἀνάγονται μᾶλλον εἰς τὰς δυσπεψίας, διότι κυρίως ὀφείλονται εἰς αὐτάς. Παρατηρεῖται δὲ τότε ἐπίσης ἀνορεξία, πέψις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐπίπονος, δυσκοιλιότης ἢ διάρροια μετὰ ἢ ἄνευ κολικῶν καὶ ἀλλοίωσις ἐπὶ τὰ χείρω τῆς γενικῆς καταστάσεως. Συνήθως κυριαρχοῦν ὁτὲ μὲν τὰ συμπτώματα μιᾶς ἀνευρύνσεως τοῦ στομάχου, ὁτὲ δὲ τὰ φαινόμενα μιᾶς χρονίας γαστρικῆς δυσπεψίας. Εἰς τὰς χρονίας ἐντερίτιδας κατατάσσουν πολλοὶ συγγραφεῖς τὴν βλεννομεμβρανώδη ἐντερίτιδα ἢ *ἐντεροκολίτιδα* (βλ. λ.) καὶ τὴν φυματιώδη ἐντερίτιδα. Ἡ θεραπεία τῶν ἐντεριτίδων βασίζεται ἰδίᾳ ἐπὶ τῆς καταλλήλου διαιτητικῆς. Σ. Β.

ἐντεριώνη (ἡ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται τὸ ἐσώτατον τμῆμα τοῦ βλαστοῦ καὶ κατ' ἐπέκτασιν καὶ τῆς ῥίζης. Ἡ ἐντεριώνη πάντων σχεδὸν τῶν φυτῶν ἀποτελεῖται ἀπὸ κυψελίδας, αἵτινες εἰς τὰ ποώδη φυτὰ ὡς καὶ εἰς τοὺς κορμοὺς διαφόρων δένδρων ἔχουσι σχῆμα σφαιρικὸν καὶ ἐμποτίζονται ὑπὸ διαφόρων ὑγρῶν. Αἱ κυψελίδες αὗται κατ' ἀρχὰς ἔχουσι χρῶμα πράσινον, ἀλλὰ εἶτα ἀποχρωματίζονται, τὰ ὑγρὰ ἀπορροφῶνται, ὁπότε αἱ κυψελίδες δὲν περιέχουν ἕτερόν τι εἰμὴ ἀέρα· ἄρα ἡ ἐντεριώνη κατὰ τὴν νεαρὰν ἡλικίαν τοῦ φυτοῦ κέκτηται δραστικὰς ἰδιότητας, τὰς ὁποίας χάνει σὺν τῇ ἐνηλικιώσει τοῦ φυτοῦ. Δ. Ν. Π.

Ἔντερλε (Enderle), ***Γερτρούδη***. Διάσημος 'Αμερικανὶς κολυμβήτρια, πολλάκις νικήσασα εἰς ἀγῶνας. Κατέστη κυρίως περιώνυμος, ἀφ' ὅτου τῷ 1926 διέπλευσε κολυμβῶσα τὴν Μάγχην εἰς χρόνον 14 ½ ὡρῶν, καταρρίψασα τὴν ἐπίδοσιν εἰς τὸν ἆθλον τοῦτον τοῦ 'Ιταλοῦ Τιραμπόσκι, ὅστις εἶχε διαπλεύσει τὴν Μάγχην εἰς 16 ὥρας καὶ 23 πρῶτα λεπτὰ (βλ. καὶ λ. *ἀθλητισμὸς* τ. Β', σελ. 314 β). Σ. Γ. Σ.

ἐντεροαναστόμωσις (ἡ) *[Χειρουργ.]*· βλ. λ. *ἀναστόμωσις*.

ἐντεροβράγχιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων τὰ βράγχια μετὰ τῶν ἐντέρων.

ἐντερογαστροκήλη (ἡ) *['Ιατρ.]*. Κήλη, πρόπτωσις τοῦ στομάχου ἅμα καὶ τῆς ἐντερικῆς μάζης διὰ μέσου τῆς χαλαρωθείσης ἢ χαινούσης λευκῆς γραμμῆς τοῦ προσθίου κοιλιακοῦ τοιχώματος. Σ. Γ. Σ.

ἐντερογραφία (ἡ) *['Ιατρ.]*. Ἡ διὰ τοῦ ἐντερογράφου καταμέτρησις τῶν μυϊκῶν κινήσεων τῶν ἐντέρων. Γενικώτερον ἡ περὶ τῶν ἐντέρων μελέτη καὶ περιγραφή. Σ. Γ. Σ.

ἐντερογράφος (ὁ) *['Ιατρ.]*. Εἰδικὸν μηχάνημα, μυογράφος, δι' οὗ καταμετροῦνται αἱ περισταλτικαὶ κινήσεις τοῦ ἐντέρου. Σ. Γ. Σ.

ἐντεροειδὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς ἔντερον.

ἐντεροηπατοκήλη (ἡ) *['Ιατρ.]*. Κήλη περιέχουσα ἔντερον καὶ ἧπαρ (βλ. *διαφραγματοκήλη*).

ἐντεροκήλη (ἡ) *['Ιατρ.]*. Κήλη περιέχουσα ἐντὸς τοῦ σάκκου ἔντερον.

ἐντεροκηλικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐντεροκήλην: «ἐντεροκηλικὸν οἴδημα»· || ὁ πάσχων ἐξ ἐντεροκοίλης, ἄλλως *ἐντεροκηλήτης*.

ἐντεροκινάση (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. Φύραμα ἐνυπάρχον εἰς τὴν *θρυψίνην* (βλ. λ.). Σ. Γ.

ἐντερόκλυσις (ἡ) *['Ιατρ.]*. Ἡ πλύσις τοῦ ἐντέρου, ἥτις ἐνεργεῖται διὰ βεβρασμένου ὕδατος, δι' ἀφεψήματός τινος (ῥιζῶν ἀλθαίας κλπ.) ἢ δι' ἐλαφρῶν ἀντισηπτικῶν διαλυμάτων (βορικοῦ ὀξέος, βόρακος, ὀξυγονούχου ὕδατος, ὑπεροξειδίου τοῦ μαγνησίου κτλ.) μὲ τὴν βοήθειαν μαλακοῦ συνήθους οὐρηθρικοῦ καθετῆρος (ἀριθμ. 16—25 τῆς κλίμακος Charrière) ἢ καὶ ἄλλου ἀναλόγου σωλῆνος προσαρμοζομένου εἰς τὸν κλυστῆρα καὶ προωθουμένου ἐντὸς τοῦ ὀρθοῦ εἰς βάθος 10—20 ὑφεκατομέτρων. Τὸ εἰσαγόμενον ὑγρὸν δύναται νὰ ἔχῃ θερμοκρασίαν 22—38 βαθμῶν. 'Ιατροί τινες εἰς ὡρισμένας περιπτώσεις ἀναβιβάζουσι τὴν θερμοκρασίαν τοῦ ὑγροῦ μέχρι 45°. Ἡ ἐντερόκλυσις ἐκκενοῖ τὰς ἐντὸς τοῦ παχέος ἐντέρου περιεχομένας ὕλας, διευκολύνει τὴν ἀπορρόφησιν ποσοῦ τινος ὕδατος καὶ ἀναλόγως τῆς θερμοκρασίας τοῦ ὑγροῦ συμβάλλει εἰς τὸ νὰ καταπολεμήσῃ κατὰ τὰς περιστάσεις τὸν πυρετὸν ἢ τὴν ὑποθερμίαν. Δι' ὃ καὶ ἐγίνετο ἄλλοτε μεγάλη χρῆσις αὐτῆς εἰς τὰς γαστρεντερικὰς παθήσεις τῶν παίδων· σήμερον ἡ πλύσις τοῦ ἐντέρου ἐφαρμόζεται εἰς ὡρισμένας μόνον περιπτώσεις, ἰδίᾳ δὲ πρὸς καταπολέμησιν τῆς δυσκοιλιότητος τῆς παρατηρουμένης εἰς τὴν βλεννομεμβρανώδη ἐντεροκολίτιδα. Πρὸς τούτοις αἱ θερμαὶ ἐντεροκλύσεις συνιστῶνται εἰς τὴν χολέραν, εἰς τὰς προστατίτιδας, ὡς καὶ εἴς τινας παθήσεις τῆς μήτρας καὶ τῶν παραμητρίων· αἱ δὲ ψυχραὶ εἰς τὸν τυφοειδῆ πυρετόν, τὰς αἱμορραγίας τοῦ ὀρθοῦ, τὰς καταρροϊκὰς ἀγγειοχολίτιδας καὶ ἐνίοτε εἰς τὰς ὀξείας νεφρίτιδας, ἰδίᾳ εἰς τὰς ἐμφανιζομένας μετὰ τὴν ὀστρακιάν. Ὅταν ἐπιζητῆται μόνον ἡ ἀπορρόφησις ὑγροῦ (ὕδατος, φυσιολογικοῦ ὀροῦ κτλ.), τότε ἡ ἐντερόκλυσις εἶναι δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς τρόπον, ὥστε τὸ ὑγρὸν νὰ εἰσδύῃ κατὰ σταγόνα. Σ. Β.

ἐντερόκλυσμα (τὸ) *['Ιατρ.]*. Ἔγχυσις ὑγροῦ ἐντὸς τοῦ ὀρθοῦ ἐντέρου. 'Εντερόκλυσμα καλεῖται ἐπίσης τὸ ὑγρόν, δι' οὗ γίνεται ἡ ἔγχυσις. Κύριος σκοπὸς τῶν ἐντεροκλυσμάτων εἶναι ἡ ἐκκένωσις τοῦ παχέος ἐντέρου. Τὸ συνηθέστερον δὲ χρησιμοποιούμενον ὑγρὸν εἶναι τὸ ἁπλοῦν βεβρασμένον ὕδωρ· ἀντ' αὐτοῦ ὅμως γίνεται πολλάκις χρῆσις ποικίλων φυτικῶν ἀφεψημάτων, σαπωνούχου διαλύματος καὶ ἐνίοτε ἐλαίου. Εἴς τινας περιπτώσεις (εἰς τὰς ὀξείας ἰδίᾳ δηλητηριάσεις καὶ τὴν ἀποπληξίαν) πρὸς ταχυτέραν ἐνέργειαν ἀναμιγνύονται μετὰ τοῦ ὕδατος καί τινα καθαρτικὰ (θειικὸν νάτριον, σιναμική). Ἡ ποσότης τοῦ ἐγχεομένου ὑγροῦ κυμαίνεται μεταξὺ 200 καὶ 500 κυβ. ὑφεκ. διὰ τοὺς ἐνηλίκους καὶ 50—120 περίπου διὰ τὰ παιδία ἀναλόγως τοῦ ἀναστήματος αὐτῶν. Γίνεται ἐπίσης χρῆσις *θρεπτικῶν ἐντεροκλυσμάτων*, ὁσάκις ὁ ἄρρωστος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τραφῇ διὰ τοῦ στόματος (ἐν περιπτώσει ἕλκους ἢ νεοπλάσματος τοῦ στομάχου κτλ.). Τὰ θρεπτικὰ δὲ ταῦτα ἐντεροκλύσματα περιέχουν συνήθως ᾠὰ μετά τινος ποσότητος ἅλατος, πεπτόνην καὶ πολλάκις σάκχαρον.

Digitized by Google

ἐντερόκοκκος (ὁ) [*Μικροβ.*]. Διπλόκοκκος ἐμφανίζων μεγάλην πολυμορφίαν. Περιβάλλεται ὑπὸ ἐλύτρου, προσομοιάζει δὲ πρὸς τὸν πνευμονιόκοκκον, κυρίως ὅμως πρὸς τὸν στρεπτόκοκκον λόγῳ τῆς διατάξεως στρεπτοειδοῦς αὐτοῦ. Καλλιεργεῖται εὐχερῶς ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις. Εὑρίσκεται ὡς σαπρόφυτον ἐντὸς τοῦ στόματος καὶ τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος τῶν ἀνθρώπων. Δύναται ὅμως νὰ γεννήσῃ δευτεροπαθεῖς λοιμώξεις ἐπὶ παρατύφου κλπ. Σπανιώτερον ἀνευρίσκεται καὶ ὡς αἴτιον ἐντεριτίδων ἢ καὶ διαπυήσεων. Κ. ΚΕΡΕΣΤΕΤΖΗΣ

ἐντεροκολῖτις (ἡ) [*Ἰατρ.*]. Νόσος τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος, τὴν ὁποίαν ἰδίως χαρακτηρίζει ἡ ἐντὸς τῶν κενώσεων παρουσία ἀφθόνων βλεννῶν, αἵτινες ἐμφανίζονται πολλάκις ὑπὸ μορφὴν μεμβράνης. Δι' ὃ καὶ παρὰ πολλῶν συγγραφέων ἡ νόσος αὕτη ἐκλήθη *βλεννώδης* ἢ *βλεννομεμβρανώδης ἐντεροκολῖτις* ἢ καὶ *βλεννώδης* ἢ *βλεννομεμβρανώδης ἐντερῖτις*. Ἡ ἐντεροκολῖτις προσβάλλει ἰδίᾳ τὸ παχὺ ἔντερον καὶ ὀφείλεται πρὸ πάντων εἰς τινα μόλυνσιν τῆς βλεννογόνου τοῦ ἐντέρου, προκαλουμένην ὑπὸ τῶν ἀναεροβίων μικροβίων τῆς σήψεως. Ἡ πρώτη αἰτία μιᾶς ἐντεροκολίτιδος δύναται νὰ εἶναι δηλητηρίασις ἐξ ἀκαταλλήλου τροφῆς (σεσηπότων ἰχθύων, κατεστραμμένων κονσερβῶν κ.τ.λ.) ἢ καὶ μολυσματικὴ νόσος τοῦ ἐντέρου (τυφοειδὴς πυρετός, παράτυφος, δυσεντερία κτλ.). Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἄλλαι βραδέως προϊοῦσαι μολύνσεις δυνάμεναι νὰ προκαλέσουν τὴν ἐντεροκολῖτιδα· τοιαῦται δὲ εἶναι αἱ ὀφειλόμεναι εἰς τὰς δυσπεψίας ἐκείνας, αἵτινες προέρχονται ἐκ καταχρήσεως λίαν ἀζωτούχου τροφῆς. Συγγραφεῖς τινες παραδέχονται ὅτι ἡ ἐντεροκολῖτις εἶναι πολλάκις ἐκδήλωσις ἰδιαιτέρας τινὸς νευρικῆς καταστάσεως· ἀλλ' ἡ ἐντερικὴ αὕτη νεύρωσις διακρίνεται παρ' ἄλλων συγγραφέων (*G. Lyon, Combe*) εἰς ειδικὸν τύπον, ὅστις περιεγράφη ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *βλεννομεμβρανώδης ἐντερονεύρωσις*. Ἡ πάθησις αὕτη εἶναι σπανιωτέρα τῆς ἐκ μολύνσεως προερχομένης ἐντεροκολίτιδος (14 περιπτώσεις ἐπὶ χιλίων) καὶ παρατηρεῖται ἰδίᾳ ἐπὶ νευρικῶν γυναικῶν καὶ ἐπὶ ἀνδρῶν νευρασθενικῶν ἢ πασχόντων ἐξ ὑποχονδρίας. Ἡ βλεννομεμβρανώδης ἐντερῖτις ἢ ἐντεροκολῖτις ἐμφανίζεται ὑπὸ ὀξεῖαν ἢ ὑπὸ χρονίαν μορφήν· εἶναι δὲ συχνότατα καὶ κατὰ τὴν χρονίαν ἐντεροκολῖτιδα αἱ νέαι ὑποτροπαὶ ἢ ὀξεῖαι κρίσεις, αἵτινες κυρίως ὑποδύονται τρεῖς τύπους: τὸν βλεννώδη, τὸν δυσεντεροειδῆ, συνηθέστατον κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν (βλ. *γαστρεντερικαὶ παθήσεις*) καὶ τὸν ψευδοτυφικὸν τύπον. Ἡ χρονία μορφὴ τῆς ἐντεροκολίτιδος παρουσιάζεται ὁτὲ μὲν μετὰ δυσκοιλιότητος, ὁτὲ δὲ μετὰ διαρροίας, συνεπῶς καὶ ἡ θεραπευτικὴ ἐξαρτᾶται κατὰ μέγα μέρος ἐκ τοῦ κυρίου τούτου συμπτώματος τῆς νόσου καὶ βασίζεται πρὸ πάντων ἐπὶ τῆς καταλλήλου διαίτης τοῦ ἀρρώστου, ὅστις πρέπει ἰδίᾳ νὰ τρέφεται δι' ἀλευρωδῶν, ἀποφεύγων νὰ κάμῃ κατάχρησιν κρέατος, ᾠῶν καὶ γενικῶς πάσης ὑπεραζωτούχου τροφῆς. Ἡ δυσκοιλιότης θὰ πολεμηθῇ ἐπίσης ὅσον τὸ δυνατὸν διὰ τῆς ἀναλόγου διαίτης, ἥτις περιλαμβάνει ἐκτὸς τῶν ἀλευρωδῶν καὶ διάφορα χορταρικὰ καὶ ὀπώρας ὡς καί τινα κρέατα εἰς πολὺ μικρὰ τεμάχια, σχεδὸν ὑπὸ μορφὴν ἄνευ καρυκευμάτων. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην αἱ πλύσεις τοῦ ἐντέρου, αἱ καλῶς ἐφαρμοζόμεναι μαλάξεις τῶν κοιλιακῶν τοιχωμάτων καὶ ἡ ἠλεκτροθεραπεία εἶναι πολλάκις ὠφελιμώταται. Πρὸς τούτοις συνιστῶνται ἐνίοτε καί τινα ὑπακτικὰ ἢ καθαρτικὰ εἰς ὑπακτικὴν δόσιν, οἷα τὸ ἔλαιον βαζελίνης καὶ τὸ κικινέλαιον. Σ. ΒΕΡΑΣ

ἐντεροκονίασις (ἡ) [*Ἰατρ.*]. Εἶδος *νοσοκονιάσεως*, προκαλουμένης διὰ τῆς ἐντὸς τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος ἐναποθέσεως μορίων κονιορτοῦ, προερχομένων ἐκ τῆς κατεργασίας ἄνθρακος, μετάλλων κλπ. Ἐμφανίζεται κυρίως εἰς τοὺς περὶ τοιαύτας ἐργασίας ἀσχολουμένους καὶ δὴ εἰς τοὺς ἀνθρακωρύχους ὑπὸ μορφὴν στηθάγχης καὶ φαρυγγίτιδος, εἰς τοὺς κατεργαζομένους τὸν χαλκόν, τὸ θεῖον κτλ. ὑπὸ μορφὴν κολικῶν, εἰς τοὺς κατεργαζομένους τὴν πορσελλάνην ὑπὸ μορφὴν ἕλκους τοῦ στομάχου. Εἰς τοιαύτην δὲ τοπικὴν βλάβην προστίθενται καὶ γενικὰ ἀπὸ τοῦ ὀργανισμοῦ νοσηρὰ συμπτώματα. Κ. ΚΕΡΕΣΤΕΤΖΗΣ

ἐντεροκυστοκήλη (ἡ) [*Ἰατρ.*]. Κήλη περιέχουσα ἔντερον καὶ τμῆμα τῆς οὐροδόχου κύστεως. Δ. Χ. Κ.

ἐντερολιθίασις, -εως (ἡ)· νόσος τῶν ἐντέρων, καθ' ἣν σχηματίζονται ἐντὸς αὐτῶν λίθοι (βλ. *ἐντερόλιθος*).

ἐντερόλιθος (ὁ) [*Ἰατρ.*]. Λιθῶδες σῶμα, σχηματιζόμενον ἐντὸς τοῦ ἐντέρου καὶ ἀποβαλλόμενον κατὰ τὰς κενώσεις μετὰ τῶν κοπράνων. Οἱ λίθοι τοῦ ἐντέρου σχηματίζονται ἐξ ἁλάτων (φωσφορικοῦ ἀσβεστίου, φωσφορικοῦ μαγνησίου) περὶ ἕνα πυρῆνα συνήθως ὀργανικῆς οὐσίας (ὑπολείμματα φυτικῶν τροφῶν, τρίχες, ὀστάρια, φάρια παρασίτων κτλ.). Ἔχουσι μέγεθος ποικίλον ἀπὸ μικροῦ κόκκου ἄμμου μέχρι διαστάσεων τοιούτων, ὥστε ν' ἀποφράξωσι τὸν ἐντερικὸν αὐλὸν καὶ νὰ παραγάγωσι φαινόμενα. εἰλεοῦ. Πολλάκις οἱ ἐντερόλιθοι παραμένουσιν ἄνευ οὐδεμιᾶς βλαπτικῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τοῦ φέροντος· ἄλλοτε προκαλοῦσι διαφόρους πεπτικὰς διαταραχάς, πόνους, ἐμέτους, δυσκοιλιότητα ἢ διάρροιαν, αἱμορραγίας. Ἐνίοτε ἀποβάλλονται ὡς ἄμμος μετὰ τῶν κοπράνων κατὰ περιόδους. Ὡς ἐντερικοὶ λίθοι ἐμφανίζονται καὶ λίθοι προερχόμενοι ἐξ ἄλλων ὀργάνων (χολόλιθοι, παγκρεατικοὶ λίθοι), καὶ ἐμπίπτοντες εἰς τὸν αὐλὸν τοῦ ἐντέρου, παράγουσι τὰ αὐτὰ φαινόμενα. Δ. Χ. ΚΟΚΚΟΡΗΣ

ἐντερολογία (ἡ)· ἡ ειδικὴ περὶ τὰ ἔντερα ἐπιστημονικὴ ἐνασχόλησις.

ἐντερομαλακία (ἡ) [*Ἰατρ.*]. Ἡ μαλάκυνσις τῶν ἐντέρων, ἐξ ἧς εὐχερῶς καθίσταται ἡ ῥῆξις αὐτῶν. Σ. Γ. Σ.

ἐντερομεσεντερικός, -ή, -όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἔντερον καὶ τὸ μεσέντερον.

ἐντερομηροκήλη (ἡ) [*Ἰατρ.*]. Μηροκήλη περιέχουσα ἔντερον.

ἐντερομυίασις (ἡ) [*Ἰατρ.*]. Ἡ μυίασις τῶν ἐντέρων. Ἐντερικὴ πάθησις χαρακτηριζομένη ὑπὸ σφοδρῶν κολικῶν, μετὰ σπασμῶν καὶ δυσεντερικῶν αἱμορραγικῶν φαινομένων. Ὀφείλεται εἰς τὸν σχηματισμὸν ἐν τοῖς ἐντέροις ἀπείρου πλήθους σχαδόνων μυιῶν καὶ ἐν γένει διπτέρων ἐντόμων, ὧν τὰ ᾠάρια εἰσήχθησαν εἰς τὸ πεπτικὸν σύστημα ἀνυπόπτως διὰ τῶν τροφῶν, ἰδίως διὰ τῶν νωπῶν λαχανικῶν καὶ τοῦ τυροῦ, ἐφ' ὧν τὰ ἔντομα τὰ εἶχον ἐναποθέσει. Αἱ σχαδόνες προκαλοῦν τὰς διαταραχὰς καὶ διὰ μόνης τῆς παρουσίας των ἐν τῷ ἐντέρῳ· ἀλλ' ἐνίοτε διατιτραίνουν τὸν βλεννογόνον αὐτοῦ καὶ ἐνοφθαλμίζουν διάφορα μικρόβια ἐν τῷ ἐντερικῷ τοιχώματι. Ἡ ἐντερομυίασις, δυσδιάγνωστος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παραμένουσα, καθίσταται σαφής, ὅταν κόπρανα ἢ ἐμέσματα ἐμφανισθῶσι πλήρη σχαδόνων. Ἡ θεραπεία ἔγκειται εἰς τὴν διὰ καταλλήλων καθαρσίων ἀπόσμηξιν τοῦ ἐντέρου. Ἀλλὰ προφυλακτικῶς ἐπιβάλλεται ἡ διατήρησις τῶν τροφῶν εἰς χῶρον, ὅπου δὲν δύνανται νὰ προσπελάσουν αἱ μυῖαι· ἐπίσης δὲ συνιστᾶται καὶ ὁ ἐντελὴς καθαρισμὸς τῶν λαχανικῶν κλπ. πρὸς τῆς χρήσεως αὐτῶν. Σ. Γ. Σ.

ἐντερόμφαλος (ὁ)· ἔντερον καὶ ὀμφαλός, ἐντεροκήλη ἅμα καὶ ὀμφαλοκήλη.

ἔντερον (τό), κοιν. *ἄντερο*· σπλάγχνον, ὁ σωλὴν ὁ δεχόμενος τὰς ἐκ τοῦ στομάχου ἐξερχομένας τροφὰς πρὸς ἐντελῆ πέψιν καὶ ἔξοδον τῶν περιττωμάτων διὰ τοῦ δακτυλίου, συνήθως εἰς τὸν πληθ. *ἔντερα*: «ἔχω πόνους εἰς τὰ ἔντερα» ‖ «ἄντερα γιὰ λουκάνικα,—χοιρινά, — τράγια, — ἀρνήσια» ‖ «ἔντερα γῆς» οἱ σκώληκες (ἀρχ.)· ἐτυμολογικῶς συνάπτεται πρὸς τὸ λατ. inter καὶ τὸ ζενδ. antara.

— [ΑΝΑΤΟΜ.] Ἐντέρων ἔχομεν:

1) *Ἔντερον λεπτόν*. Τοῦτο, ἔχον μῆκος περὶ τὰ 6—6 $^1/_2$ μέτρα, ἄρχεται ἀπὸ τοῦ πυλωροῦ τοῦ στομάχου καὶ λήγει εἰς τὸ παχὺ ἔντερον, καλυπτόμενον ἐπιπολῆς ὑπὸ τοῦ μείζονος ἐπίπλου, ὅπερ δίκην περιζώματος ἢ ποδιᾶς κρέμαται ἀπὸ τοῦ μείζονος τόξου τοῦ στομάχου. Διαιρεῖται δὲ εἰς τὸ *δωδεκαδάκτυλον* (βλ. λ.) καὶ τὸ *ἑλικῶδες ἔντερον*. Τὸ δεύτερον διακρίνεται διὰ τὸ μῆκος αὐτοῦ, τὴν ἑλικώδη πορείαν καὶ κυρίως διὰ τὴν μακρὰν περιτοναϊκὴν πτυχήν, ἀφ' ἧς κρέμαται τὸ *μεσεντέριον* (=μεσάραιον), ἐξ οὗ καὶ *μεσεντεριαῖον ἔντερον* (=μεσαραϊκὸν) ἀποκαλεῖται. Ἄρχεται δὲ ἀπὸ τοῦ πέρατος τοῦ δωδεκαδακτύλου καὶ μετὰ πολυέλικτον κατὰ παντοίας διευθύνσεις πορείαν, καθ' ἣν σχηματίζει τὰς ἐντερικὰς ἕλικας, τελευτᾷ εἰς τὴν εἰλεοκολικὴν (βωχίνειον) βαλβίδα. Ὑποδιαιρεῖται δ' ἀνέκαθεν εἰς δύο μοίρας, ἤτοι τὴν *νῆστιν*, ἀποτελοῦσαν τὰ ἄνω $^3/_5$ αὐτοῦ, καὶ τὸν *εἰλεὸν* (κυρίως λεπτὸν ἔντερον), ἀντιστοιχοῦντα εἰς τὰ κάτω $^2/_5$ αὐτοῦ. Καταλαμβάνει δὲ τὸ πλεῖστον μέρος τῆς μέσης καὶ κάτω κοιλίας, κυκλούμενον ὑπὸ τοῦ παχέος ἐντέρου, σχηματίζοντος περὶ αὐτὸ στεφάνην, ἀνοικτὴν πρὸς τὰ κάτω. Τὸ ἑλικῶδες ἔντερον εἶναι εὐκίνητον, αἱ δ' ἕλικες, καίπερ ἀποτελοῦσαι μᾶζαν εὐόλισθον, διατηροῦσιν ὅμως πάντοτε ὡρισμένην θέσιν καὶ σχέσιν πρὸς τε ἀλλήλας καὶ τὸ περιεχόμενον. Εἰς τοῦτο δὲ συμβάλλονται καὶ ἄλλα μέν, ἀλλὰ πρὸς στερεωτέραν συγκράτησιν λειτουργεῖ τὸ μεσεντέριον, ὅπερ περιστᾷ πτυχὴν τοῦ περιτοναίου καὶ οὗ τὸ μὲν ὀπίσθιον χεῖλος, μῆκος ἔχον περὶ τὰ 10—20 ἑκατ., συνάπτεται μετὰ τοῦ περιτοναίου τοῦ ὀπισθίου κοιλιακοῦ τοιχώματος ἀπὸ τοῦ 1ου ἢ 2ου ὀσφυϊκοῦ σπονδύλου μέχρι τῆς δεξιᾶς ἱερολαγονίου ἀρθρώσεως, τὸ δὲ πρόσθιον, ἑλικοειδὲς ἢ πτυχῶδες ὂν καὶ μακρὸν 4—5 μέτρων, περιλαμβάνει διὰ τῶν δύο αὐτοῦ πετάλων τὸ ἔντερον.

Ἡ ἔσω ἐπιφάνεια τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου ἐμφανίζει τῷ γυμνῷ ὀφθαλμῷ: α') τὰς *ἐγκαρσίας* ἢ κυκλοτερεῖς πτυχὰς (βλ. λ.) ἢ βαλβῖδας (=*κερκριγγιανάς*) β') τὰς *λάχνας*· γ') τὰ *μονήρη λεμφοζίδια*, καὶ δ') τὰ *ἀγελαῖα λεμφοζίδια*, τὰ δίκην πλακῶν ἐμφανιζόμενα, ἤτοι τὰς *λεμφώδεις* ἢ *παϋερείους* πλάκας. Αἱ λάχναι εἶναι λεπτόταται προεκβολαὶ τοῦ βλεννογόνου ὑμένος, νηματοειδεῖς ἢ κωνοειδεῖς, ὧν ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς ἀνέρχεται ὑπὲρ τὰ 10 ἑκατομμύρια· ἐγγύτατα δ' ἀλλήλων προσκείμεναι παρέχουσι τῷ βλεννογόνῳ ὄψιν χνοώδη. Τὰ μονήρη λεμφοζίδια, ὑποστρόγγυλα κεγχροειδῆ ἐπάρματα, ὑπάρχουσι κατεσπαρμένα ὑπὸ τὸν βλεννογόνον σύμπαντος τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου. Αἱ λεμφώδεις ἢ παϋερείοι πλάκες παριστῶσιν ὁμάδας λεμφοζιδίων, 10—20—30 καὶ πλειόνων, συνηνωμένων πρὸς ἄλληλα, ἑδραζομένων δὲ κατ' ἐξοχὴν ἐπὶ τοῦ εἰλεοῦ καὶ τῆς κάτω μοίρας τῆς νήστιδος ἐν τῷ ἐλευθέρῳ χείλει τοῦ ἐντέρου. Ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν κυμαίνεται μεταξὺ 20—30, ἀνερχόμενος καὶ μέχρι 50 ἢ 60· τὸ σχῆμα εἶναι ἐλλειπτικόν, κυκλοτερὲς ἢ ἐπίμηκες, ἡ δὲ διάμετρος διάφορος, ἀπὸ 1,5—2—4 ἑκμ. Ἡ ἐλευθέρα δ' ἐπιφάνεια αὐτῶν ἢ ἐπαίρεται ὀλίγον ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ βλεννογόνου ἢ κεῖται ἰσοϋψῶς αὐτῇ. Σπανίως φέρονται διὰ τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ αἱ ἐγκάρσιοι ἢ κυκλοτερεῖς πτυχαί. Τὸ τοίχωμα τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου σύγκειται ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔσω ἐκ τοῦ ὀρρογόνου χιτῶνος (συνεχείας τοῦ περιτοναίου,) ἐκ τοῦ μυϊκοῦ, ἐκ τοῦ ὑποβλεννογονίου καὶ ἐκ τοῦ βλεννογόνου, οὗ τὸ ἐπιθήλιον παριστᾷ τὴν *ἀπομυζητήριον μεμβρᾶναν* τοῦ ἐντέρου, διὰ μέσου τῆς ὁποίας τελεῖται ἡ ἀπομύζησις τῶν πεφθεισῶν τροφῶν ἀπὸ τοῦ αὐλοῦ τοῦ ἐντέρου εἰς τὸν αὐλὸν τῶν ὑποκειμένων αἱμοφόρων καὶ λεμφοφόρων ἀγγείων. Τὸ ἑλικῶδες ἔντερον ἀγγειοῦται ἐκ τῶν κλάδων τῆς ἄνω μεσεντερίου (τῆς κοιλιακῆς ἀορτῆς). Τὰ δὲ *φλέβια* ἀπὸ τῶν τριχοειδῶν τοῦ βλεννογόνου ἀθροιζόμενα ἐκβάλλουσιν εἰς τὸ ὑποβλεννογόνιον φλεβικὸν δίκτυον καὶ ἀπὸ τούτου μετὰ τῶν φλεβίων τοῦ μυϊκοῦ καὶ τοῦ ὀρρογόνου χιτῶνος ἀθροίζονται εἰς τοὺς κλάδους τῆς ἄνω μεσεντερίου φλεβός. Τὰ δὲ *λεμφαγγεῖα* ἄρχονται ἀπὸ τοῦ ὑποβλεννογονίου καὶ τοῦ μυϊκοῦ δικτύου· καὶ τὸ μὲν ὑποβλεννογόνιον δίκτυον ἀθροίζεται ἐκ τῶν λεμφοφόρων ἀγγείων τῶν λαχνῶν καὶ τῶν λεμφοζιδίων καὶ ἐκβάλλει τὸ μὲν εἰς τὸ μυϊκὸν δίκτυον, ἀπ' εὐθείας εἰς τὰ χυλοφόρα ἀγγεῖα τοῦ μεσεντεριακοῦ χείλους τοῦ ἐντέρου· τὰ δὲ ἐκ τοῦ μυϊκοῦ δικτύου ἀθροιζόμενα ἀγγεῖα ἀπολήγουσιν εἰς τὸ ὑπορρογόνιον λεμφοφόρον δίκτυον, ἐξ οὗ ἄρχονται τὰ μεσεντερικὰ χυλοφόρα ἀγγεῖα. Τὰ δὲ *νεῦρα* ἐκπορεύονται ἐκ τοῦ κοιλιακοῦ ἢ ἡλιακοῦ πλέγματος, ἀποτελουμένου ἐκ τοῦ πνευμονογαστρικοῦ καὶ τοῦ συμπαθητικοῦ.

2) *Ἔντερον παχύ*. Τὸ παχὺ ἔντερον, εὐρύτερον ὂν τοῦ λεπτοῦ, ἄρχεται ἀπὸ τῆς εἰλεοκολικῆς βαλβῖδος καὶ τελευτᾷ εἰς τὸν δακτύλιον (πρωκτόν), ἐμφανίζον τρία μέρη ἀνισομήκη, τὸ τυφλὸν ἔντερον μετὰ τῆς σκωληκοειδοῦς ἀποφύσεως, τὸ κόλον καὶ τὸ ἀπευθυσμένον. Τὸ μῆκος αὐτοῦ ἰσοῦται πρὸς 1 μέτρον καὶ 60 ἑκμ. καὶ πλέον, τὸ δὲ πλάτος πρὸς 5—8 ἑκμ. Ἡ ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια τοῦ παχέος ἐντέρου χαρακτηρίζεται: α') διὰ τριῶν ἐπιμήκων λωρίδων πλάτους 1 ἑκμ., τῶν *κολικῶν ταινιῶν*· β') δι' *ἐκκολπωμάτων* καὶ *ἐγκαρσίων αὐλάκων* (περισφίγξεων), καὶ γ') διὰ προσεκβολῶν τοῦ ὀρρογόνου χιτῶνος, τῶν *ἐπιπλοϊκῶν ἀποφύσεων*. Αἱ κολικαὶ ταινίαι παριστῶσιν αὐλακοειδεῖς παχυτέρας μοίρας τοῦ μυϊκοῦ χιτῶνος (τῆς ἐπιμήκους στοιβάδος), ἐπιμήκεις, οὖσαι τρεῖς· ἄρχονται ἀπὸ τῆς βάσεως (πυθμένος) τῆς σκωληκοειδοῦς ἀποφύσεως καὶ διήκουσι καθ' ὅλον τὸ παχὺ ἔντερον πλὴν ἐν τῷ σιγμοειδεῖ κόλῳ, ἔνθα ἐλαττοῦνται εἰς δύο, καὶ πλὴν κατὰ τὴν κάτω μοῖραν τοῦ ἀπευθυσμένου, ἔνθα συνενοῦνται εἰς συνεχῆ ἐπιμήκη στοιβάδα. Καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ τυφλοῦ, τοῦ ἀνιόντος καὶ τοῦ κατιόντος κόλου διακρίνονται εἰς προσθίαν (πλατυτέραν), ὀπισθίαν ἔσω καὶ ὀπισθίαν ἔξω· ἐπὶ δὲ τοῦ ἐγκαρσίου κόλου ὀνομάζονται *ἐπιπλοϊκὴ* (προσθία, χρησιμεύουσα πρὸς πρόσφυσιν τοῦ μείζονος ἐπίπλου), *μεσοκολικὴ* (βλέπουσα πρὸς τ' ἄνω καὶ ὀπίσω καὶ χρησιμεύουσα πρὸς πρόσφυσιν τοῦ μεσοκόλου) καὶ *ἐλευθέρα ταινία* (στρεφομένη πρὸς τὰ κάτω καὶ ὀπίσω). Τὰ ἐκκολπώματα, μεταξὺ τῶν ταινιῶν κείμενα, ἀφορίζονται ἀπ' ἀλλήλων δι' ἐγκαρσίων αὐλάκων. Αἱ ἐπιπλοϊκαὶ ἀποφύσεις εἶναι μεσταὶ λίπους. Ἡ δ' ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια ἔχει τὴν ἀντίθετον τῆς ἐξωτερικῆς οἰναγλυφήν. Αἱ τρεῖς ταινίαι δίκην ὑποκύρτων στηλῶν διαχωρίζουσι τὸ τοίχωμα εἰς τρεῖς ἐπιμήκεις αὐλακοειδεῖς ζώνας, ὧν ἑκάστη ὑποδιαιρεῖται δι' ἐγκαρσίων πτυχῶν, τῶν *μηνοειδῶν πτυχῶν*, εἰς ἀλληλοδιάδοχα μεταξὺ αὐτῶν κείμενα *κοιλώματα* ἢ *ἀνευρύσματα*. Καὶ αἱ μὲν μηνοειδεῖς πτυχαὶ ἀντιστοιχοῦσιν εἰς τὰς ἐγκαρσίους αὔλακας τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας, τὰ δὲ κοιλώματα εἰς τὰ ἐκκολπώματα αὐτῆς. Τὸ τοίχωμα τοῦ παχέος ἐντέρου σύγκειται ἐκ τοῦ ὀρρογόνου χιτῶνος, τοῦ μυϊκοῦ, οὗ ἡ ἔξω ἐπιμήκης στοιβὰς παχυνομένη ἀπεργάζεται τὰς ταινίας, ἐκ τοῦ ὑποβλεννογονίου καὶ ἐκ τοῦ βλεννογόνου, ὅστις διαφέρει τοῦ βλεννογόνου τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου κυρίως διὰ τὴν ἔλλειψιν λαχνῶν· τὰ ἐν αὐτῷ λεμφοζίδια εἶναι πολυπληθῆ, ἰδίως ἐν τῷ τυφλῷ καὶ τῷ ἀπευθυσμένῳ καὶ ἀπαντῶσι πάντοτε μονήρη· οἱ δὲ ἀδένες εἶναι ὅμοιοι πρὸς τοὺς λιβερκυνείους καὶ ὑπάρχουσι διηνεκεῖς μέχρι τοῦ πρωκτοῦ. Ἀγγειοῦται δὲ τὸ παχὺ ἔντε-

Digitized by Google

ρον ὑπὸ τῆς ἄνω καὶ τῆς κάτω μεσεντερίου ἀρτηρίας (κλάδων τῆς κοιλιακῆς ἀορτῆς) καὶ ἐκ τῆς μέσης καὶ κάτω αἱμορροϊδικῆς (κλάδων τῆς ἔσω λαγονίου ἀρτηρίας). Τὰ δὲ νεῦρα τοῦ τυφλοῦ καὶ τοῦ κόλου συνίστανται ἐκ νωτιαίων καὶ συμπαθητικῶν ἰνῶν, ἐκπορευομένων ἐκ τοῦ ἄνω καὶ κάτω μεσεντερικοῦ πλέγματος.

Τὸ *τυφλὸν ἔντερον* κεῖται ἐν τῷ δεξιῷ λαγονίῳ βόθρῳ, ἐκτεινόμενον πρὸς τ' ἄνω μέχρι τῆς βωχινείου βαλβῖδος· τὸ μῆκος αὐτοῦ εἶναι ἕως 7 ἑκμ., ἡ δὲ χωρητικότης ἕως 100 γραμμαρίων. Ἡ ἐξωτερικὴ αὐτοῦ ἐπιφάνεια ἐμφανίζει τὰ κοινὰ τοῦ παχέος ἐντέρου γνωρίσματα, ἤτοι τὰς κολικὰς ταινίας, τὰς περισφίγξεις καὶ τὰ κολπώματα, ἔτι δὲ τὴν πρόσφυσιν τοῦ εἰλεοῦ καὶ τὴν τῆς σκωληκοειδοῦς ἀποφύσεως· περικαλύπτεται δὲ πανταχόθεν ὑπὸ τοῦ περιτοναίου. Ἡ δ' ἔσω ἐπιφάνεια πλὴν τῶν κοιλωμάτων καὶ τῶν μηνοειδῶν πτυχῶν ἐμφανίζει τὴν εἰλεοκολικὴν βαλβῖδα καὶ κατωτέρω ταύτης περὶ τὰ 3 ἑκμ. τὸ στόμιον τῆς σκωληκοειδοῦς ἀποφύσεως, ἥτις ἐκφύεται ἐκ τοῦ πυθμένος τοῦ τυφλοῦ κατὰ τὴν συνέχειαν τῆς ὀπισθίας ἔσω κολικῆς ταινίας. Τὸ μῆκος τῆς σκωληκοειδοῦς ἀποφύσεως εἶναι περὶ τὰ 9 ἑκμ., τὸ πλάτος ὅσον σύριγγος πτεροῦ, τὸ δὲ σχῆμα κυλινδρικόν. Καὶ ὁτὲ μὲν κρέμαται κάτωθεν τοῦ τυφλοῦ, ὁτὲ δὲ κεῖται ἔμπροσθεν ἢ κάμπτεται ὄπισθεν αὐτοῦ, ὁτὲ δὲ φέρεται ἐπὶ τὰ ἄνω καὶ ἐντὸς ὄπισθεν τοῦ εἰλεοῦ· εἶναι δὲ καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν αὐτῆς κοίλη, αὐλοειδής, κοινωνοῦσα πρὸς τὸ τυφλὸν διὰ μικροῦ στομίου ἔχοντος ἐνίοτε μηνοειδῆ πτυχὴν ἢ βαλβῖδα.

Τοῦ *κόλου* μέρη εἶναι τὸ ἀνιόν, τὸ ἐγκάρσιον, τὸ κατιὸν καὶ τὸ σιγμοειδές, ἔτι δὲ δύο γωνίαι ἢ καμπαί, ἡ δεξιὰ καὶ ἡ ἀριστερά. Τὸ *ἀνιὸν κόλον*, συνέχεια ὂν τοῦ τυφλοῦ, ἄρχεται ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ λαγονίου βόθρου καὶ φέρεται πρὸς τ' ἄνω κατὰ μῆκος τῆς δεξιᾶς ὀσφυϊκῆς χώρας μέχρι τῆς δεξιᾶς κολικῆς καμπῆς (κάτωθεν τοῦ ἥπατος παρὰ τὴν χοληδόχον κύστιν). Μῆκος ἔχον περὶ τὰ 10—12 ἑκμ., στηρίζεται ἐν τῇ ἑαυτοῦ θέσει ὑπὸ τοῦ περιτοναίου, ὅπερ περιβάλλει αὐτὸ ἔμπροσθεν καὶ ἐν τοῖς πλαγίοις, οὐχὶ δὲ καὶ κατὰ τὸ ὀπίσθιον τοίχωμα, ὅπερ συνάπτεται ἀμέσως μετὰ τοῦ κοιλιακοῦ τοιχώματος, τοῦ δεξιοῦ νεφροῦ καὶ τοῦ δωδεκαδακτύλου. Τὸ *ἐγκάρσιον κόλον*, μῆκος ἔχον 50 ἑκμ., διήκει ἐκ τῶν δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἀπὸ τῆς δεξιᾶς κολικῆς καμπῆς εἰς τὴν ἀριστεράν, ἀντιστοιχοῦσαν εἰς τὴν βασικὴν ἐπιφάνειαν τοῦ σπληνός. Στηρίζεται δὲ ἢ κρέμαται ἀπὸ δύο περιτοναϊκῶν πτυχῶν, ἤτοι τοῦ *γαστροκολικοῦ συνδέσμου*, ὅστις συνάπτει τὸ μεῖζον τόξον τοῦ στομάχου μετὰ τοῦ ἐγκαρσίου κόλου, παριστῶν τὴν ἄνω μοῖραν τοῦ μείζονος ἐπίπλου, καὶ τοῦ *μεσοκόλου*, ὅπερ παρεμβάλλεται μεταξὺ τῶν σπλάγχνων τῆς κοιλίας δίκην ἐγκαρσίου διαφράγματος ἐπικλινοῦς πρὸς τὰ κάτω, πλατυτέρου μὲν ἐν τῷ μέσῳ (ὀβελιαία διάμετρος = 10 — 12 ἑκμ.), στενοτέρου δ' ἐν τοῖς ἄκροις (2—3 ἑκμ.) καὶ διαιροῦντος τὴν περιτοναϊκὴν κοιλότητα εἰς *ἄνω κοιλίαν*, περιέχουσαν τὸν στόμαχον, τὸ ἧπαρ, τὸν σπλῆνα, τὴν ἄνω μοῖραν τοῦ δωδεκαδακτύλου καὶ τὸ πάγκρεας, καὶ τὴν *κάτω κοιλίαν* (περιτοναϊκὴν κοιλότητα), περιέχουσαν τὸ λεπτὸν καὶ τὸ παχὺ ἔντερον. Τὸ *κατιὸν κόλον*, μῆκος ἔχον 12—16 ἑκμ., ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἀριστερᾶς κολικῆς καμπῆς καὶ διῆκον κατὰ μῆκος τῆς ἀριστερᾶς ὀσφυϊκῆς χώρας μεταβαίνει ἰσοϋψῶς τῇ ὀπισθίᾳ μοίρᾳ τῆς λαγονίου ἀκρολοφίας εἰς τὸ σιγμοειδές. Περιβάλλεται δὲ μόνον ἔμπροσθεν καὶ ἐν τοῖς πλαγίοις ὑπὸ τοῦ περιτοναίου, τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας συγκεκολλημένης οὔσης μετὰ τοῦ ὀπισθίου κοιλιακοῦ τοιχώματος. Τὸ *σιγμοειδὲς κόλον* ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς ἀριστερᾶς λαγονίου ἀκρολοφίας μέχρι τοῦ 3ου ἱεροῦ σπονδύλου, ἐμφανίζον δύο μοίρας, μίαν βραχεῖαν, τὴν *λαγόνιον* (=λαγόνιον κόλον), καὶ μίαν μακροτέραν, τὴν *πυελικὴν* (=πυελικὸν κόλον). Καὶ

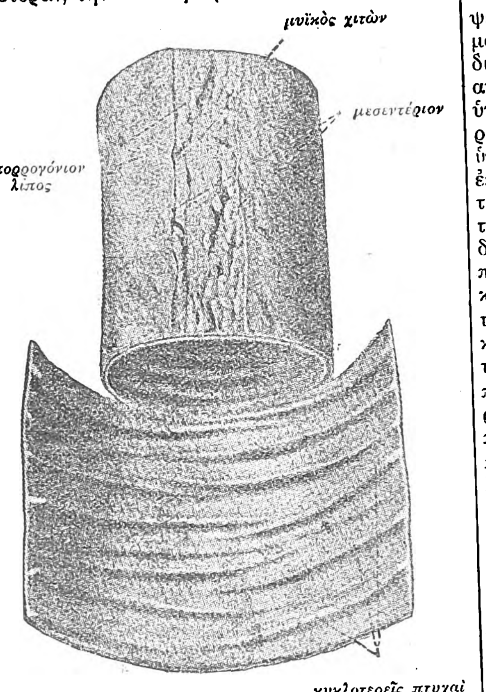

Τμῆμα τῆς νήστιδος, κατὰ τὸ ἥμισυ ἀνασχισθὲν κατὰ μῆκος τῆς προσφύσεως τοῦ μεσεντερίου (Sobotta).

ἡ μὲν λαγόνιος μοῖρα, καλυπτομένη ὑπὸ τοῦ περιτοναίου ἔμπροσθεν καὶ ἐν τοῖς πλαγίοις, εἶναι συνήθως ἀκίνητος, προσηλωμένη ἐν τῷ ἀριστερῷ λαγονίῳ βόθρῳ, ἡ δὲ πυελική, κατασκηνοῦσα ἐντὸς τῆς πυέλου, εἶναι εὐκινητοτάτη, ἅτε κρεμαμένη ἀπὸ μακρᾶς περιτοναϊκῆς πτυχῆς, τοῦ *μεσοσιγμοειδοῦς*. Περὶ τοῦ *ἀπευθυσμένου* βλ.λ. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

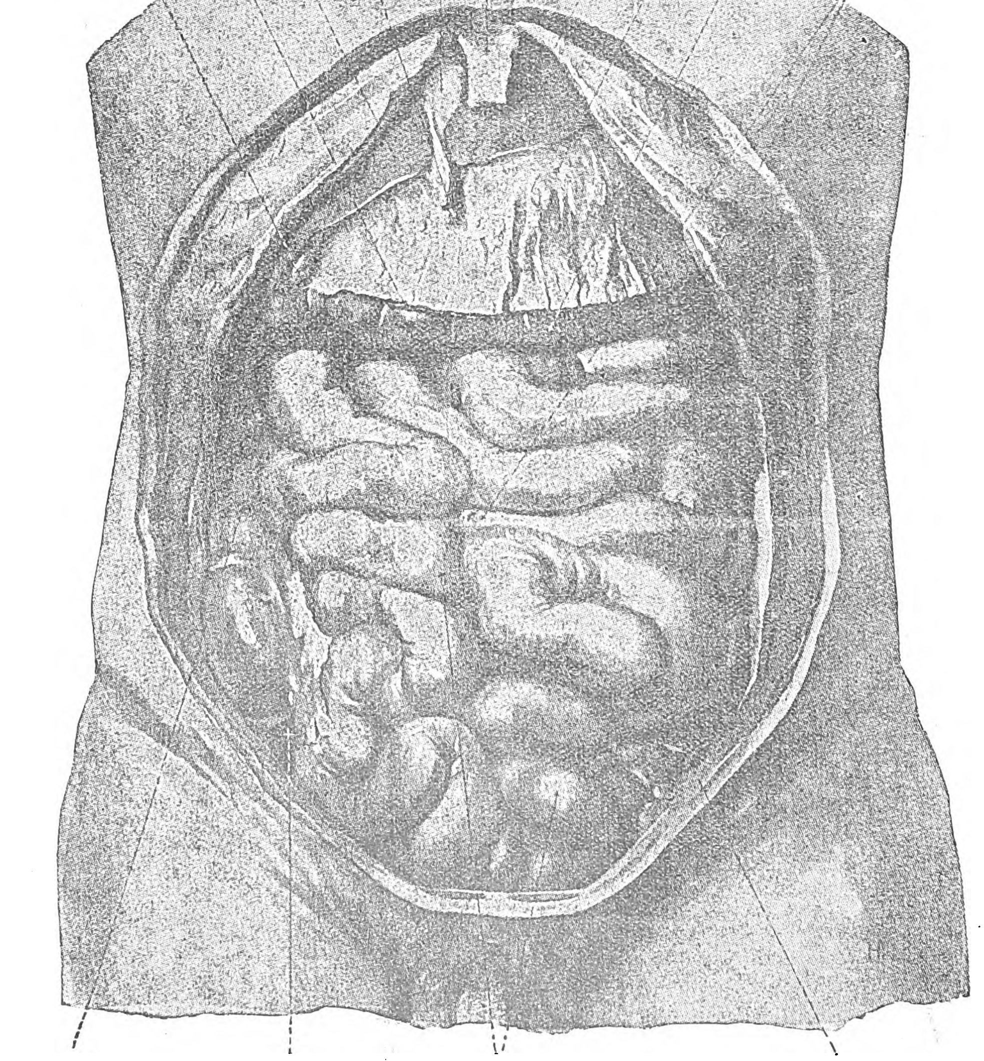

Λεπτὸν ἔντερον ἐκ τῶν ἔμπροσθεν.

[Τὸ πρόσθιον κοιλιακὸν τοίχωμα καὶ τὸ μεῖζον ἐπίπλουν ἀφηρέθησαν.]

— [ΦΥΣΙΟΛ.] Τὸ σπουδαιότατον μέρος τῆς πέψεως τελεῖται ἐν τῷ *λεπτῷ ἐντέρῳ*. Ὁ ἐν τῷ στομάχῳ σχηματισθεὶς χυμὸς παραπεμπόμενος κατὰ διαλείμματα εἰς τὸ λεπτὸν ἔντερον ὑποβάλλεται ἐν αὐτῷ εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν εἰς αὐτὸ ἐκχεομένων ὑγρῶν ἢ ἐκκριμάτων, τοῦ παγκρεατικοῦ, τοῦ ἐντερικοῦ καὶ τῆς χολῆς. Καὶ τὸ μὲν παγκρεατικὸν ὑγρόν, ἔχον τὴν μείζονα σημασίαν ἐν τῇ πέψει, ἐπιδρᾷ διὰ τῶν ἐν αὐτῷ ζυμωμάτων καὶ ἐπὶ τὰ τρία εἴδη τῶν ἐν ταῖς τροφαῖς οὐσιῶν, ἤτοι ἐπὶ τὰ λευκώματα, τὰ λίπη καὶ τοὺς ὑδατάνθρακας· τὸ δὲ ἐντερικὸν ὑγρὸν διὰ τῶν ζυμωμάτων, ἅτινα περιέχει (ἐρειψίνη κλπ.), ἐπιδρᾷ ἐπὶ τὰ λευκώματα καὶ ἐπὶ τὸ ἄμυλον καὶ γαλακτοποιεῖ καὶ ἀποσχίζει τὰ λίπη· ἡ δὲ χολὴ ἐνισχύει τὴν δρᾶσιν τοῦ παγκρεατικοῦ ὑγροῦ καὶ κοινῇ μετ' αὐτοῦ καὶ τοῦ ἐντερικοῦ ὑγροῦ συμβάλλεται εἰς τὴν πέψιν τῶν λιπαρῶν οὐσιῶν. Βακτηρίδια ἐν τῇ νήστει μὲν εὐάριθμα ὑπάρχουσιν, ἐν τῷ εἰλεῷ δὲ πλείονα, πάμπλειστα δ' ἐν τῷ παχεῖ ἐντέρῳ· διὸ τὰ ἐν τῷ λεπτῷ ἐντέρῳ βακτηρίδια μικρὸν ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τὸ λεύκωμα καὶ ἐπὶ τὰ προϊόντα τῆς ἀποσχίσεως αὐτῶν, διεργάζονται δὲ μόνον τὴν ζύμωσιν τῶν ὑδατανθράκων. Τὸ λεπτὸν ἔντερον ἐπιτελεῖ ἐν τῇ πέψει κινήσεις περισταλτικάς, δι' ὧν παραπέμπεται τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ πυλωροῦ πρὸς τὸ παχὺ ἔντερον, συμμειγνύμενον ἅμα μετὰ τῶν ἐν τῷ λεπτῷ ἐντέρῳ ἐκχεομένων πεπτικῶν ἐκκριμάτων. Καὶ τὸ παχὺ δ' ἔντερον ἐπιτελεῖ περισταλτικὰς κινήσεις, δι' ὧν ὠθεῖται τὸ περιεχόμενον εἰς τὸν δακτύλιον· ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν σαρκοφάγων ζῴων τὸ ἔντερον τοῦτο δὲν ἔχει μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν πέψιν.

Ἐν τῷ *παχεῖ ἐντέρῳ* ἐξακολουθεῖ ἡ πέψις καὶ ἡ μετουσίωσις τοῦ περιεχομένου διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦτο μὲν τῶν ἐκ τῶν λεπτῶν ἐντέρων προερχομένων ζυμωμάτων, τοῦτο δὲ τῶν ἀπειροπληθῶν βακτηριδίων. Ἐν τῷ ἄνῳ τριτημορίῳ τοῦ παχέος ἐντέρου τὸ περιεχόμενον εἶναι ἔτι λίαν ρευστόν, μήπω συμπυκνωθὲν διὰ τῆς ἀπορροφήσεως ὕδατος. Ἐν τοῖς κατωτέροις δ' ὅμως τμήμασι τὸ περιεχόμενον καθίσταται πυκνότερον καὶ προσλαμβάνει ἀεὶ μᾶλλον κοπρανώδη σύστασιν, συμβαλλούσης εἰς τοῦτο καὶ τῆς ἐκ τοῦ βλεννογόνου τοῦ παχέος ἐντέρου ἀποβαλλομένης βλέννης. Αἱ ἐν τῷ παχεῖ ἐντέρῳ τελούμεναι βακτηριακαὶ ἐξεργασίαι ὑπερτεροῦσι τὰς ἐν τῷ λεπτῷ καὶ κατὰ ποικιλίαν καὶ κατὰ μέγεθος ὡς ἐκ τῆς μεγάλης πληθύος τῶν βακτηριδίων, ἅτινα ἕνεκα τῆς ἀλκαλικῆς ἀντιδράσεως καὶ τῆς ἀπουσίας ὀξυγόνου εὑρίσκουσιν ἐν τῷ παχεῖ ἐντέρῳ ἔδαφος προσφορώτατον πρὸς ἀνάπτυξιν· ἐν αὐτῷ δὲ πρὸς τοῖς βακτηριδίοις, ἅτινα προκαλοῦσι ζύμωσιν τῶν ὑδατανθράκων, ἀπαντῶσι καὶ βακτηρίδια, ἅτινα προκαλοῦσι σῆψιν τοῦ λευκώματος. Ἐν συμπεράσματι δέ, αἱ μεταβολαί, ἃς πάσχει ἐν τῷ παχεῖ ἐντέρῳ ὁ εἰς αὐτὸ εἰσελθὼν πόλτος τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου, συνίστανται: α') εἰς τὴν ἐξακολούθησιν τῆς ἐν τῷ λεπτῷ ἐντέρῳ πέψεως ὑπὸ τῶν μετ' αὐτοῦ εἰσαχθέντων ζυμωμάτων τοῦ παγκρεατικοῦ καὶ ἐντερικοῦ ὑγροῦ· β') εἰς τὴν ἀπορρόφησιν τῶν προϊόντων τῆς πέψεως καὶ ἰδίᾳ τοῦ ὕδατος, ὡς ἐξ ἧς γίνεται μεγάλη πύκνωσις τοῦ πόλτου· γ') εἰς τὴν σύμμειξιν τῆς βλέννης, ἥτις χρησιμεύει εἰς τὴν ἐπάνωσιν τῶν μεγάλων μαζῶν· καὶ δ') εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν βακτηριδίων ἐπὶ τὰ ὀργανικὰ λείψανα τῆς τροφῆς. Σημειωτέον δ' ὅτι μικρὸν μέρος τῆς οὕτω σχηματισθείσης κόπρου προέρχεται ἐκ τῆς τροφῆς, τὸ πλεῖστον δὲ μέρος ἀποτελεῖται ἐξ ἀπεκκριμάτων τοῦ ἐντέρου.

Digitized by Google

Τὸ λεπτὸν ἔντερον ἐπιτελεῖ οὐ μόνον πεπτικήν, ἀλλὰ καὶ ἀπομυζητικὴν λειτουργίαν· εἶναι δὲ τοῦτο τὸ κύριον ὄργανον τῆς ἀφομοιώσεως, διότι ἡ ἀπομυζητικὴ δρᾶσις αὐτοῦ εἶναι πολλῷ μείζων τῆς τοῦ στομάχου καὶ τοῦ παχέος ἐντέρου. Αἱ ἐν τῷ πεπτικῷ σωλῆνι καὶ μάλιστα ἐν τῷ λεπτῷ ἐντέρῳ πεφθεῖσαι καὶ διαλυθεῖσαι θρεπτικαὶ οὐσίαι εἰσδύονται ἐκ τοῦ ἐντέρου εἰς τὸν βλεννογόνον αὐτοῦ καὶ διὰ τῶν ἐν αὐτῷ ὑπαρχόντων αἱμοφόρων καὶ λεμφοφόρων ἀγγείων εἰς τὸ αἷμα, ὅπερ κυκλοφορούμενον προσάγει αὐτὰς εἰς τοὺς ἱστοὺς καὶ εἰς τὰ ὄργανα τοῦ σώματος πρὸς ἀφομοίωσιν αὐτῶν.

Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

— **ἔντερον** ***ἀρχέγονον*** *['Ανατομ.]*· βλ. λ. *γαστήρ*.

— **ἐντέρου** ***ἐγκολεασμὸς*** *['Ιατρ.]*· βλ. λ. *ἐγκολεασμὸς* ἐντέρου.

— **ἐντέρου** ***ἕλκος*** *['Ιατρ.]*. Εἰς τὸ ἔντερον ἀπαντῶνται παντοειδεῖς ἑλκώσεις. Πλὴν τοῦ ἕλκους τοῦ *δωδεκαδακτύλου* (βλ. λ.), ἀπαντῶνται ἕλκη ἐπὶ πολλῶν ὀξέων λοιμωδῶν νοσημάτων, ὡς τύφου, δυσεντερίας, ἐπὶ πολλῶν δηλητηριάσεων (δι' ἀρσενικοῦ, δι' ὑδραργύρου), ἐπὶ φυματιώσεως ἐντερικῆς· ἀπαντῶνται ἐπίσης συφιλιδικὰ ἕλκη. Ἕλκη παράγονται ἐξ ἀλλοτρίων σωμάτων ἢ συγκριμάτων (ἐντερόλιθοι, χολόλιθοι)· νεοπλάσματα τοῦ ἐντέρου ἐξελκοῦνται ὡσαύτως. Πλὴν τῶν ἐκ τῆς νόσου συμπτωμάτων, τὸ ἕλκος καθ' ἑαυτὸ ἐκδηλοῦται συνήθως δι' ἀναμίξεως αἵματος καὶ πύου μετὰ τῶν κοπράνων καὶ πόνων κατὰ τὴν κοιλίαν. Τὸ ἕλκος δύναται νὰ καταλήξῃ εἰς διάτρησιν τοῦ ἐντέρου, ἡ δὲ οὐλὴ θεραπευθέντος ἕλκους παράγει πολλάκις στένωσιν τοῦ ἐντερικοῦ αὐλοῦ. Ἡ θεραπεία ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς νόσου, εἰς ἣν ὀφείλεται τὸ ἕλκος. Πολλάκις ἐνδείκνυται χειρουργικὴ ἐπέμβασις. Δ. Χ. Κ.

— **ἐντέρου** ***συστροφὴ*** *['Ιατρ.]*. Συστροφὴ τοῦ ἐντέρου (volvulus) δύναται νὰ γίνῃ εἰς διαφόρους θέσεις αὐτοῦ, κατὰ τὸ λεπτὸν ἔντερον, τὸ τυφλόν, ἰδίως δὲ κατὰ τὴν σιγμοειδῆ καμπήν. Ὡς αἴτια θεωροῦνται ἀνατομικαί τινες συνθῆκαι συγγενεῖς ἢ ἐπίκτητοι (ὑπέρμετρον μῆκος καὶ εὐκινησία τῆς συστοίχου ἐντερικῆς μοίρας, ρίκνωσις τοῦ μεσεντερίου κλπ.) καὶ τυχαῖαι ἀφορμαί, ὡς τραύματα, δυσκοιλιότης ἢ διάρροια κτλ. Παρὰ τὰς περιπτώσεις, καθ' ἃς τὰ φαινόμενα ἐξελίσσονται σχετικῶς βραδέως, ὑπάρχουσιν ἄλλαι, καθ' ἃς ἡ πορεία εἶναι ραγδαία, καὶ τάχιστα, ἐντὸς ὀλίγων ὡρῶν, δύναται νὰ ἐπέλθῃ ὁ θάνατος. Σπανίως ἐπιτυγχάνεται ἴασις δι' ἐσωτερικῆς θεραπείας. Συνήθως ἀπαιτεῖται ταχεῖα χειρουργικὴ ἐπέμβασις, ἥτις, κατὰ τὰς περιστάσεις, συνίσταται εἰς ἄρσιν τῆς συστροφῆς τοῦ ἐντέρου ἢ εἰς ἐντεροστομίαν ἢ ἐντεροαναστόμωσιν, κυρίως δὲ ἡ ριζικὴ θεραπεία γίνεται ἀσφαλέστερον, ὅταν εἶναι δυνατόν, διὰ τῆς ἐντερεκτομίας (βλ. λ. *ἀπόφραξις* ἐντερική). Δ. Χ. Κ.

ἐντερόνεια (ἡ) (κοιν. τὸ *φόδρο*) *[Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς ἐπισήμου ναυτικῆς γλώσσης ('Ονοματολ. ἀριθ. 46) παραλαβούσης αὐτὸν ἀπὸ τῆς ναυτικῆς γλώσσης τῶν ἀρχαίων (*Πολυδεύκ.* 'Ονομαστ.). Σημαίνει τὴν διὰ τῶν *ἐντερονίδων* ἐσωτερικὴν ἐπένδυσιν τοῦ σκάφους, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ *περίβλημα*, σημαῖνον τὴν ἐξωτερικὴν τοιαύτην. Ἡ ἐντερόνεια εἶναι, σχεδὸν κατὰ κανόνα, ξυλίνη, ἐφ' ὅσον δὲν πρόκειται περὶ τῆς σχηματιζούσης τὸν δεύτερον πυθμένα (βλ. λ. *διπύθμενον*) τῶν σιδηρῶν ἢ χαλυβδίνων πλοίων, ὁπότε εἶναι αὕτη, κατὰ κανόνα, ἐκ τοῦ ἰδίου μετάλλου κατεσκευασμένη· ἀλλὰ καὶ τότε ἀκόμη τοποθετεῖται ἐπ' αὐτῆς ξυλίνη ἀλλ' ἀφαιρετὴ ἐντερόνεια, ἰδίως εἰς τὰ ἐμπορικὰ σκάφη. Καρφοῦται δὲ ἡ ἐντερόνεια εἰς τὴν ἐσωτερικὴν τῶν *νομέων* ἐπιφάνειαν (βλ. λ. *ἐγκοίλιον*) εἴτε καθέτως πρὸς αὐτοὺς *(διάμηκες σύστημα)* εἴτε λοξῶς *(διαγώνιον σύστημα)*. Δύναται ὅμως ἡ ξυλίνη ἐντερόνεια τῶν σιδηρῶν σκαφῶν, καρφουμένη ἐπὶ τοῦ ἔσω πτερυγίου τῆς ἀνεστραμμένης γωνίας τοῦ νομέως (cornière renversée), νὰ μὴ ἀποτελῇ συνεχῆ ἐπιφάνειαν, ἀλλὰ διακεκομμένην τοιαύτην, τῶν ἐπηγκενίδων της μὴ ἁπτομένων ἀλλήλων, ἀλλ' ἀπεχουσῶν καθ' ὕψος (vaigrage à jour ἢ à claire voie).

Σ. Ε. Λ.

ἐντερονίς, *—ίδος* (ἡ) (κοιν. τὰ *μαδέρια τοῦ φόδρου*) *[Ναυτ.]*. 'Επηγκενίς, ἢ καὶ ἁπλῆ σανὶς εἰργασμένη καὶ στενή, ἐκ τῶν χρησιμοποιουμένων διὰ τὴν κατὰ τὸ διάμηκες ἢ τὸ διαγώνιον σύστημα ἐσωτερικὴν ἐπένδυσιν τοῦ σκάφους (βλ. λ. *ἐντερόνεια*). Αἱ μὴ κοιναὶ τῶν ἐντερονίδων, ἐν τῷ συνόλῳ τῆς ἐντερονείας, ἀποτελούμεναι ἐκ παχειῶν ἐπηγκενίδων λαμβάνουσιν εἰς εἰδικὰς θέσεις ἰδίας ὀνομασίας: *ἐσωτρόπιον, ἐπιφράκται, ἀστραγαλιαί, λῶροι, ὑποζυγοδόκη, ζυγοδόκη, ὑδρορροή, ἐφυδρορρόη*.

Σ. Ε. Λ.

ἐντεροπάθεια (ἡ)· πάθησις, ἀσθένεια τῶν ἐντέρων.

ἐντεροπλασία(ἡ), ἢ ***ἐντεροπλαστικὴ*** *[Χειρουργ.]*. Πλαστικὴ ἐγχείρησις, καθ' ἣν ἀφαιρουμένης μοίρας τινὸς τοῦ ἐντέρου (μετὰ ἐκτεταμένην ῥῆξιν διὰ τραυματισμοῦ, μετὰ ἐκτομὴν διὰ γάγγραιναν οἱασδήποτε αἰτίας, μετὰ ἐκτομὴν διὰ φυματίωσιν, διὰ

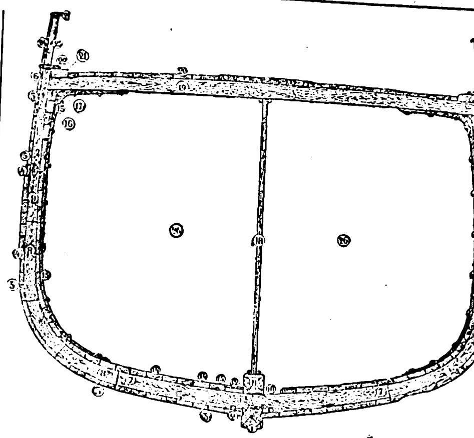

Τομὴ ἐγκαρσία κατὰ τὸν μέγιστον νομέα ξυλίνου πλοίου μεθ' ἑνὸς καταστρώματος, δεικνύουσα τὰς συσχετικὰς θέσεις τῶν εἰδικῶν ἐντερονίδων πρὸς τὴν ἐντερόνειαν καὶ τὰ λοιπὰ μέρη.

(1) Τρόπις. —2) 'Επιτροπίδιον.—3) Περίβλημα τῆς γάστρας. —4) Ζωστήρ. — 5) Περίβλημα τῶν ἐξάλων.—6) Ἄνω ζωστήρ.—7) Ἕδρα τοῦ νομέως.—8) Σταμίν.—9) Ἄνω μανδάλιον. —10) Μιξόδιον.—11) 'Εσωτρόπιον.—12) 'Επιφράκτης.—13) 'Αστραγαλία. —14) 'Εντερονίδες τῆς κοινῆς ἐντερονείας. —15) 'Αγκών.—16) Ἁρμὸς ἀεροισμοῦ μεταξὺ ἐντερονίδων —17) Ζυγοδόκη.—18) Στυλίσκος καταστρώματος.— 19) Ζυγοί.—20) 'Επηγκενίδες καταστρώματος.—21) Ὑδρορρόη.—22) Περιτόναιον καὶ ἐφυδρορρόη.—23) Σταμινάριον.—24 Περίβλημα δρυφάκτου.—25) 'Ερκάνη.—26 Κύτος.)

νεοπλασίαν κττ.) ἀντικαθίσταται αὕτη δι' ἑτέρας. Ἡ προσαρμογὴ καὶ ἡ ραφὴ τῶν κεντρικοῦ καὶ περιφερικοῦ ἄκρων τοῦ ἐντέρου γίνεται εἴτε ἄκρου πρὸς ἄκρον, εἴτε ἄκρου πρὸς πλάγιον *(ἐντεροαναστόμωσις ἀκροπλαγία)* εἴτε πλαγίου πρὸς πλάγιον *(ἐντεροαναστόμωσις πλαγιοπλαγία)*. Οἱ τρεῖς οὗτοι τρόποι τῆς ἀναστομώσεως τῶν ἐντέρων ἐγίνοντο ἄλλοτε παρεμβαλλομένων μεταξὺ τῶν ἄκρων τῶν ἐντέρων εἰδικῶν κομβίων τοῦ Morphy· ἤδη ὅμως ταῦτα ἐγκατελείφθησαν τελείως ὡς ἐπικίνδυνα.

Ι. Κ. Κ.

ἐντεροπληγία (ἡ)· παράλυσις τοῦ ἐντέρου.

ἐντεροπνευμάτωσις (ἡ) *['Ιατρ.]*. Ἡ πνευμάτωσις τῶν ἐντέρων, ὁ σχηματισμὸς καὶ ἡ συσσώρευσις μεγάλης ποσότητος ἀερίων ἐν τῷ ἐντερικῷ σωλῆνι, κατ' ἀκολουθίαν δυσπεψίας, διευρυσμοῦ τοῦ στομάχου, γαστρεντερικῆς ἀτονίας, δυσκοιλιότητος, μητρικῶν καὶ ᾠοθηκικῶν παθήσεων, νευρασθενείας, ὑστερίας κλπ. Ἡ θεραπεία ἐνεργεῖται διὰ καταλλήλου σιτήσεως, ἐντερικῆς ἀντισηψίας, μαλάξεως τῆς κοιλίας, ὑδροθεραπείας, ἠλεκτροθεραπείας, ψυχρῶν ἐντεροκλυσμῶν κλπ. Σ. Γ. Σ.

ἐντερόπονος (ὁ)· πόνος τῶν ἐντέρων, ἐντεραλγία.

ἐντεροπτωσία (ἡ) *['Ιατρ.]*. Πτῶσις τοῦ ἐντέρου, κυρίως τοῦ ἐγκαρσίου κόλου μετὰ τῆς δεξιᾶς καμπῆς, κατερχομένου πολλάκις εἰς τὴν μικρὰν λεκάνην, ἐνίοτε δὲ καὶ τοῦ λεπτοῦ ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει. Συνήθως συνυπάρχει καὶ πτῶσις τοῦ στομάχου *(γαστροπτωσία)*, ὡς καὶ τοῦ δεξιοῦ ἰδίως νεφροῦ *(νεφροπτωσία)* καὶ ἄλλων σπλάγχνων *(σπλαγχνοπτωσία)* καὶ χαλάρωσις τῶν κοιλιακῶν τοιχωμάτων. Παρατηρεῖται ἰδίως εἰς γυναῖκας πολυτόκους· συντελεῖ δὲ εἰς παραγωγὴν τῆς ἐντεροπτωσίας καθ' ἕξιν δυσκοιλιότης, περίσφιγξις τῆς κοιλίας, ἀπότομος ἀπίσχνανσις. 'Επὶ ἐλαφρᾶς πτώσεως δυνατὸν νὰ μὴ ὑπάρχωσιν ἐνοχλήσεις. Πτῶσις μεγαλυτέρου βαθμοῦ προκαλεῖ διάφορα παθολογικὰ φαινόμενα, ὡς δυσπεπτικὰς διαταραχὰς καὶ πόνους κατὰ τὴν κοιλίαν, ἀνορεξίαν, δυσκοιλιότητα. ὀσφυαλγίαν, ἰδίᾳ δὲ ὑπάρχουσι κατ' αὐτὴν ποικίλα νευρικὰ φαινόμενα, ἀϋπνία, κεφαλαλγία κλπ. 'Αλλ' εἶναι ἀμφίβολον, ἂν τὰ διάφορα νευρικὰ φαινόμενα εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐντεροπτωσίας ἢ μᾶλλον ἡ ἐντεροπτωσία εἶναι καὶ αὐτὴ μία ἐκδήλωσις τῆς νευρικῆς διαθέσεως τοῦ πάσχοντος. Ἡ θεραπεία συνίσταται εἰς ἀνάπαυσιν καὶ τόνωσιν τοῦ ὀργανισμοῦ διὰ καταλλήλου θρέψεως, εἰς φροντίδα περὶ κανονικῆς λειτουργίας τοῦ ἐντέρου, εἰς μαλάξεις τῆς κοιλίας, ὑδροθεραπείαν, ψυχικὴν καὶ ἀντινευρικὴν ἐν γένει θεραπείαν καὶ χρῆσιν κοιλιακῆς ζώνης.

Δ. Χ. ΚΟΚΚΟΡΗΣ

ἐντερορραγία (ἡ) *['Ιατρ.]*. Αἱμορραγία ἐκ τῶν ἐντέρων. Τὰ αἴτια αὐτῆς εἶναι πλεῖστα: τραυματικαὶ βλάβαι καὶ ἀλλότρια σώματα, φλεγμοναὶ τοῦ ἐντέρου, ἕλκος τοῦ δωδεκαδακτύλου, ἐξελκώσεις διάφοροι (φυματιώδεις, τυφικαί, δυσεντερικαί, νεοπλασματικαί), ἐγκολεασμὸς τῶν ἐντέρων, φλεβικὴ στάσις ἐπὶ νόσων τοῦ ἥπατος κλπ., ἐμβολὴ καὶ ἔμφραξις τῶν μεσεντερίων ἀγγείων, παράσιτα ἐντερικὰ (ἀγκυλόστομον, δίστομον), λοιμώδεις νόσοι, νόσοι τοῦ αἵματος, αἱμορροΐδες κλπ. Ὅταν ἡ ἐντερρικὴ αἱμορραγία εἶναι ὁπωσοῦν σημαντική, ἐκδηλοῦται πολλάκις ἐν ἀρχῇ διὰ τάσεως πρὸς λιποθυμίαν μετ' ὠχρότητος τοῦ προσώπου, ἱδρώτων, ζάλης, ἀδυναμίας τοῦ σφυγμοῦ. Τὸ ἐκχυθὲν εἰς τὸ ἔντερον αἷμα ἀποβάλλεται μετὰ βραχύτερον ἢ μακρότερον χρόνον διὰ τῆς ἕδρας, μόνον ἢ ἀναμεμιγμένον μετὰ τῶν κοπράνων, εἶναι δὲ μέλαν ὡς πίσσα (μέλαινα), ἂν προέρχεται ἐκ τῶν ἀνωτέρων μοιρῶν τοῦ ἐντέρου, ὡς ἐκ τῆς ἀλλοιώσεως τῆς χρωστικῆς αὐτοῦ. Σημειωτέον, ὅτι μέλαινα χρῶσις τῶν κοπράνων δύναται νὰ προέλθῃ καὶ ἐκ τῆς χρήσεως φαρμάκων τινῶν (π. χ. βισμουθίου), ὡς καὶ τροφῶν· ἐν ἀμφιβολίᾳ ἡ ὕπαρξις τοῦ αἵματος βεβαιοῦται διὰ χημικῆς ἀναλύσεως ὡς καὶ διὰ μικροσκοπικῆς καὶ φασματοσκοπικῆς ἐξετάσεως. Ὑπάρχουσι δὲ ἐξ ἄλλου καὶ μικραὶ λανθάνουσαι αἱμορραγίαι ἐν τοῖς ἐντέροις, αἵτινες μόνον διὰ τῆς τοιαύτης ἐξετάσεως τῶν κοπράνων δύνανται ν' ἀνακαλυφθῶσιν, ἔχουσι δὲ σπουδαίαν διαγνωστικὴν σημασίαν. Καὶ ἐξ ἄλλων ὀργάνων προερχόμενον αἷμα δύναται νὰ ἐκχυθῇ εἰς τὸ ἔντερον καὶ νὰ ἀποβληθῇ δι' αὐτοῦ (ῥῆξις ἀνευρύσματος κτλ.).

Ἡ θεραπεία συνίσταται ἐν τοῖς ἑξῆς: Πλὴν τῆς κατὰ τοῦ κυρίου αἰτίου θεραπευτικῆς ἐνεργείας, ὅπου εἶναι δυνατὴ τοιαύτη, συμπτωματικῶς ἡσυχία ἀπόλυτος ἐν κατακλίσει, πάγος ἐπὶ τῆς κοιλίας, ἀσιτία, κατάποσις τεμαχίων πάγου, αἱμοστατικά, ὡς ἐνέσεις ἐργοτίνης, πηκτῆς ἐνδοφλέβιοι ἐνέσεις χλωριούχου ἀσβεστίου (Afenil), ὑπερτονικῆς διαλύσεως μαγειρικοῦ ἅλατος, Clauden, ἐνίοτε ὄπιον πρὸς καθησύχασιν τῶν ἐντέρων· μετάγγισις αἵματος δύναται νὰ εἶναι ὠφέλιμος. Πολλάκις ἐνδείκνυται χειρουργικὴ ἐπέμβασις. Δ. Χ. ΚΟΚΚΟΡΗΣ

ἐντερορραφία (ἡ) *['Ιατρ.]*. Ἡ ραφὴ ἡ σκοποῦσα τὴν ἕνωσιν τῶν χειλέων διανοιγέντος ἐντέρου δι' οἱονδήποτε λόγον, ὡς π. χ. ἐπὶ διατρήσεως, ἐπὶ τραυματισμῶν, ἐπὶ ἐκτομῶν (ὄγκοι ἐντέρων) κ.τ.τ. Ἡ ἐντερορραφία ἐκτελεῖται κατὰ δύο τρόπους, εἴτε δι' ἁπλῶν ραφῶν *(ραφὴ διακεκομμένη)*, εἴτε διὰ συνεχοῦς ραφῆς *(ραφὴ συνεχής)*. Προτιμᾶται ἡ δευτέρα ὡς εὐκολωτέρα καὶ μᾶλλον αἱμοστατική, ὡς ἐξασκοῦσα πίεσιν καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς ραφῆς, πρὸς δὲ καὶ ἀσφαλεστέρα, καθόσον οὐδὲν κενὸν ἐγκαταλείπεται μεταξὺ τῶν ραφῶν, οὕτως ὥστε ἐπὶ τάσεως τῶν ἐντέρων νὰ ὑπάρχῃ κίνδυνος ἐξόδου περιεχομένου τῶν ἐντέρων πρὸς τὰ ἐκτός. Ἡ ἐντερορραφία ἐκτελεῖται συνήθως εἰς δύο στρώματα· τὸ μὲν πρῶτον περιλαμβάνει ὁλόκληρον τὸ ἐντερικὸν τοίχωμα, ἤτοι βλεννογόνον, μυϊκόν, ὀρογόνον, ὀρογόνον, μυϊκὸν βλεννογόνον, ἰδιαιτέρας πάντοτε καταβαλλομένης φροντίδος ὅπως οἱ ὀρογόνοι εἶναι ἐστραμμένοι πρὸς τὰ ἔσω· τὸ δὲ δεύτερον περιλαμβάνει μόνον τὸν ὀρογόνον καὶ μυϊκὸν χιτῶνα. Μεγάλην σημασίαν πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς ραφῆς ἔχει ἡ κατάστασις τῶν ραπτομένων τοιχωμάτων· ὅσον ἀφορᾷ τὸ πρὸς ραφὴν χρησιμοποιούμενον ὑλικόν, πᾶσα βελόνη ραφῆς δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ, προτιμῶνται ὅμως αἱ στρογγύλαι, πρὸς ἀποφυγὴν αἱμορραγίας. Ἡ πρώτη ραφὴ δυνατὸν νὰ γίνῃ διὰ Cätgut ἢ μετάξης, ἡ δευτέρα ὅμως πάντοτε διὰ μετάξης. Ἡ τάσις τοῦ ράμματος δέον νὰ εἶναι κανονική, καθόσον ἐπὶ μεγάλης τάσεως δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ ῥῆξις τῶν τοιχωμάτων τοῦ ἐντέρου καὶ νέκρωσις τούτων, ἐπὶ χαλαρότητος δὲ ταύτης ἀτελὴς αἱμόστασις καὶ ἕνωσις τῶν χειλέων.

Ι. Κ. Κ.

ἐντερορρηξία (ἡ)· ῥῆξις τοῦ ἐντέρου, αἱμορραγία κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τῶν ἐντέρων.

ἐντερόρροια (ἡ) *['Ιατρ.]*· βλ. *διάρροια*.

ἐντεροσκοπία (ἡ) *['Ιατρ.]*. Ἡ διὰ τοῦ ἐντεροσκοπίου διάνοιξις τοῦ δακτυλίου τῆς ἕδρας καὶ ἐξέτασις τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ ἀπευθυσμένου. 'Εν δὲ τῇ μαντικῇ τέχνῃ ἡ ἐξέτασις τῶν σπλάγχνων τῶν σφαζομένων ζῴων καὶ ἡ ἐκ ταύτης γνῶσις τῶν θείων βουλῶν, ἄλλως *ἱεροσκοπία* ἢ *σπλαγχνοσκοπία*.

Σ. Γ. Σ.

ἐντεροσκόπιον (τὸ) *['Ιατρ.]*. 'Εργαλεῖον, ὅπερ, διανοιγομένου τοῦ δακτυλίου, εἰσάγεται εἰς τὸ ἀπευθυσμένον πρὸς ἐνδοσκόπησιν αὐτοῦ. Συνίσταται ἐκ σωλῆνος μετ' ἠλεκτρικοῦ λαμπτῆρος, φωτίζοντος τὸ ἔντερον καὶ μέχρι βάθους 30—35 ἑκμ. ὕπερθεν τοῦ δακτυλίου. Λέγεται ἄλλως καὶ *ὀρθοσκόπιον*.

Σ. Γ. Σ.

ἐστεροστένωσις, *—εως* (ἡ)· στένωσις τοῦ ἐντέρου.

ἐντεροστομία (ἡ) *['Ιατρ.]*. Οὕτω λέγεται ἡ τεχνητὴ διάνοιξις ἐντερικοῦ στομίου ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος (τῆς κοιλίας) πρὸς ἀπαγωγὴν τῆς ἐντερικῆς ὕλης. Τὴν ἐγχείρησιν ταύτην ἐκτελοῦμεν, ὅταν ὑπάρχῃ ἐμπόδιον εἰς τὴν διὰ τῆς φυσικῆς ὁδοῦ κένωσιν τῶν κοπράνων (εἰλεός, στένωσις ἐντερική, νεόπλασμα), ὅπερ δὲν δυνάμεθα νὰ ἄρωμεν εἴτε ἀπολύτως εἴτε κατὰ τὸ παρὸν τοὐλάχιστον. 'Επίσης ἐκτελοῦμεν ἐνίοτε τὴν ἐντεροστομίαν, ὅπως μείνῃ ἀπηλλαγμένη τῆς ἐρεθιστικῆς ἐπηρείας τῶν κοπράνων ἡ κάτω τοῦ τεχνητοῦ ἐντερικοῦ στομίου μοῖρα τοῦ ἐντέρου, ἵνα οὕτως ὑποβοηθήσωμεν τὴν ἴασιν ἢ βελτίωσιν παθήσεώς τινος κατ' αὐτὴν (νεόπλασμα, ἑλκώσεις). Ἡ ἐντε-

Digitized by Google

ροστομία γίνεται διὰ διανοίξεως τῆς κοιλίας εἰς τὴν κατάλληλον θέσιν, ἀναλόγως κυρίως τῆς ἕδρας τοῦ κωλύματος, συρραφῆς τῆς προσηκούσης ἐντερικῆς ἕλικος (πρὸ τοῦ κωλύματος ἐννοεῖται), μετὰ τοῦ κοιλιακοῦ τοιχώματος κατὰ τὴν θέσιν ταύτην καὶ μικρᾶς διανοίξεως τῆς ἕλικος. Ὅταν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐμποδισθῇ ἐντελῶς ἡ πρὸς τὰ κάτω ὅδευσις τῆς ἐντερικῆς ὕλης, ἀντὶ τοῦ ἐντερικοῦ τούτου συριγγίου γίνεται ἡ τεχνητὴ παρὰ φύσιν ἕδρα· ἡ προσηλωθεῖσα εἰς τὸ κοιλιακὸν τοίχωμα ἕλιξ, κεκαμμένη οὕτως, ὥστε τὰ δύο σκέλη αὐτῆς νὰ κεῖνται παράλληλα πλησίον ἀλλήλων, διαιρεῖται κατὰ τὴν κορυφὴν αὐτῆς ἐγκαρσίως καθ' ὅλην τὴν περιφέρειαν αὐτῆς, τὸ δὲ μεταξὺ τῶν οὕτω προκυπτόντων ἐντερικῶν στομίων διάφραγμα ἐμποδίζει ἐντελῶς τὴν εἰς τὸ κατώτερον ἐντερικὸν τμῆμα μετάβασιν κοπράνων. Σπανίως γίνεται ἐντεροστομία πρὸς εἰσαγωγὴν τροφῆς εἰς τὸν πεπτικὸν σωλῆνα· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει γίνεται αὕτη, ὡς εὐνόητον, εἰς τὸ ἀνώτερον τμῆμα τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος, εἰς τὴν νῆστιν (*νηστιοστομία*), π. χ. ἐπὶ ἐκτεταμένων ἐγκαυμάτων τοῦ στομάχου. Δ. Χ. ΚΟΚΚΟΡΗΣ

ἐντεροσχεοκήλη (ἡ) [*Ἰατρ.*]. Ἐντεροκήλη κατερχομένη ἐντὸς τοῦ ὀσχέου.

ἐντεροτομία (ἡ) [*Ἰατρ.*]. Καλεῖται οὕτως ἡ ἐπὶ ἐντερικῆς ἕλικος ἐπιφερομένη τομὴ δι' οἱονδήποτε σκοπόν. Ι. Κ. Κ.

ἐντεροτόμος (ἡ) [*Ἰατρ.*]. Εἰδικὸν ἐργαλεῖον (ψαλίς) χρησιμοποιούμενον πρὸς διάνοιξιν τοῦ ἐντέρου κατὰ μῆκος. Ἐπίσης οὕτω καλοῦνται καὶ ἕτερα ἐργαλεῖα, ἅτινα δὲν σκοποῦσι τὴν τελείαν διάνοιξιν τοῦ ἐντερικοῦ τοιχώματος, ἀλλὰ διὰ τῆς συνεχοῦς καὶ διαρκοῦς πιέσεως τὸν σχηματισμὸν μιᾶς ἐντεροαναστομώσεως. Τοιαῦτα ἐργαλεῖα ἐπενοήθησαν ὑπὸ τοῦ Dupuytren, Miculiez, Kraus καὶ ἄλλων, δι' ὃ καὶ *ἐντεροθρίπται* καλοῦνται. Ι. Κ. Κ.

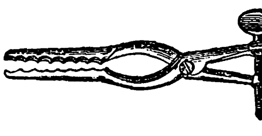

Ἐντεροτόμος.

ἐντεροφυματίωσις, —εως (ἡ)· φυματίωσις τοῦ ἐντέρων.

ἐντεροχορδὴ (ἡ) (cătgut) [*Ἰατρ.*]. Ζωϊκὸν ράμμα, κατασκευαζόμενον ἐξ ἐντέρου ζώων καταλλήλως ἐξεργαζομένου καὶ χρησιμοποιούμενον διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἀπολινώσεων ἀγγείων καὶ ἄλλων ἐσωτερικῶν τοῦ σώματος ραφῶν. Ἡ ἐντεροχορδὴ ἔχει τὸ πλεονέκτημα, ὅτι διὰ τοῦ χρόνου δύναται ν' ἀπορροφηθῇ ὑπὸ τοῦ ὀργανισμοῦ. Σ. Γ. Σ.

ἐντεταγμένος, —η, —ον· βλ. λ. *ἐντάσσω*.

ἐντεταλμένος, —η, —ον· παθ. μετχ. τοῦ *ἐντέλλομαι* (βλ. λ.)· ὁ ἔχων τὴν ἐντολήν, τὴν παραγγελίαν, ὁ προωρισμένος, ἁρμόδιος: «οἱ ἐντεταλμένοι τὴν τάξιν»· ‖ *ἐντεταλμένα* (τά)· τὰ παρηγγελμένα, αἱ παραγγελίαι, αἱ διαταγαί.

ἐντέταρτον *σχοινίον* (κοιν. *τετράμπουλο*) [*Ναυτ.*]. Καλεῖται οὕτω τὸ σχοινίον τὸ ἀποτελούμενον διὰ τῆς συστροφῆς τεσσάρων ἐμβόλων. Συνήθως τὰ ἔμβολα ταῦτα συστρέφονται περὶ κεντρικὸν ἔμβολον, ὅπερ καλεῖται *μήτρα* καὶ χρησιμεύει, ἵνα ἐμποδίζῃ τὴν παραμόρφωσιν τοῦ σχοινίου. Α. ΚΡΚ.

ἐντεῦθεν· ἐπίρρ. τοπ., ἐκ τοῦ τόπου τούτου, ἐκ τοῦ μνημονευθέντος τόπου, ἐκεῖθεν: «ἀπῆλθον εἰς Θεσσαλονίκην, ἐντεῦθεν δὲ εἰς Δράμαν»· ‖ ἐκ τοῦ τόπου εἰς τὸν ὁποῖον εὑρισκόμεθα, ἀπ' ἐδῶ, ἀρχ. *ἐνθένδε*: «ἀνεχώρησαν ἐντεῦθεν εἰς Μακεδονίαν»· ‖ ἐκ τούτου, ἕνεκα τούτου: «ἐντεῦθεν ἡ ἔρις, — ὁ ἐμφύλιος σπαραγμός»· ‖ ἀπ' ἐδῶ, ἀπὸ τὸ μέρος τοῦτο πρὸς ἡμᾶς, ἐντός, ἀντιθ. *ἐκεῖθεν*: «ἡ ἐντεῦθεν τῶν Ἡρακλείων στηλῶν θάλασσα», «ἡ ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων Γαλατία».

Ἐντεῦθεν *Τριοβάσαλον* [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς νήσου Μήλου (βλ. λ. *Τριοβάσαλον*).

ἐντευκτήριον (τό)· ὁ τόπος ὅπου συναντώμεθα, ὁ τόπος, τὸ οἴκημα τῆς συνεντεύξεως· ‖ ἰδίᾳ ἐν τοῖς ξενοδοχείοις, τοῖς ἐκπαιδευτηρίοις, ταῖς λέσχαις, αἴθουσα συνδιαλέξεως, συναντήσεως, ἀναψυχῆς (ἀπὸ τοῦ *ἐντυγχάνω*).

ἔντευξις, —εως (ἡ)· συνάντησις, συνέντευξις· ‖ ἀνάγνωσις, μελέτη.

Ἐντέφ. Ὄνομα Αἰγυπτίων βασιλέων τῆς ΙΑ' δυναστείας (βλ. λ. *Αἴγυπτος* τ. Β' 571 α).

ἔντεχνος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ μετὰ τέχνης, ὁ σύμφωνος μὲ τοὺς κανόνας τῆς τέχνης, τεχνικός, ἀντιθ. *ἄτεχνος*: «ἔντεχνος ἐπεξεργασία, — ἀπεικόνισις», «ἔντεχνος σοφία», ἡ ἐν τῇ τέχνῃ σοφία.—Ἐπίρρ. *ἐντέχνως*.

ἐντεφίζης (ὁ) (τουρκ. ὁ ἄνευ ἐντὲπ=σεβασμός)· ἀναίσχυντος, ἀδιάντροπος.

Ἐντζάμ, *Ναβὰπ Ἄμδετ - οὐλ - Μοὺλκ Ἐμὶρ χάν*. Πέρσης ποιητὴς καταγόμενος ἐκ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῶν Σαφαβιτῶν. Μετηνάστευσεν εἰς τὸ Μογγολικὸν κράτος τῶν Ἰνδιῶν ἐπὶ τοῦ διασήμου ἡγεμόνος Ἀλεμγκίρ, ὅστις τὸν διώρισε γενικὸν διοικητὴν Καβούλης καὶ Ἀλλὰχ-ἀμπάτ, κατόπιν δὲ καὶ πρωθυπουργόν του. Ἀπέθανε τῷ 1746. Ν. Μ.

Ἐντζὰρ [*Γεωγρ.*]. Πόλις τοῦ Ἰνδοστάν, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Βομβάης.

Ἔντζγουορθ (Edgeworth), *Μαρία*. Ἀγγλὶς λογοτέχνις, θυγάτηρ τοῦ ἐφευρέτου καὶ συγγραφέως Ἔντζγουορθ Ριχάρδου Λόουελ (1767—1849). Πεπροικισμένη ὑπὸ πολλῆς τρυφερότητος, ὀξείας παρατηρητικότητος καὶ σὺμοριστικοῦ πνεύματος συνέγραψε πολλὰ μυθιστορήματα καὶ λαϊκὰ διηγήματα, ἀναφερόμενα εἰς τὸν χαρακτῆρα καὶ τὰ ἤθη τῶν Ἰρλανδῶν, ὡς καὶ παιδικὰ διηγήματα. Τὸ ὕφος αὐτῆς εἶναι ἁπλοῦν, νευρῶδες καὶ κομψόν, τόση δὲ ὑπῆρξεν ἡ γοητεία τῶν ἔργων της, ὥστε ἐν Ἀγγλίᾳ πολλοὶ μυθιστοριογράφοι τὴν ἐμιμήθησαν. Πλεῖστα τῶν ἔργων αὐτῆς μετεφράσθησαν εἰς ξένας γλώσσας, κυριώτερα δὲ τούτων: «Τὸ κάστρο τοῦ Ράκρεντ» (1800), «Μπελίντα» (1801), «Λεονώρα» (1806), «Τ' ἁλιευτικά» (1814), «Χάριγκτον» (1817), «Ὅρμοντ» (1817) κτλ. Τὰ ἅπαντα αὐτῆς, περιλαμβάνοντα 14 τόμους, ἐξεδόθησαν ἐπανειλημμένως ἀπὸ τοῦ 1825. Μείνασα ἄγαμος, ἵνα βοηθῇ τὸν πατέρα αὐτῆς εἰς τὰς ἐργασίας του, συνεπλήρωσε καὶ ἐδημοσίευσε τὰ «Ἀπομνημονεύματα» αὐτοῦ μετὰ τὸν θάνατόν του (1820, τόμ. 2).

Ἐντζεκλῆ [*Γεωγρ.*]· βλ. λ. *Κασανούντα* (ἡ).

Ἐντζέλα [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον τῆς Τύνιδος (Ras Engelah: πλάτ. 37° 20' 35" Β, μῆκ. 9° 44' 17" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 250: Fratelli to Mahedia), ἀποτελοῦν τὴν βορειοτάτην τῆς ἀφρικανικῆς ἠπείρου ἐσχατιὰν καὶ προέχον μεταξὺ τῶν λιμένων Μπούας καὶ Μπιζέρτας. Ἐπ' αὐτοῦ φάρος ἐκπέμπων λευκὰς ἀναλαμπὰς ἀνὰ 10 δ. λ., φωτοβολίας μηχανήματος 24 μιλλίων (1904), ἐνδεικτικὰς ἐλευθέρου πλοῦ, μεταβαλλομένας δὲ εἰς ἐρυθρὰς πρὸς ἔνδειξιν ὅτι ὁ ἐν ὄψει τοῦ φάρου πλέει πρὸς τὸν ἀπὸ τῶν πρὸ τοῦ ἀκρωτηρίου βράχων Φρατέλλι κίνδυνον. Τὸ ἀκρωτήριον Ρὰς Ἐντζέλα μετὰ τοῦ γειτονικοῦ του *Γκουάρντια* διαμφισβητοῦν τὴν ταυτότητά των πρὸς τὸ ἀρχαῖον *Ἀπολλώνιον* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

Ἐντζελχάρτζελλ (Engelhartszell) [*Γεωγρ.*]. Τοποθεσία τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, ἐπικίνδυνος εἰς τὴν ποταμοπλοΐαν, διὰ τὴν ὕπαρξιν σκοπέλων. Ἀποτελεῖ τὸ τέρμα τοῦ βαυαρικοῦ Δουνάβεως. Σ. Ε. Λ.

Ἔντιγγερ *Μαχμέτ*. Τσάρος τοῦ Καζάν. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς πόλεως ταύτης ὑπὸ Ἰβὰν τοῦ Τρομεροῦ (1552) ἠσπάσθη τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἐνυμφεύθη Χριστιανὴν ἐκ τῆς οἰκογενείας Κουτούζωφ. Ὑπηρέτησεν εἰς τὸν ρωσικὸν στρατὸν κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Κριμαίας (1555), κατὰ τῶν Λιθουανῶν καὶ κατὰ τῶν Κούρμπσων (1564). Δ. Δ.

Ἔντιγκερ (Edinger), *Λουδοβῖκος*. Σύγχρονος Γερμανὸς ψυχολόγος, διακριθεὶς διὰ τὰς νευρολογικὰς μελέτας καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς ἐμπειρικῆς ψυχολογίας πειράματά του. Ἔγραψε περισπούδαστον πραγματείαν: «Παραδόσεις περὶ τῆς διαμορφώσεως τῶν νευρικῶν κεντρικῶν ὀργάνων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ζώων» (Vorlesungen über den Bau der nervösen Zentralorgane des Menschen und der Tiere). Α. Δ.

ἐντίθημι, ἀόρ. *ἐνέθηκα—ἐνετέθην*, παθ. μετχ. *ἐντεθειμένος*· *ἐνθέτω* (βλ. λ.).

ἐντίκτω, ἀόρ. *ἐνέτεκον*· τίκτω ἐντός, γεννῶ.

ἐντιμᾶν [*Ἀρχ. Δίκ.*]. Τὸ διδόμενον εἰς τὴν νύμφην ἐπὶ σκοπῷ γάμου ἐθεωρεῖτο οὐχὶ ὡς ἁπλῆ δωρεά, ἀλλ' ὡς προίξ, ἥτις διείπετο ἀπὸ τὰς διατάξεις τοῦ προικῴου δικαίου· ἐντεῦθεν ἀπῃτεῖτο νὰ παραδίδωνται τὰ κινητὰ προικῷα παρὰ τοῦ προικοδότου ἐνώπιον μαρτύρων, νὰ προσδιορίζωνται ἐπακριβῶς καὶ νὰ ἀποτιμῶνται («τούτῳ ἐν ταῖς τετταράκοντα μναῖς ἐνετιμᾶτο τὰ χρυσία καὶ τὰ ἱμάτια τῶν χιλίων δραχμῶν», *Δημοσθ.* πρὸς Σπουδίαν 27, 5, πρὸς Ὀνήτορα Α. 20, κατὰ Εὐεργ. καὶ Μνησιβ. 57, *Ἰσαίου* περὶ Πύρρου κλήρου. 39). Ὁ νυμφίος ἐξ ἄλλου ὤφειλε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν προῖκα δι' ὑποθήκης ἐπὶ κτήματος αὐτοῦ, ὅπερ ἐκαλεῖτο ἀποτίμημα. Τὰ διδόμενα εἰς τὴν νύμφην ἀκίνητα μετεβιβάζοντο εἰς τὴν κυριότητα τοῦ νυμφίου, δὲν ἐθεωροῦντο δὲ ὡς προίξ, ἀλλ' ὤφειλετο δι' αὐτὰ ἀποτίμημα. «Ἐάν τις ἀτίμητον δῷ ἕνεκα τοῦ γάμου, ἐὰν ἀπολίπῃ ἡ γυνὴ τὸν ἄνδρα ἢ ἐὰν ὁ ἀνὴρ ἐκπέμψῃ τὴν γυναῖκα, οὐκ ἔξεστι πράξασθαι τῷ δόντι ὃ μὴ ἐν προικὶ τιμήσας ἔδωκε» (*Ἰσαίου* περὶ Πύρρου κλήρου. 37). Ι. Δ. ΖΕΠΟΣ

ἔντιμος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἐν τιμῇ, ὁ ἔχων τιμήν, ὁ τιμώμενος, ὁ ἐκτιμώμενος, τίμιος, ἀντιθ. *ἄτιμος*: «ἔντιμος ἄνθρωπος,—ἔμπορος», «ἔντιμος συμπεριφορά,—πρᾶξις»· ‖ παραθ. *ἐντιμότερος—ἐντιμότατος*. —Ἐπίρρ. *ἐντίμως*.

Ἔντιμος [*Μυθολ.*]. Εἷς ἐκ τῶν οἰκιστῶν τῆς σικελικῆς πόλεως Γέλας. Ὁ Θουκυδίδης (VI,4) λέγει: «Γέλαν δὲ Ἀντίφημος ἐκ Ρόδου καὶ Ἔντιμος ἐκ Κρήτης ἐποίκους ἀγαγόντες κοινῇ ἔκτισαν ἔτει πέμπτῳ καὶ τεσσαρακοστῷ μετὰ Συρακουσῶν οἴκισιν». Ὁ Ἡρόδοτος (VII, 153) διηγούμενος τὴν κτίσιν τῆς Γέλας δὲν ἀναφέρει τὸν Ἔντιμον, ἀλλὰ μόνον τὸν Ἀντίφημον μὲ τοὺς ἐκ Λίνδου Ροδίους. Ὁ Παυσανίας (VIII, 46,2) ἀναφέρει ὅτι ἡ κτίσις ἐγένετο μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ὀμφάκης. Συμπίπτει δὲ εἰς τὸ 4ον ἔτος τῆς ΚΒ' Ὀλυμπιάδος (689 π. Χ.). Ὁ Εὐσέβιος ὅμως θέτει αὐτὴν ἓν ἔτος πρότερον. ἀποδέχεται δὲ τὴν χρονολογίαν ταύτην καὶ ὁ Βοίκχιος (*Ἐρν. Κουρτίου—Λάμπρου* Ἑλληνικὴ Ἱστορία Α' 679). Ε. Γ.

ἔντιμος (ὁ) (Entimus) [*Ζωολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μικροῦ μεγέθους ἀπαντῶντας πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *ἔντιμος ὁ αὐτοκρατορικὸς* (Entimus imperialis), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὰς χώρας τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς καὶ ἰδίως ἐν Βραζιλίᾳ. Δ. Ν. Π.

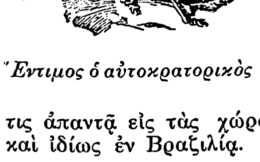

Ἔντιμος ὁ αὐτοκρατορικός

ἐντιμότης, —ητος (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἔντιμος, τιμιότης: «ἄνθρωπος ὁμολογουμένης ἐντιμότητος», «ἡ ἐντιμότης του εἶναι ἀμφισβητήσιμος»· ‖ «ἡ ὑμετέρα ἐντιμότης» κυριολεκτικῶς καὶ εἰρωνικῶς, ἀντὶ τοῦ σεῖς.

Ἔντινγκτον (Eddington), *Ἀρθοῦρος-Στάνλεϋ*. Σύγχρονος Ἄγγλος ἀστρονόμος γεννηθεὶς τῷ 1882. Διετέλεσε κατὰ τὰ ἔτη 1906—1913 διευθύνων ἀστρονόμος ἐν Γκρήνουιτς, διωρίσθη τῷ 1913 καθηγητὴς τῆς ἀστρονομίας καὶ ἀπὸ τοῦ 1914 καὶ διευθυντὴς τοῦ ἀστεροσκοπείου τοῦ Καίμπριτς. Διετέλεσεν ὁμοίως πρόεδρος τῆς Βασιλικῆς Ἀστρονομικῆς Ἑταιρείας (1921—1923). Συνέγραψεν: «Αἱ κινήσεις τῶν ἀστέρων καὶ ἡ συγκρότησις τοῦ σύμπαντος» (1914), «Ἡ θεωρία τῆς σχετικότητος τῆς βαρύτητος» (1918), «Χῶρος, χρόνος καὶ βαρύτης» (1920), μεταφρασθὲν εἰς πλείστας εὐρωπαϊκὰς γλώσσας, «Ἡ ἰσορροπία ἀκτινοβολίας τῶν ἀστέρων» (1921), «Ἡ μαθηματικὴ θεωρία τῆς σχετικότητος» (1922), «Ἡ ἐσωτερικὴ σύστασις τῶν ἀστέρων» (1926), «Ἀστέρες καὶ ἄτομα» (1927). —Β

Ἔντινγκτον (Edington) [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς Ἀγγλίας, ἐν τῇ κομιτείᾳ τοῦ Μπέρκς, παρὰ τὸν Κέννετ, παραπόταμον τοῦ Ταμέσεως. Κάτ. 520. Εἶναι ὀνομαστὸν διότι παρ' αὐτό, εἰς τοποθεσίαν καλουμένην *Ἔθαντουν*, ὁ βασιλεὺς Ἀλφρέδος, κατὰ τὴν παράδοσιν, προσείλκυσε τῷ 878 διὰ τοῦ παιξίματος τῆς ἅρπας του τοὺς Δανούς, τοὺς ὁποίους κατετρόπωσε μὲ τὰ ἐνεδρεύοντα στρατεύματά του. —Μ.

Ἔντιστο (Edisto) [*Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς. ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς νοτίου Καρολίνας, χυνόμενος εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν. Πηγάζει ἐκ τοῦ ὄρους Μπλὰκ Ντὸμ καὶ διευθυνόμενος πρὸς τὰ ΝΑ. διέρχεται διὰ μεγάλης λιμνοθαλάσσης, καταλήγων εἰς τὴν πόλιν Τσάρλεστον καὶ σχηματίζων δύο βραχίονας, οἵτινες δημιουργοῦν τὴν μεγάλην ὁμώνυμον νῆσον. —Μ.

Ἔντκινς (Edkins), *Ἰωάννης*. Ἄγγλος σινολόγος καὶ ἱεραπόστολος τῆς «London Missionary Society». Ἐκτὸς πλήθους συγγραμμάτων κινεζιστὶ γεγραμμένων, ὁ Ἔντκινς ἐξέδωκε καὶ «Grammar of Colloquial Chinese, as exhibited in the Shanghai Dialect» (1853), «Grammar of the Chinese Colloquial Language commonly called the Mandarin Dialect» (1857), «Chine's Place in Philology» (1871), ἔργον συγκριτικῆς φιλολογίας, ὅπερ προυκάλεσε θόρυβον ἅμα τῇ ἐμφανίσει του, «Religion in China» (1878) κλπ. Ἐξ αὐτῶν ἀξιομνημόνευτος ἡ ἐργασία: «The effect of Nomad Life on the Growth of Language», ἀναγνωσθεῖσα ἐν τῷ συνεδρίῳ τῶν ἀνατολιστῶν τοῦ Λονδίνου τῷ 1891.

Ἔντλεμπουχ (Entlebuch) [*Γεωγρ.*]. Διαμέρισμα καὶ κοιλὰς τῆς Ἑλβετίας, ἐν τῷ καντονίῳ τῆς Λουκέρνης. Τὸ διαμέρισμα περιλαμβάνει δέκα δήμους μὲ 18.200 κατοίκους καὶ ἔχει ὁμώνυμον πρωτεύουσαν κειμένην εἰς ἀπόστασιν 27 χιλμ. ἀπὸ τῆς Λουκέρνης, καὶ ἔχουσαν 3.500 κατ. Ἡ κοιλὰς ἔχει κατεύθυνσιν ἀπὸ τὰ ΝΔ πρὸς τὰ ΒΑ, περιβάλλεται δὲ ὑπὸ ὀρέων καλυπτομένων διαρκῶς ὑπὸ χιόνων. Εἶναι χώρα γεωργικὴ καὶ πλουσία εἰς λειμῶνας. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχουν πλεῖστα σανατόρια καὶ λουτροπόλεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων γνωστότερα εἶναι ἡ *Σχίμπεργκμπαντ* μετὰ θειούχων πηγῶν. Ὁλόκληρος ἡ περιοχὴ ἠγοράσθη τῷ 1405 ὑπὸ τῆς πόλεως τῆς Λουκέρνης ἀντὶ 300 φιορινίων ἀπὸ τὸν Φρειδερῖκον τῆς Αὐστρίας. Κατὰ τὸ 1553 ὑπῆρξε θέατρον αἱματηρῶν μαχῶν. —Μ.

Digitized by Google

Ἔντλιχερ (Endlicher), ***Στέφανος-Λαδίσλαος.*** Αὐστριακὸς βοτανικὸς (1804—1849). Ἦτο ἐν ἀρχῇ ἱερεύς, ἀπὸ τοῦ 1828 αὐλικὸς βιβλιοθηκάριος ἐν Βιέννῃ καὶ ἀπὸ τοῦ 1836 ἐπιμελητὴς τοῦ βοτανικοῦ τμήματος τοῦ Φυσιογνωστικοῦ μουσείου. Τῷ 1840 διωρίσθη καθηγητὴς καὶ διευθυντὴς τοῦ Βοτανικοῦ κήπου. Ὁ Ἔντλιχερ ὑπῆρξε συνιδρυτὴς τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν. Συνέγραψεν: «Αἱ γενικαὶ γραμμαὶ μιᾶς νέας θεωρίας τῆς γενέσεως τῶν φυτῶν» (1838), «Iconographia generum plantarum» (1838), «Catalogus horti academici Vindobonensis» (1842, εἰς 2 τόμ.). «Γενικαὶ ἀρχαὶ τῆς Βοτανικῆς» ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Unger (1843), «Synopsis coniferarum» (1847). Τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐκπονηθὲν φυσικὸν σύστημα τῶν φυτῶν περιέγραψεν ἐκτενῶς εἰς τὰ ἔργα του: «Genera plantarum secundum ordines naturales disposita» (1836—1850) καὶ «Enchiridion botanicum exhibens classes et ordines plantarum» (1841). Ἀπὸ τοῦ 1840 διηύθυνε μετὰ τοῦ Martins τὴν «Flora Brasiliensis». Τὴν ἀλληλογραφίαν του μετὰ τοῦ Fr. Unger ἐδημοσίευσεν ὁ G. Haberlandt. —Β.

Ἔντλουντ (Edlund), ***Ἐρρῖκος.*** Σουηδὸς φυσικὸς (1819—1888). Ἐσπούδασεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Οὐψάλας, ὅπου καὶ διετέλεσεν ἐπί τι διάστημα ὑφηγητής. Τῷ 1850 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς φυσικῆς εἰς τὴν βασιλικὴν Ἀκαδημίαν τῶν ἐπιστημῶν ἐν Στοκχόλμῃ. Διετέλεσεν ἐπανειλημμένως μέλος διαφόρων ἐπιτροπῶν πρὸς βελτίωσιν τῆς τεχνικῆς ἐκπαιδεύσεως. Τῷ 1871 ὠνομάσθη διευθυντὴς τοῦ πολυτεχνείου τῆς Στοκχόλμης καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐξελέγη βουλευτὴς τῆς αὐτῆς πόλεως. Τῷ 1859 εἰσηγήθη τὴν ἵδρυσιν μετεωρολογικῶν σταθμῶν ἐν Σουηδίᾳ ἐπὶ νέων ἐπιστημονικῶν βάσεων. Αἱ ὑπ' αὐτῶν γενόμεναι παρατηρήσεις διηυθύνοντο ἀπὸ τὸν Ἔντλουντ μέχρι τοῦ 1873, ἐκδοθεῖσαι εἰς 13 τόμους ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν. Εἰς τὰς ἐπιστημονικάς του ἐρεύνας ἀπερρόφησε τὸ ἐνδιαφέρον του κατὰ μέγα μέρος ἡ μελέτη τῶν ἠλεκτρικῶν φαινομένων, ἐδημοσίευσε δὲ ἄνω τῶν 70 πραγματειῶν εἰς τὰ μᾶλλον σημαίνοντα ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ τῆς ἐποχῆς, μεταξὺ τῶν ὁποίων «Θεωρίαν περὶ τῶν ἠλεκτρικῶν φαινομένων», «Περὶ τῶν αἰτίων τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἠλεκτρισμοῦ, τῶν κεραυνῶν» κλπ. ΑΝ. Δ.

Ἔντμερ (Edmer καὶ Eadmer). Ἄγγλος ἱστοριογράφος καὶ μοναχός, θανὼν περὶ τὰ 1137. Συνέγραψεν εἰς ὕφος γλαφυρότατον βιογραφίας τοῦ ἁγίου Ἀνσέλμου, τοῦ ἁγίου Δουνστάν, τοῦ ἁγίου Ὄσβαλντ καὶ ἄλλων. Τὸ κλασσικὸν ὅμως αὐτοῦ σύγγραμμα εἶναι «Historia Novorum», ἥτις ἄρχεται ἀπὸ τῆς νορμανδικῆς κατακτήσεως τοῦ 1122 (Ἀμβέρσα 1551). Τελευταία ἔκδοσις, εἰς τὴν ὁποίαν προσετέθη καὶ ὁ βίος τοῦ ἁγίου Ἀνσέλμου, ἐξεδόθη ἐν ταῖς Rolls Series τοῦ 1884. Τινὲς τῶν βιβλιογράφων συγχέουν τὸν ἐκ Καντερβουρίας Ἔντμερ πρὸς ἄλλον ὁμώνυμόν του ἡγούμενον τοῦ Ἁγίου Ἀλβάνου, θανόντα τῷ 980. —Ω.

Ἔντμοντ (Edmond)· βλ. λ. *Ἐδμόνδος.*

Ἔντμοντον (Edmonton) *[Γεωγρ.].* —1) Πόλις τῆς Ἀγγλίας, ἐν τῇ κομιτείᾳ τοῦ Μίντλεσσεξ, εἰς ἀπόστασιν 11 χλμ. ἀπὸ τοῦ Λονδίνου, παρὰ τὸν Νιοῦ Ρίβερ. Κάτ. 15.800.—2) Πόλις τοῦ Καναδᾶ, πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας τῆς Ἀλμπέρτα, παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Σασκατσεβάν. Κάτ. 20.000. Ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ ὑπάρχει ἡ πόλις *Στρατκόνα,* ἡ ὁποία, καίτοι ἀποτελεῖ ἰδιαίτερον δῆμον, θεωρεῖται ὡς προάστειον τῆς Ἔντμοντον, μετὰ τῆς ὁποίας συνδέεται διὰ γεφύρας καὶ τροχιοδρόμου. Ἔχει πανεπιστήμιον καὶ εὑρίσκεται ἐπὶ τοῦ ὑπερκαναδικοῦ σιδηροδρόμου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς κατοχῆς τῆς Γαλλίας ἐκαλεῖτο *Φρούριον τοῦ Αὐγούστου* καὶ ἀνῆκεν εἰς τὴν ἑταιρίαν Χούδσων. Κατόπιν ὠνομάσθη *Φὸρ-ντὲ-Πραιρὶ* καὶ βραδύτερον *Φρούριον Ἔντμοντον.* —Μ.

Ἔντμοντς (Edmonds), ***Ἐλισάβετ.*** Ἰρλανδὶς ἐκ Τσέστερ ζήσασα κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα. Κατέστη διάσημος διὰ τὸ εὐφυὲς τέχνασμα, δι' οὗ ἔσωσεν ἐκ τοῦ διωγμοῦ τοὺς συμπατριώτας της Ἰρλανδοὺς διαμαρτυρομένους. Ἡ βασίλισσα Μαρία εἶχεν ἀποστείλει εἰς Ἰρλανδίαν τὸν φανατικώτατον Κὼλ μὲ διαταγὰς ἐνσφραγίστους πρὸς τὰς ἐν Ἰρλανδίᾳ ἀγγλικὰς ἀρχάς, ὅπως ἐγκαταστήσουν ὡς ἐπίσημον θρησκείαν τὴν καθολικὴν καὶ διώξωσιν ἀπηνῶς τοὺς διαμαρτυρομένους Ἰρλανδούς. Ὁ Κὼλ ἀφιχθεὶς εἰς Τσέστερ κατέλυσεν εἰς τὸ πανδοχεῖον, ὅπερ διετήρει ἡ Ἔντμοντς. Αὕτη ἀντιληφθεῖσα τὸν σκοπὸν τῆς ἀφίξεως τοῦ Κὼλ καὶ ὅτι αἱ ἔγγραφοι διαταγαὶ τῆς βασιλίσσης εὑρίσκοντο ἐντὸς πυξίδος, εἰσῆλθε λάθρα εἰς τὸ δωμάτιόν του καὶ ἀφαιρέσασα ἐκ ταύτης τὰς διαταγάς, ἔθεσεν εἰς τὴν θέσιν των δέσμην παιγνιοχάρτων. Ὁ Κὼλ ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἀγγλίαν, ἵνα λάβῃ ἐκ νέου τὰς διαταγάς. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἀπέθανεν ἡ βασίλισσα Μαρία, ἡ δὲ ἀδελφή της Ἐλισάβετ, ἥτις τὴν διεδέχθη, ἀνεκάλεσεν αὐθωρεὶ τὴν διαταγὴν τοῦ διωγμοῦ τῶν διαμαρτυρομένων Ἰρλανδῶν. Ν. Ι. Θ.

Ἔντνα (Edna) *['Αστρον.]·* βλ. λ. *Ἔδνα.*

ἐντοιχίζω, ἀόρ. *ἐνετοίχισα—ἐνετοιχίσθην,* παθ. μετ. *ἐντετοιχισμένος·* ἐμπήγω εἰς τὸν τοῖχον, προσηλώνω ἐπὶ τοῦ τοίχου, ἐνοικοδομῶ: «ἐντοιχίζω λίθον,—πλάκα. Β. Φ.

ἐντοιχισμὸς (ὁ) καὶ *ἐντοίχισις,—εως* (ἡ)· ἡ εἰς τὸν τοῖχον ἔμπηξις ἢ προσήλωσις, ἡ ἐν τῷ τοίχῳ ἐμβολή.

ἔντοκος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· (ἐπὶ χρημάτων), ὁ φέρων τόκον, τοκοφόρος, ἀντίθ. *ἄτοκος:* «ἔντοκον γραμμάτιον,—κεφάλαιον»· || (ἐπὶ γυναικὸς) ἡ ἔγγυος, ἡ γεννῶσα.—Ἐπίρρ. ***ἐντόκως·*** μετὰ τόκου: «μὲ ἐδάνεισε χιλίας δραχμὰς ἐντόκως μέχρις ἐξοφλήσεως».

— **ἔντοκα *γραμμάτια.*** Εἰς πάντα τὰ κράτη, ἀκόμη καὶ εἰς τὰ ἔχοντα ἀνθηροτάτην δημοσιονομικὴν κατάστασιν καὶ ἐμφανίζοντα τὸν προϋπολογισμὸν τῶν ἐξόδων καὶ ἐσόδων αὐτῶν πραγματικῶς ἰσοσκελῆ, ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς οἰκονομικῆς χρήσεως ἀναγκαίως καὶ ἀναποφεύκτως προσφεύγει πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν δημοσίων δαπανῶν εἰς ταμειακὰ μέσα. Συμβαίνει π. χ. εἴς τινα ὡρισμένην χρονολογίαν τῆς οἰκονομικῆς χρήσεως, ὥστε τὸ ἀποτέλεσμα τῶν εἰσπράξεων ἐκ τῶν προσόδων τοῦ κράτους, συνεπείᾳ καθυστερήσεως τῶν εἰσπράξεων ἢ ἄλλων νομίμων ἢ μὴ λόγων, νὰ εἶναι κατώτερον τῶν πρὸς ἐνέργειαν πληρωμῶν ἀπαιτουμένων ποσῶν. Ἐπίσης εἶναι δυνατὸν τὸ κράτος ἐκ λόγων π. χ. ἀνάγκης ἢ σκοπιμότητος νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν ἐνέργειαν ὡρισμένων δαπανῶν, ἐνῷ ἐξ ἀντιθέτου τὰ ἐκ τῶν εἰσπράξεων ποσὰ δὲν ἐπαρκοῦσι πρὸς κάλυψιν τῶν δαπανῶν τούτων. Ἓν μέσον — διότι ὑπάρχουσι καὶ ἕτερα—θεραπείας τῶν ὡς παράδειγμα ὡς ἀνωτέρω σημειωθεισῶν ἀναγκῶν, εἶναι ἡ προσφυγὴ εἰς τὸ ταμειακὸν μέσον τῆς ἐκδόσεως *ἐντόκων γραμματίων,* δι' ὧν τὸ κράτος ἐξευρίσκει παρὰ τῷ κοινῷ ἢ ταῖς τραπέζαις κλπ. τὰ ἀπαιτούμενα εἰς αὐτὸ χρήματα καὶ προεξοφλεῖ τρόπον τινὰ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ προϊὸν μελλουσῶν προσόδων αὐτοῦ. Τὸ ἔντοκον γραμμάτιον λοιπὸν εἶναι διὰ μὲν τὸ κράτος εἷς τίτλος βραχυπροθέσμου δανείου, διὰ δὲ τὸ κοινὸν ἢ τὴν ἀποταμίευσιν ἐν γένει εἷς τρόπος βραχυπροθέσμου τοποθετήσεως ἢ ἐπενδύσεως. Προφανῶς τὸ ἔντοκον γραμμάτιον διαφέρει γενικῶς τοῦ νομίσματος, καθ' ὅσον τὸ νόμισμα δὲν εἶναι μέσον τοποθετήσεως ἢ τίτλος δανείου, ἀλλὰ κυρίως ὄργανον τῶν συναλλαγῶν, μέτρον ἀξιῶν καὶ μέσον σχηματισμοῦ καὶ μεταφορᾶς οἰκονομικῶν ἀξιῶν, ἃς ἰδιότητας δὲν ἔχει τὸ ἔντοκον γραμμάτιον, ὅπερ μόνον κατὰ σπανίαν ἐξαίρεσιν ἐπιβοηθεῖ εἰς τὰς συναλλαγάς.

Τὸ ἔντοκον γραμμάτιον, ἐφ' ὅσον ἐξυπηρετεῖ προσωρινὰ ταμειακὰ ἐλλείμματα τοῦ δημοσίου ταμείου, προσφέρει ὑπηρεσίας εἰς τὸ κράτος ἄνευ κινδύνων, καθ' ὅσον περισῴζει τὴν δημοσίαν πίστιν καὶ διευκολύνει τὴν ἀπρόσκοπτον λειτουργίαν τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας. Ἂν ὅμως διὰ τῆς ἐκδόσεως ἐντόκων γραμματίων ἐπιδιώκεται ἡ κάλυψις πραγματικῶν ἐλλειμμάτων τοῦ προϋπολογισμοῦ, τὰ ἔντοκα γραμμάτια τοῦ δημοσίου ταμείου εἰς μεγάλην ποσότητα συνεπάγονται διὰ τὸ κράτος κινδύνους ἀπὸ δημοσιονομικῆς, οἰκονομικῆς, πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀπόψεως.

Ἀπὸ δημοσιονομικῆς ἀπόψεως οἱ κίνδυνοι προέρχονται ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς ἐπιβαρύνσεως τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν, καθ' ὅσον εἶναι προφανές, ὅτι τὸ κράτος προσφεῦγον εἰς τὴν ἐξεύρεσιν χρημάτων διὰ τῆς ἐκδόσεως ἐντόκων γραμματίων ἐπιτυγχάνει τοῦτο διὰ τῆς παραχωρήσεως ὑψηλῶν ἐπιτοκίων καὶ ἄλλων ἐπιζημίων ὅρων (φορολογικὴ ἀσυδοσία κλπ.). Συμβαίνει μάλιστα, πιεζόμενον, νὰ προβαίνῃ εἰς τὴν μετατροπὴν τούτων εἰς μᾶλλον μακροπρόθεσμα δάνεια διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ ἐπιτοκίου καὶ οὕτω προέρχεται μεγαλυτέρα ἐπιβάρυνσις.

Ἀπὸ πολιτικῆς ἀπόψεως οἱ κίνδυνοι προέρχονται ὡς ἐκ τῆς μὴ ἀσκήσεως παρὰ τοῦ κοινοβουλίου σοβαροῦ ἐλέγχου ἐπὶ τῆς δημοσιονομικῆς ἐνεργείας τῆς ἐκδόσεως τῶν ἐντόκων γραμματίων καὶ ἐν γένει ἐκ τῆς μειώσεως τοῦ κοινοβουλευτικοῦ ἐλέγχου, ὅστις θὰ ἦτο μᾶλλον αὐστηρὸς ἐν περιπτώσει ἐξευρέσεως τῶν ἀπαιτουμένων χρημάτων διὰ τοῦ φόρου. Εἶναι δ' ἐπίσης παρατηρημένον ὅτι ἡ ὕπαρξις σεβαστοῦ ποσοῦ ἐντόκων γραμματίων, ὅπερ συντείνει εἰς τὸν σχηματισμὸν μεγαλυτέρου κυμαινομένου χρέους, πιέζει πολλάκις τὸ κράτος εἰς παραχωρήσεις ἔναντι τῶν δανειστῶν αὐτοῦ, ἄνευ δ' ὑπερβολῆς δυνάμεθα νὰ σημειώσωμεν ὅτι τὸ κυμαινόμενον χρέος ὡς ἐκ τῶν κινδύνων αὐτοῦ ἐπεβοήθησεν ἔν τινι μέτρῳ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῶν διεθνῶν ἐλέγχων ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν τῶν κρατῶν ὑπὸ βαρυτέρους ὅρους. Ἡ ἱστορία τῶν διεθνῶν ἐλέγχων ἔν τε τῇ Εὐρώπῃ καὶ τῇ Ἀμερικῇ (βλ. μελέτην τοῦ καθηγητοῦ *Α. Ἀνδρεάδου* ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου τῆς Χάγης) ἀποδεικνύει τοῦτο.

Ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως οἱ κίνδυνοι προέρχονται ὡς ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι διὰ τῶν τοποθετήσεων τῆς λαϊκῆς ἀποταμιεύσεως εἰς τὰ ἔντοκα γραμμάτια ἐπιβοηθεῖται ἡ κατανάλωσις παρὰ τοῦ κράτους εἰς βάρος τῆς παραγωγῆς, πρᾶγμα ὅπερ ἀποφεύγεται, ἂν ἡ λαϊκὴ ἀποταμίευσις ἐπενδύεται εἰς τοὺς παραγωγικοὺς κλάδους τῆς οἰκονομίας τῆς χώαας καὶ οὐχὶ εἰς ἔντοκα γραμμάτια.

Ἀπὸ κοινωνικῆς ἀπόψεως τέλος εἶναι δυνατὸν νὰ προέλθωσι κίνδυνοι, καθ' ὅσον τὰ ἔντοκα γραμμάτια εἰς σεβαστὸν ποσὸν καὶ εἰς χεῖρας μεγάλων οἰκονομικῶν ὀργανισμῶν καὶ ἐπιχειρήσεων δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς μέσον ἐπιβολῆς τούτων ἔναντι τοῦ κράτους εἰς ὡρισμένας περιστάσεις διὰ τῆς ἀπειλῆς τῆς μὴ ἀνανεώσεως τῶν ληξιπροθέσμων ἐντόκων γραμματίων καὶ ἀμέσου ἐμφανίσεως τούτων πρὸς ἐξόφλησιν. Τὰ ἔντοκα γραμμάτια ἐμφανιζόμενα εἰς ἐξόφλησιν εἰς μεγάλα ποσὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιφέρωσι σοβαρωτάτους κινδύνους καὶ νομισματικὰς διαταραχάς, νὰ ἐκθέσωσι τὴν δημοσίαν πίστιν καὶ νὰ ὠθήσωσιν εἰς τὸν νομισματικὸν πληθυσμὸν μεθ' ὅλων τῶν σοβαρῶν κινδύνων αὐτοῦ. Ἡ μεγάλη προσφυγὴ τέλος εἰς ἔντοκα γραμμάτια καὶ ἡ κατ' ἀκολουθίαν τούτου ἀναπόφευκτος συνήθως μετατροπή των εἰς μακροπρόθεσμα δάνεια, ἐκτὸς τῶν ἄλλων μειονεκτημάτων, ἀποβαίνει ἓν μέσον μὴ ἐπιβολῆς φόρων εἰς βάρος τῆς κρατούσης τάξεως καὶ οὕτω κατανέμονται τὰ φορολογικὰ βάρη ἐπιρριπτόμενα εἰς τὰς μελλούσας γενεάς. Διὰ τοῦτο τὰ ἔντοκα γραμμάτια, ὡς φαινόμενον δημοσιονομικόν, ἐπισύρουν τὴν προσοχὴν τῆς κυβερνήσεως, ὁ περιορισμὸς δὲ τοῦ ποσοῦ τούτων ἀποτελεῖ μέλημα σοβαρόν.

Ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐν Ἑλλάδι κατάστασιν ὁ νόμος τῆς 14 Νοεμβρίου 1853 προέβλεπε τρεχούμενον λογαριασμὸν τοῦ δημοσίου παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ τῆς Ἑλλάδος ἐκ 5 ἑκ. δραχμῶν, τὸ ποσὸν δὲ τῶν ἐντόκων γραμματίων ὁρίζεται κατὰ τὸ ἔτος 1861 εἰς 1 ἑκ. δραχμάς. Ὁ νόμος τοῦ ἔτους 1864 ἀνεβίβασε τὸ ἀνώτατον ὅριον εἰς 3 ἑκ. δραχμῶν, ὁ νόμος τοῦ ἔτους 1865 εἰς 6 ἑκ., τὸ ἔτος 1877 ἦτο 9 ἑκ., τὸ ἔτος 1878 14 ἑκ., τῷ 1880 ἐμειώθη εἰς 4 ἑκ., κατὰ τὸ ἔτος 1886 ηὐξήθησαν τὰ προσωρινὰ δάνεια, τῷ 1898 τὸ ἀνώτατον ὅριον κυκλοφορίας ἀνῆλθεν εἰς 18,3 ἑκ., ὁ δὲ νόμος τῆς 26 Φεβρουαρίου 1898 περὶ διεθνοῦς οἰκονομικοῦ ἐλέγχου, ὅστις ἀποτελεῖ τὸν δημοσιονομικὸν συνταγματικὸν χάρτην τῆς ἡμετέρας χώρας, ὥρισε τὸ ἀνώτατον ὅριον εἰς 10 ἑκ. δρχ., ἤτοι ἴσον πρὸς τὸ $^1/_{10}$ τῶν τακτικῶν ἐσόδων τοῦ προϋπολογισμοῦ. Ὁ νόμος 606 τοῦ 1915 ηὔξησε τὸ ἀνώτατον ὅριον εἰς 25 ἑκ. δρχ., κατὰ δὲ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1918 περιωρίσθη τοῦτο εἰς 2 ἑκ. Τὸ Ν. διάταγμα τῆς 30 Ἰουλίου 1923 προέβλεπε τὴν ἔκδοσιν ἐντόκων γραμματίων εἰς χρυσόν, τὸ δὲ Ν. Δ. τῆς 17 Σεπτεμβρίου 1926 προβλέπει τὴν ἔκδοσιν ἐντόκων γραμματίων εἰς 1 ἑκατομ. λιρῶν στερλινῶν.

Κατὰ τὴν πολεμικὴν περίοδον προήχθη ὁ θεσμὸς τῶν ἐντόκων γραμματίων διὰ τῆς θέσεως ἐν κυκλοφορίᾳ τῶν γραμματίων Ἐθνικῆς Ἀμύνης, ὡς ἐκλήθησαν ἐν Γαλλίᾳ, ὅπου ἅμα τῇ ἐνάρξει τοῦ πολέμου εἰσαχθέντα ἔλαβον τοιαύτην ἀνάπτυξιν, ὥστε ὑπῆρξαν κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν περίοδον αἰτία σοβαρωτάτων νομισματικῶν διαταραχῶν καὶ πρόσκομμα σοβαρὸν διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς νομισματικῆς ἐξυγιάνσεως τῆς Γαλλίας. Ἐν Ἑλλάδι τὰ ἔντοκα γραμμάτια Ἐθνικῆς Ἀμύνης εἰσήχθησαν διὰ τοῦ νόμου 1240 τοῦ ἔτους 1918. Μεταγενέστεροι νόμοι καὶ Ν. διατάγματα (Ν. Δ. τῆς 30 Μαΐου 1919, νόμοι 2663 τοῦ 1921 καὶ 2854 τοῦ 1922) ἐπεκτείνουσι τὸν θεσμόν. Μετὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφὴν ἡ αὔξησις τῶν ἐντόκων τούτων γραμματίων ὑπῆρξε συνεχής, ἀντεπροσώπευε δὲ τὸ μέγιστον ποσὸν τῶν δραχμῶν 1.933.207.000 τὴν 23 Ἰουνίου 1924. Ὡς ἐκ τῆς ὑποτιμήσεως τοῦ νομίσματος, τῆς αὐξήσεως τῶν τιμῶν τῶν τοποθετήσεων εἰς ἐπιχειρήσεις κλπ., ἡ περαιτέρω ἀνανέωσις δὲν ἦτο εὐχερὴς καὶ ἡ αὔξησις αὕτη ἀπέβαινε λίαν ἀνησυχητική. Μέτρα ἀποτελεσματικὰ πρὸς περιορισμὸν τῶν ἐντόκων γραμματίων Ἐθνικῆς Ἀμύνης ἐλήφθησαν κυρίως: 1) διὰ τοῦ νόμου 3312 τοῦ 1925, δι' οὗ ἐπεβάλλετο ποσοστὸν 10% ἐπὶ πάντων σχεδὸν τῶν φόρων διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν γραμματίων, καὶ 2) διὰ τοῦ Ν. Δ. τῆς 23 Ἰανουαρίου 1926, δι' οὗ ἐπεδιώχθη ἡ ἀναγκαστικὴ παγιοποίησις τοῦ ἡμίσεος τοῦ ποσοῦ τούτων εἰς ὁμολογίας δεκαετοῦς λήξεως πρὸς 8%, μέγα δὲ μέρος ἀπεσβέσθη διὰ τοῦ προϊόντος τοῦ β' ἀναγκαστικοῦ δανείου, ὅπερ προβλέπεται ἐν τῷ ἰδίῳ Ν. διατάγματι, τοῦ ἑτέρου ἡμίσεος τοῦ ποσοῦ τῶν ἐντόκων γραμματίων ἐξοφλουμένου τοῖς μετρητοῖς ἐπὶ τῇ λήξει αὐτῶν. Οὕτω τὴν 23 Ἰουνίου 1926 ἀπέμεινεν ἐν κυκλοφορίᾳ ἓν ποσὸν ἐκ δραχ. 96,2 ἑκ. δραχμῶν περίπου. Ὁ ὡς ἀνωτέρω διακανονισμὸς τοῦ κυμαινομένου χρέους ἐξ ἐντόκων γραμματίων Ἐθνικῆς Ἀμύνης ἦτο ἐπιβεβλημένος διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς νομισματικῆς ἐξυγιάνσεως τῆς χώρας. Ἄλλα κράτη ὅμως ἐπιστημονικώτερον καὶ συστηματικώτερον ἐπεδίωξαν μεταπολεμικῶς τὸν διακανονισμὸν τοῦ τοιούτου χρέους των, εἴτε διὰ τῆς μετατροπῆς τῶν ἐντόκων γραμματίων εἰς ἔντοκα γραμμάτια μακροτέρας διαρκείας καὶ ἐν τέλει ὡς μακροπρόθεσμα δάνεια, εἴτε δι' ἀποσβέσεως αὐτῶν διὰ τῆς αὐξήσεως τῶν φόρων.

Διὰ τὴν σταθερωτέραν νομισματικὴν ἐξυγίανσιν

Digitized by Google

τῆς Ἑλλάδος ἐκρίθη σκόπιμον νὰ διακανονισθῇ διὰ τὸ μέλλον τὸ μέσον τῆς ἐκδόσεως ἐντόκων γραμματίων. Οὕτω τὸ πρωτόκολλον τῆς Γενεύης τῆς 15 Σεπτεμβρίου 1927 ἐν ἄρθρῳ 8 περιλαμβάνει ὅτι «ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ ἐπιδιώξῃ βραχυπροθέσμους προκαταβολὰς ἢ νὰ μὴ ἐκδώσῃ ἔντοκα γραμμάτια ἢ ἄλλα ὁμόλογα παρόμοια βραχυπρόθεσμα διὰ ποσὸν ἀνώτερον τῶν 800 ἑκ. δραχμῶν». Ἐξ ἄλλου τὸ ἄρθρον 46 τοῦ καταστατικοῦ τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος, ὅπερ περιορίζει εἰς 400 ἑκ. δραχ. τὰς βραχυπροθέσμους προκαταβολὰς τῆς Τραπέζης πρὸς τὸ κράτος, περιλαμβάνει ἐπιπροσθέτως ὅτι «ἡ Τράπεζα δὲν θὰ δύναται νὰ ἐγγυᾶται ἔντοκα γραμμάτια τοῦ δημοσίου ἢ ἄλλας παρομοίας ὑποχρεώσεις τοῦ κράτους ἢ τῶν ἐπιχειρήσεων αὐτοῦ». Περιορισμοὺς ἐπίσης εἰς τὰς πρὸς τὸ κράτος προκαταβολὰς τῆς Ἐκδοτικῆς τραπέζης περιλαμβάνει τὸ ἄρθρον 55 § 11 τοῦ καταστατικοῦ αὐτῆς. Τέλος συμφώνως πρὸς τὴν § 6 τοῦ ἄρθρου 55 τοῦ εἰρημένου καταστατικοῦ μεταξὺ τῶν ἄλλων πράξεων, ἃς ἐνεργεῖ ἡ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος, ὡς καθορίζονται ἐν τῷ εἰρημένῳ ἄρθρῳ, αὕτη ἐξουσιοδοτεῖται: νὰ προεξοφλῇ, ἀγοράζῃ καὶ πωλῇ γραμμάτια τοῦ δημοσίου ταμείου τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους, λήγοντα ἐντὸς τριῶν μηνῶν καὶ ὀπισθογραφημένα παρά τινος τραπέζης, προσώπου ἢ οἴκου ἐγκεκριμένου παρὰ τοῦ Γενικοῦ Συμβουλίου. Τὸ σύνολον τῶν γραμματίων τῶν κτωμένων συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις ταύτας ἢ ἀποδεκτῶν γενομένων ὡς ἐγγυήσεων κατὰ τὴν § 10 (γ) δὲν δύναται νὰ ὑπερβαίνῃ καθ' οἱανδήποτε στιγμὴν τὰ 400 ἑκ. δραχμῶν ἐν συνόλῳ. Τὸ σύνολον τῶν προεξοφλήσεων, ἐγγυήσεων καὶ τῶν προκαταβολῶν πρὸς τὸ δημόσιον, τῶν ἐπιτρεπομένων κατὰ τὴν ἀνωτέρω παράγραφον 11, δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τὸ ἓν δέκατον τοῦ συνόλου τοῦ τακτικοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν ἐσόδων τῆς ἑκάστοτε τρεχούσης χρήσεως, ὡς ἔχει ψηφισθῇ οὗτος παρὰ τῆς Βουλῆς. Τοιοῦτος εἶναι ὁ διακανονισμὸς ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἔντοκα γραμμάτια εἴς τε τὸ πρωτόκολλον τῆς Γενεύης καὶ τὸ καταστατικὸν τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος. Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ δημοσιονομικὴ ἐπιτροπὴ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν παρακολουθεῖ καὶ ἐλέγχει τὴν τήρησιν τοῦ διακανονισμοῦ τούτου.

Ἀνάλογοι περιορισμοὶ τίθενται εἰς πάντα τὰ πρωτόκολλα, ἅτινα κατηρτίσθησαν τῇ συνεργασίᾳ τῆς Κ. Τ. Ε. πρὸς νομισματικὴν ἐξυγίανσιν καὶ ἄλλων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Οὕτω τὰ κράτη, ὧν ἡ δημοσία πίστις εἶναι μειωμένη, δὲν ἔχουσι τὴν ἀπόλυτον εὐχέρειαν προσφυγῆς εἰς τὸ μέσον τῶν ἐντόκων γραμματίων. Οἱ ὅροι τέλος τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἐντόκων γραμματίων, ὡς καὶ πάσης μορφῆς δημοσίου χρέους εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τοὺς ὅρους τῆς ἀναπτύξεως τῶν *δημοσίων δανείων* (βλ. λ.).

Π. Β. ΔΕΡΤΙΛΗΣ

ἐντολεὺς (ὁ), —*έως*· ὁ ἐντελλόμενος, ὁ παραγγέλλων, ὁ παρέχων τὴν ἐντολήν, ἐντολοδότης.

ἐντολὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐντέλλεσθαι, παραγγελία, διαταγή: «ἔδωσα ἐντολὴν νὰ σᾶς πληρώσῃ, — νὰ σᾶς διευκολύνῃ»· || φρ. «κατ' ἐντολὴν» κατὰ διαταγήν, πρὸς ἐκτέλεσιν διαταγῆς: «ἐνεργεῖ κατ' ἐντολήν» || ἐκ Θεοῦ παραγγελία: «ἐντολὴν καινὴν δίδωμι ὑμῖν ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους», «αἱ δέκα ἐντολαί».

— [ΑΣΤ. ΔΙΚ.] *Ἐντολὴ* (mandatum, ἐκ τοῦ manum dare, ἤτοι *ἐξουσίαν παρέχειν)* καλεῖται ἡ σύμβασις, δι' ἧς ἀνατίθησί τις (ἐντολεύς, mandans, mandator) ἑτέρῳ (ἐντολοδόχῳ, mandatarius τῶν νεωτέρων), ἀποδεχομένῳ τὴν ἄνευ ἀνταλλάγματος ἐκτέλεσιν πράξεως ἢ συνόλου πράξεων.

Ἡ ἐνοχὴ τῆς ἐντολῆς δὲν εἶναι ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων. Ἐγεννήθη καθ' οὓς χρόνους εὐρυνθέντων τῶν ὁρίων τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ ἐδάφους, οὗτινος ἡ Ρώμη ἐκυριάρχει, πολλοὶ Ρωμαῖοι ἀπομακρυνόμενοι τῆς ἰδίας πατρίδος περιίσταντο εἰς ἀδυναμίαν νὰ μεριμνήσωσι περὶ τῶν ἐν τῇ πατρίδι ὑποθέσεων αὐτῶν αὐτοπροσώπως καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ πράξωσι τοῦτο δι' ἀνθρώπων τοῦ οἴκου (familia) αὐτῶν (ὑπεξουσίων, δούλων). Ἤδη ὅμως ὁ *Πλαῦτος* γινώσκει, ἀληθῶς λίαν ἀτελῶς, τὴν ἐντολὴν ὡς ἔννομον σχέσιν (πρβλ. τὰ σχετικὰ χωρία παρὰ *E. Costa*, Il diritto civile nelle commedie di Plauto, Torino, 1890 § 85).

Ἡ σχέσις τῆς ἐντολῆς, ὡς καὶ ἡ τῆς ἑταιρείας, στηρίζεται ἐπὶ τῆς προσωπικῆς φιλίας καὶ τῆς ἐμπιστοσύνης (πρβλ. Κικέρωνος pro S. Roscio Amerino 39, 112: neque mandat quisquam fere nisi amico; neque credit nisi ei, quen fidelem putat), ἐκ τούτου δὲ καὶ τὸ ἄμισθον ταύτης. Ὁ ἐντολοδόχος κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον ἀναδέχεται φιλικὸν καθῆκον (officium), ἡ δὲ διάψευσις τῆς πρὸς αὐτὸν οὕτως ἐπιδειχθείσης ὑπὸ τοῦ ἐντολέως ἐμπιστοσύνης εἶναι πρᾶξις αἰσχρὰ (πρβλ. *Κικέρ.* ἔνθ. ἀνωτ. 38, 111 καὶ 39, 112) καὶ ἡ ἐπὶ ταύτῃ καταδίκη, κατόπιν χρήσεως ὑπὸ τοῦ ἐντολέως τῆς σχετικῆς ἀγωγῆς (βλ. κατωτ.), συνεπάγεται τὴν ἀτιμίαν (infamiam) τοῦ ἐντολοδόχου.

Ἡ σύμβασις τῆς ἐντολῆς εἶναι ἐκ τῶν ἁπλῇ συναινέσει (solo consensu) συναπτομένων, εἶναι δ' ἑτεροβαρής, διότι ἀπαραιτήτως ἐκ ταύτης παράγονται ὑποχρεώσεις μόνον τοῦ ἐντολοδόχου, ἐνδεχομένως δὲ μόνον καὶ τοῦ ἐντολέως (βλ. κατωτ.). Τὸ περιεχόμενον ταύτης ρυθμίζεται ἐλευθέρως ὑπὸ τῶν συμβαλλομένων (D. 19, 5, 5 § 4), ὑπόκειται δὲ τῇ ἐλευθέρᾳ καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς ἐπιεικείας καὶ τῆς καλῆς πίστεως ὁδηγουμένῃ ἐκτιμήσει τοῦ δικαστοῦ. Ταῦτα δηλοῦνται διὰ τοῦ ἐν ταῖς Πηγαῖς χαρακτηρισμοῦ τῆς μὲν ἐντολῆς ὡς bonae fidei contractus, τῆς δ' ἐκ ταύτης δίκης ὡς bonae fidei judicium.

Ἡ ἐντολὴ δύναται νὰ ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐνέργειαν οἱασδήποτε πράξεως, εἴτε νομικῆς εἴτε οὔ, δύναται δὲ νὰ περιλαμβάνῃ οὐ μόνον συγκεκριμένην πρᾶξιν (mandatum unius rei), ἀλλὰ καὶ σύνολον πράξεων, ἢ καὶ τὴν διεξαγωγὴν πασῶν τῶν ὑποθέσεων τοῦ ἐντολέως (generale mandatum de universis negotiis gerendis, procuratio omnium bonorum). Δὲν δύναται ὅμως νὰ δοθῇ ἐγκύρως ἐντολὴ περὶ πράξεως ἀντικειμένης εἰς τοὺς νόμους ἢ τὰ χρηστὰ ἤθη (Ulpianus, D. 17, 1, 6 § 3: Rei turpis nullum mandatum est. Πρβλ. καὶ Inst. 3, 26, 7).

Ὡς εἴρηται, ἡ ἐντολὴ εἶναι ἄμισθος (Javolenus, D. 17, 1, 36 § 1: Mandatum gratuitum esse debet.—Paulus, D.h.t. 1 § 4: Mandatum nisi gratuitum nullum est). Οὐχ ἧττον τὸ ἀπόλυτον τοῦ κανόνος τούτου σὺν τῷ χρόνῳ ἐκολάσθη, ἀναγνωρισθείσης ὡς ἐγκύρου τῆς συνομολογίας ἀμοιβῆς (honor, honorarium, salarium) τοῦ ἐντολοδόχου, ἧς ἡ καταβολὴ ἠδύνατο καὶ δικαστικῶς νὰ ἐπιδιωχθῇ.

Ἡ ἐντολή, ἀκριβέστερον δ' εἰπεῖν ἡ ἐκτέλεσις αὐτῆς, πρέπει, ἵνα ἡ σύμβασις εἶναι ἔγκυρος, νὰ ἐνέχῃ συμφέρον ὡς πρὸς τὸν ἐντολέα, ἢ νὰ ἐξυπηρετῇ τὸ συμφέρον τούτου τε καὶ τρίτου, ἢ τούτου ἅμα καὶ τοῦ ἐντολοδόχου, ἢ τρίτου καὶ τοῦ ἐντολοδόχου, ἢ καὶ ἀποκλειστικῶς τὸ συμφέρον τρίτου (βλ. τὴν ὑπὸ τοῦ Γαΐου D, 17, 1, 2 διάκρισιν εἰδῶν ἐντολῆς, πρβλ. καὶ Inst. 3, 26, pr.—6). Δὲν ἀποτελεῖ ἐντολήν, ἀλλ' ἁπλῆν συμβουλὴν (consilium), μηδεμίαν παράγουσαν ἐνοχήν, ἡ παραγγελία ἡ παρεχομένη τινὶ πρὸς τὸ ἀποκλειστικὸν συμφέρον αὐτοῦ τούτου τοῦ παραγγελλομένου. Ἂν οὗτος ἀκολουθήσας τῇ συμβουλῇ ὑπέστη ζημίαν, δύναται νὰ ἀξιώσῃ ἀποζημίωσιν παρὰ τοῦ συμβουλεύσαντος, μόνον ἂν οὗτος δολίως παρέσχε τὴν συμβουλήν, ἢ ἂν εἶχεν ἀναλάβει τὴν ἐκ τῶν συνεπειῶν τῆς ἐκτελέσεως ταύτης εὐθύνην.

Αἱ ὑποχρεώσεις τῶν συμβαλλόντων πρὸς ἀλλήλους τὸ συμβόλαιον τῆς ἐντολῆς εἶναι αἱ ἀκόλουθοι:

Α') Ὁ ἐντολοδόχος ὀφείλει νὰ ἐκτελέσῃ ἐπιμελῶς καὶ ἐπακριβῶς τὴν ἀναληφθεῖσαν ἐντολὴν συμμορφούμενος πρὸς τὰς ὑπὸ τοῦ ἐντολέως δοθείσας τυχὸν ὁδηγίας, εὐθύνεται δὲ πρὸς τοῦτον ἐπὶ τῇ μὴ ἐκτελέσει ἢ τῇ πλημμελεῖ ἐκτελέσει αὐτῆς καὶ δι' ἐλαφρὰν ἀμέλειαν (culpam levem in abstracto) κἂν μηδὲν ὠφελῆται ἐκ τῆς συμβάσεως. Ἐκτελέσας τὴν ἐντολὴν δι' ὑποκαταστάτου (substitutus) εὐθύνεται, ἂν μὲν διαρρήδην ἢ κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς συμβάσεως ἐπετράπη αὐτῷ τοῦτο, μόνον ἕνεκα τῆς καλουμένης culpae in eligendo, ἤτοι ἂν ἐκ πταίσματος ἐξέλεξεν ἀνεπιτήδειον ἐκτελεστήν, ἂν δ' ὤφειλεν, ὅπως ἐκτελέσῃ τὴν ἐντολὴν αὐτοπροσώπως, διὰ πᾶν πταῖσμα (omnem culpam) τοῦ ὑποκαταστάτου. Περατώσας τῆς ἐντολῆς τὴν ἐκτέλεσιν ὀφείλει νὰ λογοδοτήσῃ τῷ ἐντολεῖ, νὰ παραδώσῃ τῷ ἐντολεῖ πᾶν ὅ,τι περιῆλθεν αὐτῷ (τῷ ἐντολοδόχῳ) ἕνεκα τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἐντολῆς καὶ νὰ ἀποδώσῃ αὐτῷ πᾶν ὅ,τι ἔλαβε παρ' αὐτοῦ πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐντολῆς, ἂν μὴ ἠνάλωσεν αὐτὸ πρὸς ταύτην (Paulus. D. 17, 1, 20 pr: Ex mandato apud eum, qui mandatum suscepit, nihil remanere oportet). Ἂν συνέλεξε καρποὺς ἢ εἰσέπραξε τόκους τῆς διοικηθείσης οὐσίας, ἢ ἂν ὤφειλε, κατὰ τὴν ἐντολήν, νὰ πράξῃ τοῦτο, ὑποχρεοῦται νὰ ἀποκαταστήσῃ τούτους τῷ ἐντολεῖ, ἢ σχετικῶς νὰ ἀποζημιώσῃ αὐτόν. Ἂν ἠνάλωσε πρὸς ἴδιον ὄφελος χρήματα καταβλητέα τῷ ἐντολεῖ, ὑποχρεοῦται εἰς καταβολὴν τόκων ἐπὶ τούτων. Πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποχρεώσεων αὐτοῦ ὁ ἐντολοδόχος ἐνάγεται ὑπὸ τοῦ ἐντολέως διὰ τῆς εὐθείας ἀγωγῆς τῆς ἐντολῆς (actio mandati directa).

Β') Ὁ ἐντολεὺς ὑποχρεοῦται νὰ ἀποκαταστήσῃ τῷ ἐντολοδόχῳ ἐντόκως ὅ,τι οὗτος ἐξ ἰδίων ἠνάλωσε πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐντολῆς. Ἂν συνωμολογήθη ὅριον τοιούτων δαπανῶν, αὗται ὀφείλονται μόνον μέχρι τούτου, ἄλλως ὀφείλονται, ἐφ' ὅσον ἦσαν ἀναγκαῖαι ἢ ὁ ἐντολοδόχος, ὡς συνετὸς καὶ καλῆς πίστεως ἀνήρ, ἐδικαιολογεῖτο θεωρήσας ταύτας ὡς ἀναγκαίας, ὅτε προέβη εἰς αὐτάς, κἂν ἔτι αὗται ἐνηργήθησαν ἄνευ ἀποτελέσματος. Ὑποχρεοῦται προσέτι ὁ ἐντολεὺς νὰ ἀποζημιώσῃ τὸν ἐντολοδόχον ἐπὶ πάσῃ ζημίᾳ, ἣν οὗτος ἐκτελῶν τὴν ἐντολὴν ὑπέστη ἐξ οἱουδήποτε πταίσματος τοῦ ἐντολέως, οὐχὶ δ' ἐκ τύχης, καὶ νὰ καταβάλῃ αὐτῷ τὴν ρητῶς ἢ σιωπηρῶς συνομολογηθεῖσαν ἀμοιβήν.

Ἂν ὁ ἐντολοδόχος ἐν ταῖς ἐνεργείαις αὐτοῦ ἀποστῇ τῆς βουλήσεως τοῦ ἐντολέως, δύναται οὐχ ἧττον νὰ ἀξιώσῃ παρ' αὐτοῦ ἀποκατάστασιν τῶν ἰδίων θυσιῶν, ἂν περιορίσῃ τὰς ἀξιώσεις του ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἐντολῆς, συνάμα δὲ προσενέγκῃ τῷ ἐντολεῖ πᾶν ὅ,τι οὗτος θὰ εἶχεν, ἂν ἡ ἐντολὴ ἤθελεν ἐκτελεσθῇ προσηκόντως. Περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ὑπῆρξεν ἔρις μεταξὺ τῶν Ρωμαίων νομικῶν, τῶν Προκουλιανῶν διδασκόντων ὅσα ἐξετέθησαν, τῶν δὲ Σαβινιανῶν τἀναντία. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐκύρωσε νομοθετικῶς τὴν γνώμην τῶν πρώτων. Εὐχερῶς νοεῖται, ὅτι, ὅταν ἡ παρέκκλισις ἀπὸ τῆς βουλήσεως τοῦ ἐντολέως εἶναι ὁλική, ἤτοι ὅταν ὁ ἐντολοδόχος ἐξετέλεσεν αὐτογνωμόνως ὅλως διάφορον τοῦ ἐνταλθέντος ἔργον, οὕτως ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ γένηται λόγος περὶ περιορισμοῦ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἐντολῆς, ὁ ἐντολοδόχος οὐδαμῶς δύναται νὰ ἀξιώσῃ τι παρὰ τοῦ ἐντολέως, ὅστις δικαιοῦται νὰ ἀξιώσῃ παρὰ τοῦ ἐντολοδόχου πᾶν τὸ *διαφέρον* (βλ. λ.) ἐπὶ τῇ μὴ ἐκτελέσει τῆς ἐντολῆς (Paulus, D. 17,1,5 § 1).

Ὁ ἐντολεὺς ἐξαναγκάζεται ὑπὸ τοῦ ἐντολοδόχου νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ὑποχρεώσεις αὐτοῦ διὰ τῆς ἀντιστρόφου ἀγωγῆς τῆς ἐντολῆς (actio mandati contraria). Τὴν ἀγωγὴν ταύτην δὲν εἶχεν ὁ ἐντολοδόχος πρὸς ἀπαίτησιν τῆς συνομολογηθείσης τυχὸν ἀμοιβῆς του, περὶ ἧς ἐχώρει extraordinaria cognitio, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἰσχύει σήμερον ὡς ἀνῆκον εἰς τὴν ρωμαϊκὴν Πολ. δικονομίαν.

Πλείονες ἐντολοδόχοι ὑποχρεοῦνται καὶ πλείονες ἐντολεῖς εὐθύνονται εἰς ὁλόκληρον (in solidum).

Ἡ ἐντολὴ τερματίζεται φυσικῶς διὰ τῆς ἐκτελέσεως αὐτῆς, διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου, δι' ὃν ἐδόθη, διὰ τῆς πληρώσεως τῆς διαλυτικῆς αἱρέσεως, ὑφ' ἣν συνωμολογήθη, διὰ συμφωνίας τῶν συμβληθέντων, ἢ τέλος ἐὰν καταστῇ ἀδύνατος ἡ ἐκτέλεσις αὐτῆς. Ἕνεκα ὅμως τῆς ἰδιαζούσης φύσεως τῆς ἐντολῆς, οὔσης, ὡς εἴρηται, σχέσεως προσωπικῆς ἐμπιστοσύνης, ὑπάρχουσι καὶ εἰδικοὶ λόγοι λύσεως αὐτῆς, οἱ ἑξῆς:

1) Καταγγελία αὐτῆς ὑφ' ἑνὸς τῶν συμβαλλομένων. Ὁ ἐντολεὺς ἔχει ἐξουσίαν νὰ ἀνακαλέσῃ τὴν ἐντολὴν ὁπότ' ἂν θελήσῃ, ὅτε ἡ ἐντολὴ τερματίζεται ἅμα τῇ ὑπὸ τοῦ ἐντολοδόχου γνώσει τῆς ἀνακλήσεως. Ὁ ἐντολοδόχος ὅμως δὲν δικαιοῦται νὰ καταγγείλῃ τὴν ἐντολήν, ἐν ᾧ χρόνῳ ὁ ἐντολεὺς δὲν δύναται πλέον νὰ μεριμνήσῃ ἀποτελεσματικῶς κατ' ἄλλον τρόπον περὶ τῶν ὑποθέσεων αὐτοῦ, πράξας δὲ τοῦτο εὐθύνεται εἰς ἀποζημίωσιν τοῦ ἐντολέως. Μόνον σοβαροὶ λόγοι δύνανται νὰ δικαιολογήσωσι τὴν ἄκαιρον ἐκ μέρους αὐτοῦ καταγγελίαν.

2) Θάνατος ἑνὸς τῶν συμβαλλομένων. Λόγῳ τοῦ προσωπικοῦ χαρακτῆρος τῆς συμβάσεως ἡ ἐκ ταύτης ἐνοχικὴ δέσμευσις δὲν μεθίσταται εἰς τοὺς κληρονόμους οὔτε τοῦ ἐντολέως οὔτε τοῦ ἐντολοδόχου, πλὴν ἀντιθέτου συμφωνίας. Οὐχ ἧττον οἱ μὲν κληρονόμοι τοῦ ἐντολέως ἐνέχονται πρὸς τὸν ἐντολοδόχον ἐκ τῶν πράξεων, ἃς οὗτος ἐνήργησε διατελῶν ἐν συγγνωστῇ ἀγνοίᾳ τοῦ θανάτου τοῦ ἐντολέως, οἱ δὲ κληρονόμοι τοῦ ἐντολοδόχου ὑποχρεοῦνται νὰ ἀποπερατώσωσιν ἐν ἀνάγκῃ τὰς ἐνεργείας, ὧν ἐκεῖνος κατήρξατο. Ἐννοεῖται, ὅτι ἡ λύσις τῆς ἐντολῆς δὲν ἀποσβεννύει τὰς ἤδη ἐκ ταύτης παραχθείσας ἑκατέρωθεν ἁπλῶς οὐσιακὰς ὑποχρεώσεις καὶ τὰ ἀντίστοιχα ταύτης δικαιώματα.

[Περὶ ἰδιαζουσῶν τινων ἐφαρμογῶν τῆς ἐντολῆς βλ. λ. *ἐγγύησις καὶ ἐπιταγή*.]

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Πρὸς τῇ παρὰ *Windscheid-Kipp* ὑπὸ §§ 409—412 καὶ παρὰ *Dernburg-Sokolowski* ὑπὸ §§ 372—374 φιλολογίᾳ ὅρα καὶ *Karlowa*, Römische Rechtsgeschichte, τόμ. II (1901) § 61 (σελ. 662—667). Ἐκ τῆς νεωτέρας ἰταλικῆς φιλολογίας ὅρα τὰς μονογραφικὰς ἐργασίας τὰς μνημονευομένας ὑπὸ *V. Arangio-Ruiz*, Instituzioni di diritto romano, ἔκδ. β (1927), ἐν σημ. σελ. 322—323 καὶ ὑπὸ *S. Perozzi*, Instituzioni di diritto romano, ἔκδ. β' (1928), τόμ. II, ὑπὸ § 167 (σελ. 304—312), πρὸς δὲ ταύταις καὶ *Donatuti* ἐν Bullettino dell'Instituto di diritto romano. τόμ. 33 (1924) σελ. 168—203 (περ. mandatum incertum).

Γ. Π. ΚΟΥΣΟΥΛΑΚΟΣ

—[ΔΙΕΘΝ. ΔΙΚ.] *Ἐντολὴ* καλεῖται τὸ εἰδικὸν ἐκεῖνο καθεστώς, καθ' ὃ εἰς κράτος τι προηγμένον ἀπὸ ἀπόψεως πολιτισμοῦ ἀνατίθεται τῇ συγκαταθέσει του ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ἡ κηδεμονία ἐπὶ ὡρισμένων ἀποικιῶν ἢ ἐδαφῶν, ἀκριβῶς καθοριζομένων ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 22 τοῦ συμφώνου καὶ ἃ τὸ κράτος τοῦτο διοικεῖ ἐν ὀνόματι τῆς Κοινωνίας. Ὁ θεσμὸς εἶναι νέος, ἀνακύψας ἐν τῇ διεθνεῖ πρακτικῇ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀνωτέρω ἄρθρου τοῦ ἀπὸ 28 Ἀπριλίου 1919 συμφώνου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Τὸ ἄρθρον τοῦτο ἐκανόνισεν ὁριστικῶς πλέον, μετὰ ἐνδιαφερούσας συζητήσεις διεξαχθείσας ἐν τῇ περὶ εἰρήνης συνδιασκέψει τῶν Παρισίων, τὴν περαιτέρω τύχην τῶν ἀποικιῶν ἢ ἐδαφῶν ἐκείνων, ἅτινα ἀνήκοντα προηγουμένως εἰς τὰ ἡττηθέντα κατὰ τὸν πόλεμον κράτη καὶ ἰδίᾳ τὴν Γερμανίαν καὶ Τουρκίαν, ἀπεσπάσθησαν ἤδη παρ' αὐτῶν. Περὶ τῆς τύχης τῶν ἀποικιῶν ἢ ἐδαφῶν τούτων εἶχον διατυπωθῇ διάφορα σχέδια, τόσον πρὸ τῆς περὶ εἰρήνης συνδιασκέψεως τῶν Παρισίων, ἧς αἱ ἐργασίαι ἤρξαντο τὴν 18 Ἰανουαρίου 1919, ὅσον καὶ κατ' αὐτήν. Οὕτω, τινὲς εἶχον προτείνει ὅπως αἱ ἀποικίαι αὗται προσαρτηθῶσιν εἰς τὰς νικήτριας τοῦ Μεγάλου πολέμου Μ. Δυνάμεις, ἕτεροι δὲ ὅπως ἀνακηρυχθῶσι κράτη ἀνεξάρτητα. Ὁ πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν Οὐΐλσων ἐν

Digitized by Google

τῷ διαγγέλματι τῆς 8 Ἰανουαρίου 1918 διεκήρυττε σχετικῶς (ἄρθρ. 5), ὅτι τὰ ἀποικιακὰ προβλήματα θὰ διηυθετοῦντο μετ' ἐλευθέραν συζήτησιν αὐτῶν, γινομένην ἐν πνεύματι ἀμεροληψίας καὶ λαμβανομένης ὡς βάσεως τῆς αὐστηρᾶς τηρήσεως τῆς ἀρχῆς, ὅτι ἐν τῷ διακανονισμῷ τῶν ζητημάτων τούτων κυριαρχίας, τὰ συμφέροντα τῶν ἐνδιαφερομένων πληθυσμῶν θὰ βαρύνωσι τόσον ὅσον καὶ αἱ δίκαιαι ἀπαιτήσεις τῆς κυβερνήσεως, ἧς ὁ τίτλος θέλει καθορισθῆ ἐν τῷ μέλλοντι. Ὁρμώμενος ἐκ τοῦ ἄρθρου τούτου ὁ στρατηγὸς Σμούτς, ὑπουργὸς τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης τῆς νοτιοαφρικανικῆς ἑνώσεως, ἀνέπτυξε πρῶτος ἐν εἰδικῷ πονήματι, ὅπερ ἐδημοσίευσεν ἀγγλιστὶ τῷ 1918 ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν. Μία πρακτικὴ πρότασις», τὴν θεωρίαν τῆς διεθνοῦς ἐντολῆς. Ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς 24 Ἰανουαρίου 1919 τῆς συνδιασκέψεως περὶ εἰρήνης τῶν Παρισίων ἤρξατο ἡ συζήτησις περὶ τῆς μελλούσης τύχης τῶν γερμανικῶν ἀποικιῶν, ἥτις καὶ συνεχίσθη καὶ κατὰ τὰς μετέπειτα συνεδριάσεις, ἀναπτυχθέντων διαφόρων σχεδίων διευθετήσεως τῶν ἀποικιακῶν ζητημάτων. Ὁ πρόεδρος Οὐΐλσων ἀνέπτυξεν ἴδιον σχέδιον περὶ διεθνοποιήσεως τῶν ἀποικιῶν καὶ διοικήσεως αὐτῶν ὑπὸ δεδομένου κράτους, ὑποδεικνυομένου ἑκάστοτε ὑπὸ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Τὸ σχέδιον τοῦτο ἐγένετο ἐν τέλει δεκτὸν μετά τινων εἰσαχθεισῶν εἰς αὐτὸ τροποποιήσεων, ἀποτελέσαν ἔπειτα τὸ ὁριστικὸν 22 ἄρθρον τοῦ συμφώνου τῆς Κοινωνίας.

Λόγῳ τῆς ἀτελοῦς εἰσέτι ἀναπτύξεως τῶν ἀποικιῶν τούτων ἢ τῶν ἐδαφῶν, ἐκρίθη ὅτι δὲν θὰ ἠδύναντο βεβαίως ταῦτα νὰ διοικηθῶσιν ἀφ' ἑαυτῶν, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ἡ εὐημερία καὶ ἡ πρόοδος τῶν κατοίκων των ἀποτελοῦσιν ἱερὸν καθῆκον τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ, καθ' ἃ διατυποῖ τὸ 22 ἄρθρον. Τὸ καθῆκον τοῦτο ὤθησε τὰς προεχούσας συμμάχους καὶ συνησπισμένας Δυνάμεις νὰ ἐφεύρωσι τὸν θεσμὸν τῆς *διεθνοῦς ἐντολῆς*. Διὰ τῆς ἐντολῆς οἱ κάτοικοι, ὑστεροῦντες ἀπὸ ἀπόψεως ἀναπτύξεως καὶ ἐξελίξεως, θὰ προήγοντο βεβαίως σημαντικῶς ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ πολιτισμοῦ, διοικούμενοι ὑπὸ κράτους προηγμένου ἐν πολιτισμῷ καὶ οἰκονομικῶς διατελοῦντος ἐν καλῇ καταστάσει, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ δυσκολεύηται ἐν παρουσιαζομένῃ ἀνάγκῃ νὰ ἔρχηται καὶ χρηματικῶς ἐπίκουρον. Τὸ ἄρθρον 22 τοῦ συμφώνου διακρίνει τρεῖς κατηγορίας διεθνοῦς ἐντολῆς, ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ ἀναπτύξεως, τὸν ὁποῖον κέκτηται ἡ ἀποικία ἢ τὸ ἔδαφος τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ τεθῇ ὑπὸ ἐντολήν, τῆς γεωγραφικῆς αὐτοῦ θέσεως, τῶν ἐν αὐτῷ οἰκονομικῶν συνθηκῶν ἢ ἄλλων ἀναλόγων περιπτώσεων. Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν ὑπάγονται τὰ ἐδάφη, ἅτινα, ἀνήκοντα ἄλλοτε εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν, κέκτηνται βεβαίως βαθμόν τινα ἀναπτύξεως, δυνάμενον νὰ προσδώσῃ αὐτοῖς προσωρινῶς τὴν ἰδιότητα τῶν «ἀνεξαρτήτων ἐθνῶν», ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι δεδομένον κράτος θὰ παρεῖχεν εἰς αὐτὰ ἑκάστοτε τὰς συμβουλάς του καὶ τὴν συνδρομήν του. Καὶ τοῦτο μέχρι τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ταῦτα θὰ ἐθεωροῦντο ἀπολύτως ἱκανὰ ὅπως ἀποκτήσωσι τὴν πλήρη αὐτῶν πολιτικὴν ἀνεξαρτησίαν. Τὰ ἄρθρα 88, 94, καὶ 95 τῆς ἀπὸ 10 Αὐγούστου 1920 συνθήκης τῶν Σεβρῶν, μὴ ἐπικυρωθείσης, ὑποδεικνύουσιν ὡς τοιαῦτα ἐδάφη τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας τὴν Ἀρμενίαν, τὴν Συρίαν, τὴν Μεσοποταμίαν, τὴν Παλαιστίνην. Αἱ ἐπιθυμίαι τῶν πληθυσμῶν τῶν ἐδαφῶν τῆς πρώτης κατηγορίας διεθνοῦς ἐντολῆς δέον κατὰ πρῶτον λόγον νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψει ἐν τῇ ἐκλογῇ τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον προώρισται νὰ ἐνασκήσῃ τὴν ἐπ' αὐτῶν ἐντολὴν (ἄρθρ. 22). Εἰς τὴν δευτέραν κατηγορίαν ὑπάγονται τὰ ἐδάφη, ἰδίᾳ δὲ τῆς κεντρικῆς Ἀφρικῆς, ὧν ὁ περιωρισμένος βαθμὸς ἀναπτύξεως ἐπιβάλλει ὅπως δεδομένον κράτος ἀναλάβῃ τὴν ἄμεσον διοίκησιν αὐτῶν, ἀλλ' ὑπὸ ὅρους, οἵτινες παρακωλύοντες ἐνίας καταχρήσει, ὡς ἡ σωματεμπορία τῶν δούλων, τὸ ἐμπόριον τῶν ὅπλων καὶ τοῦ οἰνοπνεύματος, θὰ ἠγγυῶντο τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς θρησκείας, μὴ ἐπιτρεπομένων ἢ μόνον τῶν περιορισμῶν τῶν ἀφορώντων εἰς τὴν διατήρησιν τῆς δημοσίας τάξεως καὶ τῶν καλῶν ἠθῶν. Θὰ ἀπηγορεύετο δὲ ἡ εἰς τὰ ἐδάφη ταῦτα ἀνέγερσις ὀχυρωμάτων ἢ κατασκευὴ βάσεων στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν, ὡς καὶ ἡ στρατιωτικὴ ἐκπαίδευσις τῶν ἰθαγενῶν κατοίκων, ἐκτὸς ἂν προὔκειτο διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἀστυνομίας ἢ τῆς ἀμύνης τῶν ἐδαφῶν τούτων. Εἰς τὰ λοιπὰ μέλη τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν θὰ ἐξησφαλίζοντο ἐπὶ τῶν ἐν λόγῳ ἐδαφῶν ὅροι ἰσότητος ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς διεξαγωγῆς τοῦ ἐμπορίου. Τέλος, εἰς τὴν τρίτην κατηγορίαν ὑπάγονται τὰ ἐδάφη, ἅτινα, ὡς π. χ. νοτιοδυτικά τινα τμήματα τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἔνιοι νῆσοι τοῦ νοτίου Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ, συνεπείᾳ τοῦ κατωτάτου αὐτῶν βαθμοῦ ἀναπτύξεως, τῆς ἀσθενοῦς πυκνότητος τοῦ πληθυσμοῦ, τῆς περιωρισμένης ἐδαφικῆς ἐκτάσεως, τῆς ἀπομακρύνσεως ἐκ τῶν κέντρων πολιτισμοῦ, τῆς γεωγραφικῆς γειτνιάσεως πρὸς τὸ κράτος ὅπερ πρόκειται ν' ἀναλάβῃ τὴν ἐντολήν, ἢ δι' ἄλλους παρεμφερεῖς λόγους, θὰ ἠδύναντο κάλλιστα νὰ διοικηθῶσι συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους τοῦ κράτους, ὃ ἀναλαμβάνει τὴν ἐπὶ τῶν ἐδαφῶν τούτων ἐντολήν. Τὰ ἐδάφη ταῦτα θὰ ἐθεωροῦντο ὑπὸ τοῦ κράτους τούτου ὡς ἀναπόσπαστον τμῆμα τοῦ ἰδίου αὐτοῦ ἐθνικοῦ ἐδάφους.

Τίς ἡ νομικὴ φύσις τῆς διεθνοῦς ἐντολῆς; Πλεῖσται ὅσαι θεωρίαι διετυπώθησαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου, κατὰ τὴν ὀρθοτέρον ὅμως γνώμην ἡ ἐντολὴ εἶναι κηδεμονία διοικήσεως, ἐνασκουμένη ἑκάστοτε ὑπὸ τοῦ ἐντολοδόχου κράτους οὐχὶ ἰδίῳ δικαίῳ, ἀλλ' ἐν ὀνόματι τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Ἡ ἐντολὴ θὰ ἠδύναντο νὰ ἐφαρμοσθῇ μόνον προκειμένου περὶ τῶν ἀποικιῶν ἢ ἐδαφῶν ἐκείνων, ἅτινα εἴτε αὐθορμήτως εἴτε συνεπείᾳ τῶν σχετικῶν διατάξεων τῶν περὶ εἰρήνης συνθηκῶν ἀπεσπάσθησαν ἐκ τῆς κυριαρχίας τῶν ἡττηθέντων κρατῶν, εἰς ἣν ἕως τότε ὑπήγοντο. Τοῦτο ὅμως δὲν θὰ ἤρκει, ἀλλὰ θὰ ἔδει ἐπὶ πλέον αἱ ἀποικίαι αὗται ἢ τὰ ἐδάφη νὰ κατῳκοῦντο ὑπὸ ὑστερούντων ἐν πολιτισμῷ πληθυσμῶν, οἵτινες οὕτω δὲν θὰ ἦσαν ἱκανοὶ νὰ διοικηθῶσιν ἀφ' ἑαυτῶν «ὑπὸ τὰς κατ' ἐξοχὴν δυσχερεῖς συνθήκας τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων», καθ' ἃ ἀναγράφει τὸ 22 ἄρθρον. Συνεπῶς, τὰ ἐδάφη τὰ ἀνήκοντα εἰς τὰ ἡττηθέντα κράτη κατὰ τὸν Μέγαν πόλεμον, ἀλλὰ μὴ ὑπαγόμενα εἰς τὰς διατάξεις τῆς ἀνωτέρω κατηγορίας, ὡς καὶ τὰ ἐδάφη τῶν νικησάντων κρατῶν ἢ τῶν παραμεινάντων οὐδετέρων, δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ τεθῶσιν ὑπὸ διεθνῆ ἐντολήν, κατὰ τὰς ῥητὰς καὶ κατηγορηματικὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 22 τοῦ συμφώνου. Ἀφ' ἑτέρου, οὐχὶ εἰς πᾶν οἱονδήποτε κράτος ἀνατίθεται ἡ ἐνάσκησις τῆς ἐντολῆς, ἀλλὰ μόνον εἰς κράτος προηγμένον ἀπὸ ἀπόψεως συγχρόνου πολιτισμοῦ καὶ ὅπερ λόγῳ τῶν ἀφθόνων χρηματικῶν του πόρων, τῆς πείρας καὶ τῆς προσφόρου γεωγραφικῆς αὐτοῦ θέσεως θὰ ἠδύνατο ν' ἀναλάβῃ παρεμφερῆ κηδεμονίαν διοικήσεως μετ' ἐλπίδων νὰ δυνηθῇ νὰ φέρῃ ταύτην εἰς αἴσιον πέρας. Δὲν εἶναι βεβαίως ἀπαραίτητον, ὅπως τὸ ἐντολοδόχον κράτος εἶναι Μ. Δύναμις, οὔτε ν' ἀποτελῇ μέλος τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Τὴν 25 Ἀπριλίου 1920 τὸ Συμβούλιον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν προέτεινεν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, αἵτινες, ὡς γνωστόν, δὲν μετέχουσι τῆς Κοινωνίας, ὅπως ἀναλάβωσι τὴν ἐπὶ τῆς Ἀρμενίας ἐντολήν, ἀλλ' αὗται δὲν ἀπεδέχθησαν τὴν γενομένην πρότασιν, φοβηθεῖσαι ὅτι, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ περίφημον δόγμα Μονρὼ (2 Δεκεμβρίου 1823), ὅπερ ἀποτελεῖ πάντοτε τὴν βάσιν τῆς διεθνοῦς πολιτικῆς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, θὰ εὑρίσκοντο ἴσως ἐν τῇ ἀνάγκῃ ν' ἀναπτύξωσι στρατιωτικὴν δρᾶσιν ἐν Εὐρώπῃ. Αὐτὴ αὕτη ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν ὡς τοιαύτη δὲν θὰ ἠδύνατο βεβαίως ν' ἀποδεχθῇ καὶ νὰ ἐνασκήσῃ μετὰ ταῦτα διεθνῆ ἐντολήν, καθόσον τοῦτο ἀντίκειται πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 22 τοῦ συμφώνου, καθ' ἃ ἀπεφάνθη τὴν 11 Ἀπριλίου 1920 τὸ Συμβούλιον τῆς Κοινωνίας προκειμένου περὶ τῆς ἐπὶ τῆς Ἀρμενίας ἐντολῆς τῆς Κοινωνίας, τὴν ὁποίαν εἶχε προτείνει ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, τὸ κράτος εἰς ὃ θὰ δοθῇ διεθνὴς ἐντολή, δέον ν' ἀποδεχθῇ ῥητῶς ἐκ τῶν προτέρων ταύτην, εἰς τρόπον ὥστε δὲν θὰ ἠδύνατο ν' ἀνατεθῇ ἐντολὴ εἴς τι κράτος ἐν ἀγνοίᾳ του ἢ παρὰ τὴν θέλησίν του.

Ποῖος ὑποδεικνύει ἑκάστοτε τὸ ἐντολοδόχον κράτος ὡς καὶ τὴν ἀποικίαν ἢ τὸ ἔδαφος, ἐφ' οὗ τοῦτο θὰ ἐνασκήσῃ τὴν διεθνῆ ἐντολήν; Τὸ ζήτημα ἔδωκε λαβὴν εἰς μακρὰς συζητήσεις, καθόσον τὸ ἄρθρον 22 τοῦ συμφώνου, τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἐντολήν, δὲν ἐπέλυσε τὸ ζήτημα τοῦτο κατὰ τρόπον σαφῆ καὶ κατηγορηματικόν. Συμφώνως πρὸς τὴν τηρουμένην νῦν ἐπὶ τοῦ προκειμένου πρακτικήν, ἣν παρεδέχθη τὸ συμβούλιον ἐν τῇ ἀπὸ 5 Αὐγούστου 1920 συνεδρίᾳ αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐν Ἁγίῳ Σεβαστιανῷ σύνοδόν του, μόνον αἱ προέχουσαι σύμμαχοι καὶ συνησπισμέναι Δυνάμεις θὰ εἶχον τὸ δικαίωμα, τόσον μεταξὺ αὐτῶν, ὅσον καὶ ἐκτὸς αὐτῶν ἔτι, νὰ ὑποδείξωσι τό τε κράτος, εἰς ὃ θὰ ἀνετίθετο διεθνής τις ἐντολή, ὡς καὶ τὴν ἀποικίαν ἢ τὸ ἔδαφος, ἐφ' οὗ αὕτη θὰ ἐνησκεῖτο. Τὰ ἄρθρα 94 καὶ 95 τῆς ἀπὸ 10 Αὐγούστου 1920 συνθήκης τῶν Σεβρῶν ῥητῶς ἀναφέρουσιν, ὅτι ἡ ἐκλογὴ τοῦ ἐντολοδόχου κράτους ἐπὶ τῆς Συρίας καὶ Μεσοποταμίας, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς Παλαιστίνης θὰ ἐγίνετο ὑπὸ τῶν προεχουσῶν Δυνάμεων. Τὸ συμβούλιον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, εἰς ὃ θὰ ἀνεκοινοῦτο ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω προεχουσῶν Δυνάμεων ἡ γενομένη ἐκλογή, θὰ ἐδήλου ἁπλῶς ὅτι ἐλάμβανεν ὑπὸ σημείωσιν ταύτην καὶ ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο θ' ἀπευθύνετο ἔπειτα ἐπισήμως πρὸς τὸ ὑποδειχθὲν κράτος, εἰς ὃ θὰ καθίστα γνωστὸν ὅτι ἐθεώρει τοῦτο ὡς ἀναλαβὸν τὴν διεθνῆ ἐντολήν. Κατὰ τὸ δεκτὸν γενόμενον τοῦτο σύστημα ἡ δρᾶσις τοῦ συμβουλίου εἶναι ἁπλῶς τυπική, μὴ δυναμένου τούτου νὰ φέρῃ παρατηρήσεις ἢ ἀντιρρήσεις, ἢ ν' ἀνατρέψῃ τὴν γενομένην ἤδη ἐκλογὴν ἐκ μέρους τῶν προεχουσῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων Δυνάμεων. Σημειωτέον ὅτι κατὰ τὸ ἄρθρον 22 § 4 τοῦ συμφώνου, προκειμένου περὶ ἀναθέσεως διεθνοῦς ἐντολῆς τῆς πρώτης κατηγορίας, αἱ ἀποικίαι ἢ τὰ ἐδάφη, ἐφ' ὧν αὕτη θὰ ἀσκηθῇ, ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ ἐκφράσωσι τὴν ἐπιθυμίαν των σχετικῶς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἐντολοδόχου κράτους, ἥτις δὲ δέον καὶ νὰ ληφθῇ κατὰ πρῶτον λόγον ὑπ' ὄψει. Προκειμένου περὶ ἐντολῆς τῆς δευτέρας καὶ τῆς τρίτης κατηγορίας, αἱ ἀποικίαι καὶ τὰ ἐδάφη δὲν κέκτηνται τοιοῦτον δικαίωμα, ὡς μὴ προβλεπόμενον ῥητῶς ἐν τῷ ἄρθρῳ 22

Ἂν ἡ ἔκτασις τῆς ἐξουσίας τοῦ ἐλέγχου ἢ τῆς διοικήσεως, τὴν ὁποίαν θὰ ἐξήσκει τὸ ἐντολοδόχον κράτος, δὲν ἐκανονίσθη διὰ προηγουμένης συμβάσεως μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς Κοινωνίας, τότε τὸ συμβούλιον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν θ' ἀπεφάσιζεν ἐπὶ τῶν ζητημάτων τούτων, ἅτινα καὶ θὰ ἐκανόνιζε. Διὰ τῆς ἀπὸ 5 Αὐγούστου 1920 ἀποφάσεώς του τὸ συμβούλιον παρεδέχθη, ὅτι διὰ τῆς ἀνωτέρω ἀσαφοῦς ἐκφράσεως «μέλη τῆς Κοινωνίας», ἥτις ἔδωκε λαβὴν εἰς ἐνδιαφερούσας συζητήσεις, δέον νὰ ἐννοηθῶσιν οὐχὶ πάντα τὰ κράτη τὰ ὄντα μέλη τῆς Κοινωνίας, οὔτε ἡ Συνέλευσις αὐτῆς, ἀλλὰ μόναι αἱ προέχουσαι σύμμαχοι καὶ συνησπισμέναι Δυνάμεις. Αὗται καὶ μόνον, κατὰ τὴν ἀνωτέρω ἀπόφασιν, θὰ ἔδει νὰ καθορίσωσι τοὺς περαιτέρω ὅρους, ὑφ' οὓς θὰ ἐνησκεῖτο ἑκάστη διεθνὴς ἐντολή. Ἤδη ἀπὸ τῆς 26 Ἰουνίου 1919 εἶχον συνέλθει πληρεξούσιοι ἀντιπρόσωποι τῶν ἐν λόγῳ Δυνάμεων ἐν Λονδίνῳ πρὸς καθορισμὸν τῶν ὅρων τῶν καταστατικῶν ὀργανισμῶν μιᾶς ἑκάστης ἐκ τῶν τριῶν κατηγοριῶν διεθνοῦς ἐντολῆς. Οἱ ὅροι οὗτοι ὑπεβλήθησαν μετὰ ταῦτα εἰς τὸ συμβούλιον, ὅπερ μετὰ μακρὰς συζητήσεις καθώρισε τούτους ὁριστικῶς. Ἐν τῇ ἀκολουθουμένῃ νῦν πρακτικῇ δὲν ὑπάρχει ἓν κοινὸν πρότυπον καταστατικοῦ ὀργανισμοῦ, ἐφαρμοζόμενον ὑποχρεωτικῶς δι' ἑκάστην ἐκ τῶν τριῶν κατηγοριῶν, ἀλλὰ δι' ἑκάστην ἀποικίαν, ὑποβαλλομένην εἰς ἐντολήν, καταρτίζεται ἑκάστοτε ἰδιαίτερος καταστατικὸς ὀργανισμὸς ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ ἀναπτύξεως καὶ ἐξελίξεως, ἣν αὕτη κέκτηται. Ἐντεῦθεν δ' ἐνίοτε διαφοραὶ ὁπωσδήποτε οὐσιώδεις διακρίνουσι τὸν τρόπον ἐξασκήσεως τῶν διαφόρων ἐντολῶν μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς κατηγορίας, συνήθως ὅμως καὶ κατὰ κανόνα οἱ ὅροι εἶναι οἱ αὐτοὶ σχεδὸν ἢ παρόμοιοι δι' ἑκάστην κατηγορίαν. Ἐννοεῖται ὅτι ὁ καταστατικὸς ὀργανισμὸς ἑκάστης ἐντολῆς δέον νὰ ὑπόκειται εἰς μίαν ἐκ τῶν τριῶν κατηγοριῶν ἐντολῆς καὶ ἐπὶ πλέον νὰ διέπεται ὑπὸ τῶν γενικῶν ἀρχῶν, τὰς ὁποίας καθορίζει τὸ 22 ἄρθρον δι' ἑκάστην ἐξ αὐτῶν.

Τὰ ἐντολοδόχα κράτη εἶναι ὑπεύθυνα διὰ τὴν διοίκησίν των ἀπέναντι τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ἥτις ἔχει δικαίωμα ἐνασκήσεως ἐλέγχου. Οὕτως, ἕκαστον ἔτος τὸ ἐντολοδόχον κράτος δέον νὰ διαβιβάσῃ εἰς τὸ συμβούλιον τῆς Κοινωνίας λεπτομερῆ ἔκθεσιν περὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ πεπραγμένων ἐν τῷ ὑπὸ ἐντολὴν ἐδάφει. Τὴν ἔκθεσιν ταύτην ἐξετάζει ἡ κληθεῖσα μόνιμος ἐπὶ τῶν ἐντολῶν ἐπιτροπή, ἥτις καὶ παρέχει τὴν συμβουλευτικήν της γνώμην εἰς τὸ συμβούλιον ἐπὶ πάντων τῶν ζητημάτων, ἅτινα σχετίζονται πρὸς τὸν τρόπον ἐκτελέσεως τῆς ἐντολῆς. Τὸ συμβούλιον ὅμως μόνον ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ λάβῃ σχετικῶς ὁριστικὰς ἀποφάσεις. Ἡ ἐπὶ τῶν ἐντολῶν ἐπιτροπή, συστᾶσα τὴν 29 Νοεμβρίου 1920 ὑπὸ τοῦ συμβουλίου, ἀπετελέσθη ἐν τέλει ἀπὸ 9 μέλη, ἐξ ὧν 4 θ' ἀνῆκον εἰς κράτη ἐντολοδόχα καὶ 5 εἰς μὴ τοιαῦτα. Πάντα τὰ μέλη θὰ διωρίζοντο ὑπὸ τοῦ συμβουλίου, τὰ δὲ ἐντολοδόχα κράτη θὰ εἶχον ἐξαιρετικῶς τὸ δικαίωμα νὰ ἔχωσι παρὰ τῇ ἐπιτροπῇ τῶν ἐντολῶν μονίμους ἀντιπροσώπους, οἵτινες θ' ἀνελάμβανον τὴν ὑπεράσπισιν τῶν συμφερόντων των, ἐν περιπτώσει ἀνάγκης. Ὡσαύτως, ἡ διεθνὴς ὀργάνωσις τῆς ἐργασίας θὰ ἠδύνατο νὰ ἔχῃ παρὰ τῇ ἐπιτροπῇ ἕνα ἐμπειρογνώμονα, ὅστις θὰ παρίστατο εἰς τὰς συνεδριάσεις, καθ' ἃς θὰ συνεζητοῦντο ἐργατικὰ ζητήματα, ὁ ἐμπειρογνώμων ὅμως οὗτος θὰ εἶχε μόνον συμβουλευτικὴν ψῆφον. Εἰς τὴν ἐπιτροπὴν μετέχουσιν ἀντιπρόσωποι τῆς Γαλλίας, Βελγίου, Ἀγγλίας καὶ Ἰαπωνίας, ὡς ἐντολοδόχων κρατῶν, ὡς καὶ τοιοῦτοι τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, τῆς Ἰταλίας, Κάτω Χωρῶν, Πορτογαλίας καὶ Σουηδίας ὡς κρατῶν μὴ ἐντολοδόχων. Ἡ ἐπιτροπὴ κατήρτισεν ἴδιον κανονισμὸν τῶν ἐργασιῶν της, ὑφ' οὗ καὶ διέπεται. Παρατηρητέον ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ὅτι εἰς ὅλους ἐν γένει τοὺς καταστατικοὺς ὀργανισμοὺς παραχωρήσεως διεθνοῦς ἐντολῆς ἀναγράφεται ἡ διάταξις, ὅτι τὸ ἐντολοδόχον κράτος ἀποδέχεται, ὅπως πᾶσα διαφορὰ οἱασδήποτε φύσεως, ἥτις θ' ἀνεφύετο μεταξὺ αὐτοῦ καὶ οἱουδήποτε ἑτέρου κράτους μέλους τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἑρμηνείαν ἢ ἐφαρμογὴν τῶν ὅρων τῆς διεθνοῦς ἐντολῆς καὶ ἥτις διαφορὰ δὲν θὰ ἦτο ἐπιδεκτικὴ διακανονισμοῦ διὰ τῆς ὁδοῦ τῶν διπλωματικῶν διαπραγματεύσεων, ὑποβάλληται εἰς τὸ ἐν Χάγῃ μόνιμον Δικαστήριον διεθνοῦς δικαιοσύνης.

Τὴν 31 Ἰανουαρίου 1923 τὸ συμβούλιον δι' ἀποφάσεώς του ἐκανόνισε τὰ κατὰ τὰς ἀναφορὰς παραπόνων τῶν κατοίκων. Αἱ ἀναφοραὶ αὗται, προερχόμεναι εἴτε ἐκ μέρους κοινοτήτων, εἴτε ἐκ μέρους ὁμάδος κατοίκων, δέον ν' ἀπευθύνωνται πρὸς τὴν γενικὴν γραμματείαν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν διὰ μέσου τῶν κυβερνήσεων τῶν ἐντολο-

Digitized by Google

δόχων κρατῶν, αἵτινες καὶ θὰ ἠδύναντο νὰ ἐπισυνάψωσι τὰς ἐπ' αὐτῶν παρατηρήσεις των. Αἱ μὴ κατὰ τὸν ὡς ἄνω τρόπον διαβιβαζόμεναι ἀναφοραὶ ἐπιστρέφονται πρὸς τοὺς ἀποστείλαντας, μετὰ τῆς παρακλήσεως, ὅπως ὑποβάλωσι ταύτας κανονικῶς διὰ τῆς κυβερνήσεως τοῦ ἐντολοδόχου κράτους. Πᾶσα πρὸς τὴν Κοινωνίαν ἀναφορά, προερχομένη ἐκ πηγῆς ἄλλης ἢ τῶν κατοίκων τοῦ ὑπὸ ἐντολὴν ἐδάφους, δέον ν' ἀνακοινωθῇ εἰς τὸν πρόεδρον τῆς ἐπὶ τῶν ἐντολῶν μονίμου ἐπιτροπῆς. Ἐκ τῶν ἀναφορῶν τούτων ὅσαι κριθῶσι προσοχῆς ἀποστέλλονται εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ ἐντολοδόχου κράτους, ἥτις προσκαλεῖται ὅπως διατυπώσῃ τὰς παρατηρήσεις της ἐντὸς προθεσμίας ἓξ μηνῶν κατ' ἀνώτατον ὅριον. Ἡ ἐπὶ τῶν ἐντολῶν ἐπιτροπὴ ἐξετάζει πάσας ταύτας τὰς ἀναφορὰς μετὰ τῶν ἐπ' αὐτῶν παρατηρήσεων τῶν ἁρμοδίων κυβερνήσεων καὶ ἐκλέγει ἐξ αὐτῶν ἐκείνας, ἃς λόγῳ τῆς σοβαρότητος τοῦ περιεχομένου των θὰ ὑποβάλῃ ὑπὸ τὴν κρίσιν τοῦ συμβουλίου τῆς Κοινωνίας.

Τὸ ζήτημα ὡσαύτως τῆς ἰθαγενείας τῶν κατοίκων τῶν ὑπὸ ἐντολὴν ἀποικιῶν ἢ ἐδαφῶν ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς ἐνδιαφερούσας συζητήσεις. Προκειμένου περὶ ἐδαφῶν τῆς πρώτης κατηγορίας ἐντολῆς, ἅτινα, κατὰ τὸ ἄρθρον 22, ἀναγνωρίζονται προσωρινῶς, ὡς «ἀνεξάρτητα ἔθνη», οἱ κάτοικοι αὐτῶν ἀποκτῶσι τὴν ἰθαγένειαν τοῦ ἰδίου αὐτῶν κράτους, ὑφ' οὓς ὅρους καθώρισεν ἡ ἐσωτερικὴ νομοθεσία ἑκάστου ἐξ αὐτῶν. Προκειμένου περὶ ἐδαφῶν τῆς δευτέρας καὶ τρίτης κατηγορίας, τὸ συμβούλιον ἀπεδέχθη τὴν 23 Ἀπριλίου 1923 ἀπόφασιν, καθ' ἣν ἡ προσωπικὴ κατάστασις τῶν κατοίκων εἶναι διάφορος τῆς τῶν πολιτῶν τοῦ ἐντολοδόχου κράτους. Οἱ κάτοικοι οὗτοι δὲν ἀποκτῶσι τὴν ἰθαγένειαν τοῦ ἐντολοδόχου κράτους, συνεπείᾳ τῆς προστασίας τοῦ κράτους τούτου, ἧς ἀπολαύουσιν. Ἐν τούτοις, οἱ ἐν λόγῳ κάτοικοι θὰ ἠδύναντο, δι' ἀτομικῶν πράξεων ἀπορρεουσῶν ἐκ τῆς θελήσεώς των, ν' ἀποκτήσωσι διὰ πολιτογραφήσεως τὴν ἰθαγένειαν τοῦ ἐντολοδόχου κράτους, συμφώνως πρὸς τὰς νομοθετικὰς διατάξεις, ἃς θὰ ἐλάμβανε τὸ κράτος τοῦτο ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Εἶναι ἐπιθυμητόν, λέγει ἐν τέλει ἡ ἀπόφασις, ὅπως οἱ κάτοικοι, οἵτινες ἀπολαύουσι τῆς προστασίας ἐντολοδόχου κράτους, διακρίνωνται δι' ἰδίας τεχνικῆς ὀνομασίας, ἥτις νὰ καθορίζῃ σαφῶς τὴν προσωπικὴν αὐτῶν κατάστασιν ὑπὸ τὸ καθεστὼς τῆς διεθνοῦς ἐντολῆς.

Ἡ ἐντολὴ λήγει, ὅταν, δι' οἱονδήποτε λόγον, παύσῃ νὰ ὑφίσταται εἴτε τὸ ἐντολοδόχον κράτος εἴτε ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν, ἐν ὀνόματι τῆς ὁποίας ἐνασκεῖται ἡ ἐντολή. Ἡ ἐντολὴ θεωρεῖται ὡσαύτως ὅτι ἔληξεν, ὅταν τὰ ὑπ' αὐτὴν ἐδάφη ἀποδειχθῇ ὅτι προήχθησαν εἰς βαθμὸν μὴ ἔχοντα πλέον ἀνάγκην κηδεμονίας, τοῦθ' ὅπερ μόνον τὸ συμβούλιον θὰ ἦτο ἁρμόδιον νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τῇ ὁμοφώνῳ συμπράξει τῆς ἐπὶ τῶν ἐντολῶν ἐπιτροπῆς. Ἡ παραχωρηθεῖσα ἐντολὴ θὰ ἠδύνατο βεβαίως ν' ἀνακληθῇ ἄν, μετὰ σύμφωνον γνωμοδότησιν τῆς ἐπὶ τῶν ἐντολῶν ἐπιτροπῆς, τὸ συμβούλιον τῆς Κοινωνίας λάβῃ τοιαύτην ἀπόφασιν, δικαιολογουμένην ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ ἐντολοδόχον κράτος δὲν ἐκπληροῖ ἢ δὲν εἶναι πλέον εἰς θέσιν νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ἃς ἀνέλαβεν ὑποχρεώσεις, ἢ ἀποδεικνύεται ὅτι παραβιάζει ταύτας.

Ἡ κατανομὴ τῶν ἐντολῶν εἶχε γίνει τὴν 7 Μαΐου 1919 μὲν προκειμένου περὶ τῶν πρώην γερμανικῶν ἀποικιῶν ἢ ἐδαφῶν, τὴν 25 Ἀπριλίου 1920 δὲ ἐν Σὰν Ρέμο προκειμένου περὶ τῶν τουρκικῶν τοιούτων, τῆς Γαλλίας λαβούσης τὴν Συρίαν καὶ τὸν Λίβανον, τῆς Ἀγγλίας δὲ τὴν Μεσοποταμίαν καὶ τὴν Παλαιστίνην. Οὕτως, ἡ κατανομὴ εἶχε συντελεσθῆ πρὶν ἢ ὑπογραφῇ ἡ ἀπὸ 10 Αὐγούστου 1920 συνθήκη τῶν Σεβρῶν, ἧς τὰ ἄρθρα 94 καὶ 95 καθώριζον τὴν τύχην τῶν ἀνωτέρω ἐδαφῶν. Τῆς συνθήκης ταύτης μὴ ἐπικυρωθείσης, ἰσχύουσι νῦν ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὰ ἄρθρα 16 καὶ 25 τῆς ἀπὸ 24 Ἰουλίου 1923 συνθήκης τῆς Λωζάννης. Ἡ Ἀγγλία ἐκανόνισε τὰς μετὰ τῆς Παλαιστίνης σχέσεις της ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὅρων τῆς ἀπὸ 22 Ἰουλίου 1922 ἐντολῆς, τὰς δὲ μετὰ τῆς Μεσοποταμίας διὰ τῆς ἀπὸ 10 Ὀκτωβρίου 1922 εἰδικῆς συνθήκης, ἣν συνῆψε μετὰ τοῦ νέου κράτους τοῦ Ἰράκ, ὅπερ ἱδρύθη ὑπὸ τῶν ἀραβικῶν πληθυσμῶν τῆς Μεσοποταμίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Cioriceanu*. Les mandats internationaux (1921).—*Lee*, The mandate for Mesopotamia (1921).—*Schnee*, Die deutschen Kolonien unter fremder Mandatherrschaft (1922).—*Millot*, Les mandats internationaux (1924).—*Schücking-Wehberg*, Die Satzung des Völkerbundes (1924).—*Smuts*, The League of Nations. A practical suggestion (1919).

Δ. ΔΡΟΣΟΣ

—[ΣΤΡΑΤΗΓ.-ΤΑΚΤ.] *Ἐντολὴ* καλεῖται ἡ ἀνατιθεμένη εἴς τινα μονάδα, μικρὰν ἢ μεγάλην, δρᾶσις κατά τινα ἐπιχείρησιν στρατηγικῆς ἢ τακτικῆς ἐννοίας, περιλαμβανομένη δὲ πάντοτε καὶ σαφῶς ἐπεξηγουμένη ἐν τῇ σχετικῇ διαταγῇ ἐπιχειρήσεων ἢ μάχης. Ἐντολαὶ ἐδίδοντο ἀνέκαθεν, ἀλλ' ὁ ὅρος εἰσήχθη ἐπισήμως ἐν τῇ στρατ. φρασεολογίᾳ ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἤρχισεν ἐπεκτεινομένη ἡ αὐτοτέλεια τῶν διαφόρων μονάδων (ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος), ἐπεκταθεὶς μεγάλως ἀφ' ἧς ἤρχισεν ἐκτελούμενος ὁ *ἑλιγμὸς* (βλ. λ.) καὶ ὑπὸ τῶν μικροτάτων μονάδων (ἀπὸ τοῦ 1916). Καλοῦνται δὲ γενικῶς *ἐντολαὶ* αἱ διάφοροι ὁδηγίαι αἱ διδόμεναι εἰς τοὺς σκοποὺς καὶ τὰς ἐν γένει φυλακὰς (φρουρὰς) τῶν διαφόρων θέσεων· π. χ. ἐντολαὶ τοῦ φρουραρχείου, ἐντολαὶ τοῦ ἀρχιφύλακος κτλ.

Ν. Θ. Κ.

— **ἐντολαὶ** ***δέκα*** *[Παλ. Διαθ.]*. Αἱ *δέκα ἐντολαί*, αἱ ἀποτελοῦσαι τὸν λεγόμενον *δεκάλογον* (βλ. λ.) καὶ ἔχουσαι ὑποχρεωτικὸν κῦρος καὶ διὰ τὸν Χριστιανὸν (πρβ. *Ματθ.* ε' 17), διὰ τοῦτο δὲ ἀποτελοῦσαι μίαν τῶν βάσεων τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστιανισμοῦ, προσφέρονται ἐν τοῖς ἐγχειριδίοις τῆς Χριστιανικῆς Κατηχήσεως τῶν διαφόρων ἐκκλησιῶν ὄχι μόνον ὑπὸ μορφὴν συντομωτέραν τῆς τῶν πηγῶν (Ἐξόδου κ' 2—17 καὶ Δευτερονομ. ε' 6—21) ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τύπον ποικίλλοντα κατὰ τὴν ἀρίθμησιν, ἂν καὶ ὁ ἀριθμὸς *δέκα*, συμφώνως πρὸς τὴν ἁγ. Γραφὴν (πρβ. Ἐξόδου λδ' 28 κλπ.), παραμένει σταθερός. Οἱ μὲν Λατῖνοι καὶ οἱ Λουθηρανοί, στηριζόμενοι ἐπὶ τοῦ Αὐγουστίνου, συνάπτουσι τοὺς στίχους 2—6 τοῦ κ' κεφ. τῆς Ἐξόδου εἰς μίαν ἐντολήν, ἥτις κατ' αὐτοὺς εἶναι ἡ πρώτη, τῶν δὲ στίχων 17 διχάζουσι δύο ἐντολὰς (θ' καὶ ι'). Τούτους ἀκολουθεῖ καὶ ὁ ἡμέτερος Μητροφάνης ὁ Κριτόπουλος. Ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ ὅμως Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ παρὰ τοῖς Καλβινισταῖς, ὁ μὲν στίχ. 3 ἀποτελεῖ τὴν α' ἐντολήν, οἱ δὲ στ. 4—6 τὴν β' ἐντολὴν καὶ ὁ 17 στίχος τὴν ι' ἐντολήν. Ὁ παρ' ἡμῖν ἐπικρατῶν τύπος εἶναι ὄχι μόνον ὁ παλαιότερος, μαρτυρούμενος ἤδη ὑπὸ τοῦ Φίλωνος (Περὶ Δεκαλόγου Α') καὶ Ἰωσήπου (Ἰουδ. Ἀρχαιολ. Γ' ἑξ.) καὶ ὑποστηριζόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ Ὠριγένους καὶ ἄλλων παλαιῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, ἀλλὰ καὶ ὁ λογικώτερος, διότι ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς ὀρθῶς διακρίνει τὸ περιεχόμενον τῶν στ. 2—3, ὅπερ εἶναι ἡ ὁμολογία τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ ἀπὸ τοῦ στ. 4—6, ὅπερ εἶναι ἀπαγόρευσις τῆς εἰδωλολατρείας, λογικώτατα ἐξ ἄλλου συνάπτει εἰς μίαν ἐντολὴν τὸ περιεχόμενον τοῦ 17 στίχου, ὅπερ εἶναι ἀπαγόρευσις τῆς ἐπιθυμίας τῆς τε γυναικὸς καὶ πάντων τῶν κτημάτων τοῦ πλησίον.

Π. Ι. Μ.

Ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ. Κατὰ τὴν ταλμουδικὴν μαρτυρίαν (Tamid 5 Berachoth 12) τὸ βιβλικὸν κείμενον τὸ ἀφορῶν τὰς δέκα ἐντολὰς ἀνεγινώσκετο καθημερινῶς ἐν τῷ Ναῷ. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ πρᾶγμα ἔδιδεν ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰ νομισθῇ ὑπὸ τῶν αἱρετικῶν (minim) ὅτι μόνον αὗται ἀπετέλουν τὴν θείαν νομοθεσίαν, παραγνωριζομένων τῶν ἄλλων Μωσαϊκῶν διατάξεων, τὸ ἔθιμον ἐγκατελείφθη περὶ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς χριστιανικῆς περιόδου. Ἀπὸ τῆς προταλμουδικῆς ἤδη ἐποχῆς καταφαίνεται ἡ προσπάθεια τοῦ ραββινικοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, ὅπως ἑδραιώσῃ τὸ σύνολον τοῦ «τοραϊκοῦ» οἰκοδομήματος ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ περιεχομένου τῶν δέκα ἐντολῶν. Αἱ νέαι ὅμως ἀπαιτήσεις τῶν χρόνων ἐκείνων ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ δημιουργήσῃ περὶ τὴν ἠθικὴν ταύτην βάσιν μίαν ὁλόκληρον σειρὰν πνευματικῶν περιτειχισμάτων, ἅπερ θὰ ἐπροφύλασσον τὸ κύριον σῶμα τοῦ Μωσαϊκοῦ κειμένου καὶ θὰ διετήρουν ἀνέπαφον αὐτὸ τοῦτο τὸ πνεῦμα τῶν νομικῶν διατάξεων ἐναντίον πάσης ἐκ διαλλακτικοῦ πνεύματος μελλοντικῆς προσβολῆς. Οὕτως ἀνεπτύχθη τὸ σύστημα τῆς κατατάξεως τῶν νομολογικῶν ἐντολῶν εἰς θετικὰς καὶ ἀρνητικάς, τῶν ὁποίων ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς ἀνέρχεται εἰς ἑξακοσίας δέκα τρεῖς (taryag-mitsvoth). Πᾶσαι ὅμως αἱ ἐν λόγῳ ἐντολαὶ συναφομοιοῦνται, διά τινος εὐφυοῦς συνδυασμοῦ, εἰς τὰς δέκα ἐντολὰς τῆς Σιναϊτικῆς Ἀποκαλύψεως. Οὕτως ἔχομεν τὸ ἑξῆς ἀποτέλεσμα: ὀγδοήκοντα νομολογικαὶ διατάξεις ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὴν πρώτην ἐντολήν, ἑξήκοντα πρὸς τὴν δευτέραν, τεσσαράκοντα ὀκτὼ πρὸς τὴν τρίτην, ἑβδομήκοντα πέντε πρὸς τὴν τετάρτην, ἑβδομήκοντα ἑπτὰ πρὸς τὴν πέμπτην, πεντήκοντα πρὸς τὴν ἕκτην, πεντήκοντα ὀκτὼ πρὸς τὴν ἑβδόμην, πεντήκοντα ἐννέα πρὸς τὴν ὀγδόην, πεντήκοντα δύο πρὸς τὴν ἐνάτην καὶ πεντήκοντα τέσσαρες πρὸς τὴν δεκάτην, ἐν ὅλῳ ἑξακόσιαι δέκα τρεῖς ἐντολαί.

Ἐπ' αὐτοῦ τοῦ θέματος συνέθεσεν ὁ συναγωγικὸς ποιητὴς Ἐλιέζερ μπὲν Ναθὰν ὕμνον, ὅστις ψάλλεται κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Πεντηκοστῆς καὶ ὅστις ἄρχεται οὕτω: «Δέκα ἐντολὰς ὁ Κύριος συνέθεσε χάριν τοῦ λαοῦ μου» κλπ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Jellinek*, Kuntress «Tariag» Mizwoth. *Bloch*, Μελέται περὶ Ἀζαρὼθ καὶ ἐντολῶν ἐν Revue des Études Juives I καὶ V.

Γ. ΕΛΙΓΙΑ

— **ἐντολὴ** ***ἐπιτακτικὴ*** *[Κοινοβουλ.]*. Ὡς τοιαύτη ἐχαρακτηρίζετο ἡ διὰ τῆς ἐκλογῆς παρεχομένη εἰς τὸν βουλευτὴν ἐντολὴ πρὸς ἀντιπροσώπευσιν τῶν ἐκλογέων τῆς ἐκλογικῆς του περιφερείας. Δυνάμει τῆς ἐντολῆς ταύτης ὁ μὲν βουλευτὴς ἐνεργεῖ ὡς ἐντολοδόχος τῶν ἐκλογέων του ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς διδομένης αὐτῷ ἑκάστοτε ἐντολῆς, οἱ δ' ἐκλογεῖς ὡς ἐντολεῖς, δυνάμενοι νὰ περιορίζουν ἢ ἐπεκτείνουν τὴν διδομένην ἐντολήν, ἢ καὶ ν' ἀνακαλοῦν τὸν βουλευτήν. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἐπιτακτικῆς ἐντολῆς ἰσχύσασα μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Θ' αἰῶνος ἐγκατελείφθη παντελῶς σήμερον ὡς ἀσυμβίβαστος πρὸς τὸ σύστημα τῆς ἀντιπροσωπευτικῆς κυβερνήσεως καὶ πρὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἑνιαίου καὶ ἀδιαιρέτου τῆς ἐθνικῆς κυριαρχίας. Ἡ ἐπιτακτικὴ ἐντολὴ ἀποκλείεται καὶ παρ' ἡμῖν ἰδίως διὰ τοῦ ἄρθρου 37 τοῦ Συντάγματος τῆς 3 Ἰουνίου 1927, καθ' ὃ οἱ βουλευταὶ ἀντιπροσωπεύουν τὸ Ἔθνος καὶ ὄχι μόνον τὴν ἐκλογικὴν περιφέρειαν ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐκλέγονται.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Duguit*, Traité de droit constitutionnel, τ. II, 1923, σελ. 449 ἑπ.—*Esmein*, Éléments de droit constitutionnel, τ. I. σελ. 94 ἑπ., 316 ἑπ., 448 ἑπ.

Χ. Γ. ΣΓΟΥΡΙΤΣΑΣ

ἐντολοδότης (ὁ)· ὁ δίδων τὴν ἐντολήν, ἐντολεύς, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸν *ἐντολοδόχον*.

— *['Αστ. Δίκ.]* Βλ. λ. *ἐντολή*.

ἐντολοδόχος (ὁ)· ὁ δεχόμενος τὴν ἐντολήν, ὁ δεχόμενος ὅπως ἐξυπηρετήσῃ τὸν ἐντολέα, τὸν ἐντολοδότην.

— *['Αστ. Δίκ.]* Βλ. λ. *ἐντολή*.

ἐντομὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐντέμνειν, ἐγκοπή, τομὴ εἰς βάθος.

— *['Ανατομ.]* Αἱ *ἐντομαὶ* εἶναι σχισμαὶ ἢ αὔλακες μᾶλλον ἢ ἧττον βαθεῖαι καὶ μᾶλλον ἢ ἧττον εὐρεῖαι, ἀπαντῶσαι ἐπὶ τῶν ὀστῶν (ἐφ' ὧν τινες μεταβάλλονται εἰς τρήματα) καὶ ἐπὶ ἄλλων ὀργάνων. Ἐξ ἁπασῶν τούτων σημειωτέαι: ἡ *διγαστρικὴ* ἐντομή, οὖσα αὖλαξ, ἐξ ἧς ἐκφύεται ὁ διγάστωρ μῦς τῆς κάτω γνάθου· ἡ *ἠθμοειδής*, ἡ σχῆμα ἱππείου πετάλου ἔχουσα καὶ ὑποδεχομένη τὸ τετρημένον πέταλον τοῦ ἠθμοειδοῦς ὀστοῦ· ἡ μείζων καὶ ἡ ἐλάσσων *ἰσχυακή*, αἵτινες διὰ τῶν ἰσχιοϊερῶν συνδέσμων μετατρέπονται εἰς τὸ μεῖζον καὶ τὸ ἔλασσον ἰσχιακὸν τρῆμα· ἡ *μηνοειδὴς* ἐντομὴ τῆς ὠλένης καὶ ἡ *κερκιδική*· αἱ τρεῖς *κοτυλιαῖαι* ἐντομαί, αἱ τὴν ὀφρὺν τῆς κοτύλης (τοῦ ἀνωνύμου ὀστοῦ) ἐντέμνουσαι· ἡ εὐρεῖα καὶ βαθεῖα *μεσοκονδύλιος* ἐντομὴ τοῦ κάτω ἄκρου τοῦ μηριαίου ὀστοῦ· αἱ ἑπτὰ *πλευρικαὶ* ἀρθρικαὶ ἐντομαί, εἰς ἃς ἐναρμόζονται τὰ πρόσθια πέρατα τῶν πλευρικῶν χόνδρων· αἱ *μεσοσπονδύλιοι* ἐντομαί, ἄνω καὶ κάτω, αἵτινες ἑνούμεναι ἀπαρτίζουσι τὰ μεσοσπονδύλια τρήματα· αἱ δύο *ἡπατικαὶ* ἐντομαὶ τοῦ προσθίου χείλους τοῦ ἥπατος, ἡ *κυστική*, ὑποδεχομένη τὸν πυθμένα τῆς χοληδόχου κύστεως, καὶ ἡ ὀμφαλικὴ διὰ τὸν στρογγύλον σύνδεσμον· ἡ *θυρεοειδής*, ἡ *μεσαρυταινοειδής*, ἡ τοῦ *προστάτου*, ἡ τοῦ στομάχου (γωνιαία καὶ καρδιακή)· αἱ *λινδερμάνειοι* ἐντομαί, δι' ὧν τὸ μυελῶδες ἔλυτρον τοῦ νευρίτου (νευράξονος) διαιρεῖται εἰς τὰ μυελώδη χωνία· αἱ δύο τοῦ *ἔξω ἀκουστικοῦ πόρου* ἐντομαί, αἱ σαντορίνειοι· ἡ *μεσοτράγειος* ἐντομὴ (τοῦ πτερυγίου τοῦ ὠτός)· ἡ *τυμπανικὴ* (τοῦ τυμπανικοῦ ὑμένος τοῦ ὠτὸς) ἢ *ριβίνειος* ἐντομή, πεπληρωμένη ὑπὸ τοῦ ὑμένος τοῦ Shrapnell.

Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

— *[Γεωπ.]* Καλεῖται *ἐντομὴ* ἡ πρᾶξις, δι' ἧς λύεται ἡ συνέχεια τοῦ φλοιοῦ τοῦ κορμοῦ τῶν δένδρων. Ἡ ἐντομὴ ἐκτελεῖται κυρίως διὰ νὰ σταματήσῃ ἡ κυκλοφορία τῶν χυμῶν, γίνεται δὲ ἢ κατὰ μῆκος ἢ ἐγκαρσίως. Κατὰ τὴν πρώτην περίπτωσιν τέμνονται ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, ἐπὶ κορμοῦ ἢ κλάδου, τὰ ἐξωτερικὰ στρώματα τοῦ φλοιοῦ. Τοῦτο κυρίως γίνεται διὰ τὴν εὐκολωτέραν αὔξησιν τοῦ φυτοῦ καὶ κυρίως διενεργεῖται εἰς ἀτροφικοὺς βλαστοὺς ἢ κλάδους. Κατὰ τὴν δευτέραν περίπτωσιν ἡ ἐντομὴ γίνεται δι' ἁπλῆς ἐγχαράξεως (χαρακιᾶς), καὶ ὡς σκοπὸν ἔχει ὅπως προληφθῇ ἡ ἀνθόρροια καὶ ἀναπτυχθοῦν καλύτερον οἱ καρποί.

Δ. Ν. Π.

ἐντομικός, *—ή,—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὰ ἔντομα, ὁ τῶν ἐντόμων: «ἐντομικὸς ὀργανισμός».

ἐντομοβριθὴς (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό)· ὁ βρίθων ἐντόμων, ὁ πλήρης ἐντόμων ἐνοχλητικῶν: «ἐντομοβριθὴς κλίνη».

ἐντομογραφικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐντομογραφίαν: «ἐντομογραφικὴ μελέτη».

ἐντομογράφος (ὁ)· ὁ ἀσχολούμενος εἰς τὴν ἐντομογραφίαν, εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν ἐντόμων.

ἐντομοθήρας (ὁ)· ὁ θηρεύων ἔντομα χάριν μελέτης αὐτῶν ἢ ἐπιστημονικῆς συλλογῆς.

ἐντομοκτόνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ κτείνων, ὁ φονεύων τὰ ἔντομα, ὁ χρησιμεύων πρὸς καταστροφὴν τῶν ἐντόμων, ἐντομοφθόρος: «ἐντομοκτόνος κόνις», «ἐντομοκτόνα φάρμακα»· || *ἐντομοκτόνον* (τὸ) ὡς οὐσ. κατὰ παράλειψιν τοῦ *φάρμακον* (βλ. λ.).

— **ἐντομοκτόνα** ***φάρμακα*** *[Φαρμακοτ.]*. Καλοῦνται οὕτως αἱ οὐσίαι ἐκεῖναι, αἵτινες χρησιμεύουν διὰ τὴν καταπολέμησιν τῶν ἐντόμων, ὡς καὶ διαφόρων ἐν γένει ἐπιβλαβῶν ζωϋφίων (μυιῶν, κωνώπων, κανθαρίδων, κορέων, σκόρων). Τὰ ἐντομοκτόνα διακρίνονται εἰς ἐντομοκτόνους κόνεις, ἐντομοκτόνα ὑγρὰ καὶ ἐντομοκτόνα φυράματα. Ὑπὸ τὴν κυρίαν σημασίαν αὐτῶν ἀέρια ἐντομοκτόνα δὲν χρησιμοποιοῦνται. Ἡ κυρίως ἐντομοκτόνος κόνις προέρχεται ἀπὸ τὰς κεφαλίδας τοῦ χρυσανθέμου τοῦ εἴδους πυρέθρου (Flores Chrysanthemi S. Pyrethri). Ἡ ἐκ κονιοποιήσεως ἀπολαμβανομένη κόνις

Digitized by Google

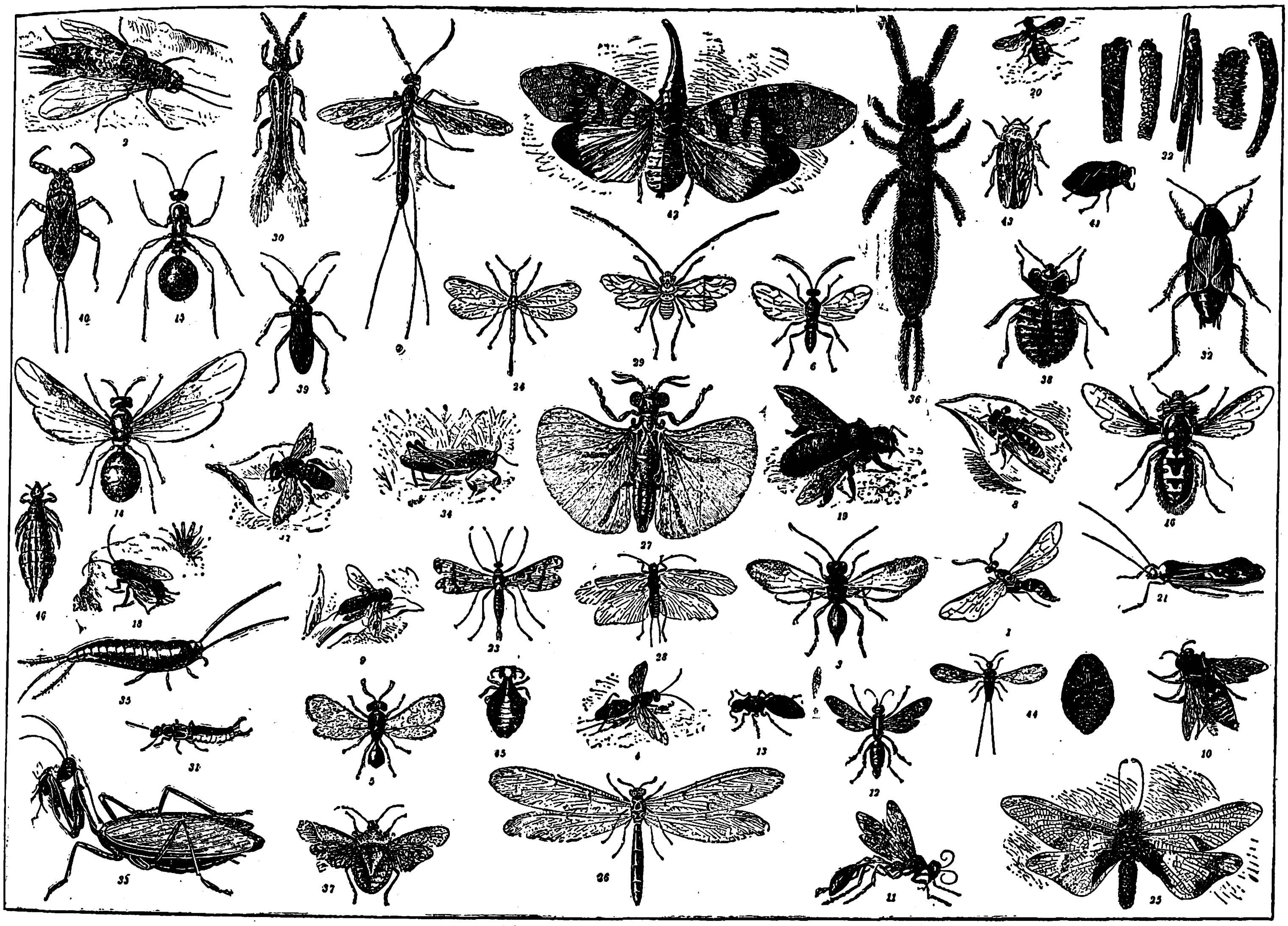

Διάφορα εἴδη ἐντόμων (Πίναξ Α').

[1 Κέφος ὁ πυγμαῖος. 2 Σίρηξ ὁ νεαρός. 3 Κύνιξ ὁ ἐρυθρός. 4 Ἰβαλία ἡ καλλιεργητής. 5 Τελενόμος ὁ σκότιος. 6 Μικρογαστὴρ ὁ δασόβιος. 7 Ἰχνεύμων ὁ ἐπιφανειακός. 8 Κάραβος ὁ λευκόπτερος. 9 Χρυσὶς ἡ κοινή. 10 Βέμβυξ ὁ γραμμωτός. 11 Σφὴξ ἡ κομψή. 12 Πομπίλιος ὁ λεπτοθώραξ. 13 Μόντιλλος ὁ εὐρωπαϊκός. 14 Μύρμηξ ὁ ἡράκλειος. 15 Μύρμηξ ὁ πυρρός. 16 Σφὴξ ἡ κοινή. 17 Ἀνδρένη ἡ τεφρά. 18 Εὐκαιρία ἡ μακρόκερως. 19 Ξυλοκόπος ὁ ἰώδης. 20 Νομάδη ἡ πυρρόκερως. 21 Λιμνόφιλος ὁ ρομβικός. 22 Φρύγανον τὸ κοινόν. 23 Πανόρπη ἡ κοινή. 24 Ραφιδία ἡ λεπτοφυής. 25 Ἀσκάλαφος ὁ μεγάπτερος. 26 Μυρμηλέων ὁ εὐρωπαϊκός. 27 Ξένος ὁ σφηκοειδής. 28 Πέρλα ἡ μεγίστη. 29 Ψῶκος ὁ μακρόκερως. 30 Θρὶψ ὁ τῶν σιτηρῶν. 31 Μύρμηξ ὁ σκορπιός. 32 Βλάττη ἡ ἀνατολική. 33 Μάντις ἡ θρησκευτική. 34 Ἀκρίδιον τὸ σιβηρικόν. 35 Λέπισμα τὸ τῆς σακχάρεως. 36 Πόδουρος ὁ παγετώδης. 37 Πεντάτομον τὸ πυρρόπουν. 38 Ἀκανθία ἡ περιλαιμιοφόρος. 39 Ρεντούβιον τὸ κεκοσμημένον. 40 Νέπη ἡ τεφρόχρους. 41 Ναυκορὶς ἡ τοῦ σησάμου. 42 Φουλγόρη ἡ παράδοξος. 43 Ἀφροφόρος ὁ τετραγωνικός. 44 Κόκκος ὁ τοῦ κάκτου. 45 Φιλόπτερος ὁ ψευδόκερως. 46 Πόδουρος ὁ αὐλακωτός.]

χρησιμεύει διὰ τὴν ἐξόντωσιν μυιῶν, ψύλλων, σκόρων κλπ. Ἡ κόνις αὕτη παρουσιάζεται ὑπὸ τὴν μορφὴν κιτρινοπρασίνης μάζης, εἰδικῆς ὀσμῆς, ἐρεθιζούσης τοὺς βλεννογόνους, γεύσεως δριμείας καὶ πικρᾶς. Ἐνέχει ἴχνη αἰθερίου ἐλαίου, τριμεθυλαμίνην καὶ χρυσανθεμίνην, ἡνωμένας μετὰ τοῦ χρυσανθεμικοῦ ὀξέος. Ἐκτὸς δὲ τούτων ἐνέχει, κατά τινας συγ ραφεῖς, γλυκοζίτην τινά, τὴν *περσικίνην*, καὶ ρητινώδεις καὶ ἐλαιώδεις οὐσίας. Μεταξὺ τῶν πολυαρίθμων νοθειῶν τῆς κόνεως ἰδιαιτέραν σημασίαν παρουσιάζει ἡ προσθήκη σπερμάτων σαβαδίλλης, ἅτινα δρῶσιν ἐπιβλαβῶς ἐπὶ τὴν ὑγείαν τῶν ἀνθρώπων. Ἕτεραι νοθεῖαι εἶναι τὸ ἄμυλον, κιμωλία τριμμένη καὶ χρωματισμένη κιτρίνη, κόκκοι γύρεως διαφόρων κωνοφόρων φυτῶν ἢ λυκοποδίου, ὡς καὶ κόνεις ἄλλων φυτικῶν μερῶν, ἄνευ οὐδεμιᾶς φυσιολογικῆς δράσεως. Ἐκ τῆς ἐντομοκτόνου ταύτης κόνεως παρασκευάζονται διάφοροι ἄλλαι ἐντομοκτόνοι κόνεις δι' ἐκχυλίσεως ταύτης διὰ βενζίνης, βενζολίου, αἰθέρος πετρελαϊκοῦ αἰθέρος καὶ διαβροχῆς διὰ τῶν ἐκχυλισμάτων αὐτῶν εὐκόλως μεταβαλλομένων εἰς κόνιν οὐσιῶν (ὡς π. χ. ἀνθρακικοῦ μαγνησίου). Τὰ φύλλα τῆς τομάτας δύνανται νὰ χρησιμεύσωσι διὰ τὴν παρασκευὴν ἐξαιρέτου ἐντομοκτόνου. Πρὸς τοῦτο ἐμβρέχονται ἐν ὕδατι καὶ τὸ ἐξ αὐτῶν ἔμβρεγμα χρησιμοποιεῖται κατὰ τῶν παρασίτων τῶν δένδρων. Κατὰ τῶν ἐντόμων ἐν γένει ἐπιτυγχάνονται καλὰ ἀποτελέσματα μὲ μεῖγμα 2 μ. πετρελαίου καὶ 1 μ. ὀξινιθέντος γάλακτος. Τὸ ὑγρὸν τοῦτο διατηρεῖται ἐπὶ μακρόν, ἐὰν φυλάσσεται εἰς φιάλας κεκλεισμένας. Φυραματώδη ἐντομοκτόνα παρασκευάζονται δι' ἐμβροχῆς ἀπορροφητικοῦ χάρτου εἰς μεῖγμα θερμὸν ἴσων μερῶν λιθανθρακοπίσσης, πισσελαίου καὶ φαινικοῦ ὀξέος μὲ πολὺ καλὰ ἀποτελέσματα. Μυιοπαγίδες ἰξώδεις, ἐφ' ὧν αἱ μυῖες ἐπικαθήμεναι προσκολλῶνται, παρασκευάζονται κατὰ τὴν ἀκόλουθον συνταγήν: τερεβινθίνης τῆς Βενετίας 1 γρ., τερεβινθίνης τῆς Ἀμερικῆς 4 γρ., κικελαίου 2 γρ.· θερμαίνονται αἱ δύο τερεβινθῖναι ὁμοῦ μέχρι τελείας τήξεως καὶ εἶτα προστίθεται τὸ κικέλαιον. Τὸ ἀπολαμβανόμενον προϊὸν ἁπλοῦται θερμὸν ἐπὶ καταλλήλου χάρτου. Τὰ ἐντομοκτόνα παρουσιάζουν ἐξαιρετικὴν σημασίαν διά τε τὴν γεωργίαν καὶ τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν. Κ. Γ. Μ.

ἐντομολογία (ἡ) *[Ζωολ.]*. Καλεῖται οὕτως ὁ κλάδος τῆς ζῳολογίας, ὅστις ἀσχολεῖται μὲ τὴν μελέτην τῶν ἐντόμων, τὸν ὀργανισμόν, τὰς μεταμορφώσεις, τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα αὐτῶν, τὰς βλάβας ἃς προξενοῦσι καὶ τὰ μέσα δι' ὧν ἀποτρέπονται αὗται ἢ καταστρέφονται τὰ ἔντομα. Πᾶς γεωργὸς ὀφείλει νὰ ἔχῃ στοιχειώδεις τινὰς γνώσεις ἐντομολογίας, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ νὰ διακρίνῃ εὐκόλως τὰ κυριώτερα εἴδη τῶν ἐπιβλαβῶν εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὰς φυτείας ἐντόμων καὶ νὰ μεταχειρίζηται τὰ κατάλληλα πρὸς καταπολέμησιν αὐτῶν μέσα, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ γνωρίζῃ τὰ ὠφέλιμα ἔντομα. ἅτινα δέον νὰ προστατεύῃ. Δ. Ν. Π.

— *['Ιατροδικαστ.]* Καλεῖται οὕτως ἴδιος κλάδος τῆς ἰατροδικαστικῆς, ἀσχολούμενος μὲ τὴν σπουδὴν τῶν ἐντόμων, ἅτινα ἀναπτύσσονται ἐπὶ ζωϊκῶν πτωμάτων καὶ κυρίως τοῦ ἀνθρώπου, ἢ ἀποσυντεθειμένων ἢ διατηρουμένων ἔτι. Τὰ ἐπὶ πτωμάτων ἀναπτυσσόμενα ἔντομα ὑπάγονται συνήθως εἰς τὰ *δίπτερα*, τὰ *κολεόπτερα* καὶ τὰ *λεπιδόπτερα*. Ἐκ τῶν διπτέρων ἐντόμων κυρίως ἀπαντῶσι τὰ εἴδη *καλλιφόρος* καὶ *σαρκοφάγος*, ἐκ τῶν κολεοπτέρων τὰ εἴδη *δερμηστὴς* καὶ *νεκρόβιος* καὶ ἐκ τῶν λεπιδοπτέρων τὸ εἶδος *ἄγλωσσον*. Ὁ σπουδαιότατος οὗτος κλάδος τῆς ἰατροδικαστικῆς σπουδαίως ἐξυπηρέτησε τὴν ἐγκληματολογίαν, διότι ἐκ τῆς ἐξετάσεως τοῦ εἴδους τοῦ ἐντόμου, ὅπερ ἀνεπτύχθη ἐπὶ τοῦ πτώματος, δύναται νὰ καθορισθῇ κατὰ προσέγγισιν ὁ χρόνος τοῦ θανάτου, ὁπότε διευκολύνεται καὶ ἡ δικαιοσύνη εἰς τὸ ἔργον της. Δ. Ν. Π.

ἐντομολογικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐντομολογίαν, εἰς τὴν περὶ τὰ ἔντομα πραγματείαν.

ἐντομολόγος (ὁ, ἡ)· ὁ ἀσχολούμενος εἰς τὴν ἐντομολογίαν, ὁ σπουδάζων περὶ τὰ ἔντομα.

ἔντομον (τὸ) (Insectum) *[Ζῳολ.]*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρονται μικρότατα ζῷα τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀρθροπόδων*. Γενικῶς τὰ ἔντομα εἶναι ζῳάρια ἔχοντα τρία ζεύγη ποδῶν καὶ δύο ζεύγη, συνήθως, πτερύγων ἐπὶ τοῦ θώρακος, καὶ ἀποτελοῦσι τὴν πολυπληθεστέραν κατηγορίαν τῶν ζῴων, διότι ἐκ τῶν 272.000 περίπου γνωστῶν μέχρι σήμερον ζωϊκῶν εἰδῶν αἱ 180.000 περίπου περιλαμβάνονται εἰς τὰ ἔντομα.

Ἐξωτερικὴ μορφολογία. Τὸ σῶμα τῶν ἐντόμων εἶναι τελείως διακεκριμένον εἰς κεφαλήν, θώρακα καὶ κοιλίαν.

Ἡ *κεφαλὴ* ἀποτελεῖται πάντοτε ἐξ ἑνὸς ὀστοῦ, καὶ φέρει τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὸ στόμα. Ὡς προσαρτηματικὰ ὄργανα τῆς κεφαλῆς θεωροῦνται αἱ κεραῖαι καὶ τὰ στοματικὰ ὀστᾶ, ἅτινα ἀποτελοῦνται ἐκ τεσσάρων ζευγῶν ὀσταρίων.

Ὁ *θώραξ* ἀποτελεῖται πάντοτε ἐκ τριῶν τμημάτων, τοῦ *προθώρακος*, τοῦ *μεσοθώρακος*, καὶ τοῦ *μεταθώρακος*. Ἕκαστον τμῆμα τοῦ θώρακος φέρει ἀνὰ ἓν ζεῦγος θωρακικῶν ποδῶν. Τὰ τρία ταῦτα ζεύγη ἀποτελοῦσι τὸν κυριώτερον χαρακτηρισμὸν τῶν ἐντόμων, ἐξ οὗ πολλάκις πολλοὶ ὀνομάζουσι τὰ ἔντομα καὶ *ἑξάποδα*. Συνήθως ὁ θώραξ ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν ἀρθρώσεων, εἰς τὸ μεταξὺ δὲ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας ἀρθρώσεως διάστημα ἐκφύονται αἱ πτέρυγες.

Ἡ *κοιλία*, γενικῶς, δὲν παρουσιάζει προσαρτηματικὰ ὄργανα καὶ κατὰ κανόνα ἀποτελεῖται ἐξ ἕνδεκα ἀρθρώσεων. Συνήθως αἱ ὀπίσθιαι ἀρθρώσεις ἀτροφοῦσι, συμφύονται αἱ μὲν ἐπὶ τῶν δὲ καὶ ἐνίοτε καὶ ἐπιτίθενται ἀλλήλων, οὕτως ὥστε πάντοτε σχεδὸν ἀπομένουσιν ἐλάχισται εὐδιάκριτοι ἀρθρώσεις, αἵτινες εἰς εἴδη τινὰ δὲν ὑπερβαίνουσι τὰς πέντε. Ἡ κοιλία φέρει ἐπὶ τῆς τελευταίας ἀρθρώσεώς της τὴν ἕδραν καὶ τὸν γεννητικὸν πόρον ὀλίγον τι ἀνωτέρω, συνήθως ἐπὶ τῆς προτελευταίας ἀρθρώσεως.

Προσαρτηματικὰ ὄργανα. Εἰς τὰ ἔντομα διακρίνονται τριῶν εἰδῶν προσαρτηματικὰ ὄργανα: τὰ κοιλιακά, τὰ θωρακικὰ καὶ τὰ κεφαλικά.

Α') *Κοιλιακὰ προσαρτηματικὰ ὄργανα.* Ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἡ κοιλία, γενικῶς, δὲν φέρει προσαρτηματικὰ ὄργανα. Ἐξαίρεσις τοῦ κανόνος παρατηρεῖται εἰς κατωτάτης ὑποδιαιρέσεως ἔντομά τινα τῆς κατηγορίας τῶν *ἀπτερυγογενῶν*, ὅπως εἶναι π. χ. ἡ *μαχηλίς*, ἡ *καμποδέα* καὶ ἄλλα, ἅτινα φέρουσιν ἐμφανῆ προσαρτηματικὰ ὄργανα ἐπὶ τῆς

Digitized by Google

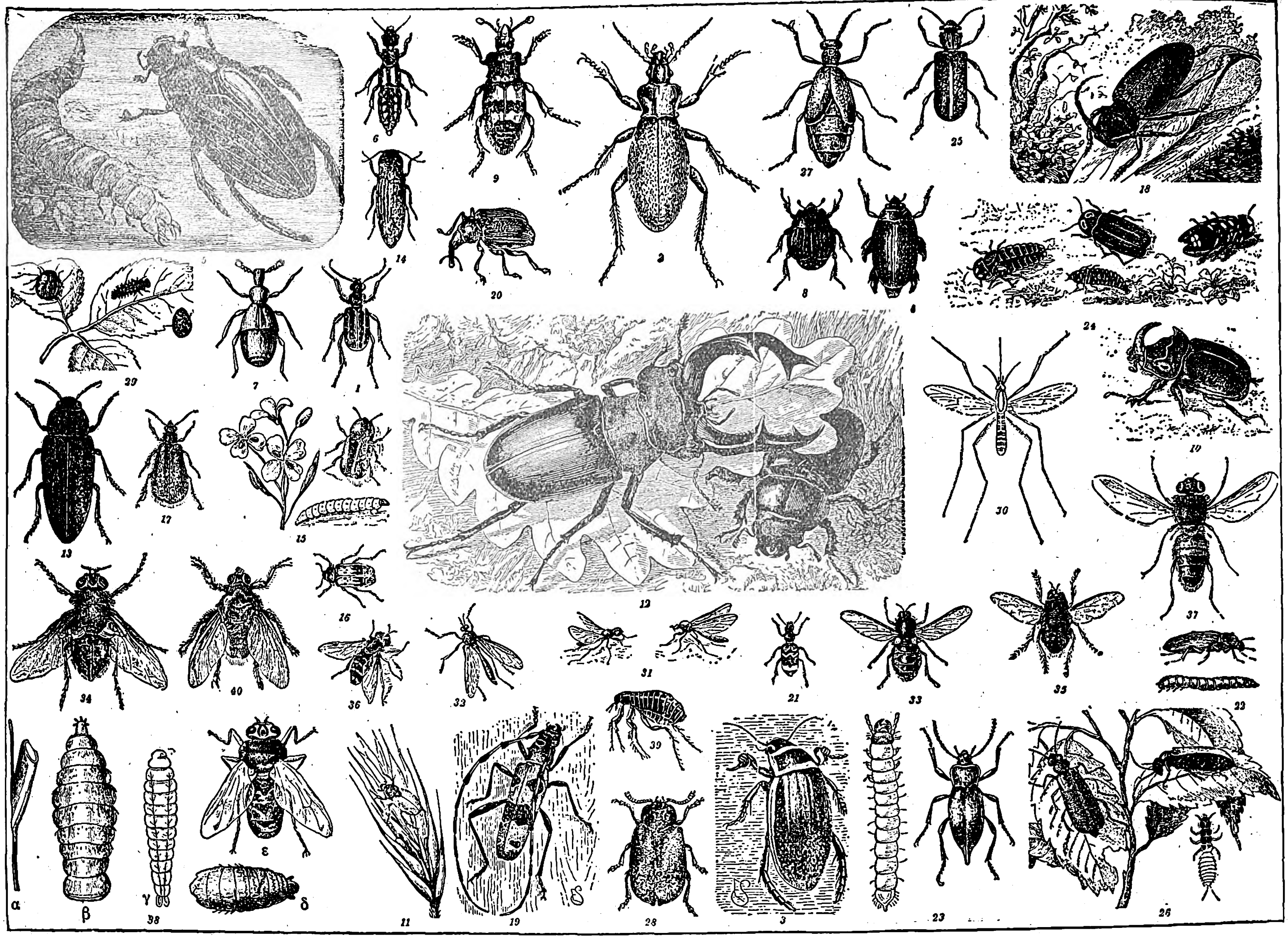

Διάφορα εἴδη ἐντόμων (Πίναξ Β').

[1 Σισυνδέλα ἡ πεδινή. 2 Κάραβος ὁ δερματόδους. 3 Δυτῖκος ὁ ἀκανθωτός. 4 Κυρῖνος ὁ κολυμβητής. 5 Ὑδρόφιλος ὁ τοῦ πίσου. 6 Σταφυλῖνος ὁ ἐρυθρόπτερος. 7 Κλεῖθρον τὸ ὑπογειοδίαιτον. 8 Μῖμος ὁ μονόχρους. 9 Νεκροφόρος ὁ σκότιος. 10 Ὀρύκτης ὁ κερατόκερως. 11 Ἀνισοπλία ἡ τῶν σιτηρῶν. 12 Λούκανος ἡ ἔλαφος. 13 Βούπρηστις ὁ μαριάννιος. 14 Ἀγριωτὶς ἡ γραμμωτή. 15 Μελιγηθὴς ὁ τῆς βράσκης. 16 Δερμέστης ὁ στικτός. 17 Λαγρία ἡ τριχωτή. 18 Λαμία ἡ ὑφαντουργός. 19 Ροζαλία ἡ ἄλπειος. 20 Ρυγχίτης ὁ τοῦ κλήθρου. 21 Κλῆρος ὁ μυρμηκοειδής. 2z Τενέβριον τὸ δημιουργόν. 23 Βλὰψ ὁ δηκτικός. 21 Λαμπυρὶς ἡ λαμπρά. 25 Κόκυγος ὁ αἱματόχρους. 26 Λύτνα ἡ εὐειδής. 27 Μελόη ἡ καραβιδοειδής. 28 Λίνα ἡ κοινή. 29 Κοκινέλλα ἡ πολύστικτος μετὰ τῆς κάμπης καὶ τῆς νύμφης της. 30 Κώνωψ ὁ δακτυλιωτός. 31 Βίβιον τὸ κηπαῖον. 32 Ἄσιλος ὁ ὀλλανδικός. 33 Ὀγκώδης ὁ κυφός. 34 Μυῖα ἡ ἐμετική. 35 Ζαχινία ἡ τεφρόχρους. 36 Σύρφος ὁ εὔθυμος. 37 Οἶστρος ὁ βόειος. 38 Γάστρος ὁ ἵππειος. 39 Ψύλλος ὁ ἐρεθιστικός. 40 Ἱππόβοσκος ὁ ἵππειος.]

κοιλίας, καὶ τὰ ὁποῖα εἰς τὸ πρῶτον γένος χρησιμεύουσι πρὸς κίνησιν. Πάντως, κατὰ τὴν ἐμβρυακὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐντόμου, ὑπάρχουσι συνήθως εἰς τὰ πλεῖστα τούτων κοιλιακοὶ κρίκοι καὶ ἕτερα φυμάτια, ἅτινα ὅμως ἐξαφανίζονται σὺν τῇ ἀναπτύξει των. Πλεῖστοι ἐντομολόγοι διατείνονται, ὅτι καὶ τὰ διάφορα τμήματα τοῦ γεννητικοῦ συστήματος, ἅτινα λαμβάνουσιν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸν τοκετὸν καὶ τὴν ὀχείαν, δὲν εἶναι ἕτερόν τι εἰμὴ εἶδος προσαρτηματικῶν ὀργάνων καὶ εἰδικώτερον αἱ τρεῖς τελευταῖαι ἀρθρώσεις τῆς κοιλίας ποικίλως διαμορφωθεῖσαι.

Β') *Θωρακικὰ προσαρτηματικὰ ὄργανα*. Ὁ θώραξ φέρει τοὺς πόδας καὶ τὰς πτέρυγας. Οἱ πόδες πάντοτε εἶναι ἁπλοῖ καὶ ἀποτελοῦνται ἐκ συστήματος ἀρθρώσεων. Σχεδὸν πάντοτε εἰς τὸ ἔντομον *μαχηλίς*, τοῦ ὁποίου ὁλόκληρος ὁ ὀργανισμὸς διετήρησε τοὺς πρωτογόνους χαρακτῆρας, ἀπαντᾷ εἰς τοὺς θωρακικοὺς πόδας τὸ φαινόμενον τῆς *ἐξωποδίας*, διότι ἡ βασικὴ ἄρθρωσις φέρει παρὰ τὸν κυρίως πόδα διαρθρωτήν τινα ἀπόφυσιν. Οἱ πρόσθιοι πόδες χρησιμοποιοῦνται κυρίως ὡς συλληπτήρια ὄργανα, ὅπως τοῦτο παρατηρεῖται εἰς τὴν *μάντην τὴν θρησκευτικήν*, ἢ μετατρέπονται εἰς ὄργανα ἐκσκαφῆς, ὅπως εἰς τὸν *ὀρύκτην* κ.τ.λ. Οἱ ὀπίσθιοι πόδες εἶναι κατάλληλοι πρὸς ἅλμα, ὅπως εἰς τὴν *ἀκρίδα*, τὸν *γρῦλον* καὶ ἄλλα, ἢ πάντες χρησιμοποιοῦνται πρὸς νῆξιν, ὡς εἰς τὸν *δυτῖκον*, τὸν *ὑδρόφιλον* καὶ πλεῖστα ἄλλα ὑδρόβια ἔντομα. Οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ χρῆσις τῶν ποδῶν, πάντοτε οὗτοι ἀποτελοῦνται ἐκ πέντε κυρίων τμημάτων, εἰς ἃ ἔδωσαν τὸ ἀντίστοιχον ὄνομα τῶν τμημάτων τοῦ ἀνθρωπίνου ποδός, ἤτοι: ἰσχίον, τροχαντήρ, μηρός, κνήμη καὶ ταρσός. Εἰς τὰ ἔντομα ὁ μηρὸς καὶ ἡ κνήμη εἶναι ἐπιμηκέστερα τῶν προηγουμένων δύο ὀστῶν καὶ ὁ ταρσὸς ἀποτελεῖται ἐκ πλειόνων ἀρθρώσεων, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς κυμαίνεται μεταξὺ 3 καὶ 5.

Αἱ πτέρυγες φέρονται ἐπὶ τοῦ μεσοθώρακος καὶ τοῦ μεταθώρακος καὶ εἶναι μεμβρανώδη ἀναπτύγματα χρησιμοποιούμενα διὰ τὴν πτῆσιν. Διαφέρουσι τῶν λοιπῶν προσαρτηματικῶν ὀργάνων, διότι αὗται εὑρίσκονται πάντοτε ἐπὶ τῆς ραχιαίας ἐπιφανείας τοῦ ἐντόμου, ἐνῷ τὰ λοιπὰ προσαρτηματικὰ ὄργανα πανταχοῦ πλὴν τῆς ράχεως. Αἱ πτέρυγες ὑποβαστάζονται ὑπὸ νευρώσεων, αἵτινες σχηματίζουσιν ἁπλᾶς ἢ πολυκλαδώδεις γραμμώσεις, κατὰ μῆκος τῶν ὁποίων ἡ χιτίνη παχύνεται. Ἡ διάταξις τῶν νευρώσεων τούτων, ἥτις *διανεύρωσις* καλεῖται, εἶναι λίαν χαρακτηριστικὴ οὐχὶ μόνον εἰς τὰ διάφορα ἀθροίσματα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ γένη καὶ εἰς αὐτὰ ἔτι τὰ εἴδη καὶ ἀποτελεῖ ἓν τῶν καλυτέρων χαρακτηριστικῶν διὰ τὴν κατάταξιν. Αἱ κύριαι νευρώσεις ἀναφαίνονται πᾶσαι κατὰ τὴν βάσιν τῆς πτέρυγος καὶ συνήθως ἀναστομοῦνται μεταξύ των. Ἐνίοτε εἶναι πολυπληθέσταται, ὅπως εἰς τὰ *νευρόπτερα*. Πᾶσαι αἱ νευρώσεις αὗται καθορίζουσι μεμβρανώδη πολυγωνικὰ διαστήματα, ἅτινα *κυψέλαι* καλοῦνται. Ἡ πτέρυξ ἀποτελεῖται ἐκ τῆς συγκολλήσεως δύο λεπτοτάτων μεμβρανῶν, τῆς μιᾶς ἀνωτέρας καὶ τῆς ἑτέρας κατωτέρας. Αἱ μεμβρᾶναι αὗται ἀπομακρύνονται κατὰ τὸ ἐπίπεδον τῶν νευρώσεων κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε ἑκάστη νεύρωσις ἐγκοιλαίνεται ὑπὸ ὀχετοῦ, ὅστις συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς κοιλότητος τοῦ σώματος καὶ ἐντὸς τοῦ ὀχετοῦ τούτου κυκλοφορεῖ τὸ αἷμα.

Τὰ πρωτογόνα ἢ ἀτελέστερα τῶν ἐντόμων στεροῦνται πτερύγων. Εἰς ἕτερα ἔντομα, φυσικῶς ἄπτερα ὄντα, ἡ ἀπουσία τῶν πτερύγων ὀφείλεται εἰς διαφόρους αἰτίας, ὧν κυριωτέρα εἶναι ὁ παρασιτισμός. Διὰ τὴν διάκρισιν τῶν δύο τούτων κατηγοριῶν, ὧν ἡ διαφορὰ εἶναι βασική, ἐδόθη ἡ ὀνομασία *ἀπτερυγογενῆ* εἰς τὰ ἔντομα ὅπου ἡ ἀπουσία τῶν πτερύγων ὀφείλεται εἰς φυσιολογικὴν αἰτίαν, δηλαδὴ εἰς κακὴν ὀργανικὴν διάπλασιν καὶ οὐχὶ εἰς συμπτωματικὰ γεγονότα ἢ πάθησιν. Τὰ ἔντομα τὰ ἀνήκοντα εἰς τὴν πρώτην ταύτην κατηγορίαν καλοῦνται *θυσάνουρα*, τὰ δὲ ὑπόλοιπα ἔντομα τὰ φέροντα πτέρυγας καλοῦνται *πτερυγογενῆ*. Σημειωτέον ὅτι καὶ τὰ πτερυγογενῆ κατὰ τὴν προνυμφικὴν καὶ νυμφικὴν αὐτῶν ἡλικίαν ἀμοιροῦσι πτερύγων. Ἡ διάταξις ὡς καὶ ἡ ὑφὴ τῶν πτερύγων ποικίλλει ἀναλόγως τῶν διαφόρων ἀθροισμάτων. Οὕτω τὰ *ἀρχίπτερα*, τὰ *νευρόπτερα* καὶ τὰ *ὑμενόπτερα* ἔχουσιν ὁμοίας καὶ τὰς τέσσαρας πτέρυγάς των, μεμβρανώδεις καὶ διαφανεῖς. Τῶν *λεπιδοπτέρων* αἱ πτέρυγες καλύπτονται ὑπὸ λεπτῶν λεπίδων, ἐξ οὗ ἔλαβον καὶ τὸ ὄνομα καὶ ἀποσπῶνται εὐκόλως ὑπὸ μορφὴν κονιορτοῦ. Εἰς τὴν σύστασιν τῶν ἐν λόγῳ λεπίδων ὀφείλονται καὶ οἱ διάφοροι χρωματισμοί, ὅπως εἰς τὰς ψυχάς, κτλ. Εἰς ἕτερα ἀθροίσματα ἐντόμων αἱ πρόσθιαι πτέρυγες γίνονται κερατώδους συστάσεως καὶ σκληρόταται, εἶναι ἀκατάλληλοι πρὸς πτῆσιν καὶ χρησιμοποιοῦνται μόνον πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν κατωτέρων πτερύγων, ἃς καὶ καλύπτουσιν ἐν εἴδει ἐπιστεγάσματος. Αἱ οὕτω διαμορφωμέναι πτέρυγες καλοῦνται *ἔλυτρα*. Τελείως διαπεπλασμένα ἔλυτρα ἔχουσι τὰ *κολεόπτερα* καὶ κατωτέρας διαπλάσεως ἢ ἀτελοῦς τοιαύτης ἔλυτρα ἔχουσι τὰ ὀρθόπτερα καί τινα ἐκ τῶν *ἡμιπτέρων*. Τὰ *δίπτερα* ἔντομα ἔχουσι μόνον προσθίας πτέρυγας, καὶ αἱ ὀπίσθιαι ἢ εἶναι ὑποτυπώδεις καὶ σχηματίζουσι μικρὰς ἀποφύσεις ἐξωγκωμένας κατὰ τὸ ἄκρον των, τοὺς ἀλτῆρας, ἤ, σπανιώτερον, τελείως ἐλλείπουσιν. Οἱ ἀλτῆρες, φέρουσι κατὰ τὴν βάσιν των διάφορα αἰσθητικὰ ὄργανα, ἅτινα χρησιμεύουν εἰς τὸ ἔντομον διὰ τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἰσορροπίας του κατὰ τὴν πτῆσίν του.

Γ') *Κεφαλικὰ προσαρτηματικὰ ὄργανα*. α') Κεραῖαι. Αὗται χρησιμεύουσιν ἀποκλειστικῶς ὡς αἰσθητικὰ ὄργανα. Τὸ σχῆμά των εἶναι ἐκτάκτως ποικίλον καὶ συχνάκις διαφέρει καὶ εἰς αὐτὰ ἀκόμη τὰ γένη (ἄρρεν καὶ θῆλυ). Εἶναι πάντοτε πολυαρθρωταὶ καὶ ἐκφύονται ἐπὶ τοῦ μετώπου πρὸ ἢ μεταξὺ τῶν ὀφθαλμῶν.

β') Στοματικὰ προσαρτήματα. Τὸ σύστημα τῶν ἀποτελούντων τὸ στόμα τῶν ἐντόμων τμημάτων, παρὰ τὰς διαφόρους ἐργασίας εἰς ἃς χρησιμοποιεῖται, εἶναι εἰς πάντα κατεσκευασμένον ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ διαγράμματος. Τὰ αὐτὰ στοματικὰ τμήματα ἀπαντῶσιν εἰς πάντα τὰ ἔντομα, διαφόρως κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον διαμορφωμένα, ἀλλὰ πάντοτε μὲ τοιούτους ἢ τοὐλάχιστον ἀναλόγους συνδυασμούς.

Γενικῶς τὸ στοματικὸν σύστημα τῶν ἐντόμων φέρει τεσσάρων εἰδῶν προσαρτήματα: — 1) τὸ *ἄνω χεῖλος*, 2) ἓν ζεῦγος *σιαγονικῶν ὀστῶν*, 3) ἓν ζεῦγος *σιαγόνων*, καὶ 4) δεύτερον ζεῦγος σιαγόνων, ὅπερ ἑνοῦται κατὰ τὴν ἐνδιάμεσον γραμμὴν διὰ νὰ σχηματίσῃ τὸ *κάτω χεῖλος*. Τὸ στοματικὸν σύστημα τῶν ἐντόμων διακρίνεται εἰς τέσσαρας τύπους. Κατὰ τὸν πρῶτον, τὰ στοματικὰ προσαρτηματικὰ ὄργανα εἶναι κατάλληλα πρὸς θρύψιν καὶ

Digitized by Google

τὰ ἔντομα ταῦτα τρώγουσι στερεὰς οὐσίας. Κατὰ τὸν δεύτερον τύπον, ἐκ τῶν στοματικῶν ὀργάνων ἄλλα μὲν χρησιμεύουσι πρὸς θρύψιν καὶ ἕτερα πρὸς λεῖξιν τῆς γύρεως τῶν ἀνθέων. Εἰς τοὺς δύο τελευταίους τύπους ταῦτα χρησιμοποιοῦνται πρὸς ἐκμύζησιν τῶν ὑγροσκοπικῶν τροφῶν (νέκταρ τῶν ἀνθέων, σακχαροῦχα ὑγρά, ζωϊκὰ ἢ φυτικὰ ὑγρά, κτλ.). Τὰ ἔντομα τὰ ἀνήκοντα εἰς τοὺς δύο τελευταίους τύπους φέρουσι μετεσχηματισμένον τὸ ἄκρον τοῦ στόματός των εἰς προβοσκίδα.

Πεπτικὴ συσκευή. Αὕτη ἀποτελεῖται ἐξ εὐθέος σωλῆνος εἰς τὰ νεογνὰ ἔντομα, γενικῶς συσπειρωμένον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εἰς τὰ ἐνήλικα τοιαῦτα καὶ ἰδίως εἰς τὰ *φυτοφάγα*. Ἡ πεπτικὴ συσκευὴ ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν διακεκριμένων τμημάτων: τοῦ προσθίου, τοῦ μέσου καὶ τοῦ τελικοῦ.

1) *Πρόσθιον ἔντερον.* Τοῦτο περιλαμβάνει τὸ στόμα, τὸν οἰσοφάγον καὶ τὸν προστόμαχον.

Ἐντὸς τοῦ στόματος καταλήγουσιν οἱ σιελογόνοι ἀδένες, οἵτινες γενικῶς ἐκκρίνουσιν ὑγρόν, ὅπερ μετατρέπει τὸ ἄμυλον εἰς γλυκόζην. Οἱ σιελογόνοι ἀδένες ὑφίστανται ἐνίοτε οὐσιώδεις φυσιολογικὰς μεταμορφώσεις· οὕτως εἰς τὰς *κάμπας* μετατρέπονται εἰς *ὑφαντικοὺς* ἀδένας (δηλαδὴ ἀδένας οἵτινες συντελοῦσιν εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ βομβυκίου) καὶ εἰς τὰ *ἡμίπτερα* καὶ *δίπτερα* ἔντομα εἰς *ἰοβόλους* ἀδένας.

Ὁ οἰσοφάγος εἶναι εὐθὺς καὶ παρουσιάζει ἢ ἀξονικὴν διάτασιν ἢ πλαγίαν διεύρυνσιν, ὅπου τὸ ζῷον ἐναποθηκεύει προσωρινῶς τὰς τροφάς του, ἥτοι χρησιμεύει ὡς εἶδος *προλόβου*. Εἴς τινα *ἐκμυζητικὰ* ἔντομα ὁ πρόλοβος οὗτος χρησιμεύει διὰ τὴν ἀναρρόφησιν τῶν ὑγρῶν.

Ὁ προστόμαχος, ὅστις συχνὰ καὶ ἐλλείπει, ἀποτελεῖται ἐκ μυώδους σάκκου, ὅστις κατὰ τὰ ἐσωτερικά του τοιχώματα φέρει διαφοροσχήμους χιτινώδους συστάσεως διαυλακώσεις, αἵτινες ἐνεργοῦσιν ὅπως αἱ βαλβῖδες, ἐμποδίζουσαι τὴν ἀνάρροιαν τῶν καταβροχθισθεισῶν τροφῶν.

2) *Μέσον ἔντερον.* Τοῦτο δὲν παρουσιάζει χιτινώδη ἐσωτερικὰ τοιχώματα καὶ περιλαμβάνει τὸν στόμαχον καὶ τὸ κυρίως ἔντερον. Ὁ στόμαχος ἀποτελεῖται ἐκ διευρύνσεως τοῦ ἐντέρου καὶ δέχεται τοὺς γαστρικοὺς ἀδένας, οἵτινες ἐκκρίνουσι τὸ γαστρικὸν ὑγρόν, ὅπερ διευκολύνει τὴν πέψιν. Ἡ διάταξίς του ποικίλλει· ἄλλοτε ἀποτελεῖται ἐκ μικρῶν ἀδένων, οἵτινες περιβάλλονται ὑπὸ μεμβράνης, ἄλλοτε ἀπὸ ἀσκοειδεῖς διογκώσεις τοποθετημένας παρὰ τὸ στόμα καὶ ἄλλοτε, ὅπως εἰς τὰ *σαρκοφάγα κολεόπτερα*, ἐκ πολυαρίθμων μικρῶν σωλήνων. Τὸ κυρίως ἔντερον ἀποτελεῖ τμῆμα τῆς πεπτικῆς συσκευῆς καὶ ἔχει μῆκος ποικίλον εἰς τὰ διάφορα ἔντομα.

3) *Τελικὸν ἔντερον.* Τοῦτο, ὅπως καὶ τὸ πρόσθιον ἔντερον, ἔχει ἐπενδεδυμένα τὰ ἐσωτερικά του τοιχώματα διὰ χιτινώδους οὐσίας καὶ ὡς προσαρτηματικὰ ὄργανα φέρει τοὺς *μαλπιγγείους σωλῆνας* καὶ τοὺς *ἑδραίους ἀδένας*, οἵτινες εἶναι ἀμφότεροι ὄργανα ἐκκρίσεως.

Ἀναπνευστικὴ συσκευή. Πάντα ἀνεξαιρέτως τὰ ἔντομα ἀναπνέουσι διὰ τραχειῶν, αἵτινες συγκοινωνοῦσιν ἐξωτερικῶς διὰ τῶν στιγμάτων, ἅτινα εἶναι τοποθετημένα πλαγίως καὶ κατὰ ζεύγη ἐπὶ τῶν διαφόρων ἀρθρώσεων. Ὁ ἀὴρ ἀλληλοδιαδόχως ἐπέρχεται καὶ ἐξέρχεται διὰ συστολῶν καὶ διαστολῶν τῶν μυῶν τοῦ σώματος. Ἴδιον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα εἶναι ὅτι τὰ ἔντομα ἔχουσι παθητικὴν ἀναπνοὴν καὶ ἐνεργητικὴν ἐκπνοήν, ἀντιθέτως δηλαδὴ πρὸς τὰ σπονδυλωτά. Αἱ τραχεῖαι καταλήγουσιν εἰς τὰ στίγματα καὶ εἶναι συνηνωμέναι μεταξύ των, ὥστε νὰ ἀποτελῶσι συμπαγῆ ὄγκον. Ἀδιαφόρως τῆς διατάξεως ἣν αὗται ἔχουσι, πάντοτε αἱ ἀρτηρίαι διακλαδοῦνται πολλαχῶς καὶ ἐκ τῶν κυρίων διακλαδώσεων ἄρχονται λεπτότεραι τοιαῦται, αἵτινες διατρέχουσιν ὁλόκληρον τὸ σῶμα. Εἰς τὰ ἔντομα ὧν ἡ πτῆσις εἶναι μεγάλης διαρκείας ἡ τραχειακὴ συσκευὴ παρουσιάζει διογκώσεις τινάς, αἵτινες τραχειακοὶ ἀσκοὶ καλοῦνται οἱ ὁποῖοι πληροῦνται ἀέρος καὶ ἐλαφρώνουσι κατὰ πολὺ τὸ βάρος τοῦ σώματος τοῦ ἐντόμου καὶ ἐφοδιάζουσι τοῦτο δι' ἀρκετῆς ποσότητος ἀέρος κατὰ τὴν μακρὰν πτῆσίν του. Οἱ τραχειακοὶ ἀσκοὶ παίζουσι τὸν αὐτὸν περίπου ρόλον ὃν καὶ οἱ ἀερώδεις ἀσκοὶ τῶν πτηνῶν. Ἡ *μηλολόνθη* ἔχει πολυπληθεῖς τοιούτους ἀσκούς, ἀλλὰ μικροτάτους, ἡ *μέλισσα* καὶ ἡ *μυῖα* ἔχουσι δύο μόνον, ἀλλ' ἀρκετὰ ὀγκώδεις, οἵτινες καὶ καταλαμβάνουσι τὰς δύο πλευρὰς τῆς κοιλιακῆς κοιλότητος. Ὑπάρχουσι δέκα ζεύγη στιγμάτων, ἐξ ὧν τὰ δύο θωρακικὰ ἐπὶ τοῦ μέσου θώρακος καὶ μεταθώρακος καὶ τὰ ὀκτὼ κοιλιακά. Ὁ ἀριθμὸς τῶν στιγμάτων εἶναι διάφορος εἰς τὰ διάφορα εἴδη τῶν ἐντόμων, ἀλλὰ πάντοτε οὐχὶ ἀνώτερος τῶν δέκα. Πλεῖστα ὑδρόβια ἔντομα φέρουσι μόνον δύο ζεύγη στιγμάτων κατὰ τὸ ἄκρον τῆς κοιλίας, ἅτινα διανοίγονται κατὰ τὴν βάσιν δύο ἀκροτάτων κοιλιακῶν νηματίων, τὰ ὁποῖα συνενούμενα σχηματίζουσιν εἶδος σωληνίσκου, οὕτως ὥστε τὸ ζῷον δύναται νὰ ἀναπνέῃ ἐντὸς τοῦ ὕδατος ἀρκεῖ νὰ εὑρίσκεται ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος ὁ ἀναπνευστικὸς οὗτος σωλήν. Τέλος πλεῖσται νύμφαι ὑδροβίων ἐντόμων ἔχουσιν ἴδιον σύστημα ἀναπνευστικῶν ὀργάνων, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ τῶν καλουμένων τραχειακῶν βραγχίων, τοιαῦτα δὲ ἔχουσιν αἱ νύμφαι τοῦ ἐντόμου *φρύγανον* κτλ.

Κυκλοφορικὴ συσκευή. Ἡ συσκευὴ αὕτη, ἂν καὶ ἀτελῶς ἀνεπτυγμένη, εὑρίσκεται ἐν πλήρει ἁρμονίᾳ πρὸς τὴν τραχειακὴν συσκευήν, ἥτις ἐξαποστέλλει τὸ ὀξυγόνον πρὸς πάντα τὰ σημεῖα τοῦ σώματος καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν εἶναι ἀπαραίτητος ἡ κανονικὴ λειτουργία τοῦ αἵματος. Ἡ κυκλοφορικὴ συσκευὴ ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ προωστῆρος, ὅστις εὑρίσκεται κατὰ τὴν ραχιαίαν ἐπιφάνειαν τοῦ ζῴου, καὶ ὁ ὁποῖος ἐνίοτε συνέχεται πρὸς τὸ πρόσθιον αὐτοῦ τμῆμα διὰ βραχυτάτης ἀορτῆς. Ὁ προωστὴρ σχηματίζεται ἐξ ἀλλεπαλλήλων θαλαμίσκων, οἵτινες συγκοινωνοῦσι μεταξύ των καὶ ἀντιστοιχοῦσιν ἕκαστος πρὸς ἓν στίγμα. Οἱ προωστῆρες εἶναι 8, 9, 10 ἢ καὶ περισσότεροι. Ἡ καρδία εὑρίσκεται κατὰ τὸ μεταίχμιον τοῦ μεσοθώρακος μὲ τὸν μεταθώρακα, εἶναι κλειστὴ κατὰ τὸ ὀπίσθιον αὐτῆς μέρος καὶ ἕκαστος θαλαμίσκος, εἰς οὓς διαιρεῖται, φέρει ἐξ ἑκάστης πλευρᾶς μικροτάτην ὀπήν. Τὸ αἷμα κυκλοφορεῖ ἐκ τῶν ὄπισθεν πρὸς τὰ ἔμπροσθεν. Κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν ἐπιφάνειαν ἑκάστου θαλαμίσκου ἐκφύονται συμμετρικῶς κατὰ τὴν βάσιν τῶν δύο τριγωνικοὶ μύες, οἵτινες πτερυγόσχημοι μύες καλοῦνται καὶ συνδέονται ἐκ τοῦ ἑτέρου ἄκρου των, ἤτοι ἐκ τῆς κορυφῆς των, πρὸς τὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματα τοῦ σώματος. Τὸ σύνολον τῶν μυῶν τούτων καθορίζει ἀτελῶς πως τὴν περικαρδιακὴν χώραν, ἥτις ἐνεργεῖ ὡς καὶ ἡ καρδιακὴ κοιλότης τῶν σπονδυλωτῶν καὶ συστέλλει καὶ διαστέλλει ρυθμικῶς τοὺς πτερυγοσχήμους μῦς. Τὸ αἷμα ἐξερχόμενον ἐκ τῆς ἀορτῆς μεταβαίνει εἰς τὴν κυρίαν κοιλότητα τοῦ σώματος καὶ τὰς δευτερευούσας.

Ἐκκριτικὴ συσκευή. Ὡς πρὸς τὴν θέσιν καὶ τὴν διαρρύθμισιν τοῦ ἐκκριτικοῦ συστήματος τῶν ἐντόμων πολλαὶ ὑπὸ πολλῶν μέχρι σήμερον ὑποθέσεις ἐγένοντο. Τινὲς διατείνονται ὅτι αἱ νε

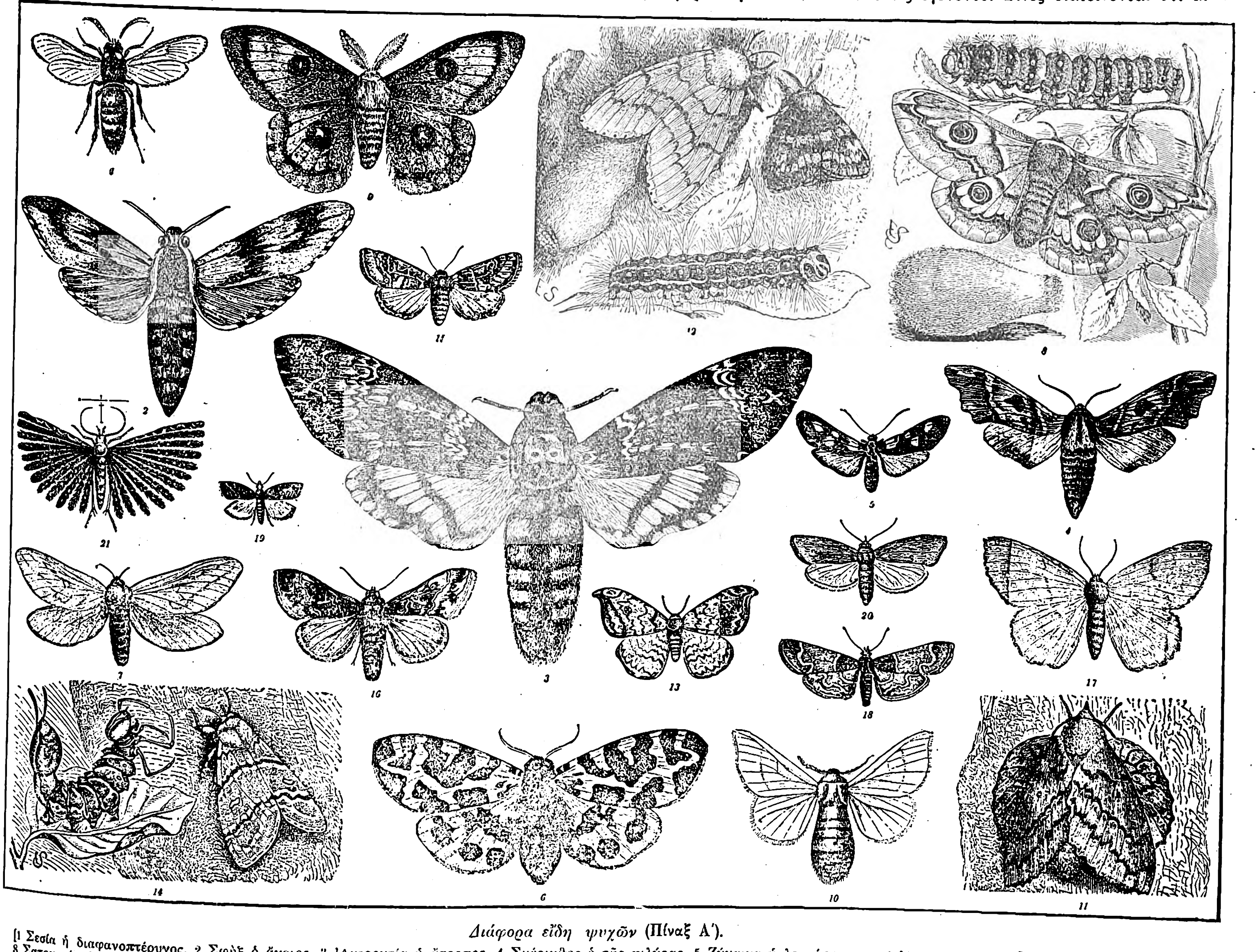

Διάφορα εἴδη ψυχῶν (Πίναξ Α').

[1 Σεσία ἡ διαφανοπτέρυγος. 2 Σφὴξ ὁ ἄγριος. 3 Ἀχεροντία ἡ ἄτροπος. 4 Σμέρινθος ὁ τῆς φιλύρας. 5 Ζύγαινα ἡ λευκόστικτος. 6 Ἀρκτία ἡ κάγειος. 7 Ἐπίαλος ἡ χαμαίβιος. 8 Σατουρνία ἡ ταώς. 9 Ἀγλία ἡ ταώς. 10 Βόμβυξ ὁ τῆς μορέας. 11 Λασιοκάμπη ἡ δρυόφυλλος. 12 Λιπαρὶς ἡ ἀνόμοιος. 13 Δρεπανὶς ἡ κυρτή. 14 Σταυρόπους ὁ μέγας. 15 Ταινιοκάμπη ἡ γοτθική. 16 Πλουσία ἡ ποικιλόχρους. 17 Γεωμέτρης ἡ ψυχή. 18 Ἀσοφία ἡ ἀλευρώδης. 19 Καρπόκαψα ἡ πομώνιος. 20 Γαλλερία ἡ μελόβιος. 21 Ἀλουεῖτα ἡ ἑξαδάκτυλος.]

Digitized by Google

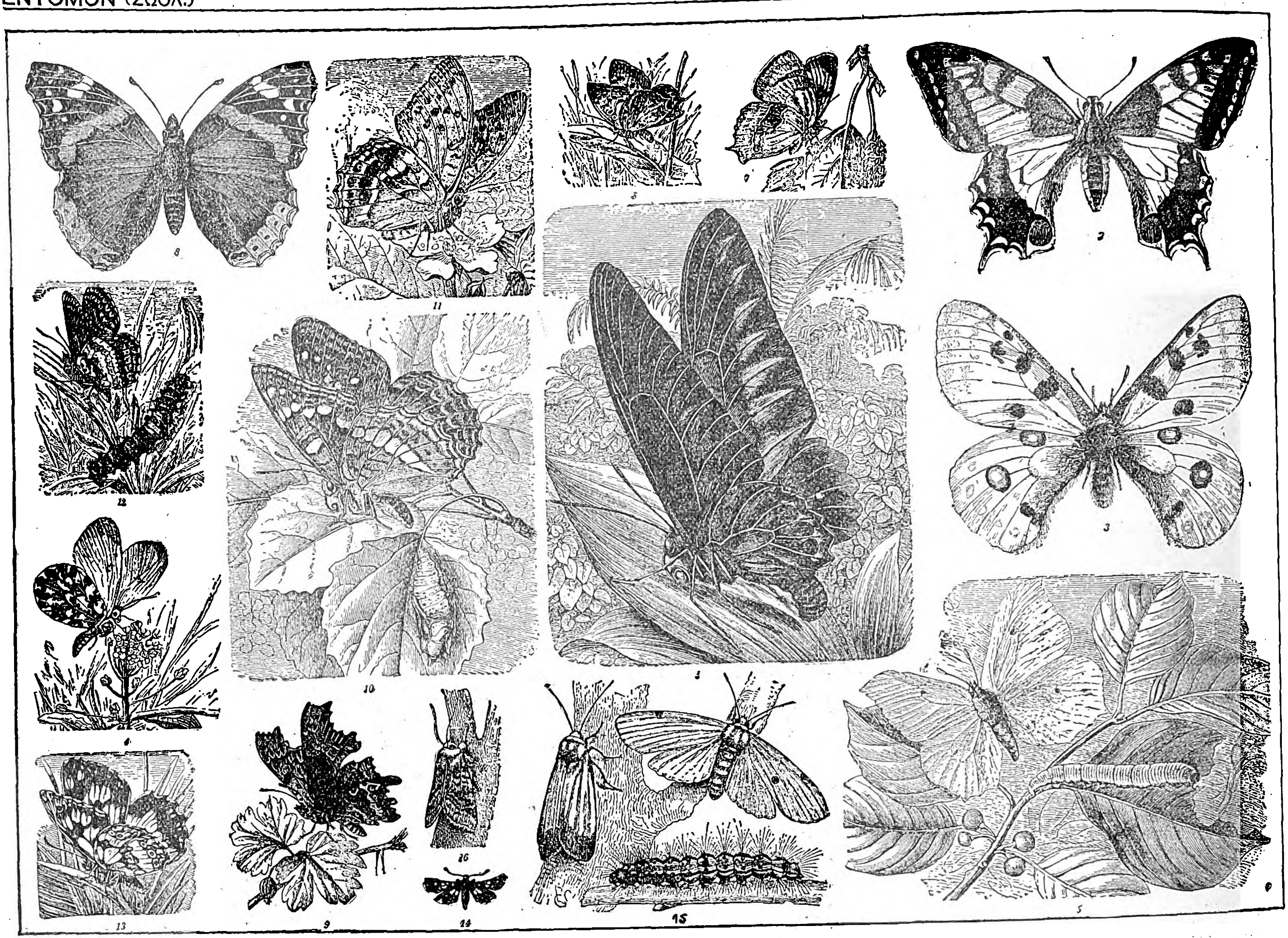

Διάφορα εἴδη ψυχῶν (Πίναξ Β').

[1 Ψυχὴ ἡ μπροκένιος. 2 Ψυχὴ ὁ μαχάων. 3 Ἀπόλλων ὁ παρνάσσιος. 4 Ἀνθοχαρὶς ἡ καρδαμίνη. 5 Ροδόκερως ὁ τοῦ ράμνου. 6 Πολυόμματος ὁ στικτός. 7 Θέκλα ἡ τῆς βετούλης. 8 Φανήεσσα ἡ ἀταλάντη. 9 Φανήεσσα ἡ ποικιλόχρους. 10 Λιμενίτης ὁ κοινός. 11 Ἀργυννὶς ἡ πάφειος. 12 Μελιταία ἡ εὐειδής. 13 Μελαναργία ἡ γαλάτεια 14 Θυρὶς ἡ μικρά. 15 Λιθωσία ἡ λευκή. 16 Νυκταλὶς ἡ τραπεζοειδής.]

φρικαὶ διακλαδώσεις, αἵτινες κυρίως εἰς τὰ ἀρθρόποδα γενικῶς παρατηροῦνται, δὲν εἶναι ἕτερόν τι ἢ αὐτὸ τοῦτο τὸ ἐκκριτικὸν τῶν ἐντόμων σύστημα. Ἕτεροι συγχέουσι τοῦτο μὲ τοὺς σιελογόνους ἀδένας, ἄλλοι μὲ τοὺς πρωκτικοὺς ἀδένας κτλ. Ἐγένετο ὅμως ἐν τέλει παραδεκτόν, ὅτι τὸ ἐκκριτικὸν σύστημα τῶν ἐντόμων εἶναι οἱ καλούμενοι μαλπίγειοι ὀχετοί, οἵτινες διανοίγονται κατὰ τὴν πρωκτικὴν χώραν. Οὗτοι εἶναι 4 συνήθως, ἐνίοτε 6, ὅπως εἴς τινα λεπιδόπτερα, καὶ σπανιώτερον φθάνουσι τοὺς 100, ὅπως εἴς τινα ὀρθόπτερα καὶ ὑμενόπτερα. Γενικῶς οἱ μαλπίγειοι ὀχετοὶ περιβάλλονται ὑπὸ ἐξωτερικοῦ μυϊκοῦ περιβλήματος πλουσίου εἰς τραχείας καὶ νεῦρα, ἐσωτερικῶς δὲ ὑπὸ ἐπιθηλιακῆς μεμβράνης, ἥτις συνίσταται ἐξ εὐμεγέθων σφαιρικῶν κυττάρων ποικιλοκλαδοειδῶν. Τὸ προϊὸν τῶν ἐκκριτικῶν ἀδένων ἐκχύνεται κατὰ πρῶτον εἰς τὸν κεντρικὸν μαλπίγειον ὀχετὸν καὶ μετέπειτα εἰς τὸ ἔντερον. Ἡ ἔκκρισις ἀποτελεῖται ἐξ οὐρικῶν ἁλάτων καὶ ἑτέρων προϊόντων τῆς πέψεως.

Οἱ πρωκτικοὶ ἀδένες γενικῶς ἰδιάζοντα ρόλον παίζουσιν εἰς τὰ διάφορα εἴδη τῶν ἐντόμων. Οὕτω προμηθεύουσι μεταξοειδεῖς ἶνας εἰς τὰ νεογνὰ τοῦ *μυρμηκολέοντος*. Εἰς τὸν *κάραβον* καὶ ἕτερα συγγενῆ εἴδη προμηθεύουσι δύσοσμόν τι ὑγρόν, πλούσιον εἰς βουτυρικὸν ὀξύ. Εἰς τὰ ὑμενόπτερα τέλος σχηματίζουσι τοὺς ἰοβόλους ἀδένας, οἵτινες ἢ χρησιμεύουσιν ὡς ἀμυντικὰ ὄργανα, ὅπως εἰς τὴν *σφῆκα*, *μέλισσαν* καὶ ἄλλα, εἴτε ὡς διατρητικὰ ὄργανα διαφόρων ξύλων πρὸς ἐναπόθεσιν τῶν ᾠῶν των, ὅπως εἰς τὴν *ψῆνα* κ.τ.λ., ἢ τέλος ὡς ὄργανα δυνάμενα νὰ παραλαμβάνωσι τὰς ζωϊκὰς τροφάς, δι' ὧν τὸ ἔντομον τρέφει τὰς νύμφας του, ὅπως παρατηρεῖται εἰς τὸν *ἰχνεύμονα* καὶ εἰς ἄλλα παραπλήσια εἴδη.

Παρεμφερῆ πρὸς τὰ ἐκκριτικὰ ὄργανα χαρακτηρίζονται καὶ οἱ φωτογενεῖς ἱστοὶ καλούμενοι τῶν *φωσφοριζόντων ἐντόμων*, τὰ κύτταρα τῶν ὁποίων ἐκκρίνουσιν ἰδίαν τινὰ λιπαρὰν οὐσίαν, τὴν φωτοφορίνην, ἥτις ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς διαρκοῦς ἐκκρίσεως ὑγροῦ τινος ἐκ τῶν φωτοφόρων κυττάρων, ἀποσυντίθεται καὶ παράγει φῶς. Τοιοῦτοι φωτογενεῖς ἀδένες παρατηροῦνται εἴς τινα *κολεόπτερα* καὶ *σκώληκας*.

Νευρικὸν σύστημα. Τὸ σύστημα τοῦτο εἰς τὰ ἔντομα ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῆς κοιλιακῆς ἁλύσεως. Ὁ *ἐγκέφαλος* ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν ζευγῶν συγκεχωνευμένων γαγγλίων: τοῦ πρωτεγκεφάλου, ὅστις καθορίζει τὰ νεῦρα τῆς ὀφθαλμικῆς χώρας, τοῦ δευτερεγκεφάλου, ὅστις καθορίζει τὰ νεῦρα τῶν κεραιῶν, καὶ τοῦ τριτεγκεφάλου, ὅστις καθορίζει τὰ νεῦρα τῶν σιαγόνων. Ὁ ἐγκέφαλος συνήθως διακρίνεται διὰ τὴν πολύπλοκον διάταξίν του καὶ διαιρεῖται εἰς ἀρκετὸν ἀριθμὸν εἰδικῶν λοβῶν, οἵτινες στενῶς συνδέονται πρὸς τὴν καθόλου νοημοσύνην τῶν ἐντόμων.

Ἡ *κοιλιακὴ ἅλυσις* περιλαμβάνει:

α) Ἓν ὑποοισοφαγικὸν γάγγλιον, ὅπερ καθορίζει τὰ νεῦρα, τὰ τρία ζεύγη τῶν στοματικῶν προσαρτημάτων καὶ μᾶλλον θεωρεῖται ὡς συνένωσις τριῶν ὁμοειδῶν γαγγλίων.

β) Δύο κοιλιακὰ γάγγλια καταλλήλως διαμορφούμενα εἰς τὰ διάφορα ἔντομα καὶ διάφορα νεῦρα διαφόρων σωματικῶν τμημάτων καθορίζοντα. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω γαγγλίων διάφορα εἰδικὰ νεῦρα ἀπαντῶσιν εἰς τὰ σπλάγχνα, τὸ συμπαθητικὸν σύστημα κτλ. Κυριώτερα τούτων εἶναι:

Τὸ στοματογαστρικὸν νευρικὸν σύστημα, ὅπερ καθορίζει τὰ νεῦρα τοῦ στόματος καὶ τῆς γαστρὸς καὶ ἐκτελεῖ τὰς αὐτὰς λειτουργίας ἃς καὶ τὸ πνευμονογαστρικὸν σύστημα τῶν σπονδυλωτῶν, καί:

Τὸ συμπαθητικὸν σύστημα, ὅπερ καθορίζει τὰ νεῦρα τῆς τραχείας ἀρτηρίας.

Αἰσθητήρια ὄργανα. Τὰ δευτερεύοντα αἰσθητήρια ὄργανα λειτουργοῦσιν, ὅπως καὶ εἰς πάντα τὰ ἀρθρόποδα, διὰ τῶν *αἰσθητικῶν τριχῶν* καλουμένων, αἵτινες ἀφθονοῦσι κυρίως ἐπὶ τῶν κεραιῶν καὶ τῶν διαφόρων στοματικῶν προσαρτημάτων.

Ἡ ἀκοὴ ἐπιτυγχάνεται τῇ βοηθείᾳ εἰδικῶν κυττάρων, ἅτινα χορδοηχητικὰ κύτταρα καλοῦνται, καὶ τὰ ὁποῖα εἶναι τοποθετημένα ἀκριβῶς κάτωθεν τοῦ δέρματος, ἄλλοτε κατὰ τὴν κοιλίαν, ἄλλοτε κατὰ τὴν ράχιν, ἄλλοτε κατὰ τοὺς προσθίους πόδας, ὅπως εἰς τὴν *ἀκρίδα*, τὸν *γρῦλον* κτλ.

Πάντα σχεδὸν τὰ ἐνήλικα ἔντομα ἔχουσι συνθέτους ὀφθαλμοὺς (ἐνίοτε εὐμεγέθεις), οἵτινες ὡς πρὸς τὴν σύνθεσιν εἶναι παρεμφερεῖς πρὸς τὸν συνήθη τύπον τῶν ὀργάνων τῆς ὁράσεως. Ἀπτερυγογενῆ τινα ἔντομα, ὅπως ὁ *φθεὶρ* καὶ ἄλλα, φέρουσιν ἁπλοῦς ὀφθαλμούς.

Γεννητικὴ συσκευή. Τὰ γένη (ἄρρεν καὶ θῆλυ) πάντοτε εἶναι κεχωρισμένα, ἡ διαφορὰ δὲ αὐτῶν εἶναι συνήθως τοιαύτη, ὥστε νὰ παρουσιάζεται ἀληθὴς γεννητικὸς διμορφισμός, ὅπως π. χ. εἰς τὰ ἔντομα *λουκάνην*, *ὀργυίαν*, *χειμερίαν* καὶ ἄλλα πολλά, τῶν ὁποίων τὰ θήλεα εἶναι ἄπτερα.

Οἱ γεννητικοὶ ἀδένες πάντοτε εἶναι ἄρτιοι καὶ οἱ ὀχετοί των διανοίγονται εἰς κοινὴν ὀπὴν τοποθετημένην ὀλίγον ἄνωθεν τῆς ἕδρας.

Ἄρρενα γεννητικὰ ὄργανα. Τὰ περισσότερα ἔντομα τῆς κατηγορίας τῶν πτερυγογενῶν ἔχουσι δύο συμπλέγματα ὄρχεων διαφόρου μεγέθους καὶ σχήματος· οἱ ὄρχεις ἑκάστου συμπλέγματος ἢ μένουσι κεχωρισμένοι ἀλλήλων ἢ ἑνοῦνται εἰς μίαν συμπαγῆ μᾶζαν. Εἰς τὰ ἀπτερυγογενῆ ἔντομα οἱ ὄρχεις εἶναι διατεταγμένοι κατὰ ζεύγη ἐπὶ πλειόνων ἀρθρώσεων. Ἕκαστος ὄρχις ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς ἐπιβατικοῦ καὶ ἑνὸς ὑπεικτικοῦ ὀχετοῦ. Ἀμφότεροι οἱ ὀχετοὶ οὗτοι διανοίγονται ἐπὶ τοῦ σπερματικοῦ ἀσκοῦ καὶ εἶτα συνενοῦνται εἰς ἕνα κοινὸν ὀχετὸν (ἐκτοξευτὴς ὀχετός), ὅστις καὶ διανοίγεται εἰς τὸν γεννητικὸν πόρον.

Θήλεα γεννητικὰ ὄργανα. Τὰ τελειότερα θήλεα ἔντομα ἔχουσι δύο ᾠοθήκας, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται ἐκ συστήματος ὀχετῶν, οἵτινες βρίθουσιν ᾠῶν καὶ διανοίγονται εἰς κοινὸν ᾠοθήλακον διανοιγόμενον εἰς τὸν γεννητικὸν πόρον· οὗτος κατὰ τὴν συνουσίαν ὑποδέχεται τὸ σπερματικὸν ὑγρὸν τοῦ ἄρρενος, τὸ ὁποῖον καὶ διατηρεῖται μέχρι τῆς ἀπαρχῆς τῆς ᾠοτοκίας.

Ὁ γεννητικὸς πόρος εἰδῶν τινων ἐντόμων, τόσον τῶν ἀρρένων ὅσον καὶ τῶν θηλέων, φέρει καὶ πλῆθος προσαρτηματικῶν ὀργάνων, ὧν τὸ σύνολον ἀποτελεῖ τὸν καλούμενον γεννητικὸν ὁπλισμόν.

Πλὴν τῆς ἐγγενοῦς γενέσεως εἰς τὰ ἔντομα εἶναι συνήθης καὶ ἡ παρθενογένεσις, ὅπως εἰς τὴν *φυλλοξήραν*, τὴν *ψύλλαν* καὶ ἄλλα πολλά. Σπανιώτερον παρατηρεῖται εἰς τὰ ἔντομα καὶ ἡ παιδογένεσις, δηλαδὴ ἔντομά τινα δύνανται νὰ ἀναπαράγωσι παρθενογενετικῶς καὶ πρὶν ἔτι ἐνηλικιωθῶσιν, ἤτοι ἐφ' ὅσον εἶναι νύμφαι. Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρατηρεῖται εἰς *δίπτερά* τινα ἔντομα.

Ταξινόμησις τῶν ἐντόμων. Τὰ ἔντομα διαιροῦνται εἰς δύο διακεκριμένα ὑπαθροίσματα, τὰ ἀπτερυγογενῆ καὶ τὰ πτερυγογενῆ.

Τὰ *ἀπτερυγογενῆ* ἢ *πρωτογόνα* χαρακτηρίζονται ἐκ τῆς παντελοῦς ἐλλείψεως πτερύγων καὶ περιλαμβάνουσι μίαν καὶ μόνην κατηγορίαν, τὰ θυσάνουρα. Τὰ *πτερυγογενῆ* περιλαμβάνουσιν ἐννέα κατηγορίας, τά: ἀρχίπτερα, ὀρθόπτερα, ἡμίπτερα, νευρόπτερα, κολεόπτερα, ὑμενόπτερα, λεπιδόπτερα καὶ δίπτερα. Διὰ τὴν κατάταξιν τῶν διαφόρων πτερυγογενῶν ἐντόμων

Digitized by Google

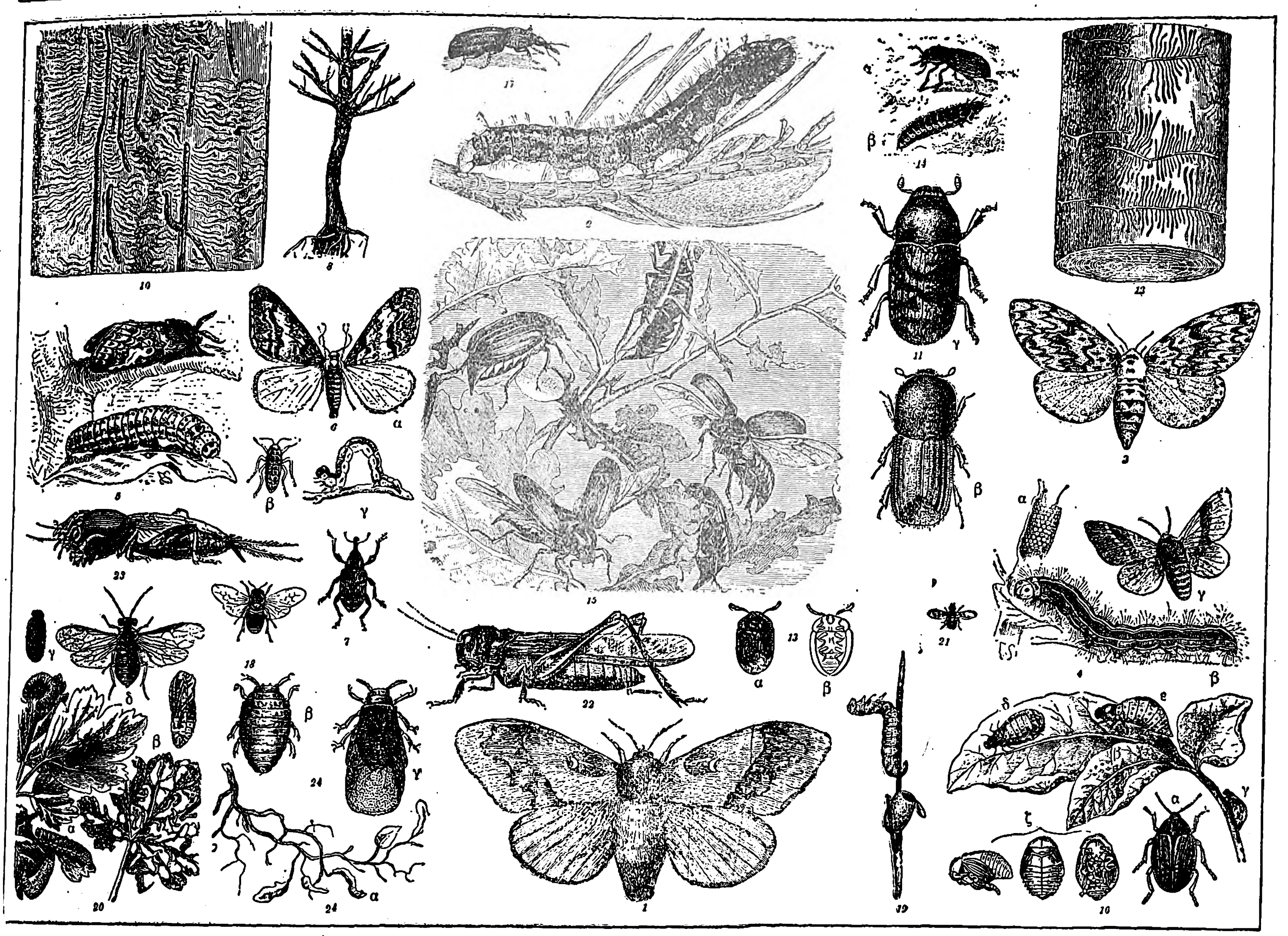

Ἔντομα ἐπιβλαβῆ.

[1 Γαστρόπαχος ὁ τοῦ πρίνου. 2 Κάμπη καὶ βομβύκιον τοῦ ἐντόμου γαστρόπαχος. 3 Λιπαρὶς ἡ μοναχή. 4 Βόμβυξ ὁ βλαβερός, (α=φά, β=νύμφη, γ=ψυχή). 5 Δίλοβος ἡ ἀνθρωποκέφαλος, κάμπη καὶ ψυχή. 6 Γεωμέτρης ὁ φλοιοφάγος, (α=ἄρρην, β=θήλεια, γ=κάμπη). 7 Ὑλόβιος ὁ διάστικτος. 8 Δένδρον καταφαγωθὲν ὑπὸ τοῦ ὑλοβίου. 10 Στοαὶ προξενηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ ὑλοβίου ἐπὶ κορμοῦ δένδρου. 11 Ὑλεσῖνος ὁ γιγάντιος. 12 Στοαὶ προξενηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ ὑλεσίνου ἐπὶ κορμοῦ δένδρου. 13 Κασσυδία ἡ ἀπεστρογγυλωμένη, α=ῥαχιαία ὄψις, β=κοιλιακὴ ὄψις). 14 Ζάβος ὁ κυρτός, (α=τὸ ἔντομον, β=ἡ κάμπη). 15 Μηλολόνθη ἡ κοινή. 16 Δορυφόρος ὁ δεκαγραμμωτός, (α=τὸ ἔντομον, β=φὰ ἐπὶ φύλλου, γ, δ, ε=κάμπαι εἰς διάφορα στάδια ἀναπτύξεως, ζ=χρυσαλίδες κατὰ ἄνω, κάτω καὶ πλαγίαν ὄψιν). 17 Καλανδρία ἡ προβοσκιδωτή. 18 Λόφυρος ὁ τῆς πεύκης. 19 Κάμπη καὶ βομβύκιον τοῦ λοφύρου. 20 Τευθρηδὼν ἡ μελανὴ (α=κλάδος φυτοῦ μετὰ φῶν, καμπῶν καὶ τελείων ἐντόμων, β=χρυσαλίς, γ=βομβύκιον τῆς χρυσαλίδος, δ=τὸ τέλειον ἔντομον). 21 Τρύπη ἡ τῆς κερασέας. 22 Ἀκρίδιον τὸ μεταναστευτικόν. 23 Γρυλλοτάλπη ἡ κοινή. 24 Φυλλοξήρα τῆς ἀμπέλου (α=ῥίζα ἀμπέλου μὲ τὰ ἴχνη τῶν δηγμάτων τῆς φυλλοξήρας, β=φυλλοξήρα ἄπτερος, γ=φυλλοξήρα πτερωτή).]

εἰς τὰς διαφόρους κατηγορίας λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: 1ον) ἡ διάταξις τῆς στοματικῆς συσκευῆς· 2ον) ὁ τρόπος τῆς ἀναπτύξεως τοῦ προεμβρύου· καὶ 3ον) τὸ σχῆμα καὶ ἡ διάταξις τῶν πτερύγων.

Εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα ἐμφαίνονται αἱ διάφοροι κατηγορίαι, εἰς ἃς ὑπάγονται τὰ ἔντομα.

Α΄ ΑΠΤΕΡΥΓΟΓΕΝΗ

Μοναδικὸν ἄθροισμα.. *Θυσάνουρα*

Β΄ ΠΤΕΡΥΓΟΓΕΝΗ

Μεταμορφώσεις ἀτελεῖς. Ἀνεφάνησαν καὶ κατὰ τὸν παλαιοζωϊκὸν αἰῶνα.	Στοματικὰ τμήματα κατάλληλα πρὸς θρύψιν.	Τέσσαρες ὅμοιαι πτέρυγες. Πρόσθιαι πτέρυγες κερατοειδεῖς.	*Ἀρχίπτερα* *Ὀρθόπτερα*
	Χείλη διαμορφωμένα εἰς προβοσκίδα· τὰ λοιπὰ στοματικὰ τμήματα διαμορφωμένα ἐν εἴδει διατρήτων αἰχμῶν.	Πρόσθιαι πτέρυγες συχνάκις κερατοειδεῖς κατὰ τὴν βάσιν των. Ἔλυτρα ἡμιδιαπεπλασμένα.	*Ημίπτερα*
Μεταμορφώσεις τέλειαι. Δὲν ἀνεφάνησαν πρὸ τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος.	Στοματικὰ τμήματα κατάλληλα πρὸς θρύψιν.	Τέσσαρες ὅμοιαι πτέρυγες. Ἔλυτρα κερατοειδῆ.	*Νευρόπτερα* *Κολεόπτερα*
	Στοματικὰ τμήματα κατάλληλα πρὸς θρύψιν καὶ πρὸς λεῖξιν (γλείψιμο).	Τέσσαρες μεμβρανώδεις πτέρυγες.	*Ὑμενόπτερα*
	Σιαγόνες μεταβεβλημέναι εἰς προβοσκίδα.	Τέσσαρες πτέρυγες κεκαλυμμέναι ὑπὸ ἐγχρόων λεπίων.	*Λεπιδόπτερα*
	Χείλη μεταβεβλημένα εἰς προβοσκίδα.	Δύο πτέρυγες.	*Δίπτερα*

Εἰς τὰς κυρίως ταύτας κατηγορίας κατατάσσονται ἀναλόγως τῶν χαρακτηριστικῶν των αἱ ἐν τῷ πίνακι (σελὶς 220) ὑποδιαιρέσεις τῶν ἐντόμων.

Ὡς πρὸς τὴν μορφὴν τῶν στοματικῶν προσαρτημάτων των τὰ ἔντομα διακρίνονται εἰς: 1) *Ἔντομα θρύπται* (ὀρθόπτερα, νευρόπτερα καὶ κολεόπτερα) καὶ 2) *Ἔντομα μυζητικά, δηκτικὰ ἢ λειχητικὰ* (λεπιδόπτερα, ἡμίπτερα, δίπτερα καὶ ὑμενόπτερα).

Τέλος ἀναλόγως τῆς τελείας ἢ μὴ μεταμορφώσεως, ἣν ὑφίσταται, διακρίνονται εἰς: 1) *Τέλεια* (κολεόπτερα, λεπιδόπτερα, δίπτερα καὶ ὑμενόπτερα). 2) *Ἀτελῆ* (ὀρθόπτερα καὶ ἡμίπτερα) καὶ 3) *Τέλεια ἢ ἀτελῆ* (νευρόπτερα).

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

—*[Παλαιοζωολ.]* Τὰ πρῶτα δυνάμενα νὰ προσδιορισθῶσιν ἀσφαλῶς ἀπολιθωμένα λείψανα *ἐντόμων* (πρὸ παντὸς ἐκ τῆς τάξεως τῶν *παλαιοδικτυοπτέρων*), εἶναι γνωστὰ καὶ εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τοῦ κατωτέρου τμήματος τῆς ἀνωτέρας λιθανθρακοφόρου ὑποπεριόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Κατὰ τὸ μεσαῖον καὶ τὸ ἀνώτερον τμῆμα τῆς αὐτῆς ὑποπεριόδου εὑρίσκονται ἤδη εἰς μεγαλύτερον ἀριθμὸν καὶ ποικιλίαν, καὶ ἀπαντῶνται ἐντὸς στρωμάτων τῆς ὑποπεριόδου ταύτης εἰς τὸ Charleroi, St. Etiennes, Commentry ἐν Γαλλίᾳ, εἰς πολλὰς θέσεις τῶν χωρῶν τοῦ Ρήνου καὶ τοῦ Pfalz ἐν Σαξωνίᾳ καὶ Βοημίᾳ, ὡς καὶ εἴς τινας θέσεις τῆς Ἀγγλίας καὶ Σκωτίας. Πολὺ πλουσιώτερα εἰς ἀπολιθωμένα ἔντομα εἶναι τὰ στρώματα τῆς ἀνωτέρας λιθανθρακοφόρου περιόδου εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικὴν (Πενσυλβανίαν καὶ ἀλλαχοῦ).

Ἐντὸς στρωμάτων τῆς περμίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εὑρίσκονται ἐπίσης ἀπολιθωμένα ἔντομα εἰς τὰς χώρας τοῦ Ρήνου καὶ τοῦ Pfalz, εἰς τὴν Φραγκονίαν, Σαξωνίαν, εἰς τὸ Πὲρμ τῆς Ρωσίας, ὡς καὶ εἰς τὴν Β. Ἀμερικὴν (Δ. Βιργινίαν, Κολοράδον καὶ Κανσάς). Εἰς τὸ ἐπακολουθοῦν μεσοζωϊκὸν ἄθροισμα στρωμάτων παρουσιάζονται ἐπίσης λείψανα (ὄχι ὅμως τόσῳ ἄφθονα) ἀπολιθωμένων ἐντόμων. Πολὺ πλούσιοι εἶναι οἱ ἰουράσιοι λιθογραφικοὶ σχιστόλιθοι τοῦ Solnhofen ἐν Βαυαρίᾳ, ὡς ἐπίσης καὶ στρώματά τινα ἰουράσια τῆς Ἀγγλίας καὶ Ἱσπανίας.

Τριτογενῆ στρώματα τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος, πλούσια εἰς ἀπολιθωμένα ἔντομα, εἶναι τὰ ἠωκαινικὰ στρώματα τοῦ Green-River τοῦ Wyoming. Πρὸ παντὸς ὅμως ἰδιαιτέρως χαρακτηρίζονται διὰ τὸν καταπληκτικὸν πλοῦτόν των τὸ *ἤλεκτρον* τῆς Samland (τῆς κατωτέρας ὀλιγοκαίνου ὑποπεριόδου) καὶ αἱ μάργαι γλυκέων ὑδάτων τοῦ Aix (Προβηγκία). Πολλὰ ἐπίσης μειοκαινικὰ στρώματα (Rott εἰς τὸ Siebengebirge, Βιλὶν τῆς Βοημίας, Radoboj τῆς Κροατίας, Oningen τοῦ Baden, Florissant τοῦ Κολοράδου) περιέχουν (ὀλιγώτερον ὅμως ἄφθονα) λείψανα ἐντόμων.

Ἐν Ἑλλάδι ὀλίγα λείψανα ἀπολιθωμένων ἐντόμων εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν ὀλιγοκαινικῶν λιθογραφικῶν ἀσβεστολίθων τῶν Μελετιάνων τῆς Λεκάνης τῆς Κύμης.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν μέχρι τοῦδε περιγραφέντων ἀπολιθωμένων ἐντόμων ἀνέρχεται (κατὰ τὰ δεδομένα τοῦ Handlirsch) εἰς 1000 περίπου παλαιοζωϊκὰ εἴδη, 1000 περίπου μεσοζωϊκὰ καὶ περὶ τὰ 8000 καινοζωϊκά.

Γ. Κ. Γ.

—[ΥΓΙΕΙΝ.] Τινὰ τῶν ἐντόμων δυνατὸν νὰ προκαλέσωσι βλάβην τῆς ὑγείας τῶν ἀνθρώπων, διὰ τῆς εἰς αὐτὸν μεταδόσεως λοιμωδῶν νόσων. Τελεῖται δὲ ἡ διὰ τῶν ἐντόμων τοιαύτη μετάδοσις κατὰ δύο τρόπους: α') διὰ τῆς ἁπλῆς μηχανικῆς μεταφορᾶς τοῦ παθογόνου μικροβίου· τοῦτο συμβαίνει κυρίως διὰ τῶν μυιῶν, αἵτινες, ἐπικαθήμεναι ἐπὶ τῶν κοπράνων καὶ ἄλλων ἐκκριμάτων ἀτόμων πασχόντων ἐκ χολέρας, τύφου κλπ., παραλαμβάνουσι διὰ τῶν ποδῶν των τμήματα τοιούτων μεμολυσμένων ἐκκριμάτων, ἅτινα εἶναι δυνατὸν νὰ ἐναποθέσωσιν ἐπὶ τροφῶν, αἵτινες ἐσθίονται ἄνεφθοι, καὶ β') διὰ τῆς εἰσβιβάσεως τοῦ παθογόνου μικροοργανισμοῦ διὰ τοῦ δήγματος αὐτῶν. Τοῦτο συμβαίνει ἐπὶ νοσημάτων, ὧν ὁ μικροβιακὸς παράγων ζῇ καὶ ἀναπτύσσεται ἐντὸς τοῦ σώματος τῶν ἐντόμων, ὡς π. χ. ὁ ὑπόστροφος πυρετὸς καὶ ὁ ἐξανθηματικὸς τύφος μεταδίδονται διὰ τῶν φθειρῶν, ὁ δάγγειος διὰ τῆς στεγομυίας, ἡ πανώλης διὰ τῶν ψύλλων, ἡ ἑλονοσία διὰ τῶν ἀνωφελῶν κωνώπων κλπ. Τούτου ἕνεκεν ἐν τῇ ἐπιδημιολογίᾳ μεγίστην σημασίαν,

Digitized by Google

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΔΙΑΙΡΕΣΕΩΝ ΤΩΝ ΕΝΤΟΜΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ ΑΥΤΩΝ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΩΝ

	Ὄνομα	Χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα	Οἰκογένεια	Γένος
ΟΡΘΟΠΤΕΡΑ	Δρομεῖς	Σῶμα ἐπίμηκες. Τέσσαρες ἀνισομεγέθεις πτέρυγες. Κεφαλὴ ἁπλῆ. Κεραῖαι νηματοειδεῖς. Πόδες ἐκ τριῶν ἀρθρώσεων ἀποτελούμενοι. Κοιλία τελευτῶσα εἰς λαβίδα.	Μυρμηκίδαι	Μύρμηξ
		Σῶμα πεπλατυσμένον, ἐπίμηκες, ᾠοειδές. Κεραῖαι μακραί. Πόδες ἐκ πέντε ἀρθρώσεων. Κοιλία φέρουσα δύο ἐπιμήκεις προσακτρίδας καὶ ἐκ δύο καὶ σπανίως τεσσάρων ἀρθρώσεων ἀποτελουμενη.	Βλατίδαι	Βλάτης
	Ἅλται ἢ πηδητικὰ	Σῶμα ἐπίμηκες, πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων. Κεραῖαι βραχεῖαι ἐπὶ τοῦ μετώπου ἀναφαινόμεναι. Πόδες ἐκ τριῶν ἀρθρώσεων. Στεροῦνται ἰδίου ὀργάνου πρὸς παραγωγὴν ἤχου.	Ἀκριδίδαι	Ἀκρὶς
		Σῶμα ἐπίμηκες. Κεραῖαι μακραὶ καὶ λεπταί. Πόδες τεσσάρων ἀρθρώσεων. Ἔχουσιν ἴδιον ὄργανον πρὸς παραγωγὴν ἤχου.	Λοκουστίδαι	Λοκούστα
		Σῶμα παχύ, κυλινδρικόν. Κεραῖαι μακραί, Ἔλυτρα βραχέα. Πόδες ἐκ τριῶν ἀρθρώσεων. Δὲν ἔχουσιν ἰδίαν συσκευὴν πρὸς παραγωγὴν ἤχου.	Γρυλλίδαι	Γρύλλος
	Περιπατητικὰ	Σῶμα ἐπίμηκες καὶ εὐμέγεθες. Κεραῖαι στεατοειδεῖς. Ἀγριώτατα.	Μαντίδαι	Μάντις
ΝΕΥΡΟΠΤΕΡΑ	Διαβρωτικὰ	Στοματικὰ προσαρτήματα λίαν ἀνεπτυγμένα. Τὰ τέλεια ἔντομα κατατρώγουσι τὰ ξύλα ἢ νεκρὰς ζωϊκὰς οὐσίας. Σῶμα πεπιεσμένον. Τέσσαρες πτέρυγες εὔπτωτοι.	Θερμιτίδαι	Θερμίτης
	Σμηριγγόστομα	Στοματικὰ προσαρτήματα ἀνεπτυγμένα. Προνύμφαι ὑδρόβιοι. Νύμφαι καὶ τέλεια ἔντομα σαρκοφάγα. Κεφαλὴ ὀγκώδης. Ὀφθαλμοὶ προέχοντες. Κοιλία ἐπιμηκεστάτη τελευτῶσα, εἰς τοὺς ἄρρενας εἰς δύο λαβιδοειδεῖς ἀποφύσεις.	Λιβελλίδαι	Λιβέλλη
	Ἀμφιβιωτικὰ	Στοματικὰ προσαρτήματα ἀνανάπτυκτα. Νύμφαι σαρκοφάγοι, ὑδρόβιοι μὲ βραγχιακὰ τράχεια. Κεραῖαι βραχεῖαι ἐκ τριῶν ἀρθρώσεων. Πρόσθιαι πτέρυγες εὐρύτεραι τῶν ὀπισθίων.	Ἐφημερίδαι	Ἐφήμερον
	Πλατυπτέρυγα	Πτέρυγες πλατεῖαι. Σιαγόνες ἰσχυραί. Νύμφαι καὶ τέλεια ἔντομα σαρκοφάγα. Κεραῖαι μακραί. Πτέρυγες γυμναὶ καὶ λεπτόταται.	Μυρμηκολεονίδαι	Μυρμηκολέων
	Πτυχοπτέρυγα	Πρόσθιαι πτέρυγες ἀναδιπλούμεναι κατὰ μῆκος. Νύμφαι ὑδρόβιοι. Τρέφονται ἐκ φυτικῶν οὐσιῶν.	Φρυγανίδαι	Φρύγανον
ΚΟΛΕΟΠΤΕΡΑ	Πενταμερῆ (πούς ἐκ πέντε ἀρθρώσ.)	Κάτω χεῖλος βραχύ. Δύο σιαγονικαὶ προσακτρίδες. Γνάθοι ἐπιμήκεις, κεκαμμέναι τοξοειδῶς. Γενικῶς σῶμα κομψόν. Πόδες ἐπιμήκεις.	Σισινδελίδαι	Σισινδέλλα
		Δύο σιαγονικαὶ προσακτρίδες. Γνάθοι ἰσχυραὶ ἐλάχιστα ἢ οὐδόλως ὀδοντωταί. Νύμφαι εὐκίνητοι.	Καραβιίδαι	Κάραβος
		Σιαγόνες αἰχμηραί. Κεραῖαι τελευτῶσαι εἰς ῥόπαλον. Ῥάχις εὐρεῖα.	Σιλφίδαι	Σίλφη
		Κεραῖαι πλάγιαι ἐπὶ τοῦ μετώπου ἀναφαινόμεναι, βραχεῖαι, τελευτῶσαι εἰς ῥόπαλον. Σῶμα ἐπίμηκες ᾠοειδές. Νύμφαι ἐπιμηκέσταται, ὧν τὸ σῶμα καλύπτεται ὑπὸ τριχῶν.	Δερμεστίδαι	Δερμέστης
		Κεραῖαι ἐκ δέκα ἀρθρώσεων, ὧν αἱ 3 μεταβεβλημέναι εἰς κτενοειδεῖς ὀδόντας.	Λουκανίδαι	Λουκάνη
		Καταπληκτικαὶ ἀρθρώσεις κεραιῶν διατεταγμέναι εἰς εὐκινήτους λεπίδας. Σῶμα γενικῶς κυρτόν.	Σκαραβαιΐδαι	Μηλολόνθη
		Κεραῖαι ὀδοντωταὶ ἐν σχήματι πρίονος. Κεφαλὴ βραχεῖα κεκαλυμμένη ὑπὸ τοῦ προθώρακος. Σῶμα ἐπίμηκες τελευτῶσα εἰς αἰχμήν. Χρωματισμὸς ποικίλος.	Βουπρεστίδαι	Βουπρέστης
		Σῶμα ἐπίμηκες κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Στέρνον φέρων αἰχμηρὸν ἄκρον. Κεφαλὴ ἐπιμήκης.	Ἐλατηρίδαι	Ἐλατὴρ
		Κεραῖαι ποικίλου σχήματος. Σῶμα μαλακόν. Θήλειαι συνήθως ἄπτεροι.	Λαμπυρίδαι	Λάμπυρος
	Ἑτερομερῆ (τὰ δύο πρῶτα ζεύγη τῶν ποδῶν ἐκ 5 ἀρθρώσεων, τὸ τελευταῖον ζεῦγος ἐκ τεσσάρων ἀρθρώσεων)	Σῶμα ἐπίμηκες, ἡμικυλινδρικόν. Κεραῖαι ἐξ ἕνδεκα ἀρθρώσεων. Νύμφαι ἐπιμήκεις μὲ τέσσαρας κεραίας ἐκ τεσσάρων ἀρθρώσεων.	Σκιοβιίδαι	Σκιόβιος
		Κεφαλὴ εὐρεῖα. Ἔλυτρα εὐρέα, συνήθως εὔπτωτα καὶ μὴ καλύπτοντα τελείως τὴν κοιλίαν. Ἰδιόρρυθμοι μεταμορφώσεις.	Μελοΐδαι	Μελόη
	Τετραμερῆ (πούς ἐκ τεσσάρων ἀρθρώσεων	Στοματικὰ προσαρτήματα ἀνανάπτυκτα. Κεραῖαι βραχεῖαι καὶ ἐξωγκωμέναι κατὰ τὸ ἄκρον των. Ἔλυτρα κυρτά. Πόδες βραχεῖς.	Σκολυτίδαι	Σκόλυτος
		Κεφαλὴ ἀπολήγουσα εἰς ἔμβολον. Κεραῖαι ἐξ ἕνδεκα ἢ δώδεκα ἀρθρώσεων καὶ ἐπὶ τοῦ ἐμβόλου ἐκφυόμεναι.	Ὀρσοδακνίδαι	Ὀρσοδάκνη
		Κεραῖαι μακρόταται ἰδίως εἰς τὰς θηλείας. Σιαγόνες ἰσχυραί. Ἔλυτρα μεγάλα, ἐπιμήκη. Ἡ τρίτη ἄρθρωσις τοῦ ποδὸς συνήθως εἶναι δίλοβος.	Κεραμβυκίδαι	Κεράμβυξ
		Σῶμα ἐξωγκωμένον. Κεφαλὴ μικρά. Κεραῖαι ἐξ ἐννέα ἢ ἕνδεκα ἀρθρώσεων ἀποτελούμεναι. Σιαγόνες ἰσχυραί.	Χρυσομηλίδαι	Χρυσομήλα
	Τριμερῆ (πούς ἐκ τριῶν ἀρθρώσεων)	Σῶμα ἡμισφαιρικὸν ἢ ᾠοειδές. Κεραῖαι τελευτῶσαι εἰς ῥοπαλοειδῆ ἀπόφυσιν. Σιαγόνες ἰσχυραὶ καὶ βραχεῖαι.	Κοχινελλίδαι	Κοχινελλὶς
ΛΕΠΙΔΟΠΤΕΡΑ	Βομβυκοειδῆ	Σῶμα ἐπίμηκες. Κεραῖαι ἁπλαῖ καὶ βραχεῖαι. Προσακτρίδες βραχεῖαι. Πτέρυγες λεπταί, στεναί, ἐπιμήκεις. Κοιλία κυλινδρική. Χρυσαλὶς κυλινδρική.	Ἐπιαλίδαι	Ἐπιάλη
		Ῥύγχος ἐλλεῖπον ἢ ἀνανάπτυκτον. Κεραῖαι κτενοειδεῖς εἰς τοὺς ἄρρενας. Πτέρυγες πλατεῖαι. Κοιλία ὀγκώδης καὶ εὐρεῖα. Χρυσαλὶς ἐπιμήκης μὲ ἰσχυρὰς σιαγόνας.	Κοσσίδαι	Κόσσος
		Πτέρυγες συνήθεις ἄνευ λεπίδων, διαφανεῖς. Κεραῖαι νηματοειδεῖς. Χρυσαλὶς ἄχρους, σκωληκοειδὴς μὲ ἰσχυρὰς σιαγόνας.	Σεσίδαι	Σεσία
		Κεραῖαι κτενοειδεῖς εἰς ἀμφότερα τὰ γένη (ἄρρεν καὶ θῆλυ). Προσακτρίδες αὐλακωταὶ κεκαλυμμέναι ὑπὸ τριχῶν. Ῥύγχος ἐλάχιστα ἀνεπτυγμένον ἢ ἐλλεῖπον. Χρυσαλὶς ἐπιμήκης ἢ κυλινδρική. Βομβύκιον τέλειον.	Βομβυκίδαι	Βόμβυξ
		Κεραῖαι βραχεῖαι διπλῶς κτενοειδεῖς εἰς τοὺς ἄρρενας. Ῥύγχος ἐλάχιστα ἀνεπτυγμένον. Ὀπίσθιαι πτέρυγες εὐρεῖαι καὶ βραχεῖαι. Χρυσαλὶς μὲ σῶμα τριχωτόν.	Λιπαρίδαι	Λιπαρὶς
	Σφηκοειδῆ	Κεραῖαι σκληραὶ καὶ λελεπτυσμέναι κατὰ τὸ ἄκρον των. Ῥύγχος ἐπιμηκέστατον. Πτέρυγες εὐρεῖαι. Αἱ πρόσθιαι στεναί, ελλειψοειδεῖς, ἐπιμήκεις, αἱ ὀπίσθιαι βραχύτεραι τῶν προσθίων. Χρυσαλὶς μὲ σῶμα λεῖον, κυλινδρικὸν καὶ κυρτόν.	Σφηκίδα	Σφὴξ
	Νύκτια	Θώραξ ἀπεστρογγυλωμένος κατὰ τὸ πρόσθιον μέρος του. Πόδες τριγωτοί.	Ἀκρονυκτίδαι	Ἀκρονύκτης
		Θώραξ κυρτὸς πολυτριχωτός. Πρόσθιαι πτέρυγες τριγωνικαί.	Ἀδενίδαι	Ἀδένα
		Σῶμα ἀνεπτυγμένον. Κοιλία κωνική. Ῥύγχος ἰσχυρόν. Πόδες ἀκανθωτοί.	Ἀγροτίδαι	Ἀγρότης
		Κεφαλὴ ἡμικεκαλυμμένη ὑπὸ τοῦ προθώρακος. Κοιλία λεπτὴ καὶ ὑπὸ τριχῶν κεκαλυμμένη. Πτέρυγες πολύχρωμοι καὶ διάστικτοι.	Πλυσιίδα	Πλυσία
		Σῶμα λεπτόν. Πτέρυγες ἀνεπτυγμέναι. Πόδες ἰσχυροὶ καὶ ἐφωδιασμένοι δι' ὀνυχωτῶν ἀποφύσεων.	Ὀφιουσίδαι	Ὀφιούσα
	Μικρολεπιδόπτερα	Πόδες μακροὶ καὶ λεπτοί. Κεραῖαι ἐπιμήκεις, λεπταί. Χειλιακαὶ προσακτρίδες διηυλακωμέναι. Σῶμα λεπτόν, ἄτριχον. Κοιλία λεπτοτάτη, κωνική. Πτέρυγες ἀνεπτυγμέναι.	Πυραλίδαι	Πυραλὶς
		Πρόσθιαι πτέρυγες τοξοειδεῖς κατὰ τὴν βάσιν. Κεραῖαι νηματοειδεῖς. Ῥύγχος βραχύτατον. Θώραξ ᾠοειδής, λεῖος. Κοιλία κυλινδρικὴ φέρουσα κατὰ τὸ ἄκρον της θύσανον τριχῶν (εἰς τοὺς ἄρρενας).	Τορτριξίδαι	Τόρτριξ
		Κεραῖαι συνήθως λεπταί. Ῥύγχος ἀνανάπτυκτον ἢ ἐλλεῖπον. Κοιλία κυλινδρική. Πρόσθιαι πτέρυγες ἐπιμήκεις, στεναί. Χρυσαλὶς μὲ τριχωτὸν ἢ λεῖον σῶμα.	Σητιίδαι	Σὴς
	Ῥοπαλόκερα ἢ ἡμερόβια	Πρόσθιοι πόδες ἀτροφικοί. Πρόσθιαι πτέρυγες μὲ ἕνδεκα νευρώσεις. Κάμπη ἀκανθωτή. Χρυσαλὶς κυλινδρική.	Νυμφαλίδαι	Φανήεσσα
		Πρόσθιοι πόδες ἀνεπτυγμένοι. Χρυσαλὶς τριχωτὴ καὶ συσπειρωτή.	Πιερίδαι	Πιερὶς
ΗΜΙΠΤΕΡΑ	Ἑτερόπτερα	Κεραῖαι ἐκ πέντε ἀρθρώσεων ἀποτελούμεναι. Πόδες τριαρθρωτοί.	Πεντατομίδαι	Πεντάτομον
		Κεραῖαι νηματοειδεῖς ἐκ τεσσάρων ἀρθρώσεων ἀποτελούμεναι. Κεφαλὴ τριγωνική. Πόδες τριαρθρωτοί.	Λυγεῖδαι	Λυγεία
		Προθώραξ, πρόσθιαι πτέρυγες καὶ κοιλία ἐφωδιασμέναι διὰ μεμβρανοειδῶν ἀποφύσεων. Πόδες ἐκ δύο ἀρθρώσεων ἀποτελούμενοι.	Τυγγιίδαι	Τυγγία
	Ὁμόπτερα	Σῶμα ἐπίμηκες. Πόδες ἐπιμήκεις ἐκ τριῶν ἀρθρώσεων. Κεραῖαι ἐπιμήκεις.	Καψίδαι	Κάψη
		Κεφαλὴ βραχεῖα, εὐρεῖα καὶ πλαγίως τοῦ θώρακος κειμένη. Κεραῖαι βραχεῖαι. Πόδες ἰσχυροὶ καὶ ἐπιμήκεις.	Κικαδίδαι	Κικάδη
		Κεραῖαι μακραὶ ἐκ δέκα ἀρθρώσεων ἀποτελούμεναι. Ὀπίσθιοι πόδες κατάλληλοι πρὸς ἅλμα. Πόδες διαρθρωτοί.	Ψυλλίδαι	Ψύλλα
		Κεραῖαι ἐκ 5 ἢ 7 ἀρθρώσεων. Ῥύγχος λίαν ἀνεπτυγμένον. Ἀμφότερα τὰ ζεύγη τῶν πτερύγων ἰσομεγέθη.	Ἀφιδίδαι	Ἀφίδιον
		Σῶμα ἐν εἴδει ἀσπίδος εἰς τὰς θηλείας. Ἄρρενα ἔντομα πτερωτά, μὲ ὀπισθίας πτέρυγας ἀτροφικάς. Πόδες μοναρθρωτοί. Θήλειαι ἄπτεροι.	Κοκκιίδαι	Κοκκίδιον
ΔΙΠΤΕΡΑ	Βραχύπτερα	Σῶμα εὐρύ. Κεφαλὴ πεπιεσμένη. Κεραῖαι λίαν πλησιάζουσαι κατὰ τὴν βάσιν των. Ῥύγχος διάτρητον.	Ταβανίδαι	Τάβανος
		Ῥύγχος σαρκῶδες κατὰ τὸ ἄκρον του καὶ ἐξωγκωμένον.	Μυΐδαι	Μυῖα
		Σῶμα συνήθως τριχωτόν. Ῥύγχος ἐλάχιστα ἀνεπτυγμένον ἢ ἐλλεῖπον. Κεραῖαι βραχεῖαι, κυλινδρικαί. Κοιλία ᾠοειδής. Νύμφαι ζῶσαι παρασιτικῶς ἐπὶ τοῦ σώματος διαφόρων ζῴων.	Οἰστρίδαι	Οἶστρος
		Ἔλυτρα καλύπτοντα σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου τὴν κοιλίαν. Κεραῖαι κεκλιμέναι. Ῥύγχος παχύ. Πτέρυγες λίαν ἀπομεμακρυσμέναι ἀλλήλων κατὰ τὴν βάσιν των.	Ταχινίδαι	Ταχινία
	Νηματόκερα	Ῥύγχος λεπτόν, ἐπίμηκες μὲ ξιφιοειδεῖς κεραίας εἰς τὰς θηλείας κυρίως, δι' ὧν διατρυπῶσι τὸ δέρμα τῶν ζῴων. Κεφαλὴ μικρά, σφαιροειδής. Πόδες λεπτοὶ καὶ μακροί. Προνύμφαι καὶ νύμφαι ὑδρόβιοι.	Κωνωπίδαι	Κώνωψ
		Κεραῖαι νηματοειδεῖς καὶ πολυτριχωταὶ εἰς τοὺς ἄρρενας. Πτέρυγες μακροί. Κοιλία, ἰδίως εἰς τὰς θηλείας, κωνική. Πόδες ἐπιμηκέστατοι καὶ λεπτότατοι.	Τιπουλίδαι	Τιπούλη
	Νυμφοτόκα	Σῶμα εὐρύ, πεπλατυσμένον. Κεραῖαι βραχύταται. Πόδες ἰσχυρότατοι.	Ἱπποβοσκίδαι	Ἱππόβοσκος
ΥΜΕΝΟΠΤΕΡΑ	Φυτοφάγα	Κεραῖαι κτενοειδεῖς ἰδίως εἰς τοὺς ἄρρενας. Κοιλία ἐξ ὀκτὼ ἀρθρώσεων ἀποτελουμένη. Τέρετρον προέχον τῆς κοιλίας καὶ ὀδοντωτόν.	Τενθρηδονίδαι	Τενθρηδὼν
		Κεραῖαι νηματοειδεῖς. Κοιλία κυλινδρικὴ ἢ πεπλατυσμένη ἐξ ἐννέα ἀρθρώσεων ἀποτελουμένη. Τέρετρον ἐπιμηκέστατον καὶ αἰχμηρότατον.	Οὐροκερίδαι	Οὐρόκερως
	Κηκιδοπλάσται	Κεραῖαι νηματοειδεῖς. Ὀφθαλμοὶ πλαγίως τῆς κεφαλῆς κείμενοι. Θώραξ λίαν κυρτός. Κοιλία συνήθως βραχεῖα πεπλατυσμένη ἐκ τῶν πλαγίων.	Ψηνίδαι	Ψὴν
	Ἐντομοφάγα	Κεραῖαι μακραί. Ὀφθαλμοὶ πλαγίως τῆς κεφαλῆς κείμενοι. Σιαγόνες παχεῖαι καὶ φέρουσαι δύο ὀδοντοειδεῖς ἀποφύσεις. Θώραξ περισσότερον ἐπιμήκης ἢ εὐρύς. Πόδες ἐκ πέντε ἀρθρώσεων.	Ἰχνευμονίδαι	Ἰχνεύμων
		Κεραῖαι μακραί. Πτέρυγες πολυνευρώδεις. Πόδες μετὰ 5, 4 ἢ 3 ἀρθρώσεων.	Χαλκιδίδαι	Χάλκη
		Κεραῖαι ἐλεύθεραι κατὰ τὴν βάσιν των καὶ λεπτόταται. Πτέρυγες ἄνευ νευρώσεων.	Πρωκτοτρυπίδαι	Πρωκτότρυπος
	Κεντροφόρα	Κεραῖαι μετρίου μεγέθους. Σιαγόνες ἰσχυραί. Ἐργάτιδες ἄπτεροι. Ἄρρενες καὶ θήλειαι πτερωταί. Πόδες ἐκ πέντε ἀρθρώσεων ἀποτελούμενοι.	Μυρμηκίδαι	Μύρμηξ
		Κεραῖαι ἀνεπτυγμέναι, ἐλεύθεραι κατὰ τὴν βάσιν των. Σιαγόνες προέχουσαι. Πτέρυγες στεναί.	Κραβρονίδαι	Κράβρων
		Κεραῖαι ἐλεύθεραι κατὰ τὴν βάσιν των. Πτέρυγες μὴ ἀναδιπλούμεναι ὅταν τὸ ἔντομον εὑρίσκεται ἐν ἀναπαύσει. Πόδες ἰδιόρρυθμοι. Ὀφθαλμοὶ τριχωτοί.	Μελισσίδαι	Μέλισσα
		Κεραῖαι συνηνωμέναι κατὰ τὴν βάσιν των. Ὀφθαλμοὶ γυμνοὶ τριχῶν. Ὀπίσθιοι πόδες φέροντες κατὰ τὸ ἄκρον των δύο ἀκάνθας.	Βομβυλίδαι	Βομβυλιὸς

Digitized by Google

πρὸς καταστολὴν τῶν ἐπιδημιῶν, ἔχει καὶ ἐφαρμογὴ τῆς ἐντομοκτονίας. Κ. ΚΕΡΕΣΤΕΤΖΗΣ

ἔντομος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἐντετμημένος, ὁ κεκομμένος, ζῷον σφαγέν, σφάγιον, θῦμα· || *ἔντομον* (τό) ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

ἐντομοφαγία (ἡ)· τὸ τρέφεσθαι διὰ τῶν ἐντόμων, ἡ βρῶσις ἐντόμων.

ἐντομοφάγος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ τρώγων ἔντομα, ὁ τρεφόμενος δι' ἐντόμων: «ἐντομοφάγα πτηνά» || *ἐντομοφάγα* (τά) ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

—**ἐντομοφάγα ζῷα** (τά) *[Ζῳολ.]* βλ. *ζῷα* ἐντομοφάγα. Δ. Ν. Π.

—**ἐντομοφάγα φυτά** (τά) *[Βοτ.]* βλ. *φυτά* ἐντομοφάγα. Δ. Ν. Π.

ἐντομοφθόρος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ φθείρων, ὁ καταστρέφων τὰ ἔντομα, ἐντομοκτόνος· || *ἐντομοφθόρον* (τό) ὡς οὐσ. κατὰ παράλειψιν τοῦ *φάρμακον*.

ἐντομοφθόρος (ὁ) (Entomophthora) *Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐντομοφθοροειδῶν*. Τὸ εἶδος *ἐντομοφθόρος τῶν γρύλλων* (E. Grylli) προξενεῖ ἐπὶ τῶν σμηνῶν τῶν ἀκρίδων, ὅταν ὁ καιρὸς εἶναι θερμὸς καὶ ὑγρός, καταστρεπτικὰς ἐπιδημίας. Ε. Ν. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

ἐντομόφιλος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ φιλῶν, ὁ προσελκύων τὰ ἔντομα, ἐπὶ τῶν φυτῶν τῶν ὁποίων ἡ γονιμοποίησις ὀφείλεται εἰς τὴν διὰ τῶν ἐντόμων μεταφορὰν τῆς γύρεως· || ἐπὶ τῶν πτηνῶν, ὁ τρώγων τὰ ἔντομα.

ἐντομοσκελὴς (ὁ) (Entomosceles) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *χρυσομηλιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα μετρίου ἢ μεγάλου μεγέθους, ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ, Ἀφρικῇ καὶ Ἀσίᾳ. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *ἐντομοσκελὴς ὁ μέγας* (Entomosceles maximus), ὅστις εἶναι ἰθαγενὴς τῆς Εὐρώπης καὶ ἔχει σῶμα εὔρωστον, φοειδές, ἀπεστρογγυλωμένον κατὰ τὸ ὀπίσθιον αὐτοῦ τμῆμα, κεφαλὴν μόλις ἐξέχουσαν τοῦ θώρακος καὶ πεπιεσμένην, κεραίας μακράς, πόδας ἰσχυροὺς καὶ χρῶμα μελανὸν μετὰ μεγάλων λευκῶν κηλίδων ἐπὶ τῆς ράχεως. Δ. Ν. Π.

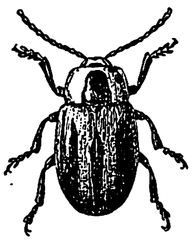
Ἐντομοσκελὴς ὁ μέγας.

ἐντομόστρακα (τά) (Entomostraca) *[Ζῳολ.]*. Κατηγορία ἀρθροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαλακοστράκων*. Τὰ ἐντομόστρακα γενικῶς ἔχουσι μικρὸν μέγεθος, στεροῦνται μασητικῆς συσκευῆς, ἔχουσιν ἕνα ἁπλοῦν ὀφθαλμὸν ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ἐνίοτε καί τινας συνθέτους μικροτέρους. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπάγονται τά: *φυλλόποδα, κωπήποδα, ὀστρακόδοντα* καὶ *θυσανόποδα* (βλ. τὰς λ.). Δ. Ν. Π.

ἐντομοφθοροειδῆ (τά) (Endomophthoraceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυκομυκήτων*. Διακρίνονται ἐκ τοῦ θαλλοῦ των κυρίως, ὅστις περιβάλλεται ὑπὸ κυτταρικῆς μεμβράνης, τῶν ἐξωγενῶν σπορίων των καὶ τῶν ᾠῶν των, ἅτινα ἀναφαίνονται κατὰ τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ θαλλοῦ. Γνωστὰ πλεῖστα γένη, ἅτινα ζῶσι παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων ἐντόμων καὶ φυτῶν. Δ.Ν.Π.

ἐντομόφιλος (ὁ) (Entomophilus) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μελιφαγιδῶν*, περιλαμβάνον πτηνὰ μικροῦ σχετικῶς μεγέθους, ἰθαγενῆ τῆς Νέας Γουϊνέας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *ἐντομόφιλος ὁ λευκόλαιμος* (Entomophilus leucolaemus), ὅστις ἔχει μέγεθος μέτριον, σῶμα εὔρωστον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, πτέρυγας βραχείας, οὐρὰν μετρίου μεγέθους, κεφαλὴν ἀρκετὰ ὀγκώδη καὶ ράμφος λεπτόν, κυρτὸν καὶ ἰσχυρόν. Ὁ γενικὸς χρωματισμὸς τοῦ σώματός του εἶναι φαιομελανός, μὲ λευκὰς ραβδώσεις, στίγματα καὶ κηλῖδας ἐπὶ τῆς ράχεως καὶ τριγωνικὴν λευκὴν κηλῖδα κατὰ τὴν κάτω ὄψιν τοῦ λαιμοῦ. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Νέαν Γουϊνέαν καὶ τρέφεται κυρίως ἐξ ἐντόμων, ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα. Δ. Ν. Π.

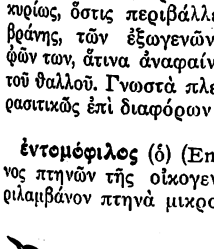
Ἐντομόφιλος ὁ λευκόλαιμος.

ἐντόνιον (τό) (κοιν. *φελαδοῦρι* γαλλ. la ride, ἀγγλ. the lanyard) *[Ναυτ.]*. Σχοινίον διὰ τοῦ ὁποίου ἐντείνονται αἱ *ὑπῆναι*, οἱ *πρότονοι*, οἱ *ἐπίτονοι* καὶ οἱ *παράτονοι*. Διαπεράται δὲ (βλ. σχ. 1) τὸ ἐντόνιον ε εἰς τὰς ἀνταποκρινομένας ὀπὰς τῶν *τριοπῶν* ἢ τῶν *τετροπῶν*, ὧν οἱ μὲν κάτω κ στερεοδετοῦνται εἰς τὴν ρίζαν ξ τοῦ θωρακίου ἢ τοῦ παρεξαρτίου, οἱ δὲ ἄνω α προσδένονται εἰς τὰ περιάπτοντα αὐτοὺς ἐξάρτια π. Ἔντασις τοῦ ἐντονίου, διὰ συγχρόνου καὶ ὁμοιομόρφου ἕλξεως ἀμφοτέρων τῶν ἄκρων του ε, ε, ἐπιφέρει τὴν προσέγγισιν τῶν τετροπῶν α καὶ κ (ἀκινητοῦντος τοῦ δευτέρου καὶ ἑλκομένου τοῦ πρώτου) καὶ κατὰ συνέπειαν τὴν ἔντασιν τοῦ ἐξαρτίου. Γίνεται δὲ ἡ ἔντασις τοῦ ἐντονίου (σχ. 2) δι' εἰδικοῦ *ἀκροσύρτου* (βλ. λ.) ἕλκοντος συγχρόνως ἀμφότερα τὰ ἄκρα ε, ε ἐκείνου, τὰ ὁποῖα ἐν τέλει προσδένονται ἐπὶ τὰς πρὸς τὸν ἄνω τετρόπην ἄκρας τοῦ ἐνταθέντος ἐξαρτίου. Ὑπαρχόντων τριοπῶν τὸ ἓν μόνον ἄκρον τοῦ ἐντονίου εἶναι ἐλεύθερον πρὸς ἕλξιν διὰ τοῦ ἀκροσύρτου· εἰς τὸ ἄλλο δὲ ἄκρον κατασκευάζεται *ἀραβόκομβος* (σχ. 3), ὅπως μὴ τοῦτο ἐκπερασθῇ ἀπὸ τὴν ὀπήν του. Τὰ ἐντόνια καλύπτονται διὰ *πλεκτῶν* (κοιν. σαλαμάστρες), βεβαμμένων μὲ τὸ χρῶμα τῆς πλευρᾶς τοῦ πλοίου, ἀφ' ἧς ἐνταθῶσι δεόντως. Τῶν ὑπηνῶν τοῦ *προβόλου* μὴ ἀπολήγουσῶν εἰς τριόπας ἀλλ' εἰς *καρδίας* (βλ. λ.), τὰ ἐντόνια των διείρονται καὶ δένονται ὡς *καθάμματα*, εἴτε ἁπλᾶ εἴτε σταυροειδῆ. Σ. Ε. Λ.

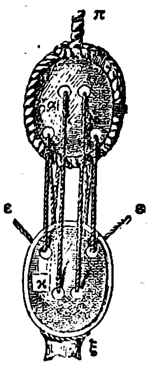

Σχ. 1. *Ἐντόνιον τετροπῶν.*
[π = ἐξάρτιον.— α = ἄνω τετρόπης. — κ=κάτω τετρόπης.— ε=ἐντόνιον καὶ τὰ ἄκρα αὐτοῦ. — ξ=ρίζα.]

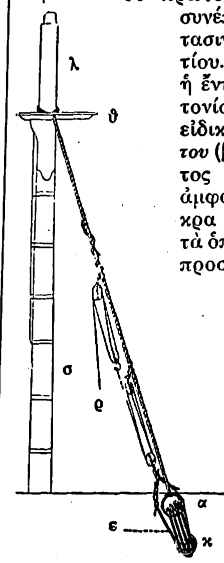

Σχ. 2.
[σ=στήλη τοῦ ἱστοῦ.—λ= λαιμὸς τῆς στήλης.—α= ἄνω τετρόπης. — κ=κάτω τετρόπης.— ε=ἐντόνιον.— ρ=ἀκροσύρτης. —π=πρυμναῖος ἀριστερὸς ἐπίτονος.]

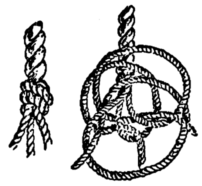
Σχ. 3. —*Ἀραβόκομβος.*

ἐντονίσκος (ὁ) (Entoniscus) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀνισκιδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα θαλάσσια ζῷα ζῶντα παρασιτικῶς ἐπὶ ἑτέρων ὑδροβίων ζῴων. Δ.Ν.Π.

ἔντονος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἐντεταμένος, σφοδρός, ἰσχυρός, δραστικός: «ἔντονος διαταγή», «ἔντονα μέτρα», «ἔκαμε ἐντόνους παραστάσεις».—Ἐπίρρ. *ἐντόνως*.

ἐντοπίζω, ἀόρ. *ἐνετόπισα—ἐνετοπίσθην*, παθ. μετχ. δημ. *ἐντοπισμένος*· περιορίζω ἐν τόπῳ, ἐμποδίζω τὴν ἐπέκτασιν: «τὸ πῦρ ἐνετοπίσθη».

ἐντόπιος (ὁ, ἡ) καὶ —α, —ον (τό)· κοιν. *ντόπιος*. ὁ ἐν τῷ τόπῳ, ὁ ἀνήκων εἰς τὸν τόπον, ἐγχώριος: «ἐντόπια προϊόντα», «οἶνος—, σῖτος ἐντόπιος», «ντόπια αὐγά», «ντόπιο πρᾶμα», ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ *ἐπείσακτα*· || *ἐντόπιος* (ὁ) ὡς οὐσ. ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, αὐτόχθων, ἰθαγενής, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν *ξένον*, τὸν *ἔπηλυδα*: «ντόπιος εἶσαι ἢ ξένος;».

ἐντόπισις, —εως· ὁ περιορισμὸς ἐν τῷ τόπῳ, ἐμποδισμὸς τῆς ἐπεκτάσεως: «ἐντόπισις τοῦ πυρός».

—*[Παθολ.]* *Ἐντόπισις* καλεῖται ἡ ἐντὸς ὡρισμένου ὀργάνου τοῦ σώματος ἢ μοίρας τούτου ἀνάπτυξις βλάβης τινὸς ἢ ἀλλοιώσεως, κατ' ἀκολουθίαν γενικῆς λοιμώδους ἢ δυσκρασικῆς τινος νόσου, ἥτις ἐκδηλοῦται αὐτόθι καταδήλως καὶ συγκεκριμένως. Τὸ ἀπόστημα λ. χ. εἶναι ἡ ἐντόπισις πυώδους μολύνσεως, ἡ πνευμονία εἶναι ἡ ἐντόπισις τῆς πνευμονοκοκκικῆς λοιμώξεως, κλπ. Πολλάκις ἡ ἐντόπισις θεωρεῖται ὡς εὐνοϊκὴ τροπὴ τῆς νοσηρᾶς καταστάσεως, προκειμένου περὶ καθολικῶν λοιμώξεων ἀκαθορίστων πολλάκις ἢ δυσχερῶς καταπολεμουμένων.

Ἐντόπισις ἐγκεφαλικὴ καλεῖται ὁ καθορισμὸς τῆς θέσεως ἀλλοιώσεώς τινος ἢ βλάβης ἐγκεφαλικῆς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐμφανιζομένων συμπτωμάτων ἢ τῆς λειτουργικῆς ἀναπηρίας ὀργάνου τινὸς ἢ μέλους τοῦ σώματος. Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

—*[Φυσιολ.]* *Ἐντόπισις* καλεῖται ὁ ἀκριβὴς καθορισμὸς τῶν διαφόρων κινητικῶν καὶ αἰσθητικῶν κυττάρων τῆς φλοιώδους οὐσίας τοῦ ἐγκεφάλου, εἴτε διὰ τοῦ πειράματος, εἴτε καὶ διὰ τῶν κλινικῶν παρατηρήσεων. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν αἰσθήσεων μεταχειριζόμεθα τὴν λέξιν, κυρίως δὲ ἐπὶ τῶν ὀπτικῶν αἰσθήσεων. Ι. Ν. Μ.

—*[Ψυχολ.]* Βλ. *ἐνεδράσεις*.

ἐντοπισμὸς (ὁ)· *ἐντόπισις* (βλ. λ.).

ἐντοπιστὴς (ὁ)· ὁ ἐντοπίζων, ὁ περιορίζων ἐν τῷ τόπῳ.

ἐντοπιστικός, —ή, —όν· ὁ κατάλληλος ἢ ἁρμόδιος πρὸς ἐντοπισμόν: «ἐντοπιστικὰ μέτρα».

ἐντορεύω, ἀόρ. *ἐνετόρευσα,—ἐνετορεύθην*· ἐγκολάπτω, σκαλίζω, τορεύω ἐπὶ ξύλου, λίθου, μετάλλου, οἷον εἰκόνας, κοσμήματα κ. τ. τ.

ἐντορμία (ἡ). Τρόπος συνδέσεως ἐν ταῖς ἐκ ξύλου κατασκευαῖς δύο ξυλίνων δοκῶν συναντωμένων ὑπὸ γωνίαν, καθ' ὃν τὸ ἄκρον τῆς μιᾶς καταλλήλως μορφούμενον εἰσέρχεται ἐντὸς ἀντιστοίχου ἐγκαθίσεως τῆς ἑτέρας, καλουμένης *τόρμου*. Ἡ μία τοὐλάχιστον τῶν δύο δοκῶν περατοῦται εἰς τὸ σημεῖον συνδέσεως. Συνηθέστεραι εἶναι αἱ μετ' ἐμβόλου ἐντορμίαι, καθ' ἃς εἰς τὸ ἄκρον τῆς περατουμένης δοκοῦ μορφοῦται ἔμβολον (βλ. σχ.). Σχεδὸν πάντοτε ἡ σύνδεσις ἐνισχύεται διὰ κοχλιοφόρων ἥλων, σπανιώτερον δὲ διὰ σφηνῶν.

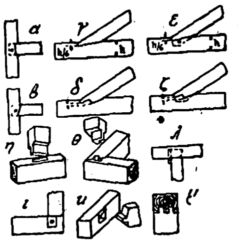

Συνδέσεις δι' ἐντορμίας.

ἐντορμῶ (—όω), ἀόρ. *ἐνετόρμωσα*· εἰσάγω τόρμον, συναρμόζω δύο ξύλα διὰ τόρμου.

ἐντορνεύω· τορνεύω, γλύφω διὰ τοῦ τόρνου.

ἔντορνος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· τετορνευμένος, στρογγυλευμένος διὰ τόρνου: «ἔντορνος σφαῖρα, —κύκλος».

ἐντός· ἐπίρρ. τοπ., μέσα, ἔσω, ἔνδον, ἀντίθ. *ἐκτός*: «μένει ἐντός, δὲν ἐξέρχεται», «εἶναι ἐντὸς» εἰς τὸ σπίτι· || συνήθως συντάσσεται μετὰ γενικῆς καὶ σημαίνει περιορισμὸν ἐντὸς ὁρίων τοπικῶν ἢ χρονικῶν: «ἐντὸς τοῦ πλοίου, —τοῦ οἴκου, —τοῦ σχολείου», «ἐντὸς τῆς πόλεως, —τοῦ κράτους», «ἐντὸς βολῆς τηλεβόλου»· || «ἐντὸς τῶν Ἡρακλείων στηλῶν» ἐντεῦθεν τῶν Ἡρακλείων στηλῶν· || χρον. «ἐντὸς τῆς ἡμέρας, —μιᾶς ἑβδομάδος, —τοῦ ἔτους», «ἐντὸς τῆς προθεσμίας»· || «ἐντὸς ὀλίγου» ἐννοεῖται *χρόνου*: «φθάνω ἐντὸς ὀλίγου»· || «ἐντὸς κινδύνου» ἄλλως «ἐν κινδύνῳ»· || «οἱ ἐντὸς» οἱ εὑρισκόμενοι ἐντός, «τὰ ἐντός μου» τὰ ἐντόσθιά, ἄλλως «τὰ μέσα μου».

—**ἐντὸς ἐναλλὰξ γωνίαι** *[Γεωμ.]*. Καλοῦνται οὕτως αἱ ὑπὸ τεμνούσης δύο παραλλήλους εὐθείας καὶ τῶν παραλλήλων εὐθειῶν σχηματιζόμεναι καὶ κείμεναι ἐντὸς τῶν δύο παραλλήλων καὶ ἑκατέρωθεν τῆς τεμνούσης γωνίαι. Τοιαῦται γωνίαι εἶναι αἱ 1, 2 ἢ 3, 4. *Ἐντὸς ἐκτὸς καὶ ἐπὶ τὰ αὐτὰ μέρη γωνίαι* καλοῦνται αἱ σχηματιζόμεναι ὑπὸ τῆς τεμνούσης καὶ τῶν παραλλήλων, κείμεναι δὲ πρὸς τὸ αὐτὸ μέρος τῆς τεμνούσης καὶ ἡ μὲν μία ἐντὸς τῶν παραλλήλων, ἡ δ' ἄλλη ἐκτὸς αὐτῶν. Τοιαῦται γωνίαι εἶναι αἱ 3, 7 ἢ 1. 5 ἢ 2, 8 ἢ 4. 6.

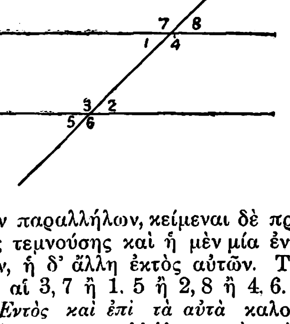

Ἐντὸς καὶ ἐπὶ τὰ αὐτὰ καλοῦνται αἱ κείμεναι ἐντὸς τῶν παραλλήλων καὶ πρὸς τὸ αὐτὸ μέρος τῆς τεμνούσης. Τοιαῦται εἶναι αἱ γωνίαι: 1, 3 ἢ 2, 4. Σ. Μ.-Ο.

ἐντόσθια (τά) *[Ἀνατομ.]*. Καλοῦνται *ἐντόσθια* ἢ *σπλάγχνα*, τὸ πλήρωμα τοῦ σπλαγχνικοῦ κοιλώματος, τουτέστι τῆς εὐρείας κοιλότητος, ἣν ἐμπερικλείει ὁ κορμὸς ἐν γένει. Εἶναι δὲ ταῦτα: 1) ὁ *εντερικὸς σωλήν*, ὅστις διελαύνει τὸ σπλαγχνικὸν κοίλωμα καθ' ὅλον τὸ μῆκος αὐτοῦ, ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ στόματος καὶ τελευτῶν εἰς τὸν πρωκτόν· 2) οἱ *πνεύμονες* καὶ ἡ μεταξὺ τούτων κειμένη *καρδία*, κατασκηνοῦντες ἐντὸς τοῦ θωρακικοῦ κύτους· 3) τὸ *ἧπαρ*, ὁ *σπλὴν* καὶ τὸ *πάγκρεας*, ἐξηρτημένα ἐκ τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος· 4) οἱ *νεφροί*, προσκεκολλημένοι ἰσοϋψῶς τῷ μέσῳ τοῦ ὀπισθίου τοιχώματος τοῦ σπλαγχνικοῦ κοιλώματος· 5) ἡ *οὐροδόχος κύστις*, κειμένη ἔμπροσθεν τοῦ τελικοῦ μέρους τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος· καὶ 6) ἐπὶ τῆς γυναικὸς ἡ *μήτρα* μετὰ τῶν ἐξαρτημάτων αὐτῆς (ᾠοθηκῶν), κειμένη μεταξὺ τῆς οὐροδόχου κύστεως καὶ τοῦ πέρατος τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος. Ι. Π.

—*[Μαγειρ.]* Ὀνομάζομεν συνήθως *ἐντόσθια* τὸ συκώτι, τὰ νεφρά, τὴν σπλῆνα, τὴν καρδιά, τὸ πλεμόνι καὶ τὰ ἔντερα τοῦ ἀρνιοῦ καθὼς καὶ τὸ συκώτι καὶ τὴν καρδιὰ τῶν πουλιῶν. Τὰ ἐντόσθια τοῦ ἀρνιοῦ δύνανται νὰ χρησιμοποιηθοῦν ὅλα, ὅταν τὸ ἀρνὶ εἶναι τοῦ γάλακτος, τὸ πολὺ ὡς 6 ὀκάδες. Ὅταν τὸ ἀρνὶ εἶναι μεγαλύτερον, χρησιμοποιοῦμεν μόνον τὰ νεφρά, τὸ συκώτι καὶ τὴν σπλῆνα.

Digitized by Google

Ὑπάρχουν πολλοὶ τρόποι παρασκευῆς τῶν ἐντοσθίων: α′) Ριγανᾶτα. Ἀφοῦ πλυθοῦν τὰ ἐντόσθια, προσθέτομεν ἅλας, πιπέρι, 3—4 κουταλιὲς λάδι, 1 λεμόνι, 1 κουταλιὰν ρίγανη ψιλὴ καὶ ψήνομεν εἰς τὸν φοῦρνον 30 λεπτὰ τῆς ὥρας. β′) Ἐντόσθια σουβλάκια. Ἀφοῦ ἁλατίσωμεν καὶ ἀφήσωμεν $^1/_2$ ὥραν εἰς τὸ λάδι, περνοῦμεν τὰ ἐντόσθια εἰς σουβλάκια κατεσκευασμένα ἐπίτηδες διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν καὶ ψήνομεν εἰς τὴν σχάραν $^1/_4$ τῆς ὥρας. γ′) Μεζεδάκια τηγανητά. Ἁλατίζομεν, ἀλευρώνομεν τὰ ἐντόσθια καὶ τὰ τηγανίζομεν εἰς καφτὸ πάχος ἢ λάδι. δ′) Ἐντόσθια πουλιῶν ὀμελέττα. Καβουρδίζομεν τὰ ἐντόσθια τῶν πουλιῶν καὶ τὰ βράζομεν μὲ ντομάταν ἐπὶ $^1/_2$ ὥραν, κατόπιν τὰ μεταχειριζόμεθα ὡς γέμισιν διὰ τὴν ὀμελέτταν. ε′) Ἐντόσθια μὲ πιλάφι. Καβουρδίζομεν τὰ ἐντόσθια τοῦ ἀρνιοῦ μὲ βούτυρον καὶ κρεμμύδι καὶ τὰ βράζομεν κατόπιν μὲ ντομάταν ἕως μίαν ὥραν, ἑτοιμάζομεν κατόπιν ἕνα πιλάφι ἄσπρο (βλ. λ.) καὶ προσθέτομεν τὰ ἐντόσθια ἀπὸ ἐπάνω καὶ γῦρο εἰς τὸ πιλάφι. στ′) *Κοκορέτσι* (βλ. λ.). Α. ΣΤ.

Ἐντοῦ (Eydoux), ***Ἰωσὴφ - Παῦλος.*** Γάλλος στρατηγὸς (1861—1917) προερχόμενος ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου τοῦ Saint-Cyr. Φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ὑποστρατήγου, κατῆλθεν εἰς Ἑλλάδα τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1910 ὡς ἀρχηγὸς τῆς ἐκπαιδευτικῆς στρατιωτικῆς ἀποστολῆς, παρακολουθηθεὶς ὑπὸ δεκαπεντάδος Γάλλων ἀξιωματικῶν ὅλων τῶν ὅπλων καὶ ὑπηρεσιῶν· παρέμεινε δ' ὡς τοιοῦτος μέχρι τοῦ Ἰανουαρίου 1914, ὁπότε ἀντικατεστάθη τῇ αἰτήσει του διὰ τοῦ στρατηγοῦ Vilaret. Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα ἐξηκολούθησεν ὁ Ἐντοῦ τὴν πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἀρξαμένην ἤδη ἐκπαίδευσιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, συστήσας καὶ σχολεῖον ἀνωτέρων σπουδῶν διὰ τὴν μόρφωσιν ἀξιωματικῶν ἐπιτελικῆς ὑπηρεσίας. Ὠργάνωσε τότε τὰς μεραρχίας κατὰ τὸ *τριαδικὸν* σύστημα, τὸ ἐνέχον τὰ πλεονεκτήματα ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς προσφορωτέρας μαχητικῆς διατάξεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοῦ ὅτι αἱ μεραρχίαι καθίστανται ἐλαφρότεραι, συνεπῶς εὐελικτότεραι. Κατὰ τὸ διάστημα τῶν Βαλκανικῶν πολέμων (1912—1913) δὲν ἀνεμείχθη εἰς τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις, ἀλλ' εἰργάσθη εἰς τὸ ἐσωτερικὸν διὰ τὴν ἐκγύμνασιν διαφόρων κλάσεων νεοσυλλέκτων καὶ τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν ὡς καὶ διαφόρων ὑλικῶν εἰς τὴν ζώνην τῶν ἐπιχειρήσεων, πρὸς δὲ διὰ τὴν ἐπάκτιον ἄμυναν τοῦ Σαρωνικοῦ. Μετὰ τὴν εἰς Γαλλίαν ἐπάνοδόν του προήχθη εἰς ἀντιστράτηγον, κατὰ δὲ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον διωρίσθη ἀρχικῶς στρατιωτικὸς διοικητὴς τῆς περιοχῆς τῆς Λίλλης, τῷ δὲ 1917 διοικητὴς σώματος στρατοῦ ἐθνοφρουρῶν χωρὶς ὅμως νὰ προλάβῃ νὰ συμμετάσχῃ τῶν ἐπιχειρήσεων, καθ' ὅσον ἀπέθανε συνεπείᾳ τυχαίου ἀτυχήματος κατὰ Νοέμβριον 1917. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Ἐντοῦ (Hédou), ***Ἰούλιος - Παῦλος - Ἐρνέστος.*** Γάλλος ζωγράφος καὶ τεχνοκρίτης (1833—1905). Κυρίως ἔγινε γνωστὸς ἐκ τῶν κριτικῶν ἔργων του: «Νορμανδοὶ Καλλιτέχναι» καὶ «Ἡ λιθογραφία τοῦ Ρουέν». Δ. Δ.

Ἔντουαρντ (Edward)· βλ. λ. *Ἐδουάρδος*.

Ἔντουαρντης (Edwardes), *σὲρ* ***Χέρμπερτ - Μπέντζαμεν.*** Ἄγγλος στρατηγὸς (1819—1868). Συμμετέσχεν ὑπὸ τὸν σὲρ Χιοῦ Γκόου εἰς τὰς αἱματηρὰς μάχας τῆς Μουδκῆ καὶ Σοβράον ἐν Ἰνδίαις. Εἰργάσθη διὰ τὴν μεταρρύθμισιν τῆς διοικήσεως καὶ ἀπέκτησε μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν ἰθαγενῶν. Τῷ 1843 κατέστειλε διὰ τῆς βοηθείας μερικῶν ἰθαγενῶν σοβαρὰν ἐπανάστασιν, ἔλαβε μέρος εἰς τὰς μάχας τῶν Κινέϋρι καὶ Σαδουσὰμ καὶ ἔπαιξε πρωταγωνιστοῦντα ρόλον εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Μουλτάν. Τῷ 1850 ἐπιστρέψας εἰς Λονδῖνον ἔτυχεν ἐνθουσιώδους ὑποδοχῆς. Τῷ 1853, ὡς ἁρμοστὴς ἐν Χαζάρᾳ καὶ ἔπειτα ἐν Πασάβερ, ἐπεφορτίσθη νὰ διαπραγματευθῇ τοὺς ὅρους συνθήκης μετὰ τοῦ Ντὸστ Μωχάμμετ, κατὰ τὴν μεγάλην δὲ ἐπανάστασιν τοῦ 1856 κατώρθωσε νὰ κρατήσῃ τοὺς Ἀφγανοὺς εἰς αὐστηρὰν οὐδετερότητα. Τῷ 1861 διωρίσθη ἁρμοστὴς εἰς Οὔμπαλλα καὶ τῷ 1865 προήχθη εἰς στρατηγόν. Δ. Δ.

Ἔντουαρντς (Edwards), ***Ἀμαλία-Ἄννα-Μπλάνφορδ.*** Ἀγγλὶς συγγραφεὺς καὶ αἰγυπτιολόγος (1831—1892). Ἀπὸ νεαρωτάτης ἡλικίας ἐξεδήλωσε φιλολογικὰς καὶ καλλιτεχνικὰς κλίσεις. Συνειργάζετο εἰς πολλὰ περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας τῆς ἐποχῆς της καὶ ἐδημοσίευσεν ὀκτὼ μυθιστορήματα, ἐξ ὧν ἐπιτυχέστερα ἦσαν: «Ὁ ὅρκος τοῦ Νταμπενχὰμ» καὶ «Ὁ λόρδος Μπρακενμπέρυ». Τῷ 1873 ἐπεσκέφθη τὴν Αἴγυπτον, ἔδειξε δὲ ζωηρὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὰς τότε ἀρξαμένας ἀνασκαφάς. Ἐξέμαθε τοὺς ἱερογλυφικοὺς χαρακτῆρας καὶ τῷ 1877 ἐδημοσίευσε τὸ ἔργον της «Χίλια μίλλια ἐπὶ τοῦ Νείλου», μὲ εἰκονογραφίας ἰδικάς της. Ἐγκαταλείψασα πᾶσαν ἄλλην ἀπασχόλησιν ἀφωσιώθη μὲ ἐνθουσιασμὸν εἰς τὴν αἰγυπτιολογίαν. Τὰ ἔτη 1889—1890 περιηγήθη τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς καὶ διὰ δημοσίων ὁμιλιῶν συνέλεξεν ἐράνους διὰ τὴν ἐξερεύνησιν τῆς Αἰγύπτου. Αἱ διαλέξεις της ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Οἱ Φαραώ, οἱ Φελλάχοι καὶ οἱ Ἐξερευνηταί». Διὰ διαθήκης κατέλιπε τὴν συλλογήν της εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Λονδίνου καὶ σημαντικὸν ποσὸν ὅπως ἱδρυθῇ εἰδικὴ ἕδρα αἰγυπτιολογίας. Δ. Δ.

— **Ἔντουαρντς** (Edwards), ***Γεώργιος.*** Ἄγγλος φυσιοδίφης (1693—1773). Περιηγήθη ἐπὶ μακρὸν τὴν Εὐρώπην σπουδάζων φυσικὴν ἱστορίαν, διεκρίθη δὲ διὰ τὰς ἐγχρώμους εἰκόνας πτηνῶν τὰς ὁποίας ἐδημοσίευσε. Τῷ 1743 ἐξέδωκε τὸν πρῶτον τόμον τῶν ἔργων του «Ἱστορία τῶν πτηνῶν», τῶν ὑπολοίπων ἐκδοθέντων μέχρι τοῦ 1764. Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ὑπάρχουν σχέδια καὶ περιγραφαὶ 600 ἀντικειμένων φυσικῆς ἱστορίας, τὰ ὁποῖα οὐδέποτε μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης περιεγράφησαν ἢ ἐσχεδιάσθησαν. Δ. Δ.

— **Ἔντουαρντς** (Edwards), ***Ἐδουάρδος.*** Ἄγγλος ζωγράφος καὶ χαράκτης (1738—1806). Τὸ γνωστότερον ἐκ τῶν ἔργων του εἶναι «Ὁ Βάκχος καὶ ἡ Ἀριάδνη». Τῷ 1773 ἔγινε μέλος τῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας. Δ. Δ.

— **Ἔντουαρντς** (Edwards), ***Ἐρρῖκος Μίλν.*** Διάσημος Γάλλος ζωολόγος (1800—1885). Τῷ 1838 διεδέχθη τὸν Κυβιέρον εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἐπιστημῶν, τῷ δὲ 1841 ἀνέλαβε τὴν ἕδραν τῆς ἐντομολογίας τοῦ Μουσείου. Διεδέχθη εἶτα (1864) εἰς τὴν ἕδραν τῆς ζωολογίας τὸν Ζοφρουᾶ Σαὶντ-Ἱλαίρ. Τὰ σπουδαιότερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Éléments de Zoologie, ou Leçons sur l' anatomie, la physiologie, la classification, etc. des animaux», «Histoire naturelle des Crustacés» κλπ. Ὁ Ἔντουαρντς ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ὅστις διετύπωσε κατὰ τρόπον σαφῆ τὴν ἀρχὴν τοῦ καταμερισμοῦ τῆς φυσιολογικῆς ἐργασίας καὶ κατέδειξεν, ὅτι ὁ καταμερισμὸς οὗτος δέον νὰ εἶναι τὸ κριτήριον τοῦ βαθμοῦ τελειότητος ἑκάστου εἴδους, καθὼς καὶ τῆς κατηγορίας εἰς ἣν ἀνήκει. Δ. Δ.

— **Ἔντουαρντς** (Edwards), ***Θωμᾶς.*** Ἄγγλος συγγραφεὺς (1699—1757). Εἶναι κυρίως γνωστὸς ἐκ τῆς πολεμικῆς του κατὰ τοῦ Οὐώρμπῶρτον, τοῦ ἐκδότου τοῦ Σαίξπηρ, τοῦ ὁποίου ἀπεκάλυψεν εἰς εἰδικὸν ἔργον τὰς χονδροειδεῖς πλάνας καὶ παραμορφώσεις τοῦ πρωτοτύπου. Δ. Δ.

— **Ἔντουαρντς** (Edwards), ***Ἰωνάθαν.*** Διάσημος Ἀμερικανὸς θεολόγος καὶ φιλόσοφος (1703—1758). Ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας ἐπέδειξε μοναδικὴν εὐφυΐαν καὶ ἐμβρίθειαν. Εἰς ἡλικίαν δέκα ἑπτὰ ἐτῶν ἀπεφοίτησε τοῦ πανεπιστημίου Γέκλ. Ἀργότερον ἐσπούδασε θεολογίαν, ἐχειροτονήθη καὶ ἀπὸ τοῦ 1727 μέχρις τοῦ 1750 διετέλεσε πάστωρ τῆς ἐκκλησίας Νορθχάμπτον τῆς Μασσαχουσέτης. Διαφωνήσας ὅμως μετὰ τοῦ ποιμνίου του ἀνεχώρησε καὶ εἰργάσθη ὡς ἱεραπόστολος μεταξὺ τῶν ἐρυθροδέρμων Ἰνδῶν. Τῷ 1758 ἐξελέγη πρύτανις τοῦ πανεπιστημίου Πρίνστον, ἀλλὰ μετὰ ἕνα μῆνα ἀπεβίωσε. Τὸ σύστημά του εἶναι μᾶλλον θεολογικὸν παρὰ φιλοσοφικόν. Εἰς τοῦτο συνέτεινεν ἡ ἐργασία του ἀφ' ἑνὸς καὶ αἱ θεολογικαὶ διενέξεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀφ' ἑτέρου, καθ' ἣν οἱ προοδευτικοὶ ἠκολούθουν τὰς διδασκαλίας τοῦ ἐξ Ὁλλανδίας *Ἀρμινίου* (βλ. λ.). Ἐναντίον αὐτῶν ἤρξατο ὁ Ἔντουαρντς τῆς πολεμικῆς του, διὰ νὰ φέρῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸν προσήκοντα βαθμὸν ταπεινοφροσύνης καὶ ἐξυψώσῃ, ὡς ἄλλος Καλβῖνος, τὸν Θεόν. Ὁ καλβινισμός του ὅμως πόρρω ἀπεῖχε τοῦ σχολαστικισμοῦ. Ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως κρινόμενος ἤθελε νὰ πείσῃ τοὺς ἀνθρώπους περὶ τῆς καταπτώσεώς των καὶ τῆς δουλείας των εἰς τὴν ἁμαρτίαν καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ αὐτοὺς ἐκ τῆς θρησκευτικῆς ἀδιαφορίας των καὶ τῆς ἀνοήτου αὐταρκείας των εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθοῦς θέσεώς των ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ.

Ἀποτέλεσμα τῆς διδασκαλίας του καὶ τῶν κηρυγμάτων του ὑπῆρξεν ἡ *Μεγάλη ἀφύπνισις* (1733 κ. ἑ.), διαρκέσασα πλέον τῶν δέκα ἐτῶν, καθ' ἣν χιλιάδες πλανηθέντων πουριτανῶν τῆς Ἀμερικῆς ἐπανῆλθον εἰς τὴν εὐθεῖαν ὁδόν. Τὸ σπουδαιότερον τῶν ἔργων του, εἰς ὃ κυρίως ὀφείλει τὴν φήμην του, εἶναι τὸ «Περὶ ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως». Εἰς τὸ σύστημά του ὑπάρχουν, πλὴν ἄλλων, καὶ ἰδέαι πανθεϊστικαὶ καὶ νεοπλατωνικαί, πόρρω ἀπέχουσαι τοῦ καλβινισμοῦ. Ταύτας ἐκθέτει ἐν ἐκτάσει εἰς δύο ἄλλα ἔργα του: «Διατὶ ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον» καὶ «Ἡ φύσις τῆς ἀληθοῦς ἀρετῆς». Τὸ πρῶτον ἀποπνέει μυστικὰς ἰδέας καὶ πανθεϊσμόν. Ὁ κόσμος ὑφίσταται μόνον ἐφόσον μετέχει τοῦ θείου, τὸ δὲ ὑπὲρ αὐτοῦ ἐνδιαφέρον τοῦ Θεοῦ προέρχεται, ἐπειδὴ αὐτὸς ὁ Θεὸς ἐνυπάρχει ἐν τῷ κόσμῳ. Ὁ τελικὸς σκοπὸς τῆς δημιουργίας εἶναι αὐτὸς ὁ Θεός. Ἡ εὐτυχία καὶ εὐημερία τῶν ἀνθρώπων ἐπέχουν ὅλως δευτερεύουσαν θέσιν. Τὸ δεύτερον εἶναι ἔργον γνησίως νεοπλατωνικόν. Ὕπαρξις καὶ ἀγαθὸν εἶναι ταυτόσημα. Ἀρετὴ σημαίνει ἀγάπη πρὸς τὸ ὄν, πρὸς τὸ ἀγαθόν, ἀφοῦ δὲ ὁ Θεὸς εἶναι τὸ ὕψιστον ὂν καὶ τὸ μέγιστον ἀγαθόν, ἀληθὴς ἀρετὴ εἶναι ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπη. Τὸ τελειότερον δεῖγμα ἀγάπης καὶ ἀρετῆς εὑρίσκομεν μόνον ἐν τῇ πρὸς Ἑαυτὸν ἀγάπῃ τοῦ Θεοῦ—τελεία ἀγάπη πρὸς τέλειον ὄν. Τὸ ν' ἀγαπᾷ κανεὶς ἄλλον τινὰ ἢ ἄλλο τι περισσότερον τοῦ Θεοῦ δὲν ἐπιτρέπεται, διότι τότε ἀγαπᾷ ὕπαρξιν καὶ ἀγαθὸν μικροτέρου βαθμοῦ καὶ οὕτω προσβάλλει τὸν Θεόν. Ἡ ἰδιοτέλεια εἶναι κακία, διότι εἶναι ἀγάπη ἑνὸς ἐλαχίστου ὄντος. Εἰς τὸ σύστημά του ὑπάρχουν πολλαχοῦ ἀντιθέσεις καὶ ἀσυνέπειαι ὀφειλόμεναι εἰς τὴν ἀπόπειράν του νὰ ἐναρμονίσῃ φιλοσοφικὰς σκέψεις πρὸς τὰς ἰουδαϊκοχριστιανικὰς διδασκαλίας περὶ προσωπικοῦ Θεοῦ, Ἀποκαλύψεως κλπ. Γ. Π. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

— **Ἔντουαρντς** (Edwards), ***Μπράϋαν.*** Ἄγγλος πολιτικὸς καὶ ἱστορικὸς (1743—1800). Κληρονομήσας μεγάλην περιουσίαν ἐπεδόθη εἰς τὴν πολιτικήν, ἐπιτυχὼν νὰ ἐκλεγῇ βουλευτὴς τῷ 1796 καὶ κρατήσας τὴν ἕδραν μέχρι τοῦ θανάτου του. Συνέγραψε διάφορα ἱστορικὰ ἔργα, ἐκ τῶν ὁποίων σημαντικώτερον εἶναι: «Πολιτικὴ καὶ Ἐμπορικὴ Ἱστορία τῶν Βρεττανικῶν Ἀποικιῶν εἰς τὰς Δυτικὰς Ἰνδίας». Δ. Δ.

— **Ἔντουαρντς** (Edwards), ***Ριχάρδος.*** Ἄγγλος μουσικὸς καὶ δραματικὸς συγγραφεὺς (1523—1566). Ἐσπούδασε νομικὰ εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ὀξφόρδης, ἀλλ' ἐγκατέλειψεν ἐνωρὶς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου, ἀφοσιωθεὶς εἰς τὴν ποίησιν καὶ τὴν μουσικήν. Τῷ 1566 ἐπαίχθη ἡ πρώτη του τραγῳδία «Palamon and Arcyte», ἥτις ἐφείλκυσε τὸν θαυμασμὸν τῶν συγχρόνων του. Τὸ ἔργον τοῦτο δὲν διεσώθη. Τὸ μόνον ὅπερ ἐπέζησεν αὐτοῦ ἀριθμοῦν πολυαρίθμους ἐκδόσεις εἶναι ἡ ἱλαροτραγῳδία «The Excellent Comedie of two the moste faithfullest Freendes, Damon and Pithias», τῆς ὁποίας τὴν ὑπόθεσιν παρέλαβον καὶ ἀνέπτυξαν βραδύτερον εἰς τὸ ἔργον των «The two noble Kinsmen» οἱ Μπῶμοντ καὶ Φλέτσερ. Τὰ ποιήματά του (ἐκλογαί, ἐπιγράμματα, σονέττα, ᾄσματα) ἀναφέρονται μὲ θαυμασμὸν ὑπὸ τῶν συγχρόνων του συγγραφέων. Εἰς πλεῖστα ἔργα του συνέθετεν ὁ ἴδιος καὶ τὴν μουσικήν. Ὁ Ἔντουαρντς ἔσχε τὴν εὐτυχῆ ἰδέαν νὰ συγκεντρώσῃ εἰς ἀνθολογίαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Paradise of Dainty Devices» τὰ καλύτερα ποιήματα τῆς ἐποχῆς του καὶ οὕτως ἔσωσε πολλὰ ἔργα ἐκ τῆς καταστροφῆς. Παρέλειψεν ὅμως νὰ περιλάβῃ εἰς τὴν ἀνθολογίαν καὶ τὰ ἰδικά του ποιητικὰ ἔργα, ἅτινα ἀπωλέσθησαν. Δ. Δ.

Ἔντουαρντσβιλλ (Edwardsville) *[Γεωγρ.]*.—1) Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Ἰλλινόϊς καὶ τῇ κομιτείᾳ τοῦ Μάντισον. Κάτ. 8.500. Εἶναι σημαντικὸν ἐμπορικὸν κέντρον ὁλοκλήρου τῆς περιοχῆς.—2) Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Πενσυλβανίας καὶ τῇ κομιτείᾳ τῆς Λουκέρνης. Κάτ. 9.000. Εἶναι πόλις βιομηχανικὴ μετ' ἐργοστασίων κατεργασίας σιδήρου, ἐργαλείων κτλ. —Μ.

Ἐντοὺγκ (Edugh) *[Γεωγρ.]*. Ὀροσειρὰ τῆς Ἀλγερίας ἐν τῷ νομῷ τῆς Κωνσταντίνης. Αἱ ὑψηλότεραι αὐτῆς κορυφαὶ εἶναι ἡ *Μπὸν-Τζιτζί* (1004 μ.) καὶ *Χαΐμπα* (761 μ.). Ἔχει πλευρὰς καταφύτους ἀπὸ δάση καὶ ἔδαφος πλούσιον εἰς μέταλλα, ἐξ οὗ ἐξορύσσονται σίδηρος ἐν Μὸκτ-ἐλ-Χαντὶντ καὶ χαλκὸς καὶ ψευδάργυρος ἐν Ἀῒν-Μπάρμπαρ. —Μ.

Ἔντουϊ (Edwy). Βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας ἐπονομασθεὶς *ὁ ὡραῖος*, υἱὸς τοῦ βασιλέως Ἐδμόνδου καὶ τῆς Ἔλφγκιφον, διαδεχθεὶς τὸν θεῖόν του Ἤντρεντ τῷ 955, εἰς ἡλικίαν μόλις 15 ἐτῶν. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς βασιλείας του ἐξέδωκε πλῆθος διαταγμάτων καὶ παρεχώρησεν ἀφειδῶς προνόμια· ὡς ἐκ τούτου δυσηρεστήθησαν οἱ εὐγενεῖς τῆς Μέρτσια καὶ τῆς Νορθούμπρια, τῆς δυσαρεσκείας των δὲ ταύτης ἀποτέλεσμα ἦτο νὰ ἐκλεγῇ τῷ 957 βασιλεὺς τῶν Μερτσιανῶν καὶ Νορθουμπριανῶν ὁ ἀδελφός του *Ἔθελιγκ Ἔγδαρ*. Τῷ 957, ὁπότε ἀπέθανεν ὁ Ἔντουϊ, ὁ Ἔδγαρ ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς τῶν ἡνωμένων βασιλείων τοῦ Βέσσεξ, Μέρτσια καὶ Νορθούμπρια. Ν. Ι. Θ.

Ἔντουϊν (Edwin). Βασιλεὺς τῆς Νορθούμπρια (585—633). Ἦτο υἱὸς τοῦ Ἤλλα καὶ τῆς Ντέϊρα. Κατὰ τὴν σύλληψιν τῆς Ντέϊρα ὑπὸ τοῦ Ἔθελφριθ τῆς Μερνίτσια (πιθανῶς τῷ 605), ὁ Ἔντουϊν ἀπηλάθη καὶ κατέφυγε πρὸς τὸν Ρέντβαλτ, τὸν ἰσχυρὸν βασιλέα τῆς Ἀνατολικῆς Ἀγγλίας, ὅστις ἐκστρατεύσας κατὰ τοῦ Ἔθελφριθ ἐνίκησεν αὐτὸν (617) καὶ τὸν ἐφόνευσε. Κατόπιν τούτου ὁ Ἔντουϊν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Νορθούμπρια, ἐκδιώξας τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἔθελφριθ. Ἐνυμφεύθη τῷ 625 τὴν Ἔθελμπεργκ, θυγατέρα τοῦ Ἤντμπαλντ βασιλέως τοῦ Κέντ, ἐπὶ τῇ συμφωνίᾳ ὅτι ἤθελεν ἀνεχθῇ τὸν Χριστιανισμὸν ἐν τῇ χώρᾳ του. Προκειμένου δὲ νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ του βασιλέως τοῦ Βέσσεξ ὑπεσχέθη νὰ ἀσπασθῇ τὸν Χριστιανισμὸν ἐὰν νικήσῃ αὐτόν. Ὄντως δὲ μετὰ τὴν νικηφόρον κατ' αὐτοῦ ἐκστρατείαν ἐβαπτίσθη μετὰ τῶν εὐγενῶν καὶ τοῦ λαοῦ εἰς τὴν Ὑόρκην τῷ 627. Εἰς τὴν ἐπιρροὴν τοῦ Ἔντουϊν ὀφείλεται καὶ ἡ εἰς τὸν Χριστιανισμὸν προσέλευσις τοῦ βασιλέως τῆς Ἀνατολικῆς Ἀγγλίας Ἐορπγουώλντ. Τῷ 633 ὁ Καντβαλὸν τῆς Βορείου Οὐαλλίας καὶ ὁ Πένια τῆς Μέρτσιας ἐπανεστάτησαν ἐναντίον τοῦ Ἔντουϊν καὶ τὸν ἐφόνευσαν πλησίον τοῦ

Digitized by Google

Ντονκάστερ. Ὁ συγγενής του Ὄσρικ τὸν διεδέχθη ἐν Δεΐρᾳ καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Ἔθελφριθ εἰς τὴν Μπερνίτσια. Ν. Ι. Θ.

Ἔντρ (Indre) *[Γεωγρ.]*. —1) Ποταμὸς τῆς Γαλλίας διασχίζων τὸν νομὸν Ἔντρ-ἐ-Λουὰρ καὶ ἐκβάλλων εἰς τὴν Λείγηρα κατόπιν ῥοῦ 245 χλμ. Ἔχει πλάτος κατὰ μέσον ὅρον 30 μ., κινεῖ δὲ μόνον εἰς τὸν νομὸν Ἔντρ-ἐ-Λουὰρ ἄνω τῶν πεντήκοντα ἐργοστασίων. —2) Νομὸς τῆς Γαλλίας, ὀφείλων τὸ ὄνομά του εἰς τὸν ποταμὸν ὅστις τὸν διασχίζει. Κάτ. 290.216. Διαιρεῖται εἰς 4 περιφερείας *(Σατωρού, Λὲ Μπλάν, Λὰ Σάτρ* καὶ *Ἰσσουντιέν)*, μὲ 23 καντόνια καὶ 245 δήμους. Ἔχει σημαντικὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν. Δ. Δ.

— **Ἔντρ-ἐ-Λουὰρ** (Indre-et-Loire) *[Γεωγρ.]*. Νομὸς τῆς κεντρικῆς Γαλλίας, ἀποτελούμενος σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου τῆς παλαιᾶς ἐπαρχίας Τουραίνης καὶ μικρῶν μερῶν τῆς Ὀρλεάνης, τῆς Ἀνδεγαυίας καὶ τοῦ Πουατοῦ. Κάτοικοι 337.916. Ὀφείλει τὸ ὄνομά του εἰς τὸν Λείγηρα (Loire) καὶ τὸν ἐκβάλλοντα εἰς αὐτὸν Ἴνδραν (Indre). Ὁ νομὸς διαιρεῖται εἰς τὰς περιφερείας *Τούρ, Λὸς* καὶ *Σινὸν* μὲ 24 καντόνια καὶ 282 δήμους. Ἡ κυριωτέρα πόλις εἶναι ἡ *Τούρ*, ἕδρα ἀρχιεπισκοπῆς. Αἱ Σινόν, Λός, Ἀμπουάζ, Σενονσώ, Λαγκλαὶ καὶ Ἀζαὶ-λὲ-Ριντὼ εἶναι ἐνδιαφέρουσαι πόλεις μὲ ἀρχαίους πύργους. Μεγαλιθικὰ μνημεῖα ἀφθονοῦν εἰς τὸν νομόν. Δ. Δ.

ἐντράδα (ἡ)· ἔδεσμα ἐκ κρέατος μετὰ λαχανικῶν (ἰταλ. entrata).

—*[Μαγειρ.]* Καλεῖται *ἐντράδα* τὸ πρῶτον φαγητὸν τὸ ὁποῖον σερβίρεται εἰς τὸ γεῦμα μετὰ τὸ ψάρι καὶ πρὸ τοῦ ψητοῦ.

Ἡ ἐντράδα κατασκευάζεται ἀπὸ κρέας ἀρνίου κομμένον εἰς τεμάχια καὶ μαγειρευμένον μὲ οἱονδήποτε εἶδος λαχανικοῦ. Τὸ ἀρνὶ δύναται νὰ μαγειρευθῇ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον μὲ πατάτες, κολοκυθάκια, ἀγκινάρες, μελιτζάνες, φασολάκια, μπάμιες, λάχανο, ραδίκια, σέλινο, μπιζέλια, ἀρακᾶ κτλ. Κόπτομεν τὸ ἀρνὶ εἰς τεμάχια ὄχι πολὺ μεγάλα. Τὰ πλύνομεν καὶ προσθέτομεν ἅλας καὶ πιπέρι. Τὰ καβουρδίζομεν κατόπιν εἰς τὸ τηγάνι μὲ βούτυρον καὶ 1—2 κρεμμύδια κομμένα πολὺ ψιλὰ (τὰ κρεμμύδια δύνανται ἐν ἀνάγκῃ νὰ παραλειφθοῦ, ἂν θέλωμεν τὸ φαγητὸν νὰ γίνῃ πλέον εὔπεπτον καὶ ἐλαφρόν)· τὰ ρίπτομεν κατόπιν εἰς ἕνα τέντζερην καὶ προσθέτομεν τόσον νερό, ὥστε νὰ σκεπάσῃ τὸ κρέας καὶ τὸ ἀφήνομεν νὰ βράσῃ 30—40 λεπτὰ τῆς ὥρας. Κατόπιν προσθέτομεν ἓν εἶδος ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω λαχανικὰ καὶ τὰ ἀφήνομεν νὰ βράσουν μαζὶ ἕως ὅτου μαλακώσουν καλά.

Ἐὰν τὸ λαχανικὸ εἶναι πατάτες, κολοκυθάκια, μελιτζάνες ἢ μπάμιες, πρέπει νὰ ἔχῃ τηγανισθῇ ὀλίγον ἰδιαιτέρως εἰς τὸ τηγάνι πρωτοῦ τὸ ρίψωμεν νὰ βράσῃ μαζὶ μὲ τὸ κρέας. Μὲ τὰ εἴδη αὐτὰ τῶν λαχανικῶν θὰ ρίψωμεν συγχρόνως εἰς τὸ κρέος 5—6 ντομάτες ψιλοκομμένες νὰ βράσουν μαζί.

Ἐὰν τὸ λαχανικὸ εἶναι φασολάκια, σέλινα, λάχανα, ἀγκινάρες κτλ., πρέπει προηγουμένως νὰ τὰ βράσωμεν ἐλαφρὰ εἰς ἁλατισμένο νερὸ μέσα εἰς χωριστὴν κατσαρόλαν καὶ κατόπιν τὰ ρίπτομεν εἰς τὸ κρέας νὰ βράσουν μαζί. Διὰ τὰ εἴδη αὐτὰ τῶν χόρτων (ἐκτὸς ἀπὸ τὰ φασολάκια τὰ ὁποῖα γίνονται μὲ ντομάταν ὅπως ἀνωτέρω) ἑτοιμάζομεν μίαν σάλτσαν αὐγολέμονο, με τὴν ὁποίαν περιχύνομεν τὸ φαγητόν, ἀφοῦ τὸ σερβίρωμεν εἰς τὴν πιατέλλαν. Α. ΣΤ.

ἐντράδα *[Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς τῶν ναυτικῶν μας γλώσσης ἀπαντῶν εἰς ἔγγραφα τοῦ Ἀγῶνος καὶ εἰς ἡμερολόγια τῶν τότε πλοίων, ἐν τῇ, ἐπ' ἀμφοτέραις ταῖς ἐννοίαις του, σημασίᾳ τοῦ ὅρου *εἴσπλους*. Σ. Ε. Λ.

ἐντράτα (ἡ)· προοίμιον μουσικόν, εἰσιτήριον μέλος εἰς θεατρικὸν ἢ μουσικὸν ἔργον (ἰταλ. entrata).

Ἔντρε - *Μίνχο - ἒ - Ντοῦρο* (Entre Minho e Douro) *[Γεωγρ.]*. Ἐπαρχία τῆς ΒΔ Πορτογαλλίας, κειμένη μεταξὺ τῶν ποταμῶν Μίνχο καὶ Ντοῦρο καὶ βλέπουσα πρὸς τὸν Ἀτλαντικόν. Ἐμβαδὸν 4725 τετρ. χιλ. Κάτ. 1.289.859. Εἶναι ὀρεινή, εὐκράτου κλίματος, παράγει δὲ οἶνον, ἀραβόσιτον, ἔλαιον καὶ διαφόρους καρπούς, ἐν οἷς κάρυα καὶ φοίνικες. Ἔχει κτηνοτροφίαν καὶ ξυλείαν, εἰς δὲ τοὺς ποταμοὺς ἄφθονον ἁλιείαν. Καίτοι τὰ χρησιμοποιούμενα ἐργαλεῖα καὶ μηχανήματα εἶναι πρωτόγονα, ἡ γεωργία ἀκμάζει. Ἡ ἐπαρχία διαιρεῖται εἰς τὰς τρεῖς περιφερείας Βιάννα ντὸ Καστέλλο, Μπράγα καὶ Πόρτο Ἀρεά. Δ. Δ.

— **Ἔντρε-*Ρίος*** (Entre - Rios=«μεταξὺ ποταμῶν») *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν δεκατεσσάρων πολιτειῶν τῆς Ἀργεντινῆς, καταλαμβάνουσα τὴν ΒΑ γωνίαν τῆς χώρας, μεταξὺ τῶν ποταμῶν Παρανᾶ καὶ Οὐρουγουάη. Ἔχει ἔκτασιν 74571 καὶ 568.905 κατ. Εἶναι χώρα πεδινή, μετ' ἐλαχίστων ὑψωμάτων καὶ ἀφθόνων λειμώνων, δασῶν καὶ καλλιεργησίμων ἀγρῶν. Ἀρδεύεται ὑπὸ πολλῶν παραποτάμων τῶν δύο ἀνωτέρω ἀναφερομένων ποταμῶν καὶ θεωρεῖται ἡ πλουσιωτέρα, μετὰ τὴν περιοχὴν τοῦ Μπουένος - Ἄϋρες, πολιτεία τῆς Ἀργεντινῆς, ἐπικληθεῖσα καὶ «Κῆπος τῆς Ἀκτῆς». Τὸ κλῖμα εἶναι εὐκραές. Τὰ κυριώτερα προϊόντα αὐτῆς εἶναι σιτηρά, οἶνος καὶ ἄφθονος ξυλεία, προερχομένη ἰδίως ἐκ τοῦ ἀπεράντου δάσους Μόντιες, κειμένου εἰς τὸ βόρειον τμῆμα αὐτῆς καὶ ἔχοντος ἔκτασιν 16.300 τετρ. χιλ. Ἡ συγκοινωνία εἶναι εἰς μέγιστον βαθμὸν ἀνεπτυγμένη, τόσον διὰ τῶν ποταμῶν, ὅσον καὶ διὰ μεγάλου σιδηροδρομικοῦ δικτύου. Ἡ κυριωτέρα βιομηχανία τῆς χώρας εἶναι ἡ κατεργασία οἴνων καὶ οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. Διοικεῖται ὑπὸ γερουσίας καὶ ἰδίου προέδρου ἐκλεγομένου κατὰ τετραετίαν. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι ἡ *Παρανά*, κυριώτεραι δὲ πόλεις ἡ *Κονκόρντια*, ἡ *Βιλιαγκουάη, Οὐρουγουάη, Τάλα, Γκαλεγκαϋτσού*. Μ.

—*[Φιλοτ.]* Κατὰ τὸ 1898 ἡ ἐπαρχία Ἔντρε-Ρίος τῆς Ἀργεντινῆς ἐξέδωκεν εἰδικὸν *τηλεγραφόσημον* ἀξίας 10 σεντάβος, πρὸς ἐπικόλλησιν ἐπὶ τῶν διαβιβαζομένων τηλεγραφημάτων. Ἡ ἐμπορικὴ ἀξία τῶν τοιούτων γραμματοσήμων εἶναι σχετικῶς μικρά. Ε. Φ. Ε

Ἔντρεντ (Edred). Βασιλεὺς τῶν Ἀγγλοσαξώνων, υἱὸς Ἐδουάρδου τοῦ παλαιοῦ, θανὼν τῷ 955 μ. Χ. Διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον τὸν ἀδελφόν του Ἐδμόνδον Α΄ (946) καὶ κατήγαγε μεγάλας νίκας κατὰ τῶν Δανῶν καὶ Σκώτων. Κ. Ν.

ἐντρέπομαι καὶ *ντρέπομαι*, ἀόρ. *ἐντράπηκα*· δημοτ., αἰσχύνομαι, αἰδοῦμαι, συστέλλομαι, συγκινοῦμαι, διστάζω, καὶ ἐπὶ καλοῦ καὶ ἐπὶ κακοῦ: «ἐντρέπομαι νὰ τοῦ μιλήσω», «ντράπηκα νὰ τοῦ παραπονεθῶ», «ντρέπομαι ποῦ σὲ βλέπω, γιατὶ σὲ γέλασα», «δὲν ἐντράπηκες νὰ πῇς αὐτὰ τὰ λόγια;», «δὲν ἐντρέπεσαι διὰ τὴν συμπεριφοράν σου;», «ντράπου, ντράπου λίγο».

ἐντριβὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐντρίβειν, τρίψιμο: «θεραπευτική, — κοσμητικὴ ἐντριβή».

— *[Ἰατρ.]* Τραχεῖα τριβὴ μικρᾶς ἢ ἐκτεταμένης ἐπιφανείας τοῦ δέρματος διὰ τῶν χειρῶν ἢ διὰ τοῦ *ἐντριπτῆρος* (βλ. λ.), πρὸς τὸν σκοπὸν προκλήσεως δερματικῆς ἐπισπάσεως ἢ ἀπορροφήσεως διὰ τοῦ δέρματος φαρμακευτικῶν οὐσιῶν. Διὰ τὴν πρόκλησιν τῆς δερματικῆς ἐπισπάσεως αἱ ἐφαρμοζόμεναι ἐντριβαὶ εἶναι ἢ *ξηραί*, διὰ γυμνῆς χειρὸς ἢ ἐντριπτῆρος ἐνεργούμεναι, ἢ *ὑγραί*, ἐκτελούμεναι δι' ὕδατος Κολωνίας, καφουρούχου οἰνοπνεύματος, ὄξους, σταγόνων τερεβινθελαίου κλπ. Αἱ ξηραὶ ἐντριβαὶ δὲν πρέπει νὰ φθάνουν μέχρις ἐκδορᾶς τῆς ἐπιδερμίδος. Διὰ τὴν ἀπορρόφησιν τῶν φαρμακευτικῶν οὐσιῶν (ἰδίως ὑδραργυρούχων καὶ ἰωδιούχων ἀλοιφῶν), τὰς ἐντριβὰς ἐκτελοῦν ἢ αὐτοὶ οἱ πάσχοντες, διὰ γυμνῆς χειρός, ἢ ἄλλοι (νοσοκόμοι κλπ.), προστατεύοντες τὴν χεῖρα διὰ χειροκτίου ἐξ ἐλαστικοῦ κόμμεως. Αἱ φαρμακευτικαὶ οὐσίαι ἀπορροφοῦνται εὐκολώτερον, ὅταν ἐντρίβωνται εἰς χώρας τοῦ σώματος μὲ λεπτὸν δέρμα, βρίθον αἱμοφόρων ἀγγείων (λ. χ. μασχάλην, βουβωνικὴν χώραν, πτυχὴν τοῦ ἀγκῶνος ἢ τοῦ γόνατος κλπ.). Προηγουμένως ὅμως τὸ δέρμα καθαίρεται διὰ σάπωνος καὶ εἶτα δι' αἰθέρος πρὸς ἀφαίρεσιν τῆς σμηγματώδους οὐσίας. Μετὰ τὴν ἐντριβήν, τὸ δέρμα πλύνεται, πρὶν παρέλθουν 12 ὧραι. Βραδύτερον πλύνεται ἐκ νέου καὶ ἐπιπάσσεται μὲ τάλκην. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ἐντριβής, (ὁ, ἡ),—*ές* (τό)· ὁ ἐντετριμμένος, ὁ ἔχων τριβὴν περί τι, πεπειραμένος, ἔμπειρος, εἰδήμων: «εἶναι ἐντριβὴς τῆς μουσικῆς,—τῆς διδασκαλίας,—τῆς ἐγχειρητικῆς».

ἐντρίβω, ἀόρ. *ἐνέτριψα*· κάμνω ἐντριβάς, τρίβω τινὰ πρὸς θεραπευτικὸν σκοπόν, τρίβω διὰ κοσμητικοῦ ἐλαίου.

ἐντρίμματα *[Φαρμακοτεχν.]*. Φάρμακα (*χρίσματα*, linimenta, liniments) ἐξωτερικῆς χρήσεως πρὸς ἐντριβὴν ἢ χρῆσιν τοῦ δέρματος. Ἡ σύστασίς των ποικίλλει, εἶναι δηλαδὴ παχύρρυτα, λεπτόρρυτα ἢ πηκτωματώδη, περιέχουσι δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἴλημμα λιπώδη τινὰ οὐσίαν, ἔλαια ἢ σάπωνα. Ὡς ἐκ τούτου διακρίνονται εἰς ἐντρίμματα *ἐλαιώδη* καὶ ἐντρίμματα *σαπωνώδη*. Σκευάζονται δι' ἁπλῆς μείξεως *(ἔντριμμα ἀμμωνιοῦχον)* ἢ διὰ διαλύσεως ἐν θερμῷ (*βάλσαμον* Opodeldoch). Διαλυόμενα ἢ μειγνύμενα φάρμακα εἶναι ἀλκαλοειδῆ, ἐκχυλίσματα, κόνεις, ἅλατα κλπ. Τὰ ἀδιάλυτα ἀποχωρίζονται μετὰ τὴν ἀνάμειξιν τῶν ἐντριμμάτων καὶ πρὸς ἀπαιώρησιν αὐτῶν προὐτάθη ἡ προσθήκη κηρωτῆς ἁπλῆς, ἵνα λόγῳ τῆς συστάσεώς της ἐπιβραδύνῃ τὴν καθίζησιν τῶν ἐν ἀπαιωρήσει οὐσιῶν. Τὰ πλεῖστα εἶναι ὑγρά, ἔνια ὅμως ἔχουσι πηκτωματώδη σύστασιν. Λόγῳ τῆς πτητικότητος τῶν συστατικῶν των προφυλάσσονται ἐντὸς φιαλιδίων καλῶς κλειομένων. Χρησιμοποιοῦνται εἰς ἐπαλείψεις τοῦ δέρματος διὰ χρωστῆρος, βαμβακοβύσματος, ὀθονίου ἢ καὶ εἰς ἐντριβὰς διὰ τῆς παλάμης τῆς χειρός. Ἐνίοτε τὰ ἐντρίμματα εἶναι γλυκερινοῦχα. Ἡ μορφὴ αὕτη λαμβάνεται διὰ διαλύσεως ἢ γαλακτώσεως τῶν κυρίων συστατικῶν ἐν γλυκερίνῃ μετὰ ἢ ἄνευ ζελατίνης ἐν ψυχρῷ ἢ ἐν θερμῷ. Τὰ σκευάσματα ὅμως ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς τὰς ἰατρικὰς γλυκερίνας. Τὰ ἐλαιώδη ἐντρίμματα σκευαζόμενα δι' ἁπλῆς μείξεως δὲν παρέχουσι πάντα δι' ἀναταράξεως ὁμοιογενῆ σύστασιν καὶ ἔχουσι κυρίως πραϋντικὰς ἰδιότητας· τὰ σαπωνώδη, ὀλιγαριθμότερα, κυκλοφοροῦσιν ὑπὸ διάφορα ὀνόματα (saponés, saponulés, *βάλσαμα σαπωνώδη* κλπ.) καὶ σκευάζονται διὰ διαλύσεως ἐν θερμῷ συνήθως τῶν κυρίων συστατικῶν.

Βασελινοχρίσματα (Vasolimenta) καὶ *λανολινοχρίσματα* (Lanolimenta) εἶναι χρίσματα σκευαζόμενα δι' ἐκδόχων βασελίνης ἢ λανολίνης. Ἐντρίμματα εἶναι καὶ τὰ ἐξ Ἀγγλίας φερόμενα φαρμακευτικὰ ἰδιοσκευάσματα ὑπὸ τὸ ὄνομα Embrocations.

ΕΜΜ. Ι. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

ἐντριπτὴρ (ὁ) *[Ἰατρ.]*. Ὄργανον χρησιμεῦον διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐπὶ τοῦ δέρματος *ἐντριβῶν* (βλ. λ.). Ὑπάρχουν πολλῶν εἰδῶν ἐντριπτῆρες, ἀλλ' οἱ πλείονες τούτων κατασκευάζονται ὑπὸ μορφὴν χειροκτίων, ἄλλοι δ' ἐν σχήματι ζώνης, ἄλλοι φέρουν λαβὴν κ.ο.κ. Σ. Γ. Σ.

ἐντριπτικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐντριβήν, ὁ κατάλληλος πρὸς ἐντριβήν.

ἔντριτον ***σχοινίον*** *[Ναυτ.]*. Καλεῖται οὕτω (κοιν. *τρίμπουλο*, γαλλ. filin en trois, ἀγγλ. three standed) τὸ σχοινίον τὸ ἀποτελεσθὲν διὰ τῆς συστροφῆς τριῶν ἐμβόλων. Α. ΚΡΚ.

ἔντριψις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐντρίβειν, ἐντριβή, τρίψιμο.

ἔντρομος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ πλήρης τρόμου, περίφοβος, ὁ τρέμων ἀπὸ φόβον.

ἐντροπαλὸς (ὁ) καὶ *ντροπαλός*· δημοτ., ὁ ἐντρεπόμενος, ὁ εὐκόλως συστελλόμενος, αἰσχυντηλός, αἰδήμων.

ἐντροπαλότης,—*ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐντροπαλοῦ, αἰδημοσύνη.

ἐντροπὴ (ἡ) κοιν. *ντροπή*· τὸ νὰ ἐντρέπεταί τις, αἰδώς, αἰσχύνη, τὴν ὁποίαν προκαλεῖ ἡ συναίσθησις τῆς ἐνοχῆς: «ἐκοκκίνισε ἀπὸ τὴν ἐντροπήν της», «αὐτὸς ντροπὴ δὲν ξέρει», «ντροπή σας νὰ μαλώνετε»· || φρ. «τὸν πῆρε ἡ ντροπὴ ἀπὸ τὰ μοῦτρα» ἐπὶ ἀναισχύντου· || ἰδιωματ. «ντροπῆς καμώματα» χαρακτηρισμὸς πράξεων ἀξιομέμπτων· || ἡ ἐκ σεβασμοῦ προερχομένη συστολή: «ἄνθρωπος μὲ ντροπή», «τὸ φαὶ ντροπὴ δὲν ἔχει».

— **ἐντροπὴ** (ἡ), ἢ ***ἐντροπία*** (entropie) *[Φυσ. Ἐπιστ.]*. Καλεῖται οὕτω διεθνῶς μία τῶν σπουδαιοτέρων ἐννοιῶν τῆς *θερμοδυναμικῆς* καὶ τῆς ἐν γένει *ἐνεργητικῆς*.

Ἐὰν εἰς δοθὲν σῶμα οἱονδήποτε, θερμοκρασίας ἀπολύτου T, προσδοθῇ ἐξ οἱασδήποτε θερμικῆς πηγῆς μικρὸν ποσὸν θερμότητος dQ, προκαλεῖται ἀντίστοιχος *ἀλλαγὴ καταστάσεως* τοῦ σώματος, καθ' ἣν ἰσχύει, ὡς εἰς ὅλας τὰς ἀλλαγάς, ἡ ἀρχὴ τῆς διατηρήσεως τῆς ἐνεργείας ἢ ὁ πρῶτος θεμελιώδης νόμος τῆς θερμοδυναμικῆς. Ἐπὶ πλέον διὰ τὰς *ἀντιστρεπτὰς* ἐκ τῶν τοιούτων ἀλλαγῶν δεχόμενοι ὡς ἀξίωμα ὅτι ἡ θερμότης μεταβαίνει ἀφ' ἑαυτῆς ἀπὸ τοῦ θερμοτέρου εἰς τὸ ψυχρότερον σῶμα καὶ οὐδέποτε ἀντιστρόφως, ἀποδεικνύομεν ὅτι ἰσχύει ἡ σχέσις

$$\frac{dQ}{T} = ds \text{ ἢ } dQ = T.\ ds$$

ἡ καλουμένη δευτέρα θεμελιώδης ἐξίσωσις τῆς θερμοδυναμικῆς. Ὁ λόγος δηλαδὴ $\frac{dQ}{T}$ ἀποδεικνύεται ὅτι εἶναι τέλειον διαφορικὸν μιᾶς συναρτήσεως S τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς καταστάσεως τοῦ δοθέντος σώματος. Ἡ συνάρτησις αὕτη S καλεῖται *ἐντροπὴ* τοῦ σώματος καὶ ἔχει μίαν καὶ μόνην τιμὴν δι' ἑκάστην κατάστασιν τοῦ θεωρουμένου σώματος.

Τεθέντος δέ, ὅτι διὰ μίαν ὡρισμένην κατάστασιν α τοῦ σώματος ἡ ἀντίστοιχος συνάρτησις S ἔχει ὡρισμένην τιμὴν π. χ. o, τότε διὰ πᾶσαν ἄλλην κατάστασιν β τοῦ σώματος ἡ ἐντροπὴ αὐτοῦ εἶναι ὡρισμένος ἀριθμὸς S_β εὑρισκόμενος δι' ὁλοκληρώσεως ἐκ τῆς προαναφερθείσης σχέσεως,

$$S_\beta = \int_\alpha^\beta \frac{dQ}{T}$$

Ἰσοῦται δηλαδὴ τὸ S_β μὲ τὸ ὅριον τοῦ ἀθροίσματος τῶν διαφορικῶν $\frac{dQ}{T}$ ἢ ds κατὰ τὴν ἀντιστρεπτὴν μετάβασιν τοῦ σώματος ἀπὸ τῆς καταστάσεως α εἰς τὴν κατάστασιν β.

Τὸ ἐξαγόμενον τοῦ ὑπολογισμοῦ S_β ἢ ἡ *ἐντροπὴ* τοῦ σώματος ἐν τῇ καταστάσει β, εἶναι τὸ αὐτὸ οἱοσδήποτε καὶ ἂν εἶναι ὁ δρόμος ἢ οἱαιδήποτε καὶ ἂν εἶναι αἱ ἐνδιάμεσοι καταστάσεις, δι' ὧν διαδοχικῶς διέρχεται τὸ σῶμα μεταβαῖνον ἀπὸ

Digitized by Google

τὴν κατάστασιν α εἰς τὴν κατάστασιν β. Κατὰ ταῦτα εἰς ἑκάστην κατάστασιν τυχόντος σώματος ἢ συστήματος ἀντιστοιχεῖ εἰς ἀριθμός, ἡ *ἐντροπὴ τοῦ σώματος*, καὶ εἰς ἑκάστην κατάστασιν συστήματος σωμάτων ἀντιστοιχεῖ ἐπίσης εἰς ἀριθμός, ἡ *ἐντροπὴ τοῦ συστήματος*, ἴση πρὸς τὸ ἄθροισμα τῶν ἐντροπῶν τῶν ἀποτελούντων αὐτὸ σωμάτων. Εἰς πᾶσαν δὲ μετατροπὴν ἐνεργείας, ἤ, ὅπερ τὸ αὐτό, κατὰ τὴν διάρκειαν παντὸς φαινομένου φυσικοῦ ἢ χημικοῦ, ἡ ἐντροπὴ τοῦ ἀντιστοίχου συστήματος τῶν σωμάτων αὐξάνει. Εἶναι μεγαλυτέρα εἰς τὸ τέλος ἢ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ φαινομένου. Τοῦτο εἶναι τὸ περιεχόμενον τοῦ περιφήμου δευτέρου νόμου τῆς θερμοδυναμικῆς, τοῦ ὁποίου τὴν σύντομον διατύπωσιν ἐπιτρέπει ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἔννοια τῆς ἐντροπῆς. [Βλ. καὶ λ. *θερμοδυναμικὴ* καὶ *ἀλλαγὴ καταστάσεως*.] Α. ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

ἐντροπία (ἡ) *[Φυσ. Ἐπιστ.]*· βλ. λ. *ἐντροπὴ [Φυσ.]*.

ἐντροπιάζω καὶ *ντροπιάζω*, ἀόρ. *ἐντρόπιασα—ἐ(ν)τροπιάστηκα*, παθ. μετχ. *ἐ)ντροπιασμένος*· κάμνω τινὰ νὰ ἐντραπῇ, νὰ συναισθανθῇ τὸ ἁμάρτημά του, τὴν ἐνοχήν του: «τὸν ἐμάλωσε μπροστὰ 'ς τὸν κόσμο καὶ τὸν ἐντρόπιασε», «ὅταν μὲ εἶδε, ντροπιάστη κι' ἔφυγε» || προκαλῶ εἴς τινα τὸ συναίσθημα τῆς αἰδοῦς: «ἐφάνηκε τὸ στῆθός της κι' ἐντροπιάστηκε» || καταισχύνω τινά, προσάπτω ὄνειδος: «τὸ παλιόπαιδο ἐντρόπιασε τὸν πατέρα του» || παθ. μετχ. *(ἐ)ντροπιασμένος* (βλ. λ.).

ἐντροπιάρης (ὁ) καὶ *ντροπιάρης*· ὁ εὐκόλως συστελλόμενος, αἰσχυντηλός, αἰδήμων.

ἐντρόπιασμα (τὸ) καὶ *ντρόπιασμα*· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐντροπιάζω.

ἐντροπιασμένος, *—η, —ον* καὶ *ντροπιασμένος*· παθ. μετχ. τοῦ *ἐντροπιάζω* ὀνοματικῶς· ὁ κατεχόμενος ἀπὸ ἐντροπήν, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ὀφείλει νὰ ἐντρέπεται: «ντροπιασμένε, τί εἶν' αὐτὰ ποῦ λές».

ἐντρόπιον (τὸ) *[Ὀφαλμ.]*. Ἡ πρὸς τὰ ἐντὸς στροφὴ τῶν ἐλευθέρων χειλέων τῶν βλεφάρων. Ἡ στροφὴ αὕτη συχνότατα συμβαίνει εἰς τὰ τραχώματα συνεπείᾳ οὐλώδους συρρικνώσεως τοῦ ταρσοῦ καὶ τοῦ ἐπιπεφυκότος, ἣν ἀναποδράστως ἐπακολουθεῖ ἡ εἴσκλασις τῶν βλεφαρίδων, ἐξ οὗ ἡ τριχίασις. Ἐπίσης τὸ ἐντρόπιον παρατηρεῖται εἰς τὰ ἐγκαύματα, τραύματα, πέμφυγα, συφίλιδα, φυματίωσιν καὶ χρονίαν βλεφαρίτιδα.

Τὸ τραχωματικὸν ἐντρόπιον καὶ ἡ συμπαρομαρτοῦσα τριχίασις ἰᾶται μόνον δι' ἐγχειρητικῆς ἐπεμβάσεως. Ἐκ τῶν ὑπερπληθῶν κατὰ τῆς τριχιάσεως ἐγχειρήσεων ὁ καθηγητὴς τῆς ὀφθαλμολογικῆς κλινικῆς τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Alger, Gange, δέχεται τὴν ἀρίστην πασῶν, τὴν τοῦ Πανᾶ (1882), ἥτις καὶ ἔχει τὰς περισσοτέρας ἐνδείξεις καὶ ἐφαρμόζεται δι' ὅλας σχεδὸν τὰς τριχιάσεις. Ἡ ἐγχείρησις αὕτη ἐκτελεῖται ὡς ἑξῆς: Ἀναισθησία τοπική. Πλὰξ μεταλλικὴ ὑπὸ τὸ ἄνω βλέφαρον. Τομὴ τοῦ δέρματος κατὰ τὸ γόνυ τῆς κυφότητος τοῦ ταρσοῦ μέχρις τοῦ ταρσοῦ. Κρημνὸς πρὸς τὸ ἐλεύθερον χεῖλος μέχρις ὄψεως τῆς ἐκφύσεως τῶν τριχῶν καὶ ὀλίγον τι περαιτέρω, καὶ ἐν ἀνάγκῃ μικρά τις ἀποκόλλησις δι' ἄνευ αἰχμῆς μαχαιριδίου τοῦ κάτωθεν τοῦ ταρσοῦ ἐπιπεφυκότος. Κρημνὸς πρὸς τὴν ταρσοκογχικὴν περιτονίαν μέχρις εὐρείας ὄψεως αὐτῆς. Σχάσις τοῦ ταρσοῦ ἀκριβῶς κατὰ τὸ γόνυ τῆς κυφότητος, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ἐπιπεφυκότος. Τοποθέτησις 5 ραμμάτων, ἅτινα διαπερῶνται ἄνω μὲν ἐκ τῆς περιτονίας τοῦ ταρσοῦ, κάτω δὲ ὄπισθεν τῶν ριζῶν τῶν τριχῶν (καὶ ὀλίγον τι πέραν ἐν ἀνάγκῃ). Δέσις τῶν ραμμάτων (ἐνῷ ὁ βοηθὸς σύρει τὸν κάτω κρημνὸν πρὸς τὰ ἄνω καὶ ὄπισθεν). Ἡ δέσις δέον νὰ εἶναι χαλαρά, συγκρατητικὴ καὶ ὄχι ἐσφιγμένη. Προσκόλλησις τῶν 10 περάτων τῶν ραμμάτων κατὰ διάθεσιν χορδῶν εἰς τὸ μέτωπον. Δένοντες σύρομεν αὐτὰ τόσον, ὥστε ὁ κάτω κρημνὸς νὰ σχηματίσῃ ἐκστροφήν τινα, ἧς ὁ βαθμὸς καθορίζεται κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ χειρουργοῦ. Ἐπίδεσμος ἐκ γάζης παχέος ἐλαίου (huile gras). Ἀλλαγὴ τὴν 2αν, 5ην καὶ 8ην ἡμέραν, ὁπότε ἀφαιροῦνται καὶ τὰ ράμματα. Νέος ἐπίδεσμος ἐπὶ 24 ὥρας καὶ μετὰ ἐλευθεροποίησις.

Ἡ ἐγχείρησις τῆς τριχιάσεως διὰ τὸ κάτω βλέφαρον διαφέρει καθ' ἅμα κατά τι τῆς τοῦ ἄνω. Ἡ διαφορὰ ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ἡ βελόνη, ἥτις διαπερᾷ τὴν κάτω ταρσικὴν περιτονίαν, ἐξέρχεται ἀφοῦ ψαύσῃ τὸ ὀστοῦν τοῦ χείλους τῆς κόγχης καὶ ὅτι τὰ νήματα προσδένονται εἰς ἕνα ἐκ τῶν ὀδόντων, ὑπὸ πτύγμα. Διὰ τὴν τριχίασιν τοῦ τε ἄνω καὶ κάτω βλεφάρου εἰς περιπτώσεις, καθ' ἃς δὲν ἐφαρμόζεται ἡ μέθοδος τοῦ Πανᾶ, πρέπει νὰ προσέξῃ τις εἰς τὰς ἐγχειρήσεις τοῦ Truc ἢ τοῦ Milingen.

Σπασμωδικὸν ἐντρόπιον. Κατὰ τὸ σπασμωδικὸν ἐντρόπιον δὲν ὑπάρχει ἀλλοίωσις τοῦ ταρσοῦ, οὔτε συρρίκνωσις τῶν ἱστῶν, ἀλλ' ὅλος ὁ ταρσὸς μετὰ τοῦ δέρματος τῶν βλεφάρων κυλινδροῦται πρὸς τὰ ἐντός. Τὸ σπασμωδικὸν ἐντρόπιον κατὰ κανόνα παρατηρεῖται εἰς τὸ κάτω βλέφαρον τῶν γερόντων, ἐνίοτε δὲ καὶ μετὰ τὴν ἐγχείρησιν τοῦ καταρράκτου. Τοῦ σπασμωδικοῦ ἐντροπίου ἐγχειρήσεις ὑπάρχουσι πολλαί, ἐκ τῶν καλυτέρων δὲ ἡ κατὰ Weekers (1928) ἔνεσις οἰνοπνεύματος κοκαϊνούχου κατὰ μῆκος τοῦ ἐλευθέρου χείλους τοῦ βλεφάρου.

Ἐν τέλει ὑπάρχουσι καὶ συγγενῆ ἐντρόπια. Α. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

ἔντροχον *[Ναυτ.]* (κοιν. *μπαστέκα*, γαλ. chaumard, ἀγγλ. cheek block, Ναυτ. ὀνοματ. ἄρθρ. 441). Ὀρθογώνιον ἄνοιγμα ἐπὶ κεραίας, σφηκίσκου ἢ ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ πλοίου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐντίθεται κάρυον στρεφόμενον περὶ ἄξονα. Α. ΚΡΚ.

ἐντροπῶ *(—όω)*· δένω ἢ διαβάλλω τὴν κώπην εἰς τὸν τροπωτῆρα. Γ. Ν. Ν.

ἐντρυλλίζω ἢ **ἐντρυλίζω**· βοῶ ἐντὸς τοῦ ὠτός τινος καὶ οὕτως ἐμποδίζω αὐτὸν ν' ἀκούσῃ ἕτερόν τινα ἦχον ἢ φθόγγον.

— *[Ἀρχ.]* Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις μετὰ τὸ πέρας τῆς ὀρτυγοκοπίας ἢ ὀρτυγομαχίας, ὁ κτήτωρ τοῦ ἡττημένου ὄρτυγος, ἵνα μὴ οὗτος ἀκούσῃ τὸ θριαμβευτικὸν λάλημα τοῦ νικητοῦ ἀντιπάλου του καὶ ἀπολέσῃ τὸ ἠθικὸν καὶ τὴν μαχητικότητά του, παρελάμβανεν αὐτὸν μετὰ τὴν ἧτταν καὶ *ἐνετρύλιζεν* εἰς τὰ ὦτά του, μέχρις ἀπομακρύνσεως αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Σ. Γ. Σ.

ἐντρύφημα (τό)· ἐκεῖνο εἰς τὸ ὁποῖον ἐντρυφᾷ τις, τὸ μέσον δι' οὗ τις ἐντρυφᾷ: «ἡ θήρα εἶναι δι' ἐμὲ κάλλιστον ἐντρύφημα» || καθόλου, πᾶν ὅ,τι φέρει ἡδονήν, τέρψιν, χαράν.

ἐντρύφησις,*—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐντρυφᾶν, ἀπόλαυσις, τέρψις, εὐχαρίστησις.

ἐντρυφῶ *(—άω)*, ἀόρ. *ἐνετρύφησα*· αἰσθάνομαι εὐχαρίστησιν ἀσχολούμενος εἴς τι, μεθύσκομαι ὑπὸ ἡδονῆς: «ἐντρυφῶ εἰς τὸ κυνήγιον» || καθόλου, ἀπολαύω, εὐφραίνομαι, τέρπομαι.

Ἔντς (Enz) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Γερμανίας ἐν Βυρτεμβέργῃ. Πηγάζει ἐκ τοῦ Μέλανος Δρυμοῦ καὶ ρέων πρὸς Β. διέρχεται διὰ τῆς ὁμωνύμου λουτροπόλεως Βίλμπαντ. Κατόπιν λαμβάνει κατεύθυνσιν πρὸς Α. καὶ ἀφοῦ δεχθῇ παρὰ τὴν πόλιν Πφόρτσχάϊμ τὸν παραπόταμον Νάξαλντ χύνεται παρὰ τὴν πόλιν Μπέζιγχάϊμ εἰς τὸν Νέκκαρ, μετὰ ροῦν 130 χλμ. Δὲν εἶναι πλωτός, ἀλλὰ περιέχει ἄφθονον ἀλιείαν. —Μ.

Ἔντσεν (Henzen), ***Γουλιέλμος***. Γερμανὸς ἀρχαιολόγος· βλ. λ. *Χέντσεν*.

Ἐντσίνα (Encina ἢ Enzina), ***Χουὰν ντέλ—***. Ἱσπανὸς ποιητὴς καὶ μουσικοσυνθέτης (1469—περὶ τὸ 1534), θεωρούμενος ὡς ἱδρυτὴς τοῦ ἱσπανικοῦ δράματος καὶ πρόδρομος τῶν μουσικοδιδασκάλων τοῦ ὀρατορίου. Ἀφοῦ διετέλεσεν ἐπ' ἀρκετὸν ποιητὴς καὶ μουσικὸς τῆς αὐλῆς τοῦ πρώτου δουκὸς τοῦ Ἄλβα, δὸν Φαδρικίου τοῦ Τολέδου, ἀνεχώρησε περὶ τὸ 1519 εἰς Ἀνατολὴν καὶ Παλαιστίνην, ἣν περιέγραψε ποιητικῶς ἐν τῷ ἔργῳ του «Tribagia» (1521). Κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του προσελήφθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Λέοντος τῆς Μαλάγας, ἐν Σαλαμάγκᾳ, ἔνθα καὶ ἀπέθανεν. Ἄξιαι ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι αἱ «Ἐκλογαί» του, αἱ γραφεῖσαι πρὸς τιμὴν τοῦ δὸν Φαδρικίου· ἐπίσης «Representaciones» ἢ «Autos», «Auto de la Pasion y muerte de Jesus», καὶ «Canconiero musical», ὅπερ κατήρτισεν ὁ Ἐντσίνα περὶ τὸ 1500 καὶ τὸ ὁποῖον περιλαμβάνει 68 πολυφωνικὰς συνθέσεις του, συνοδείᾳ ὀργάνων, πρᾶγμα σπάνιον διὰ τὴν ἐποχήν. Γ. Σ.

Ἔντσος ἢ *Ἔντσιος* (Enzo ἢ Enzio), ὅπερ εἶναι ὑποκοριστικὸν τοῦ *Ἐρρῖκος*. Βασιλεὺς τῆς Σαρδηνίας (1218—1272). Ἦτο νόθος υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος Φρειδερίκου Β' τοῦ Χοχενστάουφεν, παρὰ τοῦ ὁποίου ἠγαπᾶτο ὑπερβαλλόντως. Ἐπολέμησε παρὰ τὸ πλευρόν του τῷ 1237 ἐν Κορτενουόβᾳ. Τῷ 1238 ἐνυμφεύθη τὴν Ἀθελασίαν, χήραν τοῦ Οὐμπάλντο Βισκόντι, κληρονόμον τῶν φεουδῶν Τόρρε καὶ Γκαλλούρα τῆς Σαρδηνίας, καὶ ἔλαβε παρὰ τοῦ πατρός του τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως τῆς Σαρδηνίας. Βοηθήσας τὸν πατέρα του κατὰ τοῦ πάπα ἀφωρίσθη ὑπὸ τούτου. Κατέκτησε τὴν Μὸρς τῆς Ἀγκῶνος καὶ ἐκυρίευσε τὴν Φερράραν. Τὴν 3 Μαΐου 1241 κατεναυμάχησε τὸν στόλον τῶν Γενουησίων παρὰ τὴν Μελόρια, συνέλαβεν ἑκατὸν ἀνωτέρους ἐκκλησιαστικούς, οἵτινες μετέβαινον εἰς Ρώμην, ἵνα λάβωσι μέρος εἰς τὸ συγκληθὲν συμβούλιον. Τὴν 20ὴν Μαΐου 1249 συνελήφθη πλησίον τοῦ ποταμίσκου Ροσάλτα ὑπὸ τῶν Βολωναίων, ὑπὸ τῶν ὁποίων ἐκρατήθη αἰχμάλωτος ἐπὶ 22 ἔτη. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὁ Ἔντσος ἐζήτησε παρηγορίαν εἰς τὴν ποίησιν. Ἐρωτευθεὶς τὴν Λουκίαν Βιανταγκόλα, τὴν ἐνυμφεύθη, ἀκυρωθέντος τοῦ πρώτου γάμου του ὑπὸ τοῦ πάπα. Ἐκ τοῦ δευτέρου τούτου γάμου του ἐγεννήθη ὁ *Ἔντσιο Μπεντιβόλιο*, ἐξ οὗ προῆλθεν ἡ ὀνομαστὴ φερεώνυμος οἰκογένεια. Ἡ ὡραιότης, τὸ ἱπποτικὸν θάρρος καὶ ἡ θλιβερὰ τύχη τοῦ Ἔντσιο, καθὼς καὶ τὸ ποιητικόν του τάλαντον κατέστησαν τ' ὄνομά του συμπαθέστατον καὶ ἀγαπητόν. Ν. Ι. Θ.

Ἔντυ (Eddy), ***Μαρία - Μπαίκαρ - Γκλόβερ***. Ἡ Ἀμερικανὶς ἱδρύτρια τῆς θρησκείας τῆς γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα «Χριστιανικὴ Ἐπιστήμη» (Christian Science, ἔνθα ἡ λέξις «science» χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ ὅρου «philosophy»). Ἐγεννήθη εἰς τὸ Μπόου, τῆς πολιτείας Νιοῦ Χαμσάϊρ, τῷ 1821, ἔτυχε δὲ καλῆς μορφώσεως. Τῷ 1843 ἐνυμφεύθη τὸν συνταγματάρχην Γ. Ο. Γκλόβερ. Χηρεύσασα τὸ ἑπόμενον ἔτος, ἐνυμφεύθη τῷ 1853 τὸν Δανιὴλ Πέττερσον, τὸν ὁποῖον διεζεύχθη τῷ 1873. Τέλος τῷ 1877 ἐνυμφεύθη τὸν δρα Ἄσα Τζίλπερτ Ἔντυ, θανόντα τῷ 1883. Κατὰ τὸ 1867 ἤρξατο διδάσκουσα τὴν νέαν θεωρίαν της, ἓν εἶδος θεοσοφιστικοῦ καὶ θεραπευτικοῦ δόγματος, τὸ ὁποῖον ἐβάσιζεν ἐπὶ τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς, ὅτι ἡ οὐσιώδης φύσις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι πνευματικὴ καὶ οὐχὶ ὑλική. Κατὰ τὴν Ἔντυ, εἰς τὸ ἔργον της «Φιλοσοφία καὶ ὑγεία μὲ κλεῖδα τὴν Γραφὴν» (1875), ἡ ὕλη καὶ ἡ ἀσθένεια εἶναι καρποὶ πλάνης, ψευδαισθήσεις διαλυόμεναι διὰ τῆς ἀληθοῦς γνώσεως τοῦ Θεοῦ καὶ Χριστοῦ *(διὰ τῆς Χριστιανικῆς Ἐπιστήμης)*. Πᾶσα νόσος θεραπεύεται διὰ πνευματικῆς καὶ οὐχὶ ἰατρικῆς ἐπεμβάσεως. Τὸ μέσον τοῦτο ἐχρησιμοποίησε καὶ ὁ Ἰησοῦς καὶ αἱ ἰάσεις του ὑπῆρξαν φυσικαὶ συνέπειαι καὶ οὐχὶ θαύματα. Τῷ 1879 ἡ Ἔντυ ἐδίδασκεν ὡς ἱερεὺς εἰς τὴν ὑπ' αὐτῆς ἱδρυθεῖσαν «Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ». Παρὰ τὰς διαμαρτυρίας καὶ ἐπιθέσεις τοῦ ἰατρικοῦ ἰδίᾳ κόσμου οἱ ὀπαδοὶ τῆς νέας θρησκείας ὁλονὲν ἐπολλαπλασιάζοντο, εἰδικαὶ δὲ ἐφημερίδες καὶ περιοδικὰ ἱδρύθησαν πρὸς μεγαλυτέραν ἐξάπλωσιν τῆς νέας θρησκείας. Λέγεται ὅτι ἡ Ἔντυ ἐνεπνεύσθη τὴν ἰδέαν τῆς ἰάσεως διὰ πνευματικῶν μέσων παρὰ τοῦ δρ. Κουίμπυ, ὁ ὁποῖος τὴν ἐθεράπευσεν ἐξ ὀξείας νευρασθενείας διὰ τῆς ψυχοθεραπευτικῆς. Πάντως ὁ γνωστὸς εὐθυμογράφος Μὰρκ Τουαίν, ὁ ὁποῖος συνεμολόγησε καὶ διώρθωσε τὰ χειρόγραφά της, βεβαιοῖ ὅτι ἡ Ἔντυ οὔτε ἀρκετὰ κάτοχος τῆς γλώσσης ἦτο, οὔτε ἠδύνατο ἄνευ τῆς βοηθείας ἄλλου ν' ἀναπτύξῃ τὴν θεωρίαν της. Ἡ Ἔντυ ἀπέθανεν ἐνενηκοντοῦτις περίπου ἐν Βοστώνῃ (1910). Σήμερον ἡ Χριστιανικὴ Ἐπιστήμη ἀριθμεῖ πολλὰς χιλιάδας ὀπαδῶν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας καὶ τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν. Ἡ θεωρία τῆς Ἔντυ ὀφείλει τὴν ἀρχήν της εἰς τὴν Ἐμερσόνειον σχολὴν τῆς Βοστώνης, ἥτις παρεδέχετο, ὅπως καὶ ὁ Ἔμερσον, ὅτι ἡ προσωπικότης ἐν τῷ οὐσίᾳ της εἶναι ἀνεξάρτητος τῶν συνθηκῶν τοῦ χρόνου καὶ διαστήματος. Δ. Σ. ΔΕΒΑΡΗΣ

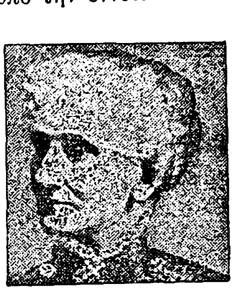

Μαρία - Μπαίκαρ Ἔντυ.

Ἐντὺ (Indy) ***Παῦλος-Μαρία-Θεόδωρος-Βικέντιος ντὲ—***. Γάλλος μουσικοσυνθέτης γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1851. Μαθητὴς κατ' ἀρχὰς τῶν Ντιεμέρ, Μαρμοντὲλ καὶ Λαβινιάκ, συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του τῆς ἀντιστίξεως, φυγῆς καὶ συνθέσεως ὑπὸ τὸν Καίσαρα Φράνκ, οὗτινος τὴν τέχνην καὶ τὰς ἀρχὰς ἐκπροσωπεῖ πλειότερον παντὸς ἄλλου. Ταξιδεύσας ἀνὰ τὴν Γερμανίαν συνεδέθη μετὰ τοῦ Λὶστ ἐν Βεϊμάρῃ, ἐγνώρισε τὸν Μπρὰμς καὶ παρέστη εἰς τὰς πρώτας παραστάσεις τοῦ Μπαϋρὼϊτ (1876). Ἔγινε δὲ ὁ ἐνθουσιωδέστερος λάτρης τῆς βαγνερείου ἰδέας, τὴν ὁποίαν προσπαθεῖ νὰ ἐπιβάλῃ ἐν Γαλλίᾳ.

Ἡ τέχνη του οὐδὲν τὸ κοινὸν παρουσιάζει μὲ ὅ,τι εἶχε παραγάγει ἕως τότε ἡ γαλλικὴ ψυχή. Πεῤίπλοκος, πολυφωνική, πλουσία εἰς χρῶμα, δανείζεται περισσότερα ἀπὸ τὸν Βάγνερ παρὰ ἀπὸ τὸν Μπερλιόζ. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ἡ ἐπίδρασις αὕτη ἀρχίζει νὰ χαλαροῦται. Τὸ μουσικὸν δρᾶμα «Φερβαάλ», ἂν καὶ ἀπορρέει ποιητικῶς ἀπὸ τὸν «Πάρσιφαλ» τοῦ Βάγνερ, μουσικῶς ἀπομακρύνεται τῆς βαγνερείου τεχνοτροπίας. Διὰ τῆς «Συμφωνίας» ἐπὶ ὀρεινοῦ γαλλικοῦ θέματος διὰ κλειδοκυμβάλου καὶ ὀρχήστραν ὁ ντ' Ἐντὺ ἔθραυσε πάντα δεσμὸν πρὸς τὴν γερμανικὴν τέχνην.

Τὸ ἔργον τοῦτο, τὸ βασιζόμενον ἐπὶ ἁπλουστάτης ποιμενικῆς μελῳδίας, θὰ παραμένῃ ἀθάνατον μνημεῖον τῆς καλυτέρας γαλλικῆς σχολῆς. Τὰ δύο τελευταῖα σκηνικὰ ἔργα του «Ὁ ξένος» καὶ «Ὁ θρῦλος τοῦ ἁγίου Χριστοφόρου» εἶναι μεστὰ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος καὶ σοβαρότητος. Χαρακτηριστικὸν ἐπίσης τῆς τέχνης τοῦ Γάλλου συνθέτου εἶναι ἡ ἀγάπη του πρὸς τὴν πάτριον γῆν. Πλεῖστα τῶν ἔργων του ἐμπνέονται ἀπὸ ἀναμνήσεων καὶ λαϊκῶν θεμάτων τῆς περιοχῆς τοῦ Ροδανοῦ καὶ τῶν Σεβέν, ὅθεν ἕλκει τὸ γένος. Ἀλλ' ἡ καλλιτεχνικὴ δρᾶσις τοῦ ντ' Ἐντὺ εἶχε καὶ ἄλλας ἐκδηλώσεις. Ὑπῆρξε, μετὰ τοῦ Φράνκ, Σαὶν-Σάνς, Φωρέ, Καστιγιόν, Ντυπάρκ καὶ Σωσόν, εἷς τῶν

Digitized by Google

πρωταγωνιστῶν τῆς «Ἐθνικῆς ἑταιρείας τῆς μουσικῆς», ἧς ἐχρημάτισεν ἐπὶ μακρὸν γραμματεὺς καὶ εἶτα πρόεδρος. Ἔλαβεν ἐπίσης μέρος εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ Ὠδείου τῶν Παρισίων (1892), βραδύτερον δὲ ἵδρυσε μετὰ τῶν *Ch. Bordes* καὶ *A. Guilmant*, τὴν «Scola cantorum», φυτώριον ἐξ οὗ ἀπεφοίτησαν πλεῖστοι διακεκριμένοι Γάλλοι καὶ ξένοι μουσουργοί. Εἰς τὴν περίφημον ταύτην σχολὴν ἔλαβον χώραν ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψίν του αἱ πρῶται ἐκτελέσεις λησμονηθέντων ἀριστουργημάτων τοῦ Μοντεβέρδι, Ραμώ, Γκλούκ, Μπὰχ κτλ. Διὰ τοὺς μαθητὰς τῆς συνθέσεως τῆς Schola συνέγραψεν ὁ ντ' Ἐντύ, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ μαθητοῦ του A. Sérieyx, τὸ «Ἐγχειρίδιον τῆς συνθέσεως», οὗτινος μόνον οἱ δύο πρῶτοι τόμοι ἐξεδόθησαν. Ἡ λατρεία του ἀφ' ἑτέρου πρὸς τὸν διδάσκαλόν του Φρὰνκ καὶ πρὸς τὸν Μπετόβεν, τοὺς ὁποίους παραλληλίζει καὶ συσχετίζει, τὸν ὤθησε νὰ γράψῃ δύο μνημειώδεις μονογραφίας: «Καῖσαρ Φρὰνκ» (1906) καὶ «Μπετόβεν» (1911).

Ὁ κατάλογος τῶν ἔργων τοῦ ντ' Ἐντὺ περιλαμβάνει πλὴν τῶν καταλεχθέντων ἀνωτέρω: 1) Συμφωνικὴν μουσικήν: «Ἰωάννης Οὐνυάδης», συμφωνία (1874—75) «Ἀντώνιος καὶ Κλεοπάτρα» (1876), εἰσαγωγὴ διὰ τὸ δρᾶμα τοῦ Σαίξπηρ «Τὸ μαγευμένον δάσος» συμφωνικὴ μπαλλάντα κατὰ Οὔλαντ (1878), «Βάλλενσταϊν» τριλογία κατὰ Σίλλερ (1871—1883), «Σερενάτα» καὶ «Βάλς» (1887), «Φαντασία» δι' ὀρχήστραν καὶ ὀξύαυλον (1888), «Ταξιδιωτικαὶ εἰκόνες» (1891), «Ἡμέρα ἑορτῆς στὸ βουνὸ» (1905). 2) Σκηνικὴ μουσική: «Καραδὲκ (1890), «Μήδεια» (1898). 3) Ἔργα μουσικῆς δωματίου: «Κουαρτέττο», «Σουίτα εἰς ρε», «Τρίο» κ.λ. 4) Ἔργα θρησκευτικά: «Cantate Domino», «Μαρία Μαγδαληνή», «Deus Israel», «Sancta Maria succure» κ.τ.λ. Ὡσαύτως ἔγραψε πλῆθος ἄλλων ἔργων διὰ κλειδοκύμβαλον, χορῳδίαν, ᾆσμα, ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον κ.λ.π.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Em. Deniau*, Vincent d'Indy. — *H. Imbert*, Profils de musiciens.—*R. Rolland*, Musiciens d'aujourd hui. Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

ἐντύβιον (τὸ) καὶ *ἔντυβον* καὶ *ἴντυβον* καὶ *ἴντυβοι* (ἀπὸ τοῦ λατ. intubus)· τὸ λάχανον *ἀντίδιον* (βλ. λ.).

ἐντυγχάνω, *ἀόρ. ἐνέτυχον* (τινί)· συναντῶ τινα, ἀπαντῶ· || «ἐντυγχάνω βιβλίῳ» ἀναγινώσκω βιβλίον· || μελλ. *ἐντεύξομαι*: «τοῖς ἐντευξομένοις» τοῖς ἀναγνώσταις· οὕτω συνήθως εἰς τὰ παλαιότερα βιβλία ἤρχιζεν ὁ πρόλογος τοῦ συγγραφέως.

ἐντύλιγμα (τό)· τὸ δι' οὗ τυλίσσεταί τι, περικάλυμμα.

ἐντυλίσσω, *ἀόρ. ἐνετύλιξα*· τυλίσσω μέσα, περικαλύπτω, ἐγκλείω.

ἐντύλωμα (τὸ) (Entyloma) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *τερηδονωδῶν*. Τὸ μυκήλιον προχωρεῖ μεταξὺ τῶν κυττάρων. Ἐπ' αὐτοῦ ἀναπτύσσονται χλαμυδοσπόρια μονήρη, τελικὰ ἢ ἐνδιάμεσα μὲ ἐπισπόριον συχνάκις ὑελῶδες ἢ καστανόν. Τὸ εἶδος *ἐντύλωμα τῶν βατραχίων* (E. ranunculi) προσβάλλει διάφορα εἴδη βατραχίων, ἐπὶ τῶν φύλλων, τῶν ὁποίων προξενεῖ μικρὰς λευκὰς κηλῖδας.

ἔντυπον (τό)· πᾶν τετυπωμένον, οἷον βιβλίον, περιοδικόν, ἐφημερὶς κ.τ.τ.

—*[Νομ.]* Ὁ χαρακτηρισμὸς ἐγγράφου τινὸς ὡς ἐντύπου ἢ χειρογράφου ἔχει σημασίαν πολλάκις μεγάλην διὰ τὰ νομικὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ. Νομικῶς ἡ ἔννοια τοῦ ἐντύπου δίδεται εἰς τὰ ἔγγραφα, ἅτινα παρήχθησαν ὄχι μόνον τυπογραφικῶς ἀλλὰ καὶ διὰ γραφομηχανῆς, πολυγράφου, φωτογραφίας κλπ. μέσων· τὸ οὐσιῶδες δηλαδὴ ἐν τῷ δικαίῳ δὲν εἶναι τὸ πῶς ἀλλ' εἰς ποῖον ἀριθμὸν παρήχθησαν. Πόσος ἀριθμὸς ἀντιτύπων ἀπαιτεῖται εἶναι ζήτημα πραγματικὸν ὅπερ θὰ κρίνῃ ὁ δικαστής. Τὰ χαρακτηριζόμενα ὡς ἔντυπα ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπόκεινται εἰς περιορισμοὺς ἐκ τοῦ νόμου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπολαύουσι προνομίων ἠσφαλισμένων ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 16 τοῦ ἐν ἰσχύι Συντάγματος τοῦ 1927. Ν. Ι. Θ.

ἔντυπος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ τετυπωμένος, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὰ *χειρόγραφος* ἢ *δακτυλογραφημένος*: «ἔντυπος ἐπιστολή,—ἀνακοίνωσις».—Ἐπίρρ. *ἐντύπως*.

ἐντυπῶ (*—όω*) καὶ **ἐντυπώνω**, *ἀόρ. ἐνετύπωσα—ἐνετυπώθην, παθ. μετχ. ἐντετυπωμένος*· ἐγχαράττω, ἐγχύνω· || ἰδίᾳ παθ. *ἐντυποῦμαι* καὶ *ἐντυπώνομαι*· ἐγχαράττομαι εἰς τὴν μνήμην τινός, στερεοῦμαι: «τοῦ ἐντυπώθηκε καλὰ τὸ μάθημα», «αὐτὰ τὰ πράγματα δὲν ἐντυπώνονται, λησμονοῦνται εὔκολα».

ἐντύπωμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐντυποῦν, τὸ ἐντυπωθέν, τὸ ἐγχαραχθέν.

—*[Ἀνατομ.]* Καλοῦνται *ἐντυπώματα* κοιλώματα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ὀργάνων τινῶν, ἐν οἷς κεῖνται τμήματα ἄλλων παρακειμένων ὀργάνων. Οὕτω π. χ. ἐπὶ τῆς προσθίας ἄνω ἐπιφανείας τοῦ λιθοειδοῦς ὀστοῦ κεῖται τὸ λεγόμενον *ἐντύπωμα τοῦ τριδύμου*, ἐν ᾧ κατασκηνοῖ τὸ μηνοειδὲς (γασσέριον) γάγγλιον, ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἥπατος ὑπάρχουσι διάφορα ἐντυπώματα, τὸ κολικόν, τὸ νεφρικόν, τὸ δωδεκαδακτυλικὸν κλπ., ἐφ' ὧν κεῖνται αἱ ἀντίστοιχοι ἐπιφάνειαι τῆς κολικῆς καμπῆς, τοῦ δεξιοῦ νεφροῦ, τοῦ δωδεκαδακτύλου.

Δ. Χ. ΚΟΚΚΟΡΗΣ

ἐντυπώνω· βλ. *ἐντυπῶ*.

ἐντύπωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐντυποῦν, ἡ ἐγχάραξις εἰς τὴν μνήμην: «ἡ ἐντύπωσις τοῦ μαθήματος»· || ἡ μορφὴ ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐγχαράττεταί τι εἰς τὴν ἀντίληψίν μας: «ἡ ἐκ τοῦ ἐκφωνηθέντος λόγου ἐντύπωσις τῶν ἀκροατῶν», «ἡ συμπεριφορά του μοῦ ἔκαμεν ἐξαιρετικὴν ἐντύπωσιν»· || πᾶν ὅ,τι ζωηρότερον ἐγχαράττεται εἰς τὴν ψυχήν μας: «καλῶς ὡμίλησεν, ἡ δὲ ψυχραιμία του ἔκαμεν ἐντύπωσιν εἰς ὅλους», «αἱ ἐκ τοῦ ταξιδίου ἐντυπώσεις μου».

—*[Ἐγκυκλ.]* *Ἐντύπωσις* καλεῖται πᾶσα κατ' αἴσθησιν ἀντίληψις γεννωμένη ἐν τῇ ψυχῇ ἐκ τῶν ἔξωθεν ἐρεθισμάτων, καθὼς καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ συναισθηματικοῦ ἢ τοῦ νοητικοῦ ἡμῶν ἐκ τοῦ ἐρεθίσματος παραγόμενον κατόπιν ἐσωτερικῆς ἐπεξεργασίας ἀποτέλεσμα, τὸ συναίσθημα δηλαδὴ ἢ ἡ σκέψις. Ὁ Hume ἀντιτίθησι τὴν *ἐντύπωσιν* πρὸς τὴν *ἰδέαν*. Ἡ ἐντύπωσις ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς ἐμφανίσεώς της ἀποτελεῖ γεγονὸς τῆς συνειδήσεως, ἐνῷ ἡ ἰδέα εἶναι ἐπάνοδος τοῦ γεγονότος τούτου τῆς συνειδήσεως.

ἐντυπωτικός,*—ή,—όν*· ὁ προξενῶν ἐντύπωσιν.

ἐντυπωτισμὸς (ὁ)· ἀπόδοσις τοῦ ὅρου *ἐμπρεσσιονισμός*.

Ἔντυστον (Eddystone) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἐπικινδυνωδέστατοι σκόπελοι (*χοιράδες*) παρεμβαλλόμενοι εἰς τὴν ἐκ δυσμῶν προσέγγισιν τῷ λιμένι τῆς Πλυμούθης, ἅτε εὑρισκόμενοι εἰς τὸ δυτικὸν ἄνοιγμα τῆς Μάγχης καὶ ἐπὶ τῶν γραμμῶν τῶν πλοίων. Αἱ χοιράδες αὗται καλύπτονται πᾶσαι κατὰ τὰς ἰσημερινὰς πλήμμας τῶν συζυγιῶν· κατὰ τὰς ἄλλας πλήμμας, ἀναδύουσιν ἔνιαι κεφαλαί των ἐν χρῷ τῆς θαλάσσης. Ἐπὶ μιᾶς ἐξ αὐτῶν φάρος (πλάτ. 50°10'50'' Β, μῆκ. 4°15'45'' Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 1267: Approaches to Plymouth) τῆς κειμένης ἀπὸ μὲν τοῦ ἀκρωτηρίου Λίζαρδ (Cape Lizard) εἰς 38 ½ μίλλ. καὶ πρὸς 70°, ἀπὸ δὲ τοῦ φάρου τῆς Πλυμούθης (κυματοθραύστου) εἰς 10¼ καὶ πρὸς 204°. Ἡ ὀνομασία της σημαίνει «πέτραν»

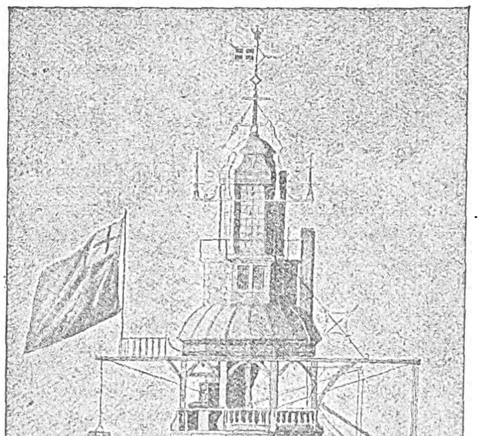

Εἰκ. 1. *Ὁ ὑπὸ τοῦ Γουΐνστένλεϋ ἀνεγερθεὶς φάρος.*

(ἀγγλ. stone), περὶ τὴν ὁποίαν σχηματίζονται, καὶ ἐν λιπαρᾷ γαλήνῃ ἀκόμη, ῥουθιάδες δῖναι (eddies).

Ἡ *Ἔντυστον* ὑπῆρξε «διαβολικὸν σημεῖον», εἰς ὃ διελύοντο προσαράσσοντα πλεῖστα πλοῖα τῶν διαπλεόντων, πρὸς εἴσπλουν ἢ ἔκπλουν, τὴν Μάγχην, καὶ εἰς ὃ ἐξητμίζοντο μέγιστα ποσὰ εἰς βάρος εἴτε φορτωτῶν εἴτε ἀσφαλιστῶν. Οὐδεὶς ἐν τούτοις ἀπετόλμησε νὰ προτείνῃ τὴν ἀνέγερσιν φάρου, πλὴν τοῦ ἐκκεντρικοῦ Ἕνρυ Γουΐνστένλεϋ (Henry Winstanlay), γνωστοῦ ὡς ἐρασιτέχνου μηχανικοῦ, ὅστις ἐδήλωσε, τῷ 1697, ὅτι ἀναλαμβάνει τὴν ἀνέγερσιν φάρου. Ἡ δήλωσις αὕτη, ἀκουσθεῖσα μετὰ δυσπιστίας, ἐπραγματοποιήθη τελείως, καὶ μετὰ διετίαν, εἰς πεῖσμα τῶν κριτικῶν, ἀνήγειρεν ὁ

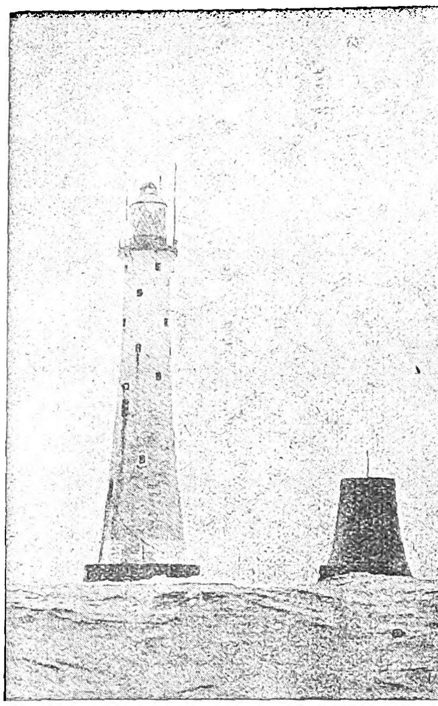

Εἰκ. 2. *Ὁ ἤδη ὑφιστάμενος ἐπὶ τῆς χοιράδος Ἔντυστον φάρος Ντούγκλας.* (Δεξιᾷ ἡ διατηρηθεῖσα βάσις τοῦ ἱστορικοῦ φάρου τοῦ Σμῆτον).

('Εκ τοῦ *Talbot*. Light ships and light houses.

Γουΐνστένλεϋ πελώριον ξύλινον πύργον πακτωθέντα ἐπὶ τοῦ βράχου τῆς Ἔντυστον διὰ πελωρίων βλήτρων σιδηρῶν καὶ «ἡ πυρίνη στήλη ἐν νυκτί, καὶ τὸ νέφος καπνοῦ ἐν ἡμέρᾳ» ἐφώτιζε τῆς Μάγχης τὸ στόμιον, ἀλλὰ ἐπρόδιδε τὴν ἐκκεντρικότητα τοῦ ἀρχιτέκτονός του, διότι μὲ τὸ φανταστικὸν σχῆμά του καὶ τὰ ἐπ' αὐτοῦ ἀραβουργήματα καὶ τὰς ἐπιχρυσώσεις, «θὰ εἶχεν ὁ πύργος τὴν θέσιν του περισσότερον εἰς κινεζικόν τι νεκροταφεῖον ἢ εἰς τὸ στενὸν τῆς Μάγχης», ὡς ἐτόνιζον οἱ ἐπικριταὶ τοῦ ἔργου. Ἀντέσχεν ἐν τούτοις εἰς τὰς φρικωδεστέρας τρικυμίας ἐπὶ τετραετίαν· τὸν χειμῶνα ὅμως τοῦ 1703, κατόπιν σφοδρᾶς θυέλλης, οἱ πλοηγοὶ τῆς Πλυμούθης, μὴ ἰδόντες τὸ φῶς του, ἔσπευσαν ἐπὶ τόπου, ἀλλὰ δὲν εὗρον εἰ μὴ τὰ βλῆτρα του στρεβλωμένα· ὁ πύργος μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ, τοῦ ἀρχιτέκτονός του καὶ πέντε φαροφυλάκων, ἐξηφανίσθη εἰς τὰ μαινόμενα τῆς Μάγχης κύματα.

Εὐθὺς ἀμέσως, ἄλλος ἐρασιτέχνης, ὁ Τζὼν Ράντγιαντ (John Rudyerd), υἱὸς γεωργοῦ καὶ ἔμπορος μεταξωτῶν, ἀπετόλμησε τὴν κατάκτησιν τῆς Ἔντυστον. Ἰδὼν ὅτι αἱ δρύες, λόγῳ τοῦ σχήματος τοῦ κορμοῦ των, ὑπομιμνήσκουσι στερεὸν ἐκ περιστροφῆς μὲ γενέτειραν τμῆμα ὑπερβολῆς ἔχον τὰ κυρτὰ πρὸς τὰ ἔξω, κατεσκεύασε στερεὸν ξύλινον κατασκεύασμα, *μονόχωνον ὑπερβολοειδὲς* μετ' εὐθειῶν ὡς γενετειρῶν, δηλαδὴ πελωρίων κορμῶν κυπαρίσσων, συνδεδεμένων διὰ σιδηρῶν στεφανῶν καὶ μολυβδίνων ἐνδέσεων. Τὸ σύνολον ἀπέληγεν εἰς λαιμὸν ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπῆρχον τὸ φωτοστάσιον, ἐσχάραι ἐν αἷς ἐκαίοντο, ὡς εἰς ὅλους τοὺς τότε φάρους, ῥητινοῦχοι καύσιμοι ὗλαι πρὸς παραγωγὴν καπνοῦ ἐν ἡμέρᾳ καὶ φεγγούσης φλογὸς τὴν νύκτα. Εἰς τὰς ἀπὸ τῆς μανίας τῶν στοιχείων δυσχερείας τῆς κατασκευῆς προσετίθεντο καὶ αἱ ἀπὸ τῆς τῶν ἀνθρώπων, ἀφοῦ Γάλλοι καταδρομεῖς συνέλαβον τὸν Ράντγιαντ καὶ τὰ συνεργεῖά του καὶ τοὺς μετέφερον γαυριῶντες εἰς Γαλλίαν ὡς αἰχμαλώτους πολέμου. Ὁ Λουδοβῖκος ὁ ΙΔ' μαθὼν τοῦτο ἐπαναπέστειλεν αὐτοὺς ἐλευθέρους εἰς τὸ ἔργον των, ἀφοῦ τοὺς ἐνέπλησε δώρων καὶ τοὺς ἔσφιγξε τὴν χεῖρα. Τὸ ἔργον τοῦ ἐρασιτέχνου τούτου ἦτο κλασσικόν, καὶ οἱ Ἀμερικανοὶ ἀρχιτέκτονες ἀνεγνώρισαν τοῦτο πλήρως, χρησιμοποιήσαντες τὸ σύστημα τοῦτο εἰς τοὺς φάρους Minot Ledge καὶ Spectacle reef. Ὁ μόνος κίνδυνος ἦτο ἡ δομική του ὕλη, τὸ ξύλον, οὐχὶ διὰ τὴν ἔλλειψιν ἀντοχῆς ἀλλὰ διὰ τὸν φόβον τῆς πυρκαϊᾶς, ἐξ ἧς πράγματι ἀπετεφρώθη τὴν 4 Δεκεμβρίου 1755, τῶν φαροφυλάκων του εὑρεθέντων πρὸ ἐκλογῆς θανάτου, διὰ πνιγμοῦ, διὰ καύσεως ἢ διὰ πυρίνου καταιονισμοῦ ἀπὸ τοῦ στάγδην καταρρέοντος τετηκότος μολύβδου τῶν ἐνδέσεων.

Ἡ ἀμέσως μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ φάρου ῥαγδαία ἐκδήλωσις ναυαγίων ἐπὶ τῆς Ἔντυστον ἤγαγε τὸν μηχανικὸν Τζὼν Σμῆτον (Smeaton) εἰς

Digitized by Google

ἐπιτόπιον ἐξέτασιν (5 Ἀπριλίου 1756), μεθ᾽ ἣν βασιζόμενος εἰς τὴν ἐπίνοιαν τοῦ Ράντγιαντ ἐμελέτησε πύργον 72 ποδῶν ἑστιακοῦ μηχανήματος, κατεσκευασμένον ἐκ γρανιτικῶν λίθων προσαρμοζομένων ἀμοιβαίως διὰ συνδέσεως κατὰ χελιδονουράν, καὶ περιλαμβάνοντα ἐν τῷ κοίλῳ αὐτοῦ πυρῆνι τοὺς θαλαμίσκους τῶν φυλάκων, τὰς ἀποθήκας καὶ τὴν δεξαμενὴν ποσίμου ὕδατος. Τὸ φωτιστικὸν μηχάνημα τύπου Ἀργκὰν ἀπετελεῖτο ἀπὸ ὀγδοήκοντα δύο-λυχνίας.

Ἡ διάβρωσις ὅμως τῶν ἁρμῶν τοῦ κτιρίου, τὸ ὕψος ὅπερ ἀπεδείχθη ἀνεπαρκές, ἀφοῦ τῶν θραυομένων κυμάτων ἡ ἄχνη ἔφθανε τοὺς κρυστάλλους τοῦ κλωβοῦ, ἡ ἀνάγκη ἀντικαταστάσεως τοῦ παλαιοῦ φωτιστικοῦ μηχανήματος διὰ καταδιοπτρικοῦ τοιούτου συστήματος «τσὰνς-Βίρμιγχαμ» καὶ ἡ προσθήκη καὶ ἄλλου φωτός, σταθεροῦ αὐτοῦ, κατὰ τομέα προβαλλόμενον ἐπὶ τῆς ὑφάλου Hand Deeps, ἤγαγον τὸν ἀρχιμηχανικὸν τῆς Τρίνιτυ Χάους, Ντούγκλας (James Douglas), εἰς κατασκευὴν ἄλλου πύργου 130 ποδῶν ὕψους, ἀνεγερθέντος εἰς ἄλλην κεφαλὴν τῆς χοιράδος Ἔντυστον παραπλεύρως τοῦ φάρου ὃν ἀνήγειρεν ὁ Σμῆτον. Διὰ τὸν νέον φάρον, ὃν ἥναψε τὸ πρῶτον (18 Μαΐου 1882) ὁ δοὺξ τοῦ Ἐδιμβούργου ὡς πρόεδρος τῆς Τρίνιτυ Χάους, ἀπῃτήθησαν 2171 ὀγκόλιθοι γρανίτου καὶ 59255 £ ἔναντι προϋπολογισθεισῶν £ 78000. Ἀφ᾽ ἧς ὁ νέος οὗτος φάρος ἐτέθη εἰς λειτουργίαν, ἤρχισεν ἡ διάλυσις τοῦ παλαιοῦ, μετὰ πολλῆς προσοχῆς συντελεσθεῖσα, ἐπειδὴ οἱ κάτοικοι τῆς Πλυμούθης ἀπῄτησαν ὅπως τὸ μνημειῶδες τοῦτο, ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν φάρων, ἔργον τοῦ Σμῆτον ἐπαναστηθῇ ὡς *ἀλεώριον* (βλ. λ.) εἴς τι σημεῖον (Plymouth - toe) τοῦ λιμένος χρῇζον τοιούτου. Ἐπὶ τῆς ὑφάλου (εἰκ. 2) διετηρήθη μὲν ὁ ἐκ μπετὸν μονόλιθος τῆς βάσεως, διὰ δὲ τὸ ἀλεώριον διετέθησαν μόνον οἱ ὀγκόλιθοι, ἀναπαρασταθέντος τούτου ἐπακριβῶς μόνον κατὰ τὰ ἄνω ²/₃ τοῦ ποτὲ φάρου. Τῷ 1903 ἀντικατεστάθη τὸ μηχάνημα παλαιοῦ τύπου διὰ τοιούτου ἀστραπιαίων ἐκλάμψεων ὑπερακτινοβόλου (feu éclair hyperadiant), φέγγους 292000 κηρίων, ζεύγους ἐκλάμψεων λευκῶν γεωγραφικῆς φωτοβολίας 17 μιλ. Τὸ χαρακτηριστικὸν ὅμως τοῦτο εὐκόλως συνεχέετο πρὸς τὸ τοῦ φάρου τοῦ κυματοθραύστου Πλυμούθης (εἰς τοῦτο δὲ ἀποδοτέα καὶ ἡ ἐλαφρὰ τοῦ Ἀβέρωφ προσάραξις ἐκεῖ τῷ 1911), δι᾽ ὃ μετετράπη τὸ τοῦ δευτέρου. Ἀπὸ τὸν φάρον βάλλεται σῆμα ὁμίχλης ἐκρηκτικὸν ἀνὰ πᾶν πέμπτον λεπτόν. Οἱ φαροφύλακές του ἀνέρχονται εἰς πέντε, ζῶντες βίον ἀφόρητον, λόγῳ τῆς μονώσεως των καὶ τῆς θέας τῆς διαρκῶς σχεδὸν μαινομένης θαλάσσης. Σῆμα ἐσχάτης ἀνάγκης, πρὸς πλοῖον κινδυνεῦον ἢ ὅταν ὁ φάρος εὑρίσκεται ἐν ἀνάγκῃ, συνίσταται εἰς ἐκτόξευσιν ἐν ἡμέρᾳ ἐκρηκτικοῦ πυραύλου ἀνὰ 5 λεπτά, ἐν νυκτὶ δὲ ὁμοίου τοιούτου ἀμέσως ἀκολουθουμένου ὑπὸ κοινοῦ πυραύλου.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἐντφοῦ *[Γεωγρ.]* βλ. λ. *Ἐδφοῦ*.

Ἐντωρία *[Μυθολ.]*. Θυγάτηρ ἀγνώστου Ρωμαίου ἀγρότου, ἡ ὁποία, ἐξαπατηθεῖσα ὑπὸ τοῦ *Κρόνου*, ὃν ἐφιλοξένησεν, ἀπέκτησε τέσσαρας υἱούς: τὸν *Ἰανόν*, τὸν *Ὕμνον*, τὸν *Φαῦστον* καὶ τὸν *Φήλικα*. Ὁ Κρόνος ἐδίδαξε τὸν πατέρα αὐτῆς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου καὶ τῆς παρασκευῆς τοῦ οἴνου μετὰ τῆς ἐντολῆς νὰ περιποιηθῶσι καὶ τοὺς γείτονας δι᾽ αὐτοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως οὗτοι περιέπεσαν ἐκ τούτου εἰς ἀσυνήθως βαθὺν ὕπνον, ὑπέλαβον ὅτι ἐδηλητηριάσθησαν καὶ ἐλιθοβόλησαν τὸν ἀγρότην.

ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἐνυάλης, *Λάμπρος*. Λογογράφος καὶ προξενικὸς ὑπάλληλος. Ἐγεννήθη ἐν Φιλιππουπόλει τῷ 1844, σπουδάσας δὲ νομικὰ ἐν Ἀθήναις διωρίσθη ὑπάλληλος τοῦ στενογραφικοῦ γραφείου τῆς Βουλῆς. Ἔκτοτε ἤρξατο δημοσιεύων διηγήματα εἰς διάφορα τότε περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας. Τῷ 1883 διωρίσθη διερμηνεὺς τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει προξενείου, τῷ δὲ 1895 ὑποπρόξενος ἐν Πύργῳ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, ὅθεν τῷ 1900 προήχθη εἰς πρόξενον ἐν Ἐλασσόνι. Ἐνταῦθα κατήρτισε συλλογὴν δημωδῶν ᾀσμάτων τῶν Ἑλληνοβλάχων τῆς Βορείου Ἑλλάδος, ὧν μέρος ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ συλλόγου «Ἑλληνισμός». Τῷ 1877 καὶ 1888 ἐδημοσίευσε δύο τόμους διηγημάτων, τῶν ὁποίων κυριώτερα εἶναι: «Ὁ παράφρων ἐρημίτης», «Γκιουζέλ», «Δύο νύκτες ἐν Φαλήρῳ». Ἐπίσης μετέφρασε τὴν «Ἀντωνίναν», μυθιστόρημα, καὶ τὸν «Λιθοξόον», δρᾶμα τοῦ Ἀλεξάνδρου Δουμᾶ υἱοῦ. Τὸ ἔργον τοῦ Ἐνυάλη εἶναι γεγραμμένον εἰς τὴν καθαρεύουσαν καὶ ρωμαντικὸν κατὰ τὸν τότε κρατοῦντα λογοτεχνικὸν συρμόν. Ἀπὸ τοῦ 1917 ὁ Ἐνυάλης ἀπεσύρθη τῆς ἐνεργοῦ ὑπηρεσίας. —Ω.

Ἐνυαλίη *[Ἀρχ.]*. Ἐπίθετον τῆς Ἀμαζόνος *Πενθεσιλείας*, θυγατρὸς τοῦ Ἄρεως.

ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἐνυάλιος (ὁ) *[Ἀρχ.]*.—1) Ἐν τῇ Ἰλιάδι τοῦ Ὁμήρου κεῖται τὸ ὄνομα ἢ ἁπλῶς ὡς παραστατικὸν τοῦ *Ἄρεως*, ἢ ὡς προσωνυμία αὐτοῦ, οὕτω δὲ καὶ παρὰ τοῖς λοιποῖς ποιηταῖς. Εἰς μετὰ ταῦτα χρόνους ἐμφανίζεται ὁ Ἐνυάλιος ὡς ἰδιαίτερον πρόσωπον καὶ ὡς υἱὸς τοῦ Ἄρεως καὶ τῆς Ἐνυοῦς ἢ τοῦ Κρόνου καὶ τῆς Ρέας. Ἔν τινι μύθῳ ὑπάρχει τὸ ὄνομα Θρᾳκός τινος *Ἐνυαλίου*, ὁ ὁποῖος ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ἄρεως.—2) Ἐπωνυμία τοῦ *Διονύσου* καὶ τοῦ *Διός*.

ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἔνυγρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὑγρός: «ἔνυγρον ἔτος» βροχερὴ χρονιά, «ἔνυγροι καρποί», «ἔνυγροι τόποι»· ‖ ὁ ζῶν ἢ τρεφόμενος ἐντὸς τοῦ ὕδατος, ἄλλως *ἔνυδρος* (βλ.λ.).

ἔνυγρος (ὁ) (Enygrus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βοΐδῶν*, περιλαμβάνον ὄφεις μετρίου μεγέθους μὲ σῶμα κυλινδρικόν, κεφαλὴν μικράν, οὐρὰν ἀρκετοῦ μήκους, χρῶμα καστανοπράσινον ἐπὶ τῆς ράχεως καὶ ὑποπράσινον ἐπὶ τῆς κοιλίας.

Δ. Ν. Π.

ἐνυδάτωσις (ἡ) ἢ ***ἐνύδρωσις*** *[Χημ.]*. Ἡ προσθήκη εἰς χημικήν τινα ἕνωσιν τῶν στοιχείων τοῦ ὕδατος καὶ ὁ σχηματισμὸς μετ᾽ αὐτῶν ἑνιαίας χημικῆς ἑνώσεως, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν πρόσληψιν τοῦ ὑγροσκοπικοῦ ἢ κρυσταλλικοῦ ὕδατος. Οὕτω λ. χ. διὰ προσθήκης ὕδατος εἰς τὴν ἄσβεστον CaO σχηματίζεται ἡ ἐσβεσμένη ἄσβεστος, ἤτοι τὸ ὑδροξείδιον $Ca(OH)_2$ κλπ. Ἀντίθετος πρᾶξις τῆς ἐνυδατώσεως εἶναι ἡ *ἀφυδάτωσις*.

Σ. Γ.

Ἔνυδρα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* Τοποθεσία τῆς μεταξὺ Κάρνου, ἐπινείου τῆς Ἀράδου, καὶ τοῦ Μαράθου, ἀκτῆς τῆς Συρίας (*Στράβ*. 641, 34). Ἐρείπιά της σῴζονται εἰς τὴν ἐκβολὴν τοῦ ρύακος Ἀῒν ἐλ Χαΐ (Ain el Hai: πλάτ. 34° 50′ ³/₄ Β, μῆκ. 35° 53′ ¹/₃ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2633: Markhab to Ras En Nakura). Κατὰ τὸν C. Müller (*Στράβ. Didot σελ*. 798), ἀπηχοῦντα τὰς ἀντιλήψεις τοῦ Maundrel καὶ τοῦ Robinson, ἡ τοπωνυμία τοῦ Στράβωνος εἶναι μετάφρασις τῆς ἀραβικῆς τοιαύτης.

Σ. Ε. Λ.

ἐνυδρεῖον (τὸ) (Aquarium). Καλεῖται γενικῶς ὁ τόπος, δεξαμενή, δοχεῖον ἢ ἴδιον οἴκημα, ἔνθα διατηροῦνται διάφορα ὑδρόβια ζῷα ἁλμυρῶν ἢ γλυκέων ὑδράτων (βλ. *βιβάριον*).

Δ. Ν. Π.

Ἐνυδρία (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Τὸ ὄνομα τοῦτο φαίνεται ὅτι ἐτίθετο ὡς προσωποποιία τῆς ἀφθονίας τοῦ ὕδατος κατά τινας, κατ᾽ ἄλλους εἶναι ὄνομα νύμφης τινός. Σχετίζουσι δέ τινες τοῦτο πρὸς τὸ χωρίον τοῦ Σοφοκλέους (Φιλοκ. 1454): «Νύμφαι τ᾽ ἔνυδροι λειμωνιάδες».

ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἐνυδρὶς (ἡ) (Lutra) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μουστελιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ζῷα μικροῦ ἢ μετρίου μεγέθους μὲ σῶμα εὔρωστον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, κεφαλὴν πεπλατυσμένην καὶ οὐρὰν παχεῖαν καὶ μακράν. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάντα τὰ μέρη τοῦ κόσμου πλὴν τῆς

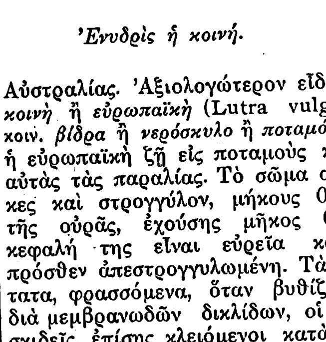

Ἐνυδρὶς ἡ κοινή.

Αὐστραλίας. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι *ἐνυδρὶς ἡ κοινὴ* ἢ *εὐρωπαϊκὴ* (Lutra vulgaris ἢ europaea), κοιν. *βίδρα* ἢ *νερόσκυλο* ἢ *ποταμόσκυλο*. Ἡ ἐνυδρὶς ἡ εὐρωπαϊκὴ ζῇ εἰς ποταμοὺς καὶ λίμνας καὶ εἰς αὐτὰς τὰς παραλίας. Τὸ σῶμα αὐτῆς εἶναι ἐπίμηκες καὶ στρογγύλον, μήκους 0,70—0,80 μ. ἄνευ τῆς οὐρᾶς, ἐχούσης μῆκος 0,40—0,45 μ. Ἡ κεφαλή της εἶναι εὐρεῖα καὶ πεπλατυσμένη, πρόσθεν ἀπεστρογγυλωμένη. Τὰ ὦτά της βραχύτατα, φρασσόμενα, ὅταν βυθίζεται εἰς τὸ ὕδωρ, διὰ μεμβρανωδῶν δικλίδων, οἱ ρώθωνές της διχιδεῖς, ἐπίσης κλειόμενοι κατὰ τὴν εἰς τὸ ὕδωρ καταβύθισίν της. Τὰ σκέλη της βραχέα, καταλήγοντα εἰς πενταδακτύλους πόδας, συνεχομένους διὰ νηκτικῆς μεμβράνης ὡς εἰς τὰ ἐνυδρόβια πτηνά. Ἡ οὐρά της, πρὸς τὰ κάτω πάντοτε κρεμαμένη, εἶναι εἰς τὸ ἄκρον πεπλατυσμένη. Διὰ τὸ βραχυσκελὲς δυσκόλως περιπατεῖ εἰς τὴν ξηράν, καταλείπουσα μεταξὺ τῶν ποδῶν της πολλάκις αὔλακά τινα, ἣν σχηματίζει ἡ κρεμαμένη καὶ συρομένη οὐρά της καὶ ἡ ἐφαπτομένη τῆς γῆς κοιλία της. Τὸ χρῶμά της ἐπὶ τῆς ράχεως εἶναι μελαγχροινὸν ὑπέρυθρον, ἐπὶ δὲ τῆς κοιλίας λευκόφαιον. Τὸ τρίχωμά της εἶναι μακρὸν καὶ στιλπνὸν ἄνωθεν, κάτωθεν δὲ πυκνόν, μαλλῶδες καὶ ἀδιάβροχον. Ἡ τροφή της συνίσταται εἰς ἰχθῦς, καρκίνους καὶ ἐν ἐλλείψει αὐτῶν εἰς μῦς τῶν ὑδάτων, βατράχους, ἐνυδρόβια πτηνὰ καὶ ᾠά. Ἐξέρχεται εἰς ἀναζήτησιν τῆς τροφῆς της τὴν νύκτα κυρίως. Μόνον ὅταν τὰ ὕδατα πήγνυνται ἐν καιρῷ χειμῶνος ἀναζητεῖ ταύτην καὶ τὴν ἡμέραν. Κατοικεῖ εἰς φωλεάν, ἧς τὸ στόμιον εὑρίσκεται ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος 0,50 μ. τοὐλάχιστον. Ἔχει ὀξυτάτην ἀκοὴν καὶ ὄσφρησιν καὶ ἐξαιρετικὴν νοημοσύνην καὶ κολυμβᾷ μὲ ἔκτακτον δεξιοτεχνίαν. Εἶναι πολυφάγος καὶ αἱμοβόρος. Τὸ δέρμα της εἶναι πολύτιμον, εἰς ὡρισμένον μέρος τοῦ ὁποίου, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἔχει μίαν οὐσίαν *μόσχον* καλουμένην, χρησιμοποιουμένην ὑπὸ τῶν χωρικῶν εἰς τὴν παρασκευὴν φαρμάκου καταλλήλου διὰ πληγάς, λιποθυμίας καὶ δι᾽ αὐτὴν ἀκόμη τὴν παράτασιν τῆς ζωῆς τῶν ἑτοιμοθανάτων. Ἐκ τοῦ τριχώματός της κατασκευάζονται πῖλοι καὶ χρωστῆρες. Τὸ κρέας της εἶναι εὔγευστον. Ἡ θήλεια κυοφορεῖ ἐπὶ 60 ἡμέρας καὶ τίκτει κατὰ Μάρτιον 2—3 νεογνά, προσομοιάζοντα πρὸς μῦς. Διάγουσα κρυφίαν καὶ νυκτερινὴν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ζωὴν ἀποβαίνει δυσεύρετος εἰς τοὺς κυνηγούς. Συλλαμβανομένη ἐν μικρᾷ ἡλικίᾳ ἐξημεροῦται, ὅτε διὰ νὰ κορέσῃ τὴν πεῖνάν της ἔχει ἀνάγκην 8—10 ἰχθύων μετρίου μεγέθους. Ἐκ τούτου συνάγεται ὁποίαν καταστροφὴν ἀπεργάζεται εἰς τοὺς ἰχθῦς, ὅταν μάλιστα ὀφείλῃ νὰ διαθρέψῃ καὶ τὰ νεογνά της. Δὲν καταστρέφει μόνον τοὺς ἰχθῦς, ὅσους τυχὸν συλλαμβάνει, ἀλλ᾽ ἀπομακρύνει καὶ τοὺς λοιποὺς ἐκ τῶν τόπων, ἔνθα ἀποθέτουσι τὰ ᾠά των. Οἱ Κινέζοι ἐξημερώνοντες ταύτην ἀσκοῦσιν εἰς τὴν σύλληψιν ἰχθύων. Ἐξημερουμένη ἀποβαίνει καὶ ζῷον πολυτελείας, σὺν τῷ χρόνῳ κινούμενον καὶ ἀναστρεφόμενον ἐν ταῖς αἰθούσαις. Ἐν Ἑλλάδι ἐνυδρίδες ἀπαντῶσι πανταχοῦ ἔνθα ὑπάρχουσιν ἐκτεταμέναι ἰχθυοτρόφοι λίμναι καὶ ποταμοὶ ἀείρροοι καὶ βαλτώδεις ἐκτάσεις ἀστείρευτοι καὶ δὴ εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ δασαρχείου Ἀγρινίου, εἰς τὸν ποταμὸν Ἀχελῷον, ἔνθα διαιτῶνται εἰς μέγαν ἀριθμόν, καὶ τὴν λιμνοθάλασσαν Μεσολογγίου, εἰς τὴν ἑλληνικὴν Μακεδονίαν καὶ Θρᾴκην, ἰδίως εἰς τὴν λίμνην Πρέσπαν, Σαριγκιὸλ (Βεγορρῖτις), εἰς τὴν τῆς Καστορίας (Ὀρεστιάδος), τοῦ Πετέρσκου, τοῦ Πραβίου (Μπερεκετλῆ), εἰς τὴν λίμνην Μπετικλὶ (Τώχιον) τοῦ Σουφλίου καὶ ἀλλαχοῦ, ἔνθα αἱ λίμναι αὗται συνέχονται μὲ βαλτώδεις ἐκτάσεις. Αἱ ἐνυδρίδες ἐν ταῖς λίμναις ταύταις ἀποβαίνουσιν ἐπιβλαβέσταται εἰς τὴν ἰχθυοπαραγωγήν.

Τόσον διὰ τὴν καταστροφήν, ἣν εἰς τοὺς ἰχθῦς ἡ ἐνυδρὶς ἀπεργάζεται, ὅσον καὶ διὰ τὸ πολύτιμον δέρμα της καταδιώκεται ἀπηνῶς ὑπὸ τῶν κυνηγῶν. Τὸ κυνήγιόν της ὅμως ἀποβαίνει δυσκολώτατον καὶ οὐχὶ ἀποτελεσματικὸν συνήθως, διότι, ζῷον πονηρὸν καὶ εὐφυὲς ὂν καὶ ἰδίως νυκτόβιον μὲ ὀξυτάτην ἀκοὴν καὶ ὄσφρησιν, δὲν ἀνευρίσκεται εὐκόλως, βυθιζόμενον εἰς τὰ ὕδατα ἅμα τῇ προαισθήσει τοῦ κινδύνου. Ὁ κύριος τρόπος τοῦ κυνηγίου αὐτῆς εἶναι ἡ *ἐνέδρα* (καρτέρι) κατὰ νύκτα σεληνοφώτιστον, μάλιστα ὅταν τὰ ὕδατα ἕνεκα βαρέος χειμῶνος πήγνυνται. Ὁ κυνηγὸς ἐρευνῶν τὴν ἡμέραν τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν καὶ λιμνῶν πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν ἰχνῶν της, ἅτινα διακρίνονται ἢ ὡς ἄνω ἐρρήθη, ἢ ἐκ τῆς κόπρου της, ἥτις κιτρινωπὴ οὖσα ἐνέχει ὑπολείμματα ἰχθύων καὶ καρκίνων, ἢ ἐν ἀνάγκῃ τοποθετῶν ὁ ἴδιος λείψανα ἰχθύων εἰς προσφόρους θέσεις πρὸς ἐξαπάτησιν τῆς ἐνυδρίδος, παραπλανωμένης ἐκ τούτου καὶ νομιζούσης ὅτι ἐκεῖ που ἐνδιαιτᾶται καὶ ἄλλη ἐνυδρίς, ἢ τοποθετῶν εἰς τὰ ἄκρα τῶν λιμνῶν καὶ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν νήσσας ἡμέρους, τῆς νυκτὸς δ᾽ ἐπερχομένης καὶ καλῶς ἐνδεδυμένος, διότι τὸ κυνήγιον τῆς ἐνυδρίδος ἀσκεῖται ἐν καιρῷ μόνον χειμῶνος ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου μέχρι Μαρτίου, καθ᾽ ὅσον τὸ δέρμα της τότε ἔχει ἀξίαν καὶ εἶναι κατάλληλον δι᾽ ὃν σκοπὸν προορίζεται, ἐνεδρεύει εἰς τοὺς παρὰ τὰς λίμνας ἢ τοὺς ποταμοὺς τυχὸν ὑπάρχοντας καλαμῶνας ἢ εἰς κατάλληλον *φυλάκτραν*, ἀναμένων τὴν ἔξοδον ἐκ τοῦ ὕδατος ἢ τὴν διέλευσιν τῆς ἐνυδρίδος. Βάλλει δὲ κατ᾽ αὐτῆς μὲ ἰσχυρὰν γόμωσιν, μὲ ἀριθμὸν σκαγίων 1—3, εἰς εὐαίσθητον μέρος τοῦ σώματός της, κατὰ τῆς κεφαλῆς ἰδίως, εἰ δυνατόν, ἵνα ἐπὶ τόπου ἐπιφέρῃ τὸν θάνατον, διότι ἄλλως αὕτη εἰσπηδᾷ εἰς τὸ ὕδωρ πληγωμένη καὶ χάνεται διὰ τὸν κυνηγόν, καὶ μὲ τὴν προσήκουσαν προσοχὴν διὰ νὰ μὴ καταστρέψῃ διὰ τῆς βολῆς του τὸ πολύτιμον δέρμα της. Εἰρήσθω δ᾽ ὅτι τὸ κυνήγιόν της ἀποβαίνει ἀποτελεσματικώτερον, ὅταν θολώνωσι τὰ ὕδατα τῶν ποταμῶν, ὅτε ἡ ἐνυδρὶς καταφεύγει πρὸς τὰς πηγὰς αὐτῶν, ὅπου τὰ νερὰ εἶναι διαυγῆ καὶ καθαρά, ἵνα ἀνευρίσκῃ εὐχερῶς τὴν τροφήν της. Ὁ ἕτερος τρόπος τοῦ κυνηγίου αὐτῆς, ὁ διὰ παγίδων, ἐνέχει μεγαλύτερα πλεονεκτήματα ἢ ὁ δι᾽ ἐνέδρας καὶ διὰ πυροβόλου ὅπλου, διότι καὶ ὁ κυνηγὸς δὲν ἐκτίθεται εἰς τοὺς κινδύνους τοῦ ψύχους καὶ τῆς ὑγρασίας καὶ διότι διὰ τῶν παγίδων συλλαμβανομένη αὕτη διατηρεῖ σῷον καὶ ἀβλαβὲς τὸ πολύτιμον δέρμα της, καὶ τὴν ἐν αὐτῷ ἰαματικὴν οὐσίαν, τὸν μύσχον, ἣν πιστεύουσιν ὅτι χάνει φονευομένη διὰ πυροβόλου ὅπλου. Εἰς τὸ διὰ παγίδων κυνήγιον αὐτῆς δέον ἐκ τῶν προτέρων ν᾽ ἀνακαλύπτωνται τὰ ἴχνη τῆς διαβάσεώς της καὶ νὰ τοποθετῶνται αἱ παγίδες λίαν στερεῶς, διότι καταβάλλουσα ἐντόνους προσπαθείας πρὸς λύτρωσίν της δύναται νὰ παρασύρῃ ταύτας εἰς τὸ ὕδωρ, ὅτε ἥ τε παγὶς καὶ τὸ ζῷον ἐξαφανίζονται.

Φ. Δ. ΓΕΩΡΓΑΝΤΑΣ

ἐνυδροκάρδαμον (τὸ) (Nasturtium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σταυρανθῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη, ἅτινα εἶναι πόαι πολυετεῖς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *ἐνυδροκάρδαμον τὸ φαρμακευτικὸν* (Nasturtium officinalis) κοιν. *νεροκάρδαμο*, ὅπερ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν φαρμα-

Digitized by Google

κευτικήν, καθὼς καὶ ὡς λαχανικόν. Ἀπαντᾷ εἰς πλείστας χώρας τῆς Εὐρώπης ὡς καὶ παρ' ἡμῖν. Λ. Ν. Π.

ἐνυδροκομία (ἡ) Καλεῖται ὁ κλάδος τῆς ζωοκομίας ὅστις ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ πολλαπλασιασμὸν τῶν ὑδροβίων ζωϊκῶν καὶ φυτικῶν ὀργανισμῶν. Περιλαμβάνει τρεῖς διακεκριμένας ὑποδιαιρέσεις: τὴν *ἀστακοκαλλιέργειαν*, τὴν *ἰχθυοκομίαν* καὶ τὴν *ὀστρειδιοκαλλιέργειαν*. Κύριος σκοπὸς τῆς ἐνυδροκομίας εἶναι ὁ ὅσον ἔνεστι μεγαλύτερος ἐμπλουτισμὸς τῶν ζωοτρόφων ὑδάτων καὶ ἡ ἀναχαίτισις τῶν λοιπῶν ἐκ τῶν διαφόρων ἀμέσων ἢ ἐμμέσων κινδύνων. Ἡ ἐνυδροκομία διενεργεῖται εἰς τὰ διάφορα *βιβάρια*, τοὺς *ἐπιθαλασσίους βιολογικοὺς σταθμούς*, καὶ τοὺς *ὑδροβιολογικοὺς σταθμοὺς* τῶν γλυκέων ἢ ἁλμυρῶν ὑδάτων. Δ. Ν. Π.

ἐνυδροκόμος (ὁ)· ὁ περιποιούμενος τὰ ἔνυδρα. ὁ ἀσχολούμενος περὶ τὴν ἐνυδροκομίαν.

ἔνυδρος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ζῶν, ὁ εὑρισκόμενος εἰς τὸ ὕδωρ, ὑδρόβιος: «ἔνυδρα ζῷα, —φυτά».

—[Ζωολ.] Τὰ *ἔνυδρα* εἶναι κατηγορία ζῴων ἐνδιαιτωμένων ἐντὸς τῶν ὑδάτων. Ὁ ὅρος *ἔνυδρος* εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὸ *χερσαῖος*, ὅστις σημαίνει τὰ ζῷα ἅτινα ἐνδιαιτῶνται ἐν τῇ ξηρᾷ ἢ τῇ χέρσῳ. Δ. Ν. Π.

—[Χημ.] Καλεῖται χημική τις οὐσία *ἔνυδρος*, ὅταν περιέχῃ ἐν τῷ μορίῳ αὐτῆς ἓν ἢ πλείονα μόρια ὕδατος. Αἱ ἔνυδροι ἑνώσεις λαμβάνονται διὰ προσθήκης ὕδατος εἰς τὰς *ἀνύδρους*. Τὸ ὕδωρ τοῦτο προστίθεται συνήθως κατὰ τὴν ἐξ ὑδατικοῦ διαλύματος ἀνακρυστάλλωσιν τῆς οὐσίας. Σ. Γ.

—ἔνυδρον ***ἀμυλένιον*** [Χημ.] βλ. *ἀμυλένιον* ἔνυδρον.

—ἔνυδρος ***χλωράλη*** [Χημ.]· βλ. *χλωράλη* ἔνυδρος.

ἐνυδρῶ (—όω)· καθιστῶ τι ἔνυδρον· || *ἐνυδροῦμαι*· γίνομαι ἔνυδρος, μετατρέπομαι εἰς ἔνυδρον κατάστασιν.

ἐνυδρώσιμος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ δυνάμενος νὰ ἐνυδρωθῇ, νὰ καταστῇ ἔνυδρος.

ἐνύδρωσις, —εως (ἡ)· ἡ μεταβολὴ στερεοῦ τινος εἰς ἔνυδρον κατάστασιν, ἀπορρόφησις ὕδατος.

ἐνυδρωτικός, —ή, —όν· ὁ προξενῶν ἐνύδρωσιν.

Ἐνυεὺς [Μυθολ.]. —1) Υἱὸς τοῦ Διονύσου καὶ τῆς Ἀριάδνης, ἀρχηγὸς τῶν Κρητῶν, ἀναφερόμενος καὶ ὡς στρατηγὸς τοῦ Ραδαμάνθυος.—2) Τρώς, ὁ ὁποῖος μετ' ἄλλων ἐφονεύθη ὑπὸ Αἴαντος τοῦ Τελαμωνίου. —3) Πατὴρ τῆς δελφικῆς μάντιδος Ὁμολοίας. ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἐνυλονιτραμῖναι (οἱ) [Ὀργ. Χημ.] Καλοῦνται οὕτως αἱ ἀκόρεστοι νιτραμῖναι, ἤτοι αἱ ὀργανικαὶ ἑνώσεις αἱ περιέχουσαι τὴν χαρακτηριστικὴν ῥίζαν

$$>\underset{|}{\text{C}}:\text{C.NH.NO}_2$$

Σ. Γ.

ἐνύπαρξις, —εως (ἡ)· ἡ ὕπαρξίς τινος ἐντὸς ἄλλου.

ἐνυπάρχω, ἀόρ. *ἐνυπῆρξα*· ὑπάρχω ἐντός τινος, ὑπάρχω.

ἐνυπνιάζομαι, ἀόρ. *ἐνυπνιάσθην*· βλέπω ἐνύπνια, ὀνειρεύομαι· || βλέπω ὄνειρα ἀσελγῆ, πάσχω ἐκσπερματισμὸν καθ' ὕπνους, ὀνειρώττω.

ἐνυπνίασις, —εως (ἡ)· ὀνείρευμα· || ἐκσπερμάτισις καθ' ὕπνους, ὀνείρωξις.

ἐνυπνιαστής (ὁ)· ὁ ὀνειρευόμενος.

ἐνύπνιον (τό)· τὸ καθ' ὕπνον ἐμφανιζόμενον, ὄνειρον.

—[Ἐγκυκλ.] Βλ. λ. *ὄνειρον*.

ἐνύπνιος (ὁ, ἡ),—ον (τό)· ὁ καθ' ὕπνους ἐμφανιζόμενος· || τὸ *ἐνύπνιον* (βλ. λ.) ὡς οὐσ. κατὰ παράλειψιν τοῦ *ὄνειρον*.

ἔνυπνος (ὁ, ἡ),—ον (τό)· *ἐνύπνιος* (βλ. λ.).

ἐνυπόγραφος (ὁ, ἡ),—ον (τό)· ὁ φέρων ὑπογραφήν, ὁ ὑπογεγραμμένος: «ἐνυπόγραφος ἐπιστολή». —Ἐπίρρ. ***ἐνυπογράφως***.

ἐνυπογράφω, ἀόρ. *ἐνυπέγραψα*· ὑπογράφω, θέτω τὴν ὑπογραφήν μου.

ἐνυποθηκεύω, ἀόρ. *ἐνυποθήκευσα—ἐνυποθηκεύθην*, παθ. μετχ. *ἐνυποθηκευμένος*· κάμνω τι ἐνυπόθηκον, ὑποθηκεύω, ἐπιβαρύνω δι' ὑποθήκης.

ἐνυπόθηκος (ὁ, ἡ),—ον (τό)· ὁ ἐν ὑποθήκῃ, ὁ ἐπιβεβαρημένος δι' ὑποθήκης: «οἰκία ἐνυπόθηκος»· || ὁ ἐξησφαλισμένος δι' ὑποθήκης: «δάνειον ἐνυπόθηκον».— Ἐπίρρ. ***ἐνυποθήκως***.

—ἐνυπόθηκον *δάνειον* [Ἀστ. Δικ.]· βλ. *ὑποθήκη*.

ἐνυπόστατος (ὁ,ἡ),—ον (τό)· ὁ ἐντός τινος ὑφιστάμενος, ὑπάρχων, ὁ ὑπάρχων, ἀντίθ. *ἀνυπόστατος*.

ἐνυφαίνω, ἀόρ. *ἐνύφηνα—ἐνυφάνθην*, παθ. μετχ. *ἐνυφασμένος*· ὑφαίνω ἐντός, ἐμπλέκω κατὰ τὴν ὕφανσιν: «ἐνυφαίνω ἄνθη,—κοσμήματα».

Ἐνυὼ (ἡ) [Θρησκειολ.]. Ἡ θεὰ τοῦ πολέμου, ἡ φονεύουσα τοὺς ἄνδρας καὶ καταστρέφουσα τὰς πόλεις. Ἤδη παρ' Ὁμήρῳ καλεῖται αὕτη «πτολίπορθος». Ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ αἵματος καθίσταται ἔξαλλος ἐκ χαρᾶς, δι' ὃ καὶ διατρίβει πάντοτε μεταξὺ τῶν μαχομένων, ἔχουσα πλησίον της ὡς συντρόφους καὶ βοηθοὺς τὸν *Δεῖμον* καὶ τὸν *Φόβον*. Τῇ συνοδείᾳ δὲ τοῦ *Ἄρεως* ὁδηγεῖ τὰ στρατεύματα τῶν Τρώων ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων, ἀντίπαλον ἔχουσα τὴν Ἀθηνᾶν, προστάτιδα αὐτῶν. Ἕτερον μέλος τῆς συνοδείας της ἀποτελεῖ καὶ ὁ *Κυδαμός*, δαίμων, ὁ ὁποῖος δηλοῖ τὴν κατὰ τὰς μάχας ὀχλοβοήν, ἐπίσης δὲ καὶ αἱ *Ἐρινύες* καὶ ἡ *Ἔρις*. Οἱ μετὰ τὸν Ὅμηρον ποιηταὶ ἀναφέρουσι τὴν Ἐνυὼ ἄλλοτε ὡς μητέρα τοῦ Ἄρεως, ἄλλοτε ὡς θυγατέρα καὶ ἄλλοτε ὡς τροφὸν αὐτοῦ. Ὡς ἀδελφὸς δὲ αὐτῆς ἀναφέρεται ὁ *Πόλεμος*. Τὸ ὄνομα τοῦ Ἄρεως, καθὼς καὶ τὸ τῆς Ἐνυοῦς (τοῦτο οἱ ἀρχαῖοι γραμματικοὶ παράγουν ἐκ τοῦ *ἐναύειν*=ἐκφωνεῖν, δηλοῦντος τὴν πολεμικὴν κραυγὴν) εἶναι πολλάκις παρὰ ποιηταῖς δηλωτικὸν τοῦ πολέμου. Εἰς αὐτὴν δέ, ὡς προστάτιδα τῶν μαχομένων, ὡρκίζοντο οἱ μέλλοντες νὰ ἐκστρατεύσωσιν.

Ἐν Ἀθήναις ἐλατρεύετο ἡ Ἐνυὼ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἄρεως, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε καὶ ἄγαλμα αὐτῆς, ποιηθὲν ὑπὸ τῶν υἱῶν τοῦ Πραξιτέλους, Κηφισοδότου τοῦ νεωτέρου καὶ Τιμάρχου. Ἐπιγραφὴ δ' εὑρεθεῖσα ἐκεῖ πλησίον ἀναφέρει καὶ ἱερέα αὐτῆς. Ἡ λατρεία τῆς Ἐνυοῦς ἦτο γνωστὴ καὶ ἐν Ἐρυθραῖς τῆς Ἰωνίας καὶ ἐν Κομάνοις τῆς Καππαδοκίας, ὅπου ἐπίσης ἀναφέρεται ἱερεὺς αὐτῆς. Ἐν Ρώμῃ ἔχει ἀντίστοιχον τὴν Bellona, τῆς ὁποίας ὁ ναὸς καλεῖται διὰ τῆς ἑλληνικῆς λέξεως *Ἐνυεῖον*. Παράστασιν τῆς Ἐνυοῦς ἔχομεν εἰς ἀρχαῖα νομίσματα. Μ. ΜΠΙΣΤΗ

—**Ἐνυὼ** (ἡ) [Μυθολ.]. Μία τῶν *Γραιῶν* (βλ. λ.).

Ἐνφὲ [Παραλ. Γεωγρ.]. Βραχῶδες ἀκρωτήριον τῆς Συρίας καὶ ἐπ' αὐτοῦ χωρίον ὀχυρώτατον, δεσπόζον τοῦ ὅρμου Χερὲ (Hereh: πλάτ. 34°20' Β, μήκ. 35°51' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2633: Markhab to Ras En-Nakura). Ὅπως καὶ πρὸ τῆς *Ἀνταράδου*, οὕτω καὶ πρὸ τοῦ *Ἐνφὲ* ὑπάρχουν ὑφαλοπηγαὶ γλυκέος ὕδατος, ἀναβλύζουσαι ἀπὸ βάθους 14 ὀργυιῶν (26 μέτρων) καὶ ἀφήνουσαι ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, λόγῳ τῆς μείξεως τοῦ ὕδατός των μετὰ τοῦ θαλασσίου, μεγάλης ἐκτάσεως κηλῖδα, ὡς ἀπὸ χυθέντος ἐλαίου, ἐνίοτε τοσοῦτον καταφανῆ, ὥστε νὰ ἐκλαμβάνηται ὑπὸ τῶν ἀγνοούντων ὡς διαφορὰ χρωματισμοῦ ἐκ τῶν καταδεικνυουσῶν τὴν ὕπαρξιν ὑφάλου. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἐνφιαλῶ (—όω)· ἐγκλείω εἰς τὴν φιάλην (βλ. *ἐμφιαλῶ*).

ἐνφιάλωσις, —εως (ἡ)· βλ. *ἐμφιάλωσις*.

Ἔνφιλντ (Enfield) [Γεωγρ.]. Ἐμπορικὴ πόλις τῆς Ἀγγλίας, ἀπέχουσα 19 χλμ. Β. τῆς Γεφύρας τοῦ Λονδίνου σιδηροδρομικῶς. Κάτ. 41.738. Ἡ πόλις ὀφείλει τὴν πρόοδόν της κυρίως εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ἐν αὐτῇ ὑπάρχουν συνοικισμοὶ ἀνθρώπων ἐργαζομένων ἐν Λονδίνῳ. Ἔχει παλαιοὺς πύργους, ἐξ ὧν ὁ κυριώτερος ἀνῆκεν εἰς τὸν οἶκον Μπόχουν κατὰ τὸν ΙΒ' καὶ ΙΓ' αἰῶνα. Δ. Δ.

Ἐνφίντα (Enfida) [Γεωγρ.]. Ἐκτεταμένη περιφέρεια τῆς Τυνησίας Ν. Α. τῆς Τύνιδος, παρὰ τὸν κόλπον Χαμμαμέτ. Παρεχωρήθη ὑπὸ τοῦ Μωχάμετ-ἐς-Σαδὸκ βέη εἰς τὸν στρατηγὸν Χεϊρεδίν, ὅστις τὴν ἐπώλησεν ἀντὶ 2.500.000 φράγκων εἰς τὴν γαλλοαφρικανικὴν ἑταιρείαν τῆς Μασσαλίας. Ἡ τελευταία ἐξεμεταλλεύθη μέρος τῆς μεγάλης ἐκτάσεως. Ὑπάρχει καλλιέργεια δημητριακῶν, τῆς ἀμπέλου καὶ κτηνοτροφία. Δ. Δ.

Ἐνφινταβὶλλ (Enfidaville) [Γεωγρ.]. Πόλις τῆς Τύνιδος, ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Σάχελ, εἰς ἀπόστασιν 80 χλμ. ἀπὸ τῆς Τύνιδος, ἐν τῷ κέντρῳ τῆς γαλλικῆς ἀποικίας τῆς Ἐνφίντα. Κάτοικοι 6.700. Ἔχει γαλλοαραβικὴν σχολήν. Ἐξαγωγὴ οἴνου. —Μ.

Ἔνφολα (Enfola) [Παραλ. Γεωγρ.] Ἀκρωτήριον τοῦ Τοσκανικοῦ ἀρχιπελάγους (πλάτ. 42° 50' Β, μήκ. 10° 16' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 158: Capo Cavallo to Civita Vecchia). Ἐκ τῆς γεωγραφικῆς περιγραφῆς τοῦ Πτολεμαίου (Γ, α, 4) ἀνενδοιάστως καὶ σαφῶς προκύπτει ἡ ταυτότης τοῦ ἀκρωτηρίου πρὸς τὸ *Τελαμὼν ἄκρον*, τὸ καὶ *Τέλμιον ἄκρον* καλούμενον. Σ. Ε. Λ.

Ἐνὼ (Hénault), ***Κάρολος-Ἰωάννης-Φραγκῖσκος***. Γάλλος λογογράφος καὶ ἱστορικὸς (1685—1770), γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *président Hénault*. Τὸ φιλολογικόν του στάδιον ἤρχισε μὲ τὴν τραγῳδίαν «Κορνήλιος», ἀποτυχοῦσαν. Ἀκολούθως ἔγραψε ποιήματα, τὰ ὁποῖα ἐκυκλοφόρουν εἰς τὰς αἰθούσας τῆς ὑψηλῆς ἀριστοκρατίας. Ἡ τύχη τὸν ηὐνόησεν ἐξαιρετικῶς. Κληρονομήσας μεγάλην περιουσίαν, ἐνυμφεύθη πλουσιωτάτην κόρην, εἰς ἡλικίαν δὲ εἴκοσι πέντε ἐτῶν διωρίσθη πρόεδρος τοῦ Ἀνακριτικοῦ. Τὸ μέγαρόν του ἦτο τὸ πλουσιώτατον ἐν Παρισίοις. Ἐν τούτοις ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς τῆς αὐλῆς καὶ τῶν αἰθουσῶν καὶ τῶν διασκεδάσεων εὕρισκε καιρὸν ὅπως ἐπιδίδεται εἰς βαθείας φιλολογικάς, φιλοσοφικὰς καὶ νομικὰς μελέτας. Τῷ 1723, κατὰ τὴν βασιλικὴν συνεδρίασιν (lit de justice) διὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς ἐνηλικιότητος τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ' ὁ Ἐνὼ ἐπεφορτίσθη νὰ γράψῃ ὅλους τοὺς ἐπισήμους λόγους: τοῦ βασιλέως, τοῦ ἀντιβασιλέως, τοῦ σφραγιδοφύλακος, τοῦ Ντυμπουὰ καὶ ὅλων ὅσοι ἐπρόκειτο νὰ ὁμιλήσουν. Κατὰ τὴν συνεδρίασιν οἱ λόγοι ἀπηγγέλθησαν ἐπὶ λέξει ὑπὸ τῶν διαφόρων προσώπων. Τὸ αὐτὸ ἔτος εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, ὁ δὲ ἀκαδημαϊκὸς Μοββίλλ, ὁ ὁποῖος θ' ἀπήντα εἰς τὸν λόγον τοῦ Ἐνώ, παρεκάλεσε τὸν ἴδιον νὰ γράψῃ τὴν ἀπάντησιν, ὅπερ καὶ ἔπραξε. Τῷ 1744 ἐδημοσίευσε τὸ περίφημον ἔργον του «Abrégé chronologique de l'histoire de France». Ὁ Ἐνὼ ἐφιλοδόξησε νὰ μεταρρυθμίσῃ καὶ τὸ γαλλικὸν θέατρον, ἔγραψε δὲ διάφορα ἱστορικὰ δράματα, κατὰ μίμησιν τοῦ Σαίξπηρ, χωρὶς εἰς τίποτε ἐν τούτοις νὰ ἐνθυμίζουν τὸν μεγάλον τραγικόν. Αἱ κωμῳδίαι του ἦσαν ἐπιτυχέστεραι. Ὁ Βολταῖρος, ὅστις ἦτο φίλος του, συνέβαλε σπουδαίως εἰς τὴν φιλολογικὴν ἐπιτυχίαν τοῦ Ἐνώ. Δ. Δ.

— **Ἐνὼ** (Enault), ***Λουδοβῖκος***. Γάλλος λογογράφος γεννηθεὶς τῷ 1824. Διορισθεὶς δικηγόρος ἐν Παρισίοις, ἠναγκάσθη λόγῳ τῶν σχέσεών του μὲ τὸ κόμμα τῶν νομιμοφρόνων νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Γαλλίαν κατὰ τὰς ταραχώδεις ἡμέρας τοῦ Ἰουνίου 1848. Ἐπεσκέφθη τὴν Ἀγγλίαν, Σκωτίαν, Ἰρλανδίαν καὶ Γερμανίαν καὶ τῷ 1852 περιηγήθη τὴν Ἰουδαίαν, τὴν Τουρκίαν καὶ ἔπειτα τὴν Δανίαν, Σουηδίαν καὶ Νορβηγίαν. Αἱ μακραί του περιοδεῖαι τῷ ἐχορήγησαν τὸ ὑλικὸν διὰ σειρὰν ταξιδιωτικῶν ἀφηγήσεων, καθὼς καὶ μεγάλου ἀριθμοῦ μυθιστορημάτων καὶ διηγημάτων. Τὰ γνωστότερα ἔργα του εἶναι: «Οἱ Ἅγιοι Τόποι, ἱστορία τεσσαράκοντα προσκυνητῶν» (1854), «Ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ ἡ Τουρκία» (1855), «Ἡ Μεσόγειος, αἱ νῆσοι καὶ ἀκταί της» (1862). Τὰ κυριώτερα μυθιστορήματά του εἶναι: «Χριστίνα», «Ναντέζ», «Ἄλμπα», «Μυθιστόρημα μιᾶς χήρας» κλπ. Δ. Δ.

ἐνῷ· σύνδ. χρον. ἀπὸ τοῦ ἐν ᾧ· ἐν ᾧ χρόνῳ, ὅτε, ἐπὶ συγχρονισμοῦ: «ἐνῷ ἔλεγε ταῦτα, ἦλθεν ὁ υἱός του»· || ἐναντιωματικῶς ἀντὶ τοῦ *εἰ καί*: «ἐνῷ ἦτο ἕτοιμος νὰ ἀναχωρήσῃ, παρέμενε συζητῶν», «ἐνῷ κηρύττει τὴν ἀρετὴν καὶ καλοκαγαθίαν, εἶναι ἐν τούτοις ἀπάνθρωπος».

ἑνῶ (—όω) καὶ **ἑνώνω**, ἀόρ. *ἥνωσα—ἡνώθην*, παθ. μετχ. *ἡνωμένος*· δημ. ἄνευ αὐξήσεως: *ἕνωσα—ἑνώθηκα — ἑνωμένος*· συνάπτω εἰς ἕν, συζευγνύω, κολλῶ, συνενῶ, συνδέω: «ἑνώνω δύο τεμάχια ξύλου,—μετάλλου,—ὑφάσματος», «θὰ μᾶς ἑνώσῃ τὸ συμφέρον,—ὁ κοινὸς ἐχθρός», «οἱ ἀντιπολιτευόμενοι ἡνώθησαν ὅλοι», «τοὺς Ἕλληνας ἑνώνουν κοινοὶ πόθοι καὶ κοινὰ ἰδανικά», «ἡ διῶρυξ τῆς Κορίνθου ἑνώνει τὰς δύο θαλάσσας», «ὁ Πειραιεὺς ἑνοῦται μετὰ τῶν Ἀθηνῶν δι' ἠλεκτρικοῦ σιδηροδρόμου».

Ἐνὼχ ***αἱματοσκόπιον***. Ἐκ τῶν πρώτων χρησιμοποιηθέντων ὀργάνων πρὸς καταμέτρησιν τῆς αἱμοσφαιρίνης τοῦ αἵματος, ἀχρηστευθὲν ἤδη μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῶν τελειοτέρων αἱμοσφαιρινομέτρων.

ἐνωμοτάρχης (ὁ)· ὁ ἄρχων ἐνωμοτίας, ὁ ἐπὶ κεφαλῆς μιᾶς ἐνωμοτίας ἀνδρῶν· || ὑπαξιωματικὸς τῆς χωροφυλακῆς, ἐνωμοτάρχης πρώτης τάξεως ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸν ἐπιλοχίαν τοῦ στρατοῦ, καὶ ἐνωμοτάρχης δευτέρας τάξεως ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸν λοχίαν.

— [Στρατ.] Ἐν μὲν τοῖς ὅπλοις τοῦ στρατοῦ ὁ ὅρος *ἐνωμοτάρχης* δὲν ἀποτελεῖ βαθμόν, ἀλλ' ὑπηρεσίαν, ἐν δὲ τῇ χωροφυλακῇ εἶναι βαθμὸς (βλ. λ. *ὑπαξιωματικός*). Ν. Θ. Κ.

ἐνωμοτία (ἡ) [Στρατ.]. Ἡ κατωτάτη ὑποδιαίρεσις τοῦ στρατοῦ τῆς Σπάρτης, ἥτις ἐκλήθη οὕτω, διότι οἱ συγκροτοῦντες αὐτὴν ἄνδρες συνεδέοντο διὰ κοινοῦ ὅρκου. Ὁ ἡγήτωρ αὐτῆς ἐλέγετο *ἐνωμοτάρχης*. Ἡ δύναμις τῆς ἐνωμοτίας ἦτο 25 ἀνδρῶν. Δύο ἐνωμοτίαι ἀπετέλουν μίαν *πεντηκοστύν*, δύο δὲ πεντηκοστύες ἕνα *λόχον*.

Κατὰ τὴν παράταξιν μάχης ἡ ἐνωμοτία ἐτάσσετο εἰς ἕνα ἢ πλειοτέρους στίχους (ἀναλόγως τῆς τακτικῆς ἀνάγκης, ἐξ ἧς ἐκανονίζετο τὸ βάθος τῆς παρατάξεως). Ὁ ἐνωμοτάρχης ἵστατο ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐνωμοτίας του, δι' ὃ ἐλέγετο καὶ «πρωτοστάτης», ὁ δὲ τελευταῖος τῶν ἀνδρῶν ἐλέγετο «οὐραγός». Ὁσάκις ἡ ἐνωμοτία ἐχωρίζετο εἰς πλείονας στίχους, ὁ ἐνωμοτάρχης ἵστατο ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ δεξιοῦ ἐξ αὐτῶν, ἕτεροι δὲ ἄνδρες ἐκλεκτοὶ ὡρίζοντο πρωτοστάται τῶν λοιπῶν στίχων. Πρωτοστάται καὶ οὐραγοὶ διωρίζοντο πάντοτε ἄνδρες γενναῖοι καὶ ἐπιτήδειοι, διότι, πλὴν τῶν ἄλλων, ἐχρησίμευον καὶ ὡς ὁδηγοὶ κατὰ τοὺς μετασχηματισμοὺς καὶ τὰς κινήσεις τῆς φάλαγγος.

Digitized by Google

Εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους *ἐνωμοτία πεζικοῦ* ἐκαλεῖτο ἐν Γαλλίᾳ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος (πρώτου ὑποδιαιρέσαντος τὸν λόχον πεζικοῦ εἰς μονάδας ὑποδεεστέρας τοῦ οὐλαμοῦ) μέχρι τοῦ 1916 ἄθροισμα 10—12 πεζῶν ὡπλισμένων ὁμοιομόρφως δι ὅπλου (ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τοῦ 1825), προερχόμενον διὰ τοῦ χωρισμοῦ τῆς *ἡμιδιμοιρίας* εἰς δύο ὁμοιόμορφα τμήματα. Ἐν Γερμανίᾳ ἡ ἀντίστοιχος πρὸς τὴν ἐνωμοτίαν ὑποδιαίρεσις ἐκαλεῖτο *ὁμὰς* (4 στοῖχοι, ἤτοι 8 πεζοί). Τῷ 1916, ὅτε δηλαδὴ εἰσήχθη ἐν τῷ γαλλικῷ πεζικῷ τὸ ὁπλοπολυβόλον, συνεκροτήθησαν διὰ πρώτην φορὰν ἐνωμοτίαι ἀνομοιομόρφου συνθέσεως, ἡ τῶν τυφεκιοφόρων, περιλαμβάνουσα τυφεκιοφόρους ἄνδρας καὶ τὸ ὁπλοπολυβόλον καὶ ἡ τῶν *χειροβομβιστῶν*, περιλαμβάνουσα χειροβομβιστὰς καὶ τὸν ὁπλοβομβιστήν, αἵτινες ἀνὰ δύο (μία ἐξ ἑκάστου εἴδους) ἀπετέλεσαν τὴν *ἡμιδιμοιρίαν*, τὴν ἀποκληθεῖσαν ὑπὸ τῶν τότε κανονισμῶν στοιχειώδη μονάδα τοῦ πεζικοῦ. Ὑπὸ τοιαύτην ὀργάνωσιν διετέλει τὸ ἑλληνικὸν πεζικὸν κατὰ τὸν μικρασιατικὸν πόλεμον 1919—1922. Ἀπὸ τοῦ 1920 ἐν Γαλλίᾳ, ἀπὸ τοῦ 1924 ἐν Ἑλλάδι, ἐνωμοτία δὲν ὑπάρχει πλέον ἐν τῷ πεζικῷ, ἅτε τῆς κατωτάτης μονάδος ἀποκαλουμένης σήμερον *στοιχεῖον* (βλ .λ.).

Ἐν τῷ ἱππικῷ ἐκαλεῖτο ἀνέκαθεν *ἐνωμοτία* τὸ ἄθροισμα 10—12 ἱππέων ὁμοιομόρφως ὡπλισμένων δι' ὅπλου καὶ διὰ σπάθης ἢ λόγχης. Κατὰ τήν, διαρκοῦντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ριζικὴν μετατροπὴν ὀργανώσεως τοῦ ἱππικοῦ, ἡ κατωτάτη μονὰς αὐτοῦ ἐξακολουθεῖ ἀποκαλουμένη καὶ σήμερον οὕτω (ἡ ἀντίστοιχος τῷ στοιχείῳ τοῦ πεζικοῦ), καὶ εἶναι ἢ *ἐνωμοτία ὁπλοπολυβολητῶν*, περιλαμβάνουσα τὸ ὁπλοπολυβόλον, ἢ *ἐνωμοτία ἀνιχνευτῶν*, περιλαμβάνουσα τοὺς ἀνιχνευτὰς (ἀντιστοίχους πρὸς τοὺς ἀκροβολιστὰς τοῦ πεζικοῦ), τοὺς χειροβομβιστὰς καὶ τὸν ὁπλοβομβιστὴν (Ἑλλ. Καν. Ἱππ. 1924). Δύο ἐνωμοτίαι (ἀνὰ μία ἐξ ἑκάστου εἴδους) ἀποτελοῦσι τὴν *ὁμάδα μάχης*.

Ἐν τῷ πυροβολικῷ ἐκαλεῖτο *ἐνωμοτία* κατὰ τὰς ἐποχὰς τοῦ παλαιοῦ βραδυβόλου πυροβόλου τὸ ἐξ 6 πυροβολητῶν προσωπικόν, τὸ ὑπηρετοῦν ἕκαστον πυροβόλον. Ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς ὅμως τοῦ ταχυβόλου πυροβόλου (ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τοῦ 1909) ἔπαυσεν ὑφιστάμενος ὁ ὅρος ἐνωμοτία, ἀντικατασταθεὶς διὰ τοῦ *πυροβοληταὶ τοῦ στοιχείου*, λαμβανομένου ὑπ' ὄψει ὅτι ἓν ἕκαστον τῶν τεσσάρων πρώτων στοιχείων τῆς πυρβολαρχίας, δηλαδὴ τῶν ἐχόντων πυροβόλα, ὑπονοεῖται ἀποτελούμενον ἀναποσπάστως ἐξ ἑνὸς πυροβόλου καὶ ἑνὸς βλητοφόρου.

Ἐν τῇ χωροφυλακῇ *ἐνωμοτία* πεζὴ ἢ ἔφιππος καλεῖται ἀπὸ τοῦ 1833 μέχρι σήμερον τὸ ἄθροισμα 10—12 πεζῶν ἢ ἐφίππων χωροφυλάκων.

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

ἐνώμοτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ δι' ὅρκου ὑποχρεωμένος, ἀντίθ. *ἀνώμοτος*.

ἐνώνω· βλ. *ἑνῶ*.

ἐνώπιον· ἐπίρρ., κατὰ πρόσωπον, ἔμπροσθεν, ἐπὶ παρουσίᾳ: «ἐνώπιον τοῦ πατρός,—τοῦ διδασκάλου», «ἐνεφανίσθησαν ἐνώπιόν μου», «ὡμολόγησεν ἐνώπιον μαρτύρων», «ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων».

ἐνώπιος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ κατὰ πρόσωπον, ὁ παρών, ὁρατός· || *ἐνώπιον* ὡς ἐπίρρ. (βλ. λ.).

ἐνωραΐζομαι· ἐμφανίζομαι ὡς ὡραῖος, ἐπιτηδεύομαι ὡραιότητα, ἐγκαλλωπίζομαι· || καθόλου, ὑπερηφανεύομαι, σεμνύνομαι, καμαρώνω.

ἐνωρίς· ἐπίρρ., ἐν ὥρᾳ, ἐγκαίρως, προτοῦ περάσῃ ἡ ὥρα, ἀντίθ. *ἀργά*: «νὰ ἔρχεσαι ἐνωρὶς 'ς τὴ δουλειά σου»· || πρὸ τῆς ὥρας, προτοῦ ἔλθῃ ἡ ὡρισμένη ὥρα: «ἔφυγε ἀπὸ τὴ δουλειά του ἐνωρίς», «τὰ παιδιὰ σήμερο σχόλασαν ἐνωρίς»· || πρωΐ, πρὸ τῆς συνήθους ὥρας: «σήμερο ξύπνησα ἐνωρίς»· || συγκρ. *ἐνωρίτερον* ἢ *ἐνωρίτερα*.

Β. Φ.

ἐνωρίτερος, —*η*, —*ον*· καὶ ***ἐνωρίτατος***, —*η*, —*ον*· ὁ γινόμενος ἐνωρίτερον, ἢ ἐνωρίτατα.

ἔνωρος (ὁ, ἡ,) —*ον* (τό)· ὁ ἐν τῇ ὥρᾳ, ἐν τῇ ἀκμῇ, ὥριμος, ἀκμαῖος, ἀντίθ. *ἄωρος*.

Ἐνὼς *[Π. Διαθ.]*. Υἱὸς τοῦ Σήθ, υἱοῦ τοῦ Ἀδάμ, ζήσας 905 ἔτη, περὶ οὗ σημειοῖ ἡ Γένεσις (δ' 26) ὅτι «οὗτος ἤλπισεν ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ Θεοῦ», ὅπερ κατὰ τὴν πιθανωτάτην ἐκδοχὴν σημαίνει, ὅτι ἔκτοτε ἡ εὐσεβὴς γενεὰ τῶν Σηθιτῶν, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν τῶν ἀσεβῶν Καϊνιτῶν, τῶν «υἱῶν τῶν ἀνθρώπων» ἢ «τοῦ κόσμου» προσέλαβε τὴν προσωνυμίαν τῶν «τέκνων τοῦ Θεοῦ».

Π. Ι. Μ.

ἕνωσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἑνώνειν, σύναψις εἰς ἕν, σύνδεσις, συναρμογή: «ἕνωσις δύο σωμάτων»· || συμπλησίασι;, συμφωνία, συνεργασία: «ἡ ἕνωσις τῶν κομμάτων, —τῶν διεστώτων», «ἡ ἕνωσις εἶναι δύναμις», «ἡ ἰσχὺς ἐν τῇ ἑνώσει»· || ὀργανισμὸς συνεργασίας, συμπράξεως ἢ ἑνιαίας διοικήσεως, προσώπων, σωματείων, ἐπιχειρήσεων, κρατῶν κλπ. (σύνδεσμος, συνεταιρισμός, συμπολιτεία κλπ.): «Ἕνωσις τῶν ἀμπελουργῶν, —τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων», «Νοτιοαφρικανικὴ Ἕνωσις», ὁμοσπονδία τῶν κρατῶν τῆς νοτίου Ἀφρικῆς· || «ἡ ἕνωσις τῆς Ἑπτανήσου, —τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος» δηλονότι ὑπαγωγὴ τούτων ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους.

— [ΘΡΗΣΚΕΙΟΛ.] Χαρακτὴρ ἢ κατάστασις δύο ἢ πλειόνων ὄντων διαφόρων, ἀποτελούντων ὑπό τινα ἔποψιν ἑνιαῖον σύνολον. Κατὰ τὴν κυριολεκτικωτέραν καὶ ἀκριβεστέραν σημασίαν τῆς λέξεως *ἕνωσις* εἶναι ἡ ἐθελουσίως ἢ δι' αὐτοπεριορισμοῦ ἀποκτωμένη κατάστασις ἐκείνη, ἣν περιγράφουσιν οἱ ἀσκηταὶ καὶ οἱ μυστικοὶ ὡς ὑπέρτερον σκοπὸν τῆς θρησκευτικῆς πίστεως. Ἐνταῦθα δὲν πρόκειται περὶ τῆς ἑνώσεως τοῦ πνεύματος μετὰ τῆς ψυχῆς, οὐδὲ περὶ τῆς προσπαθείας δύο πνευμάτων, ὅπως συνενωθῶσι μερικῶς ἢ προσωρινῶς, ἀλλὰ περὶ ὁλικῆς καὶ αἰωνίας ἑνώσεως (habitus), σκοπούσης τὸν καλούμενον «πνευματικὸν ὑμέναιον», ἤτοι τὴν ἕνωσιν τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τοῦ Θεοῦ. Ὁ πνευματικὸς ὑμέναιος προϋποθέτει τρία διάφορα στάδια: α) τὴν καθαρτήριον ζωήν, καθ' ἣν ἀποπλύνονται αἱ ἁμαρτίαι καὶ πᾶς ἀπατηλὸς πόθος ἐξαφανίζεται· β) τὴν ἐσωτερικὴν ἢ ἀποκαλυπτικὴν ζωήν, ἥτις παρέχει, πέραν τῶν αἰσθήσεων καὶ τῆς νοήσεως, τὴν γνῶσιν τῆς ἀρετῆς καὶ ἀποκαλύπτει ἀοράτους πραγματικότητας· καὶ τέλος γ) τὴν ἑνωτικὴν ζωήν, καθ' ἣν δι' ἐνατενίσεως καὶ περισυλλογῆς πραγματοῦται ὁ ὑμέναιος τοῦ Θεοῦ μετὰ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ ἕνωσις αὐτοῦ μετὰ τῶν συνανθρώπων του, συμφώνως πρὸς τὸ ὑπέρτατον εὐαγγελικὸν ἰδεῶδες: «ἵνα πάντες ὦσι, καθὼς σύ, πάτερ, ἐν ἐμοὶ κἀγὼ ἐν σοί, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἓν ὦσιν» (Ἰωάνν. ιη' 21). Ἡ ἕνωσις αὕτη δὲν εἶναι ἐπάνοδος οὐσίας τινὸς εἰς τὴν ἀρχήν της, οὐδὲ καθυπόταξις τοῦ πλάσματος, ἀποστερηθέντος ὁλοκλήρου τῆς ὀντότητος αὐτοῦ, εἰς τὸν πλάστην, ἀλλὰ θεληματικὴ σύνδεσις δύο πνευμάτων, ἐξ ὧν τὸ μὲν ζῇ διὰ τὸ δέ. Κατὰ ταῦτα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ τελεία ἕνωσις εἰμὴ ἐν τῷ Θεῷ καὶ διὰ τοῦ Θεοῦ.

Α. Δ-

—[ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤ.] Ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία, ἡ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἱδρυθεῖσα, διεσχίσθη κατὰ τὸν ἔνατον αἰῶνα εἰς δύο μεγάλας Ἐκκλησίας, τὴν *ἀνατολικὴν* καὶ τὴν *δυτικήν*, ἀπὸ τῆς ὁποίας κατὰ τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα ἀποσπασθέντος μεγάλου μέρους Χριστιανῶν ἀπετελέσθη ἡ *διαμαρτυρομένη* Ἐκκλησία. Καὶ εἰς τὰς τρεῖς δὲ ταύτας Ἐκκλησίας σχεδὸν ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς των ἀνεφάνησαν αἱρετικοὶ καὶ σχισματικοί. Καὶ αἱ τρεῖς αὗται μεγάλαι Ἐκκλησίαι, ἔχουσαι ὑπ' ὄψει τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, προσεπάθησαν καὶ προσπαθοῦσι νὰ ἑνώσωσι πρὸς ἑαυτὰς τοὺς ἐν αὐταῖς αἱρετικοὺς καὶ σχισματικοὺς καὶ νὰ ἑνωθῶσι πρὸς ἀλλήλας, ὅπως ἀποτελέσωσι μίαν Ἐκκλησίαν. Αἱ ἀπόπειραι ὅμως αὗται πρὸς ἕνωσιν, τῶν ὁποίων αἱ σπουδαιότεραι εἶναι αἱ μεταξὺ δυτικῆς καὶ ἀνατολικῆς, διαμαρτυρομένης καὶ ἀνατολικῆς, ἀγγλικανικῆς καὶ ἀνατολικῆς καὶ παλαιοκαθολικῆς καὶ ἀνατολικῆς ἐναυάγησαν μέχρι τοῦδε. Σπουδαιοτάτη ὡς πρὸς τὴν ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν εἶναι ἡ μετὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον ἀναφανεῖσα κίνησις, ἡ ἐκπροσωπουμένη ὑπὸ τοῦ συνδέσμου «Πίστεως καὶ Ἐκκλησ. πολιτεύματος» (Faith and Order). Κατὰ τὸ πρό τινος συγκροτηθὲν ἐν Λωζάννῃ ὑπὸ τοῦ συνδέσμου τούτου παγχριστιανικὸν συνέδριον (3—21 Αὐγούστου τοῦ 1927) ἐτονίσθη παρὰ πάντων ἡ ἀνάγκη τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐξητάσθησαν αἱ βάσεις τῆς ἑνώσεως ταύτης καὶ ὑπεδείχθησαν καὶ παρ' ἄλλων καὶ ἰδίᾳ παρὰ τῶν ἀνατολικῶν αἱ ὑφιστάμεναι δυσχέρειαι (πρβλ. περιοδικὸν «Ἐκκλησία» τοῦ 1927, φύλλον 24—26). Οὐδεμία τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν ἀμφισβητεῖ, οὐδὲ δύναται νὰ ἀμφισβητήσῃ, τὸ ἀναγκαῖον τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τὸ ἐπιβεβλημένον αὐτῆς ὑπὸ τῆς διδασκαλίας τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Ἐκκλησίας, διαφωνοῦσι μόνον ὡς πρὸς τὸν τρόπον, καθ' ὃν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ αὕτη.

Κ. Ι. Δ.

— [ΧΗΜ.] Καλεῖται *ἕνωσις* ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ *μεῖγμα* πᾶσα ὕλη, τῆς ὁποίας τὰ συστατικὰ εὑρίσκονται ὑπὸ ὡρισμένην σταθερὰν ἀναλογίαν βάρους, ἀναξαρτήτως τοῦ τρόπου, καθ' ὃν αὕτη παρεσκευάσθη. Αἱ ἑνώσεις παρουσιάζουν τελείαν ὁμοιογένειαν, δι' οὐδενὸς δὲ φυσικοῦ μέσου εἶναι δυνατὸς ὁ διαχωρισμὸς αὐτῶν εἰς τὰ συστατικά των, παρουσιάζουν δὲ ἰδιότητας φυσικὰς καὶ χημικὰς νέας, διαφόρους τῶν ἰδιοτήτων τῶν συστατικῶν αὐτῶν. Κατὰ τὸν σχηματισμὸν μιᾶς ἑνώσεως ἐπέρχεται πάντοτε μεταβολὴ τοῦ ἐγκλειομένου εἰς τὰ συστατικὰ ποσοῦ ἐνεργείας. Ἑνώσεις χημικαὶ εἶναι π. χ. ἡ σόδα, τὸ μαγειρικὸν ἅλας (χλωριοῦχον νάτριον), ἡ πότασα, τὸ θειικὸν ὀξύ, ὁ θειικὸς χαλκὸς κλπ.

Σ. Γ.

— [ΗΛΕΚΤΡ.] Ὀνομάζεται *ἕνωσις*, ἡ συνεπείᾳ κακῆς μονώσεως ἢ ἄλλων αἰτίων ἐπερχομένη ἄμεσος ἀγώγιμος σύνδεσις σημείων κυκλώματος, μεταξὺ τῶν ὁποίων, ἐν κανονικῇ καταστάσει τοῦ κυκλώματος, εὑρίσκεται μικρὰ ἢ μεγάλη ἀντίστασις. Ἐπίσης ἡ ὁμοία ἀγώγιμος σύνδεσις σημείων διαφόρων κυκλωμάτων κεχωρισμένων ἠλεκτρικῶς ἀπ' ἀλλήλων. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην περίπτωσιν ὑπάγονται αἱ μετὰ τῆς γῆς ἑνώσεις. Τ' ἀποτελέσματα τῆς ἑνώσεως ἐξαρτῶνται κυρίως ἐκ τῆς ἀντιστάσεως τοῦ δι' αὐτῆς βραχυκυκλουμένου τμήματος τοῦ κυκλώματος. Ἐὰν ἡ βραχυκυκλουμένη ἀντίστασις εἶναι μεγάλη, ἡ ἕνωσις (εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν καὶ *βραχυκύκλωμα* καλουμένη) ἀποβαίνει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καταστρεπτικὴ διὰ τὰ ἐν τῷ κυκλώματι ἀντικείμενα, δηλαδὴ μηχανάς, ἀσφαλείας, αὐτόματα κτλ.

Αἱ ἐξ ἠλεκτρικῆς ἑνώσεως πυρκαϊαὶ ὀφείλονται εἰς τὸν κατὰ τὴν ἕνωσιν συνήθως ἐκπηδῶντα ἠλεκτρικὸν σπινθῆρα. Τὸ μέγεθος τοῦ σπινθῆρος ἐξαρτᾶται κυρίως ἐκ τῆς ἠλεκτρικῆς τάσεως. Δυνατὸν ὅμως νὰ παραχθῇ σπινθὴρ καὶ ἄνευ ἑνώσεως, π. χ. κατὰ τὴν ἀπότομον καὶ αἰφνιδίαν διακοπὴν ρεύματος μεγάλης ἐντάσεως.

Γ. Θ. ΚΑΚΡΙΔΗΣ

— [ΝΑΥΤ. ΤΑΚΤ.] Καλεῖται *ἕνωσις* (γαλλ. jonction, ἀγγλ. junctlon, Ναυτ. Ὀνοματ. ἄρθρ. 1824) ἡ εἰς ὡρισμένον ἐκ τῶν προτέρων λιμένα, ἢ ὅρμον ἔρημον, ἢ καὶ ἐν πλῷ κατὰ προκαθωρισμένον συγκείμενον στίγμα, συνάντησις ἐπὶ τῷ αὐτῷ μεμονωμένων πλοίων, μοιρῶν ἢ καὶ στόλων τῆς ναυτικῆς δυνάμεως. Οἱ ἀρχαῖοι μετεχειρίζοντο ἀντὶ τοῦ ὅρου *ἕνωσις* τὸν *σύμμιξις* (Θουκ., Ξενοφ.). Παλαιότερον εἶχε τὴν σημασίαν τοῦ ὅρου *σύναξις*, ἐξ οὗ καὶ τὸ τότε ναυτικὸν σῆμα «γενικὴ καὶ ἀπαραίτητος ἕνωσις τῶν πλοίων» (γαλλ. «ralliemeut généial et absolu», ὅπως πλοῖα διασκορπισθέντα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτός, ἢ τῶν φάσεων ναυμαχίας, ἐπαναλάβωσι τὴν σημανθεῖσαν τάξιν.

Σ. Ε. Λ.

—[ΥΔΡΟΓΡΑΦ.] Βλ. λ. *ἐπισήμανσις* [Ὑδρογρ.].

—«**Ἕνωσις**». Ἑλληνικὸν καταδρομικὸν χρησιμοποιηθὲν διὰ τὴν τροφοδότησιν τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως (1866—1869). Ἦτο τροχήλατος, ἀνωτάτης ταχύτητος 16—17 μιλ. καταπιπτούσης μετὰ τρίωρον εἰς 14 μίλ. Ἔφερε 2 ἱστοὺς μὲ ἡμιόλια ἑστία. Ἠγοράσθη ἐν Ἀγγλίᾳ, ἔνθα ἐκαλεῖτο Owl (Γλαὺξ) καὶ ἐξωπλίσθη διὰ 2 πεδινῶν πυροβόλων Ἄρμστρογκ, 2 ὀρειβατικῶν καὶ 1 ρωσικοῦ παλαιοῦ συστήματος, εἰς ἃ βραδύτερον προσετέθησαν (Σεπτέμβρ. 1868) καὶ 2 ἕτερα Ἄρμστρογκ τῶν 40 λιτρῶν.

Τὸ πλήρωμα αὐτῆς ἀπετελεῖτο ἐξ 120 ἀνδρῶν, ὧν πυροβοληταί τινες τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ καὶ τμῆμα σκαπανέων διὰ τὰς συρράξεις. Κυβερνωμένη ὑπὸ τῶν ἀτρομήτων ἐμποροπλοιάρχων Ν. Σουρμελῆ, Β. Ὀρλὼφ καὶ Γ. Παυλίδη, βοηθουμένων ὑπὸ πεπειραμένων Κρητῶν πλοηγῶν (Γ. Χατζηγρηγοράκη, Π. Τσαρδῆ κ. λ.) ἐτροφοδότησεν ἐπὶ ἓν καὶ πλέος ἔτος τὴν κρητικὴν ἐπανάστασιν. Ἐξετέλεσε 46 πλόας, διασπῶσα τὸν στενότατον τῶν κρητικῶν παραλίων ἀποκλεισμόν, ὃν διενήργει ἰσχυρὰ μοῖρα τοῦ τουρκικοῦ στόλου, ἀποτελουμένη ἐκ τῆς ἀτμοφρεγάτας «Χουδαβερδικιάρ» καὶ τῶν ἰσχυρῶν εὐδρόμων «Ἰτζεντίν», «Φουάτ», «Ἀττάλεια», «Ροζίνα», «Χανιά», «Ἡράκλειον», «Ρέθυμνον» καὶ «Σουλτανιέ», διατελούντων ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην ἀρχηγίαν τοῦ Ἄγγλου Χόβαρτ-πασᾶ, ὀργανωτοῦ τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Τὸν πρῶτον αὐτῆς πλοῦν ἐξετέλεσε τὸν Ὀκτώβριον 1867 καὶ τὸν τελευταῖον τὸν Νοέμβριον 1868. Ἀναχωρήσασα, μὲ κυβερνήτην τὸν Ν. Σουρμελῆν, ἐκ Σύρου τὴν 23 Νοεμβρίου 1868, κατέπλευσε τὴν ἐπομένην εἰς Γύθειον, ἵνα παραλάβῃ τὸ ἐκ χιλίων ἐκλεκτῶν Μανιατῶν σῶμα τοῦ παλαιμάχου ἀγωνιστοῦ τοῦ 1821 συνταγματάρχου Δημ. Πετροπουλάκη, μεταβαίνοντος διὰ δευτέραν φορὰν εἰς Κρήτην ὡς γενικοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἤδη ἐκπνεούσης ἐπαναστάσεως. Τὴν 10 μ. μ. τῆς 25 Νοεμβρίου ἐκπλεύσασα ἐκ Γυθείου, διηυθύνθη εἰς Κίμωλον, ἔνθα κατέπλευσε τὴν πρωΐαν τῆς ἐπομένης καί, ἀφοῦ ἀπεβίβασε τὸν ἀρχηγὸν μετὰ 300 ἀνδρῶν, ἀπέπλευσε τὴν 1 μ. μ. μετὰ τῶν ὑπολοίπων 700 ὑπὸ τὸν λοχαγὸν Λεωνίδαν Πετροπουλάκην, ὃν ἀπεβίβασε τὴν ἰδίαν ἑσπέραν εἰς Σίσι τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου (βόρειαι ἀκταὶ τῆς Κρήτης), μεθ' ὃ ἐπανέπλευσε τὴν πρωΐαν τῆς 27 εἰς Κίμωλον, παρέλαβε τὸν γηραιὸν ἀρχηγὸν μετὰ τῶν 300 ἀνδρῶν καὶ τὴν 8 μ. μ. τῆς ἰδίας ἡμέρας ἀνεχώρησε πάλιν διὰ Κρήτην. Κλυδωνιζομένη ὑπὸ σφοδροτάτης τρικυμίας, ἐμπίπτουσα ἐν μέσῳ τῶν περιπολούντων τουρκικῶν πολεμικῶν κατώρθωσε δι' ἐπιτηδείων ἑλιγμῶν νὰ καταπλεύσῃ τὴν 10 ἑσπερινὴν ὥραν τῆς 29 Νοεμβρίου εἰς τὸν ὅρμον Πρασονήσι τῆς ἐπαρχίας Ἁγ. Βασιλείου (μεσημβριναὶ ἀκταὶ τῆς Κρήτης, ἔνθα ὑπὸ σφοδρὰν θαλασσοταραχὴν καὶ βαθύτατον σκότος, ὅπερ καθίστα ἔτι βαθύτερον ἡ πίπτουσα πυκνὴ χιών, ἀπεβίβασε τοὺς 300 ἄνδρας μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ, καθὼς καὶ μέρος τοῦ φορτίου (τροφάς, πολεμεφόδια κ λ.) καὶ τὴν 4 πρωϊνὴν ὥραν τῆς ἐπομένης ἀναχωρήσασα προσήγγισεν εἰς τὸν ὅρμον Ψαρῆ Φοράδα (ἐπαρχίας Βιάννου) καί, ἀφοῦ ἀπεβίβασεν ἐκεῖ 120 κιβώτια φυσιγγίων, προσωρμίσθη ἕνεκα τῆς σφοδρᾶς τρικυμίας εἰς τὴν 8 ναυτικὰ μίλλια ἀπέχουσαν ἔρημον νησῖδα Γαϊδουρονήσι, ἔνθα παρέμεινεν ἐπὶ 20 ὅλας ὥρας, ἤτοι μέχρι τῆς πρωΐας τῆς 1 Δεκεμβρίου, ὅτε ἀνεχώρησεν ἐπαναπλέουσα εἰς Σῦρον. Σφοδρὰ καὶ πάλιν τρικυμία ἠνάγκασε τὸν ἡρωϊκὸν

Digitized by Google

κυβερνήτην τῆς «Ἑνώσεως» Ν. Σουρμελῆν νὰ ἀγκυροβολήσῃ τὴν 1 πρωϊνὴν ὥραν τῆς 2 Δεκεμβρίου εἰς τὸν ὅρμον Μάρμαρα τῆς Πάρου. Μετὰ πεντάωρον ἐκεῖ παραμονὴν ἀπέπλευσε (6 π. μ.) καὶ μετ' ὀλίγον εἰς ἀπόστασιν 10 ναυτικῶν μιλλίων ἀπὸ τῆς Σύρου εὑρέθη ἀντιμέτωπος πρὸς 3 τουρκικὰ πολεμικὰ πλοῖα, ἅτινα μετ' οὐ πολὺ ἤρξαντο βάλλοντα ἐναντίον της. Ἀντιπυροβολήσασα ἡ «Ἕνωσις» διὰ τῆς πρώτης βολῆς αὐτῆς συνέτριψε τὸν ἀριστερὸν τροχὸν τοῦ καταδρομικοῦ «Ἰτζεντίν», δι' ἑτέρας ἐθέρισε τὸ κατάστρωμα τῆς ναυαρχίδος «Χουδαβερδικιάρ», φονεύσασα πλείστους αὐτῆς ἄνδρας, καὶ δι' ἑτέρας συνέτριψε δύο λέμβους αὐτῆς. Τὸ εὔστοχον πῦρ τοῦ ἑλληνικοῦ σκάφους ἐνέβαλεν εἰς ταραχὴν τὰ τουρκικὰ πλοῖα, δὲν ἀνέκοψεν ὅμως ἐντελῶς τὴν βολὴν αὐτῶν· ἀλλ' ἡ «Ἕνωσις», διαρκῶς βαλλομένη, διέσχισε τὴν γραμμὴν αὐτῶν καὶ ἀβλαβὴς εἰσῆλθεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Σύρου ὑπὸ τὰς φρενιτιώδεις ζητωκραυγὰς τοῦ λαοῦ καὶ ἠγκυροβόλησεν ὄπισθεν τοῦ ἐκεῖ σταθμεύοντος αὐστριακοῦ ἀτμοδρόμωνος πρὸς ἀποφυγὴν πάσης περαιτέρω μετὰ τῶν τουρκικῶν πλοίων συγκρούσεως.

Ὁ τουρκικὸς στόλος ἀπέκλεισε τότε τὴν Σῦρον

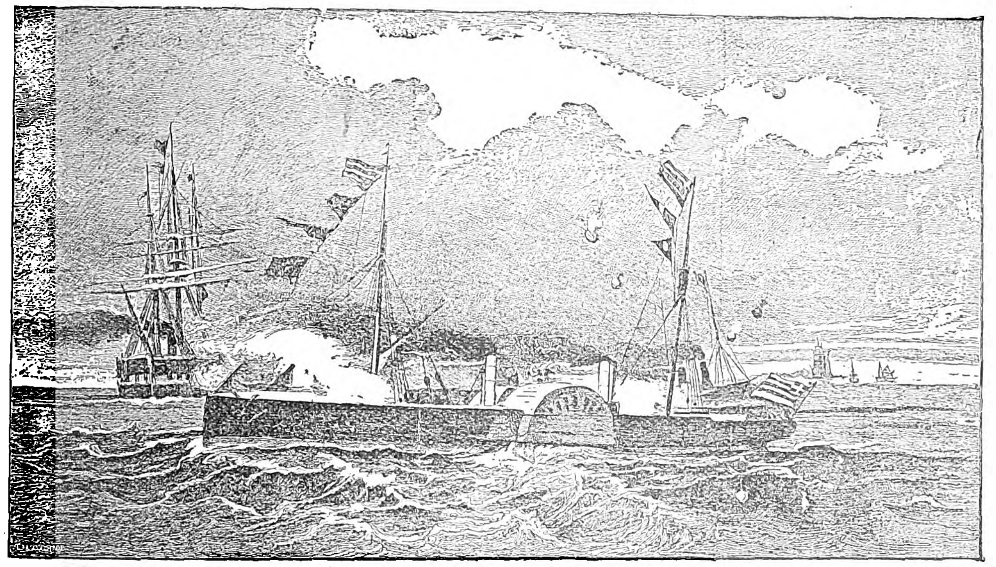

Ἡ ἔξωθι τῆς ***Σύρου*** *ναυμαχία μεταξὺ «Ἑνώσεως» καὶ τῆς ὑπὸ τὸν Χόβαρτ μοίρας.*

καὶ ἀπήτησε τὴν παράδοσιν τῆς «Ἑνώσεως». Οἱ ζωηρότεροι τῶν κατοίκων τῆς Σύρου μετὰ τῶν ἐκεῖ προσφύγων Κρητῶν κατέλαβον τὸν μῶλον τοῦ λιμένος, ἵνα ὑπερασπισθῶσι τὸ ἔνδοξον σκάφος, ἐνῷ οἱ ἐκεῖ Ψαριανοί, Ὑδραῖοι κλπ. ναυτικοὶ ἡτοίμασαν πυρπολικόν, ἵνα καύσωσι τὰ τουρκικὰ πλοῖα. Ἡ ἐπέμβασις τοῦ νομάρχου καὶ τῶν προξένων ἀνεχαίτισε τὰς ἀπονενοημένας ἐκείνας ἐνεργείας μέχρι τοῦ εἰς Σῦρον κατάπλου τῆς ξυλίνης φρεγάτας «*Ἑλλάδος*», τοῦ μόνου τότε πολεμικοῦ ἡμῶν πλοίου, τὸ ὁποῖον ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς κοινῆς γνώμης, ἀπέστειλεν εἰς Σῦρον ἵνα προστατεύσῃ αὐτήν. Ὁ τουρκικὸς ἀποκλεισμὸς παρετάθη ἐν τούτοις ἐπὶ 40 ἡμέρας, μέχρις οὗ δηλαδὴ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, τῇ ἐπεμβάσει τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἐδέχθη τοὺς ὅρους τοῦ τουρκικοῦ τελεσιγράφου καὶ ἔθεσε τέρμα εἰς τὴν κρητικὴν ἐπανάστασιν.

Μετὰ τὰ γεγονότα ἐκεῖνα ἡ «*Ἕνωσις*» ἐχρησιμοποιήθη ὡς βοηθητικὸν τοῦ στόλου, μέχρις οὗ, ἀχρηστευθεῖσα ἐκ τοῦ χρόνου, ἐξεποιήθη ὡς σίδηρος. Τὸ μικρὸν ἐκεῖνο σκάφος διὰ τῶν τολμηρῶν αὐτοῦ πλόων ἐτίμησε τὸ ἑλληνικὸν ναυτικόν. Ἡ εὐτολμία καὶ ἡ δεξιότης τῶν κυβερνητῶν καὶ τῶν πληρωμάτων του προὐκάλεσε τὸν θαυμασμὸν τῶν ναυτικῶν κύκλων ὅλου τοῦ κόσμου, οἵτινες ἐχαρακτήρισαν τὰς ἐκδρομάς του ὡς ἔξοχα καὶ ἀπαράμιλλα ναυτικὰ ἐγχειρήματα. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

— **ἕνωσις** *ἀγωγῶν [Πολ. Δικ.]*. Ἡ λεγομένη ἕνωσις ἀγωγῶν, ἤτοι ἡ σώρευσις πολλῶν ἀγωγῶν ἐν τῷ αὐτῷ δικογράφῳ πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς κοινῆς συνεκδικάσεως, συγχωρεῖται: α') Ἐπὶ ἀγωγῶν τοῦ αὐτοῦ ἐνάγοντος κατὰ τοῦ αὐτοῦ ἐναγομένου, ἤτοι 1) ὅταν ὁ αὐτὸς ἐνάγων ἐγείρῃ κατὰ τοῦ αὐτοῦ ἐναγομένου διαφόρους ἀξιώσεις ἐπὶ διαφόρου βάσεως στηριζομένας, 2) ὅταν ὁ αὐτὸς ἐνάγων στηρίζῃ τὴν μίαν καὶ μόνην κατὰ τοῦ αὐτοῦ ἐναγομένου ἀξίωσιν ἐπὶ διαφόρων βάσεων, καὶ 3) ὅταν ὁ αὐτὸς ἐνάγων ἐγείρῃ κατὰ τοῦ αὐτοῦ ἐναγομένου διαφόρους ἀξιώσεις ἐπὶ τῆς αὐτῆς βάσεως ἐρειδομένας. Ἵνα ἐπιτραπῇ ὅμως ἡ ἕνωσις τῶν ἀγωγῶν, δέον αἱ διάφοροι ἀξιώσεις νὰ μὴ ἀντιφάσκωσι πρὸς ἀλλήλας, νὰ ὑπάγωνται εἰς τὸ αὐτὸ δικαστήριον, ἡ δὲ σύγχρονος συζήτησίς των νὰ μὴ περιπλέκῃ τὴν δίκην. Τοῦτο δ' ἐναπόκειται εἰς τὴν ἐκτίμησιν τοῦ δικαστοῦ, ὅστις δύναται αὐτεπαγγέλτως ἢ κατ' αἴτησιν νὰ διατάξῃ τὴν διαχώρισιν. β') Ἐπὶ ἀγωγῶν πολλῶν ἐναγόντων ἢ κατὰ πολλῶν ἐναγομένων ἀσκουμένη, ἢ πολλῶν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, συγχωρεῖται ἡ ἕνωσις, ἀλλὰ μόνον ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ὁ δεσμὸς τῆς *ὁμοδικίας* (βλ. λ.). Ἄλλως τὸ δικόγραφον τῆς ἀγωγῆς εἶναι ἄκυρον.

Ἡ ἕνωσις πολλῶν ἀγωγῶν εἶναι δικαίωμα τοῦ ἐνάγοντος καὶ οὐχὶ ὑποχρέωσις αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐὰν αἱ πολλαὶ ἀγωγαὶ πηγάζωσιν ἐκ διαφόρων λόγων καὶ στηρίζωνται ἐπὶ διαφόρων περιστατικῶν, ὁ ἐνάγων ὀφείλει νὰ ἐκθέσῃ ἰδιαιτέρως ἑκάστης τὸ ἱστορικόν. Ε. Ι. Μ.

— **ἕνωσις** ***ἀθέμιτος*** *[Νομ.]*· βλ. λ. *ἀθέμιτοι* ἑνώσεις.

— **ἕνωσις** ***δανειστῶν*** ἢ ***πιστωτῶν*** *[Ἐμπορ. Δίκ.]*. Ἕνωσις πιστωτῶν ἢ ἕνωσις δανειστῶν, ἢ καὶ ἁπλῶς ἕνωσις λέγεται ἡ ἰδιόρρυθμος νομικὴ κατάστασις, ἥτις ἐπακολουθεῖ ἐν πτωχεύσει τὴν ἀποτυχίαν τῆς περὶ συμβιβασμοῦ συνελεύσεως τῶν δανειστῶν τῆς πτωχεύσεως. Ἡ διαδικασία τῆς πτωχεύσεως διέρχεται κυρίως δύο στάδια κατὰ τὸν ἐμπορικὸν ἡμῶν νόμον. Τὸ προκαταρκτικὸν στάδιον, ὡς ὀνομάζομεν τοῦτο, καὶ τὸ στάδιον τῆς ἑνώσεως. Κατὰ τὸ πρῶτον στάδιον δὲν εἶναι βεβαιωμένον ἀκόμη ἂν ἡ κατάστασις τῆς περιουσίας τοῦ ὀφειλέτου εἶναι ἀθεράπευτος, ὁ δὲ νόμος, ὁ ὁποῖος ἐκκινεῖ ἀπὸ τῆς ἀντιλήψεως, ὅτι πρέπει πάσῃ θυσίᾳ ν' ἀποφευχθῇ ἡ δικαστικὴ ἐκκαθάρισις τῆς πτωχευτικῆς περιουσίας, διαγράφει κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἁπάσας τὰς δεούσας διατυπώσεις καὶ λαμβάνει ἅπαντα τὰ μέτρα πρὸς ἐξακρίβωσιν καὶ διατήρησιν τῆς πτωχευτικῆς περιουσίας ἀφ' ἑνὸς καὶ πρὸς ἐξέλεγξιν καὶ ἐκκαθάρισιν τῶν ἐμφανιζομένων ὡς πιστωτῶν τῆς πτωχεύσεως. Τούτου συντελεσθέντος καλεῖ εἰς γενικὴν συνέλευσιν τοὺς πιστωτὰς καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸν πτωχεύσαντα, ἵνα συσκεφθοῦν περὶ συμβιβασμοῦ. Παρέχεται τοιουτοτρόπως εἰς τὸν πτωχεύσαντα ἡ εὐκαιρία νὰ ἀπαλλαγῇ τῶν δυσαρέστων τῆς διατηρήσεως τῆς πτωχεύσεως καὶ ν' ἀναλάβῃ πάλιν τὴν ἐμπορίαν του, προσφέρων ποσοστόν τι καὶ ἀναλόγους ἐγγυήσεις περὶ καταβολῆς του. Τούτου μὴ καταστάντος ἐφικτοῦ, παράγεται ἡ κατάστασις τῆς ἑνώσεως, οἱ πιστωταὶ δηλονότι συμπήγνυνται εἰς ὁμάδα συμφερόντων, σκοπὸν πλέον ἀποκλειστικὸν ἔχουσαν τὴν ἐκκαθάρισιν καὶ πραγματοποίησιν τοῦ ἐνεργητικοῦ τῆς πτωχευτικῆς περιουσίας πρὸς σύμμετρον ἱκανοποίησιν τῶν ἀξιώσεών της. *Ἕνωσις* ἑπομένως εἶναι τὸ στάδιον τῆς πραγματοποιήσεως τῆς πτωχευτικῆς περιουσίας καὶ τῆς διανομῆς της μεταξὺ τῶν δανειστῶν.

Αἱ ἐν τῷ πτωχευτικῷ δανείῳ συνέπειαι τῆς ἑνώσεως εἶναι πολλαπλαῖ. Ὑπάρχει κατὰ πρῶτον εἰδικὸς σύνδικος, ὁ τῆς ἑνώσεως, ἐκπροσωπῶν τοὺς πιστωτὰς κατὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς πτωχευτικῆς περιουσίας. Ἡ ἕνωσις ἐπιφέρει τὴν διάλυσιν τῶν ἐμπορικῶν ἑταιρειῶν, ὡς ἐδέχθη ἡ ἑρμηνεία, διότι ἀπὸ ταύτης καθίσταται βεβαία ἡ ἀπώλεια τῆς ἑταιρικῆς περιουσίας καὶ ἡ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἑταιρικοῦ σκοποῦ ἀδυναμία.

Ἡ ἐκκαθάρισις καὶ ἡ διανομὴ τῆς πτωχευτικῆς περιουσίας λαμβάνουν χώραν κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 625 ἐπ. Ἐ. Ν. [Βλ. καὶ λ. *πτώχευσις*.] Π. Λ. ΠΕΡΔΙΚΑΣ

— **ἕνωσις** ***ἐπισκοπῶν***. Καλεῖται οὕτως ἡ ἕνωσις ἐπισκοπῆς τινος μετ' ἄλλης ἢ ἄλλων, οὕτως ὥστε διὰ τῆς συγχωνεύσεως αὐτῶν νὰ ἀποτελῆται ἑνιαία ἐπισκοπή. Ὡς τὸ δικαίωμα τῆς ἱδρύσεως ἐπισκοπῶν καὶ τοῦ καθορισμοῦ τῶν ἐκκλησιαστικῶν περιφερειῶν αὐτῶν ἀσκεῖ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐξουσία ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῆς πολιτικῆς, οὕτω καὶ ἡ κατάργησις ἐπισκοπῆς τινος καὶ ἡ συνένωσις δύο ἢ πλειόνων ἐπισκοπῶν εἰς μίαν εἶναι δικαίωμα τῶν αὐτῶν ἐν συνεργασίᾳ ἐξουσιῶν (Α' Οἰκ. καν. στ' καὶ ζ'. Β' Οἰκ. καν. β', Δ' Οἰκ. καν. κη', ΣΤ' Οἰκ. καν. λη'. Νομοκ. εἰς ΙΔ' τίτλ. Η', Α'· πρβλ. καὶ τὰς ἑρμ. τοῦ *Ζωναρᾶ καὶ Βαλσαμῶνος*). Ἡ συνεργασία αὕτη τῆς ἐκλησιαστικῆς καὶ πολιτικῆς ἀρχῆς ἐν τῇ ἑνώσει τῶν ἐπισκοπῶν ἐνεργεῖται οὐ μόνον ἐκ τοῦ στενοῦ συνδέσμου Ἐκκλησίας καὶ πολιτείας καὶ τῆς προστασίας, ἣν παρέχει ἡ πολιτεία τῇ Ἐκκλησίᾳ πρὸς τήρησιν τοῦ ἐξωτερικοῦ ὀργανισμοῦ αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ διότι καὶ ἐν ταύτῃ πρέπει νὰ λαμβάνεται πρὸ ὀφθαλμῶν ἡ πολιτικὴ διαίρεσις (Δ' Οἰκ. καν. ιζ'. ΣΤ' Οἰκ. καν. λη'). Μονομερὴς ἐνέργεια ἐν τούτῳ θεωρεῖται ἄτοπος, οὕτως ὥστε ἡ ἕνωσις δὲν δύναται νὰ γίνῃ εἴτε ὑπὸ μόνης τῆς Ἐκκλησίας εἴτε ὑπὸ μόνης τῆς πολιτείας. Πρὸς ἕνωσιν ἐπισκοπῶν πρέπει νὰ ὑπάρχῃ εὔλογος αἰτία καὶ νὰ χηρεύῃ ὁ ἐπισκοπικὸς θρόνος τῆς ἑνουμένης ἐπισκοπῆς. Εὔλογος αἰτία εἶναι συνήθως ἡ ἀπορία τῆς ἑτέρας τῶν ἑνουμένων ἐπισκοπῶν ἢ καὶ ἀμφοτέρων καὶ ἡ παροχὴ καθέδρας τῷ ἐστερημένῳ τοιαύτης ἐπισκόπῳ ἐν τῇ αὐτοῦ ἐπισκοπῇ, εἴτε δι' ἐχθρικὴν εἰσβολήν, εἴτε καὶ δι' ἄλλην αἰτίαν. [Πρβλ. *Μίλας—Ἀποστολοπούλου*, Τὸ ἐκκλ. δίκαιον σ. 419 ἑ.— *Κ. Μ. Ράλλη*, Περὶ ἑνώσεως καὶ ἐπιδόσεως ἐκκλησιῶν Ἀθήν. 1911.] Κ. Ι. Δ.

— **ἕνωσις** ***κρατῶν***, ἢ ***—πολιτειῶν*** *[Διεθν. Δίκ.]*. Τὰ διάφορα κράτη, ἐξεταζόμενα ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς διεθνοῦς αὐτῶν παραστάσεως, παρουσιάζονται ἢ ὡς ἑνιαῖα ἢ ὡς σύνθετα. Τὰ πρῶτα, μὴ ἐξαρτώμενα ἐκ τρίτου τινὸς κράτους ἐν τῇ ρυθμίσει τῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν αὐτῶν σχέσεων, δρῶσιν εἰς πάντα τὰ ζητήματα ὡς πολιτικοὶ ὀργανισμοὶ συμπαγεῖς καὶ ἀδιαίρετοι. Ἡ ὕπαρξις δὲ ἀποικιῶν δὲν καταστρέφει τὸ ἑνιαῖον τοῦ κράτους. Τὰ ἑνιαῖα ταῦτα κράτη ἀποτελοῦσι βεβαίως ἐν τῇ πρακτικῇ τὴν κανονικὴν μορφήν, ὑφ' ἣν τὰ κράτη ἐν γένει μετέχουσι τῆς διεθνοῦς κοινωνίας. Τὴν μὴ κανονικὴν δὲ μορφήν, ἀλλὰ τὴν ἐξαίρεσιν ἀποτελοῦσι τὰ σύνθετα κράτη, τουτέστι τὰ ἀνακύπτοντα ἐκ τῆς ἑνώσεως δύο ἢ καὶ περισσοτέρων ἔτι τοιούτων εἰς ἕνα κοινὸν κεντρικὸν ὀργανισμόν, τοῦ ὁποίου ὁ νομικὸς χαρακτὴρ ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ εἴδους τῆς γενομένης ἑνώσεως. Τὰ σύνθετα ταῦτα κράτη παρουσιάζονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τὰς ἀκολούθους τέσσαρας γενικὰς μορφάς, ὧν ἑκάστη διέπεται ὑπὸ ἰδίων κανόνων: προσωπικὴ ἕνωσις, πραγματικὴ ἕνωσις, συνομοσπονδία, συμπολιτεία.

Α'. Προσωπικὴ ἕνωσις. Διὰ τῆς τοιαύτης ἑνώσεως τὰ δύο ἢ καὶ περισσότερα κράτη, ἅτινα ἀπαρτίζουσι ταύτην, διατηροῦσι καθ' ἕκαστον περαιτέρω πλήρη τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῶν κρατικὴν ὀργάνωσιν, ἥτις δὲν ὑφίσταται ἐντεῦθεν οὐδεμίαν μεταβολήν. Τὰ κράτη, ὧν ἡ πρὸς ἄλληλα σχέσις εἶναι σχέσις κυριάρχων κρατῶν, κεκτημένων πλήρη ἐλευθερίαν ἐνεργείας, δύνανται νὰ εἶναι τῆς αὐτῆς ἢ καὶ διαφόρου ἔτι πολιτειακῆς μορφῆς. Οὕτω, τὸ ἓν δύναται νὰ εἶναι αὐτοκρατορία καὶ τὸ ἕτερον συνταγματικὸν βασίλειον ἢ καὶ δημοκρατία ἔτι ἀκόμη. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κράτους θὰ ἦτο πρόεδρος τῆς δημοκρατίας διὰ τὸ ἓν κράτος καὶ μονάρχης διὰ τὸ ἕτερον. Θὰ ἠδύνατο ὡσαύτως τὸ ἓν κράτος νὰ εἶναι ἑνιαῖον καὶ τὸ ἕτερον ὑποτελές, σύνθετον ἢ καὶ ἁπλοῦν ἔτι μέλος συνθέτου κράτους. Ἑνοῦνται δὲ τὰ κράτη ταῦτα πρὸς ἄλληλα μόνον διὰ τούτου τοῦ ὅλως τυχαίου καὶ συμπτωματικοῦ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γεγονότος, ὅτι συνέπεσε νὰ κέκτηνται ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ἀρχηγὸν τοῦ κράτους, συγχρόνως κληθέντα καὶ εἰς τοὺς δύο ἢ πλείονας θρόνους συμφώνως πρὸς τὰς σχετικὰς διατάξεις τῶν δημοσίων ἐσωτερικῶν δικαίων τῶν κρατῶν τούτων καὶ ἐκπροσωποῦντα ἐν τῷ ἑνιαίῳ κοινῷ προσώπῳ αὐτοῦ τόσας κρατικὰς προσωπικότητας, ὅσα εἶναι ἀκριβῶς καὶ τὰ καθ' ἕκαστον κράτη. Κατὰ ταῦτα, ὁ δεσμὸς τῆς προσωπικῆς ἑνώσεως δὲν ἐπέρχεται διὰ διεθνοῦς τινος εἰδικῆς συμβάσεως, ἀλλὰ μόνον συμπτωματικῶς διὰ τοῦ δημοσίου ἐσωτερικοῦ δικαίου τῶν ἐν προσωπικῇ ἑνώσει κρατῶν. Τούτου δ' ἕνεκα, ἡ ἕνωσις αὕτη εἶναι κατ' ἀνάγκην ἕνωσις τυχαία καὶ ἐντελῶς προσωρινῆς φύσεως, διαλυομένη διὰ τῆς ἀλλαγῆς πολιτειακοῦ συστήματος εἰς τὰ κράτη ἢ εἰς τὸ ἓν ἐξ αὐτῶν, διὰ τῆς παραιτήσεως, ἐκθρονίσεως ὡς καὶ τοῦ θανάτου τοῦ κοινοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κράτους, ἐφ' ὅσον ὁ νέος τοιοῦτος δὲν θὰ ἐκαλεῖτο κανονικῶς εἰς τοὺς θρόνους τῶν δύο ἢ περισσοτέρων κρατῶν, ἅτινα μέχρι τοῦδε διετέλουν ἐν σχέσει προσωπικῆς ἑνώσεως. Ἂν ἡ μέχρι τινὸς ὑφισταμένη σύμπτωσις τῶν δημοσίων ἐσωτερικῶν δικαίων τῶν κρατῶν τούτων ἐκλείψῃ, ἡ προσωπικὴ ἕνωσις θὰ διαλυθῇ. Τοιαύτη ἕνωσις θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπέλθῃ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον. Οὕτως, ὁ ἤδη ἀρχηγὸς δεδομένου κράτους θὰ ἠδύνατο νὰ γίνῃ τοιοῦτος καὶ ἑτέρου τινὸς ταυτοχρόνως κράτους, εἴτε διότι ἐξελέγη νομίμως παρ' αὐτοῦ, εἴτε διότι τὸ κράτος τοῦτο ἐσχηματίσθη νῦν τὸ πρῶτον παρ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, ἀναγορευθέντος συγχρόνως καὶ ἀρχηγοῦ του. Ἡ διάλυσις τῆς προσωπικῆς ἑνώσεως θὰ ἠδύνατο ἐπίσης νὰ ἐπέλθῃ διὰ προσαρτήσεως τοῦ ἑνὸς κράτους εἰς τὸ ἕτερον, ὡς τοῦτο συνέβη κατὰ τὴν προσάρτησιν τοῦ Λάουενβουργ εἰς τὴν Πρωσσίαν (1876), διαλυθείσης ἐντεῦθεν τῆς μεταξὺ αὐτῶν ὑφισταμένης προσωπικῆς ἑνώσεως.

Digitized by Google

Τὰ καθ' ἕκαστον κράτη διατηροῦσι τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, ὡσαύτως δὲ πλήρη τὴν κυριαρχίαν των ἐν τῷ ἐσωτερικῷ. Ἡ προσωπικὴ ἕνωσις ὡς τοιαύτη δὲν ἀποτελεῖ ἰδιαίτερόν τι κράτος, προερχόμενον ἐκ τῆς συγχωνεύσεως τῶν κρατῶν, ἅτινα ἀπαρτίζουσι ταύτην καὶ ἅτινα, διατηροῦντα τὴν αὐθυπαρξίαν των, ἐξακολουθοῦσι νὰ εἶναι περαιτέρω τὰ πρόσωπα τοῦ Διεθνοῦς δικαίου. Συνεπῶς τὰ κράτη ταῦτα συνομολογοῦσι κεχωρισμένως ἕκαστον διεθνεῖς συνθήκας καὶ συμβάσεις μετὰ τῶν λοιπῶν κρατῶν, αἵτινες ἐφαρμόζονται μόνον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ κράτους, ὅπερ συνῆψε ταύτας, οὐχὶ δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ ἑτέρου κράτους. Νομικῶς δὲ οὐδὲν θὰ ἐκώλυεν ὅπως τὰ ἐν προσωπικῇ ἑνώσει διατελοῦντα κράτη συνάψωσι καὶ μεταξύ των ἔτι κανονικὰς διεθνεῖς συνθήκας. Ἕκαστον τῶν κρατῶν τούτων κηρύσσει κεχωρισμένως τὸν πόλεμον, εἰς ὃν βεβαίως δὲν συμπαρασύρεται αὐτοδικαίως ἐντεῦθεν καὶ τὸ ἕτερον κράτος, ἀλλὰ μόνον καθ' ὅσον καὶ ἐφ' ὅσον θὰ ἀπεφάσιζε τὴν κήρυξιν πολέμου ὅλως ἐλευθέρως καὶ καθ' ὃν τρόπον διαγράφει τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ δημόσιον δίκαιον. Θὰ ἠδύνατο μάλιστα νὰ ἐννοηθῇ ἀπὸ ἀπόψεως Διεθνοῦς δικαίου κήρυξις πολέμου μεταξὺ τῶν ἐν προσωπικῇ ἑνώσει διατελούντων κρατῶν. Ἐν τῇ πρακτικῇ ὅμως τὸ τοιοῦτον θὰ ἦτο δύσκολον νὰ ἐπέλθῃ, ἐκτὸς ἂν τὸ ἓν κράτος ἀποτελῇ συγχρόνως καὶ μέλος συνομοσπονδίας ἢ συμπολιτείας, ἥτις ὡς τοιαύτη ἐκήρυξε τυχὸν τὸν πόλεμον, ὁπότε πάντα τὰ μέλη αὐτῆς δέον νὰ μετάσχωσι τούτου. Λόγῳ οἰκονομίας καὶ σκοπιμότητος ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου λόγῳ τῆς ὑπάρξεως κοινοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κράτους, τὰ ἐν προσωπικῇ ἑνώσει κράτη θὰ ἠδύναντο νὰ ἔχωσι τοὺς αὐτοὺς διπλωματικοὺς καὶ προξενικοὺς ἀντιπροσώπους ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, ἀλλ' οὗτοι δὲν ἀντιπροσωπεύουσι βεβαίως τὴν ἕνωσιν, ἀλλὰ κεχωρισμένως ἓν ἕκαστον ἐκ τῶν κρατῶν αὐτῆς, ἅτινα ἐνίοτε θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἔχωσιν, ἐν δεδομένῳ ζητήματι, διάφορα πολιτικὰ συμφέροντα. Οἱ πολῖται εἶναι τοιοῦτοι τῶν καθ' ἕκαστον κρατῶν — διατηρούντων πλήρη τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῶν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν διεθνῆ προσωπικότητα—καὶ οὐχὶ τῆς προσωπικῆς ἑνώσεως ὡς τοιαύτης. Συνεπῶς δέον, κατὰ γενικὸν νομικὸν κανόνα, νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀλλοδαποί, ὑποκείμενοι εἰς πάσας τὰς περὶ αὐτῶν διατάξεις, οἱ πολῖται τοῦ ἑνὸς κράτους οἱ ἐγκατεστημένοι ἢ ἁπλῶς διαμένοντες ἐν τῷ ἐδάφει τοῦ ἑτέρου.

Ἐννοεῖται ὅτι διὰ διεθνοῦς συμφωνίας, ἢ ἄλλως, ὡς π. χ. διὰ τοῦ Συντάγματος δεδομένου κράτους, θὰ ἠδύνατο ν' ἀποκλεισθῇ προσωπικὴ ἕνωσις μεταξὺ δύο ἢ καὶ περισσοτέρων κρατῶν. Διὰ τοῦ ἄρθρ. 6 τῆς ἀπὸ 13 Ἰουλίου 1863 συνθήκης μεταξὺ τῆς Δανίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας ἀφ' ἑτέρου, δι' ἧς ἐκανονίζετο ἡ εἰς τὸν ἑλληνικὸν θρόνον ἄνοδος τοῦ Δανοῦ πρίγκιπος Γεωργίου, ρητῶς καθωρίζετο ὅτι ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει θὰ ἠδύναντο νὰ ἑνωθῶσιν ἐπὶ τῆς αὐτῆς κεφαλῆς τὰ βασιλικὰ στέμματα τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Δανίας. Τὸ ἄρθρ. 48 τοῦ ἑλληνικοῦ Συντάγματος τῆς 17 Νοεμβρίου 1864 ἐγενίκευσε τὴν ἀνωτέρω ἀπαγόρευσιν, καθ' ὅσον ρητῶς ἀποφαίνεται ὅτι οὐδέποτε τὰ στέμματα τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλου οἱουδήποτε κράτους θὰ ἠδύναντο νὰ συνενωθῶσιν ἐπὶ τῆς αὐτῆς κεφαλῆς. Κατὰ τὴν συζήτησιν ὅμως τοῦ ἄρθρου τούτου ἐν τῇ Β' ἐν Ἀθήναις ἐθνοσυνελεύσει, ὁ ὑπουργὸς Λόντος ὑπεστήριξε τὴν ἄποψιν, ἥτις δὲν ἐγένετο ἀποδεκτή, ὅτι πρέπει μὲν ν' ἀπαγορευθῇ ἡ συνένωσις τῶν στεμμάτων τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Δανίας ἐπὶ τῆς αὐτῆς κεφαλῆς, νὰ μὴ παρεμποδισθῇ ὅμως ἡ ἕνωσις τοῦ στέμματος τῆς Ἑλλάδος μετὰ τοῦ τοιούτου ἄλλου τινὸς κράτους. Σημειωτέον ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὅτι καὶ τὸ 8 ἄρθρον τῆς ἀπὸ 7 Μαΐου 1832 συνθήκης τοῦ Λονδίνου περὶ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων ἀπηγόρευσε τὴν συνένωσιν τῶν στεμμάτων τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Βαυαρίας, τὸ δ' ἐπακολουθῆσαν τὴν 30 Ἀπριλίου 1833 ἑρμηνευτικὸν ἄρθρον τοῦ ἀνωτέρω 8 ἄρθρου τῆς ἀπὸ 7 Μαΐου 1832 συνθήκης κατηγορηματικῶς διαλαμβάνει, ὅτι ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει τὸ ἑλληνικὸν στέμμα θὰ ἠδύνατο νὰ ἑνωθῇ ἐπὶ τῆς αὐτῆς κεφαλῆς μετὰ τοῦ στέμματος ξένου τινὸς κράτους. Τὸ ἄρθρον 41 τοῦ ἀπὸ 18 Μαρτίου 1844 ἑλληνικοῦ συντάγματος ἐπανέλαβε μόνον τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς ἑνώσεως τοῦ στέμματος τῆς Ἑλλάδος μετὰ τοῦ τοιούτου τῆς Βαυαρίας, δὲν ποιεῖται δὲ μνείαν περὶ ἀπαγορεύσεως τῆς ἑνώσεως μεθ' ἑτέρου τινὸς στέμματος.

Συντάγματά τινα, ὡς π. χ. τῶν Κάτω Χωρῶν (1848, ἄρθρ. 26) ἐπέτρεψαν τὴν ἐπὶ τῆς αὐτῆς κεφαλῆς συνένωσιν ὡρισμένων μόνον στεμμάτων, τῶν Κάτω Χωρῶν καὶ τοῦ Λουξεμβούργου. Ἕτερα δὲ συντάγματα ἐπέτρεψαν τὴν συνένωσιν μετ' ἄλλων στεμμάτων, ἂν εἰς τοῦτο συνήνει τὸ κοινοβούλιον. Οὕτως ἐπιλύουσι τὸ ζήτημα τὰ συντάγματα τοῦ Βελγίου (1831, ἄρθρ. 62) καὶ τῆς Ρουμανίας (1866, ἄρθρ. 91). Κατὰ τὰ συντάγματα ταῦτα ἀπῃτεῖτο ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἡ παρουσία τῶν δύο τρίτων τῶν μελῶν ἑκατέρας τῶν βουλῶν καὶ πλειοψηφία τῶν δύο τρίτων τῶν παρόντων μελῶν.

Παραδείγματα προσωπικῆς ἑνώσεως ἐκ τῆς διεθνοῦς πρακτικῆς:

1) *Ἀγγλία καὶ Ἀννόβερον.* Τὰ δύο ταῦτα κράτη διετέλεσαν ἐν καταστάσει προσωπικῆς ἑνώσεως (1714—1837), ἥτις διελύθη διὰ τῆς ἀνόδου εἰς τὸν ἀγγλικὸν θρόνον τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας. Τὸ σύνταγμα τοῦ βασιλείου τοῦ Ἀννοβέρου δὲν ἐπέτρεπε τὴν ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἄνοδον γυναικὸς εἰς τὸν κενὸν θρόνον, κανονίζον κατ' ἄλλον τρόπον τὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς.

2) *Κάτω Χῶραι καὶ Λουξεμβοῦργον.* Τὸ διὰ τοῦ ἄρθρου 65 τῆς ἀπὸ 9 Ἰουνίου 1815 τελικῆς πράξεως τοῦ συνεδρίου τῆς Βιέννης συσταθὲν βασίλειον τῶν Κάτω Χωρῶν θὰ διετέλει ἐν προσωπικῇ ἑνώσει μετὰ τοῦ μεγάλου δουκάτου τοῦ Λουξεμβούργου συμφώνως πρὸς τὰ ἄρθρα 67 καὶ 71 τῆς ἀνωτέρω τελικῆς πράξεως. Τὸ Λουξεμβοῦργον ἀπετέλει ταυτοχρόνως μέλος (1815—1866) τῆς Γερμανικῆς συνομοσπονδίας. Ἡ μεταξὺ τῶν Κάτω Χωρῶν καὶ τοῦ Λουξεμβούργου προσωπικὴ ἕνωσις διελύθη διὰ τοῦ θανάτου (23 Νοεμβρίου 1890) τοῦ βασιλέως Γουλιέλμου τοῦ Γ', καθ' ὅσον τὸ σύνταγμα τοῦ μεγάλου δουκάτου δὲν ἐπέτρεπε τὴν εἰς τὸν θρόνον ἄνοδον τῆς πριγκιπίσσης, ἥτις θὰ καθίστατο βασίλισσα τῶν Κάτω Χωρῶν.

3, *Βέλγιον καὶ ἀνεξάρτητον κράτος τοῦ Κόγγου.* Διὰ τοῦ ἀπὸ 30 Ἀπριλίου 1885 εἰδικοῦ βελγικοῦ νόμου ἐπετράπη εἰς τὸν βασιλέα τοῦ Βελγίου Λεοπόλδον τὸν Β' νὰ καταστῇ ταυτοχρόνως ἀρχηγὸς τοῦ ἀνεξαρτήτου ἀφρικανικοῦ κράτους τοῦ Κόγγου, συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 62 τοῦ βελγικοῦ συντάγματος (1831), τὸ ὁποῖον ἐπέβαλλε τὴν ἐν τούτῳ συγκατάθεσιν τῶν δύο βουλῶν τοῦ κράτους, ληφθησομένην κατ' εἰδικὸν τρόπον. Ἡ ἕνωσις τῶν δύο κρατῶν ρητῶς καθωρίζετο ὅτι ἦτο ἕνωσις προσωπική. Διὰ τῆς συμβάσεως τῆς 3 Ἰουλίου 1890 ἐπετράπη εἰς τὸ Βέλγιον νὰ προσαρτήσῃ τὸ κράτος τοῦ Κόγγου, ἐπὶ τοῦ ζητήματος δὲ τούτου θὰ ὤφειλε τὸ Βέλγιον ν' ἀποφανθῇ ὁριστικῶς βραδύτερον, τοῦθ' ὅπερ ἐγένετο τὴν 4 Φεβρουαρίου 1901. Προτάσει ὅμως τῆς βελγικῆς κυβερνήσεως (25 Φεβρουαρίου), τὸ κοινοβούλιον ἀπεφάσισε ν' ἀναβάλῃ εἰς μεταγενέστερον χρόνον, ὃν δὲν ἠθέλησε νὰ προσδιορίσῃ ἐκ τῶν προτέρων, τὴν πραγματοποίησιν τῆς προσαρτήσεως. Ἡ προσάρτησις συνετελέσθη ἀργότερον δυνάμει τῆς ἀπὸ 28 Νοεμβρίου 1907 συνθήκης, ἡ δὲ βουλὴ καὶ ἡ γερουσία τοῦ Βελγίου ἐψήφισαν τὴν 20 Αὐγούστου καὶ ἀντιστοίχως τὴν 9 Σεπτεμβρίου 1908 τὸν καταστατικὸν ὀργανισμὸν τῆς ἀποικίας. Διὰ τοῦ ἄρθρου 145 τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν ἡ Γερμανία παρῃτήθη πάντων τῶν δικαιωμάτων, ἅτινα ἐκέκτητο ἐκ τῆς ἀπὸ 4 Νοεμβρίου 1911 συμφωνίας αὐτῆς μετὰ τῆς Γαλλίας ἐν σχέσει πρὸς τὸν καθορισμὸν ἐνίων παραχωρήσεων ἐν τῇ Ἀφρικῇ.

Β'. Πραγματικὴ ἕνωσις. Ἐν τῇ ἑνώσει ταύτῃ δύο ἢ καὶ περισσότερα κράτη, ἀνεξάρτητα ἀπ' ἀλλήλων, διατηροῦντα πλήρη ἢ σχεδὸν πλήρη τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἐσωτερικὴν κυριαρχίαν, συνδέονται μεταξύ των κυρίως ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ρυθμίσεως τῶν ἐξωτερικῶν σχέσεων, ἀποτελοῦντα οὕτως ἀπὸ κοινοῦ ἰδίαν κεντρικὴν ὀργάνωσιν, ἀναφαινομένην καὶ δρῶσαν ὡς τοιαύτην ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν τῷ ἐξωτερικῷ. Ἡ ἔννοια τῆς πραγματικῆς ἑνώσεως δὲν στηρίζεται βεβαίως μόνον εἰς τὴν ὕπαρξιν κοινοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κράτους, ἀλλ' ἐπεκτείνεται καὶ εἰς πᾶσαν ἄλλην περίπτωσιν, καθ' ἣν δύο ἢ περισσότερα κράτη ἑνοῦνται διὰ διεθνοῦς συμβάσεως καὶ διὰ θεμελιώδους τινὸς ἢ μὴ τοιούτου νόμου εἰς κεντρικὴν πολιτικὴν ὀργάνωσιν, κεκτημένην κοινὰ ὄργανα παραστάσεως αὐτῆς. Μεγάλη ἀμφισβήτησις παρατηρεῖται μεταξὺ τῶν συγγραφέων περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν συνίσταται ἡ πραγματικὴ ἕνωσις. Ἔνιοι παλαιότεροι συγγραφεῖς φρονοῦσιν, ὅτι ἡ σύστασις γίνεται διὰ τοῦ θεμελιώδους νόμου τῶν κρατῶν μελῶν, ἕτεροι, ἀποκρούοντες τοῦτο, διατυποῦσι τὴν γνώμην, ὅτι μόνον διὰ διεθνοῦς συμβάσεως θὰ ἠδύνατο νὰ συσταθῇ ἡ τοιαύτη ἕνωσις, διότι μόνον ἡ σύμβασις δεσμεύει τὰ συμβληθέντα κράτη ὑποχρεωτικῶς καὶ καθιστᾷ ἀδύνατα τὴν μονομερῆ ἀποχώρησιν ἐκ τοῦ συνδέσμου τῆς ὑφισταμένης πραγματικῆς ἑνώσεως. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, μόνη ἡ διεθνὴς σύμβασις φρονοῦμεν ὅτι δὲν θὰ ἤρκει προφανῶς, ἀλλ' ἀπαιτεῖται καὶ ἡ ἔκδοσις θεμελιώδους ἢ μὴ τοιούτου νόμου εἰς ἓν ἕκαστον ἐκ τῶν κρατῶν, ἐπιβεβαιοῦντος τὴν ἐπελθοῦσαν ἕνωσιν. Ἡ ἐν τῇ πραγματικῇ ἑνώσει ὑφισταμένη κοινὴ κεντρικὴ ὀργάνωσις κατά τινας συγγραφεῖς ἀπαρτίζει ἴδιον κράτος, κατ' ἄλλους ὅμως ἀποτελεῖ ἁπλῶς μόνον πολιτικὴν ἕνωσιν δύο ἢ καὶ περισσοτέρων κυριάρχων καὶ ἀνεξαρτήτων κρατῶν, ἥτις, εἴτε εἶναι εἴτε δὲν εἶναι ἴδιον κράτος, κέκτηται οὐχ ἧττον διεθνῆ προσωπικότητα καὶ μόνη παρίσταται ὡς τὸ πρόσωπον τοῦ Διεθνοῦς δικαίου, μὴ δυναμένων πλέον νὰ θεωρηθῶσιν ὡς τοιούτων τῶν καθ' ἕκαστον κρατῶν τῆς ἑνώσεως. Ἡ πρᾶξις, ἥτις ἱδρύει τὴν πραγματικὴν ἕνωσιν, δέον νὰ κανονίζῃ σαφῶς καὶ ἀκριβῶς πάσας τὰς λεπτομερείας τῆς λειτουργίας αὐτῆς ὡς καὶ τῆς ἐξωτερικῆς παραστάσεως. Αἱ λεπτομέρειαι δὲ αὗται, καθορίζουσαι τὰ δικαιώματα καὶ τὰ καθήκοντα τῆς τε ἑνώσεως ὡς καὶ τῶν μελῶν αὐτῆς, ποικίλλουσιν, ὡς εἰκός, ἑκάστοτε ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον, ἀναλόγως ἑκάστης παρουσιαζομένης πραγματικῆς καταστάσεως καὶ τῶν τοιούτων ἢ τοιούτων αἰτίων, ἅτινα ἐπέβαλλον τὴν ἀνάγκην τῆς ἑνώσεως.

Ἐν τῇ πραγματικῇ ἑνώσει συνήθως εἶναι κοινὴ ἡ δυναστεία καὶ συνεπῶς κοινὸς εἶναι καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν κρατῶν, ὅστις νομικῶς ἐκπροσωπεῖ ἐν τῷ αὐτῷ φυσικῷ προσώπῳ του τὰς διακεκριμένας θελήσεις τῶν καθ' ἕκαστον κρατῶν, αἱ ὁποῖαι καταρτίζονται ὡς τοιαῦται καθ' ὃν τρόπον ἀναγράφει τὸ ἐσωτερικὸν δημόσιον δίκαιον ἑκάστου κράτους μέλους τῆς ἑνώσεως. Τοιοῦτος ὢν ὁ κοινὸς ἀρχηγὸς τῶν κρατῶν, δέον νὰ προσπαθῇ νὰ συμβιβάζῃ καὶ νὰ ἐπιλύῃ πᾶσαν μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς ἑνώσεως ἀναφυομένην διαφορὰν ἢ σύγκρουσιν. Ἐν τῇ πραγματικῇ ἑνώσει εἶναι κοινὴ ὡσαύτως ἡ διεύθυνσις ἐνίων σπουδαίων κρατικῶν διοικητικῶν ἢ ἄλλων ὑπηρεσιῶν, οἷαι ἰδίᾳ αἱ ἀφορῶσαι εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικήν, εἰς τὴν ἄμυναν τῶν κρατῶν τῆς ἑνώσεως καὶ τὰ γενικὰ οἰκονομικὰ αὐτῆς. Κατὰ τὰ λοιπά, τὰ διάφορα κράτη μέλη τῆς ἑνώσεως διατηροῦσι πλήρη τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῶν κυριαρχίαν, μὴ ἀναγνωρίζοντα ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀνωτάτην τινὰ θέλησιν ἱσταμένην ὑπεράνω αὐτῶν. Ἐννοεῖται ὅτι θὰ ἦτο νομικῶς δυνατὸν τὸ ἓν ἐκ τῶν μελῶν τῆς πραγματικῆς ἑνώσεως νὰ εἶναι αὐτοκρατορία καὶ τὸ ἕτερον συνταγματικὸν βασίλειον ἢ καὶ δημοκρατία ἀκόμη. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἡ πραγματικὴ ἕνωσις δὲν θεωρεῖται καταργημένη διὰ μεταβολῆς τινος ἐπελθούσης ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ κοινοῦ ἀρχηγοῦ τῶν κρατῶν. Ἡ ἕνωσις ἐξακολουθεῖ καὶ περαιτέρω ὑφισταμένη· ἡ πρᾶξις ἄλλως τε, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς ἑνώσεως, εἴθισται νὰ καθορίζῃ τὸν τρόπον, καθ' ὃν θὰ ἐπελύετο τὸ προκείμενον ζήτημα.

Τῆς πραγματικῆς ἑνώσεως ἀποτελούσης ἀρκετὰ στενὴν νομικὴν ἕνωσιν κρατῶν, ἕπεται ἐντεῦθεν λογικῶς ὅτι ἡ ἕνωσις ὡς τοιαύτη, καὶ οὐχὶ τὰ καθ' ἕκαστον μέλη αὐτῆς, κηρύττει ἐν δεδομένῃ περιπτώσει τὸν πόλεμον, ὅστις ὑποχρεωτικῶς συμπαρασύρει πάντα ἐν γένει τὰ μέλη, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ κρατοῦντα προκειμένου περὶ προσωπικῆς ἑνώσεως. Ἡ διπλωματικὴ καὶ προξενικὴ ἀντιπροσωπεία εἶναι κοινὴ ἐπίσης, ἐνασκουμένη ἐν ὀνόματι τῆς ἑνώσεως καὶ οὐχὶ κεχωρισμένως παρὰ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ κράτους, ἐξ οὗ αὕτη σύγκειται. Ἡ ἕνωσις δ' ἐπίσης διαπραγματεύεται καὶ συνομολογεῖ διεθνεῖς συνθήκας καὶ συμβάσεις, ἰδίᾳ δὲ τὰς πολιτικῆς φύσεως τοιαύτας. Πάντα ταῦτα ἀπὸ γενικῆς θεωρητικῆς βεβαίως ἀπόψεως, διότι ἐν τῇ διεθνεῖ πρακτικῇ δέον νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει μόνον ἡ καταστατικὴ πρᾶξις τῆς πραγματικῆς ἑνώσεως, διὰ νὰ δυνηθῇ τις ἐγκύρως νὰ ἐκφέρῃ γνώμην περὶ τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν καθηκόντων, ἅτινα κέκτηται ἡ ἕνωσις ἀφ' ἑνὸς καὶ τὰ μέλη αὐτῆς ἀφ' ἑτέρου, καὶ ἅτινα διαφέρουσι καὶ ποικίλλουσι συνήθως. Αἱ πολιτικαὶ ἀνάγκαι ἀποτυποῦσι πάντοτε τὴν σφραγῖδά των ἐπὶ τοῦ τρόπου σχηματισμοῦ πάντων τῶν συνθέτων κρατῶν, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν δικαιωμάτων τῶν καθ' ἕκαστον μελῶν, ὧν ἡ ἐθνικὴ φιλοτιμία δὲν θὰ ἔπρεπεν ἐνίοτε νὰ θιγῇ πολύ. Διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον καθίσταται σχεδὸν ἀδύνατον ἐν τῇ πρακτικῇ ν' ἀνευρεθῇ ὅλως ἀμιγὴς τύπος μιᾶς ἑκάστης τῶν τεσσάρων γνωστῶν κατηγοριῶν συνθέτων κρατῶν. Ἡ πραγματικὴ ἕνωσις διαφέρει τῆς προσωπικῆς, καθ' ὅσον ἡ τελευταία αὕτη εἶναι ἁπλῶς τυχαία καὶ συμπτωματικὴ ἕνωσις ἀρχηγοῦ τοῦ κράτους ἐν τῷ αὐτῷ προσώπῳ, ἐνῷ ἡ πρώτη εἶναι ἠθελημένη ἕνωσις κρατῶν πρὸς ἄλληλα. Ἡ διάλυσις δὲ τῆς πραγματικῆς ἑνώσεως θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπέλθῃ διὰ τῆς παραβιάσεως τῶν διατάξεων αὐτῆς, διὰ κοινῆς συμφωνίας μεταξὺ τῶν μελῶν, διὰ τῆς ἐκλείψεως τῆς κοινῆς δυναστείας, ἂν ἡ ἕνωσις συνέστη μόνον διὰ τὴν χρονικὴν διάρκειαν τῆς ὑφισταμένης δυναστείας, χρησιμευούσης ὡς συνεκτικοῦ κρίκου μεταξὺ τῶν κρατῶν μελῶν, διὰ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς ἑνώσεως εἰς ἑνιαῖον κράτος, διὰ τῆς προσαρτήσεως τοῦ ἑνὸς κράτους εἰς τὸ ἕτερον ἢ καὶ εἰς ἄλλο τι ξένον τοιοῦτον συνεπείᾳ ἀτυχοῦς πολέμου ἢ ἄλλως.

Παραδείγματα πραγματικῆς ἑνώσεως ἐκ τῆς διεθνοῦς πρακτικῆς:

1) *Νορβηγία καὶ Σουηδία.* Μετὰ τὰς μεταξὺ τῶν δύο τούτων κρατῶν ἐχθροπραξίας, εἰς ἃς ἔθεσε τέρμα ἡ γενικὴ ἀνακωχὴ τῆς 14 Ἀπριλίου 1814, ἡ ἔκτακτος δίαιτα τῆς Νορβηγίας ἐψήφισε τὴν 20 Ὀκτωβρίου 1814 τὴν μετὰ τῆς Σουηδίας ἕνωσιν, τὴν δὲ 4 Νοεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐξελέγη ὁ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας Κάρολος ὁ ΙΓ' ὡς βασιλεὺς τῆς Νορβηγίας. Ἡ μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν πραγματικὴ ἕνωσις ἐπῆλθε κυρίως διὰ τῆς νομοθετικῆς πράξεως τῆς 6 Αὐγούστου 1815, ἐγκριθείσης ὑπὸ τῶν κοινοβουλίων ἀμφοτέρων τῶν κρατῶν. Ἕκαστον κράτος διετήρει τὴν ἐσωτερικήν του κυριαρχίαν, κεκτημένον ἰδίαν κυβέρνησιν, ἴδιον κοινοβούλιον, ἰδίαν νομοθεσίαν, ὡς καὶ ἰδίας διοικητικὰς καὶ δικαστικὰς ἀρχάς. Οὕτω, τὸ ἄρθρον 1 τοῦ ἀπὸ 4 Νοεμβρίου 1814 τροποποιηθέντος

Digitized by Google

νορβηγικοῦ Συντάγματος, διελάμβανεν ὅτι ἡ Νορβηγία ἀπετέλει ἐλεύθερον, αὐθύπαρκτον, ἀδιαίρετον καὶ ἀνεξάρτητον κράτος. Τὰ ζητήματα μόνον ἐπιστρατεύσεως καὶ κηρύξεως πολέμου, συνομολογήσεως εἰρήνης, συνάψεως διεθνῶν συνθηκῶν καὶ συμβάσεων καὶ διαπιστεύσεως ἐν τῷ ἐξωτερικῷ διπλωματικῶν καὶ προξενικῶν ἀπεσταλμένων ἀνῆκον εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς ἑνώσεως, καὶ ἰδίᾳ τοῦ κοινοῦ βασιλέως. Ἐν περιπτώσει κηρύξεως πολέμου, ὁ βασιλεὺς ὑπεχρεοῦτο ν' ἀκούσῃ τὴν συμβουλευτικὴν γνώμην τῆς νορβηγικῆς κυβερνήσεως καὶ ἐκτάκτου τινὸς μικτοῦ συμβουλίου, ἀποτελουμένου ἐκ Σουηδῶν καὶ Νορβηγῶν. Αἱ συνθῆκαι καὶ αἱ συμβάσεις συνήπτοντο ἐν ὀνόματι τῶν ἡνωμένων βασιλείων τῆς Σουηδίας καὶ Νορβηγίας. Οἱ διπλωματικοὶ καὶ προξενικοὶ ἀντιπρόσωποι ἦσαν κοινοί, ἀλλ' ἕκαστον τῶν κρατῶν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ διατηρῇ εἰδικοὺς ἀντιπροσώπους πρὸς προστασίαν τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἐμπορικῶν καὶ ναυτιλιακῶν συμφερόντων. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν δὲν ἦτο κοινόν, ἀλλὰ σουηδικόν, εἰς ὃ ἡ Νορβηγία εἶχεν ἀναθέσει τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐξωτερικῶν νορβηγικῶν ζητημάτων. Οἱ πολῖται τῶν δύο κρατῶν ἐκέκτηντο τὴν ἰθαγένειαν ἑκάστου ἐξ αὐτῶν, μὴ ἀναγνωριζομένης κοινῆς τοιαύτης. Τὸ ἄρθρ. 3 τῆς νομοθετικῆς πράξεως τῆς 6 Αὐγούστου 1815 ἐκανόνιζε τὴν τηρητέαν διαδικασίαν εἰς ἀμφότερα τὰ κράτη διὰ τὴν ἐκλογὴν ἀντιβασιλέως ἐν περιπτώσει ἀνηλικότητος τοῦ βασιλέως, ἢ νέου βασιλέως ἐν περιπτώσει τυχὸν ἐκλείψεως τῆς δυναστείας. Ἕκαστον κράτος εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ κέκτηται ἰδίαν ἐμπορικὴν σημαίαν.

Οἱ περισσότεροι συγγραφεῖς διατυποῦσι τὴν γνώμην, ὅτι προὔκειτο ἐπὶ τοῦ προκειμένου περὶ πραγματικῆς ἑνώσεως, ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ οἱ χαρακτηρίζοντες τὴν ἕνωσιν ὅλως ἐσφαλμένως ὡς προσωπικήν. Πάντως, συνεπείᾳ διαφωνίας, ἥτις ἤρξατο ἤδη ἀπὸ τοῦ 1884 νὰ ἐκδηλοῦται, ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς ὀργανώσεως τῆς διπλωματικῆς καὶ προξενικῆς ὑπηρεσίας, ἣν ἡ Νορβηγία δὲν ἐπεθύμει κοινὴν διὰ τὰ δύο κράτη ὡς μέχρι τοῦδε, ἀλλ' ἰδίαν δι' ἓν ἕκαστον ἐξ αὐτῶν, ἐπηκολούθησεν ἡ διάλυσις τῆς ὑφισταμένης πραγματικῆς ἑνώσεως. Τὴν 23 Μαΐου 1905 ἡ νορβηγικὴ βουλὴ ἐψήφισε νόμον, δι' οὗ ἐγκαθίσταντο ἴδια νορβηγικὰ προξενεῖα ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ. Τοῦ βασιλέως μὴ θελήσαντος νὰ ἐπικυρώσῃ τὸν ἐν λόγῳ νόμον, ἡ βουλὴ ἐκήρυξε τοῦτον τὴν 7 Ἰουνίου ἔκπτωτον τοῦ νορβηγικοῦ θρόνου καὶ ἐγκατέστησε προσωρινὴν κυβέρνησιν. Διὰ δημοψηφίσματος δέ, διεξαχθέντος τὴν 13 Αὐγούστου, ὁ νορβηγικὸς λαὸς ἐνέκρινε τὴν διάλυσιν τῆς πραγματικῆς ἑνώσεως διὰ μεγάλης πλειοψηφίας. Μετὰ ταῦτα συνῆλθον ἀντιπρόσωποι τῆς Σουηδίας καὶ Νορβηγίας ἐν Κάρλστατ πρὸς φιλικὴν διευθέτησιν τῶν διαφόρων ζητημάτων, ἅτινα προεκάλεσεν ἡ διάλυσις. Ἡ συνδιάσκεψις αὕτη ἐτερμάτισε τὰς ἐργασίας της τὴν 23 Σεπτεμβρίου, συνωμολογήθησαν δὲ κατ' αὐτὴν διάφοροι συμβάσεις, ὑπογραφεῖσαι τὴν 26 Ὀκτωβρίου 1905 ἐν Στοκχόλμῃ. Ὁ βασιλεὺς Ὀσκὰρ παρῃτήθη τῶν ἐπὶ τοῦ νορβηγικοῦ θρόνου δικαιωμάτων του, εἰς τοῦτον δ' ἀνῆλθεν ἔπειτα διὰ δημοψηφίσματος (16 Νοεμβρίου) ὁ πρίγκιψ Κάρολος τῆς Δανίας, ὅστις ἔλαβε τὸ ὄνομα Χάκων ὁ Ζ'.

2) *Αὐστρία καὶ Οὐγγαρία.* Ὁ Κάρολος ΣΤ' ἐξέδωκε τὸν ἀπὸ 19 Ἀπριλίου 1713 θεμελιώδη νόμον, ὅστις εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸν τίτλον: «Die Pragmatische Sanction» καὶ δι' οὗ πᾶσαι αἱ ὑπὸ τὸ σκῆπτρον αὐτοῦ χῶραι θὰ ἔπρεπε νὰ παραμείνωσι πάντοτε ἀδιαίρετοι ὑπὸ τοὺς νομίμους ἐξ ἀρρενογονίας κληρονόμους του κατὰ τὸ δίκαιον τῆς πρωτοτοκίας. Εἰδικῶς, ἡ μεταξὺ τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Οὐγγαρίας τελευταία πραγματικὴ ἕνωσις ἐπῆλθε διὰ διαπραγματεύσεων, ὧν τὰς γενικὰς ἀρχὰς καθώρισαν μετὰ ταῦτα ὁ ὑπ' ἀριθ. 12 τοῦ 1867 οὑγγρικὸς νόμος, ὡς καὶ ὁ ἀπὸ 21 Δεκεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους αὐστριακὸς τοιοῦτος. Ἡ αὐτοκρατορία τῆς Αὐστρίας ἀπετελεῖτο ἐκ τοῦ ἀρχιδουκάτου τῆς Αὐστρίας, τῆς κομιτείας τοῦ Τυρόλου, τῶν δουκάτων τῆς Σιλεσίας, Σαλτσβούργου, Στυρίας, Καρινθίας καὶ ἐκ τῶν βασιλείων τῆς Βοεμίας, τῆς Γαλικίας, τῆς Δαλματίας κτλ. Τὸ δὲ βασίλειον τῆς Οὐγγαρίας συνεκροτεῖτο ἐκ τῆς κυρίως Οὐγγαρίας, τῆς Τρανσυλβανίας, τοῦ βασιλείου τῆς Κροατίας κτλ. Ἔνιοι συγγραφεῖς χαρακτηρίζουσιν ὡς προσωπικὴν τὴν γενομένην ἕνωσιν καὶ ἄλλοι ὡς συμπολιτείαν ἢ ἄλλως, οἱ περισσότερπι ὅμως παραδέχονται ταύτην ὡς ἀναμφισβητήτως πραγματικὴν ἕνωσιν, τοῦθ' ὅπερ καὶ ἐπεκράτησεν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ τῇ πρακτικῇ. Τὴν ἕνωσιν συνέστησαν οἱ δύο ἀνωτέρω νόμοι, οἵτινες ἀναφέρονται εἰς τὰ κοινὰ ζητήματα καὶ καθορίζουσι τὸν τρόπον τῆς ῥυθμίσεως αὐτῶν. Διεθνὴς ἰδιαιτέρα σύμβασις δὲν συνωμολογήθη μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν, ἀλλ' εἰς τοὺς ἀνωτέρω νόμους ἐνδιελαμβάνετο, ὅτι θὰ συνήπτετο κοινὴ τελωνειακὴ καὶ ἐμπορικὴ συμφωνία. Ἕκαστον τῶν δύο κρατῶν, διατηροῦν τὴν κυριαρχίαν του καὶ τὴν αὐθυπαρξίαν του ἐσωτερικῶς, ἐκέκτητο ἰδίαν κυβέρνησιν καὶ ἴδιον κοινοβούλιον, τοῦ μονάρχου ὄντος αὐτοκράτορος ἐν Αὐστρίᾳ καὶ βασιλέως ἐν Οὐγγαρίᾳ. Οὐχ ἧττον, αἱ *εἰδικαὶ ἐπιτροπεῖαι*, ἃς ἐξέλεγε μεταξὺ τῶν μελῶν του ἕκαστον τῶν δύο κοινοβουλίων, συνήρχοντο ὅπως νομοθετήσωσιν ἐπὶ τῶν κοινῶν ζητημάτων τῆς Δυαδικῆς μοναρχίας ὡς πραγματικῆς ἑνώσεως. Τοιαῦτα ἦσαν τὰ ἐξωτερικὰ ζητήματα, τὰ στρατιωτικά, τὰ ναυτικά, τὰ γενικὰ οἰκονομικὰ τῆς ἑνώσεως, αἱ ἀπὸ κοινοῦ καταβαλλόμεναι δαπάναι, ὧν τὸ ποσὸν ἐκανονίζετο διὰ συμφωνίας μεταξὺ τῶν δύο κοινοβουλίων, καὶ ὁ κοινὸς προϋπολογισμός. Ὑπῆρχον κοινὰ τὰ ὑπουργεῖα τῶν Ἐξωτερικῶν, τῶν Στρατιωτικῶν καὶ τῶν Οἰκονομικῶν, ὡς καὶ τὸ Ἐλεγκτικὸν συνέδριον. Ἑκάστη τῶν δύο ἐπιτροπειῶν συνεδρίαζε κεχωρισμένως, ἀποφαινομένη κατὰ πλειοψηφίαν, συνέκειτο δὲ ἐτησίως ἐξ 60 μελῶν, ὧν τὸ τρίτον ἐλαμβάνετο ἐκ τῆς γερουσίας καὶ τὰ δύο τρίτα ἐκ τῆς βουλῆς ἑκάστου κράτους. Αἱ συνηδριάσεις ἐγίνοντο ἐναλλὰξ ἐν Βιέννῃ καὶ Βουδαπέστῃ, ἂν δὲ δὲν καθίστατο δυνατὴ μετὰ τριττὴν διαμοιβὴν ἐγγράφων ἡ λῆψις κοινῶν ἀποφάσεων ἐπὶ δεδομένου θέματος, ἐγίνετο κοινὴ συνεδρίασις κατ' ἴσον ἀριθμὸν πρὸς κοινὴν ψηφοφορίαν, ἄνευ νέας συζητήσεως. Πρὸς λῆψιν ὁριστικῆς ἀποφάσεως ἤρκει ἀπόλυτος πλειοψηφία. Ἡ ἀρχικὴ πρᾶξις τῆς συστάσεως πραγματικῆς ἑνώσεως μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν ἀνενεώθη ἐπανειλημμένως ἔκτοτε μετὰ πολλῶν ἑκάστοτε δυσχερειῶν. Ἡ τελευταία ἀνανέωσις ἐγένετο τὴν 8ην Ὀκτωβρίου 1907, ἥτις εἰσήγαγε τρεῖς καινοτομίας, ἐξ ὧν ἡ μᾶλλον ἐνδιαφέρουσα ἦτο ὁ τελωνειακὸς ἀποχωρισμὸς τῆς Αὐστρίας ἀπὸ τῆς Οὐγγαρίας. Διὰ τῶν ἀπὸ 10 Σεπτεμβρίου 1919 καὶ 4 Ἰουνίου 1920 συνθηκῶν τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ μετὰ τῆς Αὐστρίας καὶ τοῦ Τριανὸν μετὰ τῆς Οὐγγαρίας διελύθη ἡ Αὐστροουγγαρία ὡς δυαδικὴ μοναρχία καὶ ὡς πραγματικὴ ἕνωσις.

Γ'. Συνομοσπονδία. Αὕτη εἶναι σύνολον περισσοτέρων κρατῶν, ἅτινα, διατηροῦντα τὴν κυριαρχίαν καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν, ἑνοῦνται διὰ διεθνοῦς συμβάσεως πρὸς ἄλληλα διὰ χρονικὸν διάστημα βεβαίως κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μακρὸν πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς δυνάμεώς των, πρὸς διευκόλυνσιν τῆς πολιτικῆς ἢ οἰκονομικῆς των ἐξελίξεως ἢ δι' ἄλλους σκοπούς. Τὸ κεντρικὸν δὲ τοῦτο σύνολον, ἡ συνομοσπονδία, κατά τινας μὲν συγγραφεῖς δὲν ἀποτελεῖ οὔτε ἴδιον κράτος, ἀσκοῦν ἰδίῳ δικαίῳ κυρίαρχον πολιτικὴν ἐξουσίαν, οὔτε ἴδιον πρόσωπον τοῦ Διεθνοῦς δικαίου. Ἀλλ' ἀπαρτίζει μόνον ἁπλῆν ἕνωσιν, πολιτικῆς μᾶλλον φύσεως, κυριάρχων κρατῶν, κεκτημένην δὲ ὡς τοιαύτην περιωρισμένα τινὰ δικαιώματα καὶ καθήκοντα, καθοριζόμενα ἐν τῇ πράξει τῆς συστάσεως καὶ ποικίλλοντα κατὰ τὰς περιστάσεις. Κατ' ἄλλους συγγραφεῖς, ἡ ἕνωσις δὲν ἀποτελεῖ μὲν ἴδιον κράτος, οὐχ ἧττον κέκτηται ποιάν τινα ἀνεξάρτητον διεθνῆ προσωπικότητα. Ἡ γνώμη δ' αὕτη εἶναι προφανῶς καὶ ἡ μᾶλλον πρὸς τὰ πράγματα συμβιβαζομένη. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς συνομοσπονδίας τὰ καθ' ἕκαστον κράτη διατηροῦσι, κατὰ γενικὸν κανόνα, τήν τε ἐσωτερικὴν αὐτῶν κυριαρχίαν ὡς καὶ τὴν ἐξωτερικὴν ἀνεξαρτησίαν, διότι ταῦτα εἶναι πάντοτε τὰ πρόσωπα καὶ τὰ ὑποκείμενα τοῦ Διεθνοῦς δικαίου. Δὲν ἀναγνωρίζουσι δὲ τὴν συνομοσπονδίαν, ἧς μετέχουσιν, ὡς ἀνωτάτην καὶ ὑπερκειμένην κεντρικὴν κοινὴν ἐξουσίαν, κεκτημένην τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλῃ ἑκάστοτε κυριαρχικῷ τῷ τρόπῳ τὴν θέλησίν της τόσον ἐπὶ τῶν καθ' ἕκαστον κρατῶν, ὅσον ἀμέσως καὶ ἐπὶ τῶν πολιτῶν αὐτῶν, ἀλλ' ὡς ἁπλῆν κοινὴν κεντρικὴν ἕνωσιν, ἥτις κέκτηται περιωρισμένα τινὰ δικαιώματα, δεόντως δικαιολογούμενα ἐκ τοῦ πραγματικοῦ γεγονότος τῆς πρὸς τὰ ἄλληλα προσεγγίσεως τῶν κρατῶν τούτων. Λόγῳ τῆς ἐξωτερικῆς ἀνεξαρτησίας καὶ αὐθυπαρξίας, ἧς ἐξακολουθοῦσι ν' ἀπολαύωσι τὰ ἐν συνομοσπονδίᾳ κράτη, ἕκαστον ἐκ τούτων θὰ ἠδύνατο βεβαίως κεχωρισμένως νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατά τινος ξένου κράτους, χωρὶς ὑποχρεωτικῶς νὰ συμπαρασυρθῶσιν εἰς τοῦτον καὶ τὰ λοιπὰ συνομόσπονδα κράτη ἢ ἡ συνομοσπονδία αὐτή. Θεωρητικῶς μάλιστα θὰ ἠδύνατο νὰ ἐννοηθῇ διεθνὴς πόλεμος μεταξὺ τῶν κρατῶν τῆς συνομοσπονδίας. Τὰ καθ' ἕκαστον κράτη κέκτηνται ἐπίσης τὸ δικαίωμα τῆς διαπραγματεύσεως καὶ συνομολογήσεως διεθνῶν συμβάσεων μετὰ τῶν ξένων κρατῶν, μὴ ἀντικειμένων πρὸς τὴν κατάστασιν τῆς ἑνώσεως, ἐν ᾗ διατελοῦσιν, ὡς καὶ νὰ διαπιστεύσωσι παρ' αὐτοῖς διπλωματικοὺς καὶ προξενικοὺς ἀντιπροσώπους ἢ νὰ δεχθῶσι παρ' αὐτῶν τοιούτους. Ταῦτα πάντα ἀπὸ γενικῆς θεωρητικῆς ἀπόψεως προκειμένου περὶ τῶν δικαιωμάτων τῶν συνομοσπόνδων κρατῶν. Διότι ἐν τῇ πρακτικῇ συνήθως ταῦτα ἀλλοιοῦνται, ὁτὲ μὲν περιοριζόμενα, ὁτὲ δὲ ἐπεκτεινόμενα ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον, ἀναλόγως τοῦ τοιούτου ἢ τοιούτου τρόπου καθ' ὃν τὰ ζητήματα ταῦτα κανονίζονται ἐν τῇ πράξει, ἥτις ἐγκαθιστᾷ τὴν συνομοσπονδίαν καὶ ἥτις καθορίζει τὴν ἁρμοδιότητα τόσον αὐτῆς ὡς ἑνώσεως, ὅσον καὶ τῶν μελῶν. Ἡ καταστατικὴ δ' αὕτη πρᾶξις εἴθισται νὰ συνιστᾷ κοινόν τι κεντρικὸν ὄργανον, ὅπερ καλεῖται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον *δίαιτα* καὶ ὅπερ, συγκείμενον ἀπὸ πληρεξουσίους τῶν συνομοσπόνδων κρατῶν, ἐπιλύει διάφορα ζητήματα ἐξ ἐκείνων, ἅτινα ἀφέθησαν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν του. Αἱ ἀποφάσεις τοῦ κεντρικοῦ τούτου ὀργάνου δὲν λαμβάνονται κυριαρχικῷ τῷ τρόπῳ, ἀλλὰ μόνον συνεπείᾳ διαπραγματεύσεων καὶ συνεννοήσεων μεταξὺ τῶν συνομοσπόνδων κρατῶν· καὶ τοῦτο, διότι ταῦτα ἐξακολουθοῦσι νὰ εἶναι κυρίαρχα ἐσωτερικῶς καὶ ἀνεξάρτητα ἐξωτερικῶς. Αἱ ἀποφάσεις δ' αὗται δὲν εἶναι ἀπ' εὐθείας καὶ ἀμέσως ὑποχρεωτικαὶ διὰ τοὺς πολίτας τῶν κρατῶν μελῶν, ὡς συμβαίνει προκειμένου περὶ συμπολιτείας, ἀλλ' αὗται δέον νὰ ἐγκριθῶσι προηγουμένως παρὰ τῶν κρατῶν τούτων καθ' ὃν τρόπον καθορίζει τὸ ἐσωτερικὸν δημόσιον δίκαιον ἑνὸς ἑκάστου ἐξ αὐτῶν καὶ νὰ περιβληθῶσι τὸ κῦρος τῆς θελήσεως ἑκάστου κράτους. Ἄλλως, αἱ ἀποφάσεις τοῦ κοινοῦ κεντρικοῦ ὀργάνου δὲν εἶναι ὑποχρεωτικαὶ διὰ τοὺς πολίτας τῶν κρατῶν μελῶν, οἵτινες εἶναι πολῖται τῶν κρατῶν τούτων καὶ οὐχὶ τῆς συνομοσπονδίας, ἥτις ὡς τοιαύτη δὲν κέκτηται συνομόσπονδον λαόν. Εἴς τινας συνομοσπονδίας τοῦ παρελθόντος, τὸ κεντρικὸν ὄργανον, ἡ δίαιτα, εἶχε τὸ δικαίωμα κηρύξεως πολέμου ἐν ὀνόματι τῆς συνομοσπονδίας καὶ συνομολογήσεως εἰρήνης, τὸ δικαίωμα ἐνεργητικῆς καὶ παθητικῆς πρεσβεύσεως, τουτέστι ν' ἀποστέλλῃ καὶ νὰ δέχηται διπλωματικοὺς ἀντιπροσώπους, ἀνεξαρτήτως τοῦ τοιούτου δικαιώματος τῶν καθ' ἕκαστον κρατῶν, τὸ ὁποῖον παραμένει ταυτοχρόνως ἢ περιορίζεται ἐν πολλοῖς, ἐν τέλει δὲ τὸ δικαίωμα συνομολογήσεως συνθηκῶν καὶ συμβάσεων ἀφορωσῶν εἰς τὰ γενικὰ πολιτικὰ καὶ οἰκονομικὰ ἢ ἄλλα συμφέροντα τῆς συνομοσπονδίας. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω δικαιωμάτων ἐξάγεται τὸ γεγονός, ὅτι ἡ συνομοσπονδία ὡς τοιαύτη ἔχει διεθνῆ τινα προσωπικότητα, παραλλήλως πρὸς τὴν τοιαύτην τῶν καθ' ἕκαστον μελῶν, ἅτινα δὲν ἀποβάλλουσι τὴν ἰδίαν αὐτῶν διεθνῆ προσωπικότητα. Ἡ συνομοσπονδία ἀποτελεῖ λίαν χαλαρὰν ἕνωσιν κρατῶν, ἐγκαταλειφθεῖσαν ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ὡς μὴ δυναμένην νὰ παρουσιάσῃ ἑνιαίαν καὶ ἰσχυρὰν κεντρικὴν ἐξουσίαν πρὸς τελεσφόρον οὕτως ἀντιμετώπισιν τῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν δυσχερειῶν, καθ' ὧν θὰ εἶχε τυχὸν νὰ ἀγωνισθῇ.

Ἐκ τῆς πρακτικῆς τοῦ παρελθόντος θὰ ἠδύνατό τις ν' ἀναφέρῃ τὰ ἀκόλουθα παραδείγματα συνομοσπονδίας κρατῶν:

1) *Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Β. Ἀμερικῆς.* Οἱ πληρεξούσιοι τῶν καθ' ἕκαστον κρατῶν, συνελθόντες ἐν γενικῷ συνεδρίῳ, ἀνεκήρυξαν τὴν 4 Ἰουλίου 1776 τὴν πολιτικὴν αὐτῶν ἀνεξαρτησίαν ἀπὸ τῆς Ἀγγλίας, καθ' ἧς εἶχον ἐπαναστατήσει (1774). Ἀπετέλεσαν δὲ μετὰ ταῦτα συνομοσπονδίαν (1776—1787). ἧς τὸ Σύνταγμα ἐψηφίσθη τὴν 9 Ἰουλίου 1778, τεθὲν ἐν ἰσχύϊ ἀπὸ τῆς 1 Μαρτίου 1781. Κεντρικὸν κοινὸν σῶμα τῆς συνομοσπονδίας ὑπῆρξε τὸ συνέδριον, τὸ ὁποῖον ἀπετελέσθη ἀπὸ δύο ἕως ἑπτὰ πληρεξουσίους ἀναλόγως δι' ἕκαστον τῶν μετεχόντων τῆς ἑνώσεως κρατῶν. Τὰ κράτη διετήρουν τὴν ἐσωτερικὴν κυριαρχίαν των, ὡς καὶ τὴν ἐξωτερικὴν ἀνεξαρτησίαν των, κεκτημένα ἰδίαν ἕκαστον διεθνῆ προσωπικότησα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ κατάστασις αὕτη τῆς πλήρους σχεδὸν ἐλευθερίας, ἧς κατεχράσθησαν τὰ καθ' ἕκαστον κράτη, παρεῖχε πολλὰ πράγματα ἑκάστοτε, ἀπὸ ἐξωτερικῆς ἀπόψεως ἰδίᾳ, εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς γενικῆς πολιτικῆς τοῦ προέδρου τῆς συνομοσπονδίας, ἐκρίθη ἀπαραίτητος ἡ ἀναθεώρησις τοῦ ἀνωτέρω Συντάγματος ὑπὸ πνεῦμα μᾶλλον συγκεντρωτικόν. Τὴν 14 Μαΐου 1787 συνεκλήθη πρὸς τοῦτο εἰδικὴ συνδιάσκεψις ἐν Φιλαδελφείᾳ, ἧς πρόεδρος ἐξελέγη ὁ Γεώργιος Οὐάσιγκτων. Διὰ τοῦ δεκτοῦ γενομένου νέου καταστατικοῦ χάρτου τῆς ἑνώσεως τῆς 17 Σεπτεμβρίου 1787, αὕτη μετετράπη ἀπὸ συνομοσπονδίας εἰς συμπολιτείαν.

2) *Γερμανικὴ συνομοσπονδία.* Αὕτη ἱδρύθη διὰ τῆς ἀπὸ 8 Ἰουνίου 1815 πράξεως τῆς Βιέννης, ἔχουσα ὡς κοινὸν κεντρικὸν ὄργανον τὴν δίαιταν, ἥτις ἐν τῇ συνήθει συνθέσει αὐτῆς θὰ ἐπέλυε ζητήματα τρεχούσης ὑπηρεσίας (ἄρθρ. 56 τῆς ἀπὸ 9 Ἰουνίου 1815 τελικῆς πράξεως τοῦ συνεδρίου τῆς Βιέννης). Θὰ μετετρέπετο ὅμως εἰς γενικὴν συνέλευσιν, ἐν ᾗ ὁ ἀριθμὸς τῶν ψήφων θ' ἀνήρχετο εἰς 69, ὅταν θὰ προὔκειτο περὶ ψηφίσεως θεμελιωδῶν νόμων ἢ περὶ ἑτέρων ζητημάτων ἀναφερομένων ἐν τῷ 58 ἄρθρῳ. Ἡ Αὐστρία θὰ προήδρευε τῆς διαίτης (ἄρθρ. 57), ἥτις ἦτο μόνιμος, θὰ ἠδύνατο ὅμως ὅταν τὰ ζητήματα, ἐφ' ὧν εἶχε ν' ἀποφανθῇ, εἶχον τυχὸν ἐξαντληθῇ, νὰ διακόψῃ τὰς ἐργασίας της ἐπί τινα χρόνον, μὴ δυνάμενον νὰ ὑπερβῇ τοὺς 4 μῆνας. Ἡ δίαιτα εἶχε τὴν ἕδραν της ἐν τῇ Φραγκφούρτῃ ἐπὶ τῷ ποταμῷ Μοίνῳ, αἱ δ' ἐργασίαι της θὰ ἤρχιζον ἀπὸ τῆς 1 Σεπτεμβρίου 1814 (ἄρθρ. 61). Τὰ καθ' ἕκαστον μέλη τῆς συνομοσπονδίας ἀνελάμβανον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ὑπερασπίσωσιν ὄχι μόνον ὁλόκληρον τὴν Γερμανίαν, ἀλλὰ προσέτι καὶ πᾶν κράτος, μέλος τῆς συνομοσπονδίας, ἂν τυχὸν προσεβάλλετο. Ὅταν ὁ πόλεμος ἐκηρύσσετο ὑπὸ τῆς συνομοσπονδίας, τὰ μέλη αὐτῆς δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ συνάψωσι συνθήκας γενικῆς ἀνακωχῆς ἢ εἰρήνης μετὰ

Digitized by Google

τοῦ ἐχθροῦ ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῆς διαίτης. Τὰ καθ' ἕκαστον μέλη τῆς συνομοσπονδίας δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ κηρύξωσι τὸν πόλεμον πρὸς ἄλληλα, ἀλλ' αἱ μεταξὺ αὐτῶν ἀναφυόμεναι διαφοραὶ θὰ ἐπελύοντο ὑπὸ τῆς διαίτης. Πᾶσαι αἱ ἀνωτέρω διατάξεις δὲν ἐφηρμόσθησαν πιστῶς ἐν τῇ πρακτικῇ, διότι ἡ Πρωσσία παρέμεινεν οὐδετέρα ὅταν ἐξερράγη (1859) ὁ κατὰ τῆς Αὐστρίας πόλεμος τῆς Γαλλίας καὶ Σαρδηνίας. Βραδύτερον δὲ (1866) ἡ Πρωσσία ἐπολέμησε κατὰ τῆς Αὐστρίας, καίτοι ἀμφότερα τὰ κράτη ταῦτα ἦσαν μέλη προέχοντα τῆς συνομοσπονδίας. Τὰ γενικὰ ἄρθρα 1—10 τῆς ἀνωτέρω ἀπὸ 8 Ἰουνίου 1815 πράξεως κατεχωρίσθησαν καὶ ἐν τῇ ἀπὸ 9 Ἰουνίου 1815 τελικῇ πράξει τοῦ συνεδρίου τῆς Βιέννης. Ἡ πρᾶξις τῆς 9 Ἰουνίου 1815 θὰ ἐπεκυροῦτο ὑφ' ὅλων τῶν συμβληθέντων κρατῶν, αἱ ἐπικυρώσεις δὲ θὰ ἀντηλλάσσοντο ἐντὸς ἓξ μηνῶν καὶ θὰ κατετίθεντο εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς συνομοσπονδίας.

Ἅμα τῇ συστάσει αὐτῆς, ἡ δίαιτα ἤρξατο νὰ ὀργανοῦται συντάσσουσα τοὺς θεμελιώδεις νόμους τῆς Γερμανικῆς συνομοσπονδίας. Ἡ δίαιτα θὰ εἶχε κατ' αὐτοὺς τὸ δικαίωμα τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου καὶ τῆς συνομολογήσεως εἰρήνης, τῆς συνάψεως συμμαχιῶν μετὰ ξένων κρατῶν, ὡς καὶ τῆς ἀποστολῆς εἰς ταῦτα διπλωματικῶν ἀπεσταλμένων ἢ ἀποδοχῆς τῶν ξένων τοιούτων. Ἀπεσταλμένους εἶχον διαπιστεύσει παρὰ τῇ διαίτῃ μετὰ ταῦτα ἡ Γαλλία, ἡ Ρωσία, ἡ Ἀγγλία, ἡ Σουηδία, τὸ Βέλγιον. Τὰ καθ' ἕκαστον κράτη εἶχον ὡσαύτως τὸ δικαίωμα ν' ἀποστέλλωσιν ἰδίους αὐτῶν διπλωματικοὺς ἀπεσταλμένους καὶ δὴ οὐ μόνον εἰς τὰ λοιπὰ κράτη τῆς συνομοσπονδίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἐκτὸς αὐτῆς ξένα κράτη, ὡς καὶ ν' ἀποδέχωνται διπλωματικοὺς αὐτῶν ἀπεσταλμένους παρ' αὐτοῖς, ὅλως ἀνεξαρτήτως τῶν παρὰ τῇ διαίτῃ τοιούτων ἢ τῶν παρὰ ταύτης ἀποστελλομένων. Ἡ Γερμανικὴ συνομοσπονδία διῆλθε μέχρι τῆς ὁριστικῆς διαλύσεώς της ἀρκετὰ πολυκύμαντον ἐσωτερικὴν ἱστορίαν, παρουσιάζουσαν πραγματικὸν ἐνδιαφέρον. Ἐν τέλει, τῷ 1864, ἐκηρύχθη πόλεμος μεταξὺ Δανίας ἀφ' ἑνὸς καὶ Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας ἀφ' ἑτέρου, λόγῳ τῶν δουκάτων τοῦ Σλέσβιχ καὶ Ὁλστάϊν. Ἡ Δανία, ἡττηθεῖσα ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ, ὃν ἀνέλαβον ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Πρωσσία ἀπὸ κοινοῦ κατ' ἐντολὴν τῆς διαίτης καὶ πρὸς βιαίαν ἐκτέλεσιν τῶν ἀποφάσεων αὐτῆς κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας, παρῃτήθη τῆς περαιτέρω κατοχῆς τῶν δύο τούτων δουκάτων. Ἡ ἐπ' αὐτῶν ὅμως πρωσσοαυστριακὴ συγκυριαρχία κατέληξεν εἰς πόλεμον μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν, ὅστις ἔληξε διὰ τῆς ἀπὸ 23 Αὐγούστου 1866 εἰρήνης τῆς Πράγας. Διὰ τοῦ ἄρθρου 4 δὲ τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης περὶ εἰρήνης διελύθη ἡ Γερμανικὴ συνομοσπονδία. Ἡ διάλυσις προεκηρύχθη ἐπισήμως καὶ ὑπὸ τῆς διαίτης ἐν τῇ συνεδριάσει αὐτῆς τῆς 24 Αὐγούστου 1866, ἐπεκυρώθη δὲ καὶ διὰ τῆς ἀπὸ 11 Μαΐου 1867 εἰδικῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου, δι' ἧς αἱ Μ. Δυνάμεις συγκατετέθησαν εἰς ταύτην. [Περὶ τῆς Γερμανικῆς συνομοσπονδίας βλ. λ. *δίαιτα*.]

Δ'. Συμπολιτεία. Αὕτη ἀποτελεῖ ἕνωσιν κρατῶν, ἥτις κεκτημένη ἰδίαν νομικὴν προσωπικότητα, τόσον ἐν τῷ ἐσωτερικῷ, ὅσον καὶ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, ἀπορροφᾷ ἐν ταύτῃ τὴν τῶν καθ' ἕκαστον κρατῶν μελῶν αὐτῆς, ἐξαιρέσει τῶν ζητημάτων ἐκείνων, ἅτινα, κατὰ τὸν κοινὸν καταστατικὸν χάρτην, δὲν ὑπάγονται εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς ἑνώσεως. Τὰ ζητήματα ταῦτα τὰ κράτη θὰ ἠδύναντο νὰ διευθετήσωσιν ἐξ ἰδίου δικαίου, ὡς κυρίαρχα καὶ ἀνεξάρτητα κράτη ἀπὸ τῆς περιωρισμένης ταύτης ἀπόψεως. Ἡ τοιαύτη ἕνωσις καλεῖται ὁτὲ μὲν *ὁμοσπονδία*, ὁτὲ δὲ *ὁμόσπονδον κράτος*, ὀρθότερον ὅμως θὰ ἦτο νὰ ἐκαλεῖτο *συμπολιτεία*. Ἡ συμπολιτεία συνιστᾶται συνήθως διὰ διεθνοῦς συμβάσεως, τὰ δικαιώματα ὅμως καὶ τὰ καθήκοντα τῆς τε συμπολιτείας ὡς καὶ τῶν καθ' ἕκαστον μελῶν αὐτῆς δέον νὰ ἐπιβεβαιοῦνται καὶ νὰ ἐπικυροῦνται καὶ διὰ ἰδιαιτέρου θεμελιώδους νόμου, ὅστις ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς συμπολιτείας καὶ δύναται νὰ μεταβληθῇ μόνον καθ' ὃν τρόπον ἀναγράφεται ἐν αὐτῷ. Ἔνιοι συγγραφεῖς φρονοῦσιν, ὅτι ἡ συμπολιτεία εἶναι κράτος καὶ δὴ κυρίαρχον καὶ ἀνεξάρτητον, τῶν μελῶν αὐτῆς στερουμένων, κατὰ γενικὸν κανόνα, κυριαρχίας καὶ ἀνεξαρτησίας. Ἕτεροι διατυποῦσι τὴν θεωρίαν, ὅτι ἡ συμπολιτεία δὲν εἶναι κράτος, ἀλλ' ὅτι κράτη εἶναι μόνον τὰ καθ' ἕκαστον μέλη αὐτῆς. Κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν γνώμην ἡ συμπολιτεία εἶναι κράτος ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς, τὰ καθ' ἕκαστον δὲ μέλη διατηροῦσιν ἐν λίαν περιωρισμένῳ βαθμῷ καὶ καθ' ὃ μέτρον ὁρίζει ἡ καταστατικὴ πρᾶξις τῆς ἑνώσεως τὴν ἰδιότητα τοῦ κράτους. Γενικῶς ὅμως ἡ ἰδιότης αὕτη ἀνήκει εἰς τὴν συμπολιτείαν.

Ἡ συμπολιτεία κέκτηται ἀνωτάτην διευθύνουσαν κοινὴν ἐξουσίαν, ἥτις εἶναι κυρία νὰ κανονίσῃ τὰ ὅρια τῆς ἁρμοδιότητος αὐτῆς ἐν περιπτώσει συγκρούσεως, καὶ ἥτις ὑπέρκειται τῶν καθ' ἕκαστον μελῶν, ἔχουσα ἴδια ὄργανα νομοθετικά, ἐκτελεστικὰ καὶ δικαστικά, ἢ χρησιμοποιοῦσα ἔν τινι μέτρῳ καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν καθ' ἕκαστον μελῶν. Λόγῳ τῆς κυριαρχικῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, ἣν ἔχει ἡ συμπολιτεία, αἱ διάφοροι ἀποφάσεις αὐτῆς θὰ ἠδύναντο νὰ ἐκτελεσθῶσιν ἀμέσως καὶ ἀπ' εὐθείας τόσον εἰς τὰ κράτη μέλη ὅσον καὶ εἰς τοὺς πολίτας αὐτῶν, οὐχὶ δὲ μόνον μέσῳ τῶν κρατῶν μελῶν, ὡς συμβαίνει προκειμένου περὶ συνομοσπονδίας. Ἡ ἐσωτερικὴ κυριαρχία τῶν μελῶν τῆς συμπολιτείας ἔχει τὰ μέγιστα περιορισθῆ, παραμένει ὅμως κατ' ἀρχήν, ἐνῷ ἡ ἐξωτερικὴ ἀνεξαρτησία ἔχει ἐξαφανισθῆ ἢ σχεδὸν ἐξαφανισθῆ, πάντως δὲ δὲν ὑφίσταται πλήρης, μετατεθεῖσα εἰς τὴν συμπολιτείαν, ἥτις ἀπὸ ἀπόψεως Διεθνοῦς δικαίου κέκτηται ἰδίαν διεθνῆ προσωπικότητα, ἀποτελοῦσαν τὸ πρόσωπον τοῦ ἐν λόγῳ δικαίου. Κατὰ ταῦτα, μόνη ἡ συμπολιτεία, κατὰ γενικὸν κανόνα, ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς κηρύξεως πολέμου, τῆς συνομολογήσεως εἰρήνης, τῆς διαπραγματεύσεως καὶ συνάψεως διεθνῶν συνθηκῶν καὶ συμβάσεων, ὡς καὶ τῆς ἐνεργητικῆς καὶ παθητικῆς πρεσβεύσεως. Ἡ ἐν τῷ κράτει δὲ συνύπαρξις πάντων τῶν ἀνωτέρω δικαιωμάτων προσδίδει, ὡς γνωστόν, εἰς τοῦτο τὴν ἰδιότητα τοῦ κυριάρχου καὶ ἀνεξαρτήτου κράτους. Πόλεμος τυχὸν κηρυχθεὶς μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς συμπολιτείας δὲν εἶναι διεθνὴς πόλεμος, διεπόμενος ὑπὸ τῶν διατάξεων τοῦ Διεθνοῦς δικαίου, ἀλλ' ἐμφύλιος τοιοῦτος. Ὡς τοιοῦτος δὲ πράγματι χαρακτηρίζεται ὁ περὶ ἀποχωρίσεως ἐκ τῆς συμπολιτείας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς μακρὸς ἀγὼν (1861—1865) τῶν νοτίων πολιτειῶν ταύτης. Κατ' ἐξαίρεσιν δὲ μόνον καὶ ἂν ἡ καταστατικὴ πρᾶξις θὰ ἐπέτρεπε τοῦτο, θὰ ἠδύνατο ν' ἀφεθῶσιν εἰς τὰ καθ' ἕκαστον μέλη περιωρισμένα τινὰ δικαιώματα ἐνεργητικῆς καὶ παθητικῆς πρεσβεύσεως, ὡς καὶ συνομολογήσεως συμβάσεων τοπικῆς φύσεως μικρᾶς σημασίας, πάντως δὲ ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς κοινῆς κεντρικῆς ἐξουσίας. Ἡ συμπολιτεία ὁμοιάζει ἐν πολλοῖς πρὸς τὴν πραγματικὴν ἕνωσιν, ἐν τῇ συμπολιτείᾳ ὅμως ἡ ἀπορρόφησις τῶν καθ' ἕκαστον κρατῶν εἶναι μεγαλυτέρα ἢ ἐν τῇ πραγματικῇ ἑνώσει, καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἡ κοινὴ κεντρικὴ ἐξουσία εἶναι λίαν ἰσχυρά, ἐπιβαλλομένη κυριαρχικῶς. Ἐξ ἄλλου, ἡ συμπολιτεία διαφέρει τῆς συνομοσπονδίας, καθ' ὅσον ἡ πρώτη κυριαρχεῖ τῶν τε κρατῶν μελῶν, ὡς καὶ τῶν πολιτῶν αὐτῶν ἀπ' εὐθείας, ἐνῷ ἡ δευτέρα μόνον τῶν μελῶν. Οἱ νόμοι τῆς πρώτης ἀπευθύνονται πρὸς πάντας τοὺς πολίτας, οἵτινες θεωροῦνται ὡς πολῖται τῆς συμπολιτείας, ἐνῷ οἱ νόμοι τῆς δευτέρας ἀπευθύνονται μόνον πρὸς τὰ κράτη μέλη αὐτῆς καὶ διὰ μέσου αὐτῶν πρὸς τοὺς πολίτας ἑκάστου κράτους. Τροποποιήσεις εἰς τὸν καταστατικὸν χάρτην θὰ ἠδύναντο γενικῶς νὰ ἐπέλθωσιν ἐν μὲν τῇ συμπολιτείᾳ διὰ πλειοψηφίας, ἐν δὲ τῇ συνομοσπονδίᾳ δι' ὁμοφωνίας.

Παραδείγματα συμπολιτείας ἐκ τῆς συγχρόνου πρακτικῆς:

1) Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Β. Ἀμερικῆς. Διὰ τοῦ ἀπὸ 17 Σεπτεμβρίου 1787 καταστατικοῦ χάρτου, ὅστις ἐπεκυρώθη δεόντως ὑπὸ τῶν εἰδικῶν συνελεύσεων τῶν καθ' ἕκαστον 13 κρατῶν (1787—1790), ἐγκατεστάθη ἰσχυρὰ κοινὴ κεντρικὴ ἐξουσία. Πρόεδρος δὲ τῆς συμπολιτείας ἐξελέγη ὁ Γεώργιος Οὐάσιγκτων. Κατὰ τὸ ἄρθρ. 1 τμ. Α' τοῦ ἐν λόγῳ καταστατικοῦ χάρτου, ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἐναπόκειται εἰς τὸ συνέδριον τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, τὸ ὁποῖον σύγκειται ἀπὸ τὴν Γερουσίαν, εἰς ἣν ἕκαστον κράτος ἀποστέλλει δύο μέλη ἐκλεγόμενα ὑπὸ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ νομοθετικοῦ σώματος, καὶ τὴν Βουλήν, εἰς ἣν τὰ κράτη ἀποστέλλουσιν ἀντιπροσώπους ἀναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ των. Τὸ συνέδριον ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ κανονίζῃ τὸ μετὰ τῶν ξένων κρατῶν ἐμπόριον, νὰ τιμωρῇ τὰς παραβιάσεις τοῦ Διεθνοῦς δικαίου, νὰ κηρύττῃ τὸν πόλεμον, νὰ παραχωρῇ ἀδείας καταδρομῆς καὶ ἀντεκδικήσεων, νὰ στρατολογῇ καὶ νὰ διατηρῇ στρατεύματα, νὰ διοργανώνῃ τὰς κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν δυνάμεις. Τὰ καθ' ἕκαστον κράτη δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ συνάψωσι συνθήκας συμμαχίας ἢ συμπολιτείας, νὰ παραχωρήσωσιν ἀδείας καταδρομῆς ἢ ἀντεκδικήσεων, νὰ κυκλοφορήσωσιν ἴδιον νόμισμα. Ὁ πρόεδρος εἶναι ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ὅστις κέκτηται ὡρισμένα δικαιώματα, ἅτινα καὶ ἐνασκεῖ ἀπ' εὐθείας καθ' ὅλην τὴν συμπολιτείαν (τμ. Β' ἄρθρ. 2). Ὁ πρόεδρος διαχειρίζεται ὡσαύτως τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικήν, ἡ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν δὲ μόνιμος ἐπιτροπὴ τῆς Γερουσίας κέκληται νὰ ἐξελέγχῃ τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τοῦ προέδρου.

2) Τὰ κράτη τῆς κεντρικῆς Ἀμερικῆς. Τὰ πέντε ταῦτα μικρὰ κράτη ἀπεφάσισαν μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς ἀνεξαρτησίας των νὰ ὀργανωθῶσι πολιτικῶς εἰς συμπολιτείαν, ἀποδεχθέντα τὴν 22 Νοεμβρίου 1824 κοινὸν καταστατικὸν χάρτην ἱδρύοντα ταύτην. Ἡ συμπολιτεία διελύθη τῷ 1838, ἔκτοτε δὲ πλεῖσται ὅσαι ἀπόπειραι ἐγένοντο πρὸς ἐκ νέου σύστασιν τῆς συμπολιτείας. Ἐν τέλει, τὴν 15 Ὀκτωβρίου 1889, τὰ πέντε κράτη συνῆψαν σύμβασιν περὶ συστάσεως συμπολιτειακῆς δημοκρατίας τῆς κεντρικῆς Ἀμερικῆς, παρ' ᾗ θὰ ὑπῆρχε δίαιτα συγκειμένη ἐκ 15 μελῶν καὶ συμβούλιόν τι ἐκ 5 ἀντιπροσώπων τῶν πέντε κρατῶν. Ἡ Νικαράγουα καὶ ἡ Κοσταρίκα δὲν ἐπεκύρωσαν τὴν σύμβασιν ταύτην, βραδύτερον ὅμως, διὰ τῆς ἀπὸ 20 Ἰουνίου 1895 συνθήκης, ἡ ἰδέα τῆς συμπολιτείας ἐπραγματοποιήθη μεταξὺ τριῶν ἐκ τῶν κρατῶν, τῆς Χονδούρας, τῆς Νικαράγουας καὶ τοῦ Σαλβατώρ. Δίαιτα ἀπαρτιζομένη ἐξ ἑνὸς τακτικοῦ μέλους καὶ ἑνὸς ἀναπληρωτικοῦ, ἐκλεγομένων ἀμφοτέρων διὰ τρία ἔτη ὑπὸ τῶν κοινοβουλίων ἑνὸς ἑκάστου τῶν τριῶν κρατῶν, καὶ ἑδρεύουσα ἐναλλὰξ ἐπὶ ἓν ἔτος εἰς ἕκαστον ἐξ αὐτῶν, θὰ ἐξεπροσώπει τὴν συμπολιτείαν. Ἡ δίαιτα αὕτη θὰ συνῆπτε συνθήκας καὶ συμβάσεις ἐν ὀνόματι τῆς συμπολιτείας, θὰ διεπίστευε διπλωματικοὺς ἀντιπροσώπους ἐν τῷ ἐξωτερικῷ καὶ θ' ἀπεδέχετο τοὺς ξένους τοιούτους. Ἡ συνθήκη τῆς 20 Ἰουνίου 1895 ἐκοινοποιήθη εἰς τὴν Κοσταρίκαν καὶ τὴν Γουατεμάλαν, αἵτινες τὴν 15 Ἰουνίου 1897 προέβησαν εἰς τὴν συμπολιτείαν, ἀπηρτίσθη δ' οὕτω ἡ κληθεῖσα Δημοκρατία τῆς κεντρικῆς Ἀμερικῆς, ἧς ὁ καταστατικὸς χάρτης ἐδημοσιεύθη τὴν 27 Αὐγούστου 1898. Ἡ διάρκεια τῆς συμπολιτείας ταύτης ὑπῆρξε βραχυτάτη, διαλυθεῖσα ἀμέσως μετὰ ταῦτα, κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Τὴν 19 Ἰανουαρίου 1921 ὑπεγράφη ἐν Σὰν-Ζωζὲ τῆς Κοσταρίκας νέα σύμβασις περὶ συμπολιτειακῆς ἑνώσεως τῶν κρατῶν τῆς κεντρικῆς Ἀμερικῆς, ἧς ὁ καταστατικὸς χάρτης ἐδημοσιεύθη τὴν 10 Σεπτεμβρίου 1921.

3) Ἑλβετία. Διὰ τῶν ἀπὸ 12 Σεπτεμβρίου 1848 καὶ 29 Μαΐου 1874 συνταγμάτων ἡ Ἑλβετία κατέστη συμπολιτεία. Προηγουμένως (1815—1848) ἦτο συνομοσπονδία, ἧς μετεῖχε καὶ μία μοναρχία, ἡ ἡγεμονία τοῦ Νοϋσατέλ. Τὰ ζητήματα τῆς συνομοσπονδίας διηυθύνοντο ὑπὸ διαίτης ἀποτελουμένης ἐκ πληρεξουσίων τῶν καντονίων. Τῆς τοιαύτης ὀργανώσεως καταδειχθείσης πλημμελοῦς ἐν τῇ πράξει, ὡς ἐκ τοῦ λίαν ἀποκεντρωτικοῦ αὐτῆς χαρακτῆρος, ἐψηφίσθη τὴν 12 Σεπτεμβρίου 1848, μετὰ μακρὸν ἀγῶνα, νέον Σύνταγμα, δι' οὗ ἱδρύετο σύστημα συμπολιτείας. Τὸ Σύνταγμα τοῦτο ἐτροποποιήθη τὴν 29 Μαΐου 1874, παραχωρηθέντων πλειοτέρων δικαιωμάτων εἰς τὴν κεντρικὴν ἐξουσίαν. Τὸ ἄρθρ. 1 τοῦ τελευταίου τούτου Συντάγματος διαλαμβάνει, ὅτι οἱ λαοὶ τῶν εἴκοσι δύο καντονίων ἀπαρτίζουσιν ἐν τῷ συνόλῳ των τὴν Ἑλβετικὴν συμπολιτείαν, ἧς σκοπὸς θὰ ἦτο, κατὰ τὸ 2 ἄρθρ., ἡ ἐξασφάλισις τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς πατρίδος κατὰ πάσης ἔξωθεν προσβολῆς, ἡ διατήρησις τῆς ἡσυχίας καὶ τῶν δικαιωμάτων τῶν καντονίων καὶ ἡ προαγωγὴ τῆς κοινῆς αὐτῶν εὐημερίας. Πάντα τὰ καντόνια εἶναι κυρίαρχα, ἐφ' ὅσον ἡ κυριαρχία των δὲν περιορίζεται ὑπὸ τοῦ κοινοῦ Συντάγματος καὶ ὡς τοιαῦτα ἐνασκοῦσι πάντα τὰ δικαιώματα, ἅτινα δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὴν κεντρικὴν ἐξουσίαν (ἄρθρ. 3). Πᾶσα ἰδιαιτέρα συμμαχία, ὡς καὶ πᾶσα πολιτικὴ συνθήκη μεταξὺ τῶν καντονίων, ἀπαγορεύεται. Εἰς ἀντιστάθμισμα δὲ ταῦτα ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ συνάπτωσι πρὸς ἄλληλα συμβάσεις ἐπὶ ἀντικειμένων νομοθετικῆς, διοικητικῆς καὶ δικαστικῆς φύσεως, ἃς δέον ν' ἀνακοινώσωσιν εἰς τὴν συμπολιτείαν, ἥτις θὰ ἠδύνατο νὰ παρεμποδίσῃ τὴν ἐκτέλεσιν, ἂν αὗται περιεῖχόν τι τὸ ἀντιτιθέμενον πρὸς τὴν συμπολιτείαν ἢ πρὸς τὰ δικαιώματα τῶν λοιπῶν καντονίων (ἄρθρ. 7). Ἡ συμπολιτεία κέκτηται μόνη τὸ δικαίωμα τῆς κηρύξεως πολέμου καὶ συνομολογήσεως εἰρήνης, ὡς καὶ τῆς συνάψεως συνθηκῶν (ἄρθρ 8). Αἱ ἐπίσημοι σχέσεις μεταξὺ τῶν καντονίων καὶ τῶν ξένων κρατῶν ἢ τῶν διπλωματικῶν αὐτῶν ἀντιπροσώπων διατηροῦνται διὰ μέσου τοῦ συμπολιτειακοῦ συμβουλίου (ἄρθρ. 10). Ἡ συνέλευσις τῆς συμπολιτείας ὡς νομοθετικὸν ὄργανον σύγκειται ἐκ δύο σωμάτων, ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ συμβουλίου, ἐκλεγομένου ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ ἑλβετικοῦ λαοῦ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἀντιπροσωπεύοντος τοῦτον, καὶ ἐκ τοῦ συμβουλίου τῶν καντονίων, ἀπαρτιζομένου ἐκ δύο ἀντιπροσώπων ἐξ ἑκάστου καντονίου καὶ ἀντιπροσωπεύοντος ταῦτα (ἄρθρ. 71. 80). Τὸ συμβούλιον τῆς συμπολιτείας, ὡς ἐκτελεστικὸν ὄργανον, σύγκειται ἐξ ἑπτὰ μελῶν, ἐκλεγομένων ὑπὸ τῆς συνελεύσεως. Τὰ καθ' ἕκαστον καντόνια ἐξακολουθοῦσιν ὑφιστάμενα, παραλλήλως πρὸς τὴν συμπολιτείαν, ὡς ἐλεύθερα δημοκρατικὰ κράτη, ἔχοντα ἕκαστον ἴδιον λαὸν καὶ ἴδιον ἔδαφος καὶ ἀσκοῦντα ἐξ ἰδίου δικαίου περιωρισμένην τινὰ πολιτικὴν ἐξουσίαν καὶ δὴ νομοθετικήν, ἐκτελεστικήν, ὡς καὶ δικαστικήν, δι' ἰδίων μάλιστα ὀργάνων.

4) Γερμανικὴ αὐτοκρατορία. Διὰ διαφόρων συμβάσεων, τὰς ὁποίας συνῆψεν ἀπὸ τῆς 18 Αὐγούστου μέχρι τῆς 21 Ὀκτωβρίου 1866 μετὰ εἴκοσι δύο γερμανικῶν κρατῶν, ἡ Πρωσσία συνέστησε τὴν κληθεῖσαν βορειογερμανικὴν συνομοσπονδίαν (1866—1871), ἧς ἀνέλαβε τὴν ἡγεμονίαν. Τὸ σύνταγμα ταύτης ἐνεκρίθη τὴν 16 Ἀπριλίου 1867. Ἡ ἕνωσις αὕτη, παρὰ τὸν ἐπίσημον αὐτῆς τίτλον, ἀποτελεῖ συμπολιτείαν μᾶλλον ἢ συνομοσπονδίαν, καίτοι πολλαὶ διατάξεις αὐτῆς προσομοιάζουσι πρὸς τὰς τῆς συνομοσπονδίας, τοῦθ' ὅπερ ὤθησεν ἐνίους συγγραφεῖς νὰ διατυπώσωσι τὴν γνώμην ὅτι περὶ τοιαύτης πρόκειται. Ἕτεροι φρονοῦσιν ὅτι ἡ ἕνωσις ἀποτελεῖ εἰδικὴν τοιαύτην, μὴ οὖσαν οὔτε συμπολιτείαν οὔτε συνομοσπονδίαν, ἀλλὰ κρᾶμα ἐξ

Digitized by Google

ἀμφοτέρων. Ἡ ἡγεμονία τῆς ἑνώσεως ἀνῆκεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας, ὅστις εἶχε τὸ δικαίωμα κηρύξεως πολέμου καὶ συνομολογήσεως εἰρήνης, συνάψεως συνθηκῶν καὶ συμβάσεων μετὰ τῶν ξένων κρατῶν, ὡς καὶ ἐνεργητικῆς καὶ παθητικῆς πρεσβεύσεως. Ἀλλ', ἐξ ἄλλου, τὰ καθ' ἕκαστον κράτη διετήρουν διεθνῆ τινα προσωπικότητα, διότι θὰ ἠδύναντο νὰ συνομολογήσωσι συμβάσεις ἐνίων ὡρισμένων κατηγοριῶν, ὡς καὶ νὰ διαπιστεύσωσι διπλωματικοὺς ἀπεσταλμένους ἢ νὰ δεχθῶσι τοιούτους παρ' αὐτοῖς. Διαλυθείσης τῆς ἑνώσεως ταύτης, ἀνεκηρύχθη ἡ Γερμανικὴ αὐτοκρατορία τὴν 18 Ἰανουαρίου 1871 ἐν Βερσαλλίαις, ἀποτελουμένη ἐκ τῆς Πρωσσίας, τριῶν ἑτέρων βασιλείων, ἓξ μεγάλων δουκάτων, ἓξ δουκάτων, ἑπτὰ ἡγεμονιῶν, τριῶν δημοκρατιῶν κτλ. Ἡ αὐτοκρατορία αὕτη ἀπετέλει ὅλως ἰδιαίτερον τύπον ἑνώσεως κρατῶν, περὶ τῆς νομικῆς φύσεως τοῦ ὁποίου πολλαὶ θεωρίαι διετυπώθησαν. Ἐπικρατεστέρα δὲ εἶναι ἡ θεωρία, καθ' ἣν πρόκειται περὶ συμπολιτείας, ἀλλ' οὐχὶ ἀμιγοῦς καὶ ἀκράτου μορφῆς, διότι πολλαὶ διατάξεις τῆς ἑνώσεως ἐλήφθησαν ἐκ τῶν περὶ συνομοσπονδίας κρατούντων. Ἡ αὐτοκρατορία αὕτη δὲν συνέστη διὰ διεθνοῦς συμβάσεως μεταξὺ τῶν ἀπαρτιζόντων ταύτην κρατῶν, ἀλλὰ δι' ἰδίου καταστατικοῦ χάρτου, ἐνήσκει δὲ ἀπ' εὐθείας καὶ ἀμέσως πολιτικὴν ἐξουσίαν τόσον ἐπὶ τῶν κρατῶν μελῶν, ὅσον καὶ ἐπὶ τῶν πολιτῶν αὐτῶν. Ἡ ἔκτασις δὲ τῆς ἐξουσίας ταύτης εἶναι εὐρυτάτη κατὰ τὸ ἄρθρον 4 τοῦ Συντάγματος, δυναμένη νὰ ἐπεκταθῇ ἰδίῳ δικαίῳ καὶ ἔτι περαιτέρω ἀκόμη (ἄρθρ. 78). Ἡ συμπολιτεία ἐκέκτητο ὡς νομοθετικὰ ὄργανα τὴν Βουλήν, συγκειμένην ἐξ ἀντιπροσώπων τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ, καὶ τὸ συμπολιτειακὸν συμβούλιον, συγκροτούμενον ἐξ ἀντιπροσώπων τῶν κρατῶν κατὰ διάφορον ἀναλογίαν (ἄρθρ. 5, 6). Ἐκτελεστικὰ ὄργανα ἦσαν τὸ συμπολιτειακὸν συμβούλιον, ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ὁ ἀρχιγραμματεὺς τῆς ἐπικρατείας (ἄρθρ. 7, 11, 17). Ἡ συμπολιτεία δι' ὡρισμένας περιπτώσεις εἶχεν ἴδιον δικαστικὸν ὄργανον, τὸ συμπολιτειακὸν συμβούλιον, διὰ δὲ τὰς λοιπὰς ἡ ἐνέργεια τῶν δικαστικῶν καθηκόντων ἀνετίθετο εἰς τὰ δικαστήρια τῶν καθ' ἕκαστον κρατῶν (ἄρθρ. 74, 75). Ἕκαστον τῶν κρατῶν παρέμενε κυρίαρχον ἐντὸς τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐπικρατείας δι' ὅσα ζητήματα ἐξέφευγον τῆς ἁρμοδιότητος τῆς συμπολιτείας. Ὁ αὐτοκράτωρ ἀντεπροσώπευε τὴν συμπολιτείαν ἀπὸ ἐξωτερικῆς ἀπόψεως, κηρύττων τὸν πόλεμον καὶ συνάπτων εἰρήνην, συνομολογῶν διεθνεῖς συνθήκας καὶ συμβάσεις καὶ διαπιστεύων ἀντιπροσώπους εἰς τὰ ξένα κράτη ἢ δεχόμενος τοὺς τῶν κρατῶν τούτων. Τὰ καθ' ἕκαστον κράτη διετήρουν περιωρισμένα τινὰ δικαιώματα, ὡς καὶ τὸ τῆς ἐνεργητικῆς ἢ παθητικῆς πρεσβεύσεως τόσον μεταξύ των, ὅσον καὶ προκειμένου περὶ ξένων κρατῶν. Τὰ καθ' ἕκαστον κράτη παρεῖχον τὰ καλούμενα ἐκτελεστήρια εἰς τοὺς ἐν τῷ ἐδάφει των ξένους προξένους. Τὰ κράτη συνῆπτον ὡρισμένων κατηγοριῶν συμβάσεις μετὰ τῶν ξένων κρατῶν ἐπὶ θεμάτων, ἅτινα δὲν ἦσαν τῆς ἁρμοδιότητος τῆς αὐτοκρατορίας ἢ δὲν ἐστρέφοντο κατ' αὐτῆς. Ἦσαν δὲ ἀπολύτως ἐλεύθερα νὰ συνάψωσιν ἐκκλησιαστικῆς φύσεως συμβάσεις μετὰ τῆς Ἁγίας Ἕδρας. Σημειωτέον ἐν τέλει, ὅτι ἡ Βαυαρία ἐκέκτητο ἐν τῇ γερμανικῇ ταύτῃ συμπολιτείᾳ ὅλως προνομιοῦχον θέσιν, καθορισθεῖσαν διὰ τῆς ἀπὸ 23 Νοεμβρίου 1870 συνθήκης συμμαχίας, ἧς τὸ τελικὸν πρωτόκολλον ἀνεγνώριζεν εἰς ταύτην δικαίωμα ἐνεργητικῆς καὶ παθητικῆς πρεσβεύσεως. Ἡ Γερμανικὴ αὐτοκρατορία διελύθη, καταστᾶσα δημοκρατία, κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1918. Τὸ ἀπὸ 11 Αὐγούστου 1919 δημοκρατικὸν Σύνταγμα τῆς Βαϊμάρης κατέστησε τὴν Γερμανίαν κράτος σχεδὸν πλήρως ἑνιαῖον καὶ συμπαγές.

5) Ἀγγλικαὶ κτήσεις. Τοιαῦται κτήσεις εἶναι: α') ὁ *Καναδᾶς*, ὅστις συνέστη εἰς συμπολιτείαν διὰ τοῦ νόμου τῆς 29 Μαρτίου 1867, συγκειμένην κατ' ἀρχὰς ἐκ τεσσάρων κρατῶν· β') ἡ *Αὐστραλία*, ἥτις συνεκροτήθη εἰς συμπολιτείαν διὰ τοῦ νόμου τῆς 9 Ἰουλίου 1900. Ἡ συμπολιτεία δ' αὕτη ἀπετελέσθη ἐκ τῆς Τασμανίας καὶ τῶν πέντε αὐτονόμων ἀποικιῶν τῆς Αὐστραλίας· γ') ἡ *Νοτιοαφρικανικὴ ἕνωσις*, ἥτις, ἀπαρτιζομένη ἐκ τῶν τεσσάρων ἀγγλικῶν ἀποικιῶν τῆς νοτίου Ἀφρικῆς, συνέστη διὰ τοῦ ἀπὸ 20 Σεπτεμβρίου 1909 καταστατικοῦ χάρτου, ὃν συνέταξαν πληρεξούσιοι τῶν ἀνωτέρω ἀποικιῶν, συνελθόντες κατ' ἀρχὰς ἐν Ντίρβαν καὶ ἔπειτα ἐν Κέϊπ, καὶ ε') ἡ *Νέα Ζηλανδία*, ἥτις διὰ τῆς ἐν Βαϊτανκὶ συνομολογηθείσης συμφωνίας (1840) μετὰ τῶν ἀρχηγῶν τῶν ἐντοπίων φυλῶν ὑπήχθη ὑπὸ τὴν ἀγγλικὴν προστασίαν, ἀνεκηρύχθη δὲ εἶτα ὡς ἀποικία. Τὸ Σύνταγμα τοῦ 1852 ἐτροποποίησε τὸ καθεστὼς τοῦτο. Ἡ Νέα Ζηλανδία κατέστη αὐτόνομος ἀποικία, ὁ πρόεδρος τῆς κυβερνήσεως διορίζετο ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ στέμματος, ἀλλ' ὑπεύθυνος νὰ ἐκλέγῃ τοὺς ὑπουργοὺς μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς πλειοψηφίας τῆς Βουλῆς. Τῷ 1891 τὸ Σύνταγμα ἐτροποποιήθη καὶ αὖθις.

Πᾶσαι αἱ ἀνωτέρω συμπολιτεῖαι ἐκέκτηντο σχεδὸν πλήρη ἐσωτερικὴν κυριαρχίαν, ἡ ἐξωτερικὴ ὅμως προσωπικότης αὐτῶν δὲν ἀνῆκεν εἰς μίαν ἑκάστην ἐξ αὐτῶν, ἀλλ' εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Τοῦτο δ' ἀπετέλει ἀνωμαλίαν ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς συμπολιτείας, ἣν ἐκέκτηντο. Μεγάλη συνεπῶς ἀμφισβήτησις ὑπάρχει μεταξὺ τῶν συγγραφέων περὶ τῆς ἀκριβοῦς νομικῆς καταστάσεως τῶν ἀγγλικῶν τούτων κτήσεων, ἀναπτυχθεισῶν διαφόρων ἐπὶ τοῦ προκειμένου γνωμῶν. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, κατὰ καὶ ἰδίᾳ μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, ἡ νομικὴ θέσις αὐτῶν ἤρξατο νὰ διευκρινίζηται, διότι οὐ μόνον ἀντεπροσωπεύθησαν δι' ἰδίων ἑκάστη πληρεξουσίων ἐν τῇ βρεττανικῇ ἀντιπροσωπείᾳ συνομολογήσεως τῆς εἰρήνης, ἀλλὰ καὶ ἐκλήθησαν ν' ἀποτελέσωσι μέλη τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ἐν ᾗ κέκτηνται ἴδιον δικαίωμα ψήφου. Ἐκτὸς τούτου, κατὰ τὸ 1 ἄρθρον τοῦ ἀπὸ 28 Ἀπριλίου 1919 συμφώνου τῆς Κοινωνίας, αἱ κτήσεις καὶ ἀποικίαι, αἵτινες διακυβερνῶνται ἐλευθέρως, θεωροῦνται πλέον ὡς πρόσωπα τοῦ Διεθνοῦς δικαίου. Συνεπείᾳ τῶν μεταπολεμικῶν τούτων παραχωρήσεων, αἱ ἀνωτέρω συμπολιτεῖαι κέκτηνται νῦν καὶ τὴν ἀπαιτουμένην ἐξωτερικὴν προσωπικότητα, εἰς τρόπον ὥστε πρόκειται νῦν σαφῶς πλέον περὶ τύπου συμπολιτείας.

6) Ρωσικὴ σοσιαλιστικὴ συμπολιτειακὴ δημοκρατία. Διὰ τῆς ἀπὸ 3 Νοεμβρίου 1917 πράξεως αὐτῆς ἡ μπολσεβικικὴ ἐπανάστασις, ἥτις ἐξερράγη ἐν Ρωσίᾳ καὶ κατώρθωσε νὰ ἐπιβληθῇ, ἀνεκήρυξεν ὡς γενικὴν ἀρχὴν τὸ δικαίωμα τῶν λαῶν τῆς Ρωσίας νὰ διαθέσωσιν ἐλευθέρως τὰ καθ' ἑαυτούς. Ὁ ἀπὸ 19 Ἰουλίου 1918 καταστατικὸς χάρτης διωργάνωσε τὸ κράτος ὑπὸ τύπον σοβιετικῆς σοσιαλιστικῆς συμπολιτείας, λίαν πολύπλοκον ἐν τῇ περαιτέρω συνθέσει του.

7) Αὐστριακὴ συμπολιτεία. Διὰ τοῦ Συντάγματος τῆς 1 Ὀκτωβρίου 1920, τροποποιηθέντος την 26 Νοεμβρίου 1922 καὶ τὴν 30 Ἰουλίου 1925, ἡ Αὐστρία κατέστη συμπολιτειακὴ δημοκρατία, ἀποτελουμένη ἐξ ἐννέα χωρῶν. Ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας ἐκλέγεται διὰ μίαν τετραετίαν, δυναμένην ν' ἀνανεωθῇ ἐν τῷ αὐτῷ προσώπῳ μόνον διὰ μίαν εἰσέτι τετραετίαν. Ἡ συνέλευσις τῶν χωρῶν ἀποτελεῖται ἐκ δύο Βουλῶν, τοῦ συμπολιτειακοῦ συμβουλίου, ὅπερ σύγκειται ἐκ 50 μελῶν, ἐκλεγομένων ὑπὸ τῶν διαιτῶν τῶν καθ' ἕκαστον χωρῶν διὰ τέσσαρα ἔτη, καὶ τοῦ ἐθνικοῦ συμβουλίου, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐξ 165 μελῶν, ἐκλεγομένων κατὰ τετραετίαν διὰ μυστικῆς καὶ προσωπικῆς ψηφοφορίας, εἰς ἣν μετέχουσιν ἀμφότερα τὰ φῦλα. Τὸ ἐθνικὸν συμβούλιον διαλύεται δι' ἰδίας αὐτοῦ ἀποφάσεως. Τὰ δύο ἀνωτέρω συμβούλια ἑνοῦνται εἰς ἓν σῶμα προκειμένου περὶ ἐκλογῆς προέδρου τῆς δημοκρατίας ἢ κηρύξεως πολέμου. Τὴν προεδρίαν τοῦ συμπολιτειακοῦ συμβουλίου ἔχουσιν ἐναλλὰξ πᾶσαι αἱ χῶραι κατ' ἀλφαβητικὴν σειράν. Εἰς τοῦτο ἡ Βιέννη ἀποστέλλει 12 ἀντιπροσώπους, ἡ νότιος Αὐστρία 10, ἡ Στυρία 7, ἡ βόρειος Αὐστρία 6 καὶ αἱ λοιπαὶ χῶραι ἀνὰ 3. Ἡ κυβέρνησις σύγκειται ἐκ τοῦ καγκελλαρίου, ὅστις εἶναι συγχρόνως καὶ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, ἐκ τοῦ ἀντικαγκελλαρίου, ὅστις εἶναι καὶ ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν, καὶ ἐξ 6 ἐν ὅλῳ ὑπουργῶν. Ἑκάστη τῶν χωρῶν ἔχει δίαιταν, ἥτις νομοθετεῖ προκειμένου περὶ ἐκκλησιαστικῶν, σχολικῶν κτλ. ζητημάτων.

8) Ἕτεραι συμπολιτεῖαι. Ὑπὸ τύπον συμπολιτείας ἔχουσι πολιτικῶς ὀργανωθῆ τὰ κάτωθι ἐπίσης κράτη: α') ἡ *Βραζιλία* διὰ τοῦ Συντάγματος τῆς 24 Φεβρουαρίου 1891· β') ἡ *Ἀργεντινὴ* διὰ τοῦ Συντάγματος τῆς 25 Σεπτεμβρίου 1860· γ') ἡ *Βενεζουέλα* διὰ τοῦ Συντάγματος τῆς 21 Ἰουνίου 1893· καὶ δ') τὸ *Μεξικὸν* διὰ τοῦ Συντάγματος τῆς 5 Φεβρουαρίου 1857, τροποποιηθέντος τὴν 16 Νοεμβρίου 1874 καὶ 10 Ἰουνίου 1898.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Jellinek*, Die Lehre von den Staatenverbindungen (1882). — *Juraschek*, Personal-und Realunion (1878). — *Hart*, Introduction into the study of federal Governments (1891).—*Ebers*, Die Lehre von dem Staatenbunde (1910). — *Le Fur*, État fédéral et confédération d'Etats (1896). — *Perassi*, Confederazione di Stati e Stato federale (1910). — *Apponyi*, Die rechtliche Natur der Beziehungen zwischen Oesterreich-Ungarn (1911). — *Johnson*, The story of the constitution of the United States (1906).—*Lundborg*, Die gegenwärtigen Staatenverbindungen (1921).

Δ. ΔΡΟΣΟΣ

— *ἕνωσις πραγμάτων* [*Ἀστ. Δίκ.*] βλ. λ. *πρᾶγμα*.

— **«Ἕνωσις καὶ Πρόοδος»**. Τίτλος τοῦ Νεοτουρκικοῦ Κομιτάτου· βλ. *Τουρκία* [*Ἱστορ.*].

— **«Ἕνωσις προσκυνητῶν»** βλ. λ. *ἄλυσις προσκυνητῶν*.

— **«Ἕνωσις Σοβιετικῶν Σοσιαλιστικῶν Δημοκρατιῶν»** (Ε. Σ. Σ. Δ.). Ἐπίσημος ὀνομασία ἀπὸ τῆς 30ῆς Δεκεμβρίου 1922 τοῦ ἀπὸ τῆς ρωσικῆς κομμουνιστικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1917 προκύψαντος σοσιαλιστικοῦ κράτους, ἀποτελουμένου ἐκ τῶν ὁμοσπόνδων σοβιετικῶν δημοκρατιῶν:

1) *Ἔσω Ρωσίας*, περιλαμβανούσης τὰς αὐτονόμους δημοκρατίας τῆς Μπασκιρίας, Ταταρίας, Κοζάκων, Κριμαίας, Γιακούτσκ, Καρελίας, Βουριατῶν καὶ Μογγόλων, Γερμανικὴν δημοκρατίαν τοῦ Βόλγα καὶ Κιργισίαν.
2) *Οὐκρανίας*, περιλαμβανούσης καὶ τὴν αὐτόνομον δημοκρατίαν τῆς Μολδαυΐας.
3) *Λευκῆς Ρωσίας*, καὶ
4) *Ὑπερκαυκασίας*, περιλαμβανούσης καὶ τὰς αὐτονόμους σοβιετικὰς δημοκρατίας τῆς Γεωργίας (Ἀμπχασία καὶ Ἀντσαρία), Ἀρμενίας (ἢ Ἀγιαστάν), Ἀζερμπαϊτζὰν καὶ Ναχιτσεβάν.

Ἀπὸ τῆς 13ης Μαΐου 1925 προσετέθησαν ἡ δημοκρατία Οὐζμπεκιστὰν (Οὐσβέκων), περιλαμβάνουσα καὶ τὴν δημοκρατίαν τοῦ Τατζικιστάν, καὶ ἡ τοῦ Τουρκμενιστὰν (τῶν Τουρκομάνων).

Ἡ Ε. Σ. Σ. Δ. καλεῖται ρωσιστὶ Σογιοὺζ Σοβιέτσκιχ Σοσιαλιστίτσεσκιχ Ρεσπούμπλικ καὶ γράφεται συντετμημένως C. C. C. P.

[Βλ. καὶ λ. *Ρωσία*.] —ῥ.

— **«Ἕνωσις στρατιωτική»** βλ. στρατιωτικὴ ἕνωσις.

— **«Ἕνωσις συντακτῶν ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων»**. Ἐπαγγελματικὸν σωματεῖον (Ε.Σ.Α.Ε.) ἱδρυθὲν τῷ 1914 καὶ ἀριθμοῦν 150 περίπου μέλη. Σκοπὸς τοῦ σωματείου εἶναι ἡ προστασία καὶ ἡ προαγωγὴ τῶν συμφερόντων τῶν μελῶν του καὶ ἡ ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ ἐξύψωσις αὐτῶν. Διοικεῖται ἀπὸ ἑπταμελὲς συμβούλιον ἐκλεγόμενον κατ' ἔτος ὑπὸ τῆς γενικῆς συνελεύσεως τῶν μελῶν, ἥτις ἐκλέγει καὶ πενταμελὲς Πειθαρχικὸν Συμβούλιον. Τὸν Μάϊον τοῦ 1921 συνέστη «Ταμεῖον Περιθάλψεως» τῶν μελῶν, τὸ ὁποῖον μετερρυθμίσθη τὸ 1926 ἐπεκτεῖναν ἔκτοτε τὴν δρᾶσιν καὶ τὴν λειτουργίαν του ὡς «Ταμεῖον Προνοίας». Τοῦτο, ἐκτὸς τῆς παροχῆς ἰατρικῆς περιθάλψεως, ἐνισχύει καὶ τοὺς ἀνεργοῦντας, διοικεῖται δὲ ἀπὸ πενταμελῆ ἐπιτροπήν, ἧς τρία μέλη εἶναι αἱρετά, τέταρτον ὁ ταμίας τῆς «Ε.Σ.Α.Ε.» καὶ πέμπτον ἓν τῶν μελῶν τοῦ διοικητικοῦ αὐτῆς συμβουλίου.

Συμφώνως πρὸς τοὺς σκοποὺς τῆς «Ἑνώσεως» ἱδρύθη τῷ 1925 Δημοσιογραφικὴ Σχολή, διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν θεωρητικῶν καὶ πρακτικῶν γνώσεων τῶν νεωτέρων συντακτῶν μελῶν αὐτῆς. Τὸν Μάρτιον τοῦ 1926 ἡ ἐφορεία τῆς σχολῆς ὠργάνωσε δημοσίας διαλέξεις γενομένας ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Ἀκαδημίας καὶ σχούσας πολλὴν ἐπιτυχίαν, ἐπαναλαμβανομένας δ' ἔκτοτε ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Ἑνώσεως. Ἀπὸ τοῦ 1928 ἡ Σχολὴ ἀποτελεῖ αὐτοτελὲς νομικὸν πρόσωπον τελοῦν ὑπὸ τὸν ἄμεσον ἔλεγχον τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς «Ε.Σ.Α.Ε.» καὶ τὴν ἁρμοδιότητα καὶ ἐποπτείαν τοῦ ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, διοικεῖται δὲ ὑπὸ ἑπταμελοῦς διοικητικῆς ἐπιτροπῆς.

Διὰ τῆς «Ε.Σ.Α.Ε.», ἐπὶ τῇ βάσει εἰδικοῦ νόμου, ἱδρύθη ἀπὸ τοῦ 1925 Ταμεῖον Συντάξεων», ὡς ἴδιον νομικὸν πρόσωπον. Μέτοχοι τοῦ ταμείου εἶναι οἱ ἐπαγγελματίαι δημοσιογράφοι, συντάκται καὶ διορθωταί, ὡς καὶ οἱ ὑπάλληλοι τῶν λογιστηρίων καὶ τῶν διεκπεραιώσεων τῶν ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων. Εἰδικὸς κανονισμὸς τοῦ ταμείου, ἐφαρμοσθεὶς τῷ 1926 ἐτροποποιήθη καὶ συνεπληρώθη τὸν Μάϊον τοῦ 1927. Τὸ ταμεῖον διοικεῖται ὑπὸ ἑξαμελοῦς συμβουλίου (δύο μελῶν τῆς «Ε.Σ.Α.Ε.», δύο τῆς «Ἑνώσεως Προσωπικοῦ Ἐφημερίδων», ἑνὸς ἰδιοκτήτου ἐφημερίδος καὶ ἑνὸς ἀνωτέρου ὑπαλλήλου τοῦ ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας). Ἤδη τελοῦν ὑπὸ σύνταξιν εἴκοσιν ἀπόμαχοι τοῦ ἐπαγγέλματος ἢ χῆραι ἀποθανόντων μελῶν.

Πρῶτος πρόεδρος τῆς «Ε.Σ.Α.Σ.» ἐξελέγη ὁ Ἰ. Κονδυλάκης (Διαβάτης). Κατόπιν κατὰ σειρὰν οἱ: Σ. Μελᾶς, Ἀρ. Καμπάνης, Ε. Λαχανοκάρδης, Τ. Δαραλέξης, Ἀ. Μεταξᾶς, Ἠλ. Βουτιερίδης, Ν. Ζαρίφης, Δ. Ἀρνέλλος, Δ. Καραχάλιος, Ἀ. Κωνσταντινίδης καὶ ἀπὸ τοῦ 1927 ὁ Ἀρ. Καμπάνης. Ἡ «Ε.Σ.Α.Ε.» ἀπὸ τοῦ 1929 ἐκδίδει ἐτήσιον φιλολογικὸν ἡμερολόγιον «Τὸ Ἑλληνικὸν Ἔτος» διὰ τῆς ἑταιρείας «Πυρσός».

— *ἑνώσεως ἀπόπειρα* [*Νομ.*] βλ. λ. *διαζύγιον*.

— ***ἑνώσεως τόμος*** [*Ἐκκλ. Δίκ.*]. Ἀνέκαθεν ἡ ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἀπηγόρευσε τὸν τέταρτον γάμον. Διὰ τοῦτο, ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ *Λέων ὁ σοφὸς* (886—912) ἐζήτησε νὰ συνάψῃ τέταρτον γάμον νυμφευόμενος τὴν *Ζωήν*, ὁ πατριάρχης *Νικόλαος Α' ὁ μυστικὸς* (895—906) ἠρνήθη νὰ εὐλογήσῃ τὸν γάμον τοῦτον. Ἐν τούτοις ὁ Λέων συνῆψε τὸν γάμον διά τινος κληρικοῦ Θωμᾶ καλουμένου. Τότε ὁ Νικόλαος συγκαλέσας σύνοδον καθήρεσε μὲν τὸν Θωμᾶν, ἀπηγόρευσε δὲ τὴν εἴσοδον τοῦ Λέοντος εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Τούτου ἕνεκα ὀργισθεὶς ὁ Λέων ἐξώρισε τὸν Νικόλαον καὶ ἀνύψωσεν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τὸν *Εὐθύμιον* (906—911), ὅστις ἀνεγνώρισεν ἐξαιρετικῶς τὸν τέταρτον γάμον τοῦ Λέοντος. Ἀλλὰ τοῦτο ἐπέφερε σχίσμα ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπερ ἐξηκολούθησε καὶ ὅτε ἀνέβη τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον ὁ *Ἀλέξανδρος* (912—913), ὁ ἀδελφὸς τοῦ Λέοντος, ὅστις ἠναγκάσθη νὰ συγκαλέσῃ σύνοδον (912). Ἡ σύνοδος αὕτη ἐξώρισε τὸν Εὐθύμιον καὶ ἐπανέφερεν ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τὸν Νικόλαον (912—925), ὅστις πρὸς ἡσυχίαν ἀνεγνώρισε τὴν Ζωὴν ὡς νόμιμον σύζυγον τοῦ Λέοντος καὶ τὸν *Κωνσταντῖνον τὸν ΣΤ'* ὡς νόμιμον υἱὸν αὐτοῦ καὶ συνεκρότησε σύνοδον (921) ἐπικυρώσασαν ταῦτα, ἀλλ' ἀπαγορεύσασαν τοῦ λοιποῦ τὸν τέταρτον γάμον. Ἡ ἀπόφασις αὕτη τῆς συνόδου τοῦ 921 εἶναι ὁ τόμος τῆς ἑνώσεως, ὁ ὀνομασθεὶς οὕτω, διότι ἥνωσε τὴν πρὸς τὸ κράτος διισταμένην ἕνεκα τοῦ τετάρτου γάμου τοῦ Λέοντος Ἐκκλησίαν. Κατὰ τὸν τόμον τοῦτον τῆς ἑνώσεως (*Ράλλη καὶ Ποτλῆ Συνταγμ.* Ε',

Digitized by Google

3—10) ἀπαγορεύεται ἀπολύτως ὁ τέταρτος γάμος, «εἶναι ἀπόβλητον παντελῶς», τοῖς δὲ παραβάταις ἐπιβάλλεται ἀφορισμὸς (ἔνϑ. ἀν. σ. 6). Ὁ τρίτος ὅμως γάμος ἐπιτρέπεται, ἀλλ' ὑπὸ ὅρους. Ἐὰν δηλαδή τις εἶναι τριάκοντα ἐτῶν καὶ συνάψῃ τρίτον γάμον, ἐφ' ὅσον μὲν ἔχει τέκνα ὑποβάλλεται εἰς ἐπιτίμιον ἀποχῆς τεσσάρων ἐτῶν ἀπὸ τῆς ϑείας εὐχαριστίας, ἐφ' ὅσον δὲ δὲν ἔχει τέκνα ὑποβάλλεται εἰς τὸ ἀνέκαθεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κρατοῦν ἐπιτίμιον. Ἐὰν ὅμως εἶναί τις τεσσαράκοντα ἐτῶν καὶ δὲν ἔχῃ τέκνα, εἰς τοῦτον ἐπιβάλλεται ἐπιτίμιον πέντε ἐτῶν ἀποχῆς ἀπὸ τῆς ϑείας εὐχαριστίας, ἐνῷ ἐὰν ἔχῃ τέκνα ἀπαγορεύεται ὁ τρίτος γάμος. Ὁ τόμος τῆς ἑνώσεως ἐδημοσιεύϑη ὡς νεαρὰ διάταξις τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ ΣΤ' καὶ τοῦ συναυτοκράτορος Ρωμανοῦ καὶ ἀνεγινώσκετο κατ' ἔτος ἀπ' ἄμβωνος. Ἡ διάταξις αὐτή, ἐπικυρωϑεῖσα κατὰ τὸ ἔτος 997 ὑπό τε τῆς Ἐκκλησίας (τόμος πατριάρχου Σισινίου Β') καὶ τῆς πολιτείας (Βασίλειος Β' καὶ Κωνσταντῖνος Η'), περιελήφϑη ἐν πάσαις ταῖς κανονικαῖς συλλογαῖς τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἀποβᾶσα οὕτω καϑολικὸς κανών, καϑ' ὅσον ἡ μετὰ τὸν τρίτον γάμον χηρεία ἀποτελεῖ ἀπόλυτον κώλυμα γάμου (Συνταγμ. Α' 288, Δ' 103, ΣΤ' 159). Κ. Ι. Δ.

Ἕνωσις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία ὀνομασία τῆς νήσου *Ἅγιος Ἀντίοχος* (βλ. λ.).

— **Ἕνωσις *Νοτίου Ἀφρικῆς*** (Union of South Africa) *[Γεωγρ.]*. Τὸ νοτιώτατον τῆς Ἀφρικῆς τμῆμα τελοῦν ὑπὸ τὴν ἀγγλικὴν διοίκησιν (βλ. λ. *Ἀφρική* τ. ΣΤ' σ. 239 γ' καὶ λ. *ἕνωσις κρατῶν* [Ἀγγλικαὶ κτήσεις]).

— **Ἑνώσεως *Νῆσος*** (Ile de la Réunion). *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ, οὖσα γαλλικὴ ἀποικία, γνωστὴ καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Βουρβών*. Κεῖται 730 χιλ. ΝΑ. τῆς Ταματάβης τῆς Μαδαγασκάρης καὶ 230 χιλμ. ΝΔ. τοῦ Πὸρ Λουΐ, τοῦ Μαυρικίου. Εἶναι σχήματος ἐλλειπτικοῦ· τὸ μεγαλύτερον μῆκός της εἶναι 80 χιλμ. τὸ μεγαλύτερον πλάτος της 57 χιλμ., ἔχει δὲ ἐμβαδὸν 1740 τετρ. χιλμ. Κεῖται μεταξὺ 20° 51' καὶ 21° 22' Ν. πλάτους καὶ 55° 15' καὶ 55° 54' Α. μήκους. Ἡ ἀκτή, μήκους 145 χιλμ., δὲν ἔχει οὔτε φυσικοὺς λιμένας οὔτε ὅρμους. Εἶναι στενή, διαδέχονται δὲ ταύτην ὄγκοι ὀρέων καὶ λόφων καταλαμβάνοντες τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς νήσου. Τὸ σχῆμα τῶν ὀρέων εἶναι ἀποτέλεσμα διπλῆς ἡφαιστειογενοῦς ἐνεργείας. Πρῶτον ἀνεδύϑη ἐκ τῆς ϑαλάσσης ὄρος, τὸ Piton des Neiges, ὕψους 3350 μ., γυμνὸς κρατὴρ τεραστίων διαστάσεων, βραδύτερον δὲ ἄλλος κρατὴρ ἀνεφάνη πρὸς Α., σχηματίσας τοὺς ὀρεινοὺς ὄγκους Le Volcan. Αἱ ἐκρήξεις, καίτοι οὐχὶ ἀσυνήϑεις, σπανίως εἶναι ἐπικίνδυνοι (ἀναφέρονται τριάκοντα μεταξὺ τοῦ 1735 καὶ τοῦ 1860). Αἱ σπουδαιότεραι ἔλαβον χώραν κατὰ τὰ ἔτη 1745, 1778, 1791, 1812, 1860, 1870 καὶ 1881. Εἰς τὰς κλιτῦς τοῦ Piton des Neiges ἀνεκαλύφϑησαν ϑερμαὶ πηγαί. Τὸ ἔτος ἐν τῇ νήσῳ διαιρεῖται εἰς δύο ἐποχάς· τὴν τοῦ καύσωνος καὶ βροχῶν ἀπὸ Νοεμβρίου μέχρις Ἀπριλίου, καὶ τὴν τῆς ξηρασίας καὶ μεγαλυτέρου καύσωνος ἀπὸ Μαΐου μέχρις Ὀκτωβρίου. Οἱ κάτοικοι εἶναι διαφόρων φυλῶν, Κρεολοί, Μιγάδες, Νέγροι, Ἰνδοὶ καὶ ἄλλοι Ἀσιᾶται. Εἰς τὴν νῆσον κυρίως καλλιεργεῖται τὸ σακχαροκάλαμον, ἐπίσης καφές, τέϊον, καουτσούκ, καπνός, ὄρυζα, ταπιόκα, ἀραβόσιτος. Σιδηροδρομικὴ γραμμή, κατασκευασθεῖσα τῷ 1887, ἐξυπηρετεῖ τὴν συγκοινωνίαν τῶν κυριωτέρων κέντρων. Ἡ πρωτεύουσα *Σαὶν Ντενὶ* ἔχει 24.000 κάτ. Ἄλλαι πόλεις: εἶναι Σαὶν Πιὲρ (29.000), Σαὶν Πὼλ (19.000), Σαὶν Λουΐ (13.000) καὶ Σαὶν Μπενουᾶ (11.000). Ἡ νῆσος κυβερνᾶται ὑπὸ γενικοῦ διοικητοῦ, ὅστις προΐσταται συμβουλίου ἐκ 36 μελῶν ἐκλεγομένων διὰ καϑολικῆς ψηφοφορίας. Ἐν Παρισίοις ἡ νῆσος ἀντιπροσωπεύεται ὑφ' ἑνὸς γερουσιαστοῦ καὶ δύο βουλευτῶν. Ὁ μικτὸς πληϑυσμός της ἀνέρχεται εἰς 175.000 κατ., ἐξ ὧν 130.000 Γάλλοι.

Ἡ νῆσος ἀνεκαλύφϑη τῷ 1513 ὑπὸ τοῦ Πορτογάλου Πέδρο ντὲ Μασκαρένχας, κατελήφϑη τῷ 1638 ὑπὸ Γάλλου ἐξερευνητοῦ καὶ ἦτο γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Βουρβὼν* ἀπὸ τοῦ 1649. Ἀπὸ τοῦ 1810 ἕως τὸ 1815 ἀνῆκεν εἰς τοὺς Ἄγγλους, ἐπωνομάσθη δὲ *Ἑνώσεως Νῆσος* ὅταν ἐπανεκτήϑη ὑπὸ τῶν Γάλλων. Δ. Δ.

— *[Φιλοτελ.]* Τὰ πρῶτα ἐκδοθέντα γραμματόσημα ἐν τῇ Νήσῳ τῆς Ἑνώσεως κατὰ τὸ 1852 εἶναι σπανιώτατα καὶ περιζήτητα. Ἀπαρτίζονται ἐκ δύο τύπων κατασκευασθέντων διὰ τυπογραφικῆς συνθέσεως ἐκτυπωθείσης ἐπὶ ἐλαφρῶς στιλπνοῦ χάρτου. Τὰ γραμματόσημα ταῦτα εἶναι δύο ἀξιῶν, 15 καὶ 30 σαντίμ, ἡ δὲ σημερινὴ ἀξία ἑκάστου τούτων ἀνέρχεται κατὰ τὸν κατάλογον Yvert εἰς 25.000 φράγκα διὰ τὰ ἐσφραγισμένα ἀντίτυπα καὶ 40.000 φράγκα διὰ τ' ἀσφράγιστα τοιαῦτα. Ἀπὸ τοῦ 1885 μέχρι τοῦ 1892 ἐξεδόθησαν διάφορα ἐπισεσημασμένα γραμματόσημα ἐκ τοῦ κοινοῦ τύπου τῶν γαλλικῶν ἀποικιῶν. Κατὰ τὸ 1892 ἐξεδόϑη εἰδικὴ σειρὰ ἑνιαίου τύπου ἐκ 13 ἀξιῶν, κατὰ δὲ τὸ 1907 ἐξεδόϑη νέα σειρὰ ἐκ 16 ἀξιῶν, παριστῶσα διάφορα τοπία τῆς νήσου. Ἀμφότεραι αἱ σειραὶ αὗται ἔλαβον διάφορα ἐπισημάσματα. Ἡ Νῆσος τῆς Ἑνώσεως ἐξέδωκεν ὁμοίως διάφορα ἐνάριϑμα γραμματόσημα καὶ εἰδικὰ γραμματόσημα διὰ ταχυδρομικὰ δέματα. Ε. Φ. Ε.

— **Ἑνώσεως *Πολύνησον*** (Union Group) *[Γεωγρ.]*. Βρεττανικαὶ νῆσοι ἐν τῷ Ν. Εἰρηνικῷ ἀποτελοῦσαι πέντε ὁμάδας νησίδων, αἱ κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι ἡ *Φακαόφο*, *Νουκουνόνο*, *Ἀταφοῦ*, *Νασσὼ* καὶ *Ντέϊντζερ*. Κάτ. 1.000. Δ. Δ.

Ἐνωτίας *ἐπαρχία* *[Γεωγρ.]*. Ἡ βορειοτέρα ἐπαρχία τῆς δυτικῆς Μακεδονίας, ἥτις πρότερον ἐκαλεῖτο καὶ ἐπαρχία *Καρατζόβης*. Ἤδη ἔχει μετονομασθῆ εἰς ἐπαρχίαν *Ἀλμωπίας*. Πρὸς Β καὶ Δ ἔχει ὅρια τὴν σερβικὴν Μακεδονίαν, πρὸς Ν τὰς ἐπαρχίας Ἐδέσσης καὶ Γιαννιτσῶν τοῦ νομοῦ Πέλλης καὶ πρὸς Α τὴν ἐπαρχίαν Παιονίας τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Τὰ πρὸς τὴν Σερβίαν ὅριά της εἶναι ὀρεινά, δεσποζουσῶν τῶν κορυφῶν τῶν συνεχιζομένων ὀρέων *Βόρας* (2525 μ.) καὶ *Τζένα* (2050 μ.), ἡ λοιπὴ δ' ἔκτασίς της εἶναι πεδινή, ἀρδευομένη δαψιλέστατα ὑπὸ ποταμίων ὑδάτων. Παράγει μεγάλας ποσότητας δημητριακῶν καὶ δὴ σίτου καὶ ἀραβοσίτου. Ἰδιαιτέρως καλλιεργεῖται ἐν αὐτῇ τὸ ἐρυϑρὸν πέπερι.

Διοικητικὴ διαίρεσις. Ἡ ἐπαρχία Ἐνωτίας (νῦν Ἀλμωπίας) κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1928 ἠρίϑμει 28.237 κατ. (ἄρρενες 14.155, ϑήλεις 14.082). Διαιρεῖται δὲ εἰς τὰς ἑξῆς 25 κοινότητας μετὰ τῶν ἀπαρτιζόντων ἑκάστην συνοικισμῶν: 1) *Ἀρδέας* (τέως *Σούμποσκον*), *Ὑδρέα* (τέως *Βόλτσιστα*), *Χρύσα* (τέως *Τσάκον-Τσιφλίκ*), 2) *Ἀρχαγγέλου* (τέως *Ὄσσιανη*), *Τρία Ἔλατα* (τέως *Λέσκοβον*), 3) *Ἀψάλου* (τέως *Δραγομάνιτσα*), *Ἀκρανέα*, *Μαυρόλακκος* (τέως *Καρὰ-Δερέ*), 4) *Βορεινοῦ* (τέως *Σέβρενη*), *Νιοχῶρι*, *Πευκωτὸν* (τέως *Σμπόρτσκον*), 5) *Δωροθέας* (τέως *Γάβριστα*), *Ἀγάϑη* (τέως *Ρανισλάβ*), 6) *Ἐξαπλατάνου* (τέως *Καπίνιανη*), 7) *Εὐρώπου* (τέως *Φούσταινη*), 8) *Θεοδωράκη* (τέως *Τούδορτσι*), *Λιϑαριὰ* (τέως *Γενῆ-κιοΐ*), 9) *Θηριοπέτρας* (τέως *Τρέστενικ*), 10) *Ἴδας* (τέως *Στράϊοτ*), 11) *Κωνσταντίας* (τέως *Κωστελοὺπ*), 12) *Λουτρακίου*: *Κάτω Λουτράκι* (τέως *Κάτω Πόζαρ*), *Ἄνω Λουτράκι* (τέως *Ἄνω Πόζαρ*), 13) *Μεγαπλατάνου* (τέως *Μπίζοβον*), *Μοναστηράκι* (τέως *Μοναστηρτζίκ*), *Ὅρμα* (τέως *Τρεσινόν*), 14) *Μηλιᾶς* (τέως *Καρλάτ*), *Ριζοχῶρι* (τέως *Ρούζινο*), 15) *Νερομύλων* (τέως *Νοβοσέλτσι*), *Πρόδρομος*, 16) *Νότιας*, *Ἀετοχῶρι* (τέως *Τοῦσιν*), 17) *Συφονείας* (τέως *Κωστούργιανη*), *Ἄλωρος* (τέως *Ρούδινον*), *Χρυσὴ* (τέως *Ζλάτινα*), 18) *Περικλείας* (τέως *Μπεριολάβ*), *Λαγκαδιὰ* (τέως *Λούγγουντσα*), 19) *Πιπεριῶν* (τέως *Μπίτζιο*), *Μαχαλᾶ*, *Μικροχῶρι* (τέως *Γενῆ-Μαχαλᾶ*) 20) *Πολυκαρπίου* (τέως *Πόλιανη*), 21) *Προμάχων* (τέως *Μπάχοβον*), 22) *Σαρακινῶν* (τέως *Σαρακίνοβον*), *Ἄνω καὶ Κάτω Κορυφὴ* (τέως *Ἄνω καὶ Κάτω Ράδοβον*), 23) *Σωσάνδρας* (τέως *Πρεμπόδιστα*), *Λυκόστομον* (τέως *Στρούμπινον*), 24) *Τσακόνων* (τέως *Τσάκων-μαχαλᾶ*), *Ροδωνιὰ* (τέως *Τουρμανλὴ*), 25) *Φιλωτίας* (τέως *Κουζόσιανη*). Δ. Ε. Μ.

ἐνωτίζομαι· ἀκροῶμαι, ἀκούω μετὰ προσοχῆς, λαμβάνω ὑπ' ὄψιν μου (ἀπὸ τοῦ *οὖς—ὠτός*, ἐν τοῖς ὠσὶ δέχομαι).

«Ἑνωτικὸν» (τό)· βλ. *Ἀκάκιος Κωνσταντινουπόλεως*.

ἑνωτικός, *—ή*, *—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἕνωσιν: «ἑνωτικὴ προσπάϑεια» ‖ ὁ ἑνώνων, συνδετικός: «ἑνωτικὴ ὕλη» ‖ ὁ ἀποδεχόμενος τὴν γνώμην τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν,—σωματείων κ.τ.τ. ‖ *ἑνωτικὸν σημεῖον* ἢ ἁπλῶς *ἑνωτικὸν* ἢ *συνέχεια*· μικρὰ ὁριζοντία γραμμὴ τιϑεμένη εἰς τὸ τέλος τοῦ στίχου ὅταν ἡ λέξις τέμνεται ἢ ὅταν ἑνοῦνται δύο λέξεις ὑφ' ἕν, π.χ. γέρο-Κωσταντῆς, καπετὰν-Κωσταντῆς κλ.

— **Ἑνωτικοί** (οἱ). Τὸ ἐπὶ Φωτίου ἀρξάμενον σχίσμα μεταξὺ ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς Ἐκκλησίας (860) συνεπληρώϑη ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Μιχαὴλ Κηρουλαρίου (1504). Ἔκτοτε ἐγένοντο ἀπόπειραι πρὸς ἕνωσιν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν καὶ ἐκ μέρους ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν, τῶν μὲν δυτικῶν ζητούντων διὰ τῆς ἑνώσεως νὰ ὑποτάξωσι τοὺς ἀνατολικοὺς ὑπὸ τὴν ἑαυτῶν Ἐκκλησίαν, τῶν δὲ ἀνατολικῶν, τῶν πιεζομένων ὑπὸ τῶν ἐχϑρῶν, ἐλπιζόντων καὶ ζητούντων διὰ τῆς ἑνώσεως τὴν βοήϑειαν τῶν δυτικῶν καὶ τὴν δι' αὐτῆς ἀπαλλαγὴν ἐκ τῶν ἀπειλούντων αὐτοὺς δεινῶν. Οὕτως ἐσχηματίσϑη ἐν Βυζαντίῳ μερὶς ἡ ζητοῦσα τὴν μετὰ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας ἕνωσιν, ἕνεκα πολιτικῶν ἰδίᾳ λόγων, ἥτις δύναται νὰ κληϑῇ ἡ μερὶς τῶν ἑνωτικῶν. Ἐκ τῶν ἀνηκόντων εἰς τοὺς ἑνωτικοὺς ἄξιοι ἰδίας μνείας εἶναι ἐκ μὲν τῶν αὐτοκρατόρων, οἱ Ἀλέξιος, Ἰωάννης καὶ Μανουὴλ Κομνηνοί, ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, ὁ Ἀνδρόνικος Γ', ὁ Ἰωάννης Ε' Παλαιολόγος, ὁ Μανουὴλ Παλαιολόγος καὶ ὁ Ἰωάννης Ζ' Παλαιολόγος, ἐκ δὲ τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως ὁ Ἰωάννης Βέκκος (1274—1282), ὁ Μητροφάνης Β' (1440) καὶ ὁ Γρηγόριος Γ', ὁ τῆς Μαμμῆς (1445), καὶ ἐκ τῶν ϑεολόγων ὁ Βαρλαὰμ καὶ ὁ Βησσαρίων. Ἡ μερὶς τῶν ἑνωτικῶν ἀπετέλει πάντοτε τὴν μειοψηφίαν ἐν Βυζαντίῳ, ἡ δὲ ἑκάστοτε ἐπιβολὴ αὐτῆς προήρχετο ἐκ τῆς ὑποστηρίξεως τῶν αὐτοκρατόρων, τῶν ζητούντων ἐκ πολιτικῶν λόγων τὴν ἕνωσιν. Οὐδεὶς ἐκ τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν μερίδα ταύτην ἦτο πεπεισμένος περὶ τῆς ὀρϑότητος τῆς διδασκαλίας τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἐπεϑύμουν μόνον τὴν ἕνωσιν ὡς ἀναγκαῖον κακόν, νομίζοντες ὅτι δι' αὐτῆς ϑὰ ἐσῴζετο τὸ Βυζαντινὸν κράτος ἐκ τῆς ἀπειλούσης αὐτὸ καταστροφῆς. Ἐντεῦϑεν ἐξηγεῖται ἡ ἐμφάνισις τῶν ἑνωτικῶν κατὰ τοὺς μεγάλους κινδύνους τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους καὶ ἡ ἐξαφάνισις αὐτῶν μετὰ τὴν πάροδον τῶν κινδύνων τούτων. Εἰς ἐλαχίστους μόνον ἐξ αὐτῶν ἡ ἕνεκα πολιτικῶν λόγων τάσις πρὸς ἕνωσιν ἀπέβη κατ' ὀλίγον ἐκ ψυχολογικῶν λόγων, ὧν πρώτιστος τὸ ἀτομικὸν συμφέρον, πεποίϑησις καὶ μάλιστα τοιαύτη, ὥστε ἐγκαταλιπόντες τὴν ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν προσῆλϑον εἰς τὴν δυτικήν. Κ. Ι. Μ.

— **ἑνωτικὸν *βάρος*** (équivalent) *[Χημ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ σχετικὸν βάρος, ὑπὸ τὸ ὁποῖον στοιχεῖόν τι εἰσέρχεται εἰς τὰς ἑνώσεις του. Ὁ ὅρος οὗτος ἐξετοπίσϑη βαϑμηδὸν ὑπὸ τοῦ ἀντιστοίχου *ἀτομικὸν βάρος* (βλ. *ἄτομον*). Σ. Γ.

ἐνώτιον (τό)· τὸ τοῦ ὠτός, τὸ ἀπὸ τοῦ ὠτὸς ἀνηρτημένον κόσμημα, ἑλικτήρ, κοιν. *σκουλαρίκι*: «χρυσᾶ—, ἀργυρᾶ ἐνώτια».

— *[Ἐγκυκλ.]* Κόσμημα τῶν ὤτων περώμενον ἀπὸ τοῦ λοβοῦ διὰ διατρήσεως αὐτοῦ, ἄλλως *ἐλλόβιον* καλούμενον παρ' ἀρχαίοις. Ἡ χρῆσις τῶν ἐνωτίων εἶναι τόσον ἀρχαία, ὅσον καὶ πᾶν ἕτερον εἶδος στολισμοῦ παρὰ τοῖς πρωτογόνοις ὅλων τῶν ἠπείρων καὶ κλιμάτων. Ἀποτελεῖ μέρος τοῦ μονίμου καλουμένου στολισμοῦ, ἤτοι ἐκείνου, ὅστις περώμενος συνήϑως ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἀπὸ τῶν ὤτων, τῶν χειλέων καὶ τῆς ῥινὸς οὐδέποτε ἀφαιρεῖται.

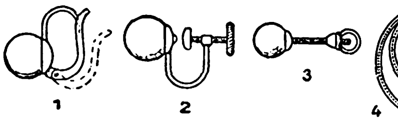

Διάφοροι τρόποι ἀναρτήσεως καὶ προσαρμογῆς τῶν ἐνωτίων.

[1 Πόρπωσις διὰ ϑηλυκωτῆρος καὶ ἐλατηρίου. 2 Προσαρμογὴ τοῦ ἐνωτίου εἰς ἀδιάτρητον οὖς δι' ἐλαστικῆς πιέσεως. 3 Πόρπωσις διὰ κοχλιώσεως εἰς οὖς τρυπημένον 4 Πόρπωσις διὰ ϑηλυκωτῆρος καὶ ἀγκίστρου (ἄνευ ἐλατηρίου.]

Ἡ ὕλη, τὸ σχῆμα καὶ τὸ μέγεϑος τῶν ἐνωτίων εἶναι ποικιλώτατον: ξύλα, μέταλλα, ὀστᾶ, κογχύλια, ἐλεφαντόδους, ὕαλος, λίϑοι εἰς σχῆμα ῥαβδίων, κρίκων ἢ δίσκων. Οἱ Βοτοκούδιοι, ὡς καὶ ἄλλοι ἰϑαγενεῖς τῆς Ν. Ἀμερικῆς (ὡς καὶ οἱ Ἐσκιμῷοι τῆς δυτικῆς Γροιλανδίας) περῶσιν ἀπὸ τοῦ λοβοῦ ξύλινα ῥαβδία ἢ δίσκους, τὰ «μποτόκ» (πορτογαλικὴ λέξις), ὅϑεν καὶ τὸ ὄνομα αὐτῶν, ἄλλοι δὲ λαοὶ ἐπίσης ἀνεξέλικτοι, ὡς οἱ Φουέγιοι τῆς Γῆς τοῦ Πυρός, οἱ Μιγκόπιοι τῆς Μαλαϊκῆς χερσονήσου καὶ τῶν Ἀνδαμάνων νήσων καὶ οἱ Βοσχιμᾶνοι τῆς ΝΑ. Ἀφρικῆς κτλ. φέρουσιν ἐνώτια, ἐνίοτε βαρύτατα, παραμορφοῦντα τὸ οὖς.

Ἐνώτιον αἰγυπτιακὸν τῆς ἐποχῆς τοῦ Ραμσῆ.

Τὰ ἐνώτια ταῦτα φέροντα ἄλλοτε μὲν ὡς διακριτικὰ σημεῖα τῆς φυλῆς, ἄλλοτε ἐκ ϑρησκευτικῆς ὑποχρεώσεως (παρὰ τοῖς πρωτογόνοις τῆς ΝΑ. Αὐστραλίας ὁ μὴ φέρων ἐνώτια τιμωρεῖται εἰς τὸν ἄλλον κόσμον), ἀλλ' ὁκύριος αὐτῶν σκοπὸς εἶναι ἀφ' ἑνὸς αἰσϑητικός, ἀφ' ἑτέρου πρακτικός: ἠτοιχρησιμεύουσιν ὡς στολισμὸς καὶ δεῖγμα τῆς γενναιότητος καὶ ἀντοχῆς τοῦ φέροντος, ὅπως καὶ οἱ αὐτοτραυματισμοὶ τοῦ σώματος καὶ ὁ στιγματισμός.

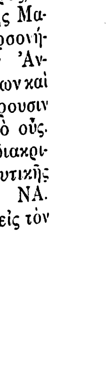

Ἐνώτιον κυπριακὸν ἐπὶ ἀρχαϊκῆς τερρακότας.

Κατὰ τὴν ἱστορικὴν ἀρχαιότητα οἱ Ἀσιᾶται καὶ Αἰγύπτιοι προηγήϑησαν τῶν Ἑλλήνων, Ἐτρούσκων καὶ Ρωμαίων εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ κοσμήματος τούτου, μολονότι δὲν πρέπει νὰ ὑποτεϑῇ ὅτι ἤσαν καὶ οἱ ἐφευρεταὶ αὐτοῦ. Οἱ Αἰγύπτιοι κατεσκεύαζον ἐνώτια ἐκ πολυτίμων μετάλλων, λίαν ἐκφρεμέγεϑη, εἰς σχῆμα δίσκου ἢ κρίκου, ἀφ' ὧν ἐξαρτῶντο διὰ λεπτῶν ἁλύσεων μεταλλινα

Digitized by Google

ματα (pendeloques). Ἡ χρῆσις αὐτῶν ἀνῆκε προνομιακῶς εἰς τὰς ἀνωτέρας κοινωνικὰς τάξεις καὶ εἰς τὰ ἱερὰ ζῷα. Παρὰ τοῖς Ἀσσυρίοις τὰ ἐνώτια ἐφέροντο ὑπό τε τῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, τὸ δὲ σύνηθες σχῆμά των ἦτο μηνοειδὲς μετὰ κινητῶν ἐξαρτημάτων. Τὰ ἀνδρικὰ ἐνώ-

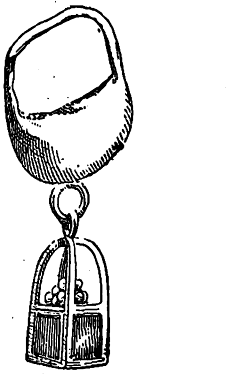

Ἐνώτια φοινικικά.

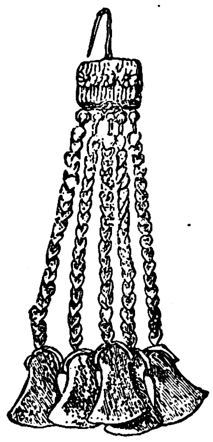

Ἐνώτιον τρωϊκόν.

τια ἦσαν δείγματα ἐξουσίας καὶ ὑπεροχῆς· ἔφερον τουτέστι ταῦτα οἱ θεοί, οἱ βασιλεῖς, οἱ αὐλικοὶ καὶ οἱ εὐνοῦχοι. Ἰδιαιτέρας μνείας ἀξιοῦται ἡ παρὰ Κυπρίοις συνήθεια νὰ καλύπτωσιν ὁλόκληρον τὸ οὖς διὰ καταλλήλως εἰς αὐτὸ προσαρμοζομένου μεταλλίνου κοσμήματος. Οὐχὶ δὲ σπανίως ἐκρέμων δύο καὶ πλείονα ἐνώτια ἀπὸ ἑκάστου ὠτὸς ἀπὸ ἰσαρίθμων ὀπῶν.

Ἐνώτιον μυκηναϊκόν.

Ἐν Ἑλλάδι τὰ παλαιότερα ἐνώτια εὑρέθησαν κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τῶν Μυκηνῶν καὶ τῆς Τίρυνθος, μολονότι ταῦτα εἶναι λίαν εὐάριθμα ἐν σχέσει πρὸς τὸν μέγαν πλοῦτον τῶν εὑρεθέντων ἔργων χρυσοχοϊκῆς. Κατὰ τὸν Ε′ καὶ Δ′ αἰῶνα ἡ χρῆσις τῶν ἐνωτίων γενικεύεται, οὐδέποτε ὅμως οὔτε τὸ μέγεθος αὐτῶν εἶναι μέγα, οὔτε ἡ διακόσμησις ἐξεζητημένη. Ἐπὶ ἀγγειογραφιῶν αἱ γυναῖκες συχνότατα φέρουσιν ἐνώτια, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ λίθινα ἀγάλματα προσῆρτον πρόσθετα τοιαῦτα ἐκ μετάλλου, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν σῳζομένων εἰς τὰ ὦτα ὀπῶν (π. χ. αἱ «Κόραι» τῆς Ἀκροπόλεως). Καὶ ἐν ἀρχῇ μὲν εἶχον ἰδίαν προτίμησιν εἰς τοὺς μικροὺς κρίκους, δισκία ἢ ῥόδακας προσαρμοζομένους σταθερῶς εἰς τὸν λοβόν, βραδύτερον ὅμως τὸ σχῆμα τοῦτο ἐγκαταλείπεται, ἀντικαθιστάμενον ὑπὸ τοῦ συστήματος τῶν κινητῶν ἁλύσεων φερουσῶν εἰς τὸ ἄκρον ἀμφορίσκους, βοτρύδια κτλ. Αἱ ἁλύσεις αὗται ἐξηρτῶντο ἢ ἀπὸ κρίκου ἢ ἀπὸ ὁριζοντίου σύρματος περωμένου ἀπὸ τοῦ λοβοῦ δι' ἀγκίστρου.

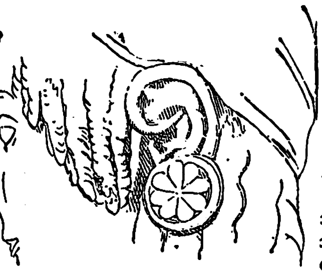

Ἐνώτιον κυκλικὸν μετὰ ῥόδακος ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἀρχαϊκοῦ ἀγάλματος.

Τὸ ἔθος τῶν ἐνωτίων εἰσήχθη καὶ εἰς Ἐτρουρίαν πιθανῶς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τῆς Μ. Ἀσίας (ἴσως ἐξ ἐργαστηρίου τῆς Μιλήτου), διότι ὅμοια πρὸς τὰ ἐτρουσκικὰ εὑρέθησαν καὶ εἰς Παντικάπαιον τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου. Τὸ κοινότερον σχῆμα αὐτῶν ἦτο σπειροειδὲς (ἑλικτῆρες), ὡς τῶν τῆς Τροίας καὶ τῶν Μυκηνῶν καὶ ἁπλῆς ὡς τῶν ἑλληνικῶν τεχνικῆς.

Κεφαλὴ τῆς Ἀθηνᾶς φέρουσα ἐνώτιον ἐπὶ ἀγγειογραφίας.

Παρὰ Ρωμαίοις ὅμως ἡ χρῆσις τῶν ἐνωτίων (inaures) εἰσήχθη ὑπὸ τῶν Ἐτρούσκων καὶ Ἑλλήνων. Τὰ ἐνώτια ἦσαν ἐκ τῶν προσφιλεστέρων κοσμημάτων παρὰ ταῖς γυναιξί. Προετίμων ἰδίᾳ αὗται τοὺς πολυτίμους λίθους καὶ μαργαρίτας, οὕτως ὥστε ὁ χρυσὸς ἐχρησίμευε μόνον ὡς συνδετικὴ αὐτῶν ὕλη. μὴ κατεργαζομένη μεθ' ἧς παρὰ τοῖς Ἕλλησι φροντίδος. *Σταλάγμια* (stalagmia) ἐκαλοῦντο οἱ διὰ χρυσοῦ σύρματος κρεμώμενοι ἀπὸ τῶν ὤτων σφαιρικοὶ μαργαρῖται· *ἔλεγχοι* (elenchi) οἱ ἀπιοειδεῖς καὶ *κροτάλια* (crotalia) οἱ πολλοὶ ὁμοῦ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐνωτίου κρεμώμενοι κινητοὶ μαργαρῖται, οἵτινες κατὰ τὸ βάδισμα τῆς φερούσης συγκρουόμενοι πρὸς ἀλλήλους ἐκρότουν.

Παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ἐπανέρχεται ἡ ἀνατολικὴ αἰσθητικὴ τῶν ἐνωτίων: μεγάλαι διαστάσεις, πλουσία διακόσμησις, μακρὰ κινητὰ ἐξαρτήματα ἰδίᾳ παρὰ τοῖς ἀνωτέροις ἀξιωματούχοις. Παρὰ τῷ λαῷ ὅμως προτιμᾶται ὁ παλαιὸς κρίκος μετὰ ὀγκώματος πρὸς τὰ κάτω, φέροντος γλυφὰς ἢ ὑάλινα κοσμήματα. Κατὰ τὸν μεσαίωνα οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως εἰσῆγον ἐκ Βυζαντίου ἐνώτια, ἀλλὰ καὶ

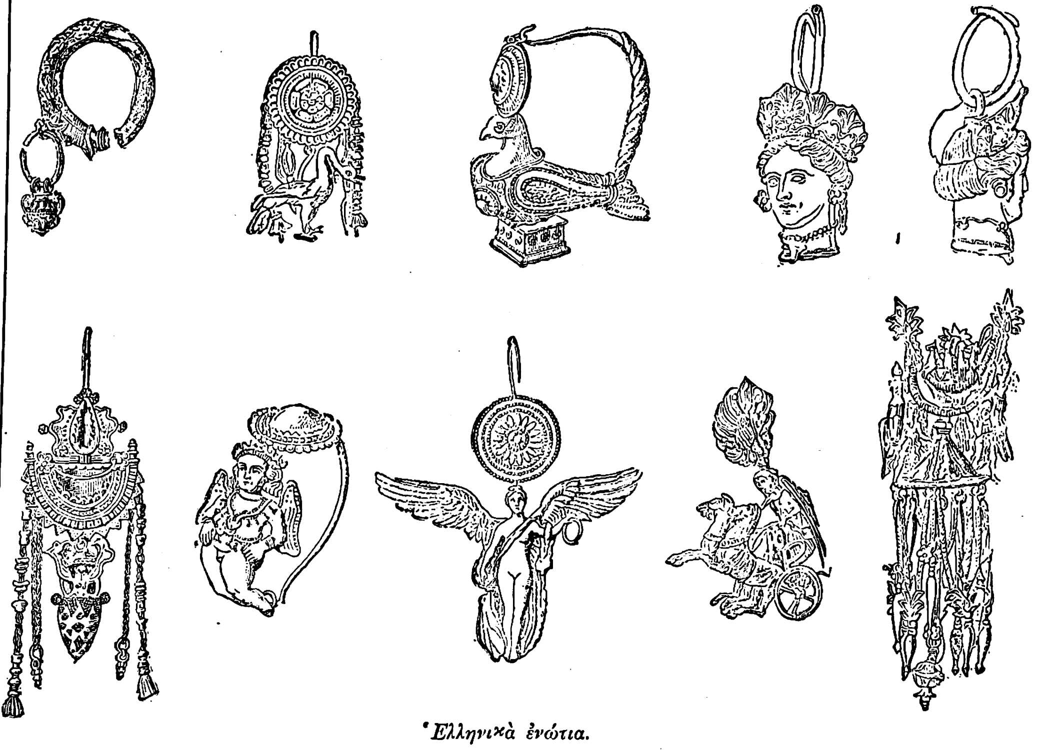

Ἑλληνικὰ ἐνώτια.

ἐνωρὶς ἤρξαντο κατασκευάζοντες καὶ οἱ ἴδιοι. Φράγκοι, Γερμανοί, Σάξωνες ἔφερον ἐνώτια εἰς σχῆμα μεγάλου κρίκου (5 ἑκατ.) ἔχοντος ἐνίοτε πρὸς τὰ κάτω πρόσθετον ὕαλον ἢ ἤλεκτρον ἢ μεῖγμα φέρον ἔγγλυφον σταυρὸν ἢ ἄλλο σχέδιον. Πολλὰ τοιαῦτα ἐνώτια εὑρέθησαν ἐν τάφοις τῆς ἐποχῆς λόγῳ τῆς συνηθείας τῶν λαῶν τούτων νὰ θάπτωσι τοὺς νεκροὺς μεθ' ὅλου τοῦ ἐπισήμου αὐτῶν κόσμου. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ὅμως τῶν διαδόχων τοῦ Καρλομάγνου ἡ χρῆσις τῶν ἐνωτίων ἐξαφανίζεται ἐφ' ὅσον ἡ κόμμωσις τῶν γυναικῶν ἐκάλυπτε τὰ ὦτά των. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς δυναστείας τῶν τελευταίων Βαλουὰ ἐπανέρχεται ἡ χρῆσις τῶν ἐνωτίων. Ἰδίᾳ δὲ ἀπὸ τῆς ἀναγεννήσεως

Ἐνώτιον ἐτρουσκικόν.

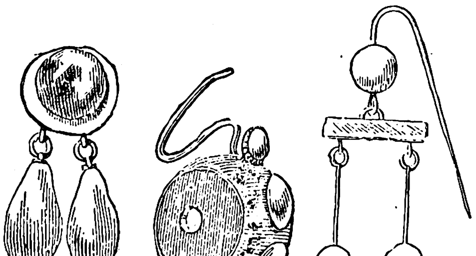

Ἐνώτια ῥωμαϊκὰ μαργαριτοφόρα.

καὶ ἐντεῦθεν μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, τὰ ἐνώτια ἐθεωρήθησαν ἀπαραίτητον κόσμημα τῶν γυναικῶν καὶ φυσικῶς ἡ τέχνη καὶ αὐτῶν εἶναι

Ἐνώτια βυζαντινά.

πλουσιωτάτη. Ἰδίᾳ οἱ πολύτιμοι λίθοι εἶναι κατὰ κανόνα ἀπαραίτητον στοιχεῖον τῆς διακοσμήσεως αὐτῶν, ὅθεν ἐν ἀπουσίᾳ γνησίων γίνεται χρῆσις ψευδῶν τοιούτων. Ἀλλὰ τὸ ἀπὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου καὶ ἐντεῦθεν πνεῦμα πρακτικότητος καὶ ἁπλουστεύσεως τῆς ἀμφιέσεως, εἰς τὸ ὁποῖον ὀφείλονται αἱ βραχεῖαι ἐσθῆτες καὶ ἡ κομμένη κόμη τῶν γυναικῶν, ἐξετόπισε τὸ ἐνώτιον τοὐλάχιστον ἀπὸ τοῦ καθ' ἡμέραν βίου, περιορίσαν τοῦτο μόνον κατὰ τὰς ἐπισήμους ἐμφανίσεις (χορούς, θέατρα κτλ.). Κ. Β.

— **ἐνώτιον** ***τροχίλου*** (κοιν. *σκουλαρίκι*) *[Ναυτ.]*. Τὸ σχοίνινον καὶ παρεμβολισμένον στρόφιον, ὅπερ περιβάλλει τὴν θήκην τοῦ τροχίλου, ἐντιθέμενον ἐντὸς τῶν γλυφῶν αὐτῆς. Τὸ ἐνώτιον τοῦ τροχίλου εἶναι ἐνίοτε διπλοῦν. Διὰ τοῦ ἐνωτίου ἀναρτᾶται ὁ τρόχιλος. Α. ΚΡΚ.

ἐνώτισις.—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐνωτίζεσθαι, ἀκρόασις, ἀποδοχὴ τῶν λεχθέντων.

ἐνωτόκοιτοι (οἱ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Φυλὴ τῆς Ἰνδικῆς κατὰ Μεγασθένη (παρὰ *Στράβ. Did.* 605, 45) διακρινομένη ἐκ τοῦ μήκους τῶν ὤτων, ἅτινα, φθάνοντα μέχρι τῶν ποδῶν τῶν ἐνωτοκοιτῶν, ἐχρησιμοποιοῦντο ὑπ' αὐτῶν ὡς στρωμνὴ πρὸς ἡδὺν ὕπνον. «Ἅπαντες μὲν τοίνυν οἱ περὶ τῆς Ἰνδικῆς γράψαντες ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ψευδολόγοι γεγόνασι» (*Στράβ.* 58,45). Σ. Ε. Λ.

Ἐνώχ. Υἱὸς τοῦ Κάϊν, υἱοῦ τοῦ Ἀδάμ. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἔδωκεν εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ κτισθεῖσαν πόλιν ὁ Κάϊν (Γενεσ. δ′ 17).

— **Ἐνώχ.** Ἀπόγονος τοῦ Σὴθ «ἕβδομος ἀπὸ Ἀδάμ», ὁ ἄριστος τῶν Σηθιτῶν, ὅστις ζήσας 365 ἔτη «εὐηρέστησε τῷ Θεῷ καὶ οὐχ εὑρίσκετο, ὅτι μετέθηκεν αὐτὸν ὁ Θεός», ὡς λέγει ἡ Γένεσις (ε′ 24), ὡς βραδύτερον μετέθηκε καὶ τὸν προφήτην *Ἠλίαν*. Περὶ τοῦ Ἐνὼχ τούτου ὁ μὲν συγγραφεὺς τῆς Σοφίας Σειρὰχ λέγει ὅτι «μετετέθη ὑπόδειγμα μετανοίας ταῖς γενεαῖς» (μδ′ 16), ὁ δὲ συγγραφεὺς τῆς καθολικῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἰούδα λέγει ὅτι «προεφήτευσε....λέγων ἰδοὺ ἦλθε Κύριος ἐν ἁγίαις μυριάσιν αὐτοῦ ποιῆσαι κρίσιν κατὰ πάντων κλπ.» (στίχ. 14). Τὸ ὄνομα τῆς γεραρᾶς ταύτης προσωπικότητος ἐξεμεταλλεύθη ὁ συγγραφεὺς τῆς ἀποκρύφου ἀποκαλύψεως τοῦ Ἐνὼχ (βλ. κατ.). Π. Ι. Μ.

— **Ἐνὼχ** ***βιβλίον***. Ἓν ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων καὶ παλαιοτέρων ἀποκρύφων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἐν ᾧ ἐμφανίζεται μεταδίδων θείας δῆθεν ἀποκαλύψεις ὁ γνωστὸς πατριάρχης τῆς βίβλου τῆς Γενέσεως *Ἐνὼχ* (βλ. ἀνωτ.), ὁ δίκαιος ἀπόγονος τοῦ Σήθ, ὅστις ἐμφανιζόμενος αὐτόθι ὡς «μετατεθεὶς παρὰ τῷ Θεῷ», εὔλογον ἦτο νὰ θεωρηθῇ ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων Ἰουδαίων ὡς ταμίας πολυαρίθμων οὐρανίων μυστηρίων. Τὸ βιβλίον τοῦτο, ὅπερ στερεῖται ἑνότητος καὶ εἶναι μωσαϊκὸν ἐκ διαφόρων τεμαχίων ποικίλης προελεύσεως, ὕφῆς καὶ περιεχομένου, ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἑξῆς κυρίων μερῶν: α′) εἰσαγωγικὸν μέρος (κεφ. 1—36), β′) βιβλίον παραβολῶν (37—49), γ′) βιβλίον ἀστρονομικὸν (72—82), δ′) βιβλίον ὁραμάτων ἱστορικῶν (83—90), ε′) ἀποκάλυψις τῶν ἑβδομάδων (93 καὶ 91 12—17), στ′) βιβλίον παραινέσεως καὶ ἀρᾶς (τὸ ὑπόλοιπον τοῦ 91—105). Κατακλείεται δὲ τὸ βιβλίον τοῦτο διὰ τοῦ λεγομένου βιβλίου τοῦ Νῶε (106—107) καὶ διὰ παραρτήματος περὶ τῆς κρίσεως τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ τῆς ἀμοιβῆς τῶν δικαίων (108). Τὸ σπουδαιότατον καὶ ὡραιότατον μέρος εἶναι τὸ βιβλίον τῶν παραβολῶν, ὅπερ κατὰ τὴν

Digitized by Google

πιθανωτέραν γνώμην είναι ιουδαϊκής προελεύσεως. Τὰ κυριώτατα μέρη τοῦ ὅλου βιβλίου εἶναι παλαιστινῆς προελεύσεως καὶ θὰ ἐγράφησαν κατὰ τὸν Β' π. Χ. αἰῶνα ἐπὶ Ἀντιόχου τοῦ Ἐπιφανοῦς (175—164) ἢ μικρὸν μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ. Ἡ εἰς ἓν βιβλίον ὅμως συγκρότησις τῶν μερῶν τούτων, καθ' ἣν θὰ ἐνεφιλοχώρησαν καί τινες προσθῆκαι, φαίνεται ὅτι ἐγένετο κατὰ τὸν Α' π.Χ. αἰῶνα. Ἡ διάσωσις τοῦ βιβλίου τούτου ὀφείλεται εἰς αἰθιοπικὴν μετάφρασιν αὐτοῦ, δημοσιευθεῖσαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Laurence τῷ 1838. Διεσώθησαν δὲ καί τινα ἀποσπάσματα ἑλληνικῆς (παρὰ *Συγκέλλῳ καὶ ἔν τινι παπύρῳ*) καὶ λατινικῆς μεταφράσεως, τοῦ πρωτοτύπου συνταχθέντος, ὡς φαίνεται, πρωτοτύπως ἐν σημιτικῇ γλώσσῃ. Ἡ αἰθιοπικὴ μετάφρασις ἐγένετο πιθανώτατα ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἑλληνικῆς μεταφράσεως συγχρόνως μετὰ τῆς μεταφράσεως τῆς Βίβλου κατὰ τὸν Δ' ἢ Ε' αἰῶνα. Ἐκ τῶν ἀποκρύφων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης οὐδὲν ἄλλο ἀπέλαυσε τοσούτου καὶ τηλικούτου κύρους καὶ ἔσχε τοσαύτην ἐπίδρασιν ὅσον τὸ βιβλίον τοῦ Ἐνώχ. Ἀρκεῖ μόνον νὰ σημειωθῇ, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς τῆς καθολικῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἰούδα (στίχ. 14) ἀναφέρεται εἰς αὐτό, ὁ δὲ συγγραφεὺς τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Βαρνάβα παραθέτει χωρίον ἐξ αὐτοῦ, ὁ Τερτυλλιανὸς τὸ θεωρεῖ ὡς κανονικὸν βιβλίον καὶ ἡ αἰθιοπικὴ Ἐκκλησία περιέλαβεν αὐτὸ εἰς τὴν Βίβλον της. Διὰ ταῦτα δὲ καὶ διά τινας ὁμοιότητας πρὸς τὴν Καινὴν Διαθήκην, ὡς καὶ ἐν γένει διὰ τὸ περιεχόμενόν του, τὸ βιβλίον τοῦτο ἀξιοῦται πλείστης ὅσης προσοχῆς ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἐπιστήμῃ, μελετώμενον πολλαχῶς, συγκρινόμενον, ἑρμηνευόμενον καὶ μεταφραζόμενον εἰς τὰς κυριωτάτας τῶν νεωτέρων εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν. Ἡ πληρεστάτη τῶν ἐκδόσεων αὐτοῦ εἶναι ἡ τοῦ *Charles*, στηριχθεῖσα ἐπὶ 23 χειρογράφων: «The Ethiopic version of the Book of Enoch» (Oxford 1906). Μετάφρασιν γερμανικὴν αὐτοῦ εὑρίσκει τις ἐν τῇ συλλογῇ τῶν ἀποκρύφων τοῦ *Kautzsch* (β' ἔκδ. 1921), ἀγγλικὴν ἐν τῇ συλλογῇ τῶν ἀποκρύφων τοῦ *Charles* (1983), ἀρίστη δὲ γαλλικὴ μετάφρασις εἶναι ἡ τοῦ *Martin* (1906). Π. Ι. Μ.

Ἐνὼχ (Enoch), *Ἐρρῖκος-Παῦλος-Μαυρίκιος*. Γάλλος καθηγητὴς καὶ φιλόλογος (1872—1918). Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν του εἰς τὸ λύκειον Λουΐ-λὲ-Γκρὰν (1890), ἐδίδαξεν ἐν τῷ λυκείῳ τοῦ Ρωσεφόρ, τῆς Χάβρης καὶ τέλος διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἀνωτέρας τάξεως τοῦ λυκείου τῆς Λίλλης. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἀρίστων συνεργατῶν τοῦ Nouveau Larousse illustré καὶ τοῦ Larousse Mensuel. Ὁ Ἐνὼχ ἀνέλαβεν ἐπίσης τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ ἀναλογικοῦ λεξικοῦ τῆς γαλλικῆς γλώσσης (Dictionnaire analogique de la langue française), ἐργασίαν τὴν ὁποίαν δὲν ἠδυνήθη, λόγῳ τοῦ ἐπελθόντος θανάτου, νὰ ἀποπερατώσῃ. —Ω.

ἕξ· ἀριθμητικὸν ἀπόλυτον ἄκλιτον, δηλούμενον ὑπὸ τῶν ἀρχαίων διὰ τοῦ σημείου ϛ, τὸ ὁποῖον καλεῖται *στιγμα*, εἶναι δὲ τὸ ἑνωρὶς ἀποβληθὲν γράμμα *F*, δίγαμμα· παρὰ τοῖς Ρωμαίοις διὰ τοῦ *VI* ‖ εἰς τὴν δημοτικὴν ἀπαγγέλλεται *ἕξι* κατ' ἀνάπτυξιν τοῦ *ι* ἕνεκα τοῦ ξ, ἢ ἰδιωματικώτερον *ἕξε* κατὰ τὸ *πέντε*· ‖ μετὰ τοῦ ἄρθρου χαρακτηρίζεται πᾶν ὅ,τι εἶναι ἠριθμημένον διὰ τοῦ ἀριθμοῦ ἕξ: «δῶσέ μου τὸ ἕξ τῆς Ἀθηνᾶς,—τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας», «κάθισαμε εἰς τὸ ἕξ τραπέζι», «τὸ ἕξ τῆς τράπουλας,—τοῦ ντόμινου,—τοῦ ζαριοῦ κτλ.» ‖ τὸ σύμβολον δι' οὗ παρίσταται: «ἀραβικὸν ἕξ, ἀρχαῖον—, ρωμαϊκὸν ἕξ».

ἐξ· πρόθ., ἕτερος τύπος τῆς *ἐκ* (βλ. λ.).

—ἐξ ἀναλόγου *[Συντακτ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ εἶδος τῆς βραχυλογίας, κατὰ τὸ ὁποῖον παραλείπονται εἷς ἢ καὶ περισσότεροι ὅροι τῆς προτάσεως (ἐνίοτε δὲ καὶ ὁλόκληρος πρότασις), ἐννοούμενοι εὐκόλως, ἀλλὰ κατὰ διάφορον ἢ καθ' ὃν προηγουμένως ἐλέχθησαν τύπον: «ἔδωκεν ὅ,τι ἐτυχεν ἕκαστος (ἐνν. δοὺς)», «τὴν τῶν πέλας δῃοῦν ἢ τὴν ἑαυτῶν ὁρᾶν (ἐνν. δῃουμένην)», «ἀνεχώρησαν οἱ Ἀθηναῖοι, ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖνους εἶδε (ἀναχωρήσαντας ἐνν.)», «ἐκεῖον νὰ τρώῃ ἡ ξενιτειὰ κ' ἐμὲ τὰ μαῦρα ράσα (νὰ τρώῃ ἐνν.)», δημ. ᾆσμ., «τὴν ἄλλη μέρα δὲν ἔφυγα, ὅπως εἶχα σκοπὸ (ἐνν. νὰ φύγω)» κ. οὗ. κ. Ἐνίοτε ἐννοεῖται κατ' ἀναλογίαν προηγουμένης λέξεως οὐχὶ ἄλλος τις τύπος αὐτῆς, ἀλλὰ ὁμόρριζός τις ἢ καὶ διάφορος λέξις, λ. χ. «τοῖς βοηθοῦσιν ἡ πόλις παρεχέτω σῖτον, ἐπὴν ἔλθῃ (ἐνν. ἡ βοήθεια) εἰς τὴν πόλιν τὴν ἐπαγγείλασαν βοηθεῖν», καὶ οὕτω καθεξῆς. Γ. Π. Α.

— ἐξ ἀντιθέτου *[Συντακτ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ εἶδος τῆς βραχυλογίας, κατὰ τὸ ὁποῖον παραλείπεται ὅρος τις ἢ πλείονες ὅροι τῆς προτάσεως δηλοῦντες τὸ *ἀντίθετον* τοῦ ὑπὸ προηγουμένου τινὸς ὅρου τῆς ῥηθείσης προτάσεως δηλουμένου: «καὶ ἢν μὲν ἀνθιστῆται (ὁ βασιλεὺς) ἀμελήσας, ὥσπερ οἱ πολλοὶ (ἐπιμελοῦνται ἐνν.)», «μηδεὶς φθόνῳ τὸ μέλλον ἀκούσῃ, ἀλλ' ἂν ἀληθὲς ᾖ σκοπείτω (ἐνν. πᾶς)», «οὐδὲ μὲν οὐδεὶς τὸν θάνατον, δεδίασι δὲ (πάντες ἐνν.)», «στὰ ἔμπα μπῆκε σὰν αἴτος, στὰ ξέβγα (ἐνν. βγῆκε) σὰν πετρίτης», δημ. ᾆσμα, «τ' ἀντρειωμένου τ' ἅρματα δὲν πρέπει νὰ πουλειῶνται, μόν' πρέπει τους (ἐνν. ν' ἀφιερώνωνται, ν' ἀνατίθενται) στὴν ἐκκλησιὰ κ' ἐκεῖ νὰ λειτουργειῶνται». Γ. Π. Α.

— ἐξ ἀντικειμένου *[Φιλοσ.]*. Καλεῖται ἐξ ἀντικειμένου (κρίσις τις ἢ ἔρευνα ἢ μέθοδος ἢ ἄποψις) ἡ λαμβάνουσα ὡς κριτήριον τῆς ἀληθείας τὴν ἐμπειρικὴν — ἐν τῇ εὐρείᾳ σημασίᾳ — πραγματικότητα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἐξ ὑποκειμένου.

— ἐξ ὑποκειμένου *[Φιλοσ.]*. Καλεῖται ἐξ ὑποκειμένου (κρίσις τις ἢ ἔρευνα ἢ μέθοδος ἢ ἄποψις) ἡ λαμβάνουσα ὡς κριτήριον τῆς ἀληθείας τὰς ἐκ τῶν προτέρων ἰδέας ἢ τὸ συναίσθημα τοῦ κρίνοντος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἐξ ἀντικειμένου. Κατά τινας θεωρίας πᾶσα κρίσις εἶναι ἐξ ὑποκειμένου.

ἑξα—· ὡς πρῶτον συνθετικὸν τῶν ἀπὸ τοῦ *ἕξ* συνθέτων μὲ τὸ δεύτερον συνθετικὸν ἀπὸ συμφώνου ἀρχόμενον: *ἑξαγράμματος, ἑξάγωνος, ἑξάθρονος, ἑξάκωπος, ἑξαμελής, ἑξάπρακτον* (δρᾶμα), *ἑξάπτερος, ἑξάπυλος, ἑξάστιχος, ἑξάστυλος* κ. ἄ.

ἑξαιθυλιδενοτετραμίνη (ἡ) *['Οργαν. Χημ.]*. Ἕνωσις τοῦ τύπου $C_{12}H_{24}N_4$, ἀναλόγου συνθέσεως πρὸς τὴν *ἑξαμεθυλενοτετραμίνην* (βλ. λ.). Λαμβάνεται διὰ θερμάνσεως ἀλδεϋδαμμωνίας μεθ' ὑδατικοῦ διαλύματος ἀμμωνίας 20% εἰς θερμοκρασίαν 150° περίπου. Κρυσταλλοῦται μετὰ ἓξ μορίων ὕδατος, ἄνυδρος δὲ τήκεται εἰς 102°. Δὲν διασπᾶται δι' ἀραιῶν ὀξέων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἑξαμεθυλενοτετραμίνην. Σ. Γ.

ἑξαμυλόζη (ἡ) *['Οργ Χημ.]*. Προϊὸν λαμβανόμενον δι' ὑδρολύσεως τοῦ ἀμύλου τῇ ἐπιδράσει τοῦ Bacillus macerans. Δίδεται εἰς αὐτὴν ὁ τύπος $[(C_6H_{10}O_5)_2]_3$ καὶ εἶναι ἕνωσις κρυσταλλικὴ χρωννυμένη δι' ἰωδίου καστανέρυθρος. Σ. Γ.

ἑξάβιβλος (ἡ)· ὁ ἀποτελούμενος ἀπὸ ἓξ βιβλία.

— Ἑξάβιβλος *Ἁρμενοπούλου*. Ἐγχειρίδιον περιέχον διατάξεις τοῦ Βυζαντινοῦ δικαίου, ἐκδοθὲν τῷ 1345 ἐπὶ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Παλαιολόγου εἰς ἐποχὴν παρακμῆς τῆς νομικῆς ἐπιστήμης ὑπὸ τοῦ «πανσεβάστου νομοφύλακος καὶ κριτοῦ Θεσσαλονίκης κυροῦ Κωνσταντίνου τοῦ Ἁρμενοπούλου (βλ. *Ἁρμενόπουλος)*. Περιέχει Ἀστικὸν καὶ Ποινικὸν δίκαιον καὶ ἀρκετοὺς ἀγροτικοὺς νόμους εἰς ἓξ ἐν ὅλῳ βιβλία (ἐξ οὗ καὶ *Ἑξάβιβλος*), διαιρούμενα εἰς τίτλους, καὶ τέσσαρας προσέτι τίτλους ἐν παραρτήματι ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἕτεροι τίτλοι διάφοροι». Βάσιν ἐν τῇ συντάξει τοῦ ἔργου ὁ συγγραφεὺς κυρίως ἔσχε τὸν Πρόχειρον τοῦ Βασιλείου, περὶ οὗ ὁ ἴδιος ὁ Ἁρμενόπουλος λέγει ὅτι: «τά τε ἀναγκαιότερα παραλέλειπται τούτῳ» καὶ δι' αὐτὸ «εὖ μάλα θαυμάσαντες, δεῖν ᾠήθημεν ἀναπληρῶσαι τὰ δέοντα καὶ προσθεῖναι τὰ ὑστερήματα καὶ τέλειον κατ' ἐπιτομὴν ἀπεργάσασθαι». Ὁλόκληρος σχεδὸν ὁ Πρόχειρος εὑρηται κατεστρωμένος ἐν τῷ Ἑξαβίβλῳ, εἰς γλῶσσαν ὅμως ἐξειλιγμένην καὶ πολὺ ἀπέχουσαν τῆς τοῦ πρωτοτύπου. Πλὴν τοῦ Προχείρου τοῦ Βασιλείου ὁ Ἁρμενόπουλος ἔκαμε χρῆσιν τῆς Ἐκλογῆς, τῶν Νεαρῶν τοῦ Λέοντος, τῆς Ἐπαναγωγῆς, τῆς Πείρας τοῦ Ρωμανοῦ («τὰ ρωμαϊκὰ τοῦ μαγίστρου»), τῆς μικρᾶς καὶ τῆς μεγάλης Συνόψεως, τῶν Ἐπαρχικῶν Ἰουλιανοῦ τοῦ Ἀσκαλωνίτου (συλλογῆς δηλαδὴ τῶν ἐδίκτων τῶν ἐπαρχιακῶν ἀρχόντων), καὶ τινων συνοδικῶν ἀποφάσεων. Τῶν Βασιλικῶν, ἅτινα εἰς τὴν ἐποχήν του ἦσαν δυσεύρετα, φαίνεται ὅτι δὲν ἔκαμε χρῆσιν. Λόγῳ τοῦ εὐχρήστου της, ὡς συντόμου ἐγχειριδίου, ἡ Ἑξάβιβλος προσέλαβεν ἐξ ἐθίμου καὶ νομοθετικὴν ἰσχύν, ἀποτελέσασα ἐπὶ τουρκοκρατίας τὸ ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων ἐφαρμοζόμενον εἰς τὰς μεταξὺ Χριστιανῶν ἀστικὰς σχέσεις δίκαιον. Μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν αἱ ἐθνικαὶ συνελεύσεις ἀπὸ τοῦ 1822—1827 ἀνεκήρυξαν τοὺς βυζαντινοὺς νόμους εἰς Ἀστικὸν ἐν Ἑλλάδι δίκαιον. Διὰ τοῦ ἀπὸ 15 Δεκεμβρίου 1828 ψηφίσματος τοῦ Κυβερνήτου εἰσηχθη ὡς προχειροτέρα συλλογὴ ἡ Ἑξάβιβλος ὡς ἀστικὸς νόμος, ἐνῷ διὰ τοῦ ψηφίσματος τῆς 15 Αὐγούστου 1830 περὶ ὀργανισμοῦ τῶν δικαστηρίων, εἰσάγεται μὲν ὡς Ἀστικὸν δίκαιον ἐν Ἑλλάδι τὸ δίκαιον τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων (Βασιλικὰ καὶ μεταγενέστεραι Νεαραί), οὐχ ἧττον ὡς προχειροτέρα συλλογὴ ὑποδεικνύεται ἡ Ἑξάβιβλος. Ἐπηκολούθησε τὸ νόμου ἰσχὺν ἔχον διάταγμα τῆς 23 Φεβρουαρίου 1835, καθ' ὃ Ἀστικὸν δίκαιον ἀποτελοῦσιν οἱ ἀστικοὶ νόμοι τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων οἱ περιεχόμενοι εἰς τὴν Ἑξάβιβλον τοῦ Ἁρμενοπούλου. Προφανῶς διὰ τοῦ διατάγματος αὐτοῦ ὁ νομοθέτης ἐσκόπει νὰ ὑποδείξῃ τὴν Ἑξάβιβλον ὡς προχειροτέραν ἁπλῶς συλλογὴν τῶν νόμων τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, οἵτινες πάντες καὶ μὴ περιεχόμενοι ἔτι εἰς τὴν Ἑξάβιβλον ἀποτελοῦσι τὸ παρ' ἡμῖν Ἀστικὸν δίκαιον.

Ἡ Ἑξάβιβλος ἔσχε πολλὰς ἐκδόσεις. Τὸ πρῶτον ἐξεδόθη τῷ 1540 ἐν Παρισίοις εἰς τὴν ἑλληνικήν, εἶτα εἰς λατινικὴν μετάφρασιν τῷ 1547 καὶ 1556. Ὁ Δ. Γοδοφρεΐδος ἔδωσε πρῶτος τὸ ἑλληνικὸν κείμενον μετὰ τῆς λατινικῆς μεταφράσεως τῷ 1587. Τῷ 1780 ἔχομεν νέαν ἔκδοσιν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐργασιῶν τοῦ Ράϊτς (Reitz). Ἀπὸ τοῦ 1564 μέχρι τοῦ 1576 μετεφράσθη εἰς τὴν γερμανικὴν καὶ τρὶς ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Γκόμπλερ (Gobler) ἐν Φραγκφούρτῃ. Τῆς Ἑξαβίβλου ἐγένοντο πολλαὶ ἐκδόσεις καὶ ἐπεξεργασίαι καὶ ἐν Ἀνατολῇ ἀπὸ τοῦ 1345 μέχρι τοῦ 1744, ὅτε ὁ Ἀλ. Σπανὸς ἀνεθεώρει μετάφρασιν αὐτῆς εἰς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν, καὶ τοῦ 1833, ὅτε ὁ Κλωνάρης ἐτύπωνε νέαν ἔκδοσιν. Ἡ καλλίστη τῶν ἐκδόσεων τῆς Ἑξαβίβλου εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Χάϊμπαχ (Heimbach) γενομένη τῷ 1851 ἐν Λειψίᾳ ἐπὶ τῇ βάσει πολλῶν χειρογράφων, μετὰ παραπομπῶν εἰς τὰ παράλληλα χωρία τοῦ λοιποῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου καὶ συντόμων σχολίων. Π. Ι. ΖΕΠΟΣ

ἑξαβράγχια (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Κατηγορία μαλακίων περιλαμβάνουσα ζῷα φέροντα ἓξ βράγχια. Δ. Ν. Π.

ἑξάβραγχος (ὁ) (Exabranchus) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν *δορίδων*, περιλαμβάνον θαλάσσια ζῷα μὲ σῶμα μαλακόν, πεπλατυσμένον, μὲ εὐρύτατον πόδα καὶ μεγάλους πλοκάμους. Γνωστὰ 5 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς θαλάσσας τῆς Ὠκεανίας. Δ. Ν. Π.

ἑξαβρωμακετόνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. Ἀλογονωμένον παράγωγον τῆς *ἀκετόνης* τοῦ τύπου: $CBr_3.CO.CBr_3$. Σχηματίζεται ἐκ τοῦ βρωμανιλικοῦ ὀξέος καὶ παρέχει μεθ' ὕδατος ὑδρίτην. Σ. Γ.

ἐξαγγελία (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξαγγέλλειν, ἀγγελία, γνωστοποίησις.

ἐξάγγελος (ὁ)· ὁ ἐξαγγέλλων, ὁ ἀναγγέλλων, ὁ γνωστοποιῶν τι· ‖ εἰς τὰ ἀρχαῖα δράματα, ὁ ἀναγγέλλων ἐν τῇ σκηνῇ τὰ ἐν τῷ οἴκῳ συμβαίνοντα καὶ ἰδίᾳ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα δὲν δύνανται ἢ δὲν πρέπει νὰ παρασταθῶσι πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν θεατῶν, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸν *ἄγγελον*, ὅστις ἀγγέλλει ἐν τῇ σκηνῇ τὰ ἔξω συμβαίνοντα· οὕτω π. χ. παρὰ Σοφοκλεῖ ἐν τῷ Οἰδίποδι τυράννῳ ὁ μὲν ἄγγελος ἔρχεται ἔξωθεν, ἐκ τῆς Κορίνθου, καὶ ἀναγγέλλει εἰς τὸν Οἰδίποδα ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Κορίνθου Πόλυβος δὲν ἦτο πατήρ του, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς παρέλαβε τὸν Οἰδίποδα βρέφος ὄντα παρὰ Βοιωτοῦ ποιμένος κτλ., ὁ δὲ ἐξάγγελος εἰσέρχεται εἰς τὴν σκηνήν, ἵνα ἀναγγείλῃ τὸν ἐν τῷ οἴκῳ συμβάντα θάνατον τῆς Ἰοκάστης διὰ τῆς περιφήμου ἐκείνης φράσεως «ὁ τάχιστος τῶν λόγων· τέθνηκε θεῖον Ἰοκάστης κάρα» (βλ. καὶ *ἄγγελος*). Β. Φ.

ἐξαγγέλλω, ἀόρ. *ἐξήγγειλα—ἐξηγγέλθην*, παθ. μετχ. *ἐξηγγελμένος*· ἀγγέλλω ἔξω, ἀναγγέλλω, γνωστοποιῶ, διακηρύττω: «ἡ εἴδησις ἐξηγγέλθη μετὰ πατάγου».

ἐξαγγελτήριος, —α, —ον· ὁ ἁρμόδιος, ὁ κατάλληλος πρὸς ἐξαγγελίαν, ὁ ἐξαγγέλλων: «ἐξαγγελτήριος ἐπιστολή».

ἐξαγγελτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἐξαγγέλλων, ἄλλως *ἐξαγγελτήριος*.

ἐξαγγλίζω, ἀόρ. *ἐξήγγλισα—ἐξηγγλίσθην*, παθ. μετχ. *ἐξηγγλισμένος*· καθιστῶ τινα Ἄγγλον, κάμνω ὥστε νὰ ἐνστερνισθῇ τὰ ἀγγλικὰ ἰδεώδη: «Ἕλληνες τοῦ Λονδίνου ἐξαγγλισθέντες» ‖ «ἐξαγγλισθεῖσα λέξις» λέξις ξένη λαβοῦσα μορφὴν καὶ κλίσιν ἀγγλικήν.

ἐξαγγλισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐξαγγλίζειν, μίμησις τῶν ἀγγλικῶν τρόπων, τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης, ἐστερνισμὸς τῶν ἀγγλικῶν ἰδεωδῶν.

ἐξαγιάζω, ἀόρ. *ἐξηγίασα—ἐξηγιάσθην*, παθ. μετχ. *ἐξηγιασμένος*· καθιστῶ τι ἅγιον, ἁγιάζω, καθαγιάζω.

ἐξαγιασμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξαγιάζειν, ἁγίασις, καθαγίασις.

ἐξαγκιστρώνω· ἐξάγω ἐκ τοῦ ἀγκίστρου, ἀπαλλάττω τοῦ ἀγκίστρου ἢ τῆς ἀγκιστρώσεως: «ἐξαγκιστρώνω τὸ ψάρι».

ἐξαγκυρίζω· ἐξάγω ἐκ τῆς ἀγκυρίδος, ξεγαντζώνω, ξεκρεμῶ.

ἐξαγκυροδετῶ *(—έω)*· λύω τὴν ἄλυσιν ἀπὸ τῆς ἀγκύρας.

ἐξαγκωνιάζομαι καὶ **ξαγκωνιάζομαι**· δημ., ἔχω τοὺς ἀγκῶνας ἔξω ἀπὸ τὸ ἔνδυμά μου, ἔχω τρυπημένους τοὺς ἀγκῶνας τοῦ ἐνδύματός μου.

ἐξαγνίζω, ἀόρ. *ἐξήγνισα—ἐξηγνίσθην*, παθ. μετχ. *ἐξηγνισμένος*· καθιστῶ τι ἁγνὸν τέως μὴ ἁγνόν, ἀποβάλλω τὸν ἠθικὸν ῥύπον: «ἡ ἐξομολόγησις ἐξαγνίζει», «διὰ τῆς θυσίας τοῦ ἐξαγνίζει».

ἐξαγνισμὸς (ὁ) καὶ **ἐξάγνισις**, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξαγνίζειν, καθαρμὸς ἀπὸ τῶν ἠθικῶν ῥύπων, ἐξιλασμός.

— *['Εγκυκλ.]* Βλ. λ. *ἐξιλασμός*.

ἐξαγνιστήριος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἁρμόδιος, ὁ κατάλληλος πρὸς ἐξάγνισιν, ἐξιλαστήριος: «ἐξαγνιστήριος θυσία».

Digitized by Google

ἐξαγνιστικός, —ή, —όν· ὁ ἁρμόδιος, ὁ κατάλληλος πρὸς ἐξάγνισιν, ὁ ἐξαγνίζων, ἐξαγνιστήριος: «ἡ πρᾶξίς του υπῆρξεν ἐξαγνιστικὴ τοῦ ἁμαρτήματός του». — Ἐπίρρ. **ἐξαγνιστικῶς**.

ἐξαγόμενον (τό)· μετχ. ἐνεστ. τοῦ *ἐξάγομαι*· ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐξάγεται, συμπεραίνεται, τὸ συμπέρασμα: «τὸ ἐξαγόμενον ἐξ ὅλων αὐτῶν εἶναι ὅτι...» || τὸ ἀποτέλεσμα ἀριθμητικῆς τινος πράξεως ἢ ἄλλου μαθηματικοῦ ὑπολογισμοῦ.

ἐξαγορὰ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξαγοράζειν, λύτρωσις διὰ τῆς ἀγορᾶς, διὰ τῆς πληρωμῆς λύτρων: «ἐξαγορὰ τῶν αἰχμαλώτων» || τὸ ἀντ' ἄλλου παρεχόμενον, ἀποζημίωσις.

ἐξαγοράζω, *ἀόρ. ἐξηγόρασα—ἐξηγοράσθην, παθ. μετχ. ἐξηγορασμένος*· παρέχω τι ἀντὶ ἄλλου, τὸ ὁποῖον λαμβάνω: «ἐξηγόρασα τὰ δικαιώματα τοῦ ἀδελφοῦ μου ἐπὶ τῆς πατρικῆς περιουσίας» || μεταφ. ἀποζημιῶ, παρέχω ἀντισήκωμα: «ἡ συμφορὰ ἐξηγοράσθη μὲ ἀπροσδόκητον οἰκογενειακὸν εὐτύχημα», «τὰ ἀνθρώπινα σφάλματά του ἐξηγόραζε δι' ἀγαθοεργιῶν» || καθόλου, λυτρώνω, ἐλευθερώνω διὰ λύτρων: «ἐξηγοράσθησαν οἱ αἰχμάλωτοι» || «ἐξαγοράζομαι τὸν καιρὸν» κάμνω συνετὴν χρῆσιν τοῦ καιροῦ.

ἐξαγόρασις, —*εως* (ἡ) καὶ **ἐξαγορασία**· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐξαγοράζειν, *ἐξαγορὰ* (βλ. λ.).

ἐξαγόρασμα (τό)· τὸ ἐξαγορασθέν.

ἐξαγορασμὸς (ὁ) καὶ **ξαγορασμός**· δημοτ., ἐξαγορά, ἐξαγορασία: «τὸ κακὸ ποὺ ἔκαμες ξαγορασμὸ δὲν ἔχει».

ἐξαγόρευσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξαγορεύειν, ἐκλάλησις ἀπορρήτου, γνωστοποίησις μυστικοῦ || ἐξομολόγησις ἐνώπιον τοῦ πνευματικοῦ.

ἐξαγορευτὴς (ὁ)· ὁ ἐξαγορεύων, ὁ προδίδων τὰ μυστικά.

ἐξαγορεύω, *ἀόρ. ἐξεῖπον καὶ ἐξηγόρευσα—ἐξηγορεύθην*· ἐκλαλῶ τὰ ἀπόρρητα, κοινοποιῶ τὰ μυστικά· || ἐξομολογοῦμαι τὰς ἁμαρτίας μου ἐνώπιον τοῦ πνευματικοῦ.

ἐξάγραμμα (τὸ) ἢ **ἐξάγραμμον** (τό). Σχῆμα σχηματιζόμενον δι' ἓξ γραμμῶν, ἤτοι δύο ἰσοπλεύρων τριγώνων, τιθεμένων συμμετρικῶς τοῦ ἑνὸς ἐπὶ τοῦ ἄλλου περὶ τὸ κοινὸν αὐτῶν κέντρον. Τὸ ἐξάγραμμα τοῦτο, ἄλλως καλούμενον καὶ *ἐξάκτινος ἀστήρ, ἐξάλφα, ἰουδαϊκὸς σταυρὸς* καὶ *σφραγὶς τοῦ Σολομῶντος*, εἶναι σύμβολον τοῦ μακροκόσμου καὶ παριστάνει τὴν ἕνωσιν τοῦ πυρὸς μετὰ τοῦ ὕδατος, ἀπαρτίζεται δὲ ἐκ δύο ἐμπεπλεγμένων πρὸς ἄλληλα ἰσοπλεύρων τριγώνων, ὧν τὸ μὲν εἶναι λευκὸν ἢ κυανοῦν, τὸ δὲ ἕτερον μέλαν ἢ ἐρυθρόν. Ἡ ἀντίθεσις τῶν χρωμάτων ἡ ὑφισταμένη ἐν τῇ μορφῇ αὐτῇ τοῦ φλογοβόλου μᾶς δεικνύει τὰς μεταξὺ τῆς ἑνιαίας φύσεως καὶ τῶν ἐκδηλώσεων αὐτῆς ὑπαρχούσας σχέσεις, τοὺς δεσμοὺς τοὺς συνδέοντας τὸ ἀρχέτυπον πρὸς τὸν κόσμον τῶν πλασμάτων ἢ κάλλιον εἰπεῖν τὸ ἀγαθὸν μετὰ τοῦ κακοῦ. Λόγῳ τῶν ἰδιοτήτων τούτων ὁ ἀστὴρ οὗτος κατέστη ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων τὸ σύμβολον διαφόρων θεοτήτων, ὡς τοῦ Βισνοῦ, τῆς Ἀφροδίτης κλπ., τὸ ἔμβλημα διαφόρων φιλοσοφικῶν καὶ θρησκευτικῶν συστημάτων, ὡς ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ τεκτονικῇ, ἐν ᾗ τὸ σύμπλεγμα τοῦ διαβήτου μετὰ τοῦ ἀνεστραμμένου γνώμονος σχηματίζει τὸ ἐξάγραμμα, ἐν τῷ συστήματι τῶν Ναϊτῶν, ὅπου βλέπομεν ὅτι ἡ σφραγὶς τῶν ἱπποτῶν τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου ἀπαρτίζεται ἐκ τῆς προσαρμογῆς εἰς ἐξάκτινον ἀστέρα τοῦ σταυροῦ τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου κλπ. Ἀπὸ ἀρχιτεκτονικῆς ἀπόψεως συναντῶμεν τὸ ἐξάλφα γεγραμμένον εἰς τὰ παράθυρα ἢ τοὺς ῥόδακας τῶν μητροπόλεων, ἐν αἷς ἀναγράφεται ὡς ἐκπροσωποῦν τὰς ἓξ ἰδιότητας τοῦ Θεοῦ (βλ. *ἀστὴρ φλογοβόλος* καὶ *ἐξάλφα*).

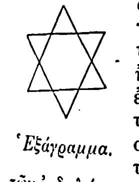

Ἐξάγραμμα.

ἐξαγριαίνω, *ἀόρ. ἐξηγρίανα*· καθιστῶ τινα ἄγριον || ἀμετβ. γίνομαι, ἀποβαίνω ἄγριος.

ἐξαγριῶ (—*όω*) καὶ **ἐξαγριώνω**, *ἀόρ. ἐξηγρίωσα—ἐξηγριώθην, παθ. μετχ. ἐξηγριωμένος*· καθιστῶ τινα ἄγριον, ἀτίθασον, ἀντιθ. *ἐξημερῶ*: «ἐξηγρίωσε τὸν υἱόν του διὰ τοῦ βαναύσου τρόπου του», «μὴν ἐξαγριώνῃς τὸ παιδί» || καθόλου, ἐρεθίζω, ἐξάπτω, κοιν. *ἀγριεύω*.

ἐξαγρίωσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξαγριοῦν, ἐρεθισμός, ἔξαψις, ὀργιλότης.

ἐξαγριωτικός, —*ή*, —*όν*· ὁ προκαλῶν ἐξαγρίωσιν, ἀντιθ. *ἐξημερωτικός*: «ἡ συμπεριφορά του εἶναι ἐξαγριωτική».—Ἐπιρρ. **ἐξαγριωτικῶς**.

ἐξαγυνία (ἡ)· ἐπὶ ἀνθέων, τὸ νὰ εἶναι *ἐξάγυνον* (βλ. λ.).

ἐξάγυνος (ὁ)· ἐπὶ τῶν ἀνθέων, ὁ ἔχων ἓξ στύλους δεκτικοὺς γύρεως, ἀντιθ. *ἐξάνδρος* (βλ. λ.).

ἐξάγω, *ἀόρ. ἐξήγαγον—ἐξήχθην, παθ. μετχ. ἐξηγμένος*· ἄγω τι ἔξω, κάμνω τι νὰ ἐξέλθῃ, ἐκβάλλω, κοιν. *βγάζω*: «ἐξάγω ἐκ τῆς οἰκίας, —ἐκ τῆς ἀποθήκης, —ἐκ τῆς θαλάσσης», «ἐξάγω τοὺς ἄνθρακας ἐκ τῆς πυρᾶς» || μεταφ. ἀπαλλάττω, ἀπομακρύνω: «ἐξάγω ἐκ τοῦ κινδύνου, —ἐκ τῆς δυσχερείας», «μὲ ἐξήγαγεν ἐκ δεινοτάτης θέσεως» || ἐπὶ ἐμπορευμάτων ἢ προϊόντων, κάνω ἐξαγωγή, ἀντιθ. *εἰσάγω*: «ἡ Ἑλλὰς ἐξάγει καπνόν, σταφίδα, σῦκα, οἶνον», «τὰ ἐξαγόμενα προϊόντα δὲν φορολογοῦνται» || ἐξάγω συμπέρασμα, συμπεραίνω, συνάγω: «τί ἐξάγεις ἀπὸ τοὺς λόγους του;—ἐξάγω ὅτι εἶναι εἰλικρινής» || «ἐξάγω τὴν τετραγωνικὴν ῥίζαν» ἢ «εὑρίσκω τὴν τετραγωνικὴν ῥίζαν» || *ἐξαγόμενον* (τό): «—τοῦ προβλήματος, —τοῦ συλλογισμοῦ» (βλ. λ.).

ἐξαγωγεύς,—*έως* (ὁ)· ὁ ἐξάγων, ὁ ἐνεργῶν ἐξαγωγὴν ἐμπορευμάτων: «οἱ ἐξαγωγεῖς σταφίδος, —σύκων, —ἐλαίου» || τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου ἐξάγομεν, ἐξέλκομεν.

— **ἐξαγωγεὺς** *(Μηχανολ.)*. Εἶδος ἀντλίας χρησιμοποιούμενον διὰ τὴν ἀπορρόφησιν τοῦ φωταερίου ἐκ τῶν κεράτων, ἐντὸς τῶν ὁποίων τοῦτο παρασκευάζεται, καὶ τὴν μεταφορὰν αὐτοῦ εἰς τὰ ἀεριοφυλάκια. Ὡς ἐξαγωγεῖς χρησιμοποιοῦνται συνήθως περιστροφικαὶ ἀντλίαι ἰδιαζούσης κατασκευῆς, σπανιώτερον δὲ ἀντλίαι μετ' ἐμβόλου.

Τὸ παρατιθέμενον σχῆμα ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν κύλινδρον Α, συνδεόμενον διὰ τοῦ σωλῆνος $Σ^1$ μετὰ τῶν κεράτων, ἐξ ὧν πρόκειται νὰ ἐξαχθῇ τὸ ἀέριον, καὶ διὰ τοῦ σωλῆνος $Σ_2$ μετὰ τῶν ἀεριοφυλακίων. Ἐντὸς τοῦ κυλίνδρου Α περιστρέφεται κεντρικῶς περὶ τὸν ἄξονά του ὁ κύλινδρος Β, ἑδραζόμενος δι' ἐξωτερικῶν ἑδράνων, ἑκατέρωθεν τῶν μετωπικῶν ἐπιφανειῶν τοῦ κυλίνδρου Α. Ὁ κύλινδρος Β φέρει σχισμήν, ἐντὸς τῆς ὁποίας εὑρίσκονται αἱ πτέρυγες $Π_1$, $Π_2$, ὠθούμεναι δι' ἐλατηρίου πρὸς τὰ ἔξω, μέχρι τῶν τοιχωμάτων τοῦ κυλίνδρου Α. Τὸ μῆκος τῶν πτερύγων ἰσοῦται πρὸς τὸ ὕψος τοῦ κυλίνδρου Α. Εἰς ἑκάστην περιστροφὴν τοῦ κυλίνδρου Β ἀντιστοιχοῦν ἀνὰ μία παλινδρομικὴ κίνησις ἑκάστης τῶν πτερύγων ἐντὸς τῆς σχισμῆς. Δημιουργεῖται τοιουτοτρόπως διαφορὰ πιέσεως ἑκατέρωθεν τῆς πτέρυγος, ἡ ὁποία ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν διὰ τῶν βελῶν σημειουμένην κίνησιν τοῦ ἀερίου. Πρὸς ἀποφυγὴν πολὺ μεγάλων κυμάνσεων τῆς πιέσεως ἐντὸς τοῦ ἀεριοφυλακίου, ὡς καὶ ἐντὸς τῶν κεράτων, χρησιμοποιοῦνται κύλινδροι μετὰ τριῶν, ἀντὶ δύο, πτερύγων. Ἡ κίνησις τοῦ ἐξαγωγέως ἐπιτυγχάνεται δι' ἱμάντος καὶ κλιμακωτῆς τροχαλίας, ἡ ὁποία καθιστᾷ δυνατὴν τὴν ρύθμισιν τῆς ταχύτητος περιστροφῆς ἀναλόγως πρὸς τὴν ἀπαιτουμένην ποσότητα φωταερίου. Ὁ ἐξαγωγεὺς φέρει συνήθως καὶ ρυθμιστὴν τῆς πιέσεως. Ὅταν ἡ πίεσις ἐντὸς τοῦ σωλῆνος Σ, γίνῃ τόσον μικρά, ὥστε νὰ ὑπάρχῃ φόβος ὅτι θὰ εἰσέλθῃ ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ ἐκ τῶν ἔξω εἰς τὰ κέρατα, ὁ ρυθμιστὴς αὐτομάτως ἐνεργῶν ὑψώνει τὴν πίεσιν ἐντὸς τοῦ $Σ_1$ διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ἀερίου ἐκ τοῦ $Σ_2$ εἰς τὸν $Σ_1$. Γ. Θ. Κ.

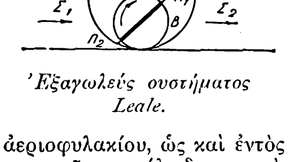

Ἐξαγωγεὺς συστήματος Leale.

ἐξαγωγὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐξάγειν, ἀνάληψις, βγάλσιμο: «ἐξαγωγὴ τῶν ἀνθράκων ἐκ τῆς πυρᾶς, —τοῦ ἄρτου ἐκ τοῦ κλιβάνου, —τῶν ἐλαιῶν ἐκ τοῦ πίθου, —χρημάτων ἐκ τοῦ βαλλαντίου κττ.» || ἐπὶ τῶν ἐμπορευμάτων καὶ τῶν προϊόντων: «ἐξαγωγὴ σταφίδος, —σύκων, —ἐλαίου», «ἀπαγορεύεται—, ἐπιτρέπεται ἡ ἐξαγωγὴ ἐλαίου» ἡ πρὸς ἐμπορίαν ἀποστολὴ σταφίδος, σύκων, ἐλαίου κλπ. προϊόντων χώρας τινὸς εἰς τὴν ἀλλοδαπήν || «ἐξαγωγὴ ὀδόντος» ἐκρίζωσις || μαθημ. «ἐξαγωγὴ τῆς τετραγωνικῆς ρίζης» ἡ εὕρεσις τῆς τετραγωνικῆς ρίζης || ναυτ. ἡ ἐκκένωσις πρὸς τὴν θάλασσαν μέρους τοῦ ἐν τῷ λέβητι ὕδατος, ὅταν διαπιστωθῇ ἔχον μεγάλην ἁλμύραν, καὶ ἡ ἀντικατάστασις αὐτοῦ διὰ ἐλαφροῦ τοιούτου. Αἱ ἐξαγωγαὶ καὶ αἱ ἐπακολουθοῦσαι τροφοδοτήσεις συνεχίζονται ἕως ὅτου τὸ *ἁλατόμετρον* (βλ. λ.) δείξῃ τὴν πρέπουσαν ἔνδειξιν.

—*[Ἐμπορ.]* Καλεῖται *ἐξαγωγὴ* τὸ σύνολον τῶν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν πρὸς ἐμπορίαν ἀποστελλομένων ἐμπορευμάτων χώρας τινός, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὸ ἀντικείμενον τοῦ *ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου* αὐτῆς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ εἰσαγόμενα ἐν αὐτῇ ἐμπορεύματα, ἐξ ὧν συνίσταται ἡ *εἰσαγωγὴ* (βλ. λ.) αὐτῆς. Οἴκοθεν ἐννοεῖται ὅτι πᾶν εἶδος ἐμπόρευμα εἶναι ἐξαγωγὴ μὲν διὰ τὴν ἀποστέλλουσαν χώραν, εἰσαγωγὴ δὲ διὰ τὴν χώραν προορισμοῦ αὐτοῦ. Ἡ ἐξαγωγὴ ἀφορᾷ ἢ φυσικὰ προϊόντα ἐξερχόμενα ἄνευ οἱασδήποτε βιομηχανικῆς κατεργασίας (δημητριακά, καρποί, προϊόντα τοῦ ὑπεδάφους, πρῶται ὕλαι κλπ.) ἢ βιομηχανικὰ τοιαῦτα (ὑφάσματα, μηχανήματα, κατειργασμένα εἴδη κλπ.). Ἡ ὑψίστης σπουδαιότητος σημασία τῆς ἐξαγωγῆς διὰ τὴν οἰκονομικὴν ὑπόστασιν καὶ εὐημερίαν μιᾶς χώρας ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι: α') Ἡ ἐξάγουσα χώρα διὰ τοῦ ἐξαγωγικοῦ της ἐμπορίου ἀνευρίσκει διεξόδους διὰ τὰ προϊόντα τοῦ φυσικοῦ της πλούτου, τὰ ὁποῖα ἄλλως θὰ παρέμενον ἀδιάθετα εἰς τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῆς ἀγορὰν καὶ θὰ ἐδημιούργουν τὰς ἀναποφεύκτους οἰκονομικὰς συνεπείας τῆς πληθωρικῆς παραγωγῆς εἰδῶν, παραγομένων εἰς ποσότητας δυσαναλόγους πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς ἐσωτερικῆς ἀγορᾶς καταναλώσεως καὶ μὴ δυναμένων ὡς ἐκ τούτου νὰ ἀπορροφηθοῦν παρ' αὐτῆς. Ἐπὶ παραδείγματι ἡ Ἑλλὰς ἄνευ τῆς ἐξαγωγῆς δὲν θὰ ἦτο ἱκανὴ νὰ διαθέσῃ τὰ φυσικὰ αὐτῆς προϊόντα (σταφίς, καπνὸς κλπ.), τὰ ὁποῖα κατὰ μέγα μέρος διατίθενται διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν ἐξωτερικῶν ἀγορῶν. Τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει μὲ τὴν Ἀγγλίαν διὰ τοὺς γαιάνθρακάς της, τὴν Ἀργεντινὴν διὰ τὰ σιτηρά της κλπ. β') Διὰ τῆς ἐξαγωγῆς βιομηχανικῶν προϊόντων αἱ ἐξάγουσαι χῶραι προσπορίζονται τὰ οἰκονομικὰ μέσα, ὅπως εἰσαγάγωσι τὰς πρώτας ὕλας καὶ εἴδη διατροφῆς, τῶν ὁποίων στεροῦνται λόγῳ τῶν ἰδιαιτέρων ἐδαφικῶν καὶ κλιματολογικῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἃς διατελοῦσιν. Οὕτως ἡ Ἀγγλία ἐξάγει ὑφάσματα, μηχανήματα καὶ πληθὺν ἄλλων κατειργασμένων εἰδῶν εἰς ἀντίκρυσμα τῶν ἐξ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐξαγομένων πρώτων ὑλῶν διὰ τὴν βιομηχανίαν της (βάμβακος, ἐρίου, καουτσούκ) καὶ εἰδῶν διατροφῆς διὰ τὸν πληθυσμόν της. γ') Ἡ ἐντατικὴ ἐξαγωγὴ βιομηχανικῶν προϊόντων καὶ ἡ ἐπωφελὴς αὐτῶν τοποθέτησις εἰς τὰς ἐξωτερικὰς ἀγορὰς συνεπάγεται τὴν ἐλάττωσιν τοῦ κόστους παραγωγῆς αὐτῶν καὶ οὕτως ἀναπτύσσει τὰς ἐθνικὰς βιομηχανίας τῶν ἐξαγουσῶν χωρῶν διὰ τῆς ὁλονὲν τελειοποιήσεως τῶν βιομηχανικῶν μεθόδων, τοῦ συστηματικοῦ καταμερισμοῦ τῆς ἐργασίας καὶ μεθοδικοῦ τρόπου παραγωγῆς (rationalisation). δ') Διὰ τοῦ ἀντιτίμου τῶν ἐξαγομένων ἐμπορευμάτων, εἰσρέοντος εἰς τὴν ἐξάγουσαν χώραν ὑπὸ τύπον ἐξωτερικοῦ συναλλάγματος, καλύπτονται ὄχι μόνον τὸ βιομηχανικὸν καὶ ἐμπορικὸν κέρδος τῶν ἐξαγωγέων, ἀλλὰ καὶ τὰ ἡμερομίσθια τῶν ἐνασχολουμένων εἰς τὴν βιομηχανίαν ἐργατικῶν χειρῶν καὶ οἱ ναῦλοι καὶ τὰ κόμιστρα τῶν ἀπασχολουμένων διὰ τὴν μεταφορὰν ἀτμοπλοίων καὶ ἄλλων μέσων συγκοινωνίας πρὸς ὄφελος τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας τῆς χώρας ταύτης.

Ἀπὸ καθαρῶς οἰκονομικῆς ἀπόψεως ἐξεταζομένη ἡ ἐξαγωγὴ εἶναι ἀλληλένδετος μὲ τὴν εἰσαγωγήν, καθότι, εἰς τὰς διεθνεῖς συναλλαγάς, αἱ ἐξαγωγαὶ καλύπτονται δι' ἀντιστοίχων εἰσαγωγῶν, ἡ δὲ εἰς αὐτούσιον μεταλλικὸν πληρωμὴ μεταξὺ τῶν ἐμπορικῶς συναλλασσομένων ἐθνῶν, ἐν τῇ συγχρόνῳ οἰκονομικῇ ζωῇ καὶ ὑφ' ὁμαλὰς περιστάσεις, σπανίως ἢ εἰς εἰδικὰς μόνον περιπτώσεις λαμβάνει χώραν. Ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι χώρα τις πληρώνεται ἐξ ὁλοκλήρου εἰς μεταλλικὸν νόμισμα διὰ τὰς ἐξαγωγάς της, μὴ ἐνεργοῦσα οὐδεμίαν εἰσαγωγὴν ἔναντι τῶν ἐξαγωγῶν της, τὸ μεταλλικὸν ἀπόθεμά της θὰ αὐξηθῇ δυσαναλόγως πρὸς τὰς ἐσωτερικὰς ἀνάγκας της, μὲ συνέπειαν τὴν ὕψωσιν τοῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν τῆς ἐσωτερικῆς ἀγορᾶς καὶ τὴν πτῶσιν τοῦ προεξοφλητικοῦ τόκου. Θὰ ἐπακολουθήσῃ, ὡς φυσικὰ οἰκονομικὴ συνέπεια, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἔξοδος κεφαλαίων, ζητούντων ἐπωφελεστέραν τοποθέτησιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰσαγωγὴ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορευμάτων πρὸς εὐθηνοτέρας τιμάς, μέχρις ὅτου ἡ εἰς μεταλλικὸν κυκλοφορία καὶ τὸ ἐπίπεδον τῶν τιμῶν φθάσουν εἰς τὸ φυσιολογικόν των ἐπίπεδον.

Λόγῳ τῆς σημασίας τῆς ἐξαγωγῆς ἀπὸ ἀπόψεως δημοσιονομικῆς, ὅλαι αἱ χῶραι παντοιοτρόπως ἐνθαρρύνουν καὶ διευκολύνουν ταύτας, μὴ ἀπαιτοῦσαι μεγάλας διατυπώσεις διὰ τὰ ἐξαγόμενα ἐμπορεύματα, ὅπως ἐξ ἀντιθέτου πράττουν διὰ τὰς εἰσαγωγάς, μηδὲ θέτουσαι φραγμοὺς εἰς τὰς ποσότητας καὶ τὰ εἴδη τῶν ἐξαγομένων ἐμπορευμάτων, ἐκτὸς ὅλως ἐξαιρετικῶν περιπτώσεων (ὡς ἐπὶ παραδείγματι ὅταν αὗται διατελοῦν ἐν ἐμπολέμῳ καταστάσει), ὁπότε διὰ λόγους ἰδίᾳ ἐσωτερικῆς αὐταρκείας τίθενται περιορισμοὶ εἰς τὴν ἐξαγωγὴν ὡρισμένων εἰδῶν. Κατὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ *ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου* αἱ χῶραι, εἰς ἃς αἱ ἐξαγωγαὶ ὑπερβαίνουσι τὰς εἰσαγωγάς, θεωροῦνται ἔχουσαι εὐνοϊκὸν ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον, δεδομένου ὅτι ἐν τῇ διεθνεῖ ἀγορᾷ καθίστανται πιστώτριαι ἐκ τοῦ συνόλου τῶν διεθνῶν ἐμπορικῶν των συναλλαγῶν. Τὸ σύνολον τῶν κατ' εἶδος καὶ ποσὸν ἐξαγομένων καθ' ὡρισμένην χρονικὴν περίοδον ἐμπορευμάτων παρέχουν αἱ τελωνειακαὶ στατιστικαί, αἱ ὁποῖαι ὅμως δὲν παρουσιάζουν αὐστηρῶς ἀκριβῆ στατιστικὰ δεδομένα, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀξίαν τῶν ἐξαχθέντων ἐμπορευμάτων, καθότι εἰς τὰς τιμὰς ἐξαγωγῆς δὲν περιλαμβάνονται συνηθέστατα οἱ ναῦλοι καὶ τὰ παρεμφερῆ ἔξοδα μέχρι τοῦ τόπου προορισμοῦ των (βλ. καὶ λ. *ἐμπόριον, ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον, εἰσαγωγή, διέξοδος*). Η. Π. Γ.

—*[Μηχανολ.]* Καλεῖται οὕτω κοινῶς ἡ φάσις τῆς λειτουργίας ἀτμοῦ, ἀέρος ἢ ἀερίου, καθ' ἣν τὸ ρευστὸν τοῦτο ἐγκαταλείπει τὴν ἀντίστοιχον μηχανὴν ἢ κύλινδρον. Ὀρθότερον *ἐκροὴ* (βλ. λ.). Α. Μ.

— *[Ἀρχ. Δίκ.]* Ἐκαλεῖτο *ἐξαγωγὴ* (ἀνάλογος πρὸς τὴν deductio que moribus fit τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου) τὸ ἀντιτασσόμενον ἔνδικον μέσον πρὸς

Digitized by Google

ἐπίλυσιν ἀμφισβητήσεως ὑφισταμένης μεταξὺ δύο προσώπων, συνήθως ἐκ κοινοῦ δικαιοπαρόχου ἑλκόντων δικαιώματα. Ἀποτελεῖ αὕτη συμπλήρωμα τῆς δίκης *ἐξούλης*. Ἡ ἐξαγωγὴ μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ἰσαίου (περὶ Πύρρου κληρ.), ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους (κατὰ Λεωκρ. 32, κατὰ Ζηνοθ. 17) κλπ. Ἠσκεῖτο εἴτε ὅταν διεξεδικεῖτο ἡ κληρονομία, εἴτε ὅτε ἐπεζητεῖτο ἡ ἄσκησις τοῦ ὑποθηκικοῦ δικαιώματος, πάντως δὲ δι' αὐτὴν ἀπῃτεῖτο ἡ συνδρομὴ ὡρισμένου ἀριθμοῦ μαρτύρων (*Ἰσαίου* κατὰ Πύρρου 22, 62, κατὰ Διαγόρ. 22 ἐπ.). Ι. Δ. ΖΕΠΟΣ

— **ἐξαγωγὴ *ὀδόντος*** *[Ἰατρ.]*· βλ. λ. *ἐξαίρεσις* ὀδόντος.

ἐξαγωγικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐξαγωγήν: «ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον», «ἐξαγωγικοὶ δασμοί»· ‖ ὁ χρησιμεύων πρὸς ἐξαγωγήν: «ἐξαγωγικὸν μηχάνημα». — Ἐπίρρ. ***ἐξαγωγικῶς.***

— **ἐξαγωγικὸν *ἐμπόριον*·** βλ. λ. *ἐμπόριον* ἐξαγωγικόν.

ἐξαγώγιμος (ὁ, ἡ), *— ον* (τό)· ὁ δυνάμενος, ὁ ἄξιος νὰ ἐξαχθῇ εἰς τὴν ἀλλοδαπήν: «ἐξαγώγιμον ἐμπόρευμα», «οἱ νωποὶ καρποὶ δὲν εἶναι πάντες ἐξαγώγιμοι»· ‖ *ἐξαγώγιμα* (τά)· τὰ ἐξαγόμενα ἐμπορεύματα ἢ προϊόντα.

ἐξαγωγίς, *— ίδος* (ἡ)· τὸ μέσον δι' οὗ ἐξάγεταί τι· ὀχετὸς πρὸς ἐκροὴν τῶν ὑδάτων, ἰδιωματ. *ἀγὸς (ἀγωγός).*

ἐξαγωγὸς (ὁ, ἡ), *— ὸν* (τό)· ὁ ἐξάγων, ἄλλως *ἐξαγωγεύς* (βλ. λ.)· ‖ ὀχετὸς πρὸς ἐκροὴν τῶν ἀκαθάρτων ὑδάτων τῶν βαλανείων (πβλ. τὸ ἰδιωματ. *ἀγὸς—ἀγωγός*).

ἐξαγωνία (ἡ) (Hexagonia) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*. Τὰ ἔντομα ταῦτα ἔχουσι σῶμα πεπιεσμένον, ἐπίμηκες καὶ κεφαλὴν μεγάλην καὶ τριγωνικήν. Γνωστὰ περὶ τὰ εἴκοσιν εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς χώρας τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Δ. Ν. Π.

ἐξαγωνιαῖος, *—α, —ον*· ὁ ἔχων ἓξ γωνίας, ἐξαγωνικός.

ἐξαγωνικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἑξάγωνον, ὁ ἔχων σχῆμα ἑξαγώνου: «ἑξαγωνικὴ πλατεῖα», «ἑξαγωνικὸν κτήριον». — Ἐπίρρ. ***ἑξαγωνικῶς.***

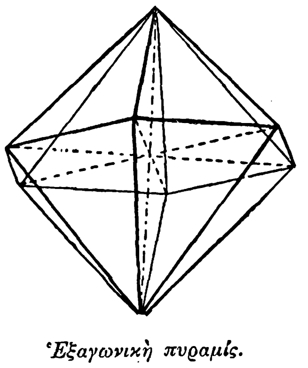

Ἑξαγωνικὴ πυραμίς.

— **ἑξαγωνικὴ *πυραμὶς*** *[Ὀρυκτολ.]*. Κρυσταλλικὸν σχῆμα, ἀνῆκον εἰς τὸ ἑξαγωγικὸν κρυσταλλικὸν σύστημα καὶ συνιστάμενον ἐκ δύο γεωμετρικῶν πυραμίδων ἑξαγωνικῶν, ἀποτελουμένων ἑκάστης ἀπὸ ἓξ ἰσοσκελῆ τρίγωνα καὶ συνηνωμένων διὰ τῆς βάσεώς των. Γ. Κ. Γ.

— **ἑξαγωνικὸν *πρῖσμα*** *[Ὀρυκτολ.]*. Κρυσταλλικὸν σχῆμα, ἀνῆκον εἰς τὸ ἑξαγωνικὸν κρυσταλλικὸν σύστημα καὶ συνιστάμενον ἀπὸ 6 ὅμοια ὀρθογώνια. Γ. Κ. Γ.

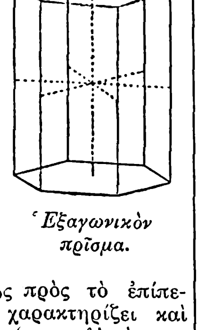

Ἑξαγωνικὸν πρῖσμα.

— **ἑξαγωνικὸν *σύστημα*** *[Ὀρυκτ.]*. Ἓν τῶν ἑπτὰ *κρυσταλλικῶν συστημάτων*. Τὸ χαρακτηρίζουν τέσσαρες *κρυσταλλικοὶ ἄξονες*, ἐξ ὧν οἱ μὲν τρεῖς, οἵτινες εἶναι καὶ ἴσοι, τέμνονται πρὸς γωνίαν 60° ἐν τῷ αὐτῷ ἐπιπέδῳ, ὁ δὲ τέταρτος, μεγαλύτερος ἢ μικρότερος τῶν ἄλλων, τοὺς συναιτᾷ ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ κρυστάλλου, κάθετος πρὸς τὸ ἐπίπεδον αὐτῶν. Τὸ σύστημα αὐτὸ χαρακτηρίζει καὶ ἄξων συμμετρίας ἕκτης τάξεως *(κρυσταλλικὴ συμμετρία)*. Εἰς τὸ ἑξαγωνικὸν σύστημα ἀναπτύσσονται πυραμίδες ἑξαγωνικαὶ καὶ διεξάγωνοι, ἀμβλεῖαι ἢ ὀξεῖαι, ἀναλόγως πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ καθέτου ἄξονος· ὁμοίως τὰ ἀντίστοιχα πρίσματα καὶ δισκοειδῆ εἰς τὸ ἑξαγωνικὸν τραπεζόεδρον. Ὀλίγα σχετικῶς σώματα κρυσταλλοῦνται κατὰ τὰς μορφὰς ταύτας· π.χ. μεταξὺ τῶν ὀρυκτῶν ὁ ἀπατίτης, ὁ πυρομορφίτης, ὁ βουρτσίτης καὶ ἐκ τῶν μετάλλων τὸ μαγνήσιον, ὁ ψευδάργυρος· ὁμοίως ὁ πάγος, τὸ ἰωδοφόρμιον, τὸ τρυγικὸν καλιοαντιμονύλιον. Παρά τινων κρυσταλλογράφων τὸ ἑξαγωνικὸν συμπτύσσεται πρὸς τὸ *τριγωνικὸν σύστημα*. Ι. Π. Δ.

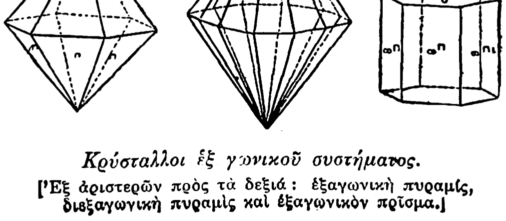

Κρύσταλλοι ἑξ γωνικοῦ συστήματος.

[Ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά: ἑξαγωνικὴ πυραμίς, διεξαγωνικὴ πυραμὶς καὶ ἑξαγωνικὸν πρῖσμα.]

ἐξαγώνιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔξω τοῦ ἀγῶνος, ἔξω τοῦ προκειμένου ζητήματος. — Ἐπίρρ. ***ἐξαγωνίως***· ἀσχέτως πρὸς τὸ προκείμενον.

ἑξάγωνον (τὸ) (Hexagonum) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *πολυποριδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτους μύκητας ἄνευ ποδίσκου καὶ μὲ εὐρύτατον καὶ ἐκ πολλῶν νηματίων μυκήλιον. Γνωστὰ 2 εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης, ἐνδιαιτώμενα παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων δένδρων. Δ. Ν. Π.

ἑξάγωνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων ἓξ γωνίας, ἑξαγωνικός: «ἑξάγωνος πλατεῖα», «ἑξάγωνον κτήριον»· ‖ *ἑξάγωνον* (τό)· γεωμετρικὸν σχῆμα ἔχον ἓξ γωνίας.

— **ἑξάγωνον** (τὸ) *[Γεωμ.]*. Πολύγωνον ἔχον ἓξ πλευρὰς καὶ ἑπομένως ἓξ γωνίας. *Κανονικὸν ἑξάγωνον* καλεῖται τὸ ἐγγράψιμον εἰς κύκλον. Ἡ πλευρὰ αὐτοῦ εἶναι ἴση πρὸς τὴν ἀκτῖνα τοῦ κύκλου.

ἑξαδακτυλία (ἡ) *[Τερατογ.]*. Συγγενὴς παραμόρφωσις ἢ ἀνωμαλία, συνισταμένη εἰς τὴν ὕπαρξιν ἑνὸς ὑπεραρίθμου δακτύλου· οἱ δάκτυλοι οὗτοι συνήθως στεροῦνται σκελετοῦ καὶ εἶναι συνδεδεμένοι διὰ μίσχου πρὸς τὴν δερματικὴν ἐπιφάνειαν. Ἡ ἀνωμαλία αὕτη θεωρεῖται παρά τινων ὡς τερατογονικὴ διαμόρφωσις. Μ. Ν. Κ.

ἑξαδάκτυλος (ὁ, ἡ,)—*ον* (τό)· ὁ ἔχων ἓξ δακτύλους· ‖ ὁ ἔχων μῆκος ἓξ δακτύλων, ἄλλως *ἑξαδακτυλαῖος*.

Ἑξαδάκτυλος, *Ἀθανάσιος.* Ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ, γεννηθεὶς ἐν Ἄνδρῳ τῷ 1868. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ στρατιωτικὸν σχολεῖον Εὐελπίδων καὶ προήχθη μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ὑποστρατήγου. Μετέσχε τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου 1897, μετὰ τὸν ὁποῖον ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Ἀντωνίου* ἐπὶ μακρὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ ὡς μέλος τοῦ κομιτάτου τοῦ μακεδονικοῦ ἀγῶνος. Κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους 1912—1913 ὑπηρέτησε παρὰ τῷ ἐπιτελείῳ τοῦ γενικοῦ στρατηγείου, χρησιμοποιηθεὶς μάλιστα εἰς διαφόρους ἀποστολὰς ἐν τῷ ἐξωτερικῷ. Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 1917—1920 διετέλεσεν εἰς αὐτεπάγγελτον ἀποστρατείαν. Ἀνακληθεὶς τῷ 1920 εἰς τὴν ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν, ὑπηρέτησε παρὰ τῷ γενικῷ ἐπιτελείῳ, ἀπὸ δὲ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1922 μέχρις Αὐγούστου ἰδίου ἔτους, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ὑποστρατήγου, διετέλεσεν ἀρχηγὸς τοῦ ἐμπέδου τμήματος τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου τοῦ στρατοῦ. Ἀπεστρατεύθη τῷ 1923. Ν. Θ. Κ.

— **Ἑξαδάκτυλος, *Ἐμμανουὴλ-Νικόλαος.*** Ἱερεὺς ἐκ Ψαρῶν, Ἀγωνιστὴς κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν καὶ ἀποθανὼν τῷ 1837 εἰς ἡλικίαν 48 ἐτῶν. Ἔλαβε μέρος ὡς ἱερεὺς καὶ πολεμιστὴς εἰς τὰς ἐκστρατείας Χίου, Σμύρνης, Μυτιλήνης, Ἐρεσσοῦ, Πατρῶν, Ἀργολίδος, Σάμου, Ἁγίου Ὄρους καὶ Ἀλεξανδρείας, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Παπανικολῆ, Κανάρη, Χατζῆ-Ἀλεξανδρῆ καὶ Σκανδάλη. Κατὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν, ἐπιβιβάσας ἐπὶ πλοίου πλείστας οἰκογενείας, ἐν αἷς καὶ τὴν ἰδικήν του, ἐπεχείρησε νὰ διασώσῃ αὐτάς, ἀλλὰ καθ' ὁδὸν τὸ πλοῖον προσεβλήθη ὑπὸ τριῶν ὀθωμανικῶν φρεγατῶν καὶ ἐκ τῶν ἐπιβαινόντων αὐτὸς μὲν ἐσώθη, τρία τῶν τέκνων του μετὰ τῆς συζύγου του Ἀγγέλικας ἤχθησαν αἰχμάλωτα εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἕτερα δύο ἐκάησαν κατὰ τὴν σύγκρουσιν. Ἀργότερον ἐξηγόρασε διὰ λύτρων τοὺς αἰχμαλώτους, τῷ δὲ 1830 διωρίσθη ἱερεὺς ἐπὶ τοῦ δικρότου «Ἑλλάς». Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἡ ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῶν ἐκδουλεύσεων τῶν Ἀγωνιστῶν κατέταξεν αὐτὸν εἰς τὴν τάξιν τῶν *φροντιστῶν*. Π. Ν. Π.

— **Ἑξαδάκτυλος, *Σπῦρος Γ.*** Ἀγωνιστὴς ἐκ Χαλκίδος, μετασχὼν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως μέχρι τῆς διαλύσεως τῶν ἀτάκτων σωμάτων, ὑπὸ τὸν Θ. Γρίβαν, Ν. Κριεζώτην, τὸν συνταγματάρχην Γιάννην Κώσταν κ. ἄ. Τῷ 1832 ὠνομάσθη πεντηκόνταρχος ὑπὸ τῆς Διοικητικῆς ἐπιτροπῆς τῆς Ἑλλάδος. Π. Ν. Π.

ἑξαδεκάνιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Περιληπτικὸν ὄνομα διὰ τοὺς ἰσομερεῖς κεκορεσμένους ὑδρογονάνθρακας τοῦ τύπου $C_{16}H_{34}$. Ἐξ αὐτῶν τὸ μετὰ εὐθείας ἢ κανονικῆς ἁλύσεως, ἤτοι τὸ *κανονικὸν ἑξαδεκάνιον*, παρεσκευάσθη καὶ συνθετικῶς, εἶναι δὲ ἄχρουν στερεὸν σῶμα τηκόμενον εἰς 18° καὶ βράζον εἰς 287°. Εἰδικὸν βάρος εἰς 20° ἔχει 0,775. Σ. Γ.

ἐξάδελφος (ὁ), θηλ. *ἐξαδέλφη*, κοιν. *ἀ)ξάδερφος*, θηλ. *ἀ)ξαδέρφη* (ἀρχ. *ἀνεψιός*)· ὄνομα δηλωτικὸν τῆς συγγενείας **μεταξύ: α') τῶν τέκνων** τῶν ἀδελφῶν: *πρῶτοι ἐξάδελφοι*, **β') τῶν τέκνων** τῶν ἐξαδέλφων: *δεύτεροι ἐξάδελφοι*· **καὶ ἐνίοτε γ')** τῶν τέκνων τῶν δευτέρων ἐξαδέλφων: *τρίτοι ἐξάδελφοι*, οἵτινες θεωροῦνται ὡς ἐξελθόντες τῆς συγγενείας.

— *[Νομ.]* Οἱ *πρῶτοι ἐξάδελφοι* τάσσονται εἰς τὸν 4ον βαθμὸν τῆς ἐξ αἵματος συγγενείας ἐκ πλαγίου γραμμῆς, οἱ δὲ *δεύτεροι ἐξάδελφοι* εἰς τὸν 6ον βαθμόν. Ὁ γάμος μεταξὺ πρώτων ἐξαδέλφων ἀρχικῶς ἐκωλύετο, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Β' αἰῶνος π. Χ. ἀναφαίνονται ἐν Ρώμῃ παραδείγματα τοιούτων γάμων, οἵτινες ἐχαρακτηρίσθησαν θεμιτοὶ ὑπὸ τῶν νομοδιδασκάλων (L. 3,67, § 1 [23,2]). Συστηματικῶς ἀπηγορεύθη ὁ γάμος μεταξὺ ἐξαδέλφων ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν αὐτοκρατόρων· Θεοδόσιος ὁ Μέγας διὰ τῆς περὶ τὸ ἔτος 384 ἐκδοθείσης διατάξεως αὐτοῦ ἀπηγόρευσε τὸν τοιοῦτον γάμον ἐπὶ ποινῇ θανάτου διὰ πυρὸς καὶ δημεύσεως τῆς περιουσίας. Βραδύτερον ὅμως ἐπῆλθεν ἀσυμφωνία μεταξὺ τοῦ δικαίου τῆς ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς αὐτοκρατορίας, διότι ὁ μὲν Ἀρκάδιος κατὰ τὸ 400 ἐκήρυξεν εἰς τὴν ἀνατολικὴν αὐτοκρατορίαν τὸν γάμον ἔγκυρον, ὁ δὲ Ὁνώριος ἐν ἔτει 409 ἐθέσπισεν ὅτι ἐν τῇ δυτικῇ αὐτοκρατορίᾳ ὁ τοιοῦτος ἐπιτρέπεται μόνον κατὰ συγχώρησιν χορηγουμένην διὰ βασιλικῆς ἀντιφωνήσεως. Τέλος ὁ Ἰουστινιανὸς προὐτίμησε τὴν διάταξιν τοῦ Ἀρκαδίου τὴν ἐπιτρέπουσαν τὸν γάμον. Κατὰ τὸ ἰσχῦον Κανονικὸν δίκαιον ὁ 4ος βαθμὸς ἀποτελεῖ ἀνατρεπτικὸν ἐκ συγγενείας κώλυμα γάμου, καθὼς καὶ ὁ 6, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκουν οἱ δισεξάδελφοι. Ἐπὶ τῆς ἐξ ἀγχιστείας συγγενείας ἐκ πλαγίου γραμμῆς κωλύεται ὁ γάμος μέχρι τοῦ 5 βαθμοῦ, ἐν δὲ τῷ 6ῳ μόνον ὁσάκις ἐπέρχεται διὰ τοῦ γάμου σύγχυσις ὀνομάτων π. χ. δύο ἀδελφοὶ δὲν δύνανται νὰ λάβωσι δύο πρωτεξαδέλφας καὶ δύο πρωτεξάδελφοι δύο ἀδελφάς. Ἐπίσης διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, ἐν τῷ 7 βαθμῷ τῆς ἐξ ἀγχιστείας συγγενείας, πατὴρ καὶ υἱὸς δὲν δύνανται νὰ λάβωσι δύο δισεξαδέλφας, οὔτε πάππος καὶ δισέγγονος δύο πρωτεξαδέλφας. Τὰ τοιαῦτα κωλύματα παραμένουν καὶ μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου θανάτῳ ἢ διαζυγίῳ, μολονότι ἡ ἐξ ἀγχιστείας συγγένεια παύει ὑφισταμένη. (Περὶ τῶν κατ' οἰκονομίαν ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων ἐπιτρεπομένων γάμων μεταξὺ ἐξαδέλφων βλ. ἐν λ. *γάμος [οἰκονομία]*.)

ἐξαδελφοσύνη (ἡ)· ἡ συγγένεια τῶν ἐξαδέλφων.

ἐξαδερφούλης (ὁ), θηλ. *ἐξαδερφούλα*· ὑποκορ. τοῦ *ἐξάδελφος* πρὸς δήλωσιν θωπείας.

ἑξαδιενικὸν - (2,4) - *διοξὺ* *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *μυκονικὸν* ὀξύ.

ἑξαδιένιον - (2,4) (τό), ἢ ***α, α - διπροπενύλιον*** *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἀκόρεστος ὑδρογονάνθραξ τοῦ τύπου CH_3 CH: CH. CH: CH. CH_3. Βράζει εἰς 187—189°.

ἑξαδιενο - (1,5) - *διόλη* - (3,4) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *διβινυλαιθυλενογλυκόλη*.

—**ἑξαδιενο - (2,4) - *οξὺ*** *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *σορβικὸν* ὀξύ.

ἑξαδιινικὸν *διοξὺ* *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *διακετυλενοδικαρβονικὸν* ὀξύ.

ἑξαδιινο-(2, 4)-*διόλη*-(1, 6) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἀκόρεστος 1,6-γλυκόλη τοῦ τύπου

$$CH_2(OH).C : C.C : C.CH_2OH$$

ληφθεῖσα δι' ὀξειδώσεως τῆς μετὰ χαλκοῦ ἑνώσεως τῆς προπαργυλικῆς ἀλκοόλης. Τήκεται εἰς 112°. Σ. Γ.

ἑξαδιόνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *ἀκετυλοβουτυρύλιον*.

ἑξάδιπλος, *—η, —ον*· ἓξ φορὰς μεγαλύτερος ἢ περισσότερος, ἑξαπλάσιος.

ἑξάδραχμον (τὸ) *[Ἀρχ.]*. Ἀρχαῖον νόμισμα ἀξίας ἓξ δραχμῶν, σπανιώτατα ἀναφερόμενον εἰς γραπτὰ μνημεῖα.

ἐξαδυνατῶ *(—έω)*· γίνομαι ἀδύνατος, κοιν. *ἀδυνατίζω*.

ἑξαεδρικός, *— ή, — όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἑξάεδρον, ὁ ἔχων σχῆμα ἑξαέδρου.

ἑξαεδρῖται (οἱ) *[Ὀρυκτολ.]*. Εἶδος *μετεωρικῶν* σιδήρων μὲ ἑξαεδρικὸν ἱστόν. Γ. Κ. Γ.

ἑξάεδρος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ὁ ἔχων ἓξ ἕδρας· ‖ *ἑξάεδρον* (τό)· πολύεδρον ἔχον ἓξ ἐπιπέδους ἐπιφανείας.

— **ἑξάεδρον *κανονικόν*·** βλ. *κύβος*.

— *[Κρυσταλλ.]* Ἐν τῇ Κρυσταλλογραφίᾳ τὸ *κανονικὸν ἑξάεδρον* ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τοῦ ἰσοαξονικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος, τοῦ προσεπικαλουμένου καὶ *κυβικοῦ συστήματος*.

Digitized by Google

ἐξαερίζω· ἀποβάλλω, ἐκδιώκω τὸν ἀέρα: «ἐξαερίζω τὴν μηχανὴν» ἐκδιώκω τὸν ἀέρα ἐκ τῶν ὀργάνων τῆς μηχανῆς, ἐκ τῶν ὁποίων πρόκειται νὰ διοχοτευθῇ ἀτμός.

ἐξαερισμὸς (ὁ) *καὶ* ***ἐξαέρισις***, *—εως* (ἡ)· ἀποβολή, ἐκδίωξις τοῦ ἀέρος: «ἐξαερισμὸς τῆς μηχανῆς»· βλ. *ἐξαερίζω*.

—[Ναυτ.] —1) Ἡ *ἐξαέρισις τοῦ λέβητος* ἐκτελεῖται συνήθως οὐχὶ διὰ τῶν *ἀσφαλιστικῶν ἐπιστομίων*, ἀλλὰ διά τινος τῶν τριῶν *ἐπαληθευτικῶν κρουνῶν* τοῦ *ὑδροδείκτου* καὶ δὴ τοῦ ἀμέσως ὑπεράνω τῆς στάθμης τοῦ λέβητος. Βεβαιούμεθα δὲ ὅτι ἡ ἐξαέρισις ἐγένετο πλήρης, ἀφ' ἧς ἴδωμεν ἐξερχόμενον ἀπὸ τοῦ ἐπαληθευτικοῦ κρουνοῦ ἀτμὸν καθαρόν. —2) Ἐργασία ἐκτελουμένη πρὸ τῆς θέσεως τῆς μηχανῆς εἰς λειτουργίαν, διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ἀτμοῦ εἰς τοὺς κυλίνδρους, εἴτε ἀμέσως διὰ τῶν ἐπὶ τούτῳ σωλήνων, εἴτε ἀπὸ τοῦ κυρίου ἀτμαγωγοῦ μέσῳ τῶν ἀτμονομέων. Βεβαιούμεθα ὅτι ἡ ἐξαέρισις συνετελέσθη πλήρως, ἀφ' ἧς ἴδωμεν ὅτι ξηρὸς ἀτμὸς ἤθελεν ἀρχίσει ἐκφεύγων ἀπὸ τῶν *ἐξαεριστικῶν κρουνῶν* τῶν κυλίνδρων. Σ.Ε.Λ.—Θ.Δ.

ἐξαεριστὴρ *[Ναυτ.]*. Στόμιον, δι' οὗ ἐκδιώκεται ὁ ἀήρ, ὁ χρήζων ἀνανεώσεως διὰ τὴν πτωχείαν του, ἐν τοῖς θαλαμίσκοις ἢ ταῖς ἀποθήκαις τοῦ πλοίου. Κυριώτεροι τύποι ἐξαεριστήρων εἶναι

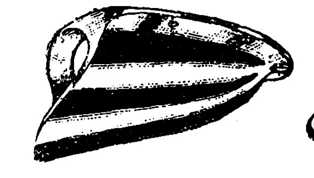
Σχ. 1.

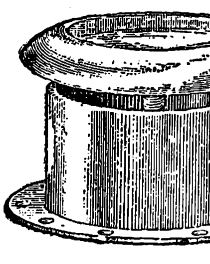
Σχ. 2.

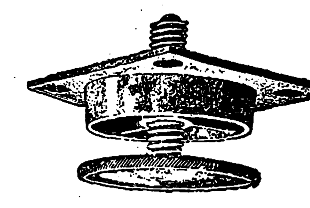
Σχ. 3.

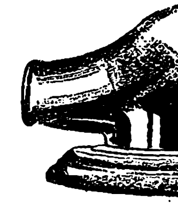
Σχ. 4.

ὁ *κογχυλιωτὸς* (σχ. 1) εὐκόλως προσαρμοζόμενος καὶ ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων καὶ ἐπὶ τῶν πλευρικῶν διαχωρισμάτων, ὁ *μυκητοειδὴς* (σχ. 2) προτιμώμενος διὰ τὸν ἐξαερισμὸν τῶν θαλαμίσκων τῶν ἀντιτορπιλλικῶν, ὁ *κοχλιωτὸς* (σχ. 3) καὶ ὁ *σιφωνωτὸς* (σχ. 4), δαπανηρὸς ἀλλ' ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἐκτελῶν ταχέως καὶ ἄριστα τὸν ἐξαερισμόν, δι' ὃ καὶ προτιμᾶται διὰ τὸν τῶν δωματίων τῶν πολυτελῶν θαλαμηγῶν. Τοῦ τύπου τῶν κογχυλιωτῶν εἶναι καὶ οἱ ἐξαεριστῆρες (ventouses) τῶν πυργίων τῶν αὐτομάτων φάρων Ἄγκα, ὁ εἰς τὰ ὁποῖα ἀὴρ ἐκδιώκεται ἰδίως κατὰ τὰς θερμὰς ἡμέρας διαστελλόμενος ἐντὸς τοῦ πυργίου. Σ. Ε. Λ.

—*[Ναυτ. Πυροβολ.]* Καλεῖται *ἐξαεριστὴρ* ἠλεκτροκίνητος ἕλιξ, τὰ πτερύγια τῆς ὁποίας, ταχύτατα περιστρεφόμενα, ἐκδιώκουσι τὸν ἀέρα ἐκ τῶν πυριταποθηκῶν, εἰς τὰ τοιχώματα τῶν ὁποίων ἑδράζονται οἱ ἐξαεριστῆρες, ἀνανεούμενον οὕτω.

ἐξαεριστικός,*—ή, —όν*· ὁ χρησιμεύων πρὸς ἐξαερισμόν: «ἐξαεριστικὸς σωλήν».—Ἐπίρρ. ***ἐξαεριστικῶς***.

—**ἐξαεριστικὰ** ***ὄργανα***. Ὄργανα διὰ τῶν ὁποίων ἀφήνεται ἐλευθέρα ἢ προκαλεῖται ἡ ἔξοδος τοῦ ἀέρος, τοῦ ἀτμοῦ, ἢ ἄλλων ἀερίων ἔκ τινος περιέχοντος (λέβητος, ἀεριοφυλακίου κττ.).

—*[Ἀτμομηχ.]* Καλοῦνται *ἐξαεριστικοὶ κρουνοὶ* (κοιν. *ἐξαεριστικά*, γαλλ. soupapes de purge, ἀγγλ. Clowing-through-valve) κρουνοὶ τοποθετούμενοι εἰς τοὺς κυλίνδρους τῶν ἀτμομηχανῶν, ὅπως ἀφήνωσι διέξοδον εἰς τὸν ἐντὸς τῶν κυλίνδρων ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα, ὡς καὶ εἰς τὰ ἀπὸ τῆς ψύξεως τοῦ ἀτμοῦ μετὰ τὴν ἐξαέρισιν τῆς μηχανῆς προελθόντα ὑγρά. Τοιοῦτοι ἐξαεριστικοὶ κρουνοὶ τοποθετοῦνται ὡσαύτως καὶ εἰς τοὺς ἀεροθαλάμους —ἀεροκιβώτια— τῶν καταθλιπτικῶν ἀντλιῶν, ἀφήνοντες διέξοδον ἀέρος, διὰ τὴν καλὴν λειτουργίαν αὐτῶν. Σ. Ε. Λ.—Θ. Δ.

—*[Ναυτ.]* Καλοῦνται *ἐξαεριστικὰ* ἢ ἄλλως *ἐξαγωγαὶ ἀέρος* (purges) αἱ εἰς τὸ ἀνώτερον μέρος τῶν θαλασσερμάτων ἑνὸς ὑποβρυχίου ὑπάρχουσαι ὀπαί, αἵτινες ἀνοίγονται καὶ κλείονται διὰ βαλβίδων χειριζομένων ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ σκάφους τοῦ ὑποβρυχίου. Τὰ ἐξαεριστικὰ χρησιμεύουσιν, ὅπως δι' αὐτῶν ἐξέρχεται ὁ ἀὴρ τῶν θαλασσερμάτων, ὅταν αἱ εἰς τὸ κατώτερον μέρος αὐτῶν ὑπάρχουσαι οὐσίαι (αἱ πληρώσεις θαλασσερμάτων καλούμεναι) ἀνοιχθῶσι διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ θαλασσίου ὕδατος, ὅπως τοῦτο πληρῶσαν τὰ θαλασσέρματα καταστήσῃ τὸ ὑποβρύχιον βαρύτερον καὶ τὸ ἀναγκάσῃ νὰ καταδυθῇ. Λέγομεν ὅτι ὑποβρύχιόν τι πλέει ἐπὶ τῶν ἐξαεριστικῶν, ὅταν πλέῃ μὲ κλειστὰ τὰ ἐξαεριστικὰ καὶ ἀνοικτὰς τὰς πληρώσεις τῶν θαλασσερμάτων, ὁπότε τὸ θαλάσσιον ὕδωρ εἰσέρχεται μὲν εἰς τὰ θαλασσέρματα, ἀλλ' ὡς ἐκ τῆς ὑπάρξεως ἀέρος ἐν αὐτοῖς δὲν δύναται νὰ καταλάβῃ ὁλόκληρον τὸν χῶρον τούτων· τοιουτοτρόπως τὸ ὑποβρύχιον δὲν γίνεται ἀρκετὰ βαρὺ ὥστε νὰ καταδυθῇ, ἀλλ' ἔχει ἀρκετὴν πλευστότητα, ὥστε νὰ δύναται νὰ πλέῃ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, ἐν μὴ μεγάλῃ θαλασσοταραχῇ, ἡμικαταδεδυμένον. Ὅταν ἤδη χρειασθῇ ἀνάγκη νὰ καταδυθῇ τὸ ὑποβρύχιον τελείως, ἀνοίγονται τὰ ἐξαεριστικά, ἐξέρχεται ὁ ἀήρ, τὸ θαλάσσιον ὕδωρ καταλαμβάνει ὁλόκληρον τὸν χῶρον τῶν θαλασσερμάτων καὶ τὸ ὑποβρύχιον καταδύεται ταχύτατα (εἰς ἔλασσον τῶν 30 δλ.). Τὰ ὑποβρύχια πλέουσιν ἐπὶ τῶν ἐξαεριστικῶν κατὰ τὰς πολεμικάς των περιπολίας ἐγγὺς τῶν ἐχθρικῶν ἀκτῶν, ἵνα ταχύτατα δύνανται νὰ καταδυθῶσι πρὸς ἀσφάλειάν των (ἀποφυγὴν ἐπιθέσεως ἐχθρικῆς ἀπὸ θαλάσσης ἢ ἀέρος). Γ.Ν.Ν.

ἐξαερῶ (*—όω*)· μεταβάλλω εἰς ἀέρα, εἰς ἀέριον.

ἐξαερώσιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δυνάμενος νὰ ἐξαερωθῇ, νὰ μεταβληθῇ εἰς ἀέριον ἢ ἀτμόν.

ἐξαέρωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξαεροῦν, ἡ μεταβολὴ εἰς ἀέρα ἢ ἀτμόν.

— *[Ἐγκυκλ.]* Βλ. *ἀτμοποίησις*.

ἐξαερωτὴς (ὁ)· ἑτέρα ὀνομασία τοῦ *ἀνθρακωτῆρος* (βλ. λ.).

ἐξαερωτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐξαέρωσιν· ‖ ὁ χρησιμεύων πρὸς ἐξαέρωσιν.

ἐξαετὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ἔχων ἓξ ἐτῶν ἡλικίαν: «ἐξαετὴς παῖς»· ‖ ὁ διαρκῶν ἐπὶ ἓξ ἔτη: «ἐξαετὴς σύμβασις».

ἐξαετία (ἡ)· διάστημα ἓξ ἐτῶν.

ἐξαέτις, *—ιδος* (ἡ)· ἡ ἔχουσα ἡλικίαν ἓξ ἐτῶν: «ἐξαέτις παιδίσκη» (ἀπὸ ἀρσενικοῦ *ἐξαέτης —ου*).

ἐξαημερία (ἡ), κοιν. *ἐξαμερία*· διάστημα ἓξ ἡμερῶν, ἐξαήμερον.

ἐξαήμερος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ διαρκῶν ἐπὶ ἓξ ἡμέρας: «ἐξαήμερος προθεσμία»· ‖ ***ἐξαήμερον*** (τὸ) ὡς οὐσιαστ., διάστημα ἓξ ἡμερῶν.

— *[Βιβλ.]* *Ἑξαήμερον* καλοῦμεν ἐνταῦθα τὰς ἓξ ἡμέρας, ἐν αἷς ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ α΄ κεφαλαίου τῆς Γενέσεως. Τὸ δημιουργικὸν τοῦτο ἐξαήμερον ἐγένετο ἔκπαλαι ὑπόθεσις συζητήσεων, αἵτινες ἀπέβησαν ζωηρόταται, μάλιστα κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους καὶ δὴ μετὰ τὰς ἐν τοῖς πεδίοις τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἐπιτελεσθείσας σπουδαιοτάτας προόδους. Τὰς δὲ μέχρι τοῦδε ὑπὸ διαφόρων θεολόγων καὶ φυσιοδιφῶν δοθείσας εἰς τὸ ἐξαήμερον τοῦτο πολυαρίθμους ἐξηγήσεις δυνάμεθα νὰ ἀναγάγωμεν εἰς δύο κυρίας κατηγορίας. Καί τινες μὲν παραδέχονται ὅτι ὁ συγγραφεὺς τοῦ α΄ κεφαλαίου τῆς Γενέσεως ἐκθέτει ἐνταῦθα ἀκριβῆ ἱστορίαν τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, δηλαδὴ πληροφορεῖ ἡμᾶς πῶς πράγματι ἔλαβε χώραν ἡ δημιουργία, ἄλλοι δὲ νομίζουσιν, ὅτι ὁ ἐν λόγῳ συγγραφεύς, μὴ προτιθέμενος νὰ μεταδώσῃ γεωλογικὰς καὶ ἐν γένει ἐπιστημονικὰς γνώσεις εἰς τοὺς ἀναγνώστας αὐτοῦ, δὲν ἔλαβε πρὸ ὀφθαλμῶν κατὰ τὴν συγγραφὴν τοῦ ἐξαημέρου τὴν ἱστορικὴν πραγματικότητα, ἀλλ' ἐξέθηκε τὸ δημιουργικὸν ἔργον συμφώνως πρὸς ὡρισμένους σκοπούς.

Ἐκ τῶν ἐκδεχομένων πάλιν ὡς ἀκραιφνῶς ἱστορικὴν τὴν περιγραφὴν τοῦ δημιουργικοῦ ἐξαημέρου (οἵτινες σήμερον εἶναι ἐλάχιστοι), ἄλλοι μέν, παραβλέποντες τὰ πορίσματα τῆς γεωλογίας, ἐκλαμβάνουσι μετὰ τῶν ἐξηγητῶν τῆς παλαιᾶς Ἐκκλησίας τὴν λέξιν *ἡμέραν* (ἑβρ. *γιὼμ*) ἐν τῇ συνήθει αὐτῆς ἐννοίᾳ τοῦ χρονικοῦ διαστήματος τῶν 24 ὡρῶν καὶ νομίζουσιν, ὅτι πράγματι ἐν μιᾷ συνήθει ἑβδομάδι ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, εἴτε ὅλως ἀπορρίπτοντες τὰς περὶ δημιουργικῶν περιόδων θεωρίας, εἴτε δεχόμενοι, ὅτι αἱ περίοδοι αὗται ἰσχύουσι διὰ τὴν κατ' αὐτοὺς ἐπακολουθήσασαν εἰς τὸ ἐνταῦθα ἐξιστορούμενον δημιουργικὸν ἔργον τεραστίαν καταστροφὴν (θεωρία περὶ παλινορθώσεως). Ἄλλοι δέ, ἐν οἷς καὶ ὁ περίφημος γεωλόγος Cuvier, ὅστις ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων ὑποστηρικτῶν τῆς γνώμης ταύτης (1812), προσπαθοῦντες νὰ συμβιβάσωσι τὴν βιβλικὴν ἐξαήμερον πρὸς τὰ πορίσματα τῆς γεωλογίας, δέχονται μὲν τὴν διήγησιν ταύτην ὡς ἱστορικήν, ἀλλ' ἐκλαμβάνοντες τὴν λέξιν *ἡμέραν* εἴτε ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ἐνάρξεως τῆς περιόδου, εἴτε ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ὅλης *περιόδου* (κατὰ τὸ ψαλμικὸν «χίλια ἔτη ἐν ὀφθαλμοῖς σου, Κύριε, ὡς ἡ ἡμέρα ἡ χθὲς κλπ.»), διδάσκουσιν ὅτι ὁ ἱερὸς συγγραφεὺς ἁπλούστατα ἐκτίθησι τὸ ἔργον τῆς ἐν ἓξ μεγάλαις χρονικαῖς περιόδοις μορφώσεως τοῦ κόσμου (θεωρία τῆς συμφωνίας καὶ τοῦ περιοδισμοῦ). Ἡ γνώμη αὕτη, ἥτις τοσούτους θαυμαστὰς ἔσχεν ἐν τῷ παρελθόντι, ἐγκαταλείπεται σήμερον ὑπὸ τῶν πλείστων ἐπιστημόνων, ὄχι μόνον γεωλόγων, ἀλλὰ καὶ θεολόγων, διά τε τὸ βεβιασμένον τῆς ἐκδοχῆς τῆς ἡμέρας ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς περιόδου (ἐν ᾧ ἐνταῦθα ὁ λόγος περὶ ἀστικῆς ἡμέρας ἐχούσης πρωΐαν καὶ ἑσπέραν), ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ἀσυμβίβαστον αὐτῆς πρὸς τὰ νεώτατα πορίσματα τῶν γεωλογικῶν ἐρευνῶν (π. χ. δὲν συμβιβάζεται ἡ περὶ τῶν ἀλλεπαλλήλως ἀκολουθουσῶν καὶ ἀπ' ἀλλήλων ἀποκεχωρισμένων περιόδων πρὸς τὰ πορίσματα τῆς γεωλογίας καὶ παλαιοντολογίας, καθ' ἃ ἡ ἐξέλιξις τοῦ ὀργανισμοῦ συνώδευσε τὴν μόρφωσιν τῆς γῆς κλπ.). Διὰ τοῦτο πολλοὶ τῶν νεωτέρων ὑποστηρικτῶν τῆς θεωρίας ταύτης ἠναγκάσθησαν ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν γεγονότων εἴτε νὰ τροποποιήσωσιν αὐτὴν (Fraas, Hugh, Miller, Hettinger, Delitzsch κ. ἄ.), εἴτε νὰ παραιτηθῶσιν αὐτῆς (Reusch, Güttler). Ἡ αὐτὴ ἀσυμφωνία ἐπικρατεῖ καὶ μεταξὺ τῶν ἐξηγητῶν τῆς δευτέρας ἐκ τῶν μνημονευθεισῶν κατηγοριῶν, οἵτινες εἰς τοῦτο μόνον συμφωνοῦσιν, ὅτι ὁ συγγραφεὺς τοῦ βιβλικοῦ ἐξαημέρου μὴ προτιθέμενος νὰ μεταδώσῃ ἐνταῦθα ἐπιστημονικὰς γνώσεις, ἀλλὰ θρησκευτικὰς ἀληθείας, ἐκτίθησι τὸ ἔργον τῆς δημιουργίας οὐχὶ ὡς ἐξειλίχθη τοῦτο, ἀλλὰ κατὰ σειρὰν καὶ τρόπον ἐν γένει ἐξυπηρετοῦντα τὸ διδακτικὸν αὐτοῦ ἔργον. Ὁ κύριος σκοπὸς τοῦ ἐν λόγῳ συγγραφέως εἶναι κατὰ τὴν γνώμην ταύτην (ἥτις φαίνεται ὡς ἡ πασῶν ὀρθοτάτη) ἡ μετάδοσις θρησκευτικῶν ἀληθειῶν περὶ τοῦ θεμελιώδους τῆς δημιουργίας προβλήματος. Αἱ ἐν τῇ διηγήσει δὲ ταύτῃ περικλειόμεναι ἀλήθειαι εἶναι αἱ ἑξῆς: α΄) ὅτι πρὸς τῷ κόσμῳ καὶ ἔξω αὐτοῦ ὑπάρχει καὶ ἄλλο ὄν, ὁ Θεός, β΄) ὅτι ὁ κόσμος δὲν ἐγένετο ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἔχει τὴν αἰτίαν αὐτοῦ ἐν τῷ Θεῷ, ἐξ οὗ καὶ ἐξαρτᾶται, γ΄) ὅτι ὁ κόσμος ἐγένετο ἐκ τοῦ μηδενὸς καὶ δὴ καὶ δ΄) ὅτι ἐδημιουργήθη ἐν χρόνῳ, ἄρα δὲν εἶναι ἀΐδιος, οἷος εἶναι μόνος ὁ Θεός. Τὰς ὑψηλὰς δὲ ταύτας ἀληθείας ὁ εἰρημένος συγγραφεὺς παιδαγωγικώτατα ἐξέθηκεν ὑπὸ μορφὴν καταληπτὴν εἰς τοὺς ἀναγνώστας αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὰ τὰ παιδία, ὡς τελείως προσαρμοζομένας πρὸς τὴν διανοητικὴν αὐτῶν βαθμίδα. Ὅθεν μεταχειριζόμενος τὰς λέξεις *ἡμέρα* καὶ *πρωΐα* καὶ *ἑσπέρα* εἶχεν ἐν νῷ συνήθεις ἡμέρας· ὁ τρόπος δ' ὅμως καθ' ὃν ὁμιλεῖ περὶ τοῦ χρόνου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου συνετελέσθη ἕκαστον τῶν δημιουργημάτων, εἶναι τόσον ὀλίγον κυριολογικός, ὅσον καὶ ὁ τρόπος καθ' ὃν παριστᾷ τὸν Θεὸν ἐργαζόμενον ἐπὶ ἓξ ἡμέρας καὶ ἀναπαυόμενον κατὰ τὴν ἑβδόμην.

Κατὰ ταῦτα δὲν πρόκειται ἐνταῦθα περὶ πραγματικῆς συγκρούσεως τῆς Βίβλου πρὸς τὴν ἐπιστήμην, ὡς φαντάζονται ἐκεῖνοι ἐκ τῶν ἐπιστημόνων, οἵτινες παραγνωρίζουσι τὸν ἀληθινὸν χαρακτῆρα τῆς διηγήσεως ταύτης καὶ παρερμηνεύουσιν αὐτήν, παρασυρόμενοι εἰς τοῦτο ὑπὸ ἐνίων ἐξηγητῶν τῆς Βίβλου.

Ἀσυμφωνία ἐπικρατεῖ παρὰ τοῖς θιασώταις τῆς ἐκδοχῆς ταύτης ὡς πρὸς τὴν διακρίβωσιν τοῦ λόγου, δι' ὃν ὁ συγγραφεὺς παριστᾷ τὰς δημιουργικὰς ἡμέρας ὡς ἓξ τὸν ἀριθμόν, τὸ δὲ ἔργον τῆς δημιουργίας ὡς ἐξελισσόμενον κατὰ τὴν ἐν τῇ προκειμένῃ διηγήσει σειράν. Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὸν ἀριθμὸν τῶν δημιουργικῶν ἡμερῶν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἐνέχει καὶ οὗτος βαθεῖαν θρησκευτικὴν καὶ κοινωνικὴν σημασίαν, τοῦ συγγραφέως προβάλλοντος τὴν δημιουργικὴν τοῦ Θεοῦ ἐνέργειαν ὡς πρότυπον διὰ τὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις οὕτω διδάσκεται, ὅτι ὀφείλει νὰ ἐργάζηται κατὰ τὰς ἓξ ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος, νὰ ἀναπαύηται δὲ κατὰ τὴν ἑβδόμην καὶ νὰ ἁγιάζῃ αὐτήν, ἣν καὶ ὁ Θεὸς ἡγίασε καὶ ηὐλόγησεν. Ὡς πρὸς δὲ τὴν σειρὰν τῶν δημιουργημάτων δυνάμεθα ἐπίσης νὰ εἴπωμεν, ὅτι ὁ συγγραφεὺς δὲν ἐνδιαφέρεται κυρίως περὶ τῆς χρονολογικῆς ἀκολουθίας τῶν ἐπὶ μέρους δημιουργημάτων, ἀλλὰ μᾶλλον περὶ τῆς φυσικῆς καὶ πραγματικῆς αὐτῶν ἐν τῇ διανοίᾳ τοῦ Θεοῦ ἀλληλουχίας. Πρὸς ταῖς ἀνωτέρω ἐξηγήσεσι τοῦ βιβλικοῦ ἐξαημέρου ὑπάρχει καὶ ἡ λεγομένη *θεωρία περὶ ὁράματος* (Visionstheorie), ἣν ἀσπάζονται νεώτεροι ἐξηγηταὶ διαμαρτυρόμενοι καὶ παπικοὶ (Kurtz, Hummelauer, Hoberg κ. ἄ.). Οἱ ἐξηγηταὶ οὗτοι ἐκδέχονται τὴν λέξιν *ἡμέραν* ἐνταῦθα ἐν τῇ συνήθει αὐτῆς σημασίᾳ, δέχονται δὲ καὶ τὴν χρονικὴν σειρὰν τῶν ἓξ ἡμερῶν, ἣν ὅμως ἀνάγουσιν εἰς θείαν ἀποκάλυψιν γενομένην ὑπὸ μορφὴν ὁράματος πιθανῶς εἰς τὸν Ἀδάμ, ὅστις θὰ εἶδε τὸ ἔργον τῆς δημιουργίας ἐν τῇ εἰκόνι τῶν ἓξ ἡμερῶν, ὅπως περιγράφεται τοῦτο ἐν τῷ α΄ κεφαλαίῳ τῆς Γενέσεως. Τέλος ἀξία μνείας καὶ ἡ προσπάθεια ἐνίων νεωτέρων, ὅπως ἀνεύρωσι καὶ ἐν τῇ βιβλικῇ ταύτῃ διηγήσει ἐπίδρασιν τοῦ βαβυλωνιακοῦ ἔπους τῆς δημιουργίας, οὗ τὸ κείμενον εὑρεθὲν εἰς τεμάχια ἐν τοῖς ἐρειπίοις τῆς Νινευὴ (ἀπὸ τοῦ 1875 καὶ ἑξῆς) καὶ περιεχόμενον εἰς 7 πηλίνους πίνακας, ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ King κατὰ τὰ ἔτη 1901 καὶ 1902.

Digitized by Google

Ὅταν συγκρίνῃ τις τὴν βαβυλώνιον κοσμολογίαν πρὸς τὴν βιβλικήν, παρατηρεῖ μὲν ἀναλογίας τινάς, οἷαι εἶναι ὅτι κατ' ἀμφοτέρας πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ σύμπαντος ὑπῆρχε τὸ χάος (Apsu καὶ Tiâmat), ὅτι ἡ διαμόρφωσις τοῦ σύμπαντος θεωρεῖται ἐν ἀμφοτέραις ὡς ἔργον θεῖον, ὅτι τὸ χάος ἐν ἀμφοτέραις ταῖς διηγήσεσι χαρακτηρίζεται διὰ συγγενικῶν λέξεων (Tiamat-Tehom), ἀντιλαμβάνεται δ' ὅμως καὶ οὐκ ὀλίγας καὶ δὴ οὐσιώδεις διαφοράς. Τοιαῦται εἶναι: α') ὁ αὐστηρῶς μονοθεϊστικὸς καὶ δὴ ἠθικὸς μονοθεϊστικὸς χαρακτὴρ τῆς βιβλικῆς κοσμογονίας ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ μωσαϊκὸν τῶν ἀλληλοσπαρασσομένων θεοτήτων τοῦ βαβυλωνιακοῦ ἔπους· β') ὅτι ἐν μὲν τῷ βαβυλωνιακῷ ἔπει περιγράφεται θεογονία, ἐνταῦθα δ' ἐκτίθεται κοσμογονία· γ') ἐκεῖ μὲν θεωρεῖται ἡ χαώδης θάλασσα ὡς αἰώνιος, ἐξ ἧς ἐκπηγάζουσι πάντες οἱ θεοὶ (πανθεΐα), ἐνταῦθα δὲ ὡς αἰώνιος θεωρεῖται μόνος ὁ Θεός, ὅστις δημιουργεῖ τὸν κόσμον καὶ αὐτὴν τὴν χαώδη ἄβυσσον ἐν χρόνῳ· καὶ ε') ὅτι ἐνῷ ἡ βιβλικὴ διήγησις φέρει καθαρῶς θρησκευτικὸν χαρακτῆρα, δὲν ὑπάρχει δ' ἴχνος σωβινισμοῦ ἰσραηλιτικοῦ ἐν αὐτῇ, δὲν συμβαίνει τὸ αὐτὸ ἐν τῷ βαβυλωνιακῷ ἔπει, ὅπερ πολιτικὴν καὶ θρησκευτικοτοπικιστικὴν χροιὰν φέρον θέλει νὰ δείξῃ πῶς ὁ Μαρδούκ, ὁ πολιοῦχος θεὸς τῆς πόλεως Βαβυλῶνος, κατορθώνει νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἄλλων θεῶν. Διὰ τὰς οὑτωσὶ συνοπτικώτατα ἐκτεθείσας οὐσιώδεις ταύτας διαφορὰς ἀποκρούεται ὑπὸ τῶν πλείστων εἰδικῶν ἡ γνώμη περὶ ἐξαρτήσεως τῆς βιβλικῆς κοσμογονίας ἀπὸ τοῦ βαβυλωνιακοῦ ἔπους. Αἱ δὲ ἀναλογίαι μεταξὺ ἀμφοτέρων ἐξηγοῦνται ἄριστα διὰ τῆς παραδοχῆς κοινῆς πηγῆς αὐτῶν. Τοιαύτη δὲ κοινὴ πηγὴ εἶναι, κατὰ τὴν πιθανωτάτην ἐκδοχήν, αἱ πανάρχαιαι καὶ μέχρις αὐτῶν τῶν πρώτων ἀνθρώπων ἀναγόμεναι παραδόσεις, αἵτινες μεταδιδόμεναι ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν καὶ μετὰ τὴν διάσπασιν τῶν λαῶν, παρὰ μὲν τοῖς Βαβυλωνίοις διετηρήθησαν νενοθευμέναι καὶ ἀνάμεικτοι μετὰ πολυθεϊστικῶν ἰδεῶν, παρὰ δὲ τῷ λαῷ τῆς ἀποκαλύψεως, οἷος ὁ Ἰσραήλ, διεσώθησαν διαυγεῖς καὶ ἀνόθευτοι. Ταῦτα ἰσχύουσι καὶ ὡς πρὸς τὰς ὁμοιότητας τὰς παρατηρουμένας καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων διηγήσεων τῶν πρώτων κεφαλαίων τῆς Γενέσεως καὶ τῶν παραδόσεων ἄλλων λαῶν, οἷαι αἱ περὶ πτώσεως τῶν πρωτοπλάστων, περὶ τοῦ κατακλυσμοῦ, πύργου Βαβὲλ κλπ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἑρμηνείαν μεγαλοφυᾶ τοῦ βιβλικοῦ ἑξαημέρου ἔγραψεν ὁ *Μ. Βασίλειος*. Ἐπίσης ἠσχολήθησαν περὶ τὴν ἑξαήμερον δημιουργίαν τῆς Βίβλου *Γρηγόριος ὁ Νύσσης*, *ὁ Ἐπιφάνιος*, *ὁ Ψευδοεστάθιος*, *Ἀναστάσιος ὁ Σιναΐτης*, *Κοσμᾶς ὁ Ἰνδικοπλεύστης*, *ὁ Σευηριανός*, *Γεώργιος ὁ Ἁμαρτωλός*, *ὁ Αὐγουστῖνος* κ. ἄ. Ὁ δὲ *Γεώργιος ὁ Πισίδης* ἐποίησε μακρὸν ποίημα ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἑξαήμερον ἢ δημιουργία». Ἐπίσης ἠσχολήθησαν περὶ αὐτὴν κατὰ τὸν Μεσαίωνα πολλοὶ θεολόγοι ἔν τε τῇ Ἀνατολῇ καὶ τῇ Δύσει, ἐξ ὧν ἄξιοι μάλιστα μνείας ἐνταῦθα μὲν *Μιχαὴλ ὁ Γλυκᾶς* (ΙΒ' αἰῶνος), ἐκεῖ δὲ *Θωμᾶς ὁ ἐξ Ἀκουΐνου*. Ἐκ τῶν νεωτέρων ἔργων ἄξια μάλιστα μνείας τὰ ἑξῆς: *Zöckler*, Geschichte der Beziehungen zwischen Theologie und Naturwissenschaft mit besonderer Rücksicht auf Schöpfungsgeschichte (δύο τόμοι 1878).— *Kaulen*, Der biblische Schöpfungsbericht (1902).— *Peters*, Glauben und Wissen im ersten biblischen Schöpfungsbericht (1907).— *Kirchner*, Die babylonische Kosmogonie und der biblische Schöpfungsbericht (1910).— *E. Schöpfer*, Geschichte des A. Testamentes (6 ἔκδ. 1923), ἔνθα καὶ πληρεστέρα βιβλιογραφία, καὶ *Γρ. Παπαμιχαήλ*, Ἀπολογητικὴ (1928).

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

—*[Λειτουργ.]* Καλεῖται *ἑξαήμερον* ἐνίοτε τὸ διάστημα ἀπὸ τῆς ἐπομένης τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Κυριακῆς τοῦ Θωμᾶ, κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν *ἑξαήμερον* τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, διότι ἡ Ἀνάστασις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ θεωρεῖται ὡς ἀπαρχὴ νέας τινὸς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς δημιουργίας. Ἡ ἑβδομὰς αὕτη, ἀπὸ τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Κυριακῆς τοῦ Θωμᾶ, καλεῖται διὰ τὸν ἄνω λόγον συνηθέστερον *Διακαινήσιμος* (βλ. λ.).

Δ. Ν. ΜΩΡΑΪΤΗΣ

Ἐξ-Ἀητὸς *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ ἀκρωτηριάζουσα δυτικὴ ἀκτὴ τοῦ ἰσθμοῦ (πλάτ. 38°22' Β, μῆκ. 20°32' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 203: Santa Maura, Ithaca, Cephallonia καὶ 1620: Gulf of Molo) τοῦ ἑνοῦντος τὰ δύο τμήματα τῆς Ἰθάκης. Λέγεται ὡσαύτως καὶ *Πίσ' Ἀητὸς* καὶ ἀποτελεῖ τερματισμὸν τοῦ βουνοῦ *Ἀετὸς* (βλ. λ. τόμ. Α', σελ. 827 γ).

Σ. Ε. Λ.

ἑξάηχον (τὸ) (sestoleto, sextolet) *[Μουσ.]*. Ὁμὰς ἓξ φθόγγων ἐχόντων τὴν ἀξίαν τεσσάρων φθόγγων τοῦ αὐτοῦ τύπου, ἢ δύο τοῦ ἀμέσως μεγαλυτέρου κτλ., π.χ.

Ἑξάηχον 1

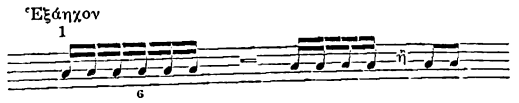

Τὸ ἑξάηχον δύναται νὰ θεωρηθῇ ὁμοίως ὡς τρίηχον διαιρεθὲν εἰς δύο ἴσα μέρη, ἕκαστον τῶν ὁποίων περιέχει τρεῖς φθόγγους· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εἶναι προτιμότερον νὰ σημειοῦται:

Ἑξάηχον 2

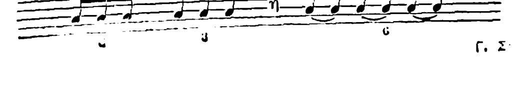

Γ. Σ.

ἐξαίθρα (ἡ), κοιν. *ξαίθρα*· τὸ μέρος τοῦ δάσους ὅπου δὲν ὑπάρχουν δένδρα, τὸ ἀραίωμα, τὸ ἄδενδρον μέρος τοῦ δάσους.

ἐξαιμία (ἡ) *['Ιατρ.]*. Ὅρος ἀναφερόμενος εἰς τὴν κατάστασιν, καθ' ἣν ποσότης τις αἵματος εὑρίσκεται ἀποκεκλεισμένη τῆς κανονικῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος καὶ παραμένει στάσιμος εἰς μέρος ἢ τμῆμά τι τοῦ ἀγγειακοῦ συστήματος. Μ. Ν. Κ.

Ἐξαίνετος. Ὄνομα δύο ὀλυμπιονικῶν ἐξ Ἀκράγαντος τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος.—1) Υἱὸς τοῦ Ἐμπεδοκλέους νικήσας εἰς τὴν πάλην τῷ 496 π.Χ. Λέγεται ὅτι κατὰ τὸν αὐτὸν ἀγῶνα ἔλαβε μέρος καὶ ὁ πατήρ του, ὁ ὁποῖος ἐνίκησεν εἰς τὴν πάλην ἢ τὸν δρόμον.—2) Οὗτος ἐνίκησε κατὰ τὸ 412 εἰς τὸν δρόμον. Ὁ Διόδωρος περιγράφει τὴν λαμπροτάτην ὑποδοχὴν ἧς ἔτυχεν ἐπανελθὼν μετὰ τὴν πρώτην νίκην εἰς τὴν πατρίδα του. Οἱ Ἀκραγαντῖνοι ὑπεδέχθησαν αὐτὸν ἔξω τῆς πόλεως μετὰ 300 ἁρμάτων συρομένων ὑπὸ λευκῶν ἵππων.

Μ. ΜΠΙΣΤΗ

ἐξαιρέσιμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ δυνάμενος ἢ ὁ ὀφείλων νὰ ἐξαιρεθῇ: «νεοσύλλεκτος ἐξαιρέσιμος»· || «ἐξαιρέσιμος ἡμέρα» ἢ ἐξαιρέσιμος ἀπὸ τῆς ἐργασίας, ἡμέρα ἀργίας.

ἐξαιρέτως· ἐπίρρ., κατ' ἐξαίρεσιν, ἐξόχως, ὑπερβαλλόντως, εἰς μέγαν βαθμόν, δημοτ. *ἐξαίρετα*: «γυνὴ ἐξαιρέτως ὡραία», «ἡ πρᾶξις αὕτη σᾶς τιμᾷ ἐξαιρέτως».

ἐξαίρεσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐξαιρεῖν*, ἐξαγωγή, ἐκβολή, ἐκτομή: «ἐξαίρεσις νεοπλάσματος», «ἐξαίρεσις τῶν ἐντοσθίων»· || ἀπομάκρυνσις, διάκρισις, ξεχώρισμα: «ἐξαίρεσις μάρτυρος», «γίνεται κατ' ἐξαίρεσιν», «ἄνευ ἐξαιρέσεως», «ἀκολουθοῦν πάντες ἐξαιρέσει τῶν ἀσθενῶν»· || ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας: «ὁ δεῖνα κληρωτὸς ἔχει λόγους ἐξαιρέσεως»· || (ὡς συγκεκριμένον) αὐτὸς ὁ ἐξαιρούμενος ἢ ἡ ἐξαιρουμένη περίπτωσις: «αὐτὸς ἀποτελεῖ ἐξαίρεσιν», «αἱ ἐξαιρέσεις ἑνὸς κανόνος».

—*[Γραμματ.]* Καλοῦμεν *ἐξαίρεσιν*, τὴν ἐκτροπὴν γλωσσικοῦ τινος στοιχείου ἀπὸ ὡρισμένον νόμον ἢ κανόνα, ὑπὸ τὸν ὁποῖον ὑπάγονται τὰ λοιπὰ ὁμοειδῆ πρὸς αὐτὸ γλωσσικὰ στοιχεῖα. Τοῦ γραμματικοῦ τούτου ὅρου ἐγίνετο πολλὴ χρῆσις ἢ μᾶλλον κατάχρησις ὑπὸ τῶν παλαιοτέρων γραμματικῶν. Πᾶν γλωσσικὸν στοιχεῖον ἢ φαινόμενον, τὸ ὁποῖον ἐφαίνετο παραβαῖνον νόμον τινὰ ἢ κανόνα, ἐθεωρεῖτο καὶ ἐχαρακτηρίζετο ὡς ἐξαίρεσις τοῦ νόμου καὶ κανόνος τούτου. Τοσαύτη δὲ ἦτο ἡ ἐπὶ τὰς ἐξαιρέσεις πίστις τῶν γραμματικῶν καὶ τῶν ἄλλων λογίων, ὥστε ἐπλάσθη καὶ ἡ γνωστὴ παροιμιώδης φράσις «δὲν ὑπάρχει κανὼν ἄνευ ἐξαιρέσεως». Τὰ πράγματα ὅμως σήμερον—μετὰ τὰς σπουδαιοτάτας προόδους τῆς συγχρόνου γλωσσογίας—ἔχουν ἄλλως. Οἱ ἐπιφανεῖς Γερμανοὶ γλωσσολόγοι Grimm κατὰ πρῶτον καὶ οἱ Pott καὶ Schleicher μετ' αὐτὸν παρετήρησαν ὅτι οἱ φθόγγοι ἑκάστης γλώσσης μεταβάλλονται ὁμαλῶς, κανονικῶς καὶ οὐχὶ ἀτάκτως καὶ ἀνακολούθως, καὶ ὅτι ἐπομένως ὑπόκεινται εἰς νόμους αὐστηροὺς καὶ ἀνεξαιρέτους. Ἡ βαρυσήμαντος αὕτη παρατήρησις δὲν κατενοήθη καλῶς ὑπὸ τῶν παλαιοτέρων γλωσσολόγων οὐδὲ ἐφηρμόσθη ὅσον ἔπρεπεν εἰς τὰς ἐρεύνας των. Οὕτως ἐπιφανεῖς ἐπιστήμονες προσπαθοῦντες νὰ ἐξακριβώσουν καὶ ἑρμηνεύσουν πολλὰ καὶ διάφορα φαινόμενα εὕρισκον ὅτι παρὰ τὰ ὁμαλά, τὰ κανονικά, τὰ σύμφωνα πρὸς τοὺς ἐξευρεθέντας γλωσσικοὺς νόμους, ὑπῆρχον καὶ ἄλλα «σποραδικὰ» (sporadisch), ἤτοι ἀνυπότακτα εἰς νόμους καὶ κανόνας, διαταρακτικὰ τῆς τάξεως, τῆς ὁμαλότητος καὶ κανονικότητος τῶν γλωσσικῶν φαινομένων, μὲ ἄλλας λέξεις ἐξαιρέσεις τῶν ῥηθέντων νόμων. Ἀλλ' ἡ ὁμολογία περὶ ὑπάρξεως καὶ φαινομένων σποραδικῶν καὶ ἀνωμάλων, ἤτοι ἐξαιρέσεων, δὲν ἦτο ἄλλο παρὰ ὁμολογία ἀδυναμίας ὡς πρὸς τὴν εὕρεσιν τοῦ αἰτίου τῶν φαινομένων τούτων καὶ τῶν νόμων οἱ ὁποῖοι τὰ διέπουν. Ὀρθῶς παρετήρησεν ὁ Leskien ὅτι «τὸ νὰ παραδέχεταί τις παρεκκλίσεις (ἐκ τῶν γλωσσικῶν νόμων) αὐθαιρέτους, τυχαίας, ἀνεπιδέκτους κόσμου καὶ τάξεως, ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ νὰ ὁμολογῇ ὅτι τὸ ἀντικείμενον τῶν μελετῶν μας—ἡ γλῶσσα—εἶναι ἀνεπίδεκτον ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης». Ἀπὸ τὴν ἀταξίαν καὶ ἀνωμαλίαν ταύτην, ἀπὸ τὰς «ἐξαιρέσεις», αἱ ὁποῖαι ἐθεωροῦντο ὡς γλωσσικὸν καθεστὼς ὑπὸ τῶν παλαιοτέρων γλωσσολόγων, τῶν πρὸ τοῦ 1870, ἀπήλλαξε τὴν ἐπιστήμην ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ χρησιμοποίησις τῶν πορισμάτων καὶ τῶν διδαγμάτων τῆς φυσιολογίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ μελέτη τῶν ὁμιλουμένων γλωσσῶν. Διὰ τῆς βοηθείας τούτων ἐμελετήθησαν τὰ φωνητικὰ ὄργανα καὶ ἡ λειτουργία τούτων, ἐξηκριβώθη ἡ φύσις τῶν φθόγγων καὶ οἱ ὅροι, ὑφ' οὓς τελοῦνται αἱ βραδεῖαι, ἀλλὰ διαρκεῖς, ἀλλοιώσεις των. Οὕτω τὰ φωνητικὰ καὶ τὰ ἄλλα γλωσσικὰ φαινόμενα ὑπήχθησαν ὑπὸ νόμους ὡρισμένους, οἱ ὁποῖοι, ὅσον καὶ ἂν ὑπολείπωνται τῶν φυσικῶν νόμων, εἶναι ἀρκούντως ἀκριβεῖς καὶ σταθεροί, ὥστε νὰ θέτουν τάξιν καὶ ὁμαλότητα εἰς τὰ γλωσσικὰ στοιχεῖα καὶ τὰ σχετικὰ πρὸς αὐτὰ φαινόμενα. Οὔτε σποραδικὰ οὔτε ἀνυπότακτα στοιχεῖα καὶ ἐξαιρέσεις εἶναι πλέον ἀνεκτὰ εἰς τὴν ἐπιστήμην· ὅσα δὲ φαίνονται ὅτι παραβαίνουν ὡρισμένους γλωσσικοὺς νόμους καὶ κανόνας, ἐξηκριβώθη ὅτι ὑπάγονται ὑπὸ ἄλλους νόμους καὶ ὅτι ἐσφαλμένως ἐχαρακτηρίζοντο προηγουμένως ὡς «ἐξαιρέσεις», ὅπως ἐσφαλμένως θὰ ἐχαρακτήριζε καὶ φυσιοδίφης τις τὴν ὕψωσιν τοῦ καπνοῦ ἢ τοῦ ἀτμοῦ ὡς ἐξαίρεσιν τοῦ νόμου τῆς βαρύτητος, ἐνῷ κατ' ἀλήθειαν εἶναι ἀποτέλεσμα ἄλλου φυσικοῦ νόμου.

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

—*[Στρατολογ.]* Βλ. λ. *στρατολογικαὶ* ὑποχρεώσεις.

—*[Ναυτ.]* Ἡ πρᾶξις τοῦ ἐξαιρεῖν λέμβον (βλ. *ἐξαιρῶ*).

— ***ἐξαίρεσις δικαστῶν*** *[Πολιτ.—Ποιν. Δικονομ.]*. Ἡ Πολιτικὴ δικονομία ῥυθμίζει τὰ τῆς ἐξαιρέσεως τῶν δικαστῶν ἐν τοῖς ἄρθροις 36—48. Λόγος τοῦ θεσμοῦ τῆς ἐξαιρέσεως εἶναι ἡ ἐξασφάλισις τῆς κατὰ τὴν δίκην πλήρους ἀμεροληψίας τῶν δικαζόντων διὰ τὴν ὀρθὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης.

Τὸ δικαίωμα τῆς ἐξαιρέσεως τοῦ δικαστοῦ κέκτηται πᾶς διάδικος, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ δικαστής, ἐὰν γνωρίζῃ περὶ ἑαυτοῦ λόγον τινὰ ἐξαιρέσεως. Νὰ ἐξαιρεθῇ δύναται ὁ δικαστὴς παντὸς δικαστηρίου, ὡς καὶ οἱ ἀναπληρωταὶ αὐτῶν (πάρεδροι, δικηγόροι), οἱ γραμματεῖς τῶν δικαστηρίων καὶ οἱ εἰσαγγελεῖς. Περὶ τῶν τελευταίων τούτων κρατεῖ διαφωνία, ἂν εἶναι ἐξαιρέσιμοι μόνον ὅταν παρίστανται ὡς εἰσαγγελικὴ ἀρχή, ἢ καὶ ὅταν παρίστανται ὡς διάδικοι. Ἐπίσης περιορισμοὶ ἐτέθησαν διὰ τοῦ νόμου τῆς 8 Ἰουλίου 1838 ἐν σχέσει πρὸς τὰ μέλη τοῦ Ἀρείου Πάγου. Κατὰ τὸ ἄρθρον 2 τοῦ νόμου τούτου, τοῦ δικαστηρίου τοῦ Ἀρείου Πάγου δὲν συγχωρεῖται ὁλοκλήρου ἡ ἐξαίρεσις, οὐδ' ἡ κατὰ μέρος ἐξαίρεσίς τινων δικαστῶν, ὥστε ὁ ὑπολειπόμενος αὐτῶν ἀριθμὸς νὰ μὴ ἠμπορῇ νὰ ἀποτελέσῃ νόμιμον τὴν σύνθεσιν τοῦ δικαστηρίου.

Προκειμένου περὶ πολιτικῶν δικῶν, οἱ λόγοι τῆς ἐξαιρέσεως ἀπαριθμοῦνται ἐν τῷ νόμῳ (ἄρθρ. 36 Πολιτ. δικον.) ἀποκλειστικῶς, εἶναι δὲ οἱ ἑξῆς: α') *χρηματικὸν συμφέρον εἰς τὴν ἔκβασιν τῆς δίκης, ἔστω καὶ πόρρωθεν*· β') συγγένεια φυσικὴ ἢ ποιητὴ ἢ ἐξ ἀγχιστείας πρός τινα τῶν διαδίκων (οὐχὶ καὶ πρὸς τὸν πληρεξούσιον αὐτοῦ)· γ') σχέσεις ἰδιαζούσης φιλίας ἢ οἰκιακῆς κοινωνίας, ἰδιαζόντων καθηκόντων ἢ ἐξαρτήσεως, ἔριδος ἢ ἔχθρας, πρός τινα τῶν διαδίκων· δ') ἡ παράστασις τοῦ δικαστοῦ, προηγηθεῖσα ἢ μέλλουσα, ὡς μάρτυρος ἢ ὡς πραγματογνώμονος κατὰ τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν, ἢ συμβουλὴ δοθεῖσα πρὸ τοῦ διορισμοῦ ὡς δικαστοῦ· ε') συνεργασία ἐν τῇ συνάψει ἢ ἐκπεραιώσει τῆς νομικῆς πράξεως, ἐξ ἧς ἐπήγασεν ἡ δίκη, σύνταξις τοῦ προσβαλλομένου ἐγγράφου, ἢ ἔκδοσις τῆς ἀποφάσεως, καθ' ἧς ἐγένετο ἔφεσις ἢ ἧς ἐξητήθη ἡ ἀναίρεσις· στ') ὑπόνοια προσωποληψίας διεγερθεῖσα κατὰ τοῦ δικαστοῦ ἕνεκα τῆς ὑπ' αὐτοῦ λήψεως δώρου, ἀθεμίτου βραδύτητος ἢ ἄλλης τοιαύτης πράξεως, π. χ. ἐὰν ἐκκρεμούσης τῆς δίκης συμποσιάσῃ παρά τινι τῶν διαδίκων. Τὴν συγγένειαν τοῦ δικαστοῦ πρός τινα τῶν διαδίκων καὶ τὸ χρηματικὸν συμφέρον αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐκβάσεως τῆς δίκης δύνανται νὰ προτείνουν ἀμφότεροι οἱ διάδικοι ὡς λόγον ἐξαιρέσεως, τοὺς δὲ λοιποὺς λόγους μόνον ἐκεῖνος ὑπὲρ οὗ διεγράφησαν. Ἡ διαδικασία τῆς ἐξαιρέσεως ῥυθμίζεται ἐν ἄρθροις 37 καὶ ἑπ. τῆς Πολιτικῆς δικονομίας. Εἶναι δὲ διάφορος ὅταν τὴν αἴτησιν ὑποβάλλῃ αὐτὸς οὗτος ὁ δικαστὴς ἢ τις τῶν διαδίκων. Ὁ δικαστής, ὅστις σύνοιδεν ἑαυτῷ λόγον ἐξαιρέσεως, προτείνει αὐτὸν ἐγκαίρως εἰς τὸ δικαστήριον, ἤτοι ὁ μὲν εἰρηνοδίκης εἰς τὸ πρωτοδικεῖον, πᾶς δὲ ἄλλος δικαστὴς εἰς τὸ συμβούλιον τοῦ δικαστηρίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκει. Τὸ συμβούλιον ἀποφαίνεται περὶ τῆς ἐξαιρέσεως, ἀφοῦ ἀκούσῃ καὶ τοῦ εἰσαγγελέως. Ἡ ὑπὸ τοῦ διαδίκου ἀσκουμένη ἐξαίρεσις, ἐὰν ὁ λόγος τῆς ἐξαιρέσεως δὲν ἀνεφύη ἢ δὲν ἐγένετο γνωστὸς εἰς τὸν διάδικον μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς δίκης, προτείνεται πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ δικαστικοῦ ἀγῶνος. Ἡ αἴτησις πρέπει νὰ περιέχῃ τοὺς λόγους τῆς ἐξαιρέσεως καὶ βεβαίωσιν αὐτῶν (ἄρθρ. 41 Ποιν. Δικον.) καὶ ἐγχειρίζεται εἰς τὸν πρόεδρον τοῦ δικαστηρίου εἰς ὃ ἀνήκει ὁ δικαστής, προκειμένου δὲ περὶ εἰρηνοδίκου εἰς τὸν πρόεδρον τοῦ πρωτοδικείου. Ὁ πρόεδρος διορίζει εἰσηγητήν, ὁρίζει δικάσιμον καὶ διατάσσει τὴν κοινοποίησιν τῆς αἰτήσεως εἰς τὸν εἰσαγγελέα. Τὸ δικαστήριον ἐξετάζει τὸ παραδεκτὸν τῆς αἰτήσεως, ἐὰν δὲ εὕρῃ αὐτὴν παραδεκτὴν ἐπιτρέπει τὴν κοινοποίησιν αὐτῆς εἰς τὸν δικαστήν, περὶ οὗ ἡ αἴτησις, μεθ' ὃ ἡ ὑπόθεσις φέρεται εἰς τὸ ἀκροατήριον, ἔνθα ἀποφασίζεται περὶ τῆς ἐξαιρέσεως ἀνεκκλήτως. Ἀφ' ἧς κοινοποιηθῇ ἡ αἴτησις ἐξαιρέσεως εἰς τὸν ἐξαιρούμενον, οὗτος ὀφείλει νὰ ἀπόσχῃ τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἔργων τῆς ὑπηρεσίας αὐτοῦ καὶ νὰ ὁμολογήσῃ τὸν λόγον ἐξαιρέσεως ὃν τυχὸν περὶ ἑαυτοῦ γνωρίζει. Δεκτῆς γενομένης τῆς αἰτήσεως ὁ ἐξῃρημένος ἀπέχει κατὰ τὴν δίκην ταύτην πάσης ἐνεργείας. Ὁ αἰτῶν τὴν ἐξαίρεσιν, εἴτε γίνῃ δε-

Digitized by Google

κτὴ εἴτε ἀπορριφθῇ ἡ αἴτησίς του, φέρει πάντοτε τὸ βάρος τῆς δικαστικῆς δαπάνης, ἐὰν δὲ οἱ προβληθέντες λόγοι εἶναι ψευδεῖς καταδικάζεται εἰς πρόστιμον. Ἐπίσης εἰς πειθαρχικὸν πρόστιμον καταδικάζεται καὶ ὁ δικαστής, ὅστις συνειδὼς ἑαυτῷ λόγον ἐξαιρέσεως τὸν ἀρνεῖται (ἄρθρ. 48 Ποιν. Δικον.).

Ἡ Ποινικὴ δικονομία ρυθμίζει τὰ τῆς ἐξαιρέσεως δικαστῶν ἐν ἄρθροις 51—59. Καὶ κατὰ τὴν Ποινικὴν δικονομίαν ἡ ἐξαίρεσις δύναται νὰ αἰτηθῇ ἢ ὑπὸ αὐτοῦ τούτου τοῦ δικαστοῦ ἢ ὑπὸ τῶν διαδίκων καὶ δὴ λόγῳ χρηματικοῦ συμφέροντος, ἔστω καὶ πόρρωθεν, ἐκ τῆς ἐκβάσεως τῆς δίκης, συγγενείας πρὸς τὸν ἀδικηθέντα ἢ τὸν κατηγορούμενον, φιλίας ἢ οἰκειότητος, ἔριδος ἢ ἔχθρας, ἀθεμίτου μελλήσεως (ἐκ προθέσεως γενομένης βραδύτητος) ἢ ἄλλης ἀθεμίτου πράξεως, μετοχῆς ἢ συμπράξεως ὡς μέλους ἄλλου δικαστηρίου εἰς τὴν ἀνάκρισιν ἢ ἀπόφασιν τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως. Ἕκαστος τῶν εἰς ἐξαίρεσιν ὑποβαλλομένων δικαστικῶν ὑπαλλήλων, συνειδὼς ἑαυτῷ αἰτίαν τῆς ἐξαιρέσεως, ὀφείλει νὰ τὴν φανερώσῃ εἰς τὸ δικαστικὸν συμβούλιον, τὸ δὲ συμβούλιον ἀκοῦσαν καὶ τοῦ εἰσαγγελέως ἀποφασίζει ἂν ὁ ἐξαιρούμενος πρέπῃ νὰ ἀπόσχῃ τῶν δημοσίων αὐτοῦ ἔργων (ἄρθρ. 53 Ποιν. Δικον.). Ὡς συμβούλιον νοεῖται οὐχὶ τὸ τοῦ ἄρθρου 251 τῆς Ποινικῆς δικονομίας, ἀλλὰ ὁλόκληρον τὸ δικαστήριον συνερχόμενον ἐν συμβουλίῳ. Ἐὰν ἡ αἴτησις ὑποβάλλεται παρὰ διαδίκου, πρέπει νὰ περιλαμβάνῃ τοὺς λόγους τῆς ἐξαιρέσεως, τοὐλάχιστον βεβαιωμένους. Ἡ αἴτησις παραδίδεται εἰς τὸν εἰσαγγελέα τοῦ δικαστηρίου, εἰς ὃ ἀνήκει ὁ ἐξαιρούμενος, κοινοποιεῖται δὲ καὶ εἰς τὸν ἐξαιρούμενον καὶ ἐπιμελείᾳ τοῦ εἰσαγγελέως φέρεται εἰς τὸ ἀκροατήριον, ἔνθα ἐκδίδεται ἡ ἀπόφασις καὶ ἂν δὲν εἶναι παρόντες οἱ διάδικοι. Κατὰ τὰ λοιπὰ ἰσχύουν σχεδὸν ὅσα καὶ κατὰ τὴν Πολιτικὴν δικονομίαν.

[Πρβλ. *Οἰκονομίδου* 2, 162 ἐπ. *Κωνσταντοπούλου*, Ἑρμηνεία I.] Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

—*[Κανον. Δίκ.]* Τὴν ἐξαίρεσιν τοῦ δικαστοῦ δύναται νὰ ζητήσῃ ὁ κατηγορούμενος ἕνεκα μεροληψίας ἢ ἔχθρας. Οὕτως ὁ Μ. Ἀθανάσιος κατὰ τὴν ἐν Τύρῳ σύνοδον τῷ 335 ᾐτήσατο τὴν ἐξαίρεσιν τῶν ἐπισκόπων Νικομηδείας Εὐσεβίου, Καισαρείας Εὐσεβίου, Νικαίας Θεόγνιδος, Χαλκηδόνος, Μοψουεστίας Μακεδονίου, Σιγγιδούνου Ἀρσακείου, Μουρσίας Οὐάλεντος, Ἡρακλείας Θεοδώρου, Σκυθοπόλεως Πατροφίλου, ὡς προσωπικῶν αὐτοῦ ἐχθρῶν. Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ᾐτήσατο δι' ἐγγράφου αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐπισκόπους τῆς παρὰ τὴν δρῦν συνόδου (ἔτ. 303) τὴν ἐξαίρεσιν τῶν ἐχθρικῶς πρὸς αὐτὸν ἐχόντων Ἀλεξανδρείας Θεοφίλου, Ἀκακίου Σεβηριανοῦ καὶ Ἀντιόχου. Ὡσαύτως ὁ Εὐτυχὴς κατὰ τὴν λῃστρικὴν ἐν Ἐφέσῳ σύνοδον (ἔτ. 449) ᾐτήσατο τὴν ἐξαίρεσιν τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Ῥώμης ἐπισκόπου Λέοντος, ἅτε διαιτωμένων μετὰ τοῦ ἀντιπάλου αὐτοῦ Φλαβιανοῦ, παρ' οὗ ἰσχυρίσατο ὅτι καὶ δῶρα εἶχον λάβει: «ὕποπτοί μοι γεγόνασιν», ἔγραφεν, αἰτούμενος παρὰ τῆς συνόδου «τοῦτο πρόκριμά μοι μὴ φέρειν». Καὶ αἱ μὲν περὶ ἐξαιρέσεως αἰτήσεις τοῦ Ἀθανασίου καὶ τοῦ Χρυσοστόμου ἀπερρίφθησαν, τοὐναντίον δ' ἡ τοῦ Εὐτυχοῦς φαίνεται ὅτι ἐγένετο δεκτή, διότι τῆς περὶ τῆς ἀποφάσεως ψήφου τῆς ἀθῳωσάσης αὐτὸν δὲν μετέσχον οἱ ἐξαιρεθέντες.

Τὸ ἐκκλησιαστικὸν δικαστήριον ἅμα τῇ ὑποβολῇ τῆς περὶ ἐξαιρέσεως αἰτήσεως ἀποφασίζει περὶ τῆς παραδοχῆς ἢ ἀπορρίψεως ταύτης. Νόμῳ ὡρισμέναι αἰτίαι ἐξαιρέσεως δὲν μνημονεύονται ἐν ταῖς πηγαῖς, συνήθως ὅμως ᾐτεῖτο τὴν ἐξαίρεσιν ὁ κατηγορούμενος, καθάπερ ἤδη εἴρηται, δι' ἔχθραν καὶ μεροληψίαν τοῦ δικαστοῦ πρὸς αὐτόν, ἢ διὰ στενὴν συγγένειαν ἢ οἰκειότητα τοῦ δικαστοῦ πρὸς τὸν κατήγορον.

Ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μοναχὸς δὲν δύναται νὰ μετάσχῃ ὡς μέλος δικαστηρίου, ἐφ' ὅσον εἶναι διάδικος ἢ μηνυτής, ἢ ἔχει ἄμεσον ἢ ἔμμεσον συμφέρον εἰς τὴν ἔκβασιν τῆς δίκης, ἢ ἰδιαιτέραν θέσιν ἐξαρτήσεως ἀπό τινος τῶν διαδίκων, ἢ ὑπῆρξε μάρτυς ἢ πραγματογνώμων, ἢ ὁπωσδήποτε ἀπεφήνατο ἤδη ἐπὶ τῆς δικαζομένης ὑποθέσεως. Οἱ τῆς ἐξαιρέσεως λόγοι προβαλλόμενοι ὑπὸ τοῦ κατηγορουμένου κατὰ πᾶν στάδιον τῆς διαδικασίας, ἐξεταζόμενοι δὲ καὶ αὐτεπαγγέλτως ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου, ἀφορῶσι καὶ εἰς πάντα μοναχόν, ᾧ θὰ ἀνετίθετο ἀνάκρισις ἢ εἰσήγησις ἢ οἱαδήποτε ἄλλη προδικαστικὴ πρᾶξις. Τῶν ἐξαιρουμένων δικαστῶν δὲν εἶναι ἀναγκαία ἡ ἀναπλήρωσις, ἐφ' ὅσον οἱ ὑπολειπόμενοι ἀποτελοῦσι τὰ $^2/_3$ τῶν μελῶν τοῦ δικαστηρίου. Ἐλάττονα ὅμως τῶν $^2/_3$ τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν τοῦ δικαστηρίου μελῶν δὲν δικάζουσιν ἐγκύρως (Καταστατικὸν Ἁγίου Ὄρους ἄρθρα 48—50 καὶ νομοθετικοῦ διατάγματος κυρώσεως τοῦ εἰρημένου καταστατικοῦ ἄρθρ. 11).

[Ὅρα *Κ. Μ. Ράλλη*, Ποινικὸν δίκαιον τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας 1907, σελ. 546—548 καὶ *τοῦ αὐτοῦ*, Ἐγχειρίδιον Ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου τεῦχ. α΄, 1927, σελ. 154.] Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

—**ἐξαίρεσις *ἐνόρκων, ἑρμηνευτῶν, μαρτύρων*** κλπ. *[Ποιν. Δικον.]*· βλ. *ἔνορκος, ἑρμηνευτής, μάρτυς* κλπ.

—**ἐξαιρέσεως *δίκη*** *[Ἀττ. Δίκ.]*. Δίκη γινομένη ἐναντίον ἀφαιροῦντος δοῦλον ἢ δούλην μὲ τὸν ἰσχυρισμὸν ὅτι εἶναι ἐλεύθεροι· ἄλλως *ἀφαιρέσεως* δίκη (βλ. λ.).

ἐξαίρετα· ἐπίρρ. δημοτ., κατὰ τρόπον ἐξαίρετον, ἐξαιρετικῶς, πολὺ καλά: «τὸ ἔχεις μαγειρέψει ἐξαίρετα τὸ ψάρι», «εἶναι ἐξαίρετα εἰς τὴν ὑγείαν του».

ἐξαιρετέος, *—α, —ον*· ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ ἐξαιρεθῇ, νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τοῦ ὅλου, νὰ ἀπαλλαγῇ: «ἐξαιρετέοι μάρτυρες»· ‖ «ἐξαιρετέα ἡμέρα» δηλονότι ἀπὸ τῆς ἐργασίας, ἡμέρα ἀργίας.

ἐξαιρετικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀποτελῶν ἐξαίρεσιν ἀπὸ τοῦ συνήθους: «ἐξαιρετικὴ περίστασις», «ἐξαιρετικαὶ ἀνάγκαι», «ἐξαιρετικὸν δίκαιον»· ‖ διακεκριμένος, ἐκλεκτός, σπουδαῖος, ἄλλως *ἐξαίρετος*: «ἐξαιρετικὸς ἄνθρωπος», «ἐξαιρετικὰ προσόντα»· ἐνίοτε καὶ ἐπὶ κακοῦ: «ἐξαιρετικὴ αὐθάδεια, —ἀδικία».—Ἐπίρρ. ***ἐξαιρετικῶς***.

—**ἐξαιρετικὴ *δικαιοδοσία*** *[Νομ.]*. Ἡ δικαιοδοσία, τουτέστιν ἡ ἐξουσία τῶν δικαστηρίων τοῦ ἀνακρίνειν, δικάζειν καὶ ἐκτελεῖν τὰς ἐκ τῆς παραβάσεως τῶν κανόνων τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου διαφοράς, ὡς ἐκ τῆς ἐκτάσεως αὐτῆς δύναται νὰ εἶναι εἴτε *γενική*, περιλαμβάνουσα πάσας ἐν γένει καὶ παντὸς εἴδους διαφορὰς—ἀνεξαρτήτως ἐννοεῖται τῆς ἐκ τοπικῶν ὁρίων προσδιοριζομένης ἁρμοδιότητος ἑκάστου δικαστηρίου—εἴτε *ἐξαιρετική*, περιοριζομένη εἰς ὡρισμένου μόνον εἴδους διαφοράς. Ἐντεῦθεν ἐκ τῆς ἀντιθέσεως ταύτης πηγάζει καὶ ἡ μεταξὺ τῶν δικαστηρίων διάκρισις εἰς τοιοῦτα ἀσκοῦντα γενικὴν δικαιοδοσίαν καὶ εἰς τοιαῦτα ἀσκοῦντα ἐξαιρετικὴν δικαιοδοσίαν. Τὰ ἔχοντα ἐξαιρετικὴν δικαιοδοσίαν δικαστήρια δικάζουσιν οὐχὶ πάσας τὰς ἐν τῇ περιφερείᾳ των ἀναφυομένας διαφοράς, ἀλλὰ μόνον ἐκείνας, αἵτινες ἐξαιρεθεῖσαι τῆς γενικῆς δικαιοδοσίας ὑπήχθησαν διὰ νόμου εἰς αὐτά. Τοιαῦτα δικαστήρια εἶναι παρ' ἡμῖν σήμερον τὰ εἰρηνοδικεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπήχθησαν ὡρισμέναι διαφοραὶ εἴτε λόγῳ τοῦ κατεπείγοντος αὐτῶν, εἴτε λόγῳ τοῦ μικροῦ ἀντικειμένου αὐτῶν. Ὁμοίως ἐξαιρετικὴν δικαιοδοσίαν ἤσκουν ἄλλοτε ἐν Ἑλλάδι τὰ ἐμποροδικεῖα. Ἐπ' ἐσχάτων ἐξαιρετικὴν δικαιοδοσίαν ἀσκοῦν τὰ ἐπιμελητήρια, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ λύωσιν ὡρισμένου εἴδους διαφοράς. Τὰ ἔχοντα ἐξαιρετικὴν δικαιοδοσίαν δικαστήρια εἶναι ἐστερημένα τῆς ἐξουσίας τοῦ ἐκτελεῖν τὰς ἀποφάσεις των (πλὴν τῶν εἰρηνοδικείων, ἅτινα παρ' ἡμῖν, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ ἐν Γαλλίᾳ κρατοῦντα, ἔχουσι καὶ τὴν ἐκτελεστικὴν δύναμιν), ὡς λ. χ. παρ' ἡμῖν τὰ ἐμποροδικεῖα πρὸ τῆς καταργήσεώς των, οἱ διαιτηταὶ κλπ. Δεδομένου ὅτι ἡ γενικὴ δικαιοδοσία ἀποτελεῖ τὸν κανόνα, ἡ δὲ ἐξαιρετικὴ τὴν ἐξαίρεσιν, ἕπεται ὅτι ἀνακύπτοντος ζητήματος περὶ τῆς ὑπαγωγῆς διαφορᾶς τινος εἰς τὴν τακτικὴν ἢ τὴν ἐξαιρετικὴν δικαιοδοσίαν, τοῦτο θὰ λυθῇ ὑπὲρ τῆς πρώτης. [Βλ. λ. *ἁρμοδιότης*, *δικαιοδοσία*, *δωσιδικία*.] Π. Γ. Ζ.

—**ἐξαιρετικὸν *δίκαιον*** *[Νομ.]*. Τὸ δίκαιον, ἀποστολὴν ἔχον νὰ ρυθμίσῃ τὸ σύνολον τῶν ὑπὸ τὸ κράτος αὐτοῦ ὑπαγομένων σχέσεων τῶν ἐν κοινωνίᾳ ἀνθρώπων, ἀναστηλώνει κανόνας γενικοὺς ἰσχύοντας διὰ πάντα τὰ πρόσωπα καὶ ἐφαρμοζομένους εἰς πάσας τὰς σχέσεις καὶ περιπτώσεις. Εἰς τὴν διατύπωσιν τῶν τοιούτων γενικῶν κανόνων προάγεται τὸ δίκαιον ἐκ τῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ κρατουσῶν κοινωνικῶν καὶ ἐν γένει ἠθικῶν ἀρχῶν καὶ ἀντιλήψεων, πρὸ παντὸς δὲ ἐκ τῶν οἰκονομικῶν παραγόντων τῶν δημιουργούντων τὴν οἰκονομικὴν σύνθεσιν αὐτῆς. Ἡ ἀπόλυτος ὅμως τήρησις τῆς ἀρχῆς τῆς διατυπώσεως γενικῶν κανόνων, λόγῳ τῆς διασταυρώσεως τῶν δικαιολογικῶν παραγόντων τοῦ δικαίου, κάμπτεται καὶ ὑποχωρεῖ πλειστάκις πρὸ τῆς ἀνάγκης τῆς ἰσορροπήσεως, ἥτις ἀποτελεῖ στοιχεῖον, ἐνυπάρχον ἐν αὐτῷ τῷ σκοπῷ τοῦ δικαίου. Ἐκ τῆς διασταυρώσεως ταύτης καὶ ἐκ τῶν πολλαπλῶν ἀντιθέσεων γεννῶνται ἰδιαίτεροι παράγοντες Δικαίου, ἐπιβάλλοντες διάφορον ρύθμισιν ὡρισμένων σχέσεων κατὰ παρέκκλισιν τῶν γενικῶν ὁρισμῶν. Ἐντεῦθεν τὸ δίκαιον κατ' ἐκτίμησιν τῶν ἰδιαιτέρων λόγων εἰσάγει παρὰ τοὺς γενικοὺς κανόνας, ἑτέρους τοιούτους, τοὺς ἐξαιρετικούς. Ἐντεῦθεν ἀνακύπτει τοῦ *ἐξαιρετικοῦ δικαίου* ἡ ἔννοια καὶ ἡ πρὸς τὸ γενικὸν δίκαιον ἀντίθεσις. Ἡ ἀντίθεσις ὅμως αὕτη, οὐδαμοῦ ἐν τῷ θετικῷ δικαίῳ ὡς τοιαύτη ἀναφαινομένη, ἔχει τὴν ἀξίαν τῆς ἁπλῆς θεωρητικῆς διακρίσεως, διότι δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἐννοιολογική τις ἀντίθεσις μεταξὺ γενικοῦ καὶ ἐξαιρετικοῦ δικαίου, ἐφ' ὅσον τὸ κριτήριον τῆς διακρίσεως ταύτης εἶναι καὶ παραμένει πάντοτε ποσοτικὸν καὶ οὐχὶ ποιοτικόν. Τὴν ὕπαρξιν ἐξαιρετικοῦ δικαίου συνιστᾷ οὐχὶ ἡ ἐπὶ ὡρισμένων προσώπων ἢ σχέσεων ἐφαρμογὴ μιᾶς εἰδικῆς διατάξεως, ἀλλ' ἡ ἐκ τῶν γενικῶν κανόνων ἐξαίρεσις τούτων καὶ ἡ εἰς ἰδιαίτερον κανόνα ὑπαγωγὴ αὐτῶν, οὗτινος κανόνος μὴ ὑφισταμένου θὰ ὑπήγοντο εἰς τοὺς πρώτους. Αἱ περὶ ἀνηλίκων λ. χ. προστατευτικαὶ διατάξεις ἀποτελοῦν ἐξαιρετικὸν δίκαιον.

Τὸ ἐξαιρετικὸν δίκαιον, ὡς ἐκ τῶν δικαιολογικῶν λόγων, οἵτινες ἐπιβάλλουν τοῦτο, δύναται νὰ παραχθῇ καὶ δι' ἐθίμου, ὡς λ. χ. τὸ ἐν Ἑλλάδι ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἰσχῦσαν ἔθιμον περὶ ἀποκλεισμοῦ τῆς κληρονομίας τῶν προικισθεισῶν θυγατέρων. Τὸ ἐξαιρετικὸν δίκαιον δύναται νὰ περιέχῃ εἴτε εὐμένειαν (λ. χ. ἀνήλικοι), εἴτε δυσμένειαν (προικισθεῖσαι θυγατέρες, διαθήκη τυφλῶν), ὡς πρὸς τὰ πρόσωπα ἢ τὰς σχέσεις, τὰς ὁποίας κατὰ παρέκκλισιν τῶν γενικῶν ὁρισμῶν ρυθμίζει. Εἰδικαὶ περιπτώσεις ἐξαιρετικοῦ δικαίου εἶναι τὰ *εὐεργετήματα* (βλ. λ.), τὰ *προνόμια* (βλ. λ.), εὐμενῆ ἢ δυσμενῆ κλπ.

Γενικὸς κανὼν ἄξιος μνείας, ἐφαρμοζόμενος ἐπὶ τοῦ ἐξαιρετικοῦ δικαίου, εἶναι ὅτι τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ κατ' ἀναλογίαν ἐπὶ ἄλλων περιπτώσεων, ἐκτὸς ἐκείνων διὰ τὰς ὁποίας εἰδικῶς ἐθεσπίσθη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Οἰκονομίδου*, Στοιχ. Ἀστ. δικ. I § 4. — *Παπαρρηγοπούλου*, Γεν. ἀρχαὶ § 102. — *Κρασσᾶ*, Γεν. διδ. § 20. — *Παππούλια*, Γεν. ἀρχαὶ § 18. — *Regelsberger*, Γεν. διδ. § 31. — *Windscheid - Kipp*, I § 29. — *Dernburg*, I § 33 κλπ. Π. Γ. ΖΗΣΗΣ

ἐξαιρετικότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα, ἡ ἀρετὴ τοῦ ἐξαιρετικοῦ, τὸ νὰ εἶναί τις ἐξαιρετικός.

ἐξαίρετον (τὸ) *[Κληρον. Δίκ.]*. Καλεῖται *ἐξαίρετον* ἢ *προκληροδότημα* (praelegatum) τὸ κληροδότημα τὸ ἀφιέμενον εἴς τινα τῶν κληρονόμων πρὸς τῇ κληρονομικῇ αὐτοῦ μερίδι.

Καὶ εἰ μὲν ὁρίζεται τὶς ἐκ τῶν κληρονόμων εἶναι ὁ διὰ τοῦ κληροδοτήματος βεβαρημένος, τότε οὐδὲν ζήτημα γεννᾶται, ἐφαρμοζομένων τῶν περὶ κληροδοσίας ἀρχῶν. Ἂν ὅμως δὲν ὁρίζεται ὁ βεβαρημένος, τότε ἡ προκληροδοσία εἶναι ὡς τοιαύτη ἀνίσχυρος, καθ' ὃ μέρος βαρύνει τὸν τετιμημένον, ἅτε μὴ οὔσης δυνατῆς συμπτώσεως ἐνὶ προσώπῳ τῆς ἰδιότητος τετιμημένου καὶ βεβαρημένου. Εἰς ἣν περίπτωσιν ὁ προκληροδόχος δὲν γίνῃ κληρονόμος, ὡς ἀποκρούσας φερ' εἰπεῖν τὴν κληρονομίαν, τότε δικαιοῦται εἰς τὸ ὅλον τοῦ ἐξαιρέτου καὶ κατὰ τὸ εἰς τὴν κληρονομικὴν αὐτοῦ μερίδα ἀναλογοῦν, τοιαύτης τεκμαιρομένης, ἐν ἀμφιβολίᾳ, τῆς τοῦ θανόντος βουλήσεως. Ἐὰν ὅμως πρὸ τῆς ὑπεισελεύσεως ἀπέθανε, τότε οἱ κληρονόμοι του δύνανται νὰ ἀξιώσωσι μόνον τὸ μέρος τὸ βαρῦνον τοὺς συγκληρονόμους του.

Ἐφ' ὅσον ὁ προκληροδόχος ποιήσηται χρῆσιν τοῦ εὐεργετήματος τῆς ἀποχῆς ἢ ἀποβάλῃ τὴν κληρονομίαν διὰ τῆς εἰς ἀκέραιον ἀποκαταστάσεως ἢ καὶ ἐκπέσῃ αὐτῆς ὡς ἀνάξιος, τότε, ὡς κληροδόχος, ἅπαν τὸ ἐξαίρετον λαμβάνει.

Ὡς πρὸς τὸ ἐξαίρετον τοῦ ἐπιζῶντος συζύγου παρατηροῦμεν εἰδικώτερον τὰ ἑξῆς: Ὁ νεώτερος νόμος 2310, καινοτομήσας καὶ κατὰ τοῦτο τῶν νεαρῶν 118 καὶ 127, καθ' ἃς εἰς τὴν κληρονομίαν ἐκαλεῖτο ἡ ἄπορος καὶ ἄπροικος χήρα, μόνον δὲ μὴ ὑπαρχόντων κατιόντων, ἀνιόντων, ἀδελφῶν καὶ ἐκ πλαγίου λοιπῶν συγγενῶν ὁ ἐπιζῶν τῶν συζύγων, ὡς bonorum possessor, οὐ μόνον καθώρισε κληρονομικὸν ἐξ ἀδιαθέτου δικαίωμα εἰς τὸν ἐπιζῶντα, ἀνεξαρτήτως ἀπορίας ἢ προικίσεως, ἀλλὰ καὶ ἐξαίρετον ἐφ' ὅσον συντρέχει μετὰ κληρονόμων δευτέρας τάξεως καὶ πέραν, μὴ ἀποβλέπων νὰ ἐπιδαψιλεύσῃ τούτῳ πρόσθετον περιουσιακὴν ὠφέλειαν, ἀλλὰ τὴν ἀδιατάρακτον χρῆσιν τῆς οἰκοσκευῆς. Οὕτω, κατὰ νόμον, ὁ ἐπιζῶν λαμβάνει, πλὴν τῆς κληρονομικῆς αὐτοῦ μερίδος, ὡς νόμιμον ἐξαίρετον «ἔπιπλα, σκεύη, ἱμάτια καὶ ἄλλα οἰκιακὰ ἀντικείμενα, ἅτινα ἐχρησιμοποιοῦντο εἴτε ὑπὸ μόνου τοῦ ἐπιζῶντος, εἴτε ἀμφοτέρων τῶν συζύγων».

Ἡ διάταξις αὕτη, ἀπαντῶσα εἰς τοπικὰ γερμανικὰ δίκαια καὶ περιληφθεῖσα εἰς τὸν ἀστικὸν γερμανικὸν κώδικα, δὲν ἀπαντᾷ εἰς ἄλλην τινὰ τῶν νεωτέρων νομοθεσιῶν, καίτοι ὁ ἑλβετικὸς κῶδιξ παραπλησίας περιέχει διατάξεις. Ἴχνη μόνον τινὰ τοῦ θεσμοῦ τούτου ἀπαντῶνται εἰς τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν ἀστικὸν δίκαιον (πρβλ. *Παππούλια* «Ἑλληνικὸν ἀστικὸν δίκαιον ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτοῦ ἐξελίξει»). Ἡ σκοπιμότης τῆς διατάξεως ταύτης δικαιολογεῖται παρ' ἡμῖν ἐκ τῆς πείρας τοῦ καθ' ἡμέραν βίου καὶ δὲν δύναται λογικῶς νὰ ἀμφισβητηθῇ ἰδίᾳ ἐπὶ μικρῶν περιουσιῶν, ἐν ταῖς ὁποίαις συνήθως τὰ ἔπιπλα καὶ σκεύη ἀποτελοῦσι τὸν μόνον τοῦ τελευτήσαντος κλῆρον. Οὕτω θὰ ἦτο ὀδυνηρὸν εἰς τὸν ἐπιζῶντα νὰ ἴδῃ τὴν ἐπαύριον ἢ τὴν αὐτὴν τῆς ἀπωλείας προσφιλοῦς ὄντος ἀπογυμνούμενον τὸν οἶκον παρὰ διαφόρων συγγενῶν καὶ ἀποκομιζόμενα πράγματα, ὧν τὴν χρῆσιν ἐπὶ μακρὰ εἶχεν ἔτη καὶ μεθ' ὧν ποικίλαι ἀναμνήσεις τὸν συνέδεον. Ἄλλως ἔχει ἐφ' ὅσον ὁ σύζυγος συγκληρονομεῖ μετὰ κατιόντων. Ἡ ἀφαίρεσις δηλονότι ἐκ τῆς κληρονομικῆς οὐσίας ὑπὲρ τοῦ ἐπιζῶντος τοῦ τετάρτου καὶ τοῦ ἐξαιρέτου ἅμα, οὐ μόνον σημαντικῶς θὰ ἐμείου τὴν τῶν κατιόντων μερίδα, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ κοινὸν θὰ ἀντεστρατεύετο αἴσθημα, διότι οἱ κατιόντες ὑπὸ τὴν αὐτὴν μετὰ τοῦ διαθέτου στέγην διαβιώσαντες καὶ εἰς τὴν χρῆσιν ὄντες τῶν ἐν λόγῳ πραγμάτων, ἄδικον θὰ ἦτο νὰ τεθῶσιν εἰς ἥσσονα τοῦ συζύγου μοῖραν, ὥστε νὰ προτιμηθῇ αὐτῶν.

Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ ἐξαιρέτου, ὡς εἰδικώτερον

Digitized by Google

διεμορφώθη παρ' ἡμῖν ὑπὸ τοῦ νόμου 2310 καὶ ἐν ἀντιθέσει μὲ τὴν ἀσάφειαν καὶ εὐρύτητα τοῦ γερμανικοῦ κώδικος, περιλαμβάνονται: α') *Μόνον τὰ ἐνσώματα οἰκιακὰ ἀντικείμενα.* 'Αποκλείονται συνεπῶς τὰ ἀσώματα (χρεώγραφα, δικαιώματα, ὡς π. χ. τὸ ἐκ τῆς μισθώσεως οἰκιακῶν ἐπίπλων τοῦ συζυγικοῦ οἴκου), καίτοι ἀληθὲς εἶναι ὅτι ὁ ὅρος ἀντικείμενα κέκτηται εὐρυτέραν ἔννοιαν, περιλαμβάνων καὶ ἀσώματα (*ἄρ.* 300 Π. Δ. *Οἰκ. Λιβαδᾶ*). Τοῦτο θὰ δεχθῶμεν λόγῳ τῆς διατάξεως «ἅτινα ἐχρησιμοποιοῦντο...», ἥτις ὑποδηλοῖ μόνον τὰ ἐνσώματα. β') *Μόνον αὐτὰ ταῦτα αὐτούσια.* 'Εὰν τὰ οἰκιακὰ ἀντικείμενα κατεστράφησαν πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ κληρονομουμένου, δὲν δικαιοῦται νὰ ἀπαιτήσῃ ὁ ἐπιζῶν τὴν ἀξίαν των. γ') *"Ατινα ἐχρησιμοποιοῦντο...* 'Εκεῖνα δηλαδὴ ἅτινα δὲν ἐχρησιμοποιοῦντο ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ὑπὸ τοῦ διαθέτου, εἰς ἅ, ἐν ἄλλοις λόγοις, προέχει ἡ οἰκιακὴ χρησιμοποίησις. Οὕτως ἀποκλείονται π. χ. τὰ ἰατρικὰ ἐργαλεῖα ἀποθανόντος ἰατροῦ, εἰδικαὶ ἐπιστημονικαὶ βιβλιοθῆκαι, καλλιτεχνικαὶ συλλογαὶ ἐν ἰδιαιτέροις θαλάμοις, ὅπλα κυνηγετικὰ κλπ. 'Ομοίως ἀποκλείονται τὰ μετὰ τὸν θάνατον ἐμβάντα εἰς οἰκιακὴν χρησιμοποίησιν, ὡς τὰ παραγγελθέντα πρὸ τοῦ θανάτου, ἀλλὰ μὴ παραδοθέντα ἢ μὴ χρησιμοποιηθέντα μέχρι τοῦ θανάτου.

'Εν τῷ νόμῳ ρητῶς ὁρίζεται ὅτι ὁ ἐπιζῶν λαμβάνει τὰ ἀντικείμενα τοῦ ἐξαιρέτου, ἐφ' ὅσον ἐγένετο κληρονόμος ἐξ ἀδιαθέτου. Οὐδὲν ἑπομένως δικαίωμα ὑφίσταται, ἐὰν ὁ σύζυγος κληρονομῇ ἐκ διαθήκης ἢ ἀπεκλείσθη δυνάμει ταύτης τῆς κληρονομίας ἢ ἐξέπεσε λόγῳ ἀναξιότητος ἢ ἀπεποιήθη. 'Ομοίως οὐδὲν λαμβάνει ἐὰν ὁ θανὼν ἐγκατέστησε κληρονόμους του τοὺς ἐξ ἀδιαθέτου τοιούτους, ἄνευ εἰδικωτέρου τινὸς προσδιορισμοῦ, καθόσον ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ ἐπιζῶν μετὰ τῶν λοιπῶν δὲν γίνεται κληρονόμος ἐξ ἀδιαθέτου, ἀλλ' ἐκ διαθήκης, καὶ συνεπῶς ἐλλείπει ἡ διὰ τὴν κτῆσιν τοῦ ἐξαιρέτου νόμιμος προϋπόθεσις.

Κατὰ τὰ ἄλλα ἡ νόμιμος αὕτη ὑπὲρ τοῦ συζύγου κληροδοσία ρυθμίζεται γενικῶς κατὰ τὰς περὶ κληροδοσιῶν ἀρχάς, εἰς ἃς καὶ θὰ ἀποβλέψωμεν προκειμένου περὶ ἐπαγωγῆς, κτήσεως, ἀποποιήσεως καὶ ἐνδίκων μέσων.

Τὰ ἀντικείμενα τοῦ ἐξαιρέτου δὲν διαφεύγουσι τὴν καταδίωξιν τῶν δανειστῶν τῆς κληρονομίας, πλὴν ἂν πρόκειται περὶ ἀκατασχέτων κατὰ τὴν Πολιτικὴν δικονομίαν.

Τέλος τὸ ἐξαίρετον, καθ' ὃ μέρος προσβάλλει τὴν νόμιμον μοῖραν τῶν ἀναγκαίων κληρονόμων, εἶναι ἄκυρον. Ι. Κ. Π.

ἐξαίρετος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐξῃρημένος ἀπὸ τῶν πολλῶν, ὁ βαλμένος ξεχωριστά, ὁ φυλαγμένος ἰδιαιτέρως ὡς καλύτερος, ἐκλεκτός, ὁ μὴ κοινός, ἀξιόλογος, ἐξαιρετικός: «ἐξαίρετος οἶνος, —σῖτος κλπ.», «ἐξαίρετος ἄνθρωπος, —δικαστής, —ἀξιωματικός,— μαθητής»· || «ἐξαίρετος ὑπόληψις» φρ. εἰς τὰς ἐπιστολάς: «διατελῶ μετ' ἐξαιρέτου πρὸς ὑμᾶς ὑπολήψεως»· || τὸ οὐδέτ. ***ἐξαίρετον*** (τὸ ὡς οὐσ. (βλ. λ.).— 'Επίρρ. *ἐξαιρέτως*, δημοτ. *ἐξαίρετα* (βλ. λ.).

ἐξαιρετός, *—ή, —όν*· ὁ δυνάμενος νὰ ἐξαιρεθῇ, νὰ ἐκβληθῇ, νὰ ἐξαχθῇ: «ὄγκος ἐξαιρετός».

ἐξαίρω, παρατ. *ἐξῇρον*, ἀόρ. *ἐξῆρα—ἐξήρθην*· αἴρω, σηκώνω ὑψηλά, φέρω εἰς ὕψος, ἀναδεικνύω, ἐπαινῶ, ἐμφανίζω ὡς σπουδαῖον: «ὁ Θουκυδίδης ἐξαίρει τὸν Περικλέα ὡς ἄνδρα φρονιμώτατον»· || παθ. *ἐξαίρομαι*· ὑψοῦμαι, ἐξυψοῦμαι: «ἐξαίρεται ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου πρὸ τοῦ ὡραίου».

ἐξαιρῶ (*—έω*), ἀόρ. *ἐξῄρεσα—ἐξῃρέθην*, παρακ. παθ. μετχ. *ἐξῃρημένος*· βγάζω ἔξω, ἐκβάλλω, ἐξάγω, ἐκτέμνω: «ἐξαιρῶ τὸν ὄγκον,—τὴν σφαῖραν ἐκ τῆς σαρκός»· || καθόλου, ἀπομακρύνω, ἀποκλείω, δὲν συμπεριλαμβάνω, ἀπαλλάσσω: «ἐξαιρῶ τοὺς ἀδυνάτους,—τοὺς ἀσθενεῖς», «ὁ νόμος δὲν ἐξαιρεῖ κανένα», «ἐξαιροῦνται τοῦ κανόνος», «ἐξῃρέθη τοῦ στρατοῦ δι' ἀνικανότητα», «ἐξαιρουμένων δύο μαθητῶν, οἱ λοιποὶ εἶναι προακτέοι»· || ***ἐξαιρούμενα*** (τά)· αἱ ἐξαιρέσεις τῶν γραμματικῶν κανόνων.

— *[Ναυτ.]* Ναυτικὸς ὅρος (κοιν. *βγάζω*, γαλλ. débarquer, ἀγγλ. to hoist out, Ναυτ. ὀνοματ. ἄρθ. 1002) σημαίνων ἐξάγειν λέμβον ἀποτεθειμένην ἐπὶ τῶν ὑποστατῶν τοῦ καταστρώματος ἢ τῆς δέσμης, εἴτε καθαιρῶν ἅμα αὐτὴν εἰς τὴν θάλασσαν, εἴτε ἀφίνων αὐτὴν ἀνακρεμασμένην ἐπὶ τῶν πλαγίων ἐπωτίδων καὶ ἑτοίμην πρὸς καθαίρεσιν. 'Η ἐξαίρεσις τῶν λέμβων εἰς τὰ σύγχρονα πλοῖα γίνεται διὰ τῶν πλευρικῶν ἐπωτίδων, στρεφομένων πρὸς τὰ ἔσω καὶ εἶτα πρὸς τὰ ἔξω (πρβλ. λ. *ἔνθεσις*), εἴτε διὰ φορτωτῆρος (μπίγας). Εἰς τὰ παλαιὰ πλοῖα ἐγίνετο διὰ τοῦ μεσιστίου καὶ τοῦ τερθρίου συσπάστου, ὅπως γίνεται καὶ τανῦν (βλ. σχῆμα) εἰς τὰ σύγχρονα ἱστιοφόρα. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἐξαίσιος, *—α, —ον*· ἀσυνήθης, ἔκτακτος, ἀξιόλογος, θαυμάσιος: «ἐξαίσιος ἄνθρωπος», «ἐξαισία πόλις», «ἐξαίσιο σπίτι»· || ἀσπάσιος, θελκτικός, γοητευτικός: «ἐξαισία κόρη»· || ὁ ὑπερβαίνων τὸ μέτρον, ἀσυνήθης, τεράστιος, ἐκπληκτικὸς (ἀρχ.):

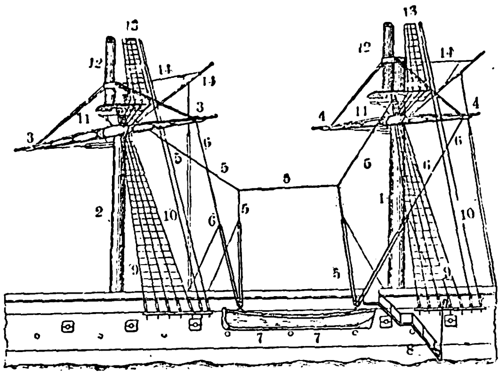

'Εξαίρεσις ἀκάτου.

[1 Στήλη μεγάλου ἱστοῦ. 2 Στήλη ἀκατίου. 3 'Ακροκέραια ἀκατίου. 4 'Ακροκέραια μεγίστης. 5 Μεσίστια σύσπαστα. 6 Τέρθρια σύσπαστα. 7 "Ακατος ἐξαιρουμένη. 8 Κλῖμαξ ἀνόδου ἐξωτερική. 9 'Επίτονοι στηλῶν. 10 Παράτονοι ἐπιστηλίων δολώνων. 11 Θωράκια. 12 'Επιστήλια δολώνων. 13 'Επίτονοι ἐπιστηλίων δολώνων. 14 Κέρατα ἡμιολίων καὶ τερθρίαι των ὑπέραι.]

«ἐξαίσιος χειμών,—σεισμός», «ἐξαισία θύελλα».—'Επίρ. ***ἐξαισίως*** καὶ ***ἐξαίσια***: «ἐπεράσαμε ἐξαίσια».

ἐξαισιότης, *— ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι ἐξαίσιον: «δὲν βλέπω ποῦ εἶναι ἡ ἐξαισιότης τοῦ σπιτιοῦ αὐτοῦ».

ἐξαίτησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξαιτεῖσθαι, παράκλησις, αἴτησις.

ἐξαιτοῦμαι (*—έομαι*), ἀόρ. *ἐξῃτησάμην*· ζητῶ τι, παρακαλῶ νὰ μοῦ δοθῇ τι, ἐπικαλοῦμαι: «ἐξαιτοῦμαι τὴν πληρωμὴν τῶν ὀφειλομένων», «—τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου», «ἐξαιτεῖται τὴν προστασίαν τῶν ἰσχυρῶν».

ἐξαιτῶ (*—έω*), ἀόρ. *ἐξῄτησα*· αἰτῶ, ζητῶ ἐπιμόνως, ἐπαιτῶ, ἀπαιτῶ (*ἀρχ.*): «ὅς μ' ἐξῄτει πατρὸς» μὲ ἐζήτει γυναῖκα ἀπὸ τὸν πατέρα μου (*Σοφοκλ.*)· || παθ. *ἐξαιτοῦμαι*· ζητῶ διὰ τὸν ἑαυτόν μου (βλ. λ.).

ἐξαίφνης· ἐπίρρ., αἴφνης, αἰφνιδίως, ἀπροσδοκήτως. κοιν. *ἔξαφνα*.

ἐξάκανθα (τὰ) *[Ζωολ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ ζῷα, ὧν τὸ σῶμα φέρει ἓξ ἀκάνθας ἢ ἓξ ἀκανθοειδεῖς προσακτρίδας. Δ. Ν. Π.

ἐξάκανθος (ὁ) (Hexacanthus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πλαγιοστόμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *νωτιανιδῶν*, περιλαμβάνον ἰχθῦς τῶν θερμῶν θαλασσῶν τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

ἐξακεντρὶς (ἡ) (Hexacentris) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκανθιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς 'Ασίας καὶ τῆς 'Αφρικῆς. Τὸ γένος περιλαμβάνει θάμνους ἢ πόας ἐτησίας ἢ πολυετεῖς, ὧν πλεῖσται καλλιεργοῦνται πρὸς κόσμον. 'Αξιολογώτερον εἶδος εἶναι *ἐξακεντρὶς ἡ πτερωτὴ* (Hexacentris alata), ἰθαγενὴς τῆς 'Αμερικῆς καλλιεργουμένη πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης πρὸς κόσμον. Δ. Ν. Π.

ἑξάκις· ἀριθμ. ἐπίρρ., ἓξ φοράς.

ἑξακισμύριοι, *—αι, —α*· ἑξάκις μύριοι, ἓξ φορὰς τὸ δέκα χιλιάδες, ἑξήκοντα χιλιάδες.

ἑξακισχίλιοι, *—αι, —α*· ἑξάκις χίλιοι, ἓξ φορὰς τὸ χίλια, ἓξ χιλιάδες: «λαμβάνει ἑξακισχιλίας δραχμὰς μηνιαίως».

ἑξάκλινος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων ἓξ κλίνας: «ἑξάκλινος αἴθουσα»· || ***ἑξάκλινον*** (τό)· ἀνάκλιντρον μὲ ἓξ θέσεις.

ἑξάκλωνος (ὁ, ἡ) *—ον* (τό)· ὁ ἔχων ἓξ κλώνους, ἓξ βλαστούς· || ὁ κεκλωσμένος μὲ ἓξ νήματα: «ἑξάκλωνος κλωστή».

ἐξακολούθησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξακολουθεῖν, συνέχεια: «συκοφαντεῖ κατ' ἐξακολούθησιν» ἐξακολουθητικῶς.

ἐξακολουθητικός, *—ή, —όν*· ὁ ἐξακολουθῶν, συνεχής, ἀδιάλειπτος: «ἐξακολουθητικὴ ἐργασία».— 'Επίρρ. ***ἐξακολουθητικῶς***· ἀδιαλείπτως: «ὑβρίζει ἐξακολουθητικῶς».

ἐξακολουθῶ (*—έω*), ἀόρ. *ἐξηκολούθησα*· συνεχίζω, δὲν διακόπτω, προχωρῶ ἀδιαλείπτως: «ἐξακολουθεῖ τὰς ἐνεργείας του,—τὰς σπουδάς του», «αἱ διασκεδάσεις ἐξακολουθοῦν ἀδιάκοπα», «ἐξακολουθήσατε τὴν ἀπολογίαν σας,—τὸν λόγον σας», «ἐξακολουθεῖ νὰ ἐργάζεται»,

ἐξακοντίζω, ἀόρ. *ἐξηκόντισα,—ἐξηκοντίσθην*, παθ. μετχ. *ἐξηκοντισμένος*· ἐκτινάσσω ὡσεὶ ἀκόντιον, ρίπτω μακρὰν μεθ' ὁρμῆς, ἐκσφενδονίζω, ἐκτοξεύω: «ἀντλία ἐξακοντίζουσα τὸ ὕδωρ εἰς ἀπόστασιν».

ἐξακόντισις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξακοντίζειν, ἐκσφενδόνησις, ἐκτόξευσις.

ἐξακόντισμα (τὸ) καὶ ***ἐξακοντισμὸς*** (ὁ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐξακοντίζειν.

ἐξακοντιστήριον (τό). Συσκευὴ διὰ τῆς ὁποίας ἐξακοντίζεται ὑγρόν τι ἐπὶ μιᾶς ἐπιφανείας, εἴτε πρὸς βαφὴν τῆς ἐπιφανείας, εἴτε πρὸς προπαρασκευὴν αὐτῆς διὰ συγκόλλησιν ἢ ἄλλην σχετικὴν κατεργασίαν.

ἐξακοντιστικός, *—ή, —όν*· ὁ χρησιμεύων πρὸς ἐξακόντισιν, ὁ ἐξακοντίζων: «ἐξακοντιστικὴ συσκευή».

ἑξακοράλλια (τὰ) (Hexacorallia) *[Ζωολ.]*. Κατηγορία κοραλλίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κοιλεντερωτῶν*, περιλαμβάνουσα ζῷα, ὧν τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ σώματος διαχωρίζεται εἰς ἓξ τμήματα καὶ ἓξ ἢ πολλαπλάσια τοῦ ἓξ φυμάτια περιβάλλοντα τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ σώματός των. 'Απαντῶσιν εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας μονήρη ἢ κατ' ἀποικίας. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζωολ.]* 'Η κατηγορία αὕτη τῶν κοραλλίων ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος, διαδεχθεῖσα τὴν προγενεστέρως ἀκμάσασαν ὑποτάξιν τῶν *τετρακοραλλίων*, ἡ ὁποία μὲ τὴν ἀρχὴν τοῦ αἰῶνος τούτου ἐξαφανίζεται. Τὰ ἑξακοράλλια ἐκτὸς τῶν ὀλίγων μεμονωμένων μορφῶν, αἱ ὁποῖαι ἔζων εἰς μεγαλύτερα βάθη, εὑρίσκονται κυρίως ἐντὸς *ὑφαλογενῶν* ἀσβεστολίθων ποικίλου πάχους, καὶ μάλιστα μεταξὺ ἀποθεμάτων καθαρῶς παρακτίου χαρακτῆρος. 'Απετέλουν δηλαδὴ ἀρχαίας κοραλλιογενεῖς ὑφάλους, αἱ ὁποῖαι δὲν ὁμοιάζουν μὲ τὰς σημερινὰς ἀτόλλας, ἀλλὰ πρὸς τὰς σημερινὰς παρακτίους κρασπεδωτὰς ὑφάλους. Τοιαῦται ὕφαλοι εὑρέθησαν ἰδίᾳ ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἰουρασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος.

Μὲ τὰς ἀρχὰς τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος ἀρχίζουν αἱ ἐξ ἑξακοραλλίων κοραλλιογενεῖς ὕφαλοι νὰ περιορίζωνται. Οὕτω κατὰ τὴν μειόκαινον καὶ πλειόκαινον ὑποπερίοδον τῆς περιόδου ταύτης αἱ καθ' αὐτὸ ὕφαλοι περιορίζονται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον πρὸς τὸν 'Ισημερινὸν ('Ιάβα, 'Ερυθρὰ θάλασσα, 'Ιαπωνία, Κόλπος τοῦ Μεξικοῦ). Εἰς τὰ ἀποθέματα τῶν τότε θαλασσῶν τῶν εὐκράτων ζωνῶν (Βιενναία λεκάνη, Touraine, 'Ιταλία) εὑρίσκονται σποραδικῶς αἱ ἄλλαι μορφαὶ τῶν ἑξακοραλλίων. 'Η σύνθεσις τῶν κοραλλιογενῶν ὑφάλων τῆς τριτογενοῦς περιόδου ὁμοιάζει κατὰ πολὺ πρὸς τὴν τῶν σημερινῶν ὑφάλων, μὲ μόνην τὴν διαφοράν, ὅτι εἰς τὰς τριτογενεῖς ὑφάλους ἐπικρατοῦν πολὺ περισσότερον ἀπὸ σήμερον αἱ οἰκογένειαι τῶν φουγκιδῶν καὶ τῶν ἀστραιειδῶν. Γ. Κ. Γ.

ἑξακοσαριὰ (ἡ)· ἀριθμ. οὐσ. δημοτ., ἑξακόσιαι μονάδες ἑνὸς πράγματος ὡς ἓν ὅλον, λέγεται πάντοτε μετὰ τοῦ *καμμιὰ* πρὸς δήλωσιν τοῦ ὡς ἔγγιστα: «καμμιὰ ἑξακοσιαριὰ δραχμές».

ἑξακόσιοι, *—αι, —α*· ἀριθμ. ἀπόλυτον· δηλοῦται ἑλληνιστὶ μὲν διὰ τοῦ *X'*, λατινιστὶ δὲ διὰ τοῦ *DC IↃC*.

— **ἑξακόσια ἕξ** (606) *[Φαρμ.]*. Φάρμακον ἀντισυφιλιδικόν, ἄλλως ὀνομαζόμενον *σαλβαρσάνη* (βλ. λ. καὶ λ. *σύφιλις*), κληθὲν δὲ οὕτω διότι ἐπέτυχεν ἡ θεραπευτική του χρῆσις κατόπιν 605 πειραμάτων.

ἑξακοσιοστός, *—ή, —όν*· ἀριθμ. τακτ., ὁ κατ' ἀριθμητικὴν σειρὰν φέρων τὸν ἀριθμὸν ἑξακόσια.

ἐξακουσμένος, *—η, —ον*· καὶ ***ξακουσμένος***· δημοτ., περίφημος, γνωστός, περὶ τοῦ ὁποίου γίνεται λόγος: «ξακουσμένος σὲ ὅλον τὸν κόσμο», «ξακουσμένος γιατρός», ἄλλως *ξακουστός*.

'Εξακουστὴ *[Γεωγρ.]*. Μονύδριον ὑπαγόμενον εἰς τὴν ἀγροτικὴν κοινότητα Μαλῶν τῆς ἐπαρχίας 'Ιεραπέτρας τοῦ νομοῦ Λασιθίου, ἔχον 4 μοναχούς. 'Επὶ τουρκοκρατίας ἦτο ἱκανῶς πλουσία μονὴ μετὰ 10 μοναχῶν, ὑπήγετο δὲ εἰς τὸν δῆμον 'Ανατολῆς. Ε. Γ.

ἐξάκουστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· περιώνυμος, περίφημος, ὀνομαστός, κοιν. *ξακουστός* (βλ. λ.).

ἐξακουστός, *—ή, —όν*· βλ. *ξακουστός*.

ἐξακριβῶ (*—όω*) καὶ ***ἐξακριβώνω***, ἀόρ. *ἐξηκρίβωσα —ἐξηκριβώθην*, παθ. μετχ. *ἐξηκριβωμένος*· ἐξετάζω τι μὲ ἀκρίβειαν, ἀνερευνῶ τὰς λεπτομερείας ἑνὸς ζητήματος, ἐλέγχω, ἐξελέγχω: «ἐξηκρίβωσα τὸ πρᾶγμα,—τὴν ὑπόθεσιν», «ἡ εἴδησις ἐξηκριβώθη ὅτι εἶναι ἀληθής», «ζήτημα ἐξηκριβωμένον».

ἐξακρίβωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξακριβοῦν, ἀκριβὴς ἔλεγχος, ἐξέλεγξις λεπτομερής: «ἡ ἐξακρίβωσις τοῦ ζητήματος,—τῆς εἰδήσεως».

ἐξακριβωτὴς (ὁ)· ὁ ἐξακριβῶν, ὁ ἐνεργῶν τὴν ἐξακρίβωσιν.

ἐξακριβωτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἁρμόδιος πρὸς ἐξακρίβωσιν, ὁ ἐξακριβῶν.

ἐξακτική. 'Η περὶ τὸ ἐξάγειν τοὺς ὀδόντας τέχνη.

Digitized by Google

ἐξάκτινα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ ζῷα, ὧν τὸ σῶμα φέρει ἓξ ἀκτῖνας. Τοιαῦτα ζῷα εἶναι κυρίως τὰ *ἀνθόζῳα*. Δ. Ν. Π.

ἐξακτινελλίδαι (οἱ) (Hexactinellidae) *[Ζῳολ.]*. Κατηγορία σπόγγων περιλαμβάνουσα σπόγγους πυριτικῆς συστάσεως καὶ φέροντας ἐπὶ τοῦ σώματός των ἓξ ἀκάνθας συνηνωμένας ἢ ἐλευθέρας. Εἰς τοὺς ἐξακτινελλίδας ὑπάγονται πλεῖστοι σπόγγοι ζῶντες εἰς μεγάλα βάθη ἀπὸ 200—1000 μέτρων. Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζῳολ.]* Ἡ κατηγορία αὕτη τῶν σπόγγων ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον κατὰ τὴν κάμβριον περίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος μὲ γένη τῶν οἰκογενειῶν τῆς ὑποτάξεως τῶν *λυσσακινῶν*. Αἱ αὐταὶ ὁμάδες σπόγγων παρουσιάζονται καὶ κατὰ τὴν σιλούριον καὶ τὴν δεβόνιον περίοδον, κατὰ τὴν ὁποίαν εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικὴν ἰδίᾳ τὸ γένος *δικτυοσπογγία* καὶ ἄλλα τινὰ συγγενῆ γένη ἀποκτῶσι μεγάλην ἐξάπλωσιν.

Οἱ *ἐξακτινελλίδαι* ἀπέκτησαν μεγάλην ἐξάπλωσιν κατὰ τὸν μεσοζωϊκὸν καὶ τὸν καινοζωϊκὸν αἰῶνα μαζὶ μὲ τοὺς *λιθιστίδας* σπόγγους. Γ. Κ. Γ.

ἐξάκτινος (ὁ, ἡ), *—ον* (τὸ)· ὁ ἔχων ἓξ ἀκτῖνας: «ἐξάκτινος τροχός».

— ἐξάκτινος ἀστήρ· βλ. *ἑξάγραμμα*.

ἐξακύλινδρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τὸ)· ὁ ἔχων ἓξ κυλίδρους.

ἐξάκωπος (ὁ, ἡ), *—ον* (τὸ)· ὁ ἔχων ἓξ κώπας: «ἐξάκωπος λέμβος».

ἔξαλα (τὰ)· βλ. *ἔξαλος*.

ἐξαλάτωσις (ἡ) *[Χημ.]*. Καλεῖται ὁ δι' ἐλαττώσεως τῆς διαλυτότητος ἠλεκτρολύτου τινὸς ἐν ὕδατι, διὰ προσθήκης ἑτέρου ἠλεκτρολύτου ἔχοντος κοινὸν ἰὸν μετ' αὐτοῦ, ἀποχωρισμὸς τούτου ἐκ τοῦ διαλύματος αὐτοῦ. Οὕτω λ.χ. ἀποχωρίζεται ὁ σάπων ἐκ τοῦ διαλύματος αὐτοῦ διὰ προσθήκης μαγειρικοῦ ἅλατος. Σ. Γ.

ἐξαλβανίζω· καθιστῶ τινα Ἀλβανόν, κάμνω τινὰ νὰ ἐνστερνισθῇ τὰ ἀλβανικὰ ἰδεώδη: «Ἕλληνες ἐξαλβανισθέντες»· || «λέξις ἐξαλβανισθεῖσα» λαβοῦσα δηλαδὴ μορφὴν καὶ κλίσιν ἀλβανικήν.

ἐξαλβανισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξαλβανίζειν, ἐνστερνισμὸς τῶν ἀλβανικῶν ἰδεῶν· || «ἐξαλβανισμὸς λέξεως»· βλ. *ἐξαλβανίζω*.

ἐξαλγίνη (ἡ) (Exalginum) *[Φαρμ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ μεθυλακετανιλίδη $C_6 H_5 N\left\langle\begin{matrix}CH_3\\ CO\,CH_3\end{matrix}\right.$. Σκευάζεται ἐκ μονομεθυλαμίνης καὶ ἀκετυλοχλωριδίου. Κρυσταλλικαὶ βελόναι δυσδιάλυτοι ἐν ψυχρῷ, εὐδιάλυτοι ἐν θερμῷ ὕδατι καὶ ἀλκοόλῃ, ζέουσαι εἰς 240°, ἄνευ διασπάσεως. Χορηγεῖται ὡς ἀντινευραλγικὸν ἀντὶ τῆς ἀκετανιλίδης. Κ. Γ. Μ.

ἐξαλείπτης (ὁ)· ὁ ἐξαλείφων.

ἐξαλειπτικός, *—ή, —όν*· ὁ χρησιμεύων πρὸς ἐξάλειψιν, ὁ ἐξαλείφων.

ἐξαλείφω, ἀόρ. *ἐξήλειψα—ἐξηλείφθην*, παθ. μετχ. *ἐξηλειμμένος*· σβήνω τὸ γεγραμμένον, ἀπαλείφω, διαγράφω, ἀφανίζω: «ἐξήλειψε τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ καταλόγου», «ἐξαλείφω τὴν ἐπιγραφήν,—τὸ ψήφισμα»· || «ἐξαλείφω τὸν ρύπον,—τὴν κηλῖδα», κοιν. *βγάζω*· || παθ. *ἐξαλείφομαι*· ἀφανίζομαι, ἐκλείπω: «ἡ οἰκογένεια αὐτὴ ἐξηλείφθη», «ἐξηλείφθη ἐντελῶς ἀπὸ τὴν μνήμην μου»· || «ἐξαλείφω τὴν ὑποθήκην» αἴρω, καταργῶ τὴν ὑποθήκην.

ἐξάλειψις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξαλείφειν, ἀπάλειψις, ἐξαφάνισις, διαγραφή, σβήσιμο· || «ἐξάλειψις ὑποθήκης» ἄρσις, κατάργησις ὑποθήκης· || «ἐξάλειψις τοῦ ρύπου,—τῆς κηλῖδος».

—ἐξάλειψις τοῦ ἀξιοποίνου *[Ποιν. Δικ.]*. Τὸ κολάσιμον τυπικῶς ἀδίκου καὶ ἐνόχου τινὸς πράξεως, τουτέστι πράξεως ἐφ' ἧς ὁ νόμος ἐπιτίθησι τὴν σφραγῖδα τοῦ ἐγκλήματος, εἶναι δυνατὸν νὰ «ἀποκλεισθῇ» ἢ νὰ «ἀρθῇ» ὑπὸ εἰδικῶν περιστατικῶν, ὧν ὑπαρχόντων ἡ τιμώρησις τῆς ἐγκληματικῆς πράξεως παρίσταται ὡς ἄτυπος. Ὑπάρχουν τουτέστι «λόγοι ἀποκλείοντες τὸ κολάσιμον» (Strafausschliessungsgründe) καὶ «λόγοι αἴροντες τὸ κολάσιμον» (Strafaufhebungsgründe), ὧν ἡ ἐνέργεια συνίσταται εἰς τοῦτο: ὅτι τὸν μὲν χαρακτῆρα τῆς πράξεως ὡς ἐγκλήματος ἀφήνουν ἄθικτον, καθιστοῦν ὅμως ἀδύνατον τὸν κολασμόν, οἱ μὲν πρῶτοι παρεμποδίζοντες τὴν γένεσιν τῆς ποινικῆς ἀξιώσεως, οἱ δὲ δεύτεροι καταλύοντες τὴν γεννηθεῖσαν ποινικὴν ἀξίωσιν. Ἐφ' ᾧ οἱ λόγοι οὗτοι εἶναι καθαρῶς προσωπικοί, ἐνεργοῦντες μόνον ὑπὲρ ἐκείνου τοῦ προσώπου παρὰ τῷ ὁποίῳ ὑπάρχουν. Πρὸς τοὺς λόγους οἵτινες ἀποκλείουν ἢ αἴρουν τὸ κολάσιμον δὲν πρέπει νὰ συγχέωνται αἱ *δικονομικαὶ προϋποθέσεις* (Prozessveraussetzungen), ἐκ τῆς ὑπάρξεως τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶται ἡ ποινικὴ δίωξις, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ ἄρχουσα ἐν Γερμανίᾳ δόξα καταλέγει καὶ τὴν ἔγκλησιν. Οἱ λόγοι οἱ ἀποκλείοντες τὸ κολάσιμον εἶναι ἢ γενικοί, ἰσχύοντες ἐπὶ παντὸς ἐγκλήματος, ὡς π. χ. ὁ ὁρισμὸς τοῦ ἄρθρου 104 τοῦ Ποινικοῦ νόμου, καθ' ὃν ἡ ἀπὸ τὸ αἰφνίδιον, τὸν ὑπερβολικὸν φόβον ἢ τὴν ταραχὴν τοῦ νοῦ ὑπέρβασις τῶν ὁρίων τῆς ἀμύνης δὲν καταλογίζεται εἰς τὸν πράξαντα, ἢ εἰδικοί, ἰσχύοντες μόνον ἐπὶ ὡρισμένων ἐγκλημάτων, ὡς π. χ. ἐπὶ προκλήσεως εἰς μονομαχίαν ἡ ὑπὸ τοῦ εἰς μονομαχίαν προκληθέντος καταμήνυσις τῆς προκλήσεως. Ὡς λόγοι αἴροντες τὸ κολάσιμον ἀπαριθμοῦνται ἐν Γερμανίᾳ ἡ ἔμπρακτος μετάνοια, ὁ θάνατος τοῦ ἐνόχου, ἡ παραγραφὴ καὶ ἡ χάρις (Beguadigung). Ὁ ἡμέτερος Ποινικὸς νόμος ἐν κεφαλαίῳ Ζ' (ἄρθρ. 113—122) πραγματεύεται «περὶ τῶν λόγων οἵτινες ἀποκλείουσιν ἢ ἐξαλείφουσι τὸ ἀξιόποινον». Οἱ λόγοι οὗτοι, κατὰ νόμον, εἶναι ἡ *ἔμπρακτος μετάνοια* ἄρθρ. 113,114, 115), ἡ ἔλλειψις *ἐγκλήσεως* (βλ. λ.) ἐπὶ τῶν μὴ ἐξ ἐπαγγέλματος τιμωρουμένων ἐγκλημάτων (ἄρθρ. 116), ἡ ἐκτέλεσις τῆς τελεσιδίκου ἀποφάσεως (ἄρθρ. 117), ὁ θάνατος τοῦ ἐνόχου (ἄρθρ. 118) καὶ ἡ *παραγραφὴ* (ἄρθρ. 119, 120, 121, 122). Εἰς τοὺς λόγους τούτους προστίθεται ὑπό τινων καὶ ἡ *ἀμνηστία* (βλ. λ.)

Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ἐξάλη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Φαρμακευτικὸν ὄνομα τῆς θειοσαλικυλικῆς οὐροτροπίνης. Χρησιμοποιεῖται ἀντὶ τῆς οὐροτροπίνης ὡς ἀντισηπτικὸν τῶν οὐροφόρων ἀγωγῶν τοῦ ὀργανισμοῦ. Σ. Γ.

ἐξαλλαγὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξαλλάττειν, μεταβολή, ἀλλαγή.

ἐξάλλαγμα· βλ. *ξάλλαγμα*.

ἐξάλλαξις, *—εως* (ἡ)· ἐξαλλαγή, μεταβολή.

ἐξαλλάσσω, ἀόρ. *ἐξήλλαξα—ἐξηλλάχθην* ἢ *ἐξηλλάγην*, παθ. μετχ. *ἐξηλλαγμένος*· ἀλλάσσω, μεταβάλλω· || *ἐξηλλαγμένος*· μεταβεβλημένος· || *ἐξαλλάσσω* νεώτερον, βλ. *ξαλλάσσω*.

ἔξαλλος (ὁ, ἡ) *—ον* (τό)· ἄλλος ἐξ ἄλλου, ἐκτὸς ἑαυτοῦ, ἔκφρων: «ἔξαλλος ἀπὸ τὴν χαράν του».

ἔξαλμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐξάλλεσθαι, πήδημα πρὸς τὰ ἔξω.

ἐξαλμίζω· καθιστῶ τι ἐντελῶς ἀλμυρόν· || κάμνω ὥστε νὰ ἀποβληθῇ ἡ ἅλμη, κοιν. *ξαρμίζω* (βλ. λ.).

ἐξάλμισις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξαλμίζειν· || ἀποβολὴ τῆς ἅλμης, κοιν. *ξάρμισις*, ἄλλως *ἐξαλάτωσις* (βλ. λ.).

ἐξαλμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξάλλεσθαι, ἁλμὸς πρὸς τὰ ἔξω, πήδημα.

ἐξαλμυρίζω, κοιν. *ξαρμυρίζω*· ἀποβάλλω τὴν ἅλμην, κάμνω ὥστε νὰ γίνῃ τι ὀλιγώτερον ἁλμυρόν: «ξαρμυρίζω τὸ χαβιάρι,—τὸν βακαλάον κττ».· || ἀμετβ. γίνομαι ὀλιγώτερον ἁλμυρός: «ξαρμύρισε ὁ βακαλάος».

ἐξαλμύρισμα (τό), κοιν. *ξαρμύρισμα*· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐξαλμυρίζειν*: «τὸ ξαρμύρισμα τοῦ χαβιαριοῦ,—τοῦ βακαλάου».

ἐξάλοβον (τὸ) (Hexalobum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκτινοειδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη, ἅτινα εἶναι δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῆς Μαδαγασκάρης. Δ. Ν. Π.

ἔξαλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔξω τῆς ἁλός, ἔξω τῆς θαλάσσης· || *ἔξαλα* (τά): «τὰ ἔξαλα τοῦ πλοίου» (κοιν. *τὰ ψηλὰ*) τὰ ἀνωτέρω τῆς ἰσάλου γραμμῆς, ἤτοι τὰ ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης μέρη τοῦ πλοίου, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ *ὕφαλα*.

— *[Ὑδρογραφ.]* Καλεῖται *ἔξαλος* ὁ σκόπελος ὁ προέχων ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης διαρκῶς, ἔν τε τῇ πλήμμῃ καὶ τῇ ῥηχίᾳ. Σκόπελοι καὶ χοιράδες ἐν γένει, ὕφαλοι ἢ καὶ ἐν χρῷ τῆς θαλάσσης, οἵτινες καθίστανται ἔξαλοι ἀποκαλυπτόμενοι κατὰ τὰς ῥηχίας, εἴτε πάσας, εἴτε τὰς τῶν ἰσημερινῶν συζυγιῶν, λογίζονται ὡς *ὕφαλοι*. Ἐπὶ τῶν χαρτῶν οἱ *ἔξαλοι* σκόπελοι σημειοῦνται διὰ σταυροῦ. Σ. Ε. Λ.

Ἐξάλοφος *[Γεωγρ.]*. Νέα ὀνομασία τοῦ ἐν τῇ κοινότητι Ὄσσας (τέως *Βυσώκας*) τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης ἀκατοικήτου συνοικισμοῦ *Γιουλουσλοῦ-μαχαλάδες*.

ἐξάλφα (τό)· βλ. *ἑξάγραμμα*.

ἐξαμαρτάνω, ἀόρ. *ἐξήμαρτον* καὶ *ἐξημάρτησα*· ἁμαρτάνω, κάμνω σφάλμα, πλανῶμαι, σφάλλομαι: «ἐξήμαρτον εἰς τὸν Θεόν, «—εἰς τὸν πατέρα», «—ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ,—ἐνώπιον τοῦ πατρός»· || παροιμ. «δὶς ἐξαμαρτεῖν οὐκ ἀνδρὸς σοφοῦ» ἡ ἐπανάληψις τοῦ αὐτοῦ σφάλματος δὲν εἶναι γνώρισμα ἀνδρὸς συνετοῦ.

ἐξαμβλύνω, ἀόρ. *ἐξήμβλυνα,—ἐξημβλύνθην*, παθ. μετχ. *ἐξημβλυμμένος*· καθιστῶ τι ἀμβλύ, ἀφανίζω τὴν ὀξύτητα, ἐξασθενίζω, καταστρέφω: «τὰ δριμέα ἐξαμβλύνουν τὴν γεῦσιν».

ἐξάμβλυνσις, *—εως*· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐξαμβλύνειν*, ἀφανισμὸς τῆς ὀξύτητος, ἐξασθένισις: «ἐξάμβλυνσις τῆς ἀκοῆς».

ἐξαμβλῶ (*—όω*), ἀόρ. *ἐξήμβλωσα*· ἐνεργῶ ὥστε ἡ μήτρα νὰ ἀποβάλῃ, νὰ ἀπορρίψῃ τὸ ἔμβρυον, προκαλῶ ἔκτρωσιν.

ἐξάμβλωμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐξαμβλοῦν, τὸ προϊὸν τοῦ προώρου τοκετοῦ, ἄλλως *ἔκτρωμα*· || πᾶν ὅ,τι χαρακτηρίζεται ὡς τερατῶδες καὶ παρὰ φύσιν.

ἐξαμβλωματικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἐξάμβλωμα, ὁ ὅμοιος πρὸς ἐξάμβλωμα, τερατώδης, ὁ παρὰ φύσιν.

ἐξάμβλωσις (ἡ) *[Ἰατρ.—Ἐγκυκλ.]*· βλ. λ. *ἄμβλωσις* καὶ *ἔκτρωσις*.

ἐξαμεθυλένιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *κυκλοεξάνιον*.

ἐξαμεθυλενογλυκόλη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Δισθενὴς ἀλκοόλη τοῦ τύπου $HO.[CH_2]_6.OH$. Τήκεται εἰς 42°. Σ. Γ.

ἐξαμεθυλενοδιαμίνη (ἡ) ἢ 1,6-***διαμινοεξάνιον*** (τὸ) *[Ὀργαν. Χημ.]*. Διαμίνη τοῦ τύπου $NH_2.[CH_2]_6.NH_2$ ἀνευρεθεῖσα μεταξὺ τῶν προϊόντων τῆς σήψεως τοῦ ἱππείου κρέατος. Τήκεται εἰς 39—40°, βράζει εἰς 196° καὶ ἐξαχνοῦται εἰς βελόνας ἢ φύλλα ὀσμῆς πιπεριδίνης. Διαλύει τὸ οὐρικὸν ὀξὺ καὶ δὲν κέκτηται δηλητηριώδεις ἰδιότητας. Σ. Γ.

ἐξαμεθυλενοτετραμίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_6 H_{12} N_4$ λαμβανομένη δι' ἐπιδράσεως ἀμμωνίας ἐπὶ φορμαλδεΰδης. Ἡ σύνταξις αὐτῆς δὲν εἶναι μετὰ βεβαιότητος ἀπολύτου ἐξηκριβωμένη. Εἶναι ἄχρουν κρυσταλλικὸν σῶμα ἰδιαζούσης γλυκείας γεύσεως, παρέχον κατὰ τὴν θέρμανσιν δυσάρεστον ὀσμήν. Θερμαινομένη ἐν κενῷ ἐξαχνοῦται ἄνευ ἀποσυνθέσεως εἰς 230—270°. Διαλύεται εἰς τὸ ὕδωρ καὶ δὴ εὐκολώτερον εἰς ψυχρὸν ἢ εἰς θερμὸν ὕδωρ, εἰς δὲ τὴν ἀλκοόλην εἶναι δυσδιάλυτος. Διὰ ψύξεως κεκορεσμένου ὑδατικοῦ διαλύματος αὐτῆς ἀποχωρίζεται αὕτη ὑπὸ τὴν μορφὴν ὑδρίτου μετὰ ἓξ μορίων ὕδατος. Ὁ ὑδρίτης οὗτος ἀποσαθροῦται ταχέως ἐν τῷ ἀέρι.

Ἡ ἐξαμεθυλενοτετραμίνη σχηματίζει διπλᾶς ἑνώσεις μετὰ πολλῶν ἁλάτων, προσλαμβάνει δὲ ἐπίσης πολλὰς ἄλλας ἑνώσεις. Σ. Γ.

— *[Φαρμακ.]* Ἡ *ἐξαμεθυλενοτετραμίνη* (Hexaméthylène-tetramine), καλουμένη ἐπίσης καὶ *φορμίνη, ἑξαμίνη, οὐροφορμίνη, οὐρομετίνη, οὐροτροπίνη*, ἀναλόγως τῶν παρασκευασιῶν αὐτῆς, ἀποτελεῖ ἰσχυρὸν μικροβιοκτόνον, ὡς ἀποδίδουσα ἐν τῷ ὀργανισμῷ φορμόλην. Κατὰ τὰς ἐργασίας τῶν Elliot καὶ Suppau ἡ ἐξαμεθυλενοτετραμίνη ἀποτελεῖ τέλειον ἀντισηπτικὸν τῶν οὔρων τῶν τυφικῶν. Περαιτέρω δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ εἰς τὰς σηπεδονώδεις κυστίτιδας, τὰς ἁπλᾶς ἢ ἐπιπλόκους τῆς προστατικῆς ὑπερτροφίας. Δίδει καλὰ ἀποτελέσματα ἐπὶ τῆς οὐρηθρίτιδος, τῆς πυουρίας, τῆς βλεννορροίας, τῆς βακτηριουρίας, χρησιμεύει δὲ εἰς τὴν οὐρικὴν χειρουργικήν, καθιστῶσα ἀντισηπτικὰ τὰ οὖρα πρὸ τῆς χειρουργικῆς ἐπεμβάσεως. Ἡ ἐξαμεθυλενοτετραμίνη ἀποτελεῖ διαλυτικὸν τοῦ οὐρικοῦ ὀξέος καὶ τῶν οὐρικῶν ἁλάτων, ὠφελεῖ ὡς ἐκ τούτου ἐπὶ τῆς οὐρικῆς διαθέσεως εἰς τὰς ἡπατικὰς καὶ νεφριτικὰς λιθιάσεις καὶ εἰς τὰς πεπτικὰς διαταραχάς, τὰς ἐνίοτε τόσον ὀχληράς, τῶν ἀρθριτικῶν.

Ἡ ἐξαμεθυλενοτετραμίνη χορηγουμένη διὰ τοῦ στόματος εἰς ὑδατικὸν διάλυμα ἀπορροφᾶται ταχέως καὶ διαδίδεται ἐν τῷ ὀργανισμῷ, ἐμφανιζομένη ταχέως εἰς τὰς χολικὰς καὶ παγκρεατικὰς ἐκκρίσεις, τὸν σίελον, τὸ αἷμα καὶ εἰς ὅλα τὰ ὑγρὰ τοῦ ὀργανισμοῦ. Δύναται ἐπίσης νὰ χορηγηθῇ καὶ διὰ κλύσματος, δι' ἐνδοφλεβίων καὶ ὑποδορίων ἐνέσεων ἢ καὶ ἐνδορραχιαίως. Κ. Γ. Μ.

— ἐξαμεθυλενοτετραμίνη τριβορικὴ *[Φαρμ. Χημ.]*· βλ. λ. *βοροβερτίνη*.

ἐξαμεθυλενοτετραμινο-γαϊακόλη (ἡ) (hexaméthylène-tetramine-gaïacol *[Φαρμ.]*. Εἶναι ἕνωσις τῆς γαϊακόλης μετὰ τῆς ἐξαμεθυλενοτετραμίνης. Στιλπναὶ μακραὶ βελόναι, ἀσαφοῦς σημείου τήξεως, εὐδιάλυτοι εἰς ψυχρὰν ἀλκοόλην καὶ χλωροφόρμιον. Τὸ σκεύασμα ἀποτελεῖ ἀναπλήρωμα τῆς γαϊακόλης, παρουσιάζον ὡς πλεονέκτημα ὅτι στερεῖται τῶν δευτερευουσῶν δράσεων ἐκείνης. Κ. Γ. Μ.

ἐξαμεθυλενοτετραμινο-γαλλικὸν ***ὀξὺ*** *[Φαρμ. Χημ.]*· βλ. λ. *γαλλοφορμίνη*.

ἐξαμεθυλοπαραλευκανιλίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. (βλ. 4, 4', 4'' - *ἐξαμεθυλοτριαμινοτριφαινυλομεθάνιον*),.

Digitized by Google

ἑξαμεθυλοπαραροζανιλίνη *['Οργ. Χημ.]*. 'Οργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου:

$[(CH_3)_2 N. C_6H_4]_2C: C_6H_4 : N (CH_3)_2Cl$

χρησιμοποιουμένη ὡς τεχνητὸν χρῶμα ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἰῶδες κρυσταλλικόν*. Σ. Γ.

4, 4, '4''-**ἑξαμεθυλοτριαμινοτριφαινυλομεθάνιον** (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*, ἢ *ἑξαμεθυλοπαραλευκανιλίνη* ἢ *ἰώδους κρυσταλλικοῦ λευκοένωσις*. Εἶναι παράγωγον τοῦ ἀμινοτριφαινυλομεθανίου παρασκευαζόμενον διὰ διοχετεύσεως ἀερίου ὑδροχλωρίου εἰς μῖγμα-π-διμεθυλαμινοβενζαλεΰδης καὶ διμεθυλανιλίνης ἢ διὰ συμπυκνώσεως διὰ ψευδαργυροχλωριδίου διμεθυλανιλίνης μετὰ ὀρθομυρμηκικοῦ ἐστέρος. Τήκεται εἰς 173°. Σ. Γ.

ἑξαμελὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἀπὸ ἓξ μέλη: «ἑξαμελὲς συμβούλιον», «ἑξαμελὴς ἐπιτροπή».

ἑξαμερὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἀπὸ ἓξ μέρη, ὁ διῃρημένος εἰς ἓξ μέρη: «ἑξαμερὴς συγγραφή».

ἑξαμερία (ἡ)· ἀντὶ *ἑξαημερία* (βλ. λ.).

ἑξαμερίδη (ἡ) (Hexamerida) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεοειδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη φυόμενα εἰς τὴν Ἰάβαν. Δ. Ν. Π.

ἐξαμερικανίζω· καθιστῶ τινα Ἀμερικανόν, κάμνω ὥστε νὰ ἐνστερνισθῇ τὸν ἀμερικανικὸν πολιτισμὸν καὶ τὰ ἀμερικανικὰ ἰδεώδη: «οἱ ἐν Ἀμερικῇ Ἕλληνες ἐξαμερικανίζονται σὺν τῷ χρόνῳ».

ἐξαμερικανισμὸς (ὁ)· ὁ ἐνστερνισμὸς τῶν ἀμερικανικῶν ἰδεωδῶν· || ἡ ἀφομοίωσις πρὸς τὸν βίον καὶ τὸν τρόπον τῶν Ἀμερικανῶν: «ὁ ἐξαμερικανισμὸς τῶν ξένων ἐν Ἀμερικῇ».

ἑξάμετρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων μῆκος ἓξ μέτρων: «ἑξάμετρον διάστημα»· || «ἑξάμετρος στίχος» ὁ ἀποτελούμενος ἀπὸ ἓξ μετρικοὺς πόδας: «δακτυλικὸν ἑξάμετρον» ὅταν ὁ μετρικὸς ποὺς εἶναι δάκτυλος· || ***ἑξάμετρον*** (τό)· ὡς οὐσ. «δακτυλικὸν ἑξάμετρον» (βλ. κατ.).

— **ἑξάμετρος δακτυλικὸς** *[Μετρ.]*. Στίχος δακτυλικὸς ἀρχαιότατος, συνηθέστατος ἐν τῇ ἐποποιΐᾳ, ἄλλως καλούμενος *ἡρωικός*. Σύγκειται ἐξ ἓξ δακτυλικῶν ποδῶν, εἶναι δὲ καταληκτικός, τοῦ τελευταίου ποδὸς ὄντος δισυλλάβου καὶ ἀδιαφόρως τροχαίου ἢ σπονδείου. Κατὰ ταῦτα τὸ σχῆμά του εἶναι τὸ ἑξῆς:

—◡◡—◡◡—◡◡—◡◡—◡◡—◡

Ἕκαστος ποὺς δύναται ν' ἀντικατασταθῇ δι' ἑνὸς σπονδείου (— —), πλὴν τοῦ 5ου (βλ. κατωτέρω). Ὁ δακτυλικὸς ἑξάμετρος χωρίζεται εἰς δύο *κῶλα* ἢ *ἡμιστίχια* διὰ τομῶν ποικίλων, ὧν συνηθέστατα ἡ πενθημιμερὶς καὶ ἡ κατὰ τρίτον τροχαῖον. Ἡ *πενθημιμερὶς* ἐκλήθη οὕτω, διότι τίθεται μετὰ τὸν πέμπτον ἥμισυ πόδα, ἤτοι μετὰ τὴν θέσιν τοῦ τρίτου ποδός:

—◡◡—◡◡—/◡◡—◡◡—◡◡—◡

Πλάγχθη ἐπεὶ Τροίης / ἱερὸν πτολίεθρον ἔπερσεν

ἡ δὲ *κατὰ τρίτον τροχαῖον* τίθεται μεταξὺ τῶν δύο βραχειῶν συλλαβῶν τῆς ἄρσεως τοῦ τρίτου ποδός, εἶναι δὲ συνηθεστέρα τῆς πρώτης:

—◡◡—◡◡—◡/◡—◡◡—◡◡—◡

Ἄνδρα μοι ἔννεπε Μοῦσα / πολύτροπον ὃς μάλα πολλὰ

Ἄλλαι τομαί, ἃς δέχεται ὁ ἑξάμετρος, εἶναι ἡ *ἐφθημιμερίς*, ἤτοι ἡ τιθεμένη μετὰ τὸν ἕβδομον ἥμισυ πόδα, δηλαδὴ μετὰ τὴν θέσιν τοῦ τετάρτου ποδός:

—◡◡—◡◡—◡◡—/◡◡—◡◡—◡

Ἕκτορα δ' ἐγγύθεν ἱστάμενος / ὤτρυνεν Ἀπόλλων

καὶ ἡ *βουκολική*, ἡ τιθεμένη μετὰ τὸν τέταρτον πόδα:

—◡◡—◡◡—◡◡—◡◡/—◡◡—◡

ἁ ποτὶ ταῖς παγαῖσι συρίσδεται / ἁδὺ δὲ καὶ τὺ

(Θεόκριτος).

Ἡ τελευταία αὕτη, ἣν προτιμοῦν οἱ βουκολικοὶ ποιηταί, εἶναι δευτερεύουσα (ἐν τῷ ἀνωτέρῳ στίχῳ κυρία τομὴ εἶναι ἡ κατὰ τρίτον τροχαῖον).

Οἱ στίχοι οἱ ἀποτελούμενοι καθ' ὁλοκληρίαν ἐκ δακτύλων (ἄνευ οὐδενὸς σπονδείου) εἶναι σπάνιοι. Ἀλλὰ καὶ ἡ χρῆσις τοῦ σπονδείου εἶναι λελογισμένη, ὑπελόγισαν δ' οἱ νεώτεροι μετρικοὶ ὅτι ἡ ἀναλογία τῶν δακτύλων πρὸς τοὺς σπονδείους ἔχει ὡς 2 : 1. Ἐξαιρετικῶς σπανία εἶναι ἡ χρῆσις σπονδείου εἰς τὸν πέμπτον πόδα, στίχος δὲ ἔχων εἰς τὴν χώραν ταύτην σπονδεῖον καλεῖται *σπονδειάζων*:

οἱ δὲ πανημέριοι μολπῇ θεὸν ἱλάσκοντο.

Σπανιώτατος στίχος εἶναι ὁ ἀποτελούμενος ἐξ ὁλοκλήρου ἐκ σπονδείων, καλεῖται δὲ *ὁλοσπόνδειος*.

Οἱ ἀρχαῖοι ἀνεύρισκον εἰς τὸν ἑξάμετρον πλεῖστα *πάθη*, ἤτοι παρεκτροπὰς ἐκ τοῦ κανονικοῦ. Τὰ σπουδαιότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: α') ὁ *ἀκέφαλος*: ὁ στίχος ἄρχεται ἀπὸ βραχείας συλλαβῆς, ἤτοι ὁ πρῶτος ποὺς εἶναι *τρίβραχυς* ἢ *ἴαμβος*:

Διὰ μὲν ἀσπίδος ἦλθε (◡'◡◡—◡◡—◡) ἢ
ἐπειδὴ νῆάς τε (◡'— — —◡)

Τριβράχεις παρενείρονται καὶ εἰς τὸ μέσον τοῦ στίχου:

Ἕκτορ, μή μοι μίμνε, φίλον τέκος, ἀνέρα τοῦτον
(——, ——, —◡/◡, —◡◡, ◡'◡◡, —◡)

Τὸ πάθος τοῦτο ἐθεραπεύετο δι' ἐκτάσεως τῆς φωνῆς.

β') Ὁ *ὑπέρμετρος* ἢ *δολιχόουρος*: ὁ στίχος, οὗτινος εἰς τὸ τέλος περισσεύει μία συλλαβή, ὅστις δηλονότι λήγει εἰς δάκτυλον:

Κάστορα θ' ἱππόδαμον καὶ πὺξ ἀγαθὸν Πολυδεύκεα(—◡◡).

γ') ὁ *μείουρος*: ὁ ἔχων τὸν ἕκτον πόδα ἀντὶ τροχαίου ἢ σπονδείου ἴαμβον ἢ πυρρίχιον:

Τρῶες δ' ἐρρίγησαν, ἐπεὶ ἴδον αἰόλον ὄφιν (◡'◡)
καὶ δόμος ἡμιτελής, τὸν δ' ἔκτανε Δάρδανος ἀνὴρ (◡'—).

Ὁ ἑξάμετρος εἶναι ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων ἑλληνικῶν στίχων, οἱ ἀρχαῖοι δ' ἐπίστευον ὅτι ἡ εὕρεσις αὐτοῦ ὀφείλεται εἰς τοὺς θεούς. Εἰς τὰ γραπτὰ μνημεῖα ἐμφανίζεται πρῶτον εἰς τὰ ἔπη τοῦ Ὁμήρου, τὰ διδακτικὰ ποιήματα τοῦ Ἡσιόδου καὶ τοὺς λυρικούς. Συχνὴ εἶναι ἡ χρῆσις εἰς τὴν ἀλεξανδρινὴν περίοδον. Εἰς τὴν λατινικὴν γραμματείαν εἰσήχθη τὰς ἀρχὰς τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος ὑπὸ τοῦ Ἐννίου. Τοῦτον ἠκολούθησεν ὁ Λουκρήτιος, ὁ δὲ ἑξάμετρος εἶναι πλέον ἐν κοινῇ χρήσει μὲ τὸν Βιργίλιον καὶ ἀργότερον μὲ τὸν Ὀβίδιον.

Εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους πολλοὶ λαοὶ ἐπεχείρησαν νὰ εἰσαγάγωσιν εἰς τὴν στιχουργίαν των τὸν δακτυλικὸν ἑξάμετρον, ἡ προσπάθεια ὅμως δὲν ηὐδοκίμησεν εἰς οὐδεμίαν ἄλλην λογοτεχνίαν πλὴν τῆς γερμανικῆς: οὕτω μετεχειρίσθησαν αὐτὸν μετ' ἐπιτυχίας ποιηταὶ ὡς ὁ Γκαῖτε καὶ ὁ Σίλλερ. Ἐγένετο ὡσαύτως προσπάθεια πρὸς εἰσαγωγὴν τοῦ ἑξαμέτρου εἰς τὴν νεοελληνικὴν μετρικήν, ἄνευ ὅμως ἐπιτυχίας (βλ. λ. *δεκαεπτασύλλαβος*). Λ. Ν. Π.

Μελῳδούμενον ἢ καὶ ῥαψῳδούμενον τὸ ἑξάμετρον ἐδέχετο τρεῖς ῥυθμικοὺς τόνους ἐπὶ τοῦ πρώτου κώλου, ἕνα κύριον ἔχοντα τὴν μεγίστην δύναμιν, ἕνα δευτερεύοντα ἔχοντα ἀσθενεστέραν τοῦ πρώτου καὶ ἕνα ἀσθενέστατον πάντων· ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τοῦ δευτέρου κώλου. Εἰς ἡρωϊκὸν ἑξάμετρον παρεφράσθη καὶ ἐποιήθη ὑπὸ Νικοδήμου μοναχοῦ Ἁγιορείτου τὸ κατὰ τὸν ἑσπερινὸν τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα ἀναγινωσκόμενον εὐαγγέλιον «Οὔσης ὀψίας» κλπ.

—◡◡—◡◡—◡◡—◡◡—◡◡— —

Εὖ τε δὴ ἥλιος φαέθων ἐπὶ ἕσπερον ἦλθε.

Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

ἑξαμηνία (ἡ)· διάστημα ἓξ μηνῶν, ἄλλως *ἑξάμηνον*: «πληρώνω τὸ ἐνοίκιον κατὰ ἑξαμηνίαν», «ἐπλήρωσα τὴν πρώτη ἑξαμηνία»· || τὸ ἕτερον ἥμισυ τοῦ σχολικοῦ ἔτους: «βαθμοὶ τῆς πρώτης ἑξαμηνίας, — τῆς δευτέρας ἑξαμηνίας».

ἑξαμηνιαῖος, —*α*, —*ον*· ὁ ἔχων ἓξ μηνῶν ἡλικίαν: «ἑξαμηνιαῖον βρέφος»· || ὁ ἀναφερόμενος εἰς χρονικὴν περίοδον ἓξ μηνῶν: «κατὰ ἑξαμηνιαῖα διαστήματα».—Ἐπίρρ. ***ἑξαμηνιαίως***.

ἑξαμηνιάτικος, —*η*, —*ο*· δημοτ., ἑξαμηνιαῖος.

ἑξαμηνίτης (ὁ)· ὁ γεννηθεὶς μετὰ ἑξάμηνον ἐμβρυακὴν ζωήν, ἄλλως *ἑξαμηνίτικος*.

ἑξαμηνίτικος, —*η*, —*ο*· δημοτ., ὁ ἑνὸς ἑξαμήνου, ὁ γεννηθεὶς μετὰ ἑξάμηνον ἐμβρυακὴν ζωήν: «ἑξαμηνίτικο παιδί», «ἑξαμηνίτικο τὸ γέννησε».

ἑξάμηνον (τό)· διάστημα ἓξ μηνῶν, ἄλλως *ἑξαμηνία*.

ἑξάμηνος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἓξ μηνῶν, ὁ διαρκῶν ἓξ μῆνας: «ἑξάμηνος προθεσμία»· || *ἑξάμηνον* (τὸ) ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

Ἑξαμίλι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Ἀσσήρου* (τέως *Γιουβέσνας*) τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 158.

— **Ἑξαμίλι** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Τοποθεσία τῆς Ἠπειρωτικῆς ἀκτῆς κατὰ τὸν ἰσθμὸν ἐπὶ τῆς Κερκυραϊκῆς θαλάσσης 3 μίλ. νοτίως τῶν Ἁγίων Σαράντα, τῆς κλειούσης πρὸς δυσμὰς τῆς χερσονησίδος τὴν λίμνην τοῦ Βουθρωτοῦ καὶ κατέναντι ΒΑ τοῦ ἀκρωτηρίου Βάρβαρο τῆς Κασώπης, ΒΑ τῆς Κερκύρας ἐσχατιᾶς. Σ. Ε. Λ.

— *[Ἱστορ.]*. Τῷ 1762, ὅτε ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἦτο ἀκόμη ἀνῆλιξ, οἱ κάτοικοι τοῦ χριστιανικοῦ παρὰ τὸ Τεπελένι χωρίου Γαρδίκι βοηθούμενοι καὶ παρὰ τῶν ὁμόρων κατοίκων τοῦ *Χορμόβου* ᾐχμαλώτισαν τὴν μητέρα τοῦ Ἀλῆ Χάμκων μετὰ τῆς κόρης της Χαϊνίτσας λόγῳ κτηματικῶν διαφορῶν. Τούτου ἕνεκα μνησικακῶν ὁ Ἀλῆς ἐκάλεσε τῷ 1774 τοὺς Χορμοβίτας, ζητῶν δῆθεν συμβιβασμὸν πρὸς παῦσιν τῆς ὑφισταμένης ἔχθρας. Οἱ Χορμοβῖται ἀνύποπτοι ἦλθον εἰς τὴν μονὴν Τριμπούκι πρὸς συνεννόησιν. Ἐκεῖ ὅμως ἐνέπεσαν εἰς ἐνέδραν τοῦ Γιουσοὺφ Ἀράπη, ἀποσταλέντος ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ, καὶ κατεσφάγησαν ἐν τῇ αὐλῇ τῆς μονῆς ἀγρίως. Μετὰ τὸ γεγονὸς τοῦτο οἱ ὀλίγοι ἐναπομείναντες Χορμοβῖται, ἀνερχόμενοι εἰς 200 οἰκογενείας, ἐγκαταλείψαντες τὸ Χόρμοβον, ἐζήτησαν προστασίαν ἀπὸ τὸν τοπάρχην τοῦ Δελβίνου Σελὴμ πασᾶν. Ἀποθανόντος ὅμως τούτου καὶ φοβούμενοι νέας ἐκδικήσεις ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ κατέφυγον τῷ 1777 εἰς τοποθεσίαν τῆς Ἠπειρωτικῆς ἀκτῆς, ἥτις κατ' ἀπομίμησιν τῶν παρὰ τὸν Κορινθιακὸν ἰσθμοῦ κειμένων Ἑξαμιλίων ὠνομάσθη Ἑξαμίλιον, καὶ ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν ἐν Βουθρωτῷ Βενετῶν. Τὸ χωρίον συνῳκίσθη παρὰ τὸν λόφον, ἐφ' οὗ νῦν ἡ μονὴ Ἁγίου Γεωργίου (ὑψόμ. 354 ποδ. πλάτ. 39° 48' 25'' Β, μῆκ. 20° 01' 45'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 206: Channels of Corfu). Εἰς τὸ Ἑξαμίλιον οἱ Χορμοβῖται παρέμειναν μέχρι τοῦ 1798, ὁπότε καταληφθέντος τοῦ Βουθρωτοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἠναγκάσθησαν νὰ διασπαροῦν εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Λείψανά τινα αὐτῶν ἐγκατέστησεν ὁ Ἀλῆς εἰς Σαλαώραν τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, εἰς δὲ τὸ Χόρμοβον κατῴκισε Τουρκαλβανοὺς Λιάπηδες. Χ. Ι. ΣΟΥΛΗΣ

Ἑξαμίλια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 733. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Κεχριᾶς* (κάτ. 30).

— **Ἑξαμίλια** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος μικρὸς τῆς Κορινθίας ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τοῦ κόλπου τῶν Κεγχρεῶν, εἰς τὴν Β μασχάλην τῆς ἄκρας Κεχριές, ἀνώνυμος ἐν τῷ ἀγγλικῷ χάρτῃ (πλάτ. 37° 52' 10'' Β, μῆκ. 22° 59' 15'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1600: Gulf of Corinth). Εὐαναγνώριστος ἀπὸ ἀρχαίου πύργου. Σ. Ε. Λ.

Ἑξαμίλιον (κοιν. ***Ἑξαμίλι***, ***Ἀξαμίλι*** καὶ *Ξαμίλι*) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Πτολεμαίου ὀνομασία τῆς ἀρχαίας *Λυσιμαχίας* (Θρᾴκης θέσις Γ, ια, 13). Κώμη περὶ τὸ μέσον τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Θρᾳκικῆς χερσονήσου καὶ πρὸς βορρᾶν τῆς μεγίστης αὐτοῦ στενότητος. Μᾶλλον πρὸς τὴν ἐπὶ τοῦ Μέλανος κόλπου ἀκτὴν κειμένη (βλ. λ. *Γιενικλῆ* λιμάν), ἀπέχει περὶ τὰ 15 χιλιόμετρα τοῦ Πλαγιαρίου καὶ τὸ διπλάσιον περίπου ἀπὸ τῆς Καλλιπόλεως, βορείως τῆς ὁποίας κεῖται (περίπου εἰς πλάτ. 40° 31' Β καὶ μῆκ. 26° 44' Ἀν. ἐπὶ τοῦ ἀγγλ. χάρτ. 2429: The Dardanelles). Τὴν μεταγενεστέραν ὀνομασίαν της ὀφείλει εἰς τὸ τεῖχος, ὅπερ ἀνηγέρθη ὑπὸ τοῦ Μιλτιάδου πρὸς ἀναχαίτισιν τοῦ περσικοῦ χειμάρρου, ἀπὸ Καρδίας εἰς Πακτύην (*Ἡροδότ.* 6,36), ὀλίγον πρὸς βορρᾶν τοῦ ὁποίου ἐκτίσθη κατόπιν ἡ Λυσιμαχία ἢ Λυσιμάχεια, διότι ἓξ μιλίων ἦτο τὸ ἀνάπτυγμα τοῦ τείχους ἐκείνου, ὅπερ ἀνῳκοδόμησεν ὁ Λυσίμαχος. Διετηρήθη δὲ ἡ ὀνομασία Ἑξαμίλιον καὶ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, καθ' οὓς ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπεσκεύασε τὸ τεῖχος (*Προκοπ.* 4, 10), ὅπερ οἱ Ρωμαῖοι καὶ ὁ Ἀντίοχος εἶχον διατηρήσει δι' ἐπισκευῶν (*Ἀππιαν.* Συρ. 21—*Liv.* 32, 34). Κατὰ τὸ 1914 ὁ πληθυσμὸς τοῦ Ἑξαμιλίου ἀνήρχετο εἰς 3,000 Ἕλληνας ἀσχολουμένους εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν καὶ διατηροῦντας ἐκκλησίαν τιμωμένην ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, κτισθεῖσαν τῷ 1833, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ νηπιαγωγεῖον. Ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς ὁ πληθυσμὸς λόγῳ τῶν τουρκικῶν διωγμῶν ἀνήρχετο μόλις εἰς 787 κατοίκους καταφυγόντας εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν. Ἀμέσως πρὸς νότον τοῦ χωρίου σῴζονται ἔτι τὰ ὀχυρωματικὰ ἔργα τῶν Ἀγγλο-γάλλων κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον (1853), ἅτινα ἐπεστέφοντο ὑπὸ φρουρίου (550 ποδ.) ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Καλλιπόλεως—Μπουλαΐρ ἀνεγερθέντος. Σ. Ε. Λ.

— **Ἑξαμίλιον**. Οὕτως ἀπεκλήθη, ἀπὸ τοῦ μήκους αὐτοῦ (6 μίλια), μετὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τὸ ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου φρούριον καὶ τεῖχος, τοῦ ὁποίου ἡ ἱστορία φθάνει μέχρι τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Τὸ φρούριον ὑπῆρχεν ἀπὸ τῶν περσικῶν πολέμων, κατεστράφη δὲ ὑπὸ σεισμοῦ τῷ 551 μ. Χ. Ἡ πρώτη ἀνοικοδόμησις αὐτοῦ ἐγένετο ὑπό τινος Βικτωρίνου ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, ἀλλὰ διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου κατέρρευσε καὶ τοῦτο, μόλις δὲ μετὰ τὴν κατάπτωσιν τῆς Φραγκοκρατίας ἐν Πελοποννήσῳ μνημονεύεται νέα ἀπόπειρα ἀνεγέρσεως αὐτοῦ ὑπὸ τῶν αὐτόθι Βυζαντινῶν δεσποτῶν πρὸς παρεμπόδισιν τῶν ἀρξαμένων ἤδη τουρκικῶν ἐπιδρομῶν. Τῷ 1395 ὁ Θεόδωρος Παλαιολόγος, ἐλθὼν εἰς διαπραγματεύσεις μὲ τοὺς Βενετοὺς διὰ τὴν εἰς αὐτοὺς παράδοσιν τοῦ Ἄργους, ἀπέσπασε τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι θὰ συνεργασθοῦν μετ' αὐτοῦ διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ τείχους. Οἱ Βενετοί, ἀποβλέποντες εἰς τὴν φύλαξιν καὶ τῶν ἰδίων των κτήσεων ἐπὶ τῆς Πελοποννήσου, ὑπεσχέθησαν νὰ συμβάλουν καὶ εἰς τὴν φρούρησιν τοῦ τείχους, ἀλλὰ μετὰ τὴν παραλαβὴν τοῦ Ἄργους (1396) οὐδὲν ἔπραξαν, οἱ δὲ Τοῦρκοι εὑρόντες τῷ 1397 ἀτείχιστον τὸν ἰσθμὸν κατώρθωσαν νὰ εἰσβάλουν εἰς Πελοπόννησον ὑπὸ τοὺς Ἐβρενὸς βέην καὶ Γιαγιοὺπ πασᾶν. Τῷ 1415, ὁ αὐτοκράτωρ Μανουὴλ Παλαιολόγος, μόλις ἐπιστρέψας ἐξ Ἰταλίας, παρήγγειλε τὰ ἀπαιτούμενα ὑλικά, καὶ τὴν 8ην Ἀπριλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἤρχισεν ἡ ἐκσκαφὴ τῶν παλαιῶν ἐρειπίων, «βασιλικῇ ἐπιστασίᾳ», ἐπὶ Θεοδώρου Β', δεσπότου ἐν Πελοποννήσῳ.

Ἡ οἰκοδόμησις ἔληξε περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἰου-

Digitized by Google

λίου. Τὸ τεῖχος εἶχε μῆκος κατὰ μὲν τὸν Λαόνικον Χαλκοκονδύλην 42 σταδίων (7.769 μέτρα), κατὰ τὸν Φραντζῆν 3.800 ὀργυιῶν (7.028 μέτρα), κατὰ δὲ τοὺς ἀσφαλεῖς θεωρουμένους ὑπολογισμοὺς τοῦ Boblay 7.300 μέτρων, μῆκος πλησιάζον πρὸς τὰ 6 ρωμαϊκὰ μίλλια, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία αὐτοῦ Ἑξαμίλιον. Τοῦ τείχους ἐπέκειντο 153 πύργοι, εἰς τὰ ἄκρα αὐτοῦ ὑπῆρχον 2 μεγάλα φρούρια, περιεβάλλετο διὰ τάφρου, ἅπασα δὲ ἡ ξυλεία αὐτοῦ μετεφέρθη ἐκ Βενετίας. Διὰ τὴν ἵδρυσιν αὐτοῦ ἐχρησιμοποιήθη ὁ λεγόμενος φόρος *καστροκτισίας*, κατὰ δὲ τὸν Hopf ἴδιος φόρος, τότε ἐπιβληθείς, προκαλέσας μεγάλην ἀντίδρασιν τῶν ἀρχόντων, δι' ὃ καὶ ἐγένετο ἀθρόα σύλληψις αὐτῶν. Ἴδιος φόρος, τὸ *φλωριατικόν*, ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ κάστρου, ὁ φόρος δὲ αὐτὸς ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἄλλους οὐδέποτε παρεχωρήθη εἰς ἄρχοντας. Ἔτι πλέον τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1416 ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ὁ Νικόλαος Δαιμονογιάννης εἰς Βενετίαν, ἵνα ζητήσῃ τὴν ἀρωγήν της διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ τείχους, ἀλλ' ἡ βενετικὴ σύγκλητος ἠρνήθη τοῦτο· σῴζεται ἀκόμη καὶ ὁλόκληρον πρόγραμμα τοῦ Γεωργίου Γεμιστοῦ, μὴ ἐφαρμοσθέν, περὶ τῆς καταλληλοτέρας διαφυλάξεως τοῦ Ἑξαμιλίου.

Ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν οἰκοδόμησίν του, τὸ φρούριον ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ Τουραχὰν ἐπὶ σουλτάνου Μουρὰτ Β' (22 Μαΐου 1423) καὶ κατηδαφίσθη διὰ τῆς γενομένης συνθήκης. Τῷ 1443 ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος, διαβλέπων τὴν σημασίαν αὐτοῦ, ἔκτισεν ἐκ νέου «ὡς ἠδυνήθη τάχιστα», εἰς 30 ἡμέρας κατὰ τὸν συγγραφέα τοῦ «Θρήνου τῆς Πόλης». Ἀλλὰ καὶ πάλιν τοῦτο κατεστράφη κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1446 ὑπὸ τῶν Τούρκων διὰ προδοσίας τῶν Ἀλβανῶν, παρὰ τὴν ἄμυναν τῶν ἀδελφῶν Θωμᾶ καὶ Κωνσταντίνου Παλαιολόγων. Τῷ 1469 οἱ Βενετοὶ μαχόμενοι πρὸς τοὺς Τούρκους ἐπανέκτισαν τὸ Ἑξαμίλιον «ξηρέμβολον», δηλαδὴ δι' ἁπλῆς ἐπιθέσεως λίθων ἄνευ πηλοῦ ἢ ἄλλης συνδετικῆς οὐσίας. Εἶχε μῆκος 6 μιλλίων, ὕψος 12 ποδῶν, ἐν τῷ μέσῳ δὲ αὐτοῦ ἀνυψώθη ἡ σημαία τοῦ Ἁγίου Μάρκου· μετά τινας ὅμως ἡμέρας κατεστράφη καὶ πάλιν ὑπὸ τῶν Τούρκων, τὰ δὲ λείψανά του ἐχρησίμευσαν κατὰ τὴν συνθήκην τοῦ Κάρλοβιτς ὡς ὅρια Τούρκων καὶ Βενετῶν. Μετὰ ταῦτα νέα ἀπόπειρα ἐγένετο ὑπὸ τῶν Βενετῶν πρὸς ἐπανίδρυσιν ἀποτυχοῦσα, καὶ τῷ 1718 διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Πασσάροβιτς ὁ ἰσθμὸς περιῆλθεν εἰς τοὺς Τούρκους.

[Σπ. Λάμπρου, «Νέος Ἑλληνομνήμων» (1905), σ. 435—489.]

Π. Ν. Π.

Ἑξαμιλίτης, *Βασίλειος*· βλ. λ. *Βασίλειος* Ἑξαμιλίτης.

ἐξαμίτη (ἡ) (Hexamita) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐγχυματικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐξαμιτιδῶν*, περιλαμβάνον ζῳάρια ἀπαντῶντα εἰς τὰ στάσιμα ὕδατα ἢ παρασιτικῶς ζῶντα ἐντὸς τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος τῶν βατραχίων.

Δ. Ν. Π.

ἐξαμιτίδαι (οἱ) (Hexamitidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐγχυματικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαστιγωτῶν*, περιλαμβάνουσα μικροσκοπικώτατα ὑδρόβια ζῳάρια. Γνωστότερον γένος εἶναι ἡ *ἐξαμίτη* (βλ. λ.).

Δ. Ν. Π.

ἐξάμιτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· τὸ ἀποτελούμενον ἀπὸ ἓξ μίτους.

— **ἐξάμιτον *ὕφασμα*** *['Εγκυκλ.]*. Τὸ ὑφασμένον δι' ἓξ μίτων (κλωστῶν) ὕφασμα.

ἐξαμματίζω· ἐξαρτῶ δι' ἅμματος, ἐπιδένω· || ναυτ. (κοιν. *ξεμματίζω*) ἐκπερῶ τὰς ἁμματίσεις *σχοινίου, στρόφου, ἀγκύλης κτλ.*, ἀντίθ. *ἁμματίζω* (βλ. λ.).

ἐξαμμάτισις, *—εως* (ἡ)· ἡ δι' ἅμματος ἐξάρτησις, ἐπίδεσις.

Ἐξάμπελα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς ἐν νήσῳ Σίφνῳ τῆς ἐπαρχίας Μήλου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων κοινότητος *Ἀπολλωνίας*. Κάτ. (1928) 400.

ἐξαμφιδέτησις *[Ναυτ.]*. Ἡ ἀφαίρεσις τοῦ *ἀμφιδέτου* (βλ. λ.) δύο πεποντισμένων ἀγκυρῶν, ἢ ἡ ἀνάσπασις τῆς μιᾶς ἐξ αὐτῶν.

Γ. Ν. Ν.

ἐξαμφιδετῶ (*—έω*)*[Ναυτ.]* (κοιν. *λύνω τὸ μουστάκι*, γαλλ. désaffourcher, ἀγγλ. to unmoor, Ναυτ. ὀνομ. ἀριθ. 681). Ἐκτελῶ *ἐξαμφιδέτησιν* (βλ. λ.).

ἐξανα—· πολλὰ ρήματα καὶ ὀνόματα εἶναι συντεθειμένα διὰ τῶν δύο τούτων προθέσεων: *ἐξαναδύομαι, ἐξαναζέω, ἐξαναθλίβω, ἐξανακολυμβῶ, ἐξανακρούω, ἐξαναλαμβάνω, ἐξαναλάμπω, ἐξαναλύω, ἐξαναπείθω, ἐξαναπληρῶ, ἐξαναπνέω, ἐξαναπτύσσω, ἐξανάπτω, ἐξαναστράπτω, ἐξανατέλλω, ἐξαναφαίνω, ἐξαναφέρω, ἐξαναχωρῶ* κ. ἄ., ἡ σημασία τῶν προθέσεων ἐν τούτοις εἶναι ποικίλη.

ἐξαναγκάζω, ἀόρ. *ἐξηνάγκασα—ἐξηναγκάσθην*, παθ. μετχ. *ἐξηναγκασμένος*· ἐπιτακτικώτερον τοῦ ἀναγκάζω, ἀναγκάζω ἐπιμόνως, καταναγκάζω: «τὸν ἐξηνάγκασε νὰ δεχθῇ», «μόνον ἐξαναγκαζόμενος ὑποχωρεῖ».

ἐξαναγκασμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐξαναγκάζειν*, ἐπιβολὴ τῆς ἀνάγκης, καταναγκασμός.

ἐξαναγκαστικός, *—ή, —όν*· ὁ ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ἐπιβαλλόμενος, ἀναγκαστικός: «ἐξαναγκαστικὴ ὑπηρεσία», «δάνειον ἐξαναγκαστικόν».—Ἐπίρρ. ***ἐξαναγκαστικῶς***.

ἐξανάγω, ἀόρ. *ἐξανήγαγον — ἐξανήχθην*· ἐξάγω ἄνω, φέρω ἄνω: «ἐξανήγαγεν ἐκ τοῦ Ἅδου τὸν πατέρα» τὸν ἔφερε ἐπάνω εἰς τὸν κόσμον (ἀρχ.)· || (ναυτ.) (ἐξυπακούεται τὸ *πλοῖον*, κοιν. *βγάζω στὸ πέλαο*, γαλλ. mettre en mer, ἀγγλ. to put in sea). Ἡ συνέχεια τοῦ *ἀπαίρω* καὶ τοῦ *ἐκπλέω*, ἄρχομαι τῆς πελαγοδρομίας· || παθ. *ἐξανάγομαι* (κοιν. *ἀνοίγομαι*, γαλλ. s' élever au large, ἀγγλ. to bear off)· ἀνάγομαι ἔξω, ἀποπλέω ἐκ τοῦ λιμένος, πλέω πρὸς τὸ πέλαγος.

ἐξαναγωγὴ (ἡ)· ἀναγωγὴ τοῦ πλοίου, ἀπόπλους ἐκ τοῦ λιμένος πρὸς τὸ πέλαγος.

ἐξανακτίζω· κτίζω ἐκ νέου, κοιν. *ξανακτίζω* (βλ. λ.).

ἐξανάλυσις, *—εως* (ἡ)· λύσις, λύτρωσις, ἐλευθέρωσις.

ἐξαναλύω, ἀόρ. *ἐξανέλυσα—ἐξανελύθην*· λύω, λυτρώνω, ἐλευθερώνω· || *ξαναλύνω* (βλ. λ.).

ἐξαναπνέω· ἀνακτῶ τὴν ἀναπνοήν, ἰδίως μετὰ πάθημά τι.

ἐανάπτω· ἐκ νέου ἀνάπτω· || ἐξαρτῶ, κρεμῶ τι ἔκ τινος (ἀρχ.).

ἐξανασκάπτω καὶ ἀνασκάπτω· || *ξανασκάφτω* (βλ. λ.).

ἐξανασκαφὴ (ἡ)· ἀνασκαφή.

ἐξανασπῶ (*—άω*)· ἀνασπῶ, σύρω πρὸς τὰ ἔξω βιαίως.

ἐξανάστασις, *—εως* (ἡ)· ἐνέργεια τοῦ *ἐξανιστάναι*, ἐκδίωξις, ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τῆς πατρίδος, ἐξαναγκασμὸς πρὸς ἐκπατρισμόν, κοιν. *ξεσήκωμα*.

ἐξανάστροφα· βλ. *ξανάστροφα*.

Ἐξάνδη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος Μελιδονίου τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης. Κάτ. (1928) 148. Πρώην ἐκαλεῖτο *Ἐξάτη*.

ἐξανδραποδίζω, ἀόρ. *ἐξηνδραπόδισα—ἐξηνδραποδίσθην*, παθ. μετχ. *ἐξηνδραποδισμένος*· λαμβάνω τινὰ ὡς ἀνδράποδον: «ἡ πόλις ἐκυριεύθη, οἱ δὲ κάτοικοι ἐξηνδραποδίσθησαν»· || μεταφ. ὑποτάσσω τινὰ εἰς τὰ νεύματά μου, ἐπιβάλλομαι εἴς τινα ὡς εἰς ἀνδράποδον.

ἐξανδραποδισμὸς (ὁ) καὶ ***ἐξανδραπόδισις***, *—εως* (ἡ)· μεταβολὴ ἐλευθέρων εἰς ἀνδράποδα: «ὁ ἐξανδραποδισμὸς τῶν κατοίκων»· || μεταφ. ὑποταγὴ δίκην ἀνδραπόδου, ὑποδούλωσις ἐπαίσχυντος, ἀπώλεια τῆς αὐτεξουσιότητος: «ἡ τοσαύτη ἀφοσίωσις ἰσοδυναμεῖ πρὸς ἐξανδραποδισμόν».

— *['Αρχ. Δικ.]*. Ἐκαλεῖτο *ἐξανδραπόδισις, ἐξανδραποδισμός*, ἢ *ἀνδραποδισμὸς* ἢ *ἀνδραποδοκαπηλεία*, ἡ ὑποδούλωσις ἐλευθέρου ἢ ἡ πώλησις ἀλλοτρίου οἰκέτου. Ἡ ὑποδούλωσις ἐλευθέρου ἐγίνετο συνήθως δι' ἁρπαγῆς ἰδίᾳ γυναικῶν καὶ παίδων κατὰ τὰς διαφόρους ἑορτάς. Τὸ ἀδίκημα τοῦτο κατεδιώκετο διὰ τῆς *ἀνδραποδισμοῦ γραφῆς*, ἥτις ὑπέκειτο εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῶν *ἕνδεκα* καὶ συνεπήγετο τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου. Πλὴν ταύτης ἠδύνατο νὰ ἀσκηθῇ καὶ τὸ ἔκτακτον διαδικαστικὸν μέσον τῆς *ἀπαγωγῆς*. Ὁ ἐξανδραποδισμὸς ἐπήρχετο καὶ λόγῳ πολέμου καὶ λόγῳ πειρατείας, σχετικῶς δὲ ἀναφέρεται (*Ξενοφῶντος* Ἑλληνικὰ Ι. 6, 14. 16) ὅτι ὁ στρατηγὸς Καλλικρατίδας, μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Μεθύμνης, ἠρνήθη νὰ πωλήσῃ τοὺς κατοίκους αὐτῆς, ἰσχυρισθεὶς ὅτι οὐδεὶς Ἕλλην ἠδύνατο νὰ παραδοθῇ ὡς δοῦλος. Μνημονεύεται τέλος ὑπὸ τοῦ Ψευδοπλουτάρχου, ὅτι ὑπῆρχε νόμος πρὸς προστασίαν τῶν ἐλευθέρων πολιτῶν, καθ' ὃν ἀπηγορεύετο εἰς τοὺς ἐμπόρους δούλων νὰ προβαίνωσιν εἰς τὴν πώλησιν τοιούτων, ἐφόσον δὲν εἶχον ἐπίσημον βεβαίωσιν τοῦ κυρίου ἑκάστου ἐξ αὐτῶν. Ἡ πώλησις τούτων ἐγίνετο ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἢ δι' εἰδικῶν γραφείων (*'Ηροδότου* V 6, *Δημοσθ.* κατὰ Φορμίωνος 10, *Λουκιανοῦ* 138).

Ι. Δ. ΖΕΠΟΣ

ἐξανδραποδιστὴς (ὁ)· ὁ ἐξανδραποδίζων, ὁ ὑποδουλώνων ἐπαισχύντως, διαφθορεύς.

ἐξανδρία (ἡ) *[Βοτ.]*. Διαίρεσις τῶν φυτῶν, κατὰ Λινναῖον, περιλαμβάνουσα φυτὰ ὧν τὰ ἄνθη φέρουσιν ἓξ στήμονας ἴσους μεταξύ των.

Δ. Ν. Π.

ἐξανδρικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν *ἐξανδρίαν*.

ἔξανδρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό), ἐπὶ τῶν ἀνθέων, ὁ οἱονεὶ ἔχων ἓξ ἄνδρας, ὁ ἔχων ἓξ στήμονας παράγοντας τὴν γονιμοποιὸν γῦριν, ἀντίθ. *ἐξάγυνος* (βλ. λ.).

ἐξανδροῦμαι (*—όομαι*), ἀόρ. *ἐξηνδρώθην*· γίνομαι ἀνὴρ τέλειος, φθάνω εἰς τὴν ἀνδρικὴν ἡλικίαν.

ἐξανεμῶ (*—όω*), ἀόρ. *ἐξηνέμωσα—ἐξηνεμώθην*· μεταβάλλω εἰς ἀέρα, εἰς ἄνεμον, ματαιώνω, ἀφανίζω· || παθ. *ἐξανεμοῦμαι*· καταστρέφομαι, ἀφανίζομαι, μὲ παίρνει ὁ ἄνεμος.

ἐξανερυθρίτης (ὁ) *['Οργ. Χημ.]*. Τετρασθενὴς ἀλκοόλη τοῦ τύπου $C_6H_{10}(OH)_4$ ληφθεῖσα συνθετικῶς ἐκ τοῦ *διαλλυλίου*.

Σ. Γ.

ἐξανέψιοι (οἱ)· οἱ υἱοὶ ἀνεψιῶν, πρώτων ἐξαδέλφων, ἄρα δεύτεροι ἐξάδελφοι (ἀρχ.)

Ἐξάνθεια, *Ἄνω* — *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ὑπαγομένης εἰς τὸν νομὸν Πρεβέζης νήσου Λευκάδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 851.

— **Ἐξάνθεια, *Κάτω*** — *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ὑπαγομένης εἰς τὸν νομὸν Πρεβέζης νήσου Λευκάδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 375.

— **Ἐξανθείας, *τέως δῆμος*** —. Εἷς ἐκ τῶν πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' ἀπαρτιζόντων τὴν ἐπαρχίαν Λευκάδος τοῦ νομοῦ Πρεβέζης 8 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων *Ἁγίου Νικήτα, Ἄνω ἐξανθείας, Καλαμιτσίου* καὶ *Κάτω Ἐξανθείας*.

Δ. Ε. Μ.

ἐξάνθημα (éruption, éxanthème). Ἔκθυσις δερματική, ἀπαντῶσα εἰς πλείστας δερματοπαθείας καὶ χαρακτηρίζουσα ὡρισμένας καθολικὰς παθήσεις. Τὸ ἐξάνθημα συγχέεται ἐνίοτε μὲ τὸν ὅρον ἐρύθημα, εἰς ὃν ὑπεισέρχεται κατ' ἐπέκτασιν (βλ. λ. *ἔκθυσις, ἐρύθημα*). Ἐξανθημάτων διακρίνομεν: α) τὰ τῶν μολυσματικῶν νόσων (εὐλογία, ψευδευλογία, δαμαλίασις, ὀστρακιά, ἱλαρά, ἐρυθρά, τῦφος, μηνιγγῖτις, ἐρυσίπελας, σύφιλις), ἅτινα χαρακτηρίζονται ὑπὸ ἰδίας ἕκαστον παθογνωμονικῆς μορφῆς· β) τὰ ἐξ ἐξωτερικῶν αἰτίων, ἤτοι ἐξ ἀκτίνων (ἡλίου, πυρός, Röntgen κ.λ.π.) ἐκ χημικῶν καὶ φυτικῶν οὐσιῶν (φαινικὸν ὀξύ, σαλόλη, φορμόλη, ὑδράργυρος, χρυσαροβίνη, βαφαὶ τριχῶν κ.λ.π.)· γ) τὰ ἐξ ἐσωτερικῶν αἰτίων, ἤτοι ἐκ φαρμάκων (ἐτεϋλικὸν ὀξύ, κινίνη, βρώμιον, ἀντιπυρίνη, ἰώδιον, ἀρσενικόν, κωπάϊον βάλσαμον, σάνταλον, ὄπιον, μορφίνη, ὑδράργυρος, ἐρυσιβώδης ὄλυρα κ.λ.π.), τὰ ἐκ σιτίων, εἰς ἃ ὑπάγονται τὰ ἐκ πεπτικῆς ἀφυλαξίας, αὐτοδηλητηριάσεων, αἱμοκλασίας, εὐαισθητοποιήσεως, ἀφυλαξίας (εἰς τὴν αἰτιολογίαν ταύτην ὑπάγονται καὶ τὰ ἐξ ἀντιδράσεως ἐνέσεως ὀρῶν ἐξανθήματα, ὡς τὰ ἐξ ὀροῦ ἀντιδιφθεριτικοῦ, ἀντιμηνιγγοκοκκικοῦ, ἀντιτετανικοῦ κ.λ.π.)· δ) τὰ ἐκ λειτουργικῶν αἰτίων (ἐξανθήματα ἐξ ἱδρῶτος, πεπτικῶν διαταραχῶν, ἀρθριτισμοῦ, ἐγκρατείας γενετησίου κ.λ.π.)· ε) τὰ ἐκ ψυχονευρικῶν αἰτίων (ἀντανακλαστικά, ὑστερικά, τροφονευρωτικὰ κ.λ.π.).

Ἡ θεραπεία τῶν ἐξανθημάτων εἶναι αἰτιολογική, ἤτοι τείνουσα εἰς τὴν ἄρσιν τοῦ προκαλοῦντος αἰτίου, ὅπου τοῦτο εἶναι γνωστόν, καὶ συμπτωματική, ὅταν ἡ αἰτιολογία παραμένῃ σκοτεινή.

Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

ἐξανθηματικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἐξάνθημα, ὁ μετ' ἐξανθημάτων: «ἐξανθηματικὸς πυρετός, —τῦφος» ὁ ἐπιφέρων ἐξάνθημα.

— **ἐξανθηματικὸς *τῦφος*** *['Ιατρ.]*· βλ. λ. *τῦφος*.

ἐξάνθησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξανθεῖν, ἡ πτῶσις τῶν ἀνθέων, ἡ παρακμὴ τῆς ἀνθήσεως· || ξέσπασμα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, ἡ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν σωμάτων ἀνάπτυξις τοῦ ἄνθους, τῆς σκωρίας, βλ. *ἄνθος*.

— *[Χημ.]* Καλεῖται οὕτω τὸ φαινόμενον τῆς ἐμφανίσεως ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας σώματός τινος, ὡς ἐδάφους, τοίχου, σάπωνος κλπ., μικρῶν κοκκοειδῶν συσσωματωμάτων ἢ ἐπιχρίσματος ἐξ ἁλάτων διαφόρου φύσεως, ὡς π. χ. ἅλατος ἐπὶ τοῦ σάπωνος κλπ.. Ἐπίσης *ἐξάνθησις* καλεῖται καὶ ἡ ἐπιφανειακὴ ἀποσάθρωσις κρυστάλλων ἐνύδρων ἁλάτων, ὀφειλομένη εἰς τὴν διαφυγὴν τοῦ κρυσταλλικοῦ ὕδατος. Λόγῳ τῆς τοιαύτης ἐξανθήσεως πολλοὶ διαφανεῖς κρύσταλλοι καθίστανται ἐξωτερικῶς ἀδιαφανεῖς καὶ τέλος ἀποσαθροῦνται πλήρως.

Σ. Γ.

ἐξανθίζω· νεώτερος τύπος τοῦ *ἐξανθῶ* (βλ. λ.).

ἐξανθρακῶ (*—όω*), ἀόρ. *ἐξηνθράκωσα—ἐξηνθρακώθην*· καθιστῶ τινα ἄνθρακα, καίω, κατακαίω μέχρις ἀνθρακώσεως (ἀρχ.)· || ἀφαιρῶ τὸν ὑπάρχοντα εἰς σῶμά τι ἄνθρακα.

ἐξανθράκωμα (τό). Εἶναι τὸ ὑπόλειμμα τῆς ξηρᾶς ἀποστάξεως τῶν λιθανθράκων, τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *κὸκ* (Koks, coke) καὶ χρησιμοποιούμενον κυρίως ἐν τῇ μεταλλουργίᾳ. Ἡ παρασκευή του γίνεται κατὰ διαφόρους τρόπους (βλ. λ. *ἐξανθράκωσις*) καὶ λαμβάνεται εἴτε ὡς κύριον προϊόν, ὅτε τὰ λοιπὰ ἀποστάγματα λαμβάνονται ὡς παραπροϊόντα, εἴτε κατὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ φωταερίου, ὅτε

Digitized by Google

μετὰ τῆς πίσσης καὶ τῶν ἀμμωνιούχων ὑδάτων ἀποτελεῖ τὰ παραπροϊόντα τῆς βιομηχανίας ταύτης.

Ἡ ἄμεσος παρασκευὴ τοῦ ἐξανθρακώματος γίνεται πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ ληφθῇ προϊὸν πλουσιώτερον εἰς ἄνθρακα, ἀπηλλαγμένον συστατικῶν ἅτινα ἀναπτύσσουσι δυσοσμίαν κατὰ τὴν καῦσιν, καὶ κυρίως μὴ συγκολλώμενον ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ὑψηλῆς θερμοκρασίας, ὡς συμβαίνει εἰς τοὺς λιθάνθρακας, καὶ στερεώτερον τούτων, ἀντέχον εἰς πολὺ μείζονα πίεσιν, τοῦθ' ὅπερ ἔχει μεγίστην σημασίαν διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν ὑψηλῶν καμίνων. Ἐπίσης διὰ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ ἐξανθρακώματος ἐλαττοῦται τὸ ποσὸν τοῦ θείου τοῦ σιδηροπυρίτου, ὅστις συχνάκις ἀπαντᾶται εἰς τοὺς λιθάνθρακας. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος σταθμὸς τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ ἐξανθρακώματος, δι' ὃ καὶ ἡ πρᾶξις αὕτη ἐκαλεῖτο κατ' ἀρχὰς *ἀποθείωσις*.

Τὸ κατὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ φωταερίου λαμβανόμενον ἐξανθράκωμα εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀνεπαρκὲς εἰς ποσότητα διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς μεταλλουργίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ λίαν πορῶδες καὶ εὔθραυστον. Διὰ νὰ σχηματισθῇ ἐξανθράκωμα συμπαγὲς καὶ δύσθραυστον, ἀπαιτεῖται μακροτέρα παραμονὴ τούτου ἐν ἐπαφῇ μετὰ τῶν ἐκλυομένων ἀερίων ἐν ὑψηλῇ θερμοκρασίᾳ, πρᾶγμα μὴ ἐπιτευκτὸν κατὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ φωταερίου. Χρησιμοποιεῖται δὲ τὸ ἐκ τοῦ φωταερίου ἐξανθράκωμα κυρίως δι' οἰκιακὰς χρήσεις. Τὸ χρῶμα τοῦ ἐξανθρακώματος εἶναι ἀργυρότεφρον ἕως μελανοῦ, μετὰ μεταλλικῆς λάμψεως, ἥτις ἐλαττοῦται ὅταν τοῦτο περιέχῃ πολλὴν τέφραν. Καλῆς ποιότητος ἐξανθράκωμα πρέπει νὰ περιέχῃ τέφραν ὀλιγωτέραν τοῦ 8—9%, καὶ ὑγρασίαν ὀλιγωτέραν τοῦ 4%. Ἡ θερμότης ἐναύσεως αὐτοῦ εἶναι περίπου 700°, ἡ δὲ θερμογόνος δύναμίς του 6700°—7300° θερμίδων. σ. χ.

ἐξανθράκωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐξανθρακοῦν*, καῦσις μέχρις ἀνθρακώσεως (ἀρχ.)· || ἡ ἀφαίρεσις τοῦ ὑπάρχοντος εἴς τι σῶμα ἄνθρακος.

—[Χημ. Τεχνολ.] Καλεῖται *ἐξανθράκωσις* ἡ παρασκευὴ τοῦ *ἐξανθρακώματος (κὸκ)* ἐκ τῶν λιθανθράκων, χρησιμοποιουμένου διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς μεταλλουργίας κυρίως, διὰ τὴν ὄπτησιν τῆς ἀσβέστου καὶ τῆς ὑδραυλικῆς κονίας (τσιμέντου), καὶ πρὸς παραγωγὴν ὑδαταερίου καὶ μεικτοῦ ἀερίου. Κατ' ἀρχὰς αὕτη ἐπετυγχάνετο ὡς καὶ ἡ ἐξανθράκωσις τοῦ ξύλου πρὸς παρασκευὴν ξυλάνθρακος ἐν σωροῖς ἢ ἐντὸς καμίνων ἀνοικτῶν, ὅτε ἐλαμβάνετο μόνον τὸ ἐξανθράκωμα χωρὶς νὰ χρησιμοποιῆται οὐδὲν τῶν προϊόντων τῆς ἀποστάξεως. Βραδύτερον κατεσκευάσθησαν κλίβανοι, εἰς τοὺς ὁποίους τὰ πτητικὰ προϊόντα τῆς ἀποστάξεως ἐχρησιμοποιοῦντο καιόμενα πρὸς ἀποπεράτωσιν ταύτης. Ἀπὸ πεντηκονταετίας δὲ κατασκευάζονται κλίβανοι, διὰ τῆς λειτουργίας τῶν ὁποίων λαμβάνονται καὶ τὰ πολύτιμα παραπροϊόντα, ἡ ἀμμωνία, ἡ πίσσα, καὶ τὸ βενζόλιον, ἀποχωριζόμενα ἐκ τῶν προϊόντων τῆς ἀποστάξεως προτοῦ ταῦτα ἀχθῶσι πρὸς ἀνεφοδιασμὸν τοῦ πυρός. Τὰ ἀμμωνιοῦχα ὕδατα καὶ ἡ πίσσα λαμβάνονται διὰ τῶν αὐτῶν μεθόδων, διὰ τῶν ὁποίων καὶ κατὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ *φωταερίου* (βλ. λ.).

Ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ ἀπόληψις τοῦ βενζολίου ἐκ τῶν ἀερίων τῆς ἀποστάξεως: Ἐνῷ ἐκ τοῦ φωταερίου δὲν δύναται νὰ ἀφαιρεθῇ τὸ βενζόλιον, καθότι ἀποτελεῖ τὸν σπουδαιότερον παράγοντα τῆς φωτιστικῆς αὐτοῦ δυνάμεως, εἰς τὰ ἀέρια τῆς ἐξανθρακώσεως δὲν παρουσιάζει οὐδεμίαν χρησιμότητα, ἐφόσον ταῦτα ἐνδιαφέρουσι μόνον ἀπὸ ἀπόψεως θερμογόνου δυνάμεως, ἥτις ἐλάχιστα ἐπηρεάζεται ἐκ τῆς παρουσίας ἢ τῆς ἀπουσίας αὐτοῦ. Διὰ τὸν ἀποχωρισμὸν τοῦ βενζολίου χρησιμοποιοῦνται διάφοροι μέθοδοι· εἴτε διὰ ψυκτικῶν μηχανῶν συμπυκνοῦται τὸ βενζόλιον ἀποχωριζόμενον ἐκ τῶν ἀερίων, εἴτε πλύνονται ταῦτα διοχετευόμενα δι' ἐλαίων μὴ πτητικῶν, ἅτινα συγκρατοῦσι τὸ βενζόλιον, ἐνίοτε δὲ καὶ διὰ συνδυασμοῦ ἀμφοτέρων τῶν μεθόδων.

Λόγῳ τῆς μεγάλης ἀξίας τῶν παραπροϊόντων τῆς ἐξανθρακώσεως, ὑπάρχει τάσις τῆς ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλυτέρας χρησιμοποιήσεως τοῦ ἐξανθρακώματος καὶ ὡς θερμαντικῆς ὕλης, δεδομένου ὅτι κατὰ τὴν καῦσιν τοῦ λιθάνθρακος τὰ παραπροϊόντα ταῦτα μένουσιν ἀχρησιμοποίητα. Διὰ τῆς εἰδικῆς κατασκευῆς τῶν καμίνων καὶ διὰ τοῦ τρόπου τῆς ἐξανθρακώσεως βελτιοῦται ἡ ποιότης τοῦ κόκ, οὕτως ὥστε νὰ καθίσταται εὐχρηστότερον ὡς καύσιμος ὕλη. Ἐν τῇ βιομηχανίᾳ αὐξάνεται διαρκῶς ἡ ἐφαρμογή του εἴτε ἀμειγοῦς, εἴτε μετ' ἀνθράκων μεμειγμένου ὡς θερμαντικῆς πηγῆς, ἐφαρμόζεται δ' ἐπίσης ὁλονὲν εὐρύτερον ὡς καύσιμος ὕλη εἰς τοὺς σιδηροδρόμους. σ. χ.

ἐξανθρακωτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἔχων τὴν ἰδιότητα νὰ ἀφαιρῇ τὸν ἔν τινι σώματι εὑρισκόμενον ἄνθρακα.

ἐξανθρωπίζω, *ἀόρ. ἐξηνθρώπισα, — ἐξηνθρωπίσθην, παθ. μετχ. ἐξηνθρωπισμένος*· προσεγγίζω τι πρὸς τὸν ἄνθρωπον, καθιστῶ τι ὑποχείριον ἢ ἁρμόζον εἰς τὸν ἄνθρωπον (ἀρχ.): «ὁ Σωκράτης ἐξηνθρώπισε τὴν φιλοσοφίαν» ἔφερεν ἐγγύτερον πρὸς τὸν ἄνθρωπον, «σιτία ἐξηνθρωπισμένα» τροφαὶ ἁρμόζουσαι εἰς τοὺς ἀνθρώπους.

ἐξανθρωπισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξανθρωπίζειν, τοῦ πλησιάζειν πρὸς τὴν ἀνάγκην καὶ χρῆσιν τοῦ ἀνθρώπου: «ἐξανθρωπισμὸς τῆς φιλοσοφίας».

ἐξανθῶ (—έω), *ἀόρ. ἐξήνθησα*· ἀποβάλλω τὴν ἄνθησίν μου, παρακμάζω· || ἐκβάλλω ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας: «ὁ τυρὸς ἐξανθεῖ τὸ ἅλας».

ἐξάνια (τὰ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Περιληπτικὸν ὄνομα διὰ τοὺς μετὰ ἓξ ἀτόμων ἄνθρακος κεκορεσμένους ὑδρογονάνθρακας τοῦ γενικοῦ τύπου C_6H_{14}. Ὑπάρχουσι πέντε ἰσομερεῖς μορφαί, ὅλαι γνωσταί. Τὸ ἐξ αὐτῶν κανονικὸν ἐξάνιον λαμβάνεται ἐκ τοῦ πενσυλβανικοῦ πετρελαίου καὶ εἶναι συστατικὸν τῆς ἐλαφρᾶς βενζίνης ἢ πετρελαϊκοῦ αἰθέρος. σ. γ.

ἐξανικὸν διοξὺ *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *ἀδιπικὸν* ὀξύ.

— **ἐξανικὸν ὀξὺ** *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *καπρονικὸν* ὀξὺ καν.

ἐξάνιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *ἐξάνια*.

ἐξανίστημι καὶ **ἐξανιστῶ**, *ἀόρ. ἐξανέστησα*· κάμνω τινὰ νὰ σηκωθῇ, ἐκδιώκω, ἐξαναγκάζω εἰς μετανάστασιν, ξεσηκώνω· || παθ. *ἐξανίσταμαι, ἀόρ. ἐξανέστην*· σηκώνομαι ἀπὸ τὸ κάθισμα ἀπὸ ταραχήν, ἀπὸ ἔκπληξιν, ἐκδηλῶ τὴν ἀγανάκτησίν μου, διαμαρτύρομαι ἐντόνως: «ὅταν ἤκουσε τὰ τοιαῦτα ἐξανέστη», «ἐξανίσταται ὑπ' ὀργῆς καὶ ἀγανακτήσεως».

ἐξανιστῶ *(—άω)*· νεώτερος τύπος τοῦ *ἐξανίστημι* (βλ. λ.).

ἐξανιτροδιφαινυλαμίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $(NO_2)_3C_6H_2.NH.C_6H_2(NO_2)_3$ λαμβανομένη διὰ νιτρώσεως τῆς *διφαινυλαμίνης*. Τήκεται εἰς 238°. Μετ' ἀμμωνίας σχηματίζει ἅλας τῆς ἀκυμορφῆς τοῦ τύπου

$$(NO_2)_3C_6H_2.N:C_6H_2(NO_2)_2N\begin{matrix}\nearrow O\\ \searrow ONH_4\end{matrix}$$

ὅπερ εἶναι κεραμέρυθρος κόνις, καὶ ἄλλοτε μὲν ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸς βαφὴν τοῦ ἐρίου, τῆς μετάξης καὶ τῶν δερμάτων, ἐρχόμενον εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα aurantia, σήμερον δὲ χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν ἠθμῶν διὰ τὴν φωτογραφικήν. σ. γ.

ἐξανιτροφαινυλομεθάνιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Προϊὸν νιτρώσεως τοῦ τριφαινυλομεθανίου τοῦ τύπου $[C_6H_3(NO_2)_2]_3CH$. σ. γ.

ἐξανοδιάλη - (1,6) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *ἀδιπικὴ διαλδεΰδη*.

ἐξανοδιόνη - (2,4) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *ἀκετυλοπροπιονυλομεθάνιον*.

ἐξανοίγω· ἀνοίγω ἐντελῶς· || *ξανοίγω* (βλ. λ.).

ἐξανόλαι - (1,2,3,4,5,6) ἢ **ἐξῖται** *[Ὀργ. Χημ.]*. Αἱ ἐξασθενεῖς ἀλκοόλαι τοῦ τύπου

$$CH_2(OH).CH(OH).CH(OH).—$$
$$—CH(OH).CH(OH).CH_2(OH)$$

σχετιζόμεναι στενότατα πρὸς τὰς ἑξόζας, ἤτοι τὰ σπουδαιότερα σάκχαρα. Δηλαδὴ αἱ ἑξόζαι λαμβάνονται ἐκ τῶν ἐξιτῶν δι' ὀξειδώσεως μιᾶς πρωτοταγοῦς (ἀλδοεξόζαι) ἢ μιᾶς δευτεροταγοῦς (κετοεξόζαι) ἀλκοολικῆς ὁμάδος. Λόγῳ τῆς παρουσίας τεσσάρων ἀσυμμέτρων ἀτόμων ἄνθρακος διακρίνομεν πολλὰς στερεοϊσομερεῖς μορφάς, ἐξ ὧν σπουδαιότεραι εἶναι οἱ *μαννῖται*, οἱ *σορβῖται*, οἱ *ἰδῖται*, ὁ *δουλσίτης* (βλ. λ.) κλπ. σ. γ.

ἐξανόλη - 1 (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *ἐξυλικαὶ ἀλκοόλαι*.

— **ἐξανόλη** - (6) - **όνη** - (2) (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *ἀκετοβουτυλαλκοόλη*.

— **ἐξανόλη** - (5) - **οξὺ** *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. δ - *ὀξυκαπρονικὸν* ὀξὺ καν.

ἐξανολίτης - (5, 1) (ὁ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. δ - *καπρολακτόνη*.

ἐξανονικὸν - (5) - **ὀξὺ** - (1) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. γ - *ἀκετοβουτυρικὸν* ὀξύ.

ἐξανοπεντανόλη - (2, 3, 4, 5, 6) - **άλη** (1) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *ἀλδοεξόζαι*.

ἐξανοπεντόλη - (1, 3, 4, 5, 6) - **όνη** - 2 (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. 2 - *κετοεξόζαι* καν.

ἐξανοτετρόζη - (2, 3, 4, 5) - **άλη** - (1) (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *μεθυλαλδοπεντόζαι* καν.

ἐξανοτετρολαλικὸν *ὀξὺ* *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *γλυκουρονικὸν* ὀξύ.

ἐξαντικειμενοποίησις (ἡ) (γαλλ. objectivation) *[Φιλοσοφ.]*. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου ἐκλήθησαν ποικίλα ψυχικὰ φαινόμενα: α) Ἡ κατὰ τὴν πολὺ μικρὰν παιδικὴν ἡλικίαν συντελουμένη διάκρισις τῆς αἰσθήσεως ἀπὸ τῶν ἄλλων γεγονότων τῆς συνειδήσεως. Διότι κατ' ἀρχὰς ἡ αἴσθησις, ἔχουσα χαρακτῆρα συναισθηματικόν, προκαλεῖ τὴν σύγχυσιν μεταξὺ ἐγὼ καὶ πραγμάτων, ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου. Βαθμηδὸν ὅμως ἀποκτᾶται ἡ ἱκανότης τῆς πρὸς τὰ ἔξω προβολῆς τῶν αἰσθημάτων, ἡ *«ἐξαντικειμενικοποίησις»* αὐτῶν. β) Τὸ εἰς νοσηράς τινας ψυχικὰς καταστάσεις, ὡς ἡ ψευδαίσθησις καὶ παραίσθησις, παρατηρούμενον φαινόμενον, καθ' ὃ αἱ εἰκόνες τῆς φαντασίας ἐκλαμβάνονται ὡς πραγματικαί, ἐκτὸς τῆς συνειδήσεως ἀντικείμενα. γ) Παρὰ Σοπενάουερ ἡ ἐξωτερίκευσις τοῦ ὄντως ὄντος, ἤτοι τῆς βουλήσεως. Διὰ τοῦ αὐτοῦ ὅρου ἀποδίδουσί τινες παρ' ἡμῖν τὴν «Einfünlung» τοῦ Λὶψ κ. ἄ., ἤτοι τὴν *«ἐνδοσυμπάθειαν»*, καθ' ἣν τὸ ἐγὼ ἡμῶν μεταβιβαζόμενον εἰς τὰ ἐξωτερικὰ ἀντικείμενα καὶ ἑνούμενον μετ' αὐτῶν τὰ αἰσθάνεται ὡς ἴδια (βλ. λ. *αἰσθητική*). κ. ι. β.

ἐξάντιον *[Ἀρχαιολ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ ρωμαϊκοῦ νομίσματος sextans (βλ. λ. *ἑξᾶς*).

ἐξαντλήσιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δύναται νὰ ἐξαντληθῇ, νὰ καταναλωθῇ.

ἐξάντλησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξαντλεῖν, ἄντλησις ἀπό τινος, ἐκκένωσις ἀνάλωσις: «ἡ ἐξάντλησις τῶν τροφίμων,—τῶν παρακαταθηκῶν». || μεταφ. ἀνάλωσις τῶν δυνάμεων, ἀδυναμία «ἔπαθεν ἀπὸ ἐξάντλησιν».

—[Ἰατρ.] Καλεῖται *ἐξάντλησις* καὶ *ἐξασθένωσις* ἡ κατάστασις τῆς γενικῆς ἀδυναμίας καὶ τῆς ἐλαττώσεως τῆς φυσικῆς ἀκμῆς. Θεωρεῖται δὲ καὶ ὡς ἀνικανότης καὶ ἔλλειψις ἐνεργείας ἢ ἐπιτηδειότητος πρὸς δρᾶσιν. Ἡ ἐξάντλησις ἐθεωρήθη πάντοτε ὑπὸ τῶν περὶ τὰ φυσιολογικὰ ἀσχολουμένων ὡς φυσικὴ ἢ ἐπίκτητος διάθεσις, συνισταμένη εἰς τὴν ἔλλειψιν ζωικῆς καὶ ζωτικῆς ἐνεργείας. Ἡ λέξις «ἐξασθένωσις» δὲν ἔχει πλέον τὴν ἀκριβῆ ἔννοιαν ἐν τῇ ἰατρικῇ γλώσσῃ, ἀλλ' εἶναι περίπου ἰσοδύναμος πρὸς τὴν ἔκφρασιν: «φυσιολογικὴ ἀθλιότης». Τὸ γῆρας, αἱ διάφοροι νόσοι, αἱ ὑπερβολικαὶ κοπώσεις, ἡ πλημμελὴς ὑγιεινὴ τῆς κατοικίας, τοῦ ἐργαστηρίου, τῆς διατροφῆς, εἶναι τὰ συνήθη αἴτια τῆς ἐξαντλήσεως. Ἐμφανίζεται δ' αὕτη ὑπὸ δύο μορφάς: 1) τὴν προσβάλλουσαν κυρίως τὴν εὐαισθησίαν, τὴν αἴσθησιν, καὶ τὴν ὁποίαν καλοῦμεν *ἀταξικήν*, καὶ 2) τὴν προσβάλλουσαν τὴν μυϊκὴν συσταλτικότητα, καὶ τὴν ὁποίαν ὀνομάζομεν *ἀδυναμίαν*. Καλοῦμεν δὲ «συγγενῆ ἐξάντλησιν» τὴν ἀδυναμικὴν ἐκείνην κατάστασιν τὴν ἐμφανιζομένην εἰς τὰ πολὺ πρὸς τοῦ τέρματος γεννηθέντα παιδία, ἐκεῖνα τῶν ὁποίων ἡ κύησις διεταράχθη ὑπὸ τυχαίου τινὸς συμβάματος ἢ ὑπὸ νόσου τῆς μητρός, ἐκεῖνα τῶν ὁποίων ὁ πατὴρ ἢ ἡ μήτηρ ἢ καὶ ἀμφότεροι οἱ γεννήτορες εἶναι καὶ οὗτοι πάσχοντες ἢ ἐξηντλημένοι. Ἡ ἐξάντλησις εἶναι συνήθως παρακολούθημα νόσου τινὸς μακρᾶς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἢ ἀποτόμου καὶ βαθείας λοιμώξεως (λ. χ. ὁ δάγγειος), ἢ καταστάσεως παρατεταμένης ἀδιαθεσίας καὶ κακουχίας τοῦ ὀργανισμοῦ.

Τὰ γενικῶς ἐν χρήσει θεραπευτικὰ μέσα πρὸς καταπολέμησιν τῆς ἐξαντλήσεως καλοῦνται τονωτικά, ὅταν πρόκειται περὶ ἀδυναμίας, καὶ ἀντισπασμωδικά, ὅταν πρόκειται περὶ ἀταξικῆς ἐξαντλήσεως· τουτέστι περὶ διαταραχῶν τῆς αἰσθητικότητος. Ἐκ τούτων, τὰ μὲν ἔχουσιν ἐνέργειαν βραδεῖαν καὶ προϊοῦσαν, ὡς αἱ τροφαί, τὰ πικρά, τὰ σιδηροῦχα· τὰ δὲ ἐνεργοῦσι ταχέως καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν ἐξαφανίζοντοι ἅμα τῇ λήξει τῆς χρήσεως τοῦ φαρμάκου, τοιαῦτα δὲ εἶναι αἱ ἀρωματικαὶ καὶ οἰνοπνευματοῦχοι σκευασίαι, δι' ὃ καὶ ἐκλήθησαν διασκεδαστικὰ τονωτικὰ (Brown). Ἡ ὑγιεινὴ δέον νὰ ἔχῃ τὸ κυριώτερον ἔργον εἰς τὴν θεραπείαν τῆς ἐξαντλήσεως, λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν τὴν ἡλικίαν, τὸ φῦλον, τὴν ἰδιοσυγκρασίαν, τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους καὶ τὰς διαφόρους περιστάσεις. Δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονῶμεν ὅτι, εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων, ἡ ἐξάντλησις εἶναι παρακολούθημα παθήσεως κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον βαρείας καὶ ὅτι πρὸς καταπολέμησιν ταύτης δέον πρωτίστως νὰ προσβάλωμεν τὴν κυρίαν ἢ ἀρχικὴν νόσον. Ἐπειδὴ δὲ ἡ κόπωσις καὶ ἡ ὑπερπόνησις συμβάλλονται πρὸς ταύτην, ἀπαιτεῖται ἡ ἀνάπαυσις, ἡ τονωτικὴ καὶ οὐσιαστικὴ δίαιτα τῆς τροφῆς, ἡ ἐξοχικὴ ἢ παραθαλασσία διαμονή, τὰ ταξίδια, αἱ διασκεδάσεις. Ὁ δὲ τεχνητὸς ἐπωαστικὸς θάλαμος εἶναι τὸ μοναδικὸν μέσον πρὸς σωτηρίαν τῶν ἐν καταστάσει συγγενοῦς ἐξαντλήσεως γεννηθέντων παιδίων. Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

ἐξαντλητήρ, *—ῆρος* (ὁ)· τὸ μέσον ἢ τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου ἀντλοῦσιν, ἀντλητήριον.

ἐξαντλητικός, *— ή, όν*· ὁ τοιοῦτος ὥστε νὰ ἐξαντλῇ, ὁ ἐξαντλῶν, ὁ ἀναλίσκων τὰς δυνάμεις τινός: «ἐργασία ἐπίπονος καὶ ἐξαντλητική». —Ἐπίρρ. ***ἐξαντλητικῶς***.

Digitized by Google

ἐξαντλῶ (*—έω*), *ἀόρ.* *ἐξήντλησα — ἐξηντλήθην*, παθ. μετχ. *ἐξηντλημένος*· ἀντλῶ ἐντελῶς, ἀποσύρω, δαπανῶ καθ' ὁλοκληρίαν: «ἐξηντλήθησαν τὰ τρόφιμα,—αἱ παρακαταθῆκαι»· || μεταφ. «ἐξήντλησα τὴν ὑπομονήν μου» δὲν ἠμπορῶ νὰ ὑπομείνω περισσότερον· || «ἐξαντλῶ τὰς δυνάμεις μου» ἢ «ἐξαντλοῦμαι» δαπανῶ τὰς δυνάμεις μου, καταβάλλω ὅλας μου τὰς δυνάμεις, «ἐξηντλήθην οἰκονομικῶς»· || «μεταλλεῖον ἐξηντλημένον» μεταλλεῖον ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀφῃρέθη ὅλον τὸ μετάλλευμα, «γαῖαι ἐξηντλημέναι» ἐκείνων τῶν ὁποίων ἡ ἰκμὰς ἀνηλώθη.

ἐξαοξυβενζόλιον (τὸ)· *['Οργ. Χημ.]*. Ἑξασθενὴς φαινόλη τοῦ τύπου $C_6(OH)_6$, λαμβανομένη ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ μετὰ καλίου ἅλατος δι' ἐπιδράσεως ξηροῦ μονοξειδίου τοῦ ἄνθρακος ἐπὶ τετηκότος καλίου. Ὑπόλευκοι κρύσταλλοι ταχέως ἐρυθραινόμενοι ἐν τῷ ἀέρι λόγῳ ὀξειδώσεως εἰς τρικινοΰλην. Σ. Γ.

ἐξάπαντος· ἐπίρρ. ἀπὸ τοῦ *ἐξ ἅπαντος*, ἐννοουμένης τῆς λ. *τρόπου*· χωρὶς ἄλλο, ἀναμφιβόλως, ἀφεύκτως: «ἐξάπαντος θὰ ἔλθῃ», «τοῦτο πρέπει νὰ γίνῃ ἐξάπαντος».

ἐξαπάτη (ἡ)· ἀπάτη, ἐξαπάτησις.

ἐξαπατήσιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δυνάμενος νὰ ἐξαπατηθῇ: «αὐτὸς δὲν εἶναι ἐξαπατήσιμος».

ἐξαπάτησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξαπατᾶν, ἀπάτη, ἐξαπάτη.

ἐξαπατητικός, *—ή, —όν*· ὁ δεξιὸς πρὸς ἐξαπάτησιν, ὁ ἐξαπατῶν.—Ἐπίρρ. ***ἐξαπατητικῶς***.

ἐξαπατῶ (*—άω*), *ἀόρ.* *ἐξηπάτησα—ἐξηπατήθην*, παθ. μετχ. *ἐξηπατημένος*· ἐπιτατικώτερον τοῦ ἀπατῶ, ἀπατῶ, δολιεύομαι, κάμνω τινὰ νὰ πλανηθῇ εἰς τοὺς ὑπολογισμούς του: «τὸν ἐξηπάτησαν διὰ ψευδῶν ὑποσχέσεων»· || παθ. *ἐξαπατῶμαι*· γίνομαι θῦμα ἀπάτης, ἐμπίπτω εἰς δόλον, πλανῶμαι, γελιέμαι.

ἐξαπέταλος (ὁ, ἡ), *—ον*· (τό)· ἐπὶ τῶν ἀνθέων, ὁ ἔχων ἓξ πέταλα: «στεφάνη ἐξαπέταλος» καὶ «ἄνθος ἐξαπέταλον».

ἐξάπηχυς, *—ους* (ὁ, ἡ), *—υ* (τό)· ὁ ἔχων μῆκος ἓξ πήχεων: «ἐξάπηχυς ἀνδριάς».

ἐξαπιναῖος, *—α, —ον*· ὁ ἐξαπίνης συμβαίνων, αἰφνίδιος, ἀπροσδόκητος: «ἔφοδος ἐξαπιναία» (ἀρχ.). —Ἐπίρρ. ***ἐξαπιναίως***.

ἐξαπίνης· ἐπίρρ. ἐξαίφνης, ἀπροσδοκήτως, ἔξαφνα: «πάντα ταῦτα συνέβησαν ἐξαπίνης».

ἐξαπλασιάζω· κάμνω τι ἐξαπλάσιον, πολλαπλασιάζω ἐπὶ ἕξ: «ἡ ἐργασία ἐξαπλασιάσθη».

ἐξαπλάσιος, *—α, —ον*· ἀριθμητικὸν ἀναλογικόν, ὁ ἓξ φορὰς μεγαλύτερος ἢ περισσότερος. —Ἐπιρρ. ***ἐξαπλασίως***.

Ἐξαπλάτανον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἀλμωπίας (τέως Ἐνωτίας) τοῦ νομοῦ Πέλλης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 1569. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Καπίνιανη*. Κεῖται ἐν πεδιάδι παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ λόφου Θεοδωράκη, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ φρεάτων. Παράγει δημητριακὰ (600.000 ὀκ.), βάμβακα (4.000 ὀκ.). Ἔχει ἀξιόλογον σηροτροφίαν καὶ μικρὰν κτηνοτροφίαν. Μετὰ τῆς Ἀρδέας (τέως Σουμπόσκου) συγκοινωνεῖ δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χλμ. 6). Δ. Ε. Μ.

ἐξάπλευρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων ἓξ πλευράς· || ***ἐξάπλευρον*** (τό)· ὡς οὐσιαστ. γεωμετρικὸν σχῆμα ἔχον ἓξ πλευράς, ἑξάγωνον.

ἐξαπλοῦς (ὁ, ἡ), *—οῦν* (τὸ)· ἀριθμητ. πολλαπλασιαστικόν, ὁ ἀποτελούμενος ἀπὸ ἓξ ὅμοια μέρη· || ἐξαπλάσιος.

ἐξαπλῶ (*—όω*) καὶ ***ἐξαπλώνω***, *ἀόρ.* *ἐξήπλωσα—ἐξηπλώθην*, παθ. μετχ. *ἐξηπλωμένος* καὶ δημοτ. *ἐ)ξάπλωσα,—ἐξαπλώθηκα, ἐ)ξαπλωμένος*· ἁπλώνω, ἐκτείνω, τεντώνω, ἀνοίγω: «μὴν ξαπλώνῃς τὰ πόδια σου», «ξάπλωσε τὸ παιδὶ 'ς τὸ κρεββάτι», «ξαπλώθηκε σὰν νά 'ναι 'ς τὸ σπίτι του»· || παθ. *ἐξαπλοῦμαι*· διαδίδομαι, ἐπεκτείνομαι: «ὁ Χριστιανισμὸς ἐξηπλώθη ταχέως», «αἱ νέαι ἰδέαι ἐξαπλοῦνται εἰς ὅλον τὸν κόσμον»· || *ξαπλώνομαι* καὶ ἐνίοτε *ξαπλώνω*· κατακλίνομαι: «ἐξαπλώθηκα λίγο νὰ ξεκουραστῶ», «πάω νὰ ξαπλώσω γιατ' εἶμαι κουρασμένος».

ἐξάπλωμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐξαπλώνω*, τέντωμα, ἄνοιγμα: «τί ξάπλωμα εἶν' αὐτὸ ποῦ ἔκαμες», παροιμ. «κατὰ τὸ πάπλωμα καὶ τὸ ξάπλωμα»· || ἐπέκτασις, διάδοσις, ἐξάπλωσις: «τὸ ξάπλωμα τοῦ κομμουνισμοῦ, —τῆς ἐπαναστατικῆς τάσεως».

ἐξαπλωσιμότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι ἐξαπλώσιμον, διαδόσιμον, διαδοσιμότης.

ἐξάπλωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐξαπλοῦν*, ἀνάπτυξις ἔκτασις, ἀντίθ. *σύμπτυξις*: «ἐξάπλωσις τῶν δακτύλων»· || ἐπέκτασις, διάδοσις: «ἡ ἐξάπλωσις τοῦ Χριστιανισμοῦ, —τῶν νέων ἰδεῶν».

ἐξάποδα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Παλαιὰ ὀνομασία τῶν *ῥοπαλοκέρων* καὶ *λεπιδοπτέρων* ἐντόμων. Δ. Ν. Π.

ἐξαποδία (ἡ)· μετρικὸν σύστημα τῶν ποιημάτων, καθ' ὃ ἕκαστος στίχος ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓξ μετρικοὺς πόδας.

ἐξαποδῶ καὶ *ὀξαποδῶ*· ἐπίρρ. ἔξω ἀπ' ἐδῶ, μακρὰν ἀπ' ἐδῶ· λέγεται ἀποτρεπτικῶς μετὰ τὴν ἐκφώνησιν τοῦ διαβόλου ἢ ἄλλου ὀνόματος κακοποιῶν δαιμονίων: «ὁ διάβολος, ἐξαποδῶ, τὸν ἔβαλε νὰ τὸ κάμῃ»· ὅθεν λέγεται καὶ *ὁ ἐξαποδῶς*.

Ἑξάπολις *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ὁμοσπονδία ἓξ πόλεων. Τοιαύτη ἀναφέρεται ἡ ἐν «Δωρίδι τῇ ἐν Ἀσίᾳ», καὶ ἑτέρα εἰς τὴν μεταξὺ Οἴτης καὶ Παρνασσοῦ ἀρχαίαν Δωρίδα. Π. Ν. Π.

ἐξαπολνῶ· βλ. *ἐξαπολύω*.

ἐξαπόλυσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξαπολύειν, ἀποστολή, ἀναχώρησις.

ἐξαπολυτὴς (ὁ)· ὁ ἐξαπολύων, ὁ ἐξαποστέλλων.

ἐξαπολύω, *ἀόρ.* *ἐξαπέλυσα—ἐξαπελύθην*· ἀπολύω, ἀφίνω τινὰ ἐλεύθερον· || ἐξαποστέλλω.

ἐξαποστειλάρια (τὰ) *[Λειτουργ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ πρὸ τῶν αἴνων ψαλλόμενα τροπάρια. Συνήθως ταῦτα εἶνε ὀλιγόστιχα, καλοῦνται δ' οὕτω ἐκ τοῦ ὅτι εἰς πλεῖστα ἐξ αὐτῶν παρεισάγεται τὸ «ἐξαπόστειλον», ἐπειδὴ ζητοῦμεν ἐν αὐτοῖς, ἵνα ὁ Κύριος ἐξαποστείλῃ ἡμῖν τὸ φῶς καὶ τὸ Πνεῦμα Αὐτοῦ καὶ φωτίσῃ τὰς καρδίας ἡμῶν. Μετέπειτα δὲ ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου ἄλλη τις ἐτυμολογία ἐπενοήθη, ὑποστηριχθέντος ὑπό τινων, ὅτι τὰ τροπάρια ταῦτα προσέλαβον τὴν ὀνομασίαν αὐτήν, ἐπειδὴ γίνεται ἐν αὐτοῖς λόγος περὶ ἐξαποστολῆς τῶν ἀποστόλων εἰς τὸν κόσμον, ἵνα κηρύξωσι τὸν θεῖον λόγον (*Daniel*, codex Liturg. IV, 701). Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

— *[Βυζαντ. Μουσ.]* Τὰ *ἐξαποστειλάρια* ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὰ καθ' ἡμέραν *φωταγωγικὰ* λεγόμενα. Τὰ κατὰ τὰς Κυριακὰς ψαλλόμενα ἕνδεκα ἀναστάσιμα ἐξαποστειλάρια ἐποιήθησαν ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, εἰσὶ δὲ ταῦτα, ὡς καὶ τὰ ἕνδεκα ἑωθινὰ δοξαστικά, παραφραστικὴ περίληψις τῶν ἕνδεκα ἑωθινῶν εὐαγγελίων.

Τῶν ἀναστασίμων ἐξαποστειλαρίων προψάλλεται δὶς τὸ «Ἅγιος Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν» καὶ εἶτα ὁ στίχος: «Ὑψοῦτε Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν κτλ.». Οἱ ἐπικρατοῦντες ἦχοι τῶν ἐξαποστειλαρίων εἰσὶν ὁ δεύτερος καὶ ὁ τρίτος, ἅπαντα δὲ τὰ ἀπαντῶντα ἐν ταῖς διαφόροις ἐκκλησιαστικαῖς ἀκολουθίαις ἐξαποστειλάρια ψάλλονται κατὰ τὸ μέλος καὶ τὸν ῥυθμὸν δώδεκα διαφόρων μελῳδικῶν τύπων ἐξαποστειλαρίων, ἅτινα χρησιμεύουσιν ὡς πρότυπα διὰ τὴν ψαλμῳδίαν πάντων τῶν λοιπῶν τοιούτων. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

ἐξαποστέλλω, *ἀόρ.* *ἐξαπέστειλα—ἐξαπεστάλην*· ἀποστέλλω τινὰ ἔξω, ἐκπέμπω μετὰ σπουδῆς: «ἐξαπέστειλε τηλεγραφήματα», «ἐξαπεστάλησαν ἀγγελιαφόροι».

ἐξαποστολὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξαποστέλλειν, ἀποστολή.

ἐξάπους, *—οδος* (ὁ, ἡ), *—ουν* (τό)· ὁ ἔχων ἓξ πόδας.

ἐξάπουν (ὁ) *[Ζῳολ.]*· βλ. *ἐξάποδα*.

ἐξάπτερα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Καλοῦνται οὕτως οἱ ἰχθύες, οἵτινες φέρουσιν ἓξ πτερύγια. Δ. Ν. Π.

ἐξάπτερος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· *ἐξαπτέρυγος* (βλ. λ.).

ἐξαπτέρυγα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Καλοῦνται τὰ ζῷα τὰ ἔχοντα ἓξ πτέρυγας.

ἐξαπτέρυγος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων ἓξ πτέρυγας· || *ἐξαπτέρυγα* (τὰ) (βλ. κατ.), οὕτω κληθέντα ἕνεκα τῶν ἐζωγραφημένων ἀγγέλων φερόντων ἓξ πτέρυγας κατὰ τὴν παράδοσιν «Χερουβὶμ τὰ πολυόμματα καὶ τὰ ἐξαπτέρυγα Σεραφίμ».

— *[Λειτουργ.]* Τὰ *ἐξαπτέρυγα* εἶναι ὁμοιώματα ἢ σφαιροειδεῖς εἰκόνες ἀγγέλων μετὰ ἓξ πτερύγων, αἱ ὁποῖαι εἶναι κατεσκευασμέναι ἐξ ἀργύρου ἢ χρυσοῦ ἢ καὶ ἐξ ἄλλων εὐτελεστέρων μετάλλων. Τὰ ἐξαπτέρυγα καὶ αἱ ἱεραὶ σημαῖαι, ὁσάκις γίνεται λιτανεία ἢ ἐκκλησιαστικὴ πομπή, προηγοῦνται αὐτῶν. Ἡ ἀρχαιοτάτη ἐκκλησία δὲν εἶχεν εἰς χρῆσιν τὰ ἐξαπτέρυγα· ἀντ' αὐτῶν ὑπῆρχον εἰς ὅλους σχεδὸν τοὺς ναοὺς τὰ *ῥιπίδια*. Εἰς ἐξαπτέρυγα δὲ μετεσχηματίσθησαν τὰ ἄλλοτε ἁπλᾶ ῥιπίδια, διὰ νὰ περιστοιχῶσι τὸν βασιλέα τῆς δόξης ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπέζης, ὅπως τὰ Χερουβὶμ ἐκάλυπτον τὴν Κιβωτὸν τῆς Διαθήκης. Τὰ ἐν χρήσει σήμερον ἐξαπτέρυγα ἀντικατέστησαν τὰ βυζαντινὰ *φλάμουλα*. Δ. Ν. ΜΩΡΑΪΤΗΣ

Ἐξαπτέρυγος, *Θεόδωρος*. Ἕλλην λόγιος. Ἀναφέρεται παρὰ τῷ χρονογράφῳ Γεωργίῳ Ἀκροπολίτῃ, μαθητεύσαντι παρ' αὐτῷ ἐν Νικαίᾳ, ὅπου ἐδίδασκεν. Ἤκμασεν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Δούκα τοῦ Βατάτση, ὅστις ἐπεσκέπτετο τὸ σχολεῖον τοῦ λογίμου ἀνδρός. Τὸν Ἐξαπτέρυγον ἔκρινον πάντες ἄνθρωπον μελετήσαντα τὴν ῥητορικὴν κατάκρως καὶ δυνάμενον «ἐξαγγέλλειν εὐφυῶς». Μ. Ι. Γ.

ἐξάπτυχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων ἓξ πτυχάς.

ἐξάπτω, *ἀόρ.* *ἐξῆψα—ἐξήφθην*, παθ. μετχ. *ἐξημμένος*· ἐξεγείρω, διεγείρω, παροξύνω, ἐρεθίζω: «ἐξάπτω τὰ πάθη,—τὴν ἔχθραν», «ἐξῆψεν ἔτι μᾶλλον τὴν ὀργήν του»· || «ἐξάπτω τὴν φαντασίαν» διεγείρω τὴν φαντασίαν, κάμνω τινὰ νὰ φαντάζεται τὰ πράγματα ὑπερβολικῶς· || παθ. *ἐξάπτομαι*· ὀργίζομαι αἰφνιδίως, συγχύζομαι ἀπὸ ὀργήν, ἄλλως *ἀφαρπάζομαι*: «μὴν ἐξάπτεσαι ἄνευ ἀφορμῆς»· || «ἐξημμένος ἄνθρωπος» ἢ «ἐξημμένη κεφαλὴ» ἐπὶ ἀνθρώπου οἰηματίου καὶ ἀλαζόνος· || «ἐξημμένη φαντασία» ἐπὶ ἀνθρώπου νοσηρᾶς φαντασίας· || ἀρχ. *ἐξάπτω*· ἀναρτῶ, κρεμῶ ἀπό τινος, προσδένω.

ἐξάπτωτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· γραμματ., ὁ ἔχων ἓξ πτώσεις: «τὰ λατινικὰ ὀνόματα εἶναι ἐξάπτωτα».

ἐξάρα (ἡ)· ἡ πλευρὰ τοῦ ἠριθμημένου κύβου ἡ δεικνύουσα τὸν ἀριθμὸν ἕξ, ἀρχ. *ἑξίτης*· || τὸ ὄστρακον τοῦ ντόμινου τὸ φέρον εἰς ἀμφότερα τὰ χωρίσματα ἀνὰ ἓξ σφραγῖδας· || «ἔφαγε μιὰ ἐξάρα» ἐπὶ τῶν στρατιωτῶν, ἐτιμωρήθη εἰς ἑξαήμερον φυλάκισιν ἢ κράτησιν.

ἐξαραβίζω· καθιστῶ τινα Ἄραβα, κάμνω τινὰ νὰ ἀφομοιωθῇ κατὰ τὸν βίον καὶ τοὺς ἄλλους τρόπους μὲ τοὺς Ἄραβας.

ἐξαραιῶ (*—όω*), *ἀόρ.* *ἐξηραίωσα*· ἀραιῶ, κάμνω ἀραιόν, θέτω τι κατὰ ἀραιὰν τάξιν, ἀναριεύω.

ἐξαργυρίζω· μεταβάλλω εἰς ἀργύρια, πωλῶ (ἀρχ.)· || *ἐξαργυρώνω* (βλ. λ.).

ἐξαργυρισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξαργυρίζειν, πώλησις· || *ἐξαργύρωσις* (βλ. λ.).

ἐξαργυρῶ (*—όω*) καὶ ***ἐξαργυρώνω***, *ἀόρ.* *ἐξηργύρωσα—ἐξηργυρώθην*, παθ. μετχ. *ἐξηργυρωμένος*· μεταβάλλω εἰς ἀργύρια, εἰς χρήματα: «ἐξαργυρώνω ἐπιταγήν,—συναλλαγματικὴν» λαμβάνω τὸ διὰ τῆς ἐπιταγῆς ἢ τῆς συναλλαγματικῆς διατασσόμενον ποσόν, ὁμοίως «ἐξαργυρώνω λαχεῖον».

ἐξαργυρώσιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δυνάμενος νὰ ἐξαργυρωθῇ: «ἐξαργυρώσιμος συναλλαγματική».

ἐξαργύρωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξαργυροῦν, ἡ ἀνάληψις τοῦ ἀντιπροσωπευομένου ποσοῦ δι' ἐπιταγῆς, συναλλαγματικῆς κττ.

ἐξαργυρωτέος, *—α, —ον*· ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πρέπει ἢ δύναται νὰ ἐξαργυρωθῇ: «ἐπιταγὴ ἐξαργυρωτέα».

ἐξάρθρημα, *ἐξάρθρησις* (ἀπὸ τοῦ *ἐξαρθρέω*) παρ' Ἱπποκράτει ἀντὶ *ἐξάρθρωμα, ἐξάρθρωσις* (ἀπὸ τοῦ *ἐξαρθρόω*).

ἔξαρθρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔξω τῶν ἄρθρων, ἐξηρθρωμένος· || ὁ ἔχων τὰς ἀρθρώσεις προεχούσας καὶ κακῶς ἐσχηματισμένας.

ἐξαρθρῶ (*—όω*), *ἀόρ.* *ἐξήρθρωσα—ἐξηρθρώθην*, παθ. μετχ. *ἐξηρθρωμένος*· ἐκβάλλω τῶν ἄρθρων, καταλύω τὴν ἄρθρωσιν, στραγγουλίζω: «ἐξηρθρώθη ὁ ἀγκών,—τὸ γόνυ,—ὁ δάκτυλος»· || μεταφ. καταργῶ τοὺς συνεκτικοὺς δεσμούς, διαλύω, διαφθείρω: «ὁ ἀπροσδόκητος πλοῦτος ἐξήρθρωσε τὴν οἰκογένειαν», «οἰκογένεια ἐξηρθρωμένη».

— **ἐξαρθρῶ** (*—έω*)· εἶμαι ἐξηρθρωμένος.

ἐξάρθρωμα (τό)· τὸ ἐξηρθρωμένον, διάστρεμμα.

— *['Ιατρ.]* Καλεῖται *ἐξάρθρωμα* ἢ *ἐξάρθρημα* ἡ ἐκτόπισις τῶν ἐπιφανειῶν ἀρθρώσεώς τινος. Αἱ ἀρθρικαὶ ἐπιφάνειαι, κατὰ τὸ ἐξάρθρωμα, δὲν προσαρμόζονται εἰς ἀλλήλας, ὡς ἐν φυσιολογικῇ καταστάσει. Εἶναι δὲ συνήθως τὸ ἐξάρθρημα ἀποτέλεσμα ἐξωτερικῆς βίας (*βίαιον ἐξάρθρημα*), ἐξ ἧς ὠθούμενον τὸ ἀρθρικὸν ἄκρον ἑνὸς τῶν ὀστῶν τῆς ἀρθρώσεως ῥηγνύει τὸν ἀρθρικὸν θύλακον καὶ ἐξέρχεται ἐπ τῆς ἀρθρικῆς κοιλότητος· ἀλλὰ καὶ ἐκ μυϊκῆς συσπάσεως δύναται νὰ παραχθῇ ἐξάρθρημα, ὡς π. χ. ἐξάρθρημα τοῦ ὤμου ἐν καιρῷ ἐπιληπτικῶν σπασμῶν. Πλὴν τοῦ ἀρθρικοῦ θυλάκου καὶ τῶν συνδέσμων τῆς ἀρθρώσεως ὑφίστανται κακώσεις κατὰ τὸ ἐξάρθρημα μᾶλλον ἢ ἧττον σημαντικὰς καὶ τὰ περὶ τὴν ἄρθρωσιν μαλακὰ μόρια· ἐνίοτε δὲ συνυπάρχει καὶ κάταγμα ὀστοῦ τινος παρὰ τὴν ἄρθρωσιν.

Τὸ ἐξάρθρημα παράγει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον φαινόμενα σαφῆ, ἐξ ὧν διαγινώσκεται εὐκόλως. Ἡ παθοῦσα ἄρθρωσις παραμένει ἀκίνητος ἐν πλημμελεῖ σχηματισμῷ, τὸ ὅλον δὲ μέλος τηρεῖ στάσιν χαρακτηριστικήν· ἂν δὲ παθητικῶς κινητοποιήσωμεν τὴν ἄρθρωσιν, ὅπερ συνήθως εἰς

Digitized by Google

μικρὰν μόνον ἔκτασιν εἶναι δυνατόν, τὸ μέλος ἐπανέρχεται, μόλις ἀφεθὲν εἰς ἑαυτό, ἀποτόμως εἰς τὴν προτέραν θέσιν. Ἡ μορφὴ τῆς ἀρθρικῆς χώρας παρουσιάζει ἀλλοίωσιν καταφανῆ· ἐξαλείφεται π. χ. κυρτότης ὑπάρχουσα κατὰ φύσιν, παρουσιάζεται δὲ ἀλλαχοῦ παρὰ φύσιν προπέτεια. Διὰ τῆς ψηλαφήσεως βεβαιοῦται ἡ ἀνώμαλος θέσις τοῦ ἐγκαταλιπόντος τὴν ἄρθρωσιν ὀστοῦ. Πολλάκις ὅμως ἡ ἐξοίδησις τῆς ἀρθρικῆς χώρας, ἡ παραγομένη ἔκ τε τῆς ἐκχύσεως αἵματος καὶ ἐκ τῆς φλεγμονώδους ἐξιδρώσεως, καθιστᾷ δυσδιάκριτον τὴν ἀλλοίωσιν τῆς μορφῆς καὶ δυσχεραίνει τὴν ψηλάφησιν. Κατὰ τὰς τοιαύτας περιπτώσεις εἶναι χρησιμωτάτη εἰς τὴν διάγνωσιν ἡ διὰ τῶν ἀκτίνων Röntgen ἐξέτασις. Ἐὰν ἐξάρθρημά τι δὲν ἀναταχθῇ, σὺν τῷ χρόνῳ ἐκλείπει μὲν ἡ ἐξοίδησις καὶ ἡ πολλὴ ἀλγεινότης τῆς ἀρθρώσεως, ἀλλὰ παραμένει ὁ περιορισμὸς τῆς κινητικότητος καὶ ἡ δυσμορφία τῆς ἀρθρικῆς χώρας· ἂν τὸ ἐκτοπισθὲν ἀρθρικὸν πέρας ἐφάπτηταί που ἐπιφανείας ὀστοῦ, δυνατὸν νὰ σχηματισθῇ ὡς ἐκ τῆς κατὰ τὰς κινήσεις προστιβῆς εἶδός τι ἀτελοῦς ἀρθρώσεως αὐτόθι *(νεάρθρωσις)* μετὰ σχετικῆς τινος εὐχρηστίας. Ἡ θεραπεία τοῦ ἐξαρθρήματος γίνεται διὰ τῆς *ἀνατάξεως* (βλ. λ.), τῆς ἐπαναφορᾶς δηλαδὴ τοῦ ἐκτετοπισμένου ἀρθρικοῦ πέρατος εἰς τὴν φυσιολογικὴν αὐτοῦ θέσιν. Τοῦτο ἐπιτυγχάνεται διὰ καταλλήλων μεθοδικῶν χειρισμῶν, οἵτινες καθωρίσθησαν δι' ἕκαστον εἶδος ἐξαρθρήματος, τὸ μὲν ἐκ τῆς μελέτης τῆς ἀνατομικῆς κατασκευῆς τῆς χώρας καὶ τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ ἐξαρθρήματος, τὸ δὲ διὰ τῆς πείρας. Ἐπὶ προσφάτου ἐξαρθρήματος ἡ ἀνάταξις κατορθοῦται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εὐκόλως ὑπὸ τοῦ εἰδήμονος ἰατροῦ, ἐνίοτε τῇ βοηθείᾳ καὶ τῆς ναρκώσεως τοῦ παθόντος ἢ τοπικῆς ἀναισθησίας. Μετὰ δὲ τὴν ἀνάταξιν συγκρατεῖται τὸ μέλος ἐν ἀκινησίᾳ διὰ καταλλήλου ἐπιδέσμου ἐπί τινας ἡμέρας, εἶτα δὲ διὰ μαλάξεων καὶ κινήσεων ἐνεργητικῶν καὶ παθητικῶν ὑποβοηθεῖται ἡ ἀνάκτησις τῆς προτέρας εὐχρηστίας τοῦ μέλους· ἐνίοτε οὐχ ἧττον, ἰδίᾳ ἐπὶ προβεβηκότων τὴν ἡλικίαν, ἀπομένει καὶ μετὰ τὴν ἀνάταξιν τοῦ ἐξαρθρήματος μείωσίς τις τῆς εὐκινησίας τοῦ ἄρθρου. Προϊόντος τοῦ χρόνου ἡ ἀνάταξις γίνεται δυσκολωτέρα. Ἐνίοτε ὀλίγας ἤδη ἡμέρας μετὰ τὴν γένεσιν τοῦ ἐξαρθρήματος δὲν ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀνάταξις αὐτοῦ, σπανιώτατα δὲ καὶ πρόσφατον ἔτι ἐξάρθρημα δὲν δύναται ν' ἀναταχθῇ· ἄλλοτε οὐχ ἧττον καὶ μετὰ πάροδον μηνῶν κατορθοῦται ἡ ἀνάταξις. Ἐπὶ μὴ ἀνατασσομένου ἐξαρθρήματος δὲν ἀπομένει εἰμὴ ἡ ἐγχείρησις, ἡ διάνοιξις δηλαδὴ τῆς ἀρθρώσεως, ἡ ἄρσις τῶν κωλυμάτων, ἅτινα ἐμποδίζουσι τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ ἐκτοπισθέντος ἄκρου καὶ ἐν τέλει ἡ ἀνάταξις ὑπὸ τὴν ἄμεσον ὁδηγίαν τῆς ὁράσεως· ἀλλ' ἐνίοτε αἱ ἐπελθοῦσαι ἤδη ἀλλοιώσεις κατὰ τὰς ἀρθρικὰς ἐπιφανείας εἶναι τοιαῦται, ὥστε δὲν ἀντιστοιχοῦν πλέον αὗται πρὸς ἀλλήλας, ἀναγκαζόμεθα δὲ πολλάκις ν' ἀφαιρέσωμεν καὶ τμῆμα ὀστοῦ *(διέκπρισις)* πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς εὐχρηστίας τῆς ἀρθρώσεως. Ἂν πρὸς τῷ ἐξαρθρήματι ὑπάρχῃ καὶ κάταγμα, προσπαθοῦμεν ν' ἀνατάξωμεν τοῦτο πρῶτον καὶ κατόπιν ἐφαρμόζομεν τὸν κατάλληλον διὰ τὸ κάταγμα ἐπίδεσμον.

Συμβαίνει ἐνίοτε, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὸν ὦμον, ἅπαξ παραχθὲν ἐξάρθρημά τι καὶ ἀναταχθὲν ν' ἀναπαράγηται καὶ ἐπὶ μικρᾷ τινι ἀφορμῇ *(καθ' ἕξιν ἐξάρθρημα)*. Πρόκειται συνήθως περὶ χαλαρότητος τοῦ ἀρθρικοῦ θυλάκου ἐπιτρεπούσης τὴν εὔκολον ἐκτόπισιν. Διὰ καταλλήλου χειρουργικῆς ἐπεμβάσεως δύναται νὰ θεραπευθῇ ἡ κατάστασις αὕτη. Ἂν πρὸς τῇ ἐκτοπίσει τῶν ἀρθρικῶν ἐπιφανειῶν ὑπάρχῃ καὶ τραῦμα τῶν μαλακῶν μορίων, δι' οὗ ἡ ἀρθρικὴ κοιλότης συγκοινωνεῖ μετὰ τῶν ἐκτός, τὸ ἐξάρθρημα καλεῖται *ἐπιπεπλεγμένον*. Τὸ τραῦμα ἀπαιτεῖ τὴν προσήκουσαν θεραπείαν. Πλὴν τοῦ ἐξ ἐπιδράσεως βίας κυρίως παραγομένου ἐξαρθρήματος, ὑπάρχει καὶ τὸ λεγόμενον *παθολογικὸν ἐξάρθρημα*, ὅπερ παράγεται ἐκ βλάβης τῆς ἀρθρώσεως ὑπὸ νόσου τινὸς (ὀξείας φλεγμονῆς, φυματιάσεως κλπ.), εἶναι δὲ συνήθως ἀτελές. Ἐπὶ τοιούτων περιπτώσεων ἡ ἐπαναφορὰ εἰς τὴν κατὰ φύσιν θέσιν τοῦ ἐκτοπισθέντος ὀστοῦ γίνεται κατὰ κανόνα οὐχὶ ἀποτόμως, ἀλλ' ὀλίγον κατ' ὀλίγον (διὰ βαθμιαίας ἕλξεως διὰ βάρους) καὶ ἐφ' ὅσον ἐπιτρέπει ἡ κυρία πάθησις. Ὡσαύτως ἐκ παραλύσεως τῶν περὶ τὴν ἄρθρωσιν μυῶν τῶν συγκρατούντων αὐτὴν δύναται νὰ παραχθῇ ἐξάρθρημα *(παραλυτικὸν ἐξάρθρημα)*, συνήθως ἄνευ ῥήξεως τοῦ χαλαρουμένου ἀρθρικοῦ θυλάκου.

Ἐξαρθρήματά τινα εἶναι συγγενῆ, ὀφειλόμενα εἰς πλημμελῆ διάπλασιν, ὡς τὸ συγγενὲς ἐξάρθρημα τοῦ ἰσχίου. Καταχρηστικῶς λέγεται ἐξάρθρημα τένοντος, νεύρου κλπ. ἡ συμβαίνουσά ποτε ἐκτόπισις τῶν ὀργάνων τούτων ἐκ τῆς οἰκείας θέσεως.

Δ. Χ. ΚΟΚΚΟΡΗΣ

ἐξάρθρωσις, — *εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξαρθροῦν, λύσις τῆς ἀρθρώσεως: «ἐξάρθρωσις τοῦ ἀγκῶνος» ἡ βιαία μετατόπισις τῶν ἄρθρων.

—*[Ἰατρ.]* Βλ. *ἐξάρθρωμα*.

—*[Τακτ.]* Καλεῖται *ἐξάρθρωσις* τὸ ἐξ οἱουδήποτε λόγου ἐπερχομένον κενὸν ἐν τῇ συνεχείᾳ *πυρὸς* (βλ. λ. *[Τακτ.]*) ἐπιθετικῆς τινος διατάξεως. Τὴν ἐξάρθρωσιν δυνατὸν νὰ ἐπιφέρῃ εἴτε βλάβη αὐτομάτου τινὸς ὅπλου (βολὴ ὑπὸ τῆς ἀμύνης, ἢ αὐτόματος βλάβη), εἴτε ἀπασχόλησις ὁμάδος τινὸς μάχης πρὸ νησῖδος ἀντιστάσεως (φωλεᾶς), διότι κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις τὸ κενὸν ἐν τῷ πυρὶ πρέπει νὰ πληρωθῇ ἀμέσως διὰ τῆς ἀποστολῆς ἑτέρας ὁμάδος λαμβανομένης ἐκ τῆς ἐφεδρείας. Διὰ τὴν ἐνέργειαν ταύτην ἀπαιτεῖται χρόνος, καθ' ὃν ἡ περαιτέρω προχώρησις τῆς ἐπιθέσεως πρέπει προσκαίρως ν' ἀνακοπῇ.

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

ἐξαρθρωτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐξάρθρωσιν· || ὁ προκαλῶν ἐξάρθρωσιν.

ἐξάρι (τό)· τὸ φύλλον τῆς τράπουλας τὸ ἠριθμημένον διὰ τοῦ ἕξ· || τὸ ἀριθμητικὸν σύμβολον 6· || ἡ ἕδρα τοῦ κύβου ἡ ἠριθμημένη διὰ τοῦ ἕξ· || ἰδιωματ. ἓξ μονάδες τοῦ αὐτοῦ πράγματος: «ἔχεις νὰ μοῦ δώσῃς κάνα ἐξάρι ἀβγά;».

— **Ἐξάρι.** Ἐκαλεῖτο οὕτως ἡ ἡρωϊκὴ ὁμάς, ἥτις, ὡς ἰδιαιτέρα, οὕτως εἰπεῖν, σωματοφυλακὴ ἠκολούθει κατὰ τὴν Κρητικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866—1869 τὸν ἡρωικὸν ἀρχηγὸν Κυδωνίας (Κρήτης) Χατζημιχάλην *Γιάνναρην* (βλ. λ.). Ἡ ὁμὰς αὕτη, ἀποτελουμένη ἐν ἀρχῇ ἐκ δεκάδος ἀνδρῶν, περιωρίσθη κατόπιν εἰς ἓξ μόνον, ἐκ τούτου δὲ καὶ ἡ ὀνομασία *ἐξάρι*. Τὰ κατορθώματα τῆς ἡρωικῆς ταύτης ὁμάδος εἶναι ἀξιοθαύμαστα. Αἱ νυκτεριναὶ αὐτῆς ἐπιδρομαὶ κατὰ τῶν τουρκικῶν στρατοπέδων, αἱ ἀπονενοημέναι ἐπιθέσεις κατὰ τὰς ἐκ τοῦ συστάδην μάχας, αἱ αἰφνιδιαστικαὶ ἐπιθέσεις κατὰ τῶν ἐν ὁδοιπορίᾳ τουρκικῶν φαλάγγων, οἱ ἄνισοι καὶ ἀπονενοημένοι ἀγῶνες πρὸς διάσωσιν ἐκ τῆς τουρκικῆς σφαγῆς κινδυνευόντων γυναικοπαίδων κλπ. ἐνέπνευσαν τὸν τρόμον καὶ ἐν ταὐτῷ τὸν θαυμασμὸν τῶν Τούρκων.

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ἐξαρκῶ *(—έω)*, ἀόρ. *ἐξήρκεσα—ἐξηρκέσθην*· ἀρκῶ, εἶμαι ἀρκετός, φθάνω: «ἐξαρκεῖ δι' ὅλους»· || παθ. *ἐξαρκοῦμαι*· ἀρκοῦμαι, εἶμαι εὐχαριστημένος: «ἐξηρκέσθη εἰς ὅ,τι ἔλαβεν».

ἔξαρμα (τό)· ὕψωμα, οἴδημα, φούσκωμα: «ἡ ἐπιφάνεια τοῦ λέβητος παρουσιάζει μικρὸν ἔξαρμα» (ἀπὸ τοῦ *ἐξαίρω*).

— **ἔξαρμα** *τοῦ **πόλου** [Ἀστρον.]*. Τὸ ὕψος τοῦ πόλου ὑπεράνω τοῦ ὁρίζοντος τοῦ παρατηρητοῦ, ἤτοι τὸ τόξον τοῦ μεσημβρινοῦ τὸ περιλαμβανόμενον μεταξὺ τοῦ ὁρατοῦ πόλου τοῦ οὐρανοῦ καὶ τοῦ ἐγγυτέρου πρὸς αὐτὸν σημείου τομῆς τοῦ ὁρίζοντος μετὰ τοῦ μεσημβρινοῦ τοῦ τόπου. Τὸ τόξον τοῦτο μετρεῖ τὴν γωνίαν, ἣν σχηματίζει ὁ ἄξων τοῦ κόσμου μετὰ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ ὁρίζοντος, ἢ τὴν ἴσην αὐτῇ γωνίαν τῆς κατακορύφου τοῦ τόπου πρὸς τὸ ἐπίπεδον τοῦ ἰσημερινοῦ. Τὸ ἔξαρμα τοῦ πόλου συνηθέστερον καλεῖται γεωγραφικὸν πλάτος τοῦ τόπου καὶ παρίσταται διὰ τοῦ φ.

Σ. Π.

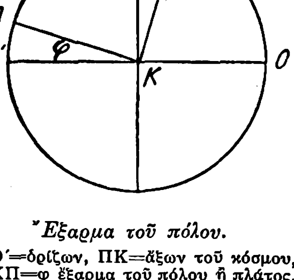

Ἔξαρμα τοῦ πόλου.
[OO'=ὁρίζων, ΠΚ=ἄξων τοῦ κόσμου, O'ΚΠ=φ ἔξαρμα τοῦ πόλου ἢ πλάτος, KZ = κατακόρυφος, KI = ἰσημερινός, ZKI=∪'ΚΠ=φ].

ἐξαρμάτωμα (τό)· βλ. *ξαρμάτωμα*.

ἐξαρμάτωσις, *—εως*· ἀποβολὴ τῶν ἁρμάτων, τῶν ὅπλων, ἀφοπλισμὸς (κακόζηλος λέξις ἀπὸ τοῦ *ξαρματώνω*).

ἐξαρμάτωτος· κακόζηλος ἀποκατάστασις τοῦ *ξαρμάτωτος* (βλ. λ.).

ἐξαρμόζω, ἀόρ. *ἐξήρμοσα—ἐξηρμόσθην*, παθ. μετχ. *ἐξηρμοσμένος*· ἐκβάλλω ἐκ τῶν ἁρμογῶν, ἐξαρθρῶ, λύω, διαλύω: «ἐξαρμόζω μηχανήν».

ἐξάρμοσις *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξαρμόζειν, ἐξάρθρωσις, διάλυσις: «ἐξάρμοσις μηχανῆς».

ἐξαρμοστήρ, *—ῆρος* (ὁ)· ὄργανον χρησιμεῦον πρὸς ἐξάρμοσιν.

ἐξαρμόστρια (ἡ)· ἡ ἐξαρμόζουσα, μηχανή, συσκευὴ χρησιμοποιουμένη πρὸς ἐξάρμοσιν.

ἐξάρνησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξαρνεῖσθαι, ἄρνησις, ἀπάρνησις, ἀπόκρουσις ἀποδιδομένων εἴς τινα, διάψευσις.

ἐξαρνοῦμαι *(—έομαι)*· ἀόρ. *ἐξηρνήθην*· ἀρνοῦμαι, ἀπαρνοῦμαι, διαψεύδω.

ἐξαρπάζω, ἀόρ. *ἐξήρπασα —ἐξηρπάσθην καὶ ἐξηρπάγην*, παθ. μετχ. *ἐξηρπασμένος*· ἁρπάζω ἐκ τοῦ μέσου, ἀφαρπάζω, ἀποσπῶ.

ἐξαρσιγενὴς (ὁ, ἡ)—*ές* (τό)· ὁ γενόμενος διὰ τῆς ἐξάρσεως ἢ κατὰ τὴν ἔξαρσιν: «ἐξαρσιγενὴς κῶνος ἡφαιστείου».

ἔξαρσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξαίρειν, ἀνύψωσις: «ἔξαρσις τῆς φαντασίας» ἐπὶ ἀγαθοῦ, ἡ ἀνύψωσις τῆς φαντασίας εἰς εὐγενεῖς ἰδέας· || ἀνύψωσις ἐπιφανείας, ἔξαρμα.

— *[Γεωλογ.]* *Ἔξαρσις* (Hebung) καλεῖται τὸ γεωλογικὸν φαινόμενον, κατὰ τὸ ὁποῖον μικρὰ τμήματα ἢ καὶ μεγάλαι ἐκτάσεις χέρσου ἀνυψοῦνται. Ἐξάρσεις δύνανται νὰ συμβοῦν: α') Κατά τινας σεισμούς. Τοιαύτας π. χ. παρετήρησεν ὁ Κάρολος Δάρβιν κατὰ τὴν ἀκτὴν τῆς Χιλῆς, ἡ ὁποία κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἀνυψώθη κατὰ διαφόρους σεισμοὺς κατὰ πολλὰ μέτρα. Ἐπίσης κατὰ τὸν σεισμὸν τοῦ 1889 εἰς τὸ Yakutatbai εἰς τὴν ἀκτὴν τῆς Ἀλάσκας συνέβησαν ἐξάρσεις τῆς ἀκτῆς, αἱ ὁποῖαι ἔφθασαν εἴς τινας θέσεις τὸ ὕψος τῶν 16 μέτρων. Ἰσχυρότεραι ἐξάρσεις, αἱ ὁποῖαι ἔφθασαν μέχρις 60 μ. ὕψους, συνέβησαν εἰς τὴν ἀκτὴν τῆς Μέσης Χιλῆς κατὰ τὸν σεισμὸν τῆς 16 Αὐγούστου 1906. β') Κατὰ τὴν γένεσιν τῶν ἠπείρων, ὁπότε λαμβάνουν χώραν αἱ ἠπειρογενετικαὶ κινήσεις. Κατ' αὐτὰς γίνονται κατακόρυφοι ἢ ἀκτινωταὶ μετακινήσεις μεγάλων τμημάτων τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς, ἀλλοῦ μὲν πρὸς τὰ ἄνω, ἀλλοῦ δὲ πρὸς τὰ κάτω. γ') Τὸ κυριώτερον ὅμως εἶδος τῶν ἐξάρσεων εἶναι αἱ *χρόνιοι* ἢ *βραδεῖαι ἐξάρσεις τῆς χέρσου*, αἱ ὁποῖαι, μετὰ τῶν *χρονίων συνιζήσεων*, ἀποτελοῦν τὰς χρονίους μετακινήσεις τῶν γραμμῶν τῶν *ἀκτῶν*.

Γ. Κ. Γ.

ἐξάρτημα (τό)· τὸ ἐξηρτημένον ἢ τὸ ἐξαρτώμενον, παρακολούθημα· || *ἐξαρτήματα* (τά)· τὰ ἐπὶ μέρους, ἓν ἕκαστον τῶν ὀργάνων μείζονος ὅλου ἢ τὰ μέρη ἐξ ὧν ἀποτελεῖται ὄργανόν τι: «ἐξαρτήματα αὐτοκινήτου,—ἀεροπλάνου κττ.».

ἐξάρτησις-*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐξαρτᾶν*, ἀνάρτησις, κρέμασμα· || μεταφ. τὸ νὰ ἐξαρτᾶταί τι ἔκ τινος: «ἡ ἐξάρτησις τῶν ὑπηρεσιῶν ἀπὸ τοῦ κέντρου»· || γραμμ. σχέσις προσδιορισμοῦ καὶ προσδιοριζομένου: «ἐξάρτησις πτώσεως ἀπὸ ρήματος,—ἀπὸ ὀνόματος», «ἐξάρτησις μετοχῆς,—ἀπαρεμφάτου».

—*[Γυμν.]* Καλεῖται *ἐξάρτησις* ἡ θέσις, καθ' ἣν τὸ σῶμα κρέμαται ἀπό τινος γυμναστικοῦ ὀργάνου διὰ τῶν χειρῶν ἢ διά τε τῶν ἄνω καὶ τῶν κάτω ἄκρων. Ἡ ἐξάρτησις καλεῖται *ἐγκαρσία*, ὁσάκις ὁ ἄξων τῶν ὤμων διασταυροῦται πρὸς τὸν κατὰ μῆκος ἄξονα τοῦ γυμναστικοῦ ὀργάνου.

Σ. Γ. Σ.

—**ἐξαρτήσεως** ***συναίσθημα*** *[Ἠθικ.]*. Τὸ *συναίσθημα*, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐξήρτηται καὶ ἡ βούλησις αὐτοῦ ὑπείκει εἰς ἀρχὰς ἔξω αὐτῆς κειμένας, ὑπερατομικάς, οὐχὶ ὅμως ἀναγκαίως καὶ ὑπερβατικάς. Τὸ συναίσθημα τοῦτο γεννᾶται ἐνωρὶς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, βραδύτερον δὲ προάγεται εἰς ἐνσυνείδητον γνῶσιν τῆς μεταξὺ τῶν ὁμοίων του *ἀμοιβαίας ἐξαρτήσεως* καὶ τῆς παρεπομένης ταύτης *ἀλληλεγγύης* (βλ. λ.). Ὑπὸ γενικωτέραν ἔννοιαν ἡ ἔννοια τῆς ἐξαρτήσεως ἐπεκτείνεται καὶ ἐπὶ τῆς καθόλου μεταξὺ ἀνθρώπων καὶ πραγμάτων συναρτήσεως, οὕτως ὥστε ἅπας ὁ αἰσθητὸς κόσμος ν' ἀποτελῇ ἓν συνδεσμολογημένον κατὰ τὰ μέρη του ὅλον. Ἐὰν εἰς τὴν γενικὴν ταύτην ἔννοιαν προστεθῇ καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ, τότε ἡ *ἀμοιβαία ἐξάρτησις* καταντᾷ ταυτόσημος τῷ πανθεϊσμῷ. Αὐτὴ ἡ θρησκεία κατὰ τὴν Σλαϊερμάχερ εἶναι συναίσθησις ἐξαρτήσεως τοῦ πεπερασμένου ἀπὸ τοῦ ἀπείρου.

ἐξάρτια (τὰ) *[Ναυτ.]* (κοιν. τὰ *κρεμάμενα*, γαλλ. les manoeuvres dormants, ἀγγλ. standing - rigging Ναυτ. ὀνοματολ. ἄρθρ. 700). Τὰ σχοινία τῆς *ἐξαρτίας*, ὧν ἀμφότεραι αἱ ἄκραι εἶναι δεδεμέναι εἰς σημεῖα σταθερά, καὶ ἅτινα διὰ τῆς ἐντάσεώς των (μέσῳ τριοπῶν, ἢ ἐντατήρων, ἢ καὶ συσπάστων), χρησιμεύουσι πρὸς παραστήριξιν τῶν ἱστῶν καὶ τῶν ἐπιστηλίων. Ὁ ὅρος ἐξάρτια περιλαμβάνει συνεπῶς τοὺς ἐπιτόνους, τοὺς παρατόνους καὶ τοὺς προτόνους, ἔχων ὡς ἀντίθετον τὸν ὅρον ἐπιχειρία (κοιν. *σερνάμενα*). Δὲν πρέπει νὰ συγχέηται δηλαδὴ ὁ ὅρος πρὸς τὸν ἐπίσημον *ἐξαρτία* περιλαμβάνοντα τήν τε ἐπιχειρίαν καὶ τὰ ἐξάρτια, μήτε πρὸς τὸ κοινὸν *ξάρτια*, σημαίνοντα μόνον τοὺς ἐπιτόνους.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἐξαρτία (ἡ) ἢ καὶ **ἐξαρτισμὸς** (ὁ) *[Ναυτ.]* (κοιν. *ἀρματωσιά*, γαλλ. la gréement et la mâture, ἀγγλ. masts and rigging). Κατὰ κυριολεξίαν, τὸ σύνολον τῶν σχοινίων καὶ τῶν σκευῶν τῶν χρησιμευόντων διὰ τὴν ἔντασιν καὶ εὐθέτησιν τῶν ἱστῶν καὶ τῶν κεραιῶν τοῦ ἱστιοφόρου, κατ' ἐπέκτασιν δὲ καὶ αὐτοὶ οἱ ἱστοὶ καὶ αἱ κεραῖαι (ἀρμποραδοῦρα), ὁπότε τὸ σύνολον τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ γνώρισμα τοῦ τύπου τοῦ πλοίου. Ὥστε ἡ *ἐξαρτία* περιλαμβάνει τά τε *ἐξάρτια* καὶ τὴν *ἐπιχειρίαν* (βλ. τὰς λ.).

Βάσεις τῆς δημιουργίας τῶν διαφόρων τύπων τῶν ἱστιοφόρων πλοίων εἶναι ἡ ἐξαρτία τοῦ γνη-

Digitized by Google

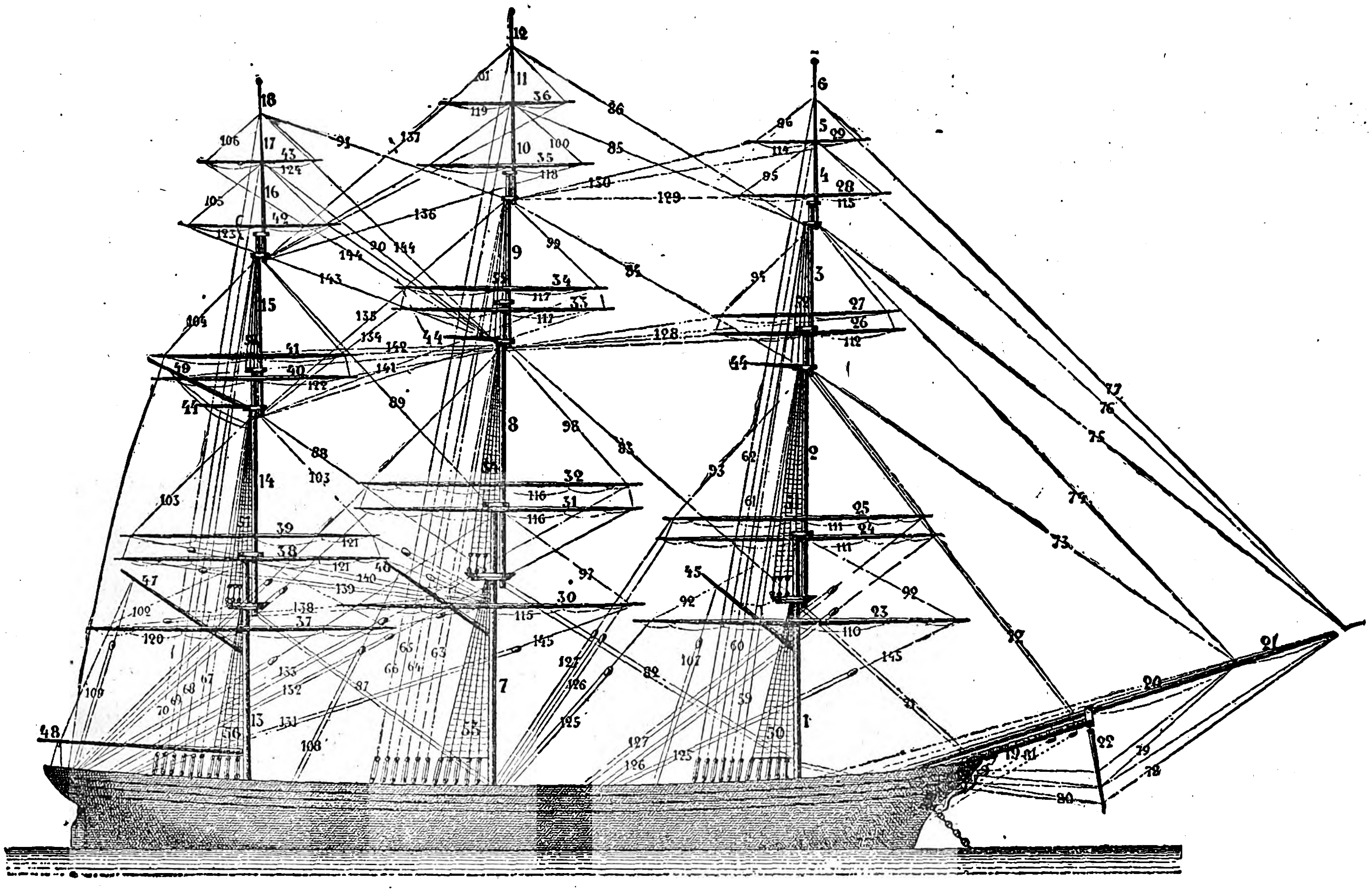

ΟΝΟΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΕΞΑΡΤΙΑΣ ΤΥΠΙΚΟΥ ΔΡΟΜΩΝΟΣ ΥΠΕΡΩΚΕΑΝΙΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΕΠΟΧΗΣ

'Αρ.	'Επίσημος ὀνομασία	Κοινὴ ὀνομασία	'Αρ.	'Επίσημος ὀνομασία	Κοινὴ ὀνομασία
1	*Ακάτιος ἱστὸς*	*Τουρκέτο*	73	Πρότονος ἐπιστηλίου φωσωνίου	Στράλιο πλωριοῦ παπαφίγκου
2	'Επιστήλιον δολωνίου	Τσιμπούκι τοῦ παρουκέτου	74	'Ανάδρομος ἀρτέμονος	» φλόκου
3	» φωσωνίου	» τοῦ πλωριοῦ παπαφίγκου	75	» προθόου	» κόντρα φλόκου
4	» σιπαρίου	» τοῦ πλωριοῦ κούντρου	76	Πρότονος ἐπιστηλίου σιπαρίου	» πλωριοῦ κούντρου
5	» ἐπισιπαρίου	» πλωριοῦ κουτριλινιοῦ	77	» ἐπιστηλίου ἐπισιπαρίου	» πλωριοῦ κουντριλινιοῦ
6	"Ατρακτος ἐπισιπαρίου	Πίπουλο πλωριοῦ κουντριλινιοῦ	78	'Υπήνη ἐπιδορατίδος	Μουστάκι κόντρα μπαστονιοῦ
7	*Μέγας ἱστὸς*	*Μεγάλο*	79	» δορατίου	» μπαστουνιοῦ
8	'Επιστήλιον δόλωνος	Τσιμπούκι τῆς γάπιας	80	'Επίτονον θαλασσομάχου	Βέντα κιορμπαστουνιοῦ
9	» φώσωνος	» τοῦ παπαφίγκου	81	'Υπῆναι στήλης προβόλου	Μουστάκια μπομπρέσου
10	» σιπάρου	» τοῦ κούντρου	82	Πρότονος στήλης μεγάλου	Στάντζος μεγάλης κολόμπας
11	» ἐπισιπάρου	» τοῦ κουντριλινιοῦ	83	» ἐπιστηλίου δόλωνος	Στράλιο γάπιας
12	'Ηλακάτη τοῦ ἐπισιπάρου	Πίπουλο τοῦ κουντριλινιοῦ	84	» ἐπιστηλίου φώσωνος	» παπαφίγκου
13	*'Ιστὸς ἐπιδρόμου*	*Μετζάνα*	85	» ἐπιστηλίου σιπάρου	» κούντρου
14	'Επιστήλιον δολωνίδος	Τσιμπούκι τῆς κόντρα μετζάνας	86.	» ἐπιστηλίου ἐπισιπάρου	» κουντριλινιοῦ
15	» φωσωνίδος	» τοῦ μπέλμπερη	87	» στήλης ἐπιδρόμου	Στάντζος κολόμπας μετζάνας
16	» σιπαρίδος	» τοῦ κόντρα μπέλμπερη	88	» ἐπιστηλίου δολωνίδος	Στράλιο κόντρα μετζάνας
17	» ἐπισιπαρίδος	» πρυμιοῦ κουντριλινιοῦ	89	» ἐπιστηλίου φωσωνίδος	» μπέλμπερη
18	"Ατρακτος ἐπισιπαρίδος	Πίπουλο πρυμιοῦ κουντριλινιοῦ	90	» ἐπιστηλίου σιπαρίδος	» κόντρα μπέλμπερη
19	*Πρόβολος*	*Μπομπρέσο*	91	» ἐπιστηλίου ἐπισιπαρίδος	» πρυμιοῦ κουντριλινιοῦ
20	Δοράτιον	Μπαστούνι	92	*Κεροίαξ ἀκατίου*	*Μαντίκι τρίγκου*
21	'Επιδορατίς	Κόντρα μπαστούνι	93	Κεροίαξ δολωνίου	Μαντίκι παρουκέτου
22	Θαλασσομάχος	Κιὸρ μπαστούνι	94	» φωσωνίου	» πλωριοῦ παπαφίγκου
23	*Κεραία ἀκατίου*	*'Αντέννα τοῦ τρίγκου*	95	» σιπαρίου	» πλωριοῦ κούντρου
24	Κεραία κάτω δολωνίου (σταθ.)	'Αντέννα μπάσσο παρουκέτου	96	» ἐπισιπαρίου	» πλωριοῦ κουντριλινιοῦ
25	» ἄνω δολωνίου (κιν.)	» ἀπάνω παρουκέτου	97	» μεγίστης	» μαΐστρας
26	» κάτω φωσωνίου (σταθ.)	» μπάσσο πλωριοῦ παπαφίγκου	98	» δόλωνος	» γάπιας
27	» ἄνω φωσωνίου	» ἀπάνω πλωριοῦ παπαφίγκου	99	» φώσωνος	» παπαφίγκου
28	» σιπαρίου	» πλωριοῦ κούντρου	100	» σιπάρου	» κούντρου
29	» ἐπισιπαρίου	» πλωριοῦ κουντριλινιοῦ	101	» ἐπισιπάρου	» κουντριλινιοῦ
30	*Κεραία τῆς μεγίστης*	*'Αντέννα τῆς μαΐστρας*	102	» ἐπικρίου	» φόγου
31	Κεραία κάτω δόλωνος (σταθερ.)	'Αντέννα ἀμπάσσο-γάπιας	103	» δολωνίδος	» κόντρα μετζάνας
32	» ἄνω δόλωνος	» ἀπάνω γάπιας	104	» φωσωνίδος	» μπέλμπερη
33	» κάτω φώσωνος (σταθερ.)	» ἀμπάσσο παπαφίγκου	105	» σιπαρίδος	» κόντρα μπέλμπερη
34	» ἄνω φώσωνος	» ἀπάνο παπαφίγκου	106	» ἐπισιπαρίδος	» πρυμιοῦ κουντριλινιοῦ
35	» σιπάρου	» μεγάλου κούντρου	107	*Κεροῦχα ἡμιολ. ἀκάτου*	*Σοῦστες πλωριᾶς γκλίζας*
36	» ἐπισιπάρου	» μεγάλου κουντριλινιοῦ	108	Κεροῦχον μεγάλου ἡμιολίου	Σούστα μεγάλης γκλίζας
37	*'Επίκριον*	*Φόγος*	109	» ἐπιδρόμου	» μπούμας
38	Κεραία κάτω δολωνίδος	'Αντέννα ἀμπάσσο κόντρα μετζάνας	110	*Διαβάθρα ἀκατίου*	*Πασσαδοῦρος τρίγκου*
39	» ἄνω δολωνίδος	» ἀπάνω κόντρα μετζάνας	111	Διαβάθρα δολωνίου	Πασσαδοῦρος παρουκέτου
40	» κάτω φωσωνίδος	» ἀμπάσσο μπέλμπερη	112	» φωσωνίου	» πλωριοῦ παπαφίγκου
41	» ἄνω φωσωνίδος	» ἀπάνω μπέλμπερη	113	» σιπαρίου	» πλωριοῦ κούντρα
42	» σιπαρίδος	« κόντρα μπέλμπερη	114	» ἐπισιπαρίου	» πλωριοῦ κουντριλινιοῦ
43	» ἐπισιπαρίδος	» πρυμιοῦ κουντριλινιοῦ	115	» μεγίστης	» μαΐστρας
44	'Απῶσται τῶν διζύγων	Βαρδαφόγοι τοῦ κρουζέττου	116	» δόλωνος	» γάπιας
45	*Κέρας πρωραίου ἡμιολίου*	*Πίκι πλωριᾶς γκλίζας*	117	» φώσωνος	» παπαφίγκου
46	Κέρας μεγάλου ἡμιολίου	Πίκι μεγάλης γκλίζας	118	» σιπάρου	» κούντρου
47	» ἐπιδρόμου	» τῆς μπούμας	119	» ἐπισιπάρου	» κουντριλινιοῦ
48	Κίρκος	Ράντα	120	» ἐπικρίου	» φόγου
49	Κέρας σημαίας	Πίκι τῆς παντιέρας	121	» δολωνίδος	» κόντρα μετζάνας
50	*'Επίτονοι στήλης ἀκατίου*	*Ξάρτια τοῦ τουρκέτου*	122	» φωσωνίδος	» μπέλμπερη
51	'Επίτονος ἐπιστηλίου δολωνίου	Ξάρτια τσιμπουκιοῦ τοῦ παρουκέτου	123	» σιπαρίδος	» κόντρα μπέλμπερη
52	» ἐπιστηλίου φωσωνίου	» τσιμπουκιοῦ τοῦ παπαφίγκου	124	» ἐπισιπαρίδος	» πρυμιοῦ κουτριλινιοῦ
53	» στήλης μεγάλου	» μεγάλης κολόμπας	125	*'Ολκὸς ἀκατίου*	*Μπράτσα στρίγκου*
54	» ἐπιστηλίου δόλωνος	» τσιμπουκιοῦ γάπιας	126	'Ολκὸς κάτω δολωνίου	Μπράτσα ἀμπάσσο παροκέτου
55	» ἐπιστηλίου φώσωνος	» τσιμπουκιοῦ παπαφίγκου	127	» ἄνω δολωνίου	» ἀπάνω παροκέτου
56	» στήλης ἐπιδρόμου	» κολόμπας τῆς μετζάνας	128	» φωσωνίου	» πλωριοῦ παπαφίγκου
57	» ἐπιστηλίου δολωνίδος	» τσιμπουκιοῦ κόντρα μετζάνα	129	» σιπαρίου	» πλωριοῦ κούντρου
58	» ἐπιστηλίου φωσωνίδος	» τσιμπουκιοῦ μπέλπερη	130	» ἐπισιπορίου	» πλωριοῦ κουντριλινιοῦ
59	*Παράτονος ἐπιστηλίου δολωνιου*	*Παταράτσο παροκέτου*	131	» μεγίστης	» μαΐστρας
60	Παράτονος ἐπιστηλίου φωσωνίου	Παταράτσο πλωριοῦ παπαφίγκου	132	» κάτω δόλωνος (σταθ.)	» ἀμπάσσο γάπιας
61	» ἐπιστηλίου σιπαρίου	» πλωριοῦ κούντρου	133	» ἄνω δόλωνος	» ἀπάνω γάπιας
62	» ἐπιστηλίου ἐπισιπαρίου	» πλωριοῦ κουντριλινιοῦ	134	» κάτω φώσωνος	» ἀμπάσσο παπαφίγκου
63	» ἐπιστηλίου δόλωνος	» γάπιας	135	» ἄνω φώσωνος	» ἀπάνω παπαφίγκου
64	» ἐπιστηλίου φώσωνος	» παπαφίγκου	136	» σιπάρου	» τοῦ κούντρου
65	» ἐπιστηλίου σιπάρου	» κούντρου	137	» ἐπισιπάρου	» τοῦ μεγάλου κουντριλινιοῦ
66	» ἐπιστηλίου ἐπισιπάρου	» κουντριλινιοῦ	138	» ἐπικρίου	» φόγου
67	» ἐπιστηλίου δολωνίδος	» κόντρα μετζάνας	139	» κάτω δολωνίδος	» ἀμπάσσο κόντρα μετζάνας
68	» ἐπιστηλίου φωσωνίδος	» μπέλμπερη	140	» ἄνω δολωνίδος	» ἀπάνω κόντρα μετζάνας
69	» ἐπιστηλίου σιπαρίδος	» νόντρα μπέλμπερη	141	» κάτω φωσωνίδος	» ἀμπάσσο μπέλμπερη
70	» ἐπιστηλίου ἐπισιπαρίδος	» πρυμιοῦ κουντριλινιοῦ	142	» ἄνω φωσωνίδος	» ἀπάνω μπέλμπερη
71	*Πρότονος στήλης ἀκατίου*	*Στάντζος τουρκέτου*	143	» σιπαρίδος	» κόντρα μπέλμπερη
72	Πρότονος ἐπιστηλίου δολωνίου	Στράλιο παρουκέτου	144	» ἐπισιπαρίδος	» πρυμιοῦ κουντριλινιοῦ

Digitized by Google

σίου τύπου τοῦ δρόμωνος καὶ ἡ τῆς τριημιολίας ἢ τῆς τριστήλου ἡμιολίας. Ἐκ τῶν δύο τούτων κλασσικῶν τύπων ἐξαρτίας ἀπορρέουν πάντες οἱ ἄλλοι τύποι, ἤτοι διὰ προσθήκης εἴτε δι' ἀφαιρέσεως ἱστίων. Ὁ γνήσιος τύπος τοῦ δρόμωνος ὑπῆρξε κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀκμῆς τοῦ ἱστιοφόρου ναυτικοῦ (μέσα ΙΖ' ἕως μέσα ΙΗ' αἰῶνος) ὁ τοῦ τριστήλου πλοίου μετὰ προβόλου, τοῦ μὲν προβόλου ἔχοντος στήλην, δοράτιον καὶ ἐπιδορατίδα, τῶν δὲ ὀρθῶν ἱστῶν ἐχόντων στήλας, ἐπιστήλια δολώνων καὶ ἐπιστήλια φωσώνων. Ἀφ' ἑκάστου τῶν τριῶν ἱστῶν τούτων (ἀκάτιος ἱστός, μέγας ἱστός, ἱστὸς ἐπιδρόμου) ἠρτῶντο ἀνὰ μία κεραία δόλωνος, μία φώσωνος καὶ μία σιπάρου, ἀφ' ὧν ἠρτῶντο τὰ πετάσματα ἑκάστου ἱστοῦ (ἀκάτιος ἱστός: ἀκάτιον, δολώνιον, φωσώνιον, σιπάριον, μέγας ἱστός: μεγίστη, δόλων, φώσων, σίπαρος, ἱστὸς ἐπιδρόμου: ἐπίκριον ἱστίου, καταργηθὲν βραδύτερον, δολωνίς, φωσωνίς, σιπαρίς), ἀλλὰ καὶ τὰ παρίστια (παρακάτιον, παραδολώνια, παραφωσώνια). Καὶ πρώραθεν δὲ ἑκάστου ἱστοῦ καὶ κατὰ τὸ διάμηκες ἠρτῶντο πλήρεις σειραὶ ἀρτεμόνων καὶ προτονίδων καὶ προϊστίων, ἐνῷ πρύμνηθεν αὐτῶν ὁ τραπεζοειδὴς ἐπίδρομος, τὸ ἡμιόλιον τοῦ μεγάλου καὶ τὸ ἡμιόλιον τοῦ ἀκατίου. Τοιοῦτον ἐξαρτισμὸν δρόμωνος, ὃν ἤγαγεν εἰς ἄφθαστον βαθμὸν τελειότητος καὶ ἁρμονίας γραμμῶν ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ *Σαννέ*, ἔφερον καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς τοῦ ἱστιοφόρου ναυτικοῦ πάντα τὰ πολεμικὰ ἀπὸ τοῦ τρικρότου μέχρι τοῦ πολεμικοῦ δρόμωνος· ἀλλὰ καὶ βραδύτερον, ὅταν τὰ πλοῖα εἶχον τελειοποιηθῆ εἰς ἀμφικίνητα, τροχοφόρα ἢ ἑλικοφόρα, τοῦ περιωνύμου ναυπηγοῦ *Ντυπουΐ ντὲ Λὼμ* παρουσιάσαντος τὸ ἀπόγειον τῆς τελειότητος τοῦ ἱστιοφόρου, ἔστω καὶ ἂν ἔσχε τοῦτο ἔνδον καὶ βοηθητικὴν ἀτμομηχανήν. Ἐκ τοῦ τοιούτου λοιπὸν τυπικοῦ δρόμωνος ἀπορρέουν ὅλοι οἱ ἄλλοι τύποι - τέκνα: ὁ μυοδρόμων (κοιν. μπάρκο) δι' ἀντικαταστάσεως ἐν τῷ ἱστῷ τοῦ ἐπιδρόμου τοῦ τετραγώνου πετάσματος διὰ μόνου τοῦ ἱστίου ἐπιδρόμου μετὰ λαίφους, ὁ ἡμιμυοδρόμων (κοιν. μπάρκο - μπέστια) δι' ὁμοίας ἀντικαταστάσεως καὶ τοῦ πετάσματος τοῦ μεγάλου ἱστοῦ, καὶ ὁ πάρων (ἢ βρίκιον) δι' ἀφαιρέσεως παντελοῦς τοῦ ἱστοῦ τοῦ ἐπιδρόμου τοῦ δρόμωνος, τῶν δύο ἄλλων πετασμάτων διατηρουμένων ἀναλλοιώτων· ἀλλ' ἐπίσης καὶ οἱ τύποι - ἔγγονοι: τὸ βριγαντῖνον, ὁ μυοπάρων, ἡ ἡμιολία καὶ ἡ βομβάρδα.

Οἱ ὠκεανοπόροι ὅμως τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐξερχόμενοι τῶν ὁρίων τῆς τοιαύτης ὀρθοδοξίας ἐδημιούργουν παμμεγέθη διὰ τὴν ἐποχήν των (1829) ναυπηγήματα, τοὺς ὑπερδρόμωνας (packets), ἔχοντας τρεῖς ἱστοὺς δρόμωνος ὡς οἱ ἄνω καὶ πρόσθετον τέταρτον ἢ καὶ πέμπτον, πρὸς πρύμναν φέροντας τραπεζοειδῆ, κατόπιν δὲ καὶ τετράγωνα, ἱστία.

Ὁ τοιοῦτος δρόμων ἦτο, ὡς ἐρρήθη, τυπικός, ἀλλὰ μόνον μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἡ ὑπὸ τοῦ Forbes τῷ 1849 ἐπινόησις τῶν διπλῶν δολώνων (διπλὲς γάπιες), ἡ κατὰ προϊοῦσαν τόλμην εἰσαγωγὴ βραδύτερον καὶ διπλῶν φωσώνων. ἀλλὰ καὶ ὑπερεπισιπαρίων (ἢ ὑψίστων κοιν. μεσοούρανα ἢ μεντζαλοῦνες, γαλλ. mi-lune, ἀγγλ. moonsail), πάντα ταῦτα, ὀφειλόμενα εἰς τὸ δαιμόνιον τῶν Ἀμερικανῶν ναυπηγῶν, περιώρισαν τὸν ὡς ἄνω τυπικόν, τὸν γνήσιον, δρόμωνα μόνον διὰ τὴν κατανόησιν τῶν εἰς τὰ σύγχρονα ἐκπαιδευτικὰ πολεμικὰ πλοῖα ἀφορωσῶν ἀποτόκων αὐτοῦ ποικιλιῶν. Δεδομένου ὅμως ὅτι πρὸς ἐξοικονόμησιν τοῦ χώρου τῶν λεβήτων καὶ τῆς ἀτμομηχανῆς ὑπὲρ τοῦ φορτίου, πλεῖστοι δρόμωνες (ἐντελῶς ἱστιοφόροι, ἢ τὸ πολὺ μὲ βοηθητικὴν μηχανὴν Ντίζελ, πρὸς πρόωσιν βραδεῖαν τοῦ πλοίου ἐν γαλήνῃ, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς χειρισμοὺς τῶν πελωρίων εἰς ἐπιφάνειαν πετασμάτων τῶν ἱστίων των) διασχίζουν ἔτι καὶ νῦν τοὺς διαχωρίζοντας τὰς πέντε ἠπείρους ὠκεανούς, παραθέτομεν δι' εἰκόνος μεθ' ὑπομνήματος (σελ. 249) τὴν περιγραφὴν αὐτοῦ, παραπέμποντες, διὰ τὴν λεπτομερῆ ἑκάστου ἐν τῷ ὑπομνήματι ὅρου, εἰς τὰ ἐπὶ μέρους ἄρθρα (εἰς τοὺς συγχρόνους δρόμωνας πλοῶν Μεσογείου καὶ ἐγγὺς ὠκεανοῦ, αἱ μὲν κεραῖαι 29—36—43—26—34—40 ἐλλείπουσι, τὰ δὲ ἐπιστήλια 4 καὶ 5 — 9 καὶ 10—15 καὶ 16 εἶναι ἑνιαῖα, ἐξ ἑνὸς τεμαχίου. Ἀπὸ δὲ τὸν γνήσιον τύπον τοῦ δρόμωνος τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ ἔλειπον καὶ αἱ κεραῖαι 24—31—38). Τοῦτ' αὐτὸ πράττομεν διὰ τὴν περιγραφὴν τῆς ἐξαρτίας τῆς τριστήλου ἡμιολίας ἢ τριημιολίας (κοιν. λόβερ τρικάταρτο, γαλλ. goëlette franche à trois mâts, ἀγγλ. three masts schooner) ἐξ οὗ τύπου διὰ προσθήκης ἱστῶν, μέχρι τεσσάρων, προκύπτει ὁ τύπος τῶν, μέχρις ἑπταστήλων, ἡμιολιῶν ὠκεανοῦ, καὶ δι' ἐλαττώσεως ἑνὸς μὲν ἱστοῦ αἱ δίστηλοι ἁπλαῖ ἡμιολίαι (κοιν. λόβερ), δύο δὲ ὁ κέρκουρος (κοιν. κόττερο).

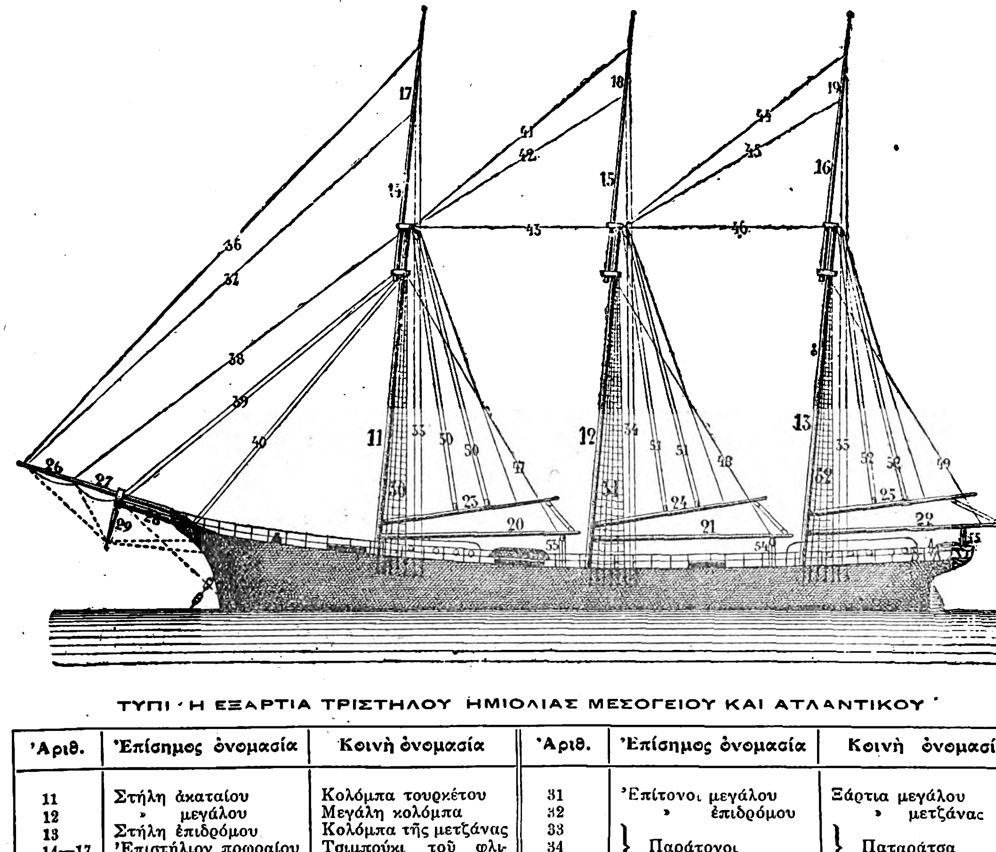

ΤΥΠΙΚΗ ΕΞΑΡΤΙΑ ΤΡΙΣΤΗΛΟΥ ΗΜΙΟΛΙΑΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ ΚΑΙ ΑΤΛΑΝΤΙΚΟΥ

Ἀριθ.	Ἐπίσημος ὀνομασία	Κοινὴ ὀνομασία	Ἀριθ.	Ἐπίσημος ὀνομασία	Κοινὴ ὀνομασία
11	Στήλη ἀκαταίου	Κολόμπα τουρκέτου	31	Ἐπίτονοι μεγάλου	Ξάρτια μεγάλου
12	» μεγάλου	Μεγάλη κολόμπα	32	» ἐπιδρόμου	» μετζάνας
13	Στήλη ἐπιδρόμου	Κολόμπα τῆς μετζάνας	33–35	Παράτονοι	Παταράτσα
14—17	Ἐπιστήλιον πρωραίου λοίφους	Τσιμπούκι τοῦ φλισιοῦ τοῦ τουρκέτου	36	Πρότονος πρωρ. ἠλακάτης	Στράλιο πλωρ. πίπουλου
15—18	» μεγάλου λαίφους	Τσιμπούκι τοῦ μεγάλου φλισιοῦ	37–40	Πρότονοι καὶ ἀνάδρομοι ἀρτεμόνων	Στάντζοι καὶ στράλια τουρκέτου
16—19	» λαίφους ἐπιδρόμου	» φλισιοῦ τῆς μετζάνας	41–43	Πρότονοι μεγάλου ἱστοῦ	Στάντζοι και στράλια τοῦ μεγάλου
20	Κέρκος ἡμιολίου ἀκατίου	Ράντα γκλίζας τουρκέτου	44–46	» ἱστοῦ ἐπιδρόμου	Στράντζοι καὶ στράλια τοῦ μεγάλου
21	» μεγάλου ἡμιολίου	» τῆς μαΐστρας γκλίζας	47–49	Ὀρθωτῆρες τῶν κέρκων	Βέντα τῶν ραντῶν
22	» ἡμιολίου ἐπιδρόμου	» γκλίζας μετζάνας	50–52	Τερθρίαι ὑπέραι	Τσοῦντες τῶν πικιῶν
23	Κέρας ἡμιολίου ἀκατίου	Πίκι γκλίζας τουρκέτου	53–55	Κερκόποδες	Παλάγκα τῶν ραντῶν
24	» μεγάλου ἡμιολίου	» τῆς μαΐστρας γκλίζας			
25	» ἡμιολίου ἐπιδρόμου	» τῆς γκλίζας μετζάνας			
26	Ἐπιδορατὶς	Κόντρα μπαστούνι			
27	Δοράτιον ἀρτέμονος	Μπαστούνι			
28	Πρόβολος	Κολόμπα μπομπρέτου			
29	Θαλασσομάχος	Κιορμπαστούνι			
30	Ἐπίτονοι ἀκατίου	Ξάρτια τουρκ·του			

Αἱ ἐξαρτίαι τῶν μικρῶν ἱστιοφόρων, λιβυρνίδων, βρατσερῶν, τροχαντήρων, τσερνικίων, βομβαρδῶν, βομβαρδῶν - σαμπατιέρων, λοιπάδων (σακκολεβῶν), ὡς καὶ τῶν ἱστιοφορουσῶν λέμβων, οὖσαι συμφυεῖς πρὸς τὴν ἱστιοφορίαν τῶν σκαφῶν τούτων, ἐξετασθήσονται εἰς τὰ ἐπὶ μέρους ἄρθρα. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἐξαρτίζω· κάμνω τι ἄρτιον, πλῆρες, ἐφοδιάζω αὐτὸ διὰ παντὸς ἀναγκαιοῦντος συμπληρώματος.

— *[Ναυτ.]* Θέτω εἰς τὰς θέσεις των τὰ *ἐξάρτια*, τὴν *ἐπιχειρίαν* καὶ τὰ *ἱστία* ἐνδεχομένως, ἐπὶ πλοίου εἴτε παρωπλισμένου μέχρι τοῦδε, ἢ νεοτεύκτου καὶ εἰς ὃ τὸ πρῶτον ἤδη τοποθετοῦνται ἱστοὶ καὶ κεραῖαι (γαλλ. gréer, ἀγγλ. to rig, Ναυτ. ὀνοματολ. ἄρθρ. 692)· ‖ συνώνυμον τοῦ μὴ ἐπισήμου ἀλλ' ἐπικρατήσαντος διὰ τῆς χρήσεως *ἐξοπλίζω* (γαλλ. armer, ἀγγλ. fit out). Εἰς ἀμφοτέρας τὰς ὡς ἄνω ἐννοίας, κοιν. *ἁρματώνω*. Σ. Ε. Λ.

ἐξάρτιον (τό)· βλ. *ἐξάρτια* (τά).

ἐξάρτισις (ἡ)· τὸ ποιεῖν τι ἄρτιον, τὸ συμπληρώνειν καὶ ἐφοδιάζειν τι διὰ παντὸς χρησίμου καὶ ἀναγκαίου (ἰδίως ἐπὶ πλοίων, ἄλλως *ἐξοπλίζω*).

ἐξαρτισμὸς (ὁ)· συμπλήρωσις, *ἐξάρτισις* (βλ. λ.)· ‖ αὐτὸ τοῦτο τὸ σύνολον τῶν διὰ τὴν ἐξάρτισιν χρησιμοποιουμένων ἀντικειμένων καὶ εἰδῶν· ‖ ἐν τῷ ναυτικῷ ἡ λέξις εἶναι συνώνυμος καὶ πρὸς τὴν λέξιν *ἐξαρτία*.

ἐξάρτυμα (τό)· ἐσφαλμένη γραφὴ ἀντὶ *ἐξάρτημα*, κατὰ παρετυμολογίαν πρὸς τὸ ἐξαρτύω.

ἐξάρτυσις, —*εως* (ἡ)· προπαρασκευή, ἑτοιμασία (ἀπὸ τοῦ *ἐξαρτύω*).

—*[Στρατ.]* Καλεῖται *ἐξάρτυσις* τὸ σύνολον τῶν ἀτομικῶν εἰδῶν, τῶν φερομένων ὑπὸ τοῦ στρατιώτου, ὡς π. χ. ζωστήρ, σιτιοδόχη, ὑδροδοχεῖον, γυλιὸς κτλ. Ν. Θ. Κ.

ἐξαρτύω, ἀόρ. *ἐξήρτυσα*, ἑτοιμάζω τι, παρασκευάζω.

ἐξαρτῶ (—*άω*), ἀόρ. *ἐξήρτησα—ἐξηρτήθην*, παθ. μετχ. *ἐξηρτημένος*· κρεμῶ, ἀναρτῶ: «ἐξαρτῶ ἀπὸ τοῦ πασσάλου»· ‖ προσδένω, στερεώνω ὡς εἰς σταθερὸν σημεῖον, προσδιορίζω τι ὡς ἀκολουθίαν ἀπὸ θέσεως ἢ καταστάσεώς τινος: «δὲν θὰ ἐξαρτήσω τὸ μέλλον μου ἀπὸ τὰς ἰδιοτροπίας σας»· ‖ παθ. *ἐξαρτῶμαι*· ἔχω τὴν ἀρχήν, προέρχομαι, ἀπόκειμαι εἰς τὴν δύναμιν, εἰς τὴν διάθεσίν τινος: «τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν περιστάσεων», «τὸ ζήτημα ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν τύχην», «ἐξαρτώμεθα ὅλοι ἀπὸ τὴν θέλησιν τοῦ ἰσχυροτέρου»· ‖ γραμμ. *ἐξαρτᾶται*· ἔχει ἐξάρτησιν, προσδιορίζει: «τὸ ἀπαρέμφατον ἐξαρτᾶται ἀπὸ τοῦ ῥήματος Α» προσδιορίζει τὸ ῥῆμα Α.

ἐξαρχαΐζω· καθιστῶ τι ἀρχαῖον, δίδω εἴς τι μορφὴν ἀρχαίαν, ἰδίᾳ περὶ τῆς γλώσσης· βλ. *ἐξαρχαϊσμός*.

ἐξαρχαϊσμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξαρχαΐζειν, ἡ ἀπόδοσις εἰς λέξεις καὶ συντάξεις νέας μορφῆς ἀρχαίας· π. χ. ἐξαρχαϊσμὸς εἶναι ἡ μεταβολὴ νεωτέρου *μπ* καὶ *ντ* εἰς *β* καὶ *δ*: *μπογιατζῆς—βογιατζῆς, ντερτιλῆς—δερτιλῆς* κ.τ.τ.

ἐξαρχᾶτον (τὸ) *[Βυζ. Ἱστ.]*. Ἐκαλοῦντο οὕτως ἀπὸ τοῦ ΣΤ' μ. Χ. αἰῶνος αἱ δύο μεγάλαι ἐπαρχίαι τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, ἡ τῆς Ἰταλίας *(ἐξαρχᾶτον τῆς Ῥαβέννης)* καὶ Βορείου Ἀφρικῆς *(ἐξαρχᾶτον τῆς Ἀφρικῆς)* μετὰ τὴν ἀνάκτησίν των ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ διὰ τῶν στρατηγῶν Ναρσῆ καὶ Βελισσαρίου. Εἰδικώτερον δὲ ὁ ὅρος ἐσήμαινεν ἀπὸ τοῦ 754 τὸ ἔδαφος μόνον τῆς ἐπαρχίας τῆς Ῥαβέννης ἐν Ἰταλίᾳ, ὅτε τὰ πλεῖστα τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ἐδαφῶν τοῦ Βυζαντίου περιῆλθον ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν ἄλλων. Μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τῶν ῥηθεισῶν ἐπαρχιῶν αἱ διαρκεῖς ἐπιδρομαὶ τῶν Λομβαρδῶν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ τῶν Ἀράβων ἐν Ἀφρικῇ ἐδημιούργησαν τὴν ἀνάγκην διοικήσεως τῶν ἐπαρχιῶν ὑπὸ ἰσχυρῶν κυβερνητῶν, ἐχόντων δικτατορικὰ δικαιώματα. Οὕτω δὲ διωρίσθησαν ἐν αὐταῖς *ἔξαρχοι*, ἤτοι ἀνώτατοι κυβερνῆται μὲ ἀπόλυτον ἐξουσίαν. Ἐν μὲν τῇ Ἰταλίᾳ τὸ ἐξαρχᾶτον ἱδρύθη περὶ τὸ 572—584, ἐν δὲ τῇ Ἀφρικῇ κατὰ τὸ 591, ἐμπνευστὴς δὲ τῆς διοικητικῆς αὐτῆς μεταρρυθμίσεως ὑπῆρξεν ὁ Μαυρίκιος. Οἱ διοικηταὶ τῶν ἐξαρχάτων, ἐξομοιωθέντες μὲ τοὺς πατρικίους, διατηροῦντες ἰδίαν φρουρὰν καὶ αὐλήν, ἐπεμβαίνοντες ἀμέσως καὶ εἰς αὐτὰ τὰ οἰκονομικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ καὶ εἰς τὴν διπλωματίαν, κατέστησαν πραγματικοὶ ἀντιβασιλεῖς. Αἱ ἐπιδρομαὶ ὅμως τῶν βαρβάρων ἐπέφερον ταχεῖαν τὴν διάλυσιν τῶν ἐξαρχάτων διὰ τῆς ἀποσπάσεως τῶν ἐδαφῶν αὐτῶν ἀπὸ τῆς βυζαντινῆς ἐπικρατείας. Τὴν διάλυσιν τοῦ ἐξαρχάτου τῆς Ἰταλίας ἐκύρωσαν καὶ αἱ συνθῆκαι τοῦ 803 καὶ 812. Ἐν Ἀφρικῇ, τὸ ἐξαρχᾶτον ἀπετελέσθη ἀπὸ τὰ δουκᾶτα Νουμιδίας, Σαρδηνίας, Μαυριτανίας καὶ τινα ἄλλα, μετὰ δὲ τὴν ἀραβικὴν ἐπιδρομὴν τοῦ 674 διελύθη καὶ τοῦτο (709). Ἡ ἵδρυσις τῶν ἐξαρχάτων θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ Diehl καὶ ἄλλων ἱστορικῶν ὡς τὸ προοίμιον τῆς

Digitized by Google

ἀναδιοργανώσεως ἁπασῶν τῶν βυζαντινῶν ἐπαρχιῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν θεμάτων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Jungmann*, Kritische Geschichte des Exarchats und Herzogthums (Φραγκφούρτη 1791).—*Ch. Diehl*, Études sur l'administration de l'exarchat de Ravenne (Παρισιοι 1888).—*Τοῦ αὐτοῦ*, L'Afrique byzantine (Παρίσιοι 1896).—*Lampe*, Qui fuerunt exarchi et qualia eorum jura et officia (1892).—*L. Hartmann*, Unters. zur Geschichte d. byzant. Verwaltung in Italien (Λειψία 1889). Π. Ν. Π.

Ἐξάρχεια (τά). Νέα ἀθηναϊκὴ συνοικία κειμένη εἰς τὸ ἄκρον τῶν ὁδῶν Θεμιστοκλέους καὶ Στουρνάρα καὶ ἀπολήγουσα εἰς τριγωνικὴν πλατεῖαν. Ἡ συνοικία αὕτη ἐσχηματίσθη μετὰ τὴν ἐπέκτασιν ἣν ἔλαβε τὸ τμῆμα τῶν Ἀθηνῶν, ὅπερ ἀρχικῶς μὲν ἐκαλεῖτο Προάστειον, βραδύτερον δὲ Νεάπολις καὶ συνεχωνεύθη ἤδη μετὰ τῆς πόλεως. Τὸ ὄνομα Ἐξάρχεια προσέλαβεν ἡ συνοικία ἔκ τινος παντοπώλου *Ἐξάρχου* καλουμένου, πρώτου συστήσαντος παντοπωλεῖον εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο. Σὺν τῷ χρόνῳ τὸ κείμενον εἰς τὸ ἄκρον τῆς πόλεως τμῆμα τοῦτο ᾠκοδομήθη πυκνῶς, ἐσχηματίσθη δ' ἐκεῖ πλατεῖα εἰς ἣν ἐκβάλλουσι πλεῖσται ὁδοὶ καὶ ἐγένετο αὕτη τὸ κέντρον τῆς ὅλης περιοχῆς. Θ. Β.

ἐξαρχία (ἡ)· τὸ ἀξίωμα καὶ ἡ δικαιοδοσία τοῦ ἐξάρχου· || ἡ τοπικὴ περιφέρεια, ἡ ἐπαρχία εἰς τὴν ὁποίαν ἀσκεῖται ἡ δικαιοδοσία τοῦ ἐξάρχου.

—*[Ἐκκλησ. Ἱστορ.]*· βλ. λ. *ἔξαρχος* καὶ *Βουλγαρία* τ. Ζ' 680γ.

Ἐξαρχόπουλος, *Γεώργιος*. Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἀμοργοῦ καταγόμενος. Τῷ 1803 ἠκολούθησεν εἰς Ρουμανίαν τὸν Κωνσταντῖνον Ὑψηλάντην, γενόμενον ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας. Τῷ 1820, κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Ἐμμ. Ξάνθου ἐκ Ρωσίας, ἐμυήθη παρ' αὐτοῦ τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ἧς ἐγένετο καὶ ἱερεύς, ὅτε μετέβη μετὰ τοῦ Ἀλ. Ὑψηλάντου εἰς Κίεβον τῆς Ρωσίας, ὡς τοιοῦτος δὲ πλείστας ἐμπιστευτικὰς ὑποθέσεις διεξήγαγε καὶ χρηματικὰς θυσίας ὑπέστη. Ἔλαβε μέρος ὑπὸ τὸν Ἀλ. Ὑψηλάντην εἰς τὰς μάχας τοῦ Σκουλενίου καὶ Δραγατσανίου (1821), κατῆλθε δὲ εἰς Ἑλλάδα τῷ 1823 μετασχὼν εἰς ἀρκετὰς μάχας. Τῷ 1832 διωρίσθη ὑγειονομολιμενάρχης ἐν Ἀμοργῷ, ἔνθα ἀσθενήσας ἀπέθανε πάμπτωχος. Π. Ν. Π.

—**Ἐξαρχόπουλος, *Νικόλαος Ἰωάν*.** Τακτικὸς καθηγητὴς τῆς παιδαγωγικῆς ἐν τῷ Καποδιστριακῷ πανεπιστημίῳ καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἐγεννήθη ἐν Νάξῳ τῷ 1874, ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ φιλοσοφίαν ἐν Ἀθήναις, εἶτα δ' ἐστάλη ὑπὸ τοῦ κράτους, κατόπιν διαγωνισμοῦ, εἰς Εὐρώπην πρὸς εἰδικὴν σπουδὴν τῆς παιδαγωγικῆς. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον διέμεινεν ἐν Γερμανίᾳ καὶ Ἑλβετίᾳ, οἱ ἐπισημότεροι δὲ τῶν διδασκάλων του ὑπῆρξαν οἱ W. Wundt, W. Rein, K. Eucken, O. Liebmann, Heinze, M. Brahn, Volkelt. Διετέλεσε καθηγητὴς καὶ εἶτα διευθυντὴς τοῦ διδασκαλείου τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, διευθυντὴς τοῦ διδασκαλείου τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, οὗτινος αὐτὸς εἰσηγήθη τὴν ἵδρυσιν, ἐπιθεωρητὴς τῶν ἐν Πελοποννήσῳ σχολείων τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως καὶ τέλος τῷ 1912 ἐγένετο τακτικὸς καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ὑπηρέτησε προσέτι ὡς γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας καὶ πρόεδρος τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου. Τῷ 1929 ἐξελέγη ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τακτικὸν μέλος αὐτῆς.

Ἐν ἔτει 1923 ἵδρυσε τὸ πρῶτον ἐν Ἑλλάδι ἐργαστήριον Πειραματικῆς παιδαγωγικῆς, προσηρτημένον εἰς τὴν ἕδραν τῆς Παιδαγωγικῆς τοῦ πανεπιστημίου καὶ διευθυνόμενον ὑπὸ τοῦ ἰδίου· τῷ δὲ 1929 ἵδρυσε Πειραματικὸν σχολεῖον, προσηρτημένον εἰς τὸ ἐργαστήριον τῆς Πειραματικῆς παιδαγωγικῆς καὶ ἀποτελούμενον ἐκ πλήρους (ἑξαταξίου) δημοτικοῦ σχολείου καὶ πλήρους (ἑξαταξίου) γυμνασίου, τοῦ ὁποίου ἔχει αὐτὸς τὴν ἐποπτείαν καὶ ὅπερ σκοπεῖ τὴν θεραπείαν τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης καὶ τὴν πρακτικὴν παιδαγωγικὴν μόρφωσιν τῶν μελλόντων καθηγητῶν τῶν σχολείων τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως. Ἐν ἔτει 1922 ἵδρυσε τὸν θεσμὸν τῆς ἐπὶ διετίαν μετεκπαιδεύσεως πτυχιούχων δημοδιδασκάλων ἐν τῷ πανεπιστημίῳ, τὴν ὁποίαν αὐτὸς διευθύνει.

Συνέγραψε πολλὰ ἔργα ἑλληνιστί, γαλλιστὶ καὶ γερμανιστί, ἐξ ὧν μνημονευτέα: «Περὶ τοῦ θεσμοῦ τῆς ἐπιθεωρήσεως τῶν σχολείων» (1906), «Χαρακτηρισμὸς τῆς Ἀττικῆς ἀγωγῆς τοῦ Ε' καὶ Δ' π.Χ. αἰῶνος» (1906), «Τίνες οἱ ὅροι οἱ ἀπαιτούμενοι πρὸς εὐδοκίμησιν ἐν τοῖς ἐπαγγέλμασι» (1906), «Ποῖός τις πρέπει νὰ εἶναι ὁ διδάσκαλος» (1907), «Ἡ ἐπίδρασις τῆς περιβαλλούσης φύσεως ἐπὶ τοὺς ἀρχαίους κατοίκους τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς Σπάρτης» (1909), «Παιδαγωγικὰ ζητήματα» (1909) «Das athenische und das spartanische Erziechungssystem im Vund IV jahrhundert v. Chr.» (Langensalza 1909). «Le procédé développant-expositif. Forme didactique» (1911), «Μαθήματα ψυχολογίας» (1911), «Περὶ τῆς ἐκπαιδευτικῆς καὶ θρησκευτικῆς δράσεως τοῦ Καποδιστρίου» (1917), «Οἱ τύποι τῶν παραστάσεων καὶ ἡ παιδαγωγικὴ αὐτῶν σημασία» (1918), «Αἱ μέθοδοι τῆς ἐπιστημονικῆς παιδαγωγικῆς ἐρεύνης» (1923), «Ἡ ἐπίδρασις, ἣν ἀσκεῖ ἐπὶ τὴν σωματικὴν ἐξέλιξιν τοῦ παιδὸς ἡ εἰς τὸ σχολεῖον φοίτησις αὐτοῦ» (1923), «Ἡ ὑποβολὴ ὡς μέσον παιδαγωγικὸν» (1925), «Ὁ βίος καὶ τὸ ἔργον τοῦ *Pestalozzi*» (1927), «Τὸ σχολεῖον καὶ ἡ μητρικὴ γλῶσσα» (1927), «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν παιδαγωγικὴν» (ἔκδ. 2α 1927), «Σωματολογία τοῦ παιδὸς» (ἔκδ. 2α 1928), «Ἡ κοινωνικὴ πρόνοια καὶ τὸ ἐπάγγελμα» (1928). Ἀπὸ δὲ τοῦ παρελθόντος ἔτους ἤρξατο δημοσιεύων ἐν σειρᾷ τομιδίων («Ἐργαστήριον Πειραματικῆς παιδαγωγικῆς.—Ἐπιστημονικαὶ ἐργασίαι ἐκδιδόμεναι ὑπὸ *Ν. Ἐξαρχοπούλου* καὶ *Σ. Γεδεὼν*») τὰ πορίσματα τῶν ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ τούτῳ τελουμένων ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν του ἐρευνῶν. Ἤδη ἐξεδόθη ὁ πρῶτος τόμος τῆς σειρᾶς ταύτης «Ἡ ψυχογραφία ἐν τῷ σχολείῳ καὶ τὸ δελτίον ἀτομικότητος» (1928).

Πλὴν τῶν ἔργων του τούτων ἔγραψε καὶ πλείστας διατριβὰς ἐν παιδαγωγικοῖς περιοδικοῖς καὶ τῷ ἡμερησίῳ τύπῳ. —Ω.

ἔξαρχος (ὁ)· τίτλος κληρικοῦ ἔχοντος πληρεξουσιότητα πρὸς εἰδικὴν ἀποστολήν, οἷον πρὸς ἐνέργειαν ἀνακρίσεων ἔξω τῆς πρωτευούσης ἢ πρὸς εἴσπραξιν χρεῶν· || ἀνώτερος κληρικὸς ἔχων πλὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ διοικητικὰ δικαιώματα εἰς μοναστήρια ἢ ἐπαρχίας· || ἀρχ. ὁ ἐξάρχων, ὁ κορυφαῖος τοῦ χοροῦ.

— *[Ἐγκυκλ.]* Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα *ἔξαρχος* ἐκαλεῖτο ὁ κορυφαῖος τοῦ χοροῦ καὶ ὁ προϊστάμενος τῶν ἱερέων ναοῦ τινος: «ἔξαρχος καὶ προηγεμών». Κατὰ τὸν Δ' μ. Χ. αἰῶνα ἐν τῷ νεοσυστάτῳ Βυζαντινῷ κράτει ὠνομάζετο οὕτως ὁ ἀρχηγὸς τῆς στρατιωτικῆς μονάδος τῆς καλουμένης ala καὶ numerus. Βραδύτερον καὶ μέχρι τῆς ΣΤ' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος ἐσήμαινε πᾶν πρόσωπον κατέχον οἱονδήποτε ἀξίωμα ἐν τῇ στρατιωτικῇ ἱεραρχίᾳ, τοιοῦτοι δ' ἔξαρχοι ἦσαν καὶ οἱ ὑπὸ τοὺς ὑπάρχους τῶν πόλεων, κατὰ τὴν σειρὰν ἐρχόμενοι μετὰ τοὺς *ἐπόπτας* καὶ πρὸ τῶν *γειτονιαρχῶν*. Ἀπὸ τοῦ ΣΤ' ὅμως αἰῶνος ὁ τίτλος περιορίζεται μόνον εἰς τοὺς ἀνωτέρους ἀξιωματούχους τοῦ στρατοῦ (ὀφφικιαλίους), ἀπαντοῦν δὲ τότε οἱ τίτλοι «ἔξαρχος τῶν δυτικῶν στρατευμάτων», «ἔξαρχος καὶ στρατηγὸς τοῦ στόλου», «στρατηγὸς καὶ ἔξαρχος τῆς ἑώας» καὶ ὁ γενικώτερος «ἔξαρχος τῶν Ρωμαίων» διὰ πάντα ἀνώτερον ἀξιωματοῦχον. Εἰδικώτερον, κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, ἔξαρχοι ὠνομάζοντο οἱ διοικηταὶ τῶν τότε ἱδρυθέντων ἐν τῷ Βυζαντινῷ κράτει *ἐξαρχάτων* τῆς Ραβέννης καὶ τῆς Β. Ἀφρικῆς. —Π.

—*[Ἐκκλ. Ἱστορ.]* Ἕνεκα διαφόρων ὑποθέσεων ἐνίοτε καὶ μὴ ἐκκλησιαστικῶν οἱ ἐπίσκοποι τῶν μικροτέρων πόλεων ἀνεφέροντο εἰς τὸν ἐπίσκοπον τῆς μητροπόλεως, δι' οὗ ἤρχοντο καὶ εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς τὰς λοιπὰς μητροπόλεις καὶ ἐπισκοπάς. Οὕτως οἱ ἐπίσκοποι τῶν μητροπόλεων, οἱ μητροπολῖται, ἀπέκτησαν σὺν τῷ χρόνῳ οὐ μόνον πρωτεῖα τιμῆς ἀλλὰ καὶ δικαίωμα ἐποπτείας τινὸς ἐπὶ τῶν ἐπισκόπων τῶν ἑδρευόντων ἐν τῇ ἐπαρχιακῇ περιφερείᾳ τῆς μητροπόλεως. Εἰς τοιούτους ἐπισκόπους τῶν μητροπόλεων καὶ δὴ εὐρείας διοικήσεως καὶ ἀπολαμβάνοντας ἀνεξαρτησίας τινὸς (Ἐφέσου, Ἡρακλείας, Καισαρείας, Θεσσαλονίκης καὶ ἄλλους) ἐδόθη κατ' ἀρχάς, ὡς φαίνεται, ὁ τίτλος *ἔξαρχος* ἢ *ἔξαρχος διοικήσεως*. Ἐννοεῖται ὅτι τὸν τίτλον τοῦτον ἔφερον καὶ οἱ πατριάρχαι, ὅταν ἀπηρτίσθησαν αἱ πατριαρχικαὶ περιφέρειαι, αἱ καὶ *ἐξαρχίαι* κληθεῖσαι. Κατὰ ταῦτα ἔξαρχοι διοικήσεως ἐκαλοῦντο κατ' ἀρχὰς οἱ ἐπίσκοποι τῶν μητροπόλεων μεγάλης ἐκκλησιαστικῆς περιφερείας (καν. θ' καὶ ιζ' τῆς Δ' Οἰκουμ). Κατὰ τὸν Βαλσαμῶνα «Ἔξαρχος τῆς διοικήσεώς ἐστιν οὐχ ὁ ἑκάστης ἐπαρχίας μητροπολίτης, ἀλλ' ὁ τῆς ὅλης διοικήσεως μητροπολίτης. Διοίκησίς δ' ἐστιν ἡ πολλὰς ἐπαρχίας ἔχουσα ἐν αὐτῇ». (Ἑρμην. εἰς τὸν θ' καν. τῆς Δ' Οἰκ. συνόδου, *Ράλλη* καὶ *Ποτλῆ* Σύνταγμα Β', σελ. 239). Οὐχ ἧττον λίαν ἐνωρὶς ὁ τίτλος τοῦ ἐξάρχου ἀπεδόθη εἰς πάντας τοὺς μητροπολίτας τοὺς ἔχοντας ἐκκλησιαστικὰς ἐπαρχίας, ὡς δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ ἐκ τοῦ ἕκτου κανόνος τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου «τοῦ ἐξάρχου τῆς ἐπαρχίας, λέγω δὲ τοῦ ἐπισκόπου τῆς μητροπόλεως». Ἡ μεγάλη ἀφ' ἑτέρου ἔκτασις τῶν πατριαρχείων, δυσχεραίνουσα τὴν ἄμεσον ἐποπτείαν ἐπί τινων μερῶν τοῦ πατριαρχείου τὰ μάλιστα μακρὰν κειμένων, ἐγένετο ἀφορμὴ ὅπως ὁ πατριάρχης ὁρίζῃ ὡς τοποτηρητὰς αὐτοῦ μητροπολίτας τινάς, ἀσκοῦντας ἐν ταῖς ἐμπεπιστευμέναις αὐτοῖς ἐπαρχίαις τὴν ἀνωτάτην ἐν ὀνόματι τοῦ πατριάρχου ἐξουσίαν. Οἱ πατριαρχικοὶ οὗτοι τοποτηρηταὶ καλοῦνται ἐν ταῖς κανονικαῖς πηγαῖς *πατριαρχικοὶ ἔξαρχοι*. Συνήθως οἱ πατριάρχαι διώριζον ἐξάρχους ἑαυτῶν τοὺς μητροπολίτας ἐκείνους, ὧν αἱ ἕδραι ἀπέλαυον ἱστορικῶν προνομίων καὶ κατεῖχον ἐξαιρετικὴν θέσιν μεταξὺ τῶν μητροπολιτῶν τῆς πατριαρχικῆς αὐτῶν περιφερείας. Ἐνίοτε πατριάρχαι ἢ μητροπολῖται ἀνέθετον τὴν διεξαγωγὴν ὡρισμένης ὑποθέσεως ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἑαυτῶν δικαιοδοσίας (ἐπίσκεψιν καὶ ἐπιθεώρησιν μητροπόλεων, ἐπαρχιῶν, ἐπισκοπῶν, μοναστηρίων, διεξαγωγὴν ὡρισμένης διοικητικῆς ἢ δικαστικῆς ὑποθέσεως κλπ.) εἰς ἐπισκόπους ἢ καὶ ἀξιωματικοὺς τῆς ἐκκλησίας, ἐξάρχους καὶ τούτους ὀνομαζομένους. Ἡ ἐξαρχία αὕτη, ἥτις συνήθως ἦτο προσωρινὴ ἢ καὶ δι' ὡρισμένον χρονικὸν διάστημα, παρεχωρεῖτο ἐνίοτε καὶ ἐφ' ὅρου ζωῆς. Ἐνίοτε καὶ ὁ ἐπίσκοπος διώριζεν ἴδιον ἔξαρχον τῶν μοναστηρίων, ὅστις ἔπρεπε νὰ ἐποπτεύῃ τὰ μοναστήρια τῆς ἐπισκοπικῆς περιφερείας καὶ πληροφορῇ τὸν ἐπίσκοπον περὶ τῆς καταστάσεως αὐτῶν (πρβλ. διάταξιν τοῦ πατριάρχου Γερμανοῦ ἐν *Ράλλη* καὶ *Ποτλῆ* Σύνταγμ. Ε', σελ. 110). Οἱ ἔξαρχοι οὗτοι ἐφωδιάζοντο ὑπὸ τῶν ἀποστελλόντων αὐτοὺς δι' ἐγγράφου ἀναγράφοντος τὰ ἀνατεθέντα αὐτοῖς καθήκοντα, ὅπερ ἐκαλεῖτο γράμμα ἐξαρχικόν, ἔνταλμα, ἐνταλτήριον γράμμα. Οἱ ἀποστέλλοντες τὸν ἔξαρχον ἔπεμπον συνήθως καὶ ἕτερον γράμμα πρὸς τὸν ἐπίσκοπον καὶ τὸν κλῆρον τῆς περιφερείας, ἐν ᾗ ἔμελλε νὰ δράσῃ ὁ ἔξαρχος, δι' οὗ ἀνήγγελλον αὐτοῖς τὴν ἀποστολὴν τοῦ ἐξάρχου καὶ παρήγγελλον ὑπακοὴν καὶ παροχὴν πάσης βοηθείας πρὸς πληρεστέραν διεξαγωγὴν τῆς ἀνατεθείσης τῷ ἐξάρχῳ ὑποθέσεως. Κ. Ι. Δ.

Ἔξαρχος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λοκρίδος τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 771.

—**Ἔξαρχος** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 136. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Βᾶρις* (τέως *Βάρτσα*, κάτ. 87)

Ἔξαρχος, *Ἰωάννης*. Βούλγαρος θρησκευτικὸς συγγραφεὺς τῆς Θ' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Ἔγραψεν «Ἑξαήμερον», ἤτοι ἱστορίαν τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου παρὰ τοῦ Θεοῦ εἰς ἓξ ἡμέρας, κατ' ἀπομίμησιν ἀναλόγου ἔργου τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Ἐπίσης μετέφρασεν εἰς τὴν παλαιοβουλγαρικὴν τὴν «Δογματικὴν» Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ. —Ω.

ἐξάρχω, ἀόρ. *ἐξῆρξα*· ἄρχω, κάμνω ἀρχήν: «ἐξάρχω μολπῆς,—παιᾶνος» ἢ «—μολπήν, —παιᾶνα»· || εἶμαι ἀρχηγός.

ἑξάς,—*άδος* (ἡ)· ἀριθμ. οὐσ., ἓξ μονάδες τοῦ αὐτοῦ πράγματος ὡς ἓν ὅλον θεωρούμεναι.

ἑξᾶς (ὁ), γεν. *ἑξᾶντος* (λατ. sextans-antis) *[Ἀρχ.]*. —1) Ὑποδιαίρεσις, παρὰ Ρωμαίοις, πάσης μετρικῆς μονάδος, βάρους, μήκους, χωρητικότητος, ἰσοδυναμοῦσα πρὸς τὸ $^1/_6$ αὐτῆς, ἤτοι αἱ δύο οὐγγίαι τῆς λίτρας (litra), τὸ $^1/_6$ τοῦ ποδὸς (pes) καὶ τὸ $^1/_6$ τοῦ ξέστου (sextarius), ἤτοι οἱ δύο κύαθοι (βλ. λ.).

—2) Χαλκοῦν νόμισμα, παρὰ Ρωμαίοις ἐπίσης, ἀξίας ἑνὸς ἕκτου τοῦ ἀσσαρίου καὶ βάρους δύο οὐγ-

γιῶν. Ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως ἔφερε τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἑρμοῦ, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας τὴν πρῷραν νεώς. Ἡ χρῆσις αὐτοῦ ἐξέλιπεν ἐντελῶς κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους.

Τὸν ἑξᾶντα ἐδέχθησαν εἴς τε τὸ μετρικὸν αὐτῶν σύστημα καὶ τὸ νομισματικὸν αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι τῆς Σικελίας καὶ τῆς Κάτω Ἰταλίας. Κ. Ι. Β.

— **ἑξᾶς,**—*ᾶντος* (ὁ) (Sextant). Ὄργανον ἐν χρήσει ἰδίᾳ παρὰ τοῖς ναυτικοῖς, ἐσχάτως δὲ καὶ παρὰ τοῖς ἀεροπόροις, πρὸς προσδιορισμὸν τῇ βοηθείᾳ ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων τοῦ στίγματος, ἤτοι τῶν γεωγραφικῶν συντεταγμένων τῆς θέσεως, ἐν ᾗ εὑρίσκεται τὸ σκάφος κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πλοῦ.

— [ΦΥΣ.]. Ἡ ἀρχὴ τῆς λειτουργίας τοῦ ἑξᾶντος εἶναι ἡ ἑξῆς: Θεωρήσωμεν δύο ἐπίπεδα κάτοπρα (σχ. 1) Α καὶ Β, ὧν τὰ ἐπίπεδα ἔστωσαν κάθετα ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ σχήματος καὶ ὧν τὸ μὲν ἓν Α εἶναι σταθερόν, τὸ δ' ἕτερον Β στρεπτὸν περὶ ἄξονα κάθετον ἐπίσης ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ σχήματος. Ἐκ τοῦ ἀνωτέρου ἡμίσεος τοῦ κατόπτρου Α ἔχει ἀφαιρεθῆ τὸ ἐξ ἀμαλγάματος κατοπτρικὸν ἐπίστρωμα, εἰς τρόπον ὥστε ὀφθαλμὸς εὑρισκόμενος εἰς Ο δύναται εὐκρινῶς νὰ διακρίνῃ διὰ μέσου τοῦ μέρους τούτου τοῦ κατόπτρου ἀπ' εὐθείας τὸ ὑπὸ σκόπευσιν ἀντικείμενον Λ κατὰ τὴν διεύθυνσιν ΟΛ, ἐνῷ διὰ μέσου τοῦ κατωτέρου μέρους τοῦ κατόπτρου τοῦ φέροντος κατοπτρικὸν ἐξ ἀμαλγάματος ἐπίστρωμα, ὁ ὀφθαλμὸς δέχεται τὰς κατὰ τὴν διεύθυνσιν ΖΒΑΟ πορευομένας ἀκτῖνας. Κατὰ ταῦτα ὁ ὀφθαλμὸς εὑρισκόμενος εἰς Ο βλέπει ταυτοχρόνως ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ ἀντικείμενον Λ ἀπ' εὐθείας καὶ τὸ κατὰ τὴν διεύθυνσιν ΒΖ εὑρισκόμε-

Digitized by Google

νον ἀντικείμενον Ζ κατόπιν διπλῆς ἀνακλάσεως. Ἐὰν τὸ κάτοπτρον Β στραφῇ κατὰ γωνίαν β μεταβάλλεται ἡ διεύθυνσις ΒΖ καὶ ἀντὶ τοῦ Ζ θὰ βλέπωμεν ταυτοχρόνως μετὰ τοῦ Λ ἕτερα ἀντικείμενα. Ἐὰν τὸ κάτοπτρον Β εἶναι παράλληλον τῷ Α, τότε καὶ ἡ ΖΒ εἶναι παράλληλος τοῦ ΛΑΟ, εἰς περίπτωσιν δὲ καθ' ἣν τὸ Λ κεῖται εἰς λίαν μεγάλην ἀπόστασιν, πρακτικῶς ἄπειρον, π.χ. ἐν τῇ περιπτώσει ἀστέρος, ἡ ΖΒ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐκ τοῦ Λ προερχομένη, εἰς τρόπον ὥστε ἀπ' εὐθείας καὶ ἐμμέ-

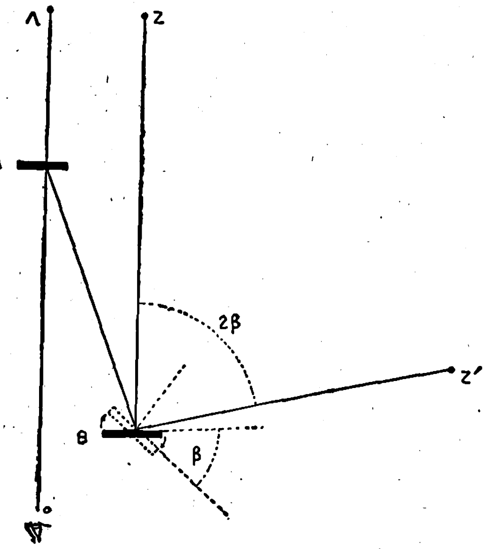

Σχ. 1. *Ἀρχὴ τῆς λειτουργίας τοῦ ἑξᾶντος.*

σως ἐξ ἀνακλάσεως διὰ τῶν κατόπτρων θὰ βλέπωμεν τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον. Τὴν θέσιν ταύτην τοῦ κατόπτρου καλοῦμεν θέσιν μηδενὸς ἢ σημεῖον συρρινισμοῦ. Ἐὰν ἤδη στρέψωμεν τὸ κάτοπτρον Β ἀπὸ τῆς θέσεως μηδενὸς κατὰ γωνίαν β, τότε ἡ ἀκτὶς ΖΒ στρέφεται κατὰ γωνίαν 2β, καὶ ἑπομένως παρὰ τὸ σημεῖον Ζ βλέπομεν ἕτερον σημεῖον Ζ′ ἀφιστάμενον τοῦ Ζ κατὰ τὴν γωνίαν ΖΒΖ′=2β καὶ κείμενον κατὰ τὴν διεύθυνσιν ΒΖ′. Διὰ τῆς μετρήσεως τῆς γωνίας β καθ' ἣν ἐστράφη τὸ κάτοπτρον Β ὑπολογίζομεν τὴν γωνιώδη ἀπόστασιν μεταξὺ Ζ καὶ Ζ′.

Τὴν μέθοδον ταύτην χρησιμοποιοῦμεν τὰ μέγιστα πρὸς προσδιορισμὸν τῆς γωνιώδους ἀποστάσεως ἀστέρων.

Ἡ παρατιθεμένη εἰκὼν (σχ. 2) δεικνύει τὴν γενικὴν ὄψιν ἑξᾶντος. Οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ κυκλικοῦ τομέως ξυλίνου ἢ μεταλλίνου, οὗτινος τὸ τό-

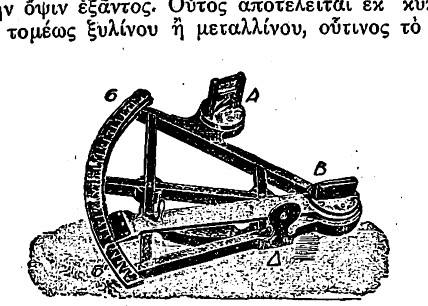

Σχ. 2. *Γενικὴ ὄψις ἑξᾶντος.*

ξον ἔχει μῆκος περίπου 60°, ἤτοι τὸ ἕκτον περιφερείας, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα τῆς συσκευῆς. Τὸ τόξον σσ′ τοῦ τομέως εἶναι διῃρημένον εἰς μοίρας ἢ ἡμίση μοίρας. Εἰς τὴν θέσιν Α εἶναι ἐφηρμοσμένον τὸ σταθερὸν κάτοπτρον, εἰς δὲ τὴν Β τὸ κινητόν· ἡ γωνία καθ' ἣν στρέφεται ἑκάστοτε τὸ κάτοπτρον Β μετρεῖται τῇ βοηθείᾳ δείκτου προσηρμοσμένου ἐπὶ τοῦ ἄξονος τοῦ κατόπτρου καὶ οὗτινος τὸ ἕτερον ἄκρον κινεῖται πρὸ τῶν διαιρέσεων τῆς κλίμακος τοῦ τόξου σσ′. Συνήθως δι' ἀκριβεστέραν ἐκτίμησιν τῆς γωνίας στροφῆς τοῦ κατόπτρου Β εἰς τὸ ἄκρον τοῦ δείκτου προσαρμόζεται καὶ

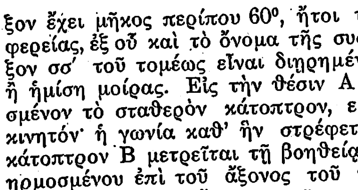

Σχ. 3. *Ἑξᾶς ἀκριβείας.*

βερνιέρος. Ἡ σκόπευσις γίνεται τοποθετουμένου τοῦ ὀφθαλμοῦ εἰς Δ καὶ διὰ μέσου ἁπλῆς ὀπῆς (διόπτρου). Ἐν τῇ ἑτέρᾳ εἰκόνι (σχ. 3) δεικνύεται ἑξᾶς ἀκριβείας, ἐν ᾧ ἡ σκόπευσις δὲν γίνεται διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ, ἀλλὰ διὰ διόπτρας, καὶ ὅστις φέρει πρὸς τούτοις συστήματα σκοτεινοχρώμων ὑάλων, αἵτινες παρεμβάλλονται ὁσάκις γίνεται παρατήρησις τοῦ Ἡλίου πρὸς ἐξασθένησιν τῆς φωτεινῆς ἐντάσεως.

Ὅπως διὰ τοῦ ἑξᾶντος ἔχωμεν ἀκριβῆ ἐξαγόμενα, δέον τὸ κάτοπτρον Α νὰ εἶναι ἐπίπεδον καὶ νὰ ἔχῃ παραλλήλους ἕδρας, πρὸς τούτοις δὲ ἡ ἐκκεντρότης τῆς συσκευῆς νὰ εἶναι μηδενικὴ καὶ ὁ ἄξων περιστροφῆς τοῦ δείκτου νὰ διέρχηται διὰ τοῦ κέντρου τῆς κυκλικῆς κλίμακος.

Ἐκτὸς τῆς μετρήσεως γωνιῶν ὁ ἑξᾶς δύναται νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ὡς διαστημόμετρον. Ὄντως ἐν τῇ θεωρίᾳ τοῦ ἑξᾶντος δεικνύεται ὅτι ἐν τῇ θέσει τοῦ μηδενὸς δυνάμεθα νὰ βλέπωμεν ταυτοχρόνως τὸ ἀντικείμενον μετὰ τοῦ ἐκ διπλῆς ἀνακλάσεως ἐπὶ τῶν κατόπτρων εἰδώλου αὐτοῦ μόνον ἐφ' ὅσον τὸ ἀντικείμενον κεῖται εἰς ἄπειρον. Ἐὰν τὸ ἀντικείμενον πλησιάζῃ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον, δέον νὰ στρέφωμεν τὸ κινητὸν κάτοπτρον ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον, ὅπως ἐπιτύχωμεν τὴν ἀνωτέρω σύμπτωσιν ἀντικειμένου καὶ εἰδώλου. Διὰ λίαν μεμακρυσμένα ἀντικείμενα ἡ γωνία στροφῆς εἶναι λίαν μικρά, δι' ἐγγὺς ὅμως κείμενα ἀντικείμενα ἡ γωνία στροφῆς καθίσταται μετρητέα. Ἐκ τοῦ μεγέθους τῆς γωνίας ταύτης καὶ ἐκ τοῦ μήκους τῆς καθέτου τῆς ἀγομένης ἐκ τοῦ Β ἐπὶ τὴν ΟΑ (ἤτοι τῆς βάσεως) δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν τὴν ἀπόστασιν τοῦ ἀντικειμένου. Ἡ μέθοδος αὕτη, ἥτις δὲν εἶναι ἀκριβής, δεικνύει ἡμῖν τίνι τρόπῳ δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν μέτρησιν ἀποστάσεων. Πάντοτε τοῦτο ἐπιτυγχάνεται διὰ μετρήσεως τῆς γωνίας ἣν σχηματίζουσιν αἱ ἐκ τοῦ ἀντικειμένου πρὸς τὰ πέρατα βάσεώς τινος ἀγόμεναι ἀκτῖνες. Ἐὰν καταστήσωμεν τὴν βάσιν ἀρκούντως μεγάλην, τότε ἡ γωνία καὶ ἑπομένως καὶ ἡ ἀπόστασις δύναται νὰ μετρηθῶσιν ἀκριβῶς. Ἐπὶ τῆς ἀνωτέρω ἀρχῆς στηρίζεται ἡ κατασκευὴ πολλῶν διαστημομέτρων ὡς τῶν τοῦ Steinheil, Bauernfeind κ. λ. π.

Ὁ ἑξᾶς ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Godfrey ἐν Φιλαδελφείᾳ τῷ 1730, ἂν καὶ κατὰ τὸν Halley εἶχεν ἐπινοηθῆ ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος πολὺ ἐνωρίτερον.

Ἡ ἐν σχέσει πρὸς τὰ λοιπὰ ἀστρονομικὰ ὄργανα ὑπεροχὴ τοῦ ἑξᾶντος καὶ τὸ μοναδικὸν πλεονέκτημα δι' ὃ χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῶν ναυτικῶν καὶ τῶν ἀεροπόρων συνίστανται εἰς τὸ ὅτι, ἐνῷ ἅπαντα τὰ ἀστρονομικὰ ὄργανα, πλὴν τοῦ χρονομέτρου, ἔχουσιν ἀνάγκην σταθεροῦ βάθρου στηρίξεως, αἱ διὰ τοῦ ἑξᾶντος παρατηρήσεις δύνανται νὰ ἐκτελεσθῶσι καὶ ἐὰν ἀκόμη τὸ δάπεδον, ἐφ' οὗ εὑρίσκεται ὁ παρατηρητής, ὑπόκειται εἰς κινήσεις, οἷαι αἱ ταλαντώσεις τῶν πλοίων ἢ τῶν ἀεροσκαφῶν.

Πρὸς παρατήρησιν ἀστέρος, λ. χ. τοῦ Ἡλίου, διὰ τοῦ ἑξᾶντος κρατοῦμεν τὸ ὄργανον διὰ τῆς δεξιᾶς χειρός, οὕτως ὥστε τὸ ἐπίπεδον τοῦ κυκλικοῦ τομέως νὰ συμπίπτῃ ὡς ἔγγιστα πρὸς τὸ ἐπίπεδον τοῦ διὰ τοῦ Ἡλίου διερχομένου κατακορύφου κύκλου καὶ σκοπεύομεν διὰ τῆς διόπτρας καὶ τοῦ διαφανοῦς τμήματος τοῦ ἀκινήτου κατόπτρου τὸν ὁρίζοντα. Ἀκολούθως διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς κινοῦμεν τὸν βερνιέρον, καὶ ἑπομένως τὸ κινητὸν κάτοπτρον, ἕως ὅτου τὸ ἐξ ἀνακλάσεως ἐκ τοῦ κατόπτρου τούτου εἴδωλον τοῦ Ἡλίου παρατηρηθῇ ἐν τῷ πεδίῳ τῆς διόπτρας. Στερεοῦντες τότε τὸν βερνιέρον εἰς τὴν θέσιν ταύτην καὶ μεταχειριζόμενοι τὸν παρ' αὐτὸν μικροβατικὸν κοχλίαν, ἐπιτυγχάνομεν ὥστε τὸ κάτω χεῖλος τοῦ ἡλιακοῦ δίσκου νὰ φαίνεται ἐφαπτόμενον τοῦ ὁρίζοντος. Ἔχοντες παραπλεύρως χρονόμετρον, σημειοῦμεν τὴν ἀκριβῆ χρονικὴν στιγμήν, καθ' ἣν νομίζομεν ὅτι ἐπετύχομεν τὴν κατὰ τὸ δυνατὸν ἀκριβεστέραν ἐπαφὴν τοῦ Ἡλίου μετὰ τοῦ ὁρίζοντος. Μετὰ τὴν σημείωσιν τοῦ χρόνου, λαμβάνομεν τὸ ἀνάγνωσμα τοῦ βερνιέρου, τὸ ὁποῖον παριστᾷ τὸ παρατηρηθὲν ὕψος τοῦ Ἡλίου. Διορθοῦντες τὸ ἀνάγνωσμα τοῦτο κατὰ τὴν διάθλασιν καὶ τὰ σφάλματα τοῦ ὀργάνου, τὰ ὁποῖα γνωρίζομεν ἤδη ἐξ εἰδικοῦ προσδιορισμοῦ, ἔχομεν τὸ ἀκριβὲς ὕψος τοῦ Ἡλίου κατὰ τὴν ὥραν τῆς παρατηρήσεως.

Ὁ ὑπὸ τῶν ἀεροπόρων χρησιμοποιούμενος ἑξᾶς διαφέρει τοῦ τῶν ναυτικῶν, καθότι ἡ διόπτρα αὐτοῦ φέρει ἀεροστάθμην, ἧς ἡ φυσαλλίς, ἀνακλωμένη καταλλήλως, ὥστε νὰ εἶναι ὁρατὴ ἐν τῷ ὀπτικῷ πεδίῳ τῆς διόπτρας, καθορίζει διὰ τοῦ μέσου αὐτῆς τὴν διεύθυνσιν τοῦ ὁρίζοντος.

Ὁσάκις γίνεται χρῆσις τοῦ ἑξᾶντος ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, ἀντὶ ὁρίζοντος χρησιμοποιεῖται λεκάνη ὑδραργύρου, καλυπτομένη συνήθως δι' ἐπιπέδου ὑαλίνης πλακός, πρὸς ἀποφυγὴν κυματώσεως τῆς ἐπιφανείας, λόγῳ τῆς πνοῆς ἀνέμου. Τοιαύτη ἀνακλαστικὴ ἐπιφάνεια καλεῖται τεχνητὸς ὁρίζων. Πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν χρησιμοποιεῖται πολλάκις παχὺ ἔλαιον λιπάνσεως, ὅπερ ὡς μὴ λίαν εὐκίνητον δὲν ἔχει ἀνάγκην ὑαλίνου καλύμματος. κ.π.—σ.π.

—[ΝΑΥΤ.] Ὁ ἑξᾶς χρησιμοποιεῖται εὐρέως τόσον ἐν τῇ ἀστρονομικῇ ὅσον καὶ τῇ ἐξ ἀναμετρήσεως ναυτιλίᾳ, καθὼς καὶ ἐν τῇ ὑδρογραφίᾳ, πρὸς μέτρησιν τῆς γωνιακῆς ἀποστάσεως δύο ἀντικειμένων.

Πρὸς τοῦτο διορθοῦμεν τὸν ἑξᾶντα καὶ ἐκλέγομεν τὸ κατάλληλον διὰ τὴν περίστασιν τηλεσκόπιον. Ἑστιάζομεν τὸ τηλεσκόπιον καὶ κοχλιοῦμεν αὐτὸ εἰς τὸ περιαυχένιόν του. Σκοπεύομεν ἀπ' εὐθείας τὸ πρὸς ἀριστερὰ ἀντικείμενον καὶ εἶτα στρέφομεν τὸ ἐργαλεῖον μέχρις ὅτου τὸ ἐπίπεδον τῆς ἴτυος διέλθῃ διὰ τοῦ δευτέρου ἀντικειμένου. Μετακινοῦμεν τὸν κανόνα μέχρις ὅτου ἴδωμεν ἐν τῷ τηλεσκοπίῳ τὴν ἐκ διπλῆς ἀνακλάσεως εἰκόνα τοῦ δευτέρου ἀντικειμένου. Στρέφομεν ἐλαφρῶς τὸν ἑξᾶντα ταλαντοῦντες αὐτὸν περὶ τὸν ὀπτικὸν ἄξονα καὶ κινοῦμεν κατὰ τὰς ταλαντώσεις ταύτας τὸν κανόνα, ὥστε αἱ εἰκόνες τῶν δύο ἀντικειμένων νὰ εὑρεθῶσι ὅσον τὸ δυνατὸν πλησίον ἀλλήλων. Στερεοῦμεν τότε

Σχ. 4. *Τρόπος χρήσεως τοῦ ἑξᾶντος.*

τὸν πιεστικὸν κοχλίαν καὶ ἀποπερατοῦμεν τὸν ταυτισμὸν διὰ τοῦ μικροβάτου. Ἡ ἐπὶ τῆς ἴτυος ἀναγινωσκομένη διαίρεσις παριστᾷ τὴν γωνιακὴν ἀπόστασιν τῶν δύο ἀντικειμένων.

Ἐὰν τὸ ἀπ' εὐθείας σκοπευόμενον ἀντικείμενον εἶναι ὁ ὁρίζων (π.χ. μέτρησις ὕψους ἀστέρος), ταλαντοῦμεν βραδέως τὸν ἑξᾶντα περὶ τὴν κατακόρυφον θέσιν. Ἡ δὶς ἀνακλωμένη εἰκὼν τοῦ δευτέρου ἀντικειμένου μετακινεῖται ἐν τῷ τηλεσκοπίῳ καταγράφουσα τόξον κύκλου ἀπέχον τοῦ ὁρίζοντος ἢ τέμνον αὐτὸν (αα, ββ, σχ. 4). Ταλαντοῦντες συνεχῶς τὸν ἑξᾶντα ἐπενεργοῦμεν ἐπὶ τοῦ μικροβάτου, μέχρις ὅτου τὸ καταγραφόμενον τόξον ἐφάπτεται ἀκριβῶς τῆς γραμμῆς τοῦ ὁρίζοντος (γγ). (Διὰ τὸ ἡλιακὸν ὕψος βλ. σχ. ἐν λ. *διόπτρα* [Ναυτ.] καὶ *δίκτυον* [Ἀστρον. Ναυτ.]).

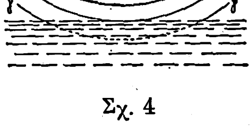

Σχ. 4

Ἵνα ὁ ἑξᾶς εἶναι κατάλληλος πρὸς χρησιμοποίησιν, δέον νὰ κανονίζεται καλῶς μέσῳ τῶν κοχλιῶν τοῦ ὀργάνου, νὰ μὴ ἔχῃ δ' ἀφ' ἑτέρου ἐλαττώματα ἐκ κατασκευῆς.

Κατὰ τὸν κανονισμὸν αὐτοῦ δέον: 1) Ὁ ὀπτικὸς ἄξων τοῦ τηλεσκοπίου νὰ εἶναι παράλληλος πρὸς τὸ ἐπίπεδον τῆς ἴτυος. 2) Τὸ μέγα κάτοπτρον νὰ εἶναι κάθετον ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τῆς ἴτυος. 3) Τὸ μικρὸν κάτοπτρον νὰ εἶναι κάθετον ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τῆς ἴτυος καὶ παράλληλον πρὸς τὸ μέγα κάτοπτρον εἰς εἰδικὴν θέσιν τοῦ κανόνος.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν κατασκευήν, πρέπει νὰ ἐλέγχεται ἂν αὕτη πληροῖ τοὺς ἑξῆς ὅρους: 1) Τὸ ἐπίπεδον τῆς ἴτυος νὰ εἶναι πραγματικῶς ἐπίπεδον καὶ κάθετον εἰς τὸν ἄξονα περιστροφῆς τοῦ κανόνος. 2) Ὁ βερνιέρος νὰ ἐφαρμόζῃ πανταχοῦ τῆς ἴτυος. 3) Τὸ κέντρον τῆς διαιρέσεως τῆς ἴτυος νὰ κεῖται ἐπὶ τοῦ ἄξονος τοῦ κανόνος καὶ αἱ διαιρέσεις αὐτῆς νὰ εἶναι ἴσαι. 4) Ὁ μικροβάτης νὰ ἐνεργῇ κανονικῶς. 5) Αἱ δύο ὄψεις τόσον τοῦ μεγάλου ὅσον καὶ τοῦ μικροῦ κατόπτρου, ὡς καὶ αἱ τῶν χρωματικῶν ὑαλίων, νὰ εἶναι παράλληλοι.

Ὅταν διορθώσωμεν τὸν ἑξᾶντα καὶ καταστήσωμεν τὰ δύο κάτοπτρα αὐτοῦ παράλληλα, τὸ μηδὲν τοῦ βερνιέρου δὲν συμπίπτει, πάντοτε σχεδόν, μετὰ τοῦ μηδενὸς τοῦ ἴτυος. Τότε ἐάν, ἐπὶ παραδείγματι, τὸ μηδὲν τοῦ βερνιέρου (σχ. 5) εὑρίσκεται πρὸ τῆς διαιρέσεως I_1 τῆς ἴτυος, ὅλαι αἱ ἀναγινωσκόμεναι γωνίαι θὰ εἶναι μεγαλύτεραι κατὰ ε=αβ. Ἐὰν τὸ μηδὲν τοῦ βερνιέρου εὑρίσκεται πρὸ τῆς διαιρέσεως I_2 τῆς ἴτυος, ὅλαι αἱ ἀναγινωσκόμεναι γωνίαι θὰ εἶναι μικρότεραι κατὰ ε=βγ. Ἡ ποσότης ε, τὴν ὁποίαν δέον νὰ προσθέσωμεν ἀλγεβρικῶς εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἑξᾶντος, ἵνα ἔχωμεν τὴν παρατηρηθεῖσαν γωνιακὴν ἀπόστασιν, καλεῖται ἐργαλειακὸν σφάλμα τοῦ ἑξᾶντος καὶ παρίσταται διὰ τοῦ συμβόλου σφ. Ἡ γωνία αὕτη τοῦ σφάλματος εἶναι θετικὴ ἢ ἀρνητική, ἂν τὸ σημεῖον συρρινισμοῦ

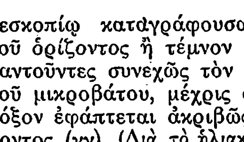

Σχ. 5.

Digitized by Google

εὑρίσκεται πρὸς τὰ δεξιὰ ἢ πρὸς τὰ ἀριστερὰ τοῦ μηδενὸς τῆς ἴτυος.

Πρὸς μέτρησιν τοῦ ἐργαλειακοῦ σφάλματος χρησιμοποιοῦμεν τὸ ἀστρονομικὸν τηλεσκόπιον, ὅπερ ἀναστρέφει τὰ ἀντικείμενα. Σκοπεύομεν ἀπ' εὐθείας τὸν ἥλιον καὶ ἔχομεν οὕτως ἐν τῷ τηλεσκοπίῳ τὴν ἀνεστραμμένην εἰκόνα αὐτοῦ Σ (σχ. 6). Κινοῦμεν τὸν κανόνα μέχρις ὅτου ἴδωμεν ἐν τῷ τηλεσκοπίῳ τὴν ἐκ διπλῆς ἀνακλάσεως εἰκόνα ταύτην τοῦ ἡλίου, Σ'. Διὰ τοῦ μικροβάτου φέρομεν τὴν εἰκόνα ταύτην εἰς τὴν θέσιν $Σ'_1$, ὥστε αἱ δύο εἰκόνες νὰ ἐφάπτωνται. Ἀναγινώσκομεν ἐπὶ τῆς ἴτυος γωνίαν τινὰ OA_1 (σχ. 7).

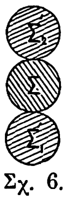

Σχ. 6.

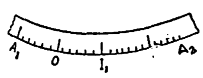

Σχ. 7.

Κατόπιν φέρομεν τὴν ἀνακλωμένην εἰκόνα τοῦ ἡλίου εἰς τὴν θέσιν $Σ'_2$ καὶ ἀναγινώσκομεν ἐπὶ τῆς ἴτυος γωνίαν OA_2. Ἡ θέσις τοῦ βερνιέρου, ἥτις ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸν ἀκριβῆ ταυτισμὸν τῶν δύο εἰκόνων, εὑρίσκεται εἰς τὸ μέσον τοῦ τόξου A_1A_2. Τὸ σφάλμα τοῦ ἐργαλείου παρέχεται ὅθεν ὑπὸ τῆς σχέσεως:

$$σφ = \frac{OA_1 + OA_2}{2}$$

Ἡ ποσότης OA_1 εἶναι θετική, ἂν τὸ σημεῖον A_1 πίπτῃ δεξιὰ τοῦ μηδενὸς τῆς ἴτυος καὶ ἀρνητική, ἂν πίπτῃ ἀριστερά. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὴν ποσότητα OA_2. Σπουδαῖον μέσον ἐλέγχου τῆς ἀκριβείας τῆς παρατηρήσεως εἶναι ὅτι τὸ ἀπόλυτον εὖρος τοῦ τόξου A_1A_2 δέον νὰ εὑρεθῇ ἴσον πρὸς τὸ τετραπλάσιον τῆς ἡμιδιαμέτρου τοῦ ἡλίου.

Πρὸς ἄρσιν ἢ ἐλάττωσιν τοῦ ἐργαλειακοῦ σφάλματος διορθοῦμεν ἐν πρώτοις τὸν ἑξᾶντα καὶ εἶτα ταυτίζομεν τὸ μηδὲν τοῦ βερνιέρου μετὰ τοῦ μηδενὸς τῆς ἴτυος. Σκοπεύομεν διὰ τοῦ τηλεσκοπίου ἀπομεμακρυσμένον ἀντικείμενον π. χ. ἀστέρα. Ἡ ἀπ' εὐθείας ὁρωμένη εἰκὼν καὶ ἡ ἐκ διπλῆς ἀνακλάσεως θὰ εὑρίσκωνται πλησίον ἀλλήλων. Δι' ἀλληλοδιαδόχων χειρισμῶν τῶν κοχλιῶν τοῦ μικροῦ κατόπτρου προσπαθοῦμεν νὰ ταυτίσωμεν ἀκριβῶς τὰς δύο εἰκόνας, ἢ τουλάχιστον νὰ συμπλησιάσωμεν ταύτας ὅσον τὸ δυνατόν, ἐλαττοῦντες οὕτω τὸ σφάλμα. Γενικῶς εἶναι δύσκολον νὰ μηδενίσωμεν τὸ σφάλμα καὶ διὰ τοῦτο ἀρκούμεθα νὰ ἐλαττώσωμεν αὐτὸ μέχρι τῆς τιμῆς 10''—30''.

Μετὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ἑξᾶντος ἐλέγχονται εἰς εἰδικὰ ἐργαστήρια τὰ σφάλματα αὐτοῦ, ὡς καὶ τὸ σφάλμα κεντρικότητος τῆς ἴτυος, μετρούμενον ἀνὰ 15^0 τόξον αὐτῆς. Ἀνάλογον πιστοποιητικὸν ἐπικολλᾶται ἐσωτερικῶς τοῦ καλύμματος τοῦ κιβωτίου. Δίδεται δὲ πιστοποιητικὸν Α' τάξεως ὅταν τὸ σφάλμα κεντρικότητος δὲν ὑπερβαίνῃ τὰ 40'', Β' τάξεως ὅταν ὑπερβαίνῃ τὰ 2' ἀνὰ 30^0 ἴτυος, καὶ Γ' τάξεως ὅταν τὸ σφάλμα κεντρικότητος ὑπερβαίνῃ τὰ 3'. Α. ΚΡΚ.

— **Ἑξᾶς** (Sextant) *[Ἀστρονομ.]*. Μικρὸς ἀστερισμὸς ἐκ τῶν μεταγενέστερον σχηματισθέντων. Ὠνομάσθη οὕτως ἐκ τοῦ ὁμωνύμου ἀστρονομικοῦ ὀργάνου καὶ ἐκτείνεται εἰς μικρὰν περιοχὴν ἑκατέρωθεν τοῦ ἰσημερινοῦ μεταξὺ τῶν ἀστερισμῶν τοῦ Λέοντος, τοῦ Κρατῆρος καὶ τῆς Ὕδρας. Περιλαμβάνει περίπου 40 ἀστέρας ὁρατοὺς διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ, ὧν ὁ λαμπρότερος εἶναι μεγέθους περίπου 5ου καὶ μεσουρανεῖ κατὰ τὸ μεσονύκτιον περὶ τὰ τέλη Φεβρουαρίου. Σ. Π.

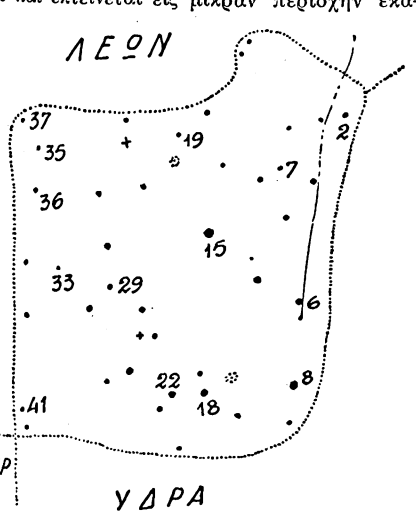

Ὁ ἀστερισμὸς τοῦ Ἑξᾶντος.

ἑξάσειρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἀπὸ ἓξ σειράς.

ἑξασέλιδος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἀπὸ ἓξ σελίδας: «πραγματεία ἑξασέλιδος».

ἑξασέπαλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἐπὶ τῶν ἀνθέων, ὁ ἀποτελούμενος ἀπὸ ἓξ σέπαλα: «κάλυξ ἑξασέπαλος», «ἄνθος ἑξασέπαλον» τοῦ ὁποίου ἡ κάλυξ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓξ σέπαλα.

ἑξάσημος (ὁ). Ρυθμικὸς ποὺς συγκείμενος ἐξ ἓξ χρόνων. Ἀναλόγως τῆς διαιρέσεως αὐτοῦ σχηματίζων τὰ διάφορα ρυθμικὰ αὐτοῦ σχήματα, λαμβάνει καὶ τὰς ἰδιαιτέρας ὀνομασίας του. Οὕτω, διαιρούμενος εἰς δύο μέρη ἢ ποδικοὺς χρόνους, μίαν τετράσημον θέσιν καὶ μίαν δίσημον ἄρσιν, καλεῖται *ἰωνικὸς ἀπὸ μείζονος* ὅταν προηγῆται ἡ θέσις (— —⊤◡ ◡), ὅταν δὲ προηγῆται ἡ ἄρσις λαμβάνει τὸ τοῦ *ἰωνικοῦ ἀπ' ἐλάσσονος* σχῆμα (◡ ◡⊤— —). Ἀμφότεροι οἱ ρυθμικοὶ οὗτοι πόδες, σύνθετοι ὄντες, ἔχουσι πρὸς ἀλλήλους τὸν τοῦ διπλασίου λόγον ὡς 4 πρὸς 2, διὸ καὶ καλοῦνται ἑξάσημοι ἐν λόγῳ διπλασίῳ, ἀπαντῶσι δὲ εἰς ἀρκετὰ δημώδη ἑλληνικὰ ᾄσματα.

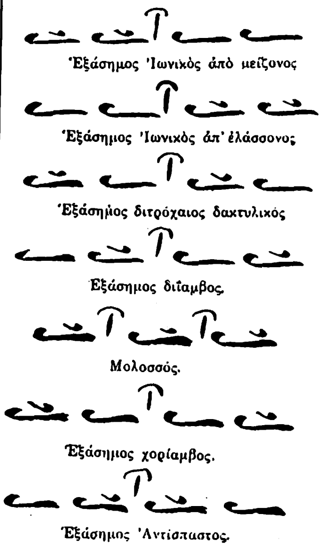

Ρυθμικὰ σχήματα τοῦ ἑξασήμου ρυθμικοῦ ποδὸς ἐν τῇ σημειογραφίᾳ τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς.

Ὁ ἑξάσημος ρυθμικὸς ποὺς διαιρούμενος εἰς δύο, εἰς τρίσημον θέσιν καὶ εἰς τρίσημον ἄρσιν, ἀμφοτέρας ἐκ μακρᾶς καὶ βραχείας συνισταμένας καὶ ἐχούσας τὸ τοῦ τροχαίου σχῆμα, καλεῖται *ἑξάσημος διτρόχαιος δακτυλικὸς* καὶ εἶναι ποὺς σύνθετος δακτυλικὸς ἐν λόγῳ ἴσῳ (— ◡⊤— ◡).

Ὁ ρυθμικὸς οὗτος πούς, οὕτινος χρῆσιν ποιεῖται καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ βυζαντινὴ μουσικὴ ἐν τῇ ἐκτελέσει τῶν κρατημάτων καὶ ἄλλων τινῶν ἐκκλησιαστικῶν ᾀσμάτων, ἀπαντᾷ καὶ εἰς δημώδη ᾄσματα.

Ἀντίθετον τοῦ σχήματος τοῦ ἑξασήμου διτροχαίου εἶναι τὸ τοῦ διιάμβου, συνθέτου ἐκ δύο τρισήμων, ἀμφοτέρων ἐκ βραχείας καὶ μακρᾶς συνισταμένων καὶ ἐχουσῶν τὸ τοῦ ἰάμβου σχῆμα. Τὸ σχῆμα τοῦ *ἑξασήμου διιάμβου* εἶναι: ◡ —⊤◡ —. Ὅταν ὁ ἑξάσημος ρυθμικὸς ποὺς διαιρῆται εἰς τρία δίσημα μέρη καλεῖται *μολοσσὸς* (—⊤—⊤—).

Συγκειμένου τοῦ ἑξασήμου ἐκ δύο τρισήμων μερῶν, ἐκ μακροῦ καὶ βραχέος καὶ ἐκ βραχέος καὶ μακροῦ, σχηματίζεται τὸ τοῦ *χοριάμβου* ἀμφίμακρον σχῆμα (— ◡⊤◡ —), ὅταν δὲ τὰ δύο τρίσημα τοῦ ἑξασήμου μέρη ἔχουσι σχῆμα ἀμφίβραχυ, δηλαδὴ ὅταν ταῦτα σύγκεινται ἐκ βραχέος καὶ μακροῦ καὶ ἐκ μακροῦ καὶ βραχέος, σχηματίζεται τὸ τοῦ *ἀντισπάστου* σχῆμα (◡ —⊤— ◡).

Τὰ δύο τελευταῖα ρυθμικὰ σχήματα τοῦ ἑξασήμου, δηλαδὴ τὸ τοῦ χοριάμβου καὶ τὸ τοῦ ἀντισπάστου, ἀπαντῶσιν εἰς πλεῖστα ἑλληνικὰ δημώδη ᾄσματα, ἅτινα καὶ χορεύονται κατὰ τὸν τσάμικον ἢ ἀρβανίτικον ἢ πηδηκτὸν καλούμενον χορόν, ὅστις κατὰ τὸ πλεῖστον, ἀνδρικὸς χορὸς ὤν, καλεῖται καὶ λεβέντικος. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

— *[Μουσ.]* βλ. *ρυθμική*.

ἑξασθενὴς (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τὸ) *[Χημ.]*. Ὁ ἔχων ἓξ *σθένη*. Καλοῦνται οὕτω τὰ στοιχεῖα, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς τῶν μονάδων συγγενείας ἐκφράζεται διὰ τοῦ ἀριθμοῦ ἓξ (βλ. *ἀτομικότης* καὶ *ἄτομον*). ΑΝ.Δ.

ἑξασθένησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἑξασθενεῖν, κατάπτωσις τῆς δυνάμεως, ἀδυναμία, ἔλλειψις ἐντάσεως: «ἑξασθένησις τοῦ ὀργανισμοῦ,—τοῦ φωτός,—τοῦ ρεύματος».

—*[Ἰατρ.]* Βλ. *ἐξάντλησις*.

—**ἑξασθένησις φωτοτύπων** *[Φωτογρ.]*. Διὰ τῆς *ἑξασθενήσεως* ἐπιζητεῖται βελτίωσις τῶν ὑπερεκτεθειμένων, τῶν κεκαλυμμένων ὑπὸ πέπλου καὶ τῶν σκοτεινῶν φωτοτύπων, ἤτοι ὅλων ἐκείνων εἰς ἃ ἀπεχωρίσθη περισσὸς μεταλλικὸς ἄργυρος· στηρίζεται δ' αὕτη εἰς τὴν διὰ καταλλήλων διαλυμάτων βαθμιαίαν διάλυσιν αὐτοῦ.

Ὑπάρχουσι πλεῖστα πρὸς ἑξασθένησιν σκευάσματα· ἐκ τούτων ὅλα σχεδὸν δρῶσιν ὁμοιομόρφως διαλυτικῶς ἐπὶ τοῦ ἐφ' ὅλης τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐπιστρώματος ἀναχθέντος ἀργύρου, ἓν δέ, τὸ ὑπερθειικὸν ἀμμώνιον, δρᾷ ἐπὶ τῶν πυκνοτέρων θέσεων τούτου, μὴ ἐπηρεάζον τοὺς ἀσθενεῖς ἡμιτονισμοὺς τοῦ φωτοτύπου. Τὰ κυριώτερα τῶν ἐν χρήσει σκευασμάτων ἑξασθενήσεως εἶναι:

1) Τὸ *ἐρυθρὸν σιδηρικυανιοῦχον κάλιον*. Τὸ πρὸς ἑξασθένησιν διάλυμα τούτου, ὅπερ καὶ *ἑξασθενητὴς τοῦ Farmer* καλεῖται, σκευάζεται διὰ διαλύσεως 6 γρμ. αὐτοῦ εἰς 100 κ. ἑ. ὕδατος (διάλυμα α') καὶ 5 γρμ. ὑποθειώδους νατρίου εἰς ἕτερα 100 κ. ἑ. (διάλυμα β'). Κατὰ τὴν χρῆσιν μήγνυνται 100 κ. ἑ. τοῦ β' διαλύματος μετὰ 10—30 κ. ἑ. τοῦ α' διαλύματος. Ὅσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ προστιθεμένη ποσότης τοῦ α' διαλύματος, τόσον δραστικώτερον δρᾷ τὸ ἑξασθενητικὸν διάλυμα:

$$4K_3Fe(CN)_6 + 4Hg = Hg_4Fe(CN)_6 + 3K_4Fe(CN)_6.$$

Τὸ μῖγμα τῶν διαλυμάτων τούτων φέρεται εἰς λεκάνην, κατὰ προτίμησιν πορσελλάνης, εἰς ἣν εἶτα εἰσάγεται ἡ πλὰξ ταχέως, ὥστε νὰ γίνῃ ἡ διαβροχὴ αὐτῆς ἀκαριαίως τελεία καὶ παρακολουθεῖται ἡ πορεία τῆς ἑξασθενήσεως, ἐξεταζομένης τῆς πλακὸς εἰς τὸ διερχόμενον φῶς. Διακοπὴ τῆς ἑξασθενήσεως γίνεται πρὶν τὸ φωτότυπον ἀπολέσῃ τὰς εἰς τὰς διαφανεῖς αὐτοῦ θέσεις λεπτομερείας, δι' ἐξαγωγῆς καὶ ἐπὶ ἡμίωρον περίπου πλύσεως τῆς πλακός. Τὸ λουτρὸν τῆς ἑξασθενήσεως λαμβάνει μετὰ βραχὺν χρόνον κυανῆν καὶ εἶτα ἀνοικτῶς λευκὴν χροιάν, ὅτε καὶ ἀπορρίπτεται ὡς ἄχρηστον.

2) Ἕτερον ἑξασθενητικὸν σκεύασμα εἶναι τὸ τῆς *Agfa*, ὅπερ φέρεται ἐν τῷ ἐμπορίῳ ὑπὸ μορφὴν κόνεως συγκειμένης ἐξ 1 μ. ἀνύδρου σιδηριοξαλικοῦ καλίου καὶ 10 μ. ἀνύδρου ὑποθειώδους νατρίου· ἡ κόνις αὕτη διαλύεται εἰς 10 μ. ὕδατος.

Διὰ τοῦ ὡς εἴρηται ὑπερθειικοῦ ἀμμωνίου ἑξασθενοῦνται φωτότυπα ὑπεκτεθειμένα καὶ ὑποστάντα παρατεταμένην ἐμφάνισιν. Τὸ πρὸς χρῆσιν διάλυμα τούτου σκευάζεται διὰ διαλύσεως 3—5 γρμ. ὑπερθειικοῦ ἀμμωνίου εἰς 100 κ. ἑ. ὕδατος. Εἰς τὸ διάλυμα τούτου βυθίζεται ἡ πλὰξ καὶ ἀφίεται ἐπὶ τοσοῦτον, ἀνακινουμένης ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τῆς λεκάνης, ἕως οὗ τὸ φωτότυπον παρουσιάσῃ τὴν ἀπαιτουμένην διαφάνειαν εἰς τὰ λίαν σκοτεινὰ μέρη αὐτοῦ. Διακοπὴ τῆς ἑξασθενήσεως γίνεται δι' ἐκπλύσεως τῆς πλακὸς εἰς διάλυμα 10 τοῖς ἑκατὸν θειώδους νατρίου καὶ τέλος διὰ καλῆς δι' ὕδατος ἐκπλύσεως: Κ. Γ. Μ.

ἑξασθενητικός, *—ή, —όν*· ὁ προξενῶν ἑξασθένησιν, ὁ ἑξασθενῶν, ἐξαντλητικός.—Ἐπίρρ. ***ἑξασθενητικῶς***.

ἑξασθενίζω, *ἀόρ. ἐξησθένισα,—ἐξησθενίσθην*, παθ. μετχ. *ἐξησθενισμένος*· καθιστῶ τι ἀσθενὲς ἢ ἀσθενέστερον, ἀντίθ. *ἐνισχύω, δυναμώνω*: «αἱ περιπέτειαι ἐξασθενίζουν τὸ θάρρος»· || παθ. *ἑξασθενίζομαι*· χάνω τὴν δύναμιν, γίνομαι ἀσθενέστερος, ἑξασθενῶ: «τὸ ρεῦμα εἶναι ἐξησθενισμένον».

ἑξασθένισις, *—εως* (ἡ)· ὡς ἀπὸ τοῦ *ἑξασθενίζω*, ὀρθότερον *ἑξασθένησις* (βλ. λ.).

ἑξασθενῶ (*—έω*), ἀόρ. *ἐξησθένησα*, παθ. μετοχ. *ἐξησθενημένος*· ἀμετβ. γίνομαι ἀσθενής, ἢ ἀσθενέστερος, ἀδυνατίζω, ἑξασθενίζομαι, ἐξαντλοῦμαι: «αἱ αἰσθήσεις σὺν τῷ χρόνῳ ἑξασθενοῦν», «ἦτο ἐξησθενημένος ἀπὸ τὸν κόπον», «ἔπιπτον ἐξησθενημένοι καὶ λιπόθυμοι».

—**ἑξασθενῶ** (*—όω*), ἀόρ. *ἐξησθένωσα—ἐξησθενώθην*, παθ. μετχ. *ἐξησθενωμένος*· ποιῶ τι ἀσθενὲς ἢ ἀσθενέστερον, ἑξασθενίζω, ἀδυνατίζω, ἀσθενοποιῶ.

ἑξασθένωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἑξασθενοῦν, ἡ ἐλάττωσις τῆς δυνάμεως, τῆς ἐντάσεως.

ἑξασθενωτικός, *—ή, —όν*· ὁ προξενῶν ἑξασθένωσιν, ὁ καθιστῶν τι ἀσθενέστερον.

ἑξασκελὴς (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό)· ὁ ἔχων ἓξ σκέλη.

— **ἑξασκελὴς *ἐπίδεσμος τοῦ Γαληνοῦ*** *[Χειρουργ.]*. Χρησιμεύει οὗτος πρὸς στήριξιν τοπικοῦ βοηθήματος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. Τεμάχιον ὀθόνης, μακρὸν ὅσον 80 ἑκμ., πλατὺ δὲ ὅσον 30 ἑκμ., σχίζεται ἑκατέρωθεν κατὰ μῆκος εἰς τρία σκέλη, μένοντος ἀδιατμήτου τοῦ μέσου αὐτοῦ εἰς ἔκτασιν 12 ἑκμ. Καὶ τὸ μὲν ἀδιάτμητον τοῦτο μέσον ἐφαρμόζεται ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς, τῶν δ' ἓξ σκελῶν τὰ μὲν δύο μεσαῖα προσεπιδέονται ἢ στηρίζονται διὰ καρφοβελονῶν ὑπὸ τὴν κάτω σιαγόνα, τὰ δὲ πρόσθια σκέλη φέρονται ἄνω τῶν ὀφρύων καὶ τῶν ὤτων εἰς τὸν αὐχένα, ἔνθα στηρίζονται, τὰ δὲ ὀπίσθια φερόμενα ἐπὶ τὸ μέτωπον στηρίζονται ἐκεῖ. Ι. Π.

ἐξάσκησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐξασκεῖν*, ἄσκησις, γυμνασία, ἐφαρμογὴ τοῦ διδαχθέντος: «ἐξάσκησις εἰς τὴν χειρουργικήν,—εἰς τὴν διδακτικήν»· || βιοτικὴ ἐφαρμογὴ τέχνης ἢ ἐπιστήμης: «ἐξάσκησις τοῦ ἐπαγγέλματος», «ἄδεια ἐξασκήσεως τῆς ἰατρικῆς».

ἐξασκῶ (*—έω*), ἀόρ. *ἐξήσκησα—ἐξησκήθην*, παθ. μετχ. *ἐξησκημένος*· ἀσκῶ, ἐκγυμνάζω: «τὸν ἐξασκεῖ εἰς τὴν μουσικήν,—εἰς τὴν ἀπαγγελίαν»· || ἐφαρμόζω ἐπαγγελματικῶς τέχνην ἢ ἐπιστήμην, μετέρχομαι ἐπάγγελμα: «ἐξασκεῖ τὴν ἰατρικήν», «δὲν τοῦ ἐπιτρέπουν νὰ ἐξασκήσῃ τὴν τέχνην του, — τὴν ἐπιστήμην

Digitized by Google

του»· || «ἐξασκῶ ἐπιρροὴν» ἀσκῶ ἐπιρροήν, ἐπιβάλλομαι, ἐπηρεάζω, «ἐξησκήθη πίεσις».

ἐξάσπερμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τὸ)· ἐπὶ τῶν καρπῶν, ὁ περιέχων ἓξ σπέρματα.

ἐξάσπιλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ φέρων ἓξ σπίλους, κηλῖδας.

ἐξάστερον (τό)· ὁ ἀστερισμὸς τῆς Πλειάδος ὡς ἀποτελούμενος ὑπὸ ἓξ ἀστέρων (βλ. *Πλειάς*).

Ἐξάστερον (κοιν. *Ξάστρο*, τουρκ. *Σάχτερος*) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Α. Θράκης ἀνατολικῶς τῆς Σηλυβρίας. Οἱ κάτοικοι αὐτοῦ, ὅλοι Ἕλληνες, ἀνήρχοντο ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1920 εἰς 1535, κατεγίνοντο δὲ εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κυρίως εἰς τὴν ἀμπελουργίαν. Τῷ 1909 μεγάλη πυρκαϊὰ ἀπετέφρωσεν ἐξ ὁλοκλήρου τὸ χωρίον, οἱ Ἐξαστερινοὶ ὅμως ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν τὸ ἐπανέκτισαν καλύτερον καὶ ἤγειραν μεγαλοπρεπὲς σχολεῖον ἀρρένων καὶ θηλέων.

Κατά τινα παράδοσιν, ὅτε τῷ 1521 οἱ Τοῦρκοι ἐπολέμουν πρὸς τοὺς Οὔγγρους, ὁ βεζύρης τοῦ σουλτάνου Σουλεϋμὰν τοῦ Μεγαλοπρεποῦς Πιρῆ πασᾶς, διανυκτερεύων ἐν Ἐξαστέρῳ, εἶδε κατ' ὄναρ ὅτι ὁ σουλτᾶνος στενῶς ἐπολιορκεῖτο. Ἀμέσως ἔσπευσε μετὰ στρατοῦ εἰς βοήθειάν του καὶ ἔλυσε τὴν πολιορκίαν. Μετὰ τὸ πέρας τοῦ νικηφόρου τούτου πολέμου ὁ Πιρῆ πασᾶς ἐξηγόρασε τὸ Ἐξάστερον ἀπὸ τὸν Μπαμπᾶν ἀγᾶν καὶ συνῴκισεν εἰς αὐτὸ καί τινας αἰχμαλώτους Ματζάρηδες (Οὔγγρους). Μέχρι σήμερον ὑπάρχει οἰκογένεια *Ματζάρη* ὡς καὶ ποταμίσκος *Ματζὰρ-δερὲ* ἔξω τοῦ χωρίου. Ὁ τόπος ὅπου ἐνυπνιάσθη ὁ Πιρῆ πασᾶς ἐθεωρήθη ἱερὸς καὶ προνομιοῦχος. Δι' αὐτὸ οἱ κάτοικοι τοῦ Ἐξαστέρου ἀπηλλάχθησαν τοῦ φόρου τῆς δεκάτης καὶ ὅτε ὁ στρατὸς διήρχετο τὸ χωρίον ἡ μουσικὴ καὶ τὰ τύμπανα ἐσίγων. Κατόπιν τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἑλληνοτουρκικῶν πληθυσμῶν οἱ Ἐξαστερινοὶ κατέφυγον εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἄλλοι μὲν ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Πτολεμαΐδα (Καϊλάρια), ἄλλοι δὲ παρὰ τὸν ποταμὸν Νέστον εἰς τὴν Κεραμωτὴν ἔναντι τῆς Θάσου. Ε. Σ. Σ.

ἐξάστηλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων ἓξ στήλας, ὁ ἀποτελούμενος ἀπὸ ἓξ στήλας (τυπογραφικάς): «ἐξάστηλος ἐφημερίς», «ἄρθρον ἐξάστηλον» τὸ περιλαμβάνον ἓξ στήλας τῆς ἐφημερίδος.

ἐξάστιχος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἀπὸ ἓξ στίχους γραμμάτων: «ἐξάστιχος ἀγγελία», «ἐξάστιχον ποίημα».

—*[Μετρ.]* Ἡ *ἐξάστιχος* στροφὴ ἢ ἁπλῶς τὸ *ἐξάστιχον* ἀποτελεῖται κυρίως ἀπὸ μίαν τετράστιχον καὶ δύο ἄλλους στίχους ὁμοιοκαταληκτοῦντας, τιθεμένους συνηθέστερον μετὰ τὴν τετράστιχον, οὐχὶ σπανίως ὅμως καὶ πρὸ αὐτῆς. Ἡ διάταξις τῶν ὁμοιοκαταληξιῶν ἔχει ἑπομένως τὸ σχῆμα: αβαβγγ ἢ ααβγβγ. Τοῦ πρώτου μεγάλην χρῆσιν ἔκαμεν ὁ Λασκαράτος, ὁ καὶ πιθανῶς εἰσαγαγὼν τὸ εἶδος ἐκ τῆς ἰταλικῆς στιχουργίας, καὶ οἱ ποιηταὶ τῆς καθαρευούσης (κυρίως ὁ Παράσχος). Παράδειγμα τοῦ πρώτου τύπου:

«Φουντοῦκο, ὡς πότε δὰ θὰ τρῶς
καὶ πάντα θὰ χαζέβης;
Ἦρθε καὶ γιὰ σκολειὸ καιρός,
κ' ὡς δυὸ χρονῶν κοντέβεις».
Κι' αὐτὸς νὰ δείξῃ τὴ χαρά του
δῶσ' του καὶ παίζῃ τὴν οὐρά του.
(*Πάλλης*: Παιδιάτικα).

Τοῦ δευτέρου τύπου παράδειγμα ἔστω τὸ ἐπίγραμμα τῶν Ψαρῶν τοῦ Σολωμοῦ. (Αἱ ὁμοιοκαταληξίαι τοῦ τετραστίχου δύνανται νὰ ἔχωσι καὶ τὸ σχῆμα: αββα.)

Ἀλλὰ πλὴν τῶν δύο αὐτῶν κλασσικῶν, δύνανται νὰ σχηματισθῶσι καὶ ἄλλαι μορφαί. Συνηθεστέρα καὶ πολὺ τεχνικὴ εἶναι ἐκείνη, τῆς ὁποίας ὁμοιοκαταληκτοῦν ὁ α' καὶ β' στίχος, ὁ δ' καὶ ε' καὶ ὁ γ' καὶ στ' (ααβγγβ):

Ἔλα, μικρούλα, καὶ στ' ἀχνὸ — α
ἄς πᾶμε ἐκεῖνο τὸ βουνὸ — α
νὰ χτίσουμε καλύβι. — β
Τὸ βλέπεις; Σύγνεφα πολλὰ — γ
σὰ γερογίγας κουβαλᾶ — γ
στὴ ράχη του καὶ σκύβει. — α
(*Πάλλης*)

Σπανιώτεραι μορφαὶ εἶναι αἱ διατάττουσαι ὡς ἑξῆς τὰς ὁμοιοκαταληξίας των: αβγαβγ, αἱ αβγγβα καὶ αβαγβγ. Οἱ στίχοι οἱ ἀποτελοῦντες τὴν στροφὴν δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι ἰσοσύλλαβοι. Οὕτω δύναται ὁ α' καὶ ὁ γ' νὰ εἶναι δεκαπεντασύλλαβοι, αἱ δὲ λοιποὶ 8σύλλαβοι ἢ 7σύλλαβοι (βλ. λ. *στροφή*). Λ. Ν. Π.

ἐξάστοιχος (ὁ, ἡ), — (τό)· ὁ ἔχων ἓξ στοίχους, σειράς, λέγεται περὶ τῆς κριθῆς τῆς ἐχούσης εἰς τὸν στάχυν ἓξ σειρὰς σπερμάτων.

ἐξαστράπτω, ἀόρ. *ἐξήστραψα*· ἐπιτατικώτερον τοῦ *ἀστράπτω*, ἐκπέμπω ἀστραπάς· || λάμπω, ἀκτινοβολῶ: «ὁ ἀδάμας ἐξαστράπτει».

ἐξάστυλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἀπὸ ἓξ στύλους, κίονας: «ἐξάστυλος στοά».

ἐξασύλλαβος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἀπὸ ἓξ συλλαβάς: «ἐξασύλλαβος λέξις,—στίχος».

—*[Μετρ.]* Ἑξασυλλάβους στίχους, μολονότι μικρούς, σχηματίζει πολλοὺς ἡ νεοελληνικὴ μετρικὴ *(ἰαμβικοί)*: Τὰ μάτια ἀνοιγοκλεῖς | σαγίττες μὲ βαρεῖς. Συνηθέστερος ὅμως δημοτικὸς στίχος εἶναι ὁ *τροχαϊκὸς* ἑξασύλλαβος: μπρὲ χρυσό μου ἀηταίρι | γιὰ κοντοκαρτέρει, τὸν ὁποῖον ἐν συνδυασμῷ μετὰ πεντασυλλάβων μεταχειρίζεται καὶ ἡ ἔντεχνος ποίησις: Ἔχουμ' ἕνα σκύλο | μαῦρο μαλλιαρὸ *(Πάλλης)*. Δύο πόδες ἀναπαιστικοὶ σχηματίζουν τὸν *ἀναπαιστικὸν* ἑξασύλλαβον, στίχον οὐχὶ συνήθη: Πεταλοῦδες πετοῦν | μιὰ τὴν ἄλλη ζητοῦν *(Μαβίλης)*, ἐνῷ τοὐναντίον ὁ *ἀμφιβραχικὸς* εἶναι συνηθέστερος: Ὁμοίως τ' ἀγγελούδια | ἀνέσπερ' ἀστέρια *(Σολωμός)*. Λ. Ν. Π.

ἐξασφαλίζω, ἀόρ. *ἐξησφάλισα*, — *ἐξησφαλίσθην*, παθ. μετχ. *ἐξησφαλισμένος*· καθιστῶ τι ἐντελῶς ἀσφαλές, θέτω εἰς ἀσφάλειαν: «μὲ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτὴν ἐξησφάλισε τὸ μέλλον του», «ἐξασφαλίζει τὰ χρήματά του δι' ὑποθήκης,— δι' ἐνεχύρου», «ἐξησφαλίσθη ἡ συνεργασία,— ἡ ὑποστήριξις τοῦ Α»· || παθ. *ἐξασφαλίζομαι* μὲ σημασίαν μέσην· ἐξασφαλίζω τὰ χρήματά μου, τὰ πράγματά μου: «παρέχει δάνειον, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐξασφαλισθῇ».

ἐξασφάλισις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξασφαλίζειν, ἀποκατάστασις ἀσφαλείας: «ἡ ἐξασφάλισις τῶν χρημάτων του,—τῆς κόρης του».

ἐξασφαλιστικός, —*ή*, —*όν*· ὁ χρησιμεύων πρὸς ἐξασφάλισιν.

ἐξασφάλιστρον (τό)· τὸ μέσον δι' οὗ ἐξασφαλίζεταί τι.

ἐξασχιδὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ἐσχισμένος, ὁ διῃρημένος εἰς ἓξ μέρη.

ἐξατάξιος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων ἓξ τάξεις: «σχολεῖον ἐξατάξιον» τὸ διῃρημένον εἰς ἓξ τάξεις, ἤτοι ἐκεῖνο εἰς τὸ ὁποῖον αἱ σπουδαὶ εἶναι ἑξαετεῖς, ὁμοίως: «γυμνάσιον ἐξατάξιον».

—*[Ἐκπαιδ.]* Βλ. λ. *δημοτικὸν* σχολεῖον.

Ἑξάτευχος (ἡ). Τίτλος, δι' οὗ χαρακτηρίζονται ὑπὸ τῶν κριτικῶν τῶν ἀμφισβητούντων τὴν Μωσαϊκὴν προέλευσιν τοῦ νόμου τὰ ἓξ πρῶτα βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τουτέστιν ἡ Πεντάτευχος μετὰ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ. Κατ' αὐτοὺς ὑπάρχει ποιά τις ἑνότης ἐσωτερικῆς συνθέσεως ἐν τοῖς βιβλίοις τῆς Ἑξατεύχου. Γ. ΕΛ.

ἐξατμίζω, ἀόρ. *ἐξήτμισα*,—*ἐξητμίσθην*, παθ. μετχ. *ἐξητμισμένος*· κάμνω τι νὰ μεταβληθῇ εἰς ἀτμὸν ἢ γενικώτερον εἰς ἀέριον: «ἐξατμίζομεν τὸ ὕδωρ διὰ τοῦ βρασμοῦ», «ἐξατμίζεται ἡ θάλασσα καὶ μένει τὸ ἁλάτι»· || μετφ. καταστρέφω, ἀφανίζω τι ὡς νὰ τὸ μετέτρεψα εἰς ἀτμόν: «ἡ περιουσία του ἐξητμίσθη»· || ἀφίνω νὰ ἐκφύγῃ ἀτμὸς ἢ ἀέριον οἱονδήποτε: «κάπου ἐξατμίζει τὸ καζάνι», «ὁ σωλῆνας τοῦ γκαζιοῦ εἶναι ραγισμένος κι' ἐξατμίζει».

ἐξάτμισις, —*εως* (ἡ)· μετατροπὴ ὑγροῦ τινος εἰς ἀτμὸν ἢ ἄλλο ἀέριον: «ἐξάτμισις τοῦ ὕδατος, —τοῦ ἱδρῶτος, —τοῦ οἰνοπνεύματος, —τῶν θαλασσῶν κλπ.»· || ἡ, εἴτε ἀπὸ σκοποῦ, εἴτε ἐκ βλάβης τινός, γινομένη ἐκφυγὴ ἀτμοῦ ἢ ἀερίου ἀπὸ λέβητα ἀτμομηχανῆς, ἀπὸ κύλινδρον θερμοκινητῆρος κττ.: «ἡ ἐξάτμισις τῆς ἀτμαμάξης, —τοῦ αὐτοκινήτου», «ἐξάτμισις ἀεριαγωγοῦ σωλῆνος»· || μετφ. ταχεῖα ἐξαφάνισις, ἀφανισμός: «μετὰ τὴν ἐξάτμισιν τῆς προικός, ἐζήτησε διαζύγιον», «ἐξάτμισις ὑποσχέσεων, —ἐπαγγελιῶν κλπ.».

—*[Φυσ.]* Καλεῖται *ἐξάτμισις* ἡ φυσικὴ δρᾶσις, κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ σώματα μεταβαίνουν αὐθορμήτως ἐκ τῆς ὑγρᾶς καταστάσεως εἰς τὴν ἀέριον. Τὰ ὑγρὰ ταῦτα λέγομεν ὅτι ἐξατμίζονται. Πολλὰ ὑγρὰ ἐξατμίζονται εἰς πᾶσαν θερμοκρασίαν, τινὰ μάλιστα ἐξ αὐτῶν καὶ ἀφοῦ λάβουν τὴν στερεὰν κατάστασιν, ὡς τὸ ὕδωρ τὸ ὁποῖον ἐξατμίζεται καὶ ὡς χιὼν ἢ πάγος. Ὁμοίως καὶ πολλὰ στερεὰ σώματα μεταβαίνουν ἐκ τῆς στερεᾶς καταστάσεως ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν ἀέριον, ὡς ἡ καφουρά, τὸ ἰώδιον κλπ. Τὰ σώματα ταῦτα, τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζονται ὡς πτητικά, λέγομεν ὅτι ἐξαχνοῦνται καὶ τὸ φαινόμενον καλεῖται *ἐξάχνωσις*. Δι' ὑγρά τινα εὑρέθη τὸ ὅριον τῆς θερμοκρασίας, κάτω τοῦ ὁποίου τὸ φαινόμενον τοῦτο παύει. Οὕτω διὰ τὸν ὑδράργυρον τὸ ὅριον κεῖται εἰς τοὺς — 6°, διὰ δὲ τὸ θειικὸν ὀξὺ εἰς τὴν συνήθη θερμοκρασίαν τοῦ δωματίου.

Ἡ διὰ τὴν ἐξάτμισιν τοῦ ὑγροῦ ἀπαιτουμένη ποσότης θερμότητος λαμβάνεται ἐκ τοῦ περιβάλλοντος χώρου. Οὕτως ἐὰν χύσωμεν ἐπὶ τῆς χειρὸς ποσότητα αἰθέρος, αὕτη ἐξατμίζεται ταχέως, ἐνῷ συγχρόνως αἰσθανόμεθα ψῦχος εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ δέρματος, ἣν εἶχε διαβρέξει ὁ αἰθήρ. Ὁμοίως ἐὰν κάθιδροι σταθῶμεν εἰς τὸ ὕπαιθρον καὶ μάλιστα εἰς χῶρον ἐν ᾧ σχηματίζεται ρεῦμα ἀέρος, αἰσθανόμεθα ὅτι τὸ σῶμα ἡμῶν ψύχεται, τοῦτο δὲ γνωρίζομεν ὅτι δέον ν' ἀποφεύγωμεν πρὸς ἀποφυγὴν κρυολογημάτων. Ἐπίσης ἡ ψῦξις τοῦ ὕδατος ἐντὸς πορωδῶν ἀγγείων (αἰγινήτικα κανάτια) ὀφείλεται εἰς ἐξάτμισιν τοῦ ὕδατος, ὅπερ διερχόμενον διὰ τῶν πόρων τοῦ δοχείου ἐμφανίζεται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ.

Ἡ ταπείνωσις τῆς θερμοκρασίας ἡ προερχομένη ἐκ τῆς ἐξατμίσεως ἐξηγεῖται ὡς ἑξῆς: Μεταξὺ τῶν μορίων ὑγροῦ τινος ἀσκοῦνται ἑλκτικαὶ δυνάμεις, αἱ καλούμεναι μοριακαὶ δυνάμεις, αἵτινες ἀντιτίθενται εἰς τὴν ἀπόσπασιν τῶν μορίων τοῦ ὑγροῦ ἐκ τῆς ἐλευθέρας ἐπιφανείας αὐτοῦ· κατὰ συνέπειαν, διὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν αὐτῶν, ἀπαιτεῖται κατανάλωσις ὡρισμένου ἔργου. Ἐὰν μόριον ὑγροῦ συνεπείᾳ τῆς θερμικῆς αὐτοῦ κινήσεως κέκτηται τὴν ἀναγκαιοῦσαν κινητικὴν ἐνέργειαν, τότε τοῦτο εἶναι δυνατὸν δαπάνῃ τῆς ἐνεργείας ταύτης νὰ παραγάγῃ τὸ ἀνωτέρω ἔργον. Ἐπειδὴ κατὰ τὸν νόμον τοῦ Maxwell ὑφίστανται μόρια, ἅτινα ἔχουσι πάσας τὰς δυνατὰς ταχύτητας, τότε καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὑγροῦ θὰ ἐμφανίζωνται ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ ὑγροῦ μόρια, ἅτινα θὰ παρουσιάζουσι τοιαύτην ταχύτητα, ἤτοι κινητικὴν ἐνέργειαν, ὥστε τὰ μόρια νὰ δύνανται νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὑγροῦ καὶ νὰ ἐξέλθωσιν εἰς τὸν ἐξωτερικὸν χῶρον. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μορίων, ὧν ἡ κινητικὴ ἐνέργεια ἐπαρκεῖ ὅπως παραχθῇ τὸ ἀνωτέρω ἔργον, εἶναι τόσον μεγαλύτερος, ὅσον ἡ μέση κινητικὴ ἐνέργεια τῶν μορίων τοῦ ὑγροῦ εἶναι μεγαλυτέρα, ἤτοι ὅσον ὑψηλοτέρα εἶναι ἡ θερμοκρασία τοῦ ὑγροῦ. Ἡ ἐξάτμισις ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς θερμοκρασίας καὶ εἶναι τόσον ταχυτέρα, ὅσον ὑψηλοτέρα εἶναι ἡ θερμοκρασία. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι κατὰ τὴν ἐξάτμισιν καὶ γενικὴν ἐξαέρωσιν ὑγροῦ ἀφαιροῦνται ἐκ τοῦ ὑγροῦ πάντοτε τὰ ταχύτερον κινούμενα μόρια, ὡς ἐκ τούτου ἐλαττοῦται ἐντὸς τοῦ ὑγροῦ ἡ μέση κινητικὴ ἐνέργεια τῶν μορίων του, οὕτω δὲ τὸ ὑγρὸν ἀποψύχεται. Ἐὰν θέλωμεν τὸ ὑγρὸν νὰ διατηρῆται εἰς σταθερὰν θερμοκρασίαν, δέον νὰ προσδίδωμεν αὐτῷ ἐξωτερικῶς τὸ ποσὸν τῆς θερμότητος ὅπερ ἀφαιρεῖται ἐκ τούτου ἐκ τῆς ἐξαερώσεως.

Ὀνομάζομεν ταχύτητα ἐξατμίσεως τὴν μᾶζαν τοῦ ἀτμοῦ τὴν παραγομένην εἰς 1 δευτερόλεπτον. Ἡ ταχύτης δὲ τῆς ἐξατμίσεως ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ἀκολούθων παραγόντων:

1) Εἶναι ἀνάλογος τῆς ἐκτάσεως τῆς ἐλευθέρας ἐπιφανείας τοῦ ἐξατμιζομένου ὑγροῦ. Οὕτω καθιστῶμεν τὴν ἐξάτμισιν τοῦ ὕδατος ἐντονωτέραν αὐξάνοντες ἐπαρκῶς τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ. Τοῦτο ἐφαρμόζεται εἰς τὰς ἁλυκάς, ἐν αἷς πρὸς ἐπιτάχυνσιν τῆς ἐξατμίσεως τοῦ θαλασσίου ὕδατος διανέμομεν τοῦτο ἐντὸς ἀβαθῶν, ἀλλὰ μεγάλης ἐκτάσεως δεξαμενῶν.

2) Εἶναι ἀνάλογος τῆς διαφορᾶς $F-f$, ἔνθα f εἶναι ἡ τάσις τῶν ἀτμῶν ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ ἐξατμίσεως κατὰ τὴν θεωρουμένην στιγμήν, καὶ F ἡ μεγίστη τάσις τῶν ἀτμῶν ἐν τῇ αὐτῇ θερμοκρασίᾳ. Συμφώνως πρὸς τὸν ἀνωτέρω νόμον ἐν ἀτμοσφαίρᾳ ἀπολύτως ξηρᾷ ($f=0$) ἡ ταχύτης ἐξατμίσεως εἶναι ἀνάλογος τοῦ F. Τοὐναντίον ἐν ἀτμοσφαίρᾳ κεκορεσμένῃ ἀτμῶν ὕδατος εἶναι $F=f$ καὶ ἡ ἐξάτμισις τοῦ ὕδατος εἶναι μηδενική. Διὰ τὸν ἀνωτέρω λόγον ἡ στέγνωσις βεβρεγμένων ἀντικειμένων (π. χ. ὑγρῶν ἐσωρρούχων) γίνεται ταχύτερον, ὅταν ἐπικρατῇ ξηρασία, ἢ ὅταν ὑπάρχῃ ὑγρασία. Ὁμοίως ἐπιταχύνεται ἡ στέγνωσις βεβρεγμένων ὑφασμάτων, ὅταν προσφυσῶμεν ρεῦμα ξηροῦ ἀέρος ἢ ὅταν πνέῃ ξηρὸς βόρειος ἄνεμος.

3) Ἡ ἐξάτμισις ἐπιταχύνεται αὐξανομένης τῆς θερμοκρασίας, καθ' ὅσον ἡ αὔξησις τῆς θερμοκρασίας αὐξάνει τὴν μεγίστην τάσιν τῶν ἀτμῶν F καὶ ἑπομένως τὴν διαφορὰν $F-f$.

4) Ἡ ταχύτης τῆς ἐξατμίσεως μεταβάλλεται αἰσθητῶς ἀντιστρόφως ἀναλόγως τῆς ἐξωτερικῆς πιέσεως. Οὕτως ἐν τῷ κενῷ ἡ ἐξάτμισις λαμβάνει χώραν τόσον ταχέως, ὥστε αὕτη θεωρεῖται ἀκαριαία.

Γενικῶς οἱ νόμοι τῆς ἐξατμίσεως περιλαμβάνονται ἐν τῷ τύπῳ:

$$m = \frac{B.S\,(F-f)}{H}$$

ὅπου S ἡ ἐπιφάνεια ἐξατμίσεως, F ἡ μεγίστη τάσις τῶν ἀτμῶν ἐν τῇ θεωρουμένῃ θερμοκρασίᾳ, f ἡ τάσις τῶν ἀτμῶν ἐν τῇ αὐτῇ θερμοκρασίᾳ, H ἡ ἀτμοσφαιρικὴ πίεσις καὶ B συντελεστὴς ἐξαρτώμενος ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ὑγροῦ καὶ ὅστις αὐξάνει ἀναταρασσομένης τῆς ἀτμοσφαίρας ἐξατμίσεως. Κ. Π.—ΑΝ. Δ.

—*[Ἀτμομηχ.]* Καλεῖται *ἐξάτμισις* ἡ μεθ' ὁρμῆς καὶ ἰδιαζόντως χαρακτηριστικοῦ θορύβου ἐκπομπὴ ἀτμοῦ διὰ τοῦ ἀσφαλιστικοῦ ἐπιστομίου. Ἡ ἐξάτμισις γίνεται εἴτε ἀνοιγομένων ὑπὸ τοῦ μηχανικοῦ τῶν ἀσφαλιστικῶν ἐπιστομίων πρὸς ἀνακούφισιν τοῦ λέβητος ἀπὸ τῆς ἐν αὐτῷ ὑπερπαραγωγῆς ἀτμοῦ, ἐκδηλουμένης ἰδίως ὅταν ἡ μηχανὴ κρατῇ ἐπ' ὀλίγον διάστημα, εἴτε αὐτομάτως ἀνοιγομένων τῶν ἀσφαλιστικῶν ἐπιστομίων λόγῳ ὑπερπαραγωγῆς ἀτμοῦ πέραν τοῦ ἐπιτρεπομένου ὁρίου. Σ. Ε. Λ.

ἐξατμιστὴρ (ὁ) *[Μηχανολ.]*. Ἀρχαιοτέρα ὀνομασία συσκευῆς πρὸς παρασκευὴν γλυκέος ὕδατος ἐκ θαλασσίου ἐν τοῖς πλοίοις (βλ. λ. *βραστήρ*).

Ἐξατμιστὴρ ἐκαλεῖτο ἐπίσης συσκευὴ παλαιοτέρων πετρελαιομηχανῶν, ἐν ᾗ τὸ ἀκάθαρτον πετρέ-

Digitized by Google

λαιον μετετρέπετο εἰς ἀτμόν, τῇ βοηθείᾳ τῆς θερμότητος τῶν ἀερίων τῆς ἐκροῆς. Ὁ ἀτμὸς οὗτος ὡδηγεῖτο ἀκολούθως εἰς τὸν κύλινδρον, ὅπου ἀναμιγνυόμενος μὲ ἀέρια ἐκαίετο παρέχων εἰς ἔργον τὴν θερμότητα αὐτοῦ. Α. Μ.

ἐξατμιστικός, *—ή, —όν·* ὁ χρησιμεύων πρὸς ἐξάτμισιν: «ἐξατμιστικαὶ μέθοδοι», «ἐξατμιστικὴ συσκευή».

ἐξατμιστός, *—ή, —όν·* ὁ δυνάμενος νὰ ἐξατμισθῇ, ὁ δεκτικὸς ἐξατμίσεως.

ἐξατομίκευσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐξατομικεύειν*, ἡ ἀναλόγως τοῦ ἀτόμου ἐπιβολὴ καὶ καθορισμὸς ποινῆς καὶ οὐχὶ ἀναλόγως τοῦ ἐγκλήματος.

— **ἐξατομίκευσις** ***τῆς ποινῆς*** *[Ποιν. Δικ.]*. Ὁ ὅρος (individualisation dc la peine, individualisierende Einwirkung auf den Verbrecher) ὡς καὶ τὸ περιεχόμενον τῆς ἐννοίας αὐτοῦ ὀφείλονται εἰς τὴν θετικὴν ἰταλικὴν σχολήν. Ἡ σχολὴ αὕτη, ἀναχωροῦσα ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη βούλησις δὲν εἶναι ἐλευθέρα, ἀλλ' ἀναγκαῖον παράγωγον αἰτιῶν, ἀνεζήτησε καὶ τοὺς συντελεστὰς τοῦ ἐγκλήματος, οἵτινες ὅταν συμπίπτουν παρ' ἀνθρώπῳ τινὶ ἐξωθοῦν αὐτὸν κατ' ἀνάγκην εἰς τὸ ἔγκλημα. Τὸ ἔγκλημα, κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῆς σχολῆς ταύτης, εἶναι φαινόμενον κατ' οὐδὲν διαφέρον τῶν φυσικῶν τοιούτων. Ὡς ὅταν συμπέσουν αἱ φυσικαὶ προϋποθέσεις θέλει παραχθῇ κατ' ἀνάγκην κεραυνός, οὕτω θέλει παραχθῇ κατ' ἀνάγκην καὶ ἔγκλημα ἅμ' ὡς συνεργασθοῦν οἱ φυσικοὶ αὐτοῦ συντελεσταί. Οἱ συντελεσταὶ τοῦ ἐγκλήματος διαιροῦνται εἰς δύο ὁμάδας: εἰς ἐσωτερικούς, ἐνδογενεῖς, ὀργανικοὺς ἢ βιολογικοὺς καὶ εἰς ἐξωτερικούς, ἐξωγενεῖς, φυσικοὺς ἢ κοινωνικούς. Ἀναλόγως τῆς παρ' ἑκάστῳ ἀτόμῳ ἐπικρατήσεως ἑνὸς τῶν ὅρων τούτων διακρίνονται καὶ οἱ ἐγκληματίαι εἰς ἐκ γενετῆς τοιούτους, ἐκ ψυχικῆς παραφορᾶς, ἐκ περιστάσεως, ἐκ συνηθείας καὶ εἰς ἐγκληματίας παράφρονας (βλ. λ. *ἐγκληματικότης, ἐγκληματολογία*). Ἀλλ' ἀκριβῶς τούτους τοὺς συντελεστὰς τοῦ ἐγκλήματος καὶ τὴν ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν διάκρισιν τῶν ἐγκληματιῶν εἰς ὁμάδας οὐδαμῶς, κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς θετικῆς ἰταλικῆς σχολῆς, λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν οἱ ἰσχύοντες ποινικοὶ νόμοι καὶ ἡ κλασσικὴ σχολή, ἥτις τοὺς ἐδημιούργησε, ἐφ' ᾧ καὶ ἡ ἀδυναμία τῶν ἰσχυόντων τούτων ποινικῶν νόμων, ὅπως καταστείλουν τὸ ἔγκλημα ἢ ἀνακόψουν τὴν πρόοδον αὐτοῦ. Οἱ ἰσχύοντες ποινικοὶ νόμοι τιμωροῦν τὸ ἔγκλημα, ὡς τοῦτο διατυποῦται ἀφῃρημένως ἐν τῷ νόμῳ, χωρὶς νὰ προσέχουν τὴν ἰδιορρυθμίαν ἑνὸς ἑκάστου ἐγκληματίου, ἐνῷ ἔπρεπεν ἐντελῶς τοὐναντίον ἡ ἀντίδρασις τῆς πολιτείας νὰ προσαρμόζηται πρὸς τὸ ἄτομον τοῦ ἐγκληματήσαντος καὶ ἀναλόγως τῶν συντελεστῶν οἵτινες ἐξώθησαν αὐτὸν εἰς τὸ ἔγκλημα νὰ λαμβάνηται καὶ τὸ πρόσφορον μέτρον, οὐχὶ πρὸς ἐκδίκησιν ἢ πρὸς ἀνταπόδοσιν, ἀλλὰ πρὸς προφύλαξιν τῆς κοινωνίας ἀπὸ μελλόντων ἐγκλημάτων, οὐχὶ quia peccatum est sed non peccetur. Ἡ πολιτεία ἐν τῷ ἔργῳ αὐτῆς τῆς «προφυλάξεως» ταύτης οὐδαμῶς ἐπιτρέπεται νὰ ἀναχαιτισθῇ ὑπὸ τῆς σκέψεως ὅτι τὸ λαμβανόμενον μέτρον πρέπει νὰ εἶναι ἀνάλογον καὶ πρὸς τὴν ἐνοχήν, τὴν εὐθύνην τοῦ πράξαντος. Εὐθύνη τοῦ πράξαντος. ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ἠθικῆς τοιαύτης, δὲν ὑπάρχει. Ὁ πράττων, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, πράττει κατ' ἀνάγκην (Determinismus) καὶ ἡ ἠθικὴ εὐθύνη προϋποθέτει τὴν ἀνύπαρκτον ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεως. Ἡ εὐθύνη τοῦ ἐγκληματίου εἶναι μόνον «κοινωνική», στηριζομένη ἐπὶ τῆς «temibilità», καὶ ἡ ἀντίδρασις λοιπὸν τῆς πολιτείας δέον νὰ ρυθμίζηται ἀναλόγως τοῦ «κινδύνου», ὅστις ἀπορρέει διὰ τὴν κοινωνίαν ἀπὸ ἑνὸς ἑκάστου συγκεκριμένου ἐγκληματίου. Τὸ ποινικὸν ὅθεν σύστημα καὶ ἡ ἐφαρμογὴ αὐτοῦ δέον νὰ μεταβληθῇ ἄρδην. ἀκόμη καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τῆς ἀντιδράσεως τῆς πολιτείας (ποινὴ) κατὰ τοῦ ἐγκλήματος δὲν ἔχει θέσιν· ἡ ἀντίδρασις αὕτη δέον νὰ ὀνομασθῇ ἁπλῶς «κύρωσις» (sanction). Αἱ κυρώσεις αὗται, κατὰ τὴν θετικὴν ἰταλικὴν σχολήν, δέον νὰ εἶναι αἱ ἑξῆς: Οἱ παράφρονες ἐγκληματίαι πρέπει νὰ ἐγκλείωνται εἰς εἰδικὰ ἄσυλα· διὰ τοὺς ἀδιορθώτους ἐκ γενετῆς ἐγκληματίας εἶναι ἐνδεδειγμένος ὁ θάνατος ἢ διαρκὴς ὑπερορία καὶ καταναγκαστικὰ ἔργα εἰς ἀγροτικὰς ἀποικίας· διὰ τοὺς ἐκ συνηθείας ἐγκληματίας δέον νὰ λαμβάνωνται τὰ αὐτὰ μέτρα, ἀλλὰ μόνον ἐν ὑποτροπῇ, οὐχὶ δὲ καὶ ἅμα τῷ πρώτῳ αὐτῶν ἐγκλήματι· διὰ τοὺς ἐκ περιστάσεως ἐγκληματίας πρέπει νὰ γίνεται διάκρισις: οἱ ἀνήλικοι πρέπει ἢ νὰ παραδίδωνται εἰς ἐντίμους οἰκογενείας ἢ νὰ ἀποστέλλωνται εἰς τὰς ἀγροτικὰς ἀποικίας· οἱ ἐνήλικοι, ἐὰν μὲν τὸ ἔγκλημά των εἶναι ἐλαφρόν, δέον νὰ ὑποχρεῶνται μόνον εἰς ἀποζημίωσιν, ἐὰν εἶναι βαρύτερον νὰ ἐκτοπίζωνται προσωρινῶς, ἐὰν δὲ εἶναι βαρὺ νὰ ἀποστέλλωνται εἰς τὰς ἀγροτικὰς ἀποικίας μὲ τὴν δυνατότητα τῆς ὑπὸ ὅρον ἀπολύσεως· διὰ τοὺς ἐκ ψυχικῆς παραφορᾶς ἐγκληματήσαντας οὐδεμία ποινὴ εἶναι ἀναγκαία. Εἰς αὐτοὺς ἀρκεῖ ἡ τύψις τῆς συνειδήσεως, ἡ ὑποχρέωσις πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς προξενηθείσης βλάβης καὶ μικρὰ προσωρινὴ ἐκτόπισις.

Κατὰ τῶν προτάσεων τούτων τῆς θετικῆς ἰταλικῆς σχολῆς ἠγέρθησαν πλεῖσται ὅσαι διαμαρτυρίαι καὶ ἐκ μέρους ἐκείνων ἀκόμη οἵτινες κατ' ἀρχὴν δέχονται τὴν ἀνάγκην τῆς ἐξατομικεύσεως τῆς ποινῆς. Ἰδίως ἀπεκρούσθη ὁριστικῶς ἡ ἔννοια τοῦ ἐκ γενετῆς ἐγκληματίου, ἐθεωρήθη δὲ ὡς ὑπερβολικὴ ἡ ἀτιμωρησία τοῦ ἐκ ψυχικῆς παραφορᾶς ἐγκληματήσαντος. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰ λοιπὰ αἱ προτάσεις τῆς σχολῆς ταύτης εἶναι ἀπαράδεκτοι. Ὁ determinismus, ἐφ' οὗ στηρίζεται αὕτη, εἶναι μεταφυσικὸν δόγμα ἀναπόδεικτον καὶ ἀναποδείξιμον, αἱ δὲ κατὰ τῆς κλασσικῆς σχολῆς μομφαὶ εἶναι παντελῶς ἀστήρικτοι, ἀποδεικνύουσαι μόνον ὅτι τὸ ἰσχῦον ποινικὸν δίκαιον ἐλάχιστα κατενοήθη ὑπὸ τῶν νεωτεριζόντων Ἰταλῶν. Τὸ ἰσχῦον ποινικὸν δίκαιον «ἐξατομικεύει» ἀνέκαθεν τὴν ἐπιβαλλομένην ποινὴν διὰ τῶν περὶ τῆς ἐνοχῆς καὶ τῶν προϋποθέσεων αὐτῆς διατάξεων, διὰ τῶν κανόνων περὶ ἐπιμετρήσεως τῆς ποινῆς, διὰ τῶν διατάξεων περὶ ἐλαφρυντικῶν καὶ ἐπιβαρυντικῶν περιστάσεων καὶ διὰ τοῦ συστήματος τῆς ἐκτελέσεως τῆς ποινῆς. Ὁ περὶ τῆς τιμωρήσεως τοῦ ἐγκλήματος ἐν τῇ ἀφῃρημένῃ αὐτοῦ μορφῇ ἰσχυρισμὸς τῶν Ἰταλῶν εἶναι μῦθος. Ἐπὶ πλέον ἡ θεωρία τῶν Ἰταλῶν ἀνατρέπει ἀρχὰς κρατούσας ἀπὸ χιλιετηρίδων καὶ δεδοκιμασμένας εἰς τὸ πῦρ τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας. Καὶ εἶναι λίαν ἀμφίβολον ἂν καὶ εἰς ἀπώτατόν τι μέλλον θέλει ποτὲ ἐκριζωθῇ ἀπὸ τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων ἡ πεποίθησις ὅτι ὁ κανονικὸς ἄνθρωπος εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὰς πράξεις του. Ἂν ταῦτα εἶναι ἀληθῆ, ὁ ἐγκληματίας ἐσαεὶ θέλει «δίδει δίκην», δηλαδὴ θέλει κολάζεσθαι ἀναλόγως τοῦ βάρους τῆς τελεσθείσης πράξεως καὶ τῆς ἐνοχῆς αὐτοῦ, ἤτοι δικαίως. Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ἐξατομικεύω· καθιστῶ τι ἀτομικόν, ἐκτιμῶ τι οὐχὶ κατὰ τὴν ἀπόλυτον αὐτοῦ ἀξίαν, ἀλλ' ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἄτομον εἰς ὃ ἀναφέρεται τὸ πρᾶγμα: «ἐξατομικεύω τὴν ποινήν».

ἐξατομικός, *—ὸν* (ὁ, τὸ) *[Χημ.]*. Ὁ ἔχων ἓξ ἀτομικότητας. Ὅρος ταυτόσημος πρὸς τὸ *ἐξασθενής* (βλ. λ.). ΑΝ. Δ.

ἐξάτοξος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων ἓξ τόξα: «ἐξάτοξος γέφυρα».

ἐξατριένιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἀκόρεστος ὑδρογονάνθραξ τῆς σειρᾶς $C_\nu H_{2\nu}$ —4. Ἔχει τὸν τύπον CH_2 : CH. CH : CH. CH : CH_2 καὶ βράζει εἰς 77,5—79°. Διὰ προσθήκης ὑδρογόνου παρουσίᾳ καταλυτικῶς δρῶντος νικελίου εἰς θερμοκρασίαν 124°—130° μετατρέπεται εἰς *κανονικὸν ἑξάνιον*. Σ. Γ.

ἐξάτριχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φέρων ἓξ τρίχας.

ἐξάτροχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων ἓξ τροχούς: «ἐξάτροχος ἅμαξα».

ἐξαττικίζω· καθιστῶ τι ἀττικόν: «ἐξαττικίζω τὴν γλῶσσαν» μεταβάλλω τὴν γλῶσσαν κατὰ τὴν ἀττικὴν κλίσιν καὶ χρῆσιν.

ἐξαττικισμὸς (ὁ)· ἡ προσπάθεια πρὸς μεταβολὴν τῆς γλώσσης κατὰ τὴν ἀττικὴν κλίσιν καὶ χρῆσιν.

ἐξατωρία (ἡ)· ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας (ἀπὸ τοῦ λατ. exauctoro=ἀπαλλάσσω τινὰ τῆς στρατείας).

ἐξαΰλωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ μεταβολὴ σώματός τινος εἰς ἄϋλον κατάστασιν.

ἐξαϋλῶ (*—όω*)· καθιστῶ τι ἄϋλον, ἀπαλλάσσω τι τῆς ὑλικῆς αὐτοῦ ὑποστάσεως, ἀνάγων αὐτὸ εἰς ἰδέαν, ἐξιδανικεύω.

ἐξαφαινυλαιθάνιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $(C_6H_5)_3$ C. C $(C_6H_5)_3$ λαμβανομένη δι' ἐπιδράσεως ψευδαργύρου ἐπὶ τριφαινυλοχλωρομεθανίου διαλελυμένου ἐν βενζολίῳ. Ἐν στερεᾷ καταστάσει εἶναι ἄχρουν, ἐν διαλελυμένῃ δὲ εἶναι κίτρινον. Δεικνύει ἀκορέστους ἰδιότητας, ἀπορροφᾷ ὀξυγόνον ἐκ τοῦ ἀέρος μετατρεπόμενον εἰς ὑπεροξείδιον $(C_6H_5)_3$ C. O. O. C $(C_6H_5)_3$ κλπ. Σ. Γ.

ἐξαφανίζω, ἀόρ. *ἐξηφάνισα—ἐξηφανίσθην*, παθ. μετχ. *ἐξηφανισμένος*· καθιστῶ τι ἀφανές, ἀποσύρω ἀπὸ τῆς ὄψεως: «τὸ νέφος ἐξηφάνισε τὸν ἥλιον»· ‖ καταστρέφω, φέρω εἰς ἀνυπαρξίαν: «ἐξηφάνισε τὴν ἐπιστολήν»· ‖ μέσ. καὶ παθ. *ἐξαφανίζομαι*· γίνομαι ἀφανής, κρύπτομαι, ἐκλείπω: «ἐξηφανίσθη ἀπὸ μπροστά μας», «ἐξηφανίσθησαν τὰ τρόφιμα», «τὰ τεκμήρια τῆς ἐνοχῆς ἐξηφανίσθησαν ὑπὸ τοῦ δράστου».

— **ἐξαφανισθέντες** (οἱ) *[Στρατ.]*. Καλοῦνται *ἐξαφανισθέντες* οἱ μετὰ μάχην τινά, ἢ γενικῶς μετὰ πόλεμόν τινα, ἀπολεσθέντες ἄνδρες, ἀλλὰ μὴ ἀνήκοντες εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν φονευθέντων ἢ αἰχμαλωτισθέντων ἢ λιποτακτησάντων. Κατὰ τὰς προχωρητικὰς ἐπιχειρήσεις ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐξαφανισθέντων εἶναι συνήθως περιωρισμένος, κατὰ τὰς ὑποχωρητικὰς ὅμως ὁ ἀριθμὸς τούτων εἶναι μέγιστος, διότι δὲν καθίσταται ἐφικτὴ ἡ ἐξακρίβωσις τῆς τύχης τῶν ἐλλειπόντων ἀνδρῶν. Ν. Θ. Κ.

ἐξαφάνισις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξαφανίζειν, ἀφάνεια, ἔκλειψις, ἀπώλεια: «ἐξαφάνισις τοῦ βιβλίου, — τῶν τροφῶν, — τῆς ἐπιστολῆς, — τῆς περιουσίας».

— **ἐξαφάνισις** ***ἐγγράφων*** *[Ποιν. Δίκ.]*· βλ. λ. *ἐγγράφων* ἐξαφάνισις.

ἐξαφανισμὸς (ὁ)· *ἐξαφάνισις* (βλ. λ.).

ἔξαφνα· ἐπίρ. δημοτ., ἐξαίφνης, αἰφνιδίως, ἀπροσδοκήτως· ‖ εἰσάγεται ἀνεξάρτητος λόγος ἀντὶ ὑποθετικοῦ: «ἔξαφνα παρουσιάζεται ὁ ἐχθρὸς ἐκεῖθεν, τί θὰ κάμῃς;» ἀντὶ τοῦ: «ἐὰν παρουσιασθῇ ὁ ἐχθρὸς κτλ.», «ἠμπορεῖ ἔξαφνα νὰ ἀσθενήσῃς, τότε θὰ εὕρῃς τὴν ἀναγκαίαν περίθαλψιν...» ἀντὶ «ἐὰν τυχὸν ἀσθενήσῃς κτλ.».

ἐξαφνίζω· δημοτ. *ξαφνίζω* (βλ. λ.).

ἐξαφνικὰ καὶ ***ξαφνικά·*** ἐπίρρ., κατὰ τρόπον αἰφνίδιον, ἐξαίφνης, ἔξαφνα, ἀπροσδοκήτως: «μᾶς ἦρθε ἐξαφνικὰ χωρὶς νὰ τὸν περιμένωμε».

ἐξαφνικός, *—ή, —όν·* καὶ ***ἐξαφνικός·*** αἰφνίδιος, ἀπροσδόκητος: «τὸ ταξίδι του ἦτο ἐντελῶς ξαφνικό»· ‖ ***ἐξαφνικὸν*** (τὸ) καὶ ***ἐξαφνικὸ*** ὡς οὐσ., αἰφνίδιον δυστύχημα: «ξαφνικὸ νὰν τοῦ 'ρθῃ».

ἔξαφνος, *—η, —ο·* ἰδιωμ. *ἄξαφνος*· αἰφνίδιος, ἀπροσδόκητος· ‖ ἐπιπόλαιος, ἀπερίσκεπτος.

ἐξάφορον (τό)· φορεῖον φερόμενον ὑπὸ ἓξ ἀνθρώπων.

ἐξαφρίζω, κοιν. *ξαφρίζω*· ἀφαιρῶ, ἀποβάλλω τὸν ἀφρόν: «ξαφρίζω τὸ φαΐ,—τὸ γλυκό», «ξάφρισέ το πρὶν πάρῃ βράση».

ἐξάφρισις, *—εως* (ἡ) καὶ ***ἐξάφρισμα*** (τὸ) καὶ ***ξάφρισμα·*** ἀποβολή, ἀφαίρεσις τοῦ ἀφροῦ: «τὸ γλυκὸ θέλει ξάφρισμα».

—*[Μεταλλουργ.]* Καλεῖται *ἐξάφρισις* ἡ πρᾶξις τῆς ἀφαιρέσεως τῶν ἀφρῶν ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας μεταλλευτικῶν οὐσιῶν ἐν τετηκυίᾳ καταστάσει. Οἱ ἀφροὶ οὗτοι περιέχουν πολλάκις καὶ δύστηκτα στερεὰ μικροτέρου εἰδικοῦ βάρους, οἷον ὀξείδια κλπ. —Ρ.

—*[Ἀτμομ.]* Ἐξαγωγὴ ἀπὸ τῆς ὑδατίνης στάθμης τοῦ ἀτμολέβητος ποσότητός τινος τοῦ ἐν αὐτῷ ὕδατος, πρὸς ἀπαλλαγὴν τοῦ ὑπολοίπου ἐκ τῶν ἐπιπλεουσῶν ἐν αὐτῷ παχειῶν ὑλῶν τῶν προερχομένων ἐκ τῆς λιπάνσεως τῶν ἀτμοσωλήνων, οὐσιῶν λίαν ἐπιβλαβῶν εἰς τὴν καλὴν συντήρησιν τοῦ λέβητος. Σ. Ε. Λ.—Θ. Δ.

ἐξαφριστήρ, *—ῆρος* (ὁ)· τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου γίνεται ἡ ἐξάφρισις.

—*[Μεταλλουργ.]* Μέγα διάτρητον μεταλλικὸν κοχλιάριον χρησιμοποιούμενον διὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἀφρῶν καὶ τῶν ξένων ἐπιπλεουσῶν οὐσιῶν ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τετηκότων μετάλλων. —Ρ.

ἐξάφυλλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τὸ)· ὁ ἔχων ἓξ φύλλα: «ἐξάφυλλον ἄνθος».

ἐξαχλωραιθάνιον ἢ ***ὑπερχλωραιθάνιον*** (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]* Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου CCl_3. CCl_3 λαμβανομένη διὰ χλωριώσεως τοῦ ὑπερχλωραιθυλενίου ἢ ὡς δευτερεῦον προϊὸν τῆς βιομηχανίας τοῦ τετραχλωραιθανίου. Κρυσταλλοῦται εἰς ἀχρόους κρυστάλλους, τηκομένους ἐν κλειστῷ σωλῆνι εἰς 187—188° καὶ βράζει εἰς 185°, δηλαδὴ ἐξαχνοῦται ἀμέσως ὡς ταχῇ. Ἔχει ὀσμὴν καφουρᾶς καὶ χρησιμοποιεῖται κατὰ τοῦ σκόρου. Σ. Γ.

ἐξαχλωρακετόνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἁλογονοπαράγωγον τῆς *ἀκετόνης* τοῦ τύπου CCl_3. CO, CCl_3. Τήκεται εἰς —2° καὶ βράζει εἰς 200°. Σ. Γ.

ἐξαχλωρακετυλακετένη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἁλογονοπαράγωγον τῆς *ἀκετυλακετόνης* τοῦ τύπου CCl_3 CO. CH_2. CO. CCl_3. Βράζει εἰς 190—195°. Σ. Γ.

ἐξαχλωροκυκλοεξάνιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_6H_6Cl_6$, ὑπάρχουσα λόγῳ μοριακῆς ἀσυμμετρίας εἰς δύο μορφάς, ἐξ ὧν ἡ μία τήκεται εἰς 157° καὶ ἡ ἑτέρα εἰς 310°. Σ. Γ.

ἐξαχνίζω, ἀόρ. *ἐξήχνισα, -ἐξηχνίσθην*· μεταβάλλω εἰς ἄχνην ἢ ἀποχωρίζω τὴν *ἄχνην* ἀπὸ σώματός τινος.

ἐξάχνισις (ἡ)· βλ. λ. *ἐξάχνωσις*.

ἐξάχνωσις, *—εως* (ἡ). Οὕτω καλοῦμεν τὴν μετάβασιν στερεοῦ σώματος ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν ἀέριον κατάστασιν ἢ καὶ ἀντιστρόφως τὴν μετάβασιν σώματος ἐκ τῆς ἀερίου καταστάσεως εἰς τὴν στερεάν, ἄνευ μεσολαβήσεως τῆς ὑγρᾶς καταστάσεως. Πρότυπον παράδειγμα ἐξαχνουμένου σώματος ἀποτελεῖ τὸ ἰώδιον. Ὁμοίως ὑπὸ δριμὺ ψῦχος παρατηροῦμεν βαθμιαίαν ἐξαφάνισιν τῆς

Digitized by Google

χιόνος, ἥτις δι' ἐξαχνώσεως μεταβάλλεται ἀμέσως εἰς ἀτμὸν ὕδατος. Κ. Π.

ἐξαχοίνικος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων βάρος ἓξ χοινίκων, ἤτοι 6,6 περίπου λιτρῶν.

ἐξαχορδία (ἡ)· τὸ σύστημα τοῦ ἑξαχόρδου μουσικοῦ ὀργάνου.

ἑξάχορδον (τὸ) *[Μουσ.]*. Κλῖμαξ ἓξ φθόγγων εἰσαχθεῖσα εἰς τὴν μουσικὴν θεωρίαν τοῦ μεσαίωνος, ἀφ' ἧς, ἐγκαταλειπομένου τοῦ συστήματος τῶν *τετραχόρδων* τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς, ἤρχισεν ἐπικρατοῦσα ἡ θεωρία τῆς μουσικῆς ἀναγνώσεως τοῦ Γουΐδου ντ' Ἀρέτσο. Συμφώνως τῇ θεωρίᾳ ταύτῃ, τὸ διάστημα τῆς *τετάρτης ηὐξημένης* καὶ τῆς ἀναστροφῆς της, *ἠλαττωμένης πέμπτης*, τὸ σχηματιζόμενον μεταξὺ τῶν φθόγγων φα - σι ἢ σι - φα, ἦτο τόσον κακόηχον, ὥστε ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιῆται, τόσον εἰς τὴν ἀνάγνωσιν ὅσον καὶ εἰς τὴν σύνθεσιν. Ἀπετέλει τὸν λεγόμενον diabolus in musica (=τὸν διάβολον ἐν τῇ μουσικῇ), ὡς ἐπὶ αἰῶνας ἐκαλεῖτο. Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν μία μελῳδία περιωρίζετο ἐντὸς τῶν ἓξ φθόγγων τοῦ ἑξαχόρδου, οὐδεμία δυσκολία παρουσιάζετο· ἐὰν ὅμως ὑπερέβαινε τὴν ἔκτασιν ταύτην, τότε πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ ἑβδόμου φθόγγου ἔκαμνον χρῆσιν τῶν λεγομένων *μεταβολῶν* (muances).
Διὰ τὰς μεταβολὰς ταύτας μετεχειρίζοντο τρία *ἑξάχορδα* ἐπὶ τῶν φθόγγων φα, σολ καὶ ντο, ἅτινα ἀπετέλουν τρεῖς ἑξαφθόγγους κλίμακας ἄνευ προσαγωγέως. Τὰ ἑξάχορδα ταῦτα ἦσαν τὸ *ἡδὺ* (mol):

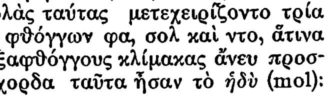

Ὀνομασία φθόγγων	ut	re	mi	fa	sol	la
παλαιὰ ὀνομασία	F	G	A	B	C	D

τὸ *τραχὺ* (dur):

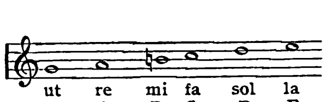

Ὀνομασία φθόγγων	ut	re	mi	fa	sol	la
παλαιὰ ὀνομασία	G	A	B	C	D	E

καὶ τὸ *φυσικόν*:

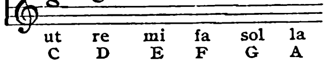

Ὀνομασία φθόγγων	ut	re	mi	fa	sol	la
παλαιὰ ὀνομασία	C	D	E	F	G	A

Εἰς τὸ *ἡδὺ* ἑξάχορδον ὁ φθόγγος *σι*, ἢ B, ὅπως ἐκαλεῖτο συμφώνως τῇ ἀρχαίᾳ ὀνομασίᾳ, εἶναι βαρύτερος καθ' ἡμιτόνιον, εἶναι *B mol*, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία τῆς *ὑφέσεως* παρὰ τοῖς λαοῖς τῆς Δύσεως. Εἰς τὸ *τραχὺ* ἑξάχορδον ὁ φθόγγος σι ὀξύνεται καθ' ἡμιτόνιον, εἶναι *B carre*, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία τῆς *ἀναιρέσεως* (becarre). Τέλος τὸ *φυσικὸν* ἑξάχορδον δὲν εἶχε οὔτε H *(σι φυσικὸν)* οὔτε B *(σι ὕφεσις)*.
Εἰς τὰ ἀρχικὰ τρία ἑξάχορδα προσετέθησαν ἀργότερον ἕτερα τέσσαρα καὶ τέλος περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ' αἰῶνος καὶ ἓν ὄγδοον (βλ. *μεταβολὴ* καὶ *μουσικὴ ἀνάγνωσις*). Γ. Σ.

ἑξάχορδος (ὁ, ἡ), — *ον* (τό)· ὁ ἔχων ἓξ χορδάς: «ἑξάχορδος κιθάρα»· || **ἑξάχορδον** (τὸ) ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

ἐξαχρειῶ (— *όω*), *ἀόρ. ἐξηχρείωσα — ἐξηχρειώθην*, παθ. μετχ. *ἐξηχρειωμένος*· καθιστῶ τινα ἀχρεῖον, διαφθείρω τὰ ἤθη τινός: «τὰ ἀνήθικα ἀναγνώσματα ἐξαχρειοῦσι τοὺς ἀναγνώστας», «ἡ πολιτικὴ ἐξηχρείωσε τὴν διοίκησιν», «ἐξηχρειωμένος ἄνθρωπος», «ἐξηχρειωμένη οἰκογένεια».

ἐξαχρείωμα (τό)· *ἐξαχρείωσις* (βλ. λ.).

ἐξαχρείωσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξαχρειοῦν· διαφθορὰ τῶν ἠθῶν, τοῦ χαρακτῆρος, παράβασις τῆς σεμνῆς παραδόσεως: «ἠθικὴ —, πολιτικὴ —, κοινωνικὴ ἐξαχρείωσις».

ἐξαχρειωτικός, —*ή*, —*όν*· ὁ προξενῶν ἐξαχρείωσιν, ὁ ἐξαχρειῶν: «ἐξαχρειωτικὰ ἀναγνώσματα». —Ἐπίρρ. **ἐξαχρειωτικῶς**.

ἑξάχρονος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· μουσ., ὁ ἀποτελούμενος ἀπὸ ἓξ πρώτους χρόνους, ἄλλως *ἑξάσημος*.
— *[Μετρ.]* Καλεῖται *ἑξάχρονος* ἢ *ἑξάσημος* ὁ πούς ὁ ἀποτελούμενος ἀπὸ ἓξ χρόνους, ἤτοι ἀπὸ ἓξ βραχείας συλλαβάς. Τοιοῦτοι ἑξάχρονοι πόδες εἶναι π. χ. ὁ *ἰωνικὸς ἀπὸ μείζονος* (— — ◡ ◡) ἢ *ἀπ' ἐλάσσονος* (◡ ◡ — —) καὶ ὁ *μολοσσὸς* (— — —). — Π.

ἑξάψαλμος (ὁ)· περιληπτικὴ ὀνομασία ἓξ ψαλμῶν τῆς ἀκολουθίας τοῦ ὄρθρου (βλ. κατωτ. *[Λειτουργ.]*) || μετφ. «τοῦ ἔψαλα τὸν ἑξάψαλμο», τοῦ ἔκαμα δριμείας παρατηρήσεις.
—*[Λειτουργ.]* Καλοῦνται συνεκδοχικῶς *ἑξάψαλμος* οἱ ἐν ἀρχῇ τοῦ ὄρθρου ἀναγινωσκόμενοι ἓξ ψαλμοί. Μετὰ τὴν δοξολογικὴν ἐκφώνησιν τοῦ ἱερέως «Δόξα τῇ ὁμοουσίῳ καὶ ζωοποιῷ καὶ ἀδιαιρέτῳ Τριάδι...», ἄρχεται ὁ ἀναγινώσκων διὰ νέας **δοξολογίας,** ἐπαναλαμβάνων τρὶς τῷ «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ...». Μεθ' ὃ ἐπακολουθοῦσιν οἱ ἓξ ψαλμοί, ἤτοι ὁ 3ος, 37ος, 62ος, 87ος, 102ος, καὶ 142ος.
Μετὰ τὸν τρίτον ψαλμὸν τοῦ ἑξαψάλμου, κατὰ τὴν ἀρχαίαν τυπικὴν διάταξιν, δέον νὰ ἐξέρχηται ὁ ἱερεὺς ἐκ τοῦ Βήματος καὶ ν' ἀναγινώσκῃ ἔμπροσθεν τῆς εἰκόνος τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ μυστικῶς τὰς ἑωθινὰς εὐχάς. Ἡ τοιαύτη τάξις τηρεῖται ἐν τοῖς μοναστηρίοις καὶ ἔν τισιν ἐνοριακοῖς ναοῖς, τῶν ὁποίων οἱ ἐφημέριοι πιστῶς διακρατοῦσι τὴν ἀρχαίαν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν καὶ παράδοσιν.
Ὁ ἑξάψαλμος οὐδέποτε παραλείπεται, πλὴν τῆς Διακαινησίμου ἑβδομάδος καὶ τῆς ἡμέρας τῆς Ἀποδόσεως τοῦ Πάσχα. Κατὰ τὴν Μεγάλην Ἑβδομάδα, ψαλλομένου τοῦ ὄρθρου ἀφ' ἑσπέρας, ἀναγινώσκεται καὶ ὁ ἑξάψαλμος κατὰ τὴν ὥραν ταύτην, ὡς ἀναπόσπαστον μέρος αὐτοῦ. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

ἔξαψις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξάπτειν· θέρμανσις, φλογισμός, ἐξέγερσις, διέγερσις: «ἔξαψις τῶν παθῶν»· || καθόλου ἐξέγερσις, παρόργισις, δυσανασχέτησις, ἀγανάκτησις: «οἱ ἄνθρωποι εὑρίσκονται ἐν ἐξάψει», ἢ «—εἰς ἔξαψιν» δηλαδὴ «εἰς ἔξαψιν θυμοῦ»· || «ἔχει ἐξάψεις» ἢ «—ἔξαψιν» (βλ. κατωτέρω).
—*[Ἰατρ.]* Καλεῖται *ἔξαψις* αἴσθημα θάλπους ἢ θερμότητος, ἀπότομον καὶ παροδικόν, ἀναπτυσσόμενον ἐπὶ τοῦ προσώπου καὶ ταχέως ὑποχωροῦν. Αἱ ἐξάψεις συχνάκις εἶναι ἔνδειξις πλημμελοῦς ἢ δυσχεροῦς καὶ κοπιώδους πέψεως ἢ ὀφείλονται εἰς ἀνεπαρκῆ καὶ πλημμελῆ ἀερισμόν· πολλάκις ὅμως ὀφείλονται εἰς πυρετικὴν ἀνύψωσιν. Συνηθέστατα αἱ ἐξάψεις ἀπαντῶσιν εἰς διαταραχὰς τῆς ἐμμηνορρυσίας καὶ ἰδιαίτατα ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἐμμηνολήξίας, ὁπότε, μετὰ τοῦ τρόμου τῶν χειρῶν καὶ τῆς ταχυκαρδίας, ἀποτελοῦσι τὰ κλασσικὰ σημεῖα τῆς τοιαύτης καταστάσεως· ἐν τῇ περιπτώσει δὲ ταύτῃ ἀνάγονται εἰς τὴν ἐνδοκρινολογίαν καὶ θεωροῦνται αἱ ἐξάψεις ὡς φαινόμενον φωθηκικῆς ἀνεπαρκείας ἢ καὶ πλημμελείας περὶ τὴν ἔσω ἔκκρισιν τῶν φωθηκῶν καὶ τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος. Θεραπεύονται δὲ διὰ τῆς χορηγίας τῶν πολυαδενικῶν ἐκχυλισμάτων ἰδίως καὶ τῆς λοιπῆς διαιτητικῆς καὶ ὑγιεινῆς ἀγωγῆς. Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

ἑξαῳδία (ἡ) (sestetto, sextuor) *[Μουσ.]*. Μουσικὸν τεμάχιον γραφὲν δι' ἓξ φωνὰς ἢ ἓξ ὄργανα. Φωνητικαὶ ἑξαῳδίαι ἀπαντῶσαι εἰς πλεῖστα μελοδράματα διατηροῦν τὸ ὄνομα τοῦτο, ἔστω καὶ ἂν συνοδεύωνται ὑπὸ τῆς ὀρχήστρας· ἀντιθέτως αἱ ἑξαῳδίαι τῆς μουσικῆς δωματίου ἀποτελοῦνται πάντοτε ἀπὸ ἓξ ὄργανα ἄνευ οἱασδήποτε ἄλλης συνοδείας. Ἡ μουσικὴ φιλολογία δύναται νὰ ἐπιδείξῃ πλεῖστα ἔργα τοῦ τύπου τούτου. Γ. Σ.

ἑξαωρία (ἡ)· φυλακὴ ἑξαώρου διαρκείας, ὅπως ἐν τῷ ναυτικῷ αἱ τοῦ προσωπικοῦ μηχανῆς καὶ τῶν ἀξιωματικῶν καταστρώματος ἐν πλῷ, ὅταν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν περιορισθῇ εἰς δύο. Σ. Ε. Λ.

ἑξάωρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἓξ ὡρῶν: «ἑξάωρος προθεσμία, —ἐργασία»· || **ἑξάωρον** (τὸ) ὡς οὐσιαστ., διάστημα ἓξ ὡρῶν: «ἀλλάσσουν ἀνὰ ἑξάωρον».

Ἐξέα - Ντουμὲρκ (Exea Doumerc), **Ἀντώνιος - Ἀχιλλεύς,** *κόμης ντ'*—. Γάλλος στρατηγὸς (1807—1902). Ἀποφοιτήσας τῆς σχολῆς τοῦ Σαὶν - Σὺρ κατετάγη εἰς τὸ πεζικὸν καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Πελοποννήσου. Εἶτα διοικῶν τὸ δέκατον τάγμα τῶν κυνηγῶν μετέσχε τῆς μάχης τοῦ Ἰσλύ, τῷ δὲ 1870 τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου ὡς διοικητὴς τοῦ 13ου σώματος στρατοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου συμμετέσχε τῆς ὑποχωρήσεως τοῦ Μεζιέρ. Λόγῳ τῆς τόλμης ἣν ἐπέδειξεν ἐνώπιον τοῦ ἐχθροῦ διετηρήθη ἐν ἐνεργείᾳ καὶ πέραν τοῦ ὁρίου τῆς ἡλικίας του. —Ω.

ἐξέγερσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξεγείρειν, ἔγερσις ἀπὸ τοῦ ὕπνου, ἀφύπνισις, ξύπνημα· || διέγερσις, ἔξαψις: «ὁ λαὸς εὑρίσκεται ἐν ἐξεγέρσει».
—**ἐξέγερσις** καὶ **ἠρέμησις** (Erregung Beruhigung) *[Φιλοσ.]*. Ψυχολογικοὶ ὅροι χρησιμοποιηθέντες ὑπὸ τοῦ Βουντ εἰς δήλωσιν κατηγορίας τῶν *ἐνεργητικῶν* καὶ τῶν *παθητικῶν* συναισθημάτων. Α.Δ.

ἐξεγείρω, *ἀόρ. ἐξήγειρα—ἐξηγέρθην, παθ. μετχ. ἐξηγηερμένος*· ἐγείρω τινὰ ἐκ τοῦ ὕπνου, ἀφυπνίζω· || διεγείρω, ἐξάπτω, παρακινῶ: «ἐξήγειρε τὸν λαὸν εἰς ἐπανάστασιν»· || παθ. *ἐξεγείρομαι*· ἐξανίσταμαι, σηκώνομαι ἀπὸ τὴν θέσιν ἐξ ἀγανακτήσεως, ὀργῆς, ὀργίζομαι, ἀγανακτῶ: «ὁ λαὸς ἐξηγέρθη ἕνεκα τῶν νέων φόρων».

ἐξεγκεφάλειος (ὁ, ἡ) *[Τερατογ.]*. Οἱ ἐξεγκεφάλειοι εἶναι τερατογονικαὶ διαπλάσεις, αἵτινες ἀποτελοῦσιν οἰκογένειαν χαρακτηριζομένην ὑπὸ ἐγκεφάλου πλημμελῶς ἐσχηματισμένου, κειμένου τοὐλάχιστον ἐκτὸς τῆς κρανιακῆς κοιλότητος, ἥτις εἶναι καὶ αὐτὴ λίαν ἀτελὴς τὴν διάπλασιν. Ἡ οἰκογένεια αὕτη εἶναι ὁ μεταβατικὸς κρίκος μεταξὺ τῶν κηλοσόμων τεράτων, τῶν ὁποίων ἡ κεφαλὴ εἶναι καλῶς διαμεμορφωμένη, καὶ τῶν ἀκεφάλων. Διαιρεῖται δὲ εἰς δύο τμήματα ἀναλόγως τῶν ἀνωμαλιῶν τοῦ κρανίου, αἵτινες παρακολουθοῦνται ἢ μὴ ὑπὸ τοῦ ῥωγμῆς τῆς σπονδυλικῆς στήλης, τὴν ὁποίαν δὲν πρέπει νὰ συγχέωμεν πρὸς τὴν ἐπὶ μέρει ῥωγμὴν ἑνὸς ἢ πλειόνων σπονδύλων, τὴν καλουμένην δισχιδῆ ῥάχιν. Οἱ ἐξεγκεφάλειοι, οἱ ἄνευ ῥαχιαίας ῥωγμῆς, περιλαμβάνουσι τέσσαρα εἴδη τεράτων, ἤτοι: τὸν *νωτιεγκέφαλον*, τὸν *προεγκέφαλον*, τὸν *ποδεγκέφαλον*, τὸν *ὑπερεγκέφαλον*· οἱ δὲ μετὰ ῥαχιαίας ῥωγμῆς ἐξεγκεφάλειοι περιλαμβάνουσι δύο μόνον εἴδη τούτων, ἤτοι τὸν *ἰνιεγκέφαλον* καὶ τὸν *ἐξεγκέφαλον*. Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

ἐξεγκέφαλος (ὁ, ἡ) *[Τερατογ.]*. Τερατογονικὴ διάπλασις χαρακτηριζομένη ὑπὸ ἐγκεφάλου κειμένου κατὰ μέγιστον μέρος ἐκτὸς τῆς κρανιακῆς κάψης καὶ ὄπισθεν τοῦ κρανίου τοῦ ὁποίου τὸ ἄνω τοίχωμα ἐλλείπει εἰς εὐρεῖαν ἔκτασιν· ἐπὶ πλέον δὲ ἀπαντᾷ ῥωγμὴ ῥαχιαία. Ὁ ἐξεγκέφαλος εἶναι ὑπερεγκέφαλος, παρὰ τῷ ὁποίῳ τὸ ὀπίσθιον τοίχωμα τοῦ σπονδυλικοῦ σωλῆνος ἐλλείπει. Τὸ ἄνω τοίχωμα τοῦ κρανίου ἐλλείπει καθ' ὁλοκληρίαν, ἐνῷ εἰς τὸν ἰνιεγκέφαλον ὑπάρχει ἄνοιγμα μόνον εἰς τὴν ἰνιακὴν χώραν. Ὑπάρχει εἰδική τις περίπτωσις τῆς ποικιλίας ταύτης τῶν τεράτων, καθ' ἣν ἡ κεφαλὴ ἐν ἰσχυρᾷ ἐκτάσει εὑρισκομένη δὲν ἐμφανίζει κρανιακὸν θόλον· ἡ βάσις τοῦ κρανίου καταλαμβάνεται ὑπὸ εὐμεγέθους ὄγκου διῃρημένου εἰς δύο λοβοὺς δι' αὔλακος κατευθυνομένης ἐκ τῶν πρόσω ἐπὶ τὰ ὀπίσω καὶ κεκαλυμμένης ὑπὸ μεμβρανώδους ὑπερύθρου τοιχώματος, εἰς τὰ ἔνδον τῆς ὁποίας ἀναγνωρίζεται ὁ ἐγκέφαλος ὡς καὶ τὰ κρανιακὰ νεῦρα· ἀντὶ δὲ τοῦ ῥαχιαίου σωλῆνος ὑπάρχει αὔλαξ εὐρύτατα ἀνεῳγμένη. Ἡ ἐγκεφαλικὴ οὐσία στερουμένη ὑποστηρίγματος ἀπομακρύνεται ἐκ τῆς βάσεως τοῦ κρανίου, ἡ δὲ δίκην ἐγκεφαλοκήλης μᾶζα στηρίζεται ἐπὶ τῆς ῥάχεως (*Dugès*). Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

ἐξέδρα (ἡ)· (ἀρχ.) ἕδρα λιθίνη ἢ μαρμαρίνη, δι' ἓν ἢ πλείονα ἄτομα, ἐγκαθιδρυμένη εἰς θέσιν πλεονεκτικὴν ἀπὸ ἀπόψεως θέας, εἴτε ἐν ἐλευθέρῳ ὑπαιθρίῳ χώρῳ, ἢ ἐπὶ τῆς προσόψεως οἰκοδομήματός τινος· || (νεωτ.), ξύλινον, δομικόν, ἢ καὶ μεταλλικὸν κατασκεύασμα, ὑπὸ μορφὴν εὐρέος ἑξώστου, εἴτε αὐτοτελὲς ἐν ἀνοικτῷ χώρῳ μετὰ κλίμακος, εἴτε ἀποτελοῦν τμῆμα ἢ προσάρτημα κτιρίου (θεάτρου, ἱπποδρομίου κλπ.).
—*[Ἀρχαιολ.]* Ἡ *ἐξέδρα* κατὰ λέξιν σημαίνει ἕδραν ἐκτὸς τοῦ οἴκου ἱδρυμένην, ὑπαίθριον, ὡς ἡ ἐκ λευκοῦ μαρμάρου *προεξέδρη*, ἣν καθ' Ἡρόδοτον (VII 44) ἔστησεν ὁ Ξέρξης ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Ἀβύδου, ἵνα ἀπὸ ταύτης ἐπιθεωρήσῃ τὰ στρατεύματά του. Ἐν τῇ συνηθεῖ ὅμως ἐννοίᾳ *ἐξέδρα* ἐκαλεῖτο αἴθουσα ὑποδοχῆς μετὰ λιθίνων ἢ μαρμαρίνων ἑδωλίων, ἔνθα συνήρχοντο οἱ ἄνδρες πρὸς συνομιλίαν ἢ συζήτησιν. Τοιαῦται ἐξέδραι ὑπῆρχον εἰς πολλὰς ἰδιωτικὰς οἰκίας καὶ δημόσια ἱδρύματα, παρ' Ὁμήρῳ ὅμως ἡ λέξις ἀγνοεῖται, μολονότι ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τῆς Τίρυνθος εὑρέθησαν διαμερίσματα ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὰς ἐξέδρας τῶν ἱστορικῶν χρόνων. Ἐκ τῶν παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς συγγραφεῦσι χωρίων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν ἐξέδραν εἰκάζεται ὅτι αὕτη ἦτο τὸ κύριον διαμέρισμα τοῦ πλουσίου ἀθηναϊκοῦ οἴκου, κείμενον ἀκριβῶς εἰς τὸ βάθος τοῦ περιστυλίου ἔναντι τῆς κυρίας εἰσόδου. Ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν ὅμως τῆς Μακεδονίας (Παλατίτσα), Πομπηΐας, Ῥώμης, Δήλου, Ὀλυμπίας κτλ. ἀποδεικνύεται, ὅτι οὔτε ἡ θέσις, οὔτε αἱ διαστάσεις, οὔτε ἡ διακόσμησις τῶν ἐξεδρῶν ὑπήγετο ὑπὸ κανόνας. Εἰς τὰς παλαίστρας τῆς Δήλου καὶ Ὀλυμπίας εὑρέθησαν θάλαμοι μετὰ λιθίνων καθισμάτων ἀνοιγόμενοι πρὸς τὴν στοάν, τὴν περιθέουσαν ἐσωτερικῶς τὸν στίβον, οἵτινες ἦσαν προφανῶς ἐξέδραι χρησιμεύουσαι εἴτε πρὸς διδασκαλίαν, εἴτε πρὸς συζήτησιν τῶν ῥητόρων καὶ φιλοσόφων. Εἰς τὸ βάθος τῶν βασιλείων στοῶν ἐν Ῥώμῃ ὑπῆρχον ἐξέδραι κοιλούμεναι ἡμικυκλικῶς πρὸς τὰ ἔξω μετὰ στασιδίων. Αὗται ἐξειλίχθησαν κατόπιν εἰς τὰ ἱερὰ τῶν χριστιανικῶν ναῶν. Ὁμοίως ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Πομπηΐου ὑπῆρχεν ἐξέδρα, ὅπου ἐνίοτε συνεδρίαζεν ἡ σύγκλητος· ἐνταῦθα ἐδολοφονήθη ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ. Τέλος αἱ ἐξέδραι ἦσαν ἀνεξάρτητα ἡμικυκλικὰ οἰκοδομήματα, ἱδρυόμενα εἰς διάφορα μέρη τῆς πόλεως, ὅπως κάθηνται οἱ κάτοικοι. Καὶ ὅτε μὲν ἦσαν ἐστεγασμένα, ὅτε δὲ ἁπλᾶ λίθινα ἡμικυκλικὰ ἕδρανα (πάγκοι), κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον διακεκοσμημένα. Ἡ ὡραιοτέρα τῶν τοιούτων ἐξεδρῶν ἦτο ἡ τοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ, ἡμικυκλική, διαμέτρου 16,64 μ., ἐστεγασμένη ὑπὸ ἡμιθόλου καὶ φέρουσα ἐντὸς τῶν 17 κογχῶν τοῦ βάθους αὐτῆς ἀγάλματα.
—*[Ἐγκυκλ.]* Σήμερον λέγοντες *ἐξέδρας* ἐννοοῦμεν ἰδίως τὰ ξυλοπαγῆ κατασκευάσματα, ἅτινα ἀνεγείρονται πρὸς προσωρινὴν χρῆσιν κατὰ τὴν διάρκειαν δημοσίων ἑορτῶν καὶ πανηγύρεων. Εἶναι δὲ αἱ τοιαῦται ἐξέδραι ἢ ἁπλᾶ δάπεδα ἐστηριγμένα ἐπὶ ξυλίνων στύλων εἰς ὕψος τι ἀπὸ τοῦ ἐδάφους καὶ περιφρασσόμενα διὰ κιγκλιδώματος (ὅπως αἱ κατὰ τὴν ἐν ὑπαίθρῳ νυκτερινὴν τελετὴν τῆς Ἀναστάσεως χρησιμοποιούμεναι), ἢ βαθμιδωτὰ κατασκευάσματα, ἵνα κάθηνται ἐπ' αὐτῶν θεαταὶ τὴν τελέσιν ἀγώνων ἢ ἄλλων δημοσίων θεαμά-

Digitized by Google

των ἢ παρελάσεων. Καλοῦνται ἐπίσης ἐξέδραι καὶ τὰ ἀναλόγου μορφῆς μόνιμα δομικὰ ἔργα, ὡς π.χ. εἴς τινα θέατρα τὸ ὑπάρχον ὄπισθεν τῆς «πλατείας» ὑψηλότερον δάπεδον, εἰς τοὺς ἱπποδρόμους τὸ κλιμακωτὸν συγκρότημα τῶν διὰ τοὺς θεατὰς ἑδρῶν καὶ ἄλλα παρόμοια.

Ἐξέδραι ἐπίσης κατασκευάζονται καὶ ἐντὸς τῆς θαλάσσης εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς ἀκτῆς ἀπόστασιν καὶ εἰς ἀρκετὸν ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος ὕψος. Αὗται ἀποτελοῦνται συνήθως ἐξ εὐρέος ὀρθογωνίου κιγκλιδοφράκτου δαπέδου, ἐπικοινωνοῦντος μετὰ τῆς ξηρᾶς διὰ μακροῦ διαδρόμου, καὶ χρησιμεύουν εἴτε ἁπλῶς πρὸς ἀναψυχήν, εἴτε συγχρόνως καὶ ὡς ἀποβάθραι ἐπιβιβάσεως καὶ ἀποβιβάσεως. —Ρ.

—*[Ναυτ.]* Καλεῖται *ἐξέδρα* (κοιν. *ἡ κάμαρα τῆς πρύμης*, γαλλ. la grande chambre ἢ la galerie, ἀγγλ. ward room ἢ great cabin) τὸ ὑπὸ τὸ ἐπίστεγον τῶν παλαιῶν πλοίων διαμέρισμα τοῦ ναυάρχου ἤ, ἂν τὸ πλοῖον δὲν ἦτο ναυαρχίς, τοῦ κυβερνήτου ἢ τοῦ ἀρχαιοτέρου τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ πλοίου. Αἱ διακοσμήσεις τῶν ἐξεδρῶν ἦσαν πολυτελέσταται, τὰ δὲ πυροβόλα ἅτινα ἦσαν ἐν αὐταῖς ἐκαλύπτοντο διὰ ψευδεπίπλων, ἅτινα ἀφῃροῦντο κατὰ τὴν ναυμαχίαν. Σ. Ε. Λ.

ἐξεδρικός, *—ή, —όν*· ὁ ὅμοιος πρὸς ἐξέδραν.

ἐξεζητημένος, *—η, —ον*· παθ. μετχ. τοῦ *ἐκζητῶ* (βλ.λ.)· ὁ δι' ἐκζητήσεως εὑρημένος, σπάνιος, ἀσυνήθης, καλλωπιστικός: «λέξις ἐξεζητημένη», «ἐξεζητημένοι τρόποι».

ἐξεικονίζω, ἀόρ. *ἐξεικόνισα—ἐξεικονίσθην*, παθ. μετχ. *ἐξεικονισμένος*· εἰκονίζω, ἐμφανίζω ἐν εἰκόνι, ἀπεικονίζω: «ἐξεικονίζει τὴν Παναγίαν φέρουσαν τὸν Χριστόν» ‖ παριστῶ εἰκονικῶς, δι' εἰκόνος: «ἐξεικονίζει τὰ στάδια τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς».

ἐξεικόνισις, *—εως* (ἡ)· ἡ δι' εἰκόνος παράστασις, ἀπεικόνισις.

ἐξεικόνισμα (τὸ) καὶ ***ἐξεικονισμὸς*** (ὁ)· *ἐξεικόνισις* (βλ. λ.).

ἐξειλιγμένος, *—η, —ον*· παθ. μετχ. τοῦ *ἐξελίσσω*, ὁ ἔχων ὑποστῇ ἐξέλιξιν, προηγμένος, πεπαιδευμένος.

— **ἐξειλιγμένη** (ἡ) *[Μαθ.]*· βλ. *ἐνειλιγμένη*.

ἐξειργασμένος, *—η, —ον*· παθ. μετχ. τοῦ *ἐξεργάζομαι*, ὁ τυχὼν ἐξεργασίας, ὁ ἐπεξειργασμένος.

ἐξέλασις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξελαύνειν, ἐκδίωξις, ἀπομάκρυνσις.

—*[Μεταλλ.]* Καλεῖται *ἐξέλασις* (γαλ. corroyage, raffinage, γερμ. Gärben) ἢ *θερμηλασία* ἡ κατεργασία τοῦ πολτοπαγοῦς σιδήρου τοῦ προερχομένου ἐκ χαμηλῆς ἑστίας, ἢ ἐξ *ἀναδεύσεως* (βλ.λ.), ὑποστάντος ἤδη σφυρηλασίαν καὶ μίαν πρώτην ἔλασιν πρὸς ἔκθλιψιν σκωριῶν, δι' ἧς σχηματίζονται *δέσμαι* (βλ. λ.), αἵτινες, λευκοπυρούμεναι ἐκ νέου, συνθλίβονται διερχόμεναι ἐπανειλημμένως δι' ἐλάστρων. Κατὰ τὴν κατεργασίαν ταύτην αἱ παραμείνασαι σκωρίαι ἐκθλίβονται καὶ ἡ δέσμη συγκολλᾶται εἰς ἓν τεμάχιον, συγχρόνως δὲ αἱ παραμένουσαι φυσαλλίδες ἀέρος ἐξαφανίζονται καὶ οὕτω τὸ μέταλλον καθίσταται πλέον ἐλατὸν καὶ ὁμοιογενές. Ὅσον περισσότερον περιορίζεται διὰ τῆς σφυρηλασίας ἢ τῆς ἐξελάσεως ἡ διατομὴ τῶν δεσμῶν, τόσον ἀνώτερος καὶ καθαρώτερος καθίσταται ὁ πολτοπαγὴς σίδηρος. Θ. Χ.

ἐξελατέος, *—α, —ον*· ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ ἐξελαθῇ, νὰ ἐκδιωχθῇ.

ἐξελατικὴ ***μηχανὴ*** *[Μηχανολ.]*· βλ. *ἔλαστρον*.

ἐξελαύνω, ἀόρ. *ἐξήλασα—ἐξηλάθην*· ἐκδιώκω, ἀπομακρύνω: «ἐξηλάθη ἐκ τοῦ οἴκου του».

ἐξελεγκτέος, *—α, —ον*· ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ ἐξελεγχθῇ.

ἐξελεγκτὴς (ὁ)· ὁ ἐξελέγχων, ὁ ἐλεγκτής.

ἐξελεγκτικός, *—ή, —όν*· ὁ χρησιμεύων πρὸς ἐξέλεγξιν. —Ἐπίρρ. ***ἐξελεγκτικῶς***.

ἐξελέγξιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πρέπει, ἀξίζει νὰ ἐξελεγχθῇ.

ἐξέλεγξις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐξελέγχειν*, ἔλεγχος, ἐξακρίβωσις τῆς διαχειρίσεως, τῆς ἐκτελέσεως ἐργασίας κττ.: «ἐξέλεγξις ταμείου,—τελωνείου,—διαχειρίσεως τραπέζης ἢ ἑταιρείας κττ.».

—*[Λογιστ.]* Ἡ *ἐξέλεγξις* ἀποβλέπει εἰς τὴν λεπτομερῆ καὶ ἐμπεριστατωμένην ἐξέτασιν λογιστικῶν πράξεων καὶ ἐγγράφων πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς ὀρθότητος καὶ ἀκριβείας αὐτῶν, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὑφισταμένων σχετικῶν δικαιολογητικῶν ἐγγράφων καὶ λοιπῶν βοηθητικῶν στοιχείων. Ἡ ἐξέλεγξις ἀναφέρεται τόσον εἰς τὴν τυπικὴν κατάστρωσιν τῶν λογαριασμῶν, ὅσον καὶ εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ περιεχόμενον τῶν λογιστικῶν πράξεων, ἐξεταζομένων ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς γνησιότητος καὶ τῆς νομιμότητος αὐτῶν. Οὕτως οἱ παρ' ἀνωνύμοις ἑταιρείαις ἐλεγκταί, οἱ ἐκλεγόμενοι παρὰ τῶν τακτικῶν γενικῶν συνελεύσεων τῶν μετόχων πρὸς ἐνάσκησιν τῆς ὑπὸ τοῦ νόμου καθοριζομένης ἐποπτείας, ὡς πρώτιστον καθῆκον ἔχουσι τὴν ἐξέλεγξιν ὅλων τῶν λογιστικῶν πράξεων καὶ ἐγγραφῶν τῶν σχετιζομένων μὲ τοὺς τακτικοὺς ἰσολογισμοὺς τῶν ἑταιρικῶν χρήσεων, ἐν ἀντιπαραβολῇ μὲ τὰ βιβλία καὶ λοιπὰ δικαιολογητικὰ ἔγγραφα, προτοῦ προβῶσιν εἰς ἔγγραφον δήλωσιν ὅτι αἱ εἰς τὸν ἰσολογισμὸν ἐμφανιζόμεναι ἐγγραφαὶ δεικνύουσι τὴν ἀκριβῆ κατάστασιν τῆς ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν αὐτῶν ἑταιρείας. Εἰς λογιστικὴν ἐξέλεγξιν ἐπίσης προβαίνει ὁ λαμβάνων ἀντίγραφον τοῦ παρ' ἑτέρῳ λογαριασμοῦ του, ἐφ' οὗ καλεῖται νὰ δηλώσῃ τὸ σύμφωνον κατὰ τὰ εἰωθότα. Η. Π. Γ.

ἐξελέγχω, ἀόρ. *ἐξήλεγξα—ἐξηλέγχθην*· ἐλέγχω, ἐξετάζω τὰς λεπτομερείας, ἐξακριβῶ τὴν ἀλήθειαν: «ἐξελέγχω τὴν διαχείρισιν,—τὸν λογαριασμόν,—τὴν ἐκτέλεσιν ἐργασίας» κττ.· ‖ εὑρίσκω τὰ ἐλαττώματα, τὰ ἁμαρτήματα βιβλίου τινὸς ἢ πραγματείας· ‖ ἀποδεικνύω τὸ ψεῦδος, τὴν ἀπάτην, τὴν πλάνην τινός: «ἐξηλέγχθη ὑπὸ τῶν πραγμάτων ψευδόμενος».

ἐξελεύθερος, *—α, —ον*· ὁ ἀφεθεὶς ἐλεύθερος.

ἐ ἔλευσις, *—εως* (ἡ)· τὸ ἀφῃρημένον τοῦ *ἐξέρχομαι*, παρὰ μεταγεν. ἀντὶ τοῦ *ἔξοδος*.

ἐξελιγμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξελίσσειν, ξετύλιγμα, ἀνάπτυξις· ἰδίᾳ παρατάξεως στρατοῦ, πρβλ. *ἑλιγμός*· ‖ *ἐξέλιξις* (βλ. λ.).

—*[Ἀστρον.]* Βλ. *σάρος*.

—*[Ναυτ.]* Βλ. *ἑλιγμός*.

ἐξελικτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐξέλιξιν, ὁ σύμφωνος πρὸς τὴν ἐξέλιξιν: «ἐξελικτικὴ μορφὴ τῆς διδασκαλίας»· ‖ ὁ πρεσβεύων, ὁ ἀποδεχόμενος τὸ φιλοσοφικὸν δόγμα τῆς ἐξελίξεως. —Ἐπίρρ. ***ἐξελικτικῶς***.

ἐξελικτός, *—ή, —όν*· ὁ δυνάμενος νὰ ἐξελιχθῇ.

ἐξελίκτρα (ἡ)· τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου ἐξελίσσομεν ἅμα καὶ ἑλίσσομεν, οἷον τὸ *μαγγάνι* τῶν φρεάτων, ἡ ταλασιουργικὴ ἀνέμη κττ.

ἐξέλικτρον (τό)· τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου ἐξελίσσομεν, ἄλλως *ἐξελίκτρα* (βλ. λ.).

—*[Ναυτ.]* Τὸ *ἐξέλικτρον* (κοιν. *ἀνέμη* ἢ *σβίγα*, γαλλ. touret, ἀγγλ. reel) εἶναι ὄργανον ἔχον τὸ κύριον αὐτοῦ σῶμα (τύμπανον) κυλινδρικὸν ἢ ἄλλου σχήματος, πάντως ὅμως ἐκ περιστροφῆς, ἵνα περιτυλίσσεται περὶ αὐτὸ σχοινίον ἢ συρματόσχοινον ἢ δερματόσχοινον ἢ ἄλυσις, κατὰ τὴν διὰ χειρῶν ἢ ἀτμοκινητῆρος ἢ ἠλεκτροκινητῆρος περιστροφὴν τοῦ *τυμπάνου* περὶ τὸν ἄξονα συμμετρίας του. Τοιαῦτα εἶναι τὰ ἐξέλικτρα τῶν κοινῶν *δρομομέτρων*, τῶν *βαρούλκων* καὶ τῶν μηχανικῶν ἢ τεχνικῶν *βολίδων* (βλ. τὰς λ.). Εἰς τὰ ἐξέλικτρα τῶν δύο τελευταίων κατηγοριῶν ὑπάρχουσι καὶ εἰδικὰ διὰ μοχλοῦ χειριζόμενα χαλινωτήρια (φρένα), ἢ πέδαι (freins), δι' ὧν εἴτε ἀφίνεται τὸ ἐξέλικτρον νὰ στρέφῃ ἐλεύθερον (κοιν. *τρελλὸ*) πρὸς ἀκώλυτον ἔκλυσιν τοῦ περιβάλλοντος αὐτὸ συρματοσχοίνου ἢ ἀλύσεως, εἴτε καθίσταται τοῦτο πειθήνιον, στρέφον βραδέως κατὰ τὸ δοκοῦν τοῦ χειρίζοντος. Ἡ ἐπανατύλιξις ἐκτελεῖται περὶ τὸ ἐξέλικτρον στρεφομένου αὐτοῦ κατ' ἀντίστροφον ἔννοιαν, καταβαλλομένης μεγάλης προσοχῆς ὅπως αἱ περιελίξεις ἅπτωνται ἀλλήλων κατὰ πλευρὰν καὶ οὐδέποτε ὑπερπηδῶσιν ἀλλήλας εἰμὴ μόνον κατὰ τὴν μετάβασιν τῆς περιελίξεως ἀπὸ στοιβάδος εἰς στοιβάδα. Σ. Ε. Λ.

ἐξελιξιαρχία (ἡ)· βλ. *ἐξελίξεως θεωρία*.

ἐξέλιξις, *—εως* (ἡ)· ἐνέργεια τοῦ ἐξελίσσειν, ξετύλιγμα, ἀνάπτυξις· ‖ μεταφ. ἡ κατὰ στάδια πρόοδος ἢ μεταβολή, ἡ πορεία τὴν ὁποίαν διανύει οἱαδήποτε ὑπόστασις, αἱ διαδοχικαὶ μορφαὶ ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐμφανίζεται: «ἡ ἐξέλιξις τοῦ ζωϊκοῦ κόσμου, —τῆς γλώσσης, —τοῦ πολιτισμοῦ, —τῆς νόσου, κττ.»· ‖ τὸ φιλοσοφικὸν δόγμα τῆς ἐξελίξεως, ἡ θεωρία τῆς γενέσεως τῆς ζωῆς.

—[ΕΓΚΥΚΛ.] Καλεῖται *ἐξέλιξις* ἐνέργειά τις, ἥτις ἔχει τὴν αἰτίαν της ἐν τῇ ἀλληλεπιδράσει αὐτῶν τούτων τῶν ὄντων καὶ ἥτ ς ἐξ ὡρισμένης ἀφετηρίας ἐξορμωμένη ἄγει διὰ μέσου πλείστων ἐνδιαμέσων σταθμῶν εἰς νέας διαμορφώσεις. Κατὰ τὴν γενικὴν ταύτην ἔννοιαν ἡ ἰδέα τῆς ἐξελίξεως εἶναι τόσον παλαιά, ὅσον καὶ ἡ τῆς δημιουργίας, ἴσως μάλιστα παλαιοτέρα. Ἐν τῇ κοσμογονίᾳ τῶν Βαβυλωνίων οὐρανός, γῆ καὶ θεοὶ φέρονται γεννηθέντες ἐκ πρωταρχικοῦ τινος χάους. Ἡ ἰδέα αὕτη ἐμφανίζεται σαφέστερον εἰς τὰς Βέδας καὶ τὰς Οὐπανισάδας τῶν Ἰνδῶν, ἐν τῷ βουδισμῷ καὶ τῷ ταοϊσμῷ, ἰδίᾳ δὲ ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τῶν Ἑλλήνων. Τὴν ἰδέαν τῆς ἐξελίξεως εὑρίσκομεν ἤδη παρ' Ἡρακλείτῳ. Κατ' αὐτὸν ἐκ τοῦ πυρὸς ἐγεννήθη τὸ ὕδωρ, ἐκ τοῦ ὕδατος ἡ γῆ, εἶτα δὲ μεταβάλλονται πάλιν τὰ πάντα εἰς πῦρ. Πρωταρχικὸς δημιουργικὸς παράγων εἶναι ὁ ἀγὼν τῆς ὑπάρξεως: «πόλεμος πατὴρ πάντων». Ὁ Ἐμπεδοκλῆς γνωματεύει, ὅτι κατ' ἀρχὰς ἐγεννήθησαν τὰ φυτὰ δι' αὐτομάτου γενέσεως, εἶτα δὲ τὰ ζῷα. Διὰ τυχαίων συνδέσεων συνεκροτήθησαν πολλοὶ ὑποτυπώδεις ὀργανισμοί, οἵτινες ἐξηφανίσθησαν, διατηρηθέντων ἐν τῇ ζωῇ μόνον τῶν ὄντων ἐκείνων, ἅτινα, ἀρτίως ὠργανωμένα, ἠδυνήθησαν ν' ἀγωνισθῶσι τὸν ἀγῶνα τῆς ὑπάρξεως ἀποτελεσματικῶς καὶ νὰ διαιωνίσωσι τὸ εἶδός των. Ὁ Ἀναξίμανδρος ἰσχυρίζεται, ὅτι ὁ ἄνθρωπος κατάγεται ἐξ εἴδους τινὸς ζῴων: «ἐξ ἀλλοειδῶν ζῴων ἄνθρωπος ἐγεννήθη». Κατ' αὐτὸν τὰ χερσαῖα ζῷα καὶ ὁ ἄνθρωπος προέρχονται ἐκ τοῦ ὕδατος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἔζων πρότερον ὡς ἰχθύες. Ὁ Σπεύσιππος θεωρεῖ τὸ ἀγαθόν, τὸ τέλειον, ὡς ἀποκορύφωμα ἐξελίξεως: «τὸ κάλλιστον καὶ ἄριστον μὴ ἐν ἀρχῇ εἶναι». Ὁ Ἀριστοτέλης ποιεῖται μνείαν ποιᾶς τινος ἐξελίξεως ὡς πραγματώσεως τοῦ δυνάμει ὄντος. Οἱ Στωϊκοὶ παραδέχονται συνεχῆ τινα ἐξέλιξιν τοῦ κόσμου καὶ τέλος ὁ Λουκρήτιος, ἐκπρόσωπος τῆς φιλοσοφίας τῶν Ἐπικουρείων, ὁμιλεῖ περὶ διατηρήσεως τῶν ζωϊκῶν εἰδῶν, τῶν ἐφωδιασμένων μὲ λυσιτελεῖς ἰδιότητας καὶ ἐξαφανισμοῦ τῶν ζῴων τῶν μὴ ἐχόντων τοιαύτας.

Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἡ κρατοῦσα θεϊστικὴ κοσμοθεωρία καθίστα, ὡς εἰκός, δυσχερῆ τὴν παραδοχὴν τῆς ἰδέας τῆς ἐξελίξεως. Οὐχ ἧττον εὑρίσκομεν ταύτην ἐκπροσωπουμένην ὑπό τινων φιλοσόφων, ἰδίᾳ δὲ ὑπὸ τοῦ Παρακέλσου. Κατ' αὐτὸν οἱ ὀργανισμοὶ ἐγεννήθησαν ἐκ τῆς ἀρχεγόνου πρωταρχικῆς ὕλης. Ἐκ τῶν φιλοσόφων τῆς ἀναγεννήσεως ὁ Καρτέσιος θεωρεῖ δυνατὴν τὴν γένεσιν τῶν πλανητῶν ἐξελικτικῶς ἐκ τοῦ πρωταρχικοῦ χάους, ὁ δὲ Φ. Βάκων πραγματεύεται τὸ ζήτημα τῆς ἐξελίξεως τῶν ζωϊκῶν εἰδῶν.

Ἐκ τῶν μεταγενεστέρων φιλοσόφων ὁ Λεϊβνίτιος ἀποφαίνεται ὡς ἑξῆς ἐν προκειμένῳ: «Ἡ δύναμις τοῦ νόμου τῆς συνεχείας εἶναι τόσον ἰσχυρά, κατὰ τὴν γνώμην μου, ὥστε οὐδόλως θὰ ἐξεπληττόμην, ἂν τυχὸν ἀνεκαλύπτοντο ἐνδιάμεσα ἔμβια ὄντα, ἅτινα θὰ ἠδύναντο νὰ ὦσι μετὰ τοῦ αὐτοῦ δικαιώματος ζῷα ἢ φυτά». Ὁ Λεϊβνίτιος ὁμιλεῖ καὶ περὶ ψυχικῆς τινος ἐξελίξεως τῶν μονάδων. Κατὰ τὸν φιλόσοφον τοῦτον τὰ πάντα εἶναι ἐξέλιξις. «Φαίνεται, λέγει, ὅτι δὲν ὑπάρχει οὔτε γέννησις οὔτε θάνατος, ἀλλ' ὅτι ὑπάρχουσι μόνον ἐξελίξεις (développements), αὐξήσεις καὶ μειώσεις (augmentations et diminutions) ὀργανισμῶν ἤδη μεμορφωμένων».

Κατὰ τὸν Συρανὼ ντὲ Μπερζεράκ «πάντα τὰ ὄντα ἐν τῇ φύσει ῥέπουσι πρὸς μείζονα τελειότητα καὶ προσπαθοῦν νὰ ἐνανθρωπισθῶσιν». Ὁ Ρομπινὲ διατείνεται, ὅτι ὑπάρχουσιν ὀργανικοὶ πυρῆνες ἐφωδιασμένοι μ' ἐξελικτικὴν δύναμιν (force évolutive). Οἱ πυρῆνες οὗτοι ἐξελίσσονται βαθμηδὸν ὡς παραλλαγαὶ πρωταρχικοῦ τινος ὄντος (variations d'un prototype). Ἐξέλιξίν τινα τῶν ζωϊκῶν εἰδῶν διδάσκει καὶ ὁ Ντιντερό. Ὁ Βίκο, ὁ Κοντορσὲ καὶ ὁ Λέσσιγκ παραδέχονται τὴν ἐξέλιξιν ὡς παράγοντα ἱστορικὸν ἐκπολιτιστικόν.

Ὁ Κάντιος διδάσκει ἐξέλιξίν τινα τῆς γῆς καὶ τῶν πλανητῶν ἔκ τινος πρωταρχικοῦ νεφελώματος, ἰσχυρίζεται δὲ ὅτι συνᾴδει τὰ μέγιστα πρὸς τὴν πανσοφίαν τοῦ Θεοῦ τὸ ὅτι τὰ οὐράνια σώματα ἠδυνήθησαν νὰ ἐξελιχθῶσι δι' ἰδίων μηχανικῶν νόμων. Ὡς πρὸς δὲ τὴν ἐξέλιξιν τῶν ζωϊκῶν εἰδῶν, ὁ φιλόσοφος οὗτος γνωματεύει, ὅτι ἡ φυσικὴ ἱστορία θ' ἀποδείξῃ πιθανῶς ἐν τῷ μέλλοντι ὅτι τὰ διάφορα ζωϊκὰ εἴδη προῆλθον ἐξ ἑνὸς κοινοῦ ἀρχετύπου (Urbild). Ἀλλ' αἱ διάφοροι ἐξελίξεις (Auswickelungen) δέον νὰ νοηθῶσι κατ' αὐτὸν ὡς προϋπάρχουσαι δυναμικῶς καὶ οὐχὶ ὡς γενόμεναι τυχαίως, δεδομένου ὅτι αἱ μεταβολαὶ τοῦ περιβάλλοντος δὲν δύνανται νὰ ἑρμηνεύσωσιν αὐτὰς προσηκόντως. Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, ἐπάγεται ὁ Κάντιος, ἡ ἀναλογία τῶν ζωϊκῶν μορφῶν ἐνισχύει τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι πάντα τὰ ζωϊκὰ εἴδη προῆλθον ἐκ μιᾶς κοινῆς ἀρχεγόνου μητρὸς (einer gemeinschafflichen Urmutter). Ἀλλὰ τοῦτο καθίσταται εὐλογοφανὲς μόνον, ἐὰν δεχθῶμεν τὴν ὕπαρξιν σκοπίμου τινὸς ὀργανωτικῆς δυνάμεως, ἐνυπαρχούσης ἐν τῇ γῇ. Ἐξέλιξίν τινα δεικνύει κατὰ τὸν φιλόσοφον τοῦτον ἡ ἱστορία καὶ ὁ πολιτισμός.

Συγγενὴς πρὸς τὴν κοσμογονίαν τοῦ Καντίου εἶναι ἡ ἀστρογενετικὴ θεωρία τοῦ Λαπλάς, ἣν ὁ περιώνυμος ἀστρονόμος οὗτος ἀνέπτυξε τῷ 1796 ἐν τῇ πολυθρυλήτῳ συγγραφῇ αὐτοῦ «Exposition du système du monde». Ὁ Γκαῖτε ὁμιλεῖ περί τινος μεταμορφισμοῦ, καθοριζομένου ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπό τινος ἐσωτερικῆς ῥοπῆς πρὸς τελειοτέραν ὀργάνωσιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπὸ ἐξωτερικῶν παραγόντων. Πᾶν ὅ,τι γεννᾶται, λέγει ὁ ποιητής, ζητεῖ χῶρον καὶ ποθεῖ μακροβιότητα, διὸ καὶ ἐκτοπίζει ἄλλα ὄντα ἐκ τοῦ χώρου, τὸν ὁποῖον κατέχουσι καὶ συντέμνει τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς αὐτῶν.

Κατὰ τὸν Γκαῖτε ὡς βάσις τοῦ τελειοτέρου ζωϊκοῦ τύπου ὑπόκειται ἀρχέτυπόν τι, παρὰ πᾶσαν δὲ μεταβολὴν ὁ τύπος, ὡς ἰδέα, μένει ἀναλλοίω-

Digitized by Google

τος. Ὁ Ἔρασμος Δάρβιν γνωματεύει, ὅτι ἡ μεγάλη ὁμοιότης, ἣν ἐμφανίζουσι τὰ θηλαστικὰ ἐν σχέσει πρὸς τὸν ὀργανισμόν των, ἄγει ἡμᾶς ἀναγκαίως εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ἔχουν κοινὴν τὴν καταγωγήν. Κατ' αὐτὸν ἐπέδρασαν ἐπὶ τῶν ἐμβίων ὄντων ἀφομοιωτικῶς οἱ μεταβληθέντες ὅροι τῆς ζωῆς των. Κατὰ τὸν Λαμὰρκ παράγοντες τῆς ἐξελίξεως εἶναι: ἡ ἄμεσος ἐπίδρασις τῶν ἐξωτερικῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς καὶ αἱ διασταυρώσεις, ἀλλὰ πρὸ παντὸς αἱ βιωτικαὶ ἀνάγκαι, αἱ ἕξεις καὶ ἡ χρῆσις ἢ ἀχρήστευσις τῶν ὀργάνων, ἅτινα διὰ τῆς ἀσκήσεως μεταβάλλονται. Τοὐναντίον ὁ Κάρολος Δάρβιν θεωρεῖ ὡς πρωταρχικοὺς καὶ κυρίως παράγοντας τῆς ἐξελίξεως τὸν ἀγῶνα τῆς ὑπάρξεως (struggle of life) καὶ τὴν φυσικὴν ἐπιλογὴν (natural selection) (βλ. λ. *Δάρβιν*).

Ἡ ἰδέα τῆς ἐξελίξεως διέπει ὁλόκληρον τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Σπένσερ. Ἡ ἐξέλιξις ἀποκαλύπτεται κατ' αὐτὸν τόσον ἐν τῇ βλαστήσει τῶν φυτῶν καὶ ἐν τῷ φαινομένῳ τῆς ἀναπτύξεως τῶν ζῴων, ὅσον καὶ ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ τοῦ ἀνθρώπου καὶ εἰς πάσας ἐν γένει τὰς διανοητικὰς καὶ ἠθικὰς ἐκφάνσεις αὐτοῦ. Ἐν τῷ κόσμῳ ὑπάρχει αἰώνιος ρυθμὸς ἐξελίξεως καὶ παλινδρομήσεως, ὁ ρυθμὸς δὲ οὗτος θὰ γίνεται πάντοτε αἰτία γενέσεως ἀνοργάνων καὶ ὀργανικῶν ὄντων, οὐρανίων σωμάτων καὶ ὀργανισμῶν. Τόσον ἡ κοσμικὴ ὅσον ἡ βιολογική, ψυχολογικὴ καὶ κοινωνικὴ ἐξέλιξις διέπεται κατὰ τὸν Σπένσερ ὑπὸ τοῦ νόμου τῆς διατηρήσεως τῆς ὕλης καὶ τῆς δυνάμεως.

Κατὰ τὸν Βοὺντ ἡ ὀργανικὴ ἐξέλιξις εἶναι προϊὸν ἐξωτερικῶν καὶ ἐσωτερικῶν παραγόντων. Μέγιστον πρόσωπον διαδραματίζει ἐν προκειμένῳ ἡ αὐτενέργεια τῶν ὀργάνων. Ἡ προσαρμογὴ γίνεται δι' ἐπανειλημμένης ἀσκήσεως τῶν λειτουργιῶν των, κληρονομικῶς μεταβιβαζομένης ἀπὸ γενεὰν εἰς γενεάν. Ἐπίκτητοι μεταβολαί, βαθμηδὸν ἐπερχόμεναι, κληρονομοῦνται, δυνάμει δὲ τῆς ἑτερογονίας τῶν σκοπῶν συσσωρεύονται σκόπιμοι λειτουργίαι, χωρὶς νὰ παρίσταται ἀνάγκη προγνώσεώς τινος τοῦ τελικοῦ σταδίου. Φυσικὴ ἐξέλιξις εἶναι κατὰ τὸν φιλόσοφον τοῦτον ἡ ἐπίδρασις ψυχικῆς τινος ἐξελίξεως, καθοριζομένης ὑπό τε τοῦ ὁρμεμφύτου καὶ τῆς βουλήσεως. Ἡ βούλησις εἶναι ἡ γενέτειρα ἀντικειμενικῶν φυσικῶν σκοπῶν. Ὡς primum movens (πρῶτον κινοῦν) μεταβάλλει τὸν τρόπον τῆς ζωῆς, αἱ δὲ ἐπερχόμεναι μεταβολαὶ ἑδραιοῦνται, μηχανοποιοῦνται καὶ μεταβιβάζονται ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν κληρονομικῶς. Κατὰ τὸν Βοὺντ πρωταρχικὴ βαθμὶς τῆς πνευματικῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ ὀργανικὴ ἐξέλιξις.

Ὁ Ντρὶς ὁρίζει τὴν ἐξέλιξιν ὡς σειρὰν μεταβολῶν ἑνὸς ὄντος (eines Dinges) ἢ συμπλέγματος ὄντων (Dingkomplexes), διὰ τῶν ὁποίων τὸ ὂν ἢ τὸ σύμπλεγμα τοῦτο μετάγεται ἀπὸ ἁπλουστέρας καταστάσεως εἰς πολυπλοκωτέραν. Τέλος ὁ Μπεργκσὸν ὁμιλεῖ περὶ δημιουργοῦ τινος ἐξελίξεως, ἥτις, ἔκ τινος ζωϊκῆς ὁρμῆς (élan vital) ἐξορμωμένη, γίνεται ἑκάστοτε αἰτία γενέσεως νέων ζωϊκῶν μορφῶν. Ὡς δημιουργὸν λογίζουσι τὴν ἐξέλιξιν ἐπίσης ὁ Ὄϋκεν, ὁ Σίμμελ, ὁ Μπουτροῦ, ὁ Φίρκαντ, ὁ Καϊζερλιγκ καὶ ἄλλοι. [Βλ. καὶ *ἐξελίξεως θεωρία.*]

Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

—[ΘΕΟΣΟΦ.] *Ἐξέλιξις* εἶναι ὁ μεγάλος βασικὸς νόμος τῆς ἐκδηλώσεως, αὐτὴ ἡ αἰτία καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ὑπάρξεως τοῦ Σύμπαντος. Ἡ αἰτία τῆς ἐκδηλώσεως τοῦ Σύμπαντος εἶναι ἡ ἐπιθυμία τῆς Θεότητος ὅπως πολλαπλασιασθῇ. Ἡ Τσαντγκοπανισσὰντ λέγει: «Ἐκεῖνος ἠθέλησε· θὰ πολλαπλασιασθῶ καὶ θὰ γεννηθῶ». Ἡ θέλησις αὐτη γεννᾷ τὴν πλειονότητα ἐντὸς τοῦ Ἑνός, γεννᾷ τοὺς ἀπείρους τούτους σπινθῆρας ἐντὸς τῆς φλογός, τὰ τμήματα ταῦτα τῆς θείας συνειδήσεως, τὰ ὁποῖα ἡ θεοσοφία ὀνομάζει *Μονάδας*. Ἡ Μονὰς αὐτη κατέχει ὅλας τὰς δυνατότητας τοῦ γεννήσαντος ταύτην Λόγου εἰς λανθάνουσαν κατάστασιν, καὶ ὅλον αὐτὸ τὸ σύστημα τῆς ἐξελίξεως δημιουργεῖται ὅπως αἱ κεκρυμμέναι αὗται δυνατότητες τῆς Μονάδος ἀναπτυχθοῦν εἰς ἱκανότητας, ὥστε τὸ θεῖον τοῦτο σπέρμα νὰ ἀναπτυχθῇ εἰς ἕνα ἀληθινὸν Θεόν.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐξέλιξιν τῶν φυσικῶν κόσμων, τὴν ἐξέλιξιν δηλαδὴ τῶν μορφῶν, ἡ θεοσοφία συμφωνεῖ καθ' ὅλα σχεδὸν πρὸς τὰς ἀντιλήψεις τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης καὶ ὡς πρὸς τὴν προέλευσιν τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος ἐκ τοῦ νεφελώματος, καὶ ὡς πρὸς τὴν διαδοχικὴν ἀνάπτυξιν τῶν διαφόρων μορφῶν ζωῆς ἐκ τοῦ πρωτοπλάσματος, ἔχουσαν πάντοτε ὡς κανόνα τὴν πορείαν ἐκ τοῦ ἁπλουστέρου εἰς τὸ σύνθετον καὶ ἐκ τοῦ χαώδους εἰς τὸ ὠργανωμένον. Ἡ διαφορὰ μόνον εἶναι ὅτι ἡ θεοσοφία εἰς τοὺς δύο ἐπιστημονικοὺς παράγοντας, τὴν ὕλην καὶ τὴν δύναμιν, προσθέτει ἕνα τρίτον, τὴν ζωήν, τὴν ὁποίαν ἡ ἐπιστήμη ἐπὶ τοῦ παρόντος θεωρεῖ μᾶλλον ὡς τὸ ἀποτέλεσμα τῶν δύο πρώτων παραγόντων. Κατὰ τὴν θεοσοφίαν ἡ ἐξέλιξις τῶν μορφῶν δὲν εἶναι παρὰ ἡ ἀναγκαία συνέπεια, ἡ ἐξωτερίκευσις μιᾶς ἄλλης ἐσωτερικῆς ἐξελίξεως, τῆς ἐξελίξεως τῆς ζωῆς. Ἡ μία χωρὶς τὴν ἄλλην δὲν ἀποτελεῖ παρὰ τὴν μίαν μόνον ὄψιν ἑνὸς πράγματος μὲ δύο ὄψεις, ἢ καὶ μὲ τρεῖς ἐὰν χωρίσωμεν τὴν ἐξέλιξιν τῆς συνειδήσεως ἀπὸ τὴν τῆς ζωῆς. Ἡ ζωὴ ἐξελισσομένη ἔχει ἀνάγκην τελειοτέρων μορφῶν πρὸς ἐκδήλωσίν της, καὶ οὕτως αἱ μορφαὶ ἐξελίσσονται, τελειοποιοῦνται ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς ζωῆς, ἡ ὁποία τὰς ζωογονεῖ. Γεννῶνται διὰ τὴν ἔκφρασιν τῆς ζωῆς καὶ ἀποθνήσκουσι διὰ νὰ γεννηθῶσιν ἄλλαι καταλληλότεραι, ὅταν δὲν δύνανται πλέον νὰ ἐκφράσουν ἐπωφελῶς τὴν ζωὴν αὐτήν. Κατὰ τὴν θεοσοφίαν ὁ Λόγος, ἡ Θεότης κατὰ τὴν ἐκδήλωσίν της, ἐνεργεῖ πάντοτε κατὰ τρεῖς διαφορετικοὺς τρόπους, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τὰ τρία πρόσωπα, τὰς τρεῖς ὑποστάσεις τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου. Ἡ Τριὰς αὐτη ἀνευρίσκεται εἰς ὅλας τὰς μεγάλας θρησκείας. Κατὰ πρῶτον ἐνεργεῖ ὁ Λόγος διὰ τῆς τρίτης του ὄψεως, τοῦ τρίτου Λόγου, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ δημιουργὸς τῆς ὕλης καὶ τῆς δυνάμεως. Κατόπιν ἐνεργεῖ ὁ δεύτερος Λόγος, τὸν ὁποῖον χαρακτηρίζει ἡ δύναμις ἐκείνη, τὴν ὁποίαν ὀνομάζομεν ζωήν, καὶ ἡ ὁποία θὰ δημιουργήσῃ τὰς μορφὰς ἐκ τῆς ὕλης καὶ θὰ τὰς μεταχειρισθῇ διὰ νὰ ἐκφρασθῇ. Τελευταῖος ἐνεργεῖ ὁ πρῶτος Λόγος, ὁ Πατὴρ τῶν πάντων, ὁ ὁποῖος δημιουργεῖ τὸ ἀνθρώπινον πλέον ἄτομον διὰ τῆς ἰδιαιτέρας του αὐτῆς ἰδιότητος, τὴν ὁποίαν ὀνομάζομεν συνείδησιν. Καὶ αἱ τρεῖς αὗται μορφαὶ τοῦ Λόγου εἶναι ἀλληλένδετοι: δὲν ὑπάρχει οὔτε ὕλη χωρὶς δύναμιν καὶ ζωήν, οὔτε ζωὴ χωρὶς ὕλην καὶ συνείδησιν.

Ἡ ζωὴ ἐξελίσσεται ἀποκρινομένη εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐρεθισμούς. Κάθε δόνησις, κάθε κροῦσις ἐπὶ τῆς μορφῆς τὴν ὁποίαν ζωογονεῖ, προκαλεῖ μίαν ἀλλαγὴν ἐν τῇ συνειδήσει, καὶ κάθε ἀλλαγὴ ἐν τῇ συνειδήσει ἐκφράζεται διὰ παλμικῶν δονήσεων ἐν τῇ ὕλῃ. Οὗτος εἶναι ὁ βασικὸς τρόπος τῆς ἐξελίξεως τῆς ζωῆς καὶ τῆς γεννήσεως καὶ ἀναπτύξεως τῆς συνειδήσεως. Ἡ ζωὴ ζωογονεῖ κατὰ πρῶτον τοὺς λεπτοτέρους ἀοράτους κόσμους, ὡς στοιχειακὴ οὐσία, ὅπου ἀποκτᾷ τὴν πρώτην πεῖραν, αἰσθάνεται τὸ πρῶτον ξύπνημα εἰς τοὺς κόσμους τῆς ὕλης, ἕως ὅτου γίνῃ ἱκανὴ νὰ ζωογονήσῃ τὸ ὀρυκτὸν βασίλειον, ὡς ὁμαδικὴ ψυχὴ τῶν ὀρυκτῶν. Ἀφοῦ, ἐπὶ ἀπείρους αἰῶνας, ἀποκτήσῃ ἀρκετὴν ἱκανότητα νὰ ἀποκρίνεται εἰς τὰς ἐξωτερικὰς ἐπιδράσεις διὰ μέσου τῶν ὀρυκτῶν, εἶναι πλέον ἑτοίμη νὰ ζωογονήσῃ τελειοτέρας μορφάς, ὡς αἱ τῶν φυτῶν, γινομένη ἡ ὁμαδικὴ ψυχὴ τοῦ φυτικοῦ βασιλείου. Ἀφοῦ ἀποκτήσῃ καὶ ἐδῶ κάθε ἱκανὴν πεῖραν, ἐμψυχώνει πλέον τὰς ζωϊκὰς μορφάς. Ἐν τῷ μεταξὺ διὰ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν μορφῶν ἐχωρίσθη καὶ ἡ ὁμαδικὴ ψυχὴ εἰς διάφορα τμήματα, ἀναλόγως τῶν εἰδῶν καὶ τῶν γενῶν τὰ ὁποῖα παρουσιάζονται, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὰ πλέον ἐξειλιγμένα ζῷα (τὸ ἄλογον, τὸν κύνα κτλ.) εἰς τὸ σημεῖον ὥστε ἕκαστον τμῆμα τῆς ὁμαδικῆς ψυχῆς νὰ περιέχῃ τὴν ψυχὴν ἑνὸς μόνον ζῴου. Τότε πλέον ἔχει φθάσει ὁ καιρὸς τῆς ἀτομικοποιήσεως, ὁ καιρὸς ὅπου ἡ ψυχὴ τοῦ ζῴου, θὰ μετατραπῇ εἰς «ἐγὼ» καὶ θὰ ἐνσαρκωθῇ πλέον ὡς ἄνθρωπος. Τοῦτο συμβαίνει διὰ τῆς ἑνώσεως τῆς ἀνωτέρας τριάδος τῆς Μονάδος (τῆς θελήσεως)—τῆς ἀγάπης ἢ σοφίας καὶ τῆς καθαρᾶς διανοήσεως) μὲ τὴν κατωτέραν τοιαύτην (συγκεκριμένην σκέψιν, ἐπιθυμίας καὶ αἰσθήματα καὶ αἰσθήσεις). Ἐκ τῆς ἑνώσεως ταύτης δημιουργεῖται ἓν νέον σῶμα, τὸ αἰτιατόν, τὸ ὁποῖον θὰ χρησιμεύσῃ ὡς διαρκὴς κατοικία τοῦ νεογεννηθέντος «ἐγώ». Ἡ ἐξέλιξις βέβαια δὲν σταματᾷ ἕως ἐδῶ. Ἀφοῦ τὸ «ἐγὼ» τοῦτο τοῦ ἀνθρώπου ἐνσαρκωθῇ εἰς ὅλην τὴν μακρὰν σειρὰν τῶν διαφόρων ἀνθρωπίνων ὄντων, ἀπὸ τοῦ ἐγωϊστοῦ πρωτογόνου καὶ τοῦ ἀγρίου μέχρι τοῦ ἀλτρουϊστοῦ τελείως ἐξειλιγμένου ὄντος, καὶ ἀποκτήσῃ κάθε δυνατὴν ἀνθρωπίνην πεῖραν, ἐγκαταλείπει τοὺς κατωτέρους κόσμους, οἱ ὁποῖοι τοῦ εἶναι πλέον ἄχρηστοι, διότι τοὺς ἔχει κατακτήσει διὰ τῆς πείρας του, διὰ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ἔνδοξον πορείαν τῆς ὁποίας τὸ τέρμα εἶναι ἡ Θεότης (βλ. λ. *μετενσάρκωσις*).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἡ ἀπόκρυφος ἐξέλιξις τῆς ἀνθρωπότητος, ὑπὸ *C. Jinarajadasa*. (Θεοσοφ. Ἐκδοτ. Οἶκος).

Π. Χ.

—**ἐξελίξεως θεωρία** *[Φιλοσοφ.]*. *Ἐξελίξεως θεωρίαν* λέγοντες νοοῦμεν ὑπὸ τὴν σύγχρονον σημασίαν τῆς λέξεως τὴν βιολογικήν, κυρίως ὑπὸ τοῦ Δαρβίνου καὶ τῆς σχολῆς αὐτοῦ ἐμπεδωθεῖσαν, διδασκαλίαν περὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν ὀργανισμῶν ἐκ κατωτάτης βαθμῖδος εἰς τὴν σημερινὴν μορφὴν αὐτῶν, καὶ δὴ μέσῳ κοινῆς καταγωγῆς αὐτῶν ἐξ ἁπλουστάτων πρωτοζῴων. Ἐν τῇ γενικωτέρᾳ ὅμως σημασίᾳ αὐτοῦ περιλαμβάνει ὁ ὅρος τόσον τὴν θεωρίαν περὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ φυσικοῦ κόσμου, σύμπαντος, γῆς, φυτῶν καὶ ζῴων, ὅσον καὶ τὴν θεωρίαν περὶ τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως, ὅπως ἄλλως τε καὶ ἡ λέξις ἱστορία περικλείει ἐν ἑαυτῇ τόσον τὴν φυσικὴν ἱστορίαν ὅσον καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν ἀνθρώπων ἢ τοῦ πνευματικοῦ βίου. Ἀμφότεραι αἱ θεωρίαι αὗται ἀπορρέουσιν ἐκ μεταφυσικῶν προϋποθέσεων, εἴτε εἶναι σαφῶς συνειδητὸν τοῦτο εἰς τοὺς ἐρευνητὰς εἴτε μή.

Ἡ σημερινὴ διανόησις ἐξετάζει τὰ διάφορα φαινόμενα καὶ δημιουργήματα τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ, θρησκείαν, τέχνην, ἠθικήν, κοινωνικὸν βίον κ. τ. λ., ἀπὸ τῆς ἰδέας τῆς ἐξελίξεως ὁρμωμένη, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἀρχαίους καὶ τοὺς μέσους αἰῶνας, κατὰ τοὺς ὁποίους καὶ ὁ κόσμος τῆς ὕλης καὶ ὁ κόσμος τοῦ πνεύματος ἀπετέλει, γενικῶς εἰπεῖν, σταθερόν τι καὶ διὰ παντὸς ἀπηρτισμένον ὅλον. Ἡ ἀπελευθέρωσις τοῦ πνεύματος, τὴν ὁποίαν ἐπήνεγκεν ἡ Ἀναγέννησις, ἡ Μεταρρύθμισις καὶ ὁ Διαφωτισμός, ὡδήγησε τέλος καὶ εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως διὰ τοῦ Lessing, τοῦ Herder, ἐν μέρει τοῦ Kant καὶ καθόλου διὰ τοῦ κλασσικοῦ ἰδανισμοῦ τῆς Γερμανίας, ὅστις ἐτράπη ἐπ' αὐτὴν ἐξ ἀντιθέσεως πρὸς τὸν τρόπον τῆς νοήσεως τοῦ ὀρθολογισμοῦ τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος. Τὰ συγκεκριμένα φαινόμενα, τὰ ὁποῖα παρουσιάζει ἡ ἱστορία, αἰσθάνονται οἱ ἄνδρες τῆς μεγάλης ταύτης περιόδου ὡς πολὺ πλουσιώτερα τῶν φυσικῶν ἀληθειῶν τοῦ ὀρθολογισμοῦ, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ δεχθῶσιν αὐτὰ ὡς ἁπλῆν πλάνην ἢ ὡς ἐκτρωματικὰ πλάσματα ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν τελειότητα καὶ τὸ ὕψος τῶν φυσικῶν ἀληθειῶν. Ἐξεδέχοντο αὐτὰ ὡς σταθμοὺς ὁδηγοῦντας πρὸς τὴν ἀλήθειαν, τῆς ὁποίας μερικὴ μόνον πραγματοποίησις ἦσαν.

Οὕτως ἡ ἔννοια τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως προσκτᾶται μεγάλην σημασίαν, εἰς ὑψίστην δὲ ἀκμὴν καταντᾷ διὰ τοῦ Ἑγέλου, τὸ σύστημα τοῦ ὁποίου νοεῖ τὴν ὅλην πραγματικότητα, τήν τε ἀνθρωπίνην καὶ τὴν φυσικήν, ὡς αὐτεξέλιξιν καὶ αὐτανάπτυξιν τῆς ἀπολύτου ἰδέας. Ἡ θεωρία τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως διδάσκει ὅτι τὰ φαινόμενα, ἅπερ ἀποτελοῦσι τὸν πνευματικὸν βίον, προῆλθον ἐξ ἁπλουστάτων μορφῶν καὶ χωροῦσιν εἰς μορφὰς ἀεὶ πολυπλοκωτέρας καὶ συνθετωτέρας, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀνωτέρας, τὸ μὲν ὑπὸ ἐσωτερικῆς τινος ὁρμῆς ἐλαυνόμενα, τὸ δὲ ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἀμοιβαίας ἀλληλεπιδράσεως, τὸ δὲ καὶ τῇ βοηθείᾳ ἐξωτερικῶν παραγόντων. Βάσις τῆς τοιαύτης ἐκδοχῆς ὑπόκειται φυσικὰ ἡ ἔννοια τῆς *προόδου*, ἡ ὁποία δὲν εἶναί τι ὑπὸ τῆς ἐμπειρίας δεδομένον, ἀλλ' ἐκπηγάζει ἐκ τοῦ ἀξιολογικοῦ ἡμῶν κόσμου καὶ ἐνέχει χαρακτῆρα ὑποκειμενικὸν ἅμα καὶ μεταφυσικόν. Ἡ ζήτησις τῶν αἰτίων τῆς προϊούσης ταύτης ἐξελίξεως ὁδηγεῖ εἰς τὰς διαφόρους περὶ ἱστορίας καὶ ἱστορικῆς κινήσεως ὑποθέσεις, τὰς ὁποίας δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν γενικῶς εἰς φυσιοκρατικὰς καὶ εἰς ἰδεολογικάς.

Κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐπεκράτησαν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀνακαλύψεων καὶ τῶν μεθόδων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν αἱ φυσιοκρατικαὶ περὶ τῆς ἱστορίας ἀντιλήψεις. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως, καθορισθείσης ἀκριβέστερον τῆς ἀγεφυρώτου διαφορᾶς, ἥτις ὑφίσταται μεταξὺ τῶν φυσικῶν καὶ τῶν πνευματικῶν φαινομένων, αἱ φυσιοκρατικαὶ ἐκεῖναι ἀντιλήψεις περιορίζονται βαθμηδὸν εἰς τὰ πρέποντα ὅρια, λαμβανούσης πάλιν τῆς ἰδέας τὴν προσήκουσαν θέσιν ὡς παράγοντος ἐν τῇ ἐξελίξει καὶ τῇ διαδοχῇ τῶν ἱστορικῶν φαινομένων. Ἡ κυριωτάτη συνέπεια τῆς θεωρίας τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως εἶναι ἡ περὶ τῆς σχετικότητος παντὸς ἱστορικοῦ. Ἡ διαρκὴς ροὴ αἴρει τὸ ἀπόλυτον τῶν ἱστορικῶς γεννηθεισῶν ἀξιῶν, ἰδίᾳ τῶν θρησκευτικῶν καὶ τῶν ἠθικῶν. Οὕτως ἐγεννήθη ἓν τῶν δυσχερεστέρων καὶ ἅμα σπουδαιοτέρων προβλημάτων τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης, ἡ μεταξὺ ἱστορικοῦ καὶ ἀπολύτου σχέσις. Εἰς τὸ πρόβλημα τοῦτο καὶ τὴν λύσιν του ἀναφέρεται μέγα μέρος τῶν νεωτέρων φιλοσοφικῶν ἔργων, ἐν οἷς τὴν πρώτην κατέχει θέσιν τὸ τοῦ θεολόγου καὶ φιλοσόφου Ἐρνέστου Troeltsch.

Ἐπὶ τὴν διαμόρφωσιν τῆς θεωρίας τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως μεγάλην ἔσχε ροπὴν ἡ βιολογικὴ περὶ ἐξελίξεως θεωρία, ἀφοῦ πρότερον ἐπέδρασεν ἐκείνη εἰς τὴν γένεσιν αὐτῆς. Ὡς ἐν πυρῆνι ἀπαντῶμεν τὴν πρώτην κατὰ τὴν ἀρχαιότητα (παρὰ Σπευσίππῳ, Αὐγουστίνῳ κλπ.)· οὕτως ἴχνη τῆς βιολογικῆς περὶ ἐξελίξεως θεωρίας εὑρίσκομεν παρά τισι τῶν παλαιῶν, ὡς λ.χ. παρ' Ἀναξιμάνδρῳ, ὅστις ἐδίδασκεν ὅτι: «ἐξ ἀλλοειδῶν ζῴων ἄνθρωπος ἐγεννήθη» καὶ «ἐν ἰχθύσιν ἐγγενέσθαι τὸ πρῶτον ἀνθρώπους καὶ τραφέντας καὶ γενομένους ἱκανοὺς ἑαυτοῖς βοηθεῖν ἐκβληθῆναι τηνικαῦτα καὶ γῆς λαβέσθαι». Ἀλλ' ἡ θεωρία αὐτη διεμορφώθη καὶ ἐπεβλήθη κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, πρὸ πάντων διὰ τοῦ δαρβινισμοῦ, ὅστις ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπιτρέπεται νὰ συγχέεται πρὸς τὴν θεωρίαν τῆς ἐξελίξεως, τῆς ὁποίας ἀπόπειραι μόνον ἑρμηνείας εἶναι. Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην τὰ ὀργανικὰ ὄντα, τόσον τὰ φυτὰ ὅσον καὶ τὰ ζῷα, συνέστησαν ἐξ ἑνὸς ἢ ἐξ ἀριθμοῦ τινος ἁπλουστάτων ὀργανισμῶν διὰ βαθμιαίας ἐξελίξεως. Ἡ πιθανότης τῆς ἐκδοχῆς ταύτης στηρίζεται ἐπὶ μεγάλου πλήθους ἐνδείξεων, κατὰ δὲ τοὺς νεωτέρους χρόνους προεβλήθησαν πολλαὶ καὶ ποικίλαι ἑρμηνεῖαι τῆς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον προβληματικὸν χαρακτῆρα φερούσης θεωρίας, αἵτινες διαδέχονται ταχέως ἀλλήλας ἢ συνδυάζονται πρὸς ἀλλήλας πρὸς ἐξήγησιν τῆς προϊούσης διαφοροποιήσεως καὶ τελειοποιήσεως τῶν ὀργανικῶν ὄντων. Ὡς αἱ ἀπόπειραι πρὸς ἑρμηνείαν τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως, οὕτω καὶ αὗται δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας, εἰς τὴν θεωρίαν τῆς μηχανικῆς ἐξελίξεως, τῆς ἐπὶ ἐξωτερικῶν ὅρων καὶ συνθηκῶν στηριζομένης, καὶ τὴν ὀργανικὴν θεωρίαν, ἥτις προσέχει μᾶλλον εἰς τοὺς ἐσωτερικούς, τοὺς ψυχικοὺς παράγοντας, τοὺς ὁποίους δέχεται ὡς ρυθμιστὰς τόσον τῶν ἐξωτερικῶν πα-

Digitized by Google

φαγόντων ὅσον καὶ τοῦ ὀργανισμοῦ. Καὶ ἐνταῦθα λοιπὸν ἔχομεν τὴν μεγάλην ἀντίθεσιν μεταξὺ μηχανικῆς καὶ τελολογικῆς ἐκδοχῆς, αἱ δὲ τελευταῖαι ἀπόπειραι τείνουσι κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὸν συμβιβασμὸν τῶν δύο τούτων τρόπων τῆς ἀντιλήψεως, τοσοῦτον μᾶλλον ὅσον αὐτὰ ταῦτα τὰ δεδομένα τῆς ἐμπειρίας ἀναγκάζουσι πρὸς αὐτόν. Ἐν τῇ ἀποπείρᾳ ταύτῃ διακρίνεται πρὸ πάντων ὁ λεγόμενος νεοβιταλισμός, τοῦ ὁποίου ἡγοῦνται καὶ ἄλλοι καὶ ὁ περιώνυμος βιολόγος καὶ φιλόσοφος Χὰνς Ντρίς.

Ὡς ἡ θεωρία τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως, οὕτω καὶ ἡ βιολογικὴ περὶ ἐξελίξεως τῶν ὀργανισμῶν θεωρία στηρίζεται ἐπὶ μεταφυσικῶν προϋποθέσεων, διὰ τοῦτο δὲ θεωρεῖται ὑπό τινων φιλοσοφικώτερον συγκεκροτημένων βιολόγων ὡς ἁπλῆ πίστις. Κατὰ τὰς μεταφυσικὰς ταύτας προϋποθέσεις διακρίνεται ἡ θεωρία αὕτη εἰς μονιστικήν, ἀτομιστικὴν καὶ προοδευτικήν. Ἡ μονιστικὴ ὁρμᾶται ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ὅτι τὸ σύμπαν ἀποτελεῖ ἑνιαῖον ὅλον, πᾶν δὲ ὅ,τι γίνεται ἀποτελεῖ μεταβολὴν αὐτοῦ τούτου τοῦ ὅλου, διεπομένου ὑπὸ ἐσωτερικοῦ νόμου κινήσεως. Ὁ τύπος οὗτος ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐξελίξει καὶ ἀντιπροσωπεύεται κυρίως ὑπὸ τῶν Γκαῖτε, Σέλιγγ καὶ Ἑγέλου. Κατὰ δὲ τὴν ἀτομιστικὴν ὁ κόσμος ἀποτελεῖται ἐξ ἀτόμων, τὰ ὁποῖα μηχανικῶς κινούμενα δημιουργοῦσι διαφόρους συνδέσεις, ἐν αἷς καὶ τοὺς ὀργανισμούς. Εἶναι φανερὸν ὅτι ἀμφότερα ταῦτα τὰ εἴδη συνδέονται πρὸς ὡρισμένας κοσμοθεωρίας, πρὸς τὰς ὁποίας κοινὴν ἔχουσι καὶ τὴν τύχην. Ὀλιγώτερον μεταφυσικὸν καὶ μᾶλλον ψυχολογικὸν χαρακτῆρα φέρει ἡ ἐπὶ τῆς ἰδέας τῆς προόδου στηριζομένη θεωρία τῆς ἐξελίξεως. Καὶ ἡ προϋπόθεσις ὅμως αὕτη παρέχει μεγάλας δυσχερείας, τὸ μὲν ἐπειδὴ ἡ ἔννοια τῆς προόδου δὲν ἐξάγεται ἐκ τῆς ἐμπειρίας, τὸ δὲ ἐπειδὴ εἶναι ἔννοια σχετικὴ καὶ φέρει συγχρόνως ὑποκειμενικὸν χαρακτῆρα.

Ἡ μεγάλη διὰ τὴν ἐπιστήμην ἀξία ἀμφοτέρων τῶν θεωριῶν συνίσταται εἰς τοῦτο, ὅτι χρησιμεύουσιν ὡς ἀρχαὶ καὶ ὡς ἰθύνουσαι γραμμαὶ τῆς ἐρεύνης, διὰ τῶν ὁποίων πολλὰ καὶ σπουδαῖα ἀνεκαλύφθησαν καὶ διὰ τῶν ὁποίων προήχθη ἄπειρον ὅσον ἥ τε ἱστορικὴ καὶ ἡ βιολογικὴ ἐπιστήμη. Ποίαν σημασίαν κέκτηνται ὡς τοιαῦται ἀρχαὶ ἐρεύνης δύναταί τις νὰ κατανοήσῃ, ἀναλογιζόμενος ὁποῖαι καὶ ὁπόσοι ὁδοὶ διηνοίχθησαν εἰς τὴν ἔρευναν διὰ τῆς δαρβινείου ὑποθέσεως ἢ διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἰδέας τῆς ἐξελίξεως ὑπὸ τῆς ἱστορίας τῶν θρησκευμάτων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Otto*, Naturalistische und religiöse Weltansicht, β' ἔκδ. (1909).—*Troeltsch*, Absolutheit des Christentums (1901).— *Reinke*, Die Welt als Taf, ε' ἔκδ. (1908).—*Dennert*, Vom Sterbelager des Darwinismus (1905—1906).—*Driesch*, Die Philosophie des Organischen (1921), β' ἔκδ.— *Hesse*, Abstammungslehre und Darwinismus (1904.—*Stumpf*, Der Entwicklungsgedanke in der gegenwärtigen Philosophie, β' ἔκδ. 1903). Πρβλ. καὶ τὴν ἐν λ. *βιολογία* βιβλιογραφίαν.
Ν. Ι. ΛΟΥΒΑΡΙΣ

ἐξελίσσω, ἀόρ. *ἐξείλιξα—ἐξειλίχθην*, παρακ. παθ. μετχ. *ἐξειλιγμένος*· ἐκτυλίσσω, ξετυλίσσω, ἀναπτύσσω· ‖ μέσ. *ἐξελίσσομαι*· διανύω τὸ στάδιόν μου, τὴν πορείαν μου, προάγομαι, ἀποβαίνω σὺν τῷ χρόνῳ: «ἐξελίσσεται εἰς σοβαρὸν ἐπιστήμονα», «ἐξελίχθη εἰς ἐθνικὸν ἄνδρα».

ἕξελκω· ἕλκω πρὸς ἔξω· ‖ ναυτ. βοηθείᾳ ρυμουλκοῦ ἢ ἰσχάδος ἔξω τοῦ ὅρμου πεποντισμένης ἕλκω ἔξω τοῦ ὅρμου τὸ πλοῖον. Γ. Ν. Ν.

ἐξέλκωσις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐξελκοῦν*, ἀνάπτυξις ἕλκους: «ἐξέλκωσις τοῦ στόματος».

—*[Ἰατρ.]* Ἐξέλκωσις καλεῖται ἡ ἐπιπολαία *ἕλκωσις* (βλ. λ.), ἡ ἐνδιαφέρουσα μόνον τὴν ἐπιδερμίδα καὶ προερχομένη ἐκ διαρραγείσης φυσαλλίδος, πομφόλυγος ἢ φλυκταίνης. Αἱ ἐξελκώσεις ἐπουλοῦνται χωρὶς νὰ καταλίπωσιν ἴχνη. Ν. Ν. Δ.

ἐξελκωτικός, —ή, —όν· ὁ προξενῶν ἐξέλκωσιν.

ἐξελληνίζω, ἀόρ. *ἐξηλλήνισα—ἐξηλληνίσθην*, παθ. μετχ. *ἐξηλληνισμένος* καὶ δημοτικώτερον ἄνευ αὐξήσεως: «*ἐξελλήνισα — ἐξελληνίσθην — ἐξελληνισμένος*» καθιστῶ τινα Ἕλληνα, κάμνω τινὰ νὰ ἐνστερνισθῇ τὰ ἑλληνικὰ ἰδεώδη: «οἱ ἐξελληνισθέντες *Βαυαροί*» ‖ μεταφράζω εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν: «*βιβλίον ἐξελληνισθὲν ὑπὸ Α*» ‖ ἐπὶ λέξεων, χρήσεων, συντάξεων, καθίσταμαι ἑλληνική: «ἡ λέξις *φανατικὸς* ἐξηλληνίσθη ἀπὸ τῆς γαλλικῆς λέξεως fanatique».

ἐξελλήνισις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξελληνίζειν, μετάφρασις εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν: «ἡ ἐξελλήνισις τῆς γαλλικῆς λέξεως hermétiquement ὡς *ἑρμητικῶς*».

Ἐξελμὰν (Exelmans), ***Ρεμὺ - Ἰωσὴφ - Ἰσίδωρος***. Γάλλος στρατάρχης (1775—1852). Εἰς ἡλικίαν δέκα ἓξ ἐτῶν κατατaχθεὶς εἰς τὸν στρατὸν ὡς ἐθελοντὴς προήχθη τάχιστα εἰς ἀξιωματικὸν κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Νεαπόλεως. Κατὰ τὴν μάχην τῆς Ἀούστερλιτζ ἀπενεμήθη εἰς αὐτὸν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης τὸ παράσημον τῆς λεγεῶνος τῆς τιμῆς διὰ τῆς χειρὸς τοῦ αὐτοκράτορος καὶ προήχθη εἰς συνταγματάρχην τοῦ ἱππικοῦ, ἐπὶ κεφαλῆς δὲ τοῦ συντάγματος τούτου εἰσῆλθε πρῶτος εἰς τὴν πόλιν Πόζεν. Κατὰ τὴν μάχην τοῦ Ἐϋλὼ, ἐπιδείξας μεγίστην γενναιότητα, προήχθη ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης εἰς ὑποστράτηγον. Τῷ 1807 ἠκολούθησε τὸν στρατηγὸν Μορᾶ εἰς Ἱσπανίαν. Μετά τινα χρόνον συνοδεύων τὸν βασιλέα Κάρολον ΣΤ' ἐπέπεσε καθ' ὁδὸν εἰς ἐνέδραν, τὴν ὁποίαν εἶχον παρασκευάσει συμμορίαι Ἱσπανῶν καὶ ἐγένετο αἰχμάλωτος πολέμου, μεταφερθεὶς εἰς Ἀγγλίαν, ὅπου παρέμεινεν ὡς τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1811. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐδραπέτευσε μετὰ τοῦ συναιχμαλώτου του συνταγματάρχου Λαγκρὰζ, διαπλεύσας ἐπὶ λέμβου τὸ στενὸν τῆς Μάγχης καὶ ἀποβιβασθεὶς εἰς Γκραβελίν. Τῷ 1812 ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν σώματος ἱππικοῦ τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς, μετέσχε δὲ τῆς ἐκστρατείας κατὰ τῆς Ρωσίας. Τραυματισθεὶς κατ' ἐπανάληψιν κατ' αὐτὴν προήχθη εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ στρατηγοῦ. Ἀκολούθως μετέσχε διαφόρων ἐκστρατειῶν καὶ μαχῶν, κατέστη δὲ διάσημος διὰ τὴν γενναιότητα καὶ στρατηγικὴν εὐστροφίαν κατὰ τὰς μάχας τοῦ Κραόν, τοῦ Ἀρσὶς καὶ τοῦ Σαὶν-Ντιζιέ.

Μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Ναπολέοντος καὶ τὴν ἀναχώρησιν αὐτοῦ εἰς Ἔλβαν, ὁ Ἐξελμὰν ἐτέθη εἰς διαθεσιμότητα, διαταχθεὶς ἅμα νὰ καταλίπῃ τὴν πρωτεύουσαν ἐντὸς 24 ὡρῶν. Ὁ Ἐξελμὰν ἀποφυγὼν νὰ ἐκτελέσῃ τὴν διαταγὴν τῆς κυβερνήσεως κατεδιώχθη. Καὶ κατώρθωσε μὲν νὰ δραπετεύσῃ, ἀλλὰ συλληφθεὶς ἐν Λίλλῃ παρεπέμφθη εἰς τὸ στρατοδικεῖον, ὅπου ἠθῳώθη παμψηφεί. Τὴν 20 Μαρτίου 1815, ὀλίγας ὥρας μετὰ τὴν δραπέτευσιν τοῦ Λουδοβίκου ΙΗ' καὶ πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Ναπολέοντος εἰς Παρισίους, τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς πλείστων ἀξιωματικῶν τῆς παλαιᾶς φρουρᾶς κατέλαβεν ἐξ ὀνόματος αὐτοῦ τὰ ἀνάκτορα τοῦ Κεραμεικοῦ, ἀνεπέτασε τὴν τρίχρωμον σημαίαν καὶ διέταξε τὸν στρατηγὸν Μερλὲν νὰ καταλάβῃ τὸ φρούριον τὴν Βενσέν. Κατὰ τὴν μάχην τοῦ Βατερλώ, ὡς διοικητὴς τοῦ ἱππικοῦ, ἐπέδειξε πάσας τὰς στρατιωτικὰς αὐτοῦ ἀρετάς, κατὰ τὴν παραμονὴν δὲ τῆς συνθηκολογήσεως τῶν Παρισίων κατέκοψε τὸν ἐν Βερσαλλίαις πρωσσικὸν στρατὸν ἀριθμοῦντα 3.000 ἱππέων καὶ 6.000 πεζῶν.

Ὁ στρατηγὸς Ἐξελμὰν ὑπῆρξεν ἓν ἐκ τῶν πολλῶν θυμάτων τῆς ἐγκατασταθείσης ἐκ νέου μοναρχίας. Κινδυνεύων ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν νὰ στερηθῇ τῆς ἐλευθερίας του κατέφυγεν εἰς Βέλγιον, ἀλλ' ἀνακαλυφθεὶς ὑπὸ τῆς γαλλικῆς ἀστυνομίας, ἀπῆλθεν εἰς Γερμανίαν, ὅπου ἐπὶ τρία ὁλόκληρα ἔτη διῆλθε πλάνητα βίον, ἀκολουθούμενος πανταχοῦ ὑπὸ τοῦ μίσους τῶν Βουρβώνων. Μόλις τῷ 1819 ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Γκουβιὸν - Σαὶν-Σὺρ ἐπετράπη εἰς αὐτὸν ἡ ἐπάνοδος εἰς τὴν Γαλλίαν. Μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Καρόλου Ι' ὁ ἀνακηρυχθεὶς βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Λουδοβῖκος - Φίλιππος ὠνόμασεν αὐτὸν γερουσιαστήν, τίτλον τὸν ὁποῖον τῷ εἶχεν ἀπονείμει ὁ Μέγας Ναπολέων κατὰ τὴν αὐτοκρατορίαν του τῶν Ἑκατὸν ἡμερῶν. Κατὰ τὴν ἐνώπιον τῆς γερουσίας διεξαχθεῖσαν δίκην τοῦ δημοσιογράφου Ἀρμάνδου Καρρέλ, διεμαρτυρήθη σφοδρῶς διὰ τὴν καταδίκην τοῦ στρατάρχου Νέϋ, εἰπὼν ὅτι αὕτη ὑπῆρξεν ἀληθὴς δολοφονία. Τῷ 1849 ἐγένετο μέγας καγκελλάριος τῆς Λεγεῶνος τῆς τιμῆς καὶ τῷ 1851 ὠνομάσθη στρατάρχης τῆς Γαλλίας. Τὴν 21 Ἰουλίου, πεσὼν ἐξ ἵππου του πρὸ τῆς γεφύρας τῶν Σεβρῶν, ἀπέθανε τὴν ἰδίαν νύκτα εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ υἱοῦ του Μαυρικίου Ἐξελμάν, ὑπασπιστοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Ναπολέοντος Γ' καὶ ἀνωτέρου ἀξιωματικοῦ τοῦ ναυτικοῦ. Θ. ΒΕΛΛΑΝΙΤΗΣ

ἐξέλσιορ· ἀπὸ τοῦ λατ. excelsior, συγκριτ. τοῦ excelsus=ἔξοχος.

—«Ἐξέλσιορ». Ἑβδομαδιαῖον εἰκονογραφημένον λαϊκὸν περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τοῦ 1925 ὑπὸ *Κ. Πανᾶ*.

ἐξεμῶ (—έω), ἀόρ. *ἐξήμεσα*· ἐκβάλλω δι' ἐμετοῦ, κοιν. ξερνῶ· ‖ μεταφ. «ἐξεμεῖ ὕβρεις,—συκοφαντίας», ὑβρίζει, συκοφαντεῖ.

ἐξεναντίας· ἐπίρρ. τοὐναντίον, ἀπεναντίας, βλ. *ἐναντίος*.

ἐξενικὸν-(2)-διοξὺ (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]* βλ. *ὑδρομυκονικὸν* ὀξὺ *σταθερόν*.

— ἐξενικὸν-(3)-διοξὺ (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]* βλ. *ὑδρομυκονικὸν* ὀξὺ *ἀσταθές*.

ἐξενο-1-όνη-5 (ἡ) *[Ὀργ.Χημ.]* βλ. *ἀλλυλακετόνη*.

ἐξεντέρωσις (ἡ) ἢ ***ἐκσπλάγχνισις*** *[Ὀφθαλμ.]*. Ἡ ἐκκένωσις τοῦ περιεχομένου τοῦ ὀφθαλμοῦ. Ἀφαιρεῖται ὁ κερατοειδὴς καὶ διὰ κοχλιαρίου ἐκγλύφεται ὅλον τὸ ἐμπεριεχόμενον τοῦ βολβοῦ καὶ μένει μόνον ὁ σκληρός, ὅστις ράπτεται κατὰ τὴν στεφάνην. Αἱ ἐνδείξεις πρὸς τοιαύτην ἐπέμβασιν εἶναι αἱ πανοφθαλμίαι, τὰ ὀστεώματα καὶ αἱ λιθιάσεις τοῦ χοροειδοῦς, αἱ ἀτροφικαὶ καταστάσεις τοῦ βολβοῦ, οἱ ἀνυπόφοροι πόνοι, τὸ ἀπόλυτον γλαύκωμα, ἡ δυσμορφία τῶν βολβῶν καὶ πᾶσα πρόβλεψις δι' ἔνδεσιν τεχνητοῦ ὀφθαλμοῦ. Ἡ ἐπέμβασις αὕτη ἐξετόπισε καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν τὴν ἐξόρυξιν τοῦ βολβοῦ ἐκτὸς τῶν περιπτώσεων συμπαθητικῆς ὀφθαλμίας καὶ κακοήθων ἐνδοφθαλμικῶν ὄγκων. Ὁ Lapersonne (1900) προκειμένου περὶ διαπυήσεως μετὰ τὴν σταυροειδῆ σχάσιν τοῦ κερατοειδοῦς καταστρέφει μεθοδικῶς ὅλα τὰ ἐντὸς τῶν βολβῶν διαπυηθέντα, διὰ τοῦ θερμοκαυτῆρος.

Ἐξεντέρωσις τῆς κόγχης. Κατ' αὐτὴν ἐκτὸς τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐκκενοῦται καὶ ὅλον τὸ περιεχόμενον τῆς γλήνης. Ἡ ἐπέμβασις ἐπιβάλλεται, ὅταν ὑπάρχῃ κακοήθης ὄγκος τῆς κόγχης.
Α. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

ἐξέντριξ (ὁ) *[Ναυτ.]*. Ἡ κατὰ τοὺς παλαιοὺς μηχανικοὺς τῶν ἀτμοπλοίων, ἅμα τῇ πρώτῃ εἰσαγωγῇ τῆς ἀτμοπλοΐας ἐν Ἑλλάδι, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πολὺ κατόπιν ὀνομασία τῶν *ἐκκέντρων* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

ἐξεπιπολῆς· ἐπίρρ. ἐπιπολῆς, ἐπιπολαίως, ἐπάνω-ἐπάνω (ἀπὸ τοῦ *ἐξ ἐπιπολῆς*, πρβλ. *ἐξαίφνης*, *ἐξεπίτηδες*).

ἐξεπίτηδες· ἐπίρρ., ἐπίτηδες, ἐπὶ τούτῳ, ἀπὸ σκοποῦ, πβλ. *ἐξεπιπολῆς*.

ἐξεργάζομαι, ἀόρ. *ἐξειργάσθην*, παθ. μετχ. *ἐξειργασμένος*· ἐργάζομαί τι ἐπιμελούμενος τῶν λεπτομερειῶν, ἀπεργάζομαι.

ἐξεργασία (ἡ)· ἐνέργεια τοῦ *ἐξεργάζεσθαι*, ἀπεργασία τῶν λεπτομερειῶν.

— *[Χημ.]* Ἐκλήθη ὑπό τινων *ἐξεργασία* τὸ σύνολον τῶν κατεργασιῶν φυσικῆς καὶ χημικῆς φύσεως, δι' ὧν τὰ ἔξωθεν εἰσαγόμενα εἰς τὸν ὀργανισμὸν στοιχεῖα μετατρέπονται εἰς ἀφομοιώσιμον μορφήν. Σ. Γ.

ἐξερεθίζω, ἀόρ. *ἐξηρέθισα—ἐξηρεθίσθην*, παθ. μετχ. *ἐξηρεθισμένος*· ἐρεθίζω, παροξύνω, κάμνω τινὰ νὰ ὀργισθῇ.

ἐξερέθισις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξερεθίζειν, ἐρεθισμός, παρόξυνσις, παρόργισις.

ἐξερεθιστικός, —ή, —όν· ὁ χρησιμεύων πρὸς ἐξερέθισιν, ἐρεθιστικός. — Ἐπίρρ. **ἐξερεθιστικῶς**.

ἐξέρευγμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐξερεύγομαι, ἔμεσμα, κοιν. *ξέρασμα*.

ἐξερεύγομαι· ἐξάγω ἐκ τοῦ στόματός μου, ξερνῶ· ‖ μεταφ. ἐκβάλλω ἐξ ἐμαυτοῦ ὁρμητικῶς.

ἐξερευνήσιμος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἄξιος νὰ ἐξερευνηθῇ.

ἐξερεύνησις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξερευνᾶν, ἐξέτασις, ἀναζήτησις, διερεύνησις: «ἐξερεύνησις τῆς κεντρῴας Ἀφρικῆς».

— [ΕΓΚΥΚΛ.] Καλεῖται *ἐξερεύνησις* ἡ ἔρευνα τῶν μερῶν τοῦ κόσμου, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι εἰσέτι εἰς ἡμᾶς λεπτομερῶς γνωστά. Σκοπὸς τῶν ἐξερευνήσεων εἶναι ἡ γνῶσις τῶν φυσικῶν καὶ πλουτολογικῶν συνθηκῶν τῶν ὑπὸ ἐξέτασιν χωρῶν καὶ ἡ συλλογὴ διαφόρων γεωγραφικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν στοιχείων, δυναμένων νὰ χρησιμεύσουν εἰς τὴν πληρεστέραν ἐκμάθησιν τῆς ἱστορίας τῆς γῆς καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, καθὼς καὶ εἰς τὴν αὔξησιν τῶν πόρων καὶ τὴν βελτίωσιν τῶν ὅρων τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ ἐξερευνηταὶ φροντίζουν καὶ λαμβάνουν πληροφορίας πάσης φύσεως, ἀναφερομένας εἰς τὴν γεωλογίαν, τὸν ὀρυκτὸν πλοῦτον, τὸ κλίμα, τὴν χλωρίδα, τὸ ζωϊκὸν βασίλειον, τὴν ὑδρογραφίαν, τὴν ἐθνολογίαν κτλ.

Αἱ ἐξερευνήσεις ἤρχισαν ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ ἐξακολουθοῦν μέχρι σήμερον μὲ κέντρον πάντοτε τὰ μᾶλλον πεπολιτισμένα τμήματα τῆς γῆς. Κατὰ τοὺς ἀπωτέρους χρόνους πρῶτοι ἐξηρεύνησαν τὴν Ἀσίαν οἱ Κινέζοι καὶ οἱ Ἰάπωνες, πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως δὲ τῆς Ἀμερικῆς ὑπὸ τοῦ Κολόμβου, δύνανται νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς πρῶτοι ἐξερευνηταὶ αὐτῆς, διὰ κατακτητικοὺς σκοπούς, αἱ μεξικανικαὶ φυλαὶ τῶν Ἀζτέκων καὶ αἱ περουβιαναὶ τῶν Ἴνκας. Ἐν Εὐρώπῃ αἱ πρῶται ἱστορικῶς ἐξηκριβωμέναι ἐξερευνήσεις εἶναι αἱ τῶν Φοινίκων, οἵτινες, ἐκ τῆς Τύρου καὶ τῆς Σιδῶνος ὁρμώμενοι, ἵδρυσαν ἀποικίας εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Μεσογείου καὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης καὶ εὑρίσκοντο εἰς ἐμπορικὴν ἐπαφὴν μὲ τοὺς Ἰνδούς. Μετὰ τοὺς Φοίνικας καὶ οἱ Ἕλληνες ἵδρυσαν ἀποικίας εἰς τὸν Εὔξεινον πόντον καὶ τὴν δυτικὴν Μεσόγειον. Ἐπίσης ὁ Καρχηδόνιος *Ἄννων* ἀναφέρεται ὅτι περὶ τὸ 465 π. Χ. ἐξηρεύνησε τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Ἀφρικῆς μέχρι τοῦ κόλπου τοῦ Καμερούν, ὁ δὲ ἐκ Μασσαλίας *Πυθέας*, τῷ 315 π. Χ., τὴν Θούλην, χώραν ταυτιζομένην σήμερον, μετά τινος πιθανότητος, πρὸς τὰς ἀγγλικὰς νήσους τοῦ Σέτλαντ, κειμένας πρὸς τὰ ΒΑ τῆς Σκωτίας. Πληροφορίας περὶ τῶν ἐξερευνήσεων τῶν ἀρχαίων χωρῶν εὑρίσκομεν εἰς τὰ ἔργα τοῦ Ἡροδότου, τοῦ Ξενοφῶντος κ. ἄ.

Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους αἱ ἐξερευνήσεις συνεβάδιζον πρὸς τὰς κατακτήσεις. Τὰ ἔργα τοῦ Καίσαρος, τοῦ Τακίτου καὶ τοῦ Πτολεμαίου

Digitized by Google

γέμουν γεωγραφικῶν καὶ ἀνθρωπολογικῶν πληροφοριῶν, οὐχὶ πάντοτε ἀκριβῶν, περὶ τῶν Γάλλων καὶ τῶν χωρῶν τὰς ὁποίας κατῴκουν, περὶ τῶν Βέλγων, τῶν Βρεττανῶν, τῶν Γερμανῶν, τῶν Βαταβῶν, τῶν Φρείζων, τῶν Κίμβρων, τοῦ Φεζζάν, τῶν πηγῶν τοῦ Νείλου, ἀκόμη καὶ τῶν ἀκτῶν τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ, μέχρι τῆς Ζανζιβάρης, τῆς Ἰνδοκίνας καὶ τῆς Κίνας.

Κατὰ τὸν μεσαίωνα δίδεται νέα ὤθησις εἰς τὰς ἐξερευνήσεις, χάρις εἰς τοὺς ἱεραποστόλους, οἱ ὁποῖοι ἐξερευνοῦν τὴν Ἀσίαν, τοὺς Ἄραβας, οἵτινες φθάνουν μέχρι τῶν μέσων τῆς Ἀφρικῆς, καὶ τοὺς Νορμανδοὺς καὶ τὸν Κάρολον τὸν Μέγαν, οἵτινες διὰ τῶν κατακτήσεών των καθιστοῦν γνωστοτέραν ἰδίως τὴν Β καὶ τὴν Α Εὐρώπην. Τῷ 865 μ. Χ. ὁ *Ναντὸντ* ἐξερευνᾷ τὴν Ἰσλανδίαν, τῷ δὲ 876 ὁ *Γκούνμπιερν* τὴν Ἀνατολικὴν Γροιλανδίαν.

Ἡ ἐποχὴ ὅμως τῶν μεγάλων ἐξερευνήσεων ἄρχεται ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Ὀλίγον πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης, ὁ *Μάρκο Πόλο*, διὰ τοῦ ταξιδίου του εἰς τὴν Κίναν, ὅπερ διήρκεσεν ἀπὸ τοῦ 1271 μέχρι τοῦ 1295, ἀνοίγει τὴν μεγάλην σειρὰν τῶν νεωτέρων ἐξερευνήσεων. Αἱ πολυπληθεῖς ἀνακαλύψεις τῶν Πορτογάλων κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα, ἰδίως εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Α. Ἀφρικῆς, ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς γονίμους ἐξερευνήσεις. Τῷ 1456 ὁ *Κάντα Μόστο* ἐξηρεύνησε τὰς νήσους τοῦ Πρασίνου Ἀκρωτηρίου, τῷ 1484 ὁ *Ντιέγκο Κάον* τὰς ἐκβολὰς τοῦ Κόγγου καὶ τῷ 1488 ὁ *Βαρθολομαῖος Ντιὰζ* τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος. Τῷ 1492 ὁ *Κολόμβος* ἔφθασεν εἰς τὰς Δυτικὰς Ἰνδίας καὶ ἐξηρεύνησε τὴν Γκουαναχάνι, τὴν Κούβαν καὶ τὴν Ἁΐτην, τὸ δὲ ἑπόμενον ἔτος τὴν Ντομίνικα, τὴν Γκουαντελούπην, τὸ Πουέρτο Ρίκο καὶ τὴν Ἀντίγκουα. Μετά τινα ἔτη, κατὰ τὸ 1497, ὁ *Ἰωάννης Καμπὸτ* ἔφθασεν εἰς τὸ Λαμπραντώρ, κατὰ τὸ 1498 ὁ Κολόμβος ἐξηρεύνησε τὴν ἤπειρον τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, ὁ *Βάσκο ντὰ Γκάμα* τῷ 1498 τὰς Ἀνατολικὰς Ἰνδίας, ὁ *Γιαννιὲθ Πινθὸν* τῷ 1499 τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀμαζονίου καὶ ὁ *Καμπρὰλ* τῷ 1500 τὴν Βραζιλίαν.

Κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα αἱ ἐξερευνήσεις ἐπεξετάθησαν ἰδίως εἰς τὴν Ἀμερικήν, τὴν Ἀσίαν, τὴν Αὐστρίαν, τὴν Ὠκεανίαν καὶ τὰς βορείους χώρας. Τῷ 1508 ὁ Πινθὸν καὶ ὁ *ντὲ Σόλις* ἐξηρεύνησαν τὸ Γιουκάταν, ὁ δὲ *Πόνθε ντὲ Λεὼν* τὴν Φλωρίδα. Τῷ 1515 ὁ *Μπαλμπόα* ἐξηρεύνησε τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανόν. Τῷ 1515 ὁ ντὲ Σόλις ἐξηρεύνησε τὰς ἐκβολὰς τοῦ Λὰ Πλάτα, τῷ δὲ 1519 ὁ *Κόρτες* τὸ Μεξικόν. Ἐν συνεχείᾳ τῶν ἐξερευνήσεων τούτων εἰς τὴν Ἀμερικὴν τῷ 1532 ὁ *Πιζάρρος* ἐξερευνᾷ τὸ Περοῦ, ὁ *Ἀλμάγκρο* τὴν Χιλὴν τῷ 1535, ὁ *Καρτιὲ* τὸν Καναδᾶν τῷ 1535, ὁ *Φερδινάνδος ντὲ Σότο* τὸν Μισσισσιπῆ τῷ 1541 καὶ ὁ *Ὀρελιάνα* τὸν Ἀμαζόνιον τῷ 1444. Εἰς τὴν Ἀσίαν ἐξερευνᾷ τὰς Φιλιππίνας ὁ *Μαγελλάνος* τῷ 1521, τὴν Ἰαπωνίαν ὁ *Μέντεζ Πίντου* καὶ τὴν Σιβηρίαν ὁ *Γιέρμακ Τιμόφεγιεφ*. Εἰς τὴν Αὐστρίαν καὶ τὴν Ὠκεανίαν ὁ Μαγελλάνος ἐξερευνᾷ τῷ 1521 τὰς Μαριάνας νήσους, τῷ 1527 ὁ *Γεώργιος ντὲ Μενέζες* τὴν Νέαν Γουϊνέαν, τῷ 1528 τὰς Καραλίνας καὶ τῷ 1529 τὰς νήσους Μάρσαλ ὁ *Σααβέντρα*. Εἰς τὰς βορείους χώρας ὁ *Βέρρω* τῷ 1556 ἐξερευνᾷ τὴν Νόβαγια Ζέμλια, ὁ *Νταῖβις* τῷ 1587 τὸν ὁμώνυμόν του πορθμόν, καὶ οἱ *Μπάρεντς, Χέεμσκερκ* καὶ *Ρέϊπ* τῷ 1596 τὴν νῆσον τῶν Ἄρκτων καὶ τὴν Σπιτσβέργην. Κατὰ τὸν αὐτὸν αἰῶνα ἐγένοντο καὶ οἱ πρῶτοι περίπλοι τῆς γῆς, εἶναι δὲ οὗτοι οἱ ἑξῆς ἐννέα κατὰ χρονολογικὴν σειράν: 1) ὑπὸ τοῦ *Μαγελλάνου* τῷ 1519—1522, 2) ὑπὸ τοῦ *ντὲ Λοϋάσα* τῷ 1524—1526, 3) ὑπὸ τοῦ *ντ' Ἀλκαζόβα* τῷ 1534, 4) ὑπὸ τοῦ *ντὲ Γκριζάλβα* τῷ 1537, 5) ὑπὸ τοῦ *Ἰωάννου ντὲ Γκαρτὰν* τῷ 1542, 6) ὑπὸ τοῦ *Φράνσις Ντραὶκ* τῷ 1577—1580, 7) ὑπὸ τοῦ *Κάβεντις* τῷ 1586, 8) ὑπὸ τοῦ *Χῶκιν* τῷ 1595 καὶ 9) ὑπὸ τοῦ *Ὀλ. φὸν Νόοτ* τῷ 1598.

Κατὰ τὸν ΙΖ' καὶ τὸν ΙΗ' αἰῶνα αἱ ἐξερευνήσεις εἶναι σπανιώτεραι, ἀλλ' οἱ περίπλοι τῆς γῆς ἀρκετὰ συχνοὶ (πέντε κατὰ τὸν ΙΖ' καὶ δώδεκα κατὰ τὸν ΙΗ'). Κατὰ τοὺς αἰῶνας τούτους ἐξερευνῶνται ἐν Ἀμερικῇ ὑπὸ τοῦ *Οὔδσων* ὁ ὁμώνυμος αὐτοῦ κόλπος (τῷ 1610), ὑπὸ τῶν *Λὲ Μαὶρ* καὶ *Σχάουντεν* τὸ ἀκρωτήριον Χόορν (1616), ὑπὸ τοῦ *Μπέρινγκ* αἱ Ἀλεοῦται νῆσοι (1741), ὑπὸ τοῦ *Μακκέντζι* ὁ ὁμώνυμος αὐτοῦ ποταμὸς (1779), ὑπὸ τοῦ *Χοῦμπολτ, Λιοῦϊς* καὶ *Κλὰρκ* ἡ Κούβα, τὸ Μεξικόν, ἡ Κεντρικὴ καὶ ἡ Νότιος Ἀμερικὴ (1787—1804)· ἐν Ἀσίᾳ ἐξηρευνήθησαν ὑπὸ τοῦ *Χαμπάρωφ* ὁ Ἀμοὺρ (1643), ὑπὸ τοῦ *Ντέσνεφ* ὁ Βερίγγειος πορθμὸς (1648), ὑπὸ τῶν *Ντορβὶλ* καὶ *Γκρουμπὲρ* τὸ Θιβὲτ (1661), ὑπὸ τοῦ *Γκμέλιν* ἡ Σιβηρία (1737—1743), καὶ ὑπὸ τοῦ *Νιμπούρ* ἡ Ἀραβία καὶ ἡ προσθία Ἀσία (1761—1767)· ἐν Αὐστραλίᾳ καὶ Ὠκεανίᾳ ἐξηρευνήθησαν αἱ Νέαι Ἑβρίδαι ὑπὸ τοῦ *ντὲ Κουΐρος* (1606), ἡ δυτικὴ παραλία τῆς Αὐστραλίας ὑπὸ τοῦ *Ντίρκ Χάρτογκ* (1616), ἡ Τασμανία, ἡ Νέα Ζηλανδία καὶ τὸ πολύνησον τοῦ Τόνγκα ὑπὸ τοῦ *Τάσμαν* (1642), ἡ Νέα Βρεττανία ὑπὸ τοῦ *Ντάμπιερ* (1700), αἱ νῆσοι Σαμόα ὑπὸ τοῦ *Μπουγκαινβὶλ* (1768) καὶ ἡ ἀνατολικὴ παραλία τῆς Αὐστραλίας, ἡ Νέα Καληδονία καὶ αἱ νῆσοι Σάνδουϊτς ὑπὸ τοῦ *Κούκ*· ἐν Ἀφρικῇ ἐξηρευνήθη ἡ Νότιος Ἀφρικὴ ὑπὸ τοῦ Μπάρρω (1785—1792), τὸ Νταρφοὺρ ὑπὸ τοῦ *Μπράουν* (1793), ὁ Νίγκρος ὑπὸ τῶν *Μοῦγγο Πὰρκ* καὶ *Χόρνεμαν* (1795 καὶ 1799)· τέλος κατὰ τοὺς αἰῶνας τούτους ἐγένοντο καὶ ἐξερευνήσεις εἰς τὰς πολικὰς χώρας, εἰς τὸν κόλπον τοῦ Μπάφφιν ὑπὸ τοῦ *Μπάφφιν* (1616) καὶ εἰς τὴν Νέαν Σιβηρίαν ὑπὸ τοῦ *Λιάχωφ* (1770), καθὼς καὶ εἰς τὴν Νότιον Γεωργίαν ὑπὸ τοῦ *Λαρὸς* (1765) καὶ τὴν Κέργκλενλαντ ὑπὸ τοῦ *Κέργκλεν* (1772).

Ἀλλ' ὁ κατ' ἐξοχὴν αἰὼν τῶν ἐξερευνήσεων εἶναι ὁ ΙΘ' αἰών. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην οἱ ἐξερευνηταί, διαθέτοντες τελειότερα καὶ ἀφθονώτερα μέσα, κατώρθωσαν νὰ φθάσουν καὶ εἰς τόπους θεωρουμένους πρότερον ἀπροσίτους καὶ νὰ ἐξερευνήσουν τὰ ὄρη, τοὺς ποταμούς, τὰς λίμνας καὶ τὰς χώρας τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς τῆς Αὐστραλίας, τῆς Ὠκεανίας, τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῶν πολικῶν περιοχῶν κατὰ τρόπον πληρέστερον, ἀκριβέστερον καὶ λεπτομερέστερον. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ πεπολιτισμένος κόσμος, μετὰ τὴν ἱκανοποίησιν, κατὰ τὸ μεγαλύτερον αὐτῶν μέρος, τῶν κατακτητικῶν καὶ οἰκονομικῶν σκοπῶν, ᾐσθάνθη τὴν ἀνάγκην εὐρυτέρας μελέτης τῶν ἀνακαλυφθεισῶν χωρῶν, χάριν σκοπῶν καθαρῶς ἐπιστημονικῶν. Αἱ ἐπιστημονικαὶ αὗται ἐξερευνήσεις ἐγένοντο ὑπὸ ὁμάδων ἐπιστημόνων εἰδικευμένων εἰς τὰς διαφόρους ἐπιστήμας.

Τῷ 1831 ὁ Ἰάκωβος *Κλὰρκ-Ρὼς* ἐξετέλεσε τὰς πρώτας παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ μαγνητικοῦ Βορείου πόλου. Τῷ 1883 ὁ *Νόρντενσχελντ* ἐξηρεύνησε τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Γροιλανδίας. Τῷ 1888 ὁ *Νάνσεν* ἐξετέλεσε τὴν πρώτην διαδρομὴν τῆς Γροιλανδίας. Τῷ 1893 ὁ ἴδιος πλέων πρὸς τὸν Βόρειον πόλον ἔφθασε μέχρι τῆς 86° 14' Β. πλάτους. Τῷ 1894—1897 ὁ *Τσάκσον* ἔφθασεν εἰς τὴν χώραν τοῦ Φραγκίσκου Ἰωσήφ. Τῷ 1897 ἔγινεν ὁ πρῶτος περίπλους τῆς Σπιτσβέργης ὑπὸ τοῦ *Νάτχορστ*. Τῷ 1899 καὶ 1900 ὁ *Λουδοβῖκος Ἀμεδαῖος, δοὺξ τῶν Ἀμβρουζίων*, καὶ ὁ Ἰταλὸς ναύαρχος *Κάνι*, πλέοντες πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ Βορείου πόλου, ἔφθασαν μέχρι τῆς 86° 34' Β. πλάτους.

Εἰς τὸν Νότιον πόλον τῷ 1819 ὁ *Σμὶθ* ἀνεκάλυψε καὶ ἐξηρεύνησε τὴν Νότιον Σέτλαντ καὶ τὰς Νοτίους Ὄρκνεϋ νήσους. Τῷ 1823 ὁ *Βέντελ* ἔφθασεν εἰς τὴν ὁμώνυμον αὐτοῦ θάλασσαν. Τῷ 1841 ὁ Ἰάκωβος Κλὰρκ-Ρὼς ἐξηρεύνησε τὴν Γῆν τῆς Βικτωρίας καὶ τῷ 1894 ὁ *Μπορχγκρέβινκ* τὴν μέχρι τότε γνωστὴν Ἀνταρτικὴν ἤπειρον. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ *Στὼρτ* (1844) καὶ ὁ *Λάϊχαρτ* (1848) ἐξηρεύνησαν τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Αὐστραλίας, ὁ *Χόχστεττερ* (1859) τὴν Νέαν Ζηλανδίαν, ὁ *Φὶνς* καὶ ὁ *Ντάλλμαν* (1884—1885) τὴν Νέαν Γουϊνέαν. Εἰς τὴν Ἀμερικὴν ὁ Λιοῦϊς καὶ ὁ Κλὰρκ (1803—1805) τὸν Μισσουρὴ καὶ τὴν Κολομβίαν, ὁ *Λὼ* διέτρεξε (1894) τὸ Λαβραδὼρ καὶ ὁ *Στέφφεν* (1895—1896) τὰ σύνορα τῆς Ἀργεντινῆς καὶ τῆς Χιλῆς. Εἰς τὴν Ἀσίαν ὁ *Γιούνχουν* τῷ 1835—1855 ἐξηρεύνησε τὴν Ἰάβαν, ὁ *φὸν Βρέντε* (1846) τὸ Θιβέτ, οἱ *ἀδελφοὶ Σλαγιντβάϊτ* τῷ 1857 τὴν δίοδον τοῦ Καρακορούμ καὶ Κουενλοὺν καὶ ὁ *Πρζεβάλσκι* τῷ 1880 τὰς πηγὰς τοῦ Χουαγκό. Τῷ 1887 ἔγινεν ὑπὸ τοῦ *Γιαγχάσμπαντ* ἡ πρώτη διαδρομὴ τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας ἀπὸ Α. πρὸς Δ. Τῷ 1895 οἱ *ἀδελφοὶ Σαρασὶν* ἐξετέλεσαν τὴν διαδρομὴν τῆς κεντρικῆς Κελέβης, ὁ δὲ *πρίγκιψ Ἐρρῖκος τῆς Ὀρλεάνης* ἐξηρεύνησε τὸν ἄνω ροῦν τοῦ Μέκονγκ καὶ τοῦ Ἰραβάντι· τῷ 1896 ὁ *Σβὲν Χέντιν* ἐξηρεύνησε τὸ Βόρειον Θιβέτ, ὁ δὲ *Νιέβενχοϋς* τὸ Μπόρνεο· τῷ 1898 ὁ *Κόσλω* ἐξηρεύνησε τὴν ἔρημον τοῦ Γκόμπι, τὸν ἄνω ροῦν τοῦ Χουαγκὸ καὶ τὸν ποταμὸν τῆς Κίνας Γιαντσεκιάνγκ.

Αἱ περισσότεραι ὅμως ἐξερευνήσεις κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα ἐγένοντο εἰς τὴν Ἀφρικήν. Ἡ λίμνη τοῦ Τσὰντ ἐξηρευνήθη τῷ 1822 ὑπὸ τοῦ *Ἀουντνεϋ, Κλάππερτον* καὶ *Ντέναμ*. Τῷ 1825 ἐξηρευνήθησαν ὑπὸ τοῦ *Λαίνγκ* τὸ Γκανταμὲς καὶ τὸ Τιμπουκτού, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπανῆλθε τῷ 1828 ὁ *Καγιέ*. Τὸ Καλιμαντζάρο καὶ ἡ χώρα Κένια ἐξηρευνήθησαν τῷ 1847 ὑπὸ τῶν *Κράπφ* καὶ *Ρέμπμαν*. Τῷ 1849 ὁ *Λίβινγκστον* ἐξηρεύνησε τὴν λίμνην Νγκάμι ὁ ἴδιος δὲ ἀπὸ τῷ 1853 μέχρι τῷ 1856 ἐξετέλεσε τὴν διαδρομὴν τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς. Ἡ Τανγκανίκα λίμνη ἐξηρευνήθη τῷ 1856 ὑπὸ τοῦ *Μπέρτον* καὶ τοῦ *Σπήκ*, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος διέσχισε καὶ τὸ Βαντάϊ. Ὁ μεσαῖος ροῦς τοῦ Ζαμπέζη καὶ αἱ λίμναι Νιάσσα καὶ Σίρβα ἐξηρευνήθησαν τῷ 1858 καὶ 1859 ὑπὸ τοῦ Λίβινγκστον. Τῷ 1861 ὁ Μπέρτον καὶ ὁ *Μὰν* ἐξηρεύνησαν τὰ ὄρη τοῦ Καμερούν, τῷ δὲ 1862 ὁ *φὸν ντὲρ Ντέκκεν* ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ ὄρους Κιλιμαντζάρο. Τῷ 1864 ὁ *Μπαῖκερ* ἐξηρεύνησε τὴν λίμνην τοῦ Ἀλβέρτου. Τῷ 1865—1867 ὁ *Ρῶλφς* περιέτρεξε τὴν Σαχάραν καὶ τὸ Σουδάν. Τῷ 1868 ὁ Λίβινγκστον ἐπεξέτεινε τὰς ἐξερευνήσεις του εἰς τὰς λίμνας Μοέρο καὶ Μπανγκβέο καὶ ἔφθασεν εἰς τὸν ποταμὸν Λουαλάβα. Τῷ 1869 ὁ *Νάχτιγκαλ* ἐξηρεύνησε τὸ Τιμπέστι. Ὁ *Καίμερον* τῷ 1873—1875 διέσχισε τὴν Νότιον Ἀφρικήν.

Ἐπακολουθεῖ κατόπιν ἡ πλουσία εἰς ἀποτελέσματα διαδρομὴ τῆς Κεντρικῆς Ἀφρικῆς καὶ ὁ διάπλους τοῦ Κόγγου καὶ τοῦ Λουαλάβα ὑπὸ τοῦ μεγάλου ἐξερευνητοῦ *Στάνλεϋ*, ἀπὸ τοῦ 1874 μέχρι τοῦ 1877. Ἡ χώρα τῶν Νιὰμ-Νιὰμ καὶ ὁ Ἀρουβίμι ποταμὸς ἐξηρευνήθησαν ὑπὸ τοῦ *Γιοῦνκερ* ἀπὸ τοῦ 1876 μέχρι τοῦ 1883. Ἀπὸ τοῦ 1877 μέχρι τοῦ 1885 ὁ *Σέρπα Πίντο*, ὁ *Λέντς*, ὁ *Βίσμαν*, ὁ *Καπέλλο* καὶ ὁ *Ἴβενς* διέτρεξαν τὴν Νότιον καὶ τὴν Βορειοδυτικὴν Ἀφρικήν. Τῷ 1889 ὁ *Χὰνς Μάϋερ* ἀνῆλθεν εἰς τὸ Κιλιμαντζάρο. Ἡ παραλία τῆς Σομαλίας μέχρι τῆς λίμνης Ροδόλφου ἐξηρευνήθη ἀπὸ τοῦ 1896 μέχρι τοῦ 1897 ὑπὸ τοῦ *Μποττέγκο*. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἄρχονται αἱ μεγάλαι διαδρομαὶ ἀπὸ τοῦ Κόγγου μέχρι τοῦ Νείλου καὶ τοῦ Σομπὰτ ὑπὸ τοῦ *Μαρσὰν* τοῦ 1897—1898, ἀπὸ τοῦ Ἀλγερίου διὰ τῆς Σαχάρας καὶ τοῦ Σουδὰν μέχρι τοῦ Κόγγου ὑπὸ τοῦ *Φουρὼ* τῷ 1898—1900, καὶ ἀπὸ τοῦ Ζαμβέζη μέχρι τοῦ Νείλου ὑπὸ τοῦ *Γκίμπονς* τῷ 1898—1900.

Κατὰ τὸν Κ' αἰῶνα πολὺ ὀλίγα τμήματα τῆς γῆς εἶχον μείνει ἀνεξερεύνητα. Μεταξὺ τούτων τὰ κυριώτερα ἦσαν ὁ Βόρειος καὶ ὁ Νότιος πόλος, αἱ πηγαὶ τοῦ Νείλου, ὁ τοπογραφικὸς καὶ γεωγραφικὸς καθορισμὸς χωρῶν τινων, ὑψηλά τινα ὄρη καὶ τὰ βάθη τῶν θαλασσῶν. Εἰς τὴν Ἀφρικὴν τῷ 1903—1906 ὁ *Μπόϋντ Ἀλεξάντερ* ἀπὸ τὴν λίμνην τοῦ Τσὰντ ἔφθασεν εἰς τὰς πηγὰς τοῦ Νείλου. Τῷ 1905 ὁ *Χάρντινγκ* ἐξηρεύνησε τὸν ἄνω ροῦν τοῦ Ζαμβέζη, τῷ 1906 ὁ δοὺξ τῶν Ἀμβρουζίων Λουδοβῖκος Ἀμεδαῖος ἀνῆλθε τὸ ὄρος τῆς Οὐγάνδας Ρουβενζόρι, τῷ 1913—1918 ὁ *Τίλιο* ἐξηρεύνησε τὸ Τιμπέστι καὶ τὸ *Μπόρκου* πρὸς νότον τῆς Λιβύης καὶ τῷ 1923 ὁ *Χασσακὰν βέης* τὴν Λιβυκὴν ἔρημον. Εἰς τὴν Ἀμερικὴν ὁ *Χὰνς Μάϋερ* τῷ 1902 ἐξηρεύνησε τὰς Ἄνδεις τοῦ Ἰσημερινοῦ, ὁ *Χέρμαν* τῷ 1906 τὸ Πιλκομάϋο, ὁ *Κὸχ-Γκρύνμπεργκ* τῷ 1911 τὰς πηγὰς τοῦ Ὀρενόκου καὶ ὁ *Στοὺκ* τῷ 1913 τὸ ὄρος τῆς Ἀλάσκας Μὰκ-Κίνλεϋ. Εἰς τὴν Ἀσίαν ὁ Σβὲν Χέντιν ἐξηρεύνησε τῷ 1908 τὰς ὑπεριμαλαΐους χώρας, ὁ *Ραουνκιὰρ* τῷ 1911—1912 τὴν βορειοανατολικὴν Ἀραβίαν, ὁ *Λήτσμαν* τῷ 1912 τὴν Κεντρικὴν Ἀραβίαν, ὁ *Φίλμπυ* τῷ 1918 τὸ Νέτζντ τῆς Ἀραβίας, ἀπὸ δὲ τῷ 1921 μέχρι τοῦ 1924 ὁ *Μπροὺς* ἐξετέλεσεν ἐπανειλημμένας ἀποπείρας ἀναβάσεως τοῦ ὄρους Ἔβερεστ. Εἰς τὴν Αὐστραλίαν καὶ τὴν Ὠκεανίαν ἀπὸ τοῦ 1902 μέχρι τοῦ 1918 οἱ *Μώρις, Μάρρας, Χέρδερσχε* καὶ *Ντέτσνερ* συμπληρώνουν τὰς ἐξερευνήσεις τῆς Αὐστραλίας καὶ τῆς Νέας Γουϊνέας. Κατὰ τὸν Κ' αἰῶνα αἱ πολικαὶ χῶραι ἐξηρευνήθησαν ἐντατικώτερον. Ἀπὸ τοῦ 1900 μέχρι τοῦ 1902 ὁ *Τὼλ* ἐξηρεύνησεν ἐν τῇ Β. παγωμένῃ ζώνῃ τὴν χερσόνησον Ταϊμυρ, τὴν Νέαν Σιβηρίαν καὶ τὴν νῆσον τοῦ Μπέννετ. Τῷ 1904 ὁ δοὺξ τῆς Ὀρλεάνης ἐξηρεύνησε τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν τῆς Γροιλανδίας μέχρι τῆς 77° 36' Β. πλάτους.

Τῷ 1903—1906 ὁ *Ἀμοῦνδσεν* ἐξηκρίβωσεν ἐκ νέου τὸν μαγνητικὸν Βόρειον πόλον. Τῷ 1906—1908 ὁ *Μύλιους*, ὁ *Ἔριχσεν* καὶ ὁ *Κὼχ* ἐξηρεύνησαν τὴν βορειοανατολικὴν Γροιλανδίαν. Τῷ 1909 ὁ *Πήρυ* ἔφθασε πλησιέστατα πρὸς τὸν πόλον. Ἀπὸ τοῦ 1910 μέχρι τοῦ 1913 οἱ *Ράσμουσσεν, Φρόϋχεν, ντὲ Κερβαίν*, Κὼχ καὶ *Βέγκενερ* ἐξηρεύνησαν τὴν Γροιλανδίαν. Τῷ 1913 ὁ *Βιλκίτσκι* ἐξηρεύνησε τὴν χώραν τοῦ Νικολάου Β'. Τῷ 1913—1917 ὁ *Στέφανσον* ἐξηρεύνησε τὴν Χώραν τοῦ πρίγκιπος Πάτρικ. Τῷ 1925 οἱ Ἀμοῦνδσεν καὶ *Ἔλλσουορθ* δι' ἀεροπλάνου ἔφθασαν μέχρι 87° 44', τῷ δὲ 1926 ὁ Ἰταλὸς *Νόμπιλε* μετὰ τοῦ Ἀμοῦνσδεν καὶ τοῦ Ἔλλσουορθ ἐπὶ τοῦ ἀεροπλοίου «Νορβηγία», ἀναχωρήσαντες ἐκ Σπιτσβέργης διῆλθον ἄνωθεν τοῦ Β. πόλου (11 Μαΐου) καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν Ἀλάσκαν. Τῷ 1928 ὁ Νόμπιλε διὰ τοῦ ἀεροπλοίου «Ἰταλία» ἐπέταξεν ἐκ νέου ἄνωθεν τοῦ Β. πόλου καὶ ἐπεχείρησε νὰ ἐξερευνήσῃ τὰς πολικὰς χώρας. Εἰς τὸν Νότιον πόλον ὁ *Μπόρχγκρεβινγκ* ἔπλευσε τῷ 1900 μέχρι τῆς 78° 50' Ν. πλ., ὁ δὲ *Σκὼτ* τῷ 1902 μέχρις 82° 17'. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ *Ντρυγκάλσκι* ἐξηρεύνησε τὴν Γῆν τοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου Β' καὶ ὁ *Νόρντενσχελντ* τὴν νῆσον τοῦ Ρὼς καὶ τὴν δυτικὴν ἀνταρκτικὴν χώραν. Τῷ 1907 ὁ *Σάκλετον* ἐξηρεύνησε τὴν Βικτωρίας γῆν μέχρι τῆς 88° 23'. Τῷ 1909—1910 ὁ *Σαρκὼ* ἐξηρεύνησε τὴν γῆν τοῦ Λουμπὲ καὶ τὴν γῆν Σαρκώ. Τέλος ὁ Ἀμοῦνσδεν ἔφθασε πρῶτος τῷ 1911—1912 εἰς τὸν Νότιον πόλον, ὅπου μετὰ πέντε ἑβδομάδας ἔφθασε καὶ ὁ Σκώτ. Τῷ 1911—1913 ὁ *Φίλχνερ* ἐξηρεύνησε τὴν θάλασσαν τοῦ Βέντελ καὶ τὴν Γῆν τοῦ πρίγκιπος Λουϊτπόλδου. Τῷ 1911—1914 οἱ *Μῶσον* καὶ *Νταΐβιτς* ἐξηρεύνησαν τὴν Γῆν τοῦ βασιλέως Γεωργίου καὶ τῆς βασιλίσσης Μαρίας. Τῷ 1914—1920 ὁ Σάκλετον ἐξηρεύνησε τὴν ἀκτὴν Καίρντ. Τέλος ἀπὸ τοῦ 1928 εἰδικὴ ἀποστολὴ ὑπὸ τὸν *Μπέρντ* ἀναχωρήσασα ἐξ Ἀμερικῆς ἐπὶ ἀεροπλάνου, ἐξερευνᾷ ἐν συνδυασμῷ καὶ μετὰ πλοίου τὴν θάλασσαν τοῦ Ρὼς καὶ τὰς ἐκεῖθεν αὐτῆς ζώνας τοῦ Νοτίου πόλου.

Εἰς τὰς ἄνω ἐξερευνήσεις δύναται νὰ καταταχθῇ καὶ ὁ κατὰ τὸ 1929 συντελεσθεὶς πρῶτος περίπλους τῆς γῆς δι' ἀεροπλοίου. Ὁ περίπλους οὗτος ἐπετεύχθη ὑπὸ τοῦ *Ἔκκενερ* διὰ τοῦ «Κόμιτος Ζέππελιν», ἀναχωρήσαντος ἐκ τοῦ γερμανικοῦ ἀεροδρομίου τοῦ Φρειδριχσχάφφεν μὲ σταθμοὺς εἰς Τόκιο, Λὸς Ἄντζελες καὶ Νέαν Ὑόρκην. Τὰ πρα-

Digitized by Google

κτικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ ἀποτελέσματα πασῶν τῶν τελευταίων ἐξερευνήσεων ὑπῆρξαν σπουδαιότατα καὶ ἀνέτρεψαν ἢ διεσκεύασαν ἐν πολλοῖς τὰς γνώσεις ἡμῶν ἐπὶ πολλῶν πραγμάτων, φαινομένων καὶ χωρῶν. Καίτοι δὲ σχεδὸν πάντα τὰ μέρη τοῦ κόσμου ἔχουν ἤδη ἀνακαλυφθῆ καὶ ἐξερευνηθῆ, παραμένουν ἐν τούτοις εἰσέτι πλεῖστα ὅσα προβλήματα πρὸς λύσιν καὶ διασάφησιν. Μ. Δ. Β.

ἐξερευνητὴς (ὁ)· ὁ ἐξερευνῶν, ὁ ἐρευνητὴς καὶ μελετητὴς ἀγνώστων τόπων: «ἐξερευνητὴς τοῦ Βορείου πόλου».

ἐξερευνητικός, *—ή, —όν*· ὁ ἱκανός, ὁ ἁρμόδιος πρὸς ἐξερεύνησιν· || ὁ χρησιμεύων, ὁ γινόμενος πρὸς ἐξερεύνησιν: «ἐξερευνητικὸς πλοῦς».—Ἐπίρρ. *ἐξερευνητικῶς.*

ἐξερευνητός, *—ή, —όν*· ὁ δυνάμενος νὰ ἐξερευνηθῇ, ἀντίθ. *ἀνεξερεύνητος.*

ἐξερευνῶ *(—άω),* ἀόρ. *ἐξηρεύνησα—ἐξηρευνήθην,* παθ. μετχ. *ἐξηρευνημένος*· ἐρευνῶ, ἐξετάζω καλῶς, διερευνῶ.

ἐξερημῶ *(—όω),* ἀόρ. *ἐξηρήμωσα—ἐξηρημώθην,* παθ. μετχ. *ἐξηρημωμένος*· καθιστῶ τι ἐντελῶς ἔρημον, ἐρημώνω.

Ἐξέρης *[Παράλ. Γεωγρ.].* Τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τοῦ λιμένος Πόρτο Νιὸ τῆς νήσου Ἴου (πλάτ. 36° 43′ Β, μῆκ. 25° 16′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2753: Polykandro, Sikino and Nio islands). Πρὸ αὐτοῦ ὕφαλοι καὶ χοιράδες *(Ξέρες* ὀνομαζόμεναι), εἰς ἃς πιθανῶς ὀφείλεται καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου ἡ ὀνομασία. Σ. Ε. Λ.

ἐξέρχομαι, ἀόρ. *ἐξῆλθον*· ἔρχομαι, πορεύομαι ἔξω, ἐκβαίνω, κοιν. *βγαίνω ἔξω*: «ἐξέρχομαι τῆς οἰκίας,—τῆς πόλεως, —τῆς χώρας»· || ἀπομακρύνομαι, φεύγω ἀπὸ τὸ σπίτι μου ἢ ἀπὸ τὸν τόπον μου: «ἐξέρχομαι εἰς περίπατον, —εἰς κυνήγιον, —πρὸς ἐμπορίαν».

ἔξεστι· ῥῆμα ἀπρόσωπ., εἶναι δυνατόν, εἶναι ἐπιτετραμμένον· || προστ. *ἐξέστω*· ἂς εἶναι ἐπιτετραμμένον: «ἐξέστω Κλαζομενίοις ἀσχημονεῖν».

ἐξετάζω, ἀόρ. *ἐξήτασα —ἐξητάσθην,* παθ. μετχ. *ἐξητασμένος*· ζητῶ νὰ μάθω πῶς ἔχει τι, μελετῶ τι, ἐξελέγχω, ἀνερευνῶ: «δὲν ἐξήτασα ἀκόμη τὸ ζήτημα», «θὰ ἐξετάσω καὶ θὰ σᾶς εἴπω», «ἐξήτασα πολλούς. ἀλλὰ δὲν κατώρθωσα νὰ μάθω τίποτε», «μὴν ἐξετάζετε τί κάμνουν οἱ ἄλλοι», «ἐξήτασα τὰ πιστοποιητικά του καὶ εὗρον ὅτι ἔχουν καλῶς»· || ἐπὶ διδασκάλου, ἐξελέγχω τὴν ἱκανότητα ἢ ἐπιμέλειαν τοῦ μαθητοῦ: «τὸν ἐξήτασα καὶ τὸν εὐρῆκα καλόν», «ἐξητάσθη γραπτῶς καὶ προφορικῶς»· || «ἐξετάζω τοὺς μάρτυρας» λαμβάνω πληροφορίας παρὰ τῶν μαρτύρων· || ἐπὶ ἰατροῦ, ἐξελέγχω τὴν ὑγείαν, ἀναζητῶ τὴν νόσον τινός: «τὸν ἐξήτασεν ὁ ἰατρὸς καὶ δὲν βρῆκε τίποτε»· || καθόλου, ἐξετάζω τι, παρατηρῶ μετὰ προσοχῆς ἂν ἔχῃ καλῶς, ἂν εἶναι ἐν τάξει: «ἐξετάζω τὰ ὑποδήματα,—τὴν ἐνδυμασίαν,—τὸ ὕφασμα κττ.»· || ἰδιωματ. εἶμαι δύσκολος περὶ τὰ φαγητά, δυστροπῶ: «μὴν ἐξετάζῃς, τρῶγε ὅ,τι βρίσκεις»· || ναυτ. ἐκτελῶ νηοψίαν (γαλλ. visiter, ἀγγλ. to examin) ἐπὶ πλοίου, πρὸς ἐξακρίβωσιν συμφωνίας μεταξὺ δηλωτικοῦ καὶ φορτίου καὶ πρὸς ἄρσιν ὑπονοίας ἀποκρύψεως πολεμικοῦ λαθρεμπορεύματος.

ἐξέτασις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξετάζειν ἀνέρευνα, ἔλεγχος, μελέτη: «ἐξέτασις τοῦ ζητήματος.—τῆς ὑποθέσεως», «ἐξέτασις τοῦ ἐδάφους πρὸς καλλιέργειαν,—πρὸς οἰκοδόμησιν»· || «ἡ ἐξέτασις τοῦ μαθητοῦ,—τῶν μαρτύρων,—τοῦ ἀσθενοῦς»· || καθόλου, παρατήρησις ἂν ἔχῃ τι καλῶς: «ἐξέτασις τῶν ὑποδημάτων,—τῶν ἐνδυμάτων,—τοῦ ὑφάσματος» κττ.

—*['Ἐκπαιδ.]* Καλοῦνται *ἐξετάσεις* ἡ δοκιμασία εἰς ἣν ὑποβάλλεταί τις, ὅπως κριθῇ ἐὰν κατέχῃ ὡρισμένας γνώσεις ἢ δεξιότητας. Αὗται τελοῦνται ἀναλόγως τοῦ ἐπιδιωκομένου παρ' αὐτῶν σκοποῦ καὶ τῶν ἀντικειμένων εἰς τὰ ὁποῖα γίνεται ἡ ἐξέτασις ἢ γραπτῶς ἢ προφορικῶς ἢ καὶ πρακτικῶς ἢ καὶ κατὰ πάντα ὁμοῦ. Τῶν ἐξετάσεων γίνεται ἰδίᾳ χρῆσις εἰς τὰ σχολεῖα πρὸς ἔλεγχον τῆς ἱκανότητος τῶν μαθητῶν. Αὗται διακρίνονται: α') εἰς *εἰσιτηρίους ἐξετάσεις,* δι' ὧν ἐλέγχεται ἐὰν μαθητής τις εἶναι ἄξιος ὅπως εἰσαχθῇ ἐκ κατωτέρου τινὸς σχολικοῦ τύπου εἰς ἀνώτερον, ἢ εἰς διάφορον σχολικὸν τύπον· β') εἰς *προαγωγικὰς ἐξετάσεις,* δι' ὧν κρίνεται ἡ ἱκανότης τοῦ μαθητοῦ ὅπως προαχθῇ ἢ μὴ εἰς τὴν ἀμέσως ἑπομένην τάξιν τοῦ αὐτοῦ σχολείου· γ') εἰς *κατατακτηρίους ἐξετάσεις,* δι' ὧν ἐλέγχεται ἡ ἱκανότης τοῦ μαθητοῦ ὅπως καταταχθῇ εἰς τάξιν τινὰ ἀντίστοιχον ἑτέρου σχολικοῦ τύπου· καὶ δ') εἰς *ἀπολυτηρίους ἐξετάσεις,* διὰ τῶν ὁποίων κρίνεται, ἐὰν ὁ μαθητὴς εἶναι ἄξιος ν' ἀπολυθῇ τοῦ σχολείου εἰς τὸ ὁποῖον φοιτᾷ. Εἰς ἀπολυτήριον ἐξέτασιν ὑποβάλλονται οἱ μαθηταὶ τῆς τελευταίας τάξεως τῶν διαφόρου τύπου σχολείων.

Ὡς θέμα τῶν ἐξετάσεων δύναται νὰ δοθῇ ἢ μέρος τι τῆς διδαχθείσης ὕλης, ἢ ἐρωτήματα εἰς ἃ ὀφείλουν ν' ἀπαντήσουν οἱ μαθηταὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διδαχθέντων ἢ προβλήματα πρὸς λύσιν λαμβανόμενα οὐ μόνον ἐκ τοῦ σχολικοῦ ἀλλὰ καὶ τοῦ ὅλου βίου τοῦ μαθητοῦ, δι' ὧν σκοπεῖται ἡ πολυμερὴς ἔρευνα τῶν δεξιοτήτων αὐτοῦ (test). Τῶν σχολικῶν ἐξετάσεων κατηγορεῖται συνήθως ἡ μονομέρεια· ὅτι τουτέστι δι' αὐτῶν ἐλέγχεται κυρίως ἡ μνημονικὴ ἱκανότης τοῦ μαθητοῦ καὶ οὐχὶ ἀναλόγως καὶ αἱ λοιπαὶ δεξιότητες, ἡ ὅλη προσωπικότης τοῦ μαθητοῦ. Ἡ μομφὴ αὕτη εἶναι ἐν μέρει ἀληθής· ἡ μονομέρεια ὅμως τῶν σχολικῶν ἐξετάσεων δύναται νὰ περιορισθῇ, ἐὰν ὡς θέμα δίδεται (ὡς καὶ πράγματι συμβαίνει) οὐχὶ ἁπλῶς τμῆμά τι τῆς διδαχθείσης ὕλης, ἀλλὰ καὶ ἀδιδάκτου ἢ καὶ παραλλασσούσης ἀπὸ τῆς διδαχθείσης. Ἡ διὰ μόνων τῶν test σχολικὴ ἐξέτασις παρουσιάζει ἴσως μείζονα μειονεκτήματα, μόνον δὲ ὡς ἐπικουρικὴ δύναται νὰ συσταθῇ. Κατάλληλος συνδυασμὸς ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν τῶν ἐξετάσεων δύναται νὰ παράσχῃ ἡμῖν σαφεστέραν εἰκόνα τῶν πνευματικῶν ἱκανοτήτων τοῦ μαθητοῦ. Εἰς τοῦτο δ' ἀποσκοποῦσι καὶ οἱ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη πολυάριθμοι πειραματισμοὶ εἰς διάφορα κράτη. Γ. Ν. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

Εἰδικώτερα περὶ ἐξετάσεων. Εἰς *εἰσιτηρίους* ἐξετάσεις ὑπόκεινται: α') Οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ ἐγγραφῶσιν εἰς τὴν α' τάξιν τοῦ ἑξαταξίου γυμνασίου ἢ πρακτικοῦ λυκείου μαθηταὶ κάτοχοι ἀπολυτηρίου στ' τάξεως τοῦ δημοτικοῦ δημοσίου ἢ ἰδιωτικοῦ σχολείου. Ἐνεργοῦνται ὑπὸ τοῦ συλλόγου τῶν διδασκόντων εἰς τὸ σχολεῖον δι' ὃ προορίζονται, εἶναι γραπταὶ καὶ προφορικαὶ ἐπὶ τῆς ὕλης τῆς καθοριζομένης ὑπὸ τοῦ ἐδαφ. 2 τοῦ ἄρθρου 6 τοῦ διατάγματος τῆς 31 Ἰανουαρίου 1929 «περὶ ἐγγραφῶν, ἐξετάσεων κ.λ.π.». (Ἐφ. Κ. 40, νόμ. 4373.—Ἐφ. Κυβ. 297/1929). β') Αἱ ἐπιθυμοῦσαι νὰ ἐγγραφῶσιν εἰς διδασκαλεῖον νηπιαγωγῶν μαθήτριαι κεκτημέναι ἀπολυτήριον τῆς στ' τάξεως τοῦ δημοτικοῦ, δημοσίου ἢ ἰδιωτικοῦ σχολείου συμφώνως ἐκδοθησομένῳ ἐκτελεστικῷ διατάγματι (νόμ. 4367, ἄρθρ. 2. Ἐφ. Κυβ. 291/1929). γ') Οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ ἐγγραφῶσιν εἰς πεντατάξιον διδασκαλεῖον δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως. Δεκτοὶ εἰς τοιαύτην ἐξέτασιν γίνονται οἱ κάτοχοι ἐνδεικτικοῦ προαγωγῆς δευτέρας τάξεως ἑξαταξίου γυμνασίου ἢ πρακτικοῦ λυκείου ἢ ἀπολυτηρίου διταξίου ἡμιγυμνασίου, ἔχοντες προσέτι σωματικὴν ἀρτιμέλειαν καὶ ἡλικίαν μεταξὺ 14 ἕως 16 ἐτῶν (Σχετικὸν ἐκτελ. διάταγμα ἐκδοθήσεται. Νομ. 4368, ἄρθρ. 3, Ἐφ. Κ. 291/1929). δ') Οἱ βουλόμενοι ἐκ τῶν δημοδιδασκάλων νὰ τύχωσιν ἀδείας μετεκπαιδεύσεως εἰς μονοτάξια παρὰ πολυταξίοις διδασκαλείοις λειτουργοῦντα τμήματα πρὸς ἀπόκτησιν πτυχίου δημοδιδασκάλου (νόμ. 4374, ἄρθρ. 3. καὶ ἐκδοθησόμενον ἐκτ. διάταγμ.). Ἐπίσης πρὸς ἐγγραφὴν εἰς σχολήν τινα τοῦ πανεπιστημίου τῶν κεκτημένων ἀπολυτήριον γυμνασίου ἢ πρακτικοῦ λυκείου ἀπαιτοῦνται εἰσιτήριοι ἐξετάσεις. Τοιαῦται ἐξετάσεις καθιερώθησαν ἀπὸ τοῦ πανεπιστημιακοῦ ἔτους 1926—1927 δυνάμει διατάξεων τῶν ἄρθρων 135 καὶ 139 τοῦ νόμου 2905 (Ἐφ. Κυβ. 127/1922) καὶ τοῦ ἀπὸ 20 Σεπτεμβρίου 1926 νομοθετικοῦ διατάγματος (Ἐφ. Κυβ. 325/1926), καθορίσαντος προσέτι καὶ τὸν τρόπον τῶν ἐξετάσεων τούτων, ὡς καὶ τὰ μαθήματα εἰς ἃ πρέπει οἱ ὑποψήφιοι νὰ ἐξετασθῶσιν ἀναλόγως πρὸς τὴν σχολὴν δι' ἣν προορίζονται. Ἐπίσης εἰσιτήριοι ἐξετάσεις ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν εἰσαγωγὴν μαθητῶν εἰς τὸ πολυτεχνεῖον, στρατιωτικὰς σχολάς, ἀνωτέραν ἐμπορικήν, γεωπονικήν, δασολογικὴν σχολήν, τηλεγραφικὴν σχολὴν κλπ. ἐπὶ θεμάτων σχετικῶν πρὸς τὴν φύσιν ἑκάστου σχολείου. Εἰς *κατατακτηρίους* ἐξετάσεις ὑπόκεινται: α') οἱ μαθηταὶ τῶν ἰδιωτικῶν σχολείων οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ μετεγγραφῶσιν εἰς ἀντίστοιχον τάξιν δημοσίου σχολείου, β') αἱ μαθήτριαι τῶν ἀστικῶν σχολείων θηλέων προκειμένου νὰ ἐγγραφῶσιν εἰς ἀντιστοίχους τάξεις ἄλλων σχολείων μέσης ἐκπαιδεύσεως καὶ τἀνάπαλιν· γ') οἱ μαθηταὶ τῶν ἰδιωτικῶν σχολείων ἢ κατ' ἰδίαν διδαχθέντες μαθήματα τάξεώς τινος δημοτικοῦ σχολείου ἢ μέσης ἐκπαιδεύσεως προκειμένου νὰ ἐγγραφῶσιν εἰς ἀντιστοίχους τάξεις δημοσίων σχολείων ἢ λάβωσι πιστοποιητικὸν σπουδῆς· δ') οἱ ἔχοντες ἐνδεικτικὸν προαγωγῆς ἔκ τινος τάξεως πρακτικοῦ λυκείου προκειμένου νὰ ἐγγραφῶσιν εἰς ἀντίστοιχον τάξιν τοῦ κλασσικοῦ γυμνασίου· ε') οἱ μαθηταὶ οἱ κεκτημένοι ἐνδεικτικὸν προαγωγῆς ἐκ τάξεώς τινος ἱερατικῆς σχολῆς προκειμένου νὰ ἐγγραφῶσιν εἰς ἀντίστοιχον τάξιν τοῦ ἑξαταξίου γυμνασίου, ἐξομοιούμενοι ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς ἐξετάσεώς των μὲ τοὺς μαθητὰς τοὺς ἐξ ἰδιωτικῶν σχολείων προερχομένους· στ') οἱ πτυχιοῦχοι τοῦ διδασκαλείου δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως ὡς καὶ τοῦ Παγκυπρίου διδασκαλείου προκειμένου νὰ ἐγγραφῶσιν εἰς τὴν ἀνωτέραν τάξιν τοῦ γυμνασίου πρὸς ἀπόκτησιν ἀπολυτηρίου αὐτοῦ. Αἱ κατατακτήριοι ἐξετάσεις εἶναι γραπταὶ καὶ προφορικαὶ ἐπὶ τῆς ὕλης τῆς διδασκομένης εἰς τὴν κατωτέραν τάξιν ἐκείνης εἰς ἣν πρόκειται νὰ καταταχθῶσι. Διεξάγονται αἱ μὲν τῶν ἐξ ἰδιωτικῶν σχολείων προερχομένων ἢ τῶν κατ' ἰδίαν διδαχθέντων διὰ τὰ σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως ἐνώπιον ἐξεταστικῶν ἐπιτροπῶν εἰδικῶς συνισταμένων παρὰ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου ἢ οἰκείων γενικῶν ἐπιθεωρητῶν ἐξ ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν διαφόρων σχολείων, πάντες δὲ οἱ λοιποὶ ἐνώπιον τοῦ συλλόγου τῶν διδασκόντων (νόμ. 4373, ἐκτελ. διάταγμα καταρτισθὲν ἀλλὰ μήπω δημοσιευθὲν ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ διάταγμα 31-1-1929).

Προαγωγικαὶ καὶ ἀπολυτήριοι ἐξετάσεις. Αἱ τῶν μαθητῶν τῶν δημοτικῶν σχολείων διέπονται ὑπὸ τῶν διατάξεων τοῦ Β.Δ. τῆς 3 Αὐγούστου 1912 (Ἐφ. Κ. 241), ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τῶν Β. Δ. 3 Σεπτεμβρίου 1915 (Ἐφ. Κ. 309) καὶ 6 Ὀκτωβρίου 1917 (Ἐφ. Κ. 22), διεξάγονται δὲ τμηματικῶς πρὸ τῶν διακοπῶν τῶν Χριστουγέννων, πρὸ τῶν διακοπῶν τοῦ Πάσχα καὶ πρὸ τῶν θερινῶν διακοπῶν. Τὸ ἐν σχεδίῳ καταρτισθὲν νέον διάταγμα κατόπιν τοῦ νόμου 4397 (Ἐφ. Κ. 309/1929) προβλέπει περὶ διμηνιαίων βαθμῶν διὰ τὰς 4 κατωτέρας τάξεις καὶ ἑξαμηνιαίων τοιούτων ἐπιδόσεως διὰ τὰς 2 ἀνωτέρας. Αἱ τῶν σχολείων τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως διέπονται ὑπὸ τοῦ διατάγματος τῆς 31-1-1929 ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ μήπω δημοσιευθὲν ἐκτελεστικὸν τοῦ νόμου 4373. Τόσον ἡ προαγωγὴ ὅσον καὶ ἡ ἀπόλυσις τῶν μαθητῶν τῶν σχολείων τούτων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀνελλιποῦς φοιτήσεως ὡς καὶ ἐκ τῆς εἰς τὰ μαθήματα ἐτησίας προόδου αὐτῶν, ἐλεγχομένης ἐκ τῆς βαθμολογίας τῶν προφορικῶν καὶ γραπτῶν ἐξετάσεων τῶν δύο ἑξαμηνιῶν. Ἡ γραπτὴ ἐξέτασις τοῦ β' ἑξαμήνου τῶν μαθητῶν τῶν ἀνωτάτων τάξεων γίνεται ἐφ' ἁπάσης τῆς κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος διδαχθείσης ὕλης. Κατόπιν τῶν νόμων 4373 καὶ 4368 θέλουσιν ἐκδοθῆ διατάγματα κανονιστικὰ τοῦ τρόπου τῶν ἐξετάσεων τῶν μαθητῶν τῶν διδασκαλείων τῶν νηπιαγωγῶν καὶ τῶν πενταταξίων διδασκαλείων δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως.

Οἱ μαθηταὶ οἱ διακούσαντες τὰ μαθήματα τῆς ἀνωτάτης τάξεως τοῦ γυμνασίου ἢ λυκείου καὶ κριθέντες ἄξιοι ἀπολύσεως, προκειμένου νὰ λάβωσιν ἐπίσημον ἀπολυτήριον γυμνασίου, πρέπει νὰ ὑποστῶσιν ἐξετάσεις *ἀπολυτηρίους* ἐνώπιον εἰδικῆς ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς (νόμ. 3578 καὶ ἐκτελ. διάταγμα δημοσιευθὲν ἐν Ἐφ. Κ. 273/1929). Γ. Α. ΜΠΑΡΜΠΑΣΤΑΘΗΣ

— *[Δικον. Δίκ.]* Βλ. *κατηγορούμενος* καὶ *μάρτυρες.*

— **ἐξέτασις αἵματος** *['Ἰατρ.].* Ἡ ἐξέτασις τοῦ αἵματος διαιρεῖται εἰς τὴν μορφολογικὴν ἐξέτασιν, τὴν φυσικοχημικήν, τὴν μικροβιολογικὴν καὶ παρασιτολογικὴν καὶ τὴν ὀρολογικήν.

Κατὰ τὴν *μορφολογικὴν* ἐξέτασιν τοῦ αἵματος προσδιορίζεται τὸ ποσὸν καὶ τὸ ποιὸν τῶν ἐμμόρφων αὐτοῦ στοιχείων, ἤτοι ἐρυθρῶν καὶ λευκῶν αἱμοσφαιρίων, αἱμοπεταλίων, αἱμοκονιῶν, καθὼς καὶ τῶν παθολογικῶν αὐτῶν ἀλλοιώσεων. Ἡ *φυσικοχημικὴ* ἐξέτασις περιλαμβάνει ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸν καθορισμὸν τῶν γενικῶν χαρακτήρων τοῦ αἵματος, ἤτοι ἀντιδράσεως, πηκτικότητος, γλοιότητος, εἰδικῆς πυκνότητος, χροιᾶς, ὀσμῆς, τὴν φασματοσκοπικὴν αὐτοῦ ἀνάλυσιν, τὴν ἀντοχὴν τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων, προσδιορισμὸν τῆς αἱμοσφαιρίνης, τὸν καθορισμὸν τῆς ὁμάδος εἰς ἣν ἀνήκει κλπ., ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸν προσδιορισμὸν τῶν ἐντὸς αὐτοῦ περιεχομένων ὀργανικῶν ἢ ἀνοργάνων οὐσιῶν, ἤτοι σακχάρου, οὐρίας, οὐρικοῦ ὀξέος, χοληστερίνης, χλωριούχου νατρίου κλπ.

Κατὰ τὴν *μικροβιολογικὴν* καὶ *παρασιτολογικὴν* ἐξέτασιν τοῦ αἵματος ἀναζητοῦνται τὰ ἐντὸς αὐτοῦ κυκλοφοροῦμενα τυχὸν μικρόβια ἢ παράσιτα, τὰ ὁποῖα προκαλοῦν διαφόρους νόσους καὶ ἐκ τῆς ἀνευρέσεως τῶν ὁποίων ἐπιτυγχάνεται ἡ διάγνωσις τῆς προκειμένης νοσηρᾶς καταστάσεως. Καὶ τὰ μὲν ζωϊκὰ παράσιτα (σχιστόσωμα, τὸ αἱματόβιον, ἀγκυλόστομον, τριχίνη) καὶ τὰ πρωτόζωα (σπειροχαῖται ὑποστρόφου, πλασμώδια) ἀνευρίσκονται δι' ἀπ' εὐθείας ἐξετάσεως τοῦ αἵματος ἐπὶ παρασκευασμάτων, διὰ δὲ τὰ μικρόβια (βακτήρια, κόκκους) ἀπαιτεῖται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σπορὰ τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν αἵματος ἐπὶ θρεπτικῶν ὑλικῶν, ἔνθα πολλαπλασιάζονται τὰ μικρόβια καὶ διαπιστοῦται ἡ ὕπαρξις αὐτῶν *(αἱματοκαλλιέργεια).*

Κατὰ τὴν *ὀρολογικὴν* ἐξέτασιν ἀποσκοπεῖται ἡ διαπίστωσις διαφόρων βιολογικῶν ἰδιοτήτων τοῦ ὀροῦ τοῦ αἵματος, αἱ ὁποῖαι ποικίλλουν ἀναλόγως διαφόρων φυσιολογικῶν τινων ἢ παθολογικῶν καταστάσεων. Αἱ ὀρολογικαὶ ἐξετάσεις ἔχουν κατὰ κανόνα διαγνωστικὸν σκοπὸν καὶ διὰ τοῦτο καλοῦνται ὀροδιαγνωστικαὶ μέθοδοι. Τοιαῦται εἶναι ἡ ὀροδιαγνωστικὴ Widal ἢ ὀροδιαγνωστικὴ Wasserman κ. λ. π. Διὰ τῶν *ἰζηματινοαντιδράσεων* καθίσταται δυνατὸς καὶ ὁ καθορισμὸς τοῦ ζῴου ἐκ τοῦ ὁποίου προέρχεται τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν αἷμα, ὅπερ παρέχει σπουδαίας ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἰατροδικαστικήν. Διὰ χημικῶν τέλος μεθόδων (ἀντίδρασις Mayer, Adler, Weber, κ. ἄ.) ἀνιχνεύεται τὸ αἷμα ἐπὶ διαφόρων ὑπόπτων ὑλικῶν.

Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἀναφερθεῖσα ὑποδιαίρεσις τῶν ἐξετάσεων τοῦ αἵματος εἶναι σχηματικὴ καὶ χρήσιμος διὰ τὴν καθ' ἡμέραν πρᾶξιν, διότι εἰς τὴν πραγματικότητα δὲν δύναται νὰ γίνῃ σαφὴς χωρισμὸς τῶν διαφόρων ἐξετάσεων ἀπ' ἀλλήλων. Οὕτω

Digitized by Google

π. χ. αἱ ὀρολογικαὶ ἀντιδράσεις εἶναι πιθανώτατα ἀντιδράσεις φυσικοχημικαί. Τὰ τῆς ἐξετάσεως τοῦ αἵματος πραγματεύεται εἰδικὸς κλάδος τῆς ἰατρικῆς, ἡ *αἱματολογία*.

Γ. Η. ΠΑΓΚΑΛΟΣ

—**Ἐξέτασις Ἱερὰ** βλ. λ. Ἱερὰ Ἐξέτασις.

—**ἐξέτασις κατ' οἶκον** *[Ποιν. Δικον.]*. Οἱ μάρτυρες κατὰ τὴν προδικασίαν ἐξετάζονται προσερχόμενοι ἐνώπιον τοῦ κλητεύσαντος αὐτοὺς ἀνακριτοῦ ἢ ἀνακριτικοῦ ὑπαλλήλου ἐν ᾧ τόπῳ οὗτος ἐνεργεῖ τὴν ἀνάκρισιν. Ὡρισμένα ὅμως πρόσωπα, λόγῳ τοῦ ἀξιώματος ἢ τῆς θέσεως αὐτῶν, δὲν ὑποχρεοῦνται νὰ προσέλθωσιν ἐνώπιον τοῦ ἀνακρίνοντος, ἀλλ' ἐξετάζονται ἐν τῇ κατοικίᾳ των, εἰς ἣν ἐπὶ τούτῳ ὀφείλει νὰ μεταβῇ οὗτος. Τὰ πρόσωπα ταῦτα εἶναι: 1) Οἱ βασιλόπαιδες (ἄρθρ. 116 Ποιν. Δικ.)· ἡ σχετικὴ ὅμως περὶ αὐτῶν διάταξις, καταλυθείσης παρ' ἡμῖν τῆς βασιλείας, θεωρεῖται κατηργημένη. 2) Οἱ ἀρχιερεῖς (ἄρθρ. 76 Ἐπαναστ. Ἀποφ. τῆς 31 Δεκεμβρίου 1923 «περὶ τοῦ καταστατικοῦ νόμου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος»). 3) Αἱ Ὀθωμανίδες, αἵτινες ἐξετάζονται ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν κατοικίᾳ ἢ ἐν τῇ κατοικίᾳ τοῦ ἐν τῷ τόπῳ θρησκευτικοῦ τῶν Ὀθωμανῶν λειτουργοῦ· ἂν ὅμως προσῆλθον ἑκουσίως ἐνώπιον τῆς ἀνακριτικῆς ἀρχῆς, ἐγκύρως ἐξετάζονται (ἄρθρ. 1 καὶ 4 νόμου ϠΝΣΤ' τῆς 17 Μαΐου 1882 «περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐξετάσεως τῶν Ὀθωμανίδων ὡς μαρτύρων»). Πλὴν τούτων, καὶ πᾶς ἄλλος ἐξετασθησόμενος ἐξετάζεται ἐν τῇ κατοικίᾳ του, ὅταν ἀποδείξῃ εἰς τὸν καλοῦντα αὐτὸν ἀνακριτὴν διὰ πιστοποιητικοῦ ἰατροῦ ἢ τῆς ἁρμοδίας ἐν ᾧ τόπῳ κατοικεῖ δημοσίας ἀρχῆς, ὅτι ἕνεκεν ἀσθενείας, ἡλικίας ἢ ἄλλου λόγου ἀδυνατεῖ νὰ ἐμφανισθῇ ἐνώπιον τοῦ ἀνακριτοῦ (ἄρθρ. 199 Ποιν. Δικον.). Λόγῳ τῆς γενικότητος τῆς ἐκφράσεως «ἐξετασθησόμενος» δέον νὰ δεχθῶμεν, ὅτι καὶ ὁ κατηγορούμενος, ἀδυνατῶν ἐπίσης νὰ ἐμφανισθῇ ἐνώπιον τοῦ ἀνακρίνοντος, ἐξετάζεται κατ' οἶκον, ἀδιαφόρως πρὸς τὰ τυχὸν μετὰ τὴν ἐξέτασίν του ληφθησόμενα περιοριστικὰ τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ μέτρα (π. χ. προφυλάκισις). Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀναφερομένων οἱ μὲν ἀρχιερεῖς δὲν ὑποχρεοῦνται νὰ προσέλθωσιν ὡς μάρτυρες οὔτε εἰς τὸ ἀκροατήριον κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς δίκης, ἐκτὸς ὅταν καλοῦνται ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τῶν κακουργιοδικῶν, αἱ Ὀθωμανίδες ὑποχρεοῦνται νὰ προσέλθωσιν ὡς μάρτυρες μόνον εἰς τὸ δικαστήριον τῶν κακουργιοδικῶν, ὅταν ἡ προσέλευσίς των θεωρηθῇ ἀναπόφευκτος πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς ἀληθείας καὶ διαταχθῇ δι' ἀποφάσεως τοῦ δικαστηρίου τῶν συνέδρων· ἂν ὅμως προσῆλθον ἑκουσίως ἐνώπιον οἱουδήποτε δικαστηρίου, ἐγκύρως ἐξετάζονται (ἄρθρ. 2 καὶ 4 νόμου ϠΝΣΤ'). Τέλος δὲν ὑποχρεοῦνται νὰ προσέλθωσιν εἰς τὸ ἀκροατήριον καὶ οἱ ἀδυνατοῦντες λόγῳ νόσου, ἡλικίας κ. λ. π. μάρτυρες (ἄρθρ. 124 Ποιν. Δικ.). Εἰς πάσας τὰς ἀνωτέρω περιπτώσεις ἀναγινώσκεται ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ ἡ κατὰ τὴν ἀνάκρισιν ἐνόρκως ληφθεῖσα μαρτυρία των (βλ. λ. *μάρτυς*).

Α. Ν. ΜΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

ἐξεταστέος, *—α, —ον*· ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πρέπει ἢ πρόκειται νὰ ἐξετασθῇ· || *ἐξεταστέον (ἐστί)*, πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν.

ἐξεταστὴς (ὁ)· ὁ ἐξετάζων, ὁ ἀναλαβὼν νὰ ἐξετάζῃ τι, ἰδίᾳ ἐν τοῖς σχολείοις: «ὁ ἐξεταστὴς τῶν ἑλληνικῶν,—τῆς ἱστορίας»· || Ἰδιωματ. ὁ παρατηρητής, ὁ ἀρεσκόμενος νὰ ἐπικρίνῃ τὰ τῶν ἄλλων: «ἐξεταστὴ θὰ σὲ βάλωμε ἐσένα;»

—*['Αρχ.]* Ἐκαλοῦντο *ἐξετασταὶ* κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν ἄλλαις ἑλληνικαῖς πόλεσιν ἄρχοντες αἱρετοί, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνετίθετο ὁ ἔλεγχος τῆς διαχειρίσεως δημοσίων χρημάτων ὑπὸ ἄλλων ἀρχόντων. Ἐκαλοῦντο δὲ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀριστογένους καὶ *λογισταὶ* καὶ *συνήγοροι* καὶ *εὔθυνοι*. Εἰς τοὺς ἐξεταστὰς ἀπὸ τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος ἀνετίθετο ἐν Ἀθήναις ἡ μετάβασις εἰς τὰ μαχόμενα ἀθηναϊκὰ στρατεύματα, ὅπως διαπιστώσωσιν ἐπὶ τόπου ἂν οἱ στρατηγοὶ πληρώνωσι πράγματι εἰς τοὺς μισθοφόρους τὰ ὑπὸ τῆς πόλεως ἀποστελλόμενα χρήματα, διότι συνέβαινε πολλάκις νὰ καταχρῶνται αὐτά, δηλοῦντες ἀνακριβῆ ἀριθμὸν μισθοφόρων. Εἶναι ὅμως ἀμφίβολον ἂν ὁ ἔλεγχος οὗτος ἀπέβαινεν ἀποτελεσματικός, διότι οἱ ἐξετασταὶ ἐδωροδοκοῦντο ὑπὸ τῶν στρατηγῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν ἦσαν τόσον ἀνίσχυροι, ὥστε νὰ φοβοῦνται τὸν ἔλεγχον τῶν ἐξεταστῶν. Ἕνεκα τούτου ὁ θεσμὸς τῶν ἐξεταστῶν σὺν τῷ λόγῳ ἐχρεοκόπησεν, αἱ δὲ πόλεις ὑπεχρέωνον πολλάκις τοὺς στρατηγοὺς νὰ διατρέφουν τοὺς μισθοφόρους εἰς βάρος τῶν ἐχθρῶν. Κατὰ τὸν Γ' π. Χ. αἰῶνα ἐμφανίζεται ἐν Ἀθήναις πάλιν ὁ θεσμὸς τῶν ἐξεταστῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον καθῆκον, ὅπως καὶ οἱ τριττύαρχοι, νὰ παρέχουν χρήματα πρὸς ἀνέγερσιν ἀνδριάντων καὶ πρὸς ἀνίδρυσιν τιμητικῶν ἐπιγραφῶν.

Ἐν Σμύρνῃ οἱ ἐξετασταὶ ἐκράτουν τὰ μητρῷα τῶν πολιτῶν, ἐν Ἐρυθραῖς δὲ συνεδρίαζον μετὰ τῶν στρατηγῶν καὶ τῶν πρυτάνεων καὶ κατήρτιζον μετ' αὐτῶν τὰ προτεινόμενα πρὸς τὸν λαὸν ψηφίσματα. Ὁ θεσμὸς τῶν ἐξεταστῶν διεσώθη μέχρι τῶν πρώτων βυζαντινῶν χρόνων, μὲ καθήκοντα τὴν ἀνάκρισιν καὶ τιμωρίαν τῶν προσβαλλόντων τὴν ἐπίσημον θρησκείαν τοῦ κράτους.

Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

ἐξεταστικός, *—ή, —όν*· ὁ χρησιμεύων πρὸς ἐξέτασιν: «ἐξεταστικὴ ἐπιτροπή».—Ἐπίρρ. ***ἐξεταστικῶς***.

—**ἐξεταστικαὶ *διεθνεῖς ἐπιτροπαὶ*** (commissions internationales d'enquête) *[Διεθν. Δίκ.]*. Καλοῦνται οὕτως αἱ ἐπιτροπαὶ ἐκεῖναι, εἰς ἃς τὰ διαφερόμενα κράτη συμφωνοῦσιν ὅπως ἀναθέσωσιν ὑπὸ τύπον συμβουλευτικὸν τὴν ἔρευναν δεδομένου ζητήματος καθαρῶς πραγματικῆς φύσεως, περὶ τοῦ ὁποίου ὑφίσταται μεταξὺ αὐτῶν οὐσιώδης διαφορὰ ἀντιλήψεων. Τὸ μέσον τοῦτο εἰρηνικῆς διευθετήσεως τῶν διεθνῶν διαφορῶν εἰσήχθη τὸ πρῶτον ἐν τῷ Διεθνεῖ δικαίῳ διὰ τῶν ἄρθρων 9—14 τῆς ἀπὸ 29 Ἰουλίου 1899 συμβάσεως περὶ εἰρηνικῆς διευθετήσεως τῶν διεθνῶν διαφορῶν, συνομολογηθείσης κατὰ τὴν Α' ἐν Χάγῃ συνδιάσκεψιν τῆς εἰρήνης. Διευκρινίζεται δὲ διὰ τοῦ μέσου τούτου πλήρως τὸ ἐπίμαχον πραγματικὸν ζήτημα διὰ τῆς γενομένης λεπτομεροῦς καὶ ἀμερολήπτου ἐξετάσεως αὐτοῦ, τὸ χρονικὸν δὲ διάστημα ὅπερ ἀπαιτεῖται διὰ τὴν ἔρευναν τῆς διεθνοῦς ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς συντελεῖ βεβαίως εἰς τὸν κατευνασμὸν τῶν ἐξαφθέντων πνευμάτων, τοῦθ' ὅπερ ἀποτελεῖ εὐοίωνον δεδομένον διὰ τὴν φιλικῷ τῷ τρόπῳ ἐπίλυσιν τοῦ ἀναφυέντος ζητήματος. Ἡ Β' ἐν Χάγῃ συνδιάσκεψις τῆς εἰρήνης διετήρησε περαιτέρω τὸν νέον τοῦτον θεσμόν, οὗ τὰς τεχνικὰς λεπτομερείας ἐφαρμογῆς καὶ διαδικασίας καθώρισαν ἀκριβέστερον τὰ ἄρθρα 9—36 τῆς ἀπὸ 18 Ὀκτωβρίου 1907 εἰδικῆς συμβάσεως περὶ διευθετήσεως τῶν διεθνῶν διαφορῶν, δι' ἧς ἐτροποποιήθη ἡ πρώτη ἀνωτέρω σύμβασις.

Ἡ ἑκάστοτε σύστασις τοιούτων ἐξεταστικῶν ἐπιτροπῶν δὲν εἶναι βεβαίως ὑποχρεωτικῆς φύσεως. Παρ' ὅλας τὰς πρὸς τοῦτο προσπαθείας τῆς ρωσικῆς ἀντιπροσωπείας εἰς τὰς δύο ἀνωτέρω συνδιασκέψεις, ἡ σύστασις παρέμεινεν ἁπλῶς ὡς «ὠφέλιμος καὶ ἐπιθυμητή», λόγῳ τῆς ἀντιδράσεως πρὸς ἀνάληψιν ὑποχρεώσεως ἐν τούτῳ ἐνίων κρατῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ Ἑλλάς. Ἐν τῇ Α' συνδιασκέψει τῆς εἰρήνης ἡ ρωσικὴ ἀντιπροσωπεία εἶχεν ἀναπτύξει ὁλόκληρον σχέδιον κανονισμοῦ τοῦ ζητήματος, καθ' ὃ ἡ προσφυγὴ εἰς τὰς διεθνεῖς ἐξεταστικὰς ἐπιτροπὰς θὰ ἦτο ὑποχρεωτική. Τὸ τοιοῦτον δὲν ἐγένετο ἀποδεκτόν. Ἡ ρωσικὴ ἀντιπροσωπεία ἐπανῆλθεν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος κατὰ τὴν Β' συνδιάσκεψιν, δὲν κατώρθωσεν ὅμως νὰ ἐπιτύχῃ τι περισσότερον ἐν τῇ ἀπόψει τῆς ἀναλήψεως ὑποχρεώσεως. Ἐξ ἄλλου, ἡ ἔκθεσις ἢ γνωμοδότησις τῆς ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς διαφέρει οὐσιωδῶς τῆς ἀποφάσεως τῶν διαιτητῶν, καθ' ὅσον ἡ τελευταία αὕτη εἶναι φύσεως ἀπολύτως ὑποχρεωτικῆς διὰ τὰ διαμαχόμενα μέρη. Ἡ ἐξεταστικὴ ἐπιτροπὴ ὑποβάλλει τὴν ἔκθεσίν της, δι' ἧς διευκρινίζει τὰ πραγματικὰ γεγονότα, τὰ ἀποτελοῦντα τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀναφυείσης μεταξὺ δύο κρατῶν διεθνοῦς διαφορᾶς. Τὰ κράτη ὅμως ταῦτα δὲν ὑποχρεοῦνται νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τὰ ἀποτελέσματα, εἰς ἃ κατέληξεν ἡ ἐπιτροπή, ἀλλὰ θὰ ἠδύναντο νὰ διατηρήσωσι περαιτέρω πλήρη ἐλευθερίαν δράσεως ἐν τῇ ἐπιλύσει τῆς διαφορᾶς.

Τὸ ἄρθρον 9 τῆς ἀπὸ 18 Ὀκτωβρίου 1907 ἀνωτέρω συμβάσεως ἀποφαίνεται, ὅτι εἰς τὰς διεθνεῖς διαφοράς, αἵτινες δὲν θίγουσιν οὔτε τὴν τιμὴν οὔτε τὰ οὐσιώδη συμφέροντα τῶν κρατῶν καὶ αἵτινες ἀπορρέουσιν ἐκ διαφορᾶς ἀντιλήψεων ἐπὶ πραγματικῶν γεγονότων, τὰ συμβαλλόμενα μέρη θεωροῦσιν ὠφέλιμον καὶ ἐπιθυμητόν, ὅπως τὰ δύο διαφερόμενα κράτη, ἐφ' ὅσον αἱ περιστάσεις θὰ ἐπέτρεπον τοῦτο, συστήσωσι διεθνῆ ἐξεταστικὴν ἐπιτροπὴν πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἐπιλύσεως τῆς ἀναφυείσης διαφορᾶς διὰ διαφωτίσεως τῶν ἀμφισβητουμένων πραγματικῶν γεγονότων δι' ἀμερολήπτου καὶ εὐσυνειδήτου ἐξετάσεως αὐτῶν. Ἡ ἐξεταστικὴ ἐπιτροπὴ θὰ συνιστᾶτο δι' εἰδικῆς συμφωνίας μεταξὺ τῶν διαφερομένων κρατῶν, ἡ ὁποία δέον νὰ καθορίζῃ ἐπακριβῶς τὸ ἀμφισβητούμενον πραγματικὸν γεγονὸς ὡς καὶ τὴν ἔκτασιν τῆς ἁρμοδιότητός της (ἄρθ. 10). Ἂν τὰ διαφερόμενα κράτη δὲν καθορίσωσιν ἄλλην ἕδραν τῆς ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς, αὕτη θὰ συνέλθῃ ἐν Χάγῃ (ἄρθ. 11). Ὡσαύτως, ἂν τὰ ἐν λόγῳ κράτη δὲν κανονίσωσι κατ' ἄλλον ἴδιον τρόπον τὰ κατὰ τὴν σύστασιν τῆς ἐπιτροπῆς, αὕτη θὰ ἀποτελεσθῇ ἐκ πέντε ἐν ὅλῳ μελῶν, ἐξ ὧν δύο ὑποδεικνύονται παρ' ἑκάστου κράτους, τὰ οὕτω δὲ ὑποδειχθέντα τέσσαρα ταῦτα μέλη ἐκλέγουσιν ἀπὸ κοινοῦ τὸ πέμπτον μέλος, ὅπερ εἶναι καὶ ὁ πρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς (ἄρθ. 12). Τὰ διαμαχόμενα μέρη διορίζουσι παρὰ τῇ ἐξεταστικῇ ἐπιτροπῇ εἰδικοὺς πράκτορας, συμβούλους ἢ δικηγόρους (ἄρθ. 14). Τὰ ἄρθρα 17 καὶ ἐφεξῆς καθορίζουσι τὴν ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τηρηθησομένην διαδικασίαν, ἐφ' ὅσον τὰ μέρη δὲν συνεφώνησαν, ὅπως καθορισθῇ αὕτη κατ' ἄλλον τινὰ τρόπον. Ἡ ἐπιτροπὴ ἔχει τὴν εὐχέρειαν, τῇ ἐγκρίσει τῶν μερῶν, νὰ μεταβῇ εἴς τι μέρος πρὸς αὐτοπρόσωπον ἐκεῖ ἔρευναν ἢ νὰ ἐπιφορτίσῃ διὰ τοιαύτης ἐντολῆς ἓν ἢ πλειότερα μέλη αὐτῆς (ἄρθ. 20). Τὰ μέρη ἀναλαμβάνουσι τὴν ὑποχρέωσιν νὰ παράσχωσιν εἰς τὴν ἐπιτροπὴν πάντα τὰ μέσα καὶ πάσας τὰς εὐκολίας διὰ τὴν ἀκριβῆ ἐκτίμησιν τῶν ἀμφισβητουμένων πραγματικῶν γεγονότων (ἄρθ. 23). Οἱ μάρτυρες καὶ οἱ ἐμπειρογνώμονες προσκαλοῦνται ἐπὶ τῇ αἰτήσει τῶν διαφερομένων μερῶν ὡς καὶ ἐξ ἐπαγγέλματος ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς, πάντως ὅμως διὰ μέσου τῆς κυβερνήσεως τοῦ κράτους, ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ ὁποίου εὑρίσκονται (ἄρθρ. 25). Οἱ μάρτυρες καταθέτουσι προφορικῶς πᾶν ὅ,τι γνωρίζουσι, μὴ ἐπιτρεπομένης τῆς ἀναγνώσεως συνταχθέντος τινὸς τυχὸν παρ' αὐτῶν σχεδίου καταθέσεως. Ἐν τούτοις, ἀδείᾳ τοῦ προέδρου, θὰ ἠδύναντο νὰ χρησιμοποιήσωσιν ἐνίοτε σημειώματα ἢ ἔγγραφα (ἄρθρ. 27). Αἱ ἀποφάσεις τῆς ἐπιτροπῆς λαμβάνονται κατὰ πλειοψηφίαν, ἡ δ' ἄρνησις μέλους τινὸς ὅπως λάβῃ μέρος εἰς τὴν σχετικὴν ψηφοφορίαν ἐπιβεβαιοῦται διὰ τοῦ πρακτικοῦ (ἄρθρ. 30). Αἱ συνεδριάσεις τῆς ἐπιτροπῆς διεξάγονται δημοσίᾳ δυνάμει ἀποφάσεως τῆς ἐπιτροπῆς, ληφθείσης μετὰ συγκατάθεσιν τῶν διαφερομένων κρατῶν (ἄρθρ. 31). Ἡ ἔκθεσις τῆς ἐπιτροπῆς ὑπογράφεται παρ' ὅλων τῶν μελῶν της, ἂν δὲ μέλος τι τυχὸν ἀρνηθῇ νὰ ὑπογράψῃ, τὸ γεγονὸς τοῦτο ἀναφέρεται ἐν τῇ ἐκθέσει, ἥτις οὐχ ἧττον παραμένει ἔγκυρος (ἄρθρ. 33). Ἡ ἔκθεσις ἀναγινώσκεται ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει (ἄρθρ. 34), δὲν ἔχει δὲ τὸν χαρακτῆρα διαιτητικῆς ἀποφάσεως, ἀλλ' ἀφίνει εἰς τὰ μέρη πλήρη ἐλευθερίαν ἐν τῇ στάσει, τὴν ὁποίαν σχετικῶς θὰ ἐτήρουν μετὰ ταῦτα (ἄρθρ. 35). Ἕκαστον τῶν μερῶν φέρει τὰ γενικὰ ἴδια ἔξοδα ὡς καὶ τὸ ἥμισυ τῶν γενικῶν καὶ εἰδικῶν ἐξόδων τῆς ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς (ἄρθρ. 36).

Ἐν τῇ διεθνεῖ πρακτικῇ ὑπάρχουσι θέματά τινα, καθ' ἃ ἐγένετο προσφυγὴ εἰς τὸ μέσον τῶν διεθνῶν ἐξεταστικῶν ἐπιτροπῶν. Οὕτω, τὴν νύκτα τῆς 22ας Ὀκτωβρίου 1914 ὁ ρωσικὸς στόλος τῆς Βαλτικῆς, διευθυνόμενος πρὸς τὴν Ἰαπωνίαν, μεθ' ἧς ἡ Ρωσία διετέλει τότε ἐν ἐμπολέμῳ καταστάσει, ἐβομβάρδισεν εἰς ἀπόστασιν 180 μιλλίων ἀπὸ τῆς ἀγγλικῆς πόλεως Χοὺλ στολίσκον ἀγγλικῶν ἁλιευτικῶν πλοιαρίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐνόμισεν ὅτι διέκρινεν ἰαπωνικὰ τορπιλλοβόλα. Τῆς ρωσικῆς ἀπαντήσεως εἰς τὴν γενομένην ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως διαμαρτυρίαν ἐπὶ τῷ ἀδικαιολογήτῳ τούτῳ βομβαρδισμῷ, ὅστις ἐπέφερε μεγάλας ζημίας, μὴ θεωρηθείσης ὡς ἱκανοποιητικῆς, ἡ Γαλλία, διὰ νὰ τεθῇ τέρμα εἰς τὸ θλιβερὸν ἐπεισόδιον, τὸ ὁποῖον ἤρξατο νὰ λαμβάνῃ σημαντικὰς διαστάσεις, προέτεινε τὴν ἐξακρίβωσιν τῶν πραγματικῶν γεγονότων, ἅτινα προὐκάλεσαν τὸν βομβαρδισμόν, διὰ διεθνοῦς ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς. Τῆς γαλλικῆς προτάσεως δεκτῆς γενομένης ὑπὸ τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Ἀγγλίας, ἡ ἐξεταστικὴ ἐπιτροπή, ἀπαρτισθεῖσα, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀπὸ 25ης Νοεμβρίου 1904 συνομολογηθείσης σχετικῶς ἀγγλορρωσικῆς συμβάσεως, ὑπὸ ναυάρχων, συνῆλθεν ἐν Παρισίοις κατ' Ἰανουάριον τοῦ 1905 ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Γάλλου ναυάρχου Φουρνιέ. Συνεπείᾳ δὲ τῆς τελικῆς ἐκθέσεως τῆς ἐν λόγῳ ἐπιτροπῆς, ἡ Ρωσία ὑπεχρεώθη νὰ καταβάλῃ εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἀποζημίωσιν ἐξ 1.625.000 φράγκων. Τὴν νύκτα τῆς 15ης Μαρτίου 1916 τὸ ὁλλανδικὸν ἀτμόπλοιον «Τουβάντια», διευθυνόμενον πρὸς τὴν Νότιον Ἀμερικήν, κατεβυθίσθη ὑπὸ γερμανικοῦ ὑποβρυχίου, τοῦθ' ὅπερ ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις ἠμφεσβήτει. Διὰ τῆς ἀπὸ 30ης Μαρτίου 1921 συμφωνίας μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν ἀνετέθη εἰς ἐξεταστικὴν ἐπιτροπὴν ν' ἀποφανθῇ ἐπὶ τοῦ ἀμφισβητουμένου τούτου πραγματικοῦ γεγονότος. Ἡ ἐπιτροπὴ ἀπετελέσθη ἐκ τεσσάρων ἀξιωματικῶν τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ τῆς Ὁλλανδίας, τῆς Γερμανίας, τῆς Δανίας καὶ τῆς Σουηδίας, διατελούντων ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Χόφμαν, πρῴην μέλους τοῦ ἑλβετικοῦ ὁμοσπονδιακοῦ συμβουλίου. Διὰ τῆς ἀπὸ 27ης Φεβρουαρίου ἐκθέσεώς της ἡ ἐπιτροπὴ ἐδικαίωσε τὴν ὁλλανδικὴν ἄποψιν, τῆς Γερμανίας ὑποχρεωθείσης εἰς καταβολὴν ἀποζημιώσεως ἐπὶ τορπιλλισμῷ. Τὴν 19 Ὀκτωβρίου 1925 ἀνεφύη σοβαρὸν συνοριακὸν ἐπεισόδιον μεταξὺ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Βουλγαρίας, εἰς τὸ ἔδαφος δὲ τῆς τελευταίας ταύτης εἰσήλασεν ἔπειτα ἑλληνικὸς στρατός. Ἡ βουλγαρικὴ κυβέρνησις ἔσπευσε τὴν 23 Ὀκτωβρίου ν' ἀναφερθῇ σχετικῶς εἰς τὸ συμβούλιον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἄρθρων 10 καὶ 11 τοῦ συμφώνου. Τὸ συμβούλιον, συγκληθὲν ἐπειγόντως ἐν Παρισίοις, ἤκουσε τὰς ἀπόψεις τῶν δύο ἐνδιαφερομένων κρατῶν, μεθ' ὃ ἐπέβαλεν εἰς ταῦτα ν' ἀποσύρωσιν ἀμέσως τὰ στρατεύματά των ὄπισθεν τῆς συνοριακῆς γραμμῆς. Συγχρόνως δὲ συνέστησε μεγάλην διεθνῆ ἐξεταστικὴν ἐπιτροπήν, ἥτις, μεταβαίνουσα εἰς τὰ ἑλληνοβουλγαρικὰ σύνορα, θὰ ἐμελέτα τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἀνεφύη τὸ ἐπεισόδιον καὶ θὰ ὑπέβαλλε σχετικῶς λεπτομερῆ ἔκθεσιν. Εἰς τὴν ἐπιτροπήν, ἧς πρόεδρος διωρίσθη ὁ Ἄγγλος πρεσβευτὴς Ροῦμπολδ, μετέσχε σὺν τοῖς ἄλλοις εἷς Ὁλλανδὸς βουλευτής, ὡς καὶ ὁ ἐν Χάγῃ πρεσβευτὴς τῆς Σουηδίας. Τὴν 14 Δεκεμβρίου 1925 τὸ συμβούλιον, λαβὸν ὑπ' ὄψει τὴν

Digitized by Google

ἔκθεσιν τῆς ἐπιτροπῆς, ἥτις μετέβη οὐ μόνον εἰς τὸν τόπον τοῦ ἐπεισοδίου, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Σόφιαν διὰ νὰ λάβῃ γνῶσιν τῶν ἐπισήμων ἀπόψεων τῶν δύο κυβερνήσεων, κατεδίκασε τὴν Ἑλλάδα εἰς καταβολὴν ἀποζημιώσεως τῇ Βουλγαρίᾳ.

Ὁ θεσμὸς οὗτος τῶν διεθνῶν ἐξεταστικῶν ἐπιτροπῶν ἔλαβεν ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις ἐνδιαφέρουσαν ἐξέλιξιν χάρις εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Οὕτως, ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς Μπράϊαν ἐξέθεσε τὴν 23 Ἀπριλίου 1913 ἐνώπιον τῆς ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν εἰδικῆς ἐπιτροπῆς τῆς Γερουσίας τὴν γνώμην του περὶ τοῦ προσφορωτέρου τρόπου εἰρηνικῆς ἐξασφαλίσεως τῆς διευθετήσεως τῶν διεθνῶν διαφορῶν. Κατὰ τὸ ἀναπτυχθὲν σχετικῶς ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ πρόγραμμα ἐνεργείας, ἡ διατήρησις τῶν μεταξὺ τῶν διαφόρων κρατῶν φιλικῶν σχέσεων καὶ ἡ περαιτέρω ἀνάπτυξις καὶ προαγωγὴ αὐτῶν θὰ ἐξησφαλίζετο διὰ τῆς ἐπεκτάσεως τῶν περὶ διεθνῶν ἐξεταστικῶν ἐπιτροπῶν διατάξεων τῆς εἰδικῆς συμβάσεως ἀπὸ 18 Ὀκτωβρίου 1907 τῆς Β΄ ἐν Χάγῃ συνδιασκέψεως τῆς εἰρήνης. Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι θὰ ἔπρεπε νὰ συνάψωσι μεθ' ἑκάστου ξένου κράτους εἰδικὴν συμφωνίαν, κατὰ τὰς διατάξεις τῆς ὁποίας θὰ ἐγκαθίστατο εἰδικὴ ἐξεταστικὴ ἐπιτροπή, ἥτις θὰ ἠδύνατο, κατ' ἰδίαν ὅλως πρωτοβουλίαν, νὰ προβῇ εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ ἀντικειμένου τῆς διαφορᾶς, ἥτις τυχὸν ἀνεφύη μεταξὺ τῶν δύο συμβληθέντων κρατῶν. Ἡ ἐπιτροπὴ θὰ ὑπέβαλλεν ἐντὸς προθεσμίας ἑνὸς ἔτους τὴν ἔκθεσιν αὐτῆς περὶ τῆς ἀναφυείσης διαφορᾶς, ἥτις ἔκθεσις δὲν θὰ ἦτο ὅμως ὑποχρεωτικῆς φύσεως διαιτητικὴ ἀπόφασις. Ἡ ἐξεταστικὴ ἐπιτροπή, ὡς προετείνετο ὑπὸ τοῦ Μπράϊαν, θὰ συνιστᾶτο μονίμως καὶ οὐχὶ μόνον ὅταν τυχὸν ἀνεφύετο διαφορά τις μεταξὺ τῶν δύο ἐνδιαφερομένων κρατῶν, θὰ συνέκειτο δὲ ἀπὸ πέντε μέλη. Ἕκαστον τῶν ἐν λόγῳ κρατῶν θὰ ὑπεδείκνυε δύο μέλη, ἐξ ὧν ὁ εἷς ἡμεδαπός, ὁ δ' ἕτερος ἀλλοδαπός, καὶ τὰ τέσσαρα ταῦτα μέλη θὰ ἐξέλεγον ἔπειτα ἀπὸ κοινοῦ τὸ πέμπτον. Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν εἶχε προτείνει, ὅπως ἀναγράφηται ῥητῶς ἐν τῇ συνομολογηθησομένῃ συμφωνίᾳ μεθ' ἑνὸς ἑκάστου ἐκ τῶν ξένων κρατῶν, ὅτι θὰ ἀπηγορεύετο εἰς τὰ διαφερόμενα κράτη νὰ μεταβάλωσι τὴν σύνθεσιν τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν πολεμικῶν αὐτῶν δυνάμεων, ἐφ' ὅσον ἡ ἐξεταστικὴ ἐπιτροπὴ δὲν ὑποβάλῃ τὴν ἔκθεσίν της. Ἀλλὰ ἡ ἐπιτροπὴ τῆς Γερουσίας ἐθεώρησεν ὅτι θὰ ἦτο δυσχερές, ἂν μὴ ἀδύνατον, νὰ θελήσωσι τὰ διάφορα κράτη νὰ συγκατατεθῶσιν ὅπως παραιτηθῶσι τῆς λήψεως, ἐν οἱῳδήποτε χρόνῳ, τῶν μέτρων ἐκείνων, ἅτινα θὰ ἔκρινον ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἄμυνάν των. Συνεπείᾳ τῆς ἀνωτέρω παρατηρήσεως τῆς γερουσιαστικῆς ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν, ὁ Μπράϊαν παρῃτήθη τῆς ἰδέας ὅπως καταστήσῃ ὑποχρεωτικὴν παρεμφερῆ διάταξιν, ἣν ὅμως θὰ προσεπάθει ὅπως ἀποδεχθῶσι προαιρετικῶς τὰ διάφορα κράτη. Ἐν τέλει ἐπῆλθε συμφωνία ἐπὶ τοῦ ἀκολούθου κειμένου: «Τὰ συμβαλλόμενα μέρη συμφωνοῦσιν ὅπως πάντα τὰ ζητήματα, οἱασδήποτε φύσεως καὶ ἂν εἶναι, ἅτινα θὰ ἀνεφύοντο μεταξὺ αὐτῶν, ὑποβάλλωνται, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν διπλωματικῶν μέσων διευθετήσεως αὐτῶν, εἰς ἐξέτασιν γενομένην ὑπὸ διεθνοῦς ἐπιτροπῆς, ἧς ἡ σύστασις θὰ καθορισθῇ διὰ συμφωνίας μεταξὺ τῶν μερῶν. Τὰ ἐν λόγῳ μέρη συμφωνοῦσιν, ὅπως μὴ κηρύξωσι τὸν πόλεμον ἢ ἀρχίσωσι τὰς ἐχθροπραξίας πρὶν ἢ τερματισθῇ ἡ ἐξέτασις τῆς ἐπιτροπῆς. Ἡ ἐξέτασις αὕτη θὰ διεξαχθῇ κατὰ πρωτοβουλίαν τῆς ἐπιτροπῆς καὶ χωρὶς νὰ ὑπάρξῃ ἀνάγκη ῥητῆς πρὸς τοῦτο αἰτήσεως ἐκ μέρους τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἑτέρου τῶν συμβληθέντων κρατῶν». Τὸ κείμενον τοῦτο, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου θὰ διεξήγοντο αἱ μετὰ τῶν λοιπῶν κρατῶν διαπραγματεύσεις, ἦτο φύσεως εὐρυτάτης. Διότι, συμφώνως πρὸς τοῦτο, οὐ μόνον τὰ καθαρῶς πραγματικὰ γεγονότα, ὡς μέχρι τοῦδε, ἀλλὰ πάντα ἐν γένει τὰ ζητήματα, οἱασδήποτε φύσεως καὶ ἂν εἶναι ταῦτα, συνεπῶς καὶ αὐτὰ ἔτι τὰ θίγοντα τὴν τιμὴν καὶ τὰ οὐσιώδη συμφέροντα τῶν κρατῶν, ἅτινα θ' ἀνεφύοντο μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἅτινα δὲν κατωρθώθη νὰ διευθετηθῶσι μέχρι τοῦδε διὰ τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ, θὰ ἐξητάζοντο ὑποχρεωτικῶς ὑπὸ μονίμου διεθνοῦς ἐπιτροπῆς. Ὁ τρόπος τῆς συστάσεως αὐτῆς θὰ καθωρίζετο δι' εἰδικῆς συμφωνίας μεταξὺ τῶν κρατῶν. Ἡ δ' ἐξέτασις τῆς ἀναφυείσης διαφορᾶς θὰ ἐγίνετο κατὰ πρωτοβουλίαν τῆς ἐπιτροπῆς καὶ δὴ ἄνευ σχετικῆς ῥητῆς αἰτήσεως πρὸς τοῦτο τῶν διαφερομένων κρατῶν. Ταῦτα δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ κηρύξωσι πρὸς ἄλληλα τὸν πόλεμον, διαρκούσης τῆς διεξαγωγῆς τῆς ἐξετάσεως τῆς ἐπιτροπῆς καὶ δὴ μέχρις ὅτου αὕτη ὑποβάλῃ τὴν ἔκθεσίν της, ἥτις θὰ πρέπῃ νὰ ὑποβληθῇ ἐντὸς ἔτους ἀφ' ἧς ἡ ἐπιτροπὴ ἐπελήφθη τῆς διαφορᾶς. Τὸ συμπέρασμα τῆς ἐπιτροπῆς δὲν θὰ ἦτο ὑποχρεωτικοῦ χαρακτῆρος διὰ τὰ διαφερόμενα κράτη, ἀλλὰ μόνον συμβουλευτικοῦ τοιούτου. Τὰ κράτη ταῦτα θὰ ἐκανόνιζον τὴν περαιτέρω στάσιν των καθ' ὃν τρόπον θὰ ἐθεώρουν σκόπιμον, πάντως ὅμως, ἠθικῶς τοὐλάχιστον, δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ μὴ συμμορφωθῶσι πρὸς τὰς ὑποδείξεις τῆς ἐκθέσεως τῆς ἐπιτροπῆς, διότι αὕτη θὰ ἀπετέλει τὴν μόνην ἀμερόληπτον καὶ εὐσυνείδητον μελέτην τοῦ ζητήματος, διευκρινίζουσαν πλήρως τοῦτο. Ἐξ ἄλλου, διὰ τῆς παραχωρουμένης μακρᾶς προθεσμίας πρὸς ὑποβολὴν τῆς ἐκθέσεως, δίδεται καιρὸς εἰς τὴν ἐξεγερθεῖσαν δημοσίαν γνώμην νὰ καταπραϋνθῇ καὶ νὰ σκεφθῇ ψυχραιμότερον. Ἀναβαλλομένης κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου, ὑπάρχουσι δεδικαιολογημέναι ἐλπίδες ὁριστικῆς ἀποφυγῆς τούτου.

Ἡ ἀνωτέρω ἀμερικανικὴ πρότασις ἀνεκοινώθη ἀμέσως εἰς τὰς ἐν Οὐάσιγκτων ξένας πρεσβείας μετὰ τῆς παρακλήσεως ὅπως εὐαρεστηθῶσι νὰ διαβιβάσωσι ταύτην πρὸς τὰς κυβερνήσεις των, αἵτινες προσεκαλοῦντο, ἂν ἤθελον, νὰ συνάψωσιν εἰδικὴν συμφωνίαν μετὰ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ὑπὸ τὸ ἀνωτέρω γενικὸν πνεῦμα. Πλεῖστα ὅσα κράτη, ἀποδεχθέντα εὐμενῶς τὴν ἀμερικανικὴν ταύτην εἰσήγησιν, συνῆψαν εἰδικὰς συμβάσεις μετὰ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, αἵτινες ἐννοεῖται ὅτι εἶναι ὅμοιοι πρὸς ἀλλήλας κατὰ τὰς γενικὰς μόνον ἀρχὰς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, οὐχὶ δὲ καὶ ἐν ταῖς λεπτομερείαις, αἵτινες ποικίλλουσιν. Ἕτερα κράτη, ὡς π. χ. ἡ Αὐστροουγγαρία, ἡ Γερμανία, τὸ Βέλγιον, ἡ Ἰαπωνία, καίτοι συμφωνοῦντα κατ' ἀρχήν, δὲν συνωμολόγησαν ὅμως συμβάσεις μετὰ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Ἐννέα δὲ ἐν ὅλῳ κράτη, μεταξὺ τῶν ὁποίων συγκατελέγετο ἡ Βουλγαρία, ἡ Σερβία, ἡ Ρουμανία, ἡ Τουρκία, δὲν ἀπήντησαν εἰς τὴν πρότασιν τῆς κυβερνήσεως τῆς Οὐάσιγκτων. Σημειωτέον ὅτι τὴν 3 Δεκεμβρίου 1921 ἡ Γερμανία συνῆψεν εἰδικὴν συμφωνίαν μετὰ τῆς Ἑλβετίας ὑπὸ τὸ γενικὸν πνεῦμα τῶν ἀνωτέρω συμβάσεων, καλουμένων ἐν τῇ πρακτικῇ συμβάσεων Μπράϊαν. Κατὰ τὴν συναφθεῖσαν συμφωνίαν, πᾶσαι αἱ μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν διαφοραί, ἄνευ ἐξαιρέσεώς τινος, θὰ ὑπεβάλλοντο εἰς εἰρηνικὴν διευθέτησιν. Ἀλλὰ μόνον ἔνιοι κατηγορίαι διαφορῶν (ἄρθρ. 2) θὰ ὑπεβάλλοντο εἰς διαιτητικὴν διευθέτησιν· αἱ λοιπαὶ θὰ ὑπεβάλλοντο εἰς συνδιαλλακτικὴν τοιαύτην (ἄρθρ. 1). Ἡ ἀπόφασις τῶν διαιτητῶν θὰ ἦτο ὑποχρεωτικὴ δι' ἀμφότερα τὰ μέρη. Τοὐναντίον ἡ γνωμοδότησις τῆς συσταθείσης μονίμου πενταμελοῦς ἐπιτροπῆς συνδιαλλαγῆς (ἄρθρ. 14), ἥτις γνωμοδότησις θὰ ἔπρεπε νὰ ἐκδοθῇ ἐντὸς πενταμήνου προθεσμίας ἀφ' ἧς ἐπελήφθη τοῦ ζητήματος, δὲν θὰ ἐδέσμευε τὰ δύο κράτη. Ταῦτα μέχρι τῆς ἐκδόσεως τῆς γνωμοδοτήσεως δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ καταφύγωσιν εἰς βίαια κατ' ἀλλήλων μέτρα (ἄρθρον 15). Ἐπὶ τῇ αἰτήσει τῆς Νικαράγουας, τῆς Χονδούρας καὶ τοῦ Σαλβατώρ, ἡ κυβέρνησις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν συνεκάλεσε τὴν 4 Δεκεμβρίου 1922—7 Φεβρουαρίου 1923 συνδιάσκεψιν ἐν Οὐάσιγκτων τῶν πέντε μικρῶν κρατῶν τῆς Κεντρικῆς Ἀμερικῆς. Τὸ πρόγραμμα τῶν ἐργασιῶν τῆς συνδιασκέψεως ταύτης, τὸ ὁποῖον καθωρίσθη ἐν τῇ ἀπὸ 21 Ὀκτωβρίου 1922 προσκλήσει τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ἦτο λίαν ἐκτεταμένον. Πάντως, τὴν 7 Φεβρουαρίου 1923 κατέληξεν ἡ συνδιάσκεψις εἰς συνομολόγησιν 12 ἐν ὅλῳ συμβάσεων, ἐξ ὧν ἡ τελευταία ἀνεφέρετο εἰς τὸν κανονισμὸν τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν διεθνῶν ἐξεταστικῶν ἐπιτροπῶν ὑπὸ τὴν νέαν προηγμένην μορφήν, ἣν εἶχε λάβει ὁ θεσμὸς χάρις εἰς τὴν ἀμερικανικὴν πρωτοβουλίαν. Διὰ τῆς συναφθείσης συμβάσεως ἡνοποιήθησαν τρόπον τινὰ αἱ προγενέστεραι συμβάσεις, τὰς ὁποίας εἶχον συνομολογήσει αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι μετὰ μιᾶς ἑκάστης τῶν πέντε μικρῶν δημοκρατιῶν τῆς Κεντρικῆς Ἀμερικῆς. Εἰς τὴν σύμβασιν ταύτην μετέσχον αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι ὡς τακτικὸν συμβαλλόμενον μέρος, φέρει δ' αὕτη κανονικῶς καὶ τὴν ὑπογραφὴν τῶν πληρεξουσίων των, ἐνῷ, κατὰ τὰς λοιπὰς διαπραγματεύσεις τῆς συνδιασκέψεως, ἡ ἀμερικανικὴ ἀντιπροσωπεία, ἥτις ἀπηρτίζετο ἐκ δύο μόνων πληρεξουσίων, παρέστη μόνον ὑπὸ τύπον ἐνδιαφερομένου παρατηρητοῦ καὶ οὐχὶ τακτικοῦ συμβαλλομένου μέρους. Διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον καὶ δὲν ὑπέγραψε τὰς συνομολογηθείσας συμβάσεις, ἐκτὸς μόνον τῆς μνησθείσης περὶ ἐγκαταστάσεως διεθνῶν ἐξεταστικῶν ἐπιτροπῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Carnegie*, Endowement for international Peace: Treaties for the advancement of Peace (1920.—*Bokanowski*, Les commissions internationales d' enquête (1908).—*Beaucourt*, Les commissions internationales d'enquête (1909).—*Le Ray*, Les commissions internationales d'enquête au XIXe siècle (1910).

Δ. ΔΡΟΣΟΣ

—**ἐξεταστικὸν** (τὸ) *[Ρητορ.]*. Ἓν τῶν εἰδῶν τῶν πολιτικῶν λόγων κατὰ τὸν Ἀναξιμένη (Ρητορ. τέχνη ἐν *Spengel* Rhet. Gr. A, 174). Ι. Φ. Δ.

ἐξέταστρα (τὰ)· ἡ ἀμοιβὴ τοῦ ἐξεταστοῦ, τὰ χρήματα τὰ ὁποῖα πληρώνει τις ἵνα ἐξετασθῇ.

ἐξετόνη (ἡ) (hexetone) *[Φαρμακ.]* Εἶναι 3-μεθυλο-5-ἰσοπρόπυλο-2, 3-κυκλοεξινόνη, σῶμα ἰσομερὲς πρὸς τὴν καφουράν. Εἶναι ὑγρὸν διαυγὲς κιτρινωπὸν ἐλαιῶδες, γεύσεως πικρᾶς, ὀσμῆς εἰδικῆς, λίαν διαλυτὸν ἐν ὕδατι, ζέον εἰς 127—128° ὑπὸ πίεσιν 18 χστμ. Ἡ ἐξετόνη δρᾷ ὡς διεγερτικὸν τῆς καρδίας, τῆς κυκλοφορίας καὶ τῆς ἀναπνοῆς, τινὲς ὅμως ἀμφισβητοῦσι τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς ταῦτα, ἀποδίδοντες τὴν θεραπευτικὴν δρᾶσίν της εἰς τὸ σαλικυλικὸν νάτριον, ὅπερ προστίθεται ὡς διαλυτικὸν τοῦ φαρμάκου.

Ἡ ἐξετόνη χορηγεῖται ἐπὶ ἀνωμαλιῶν τῆς κυκλοφορίας καὶ τῆς καρδίας κατὰ τὰς δηλητηριάσεις. Δύναται νὰ χορηγηθῇ στερεὰ εἰς δόσιν 0,10 γρ. ἢ εἰς διάλυμα 10 % ἐνδομυϊκῶς. Κ. Γ. Μ.

ἐξευγενίζω, *ἀόρ.* *ἐξηυγένισα—ἐξηυγενίσθην*, *παθ. μετ.* *ἐξηυγενισμένος*, δημοτικώτερα ἄνευ αὐξήσεως· καθιστῶ τινα εὐγενῆ, προάγω εἰς ἦθος, εἰς ποιότητα, εἰς ἐμφάνισιν: «αἱ μελέται ἐξευγενίζουν τὸν ἄνθρωπον», «τὰ φυτὰ ἐξευγενίζονται διὰ τῆς καλλιεργείας», «αἱ ἀποδημίαι τὸν ἐξηυγένισαν».

ἐξευγένισις, *—εως* (ἡ) καὶ ***ἐξευγενισμὸς*** (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξευγενίζειν, ἡ βελτίωσις τοῦ ἤθους, τοῦ εἴδους, τῆς ἐμφανίσεως: «ἡ ἐξευγένισις τοῦ ἀνθρώπου ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς παιδείας», «ἡ ἐξευγένισις τῶν φυτῶν».

—**ἐξευγενισμὸς *ἀνθρωπίνου γένους*** *[Βιολ.]*· βλ. λ. *εὐγονία*.

— **ἐξευγενισμὸς *ζῴων*, — *φυτῶν*** *[Ζωοτεχν.-Κηπευτ.]*· βλ. λ. *ζῷον*, *φυτόν*.

ἐξευγενιστικός, *—ή, —όν*· ὁ ἁρμόδιος ἢ κατάλληλος πρὸς ἐξευγένισιν, ὁ ἐξευγενίζων: «ἀνάγνωσμα ἐξευγενιστικόν», «ἐξευγενιστικὴ μέθοδος». —Ἐπίρρ. ***ἐξευγενιστικῶς***.

ἐξευμενίζω, *ἀόρ.* *ἐξηυμένισα—ἐξηυμενίσθην*, *παθ. μετχ.* *ἐξηυμενισμένος*· καθιστῶ τινα εὐμενῆ, καταπραΰνω, ἐξιλεώνω, κάμπτω: «ἐξηυμένισα τὴν ὀργήν του», «ἐξευμενίζεται εὐκόλως».

ἐξευμένισις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξευμενίζειν, καταπράϋνσις, ἐξιλέωσις: «ἐξευμένισις τῶν ἰσχυρῶν, —τῶν ὠργισμένων».

ἐξευμενιστὴς (ὁ)· ὁ ἐξευμενίζων, ἐξιλεωτής.

ἐξευμενιστικός, *—ή, —όν*· ὁ ἁρμόδιος, ὁ κατάλληλος πρὸς ἐξευμένισιν, ὁ ἐξευμενίζων, καταπραϋντικός, ἐξιλεωτικός: «ἐξευμενιστικὸς τρόπος», «λόγοι ἐξευμενιστικοί». —Ἐπίρρ. ***ἐξευμενιστικῶς***.

ἐξεύρεσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξευρίσκειν εὕρεσις, πορισμός, ἐπιτυχία: «ἡ ἐξεύρεσις τῶν ἀναγκαίων μέσων, —τοῦ τρόπου, —τῶν κεφαλαίων», «ἐξεύρεσις λύσεως».

ἐξευρετικός, *—ή —όν*· ὁ ἁρμόδιος ἢ κατάλληλος πρὸς ἐξεύρεσιν, ὁ ἐξευρίσκων, ἐπινοητικός, ἐφευρετικός.

ἐξεύρημα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐξευρίσκειν, τὸ ἐξευρεθέν, τὸ ἐπίτευγμα, ἐπινόημα.

ἐξευρίσκω, *ἀόρ.* *ἐξεῦρον—ἐξευρέθην* καὶ *ἐξηῦρον—ἐξηυρέθην*, *παθ. μετχ.* *ἐξευρημένος* καὶ *ἐξηυρημένος*· εὑρίσκω, πορίζομαι, κατορθώνω, ἐπιτυγχάνω: «ἐξευρίσκει πάντοτε τρόπον ὑπεκφυγῆς», «ἐξηυρέθησαν τὰ ἀναγκαῖα κεφάλαια», «δὲν ἐξευρίσκονται εἰς πᾶσαν στιγμὴν οἱ πόροι τῆς ζωῆς».

ἐξευρωπαΐζω, *ἀόρ.* *ἐξευρωπάϊσα—ἐξευρωπαΐσθην*, *παθ. μετχ.* *ἐξευρωπαϊσμένος*, ὑπὸ τῶν ἀρχαϊζόντων καὶ μετ' αὐξήσεως: *ἐξηυρωπάισα κτλ.*· καθιστῶ τινα Εὐρωπαῖον, ἢ τι εὐρωπαϊκόν: «αἱ Ἀθῆναι ὁσημέραι ἐξευρωπαΐζονται» ‖ προάγω, προσαρμόζω, ρυθμίζω τι κατὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμόν: «ἡ κοινωνία ἐξευρωπαΐζεται» καὶ «ἐξευρωπαϊσμένη κοινωνία».

ἐξευρωπαϊσμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐξευρωπαΐζειν*, προαγωγή, προσαρμογή, ρύθμισις κατὰ τοὺς Εὐρωπαίους ἢ κατὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμόν.

ἐξευτελίζω, *ἀόρ.* *ἐξηυτέλισα—ἐξηυτελίσθην*, *παθ. μετχ.* *ἐξηυτελισμένος* καὶ δημοτικώτερον ἄνευ αὐξήσεως: *ἐξευτέλισα*· εὐτελίζω, καθιστῶ τι εὐτελές, μηδαμινόν, ἐκμηδενίζω, ταπεινώνω: «τὸν ἐξηυτέλισε ἐνώπιον τοῦ κόσμου», «διὰ τῆς συμπεριφορᾶς του ἐξευτελίζει τὸ ὄνομά του», «ἐξευτελίζεται διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὸν σκοπόν του» ‖ *ἐξηυτελισμένος, —η, —ον*· ὁ μὴ ἀξιούμενος τιμῆς, ὁ περιφρονούμενος, ποταπός, χυδαῖος· ‖ «ἐξηυτελισμένον ἐνοίκιον», «ἐξηυτελισμένη ἀμοιβὴ» πολὺ μικρά, οὐχὶ ἀνάλογος πρὸς τὸ παρεχόμενον.

ἐξευτέλισις, *—εως* (ἡ) καὶ ***ἐξευτελισμὸς*** (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξευτελίζειν, ταπείνωσις, κατάπτωσις, περιφρόνησις: «ὑφίσταται παντοίους ἐξευτελισμοὺς χάριν χρημάτων».

ἐξευτελιστὴς (ὁ)· ὁ ἐξευτελίζων, ὁ ὑποβάλλων τινὰ εἰς ἐξευτελισμούς: «ἐξευτελιστὴς τῶν ἀδυνάτων».

ἐξευτελιστικός, *—ή, —όν*· ὁ προκαλῶν ἐξευτελισμόν, ταπεινωτικός: «ἐξευτελιστικὸς τρόπος, —λόγος», «ἐπιστολὴ ἐξευτελιστική». —Ἐπίρρ. ***ἐξευτελιστικῶς***.

Digitized by Google

ἐξέχω, κοιν. *ξέχω*· προέχω, ἀποτελῶ ἐξοχήν: «ἐξέχει ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης,—ὑπὲρ τὸ ἔδαφος», «κόψε αὐτὸ ποῦ ξέχει»· || εἶμαι ἔξω ἀπὸ τὴν γραμμήν: «τὸ σπίτι αὐτὸ ἐξέχει εἰς τὸν δρόμον», «τὸ μεσανὸ δάκτυλο ξέχει ἀπὸ τὰ ἄλλα»· || μεταφ. ὑπερέχω, εἶμαι ἀνώτερος, διακρίνομαι: «ὁ ἰατρὸς αὐτὸς ἐξέχει ἀπὸ τοὺς ἄλλους»· || ***ἐξέχων***, *—οντος* (ὁ) ὡς οὐσιαστ., ὁ ὑπερέχων, ὁ ἀνώτερος, ὁ διακρινόμενος: «οἱ ἐξέχοντες εἰς τὴν κοινωνίαν», «καταλέγεται μεταξὺ τῶν ἐξεχόντων».

ἔξη ἢ *ὀρθότερον ἔξι*· ἀριθμ. δημοτ. τύπος τοῦ *ἕξ*.

Ἐξῆ-*Σοῦ* *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φλωρίνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1718. Ἤδη καλεῖται *Ξυνὸν* Νερὸν (βλ. λ.).

ἐξηγηματικός, *—ή, —όν*· ὁ παρέχων ἐξήγησιν, ὁ ἐξηγῶν, ἄλλως *ἐπεξηγηματικός*.

ἐξηγήσιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δυνάμενος ἢ ὁ ἄξιος νὰ ἐξηγηθῇ.

ἐξήγησις, *—εως* (ἡ)· τὸ νὰ ἐξηγῇ τις, ἑρμηνεία, ἀνάπτυξις, διασάφησις: «δῶσέ μας τὴν ἐξήγησιν αὐτοῦ τοῦ φαινομένου», «ἐξήγησις τῶν διατάξεων τοῦ νόμου», «ἐξήγησις ἀρχαίου χωρίου», «ἡ ἐξήγησίς του εἶναι δύσκολος»· || «ἐξήγησις ἐνυπνίου» ἡ διατύπωσις τῆς σημασίας τοῦ ἐνυπνίου· || ἡ εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἀπόδοσις ἀρχαίων ἢ ξένων κειμένων, μετάφρασις: «λέγε μου —, ὑπαγόρευσέ μου τὴν ἐξήγησιν τοῦ Θουκυδίδου, τοῦ Κικέρωνος»· || «ἦλθον εἰς ἐξηγήσεις», «ἔδωσαν ἐξηγήσεις» ἐπὶ διαμάχης ἐκ παρεξηγήσεως προελθούσης.

— *[Φιλολογ.]* Βλ. λ. *ἑρμηνεία* καὶ *ἑρμηνευτική*.

— *[Διδακτ.]* Ἡ *ἐξήγησις* ἀποτελεῖ ἓν ἐκ τῶν εἰδολογικῶν σταδίων τῆς διδασκαλίας, ὡς σκοπὸν ἔχουσα τὴν κατανόησιν τῆς διδαχθείσης ὕλης. Ἐπὶ γλωσσικῶν τεμαχίων ἡ ἐξήγησις εἶναι: α′) Ἀνάλυσις τῆς ἐννοίας τῶν λέξεων διὰ τῆς *ἐτυμολογίας*, τοῦ χωρισμοῦ συνθέτων λέξεων, τῆς μεταφράσεως, τῆς ἐναλλαγῆς τῶν λέξεων (π. χ. πονηρὸς-μοχθηρὸς-κακός), τῆς περιφράσεως (π.χ. μετάνοια =ἀλλαγὴ γνώμης ἢ φρονήματος), τῆς ἑρμηνείας τῆς μεταφορᾶς (π. χ. ὑπερασπιστὴς=προστάτης, βοηθὸς) κ.λ.π. β′) Πραγματικὴ ἐξήγησις: 1) Τῆς ἐννοίας διὰ λογικῶν ὁρισμῶν, περιγραφῶν, διηγήσεων κλπ. 2) Τῆς κρίσεως (προϋπόθεσις, συνέπεια, περιορισμός, ἐπέκτασις κλπ.). γ′) Ἐναλλαγή, τιθεμένης τῆς εὐκολωτέρας συντάξεως ἀντὶ τῆς δυσκολωτέρας, τῆς συνήθους φράσεως ἀντὶ τῆς εἰκονικῆς, τοῦ συγκεκριμένου, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ εἶναι καὶ ὁλόκληρος πρότασις, ἀντὶ τοῦ ἀφῃρημένου κλπ. δ′) Ἀνάπτυξις τῶν ἐν τῇ προτάσει ἢ τῇ περιόδῳ ἀπαντωσῶν εἰκόνων, προτασσομένων ἐν ἀνάγκῃ τῶν καταλλήλων ἱστορικῶν καὶ ἀρχαιολογικῶν παρατηρήσεων. Τοιαύτη ἐξήγησις δύναται νὰ γίνηται καὶ ἐπὶ ἱστορικῶν ἢ φρονηματιστικῶν τεμαχίων. Ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν τεμαχίων ἀνάγκη νὰ γίνηται διασάφησις τυχὸν ὑπαρχόντων γεωγραφικῶν ὅρων καὶ ν' ἀναπτύσσωνται αἱ ἱστορικαὶ καὶ πολιτικαὶ προϋποθέσεις, αἱ σχετιζόμεναι πρὸς τὸ διδασκόμενον. Δ. Ν. ΜΩΡΑΪΤΗΣ

ἐξηγητέος, *—α, —ον*· ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ, ν' ἀναπτυχθῇ, νὰ διασαφηθῇ.

ἐξηγητὴς (ὁ)· ὁ παρέχων ἐξήγησιν, ὁ ἀναπτύσσων, ἑρμηνευτής, σχολιαστής· || ἐξηγητὴς ὀνείρων.

—*[Ἀρχ.]* Τὸν τίτλον τοῦ *ἐξηγητοῦ* ἔφερον κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα τρεῖς κατηγορίαι ἀνδρῶν: α) Οἱ ἐν Ἀθήναις ἐξηγηταὶ ἡρμήνευον τὸ ἄγραφον ἱερὸν δίκαιον, οὗ μέρος ἦτο τὸ φονικόν· ὡς ἐκ τούτου περιστάμενοι ἐν τοῖς δικαστηρίοις ἠρωτῶντο ἑκάστοτε περὶ τοῦ πρακτέου, καθόσον τὸ ζήτημα τοῦ χαρακτηρισμοῦ τοῦ φόνου καὶ τοῦ ὁρισμοῦ τῆς ἐπιβλητέας ποινῆς ἦτο πολύπλοκον. Οὗτοι ἐκαλοῦντο *ἐξηγηταὶ τῶν πατρίων*, ἤτοι τῆς προφορικῆς θρησκευτικῆς παραδόσεως. Ἄλλοι ἐξηγηταί, *οἱ τῶν ἱερῶν*, ἡρμήνευον κατὰ τὰς συνεδρίας τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου τὰς *διοσημίας* (βλ. λ.), ὅτε δ' αὗται ἦσαν δυσμενεῖς διελύετο ἡ ἐκκλησία.

Πλὴν τούτων ὑπῆρχον καὶ οἱ *πυθόχρηστοι ἐξηγηταί*, οἵτινες κατὰ τὸν Σουΐδαν ἦσαν τρεῖς καὶ ἔργον εἶχον ἀφ' ἑνὸς τὴν ἑρμηνείαν τῶν δελφικῶν χρησμῶν, ἀφ' ἑτέρου τὸν καθαρμὸν τῶν ἐναγῶν. Πάντως αἱ περὶ ἐξηγητῶν πληροφορίαι τῶν ἀρχαίων εἶναι λίαν ἀσαφεῖς. Ἐν ἐπιγραφαῖς εὕρηνται καὶ *ἐξηγητὴς ἐξ Εὐπατριδῶν* καὶ *ἐξηγητὴς ἐξ Εὐμολπιδῶν*. Πιθανῶς οὗτοι ἦσαν οἱ ἐξηγηταὶ τῶν πατρίων Φαίνεται δέ, ὅτι πάντες οἱ ἐξηγηταὶ ἐχειροτονοῦντο διὰ βίου ὑπὸ τοῦ δήμου, ἐκυροῦτο δὲ ἡ ἐκλογή των ὑπὸ τοῦ δελφικοῦ μαντείου. Ἐν τῷ Διονυσιακῷ θεάτρῳ ὑπῆρχον ἴδιοι θρόνοι, εἷς διὰ τὸν πυθόχρηστον ἐξηγητὴν καὶ ἕτερος διὰ τὸν ἐξ Εὐπατριδῶν.

Ἐξηγητὴς ὑπῆρχε καὶ ἐν Ὀλυμπίᾳ, ὅστις μετὰ τοῦ θεοκόλου τῶν σπονδοφόρων, τοῦ αὐλητοῦ καὶ τοῦ ξυλέως ἐτέλουν τὰς κατὰ μῆνα προσφερομένας ὑπὸ τῶν Ἠλείων θυσίας. Ἐπίσης ἐν Σπάρτῃ ὑπῆρχον οἱ *ἐξηγηταὶ τῶν Λυκουργείων* (δηλ. νόμων), οἵτινες ἡρμήνευον τὴν σκοτεινὴν νομοθεσίαν τοῦ Λυκούργου, καὶ οἱ *Πύθιοι*, οἵτινες ἐπεμελοῦντο τῶν μετὰ τοῦ δελφικοῦ μαντείου σχέσεων τῆς πόλεως. Ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει ἐξηγητὰς δημοσίους καὶ ἐν Τελμησσῷ.

β′) Παρὰ τοὺς ἐπισήμους τούτους ἐξηγητὰς ὑπῆρχον εἰς πάσας σχεδὸν τὰς πόλεις ἰδιῶται ἑρμηνευταὶ χρησμῶν, ὀνείρων, τερατειῶν, εἶδος τουτέστι προφητῶν, οἵτινες ὁτὲ μὲν ἔχαιρον πολλῆς τιμῆς, ὡς ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ βασιλεὺς Ἆγις, ὁ οἰκιστὴς τῶν Θουρίων Λάμπων, ὁτὲ δὲ ὄντες ἀγύρται κατεφρονοῦντο ὑπὸ τῶν ἐπαϊόντων. Τούτους πολλάκις ἐσατίρισεν ὁ Ἀριστοφάνης. Συνήθως κατήρτιζον συλλογὰς παλαιῶν χρησμῶν τοῦ δελφικοῦ μαντείου, παρεμβάλλοντες καὶ ἰδίους, τούτους δὲ συμβουλευόμενοι συνῆγον συμπεράσματα περὶ πάσης νέας παρουσιαζομένης περιπτώσεως.

γ′) Τρίτη κατηγορία ἐξηγητῶν ἦτο ἡ τῶν διερμηνέων τῶν καλλιτεχνικῶν μνημείων, παραδόσεων, μύθων, τοπικῶν ὀνομασιῶν, οἵτινες κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Στράβωνος καὶ τοῦ Παυσανίου εἰς πλείστας ἀξιολόγους πόλεις τῆς Ἑλλάδος, Σικελίας, Ἀσίας καὶ Αἰγύπτου προσεφέροντο ἐπ' ἀμοιβῇ ὡς *ὁδηγοὶ* (ciceroni) τῶν ξένων ἐπισκεπτῶν. Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ἐκαλοῦντο οὗτοι *περιηγηταί*. —Ω

ἐξηγητικός, *—ή, —όν*· ὁ χρησιμεύων πρὸς ἐξήγησιν, ὁ ἐξηγῶν.—Ἐπίρρ. ***ἐξηγητικῶς***.

ἐξηγῶ (***—έω***), *ἀόρ. ἐξήγησα— ἐξηγήθην*, παθ. μετχ. *ἐξηγημένος*· ἑρμηνεύω, ἀναπτύσσω, διασαφῶ, καθιστῶ τι καταληπτόν: «ἐξηγῶ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου,—*χωρίον* τοῦ Θουκυδίδου κ. τ. τ.», «ἐξηγημένον χωρίον»· || δεικνύω τὰ αἴτια γεγονότος τινὸς ἢ καταστάσεως: «ἐξηγῶ τὸ φαινόμενον τῆς βροχῆς,—τῆς ἐκλείψεως τοῦ ἡλίου,—τοῦ κεραυνοῦ κ. τ. τ.»· || «ἐξηγεῖ τὰ ὄνειρα» εὑρίσκει τὸ σημαινόμενον ὑπὸ τῶν ὀνείρων· || ἀποδίδω εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἀρχαῖον ἢ ξένον συγγραφέα, μεταφράζω: «ἐξηγήσαμεν τὸν Θουκυδίδην, τὸν Δημοσθένην, τὸν Κικέρωνα»· || κατανοῶ, δικαιολογῶ: «δὲν δύναμαι νὰ ἐξηγήσω τὴν σιωπήν του» καὶ «ἡ σιωπή του δὲν ἐξηγεῖται»· || ἐπὶ διαπραγματεύσεων ἢ διαμάχης: «δὲν ἐξηγηθήκαμε καλά», «ἐξηγήθησαν καὶ συνεβιβάσθησαν» ἔδωσαν ἀμοιβαίως ἐξηγήσεις, διασαφήσεις κ.τ.τ.

Ἐξηδάρης (*Ἐξεδαρές*). Βασιλεὺς τῆς Ἀρμενίας (100—113 μ. Χ.). Ἐπεξέτεινε τὸ ἀρμενικὸν κράτος προσαρτήσας τὴν Κάτω Ἀρμενίαν, τὴν ὁποίαν παρεχώρησε βραδύτερον εἰς τὴν Ρώμην. Ν. Μ.

Ἐξηκεστίδης.—1) Πατὴρ τοῦ Ἀθηναίου Σόλωνος. Κατὰ τὸν Πλούταρχον (*Σόλ.* 1): «Ἀνὴρ οὐσίᾳ μὲν καὶ δυνάμει μέσος τῶν πολιτῶν, οἰκίας δὲ πρώτης κατὰ γένος· ἦν γὰρ Κοδρίδης ἀνέκαθεν».—2) Ἀθηναῖος (Θορίκιος) στρατηγὸς τῷ 357—356.—3) Ἐπώνυμος ἱερεὺς τοῦ Ἀμφιαράου ἐν Ὠρωπῷ πρὸς τὸ τέλος τῆς τρίτης ἑκατονταετηρίδος.—4) Κιθαρῳδὸς σύγχρονος τοῦ Ἀριστοφάνους, νικητὴς εἰς τὰ Πύθεια, Κάρνεια καὶ Παναθήναια. Ἐφημίζετο ὡς πονηρὸς καὶ συκοφάντης· ἐκ τούτου δὲ ἡ παροιμία: «Ἐξηκεστίδης ἐγένου».—5) Κιθαρῳδὸς καὶ Πυθιονίκης ἐκ Φωκίδος (*Παυσ.* 10, 7, 7).

ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

Ἐξήκεστος.—1) Ἀθηναῖος γλύπτης, οὗ εἶναι γνωστὸν τὸ ὄνομα ἐκ βάσεως εἰς Πολιάδα Ἀθηνᾶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν.—2) Τύραννος ἐν Φωκίδι. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἐξηκίας. Ἕλλην ἀγγειοπλάστης καὶ ἀγγειογράφος τοῦ Β′ ἡμίσεος τοῦ ἕκτου π. Χ. αἰῶνος, διαπρέψας εἰς τὴν τεχνικὴν τῶν μελανομόρφων ἀγγείων. Θαυμασία ἦτο ἡ διακοσμητική του ἱκανότης, ἔτι δ' ἡ ἐνέργεια, ἡ κίνησις, ἡ ζωηρότης καὶ ἡ δύναμις τῆς ἐκφράσεως τῶν συνθέσεών του. Περίφημον ἔργον του εἶναι μία κύλιξ, ἐν Μονάχῳ ἀποκειμένη, ἐφ' ἧς εἰκονίζεται ὁ Διόνυσος ἐντὸς ἱστιοφόρου, πέριξ τοῦ ὁποίου κολυμβῶσι δελφῖνες, ἐνῷ ἐκ τοῦ κύτους αὐτοῦ ἐκφύεται εὔβοτρυς ἄμπελος ἀνελισσομένη περὶ τὸν ἱστόν. Ἕτερον δ' ἐξ ἴσου περίφημον εἶναι εἷς ἀμφορεύς, ἐν Μονάχῳ καὶ οὗτος ἀποκείμενος, ἐφ' οὗ ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰκονίζονται ὁ Αἴας καὶ ὁ Ἀχιλλεὺς παίζοντες κύβους ἑκατέρωθεν μικρᾶς τραπέζης, ἀφ' ἑτέρου δ' οἱ Διόσκουροι Κάστωρ καὶ Πολυδεύκης ἐπιστρέφοντες εἰς τὴν πατρικὴν οἰκίαν. Ι. Μ. Π.

ἐξήκοντα· *ἀριθμ. ἀπόλ. κοιν. ἐξῆντα* (60), σύμβολον ἀρχ. ἑλλ. ξ′, ρωμαϊκὸν LX.

—**«Ἐξήκοντα»** (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Ε′ π. Χ. αἰῶνος, πάντες οἱ περὶ τὸν Διόνυσον τεχνῖται, δηλαδὴ ἠθοποιοί, χορευταί, μουσικοὶ κ.τ.λ., εἶχον ἱδρύσει σωματεῖα, ἀνάλογα πρὸς τὰ σημερινὰ τῶν ἠθοποιῶν, τὸ μὲν πρὸς ὑποστήριξιν τῶν συμφερόντων των, τὸ δὲ ὅπως προσδώσουν μείζονα εἰς τὴν τέχνην των σπουδαιότητα. Ἰδιαίτερον τοιοῦτον σωματεῖον εἶχον ἐπὶ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνος καὶ οἱ γελωτοποιοὶ ἐν Ἀθήναις, τῶν ὁποίων αἱ συνελεύσεις ἐγίνοντο ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἡρακλέους· ὡς ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ δὲ τῶν μελῶν τοῦ σωματείου των ὠνομάζοντο *οἱ ἑξήκοντα*. Ν. Ι. Λ.

ἑξηκοντάβιβλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἀπὸ ἑξήκοντα βιβλία.

ἑξηκονταδικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς ἑξηκοντάδα: «ἑξηκονταδικὸν σύστημα διαιρέσεως», ὡς ἡ διαίρεσις τῆς ὥρας καὶ τοῦ κύκλου.

ἑξηκονταετὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ἔχων ἡλικίαν ἑξήκοντα ἐτῶν· || ὁ διαρκῶν ἐπὶ ἑξήκοντα ἔτη: «ἑξηκονταετὴς βίος,—εἰρήνη».

ἑξηκονταετία (ἡ)· χρονικὸν διάστημα ἑξήκοντα ἐτῶν.

ἑξηκοντάκις· ἀριθμ. ἐπίρρ., ἑξήκοντα φοράς.

ἑξηκοντάνιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Κεκορεσμένος ὑδρογονάνθραξ τοῦ τύπου $C_{60}H_{122}$, παρασκευασθεὶς συνθετικῶς διὰ συντήξεως μυρικυλιωδιδίου μετὰ νατρίου. Εἶναι τὸ ἀνώτατον μέχρι τοῦδε γνωστὸν μέλος τῆς σειρᾶς τοῦ μεθανίου καὶ ἡ μόνη γνωστὴ ἕνωσις ἡ περιέχουσα τόσον μεγάλον ἀριθμὸν ἀτόμων ἄνθρακος εἰς κανονικήν, ἤτοι ἄνευ διακλαδώσεων, ἅλυσιν. Εἶναι σῶμα στερεὸν δυσδιάλυτον εἰς βράζουσαν ἀλκοόλην καὶ αἰθέρα καὶ τήκεται εἰς 102°. Σ. Γ.

ἑξηκονταπλασιάζω, *ἀόρ. ἑξηκονταπλασίασα*· κάμνω τι ἑξηκονταπλάσιον, πολλαπλασιάζω ἐπὶ ἑξήκοντα.

ἑξηκονταπλάσιος, *—α, —ον*· ἑξήκοντα φορὰς περισσότερος ἢ μεγαλύτερος.

ἑξηκοντάς, *—άδος* (ἡ)· ἑξήκοντα μονάδες τοῦ αὐτοῦ πράγματος ὡς ἓν ὅλον θεωρούμεναι: «ἑξηκοντὰς ἀνδρῶν,—παιδίων».

ἑξηκοντούτης, *—ου* (ὁ)· θηλ. *ἑξηκοντοῦτις*, *—ιδος*· *ἑξηκονταετὴς* (βλ. λ.).

ἑξηκοστός, *—ή, —όν*· ὁ κατ' ἀριθμητικὴν σειρὰν φέρων τὸν ἀριθμὸν ἑξήκοντα· || *ἑξηκοστὸν* (τό)· ἓν ἐκ τῶν ἑξήκοντα ἴσων μερῶν τῆς μονάδος: «τὸ ἑξηκοστὸν τῆς ὥρας λέγεται πρῶτον λεπτόν».

— **ἑξηκοστὸν *τέταρτον*** *[Μουσ.]*· βλ. λ. *μουσικῆς θεωρία*.

ἐξηκριβωμένος, *—η, —ον*· παθ. μετχ. τοῦ *ἐξακριβῶ*· ὁ μετ' ἀκριβείας ἐξητασμένος, ἀναμφισβήτητος: «εἴδησις ἐξηκριβωμένη».

ἐξηλῶ (***—όω***), *ἀόρ. ἐξήλωσα—ἐξηλώθην*, παθ. μετχ. *ἐξηλωμένος*· ἐξάγω, ἐκβάλλω τοὺς ἥλους, ξεκαρφώνω· ἐντεῦθεν τὸ δημοτ. *ξηλώνω* (βλ. λ.).

ἐξημβλυμμένος, *—η, —ον*· παθ. μετχ. τοῦ *ἐξαμβλύνω*· ὁ ἐξημβλυμμένος τὰς αἰσθήσεις, ὁ ἔχων τὰς αἰσθήσεις ἐξησθενημένας.

ἐξημερῶ (***—όω***) καὶ ***ἐξημερώνω***, *ἀόρ. ἐξημέρωσα—ἐξημερώθην*, παθ. μετχ. *ἐξημερωμένος*· καθιστῶ τινα ἥμερον, τιθασεύω, δαμάζω: «ἐξημερωμένος πίθηκος», «τὰ θηρία δὲν ἐξημεροῦνται»· || μεταφ. καταπραΰνω, καθησυχάζω, κοιν. *ἡμερεύω*.

ἐξημέρωμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐξημεροῦν, ἡ ἀποκατάστασις εἰς ἡμερότητα.

— **ἐξημέρωμα** (ἀπὸ τοῦ *ἡμέρα*)· βλ. *ξημέρωμα*.

ἐξημερωμένος, *—η, —ον*· παθ. μετχ. τοῦ *ἐξημερώνω*· ὁ ἀποβαλὼν τὴν ἀγρίαν φύσιν, ἥμερος, τιθασός, πρᾶος: «ἐξημερωμένα ζῷα,—φυτά».

ἐξημερώνει· βλ. *ξημερώνει*.

ἐξημερώσιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δυνάμενος νὰ ἐξημερωθῇ: «ὁ λύκος δὲν εἶναι ἐξημερώσιμος».

ἐξημέρωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐξημεροῦν, ἡ ἀποκατάστασις εἰς ἡμερότητα: «ἐξημέρωσις τῶν πτηνῶν».

ἐξημερωτικός, *—ή, —όν*· ὁ χρησιμεύων πρὸς ἐξημέρωσιν: «ἐξημερωτικὴ μέθοδος».

ἐξημμένος, *—η, —ον*· παθ. μετχ. τοῦ *ἐξάπτω* (βλ. λ.)· τετυφωμένος, ἀλαζών, πεφυσιωμένος.

ἐξηναγκασμένος, *—η, —ον*· παθ. μετχ. τοῦ *ἐξαναγκάζω*, ὁ ὑπ' ἀνάγκης ἢ ἐπιβολῆς, ὁ διὰ τῆς βίας λαβὼν ὑπόστασιν, κατηναγκασμένος: «ἐξηναγκασμένη φιλοξενία».

—**ἐξηναγκασμέναι *παλμώσεις*** *[Μηχαν.]*. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἁπλᾶς παλμώσεις, εἰς τὰς ὁποίας τὸ παλλόμενον σύστημα, ἐξαχθὲν ὁπωσδήποτε ἐκ τῆς θέσεως τῆς ἰσορροπίας του, πάλλεται ἀφ' ἑαυτοῦ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἐσωτερικῶν του δυνάμεων (κυρίως: δυνάμεων ἀδρανείας, ἐλαστικότητος καὶ τριβῆς), ὀνομάζομεν *ἐξηναγκασμένας παλμώσεις* ἐκείνας, εἰς τὰς ὁποίας ἐνεργοῦν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς παλμώσεως ἐκτὸς τῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικαὶ δυνάμεις. Αἱ ἐξωτερικαὶ αὗται δυνάμεις δύνανται νὰ εἶναι ἢ σταθεραὶ ἢ οἱαιδήποτε συναρτήσεις τοῦ χρόνου. Εἰς τὴν ἐξίσωσιν τῆς παλμώσεως εἰσέρχεται ἡ συνάρτησις

Digitized by Google

τῆς ἐξωτερικῆς δυνάμεως εἰς τὸ δεύτερον μέλος, τὸ ὁποῖον εἰς τὰς ἁπλᾶς παλμώσεις εἶναι μηδέν. Ἐκ τῶν ποικίλων περιπτώσεων ἐξηναγκασμένων παλμώσεων σπουδαιότεραι εἶναι ἐκεῖναι, εἰς τὰς ὁποίας ἡ ἐξωτερικὴ δύναμις εἶναι περιοδικὴ συνάρτησις τοῦ χρόνου, διότι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν δύναται νὰ ἐπέλθῃ *συντονισμός,* ἐὰν ἡ διάρκεια περιόδου τῶν ἁπλῶν παλμώσεων τοῦ συστήματος συμπίπτῃ πρὸς τὴν διάρκειαν περιόδου τῆς ἐξωτερικῆς δυνάμεως. Ὁ συντονισμὸς χαρακτηρίζεται διὰ τῶν ἐξαιρετικῶς μεγάλων τιμῶν, τὰς ὁποίας λαμβάνει ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ παλλομένου συστήματος ἀπὸ τῆς θέσεως ἰσορροπίας. Χαρακτηριστικὸν παράδειγμα συντονισμοῦ εἶναι ἡ πτῶσις γεφυρῶν κατὰ τὴν διάβασιν στρατιωτῶν ρυθμικῶς βαδιζόντων, ἐὰν ὁ ρυθμὸς τοῦ βαδίσματος συμπίπτῃ πρὸς τὸν ρυθμὸν τῶν ἁπλῶν παλμώσεων τῆς γεφύρας. Ἐπίσης λίαν ἐπικίνδυνος εἶναι ὁ συντονισμὸς διὰ τὰς ἀτράκτους τῶν ἀτμοστροβίλων, ἐὰν ἡ συχνότης τῶν ἁπλῶν παλμώσεων τῆς ἀτράκτου συμπέσῃ μὲ τὴν συχνότητα τῶν ἐξωτερικῶν δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἐκ τῆς περιστροφῆς τῶν μαζῶν τοῦ ἀτμοστροβίλου, δεδομένου ὅτι ἡ τελεία ἀντιστάθμισις αὐτῶν εἶναι πρακτικῶς ἀνέφικτος. Γ. Θ. Κ.

—*[Ἠλεκτρ.]* Τελείως ἀνάλογοι πρὸς τὰς μηχανικὰς εἶναι καὶ αἱ *ἠλεκτρικαὶ ἐξηναγκασμέναι παλμώσεις,* ὅπου τὰς δυνάμεις ἀδρανείας ἀντικαθιστοῦν αἱ ἐπαγωγαί, τὰς ἐλαστικὰς αἱ χωρητικότητες καὶ τὰς δυνάμεις τριβῆς αἱ ὤμειοι ἀντιστάσεις. Τοῦ *συντονισμοῦ* γίνεται πολλάκις σκόπιμος χρῆσις πρὸς ἐνίσχυσιν διαφόρων ἀσθενῶν φαινομένων (π. χ. γαλβανόμετρον συντονισμοῦ). Προκειμένου ὅμως περὶ ἰσχυρῶν ρευμάτων ὁ συντονισμὸς δύναται ν' ἀποβῇ καταστρεπτικός, π. χ, κατὰ τὴν ζεῦξιν μεγάλων ἠλεκτρικῶν δικτύων ἐναλλασσομένου ρεύματος, δυναμένων, ὡς γνωστόν, ν' ἀποτελέσουν παλλόμενον σύστημα. Εἰς τὴν τελευταίαν αὐτὴν περίπτωσιν, ἐξωτερικὴ δύναμις εἶναι ἡ τάσις τῆς ζευγνυομένης μηχανῆς. Γ. Θ. ΚΑΚΡΙΔΗΣ

—ἐξηναγκασμένη ***κίνησις*** *[Μηχαν.].* Καλεῖται οὕτως ἡ κίνησις, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ τροχιὰ τοῦ κινητοῦ εἶναι ἐκ τῶν προτέρων τελείως ἢ ἐν μέρει ὡρισμένη· π. χ. ἡ τροχιὰ σιδηροδρομικοῦ συρμοῦ εἶναι ἐκ τῶν προτέρων δεδομένη, ὅλως ἀνεξαρτήτως τῆς ταχύτητος καὶ τῆς δυνάμεως, ἡ τροχιὰ τοῦ βαρυδίου ἁπλοῦ ἐκκρεμοῦς ὀφείλει νὰ κεῖται ἐπὶ σφαιρικῆς ἐπιφανείας μὲ κέντρον τὸ σημεῖον ἀναρτήσεως, ἐπίσης ἀνεξαρτήτως τῶν λοιπῶν συνθηκῶν τῆς κινήσεως. Ἐὰν ἡ καθ' ἑκάστην στιγμὴν δύναμις καὶ ἐπιτάχυνσις πίπτῃ ἐπὶ τῆς ἐφαπτομένης τῆς τροχιᾶς τοῦ κινητοῦ κατὰ τὸ σημεῖον ὅπου αὐτὸ ἑκάστοτε εὑρίσκεται, ἡ ταχύτης τοῦ κινητοῦ ἰσοῦται κατὰ μέγεθος καὶ διεύθυνσιν πρὸς τὴν ταχύτητα, τὴν ὁποίαν θὰ εἶχε τοῦτο ἐὰν ἡ κίνησις ἦτο ἐλευθέρα. Ἐὰν ὅμως ἡ διεύθυνσις τῆς δυνάμεως P δὲν συμπίπτῃ μὲ τὴν ἐφαπτομένην τῆς τροχιᾶς, τότε ἡ δύναμις P ἀναλύεται εἰς μίαν *συνιστῶσαν κινήσεως* P_1, ἐπὶ τῆς ἐφαπτομένης τῆς τροχιᾶς, καὶ μίαν *συνιστῶσαν ἀντιδράσεως* P_2, κάθετον ἐπ' αὐτῆς. Ἡ κίνησις δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐλευθέρα, ἐὰν ἀντὶ τῆς καθ' ἑκάστην στιγμὴν δρώσης δυνάμεως λαμβάνεται ἡ προβολὴ αὐτῆς ἐπὶ τὴν ἐφαπτομένην τῆς τροχιᾶς (ἢ τὸ ἐφαπτόμενον ἐπίπεδον τῆς ἐπιφανείας, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὀφείλει νὰ κεῖται ἡ τροχιά). Ἡ συνιστῶσα ἀντιδράσεως P_2 δὲν ἐπηρεάζει τὴν κίνησιν, τοὐλάχιστον ἐφ' ὅσον ἡ τριβὴ δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν, ἐξουδετεροῦται δὲ κατὰ τὸν σχετικὸν νόμον τοῦ Newton, ὑπὸ τῆς ἀντιδράσεως τῆς τροχιᾶς ἐπὶ τοῦ κινητοῦ, παριστανομένης εἰς τὸ σχῆμα διὰ τοῦ διανύσματος A. Εἰς πολλὰ παραδείγματα ἐξηναγκασμένης κινήσεως, ἐὰν ἡ P_2 λάβῃ ὡρισμένην διεύθυνσιν (π. χ. εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ σιδηροδρομικοῦ συρμοῦ: καθέτως πρὸς τὰ ἄνω), ἡ τροχιὰ δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ τὴν ἐξουδετερώσῃ καὶ ἡ κίνησις παύει νὰ εἶναι ἐξηναγκασμένη. Αἱ περιπτώσεις ὅμως τοιαύτης διευθύνσεως τῆς P_2 εἶναι σπανιώταται. Γ. Θ. Κ.

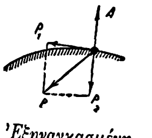

Ἐξηναγκασμένη κίνησις.

ἐξήντα· δημ. τύπος τοῦ *ἐξήκοντα* (βλ. λ.).

ἐξηνταβελόνης (ὁ)· χαρακτηριστικὸν φιλαργύρου, ἄλλως *ἐξηντατρίχης.*

Ἐξηνταβελώνης, *Γεώργιος.* Ἰατρὸς καὶ λόγιος ἐκ Χίου, ἐκδοὺς τῷ 1800 ἐν Βιέννῃ ἠθικὴν καὶ λογικὴν πραγματείαν, πρὸς διδασκαλίαν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Μ. Ι. Γ.

ἐξηντάρης (ὁ), *—άρα* (ἡ)· (δημοτ.) ὁ ἐξηκονταετής.

Ἐξηντάρης *Γεώργιος.* Ἕλλην πολιτικὸς καὶ διπλωμάτης γεννηθεὶς ἐν Κεσσάνῃ τῆς Θρᾴκης τῷ 1890. Ἐσπούδασε τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἶτα δ' ἐνεγράφη εἰς τὴν νομικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου τῶν Παρισίων γενόμενος διδάκτωρ αὐτοῦ τῷ 1913. Ἐπιστρέψας εἰς Ἀθήνας εἰσήχθη εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν τῷ 1915 καὶ προήχθη εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ γραμματέως, διηύθυνε δ' ἐπί τινα χρόνον τὸ τμῆμα τοῦ τύπου. Τῷ 1920 ἀποσυρθεὶς τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας ἐξελέγη βουλευτὴς Θρᾴκης, ἐπίσης δ' ἐξελέγη τοιοῦτος κατὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ 1923 καὶ 1926, τὸν δὲ Φεβρουάριον τοῦ 1928 διωρίσθη ὑπουργὸς τῆς Γεωργίας ἐν τῇ κυβερνήσει συνασπισμοῦ καὶ διετέλεσε τοιοῦτος μέχρι τοῦ Ἰουλίου 1928. Τὸ ἑπόμενον ἔτος διωρίσθη μέλος τῆς ἑλληνοβουλγαρικῆς ἐπιτροπῆς. Θ. Β.

ἐξῃρημένος, *—η, —ον·* παθ. μετχ. τοῦ *ἐξαιρῶ* (βλ. λ.)· ἀποχωρισμένος, ἀπηλλαγμένος· || «ἐξῃρημένα ὀνόματα» τὰ ἐκτὸς τοῦ κανόνος.

ἑξήρης (ὁ)· ὁ ἔχων ἓξ σειρὰς κουπιῶν: «ἑξήρης ναῦς» (ἀρχ.).

ἐξηρτημένος, *—η, —ον·* βλ. *ἐξαρτῶ.*

— ἐξηρτημένος *[Φιλοσ.].* Ἐν τῇ λογικῇ *ἐξηρτημένη* ἔννοια καλεῖται ἡ καθωρισμένη, ἑπομένως περιωρισμένη, ἔννοια, προϊὸν διανοητικῆς συσχετίσεως. Διὰ τὸν Χάμιλτον καὶ τὴν σχολήν του ἡ ἐξάρτησις εἶναι ἡ οὐσία τῆς διανοήσεως. Κατὰ τὸν Σέλλιγκ μόνον διὰ τῆς ἐξαρτήσεως ἀπὸ διαφόρους καθορισμοὺς πραγματοποιεῖταί τι, γίνεται δηλαδὴ ἀντικείμενον. Κατὰ τὸν Κάντ, τὸ κέντρον καὶ ἡ ἀρχὴ ὅλων τῶν ἀντινομιῶν ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι, ὅταν τίθεται τὸ ἐξηρτημένον, τίθενται συγχρόνως καὶ ἅπαντες οἱ ὅροι, ἐξ ὧν τοῦτο ἐξαρτᾶται, ἑπομένως δὲ καὶ τὸ ἀπολύτως ἀκαθόριστον. Ἡ ἐξηρτημένη πρότασις ἀντιτίθεται εἰς τὴν λογικὴν πρὸς τὴν κατηγορικήν· ἡ ἀλήθειά της ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἐπαλήθευσιν ἄλλης καὶ εὑρίσκεται ὑπὸ δύο μορφάς, τὴν ὑποθετικὴν (θετικὴν ἢ ἀρνητικὴν) καὶ τὴν διαζευκτικήν. Τέλος διακρίνομεν καὶ ἐξηρτημένας ἀρχὰς ἢ νόμους κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς καθολικοὺς νόμους τῆς φύσεως· οἱ ἐξηρτημένοι ἀρύονται τὴν ἰσχύν των ἀπὸ προσκαίρους συνθήκας καὶ εἶναι ἔγκυροι ἐφ' ὅσον καὶ καθ' ὅσον διαρκοῦσιν αὗται. ΕΛΛΗ ΛΑΜΠΡΙΔΗ

ἑξῆς· ἐπίρρ. (ἀπὸ τοῦ *ἔχομαι*)· ἐχομένως, ἀκολούθως, κατὰ σειράν, συγκρατητά: «δειλοὶ ἑξῆς πάντες εἰσὶν» (ἀρχ.)· || συνήθως λέγεται μετὰ τοῦ ἄρθρου, ὁπότε καὶ λαμβάνει ἔννοιαν ἐπιθέτου: *ὁ ἑξῆς, ἡ ἑξῆς, τὸ ἑξῆς·* ὁ ἑπόμενος, ἡ ἑπομένη, τὸ ἑπόμενον: «εἶπε τὰ ἑξῆς» ἢ «—τοὺς ἑξῆς λόγους», «προσεκλήθησαν οἱ ἑξῆς ἄνθρωποι»· || φρ. «εἰς τὸ ἑξῆς» εἰς τὸν ἑξῆς χρόνον, εἰς τὸ μέλλον: «εἰς τὸ ἑξῆς τοιούτους λόγους μὴ εἴπῃς», «ἀπὸ τώρα καὶ εἰς τὸ ἑξῆς» κοιν. «ἀπὸ δῶ κι' ἐμπρός»· || «ὡς ἑξῆς» κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον, ἄλλως «ὡς ἀκολούθως»: «ὡμίλησεν ὡς ἑξῆς»· || «καὶ οὕτως ἑξῆς» ἢ συνηθέστερον «καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς» τοιουτοτρόπως καὶ τὰ λοιπά· || «τὸ ἑξῆς τῆς προτάσεως,—τοῦ λόγου» ἡ φυσικὴ σειρὰ τῶν λέξεων.

ἐξησθενημένος, *—η, —ον·* παθ. μετχ. τοῦ *ἐξασθενῶ·* καταβεβλημένος, κοιν. *ἀδυνατισμένος.*

ἐξησφαλισμένος, *—η, — ον·* παθ. μετχ. τοῦ *ἐξασφαλίζω·* ἀσφαλής, ἀκίνδυνος: «ἐξησφαλισμένον δάνειον».

Ἔξητερ (Exeter) *[Γεωγρ.].* Ἀγγλικὴ πόλις, πρωτεύουσα τῆς κομιτείας Ντεβονσάϊρ, 310 περίπου χλμ. ΝΔ. τοῦ Λονδίνου. Κάτ. 47.185. Ὁ μητροπολιτικὸς ναός της ἀπὸ ἀπόψεως ἀρχιτεκτονικῆς καὶ πλούτου διακοσμήσεως θεωρεῖται ὁ ὡραιότερος ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἄλλο ἐνδιαφέρον μνημεῖον εἶναι τὸ μουσεῖον Ἀλβέρτου, περιέχον πολυτεχνεῖον, ἐξαίρετον δημοσίαν βιβλιοθήκην, ἀναγνωστήριον καὶ μουσεῖον φυσικῆς ἱστορίας καὶ ἀρχαιοτήτων. Ἡ Ἔξητερ εἶναι ἓν τῶν κυριωτέρων σιδηροδρομικῶν κέντρων τῆς ΝΔ. Ἀγγλίας, συγκοινωνοῦσα μετὰ τῆς θαλάσσης διὰ διώρυγος κατασκευασθείσης ἐπὶ Ἐλισάβετ (1564). Ἔχει βιομηχανίαν ζύθου, χάρτου καὶ σιδήρου. Δ. Δ.

ἐξηχῶ (*—έω*)· ἐκπέμπτω ἦχον, ἠχῶ.

ἐξιδανίκευσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξιδανικεύειν, ἡ ἰδεώδης κατάστασις, ἡ μόνον ὡς ἰδέα ὑπάρχουσα: «ἐξιδανίκευσις τῆς ἀρετῆς, —τῆς ἐλευθερίας, —τῆς φιλοπονίας».

ἐξιδανικευτικός, *—ή, —όν·* ὁ χρησιμεύων πρὸς ἐξαδανίκευσιν.

ἐξιδανικεύω, ἀόρ. *ἐξιδανίκευσα κτλ.,* καθιστῶ τι ἰδανικόν, ἰδεῶδες: «ἐξιδανικεύει τὴν ἀρετήν, —τὴν φιλοπονίαν, —τὴν καλοκαγαθίαν».

ἐξιδιάζομαι· κάμνω τι ἰδικόν μου, οἰκειοποιοῦμαι, σφετερίζομαι.

ἐξιδιασμένος, *—η, —ον·* παθ. μετχ. τοῦ *ἐξιδιάζομαι·* || φρ. «μετὰ ἐξιδιασμένης ὑπολήψεως» ἀπαντῶσα εἰς παλαιοτέρας ἐπιστολάς· ἴσως κατὰ μετάφρασιν τοῦ γαλλ. particulier (πβλ. honorer particulièrement) ἢ τοῦ approprié.

ἐξιδιασμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξιδάζειν, οἰκειοποίησις, σφετερισμός.

ἐξιδρῶ (*—όω*), ἀόρ. *ἐξίδρωσα·* ἱδρώνω, χύνω ἱδρῶτα, κάμνω νὰ ἐξέλθῃ διὰ τῶν πόρων.

ἐξίδρωμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐξιδροῦν, τὸ διὰ τῆς ἐξιδρώσεως παραγόμενον παθολογικὸν ὑγρόν.

— *[Ἰατρ.] Ἐξίδρωμα* καλεῖται ἢ τὸ σύμβαμα ἐκεῖνο καθ' ὃ ὑγρόν τι διαχέεται ἐκτὸς τῆς κοιλότητος τῆς προωρισμένης ὅπως περιέχῃ αὐτό, ἢ ἡ συσσώρευσις διαφόρων οὐσιῶν, ὑγρῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐντὸς χωρῶν τοῦ σώματος μὴ προωρισμένων δι' αὐτάς, καὶ ἥτις προκαλεῖ ἀντίδρασιν μηχανικὴν ἢ φλεγμονώδη τῶν πέριξ ἱστῶν. Οὕτω σχηματίζεται συλλογὴ ὑγροῦ ἐντὸς κοιλότητος εἴτε φυσικῶς, ἥτις ὡς ἐκ τούτου διατείνεται, εἴτε τεχνητῶς, δημιουργουμένης ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ ἐξιδρώματος. Ἡ φύσις τῶν ἐξιδρωμάτων εἶναι λίαν ποικίλη· δυνατὸν νὰ ἀποτελῶνται ὑπὸ προϊόντων τοῦ ὀργανισμοῦ, ἤτοι αἵματος, χολῆς, δακρύων, οὔρων, περιττωμάτων κλπ, ἢ ὑπὸ νοσηρῶν στοιχείων, ἤτοι ὀροῦ, πύου, ἀέρος, διαφόρων ἀερίων κλπ. Ἀλλὰ καὶ τὸ αἴτιον αὐτῶν ποικίλλει λίαν· δέον νὰ ἀναζητήσωμεν τοῦτο εἰς τὴν ρῆξιν ἢ τὴν διάσπασιν τῶν ἀγγείων ἢ τῶν ὀργάνων, ὡς τοῦτο συμβαίνει εἰς τὰ αἱματώματα (ἢ ἐξιδρώματα αἵματος), εἰς τὰς διηθήσεις τοῦ οὔρου, ἢ εἰς τὰς ἐπισχέσεις ὀργανικῶν προϊόντων (ἐπίσχεσις δακρύων παράγουσα τὴν δακρυοκυστίτιδα· ἐπίσχεσις σιάλου ἀναπτύσσουσα τὸ βατράχιον). Τὰ ἐξιδρώματα εἶναι δυνατὸν νὰ ἑδράζωνται εἰς πάντα τὰ μέρη τοῦ σώματος· οὕτω τὰ αἱματηρὰ ἐξιδρώματα, ἀναλόγως τῆς ἕδρας αὐτῶν, καλοῦνται αἱματώματα, αἱμαρθρώσεις (ἐξίδρωμα δηλαδὴ ἀρθρικόν), αἱματοθώραξ, αἱματοπερικάρδιον, αἱματοκήλη ὀπισθιομητριαία, κλπ. Ἐὰν πρόκειται περὶ ὀρώδους ἐξιδρώματος, ἔχομεν τότε τὴν ὑδράρθρωσιν, τὸν ὑδροθώρακα, τὸ ὑδροπερικάρδιον, τὴν ὑδροκήλην τοῦ ὀσχέου, τὸν ἀσκίτην (εἰς τὴν περιτονίτιδα), τὴν πλευρίτιδα (εἰς τὸν ὑπεζωκότα), τὸν ἀνασάρκα ὕδρωπα, κλπ. Ὑπάρχουσι δύο μεγάλαι κατηγορίαι ἐξιδρωμάτων: τὰ *σηπτικὰ* ἐξιδρώματα καὶ τὰ *ἀσηπτικά.* Τὰ πρῶτα εἶναι πάντοτε πυώδη, σχηματίζουσι τὰ ἀποστήματα καὶ τοὺς φλέγμονας καὶ ὀφείλονται εἰς τὴν ἐν τῷ ὀργανισμῷ παρουσίαν μικροβιακῶν παραγόντων. Ὅταν ἐξίδρωμά τι ὀρῶδες ἢ αἱματηρὸν (ἀσηπτικὸν) ἀποβαίνῃ πυῶδες (σηπτικόν), σημαίνει ὅτι ἀνεπτύχθη ἐν αὐτῷ λοιμώδης τις παράγων (σταφυλόκοκκος, στρεπτόκοκκος, πνευμονόκοκκος, βάκκιλός τις κλπ.). Οὕτως ὁ ὑδροθώραξ δύναται νὰ μεταβληθῇ εἰς πυοθώρακα, ἡ ὀροϊνιδικὴ πλευρῖτις δύναται νὰ μετατραπῇ εἰς πυώδη πλευρίτιδα καὶ οὕτω καθεξῆς.

Ἡ σοβαρότης τῶν ἐξιδρωμάτων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς φύσεως καὶ τῆς ἕδρας αὐτῶν. Οὕτω τὰ πυώδη ἐξιδρώματα εἶναι σοβαρώτερα τῶν λοιπῶν ἐξιδρωμάτων, ἕνεκα τῶν γενικῶν λοιμωδῶν φαινομένων, ἅτινα παρακολουθοῦσιν αὐτά· ὑπάρχει δὲ καὶ βαθμὸς βαρύτητος αὐτῶν ἀναλόγως τοῦ προκαλοῦντος παράγοντος, ἤτοι ἐὰν πρόκειται περὶ σταφυλοκοκκιάσεως, πνευμονοκοκκιάσεως ἢ στρεπτοκοκκιάσεως. Ἀναλόγως δὲ τῆς ἕδρας κατανοοῦμεν εὐχερῶς τὴν σοβαρότητα τοῦ αἱμοπερικαρδίου, ὅπερ παρακωλύει τὴν λειτουργίαν τῆς καρδίας, τοῦ πνευματοθώρακος, ὅστις περιορίζει ἀποτόμως τὸν μηχανισμὸν τῶν πνευμόνων, τῆς ἐγκεφαλικῆς αἱμορραγίας ἢ ἀποστήματος τοῦ ἐγκεφάλου. Ἡ θεραπεία τῶν ἐξιδρωμάτων λαμβάνει πληθὺν ὅλην ἐπεμβάσεων, ἤτοι σχάσιν ἢ παρακέντησιν τῶν ἀποστημάτων, πλύσεις ἀντισηπτικάς, ἐπιδέσεις, διασωληνώσεις, παροχετεύσεις κλπ., θωρακοκέντησιν, ἐμπύημα, πλευρεκτομίαν διὰ τὰς πλευρίτιδας, παρακέντησιν τοῦ περικαρδίου, τοῦ περιτοναίου, τοῦ ὀσχέου κλπ., ἀνάτρησιν διὰ τὰ ἐγκεφαλικὰ αἱματώματα κλπ. Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

ἐξιδρωματικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἐξίδρωμα· || ὁ πάσχων ἀπὸ ἐξίδρωμα.

ἐξίδρωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐκ τῶν ἀγγείων παθολογικὴ ἔξοδος στοιχείων τοῦ αἵματος, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὸ *ἐξίδρωμα* (βλ. λ.).

ἐξίδρωσις (ἡ) *[Βοτ.]·* βλ. *σταγονόρροια.*

ἐξιδρωτικός, *—ή, —όν·* ὁ προκαλῶν ἐξίδρωσιν.

ἐξίκμασις (ἡ) *[Φαρμακοτ.]·* βλ. λ. *ἐκχύλισις.*

ἐξικνοῦμαι (***—έομαι***), ἀόρ. *ἐξικόμην καὶ **ἐξίχθην,*** παθ. μετχ. *ἐξιγμένος·* φθάνομαι, ἐντείνομαι, διήκω: «τὸ θάρρος του —, ἡ τόλμη του —, ἡ ἀναίδειά του ἐξικνεῖται εἰς βαθμὸν ἀφάνταστον».

ἐξιλάσκομαι· συνδιαλλάττω πρὸς τὸν ἑαυτόν μου, ἐπιτυγχάνω τὴν εὔνοιάν τινος, ἐξιλεώνω: «διὰ θυσιῶν ἐξιλάσκονται τοὺς θεούς».

ἐξίλασμα (τό)· τὸ μέσον τῆς ἐξιλεώσεως, ἡ θυσία, ἡ προσφορά.

ἐξιλασμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξιλάσκεσθαι, ἐξιλέωσις, συνδιαλλαγή.

— *[Θρησκ.]* Διὰ τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας ὁ ἄνθρωπος ἀπομακρυνθεὶς τοῦ Θεοῦ διέρρηξε τὴν

Digitized by Google

πρὸς αὐτὸν σχέσιν καὶ ὑπεδούλωσεν ἑαυτὸν τῷ διαβόλῳ καὶ τῇ ἁμαρτίᾳ. Οὕτως ὅμως ὁ ἄνθρωπος, ὅστις ὀφείλει τὰ πάντα τῷ Θεῷ καὶ ἕνεκα τούτου ἔπρεπε νὰ δεικνύῃ πρὸς αὐτὸν ἀγάπην μετ' εὐγνωμοσύνης, προσέβαλε τὸν Θεόν, τοῦ ὁποίου ἡ χάρις δὲν ἠδύνατο νὰ μένῃ μετὰ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ ἀγάπη μετεβλήθη εἰς ὀργήν. Ἡ ἁγιότης καὶ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ ἀπαιτοῦσι τὴν τιμωρίαν τοῦ ἀνθρώπου, δι' ἧς παρεχομένης ἐξιλεώσεως καὶ ἱκανοποιουμένης τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ θὰ κατέπαυεν ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ θὰ ἀποκαθίστατο ἡ πρὸς αὐτὸν προτέρα σχέσις τοῦ Θεοῦ. Ὡς δὲ ἡ προπατορικὴ ἁμαρτία, οὕτω καὶ ἡ προαιρετικὴ ἁμαρτία τοῦ καθ' ἕκαστον ἀνθρώπου ἀπαιτεῖ ἐξιλασμόν. Παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ὁ ἐξιλασμὸς οὗτος ἐπήρχετο διὰ τῶν ἐν αἵματι θυσιῶν καὶ ἰδίᾳ διὰ τῆς θυσίας τῆς προσφερομένης κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἐξιλασμοῦ. ἥτις κατὰ τὰς διατάξεις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἑωρτάζετο τὴν δεκάτην τοῦ ἑβδόμου μηνὸς διὰ θυσίας προσφερομένης ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων (Λευιτ. 16, 4—29 καὶ 23, 26—33 βλ. *Ἐξιλασμοῦ ἡμέρα*). Ὁ διὰ τῶν θυσιῶν ὅμως τούτων ἐπερχόμενος ἐξιλασμὸς εἶναι πρόσκαιρος καὶ ἀτελής, διὰ τοῦτο δὲ αἱ θυσίαι ἐπανελαμβάνοντο. Πολὺ δ' ὀλιγώτερον ἠδύνατο διὰ τῶν θυσιῶν τούτων νὰ ἐπέλθῃ ὁ ἐξιλασμὸς τοῦ Θεοῦ ὡς πρὸς τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα, ὅπερ, ὡς μέγιστον, εἶχεν ἀνάγκην θυσίας ἐχούσης ἄπειρον ἀξίαν. Τὴν θυσίαν ταύτην, κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Καινῆς Διαθήκης, προσέφερεν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς γενόμενος οὗτος ἱλασμὸς τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν (Α' *Ἰωάν.* 2, 2, Ρωμ. 3, 25. Ἑβρ. 2,17). Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὡς ὁ κατ' ἐξοχὴν μέγας ἀρχιερεὺς (Ἑβρ. 9,11—26) ἄνευ ἁμαρτίας (Ἑβρ. 7,26 ε') διὰ τοῦ ἑαυτοῦ αἵματος, γενόμενος οὗτος θύτης ἅμα καὶ θῦμα ὁ αὐτός, ἐκαθάρισεν ἡμᾶς ἐκ τῆς ἁμαρτίας καὶ ἐξιλέωσε πρὸς τὸν Θεὸν (Ἑβρ. 9,13 –14). Κ. Ι. Δ.

— **Ἐξιλασμοῦ** ***ἡμέρα*** *[Παλ. Διαθ.]*. Οὕτω καὶ *ἑορτὴ νηστείας* καὶ ἡ *νηστεία* καὶ ἡ *ἡμέρα* (ἡ κατ' ἐξοχὴν ἡμέρα) λέγεται ἐν ταῖς βιβλικαῖς καὶ ἐξωβιβλικαῖς πηγαῖς ἡ μεγάλη ἰσραηλιτικὴ ἑορτὴ τῆς δημοσίου μετανοίας καὶ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν, ἧς τὸ τυπικὸν ἐκτίθεται κυρίως ἐν τῷ Λευϊτικῷ (ιστ' 1—34, κγ' 56 ἑξ.) καὶ τοῖς Ἀριθμοῖς (κθ' 7 ἑξ. πρβλ. καὶ Ἐξόδου λ' 10 καὶ Λευιτ. κε' 9) καὶ ἐν τῇ πραγματείᾳ τοῦ Ταλμούδ, ἥτις ἐπιγράφεται *Γιόμα* (=ἡ ἡμέρα). Ἑωρτάζετο δὲ ἡ ἑορτὴ αὕτη τὴν 10 τοῦ ἑβδόμου μηνὸς τοῦ ἰουδαϊκοῦ ἔτους, τοῦ λεγομένου Τισρεὶ (Σεπτέμβριος καὶ Ὀκτώβριος), πέντε ἡμέρας πρὸ τῆς ἄλλης μεγάλης ἑορτῆς, τῆς Σκηνοπηγίας. Ἡ ἑορτὴ αὕτη ἦτο ἡμέρα ὑποχρεωτικῆς ἀργίας καὶ αὐστηρᾶς νηστείας διὰ πάντας τοὺς ἐνήλικας Ἰσραηλίτας, οἵτινες κατὰ τὴν παραστατικὴν τῆς Γραφῆς ἔκφρασιν ὤφειλον κατ' αὐτὴν νὰ «ταπεινώσωσι τὰς ψυχὰς αὐτῶν», τοῦ παραβάτου τιμωρουμένου αὐστηρότατα. Ὡς βλέπομεν ἐν τῷ Ταλμοὺδ ὁ ραββινικὸς Ἰουδαϊσμὸς εἶχε προδιαγράψει σειρὰν προπαρασκευαστικῶν μέτρων εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην διά τε τὸν λαὸν καὶ τὸν ἀρχιερέα, ἐνῷ τὸ Λευειτικὸν ἐπιβάλλει μόνον δύο λούσεις εἰς τὸν ἀρχιερέα, ὅστις ἱερούργει μόνος ἐν τῷ ναῷ κατὰ τὴν ἐν λόγῳ ἑορτὴν καὶ δὴ κατ' ἀρχὰς ἐν ἁπλῇ ἱερατικῇ στολῇ. Οὗτος προσέφερε κατ' ἀρχὰς ἐξιλαστήριον θυσίαν ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τοῦ οἴκου του καὶ τοῦ ἱερατείου μόσχον, μεθ' ὃ λαμβάνων ἐπὶ χρυσοῦ θυμιατηρίου ἄνθρακας ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου τῶν ὁλοκαυτωμάτων εἰσήρχετο (μόνον κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην) εἰς τὸ Ἅγιον τῶν ἁγίων, ἵνα θυμιάσῃ, ὥστε νὰ πληρωθῇ ὅλος ὁ χῶρος ἐκ νεφῶν θυμιάματος. Μετὰ τοῦτο ἐπιστρέψας εἰς τὸ προαύλιον ἐπανήρχετο εἰς τὸ Ἅγιον τῶν ἁγίων καὶ ἐρράντιζεν ἐκ τοῦ αἵματος τοῦ θύματος διὰ τῶν δακτύλων τὸ ἱλαστήριον ἐπίθεμα (βλ. λ. *Κιβωτὸς διαθήκης*) καὶ ἑπτάκις τὸ ἔδαφος. Ἐξελθὼν εἶτα ἐθυσίαζεν ἕνα ἐκ τῶν δύο εἰς ἐξιλαστήριον θυσίαν προωρισμένων τράγων καὶ εἰσήρχετο τὸ τρίτον εἰς τὸ Ἅγιον τῶν ἁγίων καὶ ἐρράντιζε κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τούτου τὸ αἷμα. Εἰσερχόμενος δ' εἶτα εἰς τὸ Ἅγιον ἐρράντιζεν ἐκ τοῦ αἵματος τοῦ μόσχου πρὸς τὸ μέρος τοῦ καταπετάσματος, ἀνεμείγνυεν ἔπειτα τὸ ὑπόλοιπον τοῦ αἵματος τούτου μετὰ τοῦ αἵματος τοῦ τράγου καὶ ἀφοῦ ἔχριεν ἐκ τοῦ μείγματος τούτου τὰ κέρατα τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ θυμιάματος, ἐρράντιζεν αὐτὸ ἑπτάκις, καθὼς καὶ τὸ ἐν τῷ προαυλίῳ θυσιαστήριον τῶν ὁλοκαυτωμάτων, τὸ δὲ ὑπόλοιπον τοῦ αἵματος ἐξέχεεν εἰς αὐτό. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπέθετε τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ ἑτέρου τῶν τράγων ἐξαγορεύων τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ, ἃς οἱονεὶ ἐφόρτωνεν ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἀπεδίωκεν αὐτὸν εἰς τὴν ἔρημον (γῆν ἄβατον), ἵνα τὰς μεταδώσῃ εἰς τὸν δαίμονα τῆς ἐρήμου, τὸν *Ἀζαζὲλ* (=ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ, σατανᾶς). Μετὰ ταῦτα ὁ ἀρχιερεὺς ἐκδυθεὶς τὴν λινὴν στολὴν ἐλούετο καὶ ἐνδυθεὶς τὴν ἐπίσημον ἀρχιερατικὴν στολὴν προσέφερε δύο ὁλοκαυτώματα ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τοῦ λαοῦ, ὡς καὶ τὰς λοιπὰς ἑορτασίμους θυσίας καὶ ἐπεσφράγιζε τὴν τελετὴν διὰ τῆς ἀπονομῆς τῆς εὐλογίας αὐτοῦ. Τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς συμβολικῆς τελετῆς ταύτης παραβάλλει πρὸς τὸ ἔργον τοῦ Ἰ. Χριστοῦ, οὗ ἐξαίρει τὴν ἀξίαν, ὁ συγγραφεὺς τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς (κεφ θ' 1 ἑξ.). Π. Ι. Μ.

Εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους: Ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἐξιλασμοῦ *(Γιὼμ κιπούρ*, κατὰ δὲ τὸ Ταλμοὺδ *Γιωμὰ Νορα'ὰ)* διετήρησε καὶ ἐν τῷ νεωτέρῳ Ἰουδαϊσμῷ ὅλην τὴν ἀρχαίαν ἐπισημότητά της· ἀποβαλοῦσα ὅμως μὲ τὴν ἔκλειψιν τῆς λατρείας τοῦ ναοῦ τὸν φετιχιστικὸν χαρακτῆρά της, προσέλαβε περιεχόμενον κατ' ἐξοχὴν ἠθικόν.

Τὸ Γιὼμ κιποὺρ ἑορτάζεται ὀκτὼ ἡμέρας μετὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ νέου ἔτους· ἀποτελεῖ δὲ μετ' αὐτῆς τὰς οὕτω καλουμένας δέκα ἡμέρας τῆς *Μεταμελείας* (Ἀσσέρεθ Γεμε' Τεσσουβὰ) ἢ τὰς δέκα φοβερὰς ἡμέρας (γιαμεὶμ νοραείμ). Ὁ Θεός, ἀρξάμενος, κατὰ τὴν ἰουδαϊκὴν θεολογίαν, τοῦ ἔργου τῆς δημιουργίας ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τοῦ νέου ἔτους, ἐσυνέχισεν αὐτὸ κατὰ τὰς ἑπομένας. Καθ' ἕκαστον δ' ἔτος ἡ Θεία Πρόνοια ἀποφασίζει περὶ τῶν μεταβολῶν ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τοῦ κόσμου, ποῖος λ. χ. θέλει ζήσει, τίς θέλει τελευτήσει, ποῖος θὰ ἀσθενήσῃ κλπ. Ἡ δὲ κατάλληλος πνευματικὴ ἐπέμβασις διὰ τῆς προσευχῆς καὶ τῆς μετανοίας τῶν θνητῶν δύναται νὰ ἀκυρώσῃ τὴν εἰς βάρος των τυχὸν ληφθεῖσαν δυσμενῆ ἀπόφασιν ἐκ μέρους τοῦ θείου δικαστηρίου. Ὡς ἐκ τούτου τὴν ἡμέραν τοῦ Ἐξιλασμοῦ οἱ Ἰσραηλῖται διέρχονται ἐν ἀπολύτῳ νηστείᾳ καὶ στερήσει τῶν οὐσιωδῶν ἀπολαύσεων τῆς ζωῆς (ἀπαγορεύεται λ. χ. ἡ ὑπόδυσις, ὁ ἀρωματισμός, ἡ συνουσία κλπ.).

Συγκινητικὴν εἰκόνα παρουσιάζει ἡ καθόλου διαγωγὴ τῶν γεραρῶν πιστῶν Ἑβραίων κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς μεγάλης ἑορτῆς, οἵτινες ἐξαιτοῦνται τὴν συγγνώμην ἐξ ἑνὸς ἑκάστου τῶν γνωστῶν, φίλων καὶ συγγενῶν, οὓς τυχὸν ἔχουν βλάψει, διαρκοῦντος τοῦ ἔτους, ἐνδεδυμένοι δέ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μὲ λευκὰς ἐκ λινοῦ ἀμφιέσεις μεταβαίνουν εἰς τὰς συναγωγὰς διὰ τὴν ἐπίσημον προσευχήν, ἔνθα τὸν ψίθυρον τῶν χειλέων συνοδεύει ἔκφρασις ταπεινώσεως. Ἐκ τῶν σκηνῶν τούτων πολλοὶ Νεοεβραῖοι λογοτέχναι ἐνεπνεύσθησαν ὡραῖα ποιήματα καὶ διηγήματα.

Ἡ μετερρυθμισμένη συναγωγὴ διετήρησεν ἐν τῷ ἑορτολογίῳ της τὴν ἐπίσημον ταύτην ἡμέραν, προσδώσασα αὐτῇ ὅλως ἐξέχον ἠθικοθρησκευτικὸν περιεχόμενον. Οἱ καββαλισταὶ καὶ δὴ οἱ νεώτεροι Χασιδεὶμ διέρχονται τὸ *Γιὼμ κιποὺρ* ἐν μέσῳ μυστικῆς ἐκστάσεως καὶ προσευχῶν.

Διὰ τοῦ ὅρου *Γιὼμ κιποὺρ κατὰν* (μικρὰ ἡμέρα Ἐξιλασμοῦ) τυγχάνει γνωστὴ ἡ ὑπὸ τοῦ καββαλιστοῦ ραββινοῦ Κορντουβέρο ὁρισθεῖσα παραμονὴ ἑκάστης νεομηνίας, ἣν οἱ μύσται τῆς Καββάλας δέον νὰ διέρχωνται ἐν νηστείαις καὶ προσευχαῖς. Γ. ΕΛΙΓΙΑ

ἐξιλαστέος, *—α, —ον·* ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ ἐξιλεωθῇ.

ἐξιλαστήριος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἁρμόδιος πρὸς ἐξιλασμόν, ὁ καταπαυστήριος τῆς ὀργῆς: «ἐξιλαστήριος θυσία».

ἐξιλαστικός, *—ή, —όν·* ὁ ἁρμόδιος πρὸς ἐξιλασμόν, ἄλλως *ἐξιλαστήριος*: «ἐξιλαστικὴ εὐχή».

ἐξιλεῶ (***—όω***) κοιν. *ἐξιλεώνω·* ἐξευμενίζω, καταπραΰνω, κατευνάζω: «μάτην προσπαθεῖ νὰ τὸν ἐξιλεώσῃ, εἶναι ἄκαμπτος» || παθ. *ἐξιλεοῦμαι*, συνδιαλλάττομαι, ἐπιτυγχάνω τὴν εὔνοιαν τινος, τυγχάνω συγγνώμης: «κατώρθωσε νὰ ἐξιλεωθῇ», «ποτὲ δὲν θὰ ἐξιλεωθῇ ἀπέναντί μου».

ἐξιλέωμα (τό)· τὸ μέσον διὰ τοῦ ὁποίου ἐξιλεοῦμεν.

ἐξιλεώσιμος (ὁ, ἡ) *—ον* (τό)· ὁ ἄξιος ἢ ὁ δυνατὸς νὰ ἐξιλεωθῇ.

ἐξιλέωσις, *—εως·* ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξιλεώνειν, ἐξιλασμός, ἐξευμενισμός.

— *[Φιλοσ.] Ἐξιλέωσις* (γαλλ. expiation, γερμ. Sühne) εἶναι ὁ διὰ τοῦ πόνου καὶ τοῦ αὐτοκολασμοῦ καθαρμὸς τῆς ψυχῆς ἀπὸ τῶν ἁμαρτημάτων, ἡ ἀπὸ τῆς ἀδικίας ἀπαλλαγή. Ἡ ἔννοια τῆς ἐξιλεώσεως ταύτης ὑπάρχει παρὰ Πλάτωνι (Γοργ. 34, 36), οὐχὶ ὅμως καὶ ὁ ὅρος. Ὅπως τὸ σῶμα θεραπεύεται διὰ τῶν φαρμάκων, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ θεραπεύεται «διδοῦσα δίκην» καὶ «κολαζομένη». Ἡ φιλοσοφικὴ αὕτη ἐξιλέωσις διαφέρει τῆς θρησκευτικῆς (ἥτις γίνεται διὰ τῆς μετανοίας καὶ τῆς ἀσκήσεως), καθότι ὁ σκοπὸς αὐτῆς δὲν εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ συγγνώμη, ἀλλ' ἡ ψυχικὴ τελείωσις («βελτίους γίγνεσθαι»).

ἐξιλεωτὴς (ὁ)· ὁ ἐξιλεώνων.

ἐξιλεωτικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐξιλέωσιν, ὁ ἁρμόδιος, ὁ κατάλληλος πρὸς ἐξιλέωσιν, ἐξιλαστήριος, ἐξευμενιστικός.— Ἐπίρρ. ***ἐξιλεωτικῶς.***

ἐξιλορεσορκινόλη (ἡ) (Hexylrésorcinol) *[Φαρμακ.]*. Σῶμα ἀνταποκρινόμενον εἰς τὴν σύνθεσιν

$$C_6H_3\begin{cases}(OH)_2\\ CH_2-(CH_2)_4-CH_3.\end{cases}$$

Ἀποτελεῖ κρυστάλλους λευκούς, ὀλίγον διαλυτοὺς ἐν ὕδατι, διαλυτοὺς εἰς ἀλκοόλην, αἰθέρα, χλωροφόρμιον, βενζόλια καὶ τὰ φυτικὰ ἔλαια. Εἶναι ἀντισηπτικὸν ἐλάχιστα τοξικόν, σταθερόν, μὴ ἐρεθίζον τοὺς οὐραγωγοὺς καὶ εὐκόλως ἀπομακρυνόμενον διὰ τῶν νεφρῶν. Ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἐξαφανίζει ἐκ τῆς κύστεως τοὺς σταφυλοκόκκους, στρεπτοκόκκους τινάς, τὸ βακτηρίδιον τοῦ κυανοῦ πύου καὶ κατὰ συνέπειαν τὰ συμπτώματα τὰ προκαλούμενα ὑπὸ τῶν βακτηρίων αὐτῶν. Χορηγεῖται διὰ τοῦ στόματος ὡς διάλυμα ἐντὸς ἐλαίου ἐλαιῶν. Κ. Γ. Μ.

Ἐξιμένο (Eximeno) ***ὑ Πουγιάντερ.*** Ἱσπανὸς ἰησουΐτης (1729—1808), καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν τῆς στρατιωτικῆς σχολῆς τῆς Σεγοβίας, ἀσχοληθεὶς εἰδικῶς μὲ τὴν θεωρίαν καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς μουσικῆς. Τὸ κυριώτερόν του σύγγραμμα: «Dell' origine e delle regole della musica colla storia del suo progresso, decadenza et rinuvazione» (Αἱ πηγαὶ καὶ οἱ κανόνες τῆς μουσικῆς, μετὰ τῆς ἱστορίας τῶν προόδων της, τῆς καταπτώσεως καὶ τῆς ἀναγεννήσεώς της) (1774) ἤγειρε θύελλαν διαμαρτυριῶν, ἰδίως διὰ τοῦ πατρὸς Μαρτίνι, ὅστις ἀπήντησε διὰ τοῦ: «Dubbio di D. Antonio Eximeno sopra il saggio fondamendale» (1775). Τὸ σατιρικόν του σύγγραμμα: «Don Lazaro Viscardi», ὡς καὶ τό: «Risposte al giudizio delle efemeridi di Roma», στρέφονται κατὰ τῶν ἀντιπάλων του. Ἐκτὸς τῶν μουσικοϊστορικῶν τούτων ἔργων ὁ Ἐξιμένο συνέγραψε καὶ πλεῖστα ἄλλα φιλοσοφικὰ καὶ πολιτικά. Γ. Σ.

ἐξιππάζω· βλ. *ξυπάζω.*

ἕξις, *—εως* (ἡ)· τὸ οὕτως ἢ ἄλλως ἔχειν πρός τι, ἡ κατάστασις, ἡ διάθεσις τῆς ψυχῆς πρός τι: «ἡ ἕξις πρὸς τὸ λαλεῖν,—πρὸς τὸ σιωπᾶν» || συνήθεια πρὸς τὴν ὁποίαν πρόσκειταί τις δυσαπαλλάκτως, ἐθισμός: «τὸ κάπνισμα εἶναι μία ἕξις», «ἡ οἰνοποσία τοῦ κατήντησε ἕξις», «κακὴ ἕξις» || φρασ. «καθ' ἕξιν» ἀντίθ. «κατὰ φύσιν».

— *[Ψυχολ.] Ἕξις* καλεῖται ἡ διὰ τῆς συχνῆς ἐπαναλήψεως πράξεών τινων κτηθεῖσα διαρκὴς ἱκανότης πρὸς εὐχερῆ καὶ αὐτόματον ἐκτέλεσιν αὐτῶν· ἐπίσης ἡ διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου κτηθεῖσα ἱκανότης τοῦ ὑφίστασθαι ὡρισμένας ἐπιδράσεις (π. χ. τὸ ψῦχος) ἢ ὑποκύπτειν εἰς ὡρισμένας κακὰς ἢ βλαβερὰς (ἀπὸ ἀπόψεως ἠθικῆς καὶ ὑγείας) ροπάς. Ἡ ἕξις θεωρεῖται ὡς ἀνώτερος βαθμὸς συνηθείας, καθ' ὃν ἡ ἐνέργεια ἢ ἀντίδρασις τῆς βουλήσεως καὶ τοῦ λόγου ἐλάχιστα ἢ οὐδαμῶς ἀσκεῖται. Ἡ ἕξις ἄρχεται μορφουμένη ἀπὸ τῆς πρώτης ἐκτελέσεως τῆς πράξεως διὰ τῆς ἐπιφερομένης εἰς τὸν ὀργανισμὸν καὶ τὴν ψυχὴν μικρᾶς κατ' ἀρχὰς μεταβολῆς, ἥτις διὰ τῆς ἐπαναλήψεως καθίσταται βαθμηδὸν μόνιμος. Διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς ἕξεως ἀπαιτεῖται ἐν ἀρχῇ πολλὴ κατανάλωσις ὀργανικῆς καὶ νοητικῆς ἐνεργείας (προσοχῆς). Ἔπειτα ὅμως περιορίζεται τὸ πλῆθος τῶν ποικίλων ἐπιδράσεων, ἃς ὑφιστάμεθα συγχρόνως, εἰς ὀλίγας, καὶ οὕτω δημιουργεῖται οἰκονομία νευρικῆς, μυϊκῆς καὶ νοητικῆς ἐνεργείας διὰ τῆς διοχετεύσεως αὐτῆς πρὸς ὡρισμένην μόνον κατεύθυνσιν. Τὸ παιδίον ἐν ἀρχῇ τῆς ἐκμαθήσεως τῆς γραφῆς μορφάζει καὶ κινεῖται ὁλόκληρον (χεῖρες, πόδες, σῶμα, κεφαλή), βαθμηδὸν ὅμως περιορίζει ὅλην αὐτὴν τὴν σπατάλην ἐνεργείας εἰς μόνην τὴν κίνησιν τῆς χειρός. Οὕτως αἱ ἀνθρώπινοι πράξεις καθίστανται εὐκολώτεραι καθιστάμεναι αὐτόματοι καὶ καταντῶσαι δευτέρα φύσις, τῆς αὐτῆς περίπου δυνάμεως πρὸς τὰ ἔνστικτα.

Ἡ χρησιμότης τῶν ἕξεων εἶναι μεγίστη παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ. Τὸ βαδίζειν, ὁμιλεῖν, ἐνδύεσθαι, ὡς καὶ πᾶσαι αἱ τέχναι, αἱ ἐπιστῆμαι, ἡ ἠθικότης κλπ. ὀφείλονται εἰς ἀτομικὰς ἢ ὁμαδικὰς ἕξεις. Ἄνευ αὐτῶν πᾶσα στοιχειώδης πρᾶξις τοῦ ἀνθρώπου θ' ἀπῄτει μέγιστον χρόνον πρὸς ἐκτέλεσιν, ἐὰν τουτέστιν εἰς ἑκάστην ἐπανάληψιν αὐτῆς (π. χ. τοῦ βαδίσματος) ἦτο ἀπαραίτητον νὰ σκέπτεταί τις, νὰ ὑπολογίζῃ καὶ νὰ δοκιμάζῃ καὶ τὴν ἐλαχίστην κίνησιν ὡς ἐπὶ περιπτώσεως τὸ πρῶτον ἐμφανιζομένης. Οὕτως αἱ ἕξεις ἀποτελοῦν θαυμάσιον ὄργανον αὐτοσυντηρησίας καὶ προόδου, διότι ἀποσπῶσι τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸ χάος τῶν φαινομένων, καθιστῶσαι τοῦτον ἱκανὸν νὰ κυριαρχῇ αὐτῶν ἢ ν' ἀμύνεται αὐτομάτως κατ' αὐτῶν καὶ ἐπὶ πλέον καθιστῶσαι δυνατὴν τὴν μεταβίβασιν πάσης τῆς κτηθείσης ἀνθρωπίνης πείρας εἰς τὰς ἑπομένας γενεάς.

Τὸ κράτος τῶν ἕξεων ἐκτείνεται ἐπὶ παντὸς τοῦ ὀργανικοῦ καὶ ψυχικοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου. Διὰ τῆς ἕξεως ἐπιτυγχάνεται ἡ μείωσις τῆς εὐαισθησίας τοῦ σώματος εἰς τὸ ψῦχος, τὸν καύσωνα, τοὺς πόνους, τὰ δριμέα ποτά. Ἀντιστρόφως αὐξάνονται ἡ εὐαισθησία τῆς ὁράσεως καὶ τῆς ἀκοῆς παρὰ καλλιτέχναις, καθιστῶσα αὐτοὺς ἐπιτηδείους νὰ διακρίνωσι καὶ τὰς ἐλαχίστας λεπτότητας χρωμάτων καὶ ἤχων εἰς τὰ ἔργα τέχνης. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ἐπὶ τῆς γεύσεως, οὕτως ὥστε εἰς πολλὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας ἡ καλαισθησία ὀνομάζεται *γεῦσις* (goût).

Ὁμοίως διὰ τῆς ἕξεως ἐνισχύονται καὶ μονιμοποιοῦνται αἱ ἱκανότητες τῆς μνήμης, φαντασίας,

Digitized by Google

κρίσεως καὶ βουλήσεως. Σκέπτεταί τις, φαντάζεται, ἐνθυμεῖται καὶ θέλει καθ' ἕξιν. Πᾶσαι αὗται αἱ λειτουργίαι ἀποκτῶσι ταχύτητα καὶ ἀκρίβειαν σχεδὸν μηχανικήν. Ἐπὶ τῆς δυνάμεως ταύτης τῆς ἕξεως ἐρείδεται ἡ παιδεία, ἥτις, ὡς τὴν ὁρίζει ὁ Λεμπόν, εἶναι «ἡ μεταβολὴ τῆς ἐνσυνειδήτου ἐνεργείας εἰς ἀσυνείδητον». Ἀλλ' ὅ,τι ἔχει μείζονα σημασίαν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου εἶναι αἱ λεγόμεναι κοινωνικαὶ ἢ ὁμαδικαὶ ἕξεις. Ἅπας ὁ πνευματικός, ἠθικὸς καὶ συναισθηματικὸς κόσμος, τὸν ὁποῖον ἀποκτᾷ τὸ ἄτομον κυρίως παθητικῶς καὶ ἥκιστα διὰ τῆς ἑκουσίας αὐτοῦ προσπαθείας, εἶναι πράγματα ὑπερατομικά, ἀποτελοῦντα τὸν κοινωνικὸν αὐτοματισμόν, ἤτοι ἕξεις ἐχούσας τὸν χαρακτῆρα τῶν ἐνστίκτων καὶ διαφερούσας τούτων, καθότι δὲν μεταδίδονται διὰ τῆς κληρονομικότητος, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς μιμήσεως ἐκ τῆς ἁπλῆς συγχρόνου συμβιώσεως τριῶν ἀνθρωπίνων γενεῶν ἐν ἑκάστῃ ἱστορικῇ στιγμῇ. Αἱ πίστεις, τὰ συναισθήματα, αἱ παραδόσεις, τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα, αἱ προλήψεις καὶ αἱ πλάναι τοῦ πλήθους (τὰ *ζωτικὰ ψεύδη*) ἀνήκουσιν εἰς τὴν σφαῖραν τῶν ὁμαδικῶν ἕξεων, τὰς ὁποίας ἡ μὲν μίμησις μεταδίδει, ἡ παλαιότης κυροῖ καὶ τὸ κράτος νομιμοποιεῖ διὰ τῶν διαφόρων αὐτοῦ λειτουργιῶν καὶ τῆς παιδείας (βλ. καὶ *ἔθος*).

Κ. Ι. Β.

—*['Ιατρ.]* Ἀπὸ ἰατρικῆς ἀπόψεως διὰ τοῦ ὅρου *ἕξις* ἐννοοῦμεν τὰς στάσεις, τὰς κινήσεις, τὰς θέσεις, τὸν ὄγκον τοῦ σώματος, τὴν χροιὰν τοῦ δέρματος, τὴν δυσκαμψίαν ἢ τὴν χαλάρωσιν τῶν ἱστῶν, τὰς μεταβολὰς τοῦ ρυθμοῦ καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς ἀναπνοῆς, τὴν ηὐξημένην ἢ ἠλαττωμένην λάμψιν τῶν ὀφθαλμῶν, τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν τῶν ὤτων, τῆς ῥινός, τῶν ἄκρων, τοῦ θώρακος, τῆς κοιλίας. Ἡ ὄψις εἶναι ἡ ἕξις τοῦ προσώπου, ἡ κατάκλισις εἶναι ἡ ἕξις τοῦ ἐν κατακλίσει πάσχοντος· ἡ ἕξις προδίδει οὐ μόνον τὰς παθολογικὰς καταστάσεις, ἀλλὰ καὶ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀτόμου.

Μ. Ν. Κ.

ἐξισλαμίζω· καθιστῶ τινα ὀπαδὸν τοῦ ἰσλάμ, κάμνω τινὰ νὰ ἀσπασθῇ τὸν μωαμεθανισμόν: «Ἕλληνες ἐξισλαμισθέντες».

ἐξισλαμισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξισλαμίζειν, ἡ ἀποδοχὴ τοῦ μωαμεθανισμοῦ.

—*['Εγκυκλ.]* Ἡ διὰ τῆς βίας τῶν ὅπλων καὶ διὰ τῆς πειθοῦς διάδοσις τῆς μουσουλμανικῆς θρησκείας θεωρεῖται καθῆκον παντὸς Μουσουλμάνου, διότι, ἂν καὶ τὸ Κοράνιον διδάσκει, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐκβιάζωνται οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι διὰ τὴν πίστιν των, ἰδίᾳ δὲ οἱ πιστεύοντες εἰς τὰ θεόπνευστα βιβλία (τὸ «Εὐαγγέλιον» καὶ τὴν «Πεντάτευχον»), ἐν τούτοις ὁ ἀγὼν ὑπὲρ ἐπικρατήσεως τῆς ἰσλαμικῆς θρησκείας ἀποτελεῖ ἕνα τῶν πέντε (οὐχὶ ὅμως καὶ τῶν τριῶν πρώτων καὶ ἀπαραιτήτων) ἐξωτερικῶν τύπων τῆς θρησκείας. Αἱ ἁμαρτίαι τῶν ἀγωνιζομένων πρὸς διάδοσιν τῆς πίστεώς των θὰ συγχωρηθῶσιν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, οἱ ἴδιοι δὲ θὰ καταταχθῶσιν εἰς τὸν Παράδεισον. Αἱ διδασκαλίαι αὗται τοῦ «Κορανίου» ἐξηγοῦσι τὴν ὁρμήν, μεθ' ἧς οἱ Ἄραβες ἐπολέμησαν κατὰ τοὺς πρώτους μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Μωάμεθ χρόνους πρὸς ἐξισλάμισιν τῶν εἰδωλολατρικῶν φυλῶν τῆς Ἀραβίας, ἐναντίον τῶν ὁποίων κυρίως ἐστρέφοντο τὰ παραγγέλματα τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας. Οἱ κατόπιν διεξαχθέντες πόλεμοι, οἵτινες ἔφερον τοὺς Ἄραβας μέχρι τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ ἀφ' ἑνὸς καὶ μέχρι τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Κίνας ἀφ' ἑτέρου, ἦσαν κυρίως κατακτητικοὶ πόλεμοι, κατὰ τοὺς ὁ ὁποίους ὁ ἐξισλαμισμὸς τῶν Χριστιανῶν ἢ τῶν Ἰουδαίων δὲν ἦτο ὁ κύριος σκοπὸς τῶν Μουσουλμάνων ἡγεμόνων. Ἀπόδειξις, ὅτι οἱ πρῶτοι Ὀμεϊάδαι χαλίφαι ἐκυβέρνησαν τοὺς κατακτηθέντας λαοὺς καὶ ἰδίᾳ τοὺς Χριστιανοὺς μετ' ἐκτάκτου θρησκευτικῆς ἀνοχῆς, διορίζοντες μάλιστα αὐτοὺς εἰς ὑψηλὰ αὐλικὰ καὶ κυβερνητικὰ ἀξιώματα καὶ προκρίνοντες τὴν μετὰ Χριστιανῶν λογίων καὶ ποιητῶν ἐπικοινωνίαν.

Ὅταν μετὰ πολλοὺς αἰῶνας ἡ χαλιφεία περιῆλθεν εἰς τοὺς Ὀσμανίδας Τούρκους, οὗτοι μετεχειρίζοντο τὴν διάδοσιν τῆς ἰσλαμικῆς θρησκείας ὡς πρόσχημα διὰ τὰς κατακτητικὰς αὐτῶν ἐπιδρομάς. Ἐπανέφερον τότε οἱ Τοῦρκοι κυβερνῆται καὶ οἱ ἀραβίζοντες θρησκευτικοὶ αὐτῶν σύμβουλοι τὰς παλαιὰς ἰσλαμικὰς ῥήτρας: «ὅλοι οἱ γεννώμενοι εἶναι ἐκ φύσεως Μουσουλμᾶνοι», ὅτι δηλαδὴ πᾶς ἄνθρωπος γεννᾶται ἐκ φύσεως Μουσουλμᾶνος, ἀλλ' ἔχει κλειστοὺς τοὺς ὀφθαλμοὺς μέχρις ὅτου ἀναβλέψας ἴδῃ τὸ λαμπρὸν φῶς τοῦ ἰσλάμ· ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως πρέπει νὰ παροτρύνεται διηνεκῶς εἰς παραδοχὴν τοῦ ἰσλαμισμοῦ. Ὁ ἐξισλαμισμὸς ὅμως τῶν κατοίκων τῆς τέως Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἐγένετο οὐχὶ τόσον διὰ τῆς βίας ὅσον λόγῳ τοῦ λαμπροῦ μέλλοντος, τὸ ὁποῖον ἠνοίγετο εἰς τοὺς ἐξωμότας, διὰ τοὺς ὁποίους ἦσαν κατὰ προτίμησιν προσιτὰ τὰ ἀνώτατα κυβερνητικὰ ἀξιώματα καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ τοῦ μεγάλου βεζύρου ἢ ἐξησφαλίζοντο φεουδαρχικὰ προνόμια ἐπὶ τῶν ραγιάδων, οἵτινες παρέμενον Χριστιανοί, ὡς ἐν Ἀλβανίᾳ, Βοσνίᾳ καὶ Βουλγαρίᾳ, ὅπου κυρίως ἐσημειώθησαν οἱ ἐξισλαμισμοί. Οἱ ἑλληνικοὶ ὅμως πληθυσμοί, στερρῶς ἐχόμενοι τῆς πατρίου θρησκείας, καὶ μηδέποτε παύσαντες νὰ ἐλπίζωσιν εἰς τὴν ἀπόσεισιν τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, δὲν ἐξισλαμίσθησαν ὁμαδικῶς. Πλὴν τῶν μεμονωμένων ἐξαιρέσεων ἐκείνων, οἵτινες κατὰ τοὺς πρώτους τῆς κατακτήσεως χρόνους, θαμβούμενοι ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς μεγαλοπρεπείας τῶν δημοσίων τελετῶν καὶ τῆς θέσεως, τὴν ὁποίαν κατεῖχον εἰς ταύτας οἱ ἐξωμόται, ὕψωνον τὸν δάκτυλον εἰς ἔνδειξιν τοῦ ὅτι εἶναι πρόθυμοι νὰ ἀλλαξοπιστήσωσιν, ὁ ἑλληνισμὸς διέσωσε τὴν θρησκείαν του καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ εἰς θάνατον καταδικαζόμενοι σπανιώτατα ἔτεινον εὐήκοον οὖς εἰς τὰς ἐνώπιον τῆς ἀγχόνης γινομένας προτάσεις ἐξωμοσίας. Ἐδεκατίσθη ὅμως ὁ ὑπόδουλος ἑλληνισμὸς ἐπὶ αἰῶνας ὡς ἐκ τοῦ παιδομαζώματος, τῆς βιαίας στρατολογίας τῶν ὑγιεστέρων παιδίων καὶ τοῦ ἀναγκαστικοῦ αὐτῶν ἐξισλαμισμοῦ.

Ν. Μ.

ἐξίσου ἐπίρρ. ἀπὸ τοῦ *ἐξ ἴσου*· κατ' ἴσον μερίδιον: «διενεμήθησαν τὴν περιουσίαν ἐξίσου».

ἐξίσταμαι, *ἀόρ. ἐξέστην*· ἐκπλήττομαι, παραξενεύομαι, ἀπορῶ, ἀποθαμβοῦμαι· ἡ λέξις εἰς φράσεις ἀπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης: «ἀπορῶ καὶ ἐξίσταμαι», «ἐξίσταμαι καὶ ἵσταμαι κραυγάζων», «ἐξέστη τὰ σύμπαντα».

ἐξιστόρησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐξιστορεῖν*, διήγησις, ἀφήγησις, ἔκθεσις τῶν γεγονότων: «ἐξιστόρησις τῶν γεγονότων,—τῆς συμπλοκῆς κτλ.».

ἐξιστορῶ (—έω), ἀόρ. *ἐξιστόρησα κτλ.*· διηγοῦμαι, ἀφηγοῦμαι, ἐκθέτω τὰ γεγονότα: «μᾶς ἐξιστόρησε τὴν ναυμαχίαν,—τὴν ὑποδοχήν,—τὴν ὑπόθεσιν».

ἐξίσχιος (ὁ ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων προβεβλημένα τὰ ἰσχία, κοιν. *ξεγοφιασμένος*.

ἐξισῶ (*—όω*), κοιν. *ἐξισώνω*· καθιστῶ τι ἴσον πρὸς ἄλλο: «ἐξισῶ τὰς μερίδας», «αἱ κοινωνικαὶ τάξεις ἐξισώθησαν»· || μαθημ. σχηματίζω ἐξίσωσιν.

ἐξίσωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐξισοῦν*, ἀποκατάστασις ἰσότητος μεταξὺ δύο ἢ περισσοτέρων: «ἐξίσωσις τῶν κοινωνικῶν τάξεων».

—[ΜΑΘ.] *Ἐξίσωσις* καλεῖται ἡ ἰσότης, ἥτις ἀληθεύει δι' ὡρισμένας τιμὰς τῶν ἐν αὐτῇ περιεχομένων (ἑνὸς ἢ περισσοτέρων) ἀγνώστων στοιχείων. Ὅταν ἡ ἰσότης ἐπαληθεύεται διὰ πᾶσαν τιμὴν τῶν ἐν αὐτῇ ἀγνώστων στοιχείων καλεῖται *ταυτότης*. Π. χ. ἡ ἰσότης $3\chi=2$ ἀληθεύει δι' ὡρισμένην τιμὴν τοῦ χ, τὴν $\chi=\frac{2}{3}$, ἄρα εἶναι ἐξίσωσις, ἐνῷ ἡ ἰσότης: $\chi^2-3\chi+2=(\chi-2)(\chi-1)$ ἀληθεύει οἱανδήποτε τιμὴν καὶ ἂν δώσωμεν εἰς τὸ χ, ἄρα εἶναι ταυτότης. Τὰ ἄγνωστα στοιχεῖα μιᾶς ἐξισώσεως εἶναι ἀριθμοὶ ἢ συναρτήσεις ἢ καὶ πράξεις. Αἱ ἐξισώσεις, ἐν αἷς τὰ ἄγνωστα στοιχεῖα εἶναι ἀριθμοί, διαιροῦνται εἰς *ἀλγεβρικὰς* καὶ *ὑπερβατικάς*. Αἱ ἔχουσαι ὡς ἄγνωστα στοιχεῖα συναρτήσεις εἶναι αἱ *διαφορικαί*, αἱ *ὁλοκληρωτικαί*, αἱ *ὁλοκληρωτικοδιαφορικαὶ* καὶ αἱ κυρίως *συναρτησιακαὶ* ἐξισώσεις. Ἐκεῖναι δὲ αἵτινες ἔχουσιν ὡς ἄγνωστον στοιχεῖον πρᾶξιν καλοῦνται *πραξεολογικαὶ* ἐξισώσεις (equations operationnelles.)

Ἀλγεβρικαὶ ἐξισώσεις. Αἱ ἁπλούστεραι τῶν ἀλγεβρικῶν ἐξισώσεων εἶναι αἱ περιέχουσαι ἕνα μόνον ἄγνωστον εἰς τὴν πρώτην δύναμιν. Ὁ γενικὸς τύπος εἶναι: $\alpha\chi+\beta=0$, ἔνθα οἱ συντελεσταὶ α, β εἶναι σταθεροὶ ἀριθμοί, πραγματικοὶ ἢ μιγάδες. Ἀλγεβρικὴ ἐξίσωσις ν βαθμοῦ εἶναι τῆς μορφῆς:

$$\alpha_0\chi^{\nu}+\alpha_1\chi^{\nu-1}+\ldots0+\alpha_{\nu-1}\chi+\alpha_{\nu}=0$$

ἔνθα $\alpha_0 \neq 0$ καὶ οἱ $\alpha_0, \alpha_1, \ldots \alpha_{\nu-1}, \alpha_{\nu}$ σταθεροὶ ἀριθμοί, πραγματικοὶ ἢ μιγάδες. *Γραμμικὴ* ἐξίσωσις μὲ μ ἀγνώστους καλεῖται ἐξίσωσις τῆς μορφῆς: $\alpha_1\chi_1+\alpha_2\chi_2+\ldots\alpha_{\mu}\chi_{\mu}=\beta$. Ἐὰν ὁ σταθερὸς ὅρος β εἶναι μηδέν, καλεῖται *γραμμικὴ* καὶ *ὁμογενής*. Ἡ εὕρεσις τῶν τιμῶν τῶν ἀγνώστων, δι' ἃς ἀληθεύει μία ἐξίσωσις, καλεῖται λύσις αὐτῆς ἢ καὶ εὕρεσις τῶν ῥιζῶν τῆς ἐξισώσεως. Ἡ λύσις τῶν ἀλγεβρικῶν ἐξισώσεων ἀποτελεῖ τὸν σκοπὸν τῆς Ἀλγέβρας (βλ. *Ἄλγεβρα*).

Ὑπερβατικαὶ ἐξισώσεις. Καλοῦνται οὕτως αἱ μὴ ἀλγεβρικαὶ ἐξισώσεις. Τοιαῦται εἶναι π. χ. αἱ τριγωνομετρικαὶ ($\eta\mu\chi=0$, $3\ \sigma\upsilon\nu\chi=2$), αἱ ἐκθετικαὶ ($\alpha^{\chi}=\beta$, $e^{\chi}=\gamma$), αἱ λογαριθμικαὶ κ.λ.π. Γενικαὶ μέθοδοι διὰ τὴν λύσιν τῶν ὑπερβατικῶν ἐξισώσεων δὲν ὑπάρχουν, ἀλλὰ μόνον ἴδιαι μέθοδοι δι' ὡρισμένας καὶ δὴ ἁπλᾶς κατηγορίας αὐτῶν. Γνώρισμα τῶν ὑπερβατικῶν ἐξισώσεων εἶναι ὅτι αὗται ἔχουν ἀπείρους λύσεις, ἐκτὸς ἐὰν ὑπάρχουν περιορισμοί τινες, ὡς πρὸς τὰς ζητουμένας λύσεις. Π. χ. αἱ λύσεις τῆς ἐξισώσεως $\eta\mu\,\chi=0$ εἶναι $\chi=k\pi$, ἔνθα $k=0, 1, 2, \ldots \infty$.

Συναρτησιακαὶ ἐξισώσεις. α') Συνήθεις διαφορικαὶ ἐξισώσεις. Συνήθης διαφορικὴ ἐξίσωσις καλεῖται πᾶσα σχέσις μεταξὺ τῆς ἀνεξαρτήτου μεταβλητῆς x, μιᾶς ἢ περισσοτέρων συναρτήσεων y(x), z(x),... τῆς μεταβλητῆς ταύτης καὶ τῶν παραγώγων αὐτῶν μέχρι μιᾶς ὡρισμένης τάξεως. Σύνολον τοιούτων σχέσεων καλεῖται σύστημα συνήθων διαφορικῶν ἐξισώσεων ἢ διαφορικὸν σύστημα. Ἡ εὕρεσις ὅλων τῶν συναρτήσεων y(x), z(x)... αἵτινες ἐπαληθεύουν τὸ διαφορικὸν σύστημα καλεῖται ὁλοκλήρωσις τοῦ συστήματος. Ἡ ἁπλουστέρα τῶν διαφορικῶν ἐξισώσεων εἶναι ἡ $\frac{dy}{dx}=f\,x)$, τῆς ὁποίας ἡ λύσις εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἀντίθετος πρᾶξις τῆς διαφορίσεως, δηλαδὴ ἡ εὕρεσις συναρτήσεως ἐχούσης δοθεῖσαν παράγωγον, τὴν f(x).

β') Ἐξίσωσιν, μὲ μερικὰς παραγώγους καλοῦμεν μίαν σχέσιν μεταξὺ ν ἀνεξαρτήτων μεταβλητῶν $x_1, x_2, \ldots x_{\nu}$ καὶ μ ἀγνώστων συναρτήσεων $z_1, z_2 \ldots z_{\mu}$ τῶν μεταβλητῶν τούτων καὶ ἑνὸς ὡρισμένου ἀριθμοῦ μερικῶν παραγώγων τῶν συναρτήσεων z ὡς πρὸς τοὺς μεταβλητοὺς x. Ὁλοκλήρωσις ἑνὸς διαφορικοῦ συστήματος μὲ μερικὰς παραγώγους καλεῖται ἡ εὕρεσις ὅλων τῶν λύσεων αὐτῶν. Ἀποδεικνύεται ὅτι τόσον τῶν συνήθων διαφορικῶν ἐξισώσεων ὅσον καὶ τῶν μὲ μερικὰς παραγώγους ὑπάρχουν λύσεις.

γ') Ὁλοκληρωτικαὶ ἐξισώσεις καλοῦνται αἱ ἐξισώσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἡ ἄγνωστος συνάρτησις ἐμφανίζεται ὡς μέρος ὁλοκληρωτέας συναρτήσεως ὑπὸ ὡρισμένα ὁλοκληρώματα. Ἡ λύσις δὲ αὐτῶν, δηλαδὴ ἡ εὕρεσις τῆς ὑπὸ τὸ ὡρισμένον ὁλοκλήρωμα ἀγνώστου συναρτήσεως, ἀπαιτεῖ τὴν ἀντιστροφὴν τοῦ ὡρισμένου ὁλοκληρώματος. Ὅταν τὸ ὡρισμένον ὁλοκλήρωμα εἶναι ἁπλοῦν, ἡ ὁλοκληρωτικὴ ἐξίσωσις λέγεται γραμμική.

δ') Ὁλοκληρωτικοδιαφορικαὶ ἐξισώσεις καλοῦνται αἱ ἐξισώσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἐκτὸς τῆς ὑπὸ τὸ ὡρισμένον ὁλοκλήρωμα παρουσιαζομένης ἀγνώστου συναρτήσεως ἐμφανίζονται καὶ αἱ παράγωγοι αὐτῆς μέχρι μιᾶς ὡρισμένης τάξεως. Αἱ ὁλοκληρωτικαὶ καὶ ὁλοκληρωτικοδιαφορικαὶ ἐξισώσεις δὲν ὑστεροῦν ἀπὸ ἀπόψεως ἐφαρμογῶν τῶν διαφορικῶν ἐξισώσεων, καθόσον ἐμφανίζονται καὶ αὗται εἰς πλεῖστα προβλήματα τῆς μηχανικῆς καὶ τῆς φυσικῆς.

Αἱ κυρίως συναρτησιακαὶ ἐξισώσεις εἶναι αἱ περιέχουσαι ὡς ἄγνωστα στοιχεῖα μίαν ἢ περισσοτέρας συναρτήσεις. Αἱ συναρτησιακαὶ ἐξισώσεις σχηματίζονται διὰ τῆς ἀναλυτικῆς ἐκφράσεως μιᾶς χαρακτηριστικῆς ἰδιότητος τῆς ἀγνώστου συναρτήσεως, οὕτως ὥστε ἡ λύσις πολλάκις νὰ εἶναι μία ὁλόκληρος κλάσις συναρτήσεων. Ἡ ὑπὸ προσδιορισμὸν συνάρτησις δυνατὸν νὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ μίαν ἢ ἀπὸ περισσοτέρας ἀνεξαρτήτους μεταβλητάς. Π. χ. νὰ εὑρεθῇ ἡ συνάρτησις, ἥτις ἔχει τὴν ἰδιότητα:

$$f(x+y)=f(x)\,.\,f(y)$$

εὑρίσκεται ὅτι εἶναι ἡ ἐκθετικὴ συνάρτησις, δηλαδὴ $f(x)=a^{x}$.

Πραξεολογικαὶ ἐξισώσεις. Καλοῦνται αἱ ἐξισώσεις, αἵτινες ὡς ἄγνωστα στοιχεῖα ἔχουν σύμβολα πράξεων. Σχηματίζονται δὲ διὰ τῆς ἀναλυτικῆς ἐκφράσεως χαρακτηριστικῶν ἰδιοτήτων τῆς ἀγνώστου πράξεως. Γενικὴ θεωρία τῶν ἐξισώσεων τούτων δὲν ὑπάρχει ἂν καὶ αὗται ἔχουσι μεγίστην ἀναλογίαν μὲ τὰς διαφορικὰς ἐξισώσεις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *H. Weber*, Lehrbuch der Algebra. —*E. Goursat*, Cours d'analyse τομ. II, III. — *V. Volterra*, Équations intégrales.

Σ. ΜΥΛΛΕΡ-ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

—[ΦΥΣ.] Καλοῦνται *φυσικαὶ ἐξισώσεις* οἱ μαθηματικοὶ τύποι οἱ ἐκφράζοντες φυσικόν τι φαινόμενον. Οὕτως ἐκφράζονται δι' ὡρισμένων ἐξισώσεων οἱ νόμοι τῶν *ἀερίων*. Πᾶς φυσικὸς νόμος ἐκφράζεται δι' ἀντιστοίχου ἐξισώσεως.

ΑΝ. Δ.

—[ΧΗΜ.] Καλοῦνται *χημικαὶ ἐξισώσεις* τὰ ἀθροίσματα τῶν χημικῶν τύπων, τὰ ὁποῖα ἐκφράζουν τὸν μηχανισμὸν χημικῆς ἀντιδράσεως. Ἕκαστος τύπος δηλοῖ ὅτι εἰς τὴν ἀντίδρασιν λαμβάνει μέρος τόση ποσότης ἐκ τῆς οὐσίας, ὅσος εἶναι ὁ ἀριθμὸς ὁ ἐκφράζων τὸ μοριακὸν βάρος αὐτῆς. Ἐπομένως τὸ ἄθροισμα τῶν μοριακῶν βαρῶν τοῦ πρώτου μέλους πρέπει νὰ ἰσοῦται πρὸς τὸ ἄθροισμα τῶν τοῦ δευτέρου. Ἡ ἀκόλουθος ἐξίσωσις:

$$Zn+H_2SO_4=ZnSO_4+H_2$$

ἐκφράζει ὅτι 65,7 γραμμάρια ψευδαργύρου διελύθησαν εἰς 98 γραμμάρια θειικοῦ ὀξέος μὲ σχηματισμὸν 161,7 γραμμάρια θειικοῦ ψευδαργύρου καὶ 5 γραμμάρια ὑδρογόνου. Ἡ αὐτὴ ἐξίσωσις δύναται νὰ γραφῇ καὶ ὡς ἑξῆς:

$$Zn+H_2^{\cdot\cdot}SO_4''=Zn^{\cdot\cdot}SO_4+H_2,$$

ὁπότε ἐκφράζει αὕτη καὶ τὰς δράσεις τῶν ἰόντων.

ΑΝ. Δ.

—[ΟΧΥΡ.—ΟΔΟΠ.] *Ἐξίσωσις* καλεῖται εἰς τὴν ὀχυρωτικὴν καὶ ὁδοποιίαν, ὁ κανονισμὸς τῶν ἐκχωματώσεων, οὕτως ὥστε ἡ ποσότης τῶν γαιῶν ἥτις θὰ προκύψῃ (λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν καὶ τῆς ἐξογκώσεως τῶν γαιῶν (*ἐπίπλησμα* βλ. λ.), νὰ ἰσοῦται μὲ τὴν ἀναγκαιοῦσαν ποσότητα διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν προπετασμάτων μετὰ τῶν πρανῶν εἰς τὴν ὀχυρωτικὴν ἢ τῶν ἐπιχωμάτων εἰς τὴν ὁδοποιίαν. Ἡ ἐξίσωσις ἐκχωματώσεως καὶ ἐπιχωματώσεως εἶναι ἀναγκαία, ἵνα μὴ παραστῇ ἀνάγκη προσθέτου ἐργασίας πρὸς ἀπόρριψιν τῶν πλεοναζουσῶν γαιῶν ἢ ἐξοικονόμησιν τῶν ἐλλειπουσῶν.

Π. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Digitized by Google

— [ΑΣΤΡ.] Καλοῦμεν *ἐξίσωσιν* τοῦ χρόνου, τὴν ἐν ἑκάστῃ στιγμῇ διαφορὰν μεταξὺ τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ μέσου ἡλιακοῦ χρόνου, ἤτοι τὴν διαφορὰν τῶν ὡριαίων γωνιῶν καὶ συνεπῶς τῶν ὀρθῶν ἀναφορῶν τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ μέσου Ἡλίου. Ἡ διαφορὰ αὕτη ὀφείλεται εἰς δύο κυρίως αἴτια: α') εἰς τὴν μεταβλητὴν ταχύτητα, μεθ' ἧς ὁ Ἥλιος κινεῖται ἐπὶ τῆς ἐκλειπτικῆς, λόγῳ τῆς ἐκκεντρότητος τῆς γηΐνης τροχιᾶς καὶ β') εἰς τὴν λόξωσιν τῆς ἐκλειπτικῆς. Πλὴν τῶν δύο τούτων κυρίων αἰτίων καὶ πᾶσα πάρεξλις ἐπὶ τῆς Γῆς ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς τιμῆς τῆς ἐξισώσεως τοῦ χρόνου, ὅλαι ὅμως αἱ δευτερεύουσαι αἰτίαι δὲν μεταβάλλουσι τὴν ἐξίσωσιν τοῦ χρόνου πλέον τῶν 10 δευτερολέπτων. Ἡ ἐξίσωσις τοῦ χρόνου, οὖσα ἄλλοτε θετικὴ καὶ ἄλλοτε ἀρνητική, μηδενίζεται τετράκις τοῦ ἔτους, ἤτοι περὶ τὰς ἀκολούθους ἡμερομηνίας: τὴν 15ην Ἀπριλίου, τὴν 14ην Ἰουνίου, τὴν 1ην Σεπτεμβρίου καὶ τὴν 24ην Δεκεμβρίου, λαμβάνει δὲ τὰς μεγίστας καὶ ἐλαχίστας τιμὰς αὐτῆς ὡς ἑξῆς:

τὴν	12	Φεβρουαρίου	+14λ.	25δ
»	16	Μαΐου	−3	47
»	26	Ἰουλίου	+6	20
»	3	Νοεμβρίου	−16	22

Τὰ διάφορα χρονολόγια παρέχουσιν εἰς ειδικοὺς πίνακας τὴν τιμὴν τῆς ἐξισώσεως τοῦ χρόνου δι' ἑκάστην ἡμέραν τοῦ ἔτους κατὰ τὴν μέσην καὶ κατὰ τὴν ἀληθῆ μεσημβρίαν. Γνωρίζοντες τὴν ἐξίσωσιν τοῦ χρόνου δυνάμεθα ἐκ τοῦ μέσου χρόνου νὰ εὕρωμεν τὸν ἀληθῆ καὶ τἀνάπαλιν. Ἡ τελευταία περίπτωσις παρουσιάζεται ὁσάκις ἔχοντες τὸν ἀληθῆ ἡλιακὸν χρόνον ἐξ ἐνδείξεως ἡλιακοῦ ὡρολογίου, προσθήκῃ ἢ ἀφαιρέσει τῆς ἐξισώσεως τοῦ χρόνου ἀναλόγως τοῦ σημείου αὐτῆς (θετικοῦ ἢ ἀρνητικοῦ), εὑρίσκομεν τὸν κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν ἀντιστοιχοῦντα μέσον ἡλιακὸν χρόνον. Σ. Π.

— **ἐξισώσεως ἀγωγὸς** *[Ἠλεκτρ.]*. Καλεῖται οὕτω, κατὰ τὴν ἐν παραλλήλῳ ζεῦξιν γεννητριῶν συνθέτου διεγέρσεως, ἀγωγὸς συνδέων τὰ μετὰ τῶν ψηκτρῶν κοινὰ ἄκρα τῶν ἐν σειρᾷ διεγέρσεων τῶν μηχανῶν τούτων. Διὰ τοῦ ἀγωγοῦ ἐξισώσεως ἐξασφαλίζεται τὸ ἀπρόσκοπτον τῆς παραλλήλου λειτουργίας τῶν ὡς ἄνω γεννητριῶν, ἀποτρεπομένης τῆς μετατροπῆς εἰς κινητῆρα οἱασδήποτε ἐκ τούτων, ἥτις ταχέως θὰ συνέβαινεν ἂν διά τινα λόγον (ἐλάττωσις στροφῶν κινητηρίου μηχανῆς) ἐπήρχετο ἔστω καὶ ἐλαχίστη πτῶσις τῆς ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεώς της. Ἐπὶ τοῦ πίνακος παραλληλισμοῦ εἰς τὸν ἀγωγὸν ἐξισώσεως ἀντιστοιχεῖ ῥάβδος ἐξισώσεως παρὰ τὰς ἄλλας γενικὰς τοιαύτας. Ε. Γ. Α.

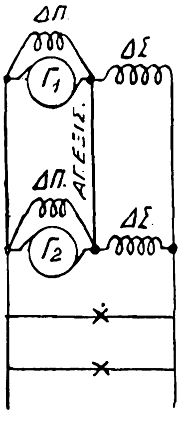

Ἐξισώσεως ἀγωγός·

ἐξισωτὴς (ὁ)· ὁ ἐξισῶν, ὁ φέρων τὴν ἐξίσωσιν.

— *[Ἠλεκτρ.]* Καλεῖται *ἐξισωτὴς* ἓν τῶν συστημάτων ὑποδιαιρέσεως τῆς τάσεως εἰς τὰς διὰ τριῶν ἀγωγῶν διανομὰς (συνεχὲς ῥεῦμα), δι' οὗ ἐπιτυγχάνεται κατὰ λίαν πρόσφορον τρόπον ἡ ἐξίσωσις τῶν τάσεων εἰς τὰ δύο ἥμισυ τοῦ δικτύου (γεφύρας). Ὁ ἐξισωτὴς ἀποτελεῖται ἐκ δύο ὁμοίων τὴν κατασκευὴν καὶ τῶν αὐτῶν στοιχείων δυναμομηχανῶν συνεχοῦς, καλουμένων μηχανῶν ἀντισταθμίσεως, διὰ τῶν ἀτράκτων των στερεῶς πρὸς ἀλλήλας συνδεδεμένων, ἐν σειρᾷ δὲ ἐζευγμένων μεταξὺ τῶν ἀκραίων ἀγωγῶν τοῦ δικτύου. Εἰς περίπτωσιν ὁμοιομόρφου φορτίσεως τῶν δύο γεφυρῶν, ἀμφότεραι αἱ μηχαναὶ ἀντισταθμίσεως ἐργάζονται ὡς κινητῆρες ἐν κενῷ. Ἐὰν ὅμως αὐξηθῇ τὸ φορτίον τῆς μιᾶς, ὁ ἀντίστοιχος κινητὴρ μετατρέπεται εἰς γεννήτριαν κινητοποιουμένην ἀπὸ τοῦ κινητῆρος τῆς ἑτέρας γεφύρας. Ἡ λόγῳ τῆς ἀνομοιομόρφου φορτίσεως διαφορὰ τῶν τάσεων εἰς τὰς δύο γεφύρας ἐλαττοῦται οὕτω, τόσον δὲ περισσότερον, ὅσον ἡ ἐσωτερικὴ ἀντίστασις τῶν μηχανῶν ἀντισταθμίσεως εἶναι μικροτέρα. Καλύτερα ἀποτελέσματα λαμβάνομεν διὰ τῆς χιαστὶ διατάξεως τῶν διεγέρσεων τῶν μηχανῶν. Τέλος, ὑπὸ ὡρισμένας συνθήκας, δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν, ἄνευ χρήσεως ῥοοστατῶν διεγέρσεως, τελείαν ἐξίσωσιν τῶν τάσεων, διὰ προσθήκης καὶ ἐν σειρᾷ διεγέρσεως εἰς τὰς δυναμομηχανάς. Πολλάκις ὁ ἐξισωτὴς ἐργάζεται ἐν συνδυασμῷ μετὰ συστοιχίας συσσωρευτῶν. Ε. Γ. Α.

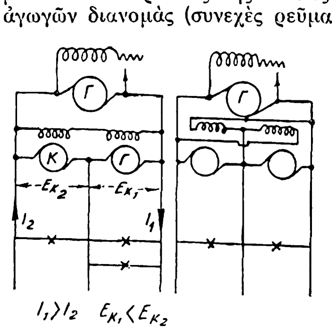

Ἐξισωτής.

ἐξισωτικός, —ή, —όν· ὁ χρησιμεύων πρὸς ἐξίσωσιν, ὁ ἐξισῶν.— Ἐπίρρ. *ἐξισωτικῶς*.

ἐξῖται (οἱ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *ἑξανόλαι*.

ἐξιταλίζω, *ἀόρ. ἐξιτάλισα-ἐξιταλίσθην, παθ. μετχ. ἐξιταλισμένος*· καθιστῶ τινα Ἰταλόν, κάμνω τινὰ νὰ ἐνστερισθῇ τὸν ἰταλικὸν πολιτισμὸν καὶ τὰ ἰταλικὰ ἰδεώδη.

ἐξιταλισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξιταλίζειν, ἡ μεταβολὴ εἰς Ἰταλὸν ἢ ἰταλικόν, ὁ ἐνστερνισμὸς τῶν ἰταλικῶν ἰδεωδῶν.

Ἐξιτανῶν (ἢ *Ἀξιτανῶν*) *πόλις [Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Περίφημος διὰ τὰ ταρίχη αὐτῆς ἀρχαία πόλις παρὰ τὴν Καρχηδόνα (βλ. *Σίξος*).

ἐξίτηλος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ἐπὶ τῶν χρωμάτων, ὁ εὐκόλως ἐξαλειφόμενος, αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἐν τῷ χρόνῳ σβήνει, ἀντίθ. *ἀνεξίτηλος*: «ἐξίτηλον χρῶμα»· ‖ ὁ ἐξαλειφθείς, ὁ ἀφανισθείς, αὐτὸς ποὺ ἔσβησε: «ἡ ἐπιγραφή—,τὰ γράμματα ἐγένοντο ἐξίτηλα».

ἐξιτήριος (ὁ, ἡ),—ον (τό)· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἔξοδον, εἰς τὴν ἀναχώρησιν: «ἐξιτήριος λόγος», ἀντίθ. *εἰσιτήριος*· ‖ **ἐξιτήριον** (τό)· φύλλον, ἐφ' οὗ ἀναγράφεται ἡ ἐκ τοῦ νοσοκομείου ἔξοδος ἀποθεραπευθέντος στρατιωτικοῦ, τὸ ὁποῖον οὗτος ὀφείλει νὰ παρουσιάσῃ εἰς τὸ σῶμά του, ὅπερ τῷ ἐχορήγησε τὸ *εἰσιτήριον* εἰς τὸ νοσοκομεῖον.

— *[Ἀρχ.]* Ἐκαλοῦντο *ἐξιτήρια* (ἐνν. ἱερὰ) αἱ θυσίαι αἱ προσφερόμεναι ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ στρατοῦ πρὸ πάσης ἐκστρατείας ἢ πάσης ἄλλης πράξεως, πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ γίνῃ γνωστὸν ἐκ τῶν διαφόρων σημείων, τὰ ὁποῖα συνώδευον αὐτάς, ἐκ τῶν οἰωνῶν ἔτι, ἐὰν θὰ ἦτο αἰσία ἢ δυσμενὴς ἡ ἔκβασις τῆς ἐπιχειρήσεως ἢ ἀνελάμβανον διὰ τῆς ἐκστρατείας. *Ἐξιτήρια* ὠνομάζετο ἀκόμη, κατὰ τὸν Ἡσύχιον, καὶ ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν οἱ ἐνιαύσιοι ἄρχοντες ἀπετίθεσαν τὴν ἀρχήν, τελοῦντες ἴσως θυσίας τινὰς εὐχαριστηρίους. ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

ἐξίτης (ὁ)· ἡ πλευρὰ τοῦ κύβου ἡ φέρουσα τὸν ἀριθμὸν ἕξ, καὶ ὁ κύβος αὐτὸς ὅταν κατὰ τὴν βολὴν ἐμφανίζεται μὲ τὸν ἀριθμὸν ἕξ, κοιν. *ἑξάρα*.

ἐξίχνευσις,—εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξιχνεύειν, ἀνίχνευσις, ἡ ἀνεύρεσις καὶ παρακολούθησις τῶν ἰχνῶν, ἀνακάλυψις, ἄλλως *ἐξιχνίασις*.

ἐξιχνιάζω, *ἀόρ. ἐξιχνίασα*· ἀναζητῶ καὶ παρακολουθῶ τὰ ἴχνη, ἀνερευνῶ, ἐξετάζω, ἀναζητῶ τὴν ἀλήθειαν, ἀνακαλύπτω: «δὲν κατώρθωσα νὰ ἐξιχνιάσω τοὺς σκοπούς του», «ἐξιχνιάζω τὸ μυστικόν,—τὸ ἔγκλημα,—τὸ φρόνημα,—τὰς σκέψεις».

ἐξιχνίασις,—εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξιχνιάζειν, ἀναζήτησις, ἀνερεύνησις, ἀνακάλυψις: «ἡ ἐξιχνίασις τοῦ μυστικοῦ,—τοῦ ἐγκλήματος κττ.».

ἐξιχνιαστὴς (ὁ)· ὁ ἐξιχνιάζων, ἐξιχνευτής, ἀνιχνευτής.

ἐξκαιδεκάσημος (ὁ) ἢ *ἑκκαιδεκάσημος [Βυζαντ. Μουσ.]*. Ῥυθμικὸς ποὺς συγκείμενος ἐκ δέκα ἓξ πρώτων χρόνων. Κατὰ Ἀριστείδην τὸν Κοϊντιλιανόν, εἶναι ὁ μέγιστος δακτυλικός, καθ' ὅσον καὶ ἐν τοῖς μείζοσιν αὐτοῦ ῥυθμικοῖς ποσίν, οὐδεὶς περιέχεται δακτυλικὸς καὶ ἂν ἐκ διαιρέσεώς τινος προκύπτῃ ὁ τοῦ ἴσου λόγος. Ὁ ῥυθμικὸς οὗτος ποὺς διαιρεῖται εἰς 8+8 πρώτους χρόνους, εἶναι δὲ σύνθετος ἢ ἐκ δύο ὀκτασήμων δακτυλικῶν ποδῶν, ὅτε καλεῖται *δακτυλικὴ τετραποδία* ἔχουσα σχῆμα: —◡◡, —◡◡,⊤—◡◡, —◡◡· ἢ ἐκ δύο ἀναπαιστικῶν ὀκτασήμων, καλούμενος τότε *ἀναπαιστικὴ τετραποδία* καὶ ἔχουσα σχῆμα: ◡◡—, ◡◡—,⊤◡◡ —,◡◡—. Ἀμφότερα τὰ σχήματα ταῦτα ἔχουσιν ὀκτάσημον θέσιν καὶ ὀκτάσημον ἄρσιν. Σχῆμα δακτυλικῆς τετραποδίας μετὰ τροχαϊκῆς κατακλεῖδος ἀπαντᾶται ἐν τῷ 16ῳ καὶ 17ῳ στίχῳ τῶν ἐχόντων περιττὸν ἀριθμὸν οἴκων τοῦ «Ἀκαθίστου ὕμνου» (Χαιρετισμῶν). Ι.Χ.Κ.—Ν.Α.Χ.

ἐξκούβιτον (τό) *[Βυζαντ. Ἱστορ.]* Σῶμα τῆς ἀνακτορικῆς φρουρᾶς τῶν βασιλέων τοῦ Βυζαντίου, ἐπιφορτισμένον τὴν φρούρησιν τοῦ ἐσωτερικοῦ τῶν παλατίων των. Οἱ ἀνήκοντες εἰς αὐτὸ ἄνδρες ἐλέγοντο *ἐξκουβιτάριοι* ἢ *ἐξκουβίτωρες*, ὁ δὲ διοικητὴς τοῦ σώματος *κόμης τῶν ἐξκουβιτώρων*. Ἐν τῷ σώματι τούτῳ κατετάσσοντο, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, υἱοὶ τῆς ἀριστοκρατίας κατ' ἐξοχὴν ἔμπιστοι τοῦ βασιλέως. Ἡ λέξις παράγεται ἐκ τοῦ λατινικοῦ excubere=κοιμᾶσθαι ἔξω. Ν. ΚΛΕ

ἐξκρετίνη (ἡ) (Exkretin) *[Φαρμ. Χημ.]*. Θειοῦχος ἕνωσις ἀνευρεθεῖσα εἰς τὰ ἀνθρώπινα περιττώματα, ἀνταποκρινομένη δὲ εἰς τὴν σύνθεσιν $C_{78}H_{156}O_2S$.

Κατὰ τὸν Hinterberger τὸ θεῖον ἐνέχεται ὡς πρόσμειγμα εἰς τὴν ἐξκρετίνην, ὁ δὲ τύπος αὐτῆς εἶναι $C_{20}H_{36}O$. Ὁ Hoppe Zeyler ὅμως φρονεῖ, ὅτι τὸ σκεύασμα τοῦ Hinterberger εἶναι ἀκάθαρτος χοληστερίνη. Κ. Γ. Μ.

Ἔξμουθ (Exmouth) *[Γεωγρ.]*. Ἐμπορικὴ παραθαλασσία ἀγγλικὴ πόλις ἐν Ντεβονσάϊρ, ἀπέχουσα 19 χιλιόμετρα τῆς Ἔξητερ σιδηροδρομικῶς. Κάτοικοι 10485. Τὰ θαλάσσια λουτρά της φημίζονται, προσελκύουν δὲ κατὰ τὸ θέρος πολλοὺς ἐπισκέπτας, ἐνῷ κατὰ τὸν χειμῶνα μεταβαίνουν λόγῳ τοῦ εὐκραοῦς κλίματός της πολλοὶ πάσχοντες ἐκ στηθικῶν νοσημάτων. Αἱ τοπικαὶ βιομηχανίαι περιλαμβάνουν ἁλιείαν, κατασκευὴν πλίνθων καὶ δαντελλῶν. Τὸ Ἔξμουθ ἀναφέρεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὡς σημαντικὸς λιμήν. Δ. Δ.

Ἔξμουθ (Exmouth), *Ἐδουάρδος, λόρδος*—. Ἄγγλος ναύαρχος γεννηθεὶς ἐν Δούβρῃ (1757—1833). Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας καταταχθεὶς εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικόν, διεκρίθη εἰς τοὺς ἐν Ἀμερικῇ καὶ Ἰνδίαις πολέμους. Τῷ 1816 ἐβομβάρδισε σφοδρῶς τὸ Ἀλγέριον, ἀναγκάσας τὸν βέην εἰς ἀπόδοσιν 1200 αἰχμαλώτων Χριστιανῶν, αἰχμαλωτισθέντων ὑπὸ τῶν Ἀλγερίνων πειρατῶν, οὓς ἀναφανδὸν ὁ βέης τῆς Ἀλγερίας ὑπέθαλπε καὶ ἐνεθάρρυνε. Γ. Ν. Ν.

Ἔξμουρ (Exmoor) *δρυμὸς [Γεωγρ.]*. Ἐλώδες ὑψίπεδον εἰς τὰς ἀγγλικὰς κομητείας Σομερσετσάϊρ καὶ Ντεβονσάϊρ, καταλῆγον ἐπὶ τῆς Ν. πλευρᾶς τῆς διώρυγος τοῦ Μπρίστολ. Ἔχει ὕψος 330 μ. καὶ ἐμβαδὸν 230 τετραγ. χιλμ. Ἐκτεταμένα μέρη τοῦ δάσους παραμένουν ἀκαλλιέργητα, ἐν φυσικῇ καταστάσει, ἀφθονοῦν δὲ εἰς αὐτὰ αἱ ἄγριαι ἔλαφοι καὶ οἱ ἰθαγενεῖς ἵπποι μικροῦ ἀναστήματος. Τὸ Ἔξμουρ εἶναι περιώνυμον διὰ τὸ κυνήγιον ἐλάφων. Δ. Δ.

Ἔξνερ (Exner), *Γουλιέλμος - Φραγκῖσκος*. Αὐστριακὸς μηχανικός, γεννηθεὶς τῷ 1840. Διετέλεσε κατ' ἀρχὰς διδάσκαλος καὶ κατόπιν ὑφηγητὴς τῆς μηχανικῆς τεχνολογίας εἰς τὴν δασοκομικὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Mariabrunn, ἀπὸ δὲ τοῦ 1875 καθηγητὴς τῆς ἀνωτάτης γεωπονικῆς σχολῆς τῆς Βιέννης. Ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὰς βιομηχανίας κατεργασίας ξύλων καὶ ὑφαντουργίας ταπήτων, ἀναδειχθεὶς μέγα ὀργανωτικὸν πνεῦμα. Συνέγραψε μέγαν ἀριθμὸν συγγραμμάτων καὶ μονογραφιῶν. —Β.

— **Ἔξνερ** (Exner), *Εὐτύχιος*. Αὐστριακὸς μετεωρολόγος, υἱὸς τοῦ *Σιγισμούνδου Ἔξνερ*, γεννηθεὶς τῷ 1876. Τῷ 1908 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς κοσμικῆς φυσικῆς εἰς Ἴννσμπρουκ, ἀπὸ δὲ τοῦ 1917 διατελεῖ καθηγητὴς ἐν Βιέννῃ καὶ διευθυντὴς τοῦ Κεντρικοῦ Ἱδρύματος Μετεωρολογίας καὶ Γεωδυναμικῆς. Εἰργάσθη διὰ τὴν πρόοδον τῆς θεωρητικῆς μετεωρολογίας, συνεπλήρωσε τὴν «Μετεωρολογικὴν Ὀπτικὴν» τοῦ Pernter (1909, β' ἔκδ. 1923) καὶ ἔγραψε: «Δυναμικὴ Μετεωρολογία» (β' ἔκδ. 1924). —Β.

— **Ἔξνερ** (Exner), *Ἰωάννης - Ἰούλιος*. Δανὸς ζωγράφος (1825—1910). Διεκρίθη ἰδίᾳ ὡς προσωπογράφος καὶ ὡς ζωγράφος ἱστορικῶν ἐπεισοδίων. Ἐπὶ πλέον ἐξετέλεσε καί τινας οὐμοριστικοὺς πίνακας. Ἀπὸ τοῦ 1876 διετέλεσε καθηγητὴς εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Καλῶν τεχνῶν τῆς Κοπεγχάγης. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Προσωπογραφία γυναικὸς» καὶ «Οἱ χαρτοπαῖκται». Ι. Μ. Π.

— **Ἔξνερ** (Exner), *Σιγισμοῦνδος*. Αὐστριακὸς φυσιολόγος (1846—1916), υἱὸς τοῦ *Φραγκίσκου Ἔξνερ*. Διετέλεσε καθηγητὴς ἐν Βιέννῃ ἀπὸ τοῦ 1874 καὶ ἀφιερώθη εἰς ἐρεύνας περὶ τῆς φυσιολογίας τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων, τῶν νευρικῶν κέντρων κλπ. Συνέγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Φυσιολογία τοῦ ἐγκεφαλικοῦ φλοιοῦ» (ἐν τῷ «Ἐγχειριδίῳ φυσιολογίας» τοῦ *Hermann*, 1879), «Ὑπόδειγμα φυσιολογικῆς ἑρμηνείας τῶν ψυχικῶν φαινομένων» (1894). Ἐξέδωκε μετὰ τοῦ Gad τὸ «Zentralblatt f. Physiologie» (1887—1893). —Β.

ἐξοβελίζω, *ἀόρ. ἐξωβέλισα—ἐξωβελίσθην, παθ. μετχ. ἐξωβελισμένος*· ἀντὶ τοῦ *ὀβελίζω* (βλ. λ.), σημειῶ τι ὡς παρέγγραπτον, ὡς νόθον, ἐκβάλλω, ἀπορρίπτω: «πολλοὶ στίχοι τοῦ Ὁμήρου ἐξοβελίζονται» ‖ μεταφ. ἐκδιώκω, βγάνω ἀπὸ τὴ μέση.

ἐξοβέλισις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξοβελίζειν, ὀβελισμός, σημείωσις χωρίου τινὸς ὡς νόθου, ἐκβολὴ ἐκ τοῦ κειμένου: «ἐξοβέλισις λέξεως,—στίχου».

ἐξοβελιστέος, —α, —ον· ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ ὀβελισθῇ, νὰ σημειωθῇ ὡς νόθος, νὰ ἐκβληθῇ ἐκ τοῦ κειμένου: «ἐξοβελιστέος στίχος», «ἐξοβελιστέα λέξις».

ἐξοβιόζαι (οἱ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Πολυσακχαρίται ὧν τὸ μόριον συνίσταται ἐκ δύο μορίων ἑξόζης, καὶ ἔχοντες τὸν γενικὸν τύπον $C_{12}H_{22}O_{11}$, ὡς λ.χ. τὸ *καλαμοσάκχαρον*, τὸ *γαλακτοσάκχαρον* κλπ. Σ. Γ.

ἐξογκῶ (—όω), κοιν. *ἐξογκώνω ἀόρ. ἐξώγκωσα—ἐξωγκώθην, παθ. μετχ. ἐξογκωμένος*· κάμνω τι νὰ αὐξηθῇ κατ' ὄγκον, φουσκώνω· ‖ ἰδίᾳ μεταφ., παριστῶ τι ἐπὶ τὸ ὑπερβολικώτερον: «πολὺ ἐξογκώνεις τὰ πράγματα», «ἐξογκωμένα μᾶς τὰ λές», «μὴν ἐξογκώνῃς τοὺς κινδύνους».

Digitized by Google

ἐξόγκωμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐξογκώνειν, οἴδημα, φούσκωμα, πρήξιμο.

ἐξόγκωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξογκώνειν οἴδησις διαστολὴ τῶν τοιχωμάτων, φούσκωμα. πρήξιμο: «εἰς τὸν λέβητα παρατηροῦνται ἐξογκώσεις», ‖ μεταφ. ἡ ἐπὶ τὸ ὑπερβολικώτερον παράστασις: «ἡ ἐξόγκωσις τῶν γεγονότων,—τῶν συμβάντων».

— *[Πυροβολ.—Ὁπλ.]*. *Ἐξόγκωσις* πυροβόλου ἢ ὅπλου καλεῖται πᾶσα διαστολὴ ἢ παραμόρφωσις τοῦ μετάλλου τοῦ σωλῆνος ἢ τῆς κάννης, ἐπεκτεινομένη μέχρι τῆς ἐξωτερικῆς κυλινδρικῆς αὐτῶν ἐπιφανείας. Ν. Θ. Κ.

ἐξόδευμα (τό), κοιν. *ξόδεμα*· δαπάνη, ἀνάλωσις: «τὸ ξόδεμα τοῦ βουτύρου,—τοῦ λαδιοῦ,—τοῦ κρασιοῦ», «πολὺ ξόδεμα λαδιοῦ κάμνετε» ξοδεύετε πολὺ λάδι· ‖ ἐπὶ καταστημάτων πωλήσεως, πώλησις, κατανάλωσις εἰς τοὺς ἀγοραστάς, ἄλλως *ἐξόδευσις*.

ἐξοδεύσιμος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ἐπὶ τῶν ἐμπορευμάτων, τὸ εὐκόλως δυνάμενον νὰ ἐξοδευθῇ, νὰ διατεθῇ εἰς τοὺς ἀγοραστάς.

ἐξόδευσις,*—εως* (ἡ), κοιν. *ξόδεψη*· συνήθως ἐπὶ καταστημάτων πωλήσεως, κατανάλωσις, διάθεσις ὠνίων εἰς τοὺς ἀγοραστάς: «γίνεται μεγάλη ἐξόδευσις ὑφασμάτων», «αὐτὸ τὸ εἶδος δὲν ἔχει ἐξόδευσιν», κοιν. «δὲ γίνεται ξόδεψη», «καλὴ ξόδεψη».

ἐξοδευτὴς (ὁ), καὶ ***ξοδευτής***· αὐτὸς ποῦ ξοδεύει χρήματα, ὁ δαπανῶν εὐκόλως, ἀφειδῶς, κοιν. *ξοδιαστής*.

ἐξοδεύω, κοιν. *ξοδεύω*, ἀόρ. *ἐξώδευσα—ἐξωδεύθην*, παθ. μετχ. *ἐξωδευμένος*· δαπανῶ, ἀναλίσκω χρήματα, ἀντίθ. *ἐσοδεύω*: «ἐξοδεύει πολλὰ διὰ περιττὰ πράγματα», «μὴν ἐξοδεύῃς τὰ χρήματά σου ἀσκόπως»· ‖ καθόλου, ἀναλίσκω, δαπανῶ, φθείρω: «ξοδεύομε πολὺ λάδι,— βούτυρο κττ.»· ‖ ἐπὶ τῶν πωλητῶν, πωλῶ, διαθέτω ὡς ὤνια εἰς ἀγοραστάς: «τὰ ὑφάσματα ἐξοδεύονται πολὺ ἐφέτος»· παθ. *ἐξοδεύομαι*· ἐξοδεύω τὰ χρήματά μου, ἄλλως, *ξοδιάζομαι*: «μὴν ξοδεύεσαι ἄδικα», «ἐξωδεύτηκα 'ς τὴν ἀρρώστια μου»· ‖ καὶ μετὰ παθ. διαθέσεως· δαπανῶμαι, ἀναλίσκομαι: «ἐξοδεύονται πολλὰ χρήματα διὰ τὴν συγκοινωνίαν». ‖ μεταβιβαστικῶς: «μὴν τὸν ξοδεύῃς τὸν πατέρα σου σὲ περιττὰ πράγματα»· πβλ. *καταξοδεύω*.

ἐξοδιάζω, κοιν. *ξοδιάζω*, ἀόρ. *ἐξώδιασα—ἐξωδιάσθην*, παθ. μετχ. *ἐξωδιασμένος*· δαπανῶ, ἀναλίσκω, ἐξοδεύω χρήματα: «ἐξώδιασε πολλὰ διὰ νὰ κτίσῃ τὸ σπίτι», «ξοδιάζει τὰ λεπτά του 'ς τὸ κρασί»· ‖ παθ. *ἐ)ξοδιάζομαι*· ἐξοδεύω τὰ χρήματά μου «ἐφέτος ξοδιαστήκαμε νὰ γοράζωμε ψωμί», «μὴν ξοδιάζεσαι χωρὶς λόγο»· ‖ καὶ μετὰ παθητικῆς διαθέσεως: «ξωδιαστήκανε τόσα χρήματα γιὰ νὰ φειάσωμε τοὺς δρόμους»· ‖ μεταβιβαστικῶς: κάμνω τινὰ νὰ δαπανήσῃ: «μὴ με ξοδιάζῃς».

ἐξοδιάριος (ὁ) *['Αρχ. Θεατρ.]*· βλ. *ἐξόδιον*.

ἐξοδίασις, *—εως* (ἡ), κοιν. *ξόδιαση*· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξοδιάζειν, δαπάνη, ἐξόδευσις.

ἐξοδίασμα (τό), κοιν. *ξόδιασμα*· ἐξόδευμα, δαπάνη χρημάτων ἢ πραγμάτων.

ἐξοδιασμὸς (ὁ) καὶ ***ξοδιασμός***· ἐξόδιασις, ἐξόδευσις.

ἐξοδιαστὴς (ὁ) κοιν. *ξοδιαστής*· ὁ ἐξοδιάζων, ὁ δαπανῶν· ‖ ὁ δαπανῶν ἀφειδῶς, πολυδάπανος, ἄλλως *ξοδευτής*.

ἐξοδιαστικὸν ***ᾆσμα*** ἢ ***ποίημα*** *[Λειτουργ.]*. Λέγεται οὕτως ἡ ὅλη ἀκολουθία, ἡ ψαλλομένη κατὰ τὰς κηδείας τῶν πιστῶν, ὡς ὕμνος πρὸς Θεὸν *ἐξόδιος*, ἐπὶ τῇ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἐξόδῳ. Τοιούτῳ ὀνόματι καὶ Μᾶρκος ὁ τῆς Μ. Ἐκκλησίας οἰκονόμος ἐκάλεσε τὸν εἰς τὸν ὄρθρον τοῦ Μ. Σαββάτου ψαλλόμενον κανόνα «Ἐξόδιον ὕμνον». Εἰς τὸ Μ. Εὐχολόγιον ἐπιγράφεται καὶ νεκρώσιμος ἀκολουθία, καὶ ἐξοδιαστικόν· ἦν δὲ τοῦτο κατὰ τοὺς πρὸ τοῦ Ρωμανοῦ τοῦ Μελῳδοῦ χρόνους ἐκλογὴ ἀπὸ τῶν Ψαλμῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἡ δὲ νεκρώσιμος ἀκολουθία συνεπληρώθη ὑπὸ πολλῶν. Ἐν τῇ γνωστῇ ἀκολουθίᾳ, τῇ εἰς τὸ εὐχολόγιον τοῦ Goar, ὁ κανὼν «Ἐν οὐρανίοις θαλάμοις» ἐποιήθη ὑπὸ Θεοφάνους τοῦ γραπτοῦ (Θ' αἰών), τὰ ἰδιόμελα ἀπὸ τοῦ «Ποία τοῦ βίου τρυφὴ» ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ (Ζ' αἰών). Ἐκτὸς τῶν ἐν τῷ Μ. Εὐχολογίῳ κειμένων ἐξοδιαστικῶν εἰς κοσμικοὺς ἄνδρας, εἰς μοναχούς, εἰς νήπια, τὰ παλαιότερα (ΙΣΤ' αἰών) ἔντυπα καὶ τὰ χειρόγραφα εὐχολόγια περιέχουσι καὶ ἐξοδιαστικὸν εἰς γυναῖκας. Μ. Ι. Γ.

ἐξοδικός,*—ή,—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἔξοδον, ὁ τῆς ἐξόδου: «ἐξοδικὸς σωλὴν» ὁ χρησιμεύων πρὸς ἔξοδον ὕδατος ἢ ἀτμοῦ.

— **ἐξοδικὸς** ***σωλὴν*** *['Ατμομ.]*. Ὁ σωλὴν δι' οὗ ὁ ἐν τοῖς κυλίνδροις ἐκτονωθεὶς ἀτμὸς μετάγεται εἰς τὸ ψυγεῖον, τοῦθ' ὅπερ καὶ *ἔξοδος* τοῦ ἀτμοῦ καλεῖται. Σ. Ε. Λ.

ἐξόδιον (τὸ) *['Αρχ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο (exode) παρὰ τοῖς Ρωμαίοις τὸ μικρὸν κωμικὸν ἔργον (μῖμος ἢ ἀτελλανὸν δρᾶμα) διὰ τοῦ ὁποίου ἐπερατοῦτο ἑκάστη παράστασις, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία αὐτοῦ *Ἐξόδιον*. Οἱ παίζοντες τὰ ἔργα ταῦτα ἠθοποιοὶ ἐκαλοῦντο *ἐξοδιάριοι* διατηρήσαντες καὶ τὰ προνόμια, τὰ ὁποῖα εἶχον ἐξ ἀρχῆς οἱ ἐρασιτέχναι τῶν σατουρῶν καὶ ἀτελλανῶν δραμάτων, νὰ φέρωσι δηλονότι πάντοτε τὰ προσωπεῖά των καὶ νὰ διατηρῶσιν ἅπαντα τὰ ἀστικὰ αὐτῶν δικαιώματα, ὧν ἐστεροῦντο οἱ ἐξ ἐπαγγέλματος Ρωμαῖοι ἠθοποιοί. «Παρὰ τοῖς παλαιοῖς, λέγει ὁ σχολιαστὴς τοῦ Ἰουβενάλη (Ad Juven. Sat. III, στ. 175). οἱ ἐξοδιάριοοι ἤρχοντ νὰ προκαλοῦν τὸν γέλωτα μετὰ τὸ τέλος τῶν σοβαρῶν δραμάτων, ἵνα ἡ θλῖψις καὶ τὰ δάκρυα, τὰ ὁποῖα προεκάλεσαν τὰ πάθη τῆς τραγῳδίας, ἐξαλειφθῶσι διὰ τῆς χαρᾶς καὶ τῶν γελώτων, οὓς προκαλοῦν τὰ τοιούτου εἴδους θεάματα». Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

ἐξόδιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ τῆς ἐξόδου τοῦ δράματος: «ἐξόδιον μέλος» τὸ ψαλλόμενον ὑπὸ τοῦ χοροῦ ὅτε ἀπεχώρει· ‖ ***ἐξόδιον*** (τὸ) ὡς οὐσ., ἰδιωματ. *ξόδι*· τὸ κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ νεκροῦ, τὸ κατὰ τὴν κηδείαν ψαλλόμενον ᾆσμα, οἱ ὀλολυγμοὶ καὶ οἱ θρῆνοι, κοιν. *μοιρολόγι*: κατάρ. «μοιρολόγια καὶ ξόδια νά 'χῃ» (βλ. καὶ *Ἐξόδιον*).

ἔξοδον (τό)· δαπάνημα, ἀνάλωμα, τὰ χρήματα τὰ ὁποῖα δαπανᾷ τις πρός τινα σκοπόν: «ἔξοδα διατροφῆς,—ἐνδύσεως, —σπουδῶν,—ταξιδίου», «κάμνει πολλὰ ἔξοδα», «ποιὸς θὰ μᾶς κάμῃ τὰ ἔξοδα», «καθήμεθα μαζὶ καὶ κάμνομε ἕνα ἔξοδο», «τὸ ἔξοδο τοῦ σπιτιοῦ,—τοῦ φαγητοῦ,—τοῦ περιπάτου», «δουλεύει καὶ βγάζει τὰ ἔξοδά του»· ‖ «μικρὰ ἔξοδα» τὰ ἐκτὸς τῶν ἀναγκαίων καὶ ἀπαραιτήτων ἐξόδων, οἷον τὰ ἔξοδα τῶν συναναστροφῶν κττ.· ‖ «ὁδοιπορικὰ ἔξοδα» τὰ ἔξοδα τῆς μεταβάσεως ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, οἷον σιδηροδρομικά, ναῦλοι κττ.· ‖ ἐπὶ τῶν ἐμπορευμάτων, τὰ δαπανώμενα διὰ τὴν συσκευήν, ἀποστολήν, συντήρησιν κτλ. κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ κόστος, ἤτοι πρὸς τὴν τιμὴν τῆς ἀγορᾶς: «τὰ ἐμπορεύματα ἐπιβαρύνονται μὲ ἔξοδα».

— [ΛΟΓΙΣΤ.] Ὑπὸ τὸν γενικὸν ὅρον *ἔξοδα* περιλαμβάνεται ἐν τῇ λογιστικῇ οἱασδήποτε φύσεως δαπάνη, ἡ ὁποία ἐπιβαρύνει τὰς ἐμπορικὰς καὶ βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις. Εἰδικώτερον τὰ ἔξοδα κατανέμονται λογιστικῶς εἰς:

Α') *Ἔξοδα πρώτης ἐγκαταστάσεως*: Ὑπὸ τὸν λογαριασμὸν τοῦτον περιλαμβάνεται τὸ σύνολον τῶν διαφόρων δαπανῶν, εἰς ἃς ἀπαραιτήτως προβαίνει πρὸ καὶ κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν της οἱαδήποτε ἐπιχείρησις (ἐμπορική, βιομηχανικὴ ἢ γεωργική) διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν γραφείων, ἐργοστασίων, ἀποθηκῶν της κ.λ.π. Δεδομένου ὅτι εἰς ἀντιστάθμισμα τῶν δαπανῶν τούτων ἡ ἐπιχείρησις προσκτᾶται τὰ μέσα νὰ ἐργασθῇ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν καὶ πολλάκις καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐκμεταλλεύσεώς της, αἱ δαπάναι πρώτης ἐγκαταστάσεως δέον νὰ μὴ ἐπιβαρύνωσι τὴν πρώτην οἰκονομικὴν χρῆσίν της, ἀλλὰ νὰ κατανέμωνται καὶ εἰς τὰς ἑπομένας χρήσεις, ἀποσβεννύμεναι βαθμιαίως (βλ. καὶ λέξιν *ἀπόσβεσις*).

Β') *Γενικὰ ἔξοδα*: Εἰς τὸν λογαριασμὸν τοῦτον καταχωρεῖται οἱαδήποτε πραγματοποιουμένη δαπάνη, ἡ ὁποία ἐπιβαρύνει τὸ σύνολον τῶν ἐργασιῶν ἑνὸς ἐμπορικοῦ καὶ βιομηχανικοῦ οἴκου, ὡς μισθοδοσίαι, φόροι, ἀσφάλιστρα κτιρίων, μηχανημάτων, ἐπίπλων κ. λ. π. Ταῦτα διαιροῦνται εἰς γενικὰ ἔξοδα σταθερά, τὰ ὁποῖα παραμένουν σχεδὸν ἀμετάβλητα, ἀνεξαρτήτως αὐξομειώσεως τῶν ἐμπορικῶν ἐργασιῶν καὶ τῆς ἐν γένει πορείας τῆς ἐπιχειρήσεως, καὶ συνεπῶς δύνανται νὰ ἐκτιμηθοῦν κατὰ προσέγγισιν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν της, καὶ εἰς γενικὰ ἔξοδα μεταβλητά, τῶν ὁποίων ἡ αὔξησις ἢ ἐλάττωσις ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς αὐξήσεως ἢ ἐλαττώσεως τῶν ἐμπορικῶν ἐργασιῶν της. Τὰ πρῶτα περιλαμβάνουσι: 1) τοὺς τόκους τῶν χρησιμοποιουμένων κεφαλαίων, 2) τὰ ἐνοίκια, φόρους καὶ ἀσφάλιστρα ἀκινήτων, 3) τὰς ἀποσβέσεις κτιρίων, μηχανημάτων καὶ ἐργαλείων, 4) τοὺς μισθοὺς προσωπικοῦ κ.λ.π. Τὰ δεύτερα περιλαμβάνουσι: 1) τοὺς τόκους προεξοφλήσεως, ἀνοικτῶν λογαριασμῶν, ἐπικαταλλαγὰς καὶ προμηθείας, 2) τὰς ἐκτάκτους ἀμοιβὰς καὶ ἀντιμισθίας 3) ἔξοδα διαφημίσεως, διαδόσεως, ταχυδρομικά, τηλεγραφικά, δικαιώματα εὑρεσιτεχνίας κ.λ.π. Ἀπὸ ἀπόψεως ὅμως λογιστικῆς κατανομῆς οἱ τόκοι, προμήθεια καὶ ἀποσβέσεις ἀποτελοῦσιν ἰδιαιτέρους γενικοὺς λογαριασμούς, ἐνῷ εἰς τὸν λογαριασμὸν *γενικὰ ἔξοδα* καταχωροῦνται πᾶσαι αἱ τρεχούσης φύσεως δαπάναι.

Αἱ καθαρῶς ἐμπορικαὶ ἐπιχειρήσεις ἔχουσι μόνον *γενικὰ ἔξοδα πωλήσεως*, ἐνῷ αἱ βιομηχανικαὶ ἐκτὸς τούτων ἔχουσι καὶ *ἔξοδα κατεργασίας* ἢ *παραγωγῆς*. Καὶ αἱ μὲν πρῶται εἰς τὸ τέλος τῆς οἰκονομικῆς χρήσεώς των κλείουσι τὸν λογαριασμὸν τῶν γενικῶν των ἐξόδων μὲ χρέωσιν τοῦ λογαριασμοῦ *Κέρδη καὶ Ζημίαι*, αἱ δὲ δεύτεραι περιλαμβάνουσι τὰ γενικὰ ἔξοδα εἰς τὸ στήσιμον (κόστος) τῶν παραχθέντων βιομηχανικῶν προϊόντων. Η. Π. ΓΕΩΡΓΟΥΛΗΣ

—[ΔΗΜ. ΛΟΓ.] Τὰ πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποχρεώσεων τοῦ δημοσίου καταβαλλόμενα ὑπὸ τῶν δημοσίων ταμείων χρήματα πληρώνονται βάσει χρηματικῶν ἐνταλμάτων ἐκδιδομένων ὑπὸ τῶν ὑπουργῶν ἢ τῶν ἐπιτρόπων αὐτῶν, δηλαδὴ ὑπὸ τῶν διατακτῶν (βλ. *διατάκτης*). Ἡ ἐκκαθάρισις καὶ ἀναγνώρισις τῶν δημοσίων ἐξόδων, δηλαδὴ ἡ βεβαίωσις τῆς ὑπάρξεως ἀπαιτήσεώς τινος κατὰ τοῦ δημοσίου καὶ ὁ προσδιορισμὸς τοῦ ποσοῦ ταύτης ἐνεργεῖται ὑπὸ τῶν διατακτῶν, κυρίων καὶ δευτερευόντων, τῶν τελευταίων δικαιουμένων νὰ ἀναγνωρίζωσι καὶ ἐντέλλωνται δημοσίας δαπάνας κατ' ἐντολὴν τῶν κυρίων τοιούτων καὶ μόνον ἐπὶ τῶν πιστώσεων καὶ ἐντὸς τῶν ποσῶν τὰ ὁποῖα μετεβίβασεν αὐτοῖς πρὸς τοῦτο ὁ κύριος διατάκτης. Ἑπομένως ἡ πληρωμὴ δημοσίου ἐξόδου διέρχεται τρία στάδια, τὴν βεβαίωσιν τῆς σχετικῆς ἀπαιτήσεως κατὰ τοῦ δημοσίου, τὴν ἐκκαθάρισιν αὐτῆς καὶ τὴν ἐντολὴν πρὸς πληρωμήν.

Ἡ *βεβαίωσις* κεκτημένου δικαιώματος παρὰ πιστωτοῦ τινος τοῦ δημοσίου ἐνεργεῖται ἢ ἐξ ἐπαγγέλματος, προκειμένου περὶ ἀναμφισβητήτου δικαιώματος, ἢ ἐπὶ τῇ προσαγωγῇ τῶν σχετικῶν δικαιολογητικῶν ἐγγράφων ἑκάστης ἀπαιτήσεως ὑποβαλλομένων εἰς τὸν ἁρμόδιον διατάκτην, εἴτε ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῶν δικαιούχων, εἴτε παρ' ἄλλων ἐχόντων συμφέρον, εἴτε καὶ παρ' αὐτῶν τῶν ἁρμοδίων πρὸς τοῦτο ὀργάνων τοῦ κράτους. Ὁ ἐνεργῶν τὴν βεβαίωσιν ἀναζητεῖ ὄχι μόνον ἐὰν ὑφίσταται πράγματι χρέος τι τοῦ δημοσίου, ἀλλὰ καὶ ἐὰν δὲν ὑφίσταται ἔνστασις παραγραφῆς τῆς ἀπαιτήσεως ἢ ἐκπτώσεως τοῦ δικαιούχου.

Ἡ *ἐκκαθάρισις* στηρίζεται ἐπὶ τῶν δικαιολογητικῶν ἐγγράφων ἑκάστης ἀπαιτήσεως τῶν καθοριζομένων ὑπὸ τοῦ λογιστικοῦ νόμου καὶ τῶν σχετικῶν κανονισμῶν ἑκάστης ὑπηρεσίας, καὶ τὰ ὁποῖα δέον νὰ ἐπισυνάπτωνται εἰς τὸ ἐκδοθησόμενον χρηματικὸν ἔνταλμα. Τὰ δικαιολογητικὰ ταῦτα δέον νὰ περιέχωσι τὴν βεβαιότητα, ὅτι διὰ τῆς ἐνεργηθησομένης πληρωμῆς ἀποδίδεται ὁλικῶς ἢ μερικῶς ἀποδεδειγμένον χρέος τοῦ κράτους καὶ κατὰ τὰς νομίμους διατυπώσεις.

Ἡ *ἐντολὴ (ἔνταλμα)* πρὸς πληρωμὴν δημοσίου ἐξόδου προκαλεῖται ὑπὸ τῆς ἁρμοδίας ὑπηρεσίας τῆς προκαλεσάσης τὴν σχετικὴν δαπάνην, ἥτις ἐλέγχει καὶ τὰ σχετικὰ δικαιολογητικά, συντάσσουσα ἅμα ἐπὶ τῆς οἰκείας καταστάσεως ἢ τοῦ λογαριασμοῦ τὴν σχετικὴν πρᾶξιν, τὴν ἐμφαίνουσαν τὸ πληρωτέον ποσόν.

Ἡ ἐντολὴ αὕτη διαβιβάζεται μετὰ τῶν δικαιολογητικῶν εἰς τὸ εἰδικὸν λογιστήριον τοῦ ὑπουργείου, εἰς ὃ ὑπάγεται ἡ ὑπηρεσία ἡ προκαλέσασα δαπάνην καὶ δέον νὰ μνημονεύῃ: α') Τὸν ἀριθμὸν ὑφ' ὃν ἀνελήφθη ἡ σχετικὴ ὑποχρέωσις εἰς βάρος τοῦ δημοσίου, ἤ, ἐὰν πρόκειται περὶ δαπάνης τῆς ὁποίας ἡ ἀνάληψις ὑποχρεώσεως συμπίπτει πρὸς τὴν ἔκδοσιν τῆς ἐντολῆς, τὴν φράσιν «δαπάνη μήπω ἀνειλημμένη». Πᾶσα δηλαδὴ πρᾶξις, ἐξ ἧς θὰ προέλθῃ κατ' ἀνάγκην ἡ ὑποχρέωσις τοῦ δημοσίου πρὸς πληρωμήν, ἀποτελεῖ τὴν καλουμένην πρᾶξιν ἀναλήψεως δαπάνης. Τὰ εἰδικὰ λογιστήρια τῶν ὑπουργείων ἐνασκοῦσι τὴν ἐποπτείαν ἐπὶ τῆς ἀναλήψεως τῶν δαπανῶν εἰς βάρος τοῦ δημοσίου, παρακολουθοῦσι δὲ τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἀναλαμβανομένων ὑποχρεώσεων εἰς βάρος τῶν διαφόρων ἄρθρων τοῦ προϋπολογισμοῦ. Πρὸς τοῦτο αἱ διάφοροι ὑπηρεσίαι τῶν ὑπουργείων ὑποχρεοῦνται, ὅπως κοινοποιῶσιν εἰς τὸ οἰκεῖον εἰδικὸν λογιστήριον τὰς πράξεις, ἐξ ὧν πηγάζουσιν ὑποχρεώσεις ἐξόδων, οὐδεμία δὲ πρᾶξις ὑποχρεοῦσα τὸ κράτος ὑπογράφεται παρὰ τοῦ ἁρμοδίου ὑπουργοῦ, ἐὰν δὲν θεωρηθῇ προηγουμένως ὑπὸ τοῦ παρ' αὐτῷ εἰδικοῦ λογιστηρίου, βεβαιοῦντος διὰ τῆς θεωρήσεώς του τὴν ὕπαρξιν πιστώσεως καὶ τὴν καταχώρησιν τῆς δαπάνης εἰς τὸ καλούμενον βιβλίον τῶν ἀνειλημμένων ὑποχρεώσεων, εἰς ὃ λαμβάνει πᾶσα πρᾶξις τὸν σχετικὸν αὔξοντα ἀριθμὸν καταχωρήσεως, ὅστις δέον νὰ σημειοῦται εἰς τὸ ἐκδιδόμενον χρηματικὸν ἔνταλμα.

Πᾶσα πρᾶξις τῶν ὑπουργῶν ἢ τῶν κατ' ἐντολὴν αὐτῶν ἀναλαμβανόντων ὑποχρεώσεις εἰς βάρος τοῦ δημοσίου δευτερευόντων διατακτῶν, δέον νὰ μνημονεύῃ ὅτι ἐτηρήθησαν αἱ ἀνωτέρω διατυπώσεις, προκειμένου δὲ περὶ ὑποχρεώσεων ἀναλαμβανομένων διὰ συμβάσεων ἀπαιτεῖται νὰ γίνεται μνεία τῆς τηρήσεως αὐτῶν καὶ εἰς τὸ σχετικὸν συμβόλαιον, ἄλλως ἐπέρχονται διάφοροι συνέπειαι καθοριζόμεναι ὑπὸ τῶν σχετικῶν νόμων 879, 1913 καὶ τοῦ Ν. διατάγματος τῆς 4/4/1923.

β') Τὴν χρῆσιν καὶ τὸ κεφάλαιον καὶ ἄρθρον τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ οἰκείου ὑπουργείου, ὅπερ βαρύνει ἡ σχετικὴ δαπάνη.

γ') Τὸ ὑπουργεῖον καὶ τὸ τμῆμα καὶ γραφεῖον αὐτοῦ ἐξ οὗ προκαλεῖται.

δ') Τὸ ὄνομα καὶ ἐπώνυμον τοῦ δικαιούχου.

ε') Τὸ πληρωτέον ποσὸν ὁλογράφως καὶ ἀριθμητικῶς.

στ') Τὴν αἰτίαν πληρωμῆς.

Ἡ ἐντολὴ δέον νὰ ᾖ καθαρογεγραμμένη, ἀπαγορευομένων ἀπολύτως ὑπὸ τοῦ λογιστικοῦ νόμου τῶν ξυσμάτων καὶ ἀλλοιώσεων ἐν γένει.

Τὸ εἰδικὸν λογιστήριον ἐξετάζει ἐκ νέου τὰ πα-

Digitized by Google

ραδιδόμενα εἰς αὐτὸ δικαιολογητικὰ καὶ λοιπὰ στοιχεῖα ἑκάστης ἐντολῆς καὶ ἐὰν εὕρῃ ταῦτα ἐν τάξει θεωρεῖ τὸ ἔνταλμα διὰ πράξεως συντασσομένης ἐπὶ τοῦ ἐντάλματος καὶ ὑπογραφομένης ὑπὸ τοῦ τμηματάρχου αὐτοῦ, μεθ' ὃ ὑποβάλλει τοῦτο εἰς τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ὑπαλλήλου ἢ τοῦ κατ' ἐντολὴν αὐτοῦ ὑπογράφοντος τὰ ἐντάλματα ἀνωτέρου ὑπαλλήλου τοῦ οἰκείου ὑπουργείου. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει ἐπιστρέφει εἰς τὴν ἁρμοδίαν ὑπηρεσίαν τὰ σχετικὰ ἔγγραφα, σημειοῦν τοὺς λόγους τῆς ἀπορρίψεως, ἀναβολῆς ἢ τροποποιήσεως τῆς ἐντολῆς. Τὸ εἰδικὸν λογιστήριον, θεωρῆσαν τὸ ἔνταλμα, ἀποστέλλει τοῦτο πρὸς θεώρησιν καὶ εἰς τὸ Ἐλεγκτικὸν συνέδριον, ὅπερ ἐνασκεῖ διὰ τοῦ οἰκείου παρέδρου του τὸν λεγόμενον προληπτικὸν ἔλεγχον. Διὰ τοῦ προληπτικοῦ τούτου ἐλέγχου ἀποσκοπεῖται ἡ βεβαίωσις ὅτι ὑπάρχει νομίμως κεχορηγημένη ἡ ἀπαιτουμένη διὰ τὴν δαπάνην πίστωσις καὶ ὅτι ἐτηρήθησαν αἱ διατάξεις τῶν νόμων περὶ ἀναλήψεως ὑποχρεώσεως, ἐκτελέσεως καὶ δικαιολογήσεως δαπανῶν τοῦ κράτους, δυναμένου ὅμως τοῦ Ἐλεγκτικοῦ συνεδρίου καὶ τοῦ παρέδρου αὐτοῦ νὰ ἐξετάσῃ καὶ τὸ οὐσιαστικὸν μέρος τῆς δαπάνης.

Ὁ πάρεδρος εὑρὼν ἐν τάξει τὰ δικαιολογητικὰ καὶ λοιπὰ στοιχεῖα τῶν ἀποσταλέντων αὐτῷ χρηματικῶν ἐνταλμάτων, θεωρεῖ ταῦτα διὰ πράξεως αὐτοῦ συντασσομένης ἐπ' αὐτῶν καὶ ὑπογραφομένης ὑπ' αὐτοῦ, ἐπαναφέρων ταῦτα μετὰ τοῦτο εἰς τὸν τμηματάρχην τοῦ ἁρμοδίου εἰδικοῦ λογιστηρίου, ὅστις τὰ ἀποστέλλει εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον, εἰς βάρος τοῦ ὁποίου ἐξεδόθησαν πρὸς πληρωμήν. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐξάγεται ἀριδήλως ὁ ὁρισμὸς τοῦ χρηματικοῦ ἐντάλματος, ἀποτελοῦντος διαταγὴν ὑπουργοῦ ἢ ἐπιτρόπου αὐτοῦ πρὸς ὡρισμένον ταμεῖον τοῦ κράτους νὰ πληρώσῃ ὡρισμένην δαπάνην τοῦ δημοσίου, νομίμως ἀναγνωρισθεῖσαν πρὸς ὡρισμένον πιστωτὴν αὐτοῦ. Προϋπόθεσις ἑπομένως πάσης πληρωμῆς ἐνεργουμένης ὑπὸ δημοσίου ταμείου εἶναι κατὰ κανόνα ἡ ἔκδοσις χρηματικοῦ ἐντάλματος.

Ὁ ταμίας λαμβάνων χρηματικόν τι ἔνταλμα πρὸς ἐξόφλησιν, δέον νὰ ἐξετάσῃ, ἐὰν μὲν πρόκειται περὶ χρηματικοῦ ἐντάλματος ἐκδοθέντος ὑπὸ κυρίου διατάκτου, ἂν τοῦτο ἔχῃ ἐν τάξει ὡς πρὸς τὰ τυπικὰ στοιχεῖα, δηλαδὴ τὰς κεκανονισμένας καὶ γνωστὰς ὑπογραφὰς τῶν πρὸς τοῦτο ἁρμοδίων, ὡς ἀνωτέρω ἐξετέθη, ὀργάνων, μὴ δυνάμενος νὰ ἐξετάσῃ καὶ τὸ ἔγκυρον καὶ νόμιμον τῶν ὑποστηριξάντων τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἐντάλματος δικαιολογητικῶν, καθ' ὅσον ταῦτα ἐξετασθέντα ὑπὸ τοῦ παρέδρου ἐθεωρήθησαν ἐν τάξει καὶ ἀπεσπάσθησαν ἐκ τοῦ ἐντάλματος, παραπεμφθέντα εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ Ἐλεγκτικοῦ συνεδρίου· ἐὰν ὅμως πρόκειται περὶ χρηματικοῦ ἐντάλματος δευτερεύοντός τινος διατάκτου, παρ' ᾧ δὲν ἑδρεύει ἐπίτροπος τοῦ Ἐλεγκτικοῦ συνεδρίου, δέον νὰ βεβαιωθῇ ὅτι τὸ ποσὸν αὐτοῦ περιλαμβάνεται ἐντὸς τῶν διὰ τοῦ σχετικοῦ ἐπιτροπικοῦ ἐντάλματος μεταβιβασθεισῶν πιστώσεων εἰς τὸν διατάκτην τοῦτον παρὰ τοῦ κυρίου τοιούτου, καθὼς καὶ ὅτι τυγχάνουσιν ἐπισυνημμένα εἰς τὸ ὑπ' ὄψει αὐτοῦ χρηματικὸν ἔνταλμα ὅλα τὰ πρὸς ὑποστήριξιν τῆς δαπάνης ἀπαιτούμενα σχετικὰ δικαιολογητικὰ ἔγγραφα.

Καταργηθέντων ὅμως ἐσχάτως τῶν λογιστικῶν γραφείων τῶν νομαρχιῶν δὲν ὑφίστανται πλέον, προκειμένου περὶ πολιτικῶν ὑπηρεσιῶν, ἄλλοι δευτερεύοντες διατάκται εἰμὴ μόνον οἱ γενικοὶ διοικηταί, παρ' οἷς ὑφίστανται καὶ σχετικὰ εἰδικὰ λογιστήρια, ἅτινα ἐκδίδουσι χρηματικὰ ἐντάλματα βάσει καὶ ἐντὸς τῶν πιστώσεων τῶν μεταβιβαζομένων εἰς τὰς οἰκείας γενικὰς διοικήσεις ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων ὑπουργῶν, θεωρούμενα ὑπὸ τῶν πρὸς τοῦτο ἐν τῇ ἕδρᾳ ἑκάστης γενικῆς διοικήσεως ὁρισθέντων ἐπιτρόπων τοῦ Ἐλεγκτικοῦ συνεδρίου, καὶ ἑπομένως ὁ ταμίας δὲν ἔχει νὰ ἐξετάσῃ εἰμὴ μόνον ἐὰν τὰ χρηματικὰ ἐντάλματα τὰ ἀποσταλέντα αὐτῷ ὑπὸ τῶν γενικῶν διοικητῶν ὡς δευτερευόντων διατακτῶν ἐξεδόθησαν ἐπὶ τῶν πιστώσεων καὶ ἐντὸς τοῦ ποσοῦ τοῦ μεταβιβασθέντος αὐτοῖς ὑπὸ τῶν κυρίων διατακτῶν.

Ἐπιτροπικὸν ἔνταλμα καλεῖται ἡ ἐντολὴ κυρίου διατάκτου πρὸς δευτερεύοντα τοιοῦτον, δι' ἧς μεταβιβάζονται εἰς τὸν τελευταῖον τοῦτον ὡρισμέναι πιστώσεις κατὰ κεφάλαιον καὶ ἄρθρον τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ οἰκείου ὑπουργείου πρὸς ἔκδοσιν ὑπ' αὐτοῦ χρηματικῶν ἐνταλμάτων ἐπὶ δημοσίων ταμείων.

Τὰ ἐπιτροπικὰ ἐντάλματα δέον νὰ φέρωσι: α') τὸ ὄνομα τοῦ ὑπουργείου παρ' οὗ ἐκδίδονται, β') τὸν αὔξοντα ἀριθμὸν αὐτῶν, γ') τὴν χρῆσιν εἰς ἣν ἀνάγεται ἡ μεταβιβαζομένη πίστωσις ἢ πιστώσεις, δ') τὸν διατάκτην εἰς ὃν μεταβιβάζονται, ε') τὸ κεφάλαιον καὶ ἄρθρον τοῦ εἰδικοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ ὑπουργείου, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐνεργεῖται ἡ μεταβίβασις, καὶ στ') τὸ ποσὸν τῆς μεταβιβαζομένης πιστώσεως ἢ τῶν πιστώσεων. Τὰ ἐπιτροπικὰ ἐντάλματα ἀποστέλλονται εἰς τὸν παρὰ τῷ Ἐλεγκτικῷ συνεδρίῳ ἁρμόδιον πάρεδρον, παρ' οὗ ἐπιστρέφονται τεθεωρημένα εἰς τὰ οἰκεῖα εἰδικὰ λογιστήρια, ὅπως ἀποσταλῶσιν ὑπ' αὐτῶν εἰς τοὺς ἐπ' ὀνόματι τῶν ὁποίων ἐξεδόθησαν δευτερεύοντας διατάκτας. Τὰ ἐπιτροπικὰ ταῦτα ἐντάλματα ἀποτελοῦσιν ὡς πρὸς τοὺς δευτερεύοντας διατάκτας τὸν τίτλον, δυνάμει τοῦ ὁποίου κάμνουσι χρῆσιν τῶν εἰς τὴν διάθεσίν των τεθεισῶν πιστώσεων, δι' ὃ καὶ δέον νὰ φυλάττωσι ταῦτα μέχρις οὗ κλεισθῶσιν οἱ λογαριασμοὶ τῆς χρήσεως. Πᾶσα πίστωσις ἐξ ἄλλου μεταβιβασθεῖσα εἰς δευτερεύοντα διατάκτην, ἐὰν δὲν ἀκυρωθῇ ῥητῶς, ἰσχύει, οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ χρονολογία της, μέχρι τῆς τελευταίας ἡμέρας τοῦ τρίτου μηνὸς τοῦ δευτέρου ἔτους τῆς χρήσεως, ἤτοι μέχρι τῆς 30ῆς Ἰουνίου. Αἱ οὕτω δι' ἐπιτροπικῶν μεταβιβαζόμεναι πιστώσεις εἰς τοὺς δευτερεύοντας διατάκτας, ἀφορῶσαι ὡρισμένου εἴδους ἔξοδα, δὲν δύνανται ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ νὰ διατεθῶσιν ὑπ' αὐτῶν δι' ἄλλας δαπάνας ἐκτὸς ἐκείνων, ἃς ἀναγράφουσι τὰ σχετικὰ ἄρθρα τοῦ προϋπολογισμοῦ, οὐδὲ ἐπιτρέπεται νὰ γίνῃ ὑπέρβασις αὐτῶν. Διὰ τὴν πληρωμὴν εἰδικῶς τῶν ἀποδοχῶν ἐν γένει τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, ὑπηρετῶν καὶ ἐργατῶν, ἀνοίγεται ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων ὑπουργῶν μέσῳ τῶν παρ' αὐτοῖς εἰδικῶν λογιστηρίων εἰς τοὺς οἰκείους ταμίας τοῦ κράτους διὰ σχετικῶν ἐπιτροπικῶν διαταγῶν αἱ ἀναγκαῖαι πρὸς τοῦτο χρηματικαὶ πιστώσεις εἰς τὴν ἀρχὴν ἑκάστου ἑξαμήνου. Αἱ ἐπιτροπικαὶ αὗται διαταγαὶ ὑπόκεινται ἐπίσης εἰς τὸν κεκανονισμένον προληπτικὸν ἔλεγχον τοῦ Ἐλεγκτικοῦ συνεδρίου.

Τὸ χρονικὸν διάστημα καθ' ὃ ἰσχύει ὁ προϋπολογισμὸς ἑκάστου οἰκονομικοῦ ἔτους λέγεται *χρῆσις* καὶ τὰ σχετικὰ χρηματικὰ ἐντάλματα πρὸς πληρωμὴν τῶν ἐντὸς αὐτῆς ἀναληφθεισῶν ὑποχρεώσεων τοῦ δημοσίου δύνανται νὰ ἐκδίδωνται ὑπὸ μὲν τῶν κυρίων διατακτῶν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ σχετικοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους, (δηλαδὴ ἀπὸ τῆς 1ης Ἀπριλίου ἑκάστου ἔτους) μέχρι τῆς 30ῆς Ἰουνίου τοῦ ἑπομένου ἔτους, ὑπὸ δὲ τῶν δευτερευόντων διατακτῶν ἀπὸ τῆς αὐτῆς μὲν ἡμερομηνίας, ἀλλὰ μέχρι τῆς 31ης Μαΐου τοῦ ἑπομένου ἔτους. Ἐξοφλοῦνται δὲ ταῦτα εἰς τοὺς δικαιούχους ὑπὸ τῶν δημοσίων ταμείων εἰς βάρος τῶν ὁποίων ἐξεδόθησαν, τὰ μὲν τῶν κυρίων διατακτῶν μέχρι τῆς 31ης Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, τὰ δὲ τῶν δευτερευόντων διατακτῶν μέχρι τῆς 30ῆς Ἰουνίου.

Ἡ πληρωμὴ τῶν χρηματικῶν ἐνταλμάτων ὑπὸ τῶν δημοσίων ταμείων εἰς τοὺς δικαιούχους ἐνεργεῖται, ἀφοῦ ἐξακριβωθῇ πρότερον (ὁ καὶ κυριώτερος ὅρος τῆς πληρωμῆς) ὑπὸ τοῦ ἁρμοδίου πρὸς τοῦτο ταμίου ἡ ταυτότης τοῦ δικαιούχου καὶ ἡ ἱκανότης αὐτοῦ τοῦ εἰσπράττειν χρήματα. Διὰ τὴν γενομένην πληρωμὴν ὁ ταμίας ζητεῖ τὴν σχετικὴν ἐξοφλητικὴν ἀπόδειξιν παρὰ τοῦ προσερχομένου ἐνώπιόν του πρὸς τοῦτο δικαιούχου ἢ τοῦ νομίμου αὐτοῦ πληρεξουσίου.

Ἕτερος ὅρος ἐπίσης σπουδαῖος εἶναι ὅτι ὁ πληρώνων ταμίας δέον νὰ ἐξετάσῃ καλῶς τὴν γνησιότητα τοῦ προσαγομένου αὐτῷ χρηματικοῦ ἐντάλματος καὶ τῶν ἐν αὐτῷ κεκανονισμένων ὑπογραφῶν κατὰ τὰ εἰδικώτερον ἐπὶ τούτω καθορισθέντα ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν (Γεν. Διευθύνσεως Δημοσίου Λογιστικοῦ).

Αἱ πληρωμαὶ γίνονται τοῖς μετρητοῖς, τοῦ ταμίου ὄντος ὑποχρέου νὰ προσκαλῇ τοὺς δικαιούχους πρὸς ἐξόφλησιν τῶν ἐπ' ὀνόματί των χρηματικῶν ἐνταλμάτων τῶν ἐκδοθέντων εἰς βάρος τοῦ ταμείου ὅπερ διευθύνει ἕκαστος τούτων.

Εἰδικῶς ἡ πληρωμὴ τῶν συντάξεων ἐνεργεῖται ἐπὶ τῇ προσαγωγῇ πιστοποιητικοῦ τῆς ταυτότητος τῶν συνταξιούχων, ἐκδιδομένου ἐπὶ ἁπλοῦ χάρτου παρὰ τοῦ ἁρμοδίου δημάρχου ἢ προέδρου κοινότητος, εὐθυνομένων διὰ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ περιεχομένου τῶν πιστοποιητικῶν. Ἐὰν ὁ δικαιοῦχος εἶναι ἀγράμματος, ὁ πληρώνων ταμίας κάμνει μνείαν τούτου ἐπὶ τοῦ χρηματικοῦ ἐντάλματος, πιστοποιουμένης τῆς πληρωμῆς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ταμίου καὶ δύο μαρτύρων παρόντων καὶ γνωστῶν, ἐφ' ὅσον τὸ ποσὸν τοῦ ἐντάλματος δὲν ὑπερβαίνει τὰς 50 δραχμάς, ἄλλως ἀπαιτεῖται ἡ σύνταξις εἰδικῆς συμβολαιογραφικῆς πράξεως.

Ἡ παραγραφὴ τῶν χρεῶν τοῦ δημοσίου ἐπέρχεται ἐκ τῆς ἐπὶ ὡρισμένον χρονικὸν διάστημα παραμελήσεως τοῦ δικαιούχου νὰ ζητήσῃ τὴν ἀναγνώρισιν καὶ πληρωμὴν τῆς ἀπαιτήσεώς του. Κατὰ κανόνα πᾶν χρέος δημόσιον, τὸ ὁποῖον δι' ἔλλειψιν ἀποχρώσης δικαιολογήσεως δὲν ἀνεγνωρίσθη, δὲν διετάχθη ἡ πληρωμή του καὶ δὲν ἐπληρώθη ἐντὸς πέντε ἐτῶν, ἀφ' ἧς τὸ πρῶτον ἐγεννήθη τὸ πρὸς ἀγωγὴν δικαίωμα, παραγράφεται πρὸς ὄφελος τοῦ κράτους. Ἡ παραγραφη αὕτη ἀποτελεῖ τὴν εἰδικὴν παραγραφὴν τοῦ λογιστικοῦ νόμου καὶ διαφέρει τῆς ἀποσβεστικῆς τοιαύτης τοῦ ἀστικοῦ δικαίου ὅτι τὴν μὲν πρώτην ὑπαγορεύει τὸ μέγα συμφέρον τοῦ κράτους τὸ συνιστάμενον εἰς τὴν ἐπιβαλλομένην σταθερότητα τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἥτις θὰ ἐκινδύνευεν ἐκ τῆς ἐπὶ μακρὸν χρόνον ὑπάρξεως ἀνεξοφλήτων χρεῶν, μηδεμιᾶς προβλέψεως ἐξόδων καθισταμένης δυνατῆς ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, τὴν δὲ ἀποσβεστικὴν τοιαύτην παρήγαγεν ἡ δυσχέρεια τῆς ἀποδείξεως δικαιώματός τινος μετὰ τὴν παρέλευσιν μακροῦ χρόνου ἀπὸ τῆς συστάσεώς του. Χρέος τοῦ δημοσίου, περὶ οὗ ὁμιλεῖ ὁ λογιστικὸς νόμος, εἶναι πᾶσα χρηματικὴ κατ' αὐτοῦ ἀπαίτησις. Τῆς παραγραφῆς τοῦ λογιστικοῦ νόμου ἐξαιροῦνται αἱ κάτωθι ἀπαιτήσεις κατὰ τοῦ δημοσίου, μὴ ἀποτελοῦσαι χρέη, κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ νόμου τούτου:

1) Αἱ κατὰ τοῦ δημοσίου ἀγωγαὶ αἱ στηριζόμεναι εἰς ἐμπράγματον δικαίωμα κυριότητος, δουλείας, ὑποθήκης κτλ., αἵτινες ὑπόκεινται εἰς τὴν συνήθη ἀποσβεστικὴν τῶν ἀγωγῶν παραγραφήν. 2) Αἱ σκοποῦσαι τὴν ἀναγνώρισιν δικαιώματος καὶ οὐχὶ χρέους, π. χ. δικαιώματος ἀναγνωρίσεως συντάξεως κτλ. Εἰς τὴν ὡς ἄνω παραγραφὴν τοῦ λογιστικοῦ νόμου ὑποβάλλονται ὄχι μόνον τὰ περιληφθέντα χρέη εἰς τὸν κρατικὸν προϋπολογισμόν, ἀλλὰ καὶ πᾶν ἄλλο χρέος ἐξ οἱασδήποτε αἰτίας παραχθέν, καὶ αὐτὸ τὸ ἀνεκκαθάριστον εἰσέτι καὶ αὐτὸ τὸ μὴ καταχωρηθὲν εἰς τὸν προϋπολογισμόν, ὡς καὶ αὐτὸ δι' ὃ δὲν ἐχορηγήθη σχετικὴ πίστωσις. Εἰς τὴν αὐτὴν πενταετῆ παραγραφὴν ὑπάγονται καὶ τὰ ἐξ ἀδικημάτων ἢ παρανόμων πράξεων τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ δημοσίου χρέη, ὡς καὶ τὰ ἐξ ὑπερημερίας χρέη αὐτοῦ, ὡς καὶ αὐτὴ ἡ ἀγωγὴ τοῦ δεδικασμένου κατὰ τοῦ δημοσίου.

Ἵνα δὲ χρέος τι τοῦ δημοσίου διαφύγῃ τὴν παραγραφήν, δὲν ἀρκεῖ ἁπλῶς νὰ ἀναγνωρισθῇ τοῦτο ἢ νὰ ἐκδοθῇ ἡ περὶ αὐτοῦ σχετικὴ ἐντολὴ ἢ καὶ ἔνταλμα πρὸς πληρωμήν, ἀλλὰ πρέπει καὶ νὰ πληρωθῇ ἐντὸς τῆς πενταετίας, ἀρχομένης ἀπὸ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἐγεννήθη τὸ δικαίωμα τοῦ πιστωτοῦ, ὅπως ζητήσῃ τὴν πληρωμὴν τῆς ἀπαιτήσεώς του, ἀσχέτως πρὸς τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἤθελεν ἀρνηθῇ εἰς αὐτὸν τὸ δημόσιον τὴν πληρωμήν των.

Ἡ ἀνωτέρω πενταετὴς παραγραφὴ δὲν ἰσχύει εἰς τὰς περιστάσεις καθ' ἃς νόμοι, εἰδικὰ διατάγματα, ἢ συμβάσεις καθώρισαν μακροτέραν ἢ βραχυτέραν παραγραφήν, καθὼς καὶ διὰ τὰ χρέη τὰ ὁποῖα δὲν ἐπληρώθησαν ἐντὸς τῆς προσδιωρισμένης προθεσμίας δι' ἐμπόδια προελθόντα ἐκ μέρους τῶν ἀρχῶν, ἢ τῶν ὁποίων ἡ πληρωμὴ ἀνεβλήθη δι' ἀρξαμένην δίκην (βλ. καὶ λ. *δημόσια οἰκονομικὰ (περὶ δημοσίων ἐξόδων), διατάκτης [Δημ. Λογ.]*).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Β. Λαμπρινάκη*, «Γεν. Ἀρχαὶ Δημοσίου Λογιστικοῦ» (σελ. 54—57, 60—63, 76—83, 98, 101).— *Μ. Οἰκονομίδου*, «Ἑρμηνεία τοῦ Δημοσίου Λογιστικοῦ» (σελ. 104—125, 149—195, 383—421, 575, 597).

Β. ΛΑΜΠΡΙΝΑΚΗΣ

— **ἔξοδα δικαστικὰ** *[Πολιτ. Δικον.]*. Πᾶσα δίκη μοιραίως συνεπάγεται δι' ἀμφοτέρους τοὺς διαδίκους τὴν καταβολὴν δαπανῶν, εἴτε καθαρῶς δικαστηριακῶν, τουτέστι δαπανῶν καταβαλλομένων πρὸς τὸ δημόσιον (δικαστικὸν ἔνσημον, τέλη ἀποφάσεως, παράβολα κ.λ.π.), εἴτε ἐξωδίκων, καταβαλλομένων δι' ἄλλας τῆς δίκης ἀνάγκας (ἀμοιβὴ δικηγόρων, κλητήρων κ.λ.π.). Δεδομένου ὅτι κατὰ τεκμήριον τὴν ὑπαιτιότητα τῆς δίκης φέρει ὁ ἡττηθεὶς διάδικος, οὗτος κατὰ γενικὸν κανόνα βαρύνεται καὶ μὲ τὸ σύνολον τῶν δικαστικῶν ἐξόδων. Ὅταν ὅμως ὡς ὑπαίτιοι τοῦ δικαστικοῦ ἀγῶνος δύνανται νὰ χαρακτηρισθοῦν ἀμφότεροι οἱ διάδικοι, τοῦθ' ὅπερ συμβαίνει ὅταν καὶ οἱ δύο νικήσωσι καὶ ἡττηθῶσι (λ. χ. γίνεται ἐν μέρει δεκτὴ τοῦ ἐνάγοντος) ὡς ἐπίσης κατὰ νόμον (Πολ. δικ. ἄρθρ. 211) ἐν δίκαις μεταξὺ ἀνιόντων, κατιόντων, συζύγων καὶ ἀμφιθαλῶν ἀδελφῶν, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οὐδεὶς καταδικάζεται εἰς τὰ ἔξοδα, ἀλλὰ συμψηφίζονται ταῦτα διὰ τῆς ἀποφάσεως, κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ δικαστηρίου τῆς οὐσίας (μὴ ὑποκειμένην εἰς τὸν ἔλεγχον τοῦ Ἀρείου Πάγου), ὁπότε ἕκαστος διάδικος βαρύνεται μὲ τὰς δαπάνας, τὰς ὁποίας ἐπεχείρησεν. Ἐὰν οἱ ἐν τῇ δίκῃ ἑκατέρωθεν διάδικοι εἶναι πλείονες καὶ καταδικασθῶσιν εἰς τὴν δικαστικὴν δαπάνην, κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἄρθρ. 212 τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας οὗτοι εὐθύνονται κατὰ κεφαλὰς καὶ οὐχὶ ἀλληλεγγύως, ἀνεξαρτήτως τοῦ δι' ἕκαστον αὐτῶν ἀντικειμένου τῆς δίκης. Δύναται ὅμως τὸ δικαστήριον νὰ διατάξῃ περὶ τούτου ἄλλως ἐν τῇ ἀποφάσει, ἰδίᾳ μάλιστα ὅταν πρόκειται περὶ ἀλληλεγγύου ἐνοχῆς· ἀλλὰ καὶ τότε ἡ ἀλληλέγγυος εὐθύνη τῶν καταδικασθέντων εἰς τὰ ἔξοδα πρέπει νὰ διαταχθῇ διὰ τῆς ἀποφάσεως.

Ἐνίοτε ὅμως τὴν δικαστικὴν δαπάνην δὲν φέρει ὁ νικώμενος διάδικος. Ὁ ἐπιτυχὼν δι' αἰτήσεως τὴν ἐξαίρεσιν δικαστοῦ καταδικάζεται οὗτος εἰς τὰ δικαστικὰ ἔξοδα. Ἐπίσης δύνανται νὰ καταδικασθῶσιν εἰς τὰ ἔξοδα καὶ ἄλλα πρόσωπα ἐκτὸς τῶν διαδίκων, ὅταν ταῦτα ἐνέχωνται εἰς ἀποζημίωσιν ἢ κατὰ νόμον ὑποχρεοῦνται εἰς τὰ ἔξοδα (Πολ. δικ. 213), ὡς λ.χ. ὅταν ἐξ ἀμελείας τῶν δικαστικῶν προσώπων ἐγένοντο ἔξοδα (Ὀργ. Δικ. 293 συνδ. 141) ἢ ὅταν ἐξ ὑπαιτιότητος τούτων ἐνηργήθη ἄκυρός τις πρᾶξις καὶ ἐζητήθη ἡ ἀκύρωσις ταύτης (Πολ. δικ. 203). Ἐπίσης κατὰ τὸ ἄρθρον 214 καταδικάζονται εἰς τὴν πληρωμὴν τῶν ἐξόδων δικαστικὰ πρόσωπα, ἅτινα ἐπροξένησαν εἰς τοὺς διαδίκους περιττὴν δαπάνην, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἂν αἱ πράξεις εἶναι παράνομοι ἢ ἄκυροι.

Ὡς πρὸς τὰς δαπάνας, τὰς ὁποίας ὀφείλει νὰ καταβάλῃ ὁ νικηθεὶς διάδικος, κρατεῖ ἡ ἀρχὴ (ἄρθρ. 215), ὅτι μόνον αἱ ἀναγκαῖαι δαπάναι ἀπο-

Digitized by Google

δίδονται. Ὡς τοιαύτας χαρακτηρίζει ὁ νόμος τὰ τέλη τῶν διαφόρων δικαστικῶν πράξεων καὶ ἀποφάσεων, τὴν ἀμοιβὴν τοῦ δικηγόρου (ἥτις νῦν κατὰ τὸν κώδικα περὶ δικηγόρων ὀφείλεται καὶ ἂν ὁ δικηγόρος ὑπερασπίζεται ἰδίαν ὑπόθεσίν του, ἄρθρ. 160), τὰ ταχυδρομικὰ ἔξοδα, τὰ ὁδοιπορικὰ ἔξοδα τοῦ διαδίκων, μαρτύρων, πραγματογνωμόνων. Δὲν θεωροῦνται ἀναγκαῖαι δαπάναι καὶ συνεπῶς δὲν ἀποδίδονται αἱ ἐξ ἀπειθείας γενόμεναι (ὡς λ. χ. ἐπὶ τῆς ἐρήμην δίκης μὴ ἀκυρουμένης τῆς ἐρημοδικίας τὰ διὰ τὴν συζήτησιν τῆς ἀνακοπῆς προκαταβαλλόμενα δικαστικὰ ἔξοδα τῆς ἐρήμην ἀποφάσεως ἀποδίδονται ὁπωσδήποτε εἰς τὸν παραστάντα) ἢ ἐξ ἀπροσεξίας ἢ ἐξ ἰδίου σφάλματος (ἀκυρότητες διαδικασίας). Μάλιστα ὅταν ἐγένετο ἐκ σφάλματος ἀκυρότης τις ἢ ὁπωσδήποτε ὁ σφαλὼν διάδικος θέλει νὰ ἐπανορθώσῃ τὸ σφάλμα του διὰ παραιτήσεως ἀπὸ τοῦ δικογράφου, ἐφ' ὅσον τοῦτο εἶναι δυνατόν, ὀφείλει νὰ προσφερθῇ προκαταβολικῶς εἰς τὴν καταβολὴν τῶν ἐξόδων τοῦ ἀντιδίκου του (Πολ. δικ. 487). Ἐπίσης δὲν ἀποδίδονται τὰ ἐξ ὑπερβαλλούσης προνοίας δαπανηθέντα ἔξοδα (λ. χ. πρόσκλησις πλειόνων τῶν 3 μαρτύρων (Πολ. δικ. 318) ἢ πρόσληψις πλειόνων δικηγόρων κλπ.).

Περὶ τῆς ἀποδόσεως τῆς δαπάνης ὁρίζει μόνον ἡ ὁριστικὴ ἀπόφασις καὶ κατόπιν αἰτήσεως τοῦ διαδίκου, ἥτις γίνεται διὰ τῶν προτάσεων καὶ ἀναγραφῆς ἐν αὐταῖς τῶν ἐξόδων, μὴ γινομένης ἐν τῇ πρακτικῇ κοινοποιήσεως καταλόγου, ὡς ὁρίζει τὸ ἄρθρον 217. Ἂν τὸ δικαστήριον, καίπερ ὑποβληθείσης αἰτήσεως, παρέλειψε τὴν καταδίκην εἰς τὰ ἔξοδα, ἡ ἀπόφασις ὑπόκειται (ἐκτὸς τῆς ἐφέσεως) εἰς ἀναψηλάφησιν (Πολ. δικ. 209, 785, ἐδ. 1). Μέχρι τῆς ἐκδόσεως ὅμως τῆς ὁριστικῆς ἀποφάσεως τὴν δαπάνην προκαταβάλλει ὁ προκαλῶν τὰς δικαστικὰς πράξεις, λ.χ. ὁ ἐνάγων, ὁ ἐκκαλῶν, ὁ ἀναιρεσείων ἢ ὁ ἐπισπεύδων, ὅστις δύναται νὰ εἶναι ὁ ἐφεσίβλητος, ἢ ὁ ἀναιρεσίβλητος. Ἀλλ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ τέλη τῆς συζητήσεως ἐνδίκου τινὸς μέσου, ἂν ταῦτα δὲν καταβληθῶσι παρὰ τοῦ προκαλοῦντος δύναται ὁ ἐπισπεύδων (ἐφεσίβλητος, ἀναιρεσίβλητος—πρὸ τοῦ 1925 ὁ καθ' οὗ ἡ ἀνακοπή) νὰ προκαταβάλῃ ταῦτα καὶ νὰ ζητήσῃ νὰ δικασθῇ ἐρήμην ὁ ἀντίδικός του (Πολ. δικ. 208). Ἐξαίρεσιν εἰσάγει ὡς πρὸς τὴν προκαταβολὴν τῶν ἐξόδων τὸ ἄρθρον 208, ὁρίζον, ὅτι προκειμένης δίκης περὶ διατροφῆς τὰ ἔξοδα προκαταβάλλει (ἐννοεῖται καὶ τοῦ ἀντιδίκου του) ὁ κατὰ τὸν ἀστικὸν νόμον εἰς διατροφὴν ὑπόχρεως, ἅτινα δύναται τὸ δικαστήριον νὰ ὁρίσῃ ἀπὸ τῆς πρώτης συζητήσεως. Μὴ προκαταβάλλων δὲ ταῦτα ὁ διὰ τῆς ἀποφάσεως ὑποχρεωθεὶς λογίζεται ἐρήμην δικαζόμενος. Ἐὰν ὅμως νικήσῃ, δέον νὰ ἀποδοθοῦν εἰς αὐτὸν οὐ μόνον τὰ ἐκ τῆς εἰδικῆς ταύτης αἰτίας (τῆς διατροφῆς) προκαταβληθέντα, ἀλλὰ καὶ ἐν γένει τὰ ἔξοδα τοῦ νικηθέντος διαδίκου, ἐκτὸς ἂν πρόκειται περὶ τῆς περιπτώσεως τοῦ ἄρθρου 211 ἐδ. 1, ὅτε δύνανται νὰ συμψηφισθοῦν τὰ ἔξοδα.

Οἱ μὴ δυνάμενοι λόγῳ οἰκονομικῆς ἀνεπαρκείας νὰ φέρωσι τὸ βάρος τῶν δικαστικῶν ἐξόδων ἀπολαύουσι τοῦ εὐεργετήματος τῆς πενίας, τὸ ὁποῖον καθιεροῦν τὰ ἄρθρα 220 κ.ἑ. τῆς Πολ. δικονομίας. Διὰ ν' ἀπολαύσουν τοῦ εὐεργετήματος τούτου οἱ πένητες ὀφείλουν α') νὰ προσκομίσωσι πιστοποιητικὸν τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς (δημάρχου), ὅτι ἡ κατάστασις καὶ αἱ πρόσοδοι αὐτῶν δὲν ἀρκοῦσι πρὸς πληρωμὴν τῆς δικαστικῆς δαπάνης, χωρὶς νὰ περιορισθῶσιν ἐντεῦθεν τὰ πρὸς διατροφὴν αὐτῶν καὶ τῆς οἰκογενείας των ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖα, β') νὰ βεβαιώσωσι τοῦτο δι' ὅρκου, διδομένου ἐνώπιον τοῦ διὰ τὴν δίκην ἁρμοδίου δικαστηρίου, ὑποσχόμενοι συνάμα διὰ τοῦ ὅρκου, ὅτι βελτιουμένης τῆς καταστάσεως αὐτῶν θέλουν καταβάλει τὰς δαπάνας, γ') νὰ προσαγάγωσι βεβαίωσιν δικηγόρου, ὅτι ἡ δίκη δὲν φαίνεται προφανῶς παράλογος, ἄδικος καὶ ἀστήρικτος. Τὸ εὐεργέτημα τῆς πενίας προκειμένου περὶ δίκης ἐν τῷ εἰρηνοδικείῳ παρέχει ὁ εἰρηνοδίκης, προκειμένου δὲ περὶ δίκης ἐνώπιον πολυμελοῦς δικαστηρίου ὁ εἰσαγγελεὺς τούτου δι' ἰδίου ἐγγράφου, δι' οὗ καὶ διορίζει οὗτος πληρεξούσιον τοῦ πένητος (ἀντικλήτηριον ἔγγραφον). Διὰ τοῦ εὐεργετήματος τούτου ὁ πένης, ἢ ὁ ἀντίδικος τούτου ὅταν ἐπισπεύδῃ, καταβάλλει τὸ ἥμισυ μόνον τῶν νομίμων δικαστικῶν τελῶν. Ἡττηθεὶς ὁ πένης ἀπαλλάσσεται τοῦ ἡμίσεος τῶν τελῶν, οὐχὶ ὅμως καὶ τῶν δαπανῶν τοῦ νικήσαντος. Ἡττηθεὶς ὁ ἀντίδικος τοῦ πένητος ὀφείλει νὰ καταβάλῃ σύμπασαν τὴν δικαστικὴν δαπάνην καὶ τὴν ἀμοιβὴν τοῦ δικηγόρου τοῦ πένητος, καθόσον μόνον χάριν τοῦ πένητος εἰσήχθη τὸ εὐεργέτημα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Οἰκονομίδου-Λιβαδᾶ*, Ἐγχειρ. I § 61 σ. 320 κ. ἑ. — *Λιβαδᾶ*, Ἐγχειρ. Πολ. δικ. § 737 — 753 σελ. 391 κ. ἑ.

Π. Γ. Ζ.

— *[Ποιν. Δικ.]* Τὰ ἔξοδα τῆς ποινικῆς διαδικασίας, ἅτινα καθορίζει ἡ *διατίμησις* (βλ. λ.), προκαταβάλλει τὸ δημόσιον, ἀπολαμβάνει δ' εἶτα ταῦτα, ὡς καὶ τὰ τέλη χαρτοσήμου τῶν ἐγγράφων τῆς ποινικῆς διαδικασίας (βλ. λ. *ἐκκαθάρισις*), παρὰ τῶν προσώπων, εἰς τὰ ὁποῖα τὸ δικαστήριον διὰ τῆς ὁριστικῆς ἀποφάσεώς του, ἐν ᾗ ὀφείλει ν' ἀποφανθῇ καὶ περὶ τῶν ἐξόδων, ἐπιβάλλει ταῦτα.

Κατὰ νόμον (ἄρθρ. 82 Ποιν. δικον.) τὰ δικαστικὰ ἔξοδα ὑποχρεοῦται τὸ δικαστήριον νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὸν ἡττηθέντα κατηγορούμενον· ὡς ἡττηθεὶς θεωρεῖται οὗτος ἐὰν κηρυχθῇ ἔνοχος καὶ καταδικασθῇ εἰς ποινήν· δι' ὅ, ἂν κηρυχθῇ μὲν ἔνοχος, ἀπαλλαγῇ ὅμως τῆς ποινῆς διά τινα τῶν αἰρόντων τὸ ἄδικον τῆς πράξεως χαρακτῆρα ἢ ἀποκλειόντων τὸ ἀξιόποινον λόγων (π. χ ἄμυναν, κατάστασιν ἀνάγκης, πλήρη σύγχυσιν, παραγραφὴν κλπ.), δὲν δύναται νὰ καταδικασθῇ εἰς τὰ ἔξοδα, ἀλλὰ ταῦτα μένουσιν, ὅπως καὶ ἐν περιπτώσει ἀθῳώσεως τοῦ κατηγορουμένου, εἰς βάρος τοῦ δημοσίου. Ἂν ὅμως ὁ κατηγορούμενος ἀθῳωθῇ εἰς τὴν μετ' ἀνακοπὴν δίκην, μένουσιν εἰς βάρος αὐτοῦ τὰ ἔξοδα τῆς ἐρήμην δίκης, ἐκτὸς ἐὰν αὕτη ἐγένετο ἀκύρως (βλ. λ. *ἔνδικα μέσα, ἀνακοπή*). Ἐξ ἄλλου εἰς τὸν καταδικασθέντα κατηγορούμενον δὲν καταψηφίζονται ὅσα δικαστικὰ ἔξοδα προῆλθον ἐξ ὑπαιτιότητος τοῦ ἀντιδίκου αὐτοῦ ἤ τινος ἄλλου· π. χ. ἔξοδα ἀναβολῆς τῆς δίκης, γενομένης ἕνεκα μὴ ἐμπροθέσμου, ὑπαιτιότητι τῆς εἰσαγγελίας ἢ τοῦ ἐπιτετραμμένου τὴν ἐπίδοσιν προσώπου, κοινοποιήσεως τῶν κλήσεων, ἢ διαταχθείσης τῇ αἰτήσει τοῦ πολιτικῶς ἐνάγοντος κλπ., ἔξοδα δίκης κατ' ἔφεσιν, ἀσκηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ εἰσαγγελέως ἢ τοῦ πολιτικῶς ἐνάγοντος κλπ. (ἄρθρ. 82 Ποιν. δικον.). Ἐν ταῖς περιπτώσεσι ταύταις· τὰ ἔξοδα καταψηφίζονται εἰς τοὺς προκαλέσαντας ταῦτα· εἰς τὸν εἰσαγγελέα ὅμως ἢ τὸν δημόσιον κατήγορον δὲν καταψηφίζονται, ἀλλὰ μένουσιν εἰς βάρος τοῦ δημοσίου (ἄρθρ. 87 Ποιν. δικον.). Εἰς ὡρισμένας τινὰς περιπτώσεις τὰ δικαστικὰ ἔξοδα, ἀθῳουμένου τοῦ κατηγορουμένου ἢ καταδικαζομένου ἐπὶ πράξει ἐλαφροτέρᾳ ἐκείνης, δι' ἣν κατεμηνύθη καὶ ἐδιώχθη, καταψηφίζονται εἰς τὸν ἐγκαλέσαντα ἢ μηνύσαντα αὐτόν. Κατὰ τὸν νόμον ΓΨΜΓ' τῆς 8 Φεβρουαρίου 1911 «περὶ καταψηφίσεως εἰς τοὺς ἐγκαλοῦντας ἢ μηνυτὰς τῶν δικαστικῶν ἐξόδων», τὰ συμβούλια τῶν πλημμελειοδικῶν καὶ τῶν ἐφετῶν καὶ τὰ δικαστήρια τῶν πταισματοδικῶν, πλημμελειοδικῶν, ἐφετῶν καὶ τῶν συνέδρων (ἄρα οὐχὶ τὸ δικαστήριον τοῦ Ἀρείου Πάγου), ἀποφαινόμενα ἢ δικάζοντα ἐπὶ ποινικῶν δικῶν, ἐφ' ὧν ἡ καταδίωξις ἐγένετο ἐπὶ τῇ *ἐγκλήσει* (βλ. λ.) τοῦ παθόντος ἢ τῇ μηνύσει οἱουδήποτε, εἴτε ἰδιώτου, εἴτε δημοσίου ὑπαλλήλου ἢ ὑπηρέτου, ὁσάκις πεισθῶσιν ὅτι ἡ ἔγκλησις ἢ μήνυσις ἦτο ἐντελῶς ψευδής, ἐκ δόλου ἢ βαρείας ἀμελείας γενομένη, ἢ ὅτι παρεμορφώθησαν δι' αὐτῆς δολίως τὰ πράγματα, ὅπως δοθῇ βαρύτερος χαρακτηρισμὸς εἰς τὴν πρᾶξιν, ἢ ὅπως περιληφθῶσιν εἰς τὴν καταδίωξιν πρόσωπα οὐδόλως μετασχόντα εἰς τὴν ἀξιόποινον πρᾶξιν, ἐπιβάλλουσιν εἰς τὸν ἐγκαλέσαντα ἢ μηνύσαντα τὸ ὅλον ἢ μέρος τῶν δικαστικῶν ἐξόδων καὶ τελῶν, ὁρίζοντα ῥητῶς ἐν τῷ βουλεύματι ἢ τῇ ἀποφάσει τὸ ποσὸν αὐτῶν. Δυνατὸν ὅθεν νὰ καταδικασθῇ, ὡς προείρηται, ὁ κατηγορούμενος καὶ ἐν τούτοις νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τὸν καταγγείλαντα αὐτὸν μέρος τῶν ἐξόδων, ὅπερ ἀφαιρεῖται ἀπὸ τῶν εἰς βάρος τοῦ κατηγορουμένου ἐκκαθαριζομένων ἐξόδων καὶ τελῶν. Ὁ γραμματεὺς τοῦ ἐπιβάλλοντος τὰ ἔξοδα τῷ μηνυτῇ συμβουλίου ἢ δικαστηρίου ὀφείλει ἐπὶ χρηματικῇ ποινῇ δραχ. 25—200 νὰ διαβιβάσῃ ἀπόσπασμα τῆς ἀποφάσεως ἢ τοῦ βουλεύματος ἐντὸς 15 τὸ πολὺ ἡμερῶν, ἀφ' ἧς κατέστη ἀμετάκλητον, εἰς τὸν ἁρμόδιον ταμίαν, διὰ τὴν εἴσπραξιν τῶν καταψηφισθέντων ἐξόδων. Καὶ ὅταν δὲν συντρέχῃ περίπτωσις ἐπιβολῆς τῶν ἐξόδων εἰς τὸν ἐγκαλέσαντα ἢ τὸν μηνυτήν, τὰ ἀνωτέρω συμβούλια καὶ δικαστήρια ὀφείλουσιν ἐν τῇ ὁριστικῇ ἀποφάσει ν' ἀποφαίνωνται ᾐτιολογημένως περὶ τῆς ἀπαλλαγῆς αὐτοῦ, ὅπως ἐπίσης ᾐτιολογημένως πρέπει νὰ προβαίνωσιν εἰς τὴν ἐπιβολὴν τῶν ἐξόδων. Τὴν περὶ ἐπιβολῆς τῶν δικαστικῶν ἐξόδων καὶ τελῶν εἰς τὸν ἐγκαλοῦντα ἢ τὸν μηνυτὴν ἢ τὴν περὶ ἀπαλλαγῆς τούτου ἐξουσίαν ἔχουσι τὰ δικαστικὰ συμβούλια, μόνον ὅταν ἀπαλλάσσωσι τελείως τὸν κατηγορούμενον, ἀποφαινόμενα ὅτι δὲν πρέπει νὰ γίνῃ κατ' αὐτοῦ κατηγορία, οὐχὶ δὲ καὶ ὅταν παραπέμπωσιν αὐτὸν εἰς δίκην ἢ παύωσι προσωρινῶς τὴν ποινικὴν κατ' αὐτοῦ δίωξιν, διότι εἶναι ἄδηλον, ἐν μὲν τῇ πρώτῃ περιπτώσει, ἂν ἀθῳωθῇ ἢ καταδικασθῇ ὁ κατηγορούμενος ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου, εἰς ὃ παρεπέμφθη, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ, ἂν θὰ ἐπαναληφθῇ ἢ ὄχι ἡ καταδίωξις. Ἐὰν ὁ ἐγκαλῶν ἢ μηνυτὴς κατεδικάσθη εἰς τὰ ἔξοδα καὶ τέλη, χωρὶς νὰ τύχῃ προηγουμένως ἀκροάσεως καὶ χωρὶς συνεπῶς νὰ ὑπερασπίσῃ ἑαυτόν (ὡς συμβαίνει συνήθως ὅταν ἡ ἐπιβολὴ τῶν ἐξόδων γίνηται διὰ βουλεύματος τοῦ δικαστικοῦ συμβουλίου), ἔχει δικαίωμα ἀνακοπῆς μόνον ὅσον ἀφορᾷ τὴν περὶ ἐξόδων καὶ τελῶν διάταξιν ἐνώπιον τοῦ ἐκδόντος τὴν ἀπόφασιν ἢ τὸ βούλευμα δικαστηρίου ἢ συμβουλίου· ἡ ἀνακοπὴ γίνεται συντασσομένης ἐνώπιον τοῦ γραμματέως αὐτοῦ ἐκθέσεως ἐντὸς ἀνατρεπτικῆς προθεσμίας 14 ἡμερῶν, παρατεινομένης λόγῳ ἀποστάσεως ἐπὶ ἑτέρας 14 ἡμέρας διὰ τοὺς ἐκτὸς τῆς ἕδρας τοῦ δικαστηρίου κατοικοῦντας ἀπὸ τῆς εἰς τὸν καταδικασθέντα ἐγκαλοῦντα ἢ μηνυτὴν ἐπιδόσεως τῆς ἀποφάσεως ἢ τοῦ βουλεύματος, ἐκδικάζονται δὲ κατὰ τὴν ἀμέσως προσεχῆ συνεδρίασιν τοῦ δικαστηρίου ἢ τοῦ συμβουλίου, ἀποφαινομένου ἀμετακλήτως ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐν τῇ περὶ ἀνακοπῆς ἐκθέσει περιεχομένων δικαιολογημάτων, μὴ οὔσης ἀπαραιτήτου τῆς προσωπικῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀνακόψαντος, ὅστις δύναται ἐν τούτοις νὰ παραστῇ αὐτοπροσώπως ἢ διὰ πληρεξουσίου. Ἂν τὰ ἔξοδα ἐπεβλήθησαν δι' ἀποφάσεως τοῦ δικαστηρίου τῶν συνέδρων, ἡ κατ' αὐτῆς ἀνακοπὴ γίνεται ὅταν ἔληξεν ἡ σύνοδος (βλ. λ. *ἔνορκοι*), ἐνώπιον τοῦ γραμματέως τοῦ ἐφετείου, ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ ὁποίου ἐξεδικάσθη ἡ ὑπόθεσις, καὶ εἰσάγεται πρὸς ἐκδίκασιν κατὰ τὴν ἀμέσως προσεχῆ συνεδρίασιν ἐνώπιον τοῦ συμβουλίου τοῦ ἐφετείου τούτου. Ἂν πλείονες κατηγορούμενοι κατεδικάσθησαν, ὡς ἐνεχόμενοι εἰς τὴν αὐτὴν ἀξιόποινον πρᾶξιν, εἰς τὰ δικαστικὰ ἔξοδα καὶ τέλη, ὑποχρεοῦνται εἰς τὴν πληρωμὴν αὐτῶν ἀλληλεγγύως (ἄρθρ. 30 Ποιν. Νόμου). Ἐν τούτοις τὸ ἐπιβάλλον τὰ ἔξοδα καὶ τὰ τέλη δικαστήριον δύναται εἰς ὅλως ἐξαιρετικάς, κατὰ τὴν κρίσιν του, περιστάσεις δι' εἰδικῶς ᾐτιολογημένης καὶ ἀμέσως σὺν τῇ καταδικαστικῇ ἐκδιδομένης ἀποφάσεώς του, ἢ ὁρίσῃ, τῇ αἰτήσει τῶν ἐνδιαφερομένων, τὸν ἐπιμερισμὸν μεταξὺ πλειόνων συγκατηγορουμένων, εἴτε διὰ τῆς αὐτῆς ἀποφάσεως εἴτε διὰ διαφόρων κρινομένων, τῶν *τελῶν* μόνον τῆς ποινικῆς διαδικασίας, οὐχὶ δὲ καὶ τῶν ἄλλων δικαστικῶν ἐξόδων, ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τῆς διαπιστωθείσης ποινικῆς εὐθύνης καὶ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως ἑκάστου· ἂν τυχόν τις ἐξ αὐτῶν ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει καταβάλῃ τὸ ὅλον, ἔχει δικαίωμα ἀναγωγῆς κατὰ τῶν λοιπῶν διὰ τὸ ἀναλογοῦν ἑκάστῳ μέρος (ἄρθρ. 2 § β' Ν. Δ. 27 Ὀκτωβρίου 1925 «περὶ αὐξήσεως καὶ καταλογισμοῦ τῶν τελῶν τῆς ποινικῆς διαδικασίας», κυρωθέντος διὰ τοῦ νόμου 4219 τοῦ 1929). Δύναται ἐπίσης τὸ δικαστήριον προκειμένου περὶ κατηγορουμένου προφανῶς ἀνικάνου οἰκονομικῶς εἰς ἀπότισιν τοῦ συνόλου τῶν τελῶν, δι' εἰδικῶς ᾐτιολογημένης καὶ ἀμέσως τῇ αἰτήσει τοῦ ἐνδιαφερομένου ἐκδιδομένης ἀποφάσεως, ν' ἀπαλλάξῃ τοῦτον μέρους τῶν τελῶν, ὅπερ ὅμως ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει ἐπιτρέπεται νὰ εἶναι ἀνώτερον τοῦ ἡμίσεος τῶν κατὰ νόμον ὀφειλομένων (ἄρθρ. 2 § α' Ν. Δ. 27 Ὀκτωβρίου 1925).

Α. Ν. ΜΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

— **ἔξοδα παραγωγῆς** *[Πολιτ. Οἰκον.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ σύνολον τῶν δαπανῶν, αἵτινες ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν κατασκευὴν ἑνὸς βιομηχανικοῦ προϊόντος, τὸ ἄλλως ἀποκαλούμενον ἐν τῇ βιομηχανίᾳ *στήσιμον*. Τὰ ἔξοδα ταῦτα περιλαμβάνουσι τρία κύρια στοιχεῖα: 1) τὴν ἀγορὰν πρώτων ὑλῶν· 2) τὰ ἡμερομίσθια καὶ ἀντιμισθίας ἐργατῶν, ἐργοδοτῶν, μηχανικῶν κλπ., οἵτινες συμμετέχουν εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν· 3) τοὺς τόκους ἀκινητοποιηθέντος διὰ τὴν βιομηχανίαν κεφαλαίου ὑπὸ τύπον μηχανημάτων καὶ ἐργοστασίων.

Τὰ ἔξοδα παραγωγῆς εἶναι ἡ βάσις τοῦ καθορισμοῦ τῆς τιμῆς τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων. Ἡ τιμὴ ὅμως αὐτὴ ἐκτὸς τῶν ἐξόδων παραγωγῆς περιλαμβάνει καὶ τὸ βιομηχανικὸν κέρδος, δεδομένου ὅτι ὁ βιομήχανος παράγει ἐπὶ τῇ προόψει ὡρισμένου κέρδους, τὸ ὁποῖον ὑπὸ ὁμαλὰς οἰκονομικὰς συνθήκας ἔχει ὡς βάσιν τὸν νόμον τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως.

Η. Π. Γ.

ἔξοδος (ἡ)· τὸ νὰ ἐξέρχεταί τις, ἡ μετάβασις ἀπὸ τῶν ἔνδον πρὸς τὰ ἔξω, ἀντίθ. *εἴσοδος*: «ἡ ἔξοδος ἀπὸ τῆς οἰκίας, —ἀπὸ τοῦ ναοῦ, —ἀπὸ τῆς πόλεως, —ἀπὸ τῆς χώρας» || «ἔξοδος ἀπὸ τοῦ νοσοκομείου» ἐπὶ τῶν ἰαθέντων καὶ ἐξερχομένων ἀσθενῶν || «ἔξοδος ἀπὸ τοῦ στρατοῦ» ἡ ἀπὸ τοῦ στρατιωτικοῦ εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ ἰδιώτου μετάστασις (βλ. λ. *κατάστασις ἀξιωματικῶν*)· || ὁ τόπος ἢ ὁ χῶρος διὰ τοῦ ὁποίου ἐξερχόμεθα: «τὸ θέατρον ἔχει δύο ἐξόδους», «ἡ ἔξοδος τῆς κοιλάδος, —τῆς διόδου» || παρὰ τοῖς μεταγν. τὸ ἔξοδον, ἡ δαπάνη, τὸ ἀνάλωμα: «ἡ ἔξοδος τοῦ ταξιδίου», «τὴν ἔξοδον κατεῖχεν ὁ Στρατήγιος», «τὴν γεγενημένην ἔξοδον».

— *[Ἀρχ. Δρ.]* Καλεῖται *ἔξοδος* ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ τραγῳδίᾳ τὸ μετὰ τὸ τελευταῖον *στάσιμον* τοῦ χοροῦ τελικὸν ἐπεισόδιον, ὅπερ καταλήγει εἰς τὴν ἔξοδον τοῦ χοροῦ ἐκ τῆς ὀρχήστρας. «Ἔξοδος δὲ μέρος ὅλον τραγῳδίας μεθ' ὃ οὐκ ἔστι χοροῦ μέλος» (*Ἀριστ.* Ποιητ. XII). Παρὰ τῷ Σοφοκλεῖ καὶ Εὐριπίδῃ, ἡ ἔξοδος ἐπεραττοῦτο σχεδὸν πάντοτε διὰ μικροῦ ἀναπαιστικοῦ τεμαχίου, ὅπερ ἐκαλεῖτο *ἐξόδιον* καὶ *ἔξοδος*. «Ἔθος δ' ἦν ἐν ταῖς ἐξόδοις τῶν τραγῳδίας χορικῶν προσώπων προηγεῖσθαι αὐλητήν, ὥστε αὐλοῦντα προπέμπειν» (Σχολ. εἰς *Ἀριστοφ.* Βατρ. 582).

Ν. Ι. Λ.

— *[Τακτ.]* *Ἔξοδος* καλεῖται πᾶσα ἐπιθετικὴ ἐνέργεια τοῦ πολιορκουμένου, ἀποσκοποῦσα τὴν διάσπασιν τοῦ πολιορκητικοῦ κλοιοῦ.

Ν. Θ. Κ.

— **Ἔξοδος** *[Παλ. Διαθ.]*. Οὕτως ἐπιγράφεται ἐν τῇ ἑλληνικῇ Π. Διαθήκῃ (τῶν Ο') τὸ δεύτερον βιβλίον τῆς Πεντατεύχου, ἔνθα ἐκτίθενται ἐν 40 κεφαλαίοις τὰ προηγηθέντα τῆς ἐξόδου τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐκ τῆς Αἰγύπτου γεγονότα, αὐτὴ ἡ θαυμασίως ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ μέσου τοῦ Μωϋσέως προπαρασκευασθεῖσα καὶ συντελεσθεῖσα ἔξοδος, ὡς καὶ ἡ παρὰ τὸ Σινᾶ ἵδρυσις τῆς ἰσραηλιτικῆς

Digitized by Google

θεοκρατίας διὰ τῆς παραδόσεως τοῦ θείου νόμου καὶ τῆς συνάψεως τῆς μεταξὺ Θεοῦ καὶ τοῦ περιουσίου αὐτοῦ λαοῦ συμφωνίας *(διαθήκης)*. Ἡ ἱστορικὴ ἀφήγησις τῆς Ἐξόδου δὲν ἀποτελεῖ ἄμεσον συνέχειαν τῆς ἐν τῇ Γενέσει περιεχομένης, ἀλλ' ἄρχεται ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς ὑπὸ τῶν Φαραὼ καταδυναστεύσεως τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐν Αἰγύπτῳ (βλ. λ. *Ἑβραῖοι)*. Περὶ τοῦ συγγραφέως τοῦ βιβλίου τούτου κλπ. βλ. λ. *Πεντάτευχος*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τὰ ἄρ στα εἰς τὴν βίβλον ταύτην ὑπομνήματα εἶναι τὰ τῶν *Knobel - Ryssel* (γ' ἔκδ. 1897).— *Keil* (γ' ἔκδ. 1878).—*Baentsch* (1903).— *Holzinger* (1900), καὶ *Weiss* (1911). Π. Ι. Μ.

— **ἔξοδος ἀθέμιτος ἐκ τῆς χώρας** *[Ποιν. Δίκ.]*. Κατὰ τὸ ἄρθρον 527 τοῦ Ποινικοῦ νόμου, μὲ κράτησιν μιᾶς ἑβδομάδος μέχρι τριῶν μηνῶν τιμωρεῖται, 1) ὅστις ἄνευ ἀδείας τῆς ἀρχῆς μεταναστεύει· 2) ὅσοι, μετὰ ἐπίσημον ἀνάκλησιν γενομένην πρὸς αὐτοὺς ἰδίως ἢ διά τινος γενικοῦ διατάγματος, μὴ ἐπιστρέψαντες ἀπὸ ξένην ὑπηρεσίαν, εἰς τὴν ὁποίαν προσεχώρησαν, χωρὶς νὰ ἀφεθῶσιν ἀπὸ τὸν δεσμὸν τοῦ ὑπηκόου, ἢ ὅσοι, καὶ ἄνευ ἰδιαιτέρας ἀνακλήσεως, μὴ ἐγκαταλιπόντες τὴν ὑπηρεσίαν ξένης δυνάμεως, ἅμα αὕτη ἔμβῃ εἰς κατάστασιν πολεμίαν κατὰ τῆς ἐπικρατείας, δὲν ἀναγγείλωσι καὶ βεβαιώσωσιν εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας τὰ ἐμπόδια, ἅτινα τοὺς ἀναχαιτίζουν ἢ τοὺς ἀνεχαίτισαν ἄκοντας· 3) ὅστις ἄνευ ἰδιαιτέρας συγκαταθέσεως τῆς κυβερνήσεως πολιτογραφεῖται εἰς ξένην ἐπικράτειαν καὶ ἀποκαθιστᾷ αὐτόθι τὴν κατοικίαν του· 4) πᾶς ἐν ἀλλοδαπῇ διατρίβων, ὅστις ἐκδοθείσης ἐπισήμου ἀνακλήσεως οὐδ' ἐμφανίζεται, οὐδ' ἀναγγέλλει καὶ ἀποδεικνύει νομίμους τῆς μὴ ἐμφανίσεώς του αἰτίας, ὑπαρχούσης βεβαιότητος ὅτι οὗτος ζῇ καὶ διατρίβει εἰς ρητὸν ξένον κράτος. Καθ' ὅλας ταύτας τὰς περιπτώσεις ἡ περιουσία τοῦ ἀπόντος πταίστου μεσεγγυᾶται καὶ ὁ ὡς πρὸς τὰ ἀκίνητα κτήματά του περιορισμὸς τῆς ἐξουσίας τοῦ διαθέτειν ἐγγράφεται εἰς τὸ βιβλίον τῶν ὑποθηκῶν, καὶ ἐὰν πρὸ τῆς ἐπιστροφῆς του ἀποθάνῃ εἰς ξένον τόπον, παραδίδεται ἡ περιουσία εἰς τοὺς ἐξ ἀδιαιρέτου κληρονόμους του. Ἐὰν ἐπιστρέψῃ ὁ μεταναστεύσας, καταγιγνώσκεται εἰς αὐτὸν ἡ ποινή.

Ἡ διάταξις αὕτη ἐλήφθη ἐκ τῶν βαυαρικῶν νομοσχεδίων τοῦ 1822, 1827 καὶ 1831, περιλαμβάνει δὲ τέσσαρα πταίσματα, ὑπὸ τὴν κοινὴν προσωνυμίαν «*ἀθέμιτος ἔξοδος ἐκ τῆς χώρας*». Τὸ πρῶτον πταῖσμα εἶναι ἡ μετανάστευσις ἄνευ ἀδείας τῆς ἀρχῆς. Δὲν ἀπαγορεύεται ἡ μετανάστευσις, ἀλλ' ἡ ἄνευ ἀδείας τῆς ἀρχῆς τοιαύτη, καὶ τοῦτο ἕνεκα τοῦ συμφέροντος τῆς πολιτείας, ὅπως ἐλέγχῃ τάς τε στρατολογικὰς ὑποχρεώσεις τοῦ προτιθεμένου ὅπως μεταναστεύσῃ καὶ τοὺς τυχὸν ὑπάρχοντας ἑτέρους λόγους, οἵτινες δύνανται νὰ ὑπαγορεύσουν ἄρνησιν τῆς ἀρχῆς ὅπως παραχωρήσῃ τὴν ἄδειαν. Τὸ δεύτερον πταῖσμα εἶναι ἡ μὴ ἐπιστροφὴ ὑπηκόων Ἑλλήνων τυγχανόντων ἐν ξένῃ ὑπηρεσίᾳ καὶ ἀνακληθέντων. Τὸ τρίτον πταῖσμα εἶναι ἡ ἐν ξένῃ ἐπικρατείᾳ πολιτογράφησις καὶ ἐγκατάστασις ἄνευ ἀδείας τῆς κυβερνήσεως. Τὰ τοῦ θέματος τούτου ρυθμίζονται λεπτομερέστερον ἐν τῷ ἀστικῷ νόμῳ. Τὸ τέταρτον πταῖσμα εἶναι ἡ μὴ ἐπιστροφὴ Ἕλληνος ὑπηκόου διατρίβοντος ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ καὶ ἀνακληθέντος. Ἀλλ' ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἡ ἀπόδειξις νομίμων αἰτίων τῆς μὴ ἐμφανίσεως ἀποτελεῖ λόγον ἀποκλείοντα τὸ κολάσιμον (Strafausschliessungsgrund). Ὁ ἔνοχος οἱουδήποτε ἐκ τῶν τεσσάρων τούτων πταισμάτων, πρὸς τῇ ποινῇ ἥτις καταγιγνώσκεται αὐτῷ ἐὰν ἐπιστρέψῃ, ὑφίσταται τὴν ποινὴν τῆς μεσεγγυήσεως τῆς περιουσίας αὐτοῦ. Ἡ παραγραφὴ τῶν πταισμάτων τούτων ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 528 Ποινικοῦ νόμου, μὲ κράτησιν τοὐλάχιστον δύο ἑβδομάδων τιμωρεῖται ὅστις διὰ συμβουλῆς, συστάσεως, μαρτυριῶν καὶ ἄλλων παρομοίων βοηθημάτων καὶ μέσων ὑποστηρίζει ἐν γνώσει ὑπηκόους τοῦ κράτους εἰς τὴν ἐκτέλεσιν μεταναστεύσεώς τινος, ἀποφασισθείσης μὲν ἄνευ τῆς συνεργίας αὐτοῦ, προετοιμασθείσης δὲ ἢ ἐπιχειρηθείσης ἄνευ ἀδείας· ὅστις ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῆς κυβερνήσεως παραδίδει ἐν γνώσει εἰς τὸν ἄνευ ἀδείας μεταναστεύοντα ἢ μεταναστεύσαντα ὅλην τὴν περιουσίαν του ἢ μέρος αὐτῆς· ὅστις χωρὶς νὰ βεβαιωθῇ ἐὰν ἔλαβον ἐπίσημον ἄδειαν μεταναστεύσεως ὑπήκοοι τοῦ κράτους, τῶν ὁποίων γνωρίζει τὴν περὶ μεταναστεύσεως πρόθεσιν, συνδέει καὶ ἐκτελεῖ μετ' αὐτῶν συνθήκας, δι' ὧν οἱ μετανάσται τίθενται εἰς κατάστασιν νὰ σύρωσι τὴν περιουσίαν των εἰς ξένην ἐπικράτειαν· ὅστις, ἐναντίον ἀπαγορεύσεως τῆς ἀρχῆς, παραδίδει εἰς ἀπόντας μέρος τι τῆς περιουσίας των. Ἐὰν τὸ πταῖσμα τοῦτο συνέβη ἐκ φιλοκερδείας ἢ καὶ τρίτην φορὰν μετὰ προηγηθεῖσαν διττὴν τιμώρησιν, καταγιγνώσκεται κράτησις ἑνὸς μέχρι τριῶν μηνῶν. Καθ' ὅλας τὰς περιπτώσεις ὁ ἔνοχος χρεωστεῖ νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν παραδοθεῖσαν ἢ τὴν διὰ τῆς βοηθείας του εἰς ξένον τόπον μετενεχθεῖσαν περιουσίαν, καὶ ὡς πρὸς ταύτην λαμβάνουν χώραν αἱ εἰς τὸ τελευταῖον ἐδάφιον τοῦ προηγουμένου ἄρθρου διατεταγμέναι συνέπειαι.

Ἐν τῷ ἄρθρῳ τούτῳ θεσπίζονται εἰδικαὶ περιπτώσεις συνεργείας εἰς ἄνευ ἀδείας τῆς ἀρχῆς μετανάστευσιν. Τὴν ἔλλειψιν τῆς ἀδείας τῆς ἀρχῆς δέον νὰ γνωρίζῃ ὁ συνεργῶν. Ἡ φιλοκέρδεια καὶ ἡ ὑποτροπὴ εἶναι ἐπιβαρυντικὴ περίπτωσις, ἐπιτείνουσα τὴν ποινήν. Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

— **ἔξοδος** *εἰς τὴν* **ξηρὰν** *[Ναυτ.]*. Καλεῖται οὕτω (γαλλ. «aller à terre» τὸ δικαίωμα ἢ ἡ πρᾶξις τῆς ἐξόδου μέρους τοῦ πληρώματος ἐκ τοῦ πλοίου εἰς τὴν ξηρὰν διὰ χρονικὸν διάστημα μέχρι 48 ὡρῶν, τὸ πολύ. Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ λέξις *ἔξοδος* ἀπέκτησε καὶ τὴν ἔννοιαν τῶν ἀνδρῶν οἵτινες ἔχουσι ἄδειαν ἐξόδου. Οὕτω λέγοντες «ἐγύρισε ἡ ἔξοδος» ἐννοοῦμεν ὅτι ἐπέστρεψαν οἱ ἄνδρες τῆς ἐξόδου.

Τὸ παράγγελμα δι' οὗ διατάσσεται ἡ συγκέντρωσις τῶν ἀνδρῶν ἐξόδου εἰς τὸ κατάστρωμα πρὸς ἐπιθεώρησιν τῆς κανονικότητος, καθαριότητος καὶ εὐπρεπείας τῆς ἐνδυμασίας αὐτῶν ὑπὸ τοῦ ἀξιωματικοῦ φυλακῆς εἶναι «τῆς ἐξόδου, εἰς γραμμήν». Ἐκ τοῦ παραγγέλματος τούτου ἐπεκράτησε μεταξὺ τῶν πληρωμάτων ἡ λέξις «ἐξόδου» ἀντικαταστήσασα τὴν λέξιν *ἔξοδος*. Οὕτω λέγεται «εἶμαι [τῆς] ἐξόδου» (=ἔχω ἄδειαν ἐξόδου) ἢ «θὰ βγῇ ἐξόδου» (=θὰ τῷ χορηγηθῇ ἄδεια ἐξόδου). Α. ΚΡΚ.

ἐξόδων (ὁ) (Hexodon) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακροκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον μεγάλα ἔντομα μὲ σῶμα ἀπεστρογγυλωμένον, κυρτὸν κατὰ τὴν ράχιν καὶ χρῶμα φαιόν. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Μαδαγασκάρης, ἐνδιαιτώμενα εἰς παραθαλασσίους τόπους. Δ.Ν.Π.

ἑξόζαι (αἱ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτως οἱ μονοσακχαρῖται μετὰ ἓξ ἀτόμων ἄνθρακος, ἤτοι τοῦ ἐμπειρικοῦ τύπου $C_6H_{12}O_6$. Ἀναλόγως τῆς θέσεως τοῦ καρβονυλίου διακρίνονται εἰς ἀλδοεξόζας, ἤτοι CH_2 (OH). [CH (OH)]$_4$. CHO, καὶ κετοεξόζας, ἤτοι CH_2 (OH). [CH (OH)]$_3$. CO. CH_2 OH. Λόγῳ τῆς ὑπάρξεως πλειόνων ἀσυμμέτρων ἀτόμων ἄνθρακος ἔχομεν πλείονας στερεοϊσομερεῖς μορφάς, ἐξ ὧν ἐν τῇ φύσει ἀνευρέθησαν ἐκ μὲν τῶν ἀλδοεξοζῶν αἱ d-γλυκόζη, d-μαννόζη καὶ d-γαλακτόζη, ἐκ δὲ τῶν κετοεξοζῶν ἡ d-φρουκτόζη, πολλαὶ δὲ ἄλλαι παρεσκευάσθησαν συνθετικῶς. Χαρακτηριστικὴ ἰδιότης τῶν ἑξοζῶν εἶναι ὅτι διὰ θερμάνσεως μετὰ πυκνοῦ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος μετατρέπονται εἰς *λαιβουλικὸν* ὀξύ, σχηματιζομένης ἐνδιαμέσως ω-ὀξυμεθυλοφουρφουρόλης, εἰς ἣν ὀφείλονται μερικαὶ τῶν χρωστικῶν ἀντιδράσεων τῶν ἑξοζῶν ὡς λ. χ. ἡ ἀντίδρασις τοῦ Seliwanow, δηλαδὴ ἡ ἐμφάνισις ἐρυθρᾶς χροιᾶς κατὰ τὴν θέρμανσιν μετὰ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος καὶ ρεζορκίνης. Σπουδαιότεραι ἐκ τῶν ἑξοζῶν εἶναι ἡ *d-μαννόζη*, ἡ *d-γλυκόζη*, ἡ *d-γαλακτόζη* καὶ ἡ *d-φρουκτόζη*. Σ. Γ.

ἐξοιδαίνω· ἀντὶ *ἐξοιδῶ* (βλ. λ.)· εἶμαι φουσκωμένος, ἔχω οἴδημα.

ἐξοίδημα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐξοιδᾶν*, *οἴδημα* (βλ. λ.).

ἐξοίδησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐξοιδᾶν*, πρήξιμο, φούσκωμα.

—*['Ιατρ.]* Καλεῖται *ἐξοίδησις* ἡ αὔξησις τοῦ ὄγκου ἢ τῆς ὑβώσεως μέρους τινὸς τοῦ σώματος. Εἶναι διόγκωσις ἄνευ ἐρυθρότητος, ὀφειλομένη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν διήθησιν ὀρώδους ὑγροῦ. Ὅταν ἡ ἐξοίδησις ὀφείληται εἰς τὴν εἴσδυσιν ἀέρος μεταξὺ τῶν ἱστῶν, καλεῖται *ἐμφύσημα*. Ὅταν δ' ὀφείληται εἰς τὴν διήθησιν ἀποκλειστικῶς ὀρώδους ὑγροῦ διὰ μέσου τῶν ἱστῶν εἰς περιωρισμένην ἔκτασιν καλεῖται *οἴδημα*· ἡ τῆς αὐτῆς δ' αἰτίας καὶ προελεύσεως ἐξοίδησις, ὅταν ἐπεκτείνηται εἰς μεγάλην ἔκτασιν ἢ ἐπιφάνειαν τοῦ σώματος ἢ καὶ εἰς ὁλόκληρον τὸ σῶμα, καλεῖται οἴδημα *ἀνασάρκα*. Μ.Ν.Κ.

— *[Πολιτ. Οἰκον.]* Βλ. λ. *πληθωρισμός*.

ἐξοιδητικός, *—ή, —όν*· ὁ προξενῶν ἐξοίδησιν.

ἐξοιδῶ (*—άω*)· ἔχω οἴδημα, εἶμαι πρησμένος (κατ' ἄλλους κλίνεται κατὰ τὰ εἰς *—έω*, βλ. *οἰδῶ)*.

ἐξοικειῶ (*—όω*) καὶ **ἐξοικειώνω,** *ἐξοικείωσα—ἐξοικειώθην*, παθ. μετχ. *ἐξοικειωμένος* καὶ μετ' αὐξήσεως: *ἐξῳκείωσα* κτλ.· καθιστῶ τινα οἰκεῖον, οἰκειῶ· || συνήθως παθ. *ἐξοικειοῦμαι*· γίνομαι οἰκεῖος, ἀφομοιοῦμαι πρὸς τὸ περιβάλλον, συνηθίζω: «ἐξοικειώθη μὲ τὴν θάλασσαν, —μὲ τὸ κλῖμα, —μὲ τὸν νέον βίον, —μὲ τοὺς νέους συμμαθητάς», «ἐξοικειοῦται εὔκολα μὲ τὸ περιβάλλον».

ἐξοικείωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐξοικειοῦν*, ἀποκατάστασις οἰκειότητος, συνηθείας: «ἡ ἐξοικείωσις μὲ τὸ κλῖμα, —μὲ τὴν θάλασσαν, —μὲ τοὺς νέους κατοίκους».

ἐξοικίζω, *ἀόρ. ἐξῴκισα—ἐξῳκίσθην*, παθ. μετχ. *ἐξῳκισμένος*· ἐκβάλλω, ἐκδιώκω ἐκ τοῦ οἴκου, ἐκδιώκω ἐκ τῆς πατρίδος του, κοιν. ξεσπιτώνω.

ἐξοικονόμησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξοικονομεῖν, ἡ τακτοποίησις ἐκ τῶν ἐνόντων, διευθέτησις πενιχρά: «ἡ ἐξοικονόμησις τῶν πραγμάτων, —τῆς ὑποθέσεως».

ἐξοικονομῶ (*—έω*), *ἀόρ. ἐξοικονόμησα—ἐξοικονομήθην*, παθ. μετχ. *ἐξοικονομημένος*· τακτοποιῶ ἐκ τῶν ἐνόντων, εὐθετῶ μετά τινος σπουδῆς ἢ πενιχρότητος, κοιν. *βολεύω, καταφέρνω*: «ἐξοικονομήσαμε τὴν περίστασι», «ἐξοικονομηθήκαμε ὅπως ὅπως», «φρόντισε νὰ ἐξοικονομηθῇς»· || μεταβ. παρέχω βοήθειάν τινα, διευκολύνω, παρέχω τι: «ἐξοικονόμησέ μας σ' αὐτὴν τὴν δύσκολη περίσταση», «τοὺς ἐξοικονόμησα ὀλίγα ἐνδύματα, —χρήματα».

ἔξοικος (ὁ, ἡ,), *—ον* (τό)· ὁ ἐκτὸς τοῦ οἴκου, ὁ μακρὰν τῆς πατρίδος.

ἐξοκέλλω, *ἀόρ. ἐξώκειλα*, ἐπὶ τῶν πλοίων, ὀκέλλω, προσαράσσω, παρασύρομαι, πίπτω ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, κοιν. *πέφτω ἔξω*: «ἱστιοφόρον παρασυρθὲν ὑπὸ τῶν κυμάτων ἐξώκειλεν εἰς τὴν ἀκτήν»· || μετφ. παρεκκλίνω τῆς ὀρθῆς ὁδοῦ, παρεκτρέπομαι ἀποπλανῶμαι: «ἐξώκειλεν ὁ υἱός του, —ἡ *κόρη* του», «γυνὴ ἐξοκείλασα»· || μεταβιβαστικῶς, κάμνω τὸ πλοῖον νὰ ἐξοκείλῃ, ρίχνω ἔξω: «τὸ ἐξώκειλε εἰς τὴν *ἀκτήν*».

ἐξολισθάνω, *ἀόρ. ἐξωλίσθησα*· μεταφ. οἱονεὶ ὀλισθάνων διαφεύγω, ἐκφεύγω, *κοιν. ξεγλιστρῶ*.

ἐξολίσθησις, *εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξολισθάνειν, διολίσθησις, ἐκφυγή, διαφυγή.

ἐξολισθητικός, *—ή, —όν*· ὁ ἱκανός, ὁ ἐπιτήδειος νὰ ἐξολισθάνῃ.

ἐξολκεύς, *—έως* (ὁ)· ὁ ἐξέλκων, ὁ ἀποσπῶν.

— *[Πυροβολ.]* Καλεῖται *ἐξολκεὺς* τὸ στοιχεῖον τοῦ κλείστρου τῶν πυροβόλων ἐν γένει ὅπλων τὸ προωρισμένον νὰ ἐκσύρῃ ἀπὸ τῆς θαλάμης τὸν κάλυκα μετὰ τὴν πυροβόλησιν ἢ τὸ φυσίγγιον ἢ τὴν φυσίγγην πρὸ τῆς πυροβολήσεως προκειμένου περὶ ἀπογεμίσεως. Ὁ ἐξολκεὺς ὅθεν προσετέθη ἀπὸ τῆς χρήσεως τοῦ μεταλλικοῦ κάλυκος, καὶ εἰς μὲν τὰ ὅπλα ὑπάρχει πάντοτε, εἰς δὲ τὰ πυροβόλα ἐφ' ὅσον χρησιμοποιοῦσι μεταλλικὴν φυσίγγην. Μετ' ὄνυχος ἢ ἡμικυκλικὸς περιστρεφόμενος, ἀναλόγως τοῦ πυροβόλου ὅπλου, ἀγκιστρώνει τὸν κάλυκα κατὰ τὴν στεφάνην ἢ τὸν λαιμόν, ἢ περιβάλλει αὐτόν, καὶ κατὰ τὸ ἄνοιγμα τοῦ κλείστου ἐξάγει τοῦτον ἀπὸ τῆς θαλάμης. Ὄργανον λεπτόν, ἐλατηριωτῆς, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, λειτουργίας, δεῖται ἐπιμεμελημένης κατασκευῆς καὶ ἰδίᾳ ἁρμοζούσης βαφῆς. Εἰς τὰ αὐτόματα ὅπλα ἡ κατασκευὴ τοῦ ἐξολκέως δεῖται μείζονος ἔτι προσοχῆς, ὡς ἐκ τῆς μᾶλλον ἐντεταμένης αὐτοῦ λειτουργίας, τῆς ἀπὸ τῆς φύσεως τοῦ ὅπλου ἀπορρεούσης. Κ. Ν. Γ.

— *[Μελισσ.]* Καλεῖται τὸ ὄργανον ὅπερ χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ μέλιτος ἐκ τῶν κηρηθρῶν, καὶ βασίζεται ἐπὶ τῆς κεντροφύγου δυνάμεως. Ὁ ἐξολκεὺς ἀποτελεῖται ἐκ τετραγωνικοῦ ἢ ἑξαγωνικοῦ δικτυωτοῦ, ὅπερ σχηματίζει δύο ἢ τέσσαρα κλωβία, τὸ ὅλον δὲ σύστημα στρέφεται περὶ ἄξονα, ὅστις στερεοῦται εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματα λευκοσιδηροῦ δοχείου. Αἱ κηρῆθραι τοποθετοῦνται ἐντὸς τῶν μεταλλικῶν κλωβίων καὶ ἡ ὅλη συσκευὴ τίθεται εἰς κίνησιν τῇ βοηθείᾳ στροφάλου, ὁπότε τὸ μέλι, λόγῳ τῆς περιστροφικῆς κινήσεως ἐκσφενδονίζεται κατὰ τὰ τοιχώματα τοῦ κυλίνδρου. Οἱ κοινοὶ ἐξολκεῖς ἐκθλίβουσι μόνον κατὰ τὴν μίαν πλευρὰν τὰς κηρήθρας, ὁπότε δέον αὗται ἐκ νέου νὰ τοποθετηθῶσιν ἐπὶ τῆς συσκευῆς, διὰ νὰ ἀποχωρισθῇ τὸ μέλι καὶ ἐκ τῆς ἑτέρας πλευρᾶς. Εἰς τοὺς ἐξολκεῖς τοῦ νέου τύπου αἱ κηρῆθραι ἀποχωρίζουσι τὸ μέλι καὶ ἐκ τῶν δύο πλευρῶν, δι' αὐτομάτου στροφῆς τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἑτέρας τῶν πλευρῶν. Τὸ ἐξαγόμενον μέλι δέον νὰ παραμένῃ ἐπὶ τοῦ δοχείου ἐφ' οὗ συλλέγεται ἐν ἠρεμίᾳ ἐπί τινας ἡμέρας, διὰ νὰ καθαρισθῇ ἀπὸ τῶν ξένων οὐσιῶν, αἵτινες ἀνέρχονται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, καὶ εἶτα ἀπαφρίζεται καὶ ἐναποτίθεται εἰς δοχεῖα. Δ. Ν. Π.

ἐξόλλυμι· ἀπόλλυμι, χάνω, καταστρέφω.

ἐξολόθρευμα (τὸ) καὶ ***ἐξολοθρευμός***· *ἐξολόθρευσις* (βλ. λ.).

ἐξολόθρευσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐξολοθρεύειν*, καταστροφή, ἀφανισμός, ἐξόντωσις: «ἡ ἐξολόθρευσις τῶν ἐχθρῶν».

ἐξολοθρευτὴς (ὁ)· ὁ ἐξολοθρεύων, ὁ ἀφανίζων, καταστροφεύς, ἀφανιστής.

ἐξολοθρευτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἱκανός, ὁ κατάλληλος πρὸς ἐξολόθρευσιν, ἐξοντωτικός, ἀφανιστικός: «φάρμακον ἐξολοθρευτικὸν τῶν ἐντόμων».—Ἐπίρρ. ***ἐξολοθρευτικῶς***.

ἐξολοθρεύω, *ἀόρ. ἐξωλόθρευσα—ἐξωλοθρεύθην*, παθ. μετχ. *ἐξωλοθρευμένος*· ρίπτω εἰς τὸν ὄλεθρον,

Digitized by Google

καταστρέφω καθ' ὁλοκληρίαν, ἐξοντώνω, ἀφανίζω: «οἱ ἐχθροὶ ἐξωλοθρεύθησαν».

ἐξομαλίζω, *ἀόρ. ἐξωμάλισα—ἐξωμαλίσθην, παθ. μετχ. ἐξωμαλισμένος*· καθιστῶ τι ὁμαλόν, ἐξισῶ, ἰσοπεδώνω, ἐξομαλύνω: «ἔδαφος ἐξωμαλισμένον».

ἐξομάλισις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξομαλίζειν, κατάργησις τῶν ἀνωμαλιῶν, ἐξίσωσις, ἰσοπέδωσις, ἄλλως *ἐξομάλυνσις*: «ἐξομάλισις τοῦ ἐδάφους».

ἐξομαλισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐξομαλίζειν, ἐξομάλισις, κατάργησις τῆς ἀνωμαλίας· ‖ γραμμ. τὸ γλωσσικὸν φαινόμενον κατὰ τὸ ὁποῖον τὰ ὀλιγώτερα ἀφομοιοῦνται κατὰ τὴν κλίσιν πρὸς τὰ περισσότερα ἢ τὰ ἀνωμαλώτερα πρὸς τα ὁμαλώτερα, ὅταν συνάπτωνται ὑπό τινα ἔποψιν· π. χ. τῶν εἰς *—ης*, γεν. *—ους* ἐπιθέτων ὅσα εἶχον πρὸ τοῦ *—ης ι* ἢ *ε* συνῄρουν τὸ τέλος *—έα* εἰς *ᾶ* ἀντὶ εἰς *—ῆ*, ἤτοι ἐλέγετο τὸν ὑγιᾶ — τὰ ὑγιᾶ, τὸν ἐνδεᾶ—τὰ ἐνδεᾶ, ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ πολλὰ τῆς τάξεως ταύτης συναιροῦσι τὸ *—εα* εἰς *—η*, συνῃρέθη καὶ ἐν τούτοις ὁμοίως: τὸν ὑγιῆ,—τὰ ὑγιῆ, τὸν ἐνδεῆ—τὰ ἐνδεῆ· τὸν ἐξομαλισμὸν φέρει ἡ *ἀναλογία* (βλ.λ.).

ἐξομαλιστικός, *—ή, —όν*· ὁ φέρων, ὁ προκαλῶν τὴν ἐξομάλισιν, ὁ ἐξομαλίζων: «ἡ ἀναλογία εἶναι ἐξομαλιστικὴ τῆς κλίσεως καὶ τῆς παραγωγῆς ἐν τῇ γλώσσῃ».—'Επίρρ. ***ἐξομαλιστικῶς.***

ἐξομάλυνσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξομαλύνειν, *ἐξομάλισις* (βλ. λ.).

ἐξομαλυντικός, *—ή, —όν*· ὁ ἐξομαλύνων, *ἐξομαλιστικὸς* (βλ. λ.).

ἐξομαλύνω, *ἀόρ. ἐξωμάλυνα—ἐξωμαλύνθην*· ποιῶ τι ὁμαλόν, ὁμαλύνω, ἄλλως *ἐξομαλίζω* (βλ. λ.)· ‖ μεταφ. διευθετῶ, τακτοποιῶ: «ἐξομαλύνω τὴν ὑπόθεσιν, —τὰ πράγματα».

ἐξόμματος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων τὰ ὄμματα πρὸς τὰ ἔξω, τοὺς ὀφθαλμοὺς προπαλεῖς, ἄλλως *ἐξόφθαλμος*, κοιν. *γουρλομάτης*.

ἐξομνύω καὶ ***ἐξόμνυμι,*** *ἀόρ. ἐξώμοσα*· γίνομαι ἐξωμότης, ἀπαρνοῦμαι τὴν πίστιν μου, τὴν θρησκείαν μου.

ἐξομοιούμενος, *—η, —ον*· μετοχὴ ἐνεστ. τοῦ *ἐξομοιοῦμαι*· ὁ λογιζόμενος ὡς ὅμοιος, ὁ συγκαταριθμούμενος, ὁ συγκαταλεγόμενος· λέγεται ἐν τῇ στρατιωτικῇ γλώσσῃ περὶ τῶν μὴ μαχίμων ἀξιωματικῶν, οἷον τῶν ἰατρῶν, τῶν οἰκονομικῶν, τῶν δικαστικῶν, οἱ ὁποῖοι ἐξομοιοῦνται κατὰ τὸν βαθμὸν καὶ τὰ ἄλλα δικαιώματα πρὸς τοὺς μαχίμους.

—[Στρατ. Ποιν. Νομ.] *'Εξομοιούμενοι* πρὸς τοὺς στρατιωτικοὺς κατὰ τὴν στρατιωτικὴν ποινικὴν νομοθεσίαν εἶναι οἱ ἀνεξαρτήτως τοῦ ἐπαγγέλματός των ὑπαγόμενοι εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῶν στρατιωτικῶν δικαστηρίων. Καὶ ἐν εἰρήνῃ μὲν θεωροῦνται ἐξομοιούμενοι οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς διαφόρους κατηγορίας τῶν στρατιωτικῶν ὑπαλλήλων, τῶν δι' εἰδικῶν νόμων ἐξομοιουμένων πρὸς στρατιωτικούς, ἐν καιρῷ δὲ πολέμου ἢ ἐκστρατείας ἅπαντες οἱ τροφοπῶλαι, παντοπῶλαι, κάπηλοι κλπ., οἱ κατόπιν ἀδείας στρατιωτικῆς ἀρχῆς ἀκολουθοῦντες τὸν στρατόν, καὶ οἱ ὁποῖοι ὑποχρεοῦνται νὰ συμμορφοῦνται πρὸς τοὺς στρατιωτικοὺς νόμους καὶ κανονισμούς.

ἐξομοιῶ *(—όω), ἀόρ. ἐξωμοίωσα—ἐξωμοιώθην, παθ. μετχ. ἐξωμοιωμένος*· καθιστῶ τινὰ ὅμοιον, ἀφομοιῶ, ἐξισώνω· ‖ παθ. *ἐξομοιοῦμαι*· γίνομαι ὅμοιος, ἀφομοιοῦμαι, ἐξισοῦμαι· ‖ μετχ. *ἐξομοιούμενος* (βλ. λ.).

ἐξομοίωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξομοιοῦν, ἀφομοίωσις, ἐξίσωσις: «ἐξομοίωσις τοῦ βαθμοῦ, —τοῦ μισθοῦ».

ἐξομολόγησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξομολογεῖν, ὁμολογία, ἀποκάλυψις τῶν ὑπό τινος ἁμαρτηθέντων· ‖ ἡ θρησκευτικὴ πρᾶξις, καθ' ἣν ὁ Χριστιανὸς προσερχόμενος ἐνώπιον τοῦ πνευματικοῦ ὁμολογεῖ, ἀποκαλύπτει τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἁμαρτηθέντα καὶ ἐπικαλεῖται τὴν συγγνώμην τοῦ Θεοῦ.

— *[Δογμ.]* *'Εξομολόγησις* εἶναι τὸ μυστήριον, ἐν ᾧ τῷ ἐξομολογουμένῳ τὰ ἁμαρτήματα αὐτοῦ καὶ εἰλικρινῶς δι' αὐτὰ μετανοοῦντι παρέχεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ ἱερέως ἡ ἄφεσις τῶν μετὰ τὸ βάπτισμα ἁμαρτιῶν. Τὸ μυστήριον τοῦτο συνέστησεν ὁ Χριστὸς μετὰ τὴν ἑαυτοῦ ἀνάστασιν, ὅτε ἐμφανισθεὶς τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς εἶπε: «Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον, ἄν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς, ἄν τινων κρατῆτε κεκράτηνται» (*'Ιωάν.* 20, 21 ἑ.). Πρὸ τῆς συστάσεως τοῦ μυστηρίου δὶς εἶχεν ὁ Κύριος προαναγγείλει καὶ ὑποσχεθῆ τοῖς μαθηταῖς τὴν χάριν ταύτην τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν τὰς ἁμαρτίας (*Ματθ.* 16, 19 καὶ 18, 17). 'Εκ τῶν γραφικῶν τούτων χωρίων γίνεται δῆλον ὅτι ὁ Χριστὸς ἔδωκε τοῖς ἀποστόλοις καὶ τοῖς διαδόχοις αὐτῶν τὴν δύναμιν καὶ ἐξουσίαν τοῦ συγχωρεῖν ἢ μὴ ἁμαρτίας. 'Η συγχώρησις δ' αὕτη τῶν ἁμαρτιῶν, ὡς ἐκ τῆς ἱερᾶς παραδόσεως μανθάνομεν, ἐγίνετο διά τινος τελετῆς, ἥτις, ὡς ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἱδρυθεῖσα καὶ μεταδίδουσα τὴν θείαν χάριν, ἀποτελεῖ μυστήριον. 'Η γνώμη τῶν διαμαρτυρομένων, ὅτι τὰ ἀνωτέρω χωρία τοῦ 'Ιωάννου καὶ Ματθαίου περιέχουσιν ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ πρὸς τοὺς μαθητάς, ὅπως ἁπλῶς κηρύξωσι τοῖς μὲν πιστεύουσι τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, τοῖς δ' ἀπιστοῦσι τὴν ὀργὴν αὐτοῦ, τὸ δὲ δεσμεῖν καὶ λύειν (*Ματθ.* 18, 17) δηλοῖ ἀποκλείειν ἐκ τῆς ἐκκλησίας καὶ ἐν περιπτώσει μετανοίας προσδέχεσθαι πάλιν, εἶναι σφαλερά. Ἄτοπος λοιπὸν εἶναι ἡ ὑπὸ τῶν διαμαρτυρομένων ἀπόρριψις τοῦ μυστηρίου τῆς ἐξομολογήσεως, νομιζόντων ὅτι ἡ ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν ἐπέρχεται διὰ τῆς ἐσωτερικῆς μετανοίας καὶ μετὰ πλήρους ἐμπιστοσύνης ἀναμνήσεως τῆς κατὰ τὸ βάπτισμα ληφθείσης ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν. Πρὸς ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν ἀπαιτεῖται ἐκτὸς τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ ἐξομολογοῦντος ἐπὶ τὸν ἐξομολογούμενον καὶ τῆς ἀναγνώσεως τῆς συγχωρητικῆς εὐχῆς καὶ ἡ ἐξομολόγησις. Τὸ ἀναγκαῖον τῆς τῶν ἁμαρτιῶν ἐξομολογήσεως γίνεται δῆλον ἐκ τῶν λόγων τῆς συστάσεως τοῦ μυστηρίου, διότι ἡ ἐξουσία τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν ἡ δοθεῖσα τοῖς ἀποστόλοις καὶ τῇ 'Εκκλησίᾳ καθόλου προϋποθέτει τὴν ἐξομολόγησιν καὶ τὴν δι' αὐτῆς λύσιν τῶν ἁμαρτημάτων, ἄνευ τῆς ὁποίας τὸ δεσμεῖν καὶ λύειν ἤθελεν εἶσθαι αὐθαίρετον καὶ ἐνίοτε ἄσκοπον. 'Η ἐξομολόγησις δ' αὕτη πρέπει νὰ εἶναι προφορική, πλήρης καὶ τελεία, ἵνα οὕτω ἐπέλθῃ ἡ πλήρης καὶ τελεία ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν. 'Εννοεῖται ὅμως ὅτι ἄσχετοι λεπτομέρειαι δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναφέρωνται, ὁ δὲ ἱερεὺς προσπαθῶν νὰ σχηματίσῃ γενικὴν ἔννοιαν περὶ τῶν ἁμαρτημάτων δὲν πρέπει νὰ ἐρωτᾷ λεπτομερείας, αἵτινες οὐδόλως συμβάλλονται εἰς τὸν σχηματισμὸν γενικῆς ἐννοίας περὶ τῶν ἁμαρτημάτων. 'Η ἐξομολόγησις δ' αὕτη πρέπει ἔτι νὰ προέρχεται καὶ παρακολουθῆται ὑπὸ τῆς συναισθήσεως καὶ ἀναγνωρίσεως τῶν ἁμαρτιῶν, τῆς λύπης δι' αὐτὰς καὶ τῆς ἀποφάσεως τῆς μὴ ἐπαναλήψεως αὐτῶν, δηλαδὴ ὑπὸ τῆς ἀληθοῦς μετανοίας, ἄνευ τῆς ὁποίας δὲν δύναται νὰ ἐπέλθῃ ἡ ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν.

'Η διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς ἐξομολογήσεως ἐπερχομένη ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν, ὡς καὶ ἐκ τῶν λόγων τῆς συστάσεως τοῦ μυστηρίου φαίνεται, ἐπεκτείνεται ἐπὶ πάντων τῶν ἁμαρτημάτων, καὶ αὐτῶν τῶν βαρυτάτων, ὧν τὴν ἄφεσιν διὰ τῆς μετανοίας λαμβάνει ὁ ἐξομολογούμενος. Καὶ διακρίνει μὲν ἡ ἁγία Γραφὴ καὶ κατ' αὐτὴν οἱ Πατέρες ἁμαρτίας συγχωρητὰς καὶ μή, τὸ ἀσυγχώρητον ὅμως τῶν ἁμαρτιῶν προέχεται ἐκ τῆς ἐλλείψεως μετανοίας παρὰ τῷ ἁμαρτήσαντι, ἄνευ τῆς ὁποίας δὲν ἐνεργεῖ ἡ θεία χάρις, οὐχὶ δὲ ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Θεὸς δὲν συγχωρεῖ αὐτὰς ἢ ἡ 'Εκκλησία δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ συγχωρήσῃ αὐτὰς (πρβλ. 'Εβδ. Οἰκ. σύν. καν. 5. *Χρυσοστ.* ὁμιλ. 41, 3 εἰς Ματθ. *'Αθαν.* ὁμιλ. 12, 31 καὶ 32 εἰς Ματθαῖον). 'Η ἄφεσις δ' αὕτη εἶναι πλήρης καὶ τελεία, μὴ ἔχουσα ἀνάγκην συμπληρώσεως. 'Η γνώμη λοιπὸν τῆς δυτικῆς 'Εκκλησίας, καθ' ἣν πρὸς τελείαν ἐξάλειψιν τῆς ἁμαρτίας πρέπει νὰ ἐξαλειφθῇ ἡ δι' αὐτὴν ἐνοχὴ καὶ ποινή, καὶ ἡ μὲν ἐνοχὴ ἐξαλείφεται διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς μετανοίας, ἡ δ' ποινὴ διὰ τῶν ἀγαθῶν ἔργων τοῦ ἐξομολογηθέντος, εἶναι σφαλερά, στηριζομένη ἐπὶ παρερμηνείας γραφικῶν καὶ πατερικῶν χωρίων καὶ μάλιστα τῆς χρήσεως καὶ τοῦ σκοποῦ τῶν ἐπιτιμίων ἐν τῇ ἀρχαίᾳ 'Εκκλησίᾳ. Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς Παραδόσεως, διδασκαλίαν ἥτις ἐπικρατεῖ μέχρι σήμερον ἐν τῇ ἀνατολικῇ 'Εκκλησίᾳ, τὰ ἐπιτίμια εἶναι σωφρονιστικαὶ ποιναί, φάρμακα πρὸς καταπολέμησιν καὶ ἐκρίζωσιν τῶν παθῶν καὶ πρὸς θεραπείαν οὐχὶ δὲ τιμωρίαι πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς θείας δικαιοσύνης, ὡς ἡ δυτικὴ 'Εκκλησία νομίζει. Κ. Ι. Δ.

—[Τελετουργ.] 'Ο Χριστιανός, προτοῦ μεταλάβῃ τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ἔχει καθῆκον νὰ ἐξομολογηθῇ τὰς ἁμαρτίας του εἰς τὸν ἱερέα. Τελεῖται δὲ ἡ ἱερὰ ἀκολουθία τῆς *ἐξομολογήσεως* ὡς ἑξῆς: 'Ο πνευματικός, φορέσας τὸ ἐπιτραχήλιον, ἀπαγγέλλει πρὸς τὸν Χριστόν, τὸν ἀμνὸν καὶ ποιμένα τῶν ψυχῶν τὸν αἴροντα τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου, σύντομον προσευχὴν καὶ ἀναγινώσκει τὸν 50ὸν ψαλμὸν τῆς μετανοίας. Τὴν εἰσαγωγὴν ταύτην εἰς τὸ μυστήριον ἀκολουθεῖ ἡ ἐξομολόγησις τοῦ μετανοοῦντος καὶ ὁ πνευματικός, ἐὰν μὲν δὲν εὕρῃ τίποτε τὸ ἐμποδίζον, συγχωρεῖ δι' εὐχῆς, ἄλλως ἐπιβάλλει εἰς τὸν ἐξομολογούμενον ἐπιτίμιον ἀνάλογον τοῦ ἁμαρτήματος· τοῦτο ἔχει θεραπευτικὴν καὶ παιδαγωγικήν, οὐχὶ δὲ ἐκδικητικὴν ἔννοιαν. 'Η τελεσιουργία τῆς ἐξομολογήσεως ἐτελεῖτο κατ' ἄλλον τρόπον εἰς τὴν ἀρχαίαν 'Εκκλησίαν. Οἱ Χριστιανοί, ἀκολουθοῦντες τὴν ἀποστολικὴν ἐντολὴν «ἐξομολογεῖσθε ἀλλήλοις τὰ παραπτώματα» (*'Ιακώβ.* ε' 16), ἐξωμολογοῦντο δημοσίᾳ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, εἰς ἐπήκοον ἁπάσης τῆς ἀδελφότητος. 'Απὸ τῶν ἀρχῶν ὅμως τοῦ Δ' αἰῶνος εἰσήχθη εἰς τὴν 'Ανατολὴν ἡ κατ' ἰδίαν ἐξομολόγησις ἐνώπιον τῶν πνευματικῶν πατέρων, οἱ ὁποῖοι ὠνομάζοντο «πρεσβύτεροι ἐπὶ τῆς μετανοίας». Τοῦτο ἐγένετο διὰ νὰ μὴ σκανδαλίζωνται οἱ πολλοὶ καὶ διὰ νὰ δύναται ἡ 'Εκκλησία μετὰ τῆς προσηκούσης ἐπιβλέψεως νὰ χειραγωγῇ τοὺς βαρέως ἁμαρτάνοντας καὶ διδάσκῃ αὐτοὺς τὸν λόγον τῆς σωτηρίας. Καὶ κατήργησε μὲν τὴν ἐξομολόγησιν περὶ τὸ 390 ὁ πατριάρχης Νεκτάριος ἐν Κωνσταντινουπόλει (*Σωκράτ.* 'Εκκλ. ἱστορία ε' 19, *Σωζομ.* 'Εκκλ. ἱστορία ζ' 16) διά τινα παρεκτροπήν, ἐπιτρέψας εἰς ἕκαστον νὰ μετανοῇ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τοῦτο δὲν καθιερώθη πανταχοῦ, καὶ τάχιστα ᾐσθάνθησαν καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν ἀνάγκην τῶν πνευματικῶν, ἕνεκα τῆς προβαινούσης ἐκλύξεως τῶν ἠθῶν, ὡς παρατηροῦσιν οἱ αὐτοὶ ἱστορικοί. Εἰς τὴν Δύσιν καὶ λήγοντος τοῦ Δ' αἰῶνος καὶ κατόπιν, συμφώνως πρὸς τὸ ἀρχαιότατον ἔθιμον, ἐπεβάλλετο ἡ δημοσίᾳ ἐπ' ἐκκλησίας ἐξομολόγησις· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ, ὅταν δὲν ἐπρόκειτο περὶ βαρέος ἁμαρτήματος, ἐκρίνετο ἀρκετὴ ἡ κατ' ἰδίαν ἐνώπιον τοῦ πνευματικοῦ ἐξομολόγησις (πρβλ. *Αὐγουστίνου* Serm. 351 καὶ *Λέοντος* Epist. 136). 'Η 6η Οἰκουμενικὴ σύνοδος ὄχι μόνον θεωρεῖ πανταχοῦ ὑπάρχουσαν τὴν κατ' ἰδίαν ἐξομολόγησιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ 102 κανόνος ὁρίζει πῶς πρέπει νὰ θεωρηθῶσι τὰ ἐπιτίμια καὶ παρέχει μεγάλην ἐξουσίαν εἰς τοὺς πνευματικούς.

Δ. Ν. ΜΩΡΑΪΤΗΣ

— ***ἐξομολόγησις πλοιάρχων.*** Καλεῖται οὕτως ἡ ἀνάκρισις, εἰς ἥν, ἅμα τῷ κατάπλῳ πλοίου τινός, ὑποβάλλεται ὁ πλοίαρχος αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ὑγειονομικοῦ ἰατροῦ τοῦ λιμένος. 'Αποβλέπει δ' ἡ τοιαύτη ἐξομολόγησις εἰς τὸ νὰ διακριβωθῇ μὴ τυχὸν ἐπὶ τοῦ καταπλεύσαντος πλοίου συνέβη κροῦσμα λοιμώδους νοσήματος. 'Αποτελεῖ ἄρα αὕτη ἓν ἐκ τῶν ἐπιβαλλομένων μέτρων πρὸς πρόληψιν τῆς ἔξωθεν εἰσβολῆς ἐπιδημιῶν εἴς τι κράτος. Κ. Κ.

— ***ἐξομολογήσεως ἀπόρρητον*** *[Δογμ.]*· βλ. λ. *ἀπόρρητον* ἐξομολογήσεως.

'Εξομολογητάριον (τό). Οὕτως ἐπιγράφεται ἐν ταῖς μετὰ τὸ 1800 ἐκδόσεσι τὸ βιβλίον, ὅπερ ἔγραψε καὶ τὸ πρῶτον ἐξέδωκεν ἐν Βενετίᾳ, τῷ 1794, παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ, Νικόδημος 'Αγιορείτης, τίτλον θέσας τό: «Βιβλίον ψυχωφελέστατον, διῃρημένον εἰς τρία μέρη, ὧν τὸ μὲν πρῶτον περιέχει διδασκαλίαν σύντομον καὶ πρακτικὴν πρὸς τὸν πνευματικόν, πῶς νὰ ἐξομολογῇ μὲ καρπὸν» κτλ. 'Εγράφη λοιπὸν πρὸς τοὺς μετερχομένους, ἀδείᾳ ἀρχιερατικῇ, τὴν λεγομένην «πνευματικὴν διαγωγήν». Τούτου τοῦ βιβλίου προηγήθησαν ἕτερα, πρῶτον τὸ γραφὲν ὑπὸ Νικηφόρου ἱερομονάχου Πασχαλέως τοῦ ἐκ Κερκύρας καὶ τύποις ἐκδοθὲν ἐν Βενετίᾳ, παρ' 'Αντωνίῳ Πινέλλῳ, τῷ 1622, ὑπὸ τίτλον «'Εγχειρίδιον μεθοδικόν, ὠφέλιμον κατὰ πολλὰ καὶ ἀναγκαῖον περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς μετανοίας, καὶ ἐξετάσεως τῆς συνειδήσεως ἐκείνων, ὁποῦ ἐπιθυμοῦσι νὰ ἐξομολογηθοῦν ὀρθὰ καὶ πιστὰ» κλπ. Κατόπιν αὐτοῦ Χρύσανθος ὁ πατριάρχης 'Ιεροσολύμων γράψας ἐξέδωκεν ἐν Βενετίᾳ, παρὰ Νικολάῳ Σάρῳ, τῷ 1724, «Διδασκαλίαν περὶ μετανοίας καὶ ἐξομολογήσεως», δωρεὰν διανείμας τὰ ἀντίτυπα. Μετὰ ἔτη δεκαοκτώ, 'Εμμανουὴλ Ρωμανίτης ὁ ἐκ Κρήτης ἐξέδωκεν ἐν Βενετίᾳ, παρὰ Νικ. Γλυκεῖ (1742), μεταφράσας ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ, δύο βιβλία, ὑπὸ τίτλους «'Ο μετανοῶν διδασκόμενος», καὶ «'Ο πνευματικὸς διδασκόμενος». 'Εξηκολούθουν ὅμως οἱ πνευματικοὶ νὰ ἔχωσιν ὁδηγὸν εἰς τὸ ἐπάγγελμα αὐτῶν τὸν εἰς χιλιάδα ἀντιγράφων ἐν 'Ανατολῇ διαδιδόμενον «Νομοκανόνα» τοῦ Μανουὴλ Μαλαξοῦ, τῷ 1562 γραφέντα, καὶ χρησιμοποιούμενον μέχρι τῶν μέσων τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος. Μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ «'Εξομολογηταρίου» τοῦ Νικοδήμου, ἔλαβε τέλος ἡ βιομηχανία τῶν τοιούτων ἐκδόσεων, τὸ δὲ βιβλίον τοῦ 'Αγιορείτου μοναχοῦ ἐξεδόθη, κατὰ Κ. Ν. Σάθαν, ἑπτάκις μέχρι τοῦ 1854, καίτοι ἔχομεν ἔκδοσιν καὶ τῷ 1857, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τοῦ Φοίνικος, ἐν Βενετίᾳ, ἑβδόμην ἐπιγραφομένην. Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

ἐξομολογητήριον (τό)· ὁ τόπος ὅπου ἐξομολογοῦνται οἱ Χριστιανοί.

—[Λειτουργ.] Τὸ *ἐξομολογητήριον* εἶναι ἔπιπλον τῆς λατινικῆς 'Εκκλησίας, χρησιμεῦον διὰ τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου τῆς ἐξομολογήσεως. Τὸ ἐξομολογητήριον εἶναι διῃρημένον εἰς χωρίσματα, οὕτως ὥστε ὁ ἐξομολογούμενος ἀποκρύπτεται ἐντελῶς ἀπὸ τοῦ ἐξομολογοῦντος αὐτὸν ἱερέως. Τὸ ἔπιπλον τοῦτο εἶναι σχετικῶς νεωτέρα τις ἐφεύρεσις τῆς παπικῆς 'Εκκλησίας· οὐδεμία δὲ μνεία αὐτοῦ γίνεται οὔτε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, οὔτε κατὰ τὸν μεσαίωνα. Πρὸ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἐγίνετο χρῆσις ἐν τῇ δυτικῇ 'Εκκλησίᾳ κινητῆς τινος καθέδρας μετ' ἐρεισινώτου, ἐφ' ἧς ὁ ἐξομολογῶν ἱερεὺς καθήμενος ἐδέχετο τὴν ἐξομολόγησιν καὶ ἀπέλυεν ἢ οὒ τὰς ἁμαρτίας. 'Απὸ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἐμφανίζονται τὰ ἐξομολογητήρια, ἀλλ' ἁπλούστερα τῶν σημερινῶν καὶ μεθ' ἑνὸς μόνον χωρίσματος ἐσωτερικοῦ· τὸ διπλοῦν χώρισμα, ὡς ἔχει σήμερον, συνετελέσθη βραδύτερον. 'Ο Codex juris canonici (CIC) τῆς λατινικῆς 'Εκκλησίας ἐν κεφαλαίοις 909 καὶ 910 παρέχει τὰς ἀναγκαίας διὰ τοὺς ἱερεῖς ὁδηγίας διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ ἐξομολογητηρίου. 'Η ἐξομολόγησις παρὰ τοῖς δυτικοῖς δύναται νὰ γίνῃ, προκειμένου μάλιστα περὶ ἀνδρῶν, καὶ εἰς ἰδιωτικοὺς οἴκους· προκειμένου ὅμως περὶ γυναι-

Digitized by Google

κῶν εἶναι αὐστηρῶς καθωρισμένη ἡ χρῆσις τοῦ ἐξομολογητηρίου, ἐκτὸς μόνον εἰς περιπτώσεις βαρείας ἀσθενείας ἢ ἄλλης ἐξαιρετικῆς ἀνάγκης. Τὰ ἐξομολογητήρια πρέπει νὰ τοποθετῶνται ἐντὸς τοῦ κυρίως ναοῦ, κατ' οὐδένα δὲ λόγον ὄπισθεν τοῦ ἱεροῦ Βήματος. Ὅταν εἶναι σκότος, πρέπει τὸ ἐξομολογητήριον νὰ φωτίζηται ἐπαρκῶς διαρκούσης τῆς ἐξομολογήσεως. Ἐντὸς αὐτοῦ δέον νὰ ὑπάρχῃ πινακὶς περιέχουσα ὅλας τὰς σπουδαιοτέρας παπικὰς ἢ ἐπισκοπικὰς ἀποφάσεις διὰ τὴν ἐξομολόγησιν. Δ. Ν. ΜΩΡΑΪΤΗΣ

ἐξομολογητὴς (ὁ)· ὁ ἐξομολογῶν, ὁ ἱερεὺς ἐνώπιον τοῦ ὁποίου ἐξομολογοῦνται οἱ Χριστιανοί, ὁ πνευματικός.

ἐξομολογητικός, *—ή,—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐξομολόγησιν, ὁ τείνων πρὸς τὴν ἐξομολόγησιν: «οἱ λόγοι του ἦσαν ἐξομολογητικοί».—Ἐπίρρ. ***ἐξομολογητικῶς.***

ἐξομολογῶ (*—έω*), κοιν. *ξομολογάω* ἢ *ξεμολογάω*, ἀόρ. *ἐξωμολόγησα—ἐξωμολογήθην*, παθ. μετχ. *ἐξωμολογημένος*· δέχομαι, ἀκούω τὰ ὑπό τινος ὁμολογούμενα, κάμνω τινὰ νὰ ὁμολογήσῃ πράξεις κρυφίας, τὰ ἁμαρτήματά του: «ποιὸς παππᾶς σὲ ἐξωμολόγησε;», «πηγαίνω νὰ ἐξομολογήσω»· || παθ. *ἐξομολογοῦμαι*· ὁμολογῶ, λέγω τὰ ἁμαρτήματά μου: «ἐξομολογοῦμαι τὴν ἁμαρτίαν μου», «πηγαίνω νὰ ξομολογηθῶ»· || φρ. «ξωμολογημένη ἁμαρτία» ἡ ὁμολογηθεῖσα καὶ συγχωρηθεῖσα. Β. Φ.

ἐξομόνω· ἀντὶ τοῦ *ἐξόμνυμι* (βλ. λ.)· ἐσχηματίσθη ἀπὸ τοῦ ἀορίστου *ἐξώμοσα*.

ἐξομπλιάζω· βλ. *ξομπλιάζω*.

ἐξόμπλιον (τό)· βλ. *ξόμπλι*.

ἐξόμφαλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων τὸν ὀμφαλὸν πρὸς τὰ ἔξω, προπεπτωκότα.

— **ἐξόμφαλος** ***κήλη*** *['Ιατρ.]*· βλ. λ. *κήλη*.

ἐξόν· ἐπίρρ., ὀρθότ. *ἐξῶν* (ἀπὸ τοῦ *ἔξω*)· ἐκτός: «ἐξῶν ἂν ἔρθῃ», «τὸ φαγὶ σας κάμνει δέκα δραχμὰς ἐξῶν τὸ κρασί», «ὅλοι θὰ πάνε ἐξῶν τὰ παιδιά».

ἐξονειδίζω· ἀόρ. *ἐξωνείδισα—ἐξωνειδίσθην*· ὀνειδίζω, ἐπιπλήττω, ψέγω πικρῶς.

ἐξονειδισμὸς (ὁ)· ὀνειδισμός, ἐπίπληξις, ψόγος.

ἐξονικὰ ***ὀξέα*** *['Οργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ πενταϋδροξυλιωμένα παράγωγα τοῦ κανονικοῦ καπρονικοῦ ὀξέος. Ἔχουσι τὸν γενικὸν τύπον

$$CH_2(OH).[CH(OH)]_4.COOH$$

καὶ λαμβάνονται ἐκ τῶν ἀλδοεξοζῶν δι' ὀξειδώσεως ἢ ἐκ τῶν ἀλδοπεντοζῶν διὰ τῆς κυανυδρινικῆς ἀντιδράσεως. Ὑφίστανται πλείονα ἰσομερῆ, λόγῳ τῆς ὑπάρξεως τεσσάρων ἀσυμμέτρων ἀτόμων ἄνθρακος, εἶναι δὲ ταῦτα: τὰ *γλυκονικά*, τὰ *μαννονικά*, τὰ *γουλονικά*, τὰ *ἰδονικά*, τὰ *γαλακτονικὰ* καὶ τὰ *ταλονικὰ* ὀξέα (βλ. τὰς λ.). Σ. Γ.

— **ἐξονικαὶ** ***βάσεις*** *['Οργ. Χημ.]*. Περιληπτικὸν ὄνομα διδόμενον ἄλλοτε εἰς τὰς ἑνώσεις *λυσίνη*, *ἀργινίνη* καὶ *ἱστιδίνη* (βλ. λ.), διότι ὑπετίθετο ὅτι ἡ σύνταξις αὐτῶν σχετίζεται πρὸς τὰς *ἑξόζας* (βλ. λ.). Σ. Γ.

ἐξονομάζω, ἀορ. *ἐξωνόμασα—ἐξωνομάσθην*, παρακ. παθ. μετχ. *ἐξωνομασμένος*· ὀνομάζω, κατονομάζω.

ἐξοντῶ (*—όω*) καὶ ***ἐξοντώνω,*** ἀόρ. *ἐξώντωσα—ἐξωντώθην*, παρακ. παθ. μετχ. *ἐξωντωμένος*· ἐξολοθρεύω, καταστρέφω, ἀφανίζω: «ἐξωντώθησαν αἱ ἀκρίδες,—οἱ ἀρουραῖοι».

ἐξόντωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξοντώνειν, ἐξολόθρευσις, καταστροφή, ἀφανισμός: «ἐξόντωσις τῶν ἀκρίδων,—τῶν ἀρουραίων».

ἐξοντωτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἱκανός, ὁ κατάλληλος πρὸς ἐξόντωσιν: «πόλεμος ἐξοντωτικός».—Ἐπίρρ. ***ἐξοντωτικῶς.***

ἐξονυχίζω, ἀόρ. *ἐξωνύχισα — ἐξωνυχίσθην* παρκ. παθ. μετχ. *ἐξωνυχισμένος*· ἐξετάζω τι μετὰ πάσης λεπτομερείας (ὡς διὰ τῶν ὀνύχων), ἀκριβολογῶ, λεπτολογῶ: «ἐξωνύχισα τὴν ὑπόθεσιν»· || ἀποκόπτω τοὺς ὄνυχας, ἀποκόπτω τὴν πελματικὴν ἐπιφάνειαν τῆς ὁπλῆς (ἵππου, ὄνου, ἡμιόνου) πρὸς προσαρμογὴν τοῦ πετάλου.

ἐξονύχισις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐξονυχίζειν*, ἀκριβὴς καὶ λεπτομερὴς ἐξέτασις, ἀκριβολογία, λεπτολογία: «ἐξονύχισις τῆς ὑποθέσεως».

ἐξονυχιστήριον (τό)· τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου ἀποκόπτεται ἡ πελματικὴ ἐπιφάνεια τῆς ὁπλῆς πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ πετάλου.

ἐξοξυστεατικὰ ***ὀξέα*** *['Οργ. Χημ.]*· βλ. *λινουσικὰ ὀξέα*.

ἐξόπισθεν· ἐπίρρ., κατὰ τὸ νῶτον, ὀπίσω, ἄλλως *ἐξοπίσω*.

ἐξοπίσω· ἐπίρρ., ὀπίσω, ἀπ' ὀπίσω.

ἐξοπλίζω κοιν. *ἀρματώνω*, ἀόρ. *ἐξώπλισα — ἐξωπλίσθην*, παρακ. παθ. μετχ. *ἐξωπλισμένος*· ὁπλίζω, καθοπλίζω, παρέχω ὅπλα: «ἐξοπλίζω ἄνδρας,—συμμορίαν, — ὁμάδα»· || «ἐξοπλίζω πλοῖον» ἐφοδιάζω μὲ τὰ ἀναγκαῖα πρὸς πλοῦν ἢ πρὸς μάχην μέσα, ἀντίθ. *παροπλίζω* ἢ *ἀφοπλίζω*· μέσ. *ἐξοπλίζομαι*· λαμβάνω, προμηθεύομαι τὰ ἀναγκαῖα πρὸς πόλεμον ὅπλα: «ἡ Ἑλλὰς ἐξοπλίζεται», «ἐξοπλίζεται κατὰ θάλασσαν, — κατὰ ξηράν».

ἐξόπλισις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξοπλίζειν· ἄλλως *ἐξοπλισμὸς* (βλ. λ.).

ἐξοπλισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐξοπλίζειν, ἡ παροχὴ ὅπλων, ὁ ἐφοδιασμὸς διὰ τῶν ἀναγκαίων ὅπλων, ἀντίθ. *ἀφοπλισμός*, *παροπλισμός*: «ἐξοπλισμὸς τοῦ στρατεύματος, — τῶν πλοίων, — τῶν φρουρίων»· || αὐτὰ τὸ παρεχόμενα ἐφόδια καὶ ὅπλα, ὁπλισμός: «πλήρης ἐξοπλισμός»· || «οἱ ἐξοπλισμοὶ τῶν κρατῶν» ἡ προπαρασκευὴ καὶ ἡ προμήθεια τῶν πολεμικῶν μέσων.

— *[Ναυτ.]* 1) Ἐξοπλισμὸς πλοίου: Ἡ πρὸς θαλασσοπορίαν καὶ πόλεμον παρασκευὴ πολεμικοῦ πλοίου, ὅπερ διετέλει εἰς κατάστασιν παροπλισμοῦ ἐν ναυστάθμῳ. Περιλαμβάνει δὲ τὸν καταρτισμὸν τοῦ πληρώματος, τοῦ ἐπιτελείου, τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἀποσκευῆς του ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀπογραφῆς του, τὴν φόρτωσιν τῶν πυρομοχικῶν, τὴν παραλαβὴν ὑλικῶν κινήσεως καὶ γαιανθράκων, στερεῶν καὶ νωπῶν τροφίμων, ποσίμου ὕδατος κτλ.

2) Ἐξοπλισμὸς λέμβου: Ἡ πολεμικὴ αὐτῆς παρασκευὴ πρὸς πολεμικὴν ἐνέργειαν πόρρω τοῦ πλοίου, ἰδίως πρὸς διαπόρθμευσιν τμήματος ἀποβατικοῦ ἀγήματος. Ἐντίθεται πρὸς τοῦτο ἡ ἐσχάρα τοῦ ἐπιλεμβίου πυροβόλου, τοποθετεῖται ἐπ' αὐτῆς τοῦτο, τοποθετοῦνται αἱ στήριγγες, ἐὰν κριθῇ σκόπιμος ἡ παραμονὴ τῶν ἱστίων ἐν τῇ λέμβῳ, τὰ ὁποῖα ἀποτίθενται τότε ἐπὶ τῶν στηρίγγων κατὰ μῆκος, τοποθετοῦνται ἔνδον αἱ κλίμακες ἀποβάσεως καὶ αἱ διαβάθραι.

3) Ἐξοπλισμὸς πύργου: Ἡ γοργῶς, ἅμα κελεύματι, μετάβασις εἰς τὸν πύργον της, τῆς ὁμοχειρίας τῶν πυροβολητῶν αὐτοῦ καὶ τῶν βαθμοφόρων καὶ ἡ καθ' ὅλα παρασκευὴ τῶν ἐν αὐτῇ πυροβόλων, πρὸς ἔναρξιν πυρός. Σ. Ε. Λ.

— **ἐξοπλισμοῦ** ***τμῆμα*** *[Ναυτ.]*. Τμῆμα τῆς διοικητικῆς διευθύνσεως ναυστάθμου. Προϊστάμενος τούτου ὁρίζεται πλωτάρχης μάχιμος.

Εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ τμήματος τούτου ὑπάγονται τὰ παρωπλισμένα πλοῖα, ἀφ' ἧς παραδοθῶσιν ὑπὸ τῶν κυβερνητῶν των εἰς τὸν ναύσταθμον καὶ δή: α') ἡ μέριμνα διὰ τὸν ἐξοπλισμὸν τῶν πλοίων μέχρι τῆς στιγμῆς τῆς παραδόσεως τούτων εἰς τοὺς κυβερνήτας των· β') ὁ καταρτισμὸς τῆς ἀπογραφῆς τῶν πλοίων· γ') ἡ μέριμνα διὰ τὴν ἀσφαλῆ φύλαξιν τῶν παρωπλισμένων καὶ τῶν σκευῶν ἐν γένει αὐτῶν· δ') ἡ εἰς ταῦτα κατανομὴ τοῦ διὰ τὴν συντήρησιν αὐτῶν ἀπαιτουμένου προσωπικοῦ· ε') ἡ παρακολούθησις τῶν εἰς ἕκαστον παρωπλισμένον πλοῖον ἐνεργουμένων ἐργασιῶν (ἐπισκευῶν ἢ μετασκευῶν)· στ') ὁ ἔλεγχος τῶν ὑποβαλλομένων ὑπὸ τῶν πλοίων καὶ ναυτικῶν ὑπηρεσιῶν αἰτήσεων χορηγίας ὑλικῶν ἀπογραφῆς καὶ ἡ παρακολούθησις τοῦ ἐλέγχου τῶν ἀπογραφῶν τῶν ὑπηρεσιῶν τούτων· ζ') ἡ μετὰ τοῦ ἐφόρου τοῦ λιμένος τοῦ ναυστάθμου συνεννόησις διὰ τὴν μεθόρμισιν ἢ τὴν ἀποσάλευσιν παρωπλισμένου πλοίου, ἐφ' οὗ ἤρξατο ἐκτέλεσις ἐργασιῶν πρὸς ἐξοπλισμὸν αὐτοῦ. Ν. Μ. Γ.

— **ἐξοπλισμῶν** ***περιορισμὸς*** *[Διεθν. Δίκ.]*. Οἱ ἐξοπλισμοὶ τῶν κρατῶν, οἵτινες διαρκῶς αὐξανόμενοι ἀπερρόφων μέγα μέρος τοῦ προϋπολογισμοῦ αὐτῶν, ἐπὶ ζημίᾳ κοινωφελῶν ἔργων, ἐγέννησαν τὴν ἰδέαν μιᾶς παγκοσμίου συνεννοήσεως πρὸς περιορισμὸν αὐτῶν. Συνθῆκαι περιορισμοῦ ἐξοπλισμῶν μεταξὺ ὡρισμένων κρατῶν ὑπῆρχον ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς ΙΘ' ἑκατονταετηρίδος, ὡς ἡ μεταξὺ Ἀμερικῆς καὶ Ἀγγλίας τῆς 28 Ἀπριλίου 1817 περὶ περιορισμοῦ τῶν θαλασσίων ἐξοπλισμῶν τοῦ Καναδᾶ, ἡ μεταξὺ Χιλῆς καὶ Ἀργεντινῆς τοῦ 1902, καὶ ἡ μεταξὺ Νορβηγίας καὶ Σουηδίας τοῦ 1905. Ἡ πρώτη ὅμως πρότασις παγκοσμίου περιορισμοῦ τῶν ἐξοπλισμῶν διὰ συμβάσεως διεθνοῦς ἐκτάσεως ἐγένετο παρὰ τοῦ τσάρου τῆς Ρωσίας Νικολάου τοῦ Β', ὅστις ἀπηύθυνε τὴν 24 Αὐγούστου 1898 διακοίνωσιν πρὸς ἅπαντα τὰ κράτη, δι' ἧς, ἀφοῦ κατεδείκνυεν ὅτι ἡ τάσις τῆς διαρκοῦς αὐξήσεως τῶν ἐξοπλισμῶν θὰ κατέληγεν εἰς τὴν οἰκονομικὴν αὐτῶν καταστροφήν, προσεκάλει αὐτὰ νὰ συνέλθουν εἰς διάσκεψιν πρὸς ὑποχρεωτικὸν περιορισμὸν τῶν ἐξοπλισμῶν. Ἡ διάσκεψις αὕτη συνῆλθεν ἐν Χάγῃ τὴν 18ην Μαΐου 1899 καὶ ἐτερμάτισε τὰς συζητήσεις της τὴν 29 Ἰουλίου τοῦ ἰδίου ἔτους. Εἰς ταύτην ἀντεπροσωπεύθησαν τὰ ἀκόλουθα κράτη: Γερμανία, Αὐστροουγγαρία, Βέλγιον, Βουλγαρία, Κίνα, Δανιμαρκία, Ἱσπανία, Ἡν. Πολιτεῖαι Β. Ἀμερικῆς, Γαλλία, Μεγάλη Βρεττανία, Ἑλλάς, Ἰταλία, Ἰαπωνία, Λουξεμβοῦργον, Μεξικόν, Μαυροβούνιον, Κάτω Χῶραι, Περσία, Πορτογαλία, Ρουμανία, Ρωσία, Σερβία, Σιάμ, Σουηδία καὶ Νορβηγία, Ἑλβετία, καὶ Τουρκία.

Ἡ συνδιάσκεψις αὕτη, ἥτις προεκάλεσε μέγα ἐνδιαφέρον εἰς ἅπαντα τὸν κόσμον, ἔθεσεν ὡς βάσιν συζητήσεως τὴν ἔρευναν τῶν μέσων πρὸς ἀποτελεσματικὴν ἀσφάλειαν τῆς παγκοσμίου εἰρήνης μεταξὺ τῶν ἐθνῶν καὶ τοῦ περιορισμοῦ τῶν ἐξοπλισμῶν. Καὶ δὲν ἐπέτυχε μὲν τοῦ σκοποῦ της, ἀπετέλεσεν ὅμως τὸ πρῶτον βῆμα, θέσασα, θεωρητικῶς τοὐλάχιστον, τὰς βάσεις, ἐφ' ὧν ἠδύνατο ἀργότερον νὰ ἐπιτευχθῇ συμφωνία διὰ τὴν εἰρηνικὴν ἐπίλυσιν τῶν διεθνῶν διενέξεων. Οἱ πληρεξούσιοι τῶν ἄνω κρατῶν ἀπεδέχθησαν καὶ ὑπέγραψαν τρεῖς συμβάσεις: 1ον) Τὴν σύμβασιν τῆς 29 Ἰουλίου 1899, ἀφορῶσαν εἰς τὴν εἰρηνικὴν λύσιν τῶν διεθνῶν διενέξεων, δι' ἧς ἀπεδέχοντο ὅπως πᾶσα τοιαύτη διαφορὰ λύεται ὑπὸ διεθνοῦς διαιτητικῆς ἐπιτροπῆς ἐχούσης δικαίωμα ἐρεύνης τῆς διενέξεως, κατὰ τοὺς κανόνας τοὺς ἀνεγνωρισμένους ὑπὸ τοῦ δικαίου διαιτησίας (βλ. καὶ *ἐξεταστικαὶ* διεθνεῖς ἐπιτροπαί). 2ον) Κανονισμὸν τοῦ κατὰ γῆν πολέμου, καθορίζοντα τὰ δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις τῶν ἐμπολέμων κρατῶν πρὸς ἄλληλα καὶ πρὸς τοὺς αἰχμαλώτους πολέμου, τοὺς νοσοκόμους καὶ τραυματίας, ὡς ἐπίσης καὶ τὸ δίκαιον τοῦ πολέμου τεῖνον νὰ περιορίσῃ τὴν χρῆσιν καταστρεπτικῶν πολεμικῶν μέσων. 3ον) Σύμβασιν περὶ ἐφαρμογῆς εἰς τὸν κατὰ θάλασσαν πόλεμον τῶν ἀρχῶν τοῦ συνεδρίου τῆς Γενεύης τῆς 22ας Αὐγούστου 1864, καὶ περὶ προστασίας τῶν πλωτῶν νοσοκομείων καὶ τοῦ προσωπικοῦ τοῦ ἐπιφορτισμένου διὰ τὴν περιποίησιν τῶν τραυματιῶν καὶ ἀσθενῶν. Ἐκτὸς τούτων οἱ πληρεξούσιοι σύνεδροι ὑπέγραψαν τρεῖς δηλώσεις ἀφορώσας τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς χρήσεως ἐν πολέμῳ βλημάτων ἐκρηκτικῶν, δηλητηριωδῶν ἢ ἀναισθητικῶν ἀερίων καὶ τῶν σφαιρῶν ντοὺμ-ντούμ. Τέλος ἡ διάσκεψις αὕτη παρεσκεύασε τὰ θέματα δευτέρας διασκέψεως.

Ἡ δευτέρα διάσκεψις προὐκλήθη ὑπὸ τοῦ προέδρου τῶν Ἡν. Πολιτειῶν Ροῦζβελτ διὰ τῆς ἀπὸ 21 Ὀκτωβρίου 1904 ἐγκυκλίου του καὶ συνῆλθε τὴν 15ην Ἰουνίου 1907 διὰ προσκλήσεως τοῦ τσάρου τῆς Ρωσίας, τερματίσασα τὰς ἐργασίας της τὴν 18ην Ὀκτωβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους. Εἰς ταύτην ἔλαβον μέρος ἡ Γερμανία, ἡ Ἀργεντινή, ἡ Αὐστροουγγαρία, τὸ Βέλγιον, ἡ Βολιβία, ἡ Βραζιλία, ἡ Βουλγαρία, ἡ Κολομβία, ἡ Κούβα, ἡ Χιλή, ἡ Κίνα, ἡ Δανιμαρκία, ἡ Δημοκρατία τοῦ Ἰσημερινοῦ, ἡ Ἱσπανία, αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἡ Γαλλία, ἡ Μεγάλη Βρεττανία, ἡ Ἑλλάς, ἡ Γουατεμάλα, ἡ Ἁϊτή, ἡ Ἰταλία, ἡ Ἰαπωνία, τὸ Λουξεμβοῦργον, τὸ Μεξικόν, τὸ Μαυροβούνιον, ἡ Νικαράγουα, ἡ Νορβηγία, αἱ Κάτω Χῶραι, ὁ Παναμᾶς, ἡ Παραγουάη, ἡ Περσία, ἡ Πορτογαλία, ἡ Ρουμανία, ἡ Ρωσία, τὸ Σαλβαδώρ, ὁ Ἅγιος Δομῖγκος, ἡ Σερβία, τὸ Σιάμ, ἡ Σουηδία, ἡ Ἑλβετία, ἡ Τουρκία, ἡ Οὐρουγουάη καὶ ἡ Βενεζουέλα. Ἤτοι 17 κράτη περισσότερα τῶν ὅσων ἔλαβον μέρος εἰς τὴν πρώτην διάσκεψιν. Κατ' αὐτὴν ὑπεγράφησαν παρὰ τῶν συνελθόντων πληρεξουσίων τῶν ἄνω κρατῶν δεκατέσσαρες συμβάσεις ἀφορῶσαι: 1) τὴν εἰρηνικὴν λύσιν τῶν διεθνῶν διενέξεων, 2) τὸν περιορισμὸν τῆς χρήσεως μέτρων βίας διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν συμβατικῶν χρεῶν τῶν κρατῶν, 3) τὴν ἔναρξιν τῶν ἐχθροπραξιῶν, 4) τοὺς νόμους καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ κατὰ ξηρὰν πολέμου, 5) τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις τῶν οὐδετέρων κατὰ τὸν πόλεμον, 6) τὴν ρύθμισιν τῆς θέσεως τῶν ἐμπορικῶν πλοίων τῶν ἐμπολέμων κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐχθροπραξιῶν, 7) τὴν μεταβολὴν ἐμπορικῶν πλοίων εἰς πολεμικά, 8) τὴν τοποθέτησιν ναρκῶν ἐκρηγνυομένων αὐτομάτως διὰ προσκρούσεως, 9) τὸν βομβαρδισμὸν διὰ ναυτικῶν δυνάμεων, 10) τὴν παραδοχὴν ἐν τῷ κατὰ θάλασσαν πολέμῳ τῶν ἀρχῶν τοῦ συνεδρίου τῆς Γενεύης, 11) τὸν περιορισμὸν τοῦ δικαιώματος τῆς αἰχμαλωσίας ἐν τῷ κατὰ θάλασσαν πολέμῳ, 12) τὴν ἵδρυσιν διεθνοῦς δικαστηρίου λειῶν, 13) τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις τῶν οὐδετέρων κρατῶν ἐν περιπτώσει πολέμου κατὰ θάλασσαν, καὶ 14) τὴν τοποθέτησιν ἐκρηκτικῶν ὑλῶν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐκτὸς τῶν ἄνω συμβάσεων ὑπέγραψαν τρεῖς δηλώσεις, δι' ὧν ἀναγνωρίζεται ἡ ἀρχὴ τῆς ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας καὶ γίνεται δεκτὸν ὅτι αἱ διαφοραὶ περὶ τὴν ἑρμηνείαν καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν διεθνῶν συμβάσεων ὑπόκεινται εἰς τὴν διαιτησίαν ταύτην ἄνευ οὐδενὸς περιορισμοῦ, διαδηλοῦται δὲ τέλος ὅτι εἶναι ἐπιθυμητόν, ὅπως αἱ κυβερνήσεις πάντων τῶν κρατῶν μελετήσωσι σοβαρῶς τὸ ζήτημα τοῦ περιορισμοῦ τῶν ἐξοπλισμῶν. Ὡσαύτως ἐγένοντο πέντε ψηφίσματα, ἔχοντα θέσιν συστάσεων πρὸς τὰς κυβερνήσεις: 1) διὰ τὴν προεργασίαν ἑνὸς διεθνοῦς δικαστηρίου διαιτησίας, 2) διὰ τὴν προστασίαν καὶ ἀσφάλειαν τοῦ ἐμπορίου κατὰ τὸν πόλεμον μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων καὶ τῶν οὐδετέρων, 3) διὰ τὸν κανονισμὸν διὰ συμβάσεων ἰδιαιτέρων τῆς θέσεως τῶν ξένων ὑπηκόων τῶν ἐγκατεστημένων ἔν τινι χώρᾳ σχετικῶς μὲ τὰς στρατιωτικάς των ὑποχρεώσεις, 4) διὰ τὴν ἐκπόνησιν κανονισμοῦ τῶν νόμων καὶ ἐθί-

Digitized by Google

μων τοῦ κατὰ θάλασσαν πολέμου, 5) ἡ τὴν σύγκλησιν τρίτης διασκέψεως εἰς πόλιν ἀπέχουσαν ἴσην ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν πόλεων ἐν αἷς συνεκλήθησαν ἡ πρώτη καὶ δευτέρα συνδιάσκεψις. Ἡ τρίτη διάσκεψις δὲν ἐπετεύχθη, διότι ἐν τῷ μεταξὺ ἐξερράγη ὁ Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος τῷ 1914—1918, χωρὶς ἡ περὶ ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας σύμβασις νὰ δυνηθῇ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν ἀποσόβησιν τοῦ πολέμου τούτου.

Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν. Ἡ συγκροτηθεῖσα μετὰ τὸν μέγαν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον «Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν» διὰ τοῦ ἄρθρου 8 τοῦ καταστατικοῦ της χάρτου ὥρισεν, ὅτι ἡ διατήρησις τῆς εἰρήνης ἀπαιτεῖ τὸν περιορισμὸν τῶν ἐξοπλισμῶν τῶν κρατῶν εἰς τὸ ἐλάχιστον ὅριον, τὸ ἀναγκαιοῦν διὰ τὴν ἄμυναν καὶ ἀσφάλειαν ἑκάστης χώρας. Διὰ τοῦ ἰδίου ἄρθρου καθίσταται ἁρμόδιον τὸ συμβούλιον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ὅπως καθορίσῃ τὸ δι' ἕκαστον κράτος ὅριον περιορισμοῦ τῶν ἐξοπλισμῶν, λαμβάνον ὑπ' ὄψει του τὴν γεωγραφικὴν θέσιν καὶ τὰς εἰδικὰς ἑκάστου συνθήκας. Συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον τοῦτο τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ἐπροτάθησαν διάφορα σχέδια περιορισμοῦ τῶν ἐξοπλισμῶν, ὡς τὸ τοῦ Λόρδου Ἔσσερς, καθ' ὃ βάσις ἀνωτάτου ὁρίου στρατιωτικῶν δυνάμεων ἑκάστου κράτους δέον νὰ εἶναι ἀριθμὸς ἀνδρῶν 30.000 αὐξανομένη κατὰ τὸ μέγεθος τῆς γεωγραφικῆς ἐκτάσεως τῆς χώρας. Κατὰ τὸ σχέδιον τοῦτο δικαιοῦται ἡ Ἑλλὰς νὰ διατηρῇ στρατὸν 90.000 ἀνδρῶν. Τὸ σχέδιον ὅμως τοῦτο ἀπερρίφθη ὑπὸ τοῦ συμβουλίου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Ἕτερον σχέδιον ὑπεβλήθη ὑπὸ τοῦ λόρδου Σέσιλ μὲ βάσιν ἐγγυητικὴν συνθήκην μεταξὺ πασῶν τῶν δυνάμεων περὶ ὑποχρεωτικῆς συνδρομῆς των ὑπὲρ τοῦ ὑφισταμένου τὴν ἐπίθεσιν κράτους. Καὶ τοῦτο τὸ σχέδιον ὅμως δὲν ἐγένετο δεκτόν, μολονότι τροποποιημένον ὑπεβλήθη καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν τοῦ 1929 περίοδον τοῦ συμβουλίου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν.

Διάσκεψις Οὐασιγκτῶνος. Κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς συνδιασκέψεως ταύτης τῆς 6 Φεβρουαρίου 1922 ὑπεγράφη συμφωνία μεταξὺ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, Γαλλίας, Ἀγγλίας, Ἰταλίας, καὶ Ἰαπωνίας, ἤτοι μεταξὺ τῶν πέντε μεγαλυτέρων ναυτικῶν δυνάμεων τοῦ κόσμου, περὶ περιορισμοῦ τῶν κατὰ θάλασσαν ἐξοπλισμῶν εἰδικῶς, ἥτις ὅμως οὐδὲν ἐπίσης πρακτικὸν μέχρι σήμερον ἀποτέλεσμα ἔσχε, λόγῳ διαφωνίας τῶν ἐμπειρογνωμόνων. Ἄλλαι διασκέψεις ἄξιαι λόγου συνελθοῦσαι πρὸς εὕρεσιν τρόπου περιορισμοῦ τῶν ἐξοπλισμῶν εἶναι ἡ τῶν κρατῶν τῆς Κεντρῴας Ἀμερικῆς (1922—1923), ἡ παναμερικανικὴ τοῦ 1923 καὶ ἡ τῆς Μόσχας τοῦ 1922 περὶ ἀφοπλισμοῦ συνδιάσκεψις, εἰς ἣν ἔλαβον μέρος ἡ Ρωσία, Ἐσθονία, Φινλανδία, Λεττονία, Λιθουανία καὶ Πολωνία. Πᾶσαι ὅμως εἰς οὐδὲν θετικὸν κατέληξαν. Ν. Ι. Θ.

ἐξοπλιστὴς (ὁ)· ὁ ἐξοπλίζων, ὁ παρέχων τὰ ὅπλα.

ἐξοργίζω, *ἀόρ. ἐξώργισα — ἐξωργίσθην, παρακ. παθ. μετχ. ἐξωργισμένος·* κάμνω τινὰ νὰ ὀργισθῇ, παροργίζω, ἐρεθίζω: «μὲ ἐξώργισεν ἡ διαγωγή του».

ἐξορία (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐξορίζειν,* ἡ ἔξω τῶν ὁρίων τῆς χώρας ἀποπομπή, ἀπέλασις μακρὰν τῆς πατρίδος του, ἐξοστρακισμός· καὶ ἡ ἐντεῦθεν προκύπτουσα διὰ τὸ ἄτομον κατάστασις: «κατεδικάσθη εἰς ἐξορίαν», «ζῇ ἐν ἐξορίᾳ» || μεταφ. διαβίωσις ἐν μεμακρυσμένῳ ἐρήμῳ τόπῳ ἢ καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ ἔρημος τόπος: «ποῦ πῆγες καὶ κατοίκησες σ' αὐτὴν τὴν ἐξορία», ἢ ἐπὶ τὸ ἐντατικώτερον, «—στὴν ἐξορία τοῦ Ἀδάμ».

Τῆς λέξεως *ἐξορία* δὲν γίνεται χρῆσις ὡς ὅρου νομικοῦ. Ἐν τῇ κοινῇ ὅμως γλώσσῃ ἐκφέρεται αὕτη συνήθως ὡς ταυτόσημος πρὸς τοὺς ὅρους *φυγὴ* καὶ *ἀειφυγία* τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, τοὺς exilium καὶ deportatio τῶν Ρωμαίων καὶ τοὺς νεωτέρους *ὑπερορία, ἐκτοπισμὸς* (περὶ ὧν βλ. τὰς οἰκείας λέξεις).

—*['Αρχ.]* Ἡ ἐξορία («φυγὴ») παρ' ἀρχαίοις ἦτο ἢ πολιτικὸν μέτρον ἐφαρμοζόμενον κατὰ τῶν ἐπικινδύνων διὰ τὸ κρατοῦν καθεστὼς ἀνδρῶν (βλ. λ. *ὀστρακισμός*) ἢ ποινὴ δικαστικὴ ἐπιβαλλομένη εἰς ὡρισμένας περιπτώσεις δημοσίων ἀδικημάτων. Οὕτω τὸ ἐπὶ Παλλαδίῳ δικαστήριον ἐπέβαλλε τὴν ποινὴν τῆς προσκαίρου φυγῆς ἄνευ δημεύσεως τῆς περιουσίας εἰς τοὺς ἀκουσίους φονεῖς πολιτῶν ἢ ἑκουσίους φονεῖς οἰκετῶν, ξένων καὶ μετοίκων. Ὁ Ἄρειος Πάγος ἐπέβαλλε τὴν ἀειφυγίαν μετὰ δημεύσεως τῆς περιουσίας εἰς τοὺς ἐκ προμελέτης τραυματίσαντας πολίτας. Ὁμοίως ἡ Ἡλιαία ἠδύνατο νὰ ἐπιβάλλῃ, πλὴν τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀτιμίας, καὶ τὴν ποινὴν τῆς φυγῆς εἰς τοὺς πολίτας τῶν συμμαχίδων πόλεων διαπράξαντας δημόσιον ἀδίκημα. Ἐπὶ δὲ τῶν «τιμητῶν» λεγομένων ἀγώνων (δικῶν), δι' οὓς τὸ ἐπιβλητέον τίμημα (ποινὴ) δὲν ἦτο ὑπὸ τῶν νόμων ἢ τῶν ψηφισμάτων τοῦ δήμου ὡρισμένον, ἡ φυγὴ οὐχὶ σπανίως ἐπεβάλλετο ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ δικαστηρίου. Ἠδύνατο ὅμως ὁ φονεύς, ἐὰν ἤθελε ν' ἀποφύγῃ τὴν ἐσχάτην τῶν ποινῶν, ν' ἀπέλθῃ τῆς πόλεως πρὸ τῆς δίκης, ἤτοι νὰ αὐτοεξορισθῇ. Ἐὰν ὁ καταδικασθεὶς εἰς φυγὴν ἐπανήρχετο οἰκειοθελῶς εἰς τὴν πόλιν, τότε πᾶς ὁ βουλόμενος εἶχε τὴν ἐξουσίαν νὰ τὸν φονεύσῃ ἢ ἀπαγάγῃ εἰς τοὺς θεσμοθέτας πρὸς τιμωρίαν. Ἠδύνατο ὅμως ὁ φονεὺς νὰ κατέλθῃ εἰς Ἀθήνας, ἐὰν ἐτύγχανε τῆς «αἰδέσεως», ἤτοι τῆς συγγνώμης τῶν συγγενῶν τοῦ θύματος. Ἀλλ' ὁ ἑκουσίως φονεύσας καὶ ἀπελθὼν εἰς τὴν ξένην πρὸ τῆς δίκης δὲν ἠδύνατο νὰ τύχῃ αἰδέσεως. Ἐὰν ἀντιθέτως ὁ φονευθείς, πρὶν ἢ ἐκπνεύσῃ, συνεχώρει τὸν φονέα, οἱ συγγενεῖς αὐτοῦ δὲν ἠδύναντο νὰ τὸν καταδιώξουν. Κ. Ι. Β.

— **ἐξορία 'Εβραίων'** βλ. *διασπορὰ* καὶ *βαβυλώνειος αἰχμαλωσία.*

Ἐξοριὰ *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ἐπικίνδυνος σκόπελος τῆς ἀκτῆς τῆς Ἠπείρου, ἥμισυ μίλλιον ΝΔ τοῦ ἀκρωτηρίου *Καστροσυκιά,* ἀποτελοῦσα τὸ Β κέρας (πλάτ. 39° 04′ 50″ Β, μῆκ. 20° 38′ 35″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 203: Santa Maura, Ithaca, Cephallonia, ἐφ' οὗ φέρεται ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν Itissa reef) τοῦ ὅρμου *Γόμαρος.* Σ. Ε. Λ.

ἐξορίζω, *ἀόρ. ἐξώρισα—ἐξωρίσθην, παρακ. παθ. μετχ. ἐξωρισμένος·* ἔξω τῶν ὁρίων βάλλω τινά, ἀπελαύνω τινὰ μακρὰν τῆς πατρίδος: «ἐξωρίσθη μέχρι λήξεως τοῦ πολέμου» || γενικώτερον, ἐκτοπίζω: «ἡ Ἀστυνομία Ἀθηνῶν ἐξώρισε τοὺς κομμουνιστὰς εἰς τὰς Κυκλάδας». [Ἡ σύνθεσις τῆς λ. οὐχὶ ἀπὸ τῆς προθέσεως *ἐκ* καὶ τοῦ ρημ. *ὁρίζω,* ἀλλ' ἀπὸ τῆς φράσεως *ἔξω τῶν ὁρίων βάλλω τινά,* βλ. *μεταχειρίζομαι* ἀπὸ τοῦ *μετὰ χεῖρας ἔχω τι.*] Β. Φ.

ἐξορισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξορίζειν, ἐξορία.

ἐξόριστος (ὁ, ἡ), *—ον·* ὁ ἐξωρισμένος, ὁ ἀπελαθεὶς τῆς πατρίδος του, ὁ ἐν ἐξορίᾳ ζῶν.

ἐξορκίζω, *ἀόρ. ἐξώρκισα, παρακ. παθ. μετχ. ἐξωρκισμένος·* ὁρκίζω, ἐπιβάλλω εἴς τινα ὅρκον: «σὲ ἐξορκίζω εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ πατρός σου,—εἰς τὴν ὑγείαν τῶν παιδιῶν σου,—εἰς τὸ ὄνομα τῆς πατρίδος» || ἀναγκάζω τὰ κακὰ πνεύματα διὰ μαγικῶν ἐπῳδῶν καὶ μέσων νὰ ἀπαλλάξουν τῆς ἐπηρείας των τὸν πάσχοντα ἄνθρωπον· || καθόλου «ἐξορκίζω νόσον» προσπαθῶ νὰ ἀπαλλάξω τὸν ἀσθενῆ ἀπὸ τῆς νόσου διὰ μαγικῶν μέσων· || φρ. «ἐξωρκισμένος νὰ εἶναι» καὶ συνήθως «ἐξωρκισμένος νὰ εἶναι μὲ τὸν ἀπήγανο», λεγομένη διὰ πράγματα ἢ πρόσωπα τῶν ὁποίων ἡ προσέγγισις θεωρεῖται ἀπευκταία καὶ ἀξία ἐξορκισμοῦ, ὅπως ἡ τῶν κακῶν πνευμάτων καὶ ἀσθενειῶν.

ἐξόρκισις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξορκίζειν, ἄλλως *ἐξορκισμὸς* (βλ. λ.).

ἐξορκισμοὶ *[Λαογρ.]·* βλ. λ. *ἐπῳδαί.*

ἐξορκισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐξορκίζω·* ἐπιβολὴ ὅρκου εἴς τινα· || ἀπομάκρυνσις τῶν κακῶν πνευμάτων διὰ προσευχῶν ἢ μαγικῶν ἐπῳδῶν καὶ μέσων· || αὐτὴ αὕτη ἡ πρὸς τὸν ἀνωτέρω σκοπὸν ἀπαγγελλομένη προσευχὴ ἢ ἐπῳδὸς (κοιν. *ξόρκι*).

— *[Δογματ.]* Καλεῖται *ἐξορκισμὸς* ἢ *ἐφορκισμὸς* ἡ ἐν ὀνόματι τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ ἢ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ προσταγή, πρὸς ἀπομάκρυνσιν τῶν δαιμόνων τῶν κατεχόντων ἢ ἐπηρεαζόντων ἀνθρώπους ἢ ἄλλα ὄντα, ἔμψυχα ἢ ἄψυχα. Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἁγίας Γραφῆς, διὰ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, ὁ ἄνθρωπος ἀπομακρυνθεὶς τοῦ Θεοῦ διέρρηξε τὴν πρὸς αὐτὸν σχέσιν καὶ ὑπεδούλωσεν ἑαυτὸν τῷ διαβόλῳ καὶ τῇ ἁμαρτίᾳ. Οὕτως ἀπώλεσεν ὁ ἄνθρωπος καὶ τὴν ἐπὶ τῶν ὄντων κυριαρχίαν, περιελθόντων καὶ τούτων ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ διαβόλου. Αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἐξέβαλε δαιμόνια ἐξ ἀνθρώπων κατεχομένων ὑπ' αὐτῶν καὶ ἔδωκε τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐκβάλλειν δαιμόνια (*Ματθ.* 10,8). Τῇ ἐντολῇ ταύτῃ τοῦ Κυρίου, στοιχοῦντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ οἱ διάδοχοι τούτων, ἐξέβαλλον δαιμόνια δι' ἐξορκισμῶν, οἵτινες οὕτω ἦσαν ἐν χρήσει ἀπ' ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Ὁ ἐξορκισμὸς ἐτελεῖτο διὰ πράξεων καὶ λόγων. Αἱ πράξεις ἦσαν τὸ ἐμφύσημα, ἡ ἐπίθεσις τῶν χειρῶν καὶ ἰδίᾳ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ὅπερ ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ ἀλεξιτήριον τῶν πονηρῶν πνευμάτων. Οἱ λόγοι ἦσαν διάφοροι εὐχαί, ὧν τινες σῴζονται μέχρι τῆς σήμερον. Αἱ συνήθεις εὐχαὶ τοῦ ἐξορκισμοῦ εἶναι αἱ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου καὶ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Μέχρι τοῦ ἡμίσεος τοῦ Γ' αἰῶνος δὲν ὑπῆρχεν ἰδία τάξις ἐξορκιστῶν ἔχουσα χειροθεσίαν ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου, ἀλλ' οἱ πιστοὶ οἱ ἔχοντες ἴδιον χάρισμα ἐτέλουν καὶ τὸν ἐξορκισμὸν (Ἀποστ. Διατ. βιβλ. 8, κεφ. 26. Λαοδ. καν. 26. Ἀντ. καν. 10). Ἀπ' ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ὁ ἐξορκισμὸς συνεδέετο μετὰ τοῦ βαπτίσματος. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐγίνετο οὗτος ὑπὸ ἰδίων ἐξορκιστῶν καὶ κεχωρισμένως τοῦ βαπτίσματος, ἔπειτα ὑπὸ τῶν ἱερέων τῶν τελούντων τὸ βάπτισμα συγχρόνως μετὰ τῆς τελέσεως αὐτοῦ. Καὶ μέχρι τῆς σήμερον ἡ ἀνατολική, ἡ δυτικὴ καὶ ἡ λουθηρανὴ Ἐκκλησία τελοῦσι μετὰ τοῦ βαπτίσματος τὸν ἐξορκισμόν, ὃν ἀπορρίπτει ἡ καλβανικὴ καὶ πολλοὶ τῶν νεωτέρων διαμαρτυρομένων θεολόγων, ἄνευ ὅμως ἰσχυρῶν λόγων, ἀφοῦ ἡ ἰδέα τῆς ἐπιδράσεως καὶ ἐξουσίας τῶν πονηρῶν πνευμάτων ἐπὶ τοῦ κόσμου καθόλου καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ῥητὴ καὶ σαφὴς διδασκαλία τῆς ἁγίας Γραφῆς. Κ. Ι. Δ.

—*[Λαογρ.]* Βλ. *'ξόρκι.*

ἐξορκιστὴς (ὁ)· ὁ ἐξορκίζων, ὁ γινώσκων τὰς ἐξορκιστικὰς εὐχὰς καὶ τὰ ἄλλα μαγικὰ μέσα πρὸς ἐξορκισμὸν τῶν πονηρῶν πνευμάτων.

—*[Κανον. Δικ.].* Οἱ *ἐξορκισταὶ* ἢ *ἐφορκισταὶ* ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἀρχαιότητι ἦσαν οἱ παρασκευάζοντες τοὺς κατηχουμένους πρὸς τὸ βάπτισμα καὶ βοηθοῦντες αὐτοὺς κατὰ τοῦτο, ἐν τῇ ὥρᾳ τῶν ἐφορκισμῶν. Κατ' ἐκείνων δὲ οἵτινες ἐπεχείρουν νὰ ἐφορκίζωσιν, ἤτοι νὰ κατηχῶσιν ἀπίστους (μὴ ὄντες πρὸς τοῦτο καθεσταμένοι δι' ἐπισκοπικῆς χειροθεσίας) ὥρισεν ὁ κανὼν κστ' τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου ὅτι νὰ ἐφορκίζωσι δύνανται μόνον οἱ προβληθέντες ὑπ' ἐπισκόπου, κατὰ δὲ τὸν καν. Ι' τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου καὶ οἱ ὑπὸ χωρεπισκόπου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τὰ εἰς τοὺς εἰρημένους κανόνας ὑπομνήματα τῶν *Ζωναρᾶ, Βαλσαμῶνος* καὶ *Ἀριστηνοῦ* ἐν Συντάγματι ἱερῶν κανόνων ἐκδ. Γ. Α. Ράλλη καὶ Μ. Ποτλῆ, τόμ. Γ σελ. 142—144 καὶ 193—194, *Ματθαίου Βλαστάρεως* Σύνταγμα κατὰ στοιχεῖον Ε' κεφάλ. ΛΣΤ' αὐτ. σελ. 300—301. Περὶ τῶν ἐξορκιστῶν ἐν τῇ Ρωμαϊκῇ ἐκκλησίᾳ πραγματεύονται οἱ κανόνες 949, 1151, 1152 καὶ 1153 τοῦ τανῦν ἰσχύοντος κώδικος τοῦ κανονικοῦ δικαίου. Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

ἐξορκιστικός, *—ή,—όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἐξορκισμόν· «ἐξορκιστικαὶ εὐχαί».

ἐξόρμησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξορμᾶν, παρόρμησις, παρότρυνσις· || ἡ ὁρμητικὴ ἐκκίνησις.

— *[Στρ. Τακτ.]* Καλεῖται *ἐξόρμησις* ἡ ἔκ τινος ἀμυντικῶς ὠργανωμένης τοποθεσίας, καλουμένης βάσεως ἐξορμήσεως, ἐκπομπὴ τῆς ἐπιθέσεως (βλ. λ. *βάσις* [Τακτ.] καὶ λ. *μάχη*). Ν. Θ. Κ.

ἐξορμητικός, *—ή,—όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐξόρμησιν, ὁ ἔχων χαρακτῆρα ἢ τάσιν ἐξορμήσεως· || ὁ παρορμῶν τινα, παρορμητικός, προτρεπτικός.

ἐξορμίζω, *ἀόρ. ἐξώρμισα·* ἐξάγω, ὁδηγῶ πλοῖον ἔξω ἀπὸ τὸ ἀγκυροβόλιόν του.

— *[Ναυτ.]* Ὁ ὅρος *ἐξορμίζω* (κοιν. *βγαίνω ἀ-ρόδο,* γαλλ. hâler en rade, ἀγγλ. to go into a roadstead, Ὀνοματολ. Ναυτ. ἄρθρ. 934) σημαίνει ἀπαίρω πλοῖον ὡρμισμένον καὶ ἐξάγω αὐτὸ εἰς τὸν ἀνοικτὸν ὅρμον (κοιν. *ράδα*), ὅπου τὸ ἀγκυροβολῶ καὶ πάλιν μέχρι νέας ἀπάρσεώς του. Δὲν πρέπει δὲ νὰ συγχέηται πρὸς τὸ *ἐξανάγω* (βλ. λ.). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἐξόρμισις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξορμίζειν, ἡ ἀπὸ τοῦ λιμένος ἔξοδος.

ἐξορμῶ (*—άω*), *ἀόρ. ἐξώρμησα·* ὁρμῶ ἔξω, ἐξέρχομαι μεθ' ὁρμῆς, ἐπιτίθεμαι: «ἐξώρμησε κατὰ τῶν ἐχθρῶν» || παρορμῶ, προτρέπω, παροτρύνω.

ἐξορυκτὴρ (ὁ)· ὄργανον χρησιμεῦον διὰ τὴν ἐκτέλεσιν *ἐξορύξεως* (βλ. λ.).

ἐξόρυξις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξορύσσειν, ἐξαγωγὴ ἐκ τῆς γῆς: «ἐξόρυξις μεταλλεύματος,—ἀνθράκων,—σμύριδος κττ.» || «ἐξόρυξις ὀφθαλμοῦ» ἡ ἐκβολὴ ἐκ τῆς κόγχης του.

—*[Μεταλλευτ.]* Καλοῦμεν *ἐξόρυξιν* τὸ σύνολον τῶν πράξεων, δι' ὧν οἱ ἐργάται μεταλλευταὶ ἀποσπῶσι τὰ χρήσιμα πετρώματα ἢ ὀρυκτὰ ἀπὸ τοῦ ἐδάφους. Ἡ ἐξόρυξις ἀποτελεῖ τὸν κύριον σκοπὸν τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν μεταλλείων. Οἱ ἐκτελοῦντες τὴν ἐξόρυξιν ἐργάται καλοῦνται *ὀρύκται* καὶ *μιναδόροι,* ἤτοι ὑπονομοποιοί.

Ἀναλόγως τῆς φύσεως, ἤτοι τῆς σκληρότητος καὶ τῆς συνοχῆς, τὰ πετρώματα διακρίνονται εἰς τὰς κάτωθι τάξεις, αἵτινες ἀπαιτοῦσιν ἑκάστη καὶ ἄλλου εἴδους ἐργαλεῖα καὶ τρόπον ἐργασίας.

1) Σαθρά, χαλαρὰ ἢ ἀφ' ἑαυτῶν καταρρέοντα, ὡς ἄμμοι, γαῖαι, προσχώσεις κτλ., ἐξορυσσόμενα διὰ συνήθους σκαπάνης καὶ πτύου, ἢ καὶ σκαφίδος (τσάπας), ὡς καὶ διὰ δέσμης ὕδατος.

2) Μαλακὰ πετρώματα ἢ μαλακὸς βράχος, ὡς μαλακοὶ ψαμμῖται ἢ σχιστόλιθοι, συμπαγὴς ἄργιλλος, γαιάνθρακες μαλακοί, λιγνῖταί τινες, κρητὶς κτλ. ἐξορυσσόμενα δι' αἰχμηρᾶς σκαπάνης (πικουνίου ἢ γενηΐδος), ἢ σφύρας καὶ σφηνός, καὶ ἐνίοτε δι' ἐκρηκτικῶν ὑλῶν.

3) Ὑπόσκληρα πετρώματα ἢ ὑπόσκληρος βράχος, ὡς οἱ συνήθεις γαιάνθρακες, λιγνῖταί τινες, ἀσβεστόλιθοι μαλακοί, γύψος, ψαμμίτης, κρυσταλλικὰ καὶ ἡφαιστειογενῆ πετρώματα σαθρά, ὀφεῖται κτλ. ἐξορυσσόμενα διὰ σφύρας, σφηνῶν καὶ σιδηρίου (καλεμίου) ἢ σκεπάρνου λιθοτόμου, ὡς καὶ δι' ἐκρηκτικῶν ὑλῶν.

4) Πετρώματα σκληρὰ ἢ βράχοι, ὡς τὰ μάρμαρα, ὁ σκληρὸς ψαμμίτης, ὁ γνεύσιος, ὁ τραχείτης, ὁ γρανίτης, καὶ ἄλλα κρυσταλλικὰ καὶ ἡφαιστειογενῆ πετρώματα, ἐξορυσσόμενα δι' ἐκρηκτικῶν ὑλῶν ἰσχυρῶν, ὡς ἡ δυναμῖτις.

5) Πετρώματα λίαν σκληρὰ ἢ σκληρὸς βράχος, ὡς

Digitized by Google

σκληρὸς γρανίτης, χαλαζίτης, σμύρις κτλ. ἐξορυσσόμενα ὁμοίως μόνον διὰ λίαν ἰσχυρῶν ἐκρηκτικῶν ὑλῶν (γομοδυναμῖτις).

Ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἐγίνετο χρῆσις καὶ τοῦ πυρὸς διὰ τὴν ἐξόρυξιν τῶν σκληρῶν καὶ λίαν σκληρῶν ὀρυκτῶν· τὸ πέτρωμα διαστελλόμενον διὰ τοπικῆς πυρᾶς ἀνομοίως καὶ ψυχομένον δι' ὕδατος παρουσίαζε σχισμάς, εἰς ἃς εἰσήγοντο σφῆνες καὶ οὕτω διηυκολύνετο ἡ ἐξόρυξις. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω δ' ἀναφερθέντων ἐργαλείων ἐκεῖνα τῶν ὁποίων ὁ χειρισμὸς γίνεται διὰ τῶν χειρῶν ἦσαν γνωστὰ ἤδη ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων· καὶ τὰ μὲν σχήματα αὐτῶν καὶ αἱ διαστάσεις παραμένουσιν ἀμετάβλητα σχεδὸν μέχρι σήμερον, διότι ταχέως ἐξ ἀρχῆς ἐξειλίχθησαν εἰς τὸ τελειότερον σχῆμα, ἀλλὰ βεβαίως ἡ ποιότης τοῦ ὑλικοῦ ἐξ οὗ κατασκευάζονται ἐτελειοποιεῖτο, σὺν τῇ χρήσει τῶν μετάλλων, διαρκῶς, ὡς καὶ σήμερον ἀκόμη. Μεγάλη ὅμως ἰδίᾳ πρόοδος εἰς τὴν ἐξόρυξιν ἐπῆλθε διὰ τῆς ἐφευρέσεως τῆς πυρίτιδος καὶ κατόπιν τῶν ἰσχυρῶν ἐκρηκτικῶν ὑλῶν, δυναμίτιδος κτλ. Νέαν δὲ πρόοδον ἐπετέλεσεν ἡ χρῆσις μηχανῶν κινουμένων δι' ἠλεκτρισμοῦ, ὕδατος ὑπὸ πίεσιν, καὶ ἰδίως διὰ πεπιεσμένου ἀέρος πρὸς ἀνόρυξιν μόνον τῶν ὀπῶν τῶν ὑπονόμων ἐν ἀρχῇ (διατρητικαὶ μηχαναὶ τῷ 1850, ἀεροσφῦραι τῷ 1905), κατόπιν καὶ διὰ τὴν ἐκτέλεσιν καὶ σκαφευτικῆς ἐργασίας ὡς καὶ τῆς χαράξεως τοῦ πετρώματος (χαρακτικαὶ μηχαναί, haveuses). Ἐν τῷ μεταξὺ διὰ τὰς μεγάλας ἐκσκαφὰς ἐν ὑπαίθρῳ ἀνεπτύσσοντο οἱ ἐκσκαφεῖς καὶ τὰ μηχανικὰ σκαφευτικὰ πτύα, ὧν τὰ τελευταῖα ὑποδείγματα κινοῦνται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους δι' ἀτέρμονος ἁλύσεως (ἑρπύστρια), ὡς τὰ πολεμικὰ ἅρματα. Ἐπίσης γίνεται προσπάθεια χρησιμοποιήσεως μικρῶν μηχανικῶν πτύων ὑπογείως διὰ τὴν φόρτωσιν τῶν ἐξορυσσομένων πετρωμάτων, ἐνῷ αἱ κινηταὶ ταινίαι χρησιμοποιοῦνται ἤδη πολλαχοῦ διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν γαιανθράκων πρὸ τῶν μακρῶν μετώπων ἐξορύξεως μέχρι τῶν βαγονέτων.

Ἡ ἐξόρυξις τοῦ ἄνθρακος καὶ τῶν ὑποσκλήρων πετρωμάτων γίνεται συνήθως δι' ἀποσπάσεως τῶν τεμαχίων ἐκ πλευρᾶς τινος τῶν πετρωμάτων καλουμένης «μετώπου προσβολῆς». Πρὸς τοῦτο ὅσον τὸ δυνατὸν τὸ μέτωπον προχωρεῖ κατὰ βαθμῖδας ὀρθὰς ἢ ἀνεστραμμένας, ὥστε νὰ εἶναι ἐλευθέρα καὶ μία δευτέρα πλευρά του πρὸς ἀπόσπασιν τεμαχίου. Αἱ ὑπόλοιποι πλάγιαι καὶ ἄνω ἢ κάτω πλευραὶ αὐτοῦ χαράσσονται διὰ χαραγῶν ὅσον τὸ δυνατὸν βαθυτέρων. Ὅταν ἡ χάραξις γίνεται πρὸς τὴν κάτω πλευρὰν καλεῖται ὑποσκαφή, κούφωμα (havage). Ἐννοεῖται ἐὰν τὸ πέτρωμα εἶναι σαθρὸν δὲν ἀπαιτεῖται ἐκτέλεσις ὅλων τῶν χαραγῶν. Ὅταν συμπληρωθῇ ἡ προπαρασκευαστικὴ αὕτη ἐργασία χρησιμοποιοῦνται σφῆνες ἢ ἐκρηκτικαὶ ὗλαι διὰ τὴν κατακρήμνισιν τοῦ οὕτω σχηματισθέντος παραλληλεπιπέδου, τὸ ὁποῖον συγκρατεῖται διὰ μόνον τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς. Εἰς τὰ σκληρότερα πετρώματα ὅμοιον ἀποτέλεσμα ἐπιτυγχάνεται διὰ καταλλήλου τοποθετήσεως τῶν ὀπῶν τῶν ὑπονόμων. Ἐννοεῖται ὅτι οἱ ὀρύκται ἐπωφελοῦνται τῶν σχισμῶν τῶν πετρωμάτων, τῶν κομμῶν, διὰ νὰ διευκολύνωνται εἰς τὸ ἔργον των.

Θ. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

— *[Ὀφθαλμολ.]* Καλεῖται *ἐξόρυξις* ἡ ἀφαίρεσις τοῦ βολβοῦ. Ἡ ἀγρία ἄτεχνος καὶ ἀνήθικος καταστροφὴ τοῦ ὀφθαλμοῦ μὲ ὅλους τοὺς ἀγροίκους τρόπους τῆς ἐξορύξεως, ἀπὸ ἐκκόψεως, ἐκγλύψεως, ἐκτυφλώσεως, λωβήσεως, πηρώσεως μέχρι στερήσεως τῶν ὀφθαλμῶν, ἡ ἐνεργουμένη κατὰ βούλησιν τῶν ἰσχυρῶν καὶ τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου, εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν, εἰς τὰ τυφλοβιβάρια, τὰς φυλακὰς καὶ τὰ ὑπόγεια τῶν ἀνακτόρων, μετεφέρθη καὶ ἐξηυγενίσθη διὰ τοῦ Bartich (1583) εἰς τὰς ἰατρικὰς αἰθούσας καὶ ἡ ἔντεχνος ἀνατομικὴ ἐπέμβασις τοῦ Ferrall (1840), Bonnet de Lyon (1841) καὶ Strœber (1842) ἐγένετο ἀποδεκτὴ ὑφ' ὅλων τῶν ὀφθαλμολόγων.

Ἄλλοτε οἱ ὀφθαλμολόγοι ἔκαμνον συχνὴν χρῆσιν τῆς ἐξορύξεως, αἱ ἐνδείξεις ὅμως αὐτῆς ἀφ' ὅτου ἐπεκράτησεν ἡ ἐκκένωσις (ἐξεντέρωσις) τοῦ ἐμπεριεχομένου τοῦ βολβοῦ περιωρίσθησαν μόνον εἰς τοὺς κακοήθεις ἐνδοφθαλμικοὺς ὄγκους, τὴν συμπαθητικὴν ὀφθαλμίαν (Pritchaud 1850) καὶ εἴς τινα τῶν ὀδυνηρῶν γλαυκωμάτων.

Ὁ δι' ἐξορύξεως, ὡς καὶ δι' οἱουδήποτε ἄλλου τρόπου ἀπολέσας τὸν ἕνα ὀφθαλμὸν ὀνομάζεται *ἑτερόφθαλμος*.

Α. Γ.

ἐξορύσσω, *ἀόρ. ἐξώρυξα—ἐξωρύχθην·* ὀρύσσων ἐξάγω, ἀνασκάπτω τὴν γῆν καὶ βγάζω: «ἐξορύσσω ἄνθρακας,—μετάλλευμα,—σμύριδα κ.τ.τ.» || «ἐξορύσσω ὀφθαλμὸν» ἐκβάλλω ὀφθαλμὸν ἐκ τῆς κόγχης του.

ἐξοστεΐζω· ἀφαιρῶ τὰ ὀστᾶ ἀπὸ της σαρκός, κοιν. *ξεκοκκαλίζω·* || ἀφαιρῶ τὸν πυρῆνα τοῦ καρποῦ, κοιν. *ξεκουκκουτσιάζω*.

ἐξοστοῦμαι (*—όομαι*)· παθαίνω *ἐξόστωσιν* (βλ. λ.).

ἐξοστρακίζω, *ἀόρ. ἐξωστράκισα—ἐξωστρακίσθην, παθ. μετχ. ἐξωστρακισμένος·* ἐκδιώκω, ἀπελαύνω ἀπὸ τῆς πατρίδος διὰ τοῦ ὀστρακισμοῦ, ἐξορίζω.

ἐξοστρακισμὸς (ὁ), ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξοστρακίζειν, ἀπέλασίς τινος ἀπὸ τῆς πατρίδος του διὰ τοῦ ὀστρακισμοῦ, ἐξορία.

— *[Ἐγκυκλ.]* Βλ. *ὀστρακισμός*.

ἐξόστωσις, *—εως* (ἡ)· νοσηρὰ ἐξόγκωσις τῶν ὀστῶν.

— *[Ἰατρ.]* Ἡ *ἐξόστωσις* εἶναι ὀστέϊνον ἐξόγκωμα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ὀστοῦ τινος. Προέρχεται δὲ ἢ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ὀστοῦ ἢ ἐκ τοῦ περιοστέου. Αἱ ἐξοστώσεις ἔχουσι σχῆμα καὶ μέγεθος ποικίλον, ἡ δὲ σύστασις αὐτῶν εἶναι ὁτὲ μὲν συμπαγὴς καὶ σκληρὰ ὡς ἐλεφαντόδοντος, ὁτὲ δὲ σπογγώδης· ἐνίοτε ἡ ἐξόστωσις καλύπτεται ὑπὸ χονδρώδους περιβλήματος *(ἐξόστωσις χονδρώδης)*. Εἴς τινας περιπτώσεις αἱ ἐξοστώσεις εἶναι πολλαπλαῖ, ὀφειλόμεναι μὲν εἰς κληρονομικὴν προδιάθεσιν, ἀναφαινόμεναι δὲ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἡλικίας. Αἴτια τῶν ἐξοστώσεων εἶναι πολλάκις κακώσεις μηχανικαὶ ἢ φλεγμονώδεις ἐπεξεργασίαι. Συνηθεστέρα αὐτῶν ἕδρα εἶναι τὰ ὀστᾶ τῶν ἄκρων, ἰδιαίτατα δὲ τὰ ὀστᾶ τοῦ κρανίου. Εἶναι ὄγκοι καλοήθεις ἔχοντες βραδεῖαν πορείαν. Μόνον ὡς ἐκ τῆς ἕδρας καὶ τοῦ μεγέθους αὐτῶν δύνανται νὰ προξενήσωσιν ἐνοχλήσεις, π.χ. διὰ πιέσεως παρακειμένων ὀργάνων. Ἡ θεραπεία εἶναι χειρουργική, ἤτοι ἀφαίρεσις τοῦ ὄγκου.

Δ. Χ. Κ.

ἐξότου· σύνδ. χρον., ἀντὶ *ἐξ ὅτου·* ἐξ οὗ χρόνου, ἀφότου, ἀφ' ἧς ἐποχῆς.

ἐξοτριόζαι (αἱ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Πολυσακχαρῖται συνιστάμενοι ἐκ τριῶν μορίων ἐξοζῶν, τοῦ γενικοῦ τύπου $C_{18}H_{32}O_{16}$, ὡς λ.χ. ἡ ραφινόζη κ. λ. π.

Σ. Γ.

ἐξοτρύνω, *ἀόρ. ἐξώτρυνα·* παροτρύνω, παρορμῶ, προτρέπω.

ἐξουδένημα (τὸ) ἢ ***ἐξουδένωμα, ἐξουδενίζω*** ἢ ***ἐξουδενῶ,*** ἢ ***ἐξουδενισμός·*** ἕτεροι τύποι τῶν συνωνύμων αὐτοῖς *ἐξουθένωμα, ἐξουθενῶ, ἐξουθένωσις* (βλ. τὰς λ.).

ἐξουδετερῶ (*—όω*)· καθιστῶ τι οὐδέτερον, καταργῶ τὴν δρᾶσίν τινος δι' ἀντιθέτου δράσεως, κάμνω τι ἀβλαβές, ἐκμηδενίζω: «ἐξουδετερῶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ δηλητηρίου διὰ τοῦ ἀντιδότου».

ἐξουδετέρωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξουδετεροῦν, κατάργησις δράσεως δι' ἀντιθέτου δράσεως, ἐκμηδένισις ἐπηρείας.

— *[Φυσ.]* Καλεῖται οὕτως ἡ ἀντιστάθμισις ὡρισμένης ποσότητος θετικοῦ ἠλεκτρισμοῦ δι' ἀντιστοίχου ἀρνητικοῦ ἢ τἀνάπαλιν. Ὁμοίως καὶ ἡ ἀντιστάθμισις βορείου καὶ νοτίου μαγνητισμοῦ.

ΑΝ. Δ.

— *[Χημ.]* Καλεῖται οὕτως ἡ προσθήκη βάσεως εἰς ὀξὺ ἢ ὀξέος εἰς βάσιν, μέχρις ὅτου ἡ ἰσχυρῶς ὄξινος ἀντίδρασις τοῦ πρώτου ἢ ἡ ἰσχυρῶς ἀλκαλικὴ ἀντίδρασις τοῦ ἑτέρου ἐξαφανισθοῦν. Τὸ ὑγρὸν τότε καθίσταται οὐδέτερον ἢ σχεδὸν οὐδέτερον καὶ σχηματίζεται ἐν αὐτῷ ἅλας. Ἡ ἐξουδετέρωσις καθίσταται ὁρατὴ ἐκ τῆς ἀλλαγῆς τοῦ χρώματος τῶν δεικτῶν. Ἡ λαμβάνουσα χώραν ἀντίδρασις παρίσταται συνοπτικῶς διὰ τῆς ἐξισώσεως:

$$H^{\cdot} + OH' = H_2O$$

διότι εἰς ἑκάστην ἐξουδετέρωσιν ἑνοῦται ἓν γραμμοϊὸν ὑδρογόνον καὶ ἓν γραμμοϊὸν ὑδροξείλιον πρὸς ἀποτέλεσιν ἑνὸς ἀδιασπάστου γραμμομορίου ὕδατος.

ΑΝ. Δ.

— *[Στρατ. Τακτ.]* Καλεῖται *ἐξουδετέρωσις* ἡ ἀχρήστευσις τῶν βλητικῶν μέσων τοῦ ἀντιπάλου ἄνευ καταστροφῆς αὐτῶν, ἀλλ' εἴτε διὰ βλάβης εἴτε δι' ἐξαναγκασμοῦ εἰς ἀδράνειαν τοῦ χρησιμοποιοῦντος ταῦτα ἐμψύχου ὑλικοῦ. Ὁ ὅρος οὗτος εἰσήχθη κατὰ πρῶτον ἐν τῇ φρασεολογίᾳ τοῦ πυροβολικοῦ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ταχυβόλου πυροβόλου, δηλαδὴ ἀφ' ἧς ἐποχῆς, λόγῳ τοῦ δυνατοῦ τῆς βολῆς ἀπὸ βαθείας προκαλύψεως, ἤρχισε χρησιμοποιούμενος τρόπος δράσεως, δι' οὗ ἐξαναγκάζεται τὸ προσωπικὸν τοῦ ἀντιπάλου πυροβολικοῦ νὰ παραμένῃ κεχωσμένον ἐντὸς τῶν προκαλυμμάτων του, ὁπότε ἐπέρχεται, ἂν μὴ πλήρης ἐξουδετέρωσις τοῦ ἀντιπάλου πυροβολικοῦ, πάντως ὅμως μεγάλη μείωσις τῆς δραστικότητός του· ὁ τρόπος οὗτος ἐξακολουθεῖ μέχρι σήμερον χρησιμοποιούμενος (Γαλλ. καν. πυροβολ. 1926 § 5). Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἡ κατ' ἀντιπάλου πυροβολικοῦ μόνον ἐκτελουμένη μέχρι τότε ἐξουδετέρωσις ἐπεξετάθη ἐναντίον ὅλων τῶν ἀντιπάλων στόχων, ἡ δὲ τοιούτου εἴδους βολὴ πυροβολικοῦ ἀπεκλήθη *βολὴ ἐξουδετερώσεως*. Ἐνῷ ὅμως, κατὰ τὰς πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐποχάς, ἡ ἐξουδετέρωσις ἐπετυγχάνετο μόνον διὰ βολῆς πυροβολικοῦ, ἀπὸ τοῦ πολέμου τούτου καὶ ἐντεῦθεν ἐπιτυγχάνεται καὶ δι' *ἀερίων* (βλ. λ.) καὶ δὴ ἐντὸς χρόνου ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ μικροτέρου. Ἀναμφισβητήτως δὲ σὺν τῇ ἐξουδετερώσει, ἐπέρχεται ἀφ' ἑαυτῆς ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ ἡ φθορὰ τοῦ ἐμψύχου ὑλικοῦ.

Ν. Θ. Κ.

— ***ἐξουδετερώσεως θερμότης*** *[Φυσικοχημ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ ποσὸν τῆς θερμότητος, ἡ ὁποία ἀναφαίνεται κατὰ τὴν ἐξουδετέρωσιν ἑνὸς γραμμοϊσοδυνάμου ὀξέος καὶ βάσεως. Ἡ θερμότης αὕτη μετρεῖται εἰς μεγάλας ἢ μικρὰς θερμίδας καὶ ἔχει δι' ὅλα τὰ ἰσχυρὰ ὀξέα καὶ βάσεις τὴν αὐτὴν τιμήν. Ἡ θερμότης ἐξουδετερώσεως τῶν ἀσθενῶν ὀξέων ἐπηρεάζεται ἐκ τῶν διαφόρων θερμοτήτων διαστάσεως. Ἡ τιμὴ αὐτῆς εἶναι 13760 μικραὶ θερμίδες (γραμμοθερμίδες ἢ 13.76 μεγάλαι θερμίδες (χιλιογραμμοθερμίδες).

ΑΝ. Δ.

ἐξουδετερωτικός, *—ή, —όν·* ὁ χρησιμεύων πρὸς ἐξουδετέρωσιν.

ἐξουθενῶ (*—όω*)· καθιστῶ τι *οὐθὲν* (οὐδέν), ἄνευ σημασίας, ἐκμηδενίζω, ταπεινώνω.

ἐξουθένωμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐξουθενοῦν, ὁ ἀπηλλοτριωμένος πάσης σημασίας καὶ τιμῆς: «τὸ ἐξουθένωμα τῶν ἀνθρώπων, —τῆς κοινωνίας».

ἐξουθένωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξουθενοῦν, ἐκμηδένισις.

ἐξουκόντιοι (οἱ). Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ αἱρετικοῦ *Ἀετίου* (βλ. λ.), οἱ καλούμενοι συνήθως *Ἀετιανοὶ* καὶ *Ἀνόμοιοι,* ὡς δεχόμενοι τὸν υἱὸν ἀνόμοιον τῷ πατρὶ καὶ βραδύτερον *Εὐνομιανοί,* ἐκ τοῦ σπουδαιοτέρου τῶν ὀπαδῶν τῆς αἱρέσεως ταύτης *Εὐνομίου,* ὠνομάζοντο ἐνίοτε *ἐξουκόντιοι,* ὡς δεχόμενοι τὸν υἱὸν δημιουργηθέντα «ἐξ οὐκ ὄντων». [Βλ. καὶ λ. *Ἄρειος,* τ. Ε' σ. 425γ'.]

Κ. Ι. Δ.

ἐξούλης ***δίκη*** *[Ἀττ. Δικ.]* (ἐκ τοῦ *ἐξείλλειν,* ἤτοι ἐξείργειν, ἐξωθεῖν, ἀπωθεῖν). Ἔνδικον μέσον, ἀνάλογον πρὸς τὴν ἀγωγὴν ἐξώσεως, καὶ τὰς ἀγωγὰς τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου, τὴν διεκδικητικήν, τὴν vi bonorum raptorum, τὴν judicati καὶ τὸ παράγγελμα unde vi. Κατὰ τὸ ἀρχαῖον δίκαιον ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἀποφάσεων ἦτο ἀνατεθειμένη εἰς τοὺς διαδίκους. Ὅταν ὁ καθ' οὗ αὕτη δὲν ἐξεπλήρου τὴν ἐκ τῆς ἀποφάσεως ὑποχρέωσιν ἐντὸς ὡρισμένης προθεσμίας, καθίστατο ὑπερήμερος, καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ μὲν ὑπὲρ οὗ ἡ ἀπόφασις διάδικος ἤσκει τὴν *δίκην ἐξούλης,* δι' ἧς ἐξῃτεῖτο ὅπως τῷ ἀποδοθῶσι τὰ ἐπιδικασθέντα ἢ κατασχεθέντα πράγματα *(Δημοσθ.* κατὰ Ὀλυμπ. 17), ὁ δὲ καθ' οὗ αὕτη, ἐὰν ἐνόμιζεν ὅτι εἶχεν ἐπικρατέστερον δικαίωμα, ἤσκει τὴν *ἐξαγωγὴν (Ἰσαίου* περὶ Πύρρου κληρ. 22, κατὰ Δικ. 21, 22, *Δημοσθέν.* κατὰ Ὀνήτορ. Ι 4). Ἡ δίκη ἐξούλης ἀσκουμένη κατ' ἀρχὰς εἰς τέσσαρας ἰδίᾳ περιπτώσεις, ἤτοι διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἀποφάσεως, διὰ τὴν λῆψιν τῆς κατοχῆς πράγματος (*ἐμβατείας* ἢ *ἐμβατεύσεως* καλουμένης) ὑπὲρ τοῦ οἰκείου κληρονόμου ἢ ὑπὲρ τοῦ ἐνυποθήκου δανειστοῦ, καὶ τέλος διὰ τὴν προστασίαν ἀγοραστοῦ δημοσίου κτήματος, καθ' ὧν δικῶν δὲν ἐχώρει ἀμφισβήτησις, ἐπεξετάθη βραδύτερον καὶ εἰς πλείστας ἄλλας περιπτώσεις, ἤτοι διὰ τὴν ἀπόδοσιν τοῦ ἐνοικίου, τοῦ καρποῦ καὶ τῆς οὐσίας, διὰ τὴν διατάραξιν τῆς νομῆς *(δίκη βιαίων),* διὰ τὴν παράδοσιν τοῦ ἐνεχύρου *(Δημοσθ.* κατὰ Ἀφόβου Ι. 24) κτλ. Ἠσκεῖτο δὲ ἡ δίκη αὕτη οὐ μόνον κατὰ τοῦ καταδικασθέντος ὀφειλέτου, ἀλλὰ καὶ κατὰ παντὸς τρίτου ἐξ ἐκείνου ἕλκοντος τὰ δικαιώματα *(Ἰσαίου* κατὰ Δικαιογ. 21) καὶ κατὰ τῶν κληρονόμων αὐτοῦ *(Δημοσθ.* κατὰ Καλλιππ. 16), συνεπήγετο δὲ τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ ὀφειλέτου νὰ ἀποκαταστήσῃ τὸ πρᾶγμα καὶ νὰ πληρώσῃ πρόστιμον ἴσον πρὸς τὴν ἀξίαν τοῦ ἀποκαθιστωμένου ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς πολιτείας. Ὁ ὀφειλέτης ἀνεγράφετο πρὸς τοῦτο εἰς τὰ βιβλία τῶν ὀφειλετῶν, καὶ μέχρις ἀποπληρωμῆς αὐτοῦ ἐθεωρεῖτο ἄτιμος καὶ ἀπείργετο πάσης δημοσίας ὑπηρεσίας *(Δημοσθ.* κατὰ Βοιωτοῦ Ι. 15, κατὰ Μειδ. 540 ἑπ.). Τὸ πρόστιμον τοῦτο, ἐὰν δὲν ἐπληρώνετο ἐμπροθέσμως, ἐδιπλασιάζετο. Ἡ δίκη αὕτη ὑπήγετο εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῶν ἀρχόντων.

Ι. Δ. ΖΕΠΟΣ

Ἐξούμα (Exuma) *[Ναυτ. Γεωγρ.]*. Συστὰς κοραλλιογενῶν νήσων καὶ σκοπέλων τῶν Δυτικῶν Ἰνδιῶν ἀποτελοῦσα τὴν ὀφρὺν εἰς ἣν ἀναδυομένην τερματίζεται ἡ παμμεγίστη τῶν Βαχαμῶν ὑφαλόνησος (Bahama bancs). Περιλαμβανομένη μεταξὺ τῶν παραλλήλων 23°25' καὶ 23°55' βορείου πλάτους καὶ τῶν μεσημβρινῶν 75°30' καὶ 76°10' Δυτικοῦ μήκους (χάρτ. ἀγγλ. 2579: Cuba), ἀπέχει τῆς Β. ἀκτῆς τῆς μεγαλονήσου Κούβας (λιμὴν Πάδρε) 120 μίλ. ΒΒΔ, χωριζομένη ἀπὸ τῆς μὲν πρὸς δυσμάς της νήσου Ἄνδρος (τῆς Βαχαμαίας, ὡς εἰκός: Andros) διὰ τῆς «Γλώσσης τοῦ Ὠκεανοῦ» (Tongue of the Ocean) τῆς εἰσδυούσης ἐν τῇ κοραλλιογενεῖ Βαχαμαίᾳ ὑφαλονήσῳ, ἀπὸ δὲ τῶν πρὸς ἀνατολάς της νήσων Κὰτ καὶ Λὸγκ Ἄϊλαντ, διὰ τοῦ διέκπλου Ἐξούμα (Exuma Sound, ὅρα The West India Pilot ἐκδ. 1909 τ. III σελ. 407). Ἀποτελοῦν δὲ τὴν συστάδα, δύο μὲν νῆσοι, ἡ Μεγάλη Ἐξούμα (Great Exuma) καὶ ἡ Μικρὰ (Little Exuma), ἔχουσαι ἔκτασιν 265 χιλιομέτρων τετραγωνικῶν καὶ 3.500 κατοίκους ἁλιεῖς, κτηνοτρόφους καὶ ἐργάτας ἁλατοπηγίας, μυρμηκιὰ δὲ νησίδων καὶ σκοπέλων ἐχόντων συνολικὴν ἔκτασιν 123 τετραγων. χιλιομέτρων. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Digitized by Google

ἐξουσία (ἡ)· ἡ ἐντὸς τῶν νόμων δύναμις τοῦ ἐπιτάττειν τοῖς πολίταις πᾶν ὅ,τι ἡ ἁρμοδία ἀρχὴ ἤθελε νομίσει συμφέρον: «ἡ ἐξουσία τοῦ δικαστηρίου,— τοῦ ὑπουργοῦ,— τοῦ νομάρχου, — τοῦ ἀστυνόμου, — τοῦ δημάρχου κτλ.»· || «νομοθετική—, δικαστική —, ἐκτελεστικὴ ἐξουσία» αἱ τρεῖς ἐξουσίαι πάσης ἐλευθέρας πολιτείας· || «τὰ ὄργανα τῆς ἐξουσίας» αἱ διάφοροι ἐκτελεστικαὶ ἀρχαί· || «πατρικὴ ἐξουσία» τὰ δικαιώματα τοῦ πατρὸς ἐπὶ τῶν τέκνων του: «εἶναι ἀνήλικος καὶ διατελεῖ ὑπὸ τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν»· || καθόλου, πᾶν δικαίωμα τὸ ὁποῖον ἀσκεῖ τις ἐπὶ προσώπων ἢ πραγμάτων: «ἔχω τὴν ἐξουσίαν νὰ πωλήσω τὸ κτῆμά μου», «δὲν ἔχεις τὴν ἐξουσίαν νὰ κάμῃς ὅ,τι θέλεις», «εἰς τὴν ἐξουσίαν σου εἶναι νὰ δεχθῇς», «δὲν ἀπόκειται εἰς τὴν ἐξουσίαν μου νὰ σᾶς ἐπιτρέψω».

— [ΝΟΜ.]. Α') *Ἔννοια καὶ φύσις.* Ἐξουσία εἶναι ἡ δύναμις τοῦ περιορίζειν τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἀνθρώπων διὰ διαταγῶν καὶ καταναγκασμοῦ. Ἡ ἐξουσία ἰδιάζει εἰς πᾶσαν ὠργανωμένην ἀνθρωπίνην ἕνωσιν, ἑπομένως καὶ εἰς τὴν πολιτείαν, καὶ παριστᾷ τὴν θέλησιν τῆς ἑνώσεως ταύτης πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν διαταγῶν της. Διαφέρει ὅμως ἡ ἐξουσία τῆς πολιτείας, ἡ λεγομένη πολιτικὴ ἢ κρατικὴ ἐξουσία, τῆς ἐξουσίας τῶν λοιπῶν ὀργανώσεων, διότι ἐκείνη εἶναι κυρίαρχος ἐξουσία, δυναμένη ν' ἀξιώσῃ τὴν ὑπακοὴν εἰς τὰς διαταγάς της δι' ἐξωτερικοῦ καταναγκασμοῦ. Ἐνῷ ἡ ἐξουσία πάσης ἄλλης ὀργανώσεως, καίτοι δύναται νὰ ἐκδώσῃ διαταγάς, δὲν δύναται ὅμως νὰ ἐπιβάλῃ τὴν ἐκπλήρωσιν αὐτῶν ἐξ ἰδίας δυνάμεως καὶ δι' ἰδίων μέσων· τοῦτο δέ, διότι τὸ διατάσσειν καὶ ἐξαναγκάζειν ἀνήκει ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν πολιτείαν. Δυνάμεθα ὅθεν εἰδικώτερον νὰ ὁρίσωμεν τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν ὡς τὴν ἀποκλειστικῶς ἐν ἑκάστῃ πολιτείᾳ ἑδρεύουσαν δύναμιν τοῦ ἄρχειν ἐπὶ χώραν καὶ ἀνθρώπους, ἢ τοῦ νομοθετεῖν, δικάζειν καὶ διοικεῖν κυριαρχικῶς. Ἡ πολιτικὴ ἐξουσία εἶναι ἡ ἀνωτάτη ἐξουσία ἐν τῇ πολιτείᾳ, ἵσταται ὑπεράνω ὅλων τῶν ἄλλων ἐξουσιῶν καὶ ἔχει τὸ μονοπώλιον τοῦ κοινωνικοῦ καταναγκασμοῦ. Ἡ ἐξουσία πάσης ἄλλης ὀργανώσεως εἶναι παράγωγος καὶ πηγάζει ἐκ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, ἡ ὁποία εἶναι ἡ μόνη πρωτογενὴς ἐξουσία ἐν τῇ πολιτείᾳ κατὰ τὴν νεωτέραν ἐξέλιξιν αὐτῆς. Διαρκοῦντος τοῦ μεσαίωνος ὑπῆρχον πολλαὶ ὀργανώσεις, αἱ ὁποῖαι ἐκτὸς τῆς πολιτείας ἤσκουν κυρίαρχον ἐξουσίαν ὡς αὐτοτελὲς δικαίωμά των. Τοιαῦται ἦσαν π. χ. ὁ κλῆρος καὶ οἱ φεουδάρχαι. Ἀλλὰ μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου καὶ μὲ τὴν κατίσχυσιν τῆς πολιτείας ἐν τῷ ἀγῶνι κατὰ τῶν ὀργανώσεων τούτων ἀρχίζει ἡ πολιτεία ν' ἀπορροφᾷ τὴν ἐξουσίαν των καὶ ἡ πολιτικὴ ἐξουσία νὰ καθίσταται ἡ μόνη κυρίαρχος ἐξουσία ἀπέναντι τῶν λοιπῶν ἐξουσιῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ. Ἀναγνωρίζει ἡ νέα πολιτεία καὶ εἰς ἄτομα καὶ εἰς ὀργανώσεις ἐλευθερίαν τινὰ δράσεως καὶ πεδίον ἀσκήσεως ἐξουσίας, ἀλλὰ δὲν ἀναγνωρίζει εἰς αὐτὰς τὴν ὕπαρξιν αὐτοτελοῦς κυριαρχικοῦ δικαιώματος.

Ἡ πολιτεία καὶ ἡ πολιτικὴ ἐξουσία εὑρίσκονται ἐν τοιαύτῃ σχέσει ἀναμεταξύ των, ἐν οἵᾳ εὑρίσκεται ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὴν θέλησίν του, καὶ ὅπως ὁ ἄνθρωπος ἔχει μίαν θέλησιν οὕτω καὶ ἡ πολιτεία ἔχει μίαν καὶ ἀδιαίρετον πολιτικὴν ἐξουσίαν. Ὅπως ὑποκείμενον τῆς θελήσεως εἶναι αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, οὕτως ὑποκείμενον τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας εἶναι αὐτὴ ἡ πολιτεία, εἴτε μοναρχικὸν εἶναι τὸ πολίτευμά της, εἴτε δημοκρατικόν, εἴτε ἀριστοκρατικόν. Ἡ συνήθης ἔκφρασις, ὅτι ὁ μονάρχης ἢ ὁ λαός, ἢ ὡρισμένη τάξις πολιτῶν, εἶναι φορεὺς τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας δὲν σημαίνει ὅτι οἱ φορεῖς οὗτοι εἶναι ὑποκείμενα ἢ κάτοχοι τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, ἀλλ' ὄργανα τῆς πολιτείας, τὰ ὁποῖα πλήρως ἀντιπροσωπεύουν αὐτὴν τὴν πολιτείαν, εἶναι δηλαδὴ ἁρμόδια νὰ ἀσκοῦν τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν ὡς ὅλον καὶ εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις της. Ἀσκοῦν δὲ τὴν ἐξουσίαν οὐχὶ ὑπὲρ τὴν πολιτείαν, ἀλλ' ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ οὐχὶ ὡς ἴδιον δικαίωμα, ἀλλ' ὡς ξένον, ὡς ἐξουσίαν τῆς πολιτείας. Ὑπὸ τοιαύτην ἔννοιαν ἡ πολιτικὴ ἐξουσία χρησιμεύει καὶ ὡς βάσις τῆς διακρίσεως τῶν διαφόρων πολιτευμάτων, ἐφ' ὅσον φορεὺς τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας εἶναι ἓν φυσικὸν πρόσωπον ἢ ἑνότης τοιούτων προσώπων.

Β') ***Διαίρεσις τῶν ἐξουσιῶν.*** Τὸ ἑνιαῖον καὶ ἀδιαίρετον τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας δὲν ἀποκλείει τὴν διάκρισιν αὐτῆς εἰς διαφόρους κατηγορίας, ἀναλόγως τῆς διαφόρου ἐκδηλώσεως αὐτῆς. Πρῶτος ὁ Ἀριστοτέλης κατὰ τὴν ἀρχαιότητα προέβη εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ἐξουσιῶν, διακρίνας τρεῖς διαφόρους τοιαύτας: «Ἔστι δὲ τρία μόρια τῶν πολιτειῶν πασῶν, περὶ ὧν δεῖ θεωρεῖν τὸν σπουδαῖον νομοθέτην ἑκάστῃ τὸ συμφέρον... Ἔστι δὲ τῶν τριῶν τούτων ἓν μέν τι τὸ βουλευόμενον περὶ τῶν κοινῶν, δεύτερον δὲ τὸ περὶ τὰς ἀρχάς· τοῦτο δ' ἐστίν, ἃς δεῖ καὶ τίνων εἶναι κυρίας, καὶ ποίαν τινὰ δεῖ γίνεσθαι τὴν αἵρεσιν αὐτῶν· τρίτον δὲ τὸ δικάζον» (Πολιτικά, Δ', 11). Ἡ ἀριστοτέλειος αὕτη διάκρισις ἀνταποκρίνεται σχεδὸν πλήρως πρὸς τὴν διάκρισιν τῶν ἐξουσιῶν, τὴν ὁποίαν κατὰ τὴν νεωτέραν ἐποχὴν ἐδίδαξε κυρίως ὁ Montesquieu (Esprit des lois 11, 6). Κατ' αὐτὸν ὑπάρχουν τρία εἴδη ἐξουσίας: ἡ *νομοθετική*, ἡ *ἐκτελεστικὴ* καὶ ἡ *δικαστική*. Ἐκ τούτων ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία θέτει κανόνας δικαίου, συμφώνως πρὸς τοὺς ὁποίους δέον νὰ συμπεριφέρωνται τὰ ἄτομα τῆς πολιτείας καὶ οἱ ὁποῖοι εἶναι ὑποχρεωτικοὶ καὶ διὰ τὰς δύο ἄλλας ἐξουσίας, ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία θέτει εἰς ἐκτέλεσιν τοὺς ὑπὸ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας τεθέντας νόμους καὶ τέλος ἡ δικαστικὴ ἐξουσία δικάζει τοὺς παραβάτας τῶν νόμων τούτων. Καὶ αἱ τρεῖς αὗται διάφοροι ἐξουσίαι κατὰ τὸν Montesquieu δὲν πρέπει νὰ συγκεντροῦνται ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ προσώπῳ, διότι τότε θὰ ἐπήρχετο σύγχυσις τῶν ἐξουσιῶν, ἐξ ἧς γεννᾶται ἡ τυραννία. Τοὐναντίον πρέπει αἱ διάφοροι ἐξουσίαι ν' ἀνατίθενται εἰς διάφορα πρόσωπα, μεταξὺ τῶν ὁποίων δέον νὰ ὑπάρχῃ ἰσορροπία, ἡ ὁποία τότε μόνον διατηρεῖται, ἐὰν ἡ μία ἐξουσία εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐμποδίζῃ καὶ περιστέλλῃ τὰς ὑπερβασίας τῆς ἄλλης. Ἡ τοιαύτη διάκρισις τῶν ἐξουσιῶν, ἡ ὁποία ἄλλοτε ἀπετέλει πολιτικὸν δόγμα, ἐγκατελείφθη σήμερον, δεδομένου ὅτι ἡ ἐξουσία εἶναι μία καὶ ἀδιαίρετος, διακρίνονται ὅμως καὶ σήμερον τρεῖς διάφοροι λειτουργίαι τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας καὶ οὐχὶ τρεῖς διάφοροι ἐξουσίαι, ὡς ὁ Montesquieu ὑπεστήριζε. Λέγοντες σήμερον νομοθετική, δικαστική, ἢ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία, δὲν ἐννοοῦμεν τρεῖς διακεκριμένας ἐξουσίας. ἀλλὰ τρεῖς διακεκριμένας λειτουργίας μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἐξουσίας, τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, ἑκάστη τῶν ὁποίων διακρίνεται τῶν ἄλλων ἀπὸ ἀντικειμενικῆς, οὐσιαστικῆς ἐπόψεως, εἴς τινα δὲ κράτη καὶ ἀπὸ τυπικῆς ἐπόψεως. Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν δέον νὰ νοηθοῦν καὶ τὰ ἄρθρα 3, 4 καὶ 5 τοῦ ἰσχύοντος Συντάγματος τῆς Ἑλλάδος, καθ' ἅ: ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἀσκεῖται ὑπὸ τῆς βουλῆς καὶ τῆς γερουσίας, ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἀσκεῖται ὑπὸ τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας, διὰ τῶν ὑπευθύνων ὑπουργῶν, καὶ ἡ δικαστικὴ ἐξουσία ἀσκεῖται ὑπὸ τῶν δικαστηρίων. Εἰς ὡρισμένας περιστάσεις ὁμιλοῦμεν καὶ περὶ συντακτικῆς ἐξουσίας. Αὕτη εἶναι εἶδός τι νομοθετικῆς ἐξουσίας ἀλλὰ πολὺ εὐρυτέρου περιεχομένου. Ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία εἶναι συντεταγμένη κατὰ τὸ Σύνταγμα ἐξουσία, ἐνῷ ἡ συντακτικὴ ἐξουσία εἶναι ἐξουσία ἱδρυτικὴ Συντάγματος, δὲν ὑπάρχει αὕτη κατὰ τὸ Σύνταγμα, ἀλλὰ δημιουργεῖ, συντάσσει Σύνταγμα, ἐξ οὗ καὶ συντακτική. Πλὴν τούτου οἱ ἀσκοῦντες τὴν συντακτικὴν ἐξουσίαν δροῦν ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἔθνους καὶ οὐχὶ ἐπ' ὀνόματι τῆς πολιτείας, ὡς συμβαίνει περὶ τῶν ἀσκούντων τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν. Τοιαύτην ἐξουσίαν ἀσκοῦν συνήθως αἱ ἐθνοσυνελεύσεις, ἐνίοτε δὲ καὶ ὡρισμένα πρόσωπα περιβεβλημένα δικτατορικὰ δικαιώματα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ν. Ν. Σαριπόλου,* Περὶ Πολιτείας (1921).— *Τοῦ αὐτοῦ,* Συνταγματικὸν δίκαιον, τ. II (1921). — *G. Anschütz,* Deutsches Staatsrecht, ἐν «Kohlersenzyklopädie der Rechtswissenschaft», τ. IV (1914).—*L. Duguit,* Traité de droit constitutionnel (1921). — *M. Haurion* Précis de droit constitutionnel (1923).—*G. Jellinek,* Allg. Staatslehre (1920).—*Fr. v. Liszt,* Das Völkerrecht, ἔκδ. 11 (1927). —*Stier - Somlo,* Die Dreiteilung der Gewalter, ἐν «Handbuch der Politik», τ. I. (1920).

Χ. Γ. ΣΓΟΥΡΙΤΣΑΣ

— **ἐξουσία πατρική** *[Ρωμ. Δίκ.]*· βλ. λ. *πατρικὴ* ἐξουσία.

— **ἐξουσία πειθαρχικὴ** *[Διοικ. Δίκ.].* βλ. λ. *πειθαρχικὴ* ἐξουσία.

— **ἐξουσίας τῆς ἀρχῆς, κατάχρησις**—*[Ποιν. Δικ.].* Ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦτον πραγματεύεται ὁ ποινικὸς νόμος ἐν ἄρθροις 467—475 τὴν παράνομον ἐνέργειαν ἀνακρίσεων, τὴν ἀθέμιτον παράλειψιν ἀνακρίσεως καὶ αὐτογνώμονα ἀπόλυσιν τῶν κατηγορουμένων, τὴν παραβίασιν τοῦ ἀσύλου τῆς κατοικίας, τὴν ὑπεξαίρεσιν ἢ τὸ ἄνοιγμα ἐπιστολῶν, τὴν ἀδικαιολόγητον ἀναβολὴν τῆς ἐξετάσεως τοῦ συλληφθέντος κατηγορουμένου, τὴν δι' αἰκιῶν ἐκβίασιν τῶν κατηγορουμένων καὶ μαρτύρων, τὸν αἰκισμὸν φυλακισμένων, τὴν παράνομον ἔκδοσιν ἢ ἐκτέλεσιν ποινικῶν ἀποφάσεων ἢ κατάγνωσιν ποινῶν αὐθαιρέτων καὶ τὴν αὐθαίρετον ἐκτέλεσιν ποινῶν.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 467 τιμωροῦνται μὲ τὴν ποινὴν τῆς ψευδοῦς καταμηνύσεως, ἀποβαλλόμενοι συγχρόνως καὶ ἐκ τῆς ὑπηρεσίας, δημόσιοι ὑπάλληλοι ὑποβάλλοντες ἀθῷόν τινα εἰς ἀνάκρισιν, ἐν γνώσει τῆς ἀθῳότητος αὐτοῦ. Ὡς δημόσιοι ὑπάλληλοι νοοῦνται ἐνταῦθα οἱ ἐκ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων ἁρμόδιοι ὅπως ἐνεργοῦν ἀνάκρισιν. Ἐὰν ἡ ἀνάκρισις ἐνηργήθη ὑπὸ μὴ ἁρμοδίων πρὸς ἀνάκρισιν δημοσίων ὑπαλλήλων, οὗτοι δὲν διώκονται κατὰ τὸ ἄρθρον τοῦτο, ἀλλ' ὡς ἔνοχοι ἀντιποιήσεως ἀρχῆς. Ἡ περὶ τῆς ἀθῳότητος τοῦ εἰς ἀνάκρισιν ὑποβληθέντος γνῶσις συνίσταται εἰς τὴν γνῶσιν ὅτι ὁ ἀνακρινόμενος δὲν εἶναι ἔνοχος τοῦ εἰς αὐτὸν προσαπτομένου ἐγκλήματος, ἀδιαφόρως ἂν οὗτος εἶναι ἔνοχος ἑτέρου τινὸς ἐγκλήματος. Ἐν Γερμανίᾳ δέχονται ὅτι ἐνδεχόμενος δόλος δὲν ἀρκεῖ. Ἐπίσης ἐν Γερμανίᾳ διδάσκεται, λόγῳ τῆς ρητῆς διατυπώσεως τοῦ νόμου των, ὅτι διὰ τὸν δόλον ἀξιοῦται, ἐκτὸς τῆς εἰρημένης γνώσεως, καὶ ἡ συνείδησις ὅτι ἡ ἀνάκρισις διενεργεῖται πρὸς βλάβην τοῦ ἀνακρινομένου. Τοῦτο δέον νὰ δεχθῶμεν καὶ παρ' ἡμῖν, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καταδικασθῇ ὡς ἔνοχος τοῦ ἐγκλήματος τοῦ ἄρθρου 467 ὑπάλληλος διεξάγων τὴν ἀνάκρισιν, ἢ ἐξακολουθῶν τοιαύτην διὰ νὰ καταδειχθῇ ἡ ἀθῳότης τοῦ κατηγορουμένου.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 468, δημόσιοι ὑπάλληλοι, οἵτινες, ἐναντίον τῶν καθηκόντων τῆς ὑπηρεσίας των, παραλείπουσιν ἀνάκρισίν τινα ἀνήκουσαν εἰς αὐτούς, ἢ αὐτογνωμόνως, ἄνευ ἀποφάσεως, ἀπολύουσι τῆς ἀνακρίσεως τοὺς κατηγορηθέντας, ἂν φέρωνται οὕτως ἐξ ἰδιοτελοῦς σκοποῦ, ἢ κατὰ συνεννόησιν μὲ τὸν εἰς ἀνάκρισιν ὑποβλητέον, ἢ ἐπ' ὠφελείᾳ ἢ βλάβῃ τρίτου τινός, τιμωροῦνται: 1) μὲ φυλάκισιν τοὐλάχιστον δύο ἐτῶν, ἐὰν τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀνακρίσεως εἶναι κακούργημα· 2) μὲ φυλάκισιν 3 μηνῶν μέχρι 2 ἐτῶν, ἐὰν τὸ ἀντικείμενον εἶναι πλημμέλημα· 3) μὲ φυλάκισιν 2 ἑβδομάδων μέχρι 3 μηνῶν, ἢ μὲ χρηματικὴν ποινὴν τοὐλάχιστον 50 δραχμῶν, ἐὰν εἶναι πταῖσμα ἢ πειθαρχικὴ παράβασις. Ὡς ἀνάκρισις νοεῖται ἥ τε προεισαγωγικὴ καὶ ἡ κυρία. Ἡ πρᾶξις τελεῖται ἐκ δόλου.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 469, μὲ φυλάκισιν τὸ πολὺ ἓξ μηνῶν τιμωρεῖται πᾶς δημόσιος ὑπάλληλος, ὅστις παρὰ τὰς εἰς τὸν ποινικὸν νόμον διατεταγμένας περιπτώσεις καὶ μὲ ὀλιγωρίαν τῶν νομίμων διατυπώσεων, εἰσέρχεται ὡς τοιοῦτος εἰς ἰδιώτου οἰκίαν, ἀπόντος τοῦ κατέχοντος αὐτήν. Ἡ διάταξις αὕτη περιέχει τὴν ποινικὴν κύρωσιν τῆς ὑπὸ τοῦ Συντάγματος παρεχομένης προστασίας τοῦ ἀσύλου τῆς κατοικίας. Αἱ περιπτώσεις καὶ αἱ διατυπώσεις καθ' ἃς ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους ἡ εἴσοδος εἰς ξένην κατοικίαν διαγράφονται ἐν τῇ Ποινικῇ καὶ τῇ Πολιτικῇ δικονομίᾳ, ὡς καὶ ἐν ἑτέροις τισὶν εἰδικοῖς νόμοις. Κατὰ τὸ ἄρθρον 470, μὲ φυλάκισιν τριῶν μηνῶν μέχρι δύο ἐτῶν τιμωροῦνται ἐπιστάται ταχυδρομείων ἢ ἄλλοι δημόσιοι ὑπάλληλοι, οἵτινες ἢ μόνοι ὑπεξαιροῦν, ἢ ἀνοίγουν τὰς εἰς τὸ ταχυδρομεῖον ἐμπεπιστευμένας ἐπιστολάς, ἢ συνεργοῦν εἰς τοῦτο. Τὸ ἔγκλημα τοῦ ἄρθρου τούτου τελεῖται ἢ διὰ τοῦ ἀνοίγματος ἢ διὰ τῆς ὑπεξαιρέσεως τῆς ἐπιστολῆς. Τὸ ἔγκλημα τοῦ ἄρθρου τούτου δύναται νὰ συρρέῃ καὶ πρὸς τὸ ἔγκλημα τοῦ ἄρθρου 394 ποινικοῦ νόμου. Κατὰ τὸ ἄρθρον 471, ἀνακριτικοὶ ὑπάλληλοι οἵτινες, ἄνευ εὐλόγου αἰτίας, ἀναβάλλουσι πλέον τῶν 24 ὡρῶν τὴν πρώτην ἐξομολόγησιν τοῦ ἐπί τινι κατηγορίᾳ κρατηθέντος, ἐὰν τοῦτο προέρχεται ἐκ μίσους, μνησικακίας, ἰδιοτελείας, ἢ ἄλλου ἀθεμίτου συμφέροντος, ἢ ἐὰν ἡ ἀναβολὴ διήρκεσε πλέον τοῦ ἑνὸς μηνός, τιμωροῦνται μὲ φυλάκισιν 3 μηνῶν μέχρι 2 ἐτῶν. Κατὰ τὸ ἄρθρον 472, αἰκίαι ἐπενεχθεῖσαι εἰς κατηγορουμένους ἢ μάρτυρας παρ' ἀνακριτικῶν ἢ ἀστυνομικῶν ὑπαλλήλων, ἐὰν δι' αὐτῶν ἐκβιάζεται ἀθῷος εἰς τὸ νὰ ὁμολογήσῃ τι, ἢ μάρτυς εἰς τὸ νὰ ψευδομαρτυρήσῃ, τιμωροῦνται, 1) μὲ φυλάκισιν τοὐλάχιστον δύο ἐτῶν, ἐὰν ἡ τοιαύτη ἐκβίασις ἔγινε προκειμένου λόγου περὶ κακουργήματος, 2) μὲ φυλάκισιν 3 μηνῶν μέχρι 2 ἐτῶν, ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ πλημμελήματος, 3) μὲ φυλάκισιν 2 ἑβδομάδων μέχρι 3 μηνῶν, ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ πειθαρχικῆς παραβάσεως ἢ πταίσματος. Αἰκία (Misshandlung) νοεῖται ἐνταῦθα οἱαδήποτε κακομεταχειρίσις γενομένη ἐπὶ σκοπῷ καταναγκασμοῦ. Ἡ διάταξις ψέγεται εὐλόγως ὡς προστατεύουσα μόνον τὸν ἀθῷον, οὐχὶ δὲ καὶ τὸν ἔνοχον κατηγορούμενον. Τὸ ἔγκλημα εἶναι τετελεσμένον, ὅταν ὁ ἀθῷος ὁμολογήσῃ τι μὴ ἀληθὲς ἢ ὁ μάρτυς ψευδομαρτυρήσῃ.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 473, κλήτορες δικαστηρίων, ἔφοροι δεσμωτηρίων ἢ δεσμοφύλακες, οἵτινες ὑβρίζουν ἢ αἰκίζουν τοὺς φυλακισμένους, τιμωροῦνται μὲ φυλάκισιν 1 μηνὸς μέχρι 2 ἐτῶν, ἀνακριτικοὶ δὲ ἢ ἀστυνομικοὶ ὑπάλληλοι τὰ αὐτὰ πράττοντες ὑποβάλλονται εἰς φυλάκισιν τοὐλάχιστον 3 μηνῶν. Κατὰ τὸ ἄρθρον 474, δημόσιοι ὑπάλληλοι, οἵτινες αὐτογνωμόνως καὶ ἐν γνώσει τῆς παραβάσεως τῶν ὁρίων τῶν καθηκόντων αὐτῶν ἐκδίδουσι ποινικὰς ἀποφάσεις ὑπαγομένας εἰς τὴν ἁρμοδιότητα ἄλλης ἀρχῆς, ἐκτελοῦσιν ἐν γνώσει τὴν ποινικὴν ἀπόφασιν κατ' ἄλλον παρὰ τὸν ὁποῖον ἡ ἰδία ἀπόφασις διαγράφει τρόπον, ἐπιβάλλουσι ποινὴν μὴ περιλαμβανομένην εἰς τὰ παρὰ τοῦ νόμου ὁριζόμενα εἴδη τῶν ποινῶν (νομάρχαι, οἵτινες ἐπὶ τῆς ἐνεργείας ἢ τῆς διαρκείας τῆς ἐκτάκτου στρατιωτικῆς δίκης δὲν φυλάττουσι τοὺς περὶ ποινικῆς διαδικασίας ὡρισμένους κανόνας· εἰσαγγελεῖς καὶ ἄλλοι ὑπάλληλοι, οἵτινες, ἀποφασισθείσης τῆς ἐκτάκτου στρατιωτικῆς δίκης, ἢ ἐπὶ τῆς ἐκτελέσεως αὐτῆς, γίνονται ἐν γνώσει ἢ ἐκ προθέσεως ἔνοχοι παρανόμου διαγωγῆς, ἐὰν ἔμενεν ἀτελεσφόρητος ἡ ἕνεκα τούτου καταγνωσθεῖσα εἰς αὐτοὺς πειθαρχικὴ ποινή), τιμωροῦνται μὲ φυλάκισιν 3 μηνῶν μέχρι 2 ἐτῶν, ἐὰν δὲ συμβῇ καὶ ἐκ νέου ὑποτροπή, καθ' ὅσον αὕτη εἶναι δυνατή, μὲ φυλάκισιν τοὐλάχιστον 1 ἔτους. Ἐν τῷ ἄρθρῳ τούτῳ περιέχεται ἡ ποινικὴ κύρωσις τῶν περὶ ἐκδόσεως καὶ ἐκτελέσεως τῆς ποινικῆς ἀποφάσεως διατάξεων τῆς δικονομίας, ὡς καὶ ἡ ποινικὴ κύρωσις τοῦ ἐν τῷ ἄρθρῳ 1 τοῦ Ποινικοῦ νόμου περιεχομένου θεμελιώδους κανόνος, καθ' ὃν nulla poena sine praevia lege. Τὰ περὶ ἐκτάκτου στρατιωτικῆς δίκης (ἄρθρα 511—541 Ποιν. δικονομίας)

Digitized by Google

κατηργήθησαν. Τέλος, κατὰ τὸ ἄρθρον 475, δημόσιος ὑπάλληλος, ὅστις μηδεμιᾶς οὔσης τελεσιδίκου ἀποφάσεως ἢ ἐκδοθείσης τῆς ἀπολυούσης ἀποφάσεως, ἐκτελεῖ αὐθαιρέτως ποινὴν κατά τινος, τιμωρεῖται: 1) μὲ φυλάκισιν τοὐλάχιστον 2 ἐτῶν, ἐὰν ἡ ἐκτελεσθεῖσα ἦτο ποινὴ κακουργήματος· 2) μὲ φυλάκισιν 3 μηνῶν μέχρι 2 ἐτῶν, ἐὰν ἦτο ποινὴ πλημμελήματος· 3) μὲ φυλάκισιν 2 ἑβδομάδων μέχρι 3 μηνῶν, ἐὰν ἦτο ποινὴ πειθαρχικῆς παραβάσεως ἢ πταίσματος. Τὸ ἔγκλημα τοῦτο δύναται νὰ συρρέῃ μὲ τὸ τῆς παρανόμου κατακρατήσεως. Τὸ Σχέδιον ρυθμίζει τινὰ τῶν ὡς ἄνω ἐκτεθέντων ἐγκλημάτων ἐν κεφαλαίῳ Κ' ὑπὸ τὸν τίτλον «ἐγκλήματα περὶ τὴν ὑπηρεσίαν» (ἄρθρ. 245 καὶ ἑπ.). Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ἐξουσιάζω· ἔχω τὴν ἐξουσίαν, ἔχω τὴν δύναμιν τοῦ ἐπιτάσσειν, κυβερνῶ, διοικῶ πολιτείαν, χώραν· || εἶμαι κύριος τινός, διαθέτω κατὰ βούλησιν: «ἐξουσιάζω τὰ κτήματά μου,—τὰ κτήνη μου κττ.».

ἐξουσιαστὴς (ὁ)· ὁ ἐξουσιάζων, ὁ ἔχων τὴν ἐξουσίαν ἐπί τινος.

ἐξουσιαστικός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐξουσίαν, ὁ ἔχων ἐξουσίαν.—Ἐπίρρ. ***ἐξουσιαστικῶς.***

ἐξουσιοδότησις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξουσιοδοτεῖν, παροχὴ ἐξουσίας, ἀνάθεσις ἐντολῆς πρὸς ὡρισμένην ἐνέργειαν.

— **ἐξουσιοδότησις** ***νομοθετικὴ*** *[Συντ. Δίκ.].* Καλεῖται οὕτω τὸ ὑπὸ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Συντάγματος ἢ καὶ ἁπλοῦ νόμου παρεχόμενον δικαίωμα εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν πρὸς ἔκδοσιν διαταγμάτων νομοθετικοῦ περιεχομένου. Τὸ τοιοῦτο δικαίωμα παρέχεται συνήθως δι' εἰδικῶν ἐξουσιοδοτήσεων τῶν νομοθετικῶν σωμάτων καὶ εἶναι περιωρισμένον κατὰ χρόνον καὶ κατ' ἀντικείμενον. Ζήτημα ἐγεννήθη, ἂν σιωπῶντος τοῦ Συντάγματος αἱ τοιαῦται νομοθετικαὶ ἐξουσιοδοτήσεις εἶναι συνταγματικαί. Ἡ κρατοῦσα γνώμη λύει τὸ ζήτημα καταφατικῶς, δέον ὅμως κατὰ κανόνα αἱ τοιαῦται νομοθετικαὶ ἐξουσιοδοτήσεις νὰ εἶναι εἰδικαὶ καὶ περιωρισμέναι, διότι ἄλλως ἡ κατάχρησις τοῦ τοιούτου δικαιώματος ἀντιβαίνει πρὸς τὰς ἀρχὰς παντὸς φιλελευθέρου πολιτεύματος, τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖ διὰ τὴν δημιουργίαν κανόνων δικαίου τὴν συνεργασίαν τοῦ ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκλεγομένου νομοθετικοῦ σώματος μετὰ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου πλεῖστα κράτη εὑρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην πρὸς ἀντιμετώπισιν ἐπειγουσῶν ἀναγκῶν νὰ καταφύγουν εἰς νομοθετικὰς ἐξουσιοδοτήσεις, καὶ μαλιστα εἰς γενικὰς καὶ ἀπεριορίστους τοιαύτας, ἐπειδὴ καθίστατο ἐπικίνδυνος εἰς τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα ἡ ὁδὸς τῆς κοινοβουλευτικῆς διαδικασίας διὰ τὴν νομοθετικὴν παραγωγήν, λόγῳ τῆς βραδύτητος αὐτῆς. Οὕτω συνέβη καὶ παρ' ἡμῖν μετὰ τὴν ἔξοδον τοῦ κράτους ἐκ τῆς οὐδετερότητος διὰ τοῦ νόμου 848 τῆς 5ης Σεπτεμβρίου 1917 «περὶ τῆς ἐν ἀπουσίᾳ τῆς βουλῆς ἐκδόσεως νομοθετικῶν διαταγμάτων». Διὰ τοῦ νόμου τούτου ἐπετρέπετο εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν ἡ ἐν ἀπουσίᾳ τῆς βουλῆς ἔκδοσις νομοθετικῶν διαταγμάτων μετὰ περιεχομένου καὶ ἰσχύος νόμου, ἀναφερομένων εἰς τὴν στρατιωτικὴν παρασκευὴν καὶ ὀργάνωσιν, τὴν ἀσφάλειαν τῶν στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ἐν γένει τὴν ἄμυναν τῆς χώρας, τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν, τὸν ἐπισιτισμὸν κτλ. Ἡ ἰσχὺς δὲ τοῦ νόμου τούτου ἦτο τετράμηνος, πέραν δηλαδὴ τῶν τεσσάρων μηνῶν δὲν ἠδύνατο ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία νὰ ἐκδώσῃ τοιαῦτα νομοθετικὰ διατάγματα. Ἀνάλογον νομοθετικὴν ἐξουσιοδότησιν παρέσχον εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν καὶ οἱ βραδύτερον ψηφισθέντες νόμοι 1302 τῆς 17 Ἀπριλίου 1918, ἰσχύων ἐπὶ ἑξάμηνον ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως αὐτοῦ, 1599 τῆς 2 Ἰανουαρίου 1919, ἰσχύων ἐπὶ τετράμηνον ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως αὐτοῦ κτλ. Αἱ ὡς ἄνω νομοθετικαὶ ἐξουσιοδοτήσεις ἐθεωρήθησαν καὶ ἦσαν συνταγματικαί, καίτοι τὸ ἀναθεωρηθὲν Σύνταγμα τοῦ 1864 δὲν περιεῖχε τὴν διάταξιν τοῦ νέου Συντάγματος τοῦ ἄρθρου 77. Κατ' αὐτό: ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας δύναται νὰ προβαίνῃ καὶ εἰς ἔκδοσιν νομοθετικῶν διαταγμάτων κατόπιν εἰδικῶν ἐξουσιοδοτήσεων τῶν βουλῶν διὰ τὸν χρόνον τῆς διακοπῆς τῶν ἐργασιῶν των, ἐντὸς τῶν ὑπ' αὐτῶν τεθειμένων ὁρίων καὶ μετὰ σύμφωνον πάντοτε γνώμην εἰδικῶν μικτῶν ἐπιτροπῶν ἀπὸ βουλευτὰς καὶ γερουσιαστάς. Τὰ τοιαῦτα νομοθετικὰ διατάγματα ὑποβάλλονται εἰς τὰς βουλὰς πρὸς κύρωσιν ἅμα τῇ ἐπαναλήψει τῶν ἐργασιῶν των, ἐὰν δ' ἐντὸς τεσσάρων μηνῶν ἀπὸ τῆς ἐπαναλήψεως τῶν ἐργασιῶν τῆς βουλῆς καὶ τῆς γερουσίας δὲν γίνῃ ἡ κύρωσις αὐτὴ ὑπ' ἀμφοτέρων ἢ τοὐλάχιστον ὑπὸ τῆς βουλῆς, καθίστανται ἄκυρα ἐφεξῆς. Ἡ κατάργησις τῶν δυνάμει νομοθετικῆς ἐξουσιοδοτήσεως ἐκδοθέντων διαταγμάτων γίνεται κατὰ κανόνα ἢ διὰ νόμου ἢ διὰ νομοθετικοῦ διατάγματος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Γ. Ἀγγελοπούλου,* Διοικητικὸν δίκαιον, τ. I (1885), σελ. 97.—*Ν. Ν. Σαριπόλου,* Συνταγματικὸν δίκαιον τ. II (1923), σελ. 228 ἑπ.—*H. Berthélemy,* Traité élémentaire droit administratif (1926), σελ. 122 ἑπ.

ἐξουσιοδοτῶ (—*έω*)· δίδω, παρέχω τὴν ἐξουσίαν εἴς τινα πρὸς ὡρισμένην ἐνέργειαν.

ἐξοφάνη *['Οργ. Χημ.].* Σκεύασμα τῆς *ἀτοφάνης* (βλ. λ.) χρησιμοποιούμενον ἐν τῇ θεραπευτικῇ ἐπὶ νευραλγιῶν, ἀρθρίτιδος, ρευματισμῶν τῶν ἄρθρων κλπ. Σ. Γ.

ἐξοφθαλμία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐξοφθάλμου, ἡ προπέτεια τῶν ὀφθαλμῶν, ἡ προεξοχὴ τῶν βολβῶν ἀπὸ τῆς κόγχης των.

—*['Οφθαλμολ.]* Καλεῖται *ἐξοφθαλμία* ἡ κατάστασις, καθ' ἣν ὁ βολβός, μετατοπιζόμενος ἐκ τῆς φυσικῆς αὐτοῦ θέσεως, προβάλλει πρὸς τὰ ἔξω. «Ἐκπιέζονται οἱ ὀφθαλμοὶ ἐνίοτε, λέγει ὁ Παῦλος ὁ Αἰγινήτης, ὥστε διαμένειν ἐξελθόντας». Ὁ βαθμὸς τῆς ἐξοφθαλμίας μετρεῖται ὅπως καὶ ὁ τῆς ἐνοφθαλμίας, διὰ τῶν ἐξοφθαλμομέτρων. Ἡ ἐξοφθαλμία εἶναι σύμπτωμα, τὸ ὁποῖον παρατηρεῖται εἰς πλεῖστα ὅσα νοσήματα, ὅπως π.χ. εἰς ὅλους τοὺς ὄγκους τῆς κόγχης, λιπώδεις, ἀγγειώδεις, κυστικούς, δερματοειδεῖς, μαλθακούς, ὑδατώδεις, ἀερώδεις, καλοήθεις, κακοήθεις, ὀστεΐνους, νευρωματικούς, εἰς δυσοστεώσεις, τραύματα, αἱμορραγίας, ξένα σώματα κ.τ.λ. Ἐπίσης ἐξοφθαλμίας προκαλοῦν ὄγκοι κείμενοι κατὰ τοὺς περικογχικοὺς κόλπους ἢ καὶ ἐντὸς τῆς κρανιακῆς κάψης ὄπισθεν τῆς κόγχης. Πᾶσα φλεγμονὴ τοῦ ἐμπεριεχομένου τῆς κόγχης, τοῦ περιοστέου, τῆς τενονίου κάψης, ὡς καὶ πανοφθαλμία, θρόμβωσις τῶν ἀγγείων τῆς κοιλότητος τοῦ κρανίου, φλεγμονὴ τοῦ ἐγκεφάλου (*Νόννος*) δίδουσιν ἐπίσης γένεσιν εἰς ἐξοφθαλμίαν. Τέλος ὑπάρχουσιν ἐξόφθαλμοι ἄνευ ὄγκου, ὧν συνηθέστερος εἶναι ὁ παρατηρούμενος κατὰ τὴν νόσον τοῦ Bassedow. Ἅπαντες οἱ ἀνωτέρω ἐξόφθαλμοι ἀναλόγως τῆς θέσεως ἣν λαμβάνει ὁ βολβός, συνοδεύονται ἢ μὴ ὑπὸ στραβισμοῦ καὶ διπλωπίας. Εἰς ὅλας τὰς ἐξοφθαλμίας, ἀναλόγως τῆς προκαλούσης τὸν ἐξόφθαλμον ὀπισθοβολβικῆς αἰτίας, ὁ ἐξόφθαλμος εἶναι ἀνατάξιμος ἐφ' ὅσον πιέζομεν διὰ τῶν δακτύλων ἐπὶ τοῦ βολβοῦ ἢ καὶ μή. Ὅταν ὁ ἐξόφθαλμος ὀφείλεται εἰς πάθησιν τοῦ ἀρτηριακοφλεβικοῦ συστήματος τῆς κόγχης (κιρσοί, ἀνεύρυσμα ἢ ἀνευρύσματα κατὰ τὸν σηραγγώδη κόλπον), τότε ὑπάρχουσι σφύξεις καὶ βοή, ἃς αἰσθάνεται ὁ ἀσθενὴς καὶ ἀκούει, καθὼς καὶ ὁ ἰατρὸς ἀντιλαμβάνεται διὰ τῆς ἀκροάσεως. Ἐκτὸς τῶν ἐξοφθάλμων τούτων ὑπάρχουσι καὶ οἱ λεγόμενοι φαινομενικοί, ψευδεῖς, ἢ καὶ παροδικοὶ ἐξόφθαλμοι, προερχόμενοι ἀπὸ σταφυλώματα τοῦ βολβοῦ, μεγάλας διαστάσεις τοῦ βολβοῦ (ὡς παρατηρεῖται εἴς τινας μυωπίας), μεγάλην σχισμὴν τῶν βλεφάρων, τενοντοτομίας, καταβολὴν ὑπερμέτρου μυϊκῆς δυνάμεως (πάλη), στενοχωρίας (*'Ιπποκράτης, Παῦλος, 'Ορειβάσιος*), ὠδῖνας (*Αἰλιανὸς*) κλπ. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται πόσον πολύπλοκος καὶ πολυσύνθετος εἶναι ἡ αἰτιολογία τῶν ἐξοφθάλμων. Ἕνεκα τούτου καὶ ἡ αἰτιολογικὴ αὐτῶν διάγνωσις συχνάκις ἀποβαίνει δύσκολος. Ἡ ἀκτινογραφία δύναται νὰ βοηθήσῃ πολὺ εἰς τὴν διάγνωσιν τῶν ἐξοφθαλμιῶν. Ἡ θεραπεία τῶν ἐξοφθαλμιῶν ἀναλόγως τῆς αἰτιολογίας αὐτῶν ἄλλοτε μὲν εἶναι γενική, φαρμακευτική, ἄλλοτε ἀκτινικὴ ἢ ραδιακή, ἄλλοτε δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χειρουργικὴ (κογχοτομία Rollet, Kronlein κ. τ. λ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Θ. Νόννος,* Περὶ φλεγμονῆς ἐγκεφάλου.—Ὄμματα προπετῆ, τ. Α. κεφ. ΚΣΤ'. σ. 104.—*Π. Αἰγινήτης,* Περὶ ἐκπιεσμοῦ (VII. σ. 36).—*'Ορειβάσιος,* Περὶ ἐκπιεσμοῦ. Σύνοψις V. βιβλ. 8ον κεφ. ιβ. σ. 456.—*'Ιπποκράτης-Εὐρύφρων,* Littré VII, 104—I 47.—*Γαληνός,* ἔκδ. Bas τ. Ε. 456.—*'Αέτιος,* Περὶ ἐκπιεσμοῦ (VII. κεφ. νζ. σ. 134).—*Αἰλιανός,* Περὶ ζῴων Ε. 39. Α. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

ἐξοφθαλμικός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐξοφθαλμίαν.

ἐξόφθαλμος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς προπετεῖς, ἄλλως *ἐξόμματος* (βλ. *ἐξοφθαλμία*)· || φανερός, ὀφθαλμοφανής.

— **ἐξόφθαλμος** ***βρογχοκήλη*** *['Ιατρ.]*· βλ. λ. *Μπάσεντοου* (Basedow), νόσος τοῦ —.

ἐξόφλησις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐξοφλεῖν,* ἀπότισις χρέους, ἀπόσβεσις: «ἐξόφλησις τοῦ λογαριασμοῦ τῶν βιβλίων,—τῶν βιβλιοδετικῶν κτλ.»· || συνεκδ. ἡ ἀπόσβεσις οἱασδήποτε ὑποχρεώσεως δι' ἀνταποδόσεως.

—*['Αστικ. Δίκ.]* Βλ. *καταβολή.*

ἐξοφλητήριος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ἐξοφλητικός, ὁ παρέχων ἐξόφλησιν· || τὸ οὐδέτ. ***ἐξοφλητήριον*** (τό), ὡς οὐσιαστ. κατὰ παράλειψιν τοῦ *ἔγγραφον*· ἔγγραφον δι' οὗ βεβαιοῦται ἡ ἐξόφλησις τῶν ὀφειλομένων.

ἐξοφλητικός,—*ή,*—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐξόφλησιν, ὁ ἀποτελῶν ἐξόφλησιν.

— **ἐξοφλητικὴ** ***ἀπόδειξις.*** Ἔγγραφον διὰ τοῦ ὁποίου ὁ πιστωτὴς βεβαιοῖ γενομένην εἰς αὐτὸν πληρωμὴν χρέους παρὰ τοῦ ὀφειλέτου. Διὰ τῆς ἐξοφλητικῆς ἀποδείξεως ὁ ὀφειλέτης ἀπαλλάσσεται πάσης ὑποχρεώσεως ἔναντι τοῦ πιστωτοῦ. Ἡ ἐξοφλητικὴ ἀπόδειξις πρέπει νὰ περιέχῃ τὴν αἰτίαν τῆς πληρωμῆς, τὸ πληρωθὲν ποσόν, τὴν ἡμερομηνίαν πληρωμῆς καὶ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ λαμβάνοντος πιστωτοῦ. Εἰς τὰς συναλλαγματικάς, γραμμάτια, φορτωτικὰς καὶ ἐν γένει ἐμπορικῆς συναλλαγῆς ἔγγραφα, ἡ ἐξόφλησις γίνεται εἰς τὸ κάτω μέρος τῶν ἐγγράφων τούτων, ὅπου τίθεται ἡ λέξις *ἐξωφλήθη* καὶ ἕπεται ἡ ἡμερομηνία καὶ ὑπογραφὴ τοῦ πιστωτοῦ. Αἱ ἐξοφλητικαὶ πράξεις καὶ ἀποδείξεις, ἐκτὸς ὡρισμένων ἐξαιρέσεων, ὑπόκεινται εἰς τέλη χαρτοσήμου ἀναλόγως τοῦ ποσοῦ καὶ φύσεως τῆς ἀποσβεννυμένης ἐνοχῆς, ἀστικῆς ἢ ἐμπορικῆς.

ἐξοφλῶ (—*έω*), *ἀόρ. ἐξώφλησα—ἐξωφλήθην,* παθ. μετχ. *ἐξωφλημένος*· ἀποτίνω, ἀποδίδω τὸ ὀφειλόμενον ποσόν: «ἐξοφλῶ τὸ χρέος μου,—τὸν λογαριασμόν»· || μεταφ. ἐκπληρῶ οἱανδήποτε ὑποχρέωσιν, ἀνταποδίδω ὑπηρεσίαν· || ἀμετβ. παύω νὰ σχετίζωμαι, νὰ ἀπασχολοῦμαι μὲ κάποιον: «ἐξώφλησα μαζί του· δὲν θέλω πλέον οὔτε νὰ τὸν ξέρω».

ἔξοχα· ἐπίρρ. δημοτ., ἐξόχως, ἐξαιρέτως, πολὺ καλά.

ἐξοχὴ (ἡ)· τμῆμα σώματος ἐξέχον· ἀντίθ. *εἰσοχή*· || ἡ κατάστασις τοῦ ἐξέχοντος ἢ διακρινομένου ὑπὲρ τοὺς ἄλλους· || «κατ' ἐξοχὴν» ἐξόχως, κυρίως, ὑπὲρ πᾶν ἄλλο· || μέρος ἐκτὸς τῶν πόλεων, ὅπου μεταβαίνουν πρὸς ἀνάπαυσιν καὶ ἀλλαγὴν κλίματος κατὰ τοὺς θερινοὺς ἰδίως μῆνας οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων.

—*['Εγκυκλ.]* Ἡ ἔννοια τῆς *ἐξοχῆς* εἶναι σχετική. Ἐπὶ παραδείγματι ἡ κωμόπολις ἡ ὁποία διὰ τὸν κάτοικον μεγαλοπόλεως εἶναι ἐξοχή, εἶναι διὰ τὸν κάτοικον τοῦ γειτονικοῦ χωρίου πόλις. Ἡ διαμονὴ εἰς τὴν ἐξοχὴν ἔστω καὶ δι' ὀλίγας ἡμέρας κατ' ἔτος εἶναι ἀναγκαία διὰ τοὺς διαμένοντας εἰς τὰς πόλεις, ὅπου ἡ ζωὴ ἔχει γίνει θορυβώδης καὶ ἐκνευριστική, ἡ ἀτμοσφαῖρα πνιγηρὰ καὶ μεμολυσμένη. Ἡ κατάλληλος χρονικὴ περίοδος διὰ τὴν διαμονὴν εἰς τὴν ἐξοχὴν εἶναι συνήθως ἡ ἐποχὴ τῶν διακοπῶν τῶν σχολείων, δηλαδὴ οἱ θερινοὶ μῆνες. Ὡς ἐξοχὴν ἐννοοῦμεν συνήθως τόπον διαμονῆς πλησίον τῆς θαλάσσης ἢ εἰς τὸ βουνόν. Ἡ μετεωρολογικὴ κατάστασις τῆς θαλάσσης, πλουσίας εἰς ὄζον καὶ ἰώδιον, διακρίνεται διὰ τὴν ὑγρασίαν τοῦ ἀέρος, τὴν συχνὴν ἀλλαγὴν τῶν ἀνέμων, τὴν καθαρὰν ἀτμοσφαῖραν. Ἡ διαμονὴ παρὰ τὴν θάλασσαν εἶναι βλαβερὰ διὰ τὰ νευρικὰ παιδία, διὰ τοὺς πάσχοντας ἀπὸ ἔκζεμα, ὀφθαλμίαν, ρευματισμοὺς ἢ φυματίωσιν. Τοὐναντίον ὠφελεῖ πολὺ εἰς τὰ λυμφατικά, ἀναιμικὰ καὶ ραχιτικὰ παιδία καὶ τοὺς εὑρισκομένους εἰς τὸ στάδιον ἀναπτύξεως νέους καὶ νέας. Διὰ τὸ βουνὸν ἐφ' ὅσον ἡ διαμονὴ πρόκειται νὰ γίνῃ εἰς μέρος ὑψηλότερον τῶν 1000 μέτρων πρέπει νὰ ἐρωτηθῇ προηγουμένως ὁ ἰατρός. Ὁ ἀὴρ αὐτόθι εἶναι καθαρός, ξηρός, περιέχει πολὺ ὄζον καὶ ἡ ἐλάττωσις τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων.

Ἡ διαμονὴ εἰς βουνὸν 500—800 μέτρων ὕψους εἶναι κατάλληλος διὰ τοὺς ἀναρρωννύοντας ἀπὸ μακρὰν ἀσθένειαν καὶ τοὺς ἔχοντας ἀσθενὲς τὸ στῆθος, καὶ ἐν γένει ὅλους τοὺς φιλασθένους καὶ ἀδυνάτους ὀργανισμούς. Ὅταν ὁ τόπος διαμονῆς εὑρίσκεται ὑψηλότερον τῶν 800 μέτρων, τότε ἀπαγορεύεται εἰς τοὺς καρδιακούς, ἀρτηριοσκληρωτικούς, τοὺς πολὺ γέροντας καὶ τὰ μὴ ἐγκλιματισμένα βρέφη. Αἱ προετοιμασίαι διὰ τὴν ἐξοχὴν διαφέρουν ἀναλόγως τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας καὶ τοῦ τρόπου τῆς διαμονῆς. Πάντως εἶναι ἀπαραίτητον ὅπως εἰς τὰς ἀποσκευάς του ἔχῃ τις ἐντὸς μεταλλίνου κυτίου ὀλίγον βάμβακα, γάζαν, ἰώδιον, σουμπλιμέ, ἀσπιρίνην, κινίνην, καθαρκτικόν, βαζελίνην καὶ ἐπιδέσμους.

Παιδικαὶ ἐξοχαὶ καλοῦνται θεριναὶ κατασκηνώσεις ὀργανούμεναι ὑπὸ φιλανθρωπικῶν σωματείων χάριν τῶν παιδίων τῶν ἀπόρων τάξεων τῆς μεγαλοπόλεως. Εἰς τὰς παιδικὰς ἐξοχὰς τὰ παιδία μεταβαίνουν χωρὶς τοὺς γονεῖς των, διαμένουν δὲ ἐκεῖ 15—30 ἡμέρας ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν διδασκαλίσσης καὶ ἐπιμελητρίας. Τοιαύτας ἐξοχὰς διοργανώνει ἐν Ἑλλάδι τὸ «Πατριωτικὸν Ἵδρυμα προστασίας Παιδιοῦ», ἡ «Χριστιανικὴ Ἀδελφότης τῶν Νέων» διὰ μαθητὰς μέσης ἐκπαιδεύσεως καὶ φοιτητάς, ὡς καὶ ἡ «Χριστιανικὴ ἕνωσις νεανίδων» διὰ τὰς ἐργαζομένας νέας. Α. ΣΤ.

—**ἐξοχαὶ** (αἱ) *['Ανατομ.].* *Ἐξοχαί, ἐπάρματα* ἢ *ἀκρολοφίαι,* καλοῦνται ἀκιδωτά, γραμμοειδῆ, ἀμβλέα ἢ ὑποστρόγγυλα προέχοντα μέρη τῶν διαφόρων ὀργάνων καὶ ἰδίως τῶν ὀστῶν (ἔπαρμα καμαρωτὸν κροταφικοῦ ὀστοῦ, μεσογλήνιον ἔπαρμα κνήμης, φατνιακὸν ἔπαρμα, σφαγιτιδικὴ ἄκανθα ἰνιακοῦ ὀστοῦ, γραμμὴ τραχεῖα μηριαίου ὀστοῦ, λαγόνιος ἀκρολοφία, παραμήκεις ἐξοχαὶ τοῦ ρομβοειδοῦς βόθρου τῆς 4ης κοιλίας τοῦ ἐγκεφάλου. Ι. Π.

Ἐξοχὴ *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς κοινότητος Ἁγίου Νικολάου τῆς ἐπαρχίας Ἄργους τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας. Κάτ. (1928) 254. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τάτσι.*

Digitized by Google

— **'Εξοχὴ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κάτω Νευροκοπίου (τέως *Ζυρνόβου*) τοῦ νομοῦ Δράμας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 734. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Βέσμη*. Κεῖται εἰς κλιτὺν τοῦ οροπεδίου *Ἅγιος Κωνσταντῖνος* παρὰ τὰ βουλγαρικὰ σύνορα. Παράγει δημητριακὰ καὶ καπνόν. Μετὰ τοῦ Κάτω Νευροκοπίου συνδέεται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χλμ. 9), ὁμοίως καὶ μετὰ τῆς Δράμας (χλμ. 51).
Δ. Ε. Μ.

— **'Εξοχὴ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 217. Κεῖται ἐπὶ λοφοπεδίου ἄνωθεν τοῦ ποταμοῦ Σαρανταπόρου, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγῶν. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Βράνιστα* (κάτ. 58), ἀπέχων μίαν ὥραν ἀπὸ τῆς ἕδρας. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάρχουσι δάση ἐκ δρυῶν καὶ κέδρων. Ἔχει μικρὰν κτηνοτροφίαν αἰγοπροβάτων. Μετὰ τῆς Κονίτσης συγκοινωνεῖ διὰ βατῆς ὁδοῦ (ὥρ. $2^1/_2$).
Δ. Ε. Μ.

— **'Εξοχὴ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κηπιῶν (τέως *Μποσταντζιλῆ*) τῆς ἐπαρχίας Παγγαίου (τέως Πραβίου) τοῦ νομοῦ Καβάλλας. Κάτ. (1928) 243. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τόβλιανη*.

— **'Εξοχὴ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἐορδαίας (τέως Καϊλαρίων) τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 185. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπαρακλῆ*. Δ. Ε. Μ.

ἐξοχικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀνήκων εἰς τὴν ἐξοχήν, ὁ τῆς ἐξοχῆς, ἀγροτικός: «ἐξοχικὴ οἰκία».—Ἐπίρρ. ***ἐξοχικῶς***.

ἔξοχος (ὁ,ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐξέχων, ὁ διακρινόμενος, ὁ ὑπὲρ τοὺς ἄλλους, ὁ ἀνώτερος τῶν πολλῶν, ὑπέροχος: «ἔξοχος ἰατρός, — δικηγόρος, —ἐπιστήμων»· || ἐπὶ πραγμάτων, ἐξαιρετικός, σπουδαῖος, σημαντικός: «ἔξοχος οἰκία,—θέσις», «μᾶς προσέφερεν ἐξόχους ὑπηρεσίας», «ἔξοχον ἀνάγνωσμα»· || καθόλου, καλός, εὐπρόσδεκτος, ἀσπάσιος: «ἔξοχος ἄνθρωπος», «ἔξοχη κόρη», «ἔξοχο φαγητό,—νερό»· || τὸ ὑπερθ. *ἐξοχώτατος* καὶ ὡς τιμητικὸς τίτλος.—Ἐπίρρ. ***ἐξόχως***· πολύ, ἐξαιρετικῶς: ἐξόχως καλός, — λαμπρός, — ὡραῖος».

ἐξοχότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἔξοχος, ἐξαιρετικότης, ὑπεροχή· || χαρακτηριστικὸν παντὸς διακρινομένου: «ὡς ἰατρὸς εἶναι ἐξοχότης»· || καὶ ἐπὶ πραγμάτων: «βούτυρο—,τυρὶ—,κρασὶ ἐξοχότης»· || μετὰ τῆς προσωπ. ἀντωνυμίας ὡς τίτλος τιμητικὸς (βλ. *ἐξοχώτατος*).

ἐξοχώτατος (ὁ)· ὑπερθετικὸν τῆς λέξεως *ἔξοχος*, χρησιμοποιούμενον ὡς τιμητικὸς τίτλος, ἄλλως *ἐξοχότης*.

—*[Ἐγκυκλ.]* Ὁ τίτλος οὗτος (λατ. excellentia, γαλλ. excellence) ἐδίδετο κατὰ τὰς ἀρχὰς μέχρι καὶ πέραν τῶν μέσων τῆς δευτέρας μ.Χ. χιλιετηρίδος εἰς βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας (Λογγοβάρδους, Φράγκους καὶ Γερμανοὺς βραδύτερον), ἀντικατασταθεὶς ἐν τέλει πανταχοῦ διὰ τῶν τίτλων Μεγαλειότατος—Μεγαλειότης καὶ Ὑψηλότατος—Ὑψηλότης.

Εἰς τοὺς σημερινοὺς χρόνους ὁ τίτλος *Ἐξοχώτατος* ἢ *Ἐξοχότης* (μὲ κεφαλαῖον τὸ *Ε* καὶ κατὰ σύντμησιν *Α.Ε.*=Αὐτοῦ Ἐξοχότης), ἀπονέμεται κατ' ἔθος κυρίως εἰς τὸν Πρόεδρον τῆς Δημοκρατίας, τὸν Πρωθυπουργόν, τὸν Ἀντιπρόεδρον τοῦ ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, τὸν Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν, τοὺς πρέσβεις, ἰδίως τὸν Ὑπουργὸν τῆς Δικαιοσύνης τὸν καὶ Σφραγιδοφύλακα τῆς Δημοκρατίας καὶ κατ' ἐπέκτασιν εἰς τοὺς λοιποὺς Ὑπουργούς, τὸν Πρόεδρον τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, τὸν Πρόεδρον τῆς Γερουσίας καὶ τὸν Πρόεδρον τῆς Βουλῆς, ἄλλοτε δὲ καὶ εἰς τοὺς ἰατρούς. Ὁ τίτλος σημειοῦται εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τῶν φακέλων καὶ τὰς ἐπιγραφὰς τῶν ἐπιστολῶν ἢ τῶν αἰτήσεων («Ἐξοχώτατον Κύριον Πρόεδρον...», ἢ «Πρὸς τὴν Αὐτοῦ Ἐξοχότητα (ἢ συντετμημένως Α. Ε.) τὸν Κύριον Ὑπουργόν....») ἀλλ' ὅμως δὲν χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ ὁμιλίᾳ ἢ ἐν τῇ ἐπικεφαλίδι τῶν ἐπιστολῶν καὶ τῶν ἐγγράφων. Δι' ὅ, προσαγορεύοντες ἕνα τῶν ἀνωτέρω εἴτε ἐν συνομιλίᾳ, εἴτε ἐν ἐπικεφαλίδι ἐπιστολῆς, περιοριζόμεθα ὀνομάζοντες αὐτὸν «κύριον» («Κύριε Πρόεδρε», «Κύριε Ὑπουργέ», «Κύριε Πρέσβυ» κ.λ.π.). Ἐντὸς ὅμως τοῦ κειμένου τῆς ἐπιστολῆς γίνεται ἡ χρῆσις τοῦ τίτλου ἀντὶ τοῦ ὑμεῖς, ὑμῶν, ὑμᾶς («παρακαλῶ τὴν Ὑμετέραν ἐξοχότητα» κτλ.). Τ. Δ.

ἐξπέδιτοι (οἱ) (λατ. expediti) *[Ἀρχ.]*. Ἐλαφρὸν σῶμα πεζικοῦ παρὰ Ρωμαίοις καὶ Βυζαντινοῖς. Ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Λυδοῦ καλοῦνται «εὔζωνοι, γυμνοί, ἕτοιμοι πρὸς μάχην». Τινὲς τῶν ἀρχαιολόγων θεωροῦν ὡς ἐξπεδίτους τοὺς ἐλαφρῶς ὡπλισμένους πεζούς, οἵτινες προῆλθον διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Καίσαρος γενομένης περιφήμου διαρρυθμίσεως τῶν antesignari.
Π. Ν. Π.

ἐξπέδιτον (τό). Βυζαντινὴ λέξις, κατὰ μετάφρασιν τῶν λατινικῶν expeditus καὶ expeditio, σημαίνουσα ὡς μετάφρασις τῆς πρώτης τὸ στράτευμα, τὴν συναγωγήν, τὴν συνάθροισιν τῶν στρατιωτῶν, ὡς μετάφρασις δὲ τῆς δευτέρας τὴν ἐκστρατείαν. *Ἐξπέδιτα* ὀνομάζει ὁ Σουΐδας τὰ «στρατιωτικὰ πλήθη», παρὰ Μαλάλᾳ δὲ ἀναφέρονται «περσικὰ ἐξπέδιτα» —Π.

Ἐξπέδιτος *ἅγιος*. Μάρτυς σφαγιασθεὶς μετὰ τοῦ *Ἑρμογένους*, *Ἀριστονίκου* καὶ ἄλλων ἐν Μελιτηνῇ τῆς Ἀρμενίας. Ἑορτάζεται ὑπὸ τῶν δυτικῶν τὴν δεκάτην ἐνάτην Ἀπριλίου. —Ω.

ἐξπελλευτὴς (ὁ) καὶ ***ἐξπηλλευτὴς*** (λατ. compulsor) *[Ἀρχ. Δίκ.]*. Ἔκτακτοι δημόσιοι εἰσπράκτορες παρὰ Ρωμαίοις καὶ Βυζαντινοῖς, ἐκλεγόμενοι συνήθως ἐκ τοῦ σώματος τῶν παλατίνων. Οὗτοι ἀπεστέλλοντο εἰς τοὺς τοπικοὺς κυβερνήτας καὶ διὰ πιέσεων ἐπετάχυνον τὴν εἴσπραξιν τῶν φόρων. Ἀπὸ Ἰουστινιανοῦ ὅμως (Νεαρὰ 128,6) ἀπεστέλλοντο ἀντ' αὐτῶν οἱ *κανονικάριοι*. Φαίνεται ὅτι οἱ ἐξπελλευταὶ εἶχον καταντήσει ἐπαχθεῖς, διότι ἐν τῇ αὐτῇ Νεαρᾷ ἀναγράφεται «καὶ αὐτὴν τὴν προσηγορίαν ἀναιροῦμεν» (δηλαδὴ τοῦ ἐξπηλλευτοῦ). Ἡ λέξις εἶναι ὅλως διάφορος τῆς ἄλλης βυζαντινῆς λέξεως *ἐξπιλευτής*, σημαινούσης τὸν λυμεῶνα (ἐκ τοῦ λατ. pilo=λυμαίνομαι). Π. Ν. Π.

Ἐξπὲρ (Expert), ***Ἐρρῖκος***. Γάλλος μουσικολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1863. Μαθητὴς τῆς σχολῆς Νιδερμάγιερ, τοῦ Φρὰνκ καὶ τοῦ Ζιγκοὺ ἀφιέρωσεν ὅλην του τὴν ἐνεργητικότητα εἰς τὴν μουσικοκριτικὴν ἔκδοσιν τῆς γαλλοφλαμανδικῆς μουσικῆς τοῦ ΙΕ' καὶ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἡ ὅλη συλλογή, τὴν ὁποίαν θὰ κοσμῇ πλουσία βιβλιογραφία, θέλει ἀπαρτισθῇ ὡς ἑξῆς: 1) Οἱ μουσικοὶ τῆς γαλλικῆς Ἀναγεννήσεως. 2) Θεωρητικοὶ τῆς μουσικῆς κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν. 3) Πηγαὶ τῆς γαλλοφλαμανδικῆς μουσικῆς τοῦ ΙΕ' καὶ ΙΣΤ' αἰῶνος. 4) Ἑρμηνεῖαι ἐπὶ τῶν πηγῶν τῆς μουσικῆς τῆς Ἀναγεννήσεως ἐπὶ τοῦ «Ψαλτηρίου» τοῦ Γκουντιμὲλ καὶ ἐπὶ τῆς «Ἀνοίξεως» Κλωτὲν τοῦ Νέου. 5) Ἀποσπάσματα τῶν μουσικῶν, περιλαμβάνοντα ἔργα γεγραμμένα διὰ χορόν, διὰ μουσικὴν χρῆσιν κλπ. Μουσικὸν μνημεῖον ἀποτελεῖ ἐπίσης ἡ ἐπιμελείᾳ τοῦ Ἐξπὲρ ἔκδοσις τοῦ «Ψαλτηρίου τῶν Οὐγενότων». Ὁ Ἐξπὲρ ἵδρυσε τῷ 1903 μετὰ τοῦ *Ἐδ. Μωρὺ* «Ἑταιρείαν μουσικῶν σπουδῶν καὶ ἱστορικῶν συναυλιῶν»· ταυτοχρόνως διδάσκει εἰς τὴν Ἐθνικὴν σχολὴν κλασσικῆς μουσικῆς κτλ. Γ. Σ.

ἐξπλοράτορες (οἱ) *[Βυζαντ.]*. Ἐλέγοντο οὕτως ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν οἱ κατάσκοποι, ξένης συνήθως ἐθνικότητος, οἵτινες ἁδρότατα ἀμειβόμενοι ἀπεστέλλοντο εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς ἐχθρικῆς χώρας πρὸς συλλογὴν πληροφοριῶν περὶ τῶν πολεμικῶν προπαρασκευῶν τῶν ἐχθρῶν, τῶν προθέσεων αὐτῶν καὶ τῶν στρατιωτικῶν των συγκεντρώσεων. Ἐξπλοράτορες τοῦ ἐχθροῦ συλλαμβανόμενοι ἐν τῷ βυζαντινῷ ἐδάφει ἐτιμωροῦντο διὰ θανάτου. Ἐν τούτοις ὁ αὐτοκράτωρ Λέων ΣΤ' ἐν τῇ «Τακτικῇ» αὐτοῦ συνιστᾷ πρὸς τοὺς στρατηγούς του ἵνα τοὺς συλλαμβανομένους ἐξπλοράτορας τοῦ ἐχθροῦ φονεύωσι μόνον ἐὰν ὁ οἰκεῖος στρατὸς εἶναι ἀσθενέστερος τοῦ τῶν πολεμίων, καὶ προσθέτει: «Ἐὰν δὲ καθοπλισμὸν ἔχῃς ἰσχυρὸν καὶ καλόν, καὶ παρασκευὴν ἱκανήν, καὶ δύναμιν πολλήν. καὶ εὐεξίαν, ἤτοι μέγεθος καὶ ῥῶσιν σωμάτων, καὶ πειθήνιον στράτευμα, στῆσον μὲν τὴν στρατιὰν ἐν κόσμῳ καὶ καταστάσει πρὸς κόμπον, παράλαβε δὲ τοὺς κατασκόπους καὶ ταύτην ἐπίδειξον αὐτοῖς. Τάχα δὲ εἰ τοῦτο ποιήσας ἀθῴους αὐτοὺς ἀποπέμψεις εἰς τοὺς ἰδίους, οὐκ ἂν ἁμαρτήσεις, καὶ γὰρ ἀπελθόντες, ἅπερ εἶδον ἀναγγελοῦσι τοῖς ἰδίοις καὶ εἰς δειλίαν αὐτοὺς περιστήσουσιν».
Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ἐξπρεσσιονισμὸς (ὁ) (expressionismus) *[Τέχν.]*. Τοιουτοτρόπως, κατὰ διεθνῶς ἀνεγνωρισμένον ὅρον, ἢ καὶ *ἐκφραστικὴ τέχνη* ἔτι, καλεῖται ἡ τεχνοτροπία, ἥτις ἀνεφάνη εἰς τὰς στατικὰς ἰδίᾳ τέχνας (τὴν γλυπτικὴν καὶ τὴν ζωγραφικὴν) ἀπὸ τριακονταετίας περίπου, ὡς ἀντίδρασις καὶ ὡς διάδοχος τοῦ *ἐμπρεσσιονισμοῦ*. Διὰ νὰ ἐννοήσῃ τις τὴν σημασίαν τοῦ ἐξπρεσσιονιστικοῦ κινήματος πρέπει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ ἐμπρεσσιονισμός, παρὰ τὰς πολλὰς καὶ σπουδαίας μεταλλαγάς, ἅστινας ἐπήνεγκεν εἰς τὸν τρόπον τοῦ βλέπειν καὶ τοῦ παριστάνειν τὰ πράγματα, παρὰ τὰς ἐξαιρέτως ἐνδιαφερούσας ἀρετάς του, δὲν ὑπῆρξεν ἄμοιρος οὐσιωδῶν μειονεκτημάτων. Στρέψας τὴν προσοχὴν τῶν καλλιτεχνῶν εἰς τὴν σπουδὴν καὶ τὴν μετὰ πάθους ἀνάλυσιν τοῦ φωτὸς ἀπεμάκρυνεν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν πραγματικότητα καὶ ὑπέταξεν ὁλόκληρον τὴν ζωγραφικήν, ἣν κατὰ τὸ πλεῖστον περιώρισεν εἰς τὴν τοπιογραφίαν, εἰς τὴν δεσποτείαν τῶν διακεκριμένων τόνων τοῦ ἡλιακοῦ φάσματος. Προσεπάθησε νὰ ἀντικειμενικοποιήσῃ τὰ πράγματα, νὰ συλλάβῃ τὴν ψυχήν των, ν' ἀποτυπώσῃ τὴν ἐξ αὐτῶν παρεχομένην ἐντύπωσιν μετὰ λυρικῆς διαθέσεως, ἀλλ' οὐχὶ μετὰ ψυχικῆς, ἐσωτερικῆς ἐξάρσεως. Προϊόντος τοῦ χρόνου ἡ ἐμπρεσσιονιστικὴ τέχνη ἤρχισε νὰ καταπίπτῃ εἰς ψυχρὰν καὶ μεθοδικὴν ἐπιστημονικὴν ἀνάλυσιν τῆς ἀτμοσφαίρας· καὶ ἐνῷ κατώρθωνε νὰ συλλάβῃ τὸ περίβλημα παντὸς ἀντικειμένου, ἔχανε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν της αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀντικείμενον. Τὰς σπουδαίας ταύτας ἐλλείψεις κατενόησαν λίαν ἐνωρὶς καλλιτέχναι ἐμφανισθέντες κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ ἐμπρεσσιονισμοῦ, διὰ τοὺς ὁποίους τὸ ἀτομικὸν ψυχικὸν στοιχεῖον ἔπαιζε ἴσον τοὐλάχιστον ρόλον πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν τοῦ ἀντικειμένου. Οἱ καλλιτέχναι οὗτοι διεπίστωσαν «ὅτι οἱ ἐμπρεσσιονισταὶ ἦσαν μᾶλλον μεγάλοι τεχνῖται ἢ μεγάλοι αἰσθητικοί. Εἶχον προσκομίσει εἰς τὴν τέχνην προσωπικὰς μεθόδους, ἕνα ἐπιτυχῆ καὶ πρωτότυπον τρόπον τοῦ βλέπειν. Εἶχον ἐξαφανίσει πολλὰς πλάνας καὶ κοινοτοπίας. Ἀλλ' εἶχον ἐλαττώματα, τῶν ὁποίων σημαντικώτερον ἦτο ἡ ἀπουσία ἐσωτερικῆς ζωῆς, ψυχολογικοῦ χαρίσματος. Ἡ εὐχέρεια μεθ' ἧς ἀπειράριθμοι μαθηταὶ τοὺς ἐμιμοῦντο παραβιάζοντες τὰς θύρας τῶν Ἐκθέσεων ἀπεδείκνυεν ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἱδρυθῇ βιώσιμος τέχνη ἐπὶ τῆς ἁπλῆς αἰσθήσεως. Ἡ ἐπιδίωξις φωτιστικῶν ἀποτελεσμάτων ἀπέβαινε τὸ οὐσιῶδες στοιχεῖον κάθε πίνακος, ἡ ἀστικὴ ἔκπληξις, ἡ ἄχαρις μάχη πρὸς τὴν χρωματικὴν ἀστάθειαν ἐπὶ βλάβῃ τοῦ ὕφους, τῆς συνθέσεως καὶ τῆς ἐκφράσεως» *(Camille Mauclair:* Les états de la peinture française de 1850 à 1920 σελ. 144*)*. Τὴν ἀπουσίαν ἀκριβῶς ταύτην τῆς ἐκφράσεως ἐζήτησε νὰ θεραπεύσῃ ὁ ἐξπρεσσιονισμός. Ἐὰν ὁ ἐμπρεσσιονισμὸς ἀποδίδῃ μεγίστην σημασίαν εἰς τὸ ἀντικειμενικὸν στοιχεῖον, ὁ ἐξπρεσσιονισμὸς ἀποδίδει ἀντιθέτως τὴν αὐτὴν σημασίαν εἰς τὸ ὑποκειμενικὸν στοιχεῖον. Ὁ εἷς εἶναι ὅρασις, ὁ ἄλλος εἶναι διαίσθησις. Εἰς τὸν ἕνα κυριαρχεῖ ἡ διάθεσις τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, τοῦ ἀντικειμένου, τὴν ὁποίαν προσπαθεῖ νὰ συλλάβῃ καὶ ν' ἀποδώσῃ τὸ ἄτομον. Εἰς τὸν ἄλλον δεσπόζει ἡ διάθεσις τοῦ ἀτόμου, ἣν τοῦτο προβάλλει ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου. Κατὰ ταῦτα οἱ ἐμπρεσσιονισταὶ βλέπουν μᾶλλον τὴν φύσιν, ἐνῷ οἱ ἐξπρεσσιονισταὶ αἰσθάνονται μᾶλλον ταύτην. Τοιουτοτρόπως ἡ τέχνη μεταφέρεται εἰς ἀνώτερον ἐπίπεδον· προσπαθεῖ νὰ ἐκφράσῃ τὰς διαχύτους ὁρμὰς τῆς ψυχῆς, τὰς συναισθηματικὰς ἐναλλαγὰς μιᾶς ταραχώδους ἰδιοσυγκρασίας, τὴν κυμαινομένην ἀλληλουχίαν τῶν διαθέσεων τοῦ ἀτόμου, τὸ προσωπικὸν ἐκεῖνο στοιχεῖον, ὅπερ ὁδηγεῖ δύο ἀνθρώπους εἰς διάφορον ἐκτίμησιν ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος.

Οἱ καλλιτέχναι, οἵτινες ἤνοιξαν τὴν ὁδὸν εἰς τὸν ἐμπρεσσιονισμὸν ἐν Γαλλίᾳ κατ' ἀρχὰς εἶναι ὁ *Παῦλος Σεζάν*, ὁ *Παῦλος Γκωγκέν*, ὁ *Βικέντιος βὰν Γκόγκ*, ὁ *Ἐρρ. Ρουσσώ*, ὁ *Μᾶρκος Σαγκάλ*, ὁ *Κάμιλλος Πικασσὸ* καὶ ἄλλοι. Ὁ Παῦλος Σεζάν, ὅστις ἐδημιούργησε, κατά τινα ἔκφρασιν, «μίαν αἰσθητικὴν καὶ μίαν θρησκείαν», ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ὅστις ᾐσθάνθη τὴν ἀξίαν τῶν ὡραίων γεμάτων τόνων. «Ἡ ἀπεικόνισις ἑνὸς μήλου εἶναι δι' αὐτὸν δυσχερεστάτη ἄσκησις. Προσεγγίζει εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὅλους τοὺς ἀληθεῖς χρωματιστάς, ἕνα Σαρντέν, ἕνα Βερμέερ ἢ ἕνα Βερονέζε. Τὰ ἔργα του, νέα διὰ τὴν ἐποχήν μας, εἶναι ἐν τούτοις ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης πολὺ συντηρητικά. Ἀλλ' ἐνεφανίσθησαν ἀπροσδοκήτως καὶ ἤνοιξαν ἐκ νέου τοὺς ὀφθαλμοὺς ὅλων. Δὲν ὑπάρχει σήμερον ἄξιος λόγου ζωγράφος μὴ ὠφεληθεὶς ἐξ αὐτῶν» *(Tristan L. Klingsor:* L'art français depuis vingt ans—La peinture, Paris, 1928, σελ. 72 ἐπ.). Διάφορος τοῦ Σεζάν, μολονότι συνδέεται μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν κοινὴν κατὰ τοῦ ἐμπρεσσιονισμοῦ ἀντίληψιν, εἶναι ὁ Παῦλος Γκωγκέν, ὁ ἀτυχὴς ζωγράφος τῶν ἐξωτικῶν τοπίων, ὅστις κατέλιπε σειρὰν πινάκων πλήρων ψυχικοῦ πάθους, ὅστις συνέδεσεν ἑαυτὸν ἀρρήκτως μὲ τὴν φύσιν καὶ παρήγαγε συνθέσεις, εἰς ἃς τὸ ἐσωτερικὸν στοιχεῖον διὰ μυστικῆς τινος γοητείας δεσπόζει ἀπολυταρχικῶς ἐπὶ τῶν ἀντικειμένων. Ἡ διανοητικὴ συγκίνησις, ἡ θαυμασία ἐκφραστικότης, τὸ ῥῖγος τοῦ πάθους, ὅπερ διατρέχει ὁλόκληρον τὸ ἔργον τοῦ Γκωγκέν, δημιουργεῖ σύνολον ἐκ τῶν καταπληκτικωτέρων. Ἐξ ἴσου πρὸς τοῦτον ψυχικὸς ὑπῆρξεν ὁ Ὁλλανδὸς Βὰν Γκόγκ, ὅστις διήγαγε τὸ πλεῖστον τοῦ βίου του ἐν Γαλλίᾳ, ἔνθα ἔσχεν ἐπώδυνον θάνατον. Ἐν Γαλλίᾳ ὁμοίως διάγει σχεδὸν συνεχῶς ἀπὸ τοῦ 1910 ὁ Ρῶσος Μᾶρκος Σαγκάλ, ὅστις ἐντυπωτικώτερον ἢ οἱ προηγούμενοι ἀντιπροσωπεύει τὸν ἐξπρεσσιονισμόν. Εἶναι δ' οὗτος ζωγράφος ἰδιοτύπου ταλάντου, τοῦ ὁποίου τὰ ἔργα κατ' ἀρχὰς ἔτυχον πλήρους ἀποδοκιμασίας καὶ σήμερον δ' ἔτι εἶναι εἰς πλείστους ἀκατάληπτα καὶ μάλιστα οὐχὶ ἐκ τῶν ἀφελεστέρων. Ὁ καλλιτέχνης οὗτος μὲ τὴν ἐντονωτάτην ἐσωτερικὴν ζωὴν προήγαγεν ἐπὶ τοσοῦτον τὴν ἐπαφὴν καὶ τὴν σύνδεσιν τοῦ ἀντικειμενικοῦ πρὸς τὸ ὑποκειμενικὸν στοιχεῖον, ὥστε οἱ πίνακές του, μακρὰν τοῦ νὰ εἶναι ἁπλαῖ ψυχολογικαὶ σπουδαὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, ὁμοιάζουν μὲ πυρετικοὺς ἐφιάλτας φαντασίας εἰς ἄκρον ἀλλοτρόπου καὶ εὐαισθησίας καθ' ὑπερβολὴν ζωηρᾶς. Εἰς τοὺς ἐξπρεσσιονιστὰς κατά τινα τρόπον ἀνήκει καὶ ὁ Ἱσπανὸς Κάμιλλος Πικασσό, ὅστις ἐδημιούργησεν ἔργον πλῆρες παραδοξοτήτων καὶ ἀκροβασιῶν, δυσπρόσιτον εἰς τὴν κοινὴν ἀντίληψιν, χαρακτηριστικὸν ὅμως μιᾶς ἀκαμάτου προσπαθείας πρὸς κατάκτησιν τῆς ἐκφράσεως.

Πλὴν τούτων ἕτεροι διάσημοι ἐξπρεσσιονισταὶ καλλιτέχναι, ἔξω τῆς Γαλλίας οὗτοι, εἶναι ὁ Νορβηγὸς *Μούνκ*, τοῦ ὁποίου ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ «Κραυγή», λιθογραφία, καὶ «Ἡ νεαρὰ μήτηρ», οἱ

Digitized by Google

Γερμανοὶ *Κόκοσκα, Πέχσταϊν, Φρὰντς Μὰρκ* καὶ *Λέμπρουκ* (γλύπτης οὗτος), ὁ Ρῶσος *Κανδίσκυ*, ὁ Ἰταλὸς *Καρρὰ* καὶ δευτερεύοντές τινες ἄλλοι. Παρὰ τὰς ὑπερβασίας, εἰς ἃς ἐν μέρει ὑπέπεσαν οὗτοι, συνετέλεσαν ἔργον ἐκ τῶν σημαντικωτέρων. Διὰ μέσων κατὰ τὸ πλεῖστον λιτῶν, μὲ τὴν βοήθειαν ὅμως ἰσχυρᾶς φαντασίας καὶ ἐντονωτάτου συναισθηματικοῦ βίου, ἀπεικόνισαν μερικὰς ἀπὸ τὰς μᾶλλον περιπλόκους ψυχικὰς καταστάσεις καὶ ἐξέφρασαν ἐνίοτε κατὰ τρόπον μεγαλειώδη τὸν μυστηριώδη δεσμόν, ὅστις συνδέει στερρῶς τὸν ἄνθρωπον μὲ τὸν κόσμον. Τέχνη πλήρης ἐκφράσεως ἡ τέχνη των, ἀνῆλθε πολλάκις εἰς λυρικὰ ὕψη δυσανάβατα καὶ ἀπέδωκεν ἐξάρσεις ἀπροσμετρήτους. Δὲν ὑπῆρξαν οὔτε ψυχροὶ παρατηρηταί, οὔτε μεθοδικοὶ χρωματισταί, οὔτε ἀκαδημαϊκοὶ ἐρασταὶ σχημάτων, οὔτε ἀπαθεῖς συσσωρευταὶ ὄγκων, ἀλλ' ἐδημιούργησαν τέχνην παλλομένην, κραδαινομένην, ταρασσομένην καὶ ὑπὲρ πάντα ἐξαιρέτως ἀνθρωπίνην. Δὲν ἀπέφυγον, ἐν τούτοις, ὡς εἶναι πολὺ φυσικόν, οὔτε τὰ σφάλματα, οὔτε τὰς ἐλλείψεις, οὔτε τὰς ὑπερβολάς. Ἐν τῇ ἐπιδιώξει τῆς ἀποδόσεως τοῦ φευγαλέου ἐκείνου καὶ ἐξαιρέτως προσωπικοῦ στοιχείου, καθ' ὃ ἠννόησαν τ' ἀντικείμενα, ἐξετράπησαν πολλάκις πολὺ πέραν τῆς κοινῆς αἰσθήσεως καὶ τῆς κοινῆς ἀντιλήψεως, οὕτως ὥστε ἐξένισαν ὀδυνηρῶς ἀμφοτέρας.

Κατειργάσθησαν συχνάκις ἔργα γριφώδη, ἀλλοπρόσαλλα, μὲ δυσχερέστατα συλλαμβανομένην, ἐνίοτε δὲ ἀπολύτως διεσπασμένην, διέπουσαν γραμμήν, διὰ τοῦ τρόπου δὲ τούτου ἐφόνευσαν τὴν καλλιτεχνικὴν συγκίνησιν καὶ ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἄκρου μετέπεσαν εἰς τὸ ἕτερον: ἐγένοντο ἀπρόσιτοι καὶ ἀσυμπαθεῖς, ἐστερημένοι, κατὰ συνέπειαν, τῆς ψυχικῆς ἐπαφῆς, ἥτις ἀπαραιτήτως πρέπει νὰ ὑφίσταται μεταξὺ τοῦ καλλιτέχνου καὶ τοῦ κοινοῦ. Καὶ τοῦτο διότι ἀπέδωσαν διὰ τῶν ἀντικειμένων μεμονωμένας ψυχικὰς διαθέσεις, μηδὲν κοινὸν καὶ μηδὲν καθολικὸν στοιχεῖον περιεχούσας, πλήρεις ἐξάρσεως ἀναμφισβητήτως, ἀλλὰ μὴ ἐπιδεκτικὰς γενικεύσεως. Φευγαλέα κυμάτια, ὧν καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἴσως ἀπώλεσαν τὴν μνήμην ἐν τῇ συνειδήσει των. Παρὰ πάντα ταῦτα ὁ ἐξπρεσσιονισμὸς παρέμεινεν ἡ σημαντικωτέρα καλλιτεχνικὴ ἐκδήλωσις τοῦ πρώτου τετάρτου τοῦ Κ' αἰῶνος, ἐπέδρασε δ' ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως οὐ μόνον τῶν στατικῶν τεχνῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς λογοτεχνίας καὶ τῆς μουσικῆς καὶ τῆς θεατρικῆς σκηνοθεσίας. Ποιηταὶ καὶ πεζογράφοι, ὡς ὁ *Ἀρθοῦρος Ρεμπώ*, τοῦ ὁποίου μνημειῶδες παρέμεινε τὸ «Μεθυσμένο καράβι», ὁ *Παῦλος Κλωντέλ*, τοῦ ὁποίου ὁ συναισθηματισμὸς ἐξεδηλώθη ἐνίοτε διὰ μέσου μέθης ἐξαιρέτως διονυσιακῆς καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ἡ ἔξαρσις κατετεμάχισε τὴν λογικήν, ὁ εἰδυλλιακὸς καὶ χριστιανικὸς ἀσκητὴς *Φρανσὶς Ζάμμ*, ἐν Γαλλίᾳ, ὁ *Βέρφελ*, ὁ *Ντώϋμπλερ* καὶ ὁ δραματουργὸς *Γεώργιος Κάϊζερ* ἐν Γερμανίᾳ, ὁ δραματουργὸς *Λουΐτζι Πιραντέλλο* ἐν Ἰταλίᾳ, ἀποτελοῦν σημαντικωτάτας δόξας τῆς ἐξπρεσσιονιστικῆς τέχνης. Τὴν ἐξπρεσσιονιστικὴν θεατρικὴν σκηνοθεσίαν ἐκπροσωποῦν ἰδιαίτατα Ρῶσοι, πιθανῶς διότι ὁ μυστικισμὸς τῆς σλαυϊκῆς ψυχῆς εὑρίσκει ἁρμόζον πλαίσιον εἰς τὴν πλήρη ἐκφράσεως καὶ ἐξάρσεως ταύτην τεχνοτροπίαν, ἔτι δὲ Γερμανοὶ καὶ Αὐστριακοὶ (*Τάϊροφ, Μάγιερχολντ, Πιτόεφ, Γίσσνερ, Χάρτουνγκ κλπ.*) Ὁμοίως δὲ καὶ εἰς τὴν μουσικὴν οἱ Ρῶσοι *Σκριάμπιν* καὶ *Στραβίνσκυ* καὶ ὁ Αὐστριακὸς *Σαῖνμπεργκ* εἶναι οἱ ἐξοχώτεροι ἀντιπρόσωποι τοῦ ἐξπρεσσιονισμοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *A. Soergel*, Im Banne des Expressionismus, 1925.— *Max Picard*, Das ende des Impressionismus, 1916.— Ἐν τῇ σειρᾷ: L' art français depuis vingt ans τοῦ οἴκου Rieder οἱ τόμοι: *H.—M. Magne*, L' architecture. *A.—H. Martinie*, La sculpture, *T.—L. Klingsor*, La peinture, *L. Moussinac*, La décoration théatrale. — Ἐν τῇ σειρᾷ: Les peintres français nouveaux τῆς Nouvelle revue française (Librairie *Gallimard*) ἰδίᾳ τὰ τομίδια: Picasso, Pierre Bonnard, Odilon Redon, Marcel Gromaire κλπ. κλπ.

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

ἔξτρα· ἐπίρρ. χαρακτηριστικὸν παντὸς πράγματος ἐκτάκτως καλοῦ: «ρύζι—, βούτυρο —, τυρὶ —, κρασὶ ἔξτρα» (ἀπὸ τοῦ λατιν. extra, extra ordinem).

ἐξτραορδινάριοι (οἱ) (ἐκ τοῦ extraordinarius = ἔκτακτος, ἐκλεκτὸς) *[Ἀρχ.]*. Στρατιωτικὸν σῶμα ἐξ ἐπιλέκτων ἱππέων καταρτιζόμενον καὶ ἀπεσπασμένον παρὰ τοῖς ὑπάτοις. Ὁ Πολύβιος ἀναγράφει αὐτοὺς *ἐκτραορδιναρίους*. Π. Ν. Π.

ἐξτρεμισμὸς (ὁ) (extremismus) *[Κοινωνιολ.]*. Πολιτικὸν δόγμα καὶ σύστημα τῶν ἄκρων, εἴτε τῆς ἀριστερᾶς (ἐπαναστατικῶν), εἴτε τῆς δεξιᾶς (συντηρητικῶν), τὸ ὁποῖον ἐπιδιῶκον τὴν ἀπόλυτον καὶ ἀκεραίαν ἐφαρμογὴν τῶν ἀρχῶν του ἀποκρούει πάντα συμβιβασμὸν καὶ μετέρχεται μέσα τρομοκρατικὰ κατὰ τῶν ἀντιπάλων του καὶ κατὰ τῶν διαλλακτικωτέρων ὁμοφρόνων του. Ὁ ὅρος κατέστη κοινῆς χρήσεως ἀπὸ τῆς Ρωσικῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἐντεῦθεν. Πρότερον οἱ ἐξτρεμισταὶ εἶχον ἄλλας ὀνομασίας· οὕτω κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν οἱ ἄκροι ἀριστεροὶ ἐκαλοῦντο *ἰακωβῖνοι* καὶ *ὀρεινοί*, κατὰ τὴν παλινόρθωσιν τῆς βασιλείας οἱ ἄκροι δεξιοὶ ultras, καὶ πρὸ τῆς Ρωσικῆς ἐπαναστάσεως οἱ ἄκροι σοσιαλισταὶ *μαξιμαλισταί*. Ψυχολογικῶς ὁ ἐξτρεμισμὸς εἶναι μυστικοπαθὴς πίστις ἐπὶ τὴν ἀκλόνητον λογικὴν δύναμιν τῶν οἱωνδήποτε ἀρχῶν· πρακτικῶς ὅμως ἐρείδεται ἐπὶ τῆς ἀνάγκης νὰ καταληφθῇ ταχέως καὶ διὰ παντὸς μέσου ἡ ἐξουσία καὶ καταληφθεῖσα νὰ διατηρηθῇ. Διὰ τοῦτο καὶ παρατηρεῖται κατὰ τὰς ἀνωμάλους ἱστορικὰς περιόδους τῶν μεταπολιτεύσεων καὶ τῆς ἀνατροπῆς τῶν κρατούντων κοινωνικῶν καθεστώτων. Ἡ ἀκρότης καὶ ἀδιαλλαξία τῶν ἀρχῶν καὶ τῆς τακτικῆς εἶναι τότε ἐπιβεβλημένη, διότι μόνον οὕτω σῴζονται αὗται ἀπὸ τῆς ἐκφυλίσεως, ἐπὶ πλέον δὲ συγκρατεῖται ἡ πειθαρχία τοῦ κόμματος, ὅταν ἰδίᾳ τοῦτο διευθύνεται ὑπὸ ἀνδρῶν ἰσχυρᾶς θελήσεως (Ροβεσπιέρρος, Λένιν) καὶ ἐκμηδενίζεται ἡ σοβοῦσα ἀντίδρασις. Ἡ μετριοπάθεια εἰς τοιαύτας στιγμὰς θὰ ἦτο ἀδυναμία. Ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς τῶν πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν ἀγώνων, ἡ ἀποκλειστικότης καὶ αὐτὸς ὁ φανατισμὸς τῶν παντὸς εἴδους πίστεων (θρησκευτικῶν, φιλοσοφικῶν, ἐπιστημονικῶν, καλλιτεχνικῶν), ὅσῳ καὶ ἂν παραβλέπουν τὰς λεπτομερείας, τὰς ἀποχρώσεις καὶ τὴν ρευστότητα τῶν πραγμάτων, εἶναι ἔνδειξις ζωτικότητος τῆς πίστεως. Ὁ Λένιν κατὰ τὴν προεπαναστατικὴν αὐτοῦ δρᾶσιν (ἰδίᾳ κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον) καὶ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς δικτατορίας τοῦ προλεταριάτου ἐν Ρωσίᾳ, ὑπῆρξεν ἐξτρεμιστής. Βραδύτερον ὅμως, ὡς ἄνθρωπος τῆς δράσεως, προσαρμόζων τὰς ἀρχάς του πρὸς τὴν πραγματικότητα καὶ οὐχὶ ἀντιθέτως, προέβη εἰς τὴν περίφημον στροφὴν τῆς πολιτικῆς του πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ κατεπολέμησε μὲ ὅλον του τὸ σθένος τοὺς ἐξτρεμιστὰς τοῦ κόμματος. Πρὸς τοῦτο ἔγραψε σειρὰν ἄρθρων ἐκδοθέντων εἰς τόμον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ παιδικὴ ἀσθένεια τοῦ κομμουνισμοῦ», δι' ὧν κατεφέρετο κατὰ τῶν ἐπιζητούντων τὴν ἄμεσον πραγμάτωσιν τῶν ἐσχάτων σκοπῶν τοῦ κομμουνισμοῦ. Κ. Ι. Β.

ἐξυάλωσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἀφαίρεσις τῆς ὑαλώδους καταστάσεως, ἡ μεταβολὴ τῆς ὑάλου εἰς μαρμαροειδῆ ἀδιαφανῆ κρυσταλλικὴν μᾶζαν.

— *[Χημ]* Καλεῖται *ἐξυάλωσις* ἡ μετατροπὴ οὐσίας τινὸς διὰ τήξεως εἰς μᾶζαν, ἡ ὁποία μετὰ τὴν ψῦξιν παρουσιάζει τὰ ἐξωτερικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ὑάλου, κυρίως δὲ τὴν διαφάνειαν. ΑΝ. Δ.

ἐξυβρίζω, *ἀόρ. ἐξύβρισα—ἐξυβρίσθην*, παθ. μετχ. *ἐξυβρισμένος*· ὑβρίζω, ἀποτείνω λόγους ὑβριστικούς, λοιδορίας, καθυβρίζω.

ἐξύβρισις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξυβρίζειν, ἡ ἀπεύθυνσις πρός τινα λόγων ὑβριστικῶν, μειωτικῶν τῆς ὑπολήψεώς του: «ἐξύβρισις κατὰ τοῦ βασιλέως,—κατὰ τοῦ προέδρου», «καταγγελία ἐπὶ ἐξυβρίσει.»

— *[Ποιν. Δίκ.]* Τὸ ἄρθρον 336 τοῦ Ποινικοῦ νόμου (29 τοῦ νόμου περὶ ἐξυβρίσεως) ρυθμίζει τὴν ἐξύβρισιν. Ἐξύβρισις εἶναι πᾶσα μὴ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς *ψευδοῦς καταμηνύσεως* ἢ τῆς *συκοφαντίας* πίπτουσα δολία καὶ ἄδικος ἐκδήλωσις προσβάλλουσα τὴν τιμήν. Ἐκδήλωσις προσβάλλουσα τὴν τιμὴν εἶναι ἡ περιφρονητικὴ ἐκδήλωσις, δηλαδὴ ἐκείνη ἥτις παρουσιάζει τὸν καθ' οὗ αὕτη ὡς κατώτερον ἄνθρωπον. Ὁ τὴν καταφρονητικὴν ἐκδήλωσιν ποιούμενος, ὁ προσάπτων π. χ., ὅπως λέγει ὁ νόμος, ἰδιώματα περιφρονητικά, δὲν εἶναι ἀνάγκη καὶ νὰ συμμερίζηται πράγματι τὴν περὶ τοῦ ἰδιώματος τούτου δόξαν τῶν πολλῶν. Π χ. δεσποινίς τις μὴ θεωροῦσα ἐπίμεμπτον τὴν ἐλευθεριάζουσαν διαγωγὴν ἀποκαλεῖ ἑτέραν δεσποινίδα μιξοπάρθενον. Ἐνταῦθα ἡ πρώτη ἐκείνη δεσποινὶς πιθανὸν νὰ ἔχῃ τὴν γνώμην ὅτι δὲν προσβάλλει τὴν μιξοπάρθενον ἀποκληθεῖσαν. Ἐν τούτοις ἡ ἐκδήλωσις αὕτη εἶναι καταφρονητικὴ καὶ ἂν συντρέχουν καὶ οἱ λοιποὶ ὅροι τῆς ἐξυβρίσεως πρόκειται τιμωρητὴ ἐξύβρισις. Ἡ καταφρονητικὴ ἐκδήλωσις πρέπει νὰ παρουσιάζεται εἴτε ὑπὸ μορφὴν κρίσεως, εἴτε ὑπὸ μορφὴν ἰσχυρισμοῦ περὶ πραγματικοῦ γεγονότος. Ὁ προσάπτων εἰς ἕτερον πρᾶξιν μὴ κολάσιμον, ἀλλ' ἁπλῶς ἠθικῶς ἐπίμεμπτον, ἢ ἐὰν ἡ προσαπτομένη κολάσιμος πρᾶξις ἐκτίθεται κατὰ τρόπον ἀόριστον, δὲν συκοφαντεῖ ἀλλ' ἐξυβρίζει. Π. χ. ἐξυβρίζει καὶ δὲν συκοφαντεῖ, ὁ ἀποκαλῶν τινα κλέπτην, ἀπατεῶνα, πλαστογράφον κλπ. Ἡ ἐκδήλωσις εἶναι καταφρονητική, κρινομένη συμφώνως πρὸς τὴν ἀντίληψιν τῶν σχετικῶν κύκλων καὶ τὰς συνηθείας τῶν μερῶν. Ἀντικειμενικὸν μέτρον κρίσεως περὶ τοῦ πότε πρόκειται καταφρονητικὴ ἐκδήλωσις δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τεθῇ. Δὲν ὑπάρχει φράσις, ὁσονδήποτε ἀθῴα καὶ ἂν φαίνεται, ἥτις νὰ μὴ δύναται κατὰ τὰς περιστάσεις νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐξυβριστική. Τοὐναντίον εἶναι δυνατὸν πασίγνωστοι ὑβριστικαὶ λέξεις νὰ ἐξέρχωνται τοῦ πλαισίου τῆς ἐξυβρίσεως καὶ νὰ σημαίνουν ἴσως καὶ τρυφερότητα. Πάντως ὅμως ἡ ἐκδήλωσις τῆς καταφρονήσεως δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀποτελῇ προσβολὴν τῆς ἠθικῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ δύναται νὰ περιέχηται καὶ ἐν τῇ ἀρνήσει τῶν διανοητικῶν ἱκανοτήτων καὶ ἰδιοτήτων, αἵτινες ἀπαιτοῦνται πρὸς ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ ὑβρισθέντος. Οὐχὶ ὅμως καὶ τῆς ἐρασιτεχνικῆς ἐνασχολήσεως. Ἐν τῇ ἀρνήσει ἱκανοτήτων, ἐν τῇ ἀποδόσει σωματικῶν ἢ πνευματικῶν ἐλλείψεων, ὡς καὶ ἐν τῇ ἐπικρίσει δημιουργιῶν ἐνυπάρχει ἐξύβρισις, ὅταν μὲ ταῦτα ἀποδίδηται ἡ μομφὴ ὅτι ὁ περὶ οὗ πρόκειται δὲν ἐπαρκεῖ εἰς τὰς ὑποχρεώσεις, ἃς ἀνέλαβε δυνάμει τῆς θέσεως αὐτοῦ ἐν τῇ ζωῇ, δηλαδὴ τοῦ ἐπαγγέλματος, τῆς ὑπηρεσίας κλπ. (Binding). Ἐὰν λεχθῇ περὶ δικαστοῦ ὅτι δὲν εἶναι καλὸς καλλιτέχνης τοῦ κλειδοκυμβάλου οὐδεμία ἐξύβρισις, ἐὰν ὅμως λεχθῇ περὶ αὐτοῦ ὅτι εἶναι ἀδαὴς περὶ τὴν νομικὴν ἐπιστήμην ἡ ἐξύβρισις εἶναι πλήρης. Ἡ ἄρνησις σωματικῶν, πνευματικῶν ἢ αἰσθητικῶν προτερημάτων δὲν εἶναι ἐξύβρισις. Διότι ἡ τιμὴ «εἶναι εὐτυχῶς ἐντελῶς ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῆς ὡραιότητος καὶ τοῦ ταλάντου» (Binding). Ὥστε ἐὰν λεχθῇ περί τινος ὅτι δὲν εἶναι μεγαλοφυής, ἢ ὅτι δὲν εἶναι ὡραῖος, οὐδεμία ἐξύβρισις. Ἐπίσης ἡ ἄρνησις ὅτι τις προσήνεγκε μεγάλας ὑπηρεσίας δὲν εἶναι ἐξύβρισις. Τὸ ὅτι δὲν εἶναί τις ἄξιος ὑπερόχου τιμῆς δὲν εἶναι ὄνειδος. Ὁ Ἄρειος Πάγος, μὴ δυνάμενος νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὴν πιστοποίησιν τῶν πραγματικῶν γεγονότων, ἥτις γίνεται κυριαρχικῶς ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου τῆς οὐσίας, δικαιοῦται νὰ ἐξετάσῃ ἂν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δεκτῶν γενομένων γεγονότων ἐδόθη εἰς τὴν πρᾶξιν ὁ προσήκων χαρακτηρισμός. Τουτέστιν ὁ Ἄρειος Πάγος δὲν δύναται νὰ ἐλέγξῃ τί συγκεκριμένη πρᾶξις ἔλαβε χώραν, διότι τοῦτο εἶναι ζήτημα πραγματικόν, δύναται ὅμως νὰ ἐλέγξῃ ἂν ἡ συγκεκριμένη πρᾶξις, ἥτις ἔλαβε χώραν καὶ ἥτις ἐπιστοποιήθη, εἶναι τυπικὴ (βλ. λ. *ἔγκλημα*), ἐν προκειμένῳ ἂν ἀποτελῇ ἐξύβρισιν. Αἱ σάτιραι, αἱ εἰρωνεῖαι, αἱ γελοιογραφίαι ἂν προξενοῦν τὴν ἐντύπωσιν τῆς καταφρονήσεως εἶναι ἐξυβρίσεις, ἄλλως οὐχί. Ἂν π. χ. παρίσταταί τις ἐν γελοιογραφίᾳ ὡς ἔχων τεραστίαν ρῖνα κλπ., τοῦτο δὲν εἶναι καταφρόνησις. Καὶ ὁ μεγαλύτερος εὐπατρίδης δύναται νὰ εἶναι πρόσωπον κωμικόν, λέγει ὁ Binding. Ὁ ἰμπαιγμὸς ἢ τὸ πείραγμα δύνανται νὰ εἶναι ἐξυβρίσεις, ὅταν προσλαμβάνουν χαρακτῆρα ὀνειδισμοῦ, ὅταν δηλαδὴ δίδουν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι τὸ περὶ οὗ πρόκειται πρόσωπον παρουσιάζεται ὡς κατώτερον μέλος τῆς κοινωνίας. Δὲν εἶναι ὅμως ἐξύβρισις ὁ ψόγος ἐπὶ ματαιοδοξίᾳ, αὐτοθαυμασμῷ, ἐπάρσει. Πολλοὶ χρηστοὶ ἄνθρωποι δὲν ἔχουν τὸ γνῶθι σαυτόν. Δυσχερὴς ὁπωσδήποτε εἶναι ἡ θέσις τῶν ὁρίων μεταξὺ ἀλητείας, ἐλλείψεως τάκτ, κακῆς ἀνατροφῆς ἀφ' ἑνὸς καὶ ἐξυβρίσεως ἀφ' ἑτέρου. Κατὰ τὴν ἐπιτυχῆ διατύπωσιν τοῦ Liepman, προσβολὴν κατὰ τῆς τιμῆς δὲν ἐνέχουν ἐκεῖναι αἱ ἐκδηλώσεις, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ ἀμερόληπτος κριτὴς ἐξάγει μόνον τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ ἐκφραζόμενος εἶναι βάναυσος καὶ ἀγροῖκος. Ἐξύβρισις πρόκειται ὅταν ὁ ἀκούων δύναται νὰ ἐξαγάγῃ τὸ συμπέρασμα ὅτι ἄνθρωπος τὸν ὁποῖον μεταχειρίζονται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι μὲ τιμὴν ἄθικτον. Π. χ. ὅταν ὁ Α ὁμιλῇ ἀσέμνως ἐνώπιον γυναικὸς δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς καταφρονῶν τὴν γυναῖκα ταύτην. Τοὐναντίον δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς περιφρόνησις π.χ. ἡ ὑπόδειξις κακῆς θέσεως εἰς γεῦμα, διότι ἡ ὑπόδειξις τῆς καλῆς θέσεως δὲν παρουσιάζετο ὡς ἔκφρασις ἰδιαζούσης ἐκτιμήσεως, συνεπῶς ἡ ἀντίθετος συμπεριφορὰ δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἐξύβρισις. Ἐν Γερμανίᾳ δέχονται ὅτι δύναταί τις νὰ ἐξυβρίσῃ καὶ διὰ παραλείψεως, π. χ. τοῦ ἀντιχαιρετισμοῦ, τοῦ τίτλου, τῆς λέξεως «Κύριος». Παρ' ἡμῖν δυσκόλως θὰ ἐδέχετο ὁ δικαστὴς ἐξύβρισιν διὰ παραλείψεις τῆς λέξεως «Κύριος», δύναται ὅμως νὰ δεχθῇ ἐξύβρισιν διὰ τῆς λέξεως «μωρέ» ἢ «ρέ», ὅταν ἡ ἔκφρασις αὕτη ἀπευθύνεται πρὸς πρόσωπον δικαιούμενον ὅπως ἀξιώσῃ περισσότερον σεβασμόν. Ἐκδηλώσεις, δι' ὧν τις ἐκτίθεται εἰς τὸ μῖσος ἄλλων προσώπων, εἶναι ἐξυβρίσεις. Ἡ καταφρονητικὴ ἐκδήλωσις πρέπει νὰ ἐξωτερικεύεται κατὰ τρόπον νοητόν, νὰ εἶναι σοβαρὰ καὶ οὐχὶ ὑποκριτικὴ ἢ φαινομενικὴ καὶ νὰ εἶναι προωρισμένη δι' ἄλλους. Μονόλογοι οὐδέποτε εἶναι ἐξυβρίσεις. Ἐὰν ὁ δράστης δὲν προώρισε τὴν ἐκδήλωσιν αὐτοῦ διὰ τὰς ἀκοὰς τρίτων. δὲν ὑπάρχει ἐξύβρισις, καὶ ἂν τυχαίως περιῆλθεν αὕτη εἰς γνῶσιν τρίτου. Ἐὰν οὐδεὶς τῶν παρισταμένων ἐννοῇ τὴν ἐκδήλωσιν, διότι π. χ. οὐδεὶς ἐννοῇ τὴν γλῶσσαν εἰς ἣν ἐλέχθη ἡ ἐκδήλωσις ἐκείνη, ἰσοδυναμεῖ πρὸς μονόλογον. Ἂν ὁ τὴν καταφρονητικὴν ἐκδήλωσιν ποιησάμενος πλανᾶται νομίζων ὅτι οὐδεὶς ἐννοεῖ τὴν γλῶσσαν, ἐνῷ τις ἐκ τῶν παρισταμένων τὴν ἐννοεῖ, ἡ ἐκδήλωσις ἐκείνη καὶ πάλιν δὲν εἶναι ἐξύβρισις, διότι δὲν ἦτο προωρισμένη ὅπως τὴν ἐννοήσουν ἄλλοι, τυχαίως δὲ περιῆλθεν εἰς γνῶσιν τοῦ τρίτου. Ὑπαινιγμὸς δυνάμενος νὰ νοηθῇ ὡς ἀπευθυνόμενος καθ' ὡρισμένου προσώπου, ἐνσεινείδητος δὲ καὶ ἠθελημένος ὑπὸ τοῦ δράστου, εἶναι ἐξύβρισις. Ὁ ἰσχυρισμὸς δύναται νὰ ἐκδηλωθῇ καὶ ὑπὸ μορφὴν ἀμφιβολίας, διότι ἡ ἔννοια τῆς ἐξυβρίσεως δὲν ἀπαιτεῖ ἰσχυρισμὸν θετικόν. Ἐμπιστευτικὴ ἐκδήλωσις εἰς τρίτον, δύναται νὰ παριστᾷ ἐξύβρισιν. Ἔμμεσος ἢ ταυτόχρονος ἐξύβρισις ὑπάρχει ὅταν διὰ τῆς ἐκδηλώσεως δύναται ταυτοχρόνως νὰ θιχθῇ καὶ ἕτερος, π.χ. ὁ Α λέγει περὶ τοῦ Β ὅτι εἶναι «γυιὸς τῆς πόρνης». Ἐμμέσως ἐξυβρίσθη καὶ ἡ μήτηρ τοῦ

Digitized by Google

Β. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ γενικευθῇ ὡς κανών, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λεχθῇ ὅτι τὸ στίγμα μέλους τινὸς τῆς οἰκογενείας εἶναι πάντοτε στίγμα καὶ διὰ τὰ λοιπά. Οὕτω π. χ. ἄν τις εἴπῃ περὶ τοῦ Α ὅτι εἶναι «ἀδελφὸς τοῦ μαστρωποῦ», ὁ Α δὲν ἐξυβρίσθη. Ἀνακοίνωσις ἐξυβρίσεως λαβούσης ἤδη χώραν δύναται νὰ παριστᾷ ἐξύβρισιν. Εἶναι ἀδιάφορον πρὸς τίνα ἀπευθύνεται ἡ καταφρονητικὴ ἐκδήλωσις, ἂν πρὸς τὸν ὑπ' αὐτῆς θιγόμενον ἢ πρὸς τρίτον. Ὁ Α π.χ. δύναται νὰ ἐξυβρίσῃ τὸν Β εἴτε ἂν τῷ εἴπῃ κατὰ πρόσωπον ὅτι εἶναι ζῷον τετράποδον, εἴτε ἂν εἴπῃ εἰς τὸν Γ περὶ τοῦ Β ὅτι εἶναι ζῷον τετράποδον. Ἀμφισβητεῖται πότε ὑπάρχει ἐξύβρισις διὰ συλλογικοῦ χαρακτηρισμοῦ. Π.χ. εἰπέ τις ὅτι πάντες οἱ εἴς τινα περιοχὴν τῆς Νέας Ἑλλάδος ἐκ τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος ὑπάλληλοι εἶναι κακοὶ ὑπάλληλοι. Παρ' ἡμῖν ἐν τούτοις ὑπάρχει τὸ ἄρθρον 338 Π. Ν., ἔνθα ἀναγνωρίζεται ἡ δυνατότης τῆς διὰ συλλογικοῦ χαρακτηρισμοῦ ἐξυβρίσεως πάντων τῶν μελῶν ἅτινα ἀνήκουν εἰς τὸ σύνολον.

Φορεὺς τῆς τιμῆς εἶναι ὁ ζῶν ἄνθρωπος. Ὁ τεθνεὼς δὲν δύναται νὰ ἐξυβρισθῇ. Ὑπεστηρίχθη ὅμως παρ' ἡμῖν ἡ ἄποψις ὅτι ἡ ἐξύβρισις τοῦ τεθνεῶτος ἀποτελεῖ ἐξύβρισιν τοῦ κληρονόμου του, λόγῳ τῆς ἠθικῆς ἑνότητος μεταξὺ κληρονόμου καὶ κληρονομουμένου. Ἡ προϋπόθεσις ὅμως αὕτη τῆς ἠθικῆς ἑνότητος μεταξὺ κληρονόμου καὶ κληρονομουμένου δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰ πράγματα. Περὶ τοῦ ὅτι ἐξύβρισις κατὰ τεθνεῶτος δὲν εἶναι δυνατή, ὑπάρχει καὶ ῥητὴ ἀπόφασις τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ὁ διαδίδων εἴδησιν περὶ αὐτοκτονίας μὴ λαβούσης πράγματι χώραν δὲν ἐξυβρίζει. Οὕτως ἀπεφάνθη καὶ τὸ γερμανικὸν ἀκυρωτικόν. Παιδία καὶ παράφρονες εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξυβρισθοῦν. Διότι ἡ ἐξύβρισις δὲν προϋποθέτει παρὰ τῷ ἐξυβριζομένῳ οὔτε συνείδησιν τῆς τιμῆς, οὔτε συνείδησιν τῆς ἐξυβρίσεως. Οὕτω φρονεῖ ἡ ἄρχουσα δόξα. Δὲν δύναται ὅμως νὰ γίνῃ λόγος περὶ ἐξυβρίσεως παιδίου, ὅταν τις ἐκφράζῃ τὴν δυσαρέσκειάν του λόγῳ ἀπρεποῦς ἢ ἐνοχλητικῆς συμπεριφορᾶς τοῦ παιδίου, διὰ τῆς λέξεως «παλιόπαιδο» κλ. Εἶναι ὅμως δυνατὸν ἡ ἐκδήλωσις κατὰ παιδίου νὰ περιέχῃ ἐμμέσως ἐξύβρισιν τῶν γονέων αὐτοῦ. Ὅταν π.χ. εἴπῃ τις ἐν πάσῃ σοβαρότητι εἰς παιδίον ὅτι στερεῖται τῆς στοιχειώδους ἀνατροφῆς. Νομικὰ πρόσωπα ὡς τοιαῦτα, de lege ferenda, δὲν δύνανται νὰ ἐξυβρισθοῦν. Διότι ἡ τιμὴ εἶναι ἰδιότης τοῦ ἀνθρώπου. De lege lata παρ' ἡμῖν δύναται νὰ ἐξυβρισθῇ ἡ κυβέρνησις, ἡ ἀρχὴ καὶ τὰ πολιτικὰ ἢ θρησκευτικὰ σωματεῖα. Ἡ προσβολὴ τῆς τιμῆς, ἡ ἀπευθυνομένη εἰς οἰκογένειαν, κοινωνίαν, τάξιν ἢ κλάσιν ἀνθρώπων ἢ εἰς ἔθνος ὁλόκληρον, εἶναι πάντοτε ἐξύβρισις τῶν ἀποτελούντων τὰς ὁμάδας ταύτας ἀτόμων. Ἡ ἐξύβρισις κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον δύναται νὰ λάβῃ χώραν διὰ λόγου ἢ δι' ἐγγράφου ἢ διὰ συμβολικῆς παραστάσεως. Τὸ περιεχόμενον δὲ τῶν φράσεων ἢ κινήσεων τούτων δύναται νὰ συνίσταται εἰς δυσφήμησιν, ἢ λοιδορίαν, ἢ χλευασμὸν περιφρονητικόν, ἢ πρόσαψιν ἰδιωμάτων, δοξῶν ἢ φρονημάτων περιφρονητικῶν. Τὸ περιπτωσιολογικῶς θεσπιζόμενον τοῦτο περιεχόμενον τῆς ἐξυβρίσεως δύναται νὰ ἀναχθῇ εἰς τὴν γενικὴν ἔννοιαν τῆς καταφρονητικῆς ἐκδηλώσεως. Συνεπῶς τὸ μὲν ἔγκλημα εἶναι ἐξύβρισις, τὸ δὲ περιεχόμενον αὐτῆς περιφρονητικὴ ἐκδήλωσις. Τὸ πνεῦμα τοῦ ἡμετέρου νόμου, περιγράφοντος πῶς τελεῖται ἡ ἐξύβρισις, ἦτο νὰ ἐκπλήσῃ ὅλους τοὺς τρόπους αὐτῆς. Ἀλλ' ἐν τῇ ἀπαριθμήσει τῶν τρόπων τῆς ἐξυβρίσεως εὐκόλως δύναταί τις νὰ παρατηρήσῃ ὅτι δὲν μνημονεύεται ῥητῶς ἡ ἔργῳ ἐξύβρισις. Ὡς ἐκ τούτου ὁ Κωστῆς φρονεῖ ὅτι ἔργῳ ἐξύβρισις ὡς πλημμέλημα δὲν ὑπάρχει κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον, ἀλλὰ μόνον ὡς παταῖσμα, κατὰ τὸ ἄρθρον 690 Ποινικοῦ νόμου. Ἀλλ' ἡ ἔργῳ ἐξύβρισις εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι δὲν μνημονεύεται ῥητῶς ἐν τῷ νόμῳ διὰ τῆς φράσεως «ἔργῳ ἐξύβρισις», περιέχεται ὅμως κατ' οὐσίαν ἐν αὐτῷ, διότι ἐν τῷ νόμῳ περιλαμβάνεται καὶ ἡ φράσις «διὰ συμβολικῆς παραστάσεως», ὁ δὲ Binting διδάσκει ῥητῶς ὅτι ἡ ἔργῳ ἐξύβρισις, τουτέστιν ἡ διὰ προσβολῆς τοῦ σώματος τελουμένη, εἶναι εἶδος τῆς διὰ συμβολικῆς παραστάσεως γιγνομένης. Καὶ ὁ Ἄρειος Πάγος φαίνεται ἀποδεχθεὶς τὴν ἄποψιν ταύτην.

Ἡ ἐξύβρισις κατὰ τὴν ἄρχουσαν δόξαν εἶναι τετελεσμένη ἅμ' ὡς καταφρονητική τις ἐκδήλωσις περιέλθῃ εἰς γνῶσιν εἴτε αὐτοῦ τούτου τοῦ ἐξυβριζομένου, εἴτε τρίτου καὶ κατανοηθῇ ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῇ καταφρονητικῇ αὐτῆς ἐννοίᾳ. Συμφώνως πρὸς ταῦτα ἡ ἐξύβρισις εἶναι τετελεσμένη ὅταν π. χ. τοῦ περιεχομένου ἀνοικτοῦ ταχυδρομικοῦ δελταρίου λάβῃ γνῶσιν ὁ διανομεύς, τοῦ παραδοθέντος τηλεγραφήματος ὁ τηλεγραφικὸς ὑπάλληλος, τοῦ τηλεφωνήματος ὁ τηλεφωνητής, τοῦ χειρογράφου ὁ στοιχειοθέτης κλπ. Ἁπλῶς ὅμως διὰ τῆς παραδόσεως τοῦ ταχυδρομικοῦ δελταρίου εἰς τὸ ταχυδρομεῖον δὲν εἶναι τετελεσμένη ἡ ἐξύβρισις, διότι δὲν εἶναι εἰσέτι βέβαιον ἂν τις ἔλαβε γνῶσιν τοῦ περιεχομένου του καὶ τὸ κατενόησεν.

Ἡ ἐξύβρισις δέον νὰ εἶναι ἄδικος. Κατὰ κοινὴν δόξαν ἀποκλείεται τὸ ἄδικον τῆς ἐν ἀμύνῃ ἐξυβρίσεως καὶ τῆς ἐξυβρίσεως ἐν δικαιώματι σωφρονισμοῦ. Ἀμφισβητεῖται ἂν ἀποκλείεται τὸ ἄδικον τῆς ἐξυβρίσεως διὰ συγκαταθέσεως. Τὸ γερμανικὸν Ἀκυρωτικὸν δέχεται ὅτι διὰ τῆς συγκαταθέσεως αἴρεται τὸ ἄδικον τῆς ἐξυβρίσεως, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι ἡ συγκατάθεσις θὰ ἠδύνατο νομικῶς νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν. Ἐρωτᾶται ὅμως ἂν καὶ ἕτεροι λόγοι πλὴν τῶν μνημονευθέντων ἀποκλείουν τὸ ἄδικον τῆς ἐξυβρίσεως. Ἐν Γερμανίᾳ τὸ ζήτημα λύεται ῥητῶς διὰ τῆς § 193 τοῦ γερμανικοῦ Ποινικοῦ κώδικος, ἐχούσης ὡς ἑξῆς: Ἐπικρίσεις ἐπιστημονικῶν, καλλιτεχνικῶν ἢ ἐπαγγελματικῶν δημιουργιῶν, ὡς καὶ ἐκδηλώσεις γενόμεναι πρὸς πραγματοποίησιν ἢ ὑπεράσπισιν δικαιωμάτων, ἢ πρὸς προστασίαν δικαιολογημένων συμφερόντων, ἐπίσης παρατηρήσεις καὶ ἐπιπλήξεις τῶν προϊσταμένων πρὸς τοὺς ὑφισταμένους αὐτῶν, ὑπηρεσιακαὶ καταγγελίαι ἢ κρίσεις ἐκ μέρους ὑπαλλήλου καὶ παρόμοιαι περιπτώσεις εἶναι κολάσιμοι μόνον ἐφ' ὅσον ἡ ὕπαρξις ἐξυβρίσεως προκύπτει ἐκ τῆς μορφῆς τῆς ἐκδηλώσεως καὶ τῶν περιστάσεων ὑφ' ἃς αὕτη ἔλαβε χώραν. Ἡ παράγραφος αὕτη τοῦ γερμανικοῦ Ποινικοῦ κώδικος ἔχει οὐσιώδη σημασίαν καὶ δι' ἡμᾶς. Ἐν Γερμανίᾳ δηλαδὴ διδάσκεται ὁμοφώνως ὅτι ἐν τῇ § 193 περιέχονται διατάξεις, αἵτινες θὰ ἴσχυον καὶ ἂν δὲν ἦσαν ῥητῶς νομοθετημέναι καὶ ἂν δὲν ὑπῆρχε δηλαδὴ ἡ § 193· διαφωνία μόνον κρατεῖ ἂν ὅλαι αἱ διατάξεις τῆς § 193 θὰ ἴσχυον καὶ χωρὶς νὰ εἶναι ῥητῶς νομοθετημέναι, ἢ μήπως τινὲς ἐξ αὐτῶν ἰσχύουν μόνον, διότι εἶναι ῥητῶς νομοθετημέναι, συνεπῶς δὲν ἐξάγονται ἐκ γενικῶν ἀρχῶν. Ἡ κεντρικὴ σκέψις τῆς § 193, ἐξαγομένη ἐξ ἀποφάσεων τοῦ Reichsgericht καὶ ἐκ διδασκαλιῶν τῶν Γερμανῶν συγγραφέων, εἶναι ὅτι οὐσιαστικαὶ προσβολαὶ τῆς τιμῆς τελεσθεῖσαι ἐν δικαιώματι ἢ δικαιολογημένῳ συμφέροντι, περὶ οὗ θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω, δὲν εἶναι ἄδικοι. Τιμωροῦνται δὲ μόνον ἂν «ἡ ὕπαρξις ἐξυβρίσεως» προκύπτῃ ἐκ τῆς μορφῆς ἢ τῶν περιστάσεων, ὑφ' ἃς ἔλαβε χώραν ἡ ἐκδήλωσις. Περὶ τοῦ ὅτι αἱ ἐν δικαιώματι τελεσθεῖσαι οὐσιαστικαὶ προσβολαὶ τῆς τιμῆς δὲν εἶναι ἄδικοι, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία. Συνεπῶς δὲν εἶναι ἄδικος ἡ ἐπίκρισις ἐπιστημονικῶν, καλλιτεχνικῶν ἢ ἐπαγγελματικῶν δημιουργιῶν. Τὸ δικαίωμα τῆς ἐπικρίσεως ταύτης προκύπτει ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς προαγωγῆς τοῦ δημοσίου συμφέροντος, ἥτις ἀνάγκη ἐνυπάρχει ὡς ἀξίωσις ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ ὑποστάσει τῆς ἐνδίκου τάξεως. Οὐδεμία πρόοδος τῆς ἐπιστήμης, τῆς τέχνης καὶ τῶν δημοσιονομικῶν συμφερόντων θὰ ἦτο φανταστή, ἂν τὰ δημιουργήματα τῆς ἀνθρωπίνης δράσεως ἔδει νὰ μένουν ἀπρόσβλητα ἀπὸ παντὸς ψόγου καὶ ἐπικρίσεως. Δὲν εἶναι ἐπίσης ἄδικοι αἱ ἐκδηλώσεις αἱ γενόμεναι πρὸς πραγματοποίησιν ἢ ὑπεράσπισιν δικαιωμάτων. Τοιαῦτα δικαιώματα περιέχει πολλὰ ἥ τε Πολιτικὴ καὶ ἡ Ποινικὴ δικονομία. Ὁ μηνυτὴς ἢ ὁ ἐνάγων ἢ ὁ μηνυόμενος ἢ ὁ ἐναγόμενος, οἵτινες ἐκθέτουν ἐν προτάσεσι καὶ ὑπομνήμασι καὶ ἀγωγαῖς καὶ μηνύσεσι πραγματικὰ περιστατικὰ προσβάλλοντα τὴν τιμὴν τοῦ ἀντιδίκου πράττουν τοῦτο πρὸς πραγματοποίησιν ἢ ὑπεράσπισιν δικαιωμάτων. Δὲν εἶναι ἐπίσης ἄδικοι παρατηρήσεις καὶ ἐπιπλήξεις τῶν προϊσταμένων πρὸς τοὺς ὑφισταμένους αὐτῶν, ὑπηρεσιακαὶ καταγγελίαι ἐκ μέρους ὑπαλλήλων ἢ ὑπηρεσιακαὶ κρίσεις ἐκ μέρους ὑπαλλήλων. Τοιαῦται παρατηρήσεις καὶ καταγγελίαι καὶ κρίσεις οὐ μόνον δικαίωμα, ἀλλὰ καὶ ὑποχρέωσιν τῶν προϊσταμένων ἀποτελοῦν, ἀπορρέουσαν ἐκ τῆς ὑπηρεσιακῆς σχέσεως. Ὅταν π.χ. ὁ προϊστάμενος γράφῃ ἐν ἐκθέσει αὐτοῦ περὶ τοῦ ὑφισταμένου του ὅτι οὗτος εἶναι «ἀνεπαρκής», ἡ ἔκφρασις αὕτη εἶναι καταφρονητικὴ ἐκδήλωσις, ἀλλ' οὐχὶ ἄδικος τοιαύτη. Εἰς πάσας τὰς μνησθείσας περιπτώσεις δὲν πρόκειται ἄδικος καταφρονητικὴ ἐκδήλωσις, ἐκτὸς ἂν ἡ ἐκτέλεσις ἐγένετο κατὰ τοιοῦτον τρόπον καὶ ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις, ὥστε νὰ συνάγεται ὅτι ὁ τὴν ἐκδήλωσιν ποιησάμενος ὑπερέβη ἐνσυνειδήτως τὰ ὅρια τοῦ δικαιώματος αὐτοῦ. Ὅταν π. χ. ὁ προϊστάμενος λέγῃ περὶ τοῦ ὑφισταμένου του ἐπὶ παρουσίᾳ ξένων προσώπων καὶ χωρὶς κανένα ὑπηρεσιακὸν λόγον ὅτι οὗτος εἶναι ἀνεπαρκής, τότε ὁ προϊστάμενος οὗτος ὑπερέβη ἐνσυνειδήτως τὰ ὅρια τοῦ ὑπηρεσιακοῦ αὐτοῦ δικαιώματος καὶ ἡ ἐκδήλωσις ἐκείνη εἶναι τιμωρητέα ὡς ἐξύβρισις, λόγῳ τῆς μορφῆς καὶ τῶν περιστάσεων ὑφ' ἃς ἐγένετο. Ἐρωτᾶται ὅμως τί νόημα ἔχει ἡ διάταξις ἐκείνη τῆς § 193, ἥτις λέγει ὅτι δὲν εἶναι κολάσιμος ἡ ἐξύβρισις ἡ γενομένη «πρὸς προστασίαν δικαιολογημένων συμφερόντων», καὶ ἂν καὶ ἡ διάταξις αὕτη δύναται νὰ ἰσχύσῃ καὶ παρ' ἡμῖν. Ἡ ἔννοια τῆς φράσεως ἐκείνης εἶναι ὀλίγον τι ἀσαφὴς καὶ ἐν τῇ ἀσαφείᾳ αὐτῆς εὐρεῖα. Καὶ ἐν Γερμανίᾳ ἐπικρατεῖ ἔρις ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῆς διατάξεως ταύτης. Παρ' ἡμῖν ὑπάρχουν ἀποφάσεις τοῦ Ἀρείου Πάγου ἀπαλλάσσουσαι τὸν κατηγορούμενον, μολονότι αἱ ἐκδηλώσεις αὐτοῦ ὑπῆρξαν καταφρονητικαί, ἡ δὲ ἀπαλλαγὴ αὕτη δὲν στηρίζεται μὲν ῥητῶς ἐπὶ τῆς «προστασίας δικαιολογημένων συμφερόντων», ἀλλὰ κατ' οὐσίαν καὶ δὲν δύναται νὰ αἰτιολογηθῇ ἄλλως ἢ διὰ τῆς προστασίας δικαιολογημένων συμφερόντων. Ἀπήλλαξε π.χ. ὁ Ἄρειος Πάγος κατηγορούμενον μὲ τὴν αἰτιολογίαν ὅτι οὗτος «ἐξ ἀνάγκης καὶ οἱονεὶ ἀμυνόμενος» ἀπήντησε δι' ἐξυβριστικοῦ δημοσιεύματος εἰς δημοσιογραφικὴν ἐπίθεσιν γενομένην κατ' αὐτοῦ.

Ἡ ἐξύβρισις τελεῖται ἐκ δόλου. Ὁ δόλος τῆς ἐξυβρίσεως συνίσταται εἰς τὸ ὅτι ὁ πράξας ἐξήνεγκε καταφρονητικὴν ἐκδήλωσιν προωρισμένην εἰς γνῶσιν ἄλλων καὶ περὶ ἧς ἐγνώριζεν ὅτι ἦτο καταφρονητικὴ ὡρισμένου προσώπου. Πρόθεσις προσβολῆς τῆς τιμῆς, animus injuriandi, δὲν ἀπαιτεῖται. Ἀντιδοξεῖ ὅμως παγίως ὁ Ἄρειος Πάγος. Ὅλαι αἱ ἀποφάσεις τοῦ Ἀρείου Πάγου λέγουν ὅτι προκειμένου περὶ ἐξυβρίσεως ἀπαιτεῖται πρόθεσις ἐξυβρίσεως. Ἐπίσης ὁ Ἄρειος Πάγος δέχεται παγίως ὅτι ἐκ τῶν ὀνειδιστικῶν ἐκφράσεων, ἃς μεταχειρίζεται ὁ δράστης, ἐξάγεται καὶ ἡ πρόθεσις τῆς ἐξυβρίσεως, τουὐόπερ δὲν εἶναι καὶ τόσον ἀκριβές. Διότι ὑπάρχουν λέξεις αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς καταφρονητικαί, αἵτινες ὅμως ἐν ταῖς σχέσεσι μεταξὺ ὡρισμένων προσώπων ἀπέβαλον πᾶσαν καταφρονητικὴν σημασίαν.

Ποινὴ τῆς ἐξυβρίσεως κατὰ τὸ ἄρθρον 336 Ποινικοῦ νόμου εἶναι φυλάκισις 8 ἡμερῶν μέχρις 6 μηνῶν ἢ χρηματικὴ ποινὴ 100—500 δραχμῶν. Ὅροι ὅμως τοῦ κολασίμου εἶναι ἐνταῦθα ἡ παρουσία ἑνὸς ἐκ τῶν τριῶν ἑπομένων περιστατικῶν. Δηλαδὴ ἡ εἰρημένη ποινὴ θὰ ἐπιβληθῇ ἂν συντρέχῃ εἷς ἐκ τῶν ἑξῆς ὅρων: ἐὰν τὸ εἶδος τῆς προσβολῆς δύναται νὰ ἔχῃ ἐπιβλαβῆ ἐπιρροὴν εἰς τὴν ὑπόληψιν τοῦ ὑβρισθέντος, εἰς τὰς σχέσεις τῆς τάξεώς του, εἰς τὰ ἔργα τοῦ ἐπαγγέλματός του καὶ εἰς τὴν πρόοδόν του, ἢ ἐὰν ἡ προσβολὴ ὡς ἐκ τοῦ τόπου, τοῦ χρόνου καὶ τῶν μέσων αὐτῆς διήγειρεν ἰδίως τὴν κοινὴν περιέργειαν, ἢ ἐὰν ἡ προσβολὴ ἀπετείνετο εἰς πρόσωπα, τὰ ὁποῖα διὰ τὴν τάξιν των ἢ δι' ἄλλας σχέσεις εἶχον δίκαιον νὰ ἀπαιτῶσι παρὰ τοῦ ὑβριστοῦ ἰδιαίτερον σέβας καὶ τιμήν. Ἐὰν οὐδεὶς τῶν ὅρων τούτων συντρέχῃ, τότε ἡ ἐξύβρισις θὰ τιμωρηθῇ κατὰ τὸ ἄρθρον 690 Ποινικοῦ νόμου, ἤτοι μὲ κράτησιν τοὐλάχιστον τριῶν ἡμερῶν καὶ μὲ πρόστιμον. Τὰ μνησθέντα ἐκεῖνα περιστατικὰ δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι γνωστὰ εἰς τὸν πράξαντα, ἀρκεῖ καὶ ἡ ἁπλῶς ἀντικειμενικὴ ὕπαρξις αὐτῶν. Ἐὰν συντρέχουν δύο ἢ πλείονες ἐκ τῶν μνησθέντων ὅρων, ἡ παρουσία τούτων ἰσχύει ὡς ἰδιαιτέρως ἐπιβαρυντικὴ αἰτία.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 158 τοῦ Ποινικοῦ νόμου, «ὅστις εἰς δημοσίαν συνέλευσιν, ἢ εἰς δημοσίους τόπους, παρόντων πολλῶν, ἢ διὰ δημοσίων ἐγγράφων ἢ συμβολικῶν παραστάσεων ἢ ἄλλων ἀνακοινώσεων πρὸς τὸ δημόσιον δυσφημεῖ, λοιδορεῖ μὲ περιφρονητικὸν χλευασμόν, ἢ δι' ἀπειλητικῶν ἢ στασιαστικῶν ἐκφράσεων προσβάλλει τὴν κυβέρνησιν ἢ τὰς πράξεις αὐτῆς ἢ προσπαθεῖ νὰ διεγείρῃ μῖσος ἢ περιφρόνησιν κατὰ τῆς κυβερνήσεως ἢ τῶν πράξεών της, καταδικάζεται εἰς φυλάκισιν τριῶν μηνῶν μέχρι δύο ἐτῶν· ὅστις ὅμως ἐκτὸς τούτων τῶν περιπτώσεων δεικνύει περιφρόνησιν εἰς τὴν κυβέρνησιν, τιμωρεῖται μὴ φυλάκισιν τὸ πολὺ τριῶν μηνῶν. Διὰ τῆς παρούσης διατάξεως δὲν ἐμποδίζεται ἡ ἐλευθερία τῆς εὐσχήμου συζητήσεως τῶν πράξεων τῶν ὑπουργῶν». Τὸ ἐν τῷ ἄρθρῳ τούτῳ θεσπιζόμενον ἔγκλημα χαρακτηρίζεται ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ νόμου καὶ εἶναι ἐξύβρισις. Συνεπῶς ἡ ἐξωτερικὴ δρᾶσις συνίσταται εἰς καταφρονητικὴν ἐκδήλωσιν (δυσφήμησιν, λοιδορίαν, περιφρονητικὸν χλευασμόν). Καταδεικνύει ὅμως τὸ ἔγκλημα τοῦτο ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά. Ἡ ἐξύβρισις τοῦ ἄρθρου τούτου δὲν τελεῖται μόνον διὰ καταφρονητικῶν ἐκδηλώσεων, ἀλλὰ καὶ δι' ἀπειλητικῶν ἢ στασιαστικῶν ἐκφράσεων. Ἐπίσης καὶ διὰ τῆς προσπαθείας, ὅπως διεγερθῇ μῖσος κατὰ τῆς κυβερνήσεως. Διακρίνεται δὲ εἰς δημοσίᾳ γενομένην (προφορικῶς, ἢ ἐγγράφως, ἢ διὰ συμβολικῶν παραστάσεων) καὶ εἰς πᾶσαν ἄλλην μὴ οὕτω γενομένην καταφρονητικὴν ἐκδήλωσιν, τιμωρουμένην ἠπιώτερον. Ἔργῳ ἐξύβρισις δὲν μνημονεύεται ἐν τῷ ἄρθρῳ τούτῳ, ἀλλ' αἱ ἔργῳ ἐξυβρίσεις δύνανται νὰ ὑπαχθοῦν εἰς τὰς διὰ συμβολικῆς παραστάσεως τελουμένας. Ἀντικείμενον τῆς ἐξυβρίσεως τοῦ ἄρθρου τούτου εἶναι ἡ κυβέρνησις. Συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ νόμου, ὡς κυβέρνησις νοεῖται ἐνταῦθα πᾶν ὄργανον τῆς πολιτείας, ἐξ οὗ δύναται νὰ προέλθῃ ἀνωτάτη κατεύθυνσις τῶν δημοσίων ὑποθέσεων. Τοιαῦτα πρόσωπα εἶναι οἱ ὑπουργοὶ ἐν συμβουλίῳ (ἢ ὑπὸ τὴν κοινὴν σημασίαν τῆς λέξεως κυβέρνησις), ἀλλὰ καὶ οἱ ὑπουργοὶ καθ' ἕκαστον λαμβανόμενοι. Ἡ ἐξύβρισις τῶν προσώπων τούτων εἶναι ἐξύβρισις τῆς «κυβερνήσεως» μόνον ἂν ἐτελέσθη ἐν σχέσει πρὸς κυβερνητικὰς πράξεις. Ὁ τὸν ὑπουργὸν ἄνανδρον ἀποκαλέσας δὲν ἐξύβρισε τὴν κυβέρνησιν, ἀλλὰ τὸν ὑπουργὸν ὡς ἄτομον, ἐὰν ἡ ἐξύβρισις ἐκείνη δὲν ἔχῃ σχέσιν πρὸς οἱανδήποτε κυβερνητικὴν ἐνέργειαν ἢ παράλειψιν τοῦ ὑπουργοῦ. Ἐπίσης δὲν ἐξύβρισε καὶ τὴν ἀρχήν, ἂν δὲν συντρέχουν οἱ ὅροι τοῦ ἄρθρου 159 Ποινικοῦ νόμου (βλ. κατωτέρω). Ἡ κυβέρνησις ἐξυβρίζεται καὶ ὅταν ὀνομάζεται ἁπλῶς ὡς «κυβέρνησις». Ἡ ἐλευθερία τῆς εὐσχήμου συζητήσεως τῶν πράξεων τῶν ὑπουργῶν, ἥτις κατὰ τὸ ἐν λόγῳ ἄρθρον δὲν περιορίζεται, σημαίνει ὅτι ἡ μορφὴ τῆς ἐπικρίσεως τῶν πράξεων τῶν ὑπουργῶν καὶ αἱ περιστάσεις

Digitized by Google

ὑφ' ἃς ἐγένετο ἡ ἐπίκρισις δὲν πρέπει νὰ περιέχουν ἐξύβρισιν, τουτέστι δὲν πρέπει νὰ καταδεικνύουν ἐνσυνείδητον ὑπέρβασιν τοῦ δικαιώματος τῆς συζητήσεως τῶν πράξεων τῆς κυβερνήσεως. Ὡς ἐνοχὴ ἀξιοῦται καὶ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου τούτου ὁ δόλος τῆς ἐξυβρίσεως. Διὰ τὴν ποινὴν ἐξετάζεται ἂν ἡ ἐξύβρισις ἐγένετο δημοσίᾳ ἢ οὔ. Ὡς ἀπειλητικὴ ὅμως ἢ στασιαστικὴ ἔκφρασις ἢ διέγερσις μίσους θεωρεῖται μόνον ἡ δημοσίᾳ τελουμένη. Τὸ ἔγκλημα τοῦ ἄρθρου τούτου διώκεται ἐξ ἐπαγγέλματος.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 159 τοῦ Ποινικοῦ νόμου «μὲ φυλάκισιν δύο ἑβδομάδων μέχρι δύο ἐτῶν τιμωρεῖται ὅστις καθυβρίζει δι' ὀνειδιστικῶν λέξεων, κινημάτων ἢ ἀπειλῶν, βλασφημεῖ ἐγγράφως διὰ συμβολικῶν παραστάσεων ἢ διὰ ζώσης χλευάζει ἢ λοιδορεῖ [βασιλικὸν] ἀξίωμα ἢ ἀρχήν, ὁρκωτὸν κριτήριον, ἢ ὑπάλληλον τοῦ κράτους ἢ τοῦ δήμου, ἢ ἕνα τῶν ὁρκωτῶν, ἐνῷ ἐκτελοῦν τὰ καθήκοντά των, ἢ διά τινα σχέσιν τῆς ἀρχῆς πρὸς τὸν ὑβριστήν, ἢ καθ' ὅσον ἀνάγεται ἐν γένει εἰς τὰ δημόσια καθήκοντά της, καὶ ἰδίως πρὸς ἐκδίκησιν, ἕνεκα τινὸς διατάξεως τῆς ἀρχῆς, ἢ ἐξ ἀπειθείας πρὸς αὐτήν. Ἐὰν ἡ ὕβρις γίνῃ εἰς δημοσίαν δικαστικὴν συνεδρίασιν, καταγιγνώσκεται φυλάκισις δύο μέχρι πέντε ἐτῶν». Ἀντικείμενον τῆς ἐξυβρίσεως ταύτης εἶναι τὸ ἀναλλοίωτον ἀξίωμα τοῦ ὑπαλλήλου ὡς ἀντιπροσώπου τῆς πολιτείας ἐν τῷ κύκλῳ τῆς ὑπηρεσίας αὐτοῦ. Τὸ ἀντικείμενον τοῦτο εἶναι ἐντελῶς ἀνεξάρτητον τῆς καλῆς ἢ κακῆς διαχειρίσεως τῆς ὑπηρεσίας ὑπὸ τοῦ ὑπαλλήλου. Ἀρχὴ εἶναι πᾶν ἔμμεσον ἢ ἄμεσον ὄργανον τῆς πολιτειακῆς ἐξουσίας, κεκλημένον ὅπως μὲ δημοσίαν αὐθεντίαν καὶ κατ' ἰδίαν κρίσιν ἐνεργῇ διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῶν σκοπῶν τῆς πολιτείας. Ἀρχὴ π. χ. εἶναι ἡ εἰσαγγελία, ὁ διευθυντὴς τῆς ἀστυνομίας, ὁ ἀνακριτής, οἱ δημοτικοὶ σύμβουλοι κλπ. Ὁρκωτὸν κριτήριον παρ' ἡμῖν εἶναι μόνον τὸ δικαστήριον τῶν ἐνόρκων. Ὑπάλληλος τοῦ κράτους εἶναι ὁ δημόσιος ὑπάλληλος. Δημόσιοι δὲ ὑπάλληλοι εἶναι τὰ ἔμμεσα ὄργανα τοῦ κράτους, τὰ διατελοῦντα ἐν ἀμέσῳ ὑπηρεσιακῇ, προαιρετικῇ καὶ πειθαρχικῇ πρὸς αὐτὸ σχέσει. Ὁ ὁρισμὸς οὗτος δὲν δίδεται ὑπὸ τοῦ Ποινικοῦ νόμου, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν γερμανικὸν Ποινικὸν κώδικα, ὅστις δίδει τὸν ἑξῆς ὁρισμὸν τοῦ ὑπαλλήλου : «Ὑπαλλήλους ὁ παρὼν Ποινικὸς νόμος νοεῖ τὰ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ κράτους ἢ εἰς τὴν ἄμεσον ἢ ἔμμεσον ὑπηρεσίαν ὁμοσπόνδου τινὸς χώρας ἰσοβίως, προσκαίρως ἢ μόνον προσωρινῶς διωρισμένα πρόσωπα, ἄνευ διακρίσεως ἂν ἔδωκαν ἢ οὒ ὅρκον ὑπηρεσίας, ἐπίσης τοὺς συμβολαιογράφους, οὐχὶ ὅμως καὶ τοὺς δικηγόρους. Οἱ ὑπουργοὶ δὲν εἶναι ὑπάλληλοι, διότι οὗτοι εἰς οὐδεμίαν πειθαρχικὴν ἐξουσίαν ὑπόκεινται. Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ λειτουργοὶ δὲν εἶναι δημόσιοι ὑπάλληλοι. Δημοτικοὶ ὑπάλληλοι εἶναι οἱ ὑπὸ τῆς δημοτικῆς ἀρχῆς διοριζόμενοι». Ἡ ἐξύβρισις τῆς ἀρχῆς ἢ τῶν ὡς ἄνω προσώπων δέον νὰ συνέβη ὑπό τινα τῶν ἐν ἄρθρῳ 159 προϋποθέσεων, ἤτοι : α) ἐνῷ ἐκτελοῦν τὰ καθήκοντά των. Ἡ διάταξις ἀποσκοπεῖ τὴν ἀνενόχλητον ἐκτέλεσιν τῶν νομίμων καθηκόντων τῶν ὑπαλλήλων, β) ἢ διά τινα σχέσιν τῆς ἀρχῆς πρὸς τὸν ὑβριστήν. Ἡ περίπτωσις εἶναι σχεδὸν ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν προηγουμένην. Ἐξύβρισις τῶν ὑπαλλήλων τοῦ κράτους διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων των ὑφίσταται, κατὰ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Ἀρείου Πάγου, ὅταν αὕτη ἀνάγεται εἰς τὴν ἐκτέλεσιν οὐ μόνον τῶν καθηκόντων τῆς τακτικῆς αὐτῶν ὑπηρεσίας, ἀλλὰ καὶ ἐκείνων τὰ ὁποῖα, ἔστω καὶ ἀλλότρια πρὸς τοῦτο, ἀνετέθησαν ἐν τούτοις εἰς αὐτοὺς καθὸ δημοσίους ὑπαλλήλους προσθέτως ἢ προσκαίρως, γ) ἰδίως πρὸς ἐκδίκησιν ἕνεκά τινος διατάξεως τῆς ἀρχῆς ἢ ἐξ ἀπειθείας πρὸς αὐτήν. Ἡ διάταξις εἶναι ἐνδεικτικὴ καὶ οὐχὶ ἀποκλειστική. Ὡς ἐνοχὴ ἀξιοῦται καὶ ἐνταῦθα δόλος. Πρόθεσις ἐξυβρίσεως δὲν ἀξιοῦται. Ὡς ἐπιβαρυντικὴ περίπτωσις τῆς ἐξυβρίσεως ταύτης ὁρίζεται ἐν τῷ νόμῳ «ἐὰν ἡ ἐξύβρισις γίνῃ εἰς δημοσίαν δικαστικὴν συνεδρίασιν, ὁπότε καταγιγνώσκεται φυλάκισις δύο ἕως πέντε ἐτῶν». Πότε ἡ συνεδρίασις εἶναι δημοσία ὁρίζεται ἐν τῇ δικονομίᾳ. Δὲν προτίθεται ὅμως ὁ νόμος νὰ ἐξαιρέσῃ τῆς εἰδικῆς ταύτης προστασίας τὰς ἐξυβρίσεις τοῦ δικαστηρίου, αἵτινες τελοῦνται ἐν συνεδριάσει κεκλεισμένων τῶν θυρῶν.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 160 Ποινικοῦ νόμου «ὅστις δι' ὀνειδιστικῶν λέξεων, κινημάτων ἢ ἀπειλῶν καθυβρίζει φύλακας, χωροφύλακας, κλητῆρας δικαστηρίων, δικηγόρους, ἐμπορομεσίτας, συμβολαιογράφους ἢ ἄλλους δημοσίους ὑπηρέτας, διὰ τὰ ἔργα τῆς ὑπηρεσίας των, ἢ ἐνῷ ἐνεργοῦσι ταῦτα, τιμωρεῖται μὲ φυλάκισιν τὸ πολὺ ἓξ ἑβδομάδων». Ἐν τῷ ἄρθρῳ τούτῳ δὲν περιλαμβάνεται ἡ ἔργῳ ἐξύβρισις. Ἡ ὑπὸ τοῦ ἄρθρου τούτου ἀπαρίθμησις τῶν δημοσίων ὑπηρετῶν δὲν δεσμεύει τὸν δικαστήν, ὑπόχρεων ὄντα ἐν τῇ συγκεκριμένῃ περιπτώσει νὰ ἐλέγξῃ ἂν τὸ ὑβριστικὸν πρόσωπον εἶναι δημόσιος ὑπάλληλος ἢ δημόσιος ὑπηρέτης. Ἡ ἀπαρίθμησις εἶναι ἐνδεικτικὴ καὶ οὐχὶ ἀποκλειστική. Ὡς ἐνοχὴ ἀξιοῦται δόλος, τὸ ἔγκλημα διώκεται ἐξ ἐπαγγέλματος.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 161 «ἐὰν οἱ εἰς τὸ 21 ἄρθρον ἀναφερόμενοι δημόσιοι ὑπάλληλοι ἢ ἀρχαὶ αἰκισθῶσιν, ἐνῷ ἐτέλουν τὰ καθήκοντά των καὶ ἕνεκεν τῆς ἐνεργείας αὐτῶν, οἱ ἔνοχοι τιμωροῦνται μὲ φυλάκισιν δύο ἕως πέντε ἐτῶν· γενομένης δὲ τῆς αἰκίας εἰς δημοσίαν δικαστικὴν συνεδρίασιν, καταγιγνώσκεται τότε ἡ ποινὴ τῆς εἱρκτῆς». Κατὰ τὸ ἄρθρον 162 «ὁσάκις αἱ εἰς τὸ προηγούμενον ἄρθρον ἀναφερόμεναι αἰτίαι γίνονται κατὰ δημοσίων ὑπηρετῶν, ἕνεκα τῶν ἔργων τῆς ὑπηρεσίας των ἢ διαρκούντων αὐτῶν, οἱ πράξαντες τιμωροῦνται μὲ φυλάκισιν ἑνὸς ἕως ἓξ μηνῶν». Κατὰ δὲ τὸ ἄρθρον 163 «μὲ φυλάκισιν τὸ πολὺ ἑνὸς μηνὸς τιμωρεῖται ὁ ἔνοχος περιυβρίσεως τῶν σημείων τῆς ἀξίας τῶν ἀρχῶν».

Κατὰ τὸ ἄρθρον 145 Ποινικοῦ νόμου «μὲ φυλάκισιν ἓξ μηνῶν μέχρι δύο ἐτῶν τιμωρεῖται ὅστις ὑβρίζει, χλευάζει, ἢ δυσφημεῖ δι' ἔργου ἢ διὰ λόγου, δι' ἐγγράφου ἢ διὰ συμβολικῆς τινος παραστάσεως τοὺς ἡγεμόνας ξένων Ἐπικρατειῶν» Κατὰ τὸ ἄρθρον 146 Ποινικοῦ νόμου «φυλάκισις ἑνὸς μηνὸς μέχρις ἑνὸς ἔτους καταγιγνώσκεται εἰς τὸν ὑβρίζοντα, χλευάζοντα ἢ δυσφημοῦντα, δι' ἔργου ἢ διὰ λόγου, ἐγγράφως ἢ διὰ συμβολικῆς παραστάσεως, τοὺς παρὰ τῷ βασιλεῖ συστημένους πρέσβεις ἢ ἄλλους διπλωματικὸν χαρακτῆρα ἔχοντας πληρεξουσίους ξένων δυνάμεων ὡς τοιούτους». Ὑπὸ τοῦ ἄρθρου τούτου νοοῦνται καὶ αἱ τέσσαρες τάξεις τῆς διπλωματικῆς ἱεραρχίας (ambassadeurs, ministres plénipotentiaires, ministres résidents καὶ chargés d'affaires). Κατὰ τὸ ἄρθρον 147 τοῦ Ποινικοῦ νόμου «μὲ φυλάκισιν τὸ πολὺ ἓξ μηνῶν τιμωρεῖται ὅστις εἰς δημοσίας ὁμιλίας, εἰς κοινῶς διαδεδομένα συγγράμματα ἢ εἰς συμβολικὰς παραστάσεις, προσβάλλει κυβερνήσεις ἢ ἀρχὰς ξένων ἐπικρατειῶν διὰ περιφρονητικῶν χλευασμῶν, βλασφημίας, ἢ ἄλλων δυσμενῶν αἰτιάσεων, ἢ προκαλεῖ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον εἰς ἐπανάστασιν τοὺς κατοίκους ξένων ἐπικρατειῶν». Κατὰ δὲ τὸ ἄρθρον 148 τοῦ Ποινικοῦ νόμου «εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἄρθρων 10, 11 καὶ 12 [τουτέστι τοῦ νόμου περὶ ἐξυβρίσεως, δηλαδὴ τῶν ἄρθρων 145, 146 καὶ 147 τοῦ Ποινικοῦ νόμου] δὲν γίνεται ποινικὴ δίωξις εἰμὴ μόνον κατ' ἔγκλησιν τοῦ ὑβρισθέντος. Εἰς τὰς περιπτώσεις ὅμως τῶν ἄρθρων 10 καὶ 12 ἡ ἔγκλησις δύναται νὰ γενῇ καὶ ὑπὸ τοῦ παρὰ τῇ ἑλληνικῇ κυβερνήσει διπλωματικοῦ ἀπεσταλμένου τοῦ προσβληθέντος ἡγεμόνος, ἢ τῆς προσβληθείσης κυβερνήσεως, ὅταν τὸ αὐτὸ δικαίωμα ἐπιτρέπεται καὶ εἰς τοὺς παρ' αὐτῇ ἀπεσταλμένους διπλωματικοὺς τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως».

Ἐν τοῖς ἄρθροις 137—144 τοῦ Ποινικοῦ νόμου προεβλέπετο ἡ ἐξύβρισις τοῦ βασιλέως, τῆς βασιλίσσης, τοῦ διαδόχου, τοῦ διέποντος τὴν βασιλείαν καὶ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας. Τὰ ἄρθρα ταῦτα μετὰ τὴν ἀνατροπὴν τῆς βασιλείας κατηργήθησαν. Κατὰ τὸ ἄρθρον 3 τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 2/3 Σεπτεμβρίου 1926, κυρωθέντος διὰ τοῦ ἀπὸ 5/12 Αὐγούστου 1927 «ὅστις ἐπιβάλλει χεῖρα ὑβριστικὴν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ προέδρου τῆς δημοκροτίας τιμωρεῖται μὲ φυλάκισιν τοὐλάχιστον δύο ἐτῶν. Ὅστις ἐξυβρίζει δημοσίᾳ τὸν πρόεδρον τῆς δημοκρατίας τιμωρεῖται μὲ φυλάκισιν τριῶν μηνῶν μέχρι δύο ἐτῶν».

Τὴν κοινὴν ἐξύβρισιν ρυθμίζει τὸ Σχέδιον ἑλληνικοῦ Ποινικοῦ κώδικος ἐν ἄρθρῳ 333, ἔχοντι ὡς ἑξῆς: «Ὁ διὰ λόγου ἢ δι' ἔργου ἢ καθ' οἱονδήποτε ἄλλον τρόπον ἐξυβρίζων τὴν τιμὴν ἑτέρου τιμωρεῖται διὰ φυλακίσεως μέχρι δύο ἐτῶν ἢ δι' ἰσοχρόνου κρατήσεως ἢ διὰ χρηματικῆς ποινῆς μέχρι 5 χιλ. δραχμῶν. Ἡ χρηματικὴ αὕτη ποινὴ δύναται νὰ ἐπιβληθῇ καὶ σὺν τῇ ποινῇ τῆς κρατήσεως ἢ τῆς φυλακίσεως. Ἡ διάταξις τῆς παραγράφου 2 τοῦ ἄρθρου 285 [ἄρθρ. 285 ἐδ. 2 : «δύναται ὅμως ὁ ὑπαίτιος νὰ ἀπαλλαγῇ πάσης ποινῆς ἐὰν εἰς τὴν πρᾶξιν παρεσύρθη ἐκ δεδικαιολογημένης ἀγανακτήσεως ἕνεκα πράξεως τοῦ παθόντος τελουμένης ἐνώπιον αὐτοῦ καὶ ἰδιαζόντως σκληρᾶς ἢ βαναύσου»] ἔχει καὶ ἐν προκειμένῳ ἐφαρμογήν». Ἡ ποινικὴ δίωξις χωρεῖ μόνον ἐπὶ τῇ ἐγκλήσει, κατὰ τὸ ἄρθρον 340.

[Πρβλ. *Κωστῆν* 2 138 ἑπ. — *Τζωρτζόπουλον* Σχόλια Β' 68 ἑπ.]

Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

— *[Στρατ. Ποιν. Νομ.]* Κατὰ τὸ ἄρθρον 213 τῆς στρατιωτικῆς ποινικῆς νομοθεσίας, πᾶς στρατιωτικὸς ὅστις κατὰ τὴν ὑπηρεσίαν ἢ ἕνεκα τῆς ὑπηρεσίας ἐξυβρίσῃ τὸν ἀνώτερόν του προφορικῶς ἢ ἐγγράφως ἢ διὰ κινημάτων ἢ δι' ἀπειλῶν, τιμωρεῖται, ἐὰν ὁ ἔνοχος εἶναι ἀξιωματικός, μὲ φυλάκισιν τοὐλάχιστον ἑνὸς ἔτους καὶ μὲ ἔκπτωσιν (ἐν ᾗ περιπτώσει καταγνωσθῇ αὐτῷ ποινὴ ἀνωτέρα τῶν τριῶν ἐτῶν), μὲ εἱρκτὴν δὲ ἢ φυλάκισιν τοὐλάχιστον δύο ἐτῶν, ἐὰν εἶναι ὑπαξιωματικὸς ἢ στρατιώτης. Ἐὰν ὅμως αἱ ἐξυβρίσεις δὲν ἐγένοντο κατὰ τὴν ὑπηρεσίαν ἢ ἕνεκεν τῆς ὑπηρεσίας, ὁ ἔνοχος τιμωρεῖται μὲ φυλάκισιν τοὐλάχιστον ἓξ μηνῶν.

—Ν.

— **ἐξύβρισις *ἐκκλησιαστικῶν ὑπαλλήλων καὶ ὑπηρετῶν*** *[Νομ.]*. I) Κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν καὶ βυζαντινὸν δίκαιον ὁ ἐπίσκοπον ἢ ἄλλον κληρικὸν ἢ ὑπηρέτην τῆς ἐκκλησίας κατὰ τὰς ἱεροτελεστίας ὑβρίζων, ὑπεβάλλετο εἰς βασάνους καὶ ἐπέμπετο εἰς ἐξορίαν.

II) Κατὰ τὸ κανονικὸν δίκαιον ὁ κληρικὸς ὑβρίζων ἐπίσκοπον καθαιρεῖται κατὰ τὸν νε' ἀποστολικὸν κανόνα, πρεσβύτερον δ' ἢ διάκονον, ἀφορίζεται κατὰ τὸν ντ' ἀποστολικὸν κανόνα, ὁ δ' ἐπίσκοπον τύπτων λαϊκὸς ἀναθεματίζεται κατὰ τὸν κανόνα γ' τῆς ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας συνόδου.

III) Κατὰ τὸν ἑλληνικὸν Ποινικὸν νόμον καὶ δὴ τὰ ἄρθρα 199—200 αὐτοῦ, προστατεύονται οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ὑπάλληλοι καὶ ὑπηρέται κατὰ πάσης λόγῳ ἢ ἔργῳ προσβολῆς. Τὸ πλημμέλημα τοῦτο διαπράττεται: 1) ὑπὸ παντὸς κληρικοῦ ἢ λαϊκοῦ εἰς οἱονδήποτε καὶ ἂν ἀνήκῃ οὗτος θρήσκευμα. 2) Ὡς ἐκ τῶν λέξεων τοῦ νόμου «ὑπαλλήλων καὶ ὑπηρετῶν τῆς Ἐκκλησίας» οὐχὶ κατὰ τῶν λειτουργῶν τῶν μὴ γνωστῶν καὶ ἀνεγνωρισμένων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν ὡς καὶ τῶν μὴ χριστιανικῶν θρησκευμάτων, ὡς Ἰουδαίων, Μωαμεθανῶν κλπ., διότι ταῦτα, καίπερ ἀνεγνωρισμένα ἐν τῇ πολιτείᾳ, δὲν ἀποτελοῦσιν Ἐκκλησίαν· διὸ οἱ λόγῳ ἢ ἔργῳ ὑβρίζοντες τοιούτους ὑποβάλλονται οὐχὶ τοῖς ἄρθροις τούτοις τοῦ Ποινικοῦ νόμου, ἀλλὰ ταῖς κοιναῖς διατάξεσιν αὐτοῦ. 3) Κατὰ τῶν ὑπαλλήλων καὶ ὑπηρετῶν τῆς Ἐκκλησίας εἴτε ἔργῳ ἐξυβριζομένων, τουτέστιν δι' αἰκιῶν (κακώσεων), εἴτε λόγῳ· καὶ δὴ διὰ περιφρονητικῶν λέξεων, κινημάτων, ἀπειλῶν, ἢ βλασφημουμένων, χλευαζομένων ἢ λοιδορουμένων προφορικῶς ἢ ἐγγράφως· καὶ ἐν τῷ ἰδιωτικῷ ἔτι βίῳ αὐτῶν, διότι καὶ οὕτω προσβάλλεται τὸ ἀξίωμα αὐτῶν. Κατ' ἀμφότερα τὰ θέματα ἡ ἐξύβρισις ἀπαιτεῖται νὰ ἐγένετο ἐν τῇ ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑπαλλήλων ἢ ὑπηρετῶν τελέσει τῶν καθηκόντων αὐτῶν ἢ ἕνεκα ταύτης· ἄλλως λογίζεται αὕτη κατ' ἰδιώτου γενομένη καὶ τιμωρεῖται κατὰ τὰς κοινὰς διατάξεις τοῦ Ποινικοῦ νόμου. 4) Ἐκ τῶν λέξεων «ἐνῷ ἐκτελοῦν τὰ καθήκοντά των» δῆλον ὅτι οὗτοι ἀνάγκη νὰ ἐπελήφθησαν τῆς ἐκτελέσεως πράξεώς τινος ἀναγομένης εἰς τὸ λειτούργημα ἢ τὴν ἀνατιθεμένην αὐτοῖς ὑπηρεσίαν, Τὸ ζήτημα, ἂν ἐν δεδομένῳ θέματι τυγχάνωσιν οὗτοι ἁρμόδιοι πρὸς τέλεσιν τῆς πράξεως ἢ μή, εἶναι ἀδιάφορον διὰ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ ἀξιοποίνου τῆς ὕβρεως. 5) Ἡ ἐξύβρισις εἶναι ἀξιόποινος γενομένη μόνον ἐκ δόλου. 6) Ὁ ἔνοχος τοῦ πλημμελήματος τούτου τιμωρεῖται διὰ φυλακίσεως τὸ πολὺ δύο ἐτῶν. Ἡ ἔργῳ ἐξύβρισις, τουτέστιν ἡ αἰκία (κάκωσις), τιμωρεῖται διὰ φυλακίσεως τοὐλάχιστον δύο ἐτῶν. Γινομένη δὲ ἡ ὕβρις, ἐνῷ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ὑπάλληλοι καὶ ὑπηρέται ἐκτελοῦσι τὰ καθήκοντα αὐτῶν, ἐν τῷ ναῷ ἢ ἄλλῃ δημοσίᾳ συνελεύσει, τιμωρεῖται λόγῳ μὲν οὖσα διὰ φυλακίσεως τοὐλάχιστον δύο ἐτῶν, ἔργῳ δὲ οὖσα τοιαύτη, ἤτοι αἰκία (κάκωσις), δι' εἱρκτῆς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κωστῆ—Μπουροπούλου* Ἑρμηνεία τοῦ Ποινικοῦ νόμου, τόμ. Β', σελ. 192—193.—*Κ. Μ. Ράλλη*, Ποινικὸν δίκαιον τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησία , 1907, σελ. 353—357.—*Τοῦ αὐτοῦ*, Ἐγχειρίδιον Ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου, τεῦχος Α' 1927, σελ. 37—38.

Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

ἐξυβριστικός, *—ή, —όν·* ὁ ἁρμόδιος πρὸς ἐξύβρισιν, ὁ φέρων ὕβριν, προσβλητικός : «φράσις ἐξυβριστική, «ἐξυβριστικὴ ἐπιστολή», «ἐξυβριστικὸν δημοσίευμα».—Ἐπίρρ. ***ἐξυβριστικῶς.***

ἐξυγιαίνω (ἀρχ.)· ἀνακτῶ τὴν ὑγείαν μου, γίνομαι ἐντελῶς ὑγιής· ‖ (νεωτ.) καθιστῶ τι ὑγιεινόν, ἀπαλλάσσω ἀπὸ νοσογόνους ἑστίας (βλ. *ἐξυγίανσις*)· καὶ μετφ., βελτιώνω τὴν κατάστασιν ἢ τὰς συνθήκας ὑπὸ τὰς ὁποίας διατελεῖ τι : «ἐξυγιαίνω τὰ οἰκονομικὰ τῆς χώρας,—τὴν δικαιοσύνην,—τὴν ἀσφάλειαν».

ἐξυγίανσις, *—εως* (ἡ)· ἀποκατάστασις ὑγιεινότητος, ἀπαλλαγὴ τόπου τινὸς ἀπὸ ἐνδημικῶν νόσων : «ἐξυγίανσις τῆς πόλεως», «ἔργα ἐξυγιάνσεως».

—*[Ὑγιειν.]* Καλεῖται *ἐξυγίανσις* ἡ ἐν πόλει ἢ ἐν γένει τόπῳ τινὶ ἄρσις τῶν παραγόντων ἐκείνων, οἵτινες εὐνοοῦσι τὴν διατήρησιν ἐν ζωῇ καὶ τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν παθογόνων μικροργανισμῶν καὶ τὴν ἐκ τούτου ἐπέλευσιν τῶν λοιμωδῶν καὶ ἐπιδημικῶν νοσημάτων. Συντελεῖται δ' ἡ ἐξυγίανσις διὰ τῆς ἐκτελέσεως ποικιλωτάτων ἔργων σχέσιν ἐχόντων πρὸς τὴν ὑγιεινήν, ὡς π.χ. ἡ διοχέτευσις ὑγιεινοῦ ὕδατος, ἡ ἀποκομιδὴ τῶν περιττωματικῶν οὐσιῶν διὰ καταλλήλου δικτύου ὑπονόμων, ἡ ἀποξήρανσις ἑλωδῶν ἐκτάσεων, ἡ κατασκευὴ ὑγιεινῶν οἰκιῶν, σχολείων κλπ. Διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἔργων τούτων ἀπαραίτητος εἶναι ἡ στενὴ συνεργασία τοῦ ἰατροῦ ὑγιεινολόγου μετὰ τῶν μηχανικῶν καὶ ἀρχιτεκτόνων· ἀλλὰ καὶ οἱ τελευταῖοι οὗτοι δὲν πρέπει νὰ στεροῦνται ὑγιεινῆς μορφώσεως. Ὁ ἰατρὸς ὑποδεικνύει τὰ κύρια σημεῖα τῆς βάσεως τῶν ἐξυγιαντικῶν τούτων ἔργων, εἰς δὲ τὸν μηχανικὸν ἀπόκειται ἡ ἐξεύρεσις τοῦ τρόπου τῆς ἐκτελέσεως καὶ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν. Περιττὸν δὲ νὰ λεχθῇ ὅτι τὴν ὅλην πρωτοβουλίαν διὰ τὰ τοιαῦτα ἔργα ἔχει τὸ κράτος, ὁ δῆμος ἢ ἄλλη τις ἀρχή. Ἵνα ὅμως τὰ ἐκ τῆς ἐξυγιάνσεως ἀποτελέσματα εἶναι σταθερά, πρέπει νὰ ληφθῇ συγχρόνως φροντὶς περὶ τῆς βελτιώσεως τῶν ὅρων διαβιώσεως τῶν κατοίκων καὶ περὶ τῆς ὑγιεινῆς διαπαιδαγωγήσεως αὐτῶν.

Κ. ΚΑΡΕΣΤΕΤΖΗΣ

ἐξυγιαντικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀνήκων εἰς τὴν ἐξυγίανσιν, ὁ ἐπιτυγχάνων τὴν ἐξυγίανσιν : «ἐξυγιαντικὰ μέτρα».—Ἐπίρρ. ***ἐξυγιαντικῶς.***

Digitized by Google

ἐξυδαρῶ (*—όω*)· καθιστῶ τι ὑδαρές.

ἐξυδατίζω· ἀντὶ *ἐξυδατῶ* (βλ. λ.).

ἐξυδατῶ (*—όω*)· μεταβάλλω τι εἰς ὕδωρ: «ἐξυδατῶ τὸν ἀτμόν».

ἐξυδάτωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ μεταβολὴ εἰς ὕδωρ: «ἐξυδάτωσις τοῦ ἀτμοῦ».

ἐξυδρῶ, *ἐξύδρωσις* κακὴ γραφὴ ἀντὶ *ἐξιδρῶ, ἐξίδρωσις*.

ἐξυλένιον (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. Περιληπτικὸν ὄνομα διὰ τοὺς μετὰ ἓξ ἀτόμων ἄνθρακος ἀκορέστους ὑδρογονάνθρακας τῆς σειρᾶς τοῦ *αἰθυλενίου*. Ἔχουσι τὸν γενικὸν τύπον C_6H_{12}. Ἐξ αὐτῶν ἀνευρέθη ἐν τῇ φύσει τὸ κανονικὸν βουτυλαιθυλένιον, ὅπερ εἶναι ὑγρὸν βράζον εἰς 70°. Ἐκ τῶν ἄλλων ἰσομερῶν ἐξυλενίων παρεσκευάσθησαν τινὰ συνθετικῶς. Σ. Γ.

ἐξύλη (ἡ) *[Χημ.]* Ἐμπειρικὸν ὄνομα τῆς *ἐξανιτροδιφαινυλαμίνης* (βλ. λ.).

ἐξυλικαὶ *ἀλκοόλαι* (αἱ) *['Οργ. Χημ.]*. Περιληπτικὸν ὄνομα διὰ τὰς μονοσθενεῖς μεθ' ἓξ ἀτόμων ἄνθρακος ἀλκοόλας. Ἔχουν τὸν γενικὸν τύπον $C_6H_{14}O$ καὶ εἶναι δυναταὶ 17 ἰσομερεῖς μορφαί, ἐξ ὧν ὅμως εἶναι γνωσταὶ μόνον αἱ 14. Ἐκ τῶν γνωστῶν μορφῶν αἱ δύο πρωτοταγεῖς, ἤτοι ἡ *καν. ἐξυλικὴ ἀλκοόλη* ἢ *ἐξανόλη*-1 καὶ ἡ 3-*μεθυλοπεντανόλη*-1 ἀπαντῶσιν ἐν τῇ φύσει ὑπὸ μορφὴν ἐστέρων. Ἡ πρώτη σχηματίζεται καὶ κατὰ τὴν ἀλκοολικὴν ζύμωσιν, ἐξ οὗ ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῷ οὔζῳ καὶ εὕρηται εἰς τὸ αἰθέριον ἔλαιον τοῦ Heracleum giganteum, ἔχει δὲ τὸν τύπον: $CH_3.[CH_2]_4.CH_2OH$. Ἡ δευτέρα ἀπαντᾷ εἰς τὸ ρωμαϊκὸν χαμαιμηλέλαιον καὶ ἔχει τὸν τύπον $CH_3.CH_2.CH(CH_3).CH_2.CH_2OH$. Σ. Γ.

ἐξύμνησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξυμνεῖν, ἔπαινοι ὑπερβολικοί, ἐγκωμίασις.

ἐξυμνητικός, *—ή, —όν*· ὁ χρησιμεύων πρὸς ἐξύμνησιν, ὁ ἐξυμνῶν: «λόγοι ἐξυμνητικοί».

ἐξυμνῶ (*—έω*), *ἀόρ. ἐξύμνησα—ἐξυμνήθην, παθ.* μετχ. *ἐξυμνημένος*· ὑμνῶ, ψάλλω ὕμνους εἴς τινα, ἐπαινῶ ὑπερβολικῶς, ἐγκωμιάζω.

ἐξυπακούομαι· ὑπακούομαι ἔκ τινος χωρὶς νὰ ἀναφέρωμαι διαρρήδην, ἐξυπονοοῦμαι· λέγεται ἐπὶ παντὸς ὅ,τι συνάγεται κατ' ἀκολουθίαν, ὅ,τι εἶναι αὐτονόητον: «ἐξυπακούεται ὅτι ὁ τόκος δὲν θὰ ὑπερβῇ τὸν νόμιμον».

ἐξυπαρχῆς· ἐπίρρ. ἀντὶ *ἐξ ὑπαρχῆς*, ἐξ ἀρχῆς, ἀπὸ τὴν ἀρχήν, ἐκ νέου, πάλιν.

ἐξυπηρέτησις, *—εως* (ἡ)· ἐνέργεια τοῦ ἐξυπηρετεῖν, προσφορὰ ὑπηρεσίας, βοηθείας τινός: «μοῦ προσέφερε σπουδαίαν ἐξυπηρέτησιν».

ἐξυπηρετικός, *—ή, —όν*· ὁ ἱκανὸς ἢ ἁρμόδιος πρὸς ἐξυπηρέτησιν, ὁ ἐξυπηρετῶν: «ὁ τρόπος αὐτὸς δὲν εἶναι ἐξυπηρετικὸς τῶν συμφερόντων σας»· —Ἐπίρρ. ***ἐξυπηρετικῶς***.

ἐξυπηρετῶ (*—έω*), ἀόρ. *ἐξυπηρέτησα—ἐξυπηρετήθην*, παθ. μετχ. *ἐξυπηρετημένος*· προσφέρω ὑπηρεσίαν, ὑπηρετῶ, χρησιμεύω ὡς μέσον: «αἱ ὁδοὶ ἐξυπηρετοῦν τὴν συγκοινωνίαν καὶ τὸ ἐμπόριον».

ἐξυπνάδα (ἡ)· δημοτ. τὸ νὰ εἶναί τις ἔξυπνος, εὐφυΐα, ἐπινοητικότης, νοημοσύνη· || εὐφυὴς λόγος ἢ τρόπος, ἐπίδειξις πνεύματος: «ἄφησε τὶς ἐξυπνάδες».

ἐξύπνημα (τό), κοιν. *ξύπνημα* καὶ *ξύπνισμα*· ἡ ἐκ τοῦ ὕπνου ἀφύπνησις· || μεταφ. ἡ ἐκ τοῦ ληθάργου ἀνάνηψις: «τὸ ξύπνημα τοῦ λαοῦ, —τῶν ἀδικουμένων».

ἐξυπνητήριον (τό), κοιν. *ξυπνητήρι*· τὸ ὄργανον ἢ τὸ μέσον διὰ τοῦ ὁποίου ἐξυπνοῦμεν, ἐγειρόμεθα ἐκ τοῦ ὕπνου· || ὡρολόγιον εἰδικὸν ἔχον μηχανισμὸν διὰ τοῦ ὁποίου κατορθοῦται ἡ εἰς ὡρισμένην ὥραν ἀφύπνισις (βλ. *ὡρολόγιον*).

ἐξυπνητός, *—ή, —όν*· κοιν. *ξυπνητός*· ὁ ἐξυπνημένος, ὁ μὴ κοιμώμενος, ὁ δι' οἱονδήποτε λόγον διακόψας τὸν ὕπνον του: «ὅταν ἐπέρασες ἀπὸ κάτω ἤμην ξυπνητὸς καὶ σὲ ἤκουσα».

ἐξυπνίζω, ἀόρ *ἐξύπνισα*· ἐγείρω ἐκ τοῦ ὕπνου, ἀφυπνίζω· || μεταφ. ἐγείρω τινὰ ἐκ τοῦ ληθάργου, κάμνω τινὰ νὰ ἀνανήψῃ «τὸν ἐξύπνισε ἡ φτώχεια».

ἐξυπνιστὴς (ὁ)· μοναχὸς ἐν τοῖς μοναστηρίοις, διοριζόμενος ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ ἐξυπνίζῃ τοὺς καταλαμβανομένους ὑπὸ τοῦ ὕπνου μοναχοὺς ἐν ταῖς ἀκολουθίαις τῆς Μεγάλης τεσσαρακοστῆς «νύσσων αὐτοὺς ἠρεμαίως».

ἔξυπνος (ὁ, ἡ) καὶ *—η, —ον* (τό)· ὁ ξυπνητός· ὁ μὴ κοιμώμενος, ἄλλως *ξύπνιος* καὶ *ξυπνὸς* (βλ. λ.). || μεταφ. ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου ἡ διάνοια δὲν κοιμᾶται, εὐφυής, νοήμων, εὑρετικός: «εἶναι ἔξυπνος καὶ θὰ τὰ βγάλῃ πέρα».

ἐξυπνῶ (*—έω*) καὶ συνήθ. *ξυπνῶ —ᾶς* ἢ *ξυπνάω*· ἀφυπνίζομαι, ἐγείρομαι ἐκ τοῦ ὕπνου ἢ διακόπτω τὸν ὕπνον μου: «ξυπνῶ πρωΐ,—ἀργά», «ὅταν ξυπνῶ ἀμέσως σηκώνομαι»· || μεταφ. ἀφυπνίζομαι ἀπὸ τοῦ ληθάργου, ἀντιλαμβάνομαι τὴν πραγματικότητα: «ὁ λαὸς κοιμᾶται, δὲν ἐξύπνησε ἀκόμη», «ὅταν ξύπνησε ἦτο πλέον ἀργά, τὸ κακὸ εἶχε γίνει»· || «ἀρχίζει νὰ ξυπνᾷ» ἀρχίζει ν' ἀντιλαμβάνεται, νὰ ἐννοῇ, «δὲν ἐξύπνησε ἀκόμα, εἶναι μικρός»· || μεταβ. ἀντὶ τοῦ *ἐξυπνίζω*, κάμνω τινὰ νὰ ξυπνήσῃ, ἀφυπνίζω: «μὴ μὲ ξυπνᾷς τόσο πρωΐ».

ἐξυποθηκεύω· ἀπαλλάσσω τῆς ὑποθήκης, ἐλευθερῶ κτῆμα ἀπὸ τῆς ἐγγεγραμμένης ὑποθήκης.

ἐξυπολύομαι, κοιν. *ξυπολυοῦμαι*· λύω τὰ ὑποδήματα, βγάζω τὰ παπούτσα μου, γίνομαι ξυπόλυτος: «ξυπολήθηκα γιὰ νὰ πλύνω τὰ πόδια μου»· || ἐπὶ τὸ ὑπερβολικώτερον, καταστρέφω τὰ ὑποδήματά μου, μένω χωρὶς παπούτσα: «ξυπολύθηκε ἀπὸ τοὺς δρόμους».

ἐξυπόλυτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· κοιν. *ξυπόλυτος* καὶ *ἀξυπόλυτος*· ὁ ὑπολελυμένος, ὁ ἔχων τοὺς πόδας γυμνούς: «περπατεῖ ξυπόλυτος», «βγαίνει ξυπόλυτος 'ς τὸ δρόμο»· παροιμ. «τσαγγάρης ἀξυπόλυτος, ράφτης παραλυμένος».

ἐξυπτιάζω· κλίνω, κάμπτω πρὸς τὰ ὀπίσω: «ἐξυπτιάζει τὴν κεφαλήν».

ἐξυφαίνω, ἀόρ. *ἐξύφανα—ἐξυφάνθην*, παθ. μετχ. *ἐξυφασμένος*· ὑφαίνω, πλέκω, παρασκευάζω, «ἐξυφαίνει συνωμοσίας, —ρᾳδιουργίας, — σκευωρίας».

ἐξυψῶ (*— όω*)· ὑψῶ τι, δίδω εἴς τι ὕψος· || ἰδίᾳ μεταφ. ὑψῶ τινα ἠθικῶς, ἐξαίρω, ἐπαινῶ ὑπερβολικῶς: «τὸν ἐξύψωσε μέχρι τρίτου οὐρανοῦ».

ἐξύψωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξυψοῦν, ἔξαρσις, ὑπερβολικὸς ἔπαινος.

ἐξυψωτικός, *—ή, —όν*· ὁ χρησιμεύων πρὸς ἐξύψωσιν, ὁ ἐξυψῶν.

ἔξω· ἐπίρρ. (ἰδιωματ. ὄξω)· ἐκτός, ἀντίθ. *ἔσω, ἐντός*: «ἔξω τῆς οἰκίας, —τοῦ σχολείου,—τῆς πόλεως, —τῆς χώρας», κοιν. «ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι,—ἀπὸ τὸ σχολειὸ κτλ.», «κοιμᾶται ἔξω» εἰς τὸ ὕπαιθρον· || ἐπὶ κινήσεως: «πήγαινε ἔξω», «ἐβγῆκεν ἔξω»· || «ἔξω ἠθικῆς» παρὰ τὴν ἠθικήν, «ἔξω πάσης λογικῆς» παρὰ πᾶσαν λογικήν, «ἔξω τοῦ μέτρου»· || «ἔξω φρενῶν» ἔξω ἀπὸ τὴν σκέψιν, ἀπὸ τὴν σύνεσιν: «ἔγινε ἔξω φρενῶν ἀπὸ τὸν θυμόν του»· || «οἱ ἔξω Ἕλληνες» οἱ ἔξω τοῦ κράτους, οἱ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ· «θὰ σπουδάσῃ ἔξω», εἰς τὴν Εὐρώπην· || πλήν, παρεκτός: «ἔξω ἀπὸ ἕνα σπίτι, τίποτε ἄλλο δὲν ἔχει»· ἐντεῦθεν ἔχει τὴν ἀρχὴν τὸ *ἐξὼν* ἢ *ἐξὸν* (βλ. λ.)· || «ἔξω ἀπὸ λόγου σας» ἀποτρεπτικῶς, ἄλλως «μακριὰ 'πὸ λόγου σας»· «ἔξ' ἀπὸ δῶ», μακριὰ ἀπὸ ἐδῶ, ὅταν τις ἀναφέρῃ θάνατον, νόσον ἢ ἄλλο μέγα κακόν· ἐπίσης τοῦ «ἔξ' ἀπὸ δῶ» ὡς ὀνόματος γίνεται χρῆσις πρὸς ἀποφυγὴν τῆς λέξεως *διάβολος*: «τὸν ἔβαλ' ὁ ἔξ' ἀπὸ δῶ νὰ τὸ κάμῃ»· ἐντεῦθεν καὶ τὸ ὄνομα *ἐξαποδῶ* ἢ *ἐξαποδῶς* (βλ. λ.)· || «μιὰ κι' ἔξω» διὰ μιᾶς μέχρι πέρατος, ἄνευ ἐπαναλήψεως: «τοῦ τὰ 'πα ὅλα μιὰ κι' ἔξω»· || «ἔξω κι' ἔξω» ἐντελῶς ἔξω: «τὸ βαπόρι ἦρθε ἔξω κι' ἔξω 'ς τὴν παραλία»· || «ρίχνω ἔξω» προσαράσσω τὸ πλοῖον καὶ γενικώτερον ἄγω τι εἰς κακὴν ἔκβασιν· μεταφ. ἡδυπαθῶ, ἀσωτεύω, παραμελῶ τὴν ἐργασίαν μου: «ἀφότου τὸν βρῆκε τὸ δυστύχημα, τό 'ριξε ἔξω· || «πέφτω ἔξω» ἐπὶ πλοίου, προσαράσσω, προσκρούω ἐπί τινος ξηρᾶς· μεταφ. πλανῶμαι, ἀποτυγχάνω, ζημιοῦμαι: «ἔπεσε ἔξω 'ς τοὺς λογαριασμούς του», «ἔκαμε ἕνα ἐμπόριο κι' ἔπεσε ἔξω»· || ἐν τῇ χριστιαν. γλώσσῃ: «οἱ ἔξω» οἱ ἐθνικοί, «οἱ ἔξω σοφοί», «ἡ ἔξω φιλοσοφία», «ἡ ἔξω παιδεία» ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν χριστιανικὴν φιλοσοφίαν, παιδείαν κτλ. ἢ ἄλλως τὴν θύραθεν φιλοσοφίαν, παιδείαν, «τὰ ἔξω μαθήματα» τὰ ἐγκύκλια, τὰ μὴ οἰκεῖα τῆς χριστιανικῆς πίστεως, «οἱ ἔξω νόμοι» οἱ πολιτικοὶ κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὰς θρησκευτικὰς διατάξεις. Συνδέεται συνήθως μετὰ τῆς *ἀπό*, «ἀπ' ἔξω» ἢ ἀπέξω» ὑπὸ ποικίλας ἐννοίας: «ἔρχεται ἀπ' ἔξω», ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἐντός· «γιατὶ κάθεσαι ἀπ' ἔξω (=ἔξω) καὶ δὲν μπαίνεις μέσα;»· || «τὸ σπίτι σου εἶναι ὄμορφο ἀπ' ἔξω» κατὰ τὴν ἐξωτερικήν του ὄψιν· «ἀπ' ἔξω κοῦκλα κι' ἀπὸ μέσα πανοῦκλα»· || «τοῦ τὰ εἶπε ἀπέξω ἀπέξω» τόσον μόνον, ὥστε νὰ ὑπονοηθῇ τὸ πρᾶγμα, δι' ὑπαινιγμῶν· || «ξεύρει ἀπ' ἔξω» ἢ «εἶπε τὸ μάθημά του ἀπ' ἔξω» ἀπὸ στήθους, ἀπὸ μνήμης, «τὸ ξέρει ἀπ' ἔξω κι' ἀνακατωτά». Β. Φ.

—ἔξω ***θεματισμός, — ποδόστημα*** κ.λ.π., βλ. *θεματισμός, ποδόστημα* κ.λ.π.

—**Ἔξω *Γωνιά,—Μεριά,—Χώρα*** κ. λ. π. *[Γεωγρ.]*· βλ. *Γωνιά—, Μεριά—, Χώρα—* κ.λ.π.

ἐξωαισθητικὸς (ὁ) ἢ ***ἀναισθητικὸς*** (anesthétique) *[Αἰσθητ.]* Τὸν ὅρον τοῦτον εἰσήγαγε πρῶτος εἰς τὴν κοινωνιολογικὴν αἰσθητικὴν ὁ Κάρολος Λαλὸ πλάσας αὐτὸν κατ' ἀντιστοιχίαν πρὸς τὸν ὅρον «*ἐξωηθικὸν*» (amoral), τὸν ὁποῖον εἰσήγαγεν εἰς τὴν ἠθικὴν ὁ Γκυγιώ. Ὅπως «ἐξωηθικὴ» ἐκλήθη πᾶσα πρᾶξις ἢ βούλησις ξένη καὶ ἀδιάφορος πρὸς τὴν ἠθικότητα καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἀνεπίδεκτος ἠθικῆς ἐκτιμήσεως, οὕτως «ἐξωαισθητικὸν» ἐκλήθη πᾶν φαινόμενον, πρᾶγμα ἢ ἔργον ἀδιάφορον καὶ ξένον πρὸς τὴν τέχνην καὶ ἄρα μὴ ὑποκείμενον εἰς αἰσθητικὴν κρίσιν. Ἐπειδὴ ἡ αἰσθητικὴ συνείδησις εἶναι «ἀξία», ἤτοι κοινωνικὸν προϊὸν μεταβλητὸν κατὰ τόπον καὶ χρόνον, ὑπ' αὐτὴν ὑπάγονται ὀρθῶς μόνον τὰ δημιουργήματα ἐκεῖνα τοῦ ἀνθρώπου, ὧν σκοπὸς εἶναι ἡ «*αἰσθητικὴ ἡδονή*». Πολλοὶ ὅμως τῶν παλαιοτέρων φιλοσοφησάντων περὶ τέχνης ἐσύγχισαν τὴν ὡραιότητα τῆς φύσεως πρὸς τὴν καθαρῶς καλλιτεχνικὴν ὡραιότητα. Ὡς ἐκ τούτου ὁ Λαλὸ ἔπλασε τὸν ὅρον τοῦ «*ἀναισθητικοῦ*», ὅπως δι' αὐτοῦ ὁρίσῃ τὴν φυσικὴν ὡραιότητα ὡς ψυχολογικὸν γεγονὸς διακεκριμένον τῆς αἰσθητικῆς ὡραιότητος. Ὅταν ὅμως τὰ «ὡραῖα» πράγματα καὶ φαινόμενα τῆς φύσεως τὰ αἰσθανόμεθα (ἰδίως οἱ καλλιτέχναι) ὡς ἔργα τέχνης, ἤτοι βλέπομεν τὴν δύσιν ὡς πίνακα ζωγραφικὸν ἢ τὴν γυναῖκα ὡς ἄγαλμα, τότε ἀποδίδομεν εἰς ταῦτα ἀπατηλὴν αἰσθητικὴν ἀξίαν καὶ τὰ ἀνάλογα συναισθήματα κατὰ τὰς περιπτώσεις ταύτας ἐκάλεσε «*ψευδοαισθητικὰ*» (pseudoesthétiques). Κατ' ἀντιστοιχίαν δὲ πρὸς τὸν ὅρον τοῦ «ἀνηθίκου» (immoral), τοῦ δηλοῦντος πᾶν ὅ,τι προσβάλλει τοὺς παραδεδεγμένους ἠθικοὺς κανόνας, μετεχειρίσθη τὸν ὅρον τοῦ «*ἀντιαισθητικοῦ*» (inesthétique) πρὸς δήλωσιν παντὸς ὅ,τι προσβάλλει τὴν κρατοῦσαν αἰσθητικὴν συνείδησιν, ἤτοι τοῦ «ἀσχήμου» («αἰσχροῦ» παρ' ἀρχαίοις). Κ. Ι. Β.

ἐξωασκίδαι (οἱ) (Exoascidae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δισκομυκήτων*, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα γένη παρασιτικῶς ζῶντα ἐπὶ διαφόρων φυτῶν. Γνωστότερον γένος εἶναι ὁ *ἐξώασκος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἐξώασκος (ὁ) (Exoascus) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐξωασκιδῶν*, περιλαμβάνον μύκητας ζῶντας παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων φυτῶν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *ἐξώασκος ὁ παραμορφωτικὸς* (Exoascus deformatus), ὅστις ἀναπτύσσει τὸν θαλλόν του κατὰ τὸν χειμῶνα ἰδίως ἐπὶ διαφόρων κλάδων ὀπωροφόρων συνήθως δένδρων. Καθ' ἕκαστον ἔαρ, ὁ θαλλὸς τοῦ ἐξωάσκου ἀναπτύσσει ἐπὶ τῶν μασχαλῶν τῶν κλάδων τῶν φύλλων καὶ τῶν ἀνθέων νηματιά τινα, ἅτινα καὶ πίπτουσι μετά τι χρονικὸν διάστημα ὁμοῦ μετὰ τῶν φυτικῶν τούτων ὀργάνων. Κατὰ τῶν παρασίτων τούτων οὐδὲν μέχρι σήμερον ἀποτελεσματικὸν φάρμακον ἀνευρέθη. Δ. Ν. Π.

Ἐξώβαλτα *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Βάλτων* (τέως *Βλάχ*) τῆς ἐπαρχίας Γιαννιτσῶν τοῦ νομοῦ Πέλλης. Κάτ. (1928) 5. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἔξω Βλάχ*.

ἐξωβασίδιον (τὸ) (Exobasidium Woron.) *[Βοτ.]* Γένος μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βασιδιομυκήτων*, τῆς οἰκογενείας τῶν *τηλεφοριδῶν*. Περιλαμβάνει εἴδη τινὰ προκαλοῦντα ἐπὶ τῶν κορμῶν ἢ συνηθέστερον τῶν φύλλων παραμορφώσεις ἢ ὑπερτροφίας ἀναλόγους πρὸς τὰς τῶν *ἐξωάσκων* (βλ. λ.). Τὰ προσβληθέντα ὄργανα ὑφίστανται μεταβολὰς ὡς πρὸς τὴν μορφὴν καὶ τὴν ἀνατομικὴν σύστασιν ἀποβαίνοντα κηρώδους ὑφῆς. Τὸ μυκήλιον εἶναι ἐνδογενὲς εἰσχωροῦν μεταξὺ τῶν κυττάρων. Τὰ βασίδια ἐξέρχονται τῆς ἐπιδερμίδος καὶ εἶναι ἐπιμήκη, ροπαλοειδῆ καὶ φέρουν εἰς τὴν κορυφὴν 4 τὸ πολὺ στηριγμάτια μὲ ἰσάριθμα βασιδιοσπόρια. Ταῦτα εἶναι ᾠοειδῆ ἐπιμήκη, ἐνίοτε ἀσύμμετρα, συνεχῆ, ὑελώδη. Τὰ εἴδη *ἐξωβασίδιον τοῦ βακκινίου* (E. Vaccinii (Fuck) Woron.) καὶ *τοῦ ὑγροῦ βακκινίου* (E. Vaccinii uliginosi Boud) προσβάλλουν διάφορα εἴδη βακκινίων (θάμνοι τῶν Ἄλπεων), τῶν ὁποίων παραμορφώνουν τὰ φύλλα, κορμοὺς καὶ ἄνθη. Τὸ *ἐξωβασίδιον τοῦ ροδοδένδρου* (E. Rhododendri Cram.) προσβάλλει συνηθέστατα εἰς τὰς Ἄλπεις διάφορα εἴδη ροδοδένδρων. Τὸ *ἐξωβασίδιον τὸ δισκοειδὲς* (E. discoideum Ellis.) προσβάλλει ἐν Ἰταλίᾳ τὴν ἀζαλέαν τὴν ἰνδικήν, τῆς ὁποίας παραμορφώνει τὰ φύλλα, προξενοῦν ἐπ' αὐτῶν ὑπερτροφίας μὲ ἐπιφάνειαν ἀνώμαλον, λείας καὶ κηρώδους ὑφῆς. Πρὸς πρόληψιν τῆς ἐξαπλώσεως τῆς ἀσθενείας, δέον νὰ συλλέγωνται τὰ προσβεβλημένα φύλλα προτοῦ ἐμφανισθῇ ἐπ' αὐτῶν ἡ κηρώδης οὐσία καὶ νὰ ψεκάζωνται τὰ δένδρα δι' ἐλαφροτάτου βορδιγαλλείου πολτοῦ. Ε. Ν. Ε.

ἐξώβιγλα (τὰ) *[Βυζαντ.]*. Ἐκαλοῦντο οὕτω ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν τὰ πλέον προκεχωρημένα φυλάκια τῶν προφυλακῶν ἐν ἐκστρατείᾳ. Ἀπετελοῦντο ἐκ 4 ἀνδρῶν, δι' ὃ ἐλέγοντο καὶ «τετράδια» (βλ. λ. *βίγλα*). Ν. ΚΛΣ

ἐξωβλάστη (ἡ) ἢ ***ἐκτοβλάστη*** *[Βιολ.]*. Τὸ ἐξωτερικὸν βλαστικὸν δέρμα τοῦ ἐμβρύου· βλ. *βλαστόδερμα*. Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

Ἐξώβουργο *[Γεωγρ.]*. Ἡ παλαιὰ τῆς νήσου Τήνου ὠχυρωμένη πρωτεύουσα (βλ. λ. *Ὀξώμπουργος)*. Σ. Ε. Λ.

Ἐξωβυγῖται (οἱ). Ἀρχαῖος βαρβαρικὸς λαὸς τῆς εὐρωπαϊκῆς Σαρματίας, κατοικῶν πρὸς βορρᾶν τῆς Μαιώτιδος λίμνης (Ἀζοφικῆς θαλάσσης), μεταξὺ τῶν ποταμῶν Βορυσθένους (Δνειπέρου) καὶ Ταναΐδος. Ἀναφέρονται μόνον ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. III, 5, 10). Α. Θ. ΣΑΜ.

ἐξωγαμία (ἡ) *[Κοινωνιολ.]*. Ἡ μορφὴ ἐκείνη τοῦ παρὰ πρωτογόνοις λαοῖς γάμου, καθ' ἣν οὗτος ἐπιτρέπεται μόνον μεταξὺ μελῶν διαφόρων φυλῶν. Ἡ ἀντίθετος ταύτης μορφὴ καλεῖται «*ἐνδογαμία*». Ἡ ἐξωγαμία εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ δι' ἁρπαγῆς καὶ ἀγορᾶς γάμου καὶ χάρις εἰς αὐτὴν ἀντικατεστάθη βαθμηδὸν ὁ θεσμὸς τῆς πολυγαμίας διὰ τοῦ τῆς μονογαμίας.

ἐξώγαμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔξω τοῦ γάμου ὤν, ἐπὶ τῶν τέκνων τῶν γεννωμένων ἐκ μὴ νομίμου συμβιώσεως: «ἐξώγαμα τέκνα» (βλ. λ. *νόθος*).

ἐξωγενὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ἀπὸ ἐξωτερικῶν αἰτιων γεννώμενος· *ἀντίθ. ἐνδογενής*.

— *[Ἰατρ.]* Καλεῖται *ἐξωγενὲς* πᾶν ὄργανον ἢ ἀνατομικὸν στοιχεῖον, ὅπερ ἀναπτύσσεται ἐπὶ τὸ ἐκτὸς τοῦ ὀργάνου ἢ τοῦ στοιχείου, ὅπερ παράγει αὐτό.

Ἐξωγενὴς ἐπίσης καλεῖται ἡ τοξικὴ δηλητηρίασις ἡ προερχομένη ἐκ δηλητηρίων παραγομένων ἐκτὸς τοῦ ὀργανισμοῦ. Μ. Ν. Κ.

— **ἐξωγενεῖς** ***δυνάμεις*** (exogene Kräfte) *[Γεωλογ.]*. Καλοῦνται οὕτως αἱ γεωλογικαὶ δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ἔχουν τὴν ἕδραν τῆς ἐνεργείας των ἔξω τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς. Τοιαῦται εἶναι ἡ δύναμις τῆς ἀτμοσφαίρας, τοῦ ὕδατος (καὶ τοῦ πάγου), τῶν ἐμβίων ὀργανισμῶν κλπ. (βλ. *δυναμικὴ γεωλογία, γεωδυναμική*). Γ. Κ. Γ.

— **ἐξωγενῆ** ***πετρώματα*** *[Πετρογρ.]*. Τὰ πετρώματα τὰ γεννηθέντα ἐξ ἄλλων πετρωμάτων προϋπαρξάντων, ἅτινα εἶχον ὑποστῆ τὰς ἐπιδράσεις ἐξωγενῶν δυνάμεων (βλ. ἀνωτ.). Τοιαῦτα εἶναι τὰ πάσης φύσεως μηχανικὰ καὶ χημικὰ ἱζήματα, ὡς καὶ τὰ ὀργανικῆς προελεύσεως, οἷον τὰ κροκαλοπαγῆ πετρώματα, οἱ ψαμμῖται, οἱ ἀσβεστόλιθοι, οἱ πηλοὶ κ. ἄ. Τὰ πετρώματα ταῦτα προέρχονται ἐκ τῆς καταστροφῆς ἄλλων πετρολογικῶν εἰδῶν, οἷον γρανιτῶν, σχιστολίθων, μαρμάρων κτλ., καταστροφῆς αἰτίαν ἐχούσης κυριώτατα μὲν τὴν ἐνέργειαν τοῦ ὕδατος, σπανιώτερον δὲ τοῦ πάγου ἢ καὶ τοῦ ἀνέμου, παρακολουθηθείσης δὲ ἀπὸ τὴν μεταφορὰν καὶ τὴν ἀπόθεσιν τῶν προϊόντων τῆς καταστροφῆς ἐν ἄλλῳ τόπῳ, εἶτα δὲ καὶ τὴν συσσωμάτωσιν αὐτῶν, διὰ τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων, εἰς πέτρωμα συμπαγές, τῇ ἐνεργείᾳ τῆς πιέσεως, τῆς ἐγγείου θερμότητος, ἢ καὶ χημικῶν δράσεων. Συνώνυμοι ἐκφράσεις εἶναι πετρώματα δευτερογενῆ, κατωγενῆ, θραυσματογενῆ, καὶ γενικώτερον ὑδατογενῆ, ἢ ἱζηματογενῆ (βλ. καὶ λ. *πέτρωμα*). Ι. Π. Δ.

Ἐξωγὴ ἢ ***Ἐξωὴ*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἰθάκης τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 354. Τὸ ἴδιον ὄνομα φέρει καὶ ὁλόκληρος ἡ περὶ τὸ χωρίον τοῦτο περιφέρεια. Δ. Ε. Μ.

ἐξωγκωμένος, *— η, —ον*· παθ. μετχ. τοῦ *ἐξωγκώνω*· ὑπερβολικός, ὁ ὑπὲρ τὴν πραγματικότητα παριστανόμενος: «μᾶς τὰ εἶπε πολὺ ἐξωγκωμένα», «μὴ τὰ πιστεύετε, εἶναι ἐξωγκωμένα».

ἐξώγλωσσος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων τὴν γλῶσσαν ἔξω, ὁ ἀφίνων νὰ φαίνεται ἡ γλῶσσά του ἔξω τοῦ στόματος ἐκ κακῆς ἕξεως.

ἐξωγναθία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Ὅρος ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῆς ἀναπτύξεως τῆς μιᾶς ἢ καὶ ἀμφοτέρων τῶν γνάθων· ἡ ἐξωγναθία τῆς ἄνω γνάθου χαρακτηρίζει τὸν ἀναπνευστικὸν τύπον, ἐνῷ ἡ τῆς κάτω γνάθου χαρακτηρίζει τὸν πεπτικὸν τύπον. Μ. Ν. Κ.

ἐξωγόνιον (τὸ) (Exogonium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *περιαλλοκαυλοειδῶν*, περιλαμβάνον φυτὰ ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

ἐξωγύρα (ἡ) (Exogyra Say.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ὀστρεοειδῶν ἀνισομυαρίων ἐλασματοβραγχίων* μαλακίων.

Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον δίθυρον ὄστρακον. Οἱ σπόνδυλοι ἀμφοτέρων τῶν θυρῶν ἦσαν πλευρικῶς ἐστραμμένοι. Ἡ κατωτέρα θύρα ἦτο θολωτή, ἡ ἀνωτέρα ἐπίπεδος. Τὰ ζῷα ταῦτα ἔζων ἐλεύθερα ἐντὸς τῶν θαλασσῶν καὶ μόνον κατὰ τὴν νεότητά των ἦσαν διὰ τοῦ σπονδύλου των στερεῶς προσκεκολλημένα ἐπὶ στερεοῦ ὑποθέματος. Λείψανά των εὑρέθησαν μόνον ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας ἰουρασίου καὶ τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Ἐξωγύρα flabellata Goldf.
[Εὑρέθη ἐντὸς στρωμάτων τῆς κενομανίου σειρᾶς παρὰ τὸ μοναστήριον τοῦ Ἁγ. Παύλου εἰς τὴν Αἴγυπτον.]

ἐξώδερμα· ἐπίρρ., ἔξω ἐπὶ τοῦ δέρματος, οὐχὶ βαθέως, ἄλλως *ξώπετσα*: «τὸν κτύπησε ἡ πέτρα ξώδερμα».

ἐξώδερμα (τό), ἢ ***ἐκτόδερμα***· βλ. λ. *βλαστόδερμα*.

ἐξωδερμικός, *—ή, —όν*· ὁ ἔξω τοῦ δέρματος, ὁ εἰς τὸ ἐξώτερον μέρος τοῦ δέρματος ἀναφερόμενος.

ἐξώδικος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔξω τοῦ δικαστηρίου, ὁ μὴ ἐπιβαλλόμενος ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου: «ἐξώδικος διαμαρτυρία, —πρόσκλησις»· || μεταφ. ἀνεπίσημος, τυχαῖος: «ἐξώδικος πληροφορία, — εἴδησις». —Ἐπίρρ. ***ἐξωδίκως***.

— *[Πολιτ. Δικον.]* ***Ἐξώδικος διαμαρτυρία*** καλεῖται τὸ ἔγγραφον, δι' οὗ αἰτεῖταί τις τὴν δι' ἔννομον αἰτίαν ἀπαλλαγήν του ἀπὸ πάσης εὐθύνης, ἢ ἐπιδιώκει νὰ καταστήσῃ ὑπόχρεων τὸν καθ' οὗ ἀπευθύνεται διὰ παράβασιν ὑποχρεώσεως εἴτε ἐκ συμβάσεως εἴτε ἐκ τοῦ νόμου πηγαζούσης.

Ἐξώδικος ὅρκος εἶναι ἡ σύμβασις (pactum de jurejurando extrajudiciali κατὰ τὸ Ρωμ. δίκ.), διὰ τῆς ὁποίας οἱ συμβαλλόμενοι διαλύουν τὴν ὑπάρχουσαν διαφοράν, ἐξαρτῶντες τὴν διάλυσιν ἐκ τῆς ὁρκωμοσίας τοῦ ἑτέρου ἐξ αὐτῶν. Ἡ σύμβασις οὕτω τελεῖ ὑπὸ τὴν αἵρεσιν τῆς ὁρκωμοσίας, τῆς ὁποίας μὴ δοθείσης δὲν ἰσχύει ὁλόκληρος ἡ συμφωνία τοῦ ἐξωδίδου ὅρκου. Κατὰ τὴν Πολ. δικονομίαν (ἄρθρ. 349), ὁ ἐκτὸς δικαστηρίου διδόμενος ὅρκος ἀποτελεῖ εἶδος συμβιβασμοῦ, ἀμφότερα δέ, ἐξώδικος ὅρκος καὶ συμβιβασμός, ἀποτελοῦν ἐξώδικα μέσα πρὸς ἐπίλυσιν τῶν ἀστικῶν διαφορῶν. Καθὸ σύμβασις ὁ ἐξώδικος ὅρκος δὲν ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν ἀληθείας ἢ ἀναληθείας περὶ τοῦ ἀντικειμένου, περὶ οὗ ὁ ὅρκος, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν ἐνώπιον δικαστηρίου προτεινόμενον (βλ. λ. *ὅρκος*). Ὡς μὴ διδόμενος δὲ ἐνώπιον δημοσίας ἀρχῆς ὁ ψευδῶς δοθεὶς ἐξώδικος ὅρκος δὲν ἐπάγεται τὰς κατὰ τὸν Ποιν. νόμον συνεπείας τῆς ψευδορκίας.

Ἐξώδικος πρόσκλησις. Καλεῖται οὕτω τὸ ἔγγραφον, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ πρὸς ὃν ἀπευθύνεται καλεῖται νὰ ἐνεργήσῃ τι ἢ νὰ ἀποστῇ ἀπό τινος ἐνεργείας λόγῳ ὑποχρεώσεως προερχομένης ἐκ συμβάσεως ἢ ἐκ τοῦ νόμου. Αἱ συνέπειαι τῆς προσκλήσεως εἶναι πολλαί, οἷον ἐπίτασις τῆς εὐθύνης, ὑπερημερία κλπ.

Ἐξώδικος διανομή· βλ. λ. *διανομή*. Π. Ι. Ζ.

Ἐξωὴ *[Παραλ. Γεωγρ.]* Ἡ ΒΔ. ἐσχατιὰ τῆς νήσου Ἰθάκης (πλάτ. 38° 28′ 35″ Β, μῆκ. 20° 37′ 55″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 203: Santa Maura, Ithaka and Cephalonia islands), ἅμα δὲ καὶ τὸ ἀνατολικὸν κέρας τοῦ βορείου στομίου τοῦ διαύλου Κεφαλληνίας—Ἰθάκης, ἀντικρύζον τὸ ἐπὶ τῆς Κεφαλληνίας ἀκρωτήριον Βλιώτης καὶ τὸν ὅρμον Φισκάρδου. Σ. Ε. Λ.

ἔξωθεν· ἐπίρρ., ἀπὸ τὰ ἔξω πρὸς τὰ ἔσω: «ἤρχετο ἔξωθεν ἐκ τῶν ἀγρῶν»· || ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸν μέρος: «ἡ ἐμφάνισις τῆς οἰκίας ἔξωθεν εἶναι καλή»· || ἐκ τῆς ἔξω χώρας, ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ: «ὁ σῖτος εἰσάγεται ἔξωθεν».

ἐξωθερμικὴ ***ἀντίδρασις*** *[Χημ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ χημικὴ ἀντίδρασις, κατὰ τὴν ἐπιτέλεσιν τῆς ὁποίας ἐκλύεται θερμότης (βλ. λ. *ἀντίδρασις*). Αἱ ἐκ τοιαύτης ἀντιδράσεως παραγόμεναι ἐνώσεις καλοῦνται καὶ αὗται *ἐξωθερμικαί*. Σ. Γ.

ἐξώθησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξωθεῖν· ὤθησις πρὸς τὰ ἔξω· || μεταφ. παρόρμησις, παρακίνησις.

—*[Ναυτ.]* Ἡ πρᾶξις τοῦ ἐξωθεῖσθαι (dérader), ἤτοι ἕνεκεν ἀνέμων, ρεύματος ἢ κύματος σύρειν συνεχῶς τὰς ἀγκύρας καὶ ἀνάγεσθαι εἰς τὸ πέλαγος. Γ. Ν. Ν.

ἔξωθι· ἐπίρρ. τοπικὸν (ἐν τόπῳ στάσεως), ταυτόσημον πρὸς τὸ *ἔξω*: «ἵστατο ἔξωθι τοῦ ναοῦ». [Νέα λ. πλασθεῖσα ἐκ τοῦ *ἔξωθεν* κατὰ τὸ *ἄλλοθεν—ἄλλοθι, αὐτόθεν—αὐτόθι*· πρβλ. καὶ *κάτωθεν—κάτωθι*.]

ἐξωθυμοπηγία (ἡ) (exothymopexie) *[Ἰατρ.]*. Ὅρος ἀναφερόμενος εἰς ἐγχείρησιν συνισταμένην εἰς τὴν ἐξάρθρησιν τοῦ θύμου ἀδένος καὶ τὴν ἐκ τῆς θήκης αὐτοῦ ἀπόσπασιν καὶ τὴν καθήλωσιν αὐτοῦ ἐν τῇ ὑπερστερνικῇ χώρᾳ. Ἡ ἐγχείρησις αὕτη ἐκτελεῖται πρὸς ἀποφυγὴν τῆς πιέσεως τῆς ἀσκουμένης ὑπὸ τοῦ ἐν ὑπερτραφείᾳ θύμου ἐπὶ τῆς τραχείας. Μ. Ν. Κ.

ἐξώθυρα (ἡ)· ἡ ἔξω θύρα, ἡ θύρα τῆς εἰσόδου εἰς τὴν οἰκίαν, κοιν. *ἐξώπορτα*.

ἐξωθυρεοπηγία (ἡ) (exothyropexie) *[Ἰατρ.]*. Ὀνομάζεται οὕτως ἐγχείρησις συνισταμένη εἰς τὴν διατομὴν τοῦ δέρματος πρὸς τὴν ἕδραν τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος καὶ εἰς τὴν συγκράτησιν τοῦ ἀδένος τούτου ἐπὶ τὰ ἐκτὸς τοῦ παραχθέντος τραύματος, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως προκληθῇ ἡ σφακέλωσις τούτου *(Saboulay)*. Ἡ ἐγχείρησις αὕτη ἐπῃνέθη καὶ ἐφηρμόσθη εἰς τὴν ἐξοφθάλμιον βρογχοκήλην, ἐγκαταλειφθεῖσα ὅμως τὴν σήμερον. Μ. Ν. Κ.

ἐξωθῶ ***(—έω)***, *ἀόρ.* *ἐξώθησα*—*ἐξωθήθην*· ὠθῶ πρὸς τὰ ἔξω, σπρώχνω, ἐκβάλλω, ἐκδιώκω διὰ τῆς ὠθήσεως, ἀπωθῶ· || μεταφ. παρορμῶ, παρατηρῶ, προτρέπω: «ἡ πενία τὸν ἐξώθησεν εἰς τὸ ἔγκλημα».

ἐξωθωρακικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τόπον, μέρος τοῦ σώματος κείμενον ἔξω τοῦ θώρακος.

ἐξωκαννιβαλισμὸς (ὁ)· βλ. λ. *ἀνθρωποφαγία* (τ. Δ΄ σ. 769 γ΄).

ἐξωκαρδιακός, *—ή, —όν*· ὁ ἐκτὸς τῆς καρδίας ὑφιστάμενος ἢ διενεργούμενος.

— *[Ἰατρ.]* Τοῦ ὅρου τούτου γίνεται χρῆσις ἐπὶ τῶν ἀνοργάνων ἤχων, φυσημάτων κυρίως, τῶν διὰ τῆς ἀκροάσεως αἰσθητῶν πολλάκις κατὰ τὴν καρδιακὴν χώραν, ὀφειλομένων δέ, κατὰ τὴν μᾶλλον κρατοῦσαν γνώμην, εἰς τὴν παρεμβολὴν πνευμονικοῦ πετάλου μεταξὺ τῆς καρδίας καὶ τοῦ θωρακικοῦ τοιχώματος *(Potain)*. Τῶν ἐξωκαρδιακῶν τούτων φυσημάτων, τῶν καὶ καρδιοπνευμονικῶν καλουμένων, διακρίνομεν δύο εἴδη: τὰ συστολικά, τὰ διὰ τῆς ἀκροάσεως ἀντιληπτὰ καθιστάμενα εἰς τὸ στόμιον τῆς μιτροειδοῦς, καὶ τὰ διαστολικά, τὰ εἰς τὸ στόμιον τῆς ἀορτῆς ἀκουόμενα. Τὰ ἐξωκαρδιακὰ ἢ ἀνόργανα ταῦτα φυσήματα διαστέλλονται τῶν ὀργανικῶν φυσημάτων ὡς ἐκ τοῦ ἠπίου τῆς μορφῆς αὐτῶν· τροποποιοῦνται δὲ ταῦτα ἢ καὶ ἐξαλείφονται ἐντελῶς κατὰ τὰς ἀναπνευστικὰς κινήσεις, κατὰ τὴν ἀλλαγὴν τῆς θέσεως τοῦ ἀρρώστου καὶ διὰ τῆς πιέσεως τῶν ὀφθαλμικῶν βολβῶν. Τὰ ἐξωκαρδιακὰ φυσήματα εἶναι ὅλως διάφορα τῶν ἐξ ὀργανικῆς βλάβης τῆς καρδίας προερχομένων φυσημάτων, ὡς καὶ τῶν ἀναιμικῶν τοιούτων, τῶν ὁποίων ἡ ἕδρα τῆς ἀκροάσεως εὑρηται εἰς ὡρισμένα σημεῖα τῆς καρδίας. Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

ἐξώκαρπος ***φυλλανθοειδὴς*** *[Φαρμ.]*. Φυτὸν τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Αὐστραλίας, οὗτινος οἱ καρποὶ χρησιμοποιοῦνται κατὰ τῶν ἀποστημάτων καὶ ἑλκῶν. Κ. Γ. Μ.

Ἐξωκαστρηνοὶ (οἱ) *[Βυζ. Ἱστ.]*. Κατηγορία κατοίκων τῆς Κερκύρας, ἀναφερομένη ἐν κρατικῷ ἐγγράφῳ τοῦ Βυζαντίου τοῦ 1236. Ἐν αὐτῷ διακρίνονται οἱ Κερκυραῖοι εἰς *Καστρηνούς*, *Ἀγράφους*, *Βλάχους* καὶ *Ἐξωκαστρηνούς*. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι θεωροῦνται ὑπό τινων ὡς ἀστοὶ κατοικοῦντες ἔξω τοῦ φρουρίου τῆς πόλεως. —Ω.

Ἐξωκαστρίτης, ***Ἅγιος Γεώργιος*** —. Ἐκαλεῖτο οὕτω ναός τις ἐν Σμύρνῃ, ὃν οἱ κτήτορες αὐτοῦ ἠναγκάσθησαν νὰ καθοσιώσωσιν εἰς μετόχιον τῆς ἔξω τῆς Σμύρνης μονῆς τῶν Λέμβων, τῷ 1230, εἰ οὐχὶ καὶ πρότερον. Τὸ μετόχιον εἶχε καὶ βιβλία, καί τινα κτήματα καὶ μίαν ἁλυκήν· ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Δούκας ὁ Βατάτσης ἀπήλλαξεν αὐτὸ ἀγγαρειῶν τινων καὶ δασμῶν (Acta monasteriorum et Ecclesiarum· τ. Δ΄ τῆς συλλογῆς *Μικλόσιτς* καὶ *Μούελλερ*· Α΄ σ. 43—50, 215). Μ. Ι. Γ.

ἐξωκατάκοιλοι (οἱ). Οἱ κληρικοὶ οἱ ἀποτελοῦντες τὴν πρώτην πεντάδα τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀξιωμάτων, ἤτοι ὁ οἰκονόμος, ὁ σακελλάριος, ὁ σκευοφύλαξ, ὁ χαρτοφύλαξ καὶ ὁ σακελλίων, μετὰ ταῦτα δὲ καὶ ὁ πρωτέκδικος, ἐκαλοῦντο ἐν τῷ Οἰκουμενικῷ πατριαρχείῳ *ἐξωκατάκοιλοι*. Εἰς τούτους εἶχεν ἀνατεθῆ ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἐν τῇ πατριαρχικῇ κεντρικῇ διοικήσει ἐκκλησιαστικῶν διακονιῶν. Περὶ τῆς παραγωγῆς καὶ σημασίας τοῦ ὀνόματος ὑπάρχει διαφωνία, ἐντεῦθεν δὲ οἱ διάφοροι τύποι αὐτοῦ, *ἐξωκατάκηλοι, ἔξω κατάκοιλοι, ἔξω κατάκηλοι, ἐξωκατάκελλοι, ἐξωκατακέλλιοι* καὶ *ἔξω κατάκοιτοι*. Οὗτοι καὶ διάκονοι ὄντες ἐκάθηντο παρὰ τῷ πατριάρχῃ καὶ προεκάθηντο τῶν πρεσβυτέρων, ὡς φέροντες δὲ σταυρὸν ἐκαλοῦντο καὶ *σταυροφόροι*. [Βλ. καὶ λ. *ἀξιωματικοὶ* τῆς ἐπισκοπῆς.] Κ. Ι. Δ.

ἐξώκεντρος (ὁ) (Exocentrus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *λαμιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 10 εἴδη διαδεδομένα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς χώρας τῆς γῆς καὶ διακρινόμενα ἐκ τοῦ μικροῦ ἐπιμήκους σώματος, τῶν ἐξωγκωμένων ὀφθαλμῶν, τῶν ἐπιμηκεστάτων καὶ τοξοειδῶς κεκαμμένων κεραιῶν καὶ τοῦ φαιοτέφρου χρώματος. Δ. Ν. Π.

Ἐξωκιόνιον (τό). Καλεῖται οὕτω καὶ σήμερον ἔτι συνοικία τις ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὀνομα-

Digitized by Google

σθεῖσα ἀπὸ κίονός τινος. Ὁ τόπος οὗτος, πρὸ τῆς ὑπὸ Θεοδοσίου Β΄ ἐπεκτάσεως τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, ἔμενεν ἐκτὸς αὐτῆς. Τοῦ χρόνου προϊόντος, ἡ λέξις Ἐξωκιόνιον παρεφθάρη εἰς *Ἐξακιόνιον* καὶ παρεφράσθη *Ἓξ μάρμαρα*, ὅπερ οἱ Τοῦρκοι μετέφρασαν ἀκριβῶς *Ἀλτὶ-μερμέρ*. Πρὶν περιληφθῇ τὸ Ἐξωκιόνιον ἐντὸς τῶν τειχῶν, οἱ ἐπὶ Οὐάλεντος ἀπαυθαδιάσαντες Ἀρειανοί, ἀπολέσαντες τοὺς ναοὺς αὐτῶν, οὓς εἶχον ἁρπάσει ἀπὸ τῶν Ὀρθοδόξων, ἐξῆλθον εἰς τὸ Ἐξωκιόνιον καί, μεθ' ἑαυτῶν ἔχοντες τοὺς ὑπὸ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου παυθέντας πατριάρχας αὐτῶν Δημόφιλον Κωνσταντινουπόλεως καὶ Λούκιον Ἀλεξανδρείας, ἐτέλουν ἐκεῖ τὰς ἑορτὰς αὐτῶν καὶ συνάξεις. Διὰ τὴν αἰτίαν δὲ ταύτην ἐγνωρίζοντο διὰ τοῦ ὀνόματος *Ἐξωκιονῖται* μᾶλλον ἢ *Ἀρειανοί*.

Τὸ Ἐξωκιόνιον εἶχε καὶ ἔχει ναὸν τῆς Θεοτόκου Γοργοεπηκόου, κληθέντα οὕτω διά τινα παλαιὰν θαυματουργὸν εἰκόνα, μετενεχθεῖσαν ἀπό τινος οὐ μακρὰν κειμένου ναοῦ, ἐξισλαμισθέντος (Σωκρ. Ε΄, 7). Μ. Ι. Γ.

ἐξωκκλήσιον (τό), κοιν. *ξωκκλήσι*· ἐκκλησία, ναὸς συνήθως μικρὸς κείμενος ἔξω τῆς πόλεως ἢ τοῦ χωρίου, μὴ ἐνοριακός.

—*[Κανον. Δίκ.]* Κατὰ τὰ κρατοῦντα παρ' ἡμῖν, τὰ ἐξωκκλήσια καὶ παρεκκλήσια ἀνήκουσι κατὰ κυριότητα εἰς τὸν ἐνοριακὸν ναόν, εἰς ὃν πρὸ τῆς ἰσχύος τοῦ νόμου 2677 ἀνῆκον. Κατὰ τὸ ἄρθρον 4 τοῦ περὶ ἐνοριακῶν ναῶν καὶ ἐφημερίων νομοθετικοῦ διατάγματος τοῦ 1923, τὴν διοίκησιν καὶ διαχείρισιν τῆς περιουσίας τῶν ἐξωκκλησίων καὶ παρεκκλησίων τούτων ἔχει ὁ ἐνοριακὸς ναός, εἰς ὅν, κατὰ κυριότητα, ἀνήκουσι, πλὴν τῶν ἐχόντων ἔσοδον ἀνώτερον τῶν δέκα χιλιάδων δραχμῶν, ὧν ἡ διοίκησις καὶ διαχείρισις ἀνατίθεται εἰς τὰ μητροπολιτικὰ συμβούλια, κατὰ τὰ διὰ διατάγματος ὁρισθησόμενα. Καὶ μετέβαλε μὲν τὴν τελευταίαν διάταξιν τοῦ ἀνωτέρω ἄρθρου περὶ τῶν ἐξωκκλησίων καὶ παρεκκλησίων, τῶν ἐχόντων εἰσόδημα ἐτήσιον ἄνω τῶν δέκα χιλιάδων δραχμῶν, τὸ νομοθετικὸν διάταγμα τῆς 4 Δεκεμβρίου τοῦ 1926 «περὶ ἀποδόσεως εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν κατὰ τὰς διατάξεις περὶ ἀεροπορικῆς ἀμύνης περιελθόντων αὐτῇ κτημάτων κτλ.» διὰ τοῦ 15 ἄρθρου αὐτοῦ, καθ' ὃ τὰ ἐξωκκλήσια ταῦτα καὶ παρεκκλήσια «ἀνήκουσι κατὰ κυριότητα εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν ταμεῖον, εἰς ὃ προσήκει ἡ καθόλου διοίκησις καὶ διαχείρισις αὐτῶν», εἶναι ὅμως ζήτημα ἐὰν τὸ ἄρθρον τοῦτο ἰσχύῃ νῦν. Μὴ ἐκδοθέντος ἔτι τοῦ ὑπὸ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τοῦ 1923 προβλεπομένου διατάγματος, αἱ λεπτομέρειαι τῆς διοικήσεως καὶ διαχειρίσεως τῶν ἐξωκκλησίων καὶ παρεκκλησίων, τῶν ἀνηκόντων κατὰ κυριότητα εἰς τὰ μητροπολιτικὰ συμβούλια, μένουσιν ἀκαθόριστοι. Αἱ ἀνωτέρω διατάξεις περὶ ἐξωκκλησίων καὶ παρεκκλησίων, ἐπεκταθέντος ἐσχάτως τοῦ περὶ ἐνοριῶν νόμου καὶ εἰς τὴν Νέαν Ἑλλάδα, ἰσχύουσι δι' ὅλον τὸ ἑλληνικὸν κράτος πλὴν τῶν Ἰονίων νήσων, εἰς ἃς δὲν ἔχει ἔτι ἐπεκταθῆ ὁ περὶ ἐνοριῶν νόμος, καὶ τῆς Κρήτης, κατὰ τὸ καταστατικὸν τῆς ὁποίας ἡ περιουσία τῶν ἐξωκκλησίων καὶ παρεκκλησίων συγχωνεύεται τῷ οἰκείῳ ἐνοριακῷ ναῷ (ἄρθρ. 148). Κ. Ι. Δ.

ἐξώκοιτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔξω ἔχων τὴν κοίτην, ὁ κοιμώμενος ἔξω.

ἐξώκοιτος (ὁ) (Exocoetus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυσοστόμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σκομβρεσεχιδῶν*, περιλαμβάνον ἰχθῦς ἐπιμήκεις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, μὲ σῶμα ἀτρακτοειδές, καλυπτόμενον ὑπὸ εὐμεγέθων, σχετικῶς πρὸς τὸ σῶμα, λείων λεπίων. Ἡ κεφαλὴ εἶναι λεπτὴ καταλήγουσα εἰς ἀμβλὺ ῥάμφος· τὸ ἄνω χεῖλος εἶναι κατά τι βραχύτερον τοῦ κάτω, αἱ σιαγόνες εἶναι ἰσχυραὶ καὶ φέρουσι πολυπληθεῖς ὀδόντας. Τὰ στηθιαῖα πτερύγια λίαν ἀνεπτυγμένα καὶ ἐπιμηκέστατα, χρησιμοποιούμενα ἐνίοτε καὶ ἀντὶ πτερῶν, διὰ τὴν πτῆσιν τοῦ ζῴου. Τὸ ῥαχιαῖον πτερύγιον εὑρίσκεται ἀκριβῶς ἄνωθεν τοῦ ἑδραίου καὶ εἰς τὸ ἀντίθετον μέρος, καὶ τὸ οὐραῖον εἶναι βαθέως ἐσχισμένον, ὁ δὲ ἄνω αὐτοῦ λοβὸς εἶναι βραχύτερος τοῦ κάτω. Τὸ γένος περιλαμβάνει 5 εἴδη, ὧν γνωστότερα: ὁ *ἐξώκοιτος ὁ ἱπτάμενος* (Exocoetus volitans), ἀπαντῶν εἰς τὴν Μεσόγειον, καὶ ὁ *ἐξώκοιτος ὁ ἀλλόμενος* (Exocoetus exsiliens), κοινότατος ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Δ. Ν. Π.

ἐξωκοιτῶ (—*έω*)· εἶμαι ἐξώκοιτος, κοιτάζομαι, κοιμῶμαι ἔξω.

—*[Κανον. Δικ.]* Ὁ κανὼν μς΄ τῆς ἐν Τρούλλῳ ς΄ Οἰκουμενικῆς συνόδου ἀπηγόρευσεν ἀπολύτως εἰς τὰς μοναχὰς τὸ ἐξωκοιτεῖν, ἐπέτρεψε δὲ μόνον τὴν ἐν ἡμέρᾳ ἔξοδον αὐτῶν ἐκ τῆς μονῆς, μόνον ἐν περιπτώσει ἀναποφεύκτου ἀνάγκης, πάντως δὲ τῇ ἀδείᾳ τῆς ἡγουμένης καὶ συνοδείᾳ ἄλλης πρεσβύτιδος μοναχῆς. Κ. Μ. Ρ.

ἐξωκράνιος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων τὸ κρανίον προβεβλημένον πρὸς τὰ ἔξω.

ἐξωκρινὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τὸ) *[Ἰατρ.]*. Χαρακτηρισμὸς τῆς λειτουργίας τῶν ἀδένων τῶν ἐχόντων ἔξω ἔκκρισιν, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τοὺς ἔχοντας ἔσω ἔκκρισιν.

ἐξώλαμπρα· ἐπίρρ., συνήθ. *ξώλαμπρα*· ἔξω τῆς Λαμπρῆς, μετὰ τὸ Πάσχα: «θὰ ταξιδεύσω ξώλαμπρα» δηλαδὴ ἀφοῦ παρέλθῃ τὸ Πάσχα.

ἐξώλεια (ἡ)· τὸ νὰ γίνῃ τις *ἐξώλης*, παντελὴς καταστροφή: «ηὐχήθησαν ἐξώλειαν αὐτοῦ καὶ τοῦ γένους».

ἐξώλης (ὁ, ἡ), —*ες* (τό)· ὁ ἐντελῶς κατεστραμμένος, ἰδίᾳ ὁ ψυχικῶς κατεστραμμένος, διεφθαρμένος, φαῦλος, λέγεται μετὰ τοῦ *προώλης*: «εἶναι—, κατήντησεν ἐξώλης καὶ προώλης».

ἐξώμαλλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔξω ἔχων τοὺς μαλλούς, ὁ ἔξωθεν μαλλωτός: «ἐπενδύτης ἐξώμαλλος».

ἐξωμερίτης (ὁ) καὶ ***ξωμερίτης***· ὁ τῶν ἔξω μερῶν, ὁ ἔξωθεν ἐλθών, ἔπηλυς, ξένος, ἀλλοδαπός.

ἐξωμερίτικος, —*η*, —*ον*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἐξωμερίτην, ξενικός, ξένος.

ἐξωμήτριος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔξω τῆς μήτρας, ἀντίθ. *ἐνδομήτριος*: «ἐξωμήτριος κύησις» (βλ. κατ.).

— **ἐξωμήτριος *κύησις*** *[Μαιευτ.]*. Ὅταν ἡ ἐγκατάστασις καὶ ἀνάπτυξις τοῦ γονιμοποιηθέντος ᾠαρίου δὲν τελῆται ἐν τῇ φυσικῇ αὐτοῦ κοιλότητι, τῇ μήτρᾳ, ἀλλὰ λαμβάνει χώραν ἔξω ταύτης, ἐπὶ τῶν ἐξαρτημάτων αὐτῆς, τῶν σαλπίγγων καὶ τῶν ᾠοθηκῶν, ἢ ἐντὸς τοῦ κύτους τῆς κοιλίας, ἀποβαίνουσα οὕτω σοβαρωτάτη ἐπιπλοκή, τότε τὴν τοιαύτην κύησιν καλοῦμεν *ἐξωμήτριον*· ἐπειδὴ δὲ ὁ αὐλὸς τῆς σάλπιγγος ἀποτελεῖ τὴν γέφυραν τῆς μεταβάσεως τοῦ ᾠαρίου ἐκ τῆς ᾠοθήκης πρὸς τὴν μήτραν, ἤτοι τὸν *ᾠαγωγόν*, δῆλον καθίσταται ὅτι ἡ συνηθεστάτη μορφὴ τῆς ἔκ τινος κωλύματος ἐξωμητρίου κυήσεως ἀφορᾷ κυρίως τὴν σάλπιγγα, ἐξ οὗ αὕτη ἐκλήθη καὶ *σαλπιγγικὴ* ἢ *ᾠαγωγικὴ* κύησις.

Αἰτίαι τῆς ἐξωμητρίου κυήσεως φέρονται: 1) αἱ ὑποπλασίαι ἢ διαμαρτίαι διαπλάσεως τῶν σαλπίγγων κωλύουσαι τὴν πρὸς τὴν μήτραν πορείαν τοῦ ᾠαρίου ἢ εὐνοοῦσαι τὴν ἐν τῇ σάλπιγγι κατασκήνωσίν του· 2) μηχανικοὶ λόγοι ἐκ πολυπόδων, ὄγκων κλπ. στενούντων ἢ πιεζόντων τὸν αὐλὸν τῆς σάλπιγγος· 3) χρόνιαι ἐλαφραὶ φλεγμοναὶ τῶν σαλπίγγων ὧν ἕνεκα κωλύεται ἡ πορεία τοῦ ᾠαρίου πρὸς τὴν μήτραν· 4) βιολογικαὶ διαταραχαὶ τοῦ ᾠαρίου (σύφιλις, φυματίωσις) βραδύνουσαι τὴν πορείαν του, εὑρισκομένου εἰς προκεχωρημένον στάδιον ἀναπτύξεως ἐντὸς τοῦ στενοῦ αὐλοῦ τῶν σαλπίγγων· καὶ 5) ἀλλοιώσεις σαλπιγγικαὶ ἐκ προηγουμένων πλαστικῶν ἢ ἄλλων ἐπὶ τῆς σάλπιγγος ἐγχειρήσεων.

Μορφαὶ ἐξωμητρίου κυήσεως. Αὗται εἶναι: 1) Ἡ *σαλπιγγική*, ἡ συνηθεστάτη πασῶν (85 %). Ἀναλόγως δὲ τῆς μοίρας τῆς σάλπιγγος, ἐν ᾗ ἡ κύησις λαμβάνει χώραν ἐκ τοῦ μητριαίου στομίου αὐτῆς πρὸς τὸ κοιλιακόν, διακρίνομεν τὴν *σαλπιγγομητρικήν*, τὴν *διάμεσον*, τὴν *ἰσθμικὴν* καὶ τὴν *κωδωνικήν*, τὴν καὶ συνηθεστάτην. Κύησις ἐξωμήτριος δύναται νὰ ἀναπτυχθῇ καὶ ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν σαλπίγγων, ἐξ ὧν ἡ μία νὰ παρουσιάζῃ καὶ δίδυμον τοιαύτην· ἐπίσης δυνατὸν νὰ συνυπάρξῃ σαλπιγγικὴ μετ' ἐνδομητρίου κυήσεως *(Johnson, Launay)*. Ἐσημειώθη ὡσαύτως ὑποτροπὴ σαλπιγγικῆς κυήσεως μετ' ἐγχείρησιν τῆς μιᾶς σάλπιγγος εἰς τὴν ἑτέραν. Τέλος ἀναφέρουσιν ἐξωμήτριον κύησιν λαβοῦσαν χώραν εἰς τὸν ἐναπομείναντα μετὰ τὴν ἐγχείρησιν μίσχον τῆς ἤδη κυοφορησάσης σάλπιγγος, τοῦ ᾠοῦ πορευθέντος πιθανῶς ἐκ τῆς ἑτέρας σάλπιγγος πρὸς τὴν μήτραν καὶ ἐκ ταύτης πρὸς τὴν ἐναπολειφθέντα μίσχον τῆς ἐγχειρηθείσης σάλπιγγος. Ἡ σαλπιγγικὴ μορφὴ τῆς ἐξωμητρίου κυήσεως ἀπαντᾶται συνηθέστερον εἰς τὴν ἀριστερὰν σάλπιγγα. 2) Ἡ *ᾠοθηκικὴ κύησις*, λαμβάνουσα χώραν ἐντὸς τοῦ γρααφιανοῦ ᾠοθυλακίου κατὰ τὴν ῥῆξίν του, διὰ τῆς γονιμοποιήσεως τοῦ ἐν αὐτῷ ᾠαρίου ὑπὸ τοῦ ἀφικνουμένου καὶ εἰσδυομένου σπερματοζῳαρίου Ἡ κύησις αὕτη εἶναι πολὺ ὀλιγώτερον συνήθης τῆς σαλπιγγικῆς (4 %). 3) Ἡ *κοιλιακὴ κύησις*, ἐπισυμβαίνουσα ἐκ τῆς πτώσεως τοῦ γονιμοποιηθέντος ᾠαρίου ἐν τῷ κύτει τῆς κοιλίας ἐκ τῆς σάλπιγγος ἢ ᾠοθήκης κατόπιν ῥήξεως ἢ ἐκτρώσεως· ἀποχρώσεις τῆς κοιλιακῆς ἐξωμητρίου κυήσεως εἶναι ἡ σαλπιγγοκοιλιακὴ καὶ ἡ ᾠοθηκοκοιλιακὴ κύησις.

Παθολογοανατομικαὶ ἀλλοιώσεις. Ἀπὸ τῆς τετάρτης ἑβδομάδος τῆς κατασκηνώσεως τοῦ ᾠοῦ ἔν τινι σημείῳ τοῦ αὐλοῦ τῆς σάλπιγγος, τὸ ἐπιθήλιον τοῦ βλεννογόνου ταύτης ἐξαφανίζεται χωρὶς νὰ φαίνεται ὁ βλεννογόνος μεταβαλλόμενος εἰς φθαρτὸν ὑμένα, ὡς τοῦτο συμβαίνει ἐπὶ τοῦ βλεννογόνου τῆς μήτρας κατὰ τὴν ἐνδομήτριον κύησιν· τὸ ὑπὸ τὸν βλεννογόνον μυϊκὸν τοίχωμα τῆς σάλπιγγος διηθεῖται ὑπὸ τῆς ἐξωδερμικῆς στοιβάδος τοῦ ᾠοῦ, ἀποτελουμένης ἐκ γιγαντοκυττάρων καὶ συγκυτίου καὶ σχηματίζει τοὺς ἐξ αἱματωδῶν κόλπων μεσολαχνίους χώρους. Κατὰ τοὺς Couvellaire καὶ Stroganoff ἐκ τοῦ μετασχηματισμοῦ τῶν στοιχείων τούτων τῆς ἐξωδερμικῆς στοιβάδος καθαρῶς ἐμβρυϊκῆς προελεύσεως, μὴ ἔτι τροφοδοτουμένων ὑπὸ τῶν ἐμβρυϊκῶν ἀγγείων, προέρχονται αἱ μέλλουσαι ἐμβρυϊκαὶ λαχνίαι, αἵτινες ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἱστοῦ τῆς σάλπιγγος (χόριον, μυϊκὸς καὶ συνεκτικὸς ἱστὸς) ἀποβαίνοντος ἀγγειοβριθεστάτου, συντελοῦσι πρὸς σχηματισμὸν τοῦ πλακοῦντος. Ἀκριβῶς ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης, ὡς ἐκ τοῦ ἀκαταλλήλου ἐδάφους τῆς σάλπιγγος διὰ τὴν περαιτέρω διατροφὴν τοῦ κυήματος ἐπέρχονται αἱ διάφοροι ἀνατομοπαθολογικαὶ ἀλλοιώσεις καὶ διαταραχαί, μὴ παρατηρούμεναι κατὰ τὴν ἐνδομήτριον κύησιν. Τόσον ἐκ τῶν ἀρχικῶς εἰσδυουσῶν ἐντὸς τῶν ἱστῶν τῆς σάλπιγγος λαχνῶν πρὸς ἀναζήτησιν μητρικοῦ αἵματος καὶ τιτρωσκουσῶν μικρὰ ἀγγεῖα, ἐξ ὧν μικραὶ αἱμορραγίαι, ὅσον καὶ ἐκ τῆς βραδύτερον ἐπερχομένης ὑπερτροφίας τῶν λαχνῶν τούτων καταληγούσης εἰς μυξωματώδη ἐκφύλισιν καὶ ἀτροφίαν, ὡς ἐκ τῆς μὴ ἐπαρκοῦς διαθρέψεώς των, καὶ τῆς ἐκ ταύτης ἀραιώσεως τῶν αἱματωδῶν κόλπων, ἐπέρχονται μικραὶ ἢ μεγαλύτεραι αἱμορραγίαι ἐντὸς τοῦ ἐμβρυϊκοῦ σάκκου, ἐπαναλαμβανόμεναι κατὰ διάφορα διαστήματα. Αὗται προκαλοῦσιν, ἀναλόγως τῆς συχνότητος καὶ ποσότητος αὐτῶν, ὁτὲ μὲν τὰ *αἱματώματα* ἢ *αἱματοσάλπιγγας* διὰ τῆς καταστροφῆς τοῦ ᾠοῦ μεταβαλλομένου εἰς *αἱματομύλην*, ὁτὲ δὲ τὴν *ἔκτρωσιν* διὰ τῆς ἀποβολῆς τοῦ ᾠοῦ ἐκ τοῦ ἐμβρυϊκοῦ σάκκου πρὸς τὸν αὐλὸν τῆς σάλπιγγος καὶ ἐκεῖθεν ἐκ τῆς συσταλτικῆς κινήσεως αὐτῆς πρὸς τὴν κοιλίαν, ἢ τὴν *ῥῆξιν* ὀφειλομένην πλὴν τῶν αἱμορραγιῶν καὶ εἰς τὸ λεπτὸν τοίχωμα τῆς σάλπιγγος τὸ διαβιβρωσκόμενον ἔτι πλειότερον ἐκ τῆς ὁλονὲν εἰσδύσεως τῶν ἐμβρυϊκῶν λαχνῶν, εἰς οὓς ἀδυνατεῖ νὰ ἀντιτάξῃ τὸν πλακουντικὸν φραγμὸν τῆς ἐνδομητρίου κυήσεως· κατὰ τὴν τελευταίαν δὲ ταύτην περίπτωσιν, ὡς καὶ κατὰ τὴν ἔκτρωσιν ἔν τινι μέτρῳ, λαμβάνουσι χώραν ἐνδοπεριτοναϊκαὶ αἱμορραγίαι, ἀποτελοῦσαι ἀναλόγως τῆς ἐκτάσεως καὶ ποσότητός των τὴν *περισαλπιγγικὴν αἱματοκήλην*, τὴν *ὀπισθομήτριον*, τὸ *ἐνδοσυνδεσμικὸν αἱμάτωμα* καὶ τὴν *κατακλυσμικὴν* διάχυτον ἐνδοπεριτοναϊκὴν αἱμορραγίαν ἢ *περιτοναϊκὴν πλήμμυραν*. Καὶ ἡ μὲν ἔκτρωσις λαμβάνει χώραν μεταξὺ τῆς 5ης—6ης ἑβδομάδος, συμβαίνουσα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπὶ τῆς κωδωνικῆς μορφῆς τῆς κυήσεως· ἡ δὲ ῥῆξις, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐπὶ τῆς ἰσθμικῆς μορφῆς τῆς κυήσεως λαμβάνουσα χώραν, ἀπαντᾶται μεταξὺ τῆς 8ης—12ης, ἑβδομάδος, σπανιώτερον δ' ἐπέρχεται μετὰ τὸν 4ον μῆνα τῆς κυήσεως, ἐξαιρετικῶς δὲ ὅλως κατὰ τὸν 5ον καὶ 6ον μῆνα. Οὕτως ἡ σαλπιγγικὴ κύησις προώρως διακόπτεται ὑπὸ τῆς αἱματοσάλπιγγος, τῆς ἐκτρώσεως καὶ τῆς ῥήξεως καὶ μόνον σπανιώτατα, ὅταν φέρῃ τὴν κωδωνικήν, καὶ ὄχι τὴν διάμεσον καὶ ἰσθμικὴν μορφήν, φθάνει πρὸς τὸ τέρμα. Καὶ ἡ μὲν αἱματοσάλπιγξ καὶ αἱματομύλη ἀπορροφᾶται, ἢ διαπυεῖται ἐκ τῆς ἐντερικῆς γειτνιάσεως, ἢ καὶ μεταβάλλεται τέλος εἰς κακοήθη χοριοεπιθηλιωματώδη νεοπλασίαν· ἡ δὲ ἔκτρωσις, σπανιώτερον συμβαίνουσα, διὰ τοῦ σαλπιγγομητρικοῦ στομίου εἰς τὴν μήτραν καὶ συνηθέστερον διὰ τοῦ σαλπιγγοκοιλιακοῦ στομίου εἰς τὴν περιτοναϊκὴν κοιλότητα, ἐκ τῆς συμπαρομαρτούσης αἱμορραγίας της, ἐπικινδύνου ὡς ἡ τῆς ῥήξεως, καταλήγει συχνάκις εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ ᾠοῦ· ὅταν ὅμως συμβῇ τὸ ᾠὸν ἀκέραιον μετὰ τοῦ πλακοῦντος νὰ ἐκβληθῇ ἢ μετά τινος τμήματος αὐτοῦ, τοῦ ἑτέρου συνεχομένου μετὰ τοῦ ἐν τῇ σάλπιγγι ἐναπομείναντος, τότε δυνατὸν ἡ κύησις νὰ ἐξελιχθῇ ἐν τῇ περιτοναϊκῇ κοιλότητι διὰ τοῦ ἐνοφθαλμισμοῦ τοῦ ᾠοῦ ἐν αὐτῇ· τέλος ἡ ῥῆξις, λαμβάνουσα χώραν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, κατὰ τὴν ἰσθμικὴν μοῖραν τῆς σάλπιγγος, παρουσιάζει τὰς αὐτὰς περίπου ἀνατομικὰς ἀλλοιώσεις μὲ τὴν ἔκτρωσιν, ὡς πρὸς τὴν καταστροφὴν τοῦ ᾠοῦ ἢ τὴν περαιτέρω ἐν τῇ κοιλίᾳ ἐξέλιξίν του. Ἐκτὸς τῶν ἄνω μνημονευθεισῶν ἀνατομικῶν ἀλλοιώσεων κατὰ τὴν σαλπιγγικὴν κύησιν, ἀλλοιώσεις ταυτοχρόνους ὑφίστανται καὶ ἡ μήτρα καὶ ἡ ἀντίστοιχος σάλπιγξ εἰς τοὺς βλεννογόνους των, ὡς καὶ ἡ τῇ κυοφορούσῃ σάλπιγγι προσκειμένη ᾠοθήκη.

Ἡ *ᾠοθηκικὴ κύησις* δὲν ἐπεκτείνεται ἐπίσης πέραν μηνῶν τινων καὶ τὸ ἔμβρυον καταστρέφεται κατόπιν αἱμορραγίας. Σπανίως ἐξελίσσεται ἡ κύησις αὕτη καὶ φθάνει πρὸς τὸ τέρμα, λαμβάνουσα χώραν εἴτε ἐντὸς τοῦ γρααφιανοῦ ᾠοθυλακίου τῆς ᾠοθήκης, εἴτε καὶ ἐν τῇ κοιλίᾳ, τοῦ πλακοῦντος παραμένοντος ἐπὶ τῆς ᾠοθήκης. Κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις τὸ ᾠὸν περικυκλοῦται ἐν τῇ κοιλίᾳ ὑπὸ ἀγγειοβριθεστάτων ψευδομεμβρανῶν. Τέλος ἡ *ἐξωμήτριος κοιλιακὴ κύησις* σπανίως πρωτογενῶς ἐπισυμβαίνουσα προέρχεται δευτερογενῶς ἐκ σαλπίγγων καὶ ᾠοθηκῶν συνεπείᾳ ῥήξεων καὶ ἐκτρώσεων, ὡς ἐλέχθη· διαρκεῖ αὕτη ἐπί τινα καιρὸν καὶ πρὸ τοῦ τέρματος ἐπέρχεται ὁ θάνατος, τοῦ ἐμβρύου ἀποτιτανομένου καὶ ἀποτελοῦντος τὸ *λιθοπαίδιον*· ἐνίοτε ἀναπτύσσεται ἐξαιρετικῶς καὶ μέχρι τοῦ κανονικοῦ τέρματος. Παρουσιάζεται ὑπὸ τὴν καθαρῶς κοιλιακὴν μορφήν, τὴν σαλπιγγοκοιλιακήν, τὴν ᾠοθηκοκοιλιακὴν καὶ τὴν ἐνδοσυνδεσμικήν, ὁσάκις ἡ πτῶσις

Digitized by Google

τοῦ ᾠοῦ γίνῃ ἐντὸς τῶν πεταλων τοῦ πλατέος συνδέσμου. Εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις τὸ ᾠὸν περιβάλλεται ὑπὸ ψευδομεμβρανῶν σχηματιζουσῶν παχὺν θύλακον περὶ τὸ ἔμβρυον, συμπεφυκότα εἰς τὰ πέριξ ὄργανα, κύστιν, ἔντερον· αἱ προσφύσεις αὗται ἔχουσι λίαν ἀνεπτυγμένον τὸ ἀγγειακόν των πλέγμα καὶ αἱμορραγοῦσιν ἀφθόνως κατὰ τὴν ἀποκόλλησίν των. Ἡ κατασκήνωσις τοῦ ᾠοῦ ἐν τῇ κοιλίᾳ συνήθως γίνεται ἐπὶ τοῦ πυελικοῦ περιτοναίου ὡς καὶ εἰς τὸν δουγλάσειον χῶρον· παρετηρήθησαν περιπτώσεις καθ' ἃς ἡ κατάφυσις τοῦ πλακοῦντος εὑρέθη παρὰ τὸν εἰλεακὸν βόθρον ὡς καὶ παρὰ τὸ ἧπαρ (*Tuholske, Leeligmann, Albertin*).

Συμπτώματα. Ἀρχικῶς παρουσιάζονται τὰ αὐτὰ τῆς ἐνδομητρίου κυήσεως συμπτώματα, ἤτοι ἐπίσχεσις ἐμμήνων, ναυτία, ἔμετοι, διόγκωσις μαστῶν καὶ μήτρας ἀφικνουμένης τῆς τελευταίας εἰς μέγεθος τριμήνου τοιαύτης, μετὰ τῆς ὡς ἐκ περισσοῦ ἀποπτώσεως ὁλοκλήρου τοῦ βλεννογόνου αὐτῆς ἢ τμημάτων αὐτοῦ μεταβαλλομένων εἰς φθαρτόν. Κατὰ δὲ τὴν ῥῆξιν ἢ ἔκτρωσιν, ἐπισυμβαινούσας κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους τῆς ἐξωμητρίου κυήσεως μῆνας, παρουσιάζεται αἰφνίδιον ἄλγος κατὰ τὸν ἕνα ἢ ἀμφοτέρους τοὺς εἰλεακοὺς βόθρους, παρακολουθούμενον ὑπὸ τῶν φαινομένων τῆς μεγάλης ἐσωτερικῆς αἱμορραγίας, ἤτοι λιποθυμίας, συγκοπῆς, ὠχρότητος τῶν βλεννογόνων, συχνότητος καὶ σμικρότητος τοῦ σφυγμοῦ μετὰ βαθείας καὶ συχνῆς ἀναπνοῆς καὶ ψύξεως τῶν ἄκρων, ὡς καὶ μετέπειτα ὁλοκλήρου τοῦ σώματος. Ἐπὶ δὲ ἐλαφρᾶς καὶ βαθμιαίας αἱμορραγίας, καθ' ἣν παράγονται αἱ διάφοροι αἱματοκῆλαι καὶ τὸ ἐνδοσυνδεσμικὸν αἱμάτωμα, ἡ γυνὴ μετὰ βραχεῖαν ἐπίσχεσιν τῆς ἐμμήνου ῥοῆς, ἐξ ἧς ὑποπτεύεται ἑαυτὴν ἔγκυον, καταλαμβάνεται ὑπὸ ἐλαφρῶν καὶ συνεχῶν πόνων κατὰ τὸ ὑπογάστριον, ἐνῷ συγχρόνως ἐκ τῶν γεννητικῶν αὐτῆς ὀργάνων ἐπέρχεται ἐλαφρὰ αἱμόρροια μετ' ἐξόδου ἢ ἄνευ τοιαύτης τοῦ φθαρτοῦ τῆς μήτρας· μετά τινας δὲ ἡμέρας, ὡς ἐκ τῶν περὶ τὸ ἐκχυθὲν αἷμα παραγομένων φλεγμονωδῶν συμφύσεων ἀναφαίνεται ὕψωσις τῆς θερμοκρασίας μετὰ ὑπογαστρικῶν πόνων. Τέλος, τῆς ἐξωμητρίου κυήσεως ἐξελισσομένης ἐξαιρετικῶς πρὸς τὸ τέρμα αὐτῆς, ἡ γυνὴ παρουσιάζει πάντα τὰ βέβαια σημεῖα τῆς ἐνδομητρίου κυήσεως, ἤτοι παθητικὰς καὶ ἐνεργητικὰς κινήσεις τοῦ ἐμβρύου, ἐμβρυϊκοὺς καρδιακοὺς παλμούς, ἀλλοιώσεις τῶν μαστῶν καὶ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων, καὶ κατὰ τὸν 7ον καὶ 8ον μῆνα τῆς κυήσεως ἀναφαίνονται ὠδῖνες πραγματικαί, ὀφειλόμεναι εἰς τὰς συστολὰς τῆς μήτρας, ἐξ ὧν ἐπέρχονται ἡ διαστολὴ τοῦ μητρικοῦ στομίου καὶ ἡ ἔξοδος ἐξ αὐτοῦ βλέννης καὶ αἵματος, ὅλως δὲ σπανίως ῥήγνυται ἐν τῇ κοιλίᾳ καὶ ὁ θύλακος τοῦ ἐμβρύου· ἐντὸς ὡρῶν τινων ἢ ἡμερῶν τὰ φαινόμενα τοῦ τοιούτου ψευδοτοκετοῦ παρέρχονται καὶ τὸ ἔμβρυον θνήσκει. Ἡ διάγνωσις τῆς ἐξωμητρίου κυήσεως καὶ τῶν ἐπιπλοκῶν αὐτῆς τυγχάνει οὐχὶ τόσον δυσχερὴς διὰ τὸν ἐν νῷ ἔχοντα ταύτην προκειμένου περὶ γυναικὸς διατρεχούσης τὴν γενετήσιον περίοδον αὐτῆς· δυσχεραίνεται δὲ μόνον αὕτη ἐπὶ ταυτοχρόνου συνυπάρξεως ἐξωμητρίου καὶ ἐνδομητρίου κυήσεως. Ἡ δὲ πρόγνωσις πάσης οἱασδήποτε μορφῆς τῆς ἐξωμητρίου κυήσεως εἶναι βαρυτάτη.

Θεραπεία. Πᾶσα ἐξωμήτριος κύησις θεωρεῖται ὡς κακοήθης ὄγκος, συνεπῶς δέον διὰ λαπαροτομίας νὰ ἐγχειρῆται πρὸ τοῦ 5ου μηνὸς ἅμα τῇ διαγνώσει. Μετὰ τὸν 5ον μῆνα ἡ ἐγχείρησις ἀναβάλλεται μέχρι τοῦ 7—8ου μηνός, ἐφόσον δὲν ἀπειλεῖται ἡ ζωὴ τῆς μητρὸς ἐκ ῥήξεως ἢ ἄλλου λόγου, ἵνα τὸ ἔμβρυον ᾖ βιώσιμον μετὰ τὴν δι' ἐγχειρήσεως ἐξαγωγήν του· ἀλλ' ἐπειδὴ ἀφ' ἑτέρου ῥήξεις δύνανται πάντοτε νὰ συμβῶσιν, ἢ ἂν τοιαῦται δὲν λάβωσι χώραν, ἐφόσον ἐπιμηκύνεται ἡ κύησις, αἱ συμφύσεις γίνονται πλειότεραι καὶ ἡ δυσκολία τῆς ἐγχειρήσεως ἀποβαίνει μείζων, καὶ ἐπειδὴ καὶ τὸ ἔμβρυον συχνάκις πρὸ τοῦ 7ου μηνὸς θνήσκει ἢ καὶ ἂν ἐπιζῇ προσβάλλεται ὑπὸ διαμαρτίας διαπλάσεως ἢ ἀποβαίνει ἠλίθιον, καθίσταται προτιμοτέρα καὶ μετὰ τὸν 5ον μῆνα ἡ διὰ λαπαροτομίας ἐξαίρεσις τοῦ ἐμβρύου μετὰ τοῦ σάκκου του εἴτε ἐν ζωῇ εὑρισκομένου ἢ τεθνεῶτος καὶ ἀποτιτανωθέντος. Καὶ ἡ μὲν πρὸ τῆς ῥήξεως ἐγχείρησις κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τῆς κυήσεως κατ' οὐδὲν διαφέρει τῶν ἐκτελουμένων κατὰ τὰς συνήθεις ἁπλᾶς καὶ ὄχι ἐπιπεπλεγμένας ᾠοθηκοσαλπιγγίτιδας. Μετὰ δὲ τὴν ῥῆξιν καὶ τὴν αἱμορραγίαν ὑφ' οἱανδήποτε μορφήν, ἐπιβάλλεται ἐπίσης ἡ ἐγχείρησις διὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ ἐμβρυϊκοῦ σάκκου, τὴν αἱμόστασιν καὶ περισυλλογὴν τοῦ διαχυθέντος αἵματος, ὡς καὶ διὰ τὴν διάνοιξιν τῆς τυχὸν ἐγκεκυστωμένης αἱματοκήλης· προκειμένου μάλιστα περὶ τῆς κατακλυσμικῆς αἱμορραγίας οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ὡς τάχιστα ἐπιβάλλεται ἡ ἐπέμβασις καὶ ἰδίως ἐὰν ἐντὸς τοῦ πρώτου δωδεκαώρου ἀπὸ τῆς ῥήξεως ὁ σφυγμὸς παρὰ τὴν ἰατρικὴν βοήθειαν δὲν βελτιωθῇ, ἀλλ' ἐξακολουθῇ ταχὺς καὶ ἀδύνατος καὶ τὰ ἄκρα δὲν θερμαίνονται οὐδὲ τὸ δέρμα χρωματίζεται. Ἂν ὅμως παρατηρηθῇ βελτίωσίς τις, καλὸν νὰ ἀναμείνῃ τις ἐπὶ δωδεκάωρον, ἵνα μὴ μετὰ τοῦ κινδύνου τῆς ἐγχειρήσεως ἐπιπροστεθῇ καὶ ἡ κατάπτωσις τοῦ ἀσθενοῦς· ἡ ἐγχείρησις δέον κατὰ τὸ ἐνὸν νὰ ᾖ ταχυτάτη καὶ ἡ νάρκωσις ἐλαχίστη· αἱ δὲ διαπεπυημέναι αἱματοκῆλαι ἐγχειροῦνται κολπικῶς διὰ τοῦ ὀπισθίου θόλου. Προκειμένου δὲ περὶ ἐγχειρήσεως τοῦ βιωσίμου ἐμβρύου, ἡ ἀγωγὴ εἶναι ὁμοία ὡς καὶ ἐπὶ τῆς ἐγχειρήσεως τῆς καισαρικῆς τομῆς, διανοιγομένου τοῦ ἐμβρυϊκοῦ σάκκου ἀντὶ τοῦ μητρικοῦ τοιχώματος καὶ ἐξαγομένου τοῦ ἐμβρύου διὰ τῶν ποδῶν. Μετὰ δὲ τὴν ἀποκόλλησιν τοῦ πλακοῦντος ἀποκολλᾶται καὶ ὁ σάκκος ἐκ τῶν ἐντερικῶν του προσφύσεων καὶ ἐκτέμνεται εἰς μεγαλυτέραν κατὰ τὸ ἐνὸν ἔκτασιν, τῶν χειλέων αὐτοῦ προσραπτομένων περὶ τὸ κοιλιακὸν τραῦμα· πρὸς ἀποφυγὴν δὲ τῆς μεγάλης αἱμορραγίας ἐκ τῆς ἀποκολλήσεως τοῦ πλακοῦντος συνιστᾶται ἡ ἐκ τῶν προτέρων ἀπολίνωσις τῆς ὑπογαστρίου ἀρτηρίας, καὶ ἡ πίεσις κατὰ τὴν ἐγχείρησιν τῆς κοιλιακῆς ἀορτῆς ἢ ἡ σύλληψις δι' αἱμοστατικῶν λαβίδων τῶν μητροωθηκικῶν ἀρτηριῶν. Ἀκριβῶς πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἐπικινδύνου ταύτης αἱμορραγίας οἱ Maygrier, Werth, Pinard κλπ. συνέστησαν τὴν ἐγχείρησιν τῆς *ἐνθυλακώσεως*, δι' ἧς μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ ἐμβρύου ὁ πλακοῦς ἐγκαταλείπεται ἐπὶ τόπου, ῥαπτομένων τῶν χειλέων τοῦ σάκκου ἐπὶ τῶν κοιλιακῶν τοιχωμάτων· ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἀγωγὴ θεωρεῖται ἐπικίνδυνος, διότι οὐ μόνον δὲν προλαμβάνει τὰς αἱμοραγίας, ἀλλὰ προδιαθέτει καὶ εἰς μολύνσεις. Τέλος ἡ ἐγχείρησις ἐπὶ προσφάτως θανόντος ἐμβρύου ἀναβάλλεται ἐπὶ 3—6 ἑβδομάδας διὰ τὴν ἐπιβράδυνσιν τῆς κυστοπλακουντικῆς κυκλοφορίας ἢ τὴν στάσιν ταύτης· πλειότερα ἀναβολὴ θεωρεῖται ἐπικίνδυνος, διότι δυνατὸν νὰ ἐπέλθωσι καὶ αὖθις σφοδραὶ αἱμορραγίαι· εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην συνιστᾶται νὰ μὴ διανοιγῇ ὁ σάκκος ἐκ φόβου περιτοναϊκῆς μολύνσεως, ἀλλὰ νὰ γίνῃ ἡ ὁλικὴ ἐξαίρεσις τοῦ κυστικοῦ περιβλήματος μετὰ τοῦ περιεχομένου του. Ἡ ἰδία διὰ λαπαροτομίας ἀγωγὴ δέον νὰ τηρηθῇ καὶ ἐπὶ πρὸ πολλοῦ θανόντος ἐμβρύου, ἤτοι τοῦ λιθοπαιδίου, ἐκτὸς ἂν ἡ ἐμβρυϊκὴ κύστις εὕρηται εἰς τὸν ὀπίσθιον θόλον τοῦ κόλπου, πιέζουσα τοῦτον, ὁπότε ἡ ἐγχείρησις δύναται νὰ γίνῃ κολπικῶς πρὸς διάνοιξιν καὶ κένωσιν ἐκεῖθεν τοῦ περιεχομένου καὶ παροχέτευσιν· ἐπὶ διαπεπυημένης κύστεως μετὰ συνυπάρξεως συριγγωδῶν πόρων ὁ χειρουργὸς διὰ τὴν διάνοιξιν καὶ ἐκκένωσιν τῆς κύστεως ὁδηγεῖται διὰ τῶν πόρων τούτων. Ο. ΡΑΛΛΙΔΗΣ

ἐξώμιος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων τοὺς ὤμους ἔξω προβεβλημένους, ἐξηρθρωμένους.

ἐξωμίς,—*ίδος* (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Ἔνδυμα βραχὺ συνήθως, τὸ ὁποῖον ἔφερον οἱ ἐργατικοὶ καὶ οἱ δοῦλοι. Ἦτο εἶδος ἱματίου ἑτερομασχάλου, ἔχοντος ὀπὴν πρὸς τὸ ἀριστερὸν μέρος ἀντὶ χειρίδος, ἀφήνοντος δὲ τὸν δεξιὸν ὦμον ἀκάλυπτον, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα. ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἐξωμοριακὴ *ἀντιστάθμισις* (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. λ. *στερεοϊσομέρεια* καὶ *στερεοχημεία*.

ἔξωμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων τοὺς ὤμους ἔξω, ἀσκεπεῖς, ἀκαλύπτους: «ἦλθεν εἰς τὸν χορὸν ἔξωμος» ‖ «ἐσθὴς ἔξωμος» ἢ «ἔνδυμα ἔξωμον» τὸ ἀφῆνον ἀκαλύπτους τοὺς ὤμους.

ἐξωμοσία (ἡ) *[Ἀρχ· Δίκ.]*. Ὁ καλούμενος ὡς μάρτυς ἦτο ὑποχρέως νὰ μαρτυρήσῃ, ὁ ἀρνούμενος ἐτιμωρεῖτο διὰ ποινῆς χιλίων δραχμῶν. Πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ποινῆς ὤφειλε νὰ ὁρκισθῇ ὅτι ἀδυνατεῖ νὰ μαρτυρήσῃ. Ὁ ὅρκος ὁ διὰ τὸν λόγον τοῦτον διδόμενος ἐκαλεῖτο *ἐξωμοσία*.

ἐξωμότης (ὁ)· ὁ ἐξομνύων, ὁ ἀπαρνούμενος τὴν πίστιν του, τὴν θρησκείαν του.

ἐξωμοτικός, —*ή*, —*όν* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐξωμοσίαν ἢ τὸν ἐξωμότην.

Ἐξωμύτης *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς νήσου Θήρας, χθαμαλόν, ἀποτελοῦν ἀπόληξιν τοῦ βουνοῦ Πλατανιμὸς ἢ Πλατάνια εἰς τὴν νοτιανὴν τῆς νήσου ἐσχατιάν (πλάτ. 36°20' Β, μηκ. 25°27' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2043: Santorin island), 3 μίλ. ΝΑ τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀκρωτήρι. Περὶ τὸ ἀκρωτήριον μύρμηκες καὶ ἀβαθῆ, ἐπ' αὐτοῦ δέ, πρὸς τὸν λόφον, τάφοι ἀρχαῖοι ἐσκαμμένοι ἐν τῇ ἀργίλλῳ, καὶ θερμοπηγὴ ἐγγὺς τῆς θαλάσσης. Ἐκεῖ ὑπῆρξέ ποτε μεγάλη πόλις μετὰ λιμένος, οὗ οἱ δύο βυθισμένοι ἤδη μεγάλοι κυματοθραῦσται διακρίνονται σαφῶς εἰς βάθη 2 ἕως 4 ὀργυιῶν. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἐξῶν (ἐπίρρ.)· βλ. *ἐξόν*.

ἐξωνάρθηξ (ὁ) *[Βυζαντ.]*. Ὁ πρόναος τῶν χριστιανικῶν μνημείων. Οἱ Βυζαντινοὶ ὠνόμαζον τὸν χῶρον τοῦτον τῆς ἐκκλησίας *ἐξώτατον νάρθηκα*, ὁ δὲ Πορφυρογέννητος *παρανάρθηκα*. Παρουσιάζεται δὲ ὁ ἐξωνάρθηξ ἀπὸ τοῦ ΣΤ' αἰῶνος μ. Χ. καὶ ἐξῆς. Διήκων καθ' ὅλον τὸ πλάτος τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ μνημείου, ἀποτελεῖ ἐν τοῖς ἀρχαιοτέροις μνημείοις τὴν ἀνατολικὴν πτέρυγα τοῦ αἰθρίου, ἤτοι εἶναι παράλληλος πρὸς τὸν ἐσώτερον, τὸν κυρίως νάρθηκα, ἀλλὰ κατά τι στενότερος αὐτοῦ. Τοιοῦτον ἐξωνάρθηκα μετὰ αἰθρίου ἔχουσι τὰ μνημεῖα τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῶν Μύρων τῆς Λυκίας, τῆς διπλῆς ἐκκλησίας τῆς Παναγίας ἐν Ἐφέσῳ κ. ἄ.

Περιφημότερος πάντων εἶναι ὁ ἐξωνάρθηξ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μήκους 61,3 μ. καὶ πλάτους 5,80, ἔχων δώδεκα θύρας ἐκ λευκοῦ μαρμάρου. Ἐκ τῶν θυρῶν τούτων αἱ μὲν πέντε πρὸς ἀνατολὰς φέρουσιν εἰς τὸν ἐσώτερον νάρθηκα, αἱ δὲ πέντε πρὸς δυσμὰς ὁδηγοῦσιν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ αἰθρίου καὶ τὰς πλαγίας πτέρυγας αὐτοῦ, αἱ δὲ ἕτεραι δύο, κείμεναι εἰς τὰ ἄκρα ἄγουσιν εἰς τὰ ὑπερῷα καὶ τὸ κωδωνοστάσιον (σήμερον εἰς τοὺς μιναρέδες). Ἡ πολυτέλεια τούτου ἦτο ἀνάλογος πρὸς τὴν ὅλην τοῦ μνημείου διακόσμησιν. Ἐχρησίμευε δὲ ὁ ἐξωνάρθηξ εἰς τὴν ἀρχαιοτέραν χριστιανικὴν περίοδον ὡς τόπος τῆς λατρείας τῶν κατηχουμένων καὶ μετανοούντων (διότι εἰς τούτους δὲν ἐπετρέπετο ἡ εἰς τὸν ναὸν εἴσοδος), ἐφ' ὅσον διήκει ἡ μετάνοια καὶ δὲν εἶχον βαπτισθῆ. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς κυρίως βυζαντινοὺς χρόνους γίνεται χρῆσις τοῦ ἐξωνάρθηκος, καίτοι ἐξέλιπεν ὁ λόγος τῶν κατηχουμένων. Ἐν τοῖς μνημείοις ὅμως τῆς περιόδου ταύτης, οἷα ὁ Ὅσιος Λουκᾶς τῆς Φωκίδος, ἡ μονὴ Δαιμίου, ἡ ἐκκλησία τῆς Χώρας (Καχριὲ-Τζαμὶ) τῆς Κωνσταντινουπόλεως κ. ἄ. δὲν ὑπάρχει αἴθριον. Ν. Χ. ΚΟΤΖΙΑΣ

ἐξώνησις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξωνεῖσθαι, ἡ ἐξαγορά, ἡ ἀντὶ χρημάτων ἀπαλλαγὴ ἀπὸ ὑποχρεώσεις: «ἐξώνησις στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας» ‖ τὸ δικαίωμα τῆς ἐκ νέου ἀγορᾶς πωληθέντος πράγματος ἢ κτήματος.

—*[Ἀστικ. Δίκ.]* Καλεῖται *ἐξώνησις* (pactum de retroemendo aut retrovendendo) ἡ συμφωνία, καθ' ἣν συνομολογεῖται δικαίωμα τοῦ πωλητοῦ νὰ ἐξαγοράσῃ παρὰ τοῦ ἀγοραστοῦ τὸ πωληθέν, ἢ τοῦ ἀγοραστοῦ νὰ μεταπωλήσῃ εἰς τὸν πωλητὴν τὸ ἀγορασθέν. Ἐκ τοῦ συμφώνου τούτου τίκτεται ἡ τῶν προγεγραμμένων ῥημάτων προσωπικὴ ἀγωγὴ (actio praescriptis verbis) κατὰ μόνου τοῦ παραβάντος αὐτὸ ἑτέρου συμβαλλομένου καὶ τῶν καθολικῶν αὐτοῦ διαδόχων, κατὰ τρίτων δὲ μόνον ἂν τὸ σύμφωνον συνήφθη ὑπὸ τὸν τύπον τοῦ ἀπαλλακτικοῦ συμφώνου (lex commissoria). Τὸ αὐτὸ ἀλλ' ὑπὸ τὸν τῆς καταβολῆς τοῦ τιμήματος εὔλογον περιορισμὸν ἐδέχθη καὶ ὁ ἡμέτερος ἀστικὸς κῶδιξ. Ἐὰν ἡ ἐξώνησις συνομολογηθῇ ῥητῶς ὡς αἵρεσις διαλύουσα τὴν πώλησιν, τὸ τοιοῦτον σύμφωνον ἔχει ἀποτέλεσμα διαλυτικῆς αἱρέσεως· ἑπομένως ὁ ἐνασκῶν τὸ τῆς ἐξωνήσεως δικαίωμα ἀνακτᾷ τὸ πωληθὲν ἐλεύθερον παντὸς μετὰ τὴν πώλησιν ἐπιβληθέντος βάρους, τηρῶν τὰς μὴ πρὸς καταδολίευσιν αὐτοῦ γενομένας καὶ βραχυτέρας τῶν τριῶν ἐτῶν μισθώσεις· ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ λάβῃ τὴν νομὴν τοῦ πράγματος πρὶν ἢ καταβάλῃ τὸ τίμημα καὶ τὰς δαπάνας κατὰ τοὺς ὅρους τῆς περὶ κυριότητος ἀγωγῆς. Κατὰ τὴν ἐξώνησιν ὁ μὲν πρῶτος ἀγοραστὴς παραδίδει τὸ πρᾶγμα μετὰ τῶν παρακολουθημάτων του, ὁ δὲ ἐξωνούμενος δίδει τὸ ὁρισθὲν τίμημα ἤ, ἂν τοῦτο δὲν ὡρίσθη, τὸ ἐπὶ τῆς πρώτης ἀγορᾶς ληφθέν, ἀλλ' ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει ὁ μεταπωλῶν δικαιοῦται ν' ἀποζημιωθῇ διὰ τὰ πρὸς συντήρησιν τοῦ πράγματος καὶ πρὸς αὔξησιν τῆς προσόδου αὐτοῦ δαπανηθέντα, ἀλλὰ μόνον ἐφ' ὅσον ἡ αὔξησις τῆς προσόδου ἐξακολουθῇ καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐξωνήσεως. Κατὰ τὴν μεταπώλησιν, εἰς ἣν δικαιοῦται ὁ πρῶτος ἀγοραστὴς δυνάμει τοῦ pactum de retrovendendo, ἰσχύουσι τὰ αὐτά, ἐκτὸς μόνον ὅτι ὁ εἰς ἐξαγορὰν ἀναγκαζόμενος πρῶτος πωλητὴς δὲν ὑποχρεοῦται καὶ νὰ πληρώσῃ τὰς ἀναγκαίας καὶ ἐπωφελεῖς δαπάνας· διότι οὐδὲν συμφέρον εἶχεν εἰς τὴν καταβολὴν αὐτῶν, μὴ δικαιούμενος, ἀλλ' ὑποχρεούμενος εἰς τὴν ἀγοράν. Ἡ τοῦ συμφώνου τούτου ἀγωγή, ἂν συνωμολογεῖτο ἡ κατὰ πάντα χρόνον ἐξώνησις ἢ μεταπώλησις, ὑπέκειτο εἰς τὴν συνήθη τριακονταετῆ παραγραφήν, τοῦτο δὲ ἀπέβαινε πολυειδῶς ἐπιβλαβὲς διὰ τὸν ἰδιοκτήτην, ὅστις ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον διετέλει ἐν ἀβεβαιότητι τῆς κτήσεως καὶ ἐδεσμεύετο περὶ τὴν χρῆσιν τοῦ πράγματος, ἕνεκα τούτου δὲ ὁ ἡμέτερος νομοθέτης περιώρισε τὴν παραγραφὴν εἰς πενταετῆ, ἐπὶ δὲ κινητῶν, ἂν μὴ ὡρίσθη ἄλλως, εἰς ἐνιαυσίαν.

Ἐὰν πρᾶγμα ἐπίκοινον πωληθῇ διὰ μιᾶς πωλήσεως, οἱ πωληταὶ ἔχουσι τὸ τῆς ἐξωνήσεως δικαίωμα κατὰ τὸ μέρος αὐτοῦ ἕκαστος. Ἀλλ' ὁ ἀγοραστὴς δικαιοῦται, ὅταν τινὲς μόνον ἐνάγωσιν ἐπὶ ἐξωνήσει, ἢ νὰ ὑποχρεώσῃ αὐτοὺς νὰ λάβωσιν ὁλόκληρον τὸ πρᾶγμα, ἢ νὰ προσκαλέσῃ εἰς τὴν δίκην καὶ τοὺς λοιπούς, ὅπως καὶ αὐτοὶ ἐνασκήσωσι τὸ τῆς ἐξωνήσεως δικαίωμα. Ἐὰν οὗτοι δὲν θέλωσιν, ὑποχρεοῦνται οἱ ἐνάγοντες κατ' αἴτησιν τοῦ ἐναγομένου νὰ λάβωσιν ὁλόκληρον τὸ πρᾶγμα· ὁ ἀγοραστὴς δὲν ἔχει τὸ ἀνωτέρω δικαίωμα, ἂν ἰδίᾳ ἐπώλησεν ἕκαστος τῶν κοινωνῶν τὸ πρᾶγμα. Κ. ΝΙΚΟΛΑΐΔΗΣ

Digitized by Google

ἐξωνητικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐξώνησιν: «ἐξωνητικὸς τρόπος». — Ἐπίρρ. ***ἐξωνητικῶς.***

ἐξώνητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐξηγορασμένος, ὁ ἀντὶ χρημάτων ἀπαρνηθεὶς τὰς ἀρχάς του, τὰ φρονήματά του: «ἐξώνητον ὄργανον».

ἐξωνοῦμαι (*—έομαι*), *ἀόρ. ἐξηγόρασα· ἐξαγοράζω* (βλ. λ.)· || ἀπαλλάσσομαι ὑποχρεώσεώς τινος ἀντὶ χρημάτων: «ἐξωνοῦμαι τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν»· || ἀγοράζω ἐκ νέου πωληθὲν πρᾶγμα ἢ κτῆμα (βλ. *ἐξώνησις*).

ἐξώνω, *ἀόρ. ἔξωσα—ἐξώσθην, παθ. μετχ. ἐξωσμένος*· ἐξωθῶ, ἐκβάλλω διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως ἐνοικιαστὴν ἐκ τῆς οἰκίας μου, κάμνω ἔξωσιν (ἡ λέξις ἐσχηματίσθη ἀπὸ τοῦ μεταγεν. ἀορίστου *ἔξωσα=ἐξέωσα*, καθὰ ὑπὸ τοῦ *ἔδωσα* ἐσχηματίσθη τὸ *δώνω* καὶ πολλὰ ἄλλα).

ἐξώπασχα καὶ **ξώπασχα**· ἐπίρρ., μετὰ τὸ Πάσχα, ἄλλως *ἐξώλαμπρα* (βλ. λ.).

Ἐξώπετρα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ ἀνατολικωτέρα ἄκρα τῆς νήσου Ἀστυπαλαίας.

Ἐξώπετρο *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡφαιστειογενὴς βραχονησὶς πρὸ τοῦ ὅρμου Ἅγιος Νικόλαος, ἐπινείου τῆς κωμοπόλεως τῆς Ἀνάφης, λίαν ἐπικίνδυνος εἰς τοὺς ἐν νυκτὶ καταπλέοντας διὰ τὸ χθαμαλὸν αὐτῆς (ὑψόμ. 2 μέτρ.· πλάτ. 36° 20′ ½ Β, μῆκ. 25° 47′ ²/₃ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 872: Calymno to Rhodos καὶ 2836 a: Archipelago, southern sheet). Τοῦ ναυτικοῦ φωτισμοῦ της ἀποδειχθέντος ἀδυνάτου, ἐπειδὴ τὴν ὑπερλούουν τὰ ἀπὸ λιβονότου παμμεγέθη κύματα, ἐφωτίσθη (1929) ἡ κατέναντι τῆς νησῖδος ἄκρα τῆς Ἀνάφης *Πούντα* διὰ φαρίσκου Ἄγκα δεκαπέντε λευκῶν ἀναλαμπῶν κατὰ λεπτὸν φωτοβολίας 9 μιλλίων. Κομβολόγιον μυρμήκων, ἐκτεινόμενον ἐπὶ 230 μέτρα, συνδέει τὴν Πούνταν πρὸς τὸ Ἐξώπετρο. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἐξώπετσα· ἐπίρρ., καὶ **ξώπετσα**· ἔξω εἰς τὸ πετσί, εἰς τὸ ἐξώτατον στρῶμα τοῦ δέρματος, ἄλλως *ἐξώδερμα*, ἀρχ. *ἐπιπολῆς*: «τὸν ἐκτύπησε ξώπετσα», «ἡ σφαῖρα τὸν ἐπῆρε ξώπετσα».

ἐξωπίσω· κακῶς ἀντὶ *ἐξοπίσω*.

ἐξώπλασμα (τό)· βλ. *ἐκτόπλασμα*.

ἐξωπλασματικός, *—ή,— όν [Ἰατρ.]*. Ὅρος ἀναφερόμενος εἰς τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν κυτταρικῶν στοιχείων κειμένων ἐπὶ τὰ ἐκτὸς τοῦ κυττάρου καὶ σημαίνων οὐσίαν μεσοκυτταρικήν. Μ. Ν. Κ.

Ἐξώπολις *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος Γεωργιουπόλεως τῆς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 194.

ἐξωπόδιον (τὸ) *[Ζωολ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ ἐξώτατον τμῆμα τοῦ ποδὸς τῶν μαλακοστράκων.

ἐξώπορτα (ἡ)· ἡ ἔξω πόρτα, ἄλλως *ἐξώθυρα* (βλ.λ.).

ἐξώπροικος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔξω τῆς προικός, ὁ μὴ ἀνήκων εἰς τὴν προῖκα: «ἐξώπροικος περιουσία», ἢ ἁπλῶς «ἐξώπροικα (τά)» (ἐνν. κτήματα) περιουσία γυναικὸς ἐρχομένης εἰς γάμον μὴ περιλαμβανομένη εἰς τὴν προῖκα.

—*[Ἀστ. Δικ.]*· βλ. *παράφερνα*.

ἐξωραΐζω, *ἀόρ. ἐξωράϊσα—ἐξωραΐσθην, παθ. μετχ. ἐξωραϊσμένος*· καθιστῶ τι ὡραῖον, στολίζω, καλλωπίζω.

ἐξωραϊσμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξωραΐζειν, στολισμός, καλλωπισμός: «ὁ ἐξωραϊσμὸς τῆς πλατείας,—τοῦ σταθμοῦ,—τῆς πόλεως».

ἐξωραϊστικός, *—ή,—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἐξωραϊσμόν, ὁ ἐξωραΐζων: «ἐξωραϊστικαὶ δαπάναι», «ἐξωραϊστικὰ ἔργα».—Ἐπίρρ. ***ἐξωραϊστικῶς.***

ἐξώρας· ἐπίρρ. δημοτ., ἔξω τῆς ὥρας, μετὰ τὴν κατάλληλον ὥραν, ἀργά.

ἔξωρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔξω τῆς ὥρας, ὁ ἔξω τῆς ἀκμῆς, ὁ παρηκμακώς: «ἔξωρος γυνή,—ἀνήρ» || «ἔργον ἔξωρον» ἄκαιρον.—Ἐπίρρ. ***ἐξώρως.***

ἐξώροφος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων ἓξ ὀροφάς, ἓξ πατώματα.

ἐξωσάρκιον *[Ψυχοφυσ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ *ἐκτοπλάσματος* (βλ. λ.).

ἔξωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐξωθεῖν*, ἐκβολὴ ἐνοικιαστοῦ ἐκ τοῦ μισθίου: «τοῦ ἔκαμε ἔξωσιν», «ἐπιτρέπεται —, ἀπαγορεύεται ἔξωσις» || «ἡ ἔξωσις τοῦ Ὄθωνος» ἡ ἐκθρόνισις καὶ ἡ ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους ἐκδίωξις.

—[ΝΟΜ.] Κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον δὲν ὑπῆρχεν εἰδικὴ διαδικασία ἐξώσεως, ὡς ἡ σήμερον παρ' ἡμῖν ἰσχύουσα κατὰ τὸν νόμον ΒΧΗ′ τοῦ 1899, ἀλλ' ἅμα τῇ λήξει τῆς μισθώσεως, ἐν ᾗ περιπτώσει ὁ μισθωτὴς ἀπεποιεῖτο τὴν ἀπόδοσιν τοῦ μισθίου, ὁ ἐκμισθωτὴς ἐδικαιοῦτο νὰ ἐγείρῃ τὴν περὶ ἀποδόσεως τοῦ μισθωθέντος πράγματος ἀγωγήν, ὁ δὲ μισθωτὴς κατεδικάζετο οὐ μόνον εἰς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ μισθίου, ἀλλὰ καὶ τὴν πληρωμὴν ὁλοκλήρου τῆς ἀξίας τοῦ πράγματος, ὡς ποινὴν διὰ τὴν ἀγνωμοσύνην αὐτοῦ. Ἡ τελευταία ὅμως αὕτη διάταξις δὲν ἰσχύει παρ' ἡμῖν, καταργηθεῖσα καθὸ ποινικὴ ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου διότι τὰ ἄρθρα 880, § 1 καὶ 3 καὶ 999, § 10 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας ὁρίζουσιν ἀκριβῶς εἰς τί καταδικάζεται ὁ ὀφείλων τὴν ἀπόδοσιν αὐτουσίου τοῦ πράγματος καὶ ἰδίως πῶς ἐκτελεῖται ἡ διατάσσουσα τὴν ἀπόδοσιν κινητοῦ ἢ ἀκινήτου ἀπόφασις. Ὁ μισθωτής, ὁ ἐναγόμενος κατὰ τ' ἀνωτέρω εἰς ἀπόδοσιν τοῦ μισθωθέντος πράγματος, δὲν ἐπετρέπετο κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον νὰ προτείνῃ ὅτι εἶναι κύριος αὐτοῦ, ἀλλ' ὀφείλει πρῶτον ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν νομὴν καὶ κατόπιν νὰ ἐπιδιώξῃ ἐν ἰδίᾳ δίκῃ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς κυριότητος αὐτοῦ. Τοῦτο ἰσχύει καὶ παρ' ἡμῖν, καθότι ὁ ἀντιτάσσων εἰς τὴν ἐκ τῆς μισθώσεως ἀγωγὴν τὴν ἰδίαν αὐτοῦ κυριότητα, προτείνει τὴν ἀκυρότητα τῆς μισθώσεως, τοῦτο δέ, προκειμένου περὶ ἀποδόσεως μισθωθέντος, δὲν συγχωρεῖ ὁ νόμος.

Εἰς ἀντικατάστασιν τῆς ὡς ἄνω ὑπὸ τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου διαγραφομένης διαδικασίας, εἰσήχθη παρ' ἡμῖν εἰδικὴ ταχεῖα τοιαύτη ἐξώσεως κατὰ πρῶτον διὰ τοῦ νόμου ΥΛΖ′ τῆς 9 Ἰουνίου 1871. Ὁ νόμος οὗτος ὅμως ἦτο ἀσαφὴς καὶ ἀτελής, μὴ καθορίζων εἰς ποίας περιπτώσεις ἀκριβῶς ἦτο ἐφαρμοστέος, δι' ὃ ἐγέννησε πλεῖστα ζητήματα, καταργηθεὶς ἐν τέλει ὑπὸ τοῦ ἤδη ἰσχύοντος νόμου ΒΧΗ′ «Περὶ ἐξώσεως δυστροπούντων μισθωτῶν». Ὁ ΒΧΗ′ νόμος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ΥΛΖ′, ὅστις ἐσίγα, ὁρίζει ῥητῶς ὅτι εἰς τὴν παρ' αὐτοῦ διαγραφομένην εἰδικὴν διαδικασίαν ὑπάγονται οἱ μισθωταὶ ἀστικοῦ ἢ ἀγροτικοῦ κτήματος: 1) ἕνεκα καθυστερήσεως τοῦ μισθώματος· 2) ἕνεκα λήξεως τῆς μισθώσεως· καὶ 3) εἰς πᾶσαν ἄλλην περίπτωσιν δι' ἣν διὰ τῆς συμβάσεως, ἐγγράφως ἀποδεικνυομένης, συνεφωνήθη ἡ κατὰ τὸν νόμον τοῦτον διαδικασία ἐξώσεως.

Καὶ διὰ μὲν τὰς δύο πρώτας περιπτώσεις ἀρκεῖ ἡ βεβαίωσις αὐτῶν διὰ συμφωνητικοῦ ἐφ' ἁπλοῦ χάρτου συντεταγμένου, διὰ τὴν τρίτην ὅμως περίπτωσιν ἀπαιτεῖται δημόσιον ἔγγραφον ἢ ἰδιωτικὸν μέν, ἀλλὰ νομίμως χαρτοσημασμένον Δύναται ὅμως ν' ἀποδειχθῇ καὶ ἡ ἀγωγὴ βάσιν ἔχουσα τὴν τρίτην περίπτωσιν δι' ὁμολογίας καὶ ἐπακτοῦ ὅρκου, μὴ ἐπιβαλλομένης τῆς ἀποδείξεώς της μόνον δι' ἐγγράφου ἐπισήμου, καθότι τὸ ἔγγραφον ἐν τῇ συμβάσει τῆς μισθώσεως ἀποδεικτικὴν μόνον ἀξίαν ἔχει (ad probationem) καὶ οὐχὶ συστατικοῦ τῆς συμβάσεως (ad solemnitatem).

Ἕνεκα τῆς σαφοῦς ἐκφράσεως τοῦ νόμου ΒΧΗ′ περὶ τῶν θεμάτων ἐν οἷς ἐφαρμόζεται, οὐδεμίαν ἔχει οὗτος ἐφαρμογὴν εἰς ἀγωγὰς στηριζομένας ἐπὶ ἄλλων οἱωνδήποτε λόγων, δηλαδὴ συμβάσεων παρεμφερῶν τῇ μισθώσει ἢ συνθέτων μετὰ μισθώσεως, οἷον δόσεως κατὰ παράκλησιν, συμβάσεως ἐμφυτεύσεως κλπ. ἢ ἄλλης νομικῆς σχέσεως ἢ ἀνωνύμου συμβάσεως, δι' ἧς παρεχωρήθη ἡ χρῆσις καὶ ἂν ἔτι ἡ σχέσις αὕτη, ἐλλείψει εἰδικῶν κανόνων ἐφαρμοζομένων ἐπ' αὐτῆς, διέπεται ὑπὸ τῶν τῆς μισθώσεως τοιούτων κατ' ἀναλογίαν ἐφαρμοζομένων. Ἤδη ὅμως τὰ ἑκάστοτε ἰσχύσαντα ἐνοικιοστάσια, ὡς καὶ τὸ νῦν ἰσχῦον, προσέθεσαν καὶ ἄλλους λόγους, δι' οὓς εἶναι δυνατὴ ἡ κατὰ τὴν διαδικασίαν τοῦ νόμου ΒΧΗ′ ἔξωσις τοῦ μισθωτοῦ, ὡς π. χ. ἡ ἄνευ ἀδείας τοῦ ἐκμισθωτοῦ ὑπομίσθωσις τοῦ μισθίου, ἡ μὴ πληρωμὴ τῶν αὐξήσεων τοῦ ἐνοικιοστασίου, ἡ μὴ καταβολὴ τῶν φόρων, οἵτινες κατὰ τὸ ἐνοικιοστάσιον ἐπιπίπτουσιν εἰς τοὺς μισθωτὰς καὶ ὑπομισθωτὰς κλπ.

Ἁρμοδιότης λόγῳ ποσοῦ. Κατὰ τὸ ἄρθρον 1 τοῦ νόμου ΒΧΗ′, ὡς ἀρχικῶς διετυποῦτο: «ἀγωγαὶ τοιαῦται δύνανται νὰ εἰσαχθῶσιν εἰς τὸν ἁρμόδιον πρόεδρον τῶν πρωτοδικῶν, ἂν τὸ συμπεφωνημένον μίσθωμα εἶναι ἀνώτερον τῶν 30 δραχμῶν κατὰ μῆνα ἢ εἰς τὸν εἰρηνοδίκην ἂν εἶναι μέχρι 30 δραχμῶν». Τὰ ὅρια ὅμως ταῦτα ἐτροποποιήθησαν ἐπανειλημμένως καὶ σήμερον ἰσχύει ἡ τελευταία τροποποίησις ἡ γενομένη διὰ τοῦ νόμου 3239 «Περὶ τροποποιήσεως τοῦ νόμου ΒΧΗ′», δι' οὗ ηὐξήθη τὸ ποσὸν μέχρι τοῦ ὁποίου εἶναι ἁρμόδιος ὁ εἰρηνοδίκης εἰς δραχ. 400 καὶ ὁ πρόεδρος πρωτοδικείου εἶναι ἁρμόδιος διὰ μίσθωμα μηνιαῖον ἄνω τῶν 400 δραχμῶν. Συμφωνία ὅμως τῶν διαδίκων ὅπως αἱ ἐπὶ τῆς συμβάσεως ἀγωγαὶ δικάζωνται παρὰ τοῦ προέδρου ἀνεξαρτήτως ποσοῦ εἶναι ἰσχυραί.

Ἁρμοδιότης κατὰ τόπον. Ἁρμόδιος πρὸς ἐκδίκασιν τῆς ἀγωγῆς εἶναι ἐκεῖνος ὁ πρόεδρος πρωτοδικῶν ἢ εἰρηνοδίκης, εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς τοπικῆς δικαιοδοσίας τοῦ ὁποίου κεῖται τὸ μίσθιον κτῆμα (ἄρθρ. 7 ἐδάφ. 2 νόμου ΒΧΗ′). Δύνανται ὅμως οἱ συμβαλλόμενοι νὰ ὁρίσωσι ῥητῶς ἐν τῇ μισθωτηρίῳ συμβάσει ὡς ἁρμόδιον νὰ δικάσῃ τὰς ἀγωγὰς ἄλλον πρόεδρον ἢ εἰρηνοδίκην τῆς περιφερείας ἐν ᾗ κεῖται τὸ μίσθιον. Ὡσαύτως καὶ ὅταν δὲν ἔχῃ τοῦτο συμφωνηθῆ, μὴ ἐνισταμένου τοῦ ἐναγομένου, σιωπηρῶς καθίσταται ἁρμόδιος νὰ δικάσῃ εἰρηνοδίκης ἢ πρόεδρος πρωτοδικῶν οἱασδήποτε περιφερείας, καθότι τὰς ἀγωγὰς τὰς ὑπαγομένας εἰς τὴν δωσιδικίαν τῆς τοποθεσίας τοῦ πράγματος, ὡς ἡ τῆς ἐξώσεως, καθίσταται ἁρμόδιον κατὰ προέκτασιν ὅπως δικάσῃ καὶ ἕτερον δικαστήριον.

Διαδικασία. Τοιαύτη ἀκολουθεῖται ἡ τῶν ἄρθρων 634—637 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας, ἤτοι ἡ ἐνώπιον τοῦ προέδρου πρωτοδικῶν ἐπ' ἀναφορᾷ διαδικασία, κατὰ διάταξιν τοῦ νόμου ΒΧΗ′, ὡς ἐτροποποιήθη ὑπὸ τοῦ προαναφερθέντος νόμου 3239. Τὴν αὐτὴν διαδικασίαν ἀκολουθεῖ καὶ ὁ εἰρηνοδίκης εἰς τὰς ὑπ' αὐτοῦ κρινομένας ἀγωγὰς ἐξώσεως. Τὰ τέλη ὅμως παρὰ τῷ εἰρηνοδίκῃ κανονίζονται κατὰ τὰ παρ' εἰρηνοδικείοις ἰσχύοντα.

Δικόγραφον ἀγωγῆς ἐξώσεως. Τοῦτο συντάσσεται ὡς καὶ ἐπὶ πασῶν τῶν ἄλλων ἀγωγῶν, ἀπευθύνεται ὅμως πρὸς τὸν εἰρηνοδίκην ἢ πρόεδρον πρωτοδικῶν. Ἐν τῇ ἀγωγῇ αἰτεῖται ὁ καθορισμὸς δικασίμου παρὰ τοῦ εἰρηνοδίκου ἢ προέδρου πρὸς συζήτησιν αὐτῆς, ὅστις γίνεται κάτωθι τοῦ κατατιθεμένου πρωτοτύπου τῆς ἀγωγῆς διὰ πράξεως τοῦ προέδρου ἢ εἰρηνοδίκου, ὑποκειμένης εἰς τέλος. Διὰ τοῦ αἰτητικοῦ αὐτῆς ζητεῖται ἡ βιαία ἔξωσις τοῦ ἐναγομένου καὶ παντὸς τρίτου ἐξ αὐτοῦ ἕλκοντος τὰ δικαιώματά του.

Ὑπερημερία μισθωτοῦ. Κατὰ τὴν κρατήσασαν νομολογίαν ἡ μὴ καταβολὴ τῶν μισθωμάτων καὶ τὴν τεταγμένην ἡμέραν καθιστᾷ τὸν μισθωτὴν ὑπερήμερον καὶ ἐπάγεται τὴν ἔξωσιν αὐτοῦ, μὴ ἀπαιτουμένης ὀχλήσεώς τινος παρὰ τοῦ ἐκμισθωτοῦ. Τὸ ἰσχῦον ἐνοικιοστάσιον ἔδωσε τὴν εὐχέρειαν τῷ μισθωτῇ, ὅπως καταβάλῃ τὰ καθυστερούμενα μισθώματα ἐνώπιον τοῦ προέδρου ἢ εἰρηνοδίκου, ἔτι δὲ καὶ κατ' ἔφεσιν μετὰ τῶν ἐξόδων τῆς δίκης, καταργουμένης αὐτοδικαίως ταύτης.

Ἐκχώρησις ἀγωγῆς ἐξώσεως. Τῆς μισθώσεως οὔσης προσωποπαγοῦς συμβάσεως καὶ ἡ ἐκ ταύτης ἀγωγὴ ἐξώσεως εἶναι προσωπική, μὴ συμμεταβιβαζομένη διὰ τῆς πωλήσεως ἢ ἐπὶ ἄλλῃ αἰτίᾳ ἐκχωρήσεως τοῦ ἀκινήτου μισθίου. Ἐπομένως ἀναγκαῖον εἶναι ὅπως ἐκχωρηθοῦν συγχρόνως καὶ αἱ ἀγωγαὶ ἐξώσεως. Ἡ ἐκχώρησις εἶναι ἀναγκαία οὐ μόνον διὰ τὰς ἀγωγάς, αἵτινες ἦσαν γεγενημέναι πρὸ τῆς μεταβιβάσεως τοῦ μισθίου, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς μετέπειτα γενηθησομένας, ἃς δὲν νομιμοποιεῖται ὁ εἰς ὃν ἡ μεταβίβασις τοῦ ἀκινήτου νὰ ἐγείρῃ, ἂν δὲν τῷ ἐξεχωρήθησαν ὡς ἀνωτέρω.

Ἐκχώρησις εἰσπράξεως μισθωμάτων. Ὁ εἰς ὃν ἐξεχωρήθησαν τὰ μισθώματα μισθίου τινὸς παρὰ τοῦ ἐκμισθωτοῦ δὲν δικαιοῦται εἰς ἔγερσιν ἀγωγῆς ἐξώσεως τῶν μισθωτῶν ἐφ' ὅσον δὲν μετεβιβάσθη αὐτῷ συγχρόνως καὶ τὸ μίσθιον κτῆμα ἢ ἡ χρῆσις αὐτοῦ, καθότι οὗτος οὐδὲν ἔχει ἔννομον συμφέρον κατὰ τ' ἄρθρα 67 καὶ 533 ἐδάφ. 3 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας, ἵνα ἀσκήσῃ τὴν ἀγωγὴν ἐξώσεως τοῦ μισθωτοῦ ἀπὸ κτήματος, ὅπερ δὲν θέλει περιέλθει τῇ ἐκδοχεῖ κατὰ χρῆσιν. Ὁ ἐκδοχεὺς ὅστις δὲν ἔχει τὴν κυριότητα ἢ χρῆσιν τοῦ κτήματος, ἐγείρων τὴν περὶ ἐξώσεως ἀγωγήν, ἀποκρούεται διὰ τῆς ἐνστάσεως ὅτι ἄνευ ἐννόμου συμφέροντος ἀσκεῖ ταύτην (Ἐφετείου Ἀθηνῶν ἀπόφ. 364 τοῦ 1914).

Συζήτησις. Ὁρισθείσης τῆς δικασίμου παρὰ τοῦ προέδρου ἢ εἰρηνοδίκου καὶ δὴ κατὰ τὸν νόμον ΒΧΗ′ ἐντὸς 10 τὸ ὀλιγώτερον ἀπὸ τῆς καταθέσεως ἡμερῶν καὶ οὐχὶ περισσοτέρων τῶν 12, ὁ ἐνάγων λαμβάνει ἀντίγραφον τῆς ἀγωγῆς, ὅπερ κοινοποιεῖ πρὸς τὸν ἐναγόμενον μετὰ παραγγελίας ἐμφανίσεώς του. Τὴν ὁρισθεῖσαν ἡμέραν συζητεῖται ἡ ἀγωγὴ διὰ προφορικῆς ἀναπτύξεώς της ὑπὸ τῶν διαδίκων, ἄνευ ἐγγράφων προτάσεων. Ἐξετάζονται οἱ τυχὸν προσαχθέντες παρὰ τῶν διαδίκων πρὸς ἀπόδειξιν τῆς βάσεως τῆς ἀγωγῆς ἢ ἐνστάσεως μάρτυρες καὶ ὁ πρόεδρος ἢ εἰρηνοδίκης κρίνουσι τὴν ὑπόθεσιν ἐκ τῶν ἐνόντων, μὴ ὑποχρεούμενοι νὰ τηρῶσι τοὺς περὶ ἀποδείξεως κανόνας τῆς Πολ. δικονομίας ὡς πρὸς τοὺς μάρτυρας καὶ τὰ ἔγγραφα. Ἐπιτρέπεται ν' ἀποδειχθῇ διὰ μαρτύρων καὶ ἡ σύμβασις μισθώσεως, μολονότι τὸ μίσθωμα ὑπερβαίνει τὰς 500 δραχ., καθόσον ὁ πρόεδρος ἢ εἰρηνοδίκης εἰς τὰς δίκας ταύτας ἀποφαίνονται οὐ μόνον περὶ τῶν λόγων τῆς ἐξώσεως, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς συμβάσεως τῆς μισθώσεως παραχρῆμα, μὴ ἐπιτρεπομένης τῆς ἐκδόσεως παρεμπιπτούσης ἀποφάσεως περὶ ἀποδείξεων. Κατ' ἐξαίρεσιν δύναται ἡ ἀπόφασις νὰ ἐκδοθῇ μετὰ ὀκταήμερον, ἐν ᾗ περιπτώσει ἀπαιτηθῇ νὰ ἐνεργηθῇ αὐτοψία ἢ πραγματογνωμοσύνη.

Ἐκτέλεσις ἀποφάσεως ἐξώσεως. Αἱ ἀποφάσεις ἐξώσεως εἶναι προσωρινῶς ἐκτελεσταὶ ἐκ τοῦ νόμου ἀφ' ἧς παρέλθῃ ἡ ἐν αὐταῖς ταχθεῖσα ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ προθεσμία, καίπερ ὑπόκεινται εἰς ἔφεσιν. Ἐν τούτοις συνήθως ὁ πρόεδρος τῇ αἰτήσει τοῦ ἐξωστέου, ἐφ' ὅσον ἠσκήθη ἔφεσις, ἀναστέλλει τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως μέχρις ἐκδόσεως τῆς κατ' ἔφεσιν ἀποφάσεως.

Ἡ ἐκτέλεσις γίνεται παρὰ τοῦ δικαστικοῦ κλητῆρος, ὅστις βοηθούμενος καὶ ὑπὸ ἀστυνομικῆς

Digitized by Google

δυνάμεως, ἂν παραστῇ ἀνάγκη, ἐκβάλλει τοῦ μισθίου τὰ ἔπιπλα καὶ σκεύη τοῦ ἐξωνομένου, συντάσσων τὴν σχετικὴν ἔκθεσιν, μεθ' ὃ κλείων τὴν θύραν τοῦ κενωθέντος μισθίου παραδίδει τὰς κλεῖδας εἰς τὸν ἐπισπεύσαντα τὴν ἐκτέλεσιν ἐκμισθωτήν. Ἐὰν ἡ θύρα τοῦ μισθίου εἶναι κλειστή, δύναται ὁ δικαστικὸς κλητὴρ νὰ διαρρήξῃ ταύτην ἐπὶ παρουσίᾳ ὅμως δημαρχικοῦ παρέδρου καὶ μαρτύρων.

Ἀκύρωσις ἐρήμην ἐκδοθείσης ἀποφάσεως ἐξώσεως. Τὸ νομοθετικὸν διάταγμα τῆς 19 Μαρτίου 1923 «Περὶ τροποποιήσεως τοῦ νόμου ΒΧΗ'», κατηργῆσαν τὴν ἀνακοπὴν ἐπὶ τῶν ἐρήμην ἀποφάσεων ἐξώσεων, τῶν τε πρωτοδίκως καὶ κατ' ἔφεσιν ἐκδοθεισῶν, εἰσήγαγεν εἰδικὴν περὶ ἀκυρώσεως τῶν ἐρήμην ἀποφάσεων διαδικασίαν. Ἐάν τις, δηλαδή, ἀκύρως ἐδικάσθη ἐρήμην (εἴτε διότι δὲν τῷ ἐπεδόθη ποσῶς ἡ ἀγωγή, εἴτε διότι δὲν τῷ ἐπεδόθη ἐμπροθέσμως ἢ ἐν γένει νομίμως), δύναται, ἀνεξαρτήτως τοῦ πρὸς ἔφεσιν καὶ ἀναίρεσιν δικαιώματός του, νὰ εἰσαγάγῃ ἐκ νέου πρὸς συζήτησιν τὴν ὑπόθεσιν πρὸς ἀκύρωσιν τῆς ἐρήμην συζητήσεως δι' ἁπλῆς κλήσεως ἐντὸς 5 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς κοινοποιήσεως τῆς ἐρήμην ἀποφάσεως ἢ ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἀφ' ἧς ἔλαβε γνῶσιν αὐτῆς, ἂν καὶ ἡ ἀπόφασις οὐχὶ νομίμως ἐπεδόθη. Ἡ προθεσμία αὕτη δὲν παρεκτείνεται ἕνεκεν ἀποστάσεως.

Ἐπανεγκατάστασις. Ἐάν, μολονότι ἀσκηθείσης ἐφέσεως κατὰ τῆς ἀποφάσεως ἐξώσεως, αὕτη ἐξετελέσθη πρὸ τῆς συζητήσεως τῆς ἐφέσεως, δύναται καὶ διὰ τῶν κατ' ἔφεσιν προτάσεων νὰ ζητηθῇ ἡ ἐπανεγκατάστασις τοῦ ἐξωσθέντος μισθωτοῦ. Ἐν ᾗ δὲ περιπτώσει γίνῃ δεκτὴ ἡ ἔφεσις καὶ ἐξαφανισθῇ ἡ πρωτόδικος ἀπόφασις, διατάσσεται καὶ ἐπανεγκατάστασις τοῦ ἐξωσθέντος μισθωτοῦ. Ἡ ἀπόφασις αὕτη ἐκτελεῖται ἐγκαθισταμένου τοῦ μισθωτοῦ παρὰ τοῦ δικαστικοῦ κλητῆρος καὶ ἐξωθουμένου ὑπὸ τούτου παντὸς τρίτου ἐγκατασταθέντος ἐν τῷ μεταξὺ ἐν τῷ μισθίῳ.

Ἀναίρεσις ἀποφάσεων ἐξώσεως. Ὁ νόμος 3239 ἐπεξέτεινε τοὺς λόγους τῆς ἀναιρέσεως τῶν τελεσιδίκων ἢ ἀνεκκλήτων ἢ γενομένων τελεσιδίκων δι' ἀπράκτου παρελεύσεως τῆς πρὸς ἔφεσιν προθεσμίας ἀποφάσεων, ὁρίσας ὅτι ἐπιτρέπεται αἴτησις ἀναιρέσεως διὰ τοὺς ἐν τῷ ἄρθρῳ 807 ἀριθμοὺς 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 12, 13, 14 15 καὶ 17 τῆς Πολ. δικονομίας λόγους.

Ἐκτὸς τούτου ὁ αὐτὸς νόμος κατέστησε τὸν Ἄρειον Πάγον ἁρμόδιον ν' ἀποφανθῇ καὶ ἐπὶ τῆς οὐσίας τῆς ὑποθέσεως ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐνώπιον αὐτοῦ προσαχθέντων ἐγγράφων καὶ ἀποδεικτικῶν στοιχείων, ἄνευ παραπομπῆς εἰς τὸ Β' τμῆμα αὐτοῦ ἢ ἕτερον δικαστήριον. Ἐπίσης κατέστησε τὸν Ἄρειον Πάγον ἁρμόδιον νὰ δικάζῃ καὶ τὴν ἐπανεγκατάστασιν τοῦ ἐξωσθέντος τῇ αἰτήσει αὐτοῦ διὰ τῶν προτάσεων. Ν. Ι. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ

— *[Δημόσ. Δίκ.]* Βλ. λ. *ἀπέλασις.*

— **ἔξωσις τοῦ κάλυκος** *[Πυροβολ.].* Καλεῖται οὕτως ἡ συμπλήρωσις τῆς ἐνεργείας τοῦ *ἐξολκέως* (βλ. λ.) τοῦ ὅπλου, δι' ἧς ἀποσκοπεῖται ἡ ἀπόρριψις τοῦ κενωθέντος κάλυκος συνήθως διὰ τῆς ἐκτομῆς τῆς οὐραιοθήκης ἢ καὶ δι' ἐπὶ τούτῳ ὑπάρχοντος πλευρικοῦ ἀνοίγματος (εἰς αὐτόματά τινα ὅπλα). Ἐπιτυγχάνεται αὕτη διὰ προσκρούσεως τοῦ κάλυκος κατὰ τὴν πρὸς τὰ ὀπίσω φορὰν του ἐπὶ ὠργανωμένης πρὸς τοῦτο ἀντιστάσεως, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας λαμβάνει τὴν ἀπαιτουμένην πρὸς ἀπόρριψιν περιφοράν. Ἡ κίνησις αὕτη ρυθμίζεται οὕτως, ὥστε νὰ μὴ θέτῃ εἰς κίνδυνον τὸν βάλλοντα ἢ τὸν παράπλευρον αὐτοῦ. Ἡ πλεονεκτικωτέρα ἀπόρριψις εἶναι ἡ ἐκ τοῦ πλευροῦ ὑπὸ γωνίαν 45° πρὸς τὸν ὁρίζοντα καὶ πρὸς τὰ ἄνω. Κ. Ν. Γ.

ἐξωσιφωνικὰ (τὰ) *[Παλαιοζῳολ.].* Κατηγορία ἐκλειψάντων μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κεφαλοπόδων*, περιλαμβάνουσα ἀμμωνίτας ζήσαντας κατὰ τὸν παλαιοζωϊκὸν αἰῶνα. Δ. Ν. Π.

ἔξωσμα (τό)· τὸ ἐξωσθέν, τὸ ἐκβληθέν.

ἐξώσμωσις,—εως (ἡ). Ὅρος ἀρχικῶς ἀναφερόμενος εἰς τὸ ὀσμωτικὸν ρεῦμα τὸ ἐκ τῶν ἔνδον ἐπὶ τὰ ἐκτὸς κατευθυνόμενον καὶ ὅπερ ἀποκαθίσταται διὰ μέσου μεμβράνης διαχωριζούσης ὑγρὰ διαφόρου πυκνότητος· σήμερον δὲ ἀναφέρεται μόνον εἰς τὸ ἀσθενὲς ὀσμωτικὸν ρεῦμα. Μ. Ν. Κ.

ἐξωσπληνοπηγία (ἡ) (exosplénopexie) *[Ἰατρ.].* Ὅρος καθορίζων ἐγχείρησιν συνισταμένην εἰς τὴν καθήλωσιν τοῦ σπληνὸς ἐπὶ τὰ ἐκτὸς τῆς κοιλιακῆς κοιλότητος, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως προκληθῇ ἡ σφακέλωσις τούτου. Μ. Ν. Κ.

ἐξωσπόρια (τὰ) *[Μικροβ.].* Καλοῦνται οὕτως οἱ σπόροι ἐκεῖνοι τῶν *νηματομυκήτων*, οἵτινες παράγονται ἄνευ τῆς συνευρέσεως τῶν δύο φύλων τοῦ μικροβίου καὶ εὑρίσκονται ἐκτὸς τοῦ καρποφόρου νηματίου αὐτοῦ. Κ. Κ.

ἐξώστεγον (τό)· ἐξώστης ἐκτεινόμενος ἐπὶ μέρους ἢ καὶ ὁλοκλήρου πλευρᾶς ἑνὸς οἰκοδομήματος, ἐστεγασμένος πάντοτε καὶ συνήθως ὑαλόφρακτος (βλ. λ. *ἐξώστης*).

ἐξωστήρ, —ῆρος (ὁ)· πᾶν ὄργανον δι' οὗ ἐκβάλλεταί τι δι' ἕλξεως ἢ ὠθήσεως· εἰδικώτερον τὸ τοιούτου προορισμοῦ τμῆμα τοῦ μηχανισμοῦ τῶν ὅπλων καὶ τῶν πυροβόλων, ἄλλως *ἐξολκεύς.*

ἐξώστης (ὁ), κοιν. *μπαλκόνι.* Προεξοχὴ ὀρόφου τινὸς ἑνὸς οἰκοδομήματος, φέρουσα περίφραγμα καὶ συγκοινωνοῦσα μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ διὰ μιᾶς ἢ πλειόνων θυρῶν.

— *[Ἐγκυκλ.]* Οἱ ἐξῶσται κατασκευάζονται ἰδίως ἐπὶ τῶν προσόψεων τῶν οἰκιῶν, κατὰ τρόπον ὥστε νὰ ἐπιτρέπουν εἰς τοὺς ἐνοίκους ἐλευθέραν θέαν τῆς ὁδοῦ καὶ νὰ παρέχουν εἰς αὐτοὺς εὐπρόσιτον ὑπαίθριον ἀναψυχήν, ἀποτελοῦντες ἅμα καὶ σημαντικὸν διακοσμητικὸν στοιχεῖον. Τὸ ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τῶν ἐξωστῶν ἔναντι τῶν ἄλλων προσομοίων κατασκευῶν (ταράτσαι, βεράνται κλ.) εἶναι ὅτι ἐξέχουν τοῦ τοίχου καὶ στηρίζονται (πακτοῦνται) μόνον εἰς αὐτόν· ἄνευ ὑποστυλωμάτων καταληγόντων εἰς τὸ ἔδαφος. Δὲν εἶναι ἐν τούτοις πάντοτε εὐχερὴς ἡ μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἐκείνων διάκρισις, οὔτε παύει νὰ χαρακτηρίζεται ὡς *ἐξώστης* μία προεξοχὴ τοῦ οἰκοδομήματος, διότι στηρίζεται ἐπὶ στύλων, ἐὰν τὸ μέγεθος καὶ ἡ κατὰ τὰ λοιπὰ ὄψις της δικαιολογοῦσι τὸ ὄνομα.

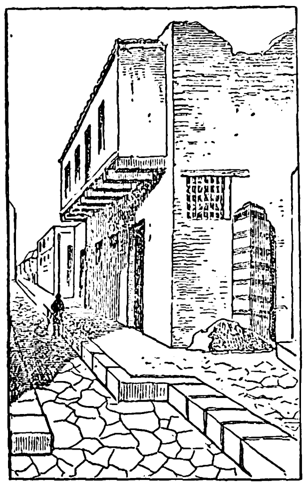

Οἰκία τῆς Πομπηΐας μὲ ἐξώστην ἐστεγασμένον.

Ἡ ἐμφάνισις τοῦ ἐξώστου χρονολογεῖται ἀπὸ τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν χρόνων. Καὶ ἦσαν μὲν τότε αἱ οἰκοδομαὶ κατὰ τὸ πλεῖστον μονόροφοι, ἀπέληγον ὅμως κατὰ κανόνα εἰς «δώματα», περὶ τὰ ὁποῖα, ἐπὶ τῶν ἄκρων τῶν δοκῶν αἵτινες τὰ ὑπεστήριζον, συνήθιζον νὰ κατασκευάζουν ἐξώστας. Βραδύτερον, ὅταν αἱ οἰκοδομαὶ ἐγένοντο πολυόροφοι, ἐπεξετάθη ἡ χρῆσις τῶν ἐξωστῶν ὡς προσαρτημάτων τῶν ἄνω ὀρόφων. Πολλάκις αἱ παράσιτοι αὗται κατασκευαὶ πολλαπλασιαζόμεναι καὶ προσεγγίζουσαι πρὸς ἀλλήλας, συμπληρούμεναι δὲ μὲ σκιάδας καὶ παραπετάσματα, ἐγίνοντο ὀχληραὶ διὰ τοὺς γείτονας, ἐμποδίζουσαι τὸ φῶς τοῦ ἡλίου καὶ τὸν ἀέρα. Δι' ὃ καί, τόσον παρ' Ἕλλησιν ὅσον καὶ παρὰ Ρωμαίοις, ἐλαμβάνοντο κατὰ καιροὺς νομοθετικὰ μέτρα πρὸς καταπολέμησιν τῶν τοιούτων ὑπερβολῶν. Ὁ Ἱππίας ὁ υἱὸς τοῦ Πεισιστράτου ἐπέβαλε βαρὺν φόρον ἐπὶ πάσης προεξοχῆς τῶν οἰκοδομημάτων ἐπὶ τῶν δημοσίων ὁδῶν, κατὰ δὲ τὸν ΣΤ' π. Χ. αἰῶνα ὁ ἀθηναϊκὸς λαὸς ἐψήφισε, προτάσει τοῦ Ἰφικράτους, νόμον θεσπίζοντα συναφεῖς περιορισμοὺς (*Πολυαίν.* III, 9,30).

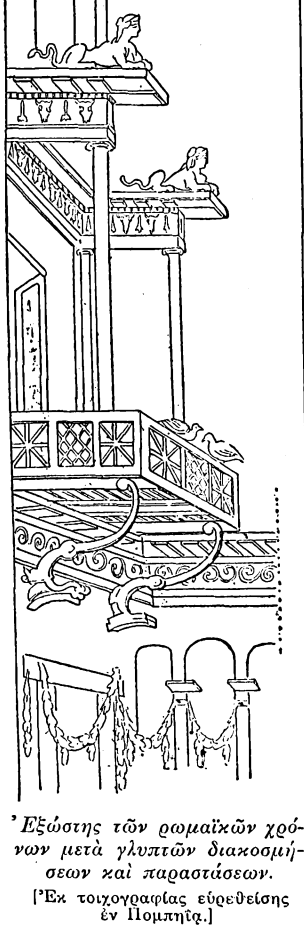

Ἐξώστης τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων μετὰ γλυπτῶν διακοσμήσεων καὶ παραστάσεων.
[Ἐκ τοιχογραφίας εὑρεθείσης ἐν Πομπηΐᾳ.]

Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ρώμῃ, ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας, οἱ ἐξῶσται ἀπηγορεύοντο ὁλοκληρωτικῶς, ὡς περιττὴ καὶ ἐπιζημία διὰ τὸ κοινὸν πολυτέλεια (*Priscis vetita legibus*, Amm. Marc. XXVII 9,8). Ἡ τοιαύτη ἀπαγόρευσις ἴσχυσε μέχρι τοῦ ἔτους 318 π.Χ., ὁπότε ὁ τιμητὴς Μαίνιος ἐπέτρεψε τὴν κατασκευὴν ἐξωστῶν ἄνωθεν τῶν στοῶν αἵτινες ἐκόσμουν τὰ ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς (forum) καταστήματα, ἵνα δημιουργηθῇ οὕτω πλειότερος χῶρος διὰ τοὺς θεατὰς τῶν τελουμένων ἐκεῖ ἀγώνων. Οἱ ἐξῶσται οὗτοι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐστεγασμένοι, ἐκλήθησαν ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Μαινίου «moeniana», διεδόθησαν δὲ ταχέως καὶ εἰς ἄλλας ἰταλικὰς πόλεις. Ὁ Βιτρούβιος συνίστα νὰ γίνουν ὅμοιαι ἐγκαταστάσεις ἐπὶ ὅλων τῶν στοῶν τῶν κειμένων περὶ τὰς πλατείας ἐν αἷς ἐδίδοντο τὰ θεάματα τῶν μονομαχιῶν (*Βιτρουβ.* V, 1, 2). Ἔκτοτε πολλοὶ ἰδιῶται ἤρχισαν πάλιν νὰ προσθέτουν εἰς τὰς οἰκίας των ἐξώστας κατὰ παράβασιν τοῦ παλαιοῦ νόμου. Φαίνεται δ' ἐξ ἄλλου ὅτι οἱ πρῶτοι αὐτοκράτορες ἐνεθάρρυναν τὰ ἔργα ταῦτα ὡς συμβάλλοντα κατὰ πολὺ εἰς τὸν καλλωπισμὸν τῆς ρωμαϊκῆς πρωτευούσης. Οὕτως, ὡς ἀναφέρει ὁ Σουετώνιος (Καλιγ. 18), ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Καλιγούλα οἱ ἔνοικοι οἰκιῶν τινων προσκειμένων εἰς τὸν Παλατῖνον καὶ τὸν Μέγαν Ἱππόδρομον ἠδύναντο ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν ἐξωστῶν αὐτῶν νὰ βλέπωσιν ἐντὸς τῶν παραρτημάτων τῶν ἀνακτόρων καὶ ν' ἀκούωσι τὰ ἐκεῖ λεγόμενα. Πάντως ὅμως ἡ ἀνοχὴ αὕτη δὲν ἔμενεν ἄνευ περιορισμῶν τινων, ἐν ἔτει δὲ 368 μ. Χ. διετάχθη πάλιν ἡ κρήμνισις πάντων τῶν ἐξωστῶν τῆς πόλεως ἐξωστῶν. Ὀλίγον βραδύτερον (423), ὁ Ὀνώριος καὶ ὁ Θεοδόσιος ἐξέδωκαν διὰ τὰς ἐπαρχιακὰς πόλεις συναφεῖς κανονισμούς, καθ' οὓς οἱ ἐπὶ τῶν δημοσίων ὁδῶν ἐξῶσται ἔδει ν' ἀπέχουν μεταξύ των δέκα κατ' ἐλάχιστον πόδας (3 περίπου μέτρα).

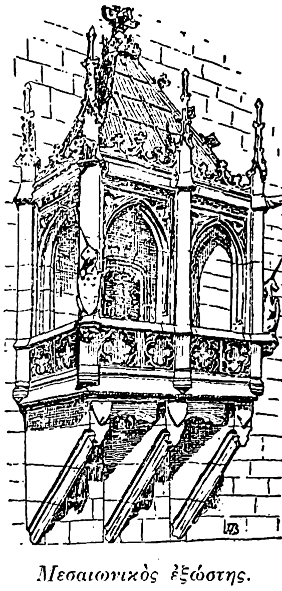

Μεσαιωνικὸς ἐξώστης.

Κατὰ τὸν μεσαίωνα οἱ ἐξῶσται εἶχον συνήθως τὴν μορφὴν ἐστεγασμένων θεωρείων καὶ κατεσκευάζοντο ἁπλοῖ ἐν ἀρχῇ, ἀπὸ τῆς Ἀναγεννήσεως δὲ καὶ ἐντεῦθεν μεγαλύτεροι εἰς διαστάσεις καὶ καταστόλιστοι, μέχρι φόρτου ἐνίοτε, διὰ γλυπτῶν διακοσμήσεων. Ἡ ἀραβικὴ τέχνη ἐπίσης ἐχρησιμοποίει ἐξώστας, μικροὺς συνήθως εἰς μέγεθος, ἀλλ' ἐξόχως διακοσμητικοὺς καὶ προσαρμοζομένους θαυμασίως εἰς τὸν ὅλον ἀρχιτεκτονικὸν αὐτῆς ρυθμόν. Κατὰ τοὺς νεωτέρους τέλος χρόνους αἱ πρόοδοι τῆς σιδηρουργικῆς ἐπέτρεψαν νὰ κατασκευάζωνται τὰ περιφράγματα τῶν ἐξωστῶν ἀπὸ χυτοσιδηρᾶς διακοσμήσεις, ὧν τινες ἠδύναντο νὰ ὀνομασθῶσιν ἀληθινὰ καλλιτεχνήματα, ἐδόθη δὲ οὕτω εἰς τὸν ἐξώστην νέα μορφὴ ἁπλότητος καὶ ἐλαφρότητος.

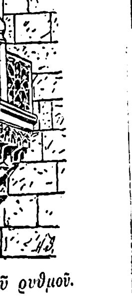

Ἐξώστης ἀραβικοῦ ρυθμοῦ.

Σήμερον οἱ ἐξῶσται ἀποτελοῦσιν ἀπαραίτητα, διακοσμητικὰ ἢ μή, παραρτήματα πάσης σχεδὸν οἰκοδομῆς ἀπὸ τοῦ β' ὀρόφου καὶ ἄνω, — ὀρθογώνια, πολυγωνικὰ ἢ καμπυλόγραμμα, — δύνανται δὲ νὰ διακριθῶσιν εἰς δύο κυρίως βασικοὺς τύπους:

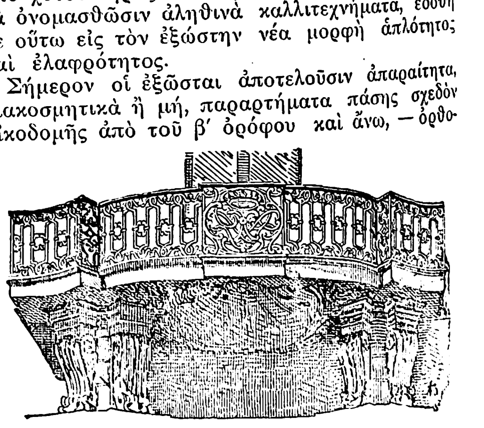

Ἐξώστης τοῦ ἐν Γενούῃ Παλάτσο Ντόρια.

1) Τοὺς ἁπλοῦς ἐξώστας, οἵτινες ἀποτελοῦνται: α') ἀπὸ τὴν φέρουσαν κατασκευὴν (φουρούσια) ἐκ ξύλου, σιδήρου ἢ μαρμάρου, β') ἀπὸ τὸ δάπεδον, σπανίως ἐκ ξύλου καὶ συνήθως ἐκ μαρμάρου ἢ μωσαϊκοῦ, γ') ἀπὸ τὸ θωράκιον, εἴτε ἐκ ξύλου ἢ σιδήρου (κιγκλίδωμα), εἴτε ἐκ μαρμάρου. Εἰς πάσας τὰς ἄνω περιπτώσεις ἀντὶ μαρμάρου χρησιμοποιεῖται συνηθέστερον ὡπλισμένον σκυρόκονίαμα.

Digitized by Google

2, Τοὺς **κεκαλυμμένους ἐξώστας** (ἄλλως ἐξώστεγα,— Bow-Window) οἵτινες εἶναι κοινοὶ ἐξῶσται περιβαλλόμενοι ἀπὸ τῆς ἐξωτερικῆς πλευρᾶς των, ἀντὶ θωρακίου, διὰ τοιχώματος ἐκ λίθων, πλίνθων ἢ σκυροκονιάματος καὶ φέρουσι στέγην καὶ ὑαλόφρακτα παράθυρα. Τὸ δάπεδον αὐτῶν κατασκευάζεται κατὰ τὸ πλεῖστον ὅμοιον πρὸς τὸ τοῦ δωματίου εἰς ὃ ἀνήκουν (ἀπὸ ξύλον ἢ μωσαϊκόν, κλπ.).

Εἰς τὰς πολυτελεῖς οἰκοδομὰς κατασκευάζονται καὶ ἐξωτερικοὶ ἐξῶσται ἐντὸς τῶν μεγάλων αἰθουσῶν ὑποδοχῆς, ἰδιαζούσης συνήθως καλαισθησίας καὶ διακοσμητικώτατοι.

[Περὶ τῶν ἐν τοῖς θεάτροις ἐξωστῶν, βλ. λ. *γαλαρία*]

—Ρ.

—*[Ναυτ.]* Καλοῦνται *ἐξῶσται* (κοιν. *μπαλκόνι τῆς πρύμης*, γαλλ. le balcon, ἀγγλ. the balcony, Ναυτ. ὀνοματολ. ἄρθρ. 238) πρόσθετα κατασκευάσματα κατὰ τὴν πρύμναν τῶν μεγάλων πλοίων, χάριν τῆς εὐμαρείας τοῦ ναυάρχου καὶ τοῦ κυβερνήτου. Εἰς τὰ πλοῖα τῆς γραμμῆς τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ ἡ κα-

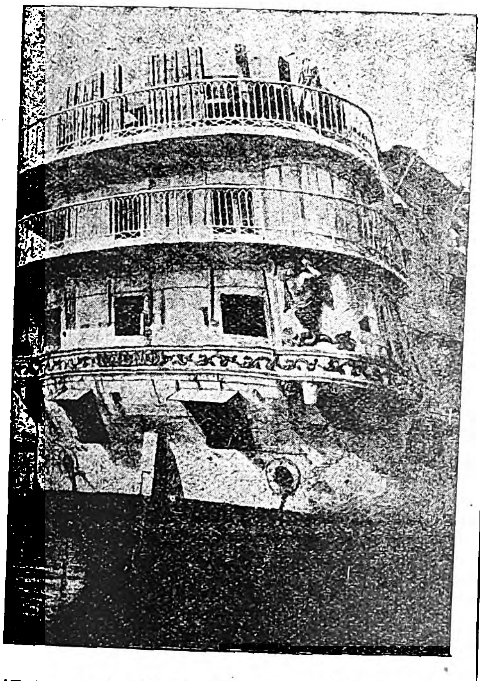

'Εξώστης τοῦ γαλλικοῦ τρικρότου «Βὶλ-ντὲ-Παρὶ» (1850 – 1898), ναυαρχίδος, μετασχόντος εἰς τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον.

τασκευὴ τοῦ ἐξώστου ἦτο ἀπαραίτητος· εἶχον δὲ ἕνα ἐξώστην τὰ δίκροτα καὶ δύο τὰ τρίκροτα. Ὑπὸ τὸν κάτω ἐξώστην ὑπῆρχον ἡ *ἀσπιδίσκη*, τὰ *ἄφλαστα*, οἱ *τέρμονες* καὶ αἱ *κορωνίδες* (βλ. τὰς λ.). Οἱ ἐπάλληλοι ἐξῶσται συνεκρατοῦντο ἀμοιβαίως διὰ στηριγμάτων γλυπτῶν, ἀριστοτεχνημάτων ὀφειλομένων εἰς τοὺς ἀρίστους τῶν γλυπτῶν τῆς ἐποχῆς τῆς ναυπηγίας τοῦ πλοίου. Καὶ εἰς τὰ σύγχρονα πλοῖα ἡ ὕπαρξις ἐξώστου δὲν εἶναι ἀσυνήθης.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἐξωστικός, *—ή, —όν*· ὁ χρησιμεύων πρὸς ἔξωσιν, πρὸς ἐξώθησιν.—'Επίρρ. ***ἐξωστικῶς***.

ἐξώστρα (ἡ) *['Αρχ.]*. Ἓν τῶν σκηνικῶν μηχανημάτων τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ καὶ ρωμαϊκοῦ θεάτρου. Ἐκ τῶν μαρτυριῶν τῶν παλαιῶν γραμματικῶν φαίνεται, ὅτι *ἐξώστρα* καὶ *ἐκκύκλημα* (βλ. λ.) ἦσαν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ μηχάνημα (*Πολυδ.* IV. 129), προσλαμβάνον ἐκ τῆς ἑκάστοτε αὐτοῦ λειτουργίας ἓν ἐκ τῶν δύο ὀνομάτων. Οὕτως, ὁσάκις τὸ μηχάνημα ἐξώθει τι πρὸς τὰ ἔξω τῆς σκηνῆς ἐκαλεῖτο ἐξώστρα, ὁσάκις δὲ ἐκκυκλεῖτο ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς σκηνῆς ἐκαλεῖτο ἐκκύκλημα. Τινὲς ἐν τούτοις τῶν νεωτέρων ὑπεστήριξαν, ὅτι ἡ ἐξώστρα θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ τὴν ἐμφάνισιν καὶ μεταφορὰν ἀψύχων μόνον, ὡς λ. χ. ἐν ταῖς «Εὐμενίσι» τοῦ Αἰσχύλου, ὅτε, μεταβαλλομένης τῆς σκηνῆς, φέρεται ἔξω τὸ ἄγαλμα τῆς 'Αθηνᾶς, παρὰ τὸ ὁποῖον κάθηται ἱκέτης ὁ 'Ορέστης. Ὁ δὲ Donalson (The Theat. of the Greeks, σελ. 271) συμπεραίνει, ὅτι, ἐκ τῆς συνωνυμίας ἣν ἔχει ἡ λέξις ἐξώστρα μὲ τὸν *ἐξώστην*, ἡ ἐξώστρα θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς περιπτώσεις καθ' ἃς θὰ ἐχρειάζετο νὰ δειχθῇ τὸ ἐσωτερικὸν ὑψηλοῦ τινος δωματίου.

Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

ἐξώστρωμα (τὸ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ ἐξωτερικὴ μεμβρᾶνα ἡ περιβάλλουσα τοὺς μονοκυττάρους κόκκους οἵτινες ἀποτελοῦσι τὰ μικροσπόρια τῶν ἀνθήρων (βλ. καὶ λ. *ἄνθος* τ. Δ', σ. 727 γ').

Δ. Ν. Π.

ἐξωτάρης (ὁ)· βλ. *ξωτάρης*.

ἐξωτάρσιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔξω τοῦ ταρσοῦ εὑρισκόμενος: «ἐξωτάρσιον ὀστέωμα».

ἐξώτατος, *—η, —ον*· ὑπερθετ. ἀπὸ τοῦ ἐπιρρ. ἔξω· ὁ ἐντελῶς ἔξω εὑρισκόμενος, ὁ μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένος: «εἰς τὸ ἐξώτατον ἄκρον».—'Επίρρ. ***ἐξώτατα*** καὶ ***ἐξωτάτω***.

—*[Φιλοσ.]* Βλ. *ἔσχατος*.

ἐξωτερίκευσις *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐξωτερικεύειν, ἐκδήλωσις, ἔκφανσις: «ἡ ἐξωτερίκευσις τῶν σκέψεών του».

— *[Ψυχολ.]* *'Εξωτερίκευσις* (extériorisation) καλεῖται ἡ ἐνέργεια, δι' ἧς γεγονός τι θεωρούμενον ἐσωτερικὸν τῆς συνειδήσεως ἐκδηλοῦται δι' ἐξωτερικῶν σημείων. Οὕτω καλεῖται καὶ τὸ φαινόμενον, καθ' ὃ ὑπνωτισμένος μεταβιβάζει τὴν προσωπικότητα αὐτοῦ εἰς ἄλλο ἄτομον ἢ ἄψυχον ἀντικείμενον, μεθ' οὗ ἦλθε πρότερον εἰς ἐπαφήν, οὕτως ὥστε αἰσθάνεται ὡς ἰδίας τὰς ψαύσεις, τὰ κτυπήματα κλπ., τὰ ὁποῖα δέχεται τὸ δεύτερον τοῦτο ἄτομον ἢ ἀντικείμενον.

— **ἐξωτερικεύσεως *θεωρία*** *['Αστικ. Δίκ.]*· βλ. ***σύμβασις***.

ἐξωτερικεύω· καθιστῶ τι ἔκδηλον, φανερόν, ἐκδηλῶ διὰ λόγων ἢ ἔργων τὰς σκέψεις μου, τὰ συναισθήματά μου: «δὲν ἐξωτερικεύει τοὺς σκοπούς του, — τὴν λύπην του — τὴν χαράν του».

ἐξωτερικός, *—ή, —όν*· ὁ ἔξω κείμενος ἢ ὑπάρχων: «ἐξωτερικὴ ὄψις»· ἀντίθ. *ἐσωτερικός*· || ὁ εὑρισκόμενος ἐν ξένῃ χώρᾳ ἢ ἀναφερόμενος εἰς τὰς μετὰ ξένων σχέσεις: «ἐξωτερικοὶ ἐχθροί», «ἐξωτερικαὶ ὑποθέσεις», «ἐξωτερικὸν ἐμπόριον»· || ***ἐξωτερικὸν*** (τὸ) ὡς οὐσιαστ., τὸ σύνολον τῶν ξένων χωρῶν, «ἀνεχώρησε διὰ τὸ ἐξωτερικόν»· || τὸ ἐξωτερικὸν ἦθος, ἡ ἐμφάνισις, «ἔχει καλὸν ἐξωτερικόν».

—*[Γραμματολ.]* Διὰ τοῦ ὅρου *ἐξωτερικὸς* (ἐνν. *λόγος*, γαλλ. exotérique, γερμ. exoterich) Κλήμης ὁ 'Αλεξανδρεὺς (Στρωμ. V) ἐκάλεσε τὰ ἀριστοτελικὰ ἐκεῖνα συγγράμματα, τὰ ὁποῖα, ἁπλούστερον καὶ δημωδέστερον συντεθειμένα, προωρίζοντο διὰ τοὺς πολλούς. Ταῦτα, ὄντα διαλογικῆς μορφῆς (*λόγος*=διάλογος), ἀνήκουσι χρονολογικῶς εἰς τὴν νεότητα τοῦ φιλοσόφου· πλὴν ἀποσπασμάτων τινῶν οὐδὲν τούτων ἐσώθη. 'Εκλήθησαν δ' ἐξωτερικά, διότι ἡ ἐν αὐτοῖς σκέψις ἦτο τρόπον τινὰ φανερά. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς ταῦτα, *ἐσωτερικά*, ἢ *ἀκροαματικὰ* ἢ *πραγματεῖαι*, ὠνομάσθησαν τὰ τῆς ὡρίμου αὐτοῦ ἡλικίας, καθαρῶς θεωρητικὰ συγγράμματα, ἐν συνεχεῖ λόγῳ γεγραμμένα καὶ εἰς τοὺς μεμυημένους ἀποτεινόμενα.

Εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ ἀποκρυφισμοῦ *ἐξωτερικὴ* ὀνομάζεται ἡ δυναμένη νὰ κοινολογηθῇ εἰς τοὺς πολλοὺς διδασκαλία.

—*[Φιλοσ.]* Οἱ δύο ἀντιθετικοὶ ὅροι, *ἐξωτερικὸς*—*ἐσωτερικὸς* (γαλλ. extérieur—interieur, externe—interne· γερμ. Aeusserlich—inner), ὡς καὶ οἱ παράλληλοι αὐτοῖς *ἐκτὸς—ἐντός*, ἔχουσι ποικίλας ἐκδοχάς. Οὕτω: 1) 'Εξωτερικὸς καλεῖται ὁ ἐκτὸς τοῦ σώματος καὶ τῆς συνειδήσεως ἡμῶν ὑπάρχων ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ ὑλικὸς κόσμος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ σύνολον τῶν ψυχικῶν ἡμῶν γεγονότων, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσι τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον. Ἡ αὐτὴ ἀντιθετικὴ σχέσις ὁρίζεται καὶ διὰ τῶν ὅρων *μὴ ἐγὼ* καὶ *ἐγώ*. Κατὰ ταῦτα, ἐξωτερικὸς μὲν κόσμος εἶναι ὁ διὰ τῶν αἰσθήσεων γινόμενος ἡμῖν γνωστός, ἐσωτερικὸς δὲ τὰ αἰσθήματα, συναισθήματα, αἱ σκέψεις, αἱ βουλήσεις. Μεταξὺ ὅμως τῶν διαφόρων ψυχικῶν γεγονότων, ὅσον καὶ ἂν ταῦτα εἶναι θεωρητικῶς διακεκριμένα ἀλλήλων, δὲν χωρεῖ σχέσις ἐξωτερικότητος καὶ ἐσωτερικότητος. Οὕτω π. χ. ἡ ἰδέα τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι ἐκτὸς αὐτοῦ, ἐφόσον οὗτος θεωρεῖται πανταχοῦ παρών. Εἰς τὰ ψυχικὰ τουτέστι γεγονότα ἀποδίδομεν τὸν χαρακτῆρα τοῦ *ἀτομικοῦ*, οὐχὶ δὲ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἢ ἐσωτερικοῦ, διότι στεροῦνται ἐκτάσεως. 2) Ἡ εἰς τὴν ἄμεσον αἴσθησιν ὑποκειμένη ἐπιφάνεια τῶν πραγμάτων καλεῖται *ἐξωτερικὸν* μέρος αὐτῶν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ὑπ' αὐτῶν κεκρυμμένον βάθος (*ἐσωτερικόν*). 3) Ὁμοίως μεταχειριζόμεθα τοὺς αὐτοὺς ὅρους μεταφορικῶς πρὸς δήλωσιν τῆς σχέσεως μεταξὺ αἰτίας καὶ ἀποτελέσματος, τῆς οὐσίας καὶ τῶν ἰδιοτήτων αὐτῆς, τῆς ζωϊκῆς ἀρχῆς καὶ τῆς ζωῆς, τῆς ψυχῆς καὶ τῶν ἐκδηλώσεων αὐτῆς. 'Ἐν ταῖς περιπτώσεσι ταύταις, *ἐξωτερικὸν* μὲν εἶναι τὸ ἀμέσως διὰ τῶν αἰσθήσεων ἢ τῆς συνειδήσεως γιγνωσκόμενον σκέλος τῆς διζύγου ταύτης σχέσεως (τὸ ἀποτέλεσμα κτλ.), ἐσωτερικὸν δὲ τὸ διὰ τῆς νοητικῆς ἐνεργείας ἀνευρισκόμενον (ἡ αἰτία κτλ.). 4) 'Επίσης ἐξωτερικαὶ ἢ *κατὰ συμβεβηκὸς* καλοῦνται αἱ ἰδιότητες τῶν σωμάτων αἱ μὴ πηγάζουσαι ἀναγκαίως ἐκ τῆς μυχιωτέρας αὐτῶν φύσεως ἢ οὐσίας, αἵτινες, καλούμεναι ἐσωτερικαί, χρησιμεύουσιν ὡς βάσις τῆς φυσικῆς αὐτῶν ταξινομήσεως. Μεταφυσικῶς τίθεται τὸ πρόβλημα, ἂν ὁ ἐκτὸς τῆς συνειδήσεως ἡμῶν κόσμος ὑπάρχῃ ἢ ὄχι, εἶναι ὁ αὐτὸς ἢ διάφορος τῆς ἧς περὶ τούτου ἔχομεν γνώσεως. (βλ. *ἰδεοκρατία, Κάντιος, πραγματισμός, πραγματοκρατία*).

Κ. Ι. Β.

—*['Ανατομ.]* *'Εξωτερικαὶ* μὲν καλοῦνται αἱ εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ σώματος ἔχουσαι τὴν ἕδραν αὐτῶν αἰσθήσεις, *ἐσωτερικαὶ* δὲ αἱ ἐντὸς τῶν ἱστῶν τοῦ σώματος ἑδραζόμεναι, ὡς αἱ μυϊκαί, αἱ ἀρθρωτικαὶ αἰσθήσεις, ἡ κοιναισθησία.

—**ἐξωτερικαὶ *δυνάμεις*** *[Μηχαν.]*. Καλοῦνται οὕτως αἱ μεταξὺ δύο διαφόρων σωμάτων ἑνὸς προβλήματος ἐξασκούμεναι δυνάμεις, π. χ. μεταξὺ ἑνὸς σώματος καὶ τοῦ ὑποστηρίγματός του, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς ἐσωτερικὰς δυνάμεις ἢ τάσεις, αἱ ὁποῖαι δρῶσι μεταξὺ δύο μερῶν τοῦ αὐτοῦ σώματος. Αἱ ἐσωτερικαὶ δυνάμεις γίνονται ἐξωτερικαὶ ἂν τὸ σῶμα τμηθῇ καταλλήλως, ἀρχὴ ἐπὶ τῆς ὁποίας βασίζεται ἡ λύσις πλείστων ὅσων προβλημάτων τῆς μηχανικῆς καὶ τῆς ἀντοχῆς τῆς ὕλης.

Γ. Θ. ΚΑΚΡΙΔΗΣ

— **ἐξωτερικὴ *πολιτική***· βλ. λ. *πολιτική*.

— **ἐξωτερικοὶ** ἢ ***ἄτεχνοι τόποι*** *[Ρητορ.]*. Μία τῶν ὑποδιαιρέσεων τῶν καθ' ὕλην *ἐπιχειρημάτων* (βλ.λ.). 'Ονομάζονται δ' οὕτω, διότι δίδονται ἢ λαμβάνονται ἔξωθεν τῆς ἡμετέρας ὑποθέσεως καὶ δὲν εἶναι ἐφεύρεσις τῆς τέχνης ἢ εὐφυΐας τοῦ ῥήτορος, ἀλλ' ὑπάρχοντας μεταχειρίζεται εἰς βεβαίωσιν τῶν λεγομένων· ἡ ἐπίνοια τοῦ ῥήτορος ἔγκειται εἰς τὴν ἐπιτυχῆ αὐτῶν ἐπὶ τῆς συζητήσεως χρῆσιν, ἑπομένως, μολονότι δὲν ἀπαιτεῖται μέθοδος πρὸς εὕρεσιν αὐτῶν, ἐν τούτοις εἶναι ἀναγκαία αὕτη εἰς τὴν ὀρθὴν ἐξέτασιν καὶ ἔγκαιρον χρησιμοποίησιν. Εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς τόπους, οἵτινες λέγονται καὶ *ἄτεχνοι πίστεις*, ὑπάγονται οἱ ἑξῆς: *πρόκρισις, φήμη, ἔγγραφα, ὅρκοι* καὶ *μάρτυρες*.

Πρόκρισις, ἤτοι τὸ προδεδικασμένον, λέγεται πᾶσα προγενομένη κρίσις, δηλαδὴ πῶς ἄλλα δικαστήρια ἐδίκασαν πρότερον, ἢ περὶ τῆς προκειμένης ὑποθέσεως ἢ περὶ ἄλλης ὁμοίας. 'Εννοεῖται δέ, ὅτι τὸ προδεδικασμένον, καθ' ὅσον εἶναι ὑπὲρ ἡμῶν ἢ καθ' ἡμῶν, θέλει κατασκευασθῇ ἢ ἀνασκευασθῇ δεόντως. 'Επιχειρῶν ὁ ῥήτωρ ἐκ τῆς προκρίσεως, συμπεραίνει περὶ τῆς προκειμένης ἢ ὅτι εἶναι δίκαιον νὰ κριθῇ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἢ ὅτι δὲν εἶναι *παλίνδικος*, ὡς ἤδη κριθεῖσα. Διὰ νὰ εἶναι ὅμως ἰσχυρὸν τὸ ἐκ τῆς προκρίσεως ἐπιχείρημα, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ταυτότης σχεδὸν περιστάσεων· διότι περὶ πραγμάτων ἀνομοίων δὲν δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν μετὰ λόγου, ὅτι πρέπει νὰ δοθῇ ἡ αὐτὴ ἀπόφασις. Μάλιστα δὲ πάντων πρέπει νὰ ἐξετασθῇ, ἂν ἡ ἀναφερομένη πρόκρισις ἔγινεν ἀπὸ δικαστὰς ἐλευθέρους πάσης ἐξωτερικῆς ἐπιρροῆς, ἀπάτης ἢ ἄλλου τινὸς αἰτίου διαστρέψαντος τὸ κατὰ τοὺς νόμους δίκαιον. Οὕτως εἰς τὸν «Περὶ παραπρεσβείας» λόγον ὁ Δημοσθένης, ἀφοῦ ἀπέδειξε διὰ πολλῶν ἐπιχειρημάτων, ὅτι ὁ Αἰσχίνης παρεπρέσβευσεν, ἀναφέρει ψήφισμα, κατὰ τὸ ὁποῖον εἶχον καταδικασθῆ εἰς θάνατον διὰ παραπρεσβείαν ἄλλοι πρέσβεις, κατὰ πολὺ καλύτεροι τοῦ Αἰσχίνου καὶ ὀλιγωτέρων κακῶν αἴτιοι· ὅθεν παραβάλλων ὁ ῥήτωρ τὰ ἐκείνων καθ' ἕκαστον πρὸς τὰ τούτου, συμπεραίνει τὴν αὐτὴν τιμωρίαν καὶ κατ' αὐτοῦ.

Φήμη εἶναι κοινὴ δόξα (ἡ γνώμη ἢ ὑπόληψις), ἣν οἱ πολλοὶ περί τινος ἔχουσι. Κοινὴ δὲ δόξα δὲν μορφοῦται παρὰ εἰς ἔθνη εὐνομούμενα, ὅπου καὶ ὁ νοῦς κρίνει ἐλευθέρως καὶ ἡ γλῶσσα λαλεῖ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν νόμων ἀφόβως. Τὴν κοινὴν δόξαν, ὑπὲρ ἡμῶν μὲν οὖσαν, θέλομεν ἐπαινέσει ὡς κοινὴν τῆς πόλεως ὁμολογίαν, καὶ διὰ τοῦτο μὴ δυναμένην νὰ διαψευσθῇ, καθ' ἡμῶν δέ, θέλομεν ἀνασκευάσει ὅτι εἶναι ἀδέσποτον τοῦ ὄχλου θρύλημα, ἀποκύημα τοῦ φθόνου, σπερμολογία πρὸς δυσφήμησιν τῆς ἱκανότητος καὶ τῆς ἀρετῆς. Πολλάκις καὶ ἐκ τῆς φήμης λαμβάνεται ἰσχυρὸν ἐπιχείρημα. Οὕτως ὁ Αἰσχίνης, οὐδένα μάρτυρα ἔχων τῶν κατὰ Τιμάρχου κατηγοριῶν, ἔφερε τὴν φήμην ἐκ τοῦ Ἡσιόδου λέγων:

> Φήμη δ' οὔτις πάμπαν ἀπόλλυται ἥν τινα πολλοὶ
> λαοὶ φημίζωσι· θεός νύ τις ἐστι καὶ αὐτή.

'Αλλ' ὁ Δημοσθένης ἐν τῷ μνημονευθέντι λόγῳ, στρέφων τὸ αὐτὸ ἐπιχείρημα κατ' αὐτοῦ, λέγει: «Οὐκοῦν, Αἰσχίνη, καὶ σὲ πάντες οὗτοι χρήματά φασιν ἐκ τῆς πρεσβείας εἰληφέναι· ὥστε καὶ κατὰ σοῦ δήποθεν, φήμη δ' οὔτις πάμπαν ἀπόλλυται, ἥν τινα πολλοὶ λαοὶ φημίζωσι... Ὅσῳ γὰρ αὖ σε πλείους, ἢ ἐκεῖνον, αἰτιῶνται, θεώρησον, ὡς ἔχει· τὸν μὲν Τίμαρχον οὐδ' οἱ πρόσχωροι πάντες ἐγίγνωσκον, ὑμᾶς δὲ τοὺς πρέσβεις οὐδεὶς Ἑλλήνων, οὐδὲ βαρβάρων ἔσθ', ὅστις οὔ φησι χρήματα ἐκ τῆς πρεσβείας εἰληφέναι· ὥστ', εἴπερ ἐστὶν ἀληθὴς ἡ φήμη, καὶ καθ' ὑμῶν ἐστιν, ἡ παρὰ τῶν πολλῶν, ἣν ὅτι πιστὴν εἶναι δεῖ, καὶ θεὸς νύ τις ἐστι καὶ αὐτή, καὶ ὅτι σοφὸς ἦν ὁ ποιητής, ὁ ταῦτα ποιήσας, σὺ διώρισας αὐτός».

Εἰς τὰ *ἔγγραφα* περιλαμβάνονται αἱ συνθῆκαι, οἱ νόμοι ἐν γένει καὶ ἅπαντα τὰ συμβόλαια, αἱ διαθῆκαι καὶ ἡ ἰδιωτικὴ τῶν διαδίκων ἀλληλογραφία, καὶ πᾶν ὅ,τι ἄλλο ἔγγραφον ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν. Ὁ *ὅρκος* ἦτο σχῆμα σύνηθες εἰς τοὺς ἀρχαίους ῥήτορας διὰ τὴν βεβαίωσιν τῆς ἀληθείας τῶν λεγομένων, οὐχὶ ὡς ἔτυχεν, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν μεγίστων πραγμάτων, ὑπὲρ πατρίδος, ὑπὲρ τῶν νόμων, ὑπὲρ τῆς δικαιοσύνης. Ὁ Δημοσθένης δεικνύων ὅτι οἱ 'Αθηναῖοι δὲν ἔσφαλλον ἀποφασίσαντες ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος τὸν κατὰ Φιλίππου πόλεμον, κάμνει καὶ ὅρκον προσφυέστατον εἰς τὴν περίστασιν: «'Αλλ' οὐκ ἔστιν, οὐκ ἔστιν ὅπως ἡμάρτετε, ἄνδρες 'Αθηναῖοι, τὸν ὑπὲρ τῆς ἁπάντων ἐλευθερίας καὶ σωτηρίας κίνδυνον ἀράμενοι· οὐ μὰ τοὺς ἐν Μαραθῶνι προκινδυνεύσαντας

Digitized by Google

τῶν προγόνων, καὶ τοὺς ἐν Πλαταιαῖς παραταξαμένους, καὶ τοὺς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχήσαντας, καὶ τοὺς ἐπ' Ἀρτεμισίῳ, καὶ πολλοὺς ἑτέρους τοὺς ἐν τοῖς δημοσίοις μνήμασι κειμένους ἀγαθοὺς ἄνδρας» (Περὶ τῶν *μαρτύρων* βλ λ.).

Εἰς τοὺς ἀνωτέρω τόπους οἱ παλαιοὶ τεχνογράφοι προσέθετον τὰς *βασάνους, τὰ τεκμήρια* καὶ τὰ *σημεῖα*. Αἱ *βάσανοι* ἦσαν ἐπίνοια ἐπικρατήσασα ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων τῆς τυραννίας καὶ τῆς βαρβαρότητος· δι' αὐτῶν οἱ δυστυχεῖς ἐξεταζόμενοι ἠναγκάζοντο διὰ κολάσεων νὰ ὁμολογῶσι τὸ ζητούμενον. Ἐν τούτοις, παρ' ὅλην τὴν σκληρότητά των, ἐθεωροῦντο ὡς νόμιμα ἀποδεικτικὰ μέσα. Κατὰ τὸν μεσαίωνα τὰς βασάνους διεδέχθησαν αἱ πολὺ τρομερώτεραι αὐτῶν *θεοδικίαι* (jugements de Dieu). *Τεκμήρια* ὀνομάζονται ὅσα δηλοῦσί τι μετὰ τοσαύτης βεβαιωτικῆς δυνάμεως, ὥστε τὸ ἐναντίον δὲν εἶναι πιστευτόν. Πρέπει λοιπὸν τὸ λαμβανόμενον τεκμήριον νὰ εἶναι φυσικὰ συνδεδεμένον μὲ τὸ πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον τεκμαιρόμεθα ἐξ αὐτοῦ. Οὕτως ὁ Ἰσοκράτης τεκμαίρεται τὴν φιλανθρωπίαν καὶ ὁσιότητα τοῦ Εὐαγόρου ἐκ τῶν ἑξῆς: «Μέγιστον δὲ τεκμήριον καὶ τοῦ τρόπου καὶ τῆς ὁσιότητος τῆς ἐκείνου· τῶν γὰρ Ἑλλήνων πολλοὶ καὶ ἀγαθοὶ τὰς ἑαυτῶν πατρίδας ἀπολιπόντες, ἦλθον εἰς Κύπρον οἰκήσοντες, ἡγούμενοι κοινοτέραν εἶναι καὶ νομιμωτέραν τὴν Εὐαγόρου βασιλείαν τῶν οἴκοι πολιτειῶν». Ἡ τέχνη τοῦ συνηγόρου εἰς τοῦτο κυρίως συνίστατο, νὰ πραγματευθῇ τὰ τεκμήρια εἰς ὄφελος ἐκείνου ὑπὲρ οὗ ἐλάλει (βλ. *Κ. Μυλλέρου*, Ἱστορ. τῆς ἑλλ. φιλ., ἑλλ. μετ. ἔκδ. β' σ. 786 ἑ., ἔνθα παρατίθενται παραδείγματα). Ὡς χρήζοντα δὲ τῆς τέχνης τοῦ συνηγόρου τὰ τεκμήρια καλοῦνται καὶ *ἐξ εἰκότων* καὶ *ἔντεχνοι πίστεις*. Οἱ ῥητοροδιδάσκαλοι ἐξειργάζοντο καὶ διεπόνουν μετὰ τῶν μαθητῶν των θέματα λόγων, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Πρωταγόρου καὶ τοῦ Γοργίου, ἅτινα οὐδένα πρακτικὸν σκοπὸν εἶχον, ἀλλ' ἁπλῶς τὴν πρὸς τοὺς λόγους ἄσκησιν. Τὰ θέματα ἦσαν, πλὴν ἄλλων, εἰδικὰ καὶ συγκεκριμένα ἢ καὶ πλαστά, ἅτινα ἐπενόουν καὶ ἔπλεκον οἱ ῥήτορες τόσον δεξιῶς, ὥστε παρεῖχον ἴσας ἀφορμὰς τεκμηρίων εἴς τε τὴν κατηγορίαν καὶ ἀπολογίαν, καὶ ἐπ' αὐτῶν ἤσκουν τὴν σοφιστικὴν δεξιότητα τοῦ πραγματεύεσθαι ἐπίσης πιθανῶς τούς τε ὑπὲρ τοῦ πράγματος λόγους καὶ τοὺς ἐναντίους. *Σημεῖον* λέγεται τὸ δι' οὗ ἄλλο τι νοεῖται, οὐχὶ ὅμως βεβαίως, ἀλλ ἐνδεχομένως· π. χ. ἐάν τις, διαπραχθέντος νεωστὶ φόνου, συλληφθεὶς ὡς ὕποπτος ὠχριάσῃ εὐθὺς καὶ τρέμῃ καὶ εὑρεθῇ ἔχων κηλῖδας αἵματος. Τὰ σημεῖα βεβαίως δὲν εἶναι ἄπταιστα δείγματα, διότι ἐνδέχεται νὰ ὀφείλωνται καὶ εἰς ἄλλα αἴτια. Ἐν τούτοις, ἂν καὶ καθ' ἑαυτὰ δὲν παρέχωσι βεβαιότητα, ἡνωμένα ὅμως μὲ ἄλλας ἀφορμάς, μὲ τὰ προηγηθέντα τῆς πράξεως, μὲ τὰ ἑπόμενα, μὲ τὰ προσωπικά, αὐξάνουσι τὴν πιθανότητα. Εἰς τὰς ἐγκληματικὰς ὅμως δίκας, ὅπου κινδυνεύει ἡ τιμὴ ἢ ἡ ζωὴ τοῦ πολίτου, ὁ κρινόμενος ἐν εὐνομίᾳ δὲν καταδικάζεται ἐκ τῶν σημείων, πλὴν ἐὰν συνάγεται ἐξ αὐτῶν, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ἔπραξε τὸ κακούργημα.

Εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς τόπους τάσσονται ὑπό τινων καὶ τὰ *εἰκότα* καὶ τὰ *ἀστεῖα* (βλ.λ. *εἰκὸς* καὶ *ἀστεϊσμὸς [Ῥητορ.]*). «Τὰ μὲν γὰρ εἰκότα καὶ παραδείγματα καὶ τεκμήρια καὶ ἐνθυμήματα καὶ αἱ γνῶμαι καὶ τὰ σημεῖα καὶ οἱ ἔλεγχοι πίστεως ἐξ αὐτῶν τῶν λόγων καὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν πραγμάτων εἰσίν, ἐπίθετοι δὲ δόξα τοῦ λέγοντος, μαρτυρίαι, βάσανοι, ὅρκοι (*Ἀναξιμένους*, Τέχνη ῥητορ. ἐν *Spengel* Rhet. Gr. σ. 192). Περὶ ἀτέχνων πίστεων πραγματεύεται ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Ῥητορικῇ του (Α' 15), ἰδίαν δὲ πραγματείαν συνέγραψε καὶ ὁ Θεόφραστος, κατὰ μαρτυρίαν Διογένους τοῦ Λαερτίου. Ι. Φ. Δ.

—**Ἐξωτερικῶν ὑπουργεῖον**· βλ. *ὑπουργεῖον* Ἐξωτερικῶν.

ἐξωτερικότης,—*ητος* (ἡ) (γαλλ. extériorité, γερμ. Aeusserlich). Ἡ ἰδιότης τῶν ὑλικῶν ὄντων νὰ κατέχωσιν ἕκαστα ἐν τῷ διαστήματι ἴδιον καὶ αὐστηρῶς καθωρισμένον χῶρον ἐκτὸς ἀλλήλων καὶ ἐκτὸς τῆς συνειδήσεως ἡμῶν. Τὴν ἰδιότητα ταύτην ἔχουσιν οὐ μόνον τὰ σώματα καθ' ἑαυτά, ἀλλὰ καὶ τὰ μέρη αὐτῶν μέχρι τῶν ἐσχάτων αὐτῶν στοιχείων. Οὕτω τὰ μόρια καὶ τὰ ἄτομα εἶναι ἐκτὸς ἀλλήλων, ἤτοι *ἐξωτερικά*, τὰ μὲν τῶν δέ. Αὕτη ἡ ἰδιότης τῆς ὕλης εἶναι ἡ αἰτία ἀφ' ἑνὸς τοῦ *ἀδιαχωρήτου* καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς *διαιρετότητος* αὐτῆς. Εἰδικώτερον ἐξωτερικότης καλεῖται ἡ αἰσθητὴ ἐπιφάνεια τῶν σωμάτων ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ὑπ' αὐτὴν καὶ μὴ ὑποκείμενον εἰς τὴν ἄμεσον αἴσθησιν βάθος αὐτῶν (βλ. *ἐξωτερικός*).

ἐξώτερος,—*α*,—*ον*· συγκριτ. ἀπὸ τοῦ ἐπιρρ. *ἔξω*· ὁ πλέον ἔξω, ἀπομεμακρυσμένος: «πῦρ τὸ ἐξώτερον».—Ἐπίρρ. **ἐξωτέρω.**

ἐξωτικὸν (τό)· τὸ φάντασμα.

—*[Λαογρ.]* Βλ. *ξωτικό*.

ἐξωτικός,—*ή*,—*όν*· ὁ τῶν ἔξω, τῆς ἔξω χώρας, ξένος, ἀλλοδαπός, ὁ ἄλλων τόπων: «ἐξωτικὰ πτηνά, —φυτά»· || τὸ οὐδ. **ἐξωτικὸν** (τὸ) ὡς οὐσιασ. (βλ. λ.)· || *ἐξωτικὴ* (ἡ) καὶ ἰδίᾳ πληθ. *ἐξωτικὲς* ἢ *ἐξωτικές*· γυναῖκες φαντάσματα, ἐκπάγλου καλλονῆς, ἄλλως *νεράϊδες* ἢ *καλὲς κυρᾶδες*· || ἐντεῦθεν οἱ νεώτεροι ποιηταὶ καὶ διηγηματογράφοι ἐχρησιμοποίησαν τὴν λέξιν, ὡς ἐπίθετον τοῦ κάλλους: «ἐξωτικὴ ἐμορφιά».

—*[Ἀστ. Δίκ.]* *Ἐξωτικὸς* εἶναι πᾶν πρόσωπον ξένον τῇ οἰκογενείᾳ, πᾶς δηλαδὴ ὁ μὴ συγγενής. Τεχνικὴν εἰδικὴν ἔννοιαν τοῦ ὅρου δίδει ὁ Ἰουστινιανὸς (ἐν L. un § 13 C. de rei uxoriae 5.13 Βασ. 29.1), καθ' ἣν «ἐξωτικὸν δὲ νόει μοι πᾶν πρόσωπον χωρὶς τῶν ἐξ ἀρρενογονίας ἀνιόντων καὶ ἐχόντων ὑπεξουσίαν τὴν προικιζομένην». Εὐνόητον, ὅτι ὁ ἐξωτικός, ὡς μὴ περιλαμβανόμενος ἐν τῷ κύκλῳ τῆς οἰκογενείας τοῦ διαθέτου, δὲν κέκτηται κληρονομικὸν ἐξ ἀδιαθέτου δικαίωμα. Ὁ ἐξωτικός, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ὑπεξουσίους τοῦ διαθέτου, τοὺς καλουμένους τεχνικῶς *οἰκείους* (sui), οἵτινες κτῶνται αὐτοδικαίως τὴν κληρονομίαν, κτᾶται ταύτην δι' ὑπεισελεύσεως (hereditatis aditio), τουτέστι διὰ μονομεροῦς δηλώσεως περὶ ἀποδοχῆς. Ἡ ὑπεισέλευσις δέον νὰ γένηται μετὰ τὴν ἐπαγωγὴν τῆς κληρονομίας, ὁ ὑπεισερχόμενος νὰ μὴ ἀμφιβάλλῃ οὔτε περὶ τῆς ἰδιότητος αὐτοῦ, οὔτε περὶ τῆς ἀποτελεσματικότητος τῆς ὑπεισελεύσεως, νὰ ἔχῃ τὴν ἱκανότητα πρὸς ἐπιχείρησιν νομικῶν πράξεων καὶ νὰ ἀνταποκρίνηται ἀκριβῶς πρὸς τὴν ἐπαγωγὴν ἡ ὑπεισέλευσις. Ἡ δήλωσις περὶ ἀποδοχῆς δύναται νὰ εἶναι εἴτε ῥητὴ ὡς ἡ ἐνώπιον τοῦ γραμματέως τοῦ πρωτοδικείου, εἴτε καὶ σιωπηρά, ὅπως ἡ ἀνάμιξις εἰς τὰ τῆς κληρονομίας. Κατὰ τὴν κρατοῦσαν γνώμην, οὐδεὶς τάσσεται χρονικὸς περιορισμός, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὁ εἰς τὴν κληρονομίαν καλούμενος δέον νὰ ἀποδεχθῇ ταύτην. Ι. Κ. Π.

—**ἐξωτικαὶ νόσοι** *[Ὑγιειν.]*. Καλοῦνται οὕτως ἐν τῇ ἐπιδημιολογίᾳ αἱ λοιμώδεις νόσοι, αἵτινες δὲν ἐνδημοῦσιν εἴς τι κράτος, ἀλλ' εἰσβάλλουσι μεταφερόμεναι ἔξωθεν. Τοιαῦται νόσοι εἶναι ἡ χολέρα, ἡ πανώλης, ὁ ἐξανθηματικὸς τῦφος, ὁ ὑπόστροφος πυρετός, ὁ δάγγειος πυρετός, ὁ κίτρινος πυρετὸς καὶ ἄλλαι. Διὰ τὴν πρόληψιν τῆς εἰσβολῆς εἴς τι κράτος τοιούτων ἐξωτικῶν νόσων ἐφαρμόζονται πλεῖστα ὑγειονομικὰ μέτρα διὰ τὰς ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης συγκοινωνίας, ὡς καθάρσεις, ὑγειονομικαὶ ἐπιβλέψεις κλπ. Κ. ΚΕΡΕΣΤΕΤΖΗΣ

—**ἐξωτικοὶ ὀγκόλιθοι** (exotische Blöcke) *[Γεωλ.]*. Μᾶζαι κρυσταλλοπαγῶν πετρωμάτων, αἱ ὁποῖαι εὑρίσκονται ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Ἑλβετίας, τῇ ἀποτελουμένῃ ἐκ φλύσχου, καὶ αἱ ὁποῖαι εἶναι λείψανα μεγάλων καλυμμάτων *ἐπωθήσεως*, τὰ ὁποῖα ἔχουν τὰς ῥίζας των εἰς τὰς ἐκ κρυσταλλοπαγῶν πετρωμάτων ἀποτελουμένας Νοτίους Ἄλπεις ὑπέστησαν ὅμως σχεδὸν τελείαν διάβρωσιν καὶ ἀποκόμισιν ὑπὸ τῶν ὑδάτων. Γ. Κ. Γ.

ἐξώφαρσα· ἐπίρρ., ἐξώπετσα, βλ. *ξώφαρσα*.

ἐξώφθαλμος· βλ. *ἐξόφθαλμος*.

ἐξωφρενικός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ *ἔξω φρενῶν*, ὁ παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον, ὁ προερχόμενος ἐξ ἀνθρώπου παράφρονος, ἀλογίστου: «ἐξωφρενικοὶ λόγοι», «ἐξωφρενικὴ κατάστασις», «ἐξωφρενικὰ πράγματα». — Ἐπιρρ. *ἐξωφρενικῶς*.

ἐξωφρενικότης,—*ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐξωφρενικοῦ, τὸ νὰ εἶναί τις ἐξωφρενικός: «τοὺς λόγους του χαρακτηρίζει ἐξωφρενικότης».

ἐξωφρενισμὸς (ὁ)· ἡ κατάστασις τοῦ ἐξωφρενικοῦ, ἐξωφρενικότης.

ἐξωφυλλίζω καὶ ***ξωφυλλίζω*** καὶ ***ξεφυλλίζω***· ἀφαιρῶ τὰ ξώφυλλα ἀπὸ τὴν τράπουλλαν, βλ. *ἐξώφυλλον*.

ἐξωφύλλισμα (τὸ) καὶ ***ξωφύλλισμα*** καὶ ***ξεφύλλισμα***· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐξωφυλλίζειν*, ἡ ἀφαίρεσις ἀπὸ τὴν τράπουλλαν τῶν ἐξωφύλλων.

ἐξώφυλλον (τὸ) καὶ ***ξώφυλλο***, πληθ. ***ἐξώφυλλα***· ἐκ τῶν παιγνιοχάρτων τὰ περιττὰ φύλλα δι' ὡρισμένα παιγνίδια, οἷον τὰ ἠριθμημένα διὰ το δύο, τρία, τέσσαρα, πέντε καὶ ἓξ εἰς τὴν πρέφαν· || τὰ μὴ ἔχοντα ἰσχὺν κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ παιγνιδίου.

ἐξωχολοκυστοπηγία (ἡ) (exocholécystopexie) *[Ἰατρ.]*. Ὅρος ἀποδιδόμενος εἰς ἐγχείρησιν συνισταμένην εἰς τὴν διάνοιξιν τῆς χοληδόχου κύστεως καὶ εἰς τὴν καθήλωσιν ταύτης ὁριστικῶς ἐπὶ τὰ ἐκτὸς τῆς κοιλιακῆς κοιλότητος. Μ. Ν. Κ.

ἐξώχωμος (ὁ) (Exochomus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κοχιλλιδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα ἔντομα μὲ σῶμα σφαιροειδὲς καὶ παρασιτικῶς ζῶντα ἐπὶ τῶν καρπῶν διαφόρων δένδρων καὶ ἰδίως τῶν κωνοφόρων. Δ. Ν. Π.

Ἐξωχῶρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 376. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Κολυμπετσέϊκα* (κάτ. 165), *Νίκοβον* (κάτ. 193), *Πρίπιστα* (κάτ. 131) καὶ *Χώρα* (κάτ. 142).

Ἐόζι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησὶς μεταξὺ ἀκρωτηρίων *Ταινάρου* (κοιν. *Ματαπᾶς*) καὶ *Θυρίδων* (κοιν. *Κάβο Γκρόσσο*) εἰς 3 μίλλ. ΝΔ (πλάτ. 36° 24' 30'' Β., μῆκ. 22° 24' 20'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1685: Venetico to Spezzia) τῆς ἀκτῆς τοῦ *Κυπαρισσίου*. Ἔχει ὕψος 47 ποδῶν καὶ εἶναι λίαν ἐπικίνδυνος εἰς τοὺς ναυτιλλομένους. Εἶναι γνωστὴ καὶ ὑπὸ τὰς ὀνομασίας *Κενέστα* καὶ *Καράβι*, ὑφ' ἃς φέρεται ἐν τῷ ἀγγλικῷ χάρτῃ, καὶ *Κονκέστα*. Ὁ φωτισμός της ἀπεδείχθη ἀδύνατος. Σ. Ε. Λ.

ἐοζίνη ἢ ***ἐωσίνη*** ἢ ***ἠωσίνη*** *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *ἠωσίνη*.

ἐοζινοφιλία (ἡ) *[Ἰατρ.]*· βλ. *ἠωσινόφιλα*.

ἔοικα· παρακ. μὲ σημασίαν ἐνεστῶτος· εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν γίνεται ἐνίοτε χρῆσις αὐτοῦ εἰς τὴν φράσιν «ὡς ἔοικε» ὡς φαίνεται, καὶ εἰς τὴν μετχ. *εἰκὸς* (βλ. λ.): «ὡς εἰκός», «κατὰ τὸ εἰκός».

Ἐομπάνους ***Ἕσσους*** (Eobanus Hessus), ***Ἥλιος***. Ποιητὴς καὶ ἱστορικὸς Γερμανὸς (1488—1540). Προστατευόμενος τοῦ ἐπισκόπου τῆς Ἐρφούρτης, διωρίσθη ὑπ' αὐτοῦ καθηγητὴς τῆς κλασσικῆς λογοτεχνίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς πόλεως ταύτης. Ἀλλ' αἱ ἐκραγεῖσαι θρησκευτικαὶ ταραχαὶ τῆς Μεταρρυθμίσεως ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ παραιτηθῇ. Μετῆλθεν ἐπὶ βραχὺ διάστημα τὸν ἰατρόν, διηύθυνε κατόπιν σχολεῖον ἐν Νυρεμβέργῃ (1526) μεθ' ὃ διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Μαρβούργου, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων του, λατινιστὶ γεγραμμένα, εἶναι: «Ἐλεγεῖα, ἐπικήδεια, εἰδύλλιον» (1526), «Ποιημάτων ἐκλογαὶ δύο» (1539), «Οἰκογενειακῶν ἐπιστολῶν βιβλία ΙΒ'» (1543) κτλ. Ἐπίσης μετέφρασεν εἰς λατινικοὺς στίχους τά: «Εἰδύλλια» τοῦ Θεοκρίτου (1543), τὸν «Ἐκκλησιαστὴν» (1534) καὶ τοὺς «Ψαλμοὺς» (1537) τῆς Π. Διαθήκης· ἔτι δὲ καὶ τὴν «Ἰλιάδα» τοῦ Ὁμήρου (1540), τῆς ὁποίας ἡ μετάφρασις θεωρεῖται λίαν ἐπιτυχής.

Ἐὸν *τοῦ* ***Ἀστέρος*** (Éon de l' Etoile). Γάλλος αἱρεσιάρχης θανὼν τῷ 1194. Ἐπίστευε καὶ ἐκήρυσσεν ὅτι ἦτο υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἀπέρριπτε τὴν χειροτονίαν, τὴν ἱεραρχίαν καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ὁρατῆς Ἐκκλησίας, ἀπέκτησε δὲ πλείστους ὀπαδούς, οὓς ὡδήγει εἰς τὰ δάση καὶ μετὰ τῶν ὁποίων εἰσβάλλων εἰς τὰς μονὰς ἐλεηλάτει αὐτάς. Πρὸς ἀντίκρουσιν τῶν διδασκαλιῶν του ὁ Οὖγος, ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ῥουέν, συνέθεσε τὴν ἔκθεσιν τοῦ καθολικοῦ δόγματος: «Dogmatum christianae fidei contra haereticos sui temporis». Συλληφθεὶς προσήχθη ἐνώπιον ἐκκλησιαστικοῦ συμβουλίου συγκληθέντος εἰς Ῥὲμς ὑπὸ τοῦ Εὐγενίου τοῦ Γ', τὸ ὁποῖον πεισθὲν ὅτι ἐπρόκειτο περὶ παράφρονος ἐνέκλεισεν αὐτὸν εἴς τι φρενοκομεῖον, ὅπου καὶ ἀπεβίωσεν ἐκ τῶν κακώσεων. —Ρ.

—**Ἐὸν** *ντὲ* ***Μπωμὸν*** (Éon de Beaumont), ***Κάρολος-Γενεβιέβη-Λουΐζα-Αὔγουστος-Ἀνδρέας-Τιμοθέα,*** κοινῶς γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἱππότης ντ' Ἐόν*. Γάλλος τυχοδιώκτης, πολιτικὸς καὶ διπλωμάτης (1728—1810). Υἱὸς εὐπόρου δικηγόρου, ἐσπούδασε τὴν νομικήν, διωρίσθη δικηγόρος, εἰς ἡλικίαν δὲ 25 ἐτῶν ἐδημοσίευσε δύο ἔργα ἐπὶ οἰκονομικῶν καὶ διοικητικῶν ζητημάτων, τὰ ὁποῖα προσείλκυσαν τὴν προσοχὴν τῶν συγχρόνων του. Ἡ φήμη ἡπλώθη τάχιστα καὶ τῷ 1755 ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ' μὲ μυστικὴν ἀποστολὴν εἰς τὴν Ῥωσίαν. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἐνεδύθη γυναικεῖα φορέματα, τῇ συναινέσει καὶ τῆς γαλλικῆς αὐλῆς. Οὕτω μετημφιεσμένος ἐπέτυχε νὰ διορισθῇ dame de compagnie παρὰ τῇ αὐτοκρατείρᾳ Ἐλισάβετ, παρακολουθῶν τὰς κινήσεις τῆς ῥωσικῆς αὐλῆς καὶ καθιστῶν ἐνήμερον τούτων τὸν βασιλέα του. Μετὰ ἓν ἔτος ἐπέστρεψεν εἰς Παρισίους, ἀλλ' ἐπεφορτίσθη μὲ νέαν ἀποστολὴν εἰς Πετρούπολιν, ὅπου παρουσιάσθη ὑπὸ τὸ πραγματικόν του φῦλον ὡς ἀδελφὸς τῆς dame de compagnie τῆς αὐτοκρατείρας. Διεδραμάτισε σπουδαιότατον ῥόλον εἰς τὰς διαπραγματεύσεις μεταξὺ Ῥωσίας, Αὐστρίας καὶ Γαλλίας κατὰ τὸν Ἑπταετῆ πόλεμον. Τῷ 1759 ὑπηρέτησεν ὡς ὑπασπιστὴς τοῦ στρατάρχου Μπρολὶ ἐπὶ τοῦ Ῥήνου καὶ ἐτραυματίσθη. Τῷ 1762 διωρίσθη πρεσβευτὴς ἐν Λονδίνῳ. Δὲν ἐκράτησεν ὅμως πολὺ τὴν θέσιν του, καθόσον ἡ μυστικὴ ἀλληλογραφία του μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας ἐξήγειρε τὴν ζηλοτυπίαν τῆς Πομπαδούρ. Κατηγορηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀντικαταστάτου ἐπὶ λιβελλογραφίᾳ, ἐδικάσθη ἐρήμην καὶ κατεδικάσθη. Ἔκτοτε ἔζησεν ἐν ἀφανείᾳ, λαμβάνων μέρος μόνον εἰς ἀγῶνας ξιφασκίας ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ ζήτημα τοῦ φύλου του ἐκίνησε τὴν κοινὴν περιέργειαν καὶ ἔγινεν ἀντικείμενον μεγάλων στοιχημάτων. Ἕνα μῆνα μετὰ τὴν καταδίκην του τῷ ἐπετράπη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Γαλλίαν, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ παραδώσῃ ὡρισμένα ἐπίσημα ἔγγραφα ἅτινα κατεῖχε καὶ νὰ φέρῃ τοῦ λοιποῦ γυναικεῖα ἐνδύματα. Ὁ λόγος τοῦ ὅρου τούτου παραμένει μυστηριώδης. Ἔκτοτε ἐνεφανίζετο δημοσίᾳ ἐνδεδυμένος γυναικεῖα φορέματα, κατὰ τὴν ἐποχὴν δὲ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, εὑρισκόμενος ἐν Ἀγγλίᾳ, προσεφέρθη νὰ ὑπηρετήσῃ εἰς τὸν δημοκρατικὸν στρατόν. Ἅμα τῷ θανάτῳ του γενομένης νεκροψίας ἐπιστοποιήθη ὅτι ἦτο ἄρρενος φύλου. Δ. Δ.

Digitized by Google

Ἐορδαία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μία τῶν μεσογείων χωρῶν τῆς ἀρχαίας Μακεδονίας, κειμένη μεταξὺ Ἀλμωπίας καὶ Λυγκηστίδος, αἵτινες ἐξετείνοντο πρὸς Β. αὐτῆς, τῆς Ὀρεστίδος κειμένης πρὸς Δ., τῆς Ἐλιμείας κειμένης πρὸς Ν. καὶ τῆς Ἠμαθίας κειμένης πρὸς Α., ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐχωρίζετο διὰ τοῦ ὄρους Βερμίου. Ἦτο χώρα ὀρεινὴ κατὰ τὸ πλεῖστον, εἶχεν ὅμως καὶ μίαν μακρὰν κοιλάδα διαρρεομένην ὑπὸ πλείστων ρυάκων, τῶν ὁποίων τὰ ἄφθονα ὕδατα συνέρρεον εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ βορείου μέρους τῆς κοιλάδος ἐκτεινομένην Βεγορρῖτιν (σήμερον τοῦ Ὀστρόβου) λίμνην. Εἰς τὴν χώραν ταύτην εἶχε τὰς πηγάς του ὁ ποταμὸς Λουδίας, ὅστις διαρρέων ἔπειτα τὴν Ἠμαθίαν ἐχύνετο εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον. Καὶ ἡ κοιλὰς τῆς Ἐορδαίας ἦτο εἰς παναρχαιοτάτους χρόνους, ὡς καὶ αἱ ἄλλαι κυκλικαὶ τῆς Μακεδονίας κοιλάδες, λίμνη, τῆς ὁποίας τὸ πλεῖστον τῶν ὑδάτων διὰ στενῶν διόδων διέρρευσεν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἀνεξάρτητος οὖσα ἐν ἀρχῇ ἡ Ἐορδαία ὑπετάγη ἐκ τῶν πρώτων εἰς τὸν ἱδρυτὴν τοῦ ἐν Ἠμαθίᾳ μακεδονικοῦ κράτους, τὸν Ἡρακλείδην Περδίκκαν. Τῆς χώρας ταύτης περιλαμβανούσης σήμερον τὰς περιοχὰς Ἀρνίσσης (πρῴην Ὀστρόβου), Πύργων (πρῴην Κατρανίτσης) καὶ Πτολεμαΐδος (πρῴην Καϊλαρίων) μνημονεύονται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων τέσσαρες πόλεις: ἡ Ἐορδαία, ἥτις ἦτο καὶ ἡ σημαντικωτέρα αὐτῶν, κειμένη παρὰ τὴν ὄχθην τῆς λίμνης Βεγορρίτιδος καὶ ἐπὶ τοῦ χώρου τοῦ σημερινοῦ χωρίου Πύργος, καταστραφεῖσα ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατὰ τὸν Γ′ μ. Χ. αἰῶνα, ἡ Ἄρνισσα, ἡ Βέγορα καὶ αἱ Κέλλαι. Κατὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους καὶ τῆς μακεδονικῆς ταύτης χώρας οἱ κάτοικοι, Ἐορδοὶ καλούμενοι, ἄκοντες μετέσχον τῆς κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείας τῶν Περσῶν (*Ἡροδ. Ζ′* 185). Κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἐστρατοπέδευσεν ὁ ἡρωϊκὸς τῆς Σπάρτης βασιλεὺς Βρασίδας (424 π. Χ.) ὡς σύμμαχος τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Περδίκκα Β′, πολεμοῦντος κατὰ τοῦ βασιλέως τῶν Λυγκηστῶν Ἀρριβαίου (*Θουκ.* Β′ 99), καὶ ἀφοῦ ἔλυσε τὴν μεταξὺ τούτων διαμάχην διὰ συνθήκης ἐπῆλθε μετὰ ταῦτα κατὰ τῆς Ἀμφιπόλεως. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου οἱ Ἐορδοὶ μετέσχον ταύτης ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἡγεμόνος των Λάγου, τοῦ περιφήμου Πτολεμαίου, τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ μακεδονικοῦ βασιλείου τῆς Αἰγύπτου καὶ γενάρχου τῆς δυναστείας τῶν Πτολεμαίων. Τῆς Ἐορδαίας γίνεται μνεία καὶ κατὰ τοὺς μεταξὺ τῶν Ρωμαίων καὶ Μακεδόνων πολέμους ὡς καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐπὶ τῆς Μακεδονίας κυριαρχίας τῶν Ρωμαίων, ὅτε αὕτη ἀνῆκεν εἰς τὸ δυτικὸν τμῆμα τῆς ρωμαϊκῆς Μακεδονίας, διότι ταύτην διέσχιζεν ἡ Ἐγνατία ὁδός, ἡ συνδέουσα τὴν Ρώμην μετὰ τῶν ὑποτελῶν εἰς αὐτὴν χωρῶν τῆς Ἀνατολῆς. Σήμερον ἡ ἀρχαία Ἐορδαία, ἐπαρχία Ἐορδαίας (πρῴην Πτολεμαΐδος ἢ Καϊλαρίων) καλουμένη, ἀνήκει εἰς τὸν νομὸν Κοζάνης. ΚΑΨ.

—**Ἐορδαία** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς Ἰλλυρίας. βλ. *Ἐορδοί.*

—**Ἐορδαίας ἐπαρχία** *[Γεωγρ.]*. Ἡ βορειοτέρα ἐπαρχία τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ὁριζομένη πρὸς Β. ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας Ἐδέσσης τοῦ νομοῦ Πέλλης, πρὸς Α. τῆς Ἠμαθίας (τέως Βερροίας) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, πρὸς Δ. τῶν Φλωρίνης καὶ Καστορίας τοῦ νομοῦ Φλωρίνης, καὶ πρὸς Ν. τῶν Βοΐου (τέως Ἀνασελίτσης) καὶ Κοζάνης τοῦ νομοῦ Κοζάνης. Τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα αὐτῆς εἶναι ὀρεινὸν δεσποζουσῶν τῶν δυτικῶν ὑπωρειῶν τοῦ *Βερμίου* ὄρους, ἐν μέρει δὲ τὸ νότιον διὰ τοῦ *Σινιάτσικου.* Ἔχει ἀρκετὴν πεδινὴν ἔκτασιν λίαν εὔφορον. Εἶναι ἡ παραγωγικωτέρα εἰς δημητριακὰ ἐπαρχία τῆς δυτικῆς Μακεδονίας, ἔχουσα ὅμως μικρὰν σχετικῶς κτηνοτροφίαν.

Ἡ ἐπαρχία, ἥτις πρότερον ἐκαλεῖτο ἐπαρχία *Καϊλαρίων*, ἀριθμεῖ 36.853 κατοίκους, ὧν οἱ 17.867 ἄρρενες καὶ οἱ 18.986 θήλεις. Διαιρεῖται δὲ εἰς 38 κοινότητας, τὰς ἑξῆς: 1) *Ἁγίου Χριστοφόρου* τέως *Τρεπίστης*, 2) *Ἀκρινῆς* τέως *Ἰνεόβης*, 3) *Ἀμυγδάλων* τέως *Ἰζουμᾶ*, 4) *Ἀναρράχης* τέως *Δέβρης (Κρυόβρυση* τέως *Ραδούνιστα)*, 5) *Ἀνατολικοῦ* τέως *Ἴνελι.* 6) *Ἀντιγόνου* τέως *Κιοσελέρ*, 7) *Ἀρδάσσης* τέως *Σουλπόβου*, 8) *Ἀσβεστοπέτρας* τέως *Χασὰν-κιοΐ*, 9) *Βλάστης* τέως *Βλάτσης*, 10) *Γαλατείας* τέως *Τσόρ*, 11) *Γραμματικοῦ* τέως *Γραμματικόβου*, 12) *Ἕλους* τέως *Κονουφίου*, 13) *Ἐμπορίου*, 14) *Ἐξοχῆς* τέως *Μπαρακλῆ*, 15) *Ἑρμακιᾶς* τέως *Φραγκότς*, 16) *Καρδιᾶς* τέως *Τρεμπένου*, 17) *Καρυοχωρίων* τέως *Κοζλοῦ-Κιοΐ*, 18) *Κλείτου* τέως *Χαϊδαρλῆ*, 19) *Κομάνου*, 20) *Κομνηνοῦ* τέως *Οὐτσάνων*, 21) *Μανιάκης* τέως *Κολάρτσης*, 22) *Μαυροδενδρίου* τέως *Καραγάτς*, 23) *Μαυροπηγῆς* τέως *Καρᾶ-Μπουνάρ*, 24) *Μεσοβούνου* τέως *Κρίμσιας*, 25) *Μυλοχωρίου* τέως *Λύγκας*, 26) *Ὀλυμπιάδος* τέως *Ρακίτης*, 27) *Παλαιοχωρίου*, 28) *Πελαργοῦ* τέως *Μουραλάρ*, 29) *Περαίας* τέως *Κοτσάνων*, 30) *Πέρδικας* τέως *Ναλπὰν-Κιοΐ*, 31) *Παντοκώμης* τέως *Ἐρτομοῦς*, 32) *Προαστείου* τέως *Δουρουτλάρ*, 33) *Πτολεμαΐδος* τέως *Καϊλαρίων* (Πεντάβρυσος), 34) *Πύργων* τέως *Κατρανίτσης*, 35) *Σπηλιᾶς* τέως *Βοεβοδίνας*, 36) *Φαραγγίου* τέως *Ὀκελεμέζ*, 37) *Φιλώτα* τέως *Τσαλτζιλάρ*, 38) *Φτελιῶνα* τέως *Χαρμπίνης*. Δ. Ε. Μ.

Ἐορδαϊκὸς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποτάμιον τῆς Ἐορδαίας χώρας ἐν Μακεδονίᾳ παρὰ τὸν Ἐριγῶνα, τόπος στρατοπεδεύσεως Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, τὴν προτεραίαν τῆς ὑπ' αὐτοῦ προσβολῆς τοῦ τείχους τοῦ Πηλίου (*Ἀρριαν.* Ἀνάβ. Α, ε, 5). Σ. Ε. Λ.

— **Ἐορδαϊκὸς** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· ποταμός τῆς ἐν Ἰλλυρίᾳ Ἐορδαίας· νῦν *Δεβόλης* (βλ. λ.).

Ἐορδοὶ καὶ ***Ἐορδαῖοι*** (οἱ) *[Ἀρχ.]*. —1) Οἱ κάτοικοι τῆς ἐν Μακεδονίᾳ *Ἐορδαίας* (βλ. λ.), οἵτινες ἐκ τῶν πρώτων ὑπετάγησαν εἰς τοὺς ἱδρυτὰς τοῦ μακεδονικοῦ βασιλείου Τημενίδας (Ἡρακλείδας ἐξ Ἄργους). Ἐορδοὶ τὴν πατρίδα ἦσαν ὁ γενάρχης τῆς ἐν Αἰγύπτῳ δυναστείας τῶν Πτολεμαίων Πτολεμαῖος ὁ Λάγου, ὁ καὶ ἱδρυτὴς τοῦ βασιλείου τῆς Αἰγύπτου, Πείθων (Πύθων) ὁ υἱὸς τοῦ Κρατεύα, σωματοφύλαξ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ σατράπης βραδύτερον τῆς Μηδίας, καὶ Φιλίσκος ὁ σοφὸς διδάσκαλος μιᾶς τῶν ἐν Ἀθήναις σχολῶν ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ρωμαίου αὐτοκράτορος Καρακάλλα, ὁ γνωστὸς διὰ τὴν πρὸς τοὺς συμπολίτας του Ἐορδαίους δίκην του.

—2) Οἱ κάτοικοι τῆς ἐν Ἰλλυρίᾳ Ἐορδαίας, ἐκτεινομένης πρὸς βορρᾶν τοῦ Ἐορδαϊκοῦ (σήμερον Δεβόλη καλουμένου) ποταμοῦ καὶ τῆς Δασσαρήτιδος· τῆς χώρας ταύτης ἐμνημονεύοντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων αἱ πόλεις Σκαμπὺς (Scampa), Δαυλία καὶ Δεβολία, ἀπὸ τῆς ὁποίας καὶ μετωνομάσθη Δεβόλης ὁ Ἐορδαϊκὸς ποταμός. Ἡ Ἐορδαία τῆς Ἰλλυρίας ἀποτελεῖ σήμερον τὴν περιοχὴν τῆς πρὸς Α. τῆς Κορυτσᾶς Μπιγλίστης, ἥτις μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἀπελευθέρωσίν της περιῆλθεν ἐν ἀρχῇ μὲν εἰς τὴν αὐτόνομον κληθεῖσαν Ἤπειρον, βραδύτερον δὲ εἰς τὸ ἀλβανικὸν κράτος. ΚΑΨ.

Ἑόρτα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ἐντὸς τοῦ Γάγγου Ἰνδικῆς πρὸς τὴν ἀνατολικὴν τοῦ ποταμοῦ ὄχθην, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν *Γαγγανῶν* παρὰ τὸν ποταμὸν *Σάραβον* (*Πτολεμ.* Ζ, β, 13). Σ. Ε. Λ.

ἑορτάζω, *ἀόρ. ἑώρτασα,—ἑωρτάσθην*, παθ. μετχ. *ἑωρτασμένος*· τελῶ ἑορτὴν θρησκευτικήν, ἢ ἰδιωτικήν, κοιν. *γιορτάζω* : «ἑορτάζομεν τὴν ἐπέτειον τῆς νίκης», «—τὰ ἐπινίκια», «ἑορτάζω τὰ γενέθλιά μου,—τὸ ὄνομά μου», «ἡ ἐπέτειος τῆς ἐπαναστάσεως ἑωρτάσθη πανηγυρικῶς».

ἑορτάσιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον ἁρμόζει ἑορτή: «ἑορτάσιμος ἡμέρα», «ἑορτάσιμον γεγονός»· || ὁ τῆς ἑορτῆς: «ἑορτάσιμος ἐνδυμασία, —στολή, —περιβολή», «ἑορτάσιμος ἐμφάνισις, —ὄψις».—Ἐπίρρ. ***ἑορτασίμως.***

ἑορτασμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἑορτάζειν, ἡ τέλεσις ἑορτῆς, πανηγυρισμός: «ἑορτασμὸς τῆς πρώτης τοῦ ἔτους,—τῆς νίκης».

ἑορταστὴς (ὁ)· ὁ ἑορτάζων, ὁ τελῶν τὴν ἑορτήν· || ὁ μετέχων ἑορτῆς, συνεορταστής.

ἑορταστικός, *—ή,—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἑορτήν, ὁ γινόμενος ἐπὶ τῇ ἑορτῇ ἢ ἕνεκα τῆς ἑορτῆς: «ἡ ἑορταστικὴ κίνησις τῆς πόλεως», «ἑορταστικὰ γράμματα, — ἐπισκεπτήρια, — τηλεγραφήματα». —Ἐπίρρ. ***ἑορταστικῶς.***

— **ἑορταστικαὶ** ***ἐπιστολαὶ*** *[Ἐκκλησ. Γραμματ.]*· βλ. λ. *ἐπιστολαὶ* ἑορταστικαί.

ἑορτὴ (ἡ), κοιν. *γιορτή*, χρόνος ἱερός, καθηγιασμένος, ἀφιερωμένος εἰς τὴν λατρείαν, χρόνος ἀποχῆς ἀπὸ πάσης ἐργασίας ἢ ἐνασχολήσεως: «ἑορτὴ τῶν Χριστουγέννων,—τοῦ Πάσχα,—τῆς Παναγίας»· || χρόνος χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης διὰ σπουδαῖον καὶ εὐχάριστον γεγονός, πανηγυρισμός: «ἑορταὶ τῆς ἑκατονταετηρίδος ἀπὸ τῆς ἐλευθερώσεως»· || πᾶσα θρησκευτικὴ ἢ πολιτικὴ ἑορτή: «ἑορτὴ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου,—τῆς πρωτομαγιᾶς,— τῶν ἀπόκρεω», «ὀνομαστικὴ ἑορτή», «ἑορτὴ τῶν γενεθλίων»· || ἡμέρα ἀργίας: «τὸ 'χω γιορτὴ σήμερα καὶ δὲ δουλεύω».

—*[Τελετουργ.]* *Ἑορταὶ* καλοῦνται αἱ πρὸς ἀνάμνησιν ὡρισμένων σωτηριολογικῶν ἢ τὸν ἐκκλησιαστικὸν βίον ἐν γένει ἐνδιαφερόντων γεγονότων καθορισθεῖσαι ἡμέραι. Τοιαῦται φαίνονται ἐξ ἀρχῆς κατ' ἐπίδρασιν ἐκ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, ἐν μέσῳ τοῦ ὁποίου ἀνεπτύχθη ἡ πρώτη χριστιανικὴ Ἐκκλησία, ὅτι ὡρίσθησαν τὸ Πάσχα καὶ ἡ Πεντηκοστή, ἑορταὶ ἰουδαϊκαί, καθ' ἃς ὅμως εἶχον σημειωθῆ μεγάλης σπουδαιότητος καὶ σοβαρότητος διὰ τὴν χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν καὶ ζωὴν γεγονότα· ἐξ αὐτῆς δὲ τῆς Κ. Διαθήκης ἐμφαίνεται, ὅτι ἡ μία Σαββάτων, ἢ ἄλλως Κυριακὴ ἐπονομασθεῖσα, προσέλαβεν ἰδιάζουσαν σημασίαν διὰ τοὺς Χριστιανοὺς καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν ἀποστολικῶν χρόνων, οἵτινες καθ' ὑπαινιγμοὺς ὡρισμένων τῆς Κ. Δ. χωρίων (Πράξ. 20,7· Α′ Κορινθ. 16,2. Ἀποκαλ. 1,10) συνήγοντο κατ' αὐτὴν τοῦ κλάσαι ἄρτον. Ἀλλ' ἤδη αὐτὸς ὁ Παῦλος κατακρίνει τὴν ἰουδαϊκὴν διάκρισιν καὶ παρατήρησιν τῶν ἡμερῶν καὶ κηρύττει κατηργημένας τὰ Σάββατα καὶ τὰς νουμηνίας (Γαλατ. 4,9—11, Κολοσσ. 2,16—17). Καθ' ὅσον δὲ μακρυνόμεθα τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς καθιδρύσεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ χωροῦμεν πρὸς τὸν Β′ αἰῶνα, ὁλονὲν βλέπομεν ὀγκουμένην τὴν κατὰ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ ἐχθρότητα καὶ ἀντίθεσιν τοῦ νέου χριστιανικοῦ πνεύματος, ὡς δ' ἐντεῦθεν δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν, ἐνωρὶς ἡ Ἐκκλησία ἀπέκλεισε πᾶσαν ἄλλην ἰουδαϊκὴν ἑορτήν, μὴ σχετιζομένην ἀμέσως πρὸς σοβαρὰ χριστιανικὰ γεγονότα. Ἕνεκα τούτου μέχρι τοῦ τέλους τοῦ Β′ αἰῶνος δὲν φαίνεται νὰ ἐκράτησαν ἄλλαι ἑορταὶ πλὴν τῶν μνημονευθεισῶν.

Βαθμηδὸν ὅμως ἀποβλέποντες οἱ Χριστιανοὶ εἰς τὴν ὠφέλειαν, τὴν ἐκ τῆς ἀναμνήσεως τῶν σπουδαιοτέρων γεγονότων τῆς ζωῆς τοῦ Κυρίου, εἰσήγαγον καὶ ἄλλας τινὰς ἑορτάς, ἴσως δὲ ἡ εἰσαγωγὴ αὕτη ἐγένετο οὐχὶ καὶ ἀσχέτως, ἀλλ' εἰς ἀντικατάστασιν ὡρισμένων ἑορτῶν τῶν ἀρχαίων θρησκειῶν. Ἡ ἐνωρίτερον πασῶν τούτων τῶν ἑορτῶν κρατήσασα ὑπῆρξεν ἡ τῶν Θεοφανίων, ἥτις διεκρίθη ὕστερον εἰς τὰς ἑορτὰς τῶν Χριστουγέννων (25 Δεκεμβρίου) καὶ τῆς ἐν Ἰορδάνῃ βαπτίσεως τοῦ Κυρίου (6 Ἰανουαρίου). Οὕτω καθωρίσθησαν ἀπὸ τοῦ Δ′ αἰῶνος τὰ δύο κέντρα, τὸ Πάσχα καὶ τὰ Χριστούγεννα, περὶ τὰ ὁποῖα στρέφονται αἱ εἰς ἀνάμνησιν σπουδαίων γεγονότων ἐκ τῆς ζωῆς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καθορισθεῖσαι ἑορταί, αἵτινες ὡς ἀγόμεναι πρὸς τιμὴν τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ ἀπεκλήθησαν ἑορταὶ *δεσποτικαί.* Καὶ τὸ μὲν ἓν ἐκ τῶν κέντρων τούτων, τὸ Πάσχα, μὴ συμπίπτον πάντοτε κατὰ τὴν αὐτὴν κατ' ἔτος ἡμέραν, ἀλλ' ἑορταζόμενον μετὰ τὴν πανσέληνον τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας, εἶναι ἑορτὴ *κινητή*, δι' αὐτὸ δὲ καὶ ἔχει περὶ ἑαυτὴν στρεφόμενον τὸν κύκλον τῶν λεγομένων *κινητῶν* δεσποτικῶν ἑορτῶν (Μ. Τεσσαρακοστή, Μ. Ἑβδομάς, Πάσχα, Ἀνάληψις, Πεντηκοστή, Κυριακὴ τῶν ἁγίων Πάντων), τῶν ὁποίων ὁ ἑορτασμὸς κανονίζεται ἑκάστοτε ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Πάσχα, ἄλλοτε κατ' ἄλλας ἀγόμενος ἡμέρας. Τὸ δ' ἕτερον κέντρον, τὰ Χριστούγεννα, εἰς τὰς *ἀκινήτους* τασσόμενον ἑορτάς, ἀποτελεῖ τὴν κορυφὴν τῶν *ἀκινήτων* λεγομένων δεσποτικῶν ἑορτῶν, αἵτινες κατὰ τὴν αὐτὴν πάντοτε τοῦ ἔτους ἡμέραν συμπίπτουσι (Χριστούγεννα, Περιτομή, Θεοφάνια, Μεταμόρφωσις).

Ἀκολούθως νέος κύκλος ἑορτῶν ἐμφανίζεται εἰσαγόμενος, ὅστις συνδέεται μὲν καὶ οὗτος πρὸς σωτηριολογικὰ γεγονότα, ἀλλὰ σχετίζεται μᾶλλον πρὸς τὸ πρόσωπον τῆς Θεομήτορος Μαρίας καὶ καθιεροῦται περισσότερον πρὸς τιμὴν αὐτῆς. Ἐκ τούτου καὶ *θεομητορικαὶ* αἱ ἑορταὶ αὗται ἀπεκλήθησαν. Ὁ κύκλος οὗτος φαίνεται συμπεπληρωμένος περὶ τὰ τέλη τῆς ΣΤ′ ἑκατονταετηρίδος, αἱ σπουδαιότεραι δὲ ἐκ τῶν εἰς αὐτὸν ὑπαγομένων ἑορτῶν τυγχάνουσιν ὁ Εὐαγγελισμὸς (25 Μαρτίου), ἡ Κοίμησις (15 Αὐγούστου) καὶ τὸ Γενέθλιον τῆς Θεοτόκου (8 Σεπτεμβρίου), καθὼς καὶ τὰ Εἰσόδια αὐτῆς (21 Νοεμβρίου).

Τόσον τῶν δεσποτικῶν, ὅσον καὶ τῶν θεομητορικῶν ἑορτῶν, ἀγομένων διὰ προεορτίων καὶ μεθεόρτων ἡμερῶν, ἡ διάρκεια εἶναι συνήθως ὀκταήμερος, τὴν ὀγδόην ἡμέραν ἑορταζομένης τῆς ἀποδόσεως αὐτῶν. Ἐξαίρεσιν ἀποτελεῖ ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα, ἥτις ἀποδίδεται τὴν 39 ἡμέραν, τὴν παραμονὴν τῆς Ἀναλήψεως, πάντως ὅμως καὶ κατ' αὐτὴν αἱ ἑπτὰ πρῶται ἡμέραι, αἱ περιλαμβάνουσαι τὴν Διακαινήσιμον ἑβδομάδα καὶ καταλήγουσαι εἰς τὴν Κυριακὴν τοῦ Ἀντίπασχα ἢ τοῦ Θωμᾶ, ἑορτάζονται πανηγυρικῶς.

Ἐκτὸς τῶν ἑορτῶν τούτων συναντῶνται καὶ ἄλλαι τινὲς εἰς ἑορτασμὸν τῆς ἐπετείου ἡμέρας τοῦ μαρτυρίου μάρτυρός τινος, ἥτις ἡμέρα ἐθεωρεῖτο ὡς γενέθλιος αὐτοῦ, καθ' ὅσον κατ' αὐτὴν ὁ μάρτυς ἀνεγεννήθη εἰς κρείττονα ζωήν. Αἱ ἑορταὶ αὗται, τοπικαὶ οὖσαι τὸ κατ' ἀρχὰς καὶ ἐν τῷ τόπῳ ὅπου ἔλαβε χώραν τὸ μαρτύριον ἢ ἐνεταφιάσθη τὸ λείψανον τοῦ μάρτυρος ἀγόμεναι, ἐγενικεύθησαν κατ' ὀλίγον καὶ ἐκράτησαν βαθμηδὸν καθ' ἅπασαν τὴν Ἐκκλησίαν. Τοιαῦται μαρτυρικαὶ ἑορταί, γενικευθεῖσαι ἤδη ἀπὸ τῆς Δ′ ἑκατονταετηρίδος, ἀναφαίνονται ἡ τοῦ πρωτομάρτυρος Στεφάνου, ἡ τῶν ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, ἡ τῶν Μακκαβαίων, καθὼς καὶ τὸ γενέθλιον Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, εἶτα δὲ καὶ ἡ ἀποτομὴ αὐτοῦ.

Εἰς χρόνους μεταγενεστέρους τὸ ἑορτολόγιον συνεπληρώθη, προστεθεισῶν καὶ πλείστων ἄλλων ἑορτῶν εἰς μνήμην τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, τῶν ἐπὶ ἁγιότητι βίου διαπρεψάντων ἱεραρχῶν καὶ ὁσίων. Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

—*[Ἐθιμοτ.]* Εἰς τὰς τελετὰς ἐπὶ ταῖς ἑορταῖς τῆς πρώτης τοῦ ἔτους, τῆς 25 Μαρτίου, τοῦ Ἐπιταφίου καὶ τῆς Ἀναστάσεως, οἱ ἐπίσημοι φέρουν φράκον καὶ ὑψηλὸν πῖλον. Τὴν μεγάλην Παρασκευὴν αἱ κοσμικαὶ κυρίαι ἀποφεύγουν τὰ ἀνοικτὰ καὶ φαιδρὰ χρώματα. Ἑορταὶ καθ' ἃς ἀργοῦσι τὰ γραφεῖα τῶν δημοσίων καὶ δημοτικῶν ὑπηρεσιῶν εἶναι ἡ Πρώτη τοῦ ἔτους, τὰ Θεοφάνια, ἡ Καθαρὰ Δευτέρα, ἡ 25 Μαρτίου, ἡ μεγάλη Παρασκευή, ἡ Δευτέρα τοῦ Πάσχα, τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἡ πρώτη Μαΐου, τῶν ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης, τῆς Ἀναλήψεως, ἡ Δευτέρα τῆς Πεντηκοστῆς, τῶν ἁγίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεο-

Digitized by Google

τόκου, τῆς ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ, τοῦ ἁγίου Δημητρίου, τῶν Χριστουγέννων, ἡ 2 τῶν Χριστουγέννων. Ἀργία μόνον μετὰ μεσημβρίαν τὴν παραμονὴν τῶν Θεοφανίων, τῆς συνάξεως Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, τὸ μέγα Σάββατον, τὴν Τρίτην τοῦ Πάσχα, τοῦ ἁγίου Νικολάου, τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων, τὴν παραμονὴν τῆς πρώτης τοῦ ἔτους. Εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην ἑορτάζεται ἡ ἐπέτειος τῶν γενεθλίων ἢ ἡ ὀνομαστικὴ ἑορτή. Παρ' ἡμῖν τοὐναντίον ἡ ὀνομαστικὴ ἑορτὴ μᾶλλον ἢ τὰ γενέθλια. Οἱ γνώριμοι τοῦ ἑορτάζοντος ὀφείλουν ἐπίσκεψιν ἢ τοὐλάχιστον ἀποστολὴν ἐπισκεπτηρίου γράμματος ἢ τηλεγραφήματος. Τὰ τυχὸν συναποστελλόμενα ἄνθη ἢ δῶρα δέον νὰ λαμβάνωνται κατὰ τοὺς Εὐρωπαίους τῆς Δύσεως τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς, καθ' ἡμᾶς ἀδιαφόρως τὴν παραμονὴν ἢ ἀνήμερα. Τίποτε δὲν θὰ ἐδικαιολόγει τὴν παράλειψιν εὐχαριστηρίων διὰ τὰ δωρηθέντα. Δῶρον λαμβανόμενον χωρὶς νὰ περιμένηται, λέγεται ὅτι φέρει εὐτυχίαν. Μόνον οἰκεῖοι ἐπιτρέπεται νὰ δωροῦν χρήσιμα ἀντικείμενα. Οὐδέποτε δωροῦνται κυτίον ἢ θήκη κενά, ὁσονδήποτε βαρύτιμα καὶ ἂν εἶναι. Ὁ ἑορτάζων δύναται νὰ προσφέρῃ εἰς τοὺς ἐπισκέπτας μόνον μπομπόνια ἢ καὶ νὰ ἔχῃ τὸ πλουσιώτερον τῶν κυλικείων. Ἐν οἰκογενειακῷ μᾶλλον κύκλῳ ἑορτάζεται ἡ ἐπέτειος εὐτυχῶν γεγονότων, ὡς τῶν «ἀργυρῶν γάμων» καὶ τῶν «χρυσῶν γάμων» μετὰ 25 ἐτῶν καὶ 50 ἐτῶν συμβίωσιν. Τ. Δ.

—*[Λαογρ.]* Διὰ πάσας σχεδὸν τὰς ἑορτὰς ὑπάρχουν σχετικὰ ᾄσματα, ἀγυρτικὰ κυρίως, ᾀδόμενα ὑπὸ νέων ἢ παίδων, οἱ ὁποῖοι λαμβάνουν διὰ τοῦτο φιλοδωρήματα εἴτε εἰς χρῆμα εἴτε εἰς τρωγάλια. Τοιαῦτα ᾄσματα, χριστιανικοῦ κατὰ τὸ πλεῖστον περιεχομένου καὶ εἰς χριστιανικὰς ἑορτὰς ᾀδόμενα, εἶναι τὰ «κάλανδα» τῶν Χριστουγέννων, τὰ «πρωτοχρονιάτικα», τὰ τῶν Φώτων, τοῦ Λαζάρου, τὰ «βαΐτικα», ἐνιαχοῦ δὲ καὶ τὰ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, τῆς Μεγάλης Πέμπτης, τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς καὶ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου, τῶν δώδεκα Ἀποστόλων κ. ἄ. Κατὰ τὸν ἐπικρατοῦντα τύπον, μετὰ τὴν ἐξιστόρησιν τῶν σχετικῶν πρὸς τὴν ἑορτὴν εἰς τὰ ᾄσματα ταῦτα, ἀκολουθοῦν εὐχαὶ καὶ ἔπαινοι τοῦ οἰκοδεσπότου καὶ τῆς οἰκογενείας του καὶ αἴτησις φιλοδωρήματος. Συνήθως οἱ ᾄδοντες κρατοῦν εἰς τὰς χεῖράς των πλοιάρια ἢ φανοὺς ἢ κλάδους ἢ ῥάβδους κεκοσμημένας ἢ κώδωνας καὶ διάφορα ἄλλα ὁμοιώματα, ἅτινα προφανῶς ἔχουν ἀρχαίαν καταγωγήν, συνοδεύουν δὲ πολλάκις τὸ ᾆσμα καὶ διὰ σχημάτων ἢ μιμικῶν πράξεων. Εἰς τὴν Κύπρον π.χ. τὰ ᾄσματα τοῦ Λαζάρου συνοδεύει ὁλόκληρος μιμικὴ ἀναπαράστασις τῆς νεκραναστάσεως αὐτοῦ. Πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς 1ης Μαΐου οἱ παῖδες περιερχόμενοι τοὺς οἴκους ᾄδουν τὰ «χελιδονίσματα». Κατὰ τὰς ἑορτὰς τῶν Ἀπόκρεω ἔχομεν, ἐκτὸς τῶν διαφόρων ᾀσμάτων, καὶ τοὺς χοροὺς σατυρικοῦ κατὰ τὸ πλεῖστον χαρακτῆρος. Ἐν Ἠπείρῳ κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ *Ζαφείρη* ἀναπαριστᾶται, ὡς κατὰ τὰ ἀρχαῖα Ἀδώνια, ὁ θάνατος καὶ ἡ κατὰ τὸ ἔαρ ἀνάστασις τῆς φύσεως. Κατὰ τὰς ὀνομαστικὰς ἢ γενεθλίους ἑορτὰς λαμβάνει χώραν ἑστίασις τῶν συγγενῶν καὶ φίλων τοῦ ἑορτάζοντος, καθ' ἣν ᾄδονται διάφορα χαρμόσυνα ᾄσματα, δίδονται εὐχαὶ καὶ ἐγείρονται προπόσεις καθ' ὡρισμένους τύπους. Κ. Μ. Κ.

ἑορτοδρομικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἑορτοδρόμιον: «ἑορτοδρομικὴ ἑορτὴ» ἡ περιλαμβανομένη εἰς τὸ ἑορτοδρόμιον.

ἑορτοδρόμιον (τό). Ὠνόμασεν οὕτω ὁ Νικόδημος Ἁγιορείτης τὴν ἑρμηνείαν εἰς τοὺς ᾀσματικοὺς κανόνας τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν ἑορτῶν, τοὺς ποιηθέντας ὑπὸ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ καὶ Κοσμᾶ, γενομένην ἐπὶ τῇ βάσει συγγραμμάτων τῶν πατέρων. Ἑρμηνεύονται δὲ πλατύτατα οἱ κανόνες εἰς τὰς κινητὰς ἑορτὰς τὰς ἐν «Τριῳδίῳ» περικλειομένας καὶ ἐν τῷ «Πεντηκοσταρίῳ», καὶ εἰς εἰς τὰς ἀκινήτους, τὰς ἀπὸ Χριστουγέννων καὶ Θεοφανίων, μέχρι τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ. Τὸ βιβλίον ἐξεδόθη ἐν Βενετίᾳ, τῷ 1836, ὑπὸ τῶν μαθητῶν τοῦ Νικοδήμου, Στεφάνου καὶ Νεοφύτου τῶν Σκουρταίων, μοναχῶν Ἁγιορειτῶν. Μ. Ι. Γ.

ἑορτολόγιον (τό)· κατάλογος τῶν ἑορτῶν, βιβλίον περιέχον τὴν σειρὰν τῶν ἑορτῶν τοῦ ἔτους· || κατάλογος τῶν ἑορτῶν καθ' ἃς ἀργοῦσιν αἱ δημόσιαι ὑπηρεσίαι.

—*[Λειτουργ.]* *Ἑορτολόγιον* ὀνομάζεται τὸ σύνταγμα τῶν ἑορτῶν τῶν ἐπ' ὀνόματι τῶν ἁγίων ἀγομένων, περιέχον τὰς μνήμας τῶν ἁγίων μαρτύρων, ἀσκητῶν, ἱεραρχῶν, καὶ κτιτόρων ἢ ἀνακαινιστῶν μονῶν, ἢ τῶν διακριθέντων ἐπὶ ἀγαθοεργίαις κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, καὶ τῶν Χριστιανῶν αὐτοκρατόρων, ὅσοι συνεκάλεσαν Οἰκουμενικὰς συνόδους, ἢ ᾠκοδόμησαν ναούς, ἢ μονὰς (Βασίλειος Μακεδών, Νικηφόρος Φωκᾶς), ἢ ἄλλως ἐφάνησαν ὑπερασπισταὶ τῶν ὀρθῶν δογμάτων (Λέων Μακέλλης, Ἀριάδνη, Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία), ἢ διεκρίθησαν ἐπὶ ἐλεημοσύνῃ (Ἰωάννης ὁ Βατάτζης). Αὐτὸ τοῦτο ὠνομάσθη «Μηνολόγιον Βασιλειανόν», ἀπὸ τοῦ διατάξαντος δῆθεν τὴν τούτου σύνταξιν Βασιλείου αὐτοκράτορος τοῦ Πορφυρογεννήτου· περιέχει δὲ βίους, ἐν πολλῇ συντομίᾳ, ἁγίων, καὶ ἀπὸ τούτου διασκευάσας καὶ συμπληρώσας αὐτοὺς ἔγραψε Μάξιμος ὁ Μαργούνιος τὸ βιβλίον «Βίοι ἁγίων». Ἐξεδόθη τοῦτο, τὸ πρῶτον, κατὰ Ζαβίραν, τῷ 1607, καὶ μετετυπώθη ἐπανειλημμένως, κατὰ Βρετὸν δὲ τῷ 1529, ὅτε ὁ Μαργούνιος ἦτο ἑπταετὴς (Νεοελ. Φιλολ. Α' σ. 4, *Ζαβίρα* Ν. Ἑλλάς, σ. 115).

Τὸ «Μηνολόγιον» διαφέρει τοῦ «Συναξαριστοῦ», διότι ὁ Συναξαριστὴς ἀναφέρει καὶ τὰς συνάξεις, δηλαδή, διὰ τὸ εὐληπτότερον, τὰς ἀγρυπνίας τὰς τελουμένας ἐπὶ μνήμαις ἁγίων ἐν τούτῳ ἢ ἐκείνῳ τῷ ναῷ. Ὁ πρῶτος, ὁ συναγαγὼν ἐν ἑνὶ βιβλίῳ τὰς συνάξεις, μετὰ συντόμων βιογραφικῶν ὑπομνημάτων, ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὰς πανηγύρεις, ἃς ἦγον οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τοῖς περὶ αὐτὴν ναοῖς, οὐχὶ δὲ καὶ τὰς τῶν ἐπαρχιῶν, μὴ λαβὼν ὑπ' ὄψιν καὶ τὰ τοπικὰ ἑορτολόγια, διότι μέχρι σήμερον ὑπάρχουσι χωρία καὶ κωμοπόλεις, πανηγυρίζουσαι τὴν μνήμην ἁγίων, μαρτύρων κυρίως, εἰς αὐτὰς μόνον γνωστήν. Ὁ Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης ὑπ' ὄψιν ἔχων χειρόγραφον τοῦ «Συναξαριστοῦ» τοῦ διακόνου Μαυρικίου, συνήνωσε μνήμας ἁγίων τοπικῶν, καὶ πάντων τῶν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει διαλαμψάντων, ἑνώσας «Συναξαριστὴν» καὶ «Μηνολόγιον». Ἑορτολόγιον τῆς ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, ὅπερ ἐπεβλήθη, τοῦ χρόνου προϊόντος, εἰς πάσας τὰς ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας, ἑλληνικάς τε καὶ ἀραβικὰς καὶ σλαυϊκάς, ἐξέδωκεν ἐν Ῥώμῃ, δίτομον, τῷ 1788, ὁ Ἰταλὸς Στέφανος Ἀντώνιος Μορσέλλης, ὑπὸ τὸν τίτλον «Calendarium Ecclesiae Constantinopolitanae», προϊὸν πολυμαθείας. Τῆς ἐκκλησίας τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν ἐξέδωκεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἑορτολόγιον κατὰ τεύχη, τρία, τῷ 1896—1899, ὁ Μ. Γεδεών, ὑπὸ τὸν τίτλον «Βυζαντινὸν ἑορτολόγιον· μνῆμαι τῶν ἀπὸ τοῦ Δ' μέχρι τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἑορταζομένων ἐν Κωνσταντινουπόλει ἁγίων». Συμπληρώματα τοῦ ἑορτολογίου ἐξεδόθησαν, τῷ 1900, αἱ «Βυζαντιναὶ ἐκκλησίαι ἐξακριβούμεναι, κυρίως ἡ Θεοτόκος τοῦ Κύρου» καὶ τῷ 1904 τὸ «Ἑορτολόγιον Κωνσταντινουπολίτου προσκυνητοῦ», ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀμφότερα. Τριετίαν μετὰ τὸ «Βυζαντινὸν» ἐξεδόθη τὸ συλλεγὲν ὑπὸ τοῦ Sirmondi ἑορτολόγιον (Κωνσταντινουπολιτῶν), ἐπιστασίᾳ τοῦ Ἱππολύτου Delahaye. Μ. Ι. Γ.

Ἐὸς (τὸ) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησίον μικρασιατικὸν ἐν τῷ ΝΑ μυχῷ τοῦ Βαργυλιακοῦ κόλπου, ἐν τῷ ἐλάσσονι κόλπῳ τῶν Καρυάνδων, τὸ βορειοανατολικώτερον τοῦ ζεύγους *Ταρανδάκια* (πλάτ. 37° 05'40" Β, μῆκ. 27°30'35" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1546: Samos strait to Mandelyah gulf). Ἀνώνυμος ἐν τῷ ἀγγλικῷ χάρτῃ. Σ. Ε. Λ.

Ἐουστάκιο (Eustachio) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν λιμένων τοῦ κόλπου τοῦ Καττάρου ἐπὶ τῆς βορείας ἀκτῆς αὐτοῦ (πλάτ. 42°28' Β, μῆκ. 18°46' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 419: Anchorages and channels in the gulf of Cattaro) εἰς 2 ½ μίλ. βορείως τῆς πόλεως Κάτταρο. Ναυτικὸς φανὸς ἐρυθρός. Σ.Ε.Λ.

Ἐπάγαθος. Γλύπτης Ἀθηναῖος *(Ἀριστοδήμου Θριάσιος)* ἀκμάσας κατὰ τὰ μέσα τοῦ Α' μ. Χ. αἰῶνος. Εἶναι γνωστὸς ἐξ ὑπογραφῆς του διασωθείσης ἐπὶ βάσεως ἀνδριάντος τὸν ὁποῖον οἱ Ἀθηναῖοι ἔστησαν πρὸς τιμὴν τοῦ Τιβερίου Κλαυδίου Νοβίου τῷ 57 μ. Χ. Ν. ΑΝΔΡ.ΩΤΗΣ

— **Ἐπάγαθος,** ***μάρτυς.*** Εἷς τῶν 48 μαρτύρων, οἵτινες ἐμαρτύρησαν τῷ 177 ἐπὶ Μάρκου Αὐρηλίου ἐν Λυὼν τῆς Γαλλίας μετὰ τοῦ πρώτου ἐπισκόπου τῆς πόλεως ταύτης Ποθεινοῦ καὶ ἑορτάζονται τὴν 2 Ἰουνίου κατὰ τὸ ῥωμαϊκὸν μαρτυρολόγιον. Ε. Γ. Π.

ἐπαγάλλομαι· ἀγάλλομαι ἐπί τινι, ἐπαίρομαι, ἐγκαυχῶμαι, καμαρώνω.

ἐπαγγελία (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπαγγέλλεσθαι, ὑπόσχεσις· || κατὰ το ἀττικ. δίκ. ἡ ἀπαγγελία κατηγορίας, καταμήνυσις· || «γῆ τῆς ἐπαγγελίας» γῆ τὴν ὁποίαν ἐπηγγέλθη ὁ Θεὸς εἰς τοὺς Ἑβραίους, ἡ γῆ Χαναάν· || συνεκδ. γῆ εὔφορος, γῆ παρέχουσα εἰς τοὺς κατοίκους πάντα τὰ ἀγαθά.

— **ἐπαγγελία** ***δημοσία*** *[Ἀστ. Δίκ.]*. *Δημόσια ἐπαγγελία* (promissio popularis) εἶναι ἡ ὑπόσχεσις, δι' ἧς δημοσίᾳ ὑπόσχεταί τις ἀμοιβὴν ὑπὲρ ἐκείνου, ὅστις ἤθελεν ἐκτελέσει τὴν παρὰ τοῦ ἐπαγγελλομένου ὁριζομένην ἀντιπαροχήν. Ἡ τοιαύτη δημοσία ἐπαγγελία συναντᾶται ὑπὸ διαφόρους τύπους: π.χ. ὑπόσχεσις ἀμοιβῆς ἐκείνου, ὅστις ἤθελεν ἀνεύρει ἀπολεσθὲν πρᾶγμα, ὑπόσχεσις βραβείου καλλιτεχνικοῦ ἢ ἐπιστημονικοῦ ἔργου, ὑπόσχεσις ποσοῦ χρημάτων παρὰ τραπέζης ἢ ἄλλου τινὸς πρὸς ἐκεῖνον, ὅστις ἤθελεν ἀνακαλύψει τὸν κλέπτην χρημάτων ἢ πραγμάτων τοῦ ἐπαγγελλομένου τὴν ἀμοιβήν. Ἡ τοιαύτη ἐπαγγελία, ἐνέχουσα πρότασιν παροχῆς πρὸς ἀντιπαροχήν, ἀποτελεῖ ἐνοχικὴν σχέσιν. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ συγχέηται αὕτη πρὸς τὰς διαφόρους δημοσιεύσεις καὶ ἀγγελίας, αἵτινες γίνονται ἐπὶ σκοπῷ προσελκύσεως τοῦ κοινοῦ καὶ πρὸς διαφήμισιν ἐπαγγέλματος ἢ ἐμπορεύματος (réclame) ἄνευ σκοποῦ ἐνοχικοῦ, ὡς π. χ. ἡ ἀκόλουθος: «Ὑπόσχομαι 1000 δραχμὰς εἰς ὅν τινα ἀποδείξῃ ὅτι τὰ ὑφάσματα τοῦ καταστήματός μου δὲν εἶναι γνήσια ἀγγλικά». Αὕτη εἶναι μία ἁπλῆ διαφήμισις καὶ οὐδεμίαν γεννᾷ ἐνοχικὴν σχέσιν, οὐδὲ δύναται ὁ ἀποδεικνύων ὅτι δὲν εἶναι τὰ ὑφάσματα ἀγγλικῆς προελεύσεως ν' ἀπαιτήσῃ δι' ἀγωγῆς τὴν ἀμοιβὴν τῶν 1000 δραχμῶν.

Ἴχνη τοιαύτης ἐνοχῆς ἀνευρίσκονται καὶ παρὰ Ῥωμαίοις, διακρίνονται δὲ ἔν τισι χωρίοις, ἔνθα πρόκειται περὶ εὑρέτρων ἢ μηνύτρων (indiciae, inventione praemia). Αὗται ὅμως αἱ ἐπαγγελίαι τοῦ Ῥωμ. Δικαίου δὲν φαίνεται ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ χρησιμεύσωσι ὡς ἀναμφισβήτητος βάσις τοῦ περὶ οὗ πρόκειται θεσμοῦ τῆς δημοσίας ἐπαγγελίας, διότι τὰ ἐν ταῖς ῥωμαϊκαῖς καὶ βυζαντιναῖς πηγαῖς θέματα ἀφορῶσιν εἰς ἐπαγγελίαν μεταξὺ ὡρισμένων προσώπων, ἤτοι ἀποτελοῦν τετελεσμένον ἀνώνυμον συνάλλαγμα, καὶ προστατεύονται διὰ τῆς περὶ προγεγραμμένων ῥημάτων ἀγωγῆς.

Ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐπαγγελίᾳ ἔχομεν ἀτελῆ δικαιοπραξίαν, ἤτοι ὑπόσχεσιν πρὸς ἀόριστα πρόσωπα, ἥτις αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ Ῥωμ. δικαίου ἐξεταζομένη, στερεῖται νομικοῦ ἀποτελέσματος. Δὲν δύναται δηλαδὴ νὰ στηριχθῇ ἀγωγὴ περὶ ἐκτελέσεως τῆς παροχῆς ἐπὶ τῆς ἐπαγγελίας, κατὰ τὸ Ῥωμ. δίκαιον, διότι ἐλλείπουσιν ἀπ' αὐτῆς τὰ στοιχεῖα τοῦ συναλλάγματος καὶ δὴ ἀπ' ἀρχῆς ὡρισμένα τοῦ ἐνοχικοῦ θεσμοῦ πρόσωπα.

Ὥστε ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι ὁ τρόπος, τὸ ἀρχικῶς ἄγνωστον καὶ ἀόριστον πρόσωπον, ὅπερ μετέπειτα ἐγένετο γνωστὸν καὶ ὡρισμένον, ἔχει ἀγωγὴν ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος λόγῳ τῆς πληρωθείσης παροχῆς, θ' ἀναγκασθῶμεν νὰ στηρίξωμεν ταύτην οὐχὶ ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ῥωμ. δικαίου, ἀλλ' εἴτε ἐπὶ τῶν ἐθίμων εἴτε ἐπὶ διατάξεων νεωτέρων εἰδικῶν νόμων, ὡς π. χ. τοῦ νόμου ΤΟΔ' τῆς 27 Φεβρουαρίου 1871 περὶ ἐπικηρύξεως λῃστῶν. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ὅμως ταύτῃ ἐκδοχῇ γεννᾶται τὸ ζήτημα: τίς εἶναι ἡ ἐνοχικὴ σχέσις τῆς δημοσίας ἐπαγγελίας; Κατά τινας συγγραφεῖς, αὕτη θεωρεῖται μονομερὴς δικαιοπραξία, κατ' ἄλλους δὲ εἶναι πρότασις πρὸς σύναψιν συναλλάγματος, ἥτις εἶναι ὑποχρεωτική, καίτοι δύναται ν' ἀνακληθῇ. Κατὰ τὴν κοινὴν ὅμως καὶ ὀρθοτέραν θεωρίαν, ἀποτελεῖ συνάλλαγμα καταρτιζόμενον διὰ τῆς ἀποδοχῆς ὑπὸ τοῦ ἀορίστου προσώπου, πρὸς ὃ τοῦτο ἀπευθύνεται, καὶ πρὶν τοῦτο καταστῇ ὡρισμένον. Ἀλλὰ καὶ οἱ παραδεχόμενοι τὴν τελευταίαν ταύτην θεωρίαν, καθ' ἣν εἶναι συνάλλαγμα, διαφωνοῦν ὡς πρὸς τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ συναλλάγματος, διότι ἄλλοι μὲν παραδέχονται τοῦτο ὡς μονομερές, ἄλλοι ὡς ὑπὸ αἵρεσιν συνάλλαγμα καὶ ἄλλοι ὡς διμερὲς (καὶ δὴ ὁτὲ μὲν μίσθωσιν ὑπηρεσίας ἢ ἔργου, ὁτὲ δὲ ὡς ἀνώνυμον συνάλλαγμα). Συνέπεια τῆς θεωρίας ταύτης, καθ' ἣν ἡ δημοσία ἐπαγγελία ἀποτελεῖ συνάλλαγμα (ἀδιάφορον ποίου εἴδους), εἶναι ὅτι: οὐδεμία ἐνοχικὴ τίκτεται ὑποχρέωσις πρὸ τῆς ἀποδοχῆς παρὰ τοῦ ἀορίστου προσώπου, δεδομένου ὅτι τὸ συνάλλαγμα μόνον διὰ ταύτης τελειοποιεῖται. Τούτου δὲ τεθέντος ἕπεται ὅτι μέχρι τῆς ἀποδοχῆς ἐπιτρέπεται ἀνάκλησις τῆς ὑποσχέσεως παρὰ τοῦ ἐπαγγελθέντος ταύτην.

Ἀλλ' ἐν τῷ ζητήματι πῶς καὶ πότε ἐκδηλοῦται ἡ ἀποδοχὴ αὕτη, ἥτις εἶναι ἀναγκαία, ὡς ἐρρήθη, πρὸς τελείαν κατάρτισιν τοῦ συναλλάγματος, διχασμέναι εἶναι αἱ γνῶμαι τῶν συγγραφέων. Τινὲς παραδέχονται ὅτι ἀπαιτεῖται ῥητὴ δήλωσις ἀποδοχῆς παρὰ τοῦ ὡρισμένου προσώπου πρὸς τὸν ἐπαγγελθέντα καὶ δὴ οὐχὶ μόνον μετὰ τὴν παροχήν, ἀλλὰ καὶ πρὸ πάσης ἐνεργείας πρὸς ἐπίτευξιν τῆς παροχῆς, ἥτις μόνη γεννᾷ τὴν ἐνοχὴν τοῦ ὑποσχεθέντος πρὸς τὸν ἀποδεχθέντα. Τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι ὀρθὸν καὶ ἐκ τῆς φύσεως τοῦ συναλλάγματος ἀποκρούεται, καθότι δὲν συνᾴδει πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ἐπαγγειλαμένου, ὅστις δὲν ἀποβλέπει εἰς τὴν τυπικὴν δήλωσιν ἀποδοχῆς ὡρισμένου προσώπου, ἀνεπιτηδείου ἴσως καὶ δὴ ἄνευ ἐνεργείας καὶ ἐπιχειρήσεως πρὸς παροχήν, ἀλλὰ εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν παροχήν, παρ' οἱουδήποτε προσώπου προσφερομένην, ἥτις εἶναι ὁ μοναδικὸς σκοπός του, ἄνευ τῆς ὁποίας οὐδεμίαν πρὸς οὐδένα ἐπιθυμεῖ ν' ἀναλάβῃ ὑποχρέωσιν.

Ἡ κρατοῦσα θεωρία τὰ ἀντίθετα τῶν ἀνωτέρω δοξάζει, δεχομένη ὅτι ἡ ἀποδοχὴ γίνεται διὰ τῆς ἀνακοινώσεως πρὸς τὸν ἐπαγγειλάμενον τοῦ ἀποτελέσματος τῆς ἐπιζητηθείσης ἐνεργείας. Ἀφοῦ ἡ δημοσία ἐπαγγελία εἶναι εἶδος συναλλάγματος, ἐφαρμόζονται ἐπ' αὐτῆς αἱ σχετικαὶ ἀρχαὶ περὶ τῆς προσωπικῆς ἱκανότητος τῶν συμβαλλομένων καὶ περὶ τῆς ἑρμηνείας τῆς βουλήσεως. Ἡ ἑρμηνεία ἐνταῦθα δέον κυρίως ν' ἀποβλέπῃ εἰς τὴν ἐξεύρεσιν τῆς σπουδαιότητος τῆς βουλήσεως. Ὅταν δὲν ὑπάρχῃ τὸ στοιχεῖον τοῦτο, ἤτοι ὁ ἐπαγγειλάμενος, οὐχὶ σπουδαίως, ἀλλὰ χάριν παιδιᾶς ἢ δι' ἄλλην αἰτίαν ὑπεσχέθη, χωρὶς καὶ νὰ σκέπτεται σοβαρῶς νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ὑπόσχεσίν του, δὲν τίκτεται ἐνοχικὴ ὑποχρέωσις. Πολλαχοῦ βλέπομεν ἐπαγγελίας πομπώδεις, αἵτινες δὲν εἶναι

Digitized by Google

δυνατὸν νὰ εἶναι ὑποχρεωτικαί. Τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι πάντως πραγματικόν. Πλὴν τῆς σπουδαιότητος καὶ ἕτερος ὅρος εἶναι ἀπαραίτητος, τὸ θεμιτὸν καὶ νόμιμον τῆς ἐπαγγελίας. Ἐὰν ἡ παροχὴ εἶναι ἀθέμιτος καὶ ἀντιβαίνῃ εἰς τὰ χρηστὰ ἤθη, οὐδένα συνεπάγεται ἐνοχικὸν δεσμόν, ὡς συμβαίνει καὶ ἐπὶ παντὸς ἄλλου συναλλάγματος.

Δὲν εἶναι ὅμως ἀπαραίτητον στοιχεῖον καὶ ἡ ὕπαρξις συμφέροντος παρὰ τῷ ἐπαγγελλομένῳ, διότι καὶ ὁ ἐπ' ἀλλοτρίῳ συμφέροντι συναλλαττόμενος καλῶς συναλλάττεται. Ἀρκεῖ ἡ αἰτουμένη παροχὴ νὰ εἶναι σοβαρά, νόμιμος καὶ θεμιτή. Ἡ ἐπαγγελία πρέπει νὰ εἶναι δημοσία, ἵνα περιβάλλεται ὑποχρεωτικὴν δύναμιν. Ἄνευ δημοσιότητος παραμένει ἄγνωστος καὶ δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ δημοσίας ἐπαγγελίας καὶ πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἀπόδειξις ὅτι ἔλαβον γνῶσιν ταύτης πολλοὶ καὶ ἰδίως οἱ ἀποδεχθέντες τὴν παροχήν. Ἑπομένως πρέπει νὰ γίνῃ κατά τινα τρόπον δημοσιότητος, ἤτοι διὰ καταχωρίσεως εἰς ἐφημερίδας καὶ ἐν γένει δημοσιογραφικὰ ὄργανα, ἢ διὰ κήρυκος, ἢ διὰ τοιχοκολλήσεως, ἢ δι' ἄλλου παρομοίου μέσου. Ἡ ἐπαγγελία ἐνέχει εἶδος ἀναβλητικῆς αἱρέσεως ὡς πρὸς τὴν ἀντιπαροχήν, διότι μόνον ἐπὶ τῷ ὅρῳ ἐκτελέσεως τῆς παροχῆς ὀφείλει ὁ ἐπαγγειλάμενος νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἑαυτοῦ ὑποχρέωσιν. Μέχρι δὲ τῆς πληρώσεως τοῦ ὅρου ἡ ὑποχρέωσις αὕτη ἤρτηται. Ἡ αἵρεσις δὲν θεωρεῖται πληρωθεῖσα, ἐὰν ὁ ἐπαγγειλάμενος γίνηται ὑπαίτιος τῆς ματαιώσεως αὐτῆς, οἷον ἐὰν ὁ ἀθλητής, προκαλῶν εἰς πάλην ἐπ' ἀμοιβῇ, δὲν προσέλθῃ κατὰ τὴν ὁρισθεῖσαν ὥραν. Τοῦτο δέ, διότι, ὡς εἴρηται, δικαίωμα τοῦ ἐπαγγειλαμένου εἶναι ἡ ἀνάκλησις τῆς ἐπαγγελίας μέχρι τῆς πληρώσεως τῆς παροχῆς.

Ἀλλ' ἐὰν ὁ ἐπαγγειλάμενος ἀποθάνῃ ἢ εἰς νομικὴν περιέλθῃ ἀνικανότητα, ἀφοῦ παρεδέχθημεν ὅτι πρὸ τῆς ἀποδοχῆς δὲν καταρτίζεται συνάλλαγμα, πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην αἴρεται ἡ ἐπαγγελία ὡσανεὶ εἶχεν ἀναβληθῆ πρὸ πάσης ἀποδοχῆς.

Ἵνα ἡ ἀνάκλησις ἐπιφέρῃ ἔννομον ἀποτέλεσμα, δέον κατά τινας νὰ εἶναι ἐπίσης δημοσία. Ὁ περιορισμὸς ὅμως οὗτος φαίνεται αὐθαίρετος, μολονότι εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου, δι' οὗ ἐγένετο ἡ ἐπαγγελία, ἀνάκλησις αὐτῆς εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχῃ συνεπείαν γινομένη γνωστὴ πρὸς ἐκείνους οἵτινες ἤρξαντο τῶν ἐνεργειῶν των. Πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅμως, ὅτι προκειμένου περὶ γνωστοῦ προσώπου ἀναλαβόντος τὴν ἐκτέλεσιν δήλωσις καὶ δι' ἄλλου τρόπου, οἷον κοινοποιήσεως ἐγγράφου, εἶναι ἰσχυρά. Ἐὰν ὅμως ὁ ἀναλαβὼν τὴν ἐκτέλεσιν ἐδαπάνησεν ἐν τῷ μεταξὺ χρήματα καὶ ἀπησχολήθη ἐκ τῆς ἐργασίας του, καθότι ἐπίστευε βεβαίαν τὴν σύναψιν τοῦ συναλλάγματος, θὰ ἰσχύσουν ἐν προκειμένῳ οἱ περὶ συναλλάγματος γενικοὶ κανόνες. Πάντως ὁ ἐν ἀγνοίᾳ τῆς ἀνακλήσεως διατελῶν δικαιοῦται εἰς τὸ ἀρνητικὸν τῆς συμβάσεως διαφέρον. Ν. Ι. Θ.

—**ἐπαγγελία δοκιμασίας** *['Αττ. Δίκ.]* βλ. λ. *δοκιμασία ['Αττ. Δίκ.]*.

ἐπαγγέλλομαι, ἀόρ. *ἐπηγγέλθην* παθ. μετχ. *ἐπηγγελμένος*· ὑπόσχομαι, λέγω ὅτι θὰ προσφέρω: «ἐπαγγέλλεται εἰς αὐτοὺς κέρδη ἀμύθητα»· || ἔχω ὡς ἐπάγγελμα, ἀσκῶ ἔργον τι βιοποριστικόν: «ἐπαγγέλεται τὴν ἰατρικήν, —τὸν ἰατρόν, —τὸν ὑποδηματοποιὸν κττ.»· || προσποιοῦμαι, ἰσχυρίζομαι ὅτι εἶμαι: «ἐπαγγέλλεται τὸν εἰλικρινῆ, — τὸν τίμιον, — τὸν πολυμαθῆ», ἄλλως «παίζει τὸν ρόλον τοῦ τιμίου κ.λ.π.».

ἐπαγγέλλω· ἀγγέλλω, μηνύω, κάμνω γνωστόν, ἀναφέρω (ἀρχ.).

ἐπάγγελμα (τό)· ὅ,τι τις ἐπαγγέλλεται, ἡ τέχνη ἢ ἡ ἐπιστήμη τὴν ὁποίαν ἀσκεῖ πρὸς πορισμὸν τῶν πρὸς τὸ ζῆν: «τί ἐπάγγελμα ἔχει; —ξυλουργός. ράπτης κττ.», «ἐπικερδὲς ἐπάγγελμα», «στρατιωτικὸν —, ἰατρικὸν —, διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα».—Φρ. «ἐξ ἐπαγγέλματος», ἐξ ἐπαγγελματικῆς ὑποχρεώσεως (ἄνευ αἰτήσεως ἄλλου): «ὁ φόνος εἶναι ἀδίκημα διωκόμενον ἐξ ἐπαγγέλματος» (βλ. λ. *ἐπαγγέλματος, ἐξ —*)· || οἱονεὶ ἐπαγγέλματος ἀσκουμένου: «εἶναι ἐξ ἐπαγγέλματος ψεύτης».

—*['Εγκυκλ.]* *Ἐπάγγελμα* εἶναι ἡ συνήθης ἐνασχόλησις τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου ἡ γινομένη πρὸς βιοπορισμόν. Τὰ ἐπαγγέλματα διακρίνονται εἰς βάναυσα, οἷα εἶναι ἡ παροχὴ δουλικῶν ὑπηρεσιῶν, εἰς ἁπλῶς λειτουργικά, ἅτινα ὑπόκεινται εἰς περιορισμοὺς καὶ ὑποχρεώσεις, οἷα εἶναι τὰ ὑπαλληλικά, καὶ εἰς ἐλευθέρια, ἤτοι ἐκεῖνα, ὧν ἡ ἔκτασις καὶ δρᾶσις ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν θέλησιν τοῦ ἀτόμου καὶ τὰ ὁποῖα ἐπίσης ὑπόκεινται εἰς νομίμους περιορισμούς.

Συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τὰς ὁποίας καθιέρωσεν ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις, «ἡ ἐργασία εἶναι ἐλευθέρα», ἑπομένως δὲ καὶ ἡ ἄσκησις οἱουδήποτε ἐπαγγέλματος. Ἐν τούτοις καθιερώθησαν ἔκτοτε ὡρισμένοι περιορισμοὶ ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τῆς ἀρχῆς ταύτης, δυνάμει τῶν ὁποίων ἡ ἐξάσκησις ἐπαγγελμάτων τινῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀδείας τῆς ἀρχῆς, ἐπὶ ἄλλων δὲ ἐπεβλήθη ἡ ἐφαρμογὴ προληπτικῶν μέτρων κριθέντων ἀπαραιτήτων διὰ τὴν προστασίαν τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου.

Κατὰ τὸ ἰσχῦον παρ' ἡμῖν Σύνταγμα (*ἄρθρον* 22) «ἡ ἐργασία, ἥ τε πνευματικὴ καὶ σωματική, διατελεῖ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ κράτους, μεριμνῶντος συστηματικῶς ὑπὲρ τῆς ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς ἐξυψώσεως τῶν ἐργαζομένων τάξεων, ἀστικῶν καὶ ἀγροτικῶν». Ἡ διάταξις αὕτη ἔχει τὴν ἔννοιαν ὅτι ἡ πολιτεία δικαιοῦται καὶ ὀφείλει νὰ ἐπεμβαίνῃ πρὸς ρύθμισιν τῶν ὅρων τῆς ἀσκήσεως τῶν διαφόρων ἐπαγγελμάτων καὶ ἰδίᾳ τῶν ἐργατικῶν. Εἶναι δὲ σύμφωνος πρὸς τὰς ἤδη κρατούσας ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἀρχάς. Ἡ κατὰ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἐπέμβασις τῶν συγχρόνων κρατῶν ἐκδηλοῦται κυρίως διὰ τῆς «ἐργατικῆς νομοθεσίας», δι' ἧς καθωρίσθησαν οἱ ὅροι τῆς ἐργασίας τῶν ἀνηλίκων καὶ γυναικῶν, τὸ ἀνώτατον ὅριον τῆς ἡμερησίας ἐργασίας, ἡ ἑβδομαδιαία ἀνάπαυσις, αἱ ὑποχρεώσεις τῶν ἐργοδοτῶν πρὸς ἀσφάλισιν τῶν ἐργατῶν καὶ ἐρρυθμίσθησαν πλεῖστα ἄλλα θέματα ὁλονὲν ἐπεκτεινόμενα (βλ. καὶ *ἐλευθερία οἰκονομική*). Ε. Ι. Μ.

ἐπαγγελματίας, *—ου* (ὁ)· ὁ ἔχων, ὁ ἀσκῶν ἐπάγγελμά τι, ἰδίᾳ τέχνην τινὰ ἢ ἄλλην ἐνασχόλησιν ἀπαιτοῦσαν σωματικὰς δυνάμεις· ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τοὺς εἰσοδηματίας, τοὺς ἐπιστήμονας, τοὺς στρατιωτικοὺς κττ.: «μόρφωσις ἐπαγγελματιῶν».

ἐπαγγελματικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς ἐπαγγελματίας ἢ τὰ ἐπαγγέλματα: «ἐπαγγελματικὴ σχολή, —μόρφωσις», «ἐπαγγελματικὴ ἀντιζηλία». —Ἐπιρρ. ***ἐπαγγελματικῶς***.

—***ἐπαγγελματικὰ σημεῖα*** *['Ιατροδικ.]*. Μεγάλην σημασίαν ἔχουν ἀπὸ ἀπόψεως ἰατροδικαστικῆς τὰ διάφορα σημεῖα ἢ αἱ παραμορφώσεις, αἱ παρατηρούμεναι κυρίως ἐπὶ τῶν χειρῶν ἢ καὶ ἐπὶ ἄλλων μερῶν τοῦ σώματος, παρὰ τοῖς διαφόροις ἐπαγγελματίαις, ὡς ἐκ τοῦ χειρισμοῦ διαφόρων ἐργαλείων, σκευῶν κλπ. Τὰ σημεῖα ταῦτα εἶναι λίαν χαρακτηριστικὰ πολλάκις. Οὕτως ὁ ξυλογλύπτης φέρει τύλον εἰς τὸ μέσον τῆς παλάμης τῆς δεξιᾶς ἰδίως χειρός, ἐκ τῆς πιέσεως τῆς λαβῆς τῆς γλυφίδος, ἕτερον δὲ κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειαν τῆς τρίτης διαρθρώσεως τοῦ δεξιοῦ δείκτου, ὀφειλόμενον εἰς τὴν λαβὴν τοῦ κοπάνου. Ἐπίσης ὁ μάγειρος φέρει τύλον εἰς τὸ ὕψος τῆς πρώτης φάλαγγος τοῦ δείκτου, ἐκ τοῦ χειρισμοῦ τῆς λαβῆς τῆς χύτρας, καθὼς καὶ οὐλὰς ἐκ τομῶν τῆς παλάμης, ραγάδας μελανιζούσας πολλαχοῦ τῶν χειρῶν αὐτοῦ, αἵτινες ἔχουσι λιπαρὰν τὴν ἀφὴν καὶ ὀσμὴν ἰδιάζουσαν κρέατος, κρομμύων κλπ. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

—***ἐπαγγελματικὰ σωματεῖα***. Τοιαῦτα σωματεῖα ὠργανώθησαν τὸ πρῶτον ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, ἅμα τῇ ἐμφανίσει τῆς μεγάλης βιομηχανίας, ἥτις ἐπέφερε τὴν κατάργησιν τοῦ ἕως τότε κρατοῦντος συστήματος τῶν συντεχνιακῶν ὀργανώσεων. Ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις, κηρύξασα τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐργασίας, κατέλυσεν ἐπίσης τὰς συντεχνίας, ἀλλὰ καὶ ἀπηγόρευσε τὰς ἑνώσεις ὁμοτέχνων πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἐπαγγελματικῶν των συμφερόντων. Ἐν τούτοις ἐλειτούργησαν τοιαῦται ἑνώσεις μυστικαί, μέχρις οὗ διὰ νόμου τοῦ 1884 ἐπετράπη ἡ ἵδρυσις ἐπαγγελματικῶν σωματείων.

Παρ' ἡμῖν ἡ ἵδρυσις ἐπαγγελματικῶν σωματείων κατωχυρώθη διὰ συνταγματικῆς ἐγγυήσεως δυνάμει τῆς διατάξεως τοῦ ἄρθρου 11 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1864, δι' ἧς καθιερώθη τὸ δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι. Κατὰ συνέπειαν τοῦ ἄρθρου τούτου ἐθεωρήθησαν ὡς καταργηθεῖσαι αἱ διατάξεις τῶν ἄρθρων 212—225 τοῦ Ποινικοῦ νόμου, «Περὶ ἀθεμίτων ἑνώσεων καὶ ἑταιρειῶν», ἡ δὲ σύστασις ἐπαγγελματικῶν σωματείων ὑπῆρξεν ἔκτοτε συνταγματικῶς ἠγγυημένη καὶ ἀνεμπόδιστος. Ἐν τούτοις, κατὰ συνήθειαν ἀπομείνασαν ἐκ τοῦ πρὸ τοῦ 1862 καθεστῶτος καὶ οὐχὶ ἐξ ὑποχρεώσεως νομίμου, τὰ καταστατικὰ τῶν διαφόρων σωματείων ὑπεβάλλοντο ἐπὶ πολλὰ μετὰ τὴν μεταπολίτευσιν ἔτη εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν πρὸς ἔγκρισιν, χορηγουμένην διὰ Β. διατάγματος. Ἡ συνήθεια ὅμως αὕτη κατηργήθη δι' ἐγκυκλίου τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν.

Κατὰ τὴν γενομένην ἐν ἔτει 1911 ἀναθεώρησιν τοῦ Συντάγματος ἐπανελήφθη ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου 11 περὶ τοῦ δικαιώματος τοῦ συνεταιρίζεσθαι, γενομένης αὐτῷ τῆς προσθήκης ὅτι «συνεταιρισμός τις δὲν δύναται νὰ διαλυθῇ ἕνεκα παραβάσεως τῆς διατάξεως τῶν νόμων, εἰμὴ διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως». Τὸ οὕτω δὲ μεταρρυθμισθὲν ἄρθρον ἀνεγράφη αὐτολεξεὶ καὶ ἐν τῷ ἰσχύοντι Συντάγματι ὑπ' ἀριθμ. 14.

Διὰ τοῦ ἄρθρου τούτου καθιεροῦνται, ὅσον ἀφορᾷ τὰ σωματεῖα ἐν γένει, ἑπομένως δὲ καὶ διὰ τὰ ἐπαγγελματικά, αἱ ἑξῆς δύο ἀρχαί: 1) ὅτι οἱ Ἕλληνες πολῖται ἔχουσι τὸ δικαίωμα τοῦ ἱδρύειν ἐπαγγελματικὰ σωματεῖα τηρουμένων τῶν νόμων τοῦ κράτους, ἀλλὰ χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ἀνάγκη ἀδείας τῆς ἀρχῆς πρὸς ἄσκησιν τοῦ δικαιώματος τούτου· καὶ 2) ὅτι ἡ διάλυσις τοῦ σωματείου δέον ν' ἀπαγγέλλεται διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως. Κατὰ συνέπειαν τῶν ἀνωτέρω, εἶναι καὶ εἰς τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους ἐπιτετραμμένη ἡ ἵδρυσις ἐπαγγελματικῶν σωματείων, ἐφ' ὅσον ἐννοεῖται τηροῦνται κατὰ τὴν συγκρότησιν αὐτῶν καὶ τὴν λειτουργίαν αὐτῶν τὸ Σύνταγμα καὶ οἱ νόμοι τοῦ κράτους.

Ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς ἀνωτέρω συνταγματικῆς διατάξεως ἡ λειτουργία τῶν ἐπαγγελματικῶν σωματείων ἐρρυθμίσθη διὰ τοῦ νόμου 281 τοῦ 1914 (πολλὰς ὑποστάντος τροποποιήσεις διὰ μεταγενεστέρων νόμων), καθὼς καὶ διὰ τοῦ νόμου 2151 τοῦ 1920, εἰδικώτερον ἀναφερομένου εἰς τὰ ἐπαγγελματικὰ σωματεῖα, καὶ τοῦ Ν. Δ. τοῦ 1923 «Περὶ ναυτικῶν σωματείων». Κατὰ τὸν νόμον 281 (ἄρθρ. 19) «τὰ ἐπαγγελματικὰ σωματεῖα ἀποκλειστικὸν σκοπὸν ἔχουν τὴν μελέτην, τὴν προστασίαν καὶ τὴν προαγωγὴν τῶν οἰκονομικῶν ἢ ἐπαγγελματικῶν συμφερόντων τῶν μελῶν αὐτῶν, ἀποτελοῦνται δ' ἐκ μελῶν ἐξασκούντων τὸ αὐτὸ ἢ συναφὲς βιομηχανικόν, ἐμπορικόν, γεωργικὸν ἢ ἄλλο οἱονδήποτε ἐπάγγελμα». Διὰ τοῦ ἄρθρου 1 τοῦ αὐτοῦ νόμου 281 διατυποῦται ἡ σύμφωνος πρὸς τὴν συνταγματικὴν διάταξιν ἀρχή, ὅτι «τὰ σωματεῖα εἶναι ἐλεύθερα ἐν τῷ κράτει, ἐφόσον ἔχουν σκοπὸν μὴ ἀπαγορευόμενον ὑπὸ τῶν νόμων ἢ τῆς ἠθικῆς». Διὰ δὲ τῶν ὑπολοίπων ἄρθρων τοῦ νόμου τούτου ρυθμίζονται τὰ τῆς διοικήσεως καὶ διαχειρίσεως τῶν ἐπαγγελματικῶν σωματείων, ὁ τρόπος τῆς ἀναγνωρίσεως αὐτῶν, ἀνατεθείσης εἰς τὰ πρωτοδικεῖα τῆς ἕδρας των, ἡ ἐποπτεία αὐτῶν ἐνεργουμένη ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, τῶν ἐργατικῶν δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ νομάρχου, καὶ ὁ τρόπος τῆς διαλύσεώς των. Εἰδικώτερον ὁ νόμος 2151 καθορίζει τὰς ὑποχρεώσεις τῶν ἐπαγγελματικῶν σωματείων ἐν περιπτώσει ἀπεργίας καὶ τοὺς ὅρους τῆς ἑνώσεως αὐτῶν πρὸς ἄλληλα. Διὰ τοῦ ἄρθρου δὲ 21 ἀπαγορεύει τὴν ἕνωσιν τῶν ἐπαγγελματικῶν ἢ ἄλλης φύσεως συλλόγων δημοσίων ἢ δημοτικῶν ὑπαλλήλων καὶ ὑπηρεσιῶν πρὸς ἄλλα οἱαδήποτε σωματεῖα.

Ἐπαγγελματικὰ σωματεῖα ἱδρύθησαν πολλὰ ἐν Ἑλλάδι, ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς μεταπολιτεύσεως τοῦ 1862 καὶ ἐντεῦθεν. Ἀλλ' ἡ δρᾶσις τῶν πλείστων ἐκ τούτων περιωρίζετο «εἰς τὴν ἐμφάνισιν ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς σκηνῆς διὰ προέδρων μὴ διοικούντων μέλη, κατεχόντων ὅμως ἰσοβίως σημαίαν καὶ σφραγῖδα» (αἰτιολ. ἔκθεσις Ν. 281). Κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη, ἐνταθέντος τοῦ κοινωνικοῦ ἀγῶνος, ἐσημείωσαν καὶ παρ' ἡμῖν τὰ ἐπαγγελματικὰ σωματεῖα καὶ ἰδίᾳ τὰ ἐργατικὰ ἱκανὴν δρᾶσιν καὶ πραγματικὴν συγκρότησιν. Τὰ τελευταῖα ταῦτα περιλαμβάνουσιν ἐνίοτε εἰς τὰς ἐπιδιώξεις των καὶ πολιτικοὺς σκοπούς, ἀπὸ τοῦ ἔτους δὲ 1918 ἡνώθησαν εἰς γενικὴν συνομοσπονδίαν. Τὰ λειτουργοῦντα κατὰ τὸ ἔτος 1929 ἐν Ἑλλάδι ἐργατικὰ σωματεῖα ἀνέρχονται εἰς 700 περίπου, τὰ δὲ ἐργοδοτικὰ εἰς 350. Ε. Ι. Μ.

—***ἐπαγγελματικαὶ ἀσθένειαι***. Χαρακτηρίζονται ὡς τοιαῦται αἱ ἀσθένειαι, αἵτινες προσβάλλουσιν ὡρισμένα ἄτομα ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον λόγῳ τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτῶν. Ἵνα ὅμως χαρακτηρισθῇ ὡς τοιαύτη ἀσθένειά τις καὶ ἵνα ὁ παθὼν ἐργάτης κατὰ τὸ πλεῖστον τύχῃ τῆς διὰ νόμων προβλεπομένης προστασίας καὶ ἀποζημιώσεως, πρέπει νὰ διακριβωθῇ ἡ ἰδιαιτέρα καὶ εἰδικὴ ἐπίδρασις τοῦ εἴδους τῆς ἐργασίας ἐπὶ τῆς αἰτιολογίας τῆς νόσου.

Αἱ ἐπαγγελματικαὶ ἀσθένειαι εἶναι πλεῖσται καὶ ποικίλαι, δυνάμεναι νὰ καταλεχθῶσιν εἰς τὰς ἑξῆς ὁμάδας:

1) Αἱ *κονιάσεις* (βλ. λ.), ὑφ' ὧν προσβάλλονται οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὴν κατεργασίαν ζωϊκῶν, φυτικῶν, ὀρυκτῶν καὶ μεταλλικῶν οὐσιῶν, κατὰ τὴν ὁποίαν παράγεται κονιορτός. Οὕτως οἱ ἀνθρακωρύχοι, ἀνθρακοπῶλαι κλπ. πάσχουσι τὴν *ἀνθράκωσιν*, οἱ σιδηρουργοὶ κλπ. τὴν *σιδήρωσιν*, οἱ λιθοξόοι τὴν *χαλίκωσιν* κλπ. Κατὰ τὴν κατεργασίαν δὲ τοῦ καπνοῦ ὁ παραγόμενος κονιορτὸς προκαλεῖ, ὡς ἐκ τῆς δηλητηριώδους αὐτοῦ συστάσεως, ποικίλας διαταραχὰς πεπτικάς, νευρικὰς κλπ., ἐξασθενεῖ τὸν ὀργανισμὸν τῶν ἐργατῶν, οἵτινες καθίστανται εὐπρόσβλητοι ὑπὸ τῶν λοιμωδῶν νόσων καὶ ἰδίως τῆς φυματιώσεως, ἀναπτύσσει δὲ καὶ ἰδίαν νόσον, ἣν ἐκάλεσαν tabacosis pulmonum, χαρακτηριζομένην ὑπὸ μεγάλης ἀτροφίας τῶν πνευμόνων μετ' ἰδιορρύθμων καστανοχρόων κηλίδων ἐν τῷ πνευμονικῷ ἱστῷ καὶ τοῖς βρογχικοῖς γαγγλίοις. Ὑπὸ πολλῶν δὲ τέλος ὑποστηρίζεται, ὅτι ὁ ἐκ καπνοῦ κονιορτὸς ἐπιδρᾷ ἐπιβλαβῶς ἐπὶ τῶν κυοφορουσῶν γυναικῶν, εἰς ἃς ἐπέρχεται ἡ διακοπὴ τῆς κυήσεως. Ἡ βλαβερὰ ἐπίδρασις τοῦ καπνοῦ δύναται νὰ ἐπέλθῃ καὶ διὰ τῆς εἰσπνοῆς τῶν ἀτμῶν, οἵτινες ἀναδίδονται ἐκ τῶν ἐν ζυμώσει καὶ ἀποξηράνσει εὑρισκομένων φύλλων τοῦ φυτοῦ.

2) Αἱ *ἐπαγγελματικαὶ δερματίτιδες*, διὰ τὴν ἐπέλευσιν ὅμως τῶν ὁποίων συντελοῦσι καί τινα προδιαθετικὰ αἴτια, ὡς ἡ ἡλικία (εὐπαθέστεροι εἶναι οἱ γέροντες καὶ τὰ παιδία), τὸ φῦλον (αἱ γυναῖκες προσβάλλονται εὐκολώτερον λόγῳ τῆς λεπτότητος τοῦ δέρματος αὐτῶν), ἡ ἀκαθαρσία τῶν ἀτόμων, τὸ ἀλκοολικὸν ἢ ἀρθριτικὸν ἔδαφος κ.λ.π. Αἱ δερματίτιδες αὗται ὀφείλονται εἰς ἐξαιρετικὰς ἐπιδράσεις, αἵτινες εἶναι ἢ φυσικαί, ὡς π. χ. ἡ συνεχὴς ἐπίδρασις κονιορτοῦ, ὑγρασίας, ὑψηλῆς

Digitized by Google

θερμοκρασίας, πιέσεως κλπ. ἢ κυρίως χημικαί, αἵτινες λόγῳ τῶν ἀγγειοκινητικῶν διαταραχῶν, ἃς προκαλοῦσιν, ἐπιφέρουσιν ἐπὶ τοῦ δέρματος νεκρώσεις κατ' ἀρχὰς μὲν ἀσήπτους, τάχιστα ὅμως μολυνομένας ὑπὸ τῶν ἐπὶ τοῦ δέρματος ἐπικαθημένων πολυαρίθμων μικροβίων, καταλήγουσαι εἰς σοβαρὰς πυοδερματίτιδας. Χημικαὶ οὐσίαι προκαλοῦσαι τοιαύτας δερματικὰς βλάβας εἶναι πλεῖσται, ὡς τὸ χλώριον, ἰώδιον, βρώμιον, θεῖον, ἀρσενικόν, τὰ ὀξέα καὶ τὰ ἀλκάλια κλπ. Πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τούτων συνιστᾶται ἡ καθαριότης τοῦ δέρματος, ἡ ἀποφυγὴ τῆς ξηρασίας αὐτοῦ ἰδίως κατὰ τὸν χειμῶνα, ἡ μὴ ἐπαφὴ μὲ τὰς ὡς ἄνω οὐσίας τῇ χρήσει εἰδικῶν χειροκτίων καὶ ἡ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς καταφυγὴ εἰς τὸν ἰατρόν.

3) *Αἱ βλάβαι τῶν διαφόρων ὀργάνων τοῦ σώματος.* Οὕτως οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν εἰς λεπτὰς ἐργασίας ἀσχολουμένων προσβάλλονται ὑπὸ μυωπίας ἢ ἄλλων διαταραχῶν ὡς ἐκ τοῦ ὑπερμέτρου φωτισμοῦ καὶ τῆς θερμότητος καὶ τῆς εἰσδύσεως διαφόρων ξένων σωμάτων αἰχμηρῶν, ἐρεθιστικῶν ὑγρῶν κλπ. Πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τῶν βλαβῶν τούτων ἀποβαίνει ἀπαραίτητος ἡ χρῆσις προφυλακτικῶν διόπτρων, ἥτις ἐπιβάλλεται διὰ νόμου. Ὡσαύτως τὸ οὖς βλάπτεται συχνάκις, ὅταν ἐν τοῖς ἐργοστασίοις παράγεται σφοδρὸς καὶ ἀδιάκοπος θόρυβος κλπ. Ἡ δ' ὑπέρμετρος ἐργασία ὡρισμένων ὁμάδων μυῶν ἐπιφέρει λειτουργικὰς ἀνωμαλίας, ὡς π. χ. εἶναι ὁ γραφικὸς σπασμός, ἐμφανιζόμενος ἐπὶ γραφέων, ραπτῶν, κλειδοκυμβαλιστῶν, στοιχειοθετῶν κλπ.

4) *Αἱ δηλητηριάσεις ἐξ ἀερίων καὶ οὐσιῶν.* Οὕτω π.χ. οἱ ἐργαζόμενοι πρὸς παρασκευὴν φωταερίου δυνατὸν νὰ εἰσπνεύσωσι τὸ μονοξείδιον τοῦ ἄνθρακος, οἱ ἐντὸς ζυθοποιείων, οἰνοποιείων κλπ. τὸ ἀνθρακικὸν ὀξύ, οἱ κατεργαζόμενοι τὰ ὑπολείμματα τοῦ ἀνθρακικοῦ νατρίου, ὡς καὶ οἱ ἐν ταῖς ὑπονόμοις καὶ βόθροις ἐργαζόμενοι τὸ ὑδρόθειον, οἱ παρασκευάζοντες χλωριοῦχον ἄσβεστον τὸ χλώριον, ὅπερ εἶναι καὶ τὸ δηλητηριωδέστερον τῶν ἀερίων κλπ. Ὡσαύτως δηλητηριάσεις ὀξεῖαι ἢ χρόνια ἐπέρχονται ἐπὶ τῶν ἐργατῶν, οἵτινες κατεργάζονται διαφόρους οὐσίας καὶ δὴ μεταλλικάς. Αὗται εἰσέρχονται εἰς τὸν ὀργανισμὸν εἴτε εἰσπνεόμεναι ὑπὸ μορφὴν κονιορτοῦ ἢ ἀτμῶν, εἴτε σπανιώτερον διὰ σμικροτάτων τραυμάτων τοῦ δέρματος, ἢ τέλος συνηθέστερον ἐπικαθήμεναι ἐπὶ τῶν χειρῶν, τοῦ στόματος καὶ τῆς ρινὸς τοῦ ἐργάτου, εἰσαγόμεναι εἶτα μετὰ τῆς τροφῆς εἰς τὸν πεπτικὸν σωλῆνα.

Οὕτω π. χ. οἱ ἐργαζόμενοι μὲ τὸν μόλυβδον πάσχουσι τὴν νόσον *μολυβδίασιν* (βλ. λ.), εἶναι δ' οὗτοι κυρίως οἱ ἀσχολούμενοι περὶ τὴν φρῦξιν καὶ τὴν τῆξιν τοῦ ὀρυκτοῦ, οἱ χύται τῶν τυπογραφικῶν στοιχείων, οἱ στοιχειοθέται, οἱ παρασκευάζοντες τὸν λευκὸν ἀνθρακικὸν μόλυβδον, οἱ κατασκευάζοντες παιδικὰ ἀθύρματα, ὑδραγωγοὺς σωλῆνας, χρωστικὰς κτλ. Ὡσαύτως καὶ διὰ τοῦ ὑδραργύρου ἐπέρχεται δηλητηρίασις εἰς τοὺς κατεργαζομένους αὐτὸν ἐργάτας μεταλλείων, κατασκευαστὰς κατόπτρων, θερμομέτρων κτλ. Διὰ τοῦ φωσφόρου ἐπήρχοντο ἄλλοτε πλεῖσται δηλητηριάσεις εἰς τοὺς παρασκευαστὰς τῶν πυρείων ἐκ λευκοῦ φωσφόρου. Σήμερον εἶναι σπανιώτεραι, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ τρόπος τῆς ἐξαγωγῆς τοῦ φωσφόρου ἐβελτιώθη μεγάλως, ἀφ' ἑτέρου δὲ κατηργήθη ἡ χρῆσις λευκοῦ φωσφόρου κατὰ τὴν παρασκευὴν τῶν πυρείων. Διὰ πληθύος δ' ἄλλων δηλητηριωδῶν οὐσιῶν δυνατὸν νὰ ἐπέλθωσι βλάβαι εἰς τὴν ὑγείαν τῶν ἐργαζομένων, ὡς π. χ. διὰ τοῦ χαλκοῦ, ἀρσενικοῦ, θείου, βενζίνης, πετρελαίου κλπ.

5) *Αἱ βλάβαι,* ἃς ὑφίστανται οἱ ὑπὸ ὑψηλὴν ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν ἐργαζόμενοι, ὡς π. χ. οἱ δύται καὶ οἱ ἐντὸς σιδηροκιβωτίων πρὸς ἁλιείαν σπόγγων, θεμελίωσιν γεφυρῶν ἐν τῷ βυθῷ τῆς θαλάσσης κλπ. Αἱ βλάβαι αὗται, προερχόμεναι ἐκ τῆς ἀποτόμου ἄρσεως τῆς ὑψηλῆς πιέσεως, συνίστανται κυρίως εἰς παραλύσεις τῶν ἄκρων κλπ.

6) *Αἱ παθήσεις* τῶν εἰς λίαν ὑψηλὰς θερμοκρασίας ἐργαζομένων, ὡς π. χ. τῶν κατεργαζομένων τὴν ὕαλον, τῶν θερμαστῶν κλπ., οἵτινες πάσχουσιν ἐκ ρευματισμῶν, ἰσχιάδος κλπ.

7) *Αἱ λοιμώδεις νόσοι* ἐκεῖναι, τῶν ὁποίων τὸ παθογόνον αἴτιον, δηλαδὴ τὸ μικρόβιον, εἰσδύει εἰς τὸν ὀργανισμὸν ὡρισμένων ἀτόμων ἀποκλειστικῶς λόγῳ τοῦ εἴδους τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτῶν. Τοιαῦται λοιμώδεις νόσοι εἶναι:

α') Ἡ ἀγκυλοστομίασις (βλ.λ.) προσβάλλουσα τοὺς ὑπὸ τὴν γῆν ἐργαζομένους (ἀνθρακωρύχους κ.τ.τ.) ἐντὸς ἀνηλίων, ὑγρῶν καὶ κακῶς ἀεριζομένων χώρων, εἰς οὓς δύναται ν' ἀναπτυχθῇ καὶ νὰ ζήσῃ τὸ παράσιτον.

β') Ὁ σπληνάνθραξ, ἥτις εἶναι ζῳονοσία μεταδιδομένη καὶ εἰς τοὺς ποιμένας, τοὺς κρεοπώλας, τοὺς κτηνιάτρους, τοὺς βυρσοδέψας, τοὺς ἐριουργούς, τοὺς ρακοσυλλέκτας κλπ.

γ') Ἡ μᾶλις, ἥτις εἶναι νόσος τῶν μονόπλων ζῴων (ἵππου κλπ.), δύναται ὅμως νὰ προσβάλῃ καὶ τοὺς εἰς συνάφειαν μὲ ταῦτα ἐρχομένους ἀνθρώπους.

δ') Ἡ φυματίωσις. Λόγῳ τῆς συχνότητος τῆς νόσου δὲν εἶναι εὐχερὴς ἡ ἐξακρίβωσις τῶν περιπτώσεων τῆς ἐπαγγελματικῆς φυματιώσεως. Εἶναι ὅμως γεγονός, ὅτι πολλὰ προσβαλλόμενα ἄτομα θ' ἀπέφευγον τὴν λοίμωξιν, ἐὰν δὲν ἤσκουν τὸ ἐπάγγελμα αὐτῶν. Τοῦτο δύναται νὰ συμβῇ π. χ. ἐπὶ τῶν πλυντριῶν, τῶν νοσοκόμων, τῶν ἐργαζομένων συνεχῶς ἐντὸς κονιορτοβριθῶν χώρων καὶ ἄλλων.

ε') Ἡ σύφιλις. Περιπτώσεις ἐπαγγελματικῆς συφίλιδος δὲν εἶναι σπάνιαι, ἰδίως εἰς ἰατροὺς-γυναικολόγους, οἵτινες προσλαμβάνουσι τὴν νόσον κατὰ τὴν διὰ τοῦ δακτύλου ἐξέτασιν (ἕλκος τοῦ δακτύλου) καὶ εἰς κατεργαζομένους τὴν ὕαλον πρὸς κατασκευὴν τῶν φιαλῶν κλπ, εἰς οὓς μεταδίδεται ἡ σύφιλις διὰ τοῦ κοινοῦ σωλῆνος ἐμφυσήσεως τῆς ὑάλου, ἐὰν ἐργάτης τις ἔχῃ ἐκδηλώσεις τοῦ στοματικοῦ βλεννογόνου (πλάκας).

8) Τέλος εἰς τὰς ἐπαγγελματικὰς ἀσθενείας δυνατὸν νὰ καταλεχθῶσι καὶ οἱ ἐξ αἰφνιδίων ἀτυχημάτων ἐπερχόμενοι θάνατοι καὶ ἀναπηρίαι τῶν ἐργατῶν. Τοιαῦτα δ' ἀτυχήματα εἶναι τραυματισμοὶ ἐκ πτώσεων, ἐκ καταπτώσεων λίθων, ἐξ ἐκρήξεων ἐντὸς ἀνθρακωρυχείων ἢ ἐκρήξεων τῶν λεβήτων κλπ.

Πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τῶν ἐπαγγελματικῶν ἀσθενειῶν ἐπιβάλλονται διὰ νόμων πλεῖστα καὶ ποικίλα προστατευτικὰ μέτρα. Κ. ΚΕΡΕΣΤΕΤΖΗΣ

—ἐπαγγελματικαὶ γλῶσσαι *[Γλωσσολ.].* Καλοῦμεν *ἐπαγγελματικὰς* (langues professionelles, argots professionels) τὰς γλώσσας ἢ τὰ ἰδιώματα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα διακρίνονται ἀπὸ τὴν κοινὴν ὁμιλουμένην καὶ τὰς διαλέκτους της καὶ ἰδιάζουν εἰς ἄτομα ἀπαρτίζοντα ἰδιαιτέραν κοινωνικὴν καὶ ἐπαγγελματικὴν τάξιν, ἰδίαν συντεχνίαν κ.οὕ.κ. Τοιαύτην ἐπαγγελματικὴν γλῶσσαν ἔχουν λ.χ. οἱ ἰατροί, οἱ νομικοί, οἱ φαρμακοποιοί, οἱ φιλόσοφοι, κ. λ., οἱ ράπται, οἱ χαλκεῖς, οἱ γανωταί, οἱ κτίσται κ.λ., ἔτι δὲ διάφοροι τάξεις κακοποιῶν, ὡς λ. χ. οἱ κλέπται, οἱ λωποδύται, οἱ διαρρῆκται κ.οὕ.κ. Ἡ διαφορὰ τῶν ἐπαγγελματικῶν γλωσσῶν καὶ ἰδιωμάτων ἀπὸ τὴν κοινὴν γλῶσσαν ἔγκειται συνήθως εἰς τὸ εἰδικόν των λεξιλόγιον, ἡ φωνητική των ὅμως, ἡ μορφολογία καὶ ἡ σύνταξίς των εἶναι συνήθως ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν τῆς γλώσσης, ἐκ τῆς ὁποίας κυρίως ἀντλοῦν τὸ ὑλικόν των καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας πλάττονται καὶ ἀναπτύσσονται. Τὸ ἰδιαίτερον δὲ λεξιλόγιόν των, οἱ εἰδικοί, οἱ τεχνικοί των ὅροι (termini technici) προέρχονται ἢ ἐκ τῆς δημιουργίας νέων λέξεων καὶ ὅρων πρὸς δήλωσιν ὡρισμένων πραγμάτων καὶ ἀντικειμένων, ἐννοιῶν καὶ γνώσεων σχετικῶν πρὸς τὴν δεῖνα τέχνην καὶ ἐπιστήμην ἢ ἐκ τοῦ δανεισμοῦ ξένων λέξεων καὶ γλωσσικῶν ἐν γένει στοιχείων ἢ τέλος ἐκ τῆς χρησιμοποιήσεως κοινῶν λέξεων καὶ ὅρων μὲ διάφορον, μὲ εἰδικὴν ἔννοιαν καὶ σημασίαν. Οὕτω λ. χ. ἡ λέξις *ἵππος* ἐλήφθη ἐν τῇ μηχανικῇ καὶ φυσικῇ μὲ ἰδιαιτέραν ἀπὸ τὴν συνήθη καὶ κοινήν της χρῆσιν καὶ σημασίαν (μηχανὴ δυνάμεως τόσων *ἵππων* κλπ.), ἡ λέξις *λειτουργία* δηλοῖ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ γλώσσῃ (ἡ θεία καὶ ἱερὰ *λειτουργία* κλπ.) ὅλως διάφορον ἔννοιαν ἀπὸ τὴν ἐν τῇ συνήθει χρήσει της δηλουμένην (ἡ *λειτουργία* τῶν σχολείων, ἡ *λειτουργία* τοῦ δεῖνα ὀργάνου τοῦ σώματος κ. οὕ. κ.) ἢ ἀπὸ ὅ,τι ἐδήλωνεν ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων κλπ.

Τὰς ἐπαγγελματικὰς γλώσσας δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν: α) εἰς τὰς *κυρίως ἐπαγγελματικὰς γλώσσας* ἢ *ἰδιώματα,* ὅπως λ.χ. ἡ ἰατρική, ἡ νομική, ἡ φιλοσοφική, ἡ τραπεζιτική, ἡ ἐμπορική, ἡ ναυτική, ἡ στρατιωτικὴ γλῶσσα κ. οὕ. κ., αἱ ὁποῖαι χαρακτηρίζονται διὰ τῶν ἰδιαιτέρων, τῶν τεχνικῶν των ὅρων καὶ φράσεων, τῶν χρησιμοποιουμένων πρὸς δήλωσιν πραγμάτων καὶ ἐννοιῶν ἰδιαζουσῶν εἰς τὰς οἰκείας τέχνας καὶ ἐπιστήμας ἢ ἐν γένει ἐπαγγέλματα· καὶ β) εἰς τὰς *μυστικὰς* ἢ *συνθηματικὰς λεγομένας γλώσσας* καὶ *ἰδιώματα,* αἱ ὁποῖαι πλάττονται καὶ κατασκευάζονται πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀποκρύψεως τῶν ἐπαγγελματικῶν μυστικῶν ἀπὸ τοὺς μὴ ἀνήκοντας εἰς τὰς οἰκείας ἐπαγγελματικὰς τάξεις, σωματεῖα, συντεχνίας κ. οὕ. κ. Τοιαῦται συνθηματικαὶ γλῶσσαι ὑπάρχουν πολλαὶ καὶ ποικίλαι καὶ παρ' ἡμῖν καὶ παρ' ἄλλοις λαοῖς. Οὕτω λ. χ. παρ' ἡμῖν ἀπαντοῦν καὶ εὐχρηστοῦν τὰ *ἀλειφιάτικα,* ἤτοι τὸ συνθηματικὸν ἰδίωμα τῶν ἀλειφιάδων (= καλαντζήδων, γανωτῶν) τῆς Ἠπείρου, τὰ *κουδαρίτικα,* δηλαδὴ τὸ μυστικὸν ἰδίωμα τῶν κουδαραίων, ἤτοι κτιστῶν τῆς Ἠπείρου καὶ Μακεδονίας (Σιατίστης κ. ἄ.), τὰ *γαλαντζίδικα* ἢ *καλαντζίδικα,* δηλαδὴ τὸ συνθηματικὸν ἰδίωμα τῶν γανωτῶν τοῦ Μπαμπουρίου, χωρίου τῆς ἐπαρχίας Φιλιατῶν τῆς Ἠπείρου, τὰ *μπουκουραίϊκα,* ἤτοι ἡ ἰδιαιτέρα γλῶσσα τῶν μπουκουραίων (ραπτῶν) τῶν Τζουμέρκων, τὰ *ντόρτικα,* ἥτις ἀποτελεῖ τὸ συνθηματικὸν ἰδίωμα τῶν ντόρτηδων (γύφτων) τῆς Εὐρυτανίας, τὰ *ντουλγέρικα* ἢ *ντουγραματζίδικα,* δηλαδὴ ἡ γλῶσσα τῶν κτιστῶν Διδυμοτείχου, Σουφλίου, Ὀρτάκιοϊ καὶ Βιζύης τῆς Θράκης, τὰ *κομπογιαννίτικα,* τουτέστι τὸ μυστικὸν ἰδίωμα τῶν κομπογιαννιτῶν (δηλαδὴ τῶν πρακτικῶν, ἐμπειρικῶν ἰατρῶν τῆς Ἠπείρου, τῶν ἄλλως καὶ καταφιανῶν, τζιουράχηδων ἢ καὶ βικογιατρῶν λεγομένων), τὰ *βαγενάδικα* ἢ *σωπικιώτικα,* ἤτοι ἡ συνθηματικὴ γλῶσσα τῶν βαγενάδων (βαρελλοποιῶν) τῆς ἐν Ἠπείρῳ Σωπικῆς, ἔτι δὲ τὸ ἰδίωμα τῶν χρυσοχόων τῆς ἐν Ἀρκαδίᾳ Στεμνίτσης κ. οὕ. κ. Παρὰ τοῖς Ἀλβανοῖς συνθηματικὴν γλῶσσαν ἀποτελοῦν τὰ *μπουχαλιώτικα,* δηλαδὴ τὸ ἰδίωμα τῶν ἐμπειρικῶν ἰατρῶν τῆς παρὰ τὴν Πρεμετὴν Μπούχαλης κ. ἄ.

Ἐν Γαλλίᾳ μυστικὸν ἰδίωμα εἶναι τὸ argot (des malfaiteurs κ. λ.), ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ cant, ἐν Γερμανίᾳ ἡ Gaunersprache ἢ Rotwelsch, ἐν Ἱσπανίᾳ ἡ germania, ἐν Πορτογαλίᾳ ἡ calao, ἐν Ρουμανίᾳ ἡ smechereasca, ἐν Ἰταλίᾳ ἡ gerco, καὶ ἡ furbesco, ἐν Ὁλλανδίᾳ ἡ cargoens, ἐν Τσεχοσλοβακίᾳ ἡ hantyrka, ἐν Σουηδίᾳ ἡ fantersprog κ. οὕ. κ.

Αἱ ἐπαγγελματικαὶ γλῶσσαι ὑπάγονται ὑπὸ τὰς *εἰδικὰς* λεγομένας γλώσσας (langues spéciales), ἤτοι ὑπὸ τὰς γλώσσας αἱ ὁποῖαι διακρίνονται ἀπὸ τὴν κοινὴν ὁμιλουμένην καὶ τὰς διαλέκτους της καὶ ἰδιάζουν εἰς διαφόρους κοινωνικὰς τάξεις καὶ ὁμάδας, σωματεῖα καὶ συντεχνίας κ. οὕ. κ. καὶ δὴ ὑπὸ ὡρισμένους ὅρους καὶ περιστάσεις. Οἱ τρόποι, καθ' οὓς γίνονται καὶ ἀναπτύσσονται αὗται, εἶναι πολλοὶ καὶ ποικίλοι. Ἄλλοτε μὲν δηλαδὴ ὡς εἰδικὴ γλῶσσα χρησιμοποιεῖται 1) ξένη τις ἢ καὶ ἀπηρχαιωμένη, νεκρὰ ὡς λέγεται γλῶσσα, ὅπως λ. χ. ἡ λατινικὴ ὡς γλῶσσα τῆς Δυτικῆς ἢ καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ ὡς γλῶσσα τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἡ παλαιὰ σλαυϊκὴ ὡς γλῶσσα τῆς ὀρθοδόξου σλαυϊκῆς Ἐκκλησίας, ἡ κοπτικὴ ὡς γλῶσσα τῆς Ἐκκλησίας τῶν ἤδη ἀραβοφώνων Κοπτῶν τῆς Αἰγύπτου κ. οὕ. κ. 2) ἡ ἐγχώριος γλῶσσα, τῆς ὁποίας τὸ λεξιλόγιον ἀντικαθίσταται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὑπὸ ξένων λέξεων, ἔτι δὲ ὑπὸ ἐγχωρίων μὲν λέξεων, ἀλλ' ὑπὸ μεταφορικὴν ἢ ὅλως ἰδιαιτέραν σημασίαν λαμβανομένων, ὅπως λ. χ. αἱ λέξεις: ἡ *γνῶσι, ἀλ(οι)φὴ* κλ., ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν πρώτη ἐν τῇ συνθηματικῇ γλώσσῃ τῶν κομπογιαννιτῶν δηλοῖ τὸ ἅλας, ἡ δὲ δευτέρα τὸ βούτυρον κ. οὕ. κ. 3) ἡ παρεμβολὴ ἀσήμου τινὸς φθόγγου ἢ συλλαβῆς μεθ' ἑκάστην συλλαβὴν τῶν λέξεων ἢ ἡ μεταβολὴ τῆς σειρᾶς τῶν συλλαβῶν των, ὅπως λ. χ. συμβαίνει εἰς τὰ *κορακίστικα* κ. οὕ. κ. Γ. Π. Α.

— ἐπαγγελματικαὶ τάξεις. Ἀνέκαθεν διεκρίνοντο ἐν ἑκάστῃ κοινωνίᾳ διάφοροι τάξεις ἀνθρώπων εἴτε λόγῳ εὐγενείας, εἴτε λόγῳ πλούτου, εἴτε λόγῳ μορφώσεως, εἴτε καὶ λόγῳ ἐπαγγέλματος, ἐξ οὗ καὶ ἡ διάκρισις τῶν κοινωνικῶν τάξεων εἰς τάξεις εὐγενῶν, τάξεις πλουσίων, διανοουμένων, ἐπαγγελματιῶν. Ἐκεῖναι τῶν κοινωνικῶν τάξεων αἱ ὁποῖαι ἀσκοῦν οἱονδήποτε ἐπάγγελμα πρὸς βιοπορισμὸν καλοῦνται *ἐπαγγελματικαὶ τάξεις.* Τοιαῦται ὑπῆρχον ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν σημερινῶν, ἡ ἔκτασις ὅμως καὶ ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν ἐπὶ τῆς καθόλου κοινωνίας ἦτο περιωρισμένη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἐφ' ὅσον τότε τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία ἦσαν ἐν ἐμβρυώδει καταστάσει, ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων δὲν εἶχεν ἀναπτυχθῆ καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐφρόντιζον μόνοι των νὰ ἐπαρκοῦν εἰς τὰς ποικίλας ἀνάγκας τῆς ζωῆς των. Περὶ οἱασδήποτε ὀργανώσεως τῶν ἐπαγγελματιῶν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνεται λόγος, τὸ δὲ παρὰ τοῦ Ἀριστοτέλους ἱστορούμενον ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ (XIII, 2), ὅτε μετὰ τὴν ἐξ Ἀθηνῶν ἀναχώρησιν τοῦ Σόλωνος ἐπηκολούθησαν ἐσωτερικαὶ ταραχαί, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἐξελέγησαν 10 ἄρχοντες, ἐξ ὧν 5 εὐπατρίδαι, 3 γαιοκτήμονες καὶ 2 δημιουργοὶ (τεχνῖται), δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀποτέλεσμα ἀξιώσεώς τινος ὡρισμένων τάξεων, ἀλλ' ἐσκόπει μᾶλλον νὰ κατευνάσῃ τὰ ἐπαναστατημένα πνεύματα. Κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐμφανὴς παρουσιάζεται ἡ ἐπαγγελματικὴ ἐκδήλωσις ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ρώμῃ καὶ κατὰ τὴν περίοδον τῆς δημοκρατίας, ἰδίως δὲ κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς αὐτοκρατορίας. Ἐκεῖ αἱ ἐπαγγελματικαὶ τάξεις ἐμφανίζουν καὶ σχετικὴν ὀργάνωσιν, ἐκ διαφόρων δὲ ἐπιγραφῶν πληροφορούμεθα, ὅτι ὑπῆρχον ἑνώσεις ὑποδηματοποιῶν, βαφέων, χαλκουργῶν, μεταλλουργῶν, χρυσοχόων, αὐλητῶν καὶ ἄλλων μικροεπαγγελματιῶν. Αἱ ἐπαγγελματικαὶ ὅμως αὗται ἑνώσεις δὲν δύνανται νὰ παραβληθοῦν πρὸς τὰ σημερινὰ ἐπαγγελματικὰ συνδικᾶτα καὶ σωματεῖα, διότι ἔλειπον ἀπ' αὐτῶν καὶ αἱ περιορισμοὶ διατάξεις καὶ ἡ ἐποπτεία τῆς ἐργασίας τῶν ἀτόμων τῶν συλλόγων. Αἱ ἑνώσεις ἐκεῖναι, εἰς τὰς ὁποίας τὰ μέλη εἶδον συνδρομήν τινα, ἁπλῶς ἐσκόπουν τὴν προαγωγὴν κοινῶν συμφερόντων, ἐτέλουν κοινὰς ἑορτὰς καὶ συμπόσια καὶ ἐνίοτε συνεισέφερον πρὸς ἀξιοπρεπῆ κηδείαν τῶν μελῶν των. Κατὰ δὲ τὴν τελευταίαν ἐποχὴν τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας παρετηρήθη καὶ τοῦτο τὸ παράδοξον εἰς τὰς ἐπαγγελματικὰς τάξεις, ὅτι ἀπηγορεύθη εἰς τοὺς υἱοὺς ἡ ἐλευθέρα ἐκλογὴ ἐπαγγέλματος, οἱ δὲ υἱοὶ ἦσαν ὑποχρεωμένοι ν' ἀκολουθοῦν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πατρός των. Ζωηροτέρα παρουσιάζεται ἡ ἐκδήλωσις τῶν ἐπαγγελματικῶν τάξεων κατὰ τὸν μεσαίωνα, ὅτε συναντῶμεν ταύτας ὠργανωμένας εἰς σωματεῖα. Κατὰ τὴν μεγάλην Γαλλικὴν ἐπανάστασιν τὰ τοιαῦτα σωματεῖα διελύθησαν καὶ ἀπηγορεύθησαν ἐν Γαλλίᾳ διὰ τοῦ νόμου τῆς 14 Ἰουνίου 1791, ὡς ἀντιτιθέμενα εἰς τὴν ἀτομικὴν ἐλευθερίαν καὶ εἰς τὴν ἐθνικὴν ἑνότητα. Ἐν τούτοις ἡ κοινότης τῶν

Digitized by Google

ἐπαγγελματικῶν συμφερόντων, ἡ ἀνάγκη τῆς προασπίσεως καὶ προαγωγῆς τῆς κοινωνικῆς των θέσεως ὡδήγησε τὰς ἐπαγγελματικὰς τάξεις νὰ ὀργανωθοῦν ἐντὸς τοῦ κράτους καὶ ἐν ἀδιαφορίᾳ πρὸς τοὺς νόμους των εἰς συνδικᾶτα, ἔχοντα μάλιστα κατ' ἀρχὴν ἐπαναστατικὸν χαρακτῆρα, ἀφοῦ περιελάμβανον ὡς πρόγραμμά των τὴν διὰ τοῦ ἀγῶνος ὑποστήριξιν τῶν συμφερόντων των. Τὸ κράτος ἵστατο κατ' ἀρχὰς δυσπίστως πρὸς τὰς ἑνώσεις ταύτας, ἐν τέλει ὅμως ἠναγκάσθη νὰ ἐνδώσῃ καὶ νὰ νομιμοποιήσῃ κατάστασιν ἐν τῇ πράξει πρὸ πολλοῦ ὑφισταμένην. Ἤδη αἱ ἐπαγγελματικαὶ ὀργανώσεις ἀπὸ οἰκονομικῶν μεταβάλλονται εἰς πολιτικὰς καὶ τείνουν νὰ καταστοῦν οὐσιώδεις πολιτικοὶ παράγοντες ἐν τῇ πολιτείᾳ. Πανταχοῦ ἐπιζητοῦν τὴν κατάργησιν τοῦ ἰσχύοντος ἐκλογικοῦ συστήματος καὶ τὴν ἀντιπροσώπευσιν αὐτῶν ἐν τῷ κοινοβουλίῳ. Τοιαύτη ἀπόπειρα ἐγένετο καὶ παρ' ἡμῖν ἐσχάτως μετ' ἐπιτυχίας κατὰ τὴν πρώτην συγκρότησιν τῆς Γερουσίας. Διὰ τοῦ νόμου 3786 τῆς 14 Ἰανουαρίου 1929 «Περὶ συγκροτήσεως τῆς Γερουσίας» καθωρίσθη ἵνα ἐκ τῶν 120 γερουσιαστῶν οἱ 18 ἐκλέγωνται ὑπὸ τῶν ἐπαγγελματικῶν ὀργανώσεων (βλ. *ἐπαγγελματικὰ σωματεῖα*). Χ. Γ. ΣΓΟΥΡΙΤΣΑΣ

— ἐπαγγελματικὴ *ἐκπαίδευσις*. Εἰς τὸν κλάδον τοῦτον τῆς ἐκπαιδεύσεως ἀνήκουσι σχολαὶ σκοπὸν ἔχουσαι τὴν διὰ καταλλήλου θεωρητικῆς διδασκαλίας καὶ διὰ πρακτικῶν ἀσκήσεων καὶ ἐφαρμογῶν κατάρτισιν τῶν προοριζομένων διὰ τὴν ἄσκησιν ἐπιτηδεύματός τινος (τέχνης ἢ πρακτικοῦ ἐπαγγέλματος). Ὁ ὅρος *ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις*, τοῦ ὁποίου γίνεται χρῆσις πρὸς καθορισμὸν ἑνὸς τῶν σπουδαιοτέρων κλάδων τῆς πρακτικῆς ἐκπαιδεύσεως, χρησιμοποιεῖται ὑπὸ διαφόρους ἐννοίας. Ἐν Γαλλίᾳ λ.χ. νοεῖται ἡ ἐκπαίδευσις δι' ἧς παρέχεται κατωτέρα τεχνικὴ μόρφωσις καὶ δι' ἧς προπαρασκευάζονται ἐργάται καὶ τεχνῖται ἐπιτήδειοι διὰ τὰς κατωτέρας τεχνικὰς λειτουργίας τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας ὡς καὶ διὰ τὰς τεχνικὰς ἐργασίας τοῦ καθ' ἡμέραν βίου, ἐνῷ διὰ τοῦ ὅρου *τεχνικὴ ἐκπαίδευσις* (enseignement technique) δηλοῦται ἡ ἀνωτέρα ἐκείνη εἰδικὴ μόρφωσις, ἥτις παρέχεται πρὸς καταρτισμὸν τῶν ἀνωτέρων τεχνικῶν στελεχῶν (διευθυντῶν, ἀρχιτεχνιτῶν κλπ.) τῶν διαφόρων βιομηχανικῶν καὶ ἐν γένει τεχνικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ἐγκαταστάσεων. Τοὐναντίον ἐν Γερμανίᾳ ὁ ὅρος ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις (Gewerbeschulen) ἔχει εὐρυτέραν ἔννοιαν, δηλουμένης δι' αὐτοῦ τῆς πάσης φύσεως εἰδικῆς μορφώσεως.

Ὁ παρ' ἡμῖν διὰ τοῦ κωδικοποιημένου νόμου 2258 «Περὶ ὀργανισμοῦ τῆς κεντρικῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας» καθιερωθεὶς ὅρος ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ πρόσφορος, διότι, ὡς γνωστόν, εἰς τὰς λέξεις *ἐπάγγελμα* καὶ *ἐπαγγελματικὴ* περικλείονται εὐρύταται ἔννοιαι, δύνανται δὲ διὰ τούτων νὰ δηλῶνται, ἐκτὸς τῶν καθαρῶς τεχνικῶν καὶ πρακτικῶν ἐπαγγελμάτων, τὰ ὁποῖα ὁ νομοθέτης ἠθέλησε νὰ περιλάβῃ ἐν τῷ ὅρῳ τούτῳ, καὶ ἄλλα ἐπαγγέλματα, καθαρῶς ἐπιστημονικά, ὡς τὸ τοῦ δικηγόρου, ἰατροῦ κλπ. Ἀσχέτως ὅμως πρὸς τὴν εὐρύτητα ἢ τὴν στενότητα τῆς ἐννοίας τοῦ ὅρου, ὁ κλάδος οὗτος τῆς ἐκπαιδεύσεως δύναται νὰ θεωρηθῇ ἐκ τῶν οὐσιωδεστάτων παραγόντων, ὄχι μόνον διὰ τὴν μεθοδικὴν καὶ ἀσφαλῆ ἀνάπτυξιν τῆς οἰκονομίας τῶν ἐργαζομένων τάξεων, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν εὔρυθμον καὶ κανονικὴν κοινωνικὴν ἐξέλιξιν. Ἡ δημιουργία καὶ ἡ ἀνάπτυξις ἐν εὐρείᾳ κλίμακι τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως ἀπετέλεσε τὸ ἀντικείμενον συντόνων προσπαθειῶν ὄχι μόνον τῶν μεγάλων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν Βαλκανικῶν τοιούτων. Εἰς τὰ κράτη ταῦτα λειτουργοῦσιν ἤδη ἀρτίως κατηρτισμέναι πάσης τάξεως καὶ ποικίλων εἰδικοτήτων πρακτικαὶ σχολαί. Εἶναι χαρακτηριστικοὶ τῆς παρεχομένης εἰς τοὺς πληθυσμοὺς τῶν χωρῶν τούτων εἰς εὐρεῖαν κλίμακα πρακτικῆς μορφώσεως οἱ ἀριθμοὶ τῶν σχετικῶν στατιστικῶν, καθ' ἃς τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν μαθητῶν αὐτῶν φοιτᾷ εἰς πρακτικὰς σχολάς. Τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὴν ἐπαγγελματικὴν διαπαιδαγώγησιν τῆς νεολαίας κατέχει ἡ Ἑλβετία, ὅπου ἐπὶ 100 μαθητῶν οἱ 70 φοιτῶσιν εἰς πρακτικὰς σχολάς. Ἀκολουθοῦσιν ἡ Γερμανία, ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία, τοῦ ποσοστοῦ κυμαινομένου μεταξὺ τοῦ 45—65 %.

Ἐν Ἑλλάδι ὅλη ἡ μέριμνα ὑπὲρ τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως περιωρίσθη εἰς τὴν μονόπλευρον ἀνάπτυξιν μόνον τοῦ ἑνὸς σκέλους αὐτῆς, ἤτοι τῆς *ἐμπορικῆς* ἐκπαιδεύσεως (βλ. λ.), παραμεληθέντος τοῦ ἑτέρου, τοῦ ἀποτελουμένου ἐκ τῆς τεχνικῆς καὶ τῶν πρακτικῶν ἐπαγγελμάτων ἐκπαιδεύσεως. Καὶ κατεβλήθησαν μὲν ἀληθῶς ἀξιόλογοι προσπάθειαι εἴτε παρ' ἰδιωτῶν εἴτε παρ' ἐπαγγελματικῶν ὀργανώσεων διὰ τὴν ἵδρυσιν καὶ λειτουργίαν ἐπαγγελματικῶν σχολῶν, παρεσχέθη δὲ ὑπὸ τοῦ κράτους ἀνάλογός τις συνδρομὴ ἠθικὴ καὶ ὑλική, δὲν δύναται ὅμως ἡ προσπάθεια αὕτη νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐπαρκῶς ἀνταποκρινομένη πρὸς πάσας τὰς ἐκπαιδευτικάς, ἀπὸ ἀπόψεως πρακτικῆς μορφώσεως, ἀνάγκας τῶν ἐργαζομένων λαϊκῶν τάξεων. Ἡ μελέτη τῶν ἀνακυψάντων κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν περίοδον ποικίλων οἰκονομικῶν προβλημάτων, τῶν καθιστώντων τὸν ἀγῶνα τῆς σημερινῆς ζωῆς τραχύτατον, ἔπεισε τοὺς πάντας, ὅτι πρέπει μεταξὺ τῶν ἄλλων νὰ δοθῇ διὰ τῆς ἱδρύσεως καὶ ὀργανώσεως πρακτικῶν σχολείων πάσης εἰδικότητος ἡ ἀπαραίτητος διὰ τὴν ἀποτελεσματικὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ ἀγῶνος τούτου εἰδικὴ μόρφωσις εἰς τὰς ἐργαζομένας τάξεις. Πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην ἐξεδηλώθη ἤδη ἡ μέριμνα τῆς πολιτείας, μελετῶνται δὲ καὶ ἐντὸς τοῦ 1929 θέλουσι ληφθῇ νομοθετικὰ μέτρα δι' ὧν θὰ ὁλοκληρωθῇ ἡ ὑφισταμένη νομοθεσία περὶ ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως.

Αἱ σπουδαιότεραι τῶν λειτουργουσῶν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐν Ἑλλάδι ἐπαγγελματικῶν σχολῶν εἶναι αἱ ἑξῆς: 1) Ἐπαγγελματικὴ Σχολὴ Θεάτρου, 2) Δημοσιογραφικὴ Σχολὴ τῆς «Ἑνώσεως Συντακτῶν Ἀθηναϊκῶν Ἐφημερίδων», 3) Ἑσπερινὴ Ἐπαγγελματικὴ Σχολὴ ὑπαλλήλων γυναικῶν, 4) Ἐπαγγελματικὴ καὶ Οἰκοκυρικὴ Σχολὴ θηλέων ἐν Τεγέᾳ, 5) Οἰκοκυρικὴ καὶ Ἐπαγγελματικὴ Σχολὴ Θηλέων τοῦ ἐν Ἀθήναις Λυκείου Ἑλληνίδων, 6) Ἐπαγγελματικὴ Σχολὴ κατασκευῆς ἀθυρμάτων (παιδικῶν παιγνιδίων) καὶ ἐφηρμοσμένης διακοσμητικῆς (βλ. καὶ λ. *ἐκπαίδευσις* τ. Θ' σ. 826 β). Ε. ΙΑΤΡΙΔΗΣ

— ἐπαγγελματικὴ ἠθικὴ *[Κοινωνιολ.]*. Καλοῦσιν οὕτω τὸ σύνολον τῶν ἐξ ἐσωτερικῆς ἀναγκαιότητος διὰ τὴν διατήρησιν καὶ πρόοδον τῆς ἐπαγγελματικῶς δρώσης ὁμάδος προβαλλομένων κανόνων, οἱ ὁποῖοι ἀφορῶσιν εἰς τὰς σχέσεις μεταξὺ ὁμοιοεπαγγελματικῶν ὁμάδων καὶ ἀτόμων, μεταξὺ ἑτεροεπαγγελματικῶν ὁμάδων καὶ ἀτόμων διατελούντων εἰς σύγκρουσιν πρὸς ἄλληλα καὶ τέλος μεταξὺ ὁμάδων καὶ ἀτόμων διαφόρου μὲν ἐπαγγέλματος, ἀλλὰ μὴ συγκρουομένων ὡς ἐπαγγελματιῶν. Ἡ σὺν τῷ χρόνῳ διαμόρφωσις καὶ συστηματοποίησις τῶν κανόνων τούτων, οἱ ὁποῖοι ἔχουν τὰ βασικὰ χαρακτηριστικὰ παντὸς ἠθικοῦ κανόνος, τὴν ὑποχρέωσιν καὶ τὴν κύρωσιν, ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα τοῦ ἀρχικοῦ καὶ ἐν ὡρισμένῃ βαθμῖδι ἀναπτύξεως τῆς τεχνικῆς ἐμφανισθέντος καταμερισμοῦ τῶν ἔργων. Γενικοὶ κατ' ἀρχὰς κανόνες, οἱ κανόνες τῆς ἐπαγγελματικῆς ἠθικῆς μὲ βάσιν τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τῆς τρεχούσης ἠθικῆς ὡς συστηματοποιημένης προσταγῆς τοῦ κοινωνικοῦ ἐνστίκτου, ὑφίσταντο ὁλονὲν καὶ μεγαλυτέραν εἰδικοποίησιν καὶ ἀπέκτων στενοτέραν ἀποκλειστικότητα, ἐφ' ὅσον προέβαινεν ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων καὶ ηὔξανε δι' αὐτοῦ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπαγγελμάτων, ἡ ἰδιοτυπία τοῦ χαρακτῆρός των, καὶ ἡ κοινωνικὴ διαφοροποίησις. Οὕτω συνέβη ὥστε, πλὴν τῶν θεμελιωδῶν κανόνων, οἱ ὁποῖοι ἀφεώρων γενικῶς εἰς πάντα τὰ ἐπαγγελματικῶς δρῶντα ἄτομα, ν' ἀποκτήσῃ καὶ ἕκαστον ἐπάγγελμα ἰδίους, ἀναλόγους πρὸς τὴν ὑφήν του, τὸν χαρακτῆρά του, τὴν θέσιν του ἐν τῇ καθόλου παραγωγῇ καὶ τῇ κοινωνικῇ ἰσορροπίᾳ. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἔβαινε παραλλήλως καὶ ἡ κράτυνσις καὶ ἡ ἐπιβολὴ ἐν τῇ συνειδήσει τῶν ἐπαγγελματικῶς δρώντων ἀτόμων καὶ ὁμάδων, τῶν γενικῶν κανόνων ἐπαγγελματικῆς συμπεριφορᾶς, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλεσαν πλῆρες καὶ ὁμοιογενὲς σύστημα ἐστερημένον κατὰ τὸ δυνατὸν ἀντιφάσεων καὶ ἐξυπηρετικὸν τῶν ἀμέσων ἀλλὰ καὶ τῶν γενικῶν συμφερόντων τῶν ἐπαγγελματικῶς δρώντων.

Ἡ ἐπαγγελματικὴ ἠθικὴ μορφοῦται ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐν τῇ δράσει τοῦ ἀτόμου ὡς ἐπαγγελματίου καὶ συνακολουθεῖ τὴν τελειοποίησίν του ὡς τοιούτου. Συνεπῶς ἀπὸ ὡρισμένης ἀπόψεως εἶναι ζήτημα δυναμικόν. Ὁμοίως ἡ ἠθικὴ αὕτη ἀκολουθεῖ τὴν συνειδητοποίησιν τοῦ ἐπαγγελματίου καὶ τὴν ὀρθὴν παρ' αὐτοῦ ἐκτίμησιν τῆς θέσεως τοῦ ἐπαγγέλματος καὶ τῆς ἀξίας τοῦ ἐπαγγελματικοῦ ἔργου ἐν τῇ καθόλου κοινωνικῇ οἰκονομίᾳ. Οὖσα αὐτάρκης καὶ ἔχουσα ἐσωτερικὴν δικαίωσιν, ἡ ὁποία καθίστα περιττὴν πᾶσαν ἀπολογίαν της, ὁσάκις ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὴν τρέχουσαν, τὴν θεολογοῦσαν, ἢ τὴν φιλοσοφοῦσαν ἠθικήν, ὑπερίσχυσε καὶ ἐνίκησε, διότι συνεδέετο πρὸς ὅ,τι ἀποτελεῖ τὸ ἰσχυρότερον κίνητρον καὶ τὸν σπουδαιότερον ρυθμιστὴν τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων καὶ καταλογισμῶν: τὸν τρόπον τῆς παραγωγῆς οἰκονομικῶν ἀγαθῶν. Οὕτω σὺν τῷ χρόνῳ μὲ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς σπουδαιότητος τοῦ οἰκονομικοῦ παράγοντος, ἡ ἐπαγγελματικὴ ἠθικὴ τείνει νὰ καταλάβῃ τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τοῦ συνόλου τῶν πανταχόθεν προβαλλομένων ἀπαιτήσεων πρὸς τὰ κοινωνικῶς βιοῦντα ἄτομα.

Χαρακτηριστικώτατον καὶ ἐνισχυτικὸν τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι πάντοτε, ὁσονδήποτε ἀντίθετος καὶ ἂν εἶναι συγκεκριμένη τις πρᾶξις τελεσθεῖσα μὲ βάσιν κανόνα τινὰ ἐπαγγελματικῆς ἠθικῆς, πάντοτε ἀντιμετωπίζει, ἂν ὄχι τὴν ἐπιδοκιμασίαν, τοὐλάχιστον τὴν ἀτολμίαν τῶν καταλογιζόντων κατὰ τὴν τρέχουσαν ἠθικήν, πρὸς ἀνεπιφύλακτον καταδίκην της. Οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ πολιτισμοὺς ὡρίμους καὶ περιστάσεις ὁμαλὰς ἡ ἐπαγγελματικὴ ἠθικὴ ἀποτελεῖ κατὰ κανόνα τὸ ἀσφαλέστερον κριτήριον τῆς ἀξίας καὶ τῆς καθόλου ἠθικῆς τῶν ἀτόμων. Ὁ ὡς τεχνίτης καὶ ὡς ἐπαγγελματίας καλύτερος ἄλλου τινός, εἶναι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα καὶ ὡς μαχητὴς καὶ ὡς φίλος καὶ ὡς ἄνθρωπος ἐν γένει ἀνώτερος ἐκείνου ἠθικῶς. Διότι, ἐκτὸς ἄλλων, ἡ ἠθικὴ εἶναι καὶ ὑπόθεσις μικροτέρας ἢ μεγαλυτέρας δυναμικῆς τοῦ κοινοβιώτου ἀνθρώπου. Βασικὴ ἀπαίτησις τῆς ἐπαγγελματικῆς ἠθικῆς, εἰς μὲν τὰς μεταξὺ ὁμοιοεπαγγελματιῶν σχέσεις εἶναι ἡ ἐπιδίωξις τοῦ ἀτομικοῦ συμφέροντος, μόνον ἐντὸς τῶν ὁρίων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἀσφαλίζουν ἀπὸ παντὸς κινδύνου τὰ συμφέροντα τοῦ ἐπαγγέλματος ὡς βιοποριστικοῦ μέσου ἀσκουμένου ὑπὸ ὁμάδος ἀνθρώπων. Ὅσῳ περισσότερον, ἐν τῇ τυχὸν συγκρούσει μεταξὺ τοῦ ἀτομικοῦ καὶ τοῦ ὁμαδικοῦ συμφέροντος, ὁ δρῶν ἐπαγγελματίας κατορθώνει νὰ ἐλαττώνῃ τὸν κίνδυνον τοῦτον ἢ νὰ προάγῃ ἐπὶ θυσίᾳ τῶν ἰδίων του συμφερόντων τὰ συμφέροντα τῆς ὁμάδος, τόσον ἠθικώτερον δρᾷ ἀπὸ ἐπαγγελματικῆς (ἀλλὰ καὶ ἀπὸ γενικῆς κοινωνικῆς) ἀπόψεως. Εἴς τινα ἐπαγγέλματα, τὰ ὁποῖα λόγῳ τῆς φύσεώς των εὑρίσκονται εἰς πλήρη σύγκρουσιν πρὸς τὴν τρέχουσαν ἠθικήν, ἡ ἠθικὴ τοῦ ἐπαγγέλματος εἶναι ἡ μόνη διέπουσα τὰ ἀσκοῦντα ταύτην ἄτομα ἠθική. Ἡ ἐπαγγελματικὴ ἠθικὴ τῶν λαθρεμπόρων, τῶν διαρρηκτῶν κλπ., στενὴ καὶ ἀποκλειστική, περιοριζομένη εἰς τὰς μεταξὺ ὁμοιοεπαγγελματιῶν σχέσεις, ἀποτελεῖ δι' αὐτοὺς θαυμάσιον ἐκκαθαριστικὸν μέσον καὶ ἔχει εἰς ὑψηλότατον βαθμὸν τὸν χαρακτῆρα κυρώσεως καὶ ὑποχρεώσεως, εἰς τρόπον ὥστε οἱ παραβάται αὐτῆς ν' ἀντιμετωπίζουν ἀμέσως καὶ ὀλεθρίως διὰ τὰ συμφέροντά των τὸν κοινωνικὸν ἀφορισμὸν τῆς ὁμάδος τῶν ὁμοιεπαγγελματιῶν ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας δρῶσιν. Εἰς τὰς μεταξὺ ὁμάδων ἢ ἀτόμων διαφόρου μὲν ἐπαγγέλματος ἀλλὰ μὴ συγκρουομένων ὡς ἐπαγγελματιῶν σχέσεις, καθ' ἃς ἡ ἐπικρατοῦσα ἀλληλεξάρτησις εἶναι συνήθως ἡ ἐξάρτησις πωλητοῦ καὶ ἀγοραστοῦ, ἐπιβάλλεται ἡ τήρησις τῶν κανόνων της κρατούσης ἠθικῆς, ὅταν οὗτοι δὲν ἔρχωνται εἰς σύγκρουσιν οὔτε πρὸς τὸν ντετερμινισμὸν τοῦ γενικοῦ κρατοῦντος οἰκονομικοῦ ἀνταγωνισμοῦ οὔτε πρὸς τήν, διὰ τὸ συμφέρον τῆς ἐπαγγελματικῆς ὁμάδος, προβαλλομένην ἀπαίτησιν τηρήσεως τοῦ λεγομένου ἐπαγγελματικοῦ μυστικοῦ.

Μεταξὺ ἑτεροεπαγγελματικῶν ὁμάδων ἢ ἀτόμων εὑρισκομένων εἰς ἀντίθεσιν συμφερόντων ἐπιβάλλεται ἀποκλειστικότης, τελεία συσπείρωσις περὶ τὴν ἐπιδίωξιν τῶν ἐπαγγελματικῶν συμφερόντων καὶ ἀμείλικτος καὶ ἀνηλεὴς καὶ διὰ παντὸς μέσου καταπολέμησις τῶν ἀντιτιθεμένων. Ἐπέκτασιν τῆς ἀπαιτήσεως ταύτης, εὐρυνθείσης καὶ ἀποκτησάσης κεφαλαιώδη σημασίαν μὲ τὴν προϊοῦσαν κοινωνικὴν διαφοροποίησιν, ἡ ὁποία ἐπέτυχε νὰ μειώσῃ τὴν σημασίαν τῶν ἐπαγγελματικῶν διακρίσεων, πρὸ τῆς βασικωτέρας διακρίσεως τοῦ ἐργάτου καὶ τοῦ ἐργοδότου, λαμβανούσης ὡς βάσιν τὸ ἀντικειμενικὸν κριτήριον τῆς ἐν τῇ παραγωγῇ ὡς κατόχου τῶν μέσων αὐτῆς ἢ μισθωτοῦ τῆς ἐργατικῆς δυνάμεως, θέσιν τινός, εἶναι ἡ ἀπαίτησις τῆς *ταξικῆς* ἠθικῆς. Θ. Π.

— ἐπαγγελματικὸν κοινοβούλιον *[Κοινωνιολ.]* βλ. λ. *κοινοβούλιον*.

— ἐπαγγελματικὸς *κίνδυνος*. Ὁ ἐργαζόμενος εἶναι ἐκτεθειμένος εἰς ἰδιάζοντας κινδύνους, οἵτινες ἔγκεινται εἰς αὐτὴν ταύτην φύσιν τῆς ἐπαγγελματικῆς του ἀπασχολήσεως. Αἱ ἀπρόοπτοι προσβολαὶ τῆς ἀκεραιότητος ἢ τῆς ὑγείας τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ προέλθουν ἐκ τῆς ἐν τῇ ἐργασίᾳ ἀπασχολήσεως (ἀτύχημα, ἀσθένειαι), ἀποτελοῦν τὸν ἐπαγγελματικὸν κίνδυνον, ὅστις κατὰ τὸν ὁρισμὸν τοῦ Cheysson εἶναι «ὁ ἐγκείμενος εἰς ἓν ὡρισμένον ἐπάγγελμα ἀνεξαρτήτως παντὸς πταίσματος τῶν ἐργοδοτῶν ἢ τῶν ἐργατῶν». Ἡ καλουμένη «ἀρχὴ τοῦ ἐπαγγελματικοῦ κινδύνου» συνίσταται εἰς τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ ἐργοδότου, ὅπως ἐπανορθώσῃ τὴν οἰκονομικὴν ζημίαν, ἣν δύναται νὰ ὑποστῇ ὁ παρ' αὐτῷ μισθωτὸς συνεπείᾳ ἐργατικοῦ ἀτυχήματος. Συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχὴν ταύτην ὁ ἐργοδότης, καθ' ὃν τρόπον εὐθύνεται ἐν τῇ οἰκονομικῇ του προσπαθείᾳ διὰ τὰ ἄψυχα μηχανήματα, τὸ ὑλικὸν δηλαδὴ κεφάλαιον, βαρύνεται ὡσαύτως καὶ μὲ τὰς οἰκονομικὰς ζημίας, τὰς ὁποίας ἐνδέχεται ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐργασίας του νὰ ὑποστῶσι τὰ ἔμψυχα μηχανήματα, ἅτινα ἐπίσης ἀπασχολεῖ εἰς τὴν ἐπιχείρησίν του (τὸ ἀνθρώπινον κεφάλαιον). Οὕτως ἡ δαπάνη πρὸς ἀποζημίωσιν τῶν συνεπειῶν ἐργατικοῦ ἀτυχήματος κατατάσσεται εἰς τὰ παραγωγικὰ ἔξοδα τῆς ἐπιχειρήσεως, ὅπως καὶ τὰ ἔξοδα ἐπιδιορθώσεως ἢ ἀποσβέσεως τῶν μηχανημάτων κ.λ.π. Ἡ θεωρία αὕτη περὶ ἐπαγγελματικοῦ κινδύνου, ἀναπτυχθεῖσα περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καὶ γενομένη ἀντικείμενον πλείστων διεθνῶν συνεδρίων, ἐγένετο παραδεκτὴ τὸ πρῶτον ἐν Γερμανίᾳ (1884) καὶ κατέκτησε σὺν τῷ χρόνῳ καὶ ἰδίᾳ μετὰ τὴν γενίκευσιν τῆς χρήσεως τῶν μηχανικῶν μέσων καὶ τὴν ἐκτεταμένην χρησιμοποίησιν τῶν χημικῶν μεθόδων κατεργασίας τῶν ὑλῶν ἐν τῇ βιομηχανικῇ παραγωγῇ καὶ τὸν συνεπείᾳ τῶν λόγων τούτων πολλαπλασιασμὸν τῶν ἐργατικῶν ἀτυχημάτων, ἁπάσας τὰς νομοθεσίας, ὑποχωρήσαντος ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ τοῦ

Digitized by Google

Ρωμαϊκοῦ δικαίου, τὸ ὁποῖον συμφώνως πρὸς τὸν ἀκουΐλιον νόμον ἐδέχετο εὐθύνην τοῦ ἐργοδότου ἐκεῖ μόνον, ὅπου ὑπῆρχεν ὑπαιτιότης αὐτοῦ. Ἡ ἐξέλιξις τῶν νομικῶν ἀντιλήψεων ὡς πρὸς τὸν καταλογισμὸν τῆς εὐθύνης ἐξ ἐργατικῶν ἀτυχημάτων, διῆλθε, μέχρις οὗ καταλήξῃ εἰς τὴν γενικὴν παραδοχὴν τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐπαγγελματικοῦ κινδύνου, ἀπὸ τὰ ἑξῆς στάδια:

Κατ' ἀρχὰς κατὰ τὸ κοινὸν Ἀστικὸν δίκαιον τὸ θῦμα ἐργατικοῦ ἀτυχήματος ἢ ἐν περιπτώσει θανάτου οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ, ἵνα τύχωσιν ἀποζημιώσεως ἐκ μέρους τοῦ ἐργοδότου, ἔδει νὰ ἀποδείξωσιν ὅτι τὸ ἀτύχημα ὠφείλετο εἰς πταῖσμα αὐτοῦ. Οὕτω κατὰ τὸ κοινὸν δίκαιον οὐδεμία προστασία παρείχετο εἰς τὸ θῦμα ἐργατικοῦ ἀτυχήματος, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπεκλείοντο τῆς ἀποζημιώσεως τὰ τυχαῖα, τὰ εἰς ἀνωτέραν βίαν, ὡς ἐπίσης τὰ εἰς ἄγνοιαν ἢ εἰς πταῖσμα τοῦ ἐργάτου ὀφειλόμενα ἀτυχήματα, καὶ διότι ἀφ' ἑτέρου ἐβαρύνετο οὗτος μὲ τὴν ἀπόδειξιν τῆς ὑπάρξεως πταίσματος εἰς τὸν ἐργοδότην, πρᾶγμα δυσχερέστατον. Ἡ τοιαύτη ἀδικία ἐπεδιώχθη βραδύτερον νὰ θεραπευθῇ δι' ἐξεζητημένων τινῶν ἑρμηνειῶν τοῦ κοινοῦ δικαίου. Οὕτως ἀνεπτύχθη:

1) Ἡ θεωρία τῆς *συμβατικῆς εὐθύνης τοῦ ἐργοδότου*, καθ' ἣν τὸ ἐργατικὸν ἀτύχημα παρέχει δικαίωμα ἀποζημιώσεως εἰς τὸν παθόντα ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἐν τῇ συμβάσει ἐργασίας ἔγκειται καὶ ἡ ὑποχρέωσις τοῦ ἐργοδότου νὰ μεριμνᾷ καὶ εὐθύνεται μὲ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ ἐργάτου.

2) Ἡ θεωρία τῆς *νομίμου εὐθύνης* ἢ τῆς *εὐθύνης ἐκ τῶν ἀψύχων πραγμάτων*, καθ' ἣν ἡ εὐθύνη τοῦ ἐργοδότου ὀφείλεται ἐκ τοῦ λόγου ὅτι δεσμεύει οὗτος τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἐργάτου, ὅστις εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ χρησιμοποιῇ κατὰ τὰς ὑποδείξεις τοῦ ἐργοδότου καὶ πρὸς ὄφελος αὐτοῦ τὰ ἄψυχα πράγματα (οἷον μηχανήματα κλπ.), ἅτινα γίνονται ἀφορμὴ ἀτυχήματος.

Ἡ ἀνεπάρκεια τῶν ἀνωτέρω θεωριῶν, ὅπως προστατεύσωσι πλήρως τὰ θύματα ἐργατικοῦ ἀτυχήματος, ἤγαγεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς θεωρίας τοῦ *ἐπαγγελματικοῦ κινδύνου*. Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς εὐθύνης τοῦ ἐργοδότου ἐξετάζεται ἁπλῶς ἐὰν τὸ ἐπελθὸν ἀτύχημα εἶχεν ἄμεσόν τινα ἢ καὶ ἔμμεσον σχέσιν πρὸς τὴν ἐργασίαν. Εἰς τὴν ἐκ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐπαγγελματικοῦ κινδύνου ἀπορρέουσαν εὐθύνην τοῦ ἐργοδότου δὲν περιλαμβάνεται βεβαίως ἡ περίπτωσις καθ' ἣν ὁ ἐργάτης ἐκ δόλου προεκάλεσε τὸ ἀτύχημα. Σήμερον ὑπερτεσσαράκοντα κράτη ἀπεδέχθησαν ἐν τῇ νομοθεσίᾳ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐπαγγελματικοῦ κινδύνου, καθιερώσαντα ρητῶς τὴν εὐθύνην τοῦ ἐργοδότου ἐν περιπτώσει ἐργατικοῦ ἀτυχήματος. Οἱ περιορισμοὶ δὲ οἵτινες ὑφίσταντο ὡς πρὸς τὴν ἔκτασιν τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐπαγγελματικοῦ κινδύνου, ἡ ὁποία κατ' ἀρχὰς ἐγένετο παρὰ τῶν διαφόρων νομοθεσιῶν παραδεκτή, προκειμένου περὶ ἀτυχημάτων ἅτινα ἐλάμβανον χώραν ἐν περιωρισμένῳ κύκλῳ ἐπικινδύνων βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων (ὡς π. χ. μεταλλεῖα, ἐμπορικὴ ναυτιλία, σιδηρόδρομοι, ἐργοστάσια ἐκρηκτικῶν ὑλῶν) τείνουν νὰ ἐκλείψουν καὶ νὰ ἀναγνωρισθῇ ἁπανταχοῦ δικαίωμα ἀποζημιώσεως εἰς πάντα ἀνεξαιρέτως παθόντα ἐξ ἐργατικοῦ ἀτυχήματος, χειρώνακτα ἢ μή, ἐφόσον ὁπωσδήποτε ἀπησχολεῖτο διὰ συμβάσεως ἐργασίας παρ' ἐργοδότῃ. Αἱ σύγχρονοι νομοθεσίαι ἀποβλέπουσαι κυρίως εἰς τὰς οἰκονομικὰς ἀνάγκας, ἐγκαταλείπουν διαρκῶς καὶ τοὺς παντοειδεῖς φύσεως περιορισμούς, οἵτινες ἐτίθεντο ὡς πρὸς τὴν πλήρη ἐφαρμογὴν τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐπαγγελματικοῦ κινδύνου (π. χ. διὰ τὴν περίπτωσιν πταίσματος τοῦ ἐργάτου, πταίσματος τοῦ ἐργοδότου, πταίσματος τοῦ συνεργάτου ἢ πταίσματος ξένου προσώπου πρὸς τὴν ἐργασίαν) καὶ τείνουν ἀπαύστως νὰ εὐρύνουν ὑπὲρ τῶν θυμάτων ἐργατικοῦ ἀτυχήματος τὸν κύκλον τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐπαγγελματικοῦ κινδύνου. Αἱ ἀρχαιότεραι ὡσαύτως νομοθεσίαι ἐκάλυπτον μόνον τὸν κίνδυνον τοῦ ἀτυχήματος, σήμερον ὅμως ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἐπαγγελματικοῦ κινδύνου περιλαμβάνονται καὶ αἱ ἐπαγγελματικαὶ ἀσθένειαι. Ἐν Ἑλλάδι ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐπαγγελματικοῦ κινδύνου υἱοθετήθη ὑπὸ γενικὴν μορφὴν τῷ 1914 διὰ τοῦ νόμου 551 «Περὶ εὐθύνης εἰς ἀποζημίωσιν τῶν ἐξ ἀτυχήματος ἐν τῇ ἐργασίᾳ παθόντων ἐργατῶν καὶ ὑπαλλήλων». Ι. Λ. ΖΑΡΡΑΣ

ἐπαγγέλματος, ἐξ — *[Νομ.]*. Ὁ ὅρος οὗτος, ἐκ τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου προερχόμενος (ex officio), σημαίνει τὴν ἐκ μέρους τοῦ δικαστοῦ ἄσκησιν τῆς ἐξουσίας του οἴκοθεν, ἤτοι ἄνευ αἰτήσεως ἢ μηνύσεως διαδίκου τινὸς ἢ τοῦ παθόντος.

— *[Ποιν. Δικ.]* Ἐν τῷ Ποινικῷ δικαίῳ κατ' ἀρχὴν καὶ κατὰ κανόνα ὁ δικαστὴς ἐνεργεῖ ἐξ ἐπαγγέλματος, μὴ δεσμευόμενος ἀπὸ τὰς αἰτήσεις τοῦ μηνυτοῦ καὶ τοῦ παθόντος, ἀλλὰ μόνος ἐφαρμόζων τὸν νόμον, ὑποχρεούμενος πολλάκις καὶ ἐνστάσεις μὴ προβαλλομένας νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει του, ὡς π.χ. τὴν τῆς παραγραφῆς τοῦ ἀδικήματος. Ἐν τῇ διώξει δὲ τοῦ ἀδικήματος ὁ εἰσαγγελεὺς ὑποχρεοῦται νὰ εἰσαγάγῃ τὴν ποινικὴν ἀγωγὴν ἀφ' ἧς τὸ ἀδίκημα περιῆλθεν εἰς γνῶσιν αὐτοῦ, ἄνευ αἰτήσεως οἱασδήποτε τοῦ παθόντος ἢ ἄλλου τινός. Ἡ ἐξ ἐπαγγέλματος κατὰ κανόνα δίωξις τῶν ἀδικημάτων στηρίζεται ἐπὶ τῆς κρατούσης ποινικῆς θεωρίας, καθ' ἣν τὸ ἀδίκημα στρέφεται κυρίως κατὰ τῆς πολιτείας καὶ οὐχὶ μόνον κατὰ τοῦ ἀτόμου, προσβάλλον τὴν ἔννομον τάξιν καὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ συγκεκροτημένου κράτους.

Τοῦ κανόνος τούτου ὑπάρχουν δύο ἐξαιρέσεις. Ἡ μὲν ἀφορᾷ ὡρισμένα ἀδικήματα, δι' ἃ δὲν δύναται ὁ εἰσαγγελεὺς νὰ εἰσαγάγῃ ποινικὴν ἀγωγὴν ἐξ ἐπαγγέλματος, ἀλλὰ μόνον κατόπιν *ἐγκλήσεως* (βλ. λ.) τοῦ παθόντος, ἡ δὲ ὡρισμένα πρόσωπα, δι' ἃ ἀπαιτεῖται ἄδεια ἢ ἀπόφασις τῆς Βουλῆς, ἵνα ὁ εἰσαγγελεὺς ἐπιληφθῇ τῆς εἰσαγωγῆς ποινικῆς ἀγωγῆς.

Τοιαῦτα ἀδικήματα εἶναι: 1) Ἡ ἐξύβρισις διὰ τοῦ τύπου τοῦ ἀξιώματος συλλόγου καὶ ἐνόρκου δικαστηρίου. 2) Αἱ ἐξυβρίσεις, προφορικῶς ἢ ἐγγράφως γινόμεναι, κατὰ νομαρχιακῶν ἢ δημοτικῶν συμβουλίων, τῶν μελῶν ἢ ὑπηρετῶν αὐτῶν, ἐν ὅσῳ διαρκοῦσιν αἱ συνελεύσεις αὐτῶν, ὡς καὶ αἱ ἐξυβρίσεις τῶν ἀρχαιρεσιακῶν ἢ ἄλλων συνελεύσεων, συγκαλουμένων χάριν δημοσίων ὑποθέσεων ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἢ ἄλλης ἀρχῆς. 3) Ἡ ἐξύβρισις ξένων ἡγεμόνων καὶ κυβερνήσεων, τῶν διπλωματικῶν αὐτῶν πρακτόρων καὶ ἄλλων ἀρχῶν. 4) Ἡ συκοφαντία καὶ ἡ ἐξύβρισις τῆς τιμῆς. 5) Ὁ βιασμὸς καὶ ἡ ἀποπλάνησις εἰς ἀσέλγειαν θήλεος, ἐκτὸς ἐὰν διηγέρθη ἡ κοινὴ περιέργεια ἢ προῆλθε σκάνδαλον. 6) Ἡ μοιχεία. 7) Αἱ ἀπρομελετήτως καὶ ἐξ ἀμελείας αἰκίαι καὶ σωματικαὶ βλάβαι, περὶ ὧν τὰ ἄρθρα 308 § 2—4, 309 § 2—4 καὶ 310 Π. Ν. ἐφ' ὅσον ὅμως δι' αὐτῶν δὲν ἐπῆλθε διατάραξις τῆς κοινῆς ἡσυχίας καὶ εὐταξίας ἢ ἐξετελέσθησαν ὑπὸ τῶν νομίμων ἀντιπροσώπων τοῦ βλαφθέντος, καὶ οὗτος δὲν εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν ἐνέργειαν τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς, ὡς καὶ αἱ ἐκ προμελέτης αἱ φέρουσαι χαρακτῆρα πταίσματος. 8) Ἡ παράνομος καταχράτησις. 9) Ἡ παράνομος βία καὶ ἀπειλή. 10) Ὁ δι' ἀπάτης συναφθεὶς γάμος. 11) Αἱ ὑφαιρέσεις, ὑπεξαιρέσεις καὶ ἀπάται τῶν ἄρθρ. 377, 393 καὶ 402, ὡς καί τινα ἄλλα, περὶ ὧν βλ. λ. *ἔγκλησις* (ἐγκλήματα διωκόμενα κατ' ἔγκλησιν). Διαρκούσης τῆς βουλευτικῆς συνόδου, βουλευτὴς δὲν καταδιώκεται οὐδὲ συλλαμβάνεται ἢ φυλακίζεται ἄνευ ἀδείας τῆς Βουλῆς δι' οἱανδήποτε ἀξιόποινον πρᾶξιν, ἐκτὸς ἐὰν ἐπ' αὐτοφώρῳ κακουργημάτων. Ἐπίσης ἀπόφασις τῆς Βουλῆς ἀπαιτεῖται πρὸς ἀνάκρισιν καὶ καταδίωξιν τῶν ὑπουργῶν καὶ τῶν συναιτίων καὶ συνεργῶν αὐτῶν ἐνώπιον τοῦ κατὰ τὸ Σύνταγμα εἰδικοῦ δικαστηρίου, ἐπὶ παραβάσει τῶν περὶ εὐθύνης τῶν ὑπουργῶν νόμῳ μνημονευομένων ἀξιοποίνων πράξεων.

— *[Πολ. Δικ.]* Ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἰσχύουσαν ὡς ἀνωτέρω ἐν τῇ Ποινικῇ δικονομίᾳ ἀρχὴν τῆς ἐξ ἐπαγγέλματος διώξεως τοῦ ἀδικήματος, ἐν τῇ Πολιτικῇ δικονομίᾳ ἰσχύει κατὰ κανόνα τὸ ἀξίωμα τοῦ «μὴ δικάζειν ἐξ ἐπαγγέλματος» (judex ne procedat ex officio), ἀλλὰ μόνον κατ' αἴτησιν τῶν διαδίκων εἶναι δυνατὸν τὸ πολιτικὸν δικαστήριον νὰ ἐπιληφθῇ καὶ λύσῃ διαφοράν τινα ἰδιωτικὴν (βλ. λ. *ἀξίωμα [Πολ. Δικ.]*).

Ὅλως κατ' ἐξαίρεσιν ὅμως δικαιοῦται καὶ ὁ πολιτικὸς δικαστὴς ἐξ *ἐπαγγέλματος* νὰ ἐνεργήσῃ εἴς τινας περιστάσεις ἐν πολιτικαῖς δίκαις ἢ νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει του καὶ ἐξετάσῃ τὴν ὕπαρξιν ὡρισμένων προϋποθέσεων ἐν δίκῃ τινί.

Τοιαῦται δίκαι εἶναι αἱ ἀφορῶσαι θεσμοὺς δημοσίας τάξεως, ὡς τὸν τοῦ γάμου, υἱοθεσίαν διαχειρήσεως περιουσίας ἀνηλίκων καὶ προσώπων διατελούντων ὑπὸ δικαστικὴν ἀντίληψιν, ἐν γένει ἐκεῖ ὅπου προέχει τὸ δημόσιον συμφέρον. Ἐκτὸς τούτων ὅμως καὶ ἐν δίκαις αἵτινες ἀφοροῦν αὐστηρῶς ἰδιωτικὰ συμφέροντα ἔχει ὁ πολιτικὸς δικαστὴς δικαίωμα, πολλάκις δὲ καὶ καθῆκον, αὐτεπαγγέλτως νὰ ἐξετάσῃ ὡρισμένα γεγονότα χωρὶς νὰ προταθοῦν ἢ ἀμφισβητηθοῦν ὑπὸ τῶν διαδίκων. Ὑποχρεοῦται φέρ' εἰπεῖν μόνος νὰ ἐφαρμόσῃ τὸν νόμον ἐπὶ τῶν πραγματικῶν γεγονότων τῆς ὑποθέσεως, ὡς ἀνεπτύχθη καὶ ἐμορφώθη διὰ τῶν ἰσχυρισμῶν τῶν διαδίκων καὶ τῶν παρ' αὐτῶν προσαχθέντων ἐγγράφων καὶ λοιπῶν ἀποδείξεων. Νὰ ἐνεργήσῃ αὐτεπαγγέλτως καὶ διατάξῃ πραγματογνωμοσύνην. Ἰδίως ὅμως ὑποχρεοῦται νὰ ἐξετάσῃ τὰς προϋποθέσεις ἐκείνας τῆς δίκης τὰς ἀφορώσας συμφέροντα τοῦ δημοσίου, οἷον τῆς χαρτοσημάνσεως τῶν ἐγγράφων τῆς πληρωμῆς οὗ ἀγωγοσήμου κλπ. φορολογικῶν διατάξεων σχετικῶν μὲ τὸ ἀντικείμενον τῆς δίκης. Ν. Ι. Θ.

ἐπαγγελτικός, —ή, —όν· ὁ ἐπαγγελλόμενος, ὁ μὴ διστάζων νὰ ἐπαγγέλλεται, νὰ ὑπόσχεται, χωρὶς ὅμως νὰ δύναται καὶ νὰ ἐκτελῇ.—Ἐπίρρ. **ἐπαγγελτικῶς**.

ἐπαγκώνιον (τὸ) (γαλλ. cubitière). Μέρος τοῦ ἱπποτικοῦ ὁπλισμοῦ μετάλλινον, περιβάλλον τόν τε ἀγκῶνα καὶ τὴν ἐσωτερικὴν ἐπιφάνειαν τῆς βραχιονικῆς κλειδώσεως. Τοῦτο παλαιότερον μὲν ἀπετελεῖτο ἐκ δύο τμημάτων, ἑνὸς χωνοειδοῦς ἐπὶ τοῦ ἀγκῶνος καὶ ἑνὸς κυκλικοῦ ἐπὶ τῆς κλειδώσεως, προσδενομένων ἀμφοτέρων δι' ἱμάντων, βραδύτερον δὲ ἦτο μονοκόμματον, προσαρμοζόμενον εἰς τὰ δύο μετάλλινα καλύμματα τοῦ βραχίονος καὶ τοῦ πήχεως διὰ κινητῶν ἐλασμάτων.

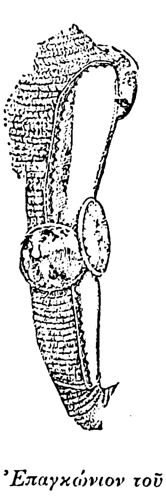

Ἐπαγκώνιον τοῦ ΙΓ' αἰῶνος.

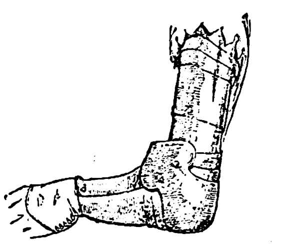

Ἐπαγκώνιον τοῦ ΙΔ' αἰῶνος.

ἐπαγκωνισμὸς (ὁ) *['Ἀρχαιολ.]*. Εἶδος ἀρχαίου χοροῦ ἀγνώστου φύσεως, ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου (ΙΔ' 630 α'). —Π.

ἐπαγόμενος, —*η*, —*ον*· παθ. μετ. τοῦ *ἐπάγομαι* (βλ. *ἐπάγω*)· ὁ ἐπιφερόμενος, ὁ ἐπιπρόσθετος, ὁ *ἐμβόλιμος*.

— **ἐπαγόμεναι** (ἢ ***ἐμβόλιμοι***) ***ἡμέραι***. Τὸ ἀρχαιότατον γνωστὸν εἰς ἡμᾶς ἔτος τῶν Αἰγυπτίων συνέκειτο ἐκ 360 ἡμερῶν, κατανεμημένων εἰς 12 μῆνας 30ημέρους. Διῃρητο δὲ εἰς 3 τετραμηνίας ἢ ὥρας (ἐποχάς): Τὴν Σαᾶ, ἤτοι τῆς ἀρχῆς, καθ' ἣν ἤρχιζεν ἡ πλήμμυρα, ἤρχιζε δηλαδὴ ὀγκούμενος ὁ ποταμός, τὴν Πρό, ἤτοι τῆς σπορᾶς, ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς τὸν χειμῶνα, καὶ τὴν Σομού, ἤτοι τὸ θέρος. Ἀλλὰ τὸ ἔτος αὐτὸ διέφερε τοῦ τροπικοῦ κατὰ 5¼ ἡμέρας. Ὥστε αἱ ὧραι τοῦ ἔτους μετετίθεντο αἰσθητῶς ἐπὶ τοῦ σεληνιακοῦ ἔτους. Δι' αὐτὸ οἱ ἀστρονόμοι τῶν ναῶν ἀπεφάσισαν νὰ παρεμβάλλουν 5 ἡμέρας μεταξὺ τῆς 30ῆς ἡμέρας τοῦ 12ου μηνὸς καὶ τῆς 1ης τοῦ 1ου μηνός, αἵτινες ἐκλήθησαν κατόπιν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων *ἐπαγόμεναι*. Ἡ ὀρθὴ αὐτὴ μεταρρύθμισις εἶναι τόσον ἀρχαία, ὥστε ἀγνοοῦμεν πότε ἔγινε· καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Αἰγύπτιοι ἀνῆγον αὐτὴν εἰς τοὺς πρὸ τοῦ Μενὲς μυθικοὺς χρόνους. Μεταφέρων τὸν φαραωνικὸν μῦθον ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Περὶ Ἴσιδος καὶ Ὀσίριδος» βιβλίου, τοῦ ἀποδιδομένου εἰς τὸν Πλούταρχον, λέγει: «Ἡ Ρέα (Νουΐτ) ἔχουσα μυστικὰς σχέσεις πρὸς τὸν Κρόνον (Γκαμποῦ) ἐγένετο ἀντιληπτὴ ὑπὸ τοῦ Ἡλίου (Ρᾶ), ὅστις ἀπήγγειλε κατ' αὐτῆς μαγικὸν λόγον, ὥστε νὰ μὴ γεννήσῃ εἰς οὐδένα μῆνα καὶ οὐδὲν ἔτος. Ἀλλ' ὁ Ἑρμῆς (Θώθ), ὅστις ἠγάπα τὴν θεάν, ἔπαιξε κύβους μὲ τὴν Σελήνην, καὶ τῆς ἐκέρδησε τὸ ἑξηκοστὸν μέρος ἑκάστης αὐτῆς ἡμέρας, ἐξ ὧν κατήρτισε πέντε ἡμέρας, τὰς ὁποίας προσέθηκεν εἰς τὰς 360 τοῦ ἔτους». Γ. Λ. Α.

— **ἐπαγόμενον** ***σύσπαστον*** *[Ναυτ.]*. Εἶδος συσπάστου μὲ τὸ ὁποῖον ἀνυψοῦμεν βάρος ὀκταπλάσιον τῆς δυνάμεως μὲ τὴν ὁποίαν ἕλκομεν (βλ. *σύσπαστον*). Α. ΚΡΚ.

Ἐπαγρὶς *['Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία ὀνομασία τῆς νήσου *Ἄνδρου* (βλ. λ.).

ἐπαγρύπνησις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπαγρυπνεῖν, ἐπιτήρησις, φύλαξις, προσοχὴ εἴς τι ἀδιάκοπος: «ἐπαγρύπνησις ἐπὶ τῆς ἀσφαλείας τῶν συνόρων», «ἐπαγρύπνησις εἰς τὴν ἀγωγὴν τῶν παίδων».

ἐπαγρυπνῶ (—*έω*), ἀόρ. *ἐπηγρύπνησα*· ἀγρυπνῶ ἐπιτηρῶ τι, προσέχω ἢ ἐπιμελοῦμαί τι ἀδιακόπως: «ἐπαγρυπνεῖ ἐπὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν τέκνων του».

ἐπάγω, ἀόρ. *ἐπήγαγον—ἐπήχθην*, παρακ. παθ. μετχ. *ἐπηγμένος*· ἄγω, ὁδηγῶ, φέρω: «ἐπάγω στρατὸν ἐπί τινα», «Ἱππίας ἐπήγαγε τὸν Πέρσην ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα»· || ἐπιβάλλω, προκαλῶ: «ἐπάγω ὅρκον» ἐπιβάλλω ὅρκον· || παθ. *ἐπάγομαι*· συνάγω ὡς συμπέρασμα· «κακῶς ἐπάγεται ἐκ τούτων ὅτι ὀφείλομεν κτλ.» κακῶς συνάγει ἐκ τούτων ὅτι κτλ.

ἐπαγωγεύς, —*εως* (ὁ)· ὁ ἐπάγων, ὁ ἄγων, ὁ ὁδηγῶν· || ὁ εἰσάγων δίκας: «οἱ τὰς ἐμμήνους δίκας ἐπάγοντες» (ἀρχ.)· || ὁ προκαλῶν ἠλέκτρισιν ἢ μαγνήτισιν ἐξ ἐπαγωγῆς.

— *['Ἠλεκτρ.]* Καλεῖται *ἐπαγωγεὺς* εἰς τὰς μηχανὰς παραγωγῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας τὸ σύστημα, ὅπερ χρησιμεύει διὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ μαγνητικοῦ πεδίου. Εἰς ἄλλας μὲν μηχανὰς ὁ ἐπαγωγεὺς ἀποτελεῖται ἐκ μονίμου μαγνήτου (μαγνητοηλεκτρικαὶ μηχαναί), εἰς ἄλλας δὲ ἐξ ἠλεκτρομαγνήτου (δυναμοηλεκτρικαὶ μηχαναί). Εἰς τὰς βιομηχανικὰς μηχανὰς ὁ ἐπαγωγεὺς εἶναι κατὰ κανόνα ἠλεκτρομαγνήτης καὶ μόνον εἰς μικρὰς μηχανὰς χρησιμοποιουμένας, τηλέφωνα ἢ ἠλεκτρικοὺς κώδωνας κλπ., ὁ ἐπαγωγεὺς ἀποτελεῖται κατὰ προτίμησιν ἐκ μονίμου μαγνήτου (βλ. *ἠλεκτρικαὶ μηχαναί*). Κ. Π.

ἐπαγωγὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπάγειν ἢ ἐπάγεσθαι, τὸ προσπορίζειν: «ἐπαγωγὴ ἐπιτηδείων»

Digitized by Google

(ἀρχ.)· || «ἐπαγωγὴ ὅρκου» ἐπιβολὴ ὅρκου, πρόσκλησις τοῦ ἑτέρου τῶν διαδίκων, ὅπως δι' ὅρκου βεβαιώσῃ τὸν ἰσχυρισμόν του· || εἶδος συλλογισμοῦ, «ἡ ἀπὸ τῶν καθ' ἕκαστα ἐπὶ τὰ καθόλου ἔφοδος» (Ἀριστοτλ.), ἤτοι παραγωγὴ γενικοῦ συμπεράσματος ἐκ τῶν ἐπὶ μέρους κρίσεων· || ἡ ἐπίδρασις, ἡ ἐπενέργεια τὴν ὁποίαν ἀσκεῖ ἠλεκτρισμένον τι σῶμα ἐπὶ οὐδετέρου σώματος ἐξ ἀποστάσεως.

—[ΦΙΛΟΣ.] Ὁ ὅρος *ἐπαγωγὴ* δηλοῖ δύο ἐντελῶς διαφόρους τρόπους τοῦ συλλογίζεσθαι: 1) Τὸν ἤδη ὑπὸ τῶν μετὰ τὸν Σωκράτη φιλοσόφων κληθέντα «ἐπακτικὸν λόγον» καὶ ἀναγόμενον εἰς ἁπλῆν συγκεφαλαίωσιν ὡρισμένων κεκτημένων γνώσεων. Ἡ ἐπαγωγὴ αὕτη καλεῖται καὶ *τυπικὴ* ἐπαγωγὴ (induction formelle), ἢ *ἀριστοτελική*, ἢ κατά τινας *τελεία*. 2) Τὴν κατὰ τὸν Βάκωνα ἐπαγωγήν, τὴν ἄλλοτε καλουμένην *ἐπιστημονικήν*, ἢ ὑπό τινων *ἀτελῆ*, δι' ἧς, ἐκ τῆς παρατηρήσεως τῶν καθ' ἕκαστα γεγονότων, συμπεραίνονται οἱ σταθεροὶ καὶ γενικοὶ νόμοι αὐτῶν.

Ἀριστοτελικὴ ἐπαγωγή. Αὕτη συνίσταται εἰς τὴν ἀπόδοσιν εἰς σύνολον ὡρισμένου ἀριθμοῦ εἰδῶν, γνωρίσματος, ἢ γνωρισμάτων ἀνηκόντων εἰς ἕκαστον τῶν εἰδῶν τούτων, ἢ εἰς σύνολον ὡρισμένου ἀριθμοῦ ἀτόμων, γνωρισμάτων ἀνηκόντων εἰς ἕκαστον τούτων τῶν ἀτόμων. Π. χ. εἰς τοῦ Ἀριστοτέλους τὰ «Ἀναλυτικὰ ὕστερα» ἀπαντᾷ ὁ ἑξῆς συλλογισμός: «Ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἵππος καὶ ὁ ἡμίονος εἶναι μακρόβιοι. Ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἵππος καὶ ὁ ἡμίονος ἀποτελοῦν τὰ ἄχολα ζῷα. Ἄρα τὰ ἄχολα ζῷα εἶναι μακρόβια». Ὁ τρόπος οὗτος τοῦ συλλογίζεσθαι, καίτοι δὲν εἶναι κανονικὸς συλλογισμὸς (εἰς οὐδὲν ὑπαγόμενος τῶν κλασσικῶν σχημάτων) παρουσιάζει ἐν τούτοις οὐκ ὀλίγην ὁμοιότητα πρὸς τὸν πρωτοσχήμονα καὶ δευτεροσχήμονα κατηγορικὸν συλλογισμόν. Ὅπως αὐτοί, οὕτω καὶ ἐκεῖνος δὲν εἶναι εἰμὴ ταυτολογία, ἁπλῆ συγκεφαλαίωσις ἤδη κεκτημένων γνώσεων. Καὶ τῷ ὄντι, ὑποτιθεμένου ὅτι ἡ δευτέρα πρότασις, ἡ ὡς ἐλάσσων χρησιμεύουσα, ἐκφράζει κρίσιν ὀρθήν, ὅτι δηλαδὴ ἡ ἀπαρίθμησις τῶν ἀχόλων ζῴων εἶναι πλήρης, ἡ τρίτη πρότασις δὲν εἶναι παρὰ ἡ ἐπανάληψις τῆς πρώτης μὲ ἄλλην διατύπωσιν. Ἐὰν δὲ ἡ ἀπαρίθμησις δὲν εἶναι πλήρης, τὸ συμπέρασμα εἶναι ἄκυρον. Διότι δὲν δυνάμεθα, λογικῶς, νὰ ἀποδώσωμεν εἰς σύνολον ὡρισμένον γνώρισμα πρὶν ἢ βεβαιωθῶμεν ὅτι ἁρμόζει τοῦτο εἰς πάντα τὰ στοιχεῖα τοῦ συνόλου, ἐφ' ὅσον ὁ ἀριθμὸς τούτων εἶναι πεπερασμένος, ἤ, ἐν ἄλλοις λόγοις, ἐφ' ὅσον τὸ σύνολον ἀποτελεῖ οὐχὶ πραγματικὸν γένος, ἀλλ' ἄθροισμα. Φανερὸν ἐκ τούτου πόσον διαφέρει ἡ ἀριστοτελικὴ ἐπαγωγὴ τῆς κατὰ Βάκωνα. Ἡ ἀξία ἅμα καὶ ἡ οὐσία τῆς κατὰ Βάκωνα ἐπαγωγῆς ἔγκειται εἰς τὴν μετάβασιν ἐκ τῶν καθ' ἕκαστα εἰς τὸ γενικόν, ἐκ πεπερασμένου ἀριθμοῦ γεγονότων εἰς τὸν νόμον τὸν διέποντα πάντα τὰ ἀνάλογα γεγονότα. Οὐδὲν παρόμοιον ἀπαντᾷ ἐν τῇ ἀριστοτελικῇ ἐπαγωγῇ. Τὸ συμπέρασμα αὐτῆς ἢ δὲν ἔχει κῦρος εἰμὴ εἰς πεπερασμένου ἀριθμοῦ περιπτώσεις, ὅταν τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀθροίσματος εἰς τὸ ὁποῖον ἀποδίδεται τὸ γνώρισμα εἶναι ἄτομα. Πιστοποιῶ λ. χ. ὅτι ἕκαστον τῶν μελῶν μιᾶς γνωστῆς μου οἰκογενείας εἶναι ἀσθενές· καὶ ἀφοῦ δὲν ἄφησα ἀνεξέταστον οὐδὲν μέλος, συμπεραίνω: «Πάντα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι ἀσθενῆ», χωρὶς νὰ συνδέσω τὸ γνώρισμα αὐτὸ πρὸς ἄλλο τι χαρακτηρίζον τὴν οἰκογένειαν. Ἢ ἐφ' ὅσον ἀφορᾷ ἄθροισμα εἰδῶν, καὶ οὐχὶ πλέον ἀτόμων, ἔχει μὲν κῦρος εἰς ἀπείρου ἀριθμοῦ περιπτώσεις, ἀλλὰ τοῦτο ὀφείλεται ὄχι εἰς τὴν ἀριστοτελικὴν ἐπαγωγήν, δι' ἧς ἀπεδόθη τὸ γνώρισμα εἰς τὸ ἄθροισμα —τὸ ὁποῖον τότε εἶναι καὶ γένος—, ἀλλ' εἰς προηγουμένας κατὰ Βάκωνα ἐπαγωγάς, δι' ἑκάστης τῶν ὁποίων ἀπεδόθη εἰς ἕκαστον τῶν εἰδῶν. Εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν ὑπάγεται τὸ πρῶτον ἀναφερόμενον παράδειγμα· ἐχρειάσθησαν τρεῖς κατὰ Βάκωνα ἐπαγωγαὶ διὰ νὰ σχηματισθοῦν αἱ τρεῖς κρίσεις: ὁ ἄνθρωπος εἶναι μακρόβιος, ὁ ἵππος εἶναι μακρόβιος, ὁ ἡμίονος εἶναι μακρόβιος. Ἡ ἀριστοτελικὴ ἐπαγωγὴ ἔχει ἐν τούτοις τὴν ἀξίαν της· οὐκ ὀλίγαι ἐπιστημονικαὶ ἀλήθειαι ἔχουν διατυπωθῆ πρῶτον χάρις εἰς αὐτὴν πρὸ τοῦ ἐξηγηθοῦν, συνδεδεμέναι πρὸς ἄλλας ἀληθείας, διὰ τῆς βαθυτέρας κατὰ Βάκωνα ἐπαγωγῆς.

Ἡ κατὰ Βάκωνα ἐπαγωγή. Ὁ τρόπος οὗτος τοῦ συλλογίζεσθαι συνίσταται εἰς τὴν ἐξαγωγὴν ἐκ τῆς παρατηρήσεως τῶν γεγονότων, τῶν νόμων ὑφ' ὧν ταῦτα διέπονται. Νόμος εἶναι ἡ μεταξὺ ὡρισμένων ἀφῃρημένων στοιχείων τῶν δεδομένων σταθερὰ σχέσις. Διέπει δὲ ὄχι μόνον τὰ εἰς πεπερασμένον ἀριθμόν, ἐν ὡρισμένῳ τόπῳ, καθ' ὡρισμένην στιγμὴν παρατηρηθέντα γεγονότα, ἀλλ' ὅσα πανταχοῦ καὶ πάντοτε ὑπῆρξαν, ὑπάρχουν καὶ θὰ ὑπάρχουν ἀνάλογα πρὸς αὐτά, δηλαδὴ ὅσα παρουσιάζουν τὰ αὐτὰ ἀφῃρημένα στοιχεῖα. Π. χ. ὑπάρχει μία ὡρισμένη σχέσις μεταξὺ τοῦ ὄγκου ἑνὸς ἀερίου καὶ τῆς πιέσεως ἣν ὑφίσταται αὐτό: τὰ στοιχεῖα αὐτὰ—τὰ ἀφῃρημένα—εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογα· ἢ ἄλλοις λόγοις, οἱ ἀριθμοὶ οἱ διατυποῦντες τὸ μέτρον τῶν στοιχείων τούτων ἔχουν σταθερὸν γινόμενον. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι νόμος εἰμὴ ἐπειδὴ ἰσχύει εἰς ἁπάσας τὰς περιπτώσεις καθ' ἃς ἐμφανίζεται ἀέριον, καὶ ὄχι μόνον εἰς ὅσας παρετήρησε πρῶτος ὁ Mariotte, ὁ διατυπώσας τὸν νόμον τοῦτον. Ἡ ὀρθὴ ἄρα ἐπαγωγὴ (ἡ κατὰ Βάκωνα δηλαδή), συνίσταται εἰς γενίκευσιν τῶν ἐκ τῆς γενομένης παρατηρήσεως συναγομένων συμπερασμάτων, εἰς μετάβασιν ἐκ τοῦ πεπερασμένου εἰς τὸ ἄπειρον. Συνηθέστατον σφάλμα συνίσταται εἰς τὸ νὰ νομίζῃ τις τὴν ἐπαγωγὴν ὡς θεμελιωμένην ἐπὶ τῆς ἐπαναλήψεως τῶν αὐτῶν γεγονότων. Ἡ ἀλήθεια εἶναι, ὅτι ἐπὶ τῆς ἐπαναλήψεως βασίζεται ἡ προσδοκία τῶν γεγονότων, ἥτις ἔγκειται εἰς τὸν φυσικὸν συνειρμὸν τῶν παραστάσεων. Ἀλλ' ἡ προσδοκία δὲν εἶναι γνῶσις, οὐδ' ὁ συνειρμὸς τῶν παραστάσεων πρᾶξις λογική. Δὲν εἶναι ἐπιδεκτικὴ ἀληθείας μήτε ψεύδους. Ἄλλως τε παρατηρεῖται ὅτι, ἀφ' ἑνὸς μόνου γεγονότος ὁρμᾶταί τις, ἐνίοτε, ἵνα φθάσῃ ἐπαγωγικῶς εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ νόμου. Πρὸς τούτοις ἡ φύσις, τοὐλάχιστον ἐν ταῖς λεπτομερείαις, δὲν ἐπαναλαμβάνει ποτὲ τὰ αὐτά. Τὸ μόνον ἑνιαῖον εἶναι ἡ τάξις, ὁ νόμος, τὸν ὁποῖον σκοπεύει ὁ ἐπαγωγικὸς συλλογισμὸς νὰ ἀνακαλύψῃ, ὁρμώμενος ἐκ διαφοροτρόπων ἐκφάνσεών του. Ἐάν, μάλιστα, αἱ ἐκφάνσεις αὗται ἦσαν ἀπαράλλακτοι, ἡ ἐπαγωγὴ θὰ ἦτο ἀδύνατος· δὲν θὰ εἶχε ποῦ νὰ στηρίζηται. Ὁ νόμος δὲν συνάγεται ἐκ τῆς παρατηρήσεως ἐπ' ἄπειρον τῶν αὐτῶν γεγονότων, ἀλλ' ἐκ τῆς παραβολῆς, ὅσῳ τὸ δυνατὸν διαφόρων γεγονότων ἐν οἷς ἐμφαίνεται ἀναλογία τις. Ἡ οὐσία ἀκριβῶς τῆς ἐπαγωγῆς εἶναι ἡ ἐξήγησις αὐτῆς τῆς ἀναλογίας ἐν πάσαις ταῖς δυναταῖς περιπτώσεσιν, ἡ ἀνακάλυψις καὶ ἡ ἀπόδειξεις τοῦ αὐτοῦ ἐν τοῖς διαφόροις. Ἡ τάσις αὕτη τοῦ νοῦ ὅπως ἀναζητῇ τὸ αὐτὸ ἐν τοῖς διαφόροις, τὸ ἓν ἐν τῇ πολλότητι, ἀποτελεῖ τὸ ἐλατήριον πάσης γνώσεως τοῦ περὶ ἡμᾶς κόσμου, καὶ τοῦ ἐν ἡμῖν ὡς δεδομένου. Καὶ τοῦτο, ὄχι μόνον προκειμένου περὶ ἐπιστημονικῆς γνώσεως, ἀλλὰ καὶ περὶ πάσης ἰδέας τὴν ὁποίαν σχηματίζομεν συλλογιζόμενοι περὶ τῶν τετριμμένων πραγμάτων τῆς ζωῆς, ἐν οἷς οὔτε κἂν διατυποῦμεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸν ὑποσυνείδητον συλλογισμόν μας.

Ὑπάρχει ἐν τούτοις ὁ συλλογισμός, καὶ οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ μᾶλλον ἢ ἧττον δεδικαιολογημένη ἐπαγωγή. Εἶναι ὁ συνηθέστατος τρόπος τοῦ διανοεῖσθαι. Συνίσταται εἰς δύο νοητικὰς πράξεις, αἵτινες μόνον ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ διανοήσει χωρίζονται καθαρῶς ὑπὸ τοῦ συλλογιζομένου: 1) Εἰς σχηματισμὸν μιᾶς ὑποθέσεως, δηλαδὴ εἰς τὴν διατύπωσιν, ἐκ τῶν γεγονότων, ἐνδεχομένου νόμου. 2) Εἰς τήν, ἐκ τῶν ὑστέρων πάντοτε, ἐπικύρωσιν τῆς ὑποθέσεως αὐτῆς.

Ἡ ὑπόθεσις σχηματίζεται ἐκ τῆς διὰ μιᾶς τῶν τεσσάρων λεγομένων ἐπαγωγικῶν μεθόδων παρατηρήσεως τῶν γεγονότων. Αἱ τέσσαρες αὗται μέθοδοι εἶναι: ἡ τῶν *ὁμοιοτήτων*, ἡ τῆς *διαφορᾶς*, ἡ τῶν *παρομαρτουσῶν μεταβολῶν*, ἡ τῶν *ὑπολοίπων*. Ἤδη ὁ Βάκων, ὁ πρῶτος συστηματικῶς συγγράψας περὶ ἐπαγωγῆς, εἶχεν εὕρει τὰς τρεῖς πρώτας. Προέτεινεν εἰς τὸν ἐξετάζοντα τὰ πράγματα πρὸς ἀνακάλυψιν τῆς αἰτίας ἑνὸς φαινομένου, νὰ συντάξῃ τρεῖς καταλόγους: ἕνα περιλαμβάνοντα τὰς περιπτώσεις, ὅπου τὸ φαινόμενον ἐμφανίζεται, ἄλλον περιλαμβάνοντα ἐκείνας ὅπου τὸ φαινόμενον λείπει, καὶ τρίτον (τὸν ὁποῖον ὠνόμαζε κατάλογον βαθμῶν ἢ παραβολῆς) περιλαμβάνοντα διαφόρους περιπτώσεις, καθ' ἃς ἐμφανίζεται μὲν τὸ φαινόμενον, ἀλλὰ κατὰ διαφόρους βαθμούς. Οἱ κατάλογοι οὗτοι δὲν ἀποτελοῦν συλλογισμούς, ἀλλ' εἶναι ἁπλαῖ πρακτικαὶ συλλογαὶ παρατηρήσεων ἢ πειραμάτων, πρὸς περαιτέρω παραβολὴν καὶ ἀνάλυσιν. Ὁ Stuart Mill, ἀπέδειξεν ὅτι ἡ χρῆσις ἑκάστου τούτων ἀποτελεῖ ἄλλον τρόπον τοῦ συλλογίζεσθαι (καίτοι πάντοτε βεβαίως ἐπακτικὸν) καὶ προσέθεσε τετάρτην μέθοδον, τὴν λεγομένην τῶν ὑπολοίπων.

Ἡ μέθοδος τῶν *ὁμοιοτήτων* συνίσταται εἰς τὴν παραβολὴν ὅσῳ τὸ δυνατὸν περισσοτέρων περιπτώσεων, διαφόρων ὅσον εἶναι δυνατόν, ἐν πάσαις τῶν ὁποίων ὅμως ὑπάρχει ὡρισμένον τι ὅμοιον στοιχεῖον. Διερωτᾶταί τις ποῖον ἄλλο στοιχεῖον συνδέεται σταθερῶς πρὸς αὐτό, ἐκλέγει δὲ ἀνομοιοτάτας περιπτώσεις, ἵνα φανῇ εὐκολώτερον τὸ ζητούμενον ὅμοιόν τι, ἐξ ἀντιθέσεως. Πιέζονται π. χ. ἀέρια ἐντελῶς διαφόρου φύσεως κα ὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, καὶ παρατηρεῖται εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις τοῦ αὐτοῦ ὡρισμένου εἴδους ἀλλαγή: ἐλαττοῦται ὁ ὄγκος των. Σχηματίζεται ἐκ τούτου ἡ ὑπόθεσις μήπως ὑπάρχει σταθερὰ ἀναλογία μεταξὺ τοῦ ὄγκου τῶν ἀερίων καὶ τῆς πιέσεως ἣν ὑφίστανται. Ἡ μέθοδος αὕτη ὅμως δὲν δύναται νὰ παρέχῃ εἰς τὸν ἐπιστήμονα εἰμὴ καταπειστικὰς πιθανότητας. Ἴσως, χωρὶς νὰ τὸ ἔχῃ παρατηρήσει, ὁμοιάζουν αἱ περιπτώσεις κατὰ τρία, κατὰ τέσσαρα περιστατικά. Δὲν ὑπάρχει μέσον ἐρεύνης νὰ βεβαιωθῇ ὅτι στοιχεῖον τῆς ὑποθέσεως πρέπει νὰ εἶναι τοῦτο καὶ ὄχι ἐκεῖνο, ἐπειδὴ πρὸ παντὸς πολλὰ δὲν ἔχουν ἐξετασθῆ. Εἶναι ὅμως ἡ μέθοδος τῆς ὁποίας κάμνουν χρῆσιν πάντοτε εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐρεύνης νέου κλάδου τοῦ ἐπιστητοῦ.

Ἡ μέθοδος τῆς *διαφορᾶς* συνίσταται εἰς τὴν παραβολὴν δύο μόνον περιπτώσεων, ὧν ἡ μία παρουσιάζει τὸ ἓν τῶν μελλόντων στοιχείων τῆς ὑποθέσεως, ἐνῷ τὸ στοιχεῖον αὐτὸ ἀκριβῶς λείπει εἰς τὴν ἄλλην. Ὑπονοεῖται ὅτι τὸ ζητούμενον στοιχεῖον, καὶ ἐκεῖνο, θὰ εἶναι παρὸν ἐκεῖ ὅπου ἐμφανίζεται τὸ ἄλλο, καὶ ὅτι θὰ εἶναι ἀπὸν ὅπου λείπει. Ἵνα φανῇ εὐκολώτερον ἐξ ἀντιθέσεως αὐτὴ ἡ διαφορά, χρειάζεται νὰ εἶναι αἱ δύο περιπτώσεις ὅμοιαι, ὅσῳ τὸ δυνατόν, καθ' ὅλα πλὴν τοῦ γνωστοῦ στοιχείου.

Τὸ δυσχερές, εἰς τὴν χρῆσιν αὐτῆς τῆς μεθόδου, ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι δυσκολώτατα χωρίζονται τὰ στοιχεῖα τῶν φαινομένων, δυσκολώτατα, δηλαδή, ἐκ μιᾶς μεταβολῆς ἐπέρχεται μία μεταβολὴ καὶ μόνον, προκειμένου πρὸ παντὸς περὶ πολυπλόκων φαινομένων. Ἡ μέθοδος αὕτη εὗρε λαμπρὰν ἐφαρμογὴν παρὰ τῷ Wells ἐν τῇ περὶ δρόσου θεωρίᾳ αὐτοῦ καὶ παρὰ τῷ Pasteur κατὰ τὴν ἔριδα αὐτοῦ μὲ τὸν Πουσέ, περὶ αὐτομάτου ἢ μὴ γενέσεως.

Ἡ μέθοδος τῶν *παρομαρτουσῶν μεταβολῶν*, τῆς ὁποίας ἡ προηγουμένη δὲν εἶναι εἰμὴ εἰδικὴ περίπτωσις, εἶναι ἡ τελειοτέρα πειραματικὴ μέθοδος. Συνίσταται εἰς τὴν παραβολὴν περιπτώσεων, ἐν ταῖς ὁποίαις ἐμφανίζεται τὸ γνωστὸν στοιχεῖον τῆς ὑποθέσεως, μὲ ποσοτικὰς διαφορὰς ὅσῳ τὸ δυνατὸν ἐπιδεκτικὰς μετρήσεως. Ὑποτίθεται ὅτι τὸ ἄγνωστον στοιχεῖον, παρὸν ἐν πάσαις ταῖς ἐξεταζομέναις περιπτώσεσι, μεταβάλλεται καὶ αὐτό, ἀναλόγως πρὸς τὸ πρῶτον ἢ ἄλλως, πάντως οὕτως ὥστε νὰ ἀποτελοῦν τὰ δύο, τὸ x καὶ τὸ y μιᾶς ὡρισμένης ἀναζητητέας συναρτήσεως $y=f(x)$. Ὅταν οὐδὲν τῶν στοιχείων x καὶ y εἶναι ἐπιδεκτικὸν μετρήσεως, ὁ ζητούμενος νόμος δὲν δύναται παρὰ νὰ μένῃ ἐν μέρει ἄγνωστος. Γινώσκει τις μόνον ὅτι τὰ δύο στοιχεῖα εἶναι συνδεδεμένα, ἀγνοεῖ δὲ πῶς. Τοῦτο συμβαίνει λ. χ. προκειμένου περὶ τῶν ψυχολογικῶν νόμων. Τὸ δυσχερὲς τῆς μεθόδου ταύτης ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ, χρειάζεται νὰ μένουν ἀμετάβλητα ὅλα τὰ περιστατικὰ ἐκτὸς ἀπὸ τὰ δύο ἐν λόγῳ, πρᾶγμα βεβαίως δυσκατόρθωτον, ἐπειδὴ πολλὰ μεταβάλλονται συγχρόνως ἐν τῇ φύσει. Ἡ προηγουμένη μέθοδος ἀφορᾷ τὴν περίπτωσιν δύο γεγονότων, εἰς τὸ ἓν τῶν ὁποίων x ἰσοῦται πρὸς τὸ 0, ἐνῷ ἔχει ὡρισμένην ἀξίαν εἰς τὸ ἄλλο.

Τῆς μεθόδου τῶν *ὑπολοίπων* δὲν γίνεται χρῆσις παρὰ ὅταν ἡ ἔρευνα ἔχῃ ἤδη ἀρκετὰ προχωρήσει. Ὅταν εἶναι δυνατόν, ὁρμώμενος ἐκ τῆς γνώσεως ὡρισμένων νόμων, νὰ προΐδῃ τις φαινόμενόν τι, καὶ δὴ νὰ ὑπολογίσῃ τὸ πῶς, ποῦ καὶ πότε ἀκριβῶς θὰ ἐμφανισθῇ, καὶ παρατηρεῖται διαφορὰ μεταξὺ τοῦ ἐμφανιζομένου καὶ τοῦ ὑπολογισθέντος, ἡ διαφορὰ αὕτη ἀποτελεῖ ἓν ὑπόλοιπον ἐξηγητέον. Ἡ μέθοδος τῶν ὑπολοίπων εἶναι σύνολον πειραματικῶν μέσων, σκοπὸν ἐχόντων νὰ φανερώσουν τί ἐστι ἀκριβῶς τὸ ἐξηγητέον τοῦτο. Διαφέρει ἀπὸ τὰς τρεῖς πρώτας μεθόδους εἰς τὸ ὅτι καταλήγει εἰς τὴν πιστοποίησιν ἑνὸς γεγονότος, οὐχὶ εἰς τὴν κατάστασιν μιᾶς ὑποθέσεως. Ἡ ἐξήγησις τοῦ γεγονότος γίνεται διὰ μιᾶς τῶν προηγουμένων μεθόδων. Συνίσταται ἢ εἰς τὴν συμπλήρωσιν μιᾶς ἤδη ὑπαρχούσης, ἀλλ' ἀτελοῦς ὑποθέσεως, ἢ εἰς τὴν δημιουργίαν νέας ὑποθέσεως. Εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐξηγήσῃ τις τὰ ὑπόλοιπα ὀφείλονται εἰς πλείστας ἐπιστήμας, καὶ δὴ εἰς τὴν χημείαν, σπουδαῖαι ἀνακαλύψεις, ὅπως ἡ ἀνακάλυψις τοῦ ἰωδίου, τῶν ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὀξυγόνον καὶ ἄζωτον συστατικῶν τοῦ ἀέρος κτλ. Ἐκ τῆς παρατηρηθείσης διαφορᾶς μεταξὺ τῆς ὑπολογισθείσης καὶ τῆς πραγματικῆς τροχιᾶς τοῦ πλανήτου Οὐρανοῦ, ὁ Le Verrier ὑπέθεσε τὴν ὕπαρξιν ἄλλου πλανήτου τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος, τοῦ Ποσειδῶνος, ἄνευ τῆς ἐπιρροῆς τοῦ ὁποίου ἡ διαφορὰ αὕτη δὲν θὰ ὑφίστατο.

Ἡ διὰ οἱασδήποτε τῶν ἀνωτέρω μεθόδων σχηματισθεῖσα ὑπόθεσις ἐνέχει πάντοτε κάτι τὸ αὐθαίρετον. Ὅσον καὶ ἂν βασίζηται ἐπὶ ἤδη γνωστῶν νόμων, καὶ ἐπὶ γεγονότων, πάντως ἐκδηλοῖ τολμηρὰν γενίκευσιν ἅλμα ἐκ πεπερασμένου ἀριθμοῦ γεγονότων εἰς νόμον, γενικὸν κῦρος ἔχοντα. Χρειάζεται ἄρα νὰ ἐπικυρωθῇ, προτοῦ γίνῃ δεκτή, προτοῦ ἀνακηρυχθῇ φυσικὸς νόμος. Γεγονότα παρατηρούμενα ἐν τῇ περὶ ἡμᾶς φύσει ἢ προκαλούμενα ἐπίτηδες, ἀποτελοῦν τὸ μόνον κριτήριον τῶν ὑποθέσεων. Ἀλλὰ σημειωτέον τὸ ἑξῆς: Οὐδέποτε ὑπόθεσις ἐπικυροῦται μόνον καὶ μόνον ἐκ τῆς συμφωνίας αὐτῆς πρὸς τὰ γεγονότα, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει λόγος ἀποκλείων τὴν πρὸς αὐτὰ συμφωνίαν καὶ ἄλλης τινὸς ὑποθέσεως. Ἀπεναντίας ἓν μόνον γεγονός, ἀσύμφωνον πρὸς ὡρισμένην ὑπόθεσιν, τὴν ἀκυροῖ. Ἐξ οὗ μία ὑπόθεσις δὲν ἐπικυροῦται ποτὲ εἰμὴ ἐμμέσως, διὰ τῆς ἀσυμφωνίας πρὸς τὴν πραγματικότητα πασῶν τῶν δυνατῶν ὑποθέσεων, πλὴν αὐτῆς. Ἡ τελικὴ λοιπὸν πρᾶξις τῆς ἐπαγωγῆς, δηλαδὴ ἡ κήρυξις τῆς ὑποθέσεως ὡς νόμου, καθίσταται διττῶς δυσχερής: α') Χρειάζεται νὰ διατυπωθοῦν ἅπασαι αἱ δυναταὶ ὑποθέσεις. β') Χρειάζεται νὰ εὑρεθοῦν περιπτώσεις ὅπου τὰ γεγονότα νὰ ἀκυρώνουν πάσας τὰς ψευδεῖς ὑποθέσεις. Οἱ δύο ὅροι οὗτοι ἀπαντοῦν, καὶ καθιστοῦν τρανὴν τὴν ἀπόδειξιν τῶν ὑποθέσεων, κατὰ τὴν σπανιωτάτην περίπτωσιν τῆς ἐμπειρικῆς διασταυρώσεως (experimentum crucis, κατὰ τὸν Βάκωνα), κατὰ τὴν ὁποίαν δυναταὶ εἶναι μόνον

Digitized by Google

δύο ὑποθέσεις, ἐξ ὧν ἡ μία ἀκυροῦται ἐκ τῶν γεγονότων. Ἡ ἑτέρα τότε ἐπικυροῦται ὡς μόνη δυνατή, δηλαδὴ ὡς ὀρθή. Ἀλλ' ἡ περίπτωσις αὕτη, ἡ οὐκ ὀλίγην ἀναλογίαν παρουσιάζουσα πρὸς τὴν ἀπαγωγὴν εἰς τὸ ἄτοπον, εἶναι, ὡς εἴπομεν, σπανιωτάτη. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον θεωροῦνται ἐπικυρωμέναι ὅσαι ὑποθέσεις, αἵτινες καίτοι συγκριθεῖσαι ἀπειράκις πρὸς τὰ γεγονότα κατ' ἐντελῶς διαφόρους περιπτώσεις, δὲν ἔχουν ἐν τούτοις ἀκυρωθῆ ποτέ. Οἱ πλεῖστοι παραδεδεγμένοι φυσικοὶ νόμοι δὲν εἶναι εἰμὴ ὑποθέσεις, αἵτινες ἔχουν δοκιμασθῆ διὰ μακροχρονίου χρήσεως, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχουν ἀποδειχθῆ. Ἐμπιστευόμεθα εἰς τὸ κῦρός των, εἰς τοὺς κοινοτέρους μας ὑπολογισμούς, εἰς τὰς προβλέψεις μας, εἰς κάθε πρᾶξιν τοῦ καθημερινοῦ βίου, διότι ὑπάρχει ὅριον πέραν τοῦ ὁποίου ἡ μεγάλη πιθανότης συνταυτίζεται—πρακτικῶς, δι' ἡμᾶς—πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Εἴμεθα π. χ. θετικώτατα βέβαιοι ὅτι ὁ ἥλιος θὰ ἀνατείλῃ αὔριον, καίτοι οἱ νόμοι οἱ διέποντες τὴν τροχιάν του δὲν ἔχουν ποτὲ ἀποδειχθῆ δι' ἐμπειρικῆς διασταυρώσεως.

Μένει τὸ βασικὸν πρόβλημα τῆς ἐπαγωγῆς: ἐπὶ τίνος στηρίζεται ὁ τρόπος οὗτος τοῦ διανοεῖσθαι; Μὲ ποῖον δικαίωμα γίνεται τὸ ἅλμα εἰς τὸ ἄγνωστον, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἑκάστη νέα ὑπόθεσις; Ἐννοεῖται ὅτι μία ὑπόθεσις ἐνέχουσα ἐσωτερικὴν ἀντίφασίν τινα, δηλαδὴ ἀσύμφωνος πρός τι τὸ ἤδη παραδεδεγμένον, ἢ μᾶλλον τὸ ἤδη ἀποδεδειγμένον, ἢ πρὸς αὐτὸν τὸν γενικώτατον νόμον τοῦ διανοεῖσθαι, τὸν λεγόμενον νόμον ἢ ἀρχὴν τῆς ἀντιφάσεως, θὰ ἦτο ἀστήρικτος.

Ἀλλ' ἡ ἀρχὴ τῆς ἀντιφάσεως δὲν ἀρκεῖ πρὸς ἐξήγησιν τοῦ ἐπαγωγικοῦ συλλογισμοῦ. Ἐὰν ἤρκει, ἡ ἐπαγωγὴ δὲν θὰ εἶχε τίποτε τὸ αὐθαίρετον, θὰ τῆς ἔλειπεν ὅμως καὶ ἡ γονιμότης. Ἡ ἐπαγωγὴ δὲν ἐφαρμόζεται προκειμένου περὶ τοῦ νοητικῶς δυνατοῦ, ἀλλὰ περὶ τοῦ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ κόσμῳ δυνατοῦ, τοῦ συναγομένου ἐκ τῆς ἐξετάσεως τοῦ πραγματικοῦ. Βασίζεται ἐπὶ τῆς προϋποθέσεως ὅτι εἰς τὰ δεδομένα βασιλεύει τάξις. Ἡ δὲ προϋπόθεσις αὕτη ὑπονοεῖ διττὴν ἀρχήν: 1) Ὅτι ἡ ἐν τῷ κόσμῳ τάξις εἶναι σταθερά, ἀνεπίδεκτος ἐξαιρέσεων. Δι' αὐτὸ ἀκυροῦται μία ὑπόθεσις μόλις δὲν συμφωνεῖ πρὸς ἓν μόνον γεγονός. 2) Ἡ τάξις εἶναι γενικὴ καὶ ἐν ταῖς λεπτομερείαις ἀκόμη. Δηλαδὴ ὄχι μόνον οὐδεὶς νόμος, ἐξ ὅσων ὑπάρχουν, ἐπιδέχεται ἐξαιρέσεις, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει γεγονός, ὅσῳ ἀσήμαντον κἂν φαίνεται, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ὑπάγηται εἰς νόμον τινά, νὰ μὴ ἐξηγῆται. Ἡ διττὴ αὕτη ἀρχὴ ἀποτελεῖ τὴν οὐσίαν τοῦ παγκοσμίου καθορισμοῦ.

Ἄσχετος μὲν πρὸς πᾶσαν τελολογικὴν ἀρχήν, εὐρυτέρα δὲ τῆς ἀρχῆς τῆς αἰτιότητος, ἐπειδὴ καίτοι πᾶσα σταθερὰ αἰτιώδης σχέσις εἶναι νόμος, πᾶς νόμος δὲν ἀνάγεται εἰς αἰτιώδη σχέσιν, δὲν εἶναι ἀφ' ἑαυτῆς φανερά, οὕτως ὥστε νὰ ἀποτελῇ, μὲ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀντιφάσεως, ὅρον ἀπαραίτητον τοῦ διανοεῖσθαι. Σημειωτέον μάλιστα, ὅτι συνυπάρχει παρὰ πολλοῖς ἀνθρώποις μὲ διαφόρους πεποιθήσεις περὶ ἀπροσδιορίστου θελήσεως, περὶ θαυμάτων καὶ ἄλλων τοιούτων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν θὰ συνέβαινέ ποτε, ἐὰν ἦτο ὅρος τοῦ διανοεῖσθαι, διότι τότε αἱ ἀναφερόμεναι πεποιθήσεις θὰ ἦσαν ὄχι δυσεξήγητοι, ἀλλ' ἄτοποι. Ἐν τούτοις ἡ ἀρχὴ τοῦ καθορισμοῦ εἶναι ἀπαραίτητος πρὸς ὡρισμένον τρόπον τοῦ διανοεῖσθαι: αἰρομένης ταύτης, πρέπει νὰ παραιτήσωμεν οἱανδήποτε ἐπιχείρησιν πρὸς ἐπίγνωσιν τῆς περὶ ἡμᾶς πραγματικότητος, δὲν μᾶς μένει πλέον μέσον. Ἡ ἰδέα τοῦ παγκοσμίου καθορισμοῦ εἶναι αἴτημα ἀπαραίτητον τοῦ διανοεῖσθαι, προκειμένου νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὰ πράγματα, διὰ νὰ τὰ ἐξηγῇ, διὰ νὰ τὰ προβλέπῃ, ἢ διὰ νὰ τὰ μεταχειρίζηται πρὸς ὡρισμένους σκοπούς. Βάσις τῶν ἐπαγωγικῶν ἐπιστημῶν εἶναι καὶ βάσις τοῦ πρακτικοῦ βίου, ἐν τῷ ὁποίῳ γίνεται διαρκῶς χρῆσις τοῦ ἐπαγωγικοῦ συλλογισμοῦ.

Ὁ συλλογισμός, καὶ δὴ ὁ τριτοσχήμων καὶ οἱ ἀτελεῖς τρόποι τοῦ δευτεροσχήμονος, παίζουν σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν ἐπικύρωσιν τῶν ὑποθέσεων. Δι' αὐτοῦ γίνεται ἡ σύγκρισις τῆς ὑποθέσεως πρὸς τὰ καθ' ἕκαστον γεγονότα, ἐξ ἧς συμπεραίνεται ἐὰν δύναται, ἢ πρέπει, ἢ δὲν δύναται νὰ κηρυχθῇ νόμος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ἀριστοτέλης*, Ἀναλυτικὰ Ὕστερα. — *Βάκων*, Novum Organum.—*Leibnitz*, Théodicée —*Descartes*, Discours de la Méthode. — *Borel*, *Baillaud*, *J. Perrin etc*, De la Méthode dans les Sciences (Série II).—*J. Lachelier*, Le Fondement de l'Induction. — *H. Poincaré*, La Science et l'Hypothèse.—*E. Goblot*, Essai sur la Classification des Sciences.—*Τοῦ αὐτοῦ*, Traité de Logique.—*Τοῦ αὐτοῦ*, Le Système des Sciences.—*Τοῦ αὐτοῦ*, Le Réel.—*Houssay*, Nature et Sciences Naturelles. — *Enriques*, Concepts fondamentaux de la Science.—*P. Delbet*, La Science et la Réalité.

Μ. ΠΟΡΤΑΣΗ

— [ΡΗΤΟΡ.] Καλεῖται *ἐπαγωγὴ* ἡ ἐπισώρευσις πολλῶν παραδειγμάτων, ὡς καὶ ἄλλων πολλῶν ὁμοίων. Οὕτως ὁ Δημοσθένης ἐκ πολλῶν ἀλλεπαλλήλων παραδειγμάτων δεικνύει, ὅτι οἱ προδόται μισοῦνται πάντοτε καὶ μετὰ τὴν προδοσίαν ἀπορρίπτονται ὑπὸ τῶν μισθωσαμένων: «Οὐδεὶς γάρ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τὸ τοῦ προδιδόντος συμφέρον ζητῶν, χρήματα ἀναλίσκει· οὐδ' ἐπειδάν, ὧν ἂν πρίηται, κύριος γένηται, τῷ προδότῃ συμβούλῳ περὶ τῶν λοιπῶν ἔτι χρῆται· οὐδὲν γὰρ ἦν ἂν εὐδαιμονέστερον προδότου· ἀλλ' οὐκ ἔστι ταῦτα, οὐκ ἔστι· πόθεν; πολλοῦ γε καὶ δεῖ· ἀλλ' ἐπειδὰν τῶν πραγμάτων ἐγκρατὴς ὁ ζητῶν ἄρχειν καταστῇ, καὶ τῶν ταῦτα ἀποδομένων δεσπότης ἐστί· τὴν δὲ πονηρίαν εἰδώς, τότε δὴ τότε μισεῖ, καὶ ἀπιστεῖ καὶ προπηλακίζει. Σκοπεῖτε δέ.... μέχρι τούτου Λασθένης φίλος ὠνομάζετο Φιλίππου, ἕως προὔδωκεν Ὄλυνθον· μέχρι τούτου Τιμόλαος, ἕως ἀπώλεσε Θήβας· μέχρι τούτου Εὔδικος καὶ Σίμος, οἱ Λαρισαῖοι, ἕως Θετταλίαν ὑπὸ Φιλίππῳ ἐποίησαν». Καλὴ ἐπαγωγὴ ἐξ ὁμοίων εἶναι ἡ ἀκόλουθος τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου: «Γῆν κακὴν δὲν θέλεις, δένδρον καλὸν θέλεις· ἵππον καλόν, δοῦλον καλόν, φίλον καλόν, υἱὸν καλόν, ἔνδυμα καλόν· μόνον τὴν ψυχήν σου καλὴν νὰ ἔχῃς δὲν θέλεις. Διὰ τί, ἄνθρωπε, τοσοῦτον ἐχθρεύεσαι σεαυτόν»; Ἐνίοτε εἰς πρᾶγμα ἀληθὲς ἐφαρμόζεται ὁμοίωσις πλαστή· τοιαύτη εἶναι ἡ ἐν τῷ «Περὶ τοῦ στεφάνου» λόγῳ τοῦ Δημοσθένους κατὰ τοῦ Αἰσχίνου, ὅστις ὅτε μὲν ἐπρόκειτο σκέψις περὶ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος ἐσιώπα, ὅτε δὲ ἡ τύχη, αἱ προδοσίαι ἢ τῶν στρατηγῶν ἡ ἀναξιότης ἤθελε προξενήσει ζημίαν τινὰ εἰς τὴν πόλιν, τότε παρουσιάζετο πικρὸς καὶ δριμὺς κατήγορος. Λέγει λοιπὸν πρὸς αὐτὸν ὁ Δημοσθένης: «Τί γὰρ ἡ σὴ δεινότης εἰς ὄνησιν ἥκει τῇ πατρίδι; ὥς περ ἂν εἴ τις ἰατρὸς ἀσθενοῦσι μὲν τοῖς κάμνουσιν εἰσιών, μὴ λέγοι, μηδὲ δεικνύοι δι' ὧν ἀποφεύξονται τὴν νόσον· ἐπειδὴ δὲ τελευτήσειέ τις αὐτῶν, καὶ τὰ νομιζόμενα αὐτῷ φέροιτο, ἀκολουθῶν ἐπὶ τὸ μνῆμα διεξίοι, εἰ τὸ καὶ τὸ ἐποίησεν ἄνθρωπος οὑτοσί, οὐκ ἂν ἀπέθανεν. Ἐμβρόντητε, εἶτα νῦν λέγεις;».

—Π.

— [ΑΡΧ. ΤΑΚΤ.] Ὁ Ἀρριανὸς καλεῖ *ἐπαγωγὴν* ἐν τῇ «Τακτικῇ Τέχνῃ» αὐτοῦ τὸν σχηματισμὸν ἑλιγμῶν καὶ πορείας τῶν στρατευμάτων, δηλαδὴ τὴν φάλαγγα καθ' ἣν ἑκάστη μονάς, ἐν οἱῳδήποτε σχηματισμῷ, ἐτάσσετο καὶ ἐπορεύετο ὄπισθεν τῆς ἄλλης (βλ. καὶ λ. *παραγωγή*).

Ν. ΚΛΣ

— ***ἐπαγωγὴ ἐπιτροπείας,—κηδεμονίας,—κληροδοσίας,—κληρονομίας*** *[Ἀστικ. Δίκ.]*· βλ. λ. *ἐπιτροπεία, κηδεμονία, κληροδοσία, κληρονομία.*

— **ἐπαγωγὴ *ἠλεκτρομαγνητικὴ*** *[Φυσ.]*. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἠλεκτρικὸν ρεῦμα δύναται ν' ἀναπτύξῃ μαγνητικὸν πεδίον καὶ ἑπομένως μαγνήτην· ἀντιστρόφως μαγνήτης εἶναι ἱκανὸς νὰ παραγάγῃ ἠλεκτρικὸν ρεῦμα ἐν ἀγωγῷ ἁπλῶς διὰ σχετικῆς μετατοπίσεως τοῦ μαγνήτου καὶ τοῦ ἀγωγοῦ. Ὁμοίως ἀγωγὸς διαρρεόμενος ὑπὸ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος, τιθέμενος ἐν μαγνητικῷ πεδίῳ κινεῖται, καὶ ἀντιστρόφως ἡ κίνησις ἀγωγοῦ ἐν μαγνητικῷ πεδίῳ εἶναι αἰτία τῆς γενέσεως ἠλεκτρικοῦ ρεύματος. Τὸ ἀνωτέρω φαινόμενον ἐκλήθη *ἐπαγωγὴ* ἢ *ἐπαγωγὴ ἠλεκτρομαγνητική*, τὸ οὕτω παραγόμενον ἠλεκτρικὸν ρεῦμα. *ρεῦμα ἐξ ἐπαγωγῆς*· παρετηρήθησαν δὲ καὶ ἐσπουδάσθησαν τὸ πρῶτον τὰ φαινόμενα τῆς ἐπαγωγῆς ὑπὸ τοῦ Faraday. Ὁσάκις ἀγωγὸς κλειστὸς τίθεται ἐν μαγνητικῷ πεδίῳ, ἡ δὲ μαγνητικὴ ρύσις, ἥτις διαπερᾷ τὸν κλειστὸν ἀγωγὸν μεταβάλλεται, ὁ ἀγωγὸς διαρρέεται ὑπὸ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς μεταβολῆς τῆς ρύσεως. Ὁ ἀγωγὸς καλεῖται συνήθως *κύκλωμα ἐπαγώγιμον* ἢ ἁπλῶς *ἐπαγώγιμον*, τὸ δὲ σύστημα, ὅπερ παράγει τὴν μαγνητικὴν ρύσιν καὶ ὅπερ εἶναι μόνιμος μαγνήτης, ἢ ἠλεκτρομαγνήτης ἢ σωληνοειδές, καλεῖται *ἐπαγωγεύς*.

Θεωρήσωμεν σπεῖραν ἀποτελουμένην ἐκ σύρματος ἀγωγοῦ S (σχ. 1), τιθεμένην ἐν μαγνητικῷ πεδίῳ εἰς τρόπον, ὥστε νὰ διαπερᾶται ὑπὸ ὡρισμένης μαγνητικῆς ρύσεως Φ. Ἔστω δ' ὅτι ἡ μαγνητικὴ ρύσις μεταβάλλεται, ἤτοι αὐξάνει ἢ ἐλαττοῦται, ὅτε παρατηροῦμεν ὅτι ἐν τῷ ἀγωγῷ κυκλοφορεῖ ἠλεκτρικὸν ρεῦμα, ὅπερ εἶναι ρεῦμα ἐξ ἐπαγωγῆς. Ἡ φορὰ τοῦ ρεύματος ἐξ ἐπαγωγῆς εἶναι τοιαύτη, ὥστε ν' ἀντιτίθεται εἰς τὴν αἰτίαν, ἥτις παράγει αὐτό. Ὁ κανὼν οὗτος ὅστις καθορίζει τὴν φορὰν τοῦ ρεύματος ἐξ ἐπαγωγῆς εἶναι γνωστὸς ἐν τῇ φυσικῇ ὑπὸ τὸν ὅρον νόμος τοῦ Lenz, καὶ εἶναι ἀπόρροια τοῦ ἀξιώματος τῆς διατηρήσεως τῆς ἐνεργείας.

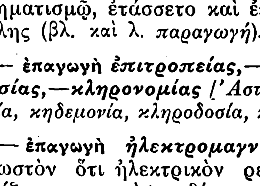

Σχ. 1.—*Σπεῖρα ἀγωγὸς ἐν μαγνητικῷ πεδίῳ.*

Θεωρήσωμεν τὴν σπεῖραν S (σχ. 2) καὶ ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ βέλος F δεικνύει τὴν διεύθυνσιν τῶν δυναμικῶν γραμμῶν τοῦ μαγνητικοῦ πεδίου. Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ μαγνητικὴ ρύσις αὐξάνει, ἤτοι ὁ ἀριθμὸς τῶν δυναμικῶν γραμμῶν διὰ μέσου τῆς σπείρας αὐξάνει, παράγεται ἐν τῇ σπείρᾳ S, συμφώνως πρὸς τὸν νόμον τοῦ Lenz, ρεῦμα ἐξ ἐπαγωγῆς ἔχον φορὰν τοιαύτην f, ὥστε νὰ παράγῃ δυναμικὰς γραμμὰς ἀντιθέτου φορᾶς πρὸς τὴν τῶν ἀρχικῶν δυναμικῶν γραμμῶν, ἀντιτιθεμένας εἰς τὴν αὔξησιν τῆς ἀρχικῆς ρύσεως, ἤτοι εἰς τὴν αἰτίαν ἥτις παράγει τὸ ἐξ ἐπαγωγῆς ρεῦμα. Ἀντιστρόφως ἐὰν τὸ ἐξ ἐπαγωγῆς ρεῦμα γεννᾶται ἐξ ἐλαττώσεως τῆς μαγνητικῆς ρύσεως, θὰ ἔχῃ φορὰν τοιαύτην f′, ὥστε νὰ παράγῃ δυναμικὰς γραμμὰς τῆς αὐτῆς φορᾶς πρὸς τὴν τῆς ἀρχικῆς ρύσεως, καὶ οὕτω ν' ἀντιτίθεται εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῆς μαγνητικῆς ρύσεως.

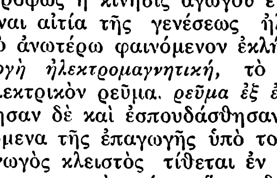

Σχ. 2. *Φορὰ τοῦ ἐξ ἐπαγωγῆς ρεύματος.*

[f=φορὰ ρεύματος ὅταν ἡ ρύσις αὐξάνῃ. f′=φορὰ ρεύματος ὅταν ἡ ρύσις ἐλαττοῦται.]

Ἡ φορὰ τοῦ ἐξ ἐπαγωγῆς ρεύματος καθορίζεται γενικῶς ἐκ τοῦ ἀκολούθου κανόνος τοῦ Maxwell. Φανταζόμεθα ἐκπωματιστήν, ὃν τοποθετοῦμεν, ὡς δεικνύει τὸ σχ. 3, παραλλήλως πρὸς τὰς δυναμικὰς γραμμὰς τοῦ πεδίου. Καλοῦμεν θετικὴν φορὰν ἐπὶ τοῦ ἀγωγοῦ τὴν φορὰν καθ' ἣν δέον νὰ στρέφωμεν τὸν ἐκπωματιστήν, ἵνα οὗτος προχωρεῖ κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν δυναμικῶν γραμμῶν· ἡ ἀντίθετος ταύτης καλεῖται ἀρνητικὴ φορά. Τούτου τεθέντος, ἐὰν ἡ ρύσις διὰ μέσου τῆς ἀγωγοῦ σπείρας αὐξάνῃ, τὸ ἐν αὐτῇ ἀναπτυσσόμενον ἐξ ἐπαγωγῆς ρεῦμα ἔχει τὴν ἀρνητικὴν φοράν.

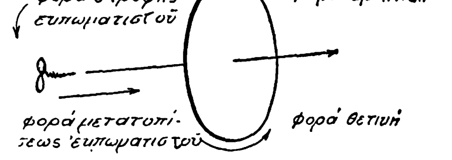

Σχ. 3. *Μνημονικὸς κανὼν τοῦ Maxwell.*

Ἐὰν ἐν δεδομένῃ στιγμῇ τὸ ἐξ ἐπαγωγῆς ρεῦμα ἔχῃ τὴν τιμὴν i, λέγομεν ὅτι κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἡ μεταβολὴ τῆς ρύσεως συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ἐν τῷ κυκλώματι ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως E, τοιαύτης, ὥστε $i = E/R$, ἔνθα R ἡ ἀντίστασις τοῦ κυκλώματος, καλεῖται δὲ ἡ E εἰδικώτερον ἠλεκτρεγερτικὴ δύναμις ἐξ ἐπαγωγῆς. Ἡ τιμὴ τῆς ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως ἐξ ἐπαγωγῆς εἶναι ἐπίσης μεταβλητὴ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν μεταβολῶν τῆς μαγνητικῆς ρύσεως, αἵτινες συντελοῦσιν εἰς τὴν γένεσιν αὐτῆς.

Ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα t δευτερολέπτων ἡ ρύσις, μεταβαλλομένη πάντοτε κατὰ τὴν αὐτὴν φορὰν (δηλαδὴ συνεχῶς αὐξανομένη ἢ συνεχῶς ἐλαττουμένη), φθάνει ἐκ τῆς τιμῆς Φ εἰς τὴν τιμὴν Φ′, δεικνύεται ὅτι ἡ μέση τιμὴ τῆς ἐξ ἐπαγωγῆς ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα t εἶναι:

$$E = \frac{\Phi - \Phi'}{t.\,10^8} \text{ volt.} \qquad (1)$$

ἔνθα $\Phi - \Phi'$ μετρεῖ τὴν μεταβολὴν τῆς μαγνητικῆς ρύσεως κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα t. Ἤτοι: Ἡ μέση τιμὴ τῆς ἐξ ἐπαγωγῆς ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως εἰς βὸλτ ἰσοῦται πρὸς τὸ πηλίκον τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ μετροῦντος τὴν μεταβολὴν τῆς ρύσεως διὰ τοῦ γινομένου τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ μετροῦντος εἰς δευτερόλεπτα τὴν διάρκειαν τῆς μεταβολῆς ταύτης ἐπὶ τὸν ἀριθμὸν 10^8. Ἔστω T ὁ χρόνος, καθ' ὃν ἡ ρύσις ἔχει τιμὴν Φ· εἰς τὸν χρόνον $T+t$ θὰ ἔχῃ τὴν τιμὴν Φ′. Ἐὰν ὁ χρόνος t καθίσταται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον μικρός, ἡ ἐξίσωσις (1) τείνει πρὸς ὁρικὴν τιμήν, ἥτις παρέχει τὴν ἐξ ἐπαγωγῆς ἠλεκτρεγερτικὴν δύναμιν κατὰ τὴν στιγμὴν t.

Γενικῶς δεικνύεται ὅτι ἡ κατά τινα στιγμὴν t τιμὴ τῆς ἐξ ἐπαγωγῆς ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως παρέχεται ἐκ τοῦ τύπου:

$$E = -\frac{d\Phi}{dt} \text{ ἢ } E = -\frac{d\Phi}{dt}\cdot\frac{1}{10^8} \text{ volt.} \qquad (2)$$

Ἐὰν διὰ I καλέσωμεν τὴν μέσην τιμὴν τοῦ ἐξ ἐπαγωγῆς ρεύματος κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα t, ἡ ποσότης τοῦ ἐξ ἐπαγωγῆς παραγομένου ἠλεκτρισμοῦ κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα εἶναι:

$$Q = I.t$$

καὶ ἐπειδὴ ὡς εἴδομεν εἶναι $I = E/R$, ἡ δὲ τιμὴ τοῦ E καθορίζεται ἐκ τοῦ τύπου (1), λαμβάνομεν:

$$Q = \frac{\Phi - \Phi'}{R.\,10^8} \text{ coulomb.} \qquad (3)$$

Ὁ τύπος οὗτος, ὡς μὴ περιέχων τὸν χρόνον, δεικνύει ὅτι ἡ ἐξ ἐπαγωγῆς ἀναπτυσσομένη ποσότης ἠλεκτρισμοῦ εἶναι ἀνεξάρτητος τοῦ χρόνου καὶ ἐξαρτᾶται ἁπλῶς ἐκ τοῦ μεγέθους τῆς μεταβολῆς τῆς μαγνητικῆς ρύσεως.

Ἐν τοῖς προηγουμένοις ἐξητάσαμεν τὸ μέγεθος τῆς ἀναπτυσσομένης ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως ἐν μιᾷ σπείρᾳ. Ἐὰν ἀντὶ μιᾶς σπείρας εἰσάγεται εἰς τὸ πεδίον σωληνοειδὲς ἀποτελούμενον ἐκ n σπειρῶν, τότε αἱ ἠλεκτρεγερτικαὶ δυνάμεις αἱ ἀναπτυσσόμεναι εἰς ἑκάστην τῶν σπειρῶν εἶναι ἴσαι καὶ τῆς αὐτῆς φορᾶς, εἰς τρόπον ὥστε αὗται θεωροῦνται συνδεδεμέναι ἐν σειρᾷ καὶ ἡ μέση ἠλεκτρεγερτικὴ δύναμις μεταξὺ τῶν ἀκροδεκτῶν τοῦ πηνίου θὰ εἶναι:

Digitized by Google

$$E = n.\frac{\Phi - \Phi'}{t.\ 10^8}\ \text{volt.} \qquad (4)$$

Πρὸς παραγωγὴν ρευμάτων ἐξ ἐπαγωγῆς ἐν κλειστῷ ἀγωγῷ ὑφίστανται διάφοροι τρόποι. Φαντασθῶμεν κλειστὸν κύκλωμα, πραγματοποιούμενον ἢ ἐξ ἁπλῆς ἀγωγοῦ σπείρας, εἴτε ἐκ πηνίου μεγάλης διαμέτρου καὶ μικροῦ μήκους, καὶ ὅπερ εἰσάγεται εἰς τὸ διάκενον μαγνητικοῦ κυκλώματος ἠλεκτρομαγνήτου (σχ. 4).

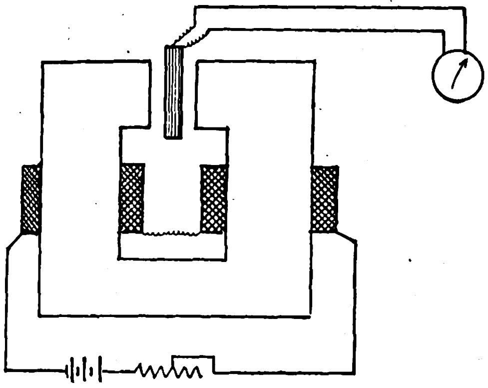

Σχ. 4. *Διάταξις παραγωγῆς ρεύματος ἐξ ἐπαγωγῆς διὰ μεταβολῆς τῆς ἐπαγούσης μαγνητικῆς ρύσεως.*

Ἡ μαγνητικὴ ρύσις διὰ μέσου τοῦ κλειστοῦ κυκλώματος ἐξαρτᾶται:

1) Ἐκ τῆς ἐντάσεως τοῦ μαγνητικοῦ πεδίου, ἤτοι τῆς μαγνητικῆς ρύσεως ἐν τῷ μαγνητικῷ κυκλώματι, ἥτις καλεῖται ἐπάγουσα ρύσις.

2) Ἐκ τῆς γωνίας ἣν σχηματίζει τὸ ἐπίπεδον τοῦ ἀγωγοῦ μετὰ τῆς διευθύνσεως τοῦ μαγνητικοῦ πεδίου.

3) Ἐκ τῆς ἐπιφανείας ἣν περικλείει ὁ ἀγωγός.

Δυνάμεθα ὅθεν νὰ παραγάγωμεν μεταβολὴν τῆς μαγνητικῆς ρύσεως διὰ μέσου τοῦ κλειστοῦ κυκλώματος καὶ ἐπομένως νὰ προκαλέσωμεν τὴν ἀνάπτυξιν ρεύματος ἐξ ἐπαγωγῆς, εἴτε διὰ μεταβολῆς τῆς ἐπαγούσης ρύσεως, εἴτε διὰ μεταβολῆς τῆς γωνίας τοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἀγωγοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ μαγνητικοῦ πεδίου, εἴτε διὰ μεταβολῆς τῆς ὑπὸ τοῦ ἀγωγοῦ περικλειομένης ἐπιφανείας.

Ἡ ἐπάγουσα ρύσις καθορίζεται ἐκ τῆς σχέσεως

$$\Phi = \frac{1,25.\ NI}{R}$$

ἔνθα 1,25.NI εἶναι ἡ μαγνητεγερτικὴ δύναμις ἡ δρῶσα ἐν τῷ μαγνητικῷ κυκλώματι, καὶ R ἡ μαγνητικὴ ἀντίστασις τοῦ κυκλώματος, καθοριζομένη ἐκ τῆς σχέσεως $R = l/\mu S$ (ἔνθα l τὸ μῆκος μέσης δυναμικῆς γραμμῆς, S τομὴ τοῦ κυκλώματος καὶ μ ἡ μαγνητικὴ διαπερατικότης τοῦ μέσου).

Ἐκ τῶν ἄνω προκύπτει ὅτι δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν μεταβολὴν τῆς μαγνητικῆς ρύσεως διὰ μέσου τοῦ κλειστοῦ κυκλώματος, εἴτε διὰ μεταβολῆς τῆς μαγνητεγερτικῆς δυνάμεως εἴτε διὰ μεταβολῆς τῆς μαγνητικῆς ἀντιστάσεως τοῦ μαγνητικοῦ κυκλώματος. Ἡ μεταβολὴ τῆς μαγνητεγερτικῆς δυνάμεως ἐπιτυγχάνεται εἴτε διὰ μεταβολῆς τῆς ἐντάσεως τοῦ ρεύματος ἐν τῇ περιελίξει τοῦ ἠλεκτρομαγνήτου τῇ βοηθείᾳ ἀντιστάσεως ρυθμιζομένης, εἴτε διὰ χρησιμοποιήσεως περισσοτέρων ἢ ὀλιγωτέρων σπειρῶν τῆς περιελίξεως αὐτοῦ. Ἡ μεταβολὴ τῆς μαγνητεγερτικῆς δυνάμεως διὰ μεταβολῆς τῆς ἐντάσεως τοῦ ρεύματος τῆς διεγέρσεως τοῦ ἠλεκτρομαγνήτου ἐφαρμόζεται τὰ μέγιστα ἐν τῇ πράξει εἰς τὰς δυναμοηλεκτρικὰς μηχανὰς συνεχοῦς καὶ ἐναλλασσομένου ρεύματος. Ἡ μεταβολὴ τῆς μαγνητικῆς ἀντιστάσεως τοῦ μαγνητικοῦ κυκλώματος ἐπιτυγχάνεται κατὰ διαφόρους τρόπους, π. χ. δι' ἐλαττώσεως τοῦ μήκους τοῦ διακένου. Ἡ μεταβολὴ τῆς μαγνητικῆς ρύσεως διὰ μεταβολῆς τῆς μαγνητικῆς ἀντιστάσεως ἐφαρμόζεται ἐν τῇ πράξει εἰς τοὺς ἐναλλακτῆρας ἐπαγωγῆς ἢ ἄλλως ἐναλλακτῆρας διὰ στρεφομένου σιδήρου (βλ. *ἠλεκτρικαὶ μηχαναί*).

Δυνάμεθα ὅμως, ἀντὶ νὰ προκαλοῦμεν μεταβολὰς τῆς ρύσεως διὰ μεταβολῆς τοῦ μαγνητικοῦ πεδίου ἐν τῷ διακένῳ, νὰ ἀφήσωμεν τὸ πεδίον σταθερὸν καὶ νὰ προκαλοῦμεν μεταβολὴν τῆς ρύσεως διὰ μεταβολῆς τῆς γωνίας ἣν σχηματίζει τὸ ἐπίπεδον τοῦ κλειστοῦ ἀγωγοῦ ὡς πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ μαγνητικοῦ πεδίου. Ὄντως ἡ ρύσις διὰ μέσου τοῦ κλειστοῦ ἀγωγοῦ ἔχει μεγίστην τιμήν, ὅταν τὸ ἐπίπεδον αὐτοῦ εἶναι κάθετον ἐπὶ τὴν διεύθυνσιν τοῦ πεδίου καὶ ἐλαττοῦται προοδευτικῶς ἐφ' ὅσον ἡ γωνία τοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἀγωγοῦ καὶ τοῦ πεδίου ἐλαττοῦται, καθίσταται δὲ μηδενικὴ ὅταν τὸ ἐπίπεδον τοῦ ἀγωγοῦ συμπίπτῃ πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ πεδίου.

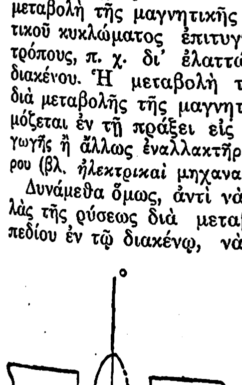

Σχ. 5. — *Παραγωγὴ ρεύματος ἐξ ἐπαγωγῆς διὰ περιστροφῆς ἀγωγοῦ σπείρας περὶ ἄξονα ἐν μαγνητικῷ πεδίῳ.*

Οὕτως ἐὰν κλειστὴν σπεῖραν στρέψωμεν περὶ ἄξονα OO', κείμενον ἐν τῷ ἐπιπέδῳ αὐτῆς καὶ κάθετον ἐπὶ τὴν διεύθυνσιν τῶν δυναμικῶν γραμμῶν τοῦ πεδίου (ὡς δεικνύεται ἐν σχ. 5), παρατηροῦμεν ὅτι ἀναπτύσσεται ἐν αὐτῇ ρεῦμα ἐξ ἐπαγωγῆς καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς στροφῆς. Ἐὰν ἡ σπεῖρα εἶναι κατεσκευασμένη κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ δύναται νὰ παραμορφοῦται, καὶ εἰσαγάγωμεν αὐτὴν ἐν μαγνητικῷ πεδίῳ, δυνάμεθα νὰ προκαλέσωμεν μεταβολὴν τῆς διαπερώσης αὐτὴν ρύσεως διὰ παραμορφώσεως τῆς σπείρας καὶ μεταβολῆς οὕτω τῆς ὑπ' αὐτῆς περικλειομένης ἐπιφανείας, δίδοντες π.χ. ἐν ἀρχῇ εἰς τὴν σπεῖραν τὸ σχῆμα περιφερείας κύκλου καὶ μεταβάλλοντες ἀκολούθως τοῦτο εἰς σχῆμα ἐπίμηκες (ὡς δεικνύεται ἐν σχ. 6). Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς παραμορφώσεως ταύτης παρατηροῦμεν τὴν ἀνάπτυξιν ρεύματος ἐξ ἐπαγωγῆς ἐν τῇ σπείρᾳ.

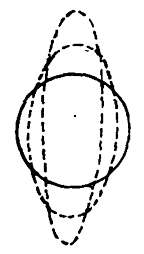

Σχ. 6. *Παραγωγὴ ρεύματος ἐξ ἐπαγωγῆς διὰ μεταβολῆς τοῦ σχήματος ἀγωγοῦ σπείρας.*

Ἐν τοῖς προηγουμένοις ἐξητάσαμεν τὴν περίπτωσιν τῆς παραγωγῆς ἐξ ἐπαγωγῆς ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως ἐν κλειστῷ ἀγωγῷ. Ἐξετάσωμεν ἤδη τὴν περίπτωσιν τῆς ἀναπτύξεως ἐξ ἐπαγωγῆς ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως ἐν ἀνοικτῷ ἀγωγῷ. Τὸ πείραμα δεικνύει ὅτι ὁσάκις ἀνοικτὸς ἀγωγὸς μετατοπίζεται ἐν μαγνητικῷ πεδίῳ κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ τέμνῃ τὰς δυναμικὰς γραμμὰς αὐτοῦ, ἀναπτύσσεται ἐν αὐτῷ ἠλεκτρεγερτικὴ δύναμις.

Ἡ φορὰ τῆς οὕτως ἀναπτυσσομένης ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως καθορίζεται ἐκ τοῦ ἀκολούθου μνημονικοῦ κανόνος. Διατάσσομεν τοὺς τρεῖς πρώτους δακτύλους, ἤτοι τὸν ἀντίχειρα, τὸν δείκτην καὶ τὸν μέσον, τῆς δεξιᾶς χειρὸς κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ σχηματίζωσι περίπου τρισορθογώνιον στερεὰν γωνίαν καὶ ἀκολούθως προσανατολίζομεν τὴν χεῖρα κατὰ τρόπον, ὥστε ὁ δείκτης νὰ δεικνύῃ τὴν φορὰν τοῦ πεδίου, καὶ ὁ λιχανὸς τὴν φορὰν τῆς μετατοπίσεως, ὅτε ὁ μέσος παρέχει τὴν φορὰν τῆς ἐξ ἐπαγωγῆς ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως (σχ. 7).

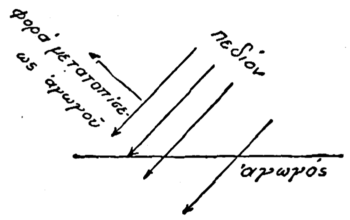

Σχ. 7. *Παραγωγὴ ἐξ ἐπαγωγῆς ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως ἐν ἀνοικτῷ ἀγωγῷ.*

Τὸ μέγεθος τῆς ἐξ ἐπαγωγῆς ἀναπτυσσομένης ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως καθορίζεται ἐκ τῆς σχέσεως:

$$E = H.\ l.\ v.\ 10^{-8}\ \text{volts.}$$

ἔνθα H ἡ ἔντασις τοῦ μαγνητικοῦ πεδίου, v ἡ ταχύτης μετατοπίσεως τοῦ ἀγωγοῦ καὶ l τὸ μῆκος τοῦ ἀγωγοῦ εἰς cm. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

— **ἐπαγωγὴ *μαγνητικὴ*** [*Φυσ.*]. Ἐὰν φέρωμεν ράβδον σιδηρᾶν ἐντὸς μαγνητικοῦ πεδίου ἐντάσεως H (π. χ. ἐὰν εἰσαγάγωμεν ράβδον σιδηρᾶν ἐντὸς πηνίου διαρρεομένου ὑπὸ ρεύματος) καὶ μετρήσωμεν καταλλήλως τὴν μαγνήτισιν τῆς ράβδου, παρατηροῦμεν ὅτι δὲν ἀντιστοιχοῦσι H γραμμαὶ κατὰ cm^2, ἀλλὰ μH. Δεχόμεθα ὅτι τὸ μαγνητικὸν πεδίον ἀνέπτυξεν ἐν τῇ ράβδῳ $(\mu\text{-}\iota)H = 4\pi J$ γραμμάς. Καλοῦμεν τὴν παράστασιν $B = \mu H = H + 4\pi J$ *ἐπαγωγὴν* ἐν τῇ ράβδῳ. Τὸ μέγεθος $\mu = B/H$ καλεῖται μαγνητικὴ διαπερατικότης τὸ δὲ μέγεθος J παριστᾷ τὴν ἔντασιν μαγνητίσεως. Κ. Π.

— **ἐπαγωγὴ *μονοπολικὴ*** [*Φυσ.*]. Οὕτω καλεῖται ἐν τῇ Φυσικῇ τὸ ἀκόλουθον φαινόμενον. Θεωρήσωμεν μαγνητικὴν ράβδον m m ἐπαναπαυομένην ἐπὶ δύο μεταλλικῶν ἑδράνων a καὶ b καὶ ἥτις δύναται νὰ λάβῃ ταχεῖαν περὶ τὸν ἄξονά της περιστροφὴν τῇ βοηθείᾳ συστήματος ὀδοντωτῶν τροχῶν. Ἐπὶ τοῦ μαγνήτου ἐνσφηνοῦται καταλλήλως δίσκος ὀρειχάλκου S, ὅστις ἐμβαπτίζεται ἐντὸς λεκάνης g πλείρους ὑδραργύρου.

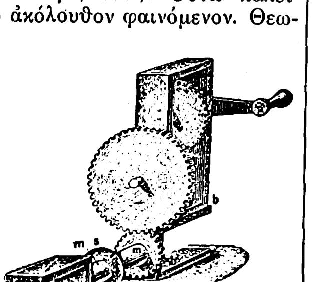

Διάταξις μονοπολικῆς ἐπαγωγῆς.

Ἐὰν συνδέσωμεν τὴν λεκάνην τῇ βοηθείᾳ ἀγωγοῦ σύρματος πρὸς ἓν τῶν ὑποστηριγμάτων τοῦ μαγνήτου καὶ παρεμβάλωμεν εἰς τὸ κύκλωμα γαλβανόμετρον, παρατηροῦμεν ὅτι καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς περιστροφῆς τοῦ μαγνήτου τὸ γαλβανόμετρον δεικνύει τὴν δίοδον ρεύματος διὰ τοῦ κυκλώματος. Ἡ θεωρητικὴ ἑρμηνεία τοῦ φαινομένου τούτου προσκρούει εἰς σοβαρὰς δυσχερείας. Κ. Π.

— **ἐπαγωγὴ *ὅρκου*** [*Δικονομ.*]· βλ. λ. *ὅρκος*.

ἐπαγωγικός, *—ή, —όν*· ὁ ἐπάγων πρὸς ἑαυτόν, ὁ θέλγων, ἄλλως ἐπαγωγός· ‖ ὁ ἀναφερόμενος καθόλου εἰς τὴν (λογικὴν ἢ ἠλεκτρικὴν) ἐπαγωγήν: «ἐπαγωγικὸς συλλογισμός», «ἐπαγωγικὰ ρεύματα».— Ἐπίρρ. ***ἐπαγωγικῶς***.

— **ἐπαγωγικὸν *πηνίον*** [*Ἠλεκτρ.*]. Συσκευὴ ἐπινοηθεῖσα τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ruhmkorff ἐν Παρισίοις τῷ 1851. Συνίσταται ἐκ σιδηροῦ πυρῆνος E (σχ. 1) ἀποτελουμένου ἐκ τῆς συνενώσεως πολλῶν λεπτῶν σιδηρῶν συρμάτων ἠλεκτρικῶς μεμονωμένων μεταξύ των διὰ μονωτικοῦ βερνικίου. Περὶ τὸν πυρῆνα περιελίσσεται τὸ πρωτεῦον πηνίον Π, ὅπερ μονοῦται ἠλεκτρικῶς ἀπὸ τοῦ σιδηροῦ πυρῆνος τῇ βοηθείᾳ κυλίνδρου ἐβονίτου. Ἄνωθεν τοῦ πρωτεύοντος πηνίου περιελίσσεται τὸ δευτερεῦον πηνίον Δ, τὸ ὁποῖον μονοῦται πάλιν ἠλεκτρικῶς ἀπὸ τοῦ πρωτεύοντος πηνίου τῇ βοηθείᾳ κυλίνδρου ἐβονίτου, καὶ περικαλύπτεται ἐξωτερικῶς ὑπὸ ἑτέρου ὁμοίου κυλίνδρου.

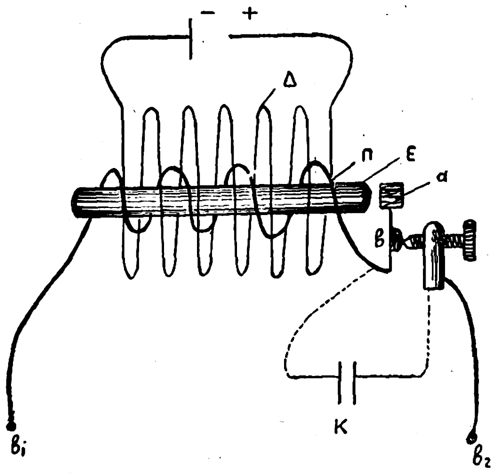

Σχ. 1. *Διάγραμμα ἐπαγωγικοῦ πηνίου.*

Τὰ ἄκρα τῆς δευτερευούσης περιεπλίξεως ἀπολήγουσι συνήθως πρὸς ἐκκενωτήν, οὗτινος οἱ πόλοι χαρακτηρίζονται ὑπὸ τῶν σημείων πολικότητος + καὶ —. Τὸ πρωτεῦον πηνίον συνδέεται πρὸς πηγὴν συνεχοῦς ρεύματος τῇ παρεμβολῇ εἰδικοῦ διακόπτου, ὅστις εἰς τὰ μικρὰ ἐπαγωγικὰ πηνία εἶναι τύπου «σφύρας Wagner», λειτουργῶν, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ σχ. 1, ὁμοίως πρὸς ἠλεκτρομαγνητικὸν κώδωνα.

Ἡ λειτουργία τῆς συσκευῆς ἔχει ὡς ἑξῆς: Ἐν ἀρχῇ, ὅταν διαβιβασθῇ τὸ ρεῦμα διὰ τῶν ἄκρων τῆς περιελίξεως $β_1$ $β_2$, ὁ σιδηροῦς πυρὴν μαγνητίζεται, ἕλκει τὸν ὁπλισμὸν α τοῦ διακόπτου καὶ διακόπτει εἰς β τὸ κύκλωμα. Ἡ διακοπὴ τοῦ ρεύματος προκαλεῖ ἀπομαγνήτισιν τοῦ πυρῆνος, συνεπείᾳ δὲ τούτου ἀναπτύσσεται ἐπὶ τῆς δευτερευούσης περιελίξεως ἠλεκτρεγερτικὴ δύναμις ἐπαγωγῆς. Λόγῳ ὅμως τῆς ἀπομαγνητίσεως τοῦ πυρῆνος, οὗτος παύει νὰ ἕλκῃ τὸν ὁπλισμὸν τοῦ διακόπτου, ὅστις λόγῳ τῆς ἐλαστικότητος ἐπανέρχεται εἰς τὴν ἀρχικὴν θέσιν καὶ ἀποκαθιστᾷ ἐκ νέου τὸ ρεῦμα· τότε μαγνητίζεται ἐκ νέου ὁ πυρήν, συνεπείᾳ δὲ τούτου παράγεται ἐπὶ τῆς δευτερευούσης περιελίξεως ἠλεκτρεγερτικὴ δύναμις ἐξ ἐπαγωγῆς ἀντιθέτου φορᾶς τῆς προγενεστέρας. Ὡς ἐκ τῆς μαγνητίσεως δὲ τοῦ πυρῆνος προκαλεῖται πάλιν διακοπὴ τοῦ ρεύματος καὶ ἡ ἐκ νέου ἀνάπτυξις ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως ἐν τῇ δευτερευούσῃ περιελίξει κ.ο.κ. Διὰ τῆς ὡς ἄνω δηλαδὴ διατάξεως δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν ἀνάπτυξιν ἐναλλασσομένης ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως ἐξ ἐπαγωγῆς ἐν τῇ δευτερευούσῃ περιελίξει.

Ἐὰν αἱ σπεῖραι τῆς δευτερευούσης περιελίξεως εἶναι πολυάριθμοι, ἀναπτύσσεται ἐπ' αὐτῆς λίαν μεγάλης τιμῆς ἠλεκτρεγερτικὴ δύναμις, —δεδομένου ὅτι αἱ σπεῖραι λειτουργοῦσιν ὡς στοιχεῖα ἠλεκτρικὰ συνδεδεμένα ἐν σειρᾷ— εἰς τρόπον ὥστε νὰ ὑπερνικηθῇ ἡ ἀντίστασις τοῦ ἀέρος καὶ νὰ παραχθῇ σπινθὴρ εἰς τὸν ἐκκενωτήν. Σήμερον κατασκευάζονται πηνία παρέχοντα μῆκος σπινθῆρος μέχρις 1 καὶ 1,50 μέτρου.

Ἡ τιμὴ τῆς ἐξ ἐπαγωγῆς ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως εἶναι μεγίστη, ἰδίως κατὰ τὴν διακοπὴν τοῦ ρεύματος, τοῦτο δὲ ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς παρεμβολῆς κατὰ τὰ πέρατα τῆς διακοπῆς συμπυκνωτοῦ K. Ὄντως ἐκ τοῦ φαινομένου τῆς ἠλεκτρομαγνητικῆς ἐπαγωγῆς δεικνύεται ὅτι διὰ δεδομένην μεταβολὴν τῆς μαγνητικῆς ρύσεως ἡ ἐξ ἐπαγωγῆς ἀναπτυσσομένη ἠλεκτρεγερτικὴ δύναμις εἶναι τόσον μεγαλυτέρα ὅσον ταχυτέρα εἶναι ἡ μεταβολὴ τῆς ρύσεως. Ἐν τῇ περιπτώσει τοῦ ἐπα-

Digitized by Google

γωγικοῦ πηνίου ἡ αὐτεπαγωγὴ τῆς πρωτευούσης περιελίξεως ἥτις εἶναι λίαν μεγάλη λόγῳ τοῦ σιδηροῦ πυρῆνος ἀντιτίθεται τόσον κατὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ρεύματος ὅσον καὶ κατὰ τὴν διακοπὴν εἰς τὴν ταχεῖαν μεταβολὴν τῆς ρύσεως. Τὴν ἐπενέργειαν τῆς ἀντεπαγωγῆς κατὰ τὴν διακοπὴν τοῦ ρεύματος δυνάμεθα νὰ ἐξουδετερώσωμεν διὰ τῆς παρεμβολῆς τοῦ συμπυκνωτοῦ Κ, ὅστις οὕτω παρεμποδίζει τὴν παραγωγὴν φωτεινοῦ τόξου ἐν τῇ διακοπῇ, ὀφειλομένου εἰς τὴν αὐτεπαγωγὴν τῆς περιελίξεως καὶ τὸ ὁποῖον ἀντιτίθεται εἰς τὴν ταχεῖαν μεταβολὴν τῆς ρύσεως. Ὡς ἐκ τούτου ἡ τιμὴ τῆς ἀναπτυσσομένης ἠλεκτρεγερτικῆς δυνάμεως ἐξ ἐπαγωγῆς εἶναι κατὰ πολὺ μεγαλυτέρα κατὰ τὴν διακοπὴν ἢ κατὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ρεύματος. Κατὰ συνέπειαν ὁ σπινθὴρ παράγεται μόνον εἰς ἑκάστην διακοπὴν τοῦ ρεύματος καὶ ἡ ἐκκένωσις

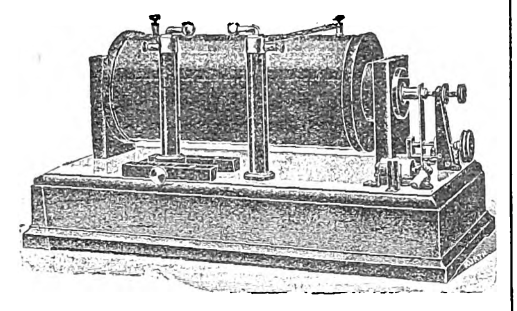

Σχ. 2. *Γενικὴ ὄψις ἐπαγωγικοῦ πηνίου.*

γίνεται πάντοτε κατὰ τὴν αὐτὴν φοράν, ὡς ἐκ τούτου δὲ οἱ ἀκροδέκται τῆς δευτερευούσης περιελίξεως ἐπαγωγικοῦ πηνίου τροφοδοτούμενοι ὑπὸ συνεχοῦς ρεύματος χαρακτηρίζονται ὑπὸ ὡρισμένης πολικότητος.

Τὸ ἐπαγωγικὸν πηνίον χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ πράξει ὅπως τῇ βοηθείᾳ συνεχοῦς χαμηλῆς τάσεως ἐπιτύχωμεν συνεχῆ ὑψηλὴν τάσιν, ἥτις χρησιμεύει ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διὰ τὴν τροφοδότησιν μικρῶν ἐγκαταστάσεων ἀκτίνων Ραΐντγκεν καὶ παραγωγῆς ρευμάτων ὑψηλῆς συχνότητος ὡς καὶ εἰς μικρὰς ἐγκαταστάσεις ἀσυρμάτου τηλεγραφίας παλαιοτέρου τύπου.

Τὸ ἐπαγωγικὸν πηνίον ἄνευ τοῦ διακόπτου δύναται νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ὡς *μετατροπεὺς* (βλ. λ.) ἐναλλασσομένου ρεύματος, λόγῳ ὅμως τῶν ἀπωλειῶν ἃς συνεπάγεται ἕνεκα τῆς ὑπάρξεως ἐν αὐτῷ ἀνοικτοῦ μαγνητικοῦ κυκλώματος δὲν χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ πράξει ἢ εἰς σπανίας περιστάσεις.

Τὸ σχ. 2 δεικνύει τὴν γενικὴν ὄψιν ἐπαγωγικοῦ πηνίου μετὰ διακόπτου «σφύρας Wagner». Ἐν τῇ πράξει ὅμως τὰ ἐπαγωγικὰ πηνία χρησιμοποιοῦνται ἐν συνδυασμῷ καὶ μετ' ἄλλων διακοπτῶν, ὡς τῶν περιστροφικῶν ὑδραργυρικῶν διακοπτῶν, τοῦ διακόπτου Wehnelt κ.ἄ. (βλ. *ἀκτῖνες* Ραΐντγκεν). Κ. Π.

— **ἐπαγωγικὸς συλλογισμὸς** *[Λογ.]*. Οὕτως ὀνομάζεται ἡ διατύπωσις τῆς ὑπὸ πολλῶν «τελείας» λεγομένης ἐπαγωγῆς, τῆς παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει ἀναφερομένης. Τὸ γνωστὸν τοῦ Ἀριστοτέλους παράδειγμα ἐπαγωγικοῦ συλλογισμοῦ εἶναι: «Ὁ ἵππος, ὁ ἡμίονος, ὁ ἄνθρωπος εἶναι μακρόβιοι. Ὁ ἵππος, ὁ ἡμίονος καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀποτελοῦν τὰ ἄχολα ζῷα. Ἄρα τὰ ἄχολα ζῷα εἶναι μακρόβια». Ὁ συλλογισμὸς οὗτος ἀνάγεται εἰς μίαν συγκεφαλαίωσιν τῶν ἤδη κεκτημένων γνώσεων, χωρὶς οὐδὲν νὰ προσθέτῃ (βλ. λ. *ἐπαγωγή*). Μ. ΠΟΡΤΑΣΗ

ἐπαγώγιμον (τὸ) (Induit) *['Ηλεκτρ.]*. Καλεῖται ἐν τῇ ἠλεκτροτεχνίᾳ *ἐπαγώγιμον* τὸ σύστημα ἀγωγῶν τῶν δυναμοηλεκτρικῶν μηχανῶν, ἐν τῷ ὁποίῳ παράγεται ἐξ ἐπαγωγῆς τὸ ἠλεκτρικὸν ρεῦμα, διὰ σχετικῆς μετατοπίσεως αὐτοῦ ἐν τῷ μαγνητικῷ πεδίῳ τῷ παραγομένῳ ὑπὸ τοῦ ἐπαγωγέως. Συνήθως εἰς τὰς δυναμοηλεκτρικὰς μηχανὰς τὸ ἐπαγώγιμον ἀποτελεῖ τὸ κινητὸν σύστημα τῆς μηχανῆς. Δυνατὸν ὅμως τὸ ἐπαγώγιμον νὰ εἶναι σταθερὸν καὶ ὁ ἐπαγωγεὺς κινητός, ὡς συμβαίνει εἰς τοὺς τριφασικοὺς ἐναλλακτῆρας.

Πρῶτος ὁ Ἰταλὸς Pacinotti κατεσκεύασε τύπον ἐπαγωγίμου ἀποτελούμενον ἐκ σιδηροῦ πυρῆνος, ἔχοντος μορφὴν κλειστοῦ δακτυλίου, ἐφ' οὗ περιελίσσεται καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν αὐτοῦ σύρμα ἀγωγόν. Τ' ἄκρα τοῦ σύρματος συγκολλῶνται πρὸς ἄλληλα, εἰς τρόπον ὥστε ὁ ἀγωγὸς ἀποτελεῖ τελείως κλειστὸν κύκλωμα. Ὁ τύπος οὗτος τοῦ ἐπαγωγίμου, ὅστις ἔπρεπε νὰ καλῆται δακτύλιος Pacinotti, καλεῖται ἐν τῇ ἠλεκτροτεχνίᾳ συνηθέστερον δακτύλιος τοῦ Gramme, καθ' ὅσον ὁ τύπος οὗτος τοῦ ἐπαγωγίμου διεδόθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Gramme.

Ἐκτὸς ὅμως τοῦ ἐπαγωγίμου τοῦ τύπου δακτυλίου Gramme, χρησιμοποιοῦμεν ἐν τῇ πράξει καὶ τὸ κυλινδρικὸν ἐπαγώγιμον (induit en tambour), ἢ ἄλλως ἐπαγώγιμον Hefner-Altenek ἢ Siemens. Ὁ δακτύλιος Gramme ἢ Pacinotti παρουσιάζει τὸ μειονέκτημα ὅτι οἱ ἀγωγοὶ οἵτινες εὑρίσκονται ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ δακτυλίου δὲν ὑπόκεινται εἰς τὴν ἐπήρειαν τῆς μαγνητικῆς ρύσεως, δὲν συμμετέχουσιν ὅθεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ρεύματος, ἀλλὰ τοὐναντίον ἀποτελοῦσιν ἐπιζημίαν ἀντίστασιν. Ἐκτὸς ὅμως τούτου ὁ δακτύλιος παρουσιάζει τεχνικὰς δυσχερείας διὰ τὴν περιέλιξιν αὐτοῦ. Ἕνεκα τῶν λόγων τούτων ἐπεδιώχθη ἡ ἐπινόησις ἐπαγωγίμων, διὰ τῶν ὁποίων νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἐπιτυχία ὁμοίων ἀποτελεσμάτων ὡς τὸ τοῦ δακτυλίου Gramme, ἄνευ τῶν μειονεκτημάτων αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ πράγματι ἐπετεύχθη διὰ τοῦ κυλινδρικοῦ ἐπαγωγίμου.

[Βλ. *ἠλεκτρικαὶ μηχαναί.*] Κ. Π.

ἐπαγώγιμος (ὁ, ἡ)· ὁ ἐπαγόμενος, ὁ προσκομιζόμενος, ὁ ξένος (ἀρχ.)· || ὁ δεχόμενος ἢ ὁ δυνάμενος νὰ δεχθῇ ἐπαγωγήν· || τὸ οὐδέτ. ***ἐπαγώγιμον*** (τὸ) ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

ἐπαγωγὸς (ὁ, ἡ),—*όν* (τό)· ὁ πρὸς ἑαυτὸν ἐπάγων, ὁ προσέλκων, ὁ θέλγων, ὁ ἀρέσκων, θελκτικός, γοητευτικός, ἑλκυστικός: «*ὁ τόνος τῆς φωνῆς του,—ὁ τρόπος του ἦτο λίαν ἐπαγωγός*» || τὸ οὐδέτ. ***ἐπαγωγὸν*** (τὸ)· ὡς οὐσ., ἡ θελκτικότης, ἡ ἑλκυστικότης.

ἐπάγων, —*οντος* (ὁ) *[Ἀρχ. Μηχ.]*. Σύστημα τριῶν τροχαλιῶν προσηρμοσμένων εἰς τὴν βάσιν τῆς ὀρθίας δοκοῦ τῆς *πολυσπάστου* ἀνυψωτικῆς μηχανῆς. Δι' αὐτῶν διήρχοντο τρία σχοινία συρόμενα ὑπὸ τριῶν ἀνθρώπων ἢ σειρῶν ἀνθρώπων πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ βάρους. —Π.

—*[Ναυτ.]* Καλεῖται *ἐπάγων* (κοιν. *ποδάρι τοῦ παλάγκου*, γαλ. l'itague, ἀγγλ. the runner) εἶδος ἁπλουστάτου συσπάστου, διὰ τοῦ ὁποίου ἀνυψοῦμεν βάρος διπλάσιον τῆς δυνάμεως μὲ τὴν ὁποίαν ἕλκομεν (βλ. λ. *σύσπαστον*). Α. ΚΡ<.

ἐπᾴδω· ᾄδω προσετι, ἐπὶ πλέον, πρὸς συμπλήρωσιν μουσικήν, ὅθεν τὸ παράγωγον *ἐπῳδὸς* (βλ. λ.)· || ᾄδω τινὶ ὅπως θέλξω, ὅπως εὐαρεστήσω, μαγεύω, γοητεύω, ὅθεν τὸ παράγωγον *ἐπῳδὴ* (βλ. λ.).

ἐπαζώτωσις, —*εως* (ἡ) (γαλλ. nitruration) *[Μεταλλ.]*. Ὅρος ὀρθῶς χρησιμοποιηθεὶς ἀντὶ τοῦ *ἐπινίτρωσις*, πρὸς καθορισμὸν τῆς χημικῆς κατεργασίας εἰδικῶν χαλύβων, δι' ἧς σχηματίζεται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῶν στρῶμα ἀζωτούχου σιδήρου, καθισταμένης οὕτω τῆς ἐπιφανείας αὐτῶν σκληροτάτης. Ἡ σκληρότης αὕτη ὑπερβαίνει τὰς μέχρι τοῦδε δι' οιασδήποτε ἄλλης χημικῆς ἢ θερμικῆς κατεργασίας (ὡς *ἐνανθρακώσεως* καὶ *βαφῆς*) ἐπιτευχθείσας, φθάνει τοὺς 700 καὶ πλέον βαθμοὺς Brinell, διατηρεῖται δὲ εἰς σχετικῶς ὑψηλὴν θερμοκρασίαν (500°) καὶ εἶναι ἀνωτέρα τῆς σκληρότητος τοῦ χαλαζίου (βαθμὶς 7 τῆς ὀρυκτολογικῆς κλίμακος τοῦ *Μώς*), ὃν χαράσσει. Ἡ νεωτάτη αὕτη χημικὴ κατεργασία γίνεται διὰ παρατεταμένης θερμάνσεως τῶν πρὸς ἐπαζώτωσιν τεμαχίων εἰς ἀτμοσφαῖραν ἀμμωνιακοῦ ἀερίου εἰς θερμοκρασίαν 500° ἕως 525°, συνήθους ἐντὸς ἠλεκτρικῆς καμίνου ἀντιστάσεως. Τὸ πάχος τοῦ ἐπηζωτωμένου στρώματος αὐξάνει μετὰ τοῦ χρόνου τῆς θερμάνσεως· ἀπαιτοῦνται 4 ἡμέραι διὰ πάχος 0,8 χσμ., ὅπερ εἶναι τὸ συνήθως ἐπιδιωκόμενον. Οὐδεμία βαφὴ ἢ ἐπαναφορὰ εἶναι ἀναγκαία μετὰ τὴν κατεργασίαν ταύτην, ἥτις λόγῳ τῆς χαμηλῆς αὐτῆς θερμοκρασίας δὲν μεταβάλλει αἰσθητῶς τὰς διαστάσεις τῶν τεμαχίων.

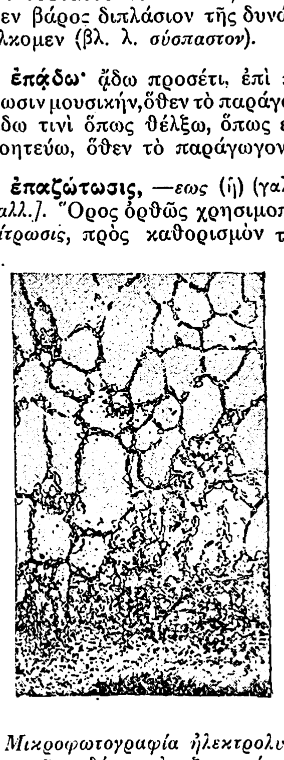

Μικροφωτογραφία ἠλεκτρολυτοῦ σιδήρου ἐπαζωτωμένου δεικνύουσα τὴν ἐγκαρσίαν διείσδυσιν τῶν ἀζωτούχων ἑνώσεων εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ μετάλλου.

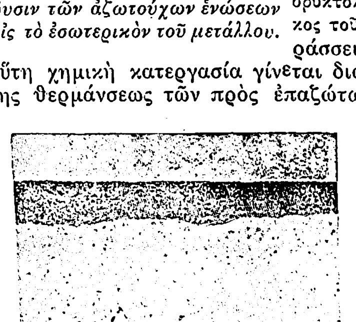

Μικροφωτογραφία ἐπαζωτωμένου χάλυβος περιέχοντος 0.8 % C καὶ 7 % Al.

Ἦτο γνωστὸν ὅτι τὸ ἄζωτον ἀπερροφᾶτο ὑπὸ τοῦ σιδήρου (*Fremy)* καὶ ὅτι καθίστα αὐτὸν σκληρὸν ἀλλὰ φολιδωτὸν καὶ εὔθραυστον, διότι ἡ ἐπαζώτωσις προχωρεῖ ταχέως ἐγκαρσίως πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν εἰς τὸν συνήθη χάλυβα. Αἱ ἐπὶ τῆς μελέτης τοῦ χημικοῦ συστήματος ἰσορροπίας ἐπιστημονικαὶ ἔρευναι τοῦ Γερμανοῦ Fry εἰς τὰ ἐργαστήρια τῶν μεταλλουργείων Κρούπ ἀπέδειξαν ὅτι εἰς ὡρισμένους εἰδικοὺς χάλυβας περιέχοντας χρώμιον, πυρίτιον, μολυβδαίνιον, ἀργίλλιον ἢ βανάδιον, ἡ ἐπαζώτωσις ἐπιβραδύνεται καὶ δὲν διεισδύει ἐγκαρσίως, ἀλλὰ παραμένει ἐπιφανειακή. Ἡ ἐπαζώτωσις ἐφαρμόζεται εἰς τεμάχια κατεσκευασμένα ἐξ εἰδικῶν πολυμερῶν χαλύβων περιεχόντων τὰ ἄνω συστατικά, βεβαμμένα ἢ μή, καὶ παρέχει ἐπιφανείας ἐξαιρετικῆς ἀντοχῆς εἰς τὴν φθορὰν ἐκ τριβῆς, τῶν στροφαλοφόρων ἀξόνων βενζινομηχανῶν, ὀδοντωτῶν τροχῶν, αὐτοκινήτων κτλ. Ἐκτὸς τῶν προσόντων τοῦ ἀναλλοιώτου τῶν τεμαχίων παρέχει εἰς τὰ μηχανήματα μεγίστην οἰκονομίαν εἰς τὴν λίπανσιν. Ἡ κατεργασία αὕτη ἐπὶ πλέον εἶναι σχετικῶς οἰκονομική.

[*L. Guillet*, La nitruration des aciers et son utilisation industrielle, Genie Civil XCI, N° 2, 3, 4, 1927]. Θ. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

ἔπαθλον (τό)· τὸ ἆθλον ἐπί τινι, βραβεῖον: «*ἀρετῆς ἔπαθλον*»· || ἰδία τὸ ἀπονεμόμενον εἰς τοὺς νικῶντας κατὰ τοὺς ἀγῶνας.

— *[Ἀθλητ.]* Ἡ συνήθεια τῆς ἀπονομῆς ἰδίου ἐπάθλου δι' ἕκαστον τῶν ἄθλων εἶχεν ἐπικρατήσει ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεως τῆς ἀγωνιστικῆς. Ὡς ἔπαθλα κατ' ἀρχὰς ἐτίθεντο διάφορα ἀντικείμενα, χρηματικὴν ἔχοντα ἀξίαν, δι' ὃ καὶ οἱ ἀγῶνες ἐκαλοῦντο τότε *χρηματῖται* ἢ *ἀργυρῖται* ἢ *δωρῖται* ἢ *ταλαντιαῖοι* ἢ *θεματικοί*. Τοιούτους ἀγῶνας ὠργάνωσε καὶ ὁ Ἀχιλλεὺς πρὸς τιμὴν τοῦ Πατρόκλου, θέσας ὡς ἔπαθλα τρίποδας, ἵππους, ἡμιόνους, λέβητας, ἀμφιθέτους φιάλας, ἀμφικύπελλα, κρατῆρας, βοῦς, τάλαντα χρυσοῦ, πανοπλίας, πελέκεις, ἔτι δὲ καὶ γυναῖκας, ὧν μία ἤξιζε τέσσαρας βοῦς. Κατὰ τὸν Φιλόχορον, καὶ οἱ

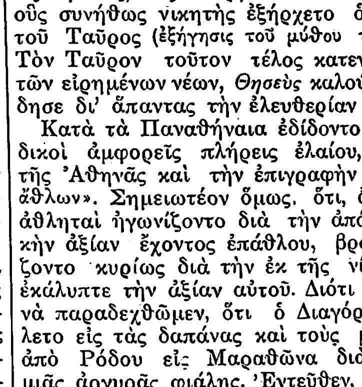

Ἀγωνοθέτης στέφων ἀθλητήν.
[Ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ Luynes].

ἑπτὰ νέοι καὶ αἱ ἑπτὰ παρθένοι, οὓς ὁ Μίνως ἐλάμβανεν ἐξ Ἀθηνῶν διὰ τὸν φόνον τοῦ Ἀνδρόγεω, ἐχρησίμευον διὰ νὰ τίθενται ὡς ἔπαθλα εἰς ἀγῶνας, οὓς διωργάνωνεν ὁ Μίνως, καὶ καθ' οὓς συνήθως νικητὴς ἐξήρχετο ὁ στρατηγὸς αὐτοῦ Ταῦρος (ἐξήγησις τοῦ μύθου τοῦ *Μινωταύρου*). Τὸν Ταῦρον τοῦτον τέλος κατενίκησέ ποτε εἷς τῶν εἰρημένων νέων, *Θησεὺς* καλούμενος, καὶ ἐκέρδησε δι' ἅπαντας τὴν ἐλευθερίαν (*Πλουτ.* Θησ. 19).

Κατὰ τὰ Παναθήναια ἐδίδοντο ὡς βραβεῖα εἰδικοὶ ἀμφορεῖς πλήρεις ἐλαίου, μὲ τὴν εἰκόνα τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τὴν ἐπιγραφὴν «Τῶν Ἀθήνηθεν ἄθλων». Σημειωτέον ὅμως, ὅτι, ἂν κατ' ἀρχὰς οἱ ἀθληταὶ ἠγωνίζοντο διὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ ὑλικὴν ἀξίαν ἔχοντος ἐπάθλου, βραδύτερον ἠγωνίζοντο κυρίως διὰ τὴν ἐκ τῆς νίκης δόξαν, ἥτις ἐκάλυπτε τὴν ἀξίαν αὐτοῦ. Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ὁ Διαγόρας π. χ. ὑπεβάλλετο εἰς τὰς δαπάνας καὶ τοὺς μόχθους ταξιδίου ἀπὸ Ρόδου εἰς Μαραθῶνα διὰ τὴν ἀπόκτησιν μιᾶς ἀργυρᾶς φιάλης. Ἐντεῦθεν, ἵνα πιστοποιηθῇ ἡ περὶ τοῦ ἐπάθλου ἀντίληψις τῶν νικητῶν, δὲν ἐκράτουν οὗτοι αὐτὸ πρὸς ἰδίαν χρῆσιν, ἀλλ' ἀφιέρουν καὶ ἀνέθετον εἰς τὸ ἱερὸν τῆς ἰδίας γενετείρας πόλεως ἢ εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ τόπου, ἐν ᾧ ἐτελοῦντο οἱ ἀγῶνες. Ἂν δέ ποτε συνέβαινε νικητὴς νὰ κρατήσῃ δι' ἑαυτὸν τὸ ὑλικὴν ἀξίαν ἔχον ἔπαθλον, ἐπεβάλλετο ποινὴ ἀποκλεισμοῦ ἐφεξῆς ἀπὸ τῶν ἀγώνων αὐτῷ ἢ τῇ γενετείρᾳ αὐτοῦ. Οὕτω π. χ. ἀπεκλείσθη ἡ Ἀλικαρνασσὸς ἐκ τῶν ἀγώνων τοῦ Τριοπίου, ἀφ' ὅτου ὁ Ἀλικαρνασσεὺς Ἀγαθοκλῆς παρέβη τὴν συνήθειαν τῆς ἀφιερώσεως τοῦ χαλκοῦ τρίποδος εἰς τὸ Τριοπικὸν ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος.

Κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους, καθ' οὓς οἱ τέσσαρες μεγάλοι ἀγῶνες ἦσαν ἐν ἀκμῇ, ἵνα δηλωθῇ, ὅτι οἱ πανέλληνες μόνον περὶ ἀρετῆς ἠγωνίζοντο, καθωρίσθη ὡς ἔπαθλον ἁπλοῦς στέφανος, ἐξ αὐτοῦ δ' οἱ ἀγῶνες ἐκλήθησαν *στεφανῖται*. Τὴν ἠθικὴν αἴγλην, ἥτις περιέβαλλε τὸν στέφανον τοῦτον, ἀντιληφθεὶς καὶ ὁ Πέρσης Τριανταίχμης, ἐφώνησε: «Παπαί, Μαρδόνιε, κοίους ἐπ' ἄνδρας ἤγαγες μαχεσομένους ἡμέας, οἳ οὐ περὶ χρημάτων τὸν ἀγῶνα ποιεῦνται, ἀλλὰ περὶ ἀρετῆς». Κατὰ τὰ Ὀλύμπια ὁ στέφανος ἦτο ἐκ κοτίνου, κατὰ δὲ τὰ Πύθια ἐκ δάφνης, ἥτις ἦτο ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος φυτόν, κατὰ τὰ Ἴσθμια ἐκ πίτυος ἢ ξηροῦ σελίνου, φυτοῦ τῶν νεκρῶν, καὶ τέλος κατὰ τὰ Νέμεα ἐκ χλωροῦ σελίνου. Ὁ Πausανίας ὅμως ἀναφέρει, ὅτι κατὰ τοὺς ἀγῶνας ἐδίδετο καὶ φοῖνιξ, διότι οἱ Θησεὺς ἐπανακάμπτων ἐκ Κρήτης ἐτέλεσεν ἀγῶνας ἐν Δήλῳ, τοὺς νικητὰς ἐστεφάνωσε διὰ φοίνικος. Ἀλλὰ φαίνεται ὅμως πιθανόν, ὅτι ὁ φοῖνιξ οὗτος δὲν ἀπετέλει τὸ κύριον,

Digitized by Google

τὸ τελικὸν ἔπαθλον, ἀλλ' ὅτι ἐνετίθετο εἰς τὴν δεξιὰν τοῦ νικητοῦ ἑκάστης σειρᾶς τῶν προκριματικῶν ἀγώνων. Καὶ ἂν μὲν ὁ νικητὴς οὗτος ἡττᾶτο τελικῶς, ἔχανε τὸν φοίνικα, ἂν δ' ἐνίκα, ἐκέρδιζεν ὁριστικῶς μετὰ τοῦ κυρίου ἐπάθλου καὶ τὸν φοίνικα, ὃν ἀπεκόμισε προκριματικῶς. Ἐν τούτοις, πρὸς τοῖς ἐκ στεφάνων ἐπάθλοις, ἐχορηγοῦντο εἴς τινας ἀγῶνας καὶ βραβεῖα ὑλικῆς ἀξίας, οἷον ἀργυρᾶ φιάλη κατὰ τὰ ἐν Σικυῶνι Πύθια καὶ τὰ ἐν Μαραθῶνι Ἡράκλεια. Ἡ ἀπόκτησις τοῦ ἁπλοῦ στεφάνου συνεπήγετο ἐξαιρετικὰς τιμάς. Οὕτως αἱ πόλεις ἀνίδρυον πολλάκις τοὺς ἀνδριάντας τῶν νικητῶν καὶ ἐκόσμουν δι' αὐτῶν τὰς ἀγορὰς καὶ τὰ ἱερά των, ἢ ἐκρήμνιζον τὰ τείχη των, ἵνα ὑποδεχθῶσι τοὺς θριαμβευτὰς

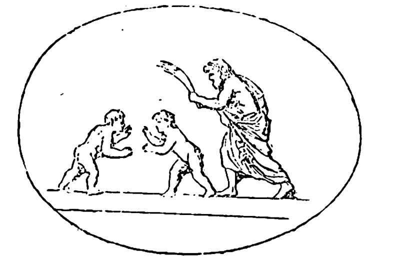

Πάλη παίδων, καθ' ἣν ὁ ἀγωνοθέτης κρατεῖ φοίνικα, ἵνα ἐνθέσῃ τῇ χειρὶ τοῦ μέλλοντος νικητοῦ.
[Ἐγχάρακτος λίθος τοῦ μουσείου τῆς Φλωρεντίας.]

ἐπανακάμπτοντας οἴκαδε. Ἐν Σπάρτῃ ὁ νικητὴς εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ μάχηται ἐγγὺς τῷ βασιλεῖ. Ὕμνοι συνετάσσοντο ὑπὲρ τῶν νικητῶν καὶ ἐκόπτοντο νομισματόσημα ἢ μετάλλια ἀναμνηστικά. Ὁ Ὀλυμπιονίκης εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ στήσῃ τὸ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ ἐν τῇ ἱερᾷ Ἄλτει· τρισολυμπιονίκης δὲ γενόμενος, καὶ τὸν ἴδιον αὐτοῦ ἀνδριάντα. Δέον νὰ σημειωθῇ, ὅτι τὸ ἔπαθλον ἦτο πάντοτε ἕν, νίκης λογιζομένης μόνον τῆς πρώτης εἰς ἕκαστον ἀγώνισμα. Οἱ δεύτεροι ἢ τρίτοι κατὰ σειρὰν ἐρχόμενοι εἰς τὸ ἀγώνισμα ἁπλῶς ἐτύγχανον εὐφήμου μνείας, χωρὶς νὰ λαμβάνουν βραβεῖον.

Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἢ τοὺς μεγάλους ἐθνικοὺς ἀγῶνας, χορηγεῖται εἰς μὲν τὸν πρῶτον νικητὴν στέφανος μετὰ χρυσοῦ μεταλλίου, εἰς δὲ τὸν δεύτερον κλάδος μετ' ἀργυροῦ μεταλλίου, εἰς δὲ τὸν τρίτον κλάδος μετὰ χαλκοῦ μεταλλίου. Τὰ βραβεῖα ταῦτα συνοδεύει καὶ δίπλωμα, ἐν ᾧ ἀναγράφονται μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀθλητοῦ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ συλλόγου του, ἡ νίκη του, τὸ ἀγώνισμα καὶ ἡ ἐπίδοσις, ἣν ἐπέτυχε κατὰ τοῦτο. Μετὰ τῶν βραβείων τούτων εἶναι δυνατὸν νὰ λάβουν οἱ νικηταὶ καὶ ἄλλα ἀντικείμενα ἀναμνηστικά, οἷον κύπελλα, ἀγαλμάτια κλπ., ἅτινα θέτουν διάφοροι φίλαθλοι ἰδιῶται, ἢ ἀθλητικὰ σωματεῖα, ἢ καὶ ἄλλαι ὀργανώσεις εἰς ἀγωνίσματα τῆς ἐκλογῆς των. Τὸ ἔπαθλον εἰς ὁμαδικὰ ἀγωνίσματα λαμβάνει ὁ σύλλογος, εἰς ὃν ἀνήκει ἡ νικήσασα ὁμάς, ἧς τὰ μέλη ἐνίοτε εἶναι δυνατὸν νὰ λάβουν ἀναμνηστικόν τι μετάλλιον ἐπὶ τῇ νίκῃ. Ἔπαθλά τινα δὲν δικαιοῦνται νὰ κρατήσωσιν οἱ νικήσαντες ἀθληταὶ ἢ σύλλογοι πέραν μιᾶς ἀγωνιστικῆς περιόδου. Τὰ ἔπαθλα ταῦτα, μετὰ τὴν πάροδον τῆς περιόδου ταύτης, προσκομίζονται ἐκ νέου εἰς τοὺς ἀγῶνας καὶ γίνονται ἀντικείμενα νέας διαπάλης. Περιέρχονται δὲ τελικῶς εἰς τὴν μόνιμον κατοχὴν ἐκείνου, ὅστις ἀναδεικνύεται τρὶς νικητὴς εἰς τρεῖς συνεχεῖς ἢ καὶ διακεκομμένας περιόδους. Τὰ τοιαῦτα ἔπαθλα καλοῦνται *ἐπαμειβόμενα* καὶ ἔχουν ἀγγλικὴν τὴν καταγωγήν. Ἐπ' αὐτῶν ἀναγράφονται κατὰ κανόνα τὸ ὄνομα καὶ ἡ χρονολογία τῆς νίκης τοῦ νικητοῦ (ἀθλητοῦ ἢ συλλόγου) ἑκάστης περιόδου. Συμβαίνει δὲ πολλάκις καὶ μετὰ πάροδον πολλῶν ἐτῶν νὰ μὴ καταστῇ δυνατὸν νὰ περιέλθῃ εἰς τὴν ὁριστικὴν κατοχήν τινος ἐκ τῶν διαγωνιζομένων. Ἐκ τῶν ἐπάθλων, ἅτινα ἀπονέμονται κατὰ τοὺς σωματικοὺς ἀγῶνας, ὑπάρχουν καὶ τὰ ἔπαθλα, τὰ ὁποῖα λαμβάνουν οἱ νικηταὶ τῶν πνευματικῶν ἀγώνων. Τὰ τοιαῦτα ἔπαθλα σήμερον εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χρηματικά. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὅμως ταῦτα ἦσαν συνήθως ὅμοια πρὸς τὰ τῶν σωματικῶν ἀγώνων, τρίποδες κλπ.

Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

—*[Λογ.]* *Ἔπαθλον* (Fesapo) καλεῖται ὁ τέταρτος τρόπος τοῦ τεταρτοσχήμονος συλλογισμοῦ, δηλαδὴ συλλογισμὸς ἐν ᾧ ἡ μείζων εἶναι καθόλου ἀρνητική, ἡ ἐλάσσων καθόλου καταφατική, τὸ δὲ συμπέρασμα ἐν μέρει ἀρνητικόν· π. χ. «Οὐδεὶς σοφὸς εἶναι ματαιόδοξος.— Πάντες οἱ σοφοὶ εἶναι ἄνθρωποι.— Ἄρα ἄνθρωποί τινες δὲν εἶναι ματαιόδοξοι». Ὁ Ἀριστοτέλης εἶχεν ἁπλῶς σημειώσει ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ διατυπωθῇ συλλογισμὸς τοιαύτην ἔχων μορφήν. Ὁ ἀνωτέρω συλλογισμὸς ἀνάγεται εἰς τὸν *τεχνικόν*, εἰς τὸν τέταρτον δηλαδὴ τρόπον τοῦ πρωτοσχήμονος συλλογισμοῦ. Τοῦτο γίνεται διὰ τῆς τελείας ἀντιστροφῆς τῆς μείζονος, καὶ διὰ τῆς κατὰ συμβεβηκὸς ἀντιστροφῆς τῆς ἐλάσσονος· π. χ. «Οὐδεὶς ματαιόδοξος εἶναι σοφός.— Ἄνθρωποί τινες δὲν εἶναι σοφοί.— Ἄρα ἄνθρωποί τινες εἶναι ματαιόδοξοι». Ὁ συλλογισμὸς ἔπαθλον χρησιμεύει τὰ μέγιστα ἐν τῇ συζητήσει πρὸς κατάδειξιν τοῦ ἐσφαλμένου ἐξενεχθείσης καθόλου καταφατικῆς κρίσεως, ἀντιστρόφου πρὸς τὸ συμπέρασμα τοῦτο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Lachelier*, De natura sullogismi. — *Goblot*, Traité de Logique.

Μ. ΠΟΡΤΑΣΗ

ἐπάϊκλα (τὰ) ἢ ***ἐπαίκλια*** *[Ἀρχ.]*. Οὕτως ἐκαλοῦντο παρ' ἀρχαίοις τινὰ τῶν μετὰ τὸ κυρίως δεῖπνον προσφερομένων ἐπιδορπίων, τὰ ἄλλως λεγόμενα *ἐπιφορήματα, νωγαλεύματα, τραγήματα, ἐπιδείπνια* καὶ *ἐπιδειπνίδες*. Ταῦτα συνέκειντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ *ματτύην*, ἔδεσμα ψυχρῶν κρεάτων χηνός, τρυγόνος, κίχλας, κοσσύφων, λαγωῶν κλπ., ἐκ μικρῶν τεμαχίων πλακοῦντος καὶ ἐκ διαφόρων λαχανικῶν. Ἐκομίζοντο συνήθως ὑπὸ τῶν προσκλημένων, ἐπ' οὐδενὶ δὲ λόγῳ προήρχοντο ἐκ τῆς ἀγορᾶς, ἀλλὰ μόνον ἐξ ἰδίου κυνηγίου ἢ ἀγροκτήματος, διὰ νὰ ἐπιδειχθῇ οὕτως ἑκάστου ἡ δεινότης περὶ τὴν θήραν ἢ τὴν κηπουρικήν. Κατὰ τὸν Ἀθήναιον, τὰ ἐπάϊκλα ἦσαν διττά, δηλαδὴ ἐκτὸς τῶν παρατιθεμένων εἰς τοὺς ἄνδρας, παρετίθεντο ἄλλα εἰς τὰ παιδία· ταῦτα ἀπετελοῦντο ἐξ ἀλεύρου χονδροκοπανισμένων δημητριακῶν, τὸ ὁποῖον ἐκαλεῖτο *κάμμα*, διότι ἐμπεποτισμένον δι' ἐλαίου («ἄλφιτα ἐλαίῳ δεδευμένα») ἐψήνετο ἐπὶ καμματίδων (φύλλων δάφνης).

Π. Ν. Π.

ἐπαίνεμα (τὸ), κοιν. *παίνεμα*· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπαινεῖν, ἔπαινος: «τὸ παίνεμα ποῦ τοῦ κάμνει δὲ λέγεται» ‖ ἰδιωμ. τὰ ἐπαινετικὰ δίστιχα τὰ ὁποῖα ᾄδονται κατὰ τοὺς γάμους ἐνιαχοῦ ἐπαινετικὰ τῆς νύμφης, τοῦ γαμβροῦ, τοῦ ρουχισμοῦ κττ.: «τῆς νύμης τὰ παινέματα».

ἐπαίνεσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπαινεῖν, ἔπαινος.

ἐπαινετήριος (ὁ, ἡ), —*ον* (τὸ)· ἐπαινετικός.

ἐπαινέτης (ὁ)· ὁ ἐπαινῶν, ὁ ἐγκωμιαστής.

ἐπαινετικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἁρμόδιος πρὸς ἔπαινον, ὁ γινόμενος πρὸς ἔπαινον: «ἐπαινετικοὶ λόγοι», «ἐπαινετικαὶ ἐπιστολαί».—Ἐπίρρ. ***ἐπαινετικῶς***: «ὡμίλησεν ἐπαινετικῶς».

ἐπαινετός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἄξιος ἐπαίνου, ἀξιέπαινος: «πρᾶξις ἐπαινετή».—Ἐπίρρ. ***ἐπαινετῶς***.

Ἐπαινετός. Ναύαρχος τοῦ στόλου, τὸν ὁποῖον Πτολεμαῖος ὁ Λάγου ἔπεμψεν εἰς Κυρήνην τῷ 312 π. Χ., ὅπως μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Ἄγιδος καταστείλῃ τὴν ἐκεῖ ἐκραγεῖσαν ἐπανάστασιν. Πράγματι, δραστηρίως ἐνεργήσαντες, κατέστειλαν τὴν στάσιν καὶ συλλαβόντες τοὺς πρωταιτίους ἀπέστειλαν δεσμίους εἰς Ἀλεξάνδρειαν.

Γ. Λ. Α.

— **Ἐπαινετός**. Ἕλλην συγγραφεὺς ἔργων περὶ μαγειρικῆς, ἀκμάσας τὸν Α' περίπου π. Χ. αἰῶνα. Ἔγραψε «Περὶ ἰχθύων» καὶ «Ὀψαρτυτικόν», ἐξ οὗ σῴζεται μόνον ἓν ἀπόσπασμα παρ' Ἀθηναίῳ (ΙΔ' 662 d).

Π. Ν. Π.

— **Ἐπαινετὸς** ἢ ***Ἐπαίνετος***. Χριστιανὸς σύγχρονος τῷ ἀποστόλῳ Παύλῳ διαμένων ἐν Ῥώμῃ κατὰ τὸν χρόνον τῆς συγγραφῆς τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς, πρὸς ὃν καὶ πέμπει οὗτος ἀσπασμούς, χαρακτηρίζων αὐτὸν ὡς «ἀγαπητὸν» καὶ ὡς «ἀπαρχὴν τῆς Ἀσίας» ἢ «Ἀχαΐας», κατ' ἄλλα χειρόγραφα (ιστ' 5). Σημειωτέον δ' ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο ἀπαντᾷ ἐν ἐπιγραφαῖς οὐ μόνον τῆς Μικρασίας ἀλλὰ καὶ τῆς Ῥώμης. Κατά τινα παράδοσιν ὁ Ἐπαινετός, τυγχάνων ἐκ τῶν Ο' ἀποστόλων, ἐγένετο πρῶτος ἐπίσκοπος Καρχηδόνος, ἂν καὶ ἡ ἐκκλησία αὐτῆς δὲν ἀναγνωρίζει αὐτὸν ὡς ἱδρυτήν της. Ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἐκκλησίᾳ ἡ μνήμη αὐτοῦ ἑορτάζεται τῇ 30 Ἰουλίου ὁμοῦ μετὰ τοῦ *Κρήσκεντος* καὶ τοῦ *Ἀνδρονίκου*, ἐν δὲ τῇ λατινικῇ Ἐκκλησίᾳ τῇ 15 Ἰουλίου.

Π. Ι. Μ.

ἐπαινοθηρία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἐπαινοθήρας, ἡ ἐπιζήτησις ἐπαίνων.

ἔπαινος (ὁ)· ἐπιδοκιμασία, συναίνεσις, ἀποδοχή· ‖ εὔφημος ἀναγνώρισις τῆς ὀρθότητος πράξεώς τινος, ἐγκώμιον, ἐπευφημία: «ἔτυχε τῶν ἀξίων ἐπαίνων», «ἄξιος παντὸς ἐπαίνου», «ὑπερβολικοὶ ἔπαινοι».

—*[Παιδαγωγ.]* Βλ. λ. *ἀμοιβή*.

—*[Φιλολ.]* Βλ. λ. *ἐγκώμιον*.

ἐπαινῶ (—*έω*), *ἀόρ. ἐπήνεσα—ἐπηνέθην*, παθ. μετχ. *ἐπῃνημένος*· κοιν. *παινεύω* (βλ. λ.)· λέγω ναί, ἐπιδοκιμάζω, ἀποδέχομαι· ‖ ἐκφράζω ἀνεπιφυλάκτως τὴν ἐπιδοκιμασίαν μου, ἐπικροτῶ ζωηρῶς, ἐγκωμιάζω, ἐπευφημῶ, ἀντίθ. *ἀποδοκιμάζω*, *ψέγω*: «ἐπαινῶ τὴν πρόθεσίν σου, ἀλλὰ ψέγω τὸν τρόπον τῆς ἐνεργείας σου», «μὴ τὸν ἐπαινῇς ὑπερβολικῶς».

ἐπαΐοντες (οἱ)· ὀνομ. ἑν. ὁ *ἐπαΐων*· μετχ. τοῦ ῥήματος ἐπαΐω=γνωρίζω· οἱ γνωρίζοντες, οἱ κατέχοντες τὸ ζήτημα ἐπιστημονικῶς, οἱ εἰδήμονες: «περὶ τῶν οἰκονομικῶν μέτρων τῆς κυβερνήσεως θὰ εἴπουν γνώμην οἱ ἐπαΐοντες».

ἐπαίρω, *ἀόρ. ἐπῆρα—ἐπήρθην*, παθ. μετχ. *ἐπηρμένος*· παρακινῶ, προτρέπω (ἀρχ.)· ‖ ὑψώνω, σηκώνω ἐπάνω: «ἐπαίρω τὸ ἱστίον,—τὴν σημαίαν,—σῆμα»· ‖ προστ. ἀόρ. *ἔπαρον*· ἐκτελεστικὸν παράγγελμα ἐν τῷ ναυτικῷ· ‖ παθ. *ἐπαίρομαι*· ἐπαίρω, ἐξυψῶ τὸν ἑαυτόν μου, ὑπερηφανεύομαι, μεγαλαυχῶ: «ἐπαίρεται διὰ τὰ χρήματά του,—διὰ τὴν ἐπιτυχίαν του», «μὴν ἐπαίρεσαι διότι θὰ ταπεινωθῇς». ‖ μετχ. *ἐπηρμένος* (βλ. λ.).

ἐπαισθάνομαι· ἀντιλαμβάνομαί τι διὰ τῶν αἰσθήσεων, ἐννοῶ καλῶς, ἀκούω (ἀρχ.).

ἐπαίσθημα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐπαισθάνεσθαι, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀντελήφθη τις καλῶς.

ἐπαίσθησις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπαισθάνεσθαι, ἀντίληψις, κατανόησις, γνῶσίς τινος.

ἐπαισθητός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἀντιληπτὸς διὰ τῶν αἰσθήσεων, αἰσθητός, ἀναμφισβήτητος, βέβαιος, σημαντικός, ἀντίθ. *ἀνεπαίσθητος*· «ἐπαισθητὸς θόρυβος,—ἦχος», «ἐπαισθητὴ βελτίωσις,—μεταβολή,—ἀλλοίωσις».

ἐπαισχύνομαι· αἰσχύνομαι ἐπί τινι, ἐντρέπομαι· ‖ αἰσχύνομαι πρὸς τούτοις.

ἐπαίσχυντος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ἐκεῖνος διὰ τὸν ὁποῖον πρέπει τις νὰ αἰσχύνεται, ἐπονείδιστος: «ἐπαίσχυντος πρᾶξις,—συμπεριφορά».—Ἐπίρρ. ***ἐπαισχύντως***.

ἐπαιτεία (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπαιτεῖν, αἴτησις ἐλεημοσύνης, ἐπαίτησις, κοιν. *ζητιανιά*: «ζῇ διὰ τῆς ἐπαιτείας», «ἡ ἐπαιτεία κατέστη ἐπάγγελμα».

— *[Ποιν. Δίκ.]* Βλ. λ. *ἐπαίτης*.

ἐπαίτης (ὁ)· ὁ ἐπαιτῶν, ὁ ζητῶν ἐλεημοσύνην, κοιν. *ζητιάνος*.

— *[Ἐγκυκλ.]* Ἡ ἐπαιτεία, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, εἶναι ἓν ἐκ τῶν συνοδευόντων τὴν διαίρεσιν τῆς κοινωνίας κακῶν. Ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἐπῆλθεν οἰκονομικὴ διαφοροποίησις ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ κατέστη ἀπαραίτητος δι' ὡρισμένα στρώματα αὐτῆς ἡ μίσθωσις τῆς ἐργατικῆς δυνάμεως πρὸς πορισμὸν τῶν διὰ τὸν βίον ἀναγκαιούντων, ἐνεφανίσθη καὶ ἡ ἐπαιτεία. Πάντοτε ἓν ποσοστὸν τῶν ἠναγκασμένων νὰ ζῶσι διὰ τῆς ἐργασίας των ἀτόμων ἐζήτησε ν' ἀπαλλαγῇ τῆς σκληρᾶς ταύτης ἀναγκαιότητος καὶ νὰ διατηρηθῇ ἐν τῇ ζωῇ δαπάναις τῶν ἄλλων, ἐκμεταλλευόμενον τὴν φιλαλληλίαν καὶ τὰ λοιπὰ ἀνθρωπιστικὰ αἰσθήματα αὐτῶν. Ἡ καταφυγὴ αὕτη εἰς τὴν ἐπαιτείαν, ἄλλοτε ἑκουσία διὰ λόγους ὀκνηρίας καὶ φυγοπονίας καὶ ἄλλοτε ἀκουσία λόγῳ φυσικῆς ἢ πνευματικῆς ἀναπηρίας, ἢ κρίσεως ἐργασίας ἕνεκα ὑπερπληθυσμοῦ καὶ ἄλλων ποικίλων αἰτίων, ἐθεωρήθη πάντοτε ὡς κοινωνικὴ πληγή, ἀναλόγως δὲ τῆς ἑκάστοτε κρατούσης καταστάσεως καὶ διανοητικότητος διετέλεσεν ὑπὸ τὴν ἀνοχὴν τῆς κοινωνίας ἢ ὑπέστη διώξεις καὶ κατεπολεμήθη διὰ γονίμων μέτρων κοινωνικῆς προνοίας ἢ διὰ ποινῶν, αἱ ὁποῖαι παρ' ὅλην τὴν σκληρότητά των δὲν κατώρθωσαν νὰ τὴν ἐξαφανίσουν.

Ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὴν ὁμηρικὴν ἐποχὴν ἡ ἐπαιτεία ἦτο συνηθέστατον καὶ πολὺ διαδεδομένον φαινόμενον. Ἐν τῇ «Ὀδυσσείᾳ» εἰκονίζεται ὡραιότατα ὁ χαρακτὴρ μιᾶς κατηγορίας ἐπαιτῶν, οἱ ὁποῖοι «πτωχεύεσκον κατὰ ἄστυ» λόγῳ ὀκνηρίας καὶ ἔζων παρασιτικῶς παρὰ ταῖς πλουσίαις οἰκογενείαις (Ὀδυσ. Σ. 5 κ.ἑξ.). Ὁ Ὀδυσσεὺς ἀφ' ἑτέρου, ἐν τῇ προσωρινῇ μεταμφιέσει του, ἀντιπροσωπεύει ἄλλον τύπον ἐπαίτου, τὸν τοῦ νομάδος, τοῦ ἀλήτου μὲ τὴν πρώτην σημασίαν τῆς λέξεως. Οἱ ἐπαῖται αὐτοὶ ἢ προήρχοντο ἐκ πλουσίων καὶ εὐγενῶν πολλάκις, οἱ ὁποῖοι εἰς μίαν στροφὴν τῆς μοίρας πληγέντες καιρίως ἀπώλεσαν τὴν αὐτάρκειάν των καὶ ἐνεπιστεύθησαν ἑαυτοὺς εἰς τὴν εὐσπλαγχνίαν τῶν ἄλλων, ἢ ἦσαν ἁπλῶς τυχοδιωκτικοὶ τύποι, ἀνήσυχοι καὶ ἔφευριτικοί. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους εἰς τὰς δύο ταύτας κατηγορίας ἐπαιτῶν

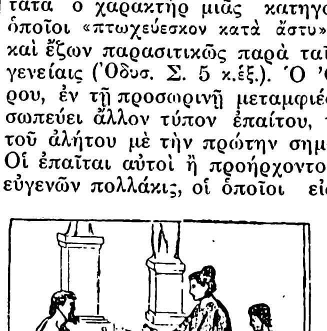

Ἐπαῖται.
Κατὰ τοιχογραφίαν τῆς Ἡρακλείας.]

ἀνεμιγνύοντο καὶ οἱ θεοὶ πολλάκις, οἱ ὁποῖοι θέλοντες νὰ δοκιμάσουν τὴν εὐσπλαγχνίαν καὶ τὴν εὐγένειαν τῶν θνητῶν παρουσιάζοντο εἰς αὐτοὺς ὡς ἐπαῖται. Λόγῳ τῆς πίστεως ταύτης—ἀνάμνησις τῆς ὁποίας διετηρήθη εἰς σχετικὰς χριστιανικὰς παραδόσεις διαφόρων λαῶν περὶ δοκιμαστικῆς ἐπαιτείας ἁγίων—οἱ ἐπαῖται παρ' ὅλην τὴν φορτικότητά των πολὺ σπανίως εὕρισκον κλειστὰς τὰς θύρας ἐκείνων, εἰς οὓς προσέφευγον. Κατὰ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους, ὅταν πλέον ἡ δουλεία εἶχε λάβῃ παγίαν καὶ συστημα-

Digitized by Google

τοποιημένην μορφήν, ἡ οἰκονομικὴ ἀπορία ὡδήγει συνήθως εἰς αὐτὴν καὶ οὐχὶ εἰς τὴν ἐπαιτείαν. Ὁ μὴ ἀποζῶν ἐκ κανονικῆς καὶ φανερᾶς ἐργασίας, ὅταν δὲν ἐγίνετο δοῦλος καθίστατο ἄτιμος. Παραλλήλως ὅμως ἡ πολιτεία ἐκτὸς τῆς γενικῆς προνοίας, τὴν ὁποίαν ἐλάμβανε πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν πτωχῶν διὰ ποικίλων μέτρων, ἐφρόντιζε καὶ νὰ παρέχῃ ἐργασίαν εἰς τοὺς ἀέργους ἀποτρέπουσα οὕτως αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ἐπαιτείας.

Ἐν Ρώμῃ κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς στενῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας, φαίνεται ὅτι ἡ ἐπαιτεία δὲν εἶχε λάβει μεγάλην διάδοσιν. Ἐφ' ὅσον ὅμως μετεβάλλετο ὁ χαρακτὴρ τῆς οἰκονομίας διὰ τῶν κατακτήσεων, τῶν πολέμων, τῆς κοινωνικῆς διαφοροποιήσεως κλπ., παρουσιάζοντο καὶ τὰ γενεσιουργὰ τῆς ἐπαιτείας αἴτια. Μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς ἐλευθέρας πολιτείας ἡ ἐξαθλίωσις τῶν μαζῶν ἔβαινεν ἁλματωδῶς. Εἰς τοὺς ναούς, τὰς γεφύρας, τὰς ἀγορὰς καὶ τὰς τριόδους συνήγοντο εἰς πολυαρίθμους ὁμάδας ἀκτήμονες καὶ πειναλέοι Ρωμαῖοι, ἐπαιτοῦντες παρὰ τῶν ἰδιωτῶν καὶ παρὰ τοῦ κράτους καὶ ἕτοιμοι νὰ πωλήσωσι τὴν ψῆφόν των ἢ νὰ θέσωσι τὸ ξίφος των εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ τυχόντος φιλοδόξου, ὁ ὁποῖος θὰ τοὺς ἐξησφάλιζε διατροφήν. Πολλοὶ κατέφευγον καὶ εἰς διάφορα ἀπατηλὰ μέσα διὰ νὰ προκαλέσουν τὸν οἶκτον τῶν διαβατῶν. Διεξετραγῴδουν διὰ κλαυθμηρᾶς φωνῆς ἀνυπάρκτους δυστυχίας των, κατελαμβάνοντο ὑπὸ ψευδῶν κρίσεων ἐπιληψίας, ὑπεκρίνοντο στρέβλωσιν τῶν μελῶν των, ᾖδον διάφορα ᾄσματα κλ.

Εἰς τὴν ἐπαιτείαν κατέφευγον, μετά τινος ὑπερηφανείας καὶ περιφρονήσεως πρὸς τὴν κοινὴν γνώμην, καὶ οἱ κυνικοὶ φιλόσοφοι καὶ οἱ ἱερεῖς τῆς Κυβέλης, οἱ ὁποῖοι διέτρεχον τὰς ὁδοὺς τῶν μεγάλων πόλεων ὑπὸ τὸν ἦχον κυμβάλων, τυμπάνων καὶ αὐλῶν, προὐκάλουν μέγαν θόρυβον καὶ ὑπεβάλλοντο εἰς αἱματηρὰς ἐκκεντρικότητας, πρὸς ἀνταμοιβὴν τῶν ὁποίων ἐλάμβανον νομίσματα, ἄρτον, οἶνον, τυρὸν καὶ ἄλλα τρόφιμα. Τὸ παράδειγμα τῶν κυνικῶν φιλοσόφων καὶ τῶν ἱερέων τῆς Κυβέλης, μετριοφρονέστερόν πως ἠκολούθησαν μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ὡρισμένα μοναχικὰ τάγματα, ὡπλισμένα ταῦτα καὶ μὲ θεωρητικὴν πλέον δικαιολογίαν (ἡ ὁποία ἐχρησίμευεν ὡς πρόφασις) τῆς ἐπαιτείας των.

Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Αἰγύπτῳ ἡ ἐπαιτεία δὲν ἐπετρέπετο ὑπὸ οὐδεμίαν πρόφασιν, καὶ ἡ κεφαλικὴ ποινὴ ἠπείλει πᾶν ἄτομον τὸ ὁποῖον ἔζη διὰ τρόπου ἀπᾴδοντος πρὸς τὴν ἠθικήν. Τὸ κράτος ἀνελάμβανε νὰ παράσχῃ ἐργασίαν εἰς ὅλους τοὺς δυναμένους νὰ ἐργασθῶσι καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καθίδρυε τεράστια ἐργαστήρια. Κατὰ τὸν Πλίνιον αἱ κολοσσιαῖαι πυραμίδες ἦσαν ἀποτέλεσμα τῆς συντονισμένης ἐργασίας χιλιάδων τοιούτων μισθωτῶν τοῦ κράτους.

Μὲ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐκαλλιεργήθησαν ὁπωσδήποτε τὰ αἰσθήματα φιλαλληλίας καὶ εὐσπλαγχνίας καὶ ἔτυχον ἱκανῆς εὐνοίας καὶ προστασίας οἱ πτωχοί, τόσον ὥστε ἡ ἀφθονία τῆς ἐλεημοσύνης ηὔξανε καταπληκτικῶς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπαιτῶν καὶ ἐγέννησε τὴν βιομηχανίαν τῆς ψευδοῦς καὶ ὑποκρινομένης δυστυχίας. Ἐναντίον τῆς καταχρήσεως ταύτης ἠθέλησε ν' ἀντιδράσῃ πρῶτος ὁ Οὐαλεντιανός, ὁ ὁποῖος ἠπείλησεν ἀπώλειαν τῆς ἐλευθερίας εἰς τοὺς δυναμένους νὰ ἐργασθῶσι καὶ καταφεύγοντας εἰς τὴν ἐπαιτείαν. Ὁ Ἰουστινιάνειος κῶδιξ κατέστησεν ἠπιωτέραν τὴν αὐστηρὰν ταύτην νομοθεσίαν καὶ ὥρισεν ὅπως οἱ ἀναλαμβάνοντες δημόσια ἔργα προσλαμβάνωσιν ὑποχρεωτικῶς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των τοὺς ἱκανοὺς πρὸς ἐργασίαν ἐπαίτας, οἱ ὁποῖοι ἐν περιπτώσει ἀρνήσεως ἐτιμωροῦντο δι' ἐξορίας.

Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐν τῇ Δύσει ἡ ἐπαιτεία, λόγῳ τῆς μεγάλης ἐξαθλιώσεως τῶν λαϊκῶν μαζῶν, ἔφθασεν εἰς καταπληκτικὴν διάδοσιν. Οἱ ἐπαῖται συνεκρότησαν σωματεῖα, παρουσίασαν διεκδικήσεις καὶ διεδραμάτισαν πολλάκις σπουδαῖον ρόλον ἐν τῇ κοινωνίᾳ διὰ τῆς ὠργανωμένης δυνάμεώς των, τὴν ὁποίαν ἔθετον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν βασιλέων καὶ φεουδαρχῶν, οἵτινες ὁσάκις δὲν κατώρθωνον νὰ τοὺς προσεταιρισθοῦν ἐθέσπιζον αὐστηροτάτους ἐναντίον των νόμους.

Ἐν Ἀνατολῇ ἐπίσης ἤκμασε καὶ ἐξακολουθεῖ ἀκόμη νὰ ἀκμάζῃ ἡ ἐπαιτεία καὶ ν' ἀποτελῇ ἀθεράπευτον κοινωνικὴν πληγήν. Ἐν τῇ ἀσιατικῇ Τουρκίᾳ, εἰς τὰς μεγάλας πόλεις καὶ ἰδίως ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἡ ἐπαιτεία ἀπετέλεσε πολὺ προσοδοφόρον ἐπάγγελμα. Οἱ ἐπαῖται συγκεκροτημένοι εἰς πειθαρχούσας καὶ ὑπὸ ἀρχηγοῦ διοικουμένας ὁμάδας κατέκλυζον τὰς ὁδοὺς τῶν πόλεων. Ἐν Κίνᾳ πάλιν ἡ ἐπαιτεία ἤκμασε καὶ ἀκμάζει ὅσον οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ. Οἱ ἐπαῖται, ὠργανωμένοι εἰς ἰσχυρότατα σωματεῖα, ἀποτελοῦν ἀληθὲς κράτος ἐν κράτει, ἐκλέγουν ἰδικόν των βασιλέα, ἔρχονται πολλάκις εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ διεκδικοῦν διὰ παντὸς μέσου τὸ ἀκαταδίωκτον καὶ τὴν ἀσφάλειάν των.

Ἐναντίον τῆς ἐπαιτείας ἐλήφθησαν κατὰ καιροὺς διάφορα προληπτικὰ καὶ κατασταλτικὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν κατώρθωσαν νὰ τὴν ἐξαφανίσουν, ἅτε συνυφασμένην μὲ τὸ κρατοῦν σύστημα διανομῆς τῶν ἀγαθῶν. Οὐδαμοῦ τῆς γῆς ἔχει ἐκλείψει ἡ ἐπαιτεία καὶ ἡ μόνη διαφορὰ ἡ μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐθνῶν παρουσιαζομένη, εἶναι ἡ διαφορὰ τοῦ ὑπάρχοντος ποσοστοῦ ἐπαιτῶν, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται εἰς ἀντιπεπονθότα λόγον πρὸς τὴν ἀρτιότητα τῶν χρησιμοποιουμένων κατασταλτικῶν μεθόδων καὶ πρὸς τὸν παρ' ἑκάστῳ ἔθνει βαθμὸν τῆς ἀναπτύξεως τῆς κοινωνικῆς προνοίας. —Ω.

—*[Ποιν. Δίκ.]* Περὶ τῆς ἐπαιτείας εἶχε προβλέψει ὁ Ποινικὸς νόμος ἐν τῷ ΙΣΤ' κεφαλαίῳ αὐτοῦ, ἄρθρ. 661 ἑπ., ἀλλ' αἱ διατάξεις αὗται ἐτροποποιήθησαν καὶ ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ τῶν νόμων 1681, 1682, 2018. Κατὰ τὸ ἄρθρον 8 τοῦ νόμου 1681 οἱ ἐπαῖται εἰσάγονται εἰς ἄσυλον ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ἱδρυθησόμενον καὶ τοῦ ὁποίου ὁ ὀργανισμὸς κανονισθήσεται διὰ διατάγματος. Ὁ ἀρνούμενος νὰ εἰσαχθῇ συλλαμβάνεται ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας καὶ προσάγεται ἐνώπιον τοῦ εἰσαγγελέως τῶν πρωτοδικῶν τῆς περιφερείας ἐν ᾗ συνελήφθη. Ἡ διάρκεια τῆς παραμονῆς τοῦ ἐπαίτου εἰς τὸ ἄσυλον δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τὴν τριετίαν, τοῦ εἰσαγγελέως δυναμένου ἐν τῷ μεταξὺ καὶ νὰ μεταρρυθμίσῃ τὴν ἀπόφασίν του. Κατὰ τῆς διατάξεως τοῦ εἰσαγγελέως, συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν ὁ ἐπαίτης εἰσήχθη εἰς τὸ ἄσυλον, δύναται πᾶς πιθανολογῶν περιουσιακὸν συμφέρον ἢ ἄλλο εὔλογον ἐνδιαφέρον, νὰ προσφύγῃ ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τῶν πρωτοδικῶν, κατὰ τῆς ἀποφάσεως δὲ τοῦ πρωτοδικείου ἐπιτρέπεται ἀνακοπὴ ὑπὸ παντὸς δικαιουμένου εἰς προσφυγήν, ἀλλὰ μὴ μετασχόντος τῆς συζητήσεως. Πᾶσαι αἱ ἀνωτέρω διαδικασίαι διεξάγονται ἐφ' ἁπλοῦ χάρτου. Κατὰ τὸ ἄρθρον 2 τοῦ αὐτοῦ νόμου ἀπειλεῖται ποινὴ φυλακίσεως μέχρι τριῶν μηνῶν κατ' ἐκείνου ὅστις ἐκ φυγοπονίας ἢ φιλοχρηματίας ἐπαιτεῖ ἢ ἐξωθεῖ πρὸς ἐπαιτείαν ἢ παραλείπει ὅπως ἐμποδίσῃ ἀπὸ ταύτης πρόσωπα τελοῦντα ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ ἢ ἐν σχέσει ἐξαρτήσεως πρὸς αὐτόν. Κατὰ δὲ τὸ ἄρθρον 3 τοῦ αὐτοῦ νόμου ἀπειλεῖται χρηματικὴ ποινὴ μέχρι 1000 δραχμῶν καὶ φυλάκισις μέχρι τριῶν μηνῶν κατ' ἐκείνου, ὅστις παραδίδει ἢ προμηθεύει εἰς ἐπαίτας ἢ ἀλήτας ἢ εἰς οἱονδήποτε ἄλλον, πρόσωπα μὴ ὑπερβάντα τὸ 18ον ἔτος τῆς ἡλικίας των, πλημμελοῦς ὑγείας ἢ σωματικῶς ἢ διανοητικῶς ἀνάπηρα, ὅπως ταῦτα προκαλῶσι διὰ τῆς σωματικῆς των καταστάσεως τὴν περιέργειαν, τὸν οἶκτον ἢ τὴν συμπάθειαν τοῦ κοινοῦ πρὸς χρηματισμόν, ὡς καὶ κατ' ἐκείνου ὅστις παραλαμβάνει πρὸς ἐκμετάλλευσιν τὰ τοιαῦτα πρόσωπα. Αἱ ποιναὶ αὗται ἐπιτείνονται μέχρι τοῦ διπλασίου ἐὰν ὁ ὑπαίτιος προβαίνῃ εἰς τὰς ἐκτεθείσας πράξεις κατ' ἐπάγγελμα ἢ ὑπὸ περιστάσεις ἰδιαιτέρως ἐπιβαρυντικάς· ἐπίσης καὶ ἐν περιπτώσει ὑποτροπῆς. Κατὰ τὸ ἄρθρον 1 τοῦ νόμου 1682, ἀνήλικοι ἀμφοτέρων τῶν φύλων κάτω τῶν 18 ἐτῶν ἐπαιτοῦντες συνήθως, συλλαμβάνονται καὶ συντασσομένης ὑπευθύνου ἐκθέσεως ὑπὸ τῶν συλλαβόντων αὐτοὺς ἀστυνομικῶν ὀργάνων ἢ τῶν ὀργάνων τῶν ἀσύλων προσάγονται πάραυτα ἐνώπιον τοῦ εἰσαγγελέως. Ὁ εἰσαγγελεὺς δύναται ἢ νὰ νουθετήσῃ τὸν συλληφθέντα καὶ νὰ τὸν παραδώσῃ εἰς τὰ πρόσωπα ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν ὁποίων διατελοῦν, ἢ νὰ ἀναθέσῃ τὴν ἀνατροφήν των εἰς πρόσωπον ἢ σύλλογον ἢ νὰ τοὺς ἐγκλείσῃ εἰς ἄσυλον. Κατὰ τὸ ἄρθρον 3 τοῦ αὐτοῦ νόμου οἱ γονεῖς ἢ ἐξουσιασταὶ τοῦ καθ' οὗ ἐλήφθησαν τὰ ἀνωτέρω μέτρα, πᾶς ἐξ αἵματος ἢ ἐξ ἀγχιστείας συγγενὴς αὐτῶν καὶ πᾶς δυνάμενος νὰ πιθανολογήσῃ ἔννομον περιουσιακὸν συμφέρον, δύναται νὰ ἀπευθύνῃ προσφυγὴν ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τῶν πρωτοδικῶν.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 361 ἀριθ. 4 τοῦ γερμανικοῦ Ποινικοῦ κώδικος ἡ ἐπαιτεία τιμωρεῖται ὡς πταῖσμα καὶ δὴ ἀπειλεῖται ποινὴ κρατήσεως κατὰ παντὸς ὅστις ἐπαιτεῖ ἢ ἐξωθεῖ ἢ ἐξαποστέλλει παιδία εἰς ἐπαιτείαν, ἢ παραλείπει νὰ συγκρατήσῃ ἀπὸ τῆς ἐπαιτείας πρόσωπα ὑποκείμενα εἰς τὴν ἐξουσίαν ἢ τὴν ἐπιμέλειαν αὐτοῦ καὶ συνοικοῦντα μετ' αὐτοῦ. Ἡ ἔννοια τῆς ἐπαιτείας παρὰ Γερμανοῖς λαμβάνεται ἐκ τῆς περὶ ταύτης ἀντιλήψεως τοῦ καθ' ἡμέραν βίου. Κατὰ τὴν ἀντίληψιν ταύτην ἐπαιτεῖ ὅστις ἐκ πραγματικῆς ἢ δῆθεν ἀνάγκης ἐκλιπαρεῖ ἐλεημοσύνην παρὰ ξένου προσώπου, δι' ἑαυτὸν ἢ διὰ τοὺς ὑπὸ τὴν ἐπιμέλειαν αὐτοῦ. Ὁ βαθμὸς τῆς ἀνάγκης ἢ τὸ ποσὸν τῆς ἐλεημοσύνης δὲν ἔχουν σημασίαν. Ἐπίσης ἡ ἐλεημοσύνη δύναται νὰ συνίσταται καὶ εἰς πράγματα, ἀλλὰ μὲ χρηματικὴν ἀξίαν. Δὲν ἐπαιτεῖ ὅστις παρακαλεῖ τὸν δανειστὴν πρὸς ἄφεσιν τοῦ χρέους, ἐπίσης οὐχὶ ὅστις παρακαλεῖ νὰ τῷ δοθῇ ἄσυλον διὰ τὴν νύκτα. Δὲν πρόκειται ἐπίσης ἐπαιτεία ὅταν μεταξὺ τοῦ ἐκλιπαροῦντος καὶ τοῦ ἐκλιπαρουμένου ὑφίσταται σχέσις συγγενικὴ ἢ φιλικὴ ἢ ἐπαγγελματική. Ἐπίσης οὐχὶ ὅταν ἡ παροχὴ δικαιολογῆται ὑπὸ γενικῆς ἢ τυπικῆς τινος συνηθείας. Ὡς ἐπαίτης δὲν ἐκλαμβάνεται ἐκεῖνος εἰς ὃν προσφέρεταί τι. Ἀλλ' ἡ ἐκζήτησις ἐλεημοσύνης εἶναι ἐπαιτεία ὑπὸ οἱανδήποτε μορφὴν καὶ ἂν συμβαίνῃ, εἴτε ρητῶς εἴτε καὶ ἐμμέσως. Πάντως ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ἐπαιτείας ἐνυπάρχει ἡ πρόθεσις πρὸς τοιαύτην. Κατὰ τὴν ὀρθοτέραν δόξαν, ἣν καὶ ὁ ἡμέτερος νόμος ἀσπάζεται, ὡς ἀνωτέρω, ἡ ἅπαξ γινομένη παράκλησις ἥτις ὑπηγορεύθη ὑπὸ στιγμιαίας ἀνάγκης ἢ στενοχωρίας, δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἐπαιτεία. Ἡ ἔννοια τῆς ἐπαιτείας προϋποθέτει ἐπανάληψιν ἢ συνήθειαν. Τὸ κολάσιμον τῆς ἐπαιτείας ἀποκλείεται ἐπὶ τῆς καταστάσεως ἀνάγκης. Ἡ παράλειψις τῆς συγκρατήσεως ἀπὸ τῆς ἐπαιτείας δύναται νὰ τελεσθῇ καὶ ἐξ ἀμελείας.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 274 τοῦ Code pénal, πᾶν πρόσωπον ὅπερ συλλαμβάνεται ἐπαιτοῦν εἰς τόπον εἰς τὸν ὁποῖον ὑφίσταται δημόσιον ἵδρυμα ὠργανωμένον πρὸς ἀποτροπὴν τῆς ἐπαιτείας τιμωρεῖται μὲ φυλάκισιν 3—6 μηνῶν. Συμφώνως πρὸς τὴν νομολογίαν τοῦ γαλλικοῦ Ἀκυρωτικοῦ ἡ ἀπόφασις ἥτις καταδικάζει ἐπὶ ἐπαιτείᾳ δέον νὰ πιστοποιῇ ρητῶς ὅτι ἐν ᾧ τόπῳ συνελήφθη ὁ ἐπαιτῶν ὑπάρχει δημόσιον ἄσυλον. Ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ ἄσυλον τιμωρεῖται μόνον ὁ ἐκ συνηθείας ἐπαιτῶν. Ἐν Γαλλίᾳ ὑπάρχουν μόνον 24 ἄσυλα ἐπαιτῶν, λειτουργοῦντα καὶ ταῦτα κατὰ τρόπον ἐλάχιστα ἱκανοποιητικόν. Καὶ ἐν Γαλλίᾳ γίνεται δεκτὸν ὅτι ἡ κατάστασις ἀνάγκης ἀποκλείει τὴν ἐπὶ ἐπαιτείᾳ τιμώρησιν.

[Πρβλ. *Olshausen*, Kommentar II ὑπὸ τὸ ἄρθρ. 361. *Vidal - Magnol* Cours I 348.]

Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

—**ἐπαῖται μοναχοὶ** *[Ἐκκλ. Ἱστορ.]*. Μοναχικὰ τάγματα ἀποβαλόντα πᾶσαν ἰδιοκτησίαν, τῇ πενίᾳ παραδοθέντα καὶ δι' ἐπαιτείας συντηρούμενα. Ταῦτα συνέστησαν, ἀρχομένου τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ ἐν χλιδῇ καὶ ἀσωτείᾳ τότε ζῶντα προηγούμενα τάγματα. Τὰ τῶν ἐπαιτῶν τάγματα προῆλθον ἐκ τῆς ζωηροτάτης ἐπιθυμίας τῆς πιστῆς καὶ πλήρους ἐφαρμογῆς τῶν πρὸς τοὺς ἀποστόλους λόγων τοῦ Κυρίου (*Ματθ.* 10, 9—10) ἀποστέλλοντος αὐτοὺς ἐπὶ τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου. Οἱ *Δομινικανοὶ* καὶ *Φραγκισκανοὶ* ἦσαν οἱ πρῶτοι, τούτοις δ' ἠκολούθησαν εὐθὺς οἱ *Καρμῖται* καὶ *Αὐγουστινιανοί*. Τὰ τέσσαρα ταῦτα τάγματα ἐκαλοῦντο κυρίως ἐπαῖται, διότι τὸ ἀρχικὸν αὐτῶν καταστατικὸν ἀπηγόρευεν αὐτοῖς πᾶσαν ἰδιοκτησίαν καὶ ἐπέβαλλε τὸ ἐξ ἐπαιτείας ζῆν. Τὰ εἰρημένα τέσσαρα τάγματα, παρὰ τὴν ἐξαιρετικὴν αὔξησιν τῶν ταγμάτων τῶν ἐπαιτῶν, παρέμειναν τὰ σημαντικώτατα καὶ σπουδαιότατα, μεγίστην σχόντα ἐπίδρασιν ἐπὶ τὴν παπικὴν Ἐκκλησίαν, τῇ ὁποίᾳ καὶ παρέσχον οὐσιώδεις ὑπηρεσίας. Οἱ τῶν εἰρημένων ταγμάτων ἐπαῖται ἀπέλαυον ἰδιαιτέρων προνομίων καὶ ἦσαν ἀνεξάρτητοι ἀπὸ πάσης κοσμικῆς καὶ ἐπισκοπικῆς δικαιοσύνης, δυνάμενοι νὰ συλλέγωσιν ἐλεημοσύνας ἐν πάσῃ ἐνορίᾳ, νὰ ἱερουργῶσιν εἰς πάσας τὰς ἐκκλησίας, νὰ ἐξομολογῶσι καὶ πωλῶσιν ἀφέσεις. Ὡς ἐξομολόγοι τῶν ἡγεμόνων, ὡς διδάσκαλοι ἐν τοῖς σχολείοις καὶ πανεπιστημίοις καὶ ὡς ἱεροκήρυκες τοῦ λαοῦ ἔσχον βαθυτάτην δρᾶσιν πανταχοῦ. Ὑπήγοντο μόνον ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐν Ρώμῃ ἑδρεύοντος ἀρχηγοῦ τοῦ τάγματος αὐτῶν καὶ αὐτῷ μόνῳ ἐλογοδότουν διὰ τὰς πράξεις αὐτῶν. Μετὰ τὴν Μεταρρύθμισιν ὑπέστη μείωσιν ἡ ὑπόληψις αὐτῶν, μάλιστα δὲ ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ τάγματος τῶν Ἰησουϊτῶν. Κατὰ τοὺς νεωτάτους χρόνους ἐδείχθησαν δραστηριώτατοι οἱ Φραγκισκανοί· οὐχ ἧττον, παρὰ τὴν ὑπὸ τοῦ κράτους ὑποστήριξιν, φαίνονται ἐκλιπόντα πλέον τὰ τῶν ἐπαιτῶν μοναχῶν τάγματα.

Ν. Κ. ΚΑΨΗΣ

ἐπαιτικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἐπαίτην, ὁ ἁρμόζων εἰς ἐπαίτην: «ἐπαιτικὸς τύπος», «ἐπαιτικὴ ἐπιμονή». —Ἐπίρρ. ***ἐπαιτικῶς***.

ἐπαιτίνδα *[Ἀρχ.]*. Ἀρχαία παιδιά, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ συμπαίκτορες, περισσότεροι πάντοτε τῶν δύο, ἵσταντο εἰς ἱκανὴν ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν, ὁ εἷς δὲ κρατῶν σφαῖραν ἡτοιμάζετο νὰ τὴν ρίψῃ πρός τινα, ἀλλὰ καθ' ἣν στιγμὴν τὴν ἔρριπτεν ἤλλασσε διεύθυνσιν καὶ τὴν ἔρριπτε πρὸς ἄλλον (πρ. *Ἡσύχ.* «σφαῖραν ἄλλῃ προτείναντες ἀλλαχῇ βάλλωσι ἢ ἄλλῳ προδείξαντες τὴν σφαῖραν ἄλλῳ ἀφῶσι». Ἡ λέξις ἀπαντᾷ καὶ ὑπὸ τὸν τύπον *ἐφεντίνδα* καὶ σημαίνει εἶδος παιδιᾶς καθ' ἣν χαράσσεται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κύκλος καὶ οἱ συμπαίκτορες ἱστάμενοι ἀπὸ ὡρισμένης ἀποστάσεως ἔρριπτον μικρὸν πλακίδιον προσπαθοῦντες νὰ πέσῃ τοῦτο ἐντὸς τοῦ κύκλου.

ἐπαιτιῶμαι (*—άομαι*)· αἰτιῶμαι, κατηγορῶ τινα ἐπί τινι: «τὸν ἑαυτόν σου νὰ ἐπαιτιᾶσαι διὰ τὴν συμφοράν σου».

ἐπαιτῶ (*— έω*)· αἰτῶ ἐπιμόνως, ζητῶ ἐλεημοσύνην, κοιν. *διακονεύω, ζητιανεύω*: «ζῇ ἐπαιτῶν».

ἐπαΐω· ἀκούω μετὰ προσοχῆς, ἐννοῶ καλῶς, γινώσκω· βλ. *ἐπαΐοντες*.

ἐπακάνθιος σύνδεσμος *[Ἀνατομ.]*. Οὗτος ἐντείνεται δίκην σχοινίου κατὰ μῆκος τῆς νωτιαίας ἀκάνθης (τῶν ἀκανθωδῶν ἀποφύσεων) ἀπὸ τοῦ ἄνω μέχρι τοῦ κάτω ἄκρου τῆς σπονδυλικῆς στήλης. Ἀποτελεῖται δ' ἐκ πολλῶν στοιβάδων ὑπὲρ ἀλλήλας κειμένων, ὧν ἡ μὲν ἐπιπολῆς ὑπερπηδᾷ 3—4 σπονδύλους, ἡ δὲ μέση 2—3, ἡ δ' ἐν τῷ βάθει ἐκτείνεται μεταξὺ τῶν κορυφῶν τῶν ἀκανθωδῶν ἀποφύσεων δύο μόνον συνδέσμων. Προσφύε-

Digitized by Google

ται δὲ εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ἀκανθωδῶν ἀποφύσεων τῇ παρεμβολῇ στοιβάδος χόνδρου καὶ χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ παρακωλύῃ τὴν ὑπέρμετρον κάμψιν τῆς σπονδυλικῆς στήλης πρὸς τὰ πρόσω. Κατὰ τὸν αὐχένα ὅμως ὁ ὑπακάνθιος σύνδεσμος, ἐντεινόμενος μεταξὺ τοῦ 7ου αὐχενικοῦ συνδέσμου καὶ τοῦ ἔξω ἰνιακοῦ ὀγκώματος, δὲν συνάπτεται ἀμέσως μετὰ τῶν ἀκανθωδων ἀποφύσεων, ἀλλ' ἐμμέσως διὰ τριγώνου ὑμένος, μεθ' οὗ συναπαρτίζει τὸν *αὐχενικὸν σύνδεσμον*. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

ἐπακμάζω, ἀόρ. *ἐπήκμασα*· ἀκμάζω, εἶμαι ἐν τελείᾳ ἀκμῇ· || ἐν τῷ ναυτ. *ἐπακμάζει* (κοιν. *φρεσκάρει)* λέγεται χαρακτηριστικῶς ἐπὶ τοῦ ἀνέμου, σημαίνει δὲ ὅτι ὁ ἄνεμος αὐξάνει εἰς ἔντασιν. Οἱ ἀρχαῖοι μετεχειρίζοντο καὶ τὸν ὅρον *ἐπιδίδωμι*· «ὁ ἄνεμος ἐπεδίδου» *(Λουκιαν.* Πλοῖον ἢ εὐχαί). Τὸ ἀντίθετον *μετριάζω* καὶ ὑπερθετικώτερον *μαραίνομαι.*

— **ἐπακμάζων *ἄνεμος*** *[Μετεωρ.]*· βλ. λ. *ἀνεμομετρικὴ* κλῖμαξ καὶ *ἀπακμάζω.*

ἐπακολούθημα (τό)· πᾶν ὅ,τι ἐπακολουθεῖ, ἀποτέλεσμα, συμπέρασμα: «εἶναι ἐπακολούθημα τῆς κακῆς του διαγωγῆς».

ἐπακολούθησις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπακολουθεῖν· || τὸ ἐπακολουθοῦν, ἐπακολούθημα.

ἐπακόλουθος (ὁ ἡ), —*ον*· ὁ ἐπακολουθῶν, ὁ κατ' ἀκολουθίαν τινὸς γινόμενος· || ***ἐπακόλουθον*** (τό)· ὡς οὐσ. τὸ ἐπακολουθοῦν, ἐπακολούθημα: «αὐτὰ εἶναι τὰ ἐπακόλουθα τῆς ἀπροσεξίας του».

ἐπακολουθῶ (—*έω*), ἀόρ. *ἐπηκολούθησα*· ἀκολουθῶ κατόπιν, λαμβάνω ὑπόστασιν ὡς ἐπακολούθημα, ὡς ἀποτέλεσμα: «μετὰ τὴν τελετὴν ἐπηκολούθησε χορός, — διασκέδασις», «τοὺς λόγους του ἐπηκολούθησαν χειροκροτήματα καὶ ἐπευφημίαι».

ἐπακόντιον (τὸ) *[Ναυτ.]*. Κατασκεύασμα ἐξ ὀρειχάλκου ἢ γαλβανισμένου σιδήρου, προσαρμοζόμενον καὶ καθηλούμενον εἰς **τὸ** ἄκρον τῶν *κοντῶν* τῶν λέμβων. Ἀποτελεῖται ἐξ ἀγκίστρου διὰ

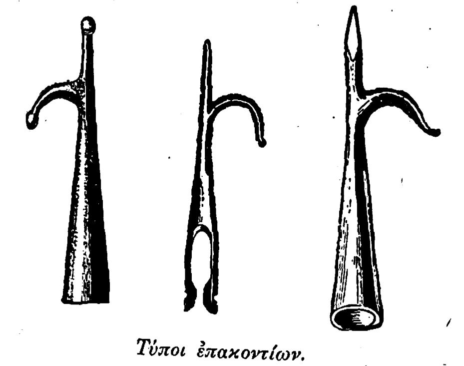

Τύποι ἐπακοντίων.

τὴν συγκράτησιν τῆς λέμβου παρὰ κρηπῖδα ἢ κλίμακα πλοίου καὶ ἐξ αἰχμῆς ἀποληγούσης ἐνίοτε εἰς κομβίον, διὰ τὴν ἀπώθησιν τῆς λέμβου ἅμα τῷ κελεύματι «ἄπωσον». Σ. Ε. Λ.

ἐπακόντιος *τορπίλλη* (γαλλ. torpédo d'cspars, ἀγγλ. out-rigger-torpedo) *[Ναυτ.]*. Ἐπιθετικὸν ἐκρηκτικὸν μηχάνημα, φερόμενον εἰς τὸ ἄκρον ἀκοντίου, δι' οὗ ἐξωπλίζοντο εἰδικὰ σκάφη ἢ ταχύπλοες ἀτμάκατοι πρὸς προσβολὴν ἐχθρικοῦ πλοίου ἢ ὑφάλου ἀμυντικοῦ ἐμποδίου. Συνίστατο δὲ τοῦτο εἰς δοχεῖον πλῆρες ἐκρηκτικῆς ὕλης, φερόμενον εἰς τὸ ἄκρον μακροῦ ἀκοντίου, εἰς τρόπον ὥστε εὑρισκόμενον εἰς ἀπόστασίν τινα ἀπὸ τοῦ ἐπιτιθεμένου πλοίου καὶ εἰς πρέπον ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν βάθος, νὰ δύναται νὰ ἐκρήγνυται εἴτε ἐπὶ τῶν ὑφάλων τοῦ σκάφους διὰ προσκρούσεως, εἴτε ἐγγύτατα αὐτῶν δι' ἠλεκτρικῆς ἀναφλέξεως, κατὰ τὸ δοκοῦν τῶν ἐπιτιθεμένων, ἄνευ μεγάλου κινδύνου αὐτῶν. Προπάτωρ τῆς ἐπιθετικῆς τορπίλλης, ἡ *ἐπακόντιος*, ἢ τὸ *ἐπακόντιον ναύκλαστρον*, ὡς ἐκαλεῖτο ἐπισήμως παρ' ἡμῖν τότε (κατὰ *Παλάσκαν* καὶ *προβλητὸν ναύκλαστρον*), ὑπῆρξεν ἀπότοκος τολμηρᾶς σκέψεως, τῆς καταβυθίσεως τῶν πλοίων διὰ προσκρούσεως ἐπ' αὐτῶν δοχείου ἐκρηκτικῆς ὕλης φερομένου εἰς τὸ ἄκρον κοντοῦ προέχοντος ἀπὸ τῆς πρῴρας ταχυπλόων κωπηλάτων κελήτων, οὓς εἶχον ὀνομάσει «Δαυίδ». Ἡ πρώτη ὅμως σοβαρὰ τοῦ τοιούτου ὅπλου ἐπιτυχία ἐσημειώθη κατὰ τὸν Ἀνθενωτικὸν πόλεμον, διὰ τῶν καιρίων βλαβῶν ἃς ὑπέστη ἡ ναυαρχὶς τῶν Βορείων «Μινεσότα» κατόπιν ἐπιθέσεως τῆς δι' ἐπακοντίου τορπίλλης ἐξωπλισμένης ἀτμακάτου τῶν Νοτίων «Σκουΐμπ» (9 Ἀπριλίου 1864). Ἡ ἐπιτυχία αὕτη ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν τῶν ναυπηγῶν πειραματιζομένων ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἄνευ ἀποτελέσματος ἀξιολόγου μέχρι τοῦ 1873, ὅτε ὁ Ἄγγλος τοιοῦτος Θόρνικροφτ ἐπέτυχε τὴν κατασκευὴν τορπιλλοφόρου μήκους 20,60 μέτρ., πλάτους 2,65 καὶ βυθίσματος 0,61, ἀποδίδοντος δὲ τὴν καταπληκτικήν, διὰ τὴν ἐποχήν του καὶ διὰ τὴν σμικρότητά του, ταχύτητα τῶν 18 μιλλ. ὡριαίως. Ἦτο δὲ τοῦτο ἐξωπλισμένον διὰ κοίλου σιδηροῦ ἀκοντίου μήκους 11 μέτρων, ὅπερ, ἐγκλινόμενον πρὸς τὴν θάλασσαν κατὰ τὴν ἐπίθεσιν, ἠδύνατο νὰ κρατῇ τὴν εἰς τὸ ἄκρον του προσηρμοσμένην

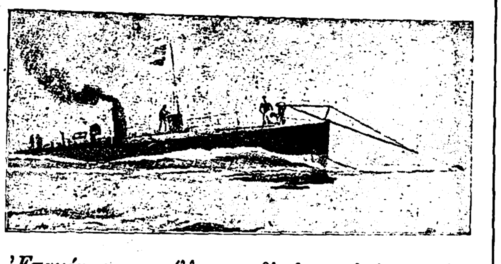

Ἐπακόντιος τορπίλλη, προβληθεῖσα ἀπὸ τορπιλλοφόρου Thornicroft ναυπηγήσεως 1873.

Εἰκὼν L. Haffner.

τορπίλλην εἰς σταθερὸν βάθος 2,50 μ.· ἡ τορπίλλη δὲ αὕτη, χωρητικότητος 11 κυβικῶν δεκατομέτρων, ἠδύνατο νὰ περιλαμβάνῃ 25 χιλιόγραμμα δυναμίτιδος. Ἡ δι' ἐπακοντίου τορπίλλης ἐπίθεσις ἀπῄτει θάρρος μέγα, τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν ἔλειψεν ἀπὸ τοὺς ναυτικοὺς τῆς περιόδου ἐκείνης τοῦ ναυτικοῦ, ὥστε πλεῖστα τοιαῦτα κατορθώματα νὰ ἀριθμοῦνται εἰς τὰ χρονικὰ τῆς ἐξελίξεως τῆς τορπίλλης. Ἰδιαιτέραν δὲ μεταξὺ αὐτῶν ἀφῆκεν εποχὴν τὸ κατόρθωμα τῶν Γάλλων ὑποπλοιάρχων Douzans καὶ Latour, βυθισάντων κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ναυμαχίας τοῦ Φοὺ-Τσέου (23 Αὐγούστου 1884) δύο σινικὰ πολεμικὰ διὰ δύο τορπιλλατμακάτων τοῦ στόλου τοῦ ναυάρχου Courbet, ἐξωπλισμένων δι' ἐπακοντίου τορπίλλης, καὶ τῶν Gourdon καὶ Duboc προσβαλόντων διὰ τοῦ αὐτοῦ μέσου σινικὸν καταδρομικὸν (15 Φεβρουαρίου 1885) καταφυγὸν εἰς τὸν ὅρμον Σιεϊπόο. Μέχρι πρὸ εἰκοσιπενταετίας ἀκόμη, αἱ τορπιλλατμάκατοι τῶν θωρηκτῶν (κοιν. *βεντέτες*) ἐξωπλίζοντο δι' ἐπακοντίου τορπίλλης· τανῦν ὅμως τὸ ὅπλον τοῦτο ἔχει τελείως ἐγκαταλειφθῆ. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

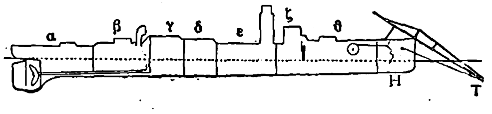

Σχηματικὸν διάγραμμα ἐπακοντίου τορπίλλης ἐπὶ τορπιλλοφόρου Θόρνικροφτ.

(Α Ἀποθῆκαι. Β Ἐνδιαιτήματα. Γ Μηχανή. Δ Λεβητοστάσιον. Ε Μηχανοστάσιον καὶ καπνοδόχος Ζ Πυργ ον κυβερνήτου καὶ οἰακοστροφίου. Η Στεγανὸν διαμέρισμα. Θ Διαμέρι μα χειρισμῶν πρὸς προβολὴν τοῦ ἀκοντίου. Τ Τορπίλλη.)

ἐπακουμβητήριον (τό)· τὸ μέρος ὅπου ἀκουμβᾷ τις, οἷον ἡ κουπαστή, κιγκλιδώματα τῶν ὀχημάτων κττ., κοιν. *ἀκουμπηστήρι.*

ἐπακουμβῶ (—*άω*) καὶ ***ἐπακουμβίζω***· ἀκουμβῶ ἐπί τινος, ἐπερείδομαι κάπου, στηρίζω τὴν ράχιν μου· || μεταβ. στηρίζω τι κάπου: «ἐπακουμβῶ τὸ ξύλον ἐπὶ τοῦ τοίχου».

ἐπακούω, ἀόρ. *ἐπήκουσα—ἐπηκούσθην*· ἀκούω τι μετὰ προσοχῆς, μετ' εὐνοίας, εἰσακούω, δέχομαι νὰ βοηθήσω: «ἐπακούω δεομένων».

Ἐπακρία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο τὸ πρὸς Β. ὑπερέχον ὀρεινὸν μέρος τῆς Ἀττικῆς, ὀνομαζόμενον καὶ *Διακρία*. Τῆς Ἐπακρίας ἐκείνης ἐν ἱστορικοῖς χρόνοις ἐσώθησαν εὐρύτερα ἴχνη, εἶναι δὲ γνωστὴ ἐξ ἐπιγραφῶν (I. G. 2, 259) ἡ *Ἐπακρέων τριττύς*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο περιελαμβάνετο ἡ περιοχὴ τῆς Αἰγηΐδος, ὅπως καὶ τῆς Φυλῆς καὶ τῆς Ἰκαρίας καὶ τῆς Πλωθείας, πρὸς τὴν νοτίαν δὲ πλευρὰν καὶ τοῦ Γαργηττοῦ (νῦν Γαριτοῦ). Φαίνεται δὲ ὅτι εἰς τὸ τῆς Ἐπακρίας διαμέρισμα περιελαμβάνετο καὶ τὸ κοινὸν τῆς Ἀντιοχίδος, ὁ δῆμος Σημαχιδῶν. ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἐπακριβῶς· ἐπίρρ., ἀκριβῶς, μετ' ἀκριβείας ἐσχηματίσθη κακῶς ἀντὶ τοῦ *ἐπ' ἀκριβές*).

ἐπακριδοειδῆ (τὰ) (Epacridaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*. Τὰ ἐπακριδοειδῆ εἶναι φρύγανα ἢ θάμνοι. Γνωστὰ περὶ τὰ 50 γένη, ὧν τινα κοσμητικά. Ἀξιολογώτερον ἡ *ἐπακρὶς* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἐπάκριος, —*α,* —*ον*· ὁ ἐπὶ τῶν ἄκρων, ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων κατοικῶν· || *ἐπάκριος Ζεύς*· ὁ ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων λατρευόμενος· πρβλ. *Λυκαῖος Ζεύς.*

— **ἐπάκριος *βλάστησις*** *[Βοτ.]*· βλ. λ. *βλαστός.*

ἐπακρὶς (ἡ) (Epacris) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐπακριδοειδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους κοσμητικοὺς μὲ ἄνθη λευκὰ ἢ πορφυρᾶ, ἄλλοτε μεμονωμένα καὶ κατὰ τὰς μασχάλας τῶν φύλλων ἀναφαινόμενα καὶ ἄλλοτε κατὰ τὴν κορυφὴν τῶν κλάδων κατὰ στάχυς διατεταγμένα. Γνωστότερα ἐκ τῶν εἰδῶν: *ἐπακρὶς ἡ μακρόφυλλος* (Epacris longifolia) καὶ *ἐπακρὶς ἡ ἀμβλυόφυλλος* (Epacris obtusifolia). Δ. Ν. Π.

ἐπακροάζομαι καὶ ***ἐπακροῶμαι,*** ἀόρ. *ἐπηκροάσθην*· ἀκροῶμαι μετὰ προσοχῆς, ἐπακούω (ἐντεῦθεν τὸ δημοτ. *ἀφουκράζομαι*).

ἔπακρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ καταλήγων εἰς ὀξύ, σουβλερός, μυτερός· || *ἔπακρον* (τό)· τὸ ἀκρότατον σημεῖον, ὁ ἀνώτατος βαθμός: «τίμιος εἰς τὸ ἔπακρον».

ἐπακροῶμαι (—*άομαι*)· *ἐπακροάζομαι* (βλ. λ.).

ἐπακταῖος, —*α,* —*ον*· ὁ ἐπὶ τῆς ἀκτῆς, προσηγορία θεῶν λατρευομένων ἐπὶ τῆς ἀκτῆς, ἄλλως *ἐπάκτιος* (βλ. λ.).

— **ἐπακταῖον** ἢ ***ἐπάκτιον*** ἢ ***ἐπακτὸν ὀστοῦν*** *[Ἀνατομ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ ἐν ταῖς ῥαφαῖς καὶ ταῖς πηγαῖς τοῦ κρανίου, ἰδίως δ' ἐν τῇ λαβδοειδεῖ ῥαφῇ, ἀπαντῶντα ὀστάρια (βλ. *ἐμβόλιμα ὀστᾶ*). Ι. Π.

ἐπακτὴ (ἡ) ἢ ***θεμέλιον Σελήνης*** (τὸ) *[Ἀστρον.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ ἡλικία τῆς Σελήνης κατὰ τὴν 1 Ἰανουαρίου ἢ τὴν 22 Μαρτίου ἑκάστου ἔτους. Ἀποτελεῖ χρήσιμον ἀφετηρίαν διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ἡμερομηνίας τοῦ Πάσχα. — Ρ.

ἐπακτικός,—*ή,*—*όν*· ὁ ἐπάγων εἰς ἑαυτόν, ἐπαγωγός, θελκτικός, ἑλκυστικός· || ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπαγωγήν, ἐπαγωγικός.—Ἐπίρρ. ***ἐπακτικῶς.***

—**ἐπακτικοὶ *λόγοι*** *[Λογ.]*. Οὕτως ὠνόμαζον οἱ ἀρχαῖοι τοὺς *ἐπαγωγικοὺς συλλογισμοὺς* καὶ ἐν γένει πᾶσαν διατύπωσιν *ἐπαγωγῆς* (βλ. λ.). Μ. Π.

ἐπάκτιος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ἢ παρὰ τὴν ἀκτὴν κείμενος, παραθαλάσσιος: «ἐπάκτιον πυροβολεῖον»· || προσηγορία τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἄλλων θεῶν παρὰ τὴν ἀκτὴν λατρευομένων.

— **ἐπάκτια *γνωρίσματα*** ἢ ***σημεῖα τοῖς ναυτιλλομένοις*** *[Ἀκτογρ.]*. Ὅρος γενικὸς περιλαμβάνων τά τε *ἀλεώρια* καὶ τὰ *γνωρίσματα*. Εἰδικώτερον σημαίνει καὶ τὰ φυσικὰ καὶ τυχαῖα γνωρίσματα, ἐφ' ὧν ἐγένετο τεχνική τις ἐπέμβασις, ὅπως ταῦτα καταστῶσιν ἔτι μᾶλλον εὐδιάκριτα καὶ εὐαναγνώριστα, λ. χ. χρωματισμός τις ἰδιόρρυθμος ὥστε νὰ προκαλῇ ἀμέσως τὴν προσοχὴν (σχ. 1)· ἀλλὰ καὶ κτίσματα ἢ κατασκευαὶ πυρσῶν, ἐφ' ὧν ἐγένοντο προσθῆκαι, μὴ ἐνδιαφέρουσαι μὲν τὴν φωτιστικὴν ἐπισήμανσιν, ἀλλὰ μεγάλως διευκολύνουσαι τὴν ἐν ἡμέρᾳ τοιαύτην (σχ. 2 καὶ 3).

Σχ. 1. *Ἐπάκτια γνωρίσματα.*

(Ἰδιόρρυθμος χρωματισμὸς (γνώρισμα) τοῦ τε πρόσθεν εὑρισκομένου πύργου οἰκίας καὶ τοῦ ὄπισθεν εὑρισκομένου καὶ ἐπίτηδες ἐκτισμένου τοίχου (ἀλεώριον κατὰ τετράγωνα ἐναλλὰξ ἐρυθρὰ καὶ λευκά. Ἡ εὐθυγράμμισις τῶν ἐπακτίων τούτων γνωρισμάτων τοῦ σικελικοῦ λιμένος Ἀουγκούστα, φωτιζομένων τὴν νύκτα, χρησιμεύει διὰ τὸν ἀσφαλῆ διάπλουν μεταξὺ τῶν ἀκροχηλίων τῶν κυματοθραυστῶν, τήν τε ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα.

Τὰ ἐν γένει ἐπάκτια γνωρίσματα, δυνάμενα νὰ ὦσιν οὐχὶ μόνον ἐπὶ τῆς κυρίως ἀκτῆς, ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτὴν πακτωμένα ἐν τῷ θαλασσίῳ βυθῷ (π. χ. κοντοὶ ἀπολήγοντες πρὸς τὰ ἄνω εἰς εὐδιάκριτον δίκην σαρώθρου δέσμην φρυγάνων κλπ.), ἀφορῶσιν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἐν ἡμέρᾳ ἐξασφάλισιν τῆς ναυσιπλοΐας πρὸς πρόληψιν κινδύνων προσαράξεως, οὐδέποτε δὲ δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὑπαγόμενα εἰς τὸ φωτιστικὸν δίκτυον· δι' ὃ ῥητῶς τονίζεται εἰς τὴν διέπουσαν τοὺς ἑλληνικοὺς φάρους νομοθεσίαν, ὅτι ἐνῷ ἡ μέριμνα τῆς νυκτερινῆς ἐπισημάνσεως τῶν ἀκτῶν ὑπάγεται εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῆς «Διευθύνσεως τῶν φάρων», ἡ τῶν ἐπακτίων γνωρισμάτων ὑπάγεται εἰς τὴν τῆς «Διευθύνσεως τῆς ὑδρογραφικῆς ὑπηρεσίας». Πάντως, ὅπως καὶ οἱ πυρσοὶ ἐν γένει, οὕτω καὶ τὰ ἐπάκτια γνωρίσματα δέον νὰ προκηρύσσωνται δι' *ἀγγελιῶν* τοῖς ναυτιλλομένοις.

Τὰ ἐπάκτια γνωρίσματα ἐχρησιμοποιοῦντο ἀπὸ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς πρὸς πρόληψιν προσαράξεων. Οὕτως ὁ Νέαρχος διὰ τοιούτων εἶχεν ἐπισημάνει ἐν Ἰνδικῇ τὸν μεταξὺ τοῦ *ἐκρήγματος* τῆς λιμνοθαλάσσης Κατάδερβις καὶ τῆς νησῖδος Μαγάρστανα πλόϊμον πόρον· «πασσάλοισι δ' ἔνθεν καὶ ἔνθεν πεπηγόσι ἐπεδηλοῦντο τὰ βραχέα» (*Ἀρριαν.* Ἰνδικὴ Μ Α 1 καὶ 2). Ἀλλὰ καὶ ὁ Νέαρχος εἶχε μιμηθῆ τὰς ἐγκαταστάσεις, αἵτινες ὑπῆρχον εἰς τὴν τανῦν ὀνομαζομένην διώρυγα Ἀλεξάνδρου Λευκάδος: «κατάπερ ἐν τῷ μεσσηγὺς Λευκάδος τε νήσου ἰσθμῷ καὶ Ἀκαρνανίης ἀποδέδεικται σημήϊα τοῖσι

Digitized by Google

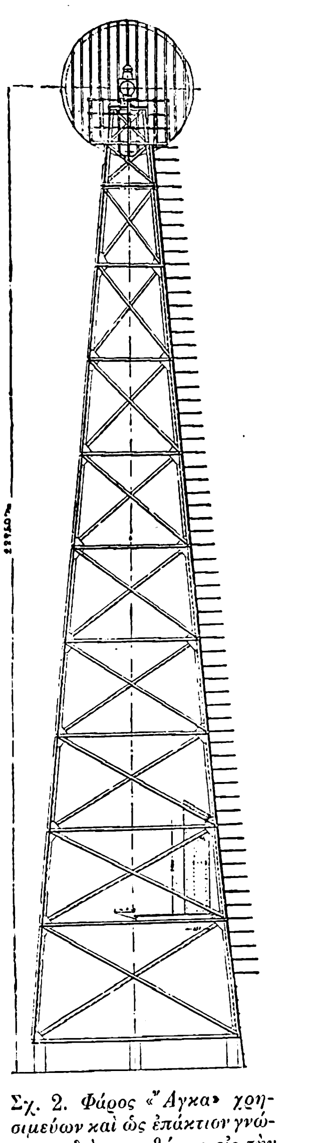

Σχ. 2. *Φάρος «Ἄγκα» χρησιμεύων καὶ ὡς ἐπάκτιον γνώρισμα διὰ προσθήκης εἰς τὴν κορυφήν του κυκλικοῦ ἐπισήματος ἐξ ἐσχαροειδοῦς δίσκου.*

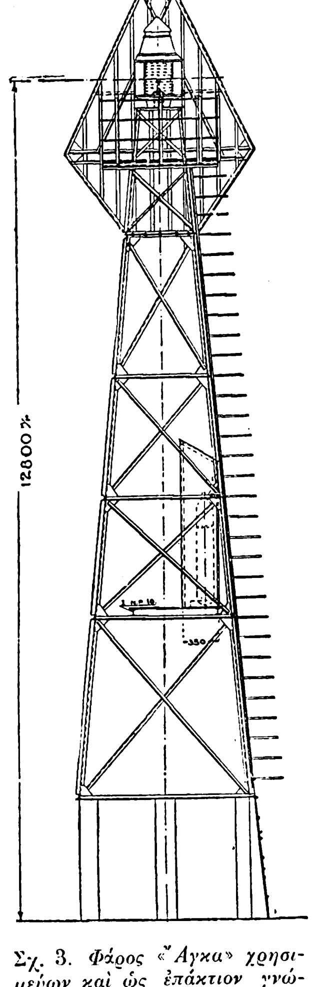

Σχ. 3. *Φάρος «Ἄγκα» χρησιμεύων καὶ ὡς ἐπάκτιον γνώρισμα διὰ προσθήκης εἰς τὴν κορυφήν του ῥομβοειδοῦς ἐπισήματος.*

ναυτιλλομένοισι, τοῦ μὴ ἐποκέλλειν ἐν τοῖσι βραχέσι τὰς νέας» (αὐτόθ.)· τοιαῦτα δὲ ἐπάκτια γνωρίσματα ὑφίστανται καὶ σήμερον ἐν τῇ αὐτῇ διώρυγι μερίμνῃ τοῦ Λιμενικοῦ ταμείου Λευκάδος.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **ἐπάκτιον πυροβολεῖον** *[Στρατ.]*· βλ. λ. *πυροβολεῖον*.

Ἐπκκτο *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Χερσονησίζον νησίον τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τοῦ Μικρασιατικοῦ κόλπου τοῦ Σιγαζίκ, ὀνομαζόμενον ὑπὸ τῶν ξένων *Palamo* (πλάτ. 38° 05′ 40″ Β, μῆκ. 27° 51′ 00″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Island of Khios and gulf of Smyrna), ὑπὸ δὲ τῶν Τούρκων *Μπαλαμοὺτ Ἀντά*.

Σ. Ε. Λ.

ἐπακτός, *—ή, —όν*· ὁ ἐπαγόμενος, ὁ ἄλλοθεν, ὁ ἐκ ξένης χώρας εἰσαγόμενος, ἐπείσακτος· || «ἐπακτὸς ὅρκος» ὁ ὅρκος τὸν ὁποῖον ἐπάγει ὁ ἕτερος τῶν ἀντιδίκων εἰς τὸν ἄλλον· || «ἐπακταὶ ἡμέραι» αἱ ἐμβόλιμοι, αἱ προστιθέμεναι πρὸς συμπλήρωσιν ἡλιακοῦ ἔτους.

— **ἐπακτὰ ὄργανα** (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ μόρια τοῦ φυτοῦ ἅτινα προέρχονται ἐκ τελείως διαμορφωμένων ἱστῶν.

Δ. Ν. Π.

ἐπακτρίς, *—ίδος* (ἡ) καὶ ***ἔπακτρον*** (τό). Μικρὸν πλοῖον ἢ καὶ λέμβος κατάλληλος διὰ τὸν παρὰ τὴν ἀκτὴν πλοῦν.

Γ. Ν. Ν.

ἐπάλειμμα (τό)· πᾶν ὅ,τι ἐπαλείφεται ἐπί τινος, ἀλοιφή, ἐπίχρισμα: «ἐπάλειμμα ἀσβέστου,—πίσσης,—ῥητίνης», «ἐπάλειμμα χρωματιστόν,—ἄχρουν».

— *[Τεχν.]* Καλεῖται *ἐπάλειμμα* ἡ ἐπέ δυσις τῆς ἐπιφανείας στερεῶν σωμάτων (ξύλων, μετάλλων, ὑφασμάτων, λίθων, χάρτου κλπ.) διά τινος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὑγρᾶς οὐσίας. ἡ ὁποία ἀπορροφᾶται καὶ εἰσχωρεῖ ἐντὸς τῶν πόρων τῆς οὐσίας, σχηματίζουσα χημικήν, ἤ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μηχανικὴν ἕνωσιν μετὰ τοῦ σώματος, ἢ συγκρατεῖται μόνον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος (μέταλλα). Μετὰ τὴν ἐξάτμισιν ἢ τὴν ὀξε δωσιν ἑνὸς ἐκ τῶν συστατικῶν τῆς ἐπαλειφθείσης οὐσίας σχηματίζεται τὸ στερεὸν στρῶμα τοῦ ἐπαλείμματος.

Ἐὰν σχηματίζεται χημικὴ ἢ μηχανικὴ ἕνωσις τοῦ ἐπαλείμματος μετὰ τῆς βάσεως, τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς συστάσεως ἀμφοτέρων. Οὕτω τὸ ἐπάλειμμα δι' ὑδρυάλου ἢ καζεΐνης σχηματίζει χημικὴν ἕνωσιν μετὰ τῆς ἀσβεστοκονίας, ἐνῷ τὰ ἐλαιοχρώματα, τὰ ὑδροχρώματα καὶ τὰ χρώματα τῆς κόλλας ἐπιχριόμενα ἐπὶ ξύλου ἢ ὑφάσματος διεισδύουν ἐντὸς τῶν πόρων αὐτῶν καὶ σχηματίζουν μηχανικὴν ἕνωσιν μετ' αὐτῶν. Ἐπὶ μετάλλων συγκρατεῖται τὸ ἐπάλειμμα ἄλλοτε ἰσχυρότερον καὶ ἄλλοτε ἀσθενέστερον, ἀναλόγως τῆς συστάσεως αὐτοῦ.

Ὁ σκοπὸς τῆς ἐπιχρίσεως εἶναι ὁ σχηματισμὸς ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀνθεκτικοῦ προστατευτικοῦ στρώματος ἐναντι ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων, ὡς τοῦ ἀέρος, ἡλίου, ὑγρασίας κλπ., ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἐπικάλυψις τοῦ ἀντικειμένου ἕνεκα καθαρῶς αἰσθητικῶν λόγων.

Ἡ ἁπλουστέρα καὶ εὐθηνοτέρα ἐπίχρισις τοίχων ἢ ξύλων εἶναι ὁ *ὑδροχρωματισμὸς* δι' ἀσβεστοχρωμάτων περιεχόντων ἐνίοτε καὶ ἀνόργανα χρώματα, τὸ κοινῶς καλούμενον *ἄσπρισμα*. Πρὸς ἀποσόβησιν τοῦ ἀποχρωματισμοῦ αὐτῶν προστίθενται συνήθως συγκρατητικαὶ οὐσίαι.

Ἐπαλείμματα μὲ ζωϊκὴν κόλλαν γίνονται μόνον εἰς τὰ ἐσωτερικὰ μέρη οἰκοδομημάτων. Τοιαῦτα μὲ χλωριοῦχον ψευδάργυρον, θειικὸν σίδηρον, ἄχνην ὑδραργύρου καὶ θειικὸν χαλκὸν διακρίνονται διὰ τὴν ἀρίστην προστατευτικήν των ἱκανότητα ἐπὶ ξύλων. Τὰ δι' ὑδρυάλου ἐπιχρίσματα διακρίνονται ὁμοίως διὰ τὴν ἀρίστην προστατευτικήν των ἱκανότητα ἐπὶ ξύλων, παρουσιάζουσιν ὅμως σημαντικὰ μειονεκτήματα, ἰδίως ἕνεκα ἀλλοιώσεων ἐκ τῆς προσλήψεως ἀνθρακικοῦ ὀξέος ἐκ τοῦ ἀέρος.

Τὰ ἐπαλείμματα δι' ἐλαιοχρώματος ὑπερτεροῦν πάντων τῶν ἄλλων ὅσον ἀφορᾷ τὴν μονιμότητα καὶ τὴν ἁπλότητα τῆς ἐφαρμογῆς. Συγκρατοῦνται καλῶς ὑπὸ βασικῶν ἐπιφανειῶν πάσης φύσεως καὶ παρουσιάζουν τὴν μᾶλλον εὐχάριστον ὄψιν (βλ. *ἐλαιοχρωματισμός*).

Τὰ ἐπαλείμματα δι' ἀσφάλτου χρησιμοποιοῦνται κυρίως εἰς οἰκοδομικὰ ἔργα (κυρίως ἐκ μπετόν), ὅπου ἀπαιτεῖται ἀπομόνωσις ἀπὸ τῆς ὑγρασίας.

ΑΝ. Δ.

ἐπαλείφω, ἀόρ. *ἐπήλειψα—ἐπηλείφθην*, παθ. μετχ. *ἐπηλειμμένος*· ἀλείφω τι δι' ὑγρᾶς καὶ συνήθως λιπώδους ὕλης, ἐπιχρίω: «ἐπαλείφω τὸ δοχεῖον διὰ βουτύρου,—δι' ἐλαίου», «ἐπαλείφω τὴν ῥῖνα,—τὰ ὦτα δι' ἀλοιφῆς,—διὰ φαρμάκου», «—τὸ ξύλον διὰ πίσσης,—διὰ ῥητίνης».

— *[Ναυτ.]* Ἐν τῇ ναυτικῇ τέχνῃ *ἐπαλείφω* σημαίνει: Ἐπιχρίω τὰ σιδηρᾶ ἢ χαλύβδινα ὕφαλα δεξαμενισμένου πλοίου διὰ μεταλλικῆς βαφῆς, ἐν ψυχρῷ ἢ ἐν θερμῷ κατὰ τὸν τύπον *Μοράβια*, πρὸς προφύλαξιν αὐτῶν ἀπὸ τῆς ὀξειδώσεως καὶ πρὸς αὔξησιν τῆς ταχύτητος τοῦ πλοίου, ἅτε λειαινομένης τῆς ἐπιφανείας αὐτῶν. Ἀνάλογος ἀλλὰ διάφορος εἶναι ἡ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἐργασία εἰς τὰ πλοῖα τὰ ἔχοντα ξύλινα τὰ ὕφαλα, ἡ ἐπακολουθοῦσα τὴν τῆς ἐπικαύσεως τῆς γάστρας αὐτῶν.

Σ. Ε. Λ.

ἐπάλειψις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπαλείφειν, ἐπίχρισμα: «ἐπάλειψις διὰ βουτύρου, — δι' ἐλαίου», «ἐπαλείψεις τοῦ φάρυγγος, —τῆς ῥινός, — τῶν ὤτων».

— *[Ἰατρ.]* Καλεῖται *ἐπάλειψις* ἡ ἐπὶ τοῦ δέρματος ἢ τοῦ βλενογόννου ἐφαρμογὴ ῥευστῆς τινος φαρμακευτικῆς οὐσίας ἢ ἐπιχρίσματος ἐλαιώδους ἢ ἀλοιφῆς πρὸς θεραπευτικὸν σκοπόν. Αἱ οὐσίαι αὗται ἢ ἐπιδροῦν ἐπὶ αὐτοῦ τοῦ δέρματος ἢ ἐπενεργοῦν βαθύτερον εἰς τοὺς ἱστούς, ἀπορροφώμεναι δι' αὐτοῦ κατὰ τὸ ἐφικτόν. Ὁ συνδυασμὸς τῆς ἐπαλείψεως μετὰ τῆς ἀνατρίψεως τοῦ δέρματος διευκολύνει τὴν τοιαύτην ἀπορρόφησιν (βλ. καὶ λ. *ἐντριβή*).

Σ. Γ. Σ.

ἐπαλήθευσις, *—εως* (ἡ)· ἡ πραγματοποίησις προρρήσεως ἢ ὑπολογισμοῦ γενομένου ἐκ τῶν προτέρων· || «ἐπαλήθευσις ὀνείρου» ἐπιβεβαίωσις διὰ τῶν πραγμάτων τοῦ διὰ τοῦ ὀνείρου σημανθέντος.

— *[Μαθ.]* Καλεῖται *ἐπαλήθευσις* ἡ πρᾶξις δι' ἧς ἐξελέγχεται ἡ ὀρθότης τοῦ ἐξαγομένου ἑνὸς προβλήματος.

ἐπαληθευτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπαλήθευσιν.

ἐπαληθεύω, ἀόρ. *ἐπηλήθευσα*· ἀποδεικνύω τι ὡς ἀληθές, βεβαιῶ τι διὰ τῶν πραγμάτων: «τὰ κατόπιν γενόμενα ἐπηλήθευσαν τὴν πρόρρησιν»· || ἀμεταβ. ἀποδεικνύομαι ἀληθής, πραγματοποιοῦμαι ἐκ τῶν ὑστέρων: «τὸ ὄνειρον ἐπηλήθευσεν».

ἐπαλλαγὴ (ἡ) καὶ ***ἐπάλλαξις***, *—εως*· μετάβασις ἀπὸ μιᾶς τάξεως εἰς ἄλλην, ἐναλλαγή· || διασταύρωσις, συμπλοκή: «ἐπάλλαξις τῶν μηρῶν» τὸ νὰ βάλῃ τις τὸ ἕνα πόδι ἐπάνω εἰς τὸ ἄλλο. «ἐπάλλαξις τῶν δακτύλων» ἐπὶ τοῦ παίζοντος τὸν αὐλόν.

ἐπαλλάσσω, ἀόρ. *ἐπήλλαξα*· ἀλλάσσω, τοποθετῶ τι ἀντ' ἄλλου· || ἀμετβ. ἀλλάσσω, καταλείπω τὴν θέσιν μου εἰς ἄλλον, μεταβάλλομαι· || πλησιάζω συγγενεύω: «ἐπαλλάσσει τῷ γένει τῶν ἰχθύων».

— ***ἐπαλλάσσουσαι ἔννοιαι*** *[Λογ.]*. Ἔννοιαι ἔχουσαι κοινά τινα γνωρίσματα καὶ ἐν μέρει κοινὸν πλάτος, χωρὶς τὸ πλάτος οὔτε τὸ βάθος τῆς μιᾶς νὰ συμπεριλαμβάνηται καθ' ὁλοκληρίαν ἐν τῷ πλάτει ἢ ἐν τῷ βάθει τῆς ἑτέρας (βλ. λ. *ἔννοια*).

ἐπαλληλανθὴρ (ὁ) (Alternanther) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀμαραντοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας πολυετεῖς, ἰθαγενεῖς τῆς Βραζιλίας. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη καλλιεργούμενα ὡς κοσμητικά, ὧν ἀξιολογώτερα εἶναι: *ἐπαλληλανθὴρ ὁ ἐράσμιος* (Alternanther amabilis) καὶ *ἐπαλληλανθὴρ ὁ ποικιλόφυλλος* (Alternanther versicolor), καλλιεργούμενα καὶ παρ' ἡμῖν καὶ γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀλτενάντερα*.

Δ. Ν. Π.

ἐπαλληλία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναι ἐπάλληλα, τὸ ἓν παρὰ τὸ ἄλλο, ἀδιάκοπος συνέχεια: «ἡ ἐπαλληλία τῶν γεγονότων» ἡ ἐμφάνισις τοῦ ἑνὸς μετὰ τὸ ἄλλο.

— **ἐπαλληλίας *ἀρχὴ*** (Supperpositionsprinzip) *[Φυσ.]*. Οὕτως ἀπεδόθη ὑπὸ τοῦ Ν. Γεννηματᾶ μία τῶν ἀρχῶν τῆς ἐν γένει φυσικῆς, καθ' ἣν «Ἐν παντὶ φαινομένῳ ἢ ἀλλαγῇ καταστάσεως συστήματος, ἕκαστον αἴτιον ἐπιφέρει τὸ ἀντίστοιχον αὐτοῦ ἀποτέλεσμα ἀνεξαρτήτως τῆς τυχὸν συγχρόνου συνυπάρξεως καὶ ἄλλων αἰτίων». Λίθου ἐπὶ παραδείγματος πίπτοντος ἡ μεταβολὴ τῆς ταχύτητος, ὀφειλομένη εἰς τὴν βαρύτητα, οὐδόλως σχετίζεται μὲ τὴν τῆς θερμοκρασίας καὶ τοῦ ὄγκου, ὀφειλομένην εἰς τὴν τυχὸν σύγχρονον θέρμανσιν τοῦ λίθου ἐξ οἱασδήποτε θερμικῆς πηγῆς, π.χ. ὑπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων. Ἐν τῇ μηχανικῇ ἡ ἀρχὴ τῆς ἐπαλληλίας καλεῖται ἐπίσης ἀρχὴ «τῆς ἀπ' ἀλλήλων ἀνεξαρτησίας τῶν κινήσεων ἢ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν δυνάμεων». Ἀφ' ἑνὸς τὸ ἀποτέλεσμα δυνάμεως ἐνεργούσης ἐπὶ ὑλικοῦ σημείου εἶναι ἀνεξάρτητον τῆς προηγουμένης αὐτοῦ κινήσεως, ἀφ' ἑτέρου, καθ' ἣν περίπτωσιν ἐνεργοῦν ἐπὶ τοῦ σημείου συγχρόνως πλείονες δυνάμεις, ἑκάστη τούτων φέρει ἀκριβῶς τὸ ἀποτέλεσμα, ὅπερ θὰ ἔφερεν ἂν ἐνήργει μόνη. Ἡ παραδοχὴ αὕτη ἐπιτρέπει τὴν σύνθεσιν (ἢ ἀνάλυσιν) τῶν δυνάμεων καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῶν, ἔτι δὲ τὴν διατύπωσιν τῆς σπουδαίας προτάσεως τῶν «δυνατῶν ἔργων».

Ἐν γένει ἡ ἔρευνα ἀλλαγῆς καταστάσεως συστήματος ἄρχεται μὲ τὴν ἀναζήτησιν τῶν αἰτίων καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἀλλαγῆς, ἐκφράζεται δὲ ἕκαστον τῶν αἰτίων (εἰδῶν ἐνεργείας) συναρτήσει τῶν ἀντιστοίχων χαρακτηριστικῶν τῆς καταστάσεως τοῦ συστήματος, καὶ ἕκαστον τῶν ἀποτελεσμάτων ἐπίσης. Ἡ ἀρχὴ τότε τῆς διατηρήσεως τῆς ἐνεργείας ἀπαιτεῖ, ὅπως τὸ ἄθροισμα τῶν αἰτίων ἰσοῦται πρὸς τὸ ἄθροισμα τῶν ἀποτελεσμάτων, ἐκπεφρασμένων ὅλων μὲ τὴν αὐτὴν μονάδα ἐνεργείας. Ἡ ἀρχὴ δηλαδὴ αὕτη μᾶς δίδει μίαν ἐξίσωσιν, τὴν καλουμένην πρωτεύουσαν, ἐνῷ ἡ ἀρχὴ τῆς ἐπαλληλίας ἐπιτρέπει τὴν ἐξίσωσιν ἑκάστου τῶν αἰτίων πρὸς τὸ ἀντίστοιχον ἀποτέλεσμα, μᾶς δίδει δηλαδὴ *τόσας* ἐξισώσεις *ὅσα* εἶναι τὰ αἴτια. Τοῦτο δὲ διευκολύνει μεγάλως τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ, τὴν κυριαρχίαν δηλαδὴ ἐπὶ τῆς θεωρουμένης μεταβολῆς, ἥτις συνίσταται εἰς τὴν μονοσήμαντον ἔκφρασιν τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς καταστάσεως τοῦ συστήματος συναρτήσει τοῦ χρόνου.

Α. Μ ΧΑ^ΟΠΟΥΛΟΣ

ἐπάλληλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εἷς κατόπιν τοῦ ἄλλου, διαδοχικός: «ἡ ἐπάλληλος θέσις τῶν γραμμάτων» τὸ ἕνα κοντὰ στὸ ἄλλο, «ἡ ἐπάλληλος τοποθέτησις τῶν κεράμων» διαδοχικὴ τοποθέτησις κατὰ συναλληλίαν.— Ἐπίρρ. ***ἐπαλλήλως***.

— ***ἐπάλληλοι ἔννοιαι*** *[Λογ.]*. Ἔννοιαι ἔχουσαι τὸ αὐτὸ πλάτος (βλ. *ἔννοια*).

ἐπάλξιον (τό)· μικρὰ ἔπαλξις.

ἔπαλξις (ἡ). Τὸ ἀνώτερον μέρος τῶν τειχῶν (φρουρίου ἢ πύργου), ἐφ' οὗ ἵσταντο οἱ ἀμυνόμενοι. Ἀπετελεῖτο ἐκ τοῦ διαδρόμου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἵσταντο οἱ ὑπερασπισταί, καὶ ἐκ τοῦ προπετάσματος, τοίχου λεπτοῦ, ὕψους 2 περίπου μέτρων, τεμνομένου κατὰ διαστήματα ἑνὸς περίπου μέτρου διὰ θυρίδων ὕψους 80 περίπου ἑκατοστῶν, διὰ τῶν ὁποίων οἱ ἀμυνόμενοι ἔβαλλον διὰ τῶν τόξων κ.λ. ὅπλων (βελοθυρίδες), καί, μετὰ τὴν ἐφεύρεσιν τῶν πυροβόλων ὅπλων, διὰ τῶν τυφεκίων (τυφεκήθραι). Ἵνα παρέχηται μείζων περιοχὴ βολῆς, τὸ ἄνοιγμα τῶν θυρίδων ἦν 10 περίπου ἑκατοστῶν πρὸς τὴν μίαν πλευρὰν καὶ 40—80 ἑκ. πρὸς τὴν ἑτέραν. Συνήθως τὸ ἔλασσον πλάτος κατεσκευάζετο ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς πλευρᾶς, ἵνα παρέχηται μικρότερος στόχος εἰς τοὺς ἐπιτιθεμένους. Ὅταν τὸ τεῖχος προσεβάλλετο, οἱ ὑπερασπισταὶ συνεπλήρουν τὴν ἄμυναν αὐτοῦ διὰ ξυλίνων

Digitized by Google

κατασκευασμάτων, σκοπὸς τῶν ὁποίων ἦτο ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ παροχὴ μείζονος προστασίας τῶν ἀμυνομένων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ματαίωσις τῆς ἐνεργείας τῶν πολιορκητικῶν μηχανῶν.

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ἐπαλοϋδρῖναι (οἱ) *['Οργαν. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτως ἐν τῇ ὀργανικῇ χημείᾳ οἱ ἐσωτερικοὶ ἀνυδρῖται τῶν ἁλοϋδρινῶν τῆς γλυκερίνης, ἤτοι αἱ ἑνώσεις τοῦ γενικοῦ τύπου

$$\underbrace{CH_2 - CH}_{O}.CH_2X$$

ἔνθα τὸ Χ παριστᾷ γενικῶς ἁλογονικὸν στοιχεῖον: Εἰς τὴν ὁμάδα ταύτην ἀνήκουσιν: ἡ *ἐπιχλωρυδρίνη* ἢ *3-χλωριοπροπυλενοξείδιον* 1-2 ἢ *3-χλωριο*-1,2-*ὀξιδοπροπάνιον* ἢ *ὑδροχλωρικὸν γλυκίδιον* ἐπίσης καλουμένη. Ἔχει τὸν τύπον

$$\underbrace{CH_2 - CH}_{O} - CH_2Cl$$

καὶ εἶναι ἄχρουν εἰς τὸ ὕδωρ ἀδιάλυτον ἔλαιον, ὀσμῆς ὑπενθυμιζούσης τὸν αἰθέρα καὶ τὸ χλωροφόρμιον. Ἔχει καυστικὴν ὑπογλυκίζουσαν γεῦσιν, εἰδικὸν βάρος 1,180 καὶ βράζει εἰς 117°. Χρησιμοποιεῖται πολλαχῶς διὰ συνθετικοὺς σκοποὺς καὶ ὡς διαλυτικὸν ὑγρὸν τῆς βαμβακοπυρίτιδος, λακκῶν, ρητινῶν κ. λ. π. Παρασκευάζεται διὰ θερμάνσεως ὑπὸ πίεσιν διχλωρυδρίνης μεθ' ὑδροξειδίου τοῦ ἀσβεστίου. Ἰσομερὴς πρὸς τὴν ἀνωτέρω εἶναι ἡ *β-ἐπιχλωρυδρίνη* ἢ *2-χλωριοτριμεθυλενοξείδιον* ἢ 2-*χλωριο*-1,3-*ὀξιδοπροπάνιον*, ἥτις ἔχει τὸν τύπον $\underbrace{CH_2.CHCl.CH_2}_{O}$. Βράζει εἰς 132° — 134°.

Ἀνάλογοι πρὸ τὴν ἐπιχλωρυδρίνην εἶναι ἡ *ἐπιβρωμυδρίνη*, ἥτις βράζει εἰς 138—140° καὶ ἡ *ἐπιωδυδρίνη*, ἥτις ὑπὸ πίεσιν 24 χστμ. βράζει εἰς 62°.

Σ. Γ.

ἐπαλώστης (ὁ) *['Αρχ.]*. Ἐκαλοῦντο *ἐπαλῶσται* οἱ εἰδικοὶ διὰ τὸν ἁλωνισμὸν (ἁλόησιν) ἐργάται. Τούτων ἔργον ἦτο ἡ παρασκευὴ τοῦ σωροῦ ἐφ' οὗ θὰ ἠλώνιζον οἱ βόες, ἡ ζεῦξις καὶ ἡ καθοδήγησις τῶν βοῶν. Οὗτοι, κατὰ τὸν Ξενοφῶντα (Οἰκον. ΙΗ' 5), «στρέφοντες καὶ ὑπὸ τοὺς πόδας ὑποβάλλοντες τὰ ἄτριπτα» ἀπετελείωνον τὴν ἐργασίαν τῶν ζῴων καὶ διερρύθμιζον τὸν *δῖνον* (ἁλώνι). Π. Ν. Π.

ἐπαμειβόμενος (ὁ)· μετοχὴ τοῦ ἐνεστῶτος τοῦ ρήματος *ἐπαμείβω* (βλ. λ.).

— **ἐπαμειβόμενον ἔπαθλον** (τό)· βλ. *ἔπαθλον*.

ἐπαμείβω· ἀλλάσσω, ἀνταλλάσσω, ἐπαλλάσσω· || μεσ. *ἐπαμείβομαι*· ἀλλάσσω κατάστασιν, μεταβιβάζομαι, μεταβαίνω ἀπό τινος εἰς ἄλλον.

Ἐπαμεινώνδας. Εἷς τῶν μεγαλοφυεστέρων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀνδρῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ ὁ μέγιστος καὶ ἐνδοξότατος πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς ἀνὴρ τῶν ἀρχαίων Θηβῶν. Ἐγεννήθη περὶ τὸ 420 π.Χ. καὶ ἦτο υἱὸς τοῦ Πολύμνιδος, ὅστις ἀνῆκε μὲν εἰς ἓν τῶν ἐπισημοτέρων γενῶν τῶν Θηβῶν (ἀνῆγε τοῦτο τὴν καταγωγήν του εἰς τὸν Κάδμον), ἀλλ' ἦτο πτωχός. Παρὰ τὴν πενίαν ὅμως τοῦ πατρός του ὁ Ἐπαμεινώνδας ἔτυχε μετὰ τοῦ νεωτέρου ἀδελφοῦ του Καφισία πολὺ ἀνωτέρας ἀγωγῆς καὶ μορφώσεως τῶν συγχρόνων του ἐν Θήβαις νέων ἐν αὐτῷ τῷ οἴκῳ τοῦ πατρός του, διότι ἐν αὐτῷ ἐφιλοξενεῖτο ὁ διασωθεὶς εἰς Θήβας φυγὰς ἐκ Τάραντος πυθαγόρειος φιλόσοφος Λῦσις, ὅστις ἐκ θαυμασμοῦ πρὸς τὴν εὐφυΐαν καὶ φιλομάθειαν τοῦ Ἐπαμεινώνδα ἀφωσιώθη εἰς αὐτὸν ὡς ἐὰν ἦτο οὗτος υἱός του. Ἡ μετὰ τοῦ φιλοσόφου ἀναστροφὴ τοῦ νεανίου ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμούς του εἰς εὐρυτέρους πνευματικοὺς ὁρίζοντας καὶ μετέδωκεν εἰς τὴν ψυχήν του ὅλας τὰς ἀρετὰς ἐκείνας, αἵτινες ἦσαν ἴδια γνωρίσματα τῆς πυθαγορείου φιλοσοφίας καὶ ἔγιναν διὰ τὸν Ἐπαμεινώνδαν δευτέρα φύσις.

Ἡ φιλοσοφική του μόρφωσις δὲν κατέστησεν αὐτὸν ἀπράγμονά τινα καὶ ἰδιότροπον φιλόσοφον, οὐδ' ἀπεμάκρυνε τῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν καλλιτεχνίαν. Ἡ σύγχρονος ἄσκησις αὐτοῦ εἰς τὸν αὐλόν, τὴν κιθάραν καὶ τὸ ᾆσμα, καὶ ἡ ἀγάπη του εἰς τὴν γυμναστικὴν (μνημονεύονται ὡς διδάσκαλοι αὐτοῦ εἰς μὲν τὴν φωνητικὴν καὶ ὀργανικὴν μουσικὴν ὁ Διονύσιος καὶ ὁ Ὀλυμπιόδωρος, εἰς δὲ τὴν ὀρχηστικὴν ὁ Καλλίφρων), τὸ μὲν πνεῦμα του ἐπροίκισαν μὲ μίαν ἀγαστὴν ἰσορροπίαν, τὸ δὲ σῶμά του κατέστησαν πρόθυμον καὶ δεξιὸν ὄργανον αὐτοῦ. Ἀλλ' οὐδὲ τῆς ρητορικῆς μορφώσεως ἀπέσχεν ὁ νεανίας. Μὲ τοιαύτας καὶ τοσαύτας φυσικὰς καὶ ἐπικτήτους ἀρετὰς ἦτο ὡπλισμένος ὁ Ἐπαμεινώνδας ὅτε ἠνδρώθη ἐν Θήβαις, ἔνθα, ὡς καὶ ἁπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, τότε ἐπάλαιον δύο πολιτικὰ κόμματα περὶ ἐπικρατήσεως, τὸ δημοκρατικὸν καὶ τὸ ἀριστοκρατικόν, τὸ ὁποῖον καὶ εἶχεν ἐπικρατήσει εἰς τὰς πλείστας τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν Ἀθηνῶν, αἵτινες ἦσαν ἡ προστάτις τῶν δημοκρατικῶν ἁπασῶν τῶν ἑλληνίδων πόλεων. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἕνεκα τῆς μορφώσεώς του ᾐσθάνετο ἀπέχθειαν πρὸς τὴν ἀλαζονικὴν στρατοκρατίαν τῆς Σπάρτης, καὶ μάλιστα μετὰ τὴν ἀνταλκίδειον εἰρήνην, ἥτις ἐθεωρήθη ἐθνικὸν ὄνειδος διὰ τοὺς Ἕλληνας. Παρὰ τὰς πολιτικάς του ὅμως ἀρχὰς ἐπολέμησεν ἄκων, ὡς καὶ οἱ συμπολῖταί του, ὑπὲρ τῆς Σπάρτης κατὰ τὰ 385 π.Χ. ἐν Μαντινείᾳ, ὅτε καὶ ἔσωσε τὸν βαρέως τραυματισθέντα συμπολίτην του Πελοπίδαν, προκινδυνεύσας ὑπὲρ αὐτοῦ. Τὸ γεγονὸς ἐκεῖνο καὶ ἡ ἀμοιβαία ἐκτίμησις συνέδεσαν ἀπὸ τότε δι' ἀδελφικῆς φιλίας τοὺς δύο μεγάλους Θηβαίους.

Τὴν κατὰ τῆς Σπάρτης ἀντιπάθειαν τοῦ Ἐπαμεινώνδα ἐπηύξησεν ἡ ὑπὸ τοῦ Σπαρτιάτου Φοιβίδα κατάληψις τῆς ἀκροπόλεως τῶν Θηβῶν κατὰ τὸ 383 π. Χ., ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ἡ εἰς τοὺς ὀλιγαρχικοὺς Θηβαίους παράδοσις τῆς διοικήσεως τῶν Θηβῶν καὶ ἡ ὑπὸ τούτων τυραννικὴ διοίκησις τῆς πόλεως. Ἀπὸ τότε μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Θηβῶν (379 π. Χ.), ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐν τῇ ἀκμῇ ὢν τῆς ἡλικίας του ἤρχισεν, ἂν καὶ ἦτο ἁπλοῦς ἰδιώτης, τὸ φιλόπατρι ἔργον του μετὰ συνετῆς δραστηριότητος, ἥτις καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Θηβῶν ὑπεβοήθησε καὶ τὰ θεμέλια τοῦ μεγαλείου των ἔθεσεν. Ἀπέβλεπον δὲ αἱ ἐνέργειαί του εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ πολιτικὴν ἀνύψωσιν τῶν συμπολιτῶν του, διότι κατενόει ὅτι μόνον οὕτω θὰ καθίσταντο ἱκανοὶ καὶ τὴν ἰδίαν ἐλευθερίαν ν' ἀνακτήσωσι καὶ νὰ διατηρήσωσι ταύτην καὶ νὰ ἡγηθῶσι τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ τῶν Ἑλλήνων ἀγῶνος ἀπὸ τῆς τυραννικῆς ὀλιγαρχίας τῆς Σπάρτης. Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ του ἀφ' ἑνὸς μὲν ἦλθεν εἰς συνεννόησιν μὲ τοὺς δεκτικοὺς ἀνωτέρων ἰδεῶν ὁμόφρονας συμπολίτας, καὶ ἰδίως τοὺς ἔχοντας κῦρος ἐν Θήβαις Παμμένην καὶ Γοργίδαν, καὶ ἀφ' ἑτέρου συνήγαγε περὶ ἑαυτὸν εἰς φιλικὸν ὅμιλον εὐγενεῖς νεανίας ἐμφορουμένους ὑψηλῶν ἰδεῶν, ὡς τοὺς Μίκυθον, Ἀσώπιχον, Καφισόδωρον κ. ἄ. Διὰ τῶν ἐνεργειῶν του αὐτῶν καὶ κῦρος ἐν Θήβαις ἀπέκτησε μέγα καὶ δύναμιν (ἥτις ἦτο ἀφανὴς εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἀνυπόπτων ὀλιγαρχικῶν) ἐδημιούργησεν, ὡς κατεδείχθη κατὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν των Θηβῶν. Ἐκτὸς ὅμως τῶν εἰρημένων ὑπηρεσιῶν πρὸς τὴν πατρίδα του καὶ ἄλλην ἐπίσης μεγάλην προσέφερεν εἰς αὐτὴν ὁ Ἐπαμεινώνδας, διὰ τῆς μετριοπαθείας του σώσας τοὺς συμπολίτας του ἀπὸ τὴν ἀλληλοκτονίαν, ἀφοῦ κατηύνασε μετὰ πολλῆς δυσχερείας τὰ κατ' ἀλλήλων πάθος αὐτῶν.

Τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Θηβῶν ἐπηκολούθησε παραλλήλως ἡ στρατιωτικὴ ὀργάνωσις τῶν Θηβαίων διὰ τῆς ἱδρύσεως τοῦ περιωνύμου ἱεροῦ λόχου κατ' ἀρχαῖα ἐπιχώρια ἔθιμα, μετὰ τῶν ὁποίων συνεχωνεύθησαν καὶ πυθαγόρειοι ἀρχαὶ καὶ ἡ ἀνανέωσις τῆς ἀρχαίας συμμαχίας τῶν βοιωτικῶν πόλεων ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Θηβαίων, τῶν ὁποίων ἡ πόλις δὲν ἦτο μόνον ἡ πρώτη τῆς χώρας, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀντιπρόσωπος καὶ ὑπέρμαχος τῆς ὅλης Βοιωτίας συνηνωμένης εἰς ἓν ὅλον· ἔγιναν δηλαδὴ αἱ Θῆβαι ἐν Βοιωτίᾳ ὅ,τι ἦσαν αἱ Ἀθῆναι ἐν Ἀττικῇ, παρὰ τὴν ἀντίδρασιν βοιωτικῶν τινων πόλεων (Πλαταιῶν, Θεσπιῶν, Ὀρχομενοῦ), εἰς τὰς ὁποίας κατίσχυον οἱ ὀλιγαρχικοί. Τὴν ἁλματικὴν ταύτην ἠθικὴν ἐξύψωσιν τῶν Θηβαίων ἐπεχείρησαν οἱ Σπαρτιᾶται ν' ἀνακόψωσι διὰ τῆς ἀποστολῆς στρατιᾶς εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ κατὰ τὰ τρία ἐπακολουθήσαντα τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Θηβῶν ἔτη (378—376 π. Χ.), ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἕνεκα τῶν πρὸς ἀλλήλους ἀντιζηλιῶν τῶν δύο τῆς Σπάρτης βασιλέων Ἀγησιλάου καὶ Κλεομβρότου, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἕνεκα τῆς ἐκρήξεως πολέμου μεταξὺ Σπαρτιατῶν καὶ Ἀθηναίων, ὀφειλομένου κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς δεξιὰν τῶν Θηβαίων ὑποκίνησιν Κατὰ τὸ 374 π. Χ. συνεκλήθη, διαλλαγέντων πρὸς ἀλλήλους Ἀθηναίων καὶ Σπαρτιατῶν, συνέδριον πρὸς ὑπογραφὴν εἰρήνης εἰς Σπάρτην, εἰς τὸ ὁποῖον προσεκλήθησαν νὰ μετάσχωσι δι' ἀντιπροσώπου των καὶ οἱ Θηβαῖοι. Οὗτοι ἀπεδέχθησαν τὴν πρόσκλησιν καὶ ἀπέστειλαν ὡς ἀντιπρόσωπόν των τὸν Ἐπαμεινώνδαν μὲ τὴν ρητὴν ὅμως ἐντολήν, κατὰ πρότασιν τοῦ ἰδίου, νὰ ὑπογράψῃ τὴν εἰρήνην ἐπ' ὀνόματι τῶν Βοιωτῶν καὶ οὐχὶ τῶν Θηβαίων μόνον. Παρ' ὅλην ὅμως τὴν ἀναπτυχθεῖσαν ἐν τῷ συνεδρίῳ εὐγλωττίαν τοῦ Ἐπαμεινώνδα, ἥτις ἐθαυμάσθη ἐξ ἴσου μὲ τὴν τοῦ μεγίστου τῶν ρητόρων τῶν Ἀθηνῶν Καλλιστράτου, ὅστις ἀντεπροσώπευε τὴν πατρίδα του ἐν τῷ συνεδρίῳ, οὗτος ἔμεινε μόνος καὶ οἱ Θηβαῖοι, ἀποφεύγοντες νὰ προκαλέσωσι πόλεμον τῆς Σπάρτης ἐναντίον των, διὰ δευτέρας πρεσβείας ὑπέγραψαν τὴν συνθήκην κατὰ τὰς ἀξιώσεις τῶν ἄλλων πόλεων. Ἠσχολήθησαν ὅμως μετὰ πολλῆς δραστηριότητος διὰ τὴν ἕνωσιν τῆς Βοιωτίας, τὴν ὁποίαν καὶ ἐπέτυχον μετὰ τὴν λαμπρὰν μάλιστα παρὰ τὴν Τεγύραν νίκην τοῦ Πελοπίδα κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων, μετὰ τῶν ὁποίων κατὰ τύχην συνηντήθη ἀποχωρῶν ἐξ Ὀρχομενοῦ. Ἐντὸς ἔτους κατελήφθησαν αἱ Πλαταιαὶ καὶ ὑπετάγησαν ὁλοσχερῶς ἡ Τάναγρα καὶ αἱ Θεσπιαί, οὕτω δὲ αἱ Θῆβαι ἦσαν πλέον ὄχι μόνον ἡ πρώτη, ἀλλὰ καὶ ἡ μόνη πόλις τῆς Βοιωτίας. Τὰ γεγονότα ταῦτα καὶ τὸν ἐκραγέντα ἐν τῷ μεταξὺ καὶ πάλιν πόλεμον κατὰ θάλασσαν Ἀθηναίων, βοηθούντων τοὺς Κερκυραίους, καὶ Λακεδαιμονίων, ἐπηκολούθησε τὸ δεύτερον περὶ εἰρήνης ἐν Σπάρτῃ συνέδριον κατὰ τὸ 371 π.Χ., κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ βασιλεὺς Ἀγησίλαος, ὡς πρόεδρος τοῦ συνεδρίου, διέγραψεν ἐκ τοῦ ἐγγράφου τῆς εἰρήνης τὸ ὄνομα τῶν Θηβαίων μετὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀπάντησιν τοῦ Ἐπαμεινώνδα, ὅτι θὰ δεχθῇ ν' αὐτονομηθῶσιν αἱ πόλεις τῆς Βοιωτίας, ἂν ἀποδεχθῇ καὶ ἡ Σπάρτη ν' αὐτονομηθῶσιν αἱ περιοικίδες αὐτῆς πόλεις. Ἡ διαγραφὴ ὅμως ἐκείνη ἦτο ἡ κήρυξις πολέμου, ὅστις ἤρχισε μὲ τὴν διαταγὴν τῆς Σπάρτης πρὸς τὸν ἐν Φωκίδι μετὰ στρατιᾶς εὑρισκόμενον Κλεόμβροτον νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Βοιωτίαν. Ἡ τύχη τοῦ πολέμου ἐκρίθη ταχέως, τρεῖς μῆνας μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ συνεδρίου (κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 371 π. Χ.) ἐν Λεύκτροις τῆς Βοιωτίας, ἔνθα ὄχι μόνον ἡττήθη κατὰ κράτος ὁ Κλεόμβροτος, ἡγούμενος 10.000 πεζῶν καὶ 1000 ἱππέων, ὑπὸ τοῦ Ἐπαμεινώνδα, ἡγουμένου 6000 πεζῶν καὶ 500 ἱππέων, ἀλλ' ἔπεσε καὶ ὁ ἴδιος ἐν τῇ μάχῃ μετὰ 4000 ἀνδρῶν, ἐκ τῶν ὁποίων 400 ἦσαν Σπαρτιᾶται, ἤτοι τὸ $1/5$ τῆς πολεμικῆς δυνάμεως τῆς πόλεως, καὶ 1000 Λακεδαιμόνιοι. Ἡ λαμπρὰ αὕτη νίκη, ἥτις τὴν μὲν Σπάρτην ἐστέρησεν τῆς ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ 404 π. Χ. ἡγεμονίας της, τὰς δὲ Θήβας ἀνύψωσεν ἐπὶ μίαν δεκαετίαν (371—362 π. Χ.) εἰς τὴν πρώτην πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν δύναμιν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἦτο ἔργον τοῦ μεγαλοφυοῦς Ἐπαμεινώνδα, καὶ διότι αὐτὸς ὑπῆρξεν ὁ πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς ὀργανωτὴς τῆς πατρίδος του καὶ τῆς ὅλης Βοιωτίας, καὶ διότι κατενίκησε τὸ ἀναποφάσιστον καὶ περιδεὲς τῶν συστρατήγων του πρὸ τῆς μάχης, βοηθηθεὶς εἰς τοῦτο, ὡς ὁ Μιλτιάδης ἐν Μαραθῶνι, ὑπὸ τοῦ Καλλιμάχου, ὑπὸ τοῦ ἡρωϊκοῦ Πελοπίδα, καὶ πρὸ πάντων διότι διὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ εἰσαχθεισῶν καινοτομιῶν κατώρθωσε νὰ μειονεκτῇ κατὰ τὴν μάχην ἡ πολυαριθμοτέρα στρατιὰ τῆς Σπάρτης, ἥτις ἦτο συνηθισμένη νὰ μάχεται μόνον κατὰ τὴν ἀρχαίαν στρατηγικήν, ἥτις συνίστατο εἰς τὴν καθ' ἅπασαν τὴν παράταξιν σύγχρονον καὶ μετὰ τῆς αὐτῆς ἐντάσεως ἔναρξιν τοῦ ἀγῶνος. Αἱ ὑπ' αὐτοῦ εἰσαχθεῖσαι καινοτομίαι ἀπετέλεσαν σύστημα νέας στρατηγικῆς, τὸ ὁποῖον ὑπῆρξε κρίσιμον διὰ τὴν πορείαν τοῦ πολέμου. Τῶν καινοτομιῶν τούτων, ἄλλαι μὲν ἦσαν ἐπινοήσεις αὐτοῦ τοῦ Ἐπαμεινώνδα, ὡς ἦτο ἡ λοξὴ φάλαγξ, ἥτις δὲν εἶχε τὸ αὐτὸ βάθος, ἀλλ' ἦτο ἰσχυροτέρα κατὰ τὸ δεξιὸν ἢ ἀριστερὸν κέρας, ἄλλαι δὲ ἦσαν βελτιώσεις τῶν μέχρις αὐτοῦ προόδων τῆς πολεμικῆς τέχνης, ὡς ὁ διακανονισμὸς τῆς πορείας τῶν στρατευμάτων, ἡ δεξιὰ χρῆσις τῶν ἰδιοτήτων τοῦ ἐδάφους, ἡ δεξιὰ χρῆσις τοῦ ἱππικοῦ, εἴτε πρὸς ἀπασχόλησιν τῶν πολεμίων διὰ τολμηρῶν προσβολῶν, εἴτε πρὸς καταδίωξιν αὐτῶν τρεπομένων εἰς φυγήν. Μὲ τὴν λοξὴν φάλαγγα εἶχε τὸ πλεονέκτημα ὁ Ἐπαμεινώνδας νὰ ἐπιτίθεται διὰ τῆς πυκνοτέρας πτέρυγος τῆς στρατιᾶς του, ὡς δι' ἐμβόλου, καθ' οἱουδήποτε ἔκρινε σκόπιμον σημείου τῆς ἐχθρικῆς παρατάξεως καὶ νὰ διασπᾷ τοῦτο, ἐξασφαλίζων ἀναμφισβήτητον τὴν πρώτην ἐπιτυχίαν ἐν τῇ μάχῃ. Ἡ λοξὴ φάλαγξ, ἥτις ὑποχρεωτικῶς ἦτο φάλαγξ ἐπιθετική, μὲ τὴν παρεχομένην εἰς τὸν ἐπιτιθέμενον πρωτοβουλίαν νὰ κανονίζῃ αὐτὸς τὸ σημεῖον τῆς προσβολῆς, ὑπῆρξεν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Ἐπαμεινώνδα ἓν νέον ὅπλον, τοῦ ὁποίου ἐστεροῦντο οἱ Σπαρτιᾶται καὶ τοῦ ὁποίου τὴν ἀξίαν ὑπῆρξαν ἀνίκανοι ἐν ἀρχῇ νὰ ἐξουδετερώσωσι διὰ καταλλήλων ἑλιγμῶν τῆς στρατιᾶς, προλαμβάνοντες τοὺς ἐκ τοιούτων προσβολῶν κινδύνους. Ἄμεσον ἐπακολούθημα τῆς ἐν Λεύκτροις μάχης, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ σπουδαιοτάτη τῶν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων τῆς κυρίως Ἑλλάδος μαχῶν καὶ ἡ ἡμέρα τῆς χαρᾶς δι' ἅπαντας τοὺς Ἕλληνας, διότι κατέστησε διὰ παντὸς ἀδύνατον τὴν ἐπάνοδον τῆς σπαρτιατικῆς δεσποτείας, ἦτο ἡ ἄνευ ἀντιστάσεως καθυπόταξις τῶν Θεσπιῶν καὶ τοῦ Ὀρχομενοῦ, μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῆς σπαρτιατικῆς στρατιᾶς, διὰ συνθήκης τῇ ἐπεμβάσει τοῦ Ἰάσονος, καὶ ἡ ἀποστολὴ πρεσβειῶν, τῇ εἰσηγήσει τοῦ Ἐπαμεινώνδα, ἀνὰ τὰς πόλεις τῆς συνεχοῦς καλουμένης Ἑλλάδος μὲ σκοπὸν τὴν σύμπηξιν συμμαχίας πρὸς ἀντίστασιν κατὰ πάσης ἀναμείξεως τῶν Πελοποννησίων εἰς τὰ πράγματα αὐτῶν. Ἡ κατὰ τῆς Σπάρτης ἀγανάκτησις τῶν πόλεων τῆς βορείου Ἑλλάδος ἦτο τόση, ὥστε πᾶσαι αἱ πόλεις αὐτῆς, μηδὲ τῆς Ἡρακλείας, τῆς ἀποικίας τῆς Σπάρτης, ἐξαιρουμένης, εὐμενῶς ἀπεδέχθησαν νὰ εἶναι οἱ Θηβαῖοι οἱ εἰσηγηταὶ καὶ ἡγέται τῆς νέας συμμαχίας. Οὕτως οἱ Θηβαῖοι διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου (διὰ συνθηκῶν συμμαχίας), διὰ τοῦ ὁποίου εἶχον ἀποκτήσει τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Σπαρτιᾶται, ἐπέτυχον ν' ἀναγνωρισθῶσιν ἡγεμόνες τῆς Βορείου Ἑλλάδος καὶ νὰ ἔχωσι σύμμαχον τὸν Φεραῖον Ἰάσονα, ὅστις εἶχε συνενώσει ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του πᾶσαν τὴν Θεσσαλίαν. Μόνον οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ ψυχρότητος ἐδέχθησαν τὴν πρεσβείαν τῶν Θηβαίων, μὴ θέλοντες ν' ἀναγνωρίσωσι τὰς Θήβας, τῶν ὁποίων τοὺς κατοίκους, ὡς καὶ πάντας τοὺς Βοιωτούς, περιεφρόνουν, ὡς πόλιν ἰσότιμον πρὸς τὴν πατρίδα των. Μετὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἡγεμονίας τῆς

Digitized by Google

ἐκτὸς τοῦ ἰσθμοῦ (Κορινθιακοῦ) Ἑλλάδος ὁ Ἐπαμεινώνδας ἔθεσεν εἰς ἐνέργειαν τὸ πανελλήνιον πρόγραμμά του, ὅπερ σκοπὸν εἶχε τὴν ἐπανόρθωσιν τῶν ὑπὸ τῆς Σπάρτης ἀδικημάτων καὶ τὸν περιορισμὸν αὐτῆς εἰς τὰς χώρας, τὰς ὁποίας αὕτη κατεῖχε πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ κατακτητικοῦ προγράμματός της, διότι ὁ Ἐπαμεινώνδας ἀντελαμβάνετο τὸν κατὰ τῆς Σπάρτης πόλεμον ὡς μίαν ἐθνικὴν ἐξέγερσιν ἐναντίον τοῦ ζυγοῦ τῶν Λακεδαιμονίων. Τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ προγράμματός του, γνώστης τέλειος ὢν τῶν κατὰ τὴν Μεγάλην Ἑλλάδα καὶ Σικελίαν πολιτικῶν πραγμάτων ἐκ τῆς διδασκαλίας τοῦ διδασκάλου του Λύσιδος, ἤρχισε μὲ συνεννόησίν του πρὸς τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ (Ρηγίῳ) Σικελίᾳ (Μεσσήνῃ) καὶ Λιβύῃ (Μεγάλῃ Σύρτει) φυγάδας Μεσσηνίους, οἵτινες ἐπόθουν τὴν ἐπάνοδόν των εἰς τὴν πατρίδα των, ἥτις ὑπῆρξε τὸ πρῶτον θῦμα τῆς φυλαρχίας τῶν Σπαρτιατῶν. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἐπιχειρηθῇ ἡ εἰς τὴν Μεσσηνίαν κάθοδος τῶν Μεσσηνίων συνέβησαν ταραχαὶ ἐν Ἄργει (ἡ στάσις τοῦ σκυταλισμοῦ) καὶ Ἀρκαδίᾳ, αἵτινες προεκάλεσαν ἐκστρατείαν τῶν Θηβαίων εἰς Πελοπόννησον, ἀρχηγοὶ τῆς ὁποίας ὑπῆρξαν, μεταξὺ ἄλλων, καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδας καὶ ὁ Πελοπίδας, ὄντες βοιωτάρχαι κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο (370—369 π.Χ.). Τὰ αἴτια τῆς ἐν Ἀρκαδίᾳ ἐξεγέρσεως ἦσαν πολλά, τὸ κυριώτερον ὅμως μεταξὺ αὐτῶν ἦτο ἡ ἐξέγερσις τῆς ἐν αὐτῇ φιλελευθέρου φατρίας, ἥτις διὰ τῆς ἀνυψώσεως τῶν Θηβῶν ἐν Βοιωτίᾳ εἶχε λάβει τὸ δίδαγμα ὅτι διὰ τῆς κτίσεως μιᾶς μεγάλης πόλεως ἐν τῇ χώρᾳ των ἠδύνατο νὰ δημιουργηθῇ μία ἑνιαία πολιτικῶς, καὶ ἰσχυρὰ στρατιωτικῶς, Ἀρκαδία. Κατὰ τῆς εἰρημένης ὅμως ἐνεργείας τῆς φιλελευθέρου φατρίας ἀντέστησαν αἱ πόλεις Ὀρχομενὸς καὶ Ἡραία, τὰ κυριώτερα κέντρα τῆς ἀριστοκρατικῆς ἐν Ἀρκαδίᾳ φατρίας, ἡ Τεγέα, ἥτις δὲν ἤθελε ν' ἀποβάλῃ τὴν αὐτονομίαν της διὰ τῆς ἱδρύσεως μιᾶς κοινῆς τῶν Ἀρκάδων πόλεως, καὶ ἄλλαι τινὲς μικρότεραι πόλεις αὐτῆς· ἐπειδὴ δὲ τοὺς ἀνθισταμένους ὑπεβοήθει καὶ ἡ Σπάρτη, ἥτις καὶ στρατὸν ὑπὸ τὸν Ἀγησίλαον εἶχεν ἀποστείλει καὶ διὰ τὴν εἰρημένην αἰτίαν καὶ διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν Μαντίνειαν νὰ περιβληθῇ διὰ τείχους, αἱ Θῆβαι ἀπέστειλαν τὸν προειρημένον στρατόν. Ὅταν ὅμως ὁ στρατὸς οὗτος ἔφθασεν εἰς Ἀρκαδίαν, ὁ ὑπὸ τὸν Ἀγησίλαον στρατὸς τῆς Σπάρτης εἶχεν ἀποχωρήσει μαθὼν ὅτι ἐπήρχοντο οἱ Θηβαῖοι, καὶ οὕτως ἡ τῆς Μαντινείας ἀνάκτισις, τῆς ὁποίας εἰσηγητὴς ἦτο ὁ Ἐπαμεινώνδας, εἶχεν ἐξασφαλισθῇ, ὡς εἶχεν ἐξασφαλισθῇ καὶ ἡ ἔναρξις τῆς κτίσεως Μεγάλης πόλεως παρὰ τὰ σύνορα τῆς Λακωνικῆς, ὡς πρωτευούσης τῆς ἑνιαίας Ἀρκαδίας. Ἕνεκα τῶν εἰρημένων λόγων καὶ ἐπειδὴ κατὰ τὰς χειμερινὰς τροπὰς ἔληγε καὶ ὁ ἐνιαυτὸς τῆς βοιωταρχίας, οἱ ἄλλοι βοιωτάρχαι ἦσαν τῆς γνώμης ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐπιστρέψωσιν οὗτοι εἰς Θήβας, κατὰ τῆς γνώμης ὅμως ταύτης ἠναντιώθησαν ὁ Ἐπαμεινώνδας καὶ ὁ Πελοπίδας, οἵτινες καὶ ἀνέλαβον ἐπ' ὀνόματί των τὴν εὐθύνην τῆς παρατάσεως τῆς βοιωταρχίας, διότι ἐμάνθανον ὅτι τὰ ὅρια τῆς Λακωνικῆς ἐφρουροῦντο κακῶς καὶ ὅτι παρουσιάζετο εὐκαιρία νὰ ταπεινωθῇ ἡ Σπάρτη ἐν αὐτῇ τῇ χώρᾳ της.

Οἱ ἄλλοι βοιωτάρχαι ὑπεχώρησαν καὶ ὁ στρατὸς τῶν Θηβαίων διαιρεθεὶς εἰς τέσσαρα σώματα εἰσήλασε διὰ τῶν παραμεθορίων στενῶν εἰς τὴν Λακωνικήν, συνενωθεὶς ἔπειτα εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Οἰνοῦντος, παρὰ τὴν Σελλασίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν καταβὰς ἀκολούθως ἐστρατοπέδευσεν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Εὐρώτα παρὰ τὴν ἐπ' αὐτοῦ γέφυραν, ἥτις καὶ ἐχώριζεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς πόλεως Σπάρτης, ἥτις εἶχεν εὐρεῖαν ἔκτασιν καὶ δὲν ἐπροστατεύετο ὑπὸ τειχῶν καὶ προχωμάτων. Ἀπερίγραπτος ἦτο ἡ ταραχή, καὶ πρωτοφανὴς ὁ τρόμος, ὅστις κατέλαβε τοὺς κατοίκους τῆς χώρας, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπὸ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Δωριέων ἐχθρικὸς στρατὸς δὲν εἶχεν ἐμφανισθῇ. Οἱ περίοικοι εἶδον τοὺς Θηβαίους ὡς ἐλευθερωτάς των καὶ ἐξηγέρθησαν κατὰ τῶν τυράννων των, οἱ στρατευθέντες ἑξακισχίλιοι Εἵλωτες ἐθεωροῦντο ὕποπτοι, καὶ ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτας πολίτας εἶχε λείψει ἡ αὐτοπεποίθησις. Οὕτως ἐφαίνετο ὅτι εἶχεν ἐπιστῇ ἡ ἐσχάτη ὥρα τῆς Σπάρτης. Ἔσωσεν ὅμως αὐτὴν τὸ θάρρος καὶ ἡ δραστηριότης τοῦ Ἀγησιλάου, ἐπιτυχόντος τὴν δι' ἀσφαλῶν ὁδῶν ἄφιξιν εἰς τὴν Σπάρτην ἐπικουριῶν τινων (*Ξεν.* Ἑλλ. VI. 5.29), ἀποκαταστήσαντος τὴν τάξιν ἐν τῇ πόλει, κατανείμαντος εἰς τὰς ἐπικαίρους θέσεις τὸν ὀλίγον στρατόν του καὶ μετὰ θαυμαστῆς ἀγχινοίας καὶ ταχύτητος διαλύσαντος τὰς τεκταινομένας συνωμοσίας διὰ τῆς εἰς θάνατον καταδίκης τῶν συνωμοτῶν (*Πλουτ.* Ἀγ. 32). Ὁ Ἐπαμεινώνδας δὲν ἐθεώρησε συνετὸν νὰ ἐξαναγκάσῃ τοὺς Σπαρτιάτας εἰς ἀπελπιδα ἀγῶνα, ὅτε ἀντελήφθη τὰς πολεμικὰς αὐτῶν παρασκευάς, καὶ δὲν διέβη τὴν γέφυραν, ἀλλ' ἐβάδισε πρὸς Ν., ἀκολουθῶν τὸν ροῦν τοῦ Εὐρώτα, ὅστις μὲ τὸ ἄφθονον ὕδωρ του καὶ τὰ παρὰ τὰς ὄχθας του ἕλη ὑπῆρξεν ὁ καλύτερος σύμμαχος τῶν Σπαρτιατῶν εἰς τὴν περίστασιν ταύτην. Διέβη ὅμως τὸν Εὐρώταν νοτιώτερον τῆς Σπάρτης καὶ στρατοπεδεύσας ἐν Ἀμύκλαις, αἵτινες ἀπεῖχον περὶ τὴν μίαν ὥραν αὐτῆς, ἠπείλησε τὴν κατάληψιν τῆς πόλεως ἀπὸ νότου, ἡ στρατιά του ὅμως ἐνέπεσεν εἰς ἐνέδραν καὶ ἀπεκρούσθη δι' ἐπελάσεως τῶν Λακεδαιμονίων ἱππέων. Ἡ ἀποτυχία αὕτη ἠνάγκασε τὸν Ἐπαμεινώνδαν νὰ ἐγκαταλίπῃ πᾶσαν περὶ καταλήψεως τῆς Σπάρτης ἀπόπειραν καὶ νὰ ἀρκεσθῇ εἰς τὴν ἐρήμωσιν τῆς χώρας. Πρὸς τοῦτο ἔφθασε μέχρι τοῦ Ἕλους πυρπολῶν τὴν χώραν καὶ ἐκεῖθεν ἐστράφη κατὰ τοῦ ἐπινείου τῆς Σπάρτης Γυθείου, τὸ ὁποῖον καὶ κατέλαβε καὶ κατέστησε διὰ τῆς ἐγκαταστάσεως εἰς αὐτὸ θηβαϊκῆς φρουρᾶς ὁρμητήριον τῆς δῃώσεως τῆς Λακωνικῆς καὶ καταφύγιον τῶν ἀποστατούντων ἀπὸ τῆς Σπάρτης περιοίκων. Ἀπὸ τῆς Λακωνικῆς μετέβη ὁ Ἐπαμεινώνδας εἰς τὴν Μεσσηνίαν, ἔνθα ηὐτύχησεν, ἐν μέσῳ λαοῦ ἐπευφημοῦντος αὐτὸν μετ' εὐγνωμοσύνης διὰ τὴν εἰς αὐτὸν ἀπόδοσιν τῆς ἐλευθερίας, νὰ παραστῇ εἰς τὰ ἐγκαίνια τῆς κτίσεως τῆς Μεσσήνης, τῆς ὁποίας τὰ ἐρείπια τῶν τειχῶν (ἰδίως τὸ ἀρκαδικὸν δίπυλον) καὶ σήμερον προκαλοῦσι τὸν θαυμασμόν. Μετὰ ταῦτα ἀφοῦ διῆλθε διὰ τῆς κτιζομένης Μεγάλης πόλεως τῶν Ἀρκάδων, διὰ νὰ συστήσῃ τὴν ἐπίσπευσιν τῶν γινομένων ἐν αὐτῇ ἔργων, ἐπανῆλθεν εἰς Θήβας τέσσαρας μῆνας μετὰ τὴν λῆξιν τῆς βοιωταρχίας του. Καὶ δὲν ἔλειψαν μὲν οἱ κατήγοροί του, οἵτινες τὴν ὑπερβασίαν ἐκείνην παρέστησαν ὡς ἔναρξιν ἐπιδιώξεως τυραννίδος, ὁ ἀπολογισμὸς ὅμως τῶν ἔργων του μὲ τὴν ἀνέγερσιν τῶν δύο προμαχώνων τῆς ἐλευθερίας τῶν Πελοποννησίων (Μεγάλης πόλεως καὶ Μεσσήνης) ἐναντίον τῆς φιλαρχίας τῆς Σπάρτης, μὲ τὴν ἐκβίασιν τῶν βραχωδῶν πυλῶν τῆς Πελοποννήσου (διάβασιν τοῦ ἰσθμοῦ), μὲ τὴν ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον δῄωσιν τῆς Λακωνικῆς, τῆς ὁποίας τὸ ἐπίνειον κατείχετο ὑπὸ τῶν Θηβαίων, μὲ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Μεσσηνίας, μὲ τὴν δημιουργίαν δικτύου πανόπλων πολεμίων περὶ τὴν Σπάρτην (τοῦ Ἄργους, τῆς Ἀρκαδίας, τῆς Μεσσηνίας, τῆς Ἤλιδος) ὑπῆρξε τόσον ὀγκώδης εἰς αἰώνια μνημεῖα δόξης τῶν Θηβαίων, ὥστε οὗτοι κατενόησαν ὅτι ἡ καταδίκη του ἐπὶ τῇ παραβάσει τῶν νόμων θὰ ἦτο στίγμα διὰ τὴν πόλιν των· διὰ τοῦτο λέγεται ὅτι οὐδὲ εἰς ψηφοφορίαν ἐτέθη ἡ ἐναντίον του κατηγορία (*Παυσ.* IX 14. 7). Ἐπειδὴ δὲ καὶ μετὰ τὴν εἰς Θήβας ἐπιστροφὴν τοῦ Ἐπαμεινώνδα ἡ ἀταξία ἐξηκολούθησεν ἐν Πελοποννήσῳ, ἀπεστάλη καὶ πάλιν εἰς αὐτὴν κατὰ τὸ θέρος τοῦ 369 ὁ Ἐπαμεινώνδας μετὰ στρατοῦ 7.000 πεζῶν καὶ 600 ἱππέων, κατ' αὐτοῦ ὅμως ἀντετάχθη τριπλασία δύναμις ἐν τῷ ἰσθμῷ ἐξ Ἀθηναίων ὑπὸ τὸν Χαβρίαν, Μεγαρέων καὶ Ἀχαιῶν ἐκ Πελλήνης, Λακεδαιμονίων καὶ ὀλιγαρχικῶν ἐξ Ἀρκαδίας καὶ Κορινθίων, διότι εἶχον ἀντιληφθῇ ὅτι οἱ Θηβαῖοι ἐπιδιώκουν νὰ κυριαρχήσουν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου καὶ δὲν ἤθελον τὰ στενὰ τῆς χώρας των νὰ εἶναι ἀφύλακτος εἰς τοὺς Θηβαίους πάροδος. Ἐκ τῶν τριῶν κατεχομένων ὑπὸ τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ παρόδων τῶν Ὀνείων ὀρέων ἐξεβίασεν ὁ Ἐπαμεινώνδας τὴν δυτικωτέραν καὶ ἀφοῦ ἐνίκησε τοὺς φυλάττοντας αὐτὴν Λακεδαιμονίους καὶ Ἀχαιοὺς κατέλαβε τὴν Σικυῶνα· δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ καταλάβῃ οὔτε τὴν Πελλήνην, οὔτε τὴν Ἐπίδαυρον, οὔτε τὴν Κόρινθον, σωθεῖσαν ἐκ τῆς ἀποσταλείσης βοηθείας ἐξ Ἰλλυριῶν καὶ Κελτῶν μισθοφόρων ὑπὸ τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν Διονυσίου τοῦ πρεσβυτέρου. Ἡ ἀποτυχία τῆς καταλήψεως μάλιστα τῆς Κορίνθου ἔγινεν αἰτία νὰ στερηθῇ ὁ Ἐπαμεινώνδας, παρὰ τοῦ ὁποίου οἱ Θηβαῖοι ἀνέμενον πάντοτε ἔκτακτα κατορθώματα, τῆς στρατηγίας, ὅτε ἐπανῆλθεν εἰς Θήβας, ἂν καί, ὡς προελέχθη, εἶχε καταλάβει τὴν Σικυῶνα, καὶ διὰ τῆς ἀποσπάσεως τῆς προσοχῆς τῶν ἐχθρῶν ἀπὸ τοῦ νότου εἶχε κατορθώσει νὰ παρασχεθῇ ἱκανὸς χρόνος εἰς τοὺς Μεσσηνίους καὶ Μεγαλοπολίτας διὰ τὴν ἀνέγερσιν τῶν τειχῶν των. Ἐξελέγη ὅμως πολὺ ταχέως καὶ πάλιν στρατηγὸς ὁ Ἐπαμεινώνδας, ὑπὸ τοῦ στρατοῦ ὁμοθυμως τὸ πρῶτον καὶ ὑπὸ τῆς πόλεως ἔπειτα, ὅτε ὁ στρατὸς τῶν Θηβαίων, εἰς τὸν ὁποῖον ὑπηρέτει ὡς ἁπλοῦς ὁπλίτης ὁ Ἐπαμεινώνδας, ὁ ἀποσταλεὶς πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ Πελοπίδα, αἰχμαλωτισθέντος ὑπὸ τοῦ τυράννου τῶν Φαρῶν Ἀλεξάνδρου ἐξ ἀνικανότητος τοῦ στρατηγοῦ του Κλεομένους, ὑπέστη μεγίστας βλάβας ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ. Ἂν καὶ εἶχε κατορθώσει μέχρι τοῦ 376 π. Χ. ὁ Ἐπαμεινώνδας τὰ κυριώτατα τοῦ πολιτικοῦ προγράμματός του, τὴν συνένωσιν τῆς Βοιωτίας ὑπὸ τὰς Θήβας, τὸν περιορισμὸν τῶν Σπαρτιατῶν εἰς τὴν Λακωνικήν, τὴν ἀναγέννησιν τῆς Μεσσηνίας καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἀρκαδίας, ἐν τούτοις ἐλυπεῖτο διὰ τὴν κρατοῦσαν ἐν Πελοποννήσῳ σύγχυσιν καὶ ἀταξίαν (ὡς ἔχων κυριώτατον μέλημα τοῦ προγράμματός του τὴν ἀποκατάστασιν μιᾶς τάξεως), ἕνεκα τῆς ὀψίμου ὑπεροψίας τῶν Ἀρκάδων, ἡγουμένων ὑπὸ τοῦ Μαντινέως Λυκομήδους, οἵτινες ἐνόμιζον ὅτι καὶ ἄνευ τῶν Θηβαίων ἠδύναντο νὰ καταβάλωσι τὴν Σπάρτην, ἕνεκα τῆς μεταξὺ Ἀρκάδων καὶ Ἠλείων ἔριδος καὶ ἕνεκα τῆς ἀναθαρρήσεως τῆς Σπάρτης, ἥτις ἐπωφεληθεῖσα ἐκ τῆς διαιρέσεως τῶν ἀντιπάλων της, ἠδυνήθη διὰ τοῦ ἡρωϊκοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀγησιλάου Ἀρχιδάμου νὰ καταγάγῃ τὴν πολυθρύλητον ἄδακρυν νίκην κατὰ τῶν Ἀρκάδων καὶ Ἀργείων κατὰ τὸ 368 π. Χ. Διὰ τοὺς εἰρημένους λόγους, ἀμνησίκακος ὢν καὶ ἀπηλλαγμένος τῆς χαιρεκακίας τῶν συμπολιτῶν του διὰ τὸ δίκαιον πάθημα τῶν Ἀρκάδων, ἔπεισε τοὺς Θηβαίους ν' ἀποστείλουν αὐτὸν εἰς Πελοπόννησον πρὸς διευθέτησιν τῶν ἐν αὐτῇ πραγμάτων καὶ μονιμοποίησιν τῶν ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὰς δύο προγενεστέρας ἐκστρατείας του ἐπιτευχθέντων. Οἱ Θηβαῖοι ἀπεφάσισαν εὐχαρίστως τὴν τρίτην εἰς Πελοπόννησον ἐκστρατείαν τοῦ Ἐπαμεινώνδα καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι διὰ ταύτης θὰ ἐπιβάλωσι τὴν ἡγεμονίαν των ἐν Ἑλλάδι, ἀναγνωρισθεῖσαν μὲν ὑπὸ τῶν Περσῶν διὰ τῆς ἐν Σούσοις κατὰ τὸ 368 συνθήκης, ἥτις ἦτο αὐτὴ ἡ ἀνταλκίδειος, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἐκτελεσταὶ ταύτης ἐγίνοντο οἱ Θηβαῖοι καὶ οὐχὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι, οὐχὶ ὅμως καὶ ὑπὸ τῶν πλείστων ἑλληνικῶν πόλεων. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην ὁ Ἐπαμεινώνδας ἔστρεψε τὴν προσοχήν του εἰς τὰς πόλεις τῆς Ἀχαΐας καὶ διὰ νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἀρχὴν τῶν Θηβαίων ἐπὶ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου καὶ διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ καὶ ἄλλην ὁδὸν εἰσβολῆς εἰς τὴν Πελοπόννησον, εὐχερεστέραν τῆς διὰ τῶν στενῶν τοῦ ἰσθμοῦ. Καὶ ἐπέτυχεν ὅ,τι ἐπεδίωξεν, ἄνευ ὅμως τῆς ἀλλαγῆς τῶν ἀριστοκρατικῶν πολιτευμάτων τῶν ἀχαϊκῶν πόλεων. Τὴν ἐπιτυχίαν του ὅμως ταύτην ἐματαίωσαν οἱ συμπολῖταί του, οἵτινες δι' ἁρμοστῶν ἐξεδίωξαν τὰ ἄρχοντα τῶν ἀχαϊκῶν πόλεων ἀριστοκρατικὰ γένη, παραπεισθέντες εἰς τοῦτο ὑπὸ τῶν δημοκρατικῶν Ἀρκάδων.

Ἡ ἐνέργεια αὕτη τῶν Θηβαίων προεκάλεσε νέαν σύγχυσιν καὶ ἀταξίαν ἐν Πελοποννήσῳ, στάσεις ἐν Ἀχαΐᾳ, πόλεμον μεταξὺ Ἠλείων καὶ Ἀρκάδων καὶ σφοδρὸν ἀνταγωνισμὸν μεταξὺ Μαντινείας, κέντρου τῶν ἀριστοκρατικῶν, καὶ Τεγέας, κέντρου τῶν δημοκρατικῶν Ἀρκάδων, πρὸς κατευνασμὸν τοῦ ὁποίου συνεκροτήθη τὸ ἐν Τεγέᾳ περὶ εἰρήνης συνέδριον τοῦ 363 π. Χ., τὸ ὁποῖον προεκάλεσε τὴν τετάρτην καὶ τελευταίαν ἐκστρατείαν τοῦ Ἐπαμεινώνδα εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐν τῷ μεταξὺ πρὸς ἀφοπλισμὸν τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἦσαν τὸ κύριον πρόσκομμα τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἡγεμονίας τῶν Θηβῶν ἐν Ἑλλάδι, οἱ Θηβαῖοι ἠναγκάσθησαν, τῇ εἰσηγήσει τοῦ Ἐπαμεινώνδα, ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ναυπηγήσωσι κραταιὸν στόλον, τοῦ ὁποίου ἡ ἐμφάνισις ἐν τῷ Αἰγαίῳ ὑπὸ τὴν ναυαρχίαν τοῦ Ἐπαμεινώνδα ἐστέρησε τοὺς Ἀθηναίους τῆς ἐπὶ τῶν μεγάλων ναυτικῶν πολιτειῶν Ρόδου, Χίου καὶ Βυζαντίου ἡγεμονίας των καὶ ἐκλόνησε τὴν κατὰ θάλασσαν ἀρχήν των, ἀφ' ἑτέρου δὲ ν' ἀποστείλωσι στρατιὰν ὑπὸ τὸν Πελοπίδαν εἰς Θεσσαλίαν, ἥτις ἐπέτυχε τὴν διάλυσιν τοῦ μεταξὺ Φερῶν καὶ Ἀθηνῶν φιλικοῦ δεσμοῦ. Διὰ τῶν τελευταίων ἰδίως ἐπιτυχιῶν τῶν Θηβαίων τὸ κῦρος τοῦ Ἐπαμεινώνδα ἐν Θήβαις ἦτο μέγιστον, ὅτε προσῆλθον ἀντιπρόσωποι τῶν Μαντινέων ἀξιοῦντες τὴν εἰς θάνατον καταδίκην τοῦ ἐν Τεγέᾳ Θηβαίου φρουράρχου, διότι διὰ τῆς συλλήψεως τῶν ἀριστοκρατικῶν Ἀρκάδων εἶχε παραβῇ τὴν συνθήκην τῆς εἰρήνης, διὰ τῆς ὁποίας εἶχεν ἐπέλθει ἡ συναδέλφωσις τῶν Ἀρκάδων. Ὁ Ἐπαμεινώνδας, ὅστις εἶχεν ἴδει ναυαγούσας πάσας τὰς ἀγαθὰς προαιρέσεις του καὶ εἶχε κατανοήσει ὅτι ἄνευ τῆς ὁλοσχεροῦς καταλύσεως τῆς ἀρχῆς τῆς Σπάρτης ἡ ἐν Πελοποννήσῳ ἐπιβολὴ τῆς ἡγεμονίας τῶν Θηβῶν ἦτο ἀδύνατος, ἀπήντησε πρὸς τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν Μαντινέων ὡς προϊστάμενος τῶν βοιωταρχῶν μετὰ πολλῆς αὐστηρότητος, εἰπών, μεταξὺ ἄλλων, ὅτι ὁ φρούραρχος ἐνήργησεν ὀρθότερον ὅτε συνέλαβε τοὺς ἀριστοκρατικοὺς ἢ ὅτε ἀπέλυσεν αὐτούς, καὶ ὅτι ἡ ἄνευ τῆς γνώμης τῶν Θηβαίων, εἰς τοὺς ὁποίους ὤφειλεν ἡ Ἀρκαδία τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ ἐλευθερίαν της, συνομολόγησις συνθηκῶν δικαίως δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς προδοσία. Ἡ αὐστηρὰ αὕτη ἀπάντησις τοῦ Ἐπαμεινώνδα προεκάλεσε τὴν σύμπηξιν ἰσχυρᾶς ἐναντίον τῶν Θηβαίων συμμαχίας ἐκ τῶν ἀριστοκρατικῶν Ἀρκάδων ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῆς Μαντινείας, τῶν Λακεδαιμονίων, τῶν Ἠλείων, τῶν Ἀχαιῶν καὶ τῶν Ἀθηναίων.

Πρὸς διάλυσιν τῆς συμμαχίας ταύτης καὶ κατάλυσιν τῆς ἀρχῆς τῆς Σπάρτης ἐξεστράτευσεν εἰς Πελοπόννησον ὁ Ἐπαμεινώνδας, ἐστερημένος τοῦ συναθλητοῦ του Πελοπίδα, φονευθέντος ἐν Θεσσαλίᾳ πρὸ διετίας, κατὰ τὸ θέρος τοῦ 362 π. Χ., ἔχων συμμάχους ἐν αὐτῇ τὰς βοιωτιζούσας πόλεις τῆς Ἀρκαδίας (Μεγαλόπολιν καὶ ἄλλας) ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Τεγέας, τοὺς Μεσσηνίους καὶ τοὺς Ἀργείους καὶ ἐπιτυχὼν νὰ μείνωσιν οὐδέτεραι αἱ πόλεις Κόρινθος καὶ Φλιοῦς. Ὡς στρατόπεδόν του ἐξέλεξε τὴν Τεγέαν, ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς ὁποίας συνεκέντρωσε τὸν στρατόν του, ἀνερχόμενον εἰς 30 χιλ. πεζῶν καὶ 3 χιλ. ἱππέων, διὰ νὰ μὴ λάβωσι γνῶσιν τοῦ πλήθους καὶ τῆς συντάξεως αὐτοῦ οἱ πολέμιοι, οἵτινες εἶχον στρατοπεδεύσει ἐν Μαντινείᾳ. Ἐνῷ δὲ τῶν πολεμίων οἱ ὀφθαλμοὶ ἦσαν ἐστραμμένοι πρὸς τὴν βορείαν πύλην τῆς Τεγέας, διότι ἐκεῖθεν ἀνέμενον νὰ ἐπέλθῃ ἐναντίον των ὁ Ἐπαμεινώνδας, οὗτος ἑσπέραν τινά, ὅτε εἶχεν ἐπέλθει τὸ σκότος, ἐξῆλθε μετὰ τῆς στρατιᾶς του ἐκ τῆς νοτίου πύλης αὐτῆς

Digitized by Google

καὶ ἐβάδισε κατὰ τῆς Σπάρτης, ἥτις ἦτο τελείως ἀφύλακτος, ἵνα μετὰ τὴν κατάληψίν της ὑπαγορεύσῃ ἐν αὐτῇ τὴν εἰρήνην πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους (*Ξεν.* Ἑλλ. VII. 5. 10). Τὴν προσδοκωμένην ὅμως ἐπιτυχίαν του ἐματαίωσεν εἷς προδότης, ὁ Θεσπιεὺς Εὔθυνος (κατὰ τὸν Ξενοφῶντα ἦτο Κρής), ὅστις ἐκφυγὼν ἐκ Τεγέας ἐν καιρῷ νυκτὸς ἀνήγγειλεν εἰς τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον τὰ τεκταινόμενα. Ἕνεκα τῆς προδοσίας ταύτης, ὅτε εἰσήλασεν εἰς τὴν Σπάρτην ὁ Ἐπαμεινώνδας εὗρεν ὠργανωμένην τὴν ἄμυναν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀγησιλάου Ἀρχιδάμου. ὅστις εἶχεν εἰδοποιηθῆ ὑπὸ τοῦ πατρός του δι' ἀγγελιαφόρου περὶ τῆς ἐπικειμένης αἰφνιδίας προσβολῆς, καὶ τὴν ἐπιστρέψασαν ὑπὸ τὸν Ἀγησίλαον, δι' ἐσπευσμένης πορείας, στρατιὰν κατανεμημένην εἰς τὰ ἐπικαιρότατα μέρη τῆς πόλεως. Ἕνεκα τούτου, μετὰ τὴν ματαίωσιν τῶν πρώτων ἐπιτυχιῶν του (εἶχε φθάσει μέχρι τῆς ἀγορᾶς τῆς πόλεως) καὶ τὴν ἀπόκρουσιν τμημάτων τινῶν τοῦ στρατοῦ του μετὰ μεγάλων ἀπωλειῶν μέχρι τοῦ Εὐρώτα, ἐνόμισε συνετὸν νὰ σπεύσῃ εἰς Ἀρκαδίαν, ἔνθα ἤλπιζε διὰ δευτέρου τολμήματος (ἐπιθέσεως κατὰ τῆς Μαντινείας, ἥτις ἐστερεῖτο τῆς στρατιᾶς τοῦ Ἀγησιλάου) νὰ ἐπιτύχῃ ὅ,τι ἀπώλεσεν ἐκ προδοσίας ἐν Σπάρτῃ. Διὰ ν' ἀποπλανήσῃ δὲ τοὺς Σπαρτιάτας ὅτι ἔμελλε νὰ ἐπαναλάβῃ τὸν ἀγῶνα κατὰ τὴν πρωΐαν τῆς ὑστεραίας, ἀφῆκεν ἀνημμένα τὰ πυρὰ τοῦ στρατοπέδου ἐπὶ τῶν λόφων τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Εὐρώτα. Ὅ,τι ὅμως ἀπώλεσεν ἐν Σπάρτῃ ἐκ προδοσίας, ἀπώλεσεν ἐν Μαντινείᾳ ἐκ δυσμενείας τῆς τύχης, διότι ἐνῷ μὲ τὴν αἰφνιδίαν ἐμφάνισιν πρὸ τῆς Μαντινείας τοῦ ἱππικοῦ του, τὸ ὁποῖον καὶ μόνον εἶχε παραλάβει μαζί του ἀφήσας τὸ πεζικόν του ν' ἀναπαυθῇ ἐκ τῆς νυκτερινῆς πορείας ἐν Τεγέᾳ, ἐπέφερε πλήρη σύγχυσιν εἰς τοὺς διεσκορπισμένους εἰς τοὺς ἀγρούς των Μαντινεῖς καὶ ἡ πόλις των ἦτο ἐκτεθειμένη εἰς τὸν μέγιστον κίνδυνον, ἀπροσδοκήτως ἔφθασαν ἐπίκουροι ἑξακισχίλιοι Ἀθηναῖοι, τῶν ὁποίων τὸ ἱππικὸν ἐξηνάγκασεν εἰς ὑποχώρησιν τοὺς Θηβαίους καὶ Θεσσαλούς, μὴ ἔχοντας πεζοὺς μεθ' ἑαυτῶν πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ἀγῶνός των. Καὶ τὸ δεύτερον ὅμως τοῦτο ἀτύχημα δὲν ἔκαμψε τὸν γενναῖον στρατηγόν, ἀλλ' ἐξώρμησεν οὗτος μεθ' ἁπάσης τῆς στρατιᾶς του κατὰ τῶν πολεμίων. Ἐνέπνεε δὲ τόσην ἐμπιστοσύνην ἡ στρατηγικὴ μεγαλοφυΐα του καὶ τόσην συμπάθειαν ἡ ἀνθρωπίνη ὑπεροχή του, ὥστε οἱ ἀκολουθοῦντες αὐτὸν Ἀρκάδες, θεωρήσαντες τιμήν των νὰ εἶναι Θηβαῖοι, ἔθεσαν ἐπὶ τῶν ἀσπίδων των τὸ βοιωτικὸν σῆμα (τὸ ῥόπαλον τοῦ Ἡρακλέους). Καὶ ἐν Μαντινείᾳ ἔταξε τὸ στράτευμά του ὁ Ἐπαμεινώνδας κατὰ φάλαγγα λοξήν, πυκνώσας τοὺς ἐπιλέκτους Θηβαίους καὶ Ἀρκάδας εἰς τὸ ἀριστερὸν κέρας καὶ δόσας σχῆμα ἐμβόλου εἰς τὸ ἱππικόν του. Ἡ μάχη ἐκερδήθη ὑπὸ τῶν Θηβαίων ἅμα τῇ ἐνάρξει, προελήφθη ὅμως ἡ καταστροφὴ τῶν πολεμίων, διότι ἐν ἀρχῇ τῆς μάχης ἐπίσης ἐτραυματίσθη καιρίως ὁ Ἐπαμεινώνδας καὶ ἕνεκα τούτου οἱ Θηβαῖοι ἀνέκοψαν τὴν ὁρμήν των. Ὅτε συνῆλθεν εἰς τὰς αἰσθήσεις του ὁ Ἐπαμεινώνδας ἠρώτησε τί ἔγινεν ἡ ἀσπίς του καὶ πῶς ἀπέβη ἡ μάχη, ἐχάρη δὲ ἰδὼν τὴν ἀσπίδα του σωθεῖσαν καὶ μαθὼν τὴν νίκην τοῦ στρατοῦ του. Μὲ γαληνιαίαν τότε ἀπάθειαν, ἀφοῦ ἀφῆκεν ὡς τελευταίαν παραγγελίαν εἰς τὴν πατρίδα του νὰ ὁμολογήσῃ εἰρήνην, καὶ ἀπήντησεν εἰς τὸν ὀλοφυρόμενον διότι ἀπέθνῃσκεν ἄτεκνος φίλον, ὅτι ἀφίνει δύο ἀθανάτους θυγατέρας, τὴν ἐν Λεύκτροις καὶ τὴν ἐν Μαντινείᾳ νίκην του, διέταξε νὰ ἐξαγάγωσιν ἐκ τοῦ στήθους του τὸν σίδηρον τοῦ δόρατος καὶ ἐξέπνευσε.

Τὴν μνήμην τοῦ Ἐπαμεινώνδα ἐτίμησαν ἐξαιρετικῶς ὄχι μόνον οἱ Θηβαῖοι, οἵτινες καὶ νόμισμα ἔκοψαν μὲ τὴν εἰκόνα του καὶ τὸν ἀνδριάντα του ἀνήγειραν, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπέγραψαν πάσας τὰς μεγαλουργίας του, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ μεγάλοι ἄνδρες τοῦ μεταγενεστέρου ἑλληνισμοῦ. Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων τὰς ἀρετὰς τοῦ Ἐπαμεινώνδα ἐθαύμασαν καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ρωμαῖοι, ἰδίως ὁ Κικέρων, ὅστις καὶ θεωρεῖ αὐτὸν ὡς τὸν ὑπεροχώτερον τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀνδρῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ὡς τὸν μέγιστον τῶν ἀνδρῶν αὐτῆς, καὶ ὁ Κορνήλιος Νέπως, οὗτινος διεσώθη καὶ ἡ σύντομος τοῦ Ἐπαμεινώνδα βιογραφία. Ἐπίσης μετὰ μεγάλων τιμῶν γίνεται μνεία τοῦ Ἐπαμεινώνδα καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους καὶ ἐκ θαυμασμοῦ πρὸς τὸ στρατιωτικὸν δαιμόνιον αὐτοῦ καὶ ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὸ ἠθικὸν μεγαλεῖόν του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Πηγαί:* Ἐκ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἰδίως ὁ *Διόδωρος*, ὅστις εἶχεν ὡς πηγὰς *Ἔφορον τὸν Κυμαῖον* καὶ τοὺς Βοιωτοὺς ἱστορικοὺς *Ἄναξιν καὶ Διονυσόδωρον*, ὁ *Ξενοφῶν*, ὅστις ὅμως ἐκ θαυμασμοῦ πρὸς τὸν Ἀγησίλαον δὲν ἀπέδωκε πάντοτε δικαιοσύνην πρὸς τὸν Ἐπαμεινώνδαν, ὁ *Παυσανίας*, ὁ *Κορνήλιος Νέπως*, οἱ *ἀττικοὶ ῥήτορες* καὶ ὁ *Πλούταρχος*, οὗτινος ἀπωλέσθη, ἀτυχῶς, ὁ τοῦ Ἐπαμεινώνδα βίος κ.ἄ. *Βοηθήματα.* Τὰ περὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος συγγράμματα τῶν ἡμετέρων καὶ ξένων ἱστορικῶν, *Sievers*, Gesch. Griech. vom Ende des pel. Kriegs, αἱ μονογραφίαι περὶ Ἐπαμεινώνδα τῶν *Mathes*, *Klütz*, *Du Mesnil*. *W. Vischer*, *Pemtow*, *Stern* κ. ἄ. ΚΑΨ.

— Ἐπαμεινώνδας. Ἀρχιερεὺς ἐξ Ἀκραιφιῶν τῆς Βοιωτίας ζήσας κατὰ τὸν Α' μ. Χ. αἰῶνα. Οὗτος προεβούλευσε ψήφισμα νὰ ἱδρυθῶσιν ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Πτῴου Ἀπόλλωνος ἀγάλματα εἰς τὸν Νέρωνα, «κύριον τοῦ κόσμου, ἥλιον ἐπιλάμψαντα», ὅτε οὗτος εἶχεν ἀμείψει ἐν Κορίνθῳ τὴν Ἑλλάδα «δι' ἀνεισφορίας καὶ ἐλευθερίας», καὶ τὴν Μεσσαλῖναν, διὰ τοῦτο δὲ καὶ εἶχε τιμηθῆ ὑπὸ τοῦ ὠμοῦ ἐκείνου αὐτοκράτορος διὰ τοῦ ἰσοβίου τίτλου τοῦ ἀρχιερέως τῶν «Σεβαστῶν» καὶ «Νέρωνος Κλαυδίου Καίσαρος Σεβαστοῦ», ὡς μαρτυρεῖται ἐξ ἐπιγραφῆς τοῦ ἔτους 67 μ. Χ. Ὁ Ἐπαμεινώνδας οὗτος, ὡς ἐξάγεται ἐξ ἄλλων ἐπιγραφῶν, ὑπῆρξε πλουσιώτατος καὶ εἶχε διαθέσει τὸν πλοῦτόν του ὑπὲρ κοινωφελῶν σκοπῶν· διὰ τοῦτο δὲ διὰ ψηφίσματος ὁ δῆμος καὶ ἡ βουλὴ ἐτίμησαν αὐτὸν διὰ χρυσοῦ στεφάνου καὶ «εἰκόνος τελείας γραπτῆς ἀγαθῆς». Ἔτι δὲ ἀπεφάσισαν νὰ καλῆται εἰς τὴν προεδρίαν τῶν ἀγώνων, νὰ στηθοῦν ἀνδριάντες αὐτοῦ εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος Πτῴου καὶ νὰ κοσμηθοῦν αἱ ὁδοὶ δι' ἐπιχρύσων εἰκόνων αὐτοῦ μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «ἄριστα πολιτευσάμενος» (Corp. Inscr. Graec. 1625). Π. Ν. Π.

ἐπαμμώνω· ἐπὶ τῶν σιδηρουργῶν, ῥίπτω λεπτὴν ἄμμον ἐπὶ τοῦ πεπυρακτωμένου σιδήρου.

ἐπαμφοτερίζω, ἐπ' ἀμφότερα κλίνω, ἀμφιρρέπω, ταλαντεύομαι, εὑρίσκομαι ἐν ἀμφιβολίᾳ, εἶμαι ἀσταθής: «ὡς πρὸς τὸ πολίτευμα ἐπαμφοτερίζει» πρβ. ἀρχ. «ἐπαμφοτερίζει καὶ μηδετέρων τ' εἶναι καὶ ἀμφοτέρων» (*Ἀριστοτ.*)· || ἵσταμαι ἐν τῷ μέσῳ, μετέχω δύο φύσεων: «οἱ πίθηκοι ἐπαμφοτερίζουσι τῷ ἀνθρώπῳ καὶ τοῖς τετράποσι».

ἐπαμφοτερίζων, *—ουσα, —ον*· μετχ. τοῦ *ἐπαμφοτερίζω*, ὡς ἐπίθ., ὁ μὴ σταθερὸς εἰς τὰς γνώμας, ἢ τὰ αἰσθήματά του.—Ἐπίρρ. ***ἐπαμφοτεριζόντως***.

ἐπαμφοτεριστὴς (ὁ)· ὁ ἐπαμφοτερίζων, ὁ κλίνων ἐπ' ἀμφότερα τὰ μέρη, ἀμφίβολος, ἀσταθής.

ἐπανα—, ***ἐπαν—***· αἱ προθέσεις *ἐπὶ* καὶ *ἀνὰ* ὁμοῦ τεθειμέναι ὡς πρῶτον συνθετικὸν σημαίνουν τὸ *πάλιν*, τὸ *ἐκ νέου* ἢ τὸ *ἐπανειλημμένως*, τὸ *ἐπάνω* καὶ τὸ *ἐναντίον*, δύνανται δὲ νὰ ἀποτελέσουν σύνθετον μετὰ πάσης σχεδὸν λέξεως σημαινούσης ἐνέργειαν ἢ πάθος: *ἐπαναδημιουργῶ, ἐπαναδιορίζω, ἐπαναθάλλω, ἐπανακάθημαι, ἐπανακτίζω, ἐπανακτῶ, ἐπαναλαμβάνω, ἐπαναλογίζομαι, ἐπαναπαύομαι, ἐπαναρχίζω, ἐπαναστατῶ, ἐπαναστηρίζω, ἐπαναφέρω, ἐπανεκδίδω, ἐπανεκλέγω, ἐπανεξεταστέος* κττ.

ἐπαναβλέπω, *ἀόρ. ἐπανεῖδον*· βλέπω πάλιν, ξαναβλέπω: «δὲν τὸν ἐπανεῖδον ἔκτοτε».

ἐπάναγκες· οὐδ. ὡς ἀπὸ τοῦ ἀχρήστου ἐπιθέτου *ἐπανάγκης*, ἄκλιτον· || ὡς ἐπίρρ. κατ' ἀνάγκην, ἀφεύκτως: «ἐπάναγκες κομῶσι» (ἀρχ.)· || ἀντὶ τοῦ *ἀναγκαῖον*, ἐπιβεβλημένον, ἀναπόφευκτον: «ἐθεωρήθη ἐπάναγκες νά...», «νομίζω ὅτι εἶναι ἐπάναγκες νά...».

ἐπανάγω, *ἀόρ. ἐπανήγαγον — ἐπανήχθην*· πάλιν ἄγω, ἐπαναφέρω: «ἐπανήγαγε τοὺς ἐξορίστους,—τοὺς ἀπελαθέντας»· || ἐπαναφέρω εἰς τὸ ὀρθόν, ἀποκαθιστῶ: «ἐπανήγαγε τὸν ῥήτορα εἰς τὸ θέμα του, —τὰ πράγματα εἰς τάξιν»· || δικ. ἐπαναφέρω τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸ δικαστήριον, κάμνω ἔφεσιν· || παθ. *ἐπανάγομαι*· ἀνάγομαι, ἀποπλέω, ἐπανέρχομαι: «ἐπανήχθησαν εἰς τὴν Χίον».

ἐπαναγωγὴ (ἡ)· ἐπιστροφή, ἐπάνοδος· || ἀπόπλους κατά τινος.

— **Ἐπαναγωγὴ *τῶν νόμων*.** Συλλογὴ ἀποτελοῦσα νέαν ἔκδοσιν τοῦ Προχείρου νόμου ὑπὸ νέαν κατάταξιν τοῦ ὑλικοῦ αὐτοῦ μετά τινων προσθηκῶν καὶ μεταβολῶν. Συνετάχθη ἡ Ἐπαναγωγὴ πιθανῶς ὑπὸ τοῦ Φωτίου, πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ἐπὶ τοῦ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ Λέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου, καθ' ὃν χρόνον οὗτοι ἦσαν «συμβασιλεῖς», μεταξὺ τῶν ἐτῶν δηλαδὴ 879 καὶ 886, ἴσως δὲ μετὰ τὸ 883, ὁπότε ἐπερατώθη ἡ σύνταξις της Ἀνακαθάρσεως τῶν παλαιῶν νόμων, τῆς συλλογῆς, ἥτις εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Βασιλικά. Τῆς Ἀνακαθάρσεως ταύτης ἡ Ἐπαναγωγὴ θὰ ἐχρησίμευεν ὡς εἰσαγωγή, «σωτήριος καὶ ψυχωφελὴς νόμος καὶ σαφὴς καὶ σύντομος καὶ εἰσαγωγικὸς» (Προοίμ. Ἐπαναγωγῆς).

Ἡ Ἐπαναγωγή, μολονότι ἐπηυξημένη ἔκδοσις τοῦ Προχείρου νόμου τοῦ συνταχθέντος πρὸς κατάργησιν τοῦ διὰ τῆς Ἐκλογῆς εἰσαχθέντος δικαίου ὑπὸ τῶν εἰκονομάχων Ἰσαύρων, περιλαμβάνει ἐν τούτοις διατάξεις εἰλημμένας ἐκ τοῦ δικαίου τῆς Ἐκλογῆς τούτων. Λέων ὁ Σοφὸς ἐξ ἄλλου, ὁ ὁποῖος ἐν ταῖς νεαραῖς του τροποποιεῖ τὸ ἰουστινιάνειον δίκαιον συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς Ἐκλογῆς καὶ τῆς Ἐπαναγωγῆς, ἀγνοεῖ τελείως τὴν τελευταίαν. Οἱ συντάκται τέλος τῶν Βασιλικῶν καὶ ὁ Ἁρμενόπουλος ἐν τῇ Ἑξαβίβλῳ του οὐδαμῶς ἔλαβον ὑπ' ὄψιν των τὴν Ἐπαναγωγὴν ἀλλὰ τὸν Πρόχειρον, μολονότι τούτου ἀπετέλει ἡ Ἐπαναγωγὴ βελτιωμένην ἔκδοσιν. Τὰς ἀντιφάσεις ταύτας ὁ Ζαχαρίας φὸν Λίγκενταλ ἐξήγησε, καὶ ἡ γνώμη του ἀπέβη ἡ κρατοῦσα, δεχθεὶς ὅτι ἡ Ἐπαναγωγὴ οὐδέποτε ἔλαβε νόμου ἰσχύν. ἁπλοῦν σχέδιον νόμου παραμείνασα. Τὸ ὅτι δὲ περιέχει διατάξεις τοῦ ἰουστινιανείου δικαίου ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Ἐκλογῆς ἀφ' ἑτέρου, ἀποδεικνύει τὴν σύγχυσιν τὴν ὁποίαν ἐπέφερεν ἡ ἐπανεισαγωγὴ τοῦ ἰουστινειανείου δικαίου καθ' ὃν χρόνον τὸ δίκαιον τῆς Ἐκλογῆς εἶχε ῥιζώσει, σύγχυσιν τὴν ὁποίαν μόνον αἱ νεαραὶ τοῦ Λέοντος μεταγενεστέρως κατώρθωσαν νὰ διαλύσουν. Κατὰ τῆς γνώμης τοῦ Ζαχαρία φὸν Λίγκενταλ, καθ' ἣν ἡ Ἐπαναγωγὴ οὐδέποτε προσέλαβε νομοθετικὴν ἰσχύν, ἀντεπεξῆλθεν ὁ Ρῶσος Sokoliskij, ὑποστηρίξας τοὐναντίον καὶ τοποθετήσας καὶ τὴν Ἐπαναγωγὴν εἰς τὴν σειρὰν τῶν νομοθετικῶν συλλογῶν τοῦ βυζαντινοῦ δικαίου.

Διαιρεῖται ἡ Ἐπαναγωγὴ εἰς τεσσαράκοντα τίτλους ἀνταποκρινομένους εἰς τὰ τεσσαράκοντα (κατὰ τὸ προοίμιον τῆς Ἐπαναγωγῆς) βιβλία τῆς Ἀνακαθάρσεως. Τὰ χειρόγραφά της εὑρέθησαν ὅλα πλήρη σχολίων συγχρόνου πρὸς τὴν ἔκδοσίν της σχολιαστοῦ, προσπαθήσαντος νὰ προσαρμόσῃ τὸ δίκαιον τῆς Ἐπαναγωγῆς πρὸς τὸ ἰουστινιάνειον. Εἰς τοὺς πρώτους τίτλους καθορίζεται ἀκριβῶς καὶ συστηματικῶς ἡ ἐξουσία τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ πατριάρχου, καταφανὴς δὲ ἰδίᾳ εἰς τὰ ζητήματα τοῦ γάμου εἶναι ἡ ἐπίδρασις τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐξεδόθη ἡ Ἐπαναγωγὴ ὑπὸ Zahariae von Liegenthal ἐν Collectio librorum juris graecoromani ineditorum τῷ 1852 ὁμοῦ μετὰ τῆς Ἐκλογῆς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Mortreuil*, Histoire du droit byzantin, τόμ. β', 1844, σελ. 39 ἑπ.—*Zachariae von Liegenthal*, Collectio librorum juris graecoromani ineditorum, 1852, σελ. 53 ἑπ.—Τοῦ *αὐτοῦ*, Geschichte des griechisch-römischen Rechts, γ' ἔκδ. 1892, § 9.—*Πολυγένους*, Περὶ Προικός, 1924, σελ. 55 ἑπ. σημ.—*Παππούλια*, Εἰσηγήσεις Ρωμ. Δικ., τεῦχος α', ἔκδ. γ', 1927, σελ. 98.—*Regelsberger - Μαριδάκη - Πράτσικα*, Γενικαὶ Ἀρχαὶ Ρωμ. Δικ., 1915, § 6α VI.—*S. Villanueva*, Diritto Bizantino, 1906, σελ. 62 ἑπ.—*E. Kurtz*, Κρίσεις τῆς διατριβῆς τοῦ Sokoliskij «περὶ τοῦ χαρακτῆρος, καὶ τῆς σημασίας τῆς Ἐπαναγωγῆς» (Vizantin. Vremennik. I, 1894, σελ. 17 ἑπ.) ἐν Byzantinische Zeitschrift, 1895, σελ. 232.—*W. Fischer*, Zu Zeo und Alexander als Mitkaiser von Byzant. ἐν Byzant. Zeitschrift, 1896, σ. 127 ἑπ. Π. Ι. ΖΕΠΟΣ

— **ἐπαναγωγὴ *ἐπηυξημένη*** (Epanagoge Aucta). Ἰδιωτικὸν ἐγχειρίδιον τοῦ ἰσχύοντος δικαίου συγγραφὲν μεταξὺ Ι' καὶ ΙΒ' αἰῶνος. Συνετάχθη ἐπὶ τῇ βάσει κυρίως τῆς *Ἐπαναγωγῆς*, ἀλλὰ περιεῖχε διατάξεις καὶ τοῦ Προχείρου τῶν Βασιλικῶν καὶ τῶν Νεαρῶν τοῦ Λέοντος. Ἐξεδόθη δὲ ὑπὸ Zachariae von Liegenthal (ἐν Jus Graecoromanum, τόμ. IV, σελ. 171 ἑπ.). Π. Ι. Ζ.

ἐπαναδίδω· δίδω πάλιν, δίδω ὀπίσω, ἀποδίδω.

ἐπαναδιπλῶ (*—όω*)· ἐπαναλαμβάνω, ἀναδιπλασιάζω.

ἐπαναδίπλωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐπανάληψις τοῦ αὐτοῦ πράγματος, ἀναδιπλασιασμός.
— *[Ρητορ.]* Βλ. *ἀναδίπλωσις*.

ἐπαναζῶ, *—ζῇς, —ζῇ* κτλ.· ζῶ πάλιν, ἐπανέρχομαι εἰς τὴν ζωήν, ξαναζῶ, ἀναζῶ.

ἐπανάθεσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐκ νέου ἀνάθεσις: «ἡ ἐπανάθεσις εἰς τὸν αὐτὸν δικηγόρον».

ἐπαναθέτω, *ἀόρ. ἐπανέθεσα—ἐπανετέθην*· ἀναθέτω πάλιν, ἐπιτρέπω ἐκ νέου: «ἐπανέθεσε τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸν αὐτὸν δικηγόρον»· || θέτω πάλιν, ξαναβάζω: «ἐπαναθέτει τὸ πρᾶγμα ἐκεῖ ὁπόθεν τὸ ἔλαβε».

ἐπανακάθημαι· κάθημαι πάλιν, ξανακάθομαι.

ἐπανακαλῶ, *ἀόρ. ἐπανεκάλεσα — ἐπανεκλήθην*· καλῶ πάλιν, προσκαλῶ ὀπίσω, ἀνακαλῶ, ἐπαναφέρω.

ἐπανακάμπτω, *ἀόρ. ἐπανέκαμψα*· κάμπτω ὀπίσω, ἀνακάμπτω, ἐπιστρέφω, ἐπανέρχομαι: «ἐπανέκαμψεν ἐξ Εὐρώπης».

ἐπανάκλησις, *—εως* (ἡ)· ἀνάκλησις, πρόσκλησις πρὸς ἐπιστροφήν, ἐπαναφορά.

ἐπανακρούω, *ἀόρ. ἐπανέκρουσα—ἐπανεκρούσθην*· ὠθῶ πρὸς τὰ ὀπίσω, κρατῶ τὸν δρόμον τοῦ πλοίου, *ἀνακρούω*.

ἐπανάκτησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐκ νέου κτῆσις, ἡ ἀνάκτησις τῶν ἀπολεσθέντων, ἀνάκτησις: «ἡ ἐπανάκτησις τῶν δικαιωμάτων του».

ἐπανακτῶ (*—άω*), *ἀόρ. ἐπανέκτησα—ἐπανεκτήθην*· ἀποκτῶ ἐκ νέου, ἀνακτῶ τὰ ἀπολεσθέντα, ἀνακτῶ: «ἐπανέκτησε τὴν περιουσίαν του».

ἐπαναλαμβάνω, *ἀόρ. ἐπανέλαβον—ἐπανελήφθην*, παθ. μετχ. *ἐπανειλημμένος*· λαμβάνω πάλιν, ξαναπιάνω, ξανακάμνω: «ἐπαναλαμβάνω τὴν ἐργασίαν,—τὸ μάθημα,—τὰς συναναστροφάς»· «διαρκῶς τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνει», «αἱ ἐπανειλημμέναι παρεκτροπαὶ τὸν ἐκθέτουν», «αἱ ταραχαὶ ἐπαναλαμβάνονται καθ' ἑκάστην».

ἐπαναλέγω· πάλιν λέγω, ξαναλέγω, ἐπαναλαμβάνω λόγον τινά.

ἐπαναληπτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἐπαναλαμβανόμενος, ὁ κατ' ἐπανάληψιν τελούμενος: «ἐπαναληπτικὴ

Digitized by Google

ἐκλογή,—ψηφοφορία»· || «ἐπαναληπτικὸν ὅπλον» ὅπλον ἐπαναληπτικῆς βολῆς, «ἐπαναληπτικὸν μηχάνημα» τὸ δι' οὗ ἐπιτυγχάνεται ἐπανάληψις ἐνεργείας τινός.

— **ἐπαναληπτικὰ** ***ὅπλα***. Καλοῦνται οὕτω τὰ ὅπλα εἰς τὰ ὁποῖα, διὰ σειράν τινα φυσιγγίων, τριῶν ἕως ἐννέα συνήθως, ἀναλόγως τοῦ συστήματος τοῦ ὅπλου, καταργεῖται ἡ παρὰ τοῦ βάλλοντος ἐπιτελουμένη ἐργασία τῆς μεθ' ἑκάστην βολὴν λήψεως νέου φυσιγγίου ἐκ τῆς φυσιγγιοθήκης καὶ τοποθετήσεως αὐτοῦ ἐν τῇ θαλάμῃ. Αὐξηθεῖσα οὐσιωδέστατα ἡ ταχυβολία διὰ τῆς χρήσεως τῶν ὀπισθογεμῶν ὅπλων καὶ τοῦ ὁλομεροῦς φυσιγγίου, ἐκρίθη ἀνεπαρκὴς καὶ ἐπεζητήθη ἡ αὔξησις αὐτῆς ἀπὸ τοῦ Ρωσο-τουρκικοῦ πολέμου ἀκόμη (1877—1878). Ἡ προσπάθεια πρὸς περαιτέρω αὔξησιν αὐτῆς ἐδημιούργησε τὰ αὐτόματα ὅπλα, εἰς ἃ κατὰ γενικὸν κανόνα καταργεῖται διὰ σειρὰν φυσιγγίων πολλῷ μεγαλυτέραν καὶ ἡ ἐργασία τῆς ἐπὶ τοῦ κινητοῦ οὐραίου καὶ τῆς σκανδάλης ἐνεργείας τοῦ βάλλοντος (βλ. λ. *ὅπλον*). Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τὰ ἐπαναληπτικὰ ὅπλα συνήντησαν καὶ πολεμίους ἐκ φόβου ὑπερμέτρου καὶ προώρου καταναλώσεως πυρομαχικῶν. Κ. Ν. Γ.

—**ἐπαναληπτικὴ** ***ἀντωνυμία*** *[Γραμματ.]*. Ὀνομάζεται οὕτως ἡ *αὐτὸς—αὐτὴ—αὐτό*, ἐπειδὴ τίθεται ἐν τῷ λόγῳ ἀντὶ οὐσιαστικοῦ τεθέντος ἤδη προηγουμένως· π.χ.: «προσκαλεῖ τὸν Κῦρον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, τῆς ὁποίας αὐτὸν σατράπην ἀπέδειξε» ἔνθα διὰ τῆς ἀντωνυμίας *αὐτὸν* δηλοῦται ὁ μνημονευθεὶς ἤδη *Κῦρος*· ἡ προσηγορία αὕτη ἐδόθη εἰς τὴν ἀντωνυμίαν ἀπὸ τῆς κατ' ἐξοχὴς χρήσεως αὐτῆς, διότι καὶ δι' ἄλλων ἀντωνυμιῶν δηλοῦται τὸ μνημονευθὲν οὐσιαστικόν, ἀλλὰ καὶ τούτων ἑκάστη ὠνομάσθη ἀπὸ τῆς κατ' ἐξοχὴν χρήσεως· ὀνομάζεται πρὸς τούτοις ἡ ἀντωνυμία *αὐτὸς* καὶ *ὁριστικὴ* ἢ *διασταλτικὴ* ἀπὸ ἀλλοίας χρήσεως· καὶ ὁριστικὴ μὲν δύναται νὰ εἶναι εἰς πάσας τὰς πτώσεις, ἐπαναληπτικὴ δὲ μόνον εἰς τὰς πλαγίας. Β. Φ.

ἐπανάληψις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπαναλαμβάνειν, ἡ ἐκ νέου λῆψις, ἡ ἐκ νέου διενέργεια, διεξαγωγή, κοιν. *ξαναπιάσιμο*: «ἐπανάληψις τῆς ἐργασίας,—τῶν διαπραγματεύσεων,—τῶν σχέσεων κττ.» «ἐπανάληψις τῆς δίκης»· || ἡ ἐπανειλημμένη χρῆσις: «ἡ ἐπανάληψις τῆς αὐτῆς λέξεως,—τῶν αὐτῶν σφαλμάτων,—τῆς αὐτῆς μεθόδου,—τῆς παρακλήσεως κττ.»· || ἐν τῇ σχολικῇ γλώσσῃ *ἐπαναλήψεις*· ἡ ἐπανάληψις, ἡ ἐκ νέου ἁδρομερὴς διδασκαλία τῶν ἤδη διδαχθέντων πρὸς ἀσφαλεστέραν ἐμπέδωσιν: «ἀρχίσαμε,—κάμνομε ἐπαναλήψεις»· || φρ. «κατ' ἐπανάληψιν» ἐπανειλημμένως: «σᾶς τὸ εἶπα κατ' ἐπανάληψιν».

— *[Παιδαγωγ.]* Σκοπὸς τῆς *ἐπαναλήψεως* εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἐμπέδωσις μέχρι μηχανικῆς χρήσεως τῶν μεθόδων τῆς ἐργασίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἐμπέδωσις τῆς ὕλης, ἤτοι τῶν γνώσεων. Ἐντεῦθεν συνάγονται δύο εἴδη ἐπαναλήψεως: α) ἡ τῶν μεθόδων τῆς ἐργασίας, καὶ β) ἡ τῶν κτηθεισῶν γνώσεων.

1) Πᾶσα μέθοδος οἱασδήποτε σχολικῆς ἐργασίας πρέπει δι' ἐφαρμογῶν πολλῶν ἐπὶ συγγενοῦς ὕλης νὰ ἀποβῇ πάγιον κτῆμα τοῦ μαθητοῦ, ὥστε οὗτος εὐχερῶς, ἄνευ καταναλώσεως πλέον πνευματικῶν δυνάμεων, μεταχειριζόμενος αὐτὴν νὰ προβαίνῃ εἰς νεωτέρας ἐργασίας νέας μεθόδους ἀπαιτούσας. Ἄς ὑποθέσωμεν π. χ. ὅτι τὸ πρῶτον ζῷον, τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ παρατηρήσουν οἱ μαθηταί, εἶναι ἡ γαλῆ· κατὰ τὴν ἐξέτασιν αὐτῆς δοκιμάζεται πρώτην φορὰν ὁ τρόπος τῆς παρατηρήσεως ζῴου· τὸν τρόπον τοῦτον ἐφαρμόζομεν κατόπιν καὶ εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ κυνός, τοῦ ἵππου κ.λ.π. Οἱ μαθηταὶ μετὰ τὴν παρατήρησιν ζῴων τινῶν δύνανται πλέον εὐχερῶς μόνοι των νὰ παρατηροῦν οἱονδήποτε ζῷον· παγιωθείσης δ' οὕτω τῆς μεθόδου τῆς παρατηρήσεως δι' ἐπανειλημμένης ἐφαρμογῆς αὐτῆς, προχωροῦμεν εἰς τὴν ἐμπέδωσιν ἄλλης πνευματικῆς δεξιότητος, οἷον τῆς συγκρίσεως κ. τ. λ.

2) Ἡ δὲ ἐπανάληψις τῶν γνώσεων δύναται νὰ ὑποδιαιρεθῇ: α') εἰς τὴν ἐπ' εὐκαιρίαις καὶ β') εἰς τὴν ἐπίτηδες κατὰ χρονικὰς περιόδους ὡρισμένας γινομένην.

Ἡ διδασκαλία πάσης σχεδὸν μεθοδικῆς ἑνότητος ἀναγκάζει εἰς τὴν ἐπανάληψιν συγγενοῦς ὕλης τοῦ ἰδίου μαθήματος, πολλάκις δὲ καὶ ἄλλων. Οὕτω π. χ. ἡ διδασκαλία πράξεώς τινος τῶν κλασμάτων ὠθεῖ ἡμᾶς εἰς τὴν ἐπανάληψιν τῆς αὐτῆς πράξεως τῶν ἀκεραίων· ἡ διδασκαλία θαύματός τινος τοῦ Σωτῆρος παρορμᾷ εἰς τὴν ἐπανάληψιν τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν θαυμάτων κ.τ.λ. Ἐν γένει πᾶσα μεθοδικὴ ἑνότης, ἀφοῦ διδαχθῇ, συνδέεται μετὰ τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν συγγενῶν· τὸ ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν δηλονότι τοῦ Ziller καὶ Rein γινόμενον κατὰ τὸ καλούμενον στάδιον τῆς προπαρασκευῆς καὶ τὸ τῆς συνθέσεως ὀφείλει νὰ γίνεται ἐν τέλει κατὰ τὴν ἐφαρμογήν· τοῦτο δὲ εἶναι ἀρίστη ἐπανάληψις. Αἱ σχολικαὶ ἑορταὶ παρέχουν ἐπίσης ἀρίστην εὐκαιρίαν πρὸς ἐπανάληψιν λ. χ. ποιημάτων, ἱστορικῶν γεγονότων, χειροτεχνικῶν ἐργασιῶν κ. τ. τ.

Περατωθείσης τῆς διδασκαλίας μεγάλων τμημάτων, οἷον τῶν περσικῶν πολέμων, τῶν δεκαδικῶν, τῆς θερμότητος κ. τ. τ., ἐν τέλει δὲ καὶ ὅλης τῆς ὕλης τῆς διδακτέας ἔν τινι ἔτει ἢ καὶ ἐν ὅλῳ τῷ σχολικῷ βίῳ σχολείου τινός, οἷον τοῦ δημοτικοῦ, προβαίνομεν ἐπίτηδες, ἐκ προθέσεως, εἰς ἐπανάληψιν. Ἀλλ' ἡ ἐπανάληψις αὕτη οὐδέποτε πρέπει νὰ γίνεται καθ' ἣν σειρὰν ἐδιδάχθη ἡ ὕλη καὶ ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ· τοιαύτη ἐπανάληψις προτιμότερον νὰ παραλείπεται ἐντελῶς. Κατὰ τὴν σύγχρονον διδακτικήν, χάριν ἐπαναλήψεως τίθενται ζητήματα, εἰς τὴν λύσιν ἑκάστου τῶν ὁποίων συντελεῖ μέγα μέρος τῆς διδαχθείσης ὕλης· οὕτω π.χ. ἐν τῇ ἱστορίᾳ τίθεται τὸ ζήτημα: «Εὕρετε, τίνες ἄνδρες διέπρεψαν κατὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους καὶ δὴ α') κατὰ τὰς στρατηγικὰς ἀρετὰς καὶ β') κατὰ τὴν προσωπικὴν ἀνδρείαν». Ἐν τῇ πειραματικῇ φυσικῇ ἡ ἐξέτασις εἴδους τινὸς θερμομέτρου ἀγνώστου μέχρι τοῦδε δύναται νὰ χρησιμεύσῃ εἰς ἐπανάληψιν τοῦ ὅλου κεφαλαίου περὶ θερμότητος· ἐν τῇ ἀριθμητικῇ, πρόβλημά τι πολυπλοκώτερον τίθεται βάσις ἀρίστη τῆς ἐπαναλήψεως λ. χ. τῶν δεκαδικῶν ἢ τοῦ τόκου κ. τ. λ.

Πάντα τὰ εἴδη τῆς ἐπαναλήψεως εἶναι ἀπαραίτητα εἰς τὴν σχολικὴν ἐργασίαν. Σ. Μ. Κ.

— *[Ρητορ.]* Καλεῖται *ἐπανάληψις* ἢ *κύκλος* τὸ σχῆμα ὅταν τὸ ἑπόμενον κῶλον τελευτᾷ εἰς τὴν αὐτὴν λέξιν, ἀφ' ἧς ἄρχεται τὸ ἡγούμενον, ὡς π. χ. τὸ τοῦ Δημοσθένους: «Σοὶ μὲν γὰρ ἦν κλέπτης ὁ πατήρ, εἴπερ ἦν ὅμοιος σοί». Ἐπανάληψις εἶναι καὶ ὅταν, προτάξαντες ὁμοῦ διάφορα πρόσωπα ἢ πράγματα, ἐπαναλάβωμεν αὐτὰ ὕστερον κατὰ διαίρεσιν (ὡς π. χ. ἐν Ἰλιάδος Δ 20—24)· τοῦτο ὑπό τινων ὀνομάζεται καὶ *ἐπάνοδος* (βλ. λ.). Ὡσαύτως ἐπανάληψις ἐν γένει λέγεται ὁσάκις ἡ αὐτὴ λέξις ἐν τῇ αὐτῇ περιόδῳ ἐπαναλαμβάνεται εἰς ὁποιανδήποτε ἄλλην θέσιν, χωρὶς πρὸς οὐδὲν τῶν ἄλλων *λεκτικῶν σχημάτων* νὰ ταυτίζεται· τοιαῦται ἐπαναλήψεις εἶναι τὰ ἀκόλουθα χωρία τοῦ Δημοσθένους: «Τούτων ἕκαστος, Αἰσχίνη, τῆς μὲν ἀρχῆς, ἧς ἦρχεν, ὑπεύθυνος ἦν· ἐφ' οἷς δ' ἐστεφανοῦτο οὐχ ὑπεύθυνος. Οὐκοῦν δ' ἐγώ· ταὐτὰ γὰρ δίκαια ἐστί μοι περὶ τῶν αὐτῶν τοῖς ἄλλοις δήπου. Ἐπέδωκα, καὶ ἐπαινοῦμαι διὰ ταῦτα, οὐκ ὢν ὧν ἐπέδωκα ὑπεύθυνος». «Νῦν δὲ τῆς μὲν ῥαθυμίας τῆς ὑμετέρας καὶ τῆς ἀμελείας κεκράτηκε Φίλιππος, τῆς πόλεως δ' οὐ κεκράτηκε». Κατὰ τὸν Ἑρμογένην ἐπανάληψις λέγεται ὅταν, παρεμβάλλοντες εἰς τὸν λόγον ἄλλα πολλὰ πρὸ τῆς ἀποδόσεως, διὰ νὰ μὴ συμβῇ ἐκ τούτου ἀσάφεια, ἐπαναλαμβάνωμεν τὴν σειράν, ἢ ὡς ἠρχίσαμεν ἢ μὲ ἄλλην τινὰ ἰσοδύναμον φράσιν. Οἱ πλεῖστοι τῶν παλαιῶν τεχνογράφων ὁμολογοῦσιν ὅτι πρῶτος ὁ Ἰσοκράτης εἰσήγαγεν εἰς τὸν λόγον τὴν *περιβολήν*, ἤτοι τὸν *κύκλον* τῆς περιόδου. Ἄλλοι δὲ ἰσχυρίζονται ὅτι Θρασύμαχος ὁ σοφιστής, σύγχρονος τοῦ Ἀντιφῶντος, εἶχεν ἤδη μεταχειρισθῆ πρὸ τοῦ Ἰσοκράτους «τὴν στρέφουσαν τὰ νοήματα καὶ στρογγύλως ἐκφέρουσαν λέξιν». Ἡ στρογγύλη περίοδος ἔχει σχῆμα κύκλου, οὗ συγκοπτόμενον τὸ ἓν ἄκρον ἐπανέρχεται εἰς τὸ ἄλλο. Ὁ Θρασύμαχος ἠσχολήθη ἰδίως περὶ τοὺς τρόπους, δι' ὧν ἠδύνατο ὁ ῥήτωρ νὰ κινήσῃ τοὺς δικαστὰς εἰς ὀργὴν ἢ ἔλεον, καὶ ἐν γένει νὰ ἐξεγείρῃ εἰς αὐτοὺς πάθη παντὸς εἴδους, ἔπειτα δὲ πάλιν νὰ καταπραΰνῃ αὐτούς. Εἰσηγητὴς λοιπὸν τοῦ πράγματος φαίνεται ὅτι ἐχρημάτισεν ὁ Θρασύμαχος, ἐκεῖνος ὅμως ὅστις μετεχειρίσθη σταθερῶς καὶ μετέδωκε τὸ στρογγύλον εἶδος τῶν περιόδων ἦτο ὁ Ἰσοκράτης· διότι ἐκλέγων ὑποθέσεις σπουδαίας καὶ κινούσας σφοδρῶς τὴν ψυχὴν μετέδωκεν εἰς τὸν λόγον τόνον καὶ ῥώμην, ἐξ ἧς μόνης πηγάζει τὸ κυκλικὸν εἶδος τῆς περιοδολογίας. *Στρογγύλον* δὲ ἢ *κυκλικὸν* καλοῦσιν οἱ παλαιοὶ ἐκεῖνο τὸ ὕφος, τοῦ ὁποίου αἱ περίοδοι ἔχουσι τοιαύτην κατασκευήν, ὥστε τὰ μὲν κῶλα συνείρονται πρὸς ἄλληλα καὶ συγκροτοῦσιν ἀναγκαῖα τοῦ λόγου μέρη, τὸ δὲ τέλος τῶν περιόδων εἶναι ἐκ τῶν προτέρων ὡρισμένον, ὥστε ὁ ἀκροατὴς προαισθάνεταί πως αὐτό, πρὶν καταλήξῃ ἡ περίοδος. Ἡ ἐντύπωσις αὕτη προέρχεται τὸ μὲν ἐκ τοῦ τρόπου τῆς συναρμογῆς, τὸ δ' ἐκ τῆς ἀναλογίας τῶν κύκλων πρὸς ἄλληλα. Ι. Φ. Δ.

— *[Λαογρ.]* Εἰς τοὺς παρ' ἡμῖν λαϊκοὺς χορούς, συρτόν, καλαματιανὸν κ. ἄ., τοὺς συνοδευομένους συνήθως ὑπὸ ᾀσμάτων, ὁ κορυφαῖος ᾄδει τὸ κατάλληλον ᾆσμα κατὰ στροφὰς ἢ στίχους, οἱ δὲ λοιποὶ ἐπαναλαμβάνουν τὰ ὑπ' αὐτοῦ ᾀδόμενα χορεύοντες ταυτοχρόνως· τὸ τοιοῦτον ἀπεκλήθη *ἐπανάληψις*. Ἡ ἐπανάληψις, ἔχει τὴν ἀρχήν της εἰς τὴν πρωτόγονον κατάστασιν τῆς δημιουργίας τῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων. Κ.Μ.Κ.

—*[Μουσ.]* Ἡ *ἐπανάληψις* ἐν τῇ μουσικῇ γραφῇ σημειοῦται διὰ τῶν σημείων:

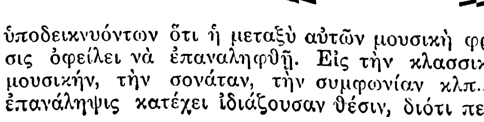

ὑποδεικνυόντων ὅτι ἡ μεταξὺ αὐτῶν μουσικὴ φράσις ὀφείλει νὰ ἐπαναληφθῇ. Εἰς τὴν κλασσικὴν μουσικήν, τὴν σονάταν, τὴν συμφωνίαν κλπ., ἡ ἐπανάληψις κατέχει ἰδιάζουσαν θέσιν, διότι περικλείει ἐν ἑαυτῇ τὴν ἔκθεσιν τῶν διαφόρων θεμάτων. Εἰς τὴν σημερινὴν συμφωνικὴν μουσικήν, τὴν σονάταν κλπ., ἡ ἐπανάληψις ἔχει ἐκλείψει σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν, τοῦ ἐν χρήσει τύπου ἐλευθέρας φαντασίας ἀπομακρυνθέντος ὁριστικῶς τῆς κλασσικῆς τεχνοτροπίας. Γ. Σ.

— *[Βυζαντ. Μουσ.]* Ἡ *ἐπανάληψις* εἶναι κανὼν μελοποιίας βυζαντινῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Συνίσταται εἰς τὴν ἐκ δευτέρου χρῆσιν μιᾶς θέσεως ἢ καὶ ὁλοκλήρου περιόδου μελῳδίας τινὸς ἐπὶ τῶν αὐτῶν τόνων καὶ διὰ τῶν αὐτῶν μουσικῶν γραμμῶν. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

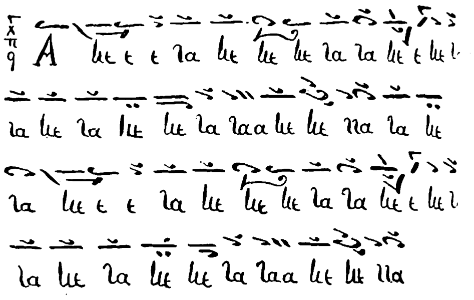

[Ἐκ τῆς ἀρχῆς τοῦ Κρατήματος τοῦ Δοξαστικοῦ τοῦ εἰς ἦχον Πρῶτον Πολυελέου Ἰωάννου Πρωτοψάλτου τοῦ Τραπεζουντίου.]

— **ἐπανάληψις** ***ἀνακρίσεως*** *[Ποιν. Δικον.]*· βλ. λ. *ἔνδικα μέσα*.

— **ἐπανάληψις** ***διαδικασίας*** *[Πολιτ. Δικον.]*· βλ. *ἔνδικα μέσα* (ἀναψηλάφησις).

— **ἐπανάληψις** *τῆς* ***δίκης*** *[Πολ. Δικον.]*· βλ.λ. *διακοπὴ* δίκης (ἐπανάληψις διακοπείσης δίκης).

— **ἐπανάληψις** ***καταδιώξεως*** *[Ποιν. Δικον.]*. Ἐπὶ τῶν κακουργημάτων ἀνθρωποκτονίας ἐν γένει, λῃστείας καὶ κλοπῆς δύναται τὸ δικαστικὸν συμβούλιον, ἐκτιμῶν τὸ πόρισμα τῆς ἐνεργηθείσης ἀνακρίσεως, νὰ παύσῃ προσωρινῶς τὴν κατὰ τοῦ κατηγορουμένου ποινικὴν καταδίωξιν, ἐὰν κρίνῃ ὅτι ἐκ τῆς ἀνακρίσεως προέκυψαν μὲν ἐνδείξεις ἐνοχῆς αὐτοῦ, ἀλλ' αὗται δὲν εἶναι ἀποχρῶσαι, ὥστε νὰ στηρίξωσι δημοσίαν ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ κατηγορίαν (βλ. λ. *βούλευμα*). Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ ἐπανάληψις τῆς καταδιώξεως τοῦ κατηγορουμένου τότε μόνον ἐπιτρέπεται, ὅταν διὰ νέων ἐνδείξεων, μὴ προϋποβληθεισῶν ὑπὸ τὴν κρίσιν τοῦ συμβουλίου, ἐνισχυθῶσιν αἱ πρότερον μὴ ἀποχρῶσαι πρὸς στήριξιν δημοσίας κατηγορίας κριθεῖσαι ὑπ' αὐτοῦ ἐνδείξεις ἐνοχῆς (ἄρθρ. 253 Ποιν. δικον.). Κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην, τὴν ἐπανάληψιν τῆς καταδιώξεως δύναται νὰ ζητήσῃ οὐ μόνον ὁ εἰσαγγελεύς, ἀλλὰ καὶ ὁ κατηγορούμενος, ὅστις συμφέρον ἔχει νὰ ἐπικαλεσθῇ τὰ νέα τυχὸν ὑπὲρ αὐτοῦ ἀποκαλυφθέντα περιστατικά, ἵνα ἐπιτύχῃ τὴν τελείαν ἀπὸ τῆς κατηγορίας ἀπαλλαγήν του. Ὁ εἰσαγγελεὺς μεριμνᾷ περὶ τῆς συλλογῆς τῶν νέων ἐνδείξεων διὰ τοῦ ἀνακριτοῦ ἢ διά τινος ἀνακριτικοῦ ὑπαλλήλου καὶ τῆς ὑποβολῆς εἶτα αὐτῶν μετὰ τῆς γνώμης του ὑπὸ τὴν κρίσιν τοῦ δικαστικοῦ συμβουλίου, ἵνα τοῦτο ἀποφανθῇ, ἂν ἐπιτρέπῃ τὴν ἐκ νέου καταδίωξιν τοῦ κατηγορουμένου· ἁρμόδιον συμβούλιον εἶναι ἐκεῖνο, ὅπερ ἔπαυσε προσωρινῶς τὴν καταδίωξιν· μέχρις οὗ δὲ τοῦτο ἀποφανθῇ ὑπὲρ τῆς ἐπαναλήψεως αὐτῆς, οὐδὲν καταδιωκτικὸν ἢ περιοριστικὸν τῆς ἐλευθερίας μέτρον ἐπιτρέπεται νὰ ληφθῇ κατὰ τοῦ κατηγορουμένου, οὐδὲ ν' ἀπαγγελθῇ συνεπῶς κατ' αὐτοῦ κατηγορία. Ἐὰν τὸ συμβούλιον ἐπιτρέψῃ τὴν ἐκ νέου καταδίωξιν, ὁ εἰσαγγελεὺς θὰ παραγγείλῃ ταύτην τῷ ἀνακριτῇ, ἐγείρων τὴν ποινικὴν ἀγωγήν, ἔκτοτε δὲ οὗτος ἀνακτᾷ πλήρη ἐλευθερίαν ἐνεργείας κατὰ τοῦ κατηγορουμένου. Τὸ συμβούλιον ὅμως, εἰ καὶ ἐπέτρεψε τὴν ἐκ νέου καταδίωξιν, δὲν κωλύεται διὰ τοῦ μετὰ τὴν νέαν ἀνάκρισιν ἐκδοθησομένου ὁριστικοῦ βουλεύματός του νὰ παύσῃ καὶ πάλιν προσωρινῶς ταύτην. Ἡ ἐπανάληψις τῆς καταδιώξεως ἐπιτρέπεται νὰ διαταχθῇ ἐντὸς προθεσμίας τριῶν ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ παύσαντος προσωρινῶς αὐτὴν βουλεύματος, διότι ἂν παρέλθωσιν ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τρία ἔτη, χωρὶς νὰ ἐπιτραπῇ ἡ ἐκ νέου καταδίωξις, τὸ ἀξιόποινον τοῦ ἀδικήματος ἐξαλείφεται διὰ τῆς παραγραφῆς καὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ γίνῃ πλέον ποινικὴ δίωξις (ἄρθρ. 121 Ποιν. νόμου, ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ νόμου ΓΧΞΓ' τοῦ 1910).

Ἐπανάληψις τῆς καταδιώξεως ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ περιπτώσει ἐπιτρέπεται, ἔστω καὶ τοῦ τυχόν, ἐσφαλμένως, ἀθῳωθέντος κατηγορουμένου προστατευομένου κατὰ πάσης νέας διώξεως διὰ τῆς ἐνστάσεως τοῦ *δεδικασμένου* (βλ. λ.).

Α. Ν. ΜΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

ἐπαναξιφισμὸς (ὁ) *[Ὁπλομ.]*. Καλεῖται οὕτως ὁ ξιφισμὸς ὁ γινόμενος μετὰ τὴν ἀπόκρουσιν τοῦ ἀντιξιφισμοῦ ἅπαξ ἢ καὶ δίς. Ἐάν τις ἐπιτεθῇ π. χ. ἕκτην—τετάρτην καὶ ἀποκρουσθεὶς ἀντιξιφίζεται, ὁ ἐπιτεθεὶς ἀποκαθιστάμενος μετὰ τὸν ἀποκρουσθέντα ξιφισμόν του, ἀποκρούει καὶ οὗτος τὸν ἀντιξιφισμὸν καὶ εὐθὺς ἀμέσως προβάλλων ἐκ νέου, ἐπανα-

Digitized by Google

ξιφίζει ἢ **δι' εὐθέος ξιφισμοῦ** ἢ διὰ συνθέτου, δύναται δὲ καὶ δὶς **νὰ ἐπαναλάβῃ** τὴν αὐτὴν κίνησιν, ἥτις ἐκτελουμένη **μετὰ ταχύτητος** καὶ ἀκριβείας συχνάκις ἐπιτυγχάνει.

Τ. ΚΑΡΑΚΑΛΟΣ

ἐπαναπαύομαι, ἀόρ. *ἐπανεπαύθην*· ἀναπαύομαι στηριζόμενος **ἐπί τινος,** ἀπαλλάττομαι τῆς ἀνησυχίας θαρρῶν **εἴς τινα**: «ἐπαναπαύεται εἰς τὸ ἐνδιαφέρον τῶν φίλων,—εἰς τὰς ὑποσχέσεις», «μὴ ἐπαναπαύεσαι εἰς τοὺς ἄλλους, φρόντισε μόνος σου»· || ἀρκοῦμαι **εἴς τι**: «ἐπαναπαύεται εἰς ὅ,τι ἔχει,—εἰς ὀλίγα».

ἐπαναπαύω· κάμνω τινὰ νὰ ἐπαναπαύεται, ἀπαλλάττω τινὰ τῆς ἀνησυχίας: «τὸν ἐπαναπαύει μὲ τὰς ὑποσχέσεις»· || συνήθ. παθ. *ἐπαναπαύομαι* (βλ.λ.).

ἐπαναπίπτω, ἀόρ. *ἐπανέπεσον*· πίπτω πάλιν, ξαναπέφτω: «ἐπανέπεσεν εἰς τὴν κλίνην».

ἐπαναπλέω, ἀόρ. *ἐπανέπλευσα*· πλέω ὀπίσω, γυρίζω ὀπίσω: «ἐπανέπλευσεν εἰς τὸν λιμένα ἕνεκα τῆς τρικυμίας»· || ἐπανέρχομαι ἐκ τοῦ ταξιδίου.

ἐπανάπλους,—*ου* (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπαναπλέειν, ἐπάνοδος εἰς τὸν λιμένα· || ἐπιστροφὴ ἐκ τοῦ ταξιδίου.

ἐπανάστασις—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐπανίστασθαι*, ἀνάστασις· ἐξέγερσις ἐναντίον τῶν κρατούντων, πόλεμος κατὰ τῆς τυραννικῆς ἢ αὐθαιρέτου ἐπιβολῆς: «ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Τούρκων»· || καθόλου, πᾶσα ἐξέγερσις κατὰ τῆς ἐπιβολῆς τοῦ κράτους ἢ πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ καθεστῶτος: «ἡ ἐπανάστασις τῆς Θεσσαλονίκης»· || συνεκδ. ἡ βιαία ἢ ἀπότομος μεταβολὴ τῶν κοινωνικῶν παραδόσεων: «ἐπανάστασις ἐν τῇ γλώσσῃ,—ἐν τῇ ἐκπαιδεύσει,—ἐν τῇ οἰκογενειακῇ παραδόσει»· || πᾶν ὅ,τι ἐπιφέρει θεμελιώδη μεταβολὴν τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως: «ἡ ἀνακάλυψις τοῦ ραδίου ἀπετέλεσεν ἐπανάστασιν ἐν τῇ φυσικῇ», «ἡ θεωρία τοῦ Ἀϊνστάιν ἀποτελεῖ ἐπανάστασιν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ».

—[ΠΟΛΙΤ.] Τὸ σύνολον τῶν τάσεων καὶ ἀγώνων, οἱ ὁποῖοι γίνονται ἔν τινι πολιτείᾳ, ἢ ἐν γένει ἐν τῇ κοινωνίᾳ, κατὰ τῆς παρούσης καταστάσεως, κατὰ τῆς παραδόσεως καὶ πολλάκις κατὰ τῆς ἱστορίας, διότι αὗται δὲν ἀνταποκρίνονται πρὸς τὰς νέας κοινωνικὰς ἀνάγκας, ὀνομάζομεν *ἐπανάστασιν*. Ἡ ἐπανάστασις οὕτω νοουμένη ἐν τῇ εὐρυτάτῃ τῆς λέξεως σημασίᾳ δυνατὸν νὰ ἀναφέρεται εἴτε εἰς τὴν μεταβολὴν τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς θρησκείας κοινωνίας τινός, εἴτε εἰς τὸν πολιτικὸν αὐτῆς βίον. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ὁμιλοῦμεν περὶ θρησκευτικῶν ἐπαναστάσεων, ἐν τῇ δευτέρᾳ δὲ περὶ πολιτικῶν τοιούτων. Ὑπάρχουν βεβαίως περιπτώσεις, καθ' ἃς ἔκ τινος λαϊκῆς ἐξεγέρσεως ἐπέρχονται μεταβολαὶ συγχρόνως καὶ εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ εἰς τὸν πολιτικὸν βίον κοινωνίας τινός, συνήθως ὅμως ἑκάστη ἐξέγερσις ἀποβλέπει κυρίως εἰς τὴν μεταβολὴν ὡρισμένων ἐκδηλώσεων τοῦ κοινωνικοῦ βίου, ὧν μεταβαλλομένων ἐπακολουθεῖ ἀφ' ἑαυτῆς, οὕτως εἰπεῖν, καὶ σχετικὴ μεταβολὴ εἰς ἄλλας κοινωνικὰς ἐκδηλώσεις λόγῳ τῆς μεγάλης ἀναμεταξύ των σχέσεως καὶ λόγῳ τοῦ κοινοῦ αὐτῶν σκοποῦ. Αἱ θρησκευτικαὶ ἐπαναστάστεις ἐκδηλοῦνται διὰ κηρυγμάτων ἢ διὰ τοῦ τύπου καὶ ἐπιδιώκουν τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ των εἰρηνικῶς, ἀδιάφορον ἂν σὺν τῷ χρόνῳ μεταβάλλωνται εἰς αἱματηρὰς λαϊκὰς ἐξεγέρσεις. Ἐνῷ αἱ πολιτικαὶ ἐπαναστάσεις διακρίνονται ἰδίᾳ διὰ τὴν βίαν, τὴν ὁποίαν ἀποκλειστικῶς χρησιμοποιοῦν πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ των, χωρὶς βεβαίως ν' ἀποκλείωνται καὶ τὰ κηρύγματα καὶ ὁ τύπος. Πρότυπα ἐπαναστάσεων θρησκευτικῶν εἶναι ἡ μεγάλη ἐπανάστασις τοῦ Ναζωραίου, ὅστις ἀνέτρεψε τὰς ἠθικὰς ἀρχὰς τῆς κλασσικῆς ἑλληνικῆς ἐποχῆς ριζικῶς καὶ ἐδημιούργησε νέας τοιαύτας, κατήργησε τὴν πολυθεΐαν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ διεκήρυξεν ἕνα ἄγνωστον Θεόν. Ἑτέρα θρησκευτικὴ ἐπανάστασις εἶναι ἡ μεγάλη μεταρρυθμιστικὴ κίνησις τοῦ Λουθήρου, ὅστις ἐστράφη ἐναντίον τοῦ πάπα καὶ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας· νέαν μὲν θρησκείαν δὲν ἐδημιούργησε, ἀλλὰ διεμόρφωσε τὴν ὑπάρχουσαν καὶ ἐθεμελίωσε τὰς βάσεις νέας ἠθικῆς. Κυρίως ὅμως σήμερον ὁμιλοῦντες περὶ ἐπαναστάσεων ἐννοοῦμεν τὰς πολιτικὰς τοιαύτας. Ἐπανάστασις ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν εἶναι εἰδικώτερον ἡ βιαία μεταβολὴ τοῦ πολιτικοῦ βίου τῶν λαῶν, ἡ ἔν τινι πολιτείᾳ λαϊκὴ ἐξέγερσις, ἡ ὁποία σκοπεῖ τὴν βιαίαν μεταβολὴν εἴτε ὁλοκλήρου εἴτε μέρους τῆς μορφῆς τοῦ πολιτεύματος, τὴν μεταβολὴν δηλαδὴ τοῦ εἴδους τῆς κυβερνήσεως καὶ οὐχὶ ἁπλῶς τοῦ προσώπου τοῦ κυβερνήτου. Αἱ ἐπαναστάσεις αὗται τροφοδοτοῦνται μὲ ἰδέας, παρασκευάζονται ἠρέμα καὶ τότε μόνον ἐκρήγνυνται, ὅταν ἡ κυβέρνησις τῆς χώρας δὲν προσαρμόζεται πρὸς τὰς λαϊκὰς ἀπαιτήσεις, ἄλλο δὲ μέσον πρὸς ἐκπλήρωσιν αὐτῶν δὲν ὑπάρχει ἢ ἡ βία. Κατὰ τοῦτο διαφέρει ἡ πολιτικὴ ἐπανάστασις τῆς *μεταρρυθμισεως*.

Καὶ ἡ μεταρρύθμισις ἄγει πολλάκις εἰς μεταβολὴν τοῦ πολιτεύματος, δὲν εἶναι ὅμως ἐπανάστασις, διότι ἡ διὰ τῆς μεταρρυθμίσεως ἐπερχομένη μεταβολὴ γίνεται εἰρηνικῶς διὰ τῆς κυβερνήσεως, ἐνῷ ἡ διὰ τῆς ἐπαναστάσεως γίνεται βιαίως διὰ τοῦ λαοῦ. Ἡ εἰσαγωγὴ λ. χ. τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας ἐν Ἀγγλίᾳ τῷ 1918, ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν ἀπὸ ἑκατονταετίας βαθμιαίως γινομένην ἐνίσχυσιν τῆς δυνάμεως τῆς Βουλῆς τῶν κοινοτήτων καὶ τὴν ἐν τέλει ὑπεροχὴν αὐτῆς ἐν τῷ ὅλῳ πολιτειακῷ ὀργανισμῷ, μετέβαλε τὸν ἀριστοκρατικὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀγγλικοῦ πολιτεύματος εἰς λαϊκόν· ἡ τοιαύτη ὅμως μεταβολὴ δὲν ἐγένετο δι' ἐπαναστάσεως, ἀλλὰ διὰ συνεχῶν μεταρρυθμίσεων ὑπὸ τῶν ἑκάστοτε κυβερνήσεων. Ἡ πολιτικὴ ἐπανάστασις διαφέρει ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως τῆς ἐξεγέρσεως λαοῦ δουλεύοντος ὑπὸ τὸν ζυγὸν ἄλλου λαοῦ. Καὶ ἡ ἐξέγερσις αὕτη λέγεται ἐπανάστασις καὶ μέσον πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν σκοπῶν αὐτῆς εἶναι ἡ βία, διαφέρει ὅμως ὡς πρὸς τὸν σκοπόν· διότι αὕτη δὲν ἀποβλέπει εἰς τὴν μεταβολὴν τοῦ πολιτεύματος τῆς πολιτείας, ἀλλ' εἰς τὴν ἀπ' αὐτῆς ἀπόσπασιν μέρους καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν νέας πολιτείας. Τοιαῦται ἐπαναστάσεις, λεγόμεναι συνήθως ἐπαναστάσεις ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας, παρατηροῦνται εἰς πολιτείας, ὧν ὁ λαὸς δὲν εἶναι ὁμοιογενής, ἀλλ' ἀποτελεῖται ἀπὸ μάζας διαφόρου ἐθνικότητος. Ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1821, ἡ Βελγικὴ τοῦ 1830 καὶ αἱ μετέπειτα Βαλκανικαὶ ἐπαναστάσεις ἀνήκουν εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην. Τῆς πολιτικῆς ἐπαναστάσεως διακρίνονται τέλος ἡ *στάσις* καὶ τὸ *πραξικόπημα*. Ἐκείνη εἶναι ἐξέγερσις περιωρισμένης ἐκτάσεως, ὡρισμένης περιφερείας ἢ ὡρισμένης κοινωνικῆς τάξεως καὶ ἀποβλέπει εἰς τὴν ἱκανοποίησιν ἀτομικῶν μᾶλλον συμφερόντων, τὸ δὲ πραξικόπημα εἶναι ἡ βιαία μεταβολὴ τοῦ πολιτεύματος, ἡ ἐπερχομένη ἐκ τῶν ἄνω καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ λαοῦ, ἐκ τοῦ κυβερνήτου δηλαδὴ καὶ οὐχὶ ἐκ τῶν κυβερνωμένων. Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν στάσεων ὑπάγονται τὰ διάφορα στρατιωτικὰ κινήματα τῆς τελευταίας ἐν Ἑλλάδι περιόδου, παραδείγματα δὲ πραξικοπημάτων εἶναι τὸ τοῦ Μ. Ναπολέοντος τῆς 18 Brumaire (1799), δι' οὗ οὗτος ἀνεκηρύχθη ὕπατος, τὸ τοῦ Ναπολέοντος Γ', ὅστις ἀπὸ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας γίνεται τῇ 2 Δεκεμβρίου 1851 αὐτοκράτωρ κ.ἄ.

Κοινωνιολογία τῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ ἐπανάστασις εἶναι κοινωνικὸν φαινόμενον καὶ ὡς τοιοῦτο προσδιορίζεται ὑφ' ὡρισμένην αἰτίαν καὶ ἀποβλέπει εἰς ὡρισμένους σκοπούς Ἀλλ' οὔτε τὰ αἴτια οὔτε οἱ σκοποὶ εἶναι ἱκανὰ αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ διὰ τὴν μεταβολὴν ἑκάστης βιαίας λαϊκῆς ἐξεγέρσεως εἰς ἐπιτυχῆ καὶ δημιουργικὴν ἐπανάστασιν. Πλὴν τῶν στοιχείων τούτων, παρατηρουμένων εἰς πᾶν κοινωνικὸν φαινόμενον, ὑπάρχουν καὶ ἕτερα τοιαῦτα, ἄνευ τῶν ὁποίων ὄχι μόνον δημιουργικὴ δὲν καθίσταται ἡ ἐπανάστασις, ἀλλὰ τοὐναντίον καταστροφὴν καὶ ἐρήμωσιν ἐπιφέρει ἐν τῇ πολιτείᾳ, ἐν ᾗ ἐκρήγνυται. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα εἶναι αἱ ἰδέαι, τὸ λαϊκὸν πλῆθος καὶ ὁ ἀρχηγός. Οὔτε ἡ ἀπολυταρχικότης ἑνὸς ἡγεμόνος, οὔτε ἡ διεφθαρμένη κυβέρνησις, οὔτε ὁ πόλεμος, οὔτε ἡ πεῖνα εἶναι εἰς θέσιν νὰ δημιουργήσουν ἐπαναστάσεις, ἀλλ' αἱ ἰδέαι. Πᾶσα δημιουργικὴ ἐπανάστασις ὁδηγεῖται ὑπὸ ἰδεῶν· αὗται εἶναι τὰ πραγματικά της αἴτια, ἡ τροφή της, ὁ σκοπός της, ἰδέαι τέλος προσδίδουν εἰς αὐτὴν τὴν ἁρμόζουσαν ἐν τῇ ἱστορίᾳ θέσιν. Ὅλαι αἱ μεγάλαι ἐπαναστάσεις ἐκινήθησαν ἐξ ἰδεῶν, εἴτε πολιτικαὶ ἦσαν αὗται, εἴτε θρησκευτικαί, καὶ ὅλαι ἐκεῖ ἔτεινον, πῶς νὰ πραγματοποιήσουν τὰς ἰδέας ταύτας. Εἶναι βεβαίως δυνατὸν ν' ἀρχίσῃ ἡ ἐπανάστασις ἐξ ἐντελῶς ἀσημάντων αἰτίων, τὰ πραγματικά της ὅμως αἴτια εἶναι πάντοτε βαθύτερα καὶ εὑρίσκονται εἰς τὴν σφαῖραν τῶν ἰδεῶν, τῶν ἰδεῶν ἐκείνων αἱ ὁποῖαι ἀπὸ μακροῦ χρόνου κυοφορούμεναι ἐκσποῦν μὲ τὴν πρώτην τυχοῦσαν εὐκαιρίαν. Ἡ μεγάλη Γαλλικὴ ἐπανάστασις ἤρχισε μὲ τὴν λαϊκὴν κραυγὴν «ἄρτον! ἄρτον!»· καὶ ὅμως ἔφερε μεταβολὴν εἰς τὸν καθόλου κοινωνικὸν βίον, χωρὶς ἡ τοιαύτη μεταβολὴ νὰ φέρῃ καὶ ἄρτον εἰς τοὺς ἐπαναστάτας. Ἑκατὸν ἔτη πρὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐκαλλιεργοῦντο ὑπὸ τῶν φιλοσόφων αἱ ἰδέαι τῆς ἐλευθερίας καὶ ἰσότητος καὶ αἱ ἰδέαι αὗται ἦσαν αἱ ὁδηγοὶ τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης, αὗται ἦσαν καὶ ὁ σκοπός της. Καὶ ἡ περίφημος Διακήρυξις τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου τοῦ 1789 δὲν ἦτο ἄλλο τι παρὰ ἡ διακήρυξις τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰσότητος. Ἐπίσης ἡ μεγάλη Ρωσικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1917 ἤρχισε λόγῳ τῆς κατὰ τοῦ πολέμου δυσφορίας καὶ τῆς δυστυχίας τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ, ἡ μεταβολὴ ὅμως τὴν ὁποίαν ἐπήνεγκεν ἦτο ἀνάλογος πρὸς τὰς σοσιαλιστικὰς ἰδέας, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ αἰῶνος ἐδιδάσκοντο εἰς τοὺς Ρώσους. Δι' ὃ καὶ ἡ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐπελθοῦσα κοινωνικὴ μεταρρύθμισις ἐβασίσθη ἐπὶ τῶν θεωριῶν τοῦ Μὰρξ καὶ τοῦ Ἔγκελς. Ἀλλὰ πρὸς ὕπαρξιν δημιουργικῆς ἐπαναστάσεως πρέπει ὄπισθεν τῶν ἰδεῶν νὰ ὑπάρχῃ καὶ ἀνθρωπίνη στρατιὰ ἑτοίμη πρὸς ὑποστήριξιν αὐτῶν, καὶ ἡ στρατιὰ αὕτη πρέπει κυρίως ν' ἀποτελῆται ἀπὸ τὰ λαϊκὰ στρώματα. «Αἱ ἐπαναστάσεις, λέγει ὁ Λασσάλ, γίνονται μόνον διὰ λαϊκῶν μαζῶν, διότι αὗται δὲν δέχονται συμβιβασμούς, ἀλλὰ ζητοῦν τὰ ἄκρα». Ἐδῶ ἀκριβῶς χρειάζεται καὶ ὁ ἱκανὸς ἀρχηγός, ὁ ὁποῖος παραμερίζει τὰς ἀκρότητας τῆς μάζης καὶ προσαρμόζει τὰς ἄνευ τέλους ἀπαιτήσεις της πρὸς τὴν πραγματικότητα. Αὐτὸς δίδει τὰς κατευθύνσεις τῆς ἐλευσομένης μεταβολῆς καὶ θέτει τὰς βάσεις τῆς νέας ἱστορίας. Ὅσῳ περισσότερον εἶναι ἐμπνευσμένος ὁ ἀρχηγός, τόσῳ εὐκολώτερον χαλιναγωγεῖ τοὺς ἐπαναστάτας, οἱ ὁποῖοι ἐξ ἐνστίκτου ἔχουν τυφλὴν καὶ ἀπεριόριστον ὑπακοὴν εἰς αὐτόν. Τοὐναντίον, ἐὰν ἡ λαϊκὴ μᾶζα χάσῃ τὸν ἀρχηγόν της, ἢ χάσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτόν, τότε ἐκδηλοῦνται τὰ ἄγρια ἔνστικτα αὐτῆς καὶ ἐξαπολύεται ἡ ἀναρχία, «ἧς μεῖζον οὐκ ἔστι κακόν».

Πρότυπα δημιουργικῶν ἐπαναστάσεων ὑπῆρξαν αἱ Ἀγγλικαὶ ἐπαναστάσεις τοῦ 1649 καὶ 1688, ἡ μεγάλη Γαλλικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1789, καὶ αἱ ταυτόχρονοι ἐπαναστάσεις τοῦ 1848. Καὶ ἦσαν πρότυπα ἐπαναστάσεων αἱ ἐξεγέρσεις αὗται, διότι ἦσαν ἐμπεποτισμέναι ἐκ γενικωτέρων καὶ ὡρίμων ἰδεῶν καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν ἐξῆλθε πέραν τῶν ὁρίων τῆς πολιτείας τῶν ἐπαναστατησάντων λαῶν, καὶ τῶν ὁποίων τ' ἀποτελέσματα ἀκόμη μέχρι σήμερον αἰσθανόμεθα. Μετὰ τὴν Ἀγγλικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1649, ἡ Ἀγγλία κηρύσσεται δι' ἀποφάσεως τῆς Βουλῆς «ἐλεύθερον κράτος, δημοκρατία, ἡ ὁποία εἰς τὸ ἑξῆς ὀφείλει νὰ κυβερνᾶται ὑπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ἔθνους, τῶν ἐν τῇ Βουλῇ ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ καὶ ἐκείνων τῶν προσώπων τὰ ὁποῖα διωρίσθησαν ὑπάλληλοι ἢ ὑπουργοὶ διὰ τὸ καλὸν τοῦ λαοῦ, καὶ δὴ ἄνευ τοῦ βασιλέως καὶ τῆς Βουλῆς τῶν λόρδων». Μετὰ δὲ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1688 εἶδε τὸ φῶς ὁ περίφημος νόμος περὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀτόμου (bill of rights), ὁ ὁποῖος ἀπετέλεσε τὴν βάσιν τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν τῶν Ἄγγλων. Τότε ἐτέθησαν καὶ αἱ βάσεις τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος ἐν Ἀγγλίᾳ ὑφ' ὃ ἔκτοτε κυβερνῶνται οἱ Ἄγγλοι, καὶ τὸ ὁποῖον βαθμηδὸν εἰσήχθη εἰς τὰς πλείστας εὐρωπαϊκὰς χώρας. Τεραστία ἦτο ἡ ἐπίδρασις τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν. Ἐκήρυξε μὲν καὶ ἡ Ἀγγλικὴ ἐπανάστασις ἀτομικὰς ἐλευθερίας, ἀλλ' αὗται δὲν ἐξῆλθον τῶν ὁρίων τῆς Ἀγγλίας καὶ ἔμειναν ἀποκλειστικὴ ἀγγλικὴ κατάκτησις. Ἰδίως διὰ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως διεδόθησαν καὶ ἐκυριάρχησαν τὰ ἀτομικὰ δικαιώματα, συνετρίβησαν δὲ ὑπ' αὐτῆς ἡ ἀπολυταρχία τῆς δυναστείας, οἱ εὐγενεῖς καὶ τὸ φεουδαλικὸν ἐν γένει κυβερνητικὸν σύστημα, ὡς προσβάλλοντα τὴν ἀτομικὴν ἐλευθερίαν, καὶ ἐπὶ τῶν συντριμμάτων ἠνωρθώθη ἡ νέα Γαλλία μὲ σημαίαν τὴν λαϊκὴν κυριαρχίαν, ὅπως αὕτη ἐν τῇ διακηρύξει τῆς 26 Αὐγούστου 1789 διεγράφη. Πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ ἰσότης ὅλων τῶν πολιτῶν, σεβασμὸς τῆς ἰδιοκτησίας ἑκάστου πολίτου, δικαίωμα αὐτοῦ ν' ἀναλαμβάνῃ δημοσίας ὑπηρεσίας κατὰ τὴν ἱκανότητά του, ὑποχρέωσις αὐτοῦ νὰ ὑπακούῃ εἰς τὸν νόμον, ὅστις εἶναι ἡ ἔκφρασις τῆς γενικῆς θελήσεως, ἐλευθερία τοῦ τύπου, ἐλευθερία τοῦ λόγου καὶ τῆς σκέψεως, ἀνεξιθρησκεία καὶ ἴση διανομὴ τῶν φόρων εἶναι αἱ ἀρχαί, αἱ ὁποῖαι περιέχονται εἰς τὰ 17 ἄρθρα τῆς διακηρύξεως ἐκείνης. Ἔκτοτε αἱ δημοκρατικαὶ ἰδέαι ἤρχισαν νὰ ἐξαπλώνωνται καὶ τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα νὰ υἱοθετῆται βαθμηδὸν ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν ὡς τὸ μόνον, ὡς τὸ μᾶλλον ἀπαραίτητον διὰ τὴν κυβέρνησιν αὐτῶν. Αἱ μετέπειτα γενόμεναι ἐπαναστάσεις, καὶ ἰδίως αἱ τοῦ 1848, ἐνίσχυσαν καὶ ἐπεβράβευσαν τὰς ὑπὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1789 διακηρυχθείσας ἀρχάς. Διὰ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1871 τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα καθιεροῦται ὁριστικῶς ἐν Γαλλίᾳ, διὰ δὲ τῶν ἐπαναστάσεων, αἵτινες ἐπηκολούθησαν τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον, καθιερώθη εἰς τὰς γερμανικὰς χώρας καὶ εἰς τὴν Αὐστρίαν.

Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς προμνησθείσας ἐπαναστάσεις, αἱ ὁποῖαι ὡρμήθησαν κυρίως ἀπὸ τῆς ἰδέας τῆς ἐλευθερίας, ἡ μεγάλη Ρωσικὴ ἐπανάστασις ὡρμήθη ἀπὸ τῆς ἰδέας τῆς ἰσότητος, τῆς ἰσότητος ὅμως ὄχι ἀπέναντι τοῦ νόμου, ὡς ταύτην διεκήρυξεν ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις, ἀλλὰ τῆς κοινωνικῆς καὶ περιουσιακῆς ἰσότητος. Πρὸς τοῦτο δὲ καὶ συμφώνως πρὸς τὰς θεωρίας τῶν Μὰρξ καὶ Ἔγκελς ἐστηρίχθησαν οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης ἐπὶ τῆς ἐργατοαγροτικῆς τάξεως τῶν «*ἐκμεταλλευομένων*» καὶ ἐστράφησαν κατὰ τῆς ἀστικῆς τάξεως τῶν «*ἐκμεταλλευτῶν*», ἀνέτρεψαν τελείως τὸ ὑπάρχον κοινωνικὸν καθεστὼς καὶ ἐδημιούργησαν τελείως νέον. Ποία θὰ εἶναι ἡ μελλοντικὴ ἐπίδρασις τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης εἶναι ἄγνωστον ἀκόμη, διότι εὑρίσκεται ἔτι ἐν τῇ ἐξελίξει της. Παρ' ἡμῖν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῶν Τούρκων, ἡ πρώτη ἐπανάστασις ἐγένετο τῷ 1843, ἡ ὁποία κατήργησε τὴν ἀπόλυτον μοναρχίαν καὶ εἰσήγαγε διὰ τοῦ Συντάγματος τοῦ 1844 τὴν συνταγματικὴν τοιαύτην, ἡ δευτέρα ἐπανάστασις ἐγένετο τῷ 1862 καθιερώσασα τὴν κοινοβουλευτικὴν μοναρχίαν διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Συντάγματος τοῦ 1864 ἀναγνωρίσεως τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας, ἡ τρίτη τῷ 1909 μεταρρυθμίσασα ἐπὶ τὸ λαϊκώτερον τὸ Σύνταγμα τοῦ 1864, τέλος ἐγένοντο αἱ ἐπαναστάσεις τοῦ 1916 καὶ 1922, ἀπολήξασαι εἰς τὴν εἰσαγωγὴν ἐν Ἑλλάδι τοῦ δη-

Digitized by Google

μοκρατικοῦ πολιτεύματος, καθιερωθέντος διὰ τοῦ Συντάγματος τῆς 3 Ἰουνίου 1927.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Χρ. Γ. Σγουρίτσα*, Ἐπανάστασις, πολιτεία καὶ δίκαιον, 1925.—*P. Liman*, Die Revolution, 1906.—*Lederer*, Einige Gedanken zur Soziologie der Revolution, 1918. —*Lenin*, Staat und Revolution, 1918.—*Bauer*, Sur les révolutions, 1910.

Χ. Γ. ΣΓΟΥΡΙΤΣΑΣ

— [ΙΣΤΟΡ.] Ἡ ἱστορία τῶν *ἐπαναστάσεων* εἶναι αὐτὴ ἡ ἱστορία τῆς προόδου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἐν ταῖς ἱστορίαις τῶν ἐθνῶν ἑκάστων αἱ ἐπαναστάσεις κατέχουσι μέγα μέρος αὐτῶν καὶ ἀποτελοῦσι τοὺς σημαντικωτέρους σταθμοὺς τοῦ ἐθνικοῦ βίου. Ἐπειδὴ δὲ συνήθως αἱ ἐπαναστάσεις καὶ τὰς αἰτίας ἔχουσι πολὺ πρὸ τῆς ἐκρήξεως αὐτῶν καὶ τὰ ἀποτελέσματα ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον ὕστερον, δὲν δύνανται ν' ἀποσπασθῶσιν εὐχερῶς τῆς λοιπῆς ἱστορίας τῶν λαῶν καὶ νὰ ἐξετασθῶσιν ἰδιαιτέρως. Ἐξαίρεσις ἐγένετο μόνον περὶ τῆς *Γαλλικῆς* ἐπαναστάσεως (βλ. λ.) καὶ τῆς *Ἑλληνικῆς* τοῦ 1821 (βλ. *Ἐπανάστασις* ἑλληνική), διότι ἡ μὲν πρώτη ἀποτελεῖ παγκόσμιον ἱστορικὸν γεγονός, ἐκ τοῦ ὁποίου προῆλθεν ἡ σύγχρονος κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ μορφὴ τῶν πεπολιτισμένων λαῶν, ἡ δὲ δευτέρα εἶναι διὰ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἡ σημαντικωτέρα καὶ γονιμωτέρα περίοδος τοῦ βίου του ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐντεῦθεν. Περὶ τῶν ἄλλων ἀξίων μνείας ἐπαναστάσεων παραπέμπεται ὁ ἀναγνώστης εἰς τὰς γενικὰς ἱστορίας τῶν εἰς οὓς ἀναφέρονται λαῶν, ὡς καὶ τὰς βιογραφίας τῶν βασιλέων, καθ' ὧν ἐγένοντο ἢ τῶν ἀρχηγῶν, οἵτινες ἐπρωτοστάτησαν εἰς αὐτὰς κτλ. Οὕτω περὶ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν εἱλώτων κατὰ τῆς Σπάρτης τῷ 464, ἧς ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ὁ Γ' Μεσσηνιακὸς πόλεμος βλ. λ. *εἵλωτες*. Περὶ τῶν τριῶν ἐπαναστάσεων τῶν δούλων κατὰ τῆς Ῥώμης, ὧν δύο ἐν Σικελίᾳ (139—132 καὶ 102—99 π. Χ.) καὶ ἡ τρίτη καὶ κινδυνωδεστέρα, ἧς ἡγεῖτο ὁ Σπάρτακος ἐν Ἰταλίᾳ (73—71) βλ. λ. *δοῦλοι* καὶ *Σπάρτακος*. Περὶ τῶν δύο ἀγγλικῶν τοῦ 1648 καὶ 1688, ὧν ἡ μὲν πρώτη ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν δικτατορίαν τοῦ Κρόμβελ καὶ τὸν ἀποκεφαλισμὸν τοῦ βασιλέως Καρόλου τοῦ Α', ἡ δὲ δευτέρα τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ βασιλέως Ἰακώβου Β' καὶ τῆς δυναστείας τῶν Στούαρτ, ὡς καὶ τὴν ὁριστικὴν καθιέρωσιν τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος βλ. *Ἀγγλία [Ἱστορ.]* καὶ *Κάρολος Α'*, *Κρόμβελ*, *Ἰάκωβος Β'*. Περὶ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Βορειοαμερικανῶν ἀποίκων κατὰ τῆς μητροπόλεως Ἀγγλίας τῷ 1775—1783 βλ. *Ἀμερικὴ [Ἱστορ.]*, *Οὐάσιγκτων*. Περὶ τῆς χωριστικῆς ἐπαναστάσεως τῶν Βέλγων ἀπὸ τῆς Ὀλλανδίας τοῦ 1830 βλ. *Βέλγιον [Ἱστορ.]*. Ὁμοίως περὶ τῶν γαλλικῶν ἐπαναστάσεων τοῦ 1358 (τῶν χωρικῶν ἢ Ζακερί), τῆς ἰουλιανῆς τοῦ 1830, τῆς φεβρουαριανῆς τοῦ 1848 καὶ τῆς παρισινῆς τοῦ 1870 βλ. *Γαλλία [Ἱστορ.]*, *Ζακερί*, *Κάρολος Ι'*, *Λουδοβῖκος-Φίλιππος* καὶ *Κομμούνα*. Περὶ δὲ τῶν ἑλληνικῶν τοῦ 1770 βλ. *Ἑλλὰς [Ἱστορ.]*, *Ὀρλὼφ* κλπ., τῆς τοῦ 1843 βλ. *Σεπτεμβρίου 3*, τῆς τοῦ 1862 βλ. *Ὄθων*, τῆς τοῦ 1909 βλ. *Ἑλλὰς [Ἱστορ.]* καὶ *Γουδί*, τῆς τοῦ 1922 βλ. *Ἑλλὰς [Ἱστορ.]*. Περὶ τῆς Ρωσικῆς τοῦ 1917 βλ. *Ρωσία [Ἱστορ.]* καὶ *Λένιν* Νικόλαος.

—**Ἐπανάστασις, *Ἑλληνικὴ — τοῦ 1821*.** Μὲ τὴν ὀνομασίαν ταύτην εἶναι γνωστὴ εἰς τὴν ἱστορίαν ἡ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐξέγερσις τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ἀνεξαρτησίας ἀπὸ τὸν σκληρὸν καὶ μακραίωνα ζυγὸν τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι εἶχον καταλύσει τὴν Βυζαντινήν, ἤτοι τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν τοῦ μεσαίωνος. Ἡ μεγάλη αὕτη πρὸς πολιτικὴν ἀποκατάστασιν ἔνοπλος κίνησις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως, ἡ ὁποία διετηρήθη ἔντονος κατὰ τὴν δουλείαν, ἀνεδείχθη δὲ ὡς ἓν τῶν σημαντικωτάτων ἱστορικῶν γεγονότων τῶν νεωτέρων χρόνων.

Ἡ Ἑλληνικὴ Ἀνατολὴ κατὰ τὴν κυριαρχίαν τῶν Τούρκων. Ἡ ὕψωσις εἰς τὸν τροῦλλον τῆς Ἁγίας Σοφίας τῆς ἡμισελήνου ἐδείκνυεν εἰς τὸν κόσμον καὶ συμβολικῶς καὶ οὐσιαστικῶς ριζικὴν ἀνατροπὴν τῶν μέχρι τοῦ 1453 ὅρων τοῦ ἱστορικοῦ βίου εἰς τὴν ἀνατολικὴν λεκάνην τῆς Μεσογείου. Αἱ μεγάλαι καὶ πλούσιαι χῶραι τοῦ μέρους τούτου τῆς οἰκουμένης εἶχον γίνει ὀνομασταὶ εἰς τὸν κόσμον ὡς ἡ ἕδρα τοῦ ἑλληνικοῦ βίου καὶ πολιτισμοῦ. Τὰ ὀνόματα Ἑλλάς, Μικρὰ Ἀσία, Συρία, Αἴγυπτος ἦσαν εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν ἀνθρώπων τοῦ μεσαίωνος συνδεδεμένα μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ πολιτισμένου καὶ πλουσίου βίου, τὸν ὁποῖον εἶχον ἀναπτύξει οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος. Ἡ δὲ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία, δώσασα καὶ τὸ πολιτικὸν κέντρον, τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔδωκε συγχρόνως μεγαλυτέραν συνοχὴν εἰς τοὺς λαοὺς τῶν χωρῶν τούτων καὶ χαρακτῆρα πρωτότυπον καὶ μᾶλλον ἔντονον εἰς τὸν πολιτισμὸν αὐτοῦ, ἔδωκε τὸν βυζαντινόν, ἤτοι τὸν ἑλληνικὸν χριστιανικὸν πολιτισμόν. Ἤδη ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ Ζ' αἰῶνος μεγάλαι χῶραι ἀπωλέσθησαν διὰ τὸν βυζαντινὸν κόσμον. Οἱ Ἄραβες καὶ τὸ Ἰσλὰμ εἶχον καταλάβει τὴν Συρίαν, τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Βόρειον Ἀφρικήν. Ὁ χριστιανικὸς πολιτισμένος κόσμος τῆς Ἀνατολῆς περιωρίσθη εἰς χώρας γνησιωτέρας ἑλληνικάς, εἰς τὴν Ἑλληνοϊλλυρικὴν χερσόνησον, εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ εἰς τὰς νήσους. Ἀλλ' ἡ σύγκρουσις μὲ τὸ Ἰσλὰμ γίνεται αἰωνόβιος, μετὰ αἰῶνας, ὑπὸ νέαν μορφήν, τὴν τουρκικήν, ἀπὸ δὲ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος χάνεται διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν καὶ ἡ Μικρὰ Ἀσία. Ὁ τουρανικὸς λαός, ὁ ὁποῖος ἤρχετο ἀπὸ τὴν Ἀσίαν, ὀλίγον κατ' ὀλίγον προχωρεῖ. Εἰς τὸ μεταξύ, ἀπὸ τὸν ΙΓ' αἰῶνα, ἐγκαθίστανται καὶ κατακτηταὶ τῆς Δύσεως εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, οἱ Φράγκοι. Ἀλλ' ἡ ὄψις ἐν γένει τῆς ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς δὲν ὑφίσταται ριζικὴν μεταβολήν. Μόνον ὅτε οἱ Τοῦρκοι κατέλαβον τὴν Κωνσταντινούπολιν τὴν μοιραίαν ἡμέραν τῆς 29 Μαΐου 1453 ἐπῆλθεν ἀληθὴς ἀναστάτωσις εἰς τὸν ἱστορικὸν βίον τῆς Ἐγγὺς Ἀνατολῆς, ἂν καὶ δὲν εἶχον ὑποδουλώσει ἀκόμη ὅλας τὰς ἑλληνικὰς χώρας, ἐξηκολούθουν δὲ νὰ παραμένουν εἰς αὐτὰς Χριστιανοὶ κυριάρχαι καὶ δὴ οἱ Ἑνετοί. Ἡ ἄλλοτε μόνη πολιτισμένη χώρα τῆς οἰκουμένης κλείεται ἤδη δι' αἰῶνας πολλοὺς ὑπὸ τῆς τουρανικῆς τυραννίας εἰς τὸν πολιτισμένον ἱστορικὸν βίον.

Οἱ χρόνοι τῆς δουλείας. Ἡ τουρκικὴ κατάκτησις περιέλαβεν εἰς τὴν στυγνὴν δουλείαν, πλὴν τῶν Ἑλλήνων, καὶ τοὺς ἄλλους χριστιανικοὺς λαοὺς τῆς Ἑλληνοϊλλυρικῆς χερσονήσου, τῆς κοινῶς λεγομένης Βαλκανικῆς, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἀνοιχθῆ εἰς τὸν ἱστορικὸν βίον διὰ τοῦ Βυζαντίου, ἀπετέλουν δηλαδὴ καὶ οὗτοι τὸν βυζαντινὸν κόσμον. Ἦσαν δὲ οἱ λαοὶ οὗτοι οἱ Βούλγαροι, Σέρβοι, Ἀλβανοὶ καὶ Ρουμᾶνοι, διότι καὶ ἡ πρὸς Β. τοῦ Κάτω Δουνάβεως χώρα, ἡ Ρουμανία, περιλαμβάνεται καὶ αὕτη εἰς τὴν Ἑλληνοϊλλυρικὴν χερσόνησον καὶ εἰς τὴν ἀκτῖνα τῆς βυζαντινῆς κυριαρχίας, ἄλλοτε μὲν τῆς πολιτικῆς, πάντοτε δὲ τῆς πνευματικῆς. Καὶ ὑπῆρξε μὲν ἡ τουρκικὴ κατάκτησις σκληρὰ καὶ τυραννική, ἐβάρυνεν ἐπὶ αἰῶνας εἰς τὸν βίον τῶν χριστιανικῶν λαῶν τῆς χερσονήσου, κατὰ ἱστορικὴν ὅμως ἀναπόδραστον ἀνάγκην οἱ λαοὶ οὗτοι ἐξηκολούθησαν νὰ ζοῦν τὸν ἴδιον ἱστορικὸν βίον, τὸν ὁποῖον ἔζων καὶ πρότερον, ἠλαττωμένον καὶ περιωρισμένον, ἔχοντα ὅμως τὰ ἴδια οὐσιώδη ἐκπολιτιστικὰ χαρακτηριστικά. Ὁ κατακτητής, ὁ ὁποῖος ἦτο λαὸς ἀποκλειστικῶς πολεμικός, δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ κυβερνήσῃ μόνος τοὺς κατακτηθέντας λαούς· ἐκτὸς τούτου εἶχεν ἀνάγκην τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν πρὸς ἰδίαν συντήρησιν, διὰ νὰ ζῇ ἀπὸ τοὺς φόρους αὐτῶν. Ἡ τουρκικὴ λοιπὸν κατάκτησις κατέστρεψε μὲν τὰ κράτη, τὸ ἑλληνικόν, τὸ βουλγαρικόν, τὸ σερβικόν, ἀλλὰ δὲν κατέστρεψε τοὺς λαούς. Οὗτοι ἔζησαν, εἰς βαρεῖαν δουλείαν, ἀλλ' εἰς τὸν ἱστορικὸν βίον των καθόλου ἡ ἱστορικὴ συνείδησις αὐτῶν δὲν κατεπνίγη, καὶ ὅταν μὲ τὴν πάροδον τῶν αἰώνων αὕτη ἀνεπτύχθη ἀκόμη περισσότερον καὶ ἐνισχύθη, τότε ἐζήτησαν ν' ἀποκτήσουν καὶ τὴν πολιτικὴν αὐτῶν ἀνεξαρτησίαν. Εἰς τὸ μέγα δὲ τοῦτο κίνημα πρὸς ἐθνικὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν χριστιανικῶν λαῶν τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου ἐπρωταγωνίστησαν καὶ πάλιν οἱ Ἕλληνες, ὁ ἄλλοτε κυρίαρχος λαός. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς δουλείας οἱ Ἕλληνες δὲν ἔπαυσαν τὰς ἐνόπλους διαμαρτυρίας ἐναντίον τοῦ ἐπήλυδος κατακτητοῦ. Καὶ ὑπῆρξαν πολλαὶ αἱ ἐξεγέρσεις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας, ἄλλοτε καθ' ὑποκίνησιν καὶ μὲ τὴν σύμπραξιν ξένων χριστιανικῶν λαῶν, τῶν Ἑνετῶν, τῶν Ρώσων, ἄλλοτε μεμονωμέναι, πᾶσαι ὅμως ἔσχον αἱματηρὸν τὸ τέλος. Διαρκῶς δ' ἔνοπλος ἐξέγερσις διετηρεῖτο διὰ τῶν περιλαλήτων κλεφτῶν καὶ ἁρματολῶν εἰς τὰ βουνὰ τῆς Ἠπείρου, τοῦ Ὀλύμπου, τῆς Ἴδης. Καθ' ὅλην δὲ τὴν μακρὰν καὶ στυγνὴν περίοδον τοῦ δεδουλωμένου βίου δὲν ἔπαυσαν οἱ δοῦλοι νὰ ἔχουν ὄχι μόνον τὴν συνείδησιν τὴν φυλετικήν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅτι αὐτοὶ εἶχον ὑπάρξει οἱ νόμιμοι κύριοι τῆς χερσονήσου. Ἄλλως τε ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια ἦτο αὕτη, διότι εἰς ὅλην τὴν χερσόνησον τοῦ Αἵμου ἦτο διαδεδομένος εἷς κοινὸς πολιτισμένος βίος καὶ ὁ βίος οὗτος ἦτο ὁ βυζαντινός, ἤτοι ὁ ἑλληνικὸς χριστιανικὸς βίος καὶ πολιτισμὸς τοῦ Μεσαίωνος. Δὲν ἔζων μόνον συμφώνως μὲ τὴν παράδοσιν ταύτην τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ οἱ δοῦλοι, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν κοινὸν αὐτὸν πολιτισμένον βίον εὕρισκον τὰ ἱστορικὰ στοιχεῖα τῆς ἐθνικῆς των διατηρήσεως, συνοχῆς καὶ ἀντοχῆς εἰς τὰς δυστυχίας τῆς δουλείας. Πόσον ἔντονος ἦτο ὁ βυζαντινὸς πολιτισμὸς εἰς τὴν χερσόνησον τοῦ Αἵμου διακηρύττει ὁ ἐπιφανὴς Σέρβος ἱστορικὸς Jovan Cvijic, ὁ ὁποῖος λέγει τὰ ἑξῆς: «Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως ὁ ὑλικὸς πολιτισμὸς καὶ αἱ ἠθικαὶ ἰδέαι, αἱ ὁποῖαι εἶχον διασπαρῆ ἀπὸ τὸ Βυζάντιον, ἐξηκολούθησαν νὰ διαδίδωνται εἰς τὴν χερσόνησον. Τὰ ἀρχαῖα σύνορα, τὰ ὁποῖα παρεκώλυον τὴν διείσδυσιν τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ, εἶχον πέσει, καὶ τὰ μέσα τῆς διαδόσεως εἶχον παραμείνει πάντοτε ἐνεργά, ἴσως τώρα περισσότερον ἐνεργά. Ἡ Βυζαντινή, εἴτε Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, εἶχε κατακτήσει, ὅπως καὶ τὸ τουρκικὸν κράτος, ὁλόκληρον τὴν Χερσόνησον, μὲ πολυάριθμον ἱερατεῖον, μὲ τὰς πολυαρίθμους κοινότητας, αἱ ὁποῖαι ἐγίνοντο κάθε ἡμέραν πολυαριθμότεραι. Οἱ Ἕλληνες ἔγιναν οἱ πρῶτοι ἔμποροι τῆς χερσονήσου. Ἀκόμη ἕως τοὺς τελευταίους χρόνους εἰς τὴν Σερβίαν ὁ μεταπράτης ἐλέγετο *Γραικός*, ἔστω καὶ ἂν δὲν ἦτο ἑλληνικῆς καταγωγῆς» (La péninsule Balkanique, 1918, σ. 102 ἑξ.).

Αἱ ἐπαναστάσεις τῶν δούλων. Σημαντικὴ ἐξέγερσις ἐναντίον τῆς τυραννίας ἔγινε πρὸ τῆς μεγάλης Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ὑπὸ τῶν Σέρβων. Τὸ κίνημα ὅμως αὐτῶν προῆλθεν ἀπὸ τὰς φοβερὰς πιέσεις καὶ τὰ δεινοπαθήματα, τὰ ὁποῖα ὑφίσταντο οἱ Σέρβοι ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Μὲ σθένος καὶ ὁρμὴν ἐξηγέρθησαν οἱ Σέρβοι ὑποκινούμενοι πρῶτον ἀπὸ τὸν Καραγιώργην, ἔπειτα ἀπὸ τὸν Μιλὼς Ὀβρένοβιτς. Βεβαίως τὰ δεινοπαθήματα τῶν Ἑλλήνων δὲν ὑπῆρξεν μικρὰ κατὰ τὴν μακρὰν ἐποχὴν τῆς δουλείας. Καθ' ὡρισμένας δ' ἐποχὰς τρομακτικαὶ ὑπῆρξαν αἱ ἐρημώσεις ἑλληνικῶν χωρῶν, φρικιαστικὰ ὑπῆρξαν τὰ μαρτύρια τῶν δούλων. Ἐξεγείροντο συχνὰ καὶ ἕνεκα τούτων οἱ Ἕλληνες. Καὶ τότε ἡ ἐξέγερσίς των εἶχε τὸν χαρακτῆρα τῶν συνήθων, τῶν παντοτινῶν ἐπαναστάσεων τῶν λαῶν. Εἰς τοιαύτας δὲ περιστάσεις ὑπῆρχε πάντοτε ὁ ἀρχηγός, ὁ ὁποῖος παρεσκεύαζε καὶ διενήργει τὴν ἐπανάστασιν. Οὕτως εἶχον ἐξεγερθῆ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα οἱ Ἱσπανοὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Λουσιτανοῦ ποιμένος Βιριάθου (149 π.Χ.), οἱ Γαλάται ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Βερκιγγετόριγος (52 π. Χ.), κατὰ τὸν μεσαίωνα οἱ Ἑλβετοὶ ὑποκινηθέντες ὑπὸ τοῦ Γουλιέλμου Τέλλου (1308), οἱ Ὁλλανδοὶ ὑπὸ τοῦ Γουλιέμου τοῦ Σιωπηλοῦ (1579), διὰ νὰ μὴ ἀναφέρωμεν ἢ ὀλίγας ἐπαναστάσεις λαῶν. Ἡ γενεὰ ὅμως ἡ ἑλληνικὴ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἡ ὁποία ἐπανεστάτησε, δὲν ἐξηγέρθη μόνον διὰ τὰ δεινοπαθήματα, διότι ἡ γενεὰ αὕτη ἔζη ἡσύχως τότε μὲ τοὺς Τούρκους, εἶχε μάλιστα προοδεύσει ραγδαίως εἰς πλοῦτον καὶ εἰς εὐμάρειαν βίου, ἀλλ' ἐξηγέρθη, διότι εἶχε μεγάλως τότε ἀναπτυχθῆ ἡ ἐθνικὴ συνείδησις καὶ διότι ἠθέλησε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν φυλετικὴν ἀνεξαρτησίαν, καὶ ἀκόμη νὰ ἐπιτύχῃ τὴν παλαιὰν εὔκλειαν. Ἡ ἐξέτασις τοῦ σκοποῦ τῆς ἐξεγέρσεως, ὁποῖον ἐκήρυττον αὐτὸν οἱ ἄνδρες τοῦ 1821, θὰ δείξῃ τὸν ὅλον χαρακτῆρα τῆς μεγάλης Ἐπαναστάσεως.

Ἡ ἔκρηξις τοῦ 1821. Μίαν ἐαρινὴν ἡμέραν τοῦ 1821 ἀντήχησεν ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν μυριόστομος ἡ κραυγὴ «Ἐλευθερία ἢ Θάνατος». Τὰ ἱερὰ ὀνόματα, ὑπὸ τὴν σκέπην καὶ μὲ τὴν δύναμιν τῶν ὁποίων ἐγείρεται σύσσωμον τὸ Ἔθνος εἶναι *Κωνσταντινούπολις—Ἁγία Σοφία*. Τὰ πρῶτα εὐγενῆ θύματα τοῦ Ἀγῶνος, οἱ Ἱερολοχῖται, πίπτουν κρατοῦντες εἰς τὴν χεῖρα τὴν λόγχην, ἔχοντες εἰς τὸ στῆθος τὸν σταυρὸν καὶ εἰς τὸν κόλπον τὸν Ὅμηρον. Ὁ πτωχὸς ζωγράφος, ὁ ὁποῖος διακοσμεῖ τοὺς τοίχους ἑνὸς ἐρημικοῦ ναϊδίου, ζωγραφίζων τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ, δίδει εἰς τὸν Σωτῆρα νὰ κρατῇ τὴν σημαίαν ἐξεγειρομένου Ἔθνους. Τοιαύτη ἦτο ἡ ἀντίληψις τοῦ λαοῦ. Ἀλλ' ἐπίσης καὶ τῶν λογίων καὶ τῶν ἁπλοϊκῶν ἀρχόντων καὶ τῶν ἀγραμμάτων πολεμιστῶν οἱ λόγοι τὴν ἰδίαν ἔννοιαν διαδηλώνουν. Δύναται ὁ ἀναγνώστης νὰ πεισθῇ, ὅταν διαβάσῃ τὰς προκηρύξεις τῶν Πελοποννησίων καὶ τῶν Νησιωτῶν πρὸς τὴν Εὐρώπην, τὴν προκήρυξιν τοῦ Ὑψηλάντου, τοὺς λόγους τοῦ Ρήγα, τοῦ Κοραῆ, ἀκόμη καὶ τὰ πολυειδῆ ἀνέκδοτα τῶν πολεμιστῶν καὶ τῶν ἡρώων. Ἰδοὺ λοιπὸν ὁ θεμελιώδης χαρακτὴρ τοῦ ἔργου τοῦ Εἰκοσιένα: στενὴ συνένωσις τῆς Χριστιανικῆς αὐτοκρατορίας μὲ τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα. Ἄλλο χαρακτηριστικὸν οὐσιῶδες εἶναι, ὅτι δὲν βλέπομεν εἰς τὸν τρόπον τῆς ἐξεγέρσεως, ὅπως συνήθως, ἕνα ἀρχηγόν, ὁ ὁποῖος ὑποκινεῖ τὴν ἐξέγερσιν, παρασκευάζει τὰ μέσα, καταστρώνει τὸ σχέδιον, δίδει τὸ σημεῖον τῆς ἐνάρξεως καὶ διευθύνει τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ τυράννου. Μοναδικὸς χαρακτὴρ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 21 εἶναι ὅτι ἑκάστη ἐπαρχία ἐξεγείρεται αὐτομάτως, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ἂν θ' ἀκολουθήσῃ αὐτὴν ἡ γειτονική, χωρὶς νὰ λάβῃ κανὲν ὡρισμένον σύνθημα, χωρὶς νὰ περιμένῃ ἀπὸ πουθενὰ βοήθειαν καὶ ἐνίσχυσιν. Ἁπλῆ ἐπισκόπησις τῆς ἐνάρξεως τοῦ Ἀγῶνος θὰ δείξῃ τὴν αὐτόματον, οὕτως εἰπεῖν, ἔκρηξιν αὐτοῦ.

Ἡ εἴσοδος τοῦ Ὑψηλάντου εἰς τὰς Ἡγεμονίας εἶναι συγκινητική, ἀλλὰ τεχνητὴ ἐξέγερσις, εἶναι τὸ προανάκρουσμα σκληρῶν ἀγώνων, ἀνάλογον πρὸς τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἰώνων κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, τῆς ὁποίας συνέπεια ἦσαν τὰ τρόπαια τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῆς Σαλαμῖνος. Περισσότερον εὐφρόσυνον εἶναι τὸ θέαμα πρὸς Νότον, ὅπου συντελεῖται ἐξέγερσις ἀληθῶς ἐθνικὴ εἰς αὐτὸ τὸ ἔδαφος τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Τὴν τελευταίαν ἑβδομάδα τοῦ Μαρτίου καὶ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 21 ἡ Ἐπανάστασις ἐκρήγνυται αὐτομάτως εἰς πᾶσαν γωνίαν τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος: πρῶτον εἰς τὴν Πελοπόννησιν, ὅπου εἰς τὰ νότια ὁ Πετρόμπεης καὶ ὁ Κολοκοτρώνης καταλαμβάνουν τὴν Καλαμάταν, εἰς τὰ βόρεια ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Γερμανὸς μετ' ἄλλων προκρίτων

Digitized by Google

κάμνουν κέντρον τῆς ἐνεργείας των τὰς Πάτρας. Ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον μεταδίδεται ἀκάθεκτος εἰς τὰς τρεῖς θαλασσομάχους «ναυτικὰς νήσους», Ὕδραν, Σπέτσας, Ψαρά, περιτρέχει τὴν μέσην Ἑλλάδα, εἰς τὰ Σάλωνα (τὴν Ἄμφισσαν), καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὰς Θήβας, τὰς Ἀθήνας, τὴν Εὔβοιαν. Ἤδη ἡ ἐξέγερσις ὑπερπηδᾷ τὴν γραμμὴν τῆς Ὄθρυος καὶ ἐξαπλώνεται πρὸς βορρᾶν, εἰς τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Χαλκιδικὴν καὶ τὸ Ἅγιον Ὄρος· τέλος ἀναστρέφει πρὸς τὰ ὀπίσω, εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, καὶ λαμβάνει κέντρον τὸ περίπυστον Μεσολόγγι. Εἰς τὴν ἁπλῆν ταύτην ἀνέλιξιν τῶν ἀλληλοδιαδόχων εἰκόνων τῆς ἐξεγέρσεως βλέπομεν σαφῶς καὶ ζωηρῶς τὴν ἔλλειψιν ἑνὸς οἱουδήποτε σχεδίου ὑποκινήσεως, συνεννοήσεως, διεξαγωγῆς τοῦ μεγάλου ἔργου. Δὲν ἔχομεν ἐνταῦθα ἓν θέατρον, ἀλλὰ πολλὰ καὶ αὐτοτελῆ θέατρα πολέμου. Οὐδεὶς κοινὸς ἀρχηγὸς ἐμπνέει τὰ πλήθη καὶ οὐδεὶς καθοδηγεῖ αὐτὰ εἰς κοινὴν ἐνέργειαν. Ἡ ἔλλειψις δ' αὐτὴ κοινῆς διευθύνσεως τοῦ ἀγῶνος ἐξηκολούθησε καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν αὐτοῦ. Ὅλαι αἱ προσπάθειαι, αἱ ὁποῖαι κατεβλήθησαν διὰ νὰ κατορθωθῇ ἡ συγκέντρωσις τοῦ θαυμασίου ἀνθρωπίνου στρατιωτικοῦ ὑλικοῦ τῆς χώρας εἰς ἓν σύστημα ἐναυάγησαν. Κακῶς συγκροτημένοι, ἀτελῶς ὡπλισμένοι, πενιχρότατα ἐνδεδυμένοι, ἐβάδιζον πάντες εἰς τὴν μάχην. Τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ἀναδεικνύεται ἔργον μέγα καὶ πλῆρες εὐκλείας, ἀλλὰ μοναδικὸν εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ κατὰ τὸν τρόπον τῆς ἐκρήξεως καὶ κατὰ τὸν τρόπον τῆς διεξαγωγῆς αὐτῆς. Ἡ ἐπανάστασις δὲν εἶχεν ἕνα ἀρχηγόν, ὅπως ὅλαι αἱ ἐπαναστάσεις λαῶν πρὸς κατάλυσιν τοῦ τυράννου καὶ ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας, εἶχε πολλοὺς ἀρχηγούς. Ἄλλοι, ὅπως ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, ὁ Μπέης ὁ Μαυρομιχάλης, ὑπερήφανοι ἐκ φιλοπατρίας, ἄλλοι ὅπως ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Κουντουριώτης, ὁ Καραϊσκάκης, ἦσαν, οὕτως εἰπεῖν, συμφυεῖς μὲ τὸ ἔδαφος τῆς χώρας, εἰς τὸ ὁποῖον ἔδρασαν, καὶ ἄλλοι, ὡς ὁ Μάρκος Μπότσαρης, ὁ Κανάρης, ὁ Μιαούλης ἠρκέσθησαν νὰ ἐκτελῶσι μετὰ λάμψεως τὸ καθωρισμένον ἔργον. Ἂν οἱοσδήποτε ἐξ αὐτῶν ἀπέθνησκεν, ὁ ἀγὼν δὲν θὰ ἔσβηνε, θὰ συνεχίζετο.

Οἱ πρόδρομοι τῆς ἐπαναστάσεως. Ὡς αἴτια τῆς ἐπαναστάσεως ἐθρυλήθησαν πολλὰ καὶ ἀληθῶς σπουδαῖα γεγονότα: ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις, ἡ ὁποία ἐθεωρήθη ὡς ἀφυπνίσασα τὴν πνευματικὴν καὶ μετ' αὐτῆς τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης, ἡ προστασία τῶν ὀρθοδόξων λαῶν ὑπὸ τῆς Ρωσίας, ἡ μεγάλη οἰκονομικὴ καὶ ὑλικὴ εὐμάρεια πολλῶν Ἑλλήνων καὶ ἑλληνικῶν χωρῶν κατὰ τὰς παραμονάς· τέλος ὡς πρόδρομοι αὐτῆς ἐθεωρήθησαν, καὶ δικαίως, ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία, καὶ ἄνδρες μεγάλοι ἀφιερώσαντες, εἴτε θυσιάσαντες τὴν ζωὴν αὐτῶν πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐξεγέρσεως καὶ τῆς διαφωτίσεως τοῦ Ἔθνους, ὁποῖοι ὑπῆρξαν ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς καὶ ὁ Ρήγας ὁ Βελεστινλῆς. Ἦσαν βεβαίως ταῦτα πάντα σπουδαιότατα ἱστορικὰ συμβάντα, τῶν ὁποίων ἡ συμβολὴ ὑπῆρξε σημαντικὴ εἰς τὴν ἐπανάστασιν, ἀλλὰ δὲν ἦσαν τὰ κύρια αἴτια· ἦσαν ἁπλῶς εὐνοϊκαὶ συμπτωματικαὶ περιστάσεις. Οὕτως ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία δὲν ἦτο μία ἁπλῆ συνωμοσία ὀλίγων ἀνθρώπων, ὅπως ὅλαι αἱ συνωμοτικαὶ πρὸς ἀνάλογον σκοπὸν ὀργανώσεις, ἀλλὰ σύνδεσις χιλιάδων πατριωτῶν πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ προαιωνίου ζυγοῦ. Λίαν δ' ἐπιδεξίως οἱ διευθύνοντες τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ἐπωφελήθησαν τὰς ἀπὸ χρόνου πολλοῦ διαδιδομένας ἀσαφεῖς καὶ συγκεχυμένας προφητείας περὶ ἀπελευθερώσεως τοῦ Ἔθνους καὶ περὶ ἐνισχύσεως εἰς τὴν προσπάθειάν του ἀπὸ τὸ «ξανθὸν γένος», ἤτοι τὴν μεγάλην ὀρθόδοξον Ρωσίαν.

Ἡ γένεσις τῆς μεγάλης ἰδέας. Καὶ πρὸ τῆς μεγάλης καὶ ὁριστικῆς καταστροφῆς, ἤδη καθ' οὓς χρόνους, ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων, ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία εἶχεν ἀπολέσει μεγάλα τμήματα αὐτῆς, εἶχεν ἀρχίσει εἰς τὸ Βυζάντιον νὰ καλλιεργῆται ἡ κατὰ τὴν παλαιοτέραν περίοδον τῆς ἐλευθέρας Ἑκατονταετηρίδος ὀνομασθεῖσα *μεγάλη ἰδέα*. Οἱ λόγιοι τῆς αὐλῆς τοῦ Δεσποτάτου τῆς Πελοποννήσου παροτρύνουν τὸν Κωνσταντῖνον τὸν Παλαιολόγον, ὡς «βασιλέα τῶν Ἑλλήνων», νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ λαοῦ του καὶ διέλθῃ εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ «ν' ἀνακτήσῃ τὴν κληρονομίαν τῶν πατέρων του». Ἡ ἀφύπνισις αὐτὴ τοῦ ἐθνικοῦ αἰσθήματος τὰς παραμονὰς τῆς γενικῆς καταστροφῆς προξενεῖ βαθύτατην αἴσθησιν: «Τὰς ἰδίας ἐκείνας στιγμάς, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ Κωνσταντινούπολις εὑρίσκεται εἰς τὴν ἀγωνίαν τοῦ θανάτου, ἀρχίζει ν' ἀφυπνίζεται τὸ αἴσθημα ἐκεῖνο τοῦ ἑλληνικοῦ πατριωτισμοῦ, ἀπὸ τὸ ὁποῖον θὰ ἐξέλθῃ τὸν ΙΘ' αἰῶνα ἡ ἀναγέννησις τῆς νέας Ἑλλάδος. Εἰς τὸ ἐκπνέον Βυζάντιον βλέπομεν νὰ ἐμφανίζωνται αἰφνιδίως τὰ μεγάλα ὀνόματα τοῦ Περικλέους, τοῦ Θεμιστοκλέους, τοῦ Ἐπαμεινώνδου, καὶ ν' ἀναζωογονῆται ἡ ἀνάμνησις τῶν ἐνδόξων προγόνων καὶ τῶν ἀγώνων αὐτῶν ὑπὲρ τῆς πατρίδος. Ἀντὶ τοῦ ἀρχαίου τίτλου «αὐτοκράτωρ Ρωμαίων», οἱ ἐπιφανέστατοι ἄνδρες τῶν χρόνων ἐκείνων, ὁ Γεμιστός, ὁ Βησσαρίων, ἐξορκίζουν τοὺς μονάρχας των νὰ λάβουν τὸ ὄνομα «βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων», τὸ ὁποῖον καὶ μόνον αὐτὸ θ' ἀρκέσῃ ν' ἀπελευθερώσῃ τοὺς δούλους ἀδελφούς» *(Α. Ραμπώ, Κάρολος Ντίλ)*. Εὐθὺς δὲ ἀπὸ τὴν ἐπομένην τῆς καταστροφῆς εἶχεν ἀρχίσει τὸ Ἔθνος νὰ ὀνειρεύηται τὴν φυλετικὴν ἐξέγερσιν καὶ τὴν ἀνόρθωσιν. Αἱ ἐθνικαὶ παραδόσεις αἱ περιστρεφόμεναι περὶ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν καὶ τὸν μαρμαρωμένον βασιλιᾶν, ἐπλάσθησαν ἀμέσως μετὰ τὴν ἅλωσιν. Ὑψηλοτέρα δὲ καὶ ἰσχυροτάτη εἰς τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν ὑπῆρξεν ἡ πραγματικὴ ἱστορικὴ σκηνὴ τῆς τελευταίας ἱεροτελεστίας εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ἡ ὁποία δὲν εἶναι παράδοσις, εἶναι ἱστορία (βλ. *Γεώργ. Φραντζῆν*, σ. 272 ἐπ. ἐκδ. Βόννης). Οἱ τελευταῖοι λόγοι τοῦ βασιλέως, παρακαλοῦντος τοὺς ἀρχηγοὺς καὶ στρατιώτας ν' ἀποθάνουν «ὑπὲρ πίστεως καὶ εὐσεβείας, ὑπὲρ πατρίδος», ἡ ὑπέροχος σκηνὴ ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ μελλοθάνατος βασιλεὺς καὶ οἱ σὺν αὐτῷ μελλοθάνατοι ἀρχηγοὶ μετέλαβον τῶν ἀχράντων μυστηρίων, μετεδόθησαν ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, διεφυλάχθησαν εὐλαβῶς ὑπὸ τῶν ἀπογόνων, καὶ ἔθρεψαν τὴν φλόγα τῆς ἐπαναστάσεως. Ὑπῆρξε λοιπὸν ζωντανὴ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καθ' ὅλην τὴν μακρὰν δουλείαν ἡ παράδοσις τῆς μεγάλης ἰδέας. Παραλλήλως δὲ πρὸς τὸν ἁπλοϊκὸν λαὸν εἰργάζετο ἡ λογία παράδοσις, ἡ ὁποία ἐξήσκησε πάντοτε τεραστίαν ἐπίδρασιν εἰς τὸ ἔθνος. Οἱ λόγιοι τῆς αὐλῆς τῆς Νικαίας, τοῦ Μυστρᾶ, οἱ λόγιοι τῆς ἐποχῆς τῆς δουλείας, ἔχουν διαρκῶς εἰς τὰ χείλη ὄχι μόνον τὴν μεγάλην Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔνδοξον ἀρχαίαν Ἑλλάδα. Ἔμειναν ζωνταναὶ κατὰ τοὺς τέσσαρας στυγνοὺς αἰῶνας τῆς δουλείας αἱ μεγάλαι ἀναμνήσεις τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς βυζαντινῆς Ἑλλάδος, αὗται κατηύθυναν τὸν βίον, ἔδωκαν ἐνίσχυσιν ἠθικὴν καὶ ἐφώτισαν τὸν ζόφον τῆς δουλείας. Ἡ σιδηρᾶ αὐτὴ παράδοσις, ἡ ὁποία εἶχε σχηματισθῆ εἰς τὸν λαόν, ἐτρέφετο δὲ συνεχῶς ἀπὸ τοὺς λογίους, ὑπῆρξεν ἡ κυρία, ἡ οὐσιώδης ἀφορμὴ πρὸς διηνεκῆ καλλιέργειαν τοῦ πόθου τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως καὶ τέλος πρὸς ἑτοιμασίαν τοῦ Ἔθνους καὶ ἔκρηξιν τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος.

Ἡ Ἑλληνικὴ ἀναγέννησις τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἡ ἔκρηξις τῆς ἐπαναστάσεως τῷ 1821 ἔχει ἄμεσον αἰτίαν τὴν πρωτοφανῆ πνευματικὴν ἀναγέννησιν τοῦ Ἔθνους ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἡ μεγάλη οἰκονομικὴ εὐρωστία τῶν ἑλληνικῶν ἐμπορικῶν οἴκων καὶ ἡ ὑλικὴ εὐμάρεια πολλῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ἐξεδηλώθησαν λαμπρότατα εἰς τὴν παροχὴν πρὸς τὸ Ἔθνος τῶν μέσων τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ εἰς τὴν ἔντονον ἐργασίαν πρὸς πνευματικὸν διαφωτισμὸν αὐτοῦ. Εἰς πᾶσαν ἑλληνικὴν γωνίαν ἀναφύονται σχολεῖα μεγάλα μὲ πολυαρίθμους μαθητάς, μὲ διδασκάλους ἐπιφανεῖς, οἱ ὁποῖοι φημίζονται μέχρι περάτων τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου. Ἰωάννινα, Τύρνοβον, Θεσσαλονίκη, Ἅγιον Ὄρος, αὐτὴ ἡ Κωνσταντινούπολις, Πάτμος, Χίος, Σμύρνη, Κυδωνίαι ἀφ' ἑνός, Γεώργιος Γεννάδιος, Εὐγένιος Βούλγαρης, Νεόφυτος Βάμβας, Νεόφυτος Δούκας, Θεόφιλος Καΐρης κ. ἄ. ἀφ' ἑτέρου καθίστανται κέντρα καὶ παράγοντες παιδείας μεγάλης, κατὰ συνέπειαν διαδόσεως τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἀκολουθούσης αὐτὰ φιλοπατρίας. Πλούσιοι Ἕλληνες ἐνισχύουν τὰ σχολεῖα, μαθητὰς καὶ διδασκάλους, ἄλλοι, ὡς οἱ Ζωσιμάδαι, ἐνισχύουν τὸν Ἀδαμάντιον Κοραῆν εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς «Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης». Ὁ μέγας οὗτος λόγιος τοῦ ἀναγεννωμένου Ἔθνους καθορίζει τὴν δύναμιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, λέγων εἰς ἐπιστολὴν πρὸς τὸν φίλον του Ἀλέξανδρον Βασιλείου: «Ἠξεύρεις, καθὼς ἐγώ, πόσον εἶναι ἀναγκαία εἰς τὸ νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν ἀρχομένην τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀναγέννησιν ἡ εἴδησις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης». Ἡ πνευματικὴ καὶ κοινωνικὴ αὐτὴ ἑλληνικὴ ἀναζωογόνησις τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ὑπῆρξε τόσον ἰσχυρὰ εἰς ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος, ὥστε πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς μία ἀληθινὴ ἑλληνικὴ ἀναγέννησις, κατ' ἀκολουθίαν ὡς ἡ σημαντικωτάτη αἰτία τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Ἐὰν προστεθοῦν εἰς τὴν πνευματικὴν ταύτην ἀναβίωσιν αἱ οἰκονομικαὶ καὶ στρατιωτικαὶ δυνάμεις, ὁ πλοῦτος ὁ ἑλληνικός, αἱ ἀρματολικαὶ δυνάμεις, ὁ ἕτοιμος στόλος τῶν νήσων Ὕδρας, Σπετσῶν, Ψαρῶν, θὰ ἐννοηθῇ εὐκόλως ἡ κατὰ τὸ 1821 ἔκρηξις τῆς ἐπαναστάσεως.

Ὁ Ἱερὸς Ἀγών. Πολλοὶ ἐκ τῶν ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐφοβήθησαν μήπως ἦτο πρόωρος ἡ ἔκρηξις, δὲν ἠδύνατο ὅμως νὰ γίνῃ ἄλλως, τὰ πράγματα ἐβίαζον καὶ παρήγαγον τὴν ἔκρηξιν. Δὲν ἀφεώρα δὲ ἡ ἐπανάστασις μόνον τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα, ἀλλὰ συμφώνως μὲ τὴν ὅλην ἱστορικὴν συνείδησιν τοῦ ἄλλοτε κυριάρχου λαοῦ ἀφεώρα ὅλην τὴν Ἑλληνοϊλλυρικὴν χερσόνησον καὶ ὅλας ἐν γένει τὰς χώρας, αἱ ὁποῖαι περιελαμβάνοντο εἰς τὸν κύκλον τῆς βυζαντινῆς πολιτικῆς καὶ πνευματικῆς κυριαρχίας. «Ἄνδρες Γραικοί», λέγει ὁ Ὑψηλάντης εἰς τὴν προκήρυξιν τῆς 24 Φεβρουαρίου,.. ἰδοὺ μετὰ τεσσάρων αἰώνων δδύνας... ὁ Μωρέας, ἡ Ἤπειρος, ἡ Θεσσαλία, ἡ Σερβία, ἡ Βουλγαρία, τὰ Νησιὰ τοῦ Ἀρχιπελάγους, ἐν ἑνὶ λόγῳ ἡ Ἑλλὰς ἅπασα ἐπίασε τὰ ὅπλα». Τοῦτο δεικνύει καὶ ἡ περίφημος «Χάρτα τῆς Ἑλλάδος», τὴν ὁποίαν ἐδημοσίευσεν ὁ Ρήγας, τὰ φλογερὰ ᾄσματά του καὶ ἡ ὅλη κίνησις πρὸς ἐξέγερσιν κατὰ τὰς ἀρχὰς αὐτῆς.

Ὁ ἀγὼν περιεκλείσθη εἰς τὸ ἔδαφος τῆς παλαιᾶς ἐνδόξου κοιτίδος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, καὶ αἱ μεγάλαι ἐλπίδες, μὲ τὰς ὁποίας ἤρχισεν, ἐξεπληρώθησαν λίαν περιωρισμένως. Καὶ ὅμως εἰς τὸν στενὸν ἐδαφικὸν κύκλον, εἰς τὸν ὁποῖον διεξήχθη ὁ Ἱερὸς Ἀγών, ἐπετελέσθησαν ἔργα μεγάλα. Τὰ ὀνόματα τόπων: *Γραβιά, Ἀλαμάνα, Ψαρά, Μεσολόγγι*, τὰ ὀνόματα ἡρώων: *Διάκος, Μπότσαρης, Κανάρης, Μιαούλης*, διελαλήθησαν ἀνὰ τὴν οἰκουμένην καὶ συνοψίζουν ὅλας τὰς θυσίας καὶ τοὺς ἀπιστεύτους ἡρωϊσμοὺς τοῦ ἐξεγερθέντος Ἔθνους. Τοιαῦτα δ' ὑπῆρξαν τὰ ἐπιτελεσθέντα ἔργα, ὥστε ἔδωσαν τροφὴν καὶ εἰς τὴν τέχνην καὶ εἰς τὴν λογοτεχνίαν, ὄχι μόνον τὴν ἑλληνικήν, ἀλλὰ καὶ τὴν παγκόσμιον, καθ' ὃν τρόπον καὶ τὰ τρόπαια τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἡ ἠχὼ τοῦ Ἀγῶνος ἐπέρασε τὰ στενὰ ἐδαφικὰ σύνορα τοῦ ἀγωνιζομένου Ἔθνους. Οἱ φιλέλληνες προσέτρεξαν ἀπὸ κάθε γωνίαν τῆς οἰκουμένης, ἡ συγκίνησις τοῦ πολιτισμένου κόσμου ἐξηνάγκασε τέλος καὶ τὰς κυβερνήσεις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων νὰ βοηθήσουν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς κλασσικῆς γῆς, τῆς ὁποίας τὰ τέκνα διὰ τῶν θυσιῶν των ἐδείκνυον ὅτι ἦσαν ἄξιοι ἀπόγονοι τῶν ἀνδρῶν, «οἱ ὁποῖοι ἐτίμησαν τὸ ἀνθρώπινον γένος μὲ τὰς ἀρετάς των καὶ ἐφώτισαν τὸν κόσμον» (προκήρυξις τῶν Ὑδραίων).

Τὸ κεφαλαιῶδες καὶ συνολικὸν δίδαγμα τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως εἶναι ὅτι αὐτή, καὶ κατὰ τὰ αἴτια καὶ κατὰ τὴν διεξαγωγήν, ὑπῆρξεν ἔργον κοινὸν τῶν Ἑλλήνων ὅλων, ἐξέγερσις οὐχὶ φυλετικὴ ἢ κοινωνική, ἀλλ' ἑνὸς ὁλοκλήρου ἱστορικοῦ κόσμου, καὶ κατὰ τοῦτο διακρίνεται ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας ἀναλόγους ἐξεγέρσεις (περὶ τῶν διαφόρων φάσεων τῆς Ἐπαναστάσεως, τῶν περιπετειῶν αὐτῆς, τῶν μαχῶν κτλ. βλ. λ. *Ἑλλὰς (Ἱστορ.)*).

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

— ἐπανάστασιν, ἀποπλάνησις εἰς— *[Νομ.]* βλ. λ. *ἐσχάτη* προδοσία.

ἐπαναστάτης (ὁ)· ὁ ἐπανιστάμενος, ὁ μετέχων ἐπαναστάσεως· ‖ ὁ ἐπαναστατικῶν ἀρχῶν ἄνθρωπος, ὁ εὐεπίφορος πρὸς τὰς βιαίας ἢ ριζικὰς μεταβολάς.

ἐπαναστατικός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπανάστασιν, ὁ ἀνήκων εἰς τὴν ἐπανάστασιν: «ἐπαναστατικαὶ ροπαί», «ἐπαναστατικὴ ἐπιτροπή» ‖ ὁ ρέπων, ὁ ἐπίφορος πρὸς τὰς ἐπαναστάσεις: «ἐπαναστατικὴ φύσις».—Ἐπίρρ. **ἐπαναστατικῶς**.

— ἐπαναστατικὸν δικαστήριον *(τοῦ 1793)*. Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ταύτην εἶναι ἰδιαιτέρως γνωστὸν τὸ δικαστήριον τὸ ἱδρυθὲν ἐν Γαλλίᾳ ὑπὸ τῆς Συμβατικῆς Συνελεύσεως τῇ 10ῃ Μαρτίου 1793, κατὰ πρότασιν τοῦ Ζὰν Μπὸν-Σαὶντ-Ἀντρέ, ὑποστηριχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Δαντών, ὑπὸ τὸν τίτλον: «ἔκτακτον ποινικὸν δικαστήριον», μετονομασθὲν κατόπιν διὰ ψηφίσματος τῆς 29 Ὀκτωβρίου ἰδίου ἔτους εἰς «ἐπαναστατικόν». Παρὰ τὰς ἀρχὰς τῆς «διακηρύξεως τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων», τὸ δικαστήριον τοῦτο συνεστήθη ὡς προσωρινὸν εἰς στιγμὰς κρισίμους τοῦ ἐπαναστατικοῦ καθεστῶτος, ἤτοι μετὰ τὴν ἀγγελίαν τῶν ἐν Βελγίῳ ἥττων τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ καὶ τὰς ἐνδείξεις προδοσίας ὑπὸ διαθέσεων τοῦ στρατηγοῦ Ντυμουριέ. Ἀπετελεῖτο κατ' ἀρχὰς ἐκ δώδεκα δικαστῶν, ἑνὸς δημοσίου κατηγόρου καὶ δύο ἀναπληρωτῶν αὐτοῦ, πάντων διοριζομένων ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως (βραδύτερον ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν τοῦ δικαστηρίου τούτου ἀνῆλθεν εἰς 80), ἵνα κρίνῃ ἀνεκκλήτως «πᾶσαν ἀπόπειραν κατὰ τῆς ἐλευθερίας, ἰσότητος, ἑνότητος καὶ ἀδιαιρέτου τῆς Δημοκρατίας, τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς ἀσφαλείας τοῦ Κράτους, ὡς καὶ πάσας τὰς συνωμοσίας τὰς τεινούσας εἰς τὴν ἐπαναφορὰν τῆς βασιλείας ἢ τὴν ἐγκαθίδρυσιν ἐξουσίας προσβαλλούσης τὴν ἐλευθερίαν, ἰσότητα καὶ κυριαρχίαν τοῦ λαοῦ». Πρῶτοι πρόεδροι αὐτοῦ ὑπῆρξαν ὁ Ἑρμὰν καὶ εἶτα ὁ Δουμᾶς, πρῶτος δὲ δημόσιος κατήγορος ὁ Φουκιὲ-Τενβίλλ. Τὸ ἐπαναστατικὸν τοῦτο δικαστήριον προσέφερε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἐπανάστασιν. Βραδύτερον ἐξειλίχθη εἰς τρομοκρατικὸν ὄργανον τῆς «Ἐπιτροπῆς Κοινῆς Σωτηρίας» καὶ τῆς τριανδρίας Ροβεσπιέρρου, Κουτόν, Σαὶν-Ζύστ. Ἐντὸς 17 μηνῶν ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς του κατεδίκασεν εἰς θάνατον 2596 ἄτομα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπῆρξαν ἡ Καρλόττα Κορνταί, ἡ Μαρία Ἀντωανέττα, οἱ Γιρονδῖνοι βουλευταί, ἡ κυρία Ρολλάν, ὁ Δαντών, ὁ Ντεμουλέν, ὁ Φίλιππος-Ἰσότης, ὁ Μαλεζέρμπ, ὁ Λαβουαζιὲ κλπ. Παρόμοια δικαστήρια ἱδρύθησαν ὑπὸ ἐπιτρόπων τῆς Συμβατικῆς καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας διὰ μεταβολῆς τῶν κοινῶν ποινικῶν δικαστηρίων εἰς ἐπαναστατικά. Κατόπιν ταῦτα ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ τῶν «λαϊκῶν ἐπιτροπῶν». Αἱ ἀποφάσεις ἐλαμβάνοντο συνήθως ἄνευ ἀνακρίσεων, διαδικασίας, δικηγορικῆς συνηγορίας καὶ πολλάκις καὶ ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ κατηγορουμένου καὶ ὑπὸ τὰς κραυγὰς τοῦ παρισταμένου λαοῦ. Ποινὴ πάντοτε ὁ θάνατος. Βαθμη-

Digitized by Google

δὸν ηὐρύνθη καὶ ἡ ἔννοια τοῦ καταστήσαντος τὰ δικαστήρια ταῦτα νόμου. Διότι ἐθεωροῦντο «ἐχθροὶ τοῦ λαοῦ» καὶ οἱ ἐμποδίζοντες τὸν ἀνεφοδιασμὸν τῶν Παρισίων, οἱ συμπαθοῦντες τοὺς συνωμότας καὶ ἀριστοκράτας, οἱ ὑβρισταὶ τοῦ πατριωτισμοῦ, οἱ παρεμποδίζοντες τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ λαοῦ ἢ πλανῶντες αὐτόν, οἱ διαφθείροντες τὰ ἤθη, οἱ καταχρώμενοι τῆς ἐξουσίας των, οἱ νοθεύοντες τὴν ἁγνότητα τῶν ἀρχῶν τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ παρακωλύοντες τὴν πρόοδον αὐτῆς εἴτε γραπτῶς εἴτε ἄλλως πως. Τῇ 10ῃ Θερμιδὼρ β' ἔτους τῆς δημοκρατίας ἀπεκεφαλίσθη ὁ Ροβεσπιέρρος, τὴν δ' ἐπομένην ὁ Σαὶν-Ζύστ. Μετὰ πολλὰς μεταρρυθμίσεις τὸ ἐπαναστατικὸν τοῦτο δικαστήριον κατηργήθη, ὡς καὶ αἱ «λαϊκαὶ ἐπιτροπαὶ» τῶν ἐπαρχιῶν τῇ 12 Πραιριὰλ γ' ἔτους. Διὰ ψηφίσματος δὲ τῆς 29ης Θερμιδὼρ ἠκυρώθησαν πᾶσαι αἱ ἐπαναστατικῶς ἐκδοθεῖσαι ἀποφάσεις ἀπὸ 10ης Μαρτίου 1793 μέχρις 8 Νιβὸζ τοῦ γ' ἔτους κατὰ προσώπων ἤδη ζώντων καὶ καταδεδικασμένων εἰς τὰς ποινὰς τῆς κρατήσεως ἢ τῆς φυλακίσεως. Κ. Ι. Β.

—**ἐπαναστατικὸν** ἢ ***δημοκρατικὸν ἡμερολόγιον*** (Calendrier républicain). Ἐκλήθη οὕτω τὸ ἐγκαινιασθὲν ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1789 ἡμερολόγιον ἀπὸ τῆς 24 Νοεμβρίου 1793 (βλ. λ. *ἡμερολόγιον*).

ἐπαναστατῶ (*—έω*), *ἀόρ. ἐπανεστάτησα — ἐπανεστατήθην, παθ.* μετχ. δημοτ. *ἐπαναστατημένος*· κάμνω ἐπανάστασιν, ἐξεγείρομαι κατὰ τῶν κρατούντων, ἐπιδιώκω βιαίαν ἀνατροπὴν τοῦ καθεστῶτος: «ἐπανεστάτησεν ὁ στρατός, — τὸ ναυτικόν», «ἡ Μακεδονία εἶναι ἐπαναστατημένη»· || ἐξεγείρομαι ἐπιδιώκων τὴν ἀνεξαρτησίαν μου, τὴν αὐτοτέλειάν μου: «οἱ Ἕλληνες ἐπανεστάτησαν κατὰ τῶν Τούρκων, οἱ Ἀμερικανοὶ κατὰ τῶν Ἄγγλων»· || ἐνίοτε μεταβ., κάμνω τινὰ νὰ ἐπαναστατήσῃ, ἐξεγείρω.

ἐπαναστρέφω, *ἀόρ. ἐπανέστρεψα καὶ ἐπαναστρέφομαι, ἀόρ. ἐπανεστράφην*· στρέφω πάλιν, γυρίζω, ἐπανέρχομαι κατά τινος: «ἐπανέστρεψεν—» ἢ «ἐπανεστράφη κατὰ τῆς πόλεως»· || στρέφω ὀπίσω, γυρίζω: «ἐπανέστρεψεν ἐκ τῆς Πελοποννήσου».

ἐπαναστρέψιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δυνάμενος νὰ ἐπαναστραφῇ.

—*[Φιλοσ.]* Καλεῖται *ἐπαναστρέψιμος* (réversible) ἡ πρότασις ἐν ᾗ τὸ κατηγορούμενον ἔχει ἀκριβῶς τὸ αὐτὸ πλάτος, οἷον καὶ τὸ ὑποκείμενον, καὶ γενικώτερον πᾶσαι αἱ συμμετρικαὶ σχέσεις τοῦ τύπου aRβ ⌶ βRa. Εἰς τὴν ἠθικὴν δὲ *ἐπαναστρέψιμος* εἶναι, κατά τινας θεωρίας καὶ ὑπὸ ὡρισμένας συνθήκας, ἡ ἠθικὴ ἀμοιβὴ καὶ ἀξία ἀπὸ τοῦ προσώπου, τὸ ὁποῖον ἐκτελεῖ τὰς ἀγαθὰς πράξεις ἢ κατέχει τὰς ἠθικὰς ἀρετάς, εἰς ἄλλο. Ἡ θεωρία ὅτι ἡ ἠθικὴ ἀξία εἶναι ἐπαναστρέψιμος προϋποθέτει πάντως σχετικὴν ἀδιαφορίαν πρὸς τὸ ποιοτικῶς ἰδιαίτερον καὶ ἀναντικατάστατον τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος, εἶναι ἑπομένως, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον συνειδητῶς, ποσοτικὴ καὶ μηχανιστικὴ κοσμοθεωρία. Ε. Λ.

ἐπαναστροφὴ (ἡ)· στροφὴ πρὸς τὰ ὀπίσω, μεταβολὴ πρὸς τὸ ἀντίθετον μέρος: «ἐπαναστροφὴ τοῦ φρονήματος τοῦ λαοῦ».

—*[Συντακτ.]* Καλεῖται *ἐπαναστροφὴ* τὸ σχῆμα «ὅταν τὸ τέλος τοῦ κώλου ἑτέρου κώλου ἀρχὴ γένηται», ἤτοι τὸ σχῆμα ἐκεῖνο τοῦ λόγου, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐπαναλαμβάνομεν (πολλάκις αὐτολεξεὶ καὶ ἀσυνδέτως) πρότασίν τινα ἢ μέλος τῆς προτάσεως: «οὐ γὰρ δήπου Κτησιφῶντα μὲν δύναιτο διώκειν δι' ἐμέ, ἐμὲ δέ, εἴπερ ἐξελέγχειν ἐνόμιζεν αὐτόν, οὐκ ἂν ἐγράψατο»· κ. οὖ. κ. Ὡραῖα παραδείγματα ἐπαναστροφῆς ἀπαντῶμεν καὶ εἰς τὰ δημοτικά μας τραγούδια, λ. χ.:

«Ἀφέντη μου, στὰ σπίτια σου χρυσὲς καντῆλες φέγγουν,
φέγγουν στοὺς ξένους νὰ δειπνοῦν κλπ.».
« . . . . Ἡ πλάκα τὸν ἀνατριχιᾷ, πῶς θά τονε σκεπάσῃ,
πῶς θὰ σκεπάσῃ τὸν ἀετὸ τῆς γῆς τὸν ἀντρειωμένο».

Γ. Π. Α.

—*[Ἰατρ.]* Τὸν ὅρον *ἐπαναστροφὴ* ἐχρησιμοποίησαν οἱ Vetter καὶ Burdach πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς καταστάσεως ἱστοῦ τινος ἢ ὀργάνου ἐπανερχομένου εἰς προηγούμενα στάδια ἐξελίξεως. Ἐντεῦθεν παθολογικόν τι ἐξίδρωμα λ. χ. λέγεται, ὅτι εὑρίσκεται ἐν ἐπαναστροφῇ, ἂν ἔχωσιν ἤδη παύσει ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἡ αὔξησις αὐτοῦ καὶ ἤρξατο ἡ ὑποχώρησίς του. Σ. Γ. Σ.

—*[Ὀργ. Χημ.]* Ἡ *ἐπαναστροφὴ* εἶναι φαινόμενον ἀντίθετον τῆς *ἰμβερτοποιήσεως* τῶν σακχάρων, δηλαδὴ εἶναι τὸ φαινόμενον τῆς συμπτύξεως ἁπλῶν σακχάρων εἰς πολυσακχαρίτας ἀποβαλλομένου ὕδατος, ὡς λ. χ.

$$C_6H_{12}O_6+C_6H_{12}O_6=C_{12}H_{22}O_{11}+H_2O$$

Ἡ τοιαύτη ἐπαναστροφὴ ἐπιτελεῖται κυρίως δι' ὀξέων. Σ. Γ.

ἐπανασύνδεσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐκ νέου σύνδεσις, ἡ ἀνασύνδεσις.

ἐπανασυνδέω, *ἀόρ. ἐπανασυνέδεσα—ἐπανασυνεδέθην*· συνδέω ἐκ νέου, ἀνασυνδέω τι διαλυθέν: «ἅπαξ διαλυθέντα δὲν ἐπανασυνδέονται».

ἐπανασωλήνωσις, *—εως* (ἡ). Καλεῖται οὕτω τὸ σύνολον τῶν ἐργασιῶν, δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀντικατάστασις τοῦ ἐσωτερικοῦ στρώματος ἐν σωλῆνι πυροβόλου, φθαρέντος ἐκ τῆς χρήσεως ἐσωτερικῶς καὶ ἀπολέσαντος οὕτω τὴν τῆς βολῆς ἀκρίβειαν. Ἡ ἐπανασωλήνωσις αὕτη περιλαμβάνει ἀφαίρεσιν τοῦ ἐσωτερικοῦ στρώματος τοῦ σωλῆνος διὰ τορνεύσεως καὶ λειάνσεως, εἰσαγωγὴν ἐντὸς αὐτοῦ νέου σωλῆνος ὡς ἐσωτερικοῦ χιτωνίου καὶ αὐλάκισιν τοῦ τελευταίου τούτου. Ἡ ὅλη αὕτη ἐργασία, χωρὶς νὰ ᾖ εὐχεροῦς ἐκτελέσεως, δίδει τὸ μέσον νὰ ἀνακαινίζωνται κατὰ τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῶν πυροβόλα διὰ δαπάνης σχετικῶς μικρᾶς. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Μεγάλου πολέμου 1914—1918 τὰ μεγάλα πυροβολουργεῖα ἐξετέλεσαν τοιαύτας ἐργασίας ἐν εὐρείᾳ κλίμακι. Κ. Ν. Γ.

ἐπανατάκτης (ὁ) *[Πυροβολ.]*. Ὄργανον διὰ τὴν αὐτόματον *ἐπανάταξιν* (βλ. λ.), ἀποτελοῦν μέρος τοῦ χαλινωτηρίου, μεθ' οὗ ἐνεργεῖ ἐκ παραλλήλου μετ' αὐτοῦ πρὸς ἀπορρόφησιν τοῦ ἔργου ἀνακρούσεως κατὰ βολήν· ἡ λειτουργία αὐτοῦ βασίζεται εἴτε ἐπὶ τῆς συμπιέσεως ποσότητός τινος ἀέρος ἐντὸς *ἀεροδόκης*, εἴτε ἐπὶ τῆς συσπειρώσεως μεταλλικοῦ τινος, κατ' ἀρχὴν σήμερον ἐλατηρίου. Εἰς συστήματά τινα χαλινωτηρίων, ὡς εἰς τὸ ἑλληνικὸν ὀρειβατικὸν πυροβόλον τῶν 6,5 ἑκατοστῶν, ὁ ἐπανατάκτης λειτουργεῖ πρὸ τῆς βολῆς ὡς *προώστης*. Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

ἐπανάταξις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐκ νέου σύνταξις ἢ κατάταξις, ἀνασύνδεσις.

—*[Πυροβολ.]* Καλεῖται *ἐπανάταξις* ἡ μετὰ τὴν βολὴν ἐπαναφορὰ τοῦ πυροβόλου ἢ τοῦ σωλῆνος καὶ καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ συνδεομένων μερῶν τοῦ κιλλίβαντος εἰς τὴν πρὸ τῆς ὀπισθοδρομήσεως θέσιν των. Ἀρχικῶς ἡ ἐπανάταξις ἐξετελεῖτο διὰ δυναμικῶν χειρισμῶν ὑπὸ τῶν ὑπηρετῶν τοῦ πυροβόλου, ἐνεργούντων εἴτε ἀπ' εὐθείας, ὡς διὰ τὰ πεδινὰ καὶ ὀρειβατικά, εἴτε τῇ βοηθείᾳ μοχλῶν, πολυσπάστων κτλ., ὡς διὰ τὰ βαρέα. Ὡς πρώτη ἀξιοσημείωτος χρησιμοποίησις μηχανικῶν μέσων, ἐνεργούντων αὐτομάτως διὰ τῆς ἀποταμιεύσεως μέρους τῆς ἐνεργείας διακρούσεως, εἶναι ἡ κατὰ τὸ 1852 ἐν τῷ γαλλικῷ ναυτικῷ ἐφαρμοσθεῖσα διάταξις τῆς ἀνυψώσεως κατὰ τὴν ὀπισθοδρόμησιν καταλλήλου βάρους, κινουμένου ἐντὸς κατακορύφου φρέατος πρὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ κιλλίβαντος καὶ συνδεομένου μετὰ τούτου διὰ σχοινίου διερχομένου ἄνωθεν τροχαλίας. Εἰς τὰ παλαιότερα συστήματα βαρέων πυροβόλων ἐφηρμόσθη ἐπὶ μακρὸν εὐρύτατα, διὰ τὴν αὐτόματον ἐπανάταξιν ἡ ἀρχὴ τοῦ *κεκλιμένου ἐπιπέδου*, εἴτε διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν *ἀνασταλτικῶν σφηνῶν*, εἴτε διὰ τῆς καταλλήλου διαμορφώσεως τῆς *ἐσχάρας* (βλ. λ.).

Τὰ νῦν γενικῆς χρησιμοποιήσεως τυγχάνοντα ὄργανα ἐπανατάξεως εἶναι οἱ *ἐπανατάκται* (βλ. λ.). Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

ἐπανατάσσω· τάσσω πάλιν, ἐπαναφέρω πάλιν εἰς τὴν τάξιν, εἰς τὴν θέσιν του, ἀνατάσσω.

ἐπανατέλλω, *ἀόρ. ἐπανέτειλα*· ἀνατέλλω πάλιν, ἐπαναφαίνομαι.

ἐπανατρέχω, *ἀόρ. ἐπανέδραμον καὶ ἐπανέτρεξα*· τρέχω πάλιν, τρέχω ὀπίσω.

ἐπαναφέρω· (ὡς ἀόρ. χρησιμοποιεῖται αὐτὸς οὗτος ὁ παρατατ. *ἐπανέφερα*)· φέρω πάλιν, φέρω ὀπίσω, ἐπανάγω, κοιν. *ξαναφέρνω*· || μεταφ. ἀποκαθιστῶ εἰς τὴν προτέραν θέσιν: «ἐπανέφερε τοὺς ἀπομακρυνθέντας ἀξιωματικούς»· «ἐπαναφέρω τὴν τάξιν» «ἐπανέφερε τὴν διασαλευθεῖσαν τάξιν»· || ἐμφανίζω ἐκ νέου, προβάλλω, προτίθημι: «ἐπανέφερε τὸ ζήτημα τοῦ μισθολογίου», «μὴν ἐπαναφέρῃς ζητήματα ἐξαντληθέντα»· || «ἐπαναφέρω εἰς τὴν μνήμην» ὑπενθυμίζω.

ἐπαναφορὰ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπαναφέρειν, ἡ ἐκ νέου ἐγκατάστασις εἰς τὴν προτέραν θέσιν, ἰσχύν: «ἐπαναφορὰ τῶν ἐπίπλων ἐκ τῆς ἐξοχῆς», «ἐπαναφορὰ τῶν ἀπομακρυνθέντων ἀξιωματικῶν», «ἡ ἐπαναφορὰ τοῦ νόμου περὶ ἀπελάσεων».

—*[Συντακτ.]* Καλεῖται *ἐπαναφορὰ* (ἢ ἄλλως *ἀναφορά, ἐπάνοδος* καὶ λατινιστὶ reversio, regressio) τὸ σχῆμα τοῦ λόγου τὸ ἀντίθετον τῆς *ἐπιφορᾶς* (βλ. λ.)· ἤτοι ἐκεῖνο κατὰ τὸ ὁποῖον ἐπαναφέρομεν, ἐπαναλαμβάνομεν ἐν ἀρχῇ ἀλλεπαλλήλων κώλων τὴν αὐτὴν λέξιν ἢ φράσιν: «σύνειμι μὲν θεοῖς, σύνειμι δὲ ἀνθρώποις τοῖς ἀγαθοῖς» *(Ξενοφ.)*. Σύνηθες εἶναι τὸ σχῆμα τοῦτο, ὡς ἄλλως τε καὶ τὰ λοιπὰ σχήματα τοῦ λόγου, εἰς τοὺς ῥήτορας. Οὕτω τὰ τοῦ Δημοσθένους «τί οὖν, ὦ ταλαίπωρε, συκοφαντεῖς; τί λόγους πλάττεις; τί σαυτὸν οὐκ ἐλλεβορίζεις;»—«μέχρι τούτου Λασθένης φίλος ὠνομάζετο Φιλίππου . . ., μέχρι τούτου Τιμόλαος . . ., μέχρι τούτου Εὔδικος κλπ». Σύνηθες εἶναι καὶ παρ' ἡμῖν, καὶ δὴ οὐχὶ μόνον εἰς λόγους ῥητορικούς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ δημοτικά μας τραγούδια. Οὕτω τὸ γνωστὸν δημοτικὸν ᾆσμα: «κρυφὰ τὸ λένε τὰ πουλλιά, κρυφὰ τὸ λὲν τ' ἀηδόνια, κρυφὰ τὸ λέει ὁ 'γούμενος ἀπὸ τὴν Ἅγια Λαύρα». «Μᾶς εἶπαν κάτι ψέματα, μᾶς εἶπαν κάτι ἀλήθεια, μᾶς εἶπαν πῶς ἀπέθανε ὁ Θοδωράκης Γρίβας». Γ. Π. Α.

—*[Μεταλλουργ.]* Καλεῖται *ἐπαναφορὰ* ἐν τῇ μεταλλουργίᾳ εἰδικὴ περίπτωσις τῆς γενικῆς θερμικῆς κατεργασίας τῶν μετάλλων, καλουμένης *ἀνοπτήσεως* (βλ. λ.), συνισταμένη εἰς τὴν θέρμανσιν μετάλλου ὑποστάντος βαφήν, εἰς θερμοκρασίας κατωτέρας τοῦ σημείου μετατροπῆς τοῦ μετάλλου. Ἡ ἐπαναφορὰ διατηρεῖ μὲν τὴν ὑφήν, ἣν προσέδωκεν ἡ βαφή, ἀλλ' ἐλαττώνει τὴν ἀνομοιογένειαν καὶ ἐπαναφέρει ἐν μέρει μόνον τὴν σταθερὰν ἐν θερμῷ κατάστασιν. Εἰς τὸν χάλυβα λ. χ. ἐλαττώνει τὴν εὐθραυστότητα κατόπιν βαφῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν σκληρότητα ἐν μέρει. Εἴς τινας ὅμως εἰδικοὺς χάλυβας πολυμερεῖς, ὡς χάλυβας ἐργαλείων, οἵτινες παρουσιάζουν αὐστενίτην μετὰ σιδήρου γ, αὐξάνεται δι' ἐπαναφορᾶς ἡ σκληρότης μεταβαλλομένου τοῦ αὐστενίτου εἰς μαρτενσίτην (πρώτη περίπτωσις τῆς ἀνοπτήσεως). Εἰς τὴν ἐπαναφορὰν ἡ θερμοκρασία καὶ ὁ χρόνος εἶναι οἱ μεταβλητοὶ παράγοντες. Ἡ ἐπαναφορὰ χρησιμοποιεῖται εὐρύτατα ἐν τῇ μεταλλουργίᾳ καὶ ἐν τῇ μεταλλοτεχνίᾳ. Θ. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

ἐπαναφορεὺς (ὁ) *[Μηχανολ.]*. Καλεῖται οὕτω ἓν μέλος τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ ἐμμέσου *ρυθμιστοῦ* χρησιμεῦον διὰ τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ κυρίως ρυθμιστοῦ εἰς τὴν ἀρχικήν του θέσιν ἀφ' ἧς ἀπομακρύνεται μεθ' ἑκάστην διατάραξιν τῆς ἰσορροπίας μεταξὺ κινητηρίου καὶ ἀνθισταμένου ἔργου τοῦ ἀντιστοίχου κινητῆρος. Εἰς τοὺς ρυθμιστὰς τῶν ὑδροκινητήρων λέγεται ἐπαναφορεὺς μακρὰ σιδηρᾶ ῥάβδος, ἡ ὁποία συνδέει τὸ ἔμβολον τοῦ Servomotor μὲ τὰ δίδοντα τὴν κίνησιν στοιχεῖα τοῦ κυρίως ρυθμιστοῦ, ἐπαναφέρουσα τὰ τελευταῖα εἰς τὴν θέσιν ἰσορροπίας ἐνωρίτερον ἢ ἐὰν τοῦτο συμβαίνῃ ἁπλῶς διὰ τῆς μεταβολῆς τῶν στροφῶν. Διὰ τοῦ μέσου αὐτοῦ ἀποφεύγονται αἱ παλμώσεις τοῦ ρυθμιστοῦ. —Ρ.

ἐπανάψυξις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐκ νέου ψῦξις.

—**ἐπαναψύξεως *συσκευαὶ*** *[Μηχανολ.]*. Καλοῦνται οὕτω συσκευαὶ χρησιμοποιούμεναι διὰ τὴν περιοδικὴν ἐκ νέου ψῦξιν ὑγροῦ τινος, συνήθως ὕδατος θερμαινομένου κατὰ τὴν ἐπιτέλεσιν τοῦ σκοποῦ τῆς κυκλοφορίας του ἔν τινι ἐγκαταστάσει. Συνηθέστερον χρησιμοποιοῦνται τοιαῦται συσκευαὶ πρὸς ἐπανάψυξιν τοῦ κυκλοφοροῦντος εἰς τὰ ψυγεῖα ἀτμομηχανῶν ὕδατος, ὅταν τοῦτο δὲν ὑπάρχῃ ἄφθονον. Ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλους σκοποὺς χρησιμοποιεῖται ἐπαναψυχόμενον ὕδωρ, π.χ. εἰς παγοποιητικὰς μηχανάς, μηχανὰς ἐσωτερικῆς καύσεως, ὑψηλὰς καμίνους κτλ. Α. Μ.

ἐπανδρόω (γαλλ. amariner les prises, ἀγγλ. to man the prizes). Τοποθετῶ ἐπιτελεῖον καὶ πλήρωμα ἐπὶ πλοίου αἰχμαλωτισθέντος, εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ ὃ τοῦτο εἶχε. Πάντως ἡ *ἐπάνδρωσις* πλοίου δι' ἀποσπάσεως ἀνδρῶν ἀπὸ τοῦ αἰχμαλωτίσαντος πλοίου, εἶναι προσωρινή, μέχρι τοῦ πλοῦ εἰς τὸν λιμένα εἰς ὃν παραδοθήσεται ἡ τοιαύτη λεία μετὰ τοῦ αἰχμαλωτισθέντος πληρώματος αὐτοῦ. Σ. Ε. Λ.

ἐπάνδρωσις (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐπανδρόω* (βλ. λ.).

ἐπανειλημμένος, *—η, —ον*· παθ. μετχ. τοῦ *ἐπαναλαμβάνω*· ὁ κατ' ἐπανάληψιν γινόμενος: «ἐπανειλημμέναι προσκλήσεις,—ἐπιδιορθώσεις».—Ἐπίρρ. ***ἐπανειλημμένως***.

ἐπανεκδίδω, *ἀόρ. ἐπανεξέδωσα* (ἢ—*κα*)—*ἐπανεξεδόθην, παθ. μετχ. ἐπανεκδεδομένος*· ἐκδίδω ἐκ νέου, δημοσιεύω διὰ τοῦ τύπου εἰς νέαν ἔκδοσιν· || «ἐκδίδω ἐφημερίδα,—περιοδικόν», ἐπαναλαμβάνω τὴν διακοπεῖσαν ἔκδοσιν τῆς ἐφημερίδος, τοῦ περιοδικοῦ.

ἐπανέκδοσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπανεκδίδειν, ἡ ἐκ νέου ἔκδοσις, ἡ νεωτέρα διὰ τοῦ τύπου δημοσίευσις: «ἐπανέκδοσις τοῦ βιβλίου,—τῆς πραγματείας»· || «ἐπανέκδοσις ἐφημερίδος,—περιοδικοῦ» ἡ ἐπανάληψις τῆς διακοπείσης ἐκδόσεως.

ἐπανεκλέγω, *ἀόρ. ἐπανεξέλεξα — ἐπανεξελέγην*· πάλιν ἐκλέγω, ἐκλέγω ἐκ νέου: «ἐπανεξελέγη βουλευτής».

ἐπανεξάγω, *ἀόρ. ἐπανεξήγαγον — ἐπανεξήχθην*, παθ. μετχ. *ἐπανεξηγμένος*· ἐξάγω πάλιν, ἐξάγω τὸ εἰσαχθέν: «ἐπανεξήγαγε τὸ ἐμπόρευμα» ἐμπόρευμα εἰσαχθὲν ἐκ τῆς ξένης ἐξήγαγε πάλιν εἰς ξένην ἐπικράτειαν.

ἐπανεξαγωγὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπανεξαγάγειν, ἐξαγωγὴ προϊόντος ἐκ τῆς ξένης εἰσαχθέντος, οἷον ἐξαγωγὴ εἰς τὴν Τουρκίαν ἐμπορεύματος εἰσαχθέντος ἐνταῦθα ἐξ Ἀμερικῆς.

—*[Ἐμπορ.]* Τὰ ἐπανεξαγόμενα ἐμπορεύματα εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον φυσικὰ προϊόντα, τὰ ὁποῖα ἢ ἐπανεξάγονται ὡς ἔχουσι, μετὰ προσωρινὴν παραμονὴν εἰς τὴν ἐπανεξάγουσαν χώραν, ἥτις χρησιμοποιεῖται ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὡς ἁπλοῦς σταθμὸς διαμετακομίσεως, ἢ συνηθέστερον ὑφίστανται βιομηχανικὴν καὶ τεχνικὴν κατεργασίαν,

Digitized by Google

πρὸ τῆς ἐξαγωγῆς αὐτῶν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ὑπὸ τύπον βιομηχανικῶν πλέον προϊόντων. Εἰς τὴν δευτέραν ταύτην περίπτωσιν ἡ ἐπανεξάγουσα χώρα καρποῦται τὰ ὠφελήματα τῆς βιομηχανικῆς ἐπεξεργασίας των, ἤτοι βιομηχανικὸν κέρδος, προαγωγὴν τῶν παρεμφερῶν βιομηχανιῶν καὶ τεχνικῶν ἐγκαταστάσεων, ἀπασχόλησιν ἐργατικῶν χειρῶν κλπ.· ἀπὸ τῆς ἀπόψεως δὲ ταύτης κρινομένη ἡ ἐπανεξαγωγὴ τυγχάνει σχεδὸν πανταχοῦ τῆς κυβερνητικῆς ὑποστηρίξεως καὶ ἐνθαρρύνσεως.

Ἐπανεξαγωγὴ διενεργεῖται ἰδίως διὰ τῶν μεγάλων διαμετακομιστικῶν κέντρων. Η. Π. Γ.

ἐπανέρχομαι, ἀόρ. *ἐπανῆλθον*· ἔρχομαι πάλιν, κοιν. *ξανάρχομαι*: «ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν», «— εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν»· || «ἐπανέρχομαι εἰς τὸ ζήτημα, —εἰς τὴν ὑπόθεσιν...». ἐπανασυζητῶ, ἐπανεξετάζω· || ἔρχομαι ὀπίσω, γυρίζω, ἐπιστρέφω: «ἐπανέρχομαι εἰς τὴν οἰκίαν, —εἰς τὴν πατρίδα», «ἐπανῆλθεν ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς».

ἐπανερωτῶ (—άω), ἀόρ. *ἐπανηρώτησα—ἐπανηρωτήθην*· ἐρωτῶ ἐκ νέου, ἐπαναλαμβάνω τὴν ἐρώτησιν, κοιν. *ξαναρωτῶ*.

ἐπανευρίσκω, ἀόρ. *ἐπανεῦρον—ἐπανευρέθην*· εὑρίσκω πάλιν, ἀνευρίσκω τὸ ἀπολεσθέν· || μεταφ. «ἐπανευρίσκω τὴν γαλήνην, —τὴν ἡσυχίαν, —τὴν ὑγείαν μου».

ἐπάνθησις (ἡ) ἢ ***ἐπάνθισμα*** (τὸ) *[Ὀρυκτολ.—Πετρογρ.]*. Ἀποθέματα ὀρυκτῶν οὐσιῶν ἐμφανιζόμενα ὑπὸ μορφὴν ἐπιφλοιωμάτων μικροῦ πάχους ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας πετρωμάτων ἢ τοῦ ἐδάφους.

Τὰ ἐπανθίσματα γεννῶνται: 1) συνεπείᾳ ἐπιφανειακῆς ἀποσαθρώσεως τῶν πετρωμάτων· 2) εἰς ἡφαιστειογενεῖς περιοχὰς συνεπείᾳ ἐπιδράσεως τῶν ἀερίων λειτουργουσῶν ἀτμίδων· 3) κυρίως δι' ἐξατμίσεως τοῦ ὕδατος διαλυμάτων ὀρυκτῶν οὐσιῶν καὶ κρυσταλλώσεως τούτων. Τὰ διαλύματα ταῦτα κυκλοφοροῦσιν εἰς τὰ βαθύτερα καὶ φθάνουσι μέχρι τῆς ἐπιφανείας τῶν πετρωμάτων ἢ τοῦ ἐδάφους δυνάμει τῆς τριχοειδοῦς δυνάμεως διὰ τῶν πόρων ἢ τῶν λεπτῶν ρωγμῶν τῶν πετρωμάτων.

Τὰ ἐπανθίσματα συνίστανται κυρίως ἐκ θειικοῦ μαγνησίου, στυπτηρίας, μελαντηρίτου (βιτριολίου τοῦ σιδήρου), θείου, γύψου κτλ. Γ. Κ. Γ.

ἐπανθίζω, ἀόρ. *ἐπήνθισα*· ἀνθίζω, στολίζω μὲ ἄνθη, ποικίλλω διὰ χρωμάτων· κοιν. *πλουμίζω*.

ἐπανθρακὶς (ἡ) *[Ἀρχαιολ.]*. Εἶδος ζυμαρικοῦ, ψηνομένου ἐπὶ τῶν ἀνθράκων ἢ ἐντὸς θερμοτάτης στάκτης. Ἦτο ἐλαφρότερον κατά τι καὶ ἁπαλότερον τοῦ *λαγάνου*, ταυτίζεται δὲ πρὸς τὸν *ἐγκρυφίαν* ἄρτον καὶ τὸν *σποδίτην* (λατιν. subcineritius, focatius). Π. Ν. Π.

ἐπανθρακῶ (—όω)· διὰ χημικῆς κατεργασίας προσθέτω εἰς σῶμά τι ἄνθρακα.

ἐπανθράκωσις (ἡ) *[Μεταλλουργ.]*· βλ. *ἐνανθράκωσις*.

ἐπανθῶ (—έω)· ἀνθῶ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, ἐπιφαίνομαι ὡς ἄνθος: «ἐπανθεῖ τὸ ἐρύθημα τῆς αἰδοῦς», «—κάλλος καὶ χάρις».

ἐπανίδρυσις, —εως (ἡ)· ἡ ἐκ νέου ἵδρυσις: «ἐπανίδρυσις τοῦ καταπεσόντος μνημείου», «— τῆς τραπέζης».

ἐπανιδρύω, ἀόρ. *ἐπανίδρυσα — ἐπανιδρύθην*· ἱδρύω ἐκ νέου: «ἐπανιδρύω τὴν καταπεσοῦσαν στήλην», «—τράπεζαν, ἑταιρείαν».

ἐπανίστημι· ἐπανιδρύω, στήνω πάλιν: «ἐπανίστημι τοῦ ἀνδριάντα» *(ἀρχ.)*· || παθ. *ἐπανίσταμαι*, ἀόρ. *ἐπανέστην*· ἐξεγείρομαι κατά τινος, ἐπαναστατῶ.

ἐπάνοδος (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπανέρχεσθαι, ἐπιστροφή: «ἐπάνοδος ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς, — ἐκ τῆς ἐξορίας», «ἐπάνοδος εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν».

—*[Συντακτ.]* Βλ. *ἐπαναφορά*.

—*[Ρητορ.]* Καλεῖται *ἐπάνοδος* τὸ σχῆμα καθ' ὃ ἐν τῷ ἑπομένῳ κώλῳ ἀνατρέχοντες εἰς τὰς αὐτὰς λέξεις τοῦ προηγουμένου ἐπαναλαμβάνωμεν αὐτὰς κατὰ τάξιν ἀντίστροφον τῆς πρώτης, οἷον: «Οὐ γὰρ Αἰσχίνης ὑπὲρ τῆς εἰρήνης κρίνεται, οὔ, ἀλλ' ἡ εἰρήνη δι' Αἰσχίνην διαβέβληται» *(Δημοσθ.* περὶ παραπρεσβ. § μβ')· ὡσαύτως τὸ τοῦ Ἰσοκράτους: «Οἷς μὲν ἐγὼ δεινός, οὐχ ὁ νῦν καιρός· οἷς δ' ὁ νῦν καιρός, οὐκ ἐγὼ δεινός». —Π.

ἐπανορθῶ (—όω), ἀόρ. *ἐπηνώρθωσα—ἐπηνωρθώθην*· ὀρθῶ πάλιν, ἀνορθῶ τι ὅπερ εἶχε καταπέσει, στήνω ἐκ νέου: «ἐπανορθῶ τὸν κίονα, — τὸν ἀνδριάντα»· || μεταφ. διορθώνω τὸ ἐσφαλμένον, ἀποκαθιστῶ τὸ ὀρθόν: «ἐπηνώρθωσε τὰ σφάλματά του», «ἐπηνωρθώθησαν ἐφθαρμένα χωρία τοῦ Θουκυδίδου»· σωφρονίζω τινὰ διὰ τιμωριῶν: «πληγαῖς ἐπανορθοῦσι τοὺς ἀτακτοῦντας»· || «ἐπηνωρθώθη» ἐσωφρονίσθη· || «ἐπανορθῶ σφάλμα, — ἀδίκημα,—ζημίαν» παρέχω τὴν προσήκουσαν ἱκανοποίησιν.

—*[Ναυτ.]* Ἐπαναφέρω, μετά τινα χειρισμόν, τὰ πλοῖα τῆς μοίρας ἢ τὴν τάξιν εἰς ἣν ἔδει νὰ εὑρίσκωνται. Ἐν ἡμέρᾳ διατάσσεται ἡ ἐπανόρθωσις τῆς τάξεως αἰρομένου τοῦ *ἐπανορθωτικοῦ* (βλ. λ.). Ἡ ἐπανόρθωσις τῆς τάξεως ἦτο, τὴν ἐποχὴν τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ, ἡ πρώτη μέριμνα τοῦ ναυάρχου, ἅμα τῇ ἕω, δεδομένου ὅτι τὴν νύκτα ἡ διατάραξις τοῦ σχηματισμοῦ ἢ τῆς τάξεως τῶν στολοδρομούντων ἱστιοφόρων ἦτο ἀναπόφευκτος. Ἐπηνωρθοῦτο δὲ ἡ τάξις, ἐν περιπτώσει σχηματισμοῦ κατὰ γραμμὴν παραγωγῆς εἰς τὴν ἐγγυτάτην, ἐπὶ τοῦ μᾶλλον ὑπηνεμωθέντος πλοίου, ὡς ρυθμιστοῦ. Ἀποτέλεσμα τῶν χειρισμῶν πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς τάξεως, καὶ ἀντικειμενικὸς αὐτῶν σκοπὸς εἶναι ἡ *ἀποκατάστασις τῆς τάξεως* (γαλλ. le retablissement de l'ordre, ἀγγλ. the restoration of the order. Ναυτ. ὀνομ. ἄρθρ. 1777). Σ. Ε. Λ.

ἐπανόρθωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐπανορθοῦν*, ἀνόρθωσις καταπεσόντος· || ἰδίᾳ μεταφ. ἀποκατάστασις τῆς ἀληθείας, ἀνασκευὴ τοῦ ἐσφαλμένου καὶ ἀποκατάστασις τοῦ ὀρθοῦ, οἷον ἐν ἐκθέσει ἢ περιγραφῇ· || ἀποζημίωσις ἢ ἐξαγορὰ γενομένου ἀδικήματος, ἀντισήκωμα: «ἐπανώρθωσις τῆς ζημίας ἥν τις ὑπέστη»· || *ἐπανορθώσεις* (αἱ)· χαρακτηρισμὸς τῶν ἀποζημιώσεων, τὰς ὁποίας ὑπεχρεώθησαν νὰ πληρώσουν εἰς τοὺς νικητὰς τὰ ἡττημένα κράτη κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν γενομένων ζημιῶν.

—*[Ναυτ.]* Βλ. *ἐπανορθῶ*.

— *[Ρητορ.]* Καλεῖται *ἐπανόρθωσις* ἢ *διόρθωσις* σχῆμα σχέσιν ἔχον πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐπιχειρημάτων, ὅπερ γίνεται ὁπόταν ὁ ρήτωρ διορθώνῃ λέξιν τινὰ ἢ ἔννοιαν ἣν μετεχειρίσθη, οὐχὶ ὡς ἐσφαλμένην, ἀλλὰ μὲ σκοπόν, ἀφοῦ εἴπῃ ὅ,τι ἤθελε, νὰ ἐπιφέρῃ ἄλλο τι μεῖζον, δριμύτερον καὶ προσφυέστερον. Ἐνίοτε, διὰ νὰ παραστήσῃ τὸ μέγεθος τοῦ πράγματος, δεικνύει καὶ ἀπορίαν, τί νὰ εἴπῃ. Καὶ ἐὰν μὲν ἡ ἐπανόρθωσις γίνεται μετὰ τὰ λεχθέντα καλεῖται *ἐπιδιόρθωσις*, π. χ. «ὡς ἔστι τῶν αἰσχρῶν, μᾶλλον δὲ τῶν αἰσχίστων» *(Δημοσθ.* Ὀλυνθ. Β', α' § 3)· ἐὰν δὲ πρὸ τῶν ρηθησομένων διορθώνωμεν τὸ δυνάμενον νὰ κάμῃ ἐντύπωσιν κακὴν ὡς παράδοξον, ὑπερβολικὸν ἢ ἀπίθανον, λέγεται *προδιόρθωσις*. —Π.

— **ἐπανορθώσεις** καὶ *ἐπανορθώσεων* ἐπιτροπή· βλ. *παγκόσμιος πόλεμος*.

ἐπανορθωτὴς (ὁ)· ὁ ἐπανορθῶν, ὁ ἀποκαταστάτης τοῦ ὀρθοῦ, τοῦ δικαίου, τοῦ ἀληθοῦς.

ἐπανορθωτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἁρμόδιος ἢ κατάλληλος πρὸς ἐπανόρθωσιν, ὁ συντελῶν εἰς ἐπανόρθωσιν, ὁ ἐπανορθῶν: «ἐπανορθωτικαὶ φυλακαί,— ποιναί».—Ἐπίρρ. ***ἐπανορθωτικῶς***.

— **ἐπανορθωτικαὶ ποιναὶ** *[Ποιν. Δίκ.]*. Κατὰ τὸ ἄρθρον 4 τοῦ Ποινικοῦ νόμου ἐπανορθωτικαὶ ποιναὶ εἶναι ἡ φυλάκισις (emprisonnement) καὶ ἡ χρηματικὴ ποινή. Κατὰ δὲ τὸ ἄρθρον 2 τοῦ Ποινικοῦ νόμου ἐπανορθωτικαὶ ποιναὶ ἐπιβάλλονται εἰς τὰ πλημμελήματα. Τῆς φυλακίσεως, κατὰ τὸ ἄρθρον 12 τοῦ Ποινικοῦ νόμου, ὁ μὲν ἐλάχιστος ὅρος εἶναι τρεῖς ἡμέραι ὁ δὲ μέγιστος πέντε ἔτη. Ὁ εἰς φυλάκισιν καταδικασθεὶς φυλάσσεται μὲ ἁπλῆν δίαιταν εἰς τόπον διάφορον τῆς εἱρκτῆς ἢ τοῦ δεσμωτηρίου καὶ προτρέπεται εἰς ἀνάλογον ἐνασχόλησιν, μάλιστα δέ, ὅσον αἱ περιστάσεις συγχωροῦσιν, εἰς τὰ συνήθη τοῦ ἐπαγγέλματός του ἔργα. Κατὰ τὸ ἄρθρον 13 τοῦ Ποινικοῦ νόμου, ἡ χρηματικὴ ποινὴ δὲν δύναται νὰ εἶναι μικροτέρα τῶν 50, ἀλλ' οὔτε μεγαλυτέρα τῶν 5000 δραχμῶν, ἐκτὸς ἂν ὁ νόμος διατάττῃ ρητῶς ἄλλο τι εἰς εἰδικὰς περιπτώσεις. Κατὰ τὸ ἄρθρον 22 τοῦ Ποινικοῦ νόμου, ὁ εἰς ἐπανορθωτικὴν ποινὴν καταδικασθεὶς ἕνεκα κλοπῆς, ὑπεξαιρέσεως, ἀπάτης, παραποιήσεως, ψευδοῦς διὰ χειραψίας ὑποσχέσεως ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου, ψευδορκίας, ψευδοῦς καταμηνύσεως ἢ συκοφαντίας καὶ τέλος ἕνεκα πλημμελημάτων ἀφορώντων τὰ νομίσματα ἢ προσβαλλόντων τὰ ἤθη, στερεῖται κατὰ συνέπειαν τῆς καταδίκης ταύτης 1) πάσης δημοσίας ἢ ἐκκλησιαστικῆς, ἢ δημοτικῆς ὑπηρεσίας καὶ θέσεως, ὁμοῦ μὲ ὅλα τὰ ἐξαρτώμενα ἐντεῦθεν δικαιώματα καὶ πλεονεκτήματα, 2) ὅλων τῶν ἀξιωμάτων, ἐπιτίμων θέσεων καὶ διακριτικῶν σημείων, 3) τῆς τιμῆς τοῦ νὰ εἶναι μέλος νομαρχιακοῦ τινος, ἐπαρχιακοῦ ἢ δημοτικοῦ συμβουλίου ἢ ἄλλης τινὸς συνελεύσεως, συγκαλουμένης ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως διὰ πολιτικὰς ὑποθέσεις, καὶ τοῦ νὰ διορίζηται ὁρκωτὸς κριτής, 5) τῆς ἱκανότητος τοῦ νὰ γίνῃ μέτοχος τοιούτων ἀρχῶν, ὑπηρεσιῶν, πλεονεκτημάτων καὶ τιμῶν.

Διὰ δὲ τοῦ διατάγματος τῆς 20 Μαΐου 1836 «περὶ μεταβολῆς ἄρθρων τινῶν τοῦ Ποινικοῦ Νόμου», αἱ εἰρημέναι στερήσεις ἐπακολουθοῦν ὅταν ἡ καταγιγνωσκομένη ποινὴ εἶναι τοὐλάχιστον ἐνιαύσιος. Κατὰ τὸ ἄρθρον 24 τοῦ Ποινικοῦ νόμου, ἡ καταδίκη τῶν ἐν τέλει ἢ ἄλλων δημοσίων ὑπηρετῶν ἕνεκα πράξεως ἀναγομένης εἰς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν των καὶ τιμωρουμένης ὡς πλημμελήματος ἀπὸ τὸν Ποινικὸν νόμον συνεπιφέρει τὴν ἀπὸ τῆς ὑπηρεσίας ἔκπτωσιν καὶ τὴν στέρησιν ὅλων τῶν μετὰ τῆς ἀρχῆς ἢ ὑπηρεσίας συνημμένων δικαιωμάτων καὶ πλεονεκτημάτων. ὡς καὶ τὴν πρόσκαιρον ἀνικανότητα εἰς ἀνάκτησιν ἀρχῆς ἢ ἄλλης δημοσίας ὑπηρεσίας. Περὶ τῆς προσκαίρου ταύτης ἀνικανότητος προσδιορίζει τὸ δικαστήριον εἰς τὴν ποινικὴν ἀπόφασιν οὔτε μικροτέραν τῶν ἓξ μηνῶν διάρκειαν. οὔτε μείζονα τῶν ἓξ ἐτῶν. Κατὰ τὸ ἄρθρον 27 Ποινικοῦ νόμου, ἐξ ὅσων ὁ εἰς φυλάκισιν καταδικασθεὶς κερδαίνει ἐργαζόμενος ἐντὸς τῆς φυλακῆς, περιπλέον τῆς ἐπιβληθείσης εἰς αὐτὸν ἐργασίας, ἠμπορεῖ τὸ μὲν ἓν τέταρτον νὰ παραδίδεται εὐθὺς εἰς χεῖράς του διὰ νὰ τὸ μεταχειρίζηται κατὰ τὰς περὶ φυλακῶν διατάξεις, τὸ δὲ ὑπόλοιπον πρέπει νὰ ἐναποταμιεύηται δι' αὐτὸν μέχρι τῆς ἀπολύσεώς του, ἤ, ἐὰν ἐν τῷ μεταξὺ τῆς ποινικῆς διαρκείας ἤθελεν ἀποθάνει, νὰ ἐγχειρίζηται εἰς τοὺς κληρονόμους του (βλ. καὶ ἄρθρα 29, 30, 31, 32, 34 Ποινικοῦ νόμου).

Κατὰ τὸ Σχέδιον ἐπὶ πλημμελήματι δύναται νὰ καταδικασθῇ τις εἰς φυλάκισιν ἢ κράτησιν ἢ χρηματικὴν ποινήν. Ἡ εἰς φυλάκισιν τοὐλάχιστον ἐνιαύσιον καταδίκη, ἐὰν ἡ πρᾶξις δι' ἣν κατεγνώσθη αὕτη προσάπτῃ εἰς τὸν πράξαντα «ἀτιμωτικὸν ὄνειδος», συνεπάγεται αὐτοδικαίως πρόσκαιρον ἀποστέρησιν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων ἑνὸς ἕως 5 ἐτῶν. Τὰ δικαιώματα ὧν ἀποστερεῖται ὁ καταδικασθεὶς ἀπαριθμοῦνται ἐν ἄρθρῳ 52 τοῦ Σχεδίου (ὅρα καὶ ἄρθρα 55 καὶ 56 αὐτοῦ καὶ λ. *ποινή*).

Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

—**ἐπανορθωτικὸν** (τὸ) *[Ναυτ.]*. Σῆμα μεμονωμένον, δι' ἑνὸς σημείου, σημαῖνον «ἐπανορθώσατε τὸ ταχύτερον τὴν τάξιν». Δύναται νὰ εἶναι *γενικόν*, ἢ καὶ *εἰδικώτερον*, ἀπευθυνόμενον πρὸς ὡρισμένα πλοῖα ἢ μοῖραν, ὁπότε συνεπαίρονται καὶ οἱ οἰκεῖοι στολοδρομικοὶ ἀριθμοί.

ἐπανορθωτός, *—ή, —όν*· ὁ δυνάμενος νὰ ἐπανορθωθῇ, ὁ δεκτικὸς ἐπανορθώσεως, ἀντίθ. *ἀνεπανόρθωτος*: «ζημία —, βλάβη ἐπανορθωτή».

Ἐπανοχώρι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ βορεία τῆς νήσου Χίου ἐσχατιά, ἄλλως ὀνομαζομένη *Ἀναπόμερα* (βλ. λ.).

ἐπαντιξιφισμὸς (ὁ) *[Ὁπλομ.]*. Καλεῖται οὕτως ὁ μετὰ τὴν ἀπόκρουσιν τοῦ ἐπαναξιφισμοῦ νέος ἀντιξιφισμός. Οἱ ἐπαντιξιφισμοὶ εἰσὶν ἁπλοῖ ἢ σύνθετοι. *Ἁπλοῖ* μὲν μετὰ διαφόρους ἀποκρούσεις καὶ ἁπλοῦ ἀντιξιφισμοῦ, ὡς μετὰ ζεῦξιν τετάρτης ξιφίζεται ἕκτη, ἀποκρούεται καὶ ἐκτελεῖται ἀντιξιφισμὸς εὐθὺς ἢ εἰς τὴν κάτω γραμμήν. Ἐπαναλαμβανομένης τῆς ἐπιθέσεως, π. χ. εὐθέως, ἀποκρούεται καὶ αὕτη καὶ ἐπακολουθεῖ ἐπαντιξιφισμός. Οὗτος γενήσεται εἰς τὴν κάτω γραμμήν, ἐὰν ὁ ἀντιξιφισμὸς ἀπεκρούσθη εἰς τὴν ἄνω καὶ τἀνάπαλιν. *Σύνθετοι* δὲ μετ' ἀποκρούσεις καὶ ἀντιξυφισμοὺς ἁπλοῦς ὡς ξιφισμὸς εὐθύς: ζεῦξις τετάρτης, προσποίησις ἕκτης (ἀπόκρουσις καὶ ἀντιξιφισμὸς εὐθύς. Ἀντίταξις ἢ ἀπόκρουσις (ἕκτην ἢ ἐλλειπτικῶς τετάρτην). Ἀποκατάστασις. Ἐπαντιξιφισμός. Τετάρτην. Δὶς τετάρτην. Τετάρτην ἕκτην. Καταφορὰ τετάρτης. Καταφορὰ τετάρτων ἕκτων. Ἀλλαγὴ γραμμῆς. Ὁμοίως ἐκτελοῦνται καὶ ἀποκρούσεις ἐπαντιξιφισμοῦ καὶ δεύτερος ἐπαντιξιφισμὸς ἁπλοῦς, ἢ καὶ ἀποκρούσεις τοῦ ἐπαντιξιφισμοῦ καὶ δευτέρου ἐπαντιξιφισμοῦ σύνθετοι. Τ. ΚΑΡΑΚΑΛΟΣ

ἐπάνω, κοιν. *ἀπάνω καὶ πάνω*· ἐπίρρ. ἄνω, ὑψηλά, ὑψηλότερον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς χαμηλότερον σημεῖον, ἀντίθ. *κάτω, ὑποκάτω*: «μένει—, κοιμᾶται ἐπάνω», «ἐλᾶτε ἐπάνω», «τὸ ἐπάνω πάτωμα», «τὸ ἐπάνω χωριό», τὸ κείμενον ὑψηλότερον, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ «κάτω χωριό», ὁμοίως: «ἐπάνω Μαγούλα—κάτω Μαγούλα»· || λέγεται πρὸς σαφεστέραν δήλωσιν τῆς πρὸς τὰ ἄνω διευθύνσεως ἢ ἁπλῶς τοῦ *ἄνω*: «πηγαίνω ἐπάνω 'ς τὸ βουνό», «ἀνεβαίνω ἐπάνω 'ς τὴν ταράτσα», «ἀνέβη ἐπάνω 'ς τὴν κορφὴ τοῦ δένδρου» καὶ «εἶναι ἐπάνω 'ς τὸ βουνό,—ἐπάνω 'ς τὴν ταράτσα, — ἐπάνω 'ς τὴν κορφὴ τοῦ δένδρου»· || ἐντεῦθεν ἡ σημασία τοῦ *ἐπάνω τινός*, τοῦ *ἐπί τινος*: «τὸ ἄφησα ἐπάνω 'ς τὸ τραπέζι» ἢ «— 'ς τὸ τραπέζι ἐπάνω», «'ς τὸ κρεββάτι ἐπάνω εἶναι»· ὁμοίως: «αὐτοῦ ἐπάνω, ἐδῶ ἀπάνω, ἐκεῖ ἀπάνω»· || ἀπὸ τῆς ἐννοίας τοῦ ὑψηλότερον προέκυψεν ἡ ἔννοια τοῦ *ἐπὶ πλέον*: «εἶναι εἴκοσι ὀκᾶδες κι' ἀπάνω» ἢ «εἶναι ἀπάνω ἀπὸ εἴκοσι ὀκᾶδες», «εἶναι τριάντα χρονῶν κι' ἀπάνω» ἢ «ἀπάνω ἀπὸ τριάντα χρονῶν»· ὁμοίως: «ἔχει ἀπάνω ἀπὸ ἑκατομμύριο,—ἀπάνω ἀπὸ χίλια πρόβατα», «τὸ λάδι εἶναι (εἰς τὸ δοχεῖον) ἀπάνω ἀπὸ τὴ μέση»· || ὑπεράνω, ἀνωτέρω: «ἐπάνω ἀπὸ μᾶς κάθεται ὁ τάδε» εἰς τὸ ἄνω πάτωμα ἢ ὑψηλότερον: «πιὸ ἐπάνω ἀπὸ μᾶς», «πήγαινε ἀκόμη ἐπάνω πρὸς τὸν λόφον»· || τὸ ἀνώτατον σημεῖον: «τὸ πιθάρι ἐγέμισε ἕως ἀπάνω», «μὴ φέρνης τὸ ποτῆρι ἕως ἀπάνω γεμᾶτο»· || μετὰ τῆς προθέσεως *ἀπὸ* πρὸς δήλωσιν τῆς ἀπὸ τόπου σχέσεως: «ἔρχεται—, κατεβαίνει ἀπὸ πάνω»· || ἁπλῶς ἀντὶ τοῦ *ἄνωθεν*: «κάθονται ἀπὸ πάνω ἀπὸ μᾶς»· || ἀντὶ τῆς προθέσεως *ἐπί*: «ἐπάνω μου,—σου, — του κτλ.» μαζί μου, σου, — του κτλ.: «δὲν ἔχω ἐπάνω

Digitized by Google

μου χρήματα, — μαντήλι, — ὡρολόγι»· || ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ βάρους, τοῦ φόρτου, τῆς ἐπιθέσεως: «ἔπεσε ἀπάνω μου», «τοῦ 'ριξαν ἀπάνω του ὅλα τὰ βάρη τῆς οἰκογενείας», «ἐρρίχτηκαν ἐπάνω του σὰν σκυλλιά»· || πρὸς ἐπίτασιν τῆς ἐννοίας τῆς ἐπιθέσεως προστίθεται ἡ *κατά*: «ἔπεσαν κατ' ἐπάνω του»· || ἐπὶ τῆς ἐννοίας τῆς προσθήκης: «ἀπάνω 's τὴ φτώχια μᾶς βρῆκε κι' ἡ ἀρρώστια»· || ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ συγχρονισμοῦ: «ἦρθε ἀπάνω 's τὸ μεσημέρι, — ἀπάνω 's τὸ φαγητό, — ἀπάνω ποῦ ἔβγαινα ἔξω», «ἦρθες ἀπάνω 's τὴν ὥρα» εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν· || ὁμοίως «μὴν τὸ τρομάζῃς ἀπάνω 's τὸν ὕπνο του» καθ' ὃν χρόνον κοιμᾶται, «ἐπάνω 's τὸ θυμό του δὲν ξέρει τί λέει»· || φράσις: «παίρνω ἐπάνω μου» ἀναλαμβάνω, παχύνομαι: «μὲ τὸ ταξίδι πῆρε λίγο ἀπάνω του»· || «τὸ παίρνω ἀπάνω μου» ὑπερηφανεύομαι, ἀλαζονεύομαι: «ἀπὸ τὸν καιρὸ ποῦ ἔγινε πλούσιος τὸ πῆρε ἀπάνω του»· || «τὸν παίρνω ἀπάνω μου» ἢ «τὸ ζήτημα αὐτὸ τὸ παίρνω ἐγὼ ἀπάνω μου» τὸ ἀναλαμβάνω ὑπευθύνως· || «τά 'καμε ἀπάνω του» ἢ τά 'καμε 's τ' ὄνομά του» ἐννοεῖται τὰ *χαρτιὰ* ἢ τὰ *κτήματα* τὰ ἔγραψε, τὰ ἐκληροδότησε: «ὅλην τὴν περιουσίαν του τὴν ἔκαμε ἀπάνω 's τὸ μεγάλο του παιδί»· || «τὰ κάνει ἀπάνω του, δὲν κρατιέται» συνήθως ἐπὶ παιδίων, τὰ ὁποῖα ἀποπατοῦσιν ἢ ἐνουροῦσιν ἐνδεδυμένα· || μετὰ τοῦ ἄρθρου: «οἱ ἐπάνω» οἱ κατοικοῦντες εἰς τὸ ἐπάνω πάτωμα ἐν σχέσει πρὸς τοὺς κατοικοῦντας εἰς τὸ κατωτέρω: «δὲν μᾶς ἀφίνουν νὰ ἡσυχάσωμεν οἱ ἐπάνω»· || παρ' ἀρχαίοις: «τὸ ἐπάνω δικαστήριον» ὁ Ἄρειος Πάγος, «τὰ ἐπάνω λεχθέντα» τὰ προλεχθέντα· || μεσαιων. «ὁ ἐπάνω» ὁ ἐπὶ κεφαλῆς, ὁ ἐποπτεύων. Β. Φ.

— **ἐπάνω-κάτω,** κοιν. *ἀπάνω-κάτω* ἢ *πάνω-κάτω*· περίπου, κατά τι πλέον ἢ κατά τι ἔλαττον, κατὰ προσέγγισιν: «ἦσαν ἐπάνω-κάτω πεντακόσιοι ἄνθρωποι».

Ἐπάνω *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Μικρὰ καὶ ἀκατοίκητος νησὶς τῆς *Ἀντιπάρου* (βλ. λ. τ. Δ', σ. 914 β').

ἐπανωβελονιὰ (ἡ) (κοιν. *καβαλίκι*). Εἶδος βελονιᾶς χρησιμοποιουμένης εἴτε πρὸς συνένωσιν δύο ὑφασμάτων, εἴτε πρὸς συγκράτησιν τῶν κλωστῶν ξεφτυσμένων ὑφασμάτων. ΑΓΓΕΛ. ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗ

Ἐπανωγεώργης *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς Κνιδίας χερσονήσου (πλάτ. 36°41′ 1/3 Β, μῆκ. 27° 33′ 1/4 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1604: The gulf of Kos, Doris and Symi) βορείως τῆς νησῖδος Μπαμπᾶ. Λαμπρὸν ἀγκυροβόλιον καὶ πολυσύχναστον, ὑπὸ σφοδροὺς βορείους ἀνέμους, βυθοῦ ἀμμοπηλώδους 10—17 ὀργυιῶν. Σ. Ε. Λ.

ἐπανώγραμμα (τὸ) καὶ ***πανώγραμμα*** δημοτ.· ἡ ἐπιγραφή, ἡ διεύθυνσις τῆς ἐπιστολῆς, τοῦ δέματος, τοῦ κιβωτίου κττ.

ἐπανωγραφὴ (ἡ)· δημοτ., ἄλλως *ἐπανώγραμμα* (βλ. λ).

ἐπανώδεμα (τό)· ὅ,τι δένει τις ἐπάνω, ἐπίδεσμος.

ἐπάνωθεν· ἐπίρρ., ἀπὸ ἐπάνω, ἄνωθεν: «ἐπάνωθεν ἡμῶν»· πβλ. ἰδιωμ. *ἀπανωθιό*.

ἐπανωκαλύμμαυκον (τὸ) (ὀρθότ. *ἐπανωκαμήλαυκον)*. Τὸ γνωστὸν ἐκ μετάξης, ἢ τρίχινον, ἐπικάλυμμα, ὅπερ ἐπιρρίπτουσιν ἐπὶ τοῦ σκούφου αὐτῶν οἱ μοναχοί, ἐπὶ τοῦ καλυμμαυκίου οἱ πρεσβύτεροι, οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸν ἄγαμον ἢ μοναχικὸν κλῆρον· εἰς τοὺς ἐγγάμους ἱερεῖς ἀπαγορεύεται ἡ χρῆσις τοῦ ἐπανωκαλυμμαύκου, ἣν οἱ πατριάρχαι μόνοι δικαιοῦνται νὰ ἐπιτρέψωσιν εἰς ἔγγαμον κληρικόν, λόγῳ ἀμοιβῆς ἠθικῆς ὑπηρεσιῶν προσενεχθεισῶν εἰς τὴν θρησκείαν, ἢ τὰ γράμματα, καθὼς ἐχορήγησαν τὸ δικαίωμα τοῦτο εἰς τὸν Μ. οἰκονόμον Κωνσταντῖνον τὸν ἐξ Οἰκονόμων. Ἡ παράδοσις παρὰ τοῖς παλαιοῖς διδασκάλοις ἐδίδασκεν ὅτι τὸ ἐπανωκαλύμμαυκον εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὁ πατριάρχης Μεθόδιος, ὁ ἐπὶ Θεοδώρας καὶ Μιχαὴλ (842—846) καλύπτων τὴν ἀσχημίαν τοῦ προσώπου ἐκ τῆς πτώσεως τῶν τριχῶν, ἕνεκα τῆς ἐν τάφῳ δῆθεν πολυετοῦς μετὰ λῃστῶν συμβιώσεως. Ἀλλ' ἐν τῇ βιογραφίᾳ τοῦ ἐπιφανοῦς ἀσκητοῦ Παχωμίου βλέπομεν ὅτι αὐτὸς ἐπενόησε τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἐπὶ τοῦ σκούφου σκέπης ἢ κουκουλίου, ὅπως σκέπουσα τὰς παρειὰς παρακωλύῃ τοὺς τρώγοντας ἐν τῇ κοινῇ τραπέζῃ νὰ πολυπραγμονῶσι τὸν τρόπον τοῦ τρώγειν τῶν παρακαθημένων, ἢ τὰς ἀλλοιώσεις τῆς μορφῆς αὐτῶν. Μ. Ι. Γ.

Ἐπανωμεριὰ *[Παραλ. Γεωγρ.]*.—1) Ἡ ΒΑ τῆς νήσου Θήρας ἀπορρὼξ ἐσχατιὰ ἡ ἀντικρύζουσα τὴν Β τῆς νήσου Θηρασίας ἄκραν καὶ ἐπὶ τῆς ὁποίας ὁμώνυμος κώμη, ἕδρα τῆς κοινότητος Οἴας. Ἐπὶ τοῦ χείλους τῶν ἀπορρώγων φάρος (ἀπὸ τοῦ 1893: πλάτ. 36° 27′ 33″ Β., μῆκ. 25°23′03″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2043: Santorin island) σταθεροῦ ἐρυθροῦ φωτὸς 10 μιλλ.· ἀνεμόμυλος ὅμως εὑρισκόμενος πρὸς δυσμὰς τοῦ φάρου κάμνει νὰ φαίνεται τὸ φῶς του ἐκ δυσμῶν ἐρυθρὸν σκαρδαμῦσσον, ὅταν αἱ πτέρυγές του στρέφουσι. — 2) Ἀκρωτήριον, ἡ βορεία τῆς νήσου Χίου ἐσχατιὰ ἡ καὶ *Ἀναπόμερα* (βλ. λ.) ἄλλως ὀνομαζομένη. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἐπανωμὴ *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 3.589. Ἡ κοινότης, μία τῶν πλουσιωτέρων κοινοτήτων τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἔχει 140 χιλιάδας περίπου καλλιεργήσιμα στρέμματα καὶ παράγει διάφορα γεωργικὰ προϊόντα, ὡς σιτηρὰ περὶ τὰ 4.000.000 ὀκάδας, ἐξ ὧν 2.000.000 σῖτος, βάμβακα, γλυκάνισον, ὄσπρια, σησάμια κτλ., ἐξάγουσα σεβαστὰς ἐξ αὐτῶν ποσότητας. Οἱ κάτοικοί της εἶναι προοδευτικώτατοι καὶ συνησπισμένοι εἰς τέσσαρας γεωργικοὺς συνεταιρισμούς. Ἔχει βιομηχανίαν μετάξης καὶ ἀλευρόμυλον. Ἡ κοινότης συντηρεῖ ἑξατάξια δημοτικὰ σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων καὶ μικτὸν ἡμιγυμνάσιον. Εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Μεσημέρι* (κάτ. 353) καὶ *Ὅρμος Ἐπανωμῆς* (κάτ. 105).

— *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Χθαμαλή, ἀμμώδης, πλαισιουμένη ὑπὸ χοιράδων ἐπικίνδυνος γλῶσσα, προεκτείνουσα πρὸς Λιβόνοτον φερώνυμον πεδιάδα τῆς δυτικῆς Χαλκιδικῆς καὶ ἀποτελοῦσα τὸ ἀνατολικὸν κέρας τῆς δευτέρας στενώσεως τοῦ Θερμαϊκοῦ, τὸ συζυγὲς πρὸς τὴν γλῶσσαν Ἀθερίδα τῆς κατέναντι ἀκτῆς. Ἐπ' αὐτῆς εἶχεν ἀνεγείρει (1865) ἡ γαλλικὴ «Ἑταιρεία τῶν Ὀθωμανικῶν Φάρων» πυρσὸν ἐκ δύο κατακορύφων λευκῶν φώτων σταθερῶν (πλάτ. 40°22′00″ Β, μῆκ. 22°55′00″, χάρτ. ἀγγλ. 1085: Negrepont to Kassandra καὶ 2070: Saloniki bay), ὅστις ἀντικατεστάθη δι' αὐτομάτου φάρου Ἄγκα (1920) τριάδος ἐκλάμψεων λευκῶν. Ἐκ τῆς σειρᾶς τῆς γεωγραφικῆς διαδοχῆς ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ Πτολεμαίου (Γ, ιγ, 13 καὶ *Στεφ. Βυζ.*) προκύπτει ἡ ταυτότης πρὸς τὴν *Γιγωνίδα* ἢ *Ἡγωνίδα* ἄκραν τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἐπανωπροίκι (τό)· δημοτ., τὸ ἐπὶ πλέον τῆς προικὸς προσφερόμενον εἰς τὸν γαμβρόν· τοῦτο γίνεται συνήθως, ὅταν δι' οἱονδήποτε λόγον ὁ μνηστὴρ ἀρνῆται νὰ τελέσῃ γάμον, δέχεται δὲ λαμβάνων ἐπανωπροίκι.

ἐπανωσένδονον (τό)· τὸ ἐπάνω σενδόνι τῆς κλινοστρωμνῆς, τὸ σενδόνι μὲ τὸ ὁποῖον καλύπτεταί τις, σκεπάζεται, τὸ σενδόνι τοῦ ἐφαπλώματος ἢ ἄλλου σκεπάσματος, ἀντίθ. *κατωσένδονον*.

Ἐπανωσήφης. Μονὴ τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἀνήκουσα εἰς τὴν κοινότητα Τεφελίου ἐπαρχίας Μονοφατσίου νομοῦ Ἡρακλείου Κρήτης, ἔχουσα 50 κατοίκους (1928), μοναχοὺς καὶ γεωργούς. Πανηγυρίζει τὴν 23 Ἀπριλίου καὶ κεῖται ἐπὶ ὑψηλῆς τοποθεσίας παρὰ τὸ χωρίον Ἀρκάδι, ὅπου τοποθετεῖται ἡ ἀρχαία πόλις Ἀρκαδία. Ἐνταῦθα ἔχει τὰς πηγὰς αὐτοῦ ὁ ποταμὸς Ἀναποδάρης (Καταρράκτης). Ε. Γ.

ἐπανωτός, *—ή, —όν* καὶ *ἀπανωτός*· *πληθ. ἐπανωτοί*· ὁ ἕνας ἐπάνω εἰς τὸν ἄλλον.

ἐπανωφόριον (τό). Τὸ κοινῶς λεγόμενον *πανωφόρι* καὶ *παλτό*, ἐν δὲ τῇ λογίᾳ γλώσσῃ *ἐπενδύτης*, ἤτοι τὸ ἐκ χονδροτέρου ὑφάσματος καὶ μακρὸν μέχρι ἢ καὶ κάτω τῶν γονάτων χειριδωτὸν ἔνδυμα, τὸ φερόμενον ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐν καιρῷ χειμῶνος.

Ἐπανωχώρι ἢ ***Ἀπανωχώρι*** *[Γεωγρ.]*. Ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος (943 κάτ., 1928) τῆς ἐπαρχίας Σελίνου τοῦ νομοῦ Χανίων Κρήτης. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Πριναὶς* (316), *Ἁγία Εἰρήνη* (242), καὶ *Τσισκιανὰ* (76). Τὸ διαμέρισμα τοῦτο τοῦ Σελίνου εἶναι ὀρεινὸν καὶ ὑγιεινόν, ὑπῆρξε δὲ θέατρον πολλῶν μαχῶν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866. Ε. Γ.

— **Ἐπανωχώρι** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κραναίας τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 128. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Μηνετᾶτα* (κάτ. 83) καὶ *Μιχᾶτα* (κάτ. 77).

ἐπάξιος, *—α, —ον*· ἄξιος, ἀντάξιος· || πρέπων, ἁρμόζων: «ἐπάξιος γάμος». — Ἐπίρρ. ***ἐπαξίως***: «ἐτιμήθη, —ἠμείφθη ἐπαξίως».

ἐπαξόνιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐπὶ τοῦ ἄξονος στηριζόμενος ἢ κείμενος.

ἐπαπείλησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπαπειλεῖν, ἀπειλή, ἐκφόβησις.

ἐπαπειλῶ (*—έω*), ἀόρ. *ἐπηπείλησα*· ἀπειλῶ, ἐκφοβῶ, φοβερίζω· || ἐπισείω κακόν, κίνδυνον: «ἐπαπειλεῖ συμφορὰς καὶ διώξεις»· || παθ. *ἐπαπειλεῖται*· ἐπίκειται ὡς ἀπειλή: «ἐπαπειλεῖται θύελλα, —τρικυμία, —κεραυνός».

ἐπάρατος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δι' ἀρᾶς, διὰ κατάρας βεβαρημένος, κατηραμένος: «ἐπάρατος τόπος, — ἄνθρωπος»· || «ἐπάρατος νόσος» δεινή, φρικτὴ νόσος.

ἐπαργίλλωσις *[Τεχν.]*. Καλεῖται οὕτως ἐπένδυσις ἐπιφανειῶν ἐκτεθειμένων εἰς τὸ γυμνὸν πῦρ διὰ στρώματος ἀργίλλου πρὸς προφύλαξιν αὐτῶν ἀπὸ ἐνδεχομένων φθορῶν ἢ καταστροφῆς. Ἡ ἄργιλλος ἀποτελεῖ ἄριστον *πυρίμαχον* ὑλικὸν (βλ. λ.) λόγῳ τοῦ δυστήκτου αὐτῆς καὶ τῆς μονιμότητος εἰς ὑψηλὰς θερμοκρασίας. ΑΝ. Δ.

ἐπάργυρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ κεκαλυμμένος μὲ ἄργυρον, ὁ ἐπηργυρωμένος, κοιν. *ἀσημοκαπνισμένος*: «ἐπάργυρα σκεύη».

ἐπαργυρῶ (*—όω*), καὶ *ἐπαργυρώνω*, ἀόρ. *ἐπηργύρωσα—ἐπηργυρώθην*, παθ. μετχ. *ἐπηργυρωμένος*· καλύπτω δι' ἀργύρου, ἀσημώνω. κοιν. *ἀσημοκαπνίζω*: «δὲν ἐπαργυροῦνται ὅλα τὰ μέταλλα», «σκεύη ἐπηργυρωμένα».

ἐπαργύρωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐπαργυροῦν*, ἡ δι' ἀργύρου ἐπικάλυψις: «ἐπαργύρωσις ἐπιτραπεζίων σκευῶν», «ἡ ἐπαργύρωσις σὺν τῷ χρόνῳ ἀποτρίβεται».

—*[Τεχν.]* Αἱ ἐπαργυρώσεις διὰ φύλλων ἀργύρου ἐπιτυγχάνονται δι' ἀπολύτως ἀναλόγου τρόπου ὡς καὶ εἰς τὰς ἐπιχρυσώσεις. Ὁμοίως δι' ἀναλόγων μεθόδων γίνονται αἱ *ἐπαργυρώσεις ἐν θερμῷ*, *ἐν ψυχρῷ καὶ δι' ὑγρᾶς ὁδοῦ* (βλ. λ. *ἐπιχρύσωσις*). Περὶ τῶν γαλβανικῶν ἐπαργυρώσεων βλ. λ. *γαλβανοστεγία*.

Ἡ ἐπαργύρωσις κατόπτρων ἐπιτυγχάνεται διὰ διαλύματος νιτρικοῦ ἀργύρου ἐντὸς ἀμμωνίας περιέχοντος καὶ τρυγικὸν ὀξύ. Διὰ τοῦ διαλύματος αὐτοῦ ἐπικαλύπτεται ὁ προκαθαρισθεὶς ὑαλοπίναξ εἰς λεπτὸν στρῶμα. Μετὰ πάροδον εἴκοσι λεπτῶν περίπου ἀφαιρεῖται τὸ διάλυμα, ἐκπλύνεται τὸ σχηματισθὲν λεπτὸν μεταλλικὸν στρῶμα καὶ ἐπικαλύπτεται δι' ἑτέρου ὁμοίου διαλύματος περιέχοντος διπλασίαν ποσότητα τρυγικοῦ ὀξέος. Μετ' ἐπίδρασιν δεκαπέντε λεπτῶν περίπου ἀποχύνεται τὸ ὑγρὸν καὶ πάλιν, ἐκπλύνεται καὶ ἀφίεται πρὸς ξήρανσιν. Πρὸς προστασίαν ἀπὸ φθορῶν ἐπικαλύπτεται διὰ στρώματος ἐξ εἰδικοῦ βερνικίου (βλ. καὶ λ. *κάτοπτρα*). ΑΝ. Δ.

ἐπαργυρωτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπαργύρωσιν: «ἐπαργυρωτικὴ τέχνη, —μέθοδος».

ἐπαρίστερος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀριστερόχειρ, ὁ μεταχειριζόμενος τὴν ἀριστερὰν χεῖρα ἀντὶ τῆς δεξιᾶς, κοιν. *ζερβὸς* ἢ *ζερβοχέρης*· || ἀδέξιος, ἀνεπιτήδευτος· || ὁ ἐπ' ἀριστερὰ εὑρισκόμενος.—Ἐπίρρ. ***ἐπαριστέρως***.

— *[Ὁπλομ.]* Ἐν τῇ ὁπλομαχητικῇ καλεῖται ἐπαρίστερος (κοιν. *ἀριστερός*, γαλλ. gaucher) ὁ χειριζόμενος τὸ ξίφος ἢ τὴν σπάθην διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρός. Ὁ διὰ πρώτην φορὰν εὑρισκόμενος ἔναντι ἐπαριστέρου δεξιός, περιέρχεται εἰς δυσχερῆ ἀμηχανίαν, ὢν συνηθισμένος νὰ ἀποκρούῃ τοὺς ξιφισμοὺς δεξιοῦ. Εἰς τὴν αὐτὴν ἀμηχανίαν περιέρχεται καὶ ὁ ἐπαρίστερος εὑρισκόμενος ἔναντι ἑτέρου τοιούτου, ὢν εἰθισμένος νὰ ὁπλομαχῇ συνήθως μὲ δεξιούς. Ἡ ἀμηχανία αὕτη προέρχεται, διότι ὅταν ὁ δεξιὸς εἶναι ἐζευγμένος εἰς τὴν ἕκτην, ὁ ἐπαρίστερος εἶναι εἰς τὴν τετάρτην καὶ τἀνάπαλιν· διότι, ἐνῷ ἀμφότεροι ἔχουσι τὴν πυγμὴν ὑπτίαν, ὁ μὲν δεξιὸς αἰσθανόμενος ξίφος τοῦ ἀντιπάλου του δεξιὰ τοῦ ἰδικοῦ του εἶναι ἐζευγμένος εἰς τὴν ἕκτην, ὁ δὲ ἀριστερὸς αἰσθανόμενος ὡσαύτως τὸ ξίφος τοῦ ἀντιπάλου δεξιὰ τοῦ ἰδικοῦ του εἶναι ἐζευγμένος εἰς τὴν τετάρτην, ὥστε καὶ ζεύξεις καὶ νύξεις καὶ ἀποκρούσεις ἀλλάσσουσι δι' ἕκαστον ὀνομασίαν· τὸ δὲ μέρος προσδιορίζεται δι' ἕκαστον ἐκ τῆς ζεύξεως, ἣν ὁ ἴδιος κατέχει καὶ ὄχι ἐκ τῆς τοῦ ἀντιπάλου. Ἐνίοτε δύναται νὰ θεωρηθῇ, ἔν τινι μέτρῳ, ὡς προτέρημα ἡ διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς χρῆσις τοῦ ξίφους, ὅπως καὶ τῆς σπάθης, διότι ἀναμφισβητήτως οἱ ἐπαρίστεροι πλεονεκτοῦν ὄντως ὁπλομαχοῦντες ἔναντι δεξιῶν. Τ. ΚΑΡΑΚΑΛΟΣ

ἐπαριστερότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐπαριστέρου, ἀδεξιότης, ἀνεπιτηδειότης.

Ἐπάριτοι (οἱ) καὶ ***Ἐπαρῖται*** καὶ ***Ἐπαρόητοι*** *[Ἀρχ.]*. Ἐκαλοῦντο οὕτως οἱ ἀποτελοῦντες ἔξεχον σῶμα Ἀρκάδων πολεμιστῶν μαχιμωτάτων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ὡς δημόσιοι φύλακες καὶ ὑπεστήριξαν τὸ κοινὸν τῶν Ἀρκάδων εἰς τοὺς πολέμους τοὺς ἐναντίον τῶν Σπαρτιατῶν, τῶν Ἠλείων, τῶν Μαντινέων καὶ ἄλλων. Φαίνεται ὅτι εἰς τὸ σῶμα τοῦτο προσελαμβάνοντο καὶ μισθοφόροι. ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἐπάρκεια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι ἐπαρκές, ἀντίθ. *ἀνεπάρκεια*: «ἐπάρκεια ἐλαίου, —σίτου».

ἐπαρκὴς (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό)· ὁ ἐπαρκῶν, ὁ ἀρκῶν, ἀρκετός, ὁ ἀνταποκρινόμενος εἰς τὰς χρείας: «ἐπαρκῆ τρόφιμα», «λαμβάνει μισθὸν ἐπαρκῆ διὰ τὰς καθημερινὰς ἀνάγκας του».—Ἐπίρρ. ***ἐπαρκῶς***.

ἐπαρκῶ (*—έω*), ἀόρ. *ἐπήρκεσα*· εἶμαι ἀρκετός, ἱκανός, φθάνω, ἀνταποκρίνομαι εἰς τὰς ἀνάγκας τινος: «ὁ σῖτος ἐπήρκεσε δι' ἓν ἔτος», «δὲν μᾶς ἐπαρκεῖ ὁ μισθὸς διὰ τὰς ἀνάγκας μας».

ἔπαρμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐπαίρειν*· ὕψωμα, πᾶν ὅ,τι ἐξέχει, ἐξοχή· || φούσκωμα, πρή-

Digitized by Google

ξιμό· || ἐξόγκωσις τοῦ ὀστοῦ: «*ὀστεῶδες ἔπαρμα*»· || ἀντὶ τοῦ ἔπαρσις, ὑπερηφάνεια.

—*['Ανατ.]* Διακρίνομεν ἐν τῇ ὀστεολογίᾳ τὸ *καμαρωτὸν* ἔπαρμα τῆς προσθίας ἄνω ἐνδοκρανίου ἐπιφανείας τοῦ κροταφικοῦ ὀστοῦ, τὰ *φατνιακὰ* ἐπάρματα τῆς ἄνω γνάθου, τὸ *μεσογλήνιον* ἔπαρμα τοῦ ἄνω ἄκρου τῆς κνήμης καὶ ἐν τῇ σπλαγχνολογίᾳ τὰ *ὑπογλώσσια* ἐπάρματα, κείμενα ἑκατέρωθεν τοῦ χαλινοῦ τῆς γλώσσης, τὸ ἔπαρμα τοῦ *Vatcr*, εἰς ὃ ἐκβάλλει κοινῇ ἢ κεχωρισμένως ὁ χοληδόχος καὶ ὁ παγκρεατικὸς πόρος, καὶ τέλος τὸ *σφηνοειδὲς* ἔπαρμα, κείμενον κατὰ μῆκος τοῦ ὀπισθίου μέρους τῆς ἔσω ἐπιφανείας ἑκατέρας ἀρυταινεπιγλωττιδικῆς πτυχῆς τοῦ κοίλου τοῦ λάρυγγος.

'Επάρνα. Εἷς ἐκ τῶν Μήδων στρατηγῶν οἵτινες ᾐχμαλωτίσθησαν ὑπὸ τοῦ 'Ασσυρίου 'Ασαρχαδδὼν ὅταν Σκύθαι καὶ Μῆδοι συνησπίσθησαν ἐναντίον του.

ἔπαρσις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐπαίρειν*, ἀνύψωσις: «ἔπαρσις τοῦ ἱστίου,—τῆς σημαίας»· || ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐπαίρεσθαι*, ὑπερηφάνεια, ἀλαζονεία, μεγαλαυχία, οἴησις: «ἡ ἔπαρσις τοῦ ἐθόλωσε τὴν διάνοιαν».

—**ἔπαρσις** ***σημαίας*** *[Ναυτ.]*. 'Επιβάλλουσα σύντομος τελετὴ λαμβάνουσα χώραν ἐπὶ τῶν ἐν ὅρμῳ πολεμικῶν πλοίων, τὴν 8 π. μ. ἀκριβῶς, ὥραν καθ' ἣν ἐπαίρεται ἐπὶ τοῦ στηλιδίου τῆς πρύμνης ἡ ἐθνικὴ τοῦ πλοίου σημαία. Τὰ οἰκεῖα παρ' ἡμῖν κελεύματα εἶναι: «'Η φρουρά», ὅπως παραταχθῇ ἡ φρουρὰ ἔνοπλος μὲ μέτωπον πρὸς πρύμναν· «Εἰς ἔπαρσιν σημαίας»...«Προσοχή!» «Αἶρε!» Ἅμα τῷ τελευταίῳ κελεύματι, ἡ φρουρὰ παρουσιάζει ὅπλα, οἱ σκοποὶ τῶν κλιμάκων πυροβολοῦσιν ἅπαξ ἕκαστος, αἱ σάλπιγγες καὶ τὰ τύμπανα ἠχοῦσι τὸ ἐμβατήριον καὶ ἡ σημαία ἐπαίρεται πολὺ βραδέως. Τῆς τελετῆς ταύτης οὔσης διεθνοῦς, ἐὰν τὸ πλοῖον ἔχῃ ἔνδον μουσικήν, παιανίζει αὕτη τὸ εἰδικὸν τῆς σημαίας ἐμβατήριον (παρ' ἡμῖν τὸ ὑπὸ τοῦ Παριζίνη μελοποιηθέν), μετὰ τοῦτο τὸν ἐθνικόν του ὕμνον, εἶτα τὸν ὕμνον τοῦ τόπου ἐν ᾧ τὸ πλοῖον φιλοξενεῖται, εἶτα τοὺς ὕμνους τῶν ἐν τῷ αὐτῷ λιμένι ἀλλοεθνῶν πλοίων, προηγουμένων τῶν τῶν πλοίων ἐφ' ὧν ὑψοῦται τυχὸν ναυαρχικὸν σῆμα, εἶτα δὲ τῶν ὕμνων τῶν λοιπῶν, κατὰ σειρὰν προτεραιότητος κατάπλου. Διὰ τὸ ταυτόχρονον τῆς τελετῆς ἐφ' ὅλων τῶν ἐν τῷ λιμένι πολεμικῶν, ἀδιακρίτως ἐθνικότητος, ὁ ἐν τῷ λιμένι τυχὸν ναύαρχος τοῦ τόπου ἢ ὁ ἀρχικυβερνήτης, ἐὰν ὑπάρχῃ τοιοῦτος, αἴρει τὸ σῆμα τῆς ἐπάρσεως τῆς σημαίας, ἅμα τῇ ὑποστολῇ τοῦ ὁποίου ἐκτελεῖται ἡ ἔπαρσις ὑφ' ἁπάντων τῶν πλοίων συγχρόνως. Ἄλλως τὰ ἐπιτόπια μεμονωμένα πλοῖα συμμορφοῦνται πρὸς τὰς κινήσεις τοῦ ξένου ἐν τῷ λιμένι ναυάρχου ἢ ἀρχικυβερνήτου, ἤ, ἂν οὐδεὶς τοιοῦτος ὑπάρχῃ ἐν τῷ λιμένι, τὰ ξένα πλοῖα συμμορφοῦνται πρὸς τὴν κίνησιν τῶν τοῦ τόπου. Παρ' ἡμῖν, ἐξαιρετικῶς, ἡ σημαία ἐπαιρομένη μεσίστιος ἀπὸ τῆς Μεγάλης Τετάρτης ἕως τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, ἐπαίρεται ὁμοῦ μετὰ *μεγάλου στολισμοῦ* καὶ εἴκοσι μιᾶς βολῶν πυροβόλου. Εἰς τὰ πολεμικὰ πλοῖα τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ ἡ τελετὴ αὕτη προσελάμβανε μεγάλην ἐπιβλητικότητα, διότι συγχρόνως ἐξετελεῖτο καὶ *σταύρωσις φωσώνων*, ἐνίοτε μάλιστα μετ' *ἀναγωγῆς ἐπιστηλίων* (κέλευμα: Εἰς ἔπαρσιν σημαίας, ἀναγωγὴν ἐπιστηλίων καὶ σταύρωσιν φωσώνων...», «Προσοχή!»... «Ἄγε δή!»). 'Εν πλῷ ἡ σημαία ἐπαίρεται συνηθέστερον ἐπὶ τοῦ τέρθρου τοῦ κέρατος τοῦ ἐπιδρόμου ἅμα τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου, ἄνευ τιμῶν, πλὴν τοῦ εἰδικοῦ τῆς συρίκτρας τερετίσματος καὶ ἀποκαλύψεως τῶν ἀνδρῶν τῆς φυλακῆς ἱσταμένων εἰς προσοχὴν μὲ μέτωπον πρὸς πρύμναν· ἡ οὕτω δὲ ἐπαρθεῖσα σημαία εἴτε διατηρεῖται ἐπηρμένη μέχρι τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, εἴτε ὑποστέλλεται τὴν 7ην 57 π. μ. ἄνευ τιμῶν, διὰ νὰ ἐπαρθῇ τὴν 8ην μετὰ τῶν τιμῶν ἃς θὰ ἐπέτρεπεν ἡ κατάστασις τῆς θαλάσσης.

Πᾶς στρατιωτικός, ἀνερχόμενος εἰς πολεμικὸν πλοῖον, ὀφείλει ἅμα ὡς πατήσῃ εἰς τὸ κατάστρωμα νὰ στραφῇ πρὸς τὴν σημαίαν καὶ νὰ χαιρετήσῃ στρατιωτικῶς. Εἰς πλεῖστα κράτη τοῦτ' αὐτὸ ἐκτελοῦν, ἀποκαλυπτόμενοι, καὶ οἱ ἰδιῶται τοῦ πλοίου ἐπισκέπται.

Ἔπαρσις σημαίας μεσιστίου καὶ δεδεμένης εἰς κόμβον ἀποτελεῖ σῆμα ἐπικλήσεως ἐσχάτης βοηθείας, πρὸς τὸ ἐν ἐσχάτῳ κινδύνῳ πλοῖον, τὸ ποιοῦν τὴν τοιαύτην ἔπαρσιν. Σ. Ε. Λ.

ἐπάρτης (ὁ)· ὁ ἐπαίρων, εἶδος μηχανήματος πρὸς ἀνύψωσιν διαφόρων βαρῶν.

—*[Ναυτ.]* Διακρίνομεν δύο εἴδη *ἐπάρτου* (κοιν. *μαραβίλιας*): τὸν *ἁπλοῦν ἐπάρτην* ἀποτελούμενον ἐκ σχοινίου ἁπλοῦ διερχομένου δι' ἁπλοῦ τροχίλου καὶ χρησιμοποιουμένου διὰ τὴν ἔπαρσιν ἀντικειμένου οὐχὶ βαρέος· καὶ τὸν *διπλοῦν ἐπάρτην* (κοιν. *διπλῆ μαραβίλια*), ἀποτελούμενον ἐκ σχοινίου ἁπλοῦ ὡσαύτως, ἀλλὰ διερχομένου διὰ δύο τροχίλων, ὧν ὁ μὲν ἄνω σταθερός, ὁ δὲ κάτω κινητός. Ὁ διπλοῦς ἐπάρτης διπλασιάζει, μὴ λαμβανομένων ὑπ' ὄψει τῶν τριβῶν, τὴν ἐξασκουμένην δύναμιν, ἀλλὰ καὶ τὴν διάρκειαν τῆς ἀνυψώσεως τοῦ ἀντικειμένου, ὡς πρὸς ἐκείνην ἥτις θὰ ἐπετυγχάνετο διὰ τοῦ ἁπλοῦ ἐπάρτου ἑλκομένου διὰ διπλασίας δυνάμεως. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἐπαρυστὴρ (ὁ) καὶ ***ἐπαρυστρὶς*** (ἡ) *['Αρχ.]*. Μικρὸν δοχεῖον μὲ στενὸν στόμιον καὶ μικρὰν ἐκροὴν (παρόμοιον πρὸς τὸ σήμερον χρησιμοποιούμενον λαδικό). Τὸ δοχεῖον τοῦτο ἐχρησίμευε κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους πρὸς ἐναπόθεσιν ἐλαίου, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπληροῦντο οἱ λύχνοι. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

ἐπαρχεῖον (τό)· τὸ κατάστημα ὅπου εἶναι ἱδρυμένον τὸ γραφεῖον τοῦ ἐπάρχου.

ἐπαρχεύω· εἶμαι ἔπαρχος· || ἀσκῶ καθήκοντα ἐπάρχου προσωρινῶς, ἀναπληρῶ τὸν ἔπαρχον: «ἐπαρχεύει ὁ γραμματεύς», «ὁ ἐπαρχεύων γραμματεὺς» ἢ ἁπλῶς «ὁ ἐπαρχεύων».

ἐπαρχὴ (ἡ) *['Αρχ.]*. —1) Ἔκτακτος συνεισφορὰ καταβαλλομένη ὑπὸ τῶν δημοτῶν ἢ ὡρισμένων ἀρχόντων τοῦ δήμου, ὅταν αἱ συνήθεις εἰσπράξεις (φόροι, μισθώματα κλπ.) δὲν ἐπήρκουν εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ δήμου. —2) Ἡ ἐπὶ τῇ ἐνάρξει ὡρισμένης ἐργασίας, ἐπιχειρήσεως κλπ. γινομένη πρὸς τοὺς θεοὺς προσφορά, ἡ προκαταβολὴ (βλ. καὶ λ. *ἀπαρχή*). Εἰς ἐπιγραφὴν π. χ. τοῦ 'Ωρωποῦ ὁρίζεται ὅτι οἱ προσερχόμενοι πρὸς θεραπείαν εἰς τὸ 'Αμφιαράειον ὤφειλον νὰ καταβάλουν ἐπαρχὴν «μὴ ἔλαττον ἐννεοβώλου δοκίμου ἀργυρίου». —Π.

ἐπαρχία (ἡ)· διοικητικὴ περιφέρεια ὡς ὑποδιαίρεσις τοῦ νομοῦ: «ἡ ἐπαρχία Μεγαρίδος ἀνήκει εἰς τὸν νομὸν 'Αττικῆς καὶ Βοιωτίας»· || οἱονδήποτε διαμέρισμα τοῦ κράτους ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν πρωτεύουσαν: «τὸ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν πρὸς τὴν πρωτεύουσαν ρεῦμα ἀνεκόπη», «εἰδήσεις ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν».

—*[Διοικ.]* Περιφέρεια τοῦ κράτους μικροτέρα τοῦ νομοῦ καὶ μεγαλυτέρα τοῦ δήμου. Ἡ ἐπαρχία ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον ὡς διοικητικὴ περιφέρεια τοῦ κράτους μὲ τὴν κάθοδον τοῦ βασιλέως Ὄθωνος εἰς τὴν 'Ελλάδα, ὅτε διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 3/15 'Απριλίου 1833 «Περὶ τῆς διαιρέσεως τοῦ βασιλείου καὶ τῆς διοικήσεώς του», διῃρέθη ἡ 'Ελλὰς κατ' ἀπομίμησιν τῆς ἐν Γαλλίᾳ κρατούσης διοικητικῆς διαιρέσεως εἰς νομούς, ἐπαρχίας καὶ δήμους. Κατὰ τὸ ὡς ἄνω διάταγμα ἡ ὅλη 'Ελλὰς διῃρέθη τότε εἰς 10 νομοὺς καὶ εἰς 47 ἐπαρχίας. Ἡ διαίρεσις ὅμως αὕτη ἴσχυσε μόνον ἐπὶ τριετίαν, διότι διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 20 'Ιουνίου 1836 «Περὶ διοικητικοῦ ὀργανισμοῦ» τὸ κράτος διῃρέθη εἰς 30 διοικήσεις, ὑπὸ τινας τῶν ὁποίων ἐδημιουργήθησαν ὑποδιοικήσεις, ἀνερχόμεναι ἐν συνόλῳ εἰς 17. Ἡ νέα αὕτη διοικητικὴ διαίρεσις διήρκεσε μέχρι τοῦ 1845, ὅτε διὰ τοῦ νόμου τῆς 5 Δεκεμβρίου 1845 «Περὶ τῆς διαιρέσεως τῶν νομαρχιακῶν καὶ ἐπαρχιακῶν ἀρχῶν» ἐπανεισήχθη ἡ εἰς νομοὺς καὶ ἐπαρχίας διαίρεσις τοῦ κράτους. Ἡ αὐτὴ διοικητικὴ διαίρεσις εἰσήχθη βραδύτερον καὶ εἰς τὰς 'Ιονίους νήσους, μετὰ τὴν προσάρτησιν αὐτῶν εἰς τὴν 'Ελλάδα, διὰ τοῦ νόμου τῆς 9 'Ιανουαρίου 1866 «Περὶ διοικητικῆς διαιρέσεως τῆς 'Επτανήσου» καὶ εἰς τὴν προσαρτηθεῖσαν Θεσσαλίαν μετὰ τμήματος τῆς 'Ηπείρου διὰ τοῦ νόμου τῆς 19 Μαρτίου 1882 καὶ τοῦ διατάγματος τῆς 21 Μαρτίου 1882 «Περὶ συστάσεως νομαρχιῶν καὶ ἐπαρχείων διὰ διὰ τὰς νεωστὶ προσαρτηθείσας εἰς τὸ βασίλειον ἐπαρχίας», αὐξηθέντων οὕτω τῶν νομῶν εἰς 16 καὶ τῶν ἐπαρχιῶν εἰς 70. 'Εν ταῖς νέαις χώραις, αἱ ὁποῖαι προσηρτήθησαν εἰς τὴν 'Ελλάδα διὰ τῶν πολέμων 1912—1913 καὶ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ, διετηρήθη κατ' ἀρχὰς ἡ καὶ ἐπὶ Τουρκίας εἰς ὑποδιοικήσεις διοικητικὴ διαίρεσις, διὰ δὲ τοῦ Ν. Δ. τῆς 13 Νοεμβρίου 1927 εἰσήχθη καὶ εἰς ταύτας ἡ κατ' ἐπαρχίας διαίρεσις, μεταβληθεισῶν τῶν ὑποδιοικήσεων εἰς ἐπαρχίας. Ἤδη γενικῶς καθ' ὅλην τὴν 'Ελλάδα ἡ ἐπαρχία εἶναι ἡ ἀμέσως μετὰ τὸν νομὸν ἐρχομένη τοπικὴ περιφέρεια, τοιαῦται δὲ εἶναι ἐν συνόλῳ 141.

'Απὸ τῆς πρώτης διαιρέσεως τοῦ κράτους εἰς νομούς, ἐπαρχίας καὶ δήμους ἡ ἐπαρχία καθωρίσθη ὡς διοικητικὴ περιφέρεια. Ὡς τοιαύτη διωργανώθη κυρίως διὰ τοῦ Διατάγματος τῆς 8 Δεκεμβρίου 1836 «Περὶ ἐπαρχιακῶν συμβουλίων», ἀποτελέσασα νομικὸν πρόσωπον διοικούμενον ὑπὸ τοῦ ἐπάρχου καὶ τοῦ ἐπαρχιακοῦ συμβουλίου. Ἡ ἐπαρχία διετηρήθη ὡς διοικητικὴ περιφέρεια μέχρι τοῦ 1887, ὅτε διὰ τοῦ νόμου ΑΦΞΑ' κατηργήθη ὁ θεσμὸς τῶν ἐπάρχων καὶ ἔκτοτε ἀπέβαλεν ἡ ἐπαρχία τὴν νομικήν της ὑπόστασιν ὡς διοικητικῆς μονάδος, παραμείνασα ἁπλῆ διοικητικὴ περιοχὴ καὶ ὡς κέντρον ἐφορείας, ταμείου, στρατολογίας, ἐπισκοπῆς, ἔν τισι δὲ καὶ ὡς δικαστηριακὸν καὶ ἐκπαιδευτικὸν κέντρον. 'Επίσης ἡ ἐπαρχία ἐχρησίμευσε κατὰ καιροὺς καὶ ὡς ἐκλογικὴ περιφέρεια πρὸς ἐκλογὴν βουλευτῶν, ὡς τοιαύτη δὲ ἀνεγνωρίσθη καὶ ἐσχάτως διὰ τοῦ νόμου 3824 τῆς 24 'Ιανουαρίου 1929 «Περὶ ἐκλογῆς βουλευτῶν» (βλ. καὶ *ἔπαρχος, ἐπαρχιακὸν* συμβούλιον).

[ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Δηλιγιάννη—Ζηνοπούλου*, 'Ελληνικὴ νομοθεσία, 1876.—*Γ. 'Αγγελοπούλου*, Διοικητικὸν δίκαιον, 1, 1885.]

Χ. Γ. ΣΓΟΥΡΙΤΣΑΣ

—*[Καν. Δίκ.]* 'Επὶ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου τὸ ἑλληνορρωμαϊκὸν κράτος διῃρέθη εἰς τέσσαρας μεγάλας νομαρχίας (praefecturae), ἑκάστη τῶν ὁποίων ὑποδιῃρεῖτο εἰς διοικήσεις. Αἱ διοικήσεις πάλιν ὑποδιῃροῦντο εἰς ἐπαρχίας, ἑκάστη τῶν ὁποίων περιελάμβανε παροικίας. 'Επειδὴ δὲ ἡ ἐκκλησιαστικὴ διαίρεσις συνέπιπτε συνήθως πρὸς τὴν πολιτικήν, ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐπαρχία συνέπιπτε πολλάκις πρὸς τὴν πολιτικήν, περιλαμβάνουσα πολλὰς παροικίας, ἑκάστης τῶν ὁποίων προΐστατο ἴδιος ἐπίσκοπος. Οἱ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ταύτῃ ἐπαρχίᾳ ἐπίσκοποι ὑπήχθησαν κατ' ὀλίγον ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον τῆς πρωτευούσης τῆς ἐπαρχίας, τὸν μητροπολίτην, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ὁποίου συνεκροτεῖτο καὶ ἡ σύνοδος τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας, ἡ καλουμένη ἐπαρχιακὴ σύνοδος. Κατὰ ταῦτα ἐκκλησιαστικὴ ἐπαρχία ἐν τῇ ἀρχαιοτέρᾳ ἐποχῇ ἐκαλεῖτο ἡ ἐκκλησιαστικὴ περιφέρεια τοῦ μητροπολίτου, εἰς ὃν ὑπέκειντο ἐπίσκοποί τινες, ἡ συμπίπτουσα συνήθως πρὸς τὴν πολιτικὴν ἐπαρχίαν. 'Εν τῇ νεωτέρᾳ ἐποχῇ ἐκκλησιαστικὴ ἐπαρχία καλεῖται ἡ ἐκκλησιαστικὴ περιφέρεια ἑνὸς ἐπισκόπου, ἥτις ἐν τῇ ἀρχαιοτέρᾳ ἐποχῇ ἐκαλεῖτο παροικία, σήμερον δὲ ἐνορία. Κ. Ι. Δ.

ἐπαρχιακός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἀνήκων ἢ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπαρχίαν: «ἐπαρχιακὴ ὁδός», «ἐπαρχιακὸς μηχανικός», «ἐπαρχιακαὶ συνήθειαι».

—**ἐπαρχιακαὶ** ***σύνοδοι.*** Καλοῦνται οὕτως αἱ ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς ἐπαρχίας συγκροτούμεναι καὶ ὑπὸ τοῦ συγκαλοῦντος αὐτὰς μητροπολίτου (ἀρχιεπισκόπου) τῆς ἐπαρχίας προεδρευόμεναι συνελεύσεις ἐκκλησιαστικῶν ἀρχηγῶν πρὸς συζήτησιν καὶ λῆψιν ἀποφάσεων ἐπὶ ζητημάτων εἰς τὴν πίστιν, τὴν διοίκησιν καὶ τὴν ἠθικὴν ἀναφερομένων. Ὡς πρότυπον αἱ ἐκκλησιαστικαὶ συνελεύσεις ἔσχον ἰδίως τὴν ἐν 'Ιεροσολύμοις σύνοδον τῶν ἀποστόλων (Πράξ. κεφ. 15, Γαλάτ. κεφ. 3). Σκοπὸς τῶν συνόδων ἦτο ἡ λῆψις ἀποφάσεων ὕψιστον περιβεβλημένων κῦρος (*Εὐσεβ.* 'Εκκλ. 'Ιστορ. V,16 23). κατέστησαν δὲ αἱ ἐπαρχιακαὶ σύνοδοι, τοῦ Γ' αἰῶνος ἀρχομένου, τὸ πρῶτον ἐν 'Ελλάδι καὶ ἀμέσως κατόπιν ἐν ὅλῃ τῇ 'Ανατολῇ, θεμελιώδεις τύποι τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργανισμοῦ ὡς τ' ἀνώτατα ὄργανα τῆς νομοθεσίας καὶ διοικήσεως. Κατὰ κανόνα τῆς ἐν Νικαίᾳ Α' Οἰκουμενικῆς συνόδου (325) αἱ ἐπαρχιακαὶ σύνοδοι ἔδει νὰ συνέρχωνται δὶς τοῦ ἔτους· ὁ κανὼν οὗτος, μὴ ἐφαρμοσθεὶς συστηματικῶς, μετεβλήθη ὑπὸ τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου (692), ὁρισάσης τὴν ἅπαξ τοῦ ἔτους σύγκλησιν τῶν ἐπαρχιακῶν συνόδων. Πάντες οἱ ἐπίσκοποι τῆς ἐπαρχίας εἶχον ἐν ταῖς συνόδοις ἕδραν καὶ ψῆφον, ἐξαιρετικῶς δὲ μετεῖχον τῶν συνόδων καὶ πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι καὶ ὁμολογηταὶ καὶ ἁπλοῖ λαϊκοί. Οἱ ἐπίσκοποι ἐψήφιζον οὐχὶ ὡς ἀντιπρόσωποι τῶν ἑαυτῶν ἐκκλησιῶν, ἀλλ' ἐξ ἰδίας δυνάμεως ἐκ τοῦ φωτίζοντος αὐτοὺς ἁγίου Πνεύματος ἀντλουμένης (*Κυπριανοῦ*, ἐπιστολ. 54 § 5· πρβλ. καὶ τὰ πρακτικὰ τῆς ἐν 'Αρελάτῃ συνόδου τοῦ 314 παρὰ Mansi τόμ. II, σελ. 469)· αἱ λαμβανόμεναι ἀποφάσεις ἦσαν ὑποχρεωτικαὶ διὰ τὴν ἐπαρχίαν, ἐν ᾗ ἐλαμβάνοντο, διὰ δὲ τὰς ἄλλας ἐπαρχίας ἦσαν προαιρετικαὶ (*Κυπριανοῦ* ἐπιστολ. 14 § 2, 54 § 5 καὶ 72 § 3). Αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἐπαρχίαι, αἵτινες οὕτω παρίστανται ὡς κοινότητες, εἰς ἃς ὑπήγοντο οἱ καθ' ἕκαστον ἐπίσκοποι, ἀνταπεκρίνοντο πρὸς τὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους. Φυσικοὶ προϊστάμενοι τῶν κοινοτήτων τούτων ἦσαν οἱ ἐπίσκοποι τῶν μητροπόλεων. Οὗτοι προτιμώμενοι τῶν ἄλλων, μάλιστα διὰ τὴν ἀποστολικὴν καταγωγὴν καὶ τὸν πλοῦτον τῶν ἑαυτῶν ἐκκλησιῶν καὶ διὰ τὸν εὔκολον μετὰ τῶν ἄλλων τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων σύνδεσμον, εἶχον τὸ δικαίωμα τοῦ συγκαλεῖν τὰς συνόδους καὶ προεδρεύειν αὐτῶν καὶ τοῦ χειροτονεῖν καὶ ἐγκαθιστᾶν τοὺς ἐπισκόπους τῆς ἐπαρχίας, τούτου δ' ἕνεκα ἐθεωροῦντο πρῶτοι ἐν ἴσοις (primi inter pares). Τοῦτο ὅμως μόνον ἐν τῇ 'Ανατολῇ. 'Εν Μαυριτανίᾳ καὶ Νουμηδίᾳ, ἐν αἷς οὐδεμία μεγάλη πόλις ἀπετέλει φυσικὴν πρωτεύουσαν, ἡ προεδρία ἀνῆκε πάντοτε τῷ πρεσβυτέρῳ ἐπισκόπῳ (senex)· παρὰ τοῦτο δ' ὅμως ὁ Καρχηδόνος ἐπίσκοπος ἠξίωσε μητροπολιτικὰ δικαιώματα καὶ ἐπὶ τῶν ἐπαρχιῶν τούτων (*Κυπριανοῦ* ἐπιστολ. 45). Τὸ ὅτι αἱ ἐπαρχιακαὶ σύνοδοι μόλις κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ Β' αἰῶνος ἔλαβον χώραν ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ ὅτι οἱ Χριστιανοί, μόνον μυστικῶς καὶ νύκτωρ δυνάμενοι νὰ τελῶσι τὰς θρησκευτικὰς αὐτῶν συναθροίσεις, δὲν ἠδύναντο μέχρι τοῦ χρόνου τοῦ Κομμόδου νὰ σκεφθῶσι περὶ δημοσίων συνελεύσεων. Ὅθεν ἡ διαμόρφωσις τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ συμπίπτει τῷ χρόνῳ τῆς ἐλευθερωτέρας καὶ δραστηριωτέρας ἀναπτύξεως τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς 'Εκκλησίας. Τὴν πρώτην πρὸς συγκρότησιν ἐπαρχιακῶν συνόδων ἀφορμὴν παρέσχον αἱ μοντανιστικαὶ αἱρέσεις ἐν Μ. 'Ασίᾳ καὶ εὐθὺς κατόπιν αἱ περὶ τῆς ἡμέρας τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ἔριδες. 'Εν ταῖς συνόδοις οὐδεμία ἠδύνατο νὰ ληφθῇ ἀπόφασις ἄνευ τῆς γνώσεως καὶ τῆς οἱονεὶ συγκαταθέσεως τῆς κοινότητος. 'Απὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ Α' Οἰκουμενικῆς συνόδου (325) ψηφίζουσι μόνοι οἱ ἐπίσκοποι, ἡ δὲ παρουσία τῶν λαϊκῶν περιωρίζετο πάντοτε πε-

Digitized by Google

ρισσότερον. Ἀπὸ τοῦ Γ' ἤδη αἰῶνος αἱ ἀποφάσεις τῶν συνόδων ἐθεωροῦντο (κατὰ τὸ Πράξ. 15, 28), ὡς καρπὸς ἀμέσου φωτισμοῦ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ν. Κ. ΚΑΨΗΣ

—**ἐπαρχιακὸν *συμβούλιον*** *[Διοικητ.]*. Συμβούλιον συνιστάμενον ἀπὸ ἀντιπροσώπους τῶν δήμων ἑκάστης ἐπαρχίας καὶ ἔχον ὡς σκοπὸν νὰ ἐπιτηρῇ τὰ τῆς διοικήσεως αὐτῆς, νὰ μεριμνᾷ διὰ τὰ καθ' ἕκαστον συμφέροντα τῶν δήμων καὶ νὰ ἐκδίδῃ τὰς ἀναγκαίας πρὸς προαγωγὴν τούτων πράξεις. Ἡ πρώτη σύστασις τῶν ἐπαρχιακῶν συμβουλίων ἀνηγγέλθη διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 3 Ἀπριλίου 1833, ἡ διοργάνωσις ὅμως αὐτῶν ἐπραγματοποιήθη διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 8 Δεκεμβρίου 1836 «Περὶ τῶν ἐπαρχιακῶν συμβουλίων», ἐπειδὴ ἐκρίθη σκόπιμον νὰ προηγηθῇ τούτων ἡ διοργάνωσις τῶν δήμων. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν τοῦ ἐπαρχιακοῦ συμβουλίου δὲν ἦτο σταθερός, ἀλλ' ἐξηρτᾶτο ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δήμων ἑκάστης ἐπαρχίας, ἕκαστος τῶν ὁποίων, ἐὰν μὲν ἦτο γ' τάξεως, παρεῖχεν ἕνα σύμβουλον, ἐὰν β' τάξεως δύο καὶ ἐὰν ἦτο α' τάξεως παρεῖχε τρεῖς συμβούλους, οὐδέποτε ὅμως ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς τῶν συμβούλων ἦτο μικρότερος τῶν δώδεκα. Ἡ ἐκλογὴ τοῦ ἐπαρχιακοῦ συμβουλίου ἐγίνετο κατὰ δήμους κατ' ἀρχὰς μὲν ὑπὸ τῶν συμπληρωσάντων τὸ εἰκοστὸν πέμπτον τῆς ἡλικίας των καὶ ἐχόντων μόνιμον διαμονὴν ἐν τῷ δήμῳ, εἶτα δὲ ὑπὸ πάντων τῶν δημοτῶν τῶν συμπληρωσάντων τὸ εἰκοστὸν πρῶτον ἔτος καὶ μὴ ὑποκειμένων εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ νόμου ὡρισμένας ἐξαιρέσεις. Ἐκλόγιμοι δὲ ἦσαν πάντες οἱ δημόται οἱ ἐγγεγραμμένοι ἐν τῷ ἐκλογικῷ βουλευτικῷ καταλόγῳ καὶ συμπληρώσαντες τὸ τριακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας των, ἐξαιρέσει τῶν ἐν ἐνεργείᾳ στρατιωτικῶν, τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, τῶν δημοτικῶν συμβούλων, τῶν δημάρχων καὶ δημαρχικῶν παρέδρων καὶ τῶν δημοτικῶν ἀστυνόμων. Τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπαρχιακοῦ συμβούλου ἦτο ὑποχρεωτικὸν διὰ τὸν ἐκλεγέντα, ἐξαιρέσει τῆς περιπτώσεως καθ' ἣν ὁ ἐκλεγεὶς ὑπερέβαινε τὸ ἑξηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἢ ἐξεπλήρωσε δὶς τὰ χρέη τῆς θέσεως ταύτης, ἢ ἀποδεδειγμένως ἔπασχε σωματικῶς ἢ πνευματικῶς. Τὸ ἐπαρχιακὸν συμβούλιον συνήρχετο διὰ Β. διατάγματος εἰς συνόδους ἅπαξ τοῦ ἔτους ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς ἐπαρχίας συνήθως, ἑκάστη δὲ σύνοδο δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπερβῇ κατὰ νόμον τὰς 30 ἡμέρας ἄνευ ῥητῆς ἀδείας τῆς κυβερνήσεως. Κατὰ τὴν πρώτην συνεδρίασιν καὶ μετὰ τὴν ὁρκωμοσίαν τῶν μελῶν τοῦ συμβουλίου ἐξελέγοντο δι' ἀπολύτου πλειοψηφίας τῶν παρόντων μελῶν ὁ πρόεδρος, ὁ ἀντιπρόεδρος καὶ ὁ γραμματεὺς αὐτοῦ. Αἱ συνεδριάσεις τοῦ συμβουλίου ἐγίνοντο μυστικαί, τούτων δὲ ἔφορος καὶ ἐπόπτης κατὰ νόμον ἦτο ὁ νομάρχης ἢ ὁ βασιλικὸς ἐπίτροπος, δυνάμενος νὰ παρίσταται κατ' αὐτὰς καὶ νὰ λαμβάνῃ τὸν λόγον ἄνευ ὅμως τοῦ δικαιώματος τοῦ ψηφοφορεῖν. Εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ ἐπαρχιακοῦ συμβουλίου ὑπήγοντο ἡ ἔγκρισις τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ ἀπολογισμοῦ τῶν δήμων καὶ τῶν καταστημάτων, ἡ διανομὴ κατὰ δήμους τῶν δημοσίων καὶ ἐπαρχιακῶν φόρων, ἡ κατὰ δήμους κατανομὴ τῆς προσωπικῆς ἐργασίας καὶ ἡ ἐκλογὴ τῶν ἐνόρκων. Πλὴν τούτων ἐδικαιοῦτο τὸ ἐπαρχιακὸν συμβούλιον νὰ γνωματεύῃ περὶ ἁπασῶν τῶν δημοσίων ὑποθέσεων καὶ νὰ ἐκφέρῃ εὐχὰς εἰς τὴν κυβέρνησιν περὶ τῆς θεραπείας τῶν ἀναγκῶν τῆς ἐπαρχίας. Ὁ θεσμὸς τῶν ἐπαρχιακῶν συμβουλίων, ὅπως καὶ ὁ τῶν ἐπάρχων, δὲν λειτουργεῖ σήμερον, καταργηθεὶς διὰ τοῦ νόμου ΑΦΞΑ' 1887. (Βλ. λ. *ἐπαρχία*, *ἔπαρχος*.) Χ. Γ. ΣΓΟΥΡΙΤΣΑΣ

Ἐπαρχίδης. Ἕλλην ἱστοριογράφος, ὁ ὁποῖος δὲν μᾶς εἶναι ἄλλοθεν γνωστὸς εἰμὴ ἐκ δύο μικρῶν ἀποσπασμάτων ἔργου, τὸ ὁποῖον ἐπεγράφετο «Περὶ Ἰκάρου». Ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἱστοριογράφος οὗτος ἔζησε μᾶς εἶναι ἐπίσης ἄγνωστος. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

ἐπαρχιώτης (ὁ), θηλ. *ἐπαρχιῶτις —ιδος*, κοιν. *ἐπαρχιώτισσα*· ὁ κάτοικος τῆς ἐπαρχίας ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν κάτοικον τῆς πρωτευούσης· || μεταφ. ὁ μὴ ἐξευγενισμένος, ὁ στερούμενος λεπτῶν τρόπων, πρβλ. *χωριάτης*.

ἐπαρχιωτικός, *—ή, —όν*· κοιν. *ἐπαρχιώτικος*· ὁ ἀνήκων ἢ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπαρχίαν ἢ τὸν ἐπαρχιώτην: «ἐπαρχιωτικὰ προϊόντα», «ὁ τρόπος σου εἶναι πολὺ ἐπαρχιωτικός»· πρβλ. *χωριάτικος*.

ἐπαρχιωτισμὸς (ὁ)· συνήθεια ἐπαρχιωτική, ἐπαρχιωτικὸς τρόπος τοῦ λέγειν, τοῦ συμπεριφέρεσθαι κττ.: «δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀφήσῃ τοὺς ἐπαρχιωτισμούς του»· πρβλ. *χωριατιά*.

ἐπαρχιωτόπουλο(ν) (τό)· παῖς ἢ νεανίας ἐκ τῆς ἐπαρχίας, νεαρὸς ἐπαρχιώτης, θηλ. ***ἐπαρχιωτοπούλα*** (ἡ)· πρβλ. *χωριατόπουλο, χωριατοπούλα*.

ἔπαρχος (ὁ)· ὁ διοικῶν ἐπαρχίαν.

— *[Διοικητ.]* Ἀνώτερος διοικητικὸς ὑπάλληλος, προϊστάμενος ἄλλοτε τῆς ἐπαρχίας καὶ ἐρχόμενος ἱεραρχικῶς ἀμέσως μετὰ τὸν νομάρχην, ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς τοῦ ὁποίου καὶ ὑπήγετο (νόμοι τῆς 5 Δεκεμβρίου 1845, 12 Δεκεμβρίου 1867, 27 Νοεμβρίου 1878, 14 Μαΐου 1884 κλπ.). Ὁ ἔπαρχος διωρίζετο διὰ βασιλικοῦ διατάγματος τῇ προτάσει τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν ὑπουργοῦ καὶ ἀπετέλει τὸ διάμεσον διοικητικὸν ὄργανον μεταξὺ τῶν νομαρχιακῶν καὶ δημοτικῶν ἀρχῶν, διαβιβάζων τὰς ὁδηγίας καὶ διαταγὰς τοῦ νομάρχου εἰς τὰς δημοτικὰς ἀρχὰς καὶ τὰς αἰτήσεις καὶ ἀναφορὰς τούτων εἰς ἐκεῖνον, προσθέτων ἑκάστοτε καὶ τὰς ἰδίας του παρατηρήσεις. Πλὴν τῶν γενικῶν τούτων καθηκόντων ἐνήργει ἐνίοτε ὁ ἔπαρχος καὶ αὐτοτελῶς ἐπί τινων ζητημάτων δυνάμει εἰδικῶν νόμων· οὕτω προΐστατο τῆς ἐπιτροπῆς πρὸς ἐκδίκασιν τῶν ἐνστάσεων κατὰ τῶν στρατολογικῶν καταλόγων, ἐδίκαζεν ὁριστικῶς καὶ ἀνεκκλήτως μετὰ τοῦ προέδρου τοῦ οἰκείου δημοτικοῦ συμβουλίου καὶ τοῦ εἰρηνοδίκου τὰς ἐνστάσεις κατὰ τοῦ καταλόγου τῶν φορολογητέων οἰκοδομῶν, ὁμοίως ἐδίκαζεν ἐν ἐπιτροπῇ τὰς κατὰ τοῦ φορολογικοῦ καταλόγου ἐνστάσεις, ἀπεφάσιζε περὶ τῆς κατασκευῆς ἀγροτικῶν ὁδῶν κατ' αἴτησιν τῶν κατοίκων τῶν χωρίων, ἐδημοσίευε τὰ ὀνόματα τῶν ἐξ ἑκάστου δήμου ἐκλεγέντων ἐπαρχιακῶν συμβούλων, κατέστρωνε τὸν κατάλογον τῶν ἐνόρκων τῆς ἐπαρχίας κτλ. Ὁ θεσμὸς τῶν ἐπάρχων ἔπαυσεν ἤδη ὑφιστάμενος, καταργηθεὶς διὰ τοῦ νόμου ‚ΑΦΞΑ' τοῦ 1887, ἐπειδὴ οἱ κατὰ καιροὺς ἔπαρχοι γενόμενοι ὄργανα πολιτικῆς ἐκμεταλλεύσεως ἀπεδείχθησαν ἀνάξιοι τῆς ἀποστολῆς των. [Βλ. λ. *ἐπαρχία* καὶ *ἐπαρχιακὸν* συμβούλιον.] Χ. Γ. ΣΓΟΥΡΙΤΣΑΣ

— *[Ἰόν. Πολιτ.]* Ἐν ἑκάστῃ τῶν Ἰονίων νήσων ἐκαλοῦντο *ἔπαρχοι* (*ὕπαρχοι*, κοιν. *ρεγκέντιδες*) οἱ καθ' ἑκάστην νῆσον προϊστάμενοι τῆς διοικήσεως.

—***ἔπαρχος σίτου***. Βυζαντινὸν ἀστυνομικὸν ἀξίωμα· βλ. λ. *ἀστυνομία* τ. Ε' σ. 949 α'.

Ἔπαρχος, *Ἀντώνιος*. Γεννηθεὶς ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1491, διήνυσε τὸ πλεῖστον τοῦ βίου του ἐν Ἑνετίᾳ, ἱδρύσας ἑλληνικὸν σχολεῖον καὶ ὅμοιον κατόπιν ἐν Κερκύρᾳ, ὅπου καὶ ἀπέθανεν ὑπέργηρως. Συνέγραψε τὴν πρώτην νεοελληνικὴν γραμματικὴν καὶ ποιήματα δι' ὧν ἐθρήνει τὴν πτῶσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Π. Θ. ΣΤΕΡΓΙΩΤΗΣ

— **Ἔπαρχος, *Μιχαήλ*.** Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, νομομαθής, ζήσας ἐπίσης ἐν Ἰταλίᾳ. Ὁ πάπας Γρηγόριος ΙΓ' ἀπέστειλεν αὐτὸν μετὰ τοῦ Ἰωάννου Μποναφὲ πρὸς τὸν πατριάρχην Ἱερεμίαν, ἵνα πείσωσιν αὐτὸν νὰ δεχθῇ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ Γρηγοριανοῦ ἡμερολογίου ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ.

ἐπασχόλησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐπασχολεῖσθαι*, ἐνασχόλησις.

ἐπασχολῶ (*—έω* καὶ ***ἐπασχολοῦμαι***· ἐνασχολοῦμαι, καταγίνομαι εἴς τι.

ἐπαύλια (τά), κατὰ παράλειψιν τοῦ «*δῶρα*» *[Ἀρχ.]*. Δῶρα ἀποστελλόμενα εἰς νεόνυμφον ζεῦγος τὴν ἐπαύριον τοῦ γάμου ὑπὸ τοῦ πατρός, πιθανὸν δὲ καὶ ὑπὸ τῶν οἰκείων τῆς νύμφης. Ἐκαλοῦντο δὲ οὕτω, κατὰ Σουΐδαν, διότι ἐστέλλοντο καθ' ἣν ἡμέραν ἡ νύμφη κατὰ πρῶτον ἔμενεν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ συζύγου της («ὅτι ἐν τῇ νυμφίου οἰκίᾳ ἡ νύμφη τότε πρῶτον ἐπηύλισται»). Τῆς πομπῆς (*ἐπαυλία πομπή*) προηγεῖτο παῖς κρατῶν ἀνημμένην λαμπάδα καὶ φέρων λευκὴν «χλαινίδα», εἵπετο κανηφόρος παρθένος καὶ μετ' αὐτὴν κορασίδες φέρουσαι τὰ δῶρα, ἀποτελούμενα συνήθως ἀπὸ «χρυσία, λεκανίσκας, σμήγματα, κτένας, σανδάλια, μυράλειπτρα...», ἐνίοτε δὲ εἰς αὐτὰ προσετίθετο καὶ ἡ πρὸς τὸν γαμβρὸν προίξ. Ἐν τῇ παρατιθεμένῃ εἰκόνι, ἥτις εὑρίσκεται ἐπὶ πυξίδος τῆς Ἐρετρίας (Μουσεῖον Βερολίνου), ὁ Deubner ἀνεγνώρισε πομπὴν ἐπαυλίων· προηγεῖται δαδοῦχος παῖς καὶ ἡ κανιστροφόρος μὲ βραχεῖαν κόμην. Ἀκολουθεῖ νεᾶνις κρατοῦσα τὰ δοχεῖα μετὰ βάσεως καὶ καλύμματος, τὰ ὁποῖα πολλάκις εἰσὶ διακεκοσμημένα διὰ γαμηλίων παραστάσεων. Ὄπισθεν ταύτης ἵπταται ἔρως κρατῶν «λουτροφόρον» ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου καὶ μετ' αὐτὸν βαδίζουσι μία αὐλητρὶς καὶ ἑτέρα νεᾶνις κρατοῦσα ἀγγεῖα.

Τὰ ἐπαύλια δῶρα ἦσαν ὁ ἀντίπους τρόπον τινὰ τῶν *προαυλίων*, προσφερομένων τὴν προηγουμένην ἡμέραν τοῦ γάμου, πρὸς αὐτὰ δὲ ταυτίζονται καὶ τὰ παρὰ Λεσβίοις *ἀθύρματα* (βλ. *γάμος*). Π. Ν. ΠΑΠΑΣ

ἐπαυλία (ἡ). Ἡ πομπὴ τῶν *ἐπαυλίων* (βλ. λ.).

ἐπαυλίζομαι· αὐλίζομαι, μένω, διανυκτερεύω πλησίον τινός, καταυλίζομαι.

ἐπαύλιον (τό)· ὑποκορ. τοῦ *ἔπαυλις*, μικρὰ ἔπαυλις.

ἔπαυλις (ἡ)· οἰκία ἐξοχική, κομψὴ ἢ πολυτελής· κοιν. *βίλλα*.

—*[Ἐγκυκλ.]* Διὰ τῆς λέξεως *ἔπαυλις* (λατιν. villa) ἐδηλοῦτο παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησι καὶ Ῥωμαίοις: α) πᾶν ἀγροτικὸν κτῆμα μεθ' ὅλων τῶν παραρτημάτων αὐτοῦ—γαιῶν, κτηνῶν, στάβλων, μαγειρείου, λουτροῦ, ἀποθηκῶν, κατοικιῶν διὰ τὸν κύριον καὶ τοὺς δούλους κτλ.—περικλειόμενον ὑπὸ τετραπλεύρου συνήθως περιβόλου, τὸ νεοελληνιστὶ καλούμενον «ὑποστατικόν», «τσιφλίκι», «χτῆμα» (λατ. villa rustica)· β) πᾶσα ἐξοχικὴ οἰκία, ἄνετος καὶ συνηθέστατα πολυτελής, ἱδρυομένη εἰς πεδιάδας, θαλασσίας ἀκτάς, ὑπωρείας ὀρέων πρὸς ἀναψυχὴν πλουσίου κυρίου κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας ἢ καθ' ὅλον τὸ ἔτος, ἀντιστοιχοῦσα πρὸς ὅ,τι σήμερον καλεῖται σχεδὸν διεθνῶς «βίλλα» ὑπὸ δὲ τῆς λογίας γλώσσης «θέρετρον» (λατ. villa urbana). Ἐν τῇ πραγματικότητι ὅμως πολλάκις συνυπῆρχον τὰ δύο εἴδη τῶν ἐπαύλεων, ἤτοι ὁ πλούσιος γαιοκτήμων μετὰ τῶν ὠφελίμων ἐγκαταστάσεων πρὸς ἐκμετάλλευσιν τοῦ κτήματός του ἔκτιζε καὶ κατοικίαν κομψὴν πρὸς ἰδίαν του χρῆσιν μεθ' ὅλων τῶν ἀνέσεων τῆς πόλεως καὶ δὴ περισσοτέρων, διότι ἡ μικρότης τῶν οἰκοπέδων καὶ ἡ στενότης τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως περιώριζον τὴν ἱκανοποίησιν πασῶν τῶν ἀναγκῶν καὶ ἰδιοτροπιῶν τοῦ κυρίου.

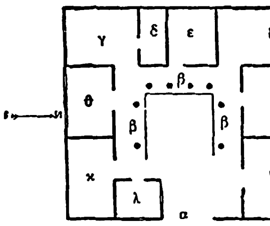

Σχέδιον ῥωμαϊκῆς ἀγρεπαύλεως ὑπὸ Σουαζὺ κατὰ τὸν Βιτρούβιον.

[α αὐλή, β στοά, γ μαγειρεῖον, δ λουτρών, ε ἐλαιοτριβεῖον, ζ ἀποθήκη, η ποιμνιοστάσιον, θ στάβλος, ι ἱπποστάσιον, κ κατοικία τοῦ ἐπιστάτου, λ κατοικία τῶν δούλων.]

Τὸ ἔθος τῶν *ἀγροτικῶν ἐπαύλεων* δὲν ἰδιάζει εἰς ὡρισμένους λαοὺς καὶ κλίματα, ἀλλ' εἶναι ἀπότοκον τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἐκείνης καταστάσεως, καθ' ἣν ἡ μόνιμος καλλιέργεια τῆς γῆς καὶ κτηνοτροφία ἐξετόπισαν τὸν νομάδα ποιμένα καὶ καθ' ἣν κυριαρχεῖ ἡ μέση ἰδιοκτησία καὶ ὁ πατριαρχικὸς χαρακτὴρ τῆς οἰκογενείας, ὁ δὲ πολιτισμὸς ἱκανῶς ἀνεπτύχθη, ὥστε νὰ ὑπάρχῃ ἀσφάλεια ἐν τῇ ὑπαίθρῳ διὰ τὰς μεμονωμένας κατοικίας, τὰ ποιμνιοστάσια κτλ. Τοιαύτη περίπου ἦτο ἡ κατάστασις ἐν Ἑλλάδι κατὰ τοὺς ὁμηρικοὺς χρόνους καὶ ἐν Ἰταλίᾳ ἀπὸ τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος. Οὕτως ὁ Λαέρτης κατὰ τὴν Ὀδύσσειαν εἶχεν ἀγροτικὴν ἔπαυλιν («οἶκον») μεθ' ὑποστέγων διὰ τοὺς δούλους καὶ τὰ ποίμνια («κλίσια») καὶ μετὰ διαμερισμάτων δι' αὐτὸν («δώματα καλά»). Τὸ κοινὸν στοιχεῖον πασῶν τῶν ἀγροτικῶν ἐπαύλεων, ἔν τε Ἑλλάδι καὶ Ἰταλίᾳ, ἦτο ἡ ἐσωτερικὴ αὐλὴ (λατ. cobors), περὶ τὴν ὁποίαν διετάσσοντο ἀνὰ τὰς τέσσαρας πλευρὰς τοῦ περιβόλου πᾶσαι αἱ ἐγκαταστάσεις. Διὰ τῆς παρόδου τῶν αἰώνων, ἰδίᾳ ἐν Ἰταλίᾳ, ὅσῳ ὁ πλοῦτος τῶν κυρίων ηὐξάνετο καὶ ἡ κτηνοτροφία ἀνεπτύσσετο, αἱ ἀγροτικαὶ ἐπαύλεις ἐγίνοντο εὐρύτεραι καὶ συνθετώτεραι καὶ αἱ ἐν αὐταῖς ἀσχολίαι περισσότεραι. Οὕτως ἐγίνετο ἐν αὐταῖς καλλιέργεια ὀρνίθων, χηνῶν, νησσῶν, περιστερῶν κτλ., ἐντὸς δὲ κλωβῶν ἢ ἰδίων περιωρισμένων χώρων, ἀγριοχοίρων, λαγωῶν, ἐλειῶν, δορκάδων, κοχλιῶν κτλ. Ἐπίσης ὑπῆρχον ἐντὸς ἐνυδρείων γλυκέων ἢ θαλασσίων ὑδάτων ἰχθυοτροφεῖα. Αἱ πρόσοδοι τῶν τοιούτων ἀγροτικῶν ἐπαύλεων ἦσαν μέγισται. Ἀναφέρεται π. χ. ὅτι θεία τις τοῦ Οὐάρρωνος ἐπώλησεν ἐντὸς ἑνὸς ἔτους ἐκ τῶν εἰς τὸ κτῆμα αὐτῆς πτηνοτροφείων 5.000 κίχλας ἀντὶ 60.000 σηστερτίων.

Ἡ συνήθεια τῶν *ἐξοχικῶν ἐπαύλεων ἀναψυχῆς* (γαλλ. villa de plaisance) ἀνεπτύχθη ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας πανταχοῦ. Ἡ αὔξησις τοῦ πλούτου παρὰ ταῖς ἀνωτέραις τάξεσι καὶ ἡ κόπωσις αὐτῶν ἐκ τῆς ἐν τῷ ἄστει ταραχώδους δημοσίας ζωῆς ἐδημιούργησε τὴν ἀνάγκην τῆς ἀναπαύσεως καὶ

Πομπὴ ἐπαυλίων (Ἐπὶ πυξίδος τῆς Ἐρετρίας. — Μουσεῖον Βερολίνου.)

Digitized by Google

τῆς ἡσύχου ἀπολαύσεως τῶν κεκτημένων ἀγαθῶν. Ἤδη ἀπὸ τοῦ Ε' αἰῶνος οἱ Ἀθηναῖοι ἔκτιζον ὡραίας ἐπαύλεις ἀνὰ τὴν Ἀττικήν. Ἀλλ' ἡ ἔκρηξις τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ ἡ δῄωσις τῆς ὑπαίθρου ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων ἠνάγκασε τοὺς ἰδιοκτήτας τῶν ἐπαύλεων νὰ ἐγκαταλείψωσι ταύτας καὶ νὰ συγκεντρωθῶσιν ἐντὸς τῶν μεγάλων τειχῶν τοῦ ἄστεως. Μόνον μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Μακεδόνων ἕνωσιν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν ἐξασφάλισιν σχετικῶς διαρκοῦς εἰρήνης, ἤτοι κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους (Γ' καὶ Β' αἰὼν π. Χ.), ἰδίᾳ ἐν Μ. Ἀσίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ, ἐγένετο δυνατὴ ἡ ἐγκατάστασις καὶ πλήθυνσις τῶν ἐπαύλεων ἀναψυχῆς. Τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ ἐν Ἰταλίᾳ μετὰ τὸν Β' Καρχηδονιακὸν πόλεμον, ἤτοι μετὰ τὴν ἀπόκρουσιν τοῦ ἐπιδραμόντος εἰς τὴν χερσόνησον Ἀννίβα. Ἅπασα ἡ πεδιὰς τῆς Ρώμης, ἰδίᾳ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Τιβέρεως, ἦτο κατεσπαρμένη ὑπὸ πλουσιωτάτων ἐπαύλεων· ὁμοίως εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἰταλίας, τὰς ὑπωρείας τῶν Ἀπεννίνων καὶ γενικῶς πάσας τὰς ἐπαρχίας, καὶ ἐν Ἀφρικῇ ἀκόμη, ὑπῆρχον θαυμάσιαι ἐπαύλεις πλουσίων Ρωμαίων ἀρχόντων καὶ αὐτοκρατόρων ἢ μελῶν τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας. Ὁ Κικέρων ἦτο ἰδιοκτήτης πέντε ἐπαύλεων, ὧν ὀνομαστὴ εἶναι ἡ ἐν Τουσκούλῳ, ὁ Πλίνιος ὁ νεώτερος, ὁ Κάτουλος Ὁράτιος, ὁ Σύλλας, ὁ Πομπήϊος, ὁ Λούκουλλος κλπ. εἶχον ἰδίας ἐπαύλεις, ἔνθα ὑπῆρχον ἀγάλματα, πινακοθῆκαι, βιβλιοθῆκαι, ἀναβρυτήρια κτλ. Πληροφορίας περὶ τούτων παρέχουσιν ἡμῖν δύο ἐπιστολαὶ Πλινίου τοῦ νεωτέρου καὶ δύο μικρὰ ποιήματα τοῦ Στατίου, ἐν οἷς περιγράφονται ἐπαύλεις. Αἱ ὀνομασίαι τῶν διαφόρων διαμερισμάτων, καὶ μερῶν αὐτῶν εἶναι ἑλληνικαί, ὅπερ πείθει, ὅτι εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῶν ἐπαύλεων οἱ Ρωμαῖοι ἐμιμήθησαν τοὺς Ἕλληνας. Οὕτω εὑρίσκομεν ἐν αὐταῖς: «βαπτιστήρια», «ὑπόκαυστα», «σφαιριστήρια», «ἀποδυτήρια», «προκοιτῶνας», ζωθήκας» (= βεράντας) κτλ. (λατιν. «baptisteria», «hypocausta», «sphaeristiria», «apodyteria», «procœtones», «zothecas» κλπ.). Ἀλλὰ πασῶν τῶν ρωμαϊκῶν ἐπαύλεων μεγαλυτέρα καὶ πλουσιωτέρα, ἀποτελοῦσα σχεδὸν μικρὰν πόλιν, ἦτο ἡ τοῦ Ἀδριανοῦ παρὰ τὰ Τίβουρα ἐν τῇ Ρωμαϊκῇ πεδιάδι.

Ὅτε βραδύτερον ἤρξαντο αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβάρων, αἱ ἐπαύλεις περιεβάλλοντο χάριν ἀσφαλείας διὰ τειχῶν μετ' ἐπάλξεων καὶ πύργων, κατέφευγον δὲ εἰς αὐτὰς οἱ χωρικοὶ ἐν ὥρᾳ κινδύνου. Ἐκ τῶν τοιούτων ἐπαύλεων προῆλθον τὰ chateaux forts τῆς Γαλλίας καὶ αὗται ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι πυρῆνες τῶν περισσοτέρων αὐτῆς πόλεων καὶ κωμῶν. Σημειωτέον ὅτι αἱ παρὰ τὰ τείχη τῆς Ρώμης ἐπάλξεις ἐκαλοῦντο suburbanae.

Ἐκ τῶν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἀνασκαφῶν ἀνευρέθησαν τὰ ἐρείπια πλείστων ἐπαύλεων καὶ πολλῶν αὐτῶν ἐγνώσθησαν καὶ οἱ ἰδιοκτῆται. Ἐν Πομπηΐᾳ ὅμως αἱ ἀνασκαφεῖσαι ἐπαύλεις δίδουσι πληρεστέραν εἰκόνα τῆς διαρρυθμίσεως, διακοσμήσεως καὶ τοῦ πλούτου αὐτῶν.

Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους τοῦ ἀστικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς κυριαρχίας τῶν μηχανῶν, ἡ ταχεῖα συγκέντρωσις πλούτου ὑπὸ τῆς δεσποζούσης κοινωνικῆς τάξεως καὶ ἡ ἀνάγκη ἀναπαύσεως ἐκ τῆς πυρετώδους καὶ ἐξαντλητικῆς ζωῆς τῶν μεγαλοπόλεων ἐγενίκευσε πανταχοῦ τοῦ κόσμου τὴν ἵδρυσιν κομψῶν, ἀνέτων ἢ μεγαλοπρεπῶν ἐπαύλεων ποικιλωτάτου ρυθμοῦ ἀπὸ τοῦ κλασσικοῦ καὶ τῆς Ἀναγεννήσεως μέχρι τῶν πλέον ἐκκεντρικῶν καὶ νεωτεριστικῶν. Αἱ διεθνοῦς φήμης λουτροπόλεις γέμουσι θαυμασίων ἰδιωτικῶν ἐπαύλεων (Ντωβίλ, Μπιαρρίτς, Ὀστάνδη, Αἴξ Λὲ-μπαίν, Νίκαια, Μιαμὶ κτλ.). Ἐν Ἑλλάδι συνήθεις τόποι ἐξοχῶν καὶ ἱδρύσεως ἐπαύλεων εἶναι τὰ Φάληρα, ἡ Κηφισιά, τὸ Ἀμαρούσιον, Χαλάνδριον, Λουτράκιον, αἱ νῆσοι τοῦ Σαρωνικοῦ, τὰ χωρία τοῦ Πηλίου, τὸ Σούνιον κλπ. Κ. Ι. Β.

— [Ἀρχιτεκτ.] Βλ. λ. *κατοικία*.

ἐπαυλῶ (—έω)· συνοδεύω διὰ τοῦ αὐλοῦ μουσικὸν μέρος, οἷον ᾆσμα: «ὁ μὲν ᾄδει, ὁ δὲ ἐπαυλεῖ».

ἐπαυξάνω, ἀόρ. *ἐπηύξησα* κτλ.· αὐξάνω τι, καθιστῶ τι μεγαλύτερον: «ἡ ἀνάμιξις εἰς τὴν πολιτικὴν ἐπηύξησε τὰς δαπάνας του»· || ἀμεταβ. αὐξάνομαι, γίνομαι μεγαλύτερος «ἐπηύξησαν αἱ δαπάναι» παρὰ τὸ «ἐπηυξήθησαν αἱ δαπάναι».

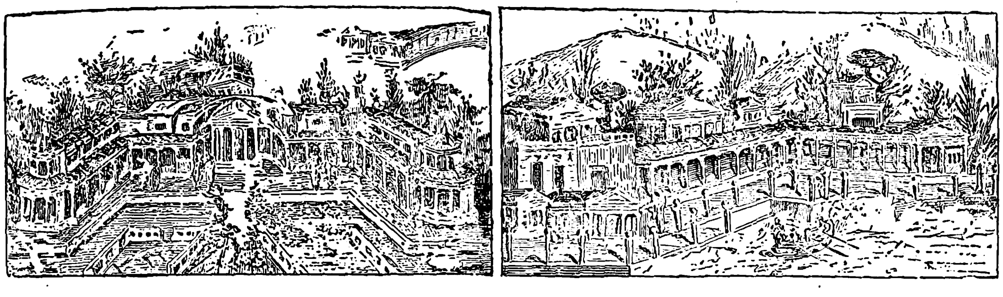

Τοιχογραφία παριστῶσα ἐπαύλεις ρωμαϊκὰς ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Λουκρητίου Φρόντου ἐν Πομπηΐᾳ.

ἐπαύξησις, *—εως* (ἡ)· ἡ περαιτέρω, ἐπὶ πλέον αὔξησις.

— *[Γραμμ.]* Βλ. *μετάπτωσις*.

ἐπαύριον· ἐπίρρ., συνήθως μετὰ τοῦ θηλυκοῦ ἄρθρου: *ἡ ἐπαύριον*· ἡ αὐριανὴ ἡμέρα, ἡ ἐπιοῦσα.

ἐπαυχένιον (τό)· τὸ ἐπὶ τοῦ αὐχένος τοῦ ἵππου ἢ ἡμιόνου σκύτινον μέρος τῆς σαγῆς, τό, διὰ τῆς πορπώσεώς του ἐπὶ τοῦ ἑλκυστῆρος, τηροῦν αὐτὸν εἰς τὴν κανονικὴν θέσιν, δηλαδὴ εἰς θέσιν μὴ παρεμποδίζουσαν τὴν ἐλευθέραν κίνησιν τῶν ὠμοπλατῶν τοῦ κτήνους· || ἐν τῷ *ναυτικῷ*: Τύλοι ξύλινοι κυρτοί, προσαρμοζόμενοι διὰ γόμφων ἢ βλήτρων ἑκατέρωθεν τοῦ λαιμοῦ τῶν στηλῶν, διὰ τὴν συγκράτησιν, εἰς τὴν πρέπουσαν θέσιν των, τῶν τραχηλωμάτων τῶν ἐξαρτίων. Σ. Ε. Λ.

ἐπαυχένιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐπὶ τοῦ αὐχένος προσαρμοζόμενος ἢ ἐπικείμενος: «ἐπαυχένιος ζυγός»· || ***ἐπαυχένιον*** (τό)· ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

ἐπαφὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐφάπτεσθαι*, ψαῦσις, ψηλάφημα: «διὰ τῆς ἐπαφῆς αἰσθανόμεθα τὴν σκληρότητα ἢ μαλακότητα, τὴν λειότητα ἢ τραχύτητα»· || «σημεῖον τῆς ἐπαφῆς» καὶ ἁπλῶς «ἐπαφή»· τὸ σημεῖον ὅπου δύο σήματα ἐφάπτονται ἀλλήλων· || «ἔρχομαι εἰς ἐπαφὴν μετά τινος» συναντῶμαι μετά τινος ὡς πρῶτον σημεῖον στενοτέρας ἐπικοινωνίας καὶ συνεργασίας: «οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἐμπολέμων κρατῶν ἦλθον εἰς ἐπαφήν»· || στρατ. βλ. κατωτ.

—*[Στρατηγ.—Τακτ.]* Ἐπαφὴ καλεῖται, ἐν μὲν τῇ σφαίρᾳ τῆς στρατηγικῆς, ἡ ἐξ ὄψεως τοὐλάχιστον ἀνεύρεσις ὑπὸ τῆς ἀεροπλοΐας καὶ τοῦ ἱππικοῦ τῶν χώρων σταθμεύσεως (ἐνδεχομένως τῆς ἀμυντικῆς ὀργανώσεως), ἢ τῶν ζωνῶν πορείας τοῦ ἀντιπάλου (βλ. λ. *ἔρευνα*), ἐν δὲ τῇ τῆς τακτικῆς, ἡ ὑπὸ τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς βεβαίωσις τῆς παρουσίας τοῦ ἐχθροῦ διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς πυροβολισμῶν τινων ἀπαραιτήτως πεζικοῦ (ὄχι μόνον πυροβολικοῦ), εἰς τρόπον ὥστε νὰ καθορίζηται, ἐν μὲν τῇ περιπτώσει μάχης ἐκ συναντήσεως, τὸ μέτωπον τῆς πορείας τοῦ ἀντιπάλου, ἡ περίπου δύναμις αὐτοῦ καὶ ἡ κατεύθυνσις τοῦ κυρίου ὄγκου, ἐν δὲ τῇ τῆς μάχης ἐκ παρατάξεως, ἡ κατεχομένη ὑπὸ τοῦ ἀντιπάλου τοποθεσία, ἡ φύσις καὶ ἡ ἰσχὺς τῆς ἀμυντικῆς ὀργανώσεώς του καὶ ἡ πραγματικὴ περίμετρος τῆς ἐχθρικῆς ἀντιστάσεως.

Ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς τακτικῆς, ἡ ἐπαφὴ ἀποτελεῖ τὴν φάσιν τῆς μάχης τὴν ἐπακολουθοῦσαν τὴν τῆς *προσπελάσεως* καὶ προηγουμένην τῆς *ἐμπλοκῆς* (βλ. λ. καὶ Ἑλλην. καν. πεζ. 1924 § 70, Γαλλ. 1929 § 231). Ἡ ἐπαφὴ εἶναι δρᾶσις, ἡ ὁποία ἐξετελεῖτο ἀνέκαθεν, δὲν διεσαφηνίζετο ὅμως σαφῶς κατὰ τὰς παρῳχημένας ἐποχάς. Πρὸ τοῦ 1900, ἤτοι πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ συγχρόνου ὁπλισμοῦ, πρώτη τις ἐπαφὴ μετὰ τοῦ ἀντιπάλου ἐπήρχετο διὰ τῆς ὁράσεως, ἀφ' ἑνὸς μὲν λόγῳ τοῦ βραχέος βεληνεκοῦς τοῦ τότε ὁπλισμοῦ (ἰδίως πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ αὐλακωτοῦ ὁπλισμοῦ), ὁπότε ἡ συμπλησίασις τῶν ἀντιπάλων στρατευμάτων ἦτο μεγάλη, ἀφ' ἑτέρου δὲ λόγῳ τῆς καταφανοῦς θέσεως τῶν ἀντιπάλων, διότι τὸ μὲν πυροβολικὸν ἦτο ἀδύνατον νὰ τάσσηται προκεκαλυμμένως, τὸ δὲ πεζικὸν ἐτάσσετο συνήθως ἐν πυκνοῖς ὁμοιομόρφοις σχηματισμοῖς, πᾶς δὲ πυροβολισμὸς καθίστα διὰ τοῦ μέλανος καπνοῦ του καταφανῆ τὴν θέσιν τοῦ ἀντιπάλου. Οὕτω δὲ διὰ τοῦ πυρὸς τοῦ ἐπιτιθεμένου ἐξηναγκάζετο ν' ἀνταποκριθῇ ὁ ἀμυνόμενος εἰς τὸ πῦρ, ὁπότε καθωρίζετο σαφῶς ἡ θέσις του. Μολαταῦτα, μέχρι καὶ τῆς μετὰ τὸ 1900 ἐποχῆς, φάσις ἐπαφῆς δὲν ὑπῆρχεν ἀκόμη σαφῶς καθωρισμένη. Ὁ γαλλικὸς κανονισμὸς πεζικοῦ 1904 καὶ ὁ ἑλληνικὸς 1905 ὡμίλει (§ 245) περὶ ἐπαφῆς διὰ τοῦ ἱππικοῦ μόνον, παρακολουθῶν τοιουτοτρόπως τὸ πνεῦμα τῶν παλαιοτέρων κανονισμῶν, ὅπως τοῦ γαλλ. καν. ἐκστρατ. 1895, ἑλλ. 1899 (ἄρθρον 128). Δυσκολίαι τινὲς ἐπαφῆς διὰ πρώτην φορὰν παρουσιάσθησαν κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ Τρανσβάαλ τῷ 1899, ἡ πεῖρα δὲ τοῦ ρωσσοϊαπωνικοῦ πολέμου 1904—1905, ὅτε κατὰ πρῶτον ἐγένετο χρῆσις ἐπαναληπτικοῦ καὶ ταχυβόλου ὁπλισμοῦ, ὑπέδειξε τὴν ἀνάγκην διεξαγωγῆς ἀγῶνος πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἐπαφῆς καὶ ἀκόμη λόγῳ τοῦ κενοῦ τοῦ συγχρόνου πεδίου μάχης, μέχρις οὗ τέλος διὰ τῶν γαλλικῶν κανονισμῶν τοῦ 1913 εἰσήχθη διὰ πρώτην τότε φορὰν ἐπισήμως ὁ ὅρος ἐπαφὴ (Γάλλ. Καν. ἐκστρατ. 1913 § 104, Καν. πεζ. γαλ. καὶ ἑλλ. 1914 § 226). Ὁ ἐπακολουθήσας ὅμως Παγκόσμιος πόλεμος 1914-1918 ἐπέφερε σύγχυσιν ἐν τῇ γαλλικῇ ἀντιλήψει, λόγῳ τῆς ριζικῆς πλάνης περὶ τῆς φυσιογνωμίας τῆς μελλοντικῆς μάχης, τῆς κατὰ τοὺς Γάλλους παρεμφεροῦς πρὸς τὴν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, δηλαδὴ κατὰ ἀμυντικῶς ὠργανωμένης τοποθεσίας πάντοτε. Διὰ τοῦτο, ἐνῷ μέχρι τοῦ 1914 ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν γαλλικῶν κανονισμῶν ὅτι αἱ παρεμβαλλόμεναι διὰ τὴν ἐπαφὴν ἀντιστάσεις τοῦ ἀμυνομένου ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔμψυχοι, δευτερευόντως δ' ἄψυχοι, σήμερον ἡ ἐπαφὴ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐννοηθῇ ἄνευ τῆς προσκρούσεως ἐπὶ ἀψύχων ὑλικῶν ἀντιστάσεων, ὡς π.χ. ἀμυντικῶς ὠργανωμένης τοποθεσίας, τοῦτο δ' ὄχι μόνον εἰς μάχην ἐκ παρατάξεως, ἀλλὰ καὶ εἰς μάχην ἐκ συναντήσεως, ἥτις εἶναι ἐξαιρετικὴ πάντως κατ' αὐτοὺς περίπτωσις, διότι ἰσχύει, κατὰ τοὺς κανονισμοὺς τούτους, τὸ ἀξίωμα «ὁ ἀπαιτούμενος διὰ τὸν ἐπιτιθέμενον χρόνος πρὸς παρασκευὴν τῆς ἐπιθέσεώς του χρησιμοποιεῖται ἐξ ἀντιθέτου ὑπὸ τοῦ ἀντιπάλου πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς τοποθεσίας». Οἱ Γερμανοὶ ὅμως μετὰ τὸν πόλεμον δὲν παρεσύρθησαν ἐκ μιᾶς φυσιογνωμίας μάχης ἐντελῶς ἐξαιρετικῆς, ὡς ἦτο ἡ τοῦ τελευταίου Παγκοσμίου πολέμου, ἀλλ' ἐξακολουθοῦσιν ἀποδεχόμενοι ὡς συνήθη περίπτωσιν τὴν τῆς μάχης ἐκ συναντήσεως (ἀγῶνος ἑλιγμῶν), διὰ τοῦτο δὲ θεσπίζουσι καὶ σήμερον ἀκόμη τὸ ἀξίωμα «ἐσπευσμένη ἀπόκτησις τῆς ἐπαφῆς, ὅπως τὸ ταχύτερον ληφθῶσι πληροφορίαι περὶ τοῦ ἐχθροῦ» (L'infanterie de la Reichswehr. Loustaunau, 1928, σελ. 70).

Πυροβολικόν. Διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς ἐπαφῆς σπουδαίαν δρᾶσιν ἔχει σήμερον τὸ πυροβολικόν, διότι τὸ ἀποκτῶν τὴν ἐπαφὴν πεζικὸν πρέπει νὰ ὑποστηρίζεται ἀπαραιτήτως, ἵνα μὴ ὑφίσταται βλάβας δυσκολευούσας αὐτὸ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς του (Γαλλ. καν. πυροβολ. 1926 § 205).

Ἱππικόν. Κατὰ τὰς παλαιὰς ἐποχάς, τὰς μέχρι τοῦ 1900, ὁπότε ἡ συνήθης δρᾶσις τοῦ ἱππικοῦ ἦτο ἡ ὑπὸ μεγάλων ὄγκων ἔφιππος, ὑπῆρχε κατὰ τὴν φάσιν τῆς παρασκευῆς (ἑλιγμῶν) στάδιόν τι ἀποτελοῦν τὴν ἐπαφὴν τῶν ἀντιπάλων, δηλαδὴ ἐκεῖνο, καθ' ὃ ἡ ἐξ ὄψεως θέα τοῦ ἀντιπάλου καὶ ἡ ἐκτίμησις τῶν δυνάμεών του ἦτο δυνατή. Σήμερον ὅμως, ὁπότε μεταπολεμικῶς ἡ ἔφιππος δρᾶσις δὲν ἐκτελεῖται εἰμὴ ὑπὸ πολὺ μικρῶν μονάδων (ἐπιλαρχίας ἢ τὸ πολὺ συντάγματος), φάσις ἐπαφῆς ὑπάρχει μόνον κατὰ τὴν πεζῇ δρᾶσιν τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς, δηλαδὴ δρᾶσιν παρεμφερῆ πρὸς τὴν τοῦ πεζικοῦ (Γαλλ. καν. ἱππ. 1923 § 129), καθ' ὅσον ὁ ἔφιππος ἀγὼν τοῦ ἱππικοῦ διεξάγεται σήμερον ἀστραπιαίως (§ 124 τοῦ ἐν λόγῳ κανονισμοῦ). Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

—*[Ὑγιειν.]* Ἡ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων *ἐπαφὴ* ἀποτελεῖ τὸν συνηθέστερον τρόπον τῆς εἰς τοὺς ὑγιεῖς μεταδόσεως τῶν παθογόνων μικροβίων. Διακρίνεται δ' εἰς *ἄμεσον* καὶ *ἔμμεσον*. Διὰ τῆς ἀμέσου ἐπαφῆς πρὸς τὰς λοιμώδεις ἑστίας, τουτέστι τὸν ἄρρωστον, τὰ ἐκκρίματα αὐτοῦ, τὰ ἐνδύματα κλπ. μεταδίδονται τὰ πλεῖστα τῶν παθογόνων μικροβίων. Ὑπάρχουσι δὲ καί τινα ἐξ αὐτῶν μεταδιδόμενα ἀποκλειστικῶς διὰ τῆς ἀμέσου ἐπαφῆς, ὡς π. χ. ἡ σπειροχαίτη τῆς συφίλιδος. Ἡ ἔμμεσος δ' ἐπαφὴ ἐπέρχεται, ὅταν ἐγγίσῃ τις ἀντικείμενον, ὅπερ πρό τινος ἐχρησιμοποίησε καθ' οἱονδήποτε τρόπον ὁ πάσχων, ὡς π. χ. ἐνδύματα, τρόφιμα, κλεῖθρα θυρῶν, κιγκλιδώματα κλιμάκων κλπ. Ἡ δι' ἐπαφῆς μετάδοσις τῶν παθογόνων μικροβίων εἶναι ἡ μᾶλλον συντελοῦσα εἰς τὴν διάδοσιν τῶν λοιμωδῶν νοσημάτων, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ μικρόβια μεταβιβάζονται ἀπὸ τοῦ πάσχοντος εἰς τὸν ὑγιᾶ ὀργανισμὸν ἐν ὅλῃ αὐτῶν τῇ λοιμώδει δυνάμει — κυρίως κατὰ τὴν ἄμεσον ἐπαφήν —, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἀποφυγὴ τῆς ἐπαφῆς, ὡς ἀπαιτοῦσα ἐξαιρετικὴν προσοχήν, εἶναι ἀρκούντως δυσχερὴς διὰ τὸ πλεῖστον τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες σημειωτέον ὅτι καὶ δὲν ἀποδίδουσι τὴν προσήκουσαν σημασίαν—βεβαίως λόγῳ ἀγνοίας—εἰς τὰς ὑπὸ τῆς ὑγιεινῆς ἐπιβαλλομένας σχετικὰς προφυλάξεις. Κ. ΚΕΡΕΣΤΕΤΖΗΣ

— ***ἐπαφῆς μέθοδοι*** *[Χημ.]*. Μέθοδοι βασιζόμεναι εἰς ἀντιδράσεις χωρούσας μόνον παρουσίᾳ ὡρισμένων σωμάτων, χωρὶς ταῦτα νὰ ὑφίστανται μεταβολήν τινα. Τὰ ἑκάστοτε χρησιμοποιούμενα οὕτω σώματα καλοῦνται *καταλύται*. Ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων μεθόδων ἐπαφῆς εἶναι ἡ τῆς παρασκευῆς χλωρίου κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Deacon, καὶ ἡ τῆς παρασκευῆς τοῦ ἀνυδρίτου τοῦ θειικοῦ ὀξέος. Ἡ τελευταία αὕτη εἶναι ἡ κυρίως γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα μέθοδος ἐπαφῆς. Σ. Χ.

— ***ἐπαφῶν θεωρία*** *[Μαθημ.]*. Δοθέντων δύο γεωμετρικῶν σχημάτων Σ, Σ' (καμπύλων ἢ ἐπιφανειῶν) ἐχόντων κοινὸν σημεῖον Α, θὰ λέγωμεν ὅτι τὸ Σ ἔχει εἰς τὸ κοινὸν σημεῖον Α *ἐπαφὴν τάξεως ν* μετὰ τοῦ Σ', ἐὰν εἰς ἕκαστον σημεῖον Β' τοῦ Σ', γειτονικὸν τοῦ σημείου Α, δυνάμεθα ν' ἀντιστοιχίσωμεν ἓν σημεῖον Β τοῦ Σ, τοιοῦτον ὥστε, ὅταν τὸ Β' τείνῃ πρὸς τὸ Α, ἡ ἀπόστασις Β Β' νὰ εἶναι ἀπειροστὸν τάξεως ν+1 ὡς πρὸς τὴν

Digitized by Google

ἀπόστασιν ΑΒ′ (λαμβανομένην ὡς πρωτεῦον ἀπειροστόν). Βλ. *ἀπειροστόν*.

Ἐπαφὴ ἐπιπέδων καμπύλων. Ὑποθέσωμεν ὅτι τὰ Σ καὶ Σ′ εἶναι καμπύλαι ἐν τῷ ἐπιπέδῳ· τότε εἰς τὸ κοινὸν σημεῖον Α αὗται τέμνονται ἢ ἐφάπτονται, καθόσον δὲν ἔχουν ἢ ἔχουν κοινὴν ἐφαπτομένην. Εἶναι προφανὲς ὅτι εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν, καθ' ἣν ἁπλῶς τέμνονται, ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ κοινοῦ σημείου αἱ δύο καμπύλαι πλησιάζουσιν ὀλιγώτερον ἀλλήλας ἢ ὅταν αὗται ἐφάπτωνται. Ἡ τάξις τῆς ἐπαφῆς δεικνύει προσέγγισιν τῶν δύο καμπύλων ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ κοινοῦ σημείου. Αὕτη δὲ εἶναι τόσον μεγαλυτέρα ὅσον ἡ τάξις τῆς ἐπαφῆς εἶναι μεγαλυτέρα.

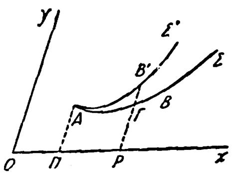

Τάξις ἐπαφῆς. Ὡς ἀντίστοιχα σημεῖα τῶν δύο καμπύλων ἐκλέγομεν τὰ ἔχοντα τὴν αὐτὴν τετμημένην Γ,Β′, διότι ἀποδεικνύεται, ὅτι διὰ τοῦ τρόπου τούτου τῆς ἀντιστοιχίας ἡ ἀπόστασις Β′Γ δύο ἀντιστοίχων σημείων τῆς καμπύλης Β′,Γ εἶναι ἀπειροστὸν ὡς πρὸς τὴν ἀπόστασιν ΑΒ′ μεγαλυτέρας τάξεως ἢ διὰ παντὸς ἄλλου τρόπου ἀντιστοιχίας. Ὡς πρωτεῦον ἀπειροστὸν δυνάμεθα ἀντὶ τῆς ἀποστάσεως ΑΒ′ νὰ λάβωμεν τὸ πρὸς αὐτὴν ἀπειροστὸν πρώτης τάξεως ΠΡ. Ἂν λοιπὸν αἱ ἐξισώσεις τῶν δύο καμπύλων εἶναι:

$$(\Sigma):\quad y=f(x)$$
$$(\Sigma'):\quad Y=F(x)$$

καὶ (x_0, y_0) αἱ συντεταγμέναι τοῦ σημείου Α καὶ (ΠΡ)=ε, διὰ νὰ εὕρωμεν τὴν τάξιν ἐπαφῆς τῶν δύο καμπύλων Σ, Σ′ ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ κοινοῦ αὐτῶν σημείου Α, ἀρκεῖ κατὰ τ' ἀνωτέρω νὰ ὑπολογίσωμεν ποίας τάξεως ἀπειροστὸν εἶναι ἡ διαφορὰ $B'P-\Gamma P=F(x_0+\varepsilon)-f(x_0+\varepsilon)$ ὡς πρὸς τὸ (ΠΡ)=ε. Εἰς τὸ κοινὸν σημεῖον Α ἐὰν αἱ δύο καμπύλαι ἐφάπτωνται ἀλλήλων, θὰ εἶναι ἴσαι καὶ αἱ πρῶται παράγωγοι τῶν συναρτήσεων f(x) καὶ F(x), δηλαδὴ εἰς αὐτὸ θὰ ἔχωμεν: $F(x_0)=f(x_0)$ καὶ $F'(x_0)=f'(x_0)$. Ἀλλὰ δυνατὸν εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο Α νὰ γίνωνται ἴσαι αἱ παράγωγοι τῶν συναρτήσεων f(x) καὶ F(x) μέχρι μιᾶς ὡρισμένης τάξεως ν, δηλαδὴ νὰ ἔχωμεν καὶ

$$(\alpha)\quad f''(x_0)=F''(x_0),\ f'''(x_0)=F'''(x_0),\ \ldots f^{(\nu)}(x_0)=F^{(\nu)}(x_0)$$

ἀλλὰ $F^{(\nu+1)}(x_0)\neq f^{(\nu+1)}(x_0)$. Ὁ τύπος τοῦ Taylor διὰ τὰς συναρτήσεις F(x) καὶ f(x) ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ σημείου $x=x_0$ δίδει:

$$F(x_0+\varepsilon)=F(x_0)+\frac{\varepsilon}{1}F'(x_0)+\frac{\varepsilon^2}{1.2}F''(x_0)+\ldots\ldots+\frac{\varepsilon^\nu}{\nu'}F^{(\nu)}(x_0)+\frac{\varepsilon^{\nu+1}}{(\nu+1)'}[F^{(\nu+1)}(x_0)+\eta]$$

$$f(x_0+\varepsilon)=f(x_0)+\frac{\varepsilon}{1}f'(x_0)+\frac{\varepsilon^2}{1.2}f''(x_0)+\ldots+\frac{\varepsilon^\nu}{\nu'}f^{(\nu)}(x_0)+\frac{\varepsilon^{\nu+1}}{(\nu+1)'}[f^{(\nu+1)}(x_0)+\eta']$$

καὶ δι' ἀφαιρέσεως κατὰ μέλη λαμβάνομεν:

$$F(x_0+\varepsilon)-f(x_0+\varepsilon)=\frac{\varepsilon^{(\nu+1)}}{(\nu+1)'}[F^{(\nu+1)}(x_0)-f^{(\nu+1)}(x_0)+\eta-\eta']$$

ἐξ ἧς φαίνεται ὅτι ἡ τάξις ἐπαφῆς τῶν δύο καμπύλων ἰσοῦται πρὸς τὴν μεγαλυτέραν τάξιν τῶν παραγώγων, αἵτινες γίνονται ἴσαι διὰ $x=x_0$, καθόσον ἡ διαφορὰ $(F(x_0+\varepsilon)-f(x_0+\varepsilon))$ εἶναι ἀπειροστὸν $\nu+1$ τάξεως ὡς πρὸς τὸ ε.

Ἡ ἰσότης τῶν παραγώγων μέχρι τῆς $\nu^{\text{της}}$ τάξεως δεικνύει ὅτι ἡ τιμὴ $x=x_0$ εἶναι ῥίζα $\nu+1$ βαθμοῦ πολλαπλότητος τῆς ἐξισώσεως $F(x)-f(x)=0$, ἥτις δίδει τὰς τετμημένας τῶν κοινῶν σημείων τῶν δύο καμπύλων Σ, Σ′. Ὥστε δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι, ὅταν δύο καμπύλαι ἔχουν ἐπαφὴν τάξεως ν, ἔχουσι $\nu+1$ σημεῖα τομῆς, συμπίπτοντα εἰς ἕν.

Ὁ τύπος:

$$Y-y=\frac{\varepsilon^{\nu+1}}{(\nu+1)'}(F^{(\nu+1)}(x_0)-f^{(\nu+1)}(x_0)+\eta-\eta')$$

δεικνύει ὅτι ἡ διαφορὰ Y−y ἀλλάσσει σημεῖον μετὰ τοῦ ε ὅταν τὸ ν εἶναι ἄρτιος, δηλαδὴ ὅταν ἡ ἐπαφὴ εἶναι ἀρτίας τάξεως· τοὐναντίον συμβαίνει ὅταν τὸ ν εἶναι περιττὸς ἀριθμός. Τοῦτο σημαίνει ὅτι, αἱ δύο καμπύλαι, εἰς τὸ κοινὸν σημεῖον, διαπερῶσιν ἢ ὄχι ἀλλήλας, καθόσον ἡ ἐπαφὴ εἶναι ἀρτίας ἢ περιττῆς τάξεως. Ὑποθέσωμεν π. χ. ὅτι αἱ δύο καμπύλαι (Σ) καὶ (Σ′) ἔχουσι τρία κοινὰ σημεῖα, τὰ Α, Β, Γ, ἔνθα Β καὶ Γ εἰς γειτονικὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ σημείου Α. Ἐὰν ἡ καμπύλη (Σ′) μεταβάλλεται συνεχῶς, οὕτως ὥστε τὰ τρία σημεῖα Α, Β, Γ νὰ συμπέσουν εἰς τὸ ἓν ἐξ αὐτῶν, τὸ Α, ἡ ὁρικὴ θέσις τῆς καμπύλης (Σ′) ἔχει ἐπαφὴν δευτέρας τάξεως μὲ τὴν καμπύλην (Σ), θὰ ἐξακολουθοῦν δὲ νὰ διαπεροῦν ἀλλήλας εἰς τὸ ὁρικὸν σημεῖον Α.

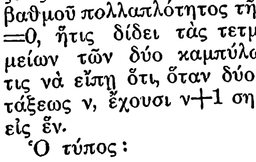

Ἐγγύταται καμπύλαι. Δοθείσης μιᾶς καμπύλης (Σ) σταθερᾶς καὶ ἑτέρας (Σ′) ἐξαρτωμένης ἀπὸ $\nu+1$ παραμέτρους $\alpha_0, \alpha_1, \ldots \alpha_\nu$, δηλαδὴ ἐχούσας ἐξίσωσιν $Y=F(x, \alpha_0, \alpha_1, \ldots \alpha_\nu)$, δυνάμεθα νὰ ἐκλέξωμεν τὰς τιμὰς τῶν $\nu+1$ παραμέτρων $\alpha_0, \ldots \alpha_\nu$, οὕτως ὥστε ἡ καμπύλη (Σ′) νὰ ἔχῃ μετὰ τῆς καμπύλης (Σ) εἰς ἓν δοθὲν σημεῖον, ἐπαφὴν ν τάξεως. Ἐὰν ἡ ἐξίσωσις τῆς καμπύλης (Σ) εἶναι $y=f(x)$, ἀρκεῖ νὰ ἐκφράσωμεν ὅτι αἱ παράγωγοι μέχρι τῆς $\nu^{\text{της}}$ τάξεως τῶν δύο συναρτήσεων $F(x, \alpha_0, \alpha_1, \ldots \alpha_\nu)$ καὶ f(x) εἶναι ἴσαι διὰ τὴν δεδομένην τιμὴν τοῦ $x=x_0$, δηλαδὴ

$$F(x_0, \alpha_0, \ldots \alpha_\nu)=f(x_0)$$
$$F'(x_0, \alpha_0, \ldots \alpha_\nu)=f'(x_0)$$
$$F^{(\nu)}(x_0, \alpha_0, \ldots \alpha_\nu)=f^{(\nu)}(x_0).$$

Αἱ ἐξισώσεις αὗται, $\nu+1$ τὸ πλῆθος, προσδιορίζουν $\nu+1$ τιμὰς τῶν παραμέτρων $\alpha_0, \alpha_1 \ldots \alpha_\nu$ τῆς καμπύλης (Σ′), ἥτις καλεῖται *ἐγγυτάτη τῆς καμπύλης Σ*. Διότι προσδιορισθῇ οὕτως, ὥστε νὰ ἔχῃ ἐπαφὴν μεγαλυτέρας τάξεως πάσης ἄλλης καμπύλης τῆς οἰκογενείας $y=F(x, \alpha_0, \alpha_1, \ldots \alpha_\nu)$. Παράδειγμα: Ἡ ἐξίσωσις μιᾶς εὐθείας $y=\alpha x+\beta$ ἐξαρτᾶται ἀπὸ δύο παραμέτρους α, β, τὰς ὁποίας, συμφώνως πρὸς τὰ ἀνωτέρω, προσδιορίζομεν οὕτως, ὥστε νὰ εὕρωμεν τὴν ἐγγυτάτην εὐθεῖαν δοθείσης καμπύλης $y=f(x)$, εἰς τὸ σημεῖον τετμημένης $x=x_0$, δηλαδὴ τὴν ἔχουσαν ἐπαφὴν πρώτης τάξεως. Αἱ παράμετροι α, β πρέπει νὰ ἐπαληθεύουν τὰς ἐξισώσεις:

$$f(x_0)=\alpha x_0+\beta,\quad f'(x_0)=\alpha$$

ἐξ ὧν ἔχομεν $\alpha=f'(x_0)$ καὶ $\beta=f(x_0)-x_0 f'(x_0)$ καὶ ἀντικαθιστῶντες εἰς τὴν ἐξίσωσιν τῆς εὐθείας εὑρίσκομεν ὡς ἐγγυτάτην ἐξ ὅλων τῶν εὐθειῶν τὴν ἔχουσαν ἐξίσωσιν: $y-f(x_0)=f'(x_0)[x-x_0]$, δηλαδὴ τὴν ἐφαπτομένην τῆς καμπύλης εἰς τὸ σημεῖον αὐτῆς $[x_0, f(x_0)]$.

Ὁμοίως εὑρίσκομεν ὅτι ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν τῶν κύκλων $(x-\alpha)^2+(y-\beta)^2-\varrho^2=0$ (ἐξαρτωμένων ἀπὸ τρεῖς παραμέτρους α, β, ϱ) ὁ ἐγγύτατος δοθείσης καμπύλης εἰς δοθὲν αὐτῆς σημεῖον συμπίπτει μὲ τὸν κύκλον καμπυλότητος αὐτῆς εἰς τὸ δοθὲν σημεῖον.

Ἐπαφὴ καμπύλων ἐν τῷ χώρῳ. Ἐὰν αἱ δύο καμπύλαι (Σ) καὶ (Σ′) εὑρίσκωνται ἐν τῷ χώρῳ, ἡ τάξις ἐπαφῆς των ὁρίζεται ἐπίσης ὅπως καὶ εἰς τὰς ἐπιπέδους καμπύλας. Δηλαδὴ ἂν Α εἶναι τὸ σημεῖον καθ' ὃ ἐφάπτονται αὗται καὶ Β, Β′ δύο σημεῖα ἐπ' αὐτῶν ἀντιστοιχοῦντα καθ' οἱονδήποτε νόμον πρὸς ἄλληλα καὶ τείνοντα ταυτοχρόνως εἰς τὸ σημεῖον Α, ληφθῇ δὲ ὡς πρωτεῦον ἀπειροστὸν τὸ τόξον ΑΒ, ἐὰν τὸ ΒΒ′ εἶναι ἀπειροστὸν $\nu+1$ τάξεως ὡς πρὸς τὸ τόξον ΑΒ, τότε αἱ δύο καμπύλαι Σ καὶ Σ′ ἔχουν ἐπαφὴν ν τάξεως. Ἔστωσαν αἱ ἐξισώσεις αὐτῶν, ἀναφερομένων εἰς ἄξονας ὀρθογωνίους:

$$(\Sigma):\begin{cases}y=f(x)\\ z=\varphi(x)\end{cases}\qquad (\Sigma'):\begin{cases}Y=F(x)\\ Z=\Phi(x)\end{cases}$$

καὶ x_0, y_0, z_0 αἱ συντεταγμέναι τοῦ σημείου ἐπαφῆς καὶ $x_0+\varepsilon,\ y_0+\varepsilon,\ z_0+\varepsilon$ αἱ συντεταγμέναι τοῦ σημείου Β.

Ἀποδεικνύεται ὅτι ἐὰν ἡ ἀπόστασις ΒΒ′ εἶναι ἀπειροστὸν $\nu+1$ τάξεως ὡς πρὸς ε (ὅπερ ἐπίσης δύναται ν' ἀντικατασταθῇ ὡς πρωτεῦον λαμβανόμενον ἀπειροστὸν ΑΒ), τότε ἡ ἀπόστασις ΒΓ σημείων Β, Γ τῶν δύο καμπύλων, ἐχόντων τὴν αὐτὴν τετμημένην $x_0+\varepsilon$ εἶναι ἀπειροστὸν τοὐλάχιστον $\nu+1$ τάξεως ὡς πρὸς τὸ ε.

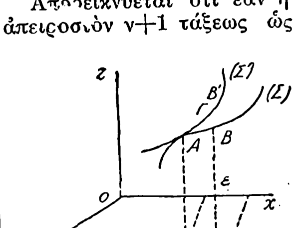

Ἑπομένως ἀρκεῖ διὰ τὴν εὕρεσιν τῆς τάξεως ἐπαφῆς νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἀντίστοιχα σημεῖα τῶν δύο καμπύλων τὰ ἔχοντα κοινὴν τετμημένην. Ἀρκεῖ ἑπομένως νὰ ἐξετάσωμεν τίνος τάξεως ἀπειροστὰ εἶναι αἱ διαφοραί: $F(x_0+\varepsilon)-f(x_0+\varepsilon)$ καὶ $\Phi(x_0+\varepsilon)-\varphi(x_0+\varepsilon)$ ὡς πρὸς τὸ πρωτεῦον ἀπειροστὸν ε. Εὑρίσκομεν ὅτι ἵνα ὑπάρχῃ ἐπαφὴ ν τάξεως πρέπει αἱ διαφοραὶ $F(x_0+\varepsilon)-f(x_0+\varepsilon)$ καὶ $\Phi(x_0+\varepsilon)-\varphi(x_0+\varepsilon)$ νὰ εἶναι ἀπειροστὰ $\nu+1$ τάξεως ὡς πρὸς τὸ ε, δηλαδὴ νὰ ἰσοῦνται αἱ παράγωγοι τῶν συναρτήσεων F(x), f(x) καὶ Φ(x) φ(x) μέχρι τῆς $\nu^{\text{ης}}$ τάξεως διὰ $x=x_0$, νὰ εἶναι τοὐλάχιστον ἀπὸ τὰς διαφορὰς $F^{(\nu+1)}(x_0)-f^{(\nu+1)}(x_0)$, $\Phi^{(\nu+1)}(x_0)-\varphi^{(\nu+1)}(x_0)$ νὰ εἶναι διάφοροι τοῦ μηδενός.

Ἐγγύταται καμπύλαι. Ἔστωσαν μία σταθερὰ καμπύλη (Σ) ἐν τῷ χώρῳ παριστωμένη ὑπὸ τῶν ἐξισώσεων:

$$(\Sigma):\begin{cases}y=f(x)\\ z=\varphi(x)\end{cases}$$

καὶ μία οἰκογένεια καμπύλων (Σ′) ἐξαρτωμένη ἀπὸ $2\nu+2$ παραμέτρους $\alpha_0, \alpha_1 \ldots \alpha_\nu, \beta_0, \beta_1 \ldots \beta_\nu$, ἔχουσα ἐξισώσεις:

$$(\Sigma'):\begin{cases}y=F(x, \alpha_0, \alpha_1, \ldots \alpha_\nu, \beta_0, \beta_1, \ldots \beta_\nu)\\ z=\Phi(x, \alpha_0, \alpha_1, \ldots \alpha_\nu, \beta_0, \beta_1, \ldots \beta_\nu)\end{cases}$$

Δυνάμεθα τὰς $2\nu+2$ παραμέτρους ταύτας νὰ προσδιορίσωμεν οὕτως, ὥστε νὰ λάβωμεν μίαν καμπύλην τῆς οἰκογενείας, ἔχουσαν μετὰ τῆς δοθείσης καμπύλης (Σ) εἰς δοθὲν σημεῖον αὐτῆς τετμημένης x_0, ἐπαφὴν ν τάξεως, δηλαδὴ μεγαλυτέραν τῆς ἐπαφῆς πάσης ἄλλης καμπύλης τῆς οἰκογενείας πρὸς τὴν δοθεῖσαν (Σ). Τὴν οὕτω λαμβανομένην καμπύλην τῆς οἰκογενείας καλοῦμεν *ἐγγυτάτην τῆς Σ*. Αἱ ἐξισώσεις αἵτινες προσδιορίζουν τὰς παραμέτρους εἶναι ἀκριβῶς αἱ $2\nu+2$ ἐξισώσεις, αἵτινες ἐκφράζουν τὴν ἰσότητα τῶν παραγώγων μέχρι τῆς $\nu^{\text{ης}}$ τάξεως. Ἐξ ὅλων τῶν εὐθειῶν ὡς ἐγγυτάτων δοθείσης καμπύλης εἰς δοθὲν σημεῖον εὑρίσκομεν καὶ ἐνταῦθα τὴν ἐφαπτομένην αὐτῆς.

Ἐπαφὴ καμπύλης καὶ ἐπιφανείας. Ἔστω μία ἐπιφάνεια Ε καὶ μία καμπύλη Σ ἐφαπτομένη αὐτῆς εἰς ἓν σημεῖον Α. Εἰς ἓν σημεῖον Β τῆς καμπύλης, γειτονικὸν τοῦ σημείου Α, ἀντιστοιχίζομεν κατὰ ἕνα οἱονδήποτε νόμον ἓν σημεῖον Β′ τῆς ἐπιφανείας, οὕτως ὥστε τὰ δύο σημεῖα Β καὶ Β′ νὰ τείνωσι συγχρόνως πρὸς τὸ Α. Αἱ ἐξισώσεις αὐτῶν ἔστωσαν:

$$(E):\quad Z=F(x, y)$$
$$(\Sigma):\quad \begin{cases}y=f(x)\\ z=\varphi(x)\end{cases}$$

καὶ x_0, y_0, z_0 αἱ συντεταγμέναι τοῦ Α, $x_0+\varepsilon, y_0+\varepsilon, z_0+\varepsilon$ αἱ συντεταγμέναι τοῦ Β. Ἀποδεικνύεται ὅτι ἐὰν ἡ ἀπόστασις ΒΒ′ εἶναι ἀπειροστὸν $\nu+1$ τάξεως ὡς πρὸς τὴν ἀπόστασιν ΑΒ, ἢ ὅπερ τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ ε, ἡ ἀπόστασις ΑΓ τῶν σημείων τῆς καμπύλης καὶ ἐπιφανείας τῶν εὑρισκομένων ἐπὶ τῆς ἰδίας παραλλήλου πρὸς τὸν ἄξονα τῶν z, τῆς διὰ τοῦ Β ἀγομένης, εἶναι ἀπειροστὸν τοὐλάχιστον $\nu+1$ τάξεως ὡς πρὸς τὸ ε. Οὕτω ἡ τάξις ἐπαφῆς καμπύλης (Σ) καὶ ἐπιφανείας (Ε) συμπίπτει μὲ τὴν τάξιν ἐπαφῆς τῆς καμπύλης (Σ) μετὰ τῆς καμπύλης (Σ′), ἥτις εἶναι τὸ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας (Ε) ἴχνος τοῦ κυλίνδρου τοῦ προβαλλοντος τὴν καμπύλην (Σ) παραλλήλως πρὸς τὸν ἄξονα τῶν z. Διὰ νὰ ἔχῃ λοιπὸν ἡ καμπύλη

$$\Sigma:\begin{cases}y=f(x)\\ z=\varphi(x)\end{cases}$$

ἐπαφὴν ν τάξεως ὡς πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν Ε: $Z=F(x, y)$ πρέπει ἡ διαφορὰ $F(x, y)-\varphi(x)$ νὰ εἶναι ἀπειροστὸν $\nu+1$ τάξεως ὡς πρὸς τὸ ε.

Ἐὰν ἡ ἐπιφάνεια Ε ἐξαρτᾶται ἀπὸ $\nu+1$ παραμέτρους $\alpha_0, \alpha_1, \ldots \alpha_\nu$, δυνάμεθα νὰ τοὺς ὁρίσωμεν οὕτως, ὥστε νὰ ἔχῃ αὕτη ἐπαφὴν ν τάξεως μὲ δοθεῖσαν καμπύλην εἰς δοθὲν αὐτῆς σημεῖον. Ἡ οὕτω λαμβανομένη ἐπιφάνεια καλεῖται *ἐγγυτάτη τῆς καμπύλης*.

Εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ ἐπιφάνεια Ε εἶναι ἐπίπεδον, αἱ παράμετροι εἶναι τρεῖς α, β, γ, Ε: $Z=\alpha X+\beta Y+\gamma$, ἡ ἐπαφὴ αὐτοῦ μετὰ τῆς καμπύλης θὰ εἶναι β′ τάξεως, δηλαδὴ θὰ μηδενίζωνται αἱ πρῶται καὶ δεύτεραι παράγωγοι τῆς ἐξισώσεως $\alpha x+\beta y+\gamma=\varphi(x)=z$

$$\alpha x'+\beta y'=z'$$
$$\alpha x''+\beta y''=z''$$

ἔχομεν καὶ τὴν ἐξίσωσιν $\alpha(X-x)+\beta(Y-y)=Z-z$, ἥτις ἐκφράζει τὴν συνθήκην, ἵνα τὸ ἐπίπεδον διέρχεται διὰ τοῦ δεδομένου σημείου (x,y,z). Ἡ ἀπαλοιφὴ τῶν α, β μεταξὺ τῶν τριῶν ἀνωτέρω ἐξισώσεων δίδει τὴν ἐξίσωσιν τοῦ *ἐγγυτάτου ἐπιπέδου* μιᾶς καμπύλης:

$$\begin{vmatrix}X-x & Y-y & Z-z\\ x' & y' & z'\\ x'' & y'' & z''\end{vmatrix}=0$$

Ἐγγύταται εὐθεῖαι μιᾶς ἐπιφανείας. Ἐὰν αἱ ἐξισώσεις μιᾶς καμπύλης Σ ἐξαρτῶνται ἀπὸ $\nu+2$ μεταβλητὰς παραμέτρους, δυνάμεθα νὰ διαθέσωμεν τὰς παραμέτρους ταύτας οὕτως, ὥστε ἡ καμπύλη νὰ ἔχῃ μὲ δοθεῖσαν ἐπιφάνειαν Ε, εἰς δοθὲν σημεῖον Α, ἐπαφὴν τάξεως ν. Αἱ ἐξισώσεις, αἵτινες προσδιορίζουν τὰς $\nu+2$ παραμέτρους, εἶναι αἱ ἐκφράζουσαι ὅτι ἡ καμπύλη διέρχεται διὰ τοῦ σημείου Α καὶ ὅτι συναντᾷ τὴν ἐπιφάνειαν εἰς $\nu+1$ σημεῖα συμπίπτοντα εἰς ἕν. Μία εὐθεῖα ἐξαρτᾶται ἀπὸ 4 παραμέτρους. Ἑπομένως εἰς ἕκαστον σημεῖον μιᾶς ἐπιφανείας ὑπάρχουν μία ἢ περισσότεραι εὐθεῖαι ἔχουσαι ἐπαφὴν δευτέρας τάξεως μετὰ τῆς ἐπιφανείας. Εὑρίσκεται δὲ ὅτι εἰς ἕκαστον σημεῖον τῆς ἐπιφανείας ὑπάρχουν γενικῶς δύο εὐθεῖαι καὶ δύο μόνον, ἔχουσαι ἐπαφὴν δευτέρας τάξεως μετὰ τῆς ἐπιφανείας. Αἱ εὐθεῖαι αὗται καλοῦνται *ἐγγύταται τῆς ἐπιφανείας*.

Σ. ΜΥΛΛΕΡ-ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ἐπαφίημι, *ἀόρ.* ἐπαφῆκα—ἐπαφείθην, *παθ. μετοχ.* ἐπαφειμένος· ἀφίνω μετ' ἐμπιστοσύνης, ἐπιτρέπω· ‖ *μέσ.* ἐπαφίεμαι· ἐπιτρέπω τὸν ἑαυτόν μου, ἐμπιστεύομαι τὴν ὑπόθεσίν μου: «ἐπαφίεμαι εἰς τὴν κρίσιν σας,—εἰς τὴν εὐθυκρισίαν σας,—εἰς τὴν ἀντίληψίν σας».

Ἐπάφιος (ὁ) *[Ἀρχ.]*. Ἐπίκλησις τοῦ Θεοῦ Διονύσου ἀναφερομένη εἰς τοὺς Ὀρφικοὺς ὕμνους. Ὁ Maass παρομοιάζει τὸν Διόνυσον Ἐπάφιον πρὸς τὸν Ἔπαφον (βλ. λ.) καὶ θεωρεῖ αὐτὸν ὡς θεὸν τῆς Ὑγιείας καὶ βοηθὸν τῶν τοκετῶν, ταύ-

Digitized by Google

τὸν πρὸς τὸν Διόνυσον Ὑγιάτην, Ἰατρὸν καὶ Παιώνιον. —Π.

Ἔπαφος *[Μυθολ.]* Υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἰοῦς, ὃν αὕτη ἔτεκε μετὰ μακρὰς περιπλανήσεις παρὰ τὸν Νεῖλον. Οἱ Κούρητες ἔκρυψαν αὐτὸν ἐπιθυμίᾳ τῆς Ἥρας, ἀλλ' ὁ Ζεὺς ἐφόνευσεν αὐτούς. Μετὰ πολλὰς ἐρεύνας ἀνευρίσκει πάλιν ἡ Ἰὼ τὸν Ἔπαφον ἐν Συρίᾳ. Γίνεται μετὰ τοῦτο βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου καὶ συζεύγνυται μετὰ τῆς Μέμφιδος, θυγατρὸς τοῦ Νείλου, ἢ τῆς Κασσιοπείας, καὶ ἵδρυσε τὴν Μέμφιν. Ἀπὸ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Λιβύης ὠνομάσθη ἡ Λιβύη. Ἄλλαι θυγατέρες ἦσαν ἡ Λυσιάνασσα καὶ ἡ Θήβη. Κατὰ τὸν Στράβωνα ἡ Ἰὼ εἶχεν ἀποκρύψει τὸν Ἔπαφον ἐν σπηλαίῳ τῆς Εὐβοίας (10.445). ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἐπαφρᾶς. Χριστιανὸς τῆς Ἐκκλησίας τῶν Κολοσσῶν σύγχρονος τῷ ἀποστόλῳ Παύλῳ, ὅστις ὀνομάζει αὐτὸν «ἀγαπητὸν σύνδουλον» αὐτοῦ καὶ «πιστὸν διάκονον τοῦ Χριστοῦ». Κατήγετο δ' ὡς φαίνεται καὶ ἐκ Κολοσσῶν καὶ ἦτο ἐξ ἐθνῶν Χριστιανός (δ' 11, 12). Δι' αὐτοῦ εἶχεν ἱδρύσει ὁ ἀπόστολος Παῦλος τήν τε ἐν Κολοσσαῖς Ἐκκλησίαν, τῆς Λαοδικείας καὶ Ἱεραπόλεως. Καθ' ὃν χρόνον ὁ Παῦλος ἔγραφε τὴν πρὸς Κολοσσαεῖς (δ' 12) καὶ τὴν πρὸς Φιλήμονα (στίχ. 23), ὁ Ἐπαφρᾶς εὑρίσκετο (ἄγνωστον διὰ τίνα λόγον) ἐν Ῥώμῃ παρὰ τῷ δεσμίῳ ἀποστόλῳ, δι' ὃ καὶ ἐν τῇ πρὸς Φιλήμονα χαρακτηρίζεται ὑπ' αὐτοῦ ὡς «συναιχμάλωτος». Κατὰ τὰς ἐν τοῖς μαρτυρολογίοις σῳζομένας παραδόσεις ὁ Ἐπαφρᾶς ὑπῆρξε πρῶτος ἐπίσκοπος Κολοσσῶν, ἔνθα ὑπέστη τὸ μαρτύριον. Εἶναι δὲ τὸ ὄνομα συγκεκομμένος τύπος τοῦ *Ἐπαφρόδιτος*, ἀπαντῶν ἐν πολλαῖς ἐπιγραφαῖς ἑλληνικαῖς τε καὶ λατινικαῖς. Κακῶς δὲ συνεχύθη ὑπό τινων πρὸς τὸν **Ἐπαφρόδιτον** (βλ. λ.) τὴν πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολῆς. Π. Ι. Μ.

ἐπαφροδισία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἐπαφρόδιτος, ὡραιότης, θελκτικότης, χάρις.

ἐπαφρόδιτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ὑπὸ τῆς Ἀφροδίτης ὡς θεᾶς τοῦ κάλλους εὐνοηθείς, θελκτικός, γοητευτικός, χαριτωμένος, θερμός, ἐράσμιος: «ἐπαφρόδιτον κάλλος», «ἄνθρωπος ἡδὺς καὶ ἐπαφρόδιτος» (ἀρχ.).—Ἐπίρρ. **ἐπαφροδίτως.**

Ἐπαφρόδιτος. Ἕλλην γραμματικὸς ἐκ Χαιρωνείας, ἀκμάσας ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ Ῥώμῃ ἐπὶ Νέρωνος καὶ Νερούα. Κατὰ Σουΐδαν, ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας ἐγένετο δοῦλος τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ γραμματικοῦ Ἀρχίου, παρὰ τοῦ ὁποίου παιδευθεὶς ἐπωλήθη εἰς τὸν ἔπαρχον τῆς Αἰγύπτου Μᾶρκον Μέττιον Μοδέστον, τοῦ ὁποίου ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα. Διετέλεσε διδάσκαλος τοῦ Πετηλίνου, υἱοῦ τοῦ Μοδέστου, ἀκολούθως δὲ μετέβη εἰς Ῥώμην, ὅπου διέπρεψεν εἰς τοὺς ἐκεῖ κύκλους τῶν λογίων. Γενόμενος ἀπελεύθερος εἶχεν ὡς ἰδιοκτησίαν δύο οἰκίας κατὰ τὰ Φαινιανοκόρια καὶ βιβλιοθήκην περιλαμβάνουσαν 30.000 τόμους. Ἦτο «μέγας, μέλας, ἐλεφαντώδης», φίλος τοῦ ἱστορικοῦ Ἰωσήπου καὶ ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 75 ἐτῶν. Ἔγραψεν: «Ὑπομνήματα εἰς Ὅμηρον» ἢ «Ὁμηρικά», τῶν ὁποίων σῴζονται βραχύτατα ἀποσπάσματα παρὰ τῷ ἀρχαίῳ σχολιαστῇ τοῦ Ὁμήρου, «Ὑπόμνημα εἰς ἀσπίδα Ἡσιόδου», «Λέξεις» «Περὶ στοιχείων». Τοῦ Ἐπαφροδίτου εὑρέθη ἄγαλμα ἐν Βίλλᾳ Ἀλτιέρι τῆς Ῥώμης, ὅπου παρίσταται οὗτος γενειοφόρος, καθήμενος καὶ κρατῶν κύλινδρον χάρτου, ἐπ' αὐτοῦ δὲ ἡ ἐπιγραφὴ λατινιστὶ «Μ. Μέττιος Ἐπαφρόδιτος Ἕλλην γραμματικός».

[Πρβλ. *E. Luenzer*, Epaphroditi grammatici quae supersunt (Βόννη 1866)]. Π. Ν. Π.

— **Ἐπαφρόδιτος.** Ἀπελεύθερος τοῦ Ὀκταβίου, τὸν ὁποῖον οὗτος ἐχρησιμοποίησεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ εἰς τὰς μετὰ τῆς ὠχρωμένης εἰς τὸν τάφον της Κλεοπάτρας διαπραγματεύσεις.

— **Ἐπαφρόδιτος.** Ῥωμαῖος ἀπελεύθερος, ἀκμάσας ἐπὶ Νέρωνος. Ἦτο ἐκ τῶν ἐμπιστοτέρων σωματοφυλάκων τοῦ αὐτοκράτορος, συνώδευσε δὲ αὐτὸν κατὰ τὴν φυγήν του καὶ αὐτὸς ἀπετελείωσε τὸν Νέρωνα δυσθανατοῦντα, κατὰ παράκλησιν του ἰδίου. Ὁ Ἐπαφρόδιτος εἶχεν ὡς ἴδιον δοῦλον τὸν φιλόσοφον Ἐπίκτητον. Ἐφονεύθη δὲ ἐπὶ Δομιτιανοῦ, ὀλίγον μετὰ τὴν ἐκδίωξίν του ἀπὸ τῆς ὑπηρεσίας. Π. Ν. Π.

— **Ἐπαφρόδιτος, ἅγιος.** Χριστιανὸς τῆς ἐν Φιλίπποις τῆς Μακεδονίας Ἐκκλησίας, σύγχρονος τῷ ἀποστόλῳ Παύλῳ, ὅστις καὶ χαρακτηρίζει αὐτὸν ὡς «συνεργὸν καὶ συστρατιώτην» (Φιλιππησίων β' 25, δ' 18). Ἀποσταλεὶς ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῶν Φιλίππων ἵνα κομίσῃ ὑλικὴν ἐνίσχυσιν εἰς τὸν Παῦλον, διατελοῦντα δέσμιον ἐν Ῥώμῃ, ἠσθένησεν αὐτόθι βαρέως καὶ μετὰ τὴν ἀνάρρωσιν αὐτοῦ ἐπέμφθη ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου εἰς τὰ ἴδια, ἵνα κομίσῃ τὴν ἐπιστολὴν ἐκείνου πρὸς τοὺς Φιλιππησίους καὶ ἵνα χαροποιήσῃ αὐτοὺς ἐπανερχόμενος ὑγιὴς (β' 25—30). Κακῶς ἐταυτίσθη ὁ Ἐπαφρόδιτος οὗτος πρὸς τὸν *Ἐπαφρᾶν* (βλ. λ.) τῆς πρὸς Κολοσσαεῖς ἐπιστολῆς, δεδομένου μάλιστα ὅτι ἀμφότερα ταῦτα τὰ ὀνόματα ἦσαν πολὺ διαδεδομένα, ὡς βλέπομεν ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς. Κατά τινα παράδοσιν ὑπῆρξε καὶ αὐτὸς εἷς τῶν ἀποστόλων καὶ ἐχρημάτισεν ἐπίσκοπος Ἀδριακῆς ἢ κατ' ἄλλους Κολοφῶνος, κατὰ δὲ τὸν Θεοδώρητον Φιλίππων. Ἡ μνήμη αὐτοῦ ἑορτάζεται παρ' ἡμῖν τῇ 8ῃ Δεκεμβρίου. Π. Ι. Μ.

ἐπάχθεια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἐπαχθής, ἐνόχλησις, φορτικότης.

ἐπαχθὴς (ὁ, ἡ),—*ές* (τό)· βαρύς, καταπιεστικός, καταθλιπτικός, ἀφόρητος: «ἐπαχθεῖς φόροι», «οἱ ὅροι τῆς συνθήκης εἶναι ἐπαχθεῖς», «ἐπαχθὴς ἐργασία» ‖ δυσάρεστος, ἀνιαρός, ὀχληρός, ἐνοχλητικός: «ἡ παρουσία του μοῦ εἶναι ἐπαχθής».—Ἐπίρρ. **ἐπαχθῶς.**

Ἐπαχτίτης (ὁ),—*ίτισσα* (ἡ) (δημοτ.)· ὁ κάτοικος τοῦ Ἐπάχτου (Ναυπάκτου).

Ἐπαχτίτης, Γιάννης. Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ λογογράφου Γιάννη *Βλαχογιάννη* (βλ. λ.).

Ἔπαχτο *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία τοῦ ὀχυρωθέντος ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν λιμενίσκου τῆς Ναυπάκτου (Portino Epacto), ἀναφερομένη ὑπὸ τῶν ἰταλικῶν ναυτιλιακῶν ὁδηγιῶν (*Luigi Lamberti* Portolano de Mar Mediterraneo, Λιβόρνον 1856) τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Καλούμενος πρότερον *Πόρτο Λεπάντο*, εἶναι ὁ σύγχρονος τῆς *Ναυπάκτου* λιμενίσκος. Σ. Ε. Λ.

Ἔπαχτος (ὁ) *[Γεωγρ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τῆς *Ναυπάκτου* (βλ. λ.).

Ἐπὲ (Epée), **Κάρολος - Μιχαήλ.** Γάλλος ἀββᾶς (1712—1789). Κατ' ἀρχὰς μετῆλθε τὸν δικηγόρον ἐν Παρισίοις, κατόπιν δὲ διωρίσθη ἀββᾶς, ἀλλὰ λόγῳ τῶν ζανσενιστικῶν ἰδεῶν του ἐτέθη εἰς ἀργίαν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ θέα δύο νεανίδων κωφαλάλων ἐνέπνευσεν εἰς αὐτὸν τὴν ἰδέαν νὰ ἐξεύρῃ μεθοδικὴν γλῶσσαν τῶν χειρονομιῶν, τῆς ὁποίας τὰ στοιχεῖα συνεπλήρωσε κατόπιν ὁ ἀββᾶς Σικάρ. Ἀφοῦ ἐξώδευσε τὴν ἀτομικήν του περιουσίαν εἰς τὴν προστασίαν καὶ διδασκαλίαν τῶν ἀπόρων κωφαλάλων, ἐπέτυχεν ἐνιαυσίαν πρὸς τοῦτο σύνταξιν παρὰ τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου ΙΣΤ', ἕως οὗ ἡ Συντακτικὴ Συνέλευσις διὰ ψηφίσματος αὐτῆς τοῦ 1791 ἀνεγνώρισε τὸ ἵδρυμά του ὡς ἐθνικόν. Συνέγραψε: «Γενικὸν λεξικὸν τῶν χρησιμοποιουμένων σημείων ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν κωφαλάλων (1819).

ἐπέγερμα (τὸ) *[Βυζαντ. Μουσ.]*. Ἓν τῶν τεσσαράκοντα ἀφώνων μεγάλων σημαδίων, δι' ὧν ἐνηργεῖτο ἡ σημειογραφία τοῦ ἀρχαίου στενογραφικοῦ συστήματος τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, ἅτινα καὶ *μεγάλαι ὑποστάσεις* ἐκαλοῦντο. Γραφόμενον δι' ἐρυθρᾶς μελάνης, ὑπεδήλου ὡρισμένην μακρὰν μελῳδικὴν γραμμήν, ποικίλλουσαν ἀναλόγως τοῦ ἤχου καὶ τοῦ φθόγγου ἐξ οὗ ἐλάμβανε τὴν ἀρχὴν καὶ πρὸς ὃν ἔδει νὰ καταλήξῃ. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

ἐπεί· *σύνδ.* χρον., ὅτε, ἀφοῦ ‖ αἰτιολ. ἐπειδή, διότι.

Ἐπειγεὺς *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἀγακλέους, βασιλεὺς τῶν Μυρμιδόνων, ἐν Βουδείῳ τῆς Θεσσαλίας. Φονεύσας τὸν ἐξάδελφόν του, κατέφυγεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Πηλέως, συνοδεύσας ἀργότερον τὸν Ἀχιλλέα εἰς τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον. Ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ἕκτορος (*Ὁμήρ.* Ἰλιάδ. Π, 571—580). Α. Θ. ΣΑΜ.

ἐπεῖγον· βλ. *ἐπείγω*.

ἐπειγόντως· ἐπίρρ. ἐκ τῆς μετοχῆς τοῦ *ἐπείγω* (βλ. λ.)· μετὰ σπουδῆς, βιαστικά: «ἦλθεν ἐπειγόντως καὶ ἔφυγεν ἀμέσως», «ἐταξίδευσα ἐπειγόντως καὶ δὲν ἐπρόφθασα νὰ ἴδω κανένα».

ἐπείγω, παρατ. *ἤπειγον*· βιάζω, στενοχωρῶ, πιέζω: «ἡ ὑπόθεσις ἐπείγει, πρέπει νὰ τελειώσῃ γρήγορα», «ὁ καιρὸς—, ἡ ὥρα ἐπείγει» ‖ ἀπροσωπ. *ἐπείγει* εἶναι ἀνάγκη: «ἐπείγει νὰ φύγω,—νὰ γίνῃ ἐγχείρησις» ‖ παθ. *ἐπείγομαι*· βιάζομαι, πιέζομαι, εἶμαι ἠναγκασμένος νὰ ἐνεργήσω ταχέως, νὰ βιασθῶ: «ἐπείγομαι νὰ φύγω», «ἐπείγομαι νὰ ὑποβληθῶ εἰς θεραπείαν» ‖ *ἐπεῖγον* (οὐδ. τῆς μετοχ.) χαρακτηρίζεται πᾶν ὅ,τι διὰ τοῦ ταχυδρομείου ἀποστέλλεται, ὅταν τοῦτο *ἐπείγῃ*, ἤτοι εἶναι ἀνάγκη νὰ φθάσῃ τάχιστα εἰς τὸν παραλήπτην: «ἐπεῖγον γράμμα,—τηλεγράφημα,—δέμα,—ἔγγραφον κτλ.» ὁμοίως ἐπὶ ἐπιστολῆς γράφεται *ἐπείγουσα*.

—*[Τ.Τ.Τ.]* Ὁ ἀποστολεὺς παντὸς ταχυδρομιζομένου ἀντικειμένου (ἐπιστολῆς, δέματος κτλ.), διά τε τὸ ἐσωτερικὸν καὶ τὸ ἐξωτερικόν, δύναται ἐπὶ πληρωμῇ εἰδικοῦ τέλους νὰ χαρακτηρίσῃ τοῦτο ὡς *ἐπεῖγον* (exprès), τῆς ταχυδρομικῆς ὑπηρεσίας ὑποχρεουμένης ὅπως ἐνεργήσῃ τὴν εἰς τὸν ἐπιγραφόμενον ἐπίδοσιν δι' εἰδικοῦ διανομέως καὶ πρὸ πάσης διανομῆς τῆς λοιπῆς ἀφιχθείσης ἀλληλογραφίας.

Ὑπερεπεῖγον δέμα (colis urgent). Ἐν τῇ διεθνεῖ δημοσιεύσει δύναται ὁ ἀποστολεὺς ταχυδρομικοῦ δέματος ἐπὶ πληρωμῇ τριπλασίων τῶν συνήθων τελῶν νὰ ὁρίσῃ, ὅπως τὸ δέμα χαρακτηρισθῇ ὡς ὑπερεπεῖγον, ὅτε ἡ ταχυδρομικὴ ὑπηρεσία ὑποχρεοῦται ὅπως διαβιβάσῃ αὐτὸ διὰ τῶν ταχυτέρων μέσων συγκοινωνίας, δι' ὧν μεταφέρονται αἱ ταχυδρομικαὶ ἀνταποκρίσεις. Ι. ΛΑΧΝΙΔΑΚΗΣ

Ἐπεῖγον τηλεγράφημα χαρακτηρίζεται τὸ τηλεγράφημα, τοῦ ὁποίου ὁ ἀποστολεὺς ζητεῖ τὴν κατὰ προτίμησιν μεταβίβασιν καὶ ἐπίδοσιν ἀπὸ τὰ ἄλλα ἰδιωτικὰ τηλεγραφήματα. Φέρει τὴν διατιμωμένην ἔνδειξιν «ἐπεῖγον» καὶ ὑπόκειται εἰς τὸ τριπλάσιον τέλος τοῦ συνήθους τηλεγραφήματος.

Ἐπεῖγον τηλεφώνημα. Καλεῖται ἡ ὑπεραστικὴ συνδιάλεξις, ἡ ὁποία ἀπολαύει προτεραιότητος τῶν συνήθων ἰδιωτικῶν τηλεφωνικῶν συνδιαλέξεων, *ὑπερεπεῖγον* δὲ ἡ συνδιάλεξις ἡ προτιμωμένη καὶ τῶν ἐπειγουσῶν ἰδιωτικῶν συνδιαλέξεων. Διὰ τὰς ἐπειγούσας συνδιαλέξεις καταβάλλεται τριπλάσιον τέλος τῶν συνήθων συνδιαλέξεων καὶ διὰ τὰς ὑπερεπειγούσας ἑξαπλάσιον. Π. ΜΕΓΙΝΤΑΝΗΣ

ἐπειδή· σύνδεσμος αἰτιολ., ἡ δι' αὐτοῦ εἰσαγομένη πρότασις συνήθως προηγεῖται τῆς εἰς ἣν ἀναφέρεται κυρίας: «ἐπειδὴ ὁ καιρὸς εἶναι καλός, θὰ παραμείνω ἀκόμη» ‖ ἰδιωματ. λέγεται *ἐπειδής*.

ἐπεικάδες (αἱ) *[Ἀρχ.]*. Αἱ τελευταῖαι μετὰ τὴν *εἰκάδα* (εἰκοστὴν) ἡμέραι τοῦ ἀρχαίου ἀττικοῦ μηνός. Ἔκ τινος χωρίου τοῦ Μεγάλου Ἐτυμολογικοῦ (131, 15) φαίνεται ὅτι αἱ ἐπεικάδες ἐθεωροῦντο παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς ὡς ἀποφράδες ἡμέραι. —Π.

ἐπεικάζω· στοχάζομαι, συμπεραίνω, εἰκάζω.

Ἐπεικίδαι (οἱ) ἢ **Ἐπιεικίδαι** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μικρὸς δῆμος τῆς Κεκροπίδος φυλῆς ἐν Ἀττικῇ (*Στέφ. Βυζ.*), τοποθετούμενος ὑπ' ἄλλων μὲν κατὰ τὴν Κηφισιάν, ὑπ' ἄλλων δὲ κατὰ τὴν ἀρχαίαν Αἰξωνήν, δηλαδὴ ἐντεῦθεν τοῦ δασυλλίου τῆς νῦν Γλυφάδας, παρὰ τὴν θέσιν Πυρναρί. —Π.

ἔπειμι· μέλλ. τοῦ *ἐπέρχομαι*· αἱ λοιπαὶ ἐγκλίσεις ἀνήκουν εἰς τὸν ἐνεστῶτα, ἡ δὲ εὐκτική, τὸ ἀπαρέμφατον καὶ ἡ μετοχὴ δύνανται νὰ εἶναι καὶ μέλλοντος χρόνου ‖ εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν εἶναι ἐν χρήσει μόνον ἡ μετοχὴ *ἐπιὼν-ἐπιοῦσα-ἐπιόν* (βλ. λ.).

ἔπειξις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐπείγειν*, πίεσις, στενοχωρία, κοιν. *βιάσι* ‖ λέγεται ἰδίᾳ εἰς τὴν φράσιν: «ἐπειξις πρὸς οὔρησιν».

Ἐπειοὶ *[Ἀρχ.]*. Προϊστορικὸς πελασγικὸς λαὸς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ὁ ὁποῖος κατῴκει τὸ ΒΔ. τμῆμα τῆς Πελοποννήσου, ἤτοι τὴν Τριφυλίαν, Κοίλην Ἦλιδα, Δ. Ἀχαΐαν μέχρι τοῦ Ῥίου καὶ Παναχαϊκοῦ, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀχελῴου Ἐχινάδων νήσων. Ἐκαλεῖτο οὕτως ἐκ τοῦ Ἐπειοῦ, υἱοῦ τοῦ Ἐνδυμίωνος, ὅστις ἐθεωρεῖτο γενάρχης των. Ἐνδοξότερος βασιλεύς των κατὰ τοὺς προομηρικοὺς χρόνους ἦτο ὁ Αὐγείας, τὸν ὁποῖον κατὰ τὴν μυθολογίαν ἐφόνευσεν ὁ Ἡρακλῆς. Βραδύτερον διῃρέθησαν εἰς 4 βασίλεια μὲ σπουδαιοτέρας πόλεις τὸ *Βουπράσιον, Κυλλήνην, Ἀλείσιον, Πύλον, Ὤλενον, Δύμην, Ὑρμίναν, Μύρσινον* κ. ἄ. Κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον οἱ Ἐπειοὶ ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν, ἀποστείλαντες τεσσαράκοντα πλοῖα ὑπὸ 4 ἀρχηγούς, τὸν Πολύξενον υἱὸν τοῦ Ἀγασθένους καὶ ἔγγονον τοῦ Αὐγείου, τὸν Διώρην υἱὸν τοῦ Ἀμαρυγκέως καὶ τοὺς δύο ἐγγόνους τῆς Μολιόνης Θάλπιον καὶ Ἀντίμαχον, ἐκ τῶν ὁποίων ἐπέστρεψαν σῷοι μόνον ὁ Θάλπιος καὶ Πολύξενος, ὁ ὁποῖος καὶ ἐβασίλευσε. Κατὰ τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων οἱ Αἰτωλοὶ κατέλαβον τὴν Κοίλην Ἦλιδα καὶ ἀναμιχθέντες μὲ τοὺς ἐν αὐτῇ Ἐπειοὺς παρήγαγον τοὺς Ἠλείους. Οἱ Ἐπειοὶ τῆς Πισάτιδος ἐλθόντες εἰς ῥῆξιν μὲ τοὺς Πυλίους ἀνεμείχθησαν μὲ Ἀρκάδας καὶ Ἀχαιοὺς καὶ ἐσχημάτισαν τοὺς Πισάτας. Κλάδος τῶν Ἐπειῶν ἦσαν οἱ Αἰτωλοί, ἀποσπασθέντες αὐτῶν κατὰ τὸν ΙΓ' π. Χ. αἰῶνα. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

Ἐπειὸς *[Μυθ.]*. —1) Υἱὸς τοῦ Ἐνδυμίωνος καὶ τῆς Ὑπερίμνης. Ὁ Ἐνδυμίων, μὴ γνωρίζων ποῖον ἐκ τῶν τριῶν υἱῶν του ἔπρεπε νὰ ἐκλέξῃ διάδοχόν του, ὥρισεν ὅτι τὸ βασίλειον του θὰ ἀνῆκεν εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος θὰ ἐνίκα τοὺς δύο ἄλλους εἰς ἀγῶνα δρόμου Ὁ νικήσας αὐτοὺς Ἐπειὸς διεδέχθη τὸν πατέρα του καὶ ἐβασίλευσεν εἰς τὴν Ἦλιδα, οἱ κάτοικοι τῆς ὁποίας ἔκτοτε ἀπεκλήθησαν *Ἐπειοί*. —2) Υἱὸς τοῦ Πανοπέως μετασχὼν τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου μετὰ τριάκοντα πλοίων. Ἐν «Ἰλιάδι» ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν νικητῶν οἱ ὁποῖοι ἀνεδείχθησαν κατὰ τοὺς ἀγῶνας τοὺς λαβόντας χώραν ἐπὶ τῇ ταφῇ τοῦ Πατρόκλου. Εἰς τοῦτον οἱ κυκλικοὶ ποιηταὶ ἀποδίδουν τὴν κατασκευὴν τοῦ δουρείου ἵππου, ὅστις διηυκόλυνε τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Βιργίλιος τὸν καταλέγει μεταξὺ τῶν εἰσελθόντων εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ ἵππου Ἑλλήνων ἡρώων. Ὁ Ἐπειὸς μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας ἔκτισε τὸ Μεταπόντιον, εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς τοῦ ὁποίου ἐδεικνύοντο τὰ ἐργαλεῖα, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποίησεν οὗτος διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ἵππου. Κατ' ἄλλας παραδόσεις ὁ Ἐπειὸς ἐτιμωρήθη ὑπὸ τῶν θεῶν προικισθεὶς διὰ

Digitized by Google

μεγάλης δειλίας, ἐξ οὗ καὶ ἡ παροιμία «Ἐπειοῦ δειλότερος». —Ω.

ἐπεΐρα (ἡ) (Epeira) *[Ζωολ.]*. Ἑλληνόφθογγος μεταγραφὴ τοῦ λατινικοῦ *epeira*, καθιερωμένου εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *ἄπειρος* (βλ. *ἀράχνη*, τ. Ε', σ. 341 α'). Δ. Ν. Π.

ἐπεϊρίδαι (οἱ) (Epeia ἢ Epeiridae) *[Ζωολ.]*. Ἑλληνόφθογγος μεταγραφὴ τοῦ λατινικοῦ *epeiridae*, καθιερωμένου εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *ἄπειροι* (βλ. *ἀράχνη* τ. Ε', σ. 340 γ'). Δ. Ν. Π.

ἐπεισάγω, *ἀόρ. ἐπεισήγαγον—ἐπεισήχθην*· εἰσάγω κατόπιν ἢ προσέτι· || εἰσάγω ἔξωθεν, ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς.

ἐπείσακτος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἔξωθεν εἰσαχθείς, ξένος, ἀλλότριος, *ἀντίθ. οἰκεῖος*.

— *[Κανον. Δίκ.]* *Ἐπείσακτος* ἢ *συνείσακτος* (ἐνν. *γυνή*) κατὰ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Βαλσαμῶνος δηλοῖ οὐ μόνον τὴν ἀντὶ νομίμου γυναικὸς συνοικοῦσάν τινι πορνικῶς, ἀλλὰ καθόλου τὰς ἀλλοτρίας γυναῖκας πλὴν τῶν ἀποκλειουσῶν πᾶσαν ὑπόνοιαν (*Ῥάλλη* καὶ *Ποτλῆ* Συντ. Β, 121). Τὴν συνήθειαν τοῦ ἔχειν μοναχοὺς καὶ κληρικοὺς συνεισάκτους γυναῖκας, τὰς καλουμένας *ἀδελφάς*, ἤλεγξαν οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ἰδίᾳ ὁ Χρυσόστομος, καὶ ἀπηγόρευσαν αἱ σύνοδοι (Α' Οἰκ. καν. γ'. Ϛτ' Οἰκ. καν. ε'. Ζ' Οἰκ. καν. κβ'. Ἀγκύρας καν. ιθ'. Καρθ. καν. με'. *Μεγάλου Βασιλείου* πη'). Κατὰ τὰς συνοδικὰς ταύτας διατάξεις ἀπαγορεύεται τοῖς μοναχοῖς, τοῖς κληρικοῖς παντὸς βαθμοῦ καὶ πάσης ἡλικίας καὶ αὐτοῖς τοῖς εὐνούχοις καὶ λαϊκοῖς τὸ ἔχειν συνείσακτον γυναῖκα «πλὴν εἰ μὴ ἄρα μητέρα ἢ ἀδελφὴν ἢ θείαν ἢ ἃ μόνα πρόσωπα πᾶσαν ὑποψίαν διαπέφευγεν» ἐπὶ ποινῇ καθαιρέσεως μὲν διὰ τοὺς κληρικούς, ἀφορισμοῦ δὲ διὰ τοὺς λαϊκούς. Τὰς ἐκκλησιαστικὰς ταύτας διατάξεις ἐπεκύρωσε καὶ ἡ πολιτικὴ νομοθεσία διὰ τῆς ρκγ' νεαρᾶς, καθ' ἣν οἱ μὲν πρεσβύτεροι, διάκονοι καὶ ὑποδιάκονοι καὶ πάντες οἱ λοιποὶ κληρικοὶ οἱ ἔχοντες ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῶν ἐπείσακτον γυναῖκα ἐκτὸς μητρός, θυγατρός, ἀδελφῆς ἢ ἄλλης γυναικὸς ἀποκλειούσης πᾶσαν ὑποψίαν, καὶ μὴ ἐκβάλλοντες αὐτὴν καθαιροῦνται, παραδιδόμενοι τῇ βουλῇ τῆς πόλεως, ἧς ἦσαν κληρικοί, οἱ δ' ἐπίσκοποι οἱ μεθ' οἱασδήποτε γυναικὸς συνοικοῦντες ἐκβάλλονται τῆς ἐπισκοπῆς (πρβλ. *Μ. Βασιλ.* με' ΓΑ' Σύνοψιν Κ.XVIII, 6 καὶ Ἐπιτομὴν Η, κη'). Κ. Ι. Δ.

—**ἐπείσακτα μέλη** *[Βυζ. Μουσ.]*. *Ἐπείσακτα* ἢ *ἐπεισαγωγικὰ* μέλη καλοῦνται ἐν τῇ βυζαντινῇ ἐκκλησιαστικῇ μουσικῇ ἐκεῖνα, ἅτινα ἐνῷ ἀνάγονται εἴς τινα ὡρισμένον ἦχον, ψάλλονται διὰ φθορᾶς ἑτέρου ἤχου. Τὰ ἐπείσακτα μέλη εἶναι συνεπῶς σύνθετα ἐκ δύο μουσικῶν γενῶν. Π. χ. τὸ κάθισμα «Τὸν τάφον σου Σωτήρ», καίτοι ἀνήκει εἰς τὸν α' ἦχον, ὄντα διατονικοῦ γένους, ἐν τούτοις ψάλλεται διὰ φθορᾶς β' ἤχου, ἀνήκοντος εἰς τὸ χρωματικὸν γένος. Τὸ ἀπολυτίκιον «Τὸ φαιδρὸν τῆς Ἀναστάσεως κήρυγμα» ἀνῆκον εἰς τὸν δ' ἦχον, ὅστις εἶναι ἦχος διατονικός, ψάλλεται διὰ φθορᾶς β' ἤχου ὅστις εἶναι ἦχος χρωματικός. Τοιαῦτα μέλη ὑπάρχουσι πολλὰ ἐν τῇ βυζαντινῇ ἐκκλησιαστικῇ μουσικῇ, εἶναι δὲ ἀσφαλῶς λείψανα τῆς μουσικῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, οἵτινες ἅπαντας τοὺς ἤχους αὐτῆς, οὓς ἐκάλουν *τρόπους*, ἐξετέλουν καὶ κατὰ τρία γένη, διατονικόν, χρωματικὸν καὶ ἐναρμόνιον. Ι.Χ.Κ.—Ν.Α.Χ.

ἐπεισέρχομαι, *ἀόρ. ἐπεισῆλθον*· εἰσέρχομαι κατόπιν ὡσεὶ διώκων ἢ ἀκολουθῶν τινα.

ἐπεισοδιακός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς ἐπεισόδιον: «γεγονότα ἐπεισοδιακά», οἱονεὶ παρέμβλητα, οὐχὶ θεμελιώδη ἢ οὐσιώδη.—Ἐπίρρ. **ἐπεισοδιακῶς**: «μοῦ ἀνέφερε τὸ πρᾶγμα ἐπεισοδιακῶς» δηλαδή: τοῦ λόγου συμπεσόντος, οὐχὶ δὲ ἐκ προπαρασκευῆς ἢ σκοποῦ.

ἐπεισόδιον (τό)· ἡ μετὰ τὸν χορὸν εἴσοδος τῶν ὑποκριτῶν εἰς τὴν σκηνὴν καὶ τὰ ὑπὸ τούτων διαμειβόμενα ἀκολούθως καὶ τὰ ἄλλα διαλογικὰ μέρη τοῦ δράματος τὰ μεταξὺ τῶν χορικῶν ᾀσμάτων· ὅθεν: «πρῶτον—, δεύτερον—, τρίτον ἐπεισόδιον» || πᾶν ὅ,τι αὐτοτελῶς παρεμβάλλεται εἰς τὸ σύνολον, χωρὶς ὅμως νὰ ἀνήκῃ εἰς αὐτό, γεγονὸς παρεμπεσόν: «κατὰ τὸν γάμον συνέβη λυπηρὸν ἐπεισόδιον», «συζητουμένων ἐν τῇ βουλῇ τῶν ὅρων τῆς συνθήκης συνέβη κωμικὸν ἐπεισόδιον», «ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ὁπουδήποτε καὶ ἂν εὑρεθῇ γίνεται δημιουργὸς ἐπεισοδίων», «—ἥρως ἐπεισοδίων» (ἀπὸ τοῦ ἐπιθέτου *ἐπεισόδιος*· ὁ ὑπεισερχόμενος, ὁ ἔξωθεν πρὸς τοὺς ἄλλους ἐρχόμενος).

— *[Ἀρχ. Θέατρ.]* Πρὶν ἢ λάβῃ κανονικὴν μορφὴν ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ τραγῳδία, τὰ ᾄσματα τὰ ὁποῖα ἔψαλλε μετὰ τὴν παῦσιν τοῦ χοροῦ ὁ ὑπὸ τοῦ Θέσπιδος τὸ πρῶτον εἰσαχθεὶς εἷς καὶ μόνος ὑποκριτὴς ἐκαλοῦντο *ἐπεισόδια*. Μετὰ τὴν διαρρύθμισιν τῆς τραγῳδίας καὶ τὴν εἰσαγωγὴν καὶ δευτέρου ὑποκριτοῦ ὑπὸ τοῦ Αἰσχύλου, ὅτε ἐδημιουργήθη καὶ ὁ διάλογος, τὰ μεμονωμένα αὐτὰ ἐπεισόδια ἀντικατεστάθησαν διὰ συνεχῶν σκηνῶν, ἃς ἐξετέλει ἢ ὁ εἷς μόνον ὑποκριτὴς ἢ καὶ οἱ δύο ὁμοῦ. Τὰ ἐπεισόδια, ἀποτελέσαντα οὕτως ἐφεξῆς τὰ κύρια τοῦ δράματος μέρη, παρενεβάλλοντο μεταξὺ τῶν χορικῶν ᾀσμάτων: «ἐπεισόδιον δὲ μέρος ὅλον τραγῳδίας τὸ μεταξὺ ὅλων χορικῶν μελῶν» (*Ἀριστ.* Ποιητ. XII). Ἐκλήθησαν δὲ τὰ μέρη ταῦτα τοῦ δράματος ἐπεισόδια ἐκ τῆς μετὰ τὴν εἴσοδον τοῦ χοροῦ ἐπεισόδου τοῦ ὑποκριτοῦ. καὶ ἦσαν ἁπλᾶ, διπλᾶ καὶ τριπλᾶ. Καὶ *ἁπλᾶ* μὲν ἦσαν τὰ ἐπεισόδια τὰ ἔχοντα μίαν μόνον ἐν τῇ ἀρχῇ ἐπείσοδον ὑποκριτοῦ, *διπλᾶ* τὰ ἔχοντα δύο ἐπεισόδους καὶ εἰς δύο ἑπομένως ὑποδιαιρούμενα μέρη: πρώτην ἐπείσοδον καὶ δευτέραν ἐπείσοδον, καὶ *τριπλᾶ* τὰ ἔχοντα τρεῖς κατὰ διαδοχὴν ἐπεισόδους καὶ εἰς τρία ὑποδιαιρούμενα μέρη. Τοιοῦτον τριπλοῦν ἐπεισόδιον εἶναι τὸ δεύτερον τῆς Εὐριπιδείου «Ἠλέκτρας».

Ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ ἔκτασις τῶν ἐπεισοδίων δὲν ἦτο ὡρισμένος, ἐξαρτώμενος ἐκ τῆς φύσεως τῆς δραματικῆς πράξεως καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δρώντων προσώπων. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αἰσχύλου ἦσαν τέσσαρα. Μεταγενεστέρως ηὐξήθησαν εἰς πέντε καὶ ἕξ. Ἡ κανονικωτέρα ἐν τούτοις διαίρεσις ἦτο εἰς πέντε, ἐξ οὗ ἡ διαίρεσις τῶν νεωτέρων τραγῳδιῶν εἰς πέντε πράξεις. Τὰ ἐπεισόδια ἠδύναντο νὰ περιλάβωσιν, ἐκτὸς τῶν διαλογικῶν μερῶν, ἐπεισοδιακὰ ᾄσματα τοῦ χοροῦ, τὰ σύντομα δηλαδὴ τοιαῦτα τὰ συνδεόμενα μὲ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ δράματος, λυρικοὺς διαλόγους μεταξὺ τοῦ χοροῦ καὶ τῶν ὑποκριτῶν, κομμοὺς καὶ ἀπὸ σκηνῆς ᾄσματα. Παρὰ τῷ Αἰσχύλῳ τὰ ἐπεισόδια εἶναι συνήθως ἁπλᾶ, σπανίως δ' εὑρίσκεται διπλοῦν τοιοῦτον. Παρὰ τῷ Σοφοκλεῖ καὶ Εὐριπίδῃ τὰ διπλᾶ, τριπλᾶ, ἔστιν ὅτε καὶ πολλαπλᾶ ἐπεισόδια ἦσαν συνήθη. Σημειωτέον, ὅτι δὲν πρέπει νὰ συγχέωνται τὰ μεταξὺ τῶν χορικῶν ᾀσμάτων παρεμβαλλόμενα ταῦτα μέρη τοῦ ἀρχαίου δράματος, μὲ τὰ παρεμπίπτοντα γεγονότα, *ἐπεισόδια* καὶ αὐτὰ καλούμενα, τὰ ποικίλλοντα τὴν ὑπόθεσιν τοῦ δράματος. Τοιαῦτα εἶναι τὸ ἐν τοῖς «Ἡρακλείδαις» τοῦ Εὐριπίδου ἐπεισόδιον, ἐν ᾧ ἡ Μακαρία παραδίδεται ἑκουσίως εἰς θάνατον, καὶ τὸ ἐν τῇ «Ἰφιγενείᾳ ἐν Ταύροις», ἐν ᾧ ὁ Ὀρέστης καὶ ὁ Πυλάδης διαμάχονται πρὸς ἀλλήλους, τίς ἐκ τῶν δύο να παραδώσῃ ἑαυτὸν εἰς θάνατον. Τὰ δεύτερα ταῦτα ἐπεισόδια δέον νὰ εἶναι σύντομα, προσφυέστατα καὶ νὰ συνδέωνται μὲ τὴν ὅλην ὑπόθεσιν τοῦ δράματος ὡς ὀργανικόν τι ὅλον καὶ νὰ μὴ παρενείρωνται ἄνευ ἀνάγκης, ἄλλως καθιστῶσι τὴν ὑπόθεσιν «χείρίστην» κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Ἀριστοτέλους: «τῶν δὲ ἁπλῶν μύθων καὶ πράξεων αἱ ἐπεισοδιώδεις εἰσὶ χείρισται. Λέγω δ' ἐπεισοδιώδη μῦθον, ἐν ᾧ τὰ ἐπεισόδια μετ' ἄλληλα οὔτ' εἰκὸς οὔτ' ἀνάγκη εἶναι» (Ποιητ. IX). Τοιοῦτος ἐπεισοδιώδης μῦθος εἶναι ὁ τῆς «Ἑκάβης» τοῦ Εὐριπίδου, ἐν ᾧ παρεμβάλλεται ἄνευ ἀνάγκης τὸ μακρότατον τῆς Πολυξένης ἐπεισόδιον. Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

— *[Μουσ.]*. Εἰς τὴν φυγὴν καλεῖται *ἐπεισόδιον* τὸ βοηθητικὸν τμῆμα τὸ ἀπορρέον ἐκ τοῦ θέματος ἢ τῆς ἀπαντήσεως, τὸ χωρίζον μεταξὺ των τὰς διαφόρους μουσικὰς φράσεις καὶ χρησιμεῦον ὡς γέφυρα συνδέσεως αὐτῶν. Ὑπὸ τὰς αὐτὰς ἰδιότητας ἀπαντᾶται εἰς τὴν *σονάταν*, τὴν *συμφωνίαν* κτλ. Γ. Σ.

ἔπειτα· ἐπίρρ. χρον., κατόπιν, μετὰ ταῦτα, μετὰ τοῦτο, ὕστερον, εἶτα· σημαίνει καθόλου χρονικὴν ἀκολουθίαν ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸ *πρῶτον* (ἢ *πρῶτον μὲν*) κείμενον ἢ νοούμενον: «πρῶτον μὲν καταδύουσι τὸν στρατηγίδων νεῶν μίαν, ἔπειτα δὲ καὶ τὰς ἄλλας διέφθειρον» (Θουκ.), «πρῶτον μὲν τῷ δεξιῷ τῶν Ἀθηναίων ἐπέκειντο, ἔπειτα δὲ καὶ τῷ ἄλλῳ στρατεύματι» || ἄνευ ἀναφορᾶς πρὸς τὸ *πρῶτον*: «ἔπειτα, ὅταν φύγωμεν, ἔχω νὰ σᾶς εἴπω κάτι», «πηγαίνετε τώρα κι' ἔπειτα ἔρχεσθε πάλιν», «θὰ σᾶς εἴπω ἔπειτα» || ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ *πλὴν τούτου ἢ πλὴν τούτων*: «αἱ περιστάσεις εἶναι δύσκολοι, ἔπειτα λείπουν καὶ τὰ ἀναγκαῖα χρήματα», «ἔπειτα δὲν νομίζεις ὅτι εἶναι καιρὸς νὰ ἡσυχάσωμεν;» || διὰ τοῦ ἐρωτηματικοῦ «κι' ἔπειτα;» ἀποδοκιμάζεται τὸ ὑπονοούμενον ἐκ τῶν συμφραζομένων συμπέρασμα: «θὰ φύγῃς κι' ἔπειτα;» ἢ «—κι' ἔπειτα ποιὸν θὰ βλάψῃς», «ἀπειλεῖ κι' ἔπειτα τὸν φοβεῖσαι;» || «ἔπειτα ἀπὸ...» μετά, συνεπείᾳ, ἀντιθέτως πρός: «ἔπειτα ἀπὸ τόσα χρόνια», «ἔπειτα ἀπὸ τόσους κόπους κατωρθώσαμε νὰ ἀποκτήσωμε κάτι», «ἔπειτα ἀπὸ τόσες καλωσύνες ποῦ εἶδε ἀπὸ μᾶς, τώρα δὲν μᾶς χαιρετᾷ».

ἐπεῖχος (ὁ) (Epeichus) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν ἀναρριχητικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *δρυοκολαπτιδῶν*, περιλαμβάνον δρυοκολάπτας ἱκανοῦ μεγέθους καὶ ἰθαγενεῖς τῶν ὀρεινῶν μερῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας. Δ. Ν. Π.

ἐπέκεινα· ἐπίρρ. ἐκ τοῦ *ἐπ' ἐκεῖνα*, ἀντίθ. τοῦ *ἐπὶ τάδε*· ἐκεῖθεν, πέραν: «ἐπέκεινα τῶν Ἡρακλείων στηλῶν» πέρα, μακρύτερα ἀπὸ τὰς Ἡρακλείους στήλας, «ἐπέκεινα τοῦ Βοσπόρου» || χρονικῶς, ἀπώτερον, παλαιότερον ἔτι: «ἐπέκεινα τοῦ Τρωικοῦ πολέμου», ἢ «ἐν τοῖς ἐπέκεινα τοῦ Τρωικοῦ πολέμου χρόνοις», «εἶναι δύο ἔτη καὶ ἐπέκεινα, ἀφότου...» || ἐπὶ ποσοῦ, πλέον, περισσότερα: «λαμβάνει μηνιαίως δεκακισχιλίας καὶ ἐπέκεινα».

ἐπέκταμα (τό)· τὸ δι' οὗ ἐπεκτείνεταί τι, τὸ προσαρμοζόμενον εἴς τι πρὸς ἐπέκτασιν αὐτοῦ, προσθήκη.

ἐπέκτασις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐπεκτείνειν· ἡ ἐπὶ πλέον, ἡ περαιτέρω ἔκτασις, αὔξησις εἰς ἔκτασιν ἢ μῆκος: «ἡ ἐπέκτασις τῆς πλατείας, — τῆς πόλεως, — τῶν ὁρίων τοῦ κράτους» || μεταφ. «ἐπέκτασις τῶν ἐμπορικῶν ἐργασιῶν, — τῶν ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν, — τῶν δικαιωμάτων».

— *[Γραμματ.]* Ἐκαλεῖτο *ἐπέκτασις* παρ' ἀρχαίοις ἡ διὰ ποικίλων προσθημάτων ἐπαύξησις λέξεώς τινος (ὀνόματος, ἀντωνυμίας κτλ.), ὡς λ. χ. (οὗτος) οὑτοσ-ί, (ἐκεῖνος) ἐκεινοσ-ί, (ὅδε) ὁδ-ί, (τόσος) τοσ-οῦτος κλ. —Ω.

— *[Φυσ.]* Καλεῖται *ἐπέκτασις* φωτεινοῦ εἰδώλου ἡ ὀπτικὴ ἀπάτη, εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλεται ἡ λελανθασμένη ἐκτίμησις τοῦ ἐμβαδοῦ ἐπιφανειῶν. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸν διάφορον φωτισμὸν τῶν δύο ἐπιφανειῶν. Οὕτως ἐκ δύο ἴσων γεωμετρικῶν σχημάτων, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ

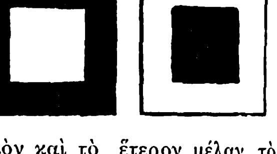

ἓν εἶναι λευκὸν καὶ τὸ ἕτερον μέλαν, τὸ λευκὸν φαίνεται ὡς μεγαλύτερον, λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ εἰκὼν φωτεινοῦ ἀντικειμένου ἐπὶ σκοτεινῆς βάσεως σχηματίζει μεγαλύτερον εἴδωλον ἐπὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς, ἀφ' ὅ,τι σκοτεινὸν ἐπὶ λαμπρᾶς βάσεως, ἕνεκα τοῦ μεγαλυτέρου ἐρεθισμοῦ αὐτοῦ κατὰ τὴν πρώτην περίπτωσιν. ΑΝ. Δ.

ἐπεκτείνω, *ἀόρ. ἐπεξέτεινα—ἐπεξετάθην, παθ. μετ. ἐπεκτεταμένος*· ἐκτείνω ἐπὶ πλέον, περαιτέρω, αὐξάνω τι εἰς ἔκτασιν: «ἐπεκτείνω τὸν ἀγρόν,—τὴν πλατεῖαν,—τὴν πόλιν», «ἐπεξετάθησαν τὰ ὅρια τοῦ κράτους» || μεταφ. «ἐπεκτείνω τὰς ἐμπορικὰς ἐργασίας,—τὸν κύκλον τῶν ἐργασιῶν,—τὰς ἐπιστημονικὰς ἐρεύνας κττ» || αὐξάνω εἰς μῆκος: «ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ ἐπεξετάθη πρὸς βορρᾶν».

ἐπέλασις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐπελαύνειν, ἔφοδος τοῦ ἱππικοῦ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ: «ἔγιναν ἐπανειλημμέναι ἐπελάσεις», «ἐφονεύθη κατὰ τὴν ἐπέλασιν».

— *[Στρ. Τακτ.]* Καλεῖται *ἐπέλασις* ἡ ἐν καλπασμῷ ἐπίθεσις τοῦ ἐν παρατάξει ἱππικοῦ ἐναντίον οἱουδήποτε ἀντιπάλου, ἡ ἀπολήγουσα εἰς τὴν μετ' αὐτοῦ *ἐμπλοκὴν* (βλ. λ.), καθ' ἣν ἐπαμείβονται σπαθισμοὶ ἢ νύξεις διὰ λόγχης ἀποσκοποῦντες τὴν καταστροφὴν τοῦ ἀντιπάλου. Κατὰ τὴν μέχρι τῆς εἰσαγωγῆς τῶν αὐλακωτῶν ὅπλων ἐποχὴν (1855 περίπου), ὁ τρόπος τοῦ ἐπελαύνειν διὰ συμπαγοῦς παρατάξεως ἐπὶ πολλῶν ζυγῶν (10—15 κατὰ τὸν μεσαίωνα, 3 κατόπιν, 2 ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Θ' αἰῶνος μέχρι τῆς ἐγγὺς χθὲς) ἦτο ὁ συνήθης, καθ' ὅσον δὲν ἐπήρχετο τρωτότης δυναμένη νὰ ἐξαφθώσῃ τὸν σχηματισμόν, λαμβανομένου ὑπ' ὄψει ὅτι, λόγῳ τοῦ μικροῦ βεληνεκοῦς τῶν τότε ἐποχῶν, ὅπερ ἦτο 600—800 μέτρα διὰ τὸ πυροβόλον καὶ 200—400 διὰ τὸ ὅπλον, ὁ χρόνος τῆς ὑπὸ τὰ πυρὰ παραμονῆς τοῦ ἐπελαύνοντος ἱππικοῦ ἦτο βραχύς. Ἀφ' ἧς ἐποχῆς ὅμως εἰσήχθησαν τ' αὐλακωτὰ ὅπλα καὶ κατόπιν τὰ ὀπισθογεμῆ, ἡ διὰ συμπαγοῦς μάζης ἐπέλασις ἤρχισε καθισταμένη δυνατὴ μόνον κατ' ἀντιπάλου ἱππικοῦ, κατὰ δὲ πεζικοῦ ἢ πυροβολικοῦ ἤρχισε χρησιμοποιουμένη ἡ διὰ διεσπαρμένης τάξεως ἐπέλασις, ἡ ἐπικληθεῖσα *εἰς προνομήν*. Ἡ ἐπιτυχία τῆς ἐπελάσεως ἐξηρτᾶτο πάντοτε, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τοῦ ἐπιθετικοῦ πνεύματος τοῦ συνόλου τῶν ἀξιωματικῶν καὶ ὁπλιτῶν τοῦ ἱππικοῦ, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐκ τῆς πρωτοβουλίας καὶ τῆς ἀξίας τοῦ διοικοῦντος, ὅστις ὤφειλε νὰ τηρῇ συνοχὴν καὶ τάξιν εἰς τὸ στράτευμά του καθ' ἁπάσας τὰς περιστάσεις καὶ ν' ἀποτελῇ τὸ ὁρατὸν παράδειγμα δι' ἕκαστον ἱππέα, δι' ὃ καὶ ἵππευε πάντοτε εἰδικὸν πολεμικὸν ἵππον (cheval d' arme) καὶ προηγεῖτο πάντοτε τῆς παρατάξεως, ἕτοιμος νὰ δώσῃ τὸν πρῶτον σπαθισμόν. Λεπτομερείας περὶ ἐπελάσεως καὶ περὶ τῶν ἰσχυουσῶν δι' αὐτὴν ἰδεῶν κατὰ τὰς εὐθὺς μετὰ τὸ 1870 ἐποχὰς βλέπε εἰς τὰς περὶ ἱππικοῦ ἐπιστολὰς (6ην, 7ην, 8ην) τοῦ *Hohenlohe* (1883), αἵτινες ἔχουσιν ἰδιαιτέραν σημασίαν, ἅτε οὖσαι αἱ τελευταῖαι ἐκ τῶν ἀπηχουσῶν ἐντυπώσεις παλαιῶν ἡρωϊκῶν ἐπελάσεων ὑποδείγματος Murat ἢ von Seydlitz. Περὶ τῶν ἰδεῶν τῶν μετέπειτα ἐποχῶν μέχρι τῶν πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, τῶν φερομένων συνήθως ὑπὸ τὸ ὄνομα προπολεμικῶν, βλέπε τὴν «Τακτικὴν ἱππικοῦ» τοῦ *Balck* (1910, σελ. 166—264 ἑλλην. μεταφράσεως).

Διαρκοῦντος ὅμως τοῦ Παγκοσμίου πολέμου κατεδείχθη ὅτι ἔφιππος δρᾶσις μεγάλων μονάδων ἱππικοῦ, συνεπῶς καὶ ἡ ἐπέλασις, εἶναι σήμερον ἀδύνατος, λόγῳ τῆς μεγάλης δραστικότητος τῶν

Digitized by Google

σημερινῶν ὅπλων. Ἀλλά, καὶ κατὰ τὰς σπανίας περιπτώσεις ἐπελάσεως ὑπὸ μικρᾶς μονάδος ἱππικοῦ, οὐχὶ ἀνωτέρας τοῦ συντάγματος, ἡ ἐπέλασις πρέπει νὰ ὑποστηρίζηται ἀπαραιτήτως ὑπὸ πυρός, ὄχι μόνον πυροβολικοῦ, ὅπως ἄλλοτε, ἀλλὰ καὶ πεζομαχοῦντος ἱππικοῦ, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ὑπάρχῃ πάντοτε γραμμὴ πυρὸς αὐτομάτων ὅπλων δυναμένη νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἐπελαύνουσαν μονάδα, ἐν ἐνδεχομένῃ δ' ἀποτυχίᾳ νὰ ὑποδεχθῇ ταύτην. [Βλ. λ. *ἐπίθεσις*.] Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

ἐπελαύνω, ἀόρ. *ἐπήλασα*· ἐλαύνω, ἐπέρχομαι ἐναντίον τινός, ἐφορμῶ, ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν ἱππέων: «ἐπήλασαν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ».

ἐπέλευσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐπέρχομαι*, ἔφοδος, ἐπιδρομὴ αἰφνιδία, ἀπροσδόκητος: «ἡ ἐπέλευσις τῶν Ἀβάρων».

ἐπεμβαίνω, ἀόρ. *ἐπενέβην*· ἐμβαίνω, εἰσέρχομαι μεταξύ, ἐν τῷ μέσῳ, παρεμβαίνω: «ἐπενέβη μεταξὺ τῶν διαπληκτιζομένων καὶ τοὺς διεχώρισε» || μεταφ. λαμβάνω μέρος ἀπρόσκλητος, ἀναμιγνύομαι ἐνεργῶς, ὑπεισέρχομαι δυσμενῶς ἐπὶ βλάβῃ τινός: «μὴν ἐπεμβαίνῃς εἰς τὰς ὑποθέσεις μας», «ἐπενέβη σκανδαλωδῶς», «ἐπεμβαίνει εἰς τὰ οἰκογενειακὰ ἑκάστου».

ἐπέμβασις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐμβαίνειν, ἀνάμιξις, μεσολάβησις ἐνεργός: «ἡ ἐκλογὴ ἔγινε ἄνευ ἐπεμβάσεων», «πολιτικὴ—, στρατιωτικὴ—, διπλωματικὴ ἐπέμβασις» || «χειρουργικὴ ἐπέμβασις» ἐκτέλεσις ἰατρικῆς ἐγχειρήσεως.

— [ΔΙΕΘΝ. ΔΙΚ.] *Ἐπέμβασις* (intervention) καλεῖται ἡ ἐπιτακτικὴ ἀνάμιξις δεδομένου κράτους εἰς τὰ πράγματα ἑτέρου κράτους, μὴ διατελοῦντος ὑπὸ τὴν πολιτικὴν ἐξάρτησιν τοῦ πρώτου, γινομένη δὲ ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως καὶ δὴ παρὰ τὴν περὶ τοῦ ἐναντίου δεδηλωμένην θέλησιν τοῦ καθ' οὗ ἐνασκεῖται ἡ ἀνάμιξις κράτους. Τὰ συστατικὰ κατὰ ταῦτα στοιχεῖα τῆς ἐπεμβάσεως εἶναι: 1) μορφὴ ἐπιτακτικὴ τοῦ γενομένου διαβήματος, εἰς τρόπον ὥστε τὸ ἐπεμβαῖνον κράτος νὰ ἐννοῇ νὰ ἐπιβάλῃ ἐπιτακτικῶς τὴν θέλησίν του, τὸ δὲ καθ' οὗ ἡ ἐνέργεια αὕτη κράτος νὰ μὴ κέκτηται τὴν εὐχέρειαν, ὡς π. χ. προκειμένου περὶ μεσολαβήσεως, ἐλευθέρως ν' ἀποδεχθῇ ἢ ν' ἀπορρίψῃ τὸ διάβημα· 2) ἡ ἀνάμιξις νὰ μὴ ζητηθῇ ἢ προκληθῇ παρὰ τοῦ κράτους, καθ' οὗ ἐνασκεῖται αὕτη· δὲν πρόκειται δηλαδὴ περὶ ἐπεμβάσεως ἐν τῇ τεχνικῇ σημασίᾳ τοῦ ὅρου, ἂν κράτος τι ἀποφασίσῃ ν' ἀναμιχθῇ συνεπείᾳ παρακλήσεως, προσκλήσεως ἢ συγκαταθέσεως δεδομένου κράτους· καὶ 3) τὸ καθ' οὗ ἡ ἐπέμβασις κράτος νὰ μὴ διατελῇ ὑπὸ τὴν πολιτικὴν ἐξάρτησιν τοῦ ἐπεμβαίνοντος κράτους, διότι, ἂν διατελῇ, τότε ἡ γενομένη ἀνάμιξις δὲν ἀποτελεῖ ἐπέμβασιν, ἀλλ' ἁπλῶς νομικὴν συνέπειαν τοῦ ὑφισταμένου μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν πολιτικοῦ δεσμοῦ τῆς ἐξαρτήσεως τοῦ ἑνὸς ἐκ τοῦ ἑτέρου (ὑποτέλεια προστασία κτλ.). Ἡ ἐπέμβασις εἴτε γίνεται ἐνόπλως, εἴτε γίνεται εἰρηνικῶς, τουτέστι δι' ἐγγράφων διακοινώσεων ἢ προφορικῶν παραστάσεων, περιεχουσῶν εἰς ἀμφοτέρας τὰς ἄνω περιπτώσεις ἀπειλὴν ῥητὴν ἢ ὑπονοουμένην περὶ ἐνδεχομένης χρησιμοποιήσεως ἐνόπλου βίας, ἀποτελεῖ διάβημα αὐτόβουλον καὶ ἐπιτακτικόν. Ὡς τοιοῦτον δὲ ἀντίκειται προφανῶς πρὸς τὴν γενικὴν ἀρχὴν τῆς κυριαρχίας ἐν τῷ ἐσωτερικῷ καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας ἐν τῷ ἐξωτερικῷ τῶν διαφόρων κρατῶν, ὧν τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα περιορίζονται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διὰ τῆς ἐπιτακτικῆς ἀναμίξεως τρίτου κράτους. Ἔνιοι συγγραφεῖς φρονοῦσιν ὅτι ἐπέμβασις θὰ ἠδύνατο νὰ ἐννοηθῇ μόνον εἰς τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα δεδομένου κράτους. Οἱ περισσότεροι ὅμως ἀποδέχονται ὅτι αὕτη θὰ ἠδύνατο ν' ἀσκηθῇ τόσον προκειμένου περὶ ἐσωτερικῶν ὅσον καὶ προκειμένου περὶ ἐξωτερικῶν ζητημάτων. Ἐν τῇ διεθνεῖ πρακτικῇ ἄλλως τε πολυάριθμοι εἶναι αἱ ἐπεμβάσεις εἰς τὰ ἐξωτερικὰ ζητήματα. Ἡ ἐπέμβασις διακρίνεται εἰς ἔνοπλον καὶ εἰρηνικήν, καθόσον ἀσκεῖται διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῆς χώρας ἢ διὰ τῆς ὁδοῦ τῶν διπλωματικῶν διαβημάτων, ὡσαύτως διακρίνεται εἰς μονομερῆ καὶ πολυμερῆ, καθόσον ἓν μόνον κράτος ἢ πλειότερα ἀπὸ κοινοῦ καταφεύγουσιν, ἐν δεδομένῃ περιπτώσει, εἰς τὸ μέτρον τῆς ἐπεμβάσεως.

Εἰς τοὺς χρόνους τῆς κλασσικῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, ἡ ἀρχὴ τῆς ἐπεμβάσεως ἀπετέλει τὸν κανόνα. Βραδύτερον ἡ ρωμαϊκὴ πολιτεία πολλάκις ἐνήσκησεν ἐπιτακτικὴν ἐπέμβασιν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ ζητήματα τῶν λοιπῶν κρατῶν, ἓν καὶ μόνον σταθερὸν πρόγραμμα ἔχουσα ἐν τῇ ἐξωτερικῇ της πολιτικῇ, τὴν καθυπόταξιν τούτων. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ὡσαύτως καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους ἡ ἐπέμβασις ἐξηκολούθει ν' ἀποτελῇ τὸν κανόνα. Μόλις δὲ κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα παρετηρήθη ποιά τις ἀντίδρασις εἰς τὸ κρατοῦν τοῦτο σύστημα καὶ ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἀντιδράσεως ταύτης συνήφθησαν συμβάσεις τινές, αἵτινες ἀνέγραφον τὸ δόγμα τῆς μὴ ἐπεμβάσεως, ὡς ἰδίᾳ ἡ συνθήκη τῶν Πυρηναίων, ἥτις, συνομολογηθεῖσα μεταξὺ Ἱσπανίας καὶ Γαλλίας (1659), ἔθετε τέρμα εἰς τὰς μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν ἐχθροπραξίας, τῆς Γαλλίας ἀναλαβούσης τὴν ὑποχρέωσιν νὰ παύσῃ πᾶσαν ἐπέμβασιν εἰς τὰ πράγματα τῆς Πορτογαλίας.

Εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους, καθ' οὓς ἤρξατο ὁπωσδήποτε νὰ συντάσσεται καὶ νὰ ὀργανοῦται ἡ διεθνὴς κοινωνία καὶ ν' ἀνακύπτῃ τὸ πρῶτον τὸ Διεθνὲς δίκαιον ὡς τοιοῦτον ἐν τῷ διεθνεῖ περιβάλλοντι, ἴσχυσαν ἐξ ἴσου τό τε δόγμα τῆς ἐπεμβάσεως ὡς καὶ τὸ τῆς μὴ ἐπεμβάσεως. Κατὰ τοὺς ἀνωμάλους χρόνους τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Πρωσσία πολλάκις ἐπενέβησαν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τῆς Γαλλίας, ὧν ἡ διαρρύθμισις ἐθεωρήθη ὡς παρουσιάζουσα σοβαροὺς κινδύνους διὰ τὴν περαιτέρω ἀσφάλειαν τῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης. Μετὰ τὸ ἐν Βιέννῃ συνέδριον (13 Νοεμβρίου 1814—25 Μαΐου 1815), ὅπερ διηυθέτησε τὰ εὐρωπαϊκὰ πράγματα, ἡ ἀποκληθεῖσα συνθήκη τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας, ἥτις συνωμολογήθη τὴν 26 Σεπτεμβρίου 1815, ἀνηγόρευσεν εἰς πολιτικὸν σύστημα τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπεμβάσεως πρὸς προστασίαν τῆς ὑφισταμένης νομιμότητος εἴς τινα κράτη, εἰς ἃ ἡ θέσις τῶν μοναρχῶν των εἶχεν ἀρχίσει νὰ κλονίζηται ἀπὸ ἐσωτερικῆς ἀπόψεως λόγῳ τῆς ἐνισχύσεως τῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν. Οὐκ ὀλίγαι ἐπεμβάσεις ἐγένοντο μετὰ ταῦτα, στηριζόμεναι εἴτε εἰς τὴν ἔνοπλον βίαν, εἴτε εἰς ἀπειλὴν χρησιμοποιήσεως τοιαύτης, καὶ τοῦτο πρὸς κατάπνιξιν τῶν ἐχθρικῶν τάσεων πρὸς τὰς μοναρχίας καὶ τὴν ὑφισταμένην νομιμότητα, ὡς π.χ. ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Ἱσπανίᾳ ἐκ μέρους τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Γαλλίας (1823). Ὁ Αὐστριακὸς ἀρχικαγκελλάριος πρίγκιψ τοῦ Μέττερνιχ μάλιστα, ὅστις ἀπετέλει τὸν πυρῆνα πάσης κατὰ τῶν φιλελευθέρων τάσεως ἀντιδράσεως, εἶχε προτείνει ἤδη ἀπὸ τοῦ 1816 ὅπως συσταθῇ μονίμως ἐν Παρισίοις ἐπιτροπὴ ἐξ ἀντιπροσώπων τῆς Αὐστρίας, Ἀγγλίας, Πρωσσίας καὶ Ρωσίας, ἧς ἐντολὴ θὰ ἦτο νὰ ἐπιβλέπῃ ἐκ τοῦ πλησίον τὴν ἐν Γαλλίᾳ νέαν πολιτικὴν κατάστασιν καὶ νὰ εἰσηγῆται τὰ κατάλληλα μέτρα ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἐνεφανίζοντο τάσεις πρὸς αὐτόβουλον τροποποίησιν αὐτῆς. Ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ δέ, ὅπερ συνήφθη τὴν 19 Νοεμβρίου 1820 ἐν τῷ ἐν Τροππάου συνεδρίῳ, οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Αὐστρίας, τῆς Πρωσσίας καὶ τῆς Ρωσίας ἐδήλουν, ὅτι «αἱ σύμμαχοι δυνάμεις θὰ ἀπέκλειον ἐκ τῆς εὐρωπαϊκῆς συναυλίας πᾶν κράτος, οὗ ἡ πολιτικὴ ὀργάνωσις θὰ μετεβάλλετο δι' ἐπαναστάσεως».

Παρ' ὅλα ταῦτα, τὸ ὅλον σύστημα τῆς νομιμότητος δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐγκαταλειφθῇ μετὰ ταῦτα χάρις εἰς τ.ν φιλελευθέραν πολιτικὴν τῆς Ἀγγλίας, ἥτις ἤρξατο ν' ἀντιδρᾷ κατὰ τῆς πολιτικῆς τῶν συνεχῶν ἐπεμβάσεων, ἰδίᾳ δ' ἀφ' ὅτου ὁ Γεώργιος Κάννιγκ ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐξωτερικῆς της πολιτικῆς (1822). Ἡ θεωρία τῆς νομιμότητος δὲ κατέπεσεν ὁριστικῶς ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως, ἥτις ἐξερράγη ἐν Βρυξέλλαις τὴν 25 Αὐγούστου 1830 πρὸς ἀποχωρισμὸν τοῦ Βελγίου ἀπὸ τοῦ βασιλείου τῶν Κάτω Χωρῶν, ὅπερ εἶχε συσταθῆ διὰ τοῦ ἄρθρου 65 τῆς ἀπὸ 9 Ἰουνίου 1815 τελικῆς πράξεως τοῦ συνεδρίου τῆς Βιέννης. Ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις, καὶ ἰδίᾳ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς, ἡ ἐπέμβασις ἐνησκήθη πολλάκις βεβαίως, τόσον εἰς τὰ ἐσωτερικὰ ὅσον καὶ εἰς τὰ ἐξωτερικὰ ζητήματα διαφόρων κρατῶν, ἀλλὰ νῦν θεωρεῖται ὅτι αὕτη ἀποτελεῖ τὴν ἐξαίρεσιν πλέον καὶ ὄχι τὸν κανόνα, ὅπως ἄλλοτε. Ἐν τῷ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Syllabus» γνωστῷ παπικῷ περιληπτικῷ καταλόγῳ ὁ πάπας Πῖος ὁ Θ' ἀπηρίθμει τὴν 8 Δεκεμβρίου 1864 τὰς κυριωτέρας πλάνας, αἵτινες εἶχον καταδικασθῆ διὰ τῶν ἐγκυκλίων του καὶ τῶν ἀποστολικῶν ἐπιστολῶν. Ὁ πάπας σχετικῶς ἀνεθεμάτιζε τὴν ἀρχὴν τῆς μὴ ἐπεμβάσεως, διαβεβαιῶν ὅτι ἐν τῷ δόγματι τῆς ἐπεμβάσεως ἔγκειται ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ δικαιοσύνη. Οἱ συγγραφεῖς δὲν συμφωνοῦσιν ἐπὶ πάντων τῶν θεμάτων κατ' ἐξαίρεσιν ἐπιτρεπομένης ἐπεμβάσεως, θὰ ἠδύνατο ὅμως γενικῶς ν' ἀναφέρῃ τις ὅτι ἐπιτρέπεται αὕτη ὅταν τὰ θεμελιώδη δικαιώματα τῶν κρατῶν παραβιάζωνται καταφώρως ἢ τίθενται ἐν προφανεῖ κινδύνῳ ἐκ πράξεως ἢ παραλείψεως τοῦ κράτους ἢ ἐκ τῆς ὅλης στάσεως, τὴν ὁποίαν τοῦτο τηρεῖ. Τὰ θεμελιώδη ταῦτα δικαιώματα τῶν κρατῶν εἶναι τὸ τῆς συντηρήσεως, τὸ τῆς νομικῆς ἰσότητος, τοῦ ἀμοιβαίου σεβασμοῦ, τῆς ἐμπορικῆς ἐπιμιξίας καὶ τῆς ἐσωτερικῆς κυριαρχίας, ὡς καὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἀνεξαρτησίας.

Τὸ ζήτημα ἂν ἐπιτρέπεται ἢ ἀπαγορεύεται ἀπὸ ἀπόψεως Διεθνοῦς δικαίου ἡ ἐκ φιλανθρωπικῶν λόγων μονομερὴς ἢ πολυμερὴς ἐπέμβασις ἔδωκε λαβὴν εἰς ἐνδιαφερούσας συζητήσεις. Τοιαύτης φύσεως ἐπέμβασις ὑπάρχει, ὅταν προσβάλλωνται ἐκ μέρους κράτους τινὸς τὰ θεμελιώδη δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, ὡς εἶναι τὸ πρὸς τὸ ζῆν καὶ τὸ πρὸς τὴν φυσικὴν ἢ τὴν ἠθικὴν ἐλευθερίαν παντὸς ἀτόμου. Ὅταν συνεπῶς τὸ κράτος διοργανώνῃ αὐτὸ τοῦτο ἢ ἀνέχεται παθητικῶς σφαγὰς ἢ ἄλλας βαρείας πράξεις, καταδικαζομένας ὑπὸ τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ, ὡς ἡ δουλεία, ἡ σωματεμπορία κλπ., διαπραττομένας δὲ εἰς βάρος τῶν ἰθαγενῶν πολιτῶν, τότε πρόκειται προφανῶς περὶ καταφώρου παραβιάσεως τῶν ἀρχῶν τῆς φιλανθρωπίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Ἐν τούτοις μόνον κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα ἤρξατο ν' ἀναπτύσσεται ἡ θεωρία τῆς δι' ἐπεμβάσεως προστασίας κατὰ τὴν παραβίασιν τῶν τοιούτων ἀρχῶν, προκειμένου ἰδίᾳ περὶ τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἥτις πολλάκις παρέσχεν ἀφορμὴν πρὸς ἐπέμβασιν ἐκ λόγων φιλανθρωπίας· τοῦτο δὲ ὡς ἐκ τοῦ περιωρισμένου βαθμοῦ πολιτισμοῦ αὐτῆς, παρὰ τὴν διὰ τοῦ ἄρθρου 7 τῆς ἀπὸ 30 Μαρτίου 1856 συνθήκης τῶν Παρισίων εἴσοδόν της εἰς τὴν κληθεῖσαν Διεθνῆ κοινωνίαν, ἧς μέλη τυγχάνουσι τὰ καθ' ἕκαστον πεπολιτισμένα κράτη. Συγγραφεῖς τινες ἀποφαίνονται ὑπὲρ τῆς ἐκ φιλανθρωπικῶν λόγων ἐπεμβάσεως, διατυποῦντες τὴν γνώμην ὅτι, παρ' ὅλον τὸν ὀφειλόμενον σεβασμὸν πρὸς τὸ δικαίωμα τῆς κυριαρχίας καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν κρατῶν, ὑπάρχει τι εἰς ὃ ὀφείλεται ἔτι μεγαλύτερος σεβασμός: τὸ δικαίωμα τῆς φιλανθρωπίας. Ἕτεροι ὅμως συγγραφεῖς ἀποκρούουσι διαρρήδην πᾶσαν ἐπέμβασιν ἐντεῦθεν, ὡς δυναμένην νὰ συνεπιφέρῃ παντὸς εἴδους καταχρήσεις καὶ ὑπερβολὰς φανατισμοῦ, κυρίως δὲ διὰ τὸν λόγον ὅτι δὲν προσεβλήθησαν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὰ θεμελιώδη δικαιώματα τοῦ κράτους, ἵνα δικαιολογηθῇ ἡ ἐπέμβασις τούτου. Πάντως, ὀρθὸν θὰ ἦτο νὰ μὴ ἀναγορευθῇ ὡς δικαίωμα, πολὺ δὲ περισσότερον οὔτε ὡς ὑποχρέωσις νομική, ἡ ἐπέμβασις εἰς παρεμφερεῖς περιστάσεις, ἀλλὰ νὰ θεωρηθῇ αὕτη ὡς ἁπλῆ εὐχέρεια διὰ τὰ πεπολιτισμένα Κράτη, ἅτινα οὕτως θὰ ἠδύναντο νὰ ἐπεμβῶσιν ἢ οὐ ἐν συγκεκριμένῃ περιστάσει ἀναλόγως τῆς παρουσιαζομένης πραγματικῆς καταστάσεως. Ἐν τῇ πρακτικῇ τῶν τελευταίων χρόνων, τὰ κράτη ἐπενέβησαν εἴς τινας περιπτώσεις, ἀλλ' εἰς ἑτέρας ἀπέσχον πάσης ἐπεμβάσεως. Ἰδίᾳ δὲ δὲν ἠθέλησαν νὰ ἐπέμβωσιν εἰς τὰς ἐν Ρωσίᾳ παρατηρηθείσας ἀγριότητας κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τῆς ἐν αὐτῇ ἐγκαταστάσεως τοῦ σοβιετικοῦ καθεστῶτος (Νοέμβριος 1917).

Ἡ ἔκρηξις ἐπαναστατικοῦ κινήματος ἔν τινι κράτει δύναται νὰ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς ἐπέμβασιν; Τὸ ζήτημα εἶναι ἀναντιρρήτως λίαν λεπτὸν ἀπὸ διπλωματικῆς ἀπόψεως καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον δέον τὰ τρίτα κράτη νὰ τηρήσωσι στάσιν κατ' ἐξοχὴν περιεσκεμμένην ἀπέναντι τῆς οὕτως παρουσιαζομένης πραγματικῆς καταστάσεως, ὅπως μὴ θεωρηθῶσι μεροληπτοῦντα ὑπὲρ τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἑτέρου μέρους. Παρατηρητέον ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὅτι τὰ τρίτα ταῦτα κράτη δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ἐπέμβωσιν ἐν γένει, ἐκτὸς ἂν συνέτρεχε περίπτωσις νομίμου ἐπεμβάσεως. Ἡ τυχὸν παρὰ δεδομένου κράτους κανονικὴ ἀναγνώρισις τῶν κατὰ τοῦ καθεστῶτος ἐξεγερθέντων ὡς ἐμπολέμου μέρους δὲν ἀποτελεῖ κυρίως ἐπέμβασιν, καίτοι ἡ τοιαύτη ἀναγνώρισις παρίσταται ὡς ποιά τις ἠθικὴ ἐνίσχυσις τῆς ἐπαναστάσεως, δυναμένης τοῦ λοιποῦ νὰ χρησιμοποιήσῃ νομίμως πάντα τὰ πολεμικὰ μέσα ἅτινα ἐπιτρέπει ἐν ἐμπολέμῳ καταστάσει τὸ δίκαιον τοῦ πολέμου. Ἡ παροχὴ τῆς ἰδιότητος τοῦ ἐμπολέμου μέρους δέον ὅμως νὰ ἐπέρχεται συμφώνως πρὸς τὰς σχετικὰς διατάξεις τοῦ Διεθνοῦς δικαίου. Οὕτως, ὅταν ἡ πάλη μεταξὺ τοῦ καθεστῶτος καὶ τῆς ἐπαναστάσεως ἐξακολουθῇ ἐπὶ μακρὸν ἤδη χρόνον ἀμφίρροπος, οἱ δ' ἐπαναστάται διατελοῦσιν ὑπὸ ὠργανωμένην τινὰ κεντρικὴν κυβέρνησιν, εἰς ἣν ὑπακούουσι, καὶ ἥτις παρουσιάζεται ὡς ἀπολύτως ἱκανὴ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν τάξιν καὶ τὴν πειθαρχίαν ὡς καὶ τὸν σεβασμὸν πρὸς τὴν τήρησιν τῶν νόμων καὶ ἐθίμων τοῦ πολέμου, τότε εἴθισται τὰ τρίτα κράτη νὰ παραχωρῶσιν εἰς τοὺς ἐπαναστάτας τὴν ἰδιότητα τοῦ ἐμπολέμου. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ μέχρι τοῦδε ἐμφύλιος πόλεμος μετατρέπεται εἰς διεθνῆ πόλεμον, διεπόμενον ὑπὸ τοῦ Διεθνοῦς δικαίου. Ἡ παραχώρησις ὅμως αὕτη δέον νὰ γίνῃ μετὰ προσεκτικὴν ἐξέτασιν τῆς παρουσιαζομένης πραγματικῆς καταστάσεως πρὸς πιστοποίησιν τῆς ὑπάρξεως πάντων τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων στοιχείων. Ἄλλως, ἡ προώρως γενομένη παραχώρησις θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς παράνομος ἐπέμβασις καὶ νὰ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς προστριβὰς καὶ διαμαρτυρίας. Ἂν ὅμως τὸ τρίτον κράτος, προβαῖνον ἔτι περαιτέρω ἀκόμη, ἀναγνωρίσῃ τοὺς ἐπαναστάτας ὡς ἀποτελέσαντας ἤδη νέον ἴδιον κράτος, ἐνεργοῦν ἐν τούτῳ ὅλως προώρως ἀκόμη καὶ δὴ καὶ ἀκαίρως, τότε ἡ τοιαύτη στάσις δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς παράνομος ἐπέμβασις εἰς τὰ ἐσωτερικὰ ζητήματα τοῦ ἀγωνιζομένου κράτους. Ἂν ὅμως ἡ ἀναγνώρισις αὕτη γίνῃ κανονικῶς καὶ δὴ καθ' ὃν χρόνον τὸ τρίτον κράτος θὰ εἶχεν ἀπὸ ἀπόψεως Διεθνοῦς δικαίου πᾶσαν τὴν πρὸς τοῦτο εὐχέρειαν ὡς ἐκ τοῦ τελικοῦ καὶ ὁριστικοῦ θριάμβου τῆς ἐπαναστάσεως, οὐδεμία περὶ παρανόμου ἐπεμβάσεως θὰ ἠδύνατο νὰ διατυπωθῇ κατηγορία. Νῦν τὸν ἔλεγχον τοῦ σχηματισμοῦ νέων κρατῶν ἔχει ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν.

Ἐπέμβασις διὰ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἐπέμβασις θὰ ἠδύνατο νὰ ἐνασκηθῇ καὶ παρ' αὐτῆς ταύτης τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, εἰς ἣν ἀνεγνωρίσθη εἴς τινας περιπτώσεις δικαίωμά τι ἐπεμβάσεως πρὸς διατήρησιν τῆς εἰρήνης καὶ πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς

Digitized by Google

ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος καὶ τῆς πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας τῶν μελῶν τῆς Κοινωνίας. Οὕτω, τὸ ἄρθρ. 11 τοῦ συμφώνου παρέχει εἰς τὴν Κοινωνίαν δικαίωμα ἐπεμβάσεως: 1) ὅταν ὑφίσταται πόλεμος ἢ ἀπειλὴ κηρύξεως τοιούτου μεταξὺ δύο κρατῶν μετεχόντων ἢ μὴ τῆς Κοινωνίας (§ 1) καὶ 2) ὅταν ἀναφύωνται γεγονότα φύσεως δυναμένης νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῶν διεθνῶν σχέσεων, ἀπειλοῦντα δὲ νὰ διαταράξωσι τὴν εἰρήνην ἢ τὴν καλὴν μεταξὺ τῶν κρατῶν συνεννόησιν, ἐξ ἧς ἐξαρτᾶται ἡ εἰρήνη (§2). Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ὁ γεν. γραμματεύς, ἐπὶ τῇ σχετικῇ αἰτήσει παντὸς μέλους τῆς Κοινωνίας, συγκαλεῖ ἀμέσως τὸ συμβούλιον, ὅπερ δέον νὰ λάβῃ τὰ προσήκοντα μέτρα πρὸς πραγματικὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης. Ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει, πᾶν μέλος τῆς Κοινωνίας, ὡς καὶ πᾶν μὴ μέλος ἔτι, κατὰ τὴν μέχρι τοῦδε τηρηθεῖσαν πρακτικήν, ἔχει τὸ δικαίωμα ὑπὸ τύπον ὅλως φιλικὸν καὶ μὴ δυνάμενον συνεπῶς νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἔνδειξις ἐχθρότητος ἢ δυσμενείας πρὸς τὸ κράτος, ὅπερ ἀφορᾷ τὸ διάβημα, νὰ ἐφελκύσῃ τὴν προσοχὴν τῆς συνελεύσεως ἢ τοῦ συμβουλίου ἐπὶ ὡρισμένων γεγονότων, ἅτινα θεωρεῖ ὡς ἀπειλοῦντα τὴν εἰρήνην. Ὑποχρέωσις ὅμως πρὸς δρᾶσιν τῆς Κοινωνίας ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐννοεῖται ὅτι δὲν ὑφίσταται.

Ἡ Κοινωνία θὰ ἠδύνατο νὰ δράσῃ μόνον ἂν ἐθεώρει τοῦτο ὠφέλιμον καὶ πρακτικὸν ἐν τῇ παρουσιαζομένῃ συγκεκριμένῃ περιπτώσει. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω διατάξεων τῶν δύο παραγράφων τοῦ ἄρθρου 11, τὸ συμβούλιον τῆς Κοινωνίας πολλάκις μέχρι τοῦδε ἐνήσκησε τὸ ὃ ἐκέκτητο δικαίωμα ἐπεμβάσεως. Οὕτω, τὴν 19 Ἰουνίου 1920, ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν τοῦ συμβουλίου ἐπὶ τῆς διαφορᾶς, ἥτις εἶχεν ἀναφυῆ μεταξὺ Σουηδίας καὶ Φινλανδίας ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐπὶ τῶν νήσων Ἄλανδ κυριαρχίαν, ἣν δὲ τὸ συμβούλιον διὰ τῆς ἀπὸ 25 Ἰουνίου 1921 ἀποφάσεώς του ἐπεδίκασεν εἰς τὴν Φινλανδίαν. Τὸ ἄρθρον 10 ἐπίσης παρέχει εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν τὸ δικαίωμα ἐπεμβάσεως ἐν περιπτώσει ἔξωθεν προσβολῆς, ἀπειλῆς ἢ κινδύνου προσβολῆς τῆς ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος καὶ τῆς πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας πάντων τῶν μελῶν τῆς Κοινωνίας. Εἰς τοιαύτας περιπτώσεις, τὸ συμβούλιον θὰ ἀποφασίσῃ περὶ τῶν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ληφθησομένων μέτρων πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ δικαιώματος, ὃ ἐνέλαβεν ἡ Κοινωνία. Τὸ ἄρθρον 10 δὲν καθορίζει ἀκριβῶς τὰ ληφθησόμενα ταῦτα μέτρα, ὧν ὁ περαιτέρω καθορισμὸς ἔχει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀφεθῆ εἰς τὴν ἐκτίμησιν τοῦ συμβουλίου, ἐν τῇ ἐκλογῇ ὅμως τούτων τὸ συμβούλιον δέον νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψει ὅτι, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρ. 10, ἡ ἐνάσκησις τοῦ δικαιώματος τῆς ἐπεμβάσεως εἶναι ὑποχρεωτικῆς μορφῆς. Ἐννοεῖται οἴκοθεν ὅτι δὲν ὑφίσταται δικαίωμα ἐπεμβάσεως ἐν περιπτώσει ἔσωθεν προσβολῆς τῆς ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος καὶ τῆς πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας τῶν διαφόρων κρατῶν, τουτέστι δι' ἐπαναστάσεως ἢ δι' ἑκουσίας τροποποιήσεως τῶν συνόρων ἤ, ἐν τέλει, δι' ἑκουσίας ὑπαγωγῆς κράτους τινὸς ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν ἢ τὴν προστασίαν ἑτέρου κράτους. Δικαίωμα ἐπεμβάσεως παρέχει εἰς τὴν Κοινωνίαν καὶ τὸ ἄρθρ. 19 ὡσαύτως τοῦ συμφώνου, καθ' ὃ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἡ συνέλευσις τῆς Κοινωνίας θὰ ἠδύνατο νὰ προσκαλέσῃ τὰ μέλη τῆς Κοινωνίας νὰ προβῶσιν εἰς ἀναθεώρησιν τῶν γενομένων «ἀνεφαρμόστων» πλέον συνθηκῶν, ὡς καὶ τῶν διεθνῶν καταστάσεων, ὧν ἡ περαιτέρω διατήρησις θὰ ἠδύνατο νὰ θέσῃ ἐν κινδύνῳ τὴν παγκόσμιον εἰρήνην. Σημειωτέον ἐν τέλει ὅτι πολλαὶ εἰδικαὶ μεταπολεμικαὶ συνθῆκαι ἔθεσαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν τὰ δικαιώματα τῶν ξένων ἐθνικῶν καὶ φυλετικῶν μειονοτήτων, αἵτινες διαβιοῦσιν εἴς τινα κράτη. Πᾶσα τυχὸν ἐν περιπτώσει παραβιάσεως τῶν δικαιωμάτων τούτων ἀνάμιξις τῆς Κοινωνίας δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐπέμβασις· καὶ τοῦτο διότι ἡ ἀνάμιξις γίνεται κατ' ἀκολουθίαν ῥητῆς ἐκ τῶν προτέρων συγκαταθέσεως τῶν κρατῶν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀντίκειται πρὸς τὴν νομικὴν ἔννοιαν τῆς ἐπεμβάσεως, προϋποθέτουσαν πάντοτε ἀπαραιτήτως αὐτόβουλον καὶ ἐπιτακτικὴν ἐνέργειαν.

Δόγμα τοῦ Μονρὼ (Monroe). Ἡ πολιτικὴ τῆς ἐπεμβάσεως, ἣν καθιέρωσε τόσον ἡ Ἱερὰ Συμμαχία, ἥτις συνωμολογήθη μεταξὺ τῆς Αὐστρίας, Πρωσσίας καὶ Ρωσσίας καὶ εἰς ἣν ἔπειτα προσεχώρησεν ἡ Ἀγγλία (6 Ὀκτωβρίου 1815) καὶ ἡ Γαλλία (10 Νοεμβρίου 1815), ὅσον καὶ τὰ συνέδρια τοῦ Τροππάου (1820), τοῦ Λάϋμπαχ (1821) καὶ τῆς Βερώνης (1822), προὐκάλεσε τὸ ἀπὸ 2 Δεκεμβρίου 1823 περίφημον διάγγελμα πρὸς τὴν Γερουσίαν τοῦ προέδρου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν *Ἰακώβου Μονρώ*.

Κατὰ τὴν δευτέραν ἐκ τῶν τριῶν γενικῶν ἀρχῶν πολιτικῆς, τῶν διατυπουμένων ἐν τῷ διαγγέλματι τούτῳ (βλ. λ. *Μονρὼ* δόγμα), ἀπαγορεύεται πᾶσα ἐπέμβασις κράτους ἢ κρατῶν τῆς Εὐρώπης εἰς τὰ πράγματα τῆς ὅλης Ἀμερικῆς, θεωρουμένης τῆς τοιαύτης ἐπεμβάσεως ὡς ἐπικινδύνου διὰ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Ἡ γενικὴ αὕτη ἀρχὴ δὲν ἐβράδυνε νὰ ἑρμηνευθῇ καὶ νὰ ἐφαρμοσθῇ διασταλτικῶς καὶ νὰ θέσῃ τὴν βάσιν τῆς πολιτικῆς τῆς ὑπεροχῆς καὶ τῆς ἡγεμονίας, ἣν ἀπό τινων δεκαετηρίδων προσπαθοῦσιν αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι νὰ ἐφαρμόσωσιν ἐν τῇ Κεντρικῇ καὶ τῇ Νοτίῳ Ἀμερικῇ. Τὰ μικρὰ κράτη τῆς Κεντρικῆς Ἀμερικῆς ἠναγκάσθησαν εἴς τινας περιπτώσεις ν' ἀποδεχθῶσι τὴν ἡγεμονίαν ταύτην, ἀλλ' αἱ νοτιοαμερικανικαὶ δημοκρατίαι μετὰ δυσφορίας παρακολουθοῦσι τὴν τοιαύτην τάσιν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν.

Κατὰ τὴν τρίτην γενικὴν ἀρχὴν τοῦ διαγγέλματος, ἀπαγορεύεται πᾶσα ἐπέμβασις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν εἰς τὰ πράγματα τῆς Εὐρώπης, ἐκτὸς ὅταν πρόκειται περὶ προσβολῆς τῶν δικαιωμάτων των ἢ τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν τιμῆς καὶ ἀξιοπρεπείας. Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν ἠκολούθησαν πιστῶς τὴν γενικὴν ταύτην ἀρχήν. Ἂν δ' ἐπενέβησαν ἐνεργῶς (1917) κατὰ τὸν Μέγαν πόλεμον τῶν δύο συμμαχιῶν (1914--1918), τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι, διὰ τοῦ ἀπολύτου ὑποβρυχιακοῦ πολέμου, ἡ Γερμανία καὶ ἡ Αὐστροουγγαρία προσέβαλον τὰ δικαιώματα καὶ τὰ συμφέροντα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ὡς κράτους. Μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ πολέμου, αὗται ἐπανῆλθον πάλιν εἰς τὴν παλαιὰν πολιτικὴν τῆς μὴ ἐπεμβάσεως εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ πράγματα, διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον ἡ Γερουσία ἠρνήθη νὰ ἐπικυρώσῃ τὰς ἐν Παρισίοις συναφθείσας τρεῖς περὶ εἰρήνης συνθήκας μετὰ τῆς Γερμανίας (28 Ἰουνίου 1919), Αὐστρίας (10 Σεπτεμβρίου 1919) καὶ Οὐγγαρίας (4 Ἰουνίου 1920), συνομολογήσασα μετὰ τῶν ἀνωτέρω κρατῶν ἰδίας συνθήκας τὴν 25 Αὐγούστου, τὴν 24 Αὐγούστου καὶ τὴν 29 Αὐγούστου 1921.

Θεωρία Δράγο (Drago). Ἡ Γερμανία, Ἀγγλία καὶ Ἰταλία κατέφυγον (9 Δεκεμβρίου 1902 — 13 Φεβρουαρίου 1903) εἰς μέτρα τινὰ ἥσσονος καταναγκασμοῦ κατὰ τῆς Βενεζουέλας, λόγῳ μὴ καταβολῆς παρ' αὐτῆς χρηματικῶν ἐπανορθώσεων εἰς παθόντας ἐκ τῶν ἐμφυλίων πολέμων πολίτας των, ὡς καὶ ἀναστολῆς τῆς ὑπηρεσίας δημοσίων τινῶν δανείων ἢ μὴ ἐκτελέσεως ἐνίων συμβολαίων, ἅτινα εἶχον συνάψει πολῖταί τινες τῶν τριῶν ἀνωτέρω Μ. Δυνάμεων μετὰ τῆς κυβερνήσεως τῆς Βενεζουέλας. Ἡ δρᾶσις τῶν τριῶν Μ. Δυνάμεων προὐξένησε μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τὰ λοιπὰ κράτη τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Τὴν δὲ 29 Δεκεμβρίου 1902, λαμβάνων ἐκ ταύτης ἀφορμὴν ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς τῆς Ἀργεντινῆς δημοκρατίας Λουδοβῖκος *Μ. Δράγο*, ἀπέστειλε μακρὰν διακοίνωσιν πρὸς τὴν κυβέρνησιν τῆς Οὐάσιγκτων, τὴν ὁποίαν παρεκάλει ὅπως ἀναγνωρίσῃ τὴν γενικὴν ἀρχήν, ὅτι τὸ δημόσιον χρέος δεδομένου κράτους δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ προκαλέσῃ ἔνοπλον ἐπέμβασιν ἐκ μέρους κράτους τινὸς τῆς Εὐρώπης κατά τινος τῶν νοτιοαμερικανικῶν δημοκρατιῶν ἢ τὴν πραγματικὴν κατάληψιν τοῦ ἐδάφους αὐτῶν. «Ἡ ἀνυποληψία — ἐλέγετο σὺν τοῖς ἄλλοις ἐν τῇ ἀποσταλείσῃ διακοινώσει —, ἥτις παρακολουθεῖ τὰ κράτη, ἅτινα δὲν δύνανται νὰ ἱκανοποιήσωσι τὰ νόμιμα δικαιώματα τῶν πιστωτῶν των, προκαλεῖ ἤδη λίαν σημαντικὰς δυσχερείας. Διὰ τοῦτο δὲν θὰ ἦτο ἀνάγκη νὰ χειροτερεύσωσι, διὰ τῆς ξένης ἐπιθέσεως, αἱ συμφοραὶ αὗται τῆς προσωρινῆς ἀφερεγγυότητος». Ἡ ὅλη θεωρία τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ τῆς Ἀργεντινῆς ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς ἐνδιαφερούσας συζητήσεις ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τοῦ Διεθνοῦς δικαίου, τῶν μὲν ἐπιδοκιμαζόντων, τῶν δὲ ἀποδοκιμαζόντων ταύτην. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, τὸ ἐν Ρίο-Ἰανείρῳ συγκληθὲν (1906) παναμερικανικὸν συνέδριον ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν ὅπως ὑποβληθῇ πρὸς συζήτησιν εἰς τὴν ἐν Χάγῃ Β΄ συνδιάσκεψιν τῆς εἰρήνης τὸ ὅλον ζήτημα, ἀλλ' ἐν πλέον εὐρείᾳ μορφῇ, τῆς ὑποβολῆς γενησομένης ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Ἐξητάσθη δηλαδὴ ἐν τῷ συνεδρίῳ τὸ ζήτημα τῶν μέσων καταναγκασμοῦ, ἅτινα δέον νὰ ἐφαρμόζωνται πρὸς καταβολὴν τῶν ἐκ τοῦ δημοσίου χρέους ὑποχρεώσεων καὶ ἐν γένει τῶν καταλλήλων μέσων πρὸς περιορισμὸν τῶν μεταξὺ τῶν κρατῶν συγκρούσεων ἐκ διαφορῶν χρηματικῆς φύσεως.

Πράγματι δὲ ἐν τῇ Β΄ συνδιασκέψει τῆς εἰρήνης κατωρθώθη, τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, νὰ συναφθῇ εἰδικὴ σύμβασις ἀπὸ 18 Ὀκτωβρίου 1907, καθ' ἣν τὰ συμβληθέντα μέρη συνεφώνουν, ὅπως μὴ καταφεύγωσιν εἰς τὴν ἔνοπλον βίαν διὰ τὴν ἐξόφλησιν χρεῶν, ἅτινα, ἀπορρέοντα ἐκ συμβολαίων κανονικῶς συναφθέντων, ὠφείλοντο παρά τινος κράτους πρὸς τοὺς πολίτας ἑτέρου κράτους. Ἡ διάταξις ὅμως αὕτη δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐφαρμοσθῇ, ἂν τὸ κράτος, τὸ ὁποῖον ὀφείλει, ἀρνῆται ἢ ἀφίνῃ ἄνευ ἀπαντήσεως πρότασιν περὶ διευθετήσεως τῆς διαφορᾶς διὰ διαιτησίας ἤ, ἐν περιπτώσει ἀποδοχῆς ταύτης, καθιστᾷ ἀδύνατον τὴν σύναψιν τοῦ σχετικοῦ συνυποσχετικοῦ ἤ, μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς διαιτητικῆς ἀποφάσεως, παραλείπῃ νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὰς διατάξεις της (ἄρθρ. 1). Ἡ γενησομένη διαιτησία θὰ ὑπέκειτο εἰς τὴν διαδικασίαν, ἣν ἀναγράφει ὁ τίτλος IV, κεφ. III τῆς συμβάσεως περὶ εἰρηνικῆς διευθετήσεως τῶν διεθνῶν διαφορῶν. Ἡ διαιτητικὴ ἀπόφασις θὰ καθώριζε τὸ βάσιμον τῆς ἀπαιτήσεως, τὸ ποσόν, εἰς ὃ ἀνέρχεται αὕτη, τὸν χρόνον καὶ τρόπον τῆς ἐξοφλήσεως (ἄρθρ. 2). Ἡ σύμβασις αὕτη, ἥτις ἐγκαθιστᾷ τὴν ὑποχρεωτικὴν διαιτησίαν, ὑπεγράφη παρὰ 27 κρατῶν, ἐξ ὧν τινα, ὡς ἡ Ἀργεντινή, ἡ Βολιβία, ἡ Κολομβία, ἡ Ἑλλάς, ἡ Γουατεμάλα, τὸ Περοῦ, διετύπωσαν διαφόρους ἐπιφυλάξεις κατὰ τὴν ὑπογραφήν. Ἡ ὑπογραφεῖσα σύμβασις ἐφαρμόζεται μόνον περὶ χρεῶν πρὸς ἀλλοδαποὺς ἰδιώτας, οὐδεμία δὲ διάκρισις γίνεται ἐν αὐτῇ, ἂν πρόκειται περὶ χρεῶν ἰδιωτικῶν τοῦ κράτους, ὡς εἶναι αἱ ὀφειλαὶ ἐκ συμβολαίων προμηθειῶν, ἢ περὶ χρεῶν δημοσίων αὐτοῦ, ὡς εἶναι τὰ κρατικὰ ἢ ἐθνικὰ δάνεια. Ὅ,τι ἀπαιτεῖται εἶναι νὰ πρόκειται περὶ ἀπαιτήσεων ἐκ μέρους ἀλλοδαποῦ πολίτου, στηριζομένων ἐπὶ σχετικοῦ κανονικοῦ συμβολαίου. Συνεπῶς, ἡ σύμβασις δὲν ἐφαρμόζεται προκειμένου περὶ χρεῶν κράτους πρὸς κράτος ἢ κράτους πρὸς ἀλλοδαπὸν πολίτην, ἀλλ' ἐξ ἄλλης τινὸς πλὴν τῆς ἀνωτέρω ἀφορμῆς. Τοιαύτην ἐξέλιξιν ὑπέστη ἡ θεωρία Δράγο, ἥτις ἀπὸ πολιτικῆς θεωρίας, ἐφαρμοσθησομένης μόνον προκειμένου περὶ τῶν ἀμερικανικῶν κρατῶν καὶ ἰδίᾳ περὶ τοῦ δημοσίου αὐτῶν χρέους, κατέστη δόγμα δικαίου, οὗ αἱ διατάξεις, ἐπεκταθεῖσαι ἔτι μᾶλλον, ἔχουσιν ἐφαρμογὴν ὡς πρὸς πάντα ἐν γένει τὰ κράτη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Geffcken, Das Recht der Intervention (1887).—*Kebedgy*, De l' intervention (1890).— *Cavaglieri*, L'intervento nella sua definizione giuridica (1913).—*Hodges*, The doctrine of intervention (1915). — *Stowel*, Intervention in International Law (1921). — *Strauch*, Zur Interventionslehre (1879).—*Wachter*, Die völkerrechtliche Intervention als Mittel der Selbsthilfe (1911).—*De Beaumarchais*, La doctrine de Monroe (1898). — *Quesada*, La doctrina Drago (1919).

Δ. ΔΡΟΣΟΣ

ἐπένδυμα, *—ατος* (τό)· τὸ ἐπί τινος τιθέμενον ἔνδυμα, τὸ δι' οὗ ἐπενδύομέν τι, περίβλημα, ἐπικάλυμμα.

— **ἐπένδυμα *νωτιαίου μυελοῦ*** *['Ανατομ.]*. Συστατικὸν τῆς νευρογλοίας, περιαλεῖφον τὸν κεντρικὸν σωλῆνα τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, ὡς ἄλλως τε καὶ τὰς κοιλίας τοῦ ἐγκεφάλου. Ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς στοίχου κυλινδροειδῶν κυττάρων, τῶν *ἐπενδυματικῶν*, ὧν τὸ μὲν ἔσω ἄκρον προσεκβάλλει εἰς βραχεῖαν ἀποφυάδα, τὴν *κεντρικήν*, νηχομένην ἐντὸς τοῦ κεντρικοῦ σωλῆνος, τὸ δ' ἔξω ἀποφύει μακρὰν ἀποφυάδα, τὴν *ἔξω ἢ ἐπενδυματικὴν ἶνα*, διήκουσαν διὰ μέσου τῆς φαιᾶς οὐσίας. Ι. Π.

ἐπένδυσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐπενδύειν, ἐσωτερικὴ ἔνδυσις: «ἐπένδυσις τοῦ φορέματος» τὸ ἐπιρραπτόμενον ἐσωτερικὸν στρῶμα, «ἐπένδυσις τῆς θερμάστρας» τὸ διὰ πλίνθων ἐσωτερικὸν τοίχωμα πρὸς συγκράτησιν τῆς θερμότητος, «ἐπένδυσις τῆς σήραγγος διὰ σιδηροπαγοῦς κονιάματος»· || στρῶσις, ἐπίστρωσις: «ἐπένδυσις τοῦ δαπέδου διὰ πλακῶν»· || ἐξωτερικὴ ἔνδυσις: «ἐπένδυσις τῆς εἰκόνος δι' ἀργυρῶν ἐλασμάτων».

—*[Οἰκοδ.]* Καλεῖται *ἐπένδυσις* ἡ ἐπικάλυψις τῶν ἐσωτερικῶν ἢ ἐξωτερικῶν ἐπιφανειῶν τῶν τοίχων οἰκοδομημάτων πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς προφυλάξεως αὐτῶν ἀπὸ τῶν καιρικῶν ἐπιδράσεων καὶ τῆς διακοσμήσεως αὐτῶν. Τὰ συνήθως χρησιμοποιούμενα ὑλικὰ διὰ τὴν ἐπένδυσιν τῶν ἐξωτερικῶν τοίχων εἶναι τὰ κονιάματα ἐν γένει ἢ πλάκες μαρμάρων, συχνότατα πολυχρώμων· διὰ τὴν ἐπένδυσιν ἐσωτερικῶν τοίχων χρησιμοποιοῦνται ὁμοίως κονιάματα, ξύλον ἢ χάρτης διακοσμητικός· διὰ τὴν ἐπένδυσιν δαπέδων χρησιμοποιοῦνται πλάκες ἢ ξύλα. Τέλος χρησιμοποιεῖται ἡ ἐπένδυσις διὰ λίθων εἰς ἐπικλινεῖς ἐπιχωματώσεις ἢ ἐκσκαφὰς διὰ τὴν συγκράτησιν τῆς πτώσεως τῶν χωμάτων ὑπὸ τῶν ὀμβρίων ὑδάτων. —Ρ.

— *['Οχυρωτ.]* Ἐπένδυσις καλεῖται εἰς τὴν ὀχυρωτικὴν ἡ συγκράτησις τῶν παρειῶν τῶν ἔργων διά τινος μέσου, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς πτώσεως τῶν χωμάτων. Αἱ ἐπενδύσεις εἶναι ἀπαραίτητοι διὰ πᾶν ἐπίχωμα, τοῦ ὁποίου θέλομεν νὰ ἔχωμεν κλίσιν ἀνωτέραν τῶν 45°, καὶ εἰς τὰς ἐσωτερικὰς κλιτῦς τῶν χαρακωμάτων, ὁσάκις λόγῳ τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους καὶ τῶν βροχῶν, ἢ τῶν ὀβίδων, ἔχομεν πτώσεις χωμάτων. Αἱ ἐπενδύσεις εἰς τὴν ὀχυρωτικὴν ἐκστρατείας γίνονται μὲ πρόχειρα ὁπωσδήποτε ὑλικά, οἷον κλάδους, χορτοπλίνθους, γαιοσάκκους, δικτυωτὸν σύρμα μετὰ ὑφάσματος ἐκ καννάβεως κτλ. Κατ' ἀρχὴν ἀπαγορεύεται ἡ ἐπένδυσις διὰ λίθων εἰς μέρη ἐκτεθειμένα εἰς βολὴν πυροβολικοῦ, διότι αἱ ὀβίδες ἐκρηγνυόμεναι ἐπ' αὐτῶν παρασύρουσι καὶ τεμάχια τούτων, καθιστάμεναι οὕτω ἔτι μᾶλλον ἐπικίνδυνοι. (Μεθόδους ἐπενδύσεως βλ. εἰς σχετικὰς λ.) Π. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ἐπενδύτης (ὁ)· τὸ δι' οὗ ἐπενδυόμεθα, ἔνδυμα φορούμενον ἐπὶ πλέον τῶν συνήθων ἐνδυμάτων, ἐπανωφόριον: «ἐπενδύτης ἀδιάβροχος, —χειμερινός, —ἐαρινός».

— *['Αρχ.]* Ὁ *ἐπενδύτης* ἦτο ἐξωτερικὸς χιτών, βραχὺς καὶ ἀχειρίδωτος, ὅστις ἐκ χονδροτέρου

Digitized by Google

ὑφάσματος κατασκευαζόμενος καὶ μετὰ ἢ ἄνευ ζώνης φερόμενος ἦτο ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πλουσίως διακεκοσμημένος. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοῦτον ὁ ἐσωτερικὸς χιτὼν ἐκαλεῖτο «ὑποδύτης».

Ἀρχαῖος ἐπενδύτης.
[Ἐπὶ ἀγγειογραφίας.]

— *[Λειτουργ.]* Βλ. λ. *ἄπλωμα*.

— **ἐπενδύτης ὑδάτινος** (Water-jacket) *[Μεταλλ.]*. Παρειὰ φρέατος καμίνου μεταλλουργικῆς κατεργασίας μολυβδούχων ἢ χαλκούχων κ.τ.τ. μεταλλευμάτων, ἀποτελουμένη ἐκ πλακὸς κοίλης ἐσωτερικῶς, ἐν ᾗ κυκλοφορεῖ διὰ σωλήνων εἰσόδου καὶ ἐξόδου ψυχρὸν ὕδωρ, ἵνα ψύχεται ἡ πλὰξ καὶ προστατεύεται ἀπὸ τῆς διαβρώσεως καὶ τῆς τήξεως. Εἰς τὰς τοιαύτας καμίνους ὁλόκληρος ἡ παρειὰ τῶν κάτω μερῶν τῆς καμίνου ἀποτελεῖται ἐξ ἐπενδύσεως τοιούτων πλακῶν καὶ ἀποτελοῦσιν ἐν συνόλῳ τὸν *ὑδάτινον ἐπενδύτην* τῆς καμίνου. Εἰς τὰς ὑψικαμίνους διὰ παραγωγὴν χυτοσιδήρου ὑπάρχουσι μικρότεραι τοιαῦται πλάκες καλούμεναι *ὑδατοκιβώτια* (βλ. *κάμινος*). θ. χ.

ἐπενδυτικός, *—ή, —όν*· ὁ χρησιμεύων πρὸς ἐπένδυσιν: «ἐπενδυτικὸν πλαίσιον».

ἐπενδύω, *ἀόρ. ἐπενέδυσα—ἐπενεδύθην*, παθ. μετχ. *ἐπενδεδυμένος*· ἐνδύω, ἐπικαλύπτω: «ἐπενδύω διὰ σανίδων,—διὰ φύλλων χαλκοῦ, ἀργύρου, χρυσοῦ», «ἐπενδύω εἰκόνα»· || «ἐπενδύω τὴν σήραγγα» στερεώνω τὰ τοιχώματα αὐτῆς διὰ τοίχου, σκυροκονιάματος κ.τ.τ.

ἐπενεκτέος, *—α, —ον*· ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ ἐπενεχθῇ, νὰ ἐνεργηθῇ: «αἱ ἐπενεκτέαι μεταρρυθμίσεις εἰς τὸ κατάστημα» (ρηματικὸν τοῦ *ἐπιφέρω*).

ἐπενέργεια (ἡ)· ἡ ἐπί τινος ἐνέργεια, ἐπίδρασις, ἐπήρεια: «ἡ ἐπενέργεια τοῦ φωτός,—τῆς ὑγρασίας», «ἡ ἐπενέργεια τοῦ ραδίου ἐπὶ τῶν ὄγκων».

ἐπενεργῶ (*—έω*), *ἀόρ. ἐπενήργησα*· ἐνεργῶ ἐπί τινος, ἐπιδρῶ, ἐπηρεάζω: «τὸ ράδιον ἐπενήργησεν ἐπὶ τοῦ ὄγκου», «τὸ ἡλιακὸν φῶς ἐπενεργεῖ ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν φυτῶν».

ἐπένθεσις, *—εως* (ἡ)· ἡ μεταξύ τινων ἔνθεσις, εἰσαγωγή, παρεμβολὴ ἀλλοτρίου τινός.

— *[Γλωσσολογ.]* Καλεῖται *ἐπένθεσις* τὸ γλωσσικὸν φαινόμενον, κατὰ τὸ ὁποῖον τὸ ἡμίφωνον *ι* φαίνεται μετακινούμενον εἰς τὴν ἀμέσως προηγουμένην συλλαβήν, μετὰ τοῦ φωνήεντος τῆς ὁποίας συναποτελεῖ δίφθογγον ἢ συναιρεῖται εἰς μακρὸν φωνῆεν: *μόρ-ια—μοῖρ-α, *μάκαρ-ια—μάκαιρ-α, *δίF-ιος—δίιFος—δῖ(F)-ος κ. λ. Πρὸς ἀκριβεστέραν καὶ ὀρθοτέραν κατανόησιν τῆς φύσεως τοῦ φαινομένου πρέπει νὰ λεχθῇ, ὅτι τὸ ἡμίφωνον *ι* ἀντὶ νὰ ἀρθρωθῇ εἰς τὴν συλλαβήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει, ἀρθρώνεται *προληπτικῶς* κατὰ τὴν ἐκφώνησιν τῆς ἀμέσως προηγουμένης συλλαβῆς. Ἡ ἐπένθεσις κατὰ ταῦτα, κυρίως εἰπεῖν, εἶναι εἶδός τι *προλήψεως*, καὶ δὴ φωνητικῆς προλήψεως. Ὅτι ἡ ἐπένθεσις εἶναι παλαιότατον φαινόμενον, συμβὰν εἰς χρόνους προϊστορικούς, καὶ δὴ προδιαλεκτικούς, μαρτυρεῖ τὸ γεγονός, ὅτι εἰς ὅλας τὰς διαλέκτους λέγονται μετ' ἐπενθέσεως κοιν-ός, μάκαιρ-α κ.λ. κ.λ. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν διάκρισιν τῶν διαλέκτων τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φαίνεται ὅτι ἐξηκολούθησε κατὰ τόπους καὶ εἰς μικρότερον βαθμὸν ἡ ἐπένθεσις, ὅπως συμπεραίνομεν ἀπὸ τὰ ἐν Κύπρῳ καὶ Ἤλιδι αἶλων, αἰλότρια, Ἀπείλων ἀντὶ *ἄλιων, *ἀλιότρια, *Ἀπέλιων. Οἱ ὅροι, ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἐγίνετο ἡ ἐπένθεσις, ἦσαν οἱ ἑξῆς:

α) τὸ πρὸ τοῦ ἡμιφώνου ι σύμφωνον ὤφειλε νὰ εἶναι μ, ν, ρ καὶ F, πιθανῶς δὲ καὶ τὸ σ καὶ

β) τὸ πρὸ τῶν συμφώνων τούτων φωνῆεν ἔπρεπε νὰ εἶναι βραχὺ καὶ δὴ α,ο καὶ ε:

(com — cum) * κομ - ιός — κοιν - ός, (χλαμ - ύς) * χλάμ - ια — χλαῖν - α, * μέλαν - ια — μέλαιν - α, * φάν - ιω — φαίν - ω, * χάρ - ιω — χαίρ - ω, (ἔταρ - ος) * ἑτάρ - ια — ἑταίρ - α, (gau - deo) * γάF - ιω — γαί - ω, (γραῦ-ς) * γράF - ια — γραῖ - α, (mus - ca) * μύσ - ια — * μυῖσ - α — μυῖ - α κ. λ. Δι' ἐπενθέσεως προῆλθον πιθανῶς καὶ οἱ τύποι τοῦ θηλυκοῦ τῆς μετοχῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ παρακειμένου εἰς *—υῖα*:

(ἰνδ. vidusia) * Fιδυσ - ια, *Fιδυῖσ - α—(F)ἰδυῖ - α, *λελυκυσ - ια — *λελυκυῖσ - α — λελυκυῖ - α κ. λ.

Ἂν πρὸ τοῦ ἡμιφώνου *ι* προηγεῖτο ε, ι, υ+ρ ἢ ν ἡ ἐπένθεσις δὲν ἦτο δυνατή, ἀντ' αὐτῆς δὲ ἐγίνετο ἀφομοίωσις τοῦ ἡμιφώνου πρὸς τὸ προηγούμενον αὐτοῦ σύμφωνον καὶ κατόπιν ἁπλοποίησις τοῦ διπλοῦ ρρ καὶ νν μετ' ἀναπληρωματικῆς ἐκτάσεως:

* κτέν - ιω—κτένν -ω—κτείν - ω, * ἐγέρ - ιω—ἐγέρρ - ω — ἐγείρ - ω, * κλίν - ιω — κλίνν-ω — κλίν - ω, * πλύν - ιω —πλύνν - ω — πλύν - ω κ. λ.

Ἐν τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ ἡ ἐπένθεσις περιορίζεται εἰς μόνην τὴν διάλεκτον τῆς Μάνης, εἰς τὴν ὁποίαν τὰ κοινῶς λεγόμενα μάτια, ποδιά, κουλλούρια κ.λ. λέγονται κατ' ἐπένθεσιν: τὰ μάιτα, ἡ ποϊδά, τὰ κουλλούιρα κ.λ. κ.λ. Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

ἐπενθύμημα (τό)· ἐνθύμημα, τὸ μέσον διὰ τοῦ ὁποίου ἐνθυμούμεθά τινα, μνημεῖον.

ἐπενθύμησις, *—εως* (ἡ)· ἐνθύμησις· || τὸ δι' οὗ ἐνθυμούμεθα, ἐπενθύμημα.

ἐπεντίθημι· θέτω ἐν τῷ μεταξύ, παρεμβάλλω· || παθ. *ἐπεντίθεμαι*· παρεμβάλλομαι: «τὸ ι ἐπεντίθεται πρὸ τοῦ ν ἢ ρ»· βλ. *ἐπένθεσις*.

ἐπεξάγω, *ἀόρ. ἐπεξήγαγον*· ἐξάγω στρατὸν ἐναντίον τινός· || ἐκτείνω, ἐπεκτείνω: «ἐπεξάγω τὴν διήγησιν».

ἐπεξεργάζομαι, *ἀόρ. ἐπεξειργάσθην*, παθ. μετχ. *ἐπεξειργασμένος*· ἐξεργάζομαί τι τελειωτικῶς, ἐπιμελοῦμαι τῶν λεπτομερειῶν ἔργου τινὸς πρὸς ὁριστικὴν ἐμφάνισιν: «ἐπεξεργάζομαι τὸν ἀνδριάντα,—τὸν λόγον,—τὴν πραγματείαν,—τὸ σχέδιον».

ἐπεξεργασία (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐπεξεργάζεσθαι, ἡ λεπτομερὴς ἐργασία, ἡ τῶν λεπτομερειῶν ἔργου τινὸς ἐπιμέλεια: «ἡ ἐπεξεργασία τοῦ ἀνδριάντος,—τοῦ συγγράμματος,—τοῦ σχεδίου»· || «ἐπεξεργασία τῶν τροφῶν ἐν τῷ στομάχῳ» ἡ μεταβολὴ τῶν τροφῶν ὥστε νὰ γίνουν ἀφομοιώσιμοι.

— *[Ρητορ.]* Καλεῖται *ἐπεξεργασία* ἢ *ἐπιμονὴ* ἓν τῶν *σχημάτων διανοίας*, ὅπερ λαμβάνει χώραν ὅταν ὁ ρήτωρ ἐνδιατρίβῃ εἰς τὴν παράστασιν τοῦ πράγματος μεταχειριζόμενος λέξεις συνωνύμους ἢ φράσεις διὰ νὰ μεγαλοποιήσῃ αὐτὸ ἢ νὰ καταστήσῃ ἔτι σαφέστερον. Τοιουτοτρόπως ἡ αὐτὴ ἰδέα ὑπὸ διαφόρους ὄψεις παριστανομένη καθίσταται αἰσθητὴ καὶ καταληπτὴ εἰς πάντα. —π.

ἐπεξεργάσιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δυνάμενος νὰ τύχῃ ἐπεξεργασίας, περαιτέρω μεταβολῆς.

ἐπεξεργαστὴς (ὁ)· ὁ ἐπεξεργαζόμενος ἔργον τι, ὁ ἀναλαμβάνων νὰ ἐπιμεληθῇ τῶν λεπτομερειῶν ἔργου τινός.

ἐπεξεργαστικός, *—ή, —όν*· ὁ ἱκανός, ὁ ἐπιτήδειος εἰς ἐπεξεργασίαν: «ὑγρὰ ἐπεξεργαστικὰ τῶν τροφῶν»· || ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν: «ἐπεξεργαστικὴ ἐργασία,—προσπάθεια».—Ἐπίρρ. ***ἐπεξεργαστικῶς.***

ἐπεξέρχομαι, *ἀόρ. ἐπεξῆλθον*· διεξέρχομαι, περνῶ, διαβάζω: «ἐπεξερχόμενος τὸ βιβλίον παρετήρησα...»· || διηγοῦμαι μέχρι τέλους: «ἐπεξῆλθον τὰ γενόμενα δι' ὀλίγων»· || ἐξέρχομαι κατά τινος, ἐφορμῶ, κάμνω ἔφοδον (ἀρχ.).

ἐπεξήγημα (τό)· τὸ παρεχόμενον πρὸς σαφεστέραν ἢ ἀκριβεστέραν κατανόησιν, ἐπεξήγησις.

ἐπεξηγηματικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς ἐπεξήγημα, ὁ χρησιμεύων πρὸς ἐπεξήγησιν: «ἐπεξηγηματικὴ παρένθεσις», «ἐπεξηγηματικὸν σημείωμα», «ἐπεξηγηματικοὶ σύνδεσμοι».—Ἐπίρρ. ***ἐπεξηγηματικῶς.***

ἐπεξήγησις, *—εως* (ἡ)· λεπτομερὴς ἐξήγησις, διασάφησις, κατὰ παλαιὸν γραμματικόν: «ἐπεξήγησίς ἐστιν ἀσαφοῦς λόγου ἢ λέξεως σαφηνισμός».

— *[Γραμματ.]* Καλεῖται *ἐπεξήγησις* ὁ προσδιορισμός, ὁ ὁποῖος χρησιμεύει πρὸς διασάφησιν καὶ ἀκριβέστερον ὁρισμὸν ὅρου τινὸς τῆς προτάσεως δηλοῦντος ἔννοιαν γενικωτέραν καὶ ὁπωσδήποτε ἀόριστον: «ὁ θάνατος τυγχάνει ὢν δυοῖν πραγμάτοιν διάλυσις, τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος», «ὁ κοινὸς ἰατρὸς θεραπεύσει σε, Χρόνος», «εἷς οἰωνὸς ἄριστος, ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης» κλ. Παρ' ἡμῖν ἡ ἐπεξήγησις εἰσάγεται συνήθως διὰ τοῦ *δηλαδή*, τὸ ὁποῖον δύναται καὶ νὰ παραλείπεται καὶ νὰ ἐξυπονοῆται εὐκόλως: «ἔκαμα ὅρκο φοβερό, Τοῦρκο νὰ μὴ σκλαβώσω», «πικρὰ μαντᾶτα σοῦ 'φερα ἀπὸ τοὺς καπετάνιους, τὸ Νικολάκη πιάσανε, τὸν Κωνσταντῆ βαρέσαν» κ.οὕ.κ.

Ἀξιοσημείωτος εἶναι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἡ ἐπεξήγησις ἡ ἐκφερομένη διὰ τοῦ ρήματος *λέγω* καὶ οὐσιαστικοῦ, τὸ ὁποῖον τίθεται ἢ κατ' αἰτιατικὴν ὡς ἀντικείμενον τοῦ ἀνωτέρω ρήματος ἢ (σπανιώτερον) κατὰ τὴν πτῶσιν τοῦ προσδιοριζομένου οὐσιαστικοῦ: «μνηστὴρ ἦν μοι ποταμός, Ἀχελῷον λέγω», Τελαμῶνι δείξει μητρί τ', Ἐριβοίᾳ λέγω» (=ἐννοῶ τὴν Ἐρίβοιαν, δηλαδὴ τὴν Ἐρίβοιαν). Γ.Π.Α.

ἐπεξηγῶ (*—έω*), *ἀόρ. ἐπεξήγησα — ἐπεξηγήθην*, παθ. μετχ. *ἐπεξηγημένος*· ἐξηγῶ λεπτομερέστερον, διασαφῶ.

ἐπεξόδια (τὰ) *[Ἀρχ.]*. Αἱ «ἐπ' ἐξόδῳ», αἱ κατὰ τὴν «ἐπέξοδον» στρατείας τελούμεναι θυσίαι πρὸς αἰσίαν ἔκβασιν αὐτῆς.

ἐπέολος (ὁ) (Epeolus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *μελισσιδῶν*, περιλαμβάνον μελίσσας μικροῦ μεγέθους. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Ρωσίᾳ καὶ Ἀμερικῇ. Δ. Ν. Π.

ἐπέραστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἀξιέραστος, ἀξιαγάπητος, ἐράσμιος.

ἐπεργάζομαι, *ἀόρ. ἐπειργάσθην*, παθ. μετχ. *ἐπειργασμένος*· ἐργάζομαι, ποιῶ ἐπί τινος, γλύφω, ἐγγλύφω ἐπὶ ἐπιφανείας: «ἆθλοι ἐπειργασμένοι εἰς τὸν χαλκόν»· || ἐργάζομαι τὴν γῆν, γεωργῶ, καλλιεργῶ.

ἐπερείδω· ἐρείδω, στηρίζω τι ἐπί τινος, ἐπακουμβῶ· || παθ. *ἐπερείδομαι*· ἐπακουμβῶ, στηρίζομαι: «ἐπερείδεται ἐπὶ τοίχου, — ἐπὶ κιόνων»· || μεταφ. ἔχω ἐμπιστοσύνην, θαρρῶ, βασίζομαι: «ἐπερείδεται εἰς τὴν εὔνοιαν τῶν ἰσχυρῶν».

ἐπέρεισις, *—εως* (ἡ)· στήριξις, προσέρεισις, ἀκούμβημα.

— *[Γυμναστ.]* Κατὰ τὴν *ἐπέρεισιν* τὸ σῶμα τοῦ γυμναζομένου στηρίζεται ἐπί τινος ὀργάνου ἢ καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος ἄλλου συνασκουμένου διὰ τῆς ὀσφύος ἢ τοῦ ἀμέσως ἄνωθεν αὐτῆς μέρους τῆς ράχεως, ἐνίοτε δὲ καὶ τῆς κοιλίας, τῶν λαγόνων ἢ καὶ τῶν μηρῶν. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἐπέρεισις, ἀναλόγως τοῦ ἐπερειδομένου μέρους, τοῦ σώματος, καλεῖται *προσθία, ὀπισθία* (ἢ *νωτιαία*) καὶ *πλαγία*. Σ. Γ. Σ.

— *[Μουσ.]* *Ἐπερείσεις* (ἰταλ. appogiatura, γερμ. Vorschlag) καλοῦνται ὡρισμένοι φθόγγοι, ξένοι πρὸς τὴν μελῳδίαν ἢ τὴν ἁρμονίαν καὶ ἀνήκοντες εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν λεγομένων *ποικιλμάτων*. Αἱ ἐπερείσεις (σημειούμεναι μὲ μικροτέρους φθόγγους, καὶ μὴ ὑπολογιζόμεναι εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ μέτρου) εἶναι δύο εἰδῶν: ἡ μακρὰ καὶ ἡ βραχεῖα.

Ἡ *μακρὰ ἐπέρεισις* δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς καθυστέρησις ἄνευ προετοιμασίας, ἐσημειοῦτο δὲ μὲ μικροτέρους φθόγγους διὰ νὰ ὑποδειχθῇ ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅτι εἶναι ξένη πρὸς τὴν συγχορδίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ δοθῇ μεγαλυτέρα σημασία εἰς τοὺς ἐπακολουθοῦντας φθόγγους τῆς λύσεως, τοὺς καὶ πραγματικοὺς φθόγγους τῆς ἁρμονίας. Ὁ μικρὸς φθόγγος τῆς μακρᾶς ἐπερείσεως ἀπέδιδεν ἀκριβῶς τὴν σημειουμένην ἀξίαν (ἐὰν δηλαδὴ ἡ ἐπέρεισις ἐσημειοῦτο μὲ τέταρτον, ἔπρεπε νὰ μετρηθῇ ὡς τέταρτον, ἐὰν ἐσημειοῦτο μὲ ὄγδοον, ὡς ὄγδοον, κ.οὕ.ἑ.)· συνεπῶς ἡ ἀξία τοῦ φθόγγου τῆς λύσεως ἐξηρτᾶτο πάντοτε ἐκ τῆς τῆς ἐπερείσεως· π.χ.

Γράφεται:

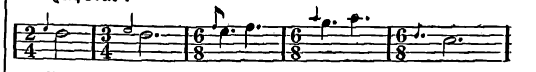

Ἐκτελεῖται:

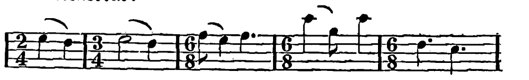

Εἰς τὰ σύνθετα μέτρα ($\frac{6}{8}$, $\frac{6}{4}$, $\frac{9}{8}$, $\frac{9}{4}$ κ. τ. λ.) ἡ ἀπόδοσις τῆς ἐπερείσεως παρουσιάζει σχετικὰς δυσκολίας ἐὰν δὲν εἶναι ἀκριβῶς σημειωμένη. Ἡ λύσις π.χ. τῆς ἐπερείσεως

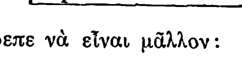

θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι μᾶλλον:

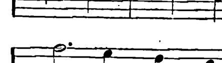

παρὰ

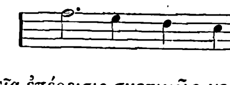

Ἡ *βραχεῖα ἐπέρεισις*, σχετικῶς νεωτέρα, διαφέρει τῆς μακρᾶς ἐκ τοῦ ὅτι ὁ φθόγγος ὁ φέρων αὐτὴν εἶναι συνήθως τέταρτον ἢ ὄγδοον *διαγεγραμμένον*· π. χ.

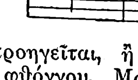

Ἡ παρουσιαζομένη δυσκολία περὶ τὴν ἐκτέλεσιν ἔγκειται εἰς τὸ ζήτημα τοῦ ἂν ἡ ἐπέρεισις αὕτη ὀφείλει νὰ ἀφαιρεθῇ ἐκ τῆς ἀξίας τοῦ φθόγγου, οὗ προηγεῖται, ἢ ἐκ τῆς ἀξίας τοῦ προηγουμένου φθόγγου. Μολονότι ἐπὶ τοῦ προκειμένου πολλαὶ συζητήσεις ἔχουν ἐγερθῇ, φαίνεται ἐπικρατοῦσα ἡ πρώτη γνώμη. Συμφώνως πρὸς αὐτὴν ἡ ἐπέρεισις

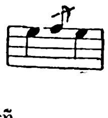

ὀφείλει νὰ ἐκτελεσθῇ

καὶ ὄχι

Digitized by Google

Ἡ ἐπέρεισις πολλάκις ἀποτελεῖται ἀπὸ περισσοτέρους φθόγγους, εἴτε συνεχεῖς, εἴτε ἀφεστῶτας· ἅπαντες οἱ φθόγγοι οὗτοι ἀφαιροῦνται τῆς ἀξίας τοῦ φθόγγου, οὗ προηγοῦνται, διατηροῦντες ταυτοχρόνως τὴν ἔντασίν των· π.χ.

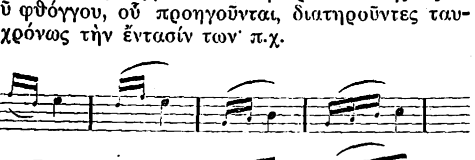

Ἡ ἐπέρεισις εὑρίσκεται συνήθως εἰς τὸ ἰσχυρὸν μέρος τοῦ μέτρου καὶ λύεται, ἐὰν μὲν εἶναι *ἀνιοῦσα*, κατὰ τόνον ἢ ἡμιτόνιον, ἐὰν δὲ *κατιοῦσα*, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καθ' ἡμιτόνιον, ὀλιγώτερον δὲ κατὰ τόνον. Πολλάκις συναντῶμεν ταυτοχρόνως ἀνιοῦσαν καὶ κατιοῦσαν ἐπέρεισιν, ἥτις ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει καλεῖται *διπλῆ ἐπέρεισις*.

Παραδείγματα συγχορδιῶν μετ' ἐπερείσεων, ἀνιουσῶν, κατιουσῶν καὶ διπλῶν:

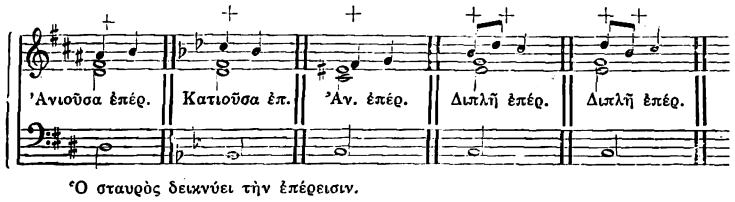

Ὁ σταυρὸς δεικνύει τὴν ἐπέρεισιν.

Οὐχὶ σπανίως συναντῶμεν ἐπερείσε ς εἰς δύο φωνὰς τῆς συγχορδίας ἀντιστοιχούσας μὲ διπλῆν καθυστέρησιν ἄνευ προετοιμασίας.

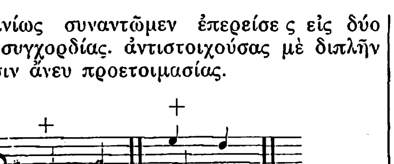

Ἡ ἐπέρεισις ἀποτελεῖ γενικῶς ἕνα ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων τρόπων ἐκφράσεως καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἡ θέσις της τόσον ὡς μελῳδικοῦ ποικίλματος, ὅσον ὡς ἁρμονικοῦ παράγοντος, εἶναι μεγίστη. Γ. Σ.

Ἐπερναὶ (Epernay) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ΒΑ Γαλλίας, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ τῆς Μάρνης ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Μάρνη, κέντρον σιδηροδρομικοῦ δικτύου, παραγωγῆς καὶ ἐμπορίου καμπανίτου οἴνου. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ὑπέστη πολλὰς καταστροφὰς ἐκ βομβαρδισμῶν. Κάτοικοι περὶ τὰς 22 χιλιάδας.

ἐπέρσι· ἐπίρρ. Ἰδιωματ. τύπος ἀντί, *πέρυσι* (βλ. λ.).

ἐπέρχομαι, ἀόρ. *ἐπῆλθον·* ἔρχομαι κατά τινος, ἐκστρατεύω, ἐπιπίπτω κατά τινος, προσβάλλω τινά: «οἱ ἐχθροὶ ἐπῆλθον καθ' ἡμῶν», «ὥρμησαν κατὰ τῶν ἐπερχομένων ἐχθρῶν» ‖ ἔρχομαι, φθάνω, ἐπίκειμαι: «ἐπῆλθεν ὁ χειμών, — ἡ νύξ» ‖ ἐμφανίζομαι, ἐπακολουθῶ, λαμβάνω ὑπόστασιν ὡς ἀναγκαῖον ἢ ἐπιδιωκόμενον ἀποτέλεσμα: «ἐκ τῆς αἱμορραγίας ἐπέρχεται θάνατος, — ἐπῆλθε θάνατος», «ἐπῆλθε συμφωνία,—συνεννόησις», «μοῦ ἐπῆλθεν ὕπνος».

ἐπερώτησις,—εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπερωτᾶν, ἐρώτησις ὑπὸ βουλευτοῦ ἀπευθυνομένη πρὸς ὑπουργὸν συνεδριάζούσης τῆς βουλῆς ὑπὸ τύπον μομφῆς διὰ παράβασίν τινα.

—*[Ρωμ. Δίκ.]* Ἡ ἐπερώτησις (stipulatio) εἶναι τυπικὴ σύμβασις τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου καταρτιζομένη διὰ τῆς ἐκφωνήσεως ὡρισμένων πανηγυρικῶν λέξεων, ἐρωτῶντος πρῶτον τοῦ πιστωτοῦ καὶ ἀπαντῶντος εἶτα τοῦ ὀφειλέτου, ὑπισχνουμένου ὅτι θὰ πράξῃ ἢ θὰ δώσῃ τι («Ἐπερώτησίς ἐστι συνθήκη ῥημάτων δι' ὧν ἀποκρίνεταί τις πρὸς τὴν ἐπερώτησιν ποιεῖν τι ἢ διδόναι», Βασιλικὰ 43. 1. 5 1). Ὁ πιστωτὴς καλεῖται *ἐπερωτῶν* (stipulator, stipulans, reus stipulandi), ὁ δ' ὑπισχνούμενος ὀφειλέτης *ἐπερωτώμενος* (promissor, promittens, reus promittendi). Ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ δικαίῳ συμφωνία τις παρεῖχεν εἰς τοὺς συμβαλλομένους τὸ δικαίωμα τῆς ἐγέρσεως ἀγωγῆς πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν συμπεφωνημένων, μόνον κατὰ νόμιμον τύπον καταρτιζομένη. Πρὸς τὴν κατὰ νόμιμον τύπον κατηρτισμένην σύμβασιν (contractus) ἀντετίθεντο τὰ ἐστερημένα τοιούτου τύπου σύμφωνα, ἅτινα καὶ δὲν ἔτικτον ἀγωγὴν (pacta nuda). Τοιοῦτος νόμιμος τύπος ἦτο καὶ ἡ ῥήμασι (verbis), διὰ πανηγυρικῶν δηλαδὴ λέξεων κατάρτισις τῶν συμβάσεων, μεταξὺ δὲ τῶν ῥήμασι καταρτιζομένων τοιούτων προεῖχεν ἡ *ἐπερώτησις*. Οὕτως ἡ ἁπλῆ ὑπόσχεσις, ἵνα ἀρθῇ εἰς νόμιμον ὑποχρέωσιν παράγουσαν ἀγωγὴν ἐξ ἐνοχικῆς συμβάσεως, ἔδει νὰ περιβληθῇ εἰδικὸν τύπον συνιστάμενον εἰς τὴν ἐκφώνησιν τυπικῶν λέξεων. Αἱ τυπικαὶ αὗται λέξεις ἦσαν: «Ὑπόσχεσαι; (Spondes? Promittes?). — Ὑπόσχομαι (Spondeo, promitto)», ὡς καὶ πᾶσα λέξις σημαίνουσα ὑποχρέωσιν πρὸς παροχήν, μὲ τὴν διάκρισιν ὅτι τὸ spondes?—spondeo μόνον ὑπὸ Ρωμαίου πολίτου ἠδύνατο νὰ ἐκφωνηθῇ ὡς προερχόμενον ἀπὸ τὴν sponsio τοῦ jus civile τῶν Ρωμαίων. Ὁ ὀφειλέτης ἀποκρινόμενος εἰς τὴν ἐρώτησιν τοῦ πιστωτοῦ ἔδει ν' ἀπαντήσῃ διὰ τοῦ αὐτοῦ ῥήματος δι' οὗ ἠρωτήθη, μεταξὺ δὲ ἐρωτήσεως καὶ ἀποκρίσεως δὲν ἐπετρέπετο νὰ μεσολαβήσῃ διακοπή τις. Συνήθως περὶ τῆς καταρτίσεως τῆς ἐπερωτήσεως συνετάσσετο ἔγγραφον (cautio), τὸ ὁποῖον ὅμως ἦτο ἀποδεικτικὸν ἁπλῶς τῆς γενομένης συμβάσεως.

Διὰ τῆς ἐπερωτήσεως συνίστατο πάντοτε ἐνοχικὴ σύμβασις ἑτεροβαρής, καθ' ἣν δηλαδὴ μόνον ὁ εἷς τῶν συμβαλλομένων (ὁ ἀποκρινόμενος) ἀνελάμβανεν ὑποχρέωσιν πρὸς παροχήν, ἐνῷ ὁ ἄλλος (ὁ ἐρωτῶν) μόνον δικαίωμα ἀπέκτα. Ὁσάκις καὶ ὁ ἐρωτῶν ἐπρόκειτο ν' ἀναλάβῃ ὑποχρέωσίν τινα ἔναντι τοῦ ὀφειλέτου, ἐπρόκειτο δηλαδὴ νὰ καταρτισθῇ σύμβασις ἀμφοτεροβαρής, μετὰ τὴν ἐπερώτησιν ἐλάμβανε χώραν δευτέρα τοιαύτη καλουμένη restipulatio, καθ' ἣν ἀνεστρέφοντο τὰ πρόσωπα καὶ ὁ πιστωτὴς πλέον ὑπισχνεῖτο εἰς τὸν ἐρωτῶντα ὀφειλέτην ὅτι θὰ δώσῃ ἢ θὰ παράσχῃ τι (ὡς λ. χ. ἐπὶ μισθώσεως ὁ μισθωτὴς νὰ δόσῃ τὸ μίσθωμα). Ὅπως ᾖ ἔγκυρος ἡ ἐπερώτησις, ἔδει προσέτι ἡ ἐρώτησις τοῦ πιστωτοῦ καὶ ἡ ἀπάντησις τοῦ ὀφειλέτου νὰ συμφωνῶσιν ἀπολύτως ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον, καὶ ἀκόμη (τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου ἀγνοοῦντος τὸν θεσμὸν τῆς ἀμέσου ἀντιπροσωπείας) ἔπρεπε κατὰ τὴν κατάρτισιν τῆς ἐπερωτήσεως ἀμφότεροι οἱ συμβαλλόμενοι νὰ παρίστανται αὐτοπροσώπως καὶ νὰ ἐννοοῦν ἀλλήλους, ἀποκλειομένων οὕτω τῶν κωφῶν καὶ τῶν ἀλάλων. Ἦτο ὅμως δυνατὸν ὁ κύριος νὰ συμβληθῇ δι' ἐπερωτήσεως μέσῳ τοῦ δούλου του καὶ ὁ πατὴρ μέσῳ τοῦ ὑπεξουσίου του υἱοῦ. Ἐπίσης ἦτο δυνατὸν ὁ ἐπερωτῶν νὰ προσλάβῃ καὶ ἄλλον τινά, ὅπως προσεπερωτήσῃ (καλούμενον adstipulator), ὁπότε ἐπερωτῶν καὶ προσεπερωτῶν ἐγίνοντο ἀμφότεροι πιστωταὶ τοῦ ὑπισχνουμένου ὀφειλέτου. Ἡ τοιαύτη σχέσις ἐκαλεῖτο adstipulatio καὶ ἐσκόπει νὰ καταστήσῃ δυνατήν, ἀρχικῶς, μὲν τὴν ἀπαγορευομένην δικαστικὴν ἀντιπροσωπείαν, εἶτα δὲ τὴν ὑπὲρ τοῦ κληρονόμου ἐπερώτησιν (stipulatio post mortem), καθ' ἣν ὁ προσεπερωτῶν ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ δώσῃ εἰς τὸν κληρονόμον τοῦ ἐπερωτῶντος τὴν εἰσπραχθησομένην ἀπαίτησιν. Ἡ προσεπερώτησις κατηργήθη ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ. Ἐὰν ὁ ὀφειλέτης ἐπὶ σκοπῷ ἐγγυήσεως προσελάμβανε καὶ ἄλλον κατὰ τὴν ἐπερώτησιν, ὅπως συνυποσχεθῇ μετ' αὐτοῦ (καλούμενον adpromissor), ἡ σχέσις τότε ἐκαλεῖτο adpromissio.

Ἡ ἐπερώτησις ἦτο δικαιοπραξία ἀφῃρημένη, ἐν ᾗ δηλαδὴ δὲν ἐνδιέφερε νομικῶς ἡ αἰτία, δι' ἣν οἱ συμβαλλόμενοι προῆλθον εἰς συμφωνίαν. Ἐγείρων συνεπῶς τὴν ἐκ ταύτης ἀγωγήν του (actio ex stipulatu) ὁ πιστωτὴς δὲν ὑπεχρεοῦτο ν' ἀποδείξῃ τὴν αἰτίαν τῆς ἐπερωτήσεως, ἀλλὰ μόνον τὴν σύναψιν αὐτῆς, ἐξ ἧς καὶ μόνης ὑπεχρεοῦτο ὁ ὀφειλέτης.

Ἡ ὑπὸ τὴν κλασσικὴν αὐτὴν μορφὴν ἐκτεθεῖσα ἐπερώτησις ὡς σύμβασις παράγουσα ἐνοχὴν ὑπέστη βαθμηδὸν ἐξέλιξιν. Οὕτως ἐθεωρήθη ἔγκυρος ἡ ἐπερώτησις καταρτιζομένη εἰς οἱανδήποτε καταληπτὴν μεταξὺ τῶν συμβαλλομένων γλῶσσαν ἢ καὶ προσλαμβανομένου διερμηνέως. Ἐπετράπη εἶτα ὁ ἐπερωτώμενος ν' ἀποκρίνηται καὶ δι' ἄλλου ῥήματος πλὴν τοῦ ὑπὸ τοῦ ἐπερωτῶντος χρησιμοποιουμένου, ὁ δ' αὐτοκράτωρ Λέων τῷ 469 μ. Χ. ἐπέτρεψε πᾶσαν ἔκφρασιν, χωρὶς νὰ καταργήσῃ ὅμως καὶ τὴν προφορικὴν ἐπερώτησιν: «πᾶσα ἐπερώτησις, εἰ καὶ μὴ τοῖς εἰθισμένοις ῥήμασι γέγονεν, ὅμως κατὰ συναίνεσιν γενομένη τῶν μερῶν τὴν ἰδίαν ἰσχὺν ἔχει». Τὸ ἀποδεικτικὸν ἐπίσης τῆς καταρτίσεως τῆς ἐπερωτήσεως ἔγγραφον ἐν τῇ πράξει κατέστη συστατικόν, καθόσον ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἰδίᾳ δικαίου ἡ προφορικὴ σύμβασις μετεβλήθη πραγματικῶς εἰς ἔγγραφον τοιαύτην, συντασσομένου ἐκ τοιαύτης πάντοτε ἐγγράφου, ἐν ᾧ, κατὰ πλάσμα τοῦ δικαίου, ἐθεωρεῖτο ὅτι ἐτηρήθησαν αἱ διατυπώσεις τῆς ἐπερωτήσεως. Μολονότι τέλος ἡ ἐπερώτησις ἦτο σύμβασις ἀναιτιώδης, ἐδόθη ἐν τοσούτῳ εἰς τὸν ὀφειλέτην τὸ δικαίωμα νὰ προσβάλλῃ τὴν ὑπόσχεσίν του, ὁσάκις ἡ αἰτία ἣν ἡ ἐπερώτησις ἐκάλυπτεν ἦτο ἐλαττωματική, ἐναγόμενον δὲ ὑπὸ τοῦ ἐπερωτήσαντος ν' ἀντιτάξῃ τὴν ἔνστασιν τοῦ δόλου.

Ἐν τῷ Ἰουστινιανείῳ δικαίῳ ἡ οὕτως ἐξειλιγμένη ἐπερώτησις μὲ ὅλον τὸ περίπλοκον ῥωμαϊκὸν σύστημα τῶν συμβάσεων ἐξακολουθεῖ ἔχουσα ἰσχύν. Ἀπὸ τοῦ μεσαίωνος ὅμως καὶ ἐκ τῆς Δύσεως προελθὸν ἐξενίκησε διεθνῶς τὸ ἔθιμον τοῦ ὑποχρεωτικοῦ οἱασδήποτε καὶ ἀτύπου συμφωνίας, ἡ γενικὴ δὲ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ἀρχὴ αὐτὴ καὶ νομοθετικῶς ἐκυρώθη διὰ τῆς Πολιτικῆς δικονομίας (ἄρθρ. 1), χορηγούσης ἀγωγὴν πρὸς προστασίαν πάσης ἀξιώσεως, *καὶ τινων νόμων* (λ. χ. τοῦ ἄρθ. 44 τοῦ νόμου περὶ χαρτοσήμου, τοῦ ἄρθ. 2 τοῦ νόμου περὶ ἐνεχύρου τοῦ 1836 κλπ.) ῥητῶς εἰσαγαγόντων ἐξαιρέσεις τινὰς εἰς τὸν κανόνα.

Ἐπερώτησις Ἀκουϊλιανὴ (Stipulatio Aquiliana) ἦτο ἡ ἐπερώτησις δι' ἧς πᾶσα ἐνοχή, οὐ μόνον ἡ ῥήμασι συνομολογηθεῖσα, περιεβάλλετο τὸν τύπον τῆς ἐπερωτήσεως ὅπως καταστῇ δυνατὸν ν' ἀποσβεσθῇ δι' ἀθωώσεως (acceptilatio), τῆς ἀντιθέτου δηλαδὴ πρὸς τὴν ἐπερώτησιν δικαιοπραξίας, δι' ῆς ῥήμασι πάλιν ἐλύετο ἡ ἐνοχή.

Ἐπερώτησις δικαστική, *πραιτωρία* (Stipulatio judicialis, praetoria) ἐκαλεῖτο ἡ ἀκουσίως τῶν συμβαλλομένων ἐκ δικαστικῆς ἐπιταγῆς καὶ πρὸς ἐξασφάλισιν δικαιωμάτων συναπτομένη ἐπερώτησις.

Ἐπερώτησις τοῦ διπλοῦ (stipulatio duplae) ἦτο ἡ κατὰ τὴν κατάρτισιν ἀγοραπωλησίας συμφωνία, δι' ἧς ὁ πωλητὴς ὑπισχνεῖτο καὶ κατέβαλλε τὸ διπλάσιον τοῦ τιμήματος διὰ τὴν περίπτωσιν τῆς ὑπὸ τρίτου τινὸς ἐκνικήσεως τοῦ πράγματος. Π. Ι. ΖΕΠΟΣ

— *[Πολιτ.]* Καλεῖται *ἐπερώτησις*, ἡ παρ' ἑνὸς ἢ πλειοτέρων μελῶν τῆς βουλῆς εἰς τὴν κυβέρνησιν αἴτησις πρὸς λογοδοσίαν, εἴτε ἐπὶ ὡρισμένης κυβερνητικῆς πράξεως, εἴτε ἐπὶ τῆς γενικῆς πολιτικῆς τῆς κυβερνήσεως. Τὸ δικαίωμα τῆς ἐπερωτήσεως, συνδεόμενον στενῶς πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς πολιτικῆς ἢ κοινοβουλευτικῆς εὐθύνης τῶν ὑπουργῶν, θεωρεῖται ὡς οὐσιῶδες στοιχεῖον κανονικῆς λειτουργίας τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος. Ὅπως τὸ καθόλου σύστημα τῆς κοινοβουλευτικῆς κυβερνήσεως, οὕτω καὶ τὸ σύστημα τῶν ἐπερωτήσεων εἶναι προϊὸν τῆς ἱστορίας καὶ τῆς πρακτικῆς, ἀναλόγως τῶν ὁποίων καὶ διεμορφώθη εἰς τὰ διάφορα κοινοβουλευτικὰ κράτη. Προϋποθέτει τὴν ὕπαρξιν κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος καὶ ἔχει τὴν πρώτην του γένεσιν ἐν Ἀγγλίᾳ, ἡ ὁποία εἶναι καὶ ἡ κοιτὶς τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ. Κατὰ τὴν ἐν Ἀγγλίᾳ κρατοῦσαν συνήθειαν, πᾶν μέλος τῆς βουλῆς δύναται ἐγειρόμενον τῆς θέσεώς του νὰ ζητήσῃ τὴν διακοπὴν τῆς συνεχίσεως τῆς ἡμερησίας διατάξεως πρὸς συζήτησιν ἐπὶ ὡρισμένου θέματος ἐπειγούσης δημοσίας σπουδαιότητος. Ἵνα ὅμως ἡ αἴτησις αὕτη ληφθῇ ὑπ' ὄψει, ἀπαιτεῖται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ συγκατάθεσις τοῦ προέδρου τῆς βουλῆς (Speaker), ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ὑποστήριξις τῆς αἰτήσεως καὶ ὑπὸ 40 ἑτέρων μελῶν. Ἐν ᾗ δὲ περιπτώσει ἡ αἴτησις δὲν ὑποστηριχθῇ ὑπὸ 40 μελῶν, οὐχὶ ὅμως καὶ ὑπὸ ὀλιγωτέρων τῶν 10, τότε πρὸς παραδοχὴν τῆς αἰτήσεως ἀπαιτεῖται ἀπόφασις τῆς βουλῆς. Τούτων γενομένων ἀνοίγει ἡ συζήτησις κατ' ἀρχὰς μὲν ἐπὶ τοῦ προκαταρκτικοῦ ζητήματος τῆς διακοπῆς τῆς ἡμερησίας διατάξεως, εἶτα δὲ ἐπὶ τῆς οὐσίας τῆς αἰτήσεως. Παρ' ἡμῖν τὰ τῶν ἐπερωτήσεων ῥυθμίζει ὁ ἀπὸ 3 Δεκεμβρίου 1927 κανονισμὸς τῆς βουλῆς. Κατὰ τὸ ἄρθρον 55 αὐτοῦ, ἡ ἐπερώτησις, σκοποῦσα τὸν ἔλεγχον τῆς κυβερνήσεως, συνίσταται εἰς τὴν ἔρευναν τῶν αἰτίων, ἢ τοῦ σκοποῦ κυβερνητικῆς τινος πράξεως ἢ παραλείψεως. Γίνεται δὲ παρὰ παντὸς βουλευτοῦ, εἴτε ἐγγράφως, εἴτε διὰ δηλώσεως τοῦ προτιθεμένου νὰ ἐπερωτήσῃ βουλευτοῦ εἰς τὸν πρόεδρον τῆς βουλῆς, γνωστοποιοῦντος συγχρόνως καὶ τὸ θέμα τῆς ἐπερωτήσεως. Ἡ συζήτησις περιορίζεται μεταξὺ τοῦ ἐπερωτῶντος καὶ τοῦ ὑπουργοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ ὡρισμένου τῆς ἐπερωτήσεως θέματος, δύναται δὲ νὰ γίνῃ καὶ γενικὴ συζήτησις, ἐὰν ζητήσουν τοῦτο ὁ ἐπερωτώμενος ὑπουργὸς ἢ ἐγγράφως 10 τοὐλάχιστον βουλευταί. Ἡμέραι ἐπερωτήσεων ὁρίζονται, κατὰ τὸ ἄρθρον 48, ἡ Δευτέρα καὶ Παρασκευή, αἱ δὲ συνεδριάσεις, αἱ γινόμεναι τὰς ἡμέρας ταύτας, λέγονται συνεδριάσεις κοινοβουλευτικοῦ ἐλέγχου. Ἡ ἐπερώτησις καταλήγει ἐνίοτε εἰς ψῆφον ἐμπιστοσύνης ἢ δυσπιστίας κατὰ τῆς κυβερνήσεως ἢ κατὰ τοῦ ἐπερωτωμένου ὑπουργοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Dubuc*, La question et l'interpellation (1909). — *Esmein*, Élément de droit constitutionnel, τ. I, (1922), σελ. 236 ἑπ., τ. II, 1921, σελ. 444 ἑπ. Χ. Γ. ΣΓΟΥΡΙΤΣΑΣ

ἐπερωτῶ (—άω) ἀόρ. *ἐπηρώτησα—ἐπηρωτήθην·* ἐρωτῶ ‖ ἰδίᾳ ἐν τῇ βουλῇ, ὑποβάλλω ἐρώτησιν ὑπὸ τύπον μομφῆς διὰ παράβασίν τινα (βλ. *ἐπερώτησις*).

ἐπετειόκαρπα (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτως ὑπὸ τοῦ Θεοφράστου τὰ *ἐτήσια* ἢ *ἐπέτεια φυτά*, ἅτινα ἅπαξ μόνον εἰς τὴν ζωήν των καρποφοροῦσιν. Εἰς τὰ ἐπετειόκαρπα περιλαμβάνει καὶ τὰ διετῆ φυτά. Δ. Ν. Π.

ἐπέτειος (ὁ, ἡ) καὶ — εια (ἡ), — ον (τό)· ὁ ἐτήσιος, ὁ κατὰ τὸ διάστημα ἑνὸς ἔτους διαρκῶν, ὁ καθ' ἕκαστον ἔτος ἐπαναλαμβανόμενος: «ἐπέτειαι» αἱ ἐτήσιαι εἰσπράξεις τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, «ἐπέτειαι ἀρχαὶ καὶ ψηφίσματα» αἱ ἀνὰ πᾶν ἔτος ἰσχύοντα, «ἐπέτειοι θυσίαι» αἱ ἀνὰ πᾶν ἔτος λαμβάνουσαι χώραν, «ἐπέτεια ἔντομα καὶ φυτὰ» τὰ ζῶντα ἐπὶ ἓν μόνον ἔτος, «ἐπέτειος τὴν φύσιν» ὁ εὐμετάβλητος ‖ τὸ θηλ. *ἐπέτειος* ἐν ἔτος οὐσ., ἡ ἡμέρα καθ' ἣν συμπληροῦται ἓν ἔτος καὶ ἀριθμὸς ἐτῶν ἀφ' ἧς ἐγένετο γεγονός τι ἄξιον

Digitized by Google

μνείας: «ἡ ἐπέτειος τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου», «ἡ ἐπέτειος τῆς γεννήσεως»· || «ἐπέτειος τῆς ἑορτῆς», ἡ ἡμέρα καθ' ἣν ἑορτάζει τις.

ἐπετειοφόρα (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω. κατὰ Θεόφραστον, τὰ πολυετῆ φυτά, ἅτινα καρποφοροῦσι κατ' ἔτος. Δ. Ν. Π.

'Επέτζιο (Epezio) *[Παρ. Γεωγρ.]*· βλ. *'Επέτιον.*

ἐπετηρίς,—*ίδος* (ἡ)· ἑορτή, ἐτησία συνήθως, γινομένη κατὰ τὴν ἐπέτειον σημαντικοῦ γεγονότος· || βιβλίον ἢ περιοδικὸν ἐκδιδόμενον κατ' ἔτος καὶ περιλαμβάνον τὴν ἐτησίαν ἐπιστημονικὴν ἢ ἐπαγγελματικὴν δρᾶσιν καὶ κίνησιν τοῦ συλλόγου ἢ τῆς ὁμάδος εἰς ἣν ἀναφέρεται: «ἐπετηρὶς τοῦ πανεπιστημίου,—τῆς ἑταιρείας τῶν βυζαντινῶν σπουδῶν —τῆς ἑλληνικῆς γεωργικῆς ἑταιρείας» κττ.· || βιβλίον περιλαμβάνον τὴν κατάστασιν καὶ τὴν κίνησιν τοῦ προσωπικοῦ εἰς ὃ ἀναφέρονται: «ἐπετηρὶς στρατιωτική, —τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ» (βλ. κατ.).

—*['Εγκυκλ.]* Ἡ λέξις *ἐπετηρὶς* ἐχρησιμοποιήθη πρὸς μετάφρασιν τῆς γαλλικῆς τοιαύτης annuaire κατὰ πρῶτον ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ *Κλάδου*, ἐκδόσαντος τῷ 1841 ἡμερολόγιον ὑπὸ τὸν ἐσφαλμένον τίτλον *'Εφετηρίς*. Αἱ ἐπετηρίδες ἐνεφανίσθησαν κατὰ πρῶτον ἐν Γαλλίᾳ περὶ τὸ τέλος τοῦ 1793, ἀντικαταστήσασαι τὰ *ἀλμανὰκ* καὶ τὰ *καλενδέρια*, ἡ δὲ πρώτη ἐκδοθεῖσα τοιαύτη εἶναι ἡ καλουμένη «'Επετηρὶς τῆς Δημοκρατίας» ὑπὸ τοῦ Μιλλέν, ἥτις περιέλαβε τοὺς νόμους καὶ τὰ διατάγματα τὰ ψηφισθέντα ὑπὸ τῆς γαλλικῆς ἐθνοσυνελεύσεως. Βραδύτερον ἐξεδόθησαν ἐν Γαλλίᾳ πλεῖσται ἐπετηρίδες περιλαμβάνουσαι ἐπισήμους στατιστικὰς πληροφορίας περὶ τῆς διοικήσεως, τῆς κινήσεως τοῦ πληθυσμοῦ, τοῦ στρατοῦ, τοῦ ναυτικοῦ, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας, τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, τῶν ταχυδρομείων κλπ. Προϊόντος τοῦ χρόνου ἐπληθύνοντο αὗται, ἐκ τούτων δὲ αἱ σπουδαιότεραι ἦσαν: ἡ «Στρατιωτικὴ 'Επετηρίς», εἰς ἣν κατεχωρήθησαν τὰ ὀνόματα πάντων τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ στρατοῦ, μετὰ τῆς ἡμερομηνίας τῆς κατατάξεως αὐτῶν κτλ., ἡ «'Επετηρὶς τῆς Δημοσίας ἐκπαιδεύσεως», ἡ τῆς «'Αρτοποιίας», τοῦ «'Εμπορίου» κτλ. Ἄλλαι ἐπετηρίδες περιεῖχον εἰδικὰς ἐπιστημονικὰς ἐργασίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων σπουδαιότεραι ἦσαν ἡ «'Επετηρὶς τῆς δημοσίας οἰκονομίας», τῆς «Γεωγραφίας», τῆς «Γαλλικῆς ἱστορίας», τῆς «Χημείας», τῶν «Sociétés Savantes», ἡ «Νεκρολογική» καὶ πλῆθος ἄλλων, αἵτινες παρεῖχον ποικίλας πολιτικάς, κοινωνικάς, καλλιτεχνικάς, ἐπιστημονικὰς καὶ οἰκονομικὰς πληροφορίας, ἐξηγμένας ἐκ τῶν ἐπισήμων τοῦ κράτους ἀρχείων ἢ τῶν ἐπιστημονικῶν ἑταιρειῶν. Αἱ ἐπετηρίδες αὗται, λόγῳ τῶν ἐνδιαφερουσῶν πληροφοριῶν, ἐγένοντο ἀπαραίτητοι εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν διαφόρων κοινωνικῶν τάξεων, ἀπεμιμήθησαν δὲ ταύτας πλεῖσται ἄλλαι χῶραι τοῦ κόσμου καὶ ἰδίως ἡ 'Αγγλία καὶ ἡ Γερμανία.

Κατὰ τὸν τύπον τῶν ἰδιωτικῶν ἐπετηρίδων ἤρξαντο δημοσιεύοντα τὰ διάφορα ὑπουργεῖα καὶ αἱ δημόσιαι ὑπηρεσίαι τοιαύτας, εἰς ἃς κατεγράφοντο αἱ διευθύνσεις, τὰ τμήματα τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν καὶ τὰ ὀνόματα τῶν δημοσίων λειτουργῶν, ἡ κίνησις τοῦ πληθυσμοῦ, οἱ δημοσιευόμενοι νόμοι, ποικίλαι στατιστικαὶ πληροφορίαι κτλ. Τὰς τοιαύτας δημοσιεύσεις παρηκολούθησαν αἱ διοικήσεις, οἱ νομοὶ καὶ οἱ δῆμοι, τοιουτοτρόπως δ' ἐπληθύνθησαν αὗται εἰς τοιοῦτον σημεῖον, ὥστε καθίσταται ἀδύνατος σχεδὸν ὁ καταρτισμὸς ἀκριβοῦς αὐτῶν βιβλιογραφίας.

Εἰς τὴν πρώτην ἑλληνικὴν ἐπετηρίδα τοῦ Κλάδου μετὰ τοῦ ἡμερολογίου δημοσιεύονται σύντομοι βιογραφικαὶ σημειώσεις τῶν βασιλέων, τοῦ προσωπικοῦ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου, τὰ ὀνόματα τοῦ προσωπικοῦ τῶν ξένων πρεσβειῶν, αἱ διάφοροι ὑπηρεσίαι τοῦ κράτους, αἱ λειτουργοῦσαι ἐπιστημονικαὶ ἑταιρεῖαι καὶ πλεῖσται στατιστικαὶ πληροφορίαι. Ἡ ἔκδοσις τῆς ἐπετηρίδος ταύτης δὲν ἐξηκολούθησεν, ἀλλὰ κατὰ διαφόρους περιόδους ἐδημοσιεύθησαν ἄλλαι τοιαῦται ἰδιωτικαί. Μετὰ τὸ 1876 ἤρξαντο αἱ ἐκδόσεις τοιούτων ὑπὸ τῶν διαφόρων ὑπουργείων, πρώτη δὲ ὑπῆρξεν ἡ τῶν ταχυδρομείων, γενομένη κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο καὶ περιλαμβάνουσα τὰ ἐν τῷ κράτει λειτουργοῦντα ταχυδρομεῖα καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ὑπαλλήλων τοῦ κλάδου τούτου τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας. Ταύτην ἠκολούθησαν ἐπετηρίδες καὶ ἄλλων ὑπουργείων, ἐξ ὧν τὰ ὑπουργεῖα τῶν Οἰκονομικῶν καὶ τῆς 'Εθνικῆς Οἰκονομίας δημοσιεύουν ὑπὸ διαφόρους τίτλους τοιαύτας ἐπετηρίδας μετὰ στατιστικῶν πληροφοριῶν καὶ πινάκων τῶν εἰσπράξεων καὶ δαπανῶν τοῦ κράτους, τῆς κινήσεως τοῦ εἰσαγωγικοῦ ἐμπορίου κτλ. Τὰ λοιπὰ ἐπίσης ὑπουργεῖα, ὡς τὸ ὑπουργεῖον τῶν 'Εκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας 'Εκπαιδεύσεως, ἐξέδωκαν περιοδικῶς τοιαύτας ἐπετηρίδας. Τακτικῶς ὅμως ἐτησίας ἐπετηρίδας ἐκδίδουν ἀπὸ ἐτῶν τὰ ὑπουργεῖα τῶν Στρατιωτικῶν καὶ Ναυτικῶν, εἰς ἃς καταγράφονται τὰ ὀνόματα τῶν ἀξιωματικῶν παντὸς ὅπλου κατὰ βαθμὸν καὶ ἀρχαιότητα, αὗται δὲ ἀποτελοῦσι τοὺς ἐπισήμους πίνακας αὐτῶν. 'Εκτὸς τῶν ἐπισήμων τούτων ἐπετηρίδων, περιοδικῶς δημοσιεύονται ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ διαφόρων ἐπιστημονικῶν ἑταιρειῶν, πολλάκις δὲ ἐξεδόθησαν ὑπὸ τὸν τίτλον «ὁδηγοὶ» παρομοίου τύπου ἐπετηρίδες. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

'Επέτιον *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις παράλιος τῆς Δαλματίας (*Πτολεμ.* 'Ιλλυρίδος, Δαλματίας καὶ Λιβουρνίας θέσις: Β, ιζ, 4) κειμένη πρὸς Β τῶν ἐκβολῶν τοῦ *Νάρρωνος* (τανῦν *Ναρρέντα*) καὶ νοτίως μὲν τῶν Σαλώνων Κολωνίας, βορείως δὲ τοῦ Πηγουντίου. 'Αρχικῶς ἀποικία 'Ιλλυριῶν, κατόπιν δὲ ἑλληνικὴ τοιαύτη, ἐξαρτωμένη (βλ. σχόλια *Müller* εἰς Περίπλουν Σκύλακος Καρυανδ. ἐν ἐκδόσει Didot § 23: Νεστοί) μετὰ τῆς γειτονικῆς *Τραγούριον* (τανῦν *Τράου*) ἀπὸ τῆς *'Ισσης* (τανῦν *Λίσσα*). Ὡς τοποθεσία του πιστεύεται, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γεωγραφικῶν συντεταγμένων τοῦ Πτολεμαίου, ὅπου ὁ ὅρμος ὁ ὀνομαζόμενος σήμερον *Στομπρὲτζ* (Stobrez), ὁ ἄλλως *'Επέτζιο* (Epezio) παρὰ τὸ Κανὰλ Καστέλλι τοῦ Σπαλάτο, ΒΑ τῆς συγχρόνου κωμοπόλεως *Σάλωνα* (Salona, πλάτ. 43°32'Β, μῆκ. 16°29' 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 2712: Zironna channel to Curzola). Σ. Ε. Λ.

'Επευνακταὶ (οἱ) ἢ *'Επεύνακτοι ['Αρχ.]*. Πιθανῶς εἵλωτες, οἵτινες ἔλαβον γυναῖκας Σπαρτιάτιδας χήρας, ὅπως γεννήσωσιν υἱοὺς καὶ αὐξήσωσι τὸν πληθυσμὸν τῆς ἐρημωθείσης ἐκ τῶν πολέμων Σπάρτης. Οὗτοι ἀπέκτησαν βραδύτερον τὸ δικαίωμα τοῦ πολίτου. —Π.

ἐπευφήμησις,—*εως* (ἡ), ἡ ***ἐπευφημία*** καὶ ***ἐπευφημισμός***· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπευφημεῖν, εὔφημος ἐπιφώνησις, ἢ διὰ κραυγῶν, ἢ διὰ ἀναφωνήσεων ἐκδήλωσις ἐπιδοκιμασίας καὶ ἐπαίνου, οἷον αἱ ζητωκραυγαὶ κττ.

ἐπευφημῶ (*—έω*), ἀόρ. *ἐπευφήμησα—ἐπευφημήθην*· ἐπιφωνῶ εὐφήμως, ἐκδηλῶ τὴν ἐπιδοκιμασίαν μου διὰ κραυγῶν ἢ ἀναφωνήσεων, οἷον διὰ ζητωκραυγῶν: «οἱ ἀκροαταὶ ἐπευφήμησαν τὸν ῥήτορα», «ὁ ῥήτωρ ἐπευφημήθη ζωηρῶς».

ἐπευχὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπεύχεσθαι, εὐχή, δέησις.

ἐπεύχομαι, ἀόρ. *ἐπηυχήθην*· εὔχομαι ἐπί τινι, δέομαι τοῦ Θεοῦ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἐπιθυμίας μου.

ἐπέχω, ἀόρ. *ἐπέσχον*· κρατῶ τὸν ἑαυτόν μου, δὲν ἀποφαίνομαι γνώμην, διστάζω νὰ συμφωνήσω εἴτε μετὰ τούτων εἴτε μετ' ἐκείνων: «ὡς πρὸς τὸ πολιτειακὸν ζήτημα ἐπέχει»· || «ἐπέχω θέσιν» ἐκπληρῶ ὑπηρεσίαν, ὑποχρεώσεις, καθήκοντα: «ἐπέχει θέσιν κηδεμόνος,—πατρός,—υἱοῦ», «ἐπέχει θέσιν κατηγορουμένου»· || «ἐπέχω πρὸς βορρᾶν,—πρὸς νότον,—πρὸς Μαλέαν κλπ.», κρατῶ τὴν πρῷραν τοῦ πλοίου πρὸς βορρᾶν κλπ. (βλ. κατωτ. *[Ναυτ.]*).

—*[Ναυτ.]* Ὁ ὅρος *ἐπέχω πρὸς* —(κοιν. *ἔχω πλώρη στὸ* —, ἢ *βαστῶ ἀπάνω στὸ* —, γαλλ. avoir le cap à —, ἀγγλ. to stand on —, Ναυτ. ὀνομ. ἄρθρ. 883 σημαίνει πορείαν πρὸς ὡρισμένην διεύθυνσιν, εἴτε ἀνεμόρρομβος εἶναι αὕτη (π. χ. ἐπέχω πρὸς Λιβοζέφυρον), εἴτε κατεύθυνσις πρὸς γνωστὸν σημεῖον πέραν τοῦ πλοίου (π. χ. ἐπέχω πρὸς τὸν φάρον Ψυτταλείας). Ὥστε τὸ *ἐπέχω* σημαίνει ἐνέργειαν, ἧς τὴν ἔναρξιν ἐνέχει ὁ ὅρος *ἐπιβάλλω* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

—*[Ναυτ. Πυροβ.]* 'Εν τῇ πυροβολικῇ ὁ ὅρος *ἐπέχω* (γαλλ. maintenir le pointage, ἀγγλ. to keep the grim pointed) σημαίνει τηρῶ τὸν στόχον ἐν τῇ σκοπευτικῇ γραμμῇ τοῦ πυροβόλου μου παρὰ τὸ ὅτι τοῦτο ἢ ἐκεῖνος μετατοπίζονται κινούμενα.

ἐπήβολος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἱκανός, ἐπιτήδειος, ἐπιτευκτικός, ὁ τολμηρὸς ἅμα καὶ δεξιὸς εἰς τὸ ἐπιχειρεῖν: «ἀνὴρ μεγάλων ἔργων ἐπήβολος» ἄλλως: *μεγαλεπήβολος*.

— ἐπήβολος (*ἱστὸς*) *[Ναυτ.]* (κοιν. *μπίμπιλο*, γαλλ. à pible, ἀγγλ. pole-mast-rigged). Ἱστὸς ἐξ ἑνιαίου τεμαχίου ξύλου ἀπὸ τῆς πτέρνης ἕως τῆς ἀτράκτου του, οὕτως ὀνομαζόμενος διὰ τὸ εὔχρηστον αὐτοῦ, ὡς μὴ ἔχοντος ἐπιστήλιον δόλωνος. Γράφεται καὶ *ἐπίβολος*. Τοιοῦτοι ἱστοὶ ἦσαν οἱ τῶν *βριγαντίνων*· ἀπαντῶσι δ' ἔτι καὶ νῦν εἴς τινας ἡμιολίας, πολλάκρας καὶ μικροὺς πάρωνας.

— ἐπήβολος (*ναῦς* ἢ *ὁλκὰς*) *[Ναυτ.]*. Πλοῖον μικρᾶς χωρητικότητος, (κοιν. *μανιτζέβελλο*), εὐχείριστον διὰ τὸ ἐπήβολον τῶν ἱστῶν αὐτοῦ. Σ. Ε. Λ.

ἐπηγκενὶς (ἡ). Σανὶς στενὴ καὶ παχεῖα (κοιν. *μαδέρι*, γαλλ. planche du bordage, ἀγγλ. board plunk). Ἡ λέξις εὔχρηστος ἰδίως εἰς πληθυντικόν. Αἱ ἐπηγκενίδες χρησιμοποιοῦνται πρὸς κάλυψιν τοῦ σκελετοῦ τοῦ πλοίου ἔξωθεν, πρὸς ἔνδυσιν αὐτοῦ ἔσωθεν, πρὸς ἐπίστρωσιν αὐτοῦ ἄνωθεν, διὰ καθηλώσεως αὐτῶν ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ἐπιφανειῶν (τῆς ἔξω καὶ τῆς ἔσω) τῶν νομέων καὶ τῶν (τῆς ἄνω καὶ τῆς κάτω) τῶν ζυγῶν. Σ. Ε. Λ.

— ἐπηγκενίδων *ἁρμὸς* *[Ναυτ.]*· βλ. λ. *ἁρμὸς* ἐπηγκενίδων.

ἐπήκοος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐπακούων, ὁ ἀποδεχόμενος τὰς ἱκεσίας ἡμῶν· || συνήθης φράσις: «εἰς ἐπήκοον» εἰς τόπον ὥστε, εἰς ἀπόστασιν τοσαύτην ὥστε νὰ ἀκούῃ τις τὸν μακρόθεν ὁμιλοῦντα πρὸς αὐτὸν ἢ αὐτὸς νὰ ἀκούεται ὑπὸ τῶν μακρόθεν ἱσταμένων: «ἔστησαν εἰς ἐπήκοον»· || «ὁμιλῶ εἰς ἐπήκοον πάντων» ὁμιλῶ διὰ νὰ μὲ ἀκούσουν ὅλοι· || «τὰ εἶπεν εἰς ἐπήκοον» δηλαδὴ φανερά, ὥστε νὰ ἀκουσθῇ, καὶ ὄχι κρυφά.

— 'Επήκοοι *θεοὶ* *['Αρχ.]*. Ἡ ὀνομασία αὕτη ἀπεδίδετο, φαίνεται, παρὰ τοῖς παλαιοῖς εἰς πάντα θεόν, ὃν ἐπεκαλοῦντο, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὸν 'Απόλλωνα καὶ 'Ασκληπιόν, ἀλλὰ καὶ τὸν Δία καὶ τὸν Ἄρην κλπ., κατὰ τὰς ἐσχάτως εὑρεθείσας ἐπιγραφάς. 'Εν Πειραιεῖ ἀνευρέθη πρὸ ἐτῶν ἐπὶ μικρᾶς πλακὸς μαρμαρίνης ἐπιγραφὴ «'Επηκόοις θεοῖς», διὰ γραμμάτων τῶν τελευταίων ρωμαϊκῶν χρόνων. Κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους ἡ Θεοτόκος ἐκαλεῖτο *Γοργοεπήκοος* (βλ. λ.). ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

ἔπηλυς, *—υδος* (ὁ, ἡ)· ὁ ἐπελθών, ὁ ἔξωθεν ἐλθών, ὁ ξένος, ἀντίθ. *αὐτόχθων*.

ἐπηρεάζω, ἀόρ. *ἐπηρέασα—ἐπηρεάσθην*, παθ. μετχ. *ἐπηρεασμένος*· ἀσκῶ ἐπήρειαν, ἐπενεργῶ, ὥστε νὰ μεταβάλλω κατάστασιν, ἐπιβάλλομαι, ἐπιβάλλω τὴν θέλησίν μου συνήθως πρὸς βλάβην τινός: «ἐπηρεάζει τοὺς ὑπ' αὐτόν,—τοὺς φίλους του», «δὲν ἐπηρεάζεται ἀπὸ κανένα· κάμνει τὸ καθῆκόν του», «φαίνεται ἐπηρεασμένος».

ἐπηρεασμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐπηρεάζειν, ἐπήρεια.

ἐπηρεαστὴς (ὁ)· ὁ ἐπηρεάζων, ὁ ἐπιβαλλόμενος.

ἐπηρεαστικός, *—ή, —όν*· ὁ δυνάμενος νὰ ἐπηρεάζῃ, ὁ πρὸς ἐπηρεασμὸν γινόμενος. — 'Επιρρ. ***ἐπηρεαστικῶς***.

ἐπήρεια (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐπηρεάζειν*, ἐπιβολὴ πρὸς παρεμπόδισιν ἐλευθέρας βουλήσεως: «ἀσκεῖ ἐπήρειαν εἰς τοὺς ὑπ' αὐτόν,—εἰς τοὺς φίλους του»· || καθόλου, ἐπίδρασις, ἐπενέργεια ἰδίᾳ πρὸς βλάβην: «ἕνεκα τῆς ἐπηρείας τοῦ ψύχους,—τῆς ὑγρασίας», «ἐπήρεια κακοῦ περιβάλλοντος,—βασκάνου ὀφθαλμοῦ».

ἐπηρμένος, *—η, —ον*· παθ. μετχ. τοῦ *ἐπαίρομαι*· ἀλαζών, οἰηματίας, κοιν. *φαντασμένος*.

ἐπί· πρόθ., συντάσσεται καὶ μετὰ τῶν τριῶν πλαγίων πτώσεων καὶ σημαίνει καθόλου τὴν ἔννοιαν τοῦ *ἐπάνω*, ἀφ' ἧς προκύπτουν αἱ ἐπὶ μέρους σημασίαι.

Α') Μετὰ γενικῆς σημαίνει: ἐπάνω, τοπικῶς: «ἐπὶ τῆς τραπέζης, ἐπὶ τοῦ θρανίου, ἐπὶ τῆς κλίνης, ἐπὶ τῆς στέγης, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ», «ἔχει πάντα τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ἀγαθά», «ὀχεῖται ἐφ' ἁμάξης», «ταξιδεύει ἐπὶ θωρηκτοῦ», «φέρει τὸ ὅπλον ἐπ' ὤμου», «ἡ δίκη ἔγινεν ἐπὶ τόπου»· || ἐντεῦθεν προκύπτει ἡ ἔννοια τοῦ *ἐνώπιον* ἤδη παρὰ δοκίμοις: «εἴωθα λέγειν ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐπὶ τῶν τραπεζῶν» πρὸ τῶν τραπεζῶν ὅπου ἦσαν ἱδρυμένοι οἱ ἀργυραμοιβοί, «τὰ ὡμολογημένα ἐπὶ τοῦ δικαστηρίου» ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου, καὶ σήμερον «δίκη ἐπ' ἀκροατηρίου» ἐνώπιον τοῦ ἀκροατηρίου, ἤτοι δημοσίᾳ συνεδριάζοντος τοῦ δικαστηρίου· || ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ *πλησίον*: «αἱ ἐπὶ Θράκης νῆσοι», «τὸ Λέπρεον κεῖται ἐπὶ τῆς Λακωνικῆς καὶ τῆς 'Ηλείας», «χωρία ἐπὶ τοῦ Στρυμόνος» ἀντὶ «παρὰ τὸν Στρυμόνα»· ἡ χρῆσις αὕτη καὶ παρ' ἀρχαίοις σπανία καὶ σήμερον φευκτέα· || ἐπὶ τῆς ἐννοίας τῆς ἀναφορᾶς ἢ τοῦ περὶ οὗ πρόκειται: «ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ὡμίλησαν πολλοί», «ἐπὶ πάσης περιπτώσεως», «ἐπὶ τῆς προκειμένης περιστάσεως», «λέγεται ἐπὶ καλῆς καὶ ἐπὶ κακῆς σημασίας»· || ἐντεῦθεν ἐπὶ τῆς ἐννοίας τῆς ἐπιστασίας καὶ ἐπιμελείας: «ὑπουργεῖον (ἢ ὑπουργὸς) ἐπὶ τῶν 'Εσωτερικῶν,—ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης κτλ.» ἀντὶ «τῶν 'Εσωτερικῶν,—τῆς Δικαιοσύνης»· || ὁμοίως: «ὁ ἐπὶ τοῦ φόρου», «ὁ ἐπὶ τῶν εἰσπράξεων»· || πρὸς δήλωσιν τῆς κατὰ μῆκος ἢ βάθος τάξεως τῶν στρατιωτῶν: «ἐτάχθησαν ἐπὶ τεσσάρων» εἰς βάθος, εἰς τέσσας σειράς, «ἐγένοντο τὸ μὲν μέτωπον ἐπὶ τριακοσίων, τὸ δὲ βάθος ἐφ' ἑκατὸν» *(ἀρχ.)*· ὁμοίως «ἐπὶ δύο ζυγῶν»· || ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ *ἐπάνω* προέκυψεν ἡ ἔννοια τοῦ *προκειμένου*: «ἐπὶ ἑκατὸν μαθητῶν οἱ πέντε ἀριστεύουν» προκειμένων ἑκατὸν μαθητῶν, ἐξεταζομένων ἑκατὸν μαθητῶν κτλ. «ἐπὶ δέκα περιπτώσεων τύφου ἡ μία θανατηφόρος»· || σημαίνει τὸν χρόνον κατὰ τὸν ὁποῖον συνέβη τι: «ἐπὶ Κέκροπος. ἐπὶ Θησέως, ἐπὶ Περικλέους, ἐπὶ Καποδιστρίου, ἐπὶ Ὄθωνος»· ὁμοίως: «ἐπὶ Βούλγαρη, ἐπὶ Τρικούπη» εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Βούλγαρη, τοῦ Τρικούπη· || «συνάλλαγμα ἐπὶ Λονδίνου,—ἐπὶ Παρισίων» ἐξαργυρωτέον εἰς Λονδῖνον, ἤτοι ἀγγλικὸν νόμισμα,—εἰς Παρισίους, ἤτοι εἰς γαλλικὸν νόμισμα· ὁμοίως: «ἐπιταγὴ ἐπὶ Λονδίνου,—ἐπὶ Παρισίων»· ἡ χρῆσις τῆς προθέσεως ἴσως κατὰ μετάφρασιν τοῦ γαλλικοῦ: sur Londres, sur Paris.

Β') Μετὰ δοτικῆς σημαίνει: τὸ ἀναγκαστικὸν αἴτιον: σᾶς συγχαίρω ἐπὶ τῇ ἑορτῇ, — ἐπὶ τῇ προαγωγῇ, — ἐπὶ τῇ διασώσει, —ἐπὶ τοῖς γάμοις κττ.», «σᾶς συλλυποῦμαι ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ πατρός σας, —ἐπὶ τῷ ἀτυχήματι κττ.» ὁμοίως: σεμνύνομαι —, ὑπερηφανεύομαι —, ἀγάλλομαι ἐπί τινι», «βαρέως φέρω —, ἀγανακτῶ ἐπί τινι»· ὁμοίως: «κατηγορεῖται ἐπὶ φόνῳ, — ἐπὶ κλοπῇ, —ἐπὶ ψευδομαρτυρίᾳ»· || τὸ τελικὸν αἴτιον,

Digitized by Google

ἤτοι τὸν σκοπόν: «ἐργάζεται ἐπ' ὠφελείᾳ, — ἐπὶ βλάβῃ, —ἐπ' ἀγαθῷ,—ἐπὶ κακῷ», «ἦλθεν ἐπὶ τούτῳ» ἐπίτηδες, «οὐκ ἐπ' ἄρτῳ ζήσεται ἄνθρωπος»· || τὴν συνθήκην καὶ συμφωνίαν: «ἐδέχθη ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ...», «μὲ ἐδάνεισεν ἐπὶ τόκῳ», «παρέχεται ἐπὶ χρήμασι», «ἐπ' ἀμοιβῇ», «ἐπὶ μισθῷ»· || ἐντεῦθεν: «μὲ ἐβεβαίωσεν ἐπὶ λόγῳ τιμῆς», «ἦλθεν ἐπὶ τῇ ἐλπίδι, —ἐπὶ τῇ προφάσει, —ἐπὶ τῇ προβλέψει», «πληρωτέα ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει», «τὰ παρέδωκα ἐπὶ ἀποδείξει», «δάνεια ἐπὶ ἐνεχύρῳ», «ἐπὶ ἀποδόσει λογαριασμοῦ», «τὸ ἔλαβον ἐπὶ ἐπιστροφῇ,—ἐπ' ἀνταλλαγῇ»· || τὸ πρὸς τιμὴν γινόμενον: «δῶρον ἐπὶ τῇ ἑορτῇ,—ἐπὶ τῇ νίκῃ, —ἐπ' ἀρετῇ,—ἐπ ἀνδραγαθίᾳ»· || τὴν ἀναφοράν: «διαπρέπει ἐπὶ κάλλει, — ἐπὶ γενναιότητι, — ἐπὶ καλοκαγαθίᾳ»· || «γαμβρὸς ἐπὶ θυγατρί, —ἐπ' ἀδελφῇ»· || «ἐφ' ὑμῶν κεῖται» εἰς τὴν ἐξουσίαν σας ἀπόκειται, «εἶναι τοῦτο οὐκ ἐφ' ἡμῖν» δὲν εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν μας, «θὰ ἐνεργήσῳ ὅσον τὸ ἐπ' ἐμοί»· || «ὡμολόγησεν ἐπὶ παρουσίᾳ μαρτύρων» παρόντων μαρτύρων· || προσθήκην: «ἐπὶ πᾶσι τούτοις εἶναι καὶ ψευδολόγος» ἐπάνω εἰς ὅλα αὐτὰ εἶναι καὶ ψευδολόγος· || «ἐπ' ὀνόματι»: «τὰ χρήματα εἶναι κατατεθειμένα ἐπ' ὀνόματί μου», «ἐπ' ὀνόματι τῆς συζύγου μου».

Γ') Μετ' αἰτιατικῆς σημαίνει: διεύθυνσιν: «ἐπορεύοντο ἐπὶ τὴν θάλασσαν», «ἐξεστράτευσεν ἐπὶ τοὺς Πέρσας», «χωρεῖ ἐπ' ἀριστερά,—ἐπὶ δεξιά», «βαίνει ἐπὶ τὰ βελτίω,—ἐπὶ τὰ χείρω», «εὑρίσκεται ἐπὶ τὰ ἴχνη»· || «ἐπὶ σκοπόν!» στρατιωτικὸν παράγγελμα πρὸς λῆψιν τῆς θέσεως *σκοπεύσεως* (βλ. λ.)· || ἔκτασιν τοπικήν: «τὸ ὄμμα ἐπὶ πολλὰ στάδια ἐξικνεῖται»· || ἔκτασιν χρονικήν: «ἐπὶ μίαν ἡμέραν», «ἐπὶ δέκα ἔτη», «ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν», «ἐπὶ μακρὸν χρόνον» καὶ ἁπλῶς «ἐπὶ μακρόν», «ἐφ' ὅσον χρόνον» καὶ ἁπλῶς «ἐφ' ὅσον»: «ἐφ' ὅσον μένει ἐδῶ»· || ἀπὸ τῆς ἐννοίας τῆς διευθύνσεως προέκυψαν αἱ φράσεις: «ἐπὶ μᾶλλον, ἐπὶ πλέον, ἐπὶ ἔλαττον»: «τὸ κακὸν χωρεῖ ἐπὶ μᾶλλον», «τὰ ἐπὶ πλέον χρήματα ἔλαβεν αὐτός»· πρβλ. ἀρχ. «ὁ χρόνος χαίρει μεταπλάττων πάντα ἐπὶ τὰ χείρονα» (*γνωμ.*)· || τελικὸν αἴτιον: «ὁ στόλος ἀπέπλευσεν ἐπὶ ναυμαχίαν», «ἐξέδραμον ἐπὶ θήραν»· || εἰς τὰς ἐλλειπτικὰς φράσεις: «ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον» καὶ «ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ» (=ὡς συμβαίνει ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τὶς περισσότερες φορὲς) ἡ χρῆσις τῆς προθέσεως ἔχει κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς τοπικῆς καὶ χρονικῆς ἐκτάσεως, πρβλ. «τὸ μῖσος οὐκ ἐπὶ πολὺ ἀντέχει» (*Θουκ.*). Ἐν συνθέσει ἡ πρόθεσις *ἐπὶ* σημαίνει τὸ *ἐπάνω*: *ἐπίκειμαι, ἐπιθέτω, ἐπιγράφω, ἐπαλείφω, ἐπάργυρος, ἐπίχρυσος*· || ἐχθρικὴν διεύθυνσιν: *ἐπιστρατεύω, ἐπέρχομαι, ἐφορμῶ, ἐπιτειχίζω, ἐπελαύνω, ἐπιτρέχω*· || ἐπίτασιν: *ἐπιποθῶ, ἐπιβεβαιῶ, ἐπιπροσθέτω*· || καὶ ἄλλας πολλὰς σημασίας δηλοῖ ἡ πρόθεσις *ἐπὶ* λεπτομερεστέρας καὶ σπανιωτέρας, αἱ ὁποῖαι δὲν δύνανται νὰ δαμασθῶσιν εἰς κανόνας· συντιθεμένη μετὰ τοῦ ῥήματος *τιμῶ* παρέχει δύο σημασίας διαφορωτάτας: «ἐπιτιμῶ τινι» σημαίνει ἐπιπλήττω, ψέγω τινα, ἀλλὰ «ἐπιτιμῶ τινα» παρ' ἀρχαίοις σημαίνει μεγάλως τιμῶ τινα, ἤτοι κατὰ τὴν μετ' αἰτιατικῆς σύνταξιν ἡ πρόθεσις ἔχει ἔννοιαν ἐπιτατικήν.

Εἰς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν ἡ πρόθεσις *ἐπὶ* καθ' ἑαυτὴν δὲν ἐσώθη, πλὴν εἰς ἐλαχίστας φράσεις· π. χ. «ἐπὶ ταὐτοῦ» ἐπίτηδες, «ἐπὶ κεφαλῆς»: «ὁ ἐπὶ κεφαλῆς» ὁ προϊστάμενος, ὁ ἐπιστάτης, «ἐπὶ τέλους»· συνήθης εἶναι καὶ χρῆσις αὐτῆς μετὰ γενικῆς κυρίου ὀνόματος πρὸς δήλωσιν χρόνου: «ἐπὶ Τρικούπη, ἐπὶ Βούλγαρη» κτλ. Τὰ ἐκ τῆς προθέσεως ταύτης σύνθετα ὀνόματα τῆς δημοτικῆς εἶναι, ὡς εἰκός, ἀρχαία κληρονομία. Β. Φ.

—*[Μαθημ.]* Ἡ πρόθεσις *ἐπὶ* χρησιμοποιεῖται ὡς βραχυλογικὸν σύμβολον τοῦ πολλαπλασιασμοῦ. Οὕτω λέγομεν: «ὀκτὼ ἐπὶ δύο» ἀντὶ τῆς ἐκφράσεως «νὰ ἐπαναληφθῇ τὸ ὀκτὼ δύο φοράς», ἢ «ὀκτὼ ἐπὶ δύο ἴσον δεκαέξ» ἀντὶ «τὸ ὀκτὼ ἐπαναλαμβανόμενον δύο φορὰς δίδει δεκαέξ». Βραχυγραφικῶς τὸ αὐτὸ σύμβολον παρίσταται διὰ τοῦ $\times$ μὲν εἰς τὰς πράξεις τῆς Ἀριθμητικῆς (8×2), εἰς δὲ τὴν Ἄλγεβραν καὶ τὰ ἀνώτερα Μαθηματικὰ δι' ἁπλῆς στιγμῆς (8.2), ἥτις καὶ αὕτη παραλείπεται ὅταν οἱ παράγοντες δὲν εἶναι ὅλοι ἀραβικὰ ψηφία ἀλλὰ καὶ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου ἢ ἄλλαι παραστάσεις (οὕτω $3\,\alpha\,\nu^2$ σημαίνει $3\times\alpha\times\nu^2$).

Ἡ χρησιμοποίησις τῶν ὡς ἄνω βραχυγραφικῶν συμβολισμῶν ἐν τῷ πολλαπλασιασμῷ χρονολογεῖται ἀπὸ τῶν μέσων περίπου τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. —Ρ.

ἐπιάλτης (ὁ) (Epialtus) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυούρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μαζιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰ μαλακόστρακα διακρινόμενα κυρίως ἐκ τῆς προεχούσης κεφαλῆς των καὶ τοῦ δευτέρου ζεύγους τῶν ποδῶν των, ὅπερ εἶναι ἐπιμηκέστερον τῶν λοιπῶν. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἰθαγενῆ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Κίνας. Δ. Ν. Π.

ἐπιαραβινόζαι *['Οργ. Χημ.]*· βλ. *ῥιβόζαι*.

Ἐπίασσα (ἡ) *['Αρχ.]*. Ἐπίκλησις τῆς θεᾶς Δήμητρος παραλληλιζομένη πρὸς τὰς ἑτέρας ἐπικλήσεις τῆς αὐτῆς θεᾶς, *Ἐπιοῦσα, Ἐπιπόλα, Ἐποικιδία*. Τὰ ἐπίθετα ταῦτα προέρχονται ἐκ τῆς ἐπικρατούσης παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἀντιλήψεως, ὅτι ἡ Δήμητρα περιήρχετο καὶ ἐπεσκέπτετο τὰς οἰκογενειακὰς ἑστίας, συνήθως κεκαλυμμένως ὑπὸ τὴν μορφὴν γραίας, ζητοῦσα τὴν Κόρην, καὶ ἀνταμείβουσα τὴν εἰς αὐτὴν παρεχομένην φιλοξενίαν διὰ μεταδόσεως τῶν μυστικῶν τῆς καλλιεργείας καὶ δι' εὐκαρπίας τῶν σπαρτῶν. —Π.

ἐπίατρος (ὁ) *[Στρατ.]*. Ἀξιωματικὸς τοῦ ὑγειονομικοῦ σώματος τοῦ στρατοῦ, φέρων βαθμὸν ἰσότιμον τοῦ ταγματάρχου. Ἐκτελεῖ ὑπηρεσίαν ἢ ὑποδιευθυντοῦ νοσοκομείου Β' τάξεως, ἢ διευθυντοῦ τμήματος παρὰ νοσοκομείῳ Α' τάξεως. Ν.Θ.Κ.

—*[Ναυτ.]* Βαθμὸς ἀξιωματικοῦ τοῦ ὑγειονομικοῦ κλάδου ἐν τῷ πολεμικῷ ναυτικῷ, ἐξομοιούμενος πρὸς τὸν τοῦ πλωτάρχου. Ἡ ὀνομασία αὕτη διὰ τοῦ νόμου 4441 (1929) κατηργήθη, ἀντικατασταθεῖσα διὰ τῆς ὀνομασίας «πλωτάρχης ὑγειονομικός». Ν. Μ. Γ.

Ἐπίβαθρα (τά). Συνοικία τῆς πτολεμαϊκῆς Ἀλεξανδρείας, πιθανώτατα τοῦ ἰουδαϊκοῦ τμήματος καὶ ἰδιαιτέρως ἐνώπιον τῆς Κανωβικῆς πύλης, ὅπου ἐπεβιβάζοντο οἱ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας μεταβαίνοντες.

ἐπιβάθρα (ἡ) *['Αρχ. Στρ. Τακτ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτως ὑπὸ τῶν ἀρχαίων τακτικῶν ὁ ἐκ σανίδων καταβαθμὸς ὁ προσηρτημένος διὰ γιγγλυμῶν εἰς τὸ ἀνώτατον μέρος τῆς χρησιμοποιουμένης κατὰ τὰς πολιορκίας *ὑποτρόχου κλίμακος*, δι' ἧς οἱ πολιορκηταὶ ἀνερριχῶντο ἐπὶ τῶν τειχῶν τῆς προσβαλλομένης πόλεως. Ὅταν ἡ κλῖμαξ ἔφθανεν εἰς ἀπόστασίν τινα ἀπὸ τῶν τειχῶν, ἡ ἐπιβάθρα κατεβιβάζετο ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων διὰ πολυσπάστων καὶ δι' αὐτῆς, ὡς διὰ περιαιρετῆς γεφύρας, κατήρχοντο ἀπὸ τῆς κλίμακος οἱ ἐπιτιθέμενοι ἐπὶ τοῦ προσβαλλομένου τείχους. Κλῖμαξ καὶ ἐπιβάθρα ἐκαλύπτοντο ἑκατέρωθεν διὰ βυρσῶν, ἵνα προστατεύωνται οἱ ἐπ' αὐτῶν κατὰ τῶν ἐκ πλαγίου ἐπιφερομένων βελῶν. Τὸ πλάτος τῆς τε κλίμακος καὶ τῆς ἐπιβάθρας ἦτο τοσοῦτον, ὥστε νὰ διέρχωνται ὁμοῦ 3—5 ἄνδρες «ὡς ἂν ὁμοψύχως τοῖς ἐπὶ τὸ τεῖχος προμαχοῦσιν ἀντιμαχήσονται». Τὸ δὲ ὕψος τῆς κλίμακος ἔδει νὰ ᾖ κατὰ 3 τοὐλάχιστον πόδας ὑψηλότερον τοῦ προσβαλλομένου τείχους· καὶ τοῦτο ἵνα ἡ ἐπιβάθρα ᾖ κατωφερὴς πρὸς τὸ τεῖχος «κατωφεροῦς δὲ τῆς ἐπιβάθρας πρὸς τὸ τεῖχος οὔσης, προθυμότεροι μᾶλλον οἱ στρατιῶται καὶ εὐτολμότεροι πρὸς τὸ κατωφερὲς ἔσονται» (*Ἥρων.* Πολιορκητ. κεφ. XIX). Ν. ΚΛΣ

ἐπιβαίνω, ἀόρ. *ἐπέβην*· βαίνω, εἶμαι ἐπάνω ἢ ἐπιβιβάζομαι: ««ἐπιβαίνω ἁμάξης» ὀχοῦμαι ἐφ' ἁμάξης, «ἐπιβαίνω πλοίου» εἶμαι ἐπιβάτης πλοίου, «ἐπέβη τῆς λέμβου» ἐπεβιβάσθη εἰς τὴν λέμβον· || ἐπὶ τῶν ζῴων, ὀχεύω: «τὸ ἄρρεν ἐπιβαίνει τὸ θῆλυ», «ὁ κήλων ἐπιβαίνει τὴν ὄνον».

—*[Κανον. Δίκ.]* Ἐν τῷ κανονικῷ δικαίῳ *ἐπιβαίνειν* καλεῖται τὸ ἀντικανονικῶς ἀνέρχεσθαί τινα εἰς ἐπισκοπικὸν θρόνον, ὑπάρχοντος μάλιστα τοῦ κανονικοῦ ἐπισκόπου, ὡς καὶ τὸ χειροτονεῖν καὶ ἑτέρας ἱεροπραξίας ἐκτελεῖν ἐπίσκοπον ἔξω τῶν ὁρίων τῆς ἑαυτοῦ ἐπισκοπῆς, παρὰ τὴν γνώμην τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου. Ὅτε ἐν τῇ χριστιανικῇ Ἐκκλησίᾳ καθωρίσθησαν αἱ ἐπισκοπικαὶ περιφέρειαι, ἡ διοίκησις τῶν ὁποίων ἀνῆκεν ἀποκλειστικῶς τῷ οἰκείῳ ἐπισκόπῳ, ἀπηγορεύθη τοῖς ἐπισκόποις τὸ τελεῖν χειροτονίας καὶ καθόλου ἱεροπραξίας ἐν ξένῃ ἐπισκοπῇ ἄνευ τῆς γνώσεως τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου καὶ ἐπεβλήθη καθαίρεσις εἴς τε τὸν οὕτω χειροτονήσαντα ἐπίσκοπον καὶ τὸν ὑπ' αὐτοῦ χειροτονηθέντα. Ἐπετράπη δὲ μόνον «τὰς ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἔθνεσι τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας οἰκονομεῖσθαι κατὰ τὴν κρατήσασαν συνήθειαν τῶν πατέρων» (Β' Οἰκ. καν. Β'). Κ. Ι. Δ.

ἐπιβάλλω, ἀόρ. *ἐπέβαλον* — *ἐπεβλήθην*, παθ. μετχ. *ἐπιβεβλημένος*· βάλλω τι ἐπάνω, ἐπιθέτω: «ἐπιβάλλω τὴν χεῖρα»· || βάλλω τι ὡς φόρτον, ὡς τιμωρίαν, ὡς ὑποχρέωσιν: «ἐπιβάλλω φόρον, —ποινήν, —ὅρους, —σιωπήν, —πρόστιμον, —ὅρκον», «δὲν δύναται νὰ ἐπιβάλῃ τὴν τάξιν», «μοῦ τὸ ἐπιβάλλει ἡ ἀνάγκη, —αἱ περιστάσεις»· || «ἐπιβάλλω πρὸς βορρᾶν —, πρὸς τὸν φάρον κλπ.», στρέφω πρῷραν πρὸς —(βλ. κατωτ. *[Ναυτ.]*)· || ἀμεταβ. ἀνήκω, ἀναλογῶ: δός μοι, πάτερ, τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας» (Εὐαγγ. *Λουκᾶ* ιε' 11). —Παθ. ***ἐπιβάλλομαι***· μετὰ παθητικῆς σημασίας: «ἐπεβλήθη φόρος, — ποινή, — ὅρος, — σιωπή, — ὅρκος κττ.»· || μετὰ μέσης σημασίας, ἐπιβάλλω τὴν ἀντίληψίν μου, τὴν γνώμην μου, τὴν θέλησίν μου: «ἐπιβάλλεται καὶ ἀμέσως φέρει τὴν τάξιν». «δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐπιβληθῇ 'ς τὰ παιδιά του»· || ἔχω κῦρος, ἐκτίμησιν: «ἕνεκα τῆς ὑπεροχῆς του ἐπεβλήθη εἰς τὴν κοινωνίαν» ἤτοι τιμᾶται καὶ ὑπολογίζεται ὑπὸ τῆς κοινωνίας. —Ἡ μετχ. ***ἐπιβάλλων***,—*ουσα*,—*ον*, ὡς ἐπίθ., ἐπιβλητικός, σοβαρός, μεγαλοπρεπής: «ἐπιβάλλουσα τελετή, — παρέλασις». Τὸ οὐδ. ***ἐπιβάλλον*** ὡς οὐσ., ἡ δύναμις τοῦ ἐπιβάλλεσθαι: «ἄνθρωπος μὲ ἐπιβάλλον», «δὲν ἔχει ἐπιβάλλον καὶ δὲν τὸν ὑπολογίζουν». Β. Φ.

—*[Ναυτ.]* Ὁ ὅρος *ἐπιβάλλω πρὸς* — (κοιν. *βάζω, ἢ κτυπῶ πλώρη ἐπάνω στὸ* —, γαλλ mettre le cap à—, ἀγγλ. to steer on—) σημαίνει κατευθύνω τὴν πρῷραν μου, στρέφων τὸ πλοῖον, πρὸς ὡρισμένον ἀνεμόρρομβον ἢ σημεῖον ἐν ὄψει, τούτου δὲ γενομένου *ἐπέχω* σταθερῶς πρὸς αὐτὸ μέχρις νέας ἀλλαγῆς πορείας.

—*[Ναυτ. Πυροβ.]* Ἐν τῇ πυροβολικῇ τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ *ἐπιβάλλω* (γαλ. pointer, ἀγγλ. to point) σημαίνει *σκοπεύω* τὸ πυροβόλον. Σ. Ε. Λ.

ἐπιβάρυνσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐπιβαρύνειν*, ἐνόχλησις ὡσεὶ διὰ προσθήκης βάρους, καταπίεσις: «φορολογικὴ ἐπιβάρυνσις»· || ἐπαύξησις βάρους, ἐπιδείνωσις: «ἡ ἐπιβάρυνσις τοῦ ἀσθενοῦς», «ἡ ἐπιβάρυνσις τῆς θέσεώς του».

— **ἐπιβάρυνσις *ἐκκεντρικὴ*** *['Εφηρμ. Μηχαν.]*· βλ. λ. *ἐκκεντρικὴ* ἐπιβάρυνσις.

ἐπιβαρυντικός, —*ή*, —*όν*· ὁ δυνάμενος νὰ ἐπιβαρύνῃ, ὁ ἐπιβαρύνων: «ἡ κατάθεσις τοῦ μάρτυρος ὑπῆρξεν ἐπιβαρυντική», «ἐπιβαρυντικὰ τεκμήρια»· || ἐπὶ ἀσθενοῦς, «συμπτώματα ἐπιβαρυντικὰ» τὰ δεικνύοντα ἐπιβάρυνσιν τῆς νόσου.

— **ἐπιβαρυντικαὶ *περιστάσεις*** *[Ποιν. Δικ.]*. Αἱ *ἐπιβαρυντικαὶ περιστάσεις* (circonstances aggravantes) ἢ *ἐπιβαρύνουσαι αἰτίαι* ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου Ποινικοῦ νόμου ἐνίοτε καλούμεναι, εἶναι κυρίως ἐκεῖνα τὰ περιστατικά, ἅτινα ὅταν συνοδεύουν πρᾶξίν τινα ὑποχρεοῦν τὸν δικαστὴν ὅπως ἐπιβάλῃ βαρυτέραν τιμώρησιν ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ ὑπὸ τοῦ νόμου διαγεγραμμένου ποινικοῦ πλαισίου. Ἀλλ' ὡς ἐπιβαρύνουσαι περιστάσεις δέον νὰ χαρακτηρισθοῦν καὶ ἐκεῖνα τὰ περιστατικά, ἅτινα, χωρὶς νὰ ἀλλοιώνουν τὸν πυρῆνα τῆς τυπικῆς μορφῆς τοῦ ἐγκλήματος, ἔδωκε λαβὴν εἰς τὸν νομοθέτην, ὅπως διαγράψῃ ἰδιαίτερον ποινικὸν πλαίσιον, δι' ἃς περιπτώσεις ἡ πρᾶξις συνοδεύεται ὑπὸ τῶν περιστατικῶν τούτων. Ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν τούτων αἱ ἐπιβαρυντικαὶ περιστάσεις ἀπαντῶνται ἐν τῷ ἡμετέρῳ Ποινικῷ νόμῳ. Εἰς τὴν πρώτην ὁμάδα ἀνήκουσι κυρίως ἡ *συρροὴ* καὶ ἡ *ὑποτροπή*, ὅταν οὐδὲν ἕτερον ὁρίζεται εἰδικώτερον ἐν τῷ νόμῳ. Οὕτω κατὰ τὸ ἄρθρον 109 τοῦ Ποινικοῦ νόμου: «ὁ ἔνοχος πολλῶν ἀξιοποίνων τοῦ αὐτοῦ ἢ διαφόρου εἴδους πράξεων, ἢ ὁ ἐξακολουθήσας ἐπὶ πολὺν χρόνον ἢ διὰ πολλῶν μερικωτέρων πράξεων τὴν αὐτὴν ἀξιόποινον πρᾶξιν, τιμωρεῖται κατ' ἐκείνην τὴν πρᾶξιν εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι ἐπιβεβλημένη ἡ βαρυτέρα ποινή· αἱ δὲ λοιπαί, ἐπιμετρουμένης τῆς ποινῆς, πρέπει νὰ θεωρῶνται ὡς ἰδιαίτεραι ἐπιβαρυντικαὶ περιστάσεις». Ὁ δικαστὴς τουτέστιν εἰς τὰς περιπτώσεις τῆς συρροῆς, καὶ ἐφ' ὅσον οὐδὲν ἕτερον ὁρίζεται εἰδικώτερον ἐν τῷ νόμῳ, δέον νὰ θέσῃ ὡς βάσιν τὸ ποινικὸν πλαίσιον τῆς βαρύτερον τιμωρουμένης πράξεως, ἐντὸς δὲ τοῦ πλαισίου τούτου νὰ ἐπιμετρήσῃ τὴν ποινήν, θεωρῶν τὰς ἑτέρας συρρεούσας πράξεις ὡς ἐπιβαρυντικὰς περιστάσεις. Κατὰ δὲ τὸ ἄρθρον 111 Ποινικοῦ νόμου: «ἐάν τις τιμωρηθεὶς ἤδη ἅπαξ ἕνεκά τινος παρανόμου πράξεως, μετέπειτα γενῇ πάλιν ἔνοχος τῆς αὐτῆς ἀξιοτιμωρήτου πράξεως, ἡ ὑποτροπὴ (récidive) [Ruckfall] αὕτη θεωρεῖται εἰς τὴν ἐπιμέτρησιν τῆς ποινῆς ὡς ἰδιαιτέρα ἐπιβαρυντικὴ περίστασις. Ἡ ποινὴ αὕτη γίνεται τόσῳ μεγαλυτέρα ἢ αὐστηροτέρα, ὅσῳ ἡ ὑποτροπὴ εἶναι συνεχεστέρα, ὅσῳ βραχύτερον εἶναι τὸ διάστημα μεταξὺ τῆς προλαβούσης τιμωρήσεως καὶ τῆς ὑποτροπῆς, καὶ ὅσῳ μεγαλυτέρα ἦτο ἡ τὴν ὁποίαν πρότερον ὑπέστη ποινή». Ἐκτὸς τῶν δύο γενικῶν τούτων ἐπιβαρυντικῶν περιστάσεων, ἤτοι τῆς συρροῆς καὶ τῆς ὑποτροπῆς, διαγράφονται καὶ ἕτεραι ἐπιβαρυντικαὶ περιστάσεις ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ἐπιβαρύνσεως τῆς ποινῆς ἐντὸς τοῦ ὑπὸ τοῦ νόμου διαγεγραμμένου ποινικοῦ πλαισίου. Οὕτω κατὰ τὸ ἄρθρον 60 Ποινικοῦ νόμου, καὶ ἀρχηγὸς καὶ ὁδηγὸς τῆς συστάσεως, τουτέστιν ὅσοι πρῶτοι ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς τὴν ἐγκληματικὴν ἕνωσιν καὶ τὴν ἔφερον εἰς πέρας ἢ ὅσοι αὐτοπροσώπως διηύθυναν τὴν ἐπιχείρησιν τιμωροῦνται ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς νομίμου ποινῆς αὐστηρότερον παρὰ τοὺς κοινοὺς συναιτίους. Τὸ αὐτὸ κρατεῖ κατὰ τὸ ἄρθρον 66 καὶ περὶ τῶν ἀρχηγῶν καὶ ὁδηγῶν τῆς συμμορίας. Εἰς ἄλλας περιπτώσεις ἐπιβαρυντικὴ αἰτία εἶναι ἡ χρῆσις τῶν ὅπλων καὶ ἡ ὁπλοφορία. Οὕτω π. χ. κατὰ τὸ ἄρθρον 193 Ποινικοῦ νόμου θεωρεῖται ὡς ἰδιαιτέρα ἐπιβαρυντικὴ αἰτία ἡ ἐπὶ διαταράξεως τῆς κοινῆς εἰρήνης χρῆσις τῶν ὅπλων ἢ ὁπλοφορία. Τὸ αὐτὸ κρατεῖ καὶ ἐπὶ διαταράξεως τῆς οἰκιακῆς εἰρήνης κατὰ τὸ ἄρθρον 201 Ποινικοῦ νόμου. Ἐπὶ παραχαράξεως, κατὰ τὸ ἄρθρον 234, ὡς ἐπιβαρυντικὴ αἰτία θεωρεῖται τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ παραχαράκτης ἔθεσε τῷ ὄντι εἰς κυκλοφορίαν παραπεποιημένα νομίσματα. Κατὰ τὸ ἄρθρον 237 Ποινικοῦ νόμου ὡς ἰδιαιτέρα ἐπιβαρυντικὴ περίπτωσις θεωρεῖται ἡ μεγάλη καὶ ἀπατῶσα ὁμοιότης τῶν παρακεχαραγμένων ἢ κιβδήλων νομισμάτων μὲ τὰ γνήσια καὶ ἀνόθευτα, κατὰ δὲ τὸ ἄρθρον 264 Ποινικοῦ νόμου ἐπίσης θεωρεῖται ὡς ἰδιαιτέρα ἐπιβαρυντικὴ περίπτωσις ἡ μεγάλη καὶ ἀπατῶσα ὁμοιότης τῶν παραπεποιημένων ἢ νενοθευμένων δημοσίων σφραγίδων καὶ σημάντρων μετὰ τῶν γνησίων καὶ ἀνοθεύτων. Ἐπὶ ψευδορκίας, κατὰ τὸ ἄρθρον 268, ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ νόμου ΓΧΞΓ' τοῦ 1910, ἰδιαιτέραν ἐπιβαρυντικὴν περί-

Digitized by Google

πτωσιν ἀποτελεῖ ἐὰν ὁ ψεύδορκος ἔλαβε χρήματα ἢ ἄλλα δῶρα κατὰ πάντα τρόπον, ἔστω καὶ ὑποσχέσεις. Εἰς ἄλλας περιπτώσεις ὡς ἐπιβαρυντικὴ περίστασις θεωρεῖται ἡ ἰδιότης τοῦ δράστου. Οὕτως ἐπὶ ἀποπλανήσεως εἰς ἀσέλγειαν θεωρεῖται κατὰ τὸ ἄρθρον 275 ὡς ἰδιαιτέρα ἐπιβαρυντικὴ αἰτία, ἐὰν μητρυιὸς ἢ μητρυιά, ἐπιμεληταὶ παίδων, ἐπίτροποι, παιδαγωγοὶ ἢ οἰκοδιδάσκαλοι, διδάσκαλοι σχολείων ἢ ἐπιστάται καὶ ἔφοροι δημοσίων καταστημάτων, ἰδίῳ δὲ διδάσκαλοι τῆς θρησκείας ἢ κληρικοί, γίνωσιν ἔνοχοι ἀποπλανήσεως εἰς ἀσέλγειαν πρὸς τὰ πνευματικὰ αὐτῶν τέκνα, ἢ πρὸς τοὺς ὑπὸ ἐπιμέλειαν παῖδας, ἀφήλικας, μαθητάς, ἢ ὑπεξουσίους των. Ἐπὶ μοιχείας, κατὰ τὸ ἄρθρον 286, λογίζεται κατ᾽ ἀμφοτέρων τῶν μοιχῶν ὡς ἰδιαιτέρα ἐπιβαρυντικὴ αἰτία, ἐὰν ἡ μοιχεία γίνῃ μεταξὺ ἐγγάμου τινὸς καὶ γυναικὸς ὑπάνδρου. Κατὰ τὸ ἄρθρον 313 Ποινικοῦ νόμου, κατὰ παντὸς ὅστις κατέστη ἔνοχος σωματικῆς βλάβης πρὸς συγγενεῖς ἐξ αἵματος εἰς ἀνιόντα ἢ κατιόντα βαθμόν, πρὸς σύζυγον, πρὸς ἀδελφούς, πρὸς γυναῖκα τὴν ὁποίαν ἐγνώριζεν ἐγκυμονοῦσαν, πρὸς τὸν ἐπίτροπόν του, πρὸς τὸν ἐπιμελητήν του, πρὸς τὸν διδάσκαλον ἢ κύριόν του ἢ πρὸς ἄλλους πρὸς τοὺς ὁποίους χρεωστεῖ ἰδιαίτερον σέβας, ἡ προσωπικὴ αὕτη σχέσις ἰσχύει ὡς ἰδιαιτέρως ἐπιβαρύνουσα αἰτία. Κατὰ τὸ ἄρθρον 376 ἀριθμ. 8, ὡς ἰδιαιτέρως ἐπιβαρύνουσα αἰτία θεωρεῖται ἂν ἡ κλοπὴ πραχθῇ ἀπὸ ὑπηρέτας (ἐκτὸς τῆς περιπτώσεως τοῦ ἄρθρου 377 ἀριθ. 7), ἀπὸ συνεργάτας ἢ μαθητάς, ἀπὸ ἡμερομισθους ἢ ἄλλους μισθάρνους ἢ ἐπισιτίους, οἵτινες εἰσέρχονται διὰ τοῦτο εἰς οἰκίαν τινὰ καὶ ἐξέρχονται αὐτῆς, κατ᾽ ἐκείνων παρὰ τοῖς ὁποίοις ὑπηρετοῦσι, κατὰ τοῦ πρωτεργάτου ἢ οἰκοδεσπότου, ἢ κατά τινος ὅστις εὑρίσκεται μετ᾽ αὐτῶν εἰς τὴν αὐτὴν κατ᾽ οἶκον κοινότητα. Κατὰ τὸ ἄρθρον 391, ὡς ἰδίως ἐπιβαρύνουσα αἰτία λογίζεται, ἐὰν ἡ ὑπεξαίρεσις πραχθῇ 1) ἀπὸ ξενοδόχους, ἐμπόρους μετερχομένους τὸ τῆς ἐπιτροπῆς ἢ διακομιδῆς ἐμπόριον· πλοιάρχους, ἐργολάβους, παντὸς εἴδους, ἁμαξηλάτας, ἀκατηλάτας ἢ τοὺς γραφεῖς τούτων, ἐπιστάτας, ναύτας, ἁμαξοκόμους, ἢ ἄλλους ὑπηρέτας, χειρεργάτας ἢ ἄλλους ἐργάτας, οἰκέτας, ἡμερομισθους συνεργάτας ἢ μαθητάς, εἰς πράγματα διαπεπιστευμένα εἰς αὐτούς, χάριν φυλάξεως, μετακομίσεως, παραδόσεως ἢ ἐπεξεργασίας· 2) ἐπὶ διακατοχῆς ἐνεχύρου εἰς τὸ παραδοθὲν εἰς χεῖράς των ἐνέχυρον. Κυρίως ὅμως ἐπιβαρυντικὴ αἰτία λόγῳ τῆς ἰδιότητος τοῦ δράστου τυγχάνει ἡ ἐν τῷ ἄρθρῳ 494 Ποινικοῦ νόμου ὁριζομένη: «Ἐὰν δημόσιοι ὑπάλληλοι ἢ ὑπηρέται ἐκτελῶσιν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των πράξεις, οὔσας καθ᾽ ἑαυτὰς κακουργήματα ἢ πλημμελήμαται ἢ πρὸς ἐκτέλεσιν τοιούτων πράξεων καταχρῶνται τοῦ δημοσίου χαρακτῆρός των ἢ τῆς ὑπηρεσίας των, ὑποβάλλονται μέν, καθ᾽ ὅσον δὲν ἐλήφθη πρόνοια ἰδιαιτέρα, εἰς τὰς διατεταγμένας κατὰ τοιούτων πράξεων ποινάς, ἡ ἰδιότης ὅμως τοῦ πράξαντος ὡς δημοσίου ὑπαλλήλου ἢ ὑπηρέτου εἶναι ἰδιαιτέρα ἐπιβαρυντικὴ αἰτία». Ἀλλαχοῦ ὡς ἰδιαιτέρα ἐπιβαρυντικὴ αἰτία θεωρεῖται ὁ τόπος καὶ ὁ χρόνος τῆς τελέσεως τῆς πράξεως. Οὕτω κατὰ τὸ ἄρθρον 201 Ποινικοῦ νόμου ἡ διατάραξις τῆς οἰκιακῆς εἰρήνης ἐντὸς δημοσίων καταστημάτων ἢ ἐν καιρῷ νυκτός, θεωρεῖται ὡς ἰδιαιτέρα ἐπιβαρυντικὴ αἰτία. Κατὰ τὸ ἄρθρον 376 ὡς ἰδιαιτέρως ἐπιβαρύνουσα αἰτία θεωρεῖται ἂν ἡ κλοπὴ πραχθῇ εἰς κοινὰ ξενοδοχεῖα, ἐν καιρῷ πυρκαϊᾶς ἢ πλημμύρας, εἰς δεινοὺς κινδύνους πολέμου, ἐν καιρῷ στάσεως ἢ εἰς ἄλλας παρομοίας δυστυχεῖς περιστάσεις, εἰς κοινὰ πρατήρια, εἰς ἀγορὰς γινομένας κατ᾽ ἔτος ἢ καθ᾽ ἑβδομάδα ἢ εἰς συρροὴν τῶν συνηθροισμένων ἐπὶ δημοσίου τόπου, ἐν καιρῷ νυκτός, εἰς ἀκατοίκητα κτίρια διὰ ῥήξεως ἢ ἀναβάσεως ἢ εἰς κατῳκημένα, ἀναβάντων τῶν ἐνόχων δι᾽ ἐπίτηδες γενομένων προπαρασκευῶν ἢ βοηθητικῶν μέσων. Τὸ αὐτὸ καὶ κατὰ τὸ ἄρθρον 391 ἀριθμὸς 3 ἐν σχέσει πρὸς τὸν καιρὸν πυρκαϊᾶς ἢ πλημμύρας, εἰς δεινοὺς κινδύνους πολέμου, ἐν καιρῷ στάσεως ἢ εἰς ἄλλας παρομοίας δυστυχεῖς περιστάσεις. Κατὰ τὸ ἄρθρον 425 ἐπὶ τῆς ἐκ προθέσεως φθορᾶς ἢ βλάβης ξένης ἰδιοκτησίας, ὡς ἰδιαιτέρα ἐπιβαρυντικὴ αἰτία θεωρεῖται ἂν ἡ φθορὰ ἢ βλάβη ἐγένετο ἐν καιρῷ νυκτός. Ἐνιαχοῦ θεωρεῖται ἡ προμελέτη ὡς ἰδιαιτέρα ἐπιβαρυντικὴ αἰτία. Οὕτω κατὰ τὸ ἄρθρον 294 ἐπὶ παιδοκτονίας. Ἐν ἄρθρῳ 376 θεσπίζονται ὡς ἐπιβαρυντικὴ αἰτία τὸ ἀντικείμενον εἰς ὃ ἐπράχθη ἡ κλοπὴ (ἀριθ. 1 καὶ 2, 3), ὡς καὶ ὁ τρόπος τῆς διαπράξεως τῆς κλοπῆς (ἀριθ. 9). Ἐπίσης καὶ ἐν ἄρθρῳ 425 ἀριθ. 1 καὶ 2. Ἐν τῷ αὐτῷ ἄρθρῳ ἀριθμὸς 3 θεωρεῖται ὡς ἐπιβαρυντικὴ αἰτία τὸ κινοῦν αἴτιον: «ἐκ μίσους, ἐκδικήσεως, ἢ κακίας κατά τινος δημοσίου ὑπαλλήλου ἢ ὑπηρέτου ἕνεκα τῆς ἐκτελέσεως ἢ ὡς πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας του» *(φθορὰ ξένης ἰδιοκτησίας)*.

Εἰς τὴν δευτέραν ὁμάδα τῶν ἐπιβαρυντικῶν περιστάσεων ἀνήκουσιν αἱ περιπτώσεις, καθ᾽ ἃς ἡ συρροὴ καὶ ἡ ὑποτροπὴ ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς τὸν νομοθέτην ὅπως ἐπεκτείνῃ τὴν ποινήν. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας ὁ δικαστὴς δέον νὰ ἐπιμετρήσῃ τὴν ποινὴν ἐντὸς τοῦ δευτέρου διαγραφέντος ποινικοῦ πλαισίου. Οὕτως αἱ πλαστογραφίαι αἱ γενόμεναι εἰς συναλλαγματικὰς ἢ πιστωτικὰς ἐπιστολάς, ἐὰν ἀνέρχωνται τοὐλάχιστον εἰς τρεῖς, τιμωροῦνται μὲ πρόσκαιρα δεσμὰ (ἄρθρ. 256 ἀριθ. 3). Τρεῖς τοὐλάχιστον λῃστρικαὶ πράξεις, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἤθελεν ἐπισύρει τὴν ποινὴν τῶν προσκαίρων δεσμῶν, τιμωροῦνται μὲ δεσμὰ διὰ βίου (ἄρθρ. 365 ἀριθ. 3). Τρεῖς κλοπαί, ἑκάστη τῶν ὁποίων ὑπερβαίνει τὰς 500 δρχ., τιμωροῦνται μὲ εἱρκτὴν (ἄρθρ. 374 ἀριθ. 7). Τρεῖς κλοπαί, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἐπισύρει τὴν ποινὴν τῆς εἱρκτῆς, τιμωροῦνται μὲ πρόσκαιρα δεσμὰ (ἄρθρ. 375 ἀριθ. 4). Τρεῖς ὑπεξαιρέσεις, ἑκάστη τῶν ὁποίων ὑπερβαίνει τὰς 500 δρχ., τιμωροῦνται μὲ εἱρκτὴν (ἄρθρ. 389 ἀριθ. 2). Τρεῖς ὑπεξαιρέσεις, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἐπισύρει τὴν ποινὴν τῆς εἱρκτῆς, τιμωροῦνται μὲ πρόσκαιρα δεσμὰ (ἄρθρ. 390 ἀριθ. 2). Τρεῖς ἀπάται, ἑκάστη τῶν ὁποίων ὑπερβαίνει τὰς 500 δρχ., τιμωροῦνται μὲ εἱρκτὴν (ἄρθρ. 399, ἀριθ. 9). Τρεῖς ἀπάται, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἐπισύρει τὴν ποινὴν τῆς εἱρκτῆς, τιμωροῦνται μὲ πρόσκαιρα δεσμὰ (ἄρθρ. 401 ἀριθ. 3). Κατὰ τὸ ἄρθρον 414 Ποινικοῦ νόμου ἡ συρροὴ ἐπισύρει εἰς τοὺς ἐμπρησμοὺς τὸ ὁμοίως βαρύτερον εἶδος τῆς ποινῆς, ὅταν ἐκ τῶν συρρεόντων ἐμπρησμῶν τοὐλάχιστον οἱ τρεῖς ἀξιοποινότεροι ἤθελον τιμωρεῖσθαι μὲ ποινὴν τοῦ αὐτοῦ εἴδους. Ἡ τοιαύτη μετάβασις εἰς τὴν ἀμέσως βαρυτέραν ποινὴν δὲν συμβαίνει ποτὲ ὡς πρὸς τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου, ἐὰν ἡ πρᾶξις καθ᾽ ἑαυτὴν δὲν ἐπισύρῃ τὴν τοιαύτην ποινήν. Ἡ ἐν ὑποτροπῇ διάπραξις τοῦ ἐγκλήματος τοῦ ἄρθρου 152 ἐπισύρει ποινὴν φυλακίσεως τὸ πολὺ ἓξ μηνῶν (ἀντὶ τὸ πολὺ τριῶν μηνῶν). Ἡ ἐν ὑποτροπῇ τέλεσις τοῦ ἐγκλήματος τοῦ ἄρθρου 196 ἐπισύρει ποινὴν τὸ πολὺ ἓξ μηνῶν φυλακίσεως (ἀντὶ τριῶν μηνῶν τὸ πολύ). Ἡ ἐν ὑποτροπῇ τέλεσις τοῦ ἐγκλήματος τοῦ ἄρθρου 204 ἐπισύρει ποινὴν φυλακίσεως τὸ πολὺ ἑνὸς ἔτους (ἀντὶ τὸ πολὺ ἓξ μηνῶν). Μετὰ τὴν τρίτην καταδίκην ἐπὶ προσβολῇ κατὰ τῶν ἠθῶν διατάσσεται κατὰ τὸ ἄρθρον 272 καὶ ἰδιαιτέρα ἀστυνομικὴ ἐπιτήρησις. Ὁ ἐν ὑποτροπῇ νοθεύων τὰ παρ᾽ αὐτῷ πωλούμενα τρόφιμα ἢ ἰατρικὰ κλπ. τιμωρεῖται κατὰ τὸ ἄρθρον 292 μὲ εἱρκτὴν (ἀντὶ φυλακίσεως τοὐλάχιστον 3 μηνῶν). Ἡ ἐν ὑποτροπῇ ἐκ τῆς ἀνεπιτηδείου ἐφαρμογῆς ἐπιστήμης, τέχνης ἢ ἐπιτηδεύματος ἀνθρωποκτονία ἢ σωματικὴ βλάβη, συνεπάγονται, κατὰ τὰ ἄρθρα 301 καὶ 310, στέρησιν τῆς ἀδείας. Ὁ πρὸς τρίτον ἔνοχος παρανόμου κατακρατήσεως ὑποβάλλεται, κατὰ τὸ ἄρθρον 325, εἰς ἰδιαιτέραν ἀστυνομικὴν ἐπιτήρησιν. Ἡ ἐν ὑποτροπῇ διάπραξις λῃστείας ὑπὸ λῃστοῦ ὑποσχόντος ἤδη τὴν ποινὴν τῆς εἱρκτῆς τιμωρεῖται μὲ πρόσκαιρα δεσμὰ (ἄρθρ. 366 ἀριθ. 6). Ἡ ἐν ὑποτροπῇ διάπραξις λῃστείας ὑπὸ λῃστοῦ ὑπενεγκόντος ἤδη τῶν δεσμῶν τὴν ποινὴν ἕνεκα λῃστείας τιμωρεῖται μὲ πρόσκαιρα δεσμὰ (ἄρθρ. 365 ἀριθ. 2). Κλοπὴ ὑπερβαίνουσα τὰς 500 δραχ., τελεσθεῖσα ὑπὸ κλέπτου ὅστις καὶ πρότερον ἐτιμωρήθη δὶς ἐπὶ κλοπῇ τοὐλάχιστον μὲ φυλάκισιν, τιμωρεῖται μὲ εἱρκτὴν (ἄρθρ. 374 ἀριθ. 7). Κλοπὴ ὑπερβαίνουσα τὰς 500 δρχ., τελεσθεῖσα ὑπὸ κλέπτου ἢ λῃστοῦ τιμωρηθέντος μὲ δεσμὰ ἢ εἱρκτήν, τιμωρεῖται μὲ πρόσκαιρα δεσμὰ (ἄρθρ. 375 ἀριθ. 1). Ὑπεξαίρεσις ὑπερβαίνουσα τὰς 500 δρχ., πραχθεῖσα ὑπὸ ὑπεξαιρέτου τιμωρηθέντος καὶ πρότερον τοὐλάχιστον μὲ φυλάκισιν, τιμωρεῖται μὲ εἱρκτὴν (ἄρθρ. 389 ἀριθ 1). Ὑπεξαίρεσις ὑπερβαίνουσα τὰς 500 δρχ., πραχθεῖσα ὑπὸ ὑπεξαιρέτου τιμωρηθέντος δὶς πρότερον μὲ δεσμὰ ἢ εἱρκτὴν τιμωρεῖται μὲ πρόσκαιρα δεσμὰ (ἄρθρ. 390 ἀριθ. 1). Ἀπάτη πραχθεῖσα ὑπὸ ἀπατεῶνος τιμωρηθέντος δὶς πρότερον μὲ δεσμὰ ἢ μὲ εἱρκτὴν ἕνεκα ἀπάτης, ἐὰν ὑπερβαίνῃ τὰς 500 δρχ. τιμωρεῖται μὲ πρόσκαιρα δεσμὰ (ἄρθρ. 401 ἀριθ. 1). Ὅ,τι ἐλέχθη ἀνωτέρω κατὰ τὸ ἄρθρον 414 ἰσχύει καὶ διὰ τὴν ὑποτροπήν. Ἐάν τις ἐτιμωρήθη δὶς ἤδη ἕνεκα τοῦ πλημμελήματος τοῦ ἄρθρου 437, τιμωρεῖται κατὰ τὸ ἄρθρον 438 καὶ μὲ φυλάκισιν τοὐλάχιστον τριῶν μηνῶν. Ἡ ὑποτροπὴ ὑπαγορεύει ἐπίσης ηὐξημένην ποινὴν καὶ κατὰ τὰ ἄρθρα 474 καὶ 499. Ἐκτὸς τῆς ὑποτροφῆς καὶ τῆς συρροῆς, ὡς λόγων ἐπιτάσεως τῆς ποινῆς (ἐκ μέρους τοῦ νομοθέτου), ὑπάρχουν καὶ οἱ ἀκόλουθοι ἐν τῷ ἡμετέρῳ Ποινικῷ νόμῳ: ἡ αἰκία, ἡ ἰδιότης τοῦ προσώπου, ὁ τόπος καὶ χρόνος (δημοσία δικαστικὴ συνεδρίασις, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐνεργείας τῶν καθηκόντων), ἡ ἰδιότης τοῦ προσώπου (ἀρχηγὸς καὶ ὁδηγός), ἡ χρῆσις ὅπλων, ἡ διάρκεια καὶ τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου, ἡ ἰδιότης τοῦ προσώπου ὡς δημοσίου ὑπαλλήλου, ἡ παροχὴ ὠφελημάτων, ἡ ἡλικία, τὰ μέσα, ἡ συνήθεια, ὁ σκοπός, κλπ. κλπ. [Βλ. καὶ *ἄρθρα*: 157, 155, 159, 161, 168, 174, 176, 177, 178, 179, 193, 199, 200, 207, 251, 271, 279β, 279γ, 315, 325, 366, 365, 374, 375, 389, 399, 394, 399, 401, 435α, 454, 485.]

Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ἐπιβαρύνω, *ἀόρ. ἐπεβάρυνα — ἐπεβαρύνθην, παρακ. παθ. μετχ. ἐπιβεβαρημένος·* στενοχωρῶ τινα ὡσεὶ διὰ βάρους, πιέζω, καταθλίβω: «ἐπεβάρυναν τὸν λαὸν διὰ πολλῶν φόρων»· || καθόλου, παρέχω οἱανδήποτε ἐνόχλησιν, ἐνοχλῶ: «θὰ σᾶς ἐπιβαρύνω μὲ μίαν παραγγελίαν»· || ἐπιβάλλω ὑποχρεώσεις: «ἐπεβάρυνε τὴν περιουσίαν του μὲ πολλὰ χρέη», «ἡ οἰκία εἶναι ἐπιβεβαρημένη μὲ ὑποθήκην», «ὁ βίος εἰς τὰς πόλεις ἐπιβαρύνεται μὲ πολλὰ περιττὰ ἔξοδα», «τὸ ἐμπόρευμα ἐπεβαρύνθη μὲ πολλὰ ἔξοδα»· || «εἶναι ἐπιβεβαρημένος μὲ πολλὰς ὑποχρεώσεις,—μὲ μεγάλην οἰκογένειαν»· || «ἐπιβαρύνω τὸν κατηγορούμενον» ἐνισχύω τὴν κατ᾽ αὐτοῦ κατηγορίαν: «ἡ κατάθεσις τοῦ μάρτυρος ἐπεβάρυνε τὴν θέσιν του»· || θεωρῶ τινα ὑπαίτιον ἢ ὑπεύθυνον: «τὸν ἐπιβαρύνει μία διάδοσις περὶ δωροληψίας», «οὐδεμία εὐθύνη τὸν ἐπιβαρύνει», «ἐπιβαρύνεται μὲ πολλὰς καταγγελίας». Β. Φ.

ἐπίβασις, *—εως* (ἡ)· τὸ βαίνειν ἐπί τινος, ἐπιβίβασις, ἀντίθ. *ἀπόβασις*· || ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιβαίνειν ἐπὶ συνουσίᾳ, ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν ζῴων, ὀχεία, *πήδημα, βάτεμα, μαρκάλισμα.*

— *[Ζωοτεχν.]* Ἡ ἐποχὴ τῆς *ἐπιβάσεως,* ἤτοι τῆς ὀχείας, ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῶν ζῴων καὶ τῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν. Πρὸς τὸ συμφέρον τῶν προϊόντων ἐνδείκνυται, ὅπως αἱ γεννήσεις λαμβάνωσιν χώραν κατὰ τὴν περίοδον, καθ᾽ ἣν ἡ θερμοκρασία εἶναι ἠπία καὶ ἡ βλάστησις ἄφθονος, ἵνα αἱ μητέρες τρεφόμεναι ἐπαρκῶς δίδωσι γάλα πλούσιον καὶ ἄφθονον. Ἡ ἐποχὴ τοῦ ἔαρος προτιμᾶται διὰ τὴν ἐπίβασιν εἰς τὰ μόνοπλα. Εἰς τὰ λοιπὰ ζῷα (ἀγελάδες, πρόβατα, αἶγες), εἰς τὰ ὁποῖα ἡ διάρκεια τῆς κυοφορίας εἶναι μικροτέρα, ἡ ἐπίβασις ἐκτελεῖται ἀργότερον. Διὰ τοὺς πώλους τοῦ ἱπποδρόμου, τῶν ὁποίων ἡ ἡλικία θεωρεῖται ἀρχομένη ἀπὸ τῆς πρώτης Ἰανουαρίου, αἱ ἐπιβάσεις ἐνεργοῦνται εἰς τοιαύτην ἐποχήν, ὥστε αἱ γεννήσεις νὰ λαμβάνωσι χώραν ἐντὸς τῶν πρώτων μηνῶν τοῦ ἔτους.

Ἡ ἐπίβασις ἐκτελεῖται κατὰ τρεῖς διαφόρους τρόπους, διευθυνομένη παρ᾽ εἰδικῶν ἀνθρώπων. Πρῶτος εἶναι ὁ τῆς ἐλευθέρας ἐπιβάσεως τρόπος, συνήθως εἰς τὰ κατὰ πᾶσαν ἐποχὴν ἐν ὑπαίθρῳ διαιτώμενα ζῷα. Τὰ ἄρρενα ἐκλέγουσι μόνα των τὰ θήλεα καὶ ἡ ἐπίβασις ἐκτελεῖται κατὰ τὸν πλέον φυσικὸν τρόπον. Ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι μειονεκτική, καθ᾽ ὅσον διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐξαντλοῦνται οἱ ἐπιβήτορες καὶ προκαλοῦνται ἀτυχήματα (λακτίσματα, δήγματα, διαρρήξεις τοῦ ἀπευθυσμένου, ἐκτρώσεις κτλ.). Δεύτερος εἶναι ὁ διὰ τῆς ἐκ τῆς χειρὸς ἐπιβάσεως, συνήθως εἰς τὰ μεγάλα ζῷα καὶ εἰδικῶς διὰ τοὺς ἵππους καὶ ὄνους. Ἡ φορβὰς ὁδηγεῖται δι᾽ ὑποχαλίνου μὲ προσδεδεμένους τοὺς ὀπισθίους πόδας πρὸς ἀποφυγὴν λακτισμάτων. Ὁ ἐπιβήτωρ ὁδηγεῖται πλησίον αὐτῆς ἐπίσης δι᾽ ὑποχαλίνου ἢ σειραγωγέως. Εὐθὺς ὡς ὁ ἐπιβήτωρ ἀνορθωθῇ διὰ τὴν ἐπίβασιν, τὸ πέος αὐτοῦ καθοδηγεῖται ὑπὸ τοῦ ἱπποκόμου διὰ τῆς χειρὸς εἰς τὰ γεννητικὰ ὄργανα τῆς φορβάδος πρὸς ἀποφυγὴν ἀτυχημάτων (εἰσαγωγὴ τοῦ πέους εἰς τὸ ἀπευθυσμένον, διάρρηξις τοῦ κόλπου ἢ τοῦ ἐντέρου τῆς φορβάδος καὶ θάνατος ταύτης ἐξ ὀξείας ἐντεροπεριτονίτιδος). Ἡ μέθοδος αὕτη παρουσιάζει ἀρκετὰ πλεονεκτήματα. Ἐπιτρέπει νὰ παρουσιάσωμεν εἰς τοὺς ἐπιβήτορας θήλεα ἐκλεκτὰ εἰς ὡρισμένον ἀριθμὸν καὶ νὰ ἀποφεύγωμεν τὰ ἀτυχήματα. Ὁ τρόπος οὗτος εἶναι συνηθέστατος διὰ τὴν ἡμιονοπαραγωγήν. Τρίτος εἶναι ὁ μικτός, καθ᾽ ὃν ἀφίενται εἰς περιφραγμένον χῶρον τὸ ἄρρεν καὶ τὸ θῆλυ, ἐπιτηρούμενα διαρκῶς κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐπιβάσεως ὑπὸ τῶν σταυλοφυλάκων μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ἐπέμβωσιν ὁσάκις παρουσιάζεται ἀνάγκη.

Ἡ διάρκεια τῆς ἐπιβάσεως ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῶν ζῴων. Εἶναι βραχεῖα διὰ τὸν ταῦρον, κριόν, τράγον, ὀλιγώτερον βραχεῖα διὰ τὸν ἵππον καὶ παρατεταμένη (10—15 λεπτὰ) διὰ τὸν χοῖρον καὶ κύνα. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιβάσεων τὰς ὁποίας δύναται νὰ ἐκτελέσῃ ὁ ἐπιβήτωρ ποικίλλει. Οἱ νεαροὶ ἐπιβήτορες κανονικῶς δύνανται νὰ ἐκτελέσωσι χωρὶς νὰ ἐξαντλοῦνται 1—2 ἐπιβάσεις καθ᾽ ἑκάστην καὶ 3—4 οἱ ἔχοντες ὥριμον ἡλικίαν. Αἱ φορβάδες γονιμοποιοῦνται ἐν ἀναλογίᾳ 6 πρὸς 10 ἐπιβάσεις. Β. Χ.

Ἐπιβάται (οἱ), κοιν. ***Πιβάτες*** *[Παραλ. Γεωγρ.].* Κωμόπολις τῆς Εὐρωπαϊκῆς (Θρακικῆς) ἀκτῆς τῆς Προποντίδος, μεταξὺ *Σηλυβρίας* (πλάτ. 41° 04′ Β, μῆκ. 28° 15′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 224: Sea of Marmara) καὶ *Μπουγιοὺκ Τσεκμεζὲ* (πλάτ. 40° 58′ ½ Β, μῆκ. 28° 34′ ½ Ἀν.) καὶ εἰς 5 ½ μίλ. ἀνατολικῶς τῆς πρώτης. Ὀνομαζόμενον τουρκιστὶ *Μποαντὸς* ἢ *Μπιγάδος*, ἔχει λιμενίσκον διὰ καΐκια, σχηματιζόμενον ἀπὸ ρωμαϊκὸν λιμενοβραχίονα. Πρὸ αὐτοῦ καὶ εἰς 400 μέτρα ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τοῦ χωρίου ὕφαλος πέτρα (ξέρα) 4 ποδῶν, ἐπικίνδυνος, *Τρίκλινος* ὀνομαζομένη. Σ. Ε. Λ.

— *[Ἱστορ.]* Ἡ κωμόπολις αὕτη τῆς Ἀ. Θράκης ἔκειτο περὶ τὰ 10 χιλιόμετρα ἀνατολικῶς τῆς Σηλυβρίας, εἰς ἣν ὑπήγετο διοικητικῶς καὶ ἐκκλησιαστικῶς. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς, ὅλοι Ἕλληνες, 1605 κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1920, κατεγίνοντο εἰς τὴν γεωργίαν, ἀμπελουργίαν, ναυτιλίαν, καὶ τὸ ἐμπόριον ἐν Κωνσταντινουπόλει, διετήρουν ἑλληνικὸν καὶ δημοτικὸν σχολεῖον διὰ διαφόρων κληροδοτημάτων καὶ εἶχον τρεῖς ἐκκλησίας, τῆς Ὁσίας

Digitized by Google

Παρασκευῆς, τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ τῶν Τεσσαράκοντα μαρτύρων. Σημαντικὸν ἐκπαιδευτικὸν ἵδρυμα, πλὴν τῶν κατωτέρων, ἦσαν τὰ «Ἀρχιγένεια διδασκαλεῖα θηλέων», γνωστὰ ἐν ὅλῃ τῇ Θράκῃ καὶ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, τὰ ὁποῖα ἵδρυσε τῷ 1857 ὁ Σαράντης Ἀρχιγένης, ἰατρός, καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς σχολῆς Κωνσταντινουπόλεως, καταγόμενος ἐξ Ἐπιβατῶν. Τὰ «Ἀρχιγένεια» ἐλειτούργουν ἀνελλιπῶς ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς των μέχρι τοῦ 1922. Αἱ Ἐπιβάται ἢ Ἐπίβατα, κατά τινας, ἐδέχθησαν τὸν Χριστιανισμὸν ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Δ' αἰῶνος. Εἰς τὰς Ἐπιβάτας ἔκτισε μέγαν πύργον ὁ δοὺξ Ἀλέξιος Ἀπόκαυχος κακὰ βουλευόμενος κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ. Τῷ 1347 εἰς τὸ φρούριον τῶν Ἐπιβατῶν κατέφυγεν ὁ Ἰωάννης Σεβαστοκράτωρ, ἀδελφὸς τῆς βασιλίδος Εἰρήνης, καὶ συνεζεύχθη τὴν ἀδελφὴν τοῦ Ἀλεξίου Ἀποκαύχου. Ἐν αὐτῷ τῷ πύργῳ εἶχε περιορισθῇ τῷ 1358 ὑπὸ τοῦ Καντακουζηνοῦ ὁ υἱός του Ματθαῖος, ἠλευθερώθη δὲ ὅταν παρῄτησε τὸν τίτλον τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ πύργος ἐσῴζετο μέχρι τοῦ 1878. Αἱ Ἐπιβάται ὑπέστησαν πολλὰ ἀπὸ τὰς ἀλληλοδιαδόχους ἐπιδρομάς. Τῷ 1452 ὁ Κεχαγιᾶ-βέης παρηγγέλθη ὑπὸ τοῦ σουλτάνου νὰ κατακόψῃ τοὺς κατοίκους τῶν Ἐπιβατῶν. Ὁ Δούκας λέγει ὅτι εἰς τὸν Καρατζάβεην, κατὰ τὸν χρόνον τῆς μετακομίσεως τοῦ τηλεβόλου ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως εἰς Κωνσταντινούπολιν, παρεδόθησαν ἡ Μεσημβρία, ἡ Ἀγχίαλος, ἡ Βιζύη, ὁ πύργος τοῦ Ἁγίου Στεφάνου καὶ τὸ φρούριον τῶν Ἐπιβατῶν. Κατὰ τὸν Τοῦρκον ὅμως ἱστορικὸν Χαντούμην αἱ Ἐπιβάται ὡς καὶ ἡ Σηλυβρία παρεδόθησαν εἰς τὸν Μωάμεθ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Κατὰ τὸν Νικηφόρον Γρηγορᾶν ὁ πύργος τῶν Ἐπιβατῶν ἦτο ὀχυρότατος καὶ δύσμαχος, μὲ ὑψηλὰς ἐπάλξεις, εἶχε πάντοτε ὕδωρ ἄφθονον δι' ὑπογείου δρόμου, ἦτο ἐφωδιασμένος μὲ ἀποθήκας διὰ τροφάς, ὥστε νὰ ἀνθίσταται εἰς μακρὰν πολιορκίαν. Αἱ Ἐπιβάται ἦσαν ἡ πατρὶς τῆς ὁσίας Παρασκευῆς, γεννηθείσης ἐν ἔτει 1150 καὶ ταφείσης ἐν Καλλικρατείᾳ, χωρίῳ ἀπέχοντι τρίωρον τῶν Ἐπιβατῶν. Τῷ 1639, ἐπὶ Παρθενίου τοῦ Α' καὶ τοῦ σουλτάνου Μουρὰτ τοῦ Δ', ὁ τῆς Μολδαβίας ἡγεμὼν Βασίλειος μετεκόμισε τὸ λείψανον τῆς ὁσίας ἐκ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριαρχικῆς ἐκκλησίας εἰς τὸ Ἰάσιον, ὅπου εὑρίσκεται μέχρι σήμερον. Οἱ Ἐπιβατηνοὶ θεωροῦν τὴν ὁσίαν ὡς πολιοῦχον αὐτῶν καὶ πολλάκις τὴν σωτηρίαν τῆς κωμοπόλεώς των ἀπέδωσαν εἰς αὐτήν. Μὲ τὴν συνθήκην τῆς ἀνταλλαγῆς τῷ 1922 οἱ Ἐπιβατηνοὶ ὑπεχρεώθησαν νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν πατρίδα των. Οἱ περισσότεροι αὐτῶν ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸ Μπαξὲ-τσιφλίκι παρὰ τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ἔκτισαν τὰς *Νέας Ἐπιβάτας*. Ε. Σ. Σ.

— **Ἐπιβάται, Νέαι**— *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Θεσσαλονίκης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 567. Κεῖται παρὰ τὴν θάλασσαν τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ *Μπαξὲ τσιχλίκ*, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγῶν. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Ἁγία Τριὰς* (κάτ. 350). Παράγει κυρίως δημητριακὰ (100.000 ὀκ.), μποστανικὰ (350 000) καὶ καπνὸν (15.000). Μετὰ τῆς Θεσσαλονίκης συγκοινωνεῖ δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χμτρ. 18) καὶ θαλασσίως δι' ἀτμακάτων. Δ. Ε. Μ.

ἐπιβατηγὸς (ὁ, ἡ), *—ὸν* (τό)· ὁ ἄγων ἐπιβάτας: «ἐπιβατηγὸν πλοῖον», ἄλλως *ἐπιβατικὸν* (βλ. λ.).

Ἐπιβατήρια (τὰ) *[Ἀρχαιολ.]*. —1) Ἑορτὴ τελουμένη εἰς ἀνάμνησιν τῆς παρουσίας ἢ τῶν ἐπιφανίων θεοῦ τινος. —2) Ἑορτὴ τελουμένη κατὰ τὴν καθιέρωσιν ἱδρύματός τινος, ἰδίως ναοῦ, ὡς τὰ παρ' ἡμῖν *ἐγκαίνια*. —Π.

ἐπιβατήριος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ κατάλληλος ἢ χρήσιμος πρὸς ἐπίβασιν· || «ἐπιβατήριος λόγος» ὁ λόγος διὰ τοῦ ὁποίου προσφωνεῖ τις τὴν πατρίδα του, ὅταν μετὰ μακρὰν ἀποδημίαν ἐπανέλθῃ· || τὸ οὐδέτ. *ἐπιβατήρια* ὡς οὐσιαστ. (βλ. λ.).

— **Ἐπιβατήριος** *[Μυθολ.]*. Ἐπίκλησις τοῦ Ἀπόλλωνος ταυτιζομένη πρὸς τὰς ἑτέρας ἐπικλήσεις τοῦ αὐτοῦ θεοῦ *ἐπιβήμιος, ἐμβατήριος, ἐμβάσιος, ἐκβάσιος, ἐκβατήριος*, καὶ σχετιζομένη μὲ τὴν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἀποδιδομένην εἰς τὸν Ἀπόλλωνα ἰδιότητα τοῦ προστάτου τῶν θαλασσοπορούντων καὶ καταπραΰντοῦ τῶν κυμάτων. Λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνος ἐπιβατηρίου μνημονεύεται ἐν Τροιζῆνι, ὅπου ὑπῆρχε καὶ ναὸς αὐτοῦ παρὰ τὸ τέμενος τοῦ Θησέως, ἱδρυθεὶς κατὰ τὴν παράδοσιν παρὰ τοῦ Διομήδους καταφυγόντος ὑπὸ τῆς τρικυμίας ἐκεῖ κατὰ τὴν ἐξ Ἰλίου ἐπιστροφήν του (*Παυσ.* Β' 32). Π. Ν. Π.

ἐπιβάτης (ὁ)· ὁ ταξιδεύων ἐπὶ πλοίου καὶ μὴ ἀνήκων εἰς τὸ *πλήρωμα* αὐτοῦ· || ὁ ἐπιβαίνων σιδηροδρόμου ἢ ἄλλου ὀχήματος.

—*[Ἀρχ.]* Ὠνομάζοντο *ἐπιβάται* οἱ στρατιῶται ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἐπέβαινον τῶν πολεμικῶν πλοίων τῶν Ἀθηναίων πρὸς ὑπεράσπισιν αὐτῶν, διάφοροι τῶν ἐρετῶν καὶ τῶν ὡς ναυτῶν ὑπηρετούντων. Ὁ συνήθης ἀριθμὸς τῶν ἐπὶ τῶν πλοίων στρατιωτῶν τούτων, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ Θουκυδίδου, ἦτο δέκα. Εἰς ἀρχαιοτέρους χρόνους φαίνεται ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιβατῶν ἦτο μεγαλύτερος καὶ ἔφθανε τοὺς τεσσαράκοντα, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος. Οἱ ἐπιβάται ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν θητῶν, ἀλλ' ἐν ἐκτάκτῳ περιστάσει ἐγίνοντο ἐπιβάται καὶ οἱ ἐκ τῶν ἀνωτέρων τάξεων, οἱ ἐκ τοῦ καταλόγου λεγόμενοι (*Θουκ.* 8, 24). [Βλ. καὶ λ. *ἐμβάται*] ΙΑΚ. Χ. Δ.

—*[Ναυτ. Ἐμπ. Δίκ.]* Καίτοι ὁ ἐμπορικὸς νόμος (ἄρθρ. 406) τὴν σύμβασιν μεταφορᾶς ἐπιβάτου ἀποκαλεῖ ναύλωσιν, δὲν ἐφαρμόζονται ἐπ' αὐτῆς ὅλαι αἱ περὶ ναυλώσεως διατάξεις, ἀντικείμενον τῆς ὁποίας εἶναι ἡ μεταφορὰ ἐμπορευμάτων, ἀλλ' αἱ εἰδικαὶ περὶ τῶν ἐπιβατῶν, ἐκτὸς ἐὰν τὰ συμβαλλόμενα μέρη ἐκανόνισαν τὰ περὶ αὐτῆς διαφορετικά. Κατ' ἐξαίρεσιν τὴν ναύλωσιν ὁλοκλήρου τοῦ πλοίου ἢ μέρους αὐτοῦ πρὸς συλλογικὴν μεταφορὰν ἐπιβατῶν, ἔστω καὶ μὴ ὡρισμένου ἀριθμοῦ, ἐξομοιοῖ ὁ ἐμπορικὸς νόμος πρὸς τὴν ναύλωσιν διὰ τὴν μεταφορὰν ἐμπορευμάτων, ἐφαρμοζομένων καὶ ἐπ' αὐτῆς διὰ τὴν ρύθμισιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἐκναυλωτοῦ καὶ ναυλωτοῦ τῶν περὶ ἐκείνης διατάξεων, ἐφ' ὅσον αὗται δὲν εἶναι ἀσυμβίβαστοι μὲ τὸ ἀντικείμενον τῆς συμβάσεως (ἄρθρ. 413). Ἡ σύμβασις μεταφορᾶς ἐπιβάτου εἶναι προσωπικὴ καὶ ὡς τοιαύτη ἀνεπίδεκτος μεταβιβάσεως ἐκ μέρους αὐτοῦ εἰς ἄλλον, ἐκτὸς ἂν συναινῇ ὁ πλοίαρχος (ἄρθρ. 416). Ἐὰν τὸ ταξίδιον τοῦ ἐπιβάτου ματαιωθῇ πρὸ τοῦ ἀπόπλου ἐξ αἰτίας αὐτοῦ, ὀφείλεται ὁλόκληρος ὁ ναῦλος· ἐὰν συνεπείᾳ δηλώσεως τοῦ ἐπιβάτου ἢ θανάτου, ἀσθενείας, ἀνωτέρας βίας ἀφορώσης αὐτόν, ὀφείλεται τὸ ἥμισυ τοῦ ναύλου· ἐὰν ἐξ αἰτίας τοῦ πλοιάρχου ὁ ναῦλος ἐπιστρέφεται μετ' ἀποζημιώσεως· ἐὰν ἐκ τύχης ἢ ἀνωτέρας βίας ἀφορώσης τὸ πλοῖον, ἐπιστρέφεται ὁ προκαταβληθεὶς ναῦλος ἄνευ οὐδεμιᾶς ἑκατέρωθεν ἀποζημιώσεως (ἄρθρ. 407). Ὅταν ὁ πλοῦς διακόπτεται μετὰ τὸν ἀπόπλουν, ἐὰν μὲν ὁ ἐπιβάτης ἀποβιβασθῇ ἑκουσίως εἰς λιμένα προσεγγίσεως πληρώνει ὁλόκληρον τὸν ναῦλον, ἐὰν ὅμως ὁ πλοίαρχος ἀρνῆται τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ πλοῦ ἢ εἶναι ὑπαίτιος τῆς ἀποβιβάσεως τοῦ ἐπιβάτου εἰς λιμένα προσεγγίσεως, ὑποχρεοῦται εἰς ἀποζημίωσιν, ἐὰν δὲ ὁ πλοῦς διακόπτεται ἐξ ἀνωτέρας βίας ἀφορώσης τὸ πλοῖον ἢ τὸν ἐπιβάτην, ὀφείλεται ναῦλος ἀνάλογος μὲ τὴν διανυθεῖσαν ἀπόστασιν. Οἱ κληρονόμοι τοῦ ἀποθανόντος ἐν ναυαγίῳ ἐπιβάτου δὲν ὀφείλουσι ναῦλον, ἀλλὰ καὶ δὲν δικαιοῦνται εἰς ἐπιστροφὴν τοῦ καταβληθέντος (ἄρθρ. 408). Ἡ ὑποχρέωσις διατροφῆς καὶ ἡ σχετικὴ δαπάνη βαρύνει τὸν πλοίαρχον, ἐκτὸς ἐναντίας συμφωνίας, ὅτε πάλιν ὑποχρεοῦται οὗτος νὰ χορηγῇ τροφὴν εἰς τοὺς μὴ ἔχοντας ἐπιβάτας ἀντὶ εὐλόγου τιμήματος (ἄρθ. 412). Αἱ περὶ ναυλώσεως διατάξεις ἐφαρμόζονται διὰ τὰ ἐπὶ τοῦ πλοίου πράγματα τῶν ἐπιβατῶν, χωρὶς νὰ ὀφείλεται ἰδιαίτερος ναῦλος, ἐκτὸς ἐναντίας συμφωνίας (ἄρθρ. 413). Ὁ πλοίαρχος δὲν θεωρεῖται ὑπεύθυνος διὰ τὰς ζημίας τῶν πραγμάτων τῶν ἐπιβατῶν, ἐὰν οὗτοι ἤθελον τηρήσει τὴν φύλαξιν αὐτῶν, ἐκτὸς ἐὰν ἡ ζημία προῆλθεν ἐκ πταίσματος τοῦ πλοιάρχου ἢ πληρώματος (ἄρθρ. 414). Ἡ ἐπιμέλεια διατηρήσεως τῶν πραγμάτων τοῦ θανόντος ἐπιβάτου ἀνατίθεται εἰς τὸν πλοίαρχον. Τὰ ἐπὶ τοῦ πλοίου πράγματα τοῦ ἐπιβάτου εἶναι προνομιακῶς ὑπέγγυα διὰ τὴν πληρωμὴν τοῦ ναύλου καὶ τῶν ἐξόδων τροφῆς, ὁσάκις αὕτη εἶναι εἰς βάρος τοῦ ἐπιβάτου. Ὁ πλοίαρχος ἔχει τὸ δικαίωμα ἐπισχέσεως τῶν πραγμάτων αὐτῶν μέχρι πληρωμῆς ναύλου καὶ ἐξόδων τροφῆς. Π. ΠΑΠΑΦΩΤΕΙΝΟΣ

ἐπιβατικός, *—ή, —ον*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς ἐπιβάτας, ὁ δι' αὐτοὺς προοριζόμενος: «ἐπιβατικὴ ἁμαξοστοιχία» κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν «ἐμπορικήν».

— **ἐπιβατικὴ** ***ἀεροστάθμη*** (κοιν. *καβαλλάρης*)· βλ. λ. *ἀεροστάθμη* (τ. Α' σ. 799 γ καὶ ἑξ.).

— **ἐπιβατικὴ** ***ἀκτὶς*** *[Γεωμ.]*. Καλεῖται *ἐπιβατικὴ* ἢ *πολικὴ ἀκτὶς* τὸ μῆκος τοῦ ἀνύσματος τοῦ ἔχοντος ἀρχὴν μὲν τὸν πόλον, πέρας δὲ τὸ σημεῖον τὸ ὁποῖον συνδέει μετ' αὐτοῦ. Ὁμοίως καὶ ἡ ἀπόστασις σημείου τινὸς ἐλλείψεως ἢ ὑπερβολῆς ἀπὸ τῆς μιᾶς τῶν ἑστιῶν αὐτῆς. —Ρ

—*[Ἀστρ.]* Καλεῖται *ἐπιβατικὴ ἀκτὶς* ἡ εὐθεῖα ἡ συνδέουσα τὸ κέντρον τοῦ Ἡλίου μετὰ τοῦ κέντρου ἑνὸς πλανήτου ἢ τὸ κέντρον πλανήτου πρὸς τὸ τοῦ δορυφόρου αὐτοῦ ἢ καὶ γενικῶς παντὸς οὐρανίου σώματος μετὰ τοῦ σημείου, περὶ τὸ ὁποῖον τοῦτο περιστρέφεται. —Ρ.

—**ἐπιβατικὴ** ***ἅμαξα, —ἁμαξοστοιχία***· βλ.λ. *ἅμαξα, ἁμαξοστοιχία*.

— **ἐπιβατικὴ** ***ἰδιότης*** *[Ὀρυκτολ.]*. Πᾶσα ἰδιότης τῆς κρυσταλλικῆς ἀνισοτρόπου ὕλης, ἡ ὁποία ἔχει διάφορον τιμὴν κατὰ τὰς διαφόρους διευθύνσεις. Τοιαῦται ἰδιότητες εἶναι π.χ. ἡ σκληρότης, παρουσιάζουσα πολλάκις διάφορον ἔντασιν κατὰ τὰς διαφόρους διευθύνσεις κρυστάλλου τινός, ἡ διαστολὴ τῶν κρυστάλλων συνεπείᾳ θερμάνσεως, ἡ διάδοσις τῶν φωτεινῶν ἀκτίνων διὰ μέσου τοῦ σώματος ἀνισοτρόπων κρυστάλλων κτλ. Γ. Κ. Γ.

— **ἐπιβατικὸν** (τό), ἢ *ἐπιβατηγὸν* (ἐξυπακ. *πλοῖον*). Νεολογισμὸς ὅστις ἐν ἀρχῇ, πρὸ τῆς γενικεύσεως τῆς χρήσεως τῶν ἀτμοπλοίων, ἐσήμαινε πᾶν ταχυδρομικὸν ἱστιοφόρον (κοινῶς *πακέτο*, γαλλ. paquebot, ἀγγλ. packet-boat, ἢ packet), ὅπερ ἐδέχετο περιστατικῶς καὶ ἐπιβάτας (*Παλάσκα* Ἑλλην. Γαλλικὸν λεξ. Ναυτ. Ὅρων, ἐν λ. paquebot). Τανῦν (κοιν. *ποστάλε*, γαλλ. paquebot à vapeur, ἀγγλ. steam-packet), σημαίνει, ἀντιστρόφως, πλοῖον κυρίως προωρισμένον πρὸς μεταφορὰν τῶν ἐπιβατῶν Α', Β' ἢ Γ' θέσεως, δυνάμει εἰσιτηρίων ἅτινα δέον νὰ ἐκδίδωνται ὀνομαστικὰ ὑπὸ τῶν ἑκασταχοῦ πρακτορείων τῆς ἑταιρείας ἢ τοῦ ἐφοπλιστοῦ εἰς ὃν τὸ πλοῖον ἀνήκει, δεχόμενον δὲ καὶ μεταφορὰν ταχ. σάκκων, ἢ ὑποχρεούμενον πρὸς τοῦτο, ἐὰν ἔχῃ συμβληθῇ πρὸς τὸ κράτος διὰ ταχυδρομικῆς συμβάσεως. Διαιροῦνται δὲ εἰς τρεῖς κατηγορίας: τὰ *ἀκτοπλοϊκὰ* (cabotiers), τὰ τῆς *πελαγοδρομίας* (grants cabotiers) καὶ τὰ *ὑπερωκεάνια* (transatlantiques). Ἡ πολυτέλεια τῶν κοιτωνίσκων καὶ τῶν αἰθουσῶν Α' καὶ Β' θέσεως καὶ τὰ μέσα εὐμαρείας βαίνουν αὔξοντα ἀπὸ θέσεως εἰς θέσιν καὶ ἀπὸ κατηγορίας εἰς κατηγορίαν, τῶν μεγάλων ὑπερωκεανίων ἐμφανιζόντων διάκοσμον ἀφθάστου πολυτελείας. Οἱ ἐπιβάται τρίτης θέσεως παραμένουν κατὰ τὸν διάπλουν ἐπὶ τῶν ἀκτοπλοϊκῶν εἰς τὸ κατάστρωμα, ὑπὸ σκηνὴν ἢ ὑπὸ τὰ *σπάρντεκς* (ὑπόστεγα ἀνοικτῶν χώρων), εἰς δὲ τὰ μεγαλύτερα ἔχουσιν ἴδιον διαμέρισμα, ἑστιατόριον καὶ ὑπνωτήριον κοινὸν μετ' ἀγκλιμάτων (κοκκέτες ἢ γιατάκια). Οἱ κανονισμοὶ ἐπιβάλλουν εἰς τὰ ἐπιβατικὰ πλοῖα τὴν λῆψιν ἰδιαιτέρων μέτρων πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν ἐπιβατῶν καὶ δὴ τὸν ἐφοδιασμόν των διὰ ζωνῶν σωσιβίων, ἰσαρίθμων πρὸς τὸ μέγιστον τῶν ἐπιβατῶν, δι' οὓς δύναται τὸ πρακτορεῖον νὰ ἐκδώσῃ εἰσιτήρια. Αἱ δι' ἐπιβάτας Α' καὶ Β' θέσεως τοιαῦται ζῶναι ἐντίθενται εἰς θήκην εἰς τὸ πρὸς τοὺς πόδας ἄκρον τοῦ ἀγκλίματος (κοκκέτας). Φορτηγά τινα, διεσκευασμένα ὅπως δέχωνται ὀλίγους ἐπιβάτας, εἰς θαλαμίσκους τινὰς ὑπὸ τὸ ἐπίστεγον, δὲν δύνανται νὰ χαρακτηρισθῶσιν ὡς *ἐπιβατικά*. Σ. Ε. Λ.

ἐπιβατόμετρον (τό). Συσκευὴ μετροῦσα αὐτομάτως τοὺς ἐπιβάτας ὀχήματός τινος. Εὑρίσκεται ἐπὶ τοῦ ὀχήματος καὶ εἶναι συνδυασμένη συνήθως πρὸς τὸ αὐτόματον μηχάνημα ἐκδόσεως εἰσιτηρίων, διακόπτουσα τὴν ἔκδοσιν ὅταν ὅλαι αἱ θέσεις εἶναι κατειλημμέναι.

ἐπίβδα (ἡ). Οὕτως ἐκαλεῖτο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἡ ἐπαύριον μιᾶς ἑορτῆς ἢ ἑνὸς γάμου, τὰ *μεθεόρτια*. Παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις ἐδηλοῦτο διὰ τῆς λέξεως ταύτης ἡ τετάρτη ἡμέρα τῆς ἑορτῆς τῶν Ἀπατουρίων, ὁπότε ἡ ἑορτὴ ἔληγεν. Ἐν γένει ἡ λέξις ἐσήμαινε τὸ τέλος τῶν ἑορτασμῶν καὶ τὴν ἔναρξιν τῶν καθημερινῶν κόπων, ἐξ οὗ καὶ ἡ φράσις «ἕρπειν πρὸς ταχεῖαν ἐπίβδαν», λεγομένη περὶ τοῦ τερματισμοῦ τῶν ἀπολαύσεων καὶ ἐνάρξεως τῶν λυπηρῶν ἐπακολούθων. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

ἐπίβδελλα (ἡ) (Epibdella) *[Ζῳολ.]*. Γένος σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρηματωδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *τριστομιδῶν*, περιλαμβάνον σκώληκας μὲ σῶμα πλατύτατον καὶ χρῶμα σκοτεινῶς καστανόν. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ζῶντα παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων θαλασσίων ἰχθύων. Δ. Ν. Π.

ἐπιβεβαιῶ (*—όω*), ἀόρ. *ἐπεβεβαίωσα—ἐπεβεβαιώθην*, παρακ. παθ. μετχ. *ἐπιβεβαιωμένος*· βεβαιῶ ἐπίσης, ἢ πρὸς τούτοις: «ἡ εἴδησις ἐπεβεβαιώθη διὰ νέου τηλεγραφήματος» || ἁπλῶς βεβαιῶ, ἀποδεικνύω τὴν ἀλήθειάν τινος: «τὰ πράγματα ἐπεβεβαίωσαν τὰς προβλέψεις μας», «ἡ εἴδησις δὲν ἐπιβεβαιοῦται».

ἐπιβεβαίωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐπιβεβαιοῦν*, βεβαίωσις: «εἴδησις χρῄζουσα ἐπιβεβαιώσεως» || πᾶν ὅ,τι ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν ἀμφισβητουμένου: «ἐπιβεβαίωσις τῆς ὑπονοίας, —τῆς προβλέψεως».

ἐπιβεβαιωτικός, *—ή, —όν*· ὁ φέρων ἐπιβεβαίωσιν, ὁ ἐπιβεβαιῶν: «ἐπιβεβαιωτικὴ πρᾶξις, —δήλωσις».—Ἐπίρρ. ***ἐπιβεβαιωτικῶς***.

ἐπιβεβλημένος, *—η, —ον*· παθ. μετχ. τοῦ *ἐπιβάλλομαι*· ὁ ὑπὸ τῆς ἀνάγκης λαμβάνων ὑπόστασιν, ἀπαραίτητος, ἀναπόφευκτος: «ἐπιβεβλημένη ὑποχρέωσις», «δαπάναι ἐπιβεβλημέναι», «ἐπιβεβλημένον καθῆκον».

ἐπιβήτωρ, *—ορος* (ὁ)· ὁ ἐπιβαίνων ἐπὶ συνουσίᾳ, ὀχευτής, βατευτής: «ἐπιβήτωρ ὄνος, —ἵππος, —κάπρος».

—*[Κανον. Δίκ.]* Ὁ ἀντικανονικῶς ἀνελθὼν εἰς ἐπισκοπικὸν θρόνον, ὑπάρχοντος μάλιστα κανονικοῦ ἐπισκόπου (βλ. λ. *ἐπιβαίνω*). Κ. Ι. Δ.

—*[Ζωοτεχν.]* Καλεῖται *ἐπιβήτωρ* ἢ ὀχεὺς ἄρρεν ζῷον χρησιμοποιούμενον διὰ τὴν ἀναπαραγωγὴν καὶ τὴν βελτίωσιν τοῦ εἴδους. Οἱ ἐπιβήτορες ἐκτὸς τῶν προσόντων, σχετικῶν μὲ τὴν διάπλασιν, τὴν ὑγιεινὴν κατάστασιν, τὸν χαρακτῆρα, τὴν ἰδιοσυγκρασίαν καὶ τὴν κληρονομικὴν ἱκανότητα, δέον νὰ

Digitized by Google

ἔχωσι γεννητικὰ ὄργανα κανονικά, ὅρασιν τελείαν, ἀναπνοὴν κανονικὴν καὶ καλοὺς βηματισμούς. Ἡ ἐξέτασις τῶν γεννητικῶν ὀργάνων δέον νὰ ἐκτελῆται μετὰ μεγάλης προσοχῆς πρὸς ἀποφυγὴν ἀνωμαλιῶν, αἵτινες δύνανται νὰ ἐπιφέρωσιν ἀνικανότητα. Πρὸς τούτοις δέον νὰ βεβαιωθῇ τις μήπως ἡ πτῶσις τοῦ πέους ἐπέρχεται ἐπὶ τῇ θέᾳ θήλεως ἐν ὀργασμῷ καὶ ἐν ἀνάγκῃ νὰ δοκιμασθῇ ὁ διὰ τὴν ἀναπαραγωγὴν προωρισμένος ἐπιβήτωρ. Ἐπίσης ἐνδείκνυται ὅπως δι' ἐπισταμένης ἐξετάσεως βεβαιωθῇ τις διὰ τὴν ἀκεραιότητα τῶν ὀργάνων τῆς ὁράσεως (διὰ τὴν μὴ ὕπαρξιν περιοδικῆς ὀφθαλμίας), τὴν κανονικότητα τῶν διαφόρων βηματισμῶν κατὰ τὴν ἐξάσκησιν καὶ τέλος τὴν κατάστασιν τῆς ἀναπνοῆς διὰ τὴν μὴ ὕπαρξιν πνευμονικοῦ ἐμφυσήματος, δυσπνοίας κτλ. Ἡ ἡλικία τῶν ἐπιβητόρων καθὼς καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιβάσεων τὰς ὁποίας οὗτοι δέον νὰ ἐκτελῶσι κατ' ἔτος ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ κάτωθι πίνακος: Ἵπποι: ἐπιβήτωρ 3—12 ἐτῶν διὰ 50—80 φορβάδας ἀναλόγως τῆς γενεᾶς· φορβὰς 3—14 ἐτῶν. Βόες: ταῦρος ἀπὸ 15 μηνῶν ἕως 6 ἐτῶν διὰ 50 αγελάδας· ἀγελάδες $1^1/_2$—12 ἐτῶν. Πρόβατα-αἶγες: ἄρρεν ἀπὸ 15 μηνῶν ἕως 5 ἐτῶν διὰ 40—60 θήλεα· θῆλυ 15 μηνῶν ἕως 5 ἐτῶν. Χοῖροι: ἄρρεν 8 μηνῶν ἕως 3 ἐτῶν διὰ 40—45 θήλεα· θῆλυ 10 μηνῶν ἕως 5 ἐτῶν. Κύνες: εἰς ἡλικίαν ἑνὸς ἔτους οἱ κύνες εἰσὶν ἱκανοὶ διὰ τὴν ἀναπαραγωγήν, οὐχ ἧττον διὰ τοὺς κύνας βελτιωμένης γενεᾶς ἐνδείκνυται ὅπως ἡ ἐπίβασις ἄρχεται ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἔτους. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀναπαύσεως ὁ ἐπιβήτωρ τρέφεται καὶ ἐργάζεται συνήθως ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι ἵπποι. Ἡ ἀργία καὶ ὁ ὑπερσιτισμὸς ἀντενδείκνυνται, διότι ἄγει εἰς πάχυνσιν, αἰτίαν στειρώσεως. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐπιβάσεως ἡ τροφὴ δέον νὰ περιέχῃ ἀφθόνους θρεπτικὰς καὶ τονωτικὰς οὐσίας (λευκωματώδεις). Ἡ βρώμη, ἡ κριθὴ καὶ τὰ ὀσπριοειδῆ παρέχουσι τὴν ἐπιζητουμένην τόνωσιν. Β. Χ.

ἐπιβιβάζω, *ἀόρ. ἐπεβίβασα—ἐπεβιβάσθην, παρακ. παθ. μετχ. δημοτ. ἐπιβιβασμένος·* κάμνω τινὰ νὰ ἐπιβῇ, κάμνω τινὰ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ πλοῖον, κοιν. *μπαρκάρω*, ἀντίθ. *ἀποβιβάζω* ‖ *μέσ. ἐπιβιβάζομαι·* εἰσέρχομαι εἰς τὸ πλοῖον, ἀντίθ. *ἀποβιβάζομαι* ‖ καθόλου, εἰσέρχομαι εἰς ὄχημα: «ἐπεβιβάσθημεν εἰς τὸν σιδηρόδρομον».

ἐπιβίβασις, *—εως (ἡ)·* τὸ ἐπιβιβάζειν, ἢ τὸ ἐπιβιβάζεσθαι, εἰσαγωγή, εἴσοδος εἰς τὸ πλοῖον, εἰς ὄχημα: «ἐπιβίβασις τῶν ταξιδιωτῶν, — τῶν ἀποσκευῶν, — τῶν γαιανθράκων»· εἰδικώτερον ἐπὶ τῶν ἐμπορευμάτων χρησιμοποιεῖται ἀντὶ τῆς λέξεως *ἐπιβίβασις* ἡ λέξις *φόρτωσις*.

ἐπιβιῶ (*—όω*)· ἐπιζῶ, ζῶ ἔτι, κατ' ἐξαίρεσιν ἢ κατ' ἀπροσδόκητον τρόπον, καὶ μετὰ τὸν θάνατον ἄλλων ἢ μετὰ γεγονός τι ὀλέθριον: «ἐπεβίου ὁ πατήρ, τῶν τέκνων ἀποθανόντων».

ἐπιβίωσις *—εως (ἡ)·* ἡ κατάστασις τοῦ *ἐπιβιοῦν*, τὸ νὰ ἐπιζῇ τις τῶν συγχρόνων ἢ τῶν μετ' αὐτοῦ ἐκλιπόντων.

— *[Κοινωνιολ.]* Καλοῦσι γενικῶς *ἐπιβιώσεις* ἐν τῇ κοινωνιολογίᾳ τὰς ἐκδηλώσεις ἐκείνας τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου, αἱ ὁποῖαι ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπάρχουν καὶ μετὰ τὴν ἐξαφάνισιν τῶν γενεσιουργῶν των αἰτίων. Ὁ Tylor, ὅστις ἐδημιούργησε καὶ τὸν ὅρον survival (ἡ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀπόδοσις τοῦ ὁποίου ὀφείλεται εἰς τὸν Ν. Γ. Πολίτην) ἀποδίδει τὸ φαινόμενον τοῦτο ἀφ' ἑνὸς εἰς τὴν δύναμιν ἀντιστάσεως, ἣν ἔχει ἑκάστη ἐπιβιοῦσα ἐκδήλωσις, καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν σχετικῶς μικρὰν ἀντίδρασιν, ἣν ἐν τῇ ἱστορικῇ της διαδρομῇ συνήντησεν αὕτη. Πλὴν ὅμως τῶν λόγων τούτων δύναται νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐπιβίωσιν ἐκδηλώσεώς τινος ἡ συνεμφάνισις καὶ ὑποβοηθητικῶν δυνάμεων μεγαλυτέρας ἰσχύος τῶν ἀντιδρωσῶν. Ἀπειρίαν σχετικῶν παραδειγμάτων δύναται ν' ἀνεύρῃ τις ἐν τῇ πάλῃ τοῦ Χριστιανισμοῦ κατὰ τοῦ ἐθνισμοῦ. Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία κατεπολέμησεν, ὅλαις δυνάμεσι, τὰς ἐθνικὰς «δεισιδαιμονίας», ἀλλὰ δὲν κατενίκησε πάντοτε ταύτας. Ὁσάκις παρετήρησεν ὅτι ἡ ἀντίστασις ἦτο πολὺ μεγάλη, ἠναγκάσθη νὰ καταλήξῃ εἰς συμβιβασμούς, δίδουσα μόνον νέον χρῶμα—συχνὰ πολὺ ἐπίπλαστον—εἰς παλαιὰς δεισιδαιμονίας. Ὡς ἐπιβίωσις δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ γενικῶς πᾶσα ἐκδήλωσις ἔχουσα τὴν ἀρχὴν της εἰς παλαιὰς ἐποχάς. Ὅταν διατηρῆται ἡ αἰτιολογικὴ συνέχεια μιᾶς ἐκδηλώσεως, ἡ ὁποία οὐδὲν τὸ ξενίζον ἢ ἔκτροπον παρουσιάζει, δὲν δύναται νὰ γίνεται λόγος περὶ ἐπιβιώσεως κατὰ τὸν Ν. Γ. Πολίτην. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἔχομεν πρὸ ἡμῶν ἐκδηλώσεις, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν ἀδιάσπαστον ἐξακολούθησιν προτέρου βίου. Ἐπιβιώσεις εἶναι ἐκεῖναι μόνον αἱ ἐκδηλώσεις, αἱ ὁποῖαι, ἀποτελοῦσαι λείψανα προγενεστέρων περιόδων, ἀπώλεσαν τὸν λόγον δι' ὃν ὑπῆρχον ἐν τῷ παρελθόντι, καὶ ἐσώθησαν παρ' ἡμῖν παραλόγως καὶ ἀκατανοήτως, προκαλοῦσαι τὴν ἀπορίαν αὐτῶν πρωτίστως τῶν ἐμμενόντων εἰς ταύτας, οἵτινες ἀναγκάζονται πρὸς ἐξήγησίν των νὰ ἐκφέρωσι παντοίας εἰκασίας καὶ νὰ δημιουργῶσιν ἐκ τῶν ὑστέρων αἰτιολογίας. Τοιαύτη εἶναι παραδείγματος χάριν ἡ συνήθεια τῆς μὴ τελέσεως γάμων κατὰ τὸν μῆνα Μάϊον, ἡ ὁποία, ἐνῷ σήμερον δὲν ἔχει καταφανῆ αἰτίαν (ὁ συσχετισμὸς της πρὸς τὸν κατὰ τὸν μῆνα τοῦτον ὀργασμὸν τῶν ὄνων εἶναι ἐκ τῶν ὑστέρων αἰτιολογία), εἰς παλαιοτέρους χρόνους ἦτο ἐπαρκῶς ἠτιολογημένη. Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ὁ Μάϊος ἦτο ὁ μὴν τῶν νεκρῶν. Κατ' αὐτὸν ἑωρτάζοντο τὰ Lemuria, καὶ διὰ τοῦτο, ὡς πλήρης ἀποφράδων ἡμερῶν, ἐθεωρεῖτο δυσοίωνος διὰ τὴν τέλεσιν γάμου. Οὕτως ἐνῷ ἐξέλιπεν ἡ γενεσιουργὸς αἰτία μιᾶς συνηθείας, παρέμεινεν ἡ συνήθεια.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *E. B. Tylor*, La civilisation primitive (Paris 1876—1878) A, σ. 81.— *V. Pareto* Traité de sociologie générale τ. A (1917), σ. 537 κ. ἑξ.—*N. Γ. Πολίτου*, Λαογραφία ἐν Λαογρ. Συμμεικτ.» τ. Α. σ. 6.— *Σ. Π. Κυριακίδου*, Αἱ γυναῖκες εἰς τὴν Λαογραφίαν, σ. 9 κ.ἑξ.— *Lavroff*, Quelques survivances dans les temps modernes ἐν «Devenir Social» τ. B. (1896), σ. 310 κ. ἑξ. Θ. Π.

ἐπιβλαβὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ἐπὶ βλάβῃ γινόμενος, βλαβερός, ἐπιζήμιος: «ἐπιβλαβὴς ἐνέργεια», «ἐπιβλαβὲς φαγητόν».—Ἐπίρρ. ***ἐπιβλαβῶς***.

ἐπιβλαστάνω, *ἀόρ. ἐπεβλάστησα·* βλαστάνω, αὐξάνω εἰς βλάστησιν κατόπιν.

ἐπιβλάστη (ἡ) *[Ζῳολ.]·* βλ. *βλαστόδερμα*.

ἐπιβλέπω *ἀόρ. ἐπέβλεψα·* βλέπω μετὰ προσοχῆς, ἐπικροτῶ, ἐποπτεύω, παρακολουθῶ τὴν πορείαν, τὴν ἐξέλιξιν, τὴν ἐπιτέλεσιν ἔργου τινὸς κττ.: «δὲν ἐπιβλέπει τὰ παιδιά του, — τὴν ὑπηρεσίαν του», «ἐπιβλέπει τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἔργων ἀδιαλείπτως», «δὲν ἐπέβλεψε μετ' ἐνδιαφέροντος», «Κύριε ἐπίβλεψον ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἴδε καὶ κατάρτισον...» ἤτοι βλέψον μετ' εὐμενείας, μετ' ἐνδιαφέροντος.

ἐπίβλεψις, *—εως (ἡ)·* ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐπιβλέπειν*, ἐπιτήρησις, ἐποπτεία, παρακολούθησις μετ' ἐνδιαφέροντος.

— **ἐπίβλεψις *ὑγειονομική*.** Ἀποτελεῖ αὕτη ἓν ἐκ τῶν ὑγειονομικῶν μέτρων, ἅτινα λαμβάνονται πρὸς πρόληψιν τῆς εἰσβολῆς καὶ τῆς διαδόσεως τῶν λοιμωδῶν καὶ ἐπιδημικῶν νοσημάτων, συνίσταται δὲ εἰς τὴν παρὰ ἁρμοδίου ὑγειονομικοῦ ἰατροῦ ἐπίσκεψιν ὡρισμένων ἀτόμων πρὸς παρακολούθησιν τῆς ὑγείας αὐτῶν. Σχετικῶς μὲ τὴν πρόληψιν τῆς ἐκ τῶν ἔξωθεν εἴς τι κράτος μεταδόσεως λοιμωδῶν νοσημάτων ἡ ὑγειονομικὴ ἐπίβλεψις ἐκτελεῖται ὡς ἑξῆς: οἱ διὰ ξηρᾶς ἢ θαλάσσης ἀφικνούμενοι ἐπιβάται (ἐφ' ὅσον βεβαίως προέρχονται ἐκ χώρας, εἰς ἣν ὑπάρχει ἐπιδημία τις), ἐξετάζονται ἀμέσως καὶ ἐπὶ τόπου ὑπὸ τῶν ὑγειονομικῶν ἰατρῶν καὶ ὅσοι τούτων εὑρεθῶσιν ὑγιεῖς ἐλευθεροκοινωνοῦσιν, ἐπιβαλλομένης αὐτοῖς τῆς ὑγειονομικῆς ἐπιβλέψεως, πρὸς τοῦτο δ' εἰδοποιοῦνται ἀμέσως αἱ ἀρχαὶ τῆς πόλεως, ἔνθα οὗτοι μεταβαίνουσιν, ἵνα διατάξωσι τὸν οἰκεῖον ἰατρὸν σχετικῶς. Προκειμένου περὶ μέτρων πρὸς καταστολὴν ὑπαρχούσης ἐπιδημίας, ἡ ὑγειονομικὴ ἐπίβλεψις ἐπιβάλλεται ἐπὶ πάντων τῶν συγκατοίκων ἢ ὁπωσδήποτε ἐλθόντων εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν ἀσθενῶν. Ἡ διάρκεια τῆς ὑγειονομικῆς ἐπιβλέψεως εἶναι διάφορος, ἀναλόγως τῆς ἐπιδημικῆς νόσου. Οὕτω προκειμένου περὶ πανώλους καὶ χολέρας διαρκεῖ αὕτη 5 ἡμέρας, περὶ κιτρίνου πυρετοῦ 6 ἡμέρας, περὶ ἐξανθηματικοῦ τύφου 14 ἡμέρας κλπ. Κ. ΚΕΡΕΣΤΕΤΖΗΣ

ἐπίβλημα (τό)· τὸ ἐπιβαλλόμενον, τὸ τιθέμενον ὡς ἐπικάλυμμα, ἅπλωμα, παραπέτασμα, ἐμπέτασμα ‖ ἐπίγραμμα, κοιν. *μπάλωμα*.

— *[Ἀρχ.]* Πᾶν φόρεμα φερόμενον ὡς ἐπενδύτης ἐπὶ τῆς κυρίως ἐνδυμασίας, ἄλλως λεγόμενον καὶ *περίβλημα*. Οὕτως ἐπιβλήματα ἐκαλοῦντο αἱ ἐξ ἐρίου ἐσάρπαι τῆς ἀρχαϊκῆς ἐποχῆς (βλ. λ. *πέπλος*), μεταγενεστέρως δὲ εἶδος ἐπενδύτου ἀποτελοῦν μέρος τῆς στολῆς τῶν τραγικῶν ὑποκριτῶν καὶ τῶν μάντεων. Τὸ τελευταῖον τοῦτο, εἰδικῶς ὀνομαζόμενον «ἄγρηνον», «γρῆνον» καὶ «γρῆνος», ἦτο δικτυωτὸν (φιλές), ἀπετέλει δὲ ἰδιάζον μέρος τῆς στολῆς τῶν ὑπηρετῶν τοῦ Βάκχου· τοιοῦτον εἰκάζεται ὅτι εἶναι καὶ τὸ εἰκονιζόμενον ἐπὶ θραύσματος ἀρχαίου ἀγάλματος, ὅπου ἡ ἐπὶ τῆς πόρπης κεφαλὴ Σιληνοῦ ἀποτελεῖ ἀσφαλὲς τεκμήριον, ὅτι τοῦτο ἀνήκει εἰς ἱερέα τοῦ Βάκχου. Ἐπιβλήματα ἐκαλοῦντο καὶ οἱ τάπητες, ὡς καλύπτοντες διάφορα μέρη τοῦ δωματίου. —Π.

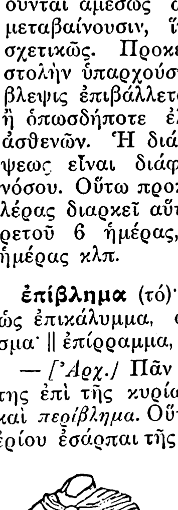

Ἐπίβλημα ἱερέως τοῦ Βάκχου (ἄγρηνον).

ἐπίβλημον (τὸ) (Epiblemum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἐνιαυσίους ἢ πολυετεῖς. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Αὐστραλίᾳ καὶ διακρινόμενα διὰ τὰ ὡραῖα, ἰώδη ἄνθη των. Δ. Ν. Π.

ἐπιβλής, *—ῆτος* (ὁ)· ὁ ἐπιβεβλημένος, που ‖ ὁ μοχλὸς δι' οὗ κλείεται ἡ θύρα, κοιν. *ἀμπάρα* ‖ πᾶν μεταλλικὸν τεμάχιον, ὅπερ, διὰ περιστροφῆς του περὶ γιγγλυμόν, χρησιμεύει ἵνα ἀσφαλίζῃ ἕτερον τεμάχιον ἢ ὀπὴν κλπ.: «ἐπιβλὴς περιστρόφου, —συνοχέως» κλπ.

ἐπιβλητικός, *—ή, —όν·* ὁ δυνάμενος νὰ ἐπιβάλλεται, σοβαρός, σεμνός, μεγαλοπρεπής: «ἑορτή—, κηδεία ἐπιβλητική,» ‖ «ἐπιβλητικὸς ἄνθρωπος» ὁ ἐπιβαλλόμενος· ὁμοίως: «ἐπιβλητικὸν ὕφος», «τρόπος ἐπιβλητικός»· ‖ τὸ οὐδέτ. ***ἐπιβλητικὸν*** ὡς οὐσ., ἡ δύναμις τοῦ ἐπιβάλλεσθαι: «δὲν ἔχει ἐπιβλητικόν». —Ἐπίρρ. ***ἐπιβλητικῶς***

ἐπιβλητικότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐπιβλητικοῦ, ἡ δύναμις τοῦ ἐπιβάλλεσθαι, τὸ *ἐπιβλητικόν*: «ἱκανὸς ἄνθρωπος, ἀλλὰ τοῦ λείπει ἡ ἐπιβλητικότης».

ἐπιβλήτιον (τό). Μικρὸς *ἐπιβλὴς* (βλ. λ.), χρησιμοποιούμενος ἰδίως εἰς τοὺς αὐτομάτους μηχανισμοὺς ὅπλων, πολυβόλων κλπ.

ἐπίβλητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐπιβεβλημένος, ὁ ἐπιτεθειμένος, πρόσθετος.

ἐπιβοήθεια (ἡ)· βοήθεια, ἐπικουρία.

ἐπιβοήθημα (τό)· τὸ ἐπὶ πλέον βοήθημα, ἐπικούρημα.

ἐπιβοήθησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐπιβοηθεῖν*, βοήθεια ἐπικουρία.

ἐπιβοηθητικός, *—ή, —όν·* ὁ πρὸς πρόσθετον βοήθειαν ὡρισμένος, πρὸς ἐπὶ πλέον βοήθειαν, ἐπικουρικός.—Ἐπιρρ. ***ἐπιβοηθητικῶς***.

ἐπιβοηθῶ (*—έω*)· βοηθῶ προσθέτως, προσφέρω βοήθειαν ἐπὶ πλέον, προσεπικουρῶ.

ἐπιβόημα (τό)· βοή, ἀναφώνησις, κραυγαὶ πλήθους.

— *[Ἀρχ.]* Ἡ εἰς ποικίλας περιστάσεις, γάμους, θριάμβους στρατηγῶν καὶ αὐτοκρατόρων, θεατρικὰς παραστάσεις, γυμναστικὰς ἐπιδείξεις κ. ἄ. ἐπιδοκιμασία τοῦ παρισταμένου πλήθους, γινομένη διὰ βοῆς, ἡ ἄλλως λεγομένη *εὐφημία*, *εὐλογία*, *ἔπαινος* καὶ λατ. acclamatio. —Π.

ἐπιβόησις (ἡ)· ἀναφώνησις, κραυγή, βοή.

— *[Ἀρχ.]* Εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας *ἐπιβόησις* ἐκαλεῖτο ἡ αἴτησις, δι' ἧς μέσῳ τοῦ «λυκειάρχου», τοῦ «ἀρχιερέως» ἢ ἀντιπροσώπου τῶν ἀρχιερέων ὑπεβάλλοντο πρὸς ἐπικύρωσιν εἰς τὸν τοπικὸν Ρωμαῖον κυβερνήτην αἱ ἀποφάσεις τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου. —Π.

ἐπίβοιον (τὸ) *[Ἀρχ.]*. Μικρὸν θῦμα σφαγιαζόμενον μετὰ τὴν θυσίαν βοὸς («τὸ ἐπὶ τῇ θυομένῃ βοὶ θυόμενον»). Τοιαύτη θυσία ἐκ προβάτου ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Φιλοχόρου καὶ Ἁρποκρατίωνος ὡς ἀπαραίτητος προσφορὰ πρὸς τὸν Πάνδροσον ὑπὸ παντὸς θύοντος βοῦν τῇ Ἀθηνᾷ. —Π.

ἐπιβόλαιον (τὸ) *[Ἀρχ.]*. Εἶδος ἐνδύματος φερόμενον ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἐνδυμάτων ὡς ἐπανωφόριον. Ταυτίζεται πρὸς τὸ *ἐπίβλημα*, *περίβλημα*, *περιβόλαιον*, *ἀμπεχόνην* καὶ τὰ ρωμαϊκὰ amictus, amiculum. —Π.

ἐπιβολεὺς (ὁ) *[Μεταλλοτεχν.]*. Καλοῦνται *ἐπιβολεῖς* διάφορα ὄργανα, δι' ὧν ἐπιτυγχάνονται ἐν θερμῷ ἢ καὶ ψυχρῷ ἀποτυπώσεις ἐπὶ μετάλλων, ἢ ἐξασκοῦνται θλιπτικαὶ δυνάμεις ἐπὶ διαφόρων σωμάτων.

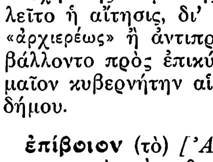

α β γ

Σχ. 1. *Ἐπιβολεῖς σιδηρουργοῦ.*

Ἐν τῇ κατεργασίᾳ τοῦ σιδήρου διὰ σφυρηλασίας τὴν ὀνομασίαν φέρουν: α') ἐργαλεῖον ἐκ σιδήρου ἢ χάλυβος, δι' οὗ δίδεται πρισματικὴ ἢ κυλινδρικὴ μορφὴ εἰς σιδηρᾶ τεμάχια, ὑφιστάμενα ταυτοχρόνως ἐπιμήκυνσιν (σχ. 1, α', β', καὶ 2) ἢ δίδεται πρισματικὸν ἢ σφαιρικὸν σχῆμα (σχ. 1, γ') εἰς τὰ ἄκρα στελεχῶν κλπ. β') ἐργαλεῖον, δι' οὗ κατασκευάζονται αἱ κεφαλαὶ τῶν ἥλων (σχ. 3) καὶ γ') τοῦτον, δι' οὗ δίδεται κυματοειδὴς μορφὴ εἰς σιδηρᾶ ἐλάσματα. Ἐν τῇ νομισματικῇ *ἐπιβολεὺς* εἶναι τεμάχιον ἐκ χάλυβος, φέρον τὰ πρὸς ἀποτύπωσιν ἐπὶ τῶν κερμάτων σχήματα.

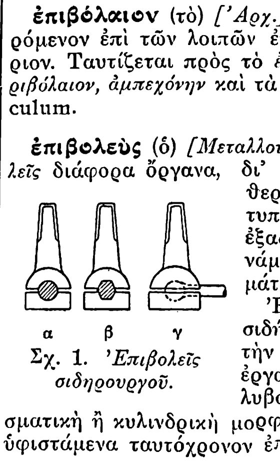

Σχ. 2. *Διεθνὴς ἐπιβολεὺς ὃν στηρίζουν συνήθως ἐπὶ τῆς βάσεως τοῦ ἄκμονος.*

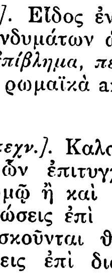

Σχ. 3. *Ἐπιβολεὺς πρὸς κατασκευὴν κεφαλῶν ἐπὶ τῶν ἥλων.*

Digitized by Google

Ὁ ὅρος ἀναφέρεται ἐπίσης ἐν τῇ μεταλλευτικῇ εἰς τεμάχιον μηχανισμοῦ τινος ἐν εἴδει μύλου, χρησιμεύοντος διὰ τὴν σύνθλιψιν καὶ θραῦσιν τοῦ μεταλλεύματος καὶ ἐν τῇ ἀγγειοπλαστικῇ εἰς ὄργανον χρησιμοποιούμενον διὰ τὴν μάλαξιν τῆς πλαστικῆς μάζης. Ε. Γ. Α.

ἐπιβολὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιβάλλειν ἢ ἐπιβάλλεσθαι (βλ. λ. *ἐπιβάλλω*): «ἐπιβολὴ σφραγῖδος ἐπὶ μετάλλου», «ἐπιβολὴ φόρων», «ἔχει μεγάλην ἐπιβολὴν ἐπὶ τῶν ὑφισταμένων του» ‖ εὐρεῖα ἔκτασις σκοποῦ: «ἔργον μεγάλης ἐπιβολῆς».

—*[Βιολ.]* Καλεῖται *ἐπιβολὴ* ὁ τρόπος, καθ' ὃν ἀναπτύσσεται τὸ ἐνδόδερμα τοῦ γαστριδίου. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἀναπτύξεως ἀπαντᾷ εἰς τὸ ᾠόν, ἐν τῷ ὁποίῳ αἱ θρεπτικαὶ οὐσίαι εὑρίσκονται ἐν περισσείᾳ καὶ καταλαμβάνουσι σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν τὴν μᾶζαν τοῦ ᾠοῦ, πλὴν τοῦ πόλου τοῦ μετασχηματισμοῦ, ὅπου εὕρηται τὸ ζῶν πρωτόπλασμα καὶ ὁ πυρήν. Δ. Ν. Π.

—*[Φιλοσ.]* Ὀνομάζουν *ἐπιβολὴν* (ascendant) τὴν ἐπίδρασιν ἑνὸς προσώπου ἐπὶ ἄλλου, ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ κυρίως ἐπιπέδου, δυνάμει τοῦ αἰσθήματος τῆς ὑπεροχῆς τὸ ὁποῖον ἐμπνέει. Τὴν αὐτὴν ἐπίδρασιν δυνατὸν νὰ ἐξασκήσῃ ἡ κοινὴ γνώμη καὶ πᾶσα κοινωνικῶς κεκυρωμένη γενικὴ ἀντίληψις ἢ συνήθεια. Κατὰ τὸν Κὸντ ἡ πρόοδος τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας συνίσταται ἀκριβῶς εἰς τοῦτο: νὰ αὐξάνουν εἰς ἐπιβολὴν αἱ ἱκανότητες ἰδίως ἐκεῖναι, αἵτινες εἰς τὴν πρωτόγονον κατάστασιν ἦσαν ἀσθενέστεραι. Ἀντίθετος ἀλλὰ συντεταγμένη ἔννοια ἡ *ὑποβολή*, τὴν ὁποίαν ὑφιστάμεθα παρὰ προσώπων καὶ πραγμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα συνειδητῶς ἢ ὑποσυνειδήτως ἀναγνωρίζομεν ὑπεροχήν τινα. Σ. Λ.

—*[Ἀρχ. Δίκ.]* Πρόστιμον, ὅπερ ἐδικαιοῦντο νὰ ἐπιβάλλωσιν οἱ ἐν Ἀθήναις ἄρχοντες, ἡ βουλή, ὁ Ἄρειος Πάγος καὶ οἱ διάφοροι ἐπιμεληταί. Τὸ πρόστιμον τοῦτο ἦτο ἀναγκαίως μικρόν, δεδομένου ὅτι ἐπεβάλλετο διὰ μικρὰς παραβάσεις. Ἐν περιπτώσει ἀρνήσεως τῆς καταβολῆς αὐτοῦ, παρεπέμπετο ὁ ἀρνούμενος εἰς τὸ δικαστήριον. Ἦτο ἀνέκκλητον, οὐδὲν δὲ ἕτερον ἔνδικον μέσον ἐχώρει κατ' αὐτοῦ. Οὕτως ἠδύνατο νὰ ἐπιβληθῇ *ἐπιβολὴ* παρὰ τοῦ ἄρχοντος, ὡς προστάτου τῶν ἐπικλήρων κατὰ τοῦ ἀμελοῦντος τὰς ὑποχρεώσεις του συγγενοῦς αὐτοῦ, ἢ κατὰ τοῦ κακομεταχειριζομένου ὀρφανόν, ἢ κατὰ τοῦ ἀρνουμένου τὴν ἐμφάνισιν ἢ παράστασιν πράγματος. Ι. Δ. ΖΕΠΟΣ

—*[Βυζαν. Δίκ.]* Κατὰ τὰς νεαρὰς 128 κεφ. 7, 164 καὶ 165: «Ἐπιβολή ἐστιν ἐπίδοσις ἀπόρου κτήσεως πρὸς συγκληρονόμους ἢ συντελεστὰς ἢ ὁμοχώρους ἢ ὁμοκήνσους».

Ἡ ἐπιβολὴ συνεδέετο μὲ τὸ φορολογικὸν σύστημα τῶν Ρωμαίων, ἦτο δὲ ἀποτέλεσμα τῆς βαρείας φορολογίας. Ἴχνη τῆς ἐπιβολῆς ἐφάνησαν ἀπὸ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, ὅστις, ὅπως προμηθευθῇ χρήματα ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους του, ἀνεθεώρησε τὸν κῆνσον (ἀπογραφὴν τῶν περιουσιῶν) καὶ ἀνεβίβασε τὰς συντελείας (φόρους) εἰς τὸ ἀνώτατον σημεῖον. Τούτου ἕνεκα ἡ πληρωμὴ τῶν φόρων καθίστατο ἐνίοτε ἀδύνατος, ἰδίως ἐκ μέρους τῶν γεωργῶν, οἵτινες κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν ἀξίωμα ἐθεωροῦντο ὄργανα πρὸς συντήρησιν καὶ ἐνδυμασίαν τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς καὶ τοῦ στρατοῦ, παρ' ὧν μόνον χρήματα ἐζήτει τὸ κράτος καὶ οἵτινες ἠναγκάζοντο οὕτω νὰ ἐγκαταλείπουν τὰ κτήματά των. Ὁσάκις συνεπῶς τὸ ἄκαρπον κτῆμα δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὴν καταβολὴν τοῦ ἐπιβαλλομένου φόρου, εἰσεπράττετο οὗτος ἐκ τῆς ἄλλης κινητῆς ἢ ἀκινήτου περιουσίας τοῦ κυρίου τοῦ κτήματος. Μὴ ὑπαρχούσης τοιαύτης περιουσίας, τὸ κτῆμα ἐγκατελείπετο ὑπὸ τοῦ κυρίου αὐτοῦ, προσεφέρετο δὲ ὡς ἰδιοκτησία εἰς πάντα ἀναδεχόμενον καὶ τὰ κτηματικὰ βάρη. Ἐὰν ὅμως οὐδεὶς ἀνεδέχετο οἰκειοθελῶς τὸ κτῆμα τοῦτο μὲ τοὺς ὅρους αὐτούς, τότε τοῦτο *ἐπεβάλλετο* ἀναγκαστικῶς εἰς ἰδιοκτήτας ἄλλων ἀγρῶν, τοιοῦτοι δὲ ἦσαν οἱ ἐν τῷ ὁρισμῷ ἀναφερόμενοι.

Διὰ τῆς νεαρᾶς 128, ζ', ὡρίζετο ὁ τρόπος, καθ' ὃν ἐπεβάλλετο ἡ ἐπιβολὴ καὶ ὁ χρόνος καθ' ὃν ἤρχιζεν ἡ ὑποχρέωσις τῆς καταβολῆς παρ' αὐτοῦ τῶν φόρων, ἐπίσης ὡρίζετο τὸ δικαστήριον εἰς ὃ ἔδει νὰ εἰσαχθῇ ἡ ἔφεσις κατὰ τῆς ἀποφάσεως τοῦ ἄρχοντος, ὅστις ἀπεφαίνετο περὶ τοῦ ὑποχρέου νὰ δεχθῇ τὸ ἄπορον κτῆμα. Τῆς ἐπιβολῆς προηγεῖτο ἔγγραφος ἐξέτασις «παρὰ τῷ τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντι καὶ ψῆφος αὐτοῦ διορίζουσα τὸν ὀφειλέτην δέξασθαι τὴν ἐπιβολήν».

Αἱ περιπτώσεις καθ' ἃς ἐχώρει ἡ ἐπιβολὴ ὡς καὶ ὁ χρόνος τῆς παραδόσεως ὁρίζονται ὡς ἑξῆς: «Εἴποτε δὲ συμβαίνῃ κύριος οἱασδήποτε κτήσεως ἢ ἐγένετο ἄφαντος ἢ ἀδυνατῇ νὰ καταβάλλῃ τὰ δημόσια τέλη.... τότε παραχρῆμα παρεδίδετο εἰς τοὺς ὑποχρέους, δηλαδὴ τοὺς κεκτημένους ὁμόδουλα ἢ ὁμόκηνσα χωρία».

Διὰ τῆς νεαρᾶς 166 ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπέφερεν ἄλλας μεταβολὰς καὶ ὥρισεν ὅτι ἡ ἐπιβολὴ ἐφημόζετο οὐ μόνον ἐπὶ γεωργικῶν κτημάτων, οὐχὶ δὲ ἐπὶ οἰκιῶν ἢ ἄλλων πραγμάτων. Ἡ ἐπιβολὴ ἐθεωρεῖτο πάντοτε ὡς μέσον καταθλιπτικόν, δι' ὃ ὑπὸ τῶν χρονογράφων χαρακτηρίζεται ὡς «κάκωσις» ἢ «παράλογον ἄχθος». Βραδύτερον κατηργήθη, ἐχρησίμευσε δὲ ὡς βάσις τῆς περὶ προτιμήσεως νεαρᾶς διατάξεως τῶν κατόπιν αὐτοκρατόρων Ρωμανοῦ τοῦ Λεκαπηνοῦ καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου. Μ. Π. Ε.

—*[Ναυτ.]* Στροφὴ τῆς πρώρας τοῦ πλοίου πρὸς ὡρισμένην κατεύθυνσιν (βλ. λ. *ἐπιβάλλω* [Ναυτ.]).

—*[Μεταλλοτ.]* Ἐν τῇ μεταλλοτεχνίᾳ καλεῖται *ἐπιβολὴ* (γαλλ. estampage, étampage) ἡ τύπωσις, ἔκκρουσις ἢ ἐκκόλαψις, ἡ κοπὴ (κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ κρούσις), ἡ μηχανικὴ δηλαδὴ κατεργασία, δι' ἧς δίδεται ὡρισμένον σχῆμα εἰς τεμάχιον μετάλλου πεπυρακτωμένου ἢ ψυχροῦ, ὡς καὶ χαρτονίου, δέρματος κτλ. τοποθετημένου ἐπὶ ἄκμονος δι' ἐπικρούσεως αὐτοῦ δι' εἰδικοῦ ἐργαλείου. Τὸ ἐργαλεῖον, καὶ πολλάκις ὁ ἄκμων, φέρει ἐν εἰσοχῇ τὸ ἀποτύπωμα τοῦ σχήματος τοῦ ἀντιστοιχοῦντος ἐν ἐξοχῇ εἰς ἐκεῖνο τὸ σχῆμα τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ λάβῃ τὸ ἀντικείμενον. Τὸ ἐργαλεῖον καλεῖται *ἐπιβολεύς, μήτρα, ἐκκολαπτικὸς τύπος, καλούπι.*

Ἡ ἐπιβολὴ γίνεται διὰ κρούσεως, ἐνῷ ἡ *κοίλανσις* ἢ *ἔκπίεσις* (emboutissage) διὰ πιέσεως. Καὶ εἰς μὲν τὴν χειροτεχνουργίαν γίνεται χρῆσις τοῦ *ἐπιβολέως* (βλ. λ.), διὰ τοῦ ὁποίου εἴτε κτυπᾷ ἀπ' εὐθείας ὁ τεχνίτης, ἢ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπακουμβῶντος ἐπὶ τοῦ τεμαχίου καὶ καλουμένου τότε βαρειοπούλα κτυπᾷ διὰ βαρειᾶς ἢ ἄλλης σφύρας (σχ. 1). Ὅταν δὲ γίνεται χρῆσις μηχανῆς, ὑπάρχει μᾶζα φέρουσα τὴν μήτραν, ἥτις ἀνυψώνεται διὰ λωρίου ἢ ἄξονος, κινουμένων μέσῳ ἐμπλοκέως ὑπὸ τῆς μηχανῆς καὶ ἐνίοτε διὰ τῶν χειρῶν, καὶ εἶτα ἀφήνεται νὰ καταπίπτῃ διὰ τοῦ βάρους αὐτῆς ἢ διὰ τῆς ἐνεργείας τῆς μηχανῆς ἐπὶ τῶν τεμαχίων, διὰ τοῦ ἐμπλοκέως, ὅστις ἐνεργεῖ τὴν ἀπόζευξιν τῆς μάζης ἀπὸ τοῦ κινητηρίου ἄξονος. Ἡ συσκευὴ αὕτη, λίαν διαδεδομένη σήμερον, ὀνομάζεται *κριὸς* (σχ. 2).

Σχ. 1. *Χειροτεχνουργικὴ ἐπιβολή.*

(Ἄνω: ἐπιβολεὺς Κάτω: ἄκμων. Μεταξὺ αὐτῶν τὸ πρὸς κατεργασίαν τεμάχιον.)

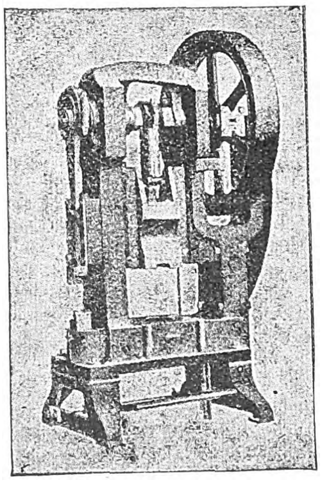

Σχ. 2. *Κριός.*

Ἡ ἐπιβολὴ χρησιμοποιεῖται εὐρύτατα ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων διὰ τὴν κοπὴν νομισμάτων, κοσμημάτων ἢ διαφόρων ἄλλων ἀντικειμένων, ὡς καὶ εἰς τὴν ὡρολογοποιΐαν διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ὀδοντωτῶν τροχῶν, εἰς τὴν πεταλωτικὴν διὰ τὴν διάτρησιν τῶν πετάλων, εἰς τὴν μικροσιδηρουργίαν, εἰς τὴν μεταλλοτεχνίαν παντὸς εἴδους μετάλλων, εἰς τὴν κατασκευὴν πλείστων σιδηρῶν ἀντικειμένων καὶ μερῶν μηχανῶν (σχ. 3), ἔχει δὲ φθάσει εἰς μέγιστον βαθμὸν τελειότητος. Θ. Χ.

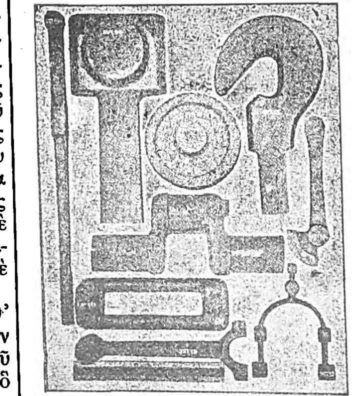

Σχ. 3. *Τεμάχια κατεσκευασμένα δι' ἐπιβολῆς.*

ἐπίβολος (ὁ) *[Ἀρχ.]*· τεμάχιον τοῦ τροχοῦ τοῦ ἀρχαίου ἅρματος, τὸ ἄλλως καλούμενον «*παραξόνιος*» (λατιν. obex), δι' οὗ συνεκρατεῖτο ὁ ἄξων ἐν τῇ «χοινικίδι» τοῦ τροχοῦ. Ὁ ἐπίβολος ἐστερεοῦτο διὰ μικρᾶς σφηνός, τοῦ «ἐμβολοδέτου». — Π.

— **ἐπίβολος** *(βυθός)* *[Ὑδρογρ.]* (γαλλ. fond de bonne tenue, ἀγγλ. good holding ground). Ὅρος τοῦ ἐπισήμου ναυτικοῦ ὀνοματολογίου, παραληφθεὶς παρὰ τοῦ Ἀρριανοῦ, παρ' ᾧ πολλαχοῦ ἀπαντᾷ, σημαίνων βυθὸν ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξασφαλίζεται ἡ ἀγκυροχία. Ὅπως καὶ εἰς τὰς ξένας συγχρόνους γλώσσας, οὕτω καὶ εἰς τὴν κοινὴν τῶν ναυτικῶν μας διάλεκτον ἀποδίδεται διὰ περιφράσεως: ποῦ πιάνουν οἱ ἄγκυρες καλὰ (λατιν. ancoris firmum). Τὸ ἀντίθετον *δυσεπίβολος.* Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **ἐπίβολος** *(ἱστός)* *[Ναυτ.]*· βλ. *ἐπήβολος.*

Ἐπίβουλα *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ἑτέρα ὀνομασία τῆς πόλεως *Ἄθρουλα* (βλ. λ.) τῆς Εὐδαίμονος Ἀραβίας.

ἐπιβουλεύω, *ἀόρ. ἐπεβούλευσα,* — *ἐπεβουλεύθην*· σκέπτομαι κακὸν κατά τινος, ἐχθρεύομαι, προσπαθῶ νὰ βλάψω τινά ‖ εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν τὸ μέσ. *ἐπιβουλεύομαι* ἀντὶ τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐχθρεύομαι: «μὲ ἐπιβουλεύεται ἀνέκαθεν», «ἐπιβουλεύεται τὴν ζωήν, — τὴν τιμήν, — τὴν περιουσίαν μου».

ἐπιβουλὴ (ἡ)· ἡ διάθεσις τοῦ ἐπιβουλεύειν, κρύφια σχέδια κατά τινος ‖ φράσις: «ἐξ ἐπιβουλῆς» ἐπιβούλως, κακεντρεχῶς: «πάντα ταῦτα ἐνήργησεν ἐξ ἐπιβουλῆς».

— **ἐπιβουλὴ** *κατὰ τῆς ἰδίας ζωῆς* *[Καν. Δίκ.].* Ὁ ὑγιαίνων ἐκτεμὼν ἑαυτὸν λαϊκὸς στερεῖται τῆς θείας κοινωνίας ἐπὶ ἔτη τρία καὶ δὲν δύναται νὰ κληρωθῇ, κληρικὸς δ' ὢν καθαιρεῖται ὡς ἐπίβουλος τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δημιουργίας ἐχθρός. Ἐκτεμὼν δ' ἑαυτὸν λογίζεται καὶ ὁ ἄλλῳ ἑκὼν ἑαυτὸν εἰς ἐκτομὴν παρασχών. Τοὐναντίον οἱ ἐν νόσῳ ὑπὸ ἰατρῶν χειρουργηθέντες ἢ ὑπὸ βαρβάρων ἐκτμηθέντες καὶ κληρικοὶ δύνανται νὰ γένωνται καὶ τοιοῦτοι ἤδη ὄντες δὲν τιμωροῦνται (πρβλ. ἀποστ. καν. κα'—κδ', καν. α' τῆς Α' Οἰκουμενικῆς συνόδου, καν. η' τῆς Α' καὶ Β' συνόδου καὶ *Βαλσαμῶνος* ὑπόμνημα εἰς καν. ιγ' *Βασιλείου* τοῦ *Μ.* ἐν «Συντάγματι ἱερῶν κανόνων» ἐκδ. *Γ. Α. Ράλλη* καὶ *Μ. Ποτλῆ* τόμ. Δ' σελ. 133). Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας ὥρισεν ὅτι οἱ ἀκρωτηριάζοντες ἑαυτοὺς πρὸς ἀποφυγὴν τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας παραδίδονται εἰς τὰς curias. Ὁ Οὐαλεντινιανὸς ἠπείλησε κατὰ τῶν τοῦτο πραττόντων τὴν ποινὴν τοῦ διὰ πυρὸς θανάτου (πρβλ. Θεοδοσιαν. Κώδ. νόμ. 1, VII 22 καὶ νόμ. 5, VII 13). Ἐν τῷ ρωμαϊκῷ Ἐκκλησίᾳ ἀπειλεῖ ποινὰς κατὰ τῶν ἐπιβουλευομένων τὴν ἰδίαν ζωὴν ὁ κανὼν 2350 § 2 τοῦ κώδικος τοῦ κανονικοῦ δικαίου. Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

ἐπιβουλία (ἡ) (Epibulia) *[Ζῳολ.].* Γένος σιφωνοφόρων τῆς οἰκογενείας τῶν *διφυϊδῶν*, περιλαμβάνον ζῳάρια διακρινόμενα ἰδίως ἐκ τῆς νηκτικῆς αὐτῶν κύστεως, ἥτις κατὰ τὸ διάνοιγμά της φέρει προσακτρίδας σχηματιζούσας σκιάδιον. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ὧν δύο ἀπαντῶσιν ἐν τῇ Μεσογείῳ θαλάσσῃ. Δ. Ν. Π.

ἐπίβουλος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἐπιβουλεύων, ὁ προσπαθῶν νὰ βλάψῃ τινὰ κρυφίως καὶ ὑπούλως, ὁ σχεδιάζων κακά, δόλιος: «ἐπίβουλος ἄνθρωπος» ‖ «ἐπίβουλος πρᾶξις,—λόγος» ὁ δι' οὗ ἐπιτυγχάνεται κακόν, ὁ ἐξ ἐπιβουλῆς προερχόμενος.—Ἐπίρρ. *ἐπιβούλως.*

ἐπίβουλος (ὁ) (Epibulus) *[Ζῳολ.].* Γένος ἰχθύων ἀκανθοπτερυγίων τῆς οἰκογενείας τῶν *λαβριδῶν*, περιλαμβάνον ἓν εἶδος ἰθαγενὲς τῶν ἰνδικῶν παραλίων. Δ. Ν. Π.

ἐπιβοῶ (—*άω*), *ἀόρ. ἐπεβόησα,* κράζω, φωνάζω δυνατά, ἀνακράζω: «ἐπιβοῶσι, ζήτω ἡ ἐλευθερία!» ‖ μέσ. *ἐπιβοῶμαι*· προσκαλῶ εἰς βοήθειαν: «ἐπιβοῶνται τοὺς συμμάχους».

ἐπιβράβευσις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐπιβραβεύω* (βλ. λ.).

ἐπιβραβευτικός, —*ή,*—*όν*· ὁ χρησιμεύων πρὸς ἐπιβράβευσιν, ὁ ἐπιβραβεύων.

ἐπιβραβεύω, *ἀόρ. ἐπεβράβευσα,— ἐπεβραβεύθην*· βραβεύω ἐπί τινι, ἀπονέμω βραβεῖον δι' ἔργον τι ‖ ἱκανοποιῶ, ἀμείβω ἠθικῶς τοὺς κόπους, τὴν προσπάθειαν, τὴν ἀρετήν τινος: «ἡ ἐκλογή του ὡς ἀκαδημαϊκοῦ ἐπεβράβευσε τοὺς ἐπιστημονικοὺς μόχθους του».

ἐπιβράδυνσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιβραδύνειν, βραδυτέρα κίνησις, ἐλάττωσις τῆς ταχύτητος, ἀντίθ. *ἐπιτάχυνσις*· ἡ εἰς περαιτέρω χρόνον ἀναβολή: «ἐπιβράδυνσις τῆς ἐξοφλήσεως ἑνὸς χρέους».

— *[Φυσ.]* Ἐν κινήσει ὁμαλῶς ἐπιβραδυνομένῃ (τῆς ὁποίας δηλαδὴ ἡ ταχύτης βαίνει ἐλαττουμένη) καλεῖται *ἐπιβράδυνσις* ἡ ἐλάττωσις, ἣν ὑφίσταται ἡ ταχύτης ἐν τῇ μονάδι τοῦ χρόνου.

— *[Μουσ.]* Μουσικὸς ὅρος ἀποδίδων τὸν ἐπικρατοῦντα ἰταλικόν: *ἀλλαργκάντο* (allargando), *ριτεράντο* (riterando), ἢ *ραλλεντάντο* (rallentando) καὶ σημαίνων ὅτι πρέπει νὰ ἐπιβραδύνηται ἡ ἀγωγὴ τῆς μουσικῆς φράσεως, ἐφ' ἧς εἶναι ἀναγεγραμμένος ὁ ὅρος οὗτος. Γ. Σ.

ἐπιβραδυντὴρ *[Μηχαν.].* Ὀνομάζεται οὕτω πᾶν μηχανικὸν σύστημα χρησιμεῦον εἰς τὸ νὰ ἐπιβραδύνῃ ἐπί τι χρονικὸν διάστημα ἔναρξιν λειτουργίας τινὸς ἢ χειρισμοῦ. Οὕτως εἰς τὴν τορπίλλην γίνεται χρῆσις ἐπιβραδυντῆρος, ὅπως μὴ ἡ μηχανὴ ταύτης ἀρχίσῃ λειτουργοῦσα, ὅταν ἀκόμη εὑρίσκεται εἰς τὸν ἀέρα (ὁπότε θὰ ἀπέκτα ὑπερβολικὸν ἀριθμὸν στροφῶν), ἀλλὰ ἀφοῦ πέσῃ εἰς τὴν θάλασσαν. Μηχανισμὸν ἐπιβραδυντῆρος ἀπο-

Digitized by Google

τελεῖ ἔμβολον κινούμενον ἐντὸς κυλίνδρου περιέχοντος πυκνόρρευστον ἔλαιον, ὅπερ ἀπαιτεῖ χρόνον τινὰ διὰ νὰ ἐκρεύσῃ διὰ μικρᾶς ὀπῆς εἰς τὸν πυθμένα τοῦ κυλίνδρου εὑρισκομένης.

'Εν τῇ ἠλεκτροτεχνίᾳ γίνεται ἐφαρμογὴ ἐπιβραδυντήρων εἰς τοὺς αὐτομάτους διακόπτας χρόνου, ἵνα μὴ οὗτοι δρῶσιν ἀκαριαίως, ἀλλὰ μετὰ παρέλευσιν χρονικοῦ τινος διαστήματος, ἀρκοῦντος πολλάκις διὰ νὰ ἀρθοῦν οἱ λόγοι, οἵτινες ἐπέβαλλον τὴν λειτουργίαν των. Συνήθης τύπος ἐπιβραδυντῆρος αὐτομάτου διακόπτου εἶναι σύστημα ὀδοντωτοῦ κανόνος εἰς τὴν προέκτασιν τοῦ πυρῆνος τοῦ αὐτομάτου εὑρισκομένου, ἐμπλεκομένου δὲ μετὰ ὀδοντωτοῦ τροχοῦ, ὁ ἄξων τοῦ ὁποίου φέρει τροχίσκον παρουσιάζοντα ἀντίστασιν εἰς τὴν περιστροφήν, λόγῳ εἰδικῶν πτερυγίων ἐπ' αὐτοῦ προσηρμοσμένων. Ε. Γ. Α.

ἐπιβραδύνω, *ἀόρ.* *ἐπεβράδυνα—ἐπεβραδύνθην*· κάμνω τὴν κίνησιν βραδυτέραν, κάμνω τι νὰ κινῆται βραδύτερον, ἀντιθ. *ἐπιταχύνω*: «ἐπιβραδύνω τὸν πλοῦν τοῦ ἀτμοπλοίου,—τὴν ἄφιξιν τοῦ σιδηροδρόμου,—τὴν λειτουργίαν τοῦ ὡρολογίου» || κάμνω τι νὰ ἀναβληθῇ, νὰ γίνῃ βραδύτερον: «ἐπιβραδύνει τὴν ἀπόδοσιν τῶν χρημάτων,—τὴν ἔκδοσιν τῆς ἀποφάσεως», «αἱ ἐπανειλημμέναι ἐνστάσεις ἐπεβράδυναν τὴν λῆψιν ἀποφάσεως» || «ἐπιβραδύνεται ἡ ἀπόδοσις τῶν χρημάτων,—ἡ ἔκδοσις τῆς ἀποφάσεως».

— **ἐπιβραδυνομένη** *κίνησις [Φυσ.]*. Μεταβαλλομένη κίνησις, ἐν ᾗ ἡ ταχύτης βαίνει ἐλαττουμένη. Κ. Π.

ἐπιβράχυνσις, —εως (ἡ)· βράχυνσις, ἐπιτομή.
—*[Φυσιολ.]* Οἱ μύες μετὰ τὴν συστολὴν αὐτῶν ἐπανέρχονται εἰς τὴν χάλασιν, ὁπότε ἀνακτῶσι τὸ ἀρχικὸν αὐτῶν μῆκος ὑπὸ τοῦ βάρους ὅπερ ἕλκει αὐτούς. 'Εὰν ὅμως δὲν ὑπάρχῃ βάρος, οἱ μύες παραμένουσιν ἐπὶ χρόνον τινὰ ἐν συσπάσει. Τὸ τοιοῦτον καλεῖται *ἐπιβράχυνσις* ἢ *ἐπισύσπασις*. Ἡ ἐπιβράχυνσις ἢ ἐπισύσπασις αὕτη τῶν μυῶν διαρκεῖ ἐπὶ μακρότερον χρόνον, ἐὰν οὗτοι ἐρεθισθῶσι δι' ἰσχυρῶν τετανικῶν ἐρεθισμάτων, ἀκόμη δὲ ἐπὶ μακρότερον χρόνον, ἐὰν οἱ μύες ἔχωσι πάθει τὸν κάματον. Ι. Ν. Μ.

ἐπιβραχυντικός, —ή, —όν· ὁ χρησιμεύων πρὸς ἐπιβράχυνσιν. — 'Επίρρ. **ἐπιβραχυντικῶς.**

ἐπιβραχύνω· καθιστῶ τι ἐπὶ μᾶλλον βραχύτερον· || ἁπλῶς βραχύνω.

ἐπίβρεγμα (τό)· ἐπίθεμα βεβρεγμένον, ὑγρόν.

ἐπιβρεγμὸς (ὁ)· ἐπιβροχή, μούσκευμα.

ἐπιβρέχω· βρέχω, ρίπτω βροχήν, ὑγραίνω, κοιν. *μουσκεύω*.

ἐπιβριθὴς (ὁ, ἡ), —ὲς (τό)· ὁ ἔχων βάρος, ὁ βαρύς. — 'Επίρρ. **ἐπιβριθῶς,** μετὰ βαρύτητος, ἰσχυρῶς.

ἐπιβρίθω· ἐπιπίπτω βαρύς, ἐπέρχομαι σφοδρῶς· || ἐπωθῶ, σπρώχνω δυνατά.

ἐπιβροχὴ (ἡ)· διαβροχή, μούσκευμα.

ἐπιβρωμυδρίνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]* βλ. *ἐπαλοϋδρῖναι*.

ἐπίβυσμα (τό)· βλ. *ἐπιβύστρα [Ναυτ.]*.

ἐπιβύστρα (ἡ)· τὸ μέσον διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιβύομεν, ἐπιφράττομεν, βύσμα, βούλλωμα.
—*[Ναυτ. Πυροβ.]*. Καλεῖται *ἐπιβύστρα* (γαλλ. tampon de lumière, ἀγγλ. vent-plug) τὸ βύσμα τῆς *ὀπῆς ἐμπυρεύσεως* τῶν ἐμπροσθογεμῶν ἐπινηΐων πυροβόλων τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ· τὸ ρῆμα *ἐπιβύω*, τὸ κέλευμα «*ἐπίβυσμα!*». Σ. Ε. Λ.

ἐπιβύω, *ἀόρ.* *ἐπέβυσα*· ἀποφράττω, στουπώνω, βουλλώνω, φράττω τὸ στόμα, τὸ ἄνοιγμα.

ἐπιβώμιος, —ία, —ον· ὁ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ ᾀδόμενος ἢ ἀπαγγελλόμενος.

— **ἐπιβώμια** *μέλη [Λειτουργ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ, δηλαδὴ τὰ ἐν τῷ ἱερῷ βήματι, κύκλῳ τῆς ἁγίας τραπέζης, ἐν ἀρχιερατικῇ λειτουργίᾳ ψαλλόμενα, ὡς τό: «Δύναμις» τοῦ βήματος, τό: «Κύριε σῶσον τοὺς εὐσεβεῖς», τό: «Καὶ ἐπάκουσον ἡμῶν» κλπ. Τὰ μέλη ταῦτα καλοῦνται οὕτω κατὰ μίμησιν τῶν παρ' ἀρχαίοις ἀπαγγελλομένων ᾀσμάτων καὶ ποιημάτων. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

ἐπιγαία (ἡ) (Epigaea) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρικυνιδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους ἢ δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῆς νοτίου 'Αμερικῆς. Γνωστότερον εἶδος *ἐπιγαία ἡ ἕρπουσα* (Epigaea repens), δενδρύλλιον μὲ κλάδους ἐπαναπαυομένους ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Τὸ εἶδος τοῦτο ἀπαντᾷ εἰς τὰς ὀρεινὰς καὶ βραχώδεις ἐκτάσεις τῆς νοτίου 'Αμερικῆς καὶ φέρει φύλλα σαρκώδη καὶ ἄνθη λευκοερυθρά, εὐώδη καὶ κατὰ μασχαλιαίους ἢ καταληκτικοὺς στάχυς διατεταγμένα. Δ. Ν. Π.

— *[Φαρμακ.]* Τὰ φύλλα τοῦ φυτοῦ Epigaea repens ἐνέχουν ἀρβουτίνην, οὐρσόνην, ἐρεικολίνην, ταννίνην, γαλλικὸν καὶ μυρμηκικὸν ὀξὺ καὶ ρητινικὰς καὶ πεκτινικὰς οὐσίας. Οἱ ἰθαγενεῖς τῶν μερῶν ἔνθα τὸ φυτὸν βλαστάνει χρησιμοποιοῦσιν αὐτὰ εἰς τὴν λαϊκὴν θεραπευτικὴν ὡς διουρητικά, δηλαδὴ ὡς εἰδικὰ κατὰ τοῦ ἀρθριτισμοῦ. Κ. Γ. Μ.

d-**ἐπιγαλακτόζη** *['Οργ. Χημ.]*· βλ. d-*ταλόζη*.

ἐπιγαμία (ἡ)· ὁ διὰ τοῦ γάμου σύνδεσμος μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικός: «ἐπιγαμία μεταξὺ συγγενῶν δὲν ἐπιτρέπεται» || παρὰ τοῖς παλαιοῖς, πρόσληψις δευτέρας γυναικός, ζώσης καὶ τῆς προτέρας.
—*['Αρχ.]* 'Εκαλεῖτο *ἐπιγαμία* τὸ δικαίωμα τῆς συνάψεως νομίμου γάμου, τὸ ὁποῖον τὸ πολίτευμα τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν πόλεων ἀνεγνώριζε μόνον εἰς τοὺς ἰθαγενεῖς πολίτας. Ἡ ἐπιγαμία ἦτο ἀπηγορευμένη εἰς τοὺς ξένους καὶ τοὺς μετοίκους καὶ δὲν ἐπετράπη εἰμὴ εἰς σπανίας ἐξαιρετικὰς περιστάσεις κατόπιν εἰδικοῦ ψηφίσματος τοῦ δήμου, ὡς ἐπὶ παραδείγματι τὸ διασωθὲν τοῦ δήμου Βυζαντίων καὶ Περινθίων, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπετράπη ἡ ἐπιγαμία μὲ τοὺς 'Αθηναίους: «Δεδόχθαι τῷ δάμῳ τῷ Βυζαντίων καὶ Περινθίων 'Αθηναίοις δόμεν ἐπιγαμίαν». Ἄλλαι ἐκ τῶν σπανίων περιπτώσεων καθ' ἃς ἐπετράπη ἐπιγαμία πρὸς ξένους εἶναι ἡ τῆς τῶν 'Αθηναίων πρὸς τοὺς Πλαταιεῖς, ὁπότε οἱ 'Αθηναῖοι εὐγνώμονες πρὸς τοὺς Πλαταιεῖς διὰ τὴν βοήθειαν ἣν παρέσχον πρὸς αὐτοὺς κατὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην καὶ ἐπιγαμίαν ἐπέτρεψαν πρὸς αὐτοὺς καὶ πολίτας 'Αθηναίους τοὺς ἐνέγραψαν. Τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ πρὸς τοὺς Εὐβοεῖς, ἂν καὶ οἱ τελευταῖοι οὗτοι δὲν ἐπολιτογραφήθησαν. Ἡ ἐπιγαμία ἦτο ἀπηγορευμένη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἰς τὰς πόλεις αἱ ὁποῖαι εἶχον ὀλιγαρχικὸν πολίτευμα, ὡς ἡ Κόρινθος, καὶ μεταξὺ τῶν πλουσίων εὐγενῶν καὶ τῶν πτωχῶν πολιτῶν. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

ἐπιγαστραλγία (ἡ) *['Ιατρ.]*. Ἡ συνήθως καλουμένη *δερμικὴ ἐπιγαστραλγία* (epigastralgia cutanea) εἶναι νευραλγία τοῦ ἐπιγαστρίου ἀπαντῶσα σπανίως καὶ χαρακτηριζομένη ἐκ τῆς παρουσίας ἰσχυροῦ ἄλγους ἐπερχομένου περιοδικῶς εἰς ὡρισμένον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ σημεῖον τοῦ ἐπιγαστρίου· εἶναι διαρκείας λεπτῶν τινων ἢ καὶ ὡρῶν ἀκόμη, ἡ δὲ δίαιτα οὐδεμίαν ἀσκεῖ ἐπὶ τῶν πόνων ἐπίδρασιν. Κατὰ τὰς κινήσεις οἱ πόνοι ἐντείνονται, ἐνῷ διὰ τῆς ἡσυχίας καὶ τῶν θερμῶν πραΰνονται. Ἡ ἐκδήλωσις ὀφείλεται εἰς αἴτια ψυχικὰ μᾶλλον· ἀνευρίσκει δέ τις ἀντικειμενικῶς ἐπώδυνον περιγεγραμμένην θέσιν ἐν τῷ βάθει τοῦ δέρματος καθοριζομένην μετ' ἀκριβείας, ἰδίᾳ ὅταν τὸ δέρμα ὑπεγερθῇ εἰς πτυχήν, κατὰ τὴν πίεσιν ἢ κατὰ τὸν νυγμὸν τῆς βελόνης. Α. Τ.

ἐπιγαστρικός, —ή, —όν· ὁ τοῦ ἐπιγαστρίου, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἐπιγάστριον.

ἐπιγάστριον (τό), ἢ **προκάρδιον** *['Ανατομ.]*. Τὸ ἄνω μέρος τῆς κοιλίας, τὸ κατὰ τὸ στέρνον καὶ ὑπὸ τοῦτο κείμενον ἢ ἡ μία μοῖρα τῆς ὑπογαστρίου χώρας. Ι. Π.

ἐπιγάστριος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἐπὶ τῆς γαστρός, ὁ ἐπὶ τῆς κοιλίας: «ἐπιγάστριος φλέψ, — ἀρτηρία» || τὸ οὐδέτ. *ἐπιγάστριον* ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

— **ἐπιγάστρια** *λεμφογάγγλια ['Ανατομ.]*. Τὰ μὲν *ἄνω ἐπιγάστρια λεμφογάγγλια*, 1—2, κατασκηνοῦσιν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἐπιγαστρίου κάτωθεν τῆς ξιφοειδοῦς ἀποφύσεως· τὰ δὲ *κάτω*, 3—6, κεῖνται κατὰ μῆκος τῶν κάτω ἐπιγαστρίων ἀγγείων. Ι. Π.

— **ἐπιγάστριοι** *ἀρτηρίαι ['Ανατομ.]*. — 1) Ἡ *ἄνω ἐπιγάστριος ἀρτηρία* παριστᾷ τὴν πρὸς τὰ κάτω συνέχειαν τοῦ στελέχους τῆς ἔσω μαστικῆς ἀρτηρίας καὶ εἰσδύεται εἰς τὴν σάρκα τοῦ ὀρθοῦ κοιλιακοῦ μυός, διανεμομένη εἰς τὴν ὀπισθίαν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ μέχρι τοῦ ὀμφαλοῦ, ἔνθα ἀναστομοῦται μετὰ κλωνίων τῆς κάτω ἐπιγαστρίου ἀρτηρίας.— 2) Ἡ *κάτω ἐπιγάστριος ἀρτηρία* ἐκφύεται ἐκ τῆς ἔξω λαγονίου καὶ κατ' ἀρχὰς φέρεται ἐπὶ βραχὺ ἐπὶ τὰ ἐντός, εἶτα δ' ἀποτόμως ἀνακάμπτουσα πρὸς τὰ ἄνω ἀναστομοῦται ὕπερθεν τοῦ ὀμφαλοῦ μετὰ τῆς ἄνω ἐπιγαστρίου καὶ μετὰ τῶν κατωτέρων μεσοπλευρίων ἀρτηριῶν· ἀποφύει δὲ δύο ἀξιολόγους κλάδους, τὸν *ἡβικὸν κλάδον* καὶ τὴν *τονικὴν ἢ ἔξω σπερματικὴν ἀρτηρίαν*. Ι. Π.

—**ἐπιγάστριοι** *φλέβες ['Ανατομ.]*. Αἱ *ἄνω ἐπιγάστριοι φλέβες*, ὧν κλάδια ἀποτελοῦσιν ἐν τῷ ὀμφαλῷ τὴν ἀρχὴν τῶν παρομφαλίων φλεβῶν (τοῦ Sappey), ἀναστομοῦνται μετὰ τῶν κάτω ἐπιγαστρίων, αἵτινες, διφυεῖς καὶ βαλβιδοφόροι οὖσαι, ἐκβάλλουσιν ὑπὸ τὸν βουβωνικὸν σύνδεσμον εἰς τὴν ἔξω λαγόνιον φλέβα. 'Εκ τῆς συμβολῆς δὲ τούτων μετὰ τῶν μυοφρενικῶν φλεβῶν ἀποτελεῖται ἡ *ἔσω μαστικὴ φλέψ*. Ι. Π.

— **ἐπιγάστριος** *χώρα ['Ανατομ.]*. Ἡ χώρα τῆς κοιλίας, ἡ κειμένη ὕπερθεν ὁριζοντίας γραμμῆς, ἀγομένης ἀπὸ τοῦ προσθίου ἄκρου τῆς 12ης πλευρᾶς ἐπὶ τὸ ὁμώνυμον ἄκρον τῆς ἀντιστοίχου. Καὶ ἡ μὲν μέση μοῖρα τῆς ἐπιγαστρίου χώρας καλεῖται *ἐπιγάστριον* ἢ *προκάρδιον*, αἱ δὲ δύο πλάγιαι *ὑποχόνδρια*. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

ἐπιγαστροκήλη (ἡ) *['Ιατρ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ κήλη τοῦ ἐπιγαστρίου ἢ γνωστὴ ἄλλως ὑπὸ τὸ ὄνομα καὶ *κήλη τῆς λευκῆς γραμμῆς*. 'Αναφαίνεται κατὰ τὴν ἀπονεύρωσιν τῶν ὀρθῶν κοιλιακῶν μυῶν κάτωθεν τῆς ξιφοειδοῦς ἀποφύσεως τοῦ στέρνου παρὰ τὸν ὀμφαλὸν καὶ ἄνωθεν αὐτοῦ, συνήθως εἶναι μικρά, σπανίως δ' ἀποβαίνει ὀγκώδης (eventration)· εἶναι λίαν ἐπώδυνος, προκαλεῖ ἐνοχλήματα δυσάρεστα, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐμέτους. 'Απαντᾷ ἰδίᾳ εἰς τὸ ἄρρεν γένος καὶ τὰς ἐργατικὰς τάξεις καὶ θεωρεῖται ὡς αἴτιον ταύτης ὁ συγγενὴς ἀνώμαλος σχηματισμὸς τῆς ἀπονευρώσεως, ἡ σωματικὴ ἐξασθένησις καὶ ἀπίσχνανσις (καρκίνος), καθὼς καὶ τὰ χρόνια ἐπὶ τοῦ ἐπιγαστρίου ἐρεθίσματος, τὰ συχνὰ εἰς τὰς ἐργαζομένας τάξεις. Α. Τ.

ἐπίγειος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἐπὶ τῆς γῆς, ὁ τῆς γῆς: «ἐπίγειος βλάστησις» || ὁ τοῦ κόσμου (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ *οὐράνιος*): «ἐπίγειος παράδεισος», «ἐπίγεια ἀγαθά».
— *[Βοτ.]* Καλοῦνται *ἐπίγεια* τὰ φυτικὰ μόρια, ἅτινα ἀναφαίνονται ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. *'Επίγειοι* λέγονται συνήθως αἱ κοτυληδόνες, αἵτινες κατὰ τὴν βλάστησιν τοῦ σπέρματος ἀναφαίνονται ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους, ὅπως αἱ κοτυληδόνες τοῦ φασιόλου καὶ πλείστων ἄλλων φυτῶν. Δ. Ν. Π.

ἐπίγεισον (τὸ) *[Οἰκοδ.]*. Τεμάχιον ἐλάσματος ἢ ξύλου τοποθετούμενον ἐπὶ τοῦ ἐπικλινοῦς τῆς στέγης καὶ προεξέχον αὐτοῦ, χρησιμεῦον διὰ τὴν ὑδρορρόην. —Ω.

ἐπιγένεσις (ἡ) (γαλ. épigénèse, γερμ. epigenese) *[Βιολογ.]*. 'Ονομάζεται οὕτως ἡ ὑπὸ τοῦ διασήμου Ἄγγλου ἰατροῦ, τοῦ ἀνακαλύψαντος τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος, Οὐΐλλιαμ Χάρβεϋ (1578—1657) διατυπωθεῖσα τὸ πρῶτον θεωρία, καθ' ἣν τὰ διάφορα ὄργανα καὶ γενικῶς τὰ μέρη τοῦ σώματος τῶν ἐμβίων ὄντων ἀναπτύσσονται κατὰ τὸ ἐμβρυακὸν στάδιον καὶ μετὰ τὴν γέννησιν διὰ διαδοχικῆς προσθήκης τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἄλλο κατὰ ὡρισμένην τάξιν. Τὴν θεωρίαν ταύτην κατέστησε βραδύτερον ἐπιστημονικὴν ἀλήθειαν ὁ Γερμανὸς Γάσπαρος Φρειδερῖκος Βόλφ, ὁ ἱδρυτὴς τῆς ἐμβρυολογίας (1735—1794). 'Εκ τῶν ὑποστηρικτῶν αὐτῆς ὑπῆρξαν ὁ Κάντιος, ὁ Σπένσερ, ὁ Χαῖκελ, σήμερον δὲ εἶναι γενικῶς παραδεδεγμένη ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, κατόπιν τῆς νέας ἐνισχύσεως, ἣν ἔλαβεν, ἀπὸ τῆς *κυτταρικῆς* λεγομένης θεωρίας. Ἡ ἀντίθετος θεωρία ἡ ἐπὶ πολὺ κυριαρχήσασα καὶ δὴ ὑπὸ τοῦ Λεϊβνιτίου καὶ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ ὑποστηριχθεῖσα, λέγεται τῆς *προϋποστάσεως* (γαλλ. préformation, γερμ. Präformation). Αὕτη παρεδέχετο ἢ ὅτι πάντα τὰ ὄργανα προϋπάρχουσιν ἐν τῷ σπέρματι ἐν ἐλαχίσταις διαστάσεσιν, οἷα ἀκριβῶς θὰ ἀναπτυχθῶσι βραδύτερον· ἢ δὲν εἶναι μὲν ὅμοια καθ' ὅλα πρὸς τὰ τελείως ἀνεπτυγμένα ὄργανα, προϋφίστανται ὅμως αὐτῶν καὶ προσδιορίζουσι τὸν μετέπειτα ὁριστικὸν αὐτῶν τύπον. Δ. Ν. Π.

ἐπιγενετικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπιγένεσιν, εἰς τὴν θεωρίαν τῆς *ἐπιγενέσεως* (βλ. λ.).

Ἐπιγένης.—1) Σικυώνιος τραγικός, ἡμιμυθικὸς θεωρούμενος ὑπὸ τοῦ Κρίστ. Κατὰ τὸν Σουίδαν ἦτο ὁ πρῶτος τραγικὸς ἀπὸ τοῦ ὁποίου καὶ καταριθμεῖ τοὺς λοιπούς, κατ' ἄλλους δὲ πρῶτος ἦτο Θέσπις ὁ ἐξ 'Ικαρίου τῆς 'Αττικῆς. Ὁ 'Επιγένης θεωρεῖται ὡς ὁ πρῶτος, ὅστις ὑπερέβη τὸν στενὸν κύκλον τῶν Διονυσιακῶν μύθων εἰς τὸ ἔργον του.
—2) Ἕλλην κωμικὸς ποιητὴς τῆς μέσης ἢ νεωτέρας κωμῳδίας, ἀναφερόμενος ὑπὸ μὲν τοῦ Πολυδεύκους ὡς ἐκ τῶν «νέων τις κωμικῶν», ὑπὸ δὲ τῆς Εὐδοκίας ὡς ἐκ τῶν «ἀρχαιοτάτων». Ἔγραψε «Μνημάτιον», «Ἡρωΐνην», «Βακχεῖαν» καὶ «'Αργυρίου ἀφανισμόν»· τὸ τελευταῖον ὅμως, ἐν τῷ ὁποίῳ γίνεται λόγος «περὶ τοῦ εὐώδεσι χρίεσθαι τὰς χεῖρας», ὁ 'Αθήναιος ἀποδίδει εἰς τὸν 'Επιγένη ἢ τὸν 'Αντιφάνη [Πρβλ. *Meineke*, Fragm. Comic. Graec. Α' 354, Γ' 537.]
—3) Ἕλλην κριτικὸς συγγραφεὺς τῆς 'Αλεξανδρινῆς ἐποχῆς, μεταγενέστερος τοῦ Καλλιμάχου. Ἔγραψε «Περὶ τῆς εἰς 'Ορφέα ἀναφερομένης ποιήσεως», ἐν τῷ ὁποίῳ πλεῖστα τῶν τοῦ 'Ορφέως θεωρουμένων καταλογίζει εἰς τὸν 'Ονομάκριτον, κατὰ Καλλίμαχον δὲ ἔγραψε καὶ ποίημά τι «Τριαγμός».
—4) Μαθηματικὸς καὶ ἀστρολόγος γεννηθεὶς ἐν Βυζαντίῳ καὶ ἀκμάσας κατὰ τὸν Α' μ. Χ. αἰῶνα, ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Σωτῆρος κατὰ πᾶσαν πιθανότητα. Ὁ 'Επιγένης κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ποσειδωνίου, ἐσπούδασε παρὰ τοῖς Χαλδαίοις καὶ ἔγραψε διατριβὴν «Περὶ τῶν Χαλδαϊκῶν μαθηματικῶν», τὴν ὁποίαν εἶχεν ὑπ' ὄψιν του ὁ Οὐάρρων, καὶ ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐξέφραζε τὴν γνώμην ὅτι οἱ κομῆται εἶναι μετεωρολογικὰ φαινόμενα, ὅπως πρὸ αὐτοῦ εἶχε διδάξει ὁ 'Αριστοτέλης, καὶ ὄχι οὐρά-

Digitized by Google

νια σώματα, ὡς ὑπεστήριζον οἱ Χαλδαῖοι ἀστρολόγοι. Ν. ΑΝΔΡΩΤΗΣ

ἐπιγενὴς (ὁ, ἡ),—*ές* (τό)· ὁ ἐπιγενόμενος, ὁ κατόπιν γενόμενος· ‖ ὁ γεννώμενος κατόπιν ἄλλου.

— **ἐπιγενεῖς** *αἱμορραγίαι [Ἰατρ.]* βλ. λ. *ἀρτηρία* (τ. Ε΄, σ. 701 β΄).

— **ἐπιγενεῖς** *σχηματισμοὶ [Ὀρυκτολ.—Γεωλογ.]*. Ὀρυκτὰ ἢ μεταλλευτικὰ κοιτάσματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἐγεννήθησαν συγχρόνως μετὰ τῶν ὀρυκτῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπικάθηνται ἢ μετὰ τῶν πετρωμάτων ἐντὸς τῶν ὁποίων εὑρίσκονται, ἀλλ' ἐσχηματίσθησαν κατόπιν τούτων ὑστερογενῶς.

Οὕτω π. χ. εὑρίσκονται κρύσταλλοι ἐπιγενεῖς τοῦ ὀρυκτοῦ ἀγγλεσίτου (θειικοῦ μολύβδου) ἐπικαθήμενοι ἐπὶ γαληνίτου (θειούχου μολύβδου) ἢ μαλαχίτου (βασικοῦ ἀνθρακικοῦ χαλκοῦ) ἐπὶ κυπρίτου (ὀξειδίου τοῦ χαλκοῦ) ἢ κρύσταλλοι αἱματίτου (ὀξειδίου τοῦ σιδήρου) ἐπὶ σιδηροπυρίτου (θειούχου σιδήρου). Ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἐπιγενεῖς κρύσταλλοι ἐσχηματίσθησαν ἐκ τῶν ὑποκειμένων ὀρυκτῶν διὰ χημικῆς ἀλλοιώσεώς των (ὀξειδώσεως κλ.). Ἐν Ἑλλάδι ὡραῖον παράδειγμα σχηματισμοῦ ἐπιγενῶν κρυστάλλων συναντᾶται ἐν Λαυρείῳ, ὅπου ἐπὶ σκωριῶν τῆς ἀρχαίας καμινείας, ἀπορριφθεισῶν ἐντὸς τῆς θαλάσσης καὶ εὑρισκομένων σήμερον εἰς τὸν ὅρμον Βρυσάκια, εὑρίσκονται πολλὰ ὀρυκτά, μολύβδου κυρίως, ἐπιγενῶς ἐσχηματισμένα. Τὰ ὀρυκτὰ αὐτὰ εἶναι κρύσταλλοι φωσγενίτου, κερουσίτου, ἀγγλεσίτου, γύψου (ὀρυκτῶν γνωστῶν καὶ ἄλλοθεν) ὡς καὶ κρύσταλλοι λαυριονίτου, φειδλερίτου, γεωργιαδησίτου, ὀρυκτῶν τὰ ὁποῖα διὰ πρώτην φορὰν ἐγένοντο γνωστὰ ἐκ τῶν σκωριῶν τῶν Βρυσακίων Λαυρείου. Προφανῶς τὰ ἐπιγενῆ αὐτὰ ὀρυκτὰ ἐσχηματίσθησαν ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ θαλασσίου ὕδατος καὶ τῶν ἁλάτων του ἐπὶ τοῦ μολύβδου τῶν σκωριῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀπορριμμάτων τῆς ἀρχαίας καμινείας.

Ἐπιγενῆ μεταλλευτικὰ κοιτάσματα εὑρίσκονται ἐπίσης ἐν Ἑλλάδι. Οὕτω π. χ. εἰς τὰς μὴ μεταμορφωμένας διαπλάσεις εὑρίσκονται τὰ ἐπιγενῆ κοιτάσματα τοῦ ἀντιμονίτου τῆς Χίου, τὰ τοῦ σιδηροπυρίτου τῆς Ἑρμιόνης, τὰ χαλκοῦχα τῆς περιοχῆς Μεσκλὰ-Φουρνὲς (Κρήτης). Εἰς τὰς μεταμορφωμένας διαπλάσεις ἐπιγενῆ κοιτάσματα μεταλλευμάτων ψευδαργύρου, μολύβδου, σιδηροπυρίτου, σιδηρομαγγανίου εὑρίσκονται εἰς τὸ Λαύρειον, Σίφνον, Ἀντίπαρον, πολλαχοῦ τοῦ Πηλίου, Χαλκιδικήν, Θάσον Δονοῦσαν, Σέριφον, Κύθνον, Γραμματικόν, Πέταλον Ἄνδρου καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐπιγενὲς τέλος μετάλλευμα, ἐντὸς ἡφαιστειογενῶν ὅμως σχηματισμῶν, εἶναι καὶ τὸ ἀργυροῦχον μετάλλευμα τῆς *βαρυτίνης* (βλ. λ.) τῶν νήσων Μήλου, Κιμώλου καὶ Πολίνου. Γ. Κ. Γ.

ἐπιγέννημα (τό)· τὸ ἐπιγεγενημένον, ἀπαύγασμα, ἀποτέλεσμα: «πολλοῦ κόπου καὶ μελέτης μακρᾶς ἐπιγέννημα», «ἡ τῶν λόγων κρίσις πολλῆς πείρας τελευταῖον ἐπιγέννημα» (Λογγῖν.).

ἐπιγεώμοροι (οἱ) *[Ἀρχαιολ.]*. Κοινωνικὴ τάξις ταυτιζομένη κατά τινας ἀρχαιολόγους πρὸς τὴν τῶν «δημιουργῶν». Ὑπὸ Bekker (Anecdota Graeca σ. 257) ἀναφέρονται ὡς «οἱ μετὰ τὴν τάξιν τῶν γεωμόρων ἐρχόμενοι, δηλαδὴ οἱ χειρώνακτες, οἱ τεχνῖται». —Π.

ἐπιγίνομαι, καὶ *ἐπιγίγνομαι*, ἀόρ. *ἐπεγενόμην*, παθ. μετχ. *ἐπιγεγενημένος*· γίνομαι κατόπιν, γεννῶμαι κατόπιν ἄλλου: «οἱ ἐπιγενόμενοι» οἱ μεταγενέστεροι, «τὰ ἐπιγενόμενα» τὰ νεώτερα.

ἐπιγκέρνης (ὁ) καὶ **ἐπιγκέρτης**· κακὴ γραφὴ τοῦ ὀρθοῦ *Ἐπικέρνης* (βλ. λ.).

ἐπιγλύφω· γλύφω ἐπί τινος, ἐγχαράττω.

ἐπιγλωττικός, *—ή, —όν* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπιγλωττίδα.

ἐπιγλωττὶς (ἡ) *[Ἀνατομ.]*. Λεπτὸν χόνδρινον πέταλον, ἀποτελοῦν τὸν ἀνώτατον τῶν χόνδρων τοῦ λάρυγγος, γλώττη κυνὸς ὅμοιον, κείμενον ὑπὸ τὴν ῥίζαν τῆς γλώσσης καὶ ὄπισθεν αὐτῆς, παρ' αὐτῶν δ' εὐκίνητον καὶ ἐλαστικὴν δικλεῖδα, δι' ἧς ἐπιφράσσεται ἡ εἰς τὸν λάρυγγα εἴσοδος. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

ἐπιγλωττίτις (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Φλεγμονώδης διήθησις τῆς ἐπιγλωττίδος, ἀναπτυσσομένη κατὰ τὰς διαφόρους λαρυγγικὰς παθήσεις καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὴν διαδρομὴν ὀξειῶν λοιμωδῶν νόσων (βλ. *οἴδημα γλωττίδος*). Α. Τ.

ἐπιγνώμονες (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Οἱ ὑπὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου ἀποστελλόμενοι ἐλεγκταὶ τῶν ἱερῶν ἐλαιῶν, ἄλλως καλούμενοι *γνώμονες* (βλ. λ.).

ἐπιγνωρίζω· γνωρίζω τι, κάμνω τι γνωστόν.

ἐπίγνωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ διάθεσις τοῦ ἐπιγιγνώσκειν, βαθεῖα, ἀκριβὴς γνῶσις, συνείδησις, συναίσθησις: «δὲν ἔχει ἐπίγνωσιν τῆς θέσεώς του, — τῶν ὑποχρεώσεών του» ‖ φρ. «ἐν ἐπιγνώσει» ἐν συνειδήσει, ἐσκεμμένως.

—*[Ἀστ. Δίκ.]* Βλ. λ. *ἔγκρισις*.

ἐπιγόμωσις (ἡ)· ἐπιπρόσθετος ἔνθεσις βύσματος ὑπεράνω τῆς γομώσεως ὑπονομευτικοῦ διατρήματος, πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως ἡ ἔκρηξις γίνῃ ἰσχυροτέρα.

ἐπιγονατιδικὸς *σύνδεσμος [Ἀνατομ.]*. Οὗτος παριστῶν τὴν συνέχειαν τοῦ τένοντος τοῦ τετρακεφάλου μηριαίου μυός, ἐκφύεται πλατὺς ἐκ τῆς κορυφῆς τῆς ἐπιγονατίδος καὶ καταφύεται στενότερος εἰς τὸ κύρτωμα τῆς κνήμης, χωριζόμενος ἀπὸ τοῦ ἀρθρικοῦ θυλάκου διὰ λίπους καὶ τοῦ *ἐπιγονατιδίου ὀρογόνου θυλάκου*. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

ἐπιγονάτιον (τό)· τὸ ἐπὶ τοῦ γόνατος, ἄμφιον τὸ ὁποῖον φοροῦσι κατὰ τὴν λειτουργίαν οἱ ἐπίσκοποι καὶ ἐκ τῶν ἱερέων τιτλοῦχοί τινες, ἀναρτᾶται ἀπὸ τῆς ζώνης καὶ φθάνει μέχρι τοῦ μηροῦ (βλ. κατωτ.) ‖ ἐπίδεσμος τοῦ γόνατος ὡς ὅπλον προφυλακτικὸν τῶν μεσαιωνικῶν πανοπλιῶν ‖ ἐπίδεσμος προφυλακτικὸς τοῦ γόνατος διὰ τοὺς ἐκτελοῦντας ἐργασίαν γονατιστί ‖ ἐπίδεσμος προφυλακτικὸς τοῦ γόνατος διὰ νόσον.

—*[Ἐγκυκλ.]* Προέκτασις τοῦ ἄνω ἐμπροσθίου τμήματος τῶν ὑψηλῶν ὑποδημάτων (κοιν. *μπότες*) καλύπτουσα τὸ γόνυ. Ἐπίσης περιαιρετὸν ἐκ δέρματος κάλυμμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἐργάται τινὲς ὡρισμένων ἐπαγγελμάτων προστατεύουσι τὸ γόνυ αὐτῶν (π. χ. οἱ ὑποδηματοποιοί). Τοιοῦτον ἐπιγονάτιον ἐκ δέρματος φέροντος ἔσωθεν παχὺ πίλημα προσδένουσι καὶ εἰς τὰ γόνατα τῶν ἵππων, ἵνα ἐν περιπτώσει πτώσεως αὐτῶν ἐξ ὀλισθήματος μὴ πάθῃ τι τὸ εὔθραυστον ὀστοῦν τῆς ἐπιγονατίδος.

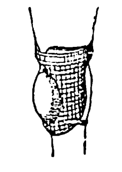

Ἐπιγονάτιον ἵππου.

Κατὰ τὸν μεσαίωνα τὸ ἐκ σφυρηλάτου χάλυβος ἐπιγονάτιον ἦτο ἀπαραίτητον τμῆμα τοῦ ἱπποτικοῦ ὁπλισμοῦ ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος μέχρι καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας Λουδοβίκου ΙΔ'. Τοῦτο ἔφερε πλαγίως εἶδος πτερυγίων ἐπίσης χαλυβδίνων προστατευόντων τὰς ἐξωτερικὰς πλευρὰς τῆς ἰγνύος. Κ. Ι. Β.

Ἐπιγονάτια τοῦ ΙΓ', ΙΕ' καὶ ΙΣΤ' αἰῶνος.

—*[Λειτουργ.]* Καλεῖται *ἐπιγονάτιον* (ἄλλως *ὑπογονάτιον*) τὸ ἀπὸ τῆς ζώνης ἀναρτώμενον καὶ ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ γόνατος πίπτον εἰς σχῆμα ῥόμβου κοσμητικὸν ἄμφιον. Τοῦτο μέχρι μὲν τοῦ ΙΒ' αἰῶνος (*Βαλσαμῶνος*, Ἀπόκρ. καν. λζ, *Migne* 138, 988) ἐφέρετο ὑπὸ μόνων τῶν ἀρχιερέων, μετέπειτα δέ, ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος (*Συμεὼν Θεσσαλονίκης*, Περὶ λειτουργ. 83. *Migne* 155, 264), καὶ ὑπὸ τῶν ἐγκρίτων πρεσβυτέρων κατὰ δωρεὰν ἀρχιερατικήν. Ὑπῆρχεν ἐν τούτοις διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἀρχιερατικῶν καὶ τῶν ἱερατικῶν ἐπιγονατίων, καθόσον τὰ μὲν τελευταῖα ἦσαν ἁπλούστερα, ἐνῷ τὰ ἀρχιερατικὰ ἦσαν πολυτελέστερα καὶ διὰ χρυσοκεντήτων εἰκόνων ἐστολισμένα, καὶ ἐπί τινα χρόνον καὶ σχῆμα ῥομφαίας προσλαβόντα (*Συμεὼν Θεσσαλον.* Περὶ λειτουργ. 81, *Migne* 155, 260).

Ἀντιστοιχοῦν τὸ ἄμφιον τοῦτο μᾶλλον πρὸς τὸ ἐν τῇ δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ manipulum, φαίνεται τὸ κατ' ἀρχάς, ὅτι ἦτο ἐγχειρίδιόν τι, ὅπερ ἀπὸ τῆς ζώνης ἀναρτώμενον ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων ἀπὸ λινοῦ βαθμηδὸν ἐγένετο χρυσοΰφαντον καὶ χρυσόπαστον, φερόμενον ὑπὸ τὴν μορφὴν ταύτην μέχρι μὲν τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος ὑπὸ τῶν πατριαρχῶν Ἀντιοχείας (βλ. λ. *ἐγχείριον*), ἤδη δὲ τοῦ νῦν παρὰ τῇ ἀρμενικῇ Ἐκκλησίᾳ (*Neale*, Eastern Church Introd. σελ. 311). Σύμφωνος πρὸς τὴν πιθανὴν ταύτην προέλευσιν τοῦ ἐπιγονατίου τυγχάνει καὶ ἡ περὶ αὐτοῦ ἀλληγορία τοῦ Βαλσαμῶνος, παρατηροῦντος, ὅτι «τὸ ἐπιγονάτιον εἰς τύπον τοῦ λεντίου ἐστίν, ὃ ὁ Κύριος ἐνεδύσατο καὶ τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν ἔνιψεν». Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

ἐπιγονατὶς (ἡ)· τὸ εἰς τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ γόνατος ὀστοῦν ‖ ἔνδυμα τῶν ἀρχαίων Ἑλληνίδων, τὸ ὁποῖον ἔφερον ἔξωθεν τοῦ χιτῶνος (βλ. λ. *ἔγκυκλον*).

—*[Ἀνατομ.]* Ὀστοῦν βραχύ, τριγωνοειδές, σπογγῶδες, κείμενον ἔμπροσθεν τῆς κατὰ γόνυ ἀρθρώσεως ἐπὶ τῆς μηριαίας τροχιλίας καὶ τῶν πλαγίων αὐτῆς ὀγκωμάτων. Τῆς ἐπιγονατίδος, ἡ μὲν βάσις χρησιμεύει εἰς πρόσφυσιν τοῦ τετρακεφάλου μηριαίου μυός, ἡ δὲ κορυφὴ εἰς πρόσφυσιν τοῦ ἐπιγονατιδικοῦ συνδέσμου, τὰ δὲ πλάγια χείλη εἰς πρόσφυσιν συνδέσμων καὶ τῶν πλατέων μηριαίων μυῶν. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

ἐπιγόνειον (τό) *[Ἀρχ. Μουσ.]*. Εἶδος ἀρχαίου μουσικοῦ ὀργάνου, κληθέντος οὕτως ἐκ τοῦ μουσικοῦ Ἐπιγόνου ἐξ Ἀμβρακίας, ὅστις ἐθεωρεῖτο ἐφευρέτης του, ἢ κατ' ἄλλους ἐκ τοῦ ὅτι ἐπαίζετο τιθέμενον ὁριζοντίως ἐπὶ τοῦ γόνατος. Τὸ ἐπιγόνειον εἶχε σχῆμα τριγωνικὸν καὶ ἔφερε τεσσαράκοντα χορδάς. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

ἐπιγονιμοποίησις (ἡ) *[Βιολογ.]*. Ἡ διὰ δύο κεχωρισμένων γονίμων συνουσιῶν (λαγνευμάτων, καθ' Ἱπποκράτην) κατὰ βραχέα χρονικὰ διαστήματα τελουμένων ἐπιτυγχανομένη πολλαπλῆ κύησις. Ὑπ' οὐδενὸς τῶν συγγραφέων ἀμφισβητεῖται ἡ ἐπιγονιμοποίησις, καίτοι δὲν ὑπάρχουσι θετικὰ γεγονότα ἐπιβεβαιοῦντα ταύτην. Τὸ μόνον ἀποδεικτικὸν γεγονὸς εἶναι τὸ τῆς συγχρόνου γεννήσεως δύο ἐμβρύων, ἑνὸς μαύρου καὶ ἑτέρου λευκοῦ, ὑπὸ αἰθιοπίδος ἢ ὑπὸ λευκῆς γυναικὸς συνουσιασθείσης κατὰ βραχέα ἀπ' ἀλλήλων χρονικὰ διαστήματα μετ' αἰθίοπος καὶ λευκοῦ ἀνδρὸς (Bar, Pinard, Ribemont, Dessaignes καὶ Lepage). Τινὲς θεωροῦσι τὸ γεγονὸς ἀμφισβητήσιμον, ἰσχυριζόμενοι ὅτι καὶ τὸ νεογνὸν τὸ προερχόμενον ἐξ ἁπλῆς κυήσεως λευκῆς γυναικός, συνουσιασθείσης μετ' αἰθίοπος, ἢ αἰθιοπίδος συνουσιασθείσης μόνον μετὰ λευκοῦ ἀνδρός, ὁμοιάζει ὁτὲ μὲν πρὸς τὴν φυλὴν τῆς μητρός, ὁτὲ δὲ πρὸς τὴν φυλὴν τοῦ πατρός· εἶναι δὲ δυνατὸν καὶ τὰ ὑπὸ αἰθιοπίδος συνουσιασθείσης μετ' αἰθίοπος καὶ λευκοῦ ἀνδρὸς γεννώμενα δίδυμα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν μαῦρον καὶ τὸ ἕτερον λευκόν, νὰ ἀνήκωσιν εἰς τὸν λευκὸν μόνον ἄνδρα, ὅπως καὶ τῆς λευκῆς γυναικός, συνουσιασθείσης μετ' αἰθίοπος καὶ λευκοῦ ἀνδρός, ἀμφότερα τὰ τέκνα, καὶ τὸ μαῦρον καὶ τὸ λευκόν, νὰ ἀνήκωσι μόνον εἰς τὸν αἰθίοπα. Ἀλλὰ καὶ ταῦτα τὰ γεγονότα δὲν εἶναι ἀποδεικτικά· ἁπλῶς μόνον ἐκ συμπερασματικῶν συλλογισμῶν ἐξαγόμενα, δὲν ἀποκλείουσι, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Bumm, ὅπως τὰ γεννώμενα δίδυμα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν μαῦρον καὶ τὸ ἕτερον λευκόν, νὰ ὀφείλωνται εἰς τὴν ἐπιγονιμοποίησιν. Ὁ καθηγητὴς Pinard, πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τοῦ γεγονότος τῆς ἐπιγονιμοποιήσεως, ἀναφέρει ὅτι ἐν τῇ κλινικῇ αὐτοῦ παρετήρησε γυναῖκα συνουσιασθεῖσαν κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν μετὰ τοῦ τακτικοῦ αὐτῆς ἐραστοῦ, ἀποδεδειγμένως μὴ συφιλιδικοῦ, καὶ μεθ' ἑτέρου παροδικοῦ ἀνδρός, ἀποδεδειγμένως συφιλιδικοῦ· ἡ γυνὴ αὕτη ἔτεκεν ἐν καιρῷ δίδυμα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μὲν ἦτο ὑγιές, τὸ δὲ ἕτερον ἀποδεδειγμένως συφιλιδικόν. Κατὰ τὸν Schultze, πρὸς ἐπιβεβαίωσιν ἀσφαλῆ τῆς ἐπιγονιμοποιήσεως, θὰ ἤρκει ἐὰν ἐπὶ κυήσεως διδύμων ἑκάτερον τῶν νεογνῶν ἔφερε τοὺς χαρακτῆρας ἰδίας φυλῆς, διαφόρου τῆς φυλῆς τῆς μητρὸς αὐτῶν· τοιαύτη ὅμως περίπτωσις δὲν ἐσημειώθη. Ὁ Ἀριστοτέλης μόνον ἀναφέρει χαρακτηριστικήν τινα φράσιν, τὴν ἀκόλουθον: «μοιχευομένη γάρ τις τὸ μὲν τῶν τέκνων τῷ ἀνδρὶ ἐοικὸς ἔτεκε, τὸ δὲ τῷ μοιχῷ». Ὅθεν ἡ ἐπιγονιμοποίησις σαφέστερον ἐννοουμένη ἔχει ὡς ἀκολούθως: Ὅταν γυνὴ τις αἰθιοπὶς ἢ καὶ λευκή, συλλάβῃ δὶς ἐντὸς βραχέος χρονικοῦ διαστήματος ἐξ ἑνὸς αἰθίοπος καὶ ἐξ ἑνὸς λευκοῦ, τὰ δύο γονιμοποιούμενα ὠάρια, προερχόμενα ἐκ τῆς αὐτῆς καταμηνίου ὠριμάνσεως, ἀναπτύσσονται εἰς ἔμβρυα καὶ γεννῶνται ἐκ τούτου δύο βρέφη, ὧν τὸ μὲν λευκὸν (ἢ καὶ μιγὰς ἐνίοτε), τὸ δ' ἕτερον αἰθίοψ. Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

Ἐπίγονοι *[Μυθολ.]*. Καλοῦνται οὕτως ἐν τῇ ἑλληνικῇ μυθολογίᾳ, οἱ υἱοὶ τῶν ἑπτὰ ἡγεμόνων τῶν Ἀργείων, «*τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας*», οἵτινες, κατὰ τὴν περὶ αὐτῶν μυθικὴν παράδοσιν, εἶχον ἐκστρατεύσει κατὰ τῶν Θηβῶν διὰ νὰ ἐγκαταστήσουν εἰς αὐτὰς βασιλέα τὸν Πολυνείκη, ἀλλ' ἡττηθέντες ἀπωλέσθησαν πλὴν τοῦ Ἀδράστου. Οἱ Ἐπίγονοι οὗτοι ἦσαν ὁ *Αἰγιαλεύς*, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀδράστου, ὁ *Θέρσανδρος*, ὁ υἱὸς τοῦ Πολυνείκους, ὁ *Διομήδης*, ὁ υἱὸς τοῦ Τυδέως, ὁ *Σθένελος*, ὁ υἱὸς τοῦ Καπανέως, ὁ *Πρόμαχος*, ὁ υἱὸς τοῦ Παρθενοπαίου, ὁ *Εὐρύαλος*, ὁ υἱὸς τοῦ Μηκιστέως καὶ οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Ἀμφιαράου, ὁ *Ἀλκμέων*, ὅστις ἀνεδείχθη καὶ ὁ ἐπιφανέστατος τῶν Ἐπιγόνων, καὶ ὁ *Ἀμφίλοχος*. Οἱ Ἐπίγονοι ἐξεστράτευσαν κατὰ τῶν Θηβῶν, πρὸς ἐκδίκησιν τῆς ἥττης καὶ τοῦ φόνου τῶν γονέων των, δέκα ἔτη μετὰ τὴν ἧτταν ἐκείνων, βοηθούμενοι καὶ ὑπὸ τῶν Κορινθίων, Μεγαρέων, Μεσσηνίων καὶ Ἀρκάδων, οἵτινες μετέσχον τῆς ἐκστρατείας «πειθόμενοι τεράεσσι θεῶν καὶ Ζηνὸς ἀρωγῇ», καὶ ἐνίκησαν τοὺς Θηβαίους κατὰ τὴν πρὸ τῆς πόλεως συγκροτηθεῖσαν μάχην, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔπεσεν ἐκ τῶν Ἐπιγόνων μόνον ὁ Αἰγιαλεύς. Μετὰ τὴν μάχην οἱ Θηβαῖοι συμβουλευθέντες τὸν μάντιν Τειρεσίαν καὶ μαθόντες ὅτι οἱ θεοὶ συνετάχθησαν μετὰ τῶν Ἐπιγόνων καὶ ὅτι οὐδεμία ἐλπὶς ὑπῆρχε νὰ σωθῶσιν αἱ Θῆβαι, ἠναγκάσθησαν νὰ παραδώσωσι τὴν πόλιν καὶ νὰ φύγωσι μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τέκνων των, ὑπὸ ἀρχηγὸν τὸν Λαοδάμαντα, τὸν υἱὸν τοῦ Ἐτεοκλέους, πρὸς τοὺς Ἰλλυριούς. Οἱ Ἐπίγονοι μετὰ τὴν φυγὴν τῶν Θηβαίων εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀδράστου (κατ' ἄλλην παράδοσιν τοῦ Ἀλκμέωνος) καὶ ἀνηγόρευσαν βασιλέα αὐτῆς τὸν Θέρσανδρον, τὸν υἱὸν τοῦ Πολυνείκους. Ἡ ἐκστρατεία τῶν Ἐπιγόνων ὑπῆρξε τὸ θέμα ἔπους 7000 στίχων, ὅπερ ἀπεδίδετο εἰς τὸν Ὅμηρον (τοῦτο ἀμφισβητεῖ ὁ Ἡρόδοτος, Δ'. 32) ὑπὸ τινων, ὑπ' ἄλλου δὲ (σχολιαστοῦ τοῦ Ἀριστοφάνους) εἰς τὸν ποιητὴν Ἀντίμαχον, τὸν Τήϊον. ΚΑΝ.

—**Ἐπίγονοι** *[Ἱστορ.]* Καλοῦνται οὕτως ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ οἱ βασιλεῖς τῶν ἑλληνομακεδονικῶν κρατῶν, ἅτινα ἵδρυσαν οἱ Διάδοχοι τοῦ Μ.

Digitized by Google

'Αλεξάνδρου, ὡς υἱοὶ ἢ ἀπόγονοι τούτων. Οἱ 'Επίγονοι ἔγιναν οἱ συνεχισταὶ τοῦ πολιτικοῦ προγράμματος τοῦ Μ. 'Αλεξάνδρου καὶ ὑπὸ τὴν αἰγίδα των ἤνθησεν ὁ πολιτισμὸς τῆς *ἑλληνιστικῆς* λεγομένης ἐποχῆς ἢ περιόδου. Τούτων ὀνομαστότεροι ὑπῆρξαν οἱ Λαγίδαι ἢ Πτολεμαῖοι, δυναστεία τοῦ βασιλείου τῆς Αἰγύπτου, οἱ Σελευκίδαι, δυναστεία τοῦ βασιλείου τῆς Συρίας, οἱ 'Αντιγονίδαι, δυναστεία τοῦ βασιλείου τῆς Μακεδονίας καὶ οἱ βραδύτερον ἀναφανέντες ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ μακεδονικοῦ 'Ελληνισμοῦ 'Ατταλίδαι, δυναστεία τοῦ βασιλείου τῆς Περγάμου.

Τὸ μετὰ τὴν ὑποταγὴν τοῦ περσικοῦ κράτους ἀρξάμενον ἐκπολιτιστικὸν ἔργον τοῦ Μ. 'Αλεξάνδρου, τὴν συγχώνευσιν τῶν 'Ελληνομακεδόνων μετὰ τῶν ὑποταγέντων ἀνατολικῶν ἐθνῶν εἰς ἕνα λαόν, ἤτοι τὸν ἐξελληνισμὸν τῶν βαρβάρων ἐθνῶν τῆς 'Ασίας καὶ Αἰγύπτου, ἀνέκοψαν ὁ θάνατος αὐτοῦ καὶ οἱ ἐπακολουθήσαντες αὐτὸν δεινοὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι τῶν Διαδόχων, ἕνεκα τῶν ὁποίων τὸ κράτος διεσπάσθη καὶ ἱδρύθησαν διάφορα ἀνεξάρτητα ἀλλήλων κράτη. Μετὰ τὴν ἐν 'Ιψῷ ὅμως μάχην (301 π. Χ.), ἥτις ἐτερμάτισε τὴν πρώτην περίοδον τῶν ἐμφυλίων πολέμων τῶν Διαδόχων, αἱ βασιλικαὶ δυναστεῖαι τῶν νεοϊδρυθέντων ἑλληνομακεδονικῶν κρατῶν συνεχίζουσι τὸ πολιτικὸν πρόγραμμα τοῦ Μ. 'Αλεξάνδρου μὲ τὰς ἐπιβαλλομένας ἐκ τῶν ὅρων τῆς ἱδρύσεως ἑκάστου αὐτῶν μεταρρυθμίσεις, τὴν ἵδρυσιν δηλαδὴ πόλεων κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν πόλεων τῆς ἀρχαίας 'Ελλάδος (ἑκάστη τούτων—ἰδίως τῶν ἐν Συρίᾳ—ἀποτελεῖ κοινότητα μὲ τὴν βουλεύουσαν βουλήν της καὶ τὸν ψηφίζοντα δῆμόν της καὶ τοὺς ἄλλους ἐπικρατοῦντας εἰς τὰς πόλεις τῆς ἀρχαίας 'Ελλάδος δημοκρατικοὺς τύπους) μὲ σύμμεικτον πληθυσμὸν ἐξ 'Ελληνομακεδόνων καὶ ἰθαγενῶν, οἵτινες προσλαμβάνονται ὡ πολῖται μὲ ἴσα πρὸς τοὺς 'Ελληνομακεδόνας ἢ ἠλαττωμένα πολιτικὰ δικαιώματα, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως τῆς ἀποδοχῆς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῶν ἑλληνικῶν ἠθῶν. Εἰς τὰς πόλεις ταύτας ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐν ἀρχῇ μὲν εἶναι ἡ ἐπίσημος τοῦ κράτους καὶ τῶν συναλλαγῶν μόνον γλῶσσα, βαθμηδὸν ὅμως καθίσταται καὶ ἡ μόνη ἐν αὐταῖς ὁμιλουμένη. Ὅπως δὲ συνεχωνεύθη εἰς ταύτας ὁ ἰθαγενὴς πληθυσμὸς μετὰ τῶν 'Ελληνομακεδόνων καὶ ἡ ἐγχώριος γλῶσσα μετὰ τῆς ἑλληνικῆς, οὕτω συνεχωνεύθησαν καὶ οἱ ἐπιχώριοι θεοὶ καὶ μῦθοι, καὶ αἱ ἐπιχώριοι ἑορταὶ καὶ τελεταὶ μετὰ τῶν ἑλληνικῶν θεῶν, μύθων, ἑορτῶν καὶ τελετῶν, ἐξαλειφθέντων τῶν ἰδιαζόντων εἰς τοὺς Ἕλληνας ἢ ἰθαγενεῖς γνωρισμάτων ἐν τῇ θρησκείᾳ καὶ τῇ μυθολογίᾳ. 'Επειδὴ δὲ αἱ πόλεις αὗται προσέλαβον, συνήθως, ἐμπορικὸν καὶ βιομηχανικὸν χαρακτῆρα, ἤνθησαν οἰκονομικῶς καὶ κατέστησαν μεγάλα καὶ πολυάνθρωπα κέντρα, τὰ ὁποῖα ἐπέβαλον τὸν πολιτισμόν των εἰς τὰς περιοχάς των. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπῆλθεν ὁ ἐξελληνισμὸς τῶν κατακτηθεισῶν χωρῶν καὶ ἐδημιουργήθη ὁ ἑλληνισμὸς τῶν 'Επιγόνων, ὅστις παραλλάσσει καὶ κατὰ τὴν γλῶσσαν καὶ κατὰ τὴν θρησκείαν καὶ κατὰ τὰ ἤθη κατ' ἀναλογίαν τῆς γενομένης μείξεως) ἀπὸ τὸν ἀρχαιότερον ἑλληνισμόν. 'Ο ἑλληνισμὸς ὅμως τῶν 'Επιγόνων δὲν εἶχεν ὁμοιομορφίαν εἰς ἅπαντα τὰ κράτη τοῦ μακεδονικοῦ ἑλληνισμοῦ, ὄχι μόνον ἕνεκα τῆς ἀναλογίας τῆς μείξεως 'Ελληνομακεδόνων καὶ ἰθαγενῶν, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ ἐσωτερικὴ ὀργάνωσις καὶ ἡ σχέσις τῆς βασιλείας πρὸς τοὺς ὑπηκόους λαοὺς δὲν ἦτο ἡ αὐτὴ εἰς πάντα. 'Ιδίως διέφερον μεταξύ των ἡ ἐσωτερικὴ ὀργάνωσις τοῦ βασιλείου τῶν Πτολεμαίων, τῆς ὁποίας τύπος ἦτο ἡ στρατιωτικὴ μοναρχία (ἦτο ἀπεριόριστος ἡ δύναμις τοῦ βασιλέως), εἰς τὴν ὁποίαν τὰ καθήκοντα τῶν ἀρχόντων (ἐπιστρατήγων, στρατηγῶν κ.λ.π.) ἦσαν διακεκριμένα καὶ διατεταγμένα ἱεραρχικῶς μέχρι τῶν κατωτάτων βαθμίδων, καὶ ἡ τοῦ βασιλείου τῶν Σελευκιδῶν, τὸ ὁποῖον ἐστερεῖτο ἑνότητος καὶ κεντρικῆς δυνάμεως, ἵδρυε δὲ διηνεκῶς πόλεις (κατὰ τὸν τύπον τῶν ἑλληνικῶν πόλεων) διὰ νὰ στερεώσῃ διὰ τοῦ διηνεκοῦς ἐξελληνισμοῦ τὴν κυριαρχίαν του ἐπὶ τοῦ ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων ἐθνῶν ἀποτελουμένου πληθυσμοῦ τῶν ὑπηκόων του. Μικροτέρα πολὺ ἡ ἀνομοιομορφία τοῦ ἑλληνισμοῦ τῶν 'Επιγόνων ἐν τῷ πολιτισμῷ αὐτῶν, οὗτινος κύριαι ἕδραι ἦσαν ἡ 'Αλεξάνδρεια καὶ ἡ Πέργαμος.

'Ο πολιτισμὸς οὗτος ἦτο κυρίως περισυλλογὴ τῶν ἔργων τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας πάντων τῶν προγενεστέρων χρόνων, ἅτινα γίνονται ὑποκείμενον ἐπιστημονικῆς ἐργασίας (κριτικῆς ἑρμηνευτικῆς), μετάφρασις τῶν φιλολογικῶν προϊόντων τῶν ξένων λαῶν καὶ ὑποβολὴ αὐτῶν εἰς ἐπιστημονικὴν ἔρευναν, καὶ δημιουργία μνημείων καὶ ἔργων τέχνης μὲ ἐντονωτέραν ζωὴν καὶ κίνησιν. Οἱ πνευματικοὶ ἐργάται τῶν χρόνων τῶν 'Επιγόνων διακρίνονται διὰ τὴν πολυμάθειάν των μᾶλλον ἢ τὴν δημιουργικότητά των, καὶ ἡ ἐπιστήμη ἐπ' αὐτῶν ἀρχίζει νὰ περιλαμβάνῃ ὅλον τὸν κόσμον, ἡ φιλολογία νὰ γίνεται παγκόσμιος καὶ ὁ πολιτισμὸς κοσμοπολιτικός. 'Ο πολιτισμὸς ὅμως τῶν 'Επιγόνων, ὁ ἄλλως καλούμενος τῆς ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς πολιτισμός, δὲν εἶναι ἔργον μόνον τούτων, τῶν μακεδονικῶν δηλαδὴ δυναστειῶν τῶν τριῶν μεγάλων ἀπὸ τοῦ 262 π. Χ. ἑλληνομακεδονικῶν κρατῶν (Αἰγύπτου, Συρίας καὶ Μακεδονίας) καὶ τῶν 'Ατταλιδῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν μικρῶν τοπικῶν πολιτειῶν, αἵτινες ἀνέκυψαν κατὰ τοὺς μεταξὺ τῶν τριῶν εἰρημένων κρατῶν πολέμους, ὡς ἦσαν ἡ ἐμπορικῶς ἀκμάζουσα Ρόδος, τὸ Βυζάντιον μὲ τὰς ἑκατέρωθεν τοῦ Βοσπόρου κτήσεις του, ἡ 'Ηράκλεια κ. ἄ., ἐνῷ δὲν ἔπαυσε νὰ καλλιεργῆται καὶ εἰς τὰς παλαιὰς ἑστίας τῆς κυρίως 'Ελλάδος, ὁμοιομορφότερος ἐνταῦθα πρὸς τὸν ἀρχαιότερον, ἐπηρεασμένος ὅμως ἐκ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς 'Αλεξανδρείας καὶ τῶν μικρασιατικῶν πνευματικῶν κέντρων,

Τὰ κράτη τῶν 'Επιγόνων ὑπέταξεν, ἀπὸ τῆς Μακεδονίας πρώτης, κατὰ τὸν Β' καὶ Α' π. Χ. αἰῶνα ἡ Ρώμη, τῆς ὁποίας ὁ πολιτισμὸς συνεχωνεύθη μὲ τὸν ἑλληνιστικὸν καὶ ἐδημιουργήθη οὕτως ὁ ἑλληνορρωμαϊκὸς πολιτισμός. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— «'Επίγονοι» [*Γραμματολ.*]. 'Απολεσθὲν ἔπος τοῦ Θηβαϊκοῦ μυθικοῦ κύκλου, 7000 στίχων, πραγματευόμενον πιθανῶς τὴν ἐπὶ Θήβας στρατείαν τῶν «'Επιγόνων» καὶ ἀποδιδόμενον μετ' ἀμφιβολίας εἰς τὸν Ὅμηρον ὑπὸ 'Ηροδότου (Δ' 32) διὰ τῆς φράσεως «εἰ δὴ τῷ ἐόντι γε Ὅμηρος τάδε τὰ ἔπεα ἐποίησεν». Κατὰ τὸν ἀρχαῖον ὅμως σχολιαστὴν τοῦ 'Αριστοφάνους (Εἰρ. 1270) οἱ «'Επίγονοι» ἦσαν ἔργον τοῦ 'Αντιμάχου. Π. Ν. Π.

ἐπίγονος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἐπιγεγενημένος, ὁ κατόπιν γεννηθείς· ‖ *ἐπίγονοι* (οἱ)· ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

'Επίγονος. 'Αρχαῖος Ἕλλην μουσικός, καταγόμενος ἐξ 'Αμβρακίας καὶ πολιτογραφηθεὶς ἐν Σικυῶνι. Πότε ἀκριβῶς ἐγεννήθη δὲν εἶναι γνωστόν, ἀλλ' ἡ ἀκμή του συμπίπτει κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος. 'Ο 'Αθήναιος (Δειπνοσοφ. IV, 183) ἀναφέρει, ὅτι ὁ 'Επίγονος ὑπῆρξεν ὁ ἐφευρέτης ἑνὸς μουσικοῦ ὀργάνου, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη ἐξ αὐτοῦ *ἐπιγόνειον*, καὶ ὅτι πρῶτος αὐτὸς εἰσήγαγε τὴν «ἔναυλον κιθάρισιν», ἤτοι τὸ παίξιμον κιθάρας συνοδευόμενον μὲ ὑπόκρουσιν αὐλοῦ. Οἱ μαθηταὶ τοῦ 'Επιγόνου ἐκλήθησαν *'Επιγόνειοι*. Ν. Α.

— **'Επίγονος.** 'Αρχαῖος Ἕλλην γλύπτης χαλκίνων ἀγαλμάτων, ἀκμάσας κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους μεταξὺ τῶν ἐτῶν 264 καὶ 222 π. Χ., ὡς εἰκάζεται ἐκ δύο ἔργων τὰ ὁποῖα κατεσκεύασε κατὰ τὰ δύο ταῦτα ἔτη. Εἰργάσθη ἐν Περγάμῳ ἔνθα κατεσκεύασε χάλκινον ἅρμα τοῦ 'Αττάλου, πατρὸς τοῦ βασιλέως 'Αττάλου Α', στηθὲν περὶ τὸ 263 π.Χ., ὡς εἰκάζομεν ἐκ τῆς εὑρεθείσης ἐν Περγάμῳ βάσεως τοῦ ἔργου, ἡ ὁποία φέρει τὸ ὄνομά του. Πλὴν τούτου τὸ ὄνομά του εὑρέθη ἄλλοτε ἀκέραιον καὶ ἄλλοτε ἐλλιπὲς ἐπὶ τεσσάρων εἰσέτι βάσεων ἀγαλμάτων τῆς Περγάμου. 'Ο Πλίνιος ἐπίσης ἀποδίδει εἰς αὐτὸν ἕνα ἀνδριάντα σαλπικτοῦ καὶ ἓν σύμπλεγμα παιδίου ἐναγκαλιζομένου τὴν θνήσκουσαν μητέρα του. Εἰκάζεται δὲ ὑπό τινων ὅτι καὶ τὸ περίφημον μνημεῖον τῆς Περγάμου, τὸ σύμπλεγμα τῶν Γαλατῶν, τὸ ὁποῖον ἀποδίδει ὁ Πλίνιος εἰς τὸν 'Ισίγονον, εἶναι ἔργον τοῦ 'Επιγόνου. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

— **'Επίγονος.** 'Εν Μ. 'Ασίᾳ κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος γεννηθείς, ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Σμυρναίου Νοητοῦ, ὅστις ἀποδεχόμενος τὴν διδασκαλίαν τοῦ πρώτου τῶν καλουμένων *τροπικῶν* μοναρχικῶν ἢ πατροπασχιτῶν Πραξέα, δοξάζοντος ὅτι ἐν τῷ Χριστῷ αὐτὸς ὁ Πατὴρ ἐνηνθρώπησεν, ἔπαθε καὶ ἐσταυρώθη (Pater compassus est Filio), παρεδέχετο καὶ ὁ Νοητὸς ἓν πρόσωπον ἐν τῷ Θεῷ, τὸ ὁποῖον διαφόρως κατὰ τὰς ἑκάστοτε χρείας ἐν τῷ κόσμῳ ἐμφανιζόμενον καὶ καλούμενον ὁτὲ μὲν Πατήρ, ὁτὲ δὲ Υἱὸς καὶ ὁτὲ Πνεῦμα ἅγιον, τὸ αὐτὸ πρόσωπον ἐγεννήθη καὶ ἔπαθεν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ κόσμου. Τὴν διδασκαλίαν ταύτην τοῦ Νοητοῦ μεταβὰς εἰς τὴν Ρώμην ὁ 'Επίγονος τῷ 215 ἐκήρυττε καὶ εἵλκυσεν εἰς τὴν αἵρεσιν πολλοὺς Χριστιανούς, ἐν οἷς καὶ τὸν Ρώμης ἐπίσκοπον Ζεφυρῖνον καὶ τὸν τούτου διάδοχον Κάλλιστον. [Πρβλ. *Φιλ. Βαφείδου* 'Εκκλησ. 'Ιστορ. Α', 111 κ. ἑξ.] Ε. Γ. Π.

ἐπιγουανίνη, ἡ, 7-*μεθυλογουανίνη* [*'Οργ. Χημ.*] 'Ομόλογον τῆς *γουανίνης* τοῦ τύπου $C_6H_7ON_5$, ἀπαντῶν εἰς ἴχνη ἐν τοῖς οὔροις. Σ. Γ.

ἐπιγράβδην (ἀρχ.) ἐπίρρ., ἐξώδερμα, ξώφαρσα.

— **ἐπιγράβδην τραῦμα** [*Χειρουργ.*]. Καλεῖται οὕτω τὸ ἐπιπόλαιον τραῦμα, τὸ ἀποξέον μόνον τὸ δέρμα. Ι. Π.

ἐπίγραμμα (τό)· τὸ ἐπιγεγραμμένον, ἐπιγραφὴ μνήματος, ναοῦ ἢ ἀναθήματος· ‖ ποιητ., σύντομος κρίσις ἀναφερομένη εἰς γεγονός τι, εἰς ἄνδρα ἢ εἰς καλλιτέχνημα· ‖ ποιητικὸν παίγνιον ἐκ ἑνὸς ἕως τριῶν διστίχων, συνήθως εὐτράπελον ἢ σατυρικόν.

— [*Γραμματολ.*] 'Επίγραμμα τὸ πρῶτον ἐκαλεῖτο βραχεῖα ποιητικὴ σύνθεσις γραφομένη ἐπὶ μνημείου ἢ ἀναθήματος ἢ ἄλλου τινὸς τεχνικοῦ ἔργου πρὸς διαιώνισιν τῆς μνήμης ἀνθρώπου ἢ ἔργου ἢ γεγονότος τινός. 'Εν τῇ ἀρχαίᾳ 'Ελλάδι τὸ ἐπίγραμμα ἦτο ἐλεγεία, ὡς συγκείμενον συνήθως μὲν ἐξ ἑνός, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐκ πλειόνων ἐλεγειακῶν διστίχων. Ἤκμασε δὲ τὸ ἐπίγραμμα ἰδίᾳ κατὰ τοὺς ἐνδόξους χρόνους τῶν Περσικῶν πολέμων, ὅτε καὶ πόλεις καὶ ἰδιῶται ἡμιλλῶντο τίς πρῶτος νὰ στήσῃ τρόπαια νίκης καὶ δι' ἔργων τέχνης νὰ τιμήσῃ τὴν μνήμην τῶν γενναίων τῆς πατρίδος προμάχων. Εἰς τὴν ποίησιν δι' ἐπιγραμμάτων ἠσχολήθησαν μὲν καὶ ἄλλοι ποιηταί, ἀλλὰ πάντας ὑπερέβαλεν ὁ Κεῖος Σιμωνίδης, ἀναδειχθεὶς κορυφαῖος τῶν ἐπιγραμματοποιῶν. Οὐδεὶς ἄλλος ἀνεφάνη δεξιώτερος τοῦ Σιμωνίδου εἰς τὸ νὰ περιλαμβάνῃ ἐν ὀλίγοις στίχοις τὰ κυριώτατα σημεῖα πράξεώς τινος καὶ ἰδίαν χροιὰν νὰ προσδίδῃ εἰς τὴν πρᾶξιν ταύτην. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ πόλεις καὶ βασιλεῖς καὶ ἰδιῶται εἰς τὸν Σιμωνίδην ἀνέθετον τὴν ποίησιν ἐπιγραμμάτων, ὡς οἱ μετασχόντες τῶν Περσικῶν πολέμων Ἕλληνες, τῇ παραγγελίᾳ τῶν ὁποίων ἐποίησε τὸ πολυθρύλητον εἰς τοὺς ἐν Θερμοπύλαις πεσόντας

'Ὦ ξεῖν', ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις ὅτι τῇδε
κείμεθα τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι'

καὶ τὸ ἰσάξιον εἰς τοὺς πεσόντας τῶν Κορινθίων ἐν Σαλαμῖνι:

'Ακμᾶς ἑστακυῖαν ἐπὶ ξυροῦ 'Ελλάδα πᾶσαν
ταῖς αὐτῶν ψυχαῖς κείμεθα ῥυσάμενοι
νάσῳ ἐν ἀγχιάλῳ Σαλαμινίᾳ· ἃ δὲ Κόρινθος
ἄμμιν τὰς ἀρετᾶς μνᾶμ' ἀνέθηκε τόδε.

Κατὰ δὲ τοὺς ἀλεξανδρινοὺς χρόνους τὸ ἐπίγραμμα ἐκαλλιεργήθη εὐρύτερον, φιλόσοφοι δὲ καὶ ποιηταὶ καὶ ἱστορικοὶ καὶ καθόλου πᾶς ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων ἠδύνατο νὰ ποιῇ καὶ ἐπιγράμματα, ἀφοῦ ἄφθονα καὶ ἄριστα εἶχε τὰ πρότυπα. Δὲν περιορίζοντο δ' οἱ 'Αλεξανδρινοὶ εἰς μόνα τὰ ἐπιτύμβια ἢ ἀναθηματικὰ ἐπιγράμματα, ὡς ἐπὶ τῶν κλασσικῶν χρόνων, ἀλλ' ἐποίουν τοιαῦτα καὶ πρὸς σύντομον ἔκφρασιν κρίσεως περὶ ποιητῶν, καλλιτεχνῶν, καλλιτεχνημάτων, ὡς συνοδευτικὰ δώρων καὶ ἐρωτικῶν κειμηλίων καὶ ὡς εὐτράπελα καὶ σατυρικὰ παίγνια τῶν πεπαιδευμένων. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ πάμπολλα μὲν εἶναι τὰ ἐπιγράμματα τῶν χρόνων τούτων, δυσαρίθμητοι δὲ οἱ ποιηταί, ἐξ ὧν ἐπιφανέστεροι Θεόκριτος, Καλλίμαχος, Εὐφορίων, Δημόδοκος, 'Ανταγόρας, Ἥδυλας, Φάλαικος, 'Αλκαῖος, Διότιμος, Λεωνίδας, Μελέαγρος καὶ ἄλλοι οὐκ ὀλίγοι γνωστοὶ καὶ ἄγνωστοι ἐπιγραμματοποιοί. Μεταξὺ δὲ τούτων ἀπαντῶμεν καὶ γυναῖκας, οἷαι αἱ: 'Ανύτη ἡ Τεγεᾶτις, ἀκμάσασα περὶ τὸ 300, Μοιρὼ ἡ Βυζαντία, Νοσσὶς ἡ 'Ιταλιῶτις, ἥτις κομπορρημονοῦσα παρέβαλλεν ἑαυτὴν πρὸς τὴν Σαπφώ, Μοσχίνη ἡ 'Αθηναία καὶ ἡ θυγάτηρ αὐτῆς 'Ηδύλη καὶ ἄλλαι.

Καὶ κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς δὲ χρόνους ἐξηκολούθει καλλιεργούμενον τὸ ἐπίγραμμα καὶ μάλιστα τὸ σκωπτικόν, πλὴν δὲ τοῦ ἐλεγειακοῦ διστίχου ἐγίνετο χρῆσις εἰς τὰ ἐπιγράμματα τῶν χρόνων τούτων καὶ τοῦ ἰαμβικοῦ τριμέτρου κατὰ τὸ πρότυπον τῶν παλαιῶν ἰαμβογράφων. 'Εκ τῆς 'Ελλάδος δὲ τότε, ὅπως καὶ ἄλλα εἴδη τῆς λογοτεχνίας, οὕτω καὶ τὸ ἐπίγραμμα παρέλαβον οἱ Ρωμαῖοι καὶ διαπρεπεῖς ποιηταὶ καὶ πολιτικοὶ ἠσχολήθησαν εἰς τὴν ποίησιν λατινικῶν ἐπιγραμμάτων. Οἱ διαπρεπέστεροι δὲ τῶν ἐπιγραμματοποιῶν τῆς περιόδου ταύτης εἶναι 'Αντίπατρος ὁ Θεσσαλονικεύς, Κριναγόρας ὁ Μυτιληναῖος, 'Αντίφιλος ὁ Βυζάντιος, Φιλόδημος ὁ Γαδαρηνός, Διόδωρος ὁ Σαρδιανός, Βιάνωρ ὁ Βιθυνός, 'Αντίγονος ὁ Καρύστιος, Διόδωρος ὁ Ταρσεύς, 'Αρχίας ὁ Μυτιληναῖος, Βόηθος ὁ Ταρσεύς, Λεωνίδας ὁ 'Αλεξανδρεύς, καὶ ἄλλοι πολλοί. 'Εκ τοῦ καταλόγου δὲ τούτου τῶν ἐπιγραμματοποιῶν προκύπτει, ὅτι κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους πανταχοῦ τοῦ κόσμου, ὅπου ἐλαλεῖτο ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἐποιοῦντο καὶ ἑλληνικὰ ἐπιγράμματα.

Κατὰ δὲ τοὺς μετέπειτα βυζαντινοὺς χρόνους ἔτι μᾶλλον ἐκαλλιεργήθη τὸ ἐπίγραμμα. Εἶναι δὲ τὰ βυζαντινὰ ἐπιγράμματα ποικιλωτάτης ὑποθέσεως, ἐκ πολλῶν ὡς τὰ πολλὰ στίχων συγκείμενα καὶ μετὰ πολλῆς μὲν στιχουργικῆς τέχνης καὶ καλλιεπείας πεποιημένα, ἐστερημένα δὲ τὰ πλεῖστα τῆς πρωτοτυπίας καὶ χάριτος καὶ ἁπλότητος τῶν ἐπιγραμμάτων τῶν κλασσικῶν χρόνων. 'Εκ τῶν Βυζαντινῶν δὲ ἐπιγραμματοποιῶν ἀπὸ μὲν τοῦ Ε' μέχρι τοῦ Ζ' αἰῶνος ἤκμασαν ἄλλοι τε καὶ μάλιστα Χριστόδωρος ὁ Αἰγύπτιος, Παῦλος ὁ Σιλεντιάριος, 'Ιουλιανὸς ὁ Αἰγύπτιος, Λεόντιος ὁ σχολαστικός, ἤτοι δικηγόρος, καὶ ὁ 'Αγαθίας, κατὰ δὲ τὸν Ζ' αἰῶνα Γεώργιος ὁ Πισίδης, κατὰ τὸν Θ' Θεόδωρος ὁ Στουδίτης, κατὰ τὸν Ι' 'Ιωάννης ὁ γεωμέτρης, κατὰ τὸν ΙΑ' Χριστόφορος ὁ Μυτιληναῖος καὶ 'Ιωάννης ὁ Μαυρόπους καὶ κατὰ τὸν ΙΒ' Θεόδωρος ὁ Πρόδρομος. Τελευταῖος δὲ τῶν ἐπιγραμματοποιῶν τοῦ Βυζαντίου εἶναι ὁ περὶ τὰ μέσα τῆς ΙΓ' ἑκατονταετηρίδος ἀκμάσας Μανουὴλ Φυλῆς, ὅστις ἠσχολήθη εἰς πάντα τὰ εἴδη τῆς παιζούσης ἐπιγραμματοποιίας, ἀλλ' ὡς τὰ πολλὰ ἀνεπιτυχῶς.

Κατὰ δὲ τοὺς μετὰ τὴν Ἅλωσιν (1453) χρόνους, σχεδὸν πάντες οἱ λόγιοι ἄνδρες τοῦ ἔθνους, καὶ οἱ εἰς 'Ιταλίαν ἀποδημήσαντες καὶ οἱ ἐν τῇ δούλῃ πατρίδι μένοντες, ἐποίησαν καὶ ἐπιγράμματα, τινὰ μὲν κοσμικοῦ, τινὰ δὲ θρησκευτικοῦ περιεχομένου. Καὶ μερικὰ μὲν ἐκ τούτων εἶναι ἀληθῶς ἀντάξια, ὄχι βέβαια τῶν κλασσικῶν, πάντως ὅμως τῶν ρωμαϊκῶν καί τινα καὶ τῶν ἀλεξανδρινῶν χρόνων, τὰ

Digitized by Google

πλεῖστα δ' ὅμως καὶ καθ' ὕλην καὶ κατ' εἶδος εἶναι ἀνάξια λόγου. Ποιηταὶ δὲ τοιούτων ἐπιγραμμάτων, ἁπάντων εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν γεγραμμένων, εἶναι Κωνσταντῖνος ὁ Λάσκαρις, Βησσαρίων ὁ Καρδινάλιος, Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος, Ματθαῖος Καμαριώτης, Μιχαὴλ Ἀποστόλης, Ἰάνος Λάσκαρις, Ἀρσένιος Ἀποστόλης, Ματθαῖος Δεβαρῆς, Φραγκῖσκος Πόρτος, Ἰάκωβος Διασσωρηνός, Μιχαὴλ Σοφιανός, Ζαχαρίας Σκορδύλιος, Ἰωάννης Μινδόνιος. Ἰωάννης Καρυοφύλλης, Λεονάρδος Φυλαρᾶς καὶ πλεῖστοι ἄλλοι.

Ἰδίᾳ δὲ τὰ βιβλία, τὰ ὁποῖα ἐξετυποῦντο κατὰ τοὺς χρόνους τούτους, βρίθουσιν ἐπιγραμμάτων. Καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ δ' ἡμῶν λογοτεχνίᾳ δὲν εἶναι ἄγνωστον τὸ ἐπίγραμμα, ὁ Σολωμὸς δὲ καὶ ὁ Ἀλ. Σοῦτσος καὶ ὁ Ταντιλίδης καὶ ὁ Καρύδης καὶ ὁ Σκόκος καὶ ἄλλοι ἐποίησαν καὶ ἐπιγράμματα (βλ. καὶ λ. *ἀνθολογία*, ἔνθα ἀναγράφονται αἱ συλλογαὶ τῶν ἀρχαίων ἐπιγραμμάτων). Ε. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ

ἐπιγραμματίζω· κάμνω ἐπίγραμμα, διατυπῶ κρίσιν τινὰ εἰς ἐπίγραμμα.

ἐπιγραμματικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς ἐπίγραμμα: «ἐπιγραμματικὴ ποίησις»· ‖ ὁ ὑπὸ μορφὴν ἐπιγράμματος διατυπωθείς, ἤτοι συντόμως καὶ χαρακτηριστικῶς: «ἐπιγραμματικὸς χαρακτηρισμός». — Ἐπίρρ. ***ἐπιγραμματικῶς.***

ἐπιγραμμάτιον (τό)· μικρὸν ἐπίγραμμα.

ἐπιγραμματιστὴς (ὁ)· ὁ ἐπιγραμματίζων, ὁ χαρακτηρίζων τι εὐτραπέλως ὑπὸ μορφὴν ἐπιγράμματος.

ἐπιγραμματογράφος (ὁ, ἡ)· βλ. *ἐπιγραμματοποιός.*

ἐπιγραμματοποιὸς (ὁ, ἡ)· ὁ ποιῶν ἐπιγράμματα, ποιητὴς ἐπιγραμμάτων, ἄλλως *ἐπιγραμματογράφος.*

ἐπιγραφεύς, *—έως* (ὁ)· (ἀρχ.) ὁ ἄρχων, ὁ καταγράφων τὰ ὀνόματα καὶ τὰς περιουσίας τῶν πολιτῶν πρὸς ἐπιβολὴν φόρου.

—*[Ἀττ. Δίκ.]* Ἐκαλοῦντο *ἐπιγραφεῖς* ἢ *διαγραφεῖς* οἱ ἄρχοντες οἱ ὡρισμένοι πρὸς ἐκτίμησιν τῶν περιουσιῶν τῶν πολιτῶν, ἵνα καταστῇ δυνατὸς ὁ καθορισμὸς τῶν *εἰσφορῶν.* Ἦσαν δέκα τὸν ἀριθμὸν διοριζόμενοι ἐκτάκτως. Τοὺς καθυστεροῦντας τὴν καταβολὴν τῶν εἰσφορῶν εἰσῆγον οἱ ἐπιγραφεῖς εἰς τὸ δικαστήριον. Μ. Π. Ε.

ἐπιγραφὴ (ἡ)· τὸ ἐπιγεγραμμένον, ἄλλως *ἐπίγραμμα·* ‖ τὸ ἐπιγραφόμενον εἰς ἐπιστολὴν ἢ οἱονδήποτε εἶδος ἀποστολῆς· ‖ τὸ ἐπιγραφόμενον πρὸς δήλωσιν τοῦ περιεχομένου ἢ τοῦ τελουμένου: «ἐπιγραφὴ βιβλίου» ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου, «ἐπιγραφὴ πραγματείας, —διατριβῆς, —κεφαλαίου», «ἐπιγραφὴ φιάλης, —δοχείου», «ἐπιγραφὴ καταστήματος, —ἐργοστασίου»· ‖ ἔγγραφος λόγος, κατὰ τὸ δυνατὸν βραχύς, γραφόμενος ἐπὶ σκληρᾶς ὕλης, οἷον μαρμάρου, χαλκοῦ, ὀπτῆς πλίνθου, εἴτε διὰ χαράξεως τῶν γραμμάτων, εἴτε δι' ἐγχρώμου γραφῆς, ἰδίᾳ ἐπὶ κονιαθείσης ἐπιφανείας: «ἐπιγραφαὶ ψηφισμάτων, —νόμων, —συνθηκῶν, —δωρεῶν κτλ.», «οἰκοδομικαὶ —, κτιτορικαὶ ἐπιγραφαί».

— [ΕΓΚΥΚΛ.] *Ἐπιγραφαὶ* καλοῦνται εἰδικῶς εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ ἀρχαιολογίαν τὰ γραπτὰ μνημεῖα τοῦ παρελθόντος ἐπὶ σκληροῦ ὑλικοῦ, ἤτοι ἰδιαίτατα μὲν ἐπὶ λίθου (προκειμένου ἰδίως περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ), εἶτα ἐπὶ μετάλλων (ἰδίως χαλκοῦ καὶ μολύβδου), ξύλων, τοίχων, πηλοῦ καὶ λοιποῦ παντοειδοῦς ὑλικοῦ. Αἱ ἐπιγραφαὶ λογίζονται μεταξὺ τῶν σπουδαιοτάτων γενικῶς λειψάνων τῆς ἀρχαιότητος. Καὶ διὰ μὲν τοὺς προελληνικοὺς πολιτισμοὺς εἶναι ἀνεκτίμητα κειμήλια καὶ ἄλλως καὶ δὴ καὶ ἱστορικῶς, ἀρκεῖ δὲ νὰ ἀναγνωσθῶσιν αἱ ἐπιγραφαὶ ἑνὸς παλαιοῦ πολιτισμοῦ, ἵνα εἰσέλθῃ ἐκ τῆς προϊστορίας εἰς τὴν ἱστορίαν. Οὕτω διὰ τῆς ἀναγνώσεως τῶν αἰγυπτιακῶν ἱερογλυφικῶν καὶ τῆς σφηνοειδοῦς γραφῆς κατελέχθησαν οἱ Αἰγύπτιοι, Σουμέριοι, Βαβυλώνιοι, Ἀσσύριοι, Χεττῖται εἰς τοὺς ἱστορικοὺς λαούς, ἐνῷ ὁ ἐν μέρει πολὺ νεώτερος μυκηναϊκὸς καὶ μινωϊκὸς πολιτισμὸς παραμένουσιν ἀκόμη προϊστορικοί, διότι δὲν κατωρθώθη ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἐπιγραφῶν των. Προκειμένου δὲ περὶ τῶν κλασσικῶν πολιτισμῶν, ἑλληνικοῦ καὶ λατινικοῦ, αἱ ἐπιγραφαὶ ἔχουσι ταῦτα τὰ δύο κυρίως μεγάλα πλεονεκτήματα· πρῶτον μὲν ὅτι μεταξὺ τοῦ χαράξαντος λιθοκόπου καὶ τοῦ σημερινοῦ ἐρευνητοῦ οὐδὲν ἀπολύτως μεσολαβεῖ, ἑπομένως ἔχομεν πάντοτε πρὸ ἡμῶν ἓν ἀδιάφθορον καὶ αὐθεντικὸν κείμενον, ἐνῷ προκειμένου περὶ τῶν κλασσικῶν συγγραφέων ἡ ἐπὶ τοσούτους αἰῶνας χειρόγραφος παράδοσις ἐπέφερε σημαντικὰς πολλάκις ἀλλοιώσεις εἰς τὴν γλωσσικὴν μορφήν, πολλάκις δὲ καὶ τὸ νόημα τῶν κειμένων· δεύτερον δὲ ὅτι αἱ ἐπιγραφαὶ πραγματεύονται κυρίως ζητήματα, περὶ ὧν οἱ συγγραφεῖς τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς ἢ οὐδὲν ἔγραψαν, ἢ καὶ ἂν ἔγραψαν, δὲν περιεσώθη εἰς ἡμᾶς.

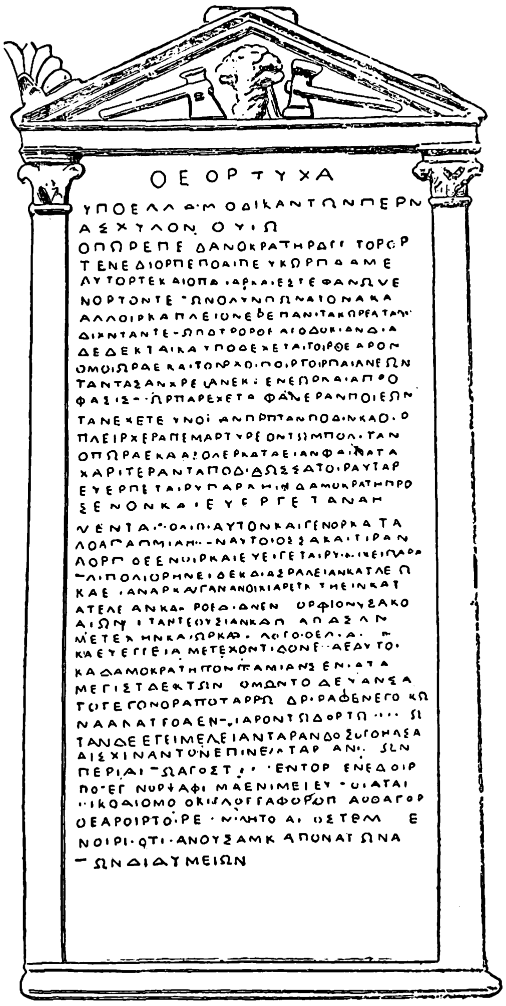
Ἐπιγραφὴ ἐπὶ στήλης, εὑρεθεῖσα ἐν Ὀλυμπίᾳ.

Ἤδη ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος, διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους, κατέγιναν οἱ ἐρευνηταὶ εἰς περισυλλογὴν καὶ μελέτην τῶν ἐπιγραφῶν. Ὁ περίφημος Πολέμων, διὰ τὴν προσήλωσίν του εἰς τὰς ἐπιγραφὰς (ἀρχ. στήλας), ἀπεκλήθη στηλοκόπας, ὁ δὲ Πολύβιος μεταχειρίζεται τὰς ἐπιγραφὰς ὡς ἱστορικὰ δεδομένα, ὅπως καὶ ὁ Θουκυδίδης καὶ Ἡρόδοτος δοθείσης εὐκαιρίας ἀναφέρουσι τοιαύτας.

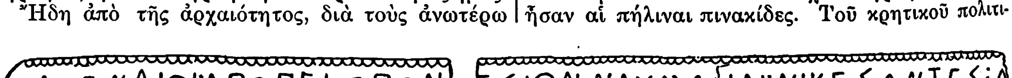
Ἐπιγραφὴ ἐπὶ χαλκοῦ ἐλάσματος, ἧς τὰ γράμματα ἐσχηματίσθησαν δι' ἐκτύπων στιγμῶν (pointillage repoussé).

Ἀπὸ τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ ἑξῆς ἤρχισαν οἱ λόγιοι νὰ συλλέγωσι τοὺς πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος κατεσπαρμένους ἐνεπιγράφους λίθους καὶ νὰ δημοσιεύωσι τούτους. Τὸ πρᾶγμα ἐξηκολούθησε μετ' αὐξούσης ὁλονὲν ζέσεως, ἀναφέρεται δὲ καὶ ἐξαφάνισις ἐπιγραφῶν μετὰ τὴν ἀνάγνωσίν των, ἵνα μή τις δυνηθῇ νὰ ἀναγνώσῃ καλύτερον, καὶ κιβδηλεύσεις ἀνυπάρκτων ἐπιγραφῶν. Βαθμηδὸν οἱ φιλόλογοι παρέλαβον καὶ τὸ νέον ὑλικὸν ὡς ὑποκείμενον τῆς ἐρεύνης των παρὰ τοὺς κλασσικοὺς συγγραφεῖς, ἂν καὶ τοῦτο δὲν ἔγινεν ἄνευ ἀγώνων, διότι ὑπὸ τῶν συντηρητικῶν ἐθεωρεῖτο τὸ πρᾶγμα νοθεία τῆς κλασσικῆς παραδόσεως. Ἰδίως ἡ ἀντίθεσις αὕτη ἐγένετο αἰσθητοτάτη μεταξὺ τῶν σχολῶν δύο κορυφαίων φιλολόγων, τοῦ Hermann ἀφ' ἑνός, ὅστις δὲν ἤθελε νὰ ἀκούσῃ ἄλλο τι πλὴν τῶν κλασσικῶν συγγραφέων, καὶ τοῦ Boeck ἀφ' ἑτέρου, ὅστις πρῶτος συναγαγὼν τὰς προσιτὰς τότε ἐπιγραφὰς ἐξέδωκε τὸ περίφημον ἔργον «Corpus Inscriptionum Graecarum» ὅπερ ὀλίγον βραδύτερον συμπληρωθὲν ἐγένετο τετράτομον (αἱ παραπομπαὶ γίνονται συντετμημένως CIG). Ὁ πρῶτος τόμος ἐξεδόθη τῷ 1828, ὁ τρίτος 1853 ὑπὸ τοῦ Franz ὁμοῦ μετὰ τοῦ Βοικχίου, ὁ τέταρτος τέλος ἐνεφανίσθη βραδύτερον, 1877, μερίμνῃ τῶν συνεχιστῶν τῆς παραδόσεως τοῦ Βοικχίου, Curtius, Kirchhoff καὶ Roehl.

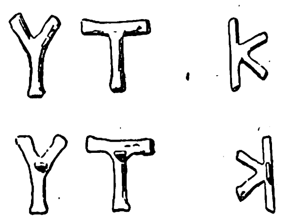
Γράμματα ἐκ χαλκοῦ ἐπιχρύσου εὑρεθέντα ἐν Ἀτταλείᾳ εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τῆς πύλης τοῦ Ἀδριανοῦ.

[Ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ θριγκοῦ αὐτῆς ἐπιγραφήν, φέρουσι δὲ ὄπισθεν καταφανεῖς τοὺς τόρμους (ὀδόντας), δι' ὧν ἐνεσφηνώθησαν ἐν τῷ λίθῳ.]

Ἡ μεγίστη σπουδαιότης τοῦ ἐπιγραφικοῦ ὑλικοῦ ἐγένετο κυρίως πασιφανής, ὅτε ὁ Βοίκχιος, ἐπὶ τῇ βάσει τούτων, ἔγραψε τὸ περίλαμπρον ἔργον του περὶ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας τῶν Ἀθηναίων. Βαθμηδὸν προχωρούσης καὶ τῆς γλωσσολογικῆς ἐπιστήμης προῆλθεν εἰς φῶς καὶ μία ἄλλη ἀνεκτίμητος ἰδιότης τῶν ἐπιγραφῶν, ἡ ἀπὸ τῆς γραμματικῆς ἀπόψεως σπουδαιότης των, διότι διασῴζουσι τοὺς γνησίους τύπους ἑκάστου ἰδιώματος καὶ ἑκάστης διαλέκτου, ἐνῷ εἰς τὰ κείμενα ὑπάρχουσι πλήθη σφαλμάτων ἢ διορθώσεων ἐκ μέρους τῶν μεταγενεστέρων ἀντιγραφέων. Οὕτω πολλαὶ διορθώσεις καὶ ἀποκαταστάσεις κειμένων τῶν συγγραφέων ἐπηνέχθησαν τῇ βοηθείᾳ τῶν ἐπιγραφῶν.

Τὸ ἐπιγραφικὸν ὑλικὸν ποικίλλει ἀναλόγως τῶν πολιτισμῶν. Οἱ Αἰγύπτιοι (πλὴν τῶν παπύρων, οὓς δὲν ἐξετάζει ἡ ἐπιγραφική) ἔγραφον κυρίως ἐπὶ λίθου, εἴτε αὐτοτελῶς (στῆλαι), εἴτε ἐπὶ τοίχων οἰκοδομημάτων (τάφων, ναῶν, πυραμίδων κλπ.). Τοὐναντίον εἰς τὸν ἀσσυροβαβυλωνιακὸν πολιτισμὸν ἀποκλειστικὸν σχεδὸν γραφικὸν ὑλικὸν ἦσαν αἱ πήλιναι πινακίδες. Τοῦ κρητικοῦ πολιτισμοῦ τὰ γραπτὰ μνημεῖα διεσώθησαν μὲν ἐπὶ μόνων σχεδὸν τῶν πηλίνων πινακίδων, φαίνεται ὅμως ὅτι τὸ γραφικὸν ὑλικὸν ἦτο ἄλλο, ἴσως πάπυρος. Οἱ Ἕλληνες καὶ Λατῖνοι ἐχάραττον τὰς ἐπιγραφάς των ἰδιαίτατα ἐπὶ λίθου καὶ δὴ μαρμάρου. Διὰ τὴν περισυλλογὴν τῶν διαφορωτάτων τούτων ἐπιγραφῶν κατηρτίσθησαν καὶ καταρτίζονται μεγάλαι δημοσιεύσεις ἑνιαῖαι, τὰ δὲ διάφορα ἐπιστημονικὰ σωματεῖα ἁμιλλῶνται περὶ τὴν ἔκδοσιν τῶν ἔργων τούτων. Ἰδίως μνημειώδες παραμένει τὸ ἔργον τῆς Πρωσσικῆς Ἀκαδημίας, ἥτις ἀνέλαβε πρὸ πολλοῦ τὴν συνολικὴν ἔκδοσιν ἁπασῶν τῶν ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν εἰς με-

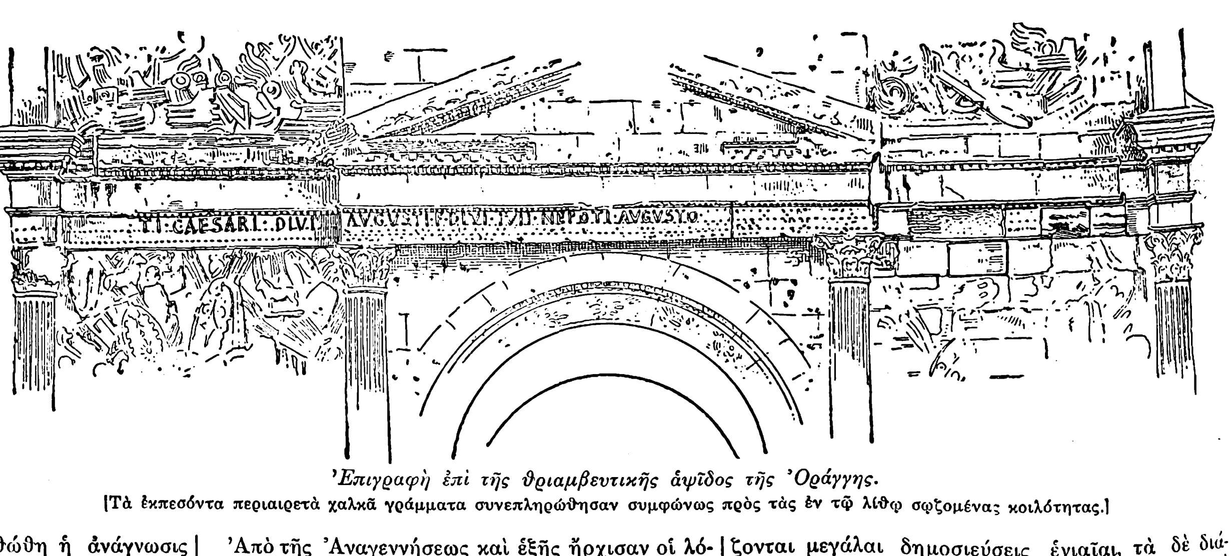
Ἐπιγραφὴ ἐπὶ τῆς θριαμβευτικῆς ἁψῖδος τῆς Ὀράγγης.

[Τὰ ἐκπεσόντα περιαιρετὰ χαλκᾶ γράμματα συνεπληρώθησαν συμφώνως πρὸς τὰς ἐν τῷ λίθῳ σῳζομένας κοιλότητας.]

γάλην σειράν, ἐπιγραφομένην νῦν ἐπὶ τὸ συντομώτερον I G (Inscriptiones Graecae), ἐνῷ ἐκ παραλλήλου ἐκδίδεται καὶ ἕτερον corpus τῶν λατινικῶν ἐπιγραφῶν. Ἐν Ἑλλάδι ἔχει ἐγκαθιδρυθῆ πρὸς φύλαξιν τῶν ἐπιγραφῶν τὸ Ἐπιγραφικὸν Μουσεῖον, ἐκ δὲ τῶν παλαιοτέρων ἐργασιῶν πρέπει

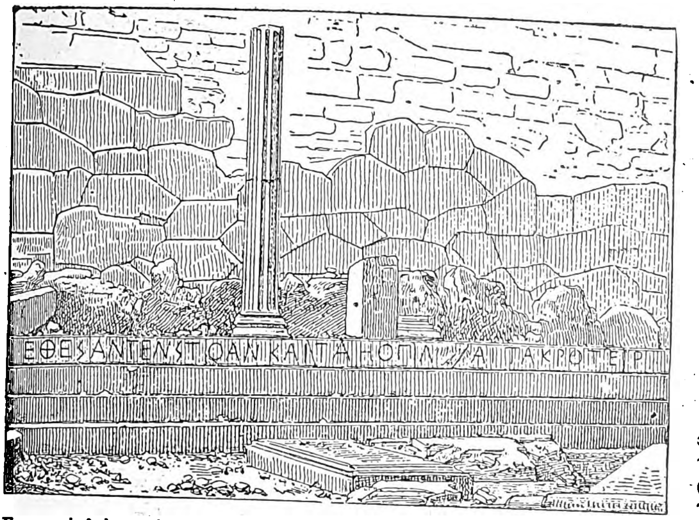

Ἐπιγραφὴ ἐπὶ τῆς ἀνωτάτης βαθμίδος τῆς Στοᾶς τῶν Ἀθηναίων ἐν Δελφοῖς.

νὰ μνημονευθῇ ἡ συναγωγὴ πολλῶν ἐπιγραφῶν εἰς τὸ ἔργον τοῦ Ῥαγκαβῆ «Antiquités Helléniques», ὡς καὶ αἱ ἐργασίαι τοῦ Στεφάνου Κουμανούδη. Οἱ νεώτεροι Ἕλληνες ἀρχαιολόγοι δημοσιεύουσι συνήθως τὰς ἀνευρισκομένας ἐπιγραφὰς εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν ἐφημερίδα καὶ τὸ Ἀρχαιολογικὸν δελτίον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Περαιτέρω πληροφορίας καὶ βιβλιογρ. ἰδ. ἀλφάβητον καὶ γραφή. Αἱ παλαιότεραι συναγωγαὶ ἐπιγραφῶν ἀπαριθμοῦνται συνήθως εἰς τὰ ἐπιγραφικὰ ἐγχειρίδια λ.χ. *Reinach*, Traité d'Epigraphie Grecque). Πολλαὶ ἐπιγραφαὶ διὰ τὴν διδακτικότητα καὶ χρησιμότητά των ἔχουσι καταταχθῆ κατὰ συλλογὰς ἐκδοθείσας ἢ ἐκδιδομένας χωριστά, λ.χ. διαλεκτικαί, ἱστορικαί, συλλογὴ ἐπιγραμμάτων ἐπὶ λίθων, ἀρχαιόταται ἑλληνικαὶ ἐπιγραφαὶ κλπ. Νῦν γίνεται προσπάθεια νὰ συναχθῶσι, καὶ συνήχθησαν ἤδη ἐν μέρει, εἰς ἑνιαίας δημοσιεύσεις καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν ἀνατολικῶν πολιτισμῶν.

Σ. Ν. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ

—[ΛΑΟΓΡ.] Εἷς ἐκ τῶν τρόπων τῶν χρησιμοποιουμένων ὑπὸ τῶν λαῶν πρὸς αἰσθητοποίησιν καὶ διαιώνισιν ἀπαγορεύσεώς τινος στρεφομένης

Ἐπιγραφὴ δηλοῦσα τὸ ὄνομα τοῦ καλλιτέχνου ἐπὶ τῆς ἄνω ὁριζοντίου ἐπιφανείας τῆς βάσεως τοῦ ἀγάλματος καὶ πρὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ.

ἐν εἴδει κατάρας κατὰ παντὸς ὅστις θὰ ἐτόλμα νὰ θίξῃ, νὰ κλέψῃ ἢ νὰ καταστρέψῃ ἀπαγορευόμενόν τι ἀντικείμενον εἶναι καὶ ἡ ἐπιγραφή, δι' ἧς τοῦτο καθίσταται εἶδος ταμπού. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις πάλαι καὶ παρὰ τοῖς χωρικοῖς νῦν καὶ τοῖς μαθηταῖς ὑπάρχει ἡ συνήθεια νὰ ἐπιγράφουν ἐπὶ διαφόρων πραγμάτων ἐκτεθειμένων εἰς τὸν κίνδυνον τῆς κλοπῆς διαφόρους κατάρας, ἐλπίζοντες ὅτι ὁ φόβος θέλει ἐμποδίσει τὴν κλοπὴν αὐτῶν. Εἰς ἀρχαίους χριστιανικοὺς τάφους εὑρίσκομεν ἐπιγεγραμμένας κατάρας, δι' ὧν ἀφίεται εἰς τὴν φοβεραν κρίσιν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ὀργήν του ὁ τολμῶν νὰ ἀνοίξῃ ἢ νὰ συλήσῃ τὸν τάφον. Σήμερον συνήθης τύπος τοιαύτης ἐπιγραφομένης κατάρας εἶναι: «Ὅποιος τὸ πάρῃ νὰ ἔχῃ τὴν κατάρα τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγίας καὶ ὅλων τῶν ἁγίων», ἢ ὁ γνωστότερος τῶν βιβλίων ὁ ἐμμέτρως ἀπειλῶν πτῶσιν τῆς «μύτης» τοῦ κλέπτου ἢ κατάκαυσιν αὐτοῦ δι' «ἀσβέστου πυρός». Ἐξηυγενισμένην πως μορφὴν λανθανούσης ἀρᾶς ἀποτελεῖ καὶ ἡ συνήθης εἰς ἐρημοκκλήσια ἡ δοχεῖα πρὸς συλλογὴν ἐράνων δι' ἱεροὺς σκοποὺς ἐπιγραφή: «Ὅποιος δὲν δύναται νὰ μὲ βοηθήσῃ ἂς μὴ μὲ πειράζῃ καὶ θὰ ἔχῃ τὴν βοήθειαν τοῦ ἁγίου». [Πρβλ. *Σ. Κυριακίδου: Ἑλληνικὴ Λαογραφία* τ. Α', σ. 110.]

—ρ.

ἐπιγραφικὴ (ἡ)· κατὰ παράλειψιν τοῦ *ἐπιστήμη*· ἡ ἐπιστήμη ἡ ἀσχολουμένη περὶ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἑρμηνείαν τῶν ἐπιγραφῶν.

—[*Ἐγκυκλοπ.*] Ἡ *ἐπιγραφικὴ* ἀνεπτύχθη ὡς ἐπιστήμη, ἀφ' ἧς ἐποχῆς αἱ ἑλληνικαὶ καὶ λατινικαὶ *ἐπιγραφαὶ* (βλ. λ.) ἤρχισαν νὰ μελετῶνται συστηματικῶς. Ἐκ τῆς μελέτης ταύτης προέκυψεν ἡ ἀνάγκη συστηματικῆς κατατάξεως τῶν ἐπιγραφῶν καὶ κατὰ τὴν γλωσσικὴν μορφὴν καὶ δὴ ἰδιαίτατα κατὰ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων, διότι παρετηρήθη ὅτι τὰ γράμματα ἐξελισσόμενα διαρκῶς παρουσίαζον ὡρισμένην μορφὴν εἰς ἑκάστην ἐποχήν. Ἐκ τούτου ἀφορμώμενος ὁ Franz, μαθητὴς τοῦ πολλοῦ Βοικχίου, συνέταξε κατὰ τὸ 1840 τὸ περίφημον βιβλίον του «Elementa epigraphicae graecae», ὅπερ περιέχον συλλογὴν ἐξ 152 ἐπιγραφῶν ἀπὸ τοῦ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος μέχρι τοῦ τέλους τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἓν κεφάλαιον περὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀλφαβήτου, ἐχρησίμευσεν ἐπὶ μακρὸν ὡς ὁδηγὸς τῶν περὶ τὰς ἐπιγραφὰς ἀσχολουμένων. Εἶναι λοιπὸν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης τὸ ἔργον τῆς ἐπιγραφικῆς παρόμοιον πρὸς τὸ τῆς παλαιογραφίας, ἥτις ζητεῖ διὰ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων νὰ καθορίσῃ τὴν ἡλικίαν τῶν χειρογράφων. Ἡ αὐτὴ μέθοδος ἤρχισεν ἤδη νὰ ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὴν σφηνοειδῆ γραφήν.

Ἡ κυρίως ἐπιγραφικὴ ἐπιστήμη δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἀνεπτύχθη ἀπὸ τοῦ Franz καὶ ἐντεῦθεν. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ Λατῖνοι δὲν εἶχον σκεφθῆ νὰ ἐπιζητῶσι καθορισμὸν τῆς ἀρχαιότητος τῶν ἐπιγραφῶν ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων. Γενικῶς καὶ ἀορίστως ἀποκαλοῦσι π. χ. ὁ Ἡρόδοτος καὶ ὁ Παυσανίας τὰ γράμματα τῶν παλαιοτάτων ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν, ἃς ἔτυχε νὰ ἴδουν, *Καδμήια*. Εἰς τὴν ἐπιγραφικὴν διέπρεψαν ἰδίως Γερμανοὶ καὶ Γάλλοι ἐπιστήμονες, σήμερον δ' ὑπάρχει πλῆθος ἐγχειριδίων, ὧν ἀπαρίθμησιν ὡς καὶ βιβλιογραφίαν βλ. ἐν λ. *ἀλφάβητον*.

Σ. Ν. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ

ἐπιγραφικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπιγραφήν ‖ ὁ ἱκανός, ὁ δεξιὸς περὶ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἑρμηνείαν τῶν ἐπιγραφῶν, ὁ εἰδικῶς περὶ τὰς ἐπιγραφὰς ἀσχολούμενος ‖ ὁ ὅμοιος πρὸς ἐπιγραφήν, ὁ δίκην ἐπιγραφῆς διατυπωθείς ‖ ***ἐπιγραφικὴ*** (ἡ)· ὡς οὐσ. (βλ. λ.).—Ἐπίρρ. ***ἐπιγραφικῶς***.

—**ἐπιγραφικὰ *χαράγματα*** (διεθνῶς γνωστὰ εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν γλῶσσαν ὑπὸ τὸ ὄνομα graffiti). Οὕτω καλοῦνται ἐπιγραφαὶ δι' αἰχμηρῶν ὀργάνων, κεχαραγμέναι ἐπὶ διαφόρων ὑλῶν, λίθων, τοίχων, ἀγγείων, κιόνων καὶ λοιπῶν ἐπιφανειῶν. Τὰ ἐπιγραφικὰ χαράγματα διαφέρουσι τῶν κυρίως ἐπιγραφῶν κατὰ τοῦτο, ὅτι τὸ ὑλικὸν καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐγχαράξεως εἶναι πάντοτε προχειρότερα, οὐχὶ ἐξ ἀρχῆς ἐπὶ τούτῳ προωρισμένα. Ἀνάλογον εἶναι καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν ἐπιγραφικῶν χαραγμάτων, συνήθως ἐστερημένον μνημειώδους καὶ ἐπισήμου οὕτως εἰπεῖν σημασίας, ἀνταποκρινόμενον δὲ μᾶλλον πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς στιγμῆς. Ἐπὶ παραδείγματι κατὰ τὴν ἑλληνικὴν καὶ ῥωμαϊκὴν ἐποχὴν πολλοὶ ἔκρινον ἀναγκαῖον νὰ διαιωνίσωσι τὸ γεγονὸς μιᾶς σαρκικῆς μείξεως («ὁ δεῖνα ἐνθάδ' ἐβίνει»· πρβλ. τὸ λατιν. hic futui).

Σχ. 1.

Τὰ χαράγματα εἶναι πολλάκις σπουδαῖα, διότι ἐξ αὐτῶν μανθάνομεν ἐνδιαφερούσας λεπτομερείας τοῦ ἀρχαίου βίου, πληροφορούμεθα ὀνόματα καὶ ἐντυπώσεις κλπ. Ἀπαντῶσιν εἰς πᾶσαν ἐποχήν, ἐν δὲ τῇ Ἑλλάδι εἶναι καὶ μέχρι σήμερον λίαν διαδεδομένα. Ἐπὶ τῶν ἀρχαίων μνημείων εἶναι κεχαραγμένα πολλάκις ὀνόματα σπουδαίων περιηγητῶν, ποιητῶν κλπ. Ἐξ ἑνὸς τοιούτου χαράγματος ἐπὶ ἐκκλησιδίου παρὰ τὸν Μόχλον τῆς ἀνατολικῆς Κρήτης εἶναι γνωστὸς ὁ ποιητὴς τοῦ Ἐρωτοκρίτου Βιτσέντζος Κορνάρος.

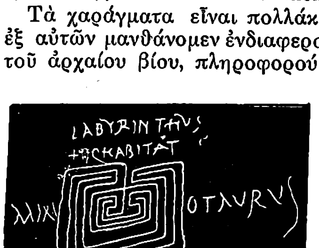

Σχ. 2.

Τὰ χαράγματα ἦσαν ἐν χρήσει ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων πολιτισμῶν. Ἐκ τῶν παρατιθεμένων εἰκόνων ἡ μία (σχ. 1) παριστᾷ ἐπιγραφὴν χαραχθεῖσαν ἐπὶ κονιάματος τοίχου τῆς ἐν Ἁγίᾳ Τριάδι μινωϊκῆς ἐπαύλεως (περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος π. Χ.). Ἡ ἄλλη (σχ. 2) προέρχεται ἐκ τοῦ τοίχου τῆς οἰκίας τοῦ Μάρκου Λουκρητίου ἐν Πομπηΐᾳ. Φαίνεται ὅτι ἐχαράχθη ὑπὸ μικροῦ μαθητοῦ ἔχοντος ἀκόμη νωπὰς τὰς ἐντυπώσεις τοῦ σχολικοῦ μαθήματος. Εἰκονίζει τὸν λαβύρινθον, ὡς βλέπομεν τοῦτον καὶ ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς Κνωσοῦ, μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς «Labyrinthus. Hic habitat Minotaurus», ἤτοι: «Ὁ Λαβύρινθος. Ἐδῶ κατοικεῖ ὁ Μινώταυρος».

Σ. Ν. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ

ἐπιγραφὶς (ἡ). Ἐργαλεῖον ξυλουργικῆς πρὸς χάραξιν ἐπὶ τοῦ ξύλου εὐθειῶν παραλλήλων πρὸς τὰς πλευρὰς τοῦ τελευταίου, στηριζόμενον καὶ ὁδηγούμενον ὑπὸ τεμαχίου σανίδος ὀλισθαίνοντος ἐπὶ τῶν πλευρῶν του πρὸς χάραξιν τεμαχίου. Καλεῖται κοινῶς *σημαδοῦρα* ἢ *γράφτης*.

—ρ.

ἐπιγραφολόγος (ὁ)· ὁ περὶ τὰς ἐπιγραφὰς ἀσχολούμενος, ἄλλως *ἐπιγραφικός* (βλ. λ.).

ἐπιγραφοποιία (ἡ)· ἡ τέχνη τοῦ χαράσσειν ἢ τοῦ γράφειν ἐπιγραφὰς καταστημάτων.

ἐπιγραφοποιὸς (ὁ)· ὁ ποιῶν ἐπιγραφάς, ὁ χαράσσων ἢ γράφων ἐπιγραφὰς καταστημάτων.

ἐπιγράφω, *ἀόρ. ἐπέγραψα—ἐπεγράφην*, *παθ. μετχ. ἐπιγεγραμμένος*· γράφω ἐπί τινος, γράφω σύντομον δήλωσιν, οἷον ἐπὶ μνημείου, ναοῦ, ἀφιερώματος, καλλιτεχνήματος κττ.: «ἀνετέθη χρυσοῦς τρίπους, εἰς ὃν ἐπέγραψαν τὰς συγκαθελούσας τὸ βάρβαρον πόλεις» ‖ γράφω τὴν ἐπιγραφὴν ἐπιστολῆς, βιβλίου κλπ.

ἐπίγυια (τὰ) [*Ναυτ.*]. βλ. λ. *γύαια*.

ἐπιγυνία (ἡ) [*Βοτ.*]. Καλεῖται οὕτω τὸ φαινόμενον, καθ' ὃ μόριά τινα τοῦ φυτοῦ ἀναφαίνονται ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους.

Δ. Ν. Π.

ἐπιγύνιον (τὸ) (Epigynium) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρικοειδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια ἀνεπτυγμένα. Γνωστὰ 3 εἴδη, ἰθαγενῆ τῶν ὀρεινῶν μερῶν τῶν Ἰνδιῶν, τοῦ Μαλαισιακοῦ ἀρχιπελάγους καὶ τῆς Ἰαπωνίας.

Δ. Ν. Π.

ἐπίγυνον (τὸ) (Epigynum) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀποκυνοειδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια ἀναρριχώμενα, μὲ ἄνθη μικρὰ καὶ λευκά. Γνωστὰ τρία εἴδη ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν τοῦ παλαιοῦ κόσμου.

Δ. Ν. Π.

ἐπίγυνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό). Ὀνομασία ἐπιθετικὴ τῶν ἀνθήσεων, εἰς τὰς ὁποίας οἱ στήμονες ἀναφαίνονται ὑπεράνω τῆς φωθήκης.

Δ. Ν. Π.

ἐπιδαμασκήνωσις (ἡ) [*Τεχν.*]· βλ. *δαμασκήνωσις*.

Ἐπιδάμνιος, *—α, —ον*· ὁ τῆς Ἐπιδάμνου, ὁ ἐξ αὐτῆς καταγόμενος ἢ προερχόμενος.

Ἐπίδαμνος (ἡ) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀρχαία ἑλληνικὴ πόλις, ἐπὶ τῆς Ἰλλυρικῆς ἀκτῆς, κατά τινας γειτνιάζουσα πρὸς ἀνέκαθεν ὑπάρχον πόλισμα *Δυρράχιον* καὶ αὐτοῦ λαβοῦσα μεταγενέστερον τὴν ὀνομασίαν, κατ' ἄλλους δὲ κειμένη ἐπὶ τῆς αὐτῆς θέσεως, ἐφ' ἧς τὸ νῦν *Δυρράχιον* (βλ. λ.). Ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν Κερκυραίων περὶ τὸ 627 π. Χ., ἀρχηγὸς δὲ τῆς ἀποικίας ἀναφέρεται ὁ Κορίνθιος Φαλίος ὁ Ἐρατοκλείδους, ἕλκων τὸ γένος ἐξ Ἡρακλειδῶν. Τὸ ὄνομα ἔλαβε κατὰ Ἀππιανὸν ἀπὸ τοῦ Ἐπιδάμνου, βασιλέως τῶν περιοικούντων βαρβάρων, οἱ πρῶτοι δὲ κάτοικοι αὐτῆς ἦσαν πλὴν τῶν Κερκυραίων καί τινες Κορίνθιοι καὶ ἄλλοι Δωριεῖς. Ἡ Ἐπίδαμνος ἐνωρίτατα ἐγένετο μεγάλη καὶ πολυάνθρωπος, λόγῳ ὅμως τῶν συνεχῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν ἐξησθένησε στρατιωτικῶς καὶ περιέπεσεν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν προσοίκων βαρβάρων, πιθανῶς τῶν Ταυλαντίων, ἰλλυρικοῦ ἔθνους. Ὀλίγον πρὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ὁ δῆμος ἐξεδίωξε τοὺς δυνατούς, οὗτοι δὲ προσεταιρισθέντες τοὺς βαρβάρους ἐλυμαίνοντο κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν τὴν χώραν. Τοῦτο ἐγένετο μία τῶν ἀφορμῶν τῆς ἐνάρξεως τοῦ Πελοποννησιακοῦ, ὡς ἑξῆς. Οἱ Ἐπιδάμνιοι προσελθόντες ἱκέται εἰς τὸ ἐν Κερκύρᾳ Ἥραιον, ἐζήτησαν παρὰ τῆς μητροπόλεως αὐτῶν βοήθειαν στρατιωτικήν, ἐπὶ τῇ ἀρνήσει δὲ τῶν Κερκυραίων κατέφυγον εἰς τὸ ἐν Δελφοῖς μαντεῖον, τὸ ὁποῖον συνεβούλευσε να παραδώσουν τὴν πόλιν εἰς τοὺς Κορινθίους πρὸς ὑπεράσπισιν ἀπὸ τῶν βαρβάρων. Οἱ Κορίνθιοι, ἐχθρικῶς διακείμενοι πρὸς τὴν μὴ τηροῦσαν τοὺς νόμους ἀποικίαν των Κέρκυραν, ἐδέχθησαν τὴν προσφορὰν καὶ ἔπεμψαν φρουρὰν εἰς Ἐπίδαμνον μέσῳ τῆς Ἀπολλωνίας. Οἱ φυγάδες ὅμως ἐπανῆλθον, βοηθούμενοι δὲ ὑπὸ τῶν Κερκυραίων ἀγόντων 40 ναῦς καὶ ὑπὸ τῶν Ἰλλυριῶν ἐπολιόρκησαν τὴν πόλιν. Οἱ Κορίνθιοι ἐκήρυξαν τότε τὴν Ἐπίδαμνον ἀποικίαν αὐτῶν καὶ ἤρχισαν συναθροίζοντες χρήματα καὶ στόλον πρὸς ἀποστολὴν καὶ νέων ἀποίκων. Ἐμεσολάβησαν Λακεδαιμόνιοι καὶ Σικυώνιοι πρέσβεις πρὸς ἀποτροπὴν τῆς συρράξεως, ἀποτυχούσης ὅμως τῆς διαιτησίας ἀπεστάλη στόλος ὑπὸ τὸν Ἀριστέα, Καλλικράτη καὶ Τιμήνορα ἐξ 70 πλοίων, ὧν τὰ 30 κορινθιακὰ καὶ τὰ ὑπόλοιπα τῶν συμμάχων των Μεγαρέων, Κεφαλλήνων, Ἐπιδαυρίων, Ἑρμιονίων Τροιζηνίων, Λευκαδιτῶν καὶ Ἀμβρα-

Digitized by Google

κιωτῶν, ἔτι δὲ καὶ 20.000 ἄνδρες ὑπὸ τὸν Ἀρχέτιμον καὶ Ἰσαρχίδαν. Γενομένης συγκρούσεως, ἡττήθησαν οἱ Κορίνθιοι, ἀπολέσαντες 15 πλοῖα, οἱ Ἐπιδάμνιοι δὲ ἐδέχθησαν τοὺς φυγάδας καὶ ἡ ἐν τῇ πόλει κορινθιακὴ φρουρὰ ᾐχμαλωτίσθη. Τῷ 314 π. Χ. μνημονεύεται κατάληψις τῆς Ἐπιδάμνου ὑπὸ τοῦ Κασσάνδρου διὰ τεχνάσματος (*Πολύαιν.* Δ' 11) κατὰ τὴν ἐξ Ἰλλυρίας ἐπάνοδόν του, οἱ Κερκυραῖοι ὅμως κατώρθωσαν νὰ ἐκδιώξουν τὴν φρουρὰν τοῦ Κασσάνδρου καὶ παρέδωσαν τὴν πόλιν εἰς τὸν βασιλέα τῶν Ἰλλυριῶν Γλαυκίαν. Κατὰ τὰ τέλη τῆς Γ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος ἡ Τευτα, βασίλισσα τῶν Ἰλλυριῶν, εἰσήγαγεν εἰς τὸν λιμένα τῆς πόλεως μέρος τοῦ στόλου της δῆθεν πρὸς ὕδρευσιν καὶ ἐπισιτισμόν· ἀντὶ τούτου ὅμως οἱ ἄνδρες τοῦ πληρώματος, φέροντες κεκρυμμένα ὅπλα, ἐπεδόθησαν εἰς γενικὴν σφαγὴν καὶ κατέλαβον τὰ τείχη. Ἡ κατοχὴ αὕτη διήρκεσεν ἐπ' ἀρκετόν. Τὸ 229 π. Χ. μοῖρα ἰλλυρικοῦ στόλου, καταλαβοῦσα τὴν Κέρκυραν, ἐπῆλθε καὶ κατὰ τῆς Ἐπιδάμνου, οἱ Ρωμαῖοι ὅμως, ἀφοῦ ἐξεδίωξαν τὴν βαρβαρικὴν φρουρὰν ἐκ Κερκύρας καὶ ἐξησφάλισαν τὴν ἐπὶ τῆς νήσου ἐπικυριαρχίαν, ἐπῆλθον κατὰ τῶν πολιορκητῶν τῆς Ἐπιδάμνου, οἵτινες ἀνεχώρησαν πανικόβλητοι. Ἔκτοτε ἡ πόλις περιῆλθεν εἰς τοὺς Ρωμαίους καὶ ἀναφέρεται ὡς *Δυρράχιον*. Τινὲς θεωροῦν τὴν ὀνομασίαν Δυρράχιον ὡς μεταγενεστέραν, ἀλλ' ὁ Παυσανίας (ΣΤ' 10, 8) ἀναφέρει παλαιὰν πόλιν Δυρράχιον «ὀλίγον ἀφεστηκυῖαν» τῆς Ἐπιδάμνου, ταύτης δὲ ἡ ὀνομασία ἐπεκράτησε κατὰ Ἀππιανὸν (Ἐμφ. Πολ. Β' 39), διότι οἱ κάτοικοι ἐθεώρουν τὸ ὄνομα Ἐπίδαμνος «ἀπαίσιον» (Πρβλ πρὸς λατ. damno=καταδικάζω εἰς θάνατον). Τῆς Ἐπιδάμνου σῴζονται νομίσματα παριστῶντα ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως ἀγελάδα καὶ μόσχον καὶ ἐπὶ τῆς ἑτέρας ἄνθη ἐντὸς πλαισίου, συμβολίζοντα τοὺς κήπους τοῦ Ἀλκινόου, καὶ ῥόπαλον. Ἐξ Ἐπιδάμνου κατήγετο Ἀμφίμνηστος ὁ Ἐπιστρόφου, εἷς τῶν μνηστήρων τῆς Ἀγαρίστης, θυγατρὸς τοῦ Σικυωνίου τυράννου Κλεισθένους. Τὴν Ἐπίδαμνον μετὰ τῆς Ἀπολλωνίας εἶχε ζητήσει ὡς λύτρα ὁ Κλεώνυμος αἰχμαλωτίσας τὸν Τίτον (*Πολύαιν.* Η' 19). [Περὶ τῆς περαιτέρω ἱστορίας τῆς πόλεως βλ. λ. *Δυρράχιον*.]

Π. Ν. ΠΑΠΑΣ

Ἐπιδανὸς *[Γεωγρ.]*. Παραπόταμος τοῦ *Πηνειοῦ* (βλ. λ.).

Ἐπιδαύρια (τὰ) *[Ἀρχ.]*. Θρησκευτικὴ ἑορτὴ ἐν Ἀθήναις, τελουμένη κατὰ μίαν τῶν ἡμερῶν τῶν μεγάλων Ἐλευσινίων, εἰς ἀνάμνησιν τῆς μυήσεως τοῦ Ἀσκληπιοῦ εἰς τὰ μυστήρια. Τὰ Ἐπιδαύρια ἐσυνεχίζοντο καὶ κατὰ τὴν νύκτα, δεδομένου ὅτι μνημονεύεται «παννυχὶς» εἰς ἐπιγραφὴν τοῦ 137/6 π. Χ. εὑρεθεῖσαν εἰς τὸ Ἀσκληπιεῖον τῶν Ἀθηνῶν τῷ 1876. Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ ἀναφέρεται ἱερεύς, ὅστις «ἔθωκε τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα ἀρρηφοροῦσαν εἰς τὰ Ἐπιδαύρια» τοῦτο συνδυάζων μὲ ἄλ-

Ἀνάγλυφον τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἀσκληπιείου (ἀνασκαφαὶ 1876), τοῦ ὁποίου ἡ παράστασις σχετίζεται πρὸς τὰ Ἐπιδαύρια.

λαχοῦ μνημονευομένας «κανηφόρους» ὁ Lechat, ὑποθέτει ὅτι κατὰ τὰ Ἐπιδαύρια ἐτελεῖτο καὶ πομπή, πιθανῶς ἐκ τοῦ Ἐλευσινίου πρὸς τὸ Ἀσκληπιεῖον ἢ καὶ μέχρι τοῦ βωμοῦ τῆς Δήμητρος Χλόης. Τὴν ἡμέραν τῶν Ἐπιδαυρίων ὁ Preller τοποθετεῖ κατὰ τὴν 19ην Βοηδρομιῶνος μηνός, θεωρεῖ δὲ μετὰ τοῦ F. Lenormant κ. ἄ. τὰ Ἐπιδαύρια ὡς τελευταίαν φάσιν τῶν ἐν Ἀθήναις προπαρασκευαστικῶν τελετῶν τῶν Ἐλευσινίων, δεδομένου ὅτι τὴν ἡμέραν αὐτὴν ἀνεχώρει ἡ πομπὴ δι' Ἐλευσῖνα. Ἐσώθη ἀνάγλυφος πλὰξ τοῦ Ἀσκληπιείου Ἀθηνῶν, ἐν ᾗ εἰκονίζεται ἡ Δήμητρα καθημένη ἐπὶ στρογγύλου ἑδράνου, ἡ Κόρη ὀρθία κρατοῦσα δύο ἀνημμένας δᾷδας καὶ παρ' αὐτὰς ὁ Ἀσκληπιὸς ἀτενίζων ἐρχομένην πομπήν. Τὴν παράστασιν ταύτην σχετίζουν πρὸς τὰ Ἐπιδαύρια οἱ θεωροῦντες συνδεόμενον τὸν Ἀσκληπιὸν καὶ τὴν λατρείαν τῆς Ἐπιδαύρου πρὸς τὴν ἐν Ἀττικῇ λατρείαν τῶν χθονίων θεῶν.

Π. Ν. Π.

Ἐπιδαυρία (ἡ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία ὀνομασία τῆς περὶ τὴν Ἐπίδαυρον χώρας, ἀπαντῶσα παρὰ Παυσανίᾳ (Β' 26, 8).

Ἐπιδαύριος, —α, —ον· ὁ τῆς Ἐπιδαύρου, ὁ ἐξ Ἐπιδαύρου καταγόμενος ἢ προερχόμενος· ‖ ἐπίκλησις τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐκ τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ ἐπιχωριαζούσης λατρείας αὐτοῦ.

Π. Ν. Π.

— **Ἐπιδαυρίων, τέως δῆμος**— *[Γεωγρ.]*. Εἷς ἐκ τῶν πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' ἀπαρτιζόντων τὴν ἐπαρχίαν Ναυπλίας τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας 5 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν κοινοτήτων *Δημαίνης, Νέας Ἐπιδαύρου* καὶ *Παλαιᾶς Ἐπιδαύρου.*

Δ. Ε. Μ.

Ἐπίδαυρος. Ἀρχαιοτάτη ἑλληνικὴ πόλις τῆς Ἀργολίδος, ἔναντι τῆς νήσου Αἰγίνης, ἐπὶ τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου.

—[*Ἀρχ. Γεωγρ.-Ἱστορ.*] Ἡ Ἐπίδαυρος, ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς Ἀκτῆς, ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Πελοποννήσου, ἐχωρίζετο ἀπὸ τῆς λοιπῆς Πελοποννήσου διὰ τῶν ὀρέων Ἀραχναίου (ὕψους 1199 μέτρων), Τιτθίου, Κυνορτίου καὶ Κορυφαίου. Ἐπὶ τοῦ περιβάλλοντος αὐτὴν ἐδάφους ἐλάχισται κοιλάδες ὑπῆρχον, ὡραιόταται ὅμως, βρίθουσαι ἀμπέλων κατὰ τὴν ὁμηρικὴν ἐποχήν, ὡς καί τινες μικροὶ λειμῶνες, διαβρεχόμενοι ὑπὸ πηγαίων ὑδάτων, ἐν οἷς καὶ τὰ ἱερὰ ὕδατα τοῦ Ἀσκληπιείου. Ἐκ τῶν ἰδιαζόντων ζῴων τῆς χώρας ἐφημίζετο ὁ ἵππος («ἐπιδαύριον γένος»), ἐμυθολογοῦντο δὲ δράκοντες καί τινα «ξανθὰ ζῷα», διαιτώμενα ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ «ἥμερα τοῖς ἀνθρώποις». Ἡ χώρα *(Ἐπιδαυρία)*, ἔνθα ἡ πόλις, ὡρίζετο πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ κορινθιακοῦ ἐδάφους, πρὸς Ν. καὶ Α. ὑπὸ τῶν κτήσεων τῆς Ἑρμιόνης καὶ Τροιζῆνος καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Ἄργους, κατεῖχε δὲ ἐπὶ τῆς Ἀργολικῆς ἀκτῆς ἔκτασιν 30 σταδίων κατὰ τὸν Σκύλακα.

Κατὰ τὴν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Παυσανίου διασῳζομένην παράδοσιν, οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς χώρας ἦσαν ἄγνωστοι, πρῶτος δὲ ἄρξας πρὸ τῆς καθόδου τῶν Δωριέων ἐμνημονεύετο ὁ Πιτυρεύς, ἀπόγονος τοῦ Ἴωνος υἱοῦ τοῦ Ξούθου, μετ' αὐτὸν δὲ Δηιφόντης ὁ Ἀργεῖος, εἰς τὸν ὁποῖον περιῆλθεν ἀμαχητὶ ἡ χώρα, τέλος δὲ ὁ ἐπώνυμος τῆς πόλεως ἄρχων *Ἐπίδαυρος* (βλ. λ.). Κατὰ τὴν παρὰ Στράβωνι παράδοσιν (Γεωγρ. 368. 375) πρῶτοι κάτοικοι τῆς χώρας ἦσαν οἱ Κᾶρες, κατέχοντες ὁμοῦ καὶ τὴν Ἑρμιόνην, κατελθόντων δὲ τῶν Δωριέων συνῴκησαν μὲ αὐτοὺς ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ Ἴωνες ἐκ τῆς Ἀττικῆς τετραπόλεως. Ἄλλοι πάλιν ἀναφέρουν παλαιοτάτην τινὰ Ὑρνηθίαν φυλήν, ζήσασαν ἐν ἰσονομίᾳ μετὰ τῶν Δωριέων κατακτητῶν. Τὰ μόνα λείψανα ἐκ τῶν ἐποχῶν τούτων εἶναι τὰ ἐπὶ τῆς θέσεως Νησὶ σῳζόμενα ἐρείπια παλαιᾶς ἀκροπόλεως. Παρ' Ὁμήρῳ, ἡ Ἐπίδαυρος ἀναφέρεται ἅπαξ μόνον ὡς «ἀμπελόεσσα», μετασχοῦσα τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου (Ἰλ. Β, 561), μετὰ ταῦτα δὲ ἐπανευρίσκομεν αὐτὴν περὶ τὰ τέλη τοῦ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος· ταύτης ἦρχεν ὁ Προκλεύς, τοῦ ὁποίου τὴν θυγατέρα Μέλισσαν ἐνυμφεύθη Περίανδρος ὁ τύραννος τῆς Κορίνθου, ὑπὸ τοῦ τελευταίου δὲ τούτου σφαγέντος ἡ Μέλισσα, καταλαμβάνεται ἡ πόλις καὶ αἰχμαλωτίζεται ὁ Προκλεύς.

Ἀνέκαθεν οἱ Ἐπιδαύριοι, λόγῳ τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους των, ἦσαν δεξιοὶ περὶ τὰ ναυτικά, ἐξαποστείλαντες καὶ ἀποικίας. Τῆς Αἰγίνης οἱ πρῶτοι οἰκισταὶ ἦσαν «Δωριέες ἀπ' Ἐπιδαύρου», καταστήσαντες αὐτόθι τὴν δωρικὴν διάλεκτον ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Δηιφόντου καὶ ἱδρύσαντες τὰ ἱερὰ Δαμίης καὶ Αὐξησίης· ἦσαν δὲ οἱ Αἰγινῆται πειθαρχικώτατοι εἰς τὴν μητρόπολιν, καθ' Ἡρόδοτον δὲ «Ἐπιδαυρίοις ἤκουον καὶ δίκας διαβαίνοντες ἐς Ἐπίδαυρον ἐδίδοσαν καὶ ἐλάμβανον παρ' ἀλλήλων». Ἀποικία ἐπίσης ἀπεστάλη εἰς Σάμον ἡγουμένου τινὸς Προκλέους, υἱοῦ τοῦ Πιτυρέως, ἀναφέρονται «Ἐπιδαύριοι Δωριεῖς» ἐν Ἰωνίᾳ κατὰ τὸν ἀποικισμὸν αὐτῆς, κατά τινα δὲ ἐκδοχὴν κτίσμα Ἐπιδαύρου ἦτο καὶ ἡ παρὰ τὴν νῦν Μονεμβασίαν *Ἐπίδαυρος Λιμηρά* (βλ. λ.).

Κατὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους ἡ Ἐπίδαυρος μετέσχε τῆς εἰς Ἀρτεμίσιον ὑπὸ τὸν Εὐρυβιάδην ἀποστολῆς δι' 8 πλοίων, τῆς ἐν Πλαταιαῖς μάχης δι' 800 ἀνδρῶν παραταχθέντων μεταξὺ Τροιζηνίων καὶ Ὀρχομενίων καὶ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας διὰ 10 πλοίων· μετὰ τὰς νίκας οἱ Ἐπιδαύριοι ἀνέθηκαν ἐν Δελφοῖς ἐκ τῶν λαφύρων ἴδιον ἄγαλμα τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐπὶ δὲ τοῦ κοινῇ ἀνατεθέντος τρίποδος (479 π. Χ.) ἀναγράφονται μετὰ τοὺς Μεγαρεῖς καὶ πρὸ τῶν Ὀρχομενίων. Πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ἡ Ἐπίδαυρος μετέσχεν ὡς σύμμαχος τῆς Κορίνθου εἰς τὴν ἐπὶ Ἐπίδαμνον ναυτικὴν ἀποστολήν, κατὰ τὸν πόλεμον δὲ ἐτάχθη μετὰ τῶν Σπαρτιατῶν. Μετέσχε τῆς ἐν Ἁλιαῖς ναυμαχίας καὶ ἐχρησίμευσεν ὡς ὁρμητήριον τῶν εἰς Αἴγιναν πολεμικῶν ἐνισχύσεων, δι' αὐτὸν δὲ ἀκριβῶς τὸν λόγον ἐγένετο καὶ ὁ λεγόμενος «Ἐπιδαύριος πόλεμος», διαρκοῦντος τοῦ Πελοποννησιακοῦ, μεταξὺ Ἄργους, συμμάχου τῶν Ἀθηνῶν, καὶ Ἐπιδαύρου. Δὶς οἱ Ἀργεῖοι εἰσέβαλον πρὸ τοῦ 418 π. Χ. εἰς Ἐπιδαυρίαν. Ἡ πρώτη εἰσβολὴ προεκλήθη δῆθεν, διότι οἱ Ἐπιδαύριοι δὲν ἀπέστειλαν τὸ νενομισμένον θῦμα εἰς τὸν Ἀπόλλωνα Πυθαέα, πράγματι ὅμως διότι διὰ τῆς ὑποταγῆς τῆς Ἐπιδαύρου ἐσκόπουν οἱ Ἀργεῖοι νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν πρὸς τὴν Αἴγιναν ναυτικὴν ὁδὸν (ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ περιπλέουν τὸ Σκύλλαιον, νῦν Κάβο-Σκύλλο) καὶ νὰ προετοιμάσουν τὴν ταπείνωσιν τῆς Κορίνθου, ἐπωφελήθησαν δὲ πρὸς τοῦτο τῆς ἕνεκα τῶν Καρνείων ἑορτῶν πολεμικῆς ἀργίας τῶν Λακεδαιμονίων. Ἐξ Ἐπιδαυρίας ἀπεχώρησαν μόνον κατόπιν συμβουλῶν τῶν Ἀθηναίων. Ἡ δευτέρα εἰσβολὴ ἐγένετο βοηθούντων καὶ 1000 Ἀθηναίων ὁπλιτῶν, κατ' αὐτὴν δὲ ἐδῃώθη τὸ τρίτον τῆς χώρας. Τρίτην εἰσβολὴν ἐπεχείρησαν οἱ Ἀργεῖοι περὶ τὸ 418 π. Χ., σκοποῦντες τὴν ὁριστικὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως, κομίσαντες πρὸς τοῦτο καὶ κλίμακας, ἀπέτυχον ὅμως διότι οἱ Λακεδαιμόνιοι διαλαθόντες αὐτοὺς εἶχον ἀποστείλει εἰς Ἐπίδαυρον 300 ἄνδρας ὑπὸ τὸν Ἀγησιππίδαν. Ἐπιδαύρια πλοῖα μετέσχον καὶ τῆς ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς ναυμαχίας (405 π. Χ.), μετὰ δὲ τὴν αὐτόθι νίκην τῶν Πελοποννησίων ἀνετέθη εἰς Δελφοὺς ὁ ἀνδριὰς Δίωνός τινος Ἐπιδαυρίου ἀγωνιστοῦ, ἔργον τοῦ Σικυωνίου καλλιτέχνου Ἀλύπου.

Τῷ 394 π.Χ., κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Λακεδαιμονίων εἰς Βοιωτίαν, ἐβοήθουν καὶ οἱ Ἐπιδαύριοι, πολεμήσαντες ὑπὸ τὸν Ἀγησίλαον κατὰ τὴν ἐν Κορωνείᾳ μάχην, συνέβαλον εἰς τὴν κατόπιν αἰτήσεως τῶν Ζακυνθίων γενομένην ὑπὸ τὸν Μνάσιππον σπαρτιατικὴν ἀποστολὴν ἐπὶ Κέρκυραν, ἐβοήθησαν δὲ ἀποτελεσματικῶς τοὺς Σπαρτιάτας, κατὰ τὴν μέχρις Εὐρώτα εἰσβολὴν τῶν Θηβαίων μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην. Ἐπωφελούμενοι τῆς εἰς Μαντίνειαν ἀναχωρήσεως τοῦ ἀργείου στρατεύματος (362 π. Χ.), τὴν παραμονὴν τῆς ἐκεῖ γενομένης μάχης, οἱ Ἐπιδαύριοι εἰσέβαλον εἰς τὴν ἀφύλακτον χώραν τῶν Ἀργείων φονεύσαντες πλείστους τῶν κατοίκων. Μετὰ τὴν μάχην ὅμως ἐδέχθησαν ἐπίθεσιν 3000 Ἠλείων καὶ 1000 Ἀθηναίων· οἱ τελευταῖοι ἔμειναν εἰς Ἐπιδαυρίαν καὶ μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν συμμάχων των, καταστήσαντες μόνιμον φρουρὰν εἰς τὸ αὐτόθι Ἡραῖον καὶ πολιορκοῦντες τὴν Ἐπίδαυρον, ἀνεχώρησαν δὲ κατόπιν τῆς συνθήκης Ἀργείων καὶ Σπαρτιατῶν, πιεσθέντες ὑπὸ τῶν πρώτων.

Κατὰ τὴν σύστασιν τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας, ἡ Ἐπίδαυρος μετέσχεν αὐτῆς, μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀράτου κατάληψιν τῆς Κορίνθου, περὶ τὸ 243 π. Χ. Κατὰ τὰ ἔτη 242—234 π. Χ. ἀναφέρεται ἐν ἐπιγραφῇ ὁροθετικὴ διαφορὰ Ἀργείων καὶ Ἐπιδαυρίων, λυθεῖσα διὰ διαιτησίας τῶν Μεγαρέων. Ὡς μέλος τῆς συμπολιτείας, ἡ Ἐπίδαυρος μετέσχε τῆς ἐν Λευκοπέτρᾳ μάχης, σχοῦσα 152 νεκρούς, εἰς τὸ ἐν Ἐπιδαύρῳ δὲ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἀνετίθεντο πλεῖστα μνημεῖα τῶν ὑπὸ τοῦ ἀχαϊκοῦ συνεδρίου τιμωμένων ἀνδρῶν, ὡς τὸ τοῦ Στατιλίου Τιμοκράτους. Περὶ τὸ 222/1 π. Χ. ἡ Ἐπίδαυρος καταλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Κλεομένους. Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων καταστροφὴν τῆς Κορίνθου (146 π. Χ.) τὴν Ἐπίδαυρον ἐπισκέπτεται ὁ Μόμμιος, ἀναθέσας αὐτόθι ἄγαλμα τῆς Νίκης, ὁ Αἰμίλιος Παῦλος καθιστᾷ τὴν πόλιν ὁρμητήριον πρὸς ὑποταγὴν τῶν Σικυωνίων καὶ Ἀργείων, ἀπὸ δὲ τοῦ 112 περίπου π. Χ. οἱ Ἐπιδαύριοι συνδέονται διὰ συνθήκης φιλίας μὲ τοὺς Ρωμαίους, πρὸς τοῦτο ἀποσταλέντος εἰς Ρώμην Ἀρχελόχου τοῦ Ἀριστοφάνους. Πλὴν τοῦ Παναχαϊκοῦ συνεδρίου, ἡ Ἐπίδαυρος διετέλεσε μέλος τῆς ἐν Τροιζῆνι ἀμφικτιονίας τῶν ἑπτὰ πόλεων, ὡς καὶ τοῦ ἐν Καλαυρίᾳ συνεδρίου.

Ἐκ τῶν νομισμάτων τῆς πόλεως διεσώθησαν οἱ ἑξῆς τύποι. Ἐκ τῶν περὶ τὰ ἔτη 350—330 π. Χ. κοπέντων, ὀβολός, τέταρτον ὀβολοῦ καὶ αἰγινητικὸν ἡμίδραχμον, φέροντα κεφαλὴν τοῦ Ἀπόλλωνος ἢ τοῦ Ἀσκληπιοῦ δαφνοστεφοῦς. Ἐν δραχμῇ τῆς Ἐπιδαύρου, ἀττικοῦ τύπου, τῆς ἐποχῆς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, παρίσταται ὁ Ἀσκληπιὸς καθήμενος ἐπὶ θρόνου κρατῶν σκῆπτρον, ἐκτείνων τὴν ἑτέραν χεῖρα ὑπὲρ κεφαλὴν ὄφεως, παρὰ τοὺς πόδας του δὲ εἰκονίζεται κύων· τὸ νόμισμα τοῦτο θεωροῦν πλεῖστοι ἀρχαιολόγοι ὡς ἀναπαριστῶν τὸ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Παυσανίου ἀνακείμενον ἐν Ἐπιδαύρῳ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἔργον τοῦ Θρασυμήδους. Νομίσματα μεταγενέστερα τοῦ 350 π. Χ. φέρουν τὴν Ἠπιόνην κρατοῦσαν φιάλην, αἶγα κατακεκλιμένην, ὄφιν συνεσπειρωμένον, θυμιατήριον μεταξὺ δύο σικυῶν, ἓν δὲ ἔχει τὴν ἐπιγραφὴν «Ἀχαιῶν Ἐπιδαυρίων» προφανῶς τῆς ἐποχῆς τῆς συμπολιτείας. Ἐκ τῶν ἐπὶ ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας κοπέντων φέρουσι τὸν Ἀσκληπιὸν μετὰ τῆς μυθικῆς αἰγός, τὴν Ὑγείαν ἐν κυκλικῷ ναῷ, τὸν Ποσειδῶνα, ἓν δὲ ἔχει ἀναφερόμενον εἰς τὰς ἐν Ἐπιδαύρῳ τελετὰς τὴν ἐπιγραφὴν «Ἱερᾶς Ἐπιδαύρου Ἀσκληπιεῖα».

Περιώνυμος ἦτο ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ λατρεία τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐπεκαλεῖτο ἡ πόλις «Αἵμηρα», «διὰ τὸ συνεχῶς αἱμάσσεσθαι τὸν βωμὸν ὑπὸ τῶν θυσιῶν» *(Στέφ. Βυζάντ.)*. Τὸ ἱερὸν αὐτοῦ ἐφημίζετο σὺν τοῖς ἄλλοις διὰ τὸν μεγάλον αὐτοῦ πλοῦτον, ὅστις ἀφῃρέθη ὑπὸ τοῦ Σύλλα μαχομένου πρὸς τὸν Μιθριδάτην κατὰ τὸν Α' π. Χ. αἰῶνα. Εὑρισκόμενον περὶ τὰ 9 χιλμ. ΝΔ τῆς πόλεως, περίπου 2 χιλμ. ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ Ἐπιδαύρου — Ἄργους, ἀνεσκάφη ἀπὸ τοῦ 1879 καὶ ἐντεῦθεν (τὰ περὶ αὐτοῦ καὶ τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ λατρείας βλ. κα-

Digitized by Google

τωτέρω ['Αρχ.]). Πλὴν τοῦ 'Ασκληπιοῦ, ἐλατρεύθησαν ἐν 'Επιδαύρῳ ὁ Διόνυσος, ἡ Ἄρτεμις Κορυφαία, ἧς ὑπῆρχεν ἄλσος καὶ ἱερὸν ἐν αὐτῷ, ἡ Ἥρα, ἧς τὸ ἱερὸν ἔκειτο παρὰ τὴν θάλασσαν, ἡ 'Αθηνᾶ Κισσαία, ἧς ξόανον ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς 'Ακροπόλεως κ. ἄ. Πλὴν δὲ τῶν ἐν τῷ ἱερῷ μνημείων, περίφημα ἦσαν τὸ Ἡρῷον τῆς Ὑρνηθοῦς, συζύγου τοῦ ἄρξαντος Δηιφόντου κατὰ τὴν θέσιν Ὑρνήθιον, ὡς καὶ τὰ μνημεῖα τοῦ Προκλέους καὶ τῆς Μελίσσης, ἀφ' ἧς ἐπεκαλεῖτο ἡ 'Επίδαυρος «Μελισσία».

[Πρβλ. καὶ *Π. Καββαδία*, Fouilles d'Epidaure, 1893.]

Π. Ν. ΠΑΠΑΣ

— [ΑΡΧΑΙΟΛ.] ***Τὸ ἱερὸν τοῦ 'Ασκληπιοῦ***. Ὁλόκληρος ἡ χώρα τῶν 'Επιδαυρίων ἦτο ἱερὰ τῷ 'Ασκληπιῷ, καθόσον καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν τῆς 'Επιδαύρου ὑπῆρχε, κατὰ τὴν παράδοσιν, τέμενος μὲ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ καὶ τῆς συζύγου του 'Ηπιόνης (*Παυσ.* II, 29, 1). 'Αλλὰ τὸ περίφημον κέντρον τῆς λατρείας τοῦ 'Ασκληπιοῦ ἀπεῖχε 2.30' ὥρας νοτιοδυτικῶς τῆς πόλεως, κατέχον περίκλειστον ὑπὸ ὀρέων πεδιάδα, εἰς τὴν ὁποίαν ἔφερον δύο ὁδοὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐξ 'Επιδαύρου καὶ ἐξ Ἄργους, σήμερον δὲ ἁμαξιτὴ ἀπὸ Ναυπλίου, κατασκευασθεῖσα μετὰ τὰς ἀνασκαφάς. Ὁ τόπος οὗτος μὲ τὸν μελαγχολικόν κάπως χαρακτῆρά του ἐν τῇ ρωμαντικῇ του ἀπομονώσει, ἔχων βορείως τὸ *Τίτθιον* καὶ ἀνατολικῶς τὸ *Κυνόρτιον* ὄρος, ἐλέγετο κατὰ τὰς ἐπιγραφὰς «Ἱερὸν τοῦ 'Ασκληπιοῦ», ἀλλὰ καὶ «Ἱερὸν τοῦ 'Απόλλωνος Μαλεάτου καὶ τοῦ 'Ασκληπιοῦ», ἡ ὀνομασία δὲ Ἱερὸ ἐπέζησε μέχρι σήμερον παρὰ τοῖς ἐντοπίοις. Ὁ τόπος, αὐτὸς καθ' ἑαυτόν, δὲν δύναται νὰ ἐξηγήσῃ εἰς ἡμᾶς τὴν ἀνάπτυξιν ἐν αὐτῷ τῆς λατρείας τοῦ ἰαματικοῦ θεοῦ, διότι οὔτε βοτάναι φύονται ἐκεῖ, οὔτε ὕδατα ὑπάρχουν μὲ κατάδηλον ἰαματικὴν ἰδιότητα· ἴσως μάλιστα ὁ τόπος νὰ μὴ εἶναι ἐκ τῶν καταλλήλων διὰ σανατόριον. 'Εν τούτοις, διὰ λόγους ἀγνώστους, ἤδη ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος ἀνεπτύχθη ἐκεῖ μὲ ἰδιάζουσαν ἔντασιν ἡ λατρεία τοῦ 'Ασκληπιοῦ καὶ ηὐξήθη τὸ μᾶλλον περίφημον ἐκ τῶν ἀσκληπιείων τοῦ ἀρχαίου κόσμου, εἰς ὃ πανταχόθεν προσέτρεχον οἱ πιστοὶ καὶ οἱ ἀλγοῦντες, οἱ ἔχοντες ἀνάγκην θεραπείας.

Τοσοῦτον δὲ ἦτο τὸ κῦρος τοῦ ἀσκληπιείου τῆς 'Επιδαύρου, ὥστε ὄχι μόνον γνωστότατον εἶχεν ἀποβῆ εἰς τὸν ἀρχαῖον κόσμον, ἀλλὰ καὶ ἄλλα ἔνδοξα ἀσκληπιεῖα, ὅπως τῆς Κῶ, ἀνεγνώριζον τὴν ὑπεροχήν του καὶ ἐδέχοντο τοὺς ὑπὸ τῆς 'Επιδαύρου ἀποστελλομένους εἰς αὐτὰ ἱεροὺς ὄφεις.

Ἤδη κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα π. Χ. τὸ ἱερὸν εὑρίσκετο εἰς ἀκμὴν καὶ ἐτελοῦντο εἰς αὐτὸ θυσίαι καὶ ἑορταὶ καὶ ἀγῶνες, διότι ὁ Πίνδαρος ἤδη ὑμνεῖ νικητὰς τῶν ἀγώνων τῆς 'Επιδαύρου, Κλέαρχον τὸν Αἰγινήτην καὶ Θεμίστιον. Ἡ κυριωτέρα δὲ ἑορτὴ τοῦ ἱεροῦ ἦσαν τὰ *'Ασκληπιεῖα*, ὀνομασθέντα μεταγενεστέρως *Μεγάλα 'Ασκληπιεῖα* καὶ τελούμενα κατὰ τετραετίαν, ἐννέα ἡμέρας μετὰ τὰ Ἴσθμια, ἐν καιρῷ θέρους, μεταξὺ 'Απρι-

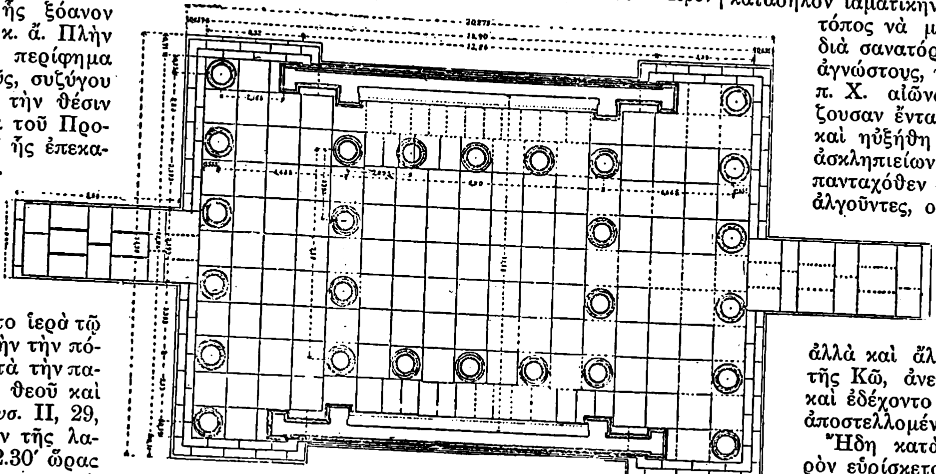

1. *Κάτοψις τῶν προπυλαίων τοῦ ἱεροῦ τῆς 'Επιδαύρου.*

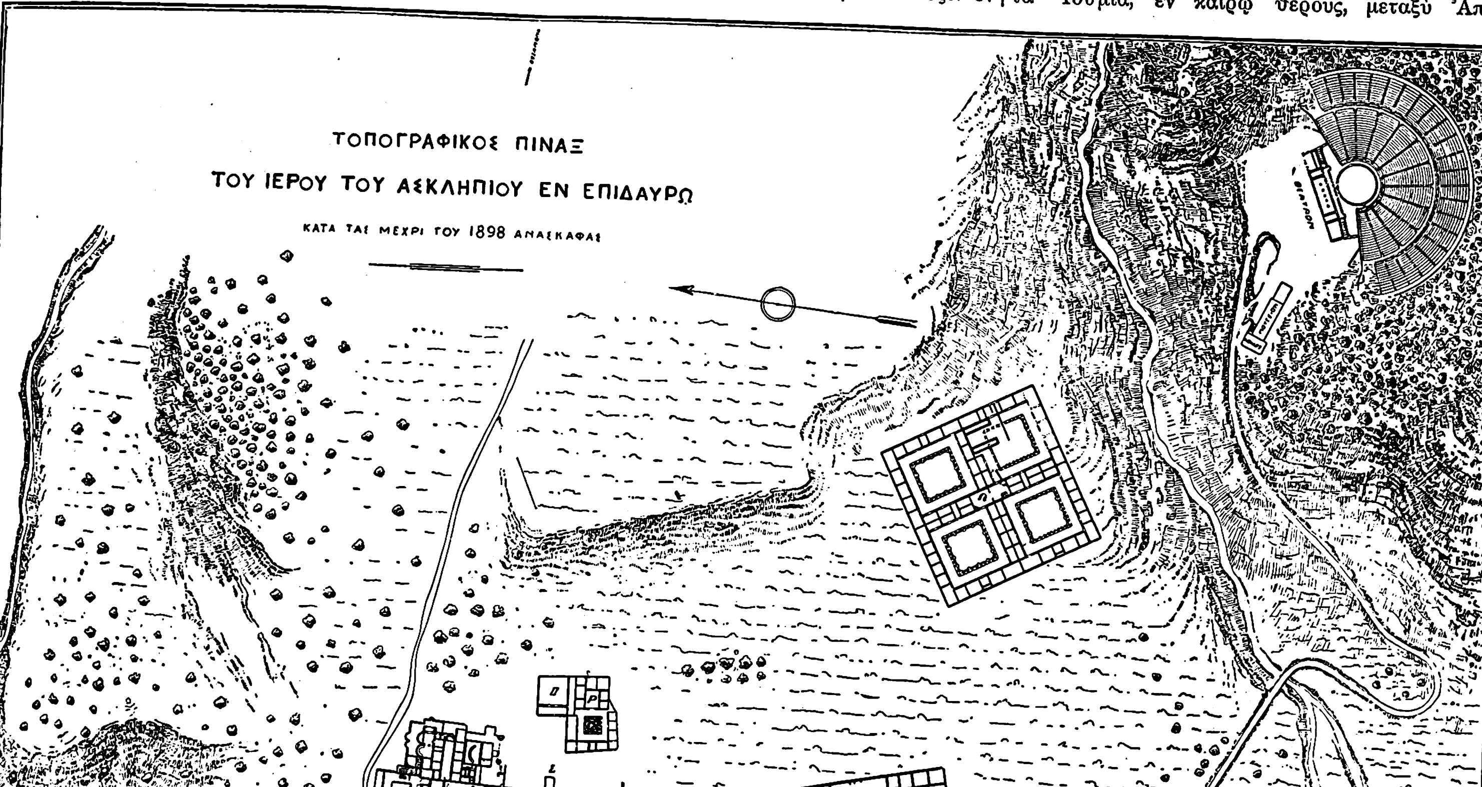

2. *Τοπογραφικὸν σχέδιον τοῦ ἱεροῦ τοῦ 'Ασκληπιοῦ ἐν 'Επιδαύρῳ κατὰ Π. Καββαδίαν.*

Digitized by Google

λίου καὶ Ἰουνίου. Ἐπίσης κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα π. Χ., πρὸς τὸ τέλος, εἶχον ἱδρυθῆ καὶ ἀγῶνες ραψῳδίας καὶ μουσικῆς, ὅπως μανθάνομεν ἀπὸ τὸν «Ἴωνα» τοῦ Πλάτωνος. Ἡ ἑορτὴ αὕτη ἦτο πανελλήνιος καὶ ἐπίσημος, καθιερωμένη ὑπὸ τῆς πολιτείας τῆς Ἐπιδαύρου, ἥτις μετεῖχε διὰ τῶν ἀξιωματούχων της καὶ ἐτέλει δημοτελεῖς θυσίας βοῶν. Κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα π. Χ. τὸ ἱερὸν εἶχεν ἀνέλθει εἰς μεγάλην περιωπὴν καὶ ἔχαιρε π νελληνίου φήμης· τότε ἀκριβῶς ἀνεκαινίσθη ὁ ὅλος χῶρος τοῦ ἱεροῦ ἄλσους, ὅπως μᾶς ἐδίδαξαν αἱ ἀνασκαφαί, διότι τὰ πλεῖστα καὶ λαμπρότατα τῶν οἰκοδομημάτων ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην.

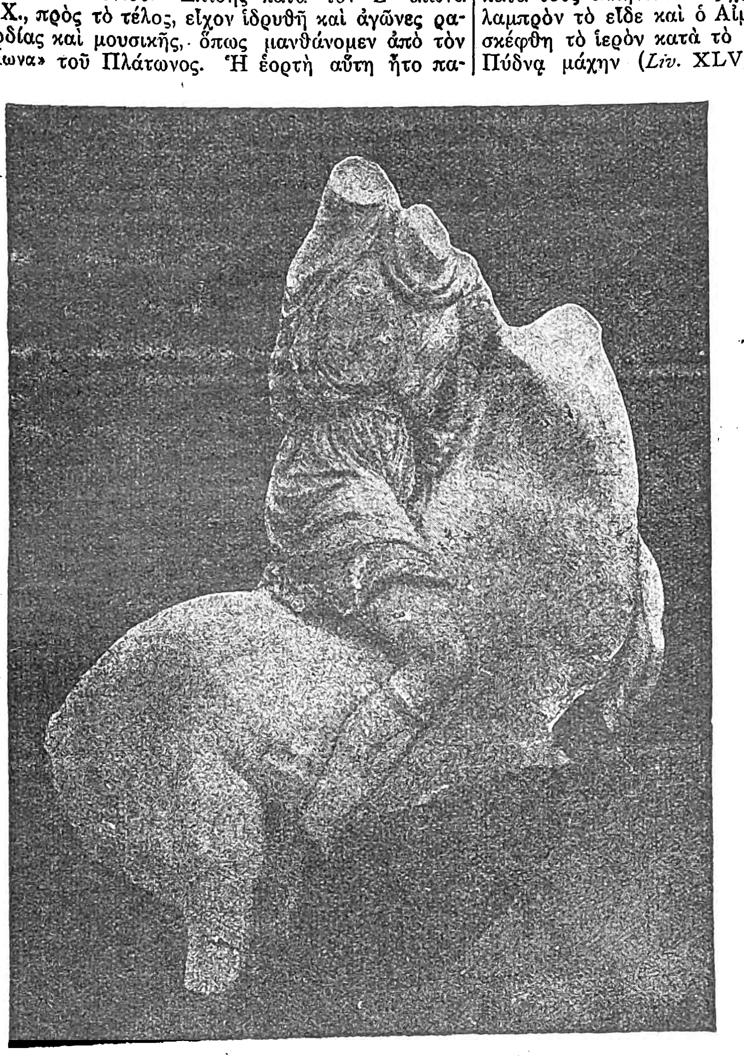

3. *Ἀμαζὼν ἐκ τοῦ δυτικοῦ ἀετώματος τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ.*
[Ἐθνικὸν Μουσεῖον Ἀθηνῶν.]

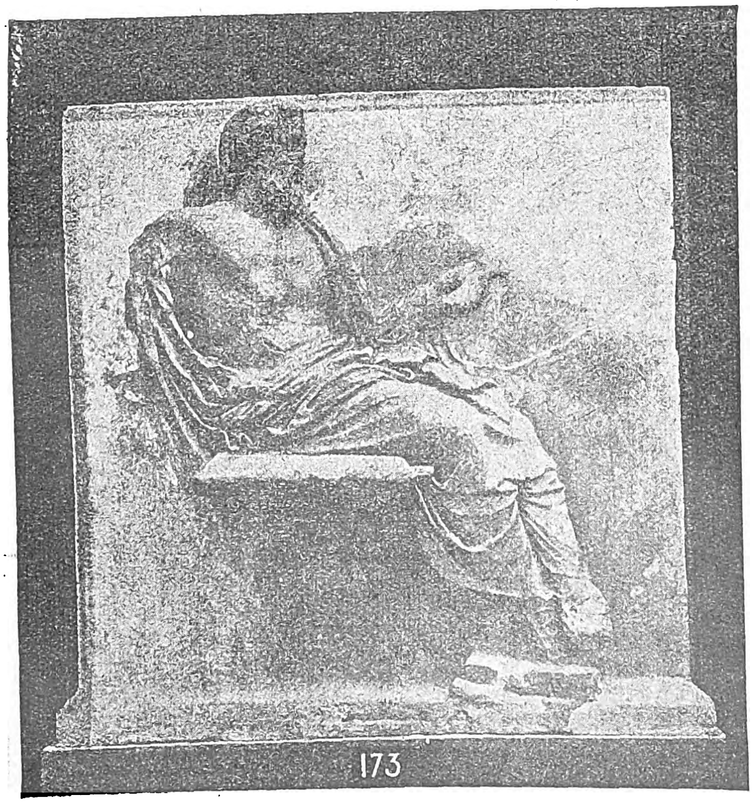

4. *Ἀναθηματικὸν ἀνάγλυφον ἐξ Ἐπιδαύρου εἰκονίζον τὸν Ἀσκληπιὸν κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ Θρασυμήδους.*
[Ἐθνικὸν Μουσεῖον Ἀθηνῶν.]

Εἰς τὴν αὐτὴν ἀκμὴν παρέμεινε τὸ ἱερὸν καὶ κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους, ἀνέπαφον δὲ καὶ λαμπρὸν τὸ εἶδε καὶ ὁ Αἰμίλιος Παῦλος, ὅτε ἐπεσκέφθη τὸ ἱερὸν κατὰ τὸ 167 π. Χ., μετὰ τὴν ἐν Πύδνᾳ μάχην (*Liv.* XLV, 38. *Πολύβ.* XXX, 10). Πρῶτος, καθόσον γνωρίζομεν, ἐσύλησε τὸ ἱερὸν ὁ Σύλλας κατὰ τὸ 86 π. Χ., ἁρπάσας τὰ ἀναθήματα, (ὅπως καὶ ἀπὸ Δελφῶν καὶ Ὀλυμπίας), διὰ νὰ συντηρήσῃ τὸν πρὸς τὸν Μιθριδάτην πόλεμον, καὶ εὐθὺς μετ' ὀλίγον πειραταὶ ἐκ Κιλικίας. Ἀλλ' αἱ συλήσεις καὶ αἱ καταστροφαὶ αὗται δὲν ὑπῆρξαν ριζικαὶ καὶ κατὰ τοὺς κεκινημένους ἐκείνους χρόνους τῆς αὐξανούσης ψυχικῆς ἀνησυχίας τῶν ἀνθρώπων, τὸ ἀσκληπιεῖον ἦτο ἓν ἀναγκαῖον καταφύγιονκαὶ ἓν στήριγμα τῆς ἀρχαίας λατρείας ἔναντι τῆς προχωρούσης πίστεως τοῦ Χριστοῦ. Οὕτω κατὰ τοὺς πρώτους αὐτοκρατορικοὺς χρόνους βλέπομεν τὸ ἱερὸν ἐπανευρίσκον τὴν παλαιάν του αἴγλην καὶ κίνησιν. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ Β' αἰῶνος μ. Χ. Ρωμαῖός τις συγκλητικὸς Ἀντωνῖνος ᾠκοδόμησεν ἐν τῷ ἱερῷ ἰδίαις δαπάναις πολλὰ οἰκοδομήματα, τὰ ὁποῖα εἶδεν ὁ τότε ἐπισκεφθεὶς τὸν τόπονΠαυσανίας (ΙΙ, 27, 7). Κατὰ τοὺς πρώτους μετὰ Χριστὸν χρόνους ὡρίσθη ἐν τῷ ἱερῷ καὶ ἄλλη ἑορτή, τὰ *Ἀπολλωνιεῖα καὶ Ἀσκληπιεῖα* κατὰ τὰς ἐπιγραφάς, ἧς πρῶτος ἀγωνοθέτης ὑπῆρξεν ὁ ἱερεὺς τοῦ σεβαστοῦ καίσαρος Γναῖος Κορνήλιος Νικάτας. Ἡ ἑορτὴ αὕτη, διακρινομένη τῶν Μεγάλων Ἀσκληπιείων, θὰ ἦτο ἐνιαυσία καὶ τοπική. Ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ δὲ ἀγωνοθέτου ἱδρύθη ἐν τῷ ἱερῷ καὶ πανήγυρις μετ' ἀγώνων, τὰ *Καισάρεια*.

Οὕτω καθ' ὅλην τὴν ἀρχαιότητα τὸ ἀσκληπιεῖον τῆς Ἐπιδαύρου ἤκμαζεν ὁπωσδήποτε μέχρι τοῦ τέλους τοῦ Δ' αἰῶνος μ. Χ., δι' ὃ καὶ ἐκίνει τὸν φθόνον καὶ τὴν πολεμικὴν τῶν πρώτων Χριστιανῶν. Ἀλλὰ πλὴν τῶνδιαφόρων διαταγμάτων τῶν πρώτων Χριστιανῶν αὐτοκρατόρων, τὸ Ἀσκληπιεῖον ἔπληξε κατὰ τὸ 395 μ. Χ. ἡ γνωστὴ εἰσβολὴ τῶν Γότθων ὑπὸ τὸν Ἀλάριχον, ἴσως δὲ τότε νὰ περιετειχίσθη πρὸς ἄμυναν τὸ τέμενος δι' ὀχυροῦ διπλοῦ τείχους, διότι ἀρχικῶς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἄλλα ἱερά, τὸ ἐν Ἐπιδαύρῳ δὲν φαίνεται νὰ περιεκλείετο διὰ περιβόλου. Τέλος ἐπὶ Θεοδοσίου Β' (426 μ. Χ.) θὰ κατέπαυσε καὶ ἐδῶ ἡ ἀρχαία λατρεία. Οἱ Χριστιανοί, γενόμενοι κύριοι τοῦ ἱεροῦ, πολλὰ θὰ κατέστρεψαν καὶ τὴν καταστροφὴν συνεπλήρωσαν οἱ κατὰ τὰ ἔτη 522 καὶ 551 φοβεροὶ σεισμοί. Ἔκτοτε ἁπλοῦται καὶ ἐπὶ τὴν Ἐπίδαυρον τὸ σκότος τοῦ μεσαίωνος.

Αἱ ἀνασκαφαί. Ἤδη ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἤρχισαν νὰ ἐπισκέπτωνται τὸ ἱερὸν σποραδικῶς διάφοροι περιηγηταί, δίδοντες τὰς πρώτας εἰδήσεις περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ χώρου κατὰ τὴν ἐποχήν των. Κατὰ τὸ 1829 ἐπεσκέφθησαν τὸ ἱερὸν οἱ τὴν ἐπιστημονικὴν ἀποστολὴν τῆς Πελοποννήσου ἀποτελοῦντες Γάλλοι καὶ εἰργάσθησαν ἐν αὐτῷ ἀρκετὰς ἡμέρας ὑπὸ τὸν Blouet, ἐνεργήσαντες μικρὰν ἀνασκαφὴν πρὸς σύνταξιν τοπογραφικοῦ σχεδίου. Ἀλλ' ὁ Blouet δὲν ἐθεώρησεν ὅτι ἐντονωτέρα ἀνασκαφὴ θὰ ἦτο ἀποτελεσματικὴ καὶ ἐγκατέλειψε τὸ μέρος. Σὺν τῷ χρόνῳ ὁ τόπος εἶχε καλυφθῆ ἐξ ὁλοκλήρου σχεδὸν ὑπὸ χωμάτων, θάμνων καὶ δένδρων καὶ μόλις τὸ θέατρον διεκρίνετο ὁπωσδήποτε. Ἡ τύχη ὅμως ἐπεφύλαξεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιολογικὴν ἐπιστήμην τὸν ἔνδοξον ἆθλον, νὰ φέρῃ ἐξ ὁλοκλήρου εἰς φῶς τὸν σπουδαιότατον τοῦτον ἀρχαιολογικὸν χῶρον καὶ ἐμοίρασε τὴν δόξαν τοῦ συντελεσθέντος ἔργου μεταξὺ τῆς «Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας», ἥτις ἀνέλαβε τὴν δαπάνην, καὶ τοῦ *Π. Καββαδία*. Ἡ ἀνασκαφὴ τῆς Ἐπιδαύρου εἶναι ἀπὸ τὰς πλέον σημαντικὰς συμβολὰς τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης εἰς τὴν παγκοσμίαν πνευματικὴν κίνησιν, δεόντως ἀναγνωρισθεῖσα καὶ ὑπὸ τῶν ξένων, καὶ ὄχι μόνον ἐδημιούργησεν ἕνα νέον ἀρχαιολογικὸν χῶρον μεγάλης ἐκτάσεως καὶ σημασίας, ἀλλὰ καὶ πλεῖστα ὅσα ἐδίδαξε, διὰ τοῦ πλήθους τῶν ἀνευρεθεισῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῶν μνημείων. Ἐπίσης ἦλθον εἰς φῶς φιλολογικὰ κείμενα ἀναγεγραμμένα ἐπὶ λίθου, ὅπως ὁ παιὰν τοῦ Ἰσύλλου, ἀλλὰ κυριώτατα διεφωτίσθη ἓν κεφάλαιον τῆς λατρείας τῶν ἀρχαίων, τὸ τῆς πίστεως εἰς τὴν θαυματουργὸν δύναμιν τῶν θεῶν.

Αἱ ἀνασκαφαὶ ἤρχισαν τὴν 16 Μαρτίου 1881 συνεχισθεῖσαι μέχρι τοῦ 1885, ἐπανελήφθησαν δὲ τῷ 1891—1898. Ἐπὶ τόπου ἱδρύθη καὶ λίαν ἐνδιαφέρον μουσεῖον, ὅπου κυρίως δύναταί τις νὰ σπουδάσῃ τὰς ἀναπαραστάσεις τμημάτων τῆς Θόλου καὶ ἄλλων οἰκοδομημάτων τῆς Ἐπιδαύρου, τὰς ὁποίας ἐπέτυχεν ὁ Καββαδίας συνεργασίᾳ τοῦ καλλιτέχνου Παναγιωτάκη, καθὼς καὶ τὰς ἐπιγραφὰς τῶν ἰαμάτων καὶ τῶν παιάνων.

5. *Νηρηὶς ἢ Αὔρα. Γωνιαῖον ἀκρωτήριον τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ.*
[Ἐθνικὸν Μουσεῖον Ἀθηνῶν.]

Λατρεία. Θεραπεῖαι. Σήμερον θεωρεῖται βέβαιον ὅτι ἡ λατρεία τοῦ *Ἀσκληπιοῦ* εἰσήχθη εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν διὰ τῆς Βοιωτίας καὶ τοῦ Ἰσθμοῦ. Διατὶ ἐρριζοβόλησε τόσον πολύ, ἰδίως εἰς τὴν Ἐπίδαυρον, δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς, φαίνεται ὅμως πιθανὸν ὅτι προϋπῆρχεν ἐκεῖ ἡ λατρεία ἐγχωρίων παραπλησίων θεῶν ἢ δαιμόνων ἰαματικῆς δυνάμεως καὶ πρὸς τὴν λατρείαν ταύτην συναφωμοιώθη, ἐπικρατήσασα, ἡ τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Μεταγενεστέρως βεβαίως ἐτροποποιήθη καὶ ὁ ἀρχικὸς περὶ τοῦ θεοῦ τούτου μῦθος, καθόσον οἱ Ἐπιδαύριοι ἐνδιεφέροντο νὰ συσχετίσωσι στενότερον αὐτὸν μὲ τὴν χώραν των. Κατὰ τὴν παράδοσιν ταύτην (*Παυσ.* ΙΙ, 26, 3), ἡ Κορωνὶς ἀκολουθοῦσα τὸν πατέρα της Φλεγύαν εἰς Πελοπόννησον ἐγέννησε τὸν Ἀσκληπιόν, ὃν εἶχε συλλάβει ἐκ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Θεσσαλίᾳ, εἰς τὴν χώραν τῶν Ἐπιδαυρίων. Τὸ βρέφος ἐξετέθη εἰς τὸ ὄρος Τίτθιον, ὅπου, φυλασσόμενον ὑπὸ κυνός, εὗρε καὶ παρέλαβεν ὁ βοσκὸς Ἀρεσθάνας. Κατὰ δὲ τὸν εὑρεθέντα ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς παιᾶνα τοῦ Ἰσύλλου ὁ Φλεγύας δὲν ἦτο Θεσσαλὸς ἀλλὰ Ἐπιδαύριος ἔχων σύζυγον Θεσσαλήν, ἐξ ἧς ἐγέννησε τὴν Κορωνίδα. Ὁ Ἀπόλλων ἰδὼν αὐτὴν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πάππου της Μάλου κατελήφθη ὑπὸ ἔρωτος καὶ συνηυνάσθη μετ' αὐτῆς. Ἡ Κορωνίς, λεγομένη καὶ Αἴγλη (Ἄσγλη-ἐξ οὗ τινες παράγουν καὶ τὸ Ἀσκληπιός), ἐγέννησε τὸν μικρὸν θεὸν ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἐπιδαύρου.

Εἰς τὴν παράδοσιν ταύτην διαβλέπει τις τὸν ἀρχαιότατον πυρῆνα τῆς παραδόσεως περὶ θεσσαλικῆς καταγωγῆς τοῦ θεοῦ, οἷος ἀναπτύσσεται ἐν ταῖς «Ἠοίαις» τοῦ Ἡσιόδου. Ὅπως δὲ οἱ Ἐπι-

Digitized by Google

δαύριοι, οὕτω καὶ ἄλλοι Πελοποννήσιοι καὶ δὴ οἱ Μεσσήνιοι, μετεσκεύασαν τὴν παράδοσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν. Ἀλλὰ τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν ἐρωτηθὲν ἐπεκύρωσε λαμπρῶς τὴν ἐκδοχὴν τῶν Ἐπιδαυρίων. Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ κατόπιν ἐθεωρεῖτο πλέον ἡ Ἐπίδαυρος ὡς μητρόπολις τῆς λατρείας τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ὥστε μαρτυρεῖται ὅτι ἐκεῖθεν εἰσήχθη ἡ λατρεία τοῦ θεοῦ καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας (κατὰ τὸ 420 π. Χ.), Ναύπακτον, Σικυῶνα, Κυρηναϊκήν, Πέργαμον, Τάραντα καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ρώμην κατὰ συμβουλὴν τῶν σιβυλλείων βιβλίων (*Λιβ.*X, 48).

Ἀλλ' ἐν Ἐπιδαύρῳ δὲν ἐλατρεύετο μόνον ὁ Ἀσκληπιός. Ἤδη ἀπὸ παλαιῶν χρόνων συνελατρεύετο καὶ ὁ πατήρ του *Ἀπόλλων* μὲ τὴν ἐπίκλησιν *Μαλεάτης*. Αἱ ἀπὸ τοῦ Ε' αἰῶνος π. Χ. γινόμεναι ἐν τῷ ἱερῷ θεραπεῖαι ἀνεγράφοντο ὡς γενόμεναι ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, καὶ εἰς τοὺς δύο ἀνετίθεντο τὰ ἀναθήματα τῶν πιστῶν, καὶ αὐτὰ δὲ τὰ νομίσματα τῆς πόλεως Ἐπιδαύρου καὶ κατὰ Δ' αἰῶνα π. Χ. ἔφερον ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως τὸν Ἀσκληπιὸν καὶ ἐπὶ τῆς ἄλλης τὸν Ἀπόλλωνα. Φαίνεται ὅτι ἡ λατρεία καὶ τῶν δύο θεῶν δὲν εἰσήχθη συγχρόνως ἐκ Θεσσαλίας —ὅπως θὰ ἦτο ἄλλως εὐλογοφανές—, διότι ἐν τῷ ἱερῷ βλέπομεν τοπικῶς αὐτὴν κεχωρισμένην. Ἐντὸς τοῦ τεμένους, ἂν καὶ μετὰ τοῦ Ἀσκληπιοῦ συνελατρεύοντο καὶ ἄλλοι θεοί, ἐν τούτοις —ἐφόσον τοὐλάχιστον γνωρίζομεν— οὔτε ναός, οὔτε βωμὸς κἂν τοῦ Ἀπόλλωνος ὑπῆρχεν. Ἀντιθέτως ὁ θεὸς οὗτος εἶχε παλαιόθεν τὸ ἀνεξάρτητον ἱερόν του εἰς περίοπτον θέσιν, μακρὰν τοῦ τεμένους ἐπὶ τοῦ Κυνορτίου ὄρους. Φαίνεται ἔθεν, ὅτι ὁ Ἀπόλλων ἦτο ὁ παλαιότερος θεὸς τῆς χώρας ταύτης, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐλατρεύετο ὡς ἔχων καὶ ἰαματικὰς ἱκανότητας, ὅπως καὶ εἰς ἄλλα τινὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, ὁ δὲ νεώτερος Ἀσκληπιός, ὁ υἱός του, συνελατρεύθη ἐπικρατήσας μεταγενεστέρως, ὡς πανελλήνιος ἄλλωστε κυρίως ἰατρὸς-θεός. Ἐν τούτοις ἡ ἀνάμνησις τοῦ παλαιοῦ θεοῦ, τοῦ Ἀπόλλωνος, ἦτο ἰσχυρὰ καὶ μεγαλυτέρα ἢ εἰς κάθε ἄλλο ἀσκληπιεῖον, καὶ αὐτὸ ἴσως ἐπεξηγεῖ καὶ τὴν ἰδιαιτέραν στοργήν, τὴν ὁποίαν ἐπεδείκνυε πάντοτε τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν πρὸς τὸ ἀσκληπιεῖον τῆς Ἐπιδαύρου.

6. *Μέσον ἀκρωτήριον τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος.*

Μετὰ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν τῷ τεμένει ἐλατρεύοντο καὶ ἄλλοι θεοὶ καὶ δαίμονες καὶ πρὸ πάντων ἡ *Ὑγεία* καὶ *Ἠπιόνη*, ἡ φερομένη καὶ ὡς σύζυγος τοῦ θεοῦ, ἡ *Πανάκεια*, ἡ *Ἄρτεμις*, ἡ *Ἀφροδίτη* καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν μεγάλων θεῶν, ἀλλὰ καὶ ἥρωες, ὁ *Μαχάων*, ὁ *Τελεσφόρος*, ὁ *Ὕπνος* κτλ., ἀκόμη δὲ καὶ τὰ τέκνα τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἀορίστως, τὰ ὁποῖα, κατὰ τὰς ἐπιγραφάς, ἐνίοτε ἀντικαθίστων τὸν πατέρα θεὸν εἰς τὰ ἰαματικά του καθήκοντα, ἂν καὶ ὄχι πάντοτε ἀποτελεσματικῶς. Κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους δὲ καὶ νεωτερίζοντας χρόνους εἰσήχθη εἰς τὸ ἀσκληπιεῖον τῆς Ἐπιδαύρου καὶ ἡ λατρεία τοῦ *Ἄμμωνος* καὶ τοῦ *Σαράπιδος* καὶ τῆς *Ἴσιδος*, ὅπως καὶ τῆς *Τύχης*.

Ἱερὰ ζῷα τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ ἦσαν κυρίως οἱ ὄφεις, οἵτινες ἦσαν χρώματος ὑποξάνθου καὶ ἐξημερωμένοι, *παρεῖαι* καλούμενοι, καὶ οἵτινες ἐκτρεφόμενοι ἐν τῷ ἱερῷ, ἀπεστέλλοντο εἰς τὰ ἄλλα ἀσκληπιεῖα τὰ ἀναγνωρίζοντα ὡς μητρόπολιν τὴν Ἐπίδαυρον. Ὡς ἐκπρόσωποι καὶ ὡς σύμβολα τοῦ θεοῦ, ἐνήργουν ἐνίοτε ἰάσεις καὶ αὐτοὶ οὗτοι οἱ ὄφεις, καθιστῶντες π.χ. ἐγκύους στείρας γυναῖκας, μεθ' ὧν ἔβλεπον καθ' ὕπνους αἱ πάσχουσαι ὅτι συνεκοιμῶντο. Ἐπίσης ἱερὸς ἦτο ὁ κύων καὶ ἡ αἴξ, τὰ ζῷα τὰ ὁποῖα διεφύλαξαν καὶ ἐξέθρεψαν ἔκθετον βρέφος τὸν θεόν, δι' ὃ καὶ δὲν ἐπετρέπετο νὰ θύωσιν αἶγα. Ἐπίσης αἱ χῆνες, οἱ στρουθοί, ὁ ἀλέκτωρ. Ἀνώτατος θρησκευτικὸς ἄρχων τοῦ ἱεροῦ ἦτο ὁ ἱερεύς, βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ *πυροφόρου* καὶ κατ' ἔτος ἐκλεγόμενος ἀπὸ ὡρισμένον πιθανῶς γένος. Εἶχε οὗτος καὶ τὴν διαχείρισιν τῶν χρημάτων τοῦ ἱεροῦ καὶ ἦτο ἐπώνυμος τοῦ ἔτους, δυνάμενος νὰ ἐκλεγῇ δὶς καὶ τρίς.

θεραπεῖαι. Ὅ,τι ὅμως προκαλεῖ τὸ ζωηρότερον ἐνδιαφέρον εἶναι ὁ τρόπος, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ θεὸς ἐπενέβαινε διὰ νὰ θεραπεύσῃ τοὺς πρὸς αὐτὸν προσερχομένους ἀσθενεῖς ἐν Ἐπιδαύρῳ. Ἐκ γραπτῶν μαρτυριῶν ἦτο γνωστόν, ὅτι ἐν Ἐπιδαύρῳ ἐτελοῦντο θεραπεῖαι, ἴσαι πρὸς θαύματα, καὶ ὅτι τὰ κατ' αὐτὰς ἀνεγράφοντο εἰς στήλας, ἐν αἷς ἀνεφέροντο τὸ ὄνομα τοῦ ἀσθενοῦς, ἡ νόσος καὶ ὁ τρόπος τῆς θεραπείας. Ὁ Παυσανίας λέγει ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἐσῴζοντο ἓξ τοιαῦται, τὰς

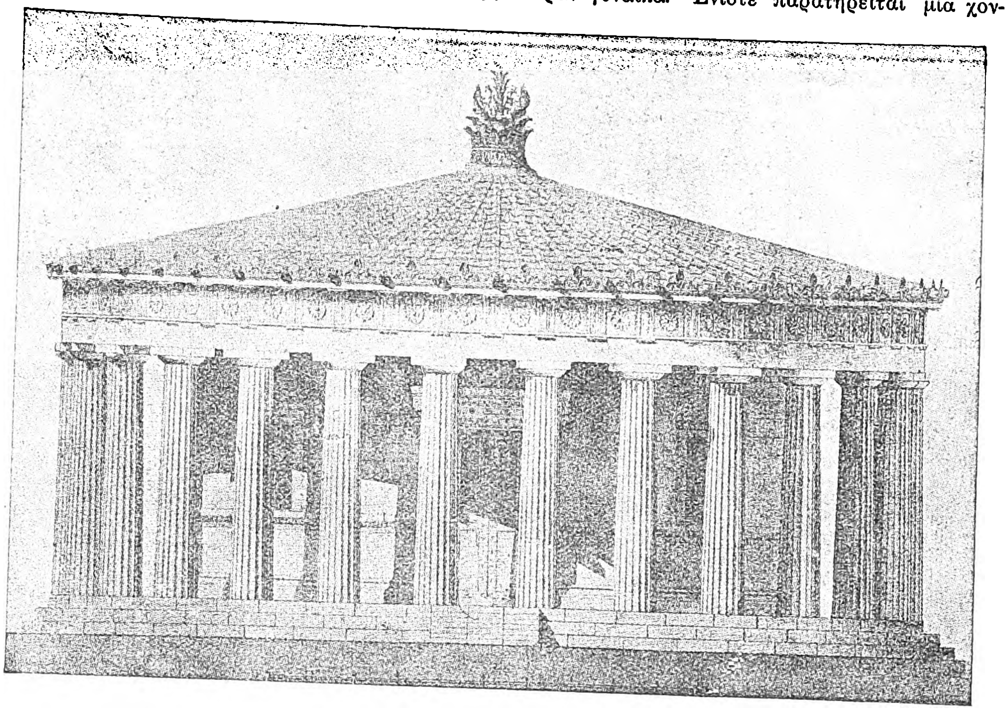

7. *Ἀναπαράστασις τῆς Θόλου τῆς Ἐπιδαύρου.*

ὁποίας αὐτὸς εἶδε. Ὅλως ἐξαιρετικὴ τύχη ἐπεφύλαξε τὴν ἀνακάλυψιν κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς ἐν τῷ *ἀβάτῳ* δύο ἐκ τῶν στηλῶν τούτων, ἐν αἷς ἀναγράφονται 44 ἐν ὅλῳ ἰάματα. Αἱ προκείμεναι ἐπιγραφαὶ εἶναι τοῦ τέλους τοῦ Δ' αἰῶνος π. Χ., τὰ ἀναγραφόμενα ὅμως ἰάματα δὲν ἦσαν πάντα σύγχρονα, ἀλλ' ἐγνωρίζοντο πρὸς τοὺς νεοπροσερχομένους πιστοὺς παλαιαὶ δόξαι τοῦ ἱεροῦ, αἵτινες εἶχον ἐπιζήσει φερόμεναι ὑπὸ τῆς παραδόσεως. Τὰ πλεῖστα ὅθεν τῶν ἰαμάτων τούτων ἀποτελοῦν τὴν ἔνδοξον ἱστορίαν τῆς δράσεως τοῦ ἀσκληπιείου, τινὰ ὅμως ἀναμφιβόλως παρουσιάζονται ὡς προσφάτως γενόμενα καὶ ὑποκείμενα εἰς τὸν ἔλεγχον τῶν προσερχομένων.

Καὶ ὁ μὲν τρόπος τῆς ἐπικοινωνίας τοῦ ἀσθενοῦς θνητοῦ μετὰ τοῦ θεοῦ ἰατροῦ ἦτο ὁ διὰ τῶν *ἐγκοιμήσεων*. Ὁ ἀσθενὴς δηλαδή, προσερχόμενος εἰς τὸ ἱερὸν μετὰ τὴν τέλεσιν καθαρμῶν καὶ τὴν προσφορὰν θυσιῶν, ἀναλόγως τῶν δυνάμεών του, ἐκοιμᾶτο τὴν νύκτα εἰς ἰδιαίτερον οἴκημα, τὸ *ἄβατον*, ὅπου ὠνειρεύετο τὸν θεὸν καὶ τὴν θεραπείαν

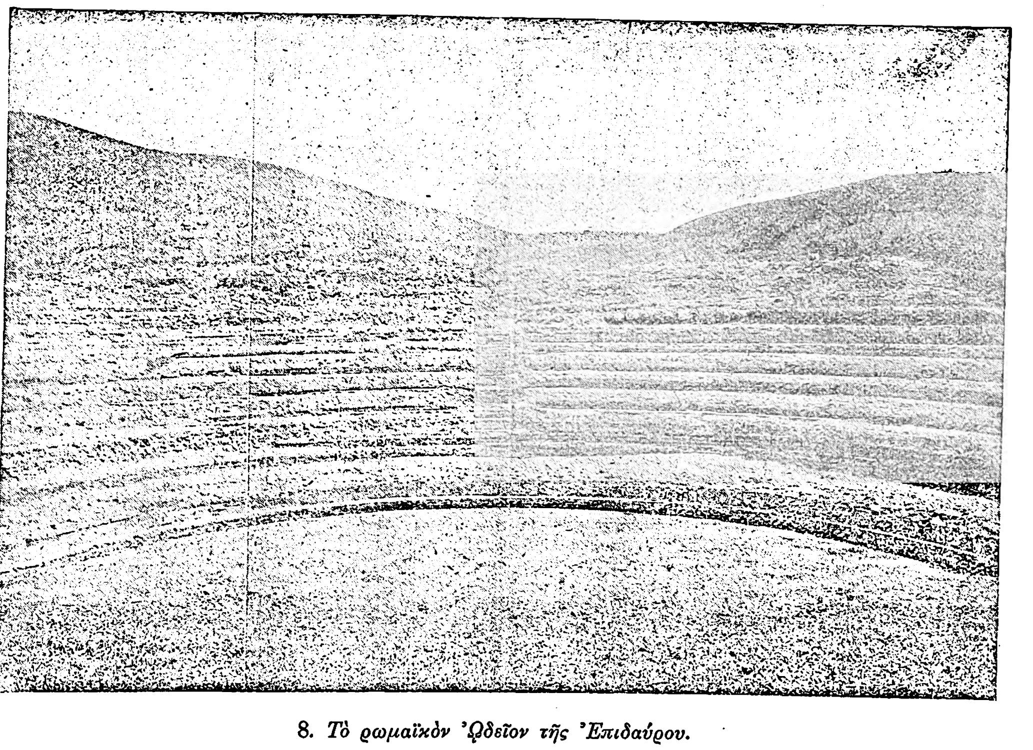

8. *Τὸ ρωμαϊκὸν Ὠδεῖον τῆς Ἐπιδαύρου.*

του καὶ τὴν πρωΐαν ἐξήρχετο ἐκ τοῦ ἱεροῦ ὑγιής. Ἐξάσκησις, δηλαδή, συστηματικῆς θεραπείας ἐπὶ τῇ βάσει ὡρισμένων φαρμάκων καὶ ἰατρικῶν μεθόδων δὲν ἐγίνετο· τὸ δὲ ἴαμα δὲν ἦτο ἄλλο τι παρὰ θεία ἐπέμβασις καὶ θαῦμα. Ἐκ τοῦ περισωθέντος καταλόγου τῶν ἰαμάτων βλέπομεν, πρῶτον μὲν ὅτι πάντα ταῦτα τελοῦνται καθ' ὕπνους, ἐξ ἄλλου δὲ οὐδεμία σχεδὸν χρῆσις φαρμάκου, ἔστω καὶ καθ' ὕπνους, γίνεται. Ὁ θεὸς ἐπιτάσσει τοὺς κύνας του ἢ τοὺς ὄφεις νὰ ἰατρεύσωσι διὰ τῆς γλώσσης μίαν πληγὴν ἢ νὰ γονιμοποιήσωσι μίαν στεῖραν γυναῖκα. Ἐνίοτε παρατηρεῖται μία χονδροειδὴς χειρουργικὴ ἐπέμβασις, ἥτις οὐδέποτε θὰ ἠδύνατο νὰ λάβῃ χώραν εἰς τὴν πραγματικότητα, ἀνοίγεται δηλαδὴ ἡ κοιλία μιᾶς ἀσθενοῦς διὰ νὰ ἐξαχθῇ ἐξ αὐτῆς ἡ ἐνυπάρχουσα ταινία, ἢ ἀποκόπτεται ἡ κεφαλὴ ἄλλης πασχούσης ἐξ ὕδρωπος καὶ ἀναποδογυρίζεται τὸ σῶμά της διὰ νὰ ἐξέλθῃ τὸ ὑγρόν. Ἀλλ' ἀκόμη περιεργότερον εἶναι ὅτι ἰατρεύονται καὶ ἀσθένειαι ἄκρως ἀπίθανοι καὶ φανταστικαί, ὅπως ἡ τῆς ἀναφερομένης ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς γυναικός, ἥτις ἐπὶ πέντε ἔτη ἐγκυμονοῦσα δὲν ἠδύνατο νὰ φθάσῃ εἰς τοκετόν.

Διὰ νὰ συλλάβωμεν ὅθεν τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀσκληπιείου τῆς Ἐπιδαύρου, δὲν πρέπει νὰ τὸ ἐκλάβωμεν ὡς κλινικὴν ἢ σανατόριον, οὔτε τοὺς ἱερεῖς του ὡς ἰατροὺς καὶ τὰ ἰάματα ὡς ἀπηχοῦντα τὰς ἰατρικὰς γνώσεις τῆς ἐποχῆς. Τὸ ἀσκληπιεῖον τῆς Ἐπιδαύρου ἦτο ἓν μέγα θρησκευτικὸν καθίδρυμα μὲ σταθερὰν δημιουργημένην φήμην διὰ τὰ θαύματα τοῦ θεοῦ του, κάτι, δηλαδή, ἀνάλογον πρὸς τὴν Παναγίαν τῆς Λούρδης ἢ τὴν Εὐαγγελίστριαν τῆς Τήνου, ὅπου κατὰ χιλιάδας καὶ σήμερον προσέρχονται οἱ πιστοὶ καὶ ἀσθενεῖς, οἱ προητοιμασμένοι νὰ δεχθοῦν τὸ θαῦμα, καὶ ὅπου καὶ σήμερον ἀκόμη τρόπον τινὰ λαμβάνουν χώραν ἐγκοιμήσεις. Τὸ ὅτι τὰ θαύματα ἐπεγράφοντο κατὰ δεκάδας δὲν σημαίνει βεβαίως ὅτι ὅλοι οἱ προσερχόμενοι ἐθεραπεύοντο· πολλοὶ ὅμως θὰ ἦσαν καὶ

Digitized by Google

κατὰ τὴν ἀρχαιότητα οἱ πιστεύοντες ὅτι εἰς τὴν ἰδικήν των ὑπαιτιότητα ὀφείλεται τὸ ὅτι δὲν ἔτυχον τῆς θείας χάριτος. Τὰ ἀναγραφόμενα θαύματα ἐγίνοντο πράγματι; Ἴσως ναί, ἴσως καὶ ὄχι. Τὸ γεγονὸς εἶναι ὅτι ἰσχυρὸς ψυχικὸς ἐπηρεασμὸς καὶ μυστικὴ αὐθυποβολὴ ἦσαν τὰ μόνα μέσα ἅτινα ἔφερον πρὸς τὸ ἴαμα. Ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐνδιαφέρει κυρίως δὲν εἶναι τὸ ἂν τὰ θαύματα ταῦτα ἐγίνοντο, διότι ἡ ἐπαλήθευσις τοῦ θαύματος εἶναι ἔξω τῆς ἐπιστημονικῆς θεωρήσεως τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ὅτι χιλιάδες δυστυχῶν καὶ ἀλγούντων ἀνθρώπων ἐπίστευον ὅτι πράγματι ἐγίνοντο. Ἐννοεῖται, βεβαίως, ὅτι τὴν πίστιν ταύτην πολλαπλῶς ὑπέκαιον ἀλλὰ καὶ ἐξεμεταλλεύοντο οἱ ἱερεῖς, διότι εἰς τὰς αὐτὰς στήλας τῆς ἀναγραφῆς τῶν θαυμάτων δὲν παρέλειπον ν' ἀναγράφουν καὶ τὰς τιμωρίας, τὰς ὁποίας ἐπέβαλλεν ὁ Ἀσκληπιὸς εἰς τοὺς δυστροποῦντας νὰ ἐκπληρώσουν τὸ ὑλικὸν χρέος των πρὸς τὸ ἱερόν, καὶ αἱ ὁποῖαι ἐνίοτε ἦσαν πολὺ σκληραὶ καὶ καθόλου θεοπρεπεῖς, οὔτε ἄξιαι κοινοῦ θνητοῦ ἰατροῦ. Ἐνίοτε μάλιστα ὁ Ἀσκληπιὸς φωρᾶται αἰσχροκερδῶν ὑπερβολικά, ἀφοῦ Ναυπάκτιόν τινα νοσοῦντα τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνέλαβε νὰ θεραπεύσῃ ἀντὶ τοῦ ὑπερβολικοῦ ποσοῦ τῶν 2.000 χρυσῶν στατήρων!

Ἤδη ὁ Ἀριστοφάνης ἐν τῷ «Πλούτῳ» αὐτοῦ κατειρωνεύεται τῶν ἐν τοῖς ἀσκληπιείοις ἐγκοιμήσεων καὶ τῶν θαυμάτων, ἀσφαλῶς δὲ προϊόντος τοῦ χρόνου θὰ ἐπληθύνοντο οἱ σκεπτικισταὶ καὶ οἱ ἄπιστοι. Ἐξ ἄλλου ὁσημέραι ἀντετάσσετο καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ ἰατρική. Οἱ ἱερεῖς ἐγκαίρως ἠννόησαν τὴν μεταβολὴν τῶν πραγμάτων, διότι τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα περὶ τοῦ τρόπου τῶν θεραπειῶν ἐν τῷ ἀσκληπιείῳ τῆς Ἐπιδαύρου δὲν θὰ ἐφαίνοντο ἀρκετὰ ἑλκυστικὰ κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους, ἀφοῦ σημαντικῶς ἐτροποποιήθησαν. Τὸ ἱερὸν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους δὲν ἐστηρίζετο μόνον ἐπὶ τοῦ θαύματος. Βεβαίως ἀπέμεινεν ἡ βάσις τῶν ἐγκοιμήσεων καὶ τῆς ἐν ὀνείρῳ ἐπιφοιτήσεως τοῦ θεοῦ. Ἀλλ' ἤδη οἱ ἱερεῖς ἔπαιζον μεγαλύτερον ρόλον, διότι αὐτοὶ ἀνελάμβανον νὰ ἐπεξηγήσωσιν εἰς τοὺς ἀσθενεῖς τὰ σκοτεινὰ δι' ὀνείρων προστάγματα τοῦ θεοῦ, ἐνίοτε μάλιστα εἶναι γεγονὸς ὅτι ἀνελάμβανον αὐτοὶ οἱ ἴδιοι νὰ ὀνειρευθῶσι χάριν τῶν ἀσθενῶν. Ἐξ ἄλλου ὁ θεὸς δὲν ἐτέλει ἀπ' εὐθείας καὶ μὲ θαυμάσιον τρόπον τὴν θεραπείαν, ἀλλ' ἔδιδε κατὰ τὸ πλεῖστον τὰς δεούσας ὁδηγίας, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σαφεῖς καὶ ἀποτελεσματικάς, τῆς ἀκολουθητέας διαίτης καὶ θεραπευτικῆς μεθόδου. Δραστήριοι ἐπεμβάσεις, ὅπως ἡ τῆς ἀποκοπῆς τῆς κεφαλῆς πρὸς θεραπείαν τοῦ ὕδρωπος, δὲν ἐγίνοντο, βεβαίως, πλέον οὔτε καθ' ὕπνους. Καὶ ὅμως καὶ τότε ἀκόμη τὸ ἱερὸν δὲν ἔχασεν ἐντελῶς τὸν παλαιὸν χαρακτῆρά του, παρ' ὅλας τὰς παραχωρήσεις, ὥστε νὰ μετατραπῇ εἰς θεραπευτήριον, ἀλλ' ἀπέμεινε κατὰ βάσιν θρησκευτικὸν ἵδρυμα στηρίζον τὴν ἐπιτυχίαν του εἰς τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ του.

Ἡ ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἐπιβαλλομένη θεραπεία φαίνεται ὅτι ἐστηρίζετο εἰς τινα δίαιταν περὶ τὴν τροφήν, εἰς σωματικὰς ἀσκήσεις καὶ εἰς τὴν χρῆσιν λουτρῶν καὶ φαρμάκων τινῶν, τὰ ὁποῖα ἤδη εἶχε παραδεχθῇ ἡ σύγχρονος ἰατρική. Εὐτυχῶς ἀνεκαλύφθη κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς ἐπιγραφὴ προερχομένη ἐκ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ Β' αἰῶνος μ. Χ., ἣν ἀφιέρωσεν εἰς τὸ ἱερὸν ὁ θεραπευθεὶς Μ. Ἰούλιος Ἀπελλᾶς ἐκ Μυλάσων τῆς Καρίας, ἐκθέτων ἐν αὐτῇ τὰ τῆς ἀσθενείας καὶ τῆς θεραπείας του. Ὁ Μικρασιάτης οὗτος λόγιος (διότι, κατὰ τὴν ἐπιγραφήν, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ ἀσκληπιείῳ ἀνέγνωσε τόσα πολλὰ βιβλία ἐκ τῆς πιθανῶς ἐκεῖ ὑπαρχούσης βιβλιοθήκης, ὥστε ἔπαθε κεφαλαλγίαν) ἦλθεν ἐκ τῆς μακρινῆς του πατρίδος εἰς τὴν Ἐπίδαυρον διὰ νὰ θεραπευθῇ, πάσχων ἐκ γενικῆς καχεξίας καὶ δυσπεψίας. Ἔλαβε δὲ τὴν ἐντολήν: νὰ μὴ ὀργίζηται, νὰ ἀσκῆται ἐν τῷ γυμναστηρίῳ εἰς τὸν δρόμον, νὰ κάμνῃ λουτρά, νὰ τρώγῃ σέλινα καὶ θρίδακα (μαρούλι) καὶ νὰ πίνῃ λεμονάδαν ἐκ κίτρου. Τὰ τελευταῖα ταῦτα συνιστῶνται καὶ ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ Γαληνοῦ (VI, 638—VI, 618 K) ὡς φάρμακα, τὸ δὲ σέλινον καὶ τὸ μαρούλι ἐθεωροῦντο σπουδαῖα διουρητικά. Ἰδιαιτέρως ἐντατικὴ ἦτο κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐν Ἐπιδαύρῳ ἡ χρῆσις ψυχρῶν καὶ θερμῶν λουτρῶν, ὡς καταφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι τότε ἠναγκάσθησαν ν' ἀνεγείρουν εἰδικὸν ὑδροθεραπευτήριον, οὕτως εἰπεῖν, ὅπως τὸ οἰκοδόμημα τὸ λεγόμενον *ἄκοαι* καὶ θερμὰ βαλανεῖα. Ἐπίσης τότε ἱδρύθη ἐκτὸς τοῦ τεμένους ἰδιαίτερον οἴκημα, εἰς τὸ ὁποῖον ἠδύναντο νὰ γεννοῦν αἱ ἔγκυοι γυναῖκες καὶ νὰ ἀποθνήσκουν οἱ ἀσθενεῖς, διότι κατὰ παλαιὸν πρόσταγμα ἀπηγορεύετο νὰ γίνωνται ταῦτα ἐντὸς τοῦ τεμένους καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἦσαν τόσον δυσειδαιμόνως τυπικοί, ὥστε δὲν ἦτο σπάνιον τὸ θέαμα νὰ ἀπελαύνωνται ὑπὸ τῶν ὑπηρετῶν τοῦ ἱεροῦ ἑτοιμοθάνατοι ἄνθρωποι διὰ νὰ ἀποθάνουν εἰς τὸ ὕπαιθρον.

Ἐν τούτοις, παρὰ τὴν σκληρότητα τῶν τύπων, ὁ Ἀσκληπιὸς ἐθεωρήθη πάντοτε ὡς ὁ περισσότερον φιλάνθρωπος θεός, εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ψυχικὴ ἀνησυχία ὑπεκαίετο ἀπὸ τὴν αὐξανομένην γενικὴν δυστυχίαν καὶ ἀθλιότητα. Ὁ γλυκὺς καί, οὕτως εἰπεῖν, χριστιανικὸς αὐτὸς ἰατρὸς-θεὸς ἦτο ἐκεῖνος, ὅστις συνεκράτει καλύτερον παντὸς ἄλλου τὴν καταφυγὴν τῶν πιστῶν πρὸς τὸ ἀρχαῖον θρήσκευμα καὶ ἔβλεπε καθημερινῶς πλήθη ἀσθενῶν νὰ τοῦ ἀφιερώνουν μὲ ἐλπίδα τὰ ἄρρωστα μέλη των, ἀκριβῶς ὅπως ἐξακολουθητικῶς συνέβαινε καὶ συμβαίνει μὲ τοὺς διαδόχους του θαυματουργοὺς ἁγίους τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ἐκ τῶν ἀναθημάτων τούτων ἀρκετὰ ἀνευρέθησαν κατὰ τὰς ἀνασκαφάς.

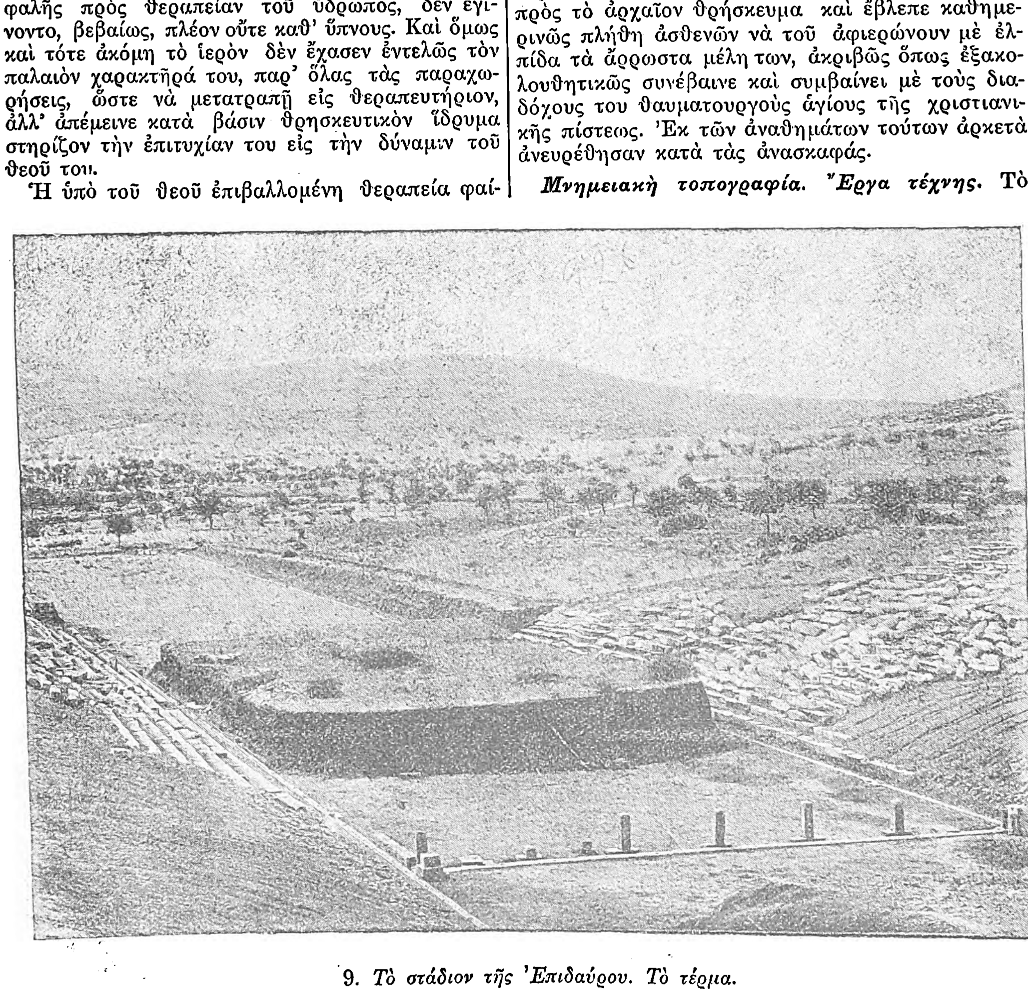

9. *Τὸ στάδιον τῆς Ἐπιδαύρου. Τὸ τέρμα.*

Μνημειακὴ τοπογραφία. Ἔργα τέχνης. Τὸ ἱερὸν τέμενος τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τῶν κυριωτέρων οἰκοδομημάτων τοῦ ὁποίου θὰ δώσωμεν τὴν περιγραφήν, εἶχε μνημειακὴν εἴσοδον πρὸς Β, τὰ *προπύλαια*, τὰ ὁποῖα κατέχουν τὸ μέσον τῆς 17.35 μ. πλάτος ἐχούσης λεωφόρου τῆς ἐκ τῆς πόλεως Ἐπιδαύρου εἰς αὐτὰ καταληγούσης. Εἶχον δὲ τὰ προπύλαια ἀνὰ ἓξ κίονας εἰς τὰς πρὸς τὰ ἔξω καὶ ἔσω προσόψεις των ἰωνικοὺς καὶ τετράπλευρον ἐσωτερικὴν στοάν, βασταζομένην ὑπὸ κορινθιακῶν κιόνων (εἰκ. 1). Ἦσαν πώρινα, πλὴν τῆς σιμῆς καὶ τῶν κεραμίδων, ἅτινα ἦσαν ἐκ μαρμάρου, πιθανὸν δὲ εἶναι ὅτι εἰς τὴν πρόσοψίν των ἐπεγράφετο τὸ παραδιδόμενον δίστιχον, ἐπέχον θέσιν προσταγῆς τοῦ θεοῦ πρὸς τὸν πιστόν:

Ἁγνὸν χρὴ νηοῖο θυώδεος ἐντὸς ἰόντα
ἔμμεναι· ἁγνείη δ' ἐστὶ φρονεῖν ὅσια.

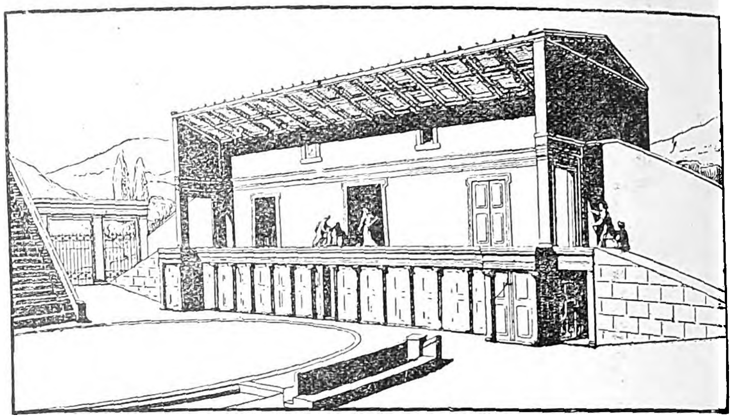

10. *Ἡ σκηνὴ τοῦ θεάτρου τῆς Ἐπιδαύρου.*
[Ἀναπαράστασις ὑπὸ Puchstein.]

Τὰ προπύλαια φαίνεται ὅτι εἶναι μεταγενέστερον ὀλίγον τοῦ ναοῦ, τῆς θόλου καὶ τοῦ θεάτρου οἰκοδόμημα, τῆς Δ' πάντως ἑκατονταετηρίδος, τὸ ὁποῖον ἱδρύθη ὡς διακοσμητικὴ κορωνὶς τοῦ ηὐξημένου ἤδη εἰς πλοῦτον οἰκοδομημάτων ἱεροῦ (εἰκ. 2, Ν). Ἐκ τῶν προπυλαίων φερόμενοι πρὸς Ν, πρὸς τὸ κέντρον τοῦ τεμένους, συναντῶμεν δεξιὰ τὸ κρηπίδωμα μικροῦ πωρίνου ναοῦ (13.65×7.50 μ.), ὅστις φαίνεται ὅτι εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ Παυσανίου ἀναφερόμενος ναὸς τῆς Ἀφροδίτης (εἰκ. 2, Λ). Ἐξακολουθητικῶς πρὸς Ν τούτου ὑπάρχουν τὰ ἐρείπια μεταγενεστέρου, ρωμαϊκῶν χρόνων, περιπλόκου οἰκοδομήματος (εἰκ. 2, Κ), ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὑρέθησαν κεραμίδες μὲ ἔντυπον τὸ ὄνομα «Ἀντωνείνου», καὶ τὸ ὁποῖον φαίνεται ὅτι εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ Παυσανίου ἀναφερόμενον ὡς ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίνου ἱδρυθὲν λουτρὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τούτου εἶναι προσηρτημένον ἐπίμηκες οἰκοδόμημα, πιθανῶς βιβλιοθήκη.

Ὁ ναὸς τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Πρὸς Α τοῦ προαναφερθέντος οἰκοδομήματος Κ ὑπάρχουν διάφορα βάθρα καὶ ἡμικυκλικαὶ ἐξέδραι, ὑπὸ τὰς ὁποίας διήρχετο ἡ ἐκ τῶν προπυλαίων ἐκκινοῦσα «ἱερὰ ὁδός», ἥτις ἀπέληγεν εἰς τὸν πρὸς Ν τοῦ οἰκοδομήματος Κ κείμενον καὶ τὴν μᾶλλον περίβλεπτον θέσιν τοῦ τεμένους κατέχοντα ναὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τοῦ ὁποίου σῴζεται τὸ κρηπίδωμα (εἰκ. 2, Α). Ἐκτὸς ἀρχιτεκτονικῶν τινων μελῶν καὶ γλυπτῶν ἐκ τοῦ κόσμου τοῦ ναοῦ τούτου, εὑρέθη κατ' εὐτυχῆ σύμπτωσιν κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς καὶ οἰκοδομικὴ ἐπιγραφὴ τοῦ Δ' αἰῶνος π.Χ., ἐξ ἧς λεπτομερῶς μανθάνομεν περὶ τῆς δαπάνης διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ ναοῦ, ἥτις ἀνῆλθεν εἰς 100.000 ἀρχαίων δραχμῶν καὶ ἄλλας πολυτίμους λεπτομερείας. Ὁ ναὸς ἦτο πώρινος μετὰ κονιάματος, τὸ δάπεδον ἐκ πλακῶν μέλανος καὶ λευκοῦ τιτανολίθου, ἡ στέγη ξυλίνη καὶ ἡ ὑδρορρόη, ὅπως καὶ τὰ ἀετώματα, ἐκ πεντελησίου μαρμάρου. Ὁ ναὸς ἦτο δωρικὸς περίπτερος, φέρων 6×11 κίονας, ἀντὶ τῶν κανονικῶν 13 κατὰ τὰς μακρὰς πλευράς, καθόσον δὲν εἶχεν ὀπισθόδομον, διαστάσεων δὲ 24.50×13.22 μ. Κατὰ τὴν ἐπιγραφήν, ἐπιστάτης τοῦ ἔργου ἦτο Θεόδοτός τις, ἀμειβόμενος πρὸς 1 δραχμὴν καθ' ἑκάστην, ὅστις ὅμως δὲν φαίνεται νὰ εἶναι καὶ ὁ ἀρχιτέκτων ὁ καταρτίσας τὸ «παράδειγμα», δηλαδὴ τὸ σχέδιον τοῦ ναοῦ. Τὰ ἀετώματα τοῦ ναοῦ ἔφερον παραστάσεις, τὸ μὲν ἀνατολικὸν κενταυρομαχίαν ἢ Ἰλίου πέρσιν, τὸ δὲ δυτικόν, ἐξ οὗ πλεῖονα τμήματα ἀνεκαλύφθησαν, ἀμαζονομαχίαν. Τὰ ἔργα ταῦτα, ἰδίως τὰ τοῦ δυτικοῦ ἀετώματος, καθὼς καὶ τὰ ἀκρωτήρια (εἰκ. 5 καὶ 6), εἶναι ἄριστα ὑποδείγματα τῆς τέχνης τῶν ἀρχῶν τοῦ Δ' αἰῶνος π.Χ., κατασκευασθέντα κατὰ τοὺς «τύπους», δηλαδὴ κατὰ τὰ σχέδια τὰ ὁποῖα παρέσχεν ἀντὶ 900 δραχμῶν ὁ Τιμόθεος, ὁ γνωστός, ὡς φαίνεται, γλύπτης, ὁ συνεργασθεὶς μετὰ τοῦ Σκόπα εἰς τὸ μαυσωλεῖον τῆς Ἁλικαρνασσοῦ. Μεταξὺ τῶν σωθέντων λειψάνων τοῦ δυτικοῦ ἀετώματος, ἰδιαιτέρως ἀξιόλογος εἶναι ὁ κορμὸς ἐφίππου ἀμαζόνος φερούσης βραχὺν χιτῶνα καὶ στρεφούσης τὸ σῶμα πρὸς τὰ δεξιὰ διὰ νὰ πλήξῃ μὲ τὸ ὅπλον, τὸ ὁποῖον ἐκράτει εἰς τὴν ὑψωμένην χεῖρά της, ἐχθρὸν πρὸς δεξιὰ της εὑρισκόμενον (εἰκ. 3). Τὸ ζωηρῶς στρεφόμενον σῶμα εἶναι πλῆρες νεανικοῦ σφρίγους, ὁ δὲ ἐκ τῆς φορᾶς τοῦ ἵππου ἀνεμιζόμενος χιτών, προσκολλώμενος εἰς τὸν κορμὸν ὡς βρεγμένον ὕφασμα, σχηματίζει κομψὰς καὶ πλουσίας πτυχὰς καὶ ἀναδεικνύει ἔτι μᾶλλον ἐπιχαρίτως τὸ σῶμα

Digitized by Google

Εἰς τὸ βάθος τοῦ σηκοῦ τοῦ ναοῦ ἔκειτο τὸ λατρευτικὸν χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἔργον τοῦ ἐκ Πάρου Θρασυμήδους, κατὰ τὸν Παυσανίαν. Τὸ ἄγαλμα, ὑπερφυσικοῦ μεγέθους, παρίστανε τὸν θεὸν καθήμενον ἐπὶ θρόνου καὶ στηρίζοντα τὴν μὲν μίαν χεῖρά του εἰς βακτηρίαν, τὴν δὲ ἄλλην εἰς τὴν κεφαλὴν ὀρθουμένου ὄφεως, ἐγίνετο δὲ βεβαίως ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ περιφήμου φειδιακοῦ Διὸς τῆς Ὀλυμπίας. Ἰδέαν, ὁπωσδήποτε, τοῦ ἔργου μᾶς δίδουν δύο μικρὰ ἀνακαλυφθέντα ἀνάγλυφα, ἀπηχοῦντα τὸ λατρευτικὸν πρότυπον, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀφιερώματα εὐλαβῶν προσκυνητῶν τοῦ θεοῦ (εἰκ. 4). Ὁ ἀνέτως ἐπὶ τοῦ θρόνου καθήμενος καὶ γυμνὸν ἔχων τὸ στῆθος Ἀσκληπιός, δὲν ἔχει βεβαίως τὸ θεῖον μεγαλεῖον τοῦ Διός, ἀλλ' ὅπως ἐμπρέπει εἰς ἰατρὸν εὑρισκόμενον πλησίον τῶν πονούντων ἀνθρώπων, ἐκφράζει μαλακὴν συγκαταβατικότητα καὶ καλωσύνην πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Νοτίως τοῦ ναοῦ (εἰκ. 2, Η) ὑπάρχει πλακόστρωτον 6×8 μ., ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑψοῦτο ὁ βωμὸς τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ὅπερ ὅμως ἄλλοι τοποθετοῦν εἰς τὸ πρὸ τῆς προσόψεως τοῦ ναοῦ κρηπίδωμα (εἰκ. 2, Θ).

Περὶ τὸν ναόν. Πρὸς Β τοῦ ναοῦ καὶ ἐξακολουθητικῶς τοῦ μεταγενεστέρου λουτροῦ, ἐκτείνεται κατὰ μῆκος προχωροῦν πρὸς Δ. μέγα στωϊκὸν οἰκοδόμημα, τὸ ἄβατον (εἰκ. 2, Δ) μήκους 70 μ. περίπου, τὸ ὁποῖον κατὰ τὸ μέσον του περίπου χωρίζεται εἰς δύο μέρη, ἐξ ὧν τὸ μὲν ἀνατολικὸν εἶναι μονόροφον, τὸ δὲ δυτικὸν διώροφον, ἐπειδὴ ἐκεῖ τὸ ἔδαφος καταπίπτει ἀποτόμως. Καὶ τοῦτο τὸ οἰκοδόμημα εἶναι ἐπίσης πώρινον καὶ τοῦ Δ′ αἰῶνος π.Χ., κλειστὸν δὲ ὄπισθεν διὰ τοίχου, ἠνοίγετο ἔμπροσθεν ὡς στοά, στηριζομένης τῆς στέγης του ἐπὶ ἰωνικῶν κιόνων. Κατὰ μῆκος ἡ στοὰ ἐχωρίζετο δι' ἄλλης σειρᾶς κιόνων, τὰ μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν κλειστὰ διὰ τοίχου, εἰς δύο μέρη, εἰς τὸν περίκλειστον δὲ αὐτὸν μυχόν, τὸν συγκοινωνοῦντα διὰ θυρῶν πρὸς τὴν ἀνοικτὴν στοάν, ἐγίνοντο αἱ ἐγκοιμήσεις τῶν προστρεχόντων πρὸς θεραπείαν πιστῶν. Εἰς τὴν ἀνατολικομεσημβρινὴν γωνίαν τοῦ μονωρόφου τμήματος τοῦ οἰκοδομήματος ἀνεκαλύφθη τὸ ἱερὸν φρέαρ τοῦ Ἀσκληπιοῦ μὲ ἄφθονον ὕδωρ, πλησίον δὲ αὐτοῦ ἦσαν ἱδρυμέναι αἱ προαναφερθεῖσαι πλάκες αἱ περιγράφουσαι τὰ θαύματα τοῦ θεοῦ. Πρὸς Ν. τοῦ ἀβάτου καὶ ὄπισθεν τοῦ ναοῦ ὑπάρχουν τὰ ἐρείπια τοῦ πλέον περιλάμπρου οἰκοδομήματος τοῦ τεμένους, τῆς *θόλου* κατὰ Παυσανίαν, ἢ *θυμέλης* κατ' ἀνακαλυφθεῖσαν οἰκοδομικὴν ἐπιγραφήν. Ἦτο δὲ ἡ θόλος περιφερὲς οἰκοδόμημα (εἰκ. 2, Β) φέρον δωρικὴν ἐξωτερικὴν περίστασιν καὶ ἄλλην, ἐσωτερικῶς τοῦ σηκοῦ, κορινθιακοῦ ρυθμοῦ, τοῦ Δ′ αἰῶνος π. Χ., ἔργον τοῦ Πολυκλείτου τοῦ νεωτέρου, τοῦ αὐτοῦ, δηλαδή, ἀρχιτέκτονος τοῦ κατασκευάσαντος καὶ τὸ θέατρον. Χαρακτηριστικὸν μέρος τῆς θόλου εἶναι τὸ ἐκ τριῶν συγκεντρικῶν κύκλων ἀποτελούμενον ὑπόγειον, εἰς τὸ ὁποῖον πιθανῶς ἐφυλάσσοντο πολύτιμα πράγματα, ἡ χρησιμότης δὲ τοῦ ὅλου οἰκοδομήματος, ὅπως καὶ τοῦ ἀντιστοίχου τῶν Δελφῶν, δὲν εἶναι ἐντελῶς γνωστὴ καὶ σαφής, ἂν καὶ προκύπτει ἔκ τινων δεδομένων ὅτι ἐχρησίμευεν ὡς τόπος ἑστιάσεων σχετιζομένων πρὸς τὰς θυσίας. Πάντως πρόκειται περὶ λαμπροῦ καὶ πλουσίου οἰκοδομήματος, ποικίλου ὑλικοῦ, λευκοῦ καὶ μέλανος λίθου καὶ πώρου, τοῦ ὁποίου τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἡ στέγη ἐκοσμοῦντο διὰ τοιχογραφιῶν τοῦ Παυσίου, παριστανουσῶν, κατὰ τὸν Παυσανίαν, Ἔρωτα κρατοῦντα λύραν καὶ Μέθην πίνουσαν ἐξ ὑαλίνης καὶ διαφανοῦς φιάλης (εἰκ. 7). Ἀνατολικομεσημβρινῶς τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ σῴζονται τὰ ἐρείπια μεταποιημένου κατὰ τὸν Δ′ αἰῶνα π.Χ. παλαιοτέρου οἰκοδομήματος, ὅπερ ἐχρησιμοποιεῖτο τότε πιθανῶς ὡς κατοικία τῶν ἱερέων (εἰκ. 2, Ε). Παλαιότερον ὅμως, κατὰ τὸν Ε′ αἰῶνα π. Χ., φαίνεται ὅτι ἔκειτο ἐκεῖ ὁ ἀρχαιότερος βωμὸς θυσιῶν πρὸς τὸν θεόν. Πρὸς Ν. τοῦ οἰκοδομήματος τούτου ὑπάρχει τὸ κρηπίδωμα τοῦ μικροῦ ναοῦ τῆς Ἀρτεμιδος (εἰκ. 2, Γ), περιέργου οἰκοδομήματος μὲ ἀρχιτεκτονικὰς ἰδιορρυθμίας.

Ἄλλα οἰκοδομήματα. Ὄπισθεν τῶν πρὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐξεδρῶν πρὸς Β καὶ Α αὐτῶν ὑπάρχει στωϊκὸν οἰκοδόμημα καὶ ρωμαϊκὸν βαλανεῖον (εἰκ. 2, Ξ καὶ Ο), νοτίως δὲ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος ἕτερον οἰκοδόμημα ἔχον στοὰν κα τετράπλευρον αὐλὴν μετὰ τεσσάρων κιόνων. Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο εἶναι, πιθανῶς, ἡ ὑπὸ τοῦ Παυσανίου ἀναφερομένη στοὰ Κότυος καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς παλαίστρα (εἰκ. 2, Φ), νοτίως δὲ αὐτοῦ ἐκτείνονται τὰ ἐρείπια τοῦ κατὰ πολὺ μεγαλυτέρου γυμνασίου (εἰκ. 2, Χ), τὰ κατὰ τὴν ἀρκτικὴν τοῦ ὁποίου πλευρὰν προπύλαια μετεσκευάσθησαν μεταγενεστέρως εἰς ναὸν τῆς Ὑγείας. Ἐπίσης ἐντὸς τῆς μεγάλης αὐλῆς τοῦ γυμνασίου ᾠκοδομήθη κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους μικρὸν ᾠδεῖον, χρήσιμον διὰ προχείρους μουσικοὺς ἀγῶνας (εἰκ. 8). Κατὰ τὸ νοτιοδυτικὸν ἄκρον τοῦ ἱεροῦ, καὶ πιθανῶς ἐκτὸς τοῦ κυρίως τεμένους, ὑπάρχουν ἀπομεμονωμένα τὰ ἐρείπια τοῦ μεγαλυτέρου ἐκ τῶν οἰκοδομημάτων τῆς Ἐπιδαύρου, τετραγώνου, ἐμβαδοῦ 5822 τ. μ., χωριζομένου εἰς τέσσαρα ἄλλα μικρότερα, ἐπίσης τετράγωνα τμήματα, φέροντα δωμάτια πέριξ κεντρικῆς αὐλῆς (εἰκ. 2, Ω). Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο, πιθανώτατα διώροφον, ἦτο «καταγώγιον», μέγας, δηλυδή, ξενὼν διὰ τοὺς ἐπισκέπτας τοῦ ἱεροῦ. Πρὸς δυσμὰς τέλος τοῦ γυμνασίου ἐξετείνετο τὸ στάδιον τῆς Ἐπιδαύρου, δεξιὰ τῆς ὁδοῦ τῆς φερούσης σήμερον ἀπὸ τὸ Λυγουριὸ εἰς τὸ ἱερὸν (εἰκ. 9). Τὸ στάδιον ἱδρύθη βεβαίως κατὰ τὸν Ε′ αἰῶνα π. Χ., χρησιμοποιηθείσης φυσικῆς χαράδρας ἡ ὁποία ὑπῆρχε νοτίως τῆς θόλου, προσέλαβε δὲ μερικὰς διασκευὰς κατὰ τοὺς ἀλεξανδρινοὺς καὶ ρωμαϊκοὺς χρόνους, χωρὶς νὰ μεταβληθῇ τὸ ἀρχικόν του σχέδιον. Καὶ ἐκ τοῦ προκειμένου παραδείγματος διεπιστώθη πλέον ὅτι τὸ ἑλληνικὸν στάδιον ἦτο ἐπίμηκες ὀρθογώνιον καὶ ὅτι ἑπομένως ἡ σφενδόνη του δὲν ἦτο ἡμικυκλική, ὅπως π. χ. τοῦ σημερινοῦ Ἀθηναϊκοῦ σταδίου. Ὁ πρὸς Δ. χῶρος ἦτο ἀνοικτὸς καὶ δι' αὐτοῦ εἰσήρχοντο εἰς τὸ στάδιον, ἐκεῖ δὲ ἔκειτο καὶ ἡ ἄφεσις τῶν δρομέων, ἀπέναντι δὲ αὐτῆς, εἰς ἀπόστασιν ἀρχαίου σταδίου, ἦτο τὸ τέρμα, δηλούμενον διὰ πωρίνης ταινίας μεταξὺ ἀρραβδώτων πωρίνων κιόνων. Πρὸ τῆς ταινίας ταύτης ὑπῆρχον ἰωνικοὶ κίονες. Ἀλλὰ καὶ κατὰ μῆκος τῶν μακρῶν πλευρῶν ὑπῆρχον στυλίσκοι, οἵτινες ἐχώριζον εὐκόλως τὸν δρόμον τοῦ σταδίου εἰς ἓξ ὑποδιαιρέσεις. Οἱ θεαταὶ ἐκάθηντο εἰς τὰς δύο μακρὰς πλευρὰς καὶ τὴν ὄπισθεν τοῦ τέρματος, τὴν σφενδόνην, ἐπὶ τοῦ βράχου ἀρχικῶς καὶ κατόπιν ἐπὶ τῶν σὺν τῷ χρόνῳ ἱδρυομένων ἑδωλίων. Τὰς πλευρὰς ταύτας καθ' ὅλον τὸ μῆκος αὐτῶν περιέθεεν ἀνοικτὸν ὑδραγωγεῖον μετὰ λεκανῶν κατ' ἀποστάσεις, διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν ἀθλητῶν καὶ τῶν θεατῶν.

Κατὰ τὴν ἀρκτικὴν μακρὰν πλευρὰν ὑπῆρχεν ὑπόγειος καμαρωτὴ δίοδος, ἡ «κρυπτή», ὡς καὶ ἐν Ὀλυμπίᾳ, δι' ἧς οἱ ἐπίσημοι καὶ οἱ ἀθληταὶ εἰσήρχοντο ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ τεμένους εἰς τὸ στάδιον, ἔναντι δὲ αὐτῆς, εἰς τὴν νοτίαν μακρὰν πλευράν, ὑπάρχει ἐπίπεδος μεταξὺ τῶν ἑδωλίων κενὸς χῶρος, ὅπου θὰ ἦτο τὸ βῆμα, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀνεκηρύσσοντο οἱ νικηταὶ καὶ ἀπενέμοντο τὰ βραβεῖα. Πρὸ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ θεάτρου, ἐν τῷ σταδίῳ τούτῳ ἐτελοῦντο καὶ οἱ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πλάτωνος τὸ πρῶτον ἱδρυθέντες κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἀσκληπιοῦ μουσικοὶ ἀγῶνες. Νοτιοδυτικῶς δὲ τοῦ σταδίου, εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ὥρας, ἐν ἀναπεπταμένῳ πεδίῳ, Βαθὺ καλουμένῳ σήμερον, ἦτο ὁ διὰ τοὺς ἱππικοὺς ἀγῶνας προωρισμένος ἱππόδρομος, εἰς ὃν ἔφερεν ἁμαξιτὴ ὁδὸς ἀπὸ τοῦ σταδίου.

Τὸ θέατρον. Ὅ,τι ὅμως θαυμασιώτερον εἶχε νὰ ἐπιδείξῃ τὸ ἱερὸν τῆς Ἐπιδαύρου καὶ ὅ,τι προξενεῖ καὶ σήμερον καταπληκτικὴν ἐντύπωσιν εἰς τὸν ἐπισκέπτην τοῦ ἐνδόξου τούτου ἐρειπιῶνος, εἶναι τὸ περίφημον θέατρον τῆς Ἐπιδαύρου, ἔργον Πολυκλείτου τοῦ νεωτέρου, τῶν μέσων τοῦ Δ′ π.Χ. αἰῶνος. Εἶναι ἄλλωστε καὶ τὸ καλύτερον διατηρηθὲν (σχεδὸν ὁλόκληρον), ὄχι μόνον ὅλων τῶν οἰκοδομημάτων τῆς Ἐπιδαύρου, ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν κλασσικῶν θεάτρων καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐξ αὐτοῦ κυρίως ἐμορφώθη ἀκριβεστέρα ἰδέα περὶ τῶν ἀρχαίων θεάτρων ἐν γένει, καθόσον τὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν, καὶ αὐτὸ τὸ Διονυσιακὸν ἐν Ἀθήναις, ἔπαθον μεταγενεστέρως πλείστας διασκευάς, ὥστε ν' ἀποβάλωσι τὸν ἀρχικὸν χαρακτῆρά των. Ἐφημίζετο δὲ τὸ θέατρον τῆς Ἐπιδαύρου ἤδη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὡς τὸ μᾶλλον ἁρμονικὸν ἐξ ὅλων τῶν ἄλλων καὶ τοιοῦτον πραγματικῶς ἀναδεικνύεται καὶ σήμερον (βλ. εἰκόνα ἐν λ. *ἀκουστικὴ* χώρου τ. Γ′, σ. 144). Τὸ θέατρον εἶναι ᾠκοδομημένον, πλὴν τῶν ἀναλημμάτων τοῦ κοίλου καὶ τῶν οἰκοδομημάτων τῆς σκηνῆς, ἅτινα εἶναι ἐκ πώρου, ἐκ λευκοῦ καὶ κρυσταλλώδους τιτανολίθου ἀρίστης ποιότητος, ὁμοιάζοντος πρὸς μάρμαρον. Βασικὸν χαρακτηριστικὸν τοῦ θεάτρου τούτου εἶναι ὅτι διατηρεῖ τὴν ἀρχικὴν ὀρχήστραν, εἰς σχῆμα τελείου κύκλου καὶ οὐχὶ πεταλοειδῆ, ὅπως εἶναι μετεσχηματισμένη ἡ ὀρχήστρα τῶν ἄλλων θεάτρων. Ἡ περιφέρεια τῆς ὀρχήστρας εἶναι λιθίνη, τὸ δὲ ἔδαφός της ἐκ πεπατημένου χώματος, ἐξ οὗ καὶ κονίστρα ἐκαλεῖτο. Ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ κύκλου ὑπάρχει περιφερικὸς λίθος, ἐφ' οὗ ἱδρύετο βωμός, ἡ καλουμένη θυμέλη. Ἡ διάμετρος τοῦ κύκλου τῆς ὀρχήστρας εἶναι 20.30 μ. Τὸ δὲ κοῖλον, τὸ μέροςς δηλαδή, ὅπου ἐκάθηντο οἱ θεαταί, τὸ καὶ κυρίως θέατρον, ἀποτελεῖται ἐκ 55 σειρῶν ἑδωλίων, τὰς ὁποίας διαχωρίζει μεγαλοπρεπὲς διάζωμα εἰς δύο ζώνας, ἐξ ὧν ἡ κάτω εἶναι μεγαλυτέρα. Εἰς τὴν πρώτην σειρὰν τῆς κάτω καὶ τῆς ἄνω ζώνης ὑπάρχει θρόνος. Καθ' ὕψος δὲ φέρονται κλίμακες, αἵτινες χωρίζουν τὸ κοῖλον εἰς κερκίδας 12 κάτω καὶ 22 ἄνω. Τὰς ἀκρινὰς κερκίδας, τὰς ἀποτελούσας τὰ κέρατα τοῦ κοίλου συνεκράτουν ἰσχυρὰ ἀναλήμματα, πρὸς τὰ ὁποῖα συνείχοντο αἱ κατὰ τὰς παρόδους πύλαι καὶ αὗται πάλιν πρὸς τὰ οἰκοδομήματα τῆς σκηνῆς. Μεταξὺ τοῦ κοίλου καὶ τῆς ὀρχήστρας ὑπάρχει πλακόστρωτος δρόμος, ὅστις ἐχρησίμευε καὶ διὰ τοὺς θεατάς, βεβαίως, κυρίως, ἀλλὰ καὶ ὡς ὑδραγωγεῖον, διότι εἰς ἑκάτερον ἄκρον αὐτοῦ ὑπάρχουν ὀπαὶ ἀπάγουσαι ὑπογείως τὰ ἐκ τῶν κερκίδων κατερχόμενα ὕδατα. Τὸ μᾶλλον χαρακτηριστικὸν ὅμως τοῦ κοίλου εἶναι ὅτι τούτου αἱ μὲν ὀκτὼ κεντρικαὶ κερκίδες ἀποτελοῦν ἡμικύκλιον μὲ κέντρον τὴν θυμέλην, ἀνὰ δύο ὅμως αἱ κερκίδες τῶν κεράτων ἀποκλίνουν μικρὸν καὶ ἀποτελοῦν τόξα κύκλου κατά τι μεγαλυτέρου μὲ ἄλλα κέντρα ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ· καὶ τοῦτο ἐπιβεβαιοῖ καὶ ἐπεξηγεῖ τὰ ὑπὸ τοῦ Βιτρουβίου λεγόμενα περὶ τῆς διὰ τριῶν κέντρων κατασκευῆς τοῦ κοίλου τῶν ἀρχαίων θεάτρων. Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν 0,68 μ. ἀπὸ τὸ περιθώριον τῆς ὀρχήστρας σῴζεται ἡ ἐκ λευκοῦ τιτανολίθου βάσις τοῦ προσκηνίου (εἰκ. 10) ἐκτεινομένη εἰς 22.60 μ. μῆκος καὶ ἀκολούθως καμπτομένη ὀρθογωνίως πρὸς ἑκατέραν τῶν παρόδων, ὅπου ἐσχηματίζοντο τὰ παρασκήνια. Ἦτο δὲ τὸ προσκήνιον εἶδος στοᾶς ὕψους 3.50 μ. μὲ 18 ἰωνικοὺς ἡμικίονας, φέροντας ἐπίσης ἰωνικοῦ ρυθμοῦ θριγκόν. Τὰ μεταξὺ τῶν ἡμικιόνων κενὰ ἐπληροῦντο διὰ γραπτῶν ξυλίνων πινάκων, ἐβάσταζον δὲ οὗτοι τὴν στέγην τῆς στοᾶς, πλάτους 3.20 μ., ἥτις ἀπετέλει τὸ λεγόμενον λογεῖον. Κατά τινας, ἐπ' αὐτοῦ ἐδίδοντο αἱ παραστάσεις, κατ' ἄλλους ὅμως, ὅπως ὁ χορός, οὕτω καὶ οἱ ἠθοποιοὶ ἔπαιζον εἰς τὴν ὀρχήστραν. Ὄπισθεν τοῦ προσκηνίου ἐκτείνεται εἰς μῆκος 26.15 μ. καὶ πλάτος 6.00 μ. τὸ κυρίως σκηνὴ καλούμενον διώροφον οἰκοδόμημα μετὰ δύο ἑκατέρωθεν προσηρτημένων δωματίων. Κλίμακες ἐκ ταύτης ἔφερον εἰς τὸ λογεῖον καὶ τὴν ὀρχήστραν. Κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους ἡ σκηνὴ φαίνεται ὅτι ἦτο κεκοσμημένη καὶ δι' ἀγαλμάτων.

Τὸ θέατρον κεῖται ἐπὶ τῆς δυτικῆς κλιτύος τοῦ Κυνορτίου, ἐν μεγάλῃ φυσικῇ χαράδρᾳ, ἥτις διὰ μικρᾶς ἐπεξεργασίας ἔλαβε τὸ προσῆκον σχῆμα καὶ εἶναι ἐστραμμένον πρὸς βορρᾶν ἀποκλῖνον μικρὸν πρὸς δυσμάς. Ἠδύνατο νὰ περιλάβῃ 14.000 θεατῶν ἀνέτως καθημένων καὶ δυναμένων τελείως νὰ βλέπουν καὶ νὰ ἀκούουν ἀφ' οἱασδήποτε θέσεως, καὶ τῆς μᾶλλον δυσμενοῦς. Ἰδίως ἡ ἀκουστικὴ τοῦ θεάτρου εἶναι ἀπίστευτος. Μικρὸν νόμισμα ἐλαφρῶς προστριβόμενον εἰς τὸν λίθον τῆς θυμέλης ἀκούεται εὐκρινέστατα καὶ ἀπὸ τὸν εὑρισκόμενον εἰς τὴν τελευταίαν σειρὰν τῶν ἄνω ἑδωλίων. Ἐπίσης ἀπὸ τοῦ θεάτρου, καὶ μάλιστα ἀπὸ τῶν τελευταίων σειρῶν, μαγευτικὴ εἶναι ἡ θέα καὶ θὰ ἦτο ἔτι μᾶλλον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα,

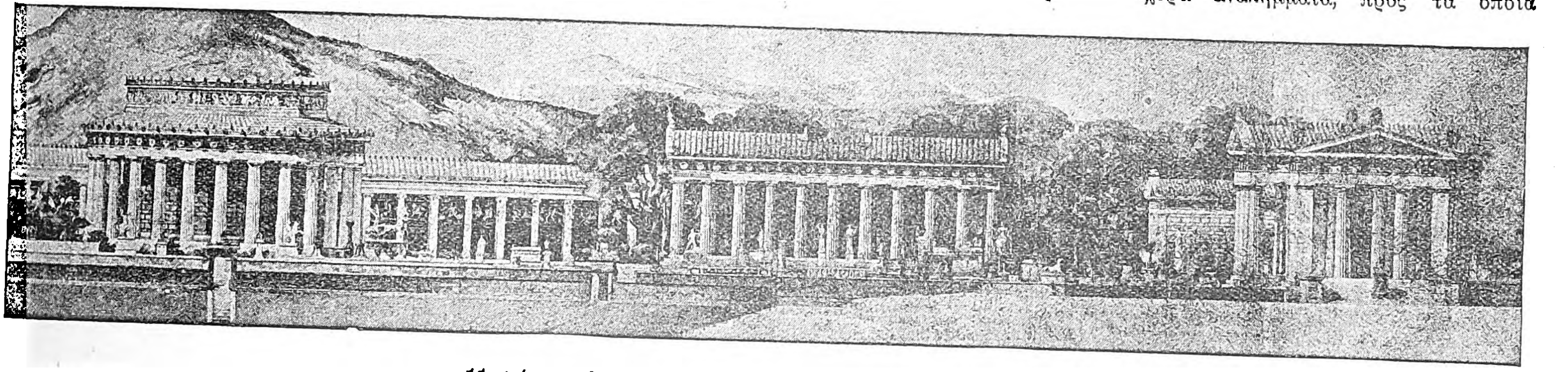

11. *Ἀναπαράστασις τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἐπιδαύρου ὑπὸ Defrasse.*

Digitized by Google

ὁπότε θὰ ἦσαν ἐν τῷ συνόλῳ καταφανῆ ἀπὸ τοῦ ὕψους ἐκείνου τὰ ἀρχαῖα οἰκοδομήματα μεταξὺ τῶν δένδρων τοῦ ἱεροῦ ἄλσους, παρέχοντα τὸ γοητευτικὸν θέαμα, τὸ ὁποῖον μόλις δυνάμεθα νὰ συλλάβωμεν ἡμεῖς σήμερον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐπὶ τῶν πραγμάτων στηριζομένων ἀναπαραστάσεων (εἰκ. 11).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀνασκαφῶν ὁ *Π. Καββαδίας* ἐδημοσίευσε τὰς ἐτησίας ἐκθέσεις του περὶ τῶν ἐργασιῶν καὶ μελέτας ἐπὶ τῶν εὑρημάτων εἰς διάφορα περιοδικὰ καὶ ἰδίως εἰς τὰ «*Πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας*» 1886—1896), «*Ἀθήναιον*» τόμ. 9—10, «*Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον*»(1891—1892),«*Ἀρχαιολογικὴν Ἐφημερίδα*» (1883—1887) καὶ (1894—1895) καὶ κατόπιν σποραδικῶς. Γενικὸν σύγγραμμα περὶ τῶν ἀνασκαφῶν ἤρχισε δημοσιεύων ὁ *Π. Καββαδίας* γαλλιστί, τὸ «Feuilles d'Epidaure», τοῦ ὁποίου ὅμως μόνον ὁ πρῶτος τόμος ἐξεδόθη περιέχων κυρίως τὰς ἐπιγραφάς. Γενικὰ βιβλία περὶ τοῦ ἱεροῦ καὶ τῆς ἐν αὐτῷ λατρείας εἶναι: *Defrasse et Lechat*, Épidaure (μετ' ἀναπαραστάσεων) (1896).—*Π. Καββαδία*, Τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ (1900).—*S. Herrlich*, Epidauros (1898).—*Α. Ἀραβαντινοῦ*, Ἀσκληπιὸς καὶ Ἀσκληπιεῖα (1907).—*Κὰρλ Ντήλ*, Ἐν ταῖς «Ἀρχαιολογικαῖς ἐκδρομαῖς».—*Willamovitz*, Isyllos von Epidauros. ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΗΛΙΑΔΗΣ

— **Ἐπίδαυρος, *Ἐπάνω*** — *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Παλαιᾶς Ἐπιδαύρου τῆς ἐπαρχίας Ναυπλίας τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας. Κάτοικοι (1928) 111.

— **Ἐπίδαυρος *Λιμηρὰ*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία ἑλληνικὴ πόλις κειμένη εἰς τὴν Α. ἀκτὴν τῆς Λακωνικῆς, εἰς τὴν εἴσοδον ὡραίου κόλπου καὶ εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας ἀπὸ τῆς Μονεμβασίας. Ἦτο ἀποικία τῶν ἐν τῇ Ἀργολικῇ Ἐπιδαυρίων, ἱδρυθεῖσα ὅταν ἡ παραλία αὕτη ἀνῆκεν εἰσέτι εἰς τὴν ἐπικράτειαν τοῦ Ἄργους, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν παράδοσιν ἐνῷ ἔπλεον πρὸς τὴν Κῶ, ὁδηγηθέντες διὰ θεοσημειῶν καὶ ὀνείρων, ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν παραλίαν ταύτην καὶ ἵδρυσαν ναὸν πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ βραδύτερον, σὺν τῷ χρόνῳ, τὴν πόλιν, καταστήσαντες αὐτὴν σταθμὸν διὰ τοὺς ἐμπορικοὺς πλόας των. Ἡ Ἐπίδαυρος Λιμηρὰ κατὰ τὴν ἱστορικὴν αὐτῆς σταδιοδρομίαν δὲν ηὐδοκίμησε. Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους τὴν ἀνευρίσκομεν μεταξὺ τῶν 18 Ἐλευθερολακώνων πόλεων μὲ λιμένα ἀφιερωμένον εἰς τὸν Δία Σωτῆρα. Κατὰ τοὺς πρώτους μεσαιωνικοὺς χρόνους παρακμάζει καὶ ἀπορροφᾶται ὑπὸ τῆς νοτιώτερον αὐτῆς κειμένης Μινῴας. Σήμερον σῴζονται πρὸς Β. τῆς Μονεμβασίας τὰ λείψανα τῶν τειχῶν της καὶ τῶν ναῶν, τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τῆς Ἀφροδίτης καὶ τῆς Ἀθηνᾶς ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως αὐτῆς. Τὸ ἐπίθετον τῆς πόλεως *Λιμηρὰ* ἐδόθη εἰς αὐτὴν κατ' ἄλλους μὲν ἐκ τοῦ *λιμενηρά*, κατ' ἄλλους δὲ ἐκ τοῦ *λιμός*. Ν. ΑΝΔΡΩΤΗΣ

— **Ἐπίδαυρος, *Νέα*** — *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ναυπλίας τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1068. Κεῖται εἰς τὴν βόρειον πλευρὰν παραφυάδος τοῦ Ἀραχναίου (ὑψόμ. 90 μ.), ἔχει κλῖμα νοσηρὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγῶν. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται οἱ μικροσυνοικισμοὶ *Παραλία* (κάτ. 34) καὶ *Πεῦκον* (κάτ. 16). Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος παράγει μεγάλας ποσότητας ἑσπεριδοειδῶν, ἀποδίδει δὲ καὶ δασικὰ προϊόντα. Μετὰ τοῦ Ναυπλίου ἡ Ν. Ἐπίδαυρος συγκοινωνεῖ διὰ βατῆς ὁδοῦ μέχρι Λυγουρίου (ὥρ. 3) καὶ ἐκεῖθεν δι' ἁμαξιτῆς (χλμ. 40).

Εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος ὑπάγονται καὶ ἡ μονὴ τῆς *Ἀγνοῦντος* παλαιοτάτη καὶ ἡ νεωτέρα ταύτης τῶν *Ταξιαρχῶν*. Δ. Ε. Μ.

— **Ἐπίδαυρος, *Παλαιὰ*** — *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ναυπλίας τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κατ. (1928) 566. Εἶναι παράλιος, παρὰ τὴν Ἀρχαίαν Ἐπίδαυρον, ἔχει κλῖμα νοσηρὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγῶν. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Ἐπάνω Ἐπίδαυρος* (κάτ. 111). Παράγει κυρίως ἑσπεριδοειδῆ εἰς μεγάλας ποσότητας καὶ ὀλίγα δημητριακά, μποστανικὰ καὶ κηπαῖα. Ἐκ τῶν δασῶν τῆς περιφερείας παράγονται ξυλάνθρακες καὶ καυσόξυλα. Ἔχει κτηνοτροφίαν αἰγοπροβάτων μὲ παραγωγὴν ἀρκετῶν χιλιάδων ὀκ. τυροῦ καὶ βουτύρου. Μετὰ τοῦ Ναυπλίου συγκοινωνεῖ διὰ βατῆς ὁδοῦ μέχρι Λυγουρίου (ὥρ. $2\frac{1}{2}$) καὶ ἐκεῖθεν δι' ἁμαξιτῆς (χλμ. 40). Μετὰ τοῦ Πειραιῶς συγκοινωνεῖ διὰ βενζινοπλοίων (32 ναυτ. μίλλια). Δ. Ε. Μ.

— **Ἐπιδαύρου *κόλπος*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἐλάσσων κόλπος τοῦ Σαρωνικοῦ, ἁπλούμενος μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Παναγία (πλάτ. 37°36′37″ Β, μῆκ. 23°18′30″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1514: Aegina and Methana), δυτικῆς τῶν Μεθάνων ἐσχατιᾶς, καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Τραχήλι τῆς Κορινθίας. Ἀναπεπταμένος πρὸς Β, ἔχει εὖρος $8\frac{1}{2}$ μιλ. καὶ εἰσδύσεις ἀπὸ 3—9 μιλ. κατὰ τὰς κατευθύνσεις. Περιλαμβάνει τοὺς ὅρμους, ἀπὸ Ν. πρὸς Β, Βαλαριό, Λεσσιά, Ἁγίου Βλάσση, Νέας Ἐπιδαύρου καὶ Παλαιᾶς Ἐπιδαύρου. Τὸ ἄνοιγμά του ἀτενίζει, πρὸς Μέσην καὶ Βορρᾶν, τὰς νήσους Μονήν, Αἴγιναν, Ἀγκίστρι, Διαπόρια καὶ Σπαλαθρονήσια. Σ. Ε. Λ.

— **Ἐπιδαύρου *Λιμηρᾶς, ἐπαρχία*** —. Μία ἐκ τῶν τεσσάρων ἐπαρχιῶν, εἰς ἃς διαιρεῖται ὁ νόμος Λακωνίας, περιλαμβάνουσα τὸ ἀνατολικώτερον τμῆμα αὐτοῦ. Ἔχει ὅρια τὸν ποταμὸν Μαριόρρευμα, τὸν Λακωνικὸν κόλπον καὶ τὸ Μυρτῷον πέλαγος. Εἶναι χώρα κατὰ τὸ μᾶλλον ὀρεινή, ἔχουσα ὅμως πλὴν τῶν δασῶν καὶ καλλιεργησίμους ἐκτάσεις παραγούσας σιτηρά, κηπαῖα καὶ σταφυλάς. Ἡ κτηνοτροφία ἔχει σχετικῶς ἀνάπτυξίν τινα.

Διοικητικὴ διαίρεσις. Ἡ ἐπαρχία Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς περιλαμβάνει ἐν συνόλῳ 47 κοινότητας ἀριθμούσας (1928) 34.274 κατοίκους (ἄρρενες 15.998, θήλεις 18.276). Κατὰ τὴν πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ′ διοικητικὴν διαίρεσιν ἀπηρτίζετο ἐκ 5 δήμων. Κατωτέρω περιλαμβάνομεν κατὰ περιφερείας τέως δήμων τὰς διαφόρους κοινότητας (ἐν παρενθέσει σημειοῦνται οἱ πλέον τῆς ἕδρας ὑπαγόμενοι εἰς ἑκάστην συνοικισμοί).

Περιφέρεια Ἀσωποῦ. Κοινότητες: Ἀγγελώνης, Ἐλαίας, Καταβόθρας, Κουτεβιανίκων, Μολάων, (Γκαγκανιά), Πακιῶν, Παπαδιανίκων (Πλύτρα), Συκέας, Φοινικίου.

Περιφέρεια Βοιῶν. Κοινότητες: Ἁγίου Νικολάου, Βελανιδίων, Κάμπου (Ἐλαφόνησος), Καστανιᾶς, Λαχίου, Μεσοχωρίου, Νεαπόλεως, τέως Βατίκων (Παραδείσιον), Φαρακλοῦ.

Περιφέρεια Ἕλους. Κοινότητες: Ἀπιδιᾶς, Ἀστερίου τέως Βρινίκου, Βλαχιώτη, Γλυκόβρυσης τέως Βεζανίου, Γουβῶν, Γραμμούσης, Δουραλίου, Μυρτιᾶς, Νιάτων, Τσασίου.

Περιφέρεια Ζάρακος. Κοινότητες: Ἁγίου Δημητρίου, Ἱέρακος (Ἁγ. Ἰωάννης, Λογγάρι), Κουπιῶν, Κρεμαστῆς, Κυπαρισσίου (Καψάλη), Ρηχέας, Φρίγκας (Πιστάματα), Χάρακος.

Περιφέρεια Μονεμβασίας. Κοινότητες: Ἁγίου Δημητρίου, Ἁγίου Ἰωάννου (Παλαιὰ Μονεμβασία), Ἁγίου Νικολάου, Βελιῶν, Δαιμονιᾶς (Ἀρχάγγελος), Ἑλίκης (Ἅγιος Μάμας), Κουλεντίων (Βουβουτσέλια, Φούτια), Λυρῶν, Μονεμβασίας, Νομίων (Ἅγ. Στέφανος τέως Χαντζάλαγα, ἅγιος Φωκᾶς τέως Βούταμα, Πραταζιές), Παντανάσσης (Ἅγ. Ἐλισσαῖος, Γερμάνα, Πλατανιστό, Στενά), Ταλάντων. Δ. Ε. Μ.

— **Ἐπιδαύρου *Λιμηρᾶς κόλπος*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Κολπίζων ὅρμος τοῦ Μυρτῴου πελάγους, ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς χερσονήσου τοῦ *Ἕλους*. Σχηματιζόμενος βορείως τῆς χερσονησιζούσης νήσου τῆς Μονεμβασίας καὶ νοτιοδυτικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Κρεμμύδι (πλάτ. 36°43′30″ Β, μῆκ. 23°05′00″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1685: Venetico to Spezzia) ἔχει ἄνοιγμα 2 μιλ. $\frac{3}{4}$ καὶ εἴσδυσιν $2\frac{1}{2}$ μιλ. περιλαμβάνων τοὺς ἐλάσσονας ὅρμους *Κρεμμύδι* καὶ *Παλιὰ Μονεμβάσια*, ἄριστον ἀγκυροβόλιον. Σ. Ε. Λ.

— **Ἐπιδαύρου *Νέας ὅρμος*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος (κοιν. *Πόρτο Πηγιάδα* ἢ σπανίως *Πόρτο Πιάδα*) τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τοῦ Σαρωνικοῦ, ἐν τῷ *κόλπῳ τῆς Ἐπιδαύρου* (πλάτ. 37°40′$\frac{1}{2}$ Β, μῆκ. 23° 09′$\frac{1}{3}$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1514: Aegina and Methana) εἰς $2\frac{1}{3}$ μιλ. Ν. ΝΔ τοῦ ἀκρωτηρίου Τραχήλι. Ἐπίνειον τοῦ φερωνύμου χωρίου, ἀπέχοντος 2 χιλιόμετρα ἔνδον καὶ Δ. τοῦ ψαμμαθῶνος τοῦ ὅρμου Σ. Ε. Λ.

— **Ἐπιδαύρου *Παλαιᾶς λιμὴν*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν (κοιν. *Πόρτο Πίδαυρα*) τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τοῦ Σαρωνικοῦ ἐν τῷ *κόλπῳ τῆς Ἐπιδαύρου*. Σχηματίζεται βορείως ἀκρωτηριαζούσης προβολῆς, ἐφ' ἧς τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Ἐπιδαύρου, καὶ ἀπολήγούσης εἰς τὸ ἀκρωτήριον *Κλέφτης*, νοτίως δὲ τοῦ ἀκρωτηρίου Καλαμάκι, ἀπέχοντος $4\frac{1}{2}$ μίλ. Ν.ΝΔ τοῦ ἀκρωτηρίου Τραχήλι. Ἀπὸ τοῦ μέσου τῆς δυτικῆς τοῦ λιμένος ἀκτῆς, ἔνθα μαστὸς ἐφ' οὗ τὸ ἐκκλησίδιον τοῦ Ἁγίου Νικολάου (πλάτ. 37° 38′08″ Β., μῆκ. 23°09′45″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1816 *: Port Epidavro), ἀναχωρεῖ ὕφαλος γλῶσσα, ἥτις ἀσφαλῶς ἔχει σχηματισθῆ δι' ἀμμοϊλυώδους ἐπικαλύψεως τοῦ ἀρχαίου τοῦ λιμένος κυματοθραύστου. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **Ἐπιδαύρου *Συνελεύσεις***. Ἐν Ἐπιδαύρῳ συνῆλθον δύο ἐκ τῶν Ἐθνικῶν Συνελεύσεων:

1) Ἡ *Α′ Ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων Συνέλευσις*. Αὕτη συνῆλθε κατ' ἀρχὰς ἐν Ἄργει τὴν 30 Νοεμβρίου τοῦ 1821 συνεπείᾳ ἐγκυκλίων προσκλήσεων ἐκπεμφθεισῶν πρὸς τὰς ἐν ἐπαναστάσει ἐπαρχίας κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1821 ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου, ἐνεργοῦντος ὡς ἐπιτρόπου τοῦ γενικοῦ ἐφόρου ἀδελφοῦ του Ἀλεξάνδρου. Ἀλλ' ἡ ἐξακολούθησις τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνελεύσεως ἐν Ἄργει καθίστατο δυσχερὴς ἕνεκα τῶν ἐξόδων τῶν ἐπιχειρουμένων ὑπὸ τῶν πολιορκουμένων Τούρκων τοῦ γειτονικοῦ Ναυπλίου καὶ τῆς εἰς Ἄργος συγκεντρώσεως πολυαρίθμων ἐπαναστατικῶν σωμάτων. Οὕτω δὲ ἡ Συνέλευσις, συμβουλῇ τοῦ Μαυροκορδάτου, μετέθηκε τὴν ἕδραν της εἰς τὸ παρὰ τὴν παραλίαν τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου κείμενον χωρίον Πιάδαν, δίωρον ἀπέχον τῆς ἀρχαίας Ἐπιδαύρου, ἐξ ἧς ἔλαβε τὸ ὄνομά της ἡ Συνέλευσις.

Οἱ συγκεντρωθέντες ἐν Ἐπιδαύρῳ πληρεξούσιοι, ἢ ὡς ὠνομάσθησαν τότε παρασταται, ἀνήρχοντο ἐν συνόλῳ εἰς 59. Ἡ Πελοπόννησος ἀντεπροσωπεύθη δι' ἐννέα παραστατῶν, ἡ Ἀνατολικὴ Ἑλλὰς δι' 26, ἡ Δυτικὴ δι' 11 καὶ οἱ ὑπόλοιποι 13 ἀντεπροσώπευον τὰς νήσους Ὕδραν, Σπέτσας, Ψαρά, Κάσσον καὶ Σκόπελον. Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι λόγῳ τῶν περιπετειῶν τοῦ Ἀγῶνος, οὔτε ἀναλογία τις ὑπῆρχε μεταξὺ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πληρεξουσίων καὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῶν ἐπαρχιῶν, τὰς ὁποίας ἀντεπροσώπευον, οὔτε ἡ ἐκλογὴ τῶν παραστατῶν ὑπεβλήθη εἰς νόμιμόν τινα διατύπωσιν, ἀλλ' οἱ ἐκλεγέντες ἀντεπροσώπευον κυρίως τὴν τάξιν τῶν προκρίτων καί τινας τῶν ἐπιφανεστέρων ὁπλαρχηγῶν τοῦ Ἀγῶνος.

Ἡ πρώτη συνεδρίασις συνεκροτήθη τῇ 20 Δεκεμβρίου τοῦ 1821, καθ' ἣν ἐψηφίσθη ὁ κανονισμὸς τοῦ σώματος, ἐξελέγη πρόεδρος τῆς Συνελεύσεως ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδᾶτος καὶ κατηρτίσθη δωδεκαμελὴς ἐπιτροπὴ πρὸς σύνταξιν τοῦ πολιτεύματος, εἰς ἣν μετέσχον, πλὴν τῶν ἄλλων οἱ Μαυροκορδᾶτος, Κωλέττης καὶ Θεόδωρος Νέγρης.

Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη, ἣν ὑπεβοήθησεν εἰς τὸ ἔργον της καὶ ὁ Ἰταλὸς Γαλλίνας, κατήρτισεν ἐντὸς βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος τὸ Σύνταγμα, τὸ ὁποῖον ὑποβληθὲν εἰς τὴν Συνέλευσιν ἐψηφίσθη καὶ ἐδημοσιεύθη τῇ 1 Ἰανουαρίου 1822 ὑπὸ τὸν τίτλον «τὸ προσωρινὸν πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος». Ἐν εἰσαγωγικῇ δὲ παραγράφῳ τοῦ Συντάγματος «ἐκηρύχθη ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἡ πολιτικὴ ὕπαρξις καὶ ἡ ἀνεξαρτησία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους».

Διὰ τοῦ πολιτεύματος τῆς Ἐπιδαύρου καθιερώθη ἡ θρησκευτικὴ ἐλευθερία, ἡ ἰσότης καὶ ἡ ἀτομικὴ ἐλευθερία, ἡ ἐλευθερία τῶν πολιτῶν. Ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἀσκεῖται ὑπὸ τοῦ *Βουλευτικοῦ*, τῇ συμμετοχῇ τοῦ *Ἐκτελεστικοῦ* ἔχοντος τὸ δικαίωμα τῆς προτάσεως καὶ τῆς κυρώσεως τῶν νόμων. Εἰς τὸ Ἐκτελεστικὸν σῶμα, συγκείμενον ἐκ πέντε μελῶν, ἀνετέθη ἡ ἄσκησις τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἤτοι ὁ διορισμὸς τῶν ὑπουργῶν, ἡ ἐφαρμογὴ τῶν νόμων, ἡ διεύθυνσις τῶν κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν δυνάμεων κλπ. Ἡ δικαστικὴ ἐξουσία κατεστάθη ἀνεξάρτητος καὶ ἐτέθησαν αἱ βάσεις τοῦ δικαστικοῦ ὀργανισμοῦ διὰ διατάξεως τοῦ Συντάγματος, ἥτις ὥρισεν ὅτι θὰ ἱδρύετο ἀνώτατον κριτήριον, ἐπαρχιακὰ κριτήρια καὶ εἰρηνοποιοὶ εἰς τὰ χωρία. Εἰς τὸ Ἐκτελεστικὸν ἀνετέθη ἡ ἵδρυσις ἐπιτροπῆς διὰ τὴν σύνταξιν δικαστικῶν κωδίκων, ὡρίσθη δὲ ὅτι μέχρι τῆς συντάξεως αὐτῶν «αἱ πολιτικαὶ καὶ ἐγκληματικαὶ διαδικασίαι θὰ ἔχουν βάσιν τοὺς νόμους τῶν ἀειμνήστων Χριστιανῶν ἡμῶν αὐτοκρατόρων, διὰ δὲ τὰ ἐμπορικὰ θὰ ἰσχύῃ ὁ γαλλικὸς ἐμπορικὸς κῶδιξ». Διὰ τοῦ Συντάγματος ἐπίσης διετηρήθησαν αἱ ὑπάρχουσαι γερουσίαι (Πελοποννησιακὴ καὶ Δυτικῆς Ἑλλάδος) καὶ ὁ Ἄρειος Πάγος (τῆς Ἀνατολικῆς), ὑπαχθεῖσαι ὅμως εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς διοικήσεως. Τέλος δὲ ἡ Συνέλευσις, καταργήσασα τὰ σύμβολα τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ὥρισε τὴν κυανόλευκον ὡς ἐθνικὴν σημαίαν καὶ ὡς σύμβολον τῆς σφραγῖδος τῆς διοικήσεως τὴν Ἀθηνᾶν. Κατὰ τὴν ἑπομένην συνεδρίασιν τῆς 9 Ἰανουαρίου ἐψηφίσθη ὁ στρατιωτικὸς ὀργανισμός. Κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 15 Ἰανουαρίου ἐξελέγη τὸ Ἐκτελεστικόν, ταχθὲν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἀλ. Μαυροκορδάτου καὶ ἀποτελεσθὲν ἐκ τῶν Ἀθαν. Κανακάρη, ἀντιπροέδρου, Ἀναγνώστη Παπαγιαννοπούλου (Δεληγιάννη), Ἰωάννου Ὀρλάνδου καὶ Ἰωάννου Λογοθέτη. Ἐξεδόθη δὲ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν καὶ ἡ προκήρυξις δι' ἧς ἐτονίσθη, πρὸς κατευνασμὸν τῆς ἐκδηλωθείσης ὑπὸ τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας ἀντιδράσεως, ὅτι «ὁ κατὰ τῶν Τούρκων πόλεμος ἡμῶν, μακρὰν τοῦ νὰ στηρίζηται εἰς ἀρχάς τινας δημαγωγικὰς καὶ στασιώδεις ἢ ἰδιωφελεῖς μέρους τινὸς τοῦ σύμπαντος ἑλληνικοῦ ἔθνους σκοπούς, εἶναι πόλεμος ἐθνικός, πόλεμος ἱερὸς κλπ.». Καὶ οὕτως ἐτερμάτισε τὰς ἐργασίας της ἡ Συνέλευσις.

Διὰ τῆς Α′ ἐν Ἐπιδαύρῳ Συνελεύσεως ἐξεμηδενίσθη τελείως ἡ πολιτικὴ ἐπιρροὴ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ τοῦ Δημητρ. Ὑψηλάντου, ὅστις ἐξελέγη μὲν πρόεδρος τοῦ ἀμέσως κατόπιν συγκροτηθέντος Βουλευτικοῦ σώματος πρὸς τήρησιν μᾶλλον τῶν προσχημάτων, ἀλλ' ἔκτοτε πράγματι παρεμερίσθη τελείως ἐκ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων, περιορισθεὶς εἰς τὴν πολεμικὴν δρᾶσιν. Εἰς τὴν τοιαύτην δ' ἐξέλιξιν τῶν πραγμάτων συνετέλεσε κυρίως ὁ περὶ τὸν Ἀλ. Μαυροκορδᾶτον γενόμενος συνασπισμὸς τῶν προκρίτων, ἀλλὰ καὶ κατὰ δεύτερον λόγον ἡ ἀντίληψις ὅτι ὑπῆρχεν ὑπέρτατον πολιτικὸν συμφέρον, ὅπως ἡ ἐπανάστασις ἀπαλλάξῃ ἑαυτὴν πάσης ὑπονοίας ὅτι εἶχε συνάφειάν τινα πρὸς τὸν Καρβοναρισμὸν καὶ τὰς ἄλλας μυστικὰς καὶ ἀνατρεπτικὰς ἑταιρείας τὰς τότε δρώσας ἐν Εὐρώπῃ.

Τὸ Σύνταγμα τῆς Ἐπιδαύρου διέπεται ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ συστήματος ἐν τῇ μᾶλλον φιλελευθέρᾳ διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐκδηλώσει. Ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς κατάλληλον διὰ τὰς περιστάσεις, τὰς ὁποίας διήρχετο τότε ἡ ἐπαναστατημένη χώρα, ἥτις εἶχε πρωτίστως ἀνάγκην ἰσχυρᾶς κυβερνήσεως, δυναμένης νὰ διευθύνῃ μετὰ κύρους καὶ ἐπιβολῆς τὸν πόλεμον, νὰ ἐξεύρῃ τοὺς ἀναγκαίους πόρους καὶ νὰ ἐμπνεύσῃ ἐμπιστοσύνην εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Τοιαύτη ὅμως κυβέρνησις δὲν ἦτο δυνατὸν βεβαίως νὰ δημιουργηθῇ ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τῶν διατάξεων τοῦ Συντάγματος τῆς Ἐπιδαύρου, ἕνεκα τῆς δι' αὐτοῦ καθιερουμένης ἀλληλεξαρτήσεως τῶν ἐξουσιῶν, ἥτις παρέλυε πᾶσαν κυβερνητικὴν δρᾶσιν, καὶ τῆς ὀλιγοχρόνου θητείας τοῦ Βουλευτικοῦ καὶ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, ἥτις ὡρίσθη εἰς ἐνιαύσιον.

Digitized by Google

2) *Ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ Γ' Ἐθνικὴ Συνέλευσις.* Ἡ ἐν Ἄστρει συνελθοῦσα Β' Ἐθνικὴ Συνέλευσις εἶχεν ἀποφασίσει τὴν μετὰ διετίαν σύγκλησιν νέας Ἐθνικῆς Συνελεύσεως. Συμφώνως δὲ πρὸς τὴν ἀπόφασιν ταύτην ἡ κυβέρνησις Κουντουριώτη ἐκάλεσε διὰ προκηρύξεώς της κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1825 τὰς ἐπαρχίας, ὅπως ἐκλέξουν ἀντιπροσώπους διπλασίους τῶν βουλευτῶν. Τὴν σύγκλησιν ἄλλως τε τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως ἐπέβαλε καὶ ἡ ἀνάγκη, ὅπως ὑπὸ τοῦ κυριάρχου σώματος συζητηθῇ ἡ ἀπόφασις περὶ διεξαγωγῆς διαπραγματεύσεων συμβιβασμοῦ μετὰ τῆς Τουρκίας, εἰς ἣν εἶχε προέλθει ἡ κυβέρνησις.

Οἱ πληρεξούσιοι τῆς Γ' Συνελεύσεως συνῆλθον κατ' ἀρχὰς εἰς Μέγαρα, ἀλλὰ προυτιμήθη παρ' αὐτῶν ἡ Ἐπίδαυρος, ἔνθα συνεκροτήθη ἡ συνέλευσις ἀρχίσασα τὰς ἐργασίας της τὴν 6 Ἀπριλίου τοῦ 1826. Ἡ συνέλευσις ἀπετελέσθη ἐξ 127 πληρεξουσίων, πρόεδρος δ' αὐτῆς ἐξελέγη ὁ Πανοῦτσος Νοταρᾶς. Τὰ κυριώτερα ψηφίσματα τῆς συνελεύσεως ταύτης εἶναι: 1) Περὶ διαπραγματεύσεως δανείου εἰς τὴν Ἑπτάνησον. 2) Περὶ ἀποκλεισμοῦ τοῦ Δ. Ὑψηλάντου ἀπὸ παντὸς πολιτικοῦ καὶ στρατιωτικοῦ ὑπουργήματος, λόγῳ τοῦ ὅτι οὗτος ὑπέβαλεν ἀναφοράν, δι' ἧς διεμαρτύρετο διότι ἡ συνέλευσις ἐπρόκειτο νὰ ζητήσῃ τὴν μεσολάβησιν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἄγγλου πρέσβεως πρὸς ἐπίτευξιν συμβιβασμοῦ μετὰ τῆς Τουρκίας. 3) Περὶ διορισμοῦ ἐπιτροπῆς δεκατριμελοῦς, τεθείσης ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Π. Πατρῶν Γερμανοῦ, εἰς ἣν ἀνετέθη ἡ ἐκ νέου σύγκλησις τῆς συνελεύσεως κατὰ Σεπτέμβριον καὶ ἡ διαχείρισις τῶν διπλωματικῶν διαπραγματεύσεων. 4) Τὸ «Μυστικὸν ψήφισμα» τῆς 12 Ἀπριλίου 1926, δι' οὗ ἡ συνέλευσις «παρατηροῦσα, ὅτι ὁ πόλεμος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ τῶν ἀσπόνδων αὐτοῦ ἐχθρῶν εἶναι πόλεμος ἐξοντώσεως καὶ ἐξολοθρευμοῦ», ψηφίζει, ἵνα ἡ διορισθεῖσα διὰ τοῦ προηγουμένου ψηφίσματος ἐπιτροπὴ «διαπραγματευθῇ διὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἄγγλου πρέσβεως, κυρίου Κάνιγγ, τὸν μεταξὺ τοῦ ἔθνους καὶ τῆς Ὀθωμανικῆς πόρτας συμβιβασμόν, μὲ τὸν πλέον ἐπωφελῆ τρόπον διὰ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος καὶ ἀνταξίως τῶν μεγάλων του θυσιῶν». Σχετικῶς δ' ἐδόθησαν ὁδηγίαι ὑπὸ τῆς συνελεύσεως πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν περὶ τῶν ὅρων, οἵτινες ἐκρίνοντο ἀπαραίτητοι διὰ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ συμβιβασμοῦ. 5) Ἐξελέγη ἡ ἑνδεκαμελὴς «διοικητικὴ ἐπιτροπὴ» ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἀνδρ. Ζαΐμη, εἰς ἣν «ἐνεπιστεύθη ἡ ὁλικὴ κυβέρνησις τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων», ἔτι δὲ καὶ ἡ ἀπαλλοτρίωσις τῶν φθαρτῶν ἐθνικῶν κτημάτων, καὶ 6) Ἐκυρώθη ἡ σύναψις τῶν δύο δανείων τοῦ 1824 καὶ 1825, συνεστήθη προσωρινὸν κεντρικὸν ἐγκληματικὸν δικαστήριον καὶ ἐθεσπίσθησαν διατάξεις περὶ ἀποζημιώσεως τῶν τριῶν ναυτικῶν νήσων. Ἡ Γ' Συνέλευσις τῆς 16 Ἀπριλίου 1826 διέκοψε τὰς ἐργασίας της διὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Συνῆλθε δὲ καὶ πάλιν πράγματι, οὐχὶ ὅμως πλέον ἐν Ἐπιδαύρῳ, ἀλλὰ κατ' ἀρχὰς ἐν Ἑρμιόνῃ καὶ κατόπιν ἐν Τροιζῆνι. Εἰς τὴν λῆψιν τῶν ἀποφάσεων τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ Γ' Συνελεύσεως περὶ συμβιβασμοῦ μετὰ τῆς Τουρκίας καὶ περὶ συγκροτήσεως τῆς ὑπὸ τὸν Ζαΐμην διοικητικῆς ἐπιτροπῆς, εἰς ἣν ἐδόθη τοσοῦτον εὐρεῖα ἐξουσία, συνέβαλε σημαντικῶς ἡ κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς ἀγγελθεῖσα πτῶσις τοῦ Μεσολογγίου καὶ ἡ ἐν γένει ἀπελπιστικὴ θέσις, εἰς ἣν εἶχε περιέλθει τὸ ἀγωνιζόμενον ἔθνος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Μάμουκα*, Τὰ κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος. — *Τρικούπη*, Ἱστορία τῆς Ἑλλην. Ἐπαναστάσεως. — *Χέρτσμπεργ*, Ἱστορία τῆς Ἑλλην. Ἐπαναστάσεως, μετάφρ. Καρολίδου.

Ε. Ι. ΜΑΛΑΙΝΟΣ

ἐπιδαψιλεύω, ἀόρ. *ἐπεδαψίλευσα—ἐπεδαψιλεύθην* προσφέρω, παρέχω τι εἴς τινα δαψιλῶς, πλουσιοπαρόχως: «ἐπεδαψίλευσαν εἰς αὐτὸν ἐξαιρετικὰς τιμάς», «ἐπιδαψιλεύω περιποιήσεις,—εὔνοιαν,—εὐεργεσίαν».

ἐπιδεικνύω, κοιν. *ἐπιδείκνυμι*, ἀόρ. *ἐπέδειξα—ἐπεδείχθην*· δεικνύω, παρουσιάζω τι εἴς τινα ὡς δεῖγμα: «ἐπιδεικνύω πράγματα εἰς τοὺς ἀγοραστάς»· || ἰδίᾳ, δεικνύω τι ἐγκαυχώμενος, κάμνω ἐπίδειξιν ὑπερόχου τινὸς καὶ ἐξαιρετικοῦ: «ἐπιδεικνύει τὰ κοσμήματά της,—τὸ κάλλος της», «ἐπέδειξε τοὺς παῖδας αὐτῆς ὡς κοσμήματα καὶ θησαυρούς»· || καθόλου, φανερώνω, ἐμφανίζω: «ἐπέδειξε καλὴν διαγωγήν, —πρόοδον»· || μέσ. *ἐπιδεικνύομαι*· ἐπιδεικνύω τὸν ἑαυτόν μου, τὰ πλεονεκτήματά μου, τὴν ὑπεροχήν μου ὑπερβολικῶς, ἀλαζονεύομαι.

ἐπιδεικτικός, —ή, —όν· ὁ ἀγαπῶν νὰ ἐπιδεικνύεται, ἀλαζονικός: «ἐπιδεικτικὸς νέος»· || ὁ χρησιμεύων πρὸς ἐπίδειξιν, ὁ προκαλῶν ἐπίδειξιν: «ἐπιδεικτικὸ φόρεμα», «ἐπιδεικτικοὶ λόγοι», «ἐπιδεικτικὸς τρόπος».—Ἐπίρρ. ***ἐπιδεικτικῶς.***

—**ἐπιδεικτικὸν** ἢ ***πανηγυρικὸν*** (τό). Ἓν τῶν τριῶν εἰδῶν τῆς ῥητορείας (*Ἀριστ.* Ρητορ. Α', γ'), ὅπερ ἐκαλλιεργήθη καὶ ἤκμασεν ἐν Ἀθήναις.

—[ΙΣΤ. ΛΟΓΟΤ.] Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ λόγου ἐξεῦρε καὶ διεμόρφωσε τελείως ὁ *Γοργίας* (βλ. λ.), ὅστις, ὡς γνωστόν, πρῶτος μετήνεγκε τὴν ῥητορικὴν τέχνην ἐκ τῆς Σικελίας εἰς τὰς Ἀθήνας. Οἱ ἐπιδεικτικοὶ λόγοι ἦσαν μᾶλλον γυμνάσματα καὶ ἀποδείξεις τῆς ἱκανότητος περὶ τὸ ὕφος, τὴν ἔκθεσιν τῶν ἰδεῶν καὶ τὴν ἀπαγγελίαν τοῦ λέγοντος, καὶ ἐχρησίμευον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς ἐπίδειξιν καὶ ἀπαγγελίαν ἐνώπιον ἀκροατηρίου κατὰ τὰς ἑορτὰς καὶ τὰς πανηγύρεις. Ἤδη μετὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους οἱ σοφισταὶ παριδόντες τὰς ἀκάρπους φυσιολογικὰς καὶ φιλοσοφικὰς θεωρίας ἐστράφησαν εἰς τὴν ἔρευναν πρακτικωτέρων ζητημάτων. τὴν δὲ περὶ τούτων γνώμην αὐτῶν διέδιδον διὰ πομπωδῶν ἐπιδείξεων, ὧν σκοπὸς ἦτο ἡ λαμπρότης καὶ ἡ δόξα μᾶλλον ἢ ἡ ἀλήθεια. Αἱ τοιαῦται δ' ἐπιδείξεις οὐδέποτε ἔπαυσαν ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις. Ὁ Ἀριστοκλῆς παρ' Εὐσεβίῳ (Προπαρ. XV 2) ποιεῖται λόγον καὶ περὶ ἐπιδείξεων τοῦ Ἀριστοτέλους, αἵτινες κατὰ τὸν Berg καὶ τὸν Susemihl ἐγένοντο κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ διατριβὴν ἐν Ἀθήναις (344—342).

Ὁ Πρωταγόρας καὶ ὁ Γοργίας μόνον τὸ ἐπιδεικτικὸν εἶδος μετεχειρίζοντο πρὸς ἐπίδειξιν τῆς ῥητορείας, ἣν ἐπηγγέλλοντο ὅτι διδάσκουσιν, ὁ δὲ Ἰσοκράτης ἐξέτεινεν αὐτὸ καὶ εἰς ἄλλας πρακτικωτέρας χρήσεις. Ὁ ῥήτωρ Ἀλκιδάμας ἀντεστρατεύετο πρὸς τοὺς γραπτοὺς καὶ ἐπιδεικτικοὺς λόγους καὶ ἐγκωμίαζε τὸ αὐτοσχεδιάζειν. Ὑπὸ τὸ ἐπιδεικτικὸν οἱ ἀρχαῖοι ἔτασσον καὶ τὸ πανηγυρικὸν εἶδος τοῦ λόγου, ὅπερ εἶναι ἐγκώμιον ἐν γένει εἰς πρόσωπόν τι, οὗ αἱ πράξεις καὶ αἱ ἀρεταὶ προτίθενται ὡς ἀκολουθητέον παράδειγμα· εἶναι δηλαδὴ ἔπαινος τοῦ καλοῦ καὶ ψόγος τοῦ κακοῦ. Ἐκ τῶν παρὰ Φιλοστράτῳ πληροφοριῶν μανθάνομεν, ὅτι ἐκ τῶν ἐπιδεικτικῶν λόγων τοῦ Γοργίου προεξῆρχον ὁ «Πυθικός», ὁ «Ὀλυμπικὸς» καὶ ὁ «Ἐπιτάφιος», ὅστις ἐγένετο τὸ πρότυπον τῶν συχνῶν μετὰ ταῦτα ἐπιταφίων λόγων εἰς τοὺς ὑπὲρ πατρίδος ἀποθνήσκοντας. Ἐν Ἤλιδι ἀπήγγειλεν «Ἐγκώμιον», συνέταξε δὲ καὶ «Ἀχιλλέως ἐγκώμιον», ἐν ᾧ ἐπῄνει ἀντὶ τοῦ ἥρωος τὸν Πηλέα, τὸν Αἰακὸν καὶ τὴν ἀνδρείαν. Ὁ Γοργίας ὀλίγον προσεῖχεν εἰς τὰ νοήματα τὰ περιεχόμενα εἰς τοὺς λόγους, ἀλλ' ἐθήρευεν ἁπανταχοῦ τὴν καλλιέπειαν. Τόσον δὲ ἔθελξε καὶ ἐγοήτευσεν ὄχι μόνον τὴν ἀκοὴν ἀλλὰ καὶ τὴν διάνοιαν τῶν πρὸς λογοτεχνικὰς χάριτας σφόδρα εὐαισθήτων Ἑλλήνων διὰ τὴν λαμπρότητα τῶν ὀνομάτων καὶ τὴν τεχνικὴν τῶν περιόδων σύνθεσιν, ὥστε ἐπὶ πολὺν χρόνον οὐδόλως προσεῖχον οἱ ἄνθρωποι εἰς τὸ κενὸν καὶ ὑπόψυχρον τῶν λόγων αὐτοῦ. Ὁ Γοργίας μετέδωκεν εἰς τοὺς λόγους του ποιητικὸν χρῶμα πρῶτον μὲν διὰ τῆς χρήσεως λέξεων ποιητικῶν καὶ συνθέσεων σπανίων καὶ καινοφανῶν, καὶ δεύτερον διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ἰδιαιτέρων τινῶν σχημάτων. Καὶ ὅσον ἀφορᾷ μὲν τὸ πρῶτον, ἐπειδὴ τὰ ποιητικὰ ἐκεῖνα χρώματα δὲν ἦσαν ἀνάλογα πρὸς τὰ νοήματα καὶ ἐν γένει πρὸς τὸν ὅλον τόνον τῆς ὁμιλίας, ἀλλ' ἐχρησίμευον ὡς ἁπλᾶ ἐπίθετα κοσμήματα, τοῦ Γοργίου ὁ λόγος εἶχέ τι ψοφῶδες καὶ διθυραμβικόν, ὅπερ ἐκάλουν οἱ παλαιοὶ μὲ ἴδιον ὄνομα, *γοργιάζειν*. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸ δεύτερον, ὁ Γοργίας ἐσπούδασε ν' ἀναπαύσῃ τὴν ὄρεξιν τῶν συγχρόνων του, οἵτινες ἐζήτουν καὶ εἰς τὸν πεζὸν λόγον ῥυθμόν τινα καὶ συμμετρίαν, διὰ τῶν διαφόρων γοργιείων σχημάτων καὶ μάλιστα τῶν ἰσοκώλων, παρίσων καὶ ὁμοιοτελεύτων, ἔτι δὲ διὰ τῶν παρονομασιῶν, τῶν παρηχήσεων καὶ τῶν ἀντιθέσεων, ἐπιτηδεύων περὶ αὐτὰς ὄχι μόνον τὴν ἀντίθεσιν περὶ τὰ νοήματα, ἀλλὰ καὶ ἀντιστοιχίαν ἀκριβῆ πάντων τῶν μερῶν τῆς περιόδου, σπουδὴ ἥτις ἐξέτρεπε πολλάκις τοὺς Σικελιώτας ῥήτορας εἰς ἐξεζητημένα καὶ μικροχαρῆ σχήματα. Τοῦ Γοργίου μαθητὴς ἦτο ὁ Πῶλος ὁ Ἀκραγαντῖνος, ὅστις ζηλώσας τὸν διδάσκαλον περὶ τὰ τοιαῦτα σχήματα ἐξέπεσεν εἰς μικρολόγον κατάχρησιν καὶ ἀπειροκαλίαν. Ὡς πρὸς δὲ τὸν στόμφον τῶν ποιητικῶν φράσεων καὶ τὴν σπουδὴν περὶ τὰς ἀντιθέσεις ὑπερέβαλε τὸν διδάσκαλον ἄλλος τις τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ὁ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους συχνὰ μνημονευόμενος Ἀλκιδάμας.

Ἐπιδεικτικοὺς λόγους ἔγραψεν ὡσαύτως Θρασύμαχος ὁ Χαλκηδόνιος, πανηγυρικοὺς δὲ καὶ ἐγκώμια ὁ *Λυσίας*, ἐν οἷς ἐμιμήθη τὸν γοργίειον τρόπον, ὡς δεικνύει ὁ «Ὀλυμπιακὸς» καὶ ἔτι μᾶλλον ὁ «Ἐπιτάφιος». Ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις ἐπῆλθε πρόοδος ὀφειλομένη εἰς τὸν Ἰσοκράτη, χωρήσαντα περαιτέρω ἐν τῇ ὁδῷ, ἣν ἔταμον οἱ σοφισταί. Μετὰ τῆς προόδου ὅμως ταύτης συνεδέοντο ἅμα καὶ αἱ ἐλλείψεις, αἵτινες εἶναι ἀχώριστοι ἀπὸ πάσης μονομεροῦς τάσεως πρὸς διαμόρφωσιν τοῦ εἴδους. Οὕτως, ἐκ τοῦ ὕφους, εἰς ὃ εἶχεν ἀναχθῇ ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου ἡ ἱστοριογραφία, ἔμελλε κατ' ἀνάγκην νὰ κατέλθῃ ἀφ' ἧς στιγμῆς ὑπήχθη εἰς τὸ ἐπιδεικτικὸν εἶδος, ὁπότε ὁ τελικὸς αὐτῆς σκοπὸς δὲν ἦτο πλέον ἡ ζήτησις τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἀλληλουχίας τῶν γεγονότων· περιωρίσθη λοιπὸν ἡ ἱστοριογραφία εἰς ἐκεῖνο, ὅπερ ὁ Ἰσοκράτης ἐξῇρεν ὡς πλεονέκτημα τοῦ ἐπιδεικτικοῦ εἴδους (Πανηγυρ. § 8), τὴν τέχνην δηλονότι τοῦ ποιεῖν κατ' ἀρέσκειαν ἢ πρὸς τέρψιν τῶν ἀναγνωστῶν τὰ μικρὰ μεγάλα καὶ τὰ μεγάλα μικρά. (Περὶ τῶν ἐπιδεικτικῶν λόγων τοῦ *Ἰσοκράτους* βλ. λ.)

Τὸ ἐπιδεικτικὸν ἢ πανηγυρικὸν εἶδος τῆς ῥητορείας διαφέρει τῶν δύο ἄλλων, τοῦ *συμβουλευτικοῦ* καὶ τοῦ *δικανικοῦ*, ὅτι δὲν ἔχει ἰδιαίτερόν τινα πρακτικὸν σκοπόν, διὸ καὶ λείπουσιν ἐξ αὐτοῦ αἱ ἀφορμαί, ὅσαι μετέδιδον εἰς τοὺς λόγους τῶν δύο ἄλλων εἰδῶν μεγαλυτέραν ἐλευθερίαν καὶ φυσικότητα. Τὸ ἐπιδεικτικόν, ἐπειδὴ ἐκαλλιεργήθη ἰδίως ὑπὸ τῶν σοφιστῶν, οἵτινες εἶχον συνήθειαν νὰ ψέγωσι καὶ ἐγκωμιάζωσιν ἀδιαφόρως πᾶν πρᾶγμα, διεφύλαξεν ἐπὶ πολὺν χρόνον τὸν σοφιστικὸν τύπον καὶ χαρακτῆρα. Καὶ τὸ μὲν δικανικὸν ἀναφέρεται εἰς τὸν παρελθόντα χρόνον («περὶ γὰρ τῶν πεπραγμένων ἀεὶ ὁ μὲν κατηγορεῖ, ὁ δὲ ἀπολογεῖται»), τὸ δὲ συμβουλευτικὸν εἰς τὸν μέλλοντα («περὶ γὰρ τὴν ἐσομένων συμβουλεύει ἢ προτρέπων ἢ ἀποτρέπων») καὶ τὸ ἐπιδεικτικὸν ἔχει κυριώτατα ὑπ' ὄψιν τὸ παρὸν «κατὰ γὰρ τὰ ὑπάρχοντα ἐπαινοῦσιν ἢ ψέγουσι πάντες, προσχρῶνται δὲ πολλάκις καὶ τὰ γενόμενα ἀναμιμνήσκοντες καὶ τὰ μέλλοντα προεικάζοντες» (*Ἀριστ.* Ρητορ. Α', γ'). Ὁ Ἀναξιμένης ἐν τῇ ῥητορικῇ τέχνῃ (*Spengel.* Rhet. Gr. Α', 174) ἀποκαλῶν τὸ ἐπιδεικτικὸν *ἐγκωμιαστικόν*, καταλέγει τοῦτο μεταξὺ τῶν εἰδῶν τῶν πολιτικῶν λόγων, ὧν γένη θεωρεῖ τὸ δημηγορικὸν καὶ τὸ δικανικόν. Ὁ Ἰσοκράτης λέγει περὶ τῶν πανηγυρικῶν λόγων («περὶ ἀντιδόσεως» § 47): «καὶ γὰρ τῇ λέξει ποιητικωτέρᾳ καὶ ποικιλωτέρᾳ τὰς πράξεις δηλοῦσιν καὶ τοῖς ἐνθυμήμασιν ὀγκωδεστέροις καὶ καινοτέροις χρῆσθαι ζητοῦσι, ἔτι δὲ ταῖς ἄλλαις ἰδέαις ἐπιφανεστέραις καὶ πλείοσιν ὅλον τὸν λόγον διοικοῦσιν». Καὶ ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Ἐρωτικοῦ», τοῦ κοινῶς ἀποδιδομένου εἰς τὸν Δημοσθένη (§ 2): «πάντα δὲ ταῦτα γέγραπται τὸν τρόπον ὃν ἄν τις εἰς βιβλίον κατάθοιτο. Τοῖς μὲν γὰρ λεκτικοῖς τῶν λόγων ἁπλῶς καὶ ὁμοίως οἷς ἂν ἐκ τοῦ παραχρῆμά τις εἴποι πρέπει γεγράφθαι, τοῖς δ' εἰς τὸν πλείω χρόνον τεθησομένοις ποιητικῶς καὶ περιττῶς ἁρμόττει συγκεῖσθαι· τοὺς μὲν γὰρ πιθανούς, τοὺς δὲ ἐπιδεικτικοὺς εἶναι προσήκει». Μετὰ τὴν παρακμὴν τῆς ἀττικῆς ῥητορείας τὰ διάφορα εἴδη τοῦ ῥητορικοῦ λόγου ἐγένοντο ὁμοιόμορφα, εἰς ἓν μόνον συγκραθέντα, τὸ ἐπιδεικτικόν, ὅπερ ἐπεκράτει ἐν τοῖς ἄλλοις. Τὸ εἶδος τοῦτο, ὡς ἐλέχθη ἤδη, ἠσπάζοντο ἐξαιρέτως οἱ ἀρχαιότεροι ῥήτορες, ἀλλὰ κατὰ τοὺς περὶ ὧν πρόκειται χρόνους οἱ ῥητορικοὶ λόγοι οὐδὲν ἄλλο ἦσαν ἢ ἐπιδεικτικοὶ μᾶλλον ἢ ἧττον. Μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς ἐλευθερίας αἱ δημόσιαι συζητήσεις ἐστερήθησαν τῆς κυρίας αὐτῶν ὑποθέσεως, ὁ δὲ λέγων ἠδύνατο μόνον νὰ ἐνδιατρίβῃ περὶ τοὺς κοινοὺς τῆς ῥητορικῆς τόπους· καὶ οὐδὲν ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν ἐφικτὸν αὐτῷ ἀντικείμενον, περιωρίζετο εἰς τὴν ἐπίδειξιν τῆς κεκαλλιεπημένης εὐφραδείας αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ δικανικὴ ῥητορεία ἐξέπεσε διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν. Ἡ διαφθορὰ τῶν δικαστηρίων καὶ ἡ ἐξωτερικὴ πίεσις, ὑφ' ἧς ἐπηρεαζόμενοι ἐψήφιζον οἱ δικασταὶ ἐν πάσαις σχεδὸν ταῖς δίκαις, ὑπηγόρευε τῷ συνηγόρῳ ὅτι οὐδεμίαν εἶχεν ἀνάγκην νὰ προπαρασκευάσῃ τοιοῦτον λόγον, οἷοι ἦσαν οἱ πρότερον παρασκευαζόμενοι, ὅπως πείσῃ τοὺς ἀκροατὰς αὐτοῦ, καὶ τύχῃ εὐνοϊκῆς ἀποφάσεως. Διὰ τοῦτο συχνότερον ἀπέβλεπεν εἰς τὸ νὰ ἐπιδείξῃ τὴν ἑαυτοῦ ἱκανότητα περὶ τὴν χρῆσιν τῶν λέξεων καὶ εἰς τὸ νὰ ἐκλέγῃ εὐπρεπεῖς ῥητορικοὺς τόπους, οἵους ἐνόμιζε μᾶλλον συντελοῦντας εἰς τὴν ἐπιδεικτικὴν αὐτοῦ ἀλαζονείαν. Οὕτως ἡ θεωρία ὑπερίσχυσεν, ὡς εἰκός, τῆς πράξεως ἐν τῇ ῥητορείᾳ, καὶ εἶδός τι λόγου, ἁπλῶς ἐπιδεικνύοντος τὴν εὐτέλειαν τῆς σχολαστικῆς τέχνης, ἀντικατέστησε τὸν λόγον ἐκεῖνον, ὃς κύριον σκοπὸν εἶχε νὰ ἐντυπώσῃ καθαρὰς ἰδέας καὶ νὰ σχηματίσῃ ἀσφαλῆ τὴν πεποίθησιν τοῦ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ συνηγμένου δήμου.

Ἐπὶ τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων, πλὴν τῶν Ἀθηνῶν, τῆς παλαιοτάτης ἕδρας τῆς ῥητορείας, ἐκαλλιεργεῖτο ἡ ῥητορικὴ τέχνη εἰς τὰ μεγάλα ἑλληνικὰ κέντρα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας: τὴν Σμύρνην, τὴν Ἔφεσον, τὴν Ρόδον, τὴν Πέργαμον. Οἱ ῥήτορες, μὴ δυνάμενοι, λόγῳ ἀπωλείας τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας καὶ αὐτονομίας τῶν ἑλληνίδων πόλεων, νὰ ἀναμειγνύωνται εἰς τὰ δημόσια πράγματα, ἀλλ' ἐναβρυνόμενοι ἐπὶ τῇ ὑπεροχῇ αὐτῶν ἐν τῇ παιδείᾳ, ἐπῄνουν τὰς Ἀθήνας καὶ τὰς ἀρχαίας πόλεις τῆς Ἑλλάδος ὡς πνευματικὰς τροφοὺς καὶ διδασκάλους πάντων τῶν ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ κράτει συνηνωμένων ἐθνῶν. Ἐκ τῶν ῥητορικῶν τούτων σχολῶν προῆλθεν ἡ νέα σοφιστικὴ τῶν ῥωμαϊκῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων. Ὁ Ἰουβενάλης λέγει ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ Ρώμῃ συνήχθησαν οὐκ ὀλίγοι τυχοδιῶκται Ἕλληνες, καὶ ἰδίως Ἕλληνες Ἀσιανοί, οἵτινες εὐκόλως ἐτύγχανον προστατῶν διὰ τῆς ἀπαραμίλλου αὐτῶν εὐτραπελίας οὐχ ἧττον ἢ διὰ τῆς ἐπιτηδείου κολακείας καὶ τῆς εὐτόλμου φιλαρεσκείας. Ἐπὶ τῶν ἀγαθῶν δ' αὐτοκρατόρων τῶν διαδεχθέντων τοὺς Καίσαρας, ἡ ἐπιδεικτικὴ ῥητορεία τῶν Ἑλλήνων ἦτο ἀσφαλὲς βοήθημα διὰ τοὺς σοφιστὰς πρὸς ἀπόλαυσιν τῆς τοῦ κοινοῦ εὐνοίας. Ὡς ὑπόδειγμα εἶχε τοὺς σοφιστὰς τῶν κλασσικῶν χρόνων, οἷοι ἦσαν ὁ Γοργίας καὶ ὁ Θρασύμαχος, οἵτινες μᾶλλον ἐπὶ τέχνῃ λόγου, ἥκιστα δ' ἐπὶ φιλοσοφικῇ μαθήσει ἐσεμνύνοντο, καὶ ἐπηγγέλλοντο τὸν διδάσκαλον τῆς ῥητορικῆς ἢ περιοδεύοντες ἐποίουν ῥητορικὰς ἐπιδείξεις. Καὶ ἡ νέα σοφιστικὴ προῆλθεν ἐκ τῶν ἀσκήσεων ἐν ταῖς σχολαῖς τῆς ῥητορικῆς καὶ ἐπεδίωκε τὴν ἐπίδειξιν εἰς διαφόρους πόλεις διὰ ῥητορικῶν ἀκροαμάτων, δι' ἐπιδεικτικῶν λόγων ἀπαγγελλομένων ἐν τοῖς θεάτροις, τοῖς ναοῖς καὶ ταῖς δημοσίαις πλατείαις,

Digitized by Google

διὰ πλαστῶν δημηγοριῶν καὶ ἀντιλογιῶν ἐπὶ πλαστῶν δικῶν· διότι ὁ ἥσυχος σχολικὸς βίος δὲν ηὐχαρίστει τὴν κενόδοξον καὶ μεγάλαυχον σοφιστικήν. Οἱ περιοδεύοντες ἀνὰ τὰς πόλεις σοφισταὶ ἐπηγγέλλοντο ἀλαζονικῶς ἀπεριόριστον ἀφθονίαν λόγων, ἥτις ταχέως παρήγαγε τὰ φυσικὰ αὐτῆς ἀποτελέσματα ἐπὶ τοῦ λεκτικοῦ καὶ τῆς γλώσσης τῶν τοιούτων ῥητόρων· τὸ καθαρὸν ἀττικὸν ἰδίωμα δὲν ἦτο πλέον ἐγχώριος γλῶσσα, ὡς ἐκ τούτου δὲ ὤφειλον ν' ἀναπλάττωσιν αὐτὸ διὰ μιμήσεως τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Φαῦλαι, ψυχραὶ καὶ ἄκομψοι δημηγορίαι, ἐκθέσεις ἰδεῶν καὶ ἐννοιῶν κοινοτάτων, ἐν φράσει ἐπιτετηδευμένῃ καὶ συνθηματικῇ ἀπετέλουν τὴν ῥητορείαν ταύτην. Συνέτασσον λόγους πανηγυρικούς, ἐπιταφίους, ἐπικηδείους, ἐγκώμια, προσφωνήσεις καὶ τὰ παραπλήσια. Οἱ ῥήτορες οὗτοι ἐτιμῶντο οὐκ ὀλίγον ὑπὸ τῶν συγχρόνων των, δέκα δὲ τούτων, κατὰ μίμησιν τῶν δέκα ἀττικῶν ῥητόρων, κατετάχθησαν εἰς *κανόνα*. Βέβαιον εἶναι ὅτι ἡ ῥητορεία ἦτο τότε σχεδὸν ἀποκεκλεισμένη τοῦ κυρίου σταδίου τῆς ῥητορικῆς ἐνεργείας, ἀδυνατοῦσα νὰ συμβουλεύῃ περὶ τῶν κοινῶν, ἡ δὲ τῶν δικαστηρίων πρόσοδος, ἂν μὴ ἀπηγορευμένη, ἦτο πάντως δυσχερής. Ὅθεν ἐν τῇ Ἑλλάδι τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων οὐδεὶς εἶχεν εὐκαιρίαν ν' ἀναδειχθῇ ἐφάμιλλος τοῦ Θεμιστοκλέους ἢ τοῦ Περικλέους, ἀλλ' οὐδὲ ν' ἀναπτύξῃ τὴν ῥητορικὴν δεινότητα τοῦ Δημοσθένους ἢ καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἰσοκράτους. Ἀλλὰ κατὰ τὴν δεξίωσιν αὐτοκρατόρων ἢ ἀνθυπάτων, κατὰ τοὺς ἐγκαινισμοὺς ναῶν ἢ ᾠδείων, κατὰ τὰς ταφὰς ἢ δημοτελεῖς ἑορτάς, διέπρεπεν ἔκλαμπρος ὁ σοφιστὴς ἐν εὐανθεῖ καὶ λευκῇ ἐσθῆτι, διὰ τοῦ ἐκλεκτοῦ καλλωπισμοῦ τῆς τέχνης του· καὶ ἄνευ δὲ τοιαύτης τινὸς ἀφορμῆς εὕρισκεν ὁ σοφιστὴς πανταχοῦ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τῆς ἀπράγμονος φιλομουσίας εὐμενεῖς ἀκροατάς, προστρέχοντας ὅπως ἀκούσωσιν ἐπιδεικτικοὺς λόγους περὶ φιλοσοφικῶν ἢ γραμματικῶν ζητημάτων. Οἱ σοφισταὶ οὐδόλως ἐφρόντιζον περὶ χρησίμου καὶ οὐσιώδους διδασκαλίας, ἀλλὰ περὶ πολλοῦ ἐποιοῦντο τὸ κάλλος τῆς λέξεως καὶ τὸ εὔτορνον τῆς φράσεως, τὴν ἐπίδειξιν παιδείας καὶ τὴν ἑτοιμότητα πρὸς αὐτοσχεδίους λόγους. Οἱ δὲ ἀκροαταὶ δὲν ἤθελον νὰ φωτισθῶσι καὶ νὰ πεισθῶσιν ὑπὸ τοῦ ῥήτορος, ἀλλ' ἐπεζήτουν νὰ παρασύρῃ αὐτοὺς ἡ φορὰ τοῦ λόγου συνενθουσιῶντας τῷ λέγοντι. Οὕτω δ' ἐκ τῶν τριῶν ἀρχαίων εἰδῶν τοῦ ῥητορικοῦ λόγου, ἑνὸς μόνου ἦτο δυνατὴ τότε ἡ χρῆσις ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ, τοῦ ἐπιδεικτικοῦ λόγου καὶ τῶν ποικίλων εἰδῶν αὐτοῦ. Ὁ ῥήτωρ κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην ὡμίλει κατὰ κανόνα ἐν προσποιήτῳ ἐνθουσιασμῷ. Ὁ λόγος κατέστη ψευδής, λεκτικῶς δὲ καὶ οὐσιαστικῶς ἐξώκειλεν εἰς ὑπερβολήν, οὐδὲν δ' ἐξ αὐτοῦ παρέμενεν εἰς τὴν διάνοιαν καὶ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀκούοντος. Ὁ Ρωμαῖος ποιητὴς Μᾶρκος Τερέντιος Οὐάρρων εἰς διατριβήν τινα περὶ ἐγκωμίων, ψέγει τὴν ἐπικρατοῦσαν εἰς τοὺς χρόνους του ὑποκρισίαν κατὰ τοὺς ἐπικηδείους λόγους, δι' ὧν συνήθως ἐγκωμιάζουσιν οἱ ῥήτορες τὸν τυχόντα οὐτιδανὸν ἄνθρωπον, ὡς ἂν ἦτο Σκηπίων ὁ Ἀφρικανός, φέρει δὲ ὡς παραδείγματα ἔμμετρα καὶ πεζὰ τοῦ ὕφους, δι' οὗ ἐγκωμιάζεται π. χ. μία ὡραία γυνή, τὰ ὁποῖα ἔχουσιν ὑπερβολὴν ἀσιανῆς κομπορρημοσύνης. Πρὸς δὲ τοὺς κολακευτικοὺς πανηγυριστὰς ἀντιτάσσει τοὺς δυσκόλους, τοὺς ἐπιθετικοὺς ἐπικριτάς, διότι, ὅπως ὑπάρχει τέχνη ἐγκωμιαστική, οὕτως ὑπάρχει καὶ τέχνη τοῦ λόγου, τῆς ὁποίας κατὰ τὴν περίστασιν γίνεται χρῆσις καὶ ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων.

Ἐκ τῶν ῥητόρων τῆς ἐποχῆς ταύτης διακρίνονται: Ὁ *Δίων Χρυσόστομος*, τὰ μέγιστα τιμώμενος ὑπὸ τῶν συγχρόνων του διὰ τὴν καλλιρρημοσύνην του. Ὁ *Αἴλιος Ἀριστείδης* ἔγραψεν «ἐπὶ Ἀλεξάνδρῳ ἐπιτάφιον», ὃν ἐπέστειλε πρὸς τὴν βουλὴν καὶ τὸν δῆμον τῶν Κοτυαέων, καὶ τοὺς ὑπὲρ πάντας τοὺς λόγους τοῦ ῥήτορος ἀναγινωσκομένους καὶ θαυμαζομένους, «Παναθηναϊκὸν» καὶ «Ῥώμης ἐγκώμιον»· ἐν τῷ τελευταίῳ τούτῳ, ἀναγνωσθέντι ἐν Ῥώμῃ περὶ τῷ 156, πλέκει ὑπερβάλλοντα ἔπαινον τῆς πόλεως, θαυμάζων τὸν ὄγκον αὐτῆς καὶ τὸ σοφὸν πολίτευμα. Ὁ δὲ «Παναθηναϊκὸς» ἐγράφη κατὰ μίμησιν τοῦ ἰσοκρατείου, ὅπως προσενεχθῇ ἀντὶ τοῦ πέπλου εἰς τὴν Πολιάδα Ἀθηνᾶν, ὡς κόσμημα τῆς ἑορτῆς τῶν Παναθηναίων. Ὁ ῥήτωρ, ἔχων ὡς βοηθήματα καὶ παλαιότερα συγγράμματα, ἐχάραξε λαμπρὰν εἰκόνα τοῦ κάλλους καὶ τοῦ παρελθόντος μεγαλείου τῆς πόλεως· ἡ ἐν Χαιρωνείᾳ μάχη κατέλυσε τὴν δόξαν αὐτῆς, ὅθεν ἐνταῦθα κατέπαυσε καὶ τὸ ἐγκώμιον ὁ ῥήτωρ· τῶν δ' ἐνεστώτων τοῦτο μόνον μετ' ἐπαίνων ἐξαίρει, ὅτι εἰς Ἀθήνας ἔτι καὶ νῦν πάντες συνέρχονται εἰς ἄσκησιν τῶν λόγων καὶ τῆς λοιπῆς σοφίας. Καθ' ὅμοιον τρόπον ἐκθειάζει τὸ μεγαλεῖον τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς ἱστορίας αὐτῶν ἐν τῷ ἐκτενεστάτῳ λόγῳ «Ὑπὲρ τῶν τεττάρων», ἐν ᾧ πρὸς ἀνασκευὴν χωρίου τοῦ Πλάτωνος ἐν τῷ «Γοργίᾳ» (515 d) φέρεται ἀπολογία ἢ μᾶλλον ἐγκώμιον τῶν τεσσάρων μεγάλων Ἀθηναίων πολιτευτῶν, τοῦ Θεμιστοκλέους, τοῦ Μιλτιάδου, τοῦ Περικλέους καὶ τοῦ Κίμωνος. Ὁ *Ἀντώνιος Πολέμων*, ὁ ἡγέτης τῆς παλαιοτέρας ἐν Σμύρνῃ ῥητορικῆς σχολῆς καὶ ἱκανώτατος αὐτοσχέδιος ῥήτωρ, ἔλαβε παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ τὴν τιμητικὴν ἐντολὴν νὰ εἴπῃ κατὰ τὴν καθιέρωσιν τοῦ ὑπ' αὐτοῦ κτισθέντος ἐν Ἀθήναις Ὀλυμπίου τὸν πανηγυρικὸν λόγον. Εἰς ἡμᾶς περιῆλθον δύο ἐπιτάφιοι λόγοι αὐτοῦ εἰς τοὺς μαραθωνομάχους, τὸν Κυναίγειρον καὶ τὸν Καλλίμαχον, ἐν οἷς ὑποτίθενται οἱ πατέρες αὐτῶν ἀμφισβητοῦντες πρὸς ἀλλήλους τὴν τιμήν, πότερος νὰ εἴπῃ τὸν ἐπιτάφιον λόγον. Τοῦ Πολέμωνος μαθητὴς ὑπῆρξεν ὁ *Λουκιανός*, ὅστις ἐπεμελήθη τοῦ ἐπιδεικτικοῦ ἢ σοφιστικοῦ εἴδους, ἐξ οὗ πρὸ πάντων κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους οἱ ἀσκοῦντες προσεδόκων φήμην καὶ κέρδος. Εἶτα περιῆλθε πολλοὺς τόπους ἀνὰ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Ἑλλάδα, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Γαλατίαν, ἐπιδεικνύων τὴν ῥητορικὴν τέχνην του εἰς πανηγύρεις. Εἰς τὴν τοιαύτην ἄσκησιν τῆς τέχνης του ἀνάγονται ἐκ τῶν περισωθέντων ἔργων αὐτοῦ πολλαὶ σοφιστικαὶ μελέται, οἷον ὁ «Τυραννοκτόνος», ὁ «Φάλαρις», ὁ «Ἀποκηρυττόμενος», τὸ «Μυίας ἐγκώμιον», ἡ «Δίκη φωνηέντων», «Ἡρόδοτος ἢ Ἀετίων», «Ζεῦξις», «Περὶ τοῦ οἴκου», «Περὶ τοῦ ἐνυπνίου», ἐν ᾧ ἐγκαυχᾶται ἐπὶ τῇ εὐδοκιμήσει αὐτοῦ ὡς ἐπιδεικτικοῦ ῥήτορος, καὶ «Πρὸς τὸν εἰπόντα, Προμηθεὺς εἶ ἐν λόγοις».

Κατὰ τὸν Δ' μ.Χ. αἰῶνα οἱ τῆς νεωτέρας σοφιστικῆς διδάσκαλοι ἀνελάμβανον ἐν ἑορταῖς νὰ ἐγκωμιάσωσι τὰς ἀρετὰς καὶ τ' ἀνδραγαθήματα τοῦ ἡγεμόνος ἢ τῶν ἐπιτρόπων αὐτοῦ διὰ λόγων παθητικῶν καὶ ὑπερπλέων κολακείας. Αἱ Ἀθῆναι, ἡ Ἀντιόχεια, ἡ Κωνσταντινούπολις ἦσαν τὰ κατ' ἐξοχὴν μεγάλα κέντρα τῆς ῥητορικῆς ταύτης δράσεως. Εἰς τ' ἀκροατήρια αὐτῶν προσέτρεχον ἀθρόοι πάντες ὅσοι διενοοῦντο νὰ διακριθῶσιν ἀνδρούμενοι ἐν τῇ πολιτείᾳ ἢ ἐν τοῖς δικαστηρίοις.

Ἀλλ' εἶχον ἀνεπιστρεπτὶ παρέλθει ἀπὸ πολλοῦ οἱ καιροί, καθ' οὓς οἱ πολιτικοὶ ἀγῶνες ἤγοντο δημοσίως ἐν τῇ ἀγορᾷ, τὴν θέσιν δὲ τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ πολιτικοῦ βήματος εἶχον καταλάβει τὰ δημόσια γραφεῖα καὶ ἡ δεσποτικὴ θέλησις τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀρχόντων. Πρὸς ταῦτα ἀπέβλεπον πάντες οἱ ἐπιζητοῦντες τιμὰς καὶ ἐξουσίαν, οἱ δὲ προσφυέστατοι τρόποι πρὸς ἐπιτυχίαν ἦσαν ἡ κολακεία καὶ διαβολή, εἰς τὰ ὁποῖα τὸ ἄριστον ὅπλον παρεῖχεν ἡ ῥητορική. Τὸ δὲ ὅπλον τοῦτο ὑπὲρ πάντα ἄλλον δεξιώτατα καὶ τελεσφορώτατα ἐχειρίσθη ὁ *Λιβάνιος* εἰς πολυαρίθμους λόγους, ὧν κάλλιστοι εἶναι οἱ ἑξῆς: ὁ «Βασιλικός», ἐγκώμιον τῶν αὐτοκρατόρων Κώνσταντος καὶ Κωνσταντίου, ῥηθὲν ἐν Νικομηδείᾳ τῷ 348· ὁ «Ἀντιοχικός», ἐγκώμιον εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, τὴν πατρίδα του, ἧς ἐπαινεῖ τὴν φύσιν τῆς γῆς καὶ τὴν κρᾶσιν τῶν ἀέρων καὶ τῶν κατοίκων τὴν εὐγένειαν· ἐγράφη δ' ὁ λόγος οὗτος πιθανῶς τῷ 360. Προσέτι ἓξ λόγοι εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἰουλιανὸν κ.ἄ. Ὁ σύγχρονος τοῦ Λιβανίου *Θεμίστιος* ἔκαμεν ἐπίδειξιν λόγων, ἐπιδημῶν εἰς πολλὰς πόλεις, καὶ μάλιστα εἰς τὴν Νικομήδειαν, τὴν Ἀντιόχειαν, τὴν Ῥώμην καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἦτο ὁ κατ' ἐξοχὴν ῥήτωρ ἐν παντὶ καιρῷ πρὸς προσφωνήσεις ἢ ἐξυμνήσεις τῶν βασιλέων. Ἐν Ἀγκύρᾳ τῆς Γαλατίας διέτριβεν ὅτε προσεφώνησε τὸν Κωνστάντιον, ἑτοιμαζόμενον ὅπως στρατεύσῃ κατὰ τῶν Περσῶν, διὰ τοῦ περισωθέντος λόγου «Περὶ φιλανθρωπίας». Τὸν Θεμίστιον ὅμως καταβιβάζει πολὺ τὸ γεγονός, ὅτι προσεφώνησε λόγον ἐπιγραφόμενον «Προτρεπτικὸς Οὐαλεντιανῷ τῷ νέῳ», ὅτε ὁ μωρὸς αὐτοῦ πατὴρ ἀνηγόρευσε τὸ βρέφος ὕπατον. Τὴν αὐτὴν κολακείαν οὗτος ἔδειξε καὶ πρὸς τὸν Γρατιανόν, ᾧ ἀπήγγειλε τὸν «Ἐρωτικὸν ἢ περὶ κάλλους βασιλικοῦ». Τοῦ *Ἱμερίου* ἐσώθη μεταξὺ ἄλλων λόγων ὁ «Πολεμαρχικός», ὅστις εἶναι ἐγκώμιον τῶν ὑπὲρ πατρίδος ἐν μάχῃ πεσόντων, ἐκλήθη δὲ πολεμαρχικός, διότι ἐν ἀρχῇ ὁ ἄρχων πολέμαρχος ἔλεγε τὸν ἐπιτάφιον τῶν ἐν μάχῃ πεσόντων· ἐκ τῶν ἄλλων λόγων του οἱ πλεῖστοι ἀνάγονται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν πλασματικῶν ἢ ἐσχηματισμένων. Ὁ ῥήτωρ οὗτος προθύμως ὁμιλῶν καὶ εὐαρέστως ἀκουόμενος, εὗρεν ἀφορμὴν κληθεὶς ἐξ Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Ἰουλιανοῦ νὰ παραμείνῃ ἐν Θεσσαλονίκῃ, Φιλίπποις καὶ Κωνσταντινουπόλει, ὅπως ἐν παρόδῳ εἴπῃ ἐγκώμιον τῆς πόλεως. Ἁπανταχοῦ δὲ τὴν ἀνατιθεμένην αὐτῷ ἐντολὴν πρὸς σύνταξιν λόγων ἐξετέλει εὐδοκίμως. Εἶχε ποιητικὴν τὴν φύσιν, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ σύγχρονοι αὐτοῦ προέκρινον τῶν ποιημάτων τοὺς λόγους, μετέφερον εἰς ῥητορικὸν πεζὸν λόγον τὴν ποιητικὴν καὶ μεταφορῶν βρίθουσαν λέξιν (βλ. *Norden*, Die antike Kunstprosa σ. 428—431). Ἰσάξιος τοῦ τε Λιβανίου καὶ τοῦ Ἱμερίου ἦτο καὶ ὁ ἐκ Καισαρείας Χριστιανὸς σοφιστὴς *Προαιρέσιος* (276—368), ὃν ἡ Ῥώμη ἐτίμησε καὶ διὰ χαλκοῦ ἀνδριάντος φέροντος τὴν κομπορρήμονα ἐπιγραφήν: «Ἡ βασιλεύουσα Ῥώμη τὸν βασιλεύοντα τῶν λόγων». Τοῦ Λιβανίου μαθητὴς ὑπῆρξεν ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, τοῦ δὲ Ἱμερίου καὶ τοῦ Προαιρεσίου Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς καὶ Βασίλειος ὁ Μέγας, οἱ μέγιστοι δηλαδὴ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ῥητόρων. Διὰ τούτων δὲ καὶ τῶν μετ' αὐτοὺς Ἑλλήνων ῥητόρων τῆς Ἐκκλησίας τὸ ἐπιδεικτικὸν εἶδος τῆς ῥητορείας ἀνήχθη εἰς μεγάλην περιωπήν, ὡς μαρτυροῦσιν οἱ πανηγυρικοὶ καὶ ἐγκωμιαστικοὶ λόγοι, οἱ ἐκφωνούμενοι κατὰ τὰς δεσποτικὰς ἑορτάς, τὰς θεομητορικάς, τὰς μνήμας τῶν ἁγίων καὶ τὰς πανηγυρικὰς ἡμέρας εἰς ἀνάμνησιν τῶν σημαντικωτέρων τοῦ Χριστιανισμοῦ γεγονότων (βλ. λ. *ἐκκλησιαστικὴ ῥητορεία*).

Ι. Φ. Δ.

—[ΡΗΤΟΡ.] Εἰς τοὺς *ἐπιδεικτικοὺς* ἢ *πανηγυρικοὺς* λόγους εὔχρηστεῖ ἴδιον προοίμιον καλούμενον *ἐπιδεικτικόν*, ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἐπιδεικνύον ἅπασαν τὴν δυνατὴν μεγαλοπρέπειαν, ὑψηγορίαν καὶ καλλιέπειαν. Ἁρμόζει εἰς ἐγκώμια μεγάλων ἀνδρῶν, εἰς ἐπικηδείους ἐνδόξων προσώπων, εἰς ἐθνικὰς τελετὰς καὶ πανηγύρεις κ. τ. λ., ὅπου ὁ συρρέων λαὸς ἀναλόγους λόγους προσδοκᾷ καὶ ἐπιθυμεῖ ν' ἀκούσῃ εἰς ἔκφρασιν τοῦ κοινοῦ αἰσθήματος. Ὁ ῥήτωρ δὲν πρέπει νὰ καταστῇ λίαν ὑπερβολικὸς ἐν τῇ διατυπώσει καὶ τῷ χρωματισμῷ τῶν ἀρετῶν τοῦ ἐγκωμιαζομένου ἢ τοῦ ἀντικειμένου ἢ τοῦ συμβεβηκότος. Πρέπει ν' ἀναδεικνύεται μόνον ἡ σημαντικωτέρα ἀρετή, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἐγκωμιαζομένου· ἅπαντα τὰ διηγητέα γεγονότα νὰ διατάττωνται οὕτως, ὥστε νὰ συνδέωσιν ὅλα τὰ μέρη τοῦ λόγου, ὁ δὲ ῥήτωρ νὰ δύναται νὰ ἐπιδίδεται εἰς ἠθικὰς σκέψεις ἄνευ διακοπῆς τοῦ ἱστορικοῦ νήματος. Τὸ λεκτικὸν πρέπει νὰ εἶναι κεκοσμημένον, σεμνὸν καὶ μεγαλοπρεπές, ἄνευ ἐπιτηδεύσεως ἢ ὄγκου. Τελικὸν κεφάλαιον τῶν ἐπιδεικτικῶν λόγων, ἤτοι σκοπὸς πρὸς ὃν τείνουσιν, εἶναι τὸ καλὸν ἁρμόζον εἰς αὐτοὺς δι' ἔπαινον, ὡς τὸ κακὸν διὰ ψόγον. Ἔχει δὲ χώραν, ὁπόταν τις αὐθορμήτως καταβάλλῃ μεγάλους ἀγῶνας, θυσιάζῃ μέγιστα συμφέροντα, καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν προσέτι ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς κοινωνίας ἐν γένει, οὐχὶ δέ, ὡς ἐν τῷ δικαίῳ, εἰς ἀνταπόδοσιν προοφειλομένων, ἀλλ' ἁπλῶς δι' αὐτὸ τὸ καλόν, ὡς καθ' ἑαυτὸ αἱρετὸν καὶ δόξαν φέρον, καὶ διὰ μὴ προοφειλόμενα· διότι τὸ καλὸν γίνεται καὶ πρὸς ἀσχέτους ἡμῖν καὶ διὰ μελλούσας γενεάς.

Οἱ πανηγυρικοὶ λόγοι οἱ ἐκφωνούμενοι κατὰ τὴν ἐπέτειον ἀνάμνησιν τοῦ μαρτυρίου ἢ τοῦ θανάτου τῶν μαρτύρων ἢ τῶν ἁγίων, ὀνομάζονται συνήθως, ὡς ἐκ τῆς ἐν αὐτοῖς ἐπικρατούσης μορφῆς, λόγοι *ἐγκωμιαστικοὶ* καὶ *ἐγκώμια*. Τοὺς λόγους τούτους ὑπὸ μίαν μόνον ἔποψιν δύναται νὰ ἐπεξεργασθῇ ὁ ἱεροκήρυξ, ὑπὸ τὴν ἔποψιν δηλονότι τῆς χριστιανικῆς ἀρετῆς καὶ εὐσεβείας. Τὰ ἀξιώματα ἅτινα εἶχον οἱ ἅγιοι ὡς γνώμονα τοῦ βίου των, ὁ ζῆλος καὶ ἡ ἀνδρεία μεθ' ἧς ἐξετέλουν ταῦτα, ἡ αὐταπαρνησία, ἡ ταπεινοφροσύνη καὶ αἱ ἄλλαι ἀρεταὶ ἐφ' αἷς διέπρεψαν ὀφείλουσι ν' ἀπαρτίσωσι τὴν ὕλην τῶν λόγων τούτων. Ἀναπόδεικτοι ἢ ἀμφισβητήσιμοι πράξεις δὲν ἔχουσιν ἐν τοῖς λόγοις τούτοις θέσιν. Οἱ ἐγκωμιαστικοὶ λόγοι κατατάσσονται εἰς τὰ δυσκολώτερα τῆς χριστιανικῆς ῥητορείας ἔργα. Πολλάκις μάλιστα στερούμεθα καὶ καταλλήλου ὕλης, ὅπως δυνηθῶμεν νὰ περιγράψωμεν ἀκριβῶς τὸν προσωπικὸν χαρακτῆρα τοῦ ἑορταζομένου. Ἐπειδὴ δὲ αἱ ἑορταὶ τῶν ἁγίων ἐπανέρχονται κατ' ἔτος, ὁ δὲ ἱεροκήρυξ ἀναγκάζεται ν' ἀνεύρῃ νέας ἰδέας, ἐκθέσεις καὶ τρόπους, τοῦτο ἐπαυξάνει ἔτι μᾶλλον τὴν δυσκολίαν. Ὁ ἐγκωμιαστικὸς λόγος πρέπει νὰ ὑπερέχῃ οἱουδήποτε ἄλλου λόγου κατὰ τὸ ὕψος, τὴν δύναμιν καὶ τὴν λαμπρότητα τῶν ἰδεῶν, τὴν ὡραιότητα τῶν τρόπων καὶ τὴν καλλονὴν τοῦ ὕφους. Ἐλαττωματικὸς κρίνεται ὁ ἐγκωμιαστικὸς λόγος: 1) ἐὰν εἶναι ψιλὴ ἱστορικὴ διήγησις, 2) ἐὰν εἶναι ἁπλοῦν ἠθικὸν κήρυγμα, 3) ἐὰν περιέχῃ μυθώδεις ἱστορίας μυθωδῶν συναξαρίων, 4) ἐὰν ἐκθειάζῃ ἅγιόν τινα ταπεινῶν τοὺς ἄλλους ἁγίους, καὶ 5) ἐὰν εἶναι κακότεχνον καὶ κακόζηλον συνονθύλευμα φράσεων κενῶν ἐννοίας.

Αἱ ὑποθέσεις τῶν εἰς τὰς δεσποτικὰς ἑορτὰς πανηγυρικῶν λόγων πρέπει νὰ περιστρέφωνται περὶ τὴν θεμελιώδη τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀλήθειαν, ἧς τὴν ἀποκάλυψιν ἑορτάζει ἡ Ἐκκλησία. Ὁ ἱεροκήρυξ ὀφείλει νὰ ἀναπτύξῃ καὶ νὰ διευκρινίσῃ καλῶς τὸ περιεχόμενον τῆς χριστιανικῆς ταύτης ἀληθείας, νὰ φωτίσῃ τὴν σχέσιν αὐτῆς πρὸς πᾶσαν τὴν χριστιανικὴν οἰκονομίαν καὶ νὰ ἐμφυτεύσῃ ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν Χριστιανῶν τὴν ἐλπίδα, τὴν ἀγάπην, τὴν παραμυθίαν, τὴν εἰρήνην καὶ τὴν χαράν. Ὁ χαρακτὴρ ὅμως τῶν λόγων τούτων ὀφείλει νὰ εἶναι μᾶλλον πανηγυρικὸς ἢ ἠθικός· πᾶς δὲ λόγος, μὴ ἔχων τὸν χαρακτῆρα τοῦτον, δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς Ἐκκλησίας· διότι ἐνῷ αὕτη ψάλλει «τὰ σύμπαντα σήμερον χαρᾶς πληροῦνται», εἶναι ἀνάρμοστον νὰ ἐξελέγχωνται αἱ κοιναὶ κακίαι, μόνον δὲ ἐξαιρετικαὶ περιστάσεις δύνανται κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας νὰ δικαιολογήσωσι τοῦτο. Περὶ τὴν σύνθεσιν τῶν πανηγυρικῶν λόγων οἱ Ἕλληνες τῆς Ἐκκλησίας πατέρες εἶναι ἀριστοτέχναι. Ἐκ τῶν πολλῶν δὲ παραδειγμάτων, ἅτινα κυροῦσι τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦτον ἀρκεῖ τὸ κατωτέρω ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ εἰς τὰ γενέθλια τοῦ Σωτῆρος λόγου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου: «Χριστὸς γεννᾶται, δοξάσατε· Χριστὸς ἐξ οὐρανῶν, ἀπαντήσατε· Χριστὸς ἐπὶ γῆς, ὑψώθητε. Ἄσατε τῷ Κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ καί, ἵν' ἀμφότερα συνελὼν εἴπω, εὐφραινέσθωσαν οἱ οὐ-

Digitized by Google

ρανοὶ καὶ ἀγαλλιάσθω ἡ γῆ διὰ τὸν ἐπουράνιον εἶτα ἐπίγειον· Χριστὸς ἐν σαρκί, τρόμῳ καὶ χαρᾷ ἀγαλλιᾶσθε, τρόμῳ, διὰ τὴν ἁμαρτίαν, χαρᾷ διὰ τὴν ἐλπίδα· Χριστὸς ἐκ παρθένου, γυναῖκες παρθενεύετε, ἵνα Χριστοῦ γένησθε μητέρες. Τίς οὐ προσκυνεῖ τὸν ἀπ' ἀρχῆς; τίς οὐ δοξάζει τὸν τελευταῖον; Πάλιν τὸ σκότος λύεται, πάλιν τὸ φῶς ὑφίσταται, πάλιν Αἴγυπτος σκότῳ κολάζεται, πάλιν Ἰσραὴλ στύλῳ φωτίζεται. Ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότει τῆς ἀγνοίας, ἰδέτω φῶς μέγα τῆς ἐπιγνώσεως. Τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν· ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινά. Τὸ γράμμα ὑποχωρεῖ, τὸ πνεῦμα πλεονεκτεῖ, αἱ σκιαὶ παρατρέχουσιν, ἡ ἀλήθεια ἐπεισέρχεται, ὁ Μελχισεδὲκ συνάγεται, ὁ ἀμήτωρ ἀπάτωρ γίνεται, ἀμήτωρ τὸ πρότερον, ἀπάτωρ τὸ δεύτερον· νόμοι φύσεως καταλύονται· πληρωθῆναι δεῖ τὸν ἄνω κόσμον. Χριστὸς κελεύει. μὴ ἀντιτείνωμεν. Πάντα τὰ ἔθνη κροτήσατε χεῖρας, ὅτι παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ· τῷ γὰρ σταυρῷ συνεπαίρεται, καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλῆς, τῆς τοῦ Πατρός, Ἄγγελος. Ἰωάννης βοάτω· ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου· κἀγὼ βοήσομαι τῆς ἡμέρας τὴν δύναμιν· ὁ ἄσαρκος σαρκοῦται, ὁ λόγος παχύνεται, ὁ ἀόρατος ὁρᾶται, ὁ ἀφανὴς ψηλαφεῖται, ὁ ἄχρονος ἄρχεται, Υἱὸς τοῦ Θεοῦ Υἱὸς ἀνθρώπου γίνεται· Ἰησοῦς Χριστός, χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἰουδαῖοι σκανδαλιζέσθωσαν, Ἕλληνες διαγελάτωσαν, αἱρετικοὶ γλωσσαλγείτωσαν». (Βλ. καὶ *Φ. Παπαδοπούλου*, Ἐκκλ. Ῥητορικὴ σ. 71—85 καὶ *Β. Ἰωαννίδου*, Ῥητορεία τῶν Ἑλλ. πατέρων σ. 533—594).

Ι. Φ. Δ.

ἐπιδεικτιῶ (*—άω*)· ὁ ἀγαπῶν νὰ ἐπιδεικνύεται, ὁ ἐπιδιώκων εὐκαιρίας πρὸς ἐπίδειξιν.

ἐπιδεινῶ (*—όω*), ἀόρ. *ἐπεδείνωσα—ἐπεδεινώθην*, παρακ. παθ. μετχ. δημοτ. *ἐπιδεινωμένος*· καθιστῶ τι δεινότερον, φοβερώτερον, ἐπικινδυνότερον: «τὰ λουτρὰ ἐπεδείνωσαν τὴν κατάστασίν του»· || παθ. *ἐπιδεινοῦμαι*· γίνομαι δεινότερος, φοβερώτερος, κοιν. *χειροτερεύω*: «ἡ κατάστασίς του ἐπεδεινώθη», «— εἶναι ἐπιδεινωμένη».

ἐπιδείνωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐπὶ τὸ δεινότερον, ἐπικινδυνότερον μεταβολή, χειροτέρευσις: «ἡ ἐπιδείνωσις τῆς νόσου».

ἐπιδεινωτικός, *—ή, —όν*· ὁ προκαλῶν ἢ ὁ μαρτυρῶν ἐπιδείνωσιν: «ἐπιδεινωτικὴ περίπτωσις».

ἐπιδειξίας (ὁ)· ὁ ἀρεσκόμενος νὰ κάμνῃ ἐπίδειξιν γνώσεων, πλούτου, προσόντων κττ.

—*[Γεννητ. Ψυχοπαθ.]* Βλ. *ἐπίδειξις*.

ἐπίδειξις *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐπιδεικνύειν*, δεῖξις, πρόθεσις πρὸς δεῖξιν: «ἐπίδειξις διαφόρων ὡραίων πραγμάτων», «ἐπίδειξις ἐγγράφων»· || ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιδεικνύεσθαι, δεῖξις ὑπεροχῆς, πλεονεκτημάτων ἐξεζητημένη: «δὲν ἀφίνει τὰς ἐπιδείξεις», «αἱ ἐπιδείξεις του μὲ διαθέτουν δυσμενῶς», «ἐπίδειξις πνεύματος,—πολυμαθείας,—σοφίας,—ἱκανότητος» κλπ.· λέγεται συνήθως μετὰ τοῦ *κάμνω*: «κάμνει ἐπιδείξεις»· || «στρατιωτική—, ναυτικὴ ἐπίδειξις» (βλ. κατωτ.).

—*[Γεννητ. Ψυχοπαθ.]* Φαινόμενον ψυχοπαθείας, ὑφισταμένης ἢ τεινούσης πρὸς ἀνάπτυξιν, καθ' ὃ οἱ πάσχοντες περιοδικῶς καθ' ὡρισμένον χρόνον ἢ κατ' ἀόριστα χρονικὰ διαστήματα προωθούμενοι ὑπὸ ἀκατασχέτου παρορμήσεως καὶ ὑπὸ φοβερὰν ἀγωνίαν καὶ νευρικὴν ἀνησυχίαν, σπανιώτατα δὲ καὶ διανοητικὴν σύγχυσιν (Kraepelin), ἐπιδεικνύουσι γυμνὰ τὰ κρύφια μέλη αὐτῶν, ἰδίᾳ τὰ γεννητικὰ ὄργανα (ἐξ οὗ ἡ κοινὴ ὀνομασία *φορατζῆδες*), αἰσθανόμενοι κατὰ τοῦτο ἀφροδισίαν ἱκανοποίησιν καὶ μετὰ τοῦτο ἀνακούφισιν.

Ὁ ὅρος *ἐπίδειξις* ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸν διεθνῶς ἀποδεκτὸν γενόμενον exhibionismus (ἐκ τοῦ exhibeo=ἐπιδείκνυμι, exhibere alicui spectaculum =παρέχω τινὶ θέαν), ὅστις ἐπλάσθη ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Lasègue, Γάλλου καθηγητοῦ τῆς ἰατρικῆς, χρησιμοποιηθέντος (ἐν Union médicale, No 50 τῆς 1 Μαΐου 1877) ὅρου «Exhibionistes» *(ἐπιδειξίαι, ἐπιδεικτικοί)*, δι' ὧν ἀπεκάλεσε τοὺς ταῦτα πράττοντας. Ἡ ἀνωμαλία αὕτη τῆς γενετησίου ὁρμῆς φαίνεται οὖσα γνωστὴ ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων, ὡς μαρτυρεῖ τὸ παρὰ Θεοφράστῳ (Χαρακτ. ΙΑ', περὶ Βδελυρίας) χωρίον, καθ' ὃ «ὁ βδελυρὸς τοιοῦτος οἷος ἀπαντήσας γυναιξὶν ἐλευθέραις ἀνασυράμενος δεῖξαι τὸ αἰδοῖον», ἴσως δὲ καί τινα τῶν περισωθέντων εἰδωλίων σατύρων ἐν παρομοίᾳ ἐμφανίσει νὰ εὕρηνται ἐν ποιᾷ τινι σχέσει πρὸς τοιαύτην ἀσχημοσύνην.

Ἡ ἐργασία τοῦ Lasègue ἐγένετο ἡ ἀφετηρία λεπτομερεστέρας σπουδῆς τοῦ ζητήματος, πλεῖσται δ' ἔκτοτε ἐργασίαι ἐδημοσιεύθησαν ἐπὶ ἑκατοντάδων περιπτώσεων, ἐκείνων, ὡς εἰκός, μόνον, αἵτινες κατόπιν καταγγελιῶν ἢ ἐπ' αὐτοφώρῳ συλλήψεως περιῆλθον εἰς γνῶσιν τῶν ἀρχῶν. Ἀλλὰ τὸ πάθος τοῦτο εἶναι πολλῷ συχνότερον, ἀπαντώμενον οὐ μόνον ἐπὶ ἠλιθίων, γερόντων (ἐπὶ 7 ἀρρώστων τοῦ Lasègue οἱ 4 ἦσαν ὑπερεξηκοντοῦται), ἐπιληπτικῶν, προϊόντων παραλυτικῶν καὶ ἐν γένει βαρέως ψυχοπαθῶν, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ ἐπὶ ἀτόμων ἄνευ παθολογικῆς βάσεως (Leppmann). Οἱ ἐπιδειξίαι, οἵτινες συνήθως ἀνήκουσιν εἰς τὸ ἀνδρικὸν φῦλον (ὁ Lasègue ἀναφέρει 1 μόνον γυναῖκα), ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἀσχήμονα αὐτῶν πρᾶξιν, ὡς τὰ πολλὰ εἶναι αἰσχυντηλοὶ καὶ ἀποφεύγουσι καὶ εἰς αὐτοὺς ἔτι τοὺς ἰατροὺς νὰ γνωρίσωσι τὴν παθολογικὴν αὐτῶν κατάστασιν. Συνήθως ἡ παρόρμησις πρὸς ἐπίδειξιν προκαλεῖται ἐκ τῆς θέας εἴτε προσώπου τινὸς ἐνδιαφέροντος αὐτοὺς (ὡς τὰ πολλὰ νεαρῶν κορασίων, μαθητριῶν, ὑπηρετριῶν κλπ., σπανιώτερον γραιῶν ἢ καὶ σπανιώτατα ἀνδρῶν), εἴτε ἀντικειμένων ἀνηκόντων αὐτοῖς (οἷον περικνημίδων, ὑποδημάτων κλπ. βλ. λ. *φετιχισμός*). Ἡ ἀθῳότης τῶν μικρῶν παιδίων καὶ ἡ ἀφέλεια μεθ' ἧς παρακολουθοῦσι τὴν περίεργον δι' αὐτὰ σκηνήν, χωρὶς νὰ κραυγάσωσι ἢ νὰ διαμαρτυρηθῶσιν, εἶναι πρὸς τῷ ἐρεθίσματι καὶ ἡ κυρία ἀφορμὴ τῆς ἐκτελέσεως τῆς πράξεως πρὸ αὐτῶν. Κυρίως δ' ἡ ἐπίδειξις τελεῖται ἐν ὑπαίθρῳ (ἐν ὁδῷ, κήποις, δάσει, ἐν χώροις ἐν οἷς τὰ παιδία συνήθως παίζουσι κλπ.). Παρ' ἡμῖν συνήθης ἡ ἐπίδειξις ἐν τῷ Ἐθνικῷ κήπῳ (ὡς ἐν Tiergarden καὶ Grünenwald ἐν Βερολίνῳ, Hyde-Park ἐν Λονδίνῳ κλπ.) ἢ πρὸ οὐρητηρίων. Ἐπὶ τούτοις ἐσημειώθη ἡ ἐπίδειξις ἐν κλειστοῖς χώροις (διαμερίσμασι σιδηροδρόμων ἢ κλιναμαξῶν), παραθύροις (οἰκιῶν ἢ σιδηροδρόμων) καὶ ἐν αὐτοῖς ἔτι τοῖς προαυλίοις ἐκκλησιῶν. Παρ' ἡμῖν κατὰ τὰ ἄλλα ὑγιὲς καὶ μεμορφωμένον ἄτομον ἀρκεῖται ἐπιδεικνύον γυμνὰ τὰ μέλη αὐτοῦ πρὸ τῆς ὀπῆς τοῦ κλείθρου τῆς συγκοινωνούσης πρὸς τὸ δωμάτιον αὐτοῦ θύρας τοῦ παραπλεύρως δωματίου τῶν ξενοδοχείων, εἰς ἃ διαμένει ἑκάστοτε, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ἁπλῶς ὅτι προσελκύει τὴν προσοχὴν τῆς παραπλεύρως διαμενούσης κυρίας ἢ ἐν ἀπουσίᾳ ταύτης τῆς ἐργαζομένης ὑπηρετρίας. Συνηθεστέρα ὥρα ἐπιδείξεως εἶναι λίαν ἐνωρὶς τὴν πρωίαν ἢ κατὰ τὴν ἑσπέραν, ὁπότε ἄρχεται τὸ λυκόφως, ἀλλὰ διάφοροι περιστάσεις, οἷον ἡ ἀποκάλυψις τῶν μελῶν γυναικὸς (ἐν ὥρᾳ βροχῆς, λουτροῦ, θηλάσεως κλπ.), ἡ θέα παιζόντων παιδίων κλπ. γίνονται συχνάκις ἀφορμὴ ἐπιδείξεως καὶ κατὰ πᾶσαν ἄλλην ὥραν. Οἱ ἐπιδειξίαι ἐνδύονται καταλλήλως πρὸς τοῦτο, ἵνα ταχέως μὲν ἐκτελέσωσι τὴν πρᾶξιν αὐτῶν, ταχέως δὲ πάλιν ἀποκατασταθῶσιν εἰς εὐπρέπειαν ἐκ φόβου καταγγελίας. Συνήθως φέρουσι μανδύαν ἢ ἐπανωφόριον, δι' οὗ καλύπτουσι τὰ ἐκτὸς τῆς περισκελίδος διατηρούμενα μέλη, ὥστε νὰ ἀρκῇ ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ καλύμματος πρὸς ἐπίδειξιν. Ἄλλοτε καλύπτονται δι' ἐφημερίδος, ἣν προσποιοῦνται ὅτι ἀναγινώσκουσι. Παρ' ἡμῖν παλαιὸς γνωστὸς μουσικοδιδάσκαλος, ὃν ἀναφέρει καὶ ὁ Βάφας, ἔφερε πάντοτε ρεδιγκόταν, ἧς τὸ πρόσθιον φύλλον ἀπομακρύνων ἐποιεῖτο τὴν ἐπίδειξιν, εἴτε κατὰ τὰς ἰδιαιτέρας παραδόσεις εἰς τὰς μαθητρίας του, ἢ πρὸ τῶν μαθητριῶν τοῦ Ἀρσακείου, περὶ ὃ συνήθως ἐσύχναζε κατὰ τὰς ὥρας τῆς λήξεως τῶν μαθημάτων. Οὐχὶ σπανίως οὗτοι συνοδεύουσι τὴν ἐπίδειξιν διὰ νευμάτων ἢ λέξεών τινων, ἵνα προσελκύσωσι τὴν προσοχὴν («ψὶτ» κτλ.) ἢ καὶ δι' αἰσχρῶν φράσεων, μετὰ χειρισμῶν καὶ κινήσεων (αὐνανισμός), ἵνα ἐπιτύχωσι ταχέως ἀφροδισίαν ἱκανοποίησιν. Οὐδέποτε δ' ἐπιζητοῦσιν ἐκτέλεσιν γενετικῆς ὁμιλίας, διότι διὰ τοὺς ψυχοπαθεῖς τούτους ἀρκεῖ ἁπλῶς ὅτι τὸ βλέμμα προσέπεσεν ἐπὶ τῶν μελῶν αὐτῶν, ὅτι προεκάλεσε μειδίαμα, οὐχὶ δὲ διαμαρτυρίας, κραυγὰς καὶ φυγήν. Ἡ παρόρμησις αὕτη ἐπέρχεται αἰφνιδίως, ὡς εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Moll, καθ' ἣν ψυχοπαθὴς ἠσχημόνησε τὸ πρῶτον πρὸ διερχομένης πρὸ τοῦ οὐρητηρίου κυρίας. Ὁ γνωστὸς μεσίτης τῶν Ἀθηνῶν, περὶ οὗ λόγον ποιεῖται καὶ ὁ Βάφας, ἐν μέσῳ ἡσύχου συνομιλίας μετὰ εὐγενοῦς γηραιᾶς Γαλλίδος κυρίας ἠγέρθη ἀποτόμως, καλῶν ταύτην νὰ ἴδῃ «τὸ ὡραῖον ρόδον». Ἐν περιπτώσει σκότους ἀναφέρεται ὁ φωτισμὸς τῶν μορίων διὰ πυρείου (περίπτωσις Hode ἐπὶ σπουδαστοῦ), ἢ διὰ συσκευῆς ἠλεκτρικῆς θυλακίου, συγκοινωνούσης πρὸς ἠλεκτρικὴν λυχνίαν προσδεδεμένην περὶ τὰ ἐπιδεικνυόμενα μόρια. Κύρια δὲ ὄργανα ἐπιδεικνυόμενα εἶναι τὰ γεννητικά, παρὰ γυναικὶ δ' ἐπὶ τούτοις καὶ οἱ μαστοί, σπανιώτερον οἱ γλουτοὶ (περίπτ. ἐν Russeau αὐτοβιογραφίᾳ καὶ παρὰ Hirschwald) ἢ καὶ ὅλον τὸ σῶμα γυμνόν. Συνήθως μετὰ τὴν ἐπίδειξιν ἐπέρχεται ἡ παῦσις τῆς ἀγωνίας, οὐχὶ σπανίως δὲ καὶ μεταμέλεια μετὰ μεγίστης ψυχικῆς καταπτώσεως διὰ τὴν ἐπιτελεσθεῖσαν αἰσχρὰν πρᾶξιν. Συλλαμβανόμενοι οἱ ἐπιδειξίαι δικαιολογοῦνται ὅτι ἔπραξαν τοῦτο ἐξ ἐπιτακτικῆς ἀνάγκης οὐρήσεως ἢ ἀποπατήσεως, ἢ ἐξ ἀνάγκης, ὅπως ξεσθῶσιν ἢ ἐπιδιορθώσωσι τὸν κηλεπίδεσμον αὐτῶν (ἐνίοτε μάλιστα φερόμενον ἐπὶ τούτῳ καὶ μόνον ἄνευ συνυπάρξεως κήλης). Ἀναφέρονται ὅμως καὶ ἐπιδειξίαι οἵτινες, συλληφθέντες ἐπ' αὐτοφώρῳ, ηὐτοκτόνησαν. Τοιαύτην περίπτωσιν διασήμου Γερμανοῦ ἠθοποιοῦ ἀναφέρει ὁ Hirschwald.

Οἱ παροξυσμοὶ τῆς ἐπιδείξεως συνήθως εἶναι περιοδικοὶ καὶ καθ' ὡρισμένα χρονικὰ διαστήματα, ὁμοιάζοντες πρὸς τοὺς τῆς διψομανίας (Moll). Ἡ περιοδικότης καὶ ἡ ἐπίδειξις οὐχὶ κατὰ τύχην ἐνώπιον οἱωνδήποτε διαβατῶν, ἀλλ' εἰς τὰ αὐτὰ ὡς τὰ πολλὰ μέρη καὶ ἐνώπιον τῶν αὐτῶν ἀτόμων, θεωρεῖται χαρακτηριστικὸν ὑπὸ τοῦ Lasègue. Οὗτος ἀναφέρει περίπτωσιν ἀνωτέρου στρατιωτικοῦ, ὅστις κατὰ διήμερον καὶ εἰς ὡρισμένην ὥραν ἵστατο ἐπιδεικνύων πρὸ κιγκλιδώματος οἰκίας, ἐν ᾗ διέμενον νεαρὰ ἄτομα, μεθ' ὃ ἡσύχως ἐξηκολούθει τὸν περίπατον αὐτοῦ. Ἄλλοτε τὸ ἠθικὸν τοῦτο χάσμα ἐπέρχεται μετὰ μῆνας ἢ ἔτη.

Ὡς εἴρηται, ἡ ἐπίδειξις ἀπαντᾶται ὡς τὰ πολλὰ ἐπὶ ψυχοπαθῶν, ἐπὶ προϊούσης παραλύσεως, γεροντικῆς ἀνοίας, ἐπιληψίας, ἀλκοολισμοῦ (Krafft-Ebing), κατόπιν τραυμάτων τῆς κεφαλῆς, μέθης κτλ. Τὴν ἐνδογενῆ δὲ φύσιν αὐτῆς δεικνύει ἡ ἀκατάσχετος κατὰ ταύτην παρόρμησις, ἡ ἀνησυχία καὶ ἡ ψυχικὴ εἶτα κατάπτωσις. Τινὲς (Merzbach, Bloch, Walfen) θεωροῦσι τὴν πρᾶξιν σχετικὴν πρὸς τὸν *σαδισμὸν (ἐπιδεικτικὸς σαδισμός)*, ὁ Kraepelin θεωρεῖ ταύτην ἁπλῶς ὡς ἐξειλιγμένην μορφὴν αὐνανισμοῦ, ὁ δὲ Freud ἀναφέρει ταύτην εἰς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, καθ' ἣν τὸ αἴσθημα τῆς αἰδοῦς ἐλλείπει, τῶν παιδίων εὐχαρίστως ἐπιδεικνυόντων τὴν γυμνότητα αὐτῶν.

Ὁ Lasègue εἰς τοὺς ἐπιδειξίας καταλέγει καὶ τοὺς ἐρῶντας ἐκείνους, οἵτινες μετ' ἐπιμονῆς παρακολουθοῦσιν ἐρώμενα πρόσωπα ἢ ἐμφανίζονται πρὸ αὐτῶν ἢ τῶν οἰκιῶν αὐτῶν κατὰ τακτὰς ὥρας, ὡς ὁ γνωστὸς ταγματάρχης ὁ περιπατῶν διαρκῶς ἐν τῇ πλατείᾳ κάτωθι οἰκίας ἐπὶ μακρὰ ἔτη μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, χωρὶς νὰ γνωρίσῃ ποτὲ τὸ ἐρώμενον πρόσωπον. Ἀλλὰ καὶ πλεῖσται ἄλλαι ἐκφάνσεις τῆς ζωῆς δύνανται νὰ καταλεχθῶσιν εἰς τὴν ἐπίδειξιν, οἷον αἱ ἔξωμοι ἀμφιέσεις τῶν γυναικῶν, ἡ ἐπίδειξις τῶν γυμνῶν κολυμβητῶν, ὁ χορὸς διὰ γυμνῶν ποδῶν κτλ.

Οἱ ἐπιδειξίαι κατ' ἀρχὴν δέον νὰ θεωρῶνται ὡς ἀσθενεῖς, ἀπὸ τούτων δὲ ἰατροδικαστικῶς δέον ν' ἀποχωρισθῶσιν οἱ ἐν μέθῃ καί τινες κακοήθεις ὑγιεῖς. Εἰς τοὺς πάσχοντας συνιστᾶται ἀποχὴ ἀπὸ οἰνοπνεύματος, βρωμιοῦχα, ψυχοθεραπεία κτλ. Εἰς τούτους ἐπίσης δέον νὰ μὴ ἐπιτρέπηται, ὅπως ἐξέρχωνται μόνοι, ἰδίᾳ κατὰ τὸ λυκόφως. Ἐπὶ βαρειῶν περιπτώσεων ἡ ἔγκλεισις εἰς ἄσυλα ἀπομένει ὡς τὸ μόνον μέσον κατὰ τοῦ πλήγματος τούτου τῆς αἰδημοσύνης, ἥν, ὡς λέγει ὁ Krafft-Ebing, μετὰ τόσους αἰῶνας πολιτισμοῦ καὶ ἀγωγῆς κατώρθωσε ν' ἀποκτήσῃ ὁ πεπολιτισμένος ἄνθρωπος.

ΑΡ. Π. ΚΟΥΖΗΣ

—*[Στρατ. Τακτ.]* Ἐκαλεῖτο *ἐπίδειξις* κατὰ τὰς παρῳχημένας ἐποχὰς ἡ δρᾶσις ἡ καλουμένη σήμερον *ἀντιπερισπασμὸς* (βλ. λ. τ. Δ', σελ. 919).

Ν. Θ. Κ.

—*[Ναυτ.]*—1) Ἐν εἰρήνῃ: Ἡ ἐπὶ σκοπῷ πειθαναγκασμοῦ παραλιακοῦ τινος κράτους πρὸς ἀποδοχὴν ἀπαιτήσεων ἄλλου τοιούτου, ἄνευ δημιουργίας εἰρηνικοῦ ἀποκλεισμοῦ ἢ ἐμπολέμου καταστάσεως, ἀποστολὴ ὑπὸ τοῦ δευτέρου ἰσχυρᾶς καὶ ἑτοιμοπολέμου ναυτικῆς δυνάμεως πρὸς ἐκφοβισμὸν τοῦ πρώτου, διὰ παράπλου τῶν ἀκτῶν του ἢ ἀγκυροβολίας της εἰς τὰ χωρικά του ὕδατα. Πλέον ἢ ἅπαξ τοιαῦται εἰρηνικαὶ ἀπειλαὶ ἐξεδηλώθησαν κατὰ τῆς Τουρκίας ὑπὸ βρεττανικῶν στόλων, ἀγκυροβολούντων ὁτὲ μὲν εἰς τὰ Μπεσίκια πρὸ τοῦ Ἑλλησπόντου, ὁτὲ δὲ εἰς Ἐγγλεζονήσια ἐν ὄψει τῆς Σμύρνης. Κλασσικὸν ὅμως παράδειγμα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοιαύτης ἐπιδείξεως εἶναι (1800) ἡ ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου ἀντιναυάρχου Χάϋδ Πὰρκ καὶ τοῦ ὑποτεταγμένου αὐτῷ ναυάρχου Νέλσωνος γενομένη ἐν τῇ Βαλτικῇ, ἡ ἐπαγαγοῦσα τὴν σύμπηξιν τῆς «Συμμαχίας ἐνόπλου οὐδετερότητος», λόγῳ τῆς ὁποίας ἐπηκολούθησεν ὁ βομβαρδισμὸς τῆς Κοπεγχάγης.—2) Ἐν ἐμπολέμῳ καταστάσει: Κινήσεις ναυτικῶν δυνάμεων, προδίδουσαι δῆθεν τὰς προθέσεις τοῦ ἐκτελοῦντος ταύτας, πράγματι ὅμως σκοποῦσαι τὴν παραπλάνησιν ἢ καὶ τὴν παγίδευσιν τοῦ πολεμίου.

Σ. Ε. Λ.

ἐπίδειπνα (τὰ) *['Αρχ.]*. Τὰ μετὰ τὸ κυρίως φαγητὸν προσφερόμενα διάφορα τραγήματα, τὰ ὑπὸ τῶν Δωριέων ὀνομαζόμενα *ἐπάϊκλα*, ὑπὸ δὲ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων *ἐπιδορπίσματα* καὶ *ἐπιδόρπια* (βλ. λ.). Ὑπὸ τὸ ὄνομα ἐπίδειπνα ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου καταλέγονται τὰ «περίεφθα, λάχανα καὶ τὰ τοιαῦτα» ὡς καὶ τὰ «ἡδύσματα» (ΙΔ' 664ε, 658ε).

ἐπιδείπνιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐπὶ τῷ δείπνῳ, ὁ πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ δείπνου, ὁ μετὰ τὸ δεῖπνον γινόμενος: «ἐπιδείπνιος ᾠδή».

ἐπιδέκατος (ὁ)· (ἀρχ.) ὁ περιέχων τὸ ἓν δέκατον ἑνὸς ποσοῦ: «ἐπιδέκατος τόκος» (τόκος 10%), «ἐπιδέκατος φόρος» ἢ «ἐπιδέκατον» (ἡ εἰσπραττομένη δεκάτη ἐπί τινος ποσοῦ), «ἐπιδέκατος προκαταβολὴ» (ἐπὶ ἀγορῶν, τὸ νῦν *καπάρο*), «ἐπιδέκατον ὑπόλοιπον» (ἐπὶ πληρωμῆς ἐργολάβων)· || κλασματικὸς ἀριθμὸς τοῦ ὁποίου ὁ ἀριθμητὴς εἶναι κατὰ τὸ ἓν δέκατον μεγαλύτερος τοῦ παρανομαστοῦ $\left(\frac{11}{10}\right)$.

—*['Αρχ. Μαθημ.]* Ὁ ἐπιδέκατος (κατὰ τὸ «ἐπίτριτος»$=\frac{4}{3}$, «ἐπόγδοος»$=\frac{9}{8}$, κ.τ.λ.) ἀνῆκεν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν λεγομένων «ἐπιμορίων ἀριθμῶν» (λατιν. superparticulares), εἰς τοὺς ὁποίους ὑπήγοντο

Digitized by Google

πάντες οἱ κλασματικοὶ ἀριθμοί, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμητὴς μόνον κατὰ μίαν κλασματικὴν μονάδα ὑπερέχει τοῦ παρονομαστοῦ. Ἅπαντες δὲ οἱ ἐπιμόριοι ὑπήγοντο εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν «ἐπιμερῶν ἀριθμῶν» (superpartientes), οἵτινες περιελάμβανον πάντας τοὺς ὁπωσδήποτε ἔχοντας μεγαλύτερον ἀριθμητὴν τοῦ παρονομαστοῦ κλασματικοὺς ἀριθμοὺς (π. χ. $\frac{13}{10}$, $\frac{46}{23}$ κ.τ.λ.), οἵτινες σήμερον καλοῦνται «νόθα κλάσματα».

— *[Ἀρχ. Δίκ.]* Εἰς πλείστας ἑλληνικὰς πόλεις ἐπεκράτει ἡ συνήθεια νὰ καταβάλλεται «ἐπιδέκατον» (10%) τῶν δημευομένων περιουσιῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ τῶν προστίμων ὑπὲρ τοῦ ταμείου τῆς πολιούχου θεότητος. Ἐν Ἀθήναις εἰσπράξεις «ἐπιδεκάτου τῆς θεοῦ» (ἐννοεῖται τῆς Ἀθηνᾶς) ἐγίνοντο κατὰ τὴν δήμευσιν τῶν περιουσιῶν τῶν καταλυόντων τὴν δημοκρατίαν ἢ τῶν ἀρξάντων καταλελυμένης οὔσης τῆς δημοκρατίας, τῶν παραβαινόντων τὴν ναυτικὴν συνθήκην τοῦ 378/7 π.Χ., τῶν ἐπιβουλευθέντων τὴν συμμαχίδα Ἐρέτριαν (νόμος τοῦ 357/6) καὶ ἐπὶ προστίμων τινῶν (κατά τινα ἐπιγραφὴν τοῦ 394 π. Χ.)· ὑπὲρ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς δὲ διετίθετο τὸ ἐπιδέκατον τῶν δημευομένων περιουσιῶν τῶν Χαλκιδέων, οἵτινες ἠρνοῦντο ὑποταγὴν εἰς τὰς Ἀθήνας (ψήφισμα 446/5 π. Χ.). Ἐν Ἀμφιπόλει τὸ ποικιλοτρόπως συναγόμενον ἐπιδέκατον διετίθετο συνήθως ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τοῦ Στρυμόνος. Π. Ν. Π.

ἐπιδεκτικός, —ή, —όν· ὁ ἐπιδεχόμενός τι, ὁ δεκτικός τινος, ὁ δυνάμενος νὰ δεχθῇ τι, ἀντίθ. *ἀνεπίδεκτος*: «ἐπιδεκτικὸς μορφώσεως,—μαθήσεως,—πολιτισμοῦ», «δὲν εἶναι ἐπιδεκτικὸν ἐγχειρήσεως».—Ἐπίρρ. *ἐπιδεκτικῶς*.

ἐπιδεκτικότης, —ητος (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐπιδεκτικοῦ, ἡ δεκτικότης.

ἐπίδεμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐπιδένειν*, ἐπίδεσμος, δέσιμο τραύματος κτλ.

ἐπίδενδρον (τὸ) (Epidendron) *[Βοτ.]* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεοειδῶν*, περιλαμβάνον φυτὰ ἐπίφυτα μὲ βλαστὸν ριζωματώδη. Γνωστὰ πλεῖστα εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

ἐπιδένω, ἀόρ. *ἐπέδεσα—ἐπεδέθην*, παθ. μετχ. *ἐπιδεδεμένος*· προφυλάττω τραῦμα διὰ δεσμοῦ, βάλλω ἐπίδεσμον: «ἐπέδεσα τὸ τραῦμα».

— *[Ναυτ.]* Συνδέω δι' *ἐπιδέσμου* (βλ. λ.) (κοιν. *λιγάρω* ἢ *δένω*, γαλλ. amarrer, ἢ raboter, ἀγγλ. to tie, to lush, to bend, Ναυτ. Ὀνοματολ. ἄρθρ. 409).

ἐπιδέξια· ἐπίρρ. κοιν. *πιδέξια*· μετὰ δεξιότητος· || (ἀρχ.) πρὸς τὰ δεξιά.

— **ἐπιδέξια ἢ ἐπιδέξια πίνειν** *[Ἀρχ.]*. Τρόπος τοῦ ἐγείρειν προπόσεις καὶ πίνειν, συνηθέστατος κατὰ τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ δεῖπνα, ἀναφερόμενος καὶ ὡς «ἐπιδέξια τρόπος», «πίνειν τὴν ἐπιδέξια», «προπόσεις ὀρέγειν ἐπιδέξια». Κατ' αὐτόν, οἱ συνδαιτημόνες ἤρχοντο πίνοντες ἀπὸ ἑνὸς μέρους τῆς ὁμηγύρεως προχωροῦντες πρὸς τὰ δεξιά, μέχρις ὅτου ἔπινον ἅπαντες οἱ παρακαθήμενοι. Ὁ Ἀθήναιος (Ι' 432 e, ΙΑ' 463 f) ὁμιλῶν περὶ τοῦ σχήματος τούτου τῆς προπόσεως λέγει ὅτι οἱ μὲν Χῖοι καὶ Θάσιοι «ἐκ μεγάλων κυλίκων» ἔπινον τὴν ἐπιδέξια, οἱ δ' Ἀττικοὶ «ἐκ μικρῶν». Π. Ν. Π.

ἐπιδέξιος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ἱκανός, ἐπιτήδειος, δεξιός, κοιν. *πιδέξιος* || (ἀρχ.) ὁ πρὸς τὰ δεξιά.— Ἐπίρρ. *ἐπιδέξια* (βλ. λ.).

ἐπιδεξιότης, —ητος (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐπιδεξίου, δεξιότης, ἐπιτηδειότης.

ἐπιδερμικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπιδερμίδα, ὁ τῆς ἐπιδερμίδος: «ὑμὴν ἐπιδερμικός», «ἐπιδερμικὴ μεμβράνα».

ἐπιδερμίνη (ἡ) (Epidermin) *[Φαρμ.]*. Οὕτω καλεῖται ἀλοιφὴ ἐκ φθοριοψευδοχυμόλης, βασελίνης καὶ λανολίνης, συνιστωμένη πρὸς καταπράϋνσιν τῶν πόνων ἐπὶ ἐγκαυμάτων κλπ. Ὡς *ἐπιδερμίνη* ἐπίσης χαρακτηρίζεται βάσις πρὸς κατασκευὴν ἀλοιφῶν, συνισταμένη ἐξ ἴσων μερῶν λευκοῦ κηροῦ, ὕδατος, ἀραβικοῦ κόμμεως καὶ γλυκερίνης. Ἡμίρρευστος μᾶζα, ἥτις ἐγκαταλείπει ἐπὶ τοῦ δέρματος ἐλαστικὸν ὑμένιον. Κ. Γ. Μ.

ἐπιδερμίς, —ίδος (ἡ)· τὸ ἐπιπολῆς, τὸ ἔξω στρῶμα τοῦ δέρματος τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ζῴων: «ἐκδορὰ τῆς ἐπιδερμίδος».

— *[Ἀνατομ.]*. —1) Ἡ ἐπιπολῆς τῶν τριῶν στοιβάδων τοῦ δέρματος, ἡ ἐκ τοῦ ἔξω βλαστικοῦ δέρματος καταγομένη (βλ. *δέρμα*). —2) *Ἐπιδερμὶς κολεοῦ τριχός*· λεπτὸς ὑμὴν ἐπὶ τὰ ἐντὸς τοῦ ἔσω κολεοῦ, ἤτοι τῆς ἔσω στοιβάδος τοῦ ἐπιθηλιακοῦ θυλάκου τῆς ρίζης τῆς τριχός, προσκείμενος τῷ περιτριχίῳ καὶ ἔχων τὴν αὐτὴν ὑφήν. —3) *Ἐπιδερμὶς τριχὸς* ἢ *περιτρίχιον*· αὕτη ἀποτελεῖ τὴν ἔξω στοιβάδα τῆς τριχὸς καὶ συνίσταται ἐξ ἑνὸς στίχου κερατίνων φολίδων ἀπυρήνων καὶ διαφανῶν. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

— *[Βοτ.]* Καλεῖται *ἐπιδερμὶς* τὸ λεπτὸν ἐπίστρωμα τῶν διαφόρων ἱστῶν, ὅπερ περικαλύπτει πάντα σχεδὸν τὰ μόρια τοῦ φυτοῦ καὶ ἀποσπᾶται εὐκόλως. Ἡ ἐπιδερμὶς διαβρεχομένη διαχωρίζεται τῶν ἱστῶν τοὺς ὁποίους καλύπτει καὶ ἐὰν ἡ διαβροχὴ ἐξακολουθήσῃ τότε διαιρεῖται εἰς δύο διακεκριμένα στρώματα, τὸ ἐξωτερικόν, ὅπερ καλεῖται *ἐπιδερμικὸν ὑμένιον*, καὶ τὸ ἐσωτερικόν, ὅπερ *κυρίως ἐπιδερμὶς* καλεῖται. Τὰ κύτταρα τὰ ἀποτελοῦντα τὴν ἐπιδερμίδα γενικῶς εἶναι, πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, μεγαλύτερα τῶν ἀποτελούντων τοὺς ἱστοὺς κυττάρων, ἔχουσι ποικίλον σχῆμα καὶ εἶναι πεπλατυσμένα καὶ διατεταγμένα εἰς στρῶμα ὁμοιοπαχές. Ἡ ἐπιδερμὶς παρουσιάζει μέγαν ἀριθμὸν μικροτάτων ὀπῶν, αἵτινες στόματα καλοῦνται, ἅτινα εἶναι τοποθετημένα ἐπὶ τοῦ ἐπιδερμικοῦ στρώματος καὶ διανοίγονται πρὸς τὰ ἔξω διά τινος σχισμῆς ἢ ὀπῆς ἐπιμήκους ἢ ᾠοειδοῦς, ἥτις περιβάλλεται ὑπὸ ἐξωγκωμένων ἀποφύσεων σχηματιζομένων ὑπὸ διαφόρου ἀριθμοῦ κυττάρων, ἀλλὰ συνηθέστερον ἐκ δύο ἅτινα διασταυροῦνται κατὰ τὰ αἰχμηρὰ ἄκρα των. Φυτικά τινα μόρια στεροῦνται στομάτων, ὅπως αἱ ρίζαι, οἱ πεπαλαιωμένοι κλάδοι, τὰ περισσότερα τῶν πετάλων τοῦ ἄνθους, ἡ ἐπιδερμὶς τῶν σαρκωδῶν καρπῶν, τὰ σπέρματα κτλ. Τὰ φύλλα γενικῶς ἔχουσι πολυαριθμότερα στόματα ἐπὶ τῆς κάτω αὐτῶν ἐπιφανείας ἢ ἐπὶ τῆς ἄνω. Ἐνίοτε ὁ ἀριθμὸς τῶν στομάτων εἶναι καταπληκτικός· οὕτω τὰ φύλλα τοῦ ἴου φέρουσι κατὰ τετραγωνικὸν ἑκατοστόμετρον πλείονα τῶν 20.000 στομάτων κατὰ τὴν κάτω αὐτῶν ἐπιφάνειαν.

Ὡς προσαρτηματικὰ ὄργανα τῆς ἐπιδερμίδος θεωροῦνται αἱ τρίχες καὶ αἱ μικραὶ ἄκανθαι, ἀμφότερα δὲ τὰ ὄργανα ταῦτα σχηματίζονται διὰ τῆς διογκώσεως κυττάρου τινὸς ἢ διὰ τῆς συνενώσεως πλειοτέρων. Γενικῶς τὰ ὄργανα ταῦτα εἶναι νηματοειδῆ καὶ χρησιμεύουσι διὰ τὴν διευκόλυνσιν τῆς εἰσπνοῆς καὶ τῆς ἐκπνοῆς τῶν φυτῶν. Ἐλάχιστα ὑπογείων ἢ ἀερίων φυτῶν στεροῦνται τοιούτων στομάτων. Πλῆθος στομάτων ἔχουσιν ἐπίσης τὰ φυτά, ἅτινα φύονται εἰς ξηροὺς καὶ ἀγόνους τόπους. Τοῦτο, κατά τινας, ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπαύξησιν τῆς ἀφομοιωτικῆς ἐπιφανείας τῶν φυτῶν. Δ. Ν. Π.

ἐπιδερμοειδής (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς ἐπιδερμίδα: «ἐπιδερμοειδὴς ὑμήν».

ἐπιδερμολυσία (ἡ) *[Ἰατρ.]* βλ. *πέμφιξ*.

ἐπιδερμομυκητιάσεις (αἱ) ἢ **ἐπιδερμομυκώσεις** *[Ἰατρ.]*. Γενικὴ ὀνομασία δερματοπαθειῶν ὀφειλομένων εἰς μύκητας καὶ ἐνδιαφερουσῶν κατ' ἐξοχὴν τὴν ἐπιδερμίδα.

Τὰ παράσιτα τὰ προκαλοῦντα τὰς ἐπιδερμομυκητιάσεις εἶναι ποικίλα ἀναλόγως τῆς παθήσεως, γνωστὰ ὑπὸ τὸ γενικὸν ὄνομα *ἐπιδερμόφυτα* (βλ. καὶ λ. *δερματόφυτα*). Εἰς τὰς ἐπιδερμομυκητιάσεις ὑπάγονται: α') αἱ ἐρυθηματολεπιδώδεις (τριχοφυτία, ἐρύθρασμα, ροδόχρους πιτυρίασις, ποικιλόχρους πιτυρίασις)· β') οἱ τριχοβρῶτες (ἄχωρ, μικροσποριάσις) ὅταν ἀπαντῶσιν ἐπὶ τῆς ἐπιδερμίδος· καὶ γ') αἱ τροπικαὶ ἐπιδερμομυκητιάσεις (Tokelau ἢ Tinea imbricata καὶ Caratès ἢ Pinta). Μία ἑτέρα κατηγορία ἐπιδερμομυκητιάσεων ἧττον σαφοῦς αἰτιολογίας περιλαμβάνει δερματοπαθείας ἐκζεματοειδεῖς, δυσιδρωσοειδεῖς, παρατριμματοειδεῖς, ὀφειλομένας εἰς ζύμας ἢ ζυμίνας (levures ἢ levurines), αἵτινες ἀνήκουν εἰς τὸ εἶδος τῶν βλαστομυκήτων. Κυριώτεραι τούτων εἶναι τὸ λευκάζον ᾠίδιον, ὁ σταγονοειδὴς σακχαρομύκης κ.λ.π. Αἱ δερματοπάθειαι (ἐπιδερμομυκητιάσεις) ἃς ἀπεργάζονται φέρουν τὸ γενικὸν ὄνομα *ζυμίδαι* (levurides).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Dubreuil* et *Joulia*: An. de derm. et de syphiligr. 1922 σελ. 145.—*Sabouraud*: An. de derm. et de syphiligr. 1923 σελ. 425.—*Ravaut* et *Rabeau*: Parakératoses ecrématiformes provoquées par des injections intradermiques de levurine (Presse médicale, 20 Μαρτίου 1929).—*Edouardo de Gregorio*: Contribution à l'étude des épidermomycoses An. de derm. et de syph. Paris, Μάϊος 1929). Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

ἐπιδερμόφυτα (τά). Καλοῦνται οὕτω μικρότεροί τινες φυτικοὶ ὀργανισμοὶ τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κρυπτογάμων*, ἅτινα, λόγῳ διαφόρων αἰτίων ἢ παθήσεων, ἀναπτύσσονται ἐπὶ τοῦ δέρματος. Δ. Ν. Π.

ἐπιδερμοφυτία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Δερματοπάθεια παλαιόθεν καλουμένη *ἔκζεμα* τοῦ Hebra, ἀναγνωρισθεῖσα ὡς μυκητικὴ ὑπὸ τοῦ Köbner, ἀλλὰ συγχεομένη πρὸς τὴν τριχοφυτίαν, ἀφ' ἧς ἀπεχωρίσθη ὑπὸ τοῦ Sabouraud (1908), ὅστις ἀπέδειξεν ὅτι ὀφείλεται εἰς εἰδικὸν παράσιτον, *ἐπιδερμόφυτον*, ὁμοιάζον μὲν πρὸς τὸ τριχόφυτον, πλὴν παρουσιάζον ὡρισμένους ἰδίους βοτανικοὺς χαρακτῆρας καὶ μὴ ἀλίσκον ποτὲ τὰς τρίχας. Ἡ ἐπιδερμοφυτία ἀναφαίνεται κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν ἔσω ἐπιφάνειαν τοῦ ἄνω τριτημορίου τῶν μηρῶν, χαρακτηρίζεται ὑπὸ πλακῶν ἐξερύθρων, σαφῶς περιγράπτων, κνησμωδῶν, καλυπτομένων ὑπὸ λεπίων καὶ λεπτοτάτων φυσαλλίδων κατὰ τὴν περιφέρειαν. Αἱ πλάκες αὗται ἔχουν τάσιν πολλαπλασιασμοῦ, συχνότατα δ' ἐπεκτείνονται καὶ εἰς τὰς μασχάλας. Οἱ χαρακτῆρες οὗτοι ἀποτελοῦν τὴν διαφορικήν του διάγνωσιν πρὸς τὸ ἐρύθρασμα καὶ τὸ ἔκζεμα. Ἐπὶ πλέον ἡ ἐν τοῖς λεπίοις ἀνεύρεσις τοῦ παρασίτου μικροσκοπικῶς καὶ διὰ καλλιεργείας αἴρει πᾶσαν ἀμφιβολίαν. Ἑτέρα μορφὴ ἐπιδερμοφυτίας, συχνὰ ἐπιπλεκομένη μετὰ σταφυλοκοκκιάσεως καὶ συγχεομένη πρὸς τὴν ἐξ ὑπεριδρώσεως καταστροφὴν (ἔμβροχὴν) τῆς ἐπιδερμίδος, εἶναι ἡ τῶν μεσοδακτυλίων πτυχῶν, τῶν ποδῶν ἰδίως.

Αἱ ἐπιδερμοφυτίαι εἶναι λίαν μεταδοτικαί. Ἀφινόμεναι εἰς ἑαυτὰς παρατείνονται ἐπ' ἄπειρον κατὰ τρόπον ἐνοχλητικόν. Διαγιγνωσκόμεναι ἰῶνται ταχέως δι' ὀλίγων ἐπαλείψεων ἰωδιούχου οἰνοπνεύματος (2—10 %) καὶ δι' ἰτεϋλούχου ἀλοιφῆς. Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

ἐπίδεσις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιδένειν, δέσιμο τραύματος κττ.: «ἐπίδεσις τοῦ τραύματος».

— *[Χειρουργ.]* Βλ. *ἐπίδεσμος*.

ἐπιδεσμικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἐπίδεσμον.

ἐπιδεσμίς, —ίδος (ἡ)· ὑποκορ. τοῦ *ἐπίδεσμος*, τὸ δι' οὗ συγκρατεῖταί τι, δένεται

— *[Πυροβολ.]* Καλεῖται *ἐπιδεσμὶς* τὸ ἡμικυκλικὸν μεταλλικὸν τεμάχιον, τὸ συγκρατοῦν τὰς *στροφάλιγγας* τοῦ πυροβόλου ἐντὸς τῶν ἐπὶ τοῦ κιλλίβαντος ὑποδοχῶν των, καὶ ὅπερ, διὰ περιστροφῆς του περὶ γιγγλυμόν, ἀπελευθερώνει ταύτας, ὁπότε καθίσταται δυνατὴ ἡ ἀφαίρεσις τοῦ σωλῆνος τοῦ πυροβόλου ἀπὸ τοῦ κιλλίβαντος. Ν. Θ. Κ.

ἐπιδεσμολογία (ἡ)· ἡ τέχνη, ἡ μελέτη πρὸς ἐπιτηδείαν ἐφαρμογὴν καὶ χρησιμοποίησιν τῶν *ἐπιδέσμων* (βλ. λ.) καὶ τῶν σχετικῶν φαρμάκων.

ἐπιδεσμοποιὸς (ὁ, ἡ)· ὁ ποιῶν ἐπιδέσμους, ὁ κατασκευαστὴς ἐπιδέσμων.

ἐπίδεσμος (ὁ)· τὸ δι' οὗ ἐπιδένομέν τι, ἰδίως τραῦμα ἢ πάσχον μέρος τοῦ σώματος πρὸς προφύλαξιν ἢ θεραπείαν.

— [ΧΕΙΡΟΥΡΓ.] *Ἐπίδεσμος* εἶναι μεθοδικὴ ἐφαρμογὴ ἀντισηπτικοῦ ἢ ἀσηπτικοῦ ὑλικοῦ ἐπὶ τοῦ τραύματος πρὸς προάσπισιν τούτου καὶ πρὸς ἐπίτευξιν ταχείας καὶ ἀπροσκόπτου θεραπείας. Πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἐπιδέσμου ὁ μέλλων νὰ ἐγγίσῃ τὸ τραῦμα ὀφείλει ν' ἀπολυμάνῃ αὐτὸς τὰς ἰδίας χεῖρας, διότι ἐκ τῶν δακτύλων αὐτοῦ καὶ ἐκ τοῦ πρώτου ἐπιδέσμου ἤρτηται ἡ περαιτέρω ἐξέλιξις τοῦ τραύματος. Πλύνει λοιπὸν τὰς χεῖρας μέχρις ἀγκῶνος διὰ θερμοῦ σαπωνούχου ὕδατος, τρίβει

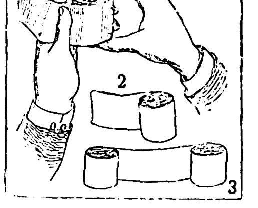

Ταινία ἐπιδέσμου.
[1 Τρόπος περιτυλίξεως τῆς ταινίας. 2 Ταινία τυλιγμένη εἰς ἓν πηνίον. Ταινία τυλιγμένη εἰς δύο πηνία.]

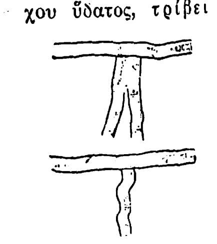
Ἐπίδεσμος εἰς σχῆμα Τ.

τοὺς δακτύλους καὶ τοὺς βραχεῖς τετμημένους ὄνυχας διὰ ψήκτρας καὶ εἶτα ἐπί τινα λεπτὰ ἐν οἰνοπνεύματι διὰ τεμαχίου γάζης ἢ ὀθόνης ἀπεστειρωμένης· μεθ' ὃ ἐμβαπτίζει αὐτοὺς ἐν διαλύματι ἄχνης ὑδραργύρου, φαινικοῦ ὀξέος, φαινοσαλύλης κ.τ.τ., ξυρίζει τὰς περὶ τὸ τραῦμα τρίχας, ἂν ὑπάρχῃ ἀνάγκη, καθαρίζει καὶ ἐπιχρίει τὴν περὶ αὐτὸ δερματικὴν χώραν διὰ βάμματος ἰωδίου, ἀπολύνει τὴν τραυματικὴν ἐπιφάνειαν δι' ὕδατος ἀπεστειρωμένου (προβρασθέντος), ἢ διὰ διαλύματος χλωριούχου νατρίου (τεχνητοῦ ὀροῦ), ἢ δι' ὀξυγονούχου ὕδατος, ἢ κάλλιον δι' ἀσηπτικῶν ξηρῶν βυσμάτων (κάθαρσις μηχανικὴ ξηρά, κυρίως διὰ γάζης). Κατόπιν προβαίνει εἰς ἐπίδεσιν τοῦ ἐπιδέσμου μετὰ προηγουμένην ἐν ἀνάγκῃ αἱμόστασιν. Ὁ ἐπίδεσμος πρέπει νὰ εἶναι τοιοῦτος, ὥστε οὐ μόνον νὰ ἐπικαλύπτῃ καὶ νὰ στεγάζῃ εὐρέως τὸ τραῦμα, ἀλλὰ καὶ ν' ἀσκῇ ἀπορρόφησιν, ἀποχέτευσιν καὶ ἐξάτμισιν ἤρεμον, διηνεκῆ, ἀκώλυτον

Τρόπος ἐφαρμογῆς ἐπιδέσμου.

Ἀριστερά: ἐπίδεσμος παρειᾶς. Δεξιά: κρανίου.

Digitized by Google

Τὰς ἰδιότητας δὲ ταύτας πληροῖ ἐξόχως ὁ ξηρὸς ἐπίδεσμος· διὸ ἐφαρμόζεται ἀμέσως ἐπὶ τοῦ τραύματος ἱκανῶς παχὺ στρῶμα γάζης ἀσηπτικῆς ἢ ἀντισηπτικῆς, ἐπ' αὐτοῦ δὲ βάμβαξ ὑδρόφιλος καὶ τὸ ὅλον συγκρατεῖται διὰ περιβολῶν ταινίας. Ἐπὶ τῶν πεφλογισμένων ὅμως ἢ μεμολυσμένων τραυ-

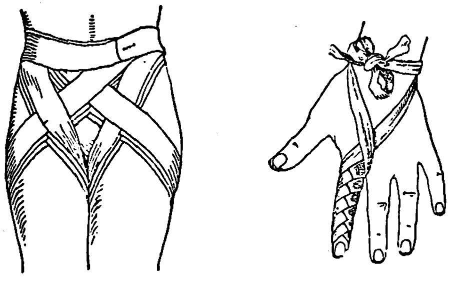

Ἀριστερά: ἐπίδεσμος τῶν ἰσχίων. Δεξιά: ἐπίδεσμος δακτύλου.

μάτων (καὶ τοιαῦτα εἶναι τὰ πλείονα) ἐνεργοῦνται πλύσεις ἀντισηπτικαὶ τοῦ τραύματος ἢ ἀπολύμανσις διὰ διαλύματος φαινικοῦ ὀξέος, διττοχλωριούχου ὑδραργύρου, δι' ὀξυγονούχου ὕδατος, δι' αἰθέρος, βάμματος ἰωδίου, διὰ τοῦ διαλύματος τοῦ Carrel-Dakin. διὰ τῶν φυσιολογικῶν μεθόδων τοῦ Delbet, τοῦ Wright. Ἡ ἐπίδεσις γίνεται δι' ὑλικῶν ἐμβρεχομένων ἐν διαλύματι ἀντισηπτικῷ, συχνῶς ἀνανεουμένη, μέχρι τῆς ἀποστειρώσεως τοῦ τραύματος, ὅτε ἐφαρμόζεται ξηρὸς ἀσηπτικὸς ἐπίδεσμος· ἢ αἱρετώτερον, μετὰ κάθαρσιν μηχανικὴν ξηρὰν ἐφαρμόζεται καὶ ἐπὶ τῶν τοιούτων τραυμάτων εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ξηρὰ ἀντισηπτικὴ ἢ ἀσηπτικὴ ἐπίδεσις, ἄνευ προηγουμένης ὑγρᾶς ἀπολυμάνσεως.

Ἐπίδεσμος εἶναι οὐ μόνον ὁ ἀνωτέρω ὁριζόμενος, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἔντεχνος ἐφαρμογὴ ταινιῶν διαφόρου μήκους (5—10 μέτρων) καὶ πλάτους (5—10 ἑκμ.), ὀθονῶν (τριγώνων καὶ τετραγώνων), ναρθήκων (ξυλίνων, γυψίνων, συρματοπλέκτων, ἐκ ναστοχάρτου, ἐκ πιλήματος κττ.), συσκευῶν ἐγγύψων, ἐμπλάστρου κολλητικοῦ, λευκεμπλάστρου κλπ., πρὸς διακράτησιν ἀναταχθέντος κατάγματος ἢ ἐξαρθρήματος, πρὸς στήριξιν τοπικοῦ βοηθήματος ἐπὶ τοῦ σώματος, πρὸς ἐπιβολὴν πιέσεως ἐπὶ σκοπῷ ἐπισχέσεως αἱμορραγίας, πρὸς παρακώλυσιν προπτώσεως ἢ ἐκτοπίσεως σπλάγχνου κλπ. Τοιοῦτοι δ' εἶναι οἱ *εἱλητοὶ* ἐπίδεσμοι (ἔγκυκλοι, σπειροειδεῖς κλπ.), ἡ *μίτρα*, ἡ *σφενδόνη* (τῆς κεφαλῆς καὶ ἡ ἐπὶ πώγωνος), ὁ *ἐξασκελὴς* τοῦ Γαληνοῦ, ὁ ἁπλοῦς ἢ διπλοῦς *ὀφθαλμός*, ἡ *ἀγκύλη* ἢ *αἰώρα*, ὁ *κηλεπίδεσμος*, ὁ *στάχυς*, ὁ *ἔγκυψος*, ὁ *σκυλτήτειος* (τοῦ Scultet), ὁ τοῦ *Hergott* (ἔγγυψος αὐλακονάρθηξ), ὁ τοῦ *Dollinger*, τοῦ *Hessing* (ἔγγυψοι βαδιστικοὶ) κλπ.

—[ΧΕΙΡΟΥΡΓ. ΠΟΛΕΜ.]—1) ***Ἐπίδεσμος ἀτομικός.*** Εἶναι οὗτος στοιχειώδης ἐπίδεσμος, ἀποτελῶν δέμα, ὅπερ ἕκαστος μαχητὴς ἐν πολέμοις φέρει ἔν τινι θυλακίῳ τῆς στολῆς αὐτοῦ, χρησιμοποιούμενος δὲ πρὸς ἄμεσον ἅμα τῷ τραυματισμῷ ἐπίδεσιν τοῦ τραύματος. Ὁ ἀτομικὸς ἐπίδεσμος εἶναι τριχῶς ὠφέλιμος, διότι τὸ μὲν προασπίζει τὸ τραῦμα ἀπὸ ἐπιγενοῦς μολύνσεως μέχρι τῆς ὁριστικῆς ἐπιδέσεως, τὸ δὲ ἀσκεῖ ἐξαίρετον ἠθικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν, τὸ δὲ κυρίως διότι ἀποτελεῖ δαψιλὲς ἐφόδιον εὐχρήστων ἐπιδέσμων, προχείρων πάντοτε τοῖς ἰατροῖς καὶ τοῖς τραυματιοφόροις. Συνίσταται δέ: α') ἐξ ἑνὸς στρώματος πολυπτύχου γάζης· β') ἐξ ἑνὸς στρώματος βάμβακος ὑδροφίλου ἢ μοτοῦ κανναβίνου, περιβεβλημένων διὰ γάζης· γ') ἐκ μιᾶς ταινίας ὀθόνης μέτρων τινῶν, περὶ τὰ 5, καὶ δ') ἐκ 1—2 καρφίδων ἀσφαλιστικῶν, αἵτινες δυνατὸν καὶ νὰ ἐλλείπωσι. Τὰ συστατικὰ ταῦτα δεόντως συνεσκευασμένα ἐγκλείονται ἐντὸς διπλοῦ περιβλήματος στερεοῦ, στερεοῦ, στεγανοῦ, εὐχερῶς ἐπὶ τῇ χρήσει ἀνοιγομένου. Καὶ ἄλλοι μὲν ἐπίδεσμοι εἶναι ἀντισηπτικοί, ἄλλοι δὲ ἀσηπτικοί. Πλεονεκτοῦσι δὲ οἱ δυνάμενοι νὰ διχάζωνται, ὥστε ἑκάτερον ἥμισυ νὰ ἐφαρμόζηται ἐφ' ἑκατέρου τῶν στομίων τοῦ διαμπεροῦς τραύματος. Αἱ διαστάσεις τῶν πλειόνων δεμάτων εἶναι 10 ἑκμ. μήκους, 5—8 πλάτους καὶ 1½—3 ἑκμ. πάχους· τὸ δὲ βάρος 20—50 γραμ. Τὸ σχῆμα εἶναι ὀρθογώνιον παραλληλόγραμμον, πεπλατυσμένον. Ὁ ἀτομικὸς ἐπίδεσμος ἐπιτελεῖ τὸν πρῶτον ἐπίδεσμον ἐν τῷ τόπῳ τοῦ τραυματισμοῦ καὶ κυρίως ἐν ταῖς στάσεσι τῶν καταφυγίων τραυματιῶν, ἀντικαθιστάμενος ἐν τοῖς σταθμοῖς ἐπιδέσεως ἢ τοῖς χειρουγείοις διὰ μονίμου ἐπιδέσμου.—2 ***Μόνιμοι ἐπίδεσμοι.*** Καθυπέρτεροι μόνιμοι ἐπίδεσμοι εἶναι οἱ *ἄρτιοι* ἢ *αὐτοτελεῖς ἐπίδεσμοι*, οἱ κρείσσονες ἀποδειχθέντες πρὸς ἐπίδεσιν τῶν τραυματιῶν, ἰδίως ἐν τοῖς κινητοῖς χειρουργικοῖς σταθμοῖς τῆς ζώνης τῶν πρόσω, ἤτοι τοῖς σταθμοῖς ἐπιδέσεως καὶ τοῖς μήπω μονιμοποιηθεῖσι χειρουργείοις. Οὗτοι, ὄντες οἱονεὶ ἀτομικοὶ ἐπίδεσμοι μετερρυθμισμένοι ἐπὶ τὸ πληρέστερον καὶ τὸ τελειότερον, ἕτοιμοι δὲ καὶ ἐκ τῶν προτέρων παρεσκευασμένοι, ἐμπεριέχουσιν ἅπαντα τὰ πρὸς ἐπίδεσιν συστατικὰ (γάζαν, βάμβακας, ταινίας κλπ.) ἐντὸς ἑνὸς δέματος, ἀντὶ τῶν τέως χρησιμοποιουμένων τριῶν, ὧν ἕκαστον ἐμπεριεῖχεν ἓν ἐκ τῶν τριῶν πρὸς ἐπίδεσιν ὑλικῶν. Διὰ τῶν ἐπιδέσμων τούτων, οὓς πρῶτος εἰσηγήσατο παρ' ἡμῖν εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις συγκροτηθὲν 5ον Πανελλήνιον ἰατρικὸν συνέδριον τῷ 1906 ὁ Ἰ. Παπαθεοδώρου καὶ ὧν χρῆσιν ἐποιήσατο πρῶτος ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους, πραγματοποιεῖται ἔνθεν μὲν ἀξιοσημείωτος οἰκονομία χρόνου καὶ ὑλικοῦ, ἔνθεν δὲ εὐχερὴς καὶ ταχεῖα ἐφαρμογὴ μετὰ χειρισμοῦ ἁπλοῦ, μὴ διακινδυνεύοντος τὴν ἀσηψίαν τῶν συστατικῶν τοῦ ἐπιδέσμου.

Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

—[ΝΑΥΤ.] Καλεῖται ἐπίδεσμος (κοιν. *λιγαδούρα*, γαλλ. l'amarage, ἀγγλ. lashing καὶ seizing, Ναυτ. ὀνομ. ἄρθρ. 386) πᾶν τὸ ἐκ δετηρίας ἢ ἄλλου λεπτοῦ σχοινίου δέμα, δι' οὗ συσφίγγομεν δύο σχοινία παχύτερα ἢ ἄλλα οἱαδήποτε ἀντικείμενα, ἢ δι' οὗ συνδέομεν τὴν εἰς τὸ πλοῖον ἐπαναφερομένην ἄκραν τοῦ πρυμνησίου. Κυριώτεροι ἐπίδεσμοι εἶναι ὁ

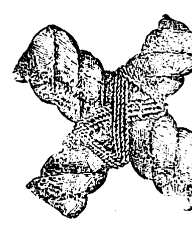

Σχ. 1.

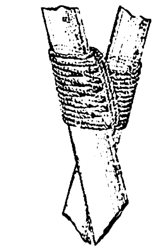

Σχ. 2.

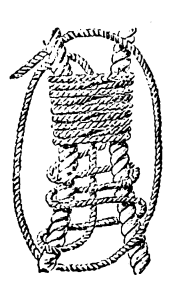

Σχ. 3.

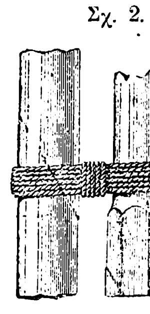

Σχ. 4.

σταυρόδεσμος (σχ. 1), ὁ *σφηκισκόδεσμος* (σχ. 2), ὁ *ψαλλιδόδεσμος* (σχ. 3), τὸ *ζεῦγμα* (σχ. 4) καὶ τὸ *σύμβολον*. Οἱ ἐπίδεσμοι ἀποτελοῦνται ἐκ πολλῶν στροφῶν δετηρίας ἢ βαθμιδοσχοίνου, ἑκάστη τῶν ὁποίων καλεῖται δόμος (κοιν. χέρι).

Σ. Ε. Λ.

—ἐπίδεσμος τοῦ προβόλου *[Ναυτ.]* (κοιν. *λιγαδούρα τοῦ μπομπρέσσου*, γαλ. la liûre, ἀγγλ. the gammoning, Ὀνομ. Ναυτ. ἄρθρ. 709). Πολλαὶ καὶ ἐπαλλήλως παράλληλοι δόμοι (σειραὶ) ἁλύσεως α (βλ. σχ.), ἀποτελοῦσαι δέμα στερεόν, προσδένον τὸν πρόβολον π, μετὰ τοῦ φάλκου φ, καὶ συνεπῶς συνέχον τὴν στήλην τοῦ ἱστοῦ τούτου πρὸς τὸ ὅλον σκάφος. Ἐντείνεται δὲ ὁ ἐπίδεσμος τοῦ προβόλου τῇ βοηθείᾳ στραγγάλης σ, συσφιγγούσης τὰς στροφὰς τῆς ἁλύσεως α ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔσω, διὰ τῆς κοχλιώσεως τῶν κοχλιῶν κ ἐπὶ τῶν περονῶν, αἵτινες διαπερῶσι τὰς πλευρὰς τῆς στραγγάλης καὶ τὸν ἐπίδεσμον καθ' ὅλον τὸ πλάτος του.

Ἐπίδεσμος τοῦ προβόλου.

Σ. Ε. Λ.

ἐπιδεσπόζω· δεσπόζω ἐξ ὁλοκλήρου, ἐπικυριαρχῶ, εἶμαι τελείως κύριός τινος.

—ἐπιδεσπόζουσα (ἡ) *[Μουσ.]*· ἡ ἕκτη βαθμὶς τῆς διατονικῆς κλίμακος.

Γ. Σ.

ἐπιδέτης (ὁ)· ὁ ἐπιδένων, ὁ δέτης.

ἐπιδετικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπίδεσιν.

ἐπιδέχομαι· δέχομαι, εἶμαι δεκτικός: «ἡ ἐγχείρησις δὲν ἐπιδέχεται ἀναβολήν», «τὸ χωρίον ἐπιδέχεται διττὴν ἑρμηνείαν».

ἐπιδέω καὶ ***ἐπιδῶ***· ἀντὶ *ἐπιδένω* (βλ. λ.).

Ἐπιδήλιον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς χώρας τῶν Βοιατῶν ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς χερσονήσου τοῦ Ἕλους καὶ τόπος ὕπερθεν αὐτοῦ. «Περιπλεύσαντι δὲ τὴν ἄκραν τῆς Μαλέας καὶ ἑκατὸν στάδια ἀποσχόντι ἐπὶ θαλάσσῃ χωρίον, ἐν ὅροις Βοιατῶν, Ἀπόλλωνος μὲν ἱερόν ἐστιν, Ἐπιδήλιον δὲ ὀνομαζόμενον». Ἐξακολουθῶν δὲ ὁ Παυσανίας (Λακωνικὰ Γ, 23, 3) αἰτιολογεῖ τὴν ὀνομασίαν «τὸ γὰρ τοῦ Ἀπόλλωνος ξόανον, ὃ νῦν ἐστιν ἐνταῦθα, ἐν Δήλῳ ποτὲ ἵδρυτο». Ὅταν ὅμως Μηνοφάνης ὁ Μιθριδάτου στρατηγός, ἐνεργῶν εἴτε κατόπιν διαταγὴν τοῦ βασιλέως του εἴτε ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας, εἰσέπλευσε μετὰ τῶν τριήρεών του εἰς τὴν ἀτείχιστον τότε καὶ ἀνυπεράσπιστον Δῆλον, φονεύων, ἁρπάζων καὶ δῃῶν, εἷς τῶν στρατιωτῶν του πρὸς ἐκδήλωσιν «ὕβρεως τὸ ξόανον τοῦτο ἀπέρριψεν εἰς τὴν θάλασσαν· ὑπολαβὼν δὲ ὁ κλύδων ἐνταῦθα τῆς Βοιατῶν χώρας ἀπήνεγκε καὶ τὸ χωρίον διὰ τοῦτο Ἐπιδήλιον ὀνομάζουσι», ὕβρεως δι' ἣν τὴν μῆνιν «τοῦ θεοῦ διέφυγεν οὔτε Μηνοφάνης οὔτε αὐτὸς ὁ Μιθριδάτης». Ὁ Στράβων (Didot 316, 29) ὀνομάζει τὸ ἀκρωτήριον *Δήλιον*. Εἶναι ὅθεν πιθανοφανὲς ὅτι Δήλιον ὠνομάζετο τὸ ἀκρωτήριον, εἰς ὃ τὸ ξύλινον τοῦ θεοῦ ἄγαλμα ἐξεβράσθη, *Ἐπιδήλιον* δὲ τὸ ὕπερθεν τοῦ ἀκρωτηρίου ἀνεγερθὲν ἱερὸν πρὸς φύλαξιν τοῦ ξοάνου. Πάντως εἶναι τὸ εἰς 5½ μιλλ. Β.ΒΔ τῆς Μαλέας ἀκρωτήριον (πλάτ. 36° 31'45'' Β, μῆκ. 23°08'55'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1685: Venetico to Spezzia), τὸ *Καμήλι* τανῦν ὀνομαζόμενον.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἐπίδηλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· δῆλος, φανερός, ὁλοφάνερος.—Ἐπίρρ. ***ἐπιδήλως.***

ἐπιδήμησις, *—εως* (ἡ)· ἡ διάθεσις τοῦ ἐπιδημεῖν, τὸ νὰ ἐπιδημῇ τις, τὸ νὰ εὑρίσκεται ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ.

ἐπιδημητικός, *—ή, —όν*· ὁ ἔχων τὴν ἰδιότητα νὰ ἐπιδημῇ, ὁ παραμένων πάντοτε ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, ἐπὶ τῶν πτηνῶν: «ἐπιδημητικὰ πτηνά», ἀντίθ. *ἀποδημητικός*.

— **ἐπιδημητικὰ** ***πτηνά.*** Καλοῦνται οὕτως ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ *ἀποδημητικὰ* ἢ *διαβατικά*, τὰ μὴ μετακινούμενα ἐκ τοῦ τόπου τῆς γεννήσεώς των ἐν στενοτέρᾳ ἐννοίᾳ, ἐν εὐρυτέρᾳ δ' ἐννοίᾳ τὰ κινούμενα μόνον ἐντὸς τῆς αὐτῆς χώρας, ἀνερχόμενα τὸ θέρος εἰς ὀρεινότερα ἢ βορειότερα μέρη καὶ κατερχόμενα τὸν χειμῶνα εἰς χαμηλότερα ἢ νοτιώτερα. Τὰ ἐπιδημητικὰ τῆς ἑλληνικῆς χώρας εἶναι ἐλάχιστα ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἀποδημητικὰ ἢ διαβατικά. Ἐκ τῆς πρώτης κατηγορίας εἶναι κυρίως ἡ ὀρεινὴ ἢ ἑλληνὶς καὶ ἡ πεδινὴ ἢ ἀγροδίαιτος πέρδιξ, ὁ φασιανός, ὁ οἰκοδίαιτος σπουργίλος (κοιν. *σπουργίτης*), ὁ κορυδαλὸς ὁ λοφοφόρος κ.τ.τ. Ἐκ τῆς δευτέρας κατηγορίας τὰ ἀγριοπερίστερα, αἱ κίχλαι, οἱ κόσσυφοι, κορυδαλὸς ὁ κάλανδρος, κορυδαλὸς ὁ δενδρόβιος, ἡ ἀκανθυλλίς, ὁ σπίνος, ἡ χλωρίς, ὁ αἰγίθαλος, ὁ βασιλίσκος, ὁ τρωγλοδύτης, ἡ κίσσα, ὁ κόραξ, ὁ ἀετὸς ὁ νᾶνος (κοιν. *σταυραετός*), κόραξ ἡ κίττα (κοιν. *κάργια*), ἡ γλαὺξ ἡ σκότιος, ὁ γὺψ ὁ φαιός, ὁ γυπάετος ὁ γενειάτης, ὁ χρυσάετος, ὁ κιχλοϊέραξ, κίρκος ὁ νῖσος κ.τ.τ. Τινὰ καὶ ἐκ τῆς δευτέρας κατηγορίας ἐν μέρει ἐξέρχονται τῶν ἑλληνικῶν ὁρίων εἴτε πρὸς νότον εἴτε πρὸς βορρᾶν χωροῦντα. Δὲν καταλέγονται εἰς τὰ ἀποδημητικὰ ὅσα ἐκ τῶν ἀποδημητικῶν ἢ διαβατικῶν καθ' ὅλον τὸ ἔτος ἢ μέρος αὐτοῦ παραμένουσιν ἐν Ἑλλάδι, οἷα εἶναι οἱ ὄρτυγες, ἄγριαί τινες νῆσσαι, τρυγόνες τινές, κόνδυλοι κττ. μὴ παρακολουθοῦντα τὰ λοιπὰ ὁμοειδῆ σμήνη τὰ χωροῦντα πρὸς βορρᾶν κατὰ τὸ ἔαρ ἢ πρὸς νότον κατὰ τὸ φθινόπωρον.

Φ. ΓΕΩΡΓΑΝΤΑΣ

ἐπιδήμια (τὰ) *[Ἀρχ.]*. Εὐχαριστήριος τελετὴ ἐπὶ τῇ αἰσίᾳ ἐπιστροφῇ ταξιδευόντων προσώπων, τελουμένη συνήθως πρὸς τοὺς Ἐνοδίους δαίμονας, προστάτας τῶν ἀποδημούντων. Ἐπίσης ἡ τελετὴ ἐπὶ τῇ αἰσίᾳ ἀφίξει ἐξέχοντός τινος προσώπου, ἰδίως τοῦ αὐτοκράτορος εἴς τινα πόλιν· ἐν Περίνθῳ π. χ. μνημονεύονται «ἐπιδήμεια β' Σευήρεια», δηλαδὴ ὑποδεκτικὴ ἑορτὴ ἐπὶ τῇ δευτέρᾳ ἀφίξει τοῦ Σευήρου εἰς Πέρινθον.

—Π.

ἐπιδημία (ἡ)· ἡ ἐν τῷ δήμῳ, ἡ ἐν τῷ τόπῳ διαρκὴς διαμονή· || ἔλευσις, ἐρχομὸς εἴς τινα τόπον, ἀντίθ. *ἀποδημία*· || ἡ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ καὶ ἐν βραχεῖ χρόνῳ διάδοσις λοιμώδους νόσου: «ἐπιδημία τύφου, — μηνιγγίτιδος, — γρίππης, — ὀστρακιᾶς» κτλ.

— [ΥΓΙΕΙΝ.] Καλεῖται οὕτως ἡ ὑπὸ μιᾶς λοιμώδους νόσου προσβολὴ πολλῶν ἀτόμων, εἴτε αἰφνιδίως, εἴτε βαθμιαίως σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου. Ἐὰν ἐπιδημία τις προσλάβῃ μείζονα ἐπέκτασιν, ὥστε νὰ νοσήσωσιν ἐξ αὐτῆς ἡ ὁλότης σχεδὸν τῶν κατοίκων, καλεῖται *πανδημία*.

Τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἐμφάνισιν ἐπιδημιῶν, τὴν ἐπέκτασιν αὐτῶν κλπ. μελετᾷ ἡ γενικὴ ἐπιδημιολογία (βλ. λ. *ἐπιδημιολογία*). Μεγάλαι ἐκρήξεις ἐπιδημιῶν ὑπῆρξαν εἰς παλαιοτέρας ἐποχὰς τὸ φόβητρον τῆς ἀνθρωπότητος, λόγῳ τῶν τρομακτικῶν καταστροφῶν ἃς ἐπέφερον. Διότι λόγῳ ἐλλείψεως πάσης ὀργανώσεως ὑγιεινομικῆς καὶ λόγῳ ἀγνοίας τοῦ γενεσιουργοῦ αἰτίου τῆς νόσου καὶ κυρίως τοῦ τρόπου τῆς μεταδόσεως αὐτῆς, οὐδὲν μέτρον ἦτο δυνατὸν νὰ ληφθῇ πρὸς καταστολὴν τῶν ἐπιδημιῶν. Κατὰ χιλιάδας δὲ προσεβάλλοντο καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπέθνησκον οἱ κάτοικοι πόλεων ὁλοκλήρων, οἵτινες ἐξελάμβανον τὰς ἐπιδημίας ὡς δικαίαν τιμωρίαν ἐπιβαλλομένην ἑκάστοτε ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πρὸς ἐξιλέωσιν τῶν ἁμαρτιῶν τῶν ἀνθρώπων ἢ ὡς προερχομένη ἐκ τῆς ἐπὶ τῆς γῆς ἐπιδράσεως τῶν πλανητῶν. Οὕτω δὲ μοιρολατρικῶς ἀνέμενον τὸν θάνατον.

Digitized by Google

Οὕτω φρικώδεις εἰς ἔκτασιν καὶ φονικώταται εἰς ἀποτελέσματα ἐπιδημίαι ἀναφέρονται πλεῖσται ἐν τῇ ἱστορίᾳ, κυρίως δὲ χολέρας, πανώλους, κιτρίνου πυρετοῦ, ἐξανθηματικοῦ τύφου, γρίππης καὶ εὐλογίας. Οὐδεμία δὲ καταστροφὴ δύναται νὰ συγκριθῇ πρὸς ἐκείνην, ἣν ἐπέφερεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ἡ φοβερὰ πανδημία τῆς πανώλους, ἐπισυμβᾶσα κατὰ τὸ 1346 καὶ διαρκέσασα μέχρι τῷ 1353. Κατὰ τὸ ἑπταετὲς τοῦτο διάστημα ἀπέθανον ἐκ τῆς νόσου ἐν Εὐρώπῃ, ἥτις τότε ἠρίθμει 105 ἑκατομμύρια κατοίκων, 26 ὅλα ἑκατομμύρια, ἐν δὲ τῇ Ἀσίᾳ 23 ἑκατομμύρια κατοίκων. Ἡ φρίκη, ἣν εἶχεν ἐμπνεύσει εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἡ ἐπιδημία αὕτη, καταφαίνεται ἐκ τοῦ χαρακτηρισμοῦ ὃν εἶχον ἀποδώσει εἰς τὴν νόσον, κληθεῖσαν μέλας θάνατος. Πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τῶν τοιούτων καταστροφῶν, ὡς μόνον προφυλακτικὸν μέσον ἐθεωρεῖτο τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ διακοπὴ πάσης μετὰ τοῦ ἔξω κόσμου ἐπικοινωνίας, οὕτω δ' οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων ἐνεκλείοντο ἐντὸς τῶν τειχῶν αὐτῶν, ἀλλ' ὡς τὰ πολλὰ ἐπὶ ματαίῳ.

Συγκρίνοντες τὴν κατάστασιν ταύτην μὲ τὴν σήμερον κρατοῦσαν εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ αἰσθανθῶμεν βαθυτάτην εὐγνωμοσύνην πρὸς τοὺς ἀφανεῖς ἐργάτας τῆς ἐπιστήμης, οἵτινες παρέσχον πάσας τὰς πολυτίμους γνώσεις, ἐφ' ὧν στηρίζεται τὸ οἰκοδόμημα τῆς ἐπιδημιολογίας. Διὰ τῆς ἐφαρμογῆς ἁπλῶν μέσων, στηριζομένων ὅμως εἰς ἐπιστημονικὰ δεδομένα, ἐπιτυγχάνεται σήμερον οὐ μόνον ἡ πρόληψις τῆς εἰσδύσεως ἀλλὰ καὶ ἡ παρακώλυσις τῆς ἀναπτύξεως καὶ περαιτέρω διαδόσεως τῶν ἐπιδημιῶν εἰς χώραν τινά. Αἱ δὲ μεμονωμέναι περιπτώσεις ἐπιδημικῶν νόσων οὐδένα πλέον ἐμποιοῦσι φόβον.

Ἡ σειρὰ τῶν μέτρων, ἅτινα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον λαμβάνονται, κανονίζονται ὑπὸ τοῦ κράτους διὰ νομοθετικῶν διατάξεων. Εἶναι δὲ τὰ μέτρα ταῦτα *γενικά*, ἐφαρμοζόμενα κατὰ τῶν πλείστων ἐπιδημικῶν νοσημάτων (π. χ. ἀπομόνωσις, ἀπολύμανσις κλπ.), καὶ *εἰδικὰ* μόνον ἐπὶ ὡρισμένων ἐπιδημιῶν λαμβανόμενα (π. χ. ἡ μυοκτονία ἐπὶ πανώλους κλπ.). Ἵνα ἡ ἐφαρμογὴ τῶν μέτρων τούτων κατασταθῇ ὁμοιόμορφος, καὶ εὔκολος ἡ μεταξὺ τῶν διαφόρων κρατῶν συνεννόησις πρὸς ταχεῖαν καὶ ταυτόχρονον ἐφαρμογὴν αὐτῶν, τὰ κράτη συνεφώνησαν ὅπως ἱδρύσωσι διεθνεῖς ὑγειονομικοὺς ὀργανισμοὺς πρὸς προστασίαν καὶ προαγωγὴν τῆς δημοσίας ἐν γένει ὑγείας. Ἅπαντα τὰ συμβαλλόμενα κράτη ὀφείλουσι νὰ συμμορφῶνται πρὸς τὰς ἀποφάσεις αὐτῶν, λαμβανομένας ἐπὶ τῇ βάσει τῆς γνώμης διακεκριμένων καὶ εἰδικῶν ἐπιστημόνων. Οἱ ὀργανισμοὶ οὗτοι εἶναι:

Α') *Αἱ διεθνεῖς ὑγειονομικαὶ συνδιασκέψεις*, καταρτίζουσαι τὰς διεθνεῖς ὑγειονομικὰς συμβάσεις, αἵτινες περιλαμβάνουσι τὰ ἑκάστοτε ὑγειονομικὰ μέτρα. Αἱ συμβάσεις αὗται ὑπογραφόμεναι ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν διαφόρων κρατῶν καὶ ψηφιζόμεναι ὑπὸ τῆς βουλῆς ἑκάστου κράτους ἰσχύουσιν ὡς νόμος. Ἡ τελευταία τοιαύτη συνδιάσκεψις ἐγένετο κατὰ τὸ 1926 ἐν Παρισίοις, μετασχόντων 67 ἐν ὅλῳ κρατῶν. Ὑπεδείχθησαν δὲ κατ' αὐτὴν μέτρα πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τῆς πανώλους, τῆς χολέρας, τοῦ κιτρίνου πυρετοῦ, τοῦ ἐξανθηματικοῦ τύφου καὶ τῆς εὐλογίας.

Β') *Διεθνὲς Γραφεῖον δημοσίας ὑγείας*, ἐδρεῦον ἐν Παρισίοις καὶ ἀποσκοποῦν εἰς τὴν συγκέντρωσιν πάσης πληροφορίας σχετικῶς πρὸς τὰ λοιμώδη νοσήματα, καὶ εἰς τὴν προπαρασκευὴν τῶν διεθνῶν συμβάσεων καὶ τὴν παραδοχὴν καὶ κύρωσιν αὐτῶν.

Γ') *Τμῆμα ὑγιεινῆς παρὰ τῇ Κοινωνίᾳ τῶν Ἐθνῶν*, οὗτινος ἡ ἀποστολὴ εἶναι εὐρυτάτη, δυναμένη νὰ συνοψισθῇ ὡς ἑξῆς: Συγκέντρωσις ἐπιδημιολογικῶν πληροφοριῶν, προσπάθεια συνεργασίας τῶν ὑγειονομικῶν ὑπηρεσιῶν τῶν διαφόρων κρατῶν, συντονισμὸς ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν, προπαρασκευὴ πάσης ἐργασίας σχετικῆς πρὸς ἐκτέλεσιν συνδεδυασμένων ἐνεργειῶν πρὸς καταπολέμησιν τῶν λοιμωδῶν νόσων κλπ.

Δ') Πλὴν τούτων λειτουργεῖ καὶ τὸ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ *Ὑγειονομικὸν ναυτικὸν καὶ ἐπὶ τῶν καθάρσεων συμβούλιον*, ἀποτελούμενον ἐξ ἀντιπροσώπων ὅλων τῶν ἐθνῶν καὶ ἐπιβλέπον εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν εἰδικῶν ὑγειονομικῶν μέτρων, ἅτινα ὑπὸ τῶν διεθνῶν συνδιασκέψεων ἐκανονίσθησαν πρὸς προστασίαν τῆς Αἰγύπτου ἀπὸ τῆς εἰσβολῆς ἐπιδημιῶν ἔξωθεν καὶ δὴ ἐκ τῶν Ἰνδιῶν.

Ἀνάλογα μέτρα ἐπέβαλλε πρότερον, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν Τουρκίαν, τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐδρεῦον *Διεθνὲς Ὑγειονομικὸν Συμβούλιον*, ὅπερ ὅμως κατηργήθη διὰ τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης (1923), ἅπασαν δὲ τὴν σχετικὴν ὑγειονομικὴν ὑπηρεσίαν ἀνέλαβε τὸ τουρκικὸν κράτος.

Εἰς τὸ ἔργον τῶν διεθνῶν τούτων ὀργανισμῶν συνεπίκουροι εἶναι καὶ διάφορα φιλανθρωπικὰ σωματεῖα καὶ κυρίως τὸ τοῦ *Ἐρυθροῦ Σταυροῦ*.

Τὰ διὰ διεθνῶν συμβάσεων ἐπιβαλλόμενα ὑγειονομικὰ μέτρα ἀποβλέπουσιν εἰς δύο τινά: α') εἰς τὸ νὰ παρακωλυθῇ ἡ ἔξωθεν εἰς κράτος τι εἰσβολὴ λοιμώδους τινὸς νόσου, καὶ β') εἰς τὸ νὰ ἐπιτευχθῇ ὁ περιορισμὸς τῶν ἐν κράτει τινὶ ἐνδημουσῶν νόσων, ἡ πρόληψις τῆς ἀναπτύξεως ἐπιδημιῶν καὶ ἡ καταστολὴ αὐτῶν.

Α') ***Μέτρα κατὰ τῶν ἔξωθεν εἰσερχομένων νόσων.*** Συμφώνως μὲ ἀποφάσεις τῆς τελευταίας διεθνοῦς συνδιασκέψεως, ἕκαστον κράτος εἰδοποιεῖ πάραυτα τὰ συμβληθέντα κράτη, ὁσάκις εἴς τινα περιφέρειαν αὐτοῦ ἐνεφανίσθη βέβαιον κροῦσμα πανώλους, χολέρας, κιτρίνου πυρετοῦ, ὡς καὶ ἐπιδημία ἐξανθηματικοῦ τύφου ἢ εὐλογίας. Ἐπίσης δίδει πληροφορίας περὶ τῆς πορείας τῆς ἐπιδημίας καὶ τῶν κατ' αὐτῆς ληφθέντων μέτρων. Ἡ περιφέρεια οἱουδήποτε κράτους, εἰς ἣν ἐπῆλθον πλείονα κρούσματα μιᾶς τῶν ἀνωτέρων νόσων, θεωρεῖται *μεμολυσμένη*, τότε δὲ καὶ μόνον λαμβάνονται ὡς πρὸς αὐτὴν εἰδικὰ προφυλακτικὰ μέτρα κατὰ τῶν διὰ ξηρᾶς ἢ θαλάσσης προελεύσεων.

1) *Μέτρα κατὰ τῶν διὰ ξηρᾶς προελεύσεων.* Ἄλλοτε ἐθεωρεῖτο ἐπιβεβλημένον τὸ μέτρον τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς χώρας δι' ὑγειονομικῶν φρουρῶν εἰς τὰ σύνορα, διακοπτομένης πάσης συγκοινωνίας ἀνθρώπων καὶ πραγμάτων μετὰ τοῦ ἔξω κόσμου. Ἀλλὰ τοῦτο ἀπεδείχθη δυσεφάρμοστον καὶ ἀλυσιτελές, συγχρόνως δὲ λίαν ἐπιζήμιον διὰ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν. Δι' ὃ σήμερον ἐφαρμόζεται ἡ ἰατρικὴ ἐπίσκεψις τῶν ταξιδιωτῶν κατὰ τὰ μεθόρια. Κατὰ ταύτην ὅσοι τῶν ἐπιβατῶν εὑρεθῶσιν ὑγιεῖς ἐπιβάλλονται μόνον εἰς τὴν *ὑγειονομικὴν ἐπίβλεψιν* (βλ. *ἐπίβλεψις*), οἱ δὲ τυχὸν πάσχοντες ἐκ τῆς περὶ ἧς πρόκειται λοιμώδους νόσου ἀπομονοῦνται, ἀπολυμαινομένων τῶν ἀποσκευῶν αὐτῶν ὡς καὶ τῆς χρησιμοποιηθείσης ἁμάξης. Εἰδικῶς προκειμένου περὶ ἐξανθηματικοῦ τύφου καὶ ὑποστρόφου πυρετοῦ ἐπιβάλλεται ἡ ἀποφθειρίασις τῶν ἐπιβατῶν, ὡς καὶ ὁ προφυλακτικὸς ἐμβολιασμὸς προκειμένου περὶ χολέρας ἢ πανώλους. Ἐκ τῶν διὰ ξηρᾶς μεταφερομένων ἀντικειμένων ἀπολυμαίνονται τὰ ῥυπαρὰ ἐνδύματα, ἀπαγορεύεται δ' ἡ εἰσαγωγὴ τροφίμων κλπ.

2) *Μέτρα κατὰ τῶν διὰ θαλάσσης προελεύσεων.* Πρὸς τοῦτο ἐπεβάλλετο ἄλλοτε ὁ ἀποκλεισμὸς τῶν λιμένων ἀπὸ τῶν ἐκ μεμολυσμένων μερῶν προερχομένων πλοίων, ἅτινα διετηροῦντο ἐν καθάρσει εἰς τὰ λοιμοκαθαρτήρια. Τὸ μέτρον τοῦτο ἀπεδείχθη λίαν ἐπιζήμιον διὰ τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν τῶν κρατῶν. Συμφώνως δὲ πρὸς τὰς διεθνεῖς συμβάσεις ἐπιβάλλονται ἤδη τὰ ἑξῆς μέτρα:

Ἅμα τῷ κατάπλῳ τοῦ πλοίου ἐπισκέπτεται τοῦτο ὁ ὑγειονομικὸς ἰατρὸς τοῦ λιμένος, ὅστις ἐπιτρέπει ἢ μὴ τὴν ἐλευθεροκοινωνίαν αὐτοῦ, ὅτε καταβιβάζεται ἡ ἐπὶ τοῦ πλοίου ὑψωθεῖσα *κιτρίνη σημαία*. Εἶτα εἷς ἀξιωματικὸς τοῦ πλοίου ἀποβιβαζόμενος εἰς τὸ ὑγειονομεῖον τοῦ λιμένος, ὑφίσταται τὴν *ἐξομολόγησιν* (βλ. λ.) καὶ ἐπιδεικνύει τὴν *ὑγειονομικὴν πιστοποίησιν* τοῦ πλοίου, ἐν ᾗ ἀναγράφεται ἡ ὑγιεινὴ κατάστασις τοῦ λιμένος, ἐξ οὗ προέρχεται τὸ πλοῖον καὶ ἥτις παρ' ἡμῖν ὁρίζεται ὡς *καθαρά*, *ὕποπτος* καὶ *μεμολυσμένη*. Τὰ δ' ἐκ μεμολυσμένης χώρας ἀναχωρήσαντα πλοῖα διαιροῦνται ὡς *ὑγειονομικῶς καθαρὰ* (ἢ *ἀμόλυντα*), ἐφ' ὧν ἀπὸ τοῦ ἀπόπλου μέχρι τοῦ κατάπλου δὲν παρετηρήθη περίπτωσις ἢ θάνατος ἐκ τῆς περὶ ἧς πρόκειται ἑκάστοτε νόσου, εἰς *ὕποπτα*, ἐφ' ὧν ἐπῆλθε μὲν κροῦσμα κατὰ τὸν διάπλουν, ἀλλ' οὐδὲν νεώτερον τοιοῦτον ἀπὸ ἑπτὰ ἡμερῶν, καὶ τέλος εἰς *μεμολυσμένα*, ἐφ' ὧν ὑπάρχει πάσχων ἢ ἐπῆλθον κρούσματα τῆς νόσου κατὰ τὰς τελευταίας ἑπτὰ ἡμέρας. Μετὰ τὴν ἰατρικὴν ἐπίσκεψιν ἐπὶ τῶν μεμολυσμένων πλοίων, οἱ ἀσθενεῖς ἀπομονοῦνται ἀμέσως ἐν τῷ λοιμοκαθαρτηρίῳ, τὰ δὲ λοιπὰ πρόσωπα ὑποβάλλονται εἴτε εἰς *κάθαρσιν*, εἴτε ἁπλῶς εἰς ὑγειονομικὴν ἐπίβλεψιν διαρκείας ἄλλοτε ἄλλης, ἀναλόγως τῆς νόσου. Ἀπολυμαίνονται εἶτα πάντα τὰ μέρη τοῦ πλοίου καὶ τ' ἀντικείμενα κοινῆς χρήσεως, ἐνδύματα κλπ. Ἀναλόγως δὲ τῆς προκειμένης νόσου ἐνεργεῖται ἐπὶ τοῦ πλοίου μυοκτονία (διὰ τὴν πανώλην), ἀπολύμανσις καὶ ἐκκένωσις τοῦ ὕδατος (διὰ τὴν χολέραν), ὑποβάλλονται δ' ἅπαντες οἱ ἐπὶ τοῦ πλοίου εἰς προφυλακτικὸν ἐμβολιασμόν, φθειροκτονίαν κλπ. Τὰ αὐτὰ περίπου ἐφαρμόζονται καὶ διὰ τὰ ὕποπτα πλοῖα. Τὰ δὲ ὑγειονομικῶς καθαρὰ ἐλευθεροκοινωνοῦσιν ἀμέσως μετὰ ἰατρικὴν ἐπίσκεψιν. Τῶν ἐμπορευμάτων δὲν παρακωλύεται ἡ εἰσαγωγή, διότι δὲν ὑπάρχουσιν ἐμπορεύματα μεταδίδοντα ἐπιδημικήν τινα νόσον. Μόνον ἐφ' ὅσον ἐρρυπάνθησαν δι' ἐκκριμάτων πάσχοντος ἀτόμου ὑποβάλλονται εἰς σχετικὴν ἀπολύμανσιν.

Β') ***Μέτρα κατὰ τῶν ἐν τῷ κράτει λοιμωδῶν νόσων.*** Ταῦτα ἀποσκοποῦσι κυρίως εἰς τὴν πρόληψιν τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἐπιδημιῶν διὰ τῆς ἐγκαίρου ἀνακαλύψεως τοῦ πρώτου, εἰ δυνατόν, κρούσματος αὐτῆς καὶ τῆς ἐφαρμογῆς εἶτα τῶν σχετικῶν προφυλακτικῶν μέτρων, ἅτινα εἶναι:

1) *Ἡ ὑποχρεωτικὴ δήλωσις* ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ, ἢ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς οἰκογενείας κλπ. παντὸς βεβαίου ἢ ὑπόπτου κρούσματος ἢ θανάτου ἐξ ὡρισμένων ἐπιδημικῶν νοσημάτων.

2) *Ἡ βεβαίωσις τῆς νόσου*, ἣν κυρίως ἐνεργεῖ ὁ ἁρμόδιος ὑγειονομικὸς ἰατρός, προκειμένου περὶ χολέρας, πανώλους, ἐξανθηματικοῦ τύφου καὶ εὐλογίας. Πιστοποιεῖται δὲ ἡ διάγνωσις καὶ διὰ καταλλήλου μικροβιολογικῆς ἐρεύνης.

3) *Ἡ ἀπομόνωσις τοῦ ἀσθενοῦς*, ἥτις πραγματοποιεῖται κυρίως ἐντὸς ἀπομονωτικοῦ νοσοκομείου, διότι σπανίως εἶναι ἐπαρκὴς ὁ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ νοσοῦντος ἀποκλεισμός, τοὐλάχιστον ἐπὶ τῶν λίαν μεταδοτικῶν νόσων, ὡς τῆς πανώλους, τῆς χολέρας, τῆς εὐλογίας κτλ. Εἴς τινας περιπτώσεις καὶ μόνον ἐπὶ σχετικῶς εὐπόρων ἀτόμων δυνατὸν ν' ἀρκέσῃ ἡ ἐν τῇ οἰκίᾳ ἀπομόνωσις ὑπὸ αὐστηροτάτους ὅμως ὅρους. Διαρκεῖ δ' ἡ ἀπομόνωσις μέχρι τῆς τελείας ἰάσεως ἢ τοῦ θανάτου, ἐνεργουμένης εἶτα γενικῆς ἀπολυμάνσεως.

4) *Ἡ ὑγειονομικὴ ἐπίβλεψις* (βλ. *ἐπίβλεψις*).

5) *Ἡ ἀπαγόρευσις τῆς μεταφορᾶς τῶν νεκρῶν καὶ ἡ ὑποχρεωτικὴ νεκροσκοπία.* Ἐπὶ μεγάλων δ' ἐπιδημιῶν πρέπει νὰ ἀπαγορεύηται καὶ αὐτὴ ἔτι ἡ δημοσία κηδεία.

6) *Ἡ διδασκαλία τοῦ κοινοῦ* περὶ τῆς φύσεως τῆς ἑκάστοτε ἐπιδημικῆς νόσου καὶ περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀπὸ ταύτης προφυλάξεως.

7) Σειρὰ ὅλη ὑγειονομικῶν μέτρων ἐνδεικνυομένων ἀναλόγως τῶν ἑκάστοτε ὑπαρχουσῶν νόσων, ὡς π. χ. ὁ *προφυλακτικὸς ἐμβολιασμός*, ἡ *ἐντομοκτονία*, ἡ *μυοκτονία*, ἡ *ἀπαγόρευσις τῶν συναθροίσεων*, ἡ *ἀποστείρωσις τοῦ ὕδατος* καὶ ἄλλα.

Τὰ ὡς ἄνω περιγραφέντα μέτρα, συνδυαζόμενα μετὰ τῶν γενικῶν ἐξυγιαντικῶν ἔργων (βλ. *ἐξυγίανσις*) εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξασφαλίσωσι τὴν ἀπὸ τῶν ἐπιδημιῶν προφύλαξιν χώρας τινός. Τὴν ἐποπτείαν καὶ τὴν διὰ νόμου ἐπιβολὴν πάντων τῶν μέτρων τούτων ἔχει τὸ κράτος, ὅσῳ δὲ τελειοτέρα εἶναι ἡ διοργάνωσις τῆς ὑγειονομικῆς αὐτοῦ ὑπηρεσίας, ἐπὶ τοσοῦτον εὐχερεστέρα εἶναι καὶ ἡ κατάπνιξις πάσης ἐπιδημίας ἐν αὐτῇ ἔτι τῇ γενέσει της. Μεγάλως ὅμως συντελεῖ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ ἡ ὑγιεινὴ μόρφωσις τῶν κατοίκων, οἵτινες τηροῦντες τοὺς κανόνας τῆς ἀτομικῆς ὑγιεινῆς ἔρχονται πολύτιμοι συναρωγοὶ τῆς κρατικῆς προσπαθείας. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπιβάλλεται ἡ παντὶ τρόπῳ ἐκλαΐκευσις τῶν συγχρόνων ὑγιεινῶν γνώσεων καὶ κανόνων (βλ. καὶ *ἐπιδημιολογία*). † Κ. Γ. ΣΑΒΒΑΣ

— [ΑΡΧ.] Ἐκαλεῖτο παρ' ἀρχαίοις «ἐπιδημία» ἡ ἐμφάνισις πολιούχου τινὸς ἢ ἐπιτοπίου θεότητος, ἀντιτιθεμένη πρὸς τὴν «ἀποδημίαν», δηλ. τὴν ἐκ τοῦ μέρους ἐκείνου ἀναχώρησιν τῆς θεότητος ταξιδευούσης εἰς ἄλλα μέρη. Κατὰ τὴν ἐπιδημίαν ἐν Ἀθήναις ἐτελοῦντο τὰ λεγόμενα «θεοφάνια», δηλαδὴ ἑορτὴ ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει τοῦ θεοῦ, φαίνεται δὲ ὅτι καὶ ἐν Βυζαντίῳ ἐπὶ Τιβερίου ἐτελεῖτο ἀνάλογος ἑορτή, διότι εἰς ἐπιγραφὴν εὑρεθεῖσαν εἰς Otschakow ὁ δῆμος Βυζαντίων ἐπαινεῖ Ὀρόνταν τινὰ Ὀλβιοπολίτην, ὅστις «σεμνῶς προέστα τῆς ἐπιδημίας». Ἡ ἰδέα τῆς «ἐπιδημίας» καὶ τῆς «ἀποδημίας» εἰδικῶς περὶ τοῦ Ἀπόλλωνος, πηγάζει ἐκ τῆς ἀντιλήψεως τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων περὶ αὐτοῦ ὅτι κατῴκει καθ' ὡρισμένα διαστήματα μετὰ τῆς Λητοῦς καὶ Ἀρτέμιδος ἐκεῖθεν τῆς Ὄσσης καὶ τοῦ Πηλίου εἰς μυστηριώδεις χώρας, τὰς «ὑπερβορείους», ἐν μέσῳ λαοῦ λατρεύοντος αὐτὸν πιστότατα. Σῴζονται δὲ καὶ παραστάσεις αὐτοῦ ἐπιστρέφοντος ἐκ τῶν ὑπερβορείων μερῶν ἐπὶ κύκνου μετὰ τῆς λύρας καὶ τοῦ ἱεροῦ του δένδρου, τοῦ φοίνικος· ἐπίσης ἀνεμέλποντο κατὰ τὴν ἀποδημίαν καὶ ἐπιδημίαν αὐτοῦ οἱ λεγόμενοι «ἀποπεμπτικοὶ» καὶ «κλητικοὶ» ὕμνοι. Π. Ν. Π.

Ἐπιδημία τοῦ Ἀπόλλωνος.

ἐπιδημικός, -ή, -όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπιδημίαν, ὁ τῆς ἐπιδημίας: «ἐπιδημικὴ νόσος», «συμπτώματα ἐπιδημικά».—Ἐπίρρ. **ἐπιδημικῶς**.

Digitized by Google

— ἐπιδημικαὶ *νόσοι*. Καλοῦνται οὕτως αἱ νόσοι αἵτινες δυνατὸν νὰ γεννήσωσιν ἐπιδημίαν. Ἀπαραίτητος προϋπόθεσις πάσης ἐπιδημικῆς νόσου εἶναι ἡ μεταδοτικότης αὐτῆς, δηλονότι ἡ μικροβιακὴ αὐτῆς αἰτιολογία. Οὕτω νόσοι τινὲς ἐμφανίζουσαι ἀθρόαν προσβολὴν τῶν ἀνθρώπων δὲν χαρακτηρίζονται ὡς ἐπιδημικαί, διότι δὲν ὀφείλονται εἰς μικροβιακοὺς παράγοντας. Τοιαῦται εἶναι π. χ. αἱ *ἀβιταμινώσεις* (σκορβοῦτον, Beri-Beri κλπ.). Ἐν τούτοις ὑπάρχουσί τινες μικροβιακαὶ νόσοι, δυνάμεναι νὰ προσβάλωσιν ὁμαδικῶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὅμως μὴ καταλεγόμεναι (κατὰ τὰ νῦν κρατοῦντα ἐν τῇ ἐπιδημιολογίᾳ) εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐπιδημικῶν νόσων. Τοιαῦται π. χ. εἶναι ἡ πνευμονία, ἡ ἐπιλόχειος λοίμωξις καὶ ἄλλαι.

† Κ. Γ. ΣΑΒΒΑΣ

—ἐπιδημικὴ *ἐγκεφαλῖτις*. Ἡ νόσος αὕτη εἶχε παρατηρηθῇ ὑπὸ τοῦ Ἱπποκράτους (460 π. Χ.), Ἀρεταίου τοῦ Καππαδόκου 50 μ. Χ.) καὶ Γαληνοῦ (131—201 μ. Χ.). Ὁ Sydenham (1673), ὁ Dubini καὶ Pighini (1846) περιέγραψαν συμπτώματα νοσήματος συμπίπτοντα πρὸς τὰ τῆς ἐπιδημικῆς ἐγκεφαλίτιδος, αἱ δὲ κατὰ τὸ 1846 ἐν Tübinger ὡς «ἀσθένεια τοῦ ὕπνου» καὶ ἡ κατὰ τὸ 1890 ἐν τῇ βορείῳ Ἰταλίᾳ ὡς «νόνα» περιγραφεῖσαι ἐπιδημικαὶ νόσοι δὲν ἦσαν ἄλλο τι εἰμὴ ἐπιδημικὴ ἐγκεφαλῖτις. Ὁ Ulrich (1911) περιέγραψε τὸ νόσημα τοῦτο τόσον συμπτωματολογικῶς ὅσον καὶ παθολογοανατολικῶς ἐπὶ ἑνὸς μόνον περιστατικοῦ. Τέλος ὁ Cruchet (1915—1916) παρετήρησε τὸ νόσημα τοῦτο καλῶς ἐν τῷ πολεμικῷ μετώπῳ τοῦ Verdun καὶ Commercy. Ὁ Οἰκονόμου (Βιέννη 1917) περιέγραψε τὴν νόσον ὡς ἰδίαν νόσον κλινικῶς καὶ παθολογοανατομικῶς, ὀνομάσας αὐτὴν *ἐγκεφαλίτιδα ληθαργικήν*, διότι οἱ ἀσθενεῖς τῆς τότε ἐπιδημίας παρουσίαζον ὡς κύριον σύμπτωμα τὸν λήθαργον.

***Αἰτιολογία*.** Εἰδικὸς μικροργανισμὸς προκαλῶν τὴν νόσον ταύτην δὲν κατωρθώθη μέχρι σήμερον νὰ πιστοποιηθῇ. Ἡ ἐπικρατεστέρα γνώμη εἶναι ὅτι πρόκειται περὶ διηθητοῦ ἰοῦ (virus filtrant).

***Συμπτωματολογία*.** Ἡ νόσος δύναται νὰ ἀρχίσῃ ὡς ἑξῆς:

1ον) Δι' ἀδιαθεσίας ἐπί τινας ἡμέρας, ἀνορεξίας, ἐλαφροῦ πυρετοῦ, κεφαλαλγίας, ἐμβοῶν τῶν ὤτων, ζάλης, ἐμέτου, καταρροϊκῶν φαινομένων ἐκ μέρους τῆς ῥινός, παρισθμίων φάρυγγος, λάρυγγος, πνευμόνων, ἐλαφρῶν πόνων κλπ. Μετὰ παρέλευσιν δὲ 1—4 ἑβδομάδων ἐμφανίζονται διάφορα κύρια τοπικὰ συμπτώματα τῆς νόσου ἐκ μέρους τοῦ νευρικοῦ συστήματος.

2ον) Δι' ὀξυτάτης εἰσβολῆς βαρέων συμπτωμάτων: πυρετοῦ ὑψηλοῦ, ῥίγους, ἀλγηδόνων, θολώσεως ἢ ἀπωλείας τῆς συνειδήσεως, παραληρήματος, ἀποπληκτοειδῶν, ἐπιληπτοειδῶν προσβολῶν. Ἐπακολουθοῦσι δὲ ἀμέσως ἐμφανιζόμενα τὰ διάφορα κύρια τοπικὰ συμπτώματα τοῦ νευρικοῦ συστήματος.

3ον) Δι' εἰσβολῆς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς διαφόρων τοπικῶν χαρακτηριστικῶν συμπτωμάτων τῆς ἐγκεφαλίτιδος· π. χ. παραλύσεων διαφόρων ἐγκεφαλικῶν νεύρων (ἰδίᾳ τοῦ κοινοῦ κινητικοῦ ἢ τοῦ προσωπικοῦ), ληθάργου, ναρκοληψίας, λυγγὸς κλπ.

4ον) Διὰ βραδείας ἐξελίξεως κυρίων τοπικῶν συμπτωμάτων τῆς νόσου, ἰδίᾳ διαρκῶν μυϊκῶν συσπάσεων, τρόμου, σιαλορροίας, ἅτινα ἐμφανίζονται χωρὶς νὰ παρουσιασθῇ οὐδὲν ἄλλο παθολογικὸν σύμπτωμα.

Κύρια τοπικὰ συμπτώματα τῆς νόσου. Διαταραχαὶ τοῦ ὕπνου· ὑπνηλία, τάσις ἀκατανίκητος πρὸς ὕπνον μέχρι ληθάργου ἢ νάρκης (ὁ ἀσθενὴς δύναται νὰ κοιμᾶται ἐπὶ ἑβδομάδας ἡμέραν καὶ νύκτα, ὁ δὲ ὕπνος αὐτοῦ εἶναι ὅμοιος πρὸς φυσιολογικόν). Ὁ ἀσθενὴς εὐκόλως ἀφυπνίζεται καὶ προσανατολίζεται περιπίπτων καὶ πάλιν εἰς ὕπνον, ὃν συνοδεύει ἐλάττωσις τοῦ μυϊκοῦ τόνου καὶ τῆς ἀρτηριακῆς πιέσεως. Ἐνίοτε αἱ διαταραχαὶ τοῦ ὕπνου περιορίζονται μόνον εἰς προσβολὰς ναρκοληπτικάς, ἤτοι αἰφνιδίαν προσβολὴν ὕπνου, διαρκοῦσαν λεπτά τινα καὶ συνοδευομένην ὑπὸ ἐπίσης αἰφνιδίας εἰσβολῆς ἀδυναμίας παραλυτικῆς τῶν ἄκρων βραχὺ διαρκούσης ἢ εἰς ψευδοϋπνωτικὰς καταστάσεις (ἄλλοτε τοὐναντίον παρατηρεῖται ἐπίμονος ἀϋπνία). Παραλύσεις τῶν ὀφθαλμικῶν μυῶν διὰ προσβολῆς ἑνὸς ἢ πλειόνων ἢ ὅλων τούτων, ἐξ οὗ πτῶσις τῶν βλεφάρων, διπλωπία, νυσταγμός, στραβισμὸς καὶ διαταραχαὶ τῶν κορῶν πρὸς τὸ φῶς, πρὸς τὴν σύγκλισιν καὶ τὴν προσαρμοστότητα. Τὰ συμπτώματα ταῦτα τῶν ὀφθαλμῶν καθόλου ἢ ἐν μέρει δύνανται νὰ ἐκδηλωθῶσιν εἴτε ὡς μεμονωμένα συμπτώματα τῆς νόσου, εἴτε νὰ ἐπιπροστεθῶσιν εἰς τὴν λοιπὴν ποικιλίαν τῶν συμπτωμάτων, δεικνύοντα σχεδὸν πάντοτε χαρακτῆρα παροδικόν. Πολὺ σπανίως παρατηρεῖται νευρῖτις, οἴδημα τῆς θηλῆς καὶ ἀτροφία, παραλύσεις διαφόρων ἄλλων ἐγκεφαλικῶν νεύρων, π. χ. τοῦ προσωπικοῦ κλπ. Βλάβαι τῶν βασικῶν γαγγλίων καὶ τῶν συνδετικῶν αὐτῶν νευρικῶν ὁδῶν, αἵτινες εἶναι γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα ἐξωπυραμιδικαὶ διαταραχαί. Αὗται ἐκδηλοῦνται εἴτε ὡς μυοκλονίαι, εἴτε ὡς χοριακαὶ κινήσεις, εἴτε ὡς ἀκινητικο-ὑπερτονικὸν σύνδρομον καθ' ὃ παρατηροῦνται τὰ ἑξῆς: διαρκὴς σύσπασις τῶν μυῶν τοῦ σώματος (ἰδίᾳ τοῦ αὐχένος, προσώπου, τῶν ἄνω καὶ κάτω ἄκρων)· ἡ κεφαλὴ εἶναι κεκλιμένη· τὸ πρόσωπον τυγχάνει ἀπαθές, ἄνευ ἐκφράσεως, σπανίως συγκλίνει τὰ βλέφαρα, προσηλοῖ τὸ βλέμμα αὐτοῦ ἐπὶ μακρὸν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σημείου, ἔλλειψις γέλωτος (μικρὸν μόνον μειδίαμα). Ἡ ὁμιλία τοῦ ἀσθενοῦς εἶναι βραδεῖα, μονότονος, σιγηλή, δυσκατάληπτος. Δὲν ἀνοίγει καλῶς τὸ στόμα. Ἡ μάσησις καὶ ἡ κατάποσις ἐπιτελοῦνται βραδύτατα καὶ ἐλλιπέστατα. Πολλάκις δὲ ῥέει ἄφθονος σίελος ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ. Ὁ αὐχὴν εὑρίσκεται σχεδὸν πάντοτε ἐν ἰσχυρᾷ συσπάσει, δι' ὃ ἀδυνατεῖ νὰ στρέψῃ τὴν κεφαλήν. Τὰ ἄνω ἢ τὰ κάτω ἢ καὶ ἀμφότερα τὰ ἄκρα παρουσιάζουσιν ἐπίσης διαρκῆ σύσπασιν τῶν μυῶν (δυσκινησίαν), τὸ πλεῖστον δὲ τῶν ἀσθενῶν καὶ τρόμον τῶν ἄκρων. Ἡ γραφὴ εἶναι μικρὰ καὶ δυσανάγνωστος. Κατὰ τὴν βάδισιν τὰ ἄνω ἄκρα παραμένουν ἀκίνητα καὶ εἶναι προσκεκολλημένα ἐπὶ τοῦ κορμοῦ. Ὁ ἀσθενὴς κρατεῖ τὴν κεφαλὴν κεκλιμένην πρὸς τὰ πρόσω, βαδίζει βραδύτατα καὶ κάμνει μικρὰ βήματα.

Ἐπειδὴ τὰ ἀνωτέρω συμπτώματα ὁμοιάζουν πρὸς τὴν νόσον τοῦ Πάρκινσον, ἡ κλινικὴ αὕτη μορφὴ καλεῖται *μετεγκεφαλιδιτικὸς παρκινσονισμός*. Ἐπίσης ἐμφανίζει ἡ νόσος αὕτη διαταραχὰς τῆς αἰσθητικότητος (πόνους εἰς διάφορα μέρη τοῦ σώματος κ. λ. π.), σιελόρροιαν ἀκατάπαυστον, ὑπερίδρωσιν κλπ. Ἐπίσης τροφικὰς διαταραχάς, παρέσεις διαφόρων μυῶν, αὔξησιν τῶν ἀντανακλάσεων μετὰ σημείου Babinski ἢ τοὐναντίον ἔλλειψιν τῶν ἀντανακλάσεων, διαταραχὰς ἐκ μέρους τῆς κύστεως καὶ τοῦ ὀρθοῦ (ἰσχουρίαν, δυσκοιλιότητα κλπ), ἀταξίαν, ἐπίμονον λύγγα, διαταραχὰς τῆς ἀναπνοῆς καὶ κυκλοφορίας, ψυχικὰς διαταραχάς. Παρατηρεῖται ἐπίσης διαταραχὴ τῆς βουλήσεως (ἐλάττωσις αὐτῆς καὶ δὴ τῶν ψυχικῶν ἐκείνων ὠθήσεων τῆς βουλήσεως, αἵτινες ὠθοῦσιν ἡμᾶς εἰς πᾶσαν πρᾶξιν)· σχεδὸν τελεία ἔλλειψις τῆς πρωτοβουλίας τῆς ψυχοκινητικότητος κλπ. Αἱ ψυχικαὶ αὗται διαταραχαὶ παρατηροῦνται κατὰ κανόνα εἰς τὴν παρκινσόνειον μορφήν. Ἐκτὸς ὅμως αὐτῶν παρατηροῦνται ἔστιν ὅτε ψυχικαὶ διαταραχαὶ κατὰ τὰς ὀξείας μορφὰς τῆς νόσου, καὶ δή, ἐρεθιστότης, παραληρήματα, σύγχυσις ἢ ἀπάθεια διανοητικὴ κλπ.

Μικροσκοπικῶς παρατηροῦνται ἐκφυλιστικαὶ καὶ φλεγμονώδεις ἀλλοιώσεις οὐχὶ πυώδους χαρακτῆρος, αἵτινες ἐνδιαφέρουσι κυρίως τὸν διάμεσον καὶ μέσον ἐγκέφαλον, πολὺ δὲ σπανίως δύνανται νὰ παρατηρηθῶσιν ἀλλοιώσεις καὶ εἰς ἄλλα σημεῖα τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ τῶν μηνίγγων.

***Θεραπεία*.** Εἰδικὸν φάρμακον κατὰ τῆς νόσου δὲν ὑπάρχει. Ἐν τούτοις ἐπιβάλλεται εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς θεραπευτικὴ ἀγωγή, καθ' ἣν τὴν πρώτην θέσιν κατέχουσι τὰ ἰωδιοῦχα καὶ δὴ κατὰ πρῶτον τὸ ἰωδιοῦχον νάτριον εἰς ἐνδοφλεβίους ἐνέσεις καὶ ποικίλαι ἰωδιοῦχοι συσκευασίαι, π. χ. Pregl, Neo-Riodine, Tiodin, Jodisan, Septo-iodine, Mirion κλπ. Εἶτα χρησιμοποιοῦνται ἡ οὐροτροπίνη, τὸ ἰτεϋλικὸν νάτριον, τὸ κακοδυλικὸν νάτριον, ἡ Trypaflavine κλπ. εἰς ἐνέσεις. Συμπτωματολογικῶς χορηγοῦνται ἡ ὑοσκιαμίνη, σκοπολαμίνη, ὑοσκίνη, ἀτροπίνη, στραμμώνιον, λουμινάλη, πιλοκαρπίνη κλπ. ἀναλόγως τῶν ἑκάστοτε συμπτωμάτων. Μετὰ τὴν παρέλευσιν τοῦ ὀξέος σταδίου τῆς νόσου ἓν ἐκ τῶν ἀρίστων θεραπευτικῶν μέσων τυγχάνει ἡ πυρετοθεραπεία καὶ δὴ ἐν συνδυασμῷ μετὰ τοῦ ἰωδιούχου νατρίου ἐνδοφλεβίως.

Γ. ΚΟΣΚΙΝΑΣ

ἐπιδημικότης,—*ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐπιδημικοῦ: «ἡ ἐπιδημικότης τοῦ τύφου δὲν ἀμφισβητεῖται»» δηλαδὴ δὲν ἀμφισβητεῖται κατὰ πόσον ὁ τῦφος εἶναι νόσος ἐπιδημική.

ἐπιδημιολογία (ἡ)· ἡ περιγραφὴ τοῦ τρόπου τῆς διαδόσεως τῶν ἐπιδημιῶν, τουτέστι τῶν λοιμωδῶν νόσων.

—*[Ὑγιειν.]* Ἡ σημασία αὐτῆς διὰ τὴν ὅλην ὑγιεινὴν εἶναι αὐτόχρημα τεραστία, διότι μόνον διὰ τῆς πλήρους καὶ ἐπακριβοῦς γνώσεως τοῦ τρόπου τῆς ἐμφανίσεως μιᾶς ἐπιδημίας, τοῦ γενεσιουργοῦ αὐτῆς αἰτίου, τῶν εὐνοούντων τὴν ἐξάπλωσιν αὐτῆς παραγόντων κλπ. εἶναι δυνατὴ ἡ λῆψις πάντων τῶν ἑκάστοτε ἐπιβαλλομένων μέτρων πρὸς καταπολέμησιν ἐκραγείσης ἐπιδημίας καὶ πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ ταύτης.

Διαιρεῖται ἡ ἐπιδημιολογία εἰς *εἰδικήν*, πραγματευομένην τὰ ἐπὶ τῶν ἀτόμων φαινόμενα ὡρισμένης μεταδοτικῆς νόσου, καὶ εἰς *γενικήν*, ἀντικείμενον τῆς ὁποίας εἶναι ἡ ἔρευνα περὶ τῶν νοσηρῶν παραγόντων τῶν ἐπιδημικῶν νόσων, ὁ καθορισμὸς τῆς σχέσεως καὶ τῆς ἐπιδράσεως, ἣν ἀσκοῦσι κατὰ τὴν γένεσιν καὶ διαδρομὴν μιᾶς ἐπιδημίας πλεῖστοι δευτερεύοντες παράγοντες καὶ ἡ ἐξακρίβωσις τῶν νόμων, οἱ ὁποῖοι διέπουσι γενικῶς τὴν διαδρομὴν τῶν ἐπιδημιῶν. Μελετᾷ δηλονότι ἡ γενικὴ ἐπιδημιολογία τὴν ἐν τῇ φύσει κυκλοφορίαν τῶν μικροβιακῶν παραγόντων, τὸν τρόπον τῆς μεταδόσεως αὐτῶν, τὰς πύλας εἰσόδου τῶν μικροβίων εἰς τὸν ζωικὸν ὀργανισμὸν καὶ τὰς ὁδοὺς ἀποβολῆς ἐκ τούτου. Ἐξετάζει ὡσαύτως τὰς βιολογικὰς ἰδιότητας τῶν παθογόνων μικροργανισμῶν, αἱ ὁποῖαι ἔχουσι σχέσιν πρὸς τὴν γένεσιν καὶ ἐπέκτασιν τῶν λοιμωδῶν νόσων, δηλαδὴ τὸν τρόπον τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν μικροβίων, τῆς ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης αὐτῶν, τῆς ἀντοχῆς αὐτῶν πρὸς τοὺς διαφόρους δυσμενεῖς ἐξωτερικοὺς παράγοντας (ὑψηλὴ θερμοκρασία, ξηρασία) κλπ. Πραγματεύεται ἐπίσης περὶ τῆς ἀτομικῆς διαθέσεως τῶν ἀνθρώπων πρὸς νόσησιν, ἤτοι περὶ τῶν σχέσεων τῆς ἡλικίας, τοῦ φύλου, τῆς φυλῆς, τῆς ἀνοσίας κλπ. πρὸς τὰς ἑκάστοτε ἐπιδημίας, καὶ τέλος ἐρευνᾷ τὰ χρονικῶς καὶ τοπικῶς συντελοῦντα ποικίλα αἴτια πρὸς ἐπέκτασιν τῶν ἐπιδημιῶν, δηλαδὴ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ὡρῶν τοῦ ἔτους, τοῦ κλίματος, τῶν πολέμων, τῶν σιτοδειῶν, τοῦ ἐπαγγέλματος, τῆς εἰς τὰ σχολεῖα φοιτήσεως, τῆς μεταξὺ τῶν διαφόρων χωρῶν ἐπικοινωνίας διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης καὶ τῶν κοινωνικῶν συνθηκῶν ἐν γένει, ὑφ' ἃς διαβιοῦσι τὰ ἄτομα.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται εὐχερῶς πόσον τεράστιον εἶναι τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐρεύνης τῆς ἐπιδημιολογίας. Τὸ ἔργον αὐτῆς διηυκολύνθη μεγάλως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀνακαλύψεως τῶν μικροβίων, ὡς γενεσιουργῶν αἰτίων τῶν λοιμωδῶν νόσων. Τοῦτο νοεῖται εὐκόλως, καθότι ἐφ' ὅσον τυγχάνει γνωστὸς ὁ αἰτιολογικὸς παράγων μιᾶς νόσου, εἶναι δυνατὸν νὰ μελετηθῇ καὶ ἐξακριβωθῇ εὐχερέστερον πειραματικῶς ὁ τρόπος τῆς μεταδόσεως τούτου, τῆς ἐπενεργείας αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ζωικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ τῆς εὐνοϊκῆς ἢ δυσμενοῦς ἐπιδράσεως διαφόρων δευτερευόντων παραγόντων ἐπὶ τὴν παθογόνον δρᾶσιν καὶ τὴν ζωὴν τοῦ μικροβίου. Πρωταρχικὸς ἄρα ὅρος πρὸς μελέτην πάσης ἐπιδημίας εἶναι ἡ πειραματικὴ ἐξακρίβωσις τοῦ παθογόνου αἰτίου τῆς σχετικῆς νόσου, ἄνευ τῆς ὑπάρξεως τοῦ ὁποίου εἶναι βεβαίως ἀδύνατος ἡ ἔκρηξις τῆς ἐπιδημίας. Ἀνήκουσι τὰ γενειτουργὰ αἴτια τῶν ἐπιδημιῶν εἰς πάσας τὰς γνωστὰς μικροβιακὰς τάξεις, τουτέστιν εἰς τοὺς σχιζομύκητας, τοὺς νηματομύκητας, τοὺς βλαστομύκητας, τὰ πρωτόζῳα, τὰ χλαμυδόζῳα, τοὺς διηθητοὺς ἰούς, τοὺς σκώληκας καὶ ἄλλα. Συναφὴς πρὸς ταῦτα εἶναι ὁ καθορισμὸς τοῦ τρόπου τῆς μεταδόσεως ἑκάστου μικροβίου. Ἡ γνῶσις αὕτη εἶναι κυριώδης διὰ τὴν καταπολέμησιν ἐκραγείσης τινὸς ἐπιδημίας καὶ τὴν ἀπὸ ταύτης προφύλαξιν τῶν ἀτόμων, διότι τὰ ἑκάστοτε ἐνδεικνυόμενα μέτρα εἶναι διάφορα, ἀναλόγως βεβαίως τοῦ εἴδους τοῦ μικροβιακοῦ παράγοντος, κυρίως ὅμως ἀναλόγως τοῦ τρόπου τῆς μεταδόσεως τούτου καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ μολύνσεως τῶν ἀτόμων. Ἐπὶ παραδείγματι, κατὰ τὴν ἔκρηξιν ἐπιδημίας τινὸς γρίππης τὰ λαμβανόμενα μέτρα ἀφορῶσι μόνον εἰς τὴν παρακώλυσιν τῆς εἰσόδου τοῦ εἰδικοῦ μικροβίου εἰς τὸν ὀργανισμὸν διὰ τῆς ἀναπνευστικῆς ὁδοῦ, διότι τοῦτο μεταδίδεται μόνον διὰ τοῦ ἀέρος, καὶ δὴ διὰ τῶν ὑπὸ τῶν ἀσθενῶν ἐκπεμπομένων μικροβιοβριθῶν σταγονιδίων κατὰ τὸν πταρμόν, βῆχα κλπ., ἅτινα χρησιμεύουσι τρόπον τινὰ ὡς φορεῖς τοῦ μικροβίου καὶ διὰ τῆς εἰσπνοῆς μεταβιβάζουσιν αὐτὸ εἰς ὑγιᾶ ἄτομα. Τοὐναντίον ὑπαρχούσης ἐπιδημίας τύφου, χολέρας κ. ἄ., πᾶσα ἡ προσοχὴ στρέφεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἀπολύμανσιν τοῦ ὕδατος, δι' οὗ ἡ προσβληθεῖσα πόλις ὑδρεύεται, καὶ τῶν ὑπὸ τῶν ἀσθενῶν ἀποβαλλομένων ἐκκριμάτων, δηλαδὴ οὔρων, κοπράνων κλπ.

Ἀπαραίτητον ἐπίσης συμπλήρωμα τῶν σχετιζομένων πρὸς τὴν μετάδοσιν τῶν μικροβίων γνώσεων εἶναι ὁ καθορισμὸς τῆς ὑπάρξεως ἢ μὴ ξενιστῶν, μέσῳ τῶν ὁποίων δύνανται νὰ μεταβιβασθῶσιν ἀπὸ ἀτόμου εἰς ἄτομον τὰ ἑκάστοτε μικρόβια. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὑπῆρξαν πραγματικῶς εὐεργετικαὶ διὰ τὴν κοινωνικὴν ὑγιεινὴν αἱ πρόοδοι τῆς ἐπιδημιολογίας, διότι δι' αὐτῶν κατέστη δυνατὴ σήμερον ἡ εὐχερὴς καὶ τελεσφόρος καταπολέμησις πλείστων ἐπιδημικῶν νοσημάτων, τῶν ὁποίων τὰ σχετικὰ μικρόβια μεταβιβάζονται τῇ μεσολαβήσει τοιούτων ξενιστῶν, οἵτινες, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἀνήκουσιν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐντόμων, ὡς π.χ. τὸ πλασμώδιον τῆς ἑλονοσίας τοῦ ἀνθρώπου, μεταβιβαζόμενον διὰ τοῦ ἀνωφελοῦς κώνωπος, τὸ γαμβεανὸν τρυπανόσωμα (παθογόνον αἴτιον τῆς ἀφρικανικῆς ληθαργίας ἢ νόσου τοῦ ὕπνου), διὰ τῆς γλωσσίνης τῆς προσακτριδοφόρου, τὸ βακτηρίδιον τῆς πανώλους διὰ τῶν ψύλλων, ὁ ἰὸς τοῦ ἐξανθηματικοῦ τύφου καὶ ἡ σπειροχαίτη τοῦ ὑποστρόφου πυρετοῦ διὰ τῶν φθειρῶν, τὸ ἄγνωστον μέχρι σήμερον μικρόβιον τοῦ δαγγείου διὰ τῆς στεγομυίας τῆς ταινιωτῆς καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἀλλ' ὅμως ἡ ἐπέκτασις καὶ ἡ διάρκεια ἐπιδημίας τινὸς ἐξαρτᾶται καὶ ἐκ πλείστων ἄλλων δευτερευόντων παραγόντων, ἡ μελέτη τῶν ὁποίων εἶναι ἐξ ἴσου σοβαρὰ καὶ ἀπαραίτητος διὰ τὴν ἐπιδημιολογίαν.

Οἱ παράγοντες οὗτοι εἶναι:

1) *Ἡ ἀτομικὴ διάθεσις* τῶν κατοίκων χώρας τινός, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐνσκήπτει ἐπιδημία τις. Νοοῦμεν δὲ λέγοντες ἀτομικὴν διάθεσιν τὸ σύνολον τῶν κατωτέρων ἰδιοτήτων τῶν ἀτόμων:

α) Τῆς *ἡλικίας*. Εἶναι οὕτως ἀποδεδειγμένον ὅτι πλεῖστα ἐπιδημικὰ νοσήματα, καὶ δὴ τὰ ὀξέα

Digitized by Google

ἐξανθηματικά, προσβάλλουσιν ἐκλεκτικῶς τὴν νεαρὰν ἡλικίαν, σπανιώτερον δὲ τοὺς ἐνήλικας, ὡς ἡ ἱλαρά, διφθερῖτις καὶ ἄλλα.

β) Τῆς φυλῆς. Οὕτω π.χ. ἐκ τῶν ἐρευνῶν τῆς ἐπιδημιολογίας ἔχει ἀποδειχθῆ ὅτι οἱ Νέγροι καὶ οἱ Ἰνδοὶ εἶναι μᾶλλον εὐπρόσβλητοι ὑπὸ τῆς εὐλογίας ἢ οἱ λευκοί. Τοὐναντίον διὰ τὴν ὀστρακιὰν καὶ διφθερίτιδα μᾶλλον εὐπαθεῖς εἶναι οἱ λευκοὶ παρὰ οἱ αὐτόχθονες κάτοικοι τῶν τροπικῶν χωρῶν.

γ) Τῆς ἀνοσίας τῶν ἀτόμων. Ἐνταῦθα ὁ λόγος ἀφορᾷ οὐχὶ τὴν φυσικὴν ἀνοσίαν ἔναντι νόσου τινός, ἥτις εἶναι ἰδίωμα ἐλαχίστων, δυστυχῶς, προνομιούχων φύσεων, διότι αὕτη οὐδένα δύναται νὰ διαδραματίσῃ ῥόλον, παρακωλύουσα τὴν ἐπέκτασιν ἐπιδημίας τινός. Σημασίαν μεγίστην ἐν τῇ ἐπιδημιολογίᾳ διὰ τὴν ἐπανεμφάνισιν κυρίως οἱασδήποτε ἐπιδημίας ἔχει ἡ ἐπίκτητος ἀνοσία, ἣν τυχὸν καταλίπουσιν ἐπιδημικαί τινες νόσοι μετὰ τὴν ἀποδρομὴν αὐτῶν, ἐξασφαλιζομένης οὕτω τῆς ἀποφυγῆς νέας νοσήσεως καὶ ἐν περιπτώσει ἔτι ἀναμολύνσεως. Παράδειγμα σαφὲς καὶ πρόσφατον ἔχομεν τὴν περυσινὴν ἐπιδημίαν τοῦ δαγγείου παρ' ἡμῖν, ἡ ὁποία καταλιποῦσα σχετικὴν ἀνοσίαν (ἀγνώστου εἰσέτι διαρκείας) ἐξησφάλισεν ἡμᾶς ἀπὸ νέας ἐπιδημικῆς προσβολῆς, ἂν καὶ πιθανὸν νὰ ὑπάρχωσι καὶ νύσσωσιν ἡμᾶς μεμολυσμέναι στεγόμυιαι.

2) *Αἱ ὧραι τοῦ ἔτους.* Ἔχει ἀποδειχθῆ ἐκ μακρῶν παρατηρήσεων ὅτι ὡρισμέναι ἐπιδημικαὶ νόσοι μαστίζουσι τοὺς ἀνθρώπους κυρίως κατὰ τὸ θέρος, ὡς π. χ. ὁ τῦφος, ἡ χολέρα καὶ ἄλλαι. Ὡσαύτως ἡ ἑτέρα ὁμὰς ἐπιδημικῶν νόσων, τῶν ὁποίων τὰ μικροβιακὰ αἴτια μεταβιβάζονται ἀπὸ ἀτόμου εἰς ἄτομον διὰ διαφόρων ξενιστῶν, κυρίως δὲ ἐντόμων, προσλαμβάνουσι τὴν μορφὴν ζωηρῶν ἢ μεγάλων ἐπιδημιῶν κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας, ὡς π. χ. οἱ ἑλειογενεῖς πυρετοί, ὁ δάγγειος κλπ. Ἀντιθέτως ἐν τῇ ἀκμῇ τοῦ χειμῶνος παρατηρεῖται πολλάκις μεγίστη αὔξησις τῆς συχνότητος τῶν ἐπιδημικῶν ἐξανθηματικῶν νόσων, ὡς τῆς ἱλαρᾶς, τῆς εὐλογίας καὶ τῶν τοιούτων. Τοῦτο δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἐκ τῆς λόγῳ τοῦ ψύχους μακροτέρας παραμονῆς τῶν ἀτόμων ἐν κλειστοῖς χώροις (καφενεῖα, κινηματογράφοι κτλ.) καὶ ἐκ τῆς παραμελήσεως τῆς περὶ τὴν καθαριότητα τοῦ σώματος καὶ τῶν ἐνδυμάτων φροντίδος.

3) *Τὸ κλῖμα.* Οὕτως οἱ κάτοικοι τῶν περὶ τὸ τροπικὸν κλῖμα εὑρισκομένων χωρῶν παρουσιάζουσι μείζονα νοσηρότητα καὶ θνησιμότητα ἐκ λοιμωδῶν νόσων. Συχνοτέρα δ' εἶναι ἡ εἰς τὰς χώρας ταύτας ἐμφάνισις ἐπιδημιῶν. Τὸ πολικὸν κλῖμα τοὐναντίον εἶναι κατὰ πολὺ ὑγιεινότερον, ἐλλειπόντων κατὰ τὸ πλεῖστον τῶν λοιμωδῶν νοσημάτων, τῶν ἑλειογενῶν πυρετῶν κτλ.

4) *Ἡ εἰς τὰ σχολεῖα φοίτησις τῶν παιδίων.* Εὐκόλως γίνεται νοητὸν ὅτι ἐν καιρῷ πλείστων ἐπιδημιῶν εὐνοεῖται μεγάλως ἡ ἐπέκτασις αὐτῶν διὰ τῆς εἰς τὰ σχολεῖα φοιτήσεως. Τοῦτο δέ, διότι λόγῳ τοῦ στενοτάτου συγχρωτισμοῦ μεταξὺ τῶν μαθητῶν διευκολύνεται ἡ εὐχερὴς μεταβίβασις τῶν μικροβίων ἀπὸ ἀτόμου εἰς ἄτομον, εἴτε ἐξ ἀμέσου καὶ ἐμμέσου ἐπαφῆς, εἴτε διὰ μεμολυσμένων ἐντόμων, ὡς φθειρῶν κλπ. Ἄριστον ἄρα εἶναι τὸ μέτρον τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς λειτουργίας τῶν σχολείων, ὡς λίαν συντελεστικὸν πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ κατὰ ὡρισμένων ἐπιδημιῶν ἀγῶνος, π. χ. κατὰ τῆς διφθερίτιδος, ἱλαρᾶς, ἐξανθηματικοῦ τύφου καὶ ἄλλων.

5) *Ἡ ἐμπόλεμος κατάστασις τῆς χώρας.* Τοῦτο εἶναι γνωστὸν ἐκ μακροτάτων παρατηρήσεων. Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἡ ἔννοια τοῦ πολέμου θεωρεῖται συνυφασμένη μετὰ τῶν ἐπιδημικῶν νόσων. Εἶναι δὲ πραγματικῶς τρομακτικαὶ αἱ ἐπελθοῦσαι καταστροφαὶ ἐκ τῆς ἐκρήξεως ἐπιδημιῶν πανώλους, χολέρας, ἐξανθηματικοῦ τύφου κτλ. κατὰ τὴν διάρκειαν διαφόρων πολέμων. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἐξήγησις τοῦ γεγονότος τούτου ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι καὶ ὁ ὑπὸ τὰ ὅπλα πληθυσμός, ἀλλὰ καὶ ὁ ἄμαχος, ὑπόκειται εὐχερέστερον εἰς νόσησιν λόγῳ τῶν δυσμενῶν συνθηκῶν διαβιώσεως (στερήσεις, σωματικὴ κόπωσις, παραμέλησις καθαριότητος κ. τ. λ.). Ἅπαξ δὲ ἐκραγείσης τῆς ἐπιδημίας, εἶναι δυσχερεστάτη ἡ καταπολέμησις αὐτῆς λόγῳ τῶν εἰδικῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἃς διατελεῖ οἱαδήποτε ἐμπόλεμος χώρα. Βεβαίως εἰς τὴν σύγχρονον ἡμῶν ἐποχὴν ἔχει κατὰ πολὺ βελτιωθῆ ἡ κατάστασις καὶ τὰ λαμβανόμενα προληπτικὰ καὶ κατασταλτικὰ μέτρα ὑπὸ τῶν ὑγιειονομικῶν ὑπηρεσιῶν παρακωλύουσι τὴν ἔκρηξιν ἢ τοὐλάχιστον τὴν μεγάλην ἐπέκτασιν ἐπιδημικῶν νόσων εἰς τοὺς στρατοὺς καὶ τοὺς μετόπισθεν πληθυσμούς. Ἀφ' ἧς ἐποχῆς μάλιστα ἐφηρμόσθη ὁ προφυλακτικὸς κατὰ τῆς πανώλους καὶ χολέρας ἐμβολιασμός, ἡ καταστρεπτικὴ ἐπέκτασις τῶν νόσων τούτων ἔχει περιορισθῆ εἰς τὸ ἐλάχιστον. Παράδειγμα καὶ ἡ κατὰ τὸν Ἑλληνοβουλγαρικὸν πόλεμον τῷ 1913 ἐκραγεῖσα παρ' ἡμῖν ἐπιδημία τῆς χολέρας, ἥτις κατεστάλη ταχύτατα, διότι, πλὴν τῆς λήψεως τῶν λοιπῶν ἐνδεικνυομένων μέτρων ἀπολυμάνσεως, ἀπομονώσεως κτλ., ἐφηρμόσθη ὑφ' ἡμῶν εὐρέως καὶ ὁ προφυλακτικὸς ἐμβολιασμός, ἐμβολιασθέντων 350 χιλιάδων κατοίκων καὶ 150 χιλιάδων στρατιωτῶν.

6) *Αἱ σιτοδεῖαι,* ὑφ' ὧν δύναται νὰ μαστίζεται χώρα τις, ὅτε λόγῳ τῆς ἐπικρατήσεως γενικῆς ἀθλιότητος τῶν κατοίκων (κατάπτωσις τοῦ ὀργανισμοῦ κτλ.) αἱ ἐπιδημικαὶ νόσοι εὑρίσκουσαι πρόσφορον τὸ ἔδαφος ἐπεκτείνονται τρομακτικῶς.

7) *Ἡ κοινωνικὴ ἀνάπτυξις καὶ ὀργάνωσις χώρας τινός,* σημαντικώτατον διαδραματίζουσα ῥόλον εἰς τὴν πρόληψιν καὶ καταπολέμησιν τῶν ἐπιδημικῶν νόσων. Δι' ἀπειρίας στατιστικῶν ἔχει ἀποδειχθῆ, ὅτι ὅσῳ ἀνεπτυγμένος τυγχάνει λαός τις, ὅσῳ αἱ ὑγειονομικαὶ αὐτοῦ ὑπηρεσίαι λειτουργοῦσι τελειότερον, ὅσῳ εἰς τὰ σχέσιν πρὸς τὴν ὑγιεινὴν ἔχοντα δημόσια ἔργα (ὕδρευσις, ὑπόνομοι, νοσοκομεῖα καὶ τὰ τοιαῦτα) ἀποδίδεται ἡ προσήκουσα προσοχή, ὅσῳ τέλος ἡ διαβίωσις τῶν κατοίκων εἶναι σύμφωνος πρὸς τὰ ὑγιεινὰ παραγγέλματα (ὑγιεινὴ τροφὴ καὶ κατοικία, τήρησις καθαριότητος, ἀποχὴ ἀπὸ καταχρήσεις παντοίας κτλ.), τόσῳ περιορίζεται ἡ γενικὴ νοσηρότης καὶ θνητότης, ἡ δ' ἔκρηξις ἐπιδημιῶν καθίσταται σπανιωτέρα καὶ ἡ καταπολέμησις αὐτῶν εὐχερεστέρα.

† Κ. Γ. ΣΑΒΒΑΣ

ἐπιδημιολογικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπιδημιολογίαν: «ἐπιδημιολογικὴ μελέτη».

ἐπιδημιολόγος (ὁ)· ὁ ἀσχολούμενος περὶ τὰς ἐπιδημίας, ὁ ἐρευνῶν τὰς ἐπιδημίας.

ἐπιδημιουργὸς (ὁ) *[Ἀρχ.].* Τίτλος τὸν ὁποῖον ἔφερον οἱ διοικητικοὶ ἄρχοντες, οἱ ὁποῖοι ἐπέμποντο ὑπὸ τῶν δωρικῶν πόλεων εἰς τὰς ἀποικίας των, ἵνα διοικοῦν αὐτὰς συμφώνως πρὸς τοὺς θεσμοὺς τῶν μητροπόλεων. Περὶ τῆς Κορίνθου γνωρίζομεν ὅτι ἔστελλε κατ' ἔτος ἕνα ἐπιδημιουργὸν εἰς τὴν ἐν Μακεδονίᾳ ἀποικίαν της Ποτίδαιαν, ἐκλεγόμενον διὰ κλήρου, ὁ ὁποῖος εἶχε καθῆκον νὰ ἐπιτηρῇ τοὺς ἐγχωρίους ἄρχοντας εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν νόμων τῆς μητροπόλεως καὶ νὰ λύῃ διάφορα πολιτικὰ καὶ δικαστικὰ ζητήματα. Ὁ θεσμὸς οὗτος ἦτο ἐν χρήσει καὶ παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις προκειμένου περὶ ἀρχόντων, οἱ ὁποῖοι ἐστέλλοντο ὡς προσωρινοὶ διοικηταὶ τῶν κληρουχιῶν καὶ ἐκαλοῦντο *ἐπίσκοποι.* Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

ἐπιδημῶ (*—έω*)· εὑρίσκομαι ἐν τῷ δήμῳ, ἐν τῇ πατρίδι μου, ἀντίθ. *ἀποδημῶ·* || φθάνω εἰς τὴν πατρίδα μου ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς, ἐκ τῆς ξένης: «ἐκ τῆς ἀποδημίας νῦν ἐπιδημήσας» *(ἀρχ.)·* || ξένος ὢν διαμένω ἔν τινι τόπῳ: «ἐπιδημεῖ εἰς τὴν πόλιν μας ὁ τάδε», «ἐπεδήμησεν ἐν Ἀθήναις δύο μῆνας».

ἐπιδιαιτησία (ἡ)· ἀνωτέρα διαιτησία, ἡ κρίσις καὶ ἡ ἀπόφασις τοῦ *ἐπιδιαιτητοῦ* (βλ. λ.).

ἐπιδιαιτητὴς (ὁ)· ὁ ἀνώτερος διαιτητής· ὁ ἐκλεγόμενος πρὸς ὁριστικὴν ἔκδοσιν ἀποφάσεως ἐν ἰσοψηφίᾳ τῶν διαιτητῶν.

— *[Πολ. Δικον.] Ἐπιδιαιτητὴς* λέγεται ὁ διαιτητής, ὅστις ἐκλέγεται ὑπὸ τῶν διαδίκων πρὸς ἄρσιν τῆς ἰσοψηφίας τῶν δικαζόντων διαιτητῶν. Ὁ ἐπιδιαιτητὴς δύναται νὰ διορισθῇ διὰ τοῦ περὶ *διαιτησίας* συνυποσχετικοῦ ἢ καὶ κατόπιν. Εἶναι δὲ ἀναγκαῖος ὁ διορισμός του καὶ ὅταν ἐν περιττῷ ἀριθμῷ καταρτισθῇ τὸ διαιτητικὸν δικαστήριον, διότι καὶ τότε δυνατὸν νὰ συμβῇ διχοψηφία. Ἐπὶ τῆς κατ' ἀνάγκην διαιτησίας τὸν ἐπιδιαιτητὴν διορίζει ὁ πρόεδρος τῶν πρωτοδικῶν. Προκειμένης ὅμως διαφορᾶς μεταξὺ συνεταίρων, ἐφ' ἧς ἐπίσης χωρεῖ ἡ ἀναγκαία διαιτησία, ὁ διορισμὸς τῶν ἐπιδιαιτητῶν—ἂν οὗτος δὲν διωρίσθη διὰ τοῦ συνυποσχετικοῦ—ἀνήκει ἐν περιπτώσει διχοψηφίας εἰς τοὺς διαιτητάς. Ἐν διαφωνίᾳ δὲ τῶν διαιτητῶν ὁ ἐπιδιαιτητὴς διορίζεται παρὰ τοῦ δικαστηρίου τῶν πρωτοδικῶν. Ὁ ἐπιδιαιτητὴς προσλαμβάνεται μόνον ἀφοῦ βεβαιωθῇ ἡ διχοψηφία καὶ μετ' αὐτοῦ συζητεῖται ἐκ νέου ἡ ὑπόθεσις. Ε. Ι. Μ.

ἐπιδιαιτητικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπιδιαιτησίαν. —Ἐπίρρ. ***ἐπιδιαιτητικῶς.***

ἐπιδιασκόπιον (τὸ) *[Φυσ.].* Εἶδος προβολέως ἀδιαφανῶν εἰκόνων ἢ ἀντικειμένων. Τὸ πρὸς προβολὴν ἀντικείμενον τοποθετεῖται ὁριζοντίως ἐπὶ τῆς βάσεως τοῦ ὀργάνου καὶ φωτίζεται ἰσχυρῶς ἐκ τῶν ἄνωθεν. Διὰ τοῦ ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους τοῦ ὀργάνου εὑρισκομένου φακοῦ σχηματίζεται τὸ εἴδωλον ἐπὶ τῆς ὀροφῆς τοῦ δωματίου, προβάλλεται ὅμως ἐπὶ πετάσματος τῇ βοηθείᾳ κεκλιμένου ἐπιπέδου κατόπτρου. ΑΝ. Δ.

ἐπιδίασπις (ἡ) (Epidiaspis) *[Ζῳολ.].* Γένος ἐντόμων τῆς τάξεως τῶν ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν κοκκοειδῶν (κοιν. *ψῶραι τῶν δένδρων*). Τὸ εἶδος *ἐπιδίασπις τῆς ἀπιδέας* (Epidiaspis pyricola) χαρακτηρίζεται ἀπὸ θήλεα ἀσπίδια μικρά, κυκλικά, φαιὰ καὶ ἄρρενα σπάνια ὑπόλευκα. Ἡ θήλεια εἶναι χρώματος πορφυροῦ. Τὰ θήλεα ἀσπίδια συσσωρεύονται τὸ ἓν ἐπὶ τοῦ ἄλλου καὶ σχηματίζουν ἐκτεταμένα στρώματα ἐπὶ τῶν κορμῶν καὶ τῶν κλάδων. Τὸ ἔντομον ἔχει 3 γενεὰς τὸ ἔτος, ὧν ἡ πρώτη ἐμφανίζεται τὸν Ἰούνιον.

— *[Φυτοπαθ.]* Ἡ ἐπιδίασπις προσβάλλει τὴν ἀπιδέαν, μηλέαν, ῥοδακινέαν, δαμασκηνέαν, κερασέαν καὶ τὴν ἐλαίαν, προκαλοῦσα τὸν μαρασμὸν αὐτῶν. Ἐνδείκνυται ὁ ψεκασμὸς κατὰ τὸ θέρος διὰ διαλύσεως θειασβεστίου 5—6%. Ε. Ν. Ε.

ἐπιδιδυμὶς (ἡ) *[Ἀνατομ.].* Στενὸν μηνοειδὲς σῶμα, οὗ τὸ κοῖλον ἐφαρμόζεται ἐπὶ τοῦ ἄνω ἄκρου τοῦ ὄρχεως καὶ κατὰ μῆκος τοῦ ὀπισθίου χείλους αὐτοῦ, ἔχον μῆκος μὲν 5 ἑκμ., πλάτος δὲ 12 χλμ. καὶ πάχος 5 χλμ., διαιρούμενον δὲ εἰς κεφαλήν, σῶμα καὶ οὐράν. Ἡ ἐπιδιδυμὶς παριστᾷ ἄθροισμα ἐκφορητικῶν πόρων, συναπτόντων τὸν ἰδίως ὄρχιν μετὰ τοῦ ὀρχικοῦ ἢ σπερματικοῦ πόρου. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

ἐπιδιδυμῖτις (ἡ) *['Ιατρ.]* Ὀξεῖα ἢ χρονία φλεγμονὴ τῶν *ἐπιδιδυμίδων* (βλ. *βλεννόρροια,* τ. Ζ', σ. 425 β').

ἐπιδίδω καὶ ***ἐπιδίδωμι,*** ἀόρ. *ἐπέδωσα* καὶ *ἐπέδωκα—ἐπεδόθην,* παθ. μετχ. *ἐπιδεδομένος·* δίδω εἰς χεῖράς τινος, ἐγχειρίζω: «μοῦ ἐπέδωσε μίαν ἐπιστολήν»· «ὁ πρεσβευτὴς ἐπέδωκε τὰ διαπιστευτήριά του»· || νομ. κοινοποιῶ ἐπισήμως: «ἐπεδόθη διὰ δικαστικοῦ κλητῆρος»· || ἀμετ. αὐξάνω, προκόπτω, προοδεύω: «ἡ καλλιέργεια τῆς ἀμπέλου ἐπέδωκε σφόδρα», «ἡ βαμβακοφυτεία δὲν ἐπέδωκε σπουδαίως»· || μέσ. *ἐπιδίδομαι·* ἀσχολοῦμαι ἀποκλειστικῶς, καταγίνομαι μετ' ἐπιμονῆς: «ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐμπόριον,—εἰς τὴν βιομηχανίαν, — εἰς τὴν πολιτικήν»· || ***ἐπιδότω·*** δεύτερον ἑν. πρόσωπ. τῆς προστακτικῆς τοῦ ἀορ. *ἐπέδωκα·* ἂς ἐπιδώσῃ, ὀφείλει νὰ ἐπιδώσῃ: φρ. «πᾶς ἁρμόδιος δικαστικὸς κλητὴρ ἐπιδότω τὴν παροῦσαν κλπ.».

—*[Ναυτ.]* Ὁ ὅρος *ἐπιδίδω* (κοιν. *ποδίζω* ἢ *πάω χυτά,* γαλλ. arriver ἢ laisser porter, ἀγγλ. to bear up ἢ to bear away, Ναυτ. ὀνομ. ἄρθρ. 876) σημαίνει ἐγκαταλείπω τὴν πλαγιοδρομίαν ἀπομακρύνων τὴν πρῷράν μου ἀπὸ τὴν εὐθεῖαν τοῦ ἀνέμου. Σχετικὸν κέλευμα «*ἐπίδος!*» (κοιν. «*ἔλα πόρτζα*», «*ἔλα χυτά*»).—Ἐπὶ ἀνέμου, συνώνυμον πρὸς τὸ *ἐπακμάζω* (βλ. λ.).

ἐπιδικάζω· ἀναγνωρίζω (διὰ δικαστικῆς ἰδίως ἀποφάσεως) δικαίωμά τινος ἢ ἀπαίτησιν: «τὸ πρωτοδικεῖον μοῦ ἐπεδίκασε χιλίας δραχμὰς ὡς ἀποζημίωσιν».

ἐπιδικασία (ἡ) *[Ἀρχ.]·* βλ. λ. *γάμος* (τ. Η', σ. 127 γ').

ἐπιδίκασις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιδικάζειν, ἡ δι' ἀποφάσεως ἀναγνώρισις δικαιώματος.

ἐπίδικος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐφ' οὗ δύναταί τις νὰ ἀμφισβητήσῃ δικαίωμα· || ὁ παραδεδομένος εἰς τὴν κρίσιν τοῦ δικαστηρίου, ὁ ὑπὸ τὴν κρίσιν τοῦ δικαστηρίου εὑρισκόμενος: «ἐπίδικον κτῆμα».

—*[Ἀττ. Δίκ.] Ἐπίδικος* ἐλέγετο ὁ «κλῆρος» ὅταν ἀποθανόντος τοῦ κληρονομουμένου ἄνευ ἀναγκαίων κληρονόμων ἠγείρετο ἀμφισβήτησις ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου («ἐπιδικασία κλήρου») μεταξὺ τῶν συγγενῶν πρὸς ἀναγνώρισιν τοῦ ἐπικρατεστέρου δικαιώματος ἑνὸς τούτων πρὸς ἀπόκτησιν αὐτοῦ. Ὡσαύτως ἐὰν ὁ ἀποθανὼν κατέλιπε μόνον θυγατέρα «ἐπίκληρον», αὕτη καθίστατο τρόπον τινὰ *ἐπίδικος,* ἠμφισβητεῖτο δηλαδὴ ὑπὸ τῶν συγγενῶν τοῦ ἀποθανόντος, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ πλησιέστερος ἐλάμβανεν αὐτὴν ὡς σύζυγον, ἑπομένως καὶ τὸν κλῆρον. Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς συζητήσεως προσεκαλοῦντο ὑπὸ τοῦ κήρυκος πάντες ὅσοι εἴτε λόγῳ συγγενείας ἢ διαθήκης ἐθεώρουν ὅτι ἐδικαιοῦντο νὰ καταλάβωσι τὴν κληρονομίαν: «εἴ τις ἀμφισβητεῖν καὶ παρακαταβάλλειν βούλεται τοῦ κλήρου τοῦ δεῖνος ἢ κατὰ γένος κατὰ διαθήκην». Καὶ ἐὰν εἷς μόνον παρουσιάζετο ἐπεδικάζετο εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου ἡ κληρονομία. Ἐὰν ὅμως ἐνεφανίζοντο πλειότεροι προβάλλοντες δικαιώματα, ἐχώρει ἡ «διαδικασία τοῦ κλήρου». Ἡ ἐκδιδομένη ἀπόφασις ὅμως, ἡ ἐπιδικάζουσα τὸν κλῆρον, καθίστατο ἰσχυρὰ μετὰ 5 ἔτη, διότι ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἔχων ἐπικρατέστερα δικαιώματα ἠδύνατο νὰ ἐναγάγῃ διὰ τακτικῆς ἀγωγῆς τὸν εἰς ὃν ἐπεδικάσθη ἡ κληρονομία καὶ τὴν διεκδικήσῃ. «Ἐὰν δὲ ἐπιδεδικασμένου ἀμφισβητῇ τοῦ κλήρου προσκαλεῖσθαι πρὸς τὸν ἄρχοντα, καθάπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων δικῶν» (*Δημοσθ.* Μακαρτ. 157). Βλ. καὶ λ. *γάμος* τ. Η', σ. 127 γ'. Μ. Π. ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ

— ***ἐπίδικον πρᾶγμα*** *[Πολ. Δικ.].* Ἡ ἐπίδοσις τῆς ἀγωγῆς ἔχει πλὴν τῶν ἄλλων συνεπειῶν καὶ τὴν ἑξῆς: ὅτι καθιστᾷ ἐπίδικον τὸ ἀντικείμενον τῆς διαφορᾶς, ἀπαγορευομένης ἐπ' αὐτοῦ, συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 156 § 3 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας «πάσης καινοτομίας ἢ μεταβολῆς», ἤτοι ἀπαγορευομένης τῆς ὁλικῆς ἐπὶ τοῦ πράγματος ἐνεργείας τῆς μεταβαλλούσης τὴν οὐσίαν ἢ τὴν χρῆσιν αὐτοῦ. Ὁ παρὰ τὴν ἀπαγόρευσιν ἐνεργήσας τοιαύτας μεταβολὰς ὑποχρεοῦται εἰς ἀποζημίωσιν. Ε. Ι. Μ.

Digitized by Google

ἐπιδιμερής (ὁ, ἡ), —ές (τό)· (ἀρχ.) ὁ περιλαμβάνων 1 σὺν $^2/_3$.

—**ἐπιδιμερὴς λόγος**. Ὁ ἀριθμητικὸς καὶ ἁρμονικὸς λόγος, ὃν ἔχει πρὸς τὸ μῆκος τῆς ὅλης χορδῆς ἡ ἐν τῇ φυσικῇ κλίμακι τῆς βυζαντινῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς καὶ τῆς δημώδους ἑλληνικῆς παραγομένη τελεία συμφωνία (δι τῆς ὑπάτης, βου τῆς μέσης) ὡς 5 πρὸς 3. Ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ μουσικὴ ἐστερεῖτο τῆς συμφωνίας ταύτης.
Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

Ἐπίδιοι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Κάτοικοι χώρας τῆς Καληδονίας, οἰκοῦντες μεταξὺ τῆς χώρας τῶν Δαμνονίων καὶ τῆς τῶν Κερούων, ἀνατολικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Ἐπιδίου (*Πτολεμ.* Β, γ, 11), δηλαδὴ οἱ τότε κάτοικοι τῆς συγχρόνου χερσονήσου *Καντάϋα* (βλ. λ. *Ἐπίδιον*).
Σ. Ε. Λ.

Ἐπίδιον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*.—1) Νῆσος τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς *Καληδονίας* (τῆς συγχρόνου σκωτικῆς χερσονήσου *Καντάϋα*), ἐγγὺς καὶ βορείως τῆς μεγαλονήσου Ἰουερνίας (τῆς τανῦν Ἰρλανδίας) ἀναφερομένη ὑπὸ Πτολεμαίου (Β, β, 11). Εἶναι ἡ σύγχρονος νῆσος *Ἴζλεϋ* (Islay· ἡ ΝΔ αὐτῆς ἐσχατιά, νησὶς Ὄβερση: πλάτ. 55°40′ ½ Β, μῆκ. 6°30′ ¼ Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 2: The British islands καὶ 1824a: East coasts of Ireland) 23 μίλ. βορείως τῆς Ἰρλανδίας.—2) Ἀκρωτήριον Ἀλουΐωνος νήσου βρεττανικῆς ἐπὶ τοῦ *Δουηκαληδονίου* ὠκεανοῦ (*Πτολεμ.* Β, γ, 1). Πιστεύεται ὅτι εἶναι τὸ σύγχρονον ἀκρωτήριον *Μιοὺλλ ὄφ Καντάϋα* (Mull of Cantyre, πλάτ. 55°18′ ⅔ Β, μῆκ. 5°48′ ¼ Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. οἱ προμνησθέντες), νοτία ἄκρα τῆς ὁμωνύμου (Cantyre) ἐπιμηκεστάτης σκωτικῆς χερσονήσου τῆς κομητείας Ἀρτζυλσάϊα (Argyllshire).
Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἐπιδιορθῶ καὶ **ἐπιδιορθώνω**· ἀόρ. *ἐπιδιώρθωσα —ἐπιδιωρθώθην*, παρακ. παθ. μετχ. *ἐπιδιωρθωμένος*· διορθώνω τι φθαρέν, ἐπισκευάζω: «ἐπιδιορθώνω τὰ ὑποδήματά μου,—τὴν οἰκίαν μου»· ‖ συμπληρῶ ἐλλείψεις, ἐπεξεργάζομαι.

ἐπιδιόρθωμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐπιδιορθώνειν: «ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ κάποιο ἐπιδιόρθωμα».

ἐπιδιόρθωσις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐπιδιορθώνειν, ἐπισκευή, συμπλήρωσις: «ἔχει ἀνάγκην πολλῶν ἐπιδιορθώσεων».

—*[Συντακτ.]*. Καλεῖται *ἐπιδιόρθωσις* τὸ σχῆμα τοῦ λόγου, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ ὁμιλῶν εὐθὺς μετά τινα ἔκφρασιν διορθώνει αὐτήν, τουτέστι τὴν συμπληρώνει ἢ τὴν διατυπώνει ὀρθότερον καὶ ἀκριβέστερον. Ἡ ἐπιδιόρθωσις εἰσάγεται συνήθως διὰ τοῦ «μᾶλλον δὲ» καὶ παρ' ἡμῖν διὰ τοῦ «ἢ μᾶλλον....» «ἢ καλύτερα....» «ἢ γιὰ νὰ μιλήσω καλύτερα...» κλπ. Οὕτω: «... ὀψὲ γάρ ποτε· ὀψὲ λέγω; χθὲς μὲν οὖν καὶ πρώην», «... ὡς ἔστι τῶν αἰσχρῶν, μᾶλλον δὲ τῶν αἰσχίστων κ. λ.», «ἔκαμε μιὰ ἐπιπολαιότητα, ἤ, γιὰ νὰ μιλήσω καλύτερα, μιὰ ἀνοησία» κ. λ.
Γ. Π. Α.

ἐπιδιορθωτὴς (ὁ)· ὁ ἐκτελῶν τὰς ἐπιδιορθώσεις, ἐπισκευαστής, διορθωτής.

ἐπιδιορθωτικός, —ή —όν· ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπιδιόρθωσιν· ‖ *ἐπιδιορθωτικὰ* (τὰ) ὡς οὐσ., ἡ ἀμοιβή, ἡ δαπάνη τῆς ἐπιδιορθώσεως.

ἐπιδιορίζω· ὁρίζω, προσδιορίζω.

ἐπιδιορισμὸς (ὁ)· ὁρισμός, προσδιορισμός.

—*[Λογ.]* Εἰς τὴν Λογικὴν *ἐπιδιορισμὸς* (determinatio) λέγεται ὁ περιορισμὸς τοῦ πλάτους μιᾶς ἐννοίας διὰ προσθήκης περισσοτέρων γνωρισμάτων, ἐξ ἧς αὐξάνει τὸ βάθος αὐτῆς, ἡ πρόοδος ἀπὸ γενικωτέρων εἰς μερικωτέρας ἐννοίας, π.χ. ἀπὸ τοῦ γένους εἰς τὸ εἶδος. Ὁ Ἀριστοτέλης τὸν ὀνομάζει *πρόσθεσιν*. Γενικώτερον ἐπιδιορισμὸς εἶναι κάθε στενότερος καθορισμὸς ἐννοίας, κάθε προσθήκη νέων κατηγορημάτων, ἅτινα δύνανται νὰ χρησιμεύσουν πρὸς καλυτέραν διάκρισιν αὐτῆς ἀπὸ πάσης ἄλλης, εἴτε γενικωτέρας, εἴτε τῆς αὐτῆς τάξεως, π.χ. ἑνὸς εἴδους ἀπὸ ἑνὸς ἄλλου. Κατὰ τὸν Κάντιον ὁ ἐπιδιορισμὸς εἶναι ἡ θέσις ἑνὸς κατηγορήματος ἡ συνυπακούουσα τὴν ἄρσιν τοῦ ἀντιθέτου του. Ὁ Chr. Wolff χωρίζει τοὺς δυνατοὺς ἐπιδιορισμοὺς εἰς: determinationes genericae (γένους), specificae (εἴδους) καὶ singulares (ἀτομικούς), ἀπὸ ἄλλης δὲ ἀπόψεως εἰς κοινοὺς (communes), ἰδίους (propriae) καὶ ἀριθμητικοὺς (numericae). Ὁ Fries παρατηρεῖ ὅτι ὁ ἐπιδιορισμὸς εἶναι ἡ λογικὴ σύνθεσις, ἥτις σχηματίζει μερικωτέρας ἐννοίας διὰ συνδυασμοῦ γενικωτέρων. Ἀντίθετος τοῦ ἐπιδιορισμοῦ λογικὴ ἐργασία εἶναι ἡ ἀφαίρεσις. Εἰς τὴν ἄλγεβραν τῆς λογικῆς (βλ. *Couturat*: L'algèbre de la logique) ὁ ἐπιδιορισμὸς σημειώνεται διὰ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ, πολλοὶ ὅμως προτιμοῦν τὸν παλαιὸν ὅρον determinatio. Ὁ Wundt διακρίνει ἐσωτερικὸν καὶ ἐξωτερικὸν ἐπιδιορισμόν.
Ε. Λ.

Ἐπίδιος. Ρωμαῖος ῥήτωρ ἀκμάσας κατὰ τὸν Α' μ. Χ. αἰῶνα. Ἐκ τῶν ῥητορικῶν του λόγων οὐδεὶς διεσώθη, δὲν ἔχομεν δὲ περὶ αὐτοῦ πολλὰς μαρτυρίας πλὴν τοῦ Σουητωνίου, ὁ ὁποῖος τὸν κατηγορεῖ ὡς κακεντρεχῆ καὶ συκοφάντην. Ὁ Ἐπίδιος παρὰ ταῦτα φαίνεται ὅτι εἶχε μεγάλην φήμην κατὰ τὴν ἐποχήν του καὶ διετέλεσε διδάσκαλος τῆς ῥητορικῆς τοῦ Μάρκου Ἀντωνίου καὶ τοῦ Αὐγούστου.
Ν. Α.

ἐπιδίφριος (ὁ)· ὁ ἐπὶ δίφρου, ἅρματος: «ἐπιδίφρια δῶρα» (Ὀδυσ. Ο 51,75)· ‖ ὁ ἁμαξηλάτης καὶ παρὰ Βυζαντινοῖς καὶ Ρωμαίοις ὁ χυδαῖος, ὁ ἀγενής· ‖ καθιστικός: «ἐπιδίφριος τέχνη», καθιστικὸν ἐπάγγελμα, «ἐπιδίφριος ἰατρός» (sellularius), ὁ ἐργαζόμενος ἐν τῷ ἀσκληπιείῳ μόνον, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν περιοδεύοντα ἰατρὸν (periodentes, circu ator)· ‖ «ἐπιδίφριος ἀγορανόμος» (ἀπόδοσις τοῦ λατινικοῦ ὅρου aedilis curulis, σημαίνοντος ἀξίωμα βοηθῶν τῶν δημάρχων, οἱ ὁποῖοι ἐπεμελοῦντο τῶν ἱερῶν, τῶν δημοσίων τύπων καὶ τῶν κατὰ τὴν ἀγοράν· βλ. λ. *ἀγορανόμοι*).

ἐπιδιώκω, ἀόρ. *ἐπεδίωξα — ἐπεδιώχθην*· τρέχω ὄπισθέν τινος, καταδιώκω (ἀρχ.)· ‖ διώκω, ἀποβλέπω εἴς τι, προσπαθῶ νὰ ἀποκτήσω: «ἐπιδιώκει νὰ γίνῃ βουλευτής», «πᾶν ὅ,τι ἐπεδίωξε τὸ ἐπέτυχε».

ἐπιδίωξις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιδιώκειν, προσπάθεια πρὸς ἀπόκτησίν τινος: «ἐπιδίωξις ὑψηλῶν θέσεων».

— **ἐπιδίωξις πλοίου** (droit de suite) *[Ναυτ. Δίκ.]*. Ἡ παρεχομένη εἰς τὸν προνομιοῦχον ἢ ἐνυπόθηκον ἐπὶ τοῦ πλοίου δανειστὴν ἐξουσία νὰ κατάσχῃ τὸ πλοῖον πρὸς εἴσπραξιν τῆς ἀπαιτήσεώς του, καίτοι τοῦτο μετεβιβάσθη παρὰ τοῦ ὀφειλέτου εἰς τρίτον τινὰ (Ἐμπ. νόμου ἄρθ. 241 καὶ 254). Εἰς τὸ δικαίωμα τοῦτο ὑπόκειται ἐξαιρετικῶς τὸ πλοῖον, καίτοι πρᾶγμα κινητόν, ἐνῷ γενικῶς τὰ κινητά, χάριν τῆς ταχείας καὶ ἐλευθέρας κυκλοφορίας, ἀπαλλάσσονται τῶν χρεῶν τοῦ ὀφειλέτου ἀπὸ τῆς ὑπὸ τοῦ τούτου μεταβιβάσεως εἰς τρίτους. Ἡ μεταβίβασις τοῦ πλοίου ἀπὸ τοῦ ὀφειλέτου εἰς τὸν τρίτον γενομένη διὰ δημοσίου πλειστηριασμοῦ ἀποσβένει τὸ προνόμιον τοῦ δανειστοῦ, ἐπομένως καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἐπιδιώξεως: ὁ δανειστὴς περιορίζεται εἰς τὸ νὰ ἱκανοποιηθῇ ἐκ τοῦ ἐκπλειστηριάσματος. Ἐπὶ ἑκουσίας ὅμως ἐκποιήσεως πλοίου ἀποσβέννυται μετὰ παρέλευσιν τριμήνου ἀπὸ τῆς καταχωρίσεως τῆς ἐκποιήσεως εἰς τὸ οἰκεῖον νηολόγιον, ἐκτὸς ἐὰν ὁ προνομιοῦχος πιστωτὴς πρὸ τῆς παρελεύσεως τοῦ τριμήνου ἐζήτησε δι' ἀγωγῆς ἐγειρομένης κατὰ τοῦ τρίτου διακατόχου τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ προνομίου του καὶ τὴν εἰς αὐτὸν παράδοσιν τοῦ πλοίου (ἄρθ. 241). Ἀνάγκην ἐγέρσεως ἀγωγῆς ἔχει ὁ προνομιοῦχος δανειστὴς ὁ μὴ ἐφωδιασμένος μὲ τίτλον ἐκτελεστικὸν κατὰ τοῦ ὀφειλέτου, ὁ ἔχων ὅμως τοιοῦτον προβαίνει ἐντὸς τοῦ τριμήνου εἰς ἀναγκαστικὴν κατάσχεσιν τοῦ πλοίου, καίτοι εὑρισκομένου παρὰ τῷ τρίτῳ διακατόχῳ.
Π. ΠΑΠΑΦΩΤΕΙΝΟΣ

ἐπιδοκιμάζω, ἀόρ. *ἐπεδοκίμασα—ἐπεδοκιμάσθην*· ἐπικροτῶ, ἀποδέχομαι, ἐγκρίνω, ἀντίθ. *ἀποδοκιμάζω*: «δὲν ἐπιδοκιμάζω τὰς τοιαύτας ἐνεργείας», «ἡ πρᾶξίς του ἐπεδοκιμάσθη ὑφ' ἁπάντων».

ἐπιδοκιμασία (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιδοκιμάζειν, ἀποδοχή, ἔγκρισις τῶν γενομένων, ἀντίθ. *ἀποδοκιμασία*: «ἡ πολιτική του ἔτυχε τῆς ἐπιδοκιμασίας τοῦ λαοῦ».

ἐπιδοκιμαστικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς ἐπιδοκιμασίαν, ὁ ἐπιδοκιμάζων, ἐγκριτικός: «ἐπιδοκιμαστικὸν πνεῦμα», «ἐπιδοκιμαστικὸς θόρυβος». —Ἐπίρρ. ***ἐπιδοκιμαστικῶς***.

ἐπίδομα (τό)· τὸ ἐπιδιδόμενον, ἡ προσθέτως διδομένη ἀμοιβή, ἐπίμετρον: «πλὴν τοῦ μισθοῦ λαμβάνει καὶ ἐπίδομα»· ‖ ἔκτακτον χρηματικὸν βοήθημα: «παροχὴ ἐπιδόματος εἰς τοὺς πλημμυροπαθεῖς».

—*[Δημ. Λογιστ.]* Καλεῖται ἐπίδομα δημοσίων ὑπαλλήλων ἡ πρόσθετος ἐπιχορήγησις, ἡ χορηγουμένη εἰς τὰς ὑπὸ τῶν νόμων καθοριζομένας εἰδικὰς περιπτώσεις καὶ εἰδικὰς κατηγορίας ὑπαλλήλων, καθοριζομένη δὲ εἴτε εἰς ποσοστὸν ἐπὶ τοῦ μισθοῦ, εἴτε εἰς ὡρισμένον ποσὸν καθ' ἡμέραν, μῆνα, ἢ τριμηνίαν, ὁπότε, ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει, τὸ ἐπίδομα χαρακτηρίζεται ὡς πάγιον. Οὕτω λόγου χάριν εἰς τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους, τοὺς ὑπηρετοῦντας εἰς τὰς παραμεθορίους πόλεις, χορηγεῖται ἐπίδομα 10% ἐπὶ τοῦ μισθοῦ των. Ὁμοίως εἰς τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους ὡρισμένων πολιτικῶν ὑπουργείων καὶ ὑπηρεσιῶν χορηγεῖται ἐπίδομα ἴσον πρὸς τὰ $^3/_{16}$ τοῦ μηνιαίου μισθοῦ των. Ἐπίσης εἰς τοὺς δικαστὰς ἐχορηγήθη ἐπίδομα λόγῳ ἐνοικίου, ἀναλόγως τῆς πόλεως ἔνθα ὑπηρετοῦσι καὶ τῆς οἰκογενειακῆς των καταστάσεως. Τὰ ἐπιδόματα ταῦτα ἀποτελοῦσιν ἀναγκαῖον παρακολούθημα τοῦ μισθοῦ καὶ ἐχορηγήθησαν κυρίως πρὸς ἐπαύξησιν αὐτοῦ, δὲν ὑπολογίζονται ὅμως κατὰ τὴν ἀπονομὴν τῆς κεκανονισμένης συντάξεως εἰς τοὺς ἀποχωροῦντας τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας ὑπαλλήλους.

Πάγιον ἐπίδομα, δηλαδὴ καθωρισμένον ἀνὰ ὡρισμένην χρονικὴν περίοδον, χορηγεῖται ἐπίσης εἰς ὅλους τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ των λόγῳ γραφικῆς ὕλης (κατὰ τριμηνίαν). Ἐπίσης εἰς ὡρισμένας κατηγορίας περιφερειακῶν δημοσίων ὑπαλλήλων χορηγεῖται ἐπίδομα μηνιαῖον λόγῳ θερμάνσεως καὶ λόγῳ ἐνοικίου. Εἰς τοὺς ἐκτὸς τῆς ἕδρας τοῦ ταμείου τοποθετουμένους δημοσίους εἰσπράκτορας πρὸς εἴσπραξιν ἐσόδων τοῦ δημοσίου χορηγεῖται πάγιον ἡμερήσιον ἐπίδομα ἐκ δραχ. 10 λόγῳ ὁδοιπορικῶν ἐξόδων καὶ ἀποζημιώσεως. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας τὸ ἐπίδομα παρέχεται εἰς τοὺς δημοσίους τούτους ὑπαλλήλους διὰ νὰ θεραπεύσωσιν οὐχὶ ἀτομικὰς ἀνάγκας, ἀλλ' ἀνάγκας τοῦ δημοσίου. Εἰδικῶς εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς χορηγοῦνται διάφορα ἐπιδόματα, ὡς π. χ. τὸ ἐπίδομα οἰκογενείας, χορηγούμενον μόνον εἰς τοὺς ἐγγάμους τοιούτους διὰ τὴν σύζυγον καὶ τὰ τέκνα, τὸ ἐπίδομα εἰδικότητος, χορηγούμενον εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς τοὺς ἀνήκοντας εἰς εἰδικοὺς τεχνικοὺς κλάδους, ὡς ἀεροπόρους, χαρτογράφους, στρατιωτικοὺς μηχανικούς, στρατιωτικοὺς μουσικοὺς κλπ., τὸ ἐπίδομα χρόνου ὑπηρεσίας, χορηγούμενον εἰς τοὺς παραμένοντας εἰς τῷ αὐτῷ βαθμῷ πέραν μιᾶς τριετίας ἀξιωματικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς ὑπαλλήλους, τὸ ἐπίδομα παραμεθορίου ζώνης, χορηγούμενον εἰς τοὺς παραμένοντας ἐν εἰρήνῃ εἰς παραμεθορίους φρουράς, τὸ ἐπίδομα ἐξόδων παραστάσεως βαθμοῦ καὶ θέσεως, χορηγούμενον μόνον εἰς τοὺς ἀνωτάτους ἀξιωματικούς, διοικητὰς σωμάτων στρατοῦ, μεραρχιῶν ἢ ἰσοδυνάμων σχηματισμῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Β. Λαμπρινάκη*, Ὀργάνωσις Οἰκονομικῶν Ὑπηρεσιῶν Στρατοῦ καὶ Στρατιωτικὸν Λογιστικὸν (1925, σελ. 85—90.
Β. ΛΑΜΠΡΙΝΑΚΗΣ

ἐπιδομὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐπιδέμειν*· δομὴ κειμένη καὶ βασιζομένη ἐπὶ ἄλλης ἢ ἐπὶ θεμελίων.

—*[Σιδηροδρομ.]* Καλεῖται *ἐπιδομὴ* εἰς τὴν σιδηροδρομικὴν τὸ σύνολον τῶν τεχνικῶν ἔργων τῶν ἐκτελουμένων ἐπὶ τοῦ θεμελίου τῆς σιδηροδρομικῆς ὁδοῦ, δηλαδὴ αἱ τροχιαὶ καὶ τὰ σχετικὰ πρὸς αὐτάς. Ἀποτελεῖται δὲ κατὰ σειρὰν ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω: 1) ἐκ τῆς κοίτης τῶν τροχιῶν, ἥτις σκοπεῖ τὴν ὅσον τὸ δυνατὸν ὁμοιόμορφον μεταβίβασιν τῶν πιέσεων καὶ τῶν κρούσεων εἰς τὴν ὑποδομήν· 2) ἐκ τῶν διαπήγων ἢ ἀμφιδετῶν (κοιν. *τραβέρσαι*), οἱ ὁποῖοι χρησιμεύουν διὰ τὴν στήριξιν τῶν τροχιῶν· 3) ἐκ τῶν τροχιῶν· 4) ἐκ τῶν συνδέσμων τῶν τροχιῶν. (Λεπτομερείας βλ. ἐν λ. *τροχιὰ* [Σιδηροδρ.].)
—Ρ.

ἐπίδοξος (ὁ, ἡ), —ον (τὸ)· ὁ ἐπὶ δόξῃ, ἐπὶ προσδοκίᾳ τινὶ ὑφιστάμενος, προσδόκιμος, ὁ μέλλων νὰ γίνῃ τι: «ἐπίδοξος διάδοχος, —ὑπουργός, —γαμβρός»· ‖ ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχαίων: «πολλοὶ ἐπίδοξοι ταὐτὸ τοῦτο πείσεσθαι» πολλοὶ εἶναι πιθανὸν νὰ πάθουν τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς πρᾶγμα.

ἐπιδορατίς, —ίδος *[Ναυτ.]* (κοιν. *κόντρα-μπαστοῦνι*, γαλ. le bout-dehors de clin-foc ἢ la bayonnette, ἀγγλ. flying-jib-boom, Ναυτ. ὀνοματ. ἄρθρ. 505). Τὸ ὑπὲρ τὸ *δοράτιον* τοῦ ἀρτέμονος προέχον πρόσθιον τεμάχιον (ἐπιστήλιον) τοῦ προβόλου τῶν μεγάλων ἱστιοφόρων. Μηκύνουσα πολὺ τὸν ἱστὸν τοῦτον, καθίσταται πρόσκομμα εἰς τοὺς ἐν λιμένι χειρισμοὺς τοῦ σκάφους, πρὸς ἄπαρσιν ἢ ἀγκυροβολίαν, ἅτε προσκρούουσα ἐπὶ τῶν ἐλλιμενισμένων πλοίων, εἰσέλκεται δὲ διὰ τοῦτο πρὶν τὸ πλοῖον τεθῇ εἰς τάξιν ἀπάρσεως, ἢ ἀγκυροβολίας, καὶ προσέλκεται ἐκ νέου ἅμα ὡς τὸ πλοῖον ἀναχθῇ ἢ προσορμισθῇ (βλ. καὶ λ. *δοράτιον*).
Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἐπιδόρπια (τά)· τὰ μετὰ τὰ ἄλλα κύρια φαγητὰ παρατιθέμενα εἰς τὴν τράπεζαν ἐδέσματα, δηλ. τὰ γλυκίσματα, ὁ τυρὸς καὶ τὰ ὀπωρικὰ (γαλλ. le dessert).

—*[Ἐγκυκλ.]* Ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἐκάλουν τὰ ἐπιδόρπια (τὰ ἄλλως «ἐπίδειπνα ἐδέσματα») καὶ *δευτέραν* τράπεζαν (secunda mensa). Ἡ πρώτη δηλαδὴ τράπεζα μὲ τὰ κύρια φαγητὰ μετεφέρετο καὶ ἐκομίζετο ἄλλη, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἦσαν τοποθετημένα ὀπωρικὰ καὶ γλυκίσματα διάφορα.

Σήμερον ἡ σειρὰ κατὰ τὴν ὁποίαν παρατίθενται εἰς τὰ ἐπίσημα γεύματα τὰ ἐπιδόρπια εἶναι: πρῶτον τὸ γλύκισμα, μετ' αὐτὸ δὲ ὁ τυρὸς καὶ τὰ ὀπωρικά. Εἰς τὰ ὀλιγώτερον ὅμως ἐπίσημα δύναται νὰ προηγηθῇ ὁ τυρὸς τοῦ γλυκίσματος. Τὰ ὀπωρικὰ δύνανται νὰ σερβιρισθοῦν κατὰ δύο τρόπους: ἢ τοποθετοῦνται ἀνάμεικτα ἐντὸς κανίστρων εἰς τὸ μέσον τῆς τραπέζης ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ γεύματος, ἢ προσάγονται τὴν ὥραν τῆς χρησιμοποιήσεώς των. Ὁ οἶνος τὸν ὁποῖον παραθέτουν μὲ τὰ ἐπιδόρπια εἰς τὰ ἐπίσημα γεύματα εἶναι κατ' ἀρχὴν καμπανίτης ἢ γλυκύς.

Κατὰ τὰ ἐπιδόρπια γίνονται συνήθως καὶ αἱ προπόσεις ἢ ἐκφωνοῦνται λόγοι, ὅταν πρόκειται περὶ γεύματος ἔχοντος πολιτικὸν χαρακτῆρα.
Α. Σ.

ἐπιδόρπιος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἐπὶ τῷ δόρπῳ, ἐπὶ τῷ δείπνῳ παρατιθέμενος, ὁ πρὸς συμπληρω-

Digitized by Google

σιν τοῦ δείπνου παρεχόμενος· || *ἐπιδόρπιον* (τὸ) ὡς οὐσ. (κατὰ παράλειψιν τοῦ *ἔδεσμα*), εὔχρηστον ἰδίως εἰς τὸν πληθ. *ἐπιδόρπια* (βλ. λ.).

ἐπιδόρπισμα (τό)· τὸ ἐπιδορπιζόμενον, τὸ ἐσθιόμενον ἐπὶ τῷ δόρπῳ, πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ δόρπου, τοῦ δείπνου, ἄλλως *ἐπιδόρπιον*.

ἐπιδόσιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐπὶ πλέον διδόμενος· || «ἐπιδόσιμα δεῖπνα» δεῖπνα κατὰ τὰ ὁποῖα τῶν συνδαιτημόνων τις προσέφερέ τι ἐπὶ πλέον, ὅπερ ἐπίσης ἐλέγετο *ἐπιδόσιμον*: «ἄν τι λάβωσιν ἐπιδόσιμον, ἰχθὺν ἢ λαγῶν ἢ φάτταν».

ἐπίδοσις, *—εως* (ἡ)· δόσις εἰς χεῖρας, ἐγχείρισις, παράδοσις: «ἐπίδοσις τοῦ ἐγγράφου», «ἡ ἐπίδοσις τῶν δικογράφων ἐνεργεῖται διὰ δικαστικοῦ κλητῆρος»· || αὔξησις, προκοπή, πρόοδος: «ἡ ἐπίδοσίς του εἰς τὴν ἐπιστήμην χωρεῖ αὔξουσα», «ἡ ἐπίδοσίς του εἶναι ἐξαιρετική»· || ἡ ἀποκλειστική, ἡ ἐπαγγελματικὴ ἐνασχόλησις εἴς τι: «ἡ ἐπίδοσίς του εἰς τὸ ἐμπόριον τοῦ προσεκόμισε μεγάλα κέρδη»· || τὸ μέγιστον ὅριον ἀθλητικῆς ἐπιτυχίας, τὸ ἐφικτόν, τὸ *ρεκόρ*· || αὐθόρμητος προσφορὰ ὑπὲρ τῆς πόλεως, ἔκτακτος πρόσοδος τῆς πόλεως (*ἀρχ.*).

—[ΠΟΛ. ΔΙΚ.] Ἐν τῇ Πολιτικῇ δικονομίᾳ *ἐπίδοσις* εἶναι ἡ κατὰ τοὺς νομίμους τύπους διὰ τοῦ ἁρμοδίου ὀργάνου τοῦ *κράτους* ἀνακοίνωσις δικογράφου, ἡ γινομένη δι' ἐγχειρίσεως αὐτοῦ ἢ δι' ἄλλης ἰσοδυνάμου πράξεως. Ὁ θεσμὸς τῆς ἐπιδόσεως στηρίζεται εἰς τὸ θεμελιῶδες τῆς Πολιτικῆς δικονομίας ἀξίωμα «τοῦ μηδένα δικάζειν ἀνήκουστον» (audiatur et altera pars). Κατ' ἀκολουθίαν τοῦ ἀξιώματος τούτου οἱ διάδικοι δέον νὰ λάβωσι γνῶσιν τῶν κατ' αὐτῶν δικογράφων. Ἡ γνῶσις δ' αὕτη περιέρχεται εἰς αὐτοὺς κατὰ κανόνα δι' ἐπιδόσεως, ἧς χρῄζουσι τὰ δικόγραφα, τὰ ὁποῖα διαμείβονται μεταξὺ τῶν διαδίκων ἐκτὸς τοῦ ἀκροατηρίου, καθὼς καὶ αἱ ἀποφάσεις καὶ αἱ διαταγαὶ τῶν δικαστηρίων.

Ἡ ἐπίδοσις παρ' ἡμῖν γίνεται ἐπιμελείᾳ τῶν διαδίκων. Ἐξαίρεσιν ἐν τούτῳ εἰσήγαγεν ὁ νόμος ΓϡΟΔ' τοῦ 1912 «Περὶ ἐκδικάσεως τῶν μεταξὺ ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν διαφορῶν» καὶ τὸ Νομοθετικὸν διάταγμα τοῦ 1925 «περὶ μικροδιαφορῶν», κατὰ τὰς διατάξεις τῶν ὁποίων ἡ ἐπίδοσις γίνεται ἐπιμελείᾳ τοῦ δικαστηρίου. Ὁ διάδικος δίδει τὴν προσήκουσαν πρὸς ἐπίδοσιν παραγγελίαν εἰς τὸν δικαστικὸν κλητῆρα, γραφομένην κάτωθι τοῦ ἐπιδοτέου ἐγγράφου. Ἡ περὶ ἐπιδόσεως παραγγελία δύναται νὰ δοθῇ, κατ' αἴτησιν τοῦ διαδίκου, καὶ παρὰ τοῦ ἁρμοδίου εἰρηνοδίκου ἢ προέδρου τῶν πρωτοδικῶν.

Ἡ ἐπίδοσις γίνεται διὰ τῶν δικαστικῶν κλητήρων. Ἁρμόδιος δὲ κλητὴρ δι' ὡρισμένην ἐπίδοσιν εἶναι ὁ διωρισμένος παρὰ τῷ πρωτοδικείῳ εἰς οὗ τὴν περιφέρειαν κατοικεῖ ἢ διατρίβει ὁ πρὸς ὃν μέλλει νὰ ἐπιδοθῇ τὸ δικόγραφον.

Κατὰ κανόνα ἡ ἐπίδοσις γίνεται εἰς τὸν διάδικον ἢ τὸν πληρεξούσιόν του. Ἐὰν ὁ διάδικος τελῇ ὑπὸ ἐπιμέλειαν, ἡ ἐπίδοσις γίνεται πρὸς τὸν ἐπιμελητήν του. Ἐπὶ νομικῶν προσώπων ἡ ἐπίδοσις γίνεται πρὸς τὸν ἐκπροσωποῦντα ταῦτα ἐπὶ δικαστηρίου. Ἐπὶ πτωχεύσαντος εἰς τὸν σύνδικον. Ἐπὶ ἑταιρειῶν εἰς τὸν διευθυντήν, γραμματέα ἢ ἄλλον πληρεξούσιον, καὶ ἂν τοιοῦτος δὲν εἶναι διωρισμένος, εἰς ἓν τῶν μελῶν τῆς ἑταιρείας. Ἐπὶ ἐμπόρων, ἐργοστασιαρχῶν καὶ ἐπιτηδευματιῶν εἰς αὐτοὺς τούτους ἢ εἰς τοὺς διαχειριστὰς αὐτῶν. Ἐὰν ὁ διάδικος διατρίβῃ ἐπὶ πλοίου καὶ ἀπουσιάζῃ, ἡ ἐπίδοσις γίνεται πρὸς τὸν πλοίαρχον ἢ τὸν τοποτηρητὴν αὐτοῦ. Ἐπὶ ἀξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν ἐν ἐνεργείᾳ, πρὸς τὸν φρούραρχον. Ἐπὶ ἀξιωματικῶν τοῦ ναυτικοῦ καὶ ναυτῶν ἐν ἐνεργείᾳ, εἰς τὸν πλοίαρχον ἢ τὸν τοποτηρητήν του. Ἐπὶ ἀξιωματικῶν καὶ ὁπλιτῶν ἐκτελούντων ἀστυνομικὰ καθήκοντα, εἰς τὸν προϊστάμενον τῆς ἀστυνομικῆς περιφερείας.

Ἡ ἐπίδοσις εἰς τὸν διάδικον ἢ εἰς τ' ἀνωτέρω πρόσωπα γίνεται ἢ εἰς *χεῖρας* (insinuatio ad manus) ἢ εἰς τὴν *κατοικίαν* (insinuatio ad domum). Ἡ πρώτη ἐκτελεῖται ὁπουδήποτε καὶ ἂν εὑρεθῇ ὁ διάδικος. Ἐὰν ὅμως ὁ κλητὴρ δὲν ἀνευρίσκῃ τὸν πρὸς ὃν ἡ ἐπίδοσις, ἢ ἂν οὗτος ἀρνῆται νὰ παραλάβῃ τὸ δικόγραφον, ἐνεργεῖται ἡ εἰς τὴν κατοικίαν ἐπίδοσις, ἥτις, ἂν μὲν εἶναι παρὼν ὁ διάδικος, γίνεται πρὸς αὐτὸν τοῦτον, ἄλλως δὲ εἰς τοὺς ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ κατοικοῦντας συγγενεῖς ἢ ὑπηρέτας αὐτῶν. Καὶ ἐν ἀπουσίᾳ ἢ ἐλλείψει καὶ τούτων εἰς τοὺς λοιποὺς συνοίκους. Ἐὰν δὲν εὑρεθῇ κανεὶς εἰς τὴν οἰκίαν, ἢ εὑρεθέντες ἀρνοῦνται νὰ παραλάβουν ἢ δὲν δύνανται νὰ ὑπογράψουν τὸ ἐπιδοτήριον, τὸ ἐπιδιδόμενον ἔγγραφον τοιχοκολλᾶται εἰς τὴν θύραν τοῦ δωματίου ἢ οἰκίας τοῦ πρὸς ὃν ἡ ἐπίδοσις ἐπὶ παρουσίᾳ ἑνὸς ἢ δύο μαρτύρων. Ἐὰν ὁ ἀντιπρόσωπος νομικοῦ προσώπου, ὁ φρούραρχος, ὁ πλοίαρχος ἢ ὁ προϊστάμενος τῆς ἀστυνομικῆς ὑπηρεσίας ἀρνῆται νὰ παραλάβῃ τὸ δικόγραφον, ἡ ἐπίδοσις γίνεται εἰς τὸν εἰσαγγελέα, ὅστις ἀποστέλλει εἰς αὐτοὺς τὸ ἐπιδοθὲν δικόγραφον. Ἡ ἐπίδοσις πρὸς διατηροῦντα κατάστημα ἢ γραφεῖον οἱονδήποτε, ἐν ᾧ ἀσκεῖ τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ, γίνεται πρὸς τὸν ἴδιον ἢ ἀπουσιάζοντος τούτου πρός τινα τῶν ἐργαζομένων ἐν τῷ καταστήματι ἢ τῷ γραφείῳ ὑπαλλήλων ἢ ὑπηρετῶν. Τούτων δὲ ἀρνουμένων ἢ ἀπόντων γίνεται τοιχοκόλλησις.

Ἐπὶ διαδίκου διατρίβοντος ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, ἡ ἐπίδοσις γίνεται πρὸς τὸν εἰσαγγελέα τοῦ δικαστηρίου, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ εἰσαχθῇ ἡ δίκη καὶ παρὰ τῷ ὁποίῳ εἶναι ἐκκρεμὴς αὕτη, ὅστις ὀφείλει νὰ πέμψῃ τάχιστα τὸ ἐπιδοθὲν ἔγγραφον πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν. Ἐπὶ διαδίκων ἀγνώστου διαμονῆς ἡ ἐπίδοσις γίνεται ἐπίσης εἰς τὸν εἰσαγγελέα, τὸ δὲ ἐπιδοτήριον δημοσιεύεται δι' ἐφημερίδος ὁριζομένης ὑπὸ τοῦ εἰσαγγελέως. Αἱ ἐρήμην ἀποφάσεις κατὰ διαδίκων διαμενόντων ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἢ ἀγνώστου διαμονῆς καὶ μὴ ἐχόντων ἀντίκλητον ἐπιδίδονται διὰ μὲν τοὺς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν, διὰ δὲ τοὺς ἀγνώστου διαμονῆς εἰς τὸν εἰσαγγελέα, κατ' ἀμφοτέρας δὲ τὰς περιπτώσεις περίληψις τῆς ἀποφάσεως δημοσιεύεται δὶς εἰς δύο ἐφημερίδας τῆς πρωτευούσης.

Ἡ ἐπίδοσις δύναται νὰ γίνῃ ὁποτεδήποτε. Πλὴν κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ ἑορτάς, καθὼς καὶ ἐν καιρῷ νυκτός, ὁ πρὸς ὃν ἡ ἐπίδοσις δύναται ν' ἀρνηθῇ τὴν παραλαβὴν τοῦ δικογράφου ἀζημίως.

Περὶ τῆς ἐπιδόσεως συντάσσει ὁ κλητὴρ ἔγγραφον, τὸ ὁποῖον καλεῖται *ἐπιδοτήριον* ἢ *ἀποδεικτικὸν* ἐπιδόσεως καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ σημειοῖ τὸ ἐπιδοθὲν δικόγραφον, τὸν τόπον καὶ τὸν χρόνον τῆς ἐπιδόσεως, τὸ πρόσωπον εἰς τὸ ὁποῖον ἐνεχείρισε τὸ δικόγραφον ἢ τὴν γενομένην τοιχοκόλλησιν καὶ τοὺς λόγους αὐτῆς. Τὸ ἐπιδοτήριον χρονολογεῖ καὶ ὑπογράφει ὁ κλητὴρ καὶ ὁ πρὸς ὃν ἡ ἐπίδοσις ἢ οἱ μάρτυρες ἐπὶ τοιχοκολλήσεως. Ε. Ι. Μ.

Ἐπίδοσις ἀγωγῆς. Κατὰ τὸ ἄρθρον 156 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας ἡ ἐπίδοσις ἀγωγῆς συνεπάγεται μεταξὺ τῶν διαδίκων ὡρισμένας μεταβολάς:

1) Διακόπτει τὴν παραγραφὴν τῆς ἀγωγῆς· ἐνταῦθα νοητέα ἡ ἀποσβεστικὴ λεγομένη παραγραφή· καθόσον ἀφορᾷ τὴν κτητικὴν παραγραφὴν (τόσον τῆς κυριότητος ὅσον καὶ τῶν λοιπῶν ἐμπραγμάτων δικαιωμάτων), αὕτη κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον δὲν διεκόπτετο διὰ τῆς κατάρξεως τῆς δίκης, ἀλλ' ἠδύνατο καὶ διαρκούσης αὐτῆς νὰ συμπληρωθῇ. Ἐννοεῖται ἐκ τούτου δὲν ὠφελεῖτο ὁ ἐναγόμενος, ὅστις ὤφειλε νὰ ἀποκαταστήσῃ τὰ πράγματα εἰς οἵαν κατάστασιν ἦσαν ταῦτα κατὰ τὸν χρόνον τῆς κατάρξεως. Τὸ αὐτὸ κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην κρατεῖ καὶ παρ' ἡμῖν σήμερον. Ἐννοεῖται, διὰ νὰ διακοπῇ ἡ ἀποσβεστικὴ παραγραφή, δέον ἡ κοινοποιουμένη ἀγωγὴ νὰ ἀπευθύνεται ἐνώπιον τοῦ ἁρμοδίου, καὶ οὐχὶ οἱουδήποτε, δικαστηρίου.

2) Καθιστᾷ τὸ ἀντικείμενον τῆς διαφορᾶς ἐπίδικον, ἀπαγορευομένης πάσης καινοτομίας ἢ μεταβολῆς ἐπ' αὐτοῦ, τοῦ ἐναγομένου ἐνεχομένου εἰς ἀποζημίωσιν ἐν περιπτώσει παραβάσεως τῆς ἀπαγορεύσεως ταύτης.

Κατὰ τὸ Ρωμ. δίκαιον, οὐ μόνον καινοτομίαι καὶ μεταβολαί, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἔτι ἡ ἀπαλλοτρίωσις ἐπιδίκου πράγματος ἀπηγορεύετο, τῆς τοιαύτης ἀπαλλοτριώσεως ὁριζομένης ἀκύρου καὶ ἐπιβαλλομένης ποινῆς εἰς τὸν παραβάτην. Καὶ εἰς αὐτὸν ἔτι τὸν ἐνάγοντα, μετὰ τὴν κατάρξιν τῆς δίκης, ἀπηγορεύετο παρὰ τῶν ρωμαϊκῶν διατάξεων ἡ ἐκχώρησις τῆς ἐπιδίκου ἀπαιτήσεως. Παρ' ἡμῖν, καίτοι ὁ νομοθέτης ἐπεδίωξε νὰ καθιερώσῃ ἐν τῇ ἐπιδόσει τῆς ἀγωγῆς τὰ παρὰ Ρωμαίοις ἐκ τῆς προκατάρξεως τῆς δίκης συνεπαγόμενα ἀποτελέσματα, ἐν τούτοις ἐγένετο δεκτὸν ὅτι τὴν πρὸς ἀπαλλοτρίωσιν τῶν ἐπιδίκων ρωμαϊκὴν ἀπαγόρευσιν ἐν γνώσει καὶ ἐκ προθέσεως ἀπεσιώπησεν οὗτος ἐν τῇ ἀπαριθμήσει τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐπιδόσεως τῆς ἀγωγῆς. Διὰ τῶν λέξεων «καινοτομία» ἢ «μεταβολὴ» ἐγένετο δεκτὸν ὅτι ἐννοεῖται μόνον ἡ ὑλικὴ τοῦ ἐπιδίκου πράγματος ἀλλοίωσις, ἡ τὴν χρῆσιν ἢ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ μεταβάλλουσα. Πλὴν καὶ αὗται (καινοτομίαι ἢ μεταβολαὶ) συγχωροῦνται ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον εἶναι ἀπαραίτητοι.

3) Αἱ πρὸς χρηματικὰς παροχὰς ἀπαιτήσεις καθίστανται ἔντοκοι ἀπὸ τῆς ἐπιδόσεως τῆς ἀγωγῆς, τῆς ἐπιδόσεως ἐν προκειμένῳ ἐπεχούσης τόπον μηνύσεως καὶ καθιστώσης τὸν ἐναγόμενον ὑπερήμερον. Κατὰ τὴν ὀρθοτέραν δὲ γνώμην, μετὰ τὴν ἐπίδοσιν τῆς ἀγωγῆς, ὁ ἐναγόμενος κατ' ἀρχὴν ὑποχρεοῦται εἰς πληρωμὴν τόκων καὶ ὅταν ἔτι τὸ ἀντικείμενον τῆς δίκης ἦτο ἀνεκκαθάριστον ἢ ὁ ἐναγόμενος εἶχεν εὔλογον αἰτίαν νὰ προκαλέσῃ τὴν δίκην (κατὰ τὸν κανόνα ὅτι «ὑπέρθεσιν ποιεῖ καὶ ὁ θελήσας δικάσασθαι ἤπερ ἀποκαταστῆσαι» καὶ οὐχὶ κατὰ τὸν «ὁ ἐναγόμενος οὐ ποιεῖ ὑπέρθεσιν, εἴπερ δικαίαν αἰτίαν ἔχει»).

Κατὰ τὸ ἄρθρον 3 τοῦ νόμου ϠΞΕ', ἀπὸ τῆς ἐπιδόσεως τῆς ἀγωγῆς ἄρχεται καὶ «τόκος ἐπὶ τόκων ἢ ἄλλων προσόδων, οἷον μισθωμάτων, διηνεκῶν ἢ προσκαίρων» ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν: α') ὅτι «καθυστεροῦνται οἱ τόκοι κλπ. ἐπὶ ὁλόκληρον τοὐλάχιστον ἔτος ἢ ἐπὶ μίαν χρῆσιν ὡς πρὸς τὸ δημόσιον», β') ὅτι ὁ ἀνατοκισμὸς ἐζητήθη διὰ τῆς ἀγωγῆς καὶ γ') ὅτι ἡ ἀγωγὴ ἐπεδόθη μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ ἔτους ἢ τῆς χρήσεως. Ὁ νόμος ϠΞΕ' δὲν ἰσχύει ἐν Ἑπτανήσῳ.

Ἡ διάταξις, καθ' ἣν οἱ τόκοι τῆς ὑπερημερίας ἄρχονται ἀπὸ τῆς ἐπιδόσεως τῆς ἀγωγῆς, προϋποθέτει ὅτι δὲν ἔχει καταστῇ ὁ ἐναγόμενος ὑπερήμερος δι' ὀχλήσεως πρὸ τῆς ἐπιδόσεως τῆς ἀγωγῆς. Ἐν ἐναντίᾳ ὅθεν περιπτώσει, λ. χ. ἐπὶ συναλλαγματικῆς, ὁπότε τὸ *διαμαρτυρικὸν* ἐνέχει θέσιν ὀχλήσεως, ἢ ὅταν δὲν ἀπαιτεῖται ὄχλησις (λ. χ. ἐνοχαὶ ἐξ ἀδικημάτων, ἀπαιτήσεις ἀνηλίκων), ἢ ὅταν ὀφείλεται τόκος καὶ ἄνευ ὑπερημερίας («νόμιμος τόκος» ἄρθρον νόμου ϠΞΕ', λ. χ. ἀποδοτέα προὶξ μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου, τίμημα ὀφειλόμενον παρ' ἀγοραστοῦ παραλαβόντος τὸ πρᾶγμα), εἰς τὰς περιστάσεις αὐτὰς τόκος ὀφείλεται καὶ πρὸ τῆς ἐπιδόσεως τῆς ἀγωγῆς, ἀφ' ὅτου ἑκάστοτε ὁρίζεται ὑπὸ τῶν νόμων. Συνεπείᾳ ἀντιθέτου διατάξεως τοῦ νόμου ΧΛ' καθιεροῦται ἐξαίρεσις ὑπὲρ τοῦ δημοσίου ἄνευ διακρίσεως, μὴ ὀφείλοντος τόκους, εἰμὴ ἀπὸ τῆς πρὸς αὐτὸ κοινοποιήσεως τῆς ἀγωγῆς.

4) Ἀπὸ τῆς ἐπιδόσεως τῆς ἀγωγῆς ὁ νόμιμος διακάτοχος λογίζεται ὡς κακῇ τῇ πίστει διακατέχων καὶ ὑποχρεοῦται εἰς ἀπόδοσιν τῶν ἔκτοτε συναχθέντων καρπῶν.

Κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον, ἐκτὸς τῶν συναχθέντων, ἐν περιπτώσει καταδίκης του, ὤφειλεν ὁ κατὰ τεκμήριον κακῆς πλέον πίστεως διακάτοχος νὰ ἀποδώσῃ καὶ τοὺς συλλεκτέους καρποὺς (fructus percipiendos). Κατὰ τὴν κρατήσασαν γνώμην ἡ τοιαύτη συνέπεια δὲν ἰσχύει παρ' ἡμῖν.

Ἅπαντα τ' ἀνωτέρω ἀποτελέσματα τῆς ἐπιδόσεως τῆς ἀγωγῆς ἀναιροῦνται καὶ ὡς μηδέποτε ἐπελθόντα λογίζονται, ἐὰν ἐκ τῶν ὑστέρων ἢ καταργηθῇ ἡ δίκη ἢ παραιτηθῇ ὁ ἐνάγων ἀπὸ τῆς ἀγωγῆς ἢ ἀπορριφθῇ ἡ ἀγωγὴ παρὰ τοῦ δικαστηρίου. Ἀδιάφορον μάλιστα ἐὰν ἡ ἀγωγὴ ἀπορριφθῇ κατὰ τύπον, λ. χ. ὡς ἄκυρος, ἢ κατ' οὐσίαν. Προφανῶς ὅμως ἡ λόγῳ ἀκυρότητος ἢ ἀναρμοδιότητος κατὰ τὸ ἄρθρον 157 Πολιτικῆς δικονομίας ἄρσις τῶν συνεπειῶν τῆς ἐπιδόσεως τῆς ἀγωγῆς δὲν περιλαμβάνει τὰς συνεπείας, δι' ἃς ἀρκεῖ ἁπλῆ ἐξώδικος πρόσκλησις (οἷον πρὸς ἔναρξιν τόκων ὑπερημερίας), ἐφ' ὅσον καὶ ἡ ἄκυρος καὶ ἡ ἀπαράδεκτος ἀγωγὴ ἀποτελεῖ τοιαύτην ὄχλησιν. Ἰδίᾳ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς διακοπῆς τῆς παραγραφῆς λογίζεται ὡς μηδέποτε ἐπελθόν, ἂν ὁ ἐνάγων παραιτηθῇ τῆς ἀγωγῆς ἢ ἡ ἀγωγή του ἀπορριφθῇ τελεσιδίκως διὰ λόγους μὴ οὐσιαστικούς, οἷον ὡς ἄκυρος ἢ ὡς ἀναρμοδίως εἰσαχθεῖσα. Ἂν ὅμως ὁ δικαιοῦχος ἐγείρῃ ἀγωγὴν ἐκ νέου ἐντὸς 6 μηνῶν, ἡ παραγραφὴ λογίζεται διακοπεῖσα ἀπὸ τῆς ἐπιδόσεως τῆς πρώτης ἀγωγῆς.

Εἰς τὸν ἐναγόμενον κοινοποιεῖται ἀντίγραφον τῆς ἀγωγῆς ἐπέχον ὡς πρὸς αὐτὸν θέσιν πρωτοτύπου. Κατὰ τὸ ἄρθρ. 619 Πολ. δικονομίας (ὡς ἀντικατεστάθη διὰ τοῦ Ν. Δ. τῆς 4/9 Σεπτεμβρίου 1925 καὶ συνεπληρώθη διὰ τοῦ Ν. Δ. τῆς 10 Ἀπριλίου 1926) τὸ πρωτότυπον κατατίθεται ὑπὸ τοῦ ἐνάγοντος παρὰ τῷ γραμματεῖ τοῦ δικαστηρίου, συντασσομένης κάτωθι ἐκθέσεως καταθέσεως καὶ ἀποτελεῖ πάντοτε ἔγγραφον τῆς δικογραφίας φυλασσόμενον ἐν τῷ ἀρχείῳ τοῦ δικαστηρίου.

Δ. Ι. ΖΕΠΟΣ

— [ΠΟΙΝ. ΔΙΚΟΝ.] Καλεῖται *ἐπίδοσις* ἡ παράδοσις ἐγγράφου τῆς ποινικῆς διαδικασίας εἰς τὸ εἰς ὃ ἀπευθύνεται τοῦτο πρόσωπον. Τὸν τρόπον τῆς ἐπιδόσεως κανονίζουσι τὰ ἄρθρα 145—147, 190—192 Ποιν. δικονομίας, ὁ νόμος 1228 τοῦ 1918, ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ νόμου 3104 τοῦ 1924, καὶ τὸ Ν. Δ. τῆς 13 Δεκεμβρίου 1923 «Περὶ ἐπιδόσεως ποινικῶν δικογράφων εἰς τοὺς ἀστυνομικοὺς ὑπαλλήλους κλπ.».

Κατὰ τὰς διατάξεις ταύτας, ἡ ἐπίδοσις γίνεται, ἐπιμελείᾳ τοῦ εἰσαγγελέως ἢ τοῦ δημοσίου κατηγόρου ἢ καὶ ἀπ' εὐθείας τοῦ ἐκδίδοντος τὸ ποινικὸν δικόγραφον (π. χ. ἀνακριτοῦ, ἀνακριτικοῦ ὑπαλλήλου), διὰ τῶν ἐπιτετραμμένων τὴν ἐπίδοσιν τῶν ποινικῶν δικογράφων προσώπων, ἅτινα εἶναι: 1) Οἱ ἔμμισθοι δικαστικοὶ κλητῆρες· 2) οἱ χωροφύλακες, ἐφ' ὅσον οἱ δικαστικοὶ κλητῆρες δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀνεύρωσι τοὺς κλητευομένους εἰς τὴν δηλωθεῖσαν διεύθυνσιν· καὶ 3) οἱ ἄμισθοι δικαστικοὶ κλητῆρες, εἰς περίπτωσιν ἀναποφεύκτου καὶ κατεπειγούσης, κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ ἐπιμελουμένου τὴν ἐπίδοσιν, ἀνάγκης (ἄρθρ. 3 νόμου ΓΨΟΑ' τοῦ 1911 «Περὶ τῶν ἐπιτετραμμένων τὴν ἐπίδοσιν τῶν ποινικῶν δικογράφων προσώπων» καὶ ἄρθρ. 18 § 4 Ν. Δ. 18 Ὀκτωβρίου 1925 «Περὶ ὀργανισμοῦ τῆς χωροφυλακῆς»). Ἐν δὲ ταῖς πόλεσιν Ἀθηνῶν, Θεσσαλονίκης καὶ Πειραιῶς, ἡ ἐπίδοσις γίνεται: 1) δι' ἰδίων ὀργάνων ἐπιδόσεως, ποινικῶν κλητήρων καλουμένων· καὶ 2) κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ εἰσαγγελέως, καὶ διὰ τῶν κοινῶν (ἀμίσθων) δικαστικῶν κλητήρων καὶ τῶν ἀνδρῶν τῆς χωροφυλακῆς καὶ τῆς ἀστυνομίας πόλεων (ἄρθρ. 1 Ν. Δ. 19 Νοεμβρίου 1925 «Περὶ ποινικῶν κλητήρων», ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ ἄρθρ. 1 Ν. Δ. 20 Ἀπριλίου 1926). Προκειμένου περὶ ἀγροτικῶν ἀδικημάτων, ἡ ἐπίδοσις γίνεται καὶ διὰ τῶν ὀργάνων τῆς ἀγροφυλακῆς (ἄρθρ. 33 § 4 Ν.Δ. 20 Μαΐου 1926 «Περὶ ἀγροτικῆς ἀσφαλείας καὶ ἀγροφυλακῆς»). Τέλος ἡ ἐπίδοσις, ἐν Κρήτῃ μέν, ἀλλ' ἐν ταῖς κώμαις καὶ τοῖς χωρίοις, πάντων τῶν ποινικῶν δικογράφων, ἐν τῷ λοιπῷ δὲ κράτει μόνον

Digitized by Google

τῶν πρὸς μάρτυρας κλήσεων, δύναται νὰ γίνῃ καὶ διὰ τοῦ ταχυδρομείου (Β. Δ. 18 Ἰουλίου 1914, καὶ 31 Δεκεμβρίου 1923, εἰς ἐκτέλεσιν ἄρθρ. 3 νόμου ΓΨΟΑ' τοῦ 1911). Ἡ ἐπίδοσις τῶν πρὸς στρατιωτικοὺς ἐν ἐνεργείᾳ ἀπευθυνομένων ἐγγράφων γίνεται διὰ τοῦ φρουράρχου μέν, ἂν οὗτοι διαμένωσιν ἐν τῇ ἕδρᾳ τοῦ δικαστηρίου, διὰ τοῦ μεράρχου δ' ἂν διαμένωσιν ἐκτὸς αὐτῆς· πρὸς τοὺς ἐν ἐνεργείᾳ ναυτικοὺς διὰ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν καὶ πρὸς τοὺς ἀνήκοντας εἰς τὴν χωροφυλακὴν διὰ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς (ἄρθρ. 192 Ποιν. Δικον.—Ἐγκύκλ. ὑπουργ. Δικαιοσύνης 3701 τοῦ 1914 καὶ 36360 τοῦ 1924). Ἡ ἐπίδοσις πρὸς τὰ μέλη τοῦ σώματος τῆς ἀστυνομίας πόλεων ἐνεργεῖται ὑπὸ τῶν οἰκείων προϊσταμένων αὐτῶν (ἄρθρ. 13 Ν. Δ. 3 Δεκεμβρίου 1923). Ἂν ὅμως πρόκειται περὶ ὑποθέσεως ὑπαγομένης εἰς τὸ πενταμελὲς ἐφετεῖον, ἡ ἐπίδοσις καὶ πρὸς τὰ ἀνωτέρω πρόσωπα γίνεται διὰ τῶν συνήθων ὀργάνων ἐπιδόσεως (ἄρθρ. 5 ψηφίσματος 11 Ἰουνίου 1925). Διὰ τῶν ἀνωτέρω ὀργάνων ἐπιδόσεως, γίνεται αὕτη ὡς ἑξῆς: Τὸ ἔγγραφον, τὸ ἐπιδοτέον, παραδίδεται εἰς χεῖρας τοῦ εἰς ὃν ἀφορᾷ προσώπου, ἂν δὲ τοῦτο δὲν εὑρίσκεται ἐν τῷ τόπῳ τῆς διαμονῆς ἢ τῆς κατοικίας του, ἐγχειρίζεται τὸ ἔγγραφον πρός τινα τῶν συνοίκων αὐτοῦ ἢ ὑπηρετῶν τῆς οἰκίας, ἔνθα διαμένει, ἐξαιρουμένων ἐκ τούτων τῶν παίδων ἡλικίας κατωτέρας τῶν 16 ἐτῶν, κατὰ τὴν ἀνεξέλεγκτον ἀντίληψιν τοῦ ὀργάνου τῆς ἐπιδόσεως. Ἂν ὁ πρὸς ὃν ἡ ἐπίδοσις, ἤ, ἐν ἀπουσίᾳ τούτου, οἱ σύνοικοι ἢ ὑπηρέται ἀρνοῦνται νὰ παραλάβωσι τὸ ἔγγραφον, ἤ, ἂν ἐν τῇ οἰκίᾳ δὲν εὑρίσκωνται οὔτε σύνοικοι οὔτε ὑπηρέται, κολλᾷ τοῦτο ὁ ἐπιτετραμμένος τὴν ἐπίδοσιν εἰς τὴν θύραν τῆς οἰκίας, ἀντίγραφον δὲ τοῦ ἐγγράφου, ὑπ' αὐτοῦ γενόμενον, παραδίδει οὗτος εἰς τὴν ἀστυνομικὴν ἀρχήν, ἢ εἰς τὸν διδάσκαλον, ἢ εἰς τὸν εἰδικὸν πάρεδρον, ἢ εἰς τὸν πρόεδρον τοῦ κοινοτικοῦ συμβουλίου, ἢ εἰς τὸν ἱερέα τοῦ τόπου τῆς ἐπιδόσεως, καὶ συντάσσει ἔκθεσιν ὑπογραφομένην ὑπ' αὐτοῦ καὶ τοῦ παραλαμβάνοντος, ὑποβαλλομένην δὲ εἰς τὴν παραγγείλασαν τὴν ἐπίδοσιν ἀρχήν· οἱ πρὸς οὓς ἐγένετο ἡ παράδοσις αὕτη ὀφείλουσι νὰ εἰδοποιήσωσι τὸν πρὸς ὃν ἡ ἐπίδοσις ἀμελητὶ καὶ ν' ἀναφέρωσι τὰ τῆς εἰδοποιήσεως εἰς τὴν παραγγείλασαν αὐτὴν ἀρχὴν δι' ἀναφορᾶς ἀνοικτῆς, παραδιδομένης εἰς τὴν ταχυδρομικὴν ὑπηρεσίαν ἀτελῶς, βεβαιοῦντες ἐν αὐτῇ τὴν τυχὸν ἀποδημίαν τοῦ πρὸς ὃν ἡ ἐπίδοσις. Ἡ παράλειψις τῆς ὑποχρεώσεώς των ταύτης μόνην συνέπειαν ἔχει τὴν τιμωρίαν των διὰ προστίμου δραχ. 10, οὐδόλως δ' ἐπηρεάζει τὸ κῦρος τῆς ἐπιδόσεως, ἥτις τελειοῦται ἐγκύρως ἅμα τῇ θυροκολλήσει τοῦ ἐγγράφου. Ἂν ὁ πρὸς ὃν ἡ ἐπίδοσις εὑρίσκηται φυλακισμένος, ἐγχειρίζεται τὸ δικόγραφον εἰς αὐτὸν ἐν τῇ φυλακῇ, ὁπότε σύνοικοι θεωροῦνται οἱ μετ' αὐτοῦ συγκρατούμενοι, ὁ ἐπιστάτης ἢ ὁ ὑποεπιστάτης τῆς φυλακῆς, ὅστις, ἀρνούμενος νὰ παραλάβῃ τὸ δικόγραφον ἢ νὰ ὑπογράψῃ τὸ ἐπιδοτήριον, τιμωρεῖται διὰ χρηματικῆς ποινῆς δραχ. 50 τοὐλάχιστον. Ἂν ὁ πρὸς ὃν ἡ ἐπίδοσις δὲν ἔχῃ κατοικίαν, ἡ ἐπίδοσις γίνεται διὰ τῆς ἀστυνομικῆς ἀρχῆς, ἐγχειριζούσης τὸ ἔγγραφον εἰς χεῖρας αὐτοῦ (ἄρθρ. 145 Ποιν. δικον.). Τὰ κλητήρια ἐπικρίματα, κατασχετήρια, βουλεύματα καὶ αἱ ἐρήμην ἀποφάσεις τῶν δικαστηρίων τῶν πλημμελειοδικῶν καὶ τῶν συνέδρων, κατὰ κατηγορουμένων ἀπόντων ἐκ τῆς κατοικίας των καὶ ἀγνώστου ὄντων διαμονῆς, ἐπιδίδονται πρὸς τὸν σύζυγον, καὶ τούτου ἐλλείποντος πρὸς ἕνα τῶν γονέων ἢ ἀδελφῶν ἢ ἄλλων ἐξ αἵματος ἢ κηδεστίας μέχρι τρίτου βαθμοῦ συγγενῶν τοῦ πρὸς ὃν ἡ ἐπίδοσις, ἐχόντων ἡλικίαν ἀνωτέραν τῶν 16 ἐτῶν, κατὰ τὴν ἀνεξέλεγκτον ἀντίληψιν τοῦ ἐνεργοῦντος τὴν ἐπίδοσιν, ἐλλειπόντων δὲ καὶ τοιούτων συγγενῶν, ἐπιδίδονται πρὸς τὸν ἱερέα τῆς τελευταίας κατοικίας, καὶ ταύτης μὴ ὑπαρχούσης, τῆς τελευταίας διαμονῆς του (ἄρθρ. 2 νόμου 1228, ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ νόμου 3104 τοῦ 1924). Ὁ ἀρνούμενος νὰ παραλάβῃ τὸ ἐπιδιδόμενον ἔγγραφον ἢ ὑπογράψῃ τὸ ἀποδεικτικὸν ἐπιδόσεως, τιμωρεῖται διὰ χρηματικῆς ποινῆς μέχρι 50 δραχ. (ἄρθρ. 146 Ποιν. δικον.). Τὴν ἐπίδοσιν ἀποδεικνύει ἔγγραφον, *ἐπιδοτήριον* καλούμενον, ἐν τῷ ὁποίῳ, συντασσομένῳ ἀμέσως ἐπὶ τόπου ὑπὸ τοῦ ἐνεργοῦντος τὴν ἐπίδοσιν, σημειοῦται ἀκριβῶς τὸ ἔτος, ὁ μήν, ἡ ἡμέρα καὶ ἡ ὥρα τῆς κοινοποιήσεως, ὁ τόπος ἔνθα αὕτη ἐγένετο καὶ τὸ ὄνομα τοῦ προσώπου, εἰς ὃ παρεδόθη τὸ ἐπιδοθὲν ἔγγραφον. Ἐὰν τὸ πρόσωπον τοῦτο δηλώσῃ, ὅτι εἶναι ἀγράμματον ἢ δὲν δύναται ἢ δὲν θέλῃ νὰ ὑπογράψῃ, ἢ ἐὰν τὸ κοινοποιούμενον ἔγγραφον θυροκολλᾶται, κατὰ τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν περίπτωσιν, γίνεται ἐν τῷ ἀποδεικτικῷ τῆς ἐπιδόσεως μνεία περὶ τούτου, προσλαμβάνεται δ' ὑπὸ τοῦ ἐπιδίδοντος μάρτυς, οὗτινος δέον ν' ἀναφέρηται τὸ ὄνομα καὶ ἐπάγγελμα ἐν τῷ ἀποδεικτικῷ καὶ ὅστις προσυπογράφει αὐτό, ἐὰν γινώσκῃ γράμματα. Ἐπὶ τοῦ ἐπιδιδομένου ἐγγράφου ὀφείλει ὁ ἐπιδίδων νὰ σημειώσῃ τὴν χρονολογίαν καὶ τὸν τόπον τῆς ἐπιδόσεως, τὸ πρόσωπον, εἰς ὃ τὸ παρέδωκεν, ἢ τὴν οἰκίαν ἐν ᾗ τὸ ἐκόλλησε, καὶ νὰ ὑπογράψῃ τὴν σημείωσιν ταύτην (ἄρθρ. 146 Ποιν. Δικον.). Ὁ ἐπιτετραμμένος τὴν ἐπίδοσιν, παραβαίνων ἐξ ἀσυγγνώστου ἀμελείας τὰς περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐπιδόσεως καὶ συντάξεως τοῦ ἀποδεικτικοῦ αὐτῆς προεκτεθείσας διατάξεις, τιμωρεῖται διὰ χρηματικῆς ποινῆς, ἥτις ἐν ὑποτροπῇ δὲν δύναται νὰ εἶναι κατωτέρα τῶν δραχ. 50, ἂν δ' οὗτος εἶναι δικαστικὸς κλητὴρ ἐκπίπτει, ἐν ὑποτροπῇ, αὐτοδικαίως ἀπὸ τῆς θέσεώς του καὶ καθίσταται ἀνίκανος εἰς ἀνάληψιν οἱασδήποτε δικαστικῆς ὑπηρεσίας ἐπὶ ἓν ἔτος. Ἡ ποινὴ αὕτη δύναται νὰ ἐπιβληθῇ καὶ ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου τοῦ ἐκδικάζοντος τὴν ποινικὴν ὑπόθεσιν, ἐν ᾗ περιπτώσει ἤθελεν ἀνακαλυφθῇ ἐπ' ἀκροατηρίου ἡ παράβασις, εἴτε παρίσταται ὁ ὑπαίτιος εἴτε μή. Ἂν δ' ὑπάρχῃ βαρυτέρα τοῦ Ποινικοῦ νόμου παράβασις, ἐπιφυλάσσεται ἡ ἐπὶ ταύτῃ ἀπειλουμένη ποινὴ (ἄρθρ. 146 δὶς Ποιν. Δικον.).

Τὸ ἐπιδοτήριον παρέχει πλήρη ἀπόδειξιν ὡς πρὸς τὰ ἐν αὐτῷ βεβαιούμενα ὡς ὑποπεσόντα εἰς τὰς ἰδίας τοῦ ἐπιδίδοντος αἰσθήσεις γεγονότα, ἤτοι ὡς πρὸς τὸ ὅτι ἐγένετο ἡ ἐπίδοσις καὶ ὡς πρὸς τὸν τόπον καὶ τὸν χρόνον τῆς ἐπιδόσεως. Συνεπῶς ὡς πρὸς ταῦτα δὲν ἐπιτρέπεται ἀνταπόδειξις, ἀλλὰ μόνον προσβολὴ τοῦ ἐπιδοτηρίου ὡς πλαστοῦ, ἥτις ὅμως δὲν ἐμποδίζει τὴν πρόοδον τῆς ποινικῆς δίκης, ἐφ' ὅσον κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ δικαστηρίου δύναται νὰ προχωρήσῃ (ἄρθρ. 146 Ποιν. Δικον.). Ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ ἐν τῷ ἐπιδοτηρίῳ βεβαιούμενα γεγονότα, ἤτοι τὴν ἰδιότητα τῆς οἰκίας ὡς κατοικίας, τὴν ἰδιότητα τοῦ παραλαβόντος τὸ ἔγγραφον ὡς συνοίκου ἢ ὑπηρέτου κλπ., τὸ ἐπιδοτήριον ἀποδεικνύει μέχρις ἀποδείξεως τοῦ ἐναντίου, προσακτέας ὑπὸ τοῦ προσβάλλοντος αὐτό.

Τὴν διὰ τοῦ ταχυδρομείου ἐπίδοσιν ἐνεργεῖ ὁ διανομεύς, ὅστις συμπληροῖ καταλλήλως τὸ μετὰ τοῦ ἐπιδοτέου ἐγγράφου συναποστελλόμενον εἰς τὸ ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ ὑπὸ τοῦ γραμματέως τῆς ἐκδιδούσης τὸ ἔγγραφον δικαστικῆς ἀρχῆς συντασσόμενον ἀποδεικτικὸν καὶ ὑπογράφει τοῦτο, ὡς καὶ ὁ παραλήπτης, ἂν γνωρίζῃ γράμματα καὶ εὑρεθῇ ὑπὸ τοῦ διανομέως εἰς τὸν τόπον τοῦ προορισμοῦ. Ἂν εἶναι ἀγράμματος, ὑπογράφει μόνον ὁ διανομεύς, ἂν δὲ δὲν εὑρεθῇ ἐν τῇ οἰκίᾳ του, τὸ ἔγγραφον παραδίδει ὁ διανομεὺς εἰς τὸν ἐν αὐτῇ εὑρεθησόμενον σύνοικον ἢ συγγενῆ αὐτοῦ, ὅστις συνυπογράφει, ἂν γνωρίζῃ γράμματα. Ἂν δὲν εὑρεθῇ οὔτε σύνοικος, οὔτε συγγενής, ἢ ἐὰν οὗτος, ἢ καὶ αὐτὸς ὁ εὑρεθεὶς παραλήπτης, ἀρνηθῶσι τὴν παραλαβήν, ὁ διανομεὺς παραδίδει τὸ δικόγραφον εἰς τὸν εἰδικὸν πάρεδρον ἢ τὸν ἱερέα ἢ τὸν διδάσκαλον τοῦ χωρίου, ὅστις ὑπογράφει ἐν τῷ ἐπιδοτηρίῳ καὶ ὑποχρεοῦται νὰ παραδώσῃ τὸ ταχύτερον τὸ δικόγραφον πρὸς τὸν εἰς ὃν ἀπευθύνεται.

Οἱ ἐπιτετραμμένοι τὴν ἐπίδοσιν λαμβάνουσι δικαιώματα δι' ἑκάστην ὑπ' αὐτῶν ἐνεργουμένην ἐπίδοσιν (βλ. λ. *διατίμησις ποινική*).

Α. Ν. ΜΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΑΘΛΗΤ.] Καλεῖται *ἐπίδοσις* ἀθλητικὸν κατόρθωμα, ἐπιτευχθὲν δι' ὑπερτάτης τινὸς προσπαθείας, ἐπιβεβαιούμενον δὲ καὶ ἐγγραφόμενον ἐπισήμως ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων ἀθλητικῶν ἐπιτροπειῶν καὶ ὑπερβαῖνον κατὰ τὸν χρόνον ἢ τὴν ἔκτασιν τὸ προηγουμένως εἰς τὸ αὐτὸ ἀγώνισμα ἐκτελεσθέν. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις δὲν ἐγίνετο μνεία τῶν ἐπιδόσεων κατὰ τοὺς μεγάλους ἀγῶνας, τοῦτο μέν, διότι τὰ πλεῖστα τῶν ἀγωνισμάτων περιελαμβάνοντο εἰς τὸ πένταθλον, τοῦ ὁποίου νικητὴς ἐθεωρεῖτο ὁ σχὼν τὴν γενικὴν ἐπιτυχίαν εἰς τὰ ἀγωνίσματα ταῦτα, τοῦτο δέ, διότι ὑπῆρχε παρ' ἀρχαίοις ἔλλειψις καταμετρητικῶν ὀργάνων, ἀναγκαίων βεβαίως διὰ τὴν χρονομέτρησιν π. χ. τοῦ σταδίου κτλ. Πρῶτοι οἱ Ἄγγλοι κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους καθιέρωσαν τὴν ἐπίδοσιν, ἀποκαλέσαντες ταύτην *record*, ὁ ὅρος δ' οὗτος κατέστη διεθνὴς σήμερον. Τῆς καταγραφῆς τῶν ἐπιδόσεων ἀρξαμένης ἀπὸ τῶν ἐν Ἀθήναις πρώτων Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων (1896), τηροῦνται τανῦν ἀκριβεῖς πίνακες τῶν ἀθλητικῶν ἀποτελεσμάτων, οὐ μόνον διεθνεῖς, ἀλλὰ καὶ δι' ἕκαστον ἔθνος, ἐνασχολούμενον εἰς τὸν ἀθλητισμόν, ἰδιαιτέρως. Ἡ ἐπίτευξις ἐπιδόσεων καλλιεργεῖται πανταχοῦ μετὰ φανατισμοῦ, εἰ καὶ ἡ ἐπιδίωξις τῶν ἐξαιρετικῶν κατορθωμάτων καὶ ἡ ἀπόκτησις τῆς τιμῆς ἐθνικῶν ἢ παγκοσμίων πρωταθλημάτων δὲν εἶναι οἱ ἰδεώδεις σκοποὶ τῆς ἀγωνιστικῆς (βλ. καὶ λ. *ἀθλητισμὸς* τ. Β', σ. 306β', 311γ' καὶ 313α' καὶ *βαθμός).*

Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

—[ΥΓΙΕΙΝ.] Ἀπὸ ὑγιεινῆς ἀπόψεως ἡ ἐπίτευξις μεγάλων ἐπιδόσεων εἰς τὰς ἀσκήσεις δὲν ἔχει πρακτικὴν σημασίαν, τοὐναντίον δὲ πολλάκις ἡ καταβαλλομένη ἐντατικὴ προσπάθεια πρὸς τοῦτο δύναται νὰ προξενήσῃ βλάβην ὡς ἐκ τῆς καταπονήσεως τῆς καρδίας, ἥτις συνεπάγεται τὴν διεύρυνσιν καὶ τὴν ὑπερτροφίαν αὐτῆς. Καὶ τοῦ ἀναπνευστικοῦ δὲ καὶ νευρικοῦ συστήματος ἡ ὑπέρμετρος καταπόνησις εἶναι ἐπιβλαβής, ἅτε δυναμένη νὰ γεννήσῃ ῥήξεις τῶν τριχοειδῶν ἀγγείων τοῦ πνεύμονος καὶ αἱμοπτυσίας, ὡς καὶ νευρασθένειαν. Τοὐναντίον ἡ μετρία καὶ μεθοδικὴ ἄσκησις συνιστᾶται ὑπὸ τῆς ὑγιεινῆς ὡς συντελοῦσα πρὸς κανονικὴν διαρρύθμισιν πασῶν τῶν λειτουργιῶν τοῦ σώματος.

† Κ. Γ. ΣΑΒΒΑΣ

—[ΝΑΥΤ.] Καλεῖται ἐν τῷ ναυτικῷ *ἐπίδοσις*:—1) Ἡ μεταβολὴ τῆς πλεύσεως τοῦ πλοίου ἀπὸ πλαγιοδρομίας εἰς οὐριοδρομίαν, ἢ εἰς ἄλλην πλεῦσιν ἐγγὺς τῆς ἐξ οὐρίας δι' οἱονδήποτε λόγον γενομένη, ἑκουσίως ὅμως (κοιν. *ποδισιὰ* (ἡ), ἢ *πόδισμα* (τό), γαλ. l' arrivée, ἀγγλ. the bearing away).—2) Ἡ πέραν τῆς εὐθείας τοῦ ἀνέμου ἀπόκλισις τοῦ πλοίου καὶ τὴν ὁποίαν ἀδυνατεῖ τὸ πηδάλιον νὰ ὑπερνικήσῃ, κυρίως ὅταν τὸ πλοῖον ἀπαίρῃ ὑπὸ τὰ ἱστία, ἢ ὅταν δὲν ἔχῃ δρόμον. Καίτοι δὲν ὑπάρχει ἄλλος ὅρος εἰς τὴν ἑλληνικήν, ἀντιθέτως πρὸς τὰς ξένας γλώσσας (γαλ. abattée, ἀγγλ. the bearing up), ἐν τούτοις ἡ τοιαύτη ὀνομασία τοῦ ὅρου εἶναι οὐσιωδῶς διάφορος τῆς προηγουμένης, νοούσης χειρισμὸν ἑκούσιον καὶ τῇ βοηθείᾳ τοῦ οἴακος ἐκτελούμενον.

Σ. Ε. Λ.

—[ΑΡΧ.] Ἐκαλοῦντο *ἐπιδόσεις* κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἰς τὰς Ἀθήνας αἱ ἑκούσιαι ἔκτακτοι συνεισφοραὶ τῶν πλουσίων Ἀθηναίων πολιτῶν ἢ μετοίκων, ἐνίοτε δὲ καὶ τῶν ξένων, πρὸς κατασκευὴν δημοσίων κοινωφελῶν ἔργων ἐν τῇ πόλει, κατασκευὴν καὶ ἐξοπλισμὸν τριήρεων, τέλεσιν θυσιῶν, ἀγώνων καὶ θεατρικῶν παραστάσεων. Συνέβαινεν ὅμως οὐχὶ σπανίως αἱ συνεισφοραὶ αὗται νὰ καθίστανται ὑποχρεωτικαὶ διὰ τοὺς πλουσίους πολίτας κατόπιν βουλεύματος τοῦ δήμου, διὰ τοῦ ὁποίου ὡρίζετο συνάμα καὶ τὸ ἀνώτατον καὶ κατώτατον ὅριον τοῦ ποσοῦ, οὗτινος ἡ καταβολὴ ἐπεβάλλετο εἰς ἕκαστον. Εἰς τοιαύτας περιπτώσεις κατηρτίζετο κατάλογος τῶν ὀνομάτων, ὁ ὁποῖος ἐξετίθετο πρὸ τῶν ἀγαλμάτων τῶν ἐπωνύμων ἡρώων, ἕκαστος δὲ τῶν ἐν αὐτῷ περιλαμβανομένων πολιτῶν προσήρχετο εἰς τὴν βουλὴν ἢ πρὸ τῶν στρατηγῶν καὶ δι' ὅρκου ἐδήλου ὅτι ἡ περιουσία του δὲν ἐπιτρέπει μεγαλυτέραν συνεισφοράν. Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν δὲν ἤθελεν ἐκτελέσει τὴν ὑπόσχεσίν του, τὸ ὄνομά του ἔμενε τοιχοκολλημένον καὶ ἐκτεθειμένον εἰς τὰ ὄμματα τοῦ κοινοῦ. Αἱ ἐπιδόσεις ἐκυμαίνοντο μεταξὺ τῶν 50 καὶ 200 ἀττικῶν δραχμῶν, κατεβάλλοντο δὲ εἰς χρῆμα ἢ εἰς εἴδη. Διετηρήθησαν καὶ μέχρι τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων, εἶδον δὲ πάντοτε σπουδαίαν σημασίαν διὰ τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ δήμου, καὶ ἀπετέλουν ἓν ἀπὸ τὰ πλέον δημοκοπικὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων ἐκολάκευον τὸν ὄχλον καὶ ἐπεβάλλοντο εἰς αὐτὸν οἱ πλούσιοι πολῖται.

Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

ἐπιδοτήριον (τό)· ἀποδεικτικὸν ἐπιδόσεως ἐγγράφου, συντασσόμενον ἐπὶ χαρτοσήμου ἢ καὶ ἐφ' ἁπλοῦ χάρτου ὑπὸ τοῦ ἐπιδόσαντος αὐτὸ δικαστικοῦ κλητῆρος.

—*[Πολ. Δικ.]* Τὸ ἐπιδοτήριον δέον κατὰ τὸ ἄρθρον 140 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας νὰ περιγράφῃ ἀκριβῶς: 1) τὸ ἐπιδοθὲν δικόγραφον ἢ τὴν ἐπιδοθεῖσαν κλῆσιν ἢ ἀπόφασιν, 2) τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν τῆς ἐπιδόσεως, 3) τὸν ἄνθρωπον εἰς ὃν παρεδόθη καὶ τὸν τόπον ἔνθα ἐγένετο ἡ ἐπίδοσις ἢ ἡ τοιχοκόλλησις τοῦ ἐγγράφου. Τὸ ἐπιδοτήριον χρονολογεῖται καὶ ὑπογράφεται ὑπὸ τοῦ δικαστικοῦ κλητῆρος καὶ τοῦ παραλαμβάνοντος τὸ ἐπιδοθὲν ἔγγραφον, ἢ ὑπὸ μαρτύρων ἐν περιπτώσει τοιχοκολλήσεως, γινομένης ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ εἰς ὃν πρόκειται νὰ ἐπιδοθῇ, ἢ ἐν ἀρνήσει αὐτοῦ νὰ τὸ παραλάβῃ. Ἐπιδοτήριον συνταχθὲν νομίμως κατὰ τὰ ὡς ἄνω διαλαμβανόμενα, ἔχει δύναμιν δημοσίου ἐγγράφου καὶ ἀποτελεῖ, ἐφ' ὅσον δὲν προσεβλήθη ὡς πλαστόν, πλήρη ἀπόδειξιν τῶν ἐν αὐτῷ ἀναφερομένων περιστατικῶν κατὰ τὰ ἄρθρα 134, 398 καὶ 400 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας.

Χ. ΣΓΟΥΡ ΤΣΑΣ

ἐπιδοτίτης (ὁ) (Epidotit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα συνιστάμενον ἀποκλειστικῶς σχεδὸν ἐξ *ἐπιδότου* (βλ. λ.).

ἐπίδοτον (τὸ) (Epidot) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν βασικῶν πυριτικῶν ὀρυκτῶν ἁλάτων, τῆς ὁμάδος τοῦ *ζωϊσίτου-ἐπιδότου*. Παρουσιάζεται εἰς ὁλοεδρικοὺς κρυστάλλους τοῦ μονοκλινοῦς κρυσταλλικοῦ συστήματος. Οἱ κρύσταλλοί του εὑρίσκονται καλῶς ἀνεπτυγμένοι, σχεδὸν πάντοτε ἐπιμήκεις ἢ βελονοειδεῖς. Εὑρίσκεται ἐπίσης καὶ εἰς διδύμους κρυστάλλους ὡς καὶ εἰς ἀκτινοειδεῖς ἢ δορατοειδεῖς συνηνωμένους εἰς δέσμας ἢ καὶ χειροπληθὴς εἰς ἀκτινωτὰ ἕως στιφρὰ συσσωματώματα καὶ εἰς ἐπιφλοιώματα, τέλος δὲ καὶ εἰς ψευδοκρυστάλλους κατὰ σκαπόλιθον, γρανάτην, αὐγίτην καὶ κεροστίλβην.

Τὸ ἐπίδοτον ἔχει σχισμὸν τέλειον, θραῦσιν ὀστρεώδη, ἀνώμαλον, σκληθρώδη, σκληρότητα 6—7ου βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 3,32—3,49 καὶ λάμψιν ὑελώδη. Σπανίως εἶναι διαφανές, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ διαφώτιστον μέχρις ἀδιαφανοῦς. Οἱ κρύσταλλοί του ἔχουν συνήθως χρῶμα σκοτεινοπράσινον, κυανοπράσινον καὶ ὑπομέλαν πράσινον. Αἱ βελόναι καὶ τὰ συσσωματώματά του εἶναι ἀνοικτοτέρου χρώματος, πιστακιοπράσινοι, κιτρινοπράσινοι καὶ σπανίως ἐρυθροὶ (μόνον ἡ παραλλαγή του *βιθαμίτης* ἐκ τοῦ Zillertal καὶ τοῦ Glencoe τῆς Σκωτίας). Συρόμενον ἐπ' ἀλαμποῦς πλακὸς ἐκ πορσελλάνης δίδει γραμμὴν φαιόλευκον.

Digitized by Google

Ἡ χημικὴ σύνθεσις τοῦ ἐπιδότου ἀντιστοιχεῖ πρὸς μῖγμα τῶν δύο πυριτικῶν ἁλάτων, τοῦ βασικοῦ δηλαδὴ πυριτικοῦ ἀσβεστίου καὶ ἀργιλλίου ($H\,Ca_2\,Al_3\,Si_3\,O_{13}$=ζωϊσιτικὴ οὐσία) καὶ τοῦ βασικοῦ πυριτικοῦ ἀσβεστίου καὶ σιδήρου ($H\,Ca_2\,Fe_3\,Si_3\,O_{13}$). Ἐπίδοτα πτωχὰ εἰς σίδηρον εἶναι σπανιώτερα καὶ ἀποτελοῦν τὸν *κλινοζωϊσίτην*. Κατὰ κανόνα τὰ ἐπίδοτα περιέχουν ἄσβεστον (CaO) 23—24 %, ἄργιλλον ($Al_2\,O_3$) 20—30 %, ὀξείδιον σιδήρου ($Fe_2\,O_3$) 8—16 %, διοξείδιον πυριτίου 37—39 %. Ὁ χημικὸς μοριακός του τύπος εἶναι $H\,Ca_2\,(Al\,Fe)_3\,Si_3\,O_{13}$.

Τὸ ἐπίδοτον εἶναι ἐκ τῶν μᾶλλον διαδεδομένων ἐν τῇ φύσει ὀρυκτῶν. Ἀπαντᾶται: 1) Ὡς κατ' ἐξοχὴν ὀρυκτὸν μεταμορφωσιγενές, ἰδίᾳ ὡς συστατικὸν κοκκωδῶν ἀσβεστολίθων καὶ ἀσβεστομιγῶν κερατιτῶν. Ἐνίοτε συνιστᾷ μόνον του τὸν ἐπιδοτίτην καὶ τὸν ἐπιδοτικὸν σχιστόλιθον. Ὑπὸ τοιαύτας μορφὰς ἐμφανίσεως συναντᾶται πολλαχοῦ ἐν Σκανδιναυΐᾳ, Σιλεσίᾳ, Σαξωνίᾳ, Ἱσπανίᾳ, Πεδεμοντίῳ, Καναδᾷ, Ἡνωμέναις Πολιτείαις καὶ ἀλλαχοῦ. 2) Ὡς χαρακτηριστικὸν θερμικὸν προϊὸν ἀποσυνθέσεως πυριτικῶν ἁλάτων ἀργιλλούχων καὶ ἀσβεστούχων, ἰδίᾳ ἀστρίων, κεροστίλβης, σκαπολίθου καὶ πυριτικῶν πετρωμάτων. Τούτου ἕνεκα παρουσιάζεται εἰς κρυστάλλους ἐπιπεφυκότας ἐντὸς κοιλωμάτων γρανιτῶν, συηνιτῶν, γνευσίων, κεροστιλβικῶν καὶ χλωριτικῶν σχιστολίθων εἰς τὴν Mähren, Οὐράλια κλπ., ἢ εἰς λεπτοακτινώδη συσσωματώματα (ὑπὸ τὸ ὄνομα *πιστακίτης*) κλπ. Ἐπίσης μετὰ χαλκούχων μεταλλευμάτων παρὰ τὴν λίμνην Superior καὶ εἰς τὴν Ἀριζόναν. 3) Ὑπὸ μορφὴν ἐκλύτων κοκκίων (γνωστῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα *σκόρτζα*=Scorza) εἰς τὰς χρυσοφόρους προσχώσεις τῆς Muska (Siebenbürgen).

Ἐν Ἑλλάδι τὸ ἐπίδοτον εὑρίσκεται εἰς τὰς κρυσταλλοσχιστώδεις περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος ὡς σύνηθες συστατικὸν τοῦ ἀμφιβολίτου, τοῦ γλαυκοφανίτου, τοῦ ἐκλογίτου καὶ πολλῶν γνευσίων. Ἐπίσης ὡς χαρακτηριστικὸν συστατικὸν εἴς τινα ἀσβεστούχους κερατίτας μὲ γρανάτην καὶ μαγνητίτην ἐν Σερίφῳ, Πλάκᾳ Λαυρείου, Δήλῳ καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐπίσης εἰς μεγάλους ἰδιομόρφους κρυστάλλους ἐντὸς γεωδῶν ἐν Σερίφῳ. Τέλος εὑρίσκεται καὶ ὡς δευτερογενὲς ὀρυκτόν, ἰδίως εἰς βασικὰ ἐκρηξιγενῆ πετρώματα. καὶ ἐντὸς τῶν ἐναλλογενῶν ἐγκλεισμάτων τῶν λαβῶν τοῦ ἡφαιστείου τῆς Σαντορίνης. Γ. Κ. Γ.

ἐπίδρασις, — *εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιδρᾶν, ἡ δρᾶσις ἐπί τι, ἐπενέργεια, ἐπιρροή: «ἀσκεῖ μεγάλην ἐπίδρασιν», «ἡ ἐπίδρασις τοῦ καιροῦ εἰς τὰ νεῦρα».

— **ἐπίδρασις *ἠλεκτρικὴ*** [*Φυσ.*]. Τὸ φαινόμενον καθ' ὃ σῶμα τιθέμενον ἐν ἠλεκτρικῷ πεδίῳ φορτίζεται. Τὸ φαινόμενον τοῦτο περιέγραψεν ἐν ἔτει 1754 ὁ Canton, ὅστις παρετήρησεν ὅτι τὰ φύλλα ἠλεκτροσκοπίου ἀποκλίνουσιν ἐὰν πλησιάσωμεν εἰς αὐτὸ ἐξ ἀποστάσεως ἠλεκτρισμένον σῶμα καὶ ὅτι ταῦτα καταπίπτουσι, ἐὰν ἀπομακρύνωμεν τὸ ἠλεκτρισμένον σῶμα. Ἀκολούθως τὸ ἀνωτέρω φαινόμενον ἐξηρευνήθη ὑπὸ τοῦ Wilke (1757), ἀλλὰ ὁ συστηματικός του ἐρευνητὴς εἶναι ὁ Faraday.

Ἐὰν πλησιάσωμεν ῥάβδον ὑαλίνην ἠλεκτρισμένην ἐπὶ ἀγωγοῦ μεμονωμένου, παρατηροῦμεν ὅτι ὁ ἀγωγὸς ἠλεκτρίζεται ἐξ ἀποστάσεως χωρὶς νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὴν ὑαλίνην ῥάβδον. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει λέγομεν ὅτι ἡ ὑαλίνη ῥάβδος ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ μεμονωμένου ἀγωγοῦ καὶ προκαλεῖ ἐπ' αὐτοῦ τὴν ἀνάπτυξιν ἠλεκτρισμοῦ ἐξ ἐπι-

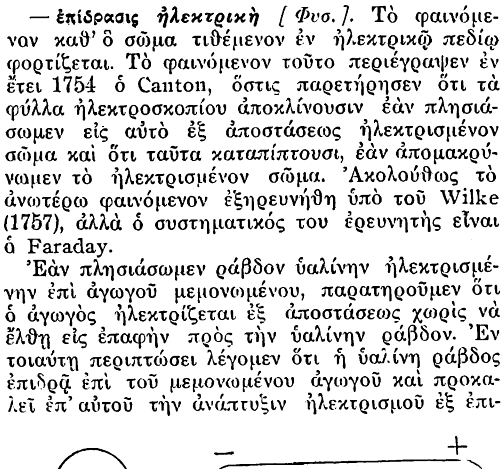

Ἠλέκτρισις ἐξ ἐπιδράσεως.

δράσεως. Ὁ ἐξ ἐπιδράσεως ἀναπτυχθεὶς ἐπὶ τοῦ ἀγωγοῦ ἠλεκτρισμὸς ὑφίσταται ἐπὶ τοσοῦτον, ἐφ' ὅσον ἡ ἠλεκτρισμένη ὑαλίνη ῥάβδος εὑρίσκεται πλησίον τοῦ ἀγωγοῦ καὶ ἐξαφανίζεται εὐθὺς ὡς ἡ ἠλεκτρισμένη ῥάβδος ἀπομακρυνθῇ τοῦ ἀγωγοῦ. Ἐὰν ἐξετάσωμεν τὸ εἶδος τοῦ ἐπὶ τοῦ ἀγωγοῦ ἀναπτυσσομένου ἠλεκτρισμοῦ ἐξ ἐπιδράσεως, παρατηροῦμεν ὅτι ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τούτου ὑφίστανται κεχωρισμένα καὶ τὰ δύο εἴδη τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, ἤτοι ἓν μέρος τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἀγωγοῦ εἶναι θετικῶς ἠλεκτρισμένον καὶ ἕτερον ἀρνητικῶς. Οὕτως, ἐὰν R παριστᾷ θετικῶς φορτισμένην ὑαλίνην σφαῖραν, ἥτις εὑρίσκεται πλησίον τοῦ μεμονωμένου ἀγωγοῦ αβ, τότε ἐπὶ τούτου ἀναπτύσσεται ἠλεκτρισμὸς ἐξ ἐπιδράσεως καὶ μάλιστα τὸ πλησιέστερον πρὸς τὴν ὑαλίνην σφαῖραν κείμενον μέρος τοῦ ἀγωγοῦ ἠλεκτρίζεται ἀρνητικῶς, ἤτοι ἑτερωνύμως πρὸς τὸ φορτίον τῆς σφαίρας, ἐνῷ τὸ ἕτερον μέρος, τὸ ἀπώτερον πρὸς τὴν ὑαλίνην σφαῖραν κείμενον, β ἠλεκτρίζεται θετικῶς, ἤτοι ὁμωνύμως πρὸς τὴν σφαῖραν. Καλοῦμεν εἰδικώτερον τὸν ἠλεκτρισμὸν ὅστις ἀναπτύσσεται ἐπὶ τοῦ α *ἠλεκτρισμὸν ἐξ ἐπιδράσεως πρώτου εἴδους* καὶ τὸν ἐπὶ τοῦ β *ἠλεκτρισμὸν ἐξ ἐπιδράσεως δευτέρου εἴδους*. Δι' ἀμφότερα τὰ εἴδη τοῦ ἠλεκτρισμοῦ ἡ πυκνότης ἐλαττοῦται ἐφ' ὅσον βαίνομεν ἐκ τῶν ἄκρων πρὸς τὸ μέσον τοῦ ἀγωγοῦ, τὸ μέσον μάλιστα τοῦ ἀγωγοῦ εὑρίσκεται ἐν οὐδετέρᾳ καταστάσει, ἤτοι ἄνευ φορτίου.

Χαρακτηριστικὸν τοῦ φαινομένου τῆς ἠλεκτρίσεως ἐξ ἐπιδράσεως εἶναι ὅτι τὸ ὁμώνυμον φορτίον πρὸς τὸ ἐπιδρῶν σῶμα, ἤτοι ὁ ἐξ ἐπιδράσεως ἠλεκτρισμὸς δευτέρου εἴδους, δύναται ν' ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τοῦ ἀγωγοῦ, ἐνῷ τὸ ἑτερώνυμον φορτίον, ἤτοι ὁ ἐξ ἐπιδράσεως ἠλεκτρισμὸς πρώτου εἴδους, εἶναι δεσμευμένος ἐπὶ τοῦ ἀγωγοῦ. Πράγματι, ἐὰν συγκοινωνήσωμεν τὸν ἀγωγὸν αβ πρὸς τὴν γῆν, ἐγγίζοντες αὐτὸν διὰ τοῦ δακτύλου ἡμῶν, τότε τὸ θετικὸν φορτίον τοῦ ἀγωγοῦ αβ, ἤτοι τὸ ὁμώνυμον φορτίον πρὸς τὸ τοῦ ἐπιδρῶντος σώματος, φέρεται πρὸς τὴν γῆν, ἐνῷ τοὐναντίον τὸ ἑτερώνυμον φορτίον, ἤτοι τὸ ἀρνητικὸν φορτίον, ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει παραμένει ἐπὶ τοῦ ἀγωγοῦ αβ. Τοῦτο δὲ παρατηρεῖται οἱονδήποτε μέρος τοῦ ἀγωγοῦ αβ συγκοινωνήσωμεν πρὸς τὴν γῆν. Ἐὰν ἤδη διακόψωμεν τὴν συγκοινωνίαν πρὸς τὴν γῆν καὶ ἀπομακρύνωμεν ἀμέσως ἀπὸ τοῦ ἀγωγοῦ αβ τὴν ἐπιδρῶσαν ὑαλίνην σφαῖραν R, παρατηροῦμεν ὅτι ἐπὶ τοῦ ἀγωγοῦ αβ παραμένει τὸ φορτίον ἀρνητικοῦ ἠλεκτρισμοῦ, ὅπερ δὲν δύναται νὰ ἐξουδετερωθῇ ὑπὸ τοῦ θετικοῦ φορτίου, δεδομένου ὅτι τοῦτο ἐξέφυγε πρὸς τὴν γῆν, ἀλλὰ διαχέεται καθ' ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἀγωγοῦ, ὅστις οὕτως ἐμφανίζεται μονίμως ἀρνητικῶς ἠλεκτρισμένος. Τὸ φαινόμενον τῆς ἠλεκτρικῆς ἐπιδράσεως χαρακτηρίζεται πολλάκις ὡς *ἐπαγωγὴ ἠλεκτροστατική*. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

ἐπιδραστικότης, —*ητος* (ἡ)· δύναμις τοῦ δραστικοῦ, δραστικότης, ἐπίδρασις.

ἐπιδρομεύς,—*έως* (ὁ)· ὁ ἐπιτρέχων χώραν τινά, ὁ ἐνεργῶν ἐπιδρομήν, λεηλατητής, φθορεὺς ξένης χώρας: «Σαρακηνοὶ ἐπιδρομεῖς».

ἐπιδρομὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιτρέχειν, εἰσβολὴ εἰς ξένην χώραν πρὸς λεηλασίαν καὶ φθοράν: «αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Σκυθῶν», «ἐπιδρομὴ ἀκρίδων».

— [*Στρ. Τακτ.*] Καλεῖται *ἐπιδρομὴ* (coup de main) ἡ τοπικὴ προσβολή, ἡ ἐκτελουμένη ὑπὸ στρατεύματος, μικρᾶς πάντοτε δυνάμεως, διὰ ταχύτητος καὶ αἰφνιδιασμοῦ ὅσον τὸ δυνατὸν μειζόνων, κατὰ χώρου τινὸς ἐχθρικοῦ, εἰδικῶς πρὸς τοῦτο ἐκλεχθέντος, καὶ ἀποσκοποῦσα ἢ τὴν κατάληψιν σημαίνοντός τινος σημείου τῆς ἐχθρικῆς τοποθεσίας, ἢ τὴν ἐκτέλεσιν καταστροφῶν (σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, ἀποθηκῶν, συρματοπλεγμάτων, κτλ.), ἢ τὴν σύλληψιν αἰχμαλώτων διὰ τὴν ἀπόκτησιν νεωτέρων περὶ τοῦ ἐχθροῦ πληροφοριῶν, ἢ τὴν διαταραχὴν τοῦ ἐχθροῦ διὰ τῆς τηρήσεώς του ἐν διαρκεῖ νευρικῇ ὑπερδιεγέρσει καὶ ἀποσκοποῦσαν τὴν κατάπτωσιν τοῦ ἠθικοῦ του. Ὁσάκις ἡ τοιαύτη δρᾶσις ἐκτελεῖται ὑπὸ πολὺ μικρᾶς, πεζικῆς δὲ μόνον, δυνάμεως (ὁμάδος), καὶ ἐντὸς ἀποστάσεως μὴ ὑπερβαινούσης τὰ 200—250 μέτρα, τότε καλεῖται *ἐγχείρημα* (βλ. λ.). Αὐτονόητον καθίσταται, ὅτι, ἐὰν πρόκειται περὶ καταλήψεως σημαίνοντός τινος σημείου, τὸ δ' ἐκτελέσον τὴν ἐπιδρομὴν στράτευμα ἐπιτύχῃ τὴν ἀποστολήν του, τοῦτο θὰ παραμείνῃ ἐπὶ τοῦ καταληφθέντος σημείου, ὅτε ἡ τοιαύτη ἐπιδρομὴ καλεῖται *ἐπιδρομὴ καταλήψεως*· ἐὰν πρόκειται περὶ τῶν λοιπῶν περιπτώσεων, τὸ ἐκτελέσαν τὴν ἐπιδρομὴν στράτευμα θὰ ἐπιστρέψῃ ὁπωσδήποτε εἰς τὴν βάσιν ἐξορμήσεώς του, ὅτε ἡ τοιαύτη ἐπιδρομὴ καλεῖται *ἐπιδρομὴ μετ' ἐπανόδου* (va - et - vient).

Ἐπιδρομαὶ ἐξετελοῦντο πάντοτε ἐπὶ τῷ σκοπῷ καταστροφῆς, ὡς π. χ. σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, γεφυρῶν, καὶ ἰδίᾳ τηλεγραφικῶν γραμμῶν τῷ 1870, καὶ σχεδὸν πάντοτε δι' ἱππικοῦ ἢ δι' ἐθελοντικῶν σωμάτων (ἀτάκτων). Αἱ δράσεις αὗται δὲν ἐλάμβανον, κατὰ τὰς παλαιὰς ἐποχάς, εἰδικὴν ὀνομασίαν, ἀλλὰ περιελαμβάνοντο γενικῶς εἰς τὰς λεγομένας δράσεις τοῦ *ἀτάκτου* πολέμου. Διαρκοῦντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου 1914—1918, ἡ ἐπιδρομὴ ἐξειλίχθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον, εἰς τρόπον ὥστε ἀφ' ἑνὸς μὲν χρησιμοποιεῖται σήμερον δι' ἀποστολὰς ἐντελῶς νέας, ὡς διὰ συλλογὴν πληροφοριῶν διὰ συλλήψεως αἰχμαλώτων, πρὸς κατάπτωσιν τοῦ ἠθικοῦ τοῦ ἐχθροῦ κτλ., ἀφ' ἑτέρου δὲ κατέδειξεν ὅτι τὸ ἐνδεδειγμένον διὰ τὰς ἐπιδρομὰς ὅπλον εἶναι σήμερον τὸ πεζικόν· φυσικώτατα δ' ἀμφότερα, διότι τὸ μὲν πρῶτον εἶναι φυσικὴ συνέπεια τῶν ἀναγκῶν τοῦ σημερινοῦ πολέμου ὡς ἐκ τῆς μακροχρονιότητος αὐτοῦ, ἔστω καὶ ἐν πολέμῳ ἑλιγμῶν, τὸ δὲ δεύτερον διότι ἀπαιτεῖται μυστικότης καὶ αἰφνιδιασμός, οὓς μόνον μικρὰ δύναμις πεζικοῦ δύναται νὰ ἐπιτύχῃ.

Ἡ ἐπιδρομὴ εἶναι *ἐπίθεσις*, μὴ ἀκολουθοῦσα ὅμως τὴν διὰ τῶν συνήθων φάσεων ἐξέλιξιν, ἀλλ' ἐπιφέρουσα αἰφνιδιαστικῶς κτύπημα (*ἔφοδον*) ἰσχυρὸν καὶ ἀπότομον· ἵνα δ' ἐκτελέσῃ τοῦτο πρέπει ἡ δύναμις νὰ εἶναι μικρά, ἡ προπαρασκευὴ πλήρης, ἡ ταχύτης μεγίστη, τὸ δὲ πάντων κύριον, νὰ ἔχῃ τηρηθῇ μυστικότης ἀπόλυτος. Μολονότι ἀσφαλῆ στοιχεῖα διὰ τὴν ἐπιδρομὴν παρέχονται μόνον κατὰ τὴν *στασιμότητα* (σταθεροποιηθέντα μέτωπα) διὰ τῶν ἐναερίων φωτογραφιῶν, ἐν τούτοις ἡ ἐπιδρομὴ ἐκτελεῖται συχνότατα καὶ ἐν ἀγῶνι ἐπὶ ἀνοικτοῦ πεδίου (ἀγῶνι ἑλιγμῶν), διότι ἡ ἀνάγκη ἐπιβάλλει τοῦτο, ὁπότε βεβαίως ἡ ἐπιδρομὴ δὲν ἔχει συνήθως ἄλλον σκοπὸν εἰμὴ μόνον τὴν σύλληψιν αἰχμαλώτων πρὸς ἀπόκτησιν νεωτέρων ἑκάστοτε πληροφοριῶν περὶ τοῦ ἐχθροῦ, ἀναγκαίων ἐν τοιούτου εἴδους ἀγῶνι, ἕνεκα τῆς διαρκῶς μεταβαλλομένης τακτικῆς καταστάσεως. Μὴ νομισθῇ δ' ὅτι, ἐπειδὴ αἱ ἐπὶ ἀνοικτοῦ πεδίου ἐπιδρομαὶ δὲν ὑποβοηθοῦνται ὑπὸ ἀσφαλῶν περὶ ἐχθροῦ πληροφοριῶν τῶν παρεχομένων ὑπὸ τῶν ἐναερίων φωτογραφιῶν, εἶναι καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον δυσκολωτέρας ἐπιτυχίας, καθ' ὅσον, ναὶ μὲν κατὰ τὴν στασιμότητα παρέχονται ἀσφαλῆ στοιχεῖα, ἀλλὰ κατὰ ταύτην ὁ ἐχθρὸς ἔχει πλήρη ἀμυντικὴν ὀργάνωσιν καὶ ἐγκατεστημένον δίκτυον πυρός.

Ἡ δύναμις τῆς ἐπιδρομῆς πρέπει βεβαίως νὰ εἶναι μικρά, ἀλλ' ἅμα ὡς πρόκειται περὶ καταστροφῆς, ἡ δύναμις πρέπει νὰ εἶναι κάπως μείζων, οὐδέποτε ὅμως ἀνωτέρα τῆς τοῦ λόχου (Γαλλ. Καν. Πεζ. 1929 § 702), περιλαμβάνουσα συνήθως καὶ ἄνδρας τινὰς μηχανικοῦ, ἐφωδιασμένους διὰ ψαλίδων διὰ τὴν κοπὴν συρματοπλεγμάτων καὶ διὰ κροτίδων πρὸς ἀνατίναξιν μικρῶν ἐμποδίων καὶ σιδηροτροχιῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ μὲ φλογοβόλα μηχανήματα διὰ τὴν ἐκκαθάρισιν στεγάστρων ὑπογείων κλπ. Κατ' ἀρχὴν ἡ ἐπιδρομὴ καλὸν εἶναι νὰ ἐξορμᾷ ἐν νυκτί, εἰς ὥραν τοιαύτην, ὥστε λογιζομένης τῆς ἀποστάσεως καὶ τῶν παρεμβαλλομένων ἀνωμαλιῶν, ὡς φυσικῶν ἐδαφικῶν ἐμποδίων, τεχνητῶν ἀμυντικῶν κωλυμάτων τοῦ ἐχθροῦ, νὰ εὑρίσκηται πρὸ τοῦ ἐχθρικοῦ χώρου ἕτοιμος διὰ τὴν ἔφοδον ἅμα τῇ ἕῳ, ἀφοῦ ὅμως προηγουμένως ἔχουσι κοπῆ τὰ σύρματα καὶ ἔχει ἐξομαλυνθῆ κάπως τὰ κώλυμα. Σημειωτέον ὅτι ἡ κοπὴ τῶν συρμάτων διὰ ψαλίδος προκαλεῖ ὑπόκωφον κρότον λίαν ἀκουστὸν ἐν νυκτί, συνεπῶς προκαλοῦντα τὴν προσοχὴν τῶν ἐχθρικῶν σκοπῶν καὶ τῶν φυλακίων ἀκροάσεως, πρὸς δ' ὅτι ἡ κοπὴ ὁλοκλήρου συρματοπλέγματος, διπλοῦ μετὰ διασταυρώσεων, καθ' ὅλον του τὸ βάθος δὲν εἶναι ἐργασία τόσον εὔκολος· συνεπῶς εἶναι ζήτημα ἂν ἐπιδρομή τις θὰ δυνηθῇ νὰ ἐκτελέσῃ τὰ τόσον ὡραῖα θεωρητικῶς, ἀλλὰ τόσον δυσεκτέλεστα ἐν τῇ πράξει. Ἐνίοτε δυνατὸν νὰ χρησιμοποιηθῶσιν αἱ ἐν καιρῷ ἡμέρας ὁμίχλη ἢ καταιγίς, ἐν ἐποχῇ δὲ θέρους ἕνεκα τοῦ μεγάλου καύσωνος αἱ μεσημβριναὶ ὧραι Κατ' ἀρχὴν προπαρασκευὴ τῆς ἐπιδρομῆς διὰ βολῆς τοῦ φιλίου πυροβολικοῦ ἀποκλείεται, διότι, ἂν ἐξετελεῖτο τοιαύτη, θὰ ἤρετο ὁ θεμελιώδης παράγων τῆς ἐπιδρομῆς, ἡ μυστικότης· ἀλλ' ἐὰν ἡ τοιαύτη παρασκευὴ εἶναι ἀπαραίτητος, λόγῳ τῆς ὑπάρξεως ἀμυντικῶν ἔργων τοῦ ἀντιπάλου μὴ δυναμένων νὰ καταστραφῶσιν εἰμὴ διὰ βολῆς πυροβολικοῦ, τότε ἐκτελεῖται τοιαύτη, ἀλλ' ἐπὶ πολλῶν συγχρόνως χώρων, ἵνα τοιουτοτρόπως περισπασθῇ ἡ προσοχὴ τοῦ ἐχθροῦ καὶ συνεπῶς καταστῇ δυνατὴ ἔν τινι μέτρῳ ὕπαρξις αἰφνιδιασμοῦ ἐπὶ τοῦ χώρου ἐκπομπῆς τῆς ἐπιδρομῆς. Ἡ ἐκτέλεσις (ἔφοδος) τῆς ἐπιδρομῆς γίνεται συνήθως δι' ἑνὸς μόνον κλιμακίου, δεδομένου ὅτι ἡ ἐνέργεια πρέπει νὰ εἶναι ἀπότομος καὶ ὁριστική, ἀλλ' ἐὰν ταχθῇ καὶ δεύτερον δὲν πρέπει νὰ ἐννοηθῇ τοῦτο ὡς ἐνέχον σκοπὸν ἐνισχύσεως, ἀλλ' ὑποδοχῆς τοῦ ἐπὶ κεφαλῆς κλιμακίου ἐν περιπτώσει ἀποτυχίας. Ἐπικειμένης τῆς ἐφόδου, συνιστᾶται ἡ χρησιμοποίησις τῶν πυροβόλων διὰ τὴν ἐκτέλεσιν βολῆς *ἐγκλωβισμοῦ* (βλ. λ.).

Προκειμένου περὶ *ἐπιδρομῆς μετ' ἐπανόδου*, πρέπει νὰ λαμβάνωνται ἐξαιρετικὰ μέτρα, διότι ἡ *ἀποχώρησις* τῆς ἐπιδρομῆς εἶναι ἐνέργεια κατ' ἐξοχὴν λεπτὴ καὶ δύσκολος: ἡ ἐκτέλεσις τῆς ἐπιδρομῆς εὐκόλως γίνεται ἀντιληπτὴ ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, συνεπῶς ἡ ἀποχώρησις θὰ γίνῃ ὑπὸ τὴν πίεσιν αὐτοῦ· πρὸς τοῦτο πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ ἔχῃ ταχθῆ φίλιον στράτευμα ἐπὶ καταλλήλου θέσεως ὑποδοχῆς, ἵνα ἐκ ταύτης ὑποστηρίξῃ τὴν ἀποχωροῦσαν ἐπιδρομὴν καὶ ὑποδεχθῇ ταύτην.

Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἡ ἐπὶ τριετίαν στασιμότης ἔδωσε λαβήν, ὥστε αἱ ἐπιδρομαὶ νὰ καταστῶσι συνηθεστάτης χρήσεως, διὰ τοῦτο δὲ οἱ ἐμπόλεμοι ἐξεῦρον διαφόρους ὀργανώσεις μονάδων, εἰδικῶν διὰ τὰς ἐπιδρομάς. Ἐν ἀρχῇ ἐσκέφθησαν νὰ μὴ θεωρῶσι τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἐπιδρομῆς ὑποχρεωτικήν, ἀλλ' ἑκάστοτε ἐθελοντικὴν μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν· ταχέως ὅμως κατεῖδον ὅτι ὁ τοιοῦτος τρόπος δὲν ἦτο ὁ καλύτερος, διότι παρίστατο ἑκάστοτε ἀνάγκη, ἐπικειμένης ἐπιδρομῆς τι-

Digitized by Google

νος, νὰ γίνηται σχετικὴ ὀργάνωσις μονάδος, ὅτε ἀπῃτεῖτο ἀναλογία ἀκροβολιστῶν, ὁπλοβομβιστῶν, ὁπλοπολυβοληλτῶν, χειροβομβιστῶν, κλπ.· διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἐγκατέλειψαν τὸ μέσον τοῦτο καὶ προσέφυγον εἰς εἰδικὰς ὀργανώσεις. Οἱ Γερμανοὶ ὠργάνωσαν μονάδας, ἐπικληθείσας *ἀποσπάσματα ἐφόδου* (Stosstruppen), ἀποτελεσθείσας δὲ κατ' ἐπιλογὴν ἐξ ἀνδρῶν ἀλκίμων, ζωηρῶν καὶ ἀγάμων. Οἱ Γάλλοι ὠργάνωσαν μονάδας, ἐπικληθείσας *ἐκλεκτὰ ἀποσπάσματα* (détachements de grenadiers d' élite), ἀποτελεσθείσας ἐξ ὁλοκλήρου ἐξ ἐθελοντῶν. Πρὶν ἢ δ' ἀναληφθῇ οἱαδήποτε ἐπιδρομή, προησκεῖτο τὸ στράτευμα τῆς ἐπιδρομῆς ἐπὶ ἐδάφους παρουσιάζοντος ἐπακριβῶς ὑπὸ ἴσην μεγέθυνσιν τὰς ἐξ ἐναερίων φωτογραφιῶν γνωστὰς ἐχθρικὰς ὀργανώσεις, δηλαδὴ ἐπὶ ἐδάφους τῆς ὄπισθεν φιλίας ζώνης καταλλήλως παρασκευασθέντος καὶ ὀργανωθέντος, ὁμοίου δὲ πρὸς τὸ δι' ἐπιδρομὴν ἐχθρικὸν τοιοῦτον, εἰς τρόπον ὥστε ἕκαστος στρατιώτης ἐξετέλει τὸ ἐν τῇ ἐπιδρομῇ ἔργον του ἐπὶ ἐδάφους γνωστοῦ, καθ' ὃ ὁμοίου ἐκείνου ἐφ' οὗ προησκήθη.

Ἀνεξαρτήτως ὅμως τῆς ἀπὸ τακτικῆς ἀπόψεως χρησιμοποιήσεως τῆς ἐπιδρομῆς, χρησιμοποιεῖται αὕτη κατὰ τὴν στασιμότητα διὰ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἠθικοῦ, διότι δι' αὐτῆς ἐπέρχεται ἀντίρροπός τις κατάστασις ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ τῶν δίκην ἀσπαλάκων διαβιούντων ἐπὶ μακρὸν ἐντὸς τῶν χαρακωμάτων, καὶ τοιουτοτρόπως δὲν χάνουσιν οὗτοι οὐδὲ τὴν ἐπιθετικήν των ὁρμήν, οὐδὲ τὴν ἕξιν τῶν ἐπὶ ἀνοικτοῦ πεδίου ἀγώνων. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

—*[Διεθν. Δικ.]* Βλ. *καταδρομή*.

— **ἐπιδρομαὶ** ***βαρβάρων*** · βλ. λ. *βάρβαροι*.

ἐπιδρομικός, *—ή, —όν* · ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπιδρομήν, ὁ γινόμενος δίκην ἐπιδρομῆς, ὁ ἐσπευσμένος.

ἐπιδρομίσκος (ὁ) *[Ναυτ.]*.—1) Ἐλάσσων *ἐπίδρομος* (βλ. λ.) ἀντικαθιστῶν τὸν συνήθη τοῦ πλοίου ἐν περιπτώσει ἀντιμονῆς ὑπὸ σφοδρὸν ἄνεμον. —2) Τὸ μᾶλλον πρὸς πρύμναν ψαθωτὸν ἱστίον τῆς μεγάλης ἀκάτου, ὅταν αὕτη εὑρίσκεται ὑπὸ ἱστία (βλ. λ. *ἄκατος*). Σ. Ε. Λ.

ἐπίδρομος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό) · (ἀρχ.) ὁ εὐκόλως ἐπιτρεχόμενος, εὐάλωτος.

—**ἐπίδρομος** (ὁ) · σχοινίον τοῦ θηρευτικοῦ δικτύου, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιτυγχάνεται ἡ συστολὴ ἢ ἡ ἀνάπτυξις αὐτοῦ· ‖ **τὸ** κατὰ τὴν πρύμναν τοῦ πλοίου ἱστίον.

—*[Ναυτ.]* Τραπεζοειδὲς ἱστίον (κοιν. *μποῦμα*, γαλλ. la brigantine ἢ l'artimon, ἀγγλ. the spanker ἢ the driver, Ναυτ. ὀνομ. ἄρθρ. 584), ἐκπεταννύμενον κατὰ τὸ διάμηκες ἐπίπεδον, ἀπὸ τοῦ ἱστοῦ τοῦ ἐπιδρόμου εἰς τὰ τρίστηλα πλοῖα καὶ ἀπὸ τοῦ μεγάλου ἱστοῦ εἰς τὰ δίστηλα· πάντως, τὸ τελευταῖον πρὸς πρύμναν τοῦ πλοίου ἱστίον. Ἀναδενόμενος εἴτε μονίμως, εἴτε ὀλισθαίνων τῇ βοηθείᾳ γαμψονύχων ἐπὶ ἀναδρόμου, κατὰ μῆκος τοῦ κέρατος, στερεοῦται διὰ τοῦ πρωραίου λώματός του ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως τῆς στήλης τοῦ ἐπιδρόμου, εἴτε ἀπ' εὐθείας διὰ γαμψονύχων ἀπὸ σιδηροδρόμου κατὰ μῆκος αὐτῆς, εἴτε διὰ ξυλίνων στεφανῶν περιβαλλουσῶν αὐτὴν ἢ τὸ παραστήλιόν της, εἴτε διὰ σπονδυλωτῶν ἀγκοινῶν. Εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν πρὸς προσαγωγὴν τοῦ πλοίου ἱστίον (κοιν. ὀρτσαρίσματος) καὶ πολύτιμον ἱστίον ἀντιμονῆς οἰακιστῆς. Ποδοῦται ἐπὶ τῆς κέρκου, χειριζόμενος διὰ τοῦ κερκόποδός της ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰ κεροῦχα σύσπαστα. Ἔχει συνήθως τρεῖς σειρὰς (κοιν. μοῦδες) μετὰ σειραδίων (κοιν. τσαμανταλιῶν) καὶ ἀριθμὸν συστολέων ἀνάλογον πρὸς τὴν ἐπιφάνειάν του. Σ. Ε. Λ.

— **ἐπιδρόμου** ***ἱστὸς*** *[Ναυτ.]* (κοιν. ἡ *μετζάνα*, γάλλ. le mât d'artimon, ἀγγλ. mizen-mast, Ναυτ. ὀνομ. ἄρθρ. 482). Κυρίως ὁ τρίτος ἀπὸ πρώρας ὄρθιος ἱστὸς τῶν δρομώνων καὶ ὁ μᾶλλον πρὸς πρύμναν· ὁ ἔχων δύο ἐπιστήλια, κεραίας δέ: τὴν γυμνὴν ἐπίκριον, τὴν τῆς δολωνίδος, τῆς φωσωνίδος, τῆς σιπαρίδος, τῆς ἐπισιπαρίδος (εἰς τοὺς ὑπερδρόμωνας), τὴν κέρκον καὶ τὸ κέρας τοῦ ἐπιδρόμου· ἱστία ἔχει: τὴν δολωνίδα, τὴν φωσωνίδα, τὴν σιπαρίδα, τὴν ἐπισιπαρίδα (εἰς τοὺς ὑπερδρόμωνας) καὶ τὸν ἐπίδρομον, ἀφ' οὗ καὶ ὁ ἱστὸς ὀνομάζεται. Εἰς τοὺς μυοδρόμωνας ὅμως καὶ τοὺς ὑπερμυοδρόμωνας, ὁ ἱστὸς τοῦ ἐπιδρόμου, ὢν ἐπίσης ὁ μᾶλλον πρὸς πρύμναν, δὲν ἔχει σταυρωτὰς κεραίας, ἀλλὰ μόνον κέρας καὶ κέρκον, ἱστία δὲ ἐπίδρομον καὶ λαῖφος, ἐπίσης δὲ ἓν μόνον ἐπιστήλιον, τὸ τοῦ λαίφους. Εἰς τοὺς μυοπάρωνας καὶ τὰς ἡμιολίας, ὁ ἱστὸς τοῦ ἐπιδρόμου, καίτοι μὴ ἔχων σταυρωτὰ ἱστία, ταυτίζεται κατ' ἀνάγκην πρὸς μέγαν ἱστόν. Πάντως ὁ κυρίως ἱστὸς ἐπιδρόμου, ὁ τῶν δρομώνων, εἶναι κατὰ πολὺ βραχύτερος τοῦ ἀκατίου ἱστοῦ καὶ τοῦ μεγάλου ἱστοῦ, τῆς ἠλακάτης του φθανούσης μόλις τὸ ὕψος τῶν διζύγων τοῦ μεγάλου ἱστοῦ· οὐδέποτε δὲ τὸ πέτασμα τοῦ τοιούτου ἱστοῦ ἐνισχύεται διὰ παριστίων. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **ἐπιδρόμου** ***κέρας*** *[Ναυτ.]* (κοιν. *τὸ πίκι τῆς μπούμας*, γαλλ. le corne de la brigantine, ἀγγλ. the spanker's-gaff). Κεραία λοξὴ πρὸς τὸν ἱστὸν τοῦ ἐπιδρόμου, πρὸς ὃν ὑποτείνει γωνίαν 40°—50°, εὑρισκομένη μετ' αὐτοῦ εἰς τὸ διάμηκες ἐπίπεδον τοῦ πλοίου. Ἐπὶ τοῦ ἱστοῦ στερεοῦται διὰ τῆς γνάθου του, τῆς τερθρίας ὑπέρας καὶ τῆς γναθίας ὑπέρας. Ἐνίοτε ἐπὶ τῆς κάτω ἐπιφανείας του ὑπάρχει σιδηροῦς ἀνάδρομος, ἐφ' οὗ στηριζόμενον διὰ γαμψονύχων ἐντείνεται τὸ κορυφαῖον λῶμα τοῦ ἐπιδρόμου. Χειρίζεται διὰ τῶν κερούχων συσπάστων. Σ. Ε. Λ.

ἐπιδρῶ (**—άω**), *ἀόρ. ἐπέδρασα* · ἐπενεργῶ, ἀσκῶ ἐπίδρασιν, ἐπηρεάζω: «τὸ κλῖμα ἐπιδρᾷ εἰς τὴν διάπλασιν τοῦ χαρακτῆρος».

Ἐπιδώτης, καὶ ***Ἐπιδώτας***, ἢ ***Ἐπιδότης***. —1) Ἐπωνυμία τοῦ Διὸς ἐν Λακεδαίμονι. Ἐν Μαντινείᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἱερὸν παρὰ τὸ τοῦ Διὸς Σωτῆρος. «Ἐπιδιδόναι γὰρ δὴ ἀγαθὰ αὐτὸν ἀνθρώποις» λέγει ὁ Παυσανίας (8, 9, 1). —2) Δαίμων ἐν Σπάρτῃ, ὅστις ἐτιμᾶτο ὡς ἀποτρέψας αἱματηρὸν ἔγκλημα τοῦ Παυσανίου (*Παυσ.* 3, 7, 8). —3) Ἐπωνυμία τοῦ ὕπνου, τοῦ ὁποίου ἄγαλμα, λέοντα κατακοιμίζοντος, παρὰ τὸ τοῦ Ὀνείρου ὑπῆρχεν εἰς τὸ τέμενος τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ. ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἐπιείκεια (ἡ) · τὸ γνώρισμα τοῦ ἐπιεικοῦς, συγγνωμονικότης, συγκαταβατικότης, φιλανθρωπία, ἀντίθ. *αὐστηρότης*: «ἡ κρίσις ἐγένετο μετ' ἐπιεικείας», «ἡ ἐπιείκεια τοῦ δικαστοῦ, —τοῦ καθηγητοῦ».

—*[Ἠθικ.]* Ἡ ἀρετή, καθ' ἣν ὁ ἀδικούμενος ἢ ὁ δικαστὴς ἢ ὁ ἁπλοῦς ἀντικειμενικὸς παρατηρητὴς κρίνουσιν ἠπίως καὶ συγκαταβατικῶς τὸν ἀδικοῦντα ἢ σφαλλόμενον.

—*[Νομ.]* Ἡ λέξις συνήθως σημαίνει σύνολον ἀρχῶν, τὰς ὁποίας ὑπαγορεύει ἡ ἠθικὴ ἀνάπτυξις καὶ ἡ περὶ τῆς δικαιοσύνης πεποίθησις, καὶ αἱ ὁποῖαι ἀποβλέπουν εἰς τὴν ρύθμισιν τῶν βιωτικῶν σχέσεων, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς εἰδικῆς ἑκάστοτε περιπτώσεως. Ἀνεξαρτήτως ὅμως τούτου, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐπιεικείας κρίνονται οἱ ὁρισμοὶ τοῦ δικαίου καὶ λέγομεν «δίκαιον ἐπιεικὲς» τὸ ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὴν περὶ δικαιοσύνης κρατοῦσαν πεποίθησιν, ὅταν δὲ μεταβαλλομένης σὺν τῷ χρόνῳ τῆς πεποιθήσεως ταύτης οἱ σταθερῶς διατυπωθέντες κανόνες δικαίου καθίστανται αὐστηροὶ καὶ ἄκαμπτοι, ὁμιλοῦμεν περὶ «δικαίου ἀνεπιεικοῦς». Ἀλλὰ πλὴν καὶ τῆς ἀποστολῆς της ταύτης ἡ ἐπιείκεια σκοπὸν ἔχει καὶ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ δικαίου, πρὸ πάντων ὅμως ἀποτελεῖ ἑρμηνευτικὸν μέσον, δυνάμει τοῦ ὁποίου ὁ δικαστὴς ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τοῦ δικαίου ἀποσπᾶται τοῦ γράμματος αὐτοῦ, ἵνα δώσῃ ζωὴν εἰς τὰς κρατούσας ἀρχὰς δικαίου καὶ ἠθικῆς.

Ἡ ἐπιείκεια διαφέρει τοῦ κειμένου δικαίου, κατὰ τὸν Voigt, κατὰ τὸ ὅτι τὸ μὲν δίκαιον παρίσταται ὥς τι τὸ ἀντικειμενικόν, ἐνῷ ἡ ἐπιείκεια διατηρεῖ πλήρη τὸν ὑποκειμενικὸν χαρακτῆρα. Τὸ δίκαιον ἀφ' ἧς στιγμῆς ἐξαρθῇ εἰς καταναγκαστικὸν κανόνα, ἀποσπᾶται τῆς προσωπικότητος τοῦ δημιουργοῦ του (λ. χ. τοῦ νομοθέτου, ἂν εἶναι νόμος) καὶ οὕτω ἀπὸ ὑποκειμενικὸν καθίσταται ἀντικειμενικόν. Τοὐναντίον ἡ ἐπιείκεια οὖσα γέννημα τῆς καθαρᾶς σκέψεως, τῆς περὶ τοῦ ὀρθοῦ δικαίου πεποιθήσεως, ἐξακολουθεῖ μέχρι τέλους νὰ διατηρῇ τὸν ὑποκειμενικόν της χαρακτῆρα.

Ἀπέναντι οὕτω τοῦ ἀπολύτου, ὅπερ ἐνέχει ἐν αὐτῷ τὸ δίκαιον, καθιστῶν ἕνα ἐπιτακτικὸν κανόνα δι' ἕνα ὡρισμένον ἀριθμὸν σχέσεων, ὑπάρχει ἡ σχετικότης καὶ ἡ ἐλαστικότης, τὴν ὁποίαν παρουσιάζει ἐκ τῆς ὑποκειμενικῆς της φύσεως ἡ ἐπιείκεια, μεταβαλλομένη καὶ προσαρμοζομένη ὅταν νέαι προκύψουν σχέσεις ἢ ἀντιλήψεις.

Ἡ ἐπιείκεια ἀπαντᾶται εἰς ὅλους τοὺς λαοὺς καὶ εἰς ὅλας τὰς ἐποχὰς παρὰ τὸ κείμενον θετικὸν δίκαιον. Καὶ εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον ἡ aequitas ἀπετέλει ἀντίθεσιν πρὸς τὸ jus. Ἐχθροὶ παντὸς νέου καὶ λάτρεις τῶν παραδόσεων οἱ Ρωμαῖοι ἐγένοντο οἱ δημιουργοὶ ἑνὸς δικαίου αὐστηροῦ καὶ πλήρους τύπων. Ἡ ἐξάπλωσις ὅμως τοῦ κράτους των ἐδημιούργησεν, ἀπὸ τῶν Καρχηδονικῶν ἰδίᾳ πολέμων, σχέσεις, ἔσεισε τὸν ἐθνικὸν αὐτῶν ἀποκλεισμὸν καὶ ἔγινεν αἰτία νὰ εἰσχωρήσουν καὶ εἰς τὴν Ρώμην νέαι ἰδέαι, αἱ ὁποῖαι μὲ τὴν δημιουργίαν νέων ἀναγκῶν καὶ περιπλοκωτέρων σχέσεων μετέβαλον ἐπὶ τὸ ἐλευθεριώτερον καὶ ἠπιώτερον τὰς πεποιθήσεις. Εἰς τὴν ἀνακύψασαν ἀντίθεσιν μεταξὺ τῆς συγχρόνου ζωῆς καὶ τοῦ ἀπηρχαιωμένου αὐστηροῦ δικαίου ἀντιστοιχεῖ ἡ ἀντίθεσις τῆς aequitas πρὸς τὸ jus. Τὴν ἀντίθεσιν ταύτην ἐκόλαζον τὰ *ἔδικτα* τῶν πραιτώρων, προσδίδοντα τὴν ἠπιωτέραν καὶ μᾶλλον προσηρμοσμένην πρὸς τὴν ζωὴν λύσιν, εἶτα δὲ ἡ ρωμαϊκὴ νομικὴ ἐπιστήμη.

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐπίσης, ὁσάκις αἱ διατάξεις τοῦ δικαίου (common law) προφανῶς ἀντετίθεντο πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς δικαιοσύνης, κατέφευγον εἰς τὸν βασιλέα, μεταγενεστέρως δὲ εἰς τὸν λόρδον καγκελλάριον καὶ εἰς εἰδικὰ τέλος δικαστήρια (courts of equity) δικάζοντα συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπιεικείας. Μεταξὺ τῶν δικαστηρίων τῶν δικαζόντων ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ αὐστηροῦ common law καὶ τῶν κρινόντων κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπιεικείας προῆλθεν ἀνταγωνισμός, λόγῳ τοῦ ὁποίου ἐδημιουργήθη κατ' ὀλίγον, παραλλήλως πρὸς τὸ αὐστηρὸν δίκαιον τῶν παραδόσεων (common law), ἰδία παράδοσις ἀρχῶν ἐπιεικείας, ἴδιον δίκαιον ἐπιεικείας ἐφαρμοζόμενον ὑπὸ τῶν court of equity.

Ἡ μεταξὺ δικαίου καὶ ἐπιεικείας ὅμως ἀντίθεσις, ἐνίοτε καθίσταται τόσον ὀξεῖα, ὥστε κανὼν δικαίου ν' ἀντιτίθεται τελείως πρὸς τὸ αἴσθημα τῆς δικαιοσύνης (summum jus, summa injuria). Τὸ δημιουργούμενον τότε χάσμα πρέπει νὰ πληρωθῇ. Ζήτημα ὅμως εἶναι ἐὰν καὶ κατὰ πόσον πρέπει ν' ἀφεθῇ εἰς τὸν δικαστὴν ἀπόλυτος πρὸς τοῦτο ἐλευθερία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦ Α. *Windscheid-Kipp* - *Ἀργυροῦ* Ρωμαϊκ. Δίκ. τόμ. α' § 28 καὶ βιβλιογρ. αὐτόθι.—*Kipp*, ἄρθρον aequitas ἐν *Pauly's-Wissova*, Realencyclopädie der class. Altertumswissenschaft καὶ βιβλιογρ. αὐτόθι. — *Regelsberger - Μαριδάκη-Πράτσικα*, Γενικαὶ Διδασκαλίαι Ρωμ. δικ. § 11 καὶ βιβλιογρ. αὐτ. — *Voigt*, Die Lehre vom jus naturale, aequum et bonum und jus gentium der Romer (1856—1873), τόμ. 1 σελ. 11 ἑπ.—*Geny*, Méthode d' interpréttion et sources en droit privé positif (1919), τόμ. β', σελ. 109 ἑπ. καὶ βιβλ. αὐτ. Π. Ι. ΖΕΠΟΣ

— **Ἐπιείκεια** (Clementia) *[Θρησκ.]*. Προσωποποίησις παρὰ Ρωμαίοις τῆς αὐτοκρατορικῆς πρᾳότητος, εἰς τὴν ὁποίαν ἱδρύθησαν ναοί. Πρῶτος τοιοῦτος μνημονεύεται ὁ εἰς τὴν Ἰουλιανὴν Ἐπιείκειαν (Clementiae juliae, Clementiae Caesaris), ἱδρυθεὶς τετράστηλος ναός, ὅτε ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ μετωνόμασε τὸν Κυϊντίλιον μῆνα εἰς Ἰούλιον· ἐν αὐτῷ ὑπῆρχον ὁμοιώματα τῆς τε Ἐπιεικείας καὶ τοῦ Καίσαρος (*Ἀππιαν.* Ἐμφ. Πόλ. Β' 106). Ἐπὶ Τιβερίου ἱδρύθη ἐπίσης (28 μ. Χ.) βωμὸς ἀποφάσει τῆς συγκλήτου πρὸς τὴν Ἐπιείκειαν καὶ τὴν Φιλίαν (Clementiae et Amicitiae), ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπῆρχον τὰ ἀγάλματα τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ Σεϊανοῦ (*Τακίτ.* Annal. IV,74). Μνημονεύονται ἔτι ἐτήσιαι προσφοραὶ εἰς τὴν Ἐπιείκειαν ἐπὶ Καλλιγούλα (Clementiae Augustae) τῷ 39 μ. Χ., ἀπὸ Νέρωνος δὲ ὑπάρχουν καὶ παραστάσεις αὐτῆς ἐπὶ νομισμάτων. Π. Ν. Π.

ἐπιεικὴς (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τὸ) · συγγνωμονικός, συγκαταβατικός, μαλακός, ἀντίθ. *αὐστηρός*: «ἐπιεικὴς δικαστής, —καθηγητής», «ἐπιεικὴς ἀπόφασις, —κρίσις» · ‖ σπουδαῖος, σοβαρός, ἔμφρων (κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη): «ὁ ἐπιεικὴς ἀνὰ μέσον τοῦ ἀρέσκου καὶ τοῦ δυσκόλου, τοῦ ἀλαζόνος καὶ τοῦ εἴρωνος».—Παραθετ. *ἐπιεικέστερος*, *—ατος*. — Ἐπίρρ. ***ἐπιεικῶς***, *—ερον*, *—ατα*.

Ἐπιεικίδαι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Δῆμος ἐν Ἀττικῇ· βλ. *Ἐπεικίδαι*.

ἐπιένατος, ἢ ***ἐλάσσων***, ***τόνος*** *[Βυζ. Μουσ.]*. Ὁ τὸ δεύτερον τονιαῖον διάστημα κατέχων ἐν ἀμφοτέροις τοῖς ὁμοειδέσι συνημμένοις τετραχόρδοις τῆς φυσικῆς διατονικῆς κλίμακος (Δι τῆς ὑπάτης—Δι τῆς μέσης), ἧς ποιοῦνται χρῆσιν ἡ βυζαντινὴ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ καὶ ἡ δημώδης ἑλληνική, τόνος, (Κε-Ζω καὶ Πα Βου), ἔχων ἀξίαν μήκους χορδῆς $^{9}/_{10}$. Ὁ τόνος οὗτος σχηματίζεται ὡς ἑξῆς: Ἐκ τῆς ὑπεροχῆς τῆς διὰ ἓξ μείζονος τελείας συμφωνίας (Δι τῆς ὑπάτης—Βου τῆς μέσης), ἐχούσης τὸν ἐπιδιμερῆ ἀριθμητικὸν καὶ ἁρμονικὸν λόγον πρὸς τὸ μῆκος τῆς ὅλης χορδῆς ὡς 5 πρὸς 3 ἢ $^{3}/_{5}$, πρὸς τὴν διὰ πέντε μείζονα τελείαν συμφωνίαν (Δι τῆς ὑπάτης—Πα τῆς μέσης), ἔχουσαν τὸν ἡμιόλιον ἀριθμητικὸν καὶ ἁρμονικὸν λόγον πρὸς τὸ μῆκος τῆς ὅλης χορδῆς ὡς 3 πρὸς 2 ἢ $^{2}/_{3}$, παράγεται ὁ ἐπιένατος ἀριθμητικὸς καὶ ἁρμονικὸς λόγος ὡς 10 πρὸς 9 ἢ $^{9}/_{10}$ καὶ σχηματίζεται ὁ φυσικὸς ἐλάσσων τόνος (Πα—Βου), ὁ καὶ *ἐπιένατος* καλούμενος, ἔχων ἀξίαν μήκους χορδῆς $^{9}/_{10}$.

Ὁ ἀριθμητικὸς καὶ ἁρμονικὸς οὗτος λόγος τοῦ ἐπιενάτου τόνου εὑρίσκεται ἐὰν ἀφαιρεθῇ διὰ τῆς διαιρέσεως ἐκ τοῦ λόγου τῆς διὰ ἓξ μείζονος τελείας συμφωνίας (μῆκος χορδῆς $^{3}/_{5}$), ὁ λόγος τῆς διὰ πέντε μείζονος τελείας τοιαύτης (μῆκος χορδῆς $^{2}/_{3}$), οὕτω: $^{3}/_{5} : ^{2}/_{3} = ^{9}/_{10}$.

Ὁ φυσικὸς ἐλάσσων ἢ ἐπιένατος τόνος (μῆκος χορδῆς $^{9}/_{10}$) ὑπολείπεται τοῦ φυσικοῦ μείζονος ἢ ἐπογδόου τόνου (μῆκος χορδῆς $^{8}/_{9}$), κατὰ ἐπογδοηκοστὸν λόγον, *κόμμα* ἐν τῇ μουσικῇ καλούμενον καὶ ἔχοντα ἀξίαν μήκους χορδῆς $^{80}/_{81}$.

Τοῦ φυσικοῦ τούτου ἐλάσσονος ἢ ἐπιενάτου τόνου ($=^{9}/_{10}$), ποιοῦνται χρῆσιν ἐκ τῶν εἰς τὸ διατονικὸν γένος ἀνηκόντων ἤχων ὁ δ' καὶ ὁ πλάγιος τοῦ δ', οἱ δὲ α' ἦχος καὶ πλάγιος τοῦ α' ποιοῦνται χρῆσιν τῶν ἐλασσόνων τόνων (Πα—Βου καὶ Κε—Ζω), βαρυτέρων τῶν φυσικῶν τοιούτων, καθ' ὅσον ὑπολείπονται τοῦ μὲν φυσικοῦ ἐλάσσονος ἢ ἐπιενάτου τόνου ($=^{9}/_{10}$) κατὰ ἓν κόμμα ($=^{80}/_{81}$), τοῦ δὲ φυσικοῦ μείζονος ἢ ἐπογδόου τόνου ($=^{8}/_{9}$) κατὰ κόμμα κόμματος $(^{80}/_{81})^{2}$. Ἄρα τὰ τονιαῖα διαστήματα τῶν φθόγγων Πα—Βου καὶ Κε—Ζω ἐν τῷ α' ἤχῳ καὶ τῷ πλαγίῳ τοῦ α' ἔχουσιν ἀξίαν μήκους χορδῆς $^{729}/_{800}$. Ἐν τοῖς ἐν χρήσει κρηπῖσι καὶ θεωρητικοῖς τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, ὁ ἐλάσσων τόνος παρίσταται διὰ τῶν λεγομένων τμημάτων (δωδεκατημορίων τοῦ τόνου) ἢ διὰ τοῦ ἀριθμοῦ 10 ἢ διὰ τοῦ ἀριθμοῦ 9. Ἡ τοιαύτη εἰς τμήματα διαί-

Digitized by Google

ρεσις, οὖσα φανταστικὴ καὶ εἰκονική, οὐδεμίαν κέκτηται ἐπιστημονικὴν ἀξίαν.

Ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ μουσικὴ ἐστερεῖτο τοῦ φυσικοῦ ἐλάσσονος ἢ ἐπιενάτου τόνου, καθ' ὅσον ἡ σύντονος ἢ σκληρὰ διατονικὴ κλῖμαξ, ἣν μετεχειρίζετο ὡς βάσιν της, παρῆγε μόνον τρεῖς συμφώνους συμφωνίας, τὴν διαπασῶν (μῆκος χορδῆς $^1/_2$), τὴν διὰ πέντε (μῆκος χορδῆς $^2/_3$), καὶ τὴν διὰ τεσσάρων (μῆκος χορδῆς $^3/_4$), ἐκ τῆς ὑπεροχῆς δὲ τῶν δύο τελευταίων ἐσχημάτιζον τὸν μείζονα ἢ ἐπόγδοον τόνον ($=^8/_9$), ὅστις καὶ μόνος ὑπῆρχε παρ' οὐτοῖς τόνος, τοῦ λείμματος (μῆκος χορδῆς $^{243}/_{256}$) ὄντος μικροτέρου καὶ τοῦ ἡμιτονίου κατά τι.

Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

ἐπιέρη (ἡ) (Epiere) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *χρυσομηλιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Ἀμερικῇ. Δ. Ν. Π.

ἐπιζευγνύω καὶ ***ἐπιζεύγνυμι***, ἀόρ. *ἐπέζευξα—ἐπεζεύχθην*, παθ. μετχ. *ἐπεζευγμένος*· ζευγνύω, συνδέω διὰ ζυγοῦ, συνδέω, συνάπτω.

ἐπιζευκτικός,—*ή,—όν*· ὁ χρησιμεύων πρὸς ἐπίζευξιν.

ἐπίζευξις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιζευγνύειν.

—*[Δογματ.]* Ἐκαλεῖτο ἐνίοτε *ἐπίζευξις* κατὰ τὴν πρὸ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ ἐποχὴν ἡ *ἀντίδοσις* τῶν ἰδιωμάτων καὶ ὀνομάτων ἀμφοτέρων τῶν μὴ εἰς μεταβολὴν ὑποκειμένων φύσεων τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ (βλ. λ. *ἀντίδοσις*). Κ. Ι. Δ.

—*[Ρητορ.]* Ρητορικὸν σχῆμα ἀνῆκον εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν σχημάτων λέξεων, καὶ συνιστάμενον εἰς τὴν ἄμεσον ἐπανάληψιν τῆς αὐτῆς λέξεως ἐν τῇ φράσει: «ἐπίζευξις ὅταν τὰ προκείμενα ὀνόματα διαλαμβάνοντες τὴν ἐπιφορὰν ἐμφαντικωτέραν ποιούμεθα» (*Ἡρωδιαν.*) Παράδειγμα: «Θῆβαι, δέ, Θῆβαι, πόλις ἀστυγείτων, μεθ' ἡμέραν ἐκ μέσων τῆς Ἑλλάδος ἀνηρπάσθη» (*Αἰσχίν.* 72, 30).

Ἐπιζεφύριοι ***Λοκροὶ*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις σημαντικὴ τῆς κάτω Ἰταλίας, ἀποικία τῶν Ὀπουντίων ἢ κατ' ἄλλους τῶν Ὀζολῶν Λοκρῶν (βλ. λ. *Λοκροὶ [Ἀρχ. Γεωγρ.]*). Οἱ κάτοικοι ὡσαύτως *Ἐπιζεφύριοι Λοκροί*.

ἐπιζεφύριος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ πρὸς τὸν ζέφυρος, πρὸς δυσμὰς κείμενος, ὁ ἐκ δυσμῶν προερχόμενος.

Ἐπίζηλος. Ἀθηναῖος μαραθωνομάχος, υἱὸς τοῦ Κουφαγόρου. Ὁ Ἐπίζηλος καθὼς διηγεῖται ὁ Ἡρόδοτος (VI 117) ἐνῷ ἐμάχετο εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν κατὰ τῶν Περσῶν, εἶδε πρὸ αὐτοῦ ὑπερμέγεθες φάσμα Πέρσου ὁπλίτου, τοῦ ὁποίου μόνον τὸ γένειον ἐπεσκίαζε ὁλόκληρον τὴν ἀσπίδα. Ὁ Πέρσης οὗτος ἀντιπαρῆλθε μὲν τὸν Ἐπίζηλον καὶ ἐφόνευσε τὸν παραστάτην αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ Ἐπίζηλος θαμβωθεὶς ἐκ τῆς φοβερᾶς θέας του ἐτυφλώθη καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὰς Ἀθήνας ἄνευ οὐδεμιᾶς πληγῆς, ἀλλὰ τυφλός, ζήσας οὕτω μέχρι βαθέος γήρατος. Οἱ Ἀθηναῖοι ζωγράφοι τὸν ἀπηθανάτισαν μετὰ τῶν λοιπῶν ἡρώων εἰς μίαν εἰκόνα τῆς Ποικίλης στοᾶς Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

ἐπίζηλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ζηλευτός, ἐξαίρετος: «ἐπίζηλος βαθμός, —θέσις», «ἐπίζηλον ἀξίωμα».—Ἐπίρρ. ***ἐπιζήλως***.

ἐπιζήμιος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐπὶ ζημίᾳ ὤν, ὁ προξενῶν ζημίαν, ἐπιβλαβής, βλαβερός: «ἐπιζήμιος φίλος, —συγγενής».—Ἐπίρρ. ***ἐπιζημίως***.

ἐπιζήτησις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιζητεῖν, ζήτησις, ἐπιδίωξις, ἐπιπόθησις.

ἐπιζήτητος, (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἐπιζητούμενος, ὁ ἐπιδιωκόμενος, ἐπιθυμητός, περιζήτητος.

ἐπιζητῶ (—*έω*), ἀόρ. *ἐπεζήτησα—ἐπεζητήθην*· ζητῶ, ἐπιδιώκω, προσπαθῶ νὰ ἐπιτύχω: «ἐπιζητεῖ ἀφορμὰς πρὸς φιλονικίαν, —τὴν φιλίαν, —τὴν εὔνοιαν τῶν ἰσχυρῶν».

ἐπιζυγίς, —*ίδος* (ἡ)· σανὶς ἑνώνουσα δύο ὅμοια τμήματα ἑνὸς κατασκευάσματος, ἢ ἀποτελοῦσα μετ' ἄλλης ὁμοίας ζεῦγος τοιούτων τμημάτων· || *(ἀρχ.)* ἑκατέρα τῶν σιδηρῶν σφηνῶν τοῦ *καταπέλτου* (βλ. λ.), ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστερεοῦτο καὶ περιειλίσσετο ἡ νευρά, ἡ κινοῦσα τὸ μηχάνημα.

—*[Ναυτ.]* Καλοῦνται *ἐπιζυγίδες* (κοιν. *τὰ κλειδιά*, γαλλ. les clefs de hune, Ναυτ. ὀνομ. ἄρθρ. 495) τὰ ἐπὶ τῶν ζυγίδων πρὸς στερέωσιν τοῦ θωρακίου ἐπιμήκη ξύλα· ἐπίσης τὰ ἑκατέρωθεν τῶν ὀπῶν τοῦ θωρακίου τοιαῦτα γομφούμενα ἐγκαρσίως ἄνωθεν τῆς ἐσχάρας αὐτοῦ. Σ. Ε. Λ.

—*[Στρατ. Γεφυροπ.]* Εἰς τὴν γεφυροποιίαν *ἐπιζυγὶς* καλεῖται δοκὸς χρησιμεύουσα διὰ νὰ συγκρατῇ τὰς δίπλακας τοῦ καταστρώματος μιᾶς γεφύρας. Ὡς ἐπιζυγίδες χρησιμοποιοῦνται διὰ μὲν τὰς ἐκ προχείρου ὑλικοῦ στρατιωτικὰς γεφύρας δοκίδες κοιναί, διὰ δὲ τὰς γεφύρας δι' ἑτοίμου ὑλικοῦ εἰδικαὶ δοκίδες, ἢ καὶ οἱ πόδες τῶν βαστάκων ἂν παραστῇ ἀνάγκη. Εἰς γεφυροσκευὰς ἄνω τῶν 10 τόννων, χρησιμοποιοῦνται ὡς ἐπιζυγίδες καὶ σιδηραῖ δοκίδες. Αἱ ἐπιζυγίδες τοποθετοῦνται ἄνωθεν τῶν διπλάκων καὶ εἰς τὰ δύο ἄκρα τοῦ καταστρώματος, συνδέονται δὲ διὰ σχοινίων ἢ αἰχμάτων μετὰ τῶν δοκίδων τοῦ καταστρώματος. Οὕτω διὰ τῶν ἐπιζυγίδων συγκρατοῦνται αἱ δίπλακες καὶ δὲν μετακινοῦνται κατὰ τὴν δίοδον φορτίων ἐκ τῶν στρατιωτικῶν γεφυρῶν. Π. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ἐπιζύμη (ἡ) *[Χημ.]* Ἡ ζύμη ἡ ἀναπτυσσομένη κατὰ τὴν ζωηρὰν ζύμωσιν σακχαρούχων ὑγρῶν. Σ. Γ.

—*[Μικροβ.]* Αἱ ἐπιζῦμαι εἶναι εἶδος σακχαρομυκήτων, ὑπαγόμενον εἰς τὴν τάξιν τῶν *ἡμεροζυμῶν*, τουτέστι τῶν μυκήτων ἐκείνων, οἵτινες προκαλοῦσι ζύμωσιν κανονικήν, παράγοντες προϊὸν χρήσιμον εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὡς οἰνόπνευμα, ζῦθον κλπ., ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς *ἀγριοζύμας* (βλ. λ. *βλαστομύκητες*). Χαρακτηριστικὸν τῶν ἐπιζυμῶν εἶναι, ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ζυμώσεως παραμένουσιν ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ζυμουμένου ὑγροῦ, ἀνυψούμεναι ὑπὸ τῶν φυσαλλίδων τοῦ παραγομένου ἀφροῦ. Μετὰ δὲ τὸ πέρας τῆς ζυμώσεως καταπίπτουσιν ἐν εἴδει ἰζήματος ἐντὸς τοῦ ὑγροῦ. Τοιαῦται ἐπιζῦμαι χρησιμοποιοῦνται κατὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ζύθου πρὸς ζύμωσιν τοῦ ζυθογλεύκους. Κ. ΚΕΡΕΣΤΕΤΖΗΣ

ἐπιζύμωσις (ἡ) *[Χημ.]*. Ἡ ζωηρὰ καὶ ὁρμητικὴ ζύμωσις σακχαρούχων διαλυμάτων, ἥτις λόγῳ τῆς ἐντόνου βιολογικῆς δράσεως ἀνυψώνει αἰσθητῶς τὴν θερμοκρασίαν τοῦ ὑγροῦ. Σ. Γ.

ἐπιζῶ (—άω), ἀόρ. *ἐπέζησα*· ζῶ, εὑρίσκομαι ἐν τῇ ζωῇ, ἐνῷ οἱ μετ' ἐμοῦ ἀπέθανον: «οἱ ἐπιζήσαντες ἐκ τῆς πολυνέκρου μάχης».

ἐπίζῳα (τά). Ὀνομασία διαφόρων ζῴων ἢ φυτῶν ζώντων παρασιτικῶς ἐπὶ ἑτέρων ζῴων ἢ φυτῶν (βλ. λ. *παράσιτα*). Δ. Ν. Π.

ἐπιζωννύω καὶ ***ἐπιζώννυμι***· ζωννύω, ζώνω.

ἐπιζῳοτία (ἡ)· λοιμώδης ἐπιδημία προσβάλλουσα τὰ ζῷα.

—*[Κτηνιατρ.]* Διὰ τοῦ ὅρου *ἐπιζῳοτία* χαρακτηρίζομεν τὰς νόσους αἵτινες προσβάλλουσιν ἐν βραχυτάτῳ χρονικῷ διαστήματι καὶ εἰς ἀρκετὰ μεγάλην ἔκτασιν μέγαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀριθμὸν ζῴων τοῦ αὐτοῦ ἢ διαφόρου εἴδους. Αἱ ἐπιζῳοτίαι ὅταν προσβάλλωσι πολλὰ εἴδη ζῴων καλοῦνται *πανζῳοτίαι*. Αἱ ἐπιζῳοτικαὶ ἀσθένειαι εἶναι νόσοι μεταδοτικαί, ἡ δὲ ἐπέκτασίς των ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς μεταδοτικότητος τοῦ μικροβίου ἢ τοῦ παρασίτου ἐκ τῶν ἀσθενῶν εἰς τὰ ὑγιᾶ ζῷα. Ἡ μετάδοσις ἐνεργεῖται εἴτε ἀμέσως ἀπὸ ζῴου εἰς ζῷον, εἴτε ἐμμέσως διὰ διαφόρων ἀντικειμένων μολυνθέντων παρὰ τῶν ἀσθενῶν. Ἡ ἐπέκτασις τῶν ἐπιζῳοτιῶν εὐνοεῖται διὰ διαφόρων συνθηκῶν τοῦ περιβάλλοντος (ἐπίδρασις τοῦ κλίματος, τῆς θερμοκρασίας, τοῦ ἐδάφους κ.τ.λ.). Αἱ ἐξωτερικαὶ αὗται συνθῆκαι δύνανται νὰ αὐξήσωσι τὴν μολυσματικὴν δύναμιν τῶν παραγόντων τῆς μεταδόσεως ἢ νὰ ἐλαττώσωσι τὴν ἀντοχὴν τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν ὑγιῶν ζῴων, τὰ ὁποῖα οὕτω προσβάλλονται εὐκολώτερον ὑπὸ τῆς νόσου. Ἡ διάρκεια τῶν ἐπιζῳοτιῶν ποικίλλει· ἄλλαι μὲν ἐξαφανίζονται μετὰ μερικοὺς μῆνας, ἄλλαι δὲ ἀπ' ἐναντίας διατηροῦνται ἓν ἢ καὶ περισσότερα ἔτη. Αἱ ἐπιζῳοτίαι καταπολεμοῦνται διὰ τῶν ἑκάστοτε ὑπὸ τῆς νομοκτηνιατρικῆς καὶ ἀστυνομικῆς ὑπηρεσίας λαμβανομένων ὑγειονομικῶν μέτρων (ἀπομόνωσις, ἀπολύμανσις, ἐνταφιασμός, ἐμβολιασμὸς κτλ.) Β. Χ.

—*[Ὑγιειν.]* Μερικαὶ ἐπιζῳοτίαι ἔχουσι μεγίστην σημασίαν διὰ τὴν ὑγείαν τῶν ἀνθρώπων, διότι ὑπάρχουσι νοσήματα τῶν ζῴων ὑπὸ τῶν ὁποίων εἶναι δυνατὸν νὰ προσβληθῶσι καὶ οἱ ἄνθρωποι, ὡς π. χ. ἡ λύσσα, ἡ μᾶλις καὶ ἄλλα. Κυρίως ὅμως ἐπικίνδυνος διὰ τοὺς ἀνθρώπους εἶναι ἡ συχνότατα ἐπὶ τῶν ἐπιμύων ἐμφανιζομένη ἐπιζῳοτία τῆς πανώλους, διότι εὐχερέστατα μεταδίδεται ἐκ τούτων—μέσῳ τῶν ψύλλων—τὸ βακτηρίδιον τῆς πανώλους. Ἔχει δ' ἀποδειχθῇ ἐκ τῶν ἐρευνῶν τῆς ἐπιδημιολογίας, ὅτι πάντοτε πάσης μεγάλης ἐπιδημίας πανώλους προηγεῖται καὶ ἐπιζῳοτία ταύτης ἐπὶ τῶν ἐπιμύων. Διὰ τοῦτο τὸ κυριωδέστερον ἐκ τῶν λαμβανομένων μέτρων πρὸς καταστολὴν ἐπιδημίας τινὸς πανώλους εἶναι ἡ μυοκτονία. † Κ. Γ. ΣΑΒΒΑΣ

ἐπιζῳοτικός,—*ή,—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπιζῳοτίαν: «νόσος ἐπιζῳοτική», «ἐπιζῳοτικὴ ἄφθα».—Ἐπίρρ. ***ἐπιζῳοτικῶς***.

— **ἐπιζῳοτικὴ** ***ἀποβολὴ*** *[Κτηνιατρ.]*. Πάθησις μεταδοτική, πορείας χρονίας, ἐντοπιζομένη εἰς τὰ ὄργανα τῆς ἀναπαραγωγῆς, λίαν σοβαρὰ ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως, διότι ἐλαττώνει τὰς γεννήσεις καὶ τὴν γαλακτοπαραγωγὴν καὶ ἐμφανίζει ἐπιπλοκὰς (κατακράτησις τοῦ πλακοῦντος, μητρῖτις, μολυσματικὴ ἀρθρῖτις, στείρωσις, νυμφομανία κτλ.). Ἡ ἐπιζῳοτικὴ ἀποβολὴ συναντᾶται εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ κατοικίδια ζῷα, συνηθέστερον ὅμως εἰς τὰς ἀγελάδας, καὶ ὀφείλεται εἰς εἰδικὰ μικρόβια. Εἰς μὲν τὴν ἀγελάδα προκαλεῖται: α') ὑπὸ τοῦ βακίλλου τοῦ Bang, τοῦ ὁποίου ὁ Nocard καὶ ὁ Ligniers ἀποκατέστησαν τὴν εἰδικότητα, τὴν μορφολογίαν καὶ τὴν βιολογίαν, καὶ β') ὑπὸ κολοβακτηριδίων μελετηθέντων ὑπὸ τοῦ Moussu, εἰς δὲ τὴν φορβάδα ὑπὸ τοῦ βακίλλου abortivus équinus, τοῦ ὁποίου ἡ διαφορὰ ἀπὸ τοῦ βακίλλου τοῦ Bang ἀνεκαλύφθη κατόπιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ Dassonville καὶ τοῦ Rivière. Ὁ βάκιλλος τοῦ Bang ἔχει μῆκος 1—2 μ καὶ πάχος ὀλιγώτερον τοῦ 1 μ. Τὸ σχῆμα αὐτῶν ποικίλλει· ἄλλοι μὲν ἔχουσι σχῆμα ᾠοειδές, ἄλλοι ἐμφανίζονται ὡς ἀληθῆ ῥαβδία καὶ ἄλλοι παρουσιάζουσι κατὰ τὴν χρῶσιν μίαν ἢ δύο ζώνας μὴ κεχρωσμένας. Χρώννυται ὑπὸ τῶν διαφόρων χρωμάτων τῆς ἀνιλίνης (κυανοῦν τοῦ μεθυλενίου, φουξίνη κτλ.), οὐδόλως δὲ διὰ τῆς μεθόδου τοῦ Gram· εἶναι ἀερόβιος καὶ ἀκίνητος. Ὁ βάκιλλος τοῦ abortivus equinus εἶναι λεπτότερος καὶ χρώννυται διὰ τῆς μεθόδου τοῦ Gram. Ἕνεκεν τῆς ὁμοιότητος τῶν χαρακτήρων τῶν καλλιεργειῶν τοῦ μικροβίου, τῶν βιολογικῶν, χημικῶν καὶ ὀρολογικῶν ἀντιδράσεων αὐτοῦ, παραδέχονται σήμερον ὅτι ὁ βάκιλλος τῆς ἐπιζῳοτικῆς ἀποβολῆς καὶ τὸ μικρόβιον τοῦ κωματοειδοῦς πυρετοῦ (fièvre de Malte) ἀποτελοῦσι τὸ αὐτὸ μικροβιακὸν εἶδος (Burnet). Ὁ τρόπος τῆς μεταδόσεως γίνεται κατὰ τὸν Moussu ἐν μὲν τῷ σταβλισμῷ διὰ προοδευτικῆς πρὸς τὰ ἄνω πορείας, ἐν δὲ τῇ βοσκῇ διὰ τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος. Τὰ συμπτώματα εἰσὶν ἀνάλογα εἰς ὅλα τὰ εἴδη τῶν ζῴων. Εἰς τὴν φορβάδα ἐμφανίζεται κατὰ τὸν ἕκτον μῆνα τῆς ἐγκυμοσύνης, εἰς τὴν ἀγελάδα κατὰ τὸν τέταρτον. Συνήθως ἡ ἐπιζῳοτικὴ ἀποβολὴ παρουσιάζεται εἰς οἱανδήποτε στιγμήν. Τὸ θῆλυ ἔχον τὴν θέαν ὑγιοῦς ἐξωθεῖ, ἀποβάλλει ἄνευ προετοιμασίας καὶ δυσκολίας τὸ ἔμβρυον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον νεκρὸν μετὰ ἢ ἄνευ τῶν περικαλυμμάτων αὐτοῦ. Τὰ ἀσθενῆ παρουσιάζουσι πυρετικὴν ἀντίδρασιν, ἥτις διαρκεῖ ὀλίγας ἡμέρας. Μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ πλακοῦντος τὰ ζῷα ἐπανέρχονται εἰς τὴν προτέραν κανονικὴν κατάστασιν αὐτῶν. Αἱ ἀλλοιώσεις ἑδρεύουσιν ἐντὸς τῆς μήτρας. Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ βλεννογόνου τῆς μήτρας καλύπτεται δι' ἀφθόνου ἐξιδρώματος πλουσίου εἰς βακίλλους. Ἐκ τῶν κοτυληδόνων μερικαὶ εἰσὶ πλαδαραὶ καὶ ὠχραί, περιέχουσαι σταγονίδια πύου, τὸ ὁποῖον ἐξέρχεται κατὰ τὴν πίεσιν. Αἱ θηλαὶ τοῦ πλακοῦντος αὐξάνουσιν εἰς ὄγκον καὶ φέρουσιν εἰς τὴν βάσιν αὐτῶν κοκκία πυώδη περιέχοντα, ὅπως τὸ πύον τῶν κοτυληδόνων, τὰ βακτηρίδια τοῦ Bang. Τὸ ἔμβρυον ἐξέρχεται συνήθως νεκρὸν μετ' ὀρο-αἱμορραγικῶν ἐξιδρωμάτων τοῦ περιτοναίου, τοῦ ὑπεζωκότος καὶ τοῦ περικαρδίου. Τὰ περικαλύμματα τοῦ ἐμβρύου, τὸ αἷμα, τὰ ὑγρὰ καὶ οἱ ἱστοὶ τοῦ ἐκτρώματος περιέχουσι τὰ εἰδικὰ μικρόβια. Ἡ διάγνωσις καθίσταται δύσκολος εἰς τὴν ἀρχήν, οὐχ ἧττον ἡ ἐξέτασις τοῦ ἐμβρύου, τῶν περικαλυμμάτων αὐτοῦ, ἡ συχνὴ καὶ ἀδικαιολόγητος ἐπανάληψις τῶν ἐκτρώσεων, αἴρει πᾶσαν ἀμφιβολίαν. Τὰ διὰ τῆς abortine, προϊόντος ἀναλόγου πρὸς τὴν φυματίνην, ἀποτελέσματα ὑποδορίων ἢ ἐνδοδερμικῶν ἀντιδράσεων εἶναι ὀλίγον ἱκανοποιητικά. Ἡ προφύλαξις εἶναι ἀρκετὰ δύσκολος. Ἡ ἀπομόνωσις, αἱ ἀντισηπτικαὶ πλύσεις τοῦ κόλπου τῶν ἀσθενῶν, τὰ ὑπόθετα, ἡ ἀπολύμανσις τοῦ πέους καὶ τὰ διάφορα ἀντισηπτικὰ καὶ ἀποστειρωτικὰ τοῦ ὀργανισμοῦ φάρμακα εἶναι ἀνίκανα συνήθως νὰ καταπολεμήσωσι τὴν νόσον. Οἱ ἐν Ἀγγλίᾳ, Δανίᾳ, Γερμανίᾳ, Γαλλίᾳ καὶ Ἀμερικῇ ἐφαρμοσθέντες προληπτικοὶ ἐμβολιασμοὶ καταλλήλως χρησιμοποιούμενοι δύνανται, οὐχὶ πάντοτε, νὰ ἀναχαιτίσωσι τὴν ἐπέκτασιν τῆς νόσου. Ἡ θεραπεία τῶν ἀσθενῶν ζῴων ἐπιτυγχάνεται διὰ συχνῶν ἀντισηπτικῶν πλύσεων τοῦ κόλπου. Β. Χ.

ἐπιζώστρα (ἡ)· ζωστήρ, ζώνη.

—*[Ναυτ.]* Ζώστρα ἐξ ἐντερονίδων, κατά τι παχυτέρων ἢ αἱ λοιπαὶ τοιαῦται, προσαρμοζομένων ἐπὶ τῆς ὑδρορρόης τοῦ πυροβολείου τῶν ξυλίνων πολεμικῶν τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ. Σ. Ε. Λ.

ἐπιθαλάμιον (τό), ἐξυπακ. ᾆσμα· ᾆσμα ᾀδόμενον τὴν ἑσπέραν πρὸ τοῦ θαλάμου τῶν νεονύμφων, ἢ καθ' ὃν χρόνον ἦγον τὴν νύμφην ἐκ τῆς πατρικῆς οἰκίας εἰς τὴν κατοικίαν τοῦ γαμβροῦ.

—*[Ἀρχ. Βίος]* Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι τὸ *ἐπιθαλάμιον* ἐγκωμιαστικὸν ᾆσμα πρὸς τιμὴν τῶν νεονύμφων ἐψάλλετο ὑπὸ νέων καὶ νεανίδων πρὸ τῆς νυμφικῆς παστάδος, διακοπτόμενον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ὑπὸ τοῦ χοροῦ τοῦ ὑμεναίου ὕμνου. Ὁ Ὅμηρος, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Σουΐδας καὶ ὁ Τζέτζης ἀποδίδουν καὶ ἐπιθαλάμια, ὑπῆρξεν ὁ ἀρχαιότερος ποιητὴς ὁ περιγράψας τὴν τελετὴν τοῦ ἑλληνικοῦ γάμου (Ἰλιάς, Σ, 493). Εἰς τὸ 18 εἰδύλλιον τοῦ Θεοκρίτου, ἔνθα περιγράφονται οἱ γάμοι τοῦ Μενελάου καὶ τῆς Ἑλένης, νεάνιδες μόνον ψάλλουν τὸ ἐπιθαλάμιον ᾆσμα. Ὑμνοῦν τὴν εὐτυχίαν τοῦ Μενελάου, τὰς ἀρετὰς καὶ τὴν καλλονὴν τῆς Ἑλένης, ἐπικαλοῦνται τὴν εὐμένειαν τῶν θεῶν ὑπὲρ τῶν νεονύμφων καὶ ὑπόσχονται, ὅτι θὰ ἐπανέλθουν τὴν πρωΐαν. Ὁ σχολιαστὴς τοῦ Θεοκρί-

Digitized by Google

του ἐκ τοῦ τελευταίου ἐκείνου σημείου ἐξήγαγε τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὑπῆρχον δύο εἴδη: τὸ κατακοιμητικόν, ψαλλόμενον τὴν νύκτα, καὶ τὸ διεγερτικόν, ὅπως ἐξυπνήσῃ τοὺς νεονύμφους τὴν ἑπομένην πρωΐαν. Τὸ ἐπιθαλάμιον ὑπέστη διαφόρους ἐξελίξεις ἐν τῇ ἑλληνικῇ ποιήσει. Κατ' ἀρχὰς ἐπικόν, ἐν τῷ Ὁμήρῳ καὶ τῷ Ἡσιόδῳ, κατέστη λυρικὸν εἰς τὰ ποιήματα τοῦ Ἀλκμᾶνος, καὶ Σαπφοῦς, τοῦ Ἀνακρέοντος, τοῦ Στησιχόρου, τοῦ Πινδάρου καὶ διθυραμβικὸν εἰς τὰ τῶν Φιλοξένου καὶ τοῦ Τελέστου. Εἰς τὴν λατινικὴν φιλολογίαν τὸ ἐπιθαλάμιον ἦτο κακότεχνος μίμησις τοῦ ἑλληνικοῦ, ἕως ὅτου ὁ Κάτουλλος τὸ ἀνήγαγεν εἰς περιωπὴν διὰ τοῦ περιφήμου του «Epithalamium Pelei et Thetidos». Βραδύτερον οἱ Στάτιος, Αὐσόνιος, Σιδώνιος, Ἀπολλινάριος καὶ Κλαυδιανὸς ὑπῆρξαν οἱ ποιηταὶ τῶν καλυτέρων ἐπιθαλαμίων ἐν τῇ λατινικῇ φιλολογίᾳ· τὸ ἐπιθαλάμιον διετηρήθη εἰς τὴν νεωτέραν ποίησιν. Εἰς τὴν γαλλικὴν φιλολογίαν τὰ γνωστότερα ἐπιθαλάμια εἶναι τῶν Ρονσάρ, Μαλέρμπ καὶ Σκαρρών, εἰς τὴν ἰταλικὴν τὰ τοῦ Μαρίνι καὶ τοῦ Μεταστασίου. Εἰς τὴν ἀγγλικὴν τὸ «Epithalamium» τοῦ Σπένσερ (1595) ἐθαυμάσθη ἴσως περισσότερον παντὸς ἄλλου ἐκ τῶν νεωτέρων, καίτοι τὰ τοῦ Μπὲν Τζόνσων, τοῦ Ντὸνν καὶ τελευταῖον τοῦ Τέννυσον, τὸ ἀφιερωθὲν πρὸς τὸν ἀδελφόν του ἐν τῷ ποιήματι «In Memoriam», δὲν εἶναι κατώτερα. Δ. Δ.

— *[Μουσ.]* Ἐκ τῶν συγχρόνων *ἐπιθαλαμίων* μουσικῶν συνθέσεων κλασσικώτεραι παραμένουν αἱ τοῦ «Ὀνείρου θερινῆς νυκτὸς» τοῦ Μένδελσων καὶ τοῦ «Λόεγκριν» τοῦ Βάγνερ. Γ. Σ.

ἐπιθαλάμιος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν νυμφικὸν θάλαμον: «ἐπιθαλάμιος ὕμνος» ᾆσμα ᾀδόμενον πρὸ τοῦ θαλάμου τῶν νυμφίων· || τὸ οὐδέτ. *ἐπιθαλάμιον* ὡς οὐσιαστ. (βλ. λ.).

Ἐπιθαλαμίτης *[Μυθολ.]*. Ἐπίκλησις τοῦ Ἑρμοῦ, λατρευομένου ὑπὸ τὸ ἐπίθετον τοῦτο ἐν Εὐβοίᾳ κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Ἡσυχίου. Τινὲς τῶν ἀρχαιολόγων θεωροῦν τὴν ἐπίκλησιν σχετικὴν μὲ τὴν ἰδιότητα τοῦ Ἑρμοῦ ὡς προστάτου τῶν ταξιδευόντων, παράγοντες ταύτην ἐκ τοῦ ἐπιθέτου «θαλαμίτης» (=κωπηλάτης), ἐπικρατεῖ ὅμως ἡ γνώμη ὅτι Ἐπιθαλαμίτης ἐπεκλήθη ὁ Ἑρμῆς μᾶλλον ὡς θεὸς τῆς εὐγονίας καὶ συζυγικῆς εὐτυχίας. Τοῦτο ἐνισχύεται καὶ ἐκ παραστάσεως ἀγγείου τινὸς τοῦ Μουσείου τοῦ Βερολίνου: ἐν τῷ μέσῳ ἐπὶ θρόνου κάθηνται ὁ Ζεὺς καὶ ἡ Ἥρα, ἑκατέρωθεν παρίστανται ὁ Διόνυσος «θυρωρὸς» καὶ ὁ Ἑρμῆς, παρ' αὐτοὺς δὲ αἱ «θαλαμεύτριαι» μοῖραι. — Π.

ἐπιθάλαμος (ὁ) *[Ἀνατομ.]*. Τμῆμα τοῦ διαμέσου ἐγκεφάλου ἀπαρτιζόμενον: α') ἐκ τοῦ *κωναρίου*, ὅπερ καλεῖται καὶ *ἐπίφυσις*, πρὸς ἀντιδιαστολὴν ἀπὸ τῆς *ὑποφύσεως* (μυξαδένος), καὶ β') ἐκ τοῦ ἐπιθηλιακοῦ πετάλου τοῦ χοριοειδοῦς ἱστίου τῆς 3ης κοιλίας (βλ. λ. *ἐγκέφαλος*). Ι. Π.

ἐπιθαλάσσιος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἐπὶ τῇ θαλάσσῃ, ὁ παρὰ τὴν θάλασσαν κατοικῶν ἢ εὑρισκόμενος, παραθαλάσσιος: «ἐπιθαλάσσιος πόλις, — πεδιάς».

— **ἐπιθαλάσσιος ἀρωγὴ** *[Ναυτ. Δίκ.]*. Ἡ δοθεῖσα βοήθεια εἰς κινδυνεῦον πλοῖον, εἴτε ὁ κίνδυνος ἀπειλεῖ πλήρωμα καὶ ἐπιβάτας, εἴτε τὸ σκάφος, εἴτε πρόκειται περὶ τελείας καταστροφῆς, εἴτε περὶ σπουδαίας βλάβης. Ἡ ἀρωγὴ δὲν πρέπει νὰ συγχέεται μὲ τὴν *ναυαγιαίρεσιν*, προϋποθέτουσαν πλοῖον ἐγκαταλελειμμένον, οὔτε μὲ τὴν *ρυμούλκησιν*, ἀπὸ τὴν ὁποίαν λείπει ἡ ἔννοια τοῦ κινδύνου. Ἡ ἐπιθαλάσσιος ἀρωγὴ καὶ ναυαγιαίρεσις διέπονται ὑπὸ τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου, ἄρθρ. 443—450· περὶ τῆς πρώτης προβλέπει καὶ τὸ ἄρθρον 101 τοῦ διατάγματος τῆς 15 Δεκεμβρίου 1836 περὶ ἀστυνομίας ἐμπορικῆς ναυτιλίας, περὶ ἀμφοτέρων δὲ προβλέπει καὶ ὁ νόμος 3886 ὁ κυρώσας τὴν διεθνῆ σύμβασιν τῶν Βρυξελλῶν τοῦ 1910, ἧς αἱ διατάξεις δὲν ὁμοιάζουσιν ἐντελῶς μὲ τὰς τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου, καίτοι ἀμφότεροι ρυθμίζουσι τὰ αὐτὰ θέματα, ἑκάτερος ὅμως ἐφαρμόζεται εἰς περιπτώσεις ἐπιθαλασσίου ἀρωγῆς καὶ ναυαγιαιρέσεως πλοίων ὡρισμένης ἐθνικότητος. Οὕτως ὁ μὲν ἐμπορικὸς νόμος ἐφαρμόζεται ἐπὶ ἀρωγῆς μεταξὺ ἑλληνικῶν πλοίων, ἢ μεταξὺ ἑλληνικοῦ καὶ ἀλλοδαποῦ φέροντος σημαίαν κράτους μὴ προσχωρήσαντος εἰς τὴν σύμβασιν Βρυξελλῶν, ἢ μεταξὺ πλοίων ἀμφοτέρων ἀλλοδαπῶν φερόντων σημαίας κρατῶν μὴ προσχωρησάντων, ὁ δὲ νόμος 3886 ἐφαρμόζεται ἐπὶ ἀρωγῆς μεταξὺ ἀλλοδαπῶν πλοίων φερόντων σημαίας κρατῶν προσχωρησάντων, ἢ μεταξὺ ἑλληνικοῦ πλοίου καὶ ἀλλοδαποῦ ὑπὸ σημαίαν κράτους προσχωρήσαντος.

Κατὰ τὸν ἐμπορικὸν νόμον ὁ παρασχὼν ἀποτελεσματικῶς ἀρωγὴν εἰς πλοῖον κινδυνεῦον ἐν θαλάσσῃ δικαιοῦται εἰς ἀμοιβὴν καὶ πληρωμὴν τῶν ἐξόδων του. Εἰς τοιαύτην ἀμοιβὴν δὲν δικαιοῦται ὁ πλοίαρχος καὶ τὸ πλήρωμα τοῦ κινδυνεύσαντος πλοίου. Ὑπόκειται εἰς διαρρύθμισιν ἡ διακριθεῖσα τοῦ κινδύνου ἢ ἐν ἀνοικτῇ θαλάσσῃ γενομένη συμφωνία περὶ παροχῆς ἀρωγῆς καὶ τοῦ ποσοῦ τῆς ἀμοιβῆς, ἐφ' ὅσον τοῦτο ὑπερβαίνει τὸ μέτρον. Ἐλλείψει συμφωνίας ὁ κανονισμὸς τῆς ἀμοιβῆς γίνεται ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου, ὀφείλοντος νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει τὸν ζῆλον, τὸν καταναλωθέντα χρόνον, τὰς παρασχεθείσας ὑπηρεσίας, τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐργασθέντων προσώπων, τοὺς κινδύνους εἰς οὓς ἐξετέθησαν αὐτοὶ καὶ τὰ πλοῖά των, τὸν κίνδυνον, ὅστις ἠπείλησε τὰ διασωθέντα πράγματα, ὡς καὶ τὴν ἀξίαν αὐτῶν. Πάντως ὅμως ἡ ἀμοιβὴ αὕτη δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τὸ πέμπτον τῆς διασωθείσης καθαρᾶς ἀξίας. Ἡ ἀμοιβὴ διανέμεται μεταξὺ πλοιοκτήτου, πλοιάρχου καὶ πληρώματος κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ ἄρθρου 446. Ὁ ἐπιβαλὼν τὰς ὑπηρεσίας του στερεῖται δικαιώματος ἀμοιβῆς. Π. ΠΑΠΑΦΑΤΕΙΝΟΣ

ἐπιθανάτιος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ τοῦ ἐπιθανάτου, ὁ ἀνήκων εἰς τὸν ἐπιθάνατον: «ἐπιθανάτιος ρόγχος» ὁ ρόγχος ὁ ὁποῖος καταλαμβάνει τὸν ἐπιθάνατον ἄνθρωπον, «ἐπιθανάτιος θάλαμος, —κλίνη».

ἐπιθάνατος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ πλησίον τοῦ θανάτου ὤν, ὁ ἀσθενὴς ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐξέλιπε πᾶσα ἐλπὶς σωτηρίας· κοιν. *ἀποφασισμένος*.

ἐπιθέατρον (τὸ) *[Ἀρχ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο τὸ ὑπὲρ τὴν τελευταίαν σειρὰν τῶν καθισμάτων τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ θεάτρου *διάζωμα*. Ἡ λέξις εὑρίσκεται μόνον ἐν ταῖς ὑπὸ τοῦ Ὁμὸλ ἀνακαλυφθείσαις ἐπιγραφαῖς τοῦ θεάτρου τῆς Δήλου (250 π.Χ.): «Εὐκλείδῃ ἐργολαβήσαντι τὸν ὀρθοστάτην καὶ τὸν καταληπτῆρα θεῖναι καὶ ἐργάσασθαι ἐν τῷ ἐπιθεάτρῳ...» (βλ. Bulletin de correspondance Hellénique 1894, σελ. 161 κ. ἑξ.). Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

ἐπίθεμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐπιθέτειν, τὸ ἐπιτεθειμένον, κάλυμμα, σκέπασμα· || πᾶν φάρμακον ἐξωτερικῶς ἐπιτιθέμενον, οἷον ἔμπλαστρον κττ. (νεώτερος τύπος τοῦ *ἐπίθημα* βλ. λ.).

— *[Φαρμακοτεχν.]* Τὰ *ἐπιθέματα* (fomentationes, fomenta, epithemata humida) εἶναι ὑγρὰ φάρμακα ἀλκοολοῦχα, αἰθεροῦχα, οἰνοῦχα, ὀξοῦχα, ἐξωτερικῆς χρήσεως, σκευαζόμενα διὰ διαλύσεως, ἐγχύσεως ἢ καὶ ἀφεψήσεως, εἰς ἃ ἐμποτίζονται σπληνία ἢ σπόγγοι θερμά, χλιαρὰ ἢ ψυχρὰ ἐπιτίθενται ἐπὶ τῶν νοσούντων μελῶν. Τὰ θερμὰ ἐπιθέματα καλύπτονται δι' ἀδιαβρόχου ὑφάσματος πρὸς παρακώλυσιν τῆς ψύξεως. Ἐκτὸς τῶν ὑγρῶν ἐπιθεμάτων ἀναγράφονται καὶ ξηρὰ (fomenta sicca), σκευαζόμενα ἐξ ἀρωματικῶν δρογῶν ἢ πιτύρων· τίθενται ταῦτα ἐντὸς ὑφασμάτων καὶ θερμὰ ἐπιτίθενται ἐπὶ τοῦ σώματος. ΕΜ. Ι. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ

— *[Βοτ.]* Καλεῖται *ἐπίθεμα* ἡ μᾶζα ἡ ἐμφανιζομένη ἐνίοτε μεταξὺ τῶν ἀγγειωδῶν δεσμίδων καὶ τῆς ἐπιδερμίδος τοῦ φυτοῦ καὶ ἀποτελουμένη ἐκ μικρῶν κυττάρων, ὧν οἱ μεσοκυττάριοι πόροι εἶναι πεπληρωμένοι ὕδατος. Ἐπιθέματα ἀπαντῶσιν ἰδίως εἰς τὰ φυτὰ τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*. Δ. Ν. Π.

— *[Φιλοτ.]* Ἐκαλεῖτο *ἐπίθεμα* παρά τινων παλαιοτέρων φιλοτελιστῶν τὸ *ἐπισήμασμα* (βλ. λ.). Ε. Φ. Ε.

Ἐπιθέρσης. Ἕλλην γραμματικὸς ἐκ Νικαίας ἀκμάσας κατὰ τὸν Α' μ. Χ. αἰῶνα. Ὑπῆρξε συγγραφεὺς ἀπολεσθείσης πραγματείας «Περὶ λέξεων ἀττικῶν καὶ κωμικῶν καὶ τραγικῶν» καὶ πατὴρ τοῦ διδασκάλου τῆς ρητορικῆς Αἰμιλιανοῦ. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

ἐπίθεσις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιθέτειν: «ἡ ἐπίθεσις τῶν χειρῶν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς», «ἐπίθεσις σφραγῖδος» || ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιτίθεσθαι, προσβολή, ἐπιδρομή, προσπάθεια πρὸς βλάβην, πρὸς καταστροφήν, πρὸς φόνον: «ἐπίθεσις κατὰ τῶν ἐχθρῶν», «ἡ ἐπίθεσις ἀνεκόπη,—ἀπεκρούσθη», «ἐπίθεσις ἐξ ἐνέδρας» || «κατηγορεῖται ἐπὶ ἀδίκῳ ἐπιθέσει».

— [ΣΤΡΑΤΗΓ.—ΤΑΚΤ.] *Ἐπίθεσις* καλεῖται ἡ δρᾶσις, καθ' ἣν στράτευμά τι προχωρεῖ πρὸς συνάντησιν τοῦ ἀντιπάλου, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ τὸ προσβάλῃ, δηλαδὴ νὰ τῷ ἐπιφέρῃ ἀποσύνθεσιν καὶ ἐκμηδένισιν τῶν υλικῶν καὶ ἠθικῶν δυνάμεών του, καὶ συγχρόνως νὰ καταλαμβάνῃ τὰς διαδοχικὰς θέσεις ἃς τὸ ἀντίπαλον τοῦτο στράτευμα ἐπιθυμεῖ νὰ διακατέχῃ. Ἡ ἐπίθεσις εἶναι ὁ ἀνέκαθεν ἐνδεδειγμένος κύριος τρόπος τοῦ μάχεσθαι, διότι μόνον δι' αὐτῆς ἐπιτυγχάνεται ὁ σκοπὸς τοῦ πολέμου *(στρατηγική)* ἢ τῆς μάχης *(τακτική)*, δηλαδὴ ἡ καταστροφὴ τοῦ ἀντιπάλου, ἐκπέμπεται δὲ κατὰ τούτου εἴτε ἐγκατεστημένου ἐπὶ τοποθεσίας ἀμυντικῶς ὠργανωμένης (μάχη ἐκ παρατάξεως), ὡς ἔπραξαν οἱ Πρῶσσοι εἰς Σάδοβαν τὴν 3ην Ἰουλίου 1866, οἱ Γερμανοὶ εἰς Σαὶν Πριβὰ τὴν 18ην Αὐγούστου 1870, οἱ Τοῦρκοι εἰς Δομοκὸν τὴν 5ην Μαΐου 1897, οἱ Ἕλληνες εἰς Σαραντάπορον τὴν 9ην Ὀκτωβρίου 1912 καὶ εἰς Κιλκὶς τὴν 21ην Ἰουνίου 1913 κτλ., εἴτε ἐλισσομένου (μάχη ἐκ συναντήσεως), ὡς ἔπραξαν οἱ Πρῶσσοι εἰς Τραουτενάου τὴν 27ην Ἰουνίου 1866, οἱ Γερμανοὶ εἰς Βιονβὶλ τὴν 16ην Αὐγούστου 1870, οἱ Βούλγαροι εἰς Κιρκιλισὲ τὴν 9ην Ὀκτωβρίου 1912, κτλ. Ἡ ἐπίθεσις καλεῖται *στρατηγικὴ* ἢ *τακτική*, ἀναλόγως τῆς διεξαγωγῆς της ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς στρατηγικῆς ἢ τῆς τακτικῆς ἐνεργείας.

Στρατηγική. Ὡς ἑξῆς ὁρίζει τὴν στρατηγικὴν ἐπίθεσιν ὁ Β. Δούσμανης (Συμπλήρωμα Κανονισμοῦ ἐκστρατείας, 1921, σελ. 15—17): «Διὰ τοῦ ὅρου στρατηγικὴ ἐπίθεσις ἐννοῶ τὴν γενικὴν ἔννοιαν τῆς ἐπιθέσεως, πρὸς διάκρισιν τῆς τακτικῆς ἐπιθέσεως, ἥτις εἶναι ἔννοια μερική. Ἡ στρατηγικὴ ἑπομένως ἐπίθεσις περιλαμβάνει πάσας τὰς στρατιωτικὰς ἐνεργείας, αἵτινες τείνουσι νὰ χρησιμοποιήσωσι πάσας τὰς στρατιωτικὰς ἡμῶν δυνάμεις πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ ἐπιδιωκομένου ἀποτελέσματος, τῆς καταστροφῆς τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ. Ἡ στρατηγικὴ λοιπὸν ἐπίθεσις κύριον ἔχει χαρακτηριστικὸν τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν. Ἡ προχώρησις τοῦ στρατοῦ ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ πολέμου χαρακτηρίζει κυρίως τὴν ἐπιθετικὴν ἡμῶν ἐνέργειαν, διότι διὰ τῆς προχωρήσεως αὐτῆς ἀρχίζομεν νὰ ἐπιβαλλώμεθα ἐπὶ τῆς θελήσεως τοῦ ἐχθροῦ, ὑποχρεωμένου ν' ἀνακόψῃ τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν αὐτοῦ ἢ ν' ἀρχίσῃ τὴν ἐκ τῆς ἀμυντικῆς αὐτοῦ θέσεως πρὸς τὰ ὀπίσω πορείαν αὐτοῦ. Στρατὸς ἐπιτιθέμενος δύναται πρὸς στιγμὴν ν' ἀναλάβῃ ἀμυντικὴν στάσιν ἐν μέρει ἢ ἐν ὅλῳ, ὅπως κερδίσῃ χρόνον καὶ χῶρον πρὸς μεταφορὰν πρὸς τὰ ἐμπρὸς εἴτε ἀπομεμακρυσμένων ἐφεδρειῶν εἴτε πολεμικῶν ἐφοδίων, χωρὶς ἡ ἀμυντικὴ αὕτη στάσις αὐτοῦ νὰ σημαίνῃ μεταβολὴν τῆς ἐπιθετικῆς αὐτοῦ κατὰ τοῦ ἀντιπάλου ἐνεργείας». Τοῦθ' ὅπερ συμβαίνει εἰς πᾶσαν στρατηγικὴν ἐνέργειαν, τοὐτ' αὐτὸ ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὴν στρατηγικὴν ἐπίθεσιν· αἱ βασικαὶ καὶ θεμελιώδεις ἀρχαὶ τῆς ἐπιθέσεως παραμένουσιν ἀπὸ αἰώνων ἀναλλοίωτοι, μεταβάλλονται δ' ἑκάστοτε τὰ μέσα τῆς ἐφαρμογῆς μόνον, καθ' ὅσον χρησιμοποιοῦνται πάντοτε τὰ τεχνικὰ καὶ βιομηχανικὰ μέσα τῆς ἑκάστοτε ἐποχῆς.

Ἰδιότητες τῆς στρατηγικῆς ἐπιθέσεως. Ἡ στρατηγικὴ ἐπίθεσις παρουσιάζει τὰς κάτωθι χαρακτηριστικὰς ἰδιότητας:

1) Ἐξασφαλίζει τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἠθικοῦ. Τὸ πλεονέκτημα τοῦτο εἶχεν ἀνέκαθεν ὑπὲρ αὐτῆς ἡ ἐπίθεσις, ἀλλ' ἐφ' ὅσον οἱ πόλεμοι κατέστησαν ἤδη μακροχρονιώτεροι, ἐπὶ τοσοῦτον τὸ ζήτημα τοῦ ἠθικοῦ πρέπει νὰ λαμβάνηται σοβαρώτερον ὑπ' ὄψει, ἡ δὲ τήρησις τοῦ ἐπιθετικοῦ πνεύματος εἶναι ἐν τῶν καλυτέρων πρὸς τόνωσιν τοῦ ἠθικοῦ, ἡ δ' ὑπεροχὴ αὕτη τοῦ ἠθικοῦ συντελεῖ εἰς τὴν κατάπτωσιν τοῦ ἠθικοῦ τοῦ ἀντιπάλου.

2) Ἔχει τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἐνεργείας. Δηλαδὴ δύναται να ἐκλέγῃ τὸν χῶρον τῆς ἐπιθέσεως, τὸν χρόνον τῆς ἐνάρξεως, τὸν τρόπον κλπ.

3) Ἡ ἐπίθεσις ἔχει πάντοτε ὑπὲρ αὐτῆς τὴν ἰσχύν. Τὸ ἀξίωμα τοῦτο ὑφίστατο ἀπὸ τῶν παλαιῶν ἐποχῶν, ἀλλ' ὁ πόλεμος τοῦ Τρανσβάαλ (1899) ἐκλόνισε πρὸς στιγμὴν τὰς πεποιθήσεις, οὐχὶ ὅμως δεδικαιολογημένως. Διότι ἡ μὴ ἐπαλήθευσις καὶ κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον τοῦ ἀξιώματος, ὀφείλεται οὐχὶ εἰς τὸ ἀναληθὲς τούτου, ἀλλὰ διότι ἐγένετο χρῆσις κακοῦ τρόπου μάχεσθαι ἕνεκα παντελοῦς ἐλλείψεως συνεργασίας πεζικοῦ καὶ πυροβολικοῦ παρὰ τοῖς Ἄγγλοις. Ὀλίγον ὅμως ἀργότερον ὁ Ρωσσοϊαπωνικὸς πόλεμος 1904—1905 ἐπανέφερε τὰ πράγματα εἰς τὴν θέσιν των, ἅτε καταδείξας τὴν ἰσχὺν τῆς ἐπιθέσεως, οἱ δ' ἐπακολουθήσαντες Βαλκανικοὶ πόλεμοι 1913—1915 ἐπέρρωσαν ἔτι περισσότερον τὸ ἀξίωμα τοῦτο.

Κατευθύνσεις στρατηγικῆς ἐπιθέσεως. Ἡ στρατηγικὴ ἐπίθεσις ἐκπέμπεται πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ἢ τοῦ μετώπου ἢ τοῦ πλευροῦ, δι' ὃ εἶναι ἢ μετωπική, ἥτις ἐντοπιζομένη εἰς πολὺ στενὸν χῶρον τοῦ μετώπου καθίσταται κεντρική, ἢ πλευρική, καθισταμένη ἐντὸς ὀλίγου ὑπερκερωτική, ἀπολήγουσα δ' ἐνίοτε εἰς κύκλωσιν. Ἡ μετωπικὴ παρουσιάζει μεγάλας δυσκολίας, λόγῳ τοῦ ὅτι ἐπέρχεται κατὰ τὴν ἔννοιαν ἀκριβῶς, καθ' ἣν ὁ ἀντίπαλος ἔχει ἤδη λάβει τὰς διατάξεις του, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δ' ἔχει ὀργανωθῆ ἀμυντικῶς κατὰ τὴν ἔννοιαν ταύτην, συνεπῶς ἡ ἐπίθεσις ἐκπέμπεται συμφώνως ταῖς προβλέψεσι τοῦ ἀντιπάλου. Διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοιούτου εἴδους ἐπιθέσεως ἀπαιτεῖται ἀπαραιτήτως ἐπαρκὲς πυροβολικόν, καὶ δὴ βαρύ. Μολονότι δ' ἡ μετωπικὴ ἐπίθεσις παρουσιάζει τοιαύτας δυσκολίας, ἐν τούτοις κατώρθωσεν ὁ ἑλληνικὸς στρατός, διὰ τοιαύτης ἐπιθέσεως, ν' ἀπωθήσῃ τοὺς μὲν Τούρκους ἐκ Σαρανταπόρου τὴν 9ην Ὀκτωβρίου 1912, τοὺς δὲ Βουλγάρους ἐκ Κιλκὶς τὴν 21ην Ἰουνίου 1913, καὶ δὴ ἄνευ βαρέος πυροβολικοῦ.

Ὑπομιμνήσκομεν ὅτι τὸ ἐν Σαρανταπόρῳ τουρκικὸν μέτωπον Βίγκλα—Γλύκοβο εἶχεν ἀρχίσει νὰ ὑποχωρῇ κατὰ τὸ λυκόφως 9ης Ὀκτωβρίου ὑπὸ τὴν μετωπικὴν ἑλληνικὴν πίεσιν, καθ' ὅσον ὁ τουρκικὸς στρατὸς τὴν ἀκόμη ἀνίδεος περὶ τῆς ἐξελισσομένης ὑπερκεράσεως τοῦ δεξιοῦ πλευροῦ του ὑπὸ τῆς 4ης ἑλληνικῆς μεραρχίας, περὶ ἧς ἔλαβε γνῶσιν τὴν νύκτα 9—10 Ὀκτωβρίου, καὶ ἥτις ὑπερκέρασις συνετέλεσεν οὐχὶ εἰς τὴν ἀπώθησιν τοῦ μετώπου, ἀλλ' εἰς τὸν ἐξαναγκασμὸν τῶν Τούρκων νὰ μὴ ἀμυνθῶσιν ἐντὸς τῆς στενωποῦ, ὡς εἶχον προαποφασίσει, ἀλλὰ νὰ φύγωσι προτροπάδην.

Ἐπὶ πλέον, ἡ μετωπικὴ ἐπίθεσις ἔχει τὸ μέγα μειονέκτημα ὅτι, καὶ ἐπιτυγχάνουσα, διαλύει μὲν ἴσως τὸν ἀντίπαλον, ἀλλὰ δὲν τῷ ἀποκόπτει τὴν

Digitized by Google

ὁδὸν ὑποχωρήσεως, ὡς π. χ. συνέβη εἰς τὰς τουρκικὰς ἐπιθέσεις τοῦ πολέμου 1897 ἐν τοῖς συνόροις καὶ ἐν Φαρσάλῳ, ὁπότε ἡ ὑποχώρησις τῶν Ἑλλήνων δὲν ἠπειλήθη ν' ἀποκοπῇ. Ὅταν ἡ μετωπικὴ ἐπίθεσις ἐντοπίζεται ἐντὸς ὡρισμένου χώρου, τότε χαρακτηρίζεται ὡς κεντρική, ὁπότε αὕτη δύναται, ὑπὸ ὡρισμένας συνθήκας, νὰ ἐπιφέρῃ τὴν *διάρρηξιν* (βλ. λ.), ὡς π. χ. ἡ πρὸς τὸ Charleroi ἀποτυχοῦσα ἐπίθεσις τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος τὴν 15ην Ἰουνίου 1815, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἀποχωρισμοῦ τῶν Ἄγγλων ἀπὸ τῶν Πρώσσων, ἢ περὶ τὴν Ντομπροπόλιε ἐπιτυχοῦσα ἀνταντικὴ ἐπίθεσις τὸν Σεπτέμβριον 1918 ἐναντίον τοῦ βαλκανικοῦ γερμανοβουλγαρικοῦ μετώπου. Ἡ πλευρικὴ ἐπίθεσις παρουσιάζει μεγάλα πλεονεκτήματα, ἅτε ἐπερχομένη πρὸς κατεύθυνσιν, πρὸς ἣν ὁ ἀντίπαλος δὲν ἔχει λάβει καταλλήλους διατάξεις, συνεπῶς ἡ ἐπίθεσις ἐκπέμπεται παρὰ τὰς προβλέψεις τοῦ ἀντιπάλου. Καθίσταται ὅμως αὐτονόητον ὅτι, διὰ νὰ ἔχῃ ἡ πλευρικὴ ἐπίθεσις τὸ σοβαρὸν τοῦτο πλεονέκτημα, πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ ἐνέχῃ τὰ στοιχεῖα τοῦ αἰφνιδιασμοῦ, διότι, ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει, ὁ ἀντίπαλος θὰ ἔχῃ τὸν χρόνον νὰ λάβῃ καταλλήλως διατάξεις πρὸς τὸ ἀπειλούμενον ἢ ἀπειλούμενα πλευρά. Σήμερον τὰ πλεονεκτήματα τῆς πλευρικῆς ἐπιθέσεως μειοῦνται, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι, λόγῳ τοῦ σημερινοῦ μεγάλου βεληνεκοῦς τοῦ πυροβολικοῦ, ἐπέρχεται ἀντίταξις κατὰ τῆς πλευρικῆς ἐπιθέσεως καὶ ἀπὸ τῶν θέσεων τῆς μετωπικῆς διατάξεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι, λόγῳ τῶν σημερινῶν μέσων μεταφορᾶς, καθίσταται δυνατὴ ἡ ταχίστη μεταφορὰ μαχητικῶν μέσων πρὸς οἱονδήποτε πλευρόν, ἑπομένως ἡ ταχεῖα ἀμυντικὴ διάταξις πρὸς τὸ ἀπειλούμενον ἢ τ' ἀπειλούμενα πλευρά. Κατὰ μὲν τὴν μάχην τοῦ Saint Privat κατ' Αὔγουστον 1870 δὲν ἠδυνήθησαν ἐκ τῶν γαλλικῶν ἐφεδρειῶν (αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ καὶ ἐφεδρεία πυροβολικοῦ), τῶν τεταγμένων πρὸς τὸ ἀριστερὸν πλευρὸν τῆς γαλλικῆς παρατάξεως, νὰ μεταφερθῶσι πρὸς τὸ δεξιὸν πλευρόν, παρὰ τὸ Roncourt, ἔνθα προσεβλήθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν τὸ ἄκρον δεξιὸν τῆς γαλλικῆς παρατάξεως, εἰμὴ μόνον μία μεραρχία, καὶ δὴ πρὸς τὸ λυκόφως τῆς 18ης Αὐγούστου· ληπτέον δ' ὑπ' ὄψει ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἀποστάσεως 20 μόνον χιλιομέτρων περίπου. Κατὰ τὴν μάχην ὅμως τοῦ Μάρνη κατὰ Σεπτέμβριον 1914, ἠδυνήθησαν τὰ ἐν Παρισίοις στρατεύματα νὰ μεταφερθῶσιν ἐντὸς ὀλίγων ὡρῶν εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ ἄκρου ἀριστεροῦ τῆς γαλλικῆς παρατάξεως (στρατιᾶς στρατηγοῦ Maunoury), τῆς ἀπειληθείσης κατὰ πλευρὸν ὑπὸ τῆς γερμανικῆς στρατιᾶς τοῦ von Klück· ἐπρόκειτο δὲ τότε περὶ ἀποστάσεως 100 περίπου χιλιομέτρων, ἀλλ' ἡ μεταφορὰ ἐγένετο δι' αὐτοκινήτων. Ὀφείλομεν δὲ ἀπαραιτήτως νὰ τονίσωμεν ὅτι τὸ σημερινὸν τοῦτο μειονέκτημα τῆς πλευρικῆς ἐπιθέσεως δὲν θὰ εὑρίσκῃ πάντοτε ἐφαρμογὴν παρ' ἡμῖν, καθ' ὅσον ἐν τῇ Βαλκανικῇ ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐλλείπουσι τ' ἄφθονα τεχνικὰ μεταφορικὰ μέσα, ἀφ' ἑτέρου δὲ σπανίζουσιν αἱ δι' αὐτοκινητικὰς μεταφορὰς ὁδικαὶ συγκοινωνίαι. Ἡ πλευρικὴ ἐπίθεσις ἔχει τὸ μέγιστον πλεονέκτημα ὅτι, ἅμα ὡς ἐπιτύχῃ, δηλαδὴ καταστῇ ὑπερκερωτική, ἀπειλεῖ ἀμέσως τὰς ὁδοὺς ὑποχωρήσεως τοῦ ἀντιπάλου, προχωροῦσα δ' ἔτι περισσότερον καθίσταται κυκλωτική, ὁπότε τὰς ἀποκόπτει πλήρως (βλ. λ. *κύκλωσις, ὑπερκέρασις*). Ἡ πλευρικὴ ἐπίθεσις ἐπιδρᾷ σοβαρῶς ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ τοῦ ἀντιπάλου, μέχρι τοῦ σημείου ὥστε εἶναι ἱκανὴ νὰ ἐξαναγκάσῃ τὸν ἀντίπαλον νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἀμυντικήν του τοποθεσίαν, ὡς π.χ. συνέβη εἰς τὴν μάχην Δομοκοῦ τὴν 5ην Μαΐου 1897 διὰ τὸν ἑλληνικὸν στρατόν, εἰς τὴν μάχην Γιαννιτσῶν τὴν 19ην Ὀκτωβρίου 1912 διὰ τὸν τουρκικὸν στρατόν. Γενικῶς ἐπικρατεῖ ἡ πεπλανημένη ἀντίληψις ὅτι, διὰ νὰ ἐκτελέσῃ στρατός τις πλευρικὴν ἐπίθεσιν, πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν ἀριθμητικὴν ὑπεροχήν, ἐνῷ τοῦτο εἶναι λελανθασμένον, διότι ἡ πλευρικὴ ἐπίθεσις ἀναλαμβάνεται ἀναλώμασι τῆς μετωπικῆς, ὀφειλούσης νὰ εἶναι ἀρκετὰ ἐπιφυλακτικῆς μέχρις οὗ ἐκδηλωθῶσι τ' ἀποτελέσματα τῆς πλευρικῆς. Πάντως, ἡ ἐπιτυχία πλευρικῆς ἐπιθέσεως ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς στρατηγικῆς, οὐχὶ δὲ καὶ ἐν τῇ τῆς τακτικῆς, ἦτο ἀνέκαθεν ἀρκετὰ δύσκολος, διότι ὁ ἀμυνόμενος στηρίζει συνήθως τὰ πλευρά του ἐπὶ σημείων δυσκόλως ἢ ἐνίοτε οὐδόλως παρακαμπτομένων, ὡς π.χ. ἐπὶ οὐδετέρων κρατῶν ἢ ἐπὶ θαλάσσης, κτλ.

Τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἔχουσι θεσπίσει πολλοὶ παλαιοὶ συγγραφεῖς, ὡς π.χ. ὁ von der Goltz ἐν τῷ συγγράμματί του «Διεύθυνσις τοῦ πολέμου» (1900, σελ. 154, ἑλλ. μεταφρ.). Οὐδὲν δύναται νὰ λεχθῇ περὶ τοῦ ποία ἐπίθεσις εἶναι ἡ προτιμοτέρα, διότι τὰ πάντα ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν ἑκάστοτε εἰδικῶν συνθηκῶν. Ὁπωσδήποτε ἐπίθεσίς τις ἀρξαμένη μετωπικῶς ἢ πλευρικῶς δυνατὸν ν' ἀλλάξῃ μορφὴν κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἐπιχειρήσεων, εἰς τρόπον ὥστε πλευρική τις ἐπίθεσις νὰ μεταβληθῇ εἰς μετωπικὴν καὶ δὴ εἰς κεντρικὴν ἐπιζητοῦσαν τὴν διάρρηξιν, ὡς π.χ. συνέβη κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, ὁπότε ἡ ἀναληφθεῖσα παρὰ τῶν Γερμανῶν κατὰ τὸν Ὀκτώβριον 1914 πλευρικὴ ἐπίθεσις κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ τῶν Γάλλων, ἡ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα δρόμος πρὸς τὴν θάλασσαν (course à la mer), ἀπέληξεν εἰς τὰς μάχας τοῦ Yser καὶ τῆς Ypres, τὰς ἀποσκοπούσας τὴν διάρρηξιν κατὰ τὸ σημεῖον ἐπαφῆς Γάλλων καὶ Ἄγγλων (λεπτομερείας περὶ τῶν ζητημάτων τούτων βλ. *Vial*, «Art et histoire militaires», 1863, τόμ. 2ος, σελ. 260—272. *Goltz*, «Διεύθυνσις τοῦ πολέμου», 1900, σελ. 42–52, 135—176 ἑλλ. μετάφρ. *Δούσμανη*: «Συμπλήρωμα Κανονισμοῦ Ἐκστρατείας», 1921, σελ. 15—20. *Culmann*, «Stratégie», 1924, σελ. 57—67. *Culmann* «Tactique générale», 1924, σελ. 220—224).

Γάλλοι τινὲς συγγραφεῖς γράφουσιν ὅτι, πλὴν τῶν ἄνω γνωστῶν τρόπων στρατηγικῆς ἐπιθέσεως, ἐξευρέθη, τῇ εἰσηγήσει τοῦ στρατάρχου Pétain, νέος τρόπος, χρησιμοποιηθεὶς ὑπὸ τοῦ στρατάρχου Foch κατὰ τὴν γαλλικὴν ἐπίθεσιν τοῦ θέρους καὶ φθινοπώρου 1918 ἐν τῷ γαλλικῷ θεάτρῳ, τὴν συνήθως φερομένην ὑπὸ τὸ ὄνομα μάχη τῆς Γαλλίας τοῦ 1918. Κατὰ τὸν νέον τοῦτον τρόπον, ἐκτελεῖται προκαταβολικῶς ἀγὼν *κατατριβῆς* κατὰ τοῦ μετώπου τοῦ ἀντιπάλου, μετὰ τὸν ὁποῖον ἐκτελοῦνται πολλαὶ τοπικαὶ ἐπιθέσεις ἐπὶ εὐρυτάτου μετώπου, ἵνα τοιουτοτρόπως προσελκύωνται αἱ ἐχθρικαὶ ἐφεδρεῖαι, χωρὶς ὅμως αἱ ἐπιθέσεις αὗται νὰ ἐξωθῶνται ἀποτόμως ἐπὶ μεγάλου βάθους, πρὶν ἢ τὸ ἑκάστοτε ἐπιτυγχανόμενον ρῆγμα διευρύνηται, δηλαδὴ μὴ σχηματίζηται *θύλαξ* ὑποκείμενος εἰς ἐχθρικὰς πλευρικὰς ἐπιθέσεις· ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον νὰ ἐξωθῶνται αἱ ἐπιθέσεις αὗται ἐπὶ βάθους μείζονος, ἀναλαμβανομένων τότε καὶ πλευρικῶν ἑκατέρωθεν ἐπιθέσεων (*Culmann*, «Tactique générale», 1924, σελ. 241).

Ἀναμφισβητήτως, ὁ γαλλικὸς οὗτος τρόπος ἀπέδωσεν ἐν τῇ πράξει λαμπρὰ ἀποτελέσματα τῷ 1918, ἀλλὰ πόρρω ἀπέχει τοῦ ν' ἀποτελῇ τρόπον στρατηγικῆς ἐπιθέσεως δυνάμενον νὰ εὑρίσκῃ ἐφαρμογὴν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, καθ' ὅσον ἡ στρατηγικὴ κατάστασις τοῦ γαλλικοῦ θεάτρου ἦτο ὅλως εἰδική, καθ' ὃ ἔχουσα συνεχῆ ἀμυντικὴν ὀργάνωσιν ἀπὸ τῆς Βορείου θαλάσσης μέχρι τῶν ἑλβετικῶν συνόρων, περίπτωσις δυσκόλως παρουσιασθησομένη ἐν τῷ μέλλοντι ἢ μᾶλλον, καθ' ἡμᾶς, ποτὲ πλέον· συνεπῶς ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπῆρχεν ὁ κίνδυνος σχηματισμοῦ θύλακος, δηλαδὴ καταστάσεως μὴ παρουσιαζομένης εἰμὴ μόνον ἐπὶ ἀμυντικῶς ὠργανωμένης τοποθεσίας, ἀφ' ἑτέρου δ' ἀπεκλείετο ἡ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐκτέλεσις πλευρικῶν ἐπιθέσεων· τὸ δὲ πάντων κύριον, τὸ ἀνομολογούμενον καὶ ὑπ' αὐτῶν τούτων τῶν Γάλλων, εἶναι, ὅτι αἱ ἀνταντικαὶ ἐφεδρεῖαι τοῦ 1918 ἐν τῷ γαλλικῷ θεάτρῳ ἦσαν παμμέγισται, «ἡ κυριωτέρα αἰτία τῆς ἀποτυχίας τῶν Γερμανῶν ἔγκειται εἰς τὸ γεγονός, ὅτι αἱ ἐφεδρεῖαί μας παρέμενον πάντοτε πολυαριθμόταται», γράφει ὁ Culmann.

Πᾶσα στρατηγικὴ ἐπίθεσις ἐκτελεῖται διὰ γραμμῶν ἐπιχειρήσεων ἢ παραλλήλων, ἢ συγκλινουσῶν, ἢ ἀποκλινουσῶν, πρὸς δὲ ἢ ἐσωτερικῶν ἢ ἐξωτερικῶν, περὶ ὧν ζητημάτων βλ. λ. *γραμμὴ* (τ. Η' σ. 691).

Τακτική. Προκειμένου περὶ τακτικῆς ἐπιθέσεως δὲν ἐφαρμόζεται ἐν ὅλῃ του τῇ εὐρύτητι τὸ ἀνωτέρω λεχθὲν διὰ την στρατηγικήν, καθ' ὅσον, ἐνῷ ἐν τῇ στρατηγικῇ αἱ βασικαὶ καὶ θεμελιώδεις ἀρχαὶ παραμένουσι πάντοτε ἀναλλοίωτοι, ἐν τῇ τακτικῇ ὁ ὁπλισμὸς καὶ τὰ πολεμικὰ μέσα ἐπιδρῶσι σπουδαίως. Ἐπειδὴ τακτικὴ ἐπίθεσις σημαίνει προχώρησις τοῦ πεζικοῦ, λαμβανομένου ὑπ' ὄψει ὅτι ἡ ἀλάνθαστος ἐπιβεβαίωσις τῆς ἐπιτυχοῦς ἐξελίξεως τῆς μάχης εἶναι ἡ προχώρησις τοῦ φιλίου πεζικοῦ, οἱ ἐπιδρῶντες ἐπ' αὐτῆς παράγοντες εἶναι τὸ πῦρ (πεζικοῦ καὶ πυροβολικοῦ) καὶ ἡ κίνησις (πεζικοῦ). Διὰ μὲν τοῦ πυρὸς ἐπέρχεται ἀντίδρασις κατὰ τῶν πυρῶν τοῦ ἀμυνομένου, συνεπῶς παρεμποδίζεται οὗτος νὰ ἐπιτύχῃ τὸ προϋπολογισθὲν ἔργον, διὰ δὲ τῆς κινήσεως ἐπιτυγχάνεται κατάκτησις ἐχθρικοῦ ἐδάφους· συνεπῶς τὸ μὲν πῦρ ἔχει ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἀντιπάλου ὑλικὴν ἐν ἀρχῇ, ὡς ἐκ τῆς ἐπερχομένης τρωτότητος, ἠθικὴν δὲ κατόπιν, προκύπτουσαν ἐκ τῆς ὑλικῆς, ἡ δὲ κίνησις ἔχει ἐπίδρασιν ἠθικὴν ἐν ἀρχῇ, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ἀπόστασις, ὑλικὴν κατόπιν, ἕνεκα τῆς τρωτότητος κατὰ τὸν ἐκ τοῦ συστάδην ἀγῶνα. Περὶ τῶν πυρῶν καὶ τῆς ὀργανώσεως αὐτῶν βλ. λ. *πυρὰ* [Τακτ.]. Ἐνῷ μέχρι τῆς χθὲς παράγων σπουδαῖος διὰ τὴν ἐπίθεσιν ἦτο ἡ ταχύτης, σήμερον αὕτη τίθεται ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ παρ' ἁπάντων τῶν συγχρόνων στρατῶν, διότι, ἂν ἡ ἐπίθεσις ἐξετελεῖτο ἄλλως, θὰ ἐξετίθεντο τὰ στρατεύματα τῆς ἐπιθέσεως (ὑλικὸν ἔμψυχον) πρὸ τοῦ ἀψύχου ὑλικοῦ τῆς ἀμύνης, καθ' ὅσον, ὄχι μόνον συμφώνως ταῖς γαλλικαῖς ἀρχαῖς, ἀλλὰ καὶ ταῖς συγχρόνοις γερμανικαῖς, ταῖς ἐμπνεομέναις ὑπὸ ἀγῶνος ἐπὶ ἀνοικτοῦ πεδίου (ἑλιγμῶν), ὁ ἀμυνόμενος, λόγῳ τῆς μὴ ἀνάγκης κινήσεως, παρουσιάζει μόνον ἄψυχον ὑλικόν· συνεπῶς σήμερον ἰσχύει τὸ ἀξίωμα «περισσοτέρα μέθοδος καὶ ὀλιγωτέρα ταχύτης». Τὰ πυρὰ εἶναι μὲν τὸ πρωτεῦον μέσον δράσεως, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἱκανὰ νὰ προσδώσωσι μόνα των τὴν νίκην· πρέπει νὰ ὑπάρξῃ χεὶρ ἵνα δρέψῃ τὸν ὡριμάσαντα διὰ τοῦ πυρὸς καρπόν· τὴν δὲ χεῖρα ταύτην θὰ προωθήσῃ ἡ κίνησις. Κατ' ἀρχήν, τὸ πῦρ δὲν ἐξαναγκάζει ἀνδρεῖα στρατεύματα νὰ ἐκκενώσωσι τὰς θέσεις των· συνεπῶς πρέπει νὰ ὑπάρξῃ κίνησις, ἵνα τ' ἀπωθήσῃ καὶ τοιουτοτρόπως καταληφθῶσιν αἱ ἐχθρικαὶ θέσεις. Ἐπειδὴ τὰ ἐπιδρῶντα ἐφ' ἑνὸς στρατεύματος αἴτια θὰ ὑπάρχωσι πάντοτε ἐν μιᾷ μάχῃ, κυμαίνονται δὲ ἑκάστοτε ὁτὲ μὲν πρὸς τὸ ἓν στράτευμα ὁτὲ δὲ πρὸς τὸ ἕτερον, λόγῳ τῆς ἐξελίξεως τῆς μάχης, δι' αὐτὸ σχεδὸν οὐδέποτε παρουσιάζεται περίπτωσις, καθ' ἣν στράτευμά τι διεξάγει μάχην τινὰ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι πέρατος κατὰ τὴν ἰδίαν ἔννοιαν, δηλαδὴ διαρκῶς ἐπιθετικῶς ἢ διαρκῶς ἀμυντικῶς. Κατὰ μείζονα δὲ λόγον δὲν παρουσιάζεται τοῦτο σήμερον, ἕνεκα τῆς μακρᾶς χρονικῆς διαρκείας ἑκάστης μάχης, παρεχούσης τοιουτοτρόπως τὸν χρόνον πρὸς χρησιμοποίησιν ὑλικῶν μέσων ἱκανῶν, ἵνα μεταβάλωσι τὴν ἑκατέρωθεν κατάστασιν τῶν ἀντιπάλων στρατευμάτων (χρόνος πρὸς ἄφιξιν ἐφεδρειῶν, πυρομαχικῶν, πυροβολικοῦ, κτλ.). Σήμερον ἰσχύει τὸ ἀξίωμα: «Δὲν δύναται νὰ ἐννοηθῇ μάχη καθαρῶς ἐπιθετικὴ ἢ καθαρῶς ἀμυντικὴ δι' ἓν στράτευμα ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, ἀλλὰ πᾶσα μάχη νοητέα ὡς ἀποτελουμένη ἐξ ἐπιθετικῶν καὶ ἀμυντικῶν φάσεων ἐναλλασσομένων μεταξύ των, τῶν τελευταίων ὅμως τεινουσῶν πάντοτε πρὸς τὴν μετάπτωσιν εἰς ἐπιθετικὴν φάσιν». Πᾶσα τακτικὴ ἐπίθεσις διακρίνεται εἰς κυρίαν, δηλαδὴ εἰς τὴν ἀποτελοῦσαν τὸν *ἑλιγμὸν* (βλ. λ.) μιᾶς ἑκάστης μονάδος, καὶ εἰς δευτερεύουσαν, δηλαδὴ τὴν ἀποσκοποῦσαν τὴν διευκόλυνσιν τοῦ ἑλιγμοῦ διὰ τῆς ἐφελκύσεως καὶ καθηλώσεως πρὸς τὴν κατεύθυνσίν των τῶν σχετικῶν ἐχθρικῶν ἐφεδρειῶν· χωρὶς ὅμως ποτὲ ἡ τοιαύτη διάκρισις νὰ ἐξωτερικεύηται διὰ τῆς ἀναγραφῆς εἰς τὰς διαταγάς, ἀλλὰ νὰ διαφαίνηται ἀφ' ἑαυτῆς διὰ τῶν ἐν ἑκάστῃ ἐπιθέσει διατιθεμένων πλειόνων ἢ ὀλιγωτέρων μαχητικῶν μέσων, καθ' ὅσον πᾶσα ἐπίθεσις, εἴτε κυρία (ἑλιγμός), εἴτε δευτερεύουσα, πρέπει νὰ διεξάγηται κατὰ τὸν ἴδιον πάντοτε τρόπον, διότι διὰ τοὺς ἐκτελεστὰς εἷς καὶ μόνος τρόπος ὑπάρχει, εἷς καὶ μόνος ὁ ἐπιδιωκτέος σκοπός, ἡ συντριβὴ τοῦ ἔναντι ἑνὸς ἑκάστου ἐκτελεστοῦ ἀντιπάλου.

Διάταξις τοῦ πεζικοῦ. Ἡ πρὸς ἐπίθεσιν διάταξις τῶν στρατευμάτων τοῦ πεζικοῦ λαμβάνεται μετὰ τὴν φάσιν τῆς *ἐπαφῆς* (βλ. λ.), ἔγκειται δ' εἰς τὴν κατανομὴν αὐτῶν κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ τε μετώπου καὶ τοῦ βάθους. Τὸ πεζικὸν δὲν ἀναπτύσσεται εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὁλόκληρον πρὸς μάχην, ἀλλ' ἐφαρμόζει πάντοτε τὴν ἀρχὴν τῆς *οἰκονομίας τῶν δυνάμεων* (βλ. λ. *οἰκονομία*). Ἐπειδὴ δὲ τὸ πεζικὸν οὐδέποτε εὑρίσκεται ἀπέναντι ἀντιπάλου κατέχοντος θέσεις ὁμοιομόρφου ἀξίας, δι' αὐτὸ οὐδέποτε δικαιολογεῖται κατανομὴ τῶν δυνάμεων ὁμοιόμορφος. Ἐπιθετικὴ διάταξις ἐλαμβάνετο ἀνέκαθεν, ἀλλὰ διάφορος κατὰ διαφόρους ἐποχάς· ὡς π. χ. ὀρθογώνιον γραμμικῆς τακτικῆς, λοξὴ παράταξις Μεγάλου Φρειδερίκου, σύνταξις φαλάγγων ἐφόδου Μεγάλου Ναπολέοντος κτλ., συνίστατο δ' αὕτη ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὴν συγκέντρωσιν καὶ σύνταξιν τῶν διαφόρων μονάδων, διὰ τὸν ἀνάλογον εἰς ἑκάστην ἐποχὴν σχηματισμόν. Ἀπὸ τοῦ 1860, δηλαδὴ ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς νεωτέρας *γραμμικῆς τακτικῆς* (τῆς ἀκροβολιστικῆς), ἤρχισε γινομένη κατανομὴ κατὰ μέτωπον καὶ βάθος, ὄχι ὅμως ἐξαρτωμένη ἐκ τοῦ ἐδάφους καὶ τῆς τακτικῆς καταστάσεως (ὡς γίνεται σήμερον), ἀλλὰ κατὰ πρότυπον πάντοτε διάταξιν ἀποτελοῦσαν θεμελιώδη ἀπαράβατον κανόνα προκειμένου περὶ μικρῶν μονάδων, ἀκόμη καὶ μέχρις οὐλαμοῦ συμπεριλαμβανομένου, διάταξιν ἀφ' ἧς ἐλαχίστη ἐπετρέπετο παρέκκλισις προκειμένου περὶ λόχου καὶ τάγματος (Καν. Πεζ. Γαλλ. 1875 καὶ 1884. Γερμ. 1876). Ἐπειδὴ ὅμως αἱ τοιαῦται πρότυποι διατάξεις οὐδόλως ἐλάμβανον ὑπ' ὄψει τὸ ἔδαφος, διὰ τὴν πλήρη δὲ πρὸς ταύτας συμμόρφωσιν προὔτίμων πολλάκις οἱ διοικοῦντες νὰ ἐκλέγωσιν ἔδαφος εὔκολον καὶ κατὰ τὸ δυνατὸν ἀπηλλαγμένον ἐμποδίων (ὑποταγὴ τοῦ ἐδάφους εἰς τὰς διατάξεις τοῦ κανονισμοῦ), δι' αὐτό, εὐθὺς μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ἐπαναληπτικοῦ καὶ ταχυβόλου ὁπλισμοῦ, ὁπότε ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ἐδάφους ἐπιβάλλεται ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς ἀνάγκης τῶν πραγμάτων, ἡ διανοητικότης ἤλλαξε, καὶ διὰ τῶν Καν. Πεζ. Γαλλ. 1904, Γερμαν. 1906, κατηργήθησαν αἱ πρότυποι διατάξεις καὶ ἐδόθη πλήρης πρωτοβουλία μέχρι τῶν κατωτάτων ἡγητόρων νὰ λαμβάνωσι διατάξεις ἀναλόγως πρὸς τὸ ἔδαφος καὶ τὴν τακτικὴν κατάστασιν. Ἔκτοτε αἱ αὐταὶ ἀκριβῶς ἰδέαι ἐξακολουθοῖσιν ἐπικρατοῦσαι μέχρι σήμερον.

Πᾶσα σύγχρονος ἐπιθετικὴ διάταξις πρέπει νὰ πληροῖ τοὺς κάτωθι ὅρους: 1ον) παροχὴν πυρὸς ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ μετώπου, 2ον) συντήρησιν τοῦ πυρός, 3ον) δυνατὴν ἀντίταξιν κατὰ παντὸς ἀπροόπτου· δι' ὅ, πρὸς πλήρωσιν τῶν ὅρων τούτων, ἑκάστη μονὰς πεζικοῦ διατάσσεται εἰς τρεῖς συνήθως γραμμάς, καλουμένας σήμερον *κλιμάκια*. Βεβαίως, καὶ αἱ μετὰ τὸ 1860 μέχρι τῆς χθὲς διατάξεις ἐκ τριῶν γραμμῶν ἀπετελοῦντο, ἀλλὰ ἐχρησιμοποιοῦντο κατὰ τρόπον ἐντελῶς διάφορον ἀπὸ τὸν σημερινόν· δι' ὃ αἱ διάφοροι παλαιαὶ ὀνομα-

Digitized by Google

σίαι, ὡς π.χ. *ἄλυσις, στηρίγματα* (Γαλλ. Καν. Πεζ. 1875, 1884, 1894), τμήματα ἐμπλοκῆς, ἐνισχύσεις (Γαλ. Καν. Πεζ. 1904), ἄλυσις ἀκροβολιστῶν, ἐνισχύσεις, διαθέσιμα στρατεύματα (Γαλλ. Καν. Πεζ. 1914) δὲν ὑφίστανται σήμερον. Περὶ τοῦ ζητήματος τούτου βλ. λ. *ἀκροβολιστικὸς* (τ. Γ', σελ. 178). Ἡ σύγχρονος ἐπιθετικὴ διάταξις λαμβάνεται πάντοτε ὄπισθεν βάσεως ἐξορμήσεως (βλ. λ. *βάσις [Τακτ.]*), ἀποτελεῖται δ' ἐκ τριῶν κλιμακίων, ἅτινα καλοῦνται κλιμάκιον πυρός, 2ον κλιμάκιον καὶ 3ον κλιμάκιον (Ἑλλ. Καν. πεζ. 1924 § 82), τασσομένων κατὰ βάθος, κατ' ἀκανόνιστον μὲν ἀλλὰ πεσσοειδῆ πάντοτε διάταξιν (κατ' ἀβάκιον), τῶν 2ου καὶ 3ου κλιμακίων ἀποτελούντων συλλήβδην τὰς καλουμένας σήμερον ἐφεδρείας. Ἡ οὐσιώδης διαφορὰ τῆς συγχρόνου διατάξεως ἀπὸ τῆς προπολεμικῆς ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ἡ εἰς τρία κλιμάκια κατανομὴ δὲν ἀφορᾷ τὰς μεμονωμένας μόνον μονάδας πεζικοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐντεταγμένας ὑποδεεστέρας τοιαύτας (βλ. λ. *κλιμάκιον*). Ἡ κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ μετώπου κατανομὴ (ἔννοιαν τοῦ πλάτους) ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀποστολῆς ἣν ἔχει ἑκάστη ἐπίθεσις (ἑλιγμὸς ἢ δευτερεύουσα ἐπίθεσις), ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως πάντοτε, ὅπως τὸ μέτωπον (πλάτος) μιᾶς ἑκάστης μονάδος μὴ ὑπερβαίνῃ ποτὲ ἀνεκτόν τι ὅριον· ὁ Γαλλ. Καν. Πεζ. 1920, Ἑλλ. 1924 § 185 δίδει ὡς ἔνδειξιν ὅτι τὸ τάγμα πεζικοῦ δύναται νὰ λάβῃ μέτωπον μέχρι 1.000 μέτρων, ὁ νεώτατος ὅμως Γαλλ. Καν. Πεζ. 1929 § 560 δίδει ὡς τοιαύτην ἔνδειξιν τὸ πολὺ 700 μέτρα (βλ. λ. *μέτωπον*).

Ἐπίθεσις τοῦ πεζῇ ἱππικοῦ. Τὸ ἱππικὸν προχωρεῖ ἐφίππως ἐφ' ὅσον περισσότερον δύναται, ἅμα ὅμως τὰ ἐχθρικὰ πυρὰ τῷ καθιστῶσιν ἀδύνατον τὴν περαιτέρω τοιαύτην ἐνέργειαν, ἀφιππεύει ὄπισθεν ἐδαφικῶν φυσικῶν προκαλυμμάτων καὶ ἄρχεται δρῶν συμφώνως ταῖς ἀρχαῖς τοῦ πεζικοῦ, σὺν ταῖς διαφοραῖς ὅτι: 1ον) ἡ ἐνέργειά του πρέπει νὰ εἶναι μᾶλλον ταχεῖα, μὴ ἀναμένον πολλὰς πληροφορίας περὶ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς καταστάσεως τοῦ ἐχθροῦ, δηλαδὴ μὴ χρονοτριβοῦν πολὺ εἰς τὰς φάσεις τῆς *ἐπαφῆς* καὶ *ἐμπλοκῆς* (βλ. λ.), ἅτε ἐπειγόμενον νὰ καταλάβῃ σημαίνοντα μόνον σημεῖα, δεδομένου ὅτι, κατὰ τὰς πλείστας τῶν περιστάσεων, τὸ ἱππικὸν δρᾷ πρὸς ὄφελος τοῦ ἐπακολουθοῦντος πεζικοῦ, αὐθυπονοουμένου βεβαίως ὅτι ὅταν τὸ πεζῇ ἱππικὸν δρᾷ ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸ πεζικόν, δηλαδὴ ἔχῃ ἴδιον ἀντικειμενικὸν σκοπὸν (παρένταξίς του μεταξὺ μονάδων πεζικοῦ), τότε ἡ δρᾶσίς του εἶναι ἐπακριβῶς οἵα ἡ τοῦ πεζικοῦ, δεδομένου ὅτι τὸ ἱππικὸν ἔχει σήμερον ὅλα τὰ βλητικὰ μέσα, ἐνισχύεται δὲ πολλάκις καὶ δι' ἁρμάτων· 2ον) ἡ ἔκτασις τοῦ μετώπου μιᾶς ἑκάστης μονάδος του πρέπει νὰ εἶναι κάπως μικροτέρα τῆς ἀντιστοίχου τοῦ πεζικοῦ (ἡ ταξιαρχία ἱππικοῦ παραλληλιστέα πρὸς τὸ σύνταγμα πεζικοῦ, τὸ σύνταγμα ἱππικοῦ πρὸς τὸ τάγμα πεζικοῦ), καθ' ὅσον τὰ ἐν γένει μέσα τοῦ ἱππικοῦ εἶναι μᾶλλον περιωρισμένα (ἡ ἀναγραφομένη ἐν τῷ Γαλλ. Καν. Ἱππ. 1923 § 128 διάταξις, ὅτι ἡ μεραρχία ἱππικοῦ, τάσσουσα δύο ταξιαρχίας ἐν πρώτῃ γραμμῇ, δύναται νὰ ἐπεκταθῇ μέχρι μετώπου 4.500 μέτρων, δὲν εὑρίσκει ἐφαρμογὴν παρ' ἡμῖν, καθόσον ἡ γαλλικὴ μεραρχία ἱππικοῦ ἀποτελεῖται ἐκ 3 ταξιαρχιῶν (6 συνταγμάτων), ἐνῷ ἡ ἑλληνικὴ ἐκ 3 μόνον. Ἡ διάταξις ὅμως τῆς § 130 τοῦ ἐν λόγῳ κανονισμοῦ, ὅτι τὸ σύνταγμα ἱππικοῦ καταλαμβάνει μέτωπον περὶ τὰ 400—500 μέτρα εἶναι ἐφαρμοστέα καὶ παρ' ἡμῖν).

Ἐπίθεσις τοῦ ἱππικοῦ ἐφίππως. Ἡ ἔφιππος ἐπίθεσις τοῦ ἱππικοῦ ἐκτελεῖται σήμερον κατὰ τρόπον ριζικῶς διάφορον ἀπὸ τοῦ τῶν παλαιοτέρων ἐποχῶν, καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἔτι τοῦ μέχρι τοῦ 1914. Ἐνῷ μέχρι τοῦ πολέμου τοῦ 1870 συμπεριλαμβανομένου ἐξετελοῦντο ἐπιθέσεις ἐφίππως ὑφ' ὁλοκλήρων μεγάλων μονάδων ἱππικοῦ, ὡς π. χ. εἰς τὴν μάχην τοῦ Βαγκρὰμ τὴν 6ην Ἰουλίου 1809 ὑπὸ 70 ἰλῶν, εἰς τὴν τοῦ Γκραβελὸτ τὴν 18ην Αὐγούστου 1870 ὑπὸ ὁλοκλήρων μεραρχιῶν, σήμερον τοιαύτη τις ἐνέργεια θὰ ἰσοδυνάμει πρὸς πλήρη καταστροφὴν τοῦ ἱππικοῦ, διότι συμπαγεῖς ὄγκοι στρατευμάτων εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀνθέξωσι σήμερον ὑπὸ τὰ πυρά, δι' αὐτὸ τὸ ἱππικὸν σπανίως ἐπιτίθεται σήμερον ἐφίππως, ἔστω καὶ κατὰ τοῦ ἀντιπάλου ἐφίππου ἱππικοῦ. Καὶ καθ' ἃς περιστάσεις ἐνδείκνυται ἡ ἔφιππος ἐπίθεσις, οὐδέποτε ἐκτελεῖται αὕτη σήμερον ὑπὸ μονάδων ἀνωτέρων τῆς ἐπιλαρχίας ἢ τὸ πολὺ τοῦ συντάγματος, πρέπει δὲ νὰ ἐνέχῃ πάντοτε ἐν ἑαυτῇ τὴν ἔννοιαν τοῦ αἰφνιδιασμοῦ, διότι μόνον ἀπὸ ἐγγυτάτης ἀποστάσεως δύναται νὰ ἔχῃ ἐλπίδας ἐπιτυχίας, ἕνεκεν τῆς μικρότητος τοῦ χρόνου τῆς ὑπὸ τὰ ἐχθρικὰ πυρὰ παραμονῆς, πρὸς δὲ νὰ εἶναι ἀκαριαία, ἐκτελουμένη δὲ πάντοτε δι' ἑνὸς μόνον κλιμακίου, καθ' ὅσον, ἐὰν ἐπηκολούθουν καὶ ἕτερα, ὡς συνέβαινεν εἰς τὸ παρελθόν, τότε θὰ κατεστρέφοντο ὑπὸ τοῦ ἐχθρικοῦ πυρὸς πρὶν ἢ δυνηθῶσι κἂν νὰ ἐμπλακῶσι. Πρὸς ὑποστήριξιν δὲ τῆς ἐφίππου ἐπιθέσεως ἀπαιτοῦνται ἀπαραιτήτως πυρά, ὄχι μόνον πυροβολικοῦ, ἀλλὰ καὶ πεζῇ ἱππικοῦ (αὐτομάτων ὅπλων), ἵνα τοιουτοτρόπως ὑπάρχῃ γραμμὴ μέλλουσα νὰ ὑποδεχθῇ τὴν ἐπιτιθεμένην μονάδα ἐν περιπτώσει ἀποτυχίας της.

Ὑποστήριξις τῆς ἐπιθέσεως ὑπὸ τοῦ πυροβολικοῦ. Ἀνέκαθεν τὸ πυροβολικὸν ἔχει προορισμὸν νὰ ὑποστηρίζῃ τὸ φίλιον πεζικόν, ἀλλ' ἡ ὑποστήριξις αὕτη ἐκτελεῖται διαφοροτρόπως, λόγῳ τῆς καταπληκτικῆς διαφορᾶς τοῦ πυροβόλου κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχάς. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν λείων πυροβόλων ἴσχυε τὸ ἀξίωμα: «βάλλειν κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ πεζικοῦ ἢ ἱππικοῦ, παραμελεῖν δὲ τὸ ἐχθρικὸν πυροβολικόν», τοῦτο δὲ διότι, λόγῳ τοῦ μικροῦ βεληνεκοῦς, δὲν παρείχετο ὁ χρόνος ὥστε νὰ προηγηθῇ ἀγὼν πυροβολικοῦ, ἅμα ὅμως τῇ εἰσαγωγῇ τῶν ὀπισθογεμῶν αὐλακωτῶν πυροβόλων (1865—1871) ἐφηρμόσθη ἡ μέθοδος τοῦ ἀγῶνος τοῦ πυροβολικοῦ (βλ. λ. *ἀγών*), τοῦ εἰς οὐδὲν ἄλλο ἀποβλέποντος εἰμὴ εἰς τὴν ἔμμεσον ὑποστήριξιν τοῦ φιλίου πεζικοῦ, ἀλλὰ τοῦ πυροβολικοῦ μὴ ἀναλαμβάνοντος ἑτέραν δρᾶσιν, π. χ. βολὴν κατ' ἐχθρικοῦ πεζικοῦ, πρὶν ἢ ἐπεραίου τὸν ἀγῶνα πυροβολικοῦ. Ἐν τῷ σημείῳ ἀκριβῶς τούτῳ ἔγκειται ἡ ριζικὴ διαφορὰ τοῦ τότε ἀγῶνος πυροβολικοῦ ἀπὸ τοῦ τῆς σήμερον. Ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ ταχυβόλου πυροβόλου (περὶ τὸ 1900), καθωρίσθη ὅτι μέρος το[ῦ] πυροβολικοῦ βάλλει κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ, ἀποκληθὲν μάλιστα τότε διὰ πρώτην φορὰν ἀντιπυροβολικόν, τὸ δὲ μεῖζον μέρος βάλλει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ πεζικοῦ· αὐτὸ δὲ τοῦτο ἰσχύει καὶ σήμερον· ἀλλ' ἐνῷ προπολεμικῶς δὲν ἐγίνετο σαφὴς καθορισμὸς τῶν μελλουσῶν ν' ἀποτελέσωσιν ἓν ἕκαστον εἶδος πυροβολικοῦ μονάδων, καὶ τοῦτο διότι τὸ τότε πυροβολικὸν ἦτο σχετικῶς ὀλιγάριθμον, καὶ συνεπῶς καθωρίζετο ἑκάστοτε ἡ ἐντολὴ εἰς τὰς διαφόρους μονάδας (μοίρας ἢ πυρβολαρχίας), ἀναλόγως τοῦ διαθεσίμου αὐτῶν, σήμερον σαφῶς καθορίζεται ὅτι τὸ μὲν ἀντιπυροβολικὸν παρέχεται ὑπὸ τοῦ πυροβολικοῦ σώματος στρατοῦ, τὸ δὲ πυροβολικὸν ὑποστηρίξεως πεζικοῦ, τὸ καθορισθὲν σήμερον ἔτι λεπτομερέστερον, εἰς πυροβολικὸν ἀμέσου ὑποστηρίξεως, δηλαδὴ τὸ ἔχον ἀποστολὴν νὰ ὑποστηρίζῃ κατὰ τὸ δυνατὸν ἐγγύτερον τὸ φίλιον πεζικόν, εἰς πυροβολικὸν συνόλου, δηλαδὴ τὸ ἔχον ἀποστολὴν τὸ νὰ παρεμβαίνῃ ὅπου παρίσταται ἀνάγκη, καὶ εἰς πυροβολικὸν συνοδείας, δηλαδὴ τὸ διατιθέμενον ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς τῶν διοικητῶν τοῦ πεζικοῦ καὶ παρακολουθοῦν κατὰ πόδας τὸ πεζικόν, παρέχεται ὑπὸ τοῦ μεραρχιακοῦ πυροβολικοῦ.

Ἡ κατανομὴ εἰς τὰ εἴδη ταῦτα τοῦ πυροβολικοῦ ὑποστηρίξεως τοῦ πεζικοῦ (τοῦ μεραρχιακοῦ πυροβολικοῦ) γίνεται σήμερον κατὰ συγκροτήματα (groupements), ἐν ἀναλογίᾳ συνήθως δύο ἢ τριῶν μοιρῶν πυροβολικοῦ κατὰ σύνταγμα πεζικοῦ (κατ' ἀρχὴν ἀνὰ μία μοῖρα δι' ἕκαστον τῶν ταγμάτων τοῦ κλιμακίου πυρός), τηρουμένων ὅμως πάντοτε τῶν ἀποτελουσῶν τὰ συγκροτήματα μονάδων ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς τοῦ σχετικοῦ ἀρχηγοῦ πυροβολικοῦ τῆς μεραρχίας, ἐξαιρέσει τῶν τοῦ πυροβολικοῦ συνοδείας, τῶν μόνων ὑπαγομένων ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς τῶν σχετικῶν διοικητῶν πεζικοῦ. Ἡ δὲ κατανομὴ τοῦ πυροβολικοῦ κατὰ συγκροτήματα δὲν συνεπάγεται οὔτε τὴν ὑπαγωγὴν τοῦ πυροβολικοῦ ὑπὸ τοὺς διοικητὰς τῶν ὑποστηριζομένων μονάδων πεζικοῦ, οὔτε τὴν τάξιν ἑνὸς ἑκάστου συγκροτήματος ἐντὸς τῆς ζώνης ἐνεργείας τῆς ὑποστηριζομένης μονάδος πεζικοῦ, καθόσον τοὐθ' ὅπερ διατίθεται σήμερον εἶναι τὸ πῦρ τοῦ πυροβολικοῦ, οὐχὶ δὲ καὶ αὐταὶ αὗται αἱ μονάδες πυροβολικοῦ, δι' ὃ πολλοὶ συγγραφεῖς (π. χ. ὁ *Culmann*, ὁ *Cambuzat)* γράφουσιν ὅτι διατίθενται μόνον τροχιαί, καθόσον πρέπει ἐν πάσῃ στιγμῇ νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ πυροβολικοῦ νέα κατανομὴ τῶν μονάδων τοῦ πυροβολικοῦ πρὸς ἐκτέλεσιν ὡρισμένου σκοποῦ. Τὰ πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ πεζικοῦ πυρὰ τοῦ πυροβολικοῦ παρέχονται πρὸς τὸν ἐπιθυμητὸν ὑπὸ τοῦ φιλίου πεζικοῦ στόχον ἢ χῶρον (ἐκτέλεσις φραγμοῦ), συμφώνως ἢ πρὸς σήματα ἐκπεμπόμενα ἑκάστοτε ὑπὸ τοῦ πεζικοῦ (διὰ φωτοβολίδων), ἢ πρὸς πίνακα ὡρῶν συνταχθέντα ἐκ τῶν προτέρων.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ πυροβολικόν, πολὺ μακροῦ βεληνεκοῦς καὶ διαμετρήματος, τοῦτο παραμένει εἰς τὴν διάθεσιν τῆς στρατιᾶς, ἵνα τὸ χρησιμοποιῇ ἑκάστοτε ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν.

Τοιαῦται κατανομαί, οἷαι αἱ προβλεπόμεναι ὑπὸ τῶν συγχρόνων μεταπολεμικῶν γαλλικῶν κανονισμῶν, προϋποθέτουσι τὴν ὕπαρξιν ἐξαιρετικῶς πολυαρίθμου πυροβολικοῦ· οἱ δὲ κανονισμοὶ οὗτοι συνετάχθησαν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ, π. χ., ὅτι τῷ 1917 εἰς τὸ Βερντὲν παρεχωρήθησαν εἰς 4 σώματα στρατοῦ, πλὴν τοῦ πολυαρίθμου ὀργανικοῦ πυροβολικοῦ των, ἐπὶ πλέον 10 πυρβολαρχίαι τῶν 155 χιλ., 2 πυροβολαρχίαι τῶν 138,6 (ναυτικοῦ) καὶ 3 πυρβολαρχίαι τῶν 105 χιλ.· ὅτι εἰς τὸ Σκρὰ τῷ 1918 ὑπῆρχον τεταγμένα, ἐπὶ μετώπου 20 χιλιομέτρων, 420 ἀνταντικὰ πυροβόλα βάλλοντα συγκεντρωτικῶς ἐπὶ ἐχθρικοῦ μετώπου 8 χιλιομέτρων κτλ. Τοιαῦται κατανομαὶ δὲν εἶναι βεβαίως ἐφαρμόσιμοι ὑπὸ μικρῶν στρατῶν καὶ δὴ διαθετόντων ὀλιγάριθμον πυροβολικόν.

Τὸ μηχανικὸν ἐν τῇ ἐπιθέσει. Τὸ μηχανικὸν συντρέχει σπουδαίως εἰς τὴν ἐπίθεσιν, διὰ τῆς ἐξομαλύνσεως τῶν διαφόρων ἐδαφικῶν κωλυμάτων τῶν δυσχεραινότων τὴν προχώρησιν τοῦ φιλίου πεζικοῦ, πρὸς δὲ καὶ διὰ τῆς ἐκ τοῦ σύνεγγυς καταστροφῆς διαφόρων ἐχθρικῶν ἔργων διαφευγόντων τῆς βολῆς τοῦ φιλίου πυροβολικοῦ.

Ἡ ἀεροπλοΐα ἐν τῇ ἐπιθέσει. Ἡ ἀεροπλοΐα συμμετέχει σήμερον δραστικῶς εἰς τὸν ἐπίγειον ἀγῶνα, διὰ τῆς πτήσεως εἰς μικρότατα ὕψη (ἐνίοτε μέχρι 300 ἕως 250 μέτρων), καὶ διὰ τῆς ἀπὸ τούτων βολῆς, διὰ πυροβόλου, διὰ πολυβόλου καὶ διὰ βόμβας, ἐναντίον τῶν ἐπιγείων ἐχθρικῶν στόχων (βλ. λ. *ἀεροπλοΐα* [Στρατ.], τ. Α', σ. 775 β').

Ἐπίθεσις δι' ἀερίων. Βλ.λ. *ἀέρια* [Τακτ.] τ. Α', σ. 690.

Ἐπίθεσις ἐν ὀρεινῇ περιοχῇ. Κατὰ τὴν ἐν ὀρεινῇ περιοχῇ ἐπίθεσιν ἐπέρχονται μετατροπαί τινες ἐν ταῖς λεπτομερείαις, χωρὶς ὅμως ὁ τρόπος τοῦ μάχεσθαι νὰ εἶναι διάφορος. Σήμερον δὲν ὑπάρχει εἰδικὸς τρόπος τοῦ μάχεσθαι ἐπὶ ὀρεινῆς χώρας, δι' ὃ οὔτε λόγος γίνεται περὶ ὀρεινοῦ πολέμου ὑφ' ἣν ἔννοιαν ἠννοεῖτο ἄλλοτε, οὔτε εἰδικὰ στρατεύματα ὑπάρχουσιν διὰ τὸν ἐν ὀρεινῇ περιοχῇ πόλεμον. Ἐπειδὴ ἐν ὀρεινῇ περιοχῇ αἱ ὁδοὶ σπανίζουσι, τὰ δὲ τεχνικὰ μέσα κινήσεως ἀδυνατοῦσι νὰ κυκλοφορῶσι, συνεπῶς παρεμποδίζεται ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ μεταξὺ τῶν διαφόρων μονάδων διαρκὴς σύνδεσμος καὶ ἐπικοινωνία, ἀφ' ἑτέρου δ' ἡ δυνατὴ μεταφορὰ πεδινοῦ πυροβολικοῦ, πρὸς δ' ὁ ἐπαρκὴς ἀνεφοδιασμὸς τοῦ ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ εἰς πυρομαχικά, δι' αὐτὸ παρουσιάζονται ἀρκεταὶ δυσκολίαι ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς στρατηγικῆς. Τὸ μόνον δὲ μέσον πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν δυσκολιῶν τούτων εἶναι τὸ νὰ καθίσταται ἑκάστη φάλαγξ, δηλαδὴ μία ἑκάστη μονὰς ἀκολουθοῦσα μίαν κυρίαν ὅδευσιν (κοιλάδα, αὐχένα κτλ.), κατὰ τὸ δυνατὸν αὐτοτελὴς καὶ αὐτάρκης, ὡς τοιαύτη δὲ μονὰς συμφωνοῦσιν ἅπαντες ὅτι πρέπει νὰ εἶναι ἡ μεραρχία (βλ. *Δούσμανη*, Συμπλήρωμα κανονισμοῦ ἐκστρατείας 1921, σελ. 47. Ἑλλην. διδασκαλ. μεγαλ. μονάδ. 1913 § 222). Ἡ δὲ μεραρχία πρέπει νὰ λαμβάνῃ τοιαύτην διάταξιν, ὥστε τὰ συντάγματα νὰ καθίστανται, δυνατὸν εἰπεῖν, αὐτοτελῆ καὶ αὐτάρκη διὰ τῆς εἰς αὐτὰ ἐγκαίρου παραχωρήσεως ἀναλόγου δυνάμεως πυροβολικοῦ καὶ σχετικῶν ὑπηρεσιῶν· τοῦτ' αὐτὸ δὲ νὰ πράττῃ καὶ τὸ σύνταγμα διὰ τὰ ὑπ' αὐτὸ τάγματα. Τοιουτοτρόπως ἡ προχώρησις τῆς ἐπιθέσεως ἐκτελεῖται διὰ μικρῶν μονάδων, ἀκολουθουσῶν καταλλήλους ὁδεύσεις ἢ ἐν ἀνάγκῃ φυσικὸν ἔδαφος, ὅσον καὶ ἂν εἶναι τοῦτο δύσκολον, τηρουμένων μὲν πάντοτε τῶν ὀργανικῶν δεσμῶν, ἀλλὰ μιᾶς ἑκάστης μικρᾶς μονάδος διεξαγούσης τοπικοὺς ἀγῶνας, μὴ δυναμένους συνήθως νὰ συγχρονισθῶσι μετὰ τῶν ὑπὸ τῶν παραπλεύρων μονάδων διεξαγομένων.

Αἱ δ' ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς τακτικῆς παρουσιαζόμεναι δυσκολίαι εἶναι: 1ον) Ἐπειδὴ τὸ ἔδαφος προκαλύπτει καὶ ἀποκρύπτει τὰς κινήσεις τῶν στρατευμάτων ἀπὸ τῆς ἐπιγείου παρατηρήσεως, δι' αὐτὸ διευκολύνεται ὁ ἑλιγμός, συνεπῶς καὶ ὁ αἰφνιδιασμός, κατὰ τοῦ ἀμυνομένου· ἐπειδὴ ὅμως τοιοῦτον αἰφνιδιασμὸν δύναται νὰ ὑποστῇ καὶ ὁ ἐπιτιθέμενος, δι' αὐτὸ πρέπει νὰ λαμβάνῃ ἐξαιρετικὰ μέτρα ἀμέσου ἀσφαλείας. 2ον) Ἡ τήρησις τῆς κατευθύνσεως. 3ον) Ἡ ἐπαφὴ μεταξὺ τῶν μονάδων καθίσταται δυσκολωτάτη, διότι ἡ μὲν διὰ τῆς θέας ἀποκλείεται ἀπολύτως, ἡ δὲ διὰ συνδέσμων καθίσταται ἐνίοτε προβληματική. Λόγῳ δὲ τοῦ δυσκόλου τῆς ἐπαφῆς, συνεπῶς καὶ τοῦ δυσκόλου τῆς διοικήσεως, ἐπιβάλλεται ἀπαραιτήτως ἡ τήρησις ἰσχυρᾶς ἐφεδρείας, ἱκανῆς νὰ ἐκμεταλλευθῇ τοπικήν τινα ἐπιτυχίαν καὶ ν' ἀποκαταστήσῃ πᾶσαν ὑπερμέτρως διακοπεῖσαν μεταξὺ τῶν μονάδων ἐπαφήν. Ἡ ὑπὸ τοῦ πυροβολικοῦ παρεχομένη ὑποστήριξις εἶναι πολὺ μικρά, ἐνίοτε δὲ μηδαμινή, ἀφ' ἑνὸς μὲν λόγῳ τοῦ μικροῦ βεληνεκοῦς τοῦ ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ λόγῳ τοῦ ἀδυνάτου τῆς βολῆς καθ' ὡρισμένων χώρων. Ἡ τοιαύτη δυσκολία ἐπαυξάνεται ἔτι περισσότερον, ὁσάκις πρόκειται περὶ μικροῦ στρατοῦ στερουμένου ἐπαρκοῦς ποσότητος πυροβολικοῦ, ὡς π. χ. τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ τῶν λοιπῶν Βαλκανικῶν κρατῶν, καθ' ὅσον ἐπὶ ἀναπεπταμένου ἐδάφους τὸ βεληνεκὲς τοῦ συγχρόνου πυροβολικοῦ καὶ ἡ μεγάλη κατανάλωσις πυρομαχικῶν δύνανται ν' ἀναπληρώσωσιν ἔν τινι μέτρῳ τὴν ὑπάρχουσαν ἀριθμητικὴν μειονότητα τοῦ πυροβολικοῦ, ἀλλ' ἐν τῇ ὀρεινῇ περιοχῇ τὸ τοιοῦτον καθίσταται ἀδύνατον, διότι ἐνίοτε δὲν γίνεται οὐδ' ἡ πλήρης ἐκμετάλλευσις τοῦ βεληνεκοῦς τοῦ ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ.

Ἀνεξαρτήτως τοῦ τίνες ἰδέαι ἐπικρατοῦσι παρὰ τοῖς ξένοις στρατοῖς, τοῖς θεωροῦσι τὸν ἐν ὀρεινῇ περιοχῇ πόλεμον ὡς ἐξαιρετικὴν περίπτωσιν, ἡμεῖς ὀφείλομεν νὰ ἔχωμεν ἐνστερνισθῇ πλήρως, ὅτι ὀρεινὸς πόλεμος καὶ ὀρειναὶ μάχαι δὲν ἀποτελοῦν δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας ἐξαιρετικὴν περίπτωσιν, διότι τὸ ἔδαφος τῆς τε Βαλκανικῆς καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δύσκολον καὶ ὀρεινόν. Δι' ὃ οὐδέποτε πρέπει νὰ ἐξετάζωμεν, ἂν πρόκειται περὶ πεδινοῦ ἢ ὀρεινοῦ χώρου, τόσον μᾶλλον, διότι ὁ ὀρεινὸς ἀποτελεῖ δι' ἡμᾶς τὴν συνήθη περίπτωσιν. Ἐπὶ πλέον δ' ἡμεῖς δὲν ἔχομεν ν' ἀντιμετωπίσωμεν τὰς δυσκολίας τῆς κεντρῴας Εὐρώπης, καθ' ὅσον αἱ μεραρχίαι μας εἶναι συνθέσεως καὶ ὀργανώσεως ὀρεινῆς. Τὰ ἡρωϊκὰ

Digitized by Google

κατορθώματα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἐπὶ τῆς ὀροσειρᾶς Μόροβα κατὰ Δεκέμβριον 1912, ἐπὶ τῶν ὀροσειρῶν Περὶμ δάγ καὶ Μάλεσι κατὰ Ἰούλιον 1913, ἐπὶ τῶν ὀρεινῶν ὄγκων Τσάλ δάγ, Ἀρδὶζ δάγ, Καλὲ Γκρότο κατ' Αὔγουστον 1921, δίδουσι σαφῆ ἰδέαν τοῦ πῶς δρᾷ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἐν ὀρεινῇ περιοχῇ.

Κατευθύνσεις τακτικῆς ἐπιθέσεως. Ἡ τακτικὴ ἐπίθεσις ἐκπέμπεται πρὸς οἵας κατευθύνσεις καὶ ἡ στρατηγική, ἀλλ' ἐν χώρῳ μᾶλλον ἐντετοπισμένῳ. Οἱ Γάλλοι, συνεπῶς καὶ οἱ Ἕλληνες. δὲν ἀποκλίνουσιν οὔτε ὑπὲρ τῆς μετωπικῆς, οὔτε ὑπὲρ τῆς πλευρικῆς ἐπιθέσεως, οἱ σύγχρονοι ὅμως Γερμανοὶ ἐξακολουθοῦσιν ἀποδεχόμενοι τὸ παλαιὸν αὐτῶν ἀξίωμα: «Ἡ πλευρικὴ ἐνέργεια ἀποτελεῖ τὸ μέσον τὸ ἐπιφέρον ἀσφαλέστερον τὴν ἐπιτυχίαν».

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

—[ΝΑΥΤ.] Εἰς τὸ ναυτικὸν πλὴν τῶν γενικῶν ἀρχῶν τῆς ἐπιθέσεως, προσομοιαζουσῶν πρὸς τὰς τῆς στρατηγικῆς κατὰ ξηρὰν ἐπιθέσεως, ἡ λέξις εἶναι καὶ συνώνυμος τῇ *προσβολῇ*, χρησιμοποιουμένη κυρίως ἐπὶ τῶν ἐπιθέσεων τῶν γενομένων διὰ τῶν τορπιλλικῶν σκαφῶν ἐπιφανείας ἢ ὑποβρυχίων. Ἡ ὑπὸ τῶν τορπιλλικῶν σκαφῶν ἐπιφανείας γινομένη ἐπίθεσις εἶναι ἢ ἡμερινὴ ἢ νυκτερινή.

α) *Ἡ ἡμερινὴ ἐπίθεσις* σκοπεῖ ἢ τὴν πραγματικὴν βολὴν τορπιλλῶν καθ' ὁμάδος πλοίων συνήθως καὶ σπανιώτατα κατὰ μεμονωμένου πλοίου (πλὴν ἐὰν τοῦτο εὑρίσκεται βεβλαμμένον καὶ ἀνίκανον πρὸς ἐνεργητικὴν ἄμυναν), ἢ τὴν ἀπειλὴν βολῆς τορπιλλῶν πρὸς ἐξαναγκασμὸν τοῦ ἀντιπάλου βαρέος στόλου νὰ χειρίσῃ πρὸς ἀποφυγὴν ἐνδεχομένης τορπιλλίσεως δι' ἀλλαγῶν πορείας, ὁπότε, ἐλαττουμένου ἢ καὶ διακοπτομένου ὁλοσχερῶς τοῦ πυρός, ἀνακουφίζεται ἡ φιλία παράταξις τῶν βαρέων σκαφῶν. Κατὰ τὴν ἐπίθεσιν πρὸς ἀπειλὴν τοῦ ἐχθροῦ, ὅταν τὰ τορπιλλικὰ σκάφη εὑρεθῶσιν εἰς τὴν εὐνοϊκὴν θέσιν καὶ ἂν ἡ διεύθυνσις τοῦ πνέοντος ἀνέμου εἶναι εὐνοϊκὴ ἢ εἶναι ἄπνοια, ἀναπτύσσονται προπετάσματα καπνοῦ, ὄπισθεν τῶν ὁποίων κρυπτομένη δύναται νὰ χειρίσῃ ἡ ὑπὸ τοῦ ἐχθρικοῦ πυρὸς πιεζομένη φιλία παράταξις. Κατὰ ταῦτα ἡ τορπίλλη κατὰ τὴν ὁμαδικὴν ἐπίθεσιν χρησιμεύει ὡς τακτικὴ ἀπειλή, μὴ παύουσα ν' ἀποτελῇ καὶ πραγματικὸν κίνδυνον. Κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ἰουτλάνδης (31 Μαΐου 1916), τὴν μεγίστην, τῶν μέχρι σήμερον κατὰ θάλασσαν συγκρούσεων, καθ' ἣν συνεκρούσθησαν ὁ ἀγγλικὸς πρὸς τὸν γερμανικὸν στόλον (σχεδὸν καὶ οἱ δύο ἐν τῷ συνόλῳ των), ἐγένετο μεγάλη χρῆσις ὁμαδικῶν τορπιλλικῶν ἐπιθέσεων μετὰ προπετασμάτων καπνοῦ, αἵτινες ἀνεκούφισαν σπουδαίως ἀπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ πυρὸς τὸν βαρὺν γερμανικὸν στόλον καὶ ἐπέτρεψαν αὐτῷ χειρισμοὺς δυσχερεστάτους ὄπισθεν τῶν προπετασμάτων καπνοῦ κατὰ τὸ κρίσιμον τῆς μάχης σημεῖον καὶ ἐν τέλει τὴν ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τοῦ βαρέος ἀγγλικοῦ στόλου καὶ τὸν εἰς τὰς βάσεις του ἐπανάπλουν μὲ ἐλαχίστας σχετικῶς πρὸς τὰς τῶν Ἄγγλων ἀπωλείας.

Δοθείσης τῆς ταχυβολίας καὶ δραστικότητος τοῦ συγχρόνου δευτερεύοντος πυροβολικοῦ τῶν πλοίων μάχης καὶ εὐδρόμων, τὰ τορπιλλικὰ σκάφη εἶναι τελείως ἀπίθανον ὅτι θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ προωθήσωσι τὴν ἐπίθεσιν ἐγγύτερον τῶν 7000—8000 μ. ὑπὸ τὰς συνήθεις συνθήκας ὁρατότητος (τὰ βεληνεκῆ τῶν σημερινῶν τορπιλλῶν τῶν 0.50—0.55 εἶναι 10.000—16.000 μ.), καὶ διὰ τοῦτο, ἵνα ἡ ἐπίθεσις ἔχῃ ἐλπίδας τινὰς ἐπιτυχίας, δέον ὁ ἐχθρὸς ν' ἀποτελῆται ἐκ 5—6 πλοίων καὶ νὰ μὴ εἶναι τελείως ἐλεύθερος, ἀλλὰ νὰ ἔχῃ ἐμπλακῆ εἰς ἀγῶνα πυροβολικοῦ. Ἵνα καταστῇ δυσκολωτέρα τῷ ἐχθρῷ ἡ ἀποφυγὴ τορπιλλικῆς ἐπιθέσεως, δέον αὕτη νὰ ἐνεργῆται, ἐὰν τοῦτο καθίσταται δυνατόν, ἐκ 2 ἢ 3 σημείων συγχρόνως καὶ ἐξ ἑκατέρας πλευρᾶς τῆς θωρηκτῆς παρατάξεως, καθ' ὅσον ὁ ἐχθρὸς θὰ εὑρεθῇ προφανῶς εἰς δυσχερῆ θέσιν περὶ τὰς μεταβολὰς τῆς πορείας του, ἵνα μὴ εὑρεθῇ ἐντὸς τῶν ζωνῶν τῶν ἐκσφενδονισθησομένων τορπιλλῶν καὶ περὶ τὴν κατανομὴν τῶν στόχων διὰ τὴν κατὰ τῶν ἐπιτιθεμένων βολὴν πυροβολικοῦ· ἐκ τῶν ἐπιτιθεμένων στολίσκων καλὸν εἶναι τινὲς νὰ μὴ ἐκσφενδονίζωσιν, ἀλλὰ προσποιούμενοι ἐπίθεσιν νὰ χειρίσωσιν, ὥστε ν' ἀναγκάσωσι τὸν ἐχθρὸν εἰς μεγάλας μεταβολὰς πορείας, ὥστε μοιραίως θωρηκτόν τι νὰ εὑρεθῇ ἐντὸς δέσμης ἐκσφενδονιζομένων τορπιλλῶν.

Πρὸς ἀποφυγὴν τορπιλλικῆς ἐπιθέσεως χρησιμοποιοῦμεν: 1) τὴν βολὴν πυροβολικοῦ δημιουργοῦντος φραγμόν, δι' οὗ ὑποχρεωτικῶς θὰ διέλθῃ ὁ ἐπιτιθέμενος στολίσκος· 2) ὁρμητικὴν ἀντεπίθεσιν τῶν ἡμετέρων ἐλαφρῶν στολίσκων (ἐλαφρὰ εὔδρομα-ἀντιτορπιλλικά)· καὶ 3) τὸν χειρισμὸν ἑκάστου πλοίου ἀνεξαρτήτως πρὸς ἀποφυγὴν τῆς τορπίλλης.

β') *Ἡ νυκτερινὴ ἐπίθεσις* σκοπεῖ τὴν βολὴν τορπιλλῶν κατὰ πλοίου συνήθως ἢ καθ' ὁμάδας πλοίων σπανιώτερον. Μὲ νύκτα καθαρὰν καὶ σεληνοφώτιστον, ὅτε ἡ ὁρατότης ἐγγίζει τὰς 5000 μ εἶναι δυσχερέστατον ἡ ἐπίθεσις νὰ προωθηθῇ πέραν τῶν 3000 μ., ὅπως βληθῶσιν αἱ τορπίλλαι, ἄνευ συντριβῆς ὑπὸ τοῦ ἐχθρικοῦ πυρός, δι' ὃ ἀπόστασις βολῆς δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ τῶν 5000—3000 μ. Ἐν περιπτώσει νυκτὸς σκοτεινῆς συνήθους (ὁρατότητος 1500—2000 μ.), ἡ ἐπίθεσις δυνατὸν νὰ προωθηθῇ καὶ κάτω τῶν 2000 μ., ὁπότε καὶ ὁ χρόνος χειρισμοῦ τοῦ ἐχθροῦ πρὸς ἀποφυγὴν τῶν τορπιλλῶν εἶναι ἐλάχιστος (π. χ. διὰ τορπίλλην τῶν 0.53 ταχύτητος 42 κόμβων καὶ ἀπόστασιν τορπιλλίσεως 1800 μ., ὁ χρόνος ὅπως ἡ τορπίλλη φθάσῃ τὸν στόχον εἶναι 1′ 25″, ἀνεπαρκέστατος δηλαδὴ ὅπως βαρύ τι σκάφος χειρίσῃ πρὸς ἀποφυγήν)· ὑπὸ τὰς ὡς ἄνω συνθήκας βλέπομεν ὅτι, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν καὶ τοῦ παράγοντος τοῦ αἰφνιδιασμοῦ καὶ τῆς ἀπὸ 2 ἕως 3 σημείων ἐπιθέσεως, εἶναι ἡ ἰδεώδης περίπτωσις ἐπιθέσεως καὶ ἐλαχίστη ὑπάρχει πιθανότης ὅτι τὸ βαρὺ σκάφος θ' ἀποφύγῃ τὴν τορπίλλην. Πρὸς ἀποφυγὴν νυκτερινῆς ἐπιθέσεως, ὁ βαρὺς στόλος χρησιμοποιεῖ προπετάσματα ἐξ ἐλαφρῶν σκαφῶν, τηρουμένων ἐντὸς τῶν ὁρίων ὁρατότητος πάντοτε, καὶ ἀφ' ἑνὸς εἰδοποιούντων τὸν βαρὺν στόλον περὶ τῆς ἐχθρικῆς ἐπιθέσεως, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐμποδιζόντων διὰ τοῦ πυρὸς πυροβολικοῦ τὰ ἐπιτιθέμενα τορπιλλικὰ σκάφη νὰ διέλθωσι τὸ προπέτασμα, καίτοι δὲν εἶναι ἀπίθανον ἐχθρικόν τι τορπιλλικὸν νὰ διέλθῃ τοῦ προπετάσματος, ὁπότε πλέον τὸ βαρὺ σκάφος δέον νὰ χειρίσῃ πρὸς ἀποφυγήν. Πάντως τορπιλλικὴ ἐπίθεσις ὀναλυπτομένη χάνει τὸ πλεονέκτημα τοῦ αἰφνιδιασμοῦ καὶ δέον νὰ προωθηθῇ ὅσῳ τὸ δυνατὸν ἐγγύτερον τῷ ἐχθρῷ, ἵνα ὑπάρξῃ ἐλπὶς ἐπιτυχίας τινός. Ὡς ἐκ τῶν αὐξουσῶν προόδων τῶν τορπιλλοπλάνων ἐπιτρέπεται ἡ ἐλπίς, ὅτι μετ' οὐ πολὺ αἱ ἡμεριναὶ τορπιλλικαὶ ἐπιθέσεις θὰ διεξάγωνται διὰ τορπιλλοπλάνων.

Ἐπίθεσις ὑποβρυχίων. Αὕτη κυρίως εἶναι ἡμερινή, σπανιώτατα διδομένης εὐκαιρίας πρὸς νυκτερινήν, καθ' ὅσον τὴν νύκτα εἶναι ἀδύνατον νὰ διακρίνῃ τις διὰ τοῦ περισκοπίου καὶ συνεπῶς ἡ ἐπίθεσις θὰ γίνῃ οὐχὶ τοῦ πλοίου ὄντος καταδεδυμένου ἀλλ' ἐν ἐπιφανείᾳ καὶ ὑπὸ δυσμενεστάτας συνθήκας, ὡς ἐκ τῆς μικρᾶς ἐν ἐπιφανείᾳ ταχύτητος τοῦ ὑποβρυχίου (14—17 κόμβων καὶ εἰς τὰ τελευταῖα μέχρι 25 κόμβων) καὶ τῆς κατ' ἀνάγκην κακῆς σκοπεύσεως. Τοῦ ὑποβρυχίου ἔχοντος μικρὰν ὑπὸ τὸ ὕδωρ ταχύτητα (9—10 κόμβων ἐπὶ 2ωρον καὶ $4^1/_2$—6 κόμβων ἐπὶ 16—18 ὥρας) καὶ τοῦ κυριωτέρου του ὅπλου τῆς ἀφανείας καθισταμένου δυσχερῶς χρησιμοποιησίμου ἐγγὺς τῶν ἀκτῶν, ἕνεκεν τῆς ἀπὸ ἀεροσκαφῶν παρατηρήσεως (ἐν γαλήνῃ ὑποβρύχιον γίνεται ὁρατὸν ἀπὸ ἀεροσκάφους μέχρις 25 μ. βάθους), πρόδηλον πόσον δυσχερὴς καθίσταται καὶ ἡ ἡμερινὴ ἐπίθεσις ἀκόμη ἐναντίον βαρέος στόλου ἐγγὺς τῶν ἀκτῶν του, δοθέντος ὅτι στόλος ἐξερχόμενος ὅρμων ἢ διαπλέων στενὰ πλέει ἑλίγδην ἔχον προπέτασμα ἐξ ἐλαφρῶν σκαφῶν. Τὸ ὑποβρύχιον, πλὴν τῆς κατὰ τῶν ἐμπορικῶν σκαφῶν ἐπιθέσεως, εἶναι ἐναντίον τῶν πολεμικῶν σκαφῶν μόνον πλοῖον ἐνέδρας. Κατὰ τὰς ναυμαχίας τοῦ Παγκοσμίου πολέμου οἵ τε Γερμανοὶ καὶ Ἄγγλοι ἐνήργησαν ἐπιθέσεις δι' ὑποβρυχίων, ἀλλ' ἀπέστελλον τὰ ὑποβρύχια πρὸς ἐνέδραν πρὸ τῶν ἐχθρικῶν ὅρμων.

Γ. Ν. Ν.

—[ΟΠΛΟΜΑΧ.] Καλεῖται *ἐπίθεσις* πᾶς ἐν γένει κατὰ τοῦ ἀντιπάλου ἐπιφερόμενος ξιφισμὸς ἢ σπαθισμός, ὅστις εἶναι ἀπόρροια σκέψεως μᾶλλον ἢ ὁρμεμφύτου κινήσεως. Ἡ ἐπίθεσις, ἐκ τοῦ τρόπου δι' οὗ ἐνεργεῖται, λαμβάνει διαφόρους ὀνομασίας. *Ἐλευθέρα* καλεῖται, ὅταν γίνεται τρόπον τινὰ αἰφνιδίως. Ἐπίσης καλεῖται *προσεπίθεσις, ἐπανάληψις, ἀναστολή, ἐπίσχεσις.* Ὁ ὁπλομάχος δὲν πρέπει νὰ ἐπιτίθεται τυχαίως, ἀλλὰ νὰ προϋπολογίζῃ τὶ δύναται νὰ συμβῇ εἰς ἑκάστην κίνησιν καὶ τίνα δύναται νὰ διατρέξῃ κίνδυνον ἐκ τῆς ἀντενεργείας τοῦ ἀντιπάλου του. Συνεπῶς δέον νὰ κανονίζῃ τὰς κινήσεις τῆς ἐπιθέσεώς του κατὰ τρόπον ἐξουδετεροῦντα τὰ μέσα τῆς ὑπερασπίσεως τοῦ ἀντιπάλου του, συγχρόνως δὲ νὰ εἶναι καὶ ἕτοιμος πρὸς ἀπόκρουσιν πάσης ἐκ μέρους ἐκείνου αἰφνιδίας ἐπιθέσεως. Μεθ' ἑκάστην ἐπίθεσιν, εἴτε ἐπιτυχοῦσαν εἴτε μή, δέον εὐθὺς νὰ ἀκολουθῇ ἡ ἀποκατάστασις μὲ σύγχρονον κάλυψιν τοῦ ἐπιτεθέντος. Συντελεστικὸν τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἐπιθέσεως εἶναι νὰ προηγῆται ἐπίθεσις ἐναντίον τοῦ ξίφους ἢ τῆς σπάθης τοῦ ἀντιπάλου καὶ εὐθὺς ἀμέσως ἐναντίον αὐτοῦ. Εἰς τὴν σπαθασκίαν ἡ ἐπίθεσις γίνεται δι' ἁπλοῦ, συνθέτου ἢ κυκλικοῦ σπαθισμοῦ, ἐπιφερομένου διὰ τῆς κόψεως ἢ τῆς ἀκμῆς τῆς σπάθης.

Τ. Ι. ΚΑΡΑΚΑΛΟΣ

—ἐπίθεσις *ἄδικος κατὰ προσώπου* *[Ποιν. Δίκ.].* Κατὰ τὸ ἄρθρον 207 τοῦ Ποινικοῦ νόμου «ἡ ἄδικος κατά τινος προσώπου ἐπίθεσις, καθ' ὅσον μὲν δὲν περιέχει ἄλλην τινὰ ἀξιόποινον πρᾶξιν, τιμωρεῖται μὲ φυλάκισιν τὸ πολὺ τριῶν μηνῶν, γενομένη δὲ δι' ὅπλων ἢ διὰ βιαιοπραγίας κατὰ προσώπου, μὲ φυλάκισιν δεκατεσσάρων ἡμερῶν ἕως ἓξ μηνῶν». Ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου τούτου ἐλήφθη ἐκ τοῦ βαυαρικοῦ νομοσχεδίου τοῦ 1831, δὲν ἀπαντᾷ δὲ εἰς καμμίαν ἄλλην νεωτέραν νομοθεσίαν ἢ σχέδιον. Ἡ ἔννοια τοῦ ἐν αὐτῇ περιεχομένου ἐγκλήματος δυσχερῶς καθορίζεται, δεδομένου ὅτι δι' «ἀδίκου ἐπιθέσεως» κατὰ προσώπου πράττονται καὶ ἕτερα ἐγκλήματα τετελεσμένα ἢ ἀπόπειραι ἐγκλημάτων, ἀπὸ τῶν ὁποίων τὸ ἔγκλημα τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος διατάξεως δέον νὰ ἀποχωρισθῇ διὰ σαφῶν καὶ συγκεκριμένων γνωρισμάτων. Κατ' ὀρθὴν ἑρμηνείαν τὸ περὶ ἀδίκου ἐπιθέσεως ἄρθρον τοῦ Ποινικοῦ νόμου ἐφαρμόζεται, ὅταν πιστοποιῆται ἁπλῶς ὁ δόλος τῆς κατὰ προσώπου ἐπιθέσεως χωρὶς νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ κατάδειξις καὶ δόλου ἑτέρου τινὸς ἐγκλήματος. Ἡ ἑρμηνεία αὕτη συμπίπτει πρός τε τὴν πρακτικὴν τῶν δικαστηρίων καὶ πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κωστῆ. Ἐν τῇ πρακτικῇ χαρακτηρίζονται συνήθως ὡς ἄδικοι ἐπιθέσεις πράξεις αἵτινες περιέχουν προσβολὴν ἢ κατακινδύνευσιν τῆς σωματικῆς ἀκεραιότητος ἢ τῆς τιμῆς, ἃς ὁ δικαστὴς θεωρεῖ ἀξίας ἠπιωτέρας πως τιμωρήσεως. Ὁ Κωστῆς (2, 229) φέρει ὡς παράδειγμα ἀδίκου ἐπιθέσεως τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ἐφορμᾷ τις κατά τινος καὶ καταδιώκει αὐτὸν χωρὶς νὰ ἐκδηλώσῃ σαφῶς τὸν σκοπόν, δι' ὃν ἐγένετο ἡ τοιαύτη καταδίωξις. Ἐπίσης τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν συλλαμβάνει τίς τινα ἄνευ δικαιώματος ἢ ἐπὶ σκοπῷ νὰ φέρῃ αὐτὸν εἰς ὡρισμένον μέρος ἢ ἐπὶ σκοπῷ νὰ ἀποβάλῃ αὐτὸν ἐξ αὐτοῦ. Διὰ τῆς ἐν τῷ νόμῳ ἐξάρσεως τοῦ ἀδίκου τῆς ἐπιθέσεως οὐδὲν ἰδιαίτερον λέγεται ἢ τὸ ἐκ τῶν γενικῶν ἀρχῶν τοῦ Ποινικοῦ δικαίου ἐξαγόμενον ὅτι πρᾶξις μὴ ἄδικος δὲν τιμωρεῖται. Πρᾶξις μὴ ἄδικος συνεπῶς καὶ ἐπίθεσις μὴ ἄδικος εἶναι π.χ. ἡ ἐν ἀμύνῃ τελεσθεῖσα. [Πρβλ. *Κωστῆν* 2, 227 ἐπ. — *Ἠλιόπουλον* Β' 61 ἐπ.]

Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

— ἐπίθεσις *ἀποφασιστικὴ* *[Τακτ.]*· βλ. λ. *ἀποφασιστικὴ* ἐπίθεσις.

— ἐπίθεσις *χειρῶν.* Οἱ ἀπόστολοι, ὁσάκις ἤθελον νὰ μεταδώσωσι τὴν θείαν χάριν, συνήθως μετεχειρίζοντο τὴν ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν. Τὴν συνήθειαν ταύτην, ἡ ὁποία τὴν ἀρχήν της ὀφείλει εἰς αὐτὸν τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, παρέλαβε καὶ ἡ Ἐκκλησία. Χρῆσις τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν ἐγίνετο εἰς διαφόρους περιστάσεις, τῶν ὁποίων σπουδαιότεραι ἦσαν αἱ ἑξῆς: Μετὰ τὸ βάπτισμα ἀνάγκης, ὅταν δηλαδὴ ἕνεκα ἀποχρῶντος λόγου ἐβαπτίζετό τις ὑπὸ λαϊκοῦ, ἔπρεπε κατόπιν νὰ δεχθῇ τὴν ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου (Σύνοδ. Ἐλβίρας, καν. 38). Κατὰ τὴν παραδοχὴν ἑνὸς ἐθνικοῦ εἰς τὴν τάξιν τῶν κατηχουμένων (ἔνθ' ἀν. καν. 39). Ἐπὶ μετανοούντων ἐγίνετο ὡσαύτως ἐπίθεσις τῶν χειρῶν, ὡς καὶ ἐπὶ αἱρετικῶν τινων κληρικῶν, προσερχομένων εἰς τὴν Ἐκκλησίαν (Νικαίας Α' καν. 8). Ἡ ἐπίθεσις τῶν χειρῶν, προκειμένου περὶ μεταβιβάσεως ἐκκλησιαστικοῦ τινος ὑπουργήματος, ἐκαλεῖτο *χειροθεσία*· αὕτη ἐτελεῖτο ὑπὸ μόνου τοῦ ἐπισκόπου. Ἡ Ἐκκλησία μέχρι σήμερον χρησιμοποιεῖ τὴν ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν εἰς ὡρισμένα μυστήρια, ὅπως ἡ ἐξομολόγησις καὶ ἡ ἱερωσύνη ἢ χειροτονία. Εἰς τὴν ἐξομολόγησιν ὁ πνευματικὸς θέτει τὴν δεξιάν του ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ ἐξομολογηθέντος κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἐν τῷ τέλει τῆς συγχωρητικῆς εὐχῆς. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ κατὰ τὴν ἱεροτελεστίαν τῆς χειροτονίας: ὁ ἐπίσκοπος ἐπιθέτει τὴν δεξιάν του ἐπὶ τὸν χειροτονούμενον διάκονον ἢ πρεσβύτερον. Ἐὰν ὁ χειροτονούμενος προάγεται εἰς ἐπίσκοπον, τότε οἱ προχειρίζοντες αὐτὸν ἐπίσκοποι (δύο ἢ τρεῖς) ἐπιθέτουσι πλὴν τῶν χειρῶν αὐτῶν καὶ τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, διὰ νὰ γίνῃ φανερὸν ὅτι αὐτὸς ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ χειροτονῶν. Ἐπίθεσις χειρῶν γίνεται καὶ ἐν τῷ τέλει τοῦ εὐχελαίου ὑπὸ τῶν τελούντων αὐτὸ ἱερέων. Ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἀντὶ τοῦ χρίσματος μετὰ τὸ βάπτισμα ἐγίνετο πολλάκις ἐπίθεσις τῶν χειρῶν.

Δ. ΜΩΡΑΪΤΗΣ

ἐπιθέτης (ὁ)· (ἀρχ.) συκοφάντης, ἐπίβουλος, ἀπατεών.

ἐπιθετικός, —*ή*, —*όν*· ὁ πρόθυμος, ὁ ἕτοιμος πρὸς ἐπίθεσιν, θρασύς: «ἦλθεν ἐπιθετικὸς καὶ προεκάλει τοὺς πάντας»· ‖ ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπίθεσιν, ὁ ἔχων χαρακτῆρα ἐπιθέσεως καὶ οὐχὶ ἀμύνης: «πόλεμος ἐπιθετικός», ἀντίθ. *ἀμυντικός*· ‖ «ἐπιθετικὰ ὅπλα» τὰ χρησιμοποιούμενα πρὸς ἐπίθεσιν, ἀντίθ. «ἀμυντικὰ ὅπλα»· ‖ «εἶχεν ὕφος ἐπιθετικὸν» ἐλέγχων ὅτι ἦτο ἕτοιμος πρὸς ἐπίθεσιν· ‖ «ἔλαβε στάσιν ἐπιθετικὴν» τοιαύτην ὥστε νὰ ἐπιτεθῇ· ‖ ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἐπίθετον: «ἐπιθετικὸς προσδιορισμός». — Ἐπίρρ. ***ἐπιθετικῶς***, μὲ τρόπον ἐπιθέσεως, ἀντίθ. *ἀμυντικῶς*· ‖ μὲ τρόπον ἐπιθέτου: «προσδιορίζει ἐπιθετικῶς».

— ἐπιθετικαὶ *προτάσεις* *[Συντακτ.]* Καλοῦνται οὕτως αἱ δευτερεύουσαι ἢ ἐξηρτημέναι προτάσεις, αἱ ὁποῖαι ἐπέχουν θέσιν ἐπιθετικοῦ διορισμοῦ: «οἱ παρὰ τούτου ρηθέντες λόγοι καὶ *δι' οὓς* ἅπαντα *ἀπώλετο*», «αἱ ἐλπίδες εἶναι φυτά, *ποῦ φυτρώνουν χωρὶς νά τα σπείρῃ κανεὶς* (=φυτὰ αὐτοφυῆ)» καὶ οὕτω καθεξῆς.

— ἐπιθετικὴ *ἐπιστροφὴ* *[Στρατ. Τακτ.]*· βλ. λ. *ἀντεπίθεσις* (τ. Δ', σ. 837 γ').

Digitized by Google

ἐπιθετικότης, —*ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐπιθετικοῦ, ἡ ὁρμὴ καὶ διάθεσις πρὸς ἐπίθεσιν, ἀντίθ. *ἀμυντικότης*: «ἡ ἐπιθετικότης τοῦ ἐχθροῦ ἐκάμφθη».

ἐπιθετομανία (ἡ)· ἡ ὑπερβολικὴ καὶ ἐξεζητημένη χρῆσις κοσμητικῶν ἐπιθέτων ἐν τῷ λόγῳ.

ἐπίθετον (τὸ) *[Γραμματ.]*. Καλοῦμεν *ἐπίθετα* τὰς λέξεις, αἱ ὁποῖαι χρησιμεύουν πρὸς δήλωσιν ποιότητος ἢ ἰδιότητός τινος τῶν οὐσιαστικῶν, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται: καλὸς ἢ τίμιος ἄνθρωπος, ὄμορφη γυναῖκα, γλυκὸ κρασὶ κλ. Ἡ διάκρισις τῶν ἐπιθέτων ἀπὸ τῶν οὐσιαστικῶν δὲν εἶναι τοσοῦτον σαφὴς ὅσον ἡ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν ἄλλων μερῶν τοῦ λόγου. Τοῦτο γίνεται φανερόν, ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι διάφοροι ἔννοιαι δηλούμεναι διὰ τῶν ἐπιθέτων δύναται νὰ δηλοῦνται καὶ διὰ τῶν οὐσιαστικῶν. Ὅπως λ. χ. τὰ ἐπίθετα, οὕτω καὶ διάφορα οὐσιαστικὰ δηλοῦν ποιότητα ἢ ἰδιότητα (ἡ λευκότης, ἡ τιμιότης, ἡ φιλαλήθεια, τὸ κάλλος κλ.), ἐξ ἄλλων δὲ δύνανται νὰ σχηματίζωνται καὶ συγκριτικὰ καὶ ὑπερθετικά, ὅπως καὶ ἐκ τῶν ἐπιθέτων, λ. χ. (βασιλεὺς) βασιλεύτερος, (ἔλεγχος) ἐλέγχιστος, (κέρδος) κέρδιον, κέρδιστος, (κῦδος) κύδιστος, (στρατιώτης) στρατιώτερος, («Ἄρεος στρατιωτέρους»), προβάτου προβάτερον, οἰὸς οἰότερον, χρύσου χρυσοτέρα κλ. καὶ λατινιστὶ homines mag's *asinos* nunquam vidi, *oculissimus* (προσφιλὴς σὰν τὰ μάτια (μου), δηλαδὴ προσφιλέστατος (carissimus) κλ. Ἐκτὸς τούτου ἡ κλίσις τῶν ἐπιθέτων εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν τῶν οὐσιαστικῶν, μόνον δὲ εἰς τὴν γερμανικὴν καὶ τὴν λιθουανικὴν ἐκ τῶν ἰαπετικῶν ἢ ἄλλως ἰνδοευρωπαϊκῶν λεγομένων γλωσσῶν παρατηρεῖται διάκρισις τούτων. Εἰς ταῦτα πρέπει νὰ προστεθῇ ὅτι μερικῶν οὐσιαστικῶν ἐσχηματίσθησαν καὶ θηλυκά, ὅπως λ. χ. τῶν οὐσιαστικῶν βασιλεύς, αὐλητής, ψάλτης, πολίτης, λαχανοπώλης, λέων, λύκος κλ.—βασίλεια ἢ βασίλιννα ἢ καὶ βασίλισσα, αὐλητρίς, ψάλτρια, πολῖτις, λαχανόπωλις, λέαινα, λύκαινα κλ., ράπτης — ράπτρια, δάσκαλος—δασκάλα κλ. Ἐκ τῆς σχέσεως καὶ συγγενείας ταύτης οὐσιαστικῶν καὶ ἐπιθέτων ἐξηγεῖται καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι εἰς ὅλας τὰς γλώσσας πολλὰ ἐπίθετα μεθίστανται εἰς τὴν τάξιν τῶν οὐσιαστικῶν («οὐσιαστικοποιοῦνται», ὡς λέγεται) καὶ τἀνάπαλιν: ἡ ἰατρική, ἡ γραμματική, ἡ ρητορικὴ (ἐνν. τέχνη), ἡ δίφθογγος (ἐνν. συλλαβή), ἡ ὀξεῖα, ἡ βαρεῖα (ἐνν. τάσις ἢ προσῳδία), ἡ ἔρημος (ἐνν. γῆ) κλ., τὸ ἄπειρον, τὸ θεῖον, τὸ ἱππικόν, τὸ πεζικόν, τὸ ναυτικὸν κλ., τὸ χερουβικόν, τὸ κοινωνικὸν κλ., τὸ ἀστήρικτον ἢ τὸ ἀναπόδεικτον τῆς γνώμης του, τὸ ἀσφαλὲς τῆς κρίσεώς του, τὸ ὀξὺ τῆς ἀντιλήψεώς του κλ., κοινῶς δὲ σήμερον λέγομεν ὁ ἀγαπητικός, ἡ ἀγαπητικιά, ὁ ἀρραβωνιαστικός, ἡ ἀρραβωνιαστικιά, τὸ μνημονικό μου δὲν εἶναι δυνατό, τὸ μωρό, τὰ λεφτὰ κλ., τὰ ἀλεστικά, τὰ μεταφορικά, τὰ ψαλτικὰ κλ. καὶ ἀντιστρόφως οὐσιαστικὰ ἐπέχοντα θέσιν ἐπιθέτων: ἀνὴρ χαλκεύς, ναύτης ὄχλος, γραῦς γυνή, λατινιστί: *anus* sacerdos, exercitus *victor*, equus *bellator*, *victricibus* armis, καὶ παρ' ἡμῖν: γριὰ γυναῖκα, γέρος ἄνθρωπος, δάσκαλος ἄνθρωπος κλ. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι τὰ λατινικὰ uber καὶ vetus ἀπὸ οὐσιαστικῶν (ὅπως δηλοῦν τὰ ἀντίστοιχά των ἑλληνικὰ οὖθαρ καὶ ἔτος) μετέστησαν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐπιθέτων. Οὗτος εἶναι ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον τό τε ἐπίθετον καὶ τὸ οὐσιαστικὸν δὲν ἐθεωρήθησαν ὡς ὅλως αὐτοτελῆ καὶ διακεκριμένα ἀπ' ἀλλήλων μέρη τοῦ λόγου, ἀλλ' ὑπήχθησαν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὑπὸ τὸ αὐτὸ γένος: τὸ *ὄνομα*.

Παρὰ ταῦτα, ὅμως αὐτὴ ἡ δι' ἰδιαιτέρου ὀνόματος δήλωσις τῶν ἐπιθέτων — παρὰ Διονυσίου τοῦ Θρᾳκός, ἀναμφιβόλως δὲ καὶ πρὸ αὐτοῦ—καθιστᾷ φανερὸν ὅτι ἤδη παρὰ τῶν ἀρχαίων εἶχε παρατηρηθῆ ἡ μεταξὺ οὐσιαστικῶν καὶ ἐπιθέτων διαφορά. Τὰ κυριώτερα γνωρίσματα τούτων εἶναι: 1) ἡ διάκρισις γενῶν (δύο ἢ καὶ τριῶν, δι' ὃ καὶ διακρίνομεν *διγενῆ* καὶ *τριγενῆ* ἐπίθετα, ὅπως καὶ *μονοκατάληκτα, δικατάληκτα* καὶ *τρικατάληκτα*, ἀναλόγως τῆς διακρίσεως ἑκάστου γένους ἢ μὴ δι' ἰδίας καταλήξεως: ὁ καὶ ἡ βλάξ, ἅρπαξ, κόλαξ κλπ., ὁ καὶ ἡ ἡμιθνής, ἡμιβρώς, νέηλυς, ἔπηλυς, ἄπαις, μακρόχειρ κλπ., ὁ καὶ ἡ ἀληθὴς —τὸ ἀληθές, ὁ καὶ ἡ σώφρων —τὸ σῶφρον, ὡραῖος —α —ον, σοφὸς —ὴ —ὸν κλπ.)· 2) ὁ ἐξ αὐτῶν σχηματισμὸς παραθετικῶν καὶ ἐπιρρημάτων: καλὸς—καλλίων—κάλλιστος, καλῶς — κάλλιον — κάλλιστα καὶ παρ' ἡμῖν καλὸς —καλύτερος, καλὰ—καλύτερα κλπ.· 3) ἡ ἐν τῇ συντάξει χρῆσις αὐτῶν ὡς ἐπιθετικῶν διορισμῶν: ἀγαθὸς ἀνήρ, καλὴ γυνὴ κλπ. καὶ ὡς κατηγορουμένων: γένοιο πατρὸς εὐτυχέστερος, ὡς καλός μοι ὁ πάππος, ἐν τῇ ἀγορᾷ μέσῃ, πεμπταῖοι ἢ τριταῖοι ἀφίκοντο, σχολαῖοι κομισθέντες, χθιζὸς ἔβη, παννύχιοι εὗδον κλπ.

Ἡ ἀρχαία ποικιλία τῶν ἐπιθέτων εἰς —ος—η—ον ἢ —ος—α—ον (καλος—ἡ—όν, ἅγιος—α—ον κλπ.) ἢ κατὰ συναίρεσιν εἰς —ους—η—ουν ἢ —ους—α—ουν (χρυσοῦς—ῆ—οῦν, ἀργυροῦς—ᾶ—οῦν, εὔνους—ουν κλ.), —ως—ων (ὁ καὶ ἡ ἵλεως—τὸ ἵλεων κλ.), —υς—εῖα —υ (γλυκὺς—εῖα—γλυκύ, ταχὺς—εῖα—ὺ κλ.), —ης —ες (ἀληθὴς—ὴς—ὲς κλ.), —ων—ον (εὐδαίμων—ων —εὔδαιμον κλ.), —εις—εσσα—εν (χαρίεις—εσσα—εν κλ.), —ις—ι (ὁ καὶ ἡ εὔελπις, τὸ εὔελπι, ὁ καὶ ἡ ρίψασπις, τὸ ρίψασπι κλ.), —ας—αινα—αν (μέλας, τάλας —αινα—αν κλ.) περιωρίσθη σήμερον ἐν τῇ νεοελληνικῇ ὁμιλουμένῃ σχεδὸν εἰς μόνα τὰ εἰς —ος —η ἢ —α, —ον, ὀλίγα δέ, πολὺ ὀλίγα, εἰς —υς—υ: καλὸς—ὴ—ό, χρυσὸς—ῆ—ό, τίμιος—τίμια—τίμιο κλ., γλυκὺς ἢ γλυκός—γλυκιὰ—γλυκὸ ἢ σπανιώτερον γλυκύ, εἴς τινας δὲ διαλέκτους καὶ ἀμμώδικος—ο=ἀμμώδης—ες κλ. Ἀξιοσημείωτα εἶναι προσέτι τὰ ἐπίθετα εἰς —άρις, ὧν τὸ θηλυκὸν λήγει εἰς —άρα, τὸ δὲ οὐδέτερον εἰς —άρικο: κιτρινιάρις—άρα—άρικο, γκρινιάρις—άρα—άρικο, ἀρρωστιάρις—άρα—άρικο, μαραζιάρις—άρα—άρικο, σπληνιάρις—άρα—άρικο, χρονιάρις—άρα—αρικο, χτικιάρις—άρα—άρικο κλ. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ταῦτα προῆλθον ἀπὸ τὰ μεταγενέστερα καὶ μεσαιωνικὰ εἰς —άριος (ἐκ τῶν λατινικῶν εἰς —aris). Εἰς τὴν ποντικὴν διάλεκτον ἀνεπτύχθη καὶ ἔλαβε μεγάλην ἐξάπλωσιν ἡ κατάληξις τοῦ θηλυκοῦ —εσσα καὶ—ισσα: ἀγαθὸς—έσσα—ό, ἄσπρος—εσσα —ο, ἀψὺς—έσσα—ύ, ὑψηλὸς—έσσα—ό, ἄδικος—έσσα —ο, φανερὸς—έσσα.—ό, χοντρὸς—έσσα—ό, κλπ., μεγάλος—ισσα—ο, ὀλίγος—ισσα—ο, παλαῖος—ισσα—ο, κλπ. καὶ τῶν οὐδετέρων εἰς —ιν: ἀργυρὶν πεγάδιν, διῶτιν κακάβιν (δίωτον) κλπ., «ἔχω ἀσήμιν ἄδολον, χρυσάφιν ἀκαμάτιν» (γνήσιον) κλπ.

Ἄλλη μεγάλη διαφορὰ τῶν ἐπιθέτων τῆς νέας ἀπὸ τῶν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς εἶναι καὶ τὸ ὅτι τὰ νεοελληνικὰ ἐπίθετα εἶναι ὅλα σχεδὸν τρικατάληκτα, μηδ' αὐτῶν τῶν εἰς —ος συνθέτων ἐξαιρουμένων, τὰ ὁποῖα ὡς γνωστὸν ἦσαν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις δικατάληκτα: ἄσχημος —η —ο, ἄρρωστος —η —ο, ἔξυπνος —η —ο, ἀθάνατος —η —ο, νόστιμος —η —ο, φρόνιμος —η —ο, ἀγνώριστος —η —ο, θεόρατος —η—ο κλπ. Ταῦτα ὡς δικατάληκτα ἀπαντοῦν σήμερον μόνον εἰς τὸν γραπτὸν λόγον, σπανιώτερον δὲ καὶ εἰς τὴν καθ' ἡμέραν ὁμιλίαν τῶν μορφωμένων («αὐτὸ ἀποτελεῖ μίαν ἔντιμον ἐξαίρεσιν», ἔντιμος οἰκογένεια, ἐπικίνδυνος ἐπιχείρησις κλπ.), εἰς τὴν ὁποίαν δὲν εἶναι ἄχρηστα καὶ τὰ κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔθος ἐπίθετα εἰς —ης —ες κλπ. (ἀξιοπρεπὴς ἄνθρωπος, ἀκριβὴς λογαριασμός, ἀσφαλὴς ἐπιχείρησις ἢ κατάθεσις κλ.).

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

ἐπίθετος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐπιτεθειμένος, πρόσθετος, προσηρμοσμένος· || ξένος, ἀλλότριος, οὐχὶ οἰκεῖος *(ἀρχ.)*· || ***ἐπίθετον*** (τό), ὡς οὐσιαστ. (βλ. λ.). —Ἐπίρρ. ***ἐπιθέτως***· προσθέτως.

ἐπιθέτω, ἀόρ. *ἐπέθεσα,—ἐπετέθην,* παθ. μετχ. *ἐπιτεθειμένος*· θέτω ἐπάνω, βάλλω, τοποθετῶ ἐπί τινος: «ἐπιθέτω τὰς χεῖρας,—τὸ ἔμπλαστρον», «ἐπιθέτω σφραγῖδα»· || θέτω ἐπάνω ἐπάνω, ἐπὶ τῆς κορυφῆς: «ἐπέθεσεν ὡς κορωνίδα».

ἐπιθεωρησιακός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς θεατρικὴν ἐπιθεώρησιν.

ἐπιθεωρησιογράφος (ὁ, ἡ)· ὁ γράφων, ὁ συνθέτων θεατρικὰς ἐπιθεωρήσεις.

ἐπιθεώρησις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιθεωρεῖν, θεώρησις, ἐξέτασις προσεκτικὴ καὶ μετ' ἀκριβείας, ἔλεγχος, ἐξέλεγξις ἔργου ἢ ὑπηρεσίας: «ἐπιθεώρησις τῶν κατασκευασθέντων ἔργων», «ἀστυϊατρικὴ ἐπιθεώρησις»· || ὑπηρεσία ἔχουσα ὡς ἔργον τὸ ἐπιθεωρεῖν τὴν καλὴν λειτουργίαν ἢ δημοσίων ἢ ἄλλων ἱδρυμάτων ἢ ὑπηρεσιῶν: «ἐπιθεώρησις δασῶν,—σχολείων, —χωροφυλακῆς» κλπ.· || τίτλος περιοδικοῦ (κατὰ μετάφρασιν τοῦ γαλλ. revue), περιλαμβάνοντος ἰδίᾳ παρατηρήσεις ἢ θέματα ἀναγραφόμενα εἰς τὸν κλάδον, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει: «φιλολογικὴ —, ἰατρικὴ—, ἐκπαιδευτικὴ ἐπιθεώρησις»· εἶδος εὐτραπέλου θεατρικοῦ ἔργου (βλ. κατωτ. *[Θεατρ.]*).

—[ΣΤΡΑΤ.] Α') Καλεῖται *ἐπιθεώρησις* ὁ ὑπὸ παντὸς διοικητοῦ μονάδος (ἀπὸ τῆς τοῦ συντάγματος συμπεριλαμβανομένης καὶ ἄνω) ἐκτελούμενος ἔλεγχος περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς ὑπ' αὐτὸν μονάδος, μετὰ τὸ πέρας ἑκάστης ἐκπαιδευτικῆς περιόδου· προσέτι οἱ, καθ' ὡρισμένας ἐποχάς, ἐκτελούμενοι ἔλεγχοι διὰ τὴν εἰδικὴν ἐκπαίδευσιν ἑνὸς ἑκάστου ὅπλου (πεζικοῦ, πυροβολικοῦ κτλ.) καὶ διὰ τὴν ὑγειονομικὴν κατάστασιν τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν κτηνῶν, διὰ τὴν οἰκονομικὴν ὑπηρεσίαν, διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ὅπλων, πυροβόλων, πυρομαχικῶν, ἱματισμοῦ, ὑποδήσεως, κτιρίων κτλ.

Β') Ἐπειδὴ παλαιότερον δὲν ὑπῆρχεν ἐν Ἑλλάδι ὀργάνωσις μεγάλων μονάδων, δι' αὐτὸ τὴν ἐπιθεώρησιν τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐξετέλει ὁ γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τοῦ στρατοῦ, ἀρχὴ λειτουργήσασα καθ' ὅλον τὸ χρονικὸν διάστημα 1833—1861. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν ἐποχήν, τὴν ἐπιθεώρησιν ἐξετέλουν οἱ σχετικοὶ ἀρχηγοὶ στρατοῦ, μέχρις οὗ, τῷ 1871, ὠργανώθησαν δύο *ἐπιθεωρήσεις στρατοῦ*, ἐλαττωθεῖσαι εἰς μίαν τῷ 1881, καταργηθεῖσαν καὶ ταύτην μετ' ὀλίγον, ὁπότε κατὰ τὴν μέχρι τοῦ 1897 ἐποχὴν τὴν ἐπιθεώρησιν ἐξετέλουν οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ. Ἀπὸ τῆς μετὰ τὸ 1900 ἐποχῆς μέχρι σήμερον τὴν ἐπιθεώρησιν τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐκτελοῦσιν οἱ διοικηταὶ τῶν σχετικῶν μονάδων (συντάγματος, μεραρχίας, σώματος στρατοῦ). Διὰ δὲ τὴν *εἰδικὴν ἐπιθεώρησιν* ὑπάρχουσιν ὠργανωμέναι εἰδικαὶ ὑπηρεσίαι, καλούμεναι *ἐπιθεωρήσεις ὅπλων καὶ ὑπηρεσιῶν,* ἑκάστης τῶν ὁποίων προΐσταται ἀνὰ εἷς ὑποστράτηγος ἢ συνταγματάρχης τοῦ σχετικοῦ ὅπλου ἢ ὑπηρεσίας, μὴ ἔχουσαι οὐδεμίαν διοικητικὴν δικαιοδοσίαν· τοιαῦται δ' εἶναι, τοῦ *πεζικοῦ* συσταθεῖσα τῷ 1925, τοῦ *πυροβολικοῦ* λειτουργοῦσα ἀπὸ τοῦ 1886, τοῦ *ἱππικοῦ* συσταθεῖσα τῷ 1925, τοῦ *μηχανικοῦ* συσταθεῖσα τὸ πρῶτον τῷ 1875 καὶ λειτουργήσασα ἐπὶ ἥμισυ μόνον ἔτος, μεθ' ὃ ἀνασυσταθεῖσα τῷ 1880 λειτουργεῖ μέχρι σήμερον, τῆς *ἀεροπλοΐας* συσταθεῖσα τῷ 1925, τῆς *ὑγειονομικῆς* ὑπηρεσίας συσταθεῖσα τὸ πρῶτον τῷ 1879, ἀλλὰ λειτουργήσασα ἐπ' ὀλίγον ἀνασυνεστήθη τῷ 1921, τῶν *πυρομαχικῶν* συσταθεῖσα τῷ 1921 ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἐπιθεώρησις τῶν ἐφορειῶν*, τῆς *μεταγωγικῆς ὑπηρεσίας*, τῆς *κτηνιατρικῆς ὑπηρεσίας*, τῆς *ἐπιμελητείας*, τοῦ *ἐλέγχου*, τῆς *στρατολογίας*, συσταθεῖσαι ἅπασαι τῷ 1925.

Ἐπὶ πλέον, ἀπὸ τοῦ 1928 ὠργανώθησαν τρεῖς ἀνώταται ἐπιθεωρήσεις, ἑκάστης τῶν ὁποίων προΐσταται ἀνὰ εἷς ἀντιστράτηγος, μὴ ἔχουσαι οὐδεμίαν διοικητικὴν δικαιοδοσίαν· ἡ *1η ἐπιθεώρησις στρατοῦ*, ἔχουσα ἁρμοδιότητα ἐπιθεωρήσεως ἐπὶ τῶν Α' καὶ Β' σωμάτων στρατοῦ, ἡ *2α ἐπιθεώρησις στρατοῦ*, ἔχουσα ἁρμοδιότητα ἐπιθεωρήσεως ἐπὶ τῶν Γ' καὶ Δ' σωμάτων στρατοῦ, ἡ *ἐπιθεώρησις σχολῶν*, ἔχουσα ἁρμοδιότητα ἐπιθεωρήσεως ἐφ' ἁπάντων τῶν στρατιωτικῶν σχολείων καὶ κέντρων ἐκπαιδεύσεως ἀξιωματικῶν, πρὸς δ' ἐντεταλμένη τὴν ἐκτέλεσιν ἀσκήσεων στελεχῶν, εἰς ἃς συμμετέχουσιν οἱ εἰδικοὶ ἐπιθεωρηταὶ ὅπλων καὶ οἱ διοικηταὶ σχολείων.

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

— [ΝΑΥΤ.] Κίνησις εἰδικῶς προβλεπομένη ὑπὸ τοῦ πίνακος τοῦ κανονισμοῦ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπὶ τῶν πλοίων ὑπηρεσίας, γινομένη δὲ τετράκις τῆς ἑβδομάδος, ὅπως ὁ κυβερνήτης σχηματίσῃ ἀντίληψιν αὐτόπτου περὶ τῆς καταστάσεως, συντηρήσεως τοῦ πλοίου καὶ τοῦ ὑλικοῦ τῆς συγκροτήσεως τοῦ ἀποβατικοῦ ἀγήματος, τῶν πολεμικῶς ἐξωπλισμένων λέμβων καὶ τῆς ὑγείας τῶν ἀνδρῶν τοῦ πληρώματος. Κατὰ τὰς ἐπιθεωρήσεις ταύτας ὁ κυβερνήτης συνοδεύεται ὑπὸ τοῦ ὑπάρχου, τῶν ἀξιωματικῶν τῆς γενικῆς ἐπιστασίας, τοῦ οἰκονομικοῦ ἀξιωματικοῦ, τοῦ ἰατροῦ καὶ τοῦ ὁπλονόμου, τῶν λοιπῶν ἀξιωματικῶν παραμενόντων, κατὰ τὸ εἶδος τῆς ἐπιθεωρήσεως, εἴτε εἰς τοὺς λόχους των εἴτε εἰς τὰς κατὰ τὴν πολεμικὴν ἔγερσιν θέσεις των· τὴν ἑκασταχοῦ παρουσίαν τοῦ κυβερνήτου ἀγγέλλει κροταλισμὸς τοῦ τυμπάνου. Κατὰ τὴν ἐπιθεώρησιν τῆς Κυριακῆς, ἥτις εἶναι ἡ ἐπισημοτέρα πασῶν, καὶ καθ' ἣν δύναται νὰ δίδηται ὑπὸ τοῦ κυβερνήτου εἰς πάντα ναύτην τὸ δικαίωμα, ὅπως ἐξερχόμενος τῆς γραμμῆς ἐκθέσῃ εἰς αὐτὸν συντόμως καὶ ἄνευ ἱεραρχικῶν διατυπώσεων ἐνδεχόμενα παράπονά του, ἐπακολουθεῖ παρέλασις τοῦ πληρώματος τεταγμένου κατὰ λόχους, πρὸ τοῦ κυβερνήτου καὶ τῶν προμνησθέντων ἐπιτελῶν, περιβεβλημένων πάντων δευτέραν πλήρη στολήν.

Σ. Ε. Λ.

—[ΘΕΑΤΡ.] Θεατρικὸν εἶδος, ἄνευ ἰδίας φιλολογικῆς ἀξίας, μόνον σκοπὸν ἔχον τὴν διασκέδασιν καὶ τέρψιν τοῦ κοινοῦ, διὰ τῆς σάτιρας τῶν σπουδαιοτέρων τοῦ ἔτους γεγονότων καὶ τῶν προσώπων, πολιτικῶν τε καὶ μή, τὰ ὁποῖα δι' ἕνα ἢ ἄλλον λόγον προσείλκυσαν τὴν προσοχὴν τοῦ κοινοῦ. Ὠνομάσθη τὸ θεατρικὸν αὐτὸ κατασκεύασμα *ἐπιθεώρησις* (revue) κατὰ συγκοπὴν τῆς φράσεως «revue de fin d'année», καθόσον τὰ τοιούτου εἴδους ἔργα, ὅπως καὶ ἦτο φυσικόν, ἐδίδοντο ἄλλοτε εἰς τὸ τέλος ἑκάστου ἔτους. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως, λόγῳ τῆς ἐπικρατήσεως αὐτῶν, αἱ ἐπιθεωρήσεις ἤρχισαν νὰ δίδωνται ἀνὰ πᾶσαν τοῦ ἔτους ἐποχήν, μεταβληθεῖσαι ἀπὸ «revues de fin d'année» ὅπως εὐφυῶς παρετήρησέ τις τῶν κριτικῶν, εἰς «revues de toutes les saisons», πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπεκράτησε κυρίως ἐν Ἑλλάδι, ἔνθα καθ' ὅλον τὸ ἔτος δίδονται τοιαῦτα ἔργα, ἐκ τῆς πληθώρας τῶν ὁποίων, ἐξαντληθὲν τὸ ἀττικὸν ἅλας, ἀντικατεστάθη διὰ ξενικοῦ τοιούτου καὶ δὴ ἀγγλικοῦ.

Καίτοι συγγραφεῖς τινες, ἐκ τῶν ἐνδιαφερομένων βιβλίων, ἰσχυρίσθησαν, ὅτι ἡ σημερινὴ ἐπιθεώρησις ἕλκει τὴν καταγωγὴν αὐτῆς ἀπό τινας κωμῳδίας τοῦ Ἀριστοφάνους, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐνθέρμως ὑπεστήριξε καὶ ὁ Πολύβ. Δημητρακόπουλος, ὑπεραμυνόμενος κατὰ τῶν ἐπιθέσεων, ἃς ὑπέστη ὑπὸ τῶν κριτικῶν διὰ τὴν πληθώραν τῶν ἐπιθεωρήσεων ἃς ἔγραψε, πάντως βέβαιον εἶναι, ὅτι ἡ ἐπιθεώρησις εἶναι προϊὸν γαλλικὸν καὶ δὴ παρισινόν, ἡ γένεσις τοῦ ὁποίου χρονολογεῖται ἀπὸ 250 ἐτῶν. Ἡ πρώτη ἐμφάνισις τῆς ἐπιθεωρήσεως ἐν Ἑλλάδι ὀφείλεται εἰς τὸν Μίκιον Λάμπρον, ὅστις ἔγραψε τῷ 1894 τὸ «Λίγο ἀπ' ὅλα» ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Λ. Ἀστέρη, κατόπιν τῆς μεγάλης ἐπιτυχίας ἣν ἔσχεν ἐν Ἀθήναις ἡ ἰσπανικὴ *ζαρζουέλα:* «Γκρὰν βία». Εἰς τὴν πρώτην αὐτὴν ἐπιθεώρησιν ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον ἐπὶ σκηνῆς καὶ ἡ Μαρίκα Κοτοπούλη, παιδίσκη τότε. Τὸ ἑπόμενον ἔτος, ἐνθαρρυνθέντες οἱ συγγραφεῖς τοῦ «Λίγο ἀπ' ὅλα», ἐκ τῆς ἐπιτυχίας ἣν ἔσχε τὸ ἔργον των, διὰ τὸ καινοφανὲς τοῦ πράγματος, ἔγραψαν δύο ἄλλας ἐπιθεωρήσεις, τὸ «Πρῶτον πῦρ» καὶ τὸ «Ἄνω κάτω», θορυβωδῶς ἀποδοκιμασθείσας ὑπὸ τοῦ κοινοῦ. Μετὰ τοὺς ἀνωτέρω δύο συγγραφεῖς,

Digitized by Google

ἔγραψαν ἐπιθεώρησιν ὁ Ν. Λάσκαρης καὶ Ἠλ. Καπετανάκης μὲ πρωτότυπον μουσικὴν τοῦ μακαρίτου Λ. Σπινέλη, τὰς «Ὑπαιθρίους Ἀθήνας» καὶ ὁ Δεληκατερίνης καὶ Κυριακὸς τὸ «Ἔξω φρενῶν». Ἔκτοτε ἡ ἐπιθεώρησις κατέκλυσε τὸ ἑλληνικὸν θέατρον. Ὅλοι οἱ ὁπωσδήποτε ἀνεγνωρισμένοι συγγραφεῖς ἐπεδόθησαν πλέον εἰς τὸ ἐλαφρὸν αὐτὸ θεατρικὸν εἶδος. Τῷ 1904 ἐμφανίζονται ὡς ἐπιθεωρησιογράφοι ὁ Τσοκόπουλος καὶ ὁ Δημητρακόπουλος μὲ τὸ «Ἐδῶ κ' ἐκεῖ», τούτους ἠκολούθησεν ὁ Μπάμπης Ἄννινος μὲ τὰ «Παναθήναια» ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Τσοκοπούλου (1907) καὶ ὁ Σπανδωνῆς μὲ τὸν «Κινηματογράφον» ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Δημητρακοπούλου. Τέλος, ὁ Μωραϊτίνης, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε κηρύξει ἀμείλικτον κατὰ τῆς ἐπιθεωρήσεως πόλεμον διὰ τῶν χρονογραφημάτων του, μολυνθεὶς καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὴν ἐνδημικὴν πλέον καταστᾶσαν ἐν Ἀθήναις ἐπιδημίαν τῆς ἐπιθεωρήσεως, ἔγραψε πλείστας ὅσας τοιαύτας ὑπὸ διαφόρους τίτλους: «Πανόραμα», «Σκαίτινγκ ρὶν» κλπ. Πᾶσαι αἱ ἀνωτέρω ἐπιθεωρήσεις εἶχον σχετικήν τινα ἐπιτυχίαν, πλὴν ἀπὸ τοῦ 1913, ὅτε προσεχώρησεν ὁ Δημητρακόπουλος εἰς τὴν «δυάδα τῶν Παναθηναΐκῶν», ὡς εἶχον ὀνομασθῆ οἱ δύο ἀρχικοὶ συγγραφεῖς τῶν «Παναθηναίων», ταῦτα ἐπεκράτησαν ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν ἐπισκιάσαντα πάσας τὰς ἄλλας ἐπιθεωρήσεις, κυρίως διὰ τὰ καθ' ἑκάστην ἑσπέραν ἀπαγγελλόμενα κατὰ τὰς παραστάσεις των εὐφυέστατα ἐπίκαιρα τετράστιχα, τὰ ὁποῖα ἔγραφε συνήθως ὁ Δημητρακόπουλος. Οὕτως, ὅταν ὁ θιασάρχης Ταβουλάρης, ὅστις διεκρίνετο διὰ τὴν ἀφηρημάδα του, ἐξετέθη ὡς βουλευτὴς εἰς τὴν πατρίδα του Ζάκυνθον, τὰς παραμονὰς τῶν ἐκλογῶν ἠκούετο ἐν τῷ θεάτρῳ τὸ ἑξῆς τετράστιχον:

Στὸ Τζάντε τὄμορφο νησί,
ὅλο δροσιὰ καὶ χάρις,
ἔβαλε κάλπην ἐκλογῆς
κι' ὁ Νιόνιος Ταβουλάρης.

Ἀπαγγελίας θἄχωμε
εἰς τὴν Βουλὴν μοντέλο,
κ' ἴσως στὸ βῆμα ξεχαστῇ
καὶ παίξῃ τὸν Ὀθέλλο!

Ὅταν δὲ ἐπέστρεψεν ἐκ Ζακύνθου ὁ συμπαθὴς θιασάρχης ἀποτυχὼν καὶ μαυρισμένος, τὸ δεύτερον δίστιχον τοῦ τετραστίχου ἤλλαξεν ὡς ἑξῆς:

Κ' ἐπάλαισεν ἡρωϊκῶς
μὰ ἔπεσε στὸ τέλος,
Ἄμλετος πῆγεν ὡς ἐκεῖ
κ' ἐγύρισεν.... Ὀθέλλος!

Γενναίαν ὤθησιν ἔδωσεν εἰς τὴν ἐπιθεώρησιν ἡ κατὰ τὸ 1916 γραφεῖσα ὑπὸ τῶν Μ. Λιδωρίκη, Γ. Πὼπ καὶ Ν. Λάσκαρη ὑπὸ τὸν τίτλον «Ξιφὶρ-Φαλὲρ» καὶ εἰς τῆς ὁποίας τὴν μεγαλοπρεπῆ καὶ φαντασμαγορικῶς ὡραίαν σκηνοθεσίαν εἰργάσθη ὁ σκηνογράφος Πᾶνος Ἀραβαντινός. Ἔκτοτε αἱ ἐπιθεωρήσεις, διὰ νὰ σταθῶσιν ἐπὶ σκηνῆς, ἔπρεπε νὰ προσαρμοσθῶσι πρὸς τὸν πλοῦτον καὶ τὴν πολυτέλειαν τοῦ «Ξιφὶρ-Φαλέρ». Ἐκ τῶν νεωτέρων συγχρόνων ἐπιθεωρησιογράφων, ἐπιτυχίας ἔσχον ὁ Δραγάτσης μὲ τὴν «Μπομπονιέραν» καὶ τὸν «Πειρασμόν», ὁ Βώττης μὲ τὸν «Παπαγάλον» καὶ τὸ «Καρνέ», ὁ Ἀσημακόπουλος μὲ τὴν «Γειτονοπούλαν», ὁ Μ. Λιδωρίκης μὲ τὴν «Μαντὰμ-Μαρὶ» καὶ τὸ «Ρωμαίϊκο», ὁ Γιαννουκάκης μὲ τὸν «Κόκκινον μύλον», ὁ Σύλβιος Παπαδόπουλος καὶ Καρακάσης μὲ τὴν «Βαβυλωνίαν», ὁ Τσακασιᾶνος μὲ τὶς «Σαπουνόφουσκες» καὶ ὁ Χαιρόπουλος μὲ τὸ «Ντόπιο πρᾶμμα».

Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

—[ΔΗΜΟΣΙΟΓΡ.] Ἐκ τῶν ἐκδοθέντων ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐπιθεώρησις» ἀξιολόγων ἡμερησίων καὶ περιοδικῶν ἐντύπων, κατωτέρω ἀναγράφονται ἐκ μὲν τῶν ἑλληνικῶν μόνον ἐκεῖνα, τῶν ὁποίων ὁ τίτλος ἄρχεται ἀπὸ τῆς λέξεως «Ἐπιθεώρησις» (ὡς «Ἐπιθεώρησις τῶν Κοινωνικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν»), ἐκ δὲ τῶν ξένων ἐκεῖνα τῶν ὁποίων ὁ τίτλος ἐν ὀρθῇ ἑλληνικῇ ἀποδόσει ἄρχεται ἐπίσης διὰ τῆς αὐτῆς λέξεως (ὡς «The Review of Reviews» = «Ἐπιθεώρησις τῶν Ἐπιθεωρήσεων», «La Revue de France» = «Ἐπιθεώρησις τῆς Γαλλίας»). Τὰ ὑπόλοιπα εὕρηνται ἐν τῇ λέξει, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἄρχεται ὁ πρωτότυπος ἢ μεταφρασμένος αὐτῶν τίτλος· οὕτω ἡ «Ναυτικὴ Ἐπιθεώρησις» εὕρηται εἰς τὸ στοιχεῖον Ν, ἡ «Revue Historique» («Ἱστορικὴ Ἐπιθεώρησις») εἰς τὸ στοιχεῖον Ι κλπ.

«Ἐπιθεώρησις». —1) Μηνιαῖον κοινοβουλευτικὸν καὶ πολιτικὸν περιοδικὸν ἐν Ἀθήναις ἐκδιδόμενον ἀπὸ 15 Μαρτίου 1916 ὑπὸ Γ. Καφαντάρη καὶ διακόψαν τὴν ἔκδοσίν του μετά τινα φύλλα. —2) Ἑβδομαδιαῖον περιοδικὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἱδρυθὲν τῷ 1884 καὶ ἐκδιδόμενον ὑπὸ τοῦ Ἐπαμ. Κυριακίδου. —3) Μηνιαῖον οἰκονομολογικὸν περιοδικὸν ἱδρυθὲν ἐν Ἀθήναις τῷ 1924. —4) Καθημερινὴ ἐφημερὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἱδρυθεῖσα κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1875. —5) Καθημερινὴ ἐφημερὶς ἐν Πάτραις, ἱδρυθεῖσα κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1881. —6) Ἡμερησία πολιτικὴ ἐφημερὶς ἱδρυθεῖσα τῷ 1886.

«Ἐπιθεώρησις» (La Revue). Μηνιαῖον λογοτεχνικὸν περιοδικὸν ἐν Παρισίοις, ἱδρυθὲν τῷ 1890 ὑπὸ E.-W Smith ὑπὸ τὸν τίτλον, «Ἐπιθεώρησις τῶν Ἐπιθεωρήσεων». Ἀργότερον, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Jean Finot, ἐγένετο διμηνιαῖον καὶ ἐδημοσίευεν ἀνεκδότους ἐργασίας τῶν καλυτέρων συγχρόνων συγγραφέων, ἀπὸ δὲ τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1901 ἐκδίδεται ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον εἰς σχῆμα 8ον.

«Ἐπιθεώρησις τῶν Βαλκανίων» («Revue des Balkans»). —1) Γαλλόφωνος ἐφημερὶς ἱδρυθεῖσα ἐν Ἀθήναις τὴν 8ην Ὀκτωβρίου 1878. —2) Πολιτικὸν καὶ οἰκονομολογικὸν περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ἐν Παρισίοις ἀπὸ τοῦ 1919 ὑπὸ Léon Savardjan εἰς σχῆμα 8ον.

«Ἐπιθεώρησις τῶν Βιβλιοθηκῶν» («Revue des Bibliothèkes»). Μηνιαῖον βιβλιογραφικὸν δημοσίευμα ἐκδιδόμενον ἀπὸ τοῦ 1891 ἐν Παρισίοις εἰς σχῆμα 8ον ὑπὸ Em. Chatelain καὶ Leon Dorez.

«Ἐπιθεώρησις τῆς Βιομηχανίας καὶ τοῦ Ἐμπορίου» («Industrie-und Handels Revue»). Μηνιαῖον οἰκονομολογικὸν περιοδικὸν ἱδρυθὲν τῷ 1921 ἐν Λειψίᾳ ὑπὸ Ι. Π. Δουρμούσογλου.

«Ἐπιθεώρησις τῆς Γαλλίας» («Revue de la France»). Δεκαπενθήμερον λογοτεχνικὸν περιοδικὸν ἱδρυθὲν ἐν Παρισίοις τῷ 1922 καὶ διευθυνόμενον ὑπὸ Μαρσὲλ Πρεβὸ καὶ Ἰ. Μπεντιέ.

«Ἐπιθεώρησις τῶν Δύο Κόσμων» («Revue des Deux Mondes»). Δεκαπενθήμερον γαλλικὸν περιοδικὸν ἱδρυθὲν ἐν Παρισίοις τῷ 1829 ὑπὸ Σεγκὺρ Dupeyron καὶ Mauroy. Ὀλίγον μετὰ τὴν ἵδρυσίν της διέκοψε τὴν ἔκδοσιν αὐτῆς, ἐπανεκδοθεῖσα τῷ 1831 ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Buloz, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου διηυθύνετο ὑπὸ τοῦ Brunetier. Κατ' ἀρχὰς περιεστρέφετο περὶ τὴν φιλολογίαν, φιλοσοφίαν καὶ ἐπιστήμην, ἀργότερον ὅμως ἐγένετο ὄργανον τοῦ κόμματος τῶν συντηρητικῶν φιλελευθέρων, ἀντιπολιτευθεῖσα σταθερῶς τὴν δευτέραν αὐτοκρατορίαν. Κατέχει ὑψίστην θέσιν ἐν τῷ γαλλικῷ περιοδικῷ τύπῳ, συνεργάζονται δὲ ἐν αὐτῇ οἱ κορυφαῖοι τῶν Γάλλων λογίων.

«Ἐπιθεώρησις Ἐδιμβούργου» («The Edinburgh Review»). Τριμηνιαῖον ἀγγλικὸν φιλολογικὸν περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ἐν Ἐδιμβούργῳ ἀπὸ τοῦ 1755. Ἡ ἐπιθεώρησις αὕτη κατέλαβε σημαντικὴν θέσιν εἰς τὸν κόσμον τῶν γραμμάτων καὶ ἐκτὸς τῆς Ἀγγλίας, ἰδίως λόγῳ τῶν αὐστηρῶν κριτικῶν της ἐπὶ τῶν ἐκδιδομένων βιβλίων.

«Ἐπιθεώρησις τῆς Ἑλλάδος» («Revue de la Grèce»). Μηνιαῖον γαλλόφωνον περιοδικὸν ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθὲν τῷ 1918.

«Ἐπιθεώρησις τῶν Ἑλληνικῶν Ἰατρικῶν Ἐπιστημῶν» («Revue des Sciences Médicales Hellènes»). Γαλλόφωνον περιοδικὸν ἱδρυθὲν ἐν Ἀθήναις τῷ 1914, ὄργανον τῆς Ἑλληνογαλλικῆς Ἰατρικῆς Ἑνώσεως ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῶν ἰατρῶν Σωτηριάδου, Ψαραύτη καὶ Ἀντρέ.

«Ἐπιθεώρησις τῶν Ἑλληνικῶν Σπουδῶν» («Revue des Études Grecques»). Τριμηνιαῖον περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ἐν Παρισίοις εἰς σχῆμα 8ον ὑπὸ τοῦ «Συλλόγου πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν».

«Ἐπιθεώρησις τοῦ Ἐμπορικοῦ Ναυτικοῦ». Περιοδικὸν δημοσίευμα τῆς Διευθύνσεως Ἐμπορικοῦ Ναυτικοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ ὑπουργείου τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας. Ἱδρυθὲν τῷ 1922, διέκοψεν ἐπί τι διάστημα τὴν ἔκδοσίν του, ἐσυνέχισε δὲ αὐτὴν ἀπὸ τοῦ 1925.

«Ἐπιθεώρησις τῶν Ἐπιθεωρήσεων («La Revue des Revues»)· βλ. *Ἐπιθεώρησις* (La Revue).

«Ἐπιθεώρησις τῶν Κοινωνικῶν καὶ Νομικῶν Ἐπιστημῶν». Περιοδικὸν δημοσίευμα ἐκδιδόμενον ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τοῦ 1908 τῇ ἐπιμελείᾳ τῶν Ἀ. Παπαναστασίου, Θ. Κουτούπη, Ἀ. Δελμούζου καὶ Θ. Πετιμεζᾶ.

«Ἐπιθεώρησις τῶν Κοινωνικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν». Κοινωνιολογικὸν καὶ πολιτικὸν περιοδικὸν ἱδρυθὲν ἐν Ἀθήναις τῷ 1916.

«Ἐπιθεώρησις τῆς Λατινικῆς Ἀνατολῆς» («Revue de l' Orient Latin»). Ἱστορικὸν περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ἐν Παρισίοις ἀπὸ τοῦ 1896 ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῶν R. Graffin καὶ P. Nau. Πραγματεύεται ζητήματα ἀφορῶντα τὴν ἐν Ἀνατολῇ ἱστορίαν τῶν λατινικῶν ἐθνῶν.

«Ἐπιθεώρησις τῶν Παρισίων» («La Revue de Paris»). Γαλλικὸν φιλολογικὸν περιοδικὸν ἱδρυθὲν ὑπὸ Βερὸν τῷ 1829. Πρῶτον τοῦτο εἰσήγαγε τὸ μυθιστόρημα ἐν τῷ περιοδικῷ τύπῳ, διὰ τῆς ἐκλεκτῆς του δὲ συνεργασίας συνηγωνίσθη ἰσχυρότατα τὴν «Ἐπιθεώρησιν τῶν Δύο κόσμων». Ἐξεδίδετο μέχρι τοῦ 1844, διευθυνόμενον διαδοχικῶς ὑπὸ Βερόν, Ἀμεδαίου Πισὸ (1831—1834) καὶ Bulez, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν ἰδιοκτησίαν περιῆλθε τελικῶς. Μεταξὺ τῶν συνεργατῶν του ὑπῆρξαν ὁ Μπαλζάκ, Ἀλέξανδρος Δουμᾶς, Λαμαρτῖνος, Ντὲ Βινιύ, Κάρρ, Ντελατούς. Τὴν «Ἐπιθεώρησιν τῶν Παρισίων» ἐπεχείρησαν νὰ ἐπανεκδόσουν ἀποτυχόντες τῷ 1852 ὁ Θεόφιλος Γκωτιέ, Φλωμπὲρ κ. ἄ. Ἐπίσης ἀπέτυχεν ἡ ἐπανέκδοσίς της τῷ 1866 ὑπὸ τὸν τίτλον «Νέα Ἐπιθεώρησις τῶν Παρισίων».

«Ἐπιθεώρησις τῶν Παρισίων» («La Revue de Paris». Ἕτερον ὁμώνυμον τοῦ προηγουμένου γαλλικὸν περιοδικὸν ἱδρυθὲν τῷ 1894 ὑπὸ Lavisse καὶ Ganderax, δημοσιεῦον φιλολογικὰς καὶ καλλιτεχνικὰς μελέτας, περιγραφὰς ταξιδίων, μυθιστορήματα κ. ἄ.

«Ἐπιθεώρησις τοῦ Πεζικοῦ». Δεκαπενθήμερον στρατιωτικὸν περιοδικὸν ἱδρυθὲν ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τοῦ 1890 ὑπὸ Γεωργίου Ρούβαλη.

«Ἐπιθεώρησις τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου καὶ τῆς Ἐγκληματολογίας» («Revue de Droit Pénal et de la Criminologie). Νομικὸν περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ἀπὸ τοῦ 1921 ἐν Βρυξέλλαις ὑπὸ Ρ. Ντὲ Ρυκὲρ καὶ Ζασπάρ.

«Ἐπιθεώρησις Πολιτικὴ καὶ Φιλολογική». Ἑβδομαδιαῖον περιοδικὸν ἱδρυθὲν ἐν Ἀθήναις τῷ 1881 ὑπὸ Ἀλεξ. Ὀλυμπίου.

«Ἐπιθεώρησις τῆς Στρατιωτικῆς Λέσχης». Μηνιαῖον στρατιωτικὸν σύγγραμμα τῆς ἐν Ἀθήναις λέσχης τῶν ἀξιωματικῶν τῆς ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, ἱδρυθὲν τῷ 1894.

«Ἐπιθεώρησις τῶν Στρατιωτικῶν». Περιοδικὸν δημοσίευμα τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου Στρατοῦ ἐκδιδόμενον εἰς σχῆμα 8ον ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τοῦ 1927.

«Ἐπιθεώρησις τῆς Τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως». Τριμηνιαῖον περιοδικὸν πραγματευόμενον διοικητικὰ ζητήματα, ἱδρυθὲν ἐν Ἀθήναις τῷ 1922 ὑπὸ Χρ. Οἰκονομοπούλου καὶ ἀπὸ τοῦ 1928 ἀποβὰν ὄργανον τῆς «Ἑνώσεως τῶν Δήμων τῆς Ἑλλάδος».

«Ἐπιθεώρησις τῶν Τ. Τ. Τ.» Ἐπιστημονικὸν περιοδικὸν πραγματευόμενον τὰ ζητήματα τῆς τηλεγραφίας καὶ ταχυδρομείου, ἱδρυθὲν ἐν Ἀθήναις τῷ 1923 ὑπὸ Θεμ. Δεδοπούλου.

ἐπιθεωρητὴς (ὁ)· ὁ ἐπιθεωρῶν· ‖ θέσις ὑπαλληλικὴ ἀποσκοποῦσα τὸν ἔλεγχον καὶ τὴν προαγωγὴν τῶν διαφόρων ὑπηρεσιῶν δημοσίων ἢ ἰδιωτικῶν: «γενικὸς ἐπιθεωρητὴς ἐκπαιδεύσεως», «ἐπιθεωρητὴς στρατοῦ», «οἰκονομικὸς—, ὑγειονομικὸς ἐπιθεωρητὴς» κτλ.

—[ΣΤΡΑΤ.] Βλ. λ. *ἐπιθεώρησις*.

—[ΝΑΥΤ.] Διὰ τὰς ἐπιθεωρήσεις τῶν πλοίων, ἱδρυμάτων καὶ ὑπηρεσιῶν τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ ὑφίσταται ὁ θεσμὸς τοῦ *γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ τοῦ ναυτικοῦ*, ὅστις ὁρίζεται γενικὸς ἀξιωματικὸς πολεμικοῦ ναυτικοῦ, καὶ τῶν *εἰδικῶν ἐπιθεωρητῶν*. Εἰδικοὶ ἐπιθεωρηταὶ ὁρίζονται διὰ τὰς ἐπιθεωρήσεις τῶν ἑξῆς ὑπηρεσιῶν, πυροβολικοῦ, τορπιλλῶν, οἰκονομικῆς ὑπηρεσίας, ναυπηγικῆς ὑπηρεσίας, ὑπηρεσίας ἀτμομηχανῶν, λιμενικῶν ἀρχῶν, ἐκπαιδεύσεως, ἐμπορικῶν πλοίων κλπ. Οἱ εἰδικοὶ ἐπιθεωρηταὶ διατελοῦσιν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ, ὅστις πάλιν τελεῖ ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς τοῦ ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν ὑπουργοῦ. Εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ ὑπάγεται ἡ παρακολούθησις καὶ ὁ ἔλεγχος, ὑπὸ ἰδίαν του εὐθύνην, τῆς ἀκριβοῦς ἐφαρμογῆς τῶν κειμένων διατάξεων καὶ ἡ ὑποβολὴ ὑπὸ τὴν κρίσιν τοῦ ὑπουργοῦ τῶν γνωμοδοτήσεων τῶν εἰδικῶν ἐπιθεωρητῶν μετὰ τῆς ἰδίας ἐπὶ τούτων γνώμης. Ὁ γενικὸς ἐπιθεωρητὴς ὀφείλει ἅπαξ κατ' ἔτος νὰ ἐνεργῇ γενικὴν ἐπιθεώρησιν, συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν εἰδικῶν ἐπιθεωρητῶν κατὰ τὰς ἐπιθεωρήσεις.

Ὁ οἰκονομικὸς ἐπιθεωρητὴς ὀφείλει νὰ παρίσταται εἰς πᾶσαν παράδοσιν καὶ παραλαβὴν οἰκονομικῆς ὑπηρεσίας, ἐπιθεωρῶν τὰ βιβλία τὰ ἀφορῶντα τὸ χρηματικόν, τὸν ἱματισμόν, τὸ ὑλικὸν καὶ τὴν τροφοδοσίαν, καὶ προβαίνων εἰς τὴν ἐπαλήθευσιν τῶν προκυπτόντων, δι' ἐλέγχου. Ὁ ὑγειονομικὸς ἐπιθεωρητὴς ἔχει δικαιοδοσίαν ἐπιθεωρήσεως πασῶν τῶν ὑγειονομικῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ, ὁ ἐπιθεωρητὴς τῆς ναυπηγίας διὰ πάντα τὰ ζητήματα τὰ ἀφορῶντα τὴν ναυπηγικὴν κατάστασιν τῶν σκαφῶν, ὁ τῶν ἀτμομηχανῶν διὰ τὰ μηχανήματα γενικῶς τῶν πλοίων, ὁ τῶν ἐμπορικῶν πλοίων διὰ τὴν ἐν γένει κατάστασιν τῶν ἐμπορικῶν πλοίων κ.ο.κ.

Ν. Μ. ΓΙΑΜΠΑΝΗΣ

—[ΕΚΠΑΙΔΕΥΤ.]. Οἱ *ἐπιθεωρηταὶ ἐκπαιδεύσεως* ἀποτελοῦσι μετὰ τῶν μελῶν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου τὸ ἐποπτικὸν προσωπικὸν τῶν σχολείων τῆς δημοσίας καὶ ἰδιωτικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ὑποδιαιροῦνται εἰς τοὺς γενικοὺς ἐπιθεωρητὰς τῶν σχολείων καὶ τοὺς ἐπιθεωρητὰς τῶν δημοτικῶν σχολείων. Οἱ γενικοὶ ἐπιθεωρηταὶ ὑποδιαιροῦνται εἰς τοὺς φιλολόγους γενικοὺς ἐπιθεωρητάς, ἀνερχομένους εἰς δώδεκα, τῶν ὁποίων ἕκαστος ἔχει τὴν ἕδραν του εἰς μίαν τῶν 12 ἐκπαιδευτικῶν περιφερειῶν τοῦ κράτους, τοὺς γενικοὺς ἐπιθεωρητὰς τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ τῶν ἄλλων μαθημάτων, ἀνερχομένους εἰς ἓξ (δύο τῶν μαθηματικῶν, δύο τῶν φυσικῶν καὶ δύο τῆς γυμναστικῆς) καὶ ἔχοντας ἕδραν τὰς Ἀθήνας, πλὴν τοῦ ἑτέρου τῶν τῆς γυμναστικῆς, ὅστις ἔχει τὴν ἕδραν του ἐν τῇ Κομοτηνῇ τῆς Θράκης, καὶ τὸν γενικὸν ἐπιθεωρητὴν τῶν ἰδιωτικῶν σχολείων, ἔχοντα ἐπίσης ἕδραν τὰς Ἀθήνας. Εἰδικοὶ γενικοὶ ἐπιθεωρηταὶ τῶν διδασκόντων τὰ θρησκευτικὰ μαθήματα τὰ μαθήματα τῶν ξένων γλωσσῶν, τὰ τεχνικὰ μαθήματα καὶ ἄλλα τινὰ μαθήματα (γεωπονικὰ κλπ.) δὲν ὑπάρχουσιν, ἐπιθεωρούντων τοὺς διδάσκοντας ταῦτα τῶν φιλολόγων, κυρίως, γενικῶν ἐπιθεωρητῶν. Οἱ ἐπιθεωρηταὶ τῶν δημοτικῶν ἐπιθεωρητῶν.

Digitized by Google

κῶν σχολείων ἀνέρχονται εἰς ἑβδομήκοντα, ἔχει δὲ ἕκαστος τούτων τὴν ἕδραν του εἰς μίαν τῶν 70 ἐκπαιδευτικῶν περιφερειῶν τῶν δημοτικῶν σχολείων τοῦ κράτους.

Ἔργα τῶν ἐπιθεωρητῶν. Τῶν φιλολόγων γενικῶν ἐπιθεωρητῶν ἔργα εἶναι νὰ ἐπιβλέπῃ ἕκαστος τούτων τὰ σχολεῖα τῆς περιφερείας του καὶ νὰ ἀσκῇ τὸν ἄμεσον ἔλεγχον τῶν ἐν αὐτῇ ἐπιθεωρητῶν τῶν δημοτικῶν σχολείων, νὰ ἔχῃ τὴν ἄμεσον ἐπίβλεψιν τῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ του δημοσίων σχολείων μέσης ἐκπαιδεύσεως καὶ διδασκαλείων τῆς δημοτικῆς, ἐξετάζων τὴν κατάστασιν τῶν διδακτηρίων, ἐπαγρυπνῶν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ διδασκαλικοῦ προσωπικοῦ τήρησιν τῶν νόμων τοῦ κράτους (ἐκπαιδευτικῶν ἰδίως), ἐξακριβῶν τὴν ἐπιμέλειαν, ἱκανότητα καὶ συμπεριφορὰν ἑκάστου τῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως τῆς περιφερείας του καὶ καθοδηγῶν αὐτοὺς εἰς τὸ ἔργον των, νὰ γνωμοδοτῇ περὶ συστάσεως ἢ καταργήσεως σχολείων τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως τῆς περιφερείας του, νὰ γνωμοδοτῇ περὶ τῆς προαγωγῆς, μεταθέσεως, τιμωρίας ἢ ἀπολύσεως τῶν λειτουργῶν τῶν σχολείων τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν διδασκαλείων ὡς καὶ τῶν ἐπιθεωρητῶν τῶν δημοτικῶν σχολείων τῆς περιφερείας του, ὑποβάλλων εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας καὶ τῶν Θρησκευμάτων καὶ τὸ ἐκπαιδευτικὸν συμβούλιον ἐκθέσεις περὶ τούτων εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπιθεώρησίν των· νὰ συγκαλῇ ἅπαξ τοῦ ἔτους τοὺς ἐπιθεωρητὰς τῶν δημοτικῶν σχολείων καὶ τοὺς διευθυντὰς τῶν σχολείων τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως τῆς περιφερείας του πρὸς σύσκεψιν περὶ διαφόρων ἐκπαιδευτικῶν ζητημάτων ἀποβλεπόντων εἰς τὴν ἐν τῇ περιφερείᾳ του βελτίωσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως, καὶ νὰ ἐπιτελῇ καὶ ἄλλα τινὰ (νὰ γνωμοδοτῇ περὶ μισθώσεως διδακτηρίων, νὰ ἐνεργῇ ἀνακρίσεις πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν καταγγελλομένων κατὰ τῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν τῆς περιφερείας του, νὰ ἀσκῇ τὴν νόμιμον ἐπ' αὐτῶν πειθαρχικὴν ἐξουσίαν κλπ.) δευτερευούσης σημασίας ἔργα. Τῶν ἓξ ἄλλων γενικῶν ἐπιθεωρητῶν ἔργον κυρίως εἶναι ἡ ἐπιθεώρησις τῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν τῶν μαθημάτων τῆς εἰδικότητός των καὶ ἡ περὶ αὐτῶν ὑποβολὴ ἐκθέσεως πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας καὶ τὸ ἐκπαιδευτικὸν συμβούλιον. Τοῦ δὲ γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν ἰδιωτικῶν σχολείων ἔργον εἶναι ἡ ἐπιτέλεσις πάντων τῶν καθηκόντων καὶ ἡ ἄσκησις πάντων τῶν δικαιωμάτων τῶν ἄλλων γενικῶν ἐπιθεωρητῶν ἐπὶ τῶν ἰδιοκτητῶν καὶ τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ τῶν ἰδιωτικῶν σχολείων. Τῶν ἐπιθεωρητῶν τῶν δημοτικῶν σχολείων τὰ ἔργα δὲν διαφέρουσι ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν γενικῶν ἐπιθεωρητῶν, καὶ ἰδίως φιλολόγων, κατ' ἄλλο τι ἢ ὅτι ἀσκοῦσιν οὗτοι ταῦτα εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα καὶ ἐπὶ τοῦ διδασκαλικοῦ προσωπικοῦ τούτων. Τὰς ἐκθέσεις του ὑποβάλλει ἕκαστος τῶν ἐπιθεωρητῶν τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως εἰς τὸ *ἐποπτικὸν* συμβούλιον (βλ. λ.) τῆς περιφερείας του, τὸ ἐκπαιδευτικὸν συμβούλιον καὶ τὸ ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας, πρὸς τὸ ὁποῖον, ὅπως καὶ πρὸς τὸ ἐκπαιδευτικὸν συμβούλιον, ὑποβάλλει καὶ ἀντίγραφον ἑκάστης πράξεως τοῦ ἐποπτικοῦ συμβουλίου τῆς περιφερείας του. Ἐκτὸς τῶν ἐπιθεωρητῶν τῶν σχολείων τῶν ὑπαγομένων εἰς τὴν ἐποπτείαν τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας καὶ τῶν Θρησκευμάτων ὑπάρχουσι καὶ δύο ἐπιθεωρηταὶ (ὁ ἕτερος τούτων εἶναι καὶ διευθυντὴς σχολῆς) τῶν ἐμπορικῶν σχολῶν, δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν, αἵτινες ὑπάγονται εἰς τὴν ἐποπτείαν τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας.

Πλὴν τῶν εἰρημένων ἐπιθεωρητῶν τῆς ἐκπαιδεύσεως ὑπάρχει καὶ ἐπιθεωρητὴς «τῶν ἐθνικῶν, θρησκευτικῶν ἢ γλωσσικῶν μειονοτήτων» (νόμ. 4115) παρὰ τῷ πολιτικῷ γραφείῳ τοῦ πρωθυπουργοῦ, εἰσηγούμενος πρὸς αὐτὸν πᾶν μέτρον ἐνδεικνυόμενον πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἀκριβοῦς ἐφαρμογῆς τῶν διατάξεων τῆς συνθήκης περὶ προστασίας τῶν μειοψηφιῶν.

Ὁ θεσμὸς τῶν ἐπιθεωρητῶν τῶν σχολείων ἀπεδείχθη μὲν σωτήριος διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν, διότι δι' αὐτοῦ ἐξησφαλίσθη καὶ ἡ ὁμαλωτέρα λειτουργία τῶν σχολείων καὶ ὁ ἀκριβοδικαιότερος ἔλεγχος τῆς ἐργασίας ἑκάστου ἐκπαιδευτικοῦ λειτουργοῦ, ἔχει ὅμως ἀνάγκην, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ κλάδου, μεταρρυθμίσεών τινων διὰ ν' ἀποβῇ καρποφορώτερος. Ἰδίως εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπιτευχθῇ ἑνιαῖον πνεῦμα καθοδηγήσεως τῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν καὶ ἐλέγχου τῆς ἐργασίας αὐτῶν καὶ νὰ χρησιμοποιηθῶσιν οἱ ἀπομεμονωμένοι σήμερον γενικοὶ ἐπιθεωρηταὶ καὶ εἰς τὴν συζήτησιν τῶν σπουδαιοτέρων ἐκπαιδευτικῶν ζητημάτων διὰ τῆς συγκεντρώσεώς των εἰς ὅσα κέντρα ἀπαραίτητον θὰ κριθῇ νὰ λειτουργήσωσι καὶ ἀνώτερα ἐποπτικὰ συμβούλια. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— [ΤΕΚΤΟΝ.] Ἐν τῷ Τεκτονισμῷ ὑπάρχουν οἱ ἑξῆς βαθμοὶ «ἐπιθεωρητῶν»:

1) Ὁ *ὕπατος μέγας γενικὸς ἐπιθεωρητὴς* (Sovereign Grand Inspector General, Souverain Grand Inspeteur Généra'), κατέχων τὸν τριακοστὸν τρίτον καὶ τελευταῖον βαθμὸν τοῦ ἀρχαίου καὶ ἀποδεδεγμένου σκωτικοῦ δόγματος. Τὰ μέλη τοῦ βαθμοῦ τούτου συνιστῶσι τὸ ὕπατον συμβούλιον ὡρισμένης ἐπικρατείας ἢ δικαιοδοσίας, ἀνωτάτην δογματικὴν ἀρχὴν τοῦ σκωτικοῦ δόγματος. Ὁ βαθμὸς ἱδρύθη τῷ 1786 ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Φρειδερίκου, ὅστις πρῶτος ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ ὑπάτου μεγάλου ἐπιθεωρητοῦ καὶ μεγάλου ταξιάρχου. Τὸ κόσμημα τοῦ 33ου βαθμοῦ καὶ ἔμβλημα ἐν ταὐτῷ τοῦ ὑπάτου συμβουλίου εἶναι ὁ δικέφαλος πρωσσικὸς ἀετὸς μὲ τὸ χρυσοῦν αὐτοκρατορικὸν στέμμα καὶ τὴν ῥήτραν Deus meumque jus (ὁ θεὸς καὶ τὸ δίκαιόν μου).

2) Ὁ *μέγας ἐπιθεωρητὴς ταξιάρχης δικαστὴς* (Grand Inquisitor, Grand Inspecteur Inquisiteur, Commandeur). Ὁ κατέχων τὸν τριακοστὸν πρῶτον βαθμὸν τοῦ ἀρχαίου καὶ ἀποδεδεγμένου σκωτικοῦ δόγματος. Ὁ βαθμὸς οὗτος δεν εἶναι ἱστορικὸς ἀλλὰ διοικητικός, τῶν μελῶν του κεκτημένων τὸ δικαίωμα νὰ παρακολουθοῦν τὰς ἐργασίας τῶν κατωτέρων στοῶν καὶ περιστυλίων. Ὁ τόπος τῶν συνεδριῶν καλεῖται δικαστήριον, ὁ δὲ διευθύνων τὰς ἐργασίας πρόεδρος.

3) Ὁ *μέγας ἐπιθεωρητής*. Ἀνώτερος τέκτων βαθμοῦχος, εἰς ὃν ἀνατίθεται ὑπὸ τῆς μεγάλης ἀνατολῆς ἢ στοᾶς ἡ παρακολούθησις τῶν ἐργασιῶν ὡρισμένης ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν της συμβολικῆς στοᾶς. Οὗτος καθῆκον ἔχει νὰ ἐπιβλέπῃ τὴν ἀκριβῆ τήρησιν τοῦ συντάγματος, τοῦ γενικοῦ κανονισμοῦ, τῶν τυπικῶν καὶ τῶν ψηφισμάτων καὶ ἀποφάσεων τῆς μεγάλης ἀνατολῆς ἢ μεγάλης στοᾶς καὶ νὰ λαμβάνῃ πᾶν μέτρον συντελεστικὸν εἰς τὴν πρόοδον τῆς στοᾶς. Η. Π. Γ.

ἐπιθεωρῶ (—*έω*), ἀόρ. *ἐπεθεώρησα* — *ἐπεθεωρήθην*, παθ. μετχ. δημ. *ἐπιθεωρημένος*· θεωρῶ, ἐξετάζω μετ' ἀκριβείας καὶ προσοχῆς, ἐξελέγχω ἔργον ἢ ὑπηρεσίαν: «ἐπιθεωρῶ τὰ γραπτὰ δοκίμια, — τὸ ἔργον», «ἐπιθεωρῶ σχολεῖον, — ταμεῖον, — τελωνεῖον, — ἀστυνομίαν» κτλ.

ἐπιθηλιακός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς ἐπιθήλιον: «ἐπιθηλιακὸς ἱστὸς» (βλ. *ἐπιθήλιον*).

ἐπιθήλιον (τὸ) ἢ ***ἐπιθηλιακὸς ἱστὸς*** *[Ἀνατομ.]*. Ὁ ἐπιθηλιακὸς ἱστὸς ἢ ἁπλῶς τὸ ἐπιθήλιον εἶναι ὁ ἀρχαιότερος πάντων τῶν ἱστῶν, ἐξ οὗ διαπλάσσονται οἱ λοιποί, καὶ διακρίνεται τούτων: α') ὅτι τὰ κύτταρα αὐτοῦ συντάσσονται δίκην μωσαϊκοῦ ἢ κεράμων καὶ οὕτως ἀπεργάζονται συνεχεῖς στοιβάδας δίκην λεπτῶν ὑμένων μονοστοίβων ἢ πολυστοίβων, οἵτινες περικαλύπτουσι τήν τε ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειαν τοῦ σώματος καὶ τὰς ἐσωτερικὰς κοιλότητας μετὰ τῶν ἐξαρτημάτων ἀμφοτέρων αὐτῶν (π.χ. τὸ δέρμα, τὸ κοῖλον τοῦ στόματος, τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος κτλ.)· β') ὅτι κέκτηται ἐλαχίστην ρευστὴν μεσοκυττάριον οὐσίαν.

Τὰ ἐπιθηλιακὰ κύτταρα παριστῶσι σαφῶς μορφώματα ἀφωρισμένα μετὰ πρωτοπλάσματος χυμώδους, μαλθακοῦ καὶ εὐπλάστου, οὗ ἐντὸς σκηνοῖ πυρήν· συνάπτονται δὲ πρὸς ἄλληλα διὰ λεπτῶν νηματίων, τῶν μεσοκυτταρίων γεφυρῶν, ὧν μεταξὺ καταλείπονται μεσοκυττάριοι χῶροι, ἐν οἷς κυκλοφορεῖται λεμφοειδὲς θρεπτικὸν ὑγρόν. Διαιροῦνται δὲ εἰς πλακώδη, εἰς κυλινδρικά, εἰς κροσσωτὰ καὶ εἰς ἐκκριτικὰ ἢ ἀδενικά.

1) Τὸ *πλακῶδες ἐπιθήλιον* ἀποτελεῖται ἐκ μιᾶς σειρᾶς κυττάρων ἢ ἐκ πολλῶν· διὸ ὑποδιαιρεῖται εἰς μονόστοιβον ἢ μονόστοιχον (ἁπλοῦν) καὶ εἰς πολύστοιβον ἢ πολύστοιχον (πολλαπλοῦν), συνήθως ἐκ τριῶν στοιβάδων.

2) Τὸ *κυλινδρικὸν ἐπιθήλιον* συνίσταται ἐκ κυττάρων σχήματος πολυγώνου πυραμίδος, πρίσματος ἢ στήλης· ἀπαντᾷ δὲ καὶ τοῦτο μονόστοιβον ἢ πολύστοιβον.

3) Τὸ *κροσσωτὸν ἐπιθήλιον* διακρίνεται ἐκ τοῦ ὅτι ἡ ἐλευθέρα ἐπιφάνεια τῶν κυττάρων αὐτοῦ φέρει τριχοειδεῖς προσεκβολὰς κινητὰς ἢ ἀκινήτους, τοὺς κροσσοὺς ἢ τὰς βλεφαρίδας· ἐμφανίζεται δὲ καὶ τοῦτο μονόστοιβον ἢ πολύστοιβον.

4) Τὸ *ἀδενικὸν ἐπιθήλιον* χαρακτηρίζεται ἐκ τοῦ ὅτι ἐν τοῖς κυττάροις αὐτοῦ παράγονται οὐσίαι, ὧν αἱ μὲν χρήσιμοι εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ ὀργανισμοῦ καλοῦνται ἐκκρίματα, αἱ δὲ ἄχρηστοι ἀπεκκρίματα, οἷον τὰ οὖρα. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

ἐπιθηλιότροπος ἰὸς *[Ἰατρ.]*. Μόλυσμα διηθητόν, ἀόρατον διὰ τοῦ μικροσκοπίου, τὸ ὁποῖον ἐκ προτιμήσεως προσβάλλει τοὺς ἐπιθηλιακοὺς ἱστούς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν προσβάλλοντα τὸ νευρικὸν σύστημα *νευρότροπον* λεγόμενον *ἰόν*. Σ. Γ. Σ.

ἐπιθηλιοφιλία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Ἡ τάσις, καθ' ἣν νεοπλασιακή τις ἐπεξεργασία φέρεται κατὰ προτίμησιν πρὸς τοὺς ἐπιθηλιακοὺς ἱστούς. Ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα φέρεται καὶ ἡ χημειοταξικὴ ἐκείνη προτίμησις πάσης οὐσίας σχηματισθείσης ἢ εἰσαχθείσης εἰς τὸν ὀργανισμόν, νὰ ἐντοπίζηται καὶ νὰ διηθῇ τοὺς ἐπιθηλιακοὺς ἱστοὺς ἢ δι' αὐτῶν ν' ἀπεκκρίνηται. Σ. Γ. Σ.

ἐπιθηλίωμα (τὸ) *[Ἰατρ.]*. Καλοῦνται *ἐπιθηλιώματα τοῦ δέρματος* ἢ *καρκινώματα ἐπιθηλιακὰ* ἢ *καρκινοειδῆ* ἢ *ἕλκη διαβιβρώσκοντα*, ὄγκοι κακοήθους συνήθως μορφῆς, ἀναπτυσσόμενοι ἐπὶ τοῦ δέρματος καὶ τοῦ βλεννογόνου τῶν φυσιολογικῶν κοιλοτήτων (στόμα, κόλπος, δακτύλιος κλπ.) καὶ ὀφειλόμενοι εἰς ἀνώμαλον ἀνάπτυξιν μιᾶς ἐκ τῶν στοιβάδων τῆς ἐπιδερμίδος καθ' ὡρισμένην χώραν τοῦ δέρματος. Τὰ ἐπιθηλιώματα τοῦ δέρματος διαιροῦνται εἰς πολλὰς κατηγορίας καὶ εἴδη, ἐξ ὧν κακοηθέστερα εἶναι τὰ *ἀκανθοκύτταρα* ἢ *λοβιώδη*, καλούμενα οὕτω διότι γεννῶνται ἐκ τῶν κυττάρων τῆς μαλπιγιανῆς στοιβάδος τῆς ἐπιδερμίδος, ἅτινα φέρουν ἀκανθώδεις προεξοχὰς (βλ. *δέρματος* ἱστολογία), συντάσσονται δὲ τὰ κύτταρα ταῦτα κατὰ σωροὺς στρογγύλους ἀπαρτίζοντας λοβία, τὰ δὲ καλοηθέστερα εἶναι τὰ *βασεοκύτταρα* ἢ *σωληνώδη*, καλούμενα οὕτω διότι παράγονται ἐκ τῶν κυττάρων τῆς βασικῆς στιβάδος τῆς ἐπιδερμίδος, ἅτινα σχηματίζουν πλήρεις σωλῆνας. Ἐκ τῆς ἱστολογικῆς αὐτῆς διαφορᾶς προκύπτει ὅτι τὰ δεύτερα δὲν δύνανται νὰ ἐξελιχθῶσι μέχρι τῆς ἐπιφανείας τῆς ἐπιδερμίδος, ἐξ οὗ καὶ ἡ καλοήθειά των. Πρακτικῶς τὰ βασεοκύτταρα ἀναπτύσσονται εἰς τὰ δύο ἄνω τριτημόρια τοῦ προσώπου, ἤτοι τὰ $^4/_5$ τῶν ἐπιθηλιωμάτων, ἅτινα καταλαμβάνουν τὴν ἀπὸ τοῦ μετώπου μέχρι τῶν χειλέων μοῖραν τοῦ προσώπου, εἶναι βασεοκύτταρα, συνεπῶς καλοήθη. Τοὐναντίον τὰ ἀπὸ τῶν χειλέων μέχρι τοῦ πώγωνος εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀκανθοκύτταρα, συνεπῶς κακοήθη. Δεδομένου δὲ ὅτι ταῦτα ὑπὸ τοῦ κοινοῦ κόσμου ἐκλαμβάνονται πολλάκις ὡς ἁπλᾶ «σπυριά», εὐνόητον τυγχάνει ποία προσοχὴ δέον ν' ἀποδίδεται, καθότι παρομοία ἀδιαφορία δυνατὸν νὰ ἔχῃ ὀλεθρίας συνεπείας ἐπὶ τῆς ζωῆς τοῦ πάσχοντος.

1ον) *Ἐπιθηλιώματα πλακώδη λοβιώδη*, ἢ *ἀκανθοκύτταρα*. Ὄγκοι μεγέθους πίσου μέχρι λεπτοκαρύου, σκληροί, ἐμπεπαρμένοι εἰς τὸ δέρμα, μὲ ἐπιφάνειαν συνήθως κερατιασικήν. Ἡ ἐπιφάνεια αὕτη κατόπιν διαβρώσκεται, ἐξελκοῦται, αἱμάσσει εὐκόλως καὶ εἶναι ἐπώδυνος τῇ πιέσει. Τὰ σύστοιχα γάγγλια διογκοῦνται ἀνωδύνως καὶ ἂν δὲν γίνῃ ἔγκαιρος χειρουργικὴ ἐπέμβασις, ὁ θάνατος ἐπέρχεται ἐντὸς 2—3 ἐτῶν ἐκ καχεξίας, αἱμορραγίας ἢ μεταστάσεως. Ὁ τύπος οὗτος ἀποτελεῖ τὸ κοινὸν καρκινοειδὲς ἀκανθοκύτταρον καὶ εἶναι συνηθέστερος ἐπὶ τοῦ βλεννογόνου τοῦ στόματος καὶ ἐπὶ τῆς γλώσσης, ἀναπτυσσόμενος ἰδίως ἐπὶ *λευκοπλακίας*.

Ἐπιθηλίωμα ἀκανθοκύτταρον τῆς γλώσσης, ἀναπτυχθὲν ἐπὶ λευκοπλακίας.

Ἀναπτύσσεται μετὰ τὸ 40ὸν ἔτος, εἰς αὐτὸν δὲ ἀνήκει καὶ ὁ καλούμενος «καρκίνος τῶν καπνιστῶν». Ἕτερος τύπος τῆς αὐτῆς κατηγορίας εἶναι τὸ θηλῶδες ἐπιθηλίωμα, ὅπερ ἔχει ἐμφάνισιν θηλώδους ἢ μυρμηκιώδους ὑπερπλασίας, σκληρᾶς καὶ ἀνωμάλου, μεγέθους κεφαλῆς καρφίδος μέχρι φασιόλου. Ὑπὸ ἄλλην μορφὴν ὅμως αὐξάνεται ὑπὸ τύπου ἀποφύσεως, ἥτις καλεῖται κέρατον δερματικόν. Τὰ ἐπιθηλιώματα τοῦ τύπου τούτου εἶναι συχνότατα, παραμένουν ἐπὶ καιρὸν στάσιμα, ἐξαφανιζόμενα ὑποτροπιάζουν καὶ τέλος ὑφιστάμενα διαφόρους ξυσμούς, ἐρεθισμοὺς φαρμακευτικοὺς κ. τ. λ. διαβιβρώσκονται καὶ ἐξελκοῦνται. Ἐκ τῆς ἐξελκώσεως ἐξέρχεται ἰξῶδες ὑγρὸν καὶ τυροειδεῖς μᾶζαι, ἐὰν δὲ καθυστερήσῃ ἡ θεραπευτικὴ ἀγωγὴ ἁλίσκονται τὰ γάγγλια, γίνονται μεταστάσεις εἰς τὰ σπλάγχνα καὶ ὁ θάνατος ἐπέρχεται ἐκ καχεξίας. Λίαν σπάνιος τύπος ἐν τῇ κατηγορίᾳ ταύτῃ εἶναι τὸ ἀσβεστῶδες ἐπιθηλίωμα τοῦ Malherbe, προερχόμενον κυρίως ἐκ τιτανώδους διηθήσεως σμηγματογόνων ἢ δερμοειδῶν κύστεων καὶ περιέχον τιτανώδεις μάζας. Ἡ πορεία του εἶναι βραδεῖα καὶ καλοήθης, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἄλλους τύπους τῆς αὐτῆς κατηγορίας καὶ δυνατὸν νὰ παρουσιασθῇ εἰς πᾶσαν ἡλικίαν.

2) *Ἐπιθηλιώματα πλακώδη σωληνώδη* ἢ *βασεοκύτταρα* ἢ *διαβιβρῶσκον ἕλκος*. Ταῦτα ἀναφαίνονται ἰδίως ἐπὶ τῶν δύο ἄνω τριτημορίων τοῦ προσώπου ὑπὸ μορφὴν μονήρων ἢ συρρεουσῶν κοκκιάσεων. Εἶναι τὰ συνηθέστερα πάντων, ἐπὶ γερόντων ἰδίως ἀναφαινόμενα, ἐξελίξεως βραδυτάτης, 10—20 ἐτῶν καὶ κακοηθείας μόνον τοπικῆς. Ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν διαφόρων ἐξωτερικῶν ἐρεθισμῶν αἱμάσσουν,

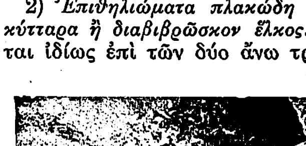

Λεῖον οὐλωτικὸν βασεοκύτταρον ἐπιθηλίωμα.

Digitized by Google

ἑλκοῦνται καὶ δύνανται νὰ προκαλέσουν βαθείας βλάβας, ἀλλὰ μόνον τοπικάς. Ἐν τῇ κατηγορίᾳ ταύτῃ τὰ γάγγλια δὲν ἁλίσκονται. Κύριοι τύποι τῶν ἐπιθηλιωμάτων τούτων ὑπάρχουν: α) τὸ ὁμαλὸν οὐλωτικὸν καὶ β) τὸ ἐξελκούμενον ἢ διαβιβρῶσκον ἕλκος, γ) τὸ ἐπιπολῆς ἐπιθηλίωμα, δ) τὸ βλαστικὸν ἐπιθηλίωμα, ὅπερ εἶναι ἀνώμαλον τὴν ἐπιφάνειαν καὶ ἔστιν ὅτε ἔμμισχον, ε) τὸ ἀκρωτηριάζον ἐπιθηλίωμα, βαρὺ καθ᾽ ὅτι ἐπεκτείνεται εἰς βάθος, στ) τὸ κυλίδρωμα, ἀπαρτιζόμενον ἐκ πολλαπλῶν ἡμισφαιρικῶν, ἡμιδιαφανῶν ὀγκιδίων καὶ ἑδραζόμενον κυρίως εἰς τὸ στόμα καὶ τὸ τριχωτὸν τῆς κεφαλῆς δέρμα.

Ἐπιθηλίωμα βασεοκύτταρον.
(Τύπος: διαβιβρῶσκον ἕλκος.)

3) *Μικτὰ ἢ μετατυπικὰ ἐπιθηλιώματα.* Ταῦτα, ἀρχόμενα συνήθως ἀπὸ μικροῦ ἡμισφαιρικοῦ ὀγκιδίου, ἔχουν τὴν μορφολογίαν τοῦ βασεοκυττάρου ἐπιθηλιώματος· ἐν τούτοις κλινικῶς καὶ θεραπευτικῶς παρουσιάζουν τὰς ἰδιότητας τοῦ ἀκανθοκυττάρου ἐπιθηλιώματος, ἤτοι ἔχουν ἐξέλιξιν μᾶλλον ταχεῖαν, τὰ γάγγλια ἁλίσκονται, εἶναι ἀναλλοίωτα ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν ἀκτίνων X καὶ ὑπόκεινται εἰς μεταστάσεις. Ὅθεν πρὸς καθορισμὸν τῆς διαγνώσεως ἡ ἱστολογικὴ ἐξέτασις εἶναι ἐν προκειμένῳ ἀπαραίτητος.

4) *Σπιλοεπιθηλιώματα* (naevocarcinomes). Καλοῦνται οὕτω, καθότι ἔχουν τὴν ἀφετηρίαν τῆς ἐξελίξεώς των ἐξ ἑνὸς σπίλου ὁμαλοῦ ἢ μυρμηκιώδους. Πᾶς σπῖλος (ἐλιά, grain de beauté), ὅστις διογκοῦται, μελανοῦται, ἡ δὲ περιφέρεια αὐτοῦ καθίσταται ἐξέρυθρος, εἶναι ὕποπτος καρκινοματοποιήσεως. Πᾶς ἐξωτερικὸς ἐρεθισμὸς ἐπιταχύνει τὴν κακοήθη ἐξέλιξιν· καὶ κατ᾽ ἀρχὰς μὲν ἀναπτύσσονται παρόμοια μελαγχρωματικὰ ὀγκίδια εἰς τὰ πέριξ, εἶτα δ᾽ ἐπακολουθοῦν σπλαγχνικαὶ μεταστάσεις προκαλοῦσαι τὸν θάνατον Τὰ σπιλοεπιθηλιώματα ἐξελκοῦνται, τὰ γάγγλια ἁλίσκονται, ἔχουν ἰδιάζουσαν ἱστολογίαν καὶ τὸ αἷμα ἐπὶ τοιούτων περιπτώσεων περιέχει μελανίζοντα λευκοκύτταρα.

Σπιλοεπιθηλίωμα τῆς ῥινός.

5) *Ἐπιθηλιώματα τοῦ δέρματος*· ἐκ μεταστάσεως ἀλλαχοῦ τοῦ σώματος (μαστοί, μήτρα, στόμαχος κλπ.) ὑπαρχόντων καρκινωμάτων.

6) *Προκαρκινωματώδεις νόσοι*, ἤτοι νόσοι προδιαθέτουσαι εἰς ἐμφάνισιν ἐπιθηλιώματος ἢ μετατρεπόμεναι εἰς τοιοῦτο ἐν τῇ ἐξελίξει των εἶναι κυρίως αἱ ἑξῆς: 1) σπῖλοι καὶ δὴ μελανικοί, ἐξ ὧν τὰ σπιλοεπιθηλιώματα· 2) ἡ νόσος τοῦ Paget· 3) ἡ νόσος τοῦ Bowen (βλ. δι᾽ ἀμφοτέρας εἰς λ. *δυσκερατιάσεις*)· 4) ἡ γεροντικὴ κερατίασις (βλ. λ. *κερατιάσεις*)· 5) ἡ ἐπαγγελματικὴ ἀκτινοδερμῖτις· 6) ἡ *λευκοπλακία* (βλ. λ.)· 7) ἡ *ἐρυθροπλακία* (βλ. λ.) κλπ.

Διάγνωσις, πρόγνωσις, θεραπεία. Ἡ θεραπεία τῶν διαφόρων ἐπιθηλιωμάτων στηρίζεται ἐπὶ τῶν κλινικῶν στοιχείων καὶ πρὸ πάντων ἐπὶ τῆς ἱστολογικῆς ἐξετάσεως. Τὰ ἀκανθοκύτταρα ἐπιθηλιώματα καὶ τὰ σπιλοεπιθηλιώματα εἶναι τὰ πάντων βαρύτερα. Τοὐναντίον τὰ βασεοκύτταρα εἶναι μᾶλλον καλοήθη. Ἐγκαίρως διαγιγνωσκόμενα τὰ ἐπιθηλιώματα ἰῶνται, καταστρεφόμενα διὰ γαλβανοκαυτῆρος, κρυοθεραπείας, ἠλεκτρολύσεως ἢ διαθερμοπηξίας. Βραδύτερον ἡ θεραπευτικὴ θὰ καθοδηγηθῇ ἐκ τῆς ἱστολογίας. Καὶ διὰ μὲν τὰ βασεοκύτταρα ἐπιθηλιώματα εἶναι ἐπωφελεῖς αἱ ἀκτῖνες Röntgen. Τοὐναντίον ἀνωφελεῖς καὶ ἔστιν ὅτε ἐπιβλαβεῖς ἀποβαίνουν διὰ τ᾽ ἀκανθοκύτταρα καὶ τὰ σπιλοεπιθηλιώματα. Διὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἡ καλυτέρα θεραπευτικὴ ἀγωγὴ εἶναι τῆς ἠλεκτρολύσεως. Διὰ τ᾽ ἀκανθοκύτταρα ἡ χειρουργικὴ ἐπέμβασις. Διὰ τὰ ἐκτεταμένα ἐπιθηλιώματα τὸ ράδιον. Τὰ χημικὰ καυτήρια, αἱ ἐνέσεις σπανίων γαιῶν κλπ. εἶναι ἀσθενῆ μέσα. Τὸ ἰώδιον ἐσωτερικῶς εἶναι ἐπιβλαβές. Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΔΗΣ

ἐπίθημα (τὸ) καὶ ***ἐπίθεμα***· τὸ ἐπί τινος ἐπιτιθέμενον ἢ ἐπιτεθειμένον: «ἀρχιτεκτονικόν—, γραμματικὸν ἐπίθημα».

— *[Γραμματ.].* Καλοῦνται ἐπιθήματα αἱ ἄλλως *παραγωγικαὶ* λεγόμεναι καταλήξεις (λ. χ. αἱ - *τήρ*, - *μων*: κλη - τήρ, σω - τὴρ κ.λ.π. μνή - μων, γνώ - μων κλπ.), ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὴν ῥίζαν ἢ τὸ θέμα τῆς λέξεως. Ὁ ὅρος οὗτος εἶναι μετάφρασις τῆς λέξεως suffixum (ὅθεν τὸ γαλλ. suffixe, γερμ. Suffix κλπ.), ἥτις ἀφ᾽ ἑτέρου (ὅπως καὶ ὁ ὅρος *ῥίζα*; radix) ἔχει τὴν ἀρχήν της εἰς τὴν ἑβραϊκὴν γραμματικήν, ἐν ᾗ διακρίνεται τὸ ῥιζικὸν στοιχεῖον τῆς λέξεως (sores) ἀπὸ τὸ ἐπιθηματικόν, ἤτοι τὸ εἰς αὐτὴν *προσκεκολλημένον* ἀντωνυμικόν, μολονότι ὅ,τι ἡμεῖς καλοῦμεν ἐπίθημα ἀντιστοιχεῖ μᾶλλον πρὸς τοὺς «ὑπηρετικοὺς φθόγγους» (ἢ γράμματα, litterae serviles ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὰς litteras radicales) τῆς ἑβραϊκῆς γραμματικῆς. Τὰ ἐπιθήματα ἀντιδιαστέλλονται καὶ πρὸς τὰ *προθήματα* (praefixum, γερμ. Präfix), οἷα λ.χ. εἶναι ἡ συλλαβικὴ αὔξησις *ἐ*- (ἔ-λεγε, ἐ-ποίει κ.λ.π.), τὸ στερητικὸν μόριον *ἀ*- (ἀ-θάνατος, ἄ-δικος κλ.) κ. οὕ. κ., καὶ πρὸς τὰ *ἐνθήματα* (infixum, γερμ. Infix) οἷα λ.χ. τὸ -*μ*- ἐν τοῖς ῥήμασι λα-μ-βάνειν, λι-μ-πάνειν (παρὰ τὴν ῥίζαν *λαβ*—, *λιπ*—) καὶ τὸ —*ν*— ἐν τῷ *πυ-ν-θάνεσθαι* (παρὰ τὸ *πυθ*—, ἐ-πυθ-όμην κλπ.), ἐν τῷ λατ. ju-n-go (παρὰ τὸ jug-um κλ.) κ. οὕ. κ. Τά τε ἐπιθήματα, προθήματα καὶ ἐνθήματα ὑπάγονται ὑπὸ τὸν γενικὸν ὅρον *προσθήματα* (affixum, γερμ. Affix), ἀνθ᾽ οὗ ὁ Brugmann προέτεινε τὸν ὅρον elementum formans ἢ γερμ. Formativ, (δηλαδὴ τὸ σχηματίζον ἢ παραγωγικὸν στοιχεῖον τῆς λέξεως).

Τὰ ἐπιθήματα δὲν ἔχουν πάντα τὴν αὐτὴν ἀρχήν. Ἄλλα μὲν ἐξ αὐτῶν προῆλθον ἐκ συνθέσεως, ἤτοι ἐκ τοῦ β´ συνθετικοῦ στοιχείου διαφόρων λέξεων, τὸ ὁποῖον ἀμαυρωθείσης τῆς ἐτυμολογικῆς ἀρχῆς καὶ ἐννοίας του περιέπεσεν εἰς ἁπλῆν παραγωγικὴν κατάληξιν, ὡς λχ. -*ώδης* (ἐκ τοῦ *ὀδ*-, ὄζω), ὅπερ εἰς μὲν τὰ ἐπίθετα εὐ-ώδης, δυσ-ώδης, ἀν-ώδης ἢ ἀ-ώδης, κακ-ώδης κλπ. διασῴζει τὴν ἀρχικὴν σημασίαν του, ἀλλ᾽ εἰς τὰ γυναικ-ώδης, αἱματ-ώδης, λυσσ-ώδης, ληρ-ώδης κλ. ἀπαντᾷ ὡς ἁπλοῦν παραγωγικὸν στοιχεῖον, ὡς ἐπίθημα ὁμοιότητος ἢ πλησμονῆς σημαντικόν. Τῆς αὐτῆς ἀρχῆς εἶναι καὶ τὰ ἐπιθήματα -*ήρης* (ἐκ τοῦ θέμ. *ἀρ*- τοῦ ἀραρίσκω): χαλκ-ήρης, χρυσ-ήρης, κλιν-ήρης, πισσ-ήρης κλ., ἡ -*άγρα*, ἥτις προελθοῦσα ἐκ τῆς συνθέσεως τῆς λέξεως ἄγρα (ἡ) ἀπαντᾷ μὲ τὴν κυρίαν σημασίαν της εἰς τὰ ποδ-άγρα, χειρ-άγρα (=πιάσιμο τῶν ποδιῶν ἢ τῶν χεριῶν), ἀλλ᾽ εἰς τὰ ζαβ-άγρα, ἀγαθ-άγρα (=εὐήθεια, ἠλιθιότης, ἐν Κῷ κ. ἄ.), νυστ-άγρα, κουφ-άγρα κλ. ἐξειλίχθη εἰς ἁπλοῦν ἐπίθημα, δηλωτικὸν νόσου ἢ παθήματος ἐν γένει. Οὕτω προῆλθε καὶ τὸ γαλλικὸν ἐπίθημα -ment, δι᾽ οὗ σχηματίζονται τὰ ἐπιρρήματα vrai-ment, juste-ment, directe-ment κλ. καὶ τὸ ὁποῖον ὡρμήθη ἐκ τῆς ἀφαιρετικῆς (τοῦ λατ. ὀνόματος mens) mente: vera mente, justa mente κλ. Τῆς αὐτῆς ἀρχῆς εἶναι καὶ τὰ ἰταλικὰ ἐπιρρήματα εἰς-mente.

Ἄλλα ἐπιθήματα προῆλθον ἐκ πλημμελοῦς ἀποσπάσεως (falsche Abstraktion). Ἐκ τῶν λέξεων λ. χ. τρομ-άρα, κομμ-άρα κλ. ἀπεσπάσθη ἡ κατάληξις -*μάρα*, δι᾽ ἧς ἐσχηματίσθησαν κατόπιν καὶ τὰ παράγωγα κουτα-μάρα, νυστα-μάρα, χαζο-μάρα κλ. Ὡσαύτως ἐκ τῶν ὑποκοριστικῶν κοράκ-ιον, λαυράκ-ιον, θωράκ-ιον, ρυάκ-ιον, χαράκ-ιον κλπ. (ὀνομάτων εἰς -*αξ*, -*ακος*) ἀπεσπάσθη ἡ κατάληξις -*άκι* (ον), ἐκ τῆς ὁποίας ἔγιναν πλεῖστα ὑποκοριστικά: ἀχλαδ-άκι, τραπεζ-άκι, ποτηρ-άκι, παιδ-άκι, κρασ-άκι, λουλουδ-άκι, κλ. ἔτι δὲ καὶ κυρίων ὀνομάτων: τὸ Γιαννάκι, τὸ Δημητράκι κλπ., ὅθεν κατόπιν καὶ ὁ Γιαννάκις, ὁ Δημητράκις κ.οὕ.κ. Ἀπὸ τὰ ἐπίθετα ποδ-απός, ἀλλοδ-απὸς κλπ. ἀπεσπάσθη ἡ παραγωγικὴ κατάληξις -δαπός, ἐξ ἧς παρήχθησαν τὰ ἐπίθετα παντο-δαπός, τηλε-δαπὸς κλ. Καθ᾽ ὅμοιον τρόπον ἀπὸ τὰ συγκριτικὰ ἀληθέσ-τερος, εὐσεβέσ-τερος, σαφέσ-τερος κλπ. ἀπεσπάσθη ἡ κατάληξις -*έστερος*, ἐξ ἧς κατόπιν ἐσχηματίσθησαν καὶ τὰ συγκριτικὰ τῶν εἰς-*ων* (-*ονος*) ἐπιθέτων: εὐδαιμον-έστερος, σωφρον-έστερος κ. οὕ. κ.

Ἄλλα ἐπιθήματα προῆλθον ἐκ παρεκδοχῆς, ἤτοι ἐκ παρερμηνείας γνωστῶν τύπων. Οὕτως ἐπειδὴ πολλὰ δευτερόκλιτα εἰς-*ος* ἀντιδιαστέλλονται πρὸς τὰ ἐξ αὐτῶν παραγόμενα ὑποκοριστικὰ (λ. χ. νῆσος—νησί, ράβδος—ραβδί, σκύλος—σκυλί, στάμνος—σταμνὶ κλ.), ἐσχηματίσθη ἡ ἀντίληψις ὅτι τὰ λήγοντα εἰς-*ος* εἶναι μεγεθυντικά, δι᾽ ὃ ἐπλάσθησαν κατὰ ταῦτα παρὰ τὰ ὀνόματα ἡ μύτη, ἡ πορδή, τὸ κρασί, τὸ παιδὶ κλ. τὰ εἰς-*ος* μεγεθυντικά: ὁ μύτος, ὁ πόρδος, ὁ κρᾶσος, ὁ παῖδος κ. οὕ. κ.

Ἄλλα τέλος ἐπιθήματα εἶναι ξένα, ἐπείσακτα παραγωγικὰ στοιχεῖα, ὅπως λ. χ. αἱ ἐκ τῆς λατινικῆς εἰσαχθεῖσαι παραγωγικαὶ καταλήξεις -*ᾶτος* (ἀφρᾶτος, δροσᾶτος, μυρωδᾶτος κλ.), -*άρις* (λατ. -arius: περιβολάρις, πεισματάρις κλ., πρβλ. καὶ τὰ μεταγενέστ. καὶ μεσαιωνικά: ἀποκρισιάριος, τροχαδάριος κλ.), αἱ ἐκ τῆς τουρκικῆς: -*τζῆς* (καφετζῆς, ἀσπριτζῆς παρὰ τὸ ἀσπριστής κλ.), -*λῆς* (παραλῆς, μερακλῆς κλ.) κ. οὕ. κ.

Ἡ παραγωγὴ καὶ δημιουργία ἐπιθημάτων εἶναι ἐκ τῶν κυριωτέρων φαινομένων πάσης ζωντανῆς καὶ ὁμιλουμένης γλώσσης. Ἄλλα ἐπιθήματα περιορίζονται ὀλίγον κατ᾽ ὀλίγον ἢ καταδικάζονται εἰς πλήρη ἀχρηστίαν καὶ ἄλλα πλάττονται ἀντ᾽ αὐτῶν ἢ πρὸς ἔκφρασιν νέων ἐννοιῶν κατὰ τοὺς προεκτεθέντας τέσσαρας τρόπους τοῦ σχηματισμοῦ ἐπιθημάτων. Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

— *[Βυζ. Ἀρχιτ.]* Ἐκαλοῦντο παρὰ Βυζαντινοῖς *ἐπιθήματα* αἱ ἀνεστραμμέναι κόλουροι πυραμίδες αἱ ἐπιτιθέμεναι ἐπὶ τῶν κιονοκράνων τῶν κιόνων, ἵνα παρέχηται εἰς τὸ ἐπ᾽ αὐτῶν ἐπικαθήμενον τόξον εὐρυτέρα βάσις πρὸς στήριξιν. Συνήθως τὰ «ἐπιθήματα» ταῦτα ἦσαν διακεκοσμημένα διὰ σταυρῶν ἢ ἀκανθοφύλλων, βαθμηδὸν δὲ συγχωνευθέντα μετὰ τῶν κιονοκράνων ἀπετέλεσαν ἓν ὅλον μετ᾽ αὐτῶν. [Βλ. λ. *Ἀρχιτεκτονική* τ. Ε´, σ. 754 α καὶ τὰς ἐν σελ. 758 εἰκόνας ὑπ᾽ ἀριθ. 56.]

ἐπιθήριον (τὸ) (Epitherium Ameghino) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *προτεροθηριειδῶν λιτοπτέρνων ὁπληφόρων* θηλαστικῶν. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς παλαιοτέρας πλειστοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸ Monte Hermoso τῆς Ἀργεντινῆς. Γ. Κ. Γ.

ἐπιθυμητὴς (ὁ)· ὁ ἐπιθυμῶν, ὁ ὀρεγόμενός τινος, ὁ εὐχόμενος νὰ ἀποκτήσῃ τι: «ἐπιθυμητὴς νεωτέρων ἔργων,—ἀξιωμάτων».

ἐπιθυμητικός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἐπιρρεπὴς εἰς τὸ ἐπιθυμεῖν, ὁ μετὰ σφοδρότητος ἐπιθυμῶν τι: «ἐπιθυμητικὸς τῶν καλῶν»· || *ἐπιθυμητικὸν* (τό)· ἡ δύναμις τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ ἐπιθυμεῖν, διαστέλλεται κατ᾽ Ἀριστοτέλη τοῦ *λογιστικοῦ*.— Ἐπίρρ. ***ἐπιθυμητικῶς***.

ἐπιθυμητός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἐπιθυμούμενος, ὁ ἄξιος νὰ ἐπιθυμῆται, ποθεινός, εὐκταῖος.

ἐπιθυμία (ἡ)· ὄρεξις, πόθος, κλίσις τῆς ψυχῆς πρὸς ἀπόκτησιν ἢ ἀπόλαυσιν: «ἐπιθυμία σώφρων, —ἀκόλαστος», «τῶν ἐπιθυμιῶν αἱ μὲν ἄλογοί εἰσιν, αἱ δὲ μετὰ λόγου» *(Ἀριστοτ.)*, «ἐπιθυμία φαγητοῦ καὶ ποτοῦ», «ἐπιθυμία πλούτου,—δόξης,—ἐπιδείξεως».

— *[Ψυχολ.]* Ἐπιθυμία εἶναι ἡ συνείδησις ἣν ἔχομεν τῆς τάσεως πρὸς ἀναζήτησιν ἀγαθοῦ τινος ἢ ἀποφυγὴν κακοῦ. Ἡ ἐπιθυμία ἐνίοτε εἶναι ἀόριστος καὶ ἐλάχιστα συγκεκριμένη· ἀντιπροσωπεύει ἁπλῶς μίαν ἀκαθόριστον τάσιν πρὸς ἀλλαγὴν καταστάσεως καὶ προέρχεται τότε ἔκ τινος δυσαρεσκείας, ἐνοχλήσεως, ἀδιαθεσίας, ἡ ὁποία δὲν φθάνει μέχρι τοῦ σημείου νὰ διεγείρῃ ἐν ἡμῖν ὡρισμένας παραστάσεις-κίνητρα. Συνηθέστερον ἡ ἐπιθυμία καθίσταται ἀκριβής, λαμβάνει τὴν πλήρη αὐτῆς μορφὴν καὶ ἀποτελεῖ τὸ ψυχολογικὸν ἐλατήριον πάσης κινήσεως· προϋποθέτει δέ: α) τὸ δυσάρεστον συναίσθημα ὑπαρχούσης ἐλλείψεως, καὶ β) καὶ τὴν προσδοκίαν μέλλοντος ἀγαθοῦ. Ἐὰν κατεῖχέ τις ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐπιθυμεῖ, δὲν θὰ ἐπεθύμει· ἂν δὲν εἶχε τὴν παράστασιν ἐπικειμένου ἀγαθοῦ, θὰ ἦτο ἀνήσυχος καὶ ἐξεγηγερμένος, ἀλλὰ θὰ ἐστερεῖτο σταθερᾶς κατευθύνσεως ἐν τῇ ἀναζητήσει καὶ ἑπομένως ἡ ἐπιθυμία του θὰ εἶχε μὲν προκύψει ἀλλὰ θὰ ἦτο ἀτελής. Ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν κατάστασιν τῆς ἀνησυχίας καὶ τῆς ἐξεγέρσεώς της ἄνευ σαφῶς καθωρισμένου σκοποῦ, ὑπάρχει ποιά τις παράστασις ἀγαθοῦ τινος· πάντοτε ὑποθέτομεν ὅτι ἡ ἀλλαγὴ θὰ παραγάγῃ κατάστασιν μᾶλλον ὑποφερτήν. Οὕτως ἡ ἐπιθυμία ἔχει ὡς ποιητικὸν μὲν αἴτιον (causa efficiens) δυσαρέσκειάν τινα, ὡς τελικὸν δὲ αἴτιον (causa finalis) ἀγαθόν τι. Τὰ δύο ταῦτα αἴτια δρῶσιν ἀπὸ κοινοῦ· καὶ ἀπὸ μεταφυσικῆς μὲν ἀπόψεως τὸ τελικὸν αἴτιον ἐξηγεῖ τὴν ἐπιθυμίαν, ἀπὸ ψυχολογικῆς δὲ τὸ ποιητικόν. Ἀπὸ μεταφυσικῆς ἀπόψεως εἶναι ἀληθὲς νὰ ἰσχυρισθῇ τις ὅτι τὸ ἀγαθὸν εἶναι ὁ λόγος τῆς ἐπιθυμίας, ὅτι τὸ ἀγαθὸν καθίσταται ἀντικείμενον ἐπιθυμίας, διότι εἶναι ἀγαθόν· ἀλλὰ ἀπὸ ψυχολογικῆς ἀπόψεως, ἡ ἐπιθυμία εἶναι ἐκείνη ἥτις μᾶς παρουσιάζει τὰ ἐπιθυμούμενα ὡς ἀγαθά· ἂν δὲν ἐπεθυμοῦμεν νὰ φάγωμεν, δὲν θὰ ἐτρώγομεν καὶ δὲν θὰ ἐγνωρίζομεν ἂν ἡ τροφὴ εἶναι ἀγαθόν· θὰ μᾶς ἦτο ἀδιάφορος, διότι θὰ τὴν ἠγνοοῦμεν. Ψυχολογικῶς λοιπὸν ἡ ἐπιθυμία προηγεῖται τοῦ ἀγαθοῦ, διότι τοῦτο μόνον διὰ τῆς ἐμπειρίας καὶ τῆς πράξεως καθίσταται γνωστόν, ἡ δὲ πρᾶξις μόνον ὡς ἀποτέλεσμα ἐπιθυμίας εἶναι δυνατή. Ὑπάρχουν ἐπιθυμίαι αἱ ὁποῖαι καταπνίγονται καὶ δὲν κατορθώνουν νὰ προκαλέσουν πράξεις χάριν εἰς ἄλλας ἀντιπάλους ἐπιθυμίας, τῶν ὁποίων τὰ ἐλατήρια εἶναι ἰσχυρότερα. Σημαντικὸν τμῆμα τοῦ συνόλου τῶν τοιούτων καταπνιγομένων ἐπιθυμιῶν ἀποτελοῦν κατὰ τὸν Σ. Φρόϋντ αἱ ποικίλαι γενετήσιαι ἐπιθυμίαι, αἱ ὁποῖαι μὴ δυνάμεναι νὰ ἐκδηλωθῶσιν ἐκ κοινωνικῶν κυρίως λόγων, δὲν ἐξαφανίζονται, ἀλλὰ καταφεύγουσαι εἰς τὸ βασίλειον τοῦ ὑποσυνειδήτου ἀπεργάζονται παντοίας ψυχικὰς μεταβολὰς ἄλλως ἀνεξηγήτους. —Σ.

— *[Δογματ.]* Ἡ λέξις *ἐπιθυμία* ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ δηλοῖ συνήθως τὴν πρὸς τὰ αἰσθητικὰ καὶ ἁμαρτωλὰ ῥοπήν, ἥτις, λείψανον οὖσα τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας καὶ μὴ καταλογιζομένη τοῖς φέρουσιν αὐτὴν ὡς ἁμαρτία, μεταβάλλεται εἰς πραγματικὴν ἁμαρτίαν, μόνον ὅταν ἡ βούλησις ὑπακούσῃ εἰς τὰς ὑπαγορεύσεις αὐτῆς. Ἡ ἄλογος

Digitized by Google

καὶ κακὴ ἐπιθυμία παραμένει ἐν τοῖς ἀπογόνοις τοῦ Ἀδὰμ καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα, μὴ ἀφανιζομένη τέλεον οὐδὲ παρὰ τοῖς ἁγιωτάτοις ἀνθρώποις, τῆς ἁγιότητος αὐτῶν ἐγκειμένης οὐχὶ ἐν τῷ τελείῳ ἐξαφανισμῷ τῆς πρὸς τὸ κακὸν καὶ τὴν ἁμαρτίαν ῥοπῆς, ἀλλ' ἐν τῇ δι' ἀγώνων (ἐπικουρούσης καὶ τῆς θείας χάριτος) καταστολῇ καὶ χαλιναγωγήσει αὐτῆς. Ν. Κ. Κ.

ἐπιθυμιάρης (ὁ), θηλ. *—άρα*· ὁ κατεχόμενος ὑπὸ ἀκρατήτου ἐπιθυμίας σαρκικῶν ἡδονῶν.

ἐπιθυμίατροι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Βοηθοὶ τῶν ἀρχαίων ἱερέων, χρησιμοποιούμενοι παρ' αὐτῶν κατὰ τὴν θυμίασιν καὶ ἀναφερόμενοι ὑπὸ τοῦ λεξικογράφου Ἡσυχίου καὶ ἔν τισιν ἐπιγραφαῖς. —Π.

ἐπίθυμον (τὸ) (Cascuta) *[Βοτ.]* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *περιαλλοκαυλοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἀφύλλους, κυρίως παρασιτικῶς ἐπὶ ἑτέρων φυτῶν ἐνδιαιτουμένας καὶ ἐπιβλαβεῖς εἰς τὴν γεωργίαν. Τὸ γένος περιλαμβάνει 80 εἴδη, ὧν γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *ἐπίθυμον τὸ κοινὸν* (Cascuta epithymum), ζῶν παρασιτικῶς ἐπὶ τῶν φυτῶν τριφύλλιον καὶ μηδική, ἅτινα καὶ καταστρέφει, *ἐπίθυμον τὸ μονόγυνον* (Cascuta monogyna), ὅπερ ἀπαντᾷ ἐπὶ τοῦ φυτοῦ ἄμπελος, *ἐπίθυμον τὸ εὐρωπαϊκὸν* (Cascuta europaea), ἀπαντῶν ἐπὶ τοῦ φυτοῦ ὄροβος. Πάντα τὰ ἀνωτέρω εἴδη ἀπαντῶσι καὶ παρ' ἡμῖν καὶ γενικῶς εἶναι γνωστὰ ὑπὸ τὰ ὀνόματα *ἀμπελοκλάδια, ἀμπελοκλαδόχορτα, νεραϊδονήματα, μετάξι τῆς ἀλεποῦς, μαλλιὰ τῆς Παναγίας* κτλ. Διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν φυτῶν ἀπὸ τῶν καταστρεπτικῶν τούτων παρασίτων, δέον εὐθὺς ὡς ταῦτα ἀναφανῶσι νὰ ἐκκριζῶνται καὶ νὰ καίωνται. Δ. Ν. Π.

ἐπιθυμῶ (*—έω*), ἀόρ. *ἐπεθύμησα*· κατέχομαι ὑπὸ ἐπιθυμίας, ὀρέγομαι, κλίνω πρὸς ἀπόκτησιν ἢ ἀπόλαυσίν τινος: «ἐπιθυμῶ νὰ γίνω πλούσιος», «ἐπιθυμῶ δόξαν, —τιμάς, —ἀξιώματα»· «οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον σου»· || ποθῶ, ἐπιθυμῶ ἀπόντα: «εἴχαμε καιρὸ νὰ σὲ ἰδοῦμε καὶ σὲ ἐπιθυμήσαμε»· || ἰδιωματ. «ἡ λεχώνα πεθυμάει» ἐπιθυμεῖ ὅ,τι δὲν εὑρίσκεται· || «ἐπιθυμεῖ ἡ ψυχή μου» ἐντονώτερον τοῦ ἐπιθυμῶ: «σὲ πεθύμησε ἡ ψυχή μου, τί ἔγινες τόσον καιρό;», «ἐπεθύμησε ἡ ψυχή μου μῆλα»· || ἁπαλωτέρα ἔκφρασις ἀντὶ τοῦ *διατάσσω*: «τί ἐπιθυμεῖτε, κύριε;», «ἐπιθυμῶ νὰ μὲ κρατῆτε ἐνήμερον τῆς ὑπηρεσίας».

ἐπιθωράκιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐπὶ τοῦ θωρακίου κείμενος ἢ τοποθετούμενος.

— ἐπιθωράκιος φανὸς *[Ναυτ.]* (κοινῶς *φανάρι τῆς κόφας*, γαλλ. fanal de hune, ἀγγλ. top-lantern). Φανὸς ἀναπτόμενος εἰς τὸ θωράκιον τοῦ ἀκατίου, τοῦ μεγάλου ἱστοῦ, ἢ τοῦ ἱστοῦ τοῦ ἐπιδρόμου, ἀποτελῶν διακριτικὸν τοῦ ὅτι τοῦ ἐφ' οὗ ἀνάπτεται πλοίου ἐπιβαίνει ἀντιναύαρχος, ναύαρχος, ἢ ὑποναύαρχος. Εἰς τὰ σύγχρονα πολεμικά, ἔχοντα ἕνα μόνον ἱστὸν ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ἡ λεπτομερὴς διάκρισις ἀποβαίνει ἀδύνατος, καὶ ὁ ἐπιθωράκιος φανὸς σημαίνει γενικῶς ὅτι ἐπιβαίνει τοῦ πλοίου *γενικὸς ἀξιωματικός*. Σ. Ε. Λ.

ἐπίκαδος (ὁ) (Epicadus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *θωμισιδῶν*, περιλαμβάνον ἰδιορρύθμους ἀράχνας ἐνδιαιτωμένας συνήθως ἐπὶ διαφόρων ἀνθέων. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς. Τὰ θήλεα τῶν ἀραχνῶν τούτων εἶναι πεντάκις μεγαλύτερα τῶν ἀρρένων. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι *ἐπίκαδος ὁ ἑτερογαστὴρ* (Epicadus heterogaster), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὸ Μεξικόν, ἔχει ἰδιόρρυθμον σῶμα καὶ χρῶμα πορτοκαλλιοκαστανὸν μετ' ἀπεστρογγυλωμένης λευκῆς κηλῖδος ἐπὶ τῆς ῥάχεως. Δ. Ν. Π.

Ἐπίκαρδος ὁ ἑτερογαστήρ.

ἐπικαθέζομαι, ἀόρ. *ἐπεκαθέσθην*· κάθημαι ἐπί τινος, καταθλίβω τινά: «ἐπεκαθέσθη ἐπὶ τῆς ῥάχεώς του».

ἐπικάθημαι, ἀόρ. *ἐπεκάθισα*· εἶμαι ἐπικαθισμένος, κεῖμαι ἐπί τινος: «ἐπικάθηται κόνις», «ἐπεκάθισε κονιορτός, —ἀσβόλη»· || μεταφ. καταπιέζω, καταθλίβω: «ἐπικάθηται ἐπὶ τοῦ στήθους μου».

ἐπικαθίζω, ἀόρ. *ἐπεκάθισα*· βάλλω τινὰ νὰ καθίσῃ ἐπί τινος· || ἀμετάβ. καθίζω ὁ ἴδιος ἐπί τινος: «ἐπεκάθισε κονιορτός, —ἀσβόλη».

ἐπίκαιρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐν καιρῷ, ὁ ἐν καταλλήλῳ χρόνῳ λαμβάνων ὑπόστασιν: «τὸ θέμα τῆς διαλέξεως ἦτο ἐπίκαιρον», «ἡ ἄφιξίς σας ὑπῆρξεν ἐπίκαιρος», «ἐνέργεια ἐπίκαιρος»· || ὁ ἐπιτήδειος, ὁ κατάλληλος τόπος ὁπόθεν δύναταί τις νὰ ἐνεργήσῃ πολεμικῶς, «ἐπικαιρότατον χωρίον» (*Θουκ.* 1,68)· || ***ἐπίκαιρον*** (τό)· ὡς οὐσ. (ἐξυπακ. *χωρίον*): «οἱ φυλάσσοντες τὰ ἐπίκαιρα».—Ἐπίρρ. ***ἐπικαίρως***: «ἡ ἐπικουρία ἦλθεν ἐπικαίρως».

ἐπίκαιρος (ὁ) (Epicaerus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ῥυγχοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μεγάλου σχετικῶς μεγέθους μὲ σκοτεινὰ χρώματα καὶ ὀρειχαλκόχρους κηλῖδας. Γνωστὰ περὶ τὰ 20 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὸ Μεξικόν. Δ. Ν. Π.

ἐπικαιρότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐπικαίρου, τὸ νὰ συμβῇ τι ἐπικαίρως: «ἡ ἐπικαιρότης τῆς ἐνεργείας, —τῆς ἀφίξεως».

ἐπικαίω, ἀόρ. *ἐπέκαυσα—ἐπεκαύθην*, παρακ. παθ. μετχ. *ἐπικεκαυμένος*· καίω ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, καψαλίζω: «ἐπικαίω τὸ τραῦμα»· || «ἐπικεκαυμένος ὑπὸ τοῦ ἡλίου» μαυρισμένος ἀπὸ τὸν ἥλιο.

—[Ναυτ.] Βλ. λ. *ἐπίκαυσις*.

ἐπικαλία (ἡ) (Epicalia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν ῥοπαλοκέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *νυμφαλιδῶν*, περιλαμβάνον ὡραίας ψυχὰς ἰθαγενεῖς τῆς Ἀμερικῆς. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ὧν ἀξιολογώτερον ἡ *ἐπικαλία ἡ πιερρέτιος* (Epicalia pierretii), ἥτις ἔχει ἄνοιγμα πτερύγων ἐξ περίπου ἑκατοστομέτρων καὶ χρῶμα κυανόμελανὸν μὲ λευκὰς κηλῖδας καὶ στίγματα. Ἀπαντᾷ ἐν Βολιβίᾳ καὶ Βραζιλίᾳ. Δ. Ν. Π.

Ἐπικαλία ἡ πιερρέτιος.

ἐπικαλοῦμαι (*—έομαι*)· βλ. *ἐπικαλῶ*.

ἐπικαλυκοειδῆ (τὰ) *[Βοτ.]*. Ὀνομασία τῶν φυτῶν ὧν οἱ στήμονες ἀναφαίνονται ἐπὶ τοῦ κάλυκος. Δ. Ν. Π.

ἐπικάλυμμα, *—ατος* (τό)· κάλυμμα τῆς ἐπιφανείας, σκέπασμα, ἐπένδυσις: «δερμάτινον —, μεταλλικὸν ἐπικάλυμμα», «ἐπικάλυμμα δι' ἀσβέστου».

—[Ζῳολ.] Βλ. *ἐπίπτυγμα*.

ἐπικαλυπτήριος (ὁ, ἡ), *—ον* (τὸ) καὶ ***ἐπικαλυπτικός, —ή, —όν***· ὁ χρησιμεύων πρὸς ἐπικάλυψιν, ὁ ἐπικαλύπτων.

ἐπικαλύπτω, ἀόρ. *ἐπεκάλυψα — ἐπεκαλύφθην*, παρακ. παθ. μετχ. *ἐπικεκαλυμμένος*· καλύπτω τὴν ἐπιφάνειαν, προφυλάσσω διὰ καλύμματος· || καθόλου, καλύπτω, σκεπάζω.

ἐπικάλυψις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐπικαλύπτειν, κάλυψις τῆς ἐπιφανείας, ἐπίστρωσις, ἐπένδυσις.

—[Μεταλλ.] Οὕτω λέγεται ὑπό τινων ἡ *ἐπιμετάλλωσις* (βλ. λ.).

ἐπικαλῶ (*—έω*,) ἀόρ. *ἐπεκάλεσα — ἐπεκλήθην*· καλῶ, ἐπονομάζω: παροιμ. «φίλος ἐπιζήμιος, ἐχθρὸς ἐπικαλεῖται», «Θεόδωρος Πρόδρομος, ὁ ἐπικαλούμενος Πτωχοπρόδρομος»· || παθ. *ἐπικαλοῦμαι*, ἀόρ. *ἐπεκαλέσθην*· προσκαλῶ, ζητῶ: «ἐπικαλοῦμαι τὴν βοήθειαν, — τὴν ἀντίληψιν τοῦ Θεοῦ» καὶ ἁπλῶς: «ἐπικαλοῦμαι τὸν Θεόν»· || ζητῶ νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν: «ἐπικαλοῦμαι τὰς διατάξεις τοῦ νόμου, — τὴν μαρτυρίαν τοῦ Α»· || κάμνω ἔκκλησιν, ζητῶ νὰ ἐκδηλωθῇ, νὰ ἐφαρμοσθῇ: «ἐπικαλοῦμαι τὴν καλοκαγαθίαν σας, — τὴν φιλανθρωπίαν σας, — τὴν γενναιότητά σας».

ἐπικαμπὲς (τὸ) (Epicampes) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἰθαγενεῖς τοῦ Μεξικοῦ, ἀπαντώσας καὶ παρ' ἡμῖν εἰς ξηρὰ καὶ πετρώδη ἐδάφη. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ὧν ἀξιολογώτερον *ἐπικαμπὲς τὸ μάκρουρον* (Epicampes macrurum), οὗτινος αἱ ῥίζαι χρησιμοποιοῦνται εἰς πλεῖστα μέρη καὶ ἰδίᾳ ἐν Γερμανίᾳ πρὸς κατασκευὴν ψηκτρῶν. Δ. Ν. Π.

ἐπικαμπὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐπικάμπτειν*, καμπή, κάμψις, ἡ διὰ τῆς κάμψεως σχηματιζομένη γωνία.

—[Τακτ. — Ὀχυρωτ.]. Ἡ, λοξῶς ἢ καθέτως μετώπῳ τινί, διάταξις πρὸς τὰ ὀπίσω, εἴτε ὀχυρώσεως εἴτε στρατεύματος, χρησιμεύουσα διὰ τὴν προάσπισιν ἀπὸ ἐχθρικῆς πλευρικῆς προσβολῆς. Ἐσφαλμένως θεωρεῖται παρά τινων ὅτι ἡ ἐπικαμπὴ ἀφορᾷ ἀμυντικὴν μόνον διάταξιν, καθ' ὅσον καὶ ἐν ἐπιθετικῇ ἐνεργείᾳ τὰ πλευρὰ πρέπει νὰ ἐξασφαλίζωνται πλήρως. Ν. Θ. Κ.

—[Ναυτ.] Ὀνομάζεται *ἐπικαμπὴ* (γαλλ. la gorgère, ἀγγλ. the knee of the head, Ναυτ. Ὀνομ. ἄρθρ. 73), ἡ ἁρμονικῶς κεκαμμένη καμπύλη γραμμή, εἰς ἣν περατοῦται τὸ κάτω μέρος τοῦ φάλκου, τὸ συνδεόμενον πρὸς τὸ *χίλυσμα* ἢ τὸ *ὑποτρόπιον*. Σ. Ε. Λ.

ἐπικαμπὴς (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό)· ὁ κεκαμμένος, γυριστός, κάμπυλος: «ἐπικαμπὴς σάλπιγξ».

ἐπικαμπὶς (ἡ) (Epicampis) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 15 εἴδη μὲ ἄνθη πυκνὰ καὶ ἐπιμήκη καὶ ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

ἐπίκαμπτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐπικεκαμμένος, ἐπικαμπής.

ἐπικάμπτω, ἀόρ. *ἐπέκαμψα*· κάμπτω, κάμνω καμπήν, στρέφω ἢ στρέφομαι δεξιὰ ἢ ἀριστερά.

ἐπίκαμψις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐπικάμπτειν*, κάμψις, λύγισμα.

ἐπίκανθος (ὁ) ἢ ***ἐπικανθὶς*** (ἡ) *[Ὀφθαλμ.]*. Συγγενὴς ἀνωμαλία τοῦ δέρματος, καθ' ἣν τὸ κατὰ τὴν βάσιν τῆς ῥινὸς δέρμα πλεονάζει, σχηματίζεται εἶδος πτυχῆς ἡμισεληνοειδοῦς καὶ καμπύλης πρὸς τὰ ἔξω, ἔμπροσθεν τῆς ἔσω γωνίας τῶν βλεφάρων. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οἱ ὀφθαλμοὶ ὁμοιάζουν πρὸς τοὺς τῶν Μογγόλων. Κατὰ τὸν ἐπίκανθον δύνανται νὰ ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι ἀνωμαλίαι, ἐμβάθυνσις τῶν ὀστῶν τῆς βάσεως τῆς ῥινός, ἀτροφία τῆς ἐγκανθίδος, πτῶσις, στραβισμός, δακρυοκυστῖτις. Ὁ ἐπίκανθος ἐνδέχεται νὰ εἶναι καὶ κληρονομικός. Ἡ θεραπεία τῆς δυσμορφίας ταύτης εἶναι ἐγχειρητική. Πάντως ὅμως ἡ ἐπέμβασις πρέπει νὰ γίνῃ, ἀφοῦ παρέλθῃ ἡ ἐφηβικὴ ἡλικία, διότι ἕως τότε, χάρις εἰς τὴν κανονικὴν αὔξησιν τῆς βάσεως τῆς ῥινός, ἡ ἴασις δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ καὶ αὐτομάτως. Α. Γ.

Τομὴ ἐγχειρήσεως ἐπικάνθου ἐπὶ τῆς βάσεως τῆς ῥινός.

ἐπικάρδιον (τὸ) *[Ἀνατομ.]*. Ὀρογόνος ὑμὴν ἐπενδύων τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειαν τῆς καρδίας, ἀποτελῶν δὲ τὸ περισπλάγχνιον πέταλον τοῦ περικαρδίου. Τὸ ἐπικάρδιον, ἀφοῦ περιβάλῃ καὶ μέρος τῶν ἀρτηριακῶν καὶ φλεβικῶν στελεχῶν τῆς καρδίας, ἀνακάμπτει κατὰ τὴν βάσιν αὐτῆς εἰς τὴν ἔσω ἢ ὀρογόνον στιβάδα τοῦ περικαρδίου. Συνίσταται δ' ἐκ τριῶν στιβάδων, αἵτινες ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔσω εἶναι τὸ *ἐνδοθήλιον*, ἡ *ἐλαστικὴ στιβὰς* καὶ ἡ *ὑπορογόνος στιβάς*. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

Ἐπικαρία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία μεσόγειος πόλις τῆς Δαλματίας ἐν Ἰλλυρίᾳ, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. ΙΙ, 16, 7) εἰς Β. πλάτ. 45°, 30' καὶ μῆκος 41°, 15. Κατὰ τὴν «Tabula Peutingeriana, ἀπεῖχε 30 μίλλια ἀπὸ τῆς Λισσοῦ (τανῦν Ἀλέσιο), ὅπου τὸ νῦν χωρίον Puka. Α. Θ. ΣΑΜ.

ἐπικαρίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι χημικῶς β-οξυναφθυλο-ο-οξυ-μ-τολουϋλικὸν ὀξύ. Ὑποκιτρίνη κόνις τηκομένη εἰς 199° καὶ διαλυτὴ εἰς τὴν ἀλκοόλην καὶ τὰ λιπαρὰ ἔλαια. Εἰς τὸν ἀέρα ὀξειδοῦται εὐκόλως. Χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ κτηνιατρικῇ (epicarinum veterinarium) κατὰ τῶν παρασίτων τοῦ δέρματος καὶ κυρίως τῆς ψώρας. Ἐπίσης ὑπεδείχθη ὡς ὀλιγώτερον δηλητηριῶδες πρὸς ἀναπλήρωσιν τῆς β-ναφθόλης. Σ. Γ.

ἐπικαρπία (τό)· ἡ ἀπὸ τῶν καρπῶν τῆς γῆς πρόσοδος, ἡ ἀπόληψις τῶν εἰσοδημάτων τῆς γῆς· || καθόλου, τὸ ἀπό τινος κέρδος, ἡ ὠφέλεια, οἷον τὸ ἐνοίκιον, ὁ τόκος κττ.

—[ΝΟΜ.] *Ι.* Ἡ *ἐπικαρπία* (ususfructus), ἥτις εἶναι ἡ σπουδαιοτέρα τῶν προσωπικῶν δουλειῶν, ἐδημιουργήθη κυρίως ἐξ ἀφορμῆς διατάξεων τελευταίας βουλήσεως πολὺ πρὸ τῆς δημοκρατίας ἐν Ῥώμῃ, διαμορφωθεῖσα πλήρως κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Κικέρωνος. Κατὰ τὸν ἐν ταῖς πηγαῖς ὁρισμὸν τοῦ νομικοῦ Παύλου, ἡ ἐπικαρπία εἶναι τὸ δικαίωμα χρήσεως καὶ καρπώσεως ἀλλοτρίου πράγματος, διατηρουμένης τῆς τοῦ πράγματος ὑποστάσεως ἀκεραίας (προβλ. Π. 7, 1, 1: «Ususfructus ist jus alienis rebus utendi fruendi salva rerum substantia». Πρβλ. Γερμ. κώδ. § 1030). Παρὰ τὴν ἔννοιαν ταύτην τῆς ἀληθοῦς κληθείσης ἐπικαρπίας (verus ususfructus) διεμορφώθη κατὰ τὴν ἐποχὴν κυρίως τῆς αὐτοκρατορίας ἐν Ῥώμῃ ἡ συγγενὴς πρὸς ταύτην ἔννοια τῆς *οἱονεὶ ἐπικαρπίας* (quasi ususfructus· πρβλ. κατωτέρω Ι Δ καὶ IV)

Τὴν ἔννοιαν τῆς ἐπικαρπίας εἰδικώτερον ἐπισκοποῦντες, παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς:

Α) Ἡ ἐπικαρπία ὡς δουλεία ἀποτελεῖ ἐμπράγματον δικαίωμα ἐπὶ ἀλλοτρίου πράγματος. Καὶ ναὶ μὲν ὁ κύριος τοῦ πράγματος, ἐφ' ὅσον δὲν ἔχει παραχωρήσει τὴν ἐπικαρπίαν αὐτοῦ, κέκτηται τὸ δικαίωμα τῆς χρήσεως καὶ καρπώσεως τοῦ πράγματος, τὸ τοιοῦτον ὅμως δικαίωμα ἐνυπάρχει ἐν τῇ κυριότητι, ἀποτελοῦν μέρος τοῦ περιεχομένου αὐτῆς, οὐχὶ δ' ἴδιον κεχωρισμένον τῆς κυριότητος δίκαιον, οἷον νοεῖται διὰ τοῦ ὅρου «ἐπικαρπία». Παρὰ ταῦτα παλαιότερον ἐγίνετο διάκρισις μεταξὺ ἐπικαρπίας ἡνωμένης ἢ ἀμόρφου (ususfructus conjunctus ἢ causalis), οἷον ἐνοεῖτο τὸ ἐκ τῆς κυριότητος πηγάζον δικαίωμα τοῦ κυρίου χρήσεως καὶ καρπώσεως τοῦ πράγματος, καὶ ἐπικαρπίας κεχωρισμένης ἢ τυπικῆς (ususfructus separatus ἢ formalis, πρβλ. Π. 7, 6, 5 πρ.), ἤτοι τῆς ἐπικαρπίας τῆς ἀποτελούσης **ἴδιον δίκαιον** κεχω-

Digitized by Google

ρισμένον τῆς κυριότητος, ὑφ' ἣν ἔννοιαν ἐξετάζεται ἡ ἐπικαρπία ἐν τῷ ἄρθρῳ τούτῳ.

Β) Ἡ ἐπικαρπία ὡς *προσωπικὴ δουλεία* εἶναι δικαίωμα προσωποπαγὲς (jus personalissimum), μὴ δυνάμενον ὡς ἐκ τούτου νὰ μεταβιβασθῇ εἰς τοὺς κληρονόμους τοῦ ἐπικαρπωτοῦ, οὐδὲ ν' ἀπαλλοτριωθῇ ὑπὸ τούτου, ἐκτὸς ἂν πρόκειται ν' ἀποδοθῇ εἰς τὸν κύριον τοῦ δουλεύοντος πράγματος, ὅτε ἡ μὲν ἐπικαρπία ἀποσβέννυται, ἡ δὲ κυριότης ἀποκαθίσταται πλήρης (πρβλ. Π. 23, 3, 66). Ἡ ἄσκησις ὅμως τῆς ἐπικαρπίας δύναται νὰ μεταβιβασθῇ ἐν ζωῇ (πρβλ. Γερμ. κῶδιξ § 1059), ὁπότε ὁ ὑπὲρ οὗ ἡ μεταβίβασις ἀποκτᾷ οὐ μόνον ἐνοχικὸν δικαίωμα ἔναντι τοῦ ἐπικαρπωτοῦ, ἀλλ' ἀνάλογον σχέσιν πρὸς τὸ πρᾶγμα, διαρκοῦσαν μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ ἐπικαρπωτοῦ. Παρὰ ταῦτα καὶ κατ' ἐξαίρεσιν ἐγένετο δεκτόν, ὅτι, ἐὰν ὁ κύριος τοῦ πράγματος κληροδοτήσῃ τὴν ἐπικαρπίαν αὐτοῦ εἴς τινα καὶ ὑποχρεώσῃ αὐτὸν νὰ παραχωρήσῃ τὴν ἐπικαρπίαν ταύτην εἰς τρίτον, ὁ τρίτος οὗτος ἀποκτᾷ οὐ μόνον τὴν ἄσκησιν, ἀλλ' αὐτὴν ταύτην τὴν ἐπικαρπίαν ὡς ἴδιον ἑαυτοῦ δικαίωμα (πρβλ. Π. 7, 9, 9 πρ.).

Γ') Τὸ δικαίωμα τοῦ ἐπικαρπωτοῦ συνίσταται εἰς τὴν χρῆσιν καὶ κάρπωσιν τοῦ ἀλλοτρίου πράγματος (πρβλ. κατωτέρω III Α).

Δ') Τὸ δουλεῦον πρᾶγμα δέον νὰ διατηρηθῇ σῷον καὶ ἀκέραιον. Ἑπομένως ἀντικείμενον ἐπικαρπίας δὲν δύνανται ν' ἀποτελέσωσι τ' ἀναλωτὰ πράγματα (βλ. λ. *πρᾶγμα*). Παρὰ ταῦτα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς αὐτοκρατορίας ἀνεγνωρίσθη ἐν Ῥώμῃ ἡ κληροδοσία ἐπικαρπίας ἐφ' ὁλοκλήρου περιουσίας, περιλαμβανούσης καὶ ἀναλωτὰ ἔτι πράγματα ἢ καὶ ἀπαιτήσεις (πρβλ. Π. 7, 5, 1, πρβλ. κατωτέρω IV).

Ε') Ἡ ἐπικαρπία ἀποτελεῖ δικαίωμα διαιρετόν, δυναμένη νὰ ὑπάρξῃ ἐπὶ ἰδανικοῦ μέρους τοῦ πράγματος (πρβλ. Π. 35, 2, 1, 9, Γερμ. κῶδιξ § 1066).

ΣΤ') Ὁ ἐπικαρπωτὴς ἔχει τὴν ἁπλῆν κατοχὴν τοῦ πράγματος, ἔτι δὲ τὴν (οἱονεὶ) νομὴν τοῦ δικαιώματος του πρβλ. Κ, 7, 32, 10, ὁ Γερμ. κῶδιξ ἀναγνωρίζει τὸν ἐπικαρπωτὴν νομέα τοῦ πράγματος § 1036 ἐδ. 1).

II. Σύστασις, κατάργησις, προστασία: Σχετικῶς μὲ τὴν σύστασιν, τὴν κατάργησιν καὶ τὴν προστασίαν τῆς ἐπικαρπίας ἰσχύουσι γενικῶς τὰ ἐπὶ δουλειῶν ἰσχύοντα (βλ. λ. *δουλεῖαι*).

III. Περιεχόμενον: Ἐκ τῆς ἐπικαρπίας δημιουργοῦνται δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις τοῦ ἐπικαρπωτοῦ:

Α') *Δικαιώματα ἐπικαρπωτοῦ.* Ὁ ἐπικαρπωτής, ὡς εἴρηται, κέκτηται τὸ δικαίωμα τῆς χρήσεως καὶ τῆς καρπώσεως τοῦ πράγματος, ἤτοι τὴν συμφώνως πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὸν προορισμὸν τοῦ πράγματος ἄμεσον ἀφ' ἑνὸς διὰ τοῦ πράγματος ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν του, ἀπόλαυσιν ἀφ' ἑτέρου τῶν καρπῶν τοῦ πράγματος. Ἐνταῦθα εἰδικώτερον παρατηροῦμεν:

1) Ἡ τοιαύτη χρῆσις καὶ κάρπωσις ἐπεκτείνεται καὶ ἐπὶ τῶν πρὸς ἄσκησιν τούτων ἀπαραιτήτων ἀντικειμένων, ἔτι δὲ ἐπὶ τῶν παραρτημάτων καὶ προσαυξημάτων τοῦ πράγματος, δὲν περιλαμβάνει ὅμως τὴν ἐν ποταμῷ ἀναφανεῖσαν νῆσον, οὐδὲ τὸν ἐν τῷ πράγματι εὑρεθέντα θησαυρόν. Αἱ ὑπὲρ τοῦ δουλεύοντος πράγματος ἐξ ἄλλου ὑφιστάμεναι τυχὸν δουλεῖαι περιλαμβάνονται ἐν τῇ ἐπικαρπίᾳ, ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον εἶναι ἀπαραίτητοι πρὸς ἄσκησιν ταύτης (πρβλ. Π. 7, 1, 9, 7 καὶ 4.—Π. 24, 3, 7, 12.—Π. 7, 6, 1, πρ.—Γερμ. κῶδιξ § 1040).

2) Ὁ ἐπικαρπωτὴς δικαιοῦται νὰ λαμβάνῃ τούς τε φυσικοὺς καὶ τοὺς πολιτικοὺς καρποὺς (βλ. λ. *καρποὶ*) τοῦ πράγματος. Οὕτως ἐπὶ ἐπικαρπίας δάσους ἡ ἐκ τῶν δένδρων ξυλεία ἀποτελεῖ τὴν σύμφωνον πρὸς τὴν φύσιν τοῦ δάσους πρόσοδον αὐτοῦ καὶ ἑπομένως ἀνήκει εἰς τὸν ἐπικαρπωτήν, ἔχοντα ὡς ἐκ τούτου δικαίωμα σύμφωνον πρὸς τοὺς κανόνας τῆς ἐπιστήμης ὑλοτομίας. Τοὐναντίον ἐπὶ ἐπικαρπίας κήπου, τοιοῦτον δικαίωμα ὑλοτομίας δὲν ὑφίσταται καὶ μόνον ἀναγνωρίζεται εἰς τὸν ἐπικαρπωτὴν δικαίωμα κλαδεύσεως τῶν δένδρων, ἐφ' ὅσον ἡ κλάδευσις ἀπαιτεῖται διὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ κήπου (πρβλ. Π. 7, 8, 22, πρ.).

3) Τοὺς φυσικοὺς καρποὺς ἀποκτᾷ ὁ ἐπικαρπωτὴς διὰ τῆς συγκομιδῆς (per perceptionem), ἤτοι διὰ τῆς κτήσεως τῆς νομῆς αὐτῶν, οὐχὶ δ' ἁπλῶς διὰ τοῦ ἀποχωρισμοῦ (per separationem) (πρβ. Π. 7, 1, 12, 5. ἀντιθέτως Γερμ. κῶδιξ § 954). Ἐπὶ τῶν ἔτι ἠρτημένων καρπῶν, κατὰ μὲν τὴν ἔναρξιν τῆς ἐπικαρπίας ἔχει δικαίωμα συγκομιδῆς ὁ ἐπικαρπωτής, κατὰ δὲ τὴν λῆξιν τῆς ἐπικαρπίας οὐδὲν δικαίωμα κέκτηται ὁ ἐπικαρπωτής, καὶ ἂν ἔτι παρήγγειλεν ἤδη τὴν ἐκκοπὴν καὶ συλλογὴν (πρβ. Π. 7, 4, 13. Ἄλλως ρυθμίζει τὸ ζήτημα ὁ Γερμ κῶδιξ ἐν § 1055 II καὶ 592). Ἐπὶ τῶν γεννημάτων τῶν ζῴων κατὰ τὴν κρατοῦσαν γνώμην γίνεται ὁ ἐπικαρπωτὴς κύριος ἅμα τῇ γεννήσει (πρβλ. Π. 22, 1, 28 πρ.).

Τοὺς πολιτικοὺς καρποὺς ἀποκτᾷ ὁ ἐπικαρπωτής, ἐφ' ὅσον ἀναλογοῦσιν εἰς τὴν ὠφέλειαν, ἣν εἶχεν ἐκ τοῦ πράγματος ὁ παρασχὼν τοὺς καρποὺς τούτους. Οὕτως, ἐπὶ ἐκμισθώσεως ὑπὸ τοῦ ἐπικαρπωτοῦ ἀγροτικοῦ κτήματος ληξάσης τῆς ἐπικαρπίας, ὁ ἐπικαρπωτὴς λαμβάνει ὁλόκληρον τὸ μίσθωμα τοῦ τελευταίου μισθωτικοῦ ἔτους, καὶ ἂν ἔτι τὸ ἔτος τοῦτο δὲν συνεπληρώθη, ἐφ' ὅσον ὁ μισθωτὴς ἀπεκόμισε πάντας τοὺς καρποὺς τοῦ ἔτους τούτου. Ἐὰν τοὐναντίον ὁ μισθωτὴς δὲν ἀπεκόμισε μέχρι τῆς λήξεως τῆς ἐπικαρπίας τοὺς καρποὺς τοῦ κτήματος, τὸ μίσθωμα τοῦ τελευταίου μισθωτικοῦ ἔτους δὲν ἀνήκει εἰς τὸν ἐπικαρπωτήν. Ἐὰν οἱ πολιτικοὶ καρποὶ δίδωνται διὰ τὴν συνεχῆ χρῆσιν τοῦ πράγματος, ὡς π. χ. ἐπὶ ἐκμισθώσεως ὑπὸ τοῦ ἐπικαρπωτοῦ οἰκίας τῆς οἰκίας ταύτης, ὁ ἐπικαρπωτὴς-ἐκμισθωτής, ληξάσης τῆς ἐπικαρπίας, λαμβάνει τόσον μέρος τοῦ μισθώματος ὅσον ἀναλογεῖ εἰς τὴν διάρκειαν τῆς ἐπικαρπίας.

4) Δικαιοῦται ὁ ἐπικαρπωτὴς νὰ ἐπιφέρῃ μεταβολὰς ἐπὶ τοῦ δουλεύοντος πράγματος, ἐφ' ὅσον αὗται δὲν χειροτερεύουσι τοῦτο, οὐδὲ μεταβάλλουσι τὸν προορισμὸν αὐτοῦ (πρβλ. Π. 7, 1, 13, 4).

5) Τέλος δικαιοῦται ὁ ἐπικαρπωτὴς νὰ μεταβιβάσῃ ἐν ζωῇ τὴν ἄσκησιν τοῦ δικαιώματός του εἰς ἕτερον ἐπ' ἀνταλλάγματι ἢ καὶ ἄνευ ἀνταλλάγματος (πρβλ. ἀνωτέρω I), ἔτι δὲ νὰ ἐπιβαρύνῃ τὸ δικαίωμά του, ἐφ' ὅσον βεβαίως χρονικῶς καὶ κατὰ περιεχόμενον ἐκτείνεται, μὴ θιγομένης δηλαδὴ κατὰ τὰ λοιπὰ τῆς τοῦ πράγματος κυριότητος.

6) Τὰ δικαιώματα τοῦ ἐπικαρπωτοῦ περιορίζουσι τὸ δικαίωμα τοῦ ἰδιοκτήτου, διατηροῦντος ὅμως κατὰ τὰ λοιπὰ τὴν ἐπὶ τοῦ πράγματος κυριότητά του καὶ δυναμένου ὡς ἐκ τούτου ὅπως ἐπιβαρύνῃ τὸ πρᾶγμα δι' ἄλλων βαρῶν ἢ καὶ ν' ἀπαλλοτριώσῃ αὐτό, ἔτι δὲ νὰ συνιστᾷ ἄλλας ἐπ' αὐτοῦ δουλείας, ἐφ' ὅσον διὰ πάντων τούτων δὲν κωλύεται ἡ ἄσκησις τῆς ἐπικαρπίας (πρβλ. Π. 7, 1, 15, 7). Ἡ τοιαύτη κυριότης, ἀπογυμνουμένη τῶν κυριωτέρων της λειτουργιῶν, καλεῖται ψιλὴ ἢ γυμνὴ κυριότης (nuda proprietas). Ὁ ψιλὸς κύριος οὐχ ἧττον διατηρεῖ τὴν νομὴν τοῦ πράγματος (πρβλ. ἀνωτέρω I. ΣΤ').

Β') *Ὑποχρεώσεις ἐπικαρπωτοῦ.* Ὁ ἐπικαρπωτὴς ὑποχρεοῦται:

1) Ν' ἀσκῇ τὸ δικαίωμά του ὡς καλὸς οἰκογενειάρχης προσπαθῶν νὰ διατηρῇ τὸ πρᾶγμα ἐν καλῇ καταστάσει κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐπικαρπίας ἐπιφέρων τὰς μικρὰς ἐπισκευὰς καὶ ὅσας μεγάλας κατέστησεν οὗτος ἀναγκαίας, ἐξαναγκαζόμενος καὶ δι' ἀγωγῆς πρὸς τοῦτο, ἣν δύναται ν' ἀποκρούσῃ παραιτούμενος τὴν ἐπικαρπίαν (πρβλ. Π. 7, 9, 1, 3.—Π. 7, 1, 7, 2.—Π. 7, 1, 48 πρ.). Ἐὰν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπικαρπίας ἐνήργησεν ὁ ἐπικαρπωτὴς μεγάλας δαπάνας, χωρὶς νὰ ὑποχρεοῦται πρὸς τοῦτο, δικαιοῦται νὰ αἰτήσηται λόγῳ τούτων ἀποζημίωσιν βάσει τῶν ἀρχῶν τῆς διοικήσεως ἀλλοτρίων (πρβλ. Κ. 3, 33.—Γερμ. κῶδιξ § 1049).

2) Νὰ προνοῇ περὶ τῆς διατηρήσεως τῆς κυριότητος τοῦ πράγματος ὑπὸ τοῦ κυρίου, διακόπτων παραγραφὰς καὶ χρησικτησίας καὶ καθιστῶν τῷ κυρίῳ γνωστὰς τὰ τῶν ὑπὸ τῶν τρίτων προσβολὰς τοῦ δικαιώματός του. Περαιτέρω ὁ ἐπικαρπωτὴς ὑποχρεοῦται ὅπως διατηρῇ τὰς ὑπὲρ τοῦ πράγματος δουλείας.

3) Νὰ φέρῃ τὰ συνήθη τὸ δουλεῦον πρᾶγμα βαρύνοντα βάρη, οἷον φόρους, τέλη κλπ., οὐχὶ δὲ τὰ ἔκτακτα τοιαῦτα (πρβλ. Βασ. 2, 3, 10. —νόμ. 1640 ἄρθρ. 9.—Γερμ. κῶδιξ § 1041 ἑπ.).

4) Ν' ἀποδώσῃ τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν κύριον μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐπικαρπίας, εὐθυνόμενος διὰ πᾶσαν ἐκ δόλου ἢ ἀμελείας, βαρείας ἢ ἐλαφρᾶς, καταστροφὴν ἢ βλάβην τοῦ πράγματος, πλὴν τῆς φθορᾶς, ἣν προκαλεῖ ἡ τακτικὴ τούτου χρῆσις (πρβλ. Γερμ. κῶδιξ § 1050 καὶ 1055).

5) Νὰ παράσχῃ τέλος ἀσφάλειαν εἰς τὸν κύριον τοῦ πράγματος περὶ τῆς ἐν καλῇ καταστάσει διατηρήσεως αὐτοῦ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπικαρπίας καὶ περὶ τῆς ἐν ὁμοίᾳ καταστάσει ἀποδόσεως τούτου κατὰ τὴν λῆξιν τῆς ἐπικαρπίας. Ἡ ἀσφάλεια αὕτη (cautio ususfructuaria, πρβλ. Π. 7,9. — Πρβλ. Γερμ. κῶδιξ § 1039, 1051 ἑπ.) δύναται νὰ συνίσταται εἰς παροχὴν ἐγγυήσεως, ἐνεχύρου ἢ ὑποθήκης, ἐξαναγκάζεται δ' εἰς παροχὴν ταύτης ὁ ἐπικαρπωτὴς παρὰ τοῦ κυρίου τοῦ πράγματος, δυναμένου ὅπως μὴ παραδώσῃ τοῦτο πρὸ τῆς δόσεως τῆς ἀσφαλείας, ἢ παραδοθὲν ν' ἀναλάβῃ διὰ τῆς διεκδικητικῆς ἀγωγῆς, ἔχοντος δ' ἐπιπροσθέτως καὶ ἀγωγὴν πρὸς παροχὴν τῆς ἀσφαλείας, τὴν condictio certi (πρβλ. Π. 7, 1,13, πρ.).

Ἐξαιρετικῶς δὲν ὑποχρεοῦται εἰς παροχὴν ἀσφαλείας ὁ ἐπικαρπωτὴς εἰς ὡρισμένα ἐν τῷ νόμῳ θέματα, ὡς α) ἐπὶ δευτερογάμου συζύγου διατηροῦντος τὴν ἐπικαρπίαν τῶν ἐξ ἐλευθεριότητος τοῦ πρώτου συζύγου περιελθόντων αὐτῇ ἀκινήτων (Νεαρὰ 22, κεφ. 45), β) ἐπὶ τῆς ἐπικαρπίας τοῦ δημοσίου, γ) ἐπὶ τῆς ἐπικαρπίας, ἣν ἠθέλησε νὰ διατηρήσῃ ὁ δωρητὴς τοῦ πράγματος, δ) ἐπὶ τῆς ἐπικαρπίας τοῦ πατρὸς ἐπὶ τοῦ ἀπροσπορίστου χρηματίου τῶν τέκνων του (πρβλ. Κ. 6, 61, 8, 4), ε) ἐπὶ τῆς λόγῳ προικὸς διδομένης τῷ συζύγῳ ἐπικαρπίας (πρβλ. Κ. 5, 20, 2), καὶ στ) ἐὰν ὁ ἐπικαρπωτὴς ἢ οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ μέλλωσι μεθ' ὡρισμένον χρόνον ν' ἀποκτήσωσι τὴν κυριότητα τοῦ πράγματος.

Τὸ δικαίωμα λήψεως ἀσφαλείας δύναται νὰ παραιτηθῇ ὁ κύριος τοῦ πράγματος, ἐκτὸς ἐπὶ ἐπικαρπίας ἀφεθείσης εἰς τὸν κληρονόμον (πρβλ. Βασ. 44, 31, 7).

IV. ***Οἱονεὶ ἐπικαρπία:*** Ὑπὸ τῆς νομοθεσίας ἀναγνωρίζεται ἐπικαρπία ἐπὶ ἀναλωτῶν καὶ ἀντικαταστατῶν πραγμάτων, ἐπὶ ἐνοχικῶν ἀπαιτήσεων καὶ ἐπὶ ὁλοκλήρου περιουσίας. Ἡ τοιαύτη ἐπικαρπία, ἰδιαιτέρα φέρουσα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα καὶ ὑπὸ ἰδιαιτέρων διεπομένη κανόνων, ἐκλήθη οἱονεὶ ἐπικαρπία (βλ. ἀνωτέρω I Δ). Εἰδικώτερον παρατηροῦμεν:

Α) Παρὰ τὴν ταυτότητα τοῦ οἰκονομικοῦ σκοποῦ ὁ νομικὸς χαρακτὴρ τῆς οἱονεὶ ἐπικαρπίας εἶναι ἐντελῶς διάφορος τοῦ τῆς ἀληθοῦς, καθ' ὅσον ἡ οἱονεὶ ἐπικαρπία δὲν ἀποτελεῖ ἐμπράγματον δικαίωμα ἐπὶ ἀλλοτρίου πράγματος· ἡ ὑφή της ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἀντικειμένου της. Παρὰ ταῦτα καὶ ἐπὶ οἱονεὶ ἐπικαρπίας τὸ δικαίωμα τοῦ ἐπικαρπωτοῦ δὲν εἶναι κληρονομητόν, ὑφίσταται δ' ὑποχρέωσις τούτου πρὸς παροχὴν ἀσφαλείας.

Β) Ἐπὶ τῆς οἱονεὶ ἐπικαρπίας ἐπὶ ἀναλωτῶν πραγμάτων (ususfructus earum rerum, quae usu consumuntur) ὁ ἐπικαρπωτὴς καθίσταται κύριος τῶν πραγμάτων τούτων, φέρων ὡς ἐκ τούτου τὸν κίνδυνον τῆς ἐκ τύχης καταστροφῆς ἢ βλάβης αὐτῶν. Μετὰ τὸ πέρας τὰς ἐπικαρπίας ὑποχρεοῦται ὅπως ἀποδώσῃ εἰς τὸν τέως κύριον ἕτερα πράγματα τῆς αὐτῆς ποσότητος καὶ ποιότητος, ἢ τὴν διατίμησιν αὐτῶν ἐν περιπτώσει τοιαύτης συμφωνίας (πρβλ. Π. 7,57.—Γαλλ. κῶδιξ ἄρθρ. 587. —Γερμ. κῶδιξ § 1067). Ἡ τοιαύτη ἐπικαρπία ὁμοιάζει πρὸς τὸ ἄτοκον δάνειον, διαφέρουσα ὅμως τούτου ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς ἐπιστροφῆς, ὡς πρὸς τὴν ἐκ τοῦ νόμου ὑποχρέωσιν τοῦ ἐπικαρπωτοῦ πρὸς παροχὴν ἀσφαλείας καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐνδεχομένην ὑποχρέωσιν τοῦ ἐπικαρπωτοῦ πρὸς ἐπιστροφὴν τῆς ἀξίας τῶν πραγμάτων (βλ. καὶ λ. *παρακαταθήκη* ἀνώμαλος).

Γ) Τὸ γεγονὸς ἂν ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην οἱονεὶ ἐπικαρπία ὑφίσταται καὶ ἐπὶ τῶν ἀντικαταστατῶν πραγμάτων, τῶν μὴ καταστρεφομένων μὲν διὰ τῆς ἁπλῆς χρήσεως, φθειρομένων ὅμως διὰ ταύτης, ὡς π. χ. ἐπὶ ἐπίπλων, ἐνδυμάτων κλπ., ἀμφισβητεῖται, τῶν σχετικῶν χωρίων τῶν πηγῶν ἀλληλοσυγκρουομένων. Μᾶλλον πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι καὶ ἐπ' αὐτῶν δύναται κατὰ τὴν βούλησιν τῶν μερῶν νὰ συσταθῇ οἱονεὶ ἐπικαρπία, ὅτε ὁ ἐπικαρπωτὴς καθίσταται κύριος τῶν πραγμάτων, ὑποχρεούμενος μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐπικαρπίας ν' ἀποδώσῃ ἕτερα πράγματα τῆς αὐτῆς ποσότητος καὶ ποιότητος ἢ τὴν διατίμησιν αὐτῶν, ἐὰν τοιοῦτόν τι συνεφωνήθη. Ἐὰν ὅμως συνέστη ἐπὶ τοιούτων πραγμάτων ἀληθὴς ἐπικαρπία, δέον ληξάσης ταύτης ν' ἀποδοθῶσιν αὐτὰ ταῦτα, καίτοι τετριμμένα διὰ τῆς συνήθους χρήσεως (πρβλ. Εἰσ. 2, 4, 2.-Π. 7, 1, 15, 4).

Δ) Ἐπὶ οἱονεὶ ἐπικαρπίας ἐπὶ ἀπαιτήσεως (ususfructus nominis) ὁ ἐπικαρπωτής, ἐὰν εἶναι αὐτὸς ὁ ὀφειλέτης, ἀπαλλάσσεται τῆς ὑποχρεώσεως καταβολῆς τῶν τόκων καὶ τοῦ κεφαλαίου ἐφ' ὅσον διαρκεῖ ἡ ἐπικαρπία, ἄλλως δικαιοῦται νὰ εἰσπράξῃ οὐ μόνον τοὺς τυχὸν τόκους τῆς ἀπαιτήσεως, ἀλλὰ καὶ τὸ κεφάλαιον αὐτῆς, εὐθυνόμενος διὰ πᾶσαν περὶ τὴν εἴσπραξιν ἀμέλειαν. Ἐὰν τὸ εἰσπραχθὲν ἀντικείμενον τῆς ἀπαιτήσεως εἶναι πρᾶγμα ἀναλωτόν, δημιουργεῖται σχέσις οἱονεὶ ἐπικαρπίας, ἄλλως ἀληθοῦς τοιαύτης (πρβλ. Π. 7,5,3.-Γερμ. κῶδιξ § 1074 ἑπ.).

Ε) Ὁ ἐπικαρπωτὴς ὁλοκλήρου ἢ μέρους περιουσίας (ususfructus bonorum) καθίσταται ἐπὶ μὲν τῶν ἀναλωτῶν πραγμάτων καὶ τῶν ἀπαιτήσεων οἱονεὶ ἐπικαρπωτής, ἐπὶ δὲ τῶν λοιπῶν περιουσιακῶν στοιχείων ἀληθὴς τοιοῦτος. Ἡ τοιαύτη ἐπικαρπία ἐκτείνεται εἰς τὸ καθαρὸν ἐνεργητικὸν τῆς περιουσίας, τὸ ἀπομένον δηλαδὴ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν χρεῶν (πρβλ. Π. 7, 1, 29 καὶ 43. —Π. 33, 2, 43.—Γαλλ. κῶδιξ ἄρθρα 610 καὶ 612.—Γερμ. κῶδιξ § 1085 καὶ ἑπ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐκτὸς τῶν συστημάτων τοῦ Ἀστικοῦ δικαίου (ἐμπραγμάτου δ.) κυρίως τὰ ἔργα τῶν: *Hanausek*, Die Lehre von uneig. Niessbrauch, 1879.—*Stammler*, Der Niessbrauch an Forderungen, 1880.—*Venezian*, Dell'usufrutto, dell'uso e dell'abitazione, 1895.—*Nussbaum*, Das Niessbrauchsrecht des BGB., 1919.

Δ. Φ. ΠΑΠΑΜΗΤΡΟΣ

ἐπικάρπιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· καρποφόρος, ὁ πρόξενος κέρδους, ὠφελείας, καρποδότης || ὁ ἐπὶ τοῦ καρποῦ τῆς χειρὸς εὑρισκόμενος.

— Ἐπικάρπιος [*Μυθ.*]. Ἐπίκλησις τοῦ Διός, λατρευομένου ὡς τοιούτου ἐν Εὐβοίᾳ, Παφλαγονίᾳ, Συρίᾳ καὶ Πρυμνησσῷ. Ταυτίζεται πρὸς τὰς ἐπικλήσεις τοῦ αὐτοῦ θεοῦ «καρποδότης» καὶ «κτήσιος», ἐκαλεῖτο δὲ οὕτω, κατὰ Δίωνα Χρυσόστομον, ὁ Ζεὺς «ἅτε τῶν καρπῶν αἴτιος καὶ τοῦ πλούτου δοτὴρ καὶ τῆς κτήσεως, οὐ πενίας οὐδ' ἀπορίας» (Α' 57 R).

Π. Ν. Π.

ἐπικαρπολογῶ (*—έω*) καὶ ***ἐπικαρπολογοῦμαι***· συνάγω τὸν ἐπίκαρπον, τὸν ὄψιμον καρπόν, οἷον

Digitized by Google

τῆς ἀμπέλου· || καθόλου, συλλέγω τὸν ὑπολειφθέντα καρπόν, οἷον μετὰ τὸν τρυγητὸν ἢ τὸν θερισμόν.

ἐπίκαρπος (ὁ) (Epicarpus) *[Βοτ.]*. Τὸ ἐξώτατον περίβλημα τοῦ καρποῦ, ἡ κοινῶς λεγομένη *φλοῦδα*. Δ. Ν. Π.

ἐπικαρποῦμαι (*—όομαι*)· ἔχω, λαμβάνω τὴν ἐπικαρπίαν· || καθόλου, καρποῦμαι, ἀπολαύω.

ἐπικάρπουρος (ὁ) (Epicarpurus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μορεϊδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα ἱκανοῦ ἀναστήματος. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη φυόμενα εἰς τὰς Ἰνδίας. Δ. Ν. Π.

ἐπικαρπωτὴς (ὁ)· ὁ ἐπικαρπούμενος, ὁ δικαιούμενος λαμβάνειν τὴν ἐπικαρπίαν πράγματός τινος (βλ. λ. *ἐπικαρπία*).

ἐπικασσιτερῶ (*—όω*)· ἐπικαλύπτω διὰ κασσιτέρου, κοιν. *γανώνω*.

ἐπικασσιτέρωσις (ἡ)· ἡ διὰ κασσιτέρου ἐπικάλυψις μεταλλικῶν ἀντικειμένων πρὸς πρόληψιν ὀξειδώσεως ἢ πρὸς διακοσμητικὸν σκοπόν.

—*[Τεχν.]* Βλ. *κασσιτέρωσις*.

Ἐπικάστη *[Μυθολ.]*. —1) Σύζυγος τοῦ Λαΐου, μήτηρ τοῦ Οἰδίποδος, τὸν ὁποῖον ὑπανδρευθεῖσα ἔτεκε 4 παῖδας κατὰ Παυσανίαν (Θ' 5,11). Ταυτίζεται πρὸς τὴν Ἰοκάστην (βλ. λ.). —2) Σύζυγος τοῦ Ἀγαμήδου ἄρχοντος ἐν Στυμφάλῳ τῆς Ἀρκαδίας καὶ μήτηρ τοῦ Τροφωνίου καὶ Κερκυόνος. —3) Θυγάτηρ τοῦ Καλυδῶνος καὶ Αἰολίας τῆς Ἀμυθάονος, ἀδελφὴ τῆς Πρωτογενείας. Συζευχθεῖσα τὸν Ἀγήνορα τὸν Πλεύρωνος ἔτεκε τὸν Πορθάονα καὶ τὴν Δαμονίκην.

ἐπικαταλλαγὴ (ἡ)· (ἀρχ.), τὸ κέρδος τοῦ ἀργυραμοιβοῦ, ἡ παρεχομένη ἀμοιβὴ διὰ τὴν ἀλλαγὴν τοῦ νομίσματος, ἄλλως *κόλλυβος*· || (νεωτ.) ἡ διαφορὰ μεταξὺ ὀνομαστικῆς καὶ ἀγοραίας ἢ πραγματικῆς ἀξίας τοῦ χρήματος. Εἶναι ἐπίσης ἡ διαφορὰ μεταξὺ ἀξίας χρυσοῦ ἐν κυκλοφορίᾳ μεταλλικῆ καὶ χαρτονομίσματος.

—*[Ἐγκυκλ.]* Τῆς λέξεως agio, πρὸς ἣν ἀνταποκρίνεται ἡ *ἐπικαταλλαγή*, ἐγένετο χρῆσις τὸ πρῶτον εἰς τὰς τραπεζιτικὰς σχέσεις καὶ συναλλαγὰς τῶν μεσαιωνικῶν ἰταλικῶν πόλεων (Γένουαν ἰδίᾳ) καὶ ὕστερον μετεδόθη εἰς τὰς ἀνσεατικὰς πόλεις (Ἀμβοῦργον καὶ Ἄμστερνταμ). Ἡ ὑπὸ τὴν σημερινὴν ἔννοιαν χρῆσις δὲν εἶναι ἀποδεδειγμένως ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν τότε, λόγῳ τῶν σημερινῶν διαφορῶν τῆς χρηματικῆς κυκλοφορίας καὶ τοῦ νομισματικοῦ συστήματος, δέον δὲ πάντοτε ἡ ἔρευνα ταύτης νὰ συνδέεται πρὸς τὰ γενικώτερα ζητήματα τῆς συναλλαγματικῆς ἀξίας καὶ τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τοῦ νομίσματος, περὶ τῶν ὁποίων πολλαπλαῖ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἰσχύουν θεωρίαι.

Ἰσχύοντος τοῦ χρυσοῦ κανόνος ἔν τινι χώρᾳ, ἡ ἐπικαταλλαγὴ κέκτηται περιωρισμένην σημασίαν καὶ περιωρισμένον κύκλον ἐλευθέρας διακυμάνσεως, μὴ δυναμένη νὰ ὑπερβῇ τὰ σημεῖα χρυσοῦ. Ὑπὸ δυσμενεῖς οἰκονομικὰς συνθήκας καὶ ἰδίᾳ ὅταν ἕνεκα ἰσχυρῶν οἰκονομικῶν αἰτίων διαταραχθῇ ἡ ἰσορροπία τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας, ἡ διαφορὰ ἣν ἀντιπροσωπεύει λαμβάνει εὐρείας διαστάσεις, προκαλοῦσα γενικὴν οἰκονομικὴν ἀναστάτωσιν. Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρετηρήθη κατὰ καὶ μετὰ τὸν πόλεμον ἰδίως εἰς πλείστας εὐρωπαϊκὰς χώρας, ἐλήφθησαν δὲ μάλιστα καὶ οἰκονομικὰ νομοθετικὰ μέτρα πρὸς περιστολὴν τῶν ἐπιζημίων συνεπειῶν του, εἰς οὐδὲν ὅμως ἀπολύτως ὠφελήσαντα. Ἡ κτηθεῖσα πεῖρα ἀπέδειξεν ὅτι μόνον ἡ ἐξάλειψις τῶν βαθυτέρων οἰκονομικῶν αἰτίων, ἅτινα ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα ἁπλῶς τὴν ἐπικαταλλαγήν, δύναται νὰ ὁδηγήσῃ εἰς ἐξάλειψιν καὶ ταύτης. [Βλ. λ. *συνάλλαγμα*.] Π. Λ. Π.

ἐπικαταλλακτὴς (ὁ)· ὁ ἀνταλλάσσων νομίσματα ἐπὶ κέρδει, ἀργυραμοιβός, κολλυβιστής.

ἐπικαταλυματίας (ὁ) *[Στρατ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτως ἐν Ἑλλάδι, κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 1837—1863, ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ οἰκονομικοῦ κλάδου, ὁ ἐκτελῶν τὴν ταμιακὴν καὶ διαχειριστικὴν ὑπηρεσίαν συντάγματος ἢ ἑτέρας ἰσοτίμου μονάδος· ἐθεωρεῖτο δ' ἀντίστοιχος πρὸς τὸν βαθμὸν τοῦ λοχαγοῦ, καθ' ὅσον πλήρης ἀφομοίωσις πρὸς τοὺς ἀξιωματικοὺς ἐγένετο τῷ 1863, ὁπότε ὁ *ἐπικαταλυματίας* ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν *λοχαγὸς τοῦ οἰκονομικοῦ*. Ν. Θ. Κ.

ἐπικατάρατος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ κατηραμένος, ὁ βεβαρημένος διὰ κατάρας.

ἐπικαταρῶμαι (*—άομαι*), ἀόρ. *ἐπικατηράσθην*· καταρῶμαι, λέγω ἐπικατάρατος νὰ εἶναι· || καθόλου, λέγω ἀρὰς κατά τινος.

ἐπικαυλὶς (ἡ) (Epicaulis) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πεταλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον πέντε εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Βραζιλίας. Δ. Ν. Π.

ἐπίκαυλον (τὸ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ παράσιτον φυτόν, ὅπερ ἀναφαίνεται ἐπὶ τοῦ καυλοῦ ἑτέρων φυτῶν. Δ. Ν. Π.

ἐπίκαυμα (τό)· καῦμα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, ἐπιπόλαιον καῦμα.

—*[Ὀφθαλμολ.]* Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, Γαληνός, Παῦλος, Ἀκτουάριος, Νόννος, ὀνομάζουσιν *ἐπίκαυμα* (Epicauma, κατ' Ἀέτιον *ἔκκαυμα*, γαλλ. ulcère brulant) τὸ ἐπιπόλαιον ἕλκος τοῦ κερατοειδοῦς, τὸ ἔχον χρῶμα ῥυπαρὸν καὶ ὑπὸ ἐσχάρας καλυπτόμενον. Ὅταν ἡ ἐσχάρα αὕτη ἀποπέσῃ, τὸ ἕλκος εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχῃ ἤδη προχωρήσει εἰς βάθος, νὰ διατηρηθῇ ὁ κερατοειδὴς καὶ νὰ ἐκχυθῇ τὸ ὑδατῶδες ὑγρόν. Τὸ χωρίον τοῦ Παύλου ἔχει ὡς ἑξῆς: «ἐπίκαυμα ἕλκος ἐστὶ ῥυπαρὸν καὶ ἀκάθαρτον καὶ ἐσχαρῶδες, οὗπερ ἀνακαθαιρομένου πολλάκις ἐκρεῖ τὰ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ ὑγρά». Παρόμοια εἶναι καὶ τὰ γραφόμενα τοῦ Ἀκτουαρίου καὶ Νόννου. Τὸ τοῦ Γαληνοῦ λέγει: «ἐπίκαυμα δέ ἐστιν ἕλκωσις ἐσχαρώδης κατὰ τὸ μέλαν, ἐπιγενομένη καὶ μὴ μένουσα».

Ὁ ὅρος ἐπίκαυμα ἔχει περιέλθει σήμερον εἰς ἀχρηστίαν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Παῦλος Αἰγινήτης* (Aldus βιβλ. 3.6.34 δὶς).— *Γαληνὸς* (Khün, Ἰατρικοὶ ὅροι LXIX. σ. 434), ἴδε καὶ LXIV. Εἰσαγωγὴ σ. 773). — *Ἀέτιος* (Aldus. VII. 127 δις).—*Montrejan*, Traité 1707. 381. Α. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

—*[Μεταλλ.]* Ἀτύχημα κατὰ τὴν κατεργασίαν τῶν μετάλλων, συμβαῖνον ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ἐνεργείας ὑψηλῆς θερμοκρασίας, ἥτις καταστρέφει τὰς ἰδιότητας αὐτοῦ ἀθεραπεύτως δι' ὀξειδώσεων μερῶν αὐτοῦ. Καὶ ἐνῷ π. χ. ὁ ὑπερθερμανθεὶς σίδηρος δύναται δι' ἀνοπτώσεως ν' ἀναλάβῃ τὰς ἰδιότητας αὐτοῦ, ὁ ἐπικεκαυμένος εἶναι ἄχρηστος, διότι εἶναι λίαν εὔθραυστος (βλ. *σίδηρος*). Θ. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

ἐπίκαυσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπικαίειν, καῦσις ἐπιπολαία.

—*[Ναυτ.]* Τὸ ἐπικαίειν τὴν γάστραν ξυλίνου πλοίου πρὸς καταστροφὴν τῶν σκωλήκων καὶ ἄλλων ζωΰφίων, τὰ ὁποῖα ἐπικολλώμενα εἰς τὴν ξυλίνην ἐπένδυσιν διαβιβρώσκουσιν αὐτήν (κοιν. *καψάλισμα τῆς πλεούσας*, γαλλ. le chauffage de la carène, ἀγγλ. the breaming). Πρὸς τοῦτο πλευρί-

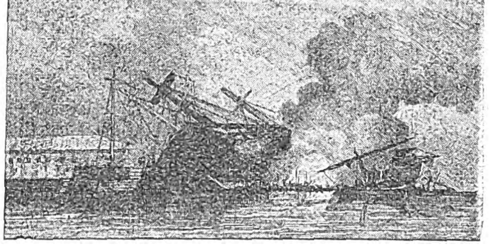

Ἐπίκαυσις τῆς γάστρας πλοίου.

ζει τὸ πλοῖον ἐγγύτατα κρηπῖδος *τροπιστηρίου* (κοιν. *καρενάγιου*) καὶ ἐνδυναμοῦνται αἱ στῆλαι τῶν ἱστῶν του, ὧν ἔχουσι προηγουμένως καταχθῆ τὰ ἐπιστήλια, δι' ἀντηρίδων· κατακλίνεται εἶτα τὸ πλοῖον τῇ βοηθείᾳ πολυσπάστων, ἕως οὗ ἡ τρόπις τοῦ σκάφους, ὅπερ θὰ ἐπιπλέῃ διὰ τῆς πρὸς τὴν κρηπῖδα πλευρᾶς του, ἀναδυθῇ. Ἔρχονται τότε, ἐπιβαίνοντες σχεδιῶν, οἱ ἐργάται τοῦ τροπιστηρίου, ἐφωδιασμένοι μὲ ῥάβδους σιδηρᾶς διχαλωτάς, συγκρατούσας πυρὰς ἀπὸ ἀχύρων, ἐρείκης ἢ σπάρτων, τὰς ὁποίας περιφέρουσιν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γάστρας. Ἐφ' ὅσον προχωρεῖ ἡ ἐπίκαυσις ὑπὲρ τὴν τρόπιδα, ἐπακολουθεῖ τὸ παλάμισμα τοῦ ἐπικαέντος μέρους καὶ ἡ βαθμιαία χάλασις τῶν πολυσπάστων, εἰς τρόπον, ὥστε τὸ μὲν παλαμισθὲν μέρος καταστὰν ὕφαλον να καταδυεται, τὸ δὲ ὑπὲρ αὐτὸ μέρος τῆς γάστρας νὰ ἐπικαῇ καθ' ὅμοιον τρόπον. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἐπίκαυστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐπικεκαυμένος, ὁ ἐπιπολαίως κεκαυμένος, καψαλισμένος.

ἐπίκαυτος (ὁ) (Epicautus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *μηλοϊδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς κανθάρους μὲ χρῶμα φαιὸν ἢ μελανόν, μὲ λευκὰς γραμμώσεις ἐπὶ τῆς ῥάχεως καὶ κεφαλὴν ὑπέρυθρον. Ἐκ τῶν πολυαρίθμων εἰδῶν τοῦ γένους γνωστότερον εἶναι *ἐπίκαυτος ὁ μελανὸς* (Epicautus niger), ὅστις ἔχει σῶμα ἐπίμηκες, κεφαλὴν πεπιεσμένην, κεραίας μακρὰς καὶ πολυαρθρωτάς, πόδας λευκοὺς καὶ ἐπιμήκεις καὶ χρῶμα μελανόν. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς βορείου Ἀμερικῆς καὶ τρέφεται ἐκ τῶν φύλλων διαφόρων πτηνῶν. Δ. Ν. Π.

—*[Φυτοπαθ.]* Τὸ εἶδος *ἐπίκαυτος ὁ ἐρυθροκέφαλος* (Epicautus erythrocephalus) ὁμοιάζει πρὸς τὴν κανθαρίδα, εἶναι ὅμως χρώματος μέλανος ἰοχρόου μὲ ἐρυθρὰν κεφαλήν, μήκους 20 χιλιοστομ. περίπου. Τὸ ἔντομον τοῦτο ζῇ ἀπὸ τὰ ἄνθη τῆς μηδικῆς, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐναποθέτει τὰ πολυάριθμα ᾠά του. Ὅπου ἡ προσβολὴ εἶναι ἔντονος ἐνδείκνυται ἡ συλλογὴ τῶν τελείων ἐντόμων τὴν πρωΐαν. Ε. Ν. Ε.

ἐπίκειμαι· κεῖμαι ἐπί τινος, εἶμαι ἐπιτεθειμένος: «ἐπίκειται τῇ κεφαλῇ στέφανος»· φρ. «τὰ ἐπικείμενα τοῖς ὑποκειμένοις» (superficies solo cedit) κανὼν τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου, καθ' ὃν ὁ κύριος τοῦ ἐδάφους εἶναι κύριος καὶ τῶν πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ στενῶς συνεχομένων, οἷον οἰκοδομημάτων, δένδρων κττ. || εἶμαι ἐγγύς, προσεχής, ἐπικρέμαμαι: «ἐπίκειται πόλεμος, —κίνδυνος, —ἐπιθεώρησις», «ἐνεργεῖ πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου».

ἐπίκεντρον (τὸ) (Epizentrum) *[Γεωλογ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ σημεῖον τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, τὸ ὁποῖον κεῖται κατακορύφως ὑπεράνω τοῦ σεισμικοῦ κέντρου καὶ τὸ ὁποῖον προσβάλλεται πρῶτον καὶ ἰσχυρότατα ὑπὸ τῶν σεισμικῶν κυμάτων. Ἐκ τοῦ ἐπικέντρου ἀναχωροῦν κατόπιν καὶ διαδίδονται περαιτέρω τὰ ἐπιφανειακὰ σεισμικὰ κύματα (βλ. πλεῖονα εἰς λ. *σεισμός*). Γ. Κ. Γ.

ἐπίκεντρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐπὶ τοῦ κέντρου κείμενος· «ἐπίκεντρος γωνία» (βλ. κατωτ.)· || *ἐπίκεντρον* (τό) ὡς οὐσιαστ. (βλ. λ.).

—**ἐπίκεντρος** *γωνία [Γεωμετρ.]*. Ἡ γωνία ἡ ἔχουσα τὴν κορυφήν της εἰς τὸ κέντρον κύκλου, καὶ ὡς πλευρὰς ἀκτῖνας τοῦ κύκλου. Κατ' ἐπέκτασιν καλεῖται ἐπίκεντρος γωνία καὶ ἡ ἔχουσα τὴν κορυφήν της εἰς τὸ κέντρον ἄλλης καμπύλης ἐχούσης κέντρον, π. χ. τῆς ἐλλείψεως (πλεῖονα βλ. ἐν λ. γωνία, τ. Η' σελ. 800 γ').

ἐπικεντρῶ (*—όω*)· εὑρίσκω τὸ κέντρον, προσδιορίζω τὸν ἄξονα σώματός τινος.

ἐπικέντρωσις (ἡ)· ὁ τεχνικὸς καθορισμὸς τῆς θέσεως τοῦ ἄξονος μεταλλικοῦ κυλίνδρου, κατὰ μῆκος τοῦ ὁποίου θὰ γίνῃ ἡ διάτρησις, ἵνα διαμορφωθῇ σωλὴν πυροβόλου ἢ κάννα ὅπλου· || ἡ τήρησις ἢ ἡ ἐπαναφορὰ κινουμένου κυλινδρικοῦ τεμαχίου εἰς τὴν κανονικὴν ὡς πρὸς τὸν ἄξονα αὐτοῦ θέσιν. — Ρ.

ἐπικερδαίνω· κερδαίνω ἐπὶ πλέον· || ἁπλῶς κερδαίνω.

ἐπικερδὴς (ὁ, ἡ), *— ές* (τό)· ὁ φέρων κέρδος, προσοδοφόρος, ἐπωφελής: «ἐπικερδὴς ἐπιχείρησις, —θέσις», «ἐπικερδὲς ἐπάγγελμα, —ἐμπόριον».—Ἐπίρρ. *ἐπικερδῶς*.

ἐπικέρνης ἢ *ἐπιγκέρνης* καὶ *πιγκέρνης*. Ἀξιωματοῦχος τῆς βυζαντινῆς αὐλῆς, δέκατος κατὰ τὴν σειρὰν τοῦ Κουροπαλάτου (9, 20, 55, 56, 184), ἀκολουθῶν τὸν *πρωτοσέβαστον* καὶ ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ *κουροπαλάτου*. Ὑπηρέτει τὸν βασιλέα κατὰ τὸ γεῦμα αὐτοῦ εἴς τε τὰς ἑορτὰς καὶ τὰς συνήθεις ἡμέρας, ἰδιάζον δὲ αὐτοῦ καθῆκον ἦτο νὰ πληροῖ οἴνου τὸ βασιλικὸν ποτήριον. Ὁ ἐπικέρνης ἔφερε χρυσοποίκιλτον σκιάδιον («συρματένιον»), βλάτινον καββάδιον ἢ οἱονδήποτε ἄλλο ἐκ τῶν συνήθων, σκαράνικον βλάτινον βερυκοκόχρουν καὶ χρυσοποίκιλτον, ἐπ' αὐτοῦ δὲ ὑπῆρχεν ἐξεικονισμένος ὁ βασιλεύς, εἰς μὲν τὸ ἔμπροσθεν μέρος ἱστάμενος, εἰς δὲ τὸ ὄπισθεν καθήμενος ἐπὶ θρόνου. Κατὰ Κωνσταντῖνον Πορφυρογέννητον (σ. 70) ὑπῆρχε παρὰ τὴν βασιλικὴν τράπεζαν, ἰδίως κατὰ τὰς δεξιώσεις τῶν πρέσβεων μεγάλων ἐθνῶν, βάθρον ἐφ' οὗ ἵστατο ὁ ἐπικέρνης. Τὸ ἀξίωμα τοῦτο παρέλαβον ἐκ τοῦ Βυζαντίου καὶ οἱ Βούλγαροι μετὰ τοῦ ὀνόματος. Ἡ βυζαντινὴ λέξις προέρχεται ἐκ τοῦ λατινικοῦ pincerna (οἰνοχόος) ἢ ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ κεράννυμι. Ὁ ἐπικέρνης ἐκαλεῖτο καὶ *κυλικοφόρος*. Π. Ν. Π.

ἐπικερτομῶ (*—έω*)· (ἀρχ.) ὀνειδίζω, κακολογῶ, λέγω λόγους πειρακτικούς.

ἐπικεφαλίς, *— ίδος* (τό)· γράμματα ἢ σῆμα τιθέμενον εἰς τὴν κορυφὴν ἐπιστολικοῦ χάρτου, φακέλου ἢ οἱουδήποτε ἐντύπου· || γενικὸς τίτλος ἐφημερίδος ἢ περιοδικοῦ, ἢ τίτλος κεφαλαίου, στήλης κτλ.

ἐπικήδειος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν κηδείαν, ὁ κατὰ τὴν κηδείαν λαμβάνων ὑπόστασιν: «ἐπικήδειος λόγος, — πομπή», «τιμαὶ ἐπικήδειοι»· || «ἐπικήδειον ἀπόσπασμα» στρατιωτικὴ δύναμις συνοδεύουσα κηδείαν τιμῆς ἕνεκα.

—**ἐπικήδειος ἀκολουθία**· βλ. *νεκρώσιμος ἀκολουθία*.

—**ἐπικήδειοι** *τιμαί*. Αἱ ἀπονεμόμεναι τιμαὶ κατὰ τὴν κηδείαν στρατιωτικῶν. Πλὴν τῶν στρατιωτικῶν ὅμως, ἀνάλογοι τιμαὶ ἀπονέμονται καὶ εἰς ἀνωτέρους τῆς πολιτείας ἀξιωματούχους (πρόεδρον τῆς δημοκρατίας, πρόεδρον τῆς κυβερνήσεως, πρόεδρον τῆς βουλῆς, ὑπουργούς, πρεσβευτάς, γενικοὺς διοικητάς, ἐπισκόπους). Διὰ πάντας τοὺς ὡς ἄνω τὰς ἐπικηδείους τιμὰς ἀποδίδει τμῆμα στρατοῦ ἀνάλογον πρὸς τὸν βαθμὸν τοῦ θανόντος. Ἐπίσης καὶ εἰς πρόσωπα παρασχόντα σπουδαίας πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίας διὰ προκαλουμένου διατάγματος αἱ αὐταὶ ἀποδίδονται ἐπικήδειοι τιμαί. Διὰ τοὺς μὴ ἐν ἐνεργείᾳ στρατιωτικοὺς (τοὺς κάτω τοῦ βαθμοῦ τοῦ ὑποστρατήγου καὶ ὑποναυάρχου), τοὺς

Digitized by Google

βουλευτὰς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς συνόδου καὶ ἐν τῇ πόλει τῶν συνεδριάσεων τῆς βουλῆς, τοὺς νομάρχας ἐντὸς τῆς περιφερείας αὐτῶν, αἱ ἐπικήδειοι τιμαὶ ἀποδίδονται δι' ἀντιπροσωπείας ἀξιωματικῶν ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τοῦ θανόντος. Οὐδεμία τιμὴ ἀποδίδεται εἰς ἀξιωματικοὺς τεθέντας εἰς ἀποστρατείαν ἢ ἀπόταξιν διὰ πράξεις ἀντιβαινούμας εἰς τὴν στρατιωτικὴν τιμήν. Αἱ πρὸς ἀπόδοσιν ἐπικηδείων τιμῶν ἀντιπροσωπεῖαι ἀκολουθοῦσι τὴν ἐκφορὰν τοῦ νεκροῦ, τὰ δ' ἐπικήδεια ἀποσπάσματα παρατασσόμενα πρὸ τῆς οἰκίας τοῦ θανόντος ἀποδίδουσι τὰς τιμὰς καὶ συνοδεύουσι τὴν κηδείαν μέχρι τοῦ νεκροταφείου. Τὴν κηδείαν τοῦ θανόντος παρακολουθοῦσι καὶ πάντες οἱ ὑπὸ τὰς διαταγάς του τελοῦντες. Προκειμένου περὶ μαθητῶν στρατιωτικῶν σχολῶν ὁρίζονται 4 συνάδελφοι τοῦ θανόντος, ὅπως ἀνέχωσι τὰς ταινίας τοῦ φερέτρου.

Αἱ αὐταὶ ἐπικήδειοι τιμαὶ ἀπονέμονται καὶ εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ κατὰ θάλασσαν στρατοῦ, κατ' ἀντιστοιχίαν βαθμῶν καὶ ὅταν οὗτοι κηδεύωνται ἐν τῇ ξηρᾷ μετὰ προηγουμένην πρὸς τὸν φρούραρχον συνεννόησιν, ὅπως συμπληρωθῇ τὸ ἐπικήδειον ἀπόσπασμα ἂν ἡ δύναμις τῶν ναυτῶν δὲν εἶναι ἐπαρκής. Πλὴν τούτων, ὅταν γενικὸς ἀξιωματικὸς (ὑποναύαρχος, ἀντιναύαρχος, ἢ ναύαρχος) τοῦ ναυτικοῦ ἀρχηγὸς ἀποθάνῃ ἐν ὅρμῳ ἢ ἐν πλῷ, ῥίπτονται ἀπὸ τῆς ναυαρχίδος καθ' ἑκάστην ὥραν ἀνὰ μία βολὴ πυροβόλου, ἀπὸ τῆς 8ης π. μ. μέχρι τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς τελευτῆς μέχρι τοῦ ἐνταφιασμοῦ ἢ καταδύσεως τοῦ λειψάνου, ἐπίσης δὲ τὰ διακριτικὰ σήματα τῶν πλοίων καὶ αἱ σημαῖαι ἐπαίρονται μεσιστίως, τὰ δ' ἀποβατικὰ ἀγήματα πάντων τῶν πλοίων τῆς ναυτικῆς δυνάμεως ἐξοπλίζονται καὶ ὅταν σημανθῇ ἡ ὥρα τῆς ἀποβιβάσεως ἢ καταβυθίσεως τοῦ λειψάνου, τὸ τρίτον τοῦ ἀγήματος πυροβολοῦσι τρὶς διὰ τῶν ὅπλων των, ἀπονεμομένου καὶ χαιρετισμοῦ διὰ 19 βολῶν πυροβόλου διὰ τὸν ἀντιναύαρχον, 15 διὰ τὸν ὑποναύαρχον, 11 διὰ τὸν πλοίαρχον-μοίραρχον, 7 διὰ τὸν πλοίαρχον - κυβερνήτην, 5 διὰ τὸν ἀντιπλοίαρχον, 4 διὰ τὸν πλωτάρχην, 3 διὰ τὸν ὑποπλοίαρχον καὶ 2 διὰ τὸν ἀνθυποπλοίαρχον.
Γ. Ν. Ν.

— **ἐπικήδειος** ***λόγος*** *[Ρητορ.]*. Οἱ ἐπικήδειοι λόγοι ὡς καὶ οἱ *ἐπιτάφιοι* καὶ οἱ *ἐπιμνημόσυνοι* ἀναφέρονται εἰς πρόσωπα τεθνεῶτα. Δι' αὐτῶν ἐπιδιώκεται νὰ ἐκδηλωθῇ ἡ θλῖψις, νὰ παρασταθῇ τὸ σκληρὸν τοῦ θανάτου καὶ νὰ προκληθῇ ἡ παραμυθία. Ὁ ὁμιλῶν δὲν προτίθεται μόνον νὰ ἐγκωμιάσῃ τὸν νεκρόν, ἀλλ' ἀποδίδει ἀκριβῆ λόγον τοῦ βίου του καὶ σταθμίζει ἁπάσας τὰς πράξεις του δι' αὐστηρᾶς δικαιοσύνης. Πρὸς τοῦτο δέον ν' ἀναφέρωνται ἀκριβῶς αἱ κύριαι ἀρεταὶ καὶ πράξεις τοῦ τεθνεῶτος, αἱ ἄξιαι μνείας καὶ ἐπαίνου. Ἐπειδὴ δὲ ὁ βίος τοῦ νεκροῦ εἶναι γνωστὸς καὶ ἡ δρᾶσίς του πρόσφατος, ἀπαιτεῖται μεγάλη προσοχή, ὅπως τὰ λεγόμενα μὴ ἐξέρχωνται τῶν ὁρίων τῆς ἀληθείας. Βεβαίως δὲν πρέπει ν' ἀπαιτῶμεν παρὰ τοῦ ῥήτορος τούτου οἵαν ἀμεροληψίαν καὶ παρὰ τοῦ ἱστορικοῦ, διότι ὁ ἐκφωνῶν τοιοῦτον λόγον δὲν εἶναι βιογράφος τοῦ ἐκλιπόντος ἀνδρός. Ζητεῖται παρ' αὐτοῦ νὰ ἐπαινῇ τὰ ἐπαινετέα, ἡ δὲ τέχνη του, ἥτις πρέπει νὰ κάμνῃ ἀγαπητὴν τὴν ἀρετήν, οὐδέποτε νὰ δικαιολογῇ τὰ ἐλαττώματα· διότι ὑφίστανται πολλοὶ καὶ διάφοροι λόγοι ἐπιβάλλοντες αὐτῷ μεγάλην προφύλαξιν καὶ αὐστηρὰν διάκρισιν: τὸ σύγχρονον, τὸ πρὸς τοὺς συγγενεῖς καὶ πρὸς τὴν μνήμην τοῦ τεθνεῶτος ὀφειλόμενον σέβας, ἡ παρουσία τῶν φίλων του, κοινωνῶν ἴσως τῶν σφαλμάτων καὶ παρεκτροπῶν του, ταῦτα πάντα δεσμεύουσι τὸν ῥήτορα καὶ δὲν ἐπιτρέπουσιν αὐστηρὰν πρὸς τὸν τεθνεῶτα δικαιοσύνην. Τοῦτο ἰσχύει ἔτι μᾶλλον προκειμένου περὶ μεγάλων ἀνδρῶν. Διότι ὁ ῥήτωρ ὁμιλεῖ εἰς ἐποχήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ περιβάλλων αὐτοὺς κοινὸς θαυμασμὸς καλύπτει πᾶσαν ἐπίψογον πρᾶξίν των. Ὕλην πρὸς τοιούτους λόγους παρέχει αὐτὸ τοῦτο τὸ ἐκλιπὸν πρόσωπον, ἡ πατρίς, ἡ οἰκογένεια, ἡ μόρφωσις, ἡ δρᾶσίς του καθόλου. Τὸ προοίμιον πρέπει νὰ εἶναι συντομώτατον, ἡ διήγησις δὲν πρέπει νὰ φέρῃ τὸν χαρακτῆρα ξηρᾶς καὶ λεπτομεροῦς βιογραφίας, ἀλλὰ μετὰ χάριτος καὶ τέχνης καὶ παθοποιίας νὰ ἐξαίρωνται τὰ κύρια σημεῖα τῆς δράσεως τοῦ τεθνεῶτος. Ὁ ἐπίλογος εἶναι συνήθως σύντομος ἀνακεφαλαίωσις τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν ἔργων τοῦ ἐκλιπόντος μετὰ παραμυθητικῶν λόγων πρὸς τοὺς οἰκείους αὐτοῦ. Τέλος ἡ ἀπαγγελία πρέπει νὰ εἶναι σεμνὴ καὶ ἤρεμος. Σήμερον ἡ συνήθεια τοῦ ἐκφωνεῖν ἐπικηδείους λόγους ἐπεξετάθη εἰς μέγαν βαθμόν, ἀποτελεῖ δὲ μέρος οὐσιῶδες τοῦ προγράμματος τῆς κηδείας μεγάλου τινὸς ἀνδρὸς καὶ ἡ ἐκφώνησις λόγου ὑπὸ ἐπισήμου προσωπικότητος.

Ἐκ τῶν διαπρεπεστέρων ῥητόρων τῶν νεωτέρων χρόνων θεωρεῖται καὶ ὁ Γάλλος θεολόγος Βοσσουέτος, τοῦ ὁποίου οἱ ἐπικήδειοι λόγοι («Oraisons Funèbres») ἀποτελοῦν ἀριστουργήματα τοῦ εἴδους τούτου τῆς ῥητορικῆς καὶ πηγὴν ἐν ταυτῷ θεωριῶν φιλοσοφικῶν ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου προορισμοῦ.
Ι. Φ. Δ.

ἐπικηρυκεία (ἡ) *['Αρχ.]*. Ἡ ἀποστολὴ πρεσβείας περὶ εἰρήνης, τὸ ἔρχεσθαι εἰς διαπραγματεύσεις μὲ τὸν ἐχθρόν. Τῆς ἐπικηρυκείας προστάτης ἦτο ὁ Ἑρμῆς, «σύσσημον» (σῆμα) δὲ τούτου εἶχεν ὁ θεὸς τὸ *κηρυκεῖον*.
Π. Ν. Π.

ἐπικηρυκεύομαι· (ἀρχ.) διαπραγματεύομαι διὰ κήρυκος· ἰδίᾳ ἐπὶ ἐμπολέμων, μεταξὺ τῶν ὁποίων μόνον διὰ κήρυκος εἶναι δυνατὴ ἡ ἐπικοινωνία.

ἐπικήρυξις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπικηρύττειν, κοινοποίησις, προκήρυξις ἀμοιβῆς διὰ τὸν φόνον, τὴν σύλληψιν ἢ κατάδοσιν προσώπου λογιζομένου ὡς ἐχθροῦ τῆς πολιτείας, ἰδίᾳ λῃστοῦ.

— **ἐπικήρυξις** ***λῃστῶν*** *[Νομ.]*. Κατὰ τὸ ἄρθρον 1 τοῦ νόμου ΤΟΔ' τῆς 27 Φεβρουαρίου 1874 «Περὶ καταδιώξεως τῆς λῃστείας», ἡ ἐπικήρυξις τῶν λῃστῶν γίνεται διὰ διατάγματος ἐπὶ τῇ βάσει δικαστικοῦ ἐντάλματος, στηριζομένου ἐπὶ ἐκθέσεως συντεταγμένης ὑπὸ τοῦ ἁρμοδίου νομάρχου, τοῦ εἰσαγγελέως τῶν πρωτοδικῶν καὶ τοῦ διοικητοῦ τῆς μοίρας. Ἡ ἐπικήρυξις, κατὰ τὸ ἄρθρον 2 τοῦ αὐτοῦ νόμου, εἶναι ἐπιβαρυντικὴ αἰτία τοῦ ἐγκλήματος τῆς λῃστείας, ἔχουσα ὡς ἀποτέλεσμα τὴν εἰς θάνατον κατ δίκην τοῦ «ἀρχηγοῦ τῆς ἑνώσεως τῶν ἐπικεκηρυγμένων λῃστῶν», εἰς ἰσόβια δὲ δεσμὰ τῶν συμμοριτῶν. Κατὰ τὸ ἄρθρον 12 τοῦ αὐτοῦ νόμου, διὰ τοῦ περὶ ἐπικηρύξεως διατάγματος ὁρίζεται χρηματικὴ ἀμοιβὴ διὰ τὴν ἀποτελεσματικὴν καταδίωξιν, σύλληψιν ἢ φόνον ἑκάστου λῃστοῦ. Ὁσάκις ἡ καταδίωξις ἀποβαίνει ἄνευ ἀποτελέσματος, ἀπόκειται εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν Εσωτερικῶν νὰ ἀποφαίνεται ἂν καὶ κατὰ πόσον ὁ καταδείκτης δικαιοῦται εἰς ἀμοιβήν. Περὶ τῆς ἀμοιβῆς (ἄρθρ. 13) διὰ τὴν σύλληψιν ἢ τὸν φόνον συντάσσεται ἐντὸς 15 τὸ πολὺ ἡμερῶν πρωτόκολλον ὑπὸ τοῦ νομάρχου (ἢ ἐπάρχου), τοῦ εἰσαγγελέως τῶν πρωτοδικῶν ἢ τοῦ εἰρηνοδίκου τῆς πρωτευούσης τῆς ἐπαρχίας, τοῦ διοικητοῦ τῆς μοίρας ἢ ὑπομοιραρχίας καὶ τοῦ ἐπὶ τῆς καταδιώξεως ἀποσπασματάρχου καὶ τοῦ οἰκείου δημάρχου. Τὸ πρωτόκολλον τοῦτο ὑποβάλλεται ἀμέσως εἰς τὸ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν ὑπουργεῖον, ὅπερ ἀποφαίνεται ἐπ' αὐτοῦ ἐντὸς τῶν ἑπομένων εἴκοσιν ἡμερῶν. Παρελθούσης τῆς προθεσμίας ταύτης, κατατίθεται ὑπὸ τοῦ νομάρχου ἢ ἐπάρχου εἰς τὸ συμβολαιογραφεῖον τοῦ τόπου καὶ χρησιμεύει ὡς μόνον ἀποδεικτικὸν μέσον τῆς ἐγερθησομένης τυχὸν ἀγωγῆς κατὰ τοῦ δημοσίου. Πᾶς δόλος τῶν ἀνωτέρω ὑπαλλήλων τιμωρεῖται μὲ φυλάκισιν, ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ δεινοτέρα τις τοῦ δικαίου παράβασις. Πᾶς δόλος ἐπίσης χορηγεῖ εἰς τὸν ἀδικηθέντα ἀγωγὴν ἀποζημιώσεως. Πᾶς ὑπάλληλος ἐκ τῶν ἀνωτέρω, δικαιούμενος εἰς ἀμοιβήν, δὲν συμπράττει εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ διαληφθέντος πρωτοκόλλου. Τὸ περὶ ἀμοιβῆς τοῦ καταδείκτου (ἄρθρ. 14) πρωτόκολλον συντάσσεται ὡσαύτως ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω δημοσίων λειτουργῶν, ἀλλὰ παραλείπεται ἡ μνεία ἐν αὐτῷ τοῦ ὀνόματος τοῦ καταδείκτου. Τὸ δ' ἔνταλμα τῆς πληρωμῆς ἐκδίδεται καὶ ἐξοφλεῖται ἐπ' ὀνόματι τοῦ νομάρχου [ἢ ἐπάρχου] καὶ παρ' αὐτοῦ λαμβάνει ὁ καταδείκτης τὴν ἀμοιβήν, ἐκτὸς ἐὰν οὗτος συγκατατεθῇ εἰς τὴν δήλωσιν τοῦ ὀνόματός του, ἢ προστήσῃ ἕτερον ἀνθ' ἑαυτοῦ, ὅτε μνημονεύεται τὸ ὄνομα τοῦ καταδείκτου ἢ τοῦ ἀντιπροσώπου ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ καὶ ἑπομένως τὸ ἔνταλμα ἐκδίδεται κατὰ τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ. Ὁ ἀποκαλύψας τὸν καταδείκτον (ἄρθρ. 15), ἄνευ τῆς συγκαταθέσεώς του τιμωρεῖται μὲ φυλάκισιν. Κατὰ τὸ ἄρθρον 33, ὁ ἐπικηρυχθεὶς λῃστὴς διατελεῖ εἰς κατάστασιν νομίμου ἀπαγορεύσεως, νόμιμος δὲ κηδεμὼν πρὸς διοίκησιν τῆς περιουσίας του εἶναι ὁ οἰκεῖος δήμαρχος. Ἅπασα ἡ περιουσία τοῦ ἐπικηρυχθέντος λῃστοῦ εἶναι ὑπέγγυος εἴς τε τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ζημιωθέντων καὶ τὰς τοῦ δημοσίου, ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἔξοδα τῆς καταδιώξεως. Ἐκκαθαρίζονται δὲ αὗται προσωρινῶς ὑπὸ τοῦ προέδρου τοῦ ἁρμοδίου δικαστηρίου τῶν πρωτοδικῶν (ἄρθρ. 921 τῆς Πολ. δικ.), ἡ δὲ περὶ τούτου πρᾶξις αὐτοῦ ἀποτελεῖ τίτλον πρὸς ἐγγραφὴν ὑποθήκης. Αἱ ἐν ἰσχύϊ περὶ καταδιώξεως τῶν πρὸς τὸ δημόσιον καθυστερούντων διατάξεις ἐφαρμόζονται ἐπὶ τῆς κατασχέσεως καὶ ἐκποιήσεως τῆς περιουσίας τοῦ ἐπικεκηρυγμένου λῃστοῦ πρὸς πληρωμὴν τῶν ἀνωτέρω ἀπαιτήσεων. Ἡ πρὸς εἴσπραξιν τῶν ἀπαιτήσεων τῶν ζημιωθέντων καὶ τοῦ δημοσίου καταδίωξις γίνεται μετὰ τὴν ὁριστικὴν ἐκδίκασιν τῆς ὑποθέσεως.
Χ. Ν. Τ.

ἐπικηρύσσω ἢ ***ἐπικηρύττω,*** ἀόρ. *ἐπεκήρυξα—ἐπεκηρύχθην*, παρακ. παθ. μετχ. *ἐπικεκηρυγμένος*· προκηρύσσω ἀμοιβὴν διὰ τὸν φόνον, τὴν σύλληψιν ἢ τὴν κατάδοσιν λῃστοῦ ἢ ἄλλου ἐγκληματίου: «ἡ κυβέρνησις ἐπεκήρυξε τοὺς λῃστὰς Α καὶ Β».

Ἐπικηφισιά *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀττικὸς δῆμος τῆς Οἰνηίδος φυλῆς, ἀναφερόμενος ὑπὸ Στεφάνου Βυζαντίου. Τοποθετεῖται ἐκεῖθεν τοῦ Κηφισοῦ, ΒΔ. τῶν Ἀθηνῶν.
—Π.

ἐπικίνδυνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φέρων κίνδυνον, κινδυνώδης, ἐπίφοβος: «ἐπικίνδυνος ἄνθρωπος, —νόσος, —διάβασις», «ἐπικίνδυνον ἀγώνισμα, —ἐμπόριον»· || παραθ. *ἐπικινδυνότερος—ἐπικινδυνότατος*. — Ἐπίρρ. ***ἐπικινδύνως***.

ἐπίκλειθρον (τό)· μικρὸν μεταλλικὸν τεμάχιον, τὸ ὁποῖον φέρουν κλεῖθρά τινα, διὰ τὴν κάλυψιν τῆς ὀπῆς αὐτῶν.
—Ρ.

ἐπικλεὶς (ἡ). Μεταλλικὸν τεμάχιον ἐν εἴδει γλώσσης, προσηρμοσμένον ἐπὶ τοῦ σκεπάσματος κιβωτίου καὶ φέρον σχισμήν, εἰς τὴν ὁποίαν εἰσέρχεται μεταλλικὸς ἡμικυκλικὸς βραχίων προσηρμοσμένος ἐπὶ τοῦ κιβωτίου. Δι' αὐτοῦ εἰσέρχεται ὁ βραχίων τοῦ κλείθρου (λουκέτου).
—Ρ.

ἐπίκλειστρον (τό)· τὸ μέσον ἢ τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου κλείεταί τι, πωματίζεται, ἐπιστόμιον: «ἐπίκλειστρον ὅπλου».

ἐπικλείω· κλείω ἄνωθεν, φράττω, πωματίζω.

ἐπίκλην· ἐπίρρ., κατ' ἐπίκλησιν, κατ' ἐπωνυμίαν, ὀνόματι: «Δίφιλος, ὁ Λαβύρινθος ἐπίκλην» ὁ ἐπικαλούμενος Λαβύρινθος, «Ἡρακλείδης ἐπίκλην Λέμβος» Ἡρακλείδης ὁ ἐπικαλούμενος Λέμβος· || λέγεται καὶ μετὰ τοῦ ἄρθρου *τό*: *τοὐπίκλην*.

ἐπίκληρος (ἡ)· ἡ κληρονόμος τῆς πατρικῆς περιουσίας κόρη, ἡ μονογενὴς κόρη (ἀρχ.)· || συνεκδ. «ἐπίκληρος χήρα» ἡ μόνη κληρονόμος τῆς περιουσίας τοῦ συζύγου της.

— **ἐπίκληρος** καὶ ***ἔγκληρος*** ἢ ***ἐπίδικος*** *['Αττικ. Δίκ.]*· βλ. λ. *γάμος* (τ. Η', σ. 127 γ').

ἐπικληρῶ ***(—όω),*** ἀόρ. *ἐπεκλήρωσα—ἐπεκληρώθην*· δίδω, διανέμω διὰ κλήρου, ὁρίζω διὰ κλήρου.

ἐπικλήρωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπικληροῦν, ἡ διὰ κλήρου ἀπονομή.

Ἐπικλῆς. —1) Σύμμαχος τῶν Τρώων, σύντροφος τοῦ Σαρπηδόνος, φονευθεὶς ὑπὸ Αἴαντος τοῦ Τελαμωνίου.—2) Ἀθηναῖος ἄρχων, ἴσως τῷ 131—130 π.Χ.—3) Υἱὸς Ἐπικλέους, Ἀθηναῖος (Κρωπίδης). Ἐπιμελητὴς ἐν Δήλῳ τῷ 93—92 π. Χ. —4) Λακεδαιμόνιος, ἀποσταλεὶς ὑπὸ Μινδάρου εἰς Εὔβοιαν καὶ ναυαγήσας περὶ τὸν Ἄθω (*Θουκ.* 8, 107, 2).—5) Ἐκ Κρήτης ἰατρός, συγγράψας ἐπιτομὴν τοῦ ἱπποκρατείου λεξιλογίου (λέξεις) (ἧς ἐπωφελήθη πολλαχῶς ὁ Ἐρωτιανός, γραμματικὸς τῶν χρόνων τοῦ Νέρωνος), εἰλημμένην ἐκ τῆς τοῦ Βακχείου τοῦ ἐκ Τανάγρας Ἡροφιλείου ἰατροῦ. Οἱ χρόνοι αὐτοῦ ὁρίζονται ἀκριβῶς ἐκ τοῦ ὅτι ἐπωφελήθη καὶ τοῦ Νικάνδρου καὶ ὁ Διοσκορίδης (30 π.Χ.) ἀντετάχθη κατ' αὐτοῦ. Τὸ γλωσσάριον τοῦ Ἐπικλέους ἦτο συντεταγμένον ἀλφαβητικῶς, διώρθωνε δὲ πολλαχῶς τὰς ἑρμηνείας τοῦ Βακχείου τοῦ Ταναγραίου.—6) Κιθαριστὴς ἐξ Ἑρμιόνης, χρηματίσας διδάσκαλος τοῦ Θεμιστοκλέους (*Πλουτ.* Θεμ. 5).
ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

ἐπίκλησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐπικαλεῖν*, κλῆσις, ἐπωνυμία: «ἄρκτον θ' ἣν καὶ ἅμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν» (*Ὅμ.*)· || ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐπικαλεῖσθαι*· πρόσκλησις βοηθείας: «ἐπίκλησις τῆς Μούσης»

— *[Λειτουργ.]* Καλεῖται οὕτω γενικῶς ἡ πρόσκλησις τοῦ θείου εἰς βοήθειαν διὰ προσευχῶν καὶ ἱκεσιῶν. Ἐν τῇ χριστιανικῇ λειτουργίᾳ *ἐπίκλησις* ὀνομάζεται εἰδικώτερον ἡ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς εὐχαριστηρίου εὐχῆς καὶ καθ' ὃν χρόνον ὁ χορὸς ψάλλει τὸ «Σὲ ὑμνοῦμεν, σὲ εὐλογοῦμεν κλπ.» μυστικὴ ἀπαγγελία ὑπὸ τοῦ ἱερέως εἰδικῆς τινος καὶ συντόμου εὐχῆς, δι' ἧς ἐπικαλεῖται τὴν κατάπεμψιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος πρὸς μετουσίωσιν τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου εἰς Σῶμα καὶ Αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἐπίκλησις αὕτη ἔχει κατὰ λέξιν ὡς ἑξῆς: «...Κατάπεμψον τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον ἐπὶ τὰ προκείμενα δῶρα ταῦτα καὶ ποίησον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον Σῶμα τοῦ Χριστοῦ Σου, τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ τούτῳ τίμιον αἷμα τοῦ Χριστοῦ Σου, μεταβαλὼν τῷ Πνεύματί Σου τῷ ἁγίῳ». Ἐνῷ ὁ λειτουργὸς μυστικῶς λέγει τοὺς λόγους τούτους, εὐλογεῖ μὲ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ τὰ τίμια δῶρα· ὁ δὲ διάκονος μεθ' ἑκάστην εὐλογίαν αὐτῶν λέγει: «Ἀμήν».
Δ. ΜΩΡΑΪΤΗΣ

— *['Αποκρυφ.]* Ἐκαλοῦντο *ἐπίκλησις* (Evocation) τὰ μέσα καὶ οἱ τρόποι, καθ' οὓς εἰς τὴν τελετουργικὴν μαγείαν ἐπεζητεῖτο, διὰ τῆς ἐνασκήσεως τῆς δυνάμεως τῆς θελήσεως, καταλλήλως ἀναπτυσσομένης, ἡ ἐκδήλωσις τῶν πνευμάτων νεκρῶν ἢ τῶν ἀοράτων ὀντοτήτων τοῦ ἀστρικοῦ κόσμου, αἱ ὁποῖαι κατὰ τοὺς ἀποκρυφολόγους πληροῦσι τὸ ἀστρικὸν πεδίον. Κατὰ τοὺς κανόνας τῆς μαγείας ἡ ἐπίκλησις προαπῄτει ἐκ μέρους τοῦ ἐπικαλουμένου μακρὰν προπαρασκευὴν καὶ σημαντικὰς καὶ λεπτομερεῖς προφυλάξεις πρὸς ἀποφυγὴν κακῶν ἐπιδράσεων ἐκ μέρους τῶν κατωτέρας φύσεως ὀντοτήτων τοῦ ἀστρικοῦ κόσμου (λάρβαι), τῶν ὁποίων τὴν ἐπίκλησιν καὶ ἀρωγὴν ἐπεδίωκεν ἡ *μαύρη μαγεία*. Τοιαῦτα μέσα μαγικῶν ἐπικλήσεων ἦσαν: α') Ἡ χρησιμοποίησις μεθυστικῶν ἀρωμάτων καὶ μαγικῶν βοτάνων, τὰ ὁποῖα ἐθεωροῦντο καὶ θεωροῦνται κατέχοντα μυστικὰς ἰδιότητας· β')

Digitized by Google

Ἡ χάραξις διαφόρων σχημάτων (τριγώνων, κύκλων, πεντάλφας), τὰ ὁποῖα ἐπιστεύετο ὅτι εἶχον τὴν μαγικὴν δύναμιν νὰ προκαλοῦν τὴν προσέγγισιν ἢ ἀπομάκρυνσιν τῶν πνευμάτων, ὡς καὶ ἡ καθ' ὡρισμένους κανόνας, ἀναφερομένους εἰς τὰ μαγικὰ βιβλία, χρησιμοποίησις μαγικῶν σημείων καὶ χειρονομιῶν. γ') Ἡ ἀπαγγελία τυπικῶν τελετουργικῶν λέξεων. Οὕτως ἡ καββαλιστικὴ λέξις *ἀβρακαδάβρα* (abracadabra) ἐπιστεύετο ὅτι ἐκέκτητο μαγικὰς καὶ θεραπευτικὰς ἰδιότητας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Henri Corneille Agrippa*, La philosophie occulte ou Magie (ἔκδ. 1910). — *J. B is*, Le Satanisme et la Magie (1895).— *Papus*, Traité méthodique de science occulte (1898).— *P. Saintyves*, La force magique (1914).

Η. Π. ΓΕΩΡΓΟΥΛΗΣ

ἐπικλητικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπίκλησιν: «τρόπος—, λόγος ἐπικλητικός». —Ἐπίρρ. ***ἐπικλητικῶς.***

ἐπίκλητος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ κληθεὶς εἰς βοήθειαν, ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον ἐπεκαλέσθη τις· || ὁ προσκληθεὶς προσθέτως, ὁ ὑπεράριθμος συμπότης, ὁ ξένος.

ἐπικλινὴς (ὁ ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ἐπικεκλιμένος, ὁ κλίνων, γυρτός, κατηφορικός, κατωφερής: «ἐπικλινὲς ἐπίπεδον,—ἔδαφος». —Ἐπίρρ. ***ἐπικλινῶς.***

ἐπικλινὴς (ὁ) (Epiclines) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *σικαδελλιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰ ἔντομα ἰθαγενῆ τῶν Ἰνδιῶν.

Δ. Ν. Π.

ἐπικλιντὴς (ὁ) (Epiclintes) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐγχυματικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὑποτρίχων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀξυτριχιδῶν*, περιλαμβάνον μικροσκοπικὰ ζῳάρια μὲ σῶμα εὔστροφον, ἐλαστικόν, ἐπίμηκες καὶ εἰς τρία διακεκριμένα τμήματα διῃρημένον. Τὰ ἐγχυματικὰ ταῦτα ἀπαντῶσιν εἰς πλείστας εὐρωπαϊκὰς θαλάσσας.

Δ. Ν. Π.

ἐπίκλιντρον (τό)· ἑτέρα γραφὴ παρ' ἀρχαίοις τῆς λέξεως *ἀνάκλιντρον* (βλ. λ.).

ἐπικλίνω· κλίνω ἐπί τι, ἐπακουμβῶ, στηρίζομαι ἐπί τινος.

ἐπίκλισις, —*εως* (ἡ)· ἐνέργεια τοῦ ἐπικλίνειν, ἡ στήριξις ἐπί τινος.

ἐπικλύζω· κατακλύζω, ὑπερχειλίζω, πλημμυρῶ.

ἐπικλυσμὸς (ὁ) κατακλυσμός, ὑπερεκχείλισις τῶν ὑδάτων, πλήμμυρα.

ἐπικλώθω· ἐπὶ τῶν θεῶν καὶ τῶν μοιρῶν, κλώθω τὸ νῆμα τῆς ζωῆς ἑκάστου ἀνθρώπου, παρασκευάζω τὴν εὐτυχίαν ἢ τὴν δυστυχίαν, προορίζω, ἀποφασίζω· || «τὸ ἐπικεκλωσμένον», ἡ ὑπὸ τῶν μοιρῶν εἰς ἕκαστον ὡρισμένη τύχη.

Ἐπικνημίδιοι. Οἱ κατοικοῦντες ἐπὶ τοῦ ὄρους Κνημῖδος Λοκροί, διακρινόμενοι τῶν Ὀπουντίων καὶ τῶν Ὀζολῶν καὶ τῶν Ἐπιζεφυρίων. «Ἐπεκαλοῦντο δ' οἱ μὲν Ὀπούντιοι ἀπὸ τῆς μητροπόλεως, οἱ δ' Ἐπικνημίδιοι ἀπὸ ὄρους τινὸς Κνημῖδος· τὸ δὲ λοιπὸν οἱ Ἑσπέριοί εἰσι Λοκροί. Οἱ δ' αὐτοὶ καὶ Ὀζόλαι καλοῦνται» (Στράβ. 9, 425).

ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἐπίκοινος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· κοινός, ὁ ἀνήκων εἰς πλείονας τοῦ ἑνός.

—**ἐπίκοινα** ***ὀνόματα*** *[Γραμματ.]*. Καλοῦνται *ἐπίκοινα* (λατ. epicoena) τὰ ὀνόματα, τὰ ὁποῖα ἐκφέρονται μετὰ τοῦ αὐτοῦ ἄρθρου (ἀρσενικοῦ ἢ θηλυκοῦ) διά τε τὸ ἀρσενικὸν καὶ τὸ θηλυκὸν γένος, τῶν ὁποίων ἑπομένως τὸ γραμματικὸν εἶναι ἄσχετον πρὸς τὸ φυσικόν των γένος: *ὁ ἀετὸς* (καὶ ὁ ἄρρην καὶ ὁ θῆλυς ἀετός), *ὁ ἱέραξ, ὁ κόραξ, ὁ βάτραχος, ὁ μύρμηξ, ὁ κόκκυξ* κλ., *ἡ πέρδιξ* (καὶ ἡ ἄρρην καὶ ἡ θήλεια πέρδιξ), *ἡ ἀλώπηξ, ἡ ἀηδών, ἡ χελιδών, ἡ περιστερὰ* (ἀλλὰ παρὰ τοῖς κωμικοῖς καί: *ὁ περιστερός*), *ἡ κορώνη, ἡ χελώνη* κλ., πρβλ. καὶ τὰ λατ. equus (εἶτα καὶ equa), corvus, turdus, columba (ἥ τε ἄρρην καὶ ἡ θήλεια περιστερά, ἀλλὰ κατόπιν ἐπλάσθη καὶ ἀρσ. columbus, ἀκριβῶς ὅπως καὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησι, πρβλ. τὰ ἀνωτέρω: *περιστερά, ἡ—περιστερός, ὁ*) κ.οὗ.κ.

Γ.Π.Α.

—**ἐπίκοινος** (ἡ). Ἀρχαία σφαιρικὴ παιδιά, ἄλλως λεγομένη *ἐπίσκυρος* (βλ. λ.).

Σ. Γ. Σ.

ἐπικοινωνία (ἡ)· ἡ μετὰ ξένων κοινωνία, αἱ ἀμοιβαῖαι σχέσεις μεταξὺ τῶν λαῶν, χωρῶν, ὁμάδων κτλ., ἐμπορικὴ ἢ συναλλακτικὴ ἐπιμιξία: «ἡ ἐπικοινωνία μεταξὺ τῶν ὁμόρων χωρῶν».

—*[Πνευματιστ.]* Ὅρος πνευματιστικὸς ὑποδηλῶν τὴν συνεννόησιν μετὰ πνευμάτων καὶ τὴν διάρκειαν πνευματιστικῶν συνεδριάσεων. Ἡ ἐπικοινωνία (Communication) ἐπιτυγχάνεται διὰ διαφόρων μέσων, ἤτοι κινήσεων καὶ κτύπων τραπεζῶν, ἀντιστοιχούντων εἰς ὡρισμένα γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου, αὐτομάτου γραφῆς, προφορικῆς συνεννοήσεως καὶ τέλος σπανιώτερον διὰ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ φάσματος τοῦ ἐπικοινωνοῦντος πνεύματος. Ἡ διαβίβασις τῶν ἀνακοινώσεων συντελεῖται τῇ μεσολαβήσει ἀτόμων μὲ ἰδιαζούσας ψυχικὰς ἰδιότητας, τὰ ὁποῖα διὰ τοῦτο ἀπεκλήθησαν *μέντιουμ* (μεσάζοντες). Κατὰ τοὺς πνευματιστὰς τὸ μέντιουμ κέκτηται τὴν δύναμιν νὰ ἐπιτυγχάνῃ τὴν προσωρινὴν ἐκπομπὴν τοῦ ἰδίου του πνεύματος καὶ περιπνεύματος (ἀστρικοῦ σώματος τῶν ἀποκρυφιστῶν) ἐκ τοῦ σώματός του, τὸ ὁποῖον τίθεται οὕτως εἰς τὴν διάθεσιν τῶν πνευμάτων τῶν νεκρῶν. Ταῦτα ἐνσαρκούμενα ἐντὸς τοῦ σώματος τοῦ μέντιουμ ἐπικοινωνοῦν διὰ τοῦ μέσου τούτου μετὰ τῶν ζώντων. Ἡ σύγχρονος πειραματικὴ ἔρευνα, ἀποκρούουσα τὴν πνευματιστικὴν ἄποψιν περὶ τῆς ἐπικοινωνίας μετὰ πνευμάτων τοῦ ὑπερπέραν, ἀποδίδει τὰ παρεμφερῆ *μεταψυχικὰ φαινόμενα* (αὐτόματος γραφή, ἐμφανίσεις, κινητικὰ φαινόμενα, ὑλοποιήσεις) εἰς ἀγνώστους ἰδιότητας τοῦ πνεύματος καὶ ἀκαθορίστους εἰσέτι δυνάμεις τοῦ ὑποσυνειδήτου (μεταγνωμία, τηλεκινησία, προσωποποιία).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Allan Kardec*, Le livre des esprits (1857). —Τοῦ αὐτοῦ, Le livre des médiums (1861).—*Stainton Moses*, Researches on Spiritualism (1874—75).—*René Sudre*, Introduction à la Métapsychique humaine (1926).

Η. Π. ΓΕΩΡΓΟΥΛΗΣ

— **ἐπικοινωνίας** ***δικαίωμα*** *[Διεθν. Δίκ.]*. Τὸ δικαίωμα τῶν πολιτειῶν, ὅπως ἐλευθέρως καὶ ἀμοιβαίως ἐπικοινωνῶσι πρὸς ἀλλήλας. Τὴν συνεπείᾳ συναινέσεως τῶν κρατῶν γενικὴν ἀναγνώρισιν τοῦ δικαιώματος τούτου ἐπέβαλεν ἡ ἀνάγκη. Διότι ἡ ἐντελὴς ἀπομόνωσις ἑνὸς κράτους θ' ἀπέκλειεν αὐτὸ τῆς διεθνοῦς κοινωνίας καὶ τῆς ἀσκήσεως τῶν δικαιωμάτων τῶν ἀπορρεόντων ἐκ τοῦ Διεθνοῦς δικαίου, ἀλλὰ καὶ θὰ κατεδίκαζεν αὐτὸ εἰς οἰκονομικὸν ἀποκλεισμόν, ὅστις θὰ καθίστα ἀδύνατον τὴν ἀνάπτυξίν του, ἴσως δὲ καὶ αὐτὴν τὴν συντήρησίν του.

Ἐν τούτοις εἰς τοιαύτην ἀπομόνωσιν ἀπὸ τῆς διεθνοῦς κοινωνίας ἐνέμειναν δύο ἰδίως κράτη, ἡ Κίνα καὶ ἡ Ἰαπωνία, μέχρις οὗ, κατὰ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἠναγκάσθησαν συνεπείᾳ τῆς ἀσκηθείσης ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων ἀναγκαστικῆς ἐπιβολῆς ν' ἀνοίξωσι τὰς πύλας των εἰς τὴν μετὰ τῶν ἄλλων κρατῶν ἐπικοινωνίαν.

Τὸ δικαίωμα ὅμως τοῦτο τῆς ἐπικοινωνίας δὲν εἶναι ἀπεριόριστον. Διότι ἕκαστον κράτος, ἀσκοῦν τὸ δικαίωμα τῆς αὐτοσυντηρήσεως καὶ τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ, δικαιοῦται νὰ θέτῃ ὅρους ἰσότητος ἐν τῇ ἐπικοινωνίᾳ καὶ τῇ ἐμπορίᾳ μετὰ τῶν ἄλλων κρατῶν καὶ νὰ λαμβάνῃ μέτρα, ὅπως μὴ τεθῇ εἰς σχέσιν ἐξαρτήσεως πρὸς ἕτερον κράτος καὶ ὅπως μὴ δεχθῇ ἐπιβλαβεῖς παρ' αὐτοῦ ἐπιρροάς. Ἡ φύσις τῶν μέτρων τούτων προσδιορίζεται ἐκ τῶν περιστάσεων. Συνίστανται δὲ ταῦτα συνήθως εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν ὡρισμένων εἰδῶν ἐμπορίας ἐπιβλαβῶν, εἰς τὴν ἐπιτήρησιν τῶν εἰσερχομένων ἐντὸς τοῦ κράτους ἀλλοδαπῶν διὰ τῶν διαβατηρίων καὶ ἄλλων περὶ τούτων ἀστυνομικῶν διατάξεων, εἰς τὴν ἐπιβολὴν προστατευτικῶν δασμῶν ἐπὶ ὡρισμένων εἰδῶν συναγωνιζομένων τὰ ἐγχώρια προϊόντα, εἰς τὴν χορήγησιν πρὸς ὡρισμένα κράτη μειζόνων πλεονεκτημάτων κλπ.

Τὴν ἄσκησιν τοῦ δικαιώματος τῆς ἐπικοινωνίας ὑποβοηθοῦσιν αἱ διεθνεῖς συμβάσεις περὶ συγκοινωνιῶν καὶ διαμετακομίσεως, αἱ ἐμπορικαὶ συμβάσεις κλπ. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον, ἤτοι ὅπως διευκολύνῃ τὴν ἐπικοινωνίαν, συνεστήθη παρὰ τῇ Κοινωνίᾳ τῶν Ἐθνῶν ἐν Γενεύῃ διεθνὴς ὀργάνωσις τῶν συγκοινωνιῶν καὶ τῆς διαμετακομίσεως.

Ε. Ι. Μ.

ἐπικοινωνῶ (—*έω*), ἀόρ. *ἐπεκοινώνησα*· ἔχω ἐπικοινωνίαν, ἐπιμιξίαν ἐμπορικὴν ἢ συναλλακτικὴν μετά τινος: «αἱ ὅμοροι χῶραι ἐπικοινωνοῦσι».

— **ἐπικοινωνοῦσαι** ***ἔννοιαι.*** Ὀνομάζονται οὕτως, ἢ *ἐπαλλάσσουσαι*, αἱ ἔννοιαι αἱ ἐν μέρει κοινὸν ἔχουσαι καὶ πλάτος καὶ βάθος. Π. χ. σοφὸς καὶ πιστός. Τοιοῦται ἔννοιαι δύναται νὰ κατηγοροῦνται ταυτοχρόνως κατὰ τοῦ αὐτοῦ ὑποκειμένου, χωρὶς νὰ κατηγοροῦνται κατ' αὐτοῦ ἐξ ἀνάγκης. Δύνανται μάλιστα καὶ νὰ μὴ κατηγοροῦνται συγχρόνως κατὰ τοῦ αὐτοῦ ὑποκειμένου. Τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν περιστάσεων. Π. χ. ὑπάρχουν σοφοὶ πιστοί, ὑπάρχουν καὶ ἄπιστοι. Ὑπάρχουν καὶ ἄνθρωποι ἄπιστοι χωρὶς νὰ εἶναι διόλου σοφοὶ (βλ. καὶ λ. *ἔννοια* [Λογ.]).

Μ. ΠΟΡΤΑΣΗ

ἐπικόλλημα (τό)· τὸ ἐπικολλώμενον, ἐπίβλημα· || πολύτιμον ξύλον ἐπικολλώμενον ἐπὶ ἐπιφανείας κοινοῦ ξύλου, κοιν. *καπλαμᾶς.*

ἐπικόλλησις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπικολλᾶν, ἡ μετὰ κολλήσεως προσαρμογή: «ἐπικόλλησις γραμματοσήμου»· || ἐπίστρωσις λεπτῶν φύλλων πολυτίμου ξύλου ἐπὶ κοινοῦ ξύλου, κοιν. καπλάντισμα.

— *[Τεχν.] Ἐπικόλλησις* ἢ καὶ *παρακόλλησις* καλεῖται ἡ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος γινομένη ὑπὸ τοῦ ἐπιπλοποιοῦ προσθήκη ἐπὶ ἐπίπλων ἐκ κοινοῦ ξύλου τεμαχίων ἐξ ἑτέρου, πολυτίμου καὶ λαμπρὰν παρέχοντος ὄψιν, ξύλου. Ἵνα ἐπιτύχῃ ἡ ἐργασία αὕτη, δέον τὸ μὲν ἔπιπλον νὰ ἔχῃ κατασκευασθῇ ἐκ ξύλου ξηροῦ, τὰ δὲ πρὸς ἐπικόλλησιν τεμάχια νὰ εἶναι ἰσοπαχῆ καὶ λεπτά. Πρὸς τοῦτο ὑφίστανται ταῦτα ἰδιαιτέραν κατεργασίαν καὶ κόπτονται δι' ἰδίου πρίονος.

Ι. Μ. Π.

ἐπικολλητικός, — *ή*, — *όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπικόλλησιν: «ἐπικολλητικὴ ἐργασία». — Ἐπίρρ. ***ἐπικολλητικῶς.***

ἐπικολλῶ (—*άω*), ἀόρ. *ἐπεκόλλησα — ἐπεκολλήθην*, παθ. μετχ. *ἐπικεκολλημένος*· κολλῶ ἐπί τινος, προσαρμόζω τι μετὰ κολλήσεως: «ἐπικολλῶ γραμματόσημον».

ἐπικόλπιος, (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἐπὶ τοῦ κόλπου φερόμενος, ἐγκόλπιος.

ἐπικόμβια (τά). Παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ἰδίᾳ *ἐπικόμβια* ἐκαλοῦντο *ἀπόδεσμοι* δεδεμένοι ἐκ τεμαχίων ὀθόνης ἢ καὶ μανδήλια δεδεμένα, ἐν οἷς χρήματα. Εἰσὶ τὰ παρ' ἡμῖν γνωστὰ *κομποδέματα*, τὰ ὑπὸ ἁπλοϊκῶν συνήθως ἀνθρώπων (καὶ μάλιστα γυναικῶν) ἐν μανδηλίοις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κομβοδεδεμένα χρήματα (*Ἀνθ. Γαζῆ*, «Λεξικὸν ἑλληνικόν», ἐν Βενετίᾳ, 1809 ἔτος ἐν λ. κόμβος).

Τὰ ἐπικόμβια, ἰδίᾳ ἐπὶ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἀπετέλουν μέρος τῶν κατὰ τὴν *στέψιν* (βλ. λ.) τῶν βασιλέων καὶ αὐτοκρατόρων τελετῶν. Ὅταν ὁ βασιλεύς, χρισθείς, ἐξήρχετο τοῦ ναοῦ, ἐρρίπτοντο παρά τινος τῶν συγκλητικῶν, ὃν ὥριζεν ὁ βασιλεύς, εἰς τὸν λαὸν τὰ ἐπικόμβια. Οἱ ἐν λόγῳ ἀπόδεσμοι εἶχον ἐντὸς ἐκ τῶν βασιλικῶν νομίσματα χρυσᾶ τρία καὶ ἀργυρᾶ τοσαῦτα, ἢ καὶ πλείονα, καὶ ὀβολοὺς χαλκίνους τοσούτους. Ἐρρίπτοντο δὲ ἀπόδεσμοι τοιοῦτοι περὶ τοὺς δεκακισχιλίους ἐν τοῖς προπυλίοις μάλιστα τοῦ ναοῦ. Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, συνηθροισμένου τοῦ λαοῦ ὅλου ἐν τοῖς ἀνακτόροις, παρὰ τοῦ αὐτοῦ πάλιν συγκλητικοῦ ἐρρίπτοντο ἴσοι, ἢ καὶ πλείονες, ἀπόδεσμοι.

Παρὰ τῷ Κουροπαλάτῃ Κωδίνῳ εὑρίσκομεν, ὅτι αἴτιον τῆς τοιαύτης ὑπὸ τοῦ βασιλέως διανομῆς τῶν νομισμάτων ἦν ἡ ἐπιθυμία, ἵνα συνευφραίνωνται αὐτῷ.

Τῇ ἑπομένῃ τῆς διανομῆς τῶν ἄνω ἐπικομβίων ἐκ μὲν τοῦ λαοῦ οὐδεὶς παρευρίσκεται· παρόντος ὅμως τοῦ στρατοῦ καὶ πάντων τῶν περὶ τὴν βασιλικὴν ὑπηρεσίαν τεταγμένων, ἐξερχόμενος ὁ βασιλεὺς εἰς τὰς αὐλὰς τῶν ἀνακτόρων, παρεστῶτος τοῦ ταμίου αὐτοῦ καὶ φέροντος ἐν τῇ ἄκρᾳ τῆς ἐσθῆτος νομίσματα χρυσᾶ ἐκ τῶν βασιλικῶν, δραττόμενος ὁ βασιλεὺς κύκλῳ διανέμει. Ὅταν δ' ἐξηντλοῦντο, ὁ ταμίας καὶ πάλιν ἐπλήρου νομισμάτων τὴν ἐσθῆτα αὐτοῦ· καὶ τοῦτο ἐπανελαμβάνετο πολλάκις.

Τὴν λέξιν ἀναφέρει καὶ Γεώργιος ὁ Παχυμέρης, γράφων «*ἐπικόμπια*» (*Γεωργίου Παχυμέρη* «Μιχαὴλ Παλαιολόγος» τ. Α' σελ. 294, «Corpus scriptorum historiae Byzantinae» ἔκδ. Βόννης, 1835 Niebuhr).

[Βλ. καὶ *Ν. Δ. Λεβίδη*: «Πῶς ἐστέφοντο οἱ Βυζαντινοὶ Αὐτοκράτορες» ἐν «Ἑστίᾳ» τῆς 3, 4, 5 καὶ 6 Ἰανουαρίου 1914.—Τοῦ αὐτοῦ, ἀνέκδοτα «Ἱστορικὰ καὶ πολιτικὰ Ἀπομνημονεύματα» τ. ΙΕ', σ. 5189—5192.]

Ν. Δ. ΛΕΒΙΔΗΣ

ἐπικομῆτις (ἡ) (Epicometis) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων τῆς τάξεως τῶν *κολεοπτέρων*, τῆς οἰκογενείας τῶν *σκαραβεϊδῶν*. Τὸ εἶδος *ἐπικομῆτις ἡ λασία* (Epicometis hirta Poda) εἶναι ἔντομον μήκους 9—11 χιλιοστομ., χρώματος μέλανος, καλύπτεται δὲ ἀπὸ μακρὰς καὶ πυκνὰς ὑπολεύκους τρίχας. Προσβάλλει τὴν ἄμπελον ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀλγερίᾳ. Συνοδεύεται συνήθως ἀπὸ τὴν *λευκοκηλῖδα τὴν ὀλεθρίαν*. Πρὸς καταπολέμησιν αὐτοῦ ἐνδείκνυται ἡ συλλογὴ τῶν τελείων ἐντόμων. Τὸ εἶδος *ἐπικομῆτις ἡ ῥυπαρὰ* (Epicometis squalida Scop.) συμπεριφέρεται καὶ καταπολεμεῖται ὡς καὶ τὸ προηγούμενον.

Ε. Ν. Ε.

ἐπικομίζω· κομίζω, φέρω.

ἐπίκομον (τὸ) (épicome) *[Τερατογ.]*. Ὅρος ἀποδιδόμενος εἰς τερατογενῆ διαμόρφωσιν χαρακτηριζομένην ὑπὸ τῆς παρουσίας παραπληρωματικῆς κεφαλῆς προσηρτημένης διὰ τῆς κορυφῆς αὐτῆς ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς κυρίως κεφαλῆς τοῦ τέρατος.

Μ. Ν. Κ.

ἐπικονδύλιοι ***μύες*** *[Ἀνατομ.]*. Καλοῦσιν οὕτω τινὲς τοὺς μῦς τῆς ὀπισθίας κατ' ἐπιπολὴν χώρας τοῦ ἀντιβραχίου. Ἡ ὀρθὴ ὀνομασία τῶν μυῶν τούτων εἶναι «μύες τῆς ἐκτατικῆς ἐπιφανείας τοῦ ἀντιβραχίου».

— **ἐπικονδύλιος** ***ἀπόφυσις*** *[Ἀνατομ.]*. Ἡ ὀρθὴ ὀνομασία εἶναι «παρακονδύλιος ἀπόφυσις».

Ι. Π.

ἐπικονίασις,—*εως* (ἡ)· ἡ διὰ τοῦ ἀνέμου ἢ τῶν ἐντόμων μεταφορὰ τῆς γύρεως τῶν ἀνθέων ἀπὸ τῶν ἀνθήρων εἰς τὸ στίγμα: «ἄμεσος—, ἔμμεσος ἐπικονίασις».

— *[Βοτ.]* Βλ. λ. *γονιμοποίησις* (τ Η', σ. 118γ' κ. ἑ.).

ἐπικόπανον (τό)· βλ. *ἐπικόρμιον.*

ἐπικοπὶς (ἡ) *[Τεχν.]*. Καλοῦνται *ἐπικοπίδες* εἴδη τινὰ ἐργαλείων χρησίμων πρὸς κοπὴν μεταλλικῶν ἢ λιθίνων ἀντικειμένων. Ἡ ἐπικοπὶς τοῦ σιδηρουργοῦ εἶναι αἰχμηρὸν ἐργαλεῖον ἐκ χάλυβος διὰ τὴν κο-

Digitized by Google

πὴν θερμῶν ἢ ψυχρῶν σιδηρῶν τεμαχίων. Ἡ *ἐπικοπὶς* τοῦ λιθοξόου φέρει δύο αἰχμὰς μετρίας ὀξύτητος, ἢ ἀποτελεῖται ἀπὸ σειρὰν ὀδόντων, ὁπότε χρησιμεύει διὰ τὴν λάξευσιν λίθων ἢ μαρμάρων. Τὸ ἐργαλεῖον τοῦτο λέγεται κοινῶς «θεραπίνα». —Ρ.

ἐπικόπτερος (ὁ) (Epicopterus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σκιοβίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *χαλκιδιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀγγλίας. Δ. Ν. Π.

ἐπικόρμιον (τό)· τὸ ξύλον ἐπὶ τοῦ ὁποίου κόπτεται τὸ κρέας εἰς λεπτὰ τεμάχια, ἄλλως *ἐπικόπανον, ἐπίξηνον*, κοιν. ***κούτσουρο.***

ἐπικός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ *ἔπος* (βλ. λ.): «ἐπικὸς ποιητής», «ἐπικὴ ποίησις»· || ***ἐπικοὶ*** (οἱ) ὡς οὐσ., οἱ ἐπικοὶ ποιηταί.—Ἐπίρρ. ***ἐπικῶς.***

— **ἐπικὴ *ποίησις*·** βλ. λ. *ἔπος*.

— **ἐπικὸς *κύκλος*.** Ἐκαλοῦντο *κυκλικοὶ ποιηταὶ* «οἱ τὰ κύκλῳ τῆς Ἰλιάδος ἢ τὰ πρῶτα ἢ τὰ μεταγενέστερα ἐξ αὐτῶν τῶν ὁμηρικῶν συγγράψαντες», ὡς λέγει παλαιὸς σχολιαστής. Ἐπειδὴ δηλαδὴ μετὰ τὸν Ὅμηρον πολλοὶ ἐποίησαν ἐπικὰ ποιήματα, ὑπόθεσιν ἔχοντα γεγονότα προγενέστερα ἢ μεταγενέστερα τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας, καὶ τὰ μὲν ὁμηρικὰ ἐθεωροῦντο τρόπον τινὰ ὡς κέντρον, τὰ δὲ ἄλλα ὡς *κύκλος* περὶ αὐτά, διὰ τοῦτο οἱ ποιηταὶ οὗτοι ὠνομάσθησαν κυκλικοὶ καὶ τὰ ποιήματα αὐτῶν μετὰ τῶν ὁμηρικῶν ἐκλήθησαν *ἐπικὸς κύκλος*. Καὶ ἀπεδίδοντο μὲν τὰ ποιήματα ταῦτα ὑπὸ τῶν ἀρχαίων εἰς τὸν Ὅμηρον, ἀλλ' ἀπὸ τῶν Περσικῶν πολέμων οἱ ἐμπειρότεροι καὶ κριτικώτεροι ἀπέρριπτον τὴν γνώμην ταύτην, ἄλλοι ἄλλους ποιητὰς αὐτῶν ὀνομάζοντες. Τὸ περιεχόμενον δὲ τῶν ποιημάτων τούτων, τῶν ὁποίων μικρά τινα μόνον ἀποσπάσματα διεσώθησαν, μανθάνομεν ἐκ τῶν ἐκλογῶν τῆς γραμματικῆς χρηστομαθείας τοῦ Πρόκλου, τὰς ὁποίας διέσωσεν ὁ Φώτιος ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ του. Κατὰ τὰς ἐκλογὰς λοιπὸν ταύτας «ὁ καλούμενος ἐπικὸς κύκλος ἄρχεται μὲν ἐκ τῆς Οὐρανοῦ καὶ Γῆς μυθολογουμένης μείξεως, διαπορεύεται δὲ τά τε ἄλλως περὶ θεῶν τοῖς Ἕλλησι μυθολογούμενα καὶ εἴ πού τι καὶ πρὸς ἱστορίαν ἐξαληθίζεται καὶ περατοῦται μέχρι τῆς ἀποβάσεως Ὀδυσσέως τῆς εἰς Ἰθάκην». Ἐπεγράφοντο δὲ τὰ ποιήματα ταῦτα κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν «Θεογονία» (ὄχι ἡ τοῦ Ἡσιόδου), «Τιτανομαχία», «Οἰδιπόδεια», «Θηβαΐς», «Ἐπίγονοι», «Κύπρια ἔπη», «Ἰλιάς», «Αἰθιοπίς», «Ἰλιὰς μικρά», «Ἰλίου πέρσις», «Νόστοι», «Ὀδύσσεια» καὶ «Τηλεγόνεια». Ἐξαιρουμένων τῶν ἓξ πρώτων, τὰ λοιπὰ ὑπόθεσιν ἔχουν τὸν τρωϊκὸν μῦθον καὶ τοὺς ἥρωας αὐτοῦ. Καὶ τὰ μὲν «Κύπρια ἔπη», ἐν 11 βιβλίοις, περιελάμβανον πάντα τὰ προηγηθέντα τῆς Ἰλιάδος, ἤτοι τὴν κρίσιν τοῦ Πάριδος, τὴν ἁρπαγὴν τῆς Ἑλένης, τὴν ἐν Αὐλίδι συνάθροισιν τῶν ἡγεμόνων, τὴν ἐν Λήμνῳ κατάλειψιν τοῦ Φιλοκτήτου, τὴν ἀπόβασιν τῶν Ἀχαιῶν καὶ τὰς πρώτας πρὸ τῆς Τροίας μάχας, ἐποιήθησαν δὲ ὑπὸ Στασίνου τοῦ Κυπρίου. Ἡ «Ἰλιάς», ἀγνώστου ποιητοῦ ἔργον, ἐπραγματεύετο τὰ ἐν Ἰλίῳ γενόμενα. Ἡ «Αἰθιοπὶς» τοῦ Μιλησίου Ἀρκτίνου, ἐν 5 βιβλίοις, συνέχεια οὖσα τῆς Ἰλιάδος, κατέληγεν εἰς τὴν ἔριν Αἴαντος καὶ Ὀδυσσέως περὶ τῆς πανοπλίας τοῦ Ἀχιλλέως, οὗτινος ὁ φόνος ὑπὸ τοῦ Πάριδος ἦτο ἡ κυρία ὑπόθεσις τοῦ ἔπους. Ἡ «Ἰλιὰς μικρὰ» ἐκ 4 κατά τινας καὶ ἐξ 6 κατ' ἄλλους βιβλίων, ἤρχιζε μὲν ἀπὸ τῆς ἔριδος περὶ τῶν ὅπλων τοῦ Ἀχιλλέως, κατέληγε δὲ εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Τρῴων ὑποδοχὴν τοῦ δουρείου ἵππου, ποιητὴς δ' αὐτῆς λέγεται ὅτι ἦτο Λέσχης ὁ Λέσβιος. Ἡ «Ἰλίου πέρσις», ἐκ δύο βιβλίων, ἐπραγματεύετο τὴν πρὸς τὴν ἅλωσιν τοῦ Ἰλίου προπαρασκευήν, τὸν δόλον τοῦ δουρείου ἵππου, τὰ ἐπεισόδια τοῦ Λαοκόοντος καὶ Σίνωνος καὶ τὴν ἅλωσιν καὶ καταστροφὴν τοῦ Ἰλίου, ἐποιήθη δὲ ὑπὸ τοῦ καὶ τῆς «Αἰθιοπίδος» ποιητοῦ Ἀρκτίνου. Οἱ «Νόστοι», ἐκ 5 βιβλίων, Ἁγίου τοῦ Τροιζηνίου, ἀποτελοῦντες συνέχειαν τοῦ προηγουμένου ἔπους, περιεῖχον τὴν τύχην τῶν παλινοστούντων ἡρώων τῶν Ἀχαιῶν μέχρι τῆς δολοφονίας τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ τῆς ἐκδικήσεως τοῦ Ὀρέστου. Ἡ δὲ «Τηλεγόνεια» Εὐγάμμωνος τοῦ Κυρηναίου, ἐκ 2 βιβλίων, διηγεῖτο τὰς τελευταίας τύχας τοῦ Ὀδυσσέως καὶ τοῦ οἴκου αὐτοῦ, ὠνομάσθη δ' ἀπὸ τοῦ ἐκ τῆς Κίρκης υἱοῦ τοῦ Ὀδυσσέως Τηλεγόνου, φονέως τοῦ πατρός.

Τὰ δὲ ἄλλα ποιήματα τοῦ ἐπικοῦ κύκλου ἀνήκουσιν εἰς τὸν θηβαϊκὸν κύκλον τῶν μύθων, ἐξ αὐτῶν δὲ ἡ μὲν «Θηβαΐς» ἐξ 7 χιλιάδων στίχων ἀποτελουμένη, καὶ «κυκλικὴ Θηβαΐς» κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν Θηβαΐδα τοῦ Ἀντιμάχου καλουμένη, ἐπραγματεύετο τὰς τύχας τοῦ οἴκου τῶν Λαβδακιδῶν καὶ μάλιστα τὸν πόλεμον τῶν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας, ἡ δὲ «Οἰδιπόδεια», ἐξ 6 χιλιάδων στίχων συγκειμένη καὶ εἰς τὸν Λακεδαιμόνιον Κιναίθωνα ἀποδιδομένη, ἐπραγματεύετο τὰς τύχας τοῦ Οἰδίποδος καὶ τέλος οἱ «Ἐπίγονοι», ἐξ 7 χιλιάδων συγκείμενοι, ἐπραγματεύοντο τὴν ὑπὸ τῶν ἐπιγόνων τῶν κατὰ τὸν πρῶτον ἐπὶ Θήβας πόλεμον πεσόντων ἡρώων κατάληψιν τῶν Θηβῶν. Ἄλλα δὲ ὡσαύτως ἐκ τῶν παλαιῶν ἡρωϊκῶν ἐπῶν, ἀλλὰ μὴ ἀνήκοντα εἰς τὸν ἐπικὸν κύκλον, εἶναι ἡ «Οἰχαλίας ἅλωσις», ἥτις ἐπραγματεύετο τὴν ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους ἅλωσιν τῆς Οἰχαλίας καὶ ἀπεδίδετο εἰς Κρεώφυλον τὸν Σάμιον, ἡ «Φωκαΐς», ἥτις ἐπραγματεύετο τὴν ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους ἅλωσιν τοῦ τῶν Μινυῶν Ὀρχομενοῦ, ἀπεδίδετο δὲ εἰς τὸν Φωκαέα Πρόδικον, καὶ ἡ «Δαναΐς», ἥτις ἐπραγματεύετο περὶ τῆς τύχης τοῦ Δαναοῦ καὶ τῶν θυγατέρων αὐτοῦ, ἀπεδίδετο δὲ εἰς τὸν πιθανῶς Ἀργεῖον Κέρκωπα.

Περὶ τῆς ἀξίας δὲ τῶν ποιημάτων τούτων τοῦ ἐπικοῦ κύκλου δὲν εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ κρίνωμεν ἀσφαλῶς, ἕνεκα τῆς ὀλιγότητος τῶν περιελθόντων εἰς ἡμᾶς ἀποσπασμάτων. Πρόδηλον δὲ εἶναι τοῦτο μόνον, ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τῶν κυκλικῶν ποιητῶν (Η'—Ζ' ἑκατοντ.) ἡ ἐπικὴ κίνησις ἐξελθοῦσα τῶν ὁρίων τῆς Σμύρνης καὶ Χίου διεδόθη μὲν μέχρι τῆς Κύπρου, τοῦ Ἄργους, τῆς Λακεδαίμονος καὶ τῆς Κυρήνης, ἀλλ' ἡ ταχέως χωροῦσα ἄνθησις τῆς λυρικῆς ποιήσεως ἠλάττωσε σφόδρα τὸ πρὸς τὴν ἐπικὴν ἐνδιαφέρον καὶ ἐκ τούτου οὐδὲν ποίημα τοῦ κύκλου ἠξιώθη τῆς ἐθνικῆς σημασίας τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας. Καλλιτέχναι ὅμως καὶ μεταγενέστεροι ποιηταὶ πολὺ ἐξεμεταλλεύθησαν τὰ κύκλια ἔπη ἕνεκα τοῦ πλούτου τῆς ὕλης αὐτῶν εἰς πρόσωπα καὶ εἰς πράγματα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Kinkel* «Epicorum graecorum fragmenta», Lipsiae 1887. — *C. Müller*, «De cyclo graecorum epico», Lipsiae 1829. — *Fr. Welcker*, «Der epische Cyclus», Bonn 1835 (β' ἔκδ. 1864). — *Wilamowitz* «Der epische Cyclus» ἐν ταῖς «Homerische Untersuchungen» (1884). — *W. Christ*, «Ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας» τόμ. Α' (ἑλλ. μετάφρ.).— *A. et M. Croiset*, «Histoire de la litterature grecque» Paris 1928 (τόμ. Α').

Ε. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ

ἐπικόσμησις, —*εως* (ἡ)· κόσμησις, διακόσμησις, στολισμός.

ἐπικόσμιος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐπὶ τοῦ κόσμου, ἐγκόσμιος.

ἐπικούρειος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν Ἐπίκουρον, ὁ τοῦ Ἐπικούρου: «ἐπικούρειος σοφία, —σχολή»· || ὁ ἀσπαζόμενος τὸ φιλοσοφικὸν δόγμα τοῦ Ἐπικούρου: «ἐπικούρειος φιλόσοφος»· || ὁ διακρινόμενος διὰ τὴν ἐπίδοσίν του εἰς τὰς σαρκικὰς ἡδονάς: «ἐπικούρειος βίος» (ἐκ παρεξηγήσεως τῶν ἀρχῶν τοῦ Ἐπικούρου). || *Ἐπικούρειος* (ὁ), ὡς οὐσ., ὁ ἐπικούρειος φιλόσοφος, ὁ ὀπαδὸς τοῦ Ἐπικούρου: «ἐνδιαίτημα τῶν Ἐπικουρείων». —Ἐπίρρ. ***ἐπικουρείως.***

— **ἐπικούρειος *φιλοσοφία*** βλ. λ. *Ἐπίκουρος*.

ἐπικουρία (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπικούρου, βοήθεια, ἀρωγή: «ὑλική—, ἠθικὴ ἐπικουρία», «ἔρχομαι εἰς ἐπικουρίαν», «λαμβάνω ἐπικουρίαν»· || στράτευμα ἐπικουρικόν, πολεμικὴ ἐνίσχυσις.

—*[Στρατ.]* Βλ. *ἐφεδρεία*.

—*[Ναυτ.]* Μαχητικαὶ ἐνισχύσεις, ἰδίως τῶν ἀγημάτων ἐμβολῆς, πυρκαϊᾶς ἢ διαρροῆς (γαλ. les renforts, ἀγγλ. the second divisions, Ναυτ. ὀνοματ. ἄρθρ. 1453). Σ. Ε. Λ.

— **ἐπικουρίας *συνθῆκαι*** *[Διεθν. Δίκ.]*. Ὅταν κράτος τι, μὴ μετέχον ἀμέσως τοῦ πολέμου ὡς κύριος παράγων αὐτοῦ, ὑποχρεοῦται ἐν τούτοις νὰ συμμετάσχῃ αὐτοῦ ἐμμέσως, ἡ καθιεροῦσα τὴν ὑποχρέωσίν του ταύτην σύμβασις καλεῖται *συνθήκη ἐπικουρίας* (traité de subsides). Ἡ δυνάμει τῆς συνθήκης ταύτης ὀφειλομένη ἐπικουρία δύναται νὰ συνίσταται εἴτε εἰς χρηματικὴν συνδρομήν, εἴτε εἰς ἐνίσχυσιν διὰ στρατοῦ ἢ πολεμικῶν πλοίων ἢ ἄλλων ἐφοδίων παρεχομένων ἔναντι ἀποζημιώσεως ἢ καὶ ἄνευ ταύτης, συμφώνως πρὸς τοὺς ἐν τῇ συνθήκῃ ἀναγραφομένους ὅρους. Ἐνίοτε ἡ ἐπικουρία περιορίζεται εἰς ἁπλῆν ἀνοχήν, ἤτοι ὁ ἐπίκουρος παρέχει εἰς τὸν ἐμπόλεμον τὴν ἄδειαν, ὅπως καταλάβῃ φρούριόν τι, ἢ λιμένα, ἢ ὅπως διέλθῃ διὰ τοῦ ἐδάφους του. Αἱ συνθῆκαι ἐπικουρίας ὑπάγονται εἰς τὴν γενικωτέραν κατηγορίαν τῶν περὶ συμμαχίας συνθηκῶν. Ε. Ι. Μ.

ἐπικουρίζω· μιμοῦμαι τὸν Ἐπίκουρον, ρέπω πρὸς τὸ φιλοσοφικὸν δόγμα τοῦ Ἐπικούρου.

ἐπικουρικός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπικουρίαν, ὁ τῆς ἐπικουρίας: «ἐπικουρικὸν στράτευμα» τὸ ἐρχόμενον πρὸς ἐπικουρίαν, «ἐπικουρικὰ μέσα», «ἐπικουρικὸν φάρμακον». — Ἐπίρρ. ***ἐπικουρικῶς.***

— **ἐπικουρικοὶ *σύνδεσμοι*** *[Ἀνατομ.]*. Τὰ ἐπικουρικὰ μέρη τῆς διαρθρώσεως καλοῦνται *ἐπικουρικοὶ σύνδεσμοι*, οἵτινες, εἴτε συνυφαινόμενοι μετὰ τοῦ ἀρθρικοῦ θυλάκου, εἴτε ἀνεξάρτητοι αὐτοῦ ὄντες, μετέχουσιν ὁπωσδήποτε τῆς λειτουργίας τῆς διαρθρώσεως. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

Ἐπικούριος *[Μυθολ.]*. Ἐπίκλησις θεῶν τινων κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ ἰδίως τοῦ Ἀπόλλωνος, ὡς ἐρχομένου εἰς ἐπικουρίαν τῶν ἀνθρώπων ἐν καιρῷ λοιμοῦ, δι' ὃν λόγον προσηγορεύετο καὶ ἀλεξίκακος, παιήων, καθάρσιος καὶ σωτήρ. Ὁ Ἐπικούριος Ἀπόλλων ἐλατρεύετο κατ' ἐξοχὴν ἐν Βάσσαις τῆς Φιγαλείας, εἶχε δὲ ἱδρυθῆ πρὸς τιμήν του ὑπὸ τῶν Φιγαλίνων ὡραιότατος ναός, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ γεγονότος ὅτι ἐσώθησαν ὑπ' αὐτοῦ ἀπὸ τὸν λοιμόν, ὁ ὁποῖος ἐνέσκηψε κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον. Ὁ ναὸς οὗτος κατὰ τὴν περιγραφὴν τὴν ὁποίαν διέσωσεν ὁ Παυσανίας (8,41), ἦτο ὁ ὡραιότερος τῆς Πελοποννήσου μετὰ τὸν ναὸν τῆς Τεγέας. Ἦτο ἐκ μαρμάρου ὁλόκληρος, μηδὲ τῆς στέγης ἐξαιρουμένης. Εἶχε μῆκος 38 μ. καὶ πλάτος 14 μ. 30, κατηυθύνετο ἐκ Β πρὸς Ν καὶ ὄχι ὅπως συνήθως ἐκ Δ πρὸς Α διὰ λόγους τοπογραφικούς. Ἦτο περίπτερος δωρικοῦ ρυθμοῦ μὲ ἓξ κίονας εἰς τὰς προσόψεις καὶ 15 εἰς τὰς δύο πλευράς. Ἐσωτερικῶς δὲν ἦτο διῃρημένος εἰς κλίτη, ὅπως ἐγίνετο συνήθως, ἀλλ' ἔφερε παρὰ τοὺς τοίχους σειρὰν κιόνων, οἱ ὁποῖοι εἶχον θέσιν ἀντηρίδων. Ἡ ζωοφόρος ὑπεβαστάζετο ἀπὸ σειρὰν ἡμικιόνων ἰωνικοῦ ρυθμοῦ, ἦτο ἐστραμμένη πρὸς τὰ ἔσω καὶ παρίστανε κενταυρομαχίας καὶ ἀμαζονομαχίας. Ὁ ναὸς οὗτος ἀνεσκάφη τῷ 1811 καὶ 1812 ὑπὸ τῶν Γερμανῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπώλησαν τὰς πλάκας τῆς ζωοφόρου καθὼς καὶ τὰ λοιπὰ εὑρήματα εἰς τὸ Βρεττανικὸν Μουσεῖον τοῦ Λονδίνου ἀντὶ 15 χιλιάδων λιρῶν, ἀνεστηλώθη δὲ τῷ 1902—1905 ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

ἐπικουρισμὸς (ὁ) *Φιλοσ.]*. Ἡ ἠθική, κυρίως, διδασκαλία τοῦ Ἐπικούρου (βλ. *Ἐπίκουρος*.)

ἐπίκουρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· βοηθός, ὑπερασπιστής, ἀρωγός, ὁ συντρέχων εἰς ἔργον, εἰς προσπάθειάν τινα: «εἶχεν ἐπίκουρον τὸν πατέρα του, —τὴν μητέρα του»· || «ἐπίκουρος ὑπάλληλος, — νοσοκόμος κ.λ.π.», ὁ μὴ μόνιμος ἀλλ' ἐκτάκτως καὶ διὰ περιωρισμένον χρονικὸν διάστημα προσλαμβανόμενος.

—*[Ἀρχ.]* Ἐκαλοῦντο *ἐπίκουροι* ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων τὰ εἰς βοήθειαν χώρας τινὸς καλούμενα ξένα στρατεύματα, μισθοφόρων ἢ συμμάχων. Ἡ χρῆσις τῆς λέξεως εἶναι ἀρχαιοτάτη· ὁ Ὅμηρος καλεῖ τοὺς Τρῷας «ὑπερθύμους, τηλεκλήτους τ' ἐπικούρους», ὁ δὲ Θουκυδίδης ὠνόμαζεν ἐπικούρους καὶ τοὺς δορυφόρους, τοὺς σωματοφύλακας τῶν βασιλέων. Ἐν ἀκριβολογίᾳ οἱ *ἐπίκουροι* διεκρίνοντο τῶν *συμμάχων*, καὶ διὰ μὲν τῶν πρώτων ἐδηλοῦντο οἱ βοηθοὶ τῶν πολεμουμένων, διὰ δὲ τῶν δευτέραν οἱ τοῦ προσβάλλοντος. Ν. ΚΛΣ

—*[Στρατ.]* Ἐκαλοῦντο ἄλλοτε *ἐπίκουροι* οἱ ἔφεδροι ἀξιωματικοὶ τοῦ ἰατρικοῦ καὶ φαρμακευτικοῦ κλάδου («ἐπίκουρος ἀνθυπίατρος», «ἐπίκουρος ὑποφαρμακοποιὸς» κ.λ.π.). Ἡ ὀνομασία αὕτη ἔχει ἤδη καταργηθῆ. Ν. Θ. Κ.

—*[Ναυτ.]* Καλοῦνται ἐν τῷ Ναυτικῷ *ἐπίκουροι* οἱ ἀξιωματικοί, ὑπαξιωματικοὶ ἢ ναῦται τοῦ Ἐμπορικοῦ Ναυτικοῦ οἱ μὴ ὑπέχοντες στρατολογικὴν ὑποχρέωσιν, ἀλλ' ὑπηρετοῦντες ἐν καιρῷ γενικῆς ἐπιστρατεύσεως ἢ πολέμου ἐπὶ ἐμπορικῶν πλοίων, ἅτινα ἐπετάχθησαν ἢ πρὸς μεταφορὰν ἢ ὅπως καταλλήλως ἐξοπλιζόμενα χρησιμοποιηθῶσιν ὡς βοηθητικὰ πλοῖα τοῦ πολεμικοῦ στόλου. Οἱ ἐπίκουροι ἀξιωματικοί, ὑπαξιωματικοὶ καὶ ναῦται βαθμολογοῦνται καὶ μισθοδοτοῦνται προσκαίρως διὰ διατάγματος, ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ ὃν ἐπὶ τοῦ ἐμπορικοῦ σκάφους εἶχον μέχρι καὶ τοῦ βαθμοῦ τοῦ ὑποπλοιάρχου (μαχίμου, οἰκονομικοῦ, μηχανικοῦ). Λυομένης τῆς ἐπιτάξεως τοῦ πλοίου παύει καὶ ἡ ὡς ἐπικούρων ὑπηρεσία των. Γ. Ν. Ν.

Ἐπίκουρος. Ἀθηναῖος φιλόσοφος, Γαργήττιος τὸν δῆμον, υἱὸς τοῦ Νεοκλέους καὶ τῆς Χαιρεκράτης, γεννηθεὶς τῷ 341 π. Χ. ἐκ γονέων ἀνηκόντων εἰς τὸ γένος τῶν Φιλαϊδῶν.

Βίος Ἐπικούρου. Τὴν παιδικήν του ἡλικίαν διήγαγεν ἐν Σάμῳ, ἔνθα οἱ εἰς ἔνδειαν περιελθόντες γονεῖς του εἶχον μεταβῆ κατὰ τὸ ἔτος 352 π. Χ., ὡς κληροῦχοι μετ' ἄλλων Ἀθηναίων ἀποσταλέντες ὑπὸ τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων. Ἐν Σάμῳ ὁ πατὴρ αὐτοῦ μετήρχετο τὸ ἐπάγγελμα τοῦ γραμματοδιδασκάλου, ὁ δὲ Ἐπίκουρος, παρ' αὐτῷ ἀνατρεφόμενος, ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας, ἔδειξε τὴν πρὸς τὴν φιλοσοφίαν κλίσιν του. Κατὰ τὴν παράδοσιν, δεκατετραετὴς ἦτο ὁ Ἐπίκουρος, ὅτε ἀκούων γραμματιστήν τινα νὰ ἑρμηνεύῃ τὸν στίχον τοῦ Ἡσιόδου «ἐν ἀρχῇ ἐγεννήθη τὸ χάος...», ἠρώτησεν αὐτόν: «ἀλλὰ τὸ χάος πόθεν ἐγεννήθη;» Ὁ γραμματιστής, ἐν ἀμηχανίᾳ εὑρεθείς, ἀπήντησεν ὅτι «τοῦτο δὲν εἶναι ζήτημα γραμματικόν» καὶ παρέπεμψε τὸν νεαρὸν μαθητὴν εἰς τοὺς φιλοσόφους πρὸς λύσιν τῆς ἀπορίας του. «Λοιπὸν μόνον φιλόσοφοι θὰ εἶναι εἰς τὸ ἑξῆς οἱ διδάσκαλοί μου», προσέθηκεν ὁ Ἐπίκουρος. Ἀπὸ τῆς ἡλικίας ταύτης ἤρχισεν ὄντως ὁ Ἐπίκουρος νὰ ἀσχολῆται περὶ τὴν φιλοσοφίαν, μελετῶν τὰ συγγράμματα τῶν προγενεστέρων φιλοσόφων καὶ ἰδίᾳ τοῦ Ἀναξαγόρου καὶ τοῦ Ἀρχελάου· ἀλλ' ἐκεῖνα, ἅτινα πρὸ πάντων ἐπέσπασαν τὴν προσοχήν του καὶ διήγειραν τὸν θαυμασμόν του, ἦσαν τὰ συγγράμματα τοῦ Δημοκρίτου. Ὡς διδάσκαλοι αὐτοῦ ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ἀναφέρονται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων οἱ πλατωνικοὶ Πάμφιλος (ἐν Σάμῳ) καὶ Ξενοκράτης (ἐν Ἀθήναις), καὶ ὁ Δημοκρίτειος Ναυσιφάνης (ἐν Τέῳ), ὅστις

Digitized by Google

ἐμύησεν αὐτὸν εἰς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Δημοκρίτου, κατὰ δὲ τὸν Ἀπολλόδωρον καὶ Πραξιφάνης τις, οὐχὶ βεβαίως ὁ περιπατητικὸς φιλόσοφος. Ἀλλ' αὐτὸς ὁ Ἐπίκουρος καυχώμενος, ὅτι μόνον «ἑαυτοῦ ἤκουσεν», οὐδένα ἀνεγνώριζεν ὡς διδάσκαλόν του, τὸν δὲ Ναυσιφάνην (ὅστις ἀπεκάλει ἑαυτὸν διδάσκαλόν του) περιύβριζεν ὡς ἀγράμματον καὶ ἀπατεῶνα καὶ πόρνον, ἐὰν πιστεύσωμεν τὴν μαρτυρίαν τοῦ δυσμενῶς πρὸς τὸν Ἐπίκουρον διατεθέντος Τιμοκράτους.

Κατὰ τὴν παράδοσιν, δεκαοκταετὴς τὴν ἡλικίαν ὁ Ἐπίκουρος ἦλθεν ἐκ Σάμου εἰς Ἀθήνας, ὅπως, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἔφηβος ἤδη γενόμενος, ἐγγραφῇ εἰς τὸ ληξιαρχικὸν βιβλίον τοῦ δήμου του. Τότε καὶ θὰ ἠκροάσθη τοῦ Ξενοκράτους, διδάσκοντος ἐν τῇ Ἀκαδημείᾳ. Μετ' ὀλιγοχρόνιον τότε ἐν Ἀθήναις διατριβὴν μετέβη ὁ Ἐπίκουρος εἰς Κολοφῶνα, ὅπου μετὰ τῆς οἰκογενείας του εἶχε καταφύγει ὁ πατήρ του, ἐκδιωχθεὶς ἐκ Σάμου μετὰ τῶν ἄλλων κληρούχων Ἀθηναίων ὑπὸ τοῦ Περδίκκα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Ἐκ Κολοφῶνος ἔπειτα μετέβη ὁ Ἐπίκουρος εἰς Μυτιλήνην τὸ πρῶτον καὶ κατόπιν εἰς Λάμψακον, τότε δὲ καὶ ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον ὡς διδάσκαλος τῆς φιλοσοφίας, ἐπὶ πέντε συνεχῆ ἔτη διδάξας ἐν ταῖς χώραις ταύταις. Ἡ ἐν Λαμψάκῳ ἰδίᾳ διατριβὴ τοῦ Ἐπικούρου ὑπῆρξε λαμπρὰ ἀφετηρία τῆς περαιτέρω εὐδοκίμου σταδιοδρομίας του. Ἐν τῇ ἐκεῖ φιλοσοφικῇ σχολῇ του συνεκέντρωσεν ὁ Ἐπίκουρος πάντας τοὺς νέους τῶν καλυτέρων καὶ πλουσιωτέρων οἰκογενειῶν τῆς Λαμψάκου, ἐν οἷς καὶ τὸν Λεοντέα καὶ τὸν Ἰδομενέα. Οἱ περισσότεροι τῶν μαθητῶν τούτων ἀκολουθήσαντες ἔπειτα τὸν Ἐπίκουρον εἰς Ἀθήνας ἀπετέλεσαν τὸν πρῶτον πυρῆνα τῆς ἐκεῖ ἱδρυθείσης βραδύτερον σχολῆς του. Τέλος, κατὰ τὸ ἔτος 305/6 π. Χ., τὸ 36ον ἔτος τῆς ἡλικίας του ἄγων ὁ Ἐπίκουρος, ἐπανῆλθεν ἐκ Λαμψάκου καὶ ὁριστικῶς πλέον ἐγκατεστάθη ἐν Ἀθήναις. Ἐνταῦθα, ἀντὶ 80 μνῶν ἀγοράσας μικρὸν κῆπον, μεταξὺ τῆς πόλεως καὶ τῆς Ἀκαδημείας κείμενον, ἵδρυσεν ἐν αὐτῷ σχολήν, ἐν ᾗ ἐδίδασκε τὸ ἴδιον αὐτοῦ φιλοσοφικὸν σύστημα, γενόμενος οὕτως ἀρχηγὸς νέας φιλοσοφικῆς αἱρέσεως, τῆς ἀπ' αὐτοῦ ἐπονομασθείσης *Ἐπικουρείου* αἱρέσεως. Συνεργάτας καὶ βοηθοὺς ἐν τῇ σχολῇ αὐτοῦ, πλὴν τοῦ προώρως ἀποθανόντος προσφιλεστάτου αὐτοῦ μαθητοῦ καὶ φίλου Μητροδώρου τοῦ Λαμψακηνοῦ, εἶχεν ὁ Ἐπίκουρος καὶ τοὺς τρεῖς ἀδελφούς του, Νεοκλέα, Χαιρέδημον καὶ Ἀριστόβουλον, οἵτινες κατὰ προτροπὴν αὐτοῦ περὶ τὴν φιλοσοφίαν καὶ αὐτοὶ ἠσχολήθησαν. Ὁ κῆπος τοῦ Ἐπικούρου μετὰ τῆς ἐν αὐτῷ σχολῆς ἐντὸς ὀλίγου χρόνου κατέστη περιώνυμος, ἐξ αὐτοῦ δὲ καὶ οἱ ὀπαδοὶ τῆς φιλοσοφικῆς τοῦ Ἐπικούρου αἱρέσεως ἐπωνομάζοντο «οἱ ἐκ τῶν κήπων». Ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ θερμὴ τοῦ Ἐπικούρου ἀγάπη πρὸς τοὺς μαθητάς του καὶ ἡ πρὸς πάντας μειλίχιος καὶ εὐπροσήγορος συμπεριφορά του, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ πρακτικὸν πνεῦμα τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ διδασκαλίας, ἐν μέσῳ τῆς τότε διεφθαρμένης καὶ ὑπὸ τῶν πολεμικῶν διαμαχῶν τῶν διαδόχων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου τεταραγμένης ἑλληνικῆς κοινωνίας, συνετέλεσαν εἰς τὴν μεγάλην τῆς σχολῆς τοῦ Ἐπικούρου εὐδοκίμησιν. Πανταχόθεν τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἐκ τῆς Συρίας καὶ ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ἀθρόοι προσερχόμενοι οἱ μαθηταὶ εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Ἐπικούρου, ἠκροῶντο τῆς γοητευτικῆς του διδασκαλίας καὶ συμβιοῦντες μετὰ τοῦ διδασκάλου των ἐν τῷ κήπῳ περιέβαλλον αὐτὸν μετὰ τῆς αὐτῆς θρησκευτικῆς εὐλαβείας καὶ τῆς αὐτῆς ἀγάπης καὶ ἀφοσιώσεως, μεθ' ἧς ἄλλοτε καὶ οἱ Πυθαγόρειοι τὸν μέγαν αὐτῶν διδάσκαλον. Πάντες οἱ μαθηταὶ καὶ φίλοι τοῦ Ἐπικούρου μὲ ἀρχηγὸν τὸν Ἐπίκουρον ἀποτελοῦντες σύλλογον, ὅμοιον πρὸς τὸν τῶν πυθαγορείων, συνεδέοντο πρὸς ἀλλήλους διὰ στενῆς φιλίας, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχουν, ὅπως ἐκεῖνοι, καὶ κοινοκτημοσύνην, τὴν ὁποίαν ὁ Ἐπίκουρος, ὡς δηλωτικὴν μᾶλλον τῆς ἀπιστίας τῶν φίλων, δὲν ἐνόμιζεν ἀναγκαίαν, ἐφ' ὅσον ἡ ἀμοιβαία τῶν μελῶν τοῦ συλλόγου του φιλία ἦτο πιστὴ καὶ σταθερά. Τοῦ Ἐπικουρείου τούτου συλλόγου μετεῖχον οὐ μόνον ἄνδρες, ἀλλὰ καὶ γυναῖκες, ὡς ἡ Θεμίστα, ἡ σύζυγος τοῦ Λεοντέως, ἔτι δὲ καὶ λόγιαι ἑταῖραι, ὡς ἡ πασῶν γνωστοτάτη Λεόντιον, ἡ ἐρωμένη τοῦ Μητροδώρου, ὅπερ τότε δὲν προσέκρουεν εἰς τὴν ἠθικὴν ἀντίληψιν τῆς συγχρόνου ἑλληνικῆς κοινωνίας. Καὶ ὅμως ἡ τοιαύτη σχέσις τοῦ Ἐπικούρου καὶ τῶν φίλων του μετὰ ἑταιρῶν, αἱ ἐν τῷ κήπῳ φαιδραὶ αὐτῶν ἀναστροφαί, ἡ ὑπό τινων παρανοηθεῖσα ἢ ἐπίτηδες διαστραφεῖσα διδασκαλία τοῦ Ἐπικούρου περὶ ἡδονῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ αὐστηρὰ γλῶσσα καὶ ἡ καταφρόνησις, ἣν καὶ αὐτὸς ὁ Ἐπίκουρος καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐδείκνυον οὐ μόνον πρὸς τοὺς συγχρόνους, ἀλλὰ καὶ πρὸς πάντας τοὺς προακμάσαντας φιλοσόφους (κατὰ τοὺς κατηγόρους αὐτοῦ, τοὺς περὶ τὸν Πλάτωνα ἀπεκάλει ὁ Ἐπίκουρος Διονυσιοκόλακας καὶ αὐτὸν τὸν Πλάτωνα χρυσοῦν, τὸν Ἀριστοτέλην ἄσωτον, ὡς καταφαγόντα τὴν πατρικήν του περιουσίαν, τοὺς κυνικοὺς ἐχθροὺς τῆς Ἑλλάδος καὶ τοὺς διαλεκτικοὺς πολυφθονέρους), πάντα ταῦτα ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς τοὺς δυσμενῶς πρὸς αὐτὸν διακειμένους καὶ ἰδίᾳ εἰς τοὺς φιλοσοφικούς του ἀντιπάλους, τοὺς στωικούς, νὰ πλάσσουν ἔκτοτε πικροτάτας κατ' αὐτοῦ διαβολάς. Οὕτως ὁ Τίμων περιύβρισε τὸν Ἐπίκουρον διὰ τῶν ἑξῆς στίχων του:

> Ὕστατος αὖ φυσικῶν καὶ κύντατος ἐκ Σάμου ἐλθὼν
> γραμμαδιδασκαλίδης ἀναγωγότατος ζωόντων.

Τὰς βαρυτέρας διαβολὰς περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς διαίτης τοῦ Ἐπικούρου καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἔπλασεν ὁ Τιμοκράτης, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Μητροδώρου, μαθητὴς τοῦ Ἐπικούρου διατελέσας καὶ τῆς σχολῆς αὐτοῦ ἐκφοιτήσας, ἕνεκα προσωπικῶν προστριβῶν πρὸς τὸν ἀδελφόν του Μητρόδωρον καὶ αὐτὸν τὸν Ἐπίκουρον. Τὴν ἠθικὴν τῶν Ἐπικουρείων δριμύτατα ἔψεξε βραδύτερον καὶ ὁ Πλούταρχος διὰ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ τῶν ἐπιγραφομένων «Πρὸς Κολώτην» καὶ «Ὅτι οὐδὲ ζῆν ἔστιν ἡδέως κατ' Ἐπίκουρον».

Ὁ βιογράφος τοῦ Ἐπικούρου Διογένης ὁ Λαέρτιος, καταλέγων πάσας τὰς κατ' αὐτοῦ διαβολάς, ἐπιλέγει περὶ τῶν συκοφαντῶν του «μεμήνασι δὲ οὗτοι», πρὸς ἀπόδειξιν δὲ τῆς ὀρθοφροσύνης καὶ τῆς ἀρετῆς καθόλου τοῦ ἀνδρὸς παραθέτει ὁ Λαέρτιος τὰς ἑξῆς ἀποδείξεις: πρῶτον ὅτι ἡ πατρίς του, ἀναγνωρίζουσα τὰς πρὸς αὐτὴν εὐεργεσίας του, ἐτίμησεν αὐτὸν διὰ χαλκῶν εἰκόνων, ἔπειτα ὅτι

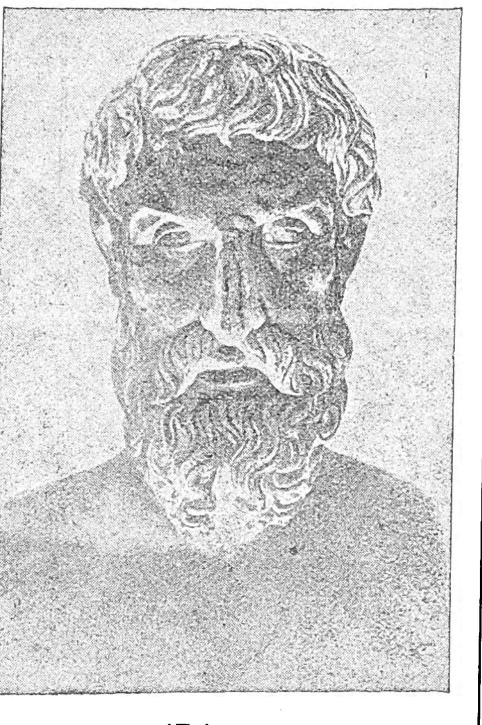

Ἐπίκουρος.
[Μουσεῖον Καπιτωλίου.]

ἀμέτρητον ἦτο τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν, οἵτινες προσερχόμενοι πρὸς αὐτὸν καὶ καταγοητευόμενοι ἀπὸ τὰς «δογματικάς του σειρῆνας», παρέμειναν πάντες στερρῶς προσκεκολλημένοι εἰς αὐτόν, πλὴν ἑνὸς καὶ μόνου, τοῦ Μητροδώρου τοῦ Στρατονικέως, ὅστις βαρυνθεὶς τάχα τὰς ἀνυπερβλήτους τοῦ Ἐπικούρου χρηστότητας, μετεπήδησεν εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Καρνεάδου. Πρὸς ἀναίρεσιν δὲ τῆς κατὰ τοῦ Ἐπικούρου διαβολῆς τοῦ Τιμοκράτους, ὅτι ἡμερησίως μίαν μνᾶν ἐξώδευεν εἰς τὴν τράπεζαν, φέρει ὁ Λαέρτιος πρῶτον τὴν μαρτυρίαν τοῦ Διοκλέους, βεβαιοῦντος ὅτι ὁ Ἐπίκουρος καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εὐτελέστατα καὶ λιτότατα διῃτῶντο («κοτύλῃ γοῦν οἰνιδίου ἠρκοῦντο, τὸ δὲ πᾶν ὕδωρ ἦν αὐτοῖς ποτόν»), ἔπειτα δὲ τὴν ὁμολογίαν αὐτοῦ τοῦ Ἐπικούρου, ὅστις ἐν ταῖς πρὸς τοὺς φίλους ἐπιστολαῖς του, διαβεβαιῶν αὐτοὺς ὅτι μόνον εἰς ὕδωρ καὶ λιτὸν ἄρτον ἠρκεῖτο, παρεκάλει ἕνα ἐξ αὐτῶν νὰ στείλῃ πρὸς αὐτὸν ὀλίγον τυρόν, ἵνα ἔχῃ ὅταν θέλῃ καὶ γεῦμα πολυτελέστερον («πέμψον μοι τυροῦ καθυδρίου (;), ἵν', ὅταν βούλωμαι πολυτελέσασθαι, δύνωμαι»). Ἀλλὰ καὶ ἡ περὶ τῶν ἡδονῶν ἠθικὴ τοῦ Ἐπικούρου διδασκαλία ἄντικρυς ἀντεμάχετο πρὸς τὴν διαβολὴν ταύτην, τὴν δὲ καθόλου τοῦ ἀνδρὸς ἀρετὴν τεκμαίρεται ὁ Λαέρτιος καὶ ἐκ τῆς διαθήκης του, ἣν καὶ ὁλόκληρον παραθέτει. Ἐκ ταύτης καταφαίνεται ἡ πρὸς τοὺς θεοὺς εὐσέβεια τοῦ Ἐπικούρου, ἡ πρὸς τοὺς γονεῖς του εὐγνωμοσύνη, ἡ πρὸς τοὺς ἀδελφούς του εὐεργεσία, ἡ πρὸς τοὺς φίλους καὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν φιλανθρωπία του καὶ ἡ πρὸς τοὺς δούλους ἡμερότης του, ὧν ἕνα, τὸν ὀνομαστὸν Μῦν, συμφιλοσοφοῦντα μετ' αὐτοῦ, καὶ ἐλεύθερον διὰ τῆς διαθήκης του κατέστησεν.

Οὕτως ἐν μεγάλῃ συρροῇ μαθητῶν καὶ φίλων ἀφωσιωμένων ἐπὶ 36 ὅλα ἔτη συνεχῶς διδάξας ὁ Ἐπίκουρος ἐν τῇ σχολῇ τοῦ κήπου του, ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τῷ 270 π. Χ., ἐν ἡλικίᾳ 72 ἐτῶν, ἐξ ὀξυτάτης στραγγουρίας καὶ δυσεντερίας, ἐπὶ 14 ἡμέρας μετὰ μεγάλης καρτερίας καὶ ἀταραξίας τὴν πάθησιν ὑπομείνας, ὡς ὁ ἴδιος ἐν ἐπιστολῇ αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἰδομενέα κατὰ τὴν τελευταίαν ἡμέραν τοῦ βίου του ἔγραψε. Καὶ ἀποθνήσκων δὲ ὁ Ἐπίκουρος τοῦτο ἀπὸ τῆς ἐπιθανατίου κλίνης του εἰς τοὺς φίλους παρήγγελλε, νὰ διαμνημονεύουν τὰ φιλοσοφικὰ αὐτοῦ δόγματα καὶ νὰ φυλάττουν αὐτὰ πιστῶς. Καὶ ὄντως οὐδεμιᾶς ἄλλης φιλοσοφικῆς σχολῆς οἱ ὀπαδοὶ μετὰ τοσαύτης εὐλαβείας ἐτήρησαν πιστὴν καὶ ἀναλλοίωτον τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἱδρυτοῦ αὐτῆς, μεθ' ὅσης οἱ ἐπικούρειοι τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἀρχηγοῦ των. Καὶ τὸν περιώνυμον δὲ κῆπον διὰ τῆς διαθήκης αὐτοῦ κατέλιπεν ὁ Ἐπίκουρος εἰς τὸν σύλλογον τῶν μαθητῶν καὶ φίλων του, οἵτινες, καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, κατὰ τὴν ἐν τῇ διαθήκῃ παραγγελίαν του, τακτικῶς συνήρχοντο ἐν τῷ κήπῳ εἰς φιλικὰς συγκεντρώσεις ἅπαξ μὲν τοῦ ἔτους, τὴν προτεραίαν τῆς δεκάτης τοῦ Γαμηλιῶνος, πρὸς ἑορτασμὸν τῶν γενεθλίων τοῦ Ἐπικούρου, τὴν δὲ εἰκοστὴν ἑκάστου μηνός, καθ' ἣν ἡμέραν καὶ ζῶντος τοῦ Ἐπικούρου τακτικῶς συνήρχοντο, πρὸς τέλεσιν μνημοσύνου αὐτοῦ καὶ τοῦ προσφιλοῦς του Μητροδώρου. Ἐκ τῆς κατὰ τὴν εἰκοστὴν (ταῖς εἰκάσι) ἑκάστου μηνὸς συγκεντρώσεώς των ἐν τῷ κήπῳ καὶ *εἰκαδισταὶ* ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων των οἱ τὸν ἐπικούρειον ἀποτελοῦντες σύλλογον.

Συγγράμματα. Μακρὰν τῆς ὅλης κοσμικῆς τύρβης τοῦ ἄστεως ὁ Ἐπίκουρος, ἐν τῇ ἡσυχίᾳ τοῦ σχολικοῦ του κήπου εἰς τὴν μελέτην καὶ τὴν συγγραφὴν φιλοσοφικῶν βιβλίων ἀσχολούμενος, συνέγραψε πλεῖστα συγγράμματα, εἰς 300 περιλαμβανόμενα κυλίνδρους. Ὡς πρὸς τὴν πολυγραφίαν μόνον ὁ Χρύσιππος διημιλλᾶτο πρὸς αὐτόν, ὅστις, κατὰ τὸν Καρνεάδην, παράσιτος τῶν βιβλίων τοῦ Ἐπικούρου ὑπ' αὐτοῦ καλούμενος, ἔγραψε τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα, ὅσα καὶ οἷα καὶ ὁ Ἐπίκουρος. Κατάλογον τῶν ἀξιολογωτέρων συγγραμμάτων τοῦ Ἐπικούρου παραθέτει ὁ Λαέρτιος, πρῶτον δὲ ὡς τὸ σπουδαιότερον πάντων μνημονεύει τὸ «Περὶ φύσεως», ἀποτελούμενον ἐκ βιβλίων 37. Ἐκ τοῦ συγγράμματος τούτου τοῦ Ἐπικούρου περιεσώθησαν εἰς ἡμᾶς ἱκανὰ ἀποσπάσματα, περιλαμβανόμενα ἐν τοῖς ἐν Ἡρακλείῳ τῆς Ἰταλίας εὑρεθεῖσι κυλίνδροις. Πλὴν τούτων καὶ ὀλίγων τινῶν ἄλλων ἀποσπασμάτων, ἅτινα εὑρίσκομεν ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Πλουτάρχου, τοῦ Κικέρωνος, τοῦ Σενέκα, τοῦ Στοβαίου καὶ ἄλλων, διέσωσεν εἰς ἡμᾶς ὁ βιογράφος τοῦ Ἐπικούρου Διογένης ὁ Λαέρτιος ὁλόκληρον τὴν αὐτόγραφον διαθήκην τοῦ Ἐπικούρου καὶ τρεῖς αὐτοῦ ἐπιστολὰς ἀπευθυνομένας εἰς φίλους του, τὴν μὲν πρώτην πρὸς τὸν Ἡρόδοτον, περιλαμβάνουσαν ἐν συντόμῳ τὴν φυσικὴν τοῦ Ἐπικτήτου διδασκαλίαν, τὴν δὲ δευτέραν πρὸς τὸν Πυθοκλέα, περιέχουσαν τὴν περὶ μετεώρων διδασκαλίαν του, καὶ τὴν τρίτην πρὸς τὸν Μενοικέα, περιλαμβάνουσαν ἐν ἐπιτομῇ τὴν ἠθικήν του διδασκαλίαν, ἐν τέλει δὲ ἐπιτομὴν περιλαμβάνουσαν εἰς 44 ἀφορισμοὺς τὰς «κυρίας δόξας» τοῦ Ἐπικούρου, ἤτοι τὰς κυριωτέρας ἠθικάς του γνώμας περὶ τοῦ εὐδαίμονος ἀνθρωπίνου βίου. Ἐκ τῶν τριῶν ἐπιστολῶν τὴν δευτέραν, τὴν πρὸς Πυθοκλέα, μετὰ πιθανότητος θεωρεῖ ὁ Usener οὐχὶ ὡς ἔργον αὐτοῦ τοῦ Ἐπικούρου, ἀλλ' ὡς συμπίλημα ἐκ τοῦ «Περὶ φύσεως» συγγράμματος τοῦ Ἐπικούρου, συνταχθὲν βραδύτερον ὑπό τινος ἐπικουρείου. Ὁμοίως ὡς συλλογὴν γνωμῶν ἐξ ἐκτενεστέρου ἠθικοῦ συγγράμματος τοῦ Ἐπικούρου ὑπὸ ἐπικουρείου τινὸς γενομένην θεωρεῖ ὁ Usener καὶ τὰς «κυρίας δόξας» τοῦ Ἐπικούρου.

Κατὰ τὴν παρ' Ἀθηναίῳ μαρτυρίαν ὁ Ἐπίκουρος ἐστερεῖτο ἐγκυκλίου παιδείας· διὸ καὶ τὰ συγγράμματα αὐτοῦ δὲν διακρίνονται οὔτε διὰ λογοτεχνικὴν ἀξίαν καὶ ἐπιμεμελημένην ἐπεξεργασίαν, οὔτε διὰ καθαρότητα γλώσσης. Ὁ γραμματικὸς Ἀριστοφάνης ὁ Βυζάντιος ἔψεγε τὴν γλῶσσαν τοῦ Ἐπικούρου ὡς χυδαΐζουσαν (ἰδιωτικωτάτην). Ὁ Usener εὑρίσκων τὴν τρίτην τοῦ Ἐπικούρου ἐπιστολήν, τὴν πρὸς Μενοικέα, ἀπὸ γλωσσικῆς ἀπόψεως πολὺ ἐπιμεμελημένην, φρονεῖ ὅτι ἠμελημένη καὶ μᾶλλον πρὸς τὴν κοινὴν λαλουμένην προσεγγίζουσα ἦτο ἡ γλῶσσα τῶν βιβλίων τοῦ Ἐπικούρου, τῶν προωρισμένων πρὸς τὴν ἐν τῇ σχολῇ χρῆσιν τῶν μαθητῶν του, οὐχὶ ὅμως καὶ τῶν πρὸς κοινὴν χρῆσιν ἐκδιδομένων. Ὁ Ἐπίκουρος περὶ τούτου κυρίως ἐφρόντιζε, νὰ ἐκθέτῃ τὰ πράγματα ἐν κυριολεξίᾳ, ἵνα γίνεται σαφής. Διὸ καὶ ἐν τῷ «Περὶ ῥητορικῆς» ἔργῳ του ἀξιοῖ «μηδὲν ἄλλο ἢ σαφήνειαν ἀπαιτεῖν».

Φιλοσοφικὸν σύστημα Ἐπικούρου. Συμφώνως πρὸς τὸ πρακτικώτερον πνεῦμα, ὅπερ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φιλοσοφίας ἐπεκράτει, τὴν φιλοσοφίαν ὑπελάμβανεν ὁ Ἐπίκουρος, ὅπως καὶ οἱ στωϊκοί, οὐχὶ ὡς σκοπὸν αὐτοτελῆ τῶν θεωρητικῶν τῆς ἀνθρωπίνης διανοήσεως ἐρευνῶν, ἀλλ' ὡς μέσον ἁπλῶς βοηθητικὸν καὶ ὄργανον ἐξυπηρετικὸν τοῦ ὑψίστου τοῦ ἀνθρωπίνου βίου σκοποῦ, ὅστις κατ' αὐτὸν ἦτο ἡ *εὐδαιμονία* τοῦ ἀνθρώπου, ἤτοι τὸ ἡδέως καὶ μακαρίως ζῆν. Διὰ τοῦτο μικρὰν ἢ οὐδεμίαν σημασίαν ἀπέδιδεν ὁ Ἐπίκουρος εἰς τὰς πολυμαθεῖς θεω-

Digitized by Google

ρίας καὶ εἰς τὰς εὐρείας γραμματικάς, ἱστορικὰς καὶ μαθηματικὰς ἐρεύνας, φρονῶν ὅτι πᾶσαι αὗται αἱ γνώσεις οὐδαμῶς ὠφελοῦν εἰς τὸν πρακτικὸν τοῦ ἀνθρωπίνου σκοπόν, τὸ μακαρίως ζῆν. Οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι ἡ τοιαύτη πρὸς τὴν πολυμάθειαν καταφρόνησις τοῦ 'Επικούρου προήρχετο καὶ ἐκ τῆς ἀτελοῦς ἐγκυκλοπαιδικῆς αὐτοῦ μορφώσεως. Αὐτὸς διὰ τῆς πρακτικῆς του διδασκαλίας εἰς τοῦτο καὶ μόνον ἀπέβλεπε, πῶς νὰ καταστήσῃ τὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου ἀνθρωπίνως εὐδαίμονα καὶ μακάριον. Φρονῶν δὲ ὅτι ἡ κακοδαιμονία τῶν ἀνθρώπων προέρχεται ἐκ τῆς ἀμαθείας, τῆς δεισιδαιμονίας, τῶν προλήψεων καὶ τῶν ἐκ τούτων γεννωμένων ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων κενῶν φόβων καὶ ἐλπίδων, καὶ νομίζων ὅτι αἰτία πάντων τούτων τῶν κακῶν εἶναι ἡ ἄγνοια τῶν φυσικῶν νόμων, ὡς μόνον μέσον θεραπείας τῆς κακοδαιμονίας ταύτης εὕρισκε τὴν ὀρθὴν γνῶσιν τῶν νόμων τῆς τε ἐκτὸς ἡμῶν καὶ τῆς ἐν ἡμῖν ἀνθρωπίνης φύσεως. Κατὰ ταῦτα τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ διαιρῶν ὁ 'Επίκουρος, ὅπως καὶ οἱ ἀκαδημαϊκοὶ καὶ οἱ στωϊκοί, εἰς τρία μέρη, τὸ *κανονικόν*, ἤτοι τὴν λογικήν, τὸ *φυσικὸν* καὶ τὸ *ἠθικόν*, διέτασσε ταῦτα ἐν τοιαύτῃ σειρᾷ καὶ ἀλληλουχίᾳ, ὥστε ἡ κανονικὴ ἐχρησίμευεν ὡς εἰσαγωγὴ εἰς τὴν φυσικήν, ἀμφότεραι δὲ αὗται, ὡς γνώσεις βοηθητικαὶ πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς ἠθικῆς, ἥτις ἀπετέλει τὴν κυρίαν αὐτοῦ διδασκαλίαν.

Κανονική. Κανονικὴν καὶ οὐχὶ (κατὰ τοὺς στωϊκοὺς) λογικὴν ἢ διαλεκτικὴν ὠνόμασεν ὁ 'Επίκουρος τὴν περὶ τῆς ἀληθοῦς γνώσεως διδασκαλίαν του, διότι ἐν αὐτῇ ἐπραγματεύετο μόνον περὶ τοῦ κριτηρίου τῆς ἀληθείας, ἤτοι τοῦ κανόνος καθ' ὃν δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν περὶ τῆς ἀληθείας τῶν ἐκτὸς ἡμῶν πραγμάτων. Τὰ ἄλλα τῆς λογικῆς καὶ διαλεκτικῆς διδάγματα (ὁρισμούς, διαιρέσεις, ἀποδείξεις, συλλογισμοὺς κλπ.) ἐθεώρει ὁ 'Επίκουρος περιττὸν διὰ τὴν φιλοσοφίαν φόρτον. Ἡ δὲ περὶ τοῦ κριτηρίου τῆς ἀληθείας διδασκαλία τοῦ 'Επικούρου, μικρὸν τῆς τῶν στωϊκῶν διαφέρουσα, ὡς πρῶτον καὶ κύριον κριτήριον, περὶ γνώσεων προκειμένου, παρεδέχετο τὰς αἰσθήσεις, ἤτοι τὰς διὰ τῶν αἰσθήσεων ἀντιλήψεις τῶν ἐκτὸς ἡμῶν πραγμάτων· ἡ δὲ κατ' αἴσθησιν ἀντίληψις καὶ κατὰ τὴν τοῦ 'Επικούρου διδασκαλίαν, ὅπως καὶ κατὰ τὴν τοῦ Δημοκρίτου, γίνεται διὰ τῆς ἐπαφῆς τῆς ψυχῆς ἡμῶν μὲ τὰ ἐκ τῆς ἐπιφανείας τῶν ἀντικειμένων ἀπορρέοντα εἴδωλα, ἤτοι τὰς εἰκόνας αὐτῶν. Πᾶσα γνῶσις ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων προέρχεται (οὐδὲν ἐν τῷ νῷ, ὃ μὴ πρότερον ἐν τῇ αἰσθήσει), μόνον δὲ ἡ διὰ τῆς κατ' αἴσθησιν ἀντιλήψεως κτωμένη γνῶσις εἶναι βεβαία καὶ ἀσφαλής, ὡς ἔχουσα ἄμεσον ἐνάργειαν. 'Εὰν δέ ποτε ἡ κατ' αἴσθησιν ἀντίληψις εἶναι ἀπατηλή, ἡ ἀπάτη προέρχεται οὐχὶ ἐξ αὐτῆς τῆς αἰσθήσεως, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐσφαλμένης ἡμῶν κρίσεως περὶ τοῦ ὑποπίπτοντος εἰς τὴν ἀντίληψιν ἡμῶν, καθ' ὅσον δὲν κρίνομεν ἀσφαλῶς, ἂν ἡ ὑποπίπτουσα εἰς τὴν ἀντίληψιν ἡμῶν εἰκὼν ἀντιστοιχῇ πράγματι εἴς τι ἐκτὸς ἡμῶν ὑπάρχον ἀντικείμενον ἢ οὐχί, διότι αἱ εἰκόνες τῶν ἀντικειμένων, πρὶν ἔλθουν εἰς ἐπαφὴν μὲ τὴν ψυχὴν ἡμῶν, πολλάκις ὑφίστανται ἐν τῷ ἀέρι διαφόρους ἀλλοιώσεις διὰ τῆς ἀναμίξεως διαφόρων εἰκόνων ἢ διὰ νέας συνθέσεως τῶν ἀτόμων.

Ἡ κατ' αἴσθησιν ἀντίληψις ὀφείλει νὰ εἶναι αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἀξιόπιστος, διότι ὑπὸ οὐδενὸς ἄλλου ἀνωτέρου κριτηρίου δύναται νὰ ἐξελέγχεται. 'Αντίληψίς τις κατ' αἴσθησιν δὲν δύναται νὰ ἐξελέγχεται ὑπὸ ἄλλης τινὸς ὁμοιογενοῦς ἀντιλήψεως, διότι τὰ ὁμοιογενῆ καὶ ἰσοδύναμα δὲν δύνανται νὰ ἐξελέγχωσιν ἄλληλα· οὔτε πάλιν κατ' αἴσθησιν ἀντίληψις δύναται νὰ ἐξελέγχεται ὑπὸ ἄλλης ἀντιλήψεως ἀνομοιογενοῦς, διότι καὶ τὰ ἀνομοιογενῆ δὲν δύνανται νὰ ἐξελέγχωνται ὑπ' ἀλλήλων ἕνεκα τῆς ἀνομοιογενείας των. 'Αλλ' οὔτε καὶ ὁ λόγος δύναται νὰ ἐξελέγχῃ τὴν ἀξιοπιστίαν τῆς κατ' αἴσθησιν ἀντιλήψεως, διότι καὶ ὁ λόγος ἐκ τῶν αἰσθήσεων γεννᾶται καὶ ἀναπτύσσεται. Διὰ ταῦτα αἱ αἰσθήσεις, ἀνεξέλεγκτοι οὖσαι, εἶναι τὸ μόνον ἀσφαλὲς καὶ βέβαιον κριτήριον τῆς ἀληθείας. 'Εὰν ἄρωμεν τὴν ἀξιοπιστίαν τῶν αἰσθήσεων (ὅπως ἔκαμνον οἱ 'Ελεᾶται, Παρμενίδης καὶ Μέλισσος καὶ ὁ σύγχρονος τοῦ 'Επικούρου Πύρρων), αἴρομεν τὴν ἀσφαλῆ καὶ βεβαίαν βάσιν, ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζεται ὅλον τὸ οἰκοδόμημα τῶν γνώσεων καὶ τῶν ἐκ τούτων προερχομένων πράξεων ἡμῶν.

Ὡς δευτερεύοντα κριτήρια τῆς ἀληθείας τῆς γνώσεως, ἐκ τοῦ κριτηρίου τῶν αἰσθήσεων ἀπορρέοντα, θεωρεῖ ὁ 'Επίκουρος τὰς «προλήψεις» ἤτοι τὰς ἐννοίας καὶ τὰς «φανταστικὰς ἐπιβολὰς τῆς διανοίας», ἤτοι τὰ φαντάσματα, καθ' ὅσον καὶ αἱ ἔννοιαι καὶ αἱ φανταστικαὶ εἰκόνες, ὡς προερχόμεναι ἐκ προηγηθεισῶν κατ' αἴσθησιν ἀντιλήψεων, ἔχουν καὶ αὗται ἔμμεσον ἐνάργειαν. Πρόληψις εἶναι ἡ ἐξ ἐπανειλημμένης κατ' αἴσθησιν ἀντιλήψεως σχηματισθεῖσα ἔννοια, ἥτις παραμένει ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν ὡς μνήμη τοῦ πολλάκις ἔξωθεν φανέντος· ἀλλὰ καὶ ὡς κρίσις ἀκόμη νοεῖται ἡ πρόληψις ὑπὸ τοῦ 'Επικούρου, ὡς κρίσις ὅμως ἀσφαλὴς καὶ βεβαία, διὸ καὶ δύναται νὰ θεωρῆται ὡς κριτήριον τῆς ἀληθείας. Ἡ δὲ «δόξα», ἥτις καὶ «ὑπόληψις» λέγεται, σχηματίζεται μὲν καὶ αὕτη ἐπὶ τῇ βάσει κατ' αἴσθησιν ἀντιλήψεως, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀναφέρεται εἴς τι, ὅπερ ἀκόμη εἶναι ἄγνωστον, διὰ τοῦτο δὲν εἶναι βεβαία. Δύναται νὰ εἶναι ἀληθής, δύναται ὅμως νὰ εἶναι καὶ ψευδής· καὶ ἀληθὴς μὲν εἶναι, ὅταν ἐπιβεβαιοῦται ἢ δὲν ἀνασκευάζεται ὑπὸ τῆς περαιτέρω πείρας, ψευδὴς δέ, ὅταν δὲν ἐπιβεβαιοῦται ἢ ἀνασκευάζεται ὑπὸ τῆς πείρας.

Περὶ δὲ πράξεων προκειμένου, κριτήριον τῆς ἀληθείας θεωρεῖ ὁ 'Επίκουρος τὰ «πάθη», ἤτοι τὰ συναισθήματα τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς ἀλγηδόνος. Τὰ πάθη ταῦτα, ἔμφυτα ὄντα οὐ μόνον εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ εἰς πᾶν ἄλλο ζῷον, ἀναγκαίως ὠθοῦν ἡμᾶς εἰς αἱρέσεις καὶ εἰς φυγάς, εἰς τὸ νὰ πράττωμεν δηλαδὴ κατὰ προτίμησιν τοῦτο καὶ νὰ ἀποφεύγωμεν ἐκεῖνο. Διὰ τοῦτο τὰ πάθη ταῦτα εἶναι τὸ μόνον κριτήριον τῶν πράξεων ἡμῶν καὶ ὁ μόνος κανὼν ὁ ρυθμίζων αὐτάς.

Φυσικὴ *(κοσμολογία, ἀνθρωπολογία, θεολογία)*. Ἡ φυσικὴ διδασκαλία τοῦ 'Επικούρου περιελαμβάνετο ἐκτενέστερον μὲν ἐν τῷ «Περὶ φύσεως», ὅπερ ἐκ 37 βιβλίων ἀποτελούμενον δὲν περιεσώθη εἰς ἡμᾶς, συντομώτερον δὲ ἐν ταῖς δύο αὐτοῦ ἐπιστολαῖς (πρὸς Ἡρόδοτον καὶ Πυθοκλέα).

Εἰς τὴν φυσιολογίαν, ἤτοι τὴν περὶ τῆς φύσεως καθόλου θεωρίαν, ἔδιδεν ὁ 'Επίκουρος μεγάλην σημασίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν φύσιν ἐξήταζεν ὁ 'Επίκουρος μόνον ἀπὸ τῆς πρακτικῆς ἀπόψεως, συμφώνως πρὸς τὸν πρακτικὸν τῆς διδασκαλίας του σκοπόν. Διὰ τῆς φυσικῆς του διδασκαλίας ἐπειρᾶτο ὁ 'Επίκουρος νὰ ἀπαλλάξῃ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τῆς τελολογικῆς καὶ θεολογικῆς ἀντιλήψεως τῆς φύσεως, ἥτις, ἀνέκαθεν παρὰ τῷ λαῷ κρατοῦσα, μεγάλως εἶχεν ἐνισχυθῆ, διὰ τῆς φιλοσοφικῆς διδασκαλίας τοῦ Πλάτωνος καὶ 'Αριστοτέλους. Αὐτὸς διὰ τῆς φυσικῆς του διδασκαλίας τοῦτο ἐπεδίωκε, νὰ ἀπαλλάξῃ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τῶν δεισιδαιμονιῶν καὶ τῶν προλήψεων καὶ τῶν κοινῶν φόβων τῶν προερχομένων ἐκ τῆς ἀντιλήψεως, ὅτι πάντα τὰ φυσικὰ καὶ μετεωρολογικὰ φαινόμενα καὶ πάντα τὰ ἀνθρώπινα πράγματα συμβαίνουν διὰ τῆς ἐπεμβάσεως καὶ ἐνεργείας ὑπερφυσικῶν δυνάμεων (θεῶν καὶ δαιμόνων), πείθων αὐτούς, ὅτι πάντα ταῦτα συμβαίνουν κατά τινας φυσικοὺς νόμους. Τὴν γένεσιν καὶ τὴν συντήρησιν τοῦ κόσμου ἀναφέρει ὁ 'Επίκουρος οὐχὶ εἰς ὑπερφυσικὴν δύναμιν (τὸ θεῖον), ἀλλ' εἰς φυσικὰς μόνον αἰτίας καὶ μηχανικοὺς λόγους, ἐγκειμένους ἐν αὐτῇ τῇ φύσει τῆς ὕλης, ἐξ ἧς ὁ κόσμος συνέστη. 'Εν τῇ ἀντιλήψει ταύτῃ ἀκολουθεῖ ὁ 'Επίκουρος τὸν Δημόκριτον τόσον πιστῶς, ὥστε ἡ διδασκαλία αὐτοῦ, μικρὰς μόνον ἔχουσα διαφοράς, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἁπλῆ παραλλαγὴ τῆς φυσικῆς ἐκείνου θεωρίας. Ἡ περὶ τοῦ κόσμου θεωρία τοῦ 'Επικούρου εἶχεν ὡς ἑξῆς:

Ὅπως ὁ Δημόκριτος, οὕτω καὶ ὁ 'Επίκουρος παραδέχεται, ὅτι δύο εἶναι αἱ πρῶται τοῦ σύμπαντος ἀρχαί, ἡ φυσικὴ ὕλη ἡ ὑποπίπτουσα εἰς τὴν διὰ τῶν αἰσθήσεων ἀντίληψιν ἡμῶν, ἥτις ἐμφανίζεται εἰς σώματα, καὶ ἡ φύσις ἡ μὴ ὑποπίπτουσα εἰς τὴν κατ' αἴσθησιν ἡμῶν ἀντίληψιν (ἡ «ἀναφὴς φύσις»), τὸ κενόν, ὁ κενὸς δηλαδὴ χῶρος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου κινοῦνται τὰ σώματα («τὸ πᾶν σῶμα καὶ φύσις ἀναφής ἐστιν»). 'Εκ τῶν σωμάτων ἄλλα μὲν εἶναι σύνθετα συμπλέγματα («συγκρίσεις»), ἄλλα δὲ ἁπλᾶ στοιχεῖα, ἐξ ὧν τὰ συμπλέγματα συντίθενται. Τὰ ἁπλᾶ ταῦτα στοιχεῖα τῶν συνθέτων σωμάτων εἶναι τὰ «ἄτομα». Τὰ ἄτομα ταῦτα εἶναι καὶ κατὰ τὸν 'Επίκουρον, ὅπως καὶ κατὰ τὸν Δημόκριτον, αἰώνια, ἄφθαρτα, ἀναλλοίωτα, ποικιλώτατα ὡς πρὸς τὸ σχῆμα, ἀλλὰ τοσοῦτον μικρὰ κατὰ τὸ μέγεθος, ὥστε διὰ τῶν αἰσθήσεων δὲν ἀντιλαμβανόμεθα αὐτά· τὰ ἄτομα ἕνεκα τοῦ βάρους αὐτῶν ἀδιαλείπτως κινοῦνται ἐν τῷ κενῷ χώρῳ, πίπτουν δὲ πρὸς τὰ κάτω ἰσοταχῶς καὶ οὐχὶ ἀνισοταχῶς, ὅπως ὁ Δημόκριτος ἐνόμιζε (τὴν ἄτοπον καὶ παρὰ τὸν φυσικὸν νόμον τῆς πτώσεως τῶν σωμάτων ἐν τῷ κενῷ χώρῳ γνώμην τοῦ Δημοκρίτου εἶχεν ἤδη ἐλέγξει ὁ 'Αριστοτέλης). Ἵνα ἐπιτύχῃ ὁ 'Επίκουρος τὴν σύγκρουσιν τῶν ἀτόμων ἐδημιούργησε τὴν «παρέκκλισιν» τῶν ἀτόμων κατὰ τὴν πτῶσίν των· παραδέχεται δηλαδὴ ὅτι τὰ ἄτομα, πίπτοντα πρὸς τὰ κάτω, αὐθαιρέτως παρεκκλίνουν τῆς κατακορύφου κατευθύνσεως, οὕτω δὲ συναντώμενα συγκρούονται· ἐκ τῆς συγκρούσεως ταύτης τῶν ἀτόμων γεννῶνται ἀποπαλμοὶ καὶ συστροφαὶ αὐτῶν καὶ οὕτω σχηματίζονται ἐντὸς τοῦ ἀπείρου χώρου ἄπειροι κόσμοι εἴτε ὅμοιοι εἴτε ἀνόμοιοι πρὸς τὸν ἡμέτερον (σφαιροειδεῖς ἢ ᾠοειδεῖς ἢ ἀλλοιοσχήμονες), χωριζόμενοι ἀπ' ἀλλήλων διὰ τῶν «μετακοσμίων», ἤτοι τῶν μεταξὺ τῶν διαφόρων κόσμων ὑπαρχόντων κενῶν διαστημάτων. Οἱ κόσμοι οὗτοι, φθαρτοὶ ὄντες, ὅπως σὺν τῷ χρόνῳ συνέστησαν, οὕτω σὺν τῷ χρόνῳ καὶ θὰ ἀφανίζωνται, διαλυόμενοι εἰς τὰ ἐξ ὧν συνέστησαν μέρη.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν γένεσιν τῶν ἐμψύχων ὄντων συμφωνῶν ὁ 'Επίκουρος πρὸς τὸν 'Εμπεδοκλέα, παραδέχεται ὅτι τὰ ἔμψυχα ἐγεννήθησαν ἐκ τῆς γῆς, παντοειδῆ κατ' ἀρχὰς τερατόμορφα πλάσματα ὄντα. 'Εκ τῶν πλασμάτων τούτων σὺν τῷ χρόνῳ ἐπέζησαν μόνον τὰ βιώσιμα, ἐν οἷς καὶ ὁ ἄνθρωπος, βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἀναπτυχθείς. Περὶ δὲ τῆς ψυχῆς τῶν ἐμψύχων φρονεῖ, ὅτι αὕτη εἶναι «σῶμα λεπτομερές», παρεμφερέστατον πρὸς πνεῦμα θερμὸν καὶ συγκείμενον ἐξ ἀτόμων λειοτάτων καὶ στρογγυλωτάτων, οὐχὶ πολὺ διαφόρων τῶν τοῦ πυρός. Ἡ ψυχὴ αὕτη, τὸ ἄλογον αὐτῆς μέρος ἀποτελοῦσα, διήκει δι' ὅλου τοῦ σώματος τοῦ ἐμψύχου καὶ εἶναι ἡ αἰτία τῆς αἰσθήσεως. 'Αλλ' ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου πλὴν τοῦ ἀλόγου ἔχει καὶ τὸ λογικὸν μέρος, ὅπερ πολὺ διαφέρει τοῦ ἀλόγου ὡς πρὸς τὴν λεπτότητα τῶν ἐξ ὧν σύγκειται μορίων. Τὸ λογικὸν τοῦτο μέρος τῆς ψυχῆς ἑδρεύει ἐν τῷ θώρακι, ἐξ αὐτοῦ δὲ τελοῦνται πᾶσαι αἱ ἀνώτεραι πνευματικαὶ τῆς ψυχῆς λειτουργίαι· τὴν ἱκανότητα ταύτην τοῦ αἰσθάνεσθαι, τοῦ διανοεῖσθαι καὶ τοῦ παράγειν κινήσεις ἀντλεῖ ἡ ψυχὴ καὶ ἐκ τῆς φύσεως τοῦ στεγάζοντος αὐτὴν σώματος. Δι' ὃ καὶ ἐπερχομένου τοῦ θανάτου καὶ διαλυομένου τοῦ σώματος εἰς τὰ σωματικὰ ἄτομα, διαλύεται καὶ ἡ ψυχὴ εἰς τὰ ψυχικὰ ἄτομα, ὁπότε καὶ δὲν αἰσθάνεται πλέον, οὐδὲ διανοεῖται. Κατὰ ταῦτα ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως καὶ ἡ ψυχὴ παντὸς ζῴου, εἶναι θνητή.

Περὶ τῶν θεῶν ἐδίδασκεν ὁ 'Επίκουρος, ὅτι ὑπάρχουν, οὐχὶ ὅμως τοιοῦτοι, οἵους οἱ πολλοὶ νομίζουν αὐτούς. Οἱ θεοί, αἰώνιοι καὶ ἄφθαρτοι ὄντες, καὶ σώματα λεπτοφυῆ καὶ φωτεινά, μορφὴν δὲ ἀνθρωπίνην καλλίστην ἔχοντες, κατοικοῦν ἐν τοῖς μετακοσμίοις, ἵνα οὕτως εὑρίσκωνται ἔξω τῶν φθειρομένων κόσμων καὶ ὦσιν ἀμέτοχοι πάσης φθορᾶς. 'Εκεῖ διαμένοντες διάγουν βίον ὅλως ἀμέριμνον ἐν αἰωνίᾳ μακαριότητι, οὐδεμίαν σχέσιν καὶ ἐπικοινωνίαν ἔχοντες πρὸς τὸν φθαρτὸν κόσμον. Οἱ θεοὶ κατὰ ταῦτα δὲν ἐδημιούργησαν τὸν κόσμον· ὁ κόσμος συνέστη ἀφ' ἑαυτοῦ, ἐκ καθαρῶς μηχανικῶν λόγων, ἐγκειμένων ἐν αὐτῇ τῇ φύσει τῶν ὑλικῶν στοιχείων, ἐξ ὧν συνέστη. 'Αλλ' οὔτε καὶ διευθύνουν τὸν κόσμον οἱ θεοί, οὐδὲ προνοοῦν περὶ τῆς συντηρήσεως αὐτοῦ, ὅπως οἱ στωϊκοὶ μετὰ τῶν ἀκαδημαϊκῶν καὶ περιπατητικῶν ἐδόξαζον· αἱ περὶ τοῦ κόσμου φροντίδες εἶναι ἀνάρμοστοι εἰς τὴν μακαριότητα τῶν θεῶν· τοιαῦτα περὶ θεῶν δοξάζων ὁ 'Επίκουρος, ἐνόμιζεν, ὅτι δὲν ἀσεβεῖ πρὸς τοὺς θεούς· ἀσεβὴς κατ' αὐτὸν εἶναι οὐχὶ ὁ μὴ πιστεύων εἰς τοὺς τῶν πολλῶν θεούς, ἀλλ' ὁ ἀποδίδων εἰς τοὺς θεοὺς ὅσα οἱ πολλοὶ περὶ αὐτῶν δοξάζουν («ὑπολήψεις ψευδεῖς αἱ τῶν πολλῶν ὑπὲρ θεῶν ἀποφάσεις»). Τὴν τοιαύτην θεολογικὴν τοῦ 'Επικούρου διδασκαλίαν ἰδιαιτέρως ἐξῆραν οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ, καὶ ἰδίᾳ ὁ Ρωμαῖος ποιητὴς Λουκρήτιος, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ διαπρύσιος ἐν Ρώμῃ κήρυξ τῆς ἐπικουρείου διδασκαλίας.

'Ηθική. Καὶ τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ διδασκαλίαν ὁμοίως ἐπὶ φυσικῆς στηρίζει βάσεως ὁ 'Επίκουρος, ἐπὶ τῆς βάσεως τῆς ἐν ἡμῖν ζωϊκῆς φύσεως. Ὡς μόνον κριτήριον τῶν πράξεων ἡμῶν θεωρεῖ ὁ 'Επίκουρος τὰ συναισθήματα τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς ἀλγηδόνος, ἅτινα εἶναι ἔμφυτα οὐ μόνον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν παντὶ ἄλλῳ ζῴῳ· τὰ συναισθήματα ταῦτα εἶναι τὸ κριτήριον, δι' οὗ κρίνομεν τὰ αἱρετέα καὶ τὰ φευκτέα, εἶναι τὰ ἐλατήρια τὰ ὠθοῦντα ἡμᾶς εἰς τὸ νὰ πράττωμεν κατὰ προτίμησιν τοῦτο καὶ νὰ ἀποφεύγωμεν ἐκεῖνο· καὶ πράττομεν μὲν πᾶν ὅ,τι εἶναι εἰς ἡμᾶς ἡδύ, ἀποφεύγομεν δὲ τὸ ἀλγεινόν. Συμφώνως πρὸς ταύτην τὴν ἐν ἡμῖν καὶ ἐν παντὶ ζῴῳ ἔμφυτον τάσιν πρὸς τὸ ἡδύ, θέτει ὁ 'Επίκουρος ὡς ὕψιστον τοῦ ἀνθρώπου σκοπὸν τὸ «ἡδέως καὶ μακαρίως ζῆν», ὡς ἀρχὴν δὲ καὶ τέλος τοῦ μακαρίως ζῆν θεωρεῖ τὴν ἡδονὴν («τὴν ἡδονὴν ἀρχὴν καὶ τέλος λέγομεν εἶναι τοῦ μακαρίως ζῆν· ταύτην γὰρ ἀγαθὸν πρῶτον καὶ συγγενικὸν (σύμφυτον) ἔγνωμεν καὶ ἀπὸ ταύτης καταρχόμεθα πάσης αἱρέσεως καὶ φυγῆς καὶ ἐπὶ ταύτην καταντῶμεν, ὡς κανόνι τῷ πάθει (τῇ ἡδονῇ) πᾶν ἀγαθὸν κρίνοντες».

Πῶς δὲ ἐννοεῖ τὴν ἡδονὴν ὁ 'Επίκουρος, σαφῶς ἐξηγεῖ τοῦτο ἐν τῇ πρὸς Μενοικέα ἐπιστολῇ του, γράφων τὰ ἑξῆς (ἐν μεταφράσει): «ὅταν λέγωμεν ὅτι σκοπὸς τοῦ μακαρίως ζῆν εἶναι ἡ ἡδονή, δὲν ἐννοοῦμεν τὰς σωματικὰς τῶν ἀσώτων ἡδονάς, τὰς προερχομένας ἐκ τῆς ἀπολαύσεως (ὅπως τινὲς νομίζουν, εἴτε διότι ἀγνοοῦν, εἴτε διότι παρεξηγοῦν τὴν διδασκαλίαν του, εἴτε διότι δὲν συμφωνοῦν πρὸς αὐτήν), ἀλλὰ τὴν ἡδονὴν ἐκείνην, καθ' ἣν μήτε τὸ σῶμα ἡμῶν ἀλγεῖ, μήτε ἡ ψυχὴ ἡμῶν ταράττεται· διότι τὸν ἡδὺν βίον δὲν γεννοῦν οἱ πότοι καὶ οἱ συνεχεῖς κῶμοι, οὐδὲ αἱ ἀπολαύσεις παίδων καὶ γυναικῶν καὶ ἰχθύων καὶ τῶν ἄλλων, ὅσα φέρει ἐπάνω της τράπεζα πολυτελής, ἀλλ' ὁ νηφάλιος λογισμός, ὅστις ἀνευρίσκει τὰς αἰτίας, διὰ τὰς ὁποίας ταῦτα μὲν πρέπει κατὰ προτίμησιν νὰ κάμνωμεν, ἐκεῖνα δὲ νὰ ἀποφεύγωμεν, καὶ ἐκδιώκει ἀπὸ τῶν ψυχῶν ἡμῶν τὰς δοξασίας ἐκείνας, αἵτινες ἐπιφέρουν εἰς αὐτὰς πλείστην ταραχὴν καὶ θόρυβον· ἀρχὴ δὲ πάντων τούτων εἶναι ἡ φρόνησις, ἥτις εἶναι τὸ μέγιστον ἀγαθόν· διὸ καὶ εἶναι τιμιωτέρα τῆς φιλοσοφίας. 'Εκ τῆς φρονήσεως γεννῶνται πᾶσαι αἱ ἄλλαι ἀρεταί, διδάσκουσαι, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ζῇ τις ἡδέως, χωρὶς νὰ ζῇ φρονίμως καὶ καλῶς καὶ δικαίως, οὐδὲ νὰ ζῇ τις φρονίμως καὶ καλῶς καὶ δικαίως χωρὶς νὰ ζῇ ἡδέως». Κατὰ ταῦτα τὴν ψυχικὴν κυρίως ἡδονὴν θέτει ὁ 'Επίκουρος

Digitized by Google

ὡς σκοπὸν τοῦ ἀνθρωπίνου, τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἄλλως λεγομένην «καταστηματικὴν» ἡδονήν, ἤτοι τὴν ἀρνητικὴν ἡδονήν, ἥτις αἴρουσα ἀπὸ τοῦ σώματος τὸ ἄλγος καὶ ἀπὸ τῆς ψυχῆς τὴν ταραχὴν παράγει τὴν ψυχικὴν ἐκείνην κατάστασιν, ἣν ὁ Ἐπίκουρος καλεῖ «ἀταραξίαν». Δὲν ἀποκλείει ὅμως τελείως ὁ Ἐπίκουρος καὶ τὴν θετικήν, ἤτοι τὴν ἐν ἀπολαύσει σωματικὴν ἡδονήν, τὴν ὑπὸ τῶν Κυρηναϊκῶν λεγομένην «ἐν κινήσει ἡδονήν», ἐφ' ὅσον αὕτη εἶναι ἔμφυτος ἀνάγκη· ἡ τοιαύτη ὅμως ἡδονὴ πρέπει νὰ χαλιναγωγῆται ὑπὸ τοῦ νήφοντος λόγου καὶ νὰ διατελῇ ὑπὸ τὸ κράτος τῆς φρονήσεως. Οὕτως ἐννοῶν τὴν ἡδονὴν ὁ Ἐπίκουρος, ὡς ἀταραξίαν τῆς ψυχῆς, διὰ τῆς ὅλης αὐτοῦ διδασκαλίας, τῆς τε φυσικῆς καὶ τῆς ἠθικῆς, ἐπειρᾶτο νὰ ἄρῃ ὅλα ἐκεῖνα τὰ αἴτια, ἅτινα κατὰ τὴν κρίσιν του γεννοῦν ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων τὴν ταραχὴν καὶ τὸν θόρυβον καὶ τοὺς κενοὺς φόβους καὶ τὰς κενὰς ἐλπίδας· τοῦτο δὲ πρῶτον ἐπεδίωκε διὰ τῆς φυσικῆς καὶ τῆς περὶ θεῶν διδασκαλίας του, διδάσκων ὅτι πάντα τὰ φυσικὰ καὶ μετεωρολογικὰ φαινόμενα συμβαίνουν κατά τινας φυσικοὺς νόμους, οἱ δὲ θεοὶ οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουν μὲ τὸν κόσμον, οὐδὲ ἀναμιγνύονται εἰς τὰ ἀνθρώπινα πράγματα. Ἔπειτα ἐπειρᾶτο νὰ ἄρῃ τὸν φόβον τοῦ θανάτου, διδάσκων ὅτι ὁ θάνατος δὲν εἶναι δι' ἡμᾶς φοβερόν τι κακόν· διότι, ὅταν ἡμεῖς εἴμεθα ἐν τῇ ζωῇ, ὁ θάνατος δὲν εἶναι παρών, ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ θάνατος, ἡμεῖς τότε δὲν εἴμεθα ἐν τῇ ζωῇ. Ἀπὸ δὲ τοῦ μετὰ θάνατον φόβου τοῦ Ἅδου ἐπειρᾶτο νὰ ἀπαλλάξῃ τοὺς ἀνθρώπους, διδάσκων ὅτι ἐπερχομένου τοῦ θανάτου, ἡ ψυχὴ ἡμῶν, ὅπως καὶ τὸ σῶμα, ἀποσυντίθεται εἰς τὰ ἐξ ὧν σύγκειται ἄτομα, καὶ ὅτι ἑπομένως πάντα τὰ περὶ Ἅδου λεγόμενα εἶναι ἁπλᾶ μυθεύματα. Καθ' ὅμοιον τρόπον ἐπειρᾶτο νὰ διασκεδάσῃ ἀπὸ τῶν ψυχῶν τῶν ἀνθρώπων τὰς δεισιδαιμονίας, ἤτοι τοὺς ἀπὸ τῶν θεῶν φόβους, διδάσκων, ὅτι οἱ αἰώνιοι θεοὶ οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουν πρὸς τὸν φθαρτὸν κόσμον, οὐδὲ ἀναμιγνύονται εἰς τὰ ἀνθρώπινα πράγματα. Καὶ τὴν ἀνάγκην δέ, τὴν ὁποίαν οἱ πολλοὶ ὡς θεὰν τῶν πάντων δεσπόζουσαν ἐδόξαζον, καθῄρει ὁ Ἐπίκουρος, διδάσκων ὅτι πάντα τὰ ἀνθρώπινα γίνονται ἄλλα μὲν ἐκ τύχης, ἄλλα δὲ κατὰ τὴν κρίσιν καὶ τὴν βούλησιν ἡμῶν («ἃ μὲν ἀπὸ τύχης, ἃ δὲ παρ' ἡμᾶς»). Τὴν δὲ τύχην ὑπελάμβανεν ὁ Ἐπίκουρος οὐχί, ὅπως οἱ πολλοὶ νομίζουν, ὡς θεὰν δίδουσαν εἰς ἡμᾶς τὰ ἀγαθὰ ἢ τὰ κακὰ καὶ αὐτὴν μόνην δημιουργοῦσαν τὴν εὐτυχίαν ἢ δυστυχίαν τοῦ βίου ἡμῶν, ἀλλ' ὡς ἐν μιᾷ στιγμῇ τοῦ χρόνου παρέχουσαν εἰς ἡμᾶς μόνον τὴν πρώτην ἀρχὴν μεγάλου τινὸς ἀγαθοῦ ἢ κακοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ ἀποτελείωσις ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ὀρθῆς ἢ μὴ ὀρθῆς κρίσεως καὶ ἐνεργείας ἡμῶν («βραχεῖα σοφῷ τύχη παρεμπίπτει, τὰ δὲ μέγιστα καὶ κυριώτατα ὁ λογισμὸς διῴκηκε καὶ κατὰ τὸν συνεχῆ χρόνον τοῦ βίου διοικεῖ καὶ διοικήσει»). Ὡς συνεργὸν δηλαδὴ καὶ οὐχὶ ὡς δημιουργὸν τῆς εὐδαιμονίας ἢ κακοδαιμονίας ἡμῶν ὑπελάμβανεν ὁ Ἐπίκουρος τὴν τύχην, διὸ καὶ ἔλεγε: «κρεῖττον εὐλογίστως ἀτυχεῖν ἢ ἀλογίστως εὐτυχεῖν»

Οὕτως ἀρνητικῶς αἴρων ὁ Ἐπίκουρος πάντα τὰ αἴτια τὰ προκαλοῦντα ἔξωθεν τὴν ταραχὴν καὶ τὸν θόρυβον τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου, ὑποδεικνύει καὶ θετικῶς διὰ τῆς διδασκαλίας του τὰ μέσα, ἤτοι τὰς ὁδοὺς αἵτινες ἄγουν εἰς τὴν ἀταραξίαν τῆς ψυχῆς· τοιαῦτα μέσα εἶναι αἱ διάφοροι ἀρεταί, πᾶσαι κατὰ τὸν Ἐπίκουρον ἀπὸ τῆς φρονήσεως ἀπορρέουσαι· τοιαῦται ἀρεταὶ εἶναι ἡ ἐγκράτεια, ἡ αὐτάρκεια ἢ λιτότης, ἡ ἀνδρεία, ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ φιλία. Καὶ ἡ μὲν ἐγκράτεια εἶναι ἡ ἱκανότης ἐκείνη τῆς ψυχῆς ἡμῶν, καθ' ἣν τὸ ὑπὸ τῆς φρονήσεως ὡς αἱρετὸν ἢ φευκτὸν κριθὲν δυνάμεθα καὶ πράγματι νὰ πράττωμεν ἢ νὰ ἀποφεύγωμεν· διὸ καὶ δυνάμεθα πολλάκις καὶ τὴν ἡδονὴν νὰ ἀποφεύγωμεν, ὅταν αὕτη παρακολουθῆται ὑπὸ μεγαλυτέρας ἀλγηδόνος, καὶ τὴν ἀλγηδόνα νὰ ὑπομένωμεν, ὅταν μετ' αὐτὴν θὰ ἐπακολουθήσῃ μεγαλυτέρα ἡδονή. Τὴν δὲ εἰς τὴν λιτότητα ἄσκησιν συνίστα ὁ Ἐπίκουρος, «οὐχ ἵνα πάντως τοῖς ὀλίγοις χρώμεθα, ἀλλ' ὅπως, ἐὰν μὴ ἔχωμεν τὰ πολλά, τοῖς ὀλίγοις χρώμεθα». Καὶ λιτοὶ χυλοὶ καὶ μᾶζα μόνον καὶ ὕδωρ τὴν μεγίστην παρέχουν εἰς ἡμᾶς ἡδονήν, ὅταν ἔχοντες ἀνάγκην τροφῆς λαμβάνωμεν αὐτὰ (ταῦτα ὑπενθυμίζουν ἡμᾶς τὸ ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος λεχθὲν «πῶς μὲν ἡδὺ μᾶζα καὶ ἄρτος πεινῶντι φαγεῖν, πῶς δὲ ἡδὺ ὕδωρ πιεῖν διψῶντι»). Ἡ λιτότης καὶ εἰς τὴν ὑγείαν ἡμῶν συντελεῖ καὶ ἱκανοὺς καθιστᾷ ἡμᾶς εἰς τὸ μετὰ θάρρους ὑπομένειν τὰς στερήσεις τοῦ βίου. Ἡ δὲ ἀνδρεία καθιστᾷ τὴν ψυχὴν ἡμῶν θαρραλέαν καὶ ἄφοβον πρὸς πάσας τὰς ἔξωθεν καταθλιπτικὰς ἐπιδράσεις. Καὶ τὴν δικαιοσύνην δὲ ἀπὸ τοιαύτης μόνον ἀπόψεως ἀντιλαμβάνεται ὁ Ἐπίκουρος· ὁ ἐν κοινωνίᾳ μετ' ἄλλων ὁμοίων συμβιῶν, ἐφ' ὅσον εἶναι δίκαιος καὶ σέβεται τὰ δίκαια τῶν ἄλλων, οὐδένα φόβον ἔχει, μήπως κατὰ τοὺς νόμους τῆς πολιτείας τιμωρηθῇ, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ζῇ βίον μακάριον («ὁ δίκαιος ἀδιατάρακτος, ὁ δὲ ἄδικος πλείστης ταραχῆς γέμων»). Ὁμοίως ἐξηγεῖ ὁ Ἐπίκουρος καὶ τῆς πολιτείας τὴν σύστασιν. Ἡ πολιτεία συνέστη ἵνα διὰ τῆς δικαιολογικῆς νομοθεσίας προστατεύσῃ τοὺς δικαίους κατὰ τῶν ἀδικούντων. Ἡ πολιτεία καὶ ἡ κοινωνία τότε εὐδοκιμεῖ, ὅταν ἕκαστον τῶν μελῶν αὐτῆς σέβεται τὰ τῶν ἄλλων δίκαια, ὅταν δηλαδὴ τὰ μέλη αὐτῆς εἶναι σοφὰ καὶ ἐνάρετα («οἱ νόμοι χάριν τῶν σοφῶν κεῖνται, οὐχ ὅπως μὴ ἀδικῶσιν, ἀλλ' ὅπως μὴ ἀδικῶνται»). Τὴν δὲ φιλίαν ὑπελάμβανεν ὁ Ἐπίκουρος ὡς τὸ ὕψιστον τοῦ ἀνθρωπίνου βίου ἀγαθόν, ὡς τὰ μάλιστα συντελοῦν εἰς τὸ νὰ ζῶμεν βίον εὐχάριστον. Περιστοιχιζόμενοι ὑπὸ φίλων αἰσθανόμεθα ἡμᾶς αὐτοὺς ἀσφαλεῖς καὶ χαίρομεν οὐ μόνον δι' ὅσας χάριτας καὶ εὐεργεσίας λαμβάνομεν παρὰ τῶν φίλων, ἀλλὰ πολὺ περισσότερον καὶ δι' ὅσας ἡμεῖς παρέχομεν εἰς αὐτοὺς («τὸ εὖ πάσχειν τοῦ εὖ ποιεῖν οὐ μόνον κάλλιον, ἀλλὰ καὶ ἥδιον»). Συγκεκριμένον ὑπόδειγμα ἀνθρώπου συγκεντροῦντος ἐν ἑαυτῷ τὰς ἀρετὰς ταύτας καὶ διάγοντος βίον μακάριον προβάλλει ὁ Ἐπίκουρος, ὅπως καὶ οἱ στωϊκοί, τὸν *σοφόν*. Ὁ σοφὸς τοῦ Ἐπικούρου δὲν εἶναι ὅλως ἀπαθής, οὐδὲ ὅλως ἀμέτοχος πάσης ἀπολαύσεως, ὅπως ὁ σοφὸς τῶν στωϊκῶν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς φρονήσεως καθοδηγούμενος κρατεῖ τῶν ἐπιθυμιῶν αὐτοῦ, ὥστε νὰ μὴ παρασύρεται εἰς ἀσωτίαν καὶ ἀκολασίαν. Ἵνα μὴ δὲ περισπᾶται ὑπὸ τῶν φροντίδων τῆς οἰκογενείας, δὲν ἔρχεται ὁ σοφὸς τοῦ Ἐπικούρου εἰς γάμου κοινωνίαν, πλὴν μόνον εἰς ἔκτακτόν τινα περίστασιν. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν δὲν ἀναμιγνύεται ὁ σοφός, ἀλλ' ἰδιωτεύων καὶ ἀκολουθῶν τὸ παράγγελμα «λάθε βιώσας», διάγει τὸν βίον του ἐν τῇ ἡσυχίᾳ τῆς ἐξοχῆς (φιλαγρεῖ), ἀπερίσπαστος ἀσχολούμενος περὶ τὴν φιλοσοφίαν, καὶ νέος καὶ γέρων ὤν. Ἀναγινώσκει, ἀλλὰ δὲν γράφει ποιήματα· συγγράφει καὶ καταλείπει συγγράμματα, ἀλλὰ δὲν ἀναγινώσκει αὐτὰ ἐπιδεικτικῶς εἰς πανηγύρεις. Περὶ εὐδοξίας τοσοῦτον μόνον φροντίζει, ὅπως μὴ καταφρονῆται. Ἄπορος ὢν χρηματίζεται, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ τῆς σοφίας αὐτοῦ· καὶ κτήματα φροντίζει νὰ ἀποκτήσῃ καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος προνοεῖ· πρὸς δὲ τοὺς φίλους χάριν ἔχει ὄχι μόνον ὅταν οὗτοι εἶναι παρόντες, ἀλλὰ καὶ ὅταν εἶναι ἀπόντες.

Ταῦτα περὶ τοῦ ἡδέως καὶ μακαρίως ζῆν διδάσκων ὁ Ἐπίκουρος ἐν τῇ ἠθικῇ αὐτοῦ, ὡς αὕτη συντόμως ἐκτίθεται ἐν τῇ πρὸς Μενοικέα ἐπιστολῇ του, τελευτᾷ τὴν ἐπιστολήν του ταύτην διὰ τῆς ἑξῆς παραινέσεως: «Ταῦτα οὖν καὶ τὰ τούτοις συγγενῆ μελέτα διὰ παντός, ἡμέρας καὶ νυκτός, καὶ πρὸς σεαυτὸν καὶ πρὸς τὸν ὅμοιον σεαυτῷ, καὶ οὐδέποτε οὔθ' ὕπαρ οὔτ' ὄναρ διαταραχθήσῃ, ζήσῃ δὲ ὡς θεὸς ἐν ἀνθρώποις».

Χαρακτηρισμὸς τῆς ἐπικουρείου διδασκαλίας. Χαρακτηριστικὸν τοῦ ἐπικουρείου φιλοσοφικοῦ συστήματος γνώρισμα εἶναι τὸ πρακτικὸν πνεῦμα τῆς διδασκαλίας του, ἥτις εἰς τοῦτον καὶ μόνον τὸν ὕψιστον σκοπὸν ἀπέβλεπεν, εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ τὸν ἀνθρώπινον βίον εὐδαίμονα καὶ μακάριον. Τὸ πρακτικὸν τοῦτο πνεῦμα, εἰς ὕψιστον βαθμὸν ὑπὸ τοῦ Ἐπικούρου ἐξαρθέν, δὲν ἔλειπε καὶ ἀπὸ τῆς τῶν στωϊκῶν διδασκαλίας. Διὰ τοῦτο τὰ δύο ταῦτα συγχρόνως ἱδρυθέντα καὶ παραλλήλως ἀναπτυχθέντα φιλοσοφικὰ συστήματα, ὅσον καὶ ἂν ἐν ταῖς λεπτομερείαις ἀντεμάχοντο καὶ σφοδρῶς πρὸς ἄλληλα ἤριζον, ἐν ταῖς γενικαῖς ὅμως τῆς διδασκαλίας των γραμμαῖς οὕτω συνέπιπτον, ὥστε δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς δύο εἴδη ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὑπαγόμενα γένος. Οὕτω τὰ δύο ταῦτα φιλοσοφικὰ συστήματα, μὲ τὸ αὐτὸ πρακτικὸν πνεῦμα ἱδρυθέντα, ἔθετον μὲν δύο, διαφόρους ἐκ πρώτης ὄψεως, ὑψίστους τοῦ ἀνθρωπίνου βίου σκοπούς, οἱ μὲν στωϊκοὶ τὴν *ἀρετήν*, οἱ δὲ ἐπικούρειοι τὴν *ἡδονήν*, ἀλλ' ἀμφότεροι οὗτοι οἱ σκοποὶ εἰς τὸ αὐτὸ κατέτεινον τέρμα, εἰς τὴν τοῦ ἀνθρώπου εὐδαιμονίαν, τὴν ὁποίαν οἱ μὲν στωϊκοὶ ἀντελαμβάνοντο ὡς ἀπάθειαν, οἱ δὲ ἐπικούρειοι ὡς ἀταραξίαν τῆς ψυχῆς. Ἀλλ' ἐνῷ οὕτω συμφωνοῦν τὰ δύο συστήματα ὡς πρὸς τὸν ὕψιστον τοῦ ἀνθρωπίνου βίου σκοπόν, ὃν ἡ φιλοσοφία πρέπει νὰ ἐξυπηρετῇ, διαφωνοῦν ὡς πρὸς τὰ μέσα, ἤτοι τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Οἱ μὲν στωϊκοὶ φρονοῦν ὅτι τότε μόνον ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἀτάραχον καὶ ἀσυγκίνητον ἐκείνην ψυχικὴν κατάστασιν, ἣν ὀνομάζουν ἀπάθειαν, ὅταν οὗτος ὡς μέλος τῆς κοινωνίας ἀναπτυσσόμενος ὑποτάσσεται εἰς τοὺς νόμους τῆς ὁλότητος, ὅταν δηλαδὴ ρυθμίζῃ τὴν βούλησιν καὶ κανονίζῃ τὰς πράξεις αὐτοῦ συμφώνως πρὸς τοὺς κοινῶς παραδεδεγμένους νόμους. Οἱ δὲ ἐπικούρειοι νομίζουν, ὅτι ἡ ὑπ' αὐτῶν καλουμένη ἀταραξία τῆς ψυχῆς τότε μόνον δυναται νὰ γεννᾶται ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν οὗτος, ὡς ἄτομον ἀναπτυσσόμενος, ἀπηλλαγμένος πάσης ἐξωτερικῆς ἐπιδράσεως, παντὸς ἔξωθεν φόβου καὶ πάσης ψυχικῆς ταραχῆς, ἐν πλήρει ἀνεξαρτησίᾳ αὐτὸς καὶ μόνος αὐτὸς ρυθμίζει τὰ καθ' ἑαυτὸν κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ὀρθὴν γνῶσιν καὶ πεποίθησιν. Ἡ μὲν λοιπὸν ἠθικὴ τῶν στωϊκῶν διδασκαλία ἦτο μᾶλλον κοινωνιολογική, ἡ δὲ τοῦ Ἐπικούρου μᾶλλον ἀτομική.

Ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως ἡ διδασκαλία τοῦ Ἐπικούρου μικρὰν εἰσφορὰν εἰσέφερεν εἰς τὴν περαιτέρω ἐπιστημονικὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φιλοσοφίας· βαθὺς ἐπιστήμων καὶ ρηξικέλευθος φιλόσοφος ὁ Ἐπίκουρος δὲν ὑπῆρξεν, ἦτο ὅμως θετικὸν καὶ πρακτικὸν πνεῦμα. Εἰσελθὼν εἰς τὸ πρὸ αὐτοῦ εὐρὺ πεδίον τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, ἐσταχυολόγησεν ἐξ αὐτοῦ πάντα ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα, ἅτινα εὕρισκεν ἐξυπηρετικὰ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ τεθέντος ὑψίστου σκοποῦ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου καὶ ταῦτα συναρμολογήσας ἐδημιούργησεν ἴδιον φιλοσοφικὸν σύστημα πολὺ μὲν πρακτικόν, ἀλλὰ μὲ ὄχι βαθέα ἐπιστημονικὰ θεμέλια. Ἐπιστημονικὴ στασιμότης χαρακτηρίζει τὴν σχολὴν τοῦ Ἐπικούρου καὶ καθ' ὅλον αὐτῆς τὸν μακρὸν βίον. Εἰς τοῦτο συνετέλεσεν ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ δογματικὸς τρόπος τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἐπικούρου καὶ ἡ ἐγωϊστικὴ καὶ ἐπίμονος αὐτοῦ ἀξίωσις παρὰ τῶν μαθητῶν του, ὅπως ἐμμένουν πιστοὶ εἰς τὰ διδάγματα αὐτοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ μετὰ θρησκευτικῆς ὄντως εὐλαβείας τήρησις τῆς ἐντολῆς ταύτης τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς σχολῆς ἐκ μέρους τῶν μαθητῶν του καὶ ἡ αὐστηρὰ αὐτῶν προσήλωσις εἰς τὴν διδασκαλίαν του, ἧς πᾶσαν καινοτομίαν ὡς παρανόμημα καὶ ἀσέβημα ὑπελάμβανον.

Ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἔλλειψιν αὐστηρᾶς ἀκολουθίας οὐχὶ ὀλίγον ἐψέχθη ἡ ἐπικούρειος διδασκαλία. Οὕτως ἐνῷ ὁ Ἐπίκουρος ὡς μόνην ἀπολύτως ἀξιόπιστον πηγὴν τῆς ἀληθοῦς γνώσεως παραδέχεται τὰς αἰσθήσεις, πρὸς ἐξήγησιν τῶν φαινομένων ἀνατρέχει εἰς αἰτίας ἀφανεῖς, μὴ ὑποπιπτούσας εἰς τὴν κατ' αἴσθησιν ἀντίληψιν. Ἐνῷ δὲ καταφρονεῖ τοὺς λογικοὺς τύπους καὶ τοὺς λογικοὺς νόμους, τὸ ὅλον αὐτοῦ σύστημα στηρίζει ἐπὶ συλλογισμῶν συναγομένων ἐκ δεδομένων τινῶν. Ὡσαύτως ἐνῷ μόνον φυσικοὺς νόμους ἀναγνωρίζων ἀποκρούει πᾶσαν ἄλλην αὐθαίρετον καὶ φανταστικὴν ἐνέργειαν, ἐν τῇ πρὸς τὰ κάτω κινήσει τῶν ἀτόμων παραδέχεται αὐθαίρετον καὶ παρὰ τὸν φυσικὸν νόμον παρέκκλισιν τῶν ἀτόμων ἀπὸ τῆς κατακορύφου κατευθύνσεως. Καὶ πολλαὶ ἄλλαι τοιαύτης φύσεως ἀνακολουθίαι ἐν τῷ συστήματι τοῦ Ἐπικούρου παρετηρήθησαν, ἀλλὰ τοιούτων ἐν ταῖς λεπτομερείαις ἀνακολουθιῶν καὶ ἀντιφάσεων δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένα καὶ τὰ ἄλλα φιλοσοφικὰ συστήματα.

Βίος καὶ ἐξάπλωσις τῆς ἐπικουρείου σχολῆς. Ἡ σχολὴ τοῦ Ἐπικούρου, παρὰ τὸν σφοδρὸν κατ' αὐτῆς ἀγῶνα τῶν στωϊκῶν, εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων αὐτῆς βημάτων εὐδοκιμήσασα, ταχέως διὰ τῶν πολυαρίθμων μαθητῶν καὶ ὀπαδῶν τοῦ Ἐπικούρου εὐρυτάτην ἔλαβεν ἐξάπλωσιν, οὐ μόνον ἐν Ἀθήναις, ἀλλὰ καὶ ἐν Ρώμῃ. Ἐκ τῶν ἀμέσων, ἤτοι αὐτηκόων μαθητῶν τοῦ Ἐπικούρου διασημότεροι ὑπῆρξαν, πλὴν τοῦ Λαμψακηνοῦ *Μητροδώρου*, τοῦ προσφιλεστάτου μαθητοῦ καὶ συνεργάτου τοῦ Ἐπικούρου καὶ τοῦ ἐπίσης Λαμψακηνοῦ *Πολυαίνου*, οἵτινες προώρως ἀμφότεροι ἀπέθανον πρὸ τοῦ διδασκάλου των, ὁ *Ἕρμαρχος* ὁ Μυτιληναῖος, ὅστις καὶ διεδέχθη τὸν Ἐπίκουρον ἐν τῇ σχολαρχίᾳ, ὁ *Κολώτης* ὁ Λαμψακηνός, καθ' οὗ ὁ Πλούταρχος ἔγραψε τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα ἔργα του, ὁ ἐκ Λαμψάκου ἐπίσης *Λεοντεύς*, ὁ σύζυγος τῆς φίλης τοῦ Ἐπικούρου Θεμίστης, ὁ *Ἡρόδοτος*, πρὸς ὃν ὁ Ἐπίκουρος ἔγραψε τὴν περὶ φύσεως ἐπιστολήν του, ὁ ἐκ Λαμψάκου *Ἰδομενεύς*, πρὸς ὃν ὁ Ἐπίκουρος ἔγραψε τὴν τελευταίαν του ἐπιστολὴν κατὰ τὴν τελευταίαν τοῦ βίου του ἡμέραν, ὁ *Τιμοκράτης*, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Μητροδώρου, ὁ διὰ προσωπικὰς προστριβὰς πρὸς τὸν ἀδελφόν του καὶ αὐτὸν τὸν Ἐπίκουρον ἀποφοιτήσας τῆς σχολῆς του καὶ διὰ τοῦ συγγράμματός του «Εὐφραντά» ἐξυβρίσας τὸν διδάσκαλόν του, καὶ ὁ *Πολύστρατος*, ὁ διαδεχθεὶς τὸν Ἕρμαρχον ἐν τῇ σχολαρχίᾳ. Ἐκ δὲ τῶν ἐμμέσων μαθητῶν καὶ ὀπαδῶν τοῦ Ἐπικούρου μνημονεύονται ὁ *Διονύσιος*, ὁ διαδεχθεὶς ἐν τῇ σχολαρχίᾳ τὸν Πολύστρατον, ὁ *Βασιλείδης*, ὁ διαδεχθεὶς τὸν Διονύσιον, ὁ Ἀπολλόδωρος, ὁ ἐπικληθεὶς κηποτύραννος, ὁ πάντων τῶν ἐπικουρείων ἀξιολογώτατος *Ζήνων ὁ Σιδώνιος*, μαθητὴς τοῦ Ἀπολλοδώρου, ὁ *Δημήτριος*, ὁ ἐπικληθεὶς *Λάκων*, ὁ *Διογένης* ὁ Ταρσεύς, ὁ Ἀθηναῖος *Φαῖδρος*, διδάσκαλος τοῦ Κικέρωνος, διδάξας καὶ ἐν Ρώμῃ καὶ ἐν Ἀθήναις, ὁ διαδεχθεὶς τὸν Φαῖδρον ἐν Ἀθήναις *Πάτρων*, ὁ *Σίρων* (ἢ *Σκίρων*), διδάσκαλος τοῦ Βιργιλίου ἐν Ρώμῃ, ὁ ἐκ Γαδάρων τῆς Συρίας *Φιλόδημος* καὶ ἄλλοι τινές, ὧν μόνον τὰ ὀνόματα εἶναι γνωστά.

Ἀλλὰ οὐκ ὀλίγοι ὑπῆρξαν καὶ οἱ Ρωμαῖοι Ἐπικούρειοι, οἵτινες μεγάλως συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τῆς Ἐπικουρείου διδασκαλίας εἰς τὰς χώρας τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Περὶ τὰ μέσα ἤδη τῆς Β' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος ὁ Ρωμαῖος Ἀμαφίνιος ἐδίδασκεν ἐν Ρώμῃ ἐν γλώσσῃ λατινικῇ τὰ δόγματα τοῦ Ἐπικούρου, μεγάλως εὐδοκιμῶν καὶ πολλοὺς εὑρίσκων ὀπαδούς. Τῆς ἐπικουρείου διδασκαλίας ὀπαδοὶ ὑπῆρξαν καὶ οἱ Ρωμαῖοι συγγραφεῖς Ὁράτιος, Πετρώνιος καὶ Στάτιος. Ἀλλ' ὁ ἐνθουσιωδέστερος καὶ μεγαλοφωνότερος ἐν Ρώμῃ κῆρυξ τῆς ἐπικουρείου διδασκαλίας ὑπῆρξεν ὁ ποιητὴς *Λουκρήτιος Κάρος*, ἀκμάσας κατὰ τὴν Α' π. Χ. ἑκατονταετηρίδα. Τὸ ποίημα αὐτοῦ «De natura rerum» εἶναι μία τῶν κυρίων πηγῶν, ἐξ ἧς ἀντλοῦμεν τὰς περὶ τῆς ἐπικουρείου διδασκαλίας γνώσεις ἡμῶν.

Digitized by Google

Τοιαύτην εὐρεῖαν ἐξάπλωσιν λαβοῦσα ἡ Ἐπικούρειος σχολή, ἀνὰ τὰς ἑλληνικὰς καὶ ρωμαϊκὰς χώρας, ἐξηκολούθει ἀκμαία νὰ ὑφίσταται καὶ κατὰ τὰς πρώτας μ. Χ. ἑκατονταετηρίδας, μετὰ σθεναρὰν δὲ τέλος ἀντίστασιν πρὸς τὰς σφοδρὰς κατ' αὐτῆς ἐπιθέσεις τῶν Χριστιανῶν συγγραφέων, διελύθη κατὰ τὴν Δ' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς σχολῆς ἡ διδασκαλία τοῦ Ἐπικούρου, ὡς εὐρύτερον ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην διαδεδομένη, δὲν ἔπαυσε νὰ ἀποτελῇ τὸν κύριον στόχον, καθ' οὗ καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα ἔβαλλον τὰ ὀξέα αὐτῶν βέλη οἱ Χριστιανοὶ συγγραφεῖς. Αἱ κατὰ τοῦ Ἐπικούρου πικραὶ διαβολαὶ τῶν συγχρόνων του εὗρον νέαν ἐνίσχυσιν παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς συγγραφεῦσιν, ὁ δὲ Ἐπίκουρος καὶ πάντες οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ ἐθεωρήθησαν ὡς ἄνθρωποι ἀκόλαστοι, δοῦλοι τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν· τὴν σημασίαν ταύτην εἶχεν ἡ λέξις *ἐπικούρειος* καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα. Δὲν ἔλειπον ὅμως παρὰ τοῖς διανοουμένοις, καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς Χριστιανοῖς, οἱ βαθύτερον κατανοήσαντες τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἐπικούρου. Εἷς μάλιστα τούτων, ὁ Γάλλος φιλόσοφος καὶ θεολόγος P. Gassendi, κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς ΙΖ' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος ἀκμάσας, ἐπειράθη καὶ νὰ ἀνανεώσῃ τὸ φιλοσοφικὸν τοῦ Ἐπικούρου σύστημα, συνδυάζων τὴν φυσιοκρατικὴν αὐτοῦ θεωρίαν μὲ τὴν θεοκρατικὴν διδασκαλίαν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Ἡ περὶ τῆς θείας μάλιστα προνοίας ἀντίθετος διδασκαλία τῶν δύο ἀρχαίων φιλοσοφικῶν σχολῶν, τῆς τοῦ Ἐπικούρου καὶ τῆς Στοᾶς, μεγάλην ἀμφισβήτησιν ἐγέννησε μεταξὺ τῶν διανοουμένων τῆς ἑκατονταετηρίδος ἐκείνης, ὧν οἱ μὲν μετὰ τῶν στωικῶν παρεδέχοντο τὴν θείαν πρόνοιαν, οἱ δὲ μετὰ τοῦ Ἐπικούρου ἠρνοῦντο αὐτήν. Ἀρχηγοὶ τῶν δύο ἀντιμαχομένων μερίδων ἦσαν ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ φιλοσοφικὴν μόρφωσιν ἔχων δεινὸς φιλόλογος Lepsius ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ Gassendi. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους πολλοὶ τῶν ξένων φιλολόγων μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας περισυλλέξαντες πάντα τὰ σῳζόμενα ἀποσπάσματα τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἐπικούρου καὶ βραδύτερον μελετήσαντες αὐτά, ἀπέδωκαν τὴν ὀφειλομένην δικαιοσύνην εἰς τὸν πολλαχῶς παρανοηθέντα καὶ ἀδικηθέντα Ἐπίκουρον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Usener*, Epicurea (Leipzig 1887).— *Zeller*, Phil. d. Griech. III³ 363—478.— *Gyzicki*, Über d.Leben u. d. Moralphilosophie des Epic. (Halle 1879).— *Guyau*, La morale d'Epicure (Paris 1878).— *Scott*, The physical constitution of the Epicurean gods, «Journ. of Philol.» (1883). —*A. Brieger*, De atomorum Epicurearum motu principiali, Phil. Abhand. für M. Hertz (1888).— *Τοῦ αὐτοῦ*, Epicurs Lehre von der Seele, Progr. (Halle 1893).— *Weissenfels*, Lucrez und Epicur (Görlitz 1889).— *Cossatini*, Epicuri de natura libri XXVIII, ἐν «Hermes» 29 (1894) 1—15.— *A. Goedeckemeyer*, Epicurs Verhältnis zu Demokrit in der Naturphilos. (Strassburg 1897).—*Comparetti*, Fragmenti inediti di Epicuro ἐν «Riv. di phil.» VII. 401 κ. ἑ.—*Wotke—Usener*, Ἀποσπάσματα ἀποφθεγμάτων Ἐπικούρου ἐν «Wiener Studien» X, 155 κ. ἑ.— *C. Bailey*, Epicurus (New York—Oxford 1926) κ. ἄ.

Α. Π. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΣ

ἐπικουρῶ, ἀόρ. *ἐπεκούρησα*· ἔρχομαι εἰς ἐπικουρίαν, βοηθῶ τινα δεόμενον βοηθείας ἢ κινδυνεύοντα.

ἐπικράνιος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐπὶ τοῦ κρανίου εὑρισκόμενος.

— **ἐπικράνιος *ἀπονεύρωσις*** *[Ἀνατομ.]*. Ἡ τοὺς δύο μετωπιαίους μῦς μετὰ τῶν δύο ἰνιακῶν συνάπτουσα ἀπονεύρωσις, ἥτις παριστᾷ κυρτὸν ἰνῶδες πέταλον, οὗ ἡ μὲν ἔσω κοίλη ἐπιφάνεια προσαρμόζεται δίκην καλύπτρας εὐκινήτως ἐπὶ τῆς μέσης χώρας τοῦ θόλου τοῦ κρανίου, ἡ δ' ἔξω κυρτὴ συνάπτεται ἀμετακινήτως μετὰ τοῦ τριχωτοῦ τοῦ δέρματος.

Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

— **ἐπικράνιος *μῦς*** *[Ἀνατομ.]*. Μῦς ἐνιαῖος καλύπτων σύμπαντα τὸν θόλον τοῦ κρανίου, ἀποτελούμενος δὲ ἐκ τοῦ μετωπιαίου (διφυοῦς) καὶ ἐκ τοῦ ἰνιακοῦ (διφυοῦς καὶ τούτου) μυός, συνηνωμένων διὰ πλατέος τένοντος, τῆς *ἐπικρανίου ἀπονευρώσεως*. Παριστᾷ μῦν πολυγάστορα καὶ εἶναι στενότατα συνηνωμένος μετὰ τοῦ τριχωτοῦ δέρματος. Συστελλόμενος ἀμφοτέρωθεν διατείνει τὴν ἀπονεύρωσιν μετὰ τοῦ τριχωτοῦ· ἑτερομερῶς δὲ συστελλόμενος ἕλκει αὐτὴν πρὸς τὰ πρόσω ἢ πρὸς τὰ ὀπίσω· ὁ δὲ μετωπιαῖος ἀνασπῶν τὰς ὀφρῦς ρυτιδοῖ τὸ δέρμα τοῦ μετώπου ἐγκαρσίως.

Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

ἐπικρανῖτις *πλίνθος*, ἢ ἁπλῶς *ἐπικρανῖτις* (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Ἡ κορωνὶς τοῦ τοίχου τοῦ σηκοῦ τῶν οἰκοδομημάτων, ἡ ἀποτελοῦσα συνέχειαν τρόπον τινὰ τοῦ κιονοκράνου τῶν κιόνων καὶ ἀντιστοιχοῦσα πρὸς αὐτὸ κατά τε τὸ ὕψος καὶ τὸν διάκοσμον. Παρά τισιν αὐτὸ τοῦτο τὸ *κιονόκρανον*.

ἐπίκρανον (τό)· πᾶν τὸ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τιθέμενον εἴτε ὡς κόσμημα, εἴτε ὡς κάλυμμα, οἷον *κεφαλόδεσμος*, περικεφαλαία, στέμμα κττ· ‖ (ἀρχιτεκτ.)· βλ. *κιονόκρανον*.

— *[Στρατ.]* Καλεῖται *ἐπίκρανον*, κοινῶς κουκοῦλα, τὸ σακκοειδὲς τμῆμα τῆς χλαίνης ἢ τοῦ ἀδιαβρόχου, τὸ καλῦπτον τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀνδρὸς ἄνωθες τοῦ πηληκίου.

Ν. Θ. Κ.

ἐπικράτεια (ἡ)· τὸ κρατεῖν, τὸ ἐξουσιάζειν, τὸ ὑπερέχειν· ‖ ὁ τόπος ἔνθα ἐκτείνεται ἑνιαῖον κράτος ἢ ἐξουσία, χώρα ἔχουσα ἑνότητα ἐξουσίας, πολιτεία: «ἑλληνικὴ ἐπικράτεια».

— *[Συντ. Δίκ.]* *Ἐπικράτεια πολιτείας* εἶναι ἡ χωρικὴ ἔκτασις, ἐν ᾗ ἀσκεῖται ἰδιογενὴς ἡ ἐξουσία τῆς πολιτείας ταύτης. Ἀφ' ἧς ἡ ἄσκησις τῆς πολιτειακῆς ἐξουσίας παύσῃ δικαιολογουμένη διὰ τοῦ ἰδίου πρωταρχικοῦ νόμου καὶ καταστῇ ἑτερογενὴς δι' ἀναγωγῆς εἰς ἄλλης πολιτείας τὸν πρωταρχικὸν νόμον, ἡ χωρικὴ ἔκτασις, ἐν ᾗ ἀσκεῖται αὕτη, ἀποτελεῖ ἄλλης πολιτείας *ἐπικράτειαν* καὶ δὴ τὴν ἐπικράτειαν τῆς πολιτείας, εἰς τῆς ὁποίας τὸν πρωταρχικὸν νόμον δέον ν' ἀναχθῇ, διὰ νὰ δικαιολογηθῇ ἡ ἐν αὐτῇ ἄσκησις τῆς ἑτερογενοῦς πολιτειακῆς ἐξουσίας. Διὰ τοῦτο, ὁσάκις ἐκτελεῖται ἀπόφασις ἀλλοδαποῦ δικαστηρίου ἐν Ἑλλάδι ἢ ἑλληνικοῦ δικαστηρίου ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ δὲν ἀναιρεῖται ποσῶς ἡ ὁρισθεῖσα ἔννοια τῆς ἐπικρατείας οὐδ' ἐπέρχεται μεταβολὴ τῶν ὁρίων αὐτῆς. Συνάμα δὲ ἀποδεικνύεται ὅτι δὲν ὁρίζει χωρικῶς ἡ ἐπικράτεια πάσης πολιτειακῆς ἐξουσίας τὴν ἄσκησιν ἀλλὰ τῆς ἰδιογενοῦς ἐξουσίας καὶ μόνον.

Οἱ νομικοὶ συζητοῦν τὸ ἂν ἡ ἐπικράτεια, (ἡ *χώρα* λέγουν συνήθως) εἶναι στοιχεῖον τῆς πολιτείας ἢ ἀντικείμενον τῆς ἐξουσίας αὐτῆς. Ἀλλ' ἐσφαλμένως ἀντιτίθενται τὰ δύο προβλήματα ὡς ἐὰν ἦσαν ἀντίθετοι ὁρισμοί. Ἐν Ἑλλάδι ἐδιδάχθη ὑπὸ τοῦ Ν. Ν. Σαριπόλου, ὅτι ἡ χώρα ἀποτελεῖ στοιχεῖον τῆς πολιτείας, διότι πολιτεία ἄνευ χώρας εἶναί τι ἀδύνατον. Τοῦτο εἶναι βέβαιον ἀλλὰ καὶ δὲν ἀμφισβητεῖται. Διότι τὸ χωρικὸν εἶναι ἀναμφισβήτητον γνώρισμα ἴδιον πάσης ἀνθρωπίνης ἐνεργείας. Ἀλλαχοῦ ὅμως ἔγκειται ἡ διαφορά. Ὅταν διδάσκεται, ὅπως συνήθως, ἀλλ' ὄχι ἀναντιρρήτως, ὅτι ἡ ἐπικράτεια ἀποτελεῖ στοιχεῖον τῆς πολιτείας, νοεῖται, ὅτι ἄνευ χώρας ὡρισμένης ἐν ᾗ σταθερῶς ἀσκεῖται ἡ πολιτειακὴ ἐξουσία, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ πολιτεία. Καὶ τ' ἀνάπαλιν οἱ ἀποδεχόμενοι ὅτι δὲν εἶναι στοιχεῖον τῆς πολιτείας ἡ χώρα, δὲν ἐννοοῦν ὅτι πολιτεία δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ ἐκτὸς τόπου, ἀλλ' ἐννοοῦν ὅτι δὲν ἐπάγεται ἀναγκαίως ἡ λειτουργία τῆς πολιτείας ἄσκησιν τῆς ἰδιογενοῦς πολιτειακῆς ἐξουσίας μόνον ἐν ὡρισμένῃ χώρᾳ.

Τὸ ἂν ὅμως ἡ χώρα εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι ὡρισμένη, τοῦτο χρῄζει ἀποδείξεως, διότι προστίθεται διὰ τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου γνώρισμα νέον εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς πολιτείας. Τοὐναντίον ὁ ἀντίθετος ὁρισμὸς δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀποδείξεως, ἀφοῦ δὲν ἐνέχει καμμίαν θέσιν. Ἀλλ' οἱ τὴν ἀνάγκην ὡρισμένης χώρας ὑποστηρίζοντες ἔχουν ὑπ' ὄψιν οὐχὶ τὴν πολιτείαν ἐν γένει, ἀλλὰ τὸ πῶς ἔχουν διαμορφωθῆ αἱ σύγχρονοι πολιτεῖαι. Καὶ ὅμως οἱ Ἀθηναῖοι ἔξω τῶν Ἀθηνῶν, εἰς οὓς εἶχεν ἀπομείνει μόνον ὁ στόλος κατὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν ἀπετέλουν, παρὰ τὴν ἔλλειψιν ὡρισμένης χώρας, πολιτείαν καὶ δὴ συνέχειαν τῆς Ἀθηναϊκῆς πολιτείας, ἧς ἡ ἐξουσία ἠσκήθη ἐπὶ μακρὸν ἐν ὡρισμένῃ χώρᾳ. Οὔτε ἡ ἐλαχίστη χώρα ἡ ἐναπομείνασα εἰς τὸ Βέλγιον καὶ τὴν Σερβίαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς γερμανικῆς καὶ αὐστριακῆς εἰσβολῆς ὑπῆρξεν ἡ ἀποτρέψασα τὴν διακοπὴν τῆς ὑπάρξεως βελγικῆς καὶ σερβικῆς πολιτείας. Ὥστε ἡ χώρα δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι ὡρισμένη.

Ἀλλὰ ποία ἡ σχέσις τῆς οὕτως ἐννοουμένης ἐπικρατείας καὶ τῆς πολιτείας; Ἡ παλαιοτέρα θεωρία χαρακτηρίζει ὡς κυριότητα (Dominium)) τὴν σχέσιν αὐτήν. Ἀλλὰ σὺν τῇ προϊούσῃ διακρίσει τοῦ δημοσίου δικαίου ἀπὸ τὸ ἰδιωτικὸν ἡ θεωρία περὶ κυριότητος ἀντικατεστάθη καὶ ἡ σχέσις τῆς πολιτείας πρὸς τὴν ἐπικράτειαν ἐχαρακτηρίσθη ὡς κυριαρχία.

Ἀλλ' ἡ τοιαύτη σχέσις τῆς πολιτείας πρὸς τὴν χώραν οὐδέποτε εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ μηδὲ ὡς κυριότης, μηδὲ ὡς κυριαρχία. Καὶ ἡ κυριαρχία, ἀλλὰ καὶ ἡ κυριότης, δὲν ὑφίστανται ὡς σχέσις βουλήσεως πρὸς πρᾶγμα, ἀλλὰ ὡς ἔννομος ἱκανότης ἐπιταγῆς. Ἐπιταγὴ δὲ δὲν ἀπευθύνεται πρὸς πρᾶγμα ἀλλὰ πρὸς ἀνθρώπους. Τὸ πρᾶγμα ὁρίζει ἁπλῶς ἐν τῷ χώρῳ τὴν ἐπιταγήν. Ὥστε αὐτὸ τοῦτο τὸ ἐρώτημα περὶ τῆς σχέσεως τῆς πολιτείας πρὸς τὴν ἐπικράτειαν εἶναι παρευθὺς καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ ἀπαράδεκτον. Πάντως εἶναι ἄδικος ἡ περιφρόνησις ἡ χαρακτηρίζουσα τὴν ὑπὸ πολλῶν νομομαθῶν ἐξιστόρησιν τῆς θεωρίας περὶ κυριότητος τῆς πολιτείας ἐπὶ τῆς ἐπικρατείας, διότι δὲν εἶναι ἄμοιρος λογικότητος ἡ τοιαύτη διδασκαλία. Ἀφοῦ ἐπικράτεια εἶναι ἡ ἔκτασις ἐν ᾗ ἀσκεῖται ἰδιογενὴς ἡ ἐξουσία τῆς πολιτείας, πᾶν δικαίωμα ἀσκούμενον ἐν αὐτῇ, καὶ τοιοῦτον εἶναι ἡ κυριότης, ἐμπεριέχεται δυνάμει εἰς τὸν ἀρχικὸν νόμον, εἰς ὃν ἀνάγεται πᾶν δικαίωμα καὶ πᾶσα ἐνάσκησις δικαιώματος ἵνα νομιμοποιηθῇ. Ὥστε ἡ κυριαρχία, ἐμπεριέχουσα δυνάμει τὴν κυριότητα, ἐθεωρήθη κατέχουσα τὰ γνωρίσματα τῆς κυριότητος, ἡ δ' ἐπικράτεια ἐθεωρήθη ἀντικείμενον αὐτῆς. Ἐδῶ ἔγκειται καὶ τὸ σφάλμα.

Τὸ δυνάμει ἐμπεριεχόμενον μετὰ τὴν εἰδικὴν αὐτοῦ πραγματοποίησιν ἀνάγεται εἰς τὸ ἐμπεριέχον αὐτὸ γένος, ἀλλὰ δὲν ταυτίζεται πλέον πρὸς αὐτό. Ἐπὶ πλέον ἕπεται τὸ σφάλμα, καθ' ὃ ἡ χώρα θεωρεῖται ἀντικείμενον ἐξουσίας, ἐνῷ νομίμως ἡ ἐξουσία μόνον ὡς πρὸς ἀνθρωπίνην βούλησιν ὑπάρχει.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *E. Radsnitzky*, Die rechtliche Natur des Staatsgebietes.—*W. Heinrick*, Theorie des Staatsgebietes, 1922.—*Donato Donati*, Stato e Territorio.—*H. Kelsen*, Allg. Staatslehre 1925, § 24.

Θ. Δ. ΤΣΑΤΣΟΣ

—**ἐπικρατείας *ἐκλειπούσης, ὑποχρεώσεις***—*[Διεθν. Δίκ.]* Ὅταν κράτος τι ἐκλείψῃ, εἴτε συνεπείᾳ διαμελισμοῦ, εἴτε συνεπείᾳ συγχωνεύσεως ἢ προσαρτήσεως πρὸς ἄλλο κράτος, αἱ πολιτικαὶ αὐτοῦ ὑποχρεώσεις, αἵτινες συνδέονται στενότατα μετὰ τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ ὑπάρξεως, ἀποσβέννυνται. Ὡς τοιαύτας ὑποχρεώσεις δημιουργοῦσαι δέον νὰ θεωρηθῶσι, πλὴν τῶν πολιτικῆς φύσεως συνθηκῶν, καὶ αἱ ἀφορῶσαι τὰς διπλωματικὰς καὶ προξενικὰς σχέσεις, αἱ ἐμπορικαί, αἱ περὶ ἐκδόσεως καὶ ἄλλαι ἀναλόγου φύσεως, αἱ ἐκ τῶν ὁποίων ἀπορρέουσαι ὑποχρεώσεις κατὰ γενικῶς παραδεκτὴν ἀρχὴν συνεκλείπουσι μετὰ τοῦ καταλυθέντος κράτους. Δὲν ἀποκλείεται ἐν τούτοις καὶ ἡ ρητὴ ἀντίθετος συμφωνία, δυνάμει τῆς ὁποίας τοιούτου εἴδους ὑποχρεώσεις συμβατικαὶ βαρύνουσιν εἴτε τὴν ἐκ τῆς συγχωνεύσεως δημιουργηθεῖσαν πολιτείαν, εἴτε τὰς ἐκ διαμελισμοῦ προελθούσας τοιαύτας.

Ἀντιθέτως πρὸς τὰς πολιτικάς, αἱ περιουσιακαὶ ὑποχρεώσεις τῆς καταλυθείσης πολιτείας μεταβαίνουσι κατὰ γενικὸν κανόνα εἰς τὴν διάδοχον πολιτείαν, ἐφαρμοζομένων ἀναλόγως τῶν ἀρχῶν τοῦ κληρονομικοῦ δικαίου. Τὰ τῆς μεταβιβάσεως ταύτης ρυθμίζονται διὰ τῆς συνθήκης, δυνάμει τῆς ὁποίας ἐξέλιπεν ὡρισμένη πολιτεία, συνήθως δὲ κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον: Αἱ ὑποχρεώσεις καὶ τὰ δικαιώματα τῆς πολιτείας, αἱ πηγάζουσαι ἐκ σχέσεων πρὸς ἰδιώτας, μεταβιβάζονται εἰς τὴν διάδοχον πολιτείαν. Κατ' ἀρχὴν ἐπίσης μεταβιβάζεται καὶ τὸ δημόσιον χρέος τοῦ ἐκλείψαντος κράτους εἰς τὰ κράτη, εἰς τὰ ὁποῖα μετεβιβάσθη καὶ ἡ κυριαρχία ἐπὶ τῶν ἐδαφῶν του. Εἰς ὡρισμένας ὅμως περιπτώσεις ἐγένετο δεκτὸν ὅτι πρέπει νὰ ἐξαιροῦνται τῆς μεταβιβάσεως τὰ χρέη τὰ συναφθέντα πρὸς ἀμέσους πολεμικοὺς σκοποὺς ἐναντίον τοῦ προσαρτῶντος κράτους. Ὅταν πολιτεία τις διαμελισθῇ μεταξὺ πλειόνων κρατῶν, ἢ ὅταν τμήματά τινα τοῦ κράτους προσαρτηθῶσιν εἰς ἕτερον, τ' ἀποχωριζόμενα ἐδάφη βαρύνονται μὲ δημόσιον χρέος ἀνάλογον πρὸς τοὺς εἰσπραττομένους παρ' αὐτῶν φόρους, ἀνεξαρτήτως τῆς ἐκτάσεως αὐτῶν καὶ τοῦ πληθυσμοῦ.

Τὰ τῆς συνεχίσεως τῶν ἐκκρεμῶν δικῶν καὶ τὰ τῆς ἐκτελέσεως τῶν δικαστικῶν ἀποφάσεων κανονίζονται συνήθως ὑπὸ τῆς προσαρτώσης πολιτείας δι' εἰδικοῦ νόμου. Κατ' ἀρχήν, ἅμα τῇ προσαρτήσει χώρας τινός, ἡ λειτουργία τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας τοῦ προσαρτῶντος κράτους ὑπεισέρχεται εἰς τὰς ἐκκρεμεῖς ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων τῶν προσαρτωμένων χωρῶν δίκας, ἀπόκειται δὲ εἰς τὴν νέαν κυρίαρχον πολιτείαν νὰ ὁρίσῃ κατὰ ποῖον τρόπον τὰ ὄργανα αὐτῆς θὰ χειρισθῶσιν ἐν ταῖς δίκαις ταύταις τὴν ἀνήκουσαν εἰς ταῦτα ἐξουσίαν. Ἐπίσης κατ' ἀρχὴν αἱ τελεσίδικοι ἀποφάσεις ἀστικῆς καὶ ἐμπορικῆς φύσεως τῶν δικαστηρίων τῆς προκατόχου πολιτείας παραμένουσι τοιαῦται καὶ ἐκτελοῦνται εἴτε ἄνευ διατυπώσεως, εἴτε περιβαλλόμεναι τὸν ἐκτελεστήριον τύπον ὑπὸ τῆς διαδόχου δικαστικῆς ἀρχῆς.

Ε. Ι. Μ.

— **Ἐπικρατείας *Συμβούλιον*** *[Δημ. Δίκ.]*. Γενικὸν ὁρισμὸν τοῦ θεσμοῦ τούτου, ὡς ἐνεφανίσθη κατὰ τὰ διάφορα στάδια τῆς ἐξελίξεως τοῦ δημοσίου δικαίου ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐν ταῖς διαφόροις αὐτῆς χώραις, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δώσωμεν, περιλαμβάνοντα πάσας αὐτοῦ τὰς μορφάς. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς συνήθους αὐτοῦ ἁρμοδιότητος, ἰδίως κατὰ τὴν σύγχρονον διαμόρφωσίν του, δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας ὡς σῶμα δικαστικῶς ὠργανωμένον, ἀποτελοῦν ὄργανον συμβουλευτικὸν τῆς κεντρικῆς διοικήσεως καὶ ἀνώτατον διοικητικὸν δικαστήριον. Κυρίως εἶναι δημιούργημα τοῦ γαλλικοῦ δημοσίου δικαίου, μεταφυτευθὲν ἐκεῖθεν εἰς πλείστας χώρας ὡς καὶ παρ' ἡμῖν, λόγῳ τοῦ εὐεργετικοῦ αὐτοῦ προορισμοῦ διά τε τοὺς διοικοῦντας καὶ τοὺς διοικουμένους. Κατ' ἀρχὰς ὁ θεσμὸς προῆλθεν ἐκ τῆς ἀνάγκης νὰ ὑπάρχῃ παρὰ τῇ κυβερνήσει, εἴτε αὕτη ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς καὶ μόνον ἀνωτάτου ἄρχοντος, εἴτε ἐκ συμβουλίου ὑπευθύνων ὑπουργῶν, σῶμα ἀποτελούμενον ἐξ ἀνδρῶν εἰδικῶν, πρὸς ὃ νὰ προσφεύγῃ αὕτη ἐπὶ σοβαρῶν κυβερνητικῶν καὶ διοικητικῶν πράξεων. Ἐκ τῆς ἀρχῆς ταύτης ἐπήγασεν ὄχι μόνον ἡ διοικητικὴ ἁρμοδιότης αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ δικαιοδοτικὴ τοιαύτη. Βραδύτερον ἡ ἐπικρατήσασα ἐν τῷ δημοσίῳ δικαίῳ ἀρχὴ τοῦ τελείου χωρισμοῦ τῆς ἐνεργοῦ διοικήσεως ἀπὸ τῆς διοικητικῆς δικαιοσύνης, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἑτέραν τοιαύτην τῆς διακρίσεως τῶν διοικητικῶν ἀμφισβητήσεων ἀπὸ τῶν ἰδιωτικῶν διαφορῶν κατέστησε τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας ἀληθὲς διοικητικὸν δικαστήριον, δι' οὗ ἀσκεῖται εὐρύτατος ἔλεγχος ἐπὶ τῶν διοικητικῶν πράξεων.

Digitized by Google

Οὕτω δὲ ἐπῆλθε καὶ ἡ τελεία διάκρισις τῆς διοικητικῆς ἀπὸ τῆς δικαιοδοτικῆς αὐτοῦ ἁρμοδιότητος, ἀσκουμένης ἑκατέρας παρ' ἰδίων αὐτοῦ τμημάτων. Τὴν τοιαύτην ἐξέλιξίν του θὰ παρακολουθήσωμεν κυρίως ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ γαλλικοῦ Συμβουλίου 'Επικρατείας (Conseil d' État), ὅπερ ἤσκησε βαθυτάτην ἐπίδρασιν ἐπὶ τὴν διαμόρφωσιν τοῦ διοικητικοῦ δικαίου θεωρητικῶς καὶ τῆς ἐνεργοῦ διοικήσεως πρακτικῶς διὰ τῆς θαυμαστῆς αὐτοῦ νομολογίας. Ὁ θεσμὸς ὑπάρχει εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης, παραλλάσσων ἀναλόγως τῶν τοπικῶν συνθηκῶν καὶ τῆς ἰδιαιτέρας διαμορφώσεως εἰς ἑκάστην χώραν τῆς διοικητικῆς νομοθεσίας. Τὸ Συμβούλιον τῆς 'Επικρατείας ἐν 'Ιταλίᾳ (Consiglio dello Stato), προελθὸν ἐκ τοῦ περὶ τὸν βασιλέα τοῦ Πεδεμοντίου συμβουλίου τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων, ἀποτελεῖ συμβουλευτικὸν ὄργανον τῆς διοικήσεως διὰ τὴν κατάρτισιν τῶν νόμων καὶ τῶν διαταγμάτων, ἅμα δὲ καὶ ἀνώτατον διοικητικὸν δικαστήριον. 'Εν Πρωσσίᾳ τὸ Συμβούλιον τῆς 'Επικρατείας (Staatsrat) ἐδημιουργήθη τὸ πρῶτον, διὰ τοῦ διατάγματος τοῦ 1817, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ γαλλικοῦ θεσμοῦ ὡς συμβουλευτικὸν σῶμα κατὰ τὴν ἐνάσκησιν τῆς νομοθετικῆς λειτουργίας, ὁμοίως δὲ καὶ εἰς πλείστας ἄλλας γερμανικὰς χώρας. 'Εν 'Αγγλίᾳ τὸ Συμβούλιον τῆς 'Επικρατείας (Privy Council) ἔλαβεν ἰδίαν διαμόρφωσιν συμφώνως μὲ τὸ ἀγγλικὸν δίκαιον, πλὴν καὶ ἐκεῖ, καίτοι ἡ σημασία αὐτοῦ εἶναι δευτερεύουσα, ἡ κυρίως ἁρμοδιότης του εἶναι συμβουλευτικὴ τῆς τε κυβερνήσεως καὶ τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν, ἐν μέρει δὲ καὶ δικαιοδοτική. Ἡ τοιαύτη τοῦ θεσμοῦ τούτου καθιέρωσις ὑφ' ὅλων τῶν εὐρωπαϊκῶν νομοθεσιῶν ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἀφορᾷ γενικῶς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἐννόμου τάξεως καὶ τῆς πολιτείας τοῦ δικαίου καὶ παρέχει τὴν ἐγγύησιν τῆς τηρήσεως τῆς νομιμότητος ἐν ταῖς ἐνεργείαις τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν.

Τὸ Συμβούλιον τῆς 'Επικρατείας ἐν Γαλλίᾳ. Κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους ὑπῆρχε περὶ τὸν βασιλέα συμβούλιον ἐξ εὐγενῶν, τὸ λεγόμενον *Συμβούλιον τοῦ βασιλέως* (Conseil du Roi), ὅπερ ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἑρρίκου Γ' ὠνομάσθη τὸ πρῶτον *Συμβούλιον 'Επικρατείας* (Conseil d'État). 'Επὶ Ἑρρίκου Δ' καὶ Λουδοβίκου ΙΓ' τὸ ὄνομα τοῦτο ἐδόθη εἰς ἓν τμῆμα τοῦ Συμβουλίου τοῦ βασιλέως, τὸ Οἰκονομικὸν (Conseil d'État et des finances), καὶ ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ' εἰς τὸ τμῆμα τῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων (Conseil d'État d'en haut). Μετὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν, καταργηθέντος τοῦ Βασιλικοῦ Συμβουλίου, ὠνομάσθη Conseil d'État κατὰ τὸ ἔτος 1791 παρὰ τῆς συντακτικῆς συνελεύσεως τὸ Συμβούλιον τῶν ὑπουργῶν, προεδρευόμενον ὑπὸ τοῦ βασιλέως. Ὡς ἴδιον σῶμα δημιουργεῖται τὸ πρῶτον διὰ τοῦ Συντάγματος τῆς 22 Frimaire τοῦ ἔτους VIII (12 Δεκεμβρίου 1799), μὲ ἁρμοδιότητας τὴν προπαρασκευὴν τῶν νόμων καὶ διαταγμάτων, τὴν ἄρσιν τῶν συγκρούσεων μεταξὺ τακτικῶν δικαστηρίων καὶ διοικήσεως καὶ τὴν γνωμοδότησιν ἐπὶ ὑποθέσεων ἀμφισβητουμένου διοικητικοῦ, ἃς διεβίβαζον αὐτῷ οἱ ὕπατοι. Ἅπασαι αὗται αἱ ἁρμοδιότητες αὐτοῦ ἦσαν συμβουλευτικαί, οὐδεμία δὲ διάκρισις εἶχε καθιερωθῆ μεταξὺ τῶν συνεδριάσεων αὐτοῦ ὡς διοικητικοῦ ὀργάνου καὶ τῶν συνεδριάσεων ὡς ὀργάνου δικαιοδοτοῦντος, μὴ ὑπαρχόντων εἰδικῶν τμημάτων. 'Επὶ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Ναπολέοντος Α' ἡ ἁρμοδιότης τοῦ συμβουλίου παρέμεινεν ἡ αὐτή, ἀλλ' ὠργανώθη τελειότερον διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 11 'Ιουνίου 1806, δι' οὗ εἰσήχθη ἡ διάκρισις τῶν συμβούλων εἰς τακτικοὺς καὶ ἐκτάκτους, ἐδημιουργήθησαν αἱ θέσεις τῶν παρέδρων, ἡ δὲ ἐκδίκασις τῶν ὑποθέσεων τοῦ ἀμφισβητουμένου διοικητικοῦ ὑπήχθη εἰς ἴδιον τμῆμα προεδρευόμενον ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης (Grand juge). Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην προέχει ὁ πολιτικὸς χαρακτὴρ τοῦ συμβουλίου. Ἡ δύναμίς του αὐξάνεται ἰδίως μετὰ τὴν κατὰ τὸ ἔτος 1807 κατάργησιν τοῦ Tribunat καὶ τὴν σχεδὸν ἐξαφάνισιν τῆς Βουλῆς ἀπὸ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς· τότε παρέμειναν ὡς μόνα ἀληθῶς νομοθετικὰ σώματα παρὰ τῷ παντοδυνάμῳ αὐτοκράτορι ἡ Σύγκλητος καὶ κυρίως τὸ Συμβούλιον τῆς 'Επικρατείας, ὅπερ παρασκευάζει ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν γαλλικὴν νομοθεσίαν διὰ τοῦ καταρτισμοῦ τοῦ ἀστικοῦ κώδικος, τοῦ ἐμπορικοῦ κώδικος, τῆς πολιτικῆς καὶ ποινικῆς δικονομίας, τοῦ ποινικοῦ νόμου καὶ πλείστων ἄλλων σπουδαίων νομοθετημάτων. Κατὰ τὰς συνταγματικὰς μοναρχίας τοῦ 1814 καὶ 1830 ἀπώλεσε τὸν πολιτικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα ὡς ἐκ τῆς ἐπανιδρύσεως τῆς Βουλῆς καὶ τῆς κοινοβουλευτικῆς εὐθύνης τῶν ὑπουργῶν. 'Επὶ τῶν καθεστώτων τούτων ἀναδιωργανώθη διὰ τῶν νόμων τῆς 29 'Ιουνίου 1814 καὶ τῆς 26 Αὐγούστου 1824 ὡς συμβουλευτικὸν σῶμα τῆς διοικήσεως, ἀποτελούμενον ἐκ συμβούλων ἀνανεουμένων κατ' ἔτος. Διὰ τοῦ νόμου τῆς 2 Φεβρουαρίου 1831 γίνεται τὸ πρῶτον βῆμα, ὅπως καταστῇ διοικητικὸν δικαστήριον διὰ τῶν διατάξεων περὶ δημοσιότητος καὶ προφορικότητος τῶν συζητήσεων καὶ τῆς ἀναθέσεως τῆς προεδρίας αὐτοῦ εἰς ἕνα τῶν συμβούλων ὀνομαζόμενον ὑπὸ τοῦ βασιλέως. Νέα πληρεστέρα ὀργάνωσίς του γίνεται διὰ τοῦ νόμου τῆς 19 'Ιουλίου 1845, πλὴν αἱ δικαστικαὶ αὐτοῦ ἀποφάσεις ἔχουν ἀκόμη συμβουλευτικὸν χαρακτῆρα διὰ τὴν διοίκησιν, ἀπαιτουμένου νὰ κυρωθῶσι διὰ διοικητικῆς πράξεως (justice retenue). Τέλος κατὰ τὴν δευτέραν δημοκρατίαν, διὰ τοῦ νόμου τῆς 3 Μαρτίου 1849, καθίσταται ὡς ἀληθὲς διοικητικὸν δικαστήριον ἐκδίδον ἀποφάσεις ὑποχρεωτικὰς διὰ τὴν διοίκησιν (justice deleguée). Διὰ τοῦ νόμου τῆς 25 'Ιανουαρίου 1852 καταργεῖται πάλιν τὸ διὰ τὴν διοίκησιν ὑποχρεωτικὸν τῶν ἐκδιδομένων ἀποφάσεών του ἐπὶ διοικητικῶν ἀμφισβητήσεων, πλὴν διὰ τοῦ νόμου τῆς 24 Μαΐου 1872, ὅστις ἀποτελεῖ τὸν βασικὸν νόμον τοῦ σώματος, τροποποιηθέντα ἔκτοτε διὰ πολλῶν μεταγενεστέρων, δίδεται αὐτῷ ἡ ὁριστικὴ μορφὴ ὡς ὀργάνου συμβουλευτικοῦ τῆς διοικήσεως ἐπὶ τῶν νόμων καὶ τῶν διαταγμάτων καὶ ὡς ἀνωτάτου διοικητικοῦ δικαστηρίου.

Κατὰ τὰ σήμερον ἐν Γαλλίᾳ ἰσχύοντα, τὸ Συμβούλιον τῆς 'Επικρατείας σύγκειται ἐκ 35 τακτικῶν συμβούλων (Conseillers en service ordinaire), διοριζομένων ὑπὸ τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας μετ' ἀπόφασιν τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, καὶ 26 ἐκτάκτων συμβούλων (Conseillers en service extraordinaire), διοριζομένων ὑπὸ τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας καὶ λαμβανομένων συνήθως ἐκ τῶν γενικῶν διευθυντῶν καὶ διευθυντῶν τῆς κεντρικῆς διοικήσεως. Πλὴν τούτων τὸ προσωπικὸν τοῦ σώματος περιλαμβάνει 37 παρέδρους (Maitres des requêtes) καὶ 40 εἰσηγητὰς (Auditeurs), διακρινομένους εἰς α' καὶ β' τάξεως. Προεδρεύεται ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης μὲ ἀντιπρόεδρον ἕνα τῶν συμβούλων διοριζόμενον διὰ διατάγματος· ὁμοίως διορίζονται καὶ ἕτεροι πέντε σύμβουλοι ὡς πρόεδροι τῶν τμημάτων. Ὁ ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης, συμμετέχων εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς γενικῆς συνελεύσεως, ἔχει ψῆφον μόνον ἐπὶ τῶν διοικητικῶν ὑποθέσεων, ἐφ' ὧν ἐκδίδει συμβουλευτικὰς ἀποφάσεις τὸ συμβούλιον. Οἱ ὑπουργοὶ ἔχουν ἐπίσης τὸ δικαίωμα νὰ λαμβάνωσι μέρος εἰς τὰς συνεδριάσεις μὲ ψῆφον μόνον ἐπὶ τῶν διοικητικῶν ὑποθέσεων τῶν ἀναγομένων εἰς τὰ ὑπ' αὐτοὺς ὑπουργεῖα. Τὸ συμβούλιον διαιρεῖται εἰς τέσσαρα διοικητικὰ τμήματα (Sections administratives), ἁρμόδια διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν νόμων καὶ διαταγμάτων, καὶ ἓν τμῆμα δικαστικὸν (Section du contentieux), ἁρμόδιον διὰ τὴν ἐκδίκασιν τῶν ὑποθέσεων τοῦ ἀμφισβητουμένου διοικητικοῦ, διαιρούμενον εἰς δύο ὑποτμήματα καὶ ἓν εἰδικὸν τμῆμα ὑποδιαιρούμενον πάλιν εἰς τρία ὑποτμήματα, εἰς ἃ κατανέμονται αἱ διάφοροι ὑποθέσεις. Συνεδριάζει εἴτε κατὰ τμήματα εἴτε εἰς τὴν γενικὴν συνέλευσιν τοῦ δικαστικοῦ τμήματος (Assemblée publique du Contentieux). Ἡ ἀπαρτία τοῦ μὲν τμήματος ἀποτελεῖται ἐξ 7 συμβούλων, τῆς δὲ δημοσίᾳ συνεδρίας ἐξ 11 συμβούλων. Τέλος τὸ συμβούλιον συνεδριάζει καὶ ἐν ὁλομελείᾳ, ἥτις ἐκδικάζει ὡρισμένας ὑποθέσεις ἐκ τοῦ νόμου καὶ ἄλλας κατὰ παραπομπὴν ἐκ τῶν τμημάτων.

Ὡς συμβουλευτικὸν ὄργανον τῆς κεντρικῆς διοικήσεως τὸ Συμβούλιον 'Επικρατείας ἐκδίδει γνωμοδοτήσεις μὴ ὑποχρεωτικὰς διὰ τὴν διοίκησιν (avis) ἐπὶ τῶν νομοσχεδίων καὶ προτάσεων νόμων, τῶν σχεδίων τῶν διαταγμάτων καὶ ἄλλων ὑποθέσεων. Καὶ ἐπί τινων μὲν περιπτώσεων ἡ διοίκησις ὑποχρεοῦται νὰ ζητήσῃ πρότερον τὴν γνωμοδότησιν τοῦ συμβουλίου, ὡς ἐπὶ τῶν κανονιστικῶν διαταγμάτων (reglements d' administration publique), τῶν νομοσχεδίων καὶ τῶν προτάσεων νόμων, ἐπὶ ἄλλων δὲ ἡ διοίκησις δικαιοῦται μόνον ἂν κρίνῃ τοῦτο σκόπιμον νὰ καταφύγῃ εἰς αὐτὸ πρότερον. Ὡς δικαστήριον ἀμφισβητουμένου διοικητικοῦ εἶναι ἁρμόδιον πρὸς ἐκδίκασιν κατὰ πρῶτον καὶ τελευταῖον βαθμὸν πάσης διοικητικῆς ἀμφισβητήσεως μὴ ὑπαγομένης δυνάμει ρητῆς εἰδικῆς διατάξεως εἰς ἑτέραν δικαιοδοσίαν. 'Επίσης δικάζει κατὰ πρῶτον καὶ τελευταῖον βαθμὸν ὅσας ὑποθέσεις εἰδικὴ διάταξις ὑπήγαγεν εἰς αὐτό. Μεταξὺ τούτων αἱ σπουδαιότεραι εἶναι αἱ αἰτήσεις ἀκυρώσεως δι' ὑπέρβασιν ἐξουσίας κατὰ τῶν διοικητικῶν πράξεων (recours en annulation pour excès de pouvoir). Ὡς δικαστήριον δευτέρου βαθμοῦ ἐκδικάζει τὰς ἐφέσεις κατ' ἀποφάσεων ὡρισμένων διοικητικῶν δικαστηρίων (νομαρχιακῶν συμβουλίων, δικαστηρίου λειῶν, ἀποικιακῶν δικαστηρίων). Ὡς ἀκυρωτικὸν τέλος δικάζει τὰς ἀναιρέσεις κατ' ἀποφάσεων τοῦ 'Ελεγκτικοῦ Συνεδρίου, τοῦ 'Ανωτάτου Συμβουλίου δημοσίας ἐκπαιδεύσεως καὶ τοῦ Στρατιωτικοῦ Συμβουλίου ἀναθεωρήσεων, καὶ γενικῶς τὰς ἀναιρέσεις κατ' ἀποφάσεων παντὸς δικαστηρίου, οὗ αἱ ἀποφάσεις δὲν ὑπόκεινται εἰς ἔφεσιν ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου 'Επικρατείας. Τέλος εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς 'Επικρατείας ἀνήκει ἡ αὐθεντικὴ ἑρμηνεία τῶν διοικητικῶν πράξεων καὶ συμβάσεων καὶ ἡ κρίσις περὶ τοῦ κύρους αὐτῶν ὑπὸ ὡρισμένας προϋποθέσεις (contentieux de l' interprétation). Ἡ ἐνώπιον τοῦ συμβουλίου διαδικασία ὁμοιάζει πρὸς τὴν ποινικήν, διευθυνομένη αὐτεπαγγέλτως ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ· εἶναι ἔγγραφος ἅμα καὶ προφορική, τῶν διαδίκων παρισταμένων διὰ τῶν παρὰ τῷ συμβουλίῳ δικηγόρων, αἱ δὲ συνεδριάσεις δημόσιοι. Αἱ ἀποφάσεις τοῦ συμβουλίου ὑπόκεινται ἐνώπιον αὐτοῦ τοῦ ἰδίου εἰς ἀνακοπήν, τριτανακοπὴν καὶ ἀναθεώρησιν. Αἱ ἀποφάσεις αὐτοῦ εἶναι ὑποχρεωτικαὶ διὰ πάντα τὰ διάδικα μέρη, ἑπομένως καὶ τὴν διοίκησιν, πλὴν κατ' αὐτῆς δὲν ὑπάρχουν μέσα ἐκτελέσεως, ἐνῷ κατὰ τῶν ἰδιωτῶν ἐκτελοῦνται ὡς καὶ αἱ ἀποφάσεις τῶν τακτικῶν δικαστηρίων.

Τὸ Συμβούλιον τῆς 'Επικρατείας ἐν Ἑλλάδι. I. Τὴν ἵδρυσιν τοῦ Συμβουλίου 'Επικρατείας ἀνήγγειλεν ἐν Ἑλλάδι μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτῆς ἡ βαυαρικὴ δυναστεία διὰ τοῦ διατάγματος τοῦ 1833, συνεστήθη δὲ τὸ πρῶτον τοῦτο διὰ τοῦ διατάγματος τοῦ 1835 ρυθμισθὲν εἰδικώτερον διὰ τοῦ ἀπὸ 3) Νοεμβρίου 1835 ἐσωτερικοῦ αὐτοῦ κανονισμοῦ. Ὡς πρότυπον εἶχε ληφθῆ τὸ Συμβούλιον τῆς 'Επικρατείας ἐν Γαλλίᾳ. 'Απετελεῖτο ἐξ 20 τακτικῶν συμβούλων καὶ ἐξ ἐκτάκτων διοριζομένων ὑπὸ τοῦ βασιλέως καὶ ἐξ 6 εἰσηγητῶν. Διῃρεῖτο εἰς τέσσαρα τμήματα, ἐξ ὧν τρία πρὸς ἐπεξεργασίαν τῶν ὑποθέσεων τῆς διοικητικῆς αὐτοῦ ἁρμοδιότητος καὶ ἓν τμῆμα πρὸς ἐκδίκασιν τῶν διοικητικῶν διαφορῶν. Ἡ διοικητικὴ αὐτοῦ ἁρμοδιότης περιελάμβανε τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν διαταγμάτων, ὧν οὔτε ἡ παραπομπὴ αὐτῶν εἰς τὸ συμβούλιον ἦτο ὑποχρεωτικὴ διὰ τὴν διοίκησιν, οὔτε ἡ ἐπὶ τῶν παραπεμπομένων γνωμοδότησις. 'Εξαιρετικῶς μόνον δι' ὡρισμένων διατάξεων ὡρίζετο τὸ ὑποχρεωτικὸν τῆς προηγουμένης παραπομπῆς αὐτῶν πρὸς γνωμοδότησιν εἰς τὸ συμβούλιον. 'Αφ' ἑτέρου ἡ ἁρμοδιότης αὐτοῦ ὡς διοικητικοῦ δικαστηρίου ἦτο λίαν περιωρισμένη. Δὲν κατεστάθη γενικῶς ἁρμόδιον πρὸς λύσιν πάσης διοικητικῆς ἀμφισβητήσεως ἀλλ' ἐπὶ τῶν διὰ ρητῆς διατάξεως αὐτῷ ὑπαγομένων, αἵτινες ἦσαν ἐλάχισται (κυρίως ἐφέσεις κατὰ τῶν ἀποφάσεων τοῦ 'Ελεγκτικοῦ Συνεδρίου καί τινες ἄλλαι). Συγχρόνως ὑπήχθη αὐτῷ ἡ ἄρσις τῶν συγκρούσεων μεταξὺ δικαστικῶν καὶ διοικητικῶν ἀρχῶν. Τὸ συμβούλιον τοῦτο, ἀτροφικὸν ἐξ ἀρχῆς λόγῳ τῆς περιωρισμένης αὐτοῦ ἁρμοδιότητος, κατέστη ἅμα καὶ μισητὸν λόγῳ τοῦ συνδέσμου αὐτοῦ πρὸς τὴν ἀπολυταρχικὴν περίοδον τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος, δι' ὃ καὶ κατηργήθη διὰ τοῦ ἄρθρου 102 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1843. Τὸ Σύνταγμα τοῦ 1864 (ἄρθρ. 83—86) ἐπανίδρυσε τὸν θεσμὸν πλὴν καὶ πάλιν μὲ λίαν περιωρισμένην ἁρμοδιότητα. Ἔταξεν αὐτὸ μόνον ὡς συμβουλευτικὸν ὄργανον τῆς διοικήσεως ἐπὶ τῶν νομοσχεδίων καὶ τῶν προτάσεων νόμων. 'Επειδὴ δὲ ἡ ψήφισις τῶν σχετικῶν ἄρθρων συνήντησεν ἐν τῇ συνελεύσει ἰσχυροτάτην ἀντίδρασιν, προσετέθη ἐν τῷ Συντάγματι διάταξις (ἄρθρ. 108), δι' ἧς ἐπετράπη κατὰ τὴν προσεχῆ βουλευτικὴν περίοδον ἡ ὑπὸ τῆς Βουλῆς ἀναθεώρησις τῶν ἄρθρων 83—86 περὶ Συμβουλίου 'Επικρατείας, ἐφ' ὅσον ἤθελε ζητηθῆ τοῦτο ὑπὸ τῶν $^3/_4$ τῶν βουλευτῶν. Τοῦτο καὶ ἐγένετο ψηφισθείσης κατὰ τὸ 1865 τῆς καταργήσεως τοῦ συμβουλίου. Ἡ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1909 ἀναθεώρησις τοῦ Συντάγματος ἐδημιούργησεν ἐκ νέου τὸ ζήτημα τῆς συστάσεως τοῦ Συμβουλίου 'Επικρατείας, κηρυχθέντων ὑπὲρ ταύτης πάντων σχεδὸν τῶν κομμάτων. Πράγματι τὸ ἀναθεωρηθὲν Σύνταγμα τῆς 1 'Ιουνίου 1911 (ἄρθρ. 91) προέβλεπε τὴν σύστασιν τοῦ Συμβουλίου 'Επικρατείας ὡς συμβουλευτικοῦ ὀργάνου καὶ ὡς ἀνωτάτου διοικητικοῦ δικαστηρίου· ὡς συμβουλευτικὴ διοικητικὴ ἀρχὴ εἶχεν ἁρμοδιότητα τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν προτάσεων νόμων καὶ τῶν κανονιστικῶν διαταγμάτων, ὡς διοικητικὸν δὲ δικαστήριον τὴν ἐκδίκασιν τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου ὑποβαλλομένων αὐτῷ διοικητικῶν διαφορῶν καὶ τὴν κατ' αἴτησιν ἀκύρωσιν διὰ παράβασιν νόμου τῶν πράξεων τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν. Τέλος ἤσκει τὴν ἀνωτέραν πειθαρχικὴν δικαιοδοσίαν ἐπὶ τῶν ἀπολαυόντων μονιμότητος διοικητικῶν ὑπαλλήλων. Πρὸς σύστασιν τοῦ οὕτως ὑπὸ τοῦ Συντάγματος προβλεπομένου συμβουλίου ἐξεδόθη ὁ νόμος 214 τοῦ 1914 «Περὶ Συμβουλίου 'Επικρατείας», ὅστις λόγῳ τῆς ἐπελθούσης ἐν τῷ μεταξὺ ἀνωμάλου πολεμικῆς περιόδου οὐδέποτε ἐτέθη ἐν ἰσχύϊ. Τὸ πρῶτον δημοκρατικὸν Σύνταγμα τοῦ 1927 προέβλεπε τὴν σύστασιν αὐτοῦ καὶ ἐρρύθμισε θεμελιωδῶς αὐτὸ συσταθὲν διὰ τοῦ νόμου 1713 τοῦ 1928, ὅστις συνετάγη ἐπὶ τῇ βάσει τῆς σχετικῆς γαλλικῆς νομοθεσίας.

II. *Ὁ ἰσχύων θεσμὸς ἐν Ἑλλάδι.* Τὸ Συμβούλιον 'Επικρατείας διέπεται σήμερον ὑπὸ τῶν ἄρθρων 102—105, 114 καὶ 120 τοῦ Συντάγματος, τοῦ ἱδρυτικοῦ αὐτοῦ νόμου 3713 ἀπὸ 24 Δεκεμβρίου 1928 «Περὶ Συμβουλίου 'Επικρατείας», τοῦ ἀπὸ 24 Δεκεμβρίου 1928 Π.Δ. «Περὶ ἐκτελέσεως τοῦ νόμου 3713», τοῦ ἀπὸ 3 'Απριλίου 1929 ἐσωτερικοῦ τοῦ σώματος κανονισμοῦ καὶ τέλος τοῦ νόμου 4210 ἀπὸ 22 'Ιουλίου 1929 «Περὶ συμπληρώσεως τοῦ νόμου 3713 περὶ Συμβουλίου 'Επικρατείας». Ὁ ἱδρυτικὸς τοῦ θεσμοῦ νόμος ἐτέθη ἐν ἰσχύϊ ὡς πρὸς τὰ ἄρθρα αὐτοῦ 1—25 ἀπὸ τῆς 4 'Ιανουαρίου 1929, ὡς πρὸς τὰ ἄρθρα 46—49 § α' καὶ β' καὶ 51 αὐτοῦ ἀπὸ τῆς 26 Φεβρουαρίου 1929 διὰ τοῦ ἀπὸ 25 Φεβρουαρίου 1929 Π. Δ., ὡς πρὸς δὲ τὰ λοιπὰ

Digitized by Google

ἄρθρα ἀπὸ τῆς 25 Ἀπριλίου 1929 διὰ τοῦ ἀπὸ 12 Ἀπριλίου 1929 Π. Δ.

α΄) Τὸ προσωπικὸν αὐτοῦ ἀποτελεῖται ἐκ 15 συμβούλων, ὧν ὁ ἀριθμὸς κατὰ περιορισμὸν ἐκ τοῦ Συντάγματος δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τοὺς 21, ἐκ 10 παρέδρων, 10 εἰσηγητῶν, 1 γραμματέως, 2 ὑπογραμματέων καὶ ἀναλόγου ἀριθμοῦ κατωτέρου προσωπικοῦ. Οἱ σύμβουλοι διορίζονται διὰ διατάγματος προτάσει τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου μετὰ γνωμοδότησιν τῆς ὁλομελείας τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας, εἶναι δὲ ἰσόβιοι· τὰ καθήκοντα αὐτῶν εἶναι ἀσυμβίβαστα πρὸς τὰ καθήκοντα οἱουδήποτε δημοσίου, δημοτικοῦ ἢ ἐκκλησιαστικοῦ ὑπαλλήλου πλὴν τῶν καθηκόντων τοῦ καθηγητοῦ τῆς νομικῆς σχολῆς τῶν πανεπιστημίων ἢ τῶν ἰσοτίμων ἀνωτάτων σχολῶν. Διὰ τῆς διατάξεως ταύτης, ὡς καὶ τῆς ἐλλείψεως διατάξεως περὶ ἐκτάκτων συμβούλων καθιεροῦται ἀπόλυτος ὡς πρὸς τὰ πρόσωπα διάκρισις μεταξὺ ἐνεργοῦ διοικήσεως καὶ Συμβουλίου Ἐπικρατείας ἀντιθέτως πρὸς τὰ ἐν Γαλλίᾳ κρατοῦντα. Οἱ σύμβουλοι ἀποχωροῦσι τῆς ὑπηρεσίας ἕνεκα ὁρίου ἡλικίας μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ 70οῦ ἔτους, νόσου, πειθαρχικῶν παραπτωμάτων ἢ ἀνεπαρκείας καὶ ἕνεκα ποινικῆς καταδίκης ἐπὶ κακουργήματι ἤ τινι τῶν πλημμελημάτων τῶν ἄρθρων 22—24 τοῦ Ποινικοῦ νόμου. Ἐκ τῶν συμβούλων, διὰ διατάγματος προτάσει τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, εἷς διορίζεται πρόεδρος καὶ δύο ἀντιπρόεδροι. Ἐν τῇ ὑπαλληλικῇ ἱεραρχίᾳ οἱ σύμβουλοι κατέχουσι τὴν ἀνωτάτην βαθμῖδα, προβαδίζοντες πάντων τῶν πολιτικῶν καὶ δικαστικῶν ὑπαλλήλων πλὴν μόνον τοῦ προέδρου καὶ εἰσαγγελέως τοῦ Ἀρείου Πάγου, ὧν προβαδίζουν μόνον ὁ πρόεδρος καὶ οἱ ἀντιπρόεδροι τοῦ συμβουλίου. Οἱ πάρεδροι, ἔχοντες βαθμὸν καὶ μισθὸν ἐφέτου, διορίζονται διὰ διατάγματος μετὰ σύμφωνον γνώμην τῆς ὁλομελείας τοῦ συμβουλίου· καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην πενταετίαν ἀπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ νόμου 3713 κεναὶ θέσεις παρέδρων δύνανται νὰ πληρωθῶσιν ἔξωθεν ὑπὸ προσώπων κατεχόντων τὰ ὑπὸ τοῦ ἄνω νόμου ὁριζόμενα προσοντα, μετὰ δὲ τὴν πάροδον τῆς πενταετίας αἱ κεναὶ θέσεις πληροῦνται διὰ προαγωγῆς τῶν εἰσηγητῶν. Μετὰ συμπλήρωσιν πενταετίας ἐν τῷ βαθμῷ αὐτῶν οἱ πάρεδροι προάγονται εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ συμβούλου, ὥστε τὰ $^3/_4$ τῶν ὅλων θέσεων τῶν συμβούλων νὰ κατέχωνται ὑπὸ προαχθέντων παρέδρων, τὸ δὲ ὑπόλοιπον $^1/_4$ δύναται νὰ πληρωθῇ καὶ ἔξωθεν. Εἰσηγηταὶ διορίζονται ἐπὶ βαθμῷ καὶ μισθῷ ἐμμίσθου παρέδρου πρωτοδικῶν πτυχιοῦχοι τῆς νομικῆς οὐχὶ ἄνω τῶν 35 ἐτῶν εὐδοκιμήσαντες ἐν διαγωνισμῷ. Μετὰ διετῆ ὑπηρεσίαν οἱ εἰσηγηταὶ δύνανται νὰ προαχθῶσιν εἰς βαθμὸν καὶ μισθὸν πρωτοδίκου.

β΄) Τὸ συμβούλιον συνεδριάζει κατὰ τμήματα, ἅτινα εἶναι δύο, καὶ ἐν ὁλομελείᾳ. Εἰς τὸ πρῶτον τμῆμα ὑπάγεται ἡ ἐπεξεργασία τῶν σχεδίων τῶν κανονιστικῶν διαταγμάτων καὶ ἡ ἐκδίκασις τῶν κατὰ τὸ ἄρθρον 114 τοῦ Συντάγματος προσφυγῶν κατ' ἀποφάσεων περὶ ἀπολύσεως ἢ ὑποβιβασμοῦ διοικητικῶν ὑπαλλήλων. Εἰς τὸ δεύτερον τμῆμα ὑπάγεται ἡ ἐκδίκασις διαφορῶν τοῦ ἀμφισβητουμένου διοικητικοῦ εἴτε ἐν πρώτῳ καὶ τελευταίῳ βαθμῷ, εἴτε κατ' ἔφεσιν ἢ ἀναίρεσιν. Εἰς τὴν ὁλομέλειαν ὑπάγονται αἱ αἰτήσεις ἀκυρώσεως κατὰ πράξεων διοικητικῶν ἀρχῶν δι' ὑπέρβασιν ἐξουσίας ἢ παράβασιν νόμου, ὡς καὶ πᾶσαι αἱ ὑποθέσεις, αἵτινες λόγῳ μείζονος σπουδαιότητος ἤθελον εἰσαχθῇ εἰς αὐτὴν παρὰ τοῦ προέδρου ἢ παρατεμφθῇ παρὰ τῶν τμημάτων. Ἡ ἀπαρτία ἑκάστου τῶν τμημάτων ἀποτελεῖται ἐκ 5 συμβούλων καὶ 2 παρέδρων, ἐχόντων μόνον συμβουλευτικὴν ψῆφον, τῆς δὲ ὁλομελείας ἐξ 7 συμβούλων καὶ 2 ὁμοίως παρέδρων. Αἱ ἀποφάσεις λαμβάνονται κατὰ πλειοψηφίαν μόνον τῶν ἐχόντων δικαίωμα ἀποφασιστικῆς ψήφου συμβούλων. Αἱ συνεδριάσεις τοῦ Β΄ τμήματος τοῦ ἀμφισβητουμένου διοικητικοῦ ὡς καὶ τοῦ Α΄ τμήματος δικάζοντος τὰς προσφυγὰς τῶν διοικητικῶν ὑπαλλήλων εἶναι δημόσιοι, ὡς παντὸς διοικητικοῦ δικαστηρίου, ἡ δὲ διαδικασία γραπτὴ ἅμα καὶ προφορική. Οἱ ἰδιῶται διάδικοι δέον νὰ παρίστανται διὰ δικηγόρου ἐκ τῶν παρ' Ἀρείῳ Πάγῳ, πλὴν τῶν προσφευγόντων ὑπαλλήλων, δυναμένων νὰ παρίστανται καὶ αὐτοπροσώπως. Αἱ συνεδριάσεις τοῦ Α΄ τμήματος, συνεδριάζοντος ὡς διοικητικοῦ ὀργάνου πρὸς ἐπεξεργασίαν τῶν σχεδίων κανονιστικῶν διαταγμάτων, εἶναι μυστικαί, δυναμένου μόνον νὰ παρίσταται τοῦ ὑπουργοῦ ἢ ἀντιπροσώπου αὐτοῦ ἄνευ ψήφου.

γ΄) Τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας διὰ τοῦ Συντάγματος καὶ τοῦ νόμου 3713 ἱδρύθη ὡς ὄργανον συμβουλευτικὸν τῆς κεντρικῆς διοικήσεως καὶ ὡς ἀνώτατον δικαστήριον ἐπὶ τῶν διοικητικῶν διαφορῶν, τῶν ἄλλως λεγομένων παρ' ἡμῖν συνήθως διαφορῶν τοῦ *ἀμφισβητουμένου διοικητικοῦ* (βλ. λ.). Ἐν τῇ ἁρμοδιότητι αὐτοῦ ὡς ὀργάνου τῆς κεντρικῆς διοικήσεως ἐπεξεργάζεται τὰ σχέδια τῶν κανονιστικῶν μόνον διαταγμάτων (βλ. λ. *διάταγμα*) τῶν κατὰ νομοθετικὴν ἐξουσιοδότησιν καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἄρθρ. 76 τοῦ Συντάγματος ἐκδιδομένων, ἐλέγχον αὐτὰ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς νομιμότητος καὶ προβαῖνον εἰς ὑποδείξεις πρὸς τὴν διοίκησιν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς σκοπιμότητος διὰ γνωμοδοτήσεων μὴ δεσμευτικῶν διὰ τὴν διοίκησιν. Πλὴν ἡ πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ διατάγματος παραπομπὴ αὐτοῦ εἰς τὸ συμβούλιον εἶναι ἐκ τοῦ Συντάγματος ὑποχρεωτικὴ διὰ τὴν διοίκησιν ὡς καὶ ἡ ἐν τῷ διατάγματι μνεία τῆς γνωμοδοτήσεως τοῦ Συμβουλίου.

Εἰς τὴν ἁρμοδιότητα ἐπίσης τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας ὑπάγεται ἡ ἐκδίκασις τῶν προσφυγῶν τῶν διοικητικῶν ὑπαλλήλων κατὰ τῶν πειθαρχικῶν ἀποφάσεων, δι' ὧν ἐπιβάλλεται αὐτοῖς ἡ ποινὴ τῆς ὁριστικῆς ἀπολύσεως ἢ τοῦ ὑποβιβασμοῦ. Καίτοι ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἀμφισβητεῖται ἂν ἐν προκειμένῳ τὸ Συμβούλιον ἀσκῇ ἔργον διοικητικῆς δικαιοδοσίας ἢ καθαρᾶς διοικήσεως, ἡ ὀρθοτέρα γνώμη εἶναι ὅτι πράγματι πρόκειται περὶ ἔργου διοικητικοῦ, ὅπερ χάριν μείζονος ἐξασφαλίσεως ἀνετέθη εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας, ὅπερ ὡς ἐκ τῆς συνθέσεως καὶ τοῦ τρόπου τῆς διαδικασίας αὐτοῦ δίδει ὅλα τὰ ἐχγέγυα διὰ τὴν πλήρη περιφρούρησιν τῆς μονιμότητος τῶν διοικητικῶν ἐν γένει ὑπαλλήλων· τοῦτο δὲ ἐξάγεται ἐκ τῆς ἐλλείψεως πάσης διατάξεως περὶ παραστάσεως κατὰ τὴν ἐκδίκασιν τῆς προσφυγῆς τοῦ ἁρμοδίου ὑπουργοῦ, ὥστε νὰ ὑπάρξῃ ἀντιδικία καὶ ἐντεῦθεν δημιουργηθῇ δικαστικὸν συνάλλαγμα. Πλὴν ἐνταῦθα τὸ συμβούλιον δὲν ἐκδίδει ἁπλῶς γνωμοδοτήσεις, ὡς ἐπὶ τῆς προηγουμένης διοικητικῆς αὐτοῦ ἁρμοδιότητος, ἀλλ' ἀποφάσεις ὑποχρεωτικὰς διὰ τὴν διοίκησιν, ἐρευνῶν τὴν ὅλην ὑπόθεσιν κατά τε τὸν νόμον καὶ τὴν οὐσίαν.

δ΄) Τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας ὡς δικαστήριον τοῦ ἀμφισβητουμένου διοικητικοῦ ἐκδικάζει κατὰ πρῶτον καὶ τελευταῖον βαθμὸν πάσας τὰς διοικητικὰς ἀμφισβητήσεις τοῦ ἐξ ἀντικειμένου δικαίου, ἤτοι τὰς στρεφομένας περὶ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ κανόνος τοῦ δικαίου γενικῶς, τοῦ προσβληθέντος διὰ τῆς παρανόμου διοικητικῆς πράξεως. Πρὸς τοῦτο ἐχορηγήθη τὸ ἔνδικον μέσον τῆς αἰτήσεως ἀκυρώσεως, διὰ τοῦ ὁποίου ἀσκεῖται ὁ σπουδαιότατος ἔλεγχος ἐπὶ τῶν ἐνεργειῶν τῆς διοικήσεως κυρίως ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς νομιμότητος, ἐν μέρει δὲ καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς σκοπιμότητος, ὡς κατωτέρω θέλει ἀναπτυχθῇ (recours en annulation pour excès de pouvoirs).

Τὸ ἔνδικον μέσον τῆς αἰτήσεως ἀκυρώσεως στρέφεται κατὰ τῶν ἐκτελεστῶν πράξεων τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν καὶ τῶν διοίκησιν ἀσκούντων νομικῶν προσώπων. Ἑπομένως διαφεύγουν τὸν ἔλεγχον τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας: 1) Αἱ πράξεις αἱ μὴ ἔχουσαι διοικητικὸν χαρακτῆρα ἴδιον καὶ ἂν προέρχωνται ἐκ διοικητικῆς ἀρχῆς, π. χ. ληξιαρχικαὶ πράξεις τῶν δημάρχων. 2) Αἱ πράξεις τῶν βουλῶν ἢ τῶν κοινοβουλευτικῶν ἐπιτροπῶν. 3) Οἱ νόμοι καὶ τὰ νομοθετικὰ διατάγματα 4) Αἱ ἀποφάσεις τῶν τακτικῶν ἢ διοικητικῶν δικαστηρίων. 5) Αἱ μὴ ἐκτελεσταὶ διοικητικαὶ πράξεις. 6) Αἱ συμβατικαὶ πράξεις τῆς διοικήσεως κατὰ γενικὸν κανόνα πλὴν ὡρισμένων ἐξαιρέσεων. Τέλος ἐκ ρητῆς νομοθετικῆς διατάξεως διαφεύγουσι τὸν ἔλεγχον τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας αἱ κυβερνητικαὶ πράξεις (βλ. *διοικητικὸν* ἀμφισβητούμενον).

Τὸ συμβούλιον κρίνει μόνον περὶ τῆς νομιμότητος τῆς πράξεως καὶ οὐχὶ περὶ τῆς σκοπιμότητος αὐτῆς, ἑπομένως αἱ διοικητικαὶ πράξεις καθ' ὃ μέρος εἶναι πράξεις διακριτικῆς ἐξουσίας, ἤτοι ἀναφέρονται εἰς τὴν σκοπιμότητα ἣν δύναται ἐλευθέρως ἡ διοίκησις νὰ κρίνῃ δὲν ὑπόκεινται εἰς προσβολὴν διὰ τῆς αἰτήσεως ἀκυρώσεως. Πλὴν ἡ ἀρχὴ αὕτη δὲν εἶναι ἀπόλυτος, καθόσον ἀπὸ τριῶν ἀπόψεων δύναται νὰ κρίνῃ καὶ ταύτας τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας: διὰ τοῦ καθορισμοῦ ποῖαι ἐκ τῶν πράξεων τῆς διοικήσεως εἶναι διακριτικῆς ἐξουσίας καὶ ποῖαι οὐχί, ἤτοι διὰ τοῦ καθορισμοῦ τῶν νομίμων ὁρίων ἐν ἑκάστῃ εἰδικῇ περιπτώσει τῆς διακριτικῆς ἐξουσίας τῆς διοικήσεως, διὰ τῆς ἐρεύνης τῶν πραγματικῶν περιστατικῶν ὅταν ταῦτα εἶναι ἀναποσπάστως συνδεδεμένα πρὸς τὴν διάταξιν τοῦ νόμου, ἧς ὁ προσφεύγων ἐπικαλεῖται τὴν παράβασιν, καὶ τέλος διὰ τῆς ἀκυρώσεως λόγῳ καταχρήσεως ἐξουσίας.

Ὁ ἀσκῶν τὸ ἔνδικον μέσον τῆς αἰτήσεως ἀκυρώσεως νομιμοποιεῖται ἐπικαλούμενος ὄχι μόνον δικαίωμα, ἀλλὰ καὶ ἁπλοῦν συμφέρον καὶ δὴ ὄχι μόνον ὑλικὸν ἀλλὰ καὶ ἁπλῶς ἠθικόν. Αὕτη εἶναι ἡ θεμελιώδης διαφορὰ μεταξὺ τῆς διαδικασίας τῆς ἀκυρώσεως λόγῳ ὑπερβάσεως ἐξουσίας (contentieux de l'annulation) ἀπὸ τῆς διοικητικῆς διαδικασίας τῆς πλήρους δικαιοδοσίας (contentieux de pleine juridiction), ἔνθα ὁ προσφεύγων νομιμοποιεῖται ἐπικαλούμενος δικαίωμα· αὕτη εἶναι συγχρόνως καὶ ἡ αἰτία, δι' ἣν τὸ ἔνδικον τοῦτο μέσον προστατεύει εὐρύτερον παντὸς ἄλλου τὸν διοικούμενον ἀπὸ τῶν παρανομιῶν τῆς διοικήσεως. Ὡς σκοπὸν δὲ δὲν ἔχει τὴν ἱκανοποίησιν τοῦ ἐπικαλουμένου συμφέροντος, ἀλλὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ προσβληθέντος κανόνος τοῦ δικαίου. Πλὴν τὸ ἐπικαλούμενον συμφέρον δέον νὰ ἔχῃ ὡρισμένας ἰδιότητας, ἤτοι νὰ εἶναι ἄμεσον, προσωπικὸν τῷ προσφεύγοντι καὶ νόμιμον.

Διὰ τὸ παραδεκτὸν τοῦ ἐνδίκου μέσου τῆς αἰτήσεως ἀκυρώσεως δέον ἡ προσβαλλομένη πρᾶξις νὰ μὴ ὑπόκειται εἰς ἕτερον ἔνδικον μέσον διὰ τῆς δικαστικῆς ἢ τῆς διοικητικῆς ὁδοῦ. Διὰ τῆς διατάξεως ταύτης καθιέρωσε καὶ ὁ ἡμέτερος νομοθέτης τὴν διὰ τῆς γαλλικῆς νομολογίας δημιουργηθεῖσαν ἀρχήν, ὅτι ἡ αἴτησις ἀκυρώσεως ἔχει ἐπιβοηθητικὸν χαρακτῆρα καὶ ὅτι ἑπομένως ἡ ἄσκησις αὐτῆς ἀποκλείεται ἐφ' ὅσον ὁ βλαβεὶς ἔχει ἕτερον ἔνδικον μέσον στρεφόμενον κατὰ τῆς αὐτῆς διοικητικῆς πράξεως, δι' οὗ δύναται νὰ ἐπιτύχῃ τὴν αὐτὴν ἱκανοποίησιν (recours parallèle). Πλὴν ἡ ἀρχὴ αὕτη δέον νὰ ἐφαρμόζεται ὅσον τὸ δυνατὸν περιοριστικῶς καὶ δὴ εἰς ἐκείνας μόνον τὰς περιπτώσεις, καθ' ἃς διὰ τοῦ ἑτέρου ἐνδίκου μέσου ἐπιτυγχάνεται ἡ τελεία ἀνατροπὴ τῆς διοικητικῆς πράξεως μετὰ τῶν αὐτῶν ἀποτελεσμάτων καὶ τῆς αὐτῆς εὐχερείας μεθ' ἧς καὶ διὰ τῆς αἰτήσεως ἀκυρώσεως (Συμβ. Ἐπ. Ὁλομ. 41/1929). Ὁ ἡμέτερος νόμος ἐνδεικτικῶς καθώρισεν ὅτι δὲν ἀποτελεῖ παράλληλον προσφυγὴν ἡ ἀγωγὴ ἀποζημιώσεως κατὰ τοῦ ὑπαλλήλου ἢ τοῦ δημοσίου, οὐδὲ ἡ ἱεραρχικὴ πρὸς τὴν διοικητικὴν ἀρχὴν προσφυγή.

Ὁ αἰτῶν δέον νὰ τηρήσῃ τὴν ὑπὸ τοῦ νόμου καθοριζομένην προθεσμίαν ἀσκήσεως τοῦ ἐνδίκου μέσου, ἥτις εἶναι 60 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐπιδόσεως τῆς ἀποφάσεως, ἄλλως ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως ἢ τῆς γνώσεως αὐτῆς παρὰ τοῦ αἰτοῦντος. Λόγοι κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον θεμελιοῦντες τὴν αἴτησιν ἀκυρώσεως καὶ δι' οὓς δύναται νὰ ἀνατραπῇ ἡ διοικητικὴ πρᾶξις εἶναι: 1) Ἀναρμοδιότης τῆς ἐκδούσης τὴν πρᾶξιν διοικητικῆς ἀρχῆς· ἡ ἀναρμοδιότης κατὰ τὴν διάκρισιν τοῦ Hauriow δύναται νὰ εἶναι ἢ ὡς πρὸς τὸ πρόσωπον (rationae personae), καθ' ἣν περίπτωσιν ἡ διοικητικὴ ἀρχὴ ἐπεμβαίνει εἰς τὴν ἁρμοδιότητα ἑτέρας διοικητικῆς ἀρχῆς ἴσης πρὸς αὐτήν, ἀνωτέρας ἢ κατωτέρας ἀρχῆς ἢ ἑτέρας ἐξουσίας (νομοθετικῆς)· εἴτε ἀναρμοδιότης λόγῳ ὕλης (rationae materiae), ὅταν διοικητική τις ἀρχὴ ἐπεμβαίνῃ εἰς ἔργα ἐξερχόμενα τοῦ κύκλου τῆς δικαιοδοσίας της ὑπεισερχομένη εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου. Εἰδικῶς ἡ περίπτωσις τῆς ἀναρμοδιότητος, καθ' ἣν ἡ διοικητικὴ ἀρχὴ ἐπεμβαίνει εἰς ἀλλότρια καθήκοντα, ἑτέρας ἀρχῆς μὴ διοικητικῆς (νομοθετικῆς ἢ δικαστικῆς), ἀποτελεῖ τὴν ὑπέρβασιν καθηκόντων (usurpation de pouvoir). 2) Παραβίασις τύπου οὐσιώδους, διατεταγμένου περὶ τὴν ἐνέργειαν τῆς πράξεως. Ὁ τύπος τῆς πράξεως δὲν ἀπαιτεῖται νὰ εἶναι διατεταγμένος ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος ἀλλὰ δέον νὰ εἶναι οὐσιώδης. Ἡ παραβίασις αὐτοῦ δύναται νὰ συνίσταται εἴτε εἰς τὴν ὁλικὴν εἴτε εἰς τὴν μερικὴν παράλειψιν αὐτοῦ. 3) Παράβασις κατ' οὐσίαν διατάξεώς τινος τοῦ νόμου. Ὁ λόγος οὗτος περιλαμβάνει γενικῶς πᾶσαν παράβασιν νόμου δυναμένην νὰ ὑπάρξῃ εἴτε διὰ ψευδοῦς ἑρμηνείας τοῦ νόμου (fausse application volontaire), εἴτε διὰ ἐσφαλμένης ἐφαρμογῆς (erreur de droit) καὶ ἀφορᾷ τὴν παραβιασιν ὄχι μόνον τυπικοῦ ἢ οὐσιαστικοῦ νόμου, ἀλλὰ πάσης διατάξεως ὑποχρεωτικῆς διὰ τὴν διοίκησιν, ἀδιαφόρως ἂν αὕτη περιέχεται ἐν τῷ Συντάγματι, ἐν νόμῳ τυπικῷ, ἐν διατάγματι οἱῳδήποτε καὶ ἐν ἐγκυκλίῳ ἔτι. Ἡ παράβασις τοῦ δεδικασμένου ἐξομοιοῦται πρὸς παράβασιν νόμου. Ὁ νόμος λέγων παράβασιν «κατ' οὐσίαν» διατάξεως, ἔχει σκοπὸν νὰ κάμῃ τὴν διάκρισιν τοῦ λόγου τούτου ἀπὸ τοῦ λόγου τῆς παραβάσεως τύπου. 4) Κατάχρησις ἐξουσίας. Τοιαύτη ὑπάρχει ὁσάκις ἡ πρᾶξις τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς ἐξωτερικῶς μὲν φέρει πάντα τὰ στοιχεῖα τῆς νομιμότητος, γίνεται ὅμως πρὸς σκοπὸν καταδήλως ἄλλως παρὰ τὸν δι' ὃν ἐνομοθετήθη, ἤτοι ὅτι μεταχειρίζεται τὴν ἀνατεθεῖσαν αὐτῇ παρὰ τοῦ νόμου ἐξουσίαν διὰ σκοποὺς ἄλλους ἀπὸ ἐκείνους πρὸς οὓς ἀπέβλεψεν ὁ νόμος (detournement de pouvoir). Διὰ τοῦ λόγου τούτου τὸ Συμβούλιον Ἐπικρατείας εἰσέρχεται βαθύτερον εἰς τὸν ἔλεγχον τῶν διοικητικῶν πράξεων, ἐξετάζον πλέον τὰ ὑποκειμενικὰ αἴτια (motifs déterminents) τὰ ὠθήσαντα τὴν διοίκησιν εἰς τὴν τέλεσιν τῆς πράξεως.

Πλὴν ἡ διοίκησις δὲν δύναται νὰ βλάψῃ τοὺς διοικουμένους ἢ νὰ προσβάλῃ τὸν ἐξ ἀντικειμένου κανόνα τοῦ δικαίου μόνον διὰ τῶν θετικῶν πράξεων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν παραλείψεων αὐτῆς, δι' ὃ ἔδει καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης νὰ ἀσκῆται ὁ διὰ τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας ἔλεγχος. Ὁ ἡμέτερος νομοθέτης ἐρρύθμισε τοῦτο εἰδικῶς, ὁρίσας ὅτι τὸ ἔνδικον μέσον τῆς αἰτήσεως ἀκυρώσεως χωρεῖ καὶ κατὰ παραλείψεως διοικητικῆς τινος ἀρχῆς ὅπως προβῇ εἰς ἐνέργειαν ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ἡ ἐνέργεια αὕτη εἶναι νόμιμος καὶ ὑποχρεωτικὴ διὰ τὴν διοίκησιν. Πλὴν ἐπειδὴ ἡ σιωπὴ τῆς διοικήσεως πρὸς τέλεσιν τῆς ἐνεργείας, ἐφ' ὅσον δὲν τίθεται προθεσμία πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ νόμου, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἄρνησις, ὁ νόμος καθώρισε νόμιμον ἀμάχητον τεκμήριον, καθ' ὃ ἡ διοικητικὴ ἀρχὴ λογίζεται ὡς ἀρνουμένη μετὰ πάροδον τριῶν μηνῶν ἀπὸ τῆς ἐπιδόσεως πρὸς τὴν διοικητικὴν ἀρχὴν αἰτήσεως τοῦ ἐνδιαφερομένου πρὸς τέλεσιν τῆς ἐνεργείας. Ἡ αἴτησις ἐν προκειμένῳ, ὡς εἶναι φυ-

Digitized by Google

σικόν, δύναται νὰ θεμελιωθῇ μόνον ἐπὶ τῶν λόγων τῆς παραβάσεως νόμου καὶ τῆς καταχρήσεως ἐξουσίας.

Ἡ αἴτησις κατατίθεται εἰς τὸν γραμματέα τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, παρ' οὗ καταχωρίζεται ἐν ἰδίῳ βιβλίῳ. Σὺν τῇ ἐπιδόσει δὲ τῆς αἰτήσεως καὶ ἐπὶ ποινῇ ἀπαραδέκτου ταύτης κατατίθεται ὑπὸ τοῦ αἰτοῦντος παράβολον δραχμῶν 500. Ἀντίγραφον τῆς αἰτήσεως κοινοποιεῖται πρὸς τὸν ἁρμόδιον ὑπουργόν, ἐπέχοντα θέσιν διαδίκου, παριστάμενον δὲ κατὰ τὴν συζήτησιν διά τινος τῶν νομικῶν συμβούλων. Ὁ πρόεδρος τοῦ συμβουλίου διὰ πράξεως γραφομένης ἐπὶ τῆς αἰτήσεως ὁρίζει εἰσηγητὴν καὶ δικάσιμον. Ὁ εἰσηγητὴς θέτει τὰ ἐκ τῆς δικογραφίας προκύπτοντα ζητήματα, ἅτινα κοινοποιοῦνται πρὸς τοὺς διαδίκους πρὸ τεσσάρων πλήρων ἡμερῶν καὶ συντάσσει ἔκθεσιν ἀναπτυσσομένην παρ' αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐπ' ἀκροατηρίου διαδικασίαν.

Διὰ τῆς ἀποφάσεως ἢ ἀπορρίπτεται ἡ αἴτησις ἢ ἀκυροῦται ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει ἡ ἀπόφασις, ἐπὶ δὲ παραλείψεων παραπέμπεται ἡ ὑπόθεσις εἰς τὴν ἁρμοδίαν διοικητικὴν ἀρχὴν πρὸς τέλεσιν τῆς ὀφειλομένης ἐνεργείας, οὐδέποτε ὅμως δύναται διὰ τῆς ἀποφάσεως νὰ μεταρρυθμισθῇ ἡ προσβληθεῖσα ἀπόφασις ἢ νὰ ἐκδοθῇ ἡ παραλειφθεῖσα, καθόσον τοῦτο θ' ἀπετέλει ὑπέρβασιν καθηκόντων. Ἂν διὰ τῆς ἀποφάσεως ἀπορριφθῇ ἡ αἴτησις, αὕτη ἀποτελεῖ δεδικασμένον μόνον διὰ τοὺς προσφυγόντας, ἂν ὅμως γίνῃ δεκτή, τότε ἀποτελεῖ δεδικασμένον erga omnes. Ἡ διοίκησις ὑποχρεοῦται διὰ ῥητῆς διατάξεως νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὴν ἀπόφασιν τοῦ συμβουλίου, πλὴν βεβαίως δὲν δύναται αὕτη νὰ ἐξαναγκασθῇ εἰς τοῦτο δι' ἐκτελέσεως· δι' ὃ συνέπειαι τῆς μὴ συμμορφώσεως τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν εἶναι, ὅτι αὗται ὑπέχουσι καὶ ποινικὴν καὶ προσωπικὴν πρὸς ἀποζημίωσιν εὐθύνην. Κατὰ τῆς ἀποφάσεως χωρεῖ τριτανακοπὴ ὑπὸ παντὸς τρίτου βλαπτομένου ἐκ ταύτης.

ε') Τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας εἶναι ἁρμόδιον πρὸς ἐκδίκασιν καὶ διαφορῶν τοῦ ἀμφισβητουμένου διοικητικοῦ τοῦ ἐξ ὑποκειμένου δικαίου, ἤτοι ὡς δικαστήριον τῆς πλήρου δικαιοδοσίας, εἴτε κατὰ πρῶτον καὶ τελευταῖον βαθμόν, εἴτε κατ' ἔφεσιν, εἴτε κατ' ἀναίρεσιν (βλ. λ. *διοικητικὸν* ἀμφισβητούμενον). Οὕτω 1) Ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτοῦ εἰσάγονται αὐτοδικαίως εἰς αὐτὸ καὶ ἐκδικάζονται ὑπὸ τοῦ Β' τμήματος πᾶσαι αἱ ὑποθέσεις, ἃς οἱ ἰσχύοντες νόμοι ὑπάγουν εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας καὶ μέχρι τῆς συστάσεως αὐτοῦ ὑπήγαγον εἰς ἄλλο δικαστήριον ἢ ἄλλην ἀρχήν. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διατάξεως ταύτης τὸ Συμβούλιον Ἐπικρατείας δικάζει: α') κατὰ πρῶτον καὶ τελευταῖον τὰς κατὰ τὸ ἄρθρον 41 τοῦ κώδικος περὶ δήμων καὶ κοινοτήτων αἰτήσεις ἀκυρότητος κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν νομαρχῶν, δι' ὧν ἀσκεῖται ὁ διοικητικὸς ἔλεγχος ἐπὶ τῶν πράξεων τῶν δημοτικῶν καὶ κοινοτικῶν συμβουλίων· β') ὁμοίως κατὰ πρῶτον καὶ τελευταῖον βαθμὸν τὰς κατὰ τὸ ἄρθρον 11 τοῦ νόμου 3554 περὶ καταστάσεως ἀξιωματικῶν αἰτήσεις ἀκυρότητος κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν πρωτοβαθμίων καὶ δευτεροβαθμίων πειθαρχικῶν συμβουλίων τῶν ἀξιωματικῶν· γ') κατὰ δεύτερον βαθμὸν τὰς ἀναθεωρήσεις κατὰ τῶν ἀποφάσεων τοῦ διοικητικοῦ δικαστηρίου τοῦ ὑπουργείου τῆς Γεωργίας τοῦ νόμου 3541 τοῦ 1928 κλπ. 2) Ὡς δικαστήριον κατὰ πρῶτον καὶ τελευταῖον βαθμὸν εἶναι ἁρμόδιον μόνον ἐπὶ ἐκείνων τῶν ὑποθέσεων ἀμφισβητουμένου διοικητικοῦ, αἵτινες διὰ νόμου θὰ ὑπαχθοῦν εἰς αὐτό. Τοιοῦτος νόμος δὲν ὑπάρχει νῦν ἄλλος, πλὴν τοῦ νόμου 3713 (ἄρθρ. 43 § 3), ὅστις προβλέπει, ὅτι δύνανται διὰ διατάγματος νὰ ὑπαχθοῦν ὑποθέσεις κατὰ πρῶτον βαθμὸν ἐκ τῶν δικαζομένων νῦν ὑπὸ διοικητικῶν ἀρχῶν ἢ ἐπιτροπῶν, πλὴν τοιοῦτον διάταγμα δὲν ἐξεδόθη εἰσέτι, δι' ὃ οὐδεμίαν ἄλλην ἀπόφασιν δικάζει κατὰ πρῶτον βαθμὸν τὸ Συμβούλιον Ἐπικρατείας. 3) Ὁμοία εἶναι ἡ διάταξις καὶ διὰ τὴν ὑπαγωγὴν εἰς αὐτὸ ὑποθέσεων κατ' ἔφεσιν, δι' ἃς ἐπίσης δὲν ἐξεδόθη διάταγμα. 4) Διὰ τὰς αἰτήσεις ἀναιρέσεως κατὰ τῶν ἀποφάσεων διοικητικῶν δικαστηρίων, ἐφ' ὅσον παρέχεται τὸ ἔνδικον τοῦτο μέσον ὑπὸ τῆς ὑφεστώσης νομοθεσίας, εἶναι γενικῶς ἁρμόδιον τὸ Συμβούλιον Ἐπικρατείας. Πλὴν μέχρι τῆς χθὲς ἐστερούμεθα ἀντιστοίχων νομίμων διατάξεων εἰσαγουσῶν τὸ ἔνδικον μέσον τῆς αἰτήσεως ἀναιρέσεως. Τὸ πρῶτον διὰ τοῦ τελευταίου νόμου 4210 τῆς 22 Ἰουλίου 1929 ἐχορηγήθη τὸ ἔνδικον μέσον τῆς ἀναιρέσεως κατὰ πασῶν τῶν ἀποφάσεων παντὸς διοικητικοῦ δικαστηρίου καὶ πάσης διοικητικῆς δικαιοδοσίας, ἐκδεδομένων ἐπὶ διοικητικῶν διαφορῶν, εἴτε κατὰ πρῶτον καὶ τελευταῖον βαθμόν, εἴτε τελεσιδίκων κατ' ἔφεσιν ἢ ἀναθεώρησιν. Πλὴν καὶ πάλιν ὁ νόμος οὗτος ἐφηρμόσθη μόνον ἐπὶ τῶν ἀποφάσεων: α') τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου ἐπὶ φορολογικῶν διαφορῶν· β') τῶν δευτεροβαθμίων ἐπιτροπῶν τέλους ἐπιτηδεύματος· γ') τῶν διοικητικῶν δικαστηρίων μεταλλείων καὶ λατομείων· καὶ δ') τοῦ διοικητικοῦ δικαστηρίου τῆς Ἀεροπορικῆς Ἀμύνης.

στ') Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται πόσον εὐρὺς εἶναι ὁ κύκλος τῆς ἁρμοδιότητος τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας παρ' ἡμῖν καὶ ποία ἡ ὑψίστη αὐτοῦ ἀποστολὴ διὰ τὸ ἡμέτερον κράτος, ἀποτελοῦν κράτος δικαίου. Ἡ δὲ ἀποστολὴ αὐτοῦ ἐπιτυγχάνεται διὰ μεθόδου ὅλως ἰδιαζούσης τῇ διοικητικῇ δικαιοσύνῃ. Ἡ μέθοδος αὕτη συνίσταται, ὡς συνώψισεν αὐτὴν ὁ πρῶτος πρόεδρος Κ. Δ. Ρακτιβάν, ἐν τῷ ἐναρκτηρίῳ τοῦ σώματος λόγῳ, «εἰς τὴν ἐντελῆ χειραφέτησιν τῆς διοικητικῆς δικαιοσύνης ἀπὸ τῶν κανόνων τοῦ ἀστικοῦ δικαίου καὶ τοῦ παρὰ τοῖς πολιτικοῖς δικαστηρίοις κρατοῦντος ἑρμηνευτικοῦ συστήματος, ἡ αὐτοτελὴς καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς νομιμότητος ἔρευνα τῶν διοικητικῶν διαφορῶν καὶ ἡ ὅσον ἔνεστι ἐλευθέρα καὶ ἀπεριόριστος ἐκδήλωσις τῶν προεκτεθεισῶν ὑγιῶν ἀρχῶν, ὡς πρὸς τὴν ἐξεύρεσιν ἢ τὸν καθορισμὸν τῶν ἐφαρμοστέων κανόνων τοῦ δικαίου. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην λέγεται περὶ τῆς διοικητικῆς νομολογίας, ὅτι ἀποβαίνει δημιουργικὴ δικαίου... καὶ παραλληλίζεται ἡ τοιαύτη πρακτικὴ πρὸς τὸ ἔργον τοῦ Ρωμαίου πραίτωρος».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ἀγγελάκη*, Μελέται τοῦ Διοικητικοῦ δικαίου, 1881.—*Γ. Ἀγγελοπούλου*, Σύστημα Διοικητικοῦ δικαίου, 1885—1892.—*Κ. Πολυχρονιάδη*, Τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας, 1911.—*Ν. Μπακοπούλου*, Περὶ τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας, 1914.—*Ι. Φραγκιᾶ*, Τὸ ἐν Ἑλλάδι Συμβούλιον Ἐπικρατείας 1914.—*Ν. Κολλυβᾶ*, Περὶ τοῦ ἐνδίκου μέσου τῆς ἀκυρώσεως ἐν τῷ Διοικητικῷ δικαίῳ, 1915.—*Ν. Ν. Σαριπόλου*, Ἑλληνικὸν Συνταγματικὸν δίκαιον, τόμ. β ἔκδ. 1918.—*Δημ. Παπασταθοπούλου*, Διοικητικαὶ διαφοραὶ 1929. —*Κ. Δ. Ρακτιβάν*, Περὶ τῶν ἔργων τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας, 1929. Πλὴν τῶν γενικῶν συγγραμμάτων τοῦ Διοικητικοῦ καὶ Συνταγματικοῦ δικαίου καὶ *L. Aucoc*, Le Conseil d'État avant et depuis 1789, 1876.—*L. Bequet*, Le Conseil d'État, 1891.—*Dereste*, La justice administrative en France, 1898.—*Laferrière*, Traité de juridiction administrative, 1896.—*Dereste*, Les voies de recours contre les actes de la puissance publique, 1914.—*Appleton*, Traité élementaire du Contentieux administratif, 1927.—*Alibert*, Le contrôle juridictionnel de l'administration au moyen du recours pour excès de pouvoir, 1926.—*Sailer*, Der preussischen Staatsrats, 1884.—*Derselbe*, Das Reichsrats-und Staatsratsproblem, 1927.—*Stier - Somlo*, Staatsrat (ἐν Handwörterbuch der Rechtwissenschaft, 1928 Band. V) καὶ Verwaltungs Gerichtsbarkeit (αὐτόθι Band. VI) καὶ τὴν ἐκεῖ βιβλιογραφίαν.—*Orlando*, La Giustizia Amministrativa, 1923.

Δ. Κ. ΨΑΡΟΣ

Ἐπικράτης. —1) Ἀθηναῖος ῥήτωρ, ὅστις ἔζη περὶ τὸ 400 π. Χ. Ἀνῆκεν εἰς τὴν δημοκρατικὴν μερίδα καὶ συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν ἐκδίωξιν τῶν τριάκοντα τυράννων, ἀποσταλεὶς ὅμως βραδύτερον ὡς πρέσβυς πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν, ἐδωροδοκήθη ὑπ' αὐτοῦ καὶ συνεβούλευσεν εἰρήνην ἀσύμφορον διὰ τοὺς Ἀθηναίους. Κατά τινας συγγραφεῖς ἐξωρίσθη τῶν Ἀθηνῶν διὰ τὸ παράπτωμά του τοῦτο. —2) Υἱὸς Ἀπολλωνίου, Ἕλλην γλύπτης τοῦ Β' ἢ Α' π. Χ. αἰῶνος, τοῦ ὁποίου ἡ ὑπογραφὴ ἔχει διασωθῇ εἰς βάσιν ἀγάλματος εὑρεθεῖσαν ἐν Κνίδῳ. —3) Κωμικὸς ποιητὴς τῆς μέσης κωμῳδίας, ἐξ Ἀμβρακίας, ζήσας περὶ τὴν Δ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδα. Ἔγραψεν διαφόρους κωμῳδίας ὑπὸ τοὺς τίτλους: «Ἀμαζόνες», «Ἀντιλαΐς», «Δύσπρατος», «Ἔμπορος», «Ρωποπώλης» καὶ «Χορός», ὧν ἀποσπάσματα μόνον διεσώθησαν, εὑρισκόμενα παρὰ Meineke καὶ Kock «Fragmenta comicorum graecorum». —Ω.

ἐπικρατὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ἐπικρατῶν, ὁ δεσπόζων, ἐξουσιαστής· ἡ λέξις συνήθης εἰς τὸν συγκριτικὸν βαθμόν: *ἐπικρατέστερος*· ὁ μᾶλλον ἐν χρήσει, ὁ ἰσχυρότερος: «τὸ ἐρυθρὸν χρῶμα εἶναι ἐπικρατέστερον τῶν λοιπῶν», «τὸ ἀρσενικὸν γένος εἶναι ἐπικρατέστερον τοῦ θηλυκοῦ».

ἐπικρατὴς (ὁ) (Epicrates) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀφιδίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πυθονιδῶν*, περιλαμβάνον πύθωνας μεγάλου μεγέθους, χρώματος φαιοῦ ἢ ἐπιξάνθου καὶ ἐνδιαιτωμένους εἰς τὰ μεγάλα δάση τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν δύο γνωστῶν εἰδῶν ἀξιολογώτερον εἶναι ὁ: *ἐπικρατὴς ὁ κέγχριος* (Epicrates cenchrii), ὅστις ἔχει μῆκος 2 περίπου μέτρων καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὴν Βραζιλίαν. Δ. Ν. Π.

ἐπικράτησις, —*εως* (ἡ)· ἐνέργεια τοῦ ἐπικρατεῖν, ὑπερίσχυσις, ἐπιβολή, νίκη: «ἐπικράτησις εἰρηνικοῦ πνεύματος, — τοῦ Χριστιανισμοῦ».

— *[Ὀχυρωτ.]* Καλεῖται εἰς τὴν ὀχυρωτικὴν *ἐπικράτησις* ἡ διαφορὰ ὕψους μεταξὺ δύο ὀχυρῶν. Λογίζεται ὡς ἐπικράτησις ἔργου τινὸς ἐπὶ ἑτέρου ἢ ἐπὶ ζώνης τινὸς ἐδαφικῆς, τὸ κατακόρυφον ὕψος τῆς *ὑπερασπιστρίας* τοῦ ἔργου ὑπὲρ τὴν ὑπερασπίστριαν ἑτέρου ἔργου ἢ ὑπὲρ ζώνην τινὰ ἐδαφικήν. Ὁ ὅρος οὗτος ἐχρησιμοποιεῖτο συνηθέστατα μέχρι τοῦ 1914, ὁπότε ἐπεζήτουν, δι' ὑψηλῶν προπετασμάτων, νὰ ἔχωσιν ἐπικράτησιν ἐπὶ τῶν ἔργων τοῦ ἐχθροῦ, ἢ ἐπὶ ἑτέρων φιλικῶν ἔργων, ἢ τέλος ἐπὶ ζώνης τινὸς ἐδαφικῆς. Ἀπὸ τοῦ 1915 ὅμως, λόγῳ τῆς αὐξήσεως τῆς δραστικότητος τοῦ πυρὸς πυροβολικοῦ, ἡ ἰσχὺς ἔργου τινὸς δὲν ἔγκειται πλέον εἰς τὴν μεγάλην ἢ μικρὰν ἐπικράτησιν, ἀλλ' εἰς τὴν ἀφάνειαν αὐτοῦ. Συνεπῶς τὰ ἔργα κατασκευάζονται μὲ χαμηλὰς ὑπερασπιστρίας, ἵνα ὦσιν ὅσον τὸ δυνατὸν ἀόρατα. Εἰς τὰς παλαιὰς ὀχυρώσεις ἐλαμβάνετο πάντοτε πρόνοια αἱ ὑπερασπίστριαι τῶν ἔμπροσθεν ἔργων νὰ ἐπικρατῶνται ὑπὸ τῶν πρὸς τὰ ὄπισθεν τούτου ὀχυρωματικῶν ἔργων.

Π. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ἐπικρατῶ (—*έω*), *ἀόρ. ἐπεκράτησα*· ὑπερισχύω, γίνομαι ἢ εἶμαι ὑπέρτερος, κύριος: «ἤδη ἐπικρατεῖ τάξις», «οἱ ἡμέτεροι ἐπεκράτησαν τῶν ἀντιπάλων», «ἐπεκράτησεν ὁ Χριστιανισμός»· || ἐξουσιάζω, δεσπόζω, ἔχω μετ' ἐμοῦ τὴν πλειονότητα: «ἐπικρατοῦν οἱ ἐντόπιοι, — οἱ Ἕλληνες, — οἱ Ἑβραῖοι», «ἡ ἐπικρατοῦσα γνώμη, — γλῶσσα, — θρησκεία», «τὰ ἐπικρατοῦντα νοσήματα», «οἱ ἐπικρατοῦντες ἄνεμοι» ἢ συνήθης, ἡ τῶν περισσοτέρων γνώμη, γλῶσσα, θρησκεία, τὰ συνήθη νοσήματα, οἱ συνήθεις ἄνεμοι.

ἐπικρέμαμαι· εἶμαι κρεμασμένος ὑπεράνω τινός· || μεταφ. ἐπίκειμαι, εἶμαι ἐγγύς, ἐπαπειλοῦμαι: «ἐπικρέμαται κίνδυνος, — συμφορά».

ἐπικρέμασις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπικρεμᾶν, κρέμασις, κρέμασμα.

ἐπικρεμὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ἐπικρεμάμενος, ὁ ἄνωθεν κρεμάμενος, κρεμαστός.

— *[Ναυτ.]* «Ἐπικρεμὴς ἄγκυρα» (κοιν. κρεμαστή), ἄγκυρα κρεμαμένη μόνον ἀπὸ τὸν κεφαλοδέτην της πρὸς ἄμεσον πόντισιν (βλ. *ἐπικρεμῶ*)· || «ἐπικρεμὴς βυθός», ὁ βυθός, ὅστις ἀποτόμως διακόπτεται κατακορύφως (κοιν. κρεμαστὰ νερά). Σ. Ε. Λ.

ἐπικρεμῶ (—*άω*), *ἀόρ. ἐπεκρέμασα — ἐπεκρεμάσθην*, παρακ. παθ. μετχ. *ἐπικρεμασμένος*· κρεμῶ ἄνωθεν (βλ. *ἐπικρέμαμαι*).

— *[Ναυτ.]* Ὁ ὅρος *ἐπικρεμῶ* (κοιν. *κάνω πινέλο*, γαλλ. faire pennau, ἀγγλ. to cook-bill) λέγεται ἐπὶ χειρισμοῦ ἀγκύρας γινομένου ἐπὶ πλοίων στερουμένων ἀγκυροβολέως, οἷα τὰ μικρὰ ἱστιοφόρα· σημαίνει δὲ ἀπαλλάσσω τὴν ἄγκυραν ἀπὸ τὸν ὀνυχοδέτην, εἰς τρόπον ὥστε νὰ κρεμασθῇ αὕτη μόνον ἀπὸ τὸν κεφαλοδέτην της, διὰ νὰ εἶναι ἑτοίμη πρὸς πόντισιν εἰς πᾶσαν στιγμήν. Σ. Ε. Λ.

ἐπικρήδιος *[Ἀρχ. Βίος]*. Ἀρχαῖος κρητικὸς χορὸς λεγόμενος καὶ *ὀρσίτης*. Ἦτο (*Ἀθην*. ΙΔ' 26—629c) ζωηρὸς καὶ ἐξετελεῖτο διὰ πηδημάτων, ὅπως καὶ ὁ σημερινὸς ἐν Κρήτῃ *πηδηχτός*, τοῦ ὁποίου καὶ τὰ ἅλματα ὀνομάζονται *ὄρσες*. Ε. Γ.

Ἐπικρήναια (τὰ) *[Ἀρχ.]*. Ἑορτὴ πρὸς τιμὴν τῆς Δήμητρος ἐν Λακεδαίμονι, μνημονευομένη ὑπὸ τοῦ Ἡσυχίου. Περὶ ταύτης οὐδὲν τὸ συγκεκριμένον σῴζεται, ἡ μόνη δὲ περὶ αὐτῆς πιθανὴ ὑπόθεσις εἶναι ὅτι ἴσως σχετίζεται μὲ ἐπιχωριάζουσάν τινα ἐν Λακεδαίμονι παραλλαγὴν τοῦ γνωστοῦ μύθου περὶ τῆς Δήμητρος, καθ' ἣν αὕτη βαδίζουσα ὑπὸ μορφὴν γραίας πρὸς Ἐλευσῖνα, ἀνεπαύθη παρά τι φρέαρ ἢ κρήνην.

ἐπικρίανθον (τὸ) (Epicrianthum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἐπιφύτους ἰθαγενεῖς τῆς Ἰάβας. Δ. Ν. Π.

ἐπίκριμα (τό)· τὸ ἀποφασισθέν, ἀπόφασις, διαταγή.

— **ἐπίκριμα, *κλητήριον*** — *[Ποιν. Δικον.]*. Ὁ ἀνακριτικὸς ὑπάλληλος, ὁσάκις δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐκδοθῇ ἔνταλμα συλλήψεως, καλεῖ τὸν κατηγορούμενον πρὸς ἐξέτασιν διὰ *κλήσεως*. Ὅταν ὅμως ὁ κατηγορούμενος, μὴ ὢν ὕποπτος φυγῆς, εἶναι ἀπὼν καὶ ἀγνοεῖται ὁ τόπος τῆς διαμονῆς του, τότε δέον, κατὰ τὸ ἄρθρον 193 τῆς Ποινικῆς δικονομίας, νὰ ἐκδίδηται κατ' αὐτοῦ κλητήριον ἐπίκριμα. Τὸ κλητήριον ἐπίκριμα, κατὰ τὸ ἄρθρον 194 τῆς Ποινικῆς δικονομίας, πρέπει νὰ ἀναφέρῃ, καθὼς καὶ πᾶσα ἄλλη κλῆσις, τὸν κατηγορούμενον καὶ τὸ πλημμέλημα, νὰ εἶναι προσηκόντως ὑπογεγραμμένον καὶ νὰ περιέχῃ τὴν διαταγὴν τοῦ νὰ ἐμφανισθῇ ὁ κλητευόμενος ἐντὸς τριῶν μηνῶν ἐνώπιον τοῦ ἀνακριτοῦ. Ἐπιδίδεται δὲ τοῦτο, κατὰ τὸ ἄρθρον 2 τοῦ νόμου 1228 τῆς 31 Μαρτίου 1918, πρὸς τὸν σύζυγον, καὶ τούτου ἐλλείποντος, πρὸς ἕνα τῶν γονέων ἢ ἀδελφῶν ἢ ἄλλων ἐξ αἵματος ἢ κηδεστίας μέχρι τρίτου βαθμοῦ συγγενῶν τοῦ πρὸς ὃν ἡ ἐπίδοσις, ἐχόντων ἡλικίαν ἀνωτέραν τῶν 16 ἐτῶν, κατὰ τὴν ἀνεξέλεγκτον ἀντίληψιν τοῦ δικαστικοῦ κλητῆρος, καὶ τούτων ἐλλειπόντων, πρὸς τὸν ἱερέα τῆς τελευταίας κατοικίας, καὶ ταύτης μὴ ὑπαρχούσης, τῆς τελευταίας διαμονῆς του. Πλὴν τῆς τοιαύτης ἐπιδόσεως δύναται νὰ διαταχθῇ ὑπὸ τοῦ οἰκείου εἰσαγγελέως καὶ ἡ τοιχοκόλλησις τοῦ κλητηρίου ἐπικρίματος ἐν τῷ δημαρχιακῷ ἢ κοινοτικῷ καταστήματι τῆς τελευταίας κατοικίας ἢ διαμονῆς τοῦ καλουμένου. Μολονότι ἐν τῇ πρακτικῇ κλητήριον ἐπίκριμα ἐκδίδει μόνον ὁ ἀνακριτής, δύναται, κατὰ Κωνσταντόπουλον, νὰ ἐκδώσῃ τοιοῦτο καὶ ἕτερος ἀνακριτικὸς ὑπάλληλος, διότι τὸ ἄρθρον 186 τῆς Ποινικῆς δικονομίας, ἀπαριθμοῦν τὰς περιπτώσεις καθ' ἃς ὁ εἰσαγγελεὺς ὀφείλει νὰ ἀπευθυνθῇ εἰς τὸν ἀνακριτήν, δὲν μνημονεύει καὶ τὴν περίπτωσιν τοῦ κλητηρίου ἐπικρίματος.

Ἐάν τις, κατηγορηθεὶς ἐπὶ πλημμελήματι, δὲν εἶναι παρὼν καὶ ἀγνοεῖται ὁ τόπος τῆς διαμονῆς του καὶ ἐπομένως οὔτε ἐφυλακίσθη οὔτε ἐνεφανίσθη μετὰ τὴν ἔκδοσιν κλητηρίου ἐπικρίματος, παρεπέμφθη ὅμως κατὰ τὸ ἄρθρον 225 τῆς Ποινικῆς δικονομίας εἰς τὸ δικαστήριον τῶν πλημμελειοδικῶν, τότε κατὰ τὸ ἄρθρον 460 τῆς Ποινικῆς δικονομίας ἐκδίδεται κατ' αὐτοῦ καὶ ἄλλο κλητή-

Digitized by Google

ριον ἐπίκριμα ἐπιμελείᾳ τοῦ παρὰ τοῖς πρωτοδίκαις εἰσαγγελέως. Τοῦτο τὸ κλητήριον ἐπίκριμα πρέπει, κατὰ τὸ ἄρθρον 461 τῆς Ποινικῆς δικονομίας, νὰ ἀναφέρῃ ῥητῶς τὸ πλημμέλημα καὶ τὸν κατηγορούμενον καὶ νὰ εἶναι προσηκόντως ἐσφραγισμένον καὶ ὑπογεγραμμένον. Ἐπιδίδεται δὲ καὶ τοῦτο, καθ' ὃν τρόπον περιεγράφη ἀνωτέρω προκειμένου τοῦ λόγου περὶ τοῦ κλητηρίου ἐπικρίματος, ὅπερ ἐκδίδεται ὑπὸ τοῦ ἀνακριτοῦ, τρεῖς μῆνας τοὐλάχιστον πρὸ τῆς ἐν τῷ κλητηρίῳ ἐπικρίματι πρὸς ἐμφάνισιν ὡρισμένης δικασίμου ἡμέρας. Ἡ πρὸς ἐμφάνισιν τρίμηνος προθεσμία ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐν τῷ ἐπιδοτηρίῳ μνημονευομένης ἡμέρας τῆς ἐπιδόσεως, ἀλλ' ἡ ἡμέρα αὐτη ὡς καὶ ἡ ἡμέρα τῆς συζητήσεως δὲν ὑπολογίζονται εἰς τὴν προθεσμίαν. Κατὰ Κωνσταντόπουλον, ἕκαστος μὴν πρέπει νὰ ὑπολογισθῇ ἀνὰ τριάκοντα ἡμέρας, ἡ δὲ προθεσμία τῶν τριῶν μηνῶν δὲν ἐπιδέχεται παρέκτασιν λόγῳ ἀποστάσεως. Ἐὰν ὁ κατηγορούμενος, ἐκδοθέντος κατ' αὐτοῦ τοῦ κλητηρίου ἐπικρίματος, δὲν ἐμφανισθῇ, δικάζεται ἐρήμην. Ἐὰν ὁ κατηγορούμενος παρεπέμφθη ἐπὶ κακουργήματι, ἐκδίδεται καὶ πάλιν, κατὰ τὸ ἄρθρον 463 τῆς Ποινικῆς δικονομίας, κλητήριον ἐπίκριμα ἐπιδιδόμενον κατὰ τὸν αὐτὸν ὡς ἄνω τρόπον. Τοῦτο τὸ κλητήριον ἐπίκριμα ἐκδίδεται ὑπὸ τοῦ παρ' ἐφέταις καὶ οὐχὶ τοῦ παρὰ πρωτοδίκαις εἰσαγγελέως, ἀναφέρεται δὲ ἐν αὐτῷ τὸ κακούργημα. Ἡ δικάσιμος δὲν εἶναι δυνατόν, προκειμένου περὶ κακουργιοδικείου, νὰ προσδιορισθῇ ἐπακριβῶς, ἐφ' ᾧ προσκαλεῖται ὁ κατηγορούμενος ὅπως ἐμφανισθῇ εἰς τὸ μετὰ παρέλευσιν τριῶν μηνῶν ἐν ὡρισμένῳ τόπῳ συσταθησόμενον κακουργιοδικεῖον. Ἐὰν ὁ κατηγορούμενος, ἐκδοθέντος πρὸς αὐτὸν κλητηρίου ἐπικρίματος, δὲν ἐμφανισθῇ, δικάζεται ἐρήμην, κατὰ τὸ ἄρθρον 464 τῆς Ποινικῆς δικονομίας, ἄνευ συμπράξεως τοῦ δικαστηρίου τῶν ἐνόρκων, παρὰ τοῦ τῶν συνέδρων, δηλαδὴ ἀναγινώσκεται τὸ περὶ παραπομπῆς βούλευμα μετὰ τοῦ ἐγκλητηρίου καὶ ἔπειτα προβαίνει ἡ συζήτησις. Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ἐπικρίνω, *ἀόρ. ἐπέκρινα — ἐπεκρίθην·* κρίνων τι ἐλέγχω, ἀποδεικνύω τὰ ἐσφαλμένα, κρίνω δυσμενῶς, κατακρίνω: «ἐπικρίνω βιβλίον, — λόγον, — πρᾶξιν, — συμπεριφοράν», «ἐπεκρίθη δυσμενέστατα».

ἐπίκριον (τὸ) (Epicrium) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀμφιβίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βατραχίων*, τῆς οἰκογενείας τῶν *κεκυλιδῶν*, περιλαμβάνον βατράχους μὲ σῶμα κυλινδρικόν, κεφαλὴν πεπλατυσμένην ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, ῥύγχος ἀμβλὺ καὶ χρῶμα φαιοπράσινον. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς Ἰνδίας. Δ. Ν. Π.

ἐπίκριον (τὸ) *[Ναυτ.]* (κοινῶς *φόγος*, γαλλ. la vergue sèche ἢ la vergue barrée, ἀγγλ. cross-jack-yard, Ναυτ. ὀνομ. ἄρθρ. 521). Ἡ κατωτέρα σταυρωτὴ κεραία τοῦ ἱστοῦ τοῦ ἐπιδρόμου, ἀφ' ἧς δὲν ἀρτᾶται ἱστίον, ἵνα μή, στηριζομένη ὑπ' αὐτοῦ, ἐπηνεμοῦται ἡ *μεγίστη*. Εἰς τοὺς ὑπερδρόμωνας ὅμως τοὺς ἔχοντας ἄνω τῶν τριῶν ἱστῶν μετὰ σταυρωτῶν κεραιῶν, τὸ ἱστίον, τὸ ἀπὸ τῆς κεραίας ἐπίκριον ἀρτώμενον, ὑπάρχει, *ἐπίκριον* καὶ αὐτὸ ὀνομαζόμενον. Σ. Ε. Λ.

ἐπίκρισις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐπικρίνειν, δυσμενὴς κρίσις, ἔλεγχος τῶν ἐσφαλμένων.

— *[Ἀρχ. Δίκ.]* Ἡ παρεχομένη ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, γενομένη κατ' ἀναθεώρησιν ἀντιθέτου ἀποφάσεως. Ἐπὶ τῆς πτολεμαϊκῆς περιόδου, *ἐπίκρισις* ἐκαλεῖτο καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ ἐπιβεβλημένου κεφαλικοῦ φόρου. Δ. Ι. Ζ.

ἐπικριτὴς (ὁ)· ὁ ἐπικρίνων, ὁ δυσμενὴς κριτὴς ἀλλοτρίου ἔργου, ἐλεγκτὴς ἀλλοτρίων πράξεων.

ἐπίκροκον (τὸ) (Epicrocum) *[Ἀρχ.]*. Ἔνδυμα γυναικεῖον φερόμενον καὶ ὑπὸ ἐκτεθηλυμένων ἀνδρῶν, μνημονευόμενον μόνον παρὰ Λατίνοις, καίτοι ἡ λέξις δεικνύει ἑλληνικὴν καταγωγήν. Ἦτο, κατὰ τὸν Φέστον, λεπτότατον καὶ διαφανέστατον κάλυμμα τοῦ σώματος, κροκίου χρώματος (ἐκ τοῦ κρόκος) ἢ χνουδωτῆς ἐπιφανείας (ἐκ τοῦ *κρόκη*).

ἐπικρότησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπικροτεῖν, ἐπιδοκιμασία, ἔγκρισις, ἀποδοχὴ ἀνεπιφύλακτος ἔργου τινὸς ἢ πράξεως.

ἐπικροτῶ (*—έω*), *ἀόρ. ἐπεκρότησα — ἐπεκροτήθην·* ἐπιδοκιμάζω διὰ κρότου· || καθόλου, ἐπιδοκιμάζω, ἀποδέχομαι, ἐγκρίνω: «ἐπικροτῶ τὴν πρᾶξίν σας, — τὴν γνώμην σας, — τὴν ἀπόφασίν σας», «ἡ ἐνέργεια τῆς κυβερνήσεως ἐπεκροτήθη ὑφ' ἁπάντων»· || κάμνω κρότον, κροτῶ *(ἀρχ.)*.

ἐπίκρουσις, *—εως* (ἡ)· κροῦσις ἐπί τινος, οἷον ἐπὶ καψυλλίου πρὸς ἔκρηξιν· || ἡ διὰ τῆς κρούσεως ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ ἀσθενοῦς ἐξέτασις αὐτοῦ: «ἐπίκρουσις καὶ ἀκρόασις».

— *[Ἰατρ.]* Ἐξεταστικὴ ἰατρικὴ μέθοδος, δι' ἧς ἐπιζητεῖται ἡ ἐξακρίβωσις τοῦ ὑπό τινος μέρους τοῦ σώματος ἀποδιδομένου ἤχου καὶ ἡ ἐκ τούτου διάγνωσις τῆς φυσιολογικῆς ἢ παθολογικῆς καταστάσεως τοῦ ὀργανισμοῦ. Ἀπὸ τοῦ 1761, ὁ ἐν Βιέννῃ ἰατρὸς L. Avenbrugger ἐξετάζων πρακτικῶς τὴν παρατήρησιν, καθ' ἥν, ἐπικρουομένου ἔξωθεν κενοῦ βυτίου, παράγεται διάφορος ἦχος ἐκείνου, ὅστις παράγεται ὅταν τὸ βυτίον εἶναι πλῆρες ὑγροῦ, ἠθέλησε νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν ἐπίκρουσιν καὶ ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τοῦ θώρακος τοῦ ἀνθρώπου πρὸς διαγνωστικὸν σκοπόν. Ἀποτέλεσμα τῆς ἐργασίας του ταύτης ὑπῆρξεν ἡ δημοσίευσις τῆς περιφήμου μελέτης του ὑπὸ τὸν τίτλον «Νέα ἐπινόησις» (Inventum novum). Ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦτο καὶ ἡ ὑπ' αὐτοῦ περιγραφομένη μέθοδος θὰ περιέπιπτον πιθανῶς εἰς λήθην, ἂν μὴ ὁ ἰατρὸς Ναπολέοντος τοῦ Α΄ Corvisart μετεγλώττιζεν αὐτὸ εἰς τὴν γαλλικὴν καὶ κατεδείκνυε τὴν πραγματικὴν ἀξίαν τῆς διαγνωστικῆς ἐκείνου μεθόδου. Βραδύτερον εἰς τὴν τελειοποίησιν τῆς μεθόδου ταύτης συνέβαλον οἱ Barry καὶ Wintrich, εἰσαγαγόντες καὶ τὴν χρῆσιν εἰδικῆς σφύρας τῆς ἐπικρούσεως. Ἀλλ' ἡ κλασσικὴ ἐξήγησις τῶν φαινομένων τῆς ἐπικρούσεως διετυπώθη κυρίως ὑπὸ τοῦ ἐν Βιέννῃ κλινικοῦ Skoda (1805—1881) καὶ τοῦ ἐν Βερολίνῳ κλινικοῦ Traube (1818—1876).

Ἡ ἐπίκρουσις διακρίνεται εἰς *ἄμεσον*, ὅταν ἐκτελῆται διὰ τῆς δεξιᾶς μόνον χειρὸς ἢ δι' εἰδικῶν ὀργάνων ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τῆς ἐξεταζομένης περιοχῆς· καὶ εἰς *ἔμμεσον*, ὅταν ἐκτελῆται δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν, ὁπότε οἱ δύο δάκτυλοι τῆς δεξιᾶς (δείκτης καὶ μέσος) προσκρούουν διὰ τοῦ ἄκρου των ἐπὶ τοῦ ἑνὸς δακτύλου τῆς ἀριστερᾶς ἐφηρμοσμένου ἐπὶ τῆς ἐξεταζομένης περιοχῆς. Αἱ συνθῆκαι τῆς ἀψόγου ἐμμέσου ἐπικρούσεως εἶναι αἱ ἑπόμεναι: 1) τελεία ἐπαφὴ τοῦ παρεμβαλλομένου δακτύλου· 2) ἀπομόνωσις αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἑτέρων τῆς αὐτῆς χειρός· 3) ἐπίκρουσις ἀπότομος καὶ κάθετος· 4) ταχεῖα ἀπομάκρυνσις τῶν ἐπικρουόντων δακτύλων ἀπὸ τῆς ἐπικρουομένης ἑστίας. Τὰ ἀκουστικὰ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα παράγονται διὰ τῆς διαγνωστικῆς ταύτης μεθόδου, καλοῦνται *ἦχοι ἐξ ἐπικρούσεως* καὶ ἔχουν τὴν ἑξῆς κλίμακα: ἦχος *ἀμβλὺς* (ἐπὶ ἐξιδρωματικῆς πλευρίτιδος κλπ.), *ὑπαμβλυς* (κατὰ τὴν ὑποκλείδιον χώραν ἐπὶ φυματιώδους πυκνώσεως τῆς κορυφῆς κλπ.), *σαφὴς* ἢ *πνευμονικὸς* (ἐπὶ φυσιολογικοῦ θώρακος κατὰ τὰς ὑποκλειδίους χώρας καὶ ὑπὸ τὴν γωνίαν τῶν ὠμοπλατῶν), *τυμπανικὸς* (κατὰ τὸν χῶρον τοῦ Traube, τὸν ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὴν ἔκτασιν τοῦ στομάχου, κενοῦ ὄντος) καὶ *ὑπερτυμπανικὸς* (ὅπου ὑπάρχει πνευμοθώραξ).

Ἡ πρώτη ἔνδειξις τῆς ἐπικρούσεως ἔγκειται εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς καταστάσεως τῶν περιεχόντων ἀέρια σπλάγχνων. Ἡ δευτέρα ἔνδειξις ἔγκειται εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν ὁρίων τῶν διαφόρων σπλάγχνων, διὰ τῆς ἀνευρέσεως τῶν ὁποίων ἀντιλαμβανόμεθα τοῦ μεγέθους καὶ τῆς θέσεως αὐτῶν. Ἐὰν μεταξὺ τῶν ἐπικρουομένων ἐξωτερικῶν τοιχωμάτων καὶ τῶν κατὰ βάθος σπλάγχνων ἀναπτυχθῇ ὄγκος ἢ κύστις ἢ ὑγρὸν ἐντὸς τοῦ ὑπεζωκότος ἢ τοῦ περιτοναίου, ἡ ἐπίκρουσις θ' ἀποδώσῃ ἦχον ἀμβλύν, εἰ καὶ τὰ ὑποκείμενα σπλάγχνα τυγχάνουν φυσιολογικά. Ἐν τοιαύτῃ καὶ ἄλλαις περιπτώσεσι πολλάκις συνεπίκουρος τῇ ἐπικρούσει ἔρχεται ἄλλη ἐξεταστικὴ μέθοδος, ἡ *ἀκρόασις* (βλ. λ.). Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ἐπικρουστήρ, *—ῆρος* (ὁ)· τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου γίνεται ἡ ἐπίκρουσις ἐπὶ τοῦ καψυλλίου πρὸς ἔκρηξιν.

— *[Πυροβολ.]* Καλεῖται *ἐπικρουστὴρ* τὸ ἐν τῷ κλείστρῳ τῶν πυροβόλων ἐν γένει ὅπλων στοιχεῖον, δι' οὗ ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀπαιτουμένη κροῦσις πρὸς ἔκρηξιν τοῦ κρουστικοῦ ἐμπυρεύματος. Ἡ τοιαύτη ἐνέργεια δύναται νὰ ἐπέρχηται εἴτε διὰ περιφορᾶς τοῦ ἐπικρουστῆρος, λαμβάνοντος τότε τὴν μορφὴν σφύρας, ὡς εἰς τὰ παλαιότερα ὅπλα, εἴτε δι' εὐθυγράμμου κινήσεώς του κατ' ἐπέκτασιν τοῦ ἄξονος τοῦ κοίλου, ὡς εἰς ὅλα τὰ νεώτερα, ὁπότε καθίσταται εὐθὺς ἐπικρούων τὸ κατὰ τὸ πυθμένιον τοῦ κάλυκος καψύλλιον ἢ τὸ κατ' ἄξονα τοῦ κλείστρου ἐπικρουστικὸν ἐμπύρευμα. Ἐν τῇ τοιαύτῃ περιπτώσει δέον νὰ κέκτηται ἐπαρκῆ μᾶζαν, ὅπως ἀποδίδῃ τὸ ἀπαιτούμενον ἐπικρουστικὸν ἔργον, ἐξ οὗ καὶ εἰς τὰ ὅπλα αὐξάνεται αὕτη διὰ σφύρας συγκινουμένης μετ' αὐτοῦ· ἀφ' ἑτέρου ἡ ἀκή, δι' ἧς οὗτος θὰ ἐπικρούσῃ τὸ ἐμπύρευμα, δέον νὰ ἐξέρχηται τοῦ αὐλοῦ τῆς ἐγκαθίσεώς του ἐπαρκῶς μὲν ὅπως μὴ ἐπέρχωνται ἀφλογιστίαι, οὐχὶ ὅμως καὶ πέραν ὁρίου, ὁπότε ἐπέρχονται διατρήσεις τοῦ καψυλλίου καὶ διαφυγὴ συνεπῶς ἀερίων πρὸς τὰ ὀπίσω. Τοιαύτη διάτρησις δύναται νὰ προέλθῃ καὶ ἐξ ἐπικρουστῆρος αἰχμηρᾶς ἀκῆς, ἐξ οὗ καὶ καθορίζεται καλῶς ἡ καμπυλότης ταύτης. Ἡ κατὰ βούλησιν τοῦ βάλλοντος λειτουργία τοῦ ἐπικρουστῆρος καθ' ὡρισμένην στιγμὴν ἀσφαλίζεται διὰ τοῦ συνόλου συστήματος τῆς ἐπικρούσεως, ἀποτελουμένου, διὰ μὲν τὰ ὅπλα, ἐκ τοῦ ἐπικρουστῆρος μετὰ τῆς σφύρας, τοῦ ἐλατηρίου τοῦ ἐπικρουστῆρος, τῆς σχαστηρίας καὶ τῆς σκανδάλης, εἰς δὲ τὰ πυροβόλα, τὰ βάλλοντα διὰ κρουστικοῦ ἐμπυρεύματος, ἐκ τοῦ ἐπικρουστῆρος μετὰ τοῦ ἐλατηρίου αὐτοῦ καὶ σφύρας, τῆς ὅλης διατάξεως ποικιλλούσης ἀναλόγως τοῦ τύπου τοῦ πυροβόλου. Κ. Ν. Γ.

ἐπικρουστηρουλκὸς (ὁ) *[Στρατ.]*· ὄργανον δι' οὗ ἀφαιρεῖται ὁ ἐπικρουστὴρ τῶν πυροβόλων. Ν. Θ. Κ.

ἐπικρουστικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπίκρουσιν, ὁ διὰ τῆς ἐπικρούσεως ἐλεγχόμενος, — Ἐπίρρ. ***ἐπικρουστικῶς.***

ἐπικρούω, *ἀόρ. ἐπέκρουσα·* κρούω ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας· || ἐπικρούω ἐπὶ τοῦ ἀσθενοῦς, ἐξετάζω τὸν ἀσθενῆ δι' ἐπικρούσεως.

ἐπικτηνίατρος (ὁ) *[Στρατ.]*. Βαθμὸς ἀξιωματικοῦ τοῦ κτηνιατρικοῦ σώματος, ἰσότιμος τοῦ ταγματάρχου. Ὁ ἐπικτηνίατρος ἐκτελεῖ ὑπηρεσίαν ἢ ὑποδιευθυντοῦ νοσοκομείου κτηνῶν, ἢ ἀρχηγοῦ κτηνιατρικῆς ὑπηρεσίας μεραρχίας (βλ. λ. *ἀξιωματικός*). Ν. Θ. Κ.

ἐπίκτητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό). ὁ ἐπὶ πλέον ἀποκτηθείς, ὁ προστεθεὶς εἰς τὰ ἤδη κεκτημένα: «ἐπίκτητος γῆ» ἡ προστεθεῖσα εἰς τὴν κληρονομηθεῖσαν· || «ἐπίκτητος ἀρετὴ» ἡ διὰ τῆς παιδεύσεως ἢ ἀσκήσεως ἀποκτηθεῖσα, ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὴν «ἔμφυτον ἀρετήν».

— *[Φιλοσ.]* Καλεῖται *ἐπίκτητος παράστασις* ἢ *ἔννοια* ἡ μὴ ἔμφυτος, ἡ ἀποκτωμένη ὑπὸ τοῦ ἀτόμου κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς του ὡς ἀποτέλεσμα ἀσκήσεως ἢ ὑποσυνειδήτου συλλογισμοῦ. Ἀντιτίθεται ἀφ' ἑνὸς πρὸς τὰς *ἐμφύτους* ἢ *φυσικὰς ἰδέας* καὶ *παραστάσεις* (τὰς ὁποίας φέρει ὁ ἄνθρωπος μεθ' ἑαυτοῦ ἢ ἔχει θείᾳ ἐπινεύσει, καὶ εἰς τὰς ὁποίας ὁλόκληρος ἡ φιλοσοφία ἐπίστευε, ἀλλὰ ἄλλος ἄλλως διέκρινε καὶ κατένεμε, μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Λόκ), καὶ ἀφ' ἑτέρου πρὸς τὰ ἄμεσα δεδομένα τῶν αἰσθήσεων, τὸ πρὸ πάσης λογικῆς ἐπεξεργασίας πρῶτον ὑλικὸν τῶν ἐπιδράσεων τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου. Μετὰ τὸν Κὰντ παρεδέχοντο τὸ ἔμφυτον καὶ μὴ ἐπίκτητον ὄχι πλέον ἐννοιῶν καὶ ἀντιλήψεων μὲ σαφῶς καθωρισμένον περιεχόμενον, ἀλλὰ γενικῶν τρόπων τοῦ σκέπτεσθαι, μορφῶν, πλαισίων, ἄνευ τῶν ὁποίων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ νοήσωμεν καὶ ν' ἀντιληφθῶμεν τίποτε, οὔτε νὰ σχηματισθῇ ἐμπειρία. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀντίληψις αὕτη κατέπεσε μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς βιολογικῆς καὶ συγκριτικῆς μεθόδου εἰς τὴν ψυχολογίαν, καθ' ἣν ἀπεδείχθη ὅτι αἱ ἔμφυτοι εἰς τὸ ἄτομον ἰδιότητες εἶναι κληρονομία τῆς ἐμπειρίας καὶ τῶν συνηθειῶν πολλῶν παρελθουσῶν γενεῶν· αἱ ἔμφυτοι ἑπομένως διὰ τὸ ἄτομον ἰδιότητες εἶναι ἐπίκτητοι διὰ τὸ γένος. Ἡ κληρονόμησις ἢ ὄχι τῶν ἐπικτήτων χαρακτήρων εἶναι πρόβλημα μεγάλης σημασίας εἰς τὴν βιολογίαν ἀφ' ὅτου ὁ Δάρβιν ἐστήριξεν ἐπὶ τῆς παραδοχῆς της τὴν πιθανότητα καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐξελίξεως τῶν εἰδῶν. Διὰ τοὺς μυστικοὺς ἐπίκτητος εἶναι ἡ ἔννοια ἢ τὸ συναίσθημα, ὅπερ ἀπεκτήθη κατόπιν ἐξασκήσεως καὶ καταβολῆς ἀτομικῆς προσπαθείας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τ' ἀποκτηθέντα δι' ἀμέσου ἐπεμβάσεως θείας δυνάμεως (infus). Ε. Λ.

— *[Ἰατρ.]* Καλοῦμεν *ἐπίκτητον* πᾶσαν νόσον ἢ πάθησιν ἢ ἀλλοίωσιν ἢ ἀνοσίαν κτηθεῖσαν μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ ὀργανικοῦ ὄντος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν *συγγενῆ* ἢ *σύμφυτον* ἢ *κληρονομικήν*, τὴν κτηθεῖσαν ἀπὸ τῆς καταβολῆς αὐτοῦ ἢ κατὰ τὴν ἐμβρυϊκὴν ἀνάπτυξιν. Λ. χ. ἡ ὑπερτροφία, ἥτις εἶναι ἀνάπτυξις κατ' ὄγκον τῶν κυτταρικῶν στοιχείων, ἄνευ ἀλλοιώσεως τῆς ὑφῆς αὐτῶν, δύναται νὰ εἶναι συγγενὴς ἢ ἐπίκτητος. Ἡ συγγενὴς ὑπερτροφία εἶναι ἢ γενικὴ τῶν ὀργάνων (γιγαντισμὸς) ἢ μερικὴ (ἐλεφαντίασις κλπ.). Ἡ δ' ἐπίκτητος παρατηρεῖται εἰς ὅλα τὰ ὄργανα, τὰ ἐκτελοῦντα εἰδικὰς λειτουργίας, ὧν ἡ ἐνέργεια ἐν φυσιολογικῇ ἢ παθολογικῇ καταστάσει δύναται ν' αὐξηθῇ (ἐπίκτητος ὑπερτροφία βραχιονίων μυῶν ἐκ γυμναστικῆς, ἐπίκτητος ὑπερτροφία καρδίας ἐκ κυκλοφορικοῦ κωλύματος). Σ. Γ. Σ.

Ἐπίκτητος. Ἕλλην ἀγγειογράφος τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος, θεωρούμενος μετὰ τοῦ Παμφαίου ὡς εἷς τῶν καλυτέρων ἐκπροσώπων τῆς λεγομένης ἐρυθρομόρφου ἀρχαϊκῆς ζωγραφικῆς. Ὡς ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν ἀγγείων ἐπιγραφῶν φαίνεται, εἰργάσθη εἰς τὰ ἐργαστήρια τοῦ Νικοσθένους, Ἰσχύλου, Παμφαίου, Πύθωνος καὶ Πιστοξένου. Ἐζωγράφιζεν ἐπὶ κοτυλῶν, ἀμφορέων, κυλίκων κ. ἄ., ἠσχολεῖτο δὲ ἰδίως μὲ θέματα ἐκ τοῦ μυθικοῦ κύκλου (Ἡρακλῆς, Μινώταυρος, Μαινάδες, κ. ἄ.), τῶν πολέμων καὶ τῶν συμποσίων. Τοῦ Ἐπικτήτου ἀγγειογραφίαι σῴζονται ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Λούβρου καὶ ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ.

— **Ἐπίκτητος.** Στωϊκὸς φιλόσοφος τοῦ Α΄ μ. Χ. αἰῶνος. Ἀκριβεῖς βιογραφικαὶ πληροφορίαι περὶ αὐτοῦ ἐλλείπουσιν, ἀλλὰ πιθανώτατα ἐγεννήθη ἐν Ἱεραπόλει τῆς Φρυγίας ἐκ γονέων δούλων. Ἐπὶ Νέρωνος ἦτο ἀπελεύθερος τοῦ Ἑρμαφροδίτου ἐν Ῥώμῃ καὶ ἐδίδασκε τὴν φιλοσοφίαν, ἣν εἶχεν ἐκμάθει παρὰ τοῦ Μουσωνίου Ῥούφου, γνωστοῦ στωϊκοῦ. Περιληφθεὶς εἰς τὴν ἀπέλασιν τῶν φιλοσόφων, ἐπὶ Δομιτιανοῦ (90 μ. Χ.), κατέφυγεν εἰς

Digitized by Google

Νικόπολιν τῆς Ἠπείρου, ἔνθα ἐδίδαξεν ἐπὶ ἔτη πολλά, διάγων βίον ἐνάρετον, καθ᾽ ὅλα σύμφωνον πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς διδασκαλίας του. Ἦτο ἀσθενοῦς ὑγείας καὶ χωλός, συνεπείᾳ κατάγματος, ἐκ βαναυσότητος τοῦ κυρίου του κατά τινας, ἢ ἁπλῶς ρευματισμοῦ κατὰ τὸν Σουΐδαν. Ἐγράφη δὲ δι᾽ αὐτὸν τὸ γνωστὸν ἐπίγραμμα:

> Δοῦλος Ἐπίκτητος γενόμην καὶ σῶμ᾽ ἀνάπηρος
> καὶ πενίην Ἶρος καὶ φίλος ἀθανάτοις.

Συγγράμματα δὲν ἀφῆκεν. Ὁ ἐκ τῶν πιστῶν μαθητῶν του Φλάβιος Ἀρριανὸς ἐκράτησε σημειώσεις τῶν μαθημάτων του καὶ ἐξ αὐτῶν ἔγραψεν ὀκτὼ μὲν βιβλία «Διατριβῶν καὶ Ὁμιλιῶν», ἐξ ὧν σώζονται τέσσαρα, καὶ τὸ πασίγνωστον «Ἐγχειρίδιον». Τὸ δεύτερον εἶναι συλλογὴ διδαγμάτων, ξηρὰ μᾶλλον, ἀνεκτίμητος ὅμως σύνοψις «τῆς ἐπιστήμης τοῦ βιοῦν», τοῦ ars vivendi σύμφωνα μὲ τὴν στωϊκὴν θεωρίαν. Τῶν «Διατριβῶν» ἡ γλῶσσα (κοινὴ) καὶ τὸ ὕφος διαφέρουν τόσον ἀπὸ τὰ ἄλλα ἔργα τοῦ Ἀρριανοῦ, ὥστε δικαίως θεωροῦνται πιστὴ ἀπήχησις τῶν λόγων ἀλλὰ καὶ τοῦ ὕφους καὶ τοῦ τρόπου τοῦ Ἐπικτήτου. Λέγει ἄλλως τε ὁ Ἀρριανὸς ἐν τῇ γνωστῇ πρὸς Γέλλιον ἐπιστολῇ του, ὅτι «ἔγραφεν» ἁπλῶς τοὺς λόγους τοῦ Ἐπικτήτου, καὶ δὲν τοὺς «συνέγραψε». Ζωηρά, συναρπαστικά, χωρὶς ρητορικὰ ψιμύθια, μὲ ἐπιχειρηματολογίαν τείνουσαν ἀμέσως εἰς τὸν σκοπόν, κατοπτρίζοντα πάντοτε εἰλικρινῆ πεποίθησιν τοῦ διδασκάλου, τὰ μαθήματα ταῦτα ἐξήσκουν μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ἀκροατῶν καὶ ἡ φήμη των εἵλκυε μαθητὰς ἀπὸ ὁλόκληρον τὸν ἑλληνιστικὸν κόσμον.

Ἡ στωικὴ θεωρία τοῦ Ἐπικτήτου εἶναι συνέχεια τῆς σχολῆς τοῦ Ζήνωνος, τοῦ Κλεάνθους, τοῦ Χρυσίππου. Ἀλλ᾽ ὁ Ἐπίκτητος ὀλίγον ἀσχολεῖται εἰς μελέτην τῆς φύσεως καὶ τὴν θεολογίαν· ἀπορροφᾶται ἀπὸ τὴν ἐξέτασιν τοῦ ἀνθρώπου ἐν σχέσει πρὸς τὸ περιβάλλον του καὶ τὸν καθορισμὸν τῶν καθηκόντων του, πρὸς ἑαυτόν, πρὸς τοὺς ὁμοίους του καὶ πρὸς τὴν θεότητα. Ἡ φύσις, ἥτις συγχέεται μετὰ τοῦ θεοῦ, εἰς τὸν ἄνθρωπον, πλὴν τῆς κοινῆς ζωικῆς δυνάμεως, ἐχάρισε καὶ νοῦν ἢ ψυχήν. Τὸ γεγονὸς τοῦτο δίδει θέσιν ὑπερτέραν ἐν τῇ πλάσει, ἀλλὰ καὶ γεννᾷ δι᾽ αὐτὸν ὑποχρεώσεις ἀπορρεούσας ἐκ τῆς κριτικῆς ἰδιότητός του, ἥτις τῷ ἐπιτρέπει νὰ διακρίνῃ τὸ καλὸν τοῦ κακοῦ. Ἕπεται ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὑπεύθυνος τῶν πράξεών του, εἴτε ὡς κακῶς χειρισθεὶς τὴν κρίσιν του, εἴτε ὡς παρακούσας τὰ κελεύσματά της. Σκοπὸς τῆς φιλοσοφίας εἶναι νὰ διδάξῃ τοὺς κανόνας τῆς αὐτοκυβερνήσεως καὶ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν εἰς τὰ τοῦ βίου. Βάσις εἶναι ἡ γνῶσις ὅτι τῶν ὄντων τὰ μὲν εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν μας, «ἐφ᾽ ἡμῖν», τὰ δὲ ὄχι. Τῆς ἐξουσίας μας εἶναι ἐκεῖνα, ὅσων ἡ ἐνέργεια ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν θέλησίν μας· π. χ. ἡ φαντασία μας, αἱ ἐπιθυμίαι, ἡ τάσις πρὸς ἀποφυγὴν ἢ πρὸς ἀπόλαυσίν τινος. Δὲν εἶναι τῆς ἐξουσίας μας ὅλα τὰ ἄλλα, σῶμα, πλούτη, δόξα, ἐπομένως οὔτε ἀσθένειαι, ζωὴ καὶ θάνατος, οὔτε κρίσις ἢ γνώμη συγχρόνων καὶ μεταγενεστέρων περὶ ἡμῶν ἢ περὶ τῶν ἄλλων. Αὐτά, οὔτε νὰ μᾶς ὠφελήσουν δύνανται, οὔτε νὰ μᾶς βλάψουν, διότι πρὸς ἡμᾶς εἶναι «ἀλλότρια», «ἀδιάφορα». Μόνον ἡ περὶ αὐτῶν ἰδική μας γνώμη δύναται νὰ μᾶς βλάψῃ, ἂν δὲν ἀντιληφθῶμεν καλῶς ὅτι εἶναι ξένα καὶ ἐπηρεασθῶμεν ἀπὸ αὐτά. Διότι τότε προέρχεται λύπη, ταραχή, ὀργή, γεννᾶται διάθεσις μομφῆς κατὰ θεῶν καὶ ἀνθρώπων καὶ ὄρεξις ἀπολαύσεως ἢ ἀποφυγῆς ἐκείνων, ὧν ἡ ὕπαρξις καὶ ἡ ἀνυπαρξία δὲν ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν θέλησίν μας. Οὕτω, «τὸ φύσει ἐλεύθερον» τοῦ ἀνθρώπου ὑποδουλοῦται καὶ καταντᾷ ἐξάρτημα ξένης θελήσεως, ξένων περιστάσεων, χάνει τὴν αὐτοτέλειάν του. Τὰ «ἀλλότρια» προκαλοῦν ἐντυπώσεις τοῦ σώματος, αἱ ὁποῖαι, λόγῳ τῆς στενῆς συναφείας, μεταδίδονται εἰς τὸν νοῦν. Ἀλλ᾽ οὗτος, ἀπηλλαγμένος —ἂν θέλωμεν— παντὸς ἐπηρεασμοῦ, «ἐλεύθερος», μορφώνει περὶ αὐτῶν γνώμην, συμφώνως πρὸς τὴν λογικὴν τῆς φύσεως, καθ᾽ ἣν τὰ συμβαίνοντα μᾶς εἶναι ἀδιάφορα, ἐφόσον δὲν εἶναι τῆς ἐξουσίας μας. Τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα δὲν δύνανται νὰ θίξουν τὸ ἡγεμονικὸν μέρος τῆς ψυχῆς, ὅπερ μέρος, ὂν τῆς θεότητος, διατηρεῖ τὴν ἐλευθερίαν του ἀπέναντι καὶ αὐτοῦ τοῦ Διός, ἐφόσον ἐνεργεῖ «κατὰ φύσιν». Εἶναι δὲ τοῦτο λογικὴ συνέπεια, ἀφοῦ τὸν νόμον ἔθεσεν αὐτὸς ὁ θεὸς καὶ ὑπεβλήθη εἰς αὐτὸν ὁ ἴδιος, ὅπως τὸν ἐπέβαλεν εἰς τὴν πλάσιν ὅλην. Καὶ ὅταν ἐξασκηθῇ καὶ ἀποκτήσῃ ὁ ἄνθρωπος τὴν δύναμιν νὰ διακρίνῃ «τὰ ἀλλότρια ἀπὸ τῶν ἰδίων», καὶ τὰ μὲν πρῶτα οὔτε νὰ τὰ ἐπιζητῇ, οὔτε νὰ τ᾽ ἀποφεύγῃ, καθὸ ἀδιάφορα, τῶν δευτέρων δέ, τῶν μόνων θιγόντων τὸ ἡγεμονικόν, νὰ ἐπιζητῇ τὰ καλὰ καὶ ν᾽ ἀποφεύγῃ τὰ κακά, τότε δὲν φοβεῖται οὐδὲν καὶ οὐδένα, φθάνει εἰς τὸν τελικὸν σκοπόν, τὴν ἀταραξίαν, καὶ γίνεται ὅμοιος μὲ τὸν θεόν. Ἀλλ᾽ ὁ θεὸς εἶναι ἄκρως καλός· ἄρα καὶ τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου εἶναι νὰ εὐεργετῇ, νὰ συνεργάζηται, νὰ εὔχηται ὑπὲρ τῶν ὁμοίων του.

Δὲν καινοτομεῖ ὁ Ἐπίκτητος εἰς τὴν φιλοσοφίαν, ἀλλ᾽ ὅπως ἕκαστος διδάσκαλος, οὕτω καὶ αὐτός, προσδίδει εἰς τὸ μάθημά του τὸν ἰδιαίτερον τύπον τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς νοοτροπίας του. Εἶναι δὲ ὁ τύπος οὗτος πολὺ δυνατὸς καὶ ἀναγινώσκοντες τὰς «Διατριβάς», προβάλλουσαν βλέπομεν τὴν εἰκόνα τοῦ Ἐπικτήτου, ἁπλοῦ καὶ ἀπερίττου, ἐντὸς πτωχικοῦ πλαισίου, ἐπιβαλλομένου εἰς ἀκροατὰς πάσης προελεύσεως διὰ τῆς χειμαρρώδους ἐνίοτε δυνάμεως τοῦ λόγου του, πάντοτε ὅμως διὰ τοῦ θάρρους καὶ τῆς παρρησίας, διὰ τῆς εἰλικρινοῦς πίστεως εἰς τὰ διδάγματά του. Ἀδιστάκτως ἐξάγων καὶ τὰ ἀκρότατα λογικὰ συμπεράσματα τῶν θεωρημάτων του, ἀπηνῶς κατακεραυνῶν περιπατητικοὺς καὶ ἐπικουρείους, ἀνάγων τὴν διδασκαλίαν του εἰς αὐτὸν τὸν Σωκράτην, ἐκ τῶν ἄλλων φιλοσοφικῶν αἱρέσεων συμπαθῶς διακείμενος πρὸς μόνην τὴν κυνικήν, συνέτεινε πλέον παντὸς ἄλλου εἰς τὴν μεγάλην διάδοσιν, τὴν ἐπικράτησιν του στωϊκισμοῦ κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους μ.Χ. αἰῶνας, τὴν καταλήξασαν, ὡς εἰς κορωνίδα, εἰς τὰ «Εἰς ἑαυτὸν» τοῦ Μ. Αὐρηλίου.

Ἀπὸ χριστιανικὰς ἰδέας δὲν φαίνεται νὰ ἐπηρεάσθη διόλου ὁ Ἐπίκτητος, αἱ δὲ συχναὶ συμπτώσεις ἠθικῶν ἀρχῶν, ἢ καὶ ἐκφράσεων σχετιζομένων μὲ τὴν λατρείαν, μεταξὺ Γραφῶν καὶ «Διατριβῶν», ἀποδοτέαι μᾶλλον εἰς τὴν κοινὴν ἐπίδρασιν τοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς ἐπὶ ἀμφοτέρων. Συνέπεια τῆς ἐπιδράσεως ταύτης εἶναι εἰς τὸν Ἐπίκτητον ποιά τις χαλάρωσις τῆς ἀρχικῆς τραχύτητος τοῦ στωϊκισμοῦ· τὰ δυστυχήματα τῶν ἄλλων δὲν πρέπει νὰ θίγουν τὴν ἀταραξίαν μας, ἐπιτρέπεται ὅμως νὰ ἐκδηλῶμεν συμπάθειαν πρὸς τοὺς θλιβομένους, ὄχι ὑποκριτικῶς, ἀλλὰ διότι καθῆκον εἶναι νὰ βοηθῶμεν, νὰ παρηγορῶμεν τὸν πλησίον. Δὲν ἀπαγορεύεται καὶ πλούτη νὰ συνάξωμεν, ἐφόσον τοῦτο ποιοῦντες μένομεν «αἰδήμονες καὶ πιστοὶ καὶ μεγαλόφρονες». Ἐν γένει δ᾽ ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ, «οὐ δεῖ με εἶναι ἀπαθῆ ὡς ἀνδριάντα, ἀλλὰ τὰς σχέσεις τηροῦντα τὰς φυσικὰς καὶ ἐπιθέτους, ὡς εὐσεβῆ, ὡς υἱόν, ὡς ἀδελφόν, ὡς πατέρα, ὡς πολίτην». Τὸ καθῆκον δέον νὰ ἐκτελῇ ὁ ἄνθρωπος λελογισμένως, ὄχι ἐκ φυσικῆς τινος ροπῆς, οἷον συμπαθείας, ἢ ἐνδομύχου λύπης, οὔτε ὡς ἀνταπόδοσιν (ἐξ εὐγνωμοσύνης), οὔτε ἐπὶ προσδοκίᾳ ἀμοιβῆς ἐν τῇ ζωῇ ἢ μετὰ θάνατον. Πᾶσα ἐνάρετος πρᾶξις τὸ τέλος της ἔχει ἐν ἑαυτῇ καὶ τείνει νὰ μᾶς ἀφομοιώσῃ πρὸς τὸ θεῖον, τὸ πάγκαλον, τὸ πανάγαθον, ἐξ οὗ τὸ ἡγεμονικὸν ἡμῶν ἐκπορεύεται καὶ εἰς ὃ θὰ ἐπιστρέψῃ μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ σώματος.

Ἀρχὴ τῆς φιλοσοφίας εἶναι ἡ γνῶσις ὅτι μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων διεξάγεται ἀγών, ἡ ἀναζήτησις τῆς αἰτίας καὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ ἀγῶνος, ἡ ἔρευνα καὶ ἡ εὕρεσις κανόνος, ὅστις, ὅπως ἡ πλάστιγξ διὰ τὰ βάρη, θὰ μᾶς πληροφορῇ περὶ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Μέσον πρὸς τοῦτο εἶναι ἡ διαλεκτική, ἡ λογικὴ σκέψις καὶ ὁ συλλογισμός. Ταῦτα δέον νὰ διδαχθῇ ἐπιμελῶς καὶ ἐμβριθῶς ὁ ὀρεγόμενος τῆς φιλοσοφίας, διότι ἐκ τῆς κακῆς χρήσεως τῶν συλλογισμῶν ἀπομακρύνεται τῆς ἀληθείας ἀσυναισθήτως καὶ ὑποπίπτει εἰς σφάλματα, νομίζων ὅτι εὑρίσκεται ἐν τῷ δικαίῳ, ἢ παρεκτρεπόμενος εἰς λογομαχίαν καταντᾷ νὰ παραβλέπῃ τὸ οὐσιῶδες.

Ὁ Ἐπίκτητος διδάσκων κύριον σκοπὸν εἶχε τὴν ἠθικὴν μόρφωσιν τῶν ἀκροατῶν του, διὸ καὶ αἱ «Διατριβαὶ» δὲν ἀποτελοῦν οὔτε πλήρη, οὔτε συστηματικὴν πραγματείαν περὶ στωϊκισμοῦ. Γεννηθεὶς δοῦλος καὶ ἐπὶ δεκάδας ἐτῶν διατελέσας τοιοῦτος, μόνον εἰς προκεχωρημένην σχετικῶς ἡλικίαν ἐπελήφθη τακτικῶν σπουδῶν. Εὐρυμαθείας ἐστερεῖτο, καὶ συναισθανόμενος ἴσως τοῦτο δὲν ἐπιλαμβάνεται τοῦ φυσικοῦ καὶ θεολογικοῦ μέρους τοῦ συστήματος. Ἐκ φύσεως, βαθύτατα τίμιος καὶ εὐαίσθητος, ᾐσθάνετο μὲ πόνον τὰς ταπεινώσεις, εἰς ἃς ἐξέθετεν αὐτὸν ἡ κοινωνική του θέσις καὶ ἡ σωματική του ἀσθένεια. Συγχρόνως εἶχε συνείδησιν τῆς ψυχικῆς του ὑπεροχῆς ἀπέναντι τοῦ περιβάλλοντος καὶ ἐξ αὐτῆς ἤντλει δυνάμεις, ἵνα ἀντιδρᾷ ψυχικῶς κατὰ τῆς ὑλικῆς ἀδικίας, ἧς ἐγίνετο θῦμα. Ἐνίσχυσιν πρὸς τοῦτο εὕρισκεν ἐν τῇ στωϊκῇ φιλοσοφίᾳ. Ἐκ τῆς τοιαύτης ἀντιδράσεως ἐγεννήθη καὶ ὠγκώθη ἐντὸς τοῦ Ἐπικτήτου, οὕτως ὥστε νὰ ἐκχύνηται εἰς ὅλους τοὺς λόγους του, ἀκράτητος πόθος ἐλευθερίας, σωματικῆς εἰ δυνατόν, πάντως ὅμως ἠθικῆς καὶ ψυχικῆς. Ἡ ψυχοτροπία αὕτη τοῦ Ἐπικτήτου διαφαίνεται εἰς τὰς «Διατριβάς», αἵτινες οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ παιδαγωγικὰ μαθήματα μὲ τὴν στωϊκὴν θεωρίαν ὡς βάσιν καὶ μέσον. Ἀξιοθαύμαστος εἶναι τοῦ ἀπελευθέρου τούτου ἡ λεπτότης τῶν αἰσθημάτων, ἡ ἀξιοπρεπὴς ἀντίληψις τῶν περιστάσεων τοῦ βίου καί, ἂν πρὸς στιγμὴν παρίδωμεν τὰ καθαρῶς φιλοσοφικὰ ἢ διαλεκτικὰ μαθήματα, δυνάμεθα, συνοψίζοντες τὰς περὶ συμπεριφορᾶς καὶ διαγωγῆς ὑποθήκας τοῦ Ἐπικτήτου, νὰ καταρτίσωμεν ὁδηγὸν τοῦ τελείου τζέντλεμαν εἰς πᾶσαν ἐποχήν. Βάσις εἶναι νὰ σώζῃ παντοῦ καὶ πάντοτε ὁ ἄνθρωπος τὴν ἀξιοπρέπειάν του, «τὸ κατὰ πρόσωπον». Δέον λοιπὸν νὰ εἶναι εἰλικρινὴς ἀπέναντι ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἄλλων, ψύχραιμος καὶ κύριος ἑαυτοῦ, μὴ παρασυρόμενος ἀπὸ ἐξωτερικὰς ἐντυπώσεις· πεποιθὼς ὅτι οὐδὲν εἶναι δι᾽ ἑαυτὸν ἀγαθόν, ἂν διὰ τούτου «μή τι εἰς τὸ κοινὸν ὠφέλιμον προσφέρηται»· πιστὸς καὶ συνετὸς καὶ αἰδήμων· ἀποφεύγων τὴν ἐπίδειξιν· ἀνεχόμενος τὰ συμβαίνοντα, ἀπέχων τῶν κακῶν καὶ ἐπέχων πρὸ τῶν ἀδήλων· σωματικῶς, γυμναζόμενος, τρώγων, λουόμενος (εἰς τὰ βαλανεῖα) ἐν μέτρῳ καὶ μὴ λησμονῶν ὅτι ταῦτα δὲν εἶναι σκοπὸς τοῦ βίου. Τὴν καθαριότητα τοῦ σώματος, εἰς ἣν ἀφιερώνει ὁλόκληρον μάθημα, θεωρεῖ ὁ Ἐπίκτητος ἐπιβεβλημένην κοινωνικῶς, ὅσον καὶ ἐξ ἁπλοῦ ἀνθρωπισμοῦ, ἀξιοσημείωτοι δὲ εἶναι αἱ περὶ συμπεριφορᾶς εἰς συμπόσια, θέατρα καὶ συναθροίσεις ἐν γένει ὁδηγίαι του.

Κατὰ τὸν Βιλλαμόβιτς-Μέλλεντορφ, «δυσκόλως εὑρίσκομεν Χριστιανὸν τῆς παλαιᾶς Ἐκκλησίας πλησιάσαντα πρὸς τὴν διδασκαλίαν τὴν πραγματικὴν τοῦ Ἰησοῦ, οἷα περιέχεται εἰς τὰ συνοπτικὰ Εὐαγγέλια, ὅσον ὁ Φρὺξ οὗτος». Ὁ Χρυσόστομος καὶ ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς τὸν ἐθαύμαζον, ὁ Ὠριγένης τὸν θεωρεῖ ὠφελιμώτερον τοῦ Πλάτωνος. Τὸ «Ἐγχειρίδιον», μὲ μικρὰς παραλλαγάς, ἐπανειλημμένως ἐφηρμόσθη ἀπὸ Χριστιανοὺς ὡς κανὼν μοναχικοῦ βίου, ὡς κατήχησις τοῦ ἐναρέτου ἀνθρώπου. Ἡ μεγάλη δ᾽ ἐπίδρασις αὐτοῦ ἐπὶ τῆς κατὰ τοὺς πρώτους μ. Χ. αἰῶνας διαμορφωθείσης χριστιανικῆς ἠθικῆς θεωρεῖται γεγονὸς ἀναμφισβήτητον. Παραβάλλων ὁ Μ. Ἄρνολδ τοὺς τρεῖς μεγάλους Στωϊκούς, τῶν ὁποίων σῴζονται ἔργα, κρίνει ὅτι «τοῦ Σενέκα οἱ λόγοι εἶναι διεγερτικοὶ τοῦ πνεύματος, τοῦ Ἐπικτήτου ἐνισχύουν τὸν χαρακτῆρα καὶ τοῦ Μ. Αὐρηλίου, δι᾽ ἰδίας ὁδοῦ, φθάνουν εἰς τὴν καρδίαν». Ἡ διάκρισις αὕτη ὀφείλεται, ἐν μέρει μόνον, εἰς τὸν τύπον τῶν ἔργων των, τοῦ μὲν πραγματευομένου τὰ τῆς στωϊκῆς φιλοσοφίας, τοῦ δὲ διδάσκοντος καὶ τοῦ τρίτου ἐξομολογουμένου εἰς ἑαυτόν· τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἔχει εἰς τὸν φυσικὸν χαρακτῆρα ἑκάστου, εἰς τὴν προέλευσιν καὶ τὴν βιωτικὴν ἐξέλιξίν του, εἰς τὸν σκοπὸν τῆς δράσεώς του, καὶ διὰ τὸν αὐτοκράτορα, εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι μεταγενέστερος αὐτὸς ὑφίστατο περισσότερον τὴν ἐπίδρασιν τοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Βιβλιογραφίαν τοῦ Ἐπικτήτου ἐξέδωκεν ὁ *W. A. Oldfather* (1927). Περὶ Ἐπικτήτου κλασσικὰ εἶναι τοῦ *A. Bonhöffer*, Die Ethik des Stoikers Epictet, Ep. u. das Neue Testament. Ep. u. die Stoa. Πολὺ καλὴ τοῦ *Th. Colardeau*, ἡ Étude sur Epictète. Ἐκδόσεις ὑπάρχουν πολλαί, ἰδίως τοῦ «Ἐγχειριδίου». Κλασσικαὶ εἶναι τοῦ *Τριγκαβέλλη* ἡ Editio Princeps (1532), τοῦ *Upton* (1741), τοῦ *Schweighäuser* (1800), τοῦ *Κοραῆ*, μετὰ σχολίων εἰς τὰ «Πάρεργα Ἑλλ. Βιβλιοθήκης». τοῦ *Schenkl* (συλλ. Teubner). Τὸν Ἐπίκτητον ἐξέδωκε καὶ ὁ *Νεόφυτος Δούκας* (1809). Μεταφράσεις μάλιστα τοῦ «Ἐγχειριδίου» ὑπάρχουν πλεῖσται· ἀναφέρομεν ἀγγλικὰς τοῦ *Long* καὶ τοῦ *Oldfather*, γαλλικὴν τοῦ *Courdaveaux*, γερμανικὴν τοῦ *Gleichen-Russwurm*. Παραφράσεις τοῦ «Ἐγχειριδίου» εἰς τὴν ἡμετέραν ἔχομεν τοῦ *Ἀ. Καμπάνη* καὶ τοῦ *Σ. Δέλτα*.

Σ. ΔΕΛΤΑΣ

Ἐπίκτητος *Αἰτωλία,—Φρυγία* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* βλ. λ. *Αἰτωλία, Φρυγία.*

ἐπίκτισμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐπικτίζειν, κτίσμα.

ἐπικτῶμαι (*—άομαι*)· ἀποκτῶ ἐπὶ πλέον προσκτῶμαι.

Ἐπικύδης. Ἀθηναῖος υἱὸς τοῦ Εὐφημίδου, δημαγωγός, ζήσας περὶ τὸ 480 π. Χ.

—**Ἐπικύδης.** Υἱὸς Συρακοσίου ἐξορίστου καὶ Καρχηδονίας μητρός, γεννηθεὶς καὶ ἀνατραφεὶς ἐν Καρχηδόνι, σύντροφος τοῦ Ἀννίβα, ἐστάλη ὑπ᾽ αὐτοῦ τῷ 214 π. Χ., μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἱέρωνος, μετὰ τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἱπποκράτους ἐξ Ἰταλίας πρὸς τὸν Ἱερώνυμον εἰς Συρακούσας.

ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἐπικύημα (τό)· τὸ ἐξ *ἐπικυήσεως* (βλ.λ.) προερχόμενον ἔμβρυον.

Μ. Ν. Κ.

ἐπικύησις (ἡ) *['Ιατρ.]*. Οὕτω καλεῖται τὸ δυνατόν, ὑπαρχούσης ἤδη κυήσεως προκεχωρηκυίας, ἑβδομάδων δηλαδὴ ἢ καὶ μηνῶν, ὅπως συντελεσθῇ διὰ νέας συνουσίας ἑτέρα γονιμοποίησις καὶ κατ᾽ ἀκολουθίαν νέα κύησις. Σαφῶς ὁ Ἱπποκράτης ἀναφέρει τὸ γεγονὸς ὡς ἀκολούθως: «Ἐπικυΐσκονται τῶν γυναικῶν ὧν ἂν ὁ στόμαχος (ἡ μήτρα τουτέστιν) μετὰ τὸ πρῶτον κύημα ξυμμεμύκῃ οὐ κάρτα ἢ μὴ ἐπιφαινομένων τῶν σημηίων ξυμμεμύκῃ». Οἱ παραδεχόμενοι τὸ δυνατὸν τῆς ἐπικυήσεως στηρίζονται ἐπὶ τῶν περιπτώσεων διδύμου κυήσεως, καθ᾽ ἃς μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ ἑνὸς ἐμβρύου, τελείως ἀνεπτυγμένου καὶ τελεογόνου, ἐπακολουθεῖ ἀμέσως ἡ γέννησις τοῦ δευτέρου ἐμβρύου, φέροντος πάντα τὰ σημεῖα τοῦ προώρως γεννηθέντος· ὡσαύτως στηρίζονται ἐπὶ περιπτώσεων καθ᾽ ἃς μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ πρώτου τελεογόνου ἐμβρύου παρέρχονται ἑβδομάδες τινὲς ἢ καὶ μῆνες ὁλόκληροι, μεθ᾽ οὓς γεννᾶται καὶ τὸ δεύτερον ἔμβρυον τελείως ὡσαύτως ἀνεπτυγμένον. Ὁ Ὀρειβάσιος παραδεχόμενος τὸ γεγονὸς ἀναφέρει τοῦτο διὰ τῶν ἀκολούθων: «γίνεται δέ τισιν ἐπισύλληψις καὶ ἐπικύησις· δι᾽ ὃ καί τινες μετὰ ὀλίγον, τινὲς δὲ μετὰ πλείονα χρόνον, τῷ πρώτῳ ἕτερον ἐπιτίκτουσιν». Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἀναφέρεται καὶ ἡ ἐπιγονιμοποίησις. Ἕτεροι συγγραφεῖς δὲν παραδέχονται τὴν ἐπικύησιν, διατεινόμενοι ὅτι ἡ ταυτόχρονος γένεσις τελεογόνου καὶ προώρου ἐμβρύου ὀφείλε

Digitized by Google

ται εἰς μονῳογενῆ κύησιν, ἐν ᾗ τὸ ἕτερον τῶν δύο ἐμβρύων ἀναπτύσσεται τελειότερον· ἡ γένεσις δὲ δύο ὡρίμων ἐμβρύων κατὰ χρονικὰ διαστήματα ἀπέχοντα ἀλλήλων ἑβδομάδας ἢ καὶ μῆνας, ὀφείλεται εἰς διπλῆν κύησιν ἀναπτυχθεῖσαν ἐντὸς διφυοῦς δικέρου ἢ διθαλάμου μήτρας. Ἰσχυρίζονται δ' ὡσαύτως ὅτι ἡ ἐπικύησις εἶναι ἀκατόρθωτος, διότι ὅταν ἅπαξ ἐπέλθῃ ἡ κύησις καταπαύεται κατὰ κανόνα καὶ ἡ ᾠορρηξία ἢ ᾠοτοκία· ἄλλως δὲ καὶ ἐπὶ περιπτώσεως ᾠορρηξίας, ὑφισταμένης ἤδη κυήσεως, τὸ ἐξερχόμενον κατὰ τὴν ᾠοτοκίαν ᾠάριον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν μητρικὴν κοιλότητα καὶ δὴ νὰ παραμείνῃ καὶ νὰ γονιμοποιηθῇ ἐν αὐτῇ, ἕνεκα τῆς ὑπὸ τοῦ φθαρτοῦ ὑμένος ἐμφράξεως τοῦ ᾠαγωγικοῦ στομίου. Ἐν τούτοις δὲν ἔχομεν οὐδεμίαν ἀπόδειξιν ὅτι τὸ μητριαῖον στόμιον τοῦ ᾠαγωγοῦ ἐμφράσσεται εἰς τοσοῦτον, ὥστε νὰ παρακωλύηται ἡ δι' αὐτοῦ εἴσοδος τοῦ ᾠοῦ εἰς τὴν μεταξὺ τοῦ φθαρτοῦ καὶ τοῦ θυλακοειδοῦς ὑμένος κοιλότητα τῆς μήτρας, εἰς τοὺς πρώτους τοὐλάχιστον μῆνας τῆς κυήσεως. Ἀλλὰ καὶ ἕτερον κώλυμα πρὸς ἐπικύησιν παρέχεται ὑπὸ τοῦ ἐν τῇ αὐχενικῇ κοιλότητι ὑπάρχοντος παχέος βλεννώδους ἐμβόλου, ὅπερ παρακωλύει τὴν εἴσδυσιν τοῦ σπερματοζωαρίου εἰς τὴν κοιλότητα τῆς μήτρας. Ὅθεν ἡ ἐπικύησις, θεωρουμένη ὡς ἡ διαδοχικὴ γονιμοποίησις δύο ᾠαρίων ἀνηκόντων εἰς δύο διαφορετικὰς περιόδους, εἶναι σπανιωτάτη καὶ ἀμφισβητεῖται παρὰ πολλῶν. Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

ἐπικυΐσκομαι· βλ. *ἐπικυῶ*.

ἐπικυκλοειδὴς (καμπύλη) *[Γεωμετρ.]*. Ἡ καμπύλη, ἣν διαγράφει σημεῖον περιφερείας κύκλου κυλιομένου ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ἄλλου κύκλου ἐσωτερικῶς ἢ ἐξωτερικῶς (βλ. λ. *κυλιογενεῖς καμπύλαι*). —Ρ.

ἐπικυκλοειδικὸν ἢ ***κυκλοειδικὸν ἐκκρεμὲς*** *[Φυσ.]* βλ. λ. *ἐκκρεμὲς* (τ. Θ' σ. 806 γ').

ἐπίκυκλος (ὁ)· κύκλος ἔχων τὸ κέντρον αὐτοῦ ἐπὶ τῆς περιφερείας ἄλλου κύκλου.

— *[Ἀστρονομ.]* Βλ. *Πτολεμαϊκὸν σύστημα*.

ἐπικυκλῶ· ἔρχομαι καὶ παρέρχομαι ὡς ἐν κυκλοτερεῖ κινήσει.

ἐπικύκλωσις, —*εως* (ἡ)· κύκλωσις: «ἐπικύκλωσις τῶν ἐχθρῶν».

ἐπικυριαρχία (ἡ)· ἡ κυριαρχία τινος ἐπὶ ἄλλου ὑποτελοῦς πρὸς αὐτόν.

[Διεθν. Δίκ.] *Ἐπικυριαρχία* εἶναι τὸ δικαίωμα κυριαρχίας, ὅπερ ἔχει πολιτεία τις ἐφ' ἑτέρας πολιτείας διατελούσης ὑπὸ τὴν ὑποτέλειαν αὐτῆς. Ἐν τῷ θεσμῷ τούτῳ ἡ μὲν πρώτη πολιτεία καλεῖται ἐπικυρίαρχος, ἡ δὲ ἑτέρα ὑποτελής. Τινὲς τὴν ὑποτελῆ πολιτείαν καλοῦσι καὶ *ἡμικυρίαρχον*. Ὁ ὅρος ὅμως οὗτος τυγχάνει ἐσφαλμένος καὶ ἀντιεπιστημονικός, καθόσον ἡ ἔννοια τῆς κυριαρχίας εἶναι ἰδιότης ἀπόλυτος καὶ ἀποκλειστική, μὴ ἐπιδεχομένη τι τὸ ἐπὶ πλέον ἢ ἔλαττον, τουτέστιν οὐδένα καταμερισμόν. Ἡ ἐπικυρίαρχος πολιτεία ἔχει κυριαρχικὰ δικαιώματα ἐπὶ τῶν ὑποτελῶν εἰς αὐτὴν πολιτειῶν, ποικίλλοντα ἀναλόγως τῶν συνθηκῶν, ἐφ' ὧν στηρίζεται ἡ ἐπικυριαρχία. Συνήθη τῶν δικαιωμάτων τούτων, ὡς καὶ τῶν ὑποχρεώσεων τῶν ὑποτελῶν πολιτειῶν, χαρακτηριστικὰ τῆς ἐπικυριαρχίας εἶναι: 1) ἡ εἴσπραξις τέλους ὑποτελείας ὑπὸ τῆς ἐπικυριάρχου· 2) ἡ στέρησις τῆς ἀνεξαρτησίας ἢ τῆς ἐξωτερικῆς κυριαρχίας τῆς ὑποτελοῦς πολιτείας καὶ κατ' ἀκολουθίαν τῆς διεθνοῦς νομικῆς προσωπικότητος· 3) ἡ διπλωματικὴ ἀντιπροσώπευσις τῆς ὑποτελοῦς πολιτείας ὑπὸ τῆς ἐπικυριάρχου· 4) ἡ ἐπέκτασις τῶν τε πολιτικῶν καὶ ἐμπορικῶν συνθηκῶν τῆς ἐπικυριάρχου πολιτείας ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς ὑποτελοῦς, δι' ἣν αἱ συναπτόμεναι ὑπὸ τῆς ἐπικυριάρχου συνθῆκαι τυγχάνουσιν ὑποχρεωτικαί· 5) ἡ ἐνεργὸς ἐπέμβασις τῆς ἐπικυριάρχου πολιτείας εἰς τὴν στρατιωτικήν, νομοθετικὴν καὶ διοικητικὴν λειτουργίαν τῶν ὑποτελῶν πολιτειῶν.

Σήμερον ἡ ἐπικυριαρχία σπανίζει. Εἰς τὸ ἐγγὺς παρελθὸν ἡ Τουρκία εἶχεν ἐπικυριαρχίαν ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου (1840—1882), ἐπὶ τῆς Ρουμανίας (Βλαχίας καὶ Μολδαυίας), Σερβίας καὶ Μαυροβουνίου (1856—1878), ἐπὶ τῆς Βουλγαρίας καὶ Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας (1878—1908), ἐπὶ τῆς Κρήτης (1899—1913) καὶ ἐπὶ τῆς Σάμου μέχρι τοῦ 1913. Τινὲς συγχέουσι τὴν ὑποτελῆ πολιτείαν μὲ τὴν ὑπὸ προστασίαν τελοῦσαν τοιαύτην (προτεκτοράτον). Ἐν τῇ ἐπικυριαρχίᾳ ἡ ἰδέα τῆς προστασίας, κύριον χαρακτηριστικὸν τοῦ προτεκτοράτου, δὲν ἀναφαίνεται οὐδαμοῦ, οἱ δὲ ἐπιβαλλόμενοι δεσμοὶ ἐπὶ τῆς ἐπικυριάρχου πολιτείας τῇ ὑποτελεῖ εἶναι βαρύτατοι καὶ ἀναγκαστικοί. Ὡσαύτως αἱ ὑπὸ προστασίαν τελοῦσαι πολιτεῖαι ἔχουσι τὴν ἐσωτερικὴν καὶ διεθνῆ αὐτῶν προσωπικότητα, ἐνῷ ἡ ὑποτελὴς πολιτεία στερεῖται αὐτῶν. Ἡ ὑποτελὴς πολιτεία ἀποτελεῖ τμῆμα τῆς ἐπικυριάρχου, ἀντιθέτως ἡ ὑπὸ προστασίαν πολιτεία δὲν ἀποτελεῖ τμῆμα τῆς χώρας τῆς προστατευούσης πολιτείας. Πόλεμος ἐκρηγνύμενος μεταξὺ ἐπικυριάρχου καὶ ὑποτελοῦς πολιτείας θεωρεῖται ἐμφύλιος, ἐνῷ πόλεμος μεταξὺ προστάτιδος πολιτείας καὶ προστατευομένης εἶναι διεθνής. Ἡ ἐπικυριαρχία καὶ συνεπῶς ὁ τῆς ὑποτελείας θεσμὸς εἶναι πάντοτε μία προσωρινὴ καὶ μεταβατικὴ κατάστασις. Αὕτη καταλήγει ἢ εἰς τὴν πλήρη ὑποδούλωσιν καὶ συγχώνευσιν τῶν ὑποτελῶν πολιτειῶν μετὰ τῶν ἐπικυριάρχων, ἢ ἀντιθέτως, ὅπερ καὶ συνηθέστερον, εἰς τὴν διάσπασιν τοῦ θεσμοῦ τῆς ὑποτελείας καὶ τὴν τελείαν ἀπελευθέρωσιν καὶ ἀνεξαρτησίαν τῶν ὑποτελῶν πολιτειῶν. Ἐν τῇ νεωτέρᾳ τοῦ μεταπολεμικοῦ διεθνοῦς δικαίου ἐξελίξει ὁ θεσμὸς τῆς ἐπικυριαρχίας δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι περιέπεσεν εἰς ἀχρηστίαν, ἰδίᾳ διὰ τοῦ ὑπὸ τοῦ Συμφώνου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν καθιερωθέντος θεσμοῦ τῶν Διεθνῶν Ἐντολῶν καὶ διὰ τῆς ὑπὸ τῶν συνθηκῶν τοῦ 1919 ἀναγνωρισθείσης ἀρχῆς τοῦ δικαιώματος τῶν λαῶν τοῦ διαθέτειν ἑαυτούς. ΣΤ. ΝΙΚΟΓΛΟΥ

ἐπικυριαρχικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπικυριαρχίαν: «ἐπικυριαρχικὰ δικαιώματα». — Ἐπίρρ. *ἐπικυριαρχικῶς*.

ἐπικυρίαρχος (ὁ, ἡ)· ὁ ἔχων τὴν ἐπικυριαρχίαν χώρας τινὸς (βλ. *ἐπικυριαρχία*).

ἐπίκυρτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ κεκυρτωμένος πρὸς τὰ ἔμπρός, ὁ ὀλίγον τι κυφός, κοιν. *σκυφτός*.

ἐπίκυρτος (ὁ) (Epicyrtus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυσοστόμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σαλμωνιδῶν*, περιλαμβάνον ἰχθῦς μετρίου μεγέθους, μὲ ράχιν ἐξωγκωμένην, στόμα λίαν ἠνεωγμένον, μικρὰ ραχιαῖα πτερύγια καὶ μέγα ἑδραῖον. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα τῆς νοτίου Ἀμερικῆς. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι *ἐπίκυρτος ὁ κυφὸς* (Epicyrtus gibbosus), ἀπαντῶν εἰς τοὺς ποταμοὺς καὶ λίμνας τῆς Γουϊάνας. Δ. Ν. Π.

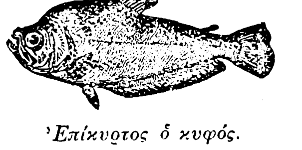

Ἐπίκυρτος ὁ κυφός.

— **ἐπίκυρτος** (ὁ) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαλακοδέρμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *δασκυλλιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰ ἔντομα μὲ χρῶμα φαιὸν ἢ καστανὸν καὶ σῶμα κεκαλυμμένον ὑπὸ πυκνῶν μικρῶν τριχῶν. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Βραζιλίας. Δ. Ν. Π.

ἐπικυρτῶ (—*όω*)· καθιστῶ τι ὀλίγον κυρτόν, καμπουρωτόν.

ἐπικυρῶ (—*όω*) καὶ **ἐπικυρώνω**, *ἀόρ. ἐπεκύρωσα—ἐπεκυρώθην, παρακ. παθ. μετχ. ἐπικεκυρωμένος*· καθιστῶ τι ἔγκυρον, ἐπισημοποιῶ, ἐπιβεβαιῶ: «ἐπικυροῦται τὸ γνήσιον τῆς ὑπογραφῆς», «ἐπικυρῶ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ ἀντιγράφου» ‖ «ἐπεκυρώθη ἡ σύμβασις ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ,—ἡ συνθήκη ὑπὸ τῆς Βουλῆς» ἐνεκρίθη, ἐγένετο ἀποδεκτή: «ἐπεκυρώθη ἡ ἐκλογὴ ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου» ἐκρίθη νόμιμος.

ἐπικυρώσιμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ δυνάμενος ἢ ὁ ἄξιος νὰ ἐπικυρωθῇ.

ἐπικύρωσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐπικυροῦν, ἔγκρισις, ἐπισημοποίησις: «ἐπικύρωσις τῶν πρακτικῶν,—τῆς ἐκλογῆς,—τῆς ἀποφάσεως,—τῆς συμβάσεως,—τῆς συνθήκης».

— **ἐπικύρωσις *ἐγγράφων*** καὶ ***ὑπογραφῶν*** *[Διοικ. Δίκ.]*. Πᾶσα ἀρχὴ σχεδὸν δικαιοῦται εἰς ἔκδοσιν ἐγγράφων ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς δικαιοδοσίας της. Ἐν τούτοις πολλάκις τὰ ἔγγραφα ταῦτα ἀναγκαῖον εἶναι νὰ ἐπικυρωθῶσι παρ' ἀνωτέρας ἀρχῆς. Ἡ ἐπικύρωσις δ' αὕτη δύναται να ἀφορᾷ εἴτε εἰς τὴν ἐπικύρωσιν αὐτοῦ τούτου τοῦ περιεχομένου τοῦ ἐγγράφου, εἴτε εἰς τὴν ἐπικύρωσιν τοῦ γνησίου τῆς ὑπογραφῆς τοῦ ἐκδόντος τὸ ἔγγραφον προσώπου.

Ἡ πρώτη περίπτωσις ἀποτελεῖ τὴν ἐπικύρωσιν ἐγγράφου καὶ ἡ δευτέρα τὴν ἐπικύρωσιν γνησιότητος ὑπογραφῆς. Ἡ διάκρισις αὕτη σπουδαίαν ἔχει σημασίαν, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τὴν εὐθύνην τοῦ ἐπικυροῦντος προσώπου, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τὴν ἰσχὺν τοῦ ἐγγράφου.

Προκειμένου δηλαδὴ περὶ *ἐπικυρώσεως ἐγγράφου*, ἡ ἐπικυροῦσα ἀρχὴ εὐθύνεται διὰ τὴν ἀκρίβειαν καὶ ἀλήθειαν τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ, ὡς ἀκριβῶς θὰ εὐθύνετο ἐὰν εἶχεν ἐκδόσει τοῦτο ἀπ' εὐθείας, καὶ ὑπόχρεως εἶναι εἰς ἐξακρίβωσιν αὐτοῦ. Ἐξ ἀντιθέτου προκειμένου περὶ *ἐπικυρώσεως ὑπογραφῆς* ἡ ἐπικυροῦσα ἀρχὴ δὲν εὐθύνεται εἰμὴ διὰ τὴν γνησιότητα τῆς ὑπογραφῆς τοῦ ἐκδόντος τὸ ἔγγραφον ἀρχικοῦ προσώπου καὶ τὴν ἁρμοδιότητα αὐτοῦ πρὸς ἔκδοσιν τούτου, τὴν δ' εὐθύνην ἅπασαν περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ περιεχομένου τοῦ ἐγγράφου φέρει τὸ ἐκδόσαν πρόσωπον. Ἀλλὰ καὶ διὰ τρίτον λόγον ἔχει σημασίαν ἡ ἄνω διάκρισις, ὅτι ἐξ αὐτῆς καθορίζεται ποία ἀρχὴ εἶναι ὑπόχρεως εἰς ἐπικύρωσιν. Προκειμένου περὶ ἐπικυρώσεως ἐγγράφου μόνη ἡ κατὰ ἱεραρχίαν ἀνωτέρα ἀρχὴ εἶναι ἁρμοδία, ἐνῷ περὶ ἐπικυρώσεως ὑπογραφῆς πολλάκις εἶναι ἁρμοδία καὶ ἄλλη ἀρχή, ἀνωτέρα μὲν κατὰ βαθμὸν συνήθως, ἀλλὰ πρὸς τὴν ὁποίαν ἡ ἐκδοῦσα ἀρχὴ δὲν εὑρίσκεται εἰς ἄμεσον ἱεραρχικὴν ἐξάρτησιν. Πότε ὅμως πρόκειται περὶ ἐπικυρώσεως ἐγγράφου καὶ πότε περὶ ἐπικυρώσεως ὑπογραφῆς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῇ. Κατὰ γενικὸν μόνον κανόνα δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι ὅπου ὁ νόμος ποιεῖται χρῆσιν τῆς φράσεως ἐπικύρωσις ὑπογραφῆς ἀναμφιβόλως πρόκειται περὶ τῆς γνησιότητος τῆς ὑπογραφῆς μόνον (τοιαύτη λ. χ. εἶναι ἡ ἔκφρασις τοῦ νόμου ἐν τῷ ἄρθρῳ 199 τοῦ Ὀργ. δικαστηρίων). Ὅπου ὅμως δὲν ὁμιλεῖ ῥητῶς, ἀλλ' ἡ ἐπικύρωσις εἰσήχθη διὰ τῆς πράξεως, ὡς εἰς πλείστας περιπτώσεις, εἶναι ζήτημα ἑρμηνείας, δι' ἣν θὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει τὸ περιεχόμενον τοῦ ἐγγράφου καὶ ἡ σχέσις τῆς ἐκδούσης καὶ ἐπικυρωσάσης τοῦτο ἀρχῆς πρὸς ἀλλήλας. Ἐπίσης διὰ τῆς πρακτικῆς ἔχει εἰσαχθῆ ἡ ἐπικύρωσις τῆς ὑπογραφῆς πάντων τῶν ἐγγράφων ὅσα πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθοῦν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τούτου ἡ ὑπογραφὴ παρὰ τῆς ἁρμοδίας πρεσβείας ἢ προξενείου τοῦ κράτους ἢ τῶν κρατῶν ἐν οἷς μέλλει νὰ χρησιμοποιηθῇ τὸ ἔγγραφον.

— *[Πολ. Δικ.]* Εἰς πλείστας περιπτώσεις ὁ νόμος ἐπιβάλλει τὴν ἐπικύρωσιν τῆς ὑπογραφῆς τῶν ἐγγράφων. Ἁρμόδιος δὲ πρὸς τοῦτο, κατὰ τὸ ἄρθρον 88 τοῦ Ὀργανισμοῦ τῶν δικαστηρίων, εἶναι ὁ πρόεδρος πρωτοδικῶν. Τὸ ἄρθρον 199 τοῦ ἰδίου Ὀργανισμοῦ ἐπίσης ἀπαιτεῖ τὴν ἐπικύρωσιν τῆς ὑπογραφῆς παντὸς ἐγγράφου ἐκτελεστοῦ παρὰ τοῦ προέδρου πρωτοδικῶν καὶ ἰδίως τῶν παρὰ συμβολαιογράφων κηρυσσομένων ἐκτελεστῶν συμβολαίων, ἀπειλουμένης κατ' αὐτῶν πειθαρχικῆς ποινῆς διὰ παράλειψιν ἐπικυρώσεως. Ὁ πρόεδρος πρωτοδικῶν εἶναι ἁρμόδιος καὶ ὑπόχρεως εἰς ἐπικύρωσιν τῆς ὑπογραφῆς παντὸς ἐγγράφου, ὁσάκις τοῦτο ἤθελε ζητηθῆ παρ' οἱουδήποτε ἰδιώτου. Ν. Ι. Θ.

— **ἐπικύρωσις *συνθηκῶν*** *[Διεθν. Δίκ.]* βλ. λ. *συνθῆκαι*.

ἐπικυρωτής (ὁ)· ὁ ἐπικυρῶν, ὁ καθιστῶν τι ἔγκυρον, ὁ ἔχων τὸ δικαίωμα τῆς ἐγκρίσεως, τῆς βεβαιώσεως.

ἐπικυρωτικός, —*ή*, —*όν* ὁ ἀποδεχόμενος τὴν ἐπικύρωσιν, ὁ ἐπικυρῶν: «ἐκ τῶν βουλευτῶν οἱ μὲν ἦσαν ἐπικυρωτικοί, οἱ δὲ οὐχί» ‖ ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπικύρωσιν, ὁ δι' οὗ ἐπικυροῦται: «ἐπικυρωτικὴ πρᾶξις», «ἐπικυρωτικὸν ἔγγραφον».—Ἐπίρρ. ***ἐπικυρωτικῶς***.

ἐπίκυψις (ἡ) *[Γυμν.]*. Κάμψις πρὸς τὰ πρόσω τοῦ κορμοῦ μεγάλη, μέχρι σημείου ὥστε αἱ τεταμέναι χεῖρες νὰ ἐγγίσωσι διὰ τῶν ἄκρων τῶν δακτύλων τὸ ἔδαφος, χωρὶς ποσῶς νὰ καμφθῶσι τὰ γόνατα. Σ. Γ. Σ.

ἐπικυῶ (—*έω*) ἢ **ἐπικυΐσκομαι**· συλλαμβάνω ἐν γαστρὶ ἐκ νέου, ἐνῷ ἤδη ἐγκυμονῶ (βλ. λ. ***ἐπικύησις***).

ἐπίκωπος (ὁ) *[Ναυτ]*. Ὁ τελευταῖος πρὸς πρύμναν (πρὸς τὸν θάλαμον τῆς λέμβου, φαλαινίδος, ἢ κέλητος) ἐρέτης, ὁ ἐμπειρότερος τῶν λεμβιτῶν, ὁ καὶ παρέχων τὸν ρυθμὸν τῆς ἐρεσίας (γαλλ. les canotiers de la chambre, ἀγγλ. after-rowers. Ὀνομ. Ναυτ. ἄρθρ. 1448). Εἰς τὰς διπλοκώπους λέμβους, ὑπάρχει ζεῦγος ἐπικώπων ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σέλματος, εἰς δὲ τὰς μεγάλας ἀκάτους τετρὰς τοιούτων. Σ. Ε. Λ.

ἐπιλαγχάνω, *ἀόρ. ἐπέλαχον*· (ἀρχ.) λαγχάνω δεύτερος, ἤτοι κληροῦμαι μετὰ τὸν λαχόντα ὡς ἀναπληρωτὴς αὐτοῦ, ἐὰν οὗτος δι' οἱονδήποτε λόγον ἀπομακρυνθῇ τῆς ἀρχῆς· ‖ (νεωτ.) ἔρχομαι (εἰς ἐξετάσεις ἢ ἐκλογὰς) ἀμέσως μετὰ τοὺς ἐπιτυχόντας· καθόλου, ἀποτυγχάνω (βλ. καὶ λ. *ἐπιλαχών*).

ἐπιλαμβάνομαι, *ἀόρ. ἐπελαβόμην* καὶ *ἐπελήφθην*· ἐπιχειρῶ τι, κάμνω ἔναρξιν ἔργου τινός: «ἡ βουλὴ ἐπελήφθη τῶν στρατιωτικῶν νομοσχεδίων», «ἐπιλαμβάνομαι τοῦ θέματος, —τοῦ ἐγκλήματος».

ἐπιλαμβάνω· εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν ἄχρηστον ‖ *μέσ. ἐπιλαμβάνομαι* (βλ. λ.).

ἐπίλαμπος (ὁ) (Epilampus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ταξικερωτιδῶν*, περιλαμβάνον 12 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς χώρας τοῦ παλαιοῦ κόσμου καὶ τῆς Αὐστραλίας. Δ. Ν. Π.

ἐπίλαμπρος (Epilamprus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ὀρθοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *βλαττιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῆς μεσημβρινῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

ἐπιλαμπρύνω, *ἀόρ. ἐπελάμπρυνα*· λαμπρύνω τι, κάμνω τι λαμπρόν, στολίζω ‖ «ἐπιλαμπρύνω τὴν φωνὴν» κάμνω τὴν φωνὴν ἠχηροτέραν.

Digitized by Google

ἐπιλάμπω, ἀόρ. *ἐπέλαμψα*· λάμπω φέγγω, φωτίζω: «ἐπέλαμψεν ὁ ἥλιος», — ἡ ἡμέρα» ἐφώτισε ἡ ἡμέρα.

ἐπιλανθάνομαι, ἀόρ. *ἐπελαθόμην*· λησμονῶ: «ἐπιλανθάνεται τῶν πράξεών του»· || μεταφρ. «ἐπιλανθάνομαι τῶν ὑποσχέσεών μου, — τῶν λόγων μου» δὲν ἐκπληρῶ, δὲν ἐκτελῶ τὰς ὑποσχέσεις μου.

ἐπιλαρχία (ἡ)· ἤδη παρ' ἀρχαίοις, στρατιωτικὴ μονὰς τῶν ἱππικῶν σωμάτων συνισταμένη, κατὰ 'Αρριανόν, ἐκ δύο ἰλῶν, ἤτοι 128 ἱππέων· ὁ ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῆς, «*ἐπιλάρχης*».

—*[Στρατ.]* 'Από τοῦ 1877 καλεῖται *ἐπιλαρχία* τὸ ἄθροισμα δύο, ἢ ἐνίοτε τριῶν, ἰλῶν ἱππικοῦ, τὸ κατὰ τὰς προηγουμένας ἐποχὰς (1833—1877) καλούμενον *μοῖρα* ἱππικοῦ. Ν. Θ. Κ.

ἐπίλαρχος (ὁ) *[Στρατ.]*. 'Ο φέρων ἐν τῷ ἱππικῷ τὸν βαθμὸν τοῦ ταγματάρχου (βλ. λ. *ἀξιωματικός*). Ν. Θ. Κ.

ἐπιλασία (ἡ) (Epilasia) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *μελασωματιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα νυκτόβια ἰθαγενῆ τῆς Γουϊάνας. Δ. Ν. Π.

ἐπιλάχνη (ἡ) (Epilachne) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κοιλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κοχινελλιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα μικροῦ ἢ μεγάλου μεγέθους, μὲ σῶμα πολυτριχωτὸν καὶ φυτοφάγα. Γνωστὰ περὶ τὰ 200 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν ἀνατολικὴν 'Αφρικήν, τὰς 'Ινδίας καὶ τὸ Μεξικόν. 'Εν Εὐρώπῃ ἀπαντῶσι τρία εἴδη, ὧν γνωστότερον ἡ *ἐπιλάχνη ἡ χρυσομελίνη* (Epilachne chrysomelina), ἥτις ἔχει σῶμα ἀπεστρογγυλωμένον, κεραίας βραχείας, πόδας μετρίου μήκους καὶ ἰσχυροὺς καὶ χρῶμα φαιοκαστανὸν μετὰ ἀπεστρογγυλωμένων μελανῶν κηλίδων. Δ. Ν. Π.

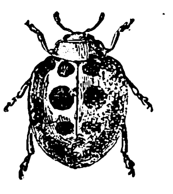

'Επιλάχνη ἡ χρυσομελίνη.

—*[Φυτοπαθ.]* Τὸ τέλειον ἔντομον ἐμφανίζεται τὴν ἄνοιξιν καὶ κατατρώγει τὰ φύλλα τῶν πεπονοειδῶν. Τὰ ᾠὰ ἐναποτίθενται κατὰ σωροὺς ἐπὶ τῆς κάτω ἐπιφανείας τῶν φύλλων καὶ εἶναι κιτρινωπά. 'Ενδείκνυται ἡ συλλογὴ τῶν τελείων ἐντόμων καὶ ἡ σύνθλιψις διὰ τῶν δακτύλων τῶν σωρῶν τῶν ᾠῶν. Ε. Ν. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

ἐπιλαχών, —*οῦσα*, —*όν*· μετχ. τοῦ ἀορ. *ἐπέλαχον* τοῦ *ἐπιλαγχάνω* (βλ. λ.)· ὁ μετὰ τὸν λαχόντα κληρωθείς, ὁ ἀναπληρωτὴς τοῦ ἐπιτυχόντος (ἀρχ.)· || σήμερον *ἐπιλαχὼν* λέγεται ὁ, εἰς ἐξετάσεις ἢ ἐκλογάς, λαβὼν μὲν ἐπαρκῆ ἀριθμὸν βαθμῶν ἢ ψήφων, ὥστε νὰ λογίζεται ὡς ἐπιτυχών, ἐρχόμενος ὅμως κατὰ τὴν σειρὰν ἐπιτυχίας κάτω τοῦ προκαθωρισμένου ἀριθμοῦ τῶν εἰσακτέων εἰς σχολὴν μαθητῶν, ἢ τῶν ἐκλεξίμων βουλευτῶν κλπ. 'Ενίοτε πάλιν κατ' ἐπέκτασιν ὀνομάζονται ἀορίστως *ἐπιλαχόντες* πάντες οἱ μὴ ἐπιτυχόντες: «ἦλθε πρῶτος,—δεύτερος,—τελευταῖος ἐπιλαχών».

—*['Αρχ.]* Κατὰ τὴν κλήρωσιν τῶν κληρωτῶν ἀρχόντων (τῶν «ἀπὸ κυάμου») ἐκληροῦντο, πλὴν τῶν τακτικῶν τοιούτων («λαχόντων»), καὶ ἰσάριθμοι ἀναπληρωματικοί, οἱ καλούμενοι «ἐπιλαχόντες». 'Εκ διαφόρων συγγραφέων προκύπτει ὅτι ἕκαστος ἐπιλαχὼν ἀντεστοίχει ὀνομαστικῶς πρὸς ἕνα τακτικόν, τὸν ὁποῖον καὶ μόνον ἠδύνατο νὰ ἀντικαταστήσῃ. Περιπτώσεις ἀντικαταστάσεως τοῦ λαχόντος διὰ τοῦ ἐπιλαχόντος μνημονεύονται ἡ δοκιμασία, ἀποχειροτονία, ἀναξιότης ἢ παραίτησις καὶ ὁ θάνατος. —Π.

ἐπιλέγω, ἀόρ. *ἐπεῖπον*· λέγω πρὸς τούτοις, προσθέτω λέγων· || προσθέτω ὡς τελευταῖον λόγον, λέγω τὸν ἐπίλογον· || παθ. *ἐπιλέγομαι*· λέγομαι ὡς τελευταῖος λόγος· ὅθεν *ἐπιλεγόμενα* (τὰ) ὁ ἐπίλογος· || ἐπονομάζομαι, ἐπικαλοῦμαι: «Διογένης ὁ Σινωπεὺς ὁ ἐπιλεγόμενος Κύων».

—**ἐπιλέγω,** ἀόρ. *ἐπέλεξα*· κάμνω ἐπιλογήν, διαλέγω, ἐκλέγω.

ἐπιλειαίνω ἢ ***ἐπιλεαίνω***, ἀόρ. *ἐπελείανα*· λειαίνω, καθιστῶ τι λεῖον.

ἐπιλείπω, ἀόρ. *ἐπέλιπον*· λείπω, ἐλλείπω, δὲν ὑπάρχω, ἀντίθ. *περισσεύω:* «ἐπέλιπεν ἡμᾶς ὁ χρόνος,—ὁ ἄρτος» μᾶς ἔλειψεν ὁ καιρός,—ὁ ἄρτος· || *οἱ ἐπιλειπόμενοι*· οἱ μένοντες ὀπίσω, «τὸ ἐπιλειπόμενον τῆς φάλαγγος».

ἐπιλείχω· λείχω, γλείφω.

ἐπίλειψις, —*εως* (ἡ)· ἔλλειψις, ἔνδεια.

ἐπίλεκτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐπιλελεγμένος, ἐκλεκτός, ἐξαίρετος, κοιν. *διαλεχτός*: «ἐπίλεκτοι στρατιῶται», «σῶμα ἐξ ἐπιλέκτων ἀνδρῶν».

—*[Στρατ.]* Σώματα ἐπιλέκτων (corps d' élite), διαφόρου δυνάμεως καὶ συνθέσεως, ἀπὸ μικρῶν σωμάτων μέχρι μεγάλων μονάδων, συνεκροτοῦντο ἐν τῷ παρελθόντι, σχεδὸν κατὰ κανόνα πανταχοῦ· ἐστρατολογοῦντο δὲ εἴτε ἀπ' εὐθείας ἐξ ὡρισμένων κοινωνικῶν τάξεων, εἴτε κατ' ἐπιλογὴν ἐκ τοῦ λοιποῦ στρατεύματος καὶ προωρίζοντο συνήθως εἴτε ὡς ἰδιαιτέρα φρουρὰ τῶν ἡγεμόνων, εἴτε ὡς ἐκλεκτή τις ἐφεδρεία, κατὰ τὴν τότε τακτικὴν ἔννοιαν, διὰ τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις, εἴτε, ἀκόμη, δι' εἰδικάς τινας ἀποστολάς, ἀπαιτούσας εἰδικὰ ὅλως προσόντα. Οἱ ἐπίλεκτοι ἀπελάμβανον εἰδικῶν προνομίων καὶ διακρίσεων.

Παρὰ τῷ ἑλληνικῷ στρατῷ, κατὰ τὸν ὀργανισμὸν τοῦ 1833 καὶ ἀργότερον τοῦ 1854, ὁ πρῶτος ἐκ τῶν ἓξ λόχων ἑκάστου τάγματος πεζικοῦ ἐκαλεῖτο τῶν *ἐπιλέκτων*· οἱ ἄνδρες τούτου ἔφερον διακριτικά τινα ἐπὶ τῆς κατὰ τὰ ἄλλα ὁμοίας διὰ τοὺς λοιποὺς στολῆς. 'Η προσωνυμία αὕτη γενικῶς ἐξέλιπε σήμερον, τῶν στρατῶν κατασταθέντων ἐντελῶς ὁμογενῶν, καὶ μόνον ἐν 'Ελβετίᾳ χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν πρώτην σειρὰν (de l' élite) τῶν στρατευομένων. Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

ἐπιλέμβιος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐπὶ τῆς λέμβου, ὁ τοποθετημένος ἐπὶ τῆς λέμβου.

— *[Ναυτ.]* 'Ανεπίσημος ἀλλ' ἐπικρατήσας διὰ τῆς χρήσεως ὅρος, σημαίνων τι τὸ ἐστερεωμένον ἐν τῇ λέμβῳ: «ἐπιλέμβιος κιλλίβας», «ἐπιλέμβιον πυροβόλον» κτλ. Σπανίως καὶ πᾶν τι τὸ ἐν τῇ λέμβῳ μετενεχθέν: «ἐπιλέμβιος διαβάθρα». Σ. Ε. Λ.

ἐπιλεπὶς (ἡ) (Epilepis), *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν* περιλαμβάνον ἓν μόνον γνωστὸν εἶδος φυόμενον ἐν Μεξικῷ. Δ.Ν.Π.

ἐπίλεπτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ λίαν λεπτός, πβλ. *λεπτεπίλεπτος*.

ἐπιλεπτύνω, ἀόρ. *ἐπελέπτυνα*· λεπτύνω ἐπὶ μᾶλλον, καθιστῶ τι λεπτότερον.

ἐπιλευκαίνω, ἀόρ. *ἐπελεύκανα*· ποιῶ τι λευκόν, λευκαίνω, ἀσπρίζω. 'Η πρᾶξις: ***ἐπιλεύκανσις***.

ἐπίλευκος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· οὐχὶ ἐντελῶς λευκός, λευκάζων.

ἐπιλήνιος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἀνήκων εἰς τὸν ληνόν, ὁ γινόμενος κατὰ τὸν τρυγητόν: «ἐπιλήνιος ᾠδή, — ὕμνος».

— **ἐπιλήνιον** (ἐνν. *μέλος*) *['Αρχ.]*. Τὸ μέλος ἢ ᾆσμα, ὅπερ ᾔδετο κατὰ τὸν τρυγητὸν (ληνὸν) ὑπὸ τῶν πατούντων τὰς σταφυλὰς ἐν τῷ κάδῳ, συνήθως τῇ συνοδείᾳ αὐλοῦ, ὅπως διὰ τῆς ρυθμικῆς κινήσεως τῶν ποδῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡ ἐργασία γίνεται ἀκοπωτέρα καὶ εὐαρεστοτέρα.

ἐπιληπτικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπιληψίαν: «ἐπιληπτικὴ νόσος», «ἐπιληπτικὰ συμπτώματα»· || ὁ πάσχων ἐπιληψίαν, ὁ σεληνιαζόμενος.

— *['Ιατρ.]* Καλεῖται *ἐπιληπτικὴ ἄνοια* ἡ δευτεροπαθὴς ἄνοια, ἐπακολουθοῦσα τὰς χρονίας ἐπιληπτικὰς καταστάσεις (βλ. καὶ λ. *ἄνοια*, τ. Δ', σ. 805 β').

'Επιληπτικὴ αὔρα λέγεται τὸ σύνηθες ἄμεσον πρόδρομον σύμπτωμα τῆς ἐπιληπτικῆς προσβολῆς (βλ. λ. *αὔρα* ἐπιληπτικὴ καὶ *ἐπιληψία*).

'Επιληπτικὴ προσβολὴ λέγεται τὸ σύνολον τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ ἐπιληπτικοῦ παροξυσμοῦ (βλ. λ. *ἐπιληψία*). Γ. Π.

ἐπιληπτογόνος ***ζώνη*** *['Ανατομ.]*. 'Εδράζεται αὕτη ἐν τῇ κεντρικῇ ζώνῃ τοῦ φλοιοῦ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ δή, κατὰ τὰς τελευταίας διηκριβωμένας ἐρεύνας, ἐν τῇ προσθίᾳ κεντρικῇ ἕλικι τοῦ μετωπιαίου λοβοῦ, τῇ πρόσθεν καὶ παραλλήλως πρὸς τὴν Ρολάνδειον αὔλακα ἀνιούσῃ. 'Ερεθισμὸς τῆς ζώνης ταύτης γεννᾷ ἐπιληπτοειδεῖς παροξυσμούς. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

ἐπιληπτοειδὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ὁμοιάζων πρὸς τὰς ἐπιληπτικὰς παθολογικὰς ἐκδηλώσεις.

ἐπιλησμοσύνη (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐπιλήσμονος, λησμοσύνη, κοιν. *λησμονησιά*.

ἐπιλήσμων, —*ονος* (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ εὐκόλως ἐπιλανθανόμενος, κοιν. *λησμονησάρης, ξεχασάρης*.

ἐπιληψία (ἡ)· ἡ εἰδικὴ πάθησις τῶν νεύρων ἡ καλουμένη κοιν. *σεληνιασμός*, παρ' ἀρχαίοις δὲ κατ' εὐφημισμὸν καὶ *ἱερὰ νόσος*.

— [ΙΑΤΡ.] *'Επιληψία* καλεῖται ἡ χρονία καὶ συνήθως προϊοῦσα ἐγκεφαλικὴ πάθησις, ἐκδηλουμένη κυρίως δι' ἀποτόμου προσβολῆς, ἀπωλείας τῆς συνειδήσεως καὶ ἐμφανίσεως ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κινητικῶν ἐκδηλώσεων (σπασμῶν), τῶν προσβολῶν ἐπανερχομένων συνήθως κατ' ἄλλοτε ἄλλα διαστήματα.

'Από τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρις ἐσχάτων ἀκόμη, πᾶσαι αἱ παθολογικαὶ ἐγκεφαλικαὶ διαταραχαί, ὅσαι ἐνεφανίζοντο διὰ τῶν ἀνωτέρω συμπτωμάτων, ἐμπεριείχοντο εἰς τὸ εὐρὺ πλαίσιον τῆς ἐπιληψίας· ἀπό τινος ὅμως κατέστη ἀναγκαῖον ὅπως χωρισθῇ ἡ *γνησία* ἢ *ἰδιοπαθὴς* καλουμένη ἐπιληψία (genuine, essentielle, **constitutionnelle**), ἀπὸ τῶν *ἐπιληπτοειδῶν* καλουμένων καταστάσεων σὺν τῷ χρόνῳ δὲ περιωρίσθη ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἡ περιοχὴ ἐκείνη καὶ ηὐξήθη ἡ τῶν τελευταίων, τῶν ὁρίων μεταξὺ ἀμφοτέρων ὄντων εἰσέτι ἀκαθορίστων καὶ κινητῶν· ἡ τοιαύτη ἀνάγκη τῆς διακρίσεως προέκυψεν ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τοιαῦται ἐπιληπτοειδεῖς προσβολαὶ ἐπέρχονται συνεπείᾳ διαφόρων αἰτιῶν καὶ διαφόρων ἐγκεφαλικῶν βλαβῶν, ὁσημέραι ἐπιστημονικῶς σαφέστερον διακρινομένων καὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων αἱ ἐπιληπτικαὶ προσβολαὶ ἀποτελοῦσιν ἓν μέρος τῆς συμπτωματολογίας των, ἐνῷ συγχρόνως συνυπάρχουσι καὶ ἄλλαι ἐκδηλώσεις εἴτε ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου εἴτε γενικώτεραι· οὕτως ἐμφανίζονται ἐπιληπτοειδεῖς καταστάσεις ἐπὶ διαφόρων χρονίων δηλητηριάσεων, οἰνοπνεύματος, μορφίνης, κοκαΐνης ἢ ἐκ μετάλλων (μολύβδου, ἀρσενικοῦ), ἢ συνεπείᾳ οὐραιμίας ἢ διαβήτου· ἐπίσης παρατηροῦνται τοιαῦται ἐπὶ διαφόρων φρενικῶν νόσων, ὡς εἰς τὴν προϊοῦσαν γενικὴν παράλυσιν, τὴν πρωτόγονον ἄνοιαν καὶ εἰς πᾶσαν ὀργανικὴν περιγεγραμμένην ἢ γενικωτέραν βλάβην τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῶν μηνίγγων, ὡς εἰς τοὺς ὄγκους καὶ ἀποστήματα τοῦ ἐγκεφάλου, τὴν κατὰ πλάκας σκλήρυνσιν, τὴν σύφιλιν· ἐπίσης εἰς τὰς ἐπιληπτοειδεῖς καταστάσεις ἀνήκουσι καὶ αἱ τοιαῦται τῆς ἐγκεφαλικῆς παραλύσεως τῶν παίδων (ἐγκεφαλῖτις), τῆς παρεγκεφαλίας καὶ μηνιγγίτιδος.

'Αντιθέτως δὲν δυνάμεθα εἰσέτι ἐν τῇ παρούσῃ καταστάσει τῆς ἐπιστήμης νὰ ὁρίσωμεν ἂν αἱ ἐπιληπτοειδεῖς ἐκδηλώσεις τῶν πασχόντων ἐκ συγγενοῦς ἰδιωτείας ἢ βλακείας δέον νὰ ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἰδιοπαθῆ ἐπιληψίαν, ἢ τὰς ἐπιληπτοειδεῖς καταστάσεις· ἐπίσης ἀνάλογόν τι συμβαίνει καὶ διὰ τὰς μετατραυματικάς, ἐγκεφαλικὰς ἐπιληψίας, καθ' ἃς δὲν παρατηρεῖται τοιαύτη τις ἐγκεφαλικὴ ἢ μηνιγγικὴ ἀλλοίωσις. Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω παραμένουσιν ἑπομένως ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς ἰδιοπαθοῦς ἢ γνησίας ἐπιληψίας πᾶσαι αἱ περιπτώσεις, ὅσαι δὲν ἀνήκουν εἰς τὰς ἀνωτέρω περιγραφείσας, ἤτοι ἐκεῖναι, εἰς ἃς δὲν εὑρίσκεται, ὑπὸ τὴν παροῦσαν κατάστασιν τῆς ἐπιστήμης, ὀργανική τις βλάβη τοῦ ἐγκεφάλου σαφῶς παθολογοανατομικῶς καθοριζομένη ἢ ἐκ τῶν ἀνωτέρω διαφόρων αἰτίων προκαλουμένη· κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν γνησίαν ἢ ἰδιοπαθῆ ἐπιληψίαν, ἥτις οὕτω θεωρεῖται εἰσέτι ὡς κεχωρισμένη νοσολογικὴ ὀντότης, αἱ ἐπιληπτοειδεῖς καταστάσεις δέον νὰ θεωρηθῶσιν ὡς δευτεροπαθεῖς ἐκδηλώσεις συμπτωματικαὶ ἐγκεφαλικῶν βλαβῶν ποικίλης αἰτιολογίας, ἀποτελοῦσαι οὕτως ἓν τῶν συμπτωμάτων τούτων.

'Εν σχέσει πρὸς τ' ἀνωτέρω, καὶ εἰδικώτερον, ἡ ἐπιληπτικὴ προσβολή, αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, τόσον εἰς τὴν ἰδιοπαθῆ ἐπιληψίαν, ὅσον καὶ τὰς ἐπιληπτοειδεῖς καταστάσεις, ἔχει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τοὺς αὐτοὺς χαρακτῆρας καὶ κυρίως τὴν ἀπότομον ἀπώλειαν ἢ θόλωσιν τῆς συνειδήσεως καὶ τοὺς ἐπιληπτικοὺς σπασμούς. Αἱ ὑπάρχουσαι διαφοραὶ διακρίσεως προκύπτουσιν ἐκ τῶν λοιπῶν συμπτωμάτων, τῶν ὑπαρχόντων κυρίως ἔξωθεν τῶν ἐπιληπτικῶν παροξυσμῶν, καὶ τῶν ὁποίων λεπτομερεστέραν περιγραφὴν βλ. εἰς τὰς καθ' ἕκαστα λέξεις· εἰς τὴν μερικὴν ὅμως ἐπιληψίαν, τύπου Bravais-Jackson; ὑπάρχουσί πως διαφοραὶ καὶ εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν ἐπιληπτικὴν προσβολήν, ἥτις χαρακτηρίζεται διὰ τῆς ἐνάρξεως τῶν σπασμῶν ἐν ὡρισμένῃ τινὶ μυϊκῇ περιοχῇ, ἀφ' ἧς εἶτα δύνανται νὰ ἐπεκταθῶσι γενικώτερον, καὶ τῆς κατὰ τὸ μᾶλλον ἧττον οὐχὶ βαθείας πάντοτε βλάβης τῆς συνειδήσεως.

Συμπτωματολογια τῆς ἰδιοπαθοῦς ἐπιληψίας (genuine). Τὸ κύριον σύμπτωμα τῆς ἐπιληψίας εἶναι ἡ κλασσικὴ *ἐπιληπτικὴ προσβολή*. Συνήθως ὥρας τινὰς ἢ ἡμέρας πρὸ ταύτης ἐμφανίζονται πρόδρομά τινα συμπτώματα, ἅτινα ἐμφανίζονται ὑπὸ ποικίλην μορφήν: ὁ ἀσθενὴς αἰσθάνεται δυσκολίας εἰς τὴν ἐργασίαν, ταχεῖαν κόπωσιν, ἐμφανίζει μελαγχολικὰς καὶ ἀπαισιοδόξους ἰδέας ἢ γίνεται εὐέξαπτος, τραχὺς καὶ ὀργίλος, ἢ προσβάλλεται ὑπὸ κεφαλαλγίας ἢ βάρους τῆς κεφαλῆς, ἢ ἐμφανίζει ἐλάττωσιν τῆς ὀρέξεως ἢ καὶ αὔξησιν ταύτης· ἐπίσης δύναται νὰ ἐμφανίζῃ εὐαισθησίαν τῶν αἰσθητηρίων, ἀγγειοκινητικὰς διαταραχὰς (ἐρύθημα. οἴδημα κλπ.) καὶ ἄλλας ποικίλας ἐκδηλώσεις, συνήθως πάντοτε τὰς αὐτάς, οὕτως ὥστε, ἅμα ἐμφανιζόμεναι αὗται, νὰ χρησιμεύωσιν ὡς προάγγελοι τῆς μελλούσης νὰ ἐμφανισθῇ ἐπιληπτικῆς προσβολῆς. Μεταξὺ τῶν προδρόμων συμπτωμάτων καὶ δὴ ἐκεῖνο ὅπερ προηγεῖται (δευτερόλεπτά τινα μέχρις ἑνὸς λεπτοῦ τῆς ὥρας) ἀμέσως τῆς ἐπιληπτικῆς προσβολῆς, εἶναι ἡ καλουμένη ἐπιληπτικὴ αὔρα, οὖσα ἀνάλογος πρὸς τὴν ὑστερικὴν τοιαύτην καὶ τῆς ὁποία πολλάκις διατηρεῖ ὁ πάσχων τὴν ἀνάμνησιν· αὕτη συνηθεστέρα οὖσα εἰς τὰς ἐπιληπτοειδεῖς καταστάσεις συνεπείᾳ περιγεγραμμένων ἑστιακῶν ἐγκεφαλικῶν ἀλλοιώσεων καὶ σπανιωτέρα κατὰ τὴν ἰδιοπαθῆ ἐπιληψίαν, ἐμφανίζεται ὑπὸ ποικίλας μορφὰς συγκρινομένη πρὸς τὸ αἴσθημα ρεύματος ἀέρος, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία *αὔρα*. Αὕτη δύναται εἰς ἄλλους νὰ ἐμφανίζεται δι' ἐκδηλώσεων **περισσοτέρων** ψυχι-

Digitized by Google

κῶν, ψυχικὴ αὔρα (ἀγχώδης διέγερσις, αἴσθημα ἀποτόμου διανοητικοῦ κενοῦ, ἓν εἶδος πτήσεως καὶ ἐξαφανίσεως τῶν ἰδεῶν, φόβος, ἀπότομος ζωηρότης καὶ ἀναλαμπὴ ἰδεῶν τινων, ἀστραπιαία εὐφορία, θόλωσις κτλ.), εἰς ἄλλους δι' ἐκδηλώσεων αἰσθητηριακῶν, αἰσθητηριακὴ αὔρα (φῶς, σπινθήρ, ἦχοι, ἐμβοαί, γευστικαὶ ἢ ὀσφρητικαὶ αἰσθήσεις, ψευδαισθήσεις ὀπτικαί, ἀκουστικαὶ κλπ.), εἰς ἄλλους δι' ἐκδηλώσεων αἰσθητικῶν, αἰσθητικὴ αὔρα (παραισθησία, πόνος, αἱμωδία κλπ.), ἢ κινητικῶν, κινητικὴ αὔρα· αὕτη ἐμφανιζομένη κυρίως ἐπὶ ὀργανικῶν ἑστιακῶν ἀλλοιώσεων τῆς κινητῆς ζώνης τοῦ ἐγκεφάλου, ἐμφανίζεται διὰ διαφόρων κινητῶν ἐκδηλώσεων (ἐντετοπισμένοι τοπικοὶ καὶ κλονικοὶ σπασμοί), προηγουμένης ἀμέσως τῆς ἀπωλείας τῆς συνειδήσεως· ἡ κινητικὴ αὔρα τοῦ εἴδους τούτου εἶναι πολύτιμος ὁδηγὸς πρὸς διάγνωσιν τῆς ἐντοπίσεως τῆς βλάβης ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ, εἶναι δὲ χαρακτηριστικὴ διὰ τὴν μερικὴν ἐπιληψίαν τύπου Bravais-Jackson. Ἀντιθέτως ὑπάρχει καὶ κινητικὴ αὔρα εἰς τὴν ἰδιοπαθῆ ἐπιληψίαν, ἥτις ἐκδηλοῦται διὰ διαφόρων κινήσεων, ἀναλόγων ἢ ὁμοίων πρὸς τὰς ἑκουσίας, σκοπίμους κινήσεις, ὡς εἶναι αἱ κινήσεις βαδίσεως ἢ δρόμου (Aura cursativa), ἢ ἐκκόμβωσις τῆς ἐσθῆτος κλπ., ἐπίσης κινήσεις εἰς τὴν περιοχὴν τῶν ἀναπνευστικῶν μυῶν (λύγξ, πτέρνισμα, χάσμημα κλπ.), ὡς καὶ τῶν τοῦ λόγου (ψελλίζων, ἀφασία κλπ.). Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ὑπάρχει καὶ ἡ ἀγγειοκινητικὴ αὔρα (ὠχρίασις ἢ ἐρυθρίασις, αἴσθημα καύσεως, ταχυκαρδία κλπ.).

Ἀμέσως μετὰ τὴν αὔραν ἐπακολουθεῖ ἡ κυρία ἐπιληπτικὴ προσβολή, καθ' ἣν ἐπέρχεται πλήρης ἄρσις τῆς συνειδήσεως· συνεπείᾳ ταύτης ὁ πάσχων πίπτει χαμαὶ καὶ ἀναλόγως τοῦ μέρους τῆς πτώσεως, ὡς καὶ τοῦ τρόπου αὐτῆς, εἶναι δυνατὸν νὰ μωλωπισθῇ ἢ ὑποστῇ σημαντικὰς κακώσεις (τραύματα, διάστρεμμα ἢ ἐξάρθρημα, κάταγμα, ἔγκαυμα κλπ.)· συγχρόνως περιπίπτουσιν ὅλοι οἱ μύες τοῦ σώματος εἰς κατάστασιν τονικῆς συσπάσεως, οὕτως ὥστε νὰ λαμβάνωσι τὰ διάφορα μέρη τοῦ σώματος χαρακτηριστικὰς θέσεις: ἡ κεφαλὴ κάμπτεται πρὸς τὰ ὀπίσω (ὀπισθότονος) ἢ πρὸς τὴν μίαν πλευράν, οἱ ὀφθαλμοὶ ἀνοικτοὶ προσβλέπουσι πρὸς τὸ κενὸν ἢ πρὸς τὰ πλάγια, τὰ ἄνω ἄκρα εἶναι ἐντόνως τεταμένα πρὸς τὰ ἐντός, αἱ ἄκραι χεῖρες εἰς θέσιν γρόνθου, τοῦ ἀντίχειρος ὄντος κεκλεισμένου ἐντὸς αὐτοῦ καὶ τὰ κάτω ἄκρα ἰσχυρῶς τεταμένα· ἡ ἀμέσως κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παροξυσμοῦ ἐκρηγνυομένη κραυγὴ προέρχεται ἐκ τοιούτων τονικῶν σπασμῶν τῶν φωνητικῶν μυῶν, συγχρόνως δὲ σταματᾷ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ ἡ ἀναπνοή. Κατὰ τὴν ἐξέτασιν τοῦ πάσχοντος ἐμφανίζεται τὸ σῶμα σκληρὸν ὡς σανὶς καὶ ἀνθίσταται εἰς πᾶσαν παθητικὴν κίνησιν· εἰς τὴν τονικὴν ταύτην κατάστασιν παραμένουν οἱ μύες τοῦ σώματος 15″ ἕως 30″, μεθ' ὃ ἐπέρχεται χαλάρωσις καὶ συγχόνως ἐπακολουθεῖ ἡ κλονικὴ σύσπασις τῶν μυῶν, ἥτις δὲν εἶναι, συνήθως, τῆς αὐτῆς ἐντάσεως εἰς ὅλους τοὺς μῦς καὶ ἥτις συνίσταται εἰς κλονικοὺς σπασμοὺς τῶν μυῶν, καμπτήρων καὶ ἐκτεινόντων· κατ' αὐτὴν τὴν περίοδον ἡ κεφαλὴ καὶ ὁ κορμὸς κινοῦνται κλονικῶς μετὰ δυνάμεως, τὸ πρόσωπον κάμνει παραδόξους καὶ ἀγρίας μιμητικὰς κινήσεις, οἱ βολβοὶ τῶν ὀφθαλμῶν κυλινδοῦνται ἔνθεν κἀκεῖθεν καὶ ἡ γλῶσσα ῥίπτεται μεταξὺ τῶν ὀδόντων· ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ ἐπέρχεται συνήθως δῆξις τῆς γλώσσης, ὡς ἐπίσης κατ' αὐτὴν γίνονται διάφοροι κακώσεις τοῦ σώματος λόγῳ τῶν ἐντόνων κινήσεων τούτου· ἐπίσης κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἕνεκα τοῦ κλόνου τῶν ἀναπνευστικῶν μυῶν παράγεται δυσπνοϊκὴ ἢ καὶ ῥογχώδης ἀναπνοή. Λόγῳ τῶν αὐτῶν συσπάσεων τῶν μυῶν τῆς κύστεως, ὀρθῶν καὶ γεννητικῶν ὀργάνων, ὡς καὶ τῆς πλήρους ἀναισθησίας, προκαλεῖται ἐκκένωσις τῆς κύστεως, τοῦ ὀρθοῦ καὶ σπερματόρροια ἀκόμη, συνάμα δὲ ἀφρὸς ἐκχέεται ἐκ τοῦ στόματος καὶ ἄφθονος ἱδρὼς διαρρέει τὸ σῶμα. Ἡ περίοδος αὕτη τῶν κλονικῶν σπασμῶν διαρκεῖ περισσότερον τῆς τῶν τονικῶν, ἤτοι 1′ μέχρις ¼ τῆς ὥρας, μεθ' ὃ βαθμηδὸν ἀραιοῦνται οἱ κλονικοὶ σπασμοὶ καὶ τέλος παύουσι, μεταπιπτόντων τῶν μυῶν εἰς μίαν χαλαρωτικὴν κατάστασιν, παραμενουσῶν ἐνίοτε εἰσέτι ἀραιῶν τινων τρομωδῶν κινήσεων, ἐνῷ συγχρόνως ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ ἀκόμη ἐπί τινα λεπτὰ ἡ πλήρης ἀναισθησία. Ἐνίοτε μετὰ ταῦτα συνέρχονται ἐντὸς βραχέος οἱ πάσχοντες βαθμηδόν, χωρὶς νὰ ἐνθυμῶνται οὐδὲν ἐκ τῆς περιόδου τῆς προσβολῆς των (ἐπιληπτικὴ ἀμνησία) ἢ καὶ χρονικόν τι διάστημα πρὸ ταύτης (ἀναδρομικὴ ἀμνησία) τῶν πασχόντων ἐπανερχομένων εἰς ὑγιᾶ κατάστασιν· ἄλλοτε ὅμως μεταπίπτουσιν εἰς βαθὺν ὕπνον, δυνάμενον νὰ διαρκέσῃ ἐνίοτε ἐπὶ πολλὰς ὥρας. Ὅταν ὁ πάσχων συνέλθῃ, αἰσθάνεται συνήθως ἔντονον κόπωσιν, κεφαλαλγίας, μυαλγίας, μελαγχολίαν, ἐνίοτε δὲ προσβάλλεται καὶ ὑπὸ ἐμέτου· συχνάκις ἐπιδιαρκοῦσι τῆς ἄνω προσβολῆς διαταραχαί τινες αἰσθητικαὶ καὶ κινητικαὶ (ἀφασικαί, αἰσθητηριακαί, ὑπαισθησίαι κλπ.) βραχείας διαρκείας καὶ παροδικαί.

Ἐν ἀρχῇ τῆς ἀνωτέρω περιγραφείσης ἐπιληπτικῆς προσβολῆς τὸ πρόσωπον εἶναι ὠχρόν, βαθμηδὸν ὅμως γίνεται ἐρυθρωπὸν καὶ τέλος κυανοῦν, διατηρούμενον τοιοῦτον μέχρι τέλους τοῦ παροξυσμοῦ· ἔστιν ὅτε παράγονται καὶ μικραὶ δερματικαὶ αἱμορραγίαι, ἐκχυμώσεις συνήθως ὄπισθεν τῶν ὤτων καὶ εἰς τὸν ἐπιπεφυκότα· οἱ βολβοὶ τῶν ὀφθαλμῶν προβάλλουσι, παρατηρεῖται δὲ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐπιληπτικῆς προσβολῆς πλήρης ἔλλειψις ἀντιδράσεως τῶν κορῶν, αἵτινες κατ' ἀρχὰς στενοῦνται καὶ βραδύτερον εὐρύνονται, διατηρούμεναι ἐν διευρύνσει μέχρι τέλους τοῦ παροξυσμοῦ. Αἱ ἀντανακλάσεις τῶν τενόντων, οὖσαι πρὸ τῆς ἐπιληπτικῆς συνήθως ηὐξημέναι, ἐλαττοῦνται ἢ ἐλλείπουσι κατά τε τὸν παροξυσμὸν καὶ ὀλίγον χρόνον κατόπιν, εἰς τὰς βαρείας ὅμως προσβολὰς παρατηρεῖται ἐνίοτε κλόνος τοῦ ποδὸς καὶ σημεῖον Babinski καὶ Oppenheim. Ἡ θερμοκρασία τοῦ σώματος ἐνίοτε αὐξάνει κατά τι κατὰ τοὺς παροξυσμούς, ἐπέρχεται δὲ ἐνίοτε καὶ διαταραχὴ τῆς ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης, ἐμφάνισις λευκώματος εἰς τὰ οὖρα, αὔξησις τούτων κλπ.

Οἱ ἐπιληπτικοὶ παροξυσμοὶ ἐμφανίζονται κατὰ περιόδους ἄλλοτε ἄλλας· ἐπειδὴ δὲ παρὰ τῷ λαῷ ἀπεδίδετο σχέσις τις τῆς ἐμφανίσεως τοῦ παροξυσμοῦ πρὸς τὴν σελήνην, διὰ τοῦτο ἐδόθη εἰς τὴν νόσον ἡ ὀνομασία «σεληνιασμός». Τὰ μεσοπαροξυντικὰ διαστήματα συνήθως ποικίλλουσιν, ἔστιν ὅτε ὅμως πυκνοῦνται οἱ ἐπιληπτικοὶ παροξυσμοί, συμβαίνει δὲ ἐνίοτε νὰ ἐπέρχωνται ἀλλεπάλληλοι τοιοῦτοι, οὕτως ὥστε νὰ ἐμφανίζηται ἡ ἀκόλουθος ἐπιληπτικὴ προσβολὴ πρὶν ἢ λήξῃ ἡ προηγουμένη καὶ πρὶν ἢ συνέλθῃ ἡ συνείδησις, εὑρισκομένου οὕτω τοῦ πάσχοντος ὑπὸ διαρκῆ ἀναισθησίαν καὶ συνεχῆ ἀλλεπάλληλον προσβολὴν ἐπιληπτικῶν σπασμῶν (status epilepticus)· ἡ διαρκὴς αὕτη ἐπιληπτική, παροξυντικὴ κατάστασις εἶναι ἐπικίνδυνος κυρίως ἐκ τοῦ κινδύνου παραλύσεως τῆς καρδίας.

Εἰς περιπτώσεις τινὰς μετὰ τὴν ἐπιληπτικὴν αὔραν εἶναι δυνατὸν νὰ κατασταλῇ ἡ ἐξέλιξις πλήρους ἐπιληπτικῆς προσβολῆς εἴτε διὰ διαφόρων ἐπιδράσεων (ἕλξις τῶν μελῶν, περίδεσις ἄκρων κ.λ.π.), εἴτε δι' ἐνεργοῦ ἐπεμβάσεως τῆς βουλήσεως τοῦ πάσχοντος· πάντως ὅμως τοῦτο δὲν εἶναι σύνηθες.

Ἡ ἀνωτέρω περιγραφεῖσα ἐπιληπτικὴ προσβολή, εἶναι δυνατὸν νὰ ἐμφανίζηται εἰς διαφόρους, ὡς ἐπίσης διάφορος καὶ παρὰ τῷ αὐτῷ πάσχοντι· οὕτω δύναται νὰ ἐμφανισθῇ οὐχὶ πλήρης ἀλλ' ἀτελὴς μετὰ ἢ ἄνευ αὔρας ἢ ἄνευ πλήρους ἄρσεως τῆς συνειδήσεως, ἐμφανιζομένης ἁπλῆς θολώσεως ταύτης βραχείας ἢ ἐλαφρᾶς, τῆς καλουμένης ἐπιληπτικῆς ἀφαιρέσεως (absence, petit mal) μετὰ ἢ ἄνευ κινητῶν ἐκδηλώσεων καὶ ἐν γένει δύναται ἡ ἐπιληπτικὴ προσβολὴ νὰ ἐμφανισθῇ ὑπὸ διαφόρους καὶ ποικίλας μορφάς, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἔντασιν, καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἔκτασιν τῶν συμπτωμάτων, ἀπὸ τῆς βαρυτάτης πλήρους ἐπιληπτικῆς προσβολῆς μέχρι τῆς ἐλαφροτάτης τοιαύτης· αἱ τοιούτου εἴδους ἐλαφραὶ καὶ ἀτελῶς ἐπιληπτικαὶ προσβολαὶ εἶναι αἱ ἐκτρωτικαὶ μορφαὶ ἢ τὰ ἐπιληπτικὰ ἰσοδύναμα τῆς ἐπιληψίας· ἐνίοτε περιορίζεται ὁ ὅλος ἐπιληπτικὸς παροξυσμός, ἐκτὸς τῆς ἐλαφρᾶς θολώσεως τῆς συνειδήσεως, εἰς κινήσεις γευστικάς, κομβώσεις τοῦ ἐνδύματος, ἐλαφρὰς κινήσεις τῶν ἄκρων κτλ. καὶ εἰς βραχυτάτην διακοπὴν τῆς τελουμένης ἐργασίας ἢ ὁμιλίας κτλ., μεθ' ὃ ὁ πάσχων ἀναλαμβάνει καὶ συνεχίζει τὴν προηγουμένην ἐργασίαν του ἢ ὁμιλίαν του, οὐδόλως λαμβάνων συνείδησιν τῆς μικρᾶς ταύτης διακοπῆς· ἄλλοτε ὁ πάσχων περιπίπτει εἰς βαθεῖαν νάρκην, τὴν ἐπιληπτικὴν ναρκοληψίαν καλουμένην, ἐν πλήρει ἡμέρᾳ, μετὰ τὴν ἀφύπνισιν ἐκ τῆς ὁποίας ὁ πάσχων ἐμφανίζει καὶ ἀναδρομικὴν ἀμνησίαν. Σπανιωτέρα εἶναι ἡ μορφὴ τῆς ἐπιληψίας, καθ' ἣν ὁ πάσχων κατὰ τὴν προσβολήν του ποιεῖ αὐτομάτους κινήσεις βαδίσεως ἢ δρόμου (epilepsia cursoria ἢ procursiva), ἄνευ οὐδενὸς σκοποῦ καὶ μετὰ τεθολωμένης τῆς συνειδήσεως· ἡ μορφὴ αὕτη τῆς ἐπιληπτικῆς προσβολῆς ἀνήκει συνήθως εἰς τὰς ἐπιληπτοειδεῖς καταστάσεις, τὰς συμπτωματικὰς βαρειῶν ἐγκεφαλικῶν βλαβῶν (ἄνοια, ἐκφυλισμὸς κ.τ.λ).

Ἰδιαιτέρας μνείας χρῄζουσιν αἱ περιπτώσεις ἐμφανίσεως τῶν προσβολῶν κατὰ τὴν νύκτα (epilepsia nocturna), αἵτινες δύνανται νὰ παραμένωσιν ἐπὶ χρόνον πολὺν ἄγνωστοι. Τοιαῦται προσβολαί, ἐφ' ὅσον δὲν γίνωνται ἀντιληπταὶ παρὰ τῶν οἰκείων, προδίδονται ἔστιν ὅτε ἐκ τῆς δήξεως τῆς γλώσσης, ἣν τὴν πρωΐαν ἀνακαλύπτει ὁ πάσχων, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ τὴν προέλευσίν της καὶ ἐξ ἧς δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ τὴν νυκτερινὴν ἐπιληπτικὴν προσβολήν.

Οἱ ἐπιληπτικοὶ δυνατὸν νὰ παρουσιάσωσι περιοδικὰς διανοητικὰς διαταραχάς, τουτέστι ψυχώσεις ἐν εἴδει διανοητικῆς θολώσεως ἢ συγχύσεως (epileptische Dämmerzustände), αἵτινες δύνανται νὰ ἐμφανισθῶσι πρὸ ἢ μετὰ ἐπιληπτικήν τινα προσβολὴν (proepileptische ἢ proconvulsive Dämmerzustände καὶ postepileptische ἢ postconvulsive Dämmerzustände) ἢ καὶ νὰ ἀντικαταστήσωσιν ὡς ἐπιληπτικὰ ἰσοδύναμα (epil. Aquivalente) τὸν ἐπιληπτικὸν παροξυσμόν. Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει, ἐπερχομένῃ μετὰ ἢ ἄνευ ἐπιληπτικῆς αὔρας ἢ κεφαλαλγίας, ἐμβοῶν τῶν ὤτων, ἰλίγγων κτλ., μεταπίπτει ὁ πάσχων εἰς κατάστασιν, καθ' ἣν θολοῦται ἡ διάνοια, ἐλλείπει ὁ προσανατολισμὸς καὶ ἡ προσοχὴ καὶ ἐν γένει ἀπόλλυται ἡ διανοητικὴ διαύγεια τοῦ ἀτόμου, οὕτως ὥστε τοῦτο τρέχει ἀσκόπως ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, οὐδόλως ἐπικοινωνοῦν πρὸς τὸ περιβάλλον, οἱονεὶ ἀδιάφορον πρὸς αὐτὸ καὶ ὡς διακατεχόμενον, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ὑπὸ μελαγχολικῆς ἀγχώδους καταστάσεως, σπανιώτερον δὲ ὑπὸ εὐθύμου, ὑπομανιακῆς ἢ καὶ ὀνειρώδους τοιαύτης ἐν εἴδει ἐκστάσεως· ὅταν συνέλθῃ ὁ πάσχων ἐκ τῆς καταστάσεως ταύτης οὐδὲν ἐνθυμεῖται, ἐμφανίζων οὕτως ἀμνησίαν, πολλάκις δὲ καὶ ἀναδρομικὴν τοιαύτην· συνήθως ἡ διάρκεια μιᾶς τοιαύτης προσβολῆς εἶναι ὡρῶν τινων καὶ ἡμερῶν, ἐνίοτε ὅμως εἶναι καὶ ἑβδομάδων καὶ μηνῶν· ἐπὶ περιπτώσεών τινων τοιαύτης μακρᾶς διαρκείας εἶναι δυνατὸν ἡ θόλωσις τῆς διανοίας νὰ εἶναι ἐλαφρά, οὕτως ὥστε ὁ πάσχων νὰ φαίνεται ἔχων σῶας τὰς φρένας καὶ ἐκτελῇ διαφόρους πράξεις, κατὰ τὸ φαινόμενον, λογικὰς καὶ σκοπίμους· ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἐνίοτε ὁ πάσχων ἐκτελεῖ μεμακρυσμένα ταξίδια, ἄνευ σκοποῦ τινος, εἰς διάφορα μέρη, ἔνθα ἀφυπνιζόμενος ἀπὸ τῆς καταστάσεώς του ταύτης ἀγνοεῖ καὶ ἐξίσταται ὁ ἴδιος, πῶς εὑρέθη ἐκεῖ, ἐμφανιζόμενος οὕτως ἐν καταστάσει *πορειομανίας* (δρομομανία). Ἐνίοτε ἐμφανίζεται ὑπὸ μορφὴν *ὑπνοβασίας*, ἄλλοτε ὑπὸ μορφὴν κώματος ἢ παραληρητικὴν τοιαύτην. Εἰς ἄλλους ἐπιληπτικοὺς ἐμφανίζονται διάφοροι παροδικαὶ ψυχώσεις καὶ φρενοπάθειαι, ὡς ἡ ὑποχονδριακὴ μελαγχολία, ἡ μανιο-καταθλιπτικὴ ἢ μανιακὴ φρενοπάθεια, ἡ ὀξεῖα παράνοια κτλ. Παρ' ἄλλοις εἶναι δυνατὸν νὰ ἐμφανίζηται ἡ διψομανία κτλ.

Πορεία τῆς νόσου. Ἡ νόσος ἄρχεται συνήθως περὶ τὸ 20ὸν ἕως 30ὸν ἔτος. Εἰς σπανίας περιπτώσεις σὺν τῷ χρόνῳ οἱ ἐπιληπτικοὶ παροξυσμοὶ ἐλαττοῦνται, ἀραιοῦνται καὶ γίνονται ὀλιγωτέρας ἐντάσεως· τὸ σύνηθες ὅμως εἶναι ὅτι παραμένουσιν ἢ καὶ γίνονται ἐντονώτεροι, προκαλοῦντες βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον βαθεῖαν ἀλλοίωσιν τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς διανοίας τοῦ πάσχοντος, ἐπερχομένου οὕτω τοῦ καλουμένου ἐπιληπτικοῦ ἐκφυλισμοῦ, ὅστις τέλος καταλήγει εἰς τὴν δευτεροπαθῆ ἐπιληπτικὴν ἄνοιαν (βλ. λ. *ἄνοια*), σπανιώτερον δὲ εἰς τὴν *χρονίαν παράνοιαν*.

Αἰτιολογία. Ὡς ἐν ἀρχῇ ἐλέχθη, προκειμένου περὶ τῆς ἰδιοπαθοῦς ἐπιληψίας, δὲν γνωρίζομεν ἐν τῇ παρούσῃ καταστάσει τῆς ἐπιστήμης σαφῆ τινα αἰτιολογίαν· φαίνεται ὅτι κληρονομικαὶ καὶ συγγενεῖς ἀνωμαλίαι ἐν τῇ διαπλάσει τοῦ ἐγκεφάλου χρησιμεύουσιν ὡς αἰτίαι τῆς ἐμφανίσεως τῆς ἐπιληψίας. Τὸ τοιοῦτον ἐξάγεται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι συνήθως οἱ πάσχοντες ἐπιληψίαν εἶναι κατὰ βάσιν νευροπαθεῖς καὶ ψυχοπαθεῖς, ἐμφανίζοντες καὶ ἐπιληπτικὰ στίγματα, ψυχικὰ καὶ σωματικὰ ἐκφυλογενῆ τοιαῦτα, ἔτι δὲ καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὰ τέκνα ἐπιληπτικῶν συνήθως ἢ εἶναι καὶ ταῦτα ἐπιληπτικὰ (μέχρις 11 %) ἢ ἐμφανίζουσι καὶ ταῦτα ἐκφυλογενῆ στίγματα ἢ ἄλλας ψυχικὰς παθολογικὰς καταστάσεις. Ἐπίσης καὶ ὁ χρόνιος ἀλκοολισμός, τόσον τῶν γεννητόρων, ὅσον καὶ τοῦ ἰδίου πάσχοντος, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς αἰτία τῆς ἐπιληψίας. Σχετικῶς πρὸς τὰς προσεχεῖς ἀφορμὰς ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐμφάνισιν τῶν ἐπιληπτικῶν παροξυσμῶν, τοιαύτας δεχόμεθα: διαταραχὰς ἐκ τοῦ στομάχου, ἑλμινθίασιν καὶ ἐν γένει σκώληκας τοῦ ἐντέρου, ὀξείας λοιμώδεις νόσους, νόσους τῆς ῥινός, τῶν ὤτων, ὑπερκόπωσιν σωματικὴν καὶ διανοητικήν, ἀπότομον φόβον, τραυματισμὸν τοῦ κρανίου (ἄνευ τινὸς ἐγκεφαλικῆς βλάβης· ἅτε ταύτης ἀνηκούσης εἰς τὰς ἐπιληπτοειδεῖς καταστάσεις), διαταραχὰς τῶν ἔσω ἐκκρίσεων, αὐνανισμὸν κλπ.

Παθολογικὴ ἀνατομία. Ἐκ τῶν ἤδη ἐν ἀρχῇ λεχθέντων καταφαίνεται ἐπίσης, ὅτι σχετικῶς πρὸς τὴν ἰδιοπαθῆ ἐπιληψίαν δὲν κατέχομεν εἰσέτι παθολογοανατομικῶς οὐδὲν σαφές· φαίνεται ὅτι καὶ ἡ νόσος αὕτη πρέπει νὰ ἔχῃ μίαν ἀνατομοπαθολογικὴν βάσιν ἢ βιοχημικὴν τοιαύτην.

Εἰς ἓν ποσοστὸν 50 % ἕως 60 % παρατηρεῖται σκλήρυνσις τοῦ Ἀμμωνείου κέρατος, οὐχ ἧττον ὅμως δὲν θεωρεῖται καὶ τοῦτο χαρακτηριστικὸν (Alzheimer κτλ.)· ἴσως ἡ ἀτροφία τῆς ἀνωτέρας βάσεως τοῦ φλοιοῦ τῶν ἡμισφαιρίων τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ἀντικατάστασις διὰ νευρογλοιωδῶν κυττάρων (Randgliose) δίδει ἀσφαλεστέραν παθολογοανατομικὴν βάσιν.

Θεραπευτικῶς παρέχονται διάφορα φάρμακα καὶ συνιστῶνται διάφοροι μέθοδοι· οὐχ ἧττον ἀσφαλὲς καὶ βέβαιον μέσον θεραπείας τῆς ἰδιοπαθοῦς ἐπιληψίας δὲν ὑπάρχει. Αἱ θεραπευτικαὶ προσπάθειαι κατευθύνονται ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὸ νὰ ἀπαλλάσσεται ὁ ὀργανισμὸς πάσης βλαβερᾶς αἰτίας ἐρεθισμοῦ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ προαγούσης τὴν ἐπιληπτικὴν (σπασμογόνον) διάθεσιν (φόρτος τοῦ στομάχου, ἐντερικαὶ τοξῖναι, σκώληκες τοῦ ἐντέρου,

Digitized by Google

οἰνόπνευμα καὶ ἄλλα δηλητήρια, ὑπερκόπωσις σωματικὴ καὶ πνευματική, νόσοι ὤτων, ρινὸς κτλ.), καὶ ἀφ' ἑτέρου παροχὴ φαρμάκων (μετὰ καὶ τῆς δεούσης διαίτης) κατευναστικῶν τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ἐν γένει τοῦ νευρικοῦ συστήματος· τοιαῦτα φάρμακα συνεστήθησαν ἄπειρα, οὐχ ἧττον ὀλίγα τινὰ ἀπεδείχθησαν σταθερώτερον καὶ μονιμώτερον ὠφέλιμα καὶ ἀνεγνωρίσθησαν ὡς εἰδικά πως τῆς νόσου· ἐκ τῶν πρώτων εἶναι τὰ ἅλατα τοῦ βρωμίου, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ λαμβάνωνται (3,0 γραμμάρια ἕως 8,0 γραμμάρια ἡμερησίως) ἐπὶ μακρὸν χρόνον, καθ' ὃν δέον νὰ ἀποφεύγηται ὅσον τὸ δυνατὸν ἡ χρῆσις τοῦ κοινοῦ ἅλατος (χλωριούχου νατρίου), ἵνα ἀφθονώτερον ἀπορροφᾶται τὸ βρώμιον· οὐχ ἧττον δέον ἐν τῇ τοιαύτῃ χρήσει τῶν βρωμιούχων νὰ ἐπαγρυπνῇ τις ἵνα μὴ ἐπέλθῃ δηλητηρίασις, βρωμισμὸς (ἀκμή, δερματικαὶ ἐκδηλώσεις, δυσκοιλιότης, σιαλόρροια, ἀπίσχνανσις, ἀνικανότης ἐργασίας, ἐλάττωσις μνήμης κτλ.). Ἐπίσης δύναται νὰ γίνῃ χρῆσις τοῦ βρωμίου ἐν συνδυασμῷ μετὰ ὀπίου. Ἐκτὸς τοῦ βρωμίου κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη συνεστήθη ἡ χρῆσις τοῦ Luminal, ὄντως δὲ ἀπεδείχθη τοῦτο λίαν ὠφέλιμον, ἰδίως διὰ τὴν ἰδιοπαθῆ ἐπιληψίαν, εἶναι δὲ ἤδη τὸ κατ' ἐξοχὴν φάρμακον διὰ τὴν νόσον ταύτην καὶ ἰδίως ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῶν βρωμιούχων. Κατὰ τῶν συνεχῶν ἐπιληπτικῶν παροξυσμῶν (status epilepticus) δέον νὰ παρέχωνται ἀφθονώτερα τὰ ἀνωτέρω καὶ ἐν ἀνάγκῃ νὰ γίνῃ χρῆσις ἐνέσεων (20 % διαλύσεως Luminal-Natrium) ἢ hyoscinum hydrobromicum ὑποδορίως (0,001 χλστγρ. εἰς 0,002 μετὰ προσοχῆς). Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω συνιστῶνται κατὰ τῆς ἐπιληψίας καὶ διάφορα ἄλλα φάρμακα (ἀτροπίνη, ἐκχύλισμα εὐθαλείας κ.τ.λ.) δευτερευούσης σημασίας. Ἡ λοιπὴ δίαιτα συνίσταται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τὴν χρῆσιν γάλακτος, χόρτων, ἁπλῶν ἀλευρούχων ἐδεσμάτων καὶ ἀποφυγὴν πολλῶν κρεάτων καὶ ἐν γένει τοξικῶν. Σχετικῶς διὰ τὴν ὑδροθεραπείαν, αὕτη δὲν συνιστᾶται πανταχόθεν.

Κατὰ τοῦ ἐπελθόντος ἐπιληπτικοῦ παροξυσμοῦ δὲν δύναταί τις νὰ παράσχῃ μέσον τι πρὸς κατάπαυσιν τούτου ἢ περιορισμόν· οὐχ ἧττον δέον νὰ βοηθήσῃ τὸν πάσχοντα ὅπως ἀναπνέῃ εὐκόλως (ἀπομάκρυνσις παντὸς ἀντικειμένου πιέζοντος τὸν λαιμόν, λαιμοδέτην, κολλάρον κ. τ. λ., τοποθέτησις εἰς θέσιν κατάλληλον) καὶ ἀποφύγῃ τραυματισμόν τινα (παρεμβολὴ ἀντικειμένου τινὸς σκληροῦ μεταξὺ τῶν ὀδόντων πρὸς ἀποφυγὴν τῆς δήξεως τῆς γλώσσης, παρεμπόδισις τραυματισμοῦ ἐκ τῶν σπασμῶν κ. τ. λ. χωρὶς νὰ πιέζῃ τις πολὺ τὰ ἄκρα τοποθέτησις εἰς μέρος μαλακὸν κ.τ.λ.).

Εἰς τὰς βαρείας καὶ χρονίας καταστάσεις, ἔνθα ἀναπτύσσονται ἐπικίνδυνοι ψυχώσεις καὶ φρενοπάθειαι, δέον νὰ γίνηται αὐστηρὰ ἡ ἐπίβλεψις τοῦ πάσχοντος, εἰσαγομένου ἐν ἀνάγκῃ καὶ εἰς εἰδικὸν θεραπευτήριον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Oppenheim*, Lehrbuch d. Nervenkrankheiten, 1913.— *Pr. Friedrich*, Kraus und Theodor Brugsch Spezielle Pathologie, 1924.—*Pr. Curschmann* und *Pr. Cramer*, Lehrbuch d. Nervenkrankheiten, 1925.—*Pr. F. Georg* und *Felix Klemperer*, Neue deutsche Klinik, 1928.

Γ. Κ. ΠΑΜΠΟΥΚΗΣ

— [ΚΤΗΝΙΑΤΡ.] Εἰς τὰ ζῷα ἡ *ἐπιληψία* εἶναι σύνδρομον χαρακτηριζόμενον ἀπὸ κρίσεις σπασμῶν μετ' ἀπωλείας τῆς συνειδήσεως. Διακρίνομεν τὴν *ἰδιοπαθῆ* ἢ *οὐσιαστικήν*, ἥτις εἶναι νεύρωσις λειτουργική, τῆς ὁποίας τὴν ὑπόστασιν οὐδεμία ἀνατομικὴ ἀλλοίωσις εἰκονίζει, καὶ τὴν *συμπτωματικὴν* ἢ *τοῦ Jackson*, ἥτις ὀφείλεται εἰς διαφόρους παθήσεις, ὡς ἐγκεφαλικοὺς ὄγκους, τραυματισμούς, τοπικοὺς ἐρεθισμοὺς κτλ. Μερικαὶ αὐτοδηλητηριάσεις καί τινες λοιμώδεις νόσοι, ὡς ἡ ἀσθένεια τῆς νεαρᾶς ἡλικίας τῶν κυνῶν, ἡ ἐρυθρὰ καὶ ἡ πανώλης τῶν χοίρων, καὶ ἰδίως αἱ παρασιτικαὶ τοιαῦται (ἀκαρίασις τῶν ὤτων, ἑλμινθίασις τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος τοῦ κυνός), δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ἀφορμὴ ἐκδηλώσεως ἐπιληψίας. Ἐκτὸς τῆς ἡλικίας καὶ τῆς γενεᾶς, ἡ κληρονομικότης παίζει σπουδαῖον ρόλον ὡς πρὸς τὴν αἰτιολογίαν τῆς νόσου. Ἡ ἔγκαιρος ἀπομάκρυνσις τῶν ἐπιληπτικῶν ζῴων ἐκ τῆς ἀναπαραγωγῆς ὡς καὶ ἡ μὴ ὕπαρξις ἀλκοολισμοῦ καὶ συφίλιδος εἰς τὰ ζῷα ἐξηγοῦσι κάλλιστα τὴν σπανιότητα τῆς οὐσιαστικῆς ἐπιληψίας εἰς αὐτά.

Συμπτώματα: Ἐμφανίζεται αὕτη αἰφνιδίως ἄνευ προδρόμων συμπτωμάτων (ἐπιληπτικὴ αὔρα). Αἱ λοιπαὶ φάσεις τῶν συμπτωμάτων (φάσις τονική, κλονική, λήθαργος) εἶναι σχεδὸν αἱ αὐταὶ ὅπως καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον. Τὸ ζῷον καταλαμβανόμενον αἰφνιδίως ὑπὸ σπασμῶν καὶ ἰλίγγου μετ' ἀπωλείας τῆς λειτουργίας τῶν αἰσθήσεων, παραπαίει καὶ πίπτει ἀποτόμως ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, οἱ ὀφθαλμοὶ ἀποκλίνουν καὶ ὁλόκληρον τὸ σῶμα συνταράσσεται ἀπὸ κλονικοὺς σπασμούς. Ἐκ τοῦ στόματος ἐξέρχεται σίελος ἀφρώδης, ἡ ἀναπνοὴ ἐπιβραδύνεται καὶ συχνάκις οὖρα καὶ κόπρανα ἐκφεύγουν ἀκουσίως τοῦ πάσχοντος. Μερικὰ ὅμως ζῷα δὲν πίπτουσιν, ἀλλ' ἵστανται ὄρθια στηριζόμενα εἰς τοῖχον ἢ ἄλλο τι στήριγμα. Ἄλλα πάλιν ἀπομακρύνοντα τὰ τελείως ἄκαμπτα ἄκρα των ἀποφεύγουσι τὴν πτῶσιν. Ἐν τούτοις ὑπάρχουσι σπασμοὶ εἰς τὸν τράχηλον, τὸ πρόσωπον κτλ.

Ἐνίοτε παρετηρήθησαν εἰς τοὺς ἐν ἐργασίᾳ ἵππους περιπτώσεις μερικῆς ἐπιληψίας, περιοριζομένης εἴς τι μέρος τοῦ σώματος, ὡς εἰς τὰς σιαγόνας, τράχηλον κτλ. Ὁ Gerlach μάλιστα ἀναφέρει περιπτώσεις, καθ' ἃς μόνον οἱ ὀφθαλμοὶ ἀπέκλινον πρὸς τὰ ἄνω μὴ ἀφίνοντες νὰ διαφαίνεται παρὰ μόνον τὸ λευκὸν τοῦ βολβοῦ μετὰ σπασμωδικῶν κινήσεων τῶν βλεφάρων καὶ τῶν χειλέων. Ἡ θεραπεία τῆς οὐσιαστικῆς ἐπιληψίας, δύσκολος οὖσα, ἐπιδιώκεται διὰ τῆς χορηγήσεως βρωμιούχων μετ' ἀχλωριούχου διαίτης καὶ ἰδίως γαλακτοχορταρικῆς τοιαύτης. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν συμπτωματικήν, αὕτη ἰᾶται διὰ τῆς ἐξαφανίσεως τῆς προκαλούσης ταύτην αἰτίας.

Β. Χ.

ἐπιλήψιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ παρέχων ἐπίληψιν, ἀφορμὴν πρὸς κατηγορίαν, ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον δύναταί τις νὰ κατηγορήσῃ, ἀντίθ. *ἀνεπίληπτος*: «διαγωγὴ —, συμπεριφορὰ ἐπιλήψιμος». — Ἐπίρρ. ***ἐπιληψίμως***.

ἐπίληψις, *—εως* (ἡ)· ἀφορμὴ μομφῆς, αἰτία πρὸς κατηγορίαν.

ἐπιλιμενάρχης (ὁ) *[Ναυτ.]*. Γενικὴ ὀνομασία τριῶν βαθμῶν ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν τοῦ λιμενικοῦ σώματος: *ἐπιλιμενάρχης γ' τάξεως* ἀντιστοιχῶν πρὸς πλωτάρχην, — β' τάξεως πρὸς ἀντιπλοίαρχον καὶ — *α' τάξεως* πρὸς πλοίαρχον τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ.

ἐπιλίσση (ἡ) (Epilissa) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων πενταμερῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Μαδαγασκάρης.

Δ. Ν. Π.

ἐπίλισσος (ὁ) (Epilissus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πεταλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μικροῦ μεγέθους ἰθαγενεῖς τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Μαδαγασκάρης.

Δ. Ν. Π.

ἐπιλόβιον (τὸ) (Epilobium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀναγρωδῶν*, περιλαμβάνον πόας πολυετεῖς μὲ ἄνθη τετραμερῆ, πορφυρᾶ ἢ ἐρυθρά, κατὰ στάχυς μασχαλιαίους ἢ καταληκτικοὺς διατεταγμένα. Ἡ ᾠοθήκη αὐτῶν εἶναι ὑποφυὴς καὶ ὁ καρπὸς διανοίγεται εἰς τέσσαρας βαλβῖδας. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἄνω τῶν 60 εἰδῶν, ὧν περὶ τὰ 15 ἀπαντῶσιν ἐν Εὐρώπῃ. Ἀξιολογώτερον ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν εἰδῶν εἶναι τὸ *ἐπιλόβιον τὸ στενόφυλλον* (Epilobium augustifolium), ὅπερ ἀπαντᾷ καὶ παρ' ἡμῖν καὶ καλλιεργεῖται πανταχοῦ ὡς κοσμητικόν.

Ἐπιλόβιον τὸ στενόφυλλον.

Δ. Ν. Π.

— *[Φαρμ.]* Τὰ φύλλα τοῦ φυτοῦ *ἐπιλόβιον τὸ στενόφυλλον* λόγῳ τῆς περιεκτικότητός των εἰς γλοιώδη οὐσίαν καὶ γαλλικὸν ὀξὺ χρησιμεύουν εἰς τὴν λαϊκὴν θεραπευτικὴν ὑπὸ τὴν μορφὴν ἀφεψημάτων ὡς εἰδικὸν φάρμακον κατὰ τῶν ἀφθῶν καὶ ὡς σκωληκοκτόνον. Χρησιμοποιοῦνται ἐπίσης πρὸς νοθείαν τοῦ τεΐου τῆς Κίνας.

Κ. Γ. Μ.

ἐπιλογὴ (ἡ)· τὸ ἐπιλέγειν, τὸ νὰ λαμβάνῃ τις μεταξὺ πολλῶν τὰ καλύτερα ἢ τὰ ἀρεστότερα: «ἐπιλογὴ καρπῶν, —βιβλίων, —μαθητῶν»· || «κατ' ἐπιλογήν», ἐκλεκτικῶς.

— *[Βιολ.]* Καλεῖται οὕτως ἡ ἑκουσία ἐκλογὴ ἢ ἡ αὐθόρμητος τοιαύτη, ἔχουσα ὡς σκοπὸν τὴν διατήρησιν, μεταξὺ τῶν ὄντων, γενικῶς δὲ τοῦ αὐτοῦ εἴδους, μόνον ἐκείνων τῶν χαρακτήρων, οἵτινες παρουσιάζουσιν ἀνωτέρου βαθμοῦ ἱκανότητας, εἴτε ἀπολύτους εἴτε σχετικάς. Ἡ ἐπιλογὴ διακρίνεται εἰς *φυσικὴν* καὶ εἰς *τεχνητήν*. Ἡ πρώτη γίνεται ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐπενεργείας τοῦ ἀνθρώπου, ἡ δὲ δευτέρα τῇ ἐμμέσῳ ἢ ἀμέσῳ ἐπενεργείᾳ τοῦ ἀνθρώπου.

Φυσικὴ ἐπιλογή. Εἰς πάντας τοὺς ζωικοὺς ἢ φυτικοὺς ὀργανισμοὺς παρατηρεῖται διαφορὰ μεταξὺ τῶν διαφόρων ὑποκειμένων, ἥτις εἶναι τὸ σύνολον εἰδικῶν τινων χαρακτήρων, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν ἀτομικότητά των. Πολλάκις ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ οἰκογενείᾳ ὑπάρχουσι δίδυμοι ἀδελφοί, οἵτινες διαφέρουσιν ἀλλήλων ἐκ τῆς ἐγκεφαλικῆς αὐτῶν ἐνεργείας, τῶν πεπτικῶν ἱκανοτήτων, τῆς ἀφομοιωτικῆς δυνάμεως τῆς κυκλοφορίας, τῆς γονιμότητος, τῆς ἀντοχῆς ἢ μὴ εἰς τὰς διαφόρους ἀσθενείας, τοῦ ἀναστήματος, τῆς σωματικῆς διαπλάσεως κλπ. Πάντα ταῦτα τὰ φαινόμενα πείθουσιν ὅτι εἰς ἕκαστον τούτων διαφόρως ἐπέδρασε τὸ περιβάλλον. Ὅ,τι παρατηρεῖται εἰς τοὺς ἀνθρώπους, τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰ ζῷα καὶ εἰς τὰ φυτά, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ ἰσχυρότερα, τὰ καλύτερον προσηρμοσμένα πρὸς τὸ περιβάλλον, τὰ τελειότερον διαπεπλασμένα, ὥστε λυσιτελέστερον νὰ ἀντέχωσιν εἰς τὰς καταστρεπτικὰς ἐπενεργείας τοῦ περιβάλλοντος, μόνον ταῦτα εἶναι προωρισμένα εἰς τὴν ἀναπαραγωγὴν τοῦ εἴδους. Ἡ φυσικὴ ἐπιλογὴ ὡς κύριον σκοπὸν ἔχει τὸν ἀγῶνα τῆς ὑπάρξεως· καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἐκ ταύτης προερχόμενα ὑποκείμενα διαφέρουσιν ἐνίοτε οὐσιωδῶς τῶν προγεννητόρων των, καὶ τοσοῦτον ὥστε, μετά τινας γενεάς, τὰ ὄντα τὰ ἀποτελοῦντα τὰ νέα, οὕτως εἰπεῖν, ζωϊκὰ ἢ φυτικὰ ἀθροίσματα, δὲν δύνανται νὰ ἀναπαράγωσι μὲ τὰ ζῷα ἢ τὰ φυτὰ τῶν ἐξ ὧν παρήχθησαν εἰδῶν.

Τεχνητὴ ἐπιλογή. Αὕτη, ἐνίοτε, γίνεται καὶ ἄνευ τῆς ἀμέσου ἐπενεργείας τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ τοιαύτη ἐπιλογὴ παρατηρεῖται κυρίως εἴς τινα φυτά, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ ὡρίμανσις τῶν σπερμάτων εἶναι βραδεῖα καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν δύνανται νὰ πολλαπλασιασθῶσιν ἀφ' ἑαυτῶν. Ἐπίσης εἴς τινα εἴδη ζῴων διενεργεῖται ἡ τεχνητὴ ἐπιλογή, ὄχι διότι τὰ διάφορα γένη (ἄρρενα καὶ θήλεα) δὲν δύνανται νὰ ἀναπαραγάγωσιν, ἀλλὰ διότι ἡ τεχνητὴ διασταύρωσις τῶν ζῴων ἀποδίδει καλύτερα ἀποτελέσματα. Ἡ τεχνητὴ ἐπιλογὴ δυνατὸν νὰ εἶναι ἐμπειρική, ἢ μεθοδικὴ καὶ ἐπιστημονική. Κατὰ τὴν πρώτην ἡ διασταύρωσις γίνεται ἁπλῶς τῇ συμμετοχῇ τοῦ εὐρωστοτέρου ζῴου, ἄνευ οὐδεμιᾶς προσοχῆς εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ παρουσιάζοντος τὰ προσόντα ἐκεῖνα, ἅτινα ἀπαιτοῦνται ὅπως τὰ νέα παραγόμενα ζῷα ἔχωσιν ἅπαντα τὰ προτερήματα τοῦ νέου εἴδους καὶ ἀποβάλλωσιν ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερα ἐλαττώματα. Ἀντιθέτως κατὰ τὴν ἐπιστημονικὴν ἐπιλογὴν ἐκλέγεται, μεταξὺ πλειοτέρων, τὸ καταλληλότερον ζῷον, ὅπερ παρουσιάζει οὐχὶ μόνον κανονικοὺς ἐξωτερικοὺς μορφολογικοὺς χαρακτῆρας, ἀλλὰ καὶ ἀνατομικοὺς τοιούτους.

Ἐπιλογὴ ἐν τῇ ζῳοτεχνίᾳ. Ἡ μεταβίβασις νέων χαρακτήρων εἰς τὰ ζῷα τοῦ ὑπάρχοντος εἴδους γίνεται εὐκολώτερον διὰ τῶν ζῳοτεχνικῶν μεθόδων (βλ. *ζῳοτεχνία*).

Ἐπιλογὴ ἐν τῇ βοτανικῇ. Τὰ ἀποτελέσματα ἅτινα ἐπιτυγχάνονται διὰ τῆς τεχνητῆς ἐπιλογῆς εἰς τὰ φυτὰ εἶναι ἐξ ἴσου ἀξιόλογα πρὸς τὰ τῆς τεχνητῆς ἐπιλογῆς τῶν ζῴων. Πάντως ἡ πρόχειρος καὶ ἄνευ μεθόδου τεχνητὴ ἐπιλογὴ δὲν φέρει τὰ ποθούμενα ἀποτελέσματα καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀποτυγχάνει, ἐνῷ ἡ μεθοδικὴ τοιαύτη, ὡς ἐρειδομένη ἐπὶ τῆς μακροχρονίου μελέτης πάντων τῶν μορφολογικῶν καὶ ἀνατομικῶν χαρακτήρων τῶν φυτῶν, ἤτοι τῆς γενεαλογικῆς αὐτῶν ἐπιλογῆς, ἀποδίδει τὰ ποθούμενα ἀποτελέσματα. Τὴν τεχνητὴν ἐπιλογὴν μεταχειρίζονται εἴτε διὰ νὰ δημιουργήσουν νέαν ποικιλίαν φυτοῦ, εἴτε διὰ νὰ βελτιώσωσι τὴν ὑπάρχουσαν.

Δ. Ν. Π.

— *[Νομ.]* Δικαίωμα ἐπιλογῆς ὑπάρχει εἴτε ὑπὲρ τοῦ δικαιούχου εἴτε ὑπὲρ τοῦ ὑποχρέου, ὅταν οὗτος ἐκ περισσοτέρων δυνατοτήτων, τὰς ὁποίας προβλέπει ὁ νόμος ἢ ἡ σύμβασις, δύναται νὰ ἐκλέξῃ μίαν ἐξ αὐτῶν. Λ. χ. ἐπὶ συντρεχουσῶν δωσιδικιῶν ἔχει ὁ ἐνάγων τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέξῃ οἱονδήποτε ἐκ τῶν ἁρμοδίων δικαστηρίων πρὸς εἰσαγωγὴν τῆς ἀγωγῆς του ἢ ὁ ὀφειλέτης ἔχων τὴν ὑπαλλακτικὴν εὐχέρειαν (facultas alternativa), ὡς ἐπὶ ἀγοραπωλησίας προκειμένου περὶ ὑπερόγκου βλάβης νὰ ἀποδώσῃ τὸ ἀγορασθὲν ἢ συμπληρώσῃ τὸ πραγματικὸν τίμημα κλπ. Συνήθως ὅμως περὶ δικαιώματος ἐπιλογῆς γίνεται λόγος ἐν ταῖς διαζευκτικαῖς ἐνοχαῖς, ὅταν δηλαδὴ ὁ ὀφειλέτης ὑποχρεοῦται νὰ παράσχῃ τι διαζευκτικῶς. Ἐπὶ τῶν ἐνοχῶν τούτων κρατεῖ ὁ κανών, ὅτι ἐφ' ὅσον διὰ τῆς συμβάσεως οὐδὲν ὡρίσθη περὶ ἐπιλογῆς, ταύτην ἔχει ὁ ὀφειλέτης, δικαιούμενος νὰ παράσχῃ ἓν ἐκ τῶν διαζευκτικῶς ὀφειλομένων. Συγκέντρωσις τῆς ἐνοχῆς εἰς ἓν ἐκ τῶν διαζευκτικῶς ὀφειλομένων ἐπέρχεται διὰ τῆς παροχῆς ἐκ μέρους τοῦ ὀφειλέτου τούτου ἢ διὰ σχετικῆς συμφωνίας. Διὰ τῆς ἀγωγῆς καὶ μόνης οὔτε συγκέντρωσις ἐπέρχεται οὔτε ὁ ὀφειλέτης χάνει τὸ δικαίωμα τῆς ἐπιλογῆς, ὅπερ διατηρεῖ μέχρι τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἀποφάσεως. Τὸ δικαίωμα τῆς ἐπιλογῆς ἔχει πρακτικὴν σημασίαν, ὅταν ἑνὸς ἐκ τῶν διαζευκτικῶς ὀφειλομένων κατέστη ἀδύνατος ἡ παροχή, ὁπότε διακριτέον: ἐὰν μὲν τὴν ἐπιλογὴν διὰ τῆς συμβάσεως ἔχῃ ὁ πιστωτὴς καὶ κατέστη ὑπαιτιότητι τοῦ ὀφειλέτου ἀδύνατος τοῦ ἑτέρου τῶν ἀντικειμένων τῆς ἐνοχῆς ἡ παροχή, δύναται οὗτος ν' ἀξιώσῃ τὴν ἀξίαν τούτου, ἄνευ δὲ ὑπαιτιότητος τούτου μόνον τὸ διασωθέν, ἐὰν δὲ τὴν ἐπιλογὴν ἔχῃ ὁ ὀφειλέτης καὶ ἄνευ ὑπαιτιότητος αὐτοῦ κατέστη ἀδύνατος ἡ παροχὴ τοῦ ἑνὸς ἀντικειμένου, δικαιοῦται οὗτος νὰ παράσχῃ τὴν ἀξίαν τούτου, ἐν ὑπαιτιότητι δὲ αὐτοῦ διὰ τὴν ἀδυναμίαν τῆς παροχῆς τοῦ ἑτέρου ἀντικειμένου καὶ ἐν περιπτώσει ἀναιτίου ἀδυναμίας διὰ τὴν παροχὴν τοῦ ἑτέρου ὀφείλει ἀποζημίωσιν τῷ πιστωτῇ. [Πρβλ. *Dernburg* Ἐνοχ. § 27, *Windscheid* Ἐνοχ. § 255, *Kalλιγᾶ* III § 52 κ. ἑ.]

Π. Γ. Ζ.

— **ἐπιλογὴ *ὑπηκοότητος*** *[Διεθν. Δικ.]*· βλ. *ὑπηκοότης*.

— **ἐπιλογῆς *δικαίωμα*** *[Νομ.]*· βλ. λ. *ὑπηκοότης*.

Digitized by Google

ἐπιλογικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπιλογήν· || ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἐπίλογον.— Ἐπίρρ. ***ἐπιλογικῶς***· ἐν ἐπιλόγῳ.

ἐπίλογος (ὁ)· τὰ ἐπιλεγόμενα, τὸ τέλος τοῦ λόγου, τὰ δι' ὧν περατοῦται ὁ λόγος, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν *πρόλογον*· || προσθήκη εἰς τὸ τέλος πραγματείας ἢ βιβλίου ἀναφερομένη εἴτε εἰς τὸ σύνολον εἴτε εἰς μέρη τινὰ χρῄζοντα πλουτισμοῦ ἢ διασαφήσεως· || τὸ ἠθικὸν ἐξαγόμενον ἐκ μύθου τινὸς ἢ διηγήματος, ἄλλως *ἐπιμύθιον*· || μεταφ. πᾶσα πρᾶξις ὡς ἀποτέλεσμα ἢ κατακλεὶς ἄλλων προγενεστέρων πράξεων: «ὁ ἐπίλογος τῆς αὐτοκτονίας, — τῆς διασκεδάσεως,— τῆς ἐκδρομῆς».

— *[Ρητορ.]* Ὁ *ἐπίλογος* εἶναι τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ λόγου, ἡ ἀνακεφαλαίωσις καὶ τὸ συμπέρασμα αὐτοῦ, ὅπου ὁ ῥήτωρ σὺν τῇ ἐργασίᾳ ταύτῃ κινεῖ ὁμοῦ καὶ εἰς πάθος τὰς καρδίας τῶν ἀκροατῶν. Ἐπειδὴ δὲ πᾶν πρᾶγμα ἐκτιμᾶται ὡς ἐκ τῆς ἐκβάσεώς του, διὰ τοῦτο ὁ ῥήτωρ πρέπει νὰ καταβάλῃ ὅλην του τὴν προσπάθειαν, ἵνα τὰ προαποδειχθέντα ἐγχαράξῃ βαθύτερον ἐν τῷ πνεύματι τῶν ἀκροατῶν του. Οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ στερῆται ἐπιλόγου, καὶ ἂν ἡ νίκη ἐπετεύχθη ἤδη καὶ τὰ πνεύματα τῶν ἀκροατῶν ἐκερδήθησαν· ὀφείλει ὅμως ὁ ῥήτωρ νὰ προσέξῃ μήπως διὰ μακρηγορίας ἐξασθενήσῃ τὴν ἐντύπωσιν ἢ περιστείλῃ τὴν ἐπενέργειαν τῶν λεχθέντων. Ἐκ τεσσάρων δὲ μερῶν, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη (Ρητ. Γ', ιθ'), σύγκειται ὁ ἐπίλογος, μεταταττομένων οὕτως: α') ἐξ ἀναμνήσεως ἢ ἀνακεφαλαιώσεως· β') ἐκ τοῦ διατιθέναι εὖ τὸν ἀκροατὴν ὑπὲρ ἡμῶν καὶ κακῶς κατὰ τοῦ ἐναντίου· γ') ἐκ τοῦ εἰς πάθη τὸν ἀκροατὴν κινῆσαι· καὶ δ) ἐκ τοῦ αὐξῆσαι ἢ ταπεινῶσαι, ἤτοι ἐκ τοῦ πλατυσμοῦ. Ἡ ἀνακεφαλαίωσις, ἢ τὸ πραγματικὸν μέρος, εἶναι ἀναγκαία εἰς τὰς πολυσυνθέτους ὑποθέσεις καὶ γενικῶς τὰ μεγάλα ζητήματα, ἅτινα διὰ τὴν ἔκτασιν, τὸ μέγεθος, τὴν ποικιλίαν τῶν ἐμπεριεχομένων πραγμάτων καὶ περιστάσεων καὶ τὴν παντοδαπότητα τῶν ἀποδεικτικῶν μέσων, δύνανται ν' ἀφήσωσιν εἰς τὰ πνεύματα τῶν ἀκροατῶν ἀμφιβολίαν καὶ σύγχυσιν. Πρέπει λοιπὸν ὁ ῥήτωρ ν' ἀνακαλῇ συνοπτικῶς τ' ἀποδειχθέντα, εἰ δυνατόν, διὰ μιᾶς ἀνακεφαλαιώσεως ἢ διὰ πλειοτέρων, ἐὰν ἡ ὑπόθεσις τοῦ λόγου εἶναι κατὰ πολὺ ἐκτεταμένη καὶ ἡ πρότασις αὐτοῦ πολυμερής· διότι τότε γίνονται καὶ περὶ τὰ μέσα τοῦ λόγου ἀνακεφαλαιώσεις, καὶ προοίμια μερικώτερα, προπαρασκευάζοντα τὸν ἀκροατὴν εἰς τὰ ἀκόλουθα μέρη. Ἐν τῷ δικανικῷ εἴδει ἡ ἀνακεφαλαίωσις τῶν ἀποδεικτικῶν μέσων περιλαμβάνει ἁπάσας τὰς ἐν τῷ λόγῳ διεσπαρμένας καὶ ἀνεπτυγμένας ἀποδείξεις· συνίσταται δ' αὕτη ἢ εἰς τὸ διεξέρχεσθαι κεφαλαιωδῶς τὰ πράγματα καὶ ἀνακαλεῖν κατ' ἄρθρα, ἢ εἰς ἐπανάληψιν τῆς διαιρέσεως καὶ ἔκθεσιν τῶν οὐσιωδεστέρων λόγων περὶ τῶν κυριωτέρων προτάσεων. Ἀπαιτεῖται ὁ ῥήτωρ «νὰ εἰπῇ πολλὰ εἰς ὀλίγα, μιμούμενος ἢ ἐκεῖνον, ὁποῦ εἰς ἕνα ἐξώφυλλον καρυδίου ἐπερισφάλιξε τὸ ποίημα ὅλον τοῦ Ὁμήρου γεγραμμένον μὲ μικροὺς χαρακτῆρας, ἢ καὶ τοὺς γαιογράφους, ὁποῦ εἰς ὀλίγον διάστημα περισφαλίζουσι καὶ χώραις, καὶ βασίλεια, καὶ βουνά, καὶ ποταμοὺς καὶ θάλασσαν, καὶ ὅλον τὸν κόσμον» (*Φρ. Σκούφου*, Τέχνη ρητορικὴ σ. 226). Ἀνακεφαλαιοῦμεν δὲ πολλάκις καὶ τὰ τοῦ ἐναντίου μετὰ τῆς παρ' ἡμῶν ἀναιρέσεως. Πρέπει δὲ ἡ ἀνακεφαλαίωσις νὰ εἶναι ὄχι μόνον περιεκτικὴ τῶν κυριωτέρων καὶ πλέον ἀξιομνημονεύτων, ἀλλὰ καὶ σαφὴς μετὰ συντομίας καὶ ποικίλη εἰς τὴν φράσιν καὶ τὴν λέξιν, διὰ νὰ μὴ προξενῶσιν ἀηδίαν τὰ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπαναλαμβανόμενα.

Ὁπόταν ἡ ὑπόθεσις δίδῃ ἀφορμὴν εἰς αἰσθήματα καὶ εἰς σφοδρὰς συγκινήσεις, τότε ἔχουσι χώραν τὰ πάθη, οἷον: ἔλεος, δείνωσις, ὀργή, μῖσος, φθόνος, ζῆλος, ἔρις· εἰς τοὺς ἐπιλόγους ὅμως ἐπιφυλάττεται ὅλη ἡ παθητικὴ δύναμις, ἵνα κρισίμως καὶ διαρκῶς τὸ συναισθητικὸν ἐπηρεασθῇ καὶ τὸ βουλητικόν. Ἐδῶ εὑρίσκουσα καὶ τὸ πνεῦμα καταπεπεισμένον καὶ τὴν καρδίαν προδιατεθειμένην, ἀναφλέγει τὰ πάθη, ἐκβάλλει ἀπὸ τὸ μέσον πᾶν ἐναντίον καὶ φέρει τὸν ἀκροατὴν εἰς τὴν τελευταίαν ἀπόφασιν. Ἡ παθοποιία διεισχωρεῖ δι' ὅλου τοῦ λόγου, ἀλλ' ἐν τῷ ἐπιλόγῳ μᾶλλον ἢ ἀλλαχοῦ ἐπιτρέπεται τῷ ῥήτορι νὰ χρησιμοποιήσῃ πάσας τῆς εὐγλωττίας του τὰς πηγάς. «Ἂν ποτέ, τώρα ἃς ἀστράψῃ καὶ ἃς βροντήσῃ μὲ τὴν γλῶσσαν ὁ ρήτωρας καὶ κατὰ τὴν χρείαν ἃς θυμηθῇ καὶ ἃς ἀφρίσῃ ἀπὸ τὴν ὀργήν, ἃς χαμογελάσῃ καὶ ἃς χαρῇ διὰ τὸ μέγεθος τάχα τῆς εὐτυχίας· ἃς σπλαγχνισθῇ, ἂν τὸ πρᾶγμα εἶναι ἐλεεινόν· ἃς δακρύσῃ, ἃς ἀναστενάξῃ, ἂν εἶναι ἀξιοδάκρυτον· καὶ ἂν εἶναι ἀσεβὲς καὶ παράνομον, ἃς φωνάξῃ καὶ ἃς φοβερίσῃ· εἰς τοὺς ἐπαίνους ἃς θαυμάσῃ τὴν ἀρετήν, εἰς ταῖς κατηγορίαις ἃς ἐλέγξῃ τὸ σφάλμα, διατὶ ἔτσι εὔκολα θέλει ξυπνίσει εἰς τὸν καθένα ὅμοια πάθη, καὶ θέλει τὸν παρακινήσῃ νὰ ἀγαπήσῃ ταῖς ἀρεταῖς, νὰ φύγῃ ταῖς κακίαις, νὰ σπλαγχνισθῇ τὸν ταλαίπωρον» (*Φρ. Σκούφου*, ἔ. ἀ. σ. 228). Ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν λόγων, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν συμβουλευτικῶν, τὸ παθητικὸν ἔχει ἰδιάζον τι· διότι ὁ ῥήτωρ δύναται νὰ κινήσῃ τὸ πάθος τοῦ ἀκροατοῦ ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, τὴν φρίκην διὰ τὰ ἁμαρτήματά του καὶ τὸν φόβον διὰ τοὺς ἐντεῦθεν κινδύνους. Ἐνίοτε δ' ὁ ῥήτωρ, ἀποστρέφων εἰς ἑαυτὸν τὸν λόγον, κινεῖ τὸ πάθος ἐκ τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ καταστάσεως ἢ σχέσεως, ὡς ὁ Κικέρων ἐν τῇ ὑπὲρ τοῦ Μίλωνος ἀπολογίᾳ: «Ὦ ἄθλιος, ὦ δυστυχὴς ἐγώ! Σύ, ὦ Μίλων, ἠδυνήθης διὰ τούτων νὰ μὲ φέρῃς πάλιν εἰς τὴν πατρίδα· ἐγὼ δὲ δι' αὐτῶν τούτων δὲν θέλω δυνηθῇ νὰ σὲ διατηρήσω; καὶ τί ν' ἀποκριθῶ εἰς τὰ τέκνα μου;...». Ἐπειδὴ δὲ τὰ πάθη δίδουσι τὴν τελευταίαν εἰς τὸν ἀκροατὴν ὤθησιν, ὀφείλει ὁ ῥήτωρ διὰ τῶν τρόπων, διὰ τῶν ἐνεργητικωτέρων σχημάτων, διὰ τῶν ζωηρῶν εἰκόνων, διὰ τῆς παθητικωτέρας ὑποκρίσεως φωνῆς καὶ σώματος καὶ δι' ὅλου τοῦ πλούτου τῆς εὐγλωττίας, ἵνα ἐμπαθῶς τὸν ἀκροατὴν διαθέσῃ. Πρέπει λοιπὸν ὁ μὲν κατήγορος νὰ παρατηρῇ ὁποῖος εἶναι ὁ κατηγορούμενος, τίνα ὑπόληψιν ἔχουσι περὶ αὐτοῦ οἱ δικασταί, καὶ νὰ ἐρεθίζῃ τὴν φιλοτιμίαν αὐτῶν ὑπενθυμίζων τὴν ἱερότητα τοῦ δικαστικοῦ χαρακτῆρος. Πρέπει κατὰ τὰ ἤθη καὶ ἀπὸ τὴν μέχρι τοῦδε διαγωγὴν τοῦ κατηγορουμένου νὰ διεγείρῃ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν κρινόντων μῖσος, ὀργήν, φόβον, ἂν μάλιστα οὗτος εἶναι ἔμπλεως κακιῶν, ἃς φύσει ἕκαστος ἀποστρέφεται, ὡς πράττει ὁ Δημοσθένης ἐν τῷ κατὰ Μειδίου λόγῳ: «Πλούσιος, θρασύς, μέγα φρονῶν, μέγα φθεγγόμενος, βίαιος, ἀναιδής· ποῦ ληφθήσεται, νῦν ἂν διακρούσηται»; Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀπολογούμενος εἰς τὸν ἐπίλογον αὐτοῦ, ἐὰν συναισθάνηται ὅτι δὲν ἰσχύει εἰς τὰς ἀποδείξεις, μεταχειρίζεται τοὺς προσήκοντας λόγους ἵνα κινήσῃ τοὺς δικαστὰς εἰς ἔλεον. Εἰς τοὺς ἐπιλόγους τῶν συμβουλευτικῶν καὶ ἐπιδεικτικῶν λόγων, ὁμοῦ μὲ τὴν ἀνακεφαλαίωσιν, γίνεται καὶ διέγερσις τῶν παθῶν, προτροπή, παρακέλευσις, παραμυθία, κατὰ τὰ πρόσωπα καὶ τὰς περιστάσεις.

Λόγοι σύντομοι καὶ ἁπλοῖ δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην ἐπιλόγου ἢ ὅλως διόλου ἢ σχετικῶς, ἤτοι: ἢ ὡς πρὸς τὴν ἀνακεφαλαίωσιν, καθ' ὃ εὐμνημόνευτοι· ἢ ὡς πρὸς τὴν παθοποιίαν, καθ' ὃ ἀπαθεῖς, ἢ ὡς προλαβόντος τοῦ ῥήτορος νὰ κινήσῃ τὰ πάθη πρὸ τοῦ ἐπιλόγου· ἢ ὡς πρὸς τὴν σύστασιν τοῦ ἰδίου προσώπου, ὡς μὴ οὔσης ἀνάγκης ἢ ὡς εὐνοϊκοῦ ὄντος τοῦ ἀκροατοῦ. Ἀπ' ἐναντίας πολυμερεῖς λόγοι, ὡς ἔχουσιν ἀνάγκην πολλῶν προοιμίων ἀνὰ ἓν δι' ἕκαστον μέρος, διὰ τὴν προσοχήν, τὴν εὐμάθειαν ἢ καὶ τὴν εὔνοιαν, οὕτω καὶ πολλῶν ἐπιλόγων, ἀνὰ ἕνα δι' ἕκαστον, ὅταν ἐκ τοῦ ἡγουμένου μεταβαίνωμεν εἰς τὸ ἑπόμενον μέρος. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη «τελευτὴ τῆς λέξεως ἁρμόττει ἡ ἀσύνδετος, ὅπως ἐπίλογος, ἀλλὰ μὴ λόγος ᾖ» (Ρητ. Γ', ιθ', § 14), ὡς εἶναι τὸ τέλος τοῦ «Κατὰ Ἐρατοσθένους» λόγου τοῦ Λυσίου: «παύσομαι κατηγορῶν· ἀκηκόατε, ἑωράκατε, πεπόνθατε, ἔχετε, δικάζετε».

Ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ῥητορείᾳ τὰ συνήθη τοῦ ἐπιλόγου συστατικά, ἡ ἀνακεφαλαίωσις δηλαδὴ καὶ ἡ παθοποιία, δὲν ἀπαντῶσιν ἐξ ἴσου ἐν πᾶσι τοῖς κηρύγμασιν, ἀλλὰ νῦν μὲν αὕτη, νῦν δ' ἐκείνη ἐπικρατεῖ, τοῦθ' ὅπερ ὡς τὰ πολλὰ ἐκ τῆς ἑκάστοτε ἐξαρτᾶται φύσεως τοῦ κηρύγματος. Καὶ δὴ ἡ μὲν ἀνακεφαλαίωσις ὑπερέχει ἐν τοῖς κοινοῖς διδακτικοῖς κηρύγμασιν, ἡ δὲ παθοποιία ἐν τοῖς ἔχουσιν ἐπισημότερον καὶ πανηγυρικώτερον χαρακτῆρα. Ὁ ἐπίλογος ὁλόκληρος πρέπει φυσικῶς νὰ συνδέηται μετὰ τοῦ σώματος τοῦ λόγου, νὰ εἶναι συνεσταλμένος καὶ πλήρης ζωῆς καὶ δυνάμεως, ἔτι δὲ κατὰ τὴν ἑκάστοτε χρείαν νὰ κατασκευάζηται ἁπλοῦς ἢ μεγαλοπρεπής· ὁ ἱεροκήρυξ ὀφείλει νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψει, ὅτι αἱ τελευταῖαι ἐκ τοῦ λόγου ἐντυπώσεις βαθέως ἐν τῇ μνήμῃ καὶ τῇ καρδίᾳ τῶν ἀκροατῶν ἐμμένουσι καὶ ἑπομένως ὅτι ἐκ τῆς προσηκούσης τοῦ ἐπιλόγου διεξαγωγῆς κρέμαται κατὰ μέγα μέρος ἡ τοῦ ὅλου κηρύγματος ἐπιτυχία. «Ὁ ἐκκλησιαστικὸς ῥήτωρ ἀναβάλλεται εἰς τὸ τέλος τοῦ λόγου τὰ σθεναρώτατα τῆς παθοποιίας, ὁσάκις καὶ ὅπως ἀπαιτεῖ τοῦτο ἡ προκειμένη ὑπόθεσις, τὰς ἐμφαντικωτάτας λέξεις καὶ φράσεις, τοὺς τολμηροτάτους καὶ φλογερωτάτους τοῦ λέγειν τρόπους, χάριν τοῦ ἐπιλόγου ταμιεύεται καὶ αὐτὴν τὴν φωνὴν καὶ τὰς τοῦ σώματος δυνάμεις. Τὸ τέλος τοῦ ἐπιλόγου κατασκευάζεται καὶ ἐπισφραγίζεται: 1) Δι' αὐτῆς τῆς κυρίας τοῦ λόγου ἐννοίας, ἐπειδὴ δ' αὕτη εὑρίσκεται κανονικῶς ἐν τῷ ῥητῷ, δύναται ὁ ἐπίλογος εἰς τὸ αὐτὸ ῥητὸν νὰ τελευτᾷ. 2) Διὰ σθεναρᾶς τινος καὶ λαμπρᾶς ἐννοίας, ὡς κατακλείει συχνάκις τοὺς λόγους αὐτοῦ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, ἢ διὰ μεγαλοπρεποῦς καὶ συγκινητικῆς παθοποιίας, ὡς καταπαύει τὸν ἐπίλογον ὁ Bossuet ἐν τῷ νεκρωσίμῳ λόγῳ εἰς τὸν Condé. 3) Ἐξαίρετος καὶ μάλιστα παρὰ τῷ Masillon συνήθως τρόπος τοῦ καταπαύειν τὸν ἐπίλογον εἶναι ἡ πλήρης κατανύξεως παράφρασις ψαλμοῦ τινος ἢ ἄλλης γραφικῆς περικοπῆς· δύναται δὲ ἡ τοιαύτη παράφρασις, ῥητορικώτερον διεξαγομένη, καὶ ὁλόκληρον ν' ἀποτελέσῃ τὸν ἐπίλογον. 4) Κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν θείων πατέρων, περαίνουσι πολλάκις τὸ κήρυγμα οἱ μεγάλοι ἐκκλησιαστικοὶ ῥήτορες διά τινος προσευχῆς· αὕτη ἁρμόζει μάλιστα τοῖς πανηγυρικοῖς κηρύγμασι καὶ καθόλου τοῖς στοχαζομένοις τῆς συγκινήσεως μᾶλλον ἢ τῆς διδασκαλίας» (*Φ. Παπαδοπούλου*, Ἐκκλησ. ῥητορ. σ. 216 ἑπ.· βλ. καὶ *Ἰ. Μεσολωρᾶ*, Οἱ κυριώτεροι ὁρισμοὶ καὶ κανόνες τῆς ἐκκλησιαστ. ῥητορικῆς, ἔκδ. β' σ. 46 ἑπ.).

Ἐκ τοῦ ῥητορικοῦ ἐπιλόγου ἔχει τὴν καταγωγήν του καὶ ὁ ἐν τοῖς διαφόροις βιβλίοις χρησιμοποιούμενος ἐπίλογος, ἀποτελῶν συναγωγὴν τῶν συμπερασμάτων τοῦ συγγραφέως ἢ ἀνακεφαλαίωσιν τῶν κυριωτέρων σημείων τοῦ βιβλίου, ὡς εἶναι τοῦ Κ. Παπαρρηγοπούλου ὁ «Ἐπίλογος τῆς ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους». Ι. Φ. Δ.

— *[Θεατρ.]* Ἐκαλοῦντο *ἐπίλογοι* αἱ ἐν τῷ ἀρχαίῳ ἑλληνικῷ καὶ λατινικῷ θεάτρῳ ἀπαγγελλόμεναι μετὰ τὸ πέρας τοῦ δράματος ἢ τῆς κωμῳδίας ὀλίγαι λέξεις, δι' ὧν ἐζητεῖτο ἡ ἐπιείκεια τοῦ ἀκροατηρίου ἢ προεκαλεῖτο τοῦτο νὰ χειροκροτήσῃ. Οὕτως ἐσώθη ἐν ἀποσπάσματι «ἐπίλογος» τοῦ Μενάνδρου ἔχων οὕτως: «ἐξάραντες ἐπικροτήσατε», τὸν ὁποῖον ὁ Πλαῦτος ἀπέδωκε διὰ τῶν λέξεων: «Plaudite atque exurgite», ἢ «Nunc spectatores, valete et nos clare applaudite» κλπ. Ἐν τῷ νεωτέρῳ γαλλικῷ καὶ ἀγγλικῷ θεάτρῳ (ἰδίᾳ εἰς τὰ κωμειδύλλια) χρησιμοποιεῖται ἐνίοτε ὁ τοιοῦτος ἐπίλογος. Κ. Ι. Β.

ἐπιλοίμωξις (ἡ) *[Μικροβ.]*. Ἐκλήθη οὕτω τὸ φαινόμενον, ὅπερ ὁ Kolle παρετήρησε κατὰ τὰ πειράματα αὐτοῦ ἐπὶ κονίκλων, ἅτινα ἐξετέλεσε διὰ τῶν διαφόρων φυλῶν τῆς ὠχρᾶς σπειροχαίτης. Κατὰ ταύτην, ἐὰν μολύνωμεν διὰ δευτέρας φυλῆς τῆς συφιλιδικῆς σπειροχαίτης κόνικλον, φέροντα σαφῆ συμπτώματα λοιμώξεως διὰ τῆς πρώτης φυλῆς, ἀναπτύσσεται ἐπ' αὐτοῦ νέον σκληρὸν ἕλκος. Ἡ ὕπαρξις τῆς ἐπιλοιμώξεως ταύτης ἀπέδειξεν ὅτι ἐπὶ τῶν ζῴων δὲν ὑπάρχει πανανοσία πρὸς ὅλας τὰς φυλὰς τῆς ὠχρᾶς σπειροχαίτης, ἀλλὰ μονανοσία πρὸς τὴν φυλὴν μόνον ἐκείνην, δι' ἧς τὸ ζῷον ἐμολύνθη. Τὸ φαινόμενον τῆς ἐπιλοιμώξεως ἰσχύει κατὰ πᾶσαν πιθανότητα καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων. † Κ. Γ. ΣΑΒΒΑΣ

ἐπίλοιπος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐπιλειπόμενος, αὐτὸς ποὺ μένει ὀπίσω, ὁ προσδοκώμενος, ὁ προσεχής: εὐχὴ «καὶ εἰς τὰ ἐπίλοιπα», τὸ κοινόν: «καὶ εἰς τὰ ποδέλοιπα»· || ὁ ἀπομένων, ὁ ὑπολειπόμενος: «ἄκουσον καὶ τὰ ἐπίλοιπα», «ὁ ἐπίλοιπος χρόνος,—βίος».

ἐπίλουτρον (τὸ) *[Ἀρχ.]*. Μικρὸν ἀντίτιμον εἰσόδου εἰς τὰ δημόσια λουτρά, ἀνερχόμενον κατά τινα ἐπιγραφὴν εἰς 2 χαλκοῦς μὲν διὰ τοὺς πολίτας, ὀλίγον δὲ περισσότερον διὰ τοὺς ξένους. Ἐπὶ ἰδιωτικῶν λουτρῶν ἀναφέρεται ἐπίλουτρον 2 ὀβολῶν, ἤτοι ὀκταπλάσιον τοῦ τῶν δημοσίων.

ἐπίλοφος (ὁ) (Epilophus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων πενταμερῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ξυλοφαγιδῶν*, περιλαμβάνον τρία εἴδη ἀπαντῶντα ἐν νοτίῳ Ἀμερικῇ. Δ. Ν. Π.

ἐπιλοχαγὸς (ὁ) *[Στρατ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτως ἐν Ἑλλάδι, κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 1831—1833, ὁ λοχαγός, ὁ περιλαμβανόμενος ἐντὸς τοῦ ποσοῦ τοῦ $^1/_8$ τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν λοχαγῶν. Μολονότι ὁ ἐπιλοχαγὸς δὲν ἀπετέλει βαθμὸν ἀλλ' ὀνομασίαν, ἐν τούτοις ἔφερεν ἴδια διακριτικὰ βαθμοῦ. Ἀπὸ τοῦ 1833 ὁ ἐπιλοχαγὸς ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν *λοχαγὸς α' τάξεως*, ἥτις διετηρήθη μέχρι τοῦ 1917, ὁπότε κατηργήθη ἡ διάκρισις τῶν λοχαγῶν εἰς τάξεις. Ν. Θ. Κ.

ἐπιλόχειος (ὁ, ἡ), —*ον* (τὸ) καὶ ***ἐπιλόχιος***· ὁ κατὰ τὴν λοχείαν τῆς γυναικὸς ἐμφανιζόμενος: «ἐπιλόχειος νόσος».

— **ἐπιλόχειος *λοίμωξις*** (ἡ—***πυρετὸς***) *[Ἰατρ.]*. Οὕτω καθορίζεται πᾶσα πυρετικὴ νόσος ἀναπτυσσομένη παρὰ τῇ λεχοῖ καὶ προερχομένη ἐκ τῆς ὑπεραφθονίας μικροοργανισμῶν ἐν τῷ μητρικῷ ὀργανισμῷ. Τοιουτοτρόπως ἀποκλείονται αἱ ἐντερικῆς φύσεως λοιμώξεις ἢ αἱ ὀφειλόμεναι εἰς ἐξανθηματικοὺς πυρετοὺς ἢ εἰς πυρετικὰς νόσους ἐν γένει οἱασδήποτε φύσεως. Διότι ἄλλοτε περιεγράφοντο ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ταύτην πᾶσαι αἱ πυρετικαὶ νόσοι αἱ ἐπερχόμεναι εἰς τὰς λεχωΐδας, ἐξ οὗ καὶ *ἐπιλόχειοι πυρετοί*. Ἡ διάγνωσις εἶναι ἐνίοτε δυσχερής· ὁ τυφοειδὴς πυρετός, ἡ ὀξεῖα ἢ ὑποξεῖα φυματίασις, νόσοι ἐξελισσόμεναι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς λοχείας δὲν ἀνάγονται εἰς τὴν ἐπιλόχειον λοίμωξιν. Κατὰ τὴν φυσιολογικὴν λοχείαν ἡ γυνὴ ὀφείλει νὰ παραμένῃ 'ἀπύρετος' αἱ ὑστεραῖαι ὠδῖνες, ἡ παλινδρομὴ τῆς μήτρας, ἡ ἐμφάνισις τοῦ γάλακτος, εἶναι φαινόμενα ἀπύρετα· ἀλλ' ἐὰν ὑπάρχῃ κατ' αὐτὴν ὕψωσις τῆς κεντρικῆς θερμοκρασίας, πρόκειται ἀσφαλῶς περὶ λοιμωδῶν φαινομένων. Ἡ τοιαύτη ἐπιπλοκὴ εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὸν πυρετὸν τῶν τραυματιῶν ἢ τῶν ἐγχειρηθέντων· ἡ δὲ θύρα εἰσόδου τοῦ λοιμώδους παράγοντος εὑρίσκεται εἰς τὰ γεννητικὰ ὄργανα τῆς γυναικός, πέριξ τοῦ αἰδοίου, τοῦ κολεοῦ, τῆς πλακουντικῆς τραυματικῆς ἐπιφανείας, ἐν τῷ ἀδένι τοῦ μαστοῦ, εἰς τὴν θηλὴν τούτου.

Αἰτιολογία. Ἡ ἐπιλόχειος λοίμωξις πρὸ τῆς ἀντισηπτικῆς περιόδου ἦτο συχνοτάτη, ἀποτελοῦσα τὴν φρίκην τῶν κλινικῶν καὶ τὸν τρόμον τῶν τικτουσῶν. Ὁ Ἱπποκράτης ἤδη, πραγματευόμενος περὶ τῶν ἐπιπλοκῶν, αἵτινες δυνατὸν νὰ ἐπακο-

Digitized by Google

λουθήσωσι τῷ τοκετῷ, ἀποδίδει ταύτας εἰς τὴν ἐπίσχεσιν τῶν λοχίων· ἡ θεωρία αὕτη, ἐνέχουσα μέρος τῆς πραγματικῆς ἀληθείας, ἐπεκράτησε μέχρι τοῦ ΙΖ΄ αἰῶνος. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΘ΄ ἡ ἐπιλόχειος λοίμωξις ἀπεδόθη εἰς τὴν παῦσιν τῆς ἐκκρίσεως τοῦ γάλακτος, ἐπικρατησάσης οὕτω τῆς θεωρίας τῆς γαλακτώδους μεταστάσεως· ἀπὸ δὲ τῶν μέσων τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος ἐμφανίζεται ἡ θεωρία τῆς μεταδόσεως τῆς νόσου διὰ τῶν ὑγρῶν τῶν προερχομένων ἐκ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων τῆς γυναικός, τῶν κλινοσκεπασμάτων καὶ τῶν διαφόρων εἰδῶν τῆς ἐπιδέσεως. Τὴν σήμερον εἶναι ἀναμφισβητήτως παραδεδεγμένον ὅτι πᾶσα ἐπιλόχειος λοίμωξις, ὡς καὶ πᾶσα χειρουργικὴ τοιαύτη, ἔχει ὡς αἰτιολογικὸν παράγοντα ἓν μικρόβιον. Ἡ τοσοῦτον ἁπλῆ αὕτη γνῶσις ἐδέησε νὰ καθορισθῇ διὰ μακροῦ χρόνου. Αἱ κλινικαὶ παρατηρήσεις τοῦ Semmelweis (τῆς Βιέννης) τῷ 1849 καὶ ἀκολούθως αἱ τοῦ Tarnier (τῶν Παρισίων) τῷ 1857 ἀπέδειξαν ἐν πρώτοις τὸ μολυσματικὸν τῶν ἐπιλοχείων συμβαμάτων. Ἀκολούθως, μετὰ τὸν ὁριστικὸν καθορισμὸν τῆς μολυσματικότητος, ἐπεδιώχθη ἡ ἀναζήτησις τοῦ παθογόνου παράγοντος. Ὁ Pasteur τῷ 1879 κατώρθωσε νὰ ἀπομονώσῃ καὶ νὰ καλλιεργήσῃ τὸ μικρόβιον, ὅπερ ἔκτοτε ἐθεωρήθη ὡς ὁ λοιμώδης παράγων τῆς νόσου καὶ τὸ ὁποῖον ὠνόμασε: *πυογενῆ στρεπτόκοκκον*. Ὁ δὲ Doléris τῷ 1880 καὶ ὁ Widal τῷ 1889, παρεδέχθησαν ὅτι πᾶσαι αἱ ἐπιλόχειοι λοιμώξεις ὀφείλονται εἰς τὸν αὐτὸν στρεπτόκοκκον. Ἐν τούτοις ὅμως, κατὰ τὰ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ κρατοῦντα τὴν σήμερον, ἡ ἰδιότης τοῦ πυογενοῦς στρεπτοκόκκου δὲν εἶναι πλέον ἀπολύτως παραδεκτή, αἱ δὲ βακτηριολογικαὶ ἔρευναι ἀπέδειξαν ὅτι καὶ ἄλλα μικροβιακὰ εἴδη, οἷον οἱ σταφυλόκοκκοι, οἱ πνευμονόκοκκοι, ὁ βάκιλλος τοῦ Loeffler, τὰ κολοβακτήρια, διάφορα ἀναερόβια μικρόβια, δύνανται ὡσαύτως νὰ προξενήσωσι βαρείας νοσηρὰς ἐκδηλώσεις· ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει καὶ ἡ ἐπιλόχειος λοίμωξις ἐμφανίζει διαφόρους μορφάς. Ἑπομένως αὕτη δυνατὸν νὰ ὀφείληται εἰς ἓν μόνον εἶδος μικροργανισμοῦ ἢ συνηθέστατα εἰς μικροβιακοὺς συνδυασμούς· ἐφ' ὅσον ὅμως ἐν αὐτοῖς ὑφίσταται ὁ στρεπτόκοκκος, προεξάρχουσι κυρίως οἱ χαρακτῆρες αὐτοῦ. Δι' ὃ εἶναι βέβαιον ὅτι ὁ πυογενὴς στρεπτόκοκκος εἶναι ὁ παθογονικὸς παράγων τῶν βαρυτέρων καὶ τῶν πλέον μεταδοτικῶν ἐπιλοχείων λοιμώξεων· τοῦτον δ' ὁ μαιευτὴρ ὀφείλει ἰδιαίτατα νὰ φοβῆται καὶ νὰ καταπολεμῇ. Ὁ πυογενὴς στρεπτόκοκκος ἐμφανίζεται εἰς τὰς ἐν ζωμῷ καλλιεργείας ὑπὸ μορφὴν μικρῶν ἁλύσεων ἐκ διπλῶν κόκκων, διακρίνεται δὲ τῶν λοιπῶν στρεπτοκόκκων διὰ τῆς ἰδιότητος αὐτοῦ ὅπως ἀναπίνῃ ἐν σταθερῷ περιβάλλοντι τὴν αἱμοσφαιρίνην· παρ' ὅλας δὲ τὰς γενομένας συζητήσεις, ἡ τοιαύτη ἰδιότης παραμένει χαρακτηριστικὴ τῆς ἰογόνου αὐτοῦ δυνάμεως (Fabre). Ὁ πυογενὴς στρεπτόκοκκος ἀναπτύσσει τὴν μεγαλυτέραν ἰογόνον δύναμιν πάντων τῶν λοιπῶν παθογόνων μικροργανισμῶν· εὑρίσκεται δ' οὗτος ἁπανταχοῦ: ἐν τῷ ἀέρι, ἐν τῷ ὕδατι τῶν ρυακίων καὶ ποταμῶν, ἐπὶ τοῦ δέρματος ἐν γένει, εἰς τὸ ἐρυσίπελας, εἰς τὰς διαφόρους διαπυήσεις, κλπ.

Προέλευσις τῶν λοιμωδῶν παραγόντων. Ἐνταῦθα δέον νὰ ἐξετάσωμεν τὴν προέλευσιν τῶν μικροργανισμῶν ἐκείνων, οἵτινες ἐπιφέρουσι τὴν λοίμωξιν τοῦ πλακουντείου τραύματος καὶ τῶν ρωγμῶν ἢ τρώσεων τῶν ἁπαλῶν ἐν γένει μερῶν. Συνηθέστατα τὰ μολυσματικὰ σπέρματα προέρχονται ἔξωθεν, δι' ἐργαλείου τινὸς εἰσαγομένου εἰς τὰ γεννητικὰ ὄργανα καὶ εἰδικῶς κατὰ τὴν γενομένην ἐξέτασιν τούτων, λόγῳ ἀνεπαρκοῦς ἀσηψίας, κυρίως ἐκ τῆς συνηθείας ἣν ἔχουσιν αἱ μαῖαι καὶ οἱ ἰατροὶ πολλάκις, ὅπως προβαίνωσιν εἰς συχνὰς ἐξετάσεις τῆς γυναικὸς κατὰ τὸν τοκετόν, μὴ τηροῦντες αὐστηρὰν ἀντισηψίαν· ἡ λοίμωξις αὕτη εἶναι τότε *ἐξωγενοῦς φύσεως*. Σπανιώτερον ὅμως ἡ λοίμωξις προέρχεται καὶ ἐκ μικροβίων ἅτινα ζῶσιν ὑπὸ μορφὴν σαπροφύτων ἐντὸς τοῦ κολεοῦ καὶ τοῦ αἰδοίου τῆς γυναικός, ὁπότε πρόκειται τότε περὶ *λοιμώξεως ἐνδογενοῦς*. Εἶναι δ' ἐπιστημονικῶς ἐξηκριβωμένον, ὅτι ἡ ἀνωτέρα μοῖρα, ἡ περιλαμβάνουσα τὴν κοιλότητα τῆς μήτρας μέχρι τοῦ ἐσωτερικοῦ στομίου τοῦ αὐχένος αὐτῆς, φυσιολογικῶς οὐδὲν μικρόβιον περιέχει, ἐνῷ ἡ κατωτέρα τοιαύτη, ἡ μέχρι τοῦ αἰδοίου, περιέχει πολυάριθμα μικροβιακὰ γονίδια. Ἐντεῦθεν εὐνόητον ἀποβαίνει ὅτι ἡ λοίμωξις δύναται νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τὴν λοχείαν ὑπὸ μικροργανισμῶν τοῦ τμήματος τούτου, ὑφισταμένων ἐν αὐτῷ πρὸ τοῦ τοκετοῦ καὶ εἰσκομισθέντων ἐκ τῶν ἔξωθεν ἀπὸ μακροῦ. Ὅθεν ἀπαραίτητον εἶναι ὅπως ὁ μαιευτὴρ καὶ ἡ μαῖα, κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῆς γυναικός, ἔχωσι τελείως ἀσήπτους τὰς χεῖρας καὶ λάβωσι πάσας τὰς δεούσας προφυλάξεις, ὅπως μὴ μεταφέρωσι τὰ ἔξωθεν νοσηρὰ σπέρματα εἰς τὰ γεννητικὰ ὄργανα τῆς τικτούσης. Ἐπειδὴ δὲ ἡ προφύλαξις αὕτη εἶναι δύσκολος, εἰς τὴν μαιευτικήν, ὡς θὰ ἴδωμεν κατέρω, λόγοι φυσιολογικοὶ καὶ βακτηριολογικοὶ ἐπιβάλλουσι τὴν αὐστηρὰν ἀντισηψίαν καὶ ἀσηψίαν ἅμα.

Κλινικαὶ μορφαί. Αἱ κλινικαὶ μορφαὶ εἶναι πολυάριθμοι καὶ διαιροῦνται εἰς κατηγορίας, ἀναλόγως τῆς ἑστίας ἐξ ἧς προέρχεται καὶ ἐφ' ἧς περιορίζεται ἑκάστη λοίμωξις.

Μορφὴ αἰδοιική. Αὕτη εἶναι καλοήθης, ἀπύρετος ἢ ἀσημάντου πυρεξίας· δὲν ὑπάρχει οὐδὲν γενικὸν σύμπτωμα, ὁ δὲ πυρετὸς δυνατὸν νὰ ἐμφανισθῇ τὴν ὀγδόην πολλάκις ἡμέραν. Κατ' αὐτὴν ἡ ἰογόνος δύναμις τοῦ στρεπτοκόκκου εἶναι ἐξησθενημένη, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀκμαιότης τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς γυναικὸς συντελεῖ πολὺ εἰς τὸν ἐπὶ τόπου περιορισμὸν καὶ εἰς τὴν καλοήθειαν τῆς λοιμώξεως.

Μορφὴ κολπική. Ἐνταῦθα τὰ συμπτώματα εἶναι σαφέστερα· ἡ γενικὴ κατάστασις βαίνει καλῶς, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ἡ θερμοκρασια ὑψοῦται κανονικῶς μεταξὺ $37^{0}8$ καὶ $38^{0}5$ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, καὶ ὁ σφυγμὸς εἶναι ταχύς. Εἰς τὰς τοιαύτας περιπτώσεις αἱ τοπικαὶ βλάβαι εἶναι βέβαιαι· πράγματι δὲ ἅμα τῇ διανοίξει τοῦ αἰδοίου παρατηροῦμεν, ὅτι ὁ βλεννογόνος εἶναι κεκαλυμμένος ὑπὸ πλακῶν ὑποφαίων μετ' ἐσχαρῶν ἐπεκτεινομένων μέχρι τοῦ αὐχένος, ἐνῷ ἡ μήτρα παραμένει ἄθικτος, δὲν ἀλγεῖ ἐπὶ τῇ πιέσει καὶ ἡ παλινδρομὴ αὐτῆς ἐπιτελεῖται κανονικῶς. Τὰ λόχια ἐν τῇ ἀρχῇ εἶναι ἐρυθρὰ ἢ ροδόχροα· μετά τινας ὅμως ἡμέρας ἐμφανίζεται ἡ κακοσμία αὐτῶν. Ἡ πρόγνωσις τῆς ἐν λόγῳ καταστάσεως εἶναι εὐνοϊκή· ὁ πυρετὸς διαρκεῖ ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας ἢ ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα Σπανιώτατα ἐμφανίζονται καὶ ἀπρόοπτοι ἐπιπλοκαί.

Μορφὴ μητριαία. Ἐνδομητρῖτις ἐπιλόχειος. Ἡ λοίμωξις τῆς μήτρας ἄρχεται συνήθως πρὸς τὴν τετάρτην ἀπὸ τοῦ τοκετοῦ ἡμέραν, εἰς δὲ τὰς βαρείας μορφὰς ἡ ἔναρξις δυνατὸν νὰ εἶναι καὶ πρωιμωτέρα. Ἀπὸ τῆς δευτέρας ἤδη καὶ τρίτης ἡμέρας ἡ λεχὼ εἶναι πως ἀνήσυχος, δὲν κοιμᾶται καλῶς, ἡ θερμοκρασία αὐτῆς δὲν εἶναι φυσιολογική, κυμαινομένη μεταξὺ $37^{0}6$ καὶ 38^{0}, ὁ δὲ σφυγμὸς αὐτῆς ταχὺς ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὴν θερμοκρασίαν. Ἐκ μέρους τῆς μήτρας καὶ τῶν λοχίων παρατηροῦνται ἀνώμαλα φαινόμενα. Τὴν ἑσπέραν τῆς τετάρτης ἡμέρας ἡ θερμοκρασία ὑψοῦται· τὴν πρωΐαν καὶ τὴν ἑσπέραν τῆς πέμπτης ἡμέρας ἡ θερμικὴ ὕψωσις ἐπιτείνεται, κυμαινομένη μεταξὺ 39^{0} καὶ 40^{0}. Ἡ ἔναρξις τῆς λοιμώξεως χαρακτηρίζεται ὑπὸ ρίγους, εἰς ὃ ἐπακολουθεῖ θερμότης καὶ ἱδρώς. Ἡ δυσαρμονία μεταξὺ σφυγμοῦ καὶ θερμοκρασίας εἶναι λίαν ἔκδηλος· ὁ ἀριθμὸς τῶν καρδιακῶν παλμῶν ἀνέρχεται μέχρις 120 καὶ 130 κατὰ λεπτὸν τῆς ὥρας. Ἡ πάσχουσα ἐκδηλοῖ ταραχὴν μεγάλην μέχρι παραληρήματος· ἡ ἀνορεξία εἶναι πλήρης, ἡ δίψα ἔντονος, ἡ δὲ γλῶσσα λευκὴ καὶ ἐπίχριστος, ἐνῷ ταυτοχρόνως ἡ πάσχουσα ἔχει τὸ αἴσθημα πλήρους εὐφορίας ὀργανικῆς. Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τὰ ἄνω σημεῖα εἶναι ἧττον ἔκδηλα· ἡ κοιλία δὲν εἶναι ἐπώδυνος ἐπὶ τῇ πιέσει. Ἡ παλινδρομὴ τῆς μήτρας ἐπίσχεται, τὸ ὕψος τουτέστι τοῦ πυθμένος τῆς μήτρας, ὕπερθεν τῆς ἥβης ψηλαφούμενον, παραμένει τὸ αὐτὸ ἀπὸ τῆς ἡμέρας τοῦ τοκετοῦ λόγῳ τῆς ἐλλείψεως κανονικῶν συστολῶν τῆς λοχείας. Τὰ λόχια παραμένουσιν ἀμετάβλητα μέχρι τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ἐξαφανίζονται τελείως — τοῦθ' ὅπερ σημαίνει τὴν οἰδηματώδη φλεγμονὴν ἁπάσης τῆς κοιλότητος τῆς μήτρας. Ἡ ἔκκρισις τοῦ γάλακτος ἐπιτελεῖται ἀσθενέστατα, οἱ δὲ μαστοὶ εἶναι πλαδαροί. Διὰ τῆς δακτυλικῆς ἐξετάσεως οὐδεμία ἐντόπισις παρατηρεῖται· ὁ κολεὸς εἶναι θερμὸς καὶ ξηρός, ἡ δὲ μήτρα ὀγκωδεστέρα τοῦ συνήθους· ἡ ψηλάφησις ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν δακτυλικὴν ἐξέτασιν δὲν προκαλεῖ ἄλγη. Ὁ τράχηλος δὲν ὑπέστη τὴν κανονικὴν αὐτοῦ διευθέτησιν, τὸ στόμιον αὐτοῦ παραμένει ἀνοικτὸν καὶ μετὰ τὴν πέμπτην ἔτι ἡμέραν. Κατὰ τὰς ἐπακολουθούσας ἡμέρας πάντα τὰ συμπτώματα ἐντείνονται, ἡ γενικὴ κατάστασις ἐπιδεινοῦται, τὸ παραλήρημα καθίσταται ἔντονον, ἡ ταραχὴ εἶναι συνεχὴς μετὰ ψευδαισθησιῶν· ὁ σφυγμὸς λίαν ταχὺς (130 καὶ 140 σφύξεις)· τὸ πρόσωπον ἀποβαίνει λίαν ὠχρὸν καὶ ἀγωνιῶδες. Αἱ ἐκ τῆς μήτρας ἐκκρινόμεναι τοξῖναι προκαλοῦσι τὴν *τοξιναιμίαν* (ὀξεῖαν μορφὴν τῆς ἐνδομητρίτιδος), ἥτις ἐπιφέρει τὸν θάνατον ἐν διαστήματι ἡμερῶν τινων. Ἐνίοτε ὅμως παρατηρεῖται καὶ ἡ πρὸς τὴν χρονιότητα μετάβασις μετὰ φλεγμονῆς πάντων τῶν ἱστῶν τῆς μήτρας, ἐγκαθιδρυομένης οὕτω τῆς λοιμώδους μητρίτιδος, ὁπότε, ἀντὶ νὰ ἐλαττοῦται αὕτη κατ' ὄγκον, τοὐναντίον αὐξάνεται, ἀποβαίνουσα ὀδυνηρὰ ἐπὶ τῇ πιέσει, τὰ δὲ λοιμώδη φαινόμενα ἐπινέμονται τὰς σάλπιγγας καὶ τὸ περιτόναιον ἢ γενικεύονται ἐν τῷ αἵματι διὰ μέσου τοῦ βλεννογόνου τῆς μήτρας.

Εἰς τὴν κατ' ἐπέκτασιν μορφὴν τὰ λοιμώδη φαινόμενα δὲν μένουσι πλέον ἐντετοπισμένα ἐν τῇ μήτρᾳ. Ἐν τῇ ἀρχῇ μόνον τὸ ἐνδομήτριον προσβάλλεται, ἀκολούθως ὁ μητριαῖος μῦς συμμετέχει τῆς φλεγμονῆς· ἡ δὲ κοιλότης τῆς μήτρας μεγεθύνεται· τὰ ἐκκρίματα ἐπίσχονται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ταύτης καὶ κατ' ἀνάγκην ἡ λοίμωξις ἐπεκτείνεται εἴτε πρὸς τοὺς φαγωγούς, εἴτε πρὸς τὸν κυτταρώδη ἱστόν, εἴτε ὑπὸ μορφὴν περιτονίτιδος ἐπιλοχείου.

Σαλπιγγῖτις ἐπιλόχειος. Ἐν αὐτῇ ἡ λοίμωξις ἐπέρχεται ἐκ τῆς συνεχείας τῶν ἱστῶν, αἱ δὲ βλάβαι τῆς σάλπιγγος ἐκδηλοῦνται βραδέως, κατόπιν τοκετοῦ ἢ ἐκτρώσεως. Διὰ τῆς κολπικῆς ἐξετάσεως ἀντιλαμβανόμεθα εἰς τὸ πλάγιον κόλπωμα μᾶζαν σταιτώδη ὀδυνηροτάτην· τὰ περιτοναικὰ φαινόμενα εἶναι σαφῆ, ἤτοι: μετεωρισμὸς τῆς κοιλίας, ἔμετοι, ἐπίσχεσις κοπράνων καὶ ἀερίων· πάντα ὅμως ταῦτα βαίνουσι βαθμιαίως, καταλήγοντα εἰς τὴν χρονίαν μορφήν.

Περιμητρικὴ φλεγμονή. Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ φλεγμονῆς τοῦ περιβάλλοντος τὸν αὐχένα τῆς μήτρας κυτταρώδους ἱστοῦ, τοῦ ἀποτελοῦντος τὸ παραμήτριον· ἡ ἐντόπισις αὕτη ἀποτελεῖ τὸν φλέγμονα τοῦ πλατέος συνδέσμου. Ἡ λοίμωξις, ἀρχομένη ἐκ τῆς ἐστερημένης τοῦ βλεννογόνου μητριαίας ἐπιφανείας, ἐπεκτείνεται διὰ τῶν λεμφικῶν ἀγγείων ἢ τῶν γαγγλίων· περὶ τὰ μεμολυσμένα ταῦτα σημεῖα ἐπιτελεῖται ἀντίδρασις, ἐκδηλουμένη ἐν ἀρχῇ ὑπὸ φλεγμονώδους οἰδήματος καὶ εἰς προκεχωρημένον βαθμὸν ὑπὸ πραγματικῆς διαπυήσεως. Ἡ ἔναρξις τῆς ποικιλίας ταύτης τῶν περιμητρικῶν λοιμώξεων εἶναι ἀπότομος· ἡμέρας δηλαδή τινας ἀπὸ τοῦ τοκετοῦ ἐπέρχεται ἀπότομος ὕψωσις τῆς θερμοκρασίας (40^{0}) μετὰ σφύξεων 110 ἕως 120 καὶ ἰσχυρῶν κοιλιακῶν ἀλγηδόνων, παρακολουθουμένων ἐνίοτε ὑπὸ ἐμέτων· ἡ ψηλάφησις ὅμως οὐδὲν τὸ σαφὲς δεικνύει. Ἀλλὰ τὰ συμπτώματα ταῦτα βελτιοῦνται ταχέως, ἡ θερμοκρασία καταπίπτει· τὸ δὲ ἄλγος ἐντοπίζεται εἰς ὡρισμένον τι σημεῖον καὶ διὰ τῆς ἐξετάσεως ἀποκαλύπτομεν τὴν παρουσίαν εὐμεγέθους ὄγκου πλαγιο-οπισθιο-μητριαίου, ἐν ᾧ περιλαμβάνεται ἡ μήτρα. Ἡ τοιαύτη κατάστασις σπανίως ἀποβαίνει ἐπικίνδυνος, ἡ δ' ἐπερχομένη δι' ἀπορροφήσεως ἴασις ἀπαιτεῖ πολλοὺς πολλάκις μῆνας. Ἡ διαπύησις παράγεται πάντοτε βραδέως· αἱ δ' ἐπερχόμεναι ἐπιπλοκαὶ ὀφείλονται εἰς τὸ μέγεθος τῶν ἀποστημάτων, τὴν ἕδραν αὐτῶν ἢ τὴν αὐτόματον διάνοιξιν εἰς τὴν κύστιν ἢ εἰς τὸ ἀπευθυσμένον.

Μορφαὶ καθολικαί. Αὗται ἄρχονται ἐνίοτε ὥρας τινὰς ἀπὸ τοῦ τοκετοῦ ἢ καὶ μετά τινα χρόνον ἀπὸ τῆς ἐξελίξεως τῆς λοιμώξεως· διαιροῦνται δὲ ὡς ἀκολούθως: Α΄) Εἰς *λοιμώξεις καθολικευομένας διὰ τῆς λεμφικῆς ὁδοῦ*, ὧν διακρίνομεν τὰς ἀκολούθους τρεῖς μορφάς, ἤτοι: α΄) Τὴν *ὑπεροξεῖαν ἐπιλόχειον περιτονίτιδα*. Ἡ νόσος ἄρχεται 24 ὥρας ἀπὸ τοῦ τοκετοῦ δι' ἰσχυροτάτου ρίγους, διαρκείας μιᾶς περίπου ὥρας· ὁ σφυγμὸς εἶναι λίαν ταχὺς (120 — 140 σφύξεις) καὶ ἡ δύσπνοια μεγίστη (50 — 60 ἀναπνοαὶ κατὰ 1΄). Ἡ θερμοκρασία δὲν εἶναι πάντοτε ὑψηλή. Ἡ κοιλία εἶναι μετεωρισμένη· ἐπέρχεται λὺγξ καὶ ἔμετοι ἀκατάπαυστοι, τὰ χαρακτηριστικὰ ἀλλοιοῦνται, ἡ διαύγεια ὅμως τοῦ πνεύματος παραμένει τελεία, ἡ δὲ πάσχουσα ἐμφανίζει αἴσθημα εὐεξίας. Ὁ θάνατος ἐν τούτοις ἐπέρχεται αἰφνιδίως ἐν διαστήματι 2—3 ἡμερῶν. Ἡ τρομερὰ αὕτη μορφὴ εὐτυχῶς εἶναι σπανία τὴν σήμερον, ἐνῷ ἄλλοτε ἦτο ὁ συνήθης ἐπίλογος τῶν μαιευτηρίων. β΄) Τὴν *ὑποξεῖαν ἐπιλόχειον περιτονίτιδα*. Ἡ πορεία ταύτης εἶναι πολλῷ ἧττον ταχεῖα τῆς προηγουμένης μορφῆς· πάντα τὰ συμπτώματα εἶναι ἐξησθενημένα· ἀναπτύσσεται ὑγρὸν εἰς τὴν περιτοναικὴν κοιλότητα καὶ ὁ μετεωρισμὸς τῆς κοιλίας εἶναι μέγιστος. Ὁ θάνατος ἐπέρχεται μετά τινας ἡμέρας πυρεξίας μεγάλων διακυμάνσεων καὶ κακίστης γενικῆς καταστάσεως. γ΄) Τὴν *ἐντετοπισμένην περιτονίτιδα*. Τὰ λίαν ἐξησθενισμένα λοιμώδη φαινόμενα πυελικῆς κυρίως ἀφετηρίας ἀναφέρονται εἰς τμῆμα μόνον τοῦ πυελικοῦ περιτοναίου· ἡ πορεία αὐτῆς εἶναι χρονία· ἐπὶ πολλοὺς μῆνας τὰ ὑφιστάμενα ἄλγη ὀφείλονται εἰς προσφύσεις, εἰς παθολογικὰς παρεγκλίσεις τῆς μήτρας ἢ εἰς μητρίτιδα. Β΄) Εἰς *λοιμώξεις καθολικευομένας διὰ τῆς κυκλοφορίας*. Τούτων διακρίνομεν: 1) Τὴν *ὀξεῖαν ἐπιλόχειον σηψαιμίαν*. Εἶναι δ' αὕτη σπανίως πρωτοπαθής, συνηθέστατα δ' ἐπιγενὴς ἐνδομητρίτιδι. Κατὰ ταύτην αὐτομάτως ἡ λοιμώδης ἐξεργασία γενικεύεται διὰ τῆς εἰσδύσεως τοῦ πυογενοῦς στρεπτοκόκκου ἐν τῷ αἵματι. Θεωρητικῶς ἡ καθολίκευσις αὕτη διαγιγνώσκεται ὑπὸ τῆς τοξικῆς δυσπνοίας καὶ τῶν διαδοχικῶς ἀνιουσῶν τεσσάρων θερμομετρικῶν καταμετρήσεων. Εἰς τὰς στρεπτοκοκκικὰς μορφὰς ἡ θερμοκρασία εἶναι λίαν ὑψηλή, ὑφέσιμος, μεταξὺ 40^{0} καὶ 41^{0}, τὰ ρίγη εἶναι συχνά, ὁ σφυγμὸς ταχὺς (130—150 σφύξεις), ἡ δύσπνοια μεγίστη (50—60 ἀναπνοαί), καὶ ἐξ ἀντιθέτου τὰ τοπικὰ φαινόμενα εἶναι μηδαμινά. Ὁ δὲ θάνατος ἐπέρχεται μετὰ τέσσαρας ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἐν τῷ αἵματι εἰσβολῆς τοῦ στρεπτοκόκκου. Εἰς τὰς σταφυλοκοκκικὰς μορφάς, τὰ γενικὰ φαινόμενα εἶναι ὅμοια, ἀλλ' ἐμφανίζονται ἐντοπίσεις εἰς τὸν κυτταρώδη ἱστὸν ὑπὸ μορφὴν φλεγμονωδῶν διαπυήσεων. 2) Τὴν *χρονίαν ἐπιλόχειον σηψαιμίαν*. Αὕτη καλεῖται καὶ *θρομβοφλεβῖτις*, ἔχει δὲ βραδεῖαν τὴν ἐξέλιξιν καὶ ἀπολήγει εἰς τὸν θάνατον μετὰ πολλὰς ἑβδομάδας· αἱ διακυμάνσεις ταύτης εἶναι λίαν ἀκανόνιστοι μὲ συνεχῆ ρίγη καὶ πολλαπλᾶς ἐντοπίσεις εἰς τὰ ἄκρα καὶ τὰς φλέβας τῆς πυέλου. Εἴς τινας μάλιστα περιπτώσεις ἀναπτύσσεται *πυαιμία* μετὰ διαπυήσεων τοῦ ἥπατος, τοῦ πνεύμονος καὶ τῶν ἀρθρώσεων κλπ. Ἡ

Digitized by Google

ἐπιλόχειος θρομβοφλεβῖτις ἐντοπίζεται εἴς τι σημεῖον τοῦ φλεβικοῦ συστήματος, τὰ δὲ συμπτώματα αὐτῆς δὲν εἶναι τοσοῦτον ἔκδηλα, ὥστε παρέρχεται αὕτη πολλάκις ἀπαρατήρητος· ἡ θερμοκρασία κυμαίνεται μεταξὺ 37°6 καὶ 38°1· ἀποκαλύπτεται δὲ πολλάκις διὰ τοῦ αἰφνιδίου θανάτου τῆς λεχοῦς κατ' ἀκολουθίαν ἐμβολῆς. Ὁ κατὰ τὴν λοχείαν αἰφνίδιος θάνατος, εἰς πάσας σχεδὸν τὰς παρατηρηθείσας περιπτώσεις περὶ τὴν 13ην ἢ 14ην ἡμέραν ἀπὸ τοῦ τοκετοῦ, ὀφείλεται εἰς τὴν θρόμβωσιν τῆς πνευμονικῆς ἀρτηρίας. Ἡ δὲ ἐλαχίστου μεγέθους ἐμβολὴ ἐπιφέρει πνευμονικὰ ἐμφράγματα (infarctus pulmonaires) μετ' ἀποτόμων πλευροδυνιῶν, αἱμοφύρτου ἀποχρέμψεως καὶ ἑστιῶν τριζόντων ῥόγχων. Ἀλλ' ἡ συνηθεστέρα ποικιλία τῶν θρομβοφλεβιτίδων τούτων εἶναι ἡ *λευκὴ ἐπώδυνος φλεγμονὴ* (flegmatia alba dolens), ἥτις εἶναι ἐμφρακτικὴ φλεβῖτις τῶν μεγάλων φλεβικῶν κορμῶν ἑνὸς τῶν κάτω ἄκρων, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀμφοτέρων ταυτοχρόνως· ἡ μορφὴ αὕτη εἶναι τὴν σήμερον ἐξησθενημένη, οὐχὶ συχνή, ὀφειλομένη δὲ εἰς τὴν ἐλλιπῆ ἀσηψίαν. Ἡ ἐν λόγῳ ἐπιπλοκὴ ἐμφανίζεται συνήθως κατὰ τὴν δευτέραν ἀπὸ τοῦ τοκετοῦ ἑβδομάδα (ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς 9ης μέχρι τῆς 21ης ἡμέρας), ἐξαγγελλομένη ὑπὸ πυρετικῶν συμπτωμάτων ὑποδηλούντων βαθμόν τινα μητριαίας λοιμώξεως, ἤτοι: λόχια φαιόχροα, δύσοσμα, θερμοκρασία μὴ ὑπερβαίνουσα τοὺς 37°. Ἡ ἐκδήλωσις αὕτη χαρακτηρίζεται ὑπὸ σαφεστάτου οἰδήματος ὁλοκλήρου τοῦ κάτω ἄκρου καὶ ὑπὸ ἐντονωτάτου ἄλγους ἑδραζομένου ἐν ἀρχῇ εἰς τὴν γαστροκνημίαν ἢ εἰς τὴν βουβωνικὴν πτυχήν, εἶτα δὲ γενικευομένου ἀποτόμως εἰς ἅπαν τὸ σκέλος καὶ ἀποτελοῦντος ἀπόλυτον λειτουργικὴν ἀναπηρίαν. Ἡ θερμοκρασία τότε ἔχει μεγάλας διακυμάνσεις. Ἡ μεθοδικὴ καὶ ἐλαφρὰ ψηλάφησις κατὰ μῆκος τῶν φλεβικῶν κορμῶν παρέχει τὴν ἀντίληψιν ταινίας σκληρᾶς καὶ ὀδυνηρᾶς, ὅταν τὸ οἴδημα δὲν εἶναι ἐκσεσημασμένον. Ἡ πραγματικὴ φλεβῖτις τῶν λεχωίδων εἶναι πάθησις σοβαρᾶς προγνώσεως, καθ' ἣν ἡ ζωὴ αὐτῶν ἀπειλεῖται ὑπὸ τῶν ἐμβολῶν· ἀλλὰ καὶ ἄνευ ἐπιπλοκῶν ἡ πάθησις αὕτη ἀπαιτεῖ πολλῶν μηνῶν ἀνάπαυσιν πρὶν ἢ θεωρηθῇ ὡς τελείως ἰαθεῖσα.

Διάγνωσις. Ἐν πρώτοις δὲν πρέπει νὰ καταλογίζωμεν εἰς τὴν ἐπιλόχειον λοίμωξιν πάσας τὰς παθήσεις, αἵτινες εἶναι δυνατὸν νὰ ἐμφανισθῶσι παρὰ τῇ λεχοῖ· ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ ἀποδίδωμεν εἰς ἄλλας τοιαύτας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ἐπιλοχείου λοιμώξεως. Ὅταν ἡ λεχὼ ἐμφανίσῃ ὕψωσιν τῆς θερμοκρασίας καὶ συχνότητα τοῦ σφυγμοῦ, ἐρευνητέον μήπως ἡ κατάστασις αὕτη προϋπῆρχε τοῦ τοκετοῦ ἢ μήπως ἡ γυνὴ εἶχε γρίππην ἢ καὶ τυφοειδῆ πυρετόν. Ἡ δυσκοιλιότης πολλάκις προκαλεῖ πυρετὸν μετ' εὐαισθησίας τῆς κοιλίας, διαχύτου ὅμως καὶ οὐχὶ ἐντετοπισμένως· ἡ χορήγησις καθαρτικοῦ διαλύει τὴν πλάνην. Αἱ ἀπὸ τῶν μαστῶν μολύνσεις ἐπιφέρουσι φαινόμενα πυρετικά, ἀλλὰ παρακολουθοῦνται πάντοτε ὑπὸ ἀναισθησίας τῆς θηλῆς καὶ τοῦ ἀδένος. Εἰς τὴν μαστικὴν λεμφαγγειῖτιδα ἡ θερμομετρικὴ καμπύλη εἶναι χαρακτηριστικὴ μετ' ὀξείας ὑψώσεως καὶ ἐπανόδου εἰς τὸ κατὰ φύσιν. Κατὰ τὴν διάγνωσιν δέον νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν χειρουργικάς τινας νόσους, συγχεομένας πολλάκις πρὸς τὰς περιτονιτικὰς ὁμάδας, ἤτοι τὴν σκωληκοειδῖτιδα, τὴν χολοκυστῖτιδα, τὴν πυελονεφρῖτιδα, τὴν συστροφὴν τῆς κύστεως τῆς ᾠοθήκης, τὴν σαλπιγγῖτιδα κλπ. Ἡ βακτηριολογικὴ διάγνωσις δὲν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως πρὸς κατεύθυνσιν τῆς θεραπευτικῆς, καθ' ὅσον παρετηρήθησαν συχνάκις στρεπτόκοκκοι ἐντὸς τοῦ κολεοῦ λεχωίδων καὶ ὅμως ἡ λοχεία τούτων ἦτο φυσιολογική· Πάντως ὅμως ὁ στρεπτόκοκκος παραμένει ὡς παράγων συχνότατος τῆς ἐπιλοχείου λοιμώξεως ἀποκαλυπτόμενος διὰ τῆς αἱματοκαλλιεργίας.

Θεραπευτικὰ μέσα. Τοιαῦτα εἶναι: α) αἱ *κολπικαὶ* καὶ *ἐνδομήτριοι διακλύσεις*, ὧν αἱ μὲν πρῶται χρησιμοποιοῦνται ἐπὶ κακόσμων λοχίων, αἱ δὲ δεύτεραι εἶναι ἄριστον μέσον θεραπείας καταλλήλως διενεργούμεναι· β) ἡ *ἀπόξεσις τῆς μήτρας*, τελουμένη διὰ τοῦ εἰδικοῦ ξέστρου ἢ κοχλιαρίου τοῦ Wallich πρὸς ἀπαλλαγὴν τῆς μήτρας ἐκ τῶν τυχὸν ἐν αὐτῇ ὑπολειμμάτων τοῦ πλακοῦντος ἢ τῶν ὑμένων· γ) ἡ *ἰατρικὴ θεραπεία*. Αὕτη περιλαμβάνει πάντα τὰ πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ὀργανισμοῦ μέσα καὶ τὰ πρὸς ἄμυναν αὐτοῦ κατὰ τῆς λοιμώξεως· εἶναι δὲ ταῦτα τὰ ἀκόλουθα: 1) ἡ *ὀρροθεραπεία*, ἤτοι ἡ χρησιμοποίησις τοῦ δι' ἅλατος φυσιολογικοῦ ὀρροῦ, δι' ὑποδερμικῶν ἐνέσεων, πρὸς αὔξησιν τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ὀργανισμοῦ, εἰς δόσιν 150 μέχρι 500 καὶ πλέον γραμμαρίων δι' ἡμέρας· 2) ἡ *δίαιτα*. Ὡς τοιαύτη τὸ γάλα θεωρεῖται ἡ βάσις τῆς διατροφῆς, λόγῳ τῶν θρεπτικῶν καὶ διουρητικῶν ἅμα ἰδιοτήτων αὐτοῦ. Χορηγοῦμεν δ' ἄφθονα ποτὰ πρὸς διευκόλυνσιν τῆς διουρήσεως, ὡς καὶ τὸ οἰνόπνευμα ὑπὸ μορφὴν οἴνου, καμπανίτου ἢ κονιὰκ μετ' ἐγχύματος τείου εἰς ἐλαφρὰς δόσεις· 3) τὰ *φάρμακα*. Ἄλλοτε ἐγίνετο μεγάλη χρῆσις τῆς κινίνης, ἤδη ὅμως ἐγκατελείφθη σχεδὸν αὕτη χρησιμοποιοῦνται τὰ κολλοειδῆ μέταλλα καὶ ἰδιαιτέρως ἡ ἠλεκτραργόλη (électrargol) ὡς καὶ ὁ κολλοειδὴς χρυσὸς (collobiase d'or), εἰς ἐνδοφλεβίους ἐνέσεις, εἰς δόσιν 5—10 c. c. ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν, ἐπὶ τρεῖς συνεχεῖς ἡμέρας. Ἐσχάτως ἐφηρμόσθη ἐπιτυχῶς καὶ ἡ πρωτεϊνοθεραπεία ὑπὸ μορφὴν ἐνέσεων γάλακτος παστεροποιηθέντος, ἢ ἡ σκευασία τῆς ὀμναδίνης (omnadine). Δέον προσέτι νὰ ἐπιμεληθῶμεν τῆς τακτικῆς κενώσεως τῶν ἐντέρων, διὰ καθαρτικῶν ἢ διὰ κλυσμάτων· 4) ἡ *χειρουργικὴ θεραπεία*. Πρὸς τοῦτο προὐτάθη ἡ λαπαροτομία, ἐν καιρῷ τεμνομένη, πρὸς πλύσιν καὶ διασωλήνωσιν τῆς περιτοναικῆς κοιλότητος· ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ κολποτομία, ἥτις ἐχρησιμοποιήθη πρὸς ἀφαίρεσιν τῆς λοιμώδους ἑστίας, ὡς καὶ ἡ ὁλικὴ ὑστερεκτομία· τέλος ἐν Ἀμερικῇ ἐφηρμόσθη ἐσχάτως ἡ ἀπολίνωσις ἢ ἡ ἀποτομὴ τῶν πυελικῶν φλεβῶν.

Θεραπευτικαὶ ἐνδείξεις. α) *Τοπικὴ θεραπεία*. Αἱ ἐνδομήτριοι διακλύσεις, εὐθὺς ὡς ἐκδηλωθῇ ἡ λοίμωξις, δύνανται πολλάκις νὰ καταπολεμήσωσι τὴν κατάστασιν ἐπιτυχῶς· ἀλλ' ἐὰν μετὰ τὴν δευτέραν διάκλυσιν ἡ θερμοκρασία καὶ ὁ σφυγμὸς δὲν βελτιοῦνται, δέον νὰ προσφύγωμεν εἰς ἄλλα μέσα. Ἐὰν ὑπάρχῃ ὑπόνοια ὅτι ἡ ὑστεροτοκία δὲν ἦτο πλήρης καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐπεσχέθησαν ἐν τῇ μήτρᾳ ὑμένες ἢ κοτυληδόνες τοῦ πλακοῦντος ἢ καὶ ὁλόκληρον τεμάχιον αὐτοῦ, δέον νὰ σπεύσωμεν ἀμέσως ὅπως διενεργήσωμεν τὴν *ἀπόξεσιν* τῆς μήτρας. Ἡ χειρουργικὴ θεραπεία δὲν παρέσχεν ἐνθαρρυντικὰ ἀποτελέσματα· αἱ στατιστικαὶ ἀποδεικνύουσιν ὅτι πλεῖσται γυναῖκες ἀπέθανον κατόπιν τῶν χειρουργικῶν ἐπεμβάσεων· δέον ὅμως νὰ διακρίνωμεν τὴν μετὰ τόκον λοίμωξιν καὶ τὴν μετὰ ἔκτρωσιν τοιαύτην, καθότι εἰς τὴν τελευταίαν ἡ χειρουργικὴ ἐπέμβασις παρέχει ἄριστα ἀποτελέσματα.

Γενικὴ θεραπεία. Αὕτη περιλαμβάνει: α) Τὴν ὀροθεραπείαν, ἐνεργουμένην διὰ τοῦ ἀντιστρεπτοκοκκικοῦ ὀροῦ τοῦ Institut Pasteur. Πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἐπακολουθούσης ἐκ ταύτης ἀφυλαξίας, δέον νὰ προηγῆται τῆς ἐνέσεως ἡ, κατὰ Besredka, ὥρας τινὰς πρὸ ταύτης, ἔνεσις μικρᾶς δόσεως τοῦ αὐτοῦ ὀροῦ. Ὁ δὲ φυσιολογικὸς ὀρός, κατὰ Hayem, ἐπιφυλάσσεται διὰ τὰς λοιμώξεις τὰς ἐπιπλεκομένας πρὸς ἐπιγενῆ ἀναιμίαν ἕνεκεν αἱμορραγιῶν. β) Τὴν ἰατρικὴν θεραπείαν, περιλαμβάνουσαν τὴν διατροφὴν τῆς πασχούσης (γάλα, τονωτικὰ ἐν γένει, οἰνόπνευμα ὑπὸ διαφόρους μορφάς), τὰς κανονικὰς ἐντερικὰς κενώσεις, τὰ καταπραϋντικὰ φάρμακα (μορφίνην, χλωριάλην κλπ.), τὰ τονωτικὰ καὶ ἀναπλαστικὰ ἐν περιπτώσει ἀναιμίας, τὴν ἐπιτήρησιν τῆς διουρήσεως, ἐπιτυγχανομένην διὰ πομάτων διουρητικῶν ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν οὐροτροπίνην κλπ. Ἡ κινίνη δύναται νὰ χορηγῆται ἐνίοτε, ἀλλ' ἀποτελεσματικώτερα εἶναι τὰ κολλοειδῆ μέταλλα (κολλαργόλη, ἠλεκτραργόλη κλπ.) καὶ ἡ πρωτεϊνοθεραπεία (ἐνέσεις γάλακτος, ὀμναδίνη). Ἐν τέλει δὲ ἡ πρόκλησις τῶν καθηλωτικῶν ἀποστημάτων κατὰ Fochier εἶναι ὠφελιμωτάτη πρὸς περιορισμὸν καὶ παροχέτευσιν τρόπον τινὰ τῆς λοιμώξεως.

Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

Ἐπιλόχια τῆς Θεοτόκου. Ἐκαλεῖτο οὕτω μέχρι καὶ τῆς ΙΒ' ἑκατονταετηρίδος ἡ ἐπιοῦσα τῆς ἡμέρας τῶν Χριστουγέννων, ἡ σήμερον γραφομένη *σύναξις τῆς Θεοτόκου*. Ἡ ἐν Τρούλλῳ Πενθέκτη διὰ τοῦ 79 κανόνος αὐτῆς, διδάσκει ἡμᾶς ὅτι, μέχρι τοῦ τέλους τῆς Ζ' ἑκατονταετηρίδος, Χριστιανοί τινες τὴν ἡμέραν ταύτην ἕψηνον σεμιγδάλι καὶ προσέφερον ὁ μὲν τῷ δέ, πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου, καθὼς συνήθως ἔπραττον μετὰ τὸν τοκετὸν τῶν ἐν τῷ κόσμῳ γυναικῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἐκρίθη ἀσεβὴς ἡ πρὸς τὴν μητέρα τοῦ Σωτῆρος ἀπονεμομένη τοιαύτη τιμή, ἐνῷ ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον ἐγένετο ἡ ἐκ τῆς Παρθένου γέννησις τοῦ Θεανθρώπου, ἡ σύνοδος αὕτη ἀπηγόρευσε τὸν τοιοῦτον πανηγυρισμόν, ποινὴν ὁρίζουσα τοῖς μὲν κληρικοῖς καθαίρεσιν, τοῖς δὲ λαϊκοῖς ἀφορισμόν. Ὁ τοιοῦτος πανηγυρισμὸς ἦν ἀρχαιότατος, ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος, ὑπὸ τῶν οὕτως ἐπικληθέντων *κολλυριδιανῶν*. Ἡ κατὰ τὴν 26 Δεκεμβρίου (Ἐπιλοχίων) πανήγυρις ἐγίνετο ἐπὶ Βυζαντινῶν ἐν τῷ περιωνύμῳ ναῷ τῶν Βλαχερνῶν, κατὰ τὸ Σιρμονδιανὸν ἑορτολόγιον.

Μ. Ι. Γ.

ἐπιλοχίας (ὁ) [*Στρατ.*]. Εἷς τῶν βαθμῶν ὑπαξιωματικοῦ ἐν τῷ στρατεύματι, ἀμέσως ἀνώτερος τοῦ λοχίου καὶ κατώτερος τοῦ ἀνθυπασπιστοῦ (βλ. λ. *ὑπαξιωματικός*).

Ἐν μὲν τῇ ἐσωτερικῇ ὑπηρεσίᾳ ὁ ἐπιλοχίας εἶναι ὁ βοηθὸς τοῦ λοχαγοῦ, κανονίζων τὴν σειρὰν τῶν εἰς τὰς διαφόρους ὑπηρεσίας διοριζομένων ἀνδρῶν τοῦ λόχου, ἴλης ἢ πυροβολαρχίας, καὶ ἐκτελῶν τὰ προσκλητήρια κτλ., ἐν δὲ τῇ μαχητικῇ ὑπηρεσίᾳ εἶναι ὁ διοικητὴς μεταγωγικῶν μάχης τοῦ λόχου ἢ ἴλης, εἰς δὲ τὸ πυροβολικόν, μέρος τοῦ προσωπικοῦ ἀναγνωρίσεως καὶ κατόπιν ἀρχηγὸς τῶν προκλαίων ἢ τῶν ἐκφορτωθέντων ἡμιόνων, ἐν ἐλλείψει δ' ἀξιωματικῶν ἐκτελεῖ τὰ καθήκοντα διμοιρίτου εἰς τὸ πεζικόν, καὶ οὐλαμαγοῦ εἰς τὸ πυροβολικὸν ἢ ἱππικόν.

Ν. Θ. Κ.

ἐπιλόχιος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· βλ. *ἐπιλόχειος*.

Ἐπιλύκειον (τὸ) [*Ἀρχ.*]. Παρ' Ἀθηναίοις, τὸ ἀρχηγεῖον τοῦ πολεμάρχου, τὸ ἄλλοτε καλούμενον «πολεμαρχεῖον», μετωνομάσθη οὕτως, ἐπειδὴ «Ἐπίλυκος ἀνῳκοδόμησε καὶ κατεσκεύασεν πολεμαρχήσας» (*Ἀριστ.* Ἀθην. Πολ. Γ' 5).

Π. Ν. Π.

Ἐπίλυκος. Ἀττικὸς ἀγγειογράφος τοῦ β' ἡμίσεος τοῦ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος, σύγχρονος τοῦ ἀγγειογράφου Ἐπικτήτου. Ἀγγειογραφίαι αὐτοῦ ἐρυθρόμορφοι σῴζονται ἐν τοῖς μουσείοις τοῦ Λούβρου ἐν Παρισίοις καὶ τοῦ Βερολίνου.

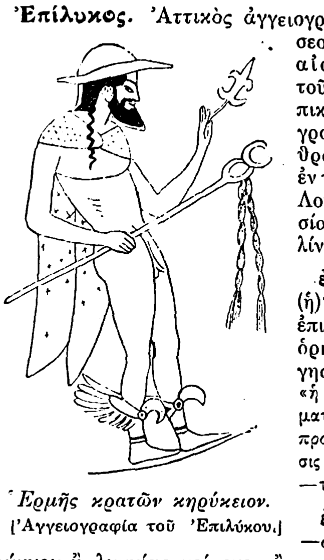

Ἑρμῆς κρατῶν κηρύκειον.
[Ἀγγειογραφία τοῦ Ἐπιλύκου.]

ἐπίλυσις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιλύειν, ἡ λύσις, ἡ ὁριστικὴ λύσις, ἐξήγησις, διασάφησις: «ἡ ἐπίλυσις τοῦ ζητήματος ἀνετέθη εἰς τὸν πρόεδρον», «ἡ ἐπίλυσις τοῦ προβλήματος, —τῆς ὑποθέσεως».

ἐπιλύχνιος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἐπὶ τοῦ λύχνου ἢ λυχνίας κείμενος ἢ τοποθετούμενος· || ὁ γινόμενος κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀφῆς τῶν λύχνων, ἑσπερινός: «ἐπιλύχνιος ψαλμός» || *ἐπιλύχνιος ὕμνος* καλεῖται ἰδίᾳ τό: «Φῶς ἱλαρὸν ἁγίας δόξης...» (βλ. κατωτ.).

— **ἐπιλύχνιος ὕμνος** [*Λειτουργ.*]. Καλεῖται οὕτως ὁ μετὰ τὴν μικρὰν εἴσοδον τοῦ ἑσπερινοῦ συνήθως μὲν ἀπαγγελλόμενος, κατὰ δὲ τὰς ἐπισήμους ἑορτὰς καὶ ψαλλόμενος ὕμνος, ὁ ἄλλως ὕμνος τοῦ *λυχνικοῦ* ἐπιγραφόμενος. Ὑπὸ τοῦ Μ. Βασιλείου (Περὶ Ἁγ. Πνεύματος 29) τὸ πρῶτον μαρτυρούμενος ὡς ἐν χρήσει ἐκ χρόνων παλαιοτέρων (ὡς ἀρχαία φωνή), ἀπεδόθη ὑπό τινων εἰς τὸν μάρτυρα Ἀθηνογένην († 169), μολονότι ἐκ τῆς ἀνωτέρω μαρτυρίας ἐμφαίνεται, ὅτι ὁ Βασίλειος δὲν παραδέχεται ὡς συγγραφέα αὐτοῦ τὸν Ἀθηνογένην, οὗτινος ὁ *ἐξιτήριος* ὕμνος δὲν ἦτο γνωστὸς τοῖς πᾶσιν, ὡς ἦτο ὁ ἐπιλύχνιος (Πρβλ. *Οἰκονό-*

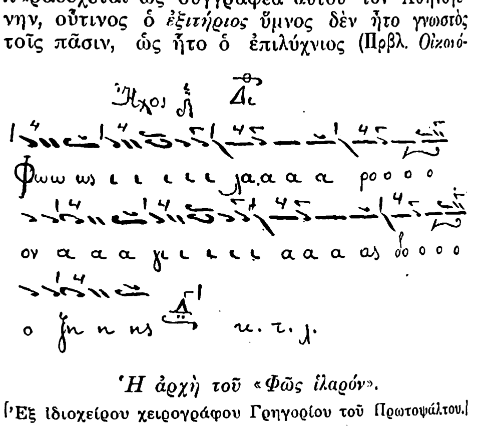

Ἡ ἀρχὴ τοῦ «Φῶς ἱλαρόν».
[Ἐξ ἰδιοχείρου χειρογράφου Γρηγορίου τοῦ Πρωτοψάλτου.]

μου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, Περὶ τῶν Ο' Ἑρμην. τόμ. 4, σελ. 764). Ὁ ὕμνος οὗτος ἄρχεται διὰ τοῦ «Φῶς ἱλαρὸν ἁγίας δόξης... κλπ.», τὸ δὲ ἀρχαιότατον, καὶ πρωτότυπον μέλος αὐτοῦ εἶναι ἐπίσακτον βυζαντινὸν μέλος, ἀνῆκον εἰς τὸν δ' ἦχον καὶ ψαλλόμενον διὰ τῆς φθορᾶς τοῦ β' ἤχου καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Βυζαντινῶν μουσικοδιδασκάλων «ἐσωθεματισμὸς» καλουμένης, ὡς ἐκ τῶν ἀρχαίων βυζαντινῶν μουσικῶν χειρογράφων ἐπιμαρτυρεῖται, ἀκολουθεῖ δὲ μέχρι σήμερον τὸ αὐτὸ ἔρρυθμον μουσικὸν τετράμετρον, ὡς καὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητι, ἑκάστης συλλαβῆς αὐτοῦ ἐκτεινομένης εἰς τέσσαρας χρόνους.

Κατὰ τὴν ἀρχαίαν τυπικὴν τῆς Ἐκκλησίας διάταξιν, ὁ ὕμνος οὗτος ψάλλεται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ ὑπὸ τῶν ἱερέων σχηματιζόντων ἡμικύκλιον, μόνον κατὰ τὰς μεγάλας εἰσόδους τοῦ ἑσπερινοῦ, καθ' ἅς, ἵνα ψαλῇ, ἀπαιτεῖται νὰ συλλειτουργῶσι τρεῖς τοὐλάχιστον ἱερεῖς, μέχρι τοῦ: «καὶ Ἅγιον Πνεῦμα, Θεόν», τοῦ ἐπιλοίπου ψαλλομένου ὑπ' αὐτῶν ἄνωθεν ἐν τῷ Ἱερῷ βήματι, κύκλῳ τῆς ἁγίας Τραπέζης· ἄλλως ἀναγινώσκεται οὗτος χῦμα ὑπὸ τοῦ τυχὸν χοροστατοῦντος ἀρχιεπισκόπου ἢ τοῦ προεστῶτος.

Π. Ν. Τ. — Ι. Χ. Κ. — Ν. Α. Χ.

ἐπιλύω· λύω, ἐξηγῶ, διασαφῶ: «ὅταν ἐπιλυθῇ τὸ ζήτημα».

ἐπιμάνικα (τά), ἄλλως καὶ **μανίκια** καὶ **ἐπιμανίκια** καὶ **ὑπομάνικα** [*Λειτουργ.*]. Τὸ εἰς λειτουργικὴν χρῆσιν ὡς ἄμφιον λειτουργικὸν εἰσαχθὲν ζεῦγος τῶν χειροθηκῶν, αἵτινες ἀφίνουσαι ἀκάλυπτον ὅλως τὴν κυρίως χεῖρα καὶ τὸ παρὰ τὸ μετακάρπιον τμῆμα καλύπτουσαι, χρησιμεύουσι πρὸς περιστολὴν τῶν ἐπ' αὐτῆς χειρίδων (κοιν. *μανικίων*). Τὸ ἄμφιον τοῦτο, μολονότι φαίνεται προσομοιάζον πρὸς τὸ ἐν τῇ Δύσει manipulum,

Digitized by Google

εἶναι ἐκείνου ὅλως ἀνεξάρτητον καὶ μᾶλλον φαίνεται προελθὸν ἐκ τῶν πολυτελῶν χειροθηκῶν, τὰς ὁποίας ἔφερον οἱ αὐτοκράτορες· προσέλαβε δὲ τὸ σημερινόν του σχῆμα, λόγῳ τοῦ ὅτι ἀνέκαθεν ἐθεωρήθη ὡς ἐπὶ μᾶλλον πρὸς τὸ μυστήριον τῆς εὐχαριστίας ἁρμόζον, ἵνα γυμναῖς ταῖς χερσὶν ἅπτωνται τῶν ἁγίων, οὐ μόνον οἱ λειτουργοῦντες, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ πιστοὶ (καν. ρα´ τῆς Πενθέκτης). Ἐντεῦθεν μέχρι τοῦ ΙΑ´ αἰῶνος (*Βαλσαμ.* Ἀπόκρ. καν. λζ´, *Migne* 138, 988) μόνον ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων ὡς κοσμητικὸν ἄμφιον ἐφέροντο τὰ ἐπιμάνικα, μετέπειτα δὲ ἐδόθησαν ταῦτα καὶ εἰς τοὺς πρεσβυτέρους, κατὰ δὲ τοὺς μετὰ τὴν ἅλωσιν χρόνους καὶ εἰς τοὺς ἀρχιδιακόνους, ἀφ' ὧν βαθμηδὸν ἔλαβον αὐτὰ καὶ πάντες οἱ διάκονοι.

Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

ἐπιμαςτύρησις, *—εως* (ἡ) καὶ ***ἐπιμαρτυρία*** · ἐπίκλησις μάρτυρος πρὸς βεβαίωσιν.

ἐπιμαρτύρομαι · μαρτύρομαι, ἐπικαλοῦμαι μάρτυρα ἢ τὴν μαρτυρίαν τινὸς πρὸς βεβαίωσιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ μου.

ἐπιμαρτυρῶ (*—έω*)· παρέχω τὴν μαρτυρίαν μου, διὰ τῆς μαρτυρίας μου βεβαιῶ, προσεπιμαρτυρῶ.

Ἐπίμαρχος, ***μάρτυς***. Μάρτυς γεννηθεὶς ἐν Αἰγύπτῳ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Γ´ αἰῶνος καὶ ἀποκεφαλισθεὶς μετὰ πολλὰς βασάνους ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος αὐτῆς Ἀπελλιανοῦ. Ἡ μνήμη αὐτοῦ ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 31 Ὀκτωβρίου μετὰ μαρτυρολογίου καὶ ἰδίας ἀκολουθίας, ἧς τὸν κανόνα ἐποίησεν Ἰωσὴφ ὁ ὑμνογράφος, τῇ 11 δὲ Μαρτίου ἡ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀνακομιδὴ τῶν λειψάνων του. Κατὰ δὲ τὸ ρωμαϊκὸν Μαρτυλόγιον ὁ Ἐπίμαχος ἑορτάζεται μετὰ τοῦ μάρτυρος Ἀλεξάνδρου κατὰ τὴν 12 Δεκεμβρίου. Ἐκτὸς τούτου καὶ δύο ἄλλοι *Ἐπίμαχοι* μάρτυρες ἀναγράφονται ἐν τῷ ἁγιολογίῳ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, ὁ μετὰ τοῦ Γορδιανοῦ ἑορταζόμενος κατὰ τὴν 9 Μαΐου καὶ ὁ μετὰ Ἀπολλωνίου καὶ Ἀλεξανδρίωνος κατὰ τὴν 6 Ἰουλίου.

Ε. Γ. Π.

ἐπιμαχία (ἡ)· (ἀρχ.) συμμαχία τοιαύτης φύσεως «ὥστε τῇ ἀλλήλων (χώρᾳ) βοηθεῖν» (*Θουκ.* 1,44)· ‖ ἀμυντικὴ συμμαχία.

ἐπίμαχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δι' ὃν γίνεται ἡ μάχη, ἡ ἀμφισβήτησις, ἀμφισβητήσιμος, ὁ περὶ οὗ πρόκειται ὁ ἀγών: «ἐπίμαχον ζήτημα».

ἐπίμαχος (ὁ) (Epimachus) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *παραδεισιιδῶν*, περιλαμβάνον παραδείσια μεγάλου μεγέθους, διακρινόμενα ἰδίως διὰ τὴν ἐπιμηκεστάτην οὐράν των ἥτις ἀποτελεῖται ἐκ κωπαίων πτερῶν μήκους 60 περίπου ἑκατοστομέτρων. Τὸ σῶμά των εἶναι μᾶλλον βραχύ, τὸ ἀνάστημά των χαμηλόν, αἱ πτέρυγες βραχεῖαι, οἱ πόδες μετρίου μήκους καὶ ἰσχυροί, ὁ λαιμὸς ἐπιμήκης καὶ ἡ κεφαλὴ λεπτὴ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον.

Δ. Ν. Π.

ἐπιμαχῶ (*—έω*)· (ἀρχ.) βοηθῶ τὸν μεθ' οὗ συνῆψα ἐπιμαχίαν (*Θουκ.*).

ἐπιμειγνύω, ***ἐπίμεικτος,*** ***ἐπιμειξία*** · βλ. *ἐπιμιγνύω, ἐπίμικτος, ἐπιμιξία.*

Ἐπιμείλιος (ἡ)· βλ. *Ἐπιμήλιος.*

ἐπιμέλεια (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐπιμελοῦς ἢ ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιμελεῖσθαι, ἡ φροντίς, ἡ προσπάθεια τὴν ὁποίαν καταβάλλει τις πρός τινα σκοπόν: «ἡ ἐπιμέλεια τοῦ μαθητοῦ, —τοῦ ἰατροῦ, — τοῦ δικηγόρου» κλπ.· ‖ «ἡ ἐπιμέλεια τῶν παίδων, —τῶν ἀγρῶν, —τῶν ὁδῶν» κλπ. (μετὰ γενικῆς ἀντικειμενικῆς)· ‖ παρ' ἀρχαίοις: ἀρχὴ ἔχουσα προστεταγμένον ἔργον: «ἡ ἐπιμέλεια τῶν θυσιῶν, —τῶν μεμισθωμένων ἐλαιῶν κλπ.».

—*[Παιδαγ.]* Ἡ *ἐπιμέλεια* εἶναι μία ἐκ τῶν κυρίων ἀτομικῶν ἀρετῶν· σημαίνει δὲ συστηματικὴν ἐνεργητικότητα, διὰ τῆς ὁποίας ἐπιδιώκεται ἡ τελειοποίησις τοῦ ἀτόμου, ἥ τε σωματικὴ καὶ ἡ πνευματική. Ἡ ἐπιμέλεια κυρίως ἀναφέρεται εἰς τὴν πνευματικὴν τελειοποίησιν· ἐκδηλοῦται δὲ ἐν τῷ σχολείῳ διὰ τῆς περὶ τὴν μάθησιν καὶ τὴν ἄσκησιν ἐπιμονῆς, διὰ τῆς ἀκριβοῦς ἐκτελέσεως πάσης ἐργασίας, ἀπὸ τῆς σαφοῦς καὶ ὀρθῆς γραφῆς μέχρι τῆς μετὰ πάσης λογικῆς ἀκολουθίας συνδέσεως ἀφῃρημένων διανοημάτων. Ἡ ἐπιμέλεια ἐκδηλοῦται ἐν τῷ σχολείῳ καὶ διὰ τῆς τηρήσεως τῆς ἐξωτερικῆς καθαρότητος τῶν βιβλίων, τῶν τετραδίων καὶ τῶν ἐνδυμάτων. Δι' εὐσυνειδήτου ἐπιτηρήσεως καὶ προτροπῶν καὶ δὴ διὰ τοῦ παραδείγματος ὁ διδάσκαλος ὀφείλει νὰ ἐθίζῃ τοὺς μαθητὰς εἰς τὴν ἀρετὴν ταύτην.

Σ. Μ. Κ.

—*[Ἀστ. Δίκ.]* Ἡ ὑπὸ τοῦ νόμου ἀπαγόρευσις εἰς πρόσωπά τινα τῆς ἐπιχειρήσεως πάσης νομικῆς πράξεως, ἢ τινων ἐξ αὐτῶν, ἡ ἀποβλέπουσα εἰς προστασίαν τῶν συμφερόντων των, ἅτινα ἐκθέτει εἰς κίνδυνον ἡ ἐλαττωματικὴ πνευματικὴ αὐτῶν κατάστασις καὶ ἡ ἀνάθεσις τῆς ἐπιχειρήσεως τῶν πράξεων τούτων ἢ τινῶν ἐξ αὐτῶν καὶ δὴ ὑπὸ ὡρισμένους ὅρους εἰς ἄλλα πρόσωπα ἀποτελεῖ τὴν νομικὴν ἔννοιαν τῆς *ἐπιμελείας*. Ὁ ὅρος οὗτος εἶναι γενικὸς καὶ περιλαμβάνει πάσας τὰς περιπτώσεις τῆς προστασίας ταύτης, τὸ δὲ πρόσωπον τὸ ἀσκοῦν τὴν ἐπιμέλειαν ταύτην καλεῖται γενικῶς *ἐπιμελητής*.

Οἱ λόγοι, οἵτινες ἠνάγκασαν τὸν νομοθέτην νὰ καθιερώσῃ τὴν προστασίαν ταύτην εἶναι ἡ *ἀνηλικιότης*, ἡ *διατάραξις φρενῶν*, ἡ *καταδίκη ἐπὶ ὡρισμένοις ἀδικήμασιν*, ἡ *ἐλαττωματικὴ κατάστασις φρενῶν* καὶ ἡ *ἀσωτία*. Ἀναλόγως δὲ τοῦ λόγου ἀφ' ἑνὸς μὲν καθορίζεται ἡ ἔκτασις τῆς ἐπιμελείας καὶ τὸ πρόσωπον τοῦ ἐπιμελητοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ προσλαμβάνει εἰδικώτερον ὄνομα ἡ ἐπιμέλεια, ὀνομαζομένη πατρικὴ ἐξουσία, ἐπιτροπεία, κηδεμονία, ἀντίληψις. Ὑπὸ πατρικὴν ἐξουσίαν διατελοῦσιν οἱ ἀχειράφετοι ἀνήλικοι, ἐφ' ὅσον ζῇ ὁ πατὴρ καὶ δὲν ἐξέπεσε δι' οἱονδήποτε λόγον τῆς πατρικῆς ἐξουσίας. Ὑπὸ ἐπιτροπείαν διατελοῦσιν: α´) οἱ ἀχειράφετοι ἀνήλικοι, τῶν ὁποίων ὁ πατὴρ ἀπεβίωσεν ἢ ἐξέπεσε τῆς πατρικῆς ἐξουσίας· β´) οἱ ἐν δικαστικῇ ἀπαγορεύσει ἕνεκα παραφροσύνης, βλακείας ἢ μανίας διατελοῦντες· γ´) οἱ ἐν νομίμῳ ἀπαγορεύσει ἕνεκα καταδίκης εἰς εἱρκτήν, πρόσκαιρα δεσμά, ἰσόβια δεσμὰ ἢ θάνατον, ἐφ' ὅσον δὲν ἐξετελέσθη ἡ ποινὴ τοῦ θανάτου. Ὑπὸ κηδεμονίαν: οἱ χειράφετοι ἀνήλικοι. Καὶ ὑπὸ ἀντίληψιν: α´) οἱ ἔχοντες διφορουμένας φρένας· β´) οἱ δικαστικῶς κεκηρυγμένοι ἄσωτοι. Ὁ ἐπιμελητὴς τῶν προσώπων τούτων ἐπὶ μὲν τῆς ἐπιτροπείας καλεῖται ἐπίτροπος, ἐπὶ δὲ τῆς κηδεμονίας κηδεμών, ἐπὶ τῆς ἀντιλήψεως ἕνεκα διφορουμένων φρενῶν ἀντιλήπτωρ καὶ ἐπὶ τῆς ἀντιλήψεως λόγῳ ἀσωτείας δικαστικὸς ἀντιλήπτωρ.

[Εἰδικώτερον περὶ πάντων τῶν ἄνω εἰδῶν ἐπιμελείας καὶ τῶν τρόπων, ὑφ' οὓς ἀσκεῖται αὕτη ἐν ἑκάστῃ περιπτώσει, βλ. λ. *ἀντίληψις, ἀπαγόρευσις, ἐπιτροπεία, κηδεμονία, πατρικὴ ἐξουσία* καὶ *χειραφεσία.*]

Ν. Ι. Θ.

ἐπιμελὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ἐπιμελούμενος, ὁ ἐχόμενος τοῦ ἔργου του, φιλόπονος: «ἐπιμελὴς μαθητής, —ὑπάλληλος».

— **ἐπιμελὴς** ***κομιστής,—ὀπισθογράφος*** *[Ἐμπορ. Δίκ.]*· βλ. *κομιστής, ὀπισθογράφος.*

ἐπιμελητεία (ἡ)· ἡ ἐπιμέλεια τῶν τροφίμων καὶ ἐφοδίων: «δύο ἐξ ἡμῶν θὰ ἀναλάβουν τὴν ἐπιμελητείαν τῆς ἐκδρομῆς»· ‖ «ἡ ἐπιμελητεία τοῦ στρατοῦ» ἡ εἰδικὴ ὑπηρεσία, τῆς ὁποίας ἔργον εἶναι ὁ ἀνεφοδιασμὸς καὶ ἡ συντήρησις τοῦ στρατεύματος (βλ. κατωτ. *[Στρατιωτ.]*).

— [ΣΤΡΑΤΙΩΤ.] Καλεῖται *ἐπιμελητεία* τὸ σῶμα τὸ ἐπιφορτιζόμενον ἔν τε εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ διὰ τὸν ἐφοδιασμὸν τοῦ στρατεύματος διὰ χρημάτων, τροφῶν, νομῆς, εἰδῶν λυχνοκαΐας, ἱματισμοῦ καὶ ὑλικοῦ στρατοπεδείας καὶ ἐξαρτύσεως. Ἡ διαχείρισις τοῦ ὑλικοῦ πυροβολικοῦ, μηχανικοῦ καὶ ὑγειονομικοῦ, ὡς καὶ ὁ διὰ τοιούτων ἐφοδιασμὸς τοῦ στρατεύματος ἀνήκει εἰς ἄλλας ὑπηρεσίας ὑπαγομένας εἰς τὰ οἰκεῖα σώματα. Ἡ ἱστορία διδάσκει ὅτι στρατοὶ συγκεκροτημένοι δὲν δύνανται νὰ διεξαγάγωσι πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις ἂν μὴ ἐξασφαλισθῇ κατὰ βαθμὸν ἐπαρκῆ ἡ διατροφὴ τῶν τε ἀνδρῶν καὶ τῶν κτηνῶν· κατάδηλον ὅθεν καθίσταται ὁποίαν οὐσιωδεστάτην συμβολὴν κέκληται νὰ παράσχῃ ἡ στρατιωτικὴ ἐπιμελητεία ἐν ἐκστρατείᾳ, καθ' ἣν τὸ πρόβλημα τῆς διατροφῆς εἶναι τὸ ὀγκωδέστερον καὶ οὐσιωδέστερον.

Διατροφὴ στρατεύματος σημαίνει νὰ περιέρχωνται εἰς τοὺς στρατιώτας ἐν καιρῷ αἱ ἀναγκαιοῦσαι ζωοτροφίαι δι' αὐτούς τε καὶ τοὺς ἵππους αὐτῶν. Δύο μεγάλοι τρόποι συναθροίσεως τῶν ζῳοτροφιῶν τούτων προὐβάλλοντο πάντοτε εἰς τοὺς στρατιωτικοὺς ἀρχηγούς. Ὁ εἷς συνίσταται εἰς τὸ νὰ λαμβάνηται ἐκ τῆς κατεχομένης χώρας, ἐν μέσῳ τῶν στρατευμάτων ἢ ἐν τῇ ἐγγυτάτῃ περιοχῇ, ὅ,τι εἶναι δυνατὸν νὰ παράσχῃ αὕτη, εἴτε ἀφιεμένων τῶν στρατιωτῶν νὰ καταλάβωσι ταῦτα ἄνευ κανόνος, ἄνευ περιορισμοῦ, εἴτε ὀργανουμένης συστηματικῶς τῆς παραλαβῆς καὶ τῆς διανομῆς τοῦ καταναλωσίμου τούτου πλούτου τῆς χώρας· ὁ δεύτερος συνίσταται εἰς τὴν πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐκστρατείας συγκρότησιν σημαντικῶν ἀποθηκῶν ἀνεφοδιασμοῦ εἰς τὴν ζώνην τὴν καλουμένην «βάσιν ἐπιχειρήσεων» ἀφ' ὅπου ἐφοδιοπομπαὶ μεταφέρουσι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κανονικῶς ὅ,τι ἀναγκαιοῖ πρὸς κατανάλωσιν εἰς τὸ στράτευμα. Τὰ δύο ταῦτα συστήματα δύνανται νὰ τεθῶσιν ἐν ἐφαρμογῇ εἴτε διὰ μέσων στρατιωτικῶν, ὑπὸ τὴν ἄμεσον διεύθυνσιν καὶ ἐπίβλεψιν τῶν ἀρχηγῶν ἢ τῶν παρ' αὐτῶν ἐντεταλμένων, ἢ δι' ἐπιχειρηματιῶν πληρωνομένων συνολικῶς καὶ ἐνεργούντων ἐν πλήρει σχεδὸν ἐλευθερίᾳ.

Ἡ ἐπιμελητεία κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχάς.— *Ἀρχαῖοι χρόνοι.* Ὅσον καὶ ἂν ἀναδράμῃ τις εἰς τὴν ἱστορίαν, καὶ εἰς αὐτοὺς ἔτι τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους, θὰ διαπιστώσῃ ἢ τὴν καθαρὰν ἐφαρμογὴν ἑνὸς τῶν δύο τούτων συστημάτων διατροφῆς ἢ καὶ συνδυασμὸν τούτων. Ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς καὶ τῶν περιστάσεων, ἀναλόγως τῆς διοικητικῆς ὀργανώσεως τοῦ στρατοῦ, ἀναλόγως τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς ἰδιοσυγκρασίας τοῦ ἀρχηγοῦ, ἀναλόγως τῶν μέσων ἅτινα διαθέτει οὗτος, ἀναλόγως τέλος τῶν θεάτρων τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τοῦ πλούτου αὐτῶν εἰς προϊόντα γεωργικὰ καὶ μέσα μεταφορᾶς, διαγιγνώσκει τις τὴν προσπάθειαν τῆς συστηματικῆς ἐφαρμογῆς τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης μεθόδου. Τὸ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὸν μεσαίωνα ἐπικρατέστερον σύστημα ὑπῆρξε νὰ ζῶσι τὰ στρατεύματα ὅπως ἠδύναντο ἐπὶ τόπου· «ὁ πόλεμος διέτρεφε τὸν πόλεμον» (τοιοῦτοι πόλεμοι πολλάκις ἐκινήθησαν ἐπὶ τῷ μόνῳ σκοπῷ τῆς καταλήψεως τῶν ἀγαθῶν γειτονικοῦ λαοῦ)· δὲν ὑπῆρχε τουτέστι μονίμως ὠργανωμένη ἐπιμελητεία. Ἐν τούτοις ἐκ διαφόρων, καὶ προϊστορικῶν ἔτι, τεκμηρίων συνάγεται, ὅτι καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους, ὁσάκις συνεκροτήθησαν πολυάριθμοι στρατοὶ πρὸς πραγματοποίησιν κατακτητικῶν σχεδίων, ἢ ἀντιπαρετάχθησαν ἄλλοι ἐν ἀμύνῃ τεθέντες, ὠργανώθησαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον συστηματικῶς ἐπιμελητειακαὶ ὑπηρεσίαι. Κατὰ τὸν ΙΣΤ´ π. Χ. αἰῶνα ἡ αἰγυπτιακὴ στρατιὰ Ραμσῆ τοῦ Β´, ἥτις ἔφθασε μέχρι τοῦ Εὐφράτου, εἶχεν ὠργανωμένην ἐπιμελητείαν, διαθέτουσαν πολυαρίθμους ἐφοδιοπομπὰς ἐκ τετρατρόχων ὀχημάτων συρομένων ὑπὸ βοῶν· οἰκονομικαὶ διατάξεις καθώριζον καὶ τὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν λαφύρων. Ἐκ διαφόρων παπύρων τῆς αἰγυπτιακῆς ταύτης περιόδου καὶ ἐκ παραστάσεων ἐπὶ διαφόρων διασωθέντων μνημείων παρέχονται ἀποδείξεις ὅτι καὶ ἐπιμελητειακὴ ὠργάνωσις ὑπῆρξε παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις καὶ πολυπληθεῖς λογιστικαὶ ὑπηρεσίαι. Καὶ οἱ Ἑβραῖοι κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Γαλαὰδ ἐξέλεξαν δέκα ἄνδρας ἐξ ἑκάστης φυλῆς, εἰς οὓς ἀνέθηκαν τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ. Καταστάσης δὲ βραδύτερον ὁριστικῆς τῆς ἰσραηλιτικῆς κυριαρχίας ἐν Παλαιστίνῃ, ὠργάνωσαν οὗτοι μονίμους στρατοὺς ἔχοντας ἀνάλογον ἐπιμελητείαν. Τὸ Περσικὸν κράτος ἐλαυνόμενον ὑπὸ κατακτητικῶν βλέψεων προήγαγεν ἐπὶ τὸ συστηματικώτερον τὴν ὀργάνωσιν τῶν στρατιωτικῶν αὐτοῦ δυνάμεων ἰδίᾳ ἐπὶ Δαρείου τοῦ Α´· ἐπιστρατεύσεις καὶ συγκεντρώσεις στρατῶν πολυαρίθμων διενηργήθησαν κατὰ τρόπον προκαλέσαντα τοὺς ἐπαίνους τῆς ἱστορίας. Ἡ κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατεία τοῦ Ξέρξου καὶ ὁ κατόπιν κατὰ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἀγών, ἡ κατὰ τῶν Σκυθῶν ἐκστρατεία τοῦ Δαρείου δίδουσιν εἰκόνα τῶν συγκεντρωθεισῶν πολυαρίθμων στρατιωτικῶν μαζῶν. Τοιοῦτοι στρατοὶ βεβαίως δὲν ἠδύναντο νὰ ὑπάρξωσι καὶ νὰ ἐνεργήσουν ἄνευ ἐπιμελητειακῆς ὀργανώσεως· ὄντως δὲ ἡ ἐξασφάλισις τῆς συντηρήσεως τῆς στρατιᾶς τοῦ Ξέρξου μέχρις Ἀθηνῶν προκαλεῖ καὶ σήμερον ἔτι θαυμασμὸν (βλ. «Προπαρασκευὴ καὶ ὠργάνωσις τοῦ γενικοῦ ἐφοδιασμοῦ κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ξέρξου κατὰ τῆς Ἑλλάδος», δημοσιευθὲν εἰς τὴν «Γενικὴν Στρατιωτ. Ἐπιθεώρησιν» τεῦχος 3ον)· μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι καταστροφὴν οὐδὲν εἶχε προβλεφθῆ, διότι οὐδεμία ἐγεννᾶτο ἀμφιβολία παρὰ τῇ ἀνωτάτῃ στρατιωτικῇ διοικήσει περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἐκστρατείας. Ἡ στρατιὰ αὕτη κατὰ τὴν ὑποχώρησιν ὑπέστη μεγάλας στερήσεις, λόγῳ ἀπουσίας ἐπιμελητειακῆς προνοίας. Κατὰ τὴν κατὰ Σκυθῶν ἐκστρατείαν τοῦ Δαρείου, ὑποχωροῦντες οὗτοι κατέστρεφον τὰ πάντα καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ φρέατα· ἡ περσικὴ ὅμως ἐπιμελητεία, προνοοῦσα, ἐξησφάλισε τ' ἀπαιτούμενα ἐφόδια καὶ αὐτὸ τὸ ὕδωρ. Καὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, ὡς ἐξάγεται καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ὁμήρου κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον καὶ ἐκ τοῦ Θουκυδίδου καὶ τοῦ Ξενοφῶντος, δὲν ἀπέλιπε τοὺς ἀρχηγοὺς τὸ αἴσθημα τῆς ἀνάγκης ἐπιμελητειακῆς μερίμνης καὶ δὴ ὁσάκις ἐπρόκειτο περὶ πολεμικῆς ἐπιχειρήσεως σχετικῆς διαρκείας· καὶ ἀναφέρονται ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν τούτων συγγραφέων, καὶ ἰδίως τοῦ Ξενοφῶντος, γενικαὶ ἀρχαί, ἐφ' ὧν δέον νὰ ρυθμίζηται ἡ ἐνέργεια τῆς ἐπιμελητείας, ἀρχαὶ αἵτινες ἐκ τῆς πείρας τῶν αἰώνων ἔκτοτε ἀπεδείχθησαν ὀρθόταται, ὡς καὶ διακεκριμέναι ὑπηρεσίαι οἰκονομικῆς διαχειρίσεως καὶ διανομῆς τροφῶν καὶ λοιπῶν ἐφοδίων. Καὶ ὁ Μ. Ἀλέξανδρος δὲν θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ προωθήσῃ τὴν κοσμοκατακτητικὴν αὐτοῦ ἐκστρατείαν ἄνευ ρυθμοῦ τινος καὶ ὀργανώσεως ἐπιμελητειακῶν ὑπηρεσιῶν, ἡ ἀπουσία τῶν ὁποίων γεννᾷ τὸν κίνδυνον τῆς ἀποσυνθέσεως τοῦ στρατεύματος. Ἐκεῖνοι οἵτινες προήγαγον ἐπὶ μᾶλλον τὴν ὀργάνωσιν ἐπιμελητείας ὑπῆρξαν οἱ Ρωμαῖοι, οἵτινες ἐθισθέντες ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς τὴν κατάκτησιν τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου ὠργάνωσαν στρατοὺς μεγάλους, οἵτινες ἐξερχόμενοι εἰς ἐκστρατείας μακρᾶς διαρκείας δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διατηρήσουν ἐν ἐπαρκεῖ βαθμῷ τὴν συνοχὴν αὐτῶν ἄνευ γενικωτέρας ἐπιμελητειακῆς ὀργανώσεως. Ὁ ἱστορικὸς Πολύβιος ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου χαρακτηρίζει τὰς ρωμαϊκὰς προπαρασκευὰς «ὡς μὴ πρότερον μνημονευομένας».

Οἱ Βυζαντινοὶ ἀφ' ἑτέρου ἐν τῇ κρατικῇ αὐτῶν ὀργανώσει δὲν παρεῖδον καὶ τὴν ἐπιμελητειακὴν τοιαύτην. Ἡ πρωτεύουσα τοῦ κράτους ὑπῆρξε πάντοτε ὁ στόχος πολυαρίθμων καὶ ποικιλωνύμων ἐχθρῶν, ἐνῷ ἐξ ἄλλου καὶ μεμακρυσμέναι ἐκστρατεῖαι διεξήγοντο. Ἡ αὐτοκρατορικὴ ὅθεν ἀντίληψις,

Digitized by Google

ἐστράφη πάντοτε πρὸς τὴν στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν (ὁσάκις παρημελήθη, ἡ τιμωρία δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐπέλθῃ ἀμείλικτος) καὶ μεταξὺ τῶν βάσεων αὐτῆς ὑπῆρξε καὶ ὁ ὀργανισμὸς ἐπιμελητείας. Ὁ βασιλεὺς Μαυρίκιος ἔγραφεν ἐν τῷ στρατηγικῷ αὐτοῦ (ΣΤ' αἰῶνα): «ὁ μὴ τοῖς στρατεύμασι τά τε ἐπιτήδεια καὶ τὰς τροφὰς προευπρεπίζων χωρὶς πόλεμον ἡττηθήσεται». Ἡ ὀργάνωσις τῆς βυζαντινῆς ἐπιμελητείας παρουσιάζει πλοῦτον εἰς τίτλους καὶ τιτλούχους καὶ σύστημα χαρακτηριστικῶς γραφειοκρατικόν. Διὰ τὸν ἐν ἐκστρατείᾳ ἀνεφοδιασμὸν τοῦ στρατοῦ, ἀφ' ἑνὸς μὲν συνιστῶντο κατὰ μῆκος τῶν ἐν τῷ κράτει στρατιωτικῶν ὁδῶν ἀποθῆκαι ἐξ εἰδικῶν εἰσφορῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ περισυνελέγοντο τὰ κατὰ τὴν εἰσβολὴν εἰς ἐχθρικὴν χώραν ἐφόδια, συμπληρούμενα ἐν ἀνεπαρκείᾳ ἐκ τῶν ἀκολουθουσῶν πάντοτε ἐφοδιοπομπῶν. Προβλεπομένης δ' ἐκστρατείας μακροχρονίου διαρκείας, διετάσσετο ὁ σχηματισμὸς μεγάλων ἀποθεμάτων ἐξ εἰσφορῶν κατὰ τὰ διάφορα θέματα. Ὁ στρατηγὸς Βελισσάριος, ἐκστρατεύων κατὰ τῶν Βανδάλων τῆς Καρχηδόνος, ἵδρυσεν εἰς τὸ σημεῖον τῆς ἀποβιβάσεως αὐτοῦ (ἐν Καπούτβαντα) βάσιν ἐφοδιασμοῦ, ἣν κατόπιν μετέφερεν εἰς Καρχηδόνα. Ὁ ἴδιος κατὰ τὴν ἐκστρατείαν αὐτοῦ ἐναντίον τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Γότθων ἵδρυσε τὴν βάσιν αὐτοῦ εἰς Ὀστίαν (παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Τιβέρεως) καὶ εἶτα ἐβάδισε κατὰ τῆς Ρώμης. Ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης Α' ὁ Τσιμισκῆς (969—976), ἐκστρατεύων κατὰ τῶν καταλαβόντων τὴν Βουλγαρίαν Ρώσων, ἵδρυσε τὴν βάσιν τοῦ ἐφοδιασμοῦ του ἐν Ἀδριανουπόλει. Ὁ βασιλεὺς Ρωμανὸς Δ' ὁ Διογένης (1067—1071) ἐκστρατεύων εἰς Καύκασον κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ὢν ὑποχρεωμένος νὰ διέλθῃ μεγάλας ἐκτάσεις ἀγόνους, ἔσυρεν ὄπισθεν αὐτοῦ χιλιάδας ἁμαξῶν πλήρων τροφῶν καὶ συνάμα ἀγέλας ἐκ χιλιάδων βοῶν καὶ ἀπειροπληθῶν αἰγοπροβάτων.

Τὸ ἔργον τῆς ἐπιμελητείας συνεπλήρουν οἱ ἀκολουθοῦντες τὸν στρατὸν «πραγματευταί», δηλαδὴ πωληταὶ τροφίμων καὶ παντοίων εἰδῶν χρησίμων τῷ στρατιώτῃ ἐν ἐκστρατείᾳ. Καί, ὡς φαίνεται, οἱ «πραγματευταὶ» ἐκεῖνοι ἦσαν χρησιμώτατοι εἰς τὰ στρατεύματα. Ὁ βασιλεὺς Λέων ΣΤ' (886—912) ἐν τῷ Τακτικῷ αὐτοῦ συνιστᾷ εἰς τοὺς στρατηγούς του νὰ φροντίζωσι περὶ αὐτῶν, «ἵνα μὴ ἀδικούμενοι λυποῦνται καὶ οὐ φέρουσι τὰς χορηγίας τῶν ἐπιτηδείων».

Μέσοι καὶ νεώτεροι χρόνοι. Ὁ μεσαίων ὑπῆρξε πολὺ πτωχὸς εἰς ἐμφάνισιν ἐπιμελητειακῆς ὀργανώσεως· ἐξαιρέσει τῶν τελευταίων ἐκστρατειῶν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, δῄωσις καὶ διαρπαγὴ ὑπῆρξε τὸ σύνθημα. Καθ' αὐτὸ ἐπιμελητειακὴ ὀργάνωσις παρουσιάζεται ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Ὁ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας Γουσταῦος Ἀδόλφος, κατὰ τὸν Τριακονταετῆ πόλεμον (1618—1648), δι' ὀργανισμοῦ ἐπιμελητείας ἐπέτυχε τὴν ἐπαρκῆ διατροφὴν τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ διὰ συνδιασμοῦ τῶν ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς χώρας μεθοδικῶς ἀποστελλομένων ἐφοδίων μετὰ τῶν κατὰ τόπον λελογισμένως λαμβανομένων. Τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα ἐπὶ τῆς συνοχῆς ἐν γένει τοῦ στρατεύματος ὑπῆρξαν ἐπὶ τοσοῦτον ἔκδηλα, ὥστε τὰ τότε ὠργανωμένα κράτη τῆς Εὐρώπης ἠκολούθησαν τὸ παράδειγμα τοῦ Σουηδοῦ βασιλέως, ὀργανώσαντα ἐπιμελητείας ἐν τοῖς στρατοῖς αὐτῶν. Φρειδερῖκος ὁ Μέγας τῆς Πρωσσίας, συμπληρῶν, ὠργάνωσε κέντρα καὶ ἀποθήκας εἰς σημεῖα ἀσφαλῆ ἀπὸ ἐχθρικῆς προσβολῆς, ἐπροίκισε τὰ σώματα δι' ἐφοδιοπομπῶν καὶ μεταγωγικῶν σώματος ἀκολουθούντων τὰς φάλαγγας, προσέθηκε κινητὰ ἀρτοποιεῖα, χωρὶς νὰ παρίδῃ ὅμως καὶ τῶν τοπικῶν πόρων τὴν ἐκμετάλλευσιν. Οἱ πρῶτοι πόλεμοι τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως (1792—1797) διεξήχθησαν ὑπὸ στερήσεις καὶ δοκιμασίας, τὰς ὁποίας οὐδεὶς ἴσως εὐρωπαϊκὸς στρατὸς θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποφέρῃ νῦν. Μόνον ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν στρατιωτῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἔδιδεν αὐτοῖς τὴν δύναμιν ν' ἀντιστῶσιν εἰς τὴν δυστυχίαν. Ὁ στρατηγὸς Chancel ἔλεγεν αὐτοῖς: «Μάθετε ὅτι μόνον διὰ μακρᾶς συνεχείας ἔργων, στερήσεων, κόπων καὶ βασάνων θὰ ἐξαγοράσητε τὴν τιμὴν νὰ πολεμήσητε καὶ ν' ἀποθάνητε διὰ τὴν πατρίδα». Θεωρητικῶς ἐν τούτοις εἶχε προβλεφθῆ ὀργάνωσις, καθ' ἣν ἐν πολέμῳ συνιστῶντο διαδοχικαὶ γραμμαὶ μεγάλων ἀποθηκῶν, ἀπέχουσαι ἀπ' ἀλλήλων περὶ τὰς τριάκοντα λεύγας· μεταξὺ δύο γειτονικῶν κυριωδῶν γραμμῶν εὑρίσκοντο ἐνδιάμεσοι ἀποθῆκαι τροφίμων, χωριζόμεναι ἀπ' ἀλλήλων διὰ τριῶν ἢ τεσσάρων σταθμῶν· πᾶσαι αἱ ἀποθῆκαι αὗται ἐτροφοδοτοῦντο εἴτε δι' ἀποστολῶν ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ, εἴτε διὰ προμηθειῶν ἐπὶ τόπου. Ἐδημιουργεῖτο οὕτω τὸ βραδύτερον κληθὲν σειρὰ βάσεων ἀνεφοδιασμοῦ. Ταῦτα πάντα, ἐλλείψει χρημάτων, παρέμειναν θεωρία· ἡ Ἐπανάστασις οὐδέποτε ἵδρυσεν ἀποθήκας καὶ τὰ στρατεύματα αὐτῆς ἔζησαν ὡς ἠδυνήθησαν, εἴτε δι' ἐπιτάξεων, εἴτε διὰ τῶν ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀποστελλομένων ἢ τῶν μετὰ πολλῶν κόπων ἐκ τῶν κατεχομένων τόπων ἀφαιρουμένων. Αἱ ἀξιόλογοι προσπάθειαι τῶν ἐντεταλμένων, μεταξὺ τῶν ὁποίων διεκρίνετο ὁ Pétiet, ὁ κατὰ τὸ 1796 ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν καὶ γενικὸς ἐπιμελητὴς τῆς ναπολεοντείου στρατιᾶς κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1805, παρέμειναν ἄνευ ἀναλόγου ἀποτελέσματος. Αἱ δοκιμασίαι τοῦ στρατοῦ τῆς Ἰταλίας μέχρι τῶν πρώτων νικῶν τοῦ Βοναπάρτου παρέμειναν ἀξιομνημόνευτοι. Οἱ πόλεμοι τῆς αὐτοκρατορίας ἀπετέλεσαν ἀπὸ στρατιωτικῆς ἀπόψεως συνέχειαν τῶν πολέμων τῆς Ἐπαναστάσεως. Ὁ Ναπολέων πρὸς ἀποτροπὴν τῶν κατὰ τὸ 1796 καὶ 1799 στερήσεων ὠργάνωσε μετὰ τῆς μεγαλυτέρας φροντίδος τὸν ἀνεφοδιασμὸν τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως διὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1800 εἰς Ἰταλίαν. Συνεκέντρωσεν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τοῦ Grand Saint-Bernard, εἰς Lausanne, Vevey καὶ ἐπὶ τῆς διαδρομῆς τοῦ Rhône ἀπὸ Villeneuve εἰς Martigny τροφὰς καὶ πυρομαχικά. Ὁ εἰς σιτία ἐφοδιασμὸς ὑπῆρξεν ἄσκοπος· αἱ πλούσιαι πεδιάδες τῆς Λομβαρδίας (Lombardie) καὶ τοῦ Πεδεμοντίου (Piemont) παρέσχον τ' ἀναγκαιοῦντα δι' ἀγορῶν καὶ ἐπιτάξεων. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1805 ἀπὸ Βουλώνης (Boulogne) μέχρι Ρήνου τὰ στρατεύματα ἔζησαν ἐπὶ τόπου τῇ βοηθείᾳ τῶν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ναπολέοντος μέχρι καὶ τῶν μικροτέρων λεπτομερειῶν κανονισθεισῶν προμηθειῶν· πρὸ τῆς διαβάσεως τοῦ Ρήνου εἶχον ἐφοδιασθῆ διὰ 4 ἡμερῶν ἄρτου καὶ 4 ἡμερῶν γαλέττας. Ὁ τοιαύτην ὅμως πρόνοιαν ἐπιδειξάμενος αὐτοκράτωρ καὶ στρατάρχης, ἔχων ἀνάγκην νὰ ἐκτελέσῃ ταχείας ἐπιθετικὰς πορείας, διέταξεν ὅπως τὰ στρατεύματα ἀπαλλαγῶσι τῶν ἐφοδιοπομπῶν αὐτῶν καὶ τραφῶσιν ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς κατεχομένης ἑκάστοτε χώρας· αἱ ἐκ τῶν ὄπισθεν ἀποστολαὶ δὲν ἠδύναντο νὰ φθάσωσι τὰ ταχέως πρὸς τὰ πρόσω κινούμενα στρατεύματα. Τ' ἀποτελέσματα τοῦ τοιούτου μέτρου ὑπῆρξαν ἀλγεινὰ ὡς πρὸς τὴν διατροφὴν τοῦ στρατοῦ. Τὴν 2αν Ὀκτωβρίου 1805 ὁ στρατάρχης Berthier ἔγραφεν εἰς τὸν Βερναδόττον (Bernadotte): «Ὑπερβολικὴ κόπωσις, ἔλλειψις τῶν τροφίμων, δριμύτης τῆς ἐποχῆς, ἀταξίαι παρὰ τῶν ἐντεταλμένων τὴν τῶν ἐφοδίων περισυλλογὴν διαπραττόμεναι, τίποτε δὲν ἔλειψεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην... Οἱ στρατηγοὶ δὲν εἶχον οὔτε τὸν καιρὸν οὔτε τὰ μέσα νὰ προμηθευθῶσι τὰ πρὸς διατροφὴν τόσον πολυαρίθμου στρατιᾶς. Ἐθεσπίσθη ὅθεν ἡ διαρπαγὴ καὶ τὴν ᾐσθάνθησαν σκληρῶς οἱ τόποι δι' ὧν διέδραμεν ἡ στρατιὰ αὕτη». Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ὁ στρατηγὸς Vandamme ἔγραφε πρὸς τὸν στρατάρχην Soult: «Ἡ ὑγεία καὶ ἡ πειθαρχία τῶν γενναίων μας στρατευμάτων ὑποφέρουσι διηνεκῶς ἐκ τῆς ἐλλείψεως τῶν δύο τούτων οὐσιωδῶν πραγμάτων, τοῦ ἄρτου καὶ τῶν ὑποδημάτων». Ὁ Ναπολέων διεπίστωσεν αὐτὸς οὗτος τὰ μειονεκτήματα τῆς μεθόδου ταύτης, τῆς ἀποκλειστικῶς ἐκ τοῦ τόπου συντηρήσεως, καὶ τὴν 24 Ὀκτωβρίου ἔγραφε πρὸς τὸν γενικὸν ἐπιμελητὴν Pétiet: «Ἐβαδίσαμεν ἄνευ κέντρων ἐφοδιασμοῦ· ὑπεχρεώθημεν πρὸς τοῦτο ἐκ τῶν περιστάσεων. Ἔχομεν ἐποχὴν ἐξαιρετικῶς εὐνοϊκὴν πρὸς τοῦτο· ἀλλ' ἂν καὶ ὑπήρξαμεν σταθερῶς νικηταί, ἂν καὶ εὕρομεν χόρτα εἰς τοὺς ἀγρούς, ἐν τούτοις ὑπεφέραμεν πολύ. Εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν δὲν θὰ ὑπῆρχον γεώμηλα εἰς τοὺς ἀγροὺς ἢ ἂν ὁ στρατὸς ἐδοκίμαζεν ἀτύχημά τι, ἡ ἔλλειψις ἀποθηκῶν θὰ μᾶς ὡδήγει εἰς τὰς μεγαλυτέρας συμφοράς». Ἀνεγνωρίζετο ὅτι δὲν καθίστανται δυναταὶ ἀδιάκοποι πρὸς τὰ πρόσω πορεῖαι ἄνευ ἐξασφαλίσεως τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ ἐκ τῶν ὄπισθεν· καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ὠργάνου, εὐθὺς ὡς ὁ ἐλάχιστος χρόνος σταθμεύσεως τὸ ἐπέτρεπεν, ἀποθήκας τροφῶν, διαχειρίσεως, νοσοκομεῖα καὶ συνέλεγε μέσα μεταφορᾶς. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν 1806—1807 ἐπανελήφθησαν αἱ ἀταξίαι τοῦ 1805. Αἱ πρῶται ἡμέραι πορείας ἀπερρόφησαν τὰς τροφάς, ἃς εἶχον λάβει οἱ ἄνδρες κατὰ τὴν ἀναχώρησιν. Ἡ ἐξαιρετικὴ ταχύτης τῶν κινήσεων, αἵτινες ἠκολούθησαν τὰς μάχας τῆς Ἰένας (Iena) καὶ Auerstaedt, τόσον ὅπως συμπληρωθῇ ἡ ὁλοκληρωτικὴ καταστροφὴ τοῦ πρωσσικοῦ στρατοῦ, ὅσον καὶ ὅπως προληφθῶσιν οἱ Ρῶσοι ἐπὶ τοῦ Βιστούλα, ἠνάγκασε τὸν στρατὸν νὰ συντηρηθῇ ἀποκλειστικῶς ἐκ τοῦ τόπου. Ἡ διάβασις τῶν στρατευμάτων εἶχεν ἐξαντλήσει τὰς πηγάς, οἱ συλλέκται ὑπῆγον τὸ πᾶν εἰς εἰσφοράν, ἀπαιτοῦντες χρήματα, ἐνδύματα, ἵππους, τροφάς, φυλακίζοντες τοὺς κατοίκους ἄχρις οὗ ἱκανοποιήσωσι τὰς ἀξιώσεις των. Κατὰ τὰς ἀρχὰς ἀκόμη τοῦ 1807 ἡ ἔλλειψις ἢ ἡ ἀνεπάρκεια τῶν μεταφορικῶν μέσων ἤγαγον εἰς τὴν αὐτὴν κατάστασιν, καὶ μόνον ὅταν ἡ στρατιὰ συνεπτύχθη μετὰ τὸ Eylau, ἀνατολικῶς τῆς βάσεως Vistule, κατέστη ὁ ἐφοδιασμὸς δυνατὸς ἀπὸ Thorn, ὅπου ὠργανώθη ἡ πραγματικὴ βάσις ἀνεφοδιασμοῦ. Ἡ ἐπιμελητεία διὰ ζηλευτῆς ὄντως δραστηριότητος κατήρτισε καὶ ἄλλας βάσεις ἐφοδιασμοῦ, ὅπου συνεκέντρου, διὰ διαφόρων μέσων, τὰ ἀπὸ διαφόρων τόπων συλλεγόμενα ἐφόδια, ὡς καὶ προκεχωρημένους σταθμοὺς ἐφοδιασμοῦ καὶ ἐφοδιοπομπάς. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ 1809 παρουσιάζει ἐφαρμογὴν τῶν ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκστρατειῶν διδαγμάτων. Κατὰ τὴν προπαρασκευὴν τῆς συγκεντρώσεως ὅλων τῶν σωμάτων εἰς ἄνω Δούναβιν κατηρτίσθη οὐσιώδης βάσις ἐφοδιασμοῦ εἰς Ulm, Augsburg, Donauwert καὶ Ratisbonne. Βαδίζων ὁ Ναπολέων πρὸς Βιέννην ὠργάνωσε πλειοτέρους σταθμούς, ἀπέχοντας ἀπ' ἀλλήλων περὶ τὰς εἴκοσι λεύγας, ἐν τοῖς ὁποίοις ἀνεπτύσσετο τοιαύτη δραστηριότης, ὥστε ὁ ἀνεφοδιασμὸς τοῦ στρατεύματος ἦτο ἠσφαλισμένος καὶ ἂν ἀκόμη τὰ τείχη τῆς Βιέννης ἢ ἡ φορὰ τῶν ἐπιχειρήσεων τῷ ἀπέκλειον τὴν εἴσοδον εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Ἐφοδιοπομπαὶ στρατιωτικῶς ὠργανωμέναι μετέφερον κανονικῶς καὶ ἐγκαίρως τὰ ἐφόδια. Ἐπὶ πλέον, στολίσκος σχηματισθεὶς ἐν Δουνάβει διὰ τῶν ἐν αὐτῷ πλοίων συνεπλήρου τὸ ἔργον τῆς μεταφορᾶς. Ἡ ἐκστρατεία αὕτη ἀπὸ ἐπιμελητειακῆς ἀπόψεως δίδει τὴν ἐπιτυχεστέραν ἐφαρμογὴν τῶν περὶ ὀργανώσεως συστηματικῆς ἐπιμελητείας ὀρθῶν θεωριῶν. Προβλέπων ὁ Ναπολέων τὴν κατὰ τῆς Ρωσίας ἐκστρατείαν τοῦ 1812, καὶ ἑπόμενος εἰς τὸ σύστημα τῆς προνοίας, τὸ ὁποῖον τόσον ἐπέτυχε κατὰ τὸ 1809, ἐπραγματοποίησε γιγαντιαίας προπαρασκευὰς ἀναλόγως πρὸς τὴν ὠργανωτικὴν αὐτοῦ δύναμιν. Διὰ συμφωνιῶν μετὰ κρατῶν καὶ μεγάλων προμηθειῶν ἐξησφάλισεν ἀφθονίαν τροφῶν καὶ παντοειδοῦς ὑλικοῦ, ἅτινα διὰ πασῶν τῶν ὁδῶν καὶ μέσων συνεκεντροῦντο ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Βιστούλα. Τὰ στρατεύματα συνεκεντροῦντο ἐπὶ τῆς γραμμῆς Βαρσοβίας-Δάντσιγ (Varsovie-Dantzig) ἐπὶ μήκους 350 χιλιομέτρων, ἥτις ἀπετέλει τὴν βάσιν τῶν ἐπιχειρήσεων, ἀφ' ὅπου τὰ στρατεύματα θὰ ἐξώρμων πρὸς τὸν ποταμὸν Niemen. Ὀπίσω τῆς βάσεως ἀνεφοδιασμοῦ ἐσχηματίσθησαν μεγάλα ἀποθέματα. Πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν ὁ Ναπολέων ἐβεβαιώθη δι' ἐπιθεωρήσεως περὶ τῶν μέσων τῆς συντηρήσεως καὶ ἐπανέλαβε τὰς διαταγὰς αὐτοῦ λέγων εἰς μίαν τούτων: «Πρέπει ὅλα τὰ ὀχήματα νὰ χρησιμοποιηθῶσι καὶ νὰ φορτωθῶσι δι' ἀλεύρων, ὀρύζης, ὀσπρίων καὶ οἰνοπνεύματος. Τὸ ἀποτέλεσμα ὅλων τῶν κινήσεων ἡμῶν θὰ ᾖ ἡ συγκέντρωσις 400.000 ἀνδρῶν ἐπὶ ἑνὸς σημείου. Δὲν δύναται συνεπῶς νὰ ὑπάρξῃ ἐλπὶς ἐφοδιασμοῦ ἐκ τοῦ τόπου καὶ δέον τὰ πάντα νὰ συμπαραληφθῶσιν». Δι' ἐφοδιασμοῦ τῶν ἀνδρῶν διὰ 10 ἡμερῶν εἰς τοὺς σάκκους καὶ 15 ἡμερῶν εἰς τὰ μεταγωγικά, ὑπελόγιζον νὰ φθάσωσιν εἰς Niemen ἢ Wilij, ὅπου νὰ λάβωσι τὸν χρόνον νὰ ἱδρύσωσι νέαν βάσιν ἐπιχειρήσεων. Μόλις ὅμως εἶχον διαβῆ τὸν ποταμὸν Niemen, τὴν 24 Ἰουνίου, θύελλα τρομακτική, συνοδευομένη ὑπὸ παγετώδους ψύχους, ὅπερ διήρκεσε πλείονας ἡμέρας, ἐνέσκηψεν εἰς τὸ στρατόπεδον, προσέβαλε διὰ πλευρίτιδος ὅλους τοὺς διὰ τὰς μεταφορὰς χρησιμοποιουμένους ἵππους καὶ ἀποσυνέθεσεν ἀποτόμως δι' ἀπωλείας 8.000 ζῴων, τὴν τόσῳ οὐσιώδη ταύτην ὑπηρεσίαν, τὴν διὰ τόσων φροντίδων μορφωθεῖσαν. Ἀφιχθεῖσα ἡ στρατιὰ εἰς Wilna, ἐπὶ τῆς δευτέρας βάσεως ἐπιχειρήσεων, ἠναγκάσθη νὰ σταματήσῃ ἐπὶ δέκα ὀκτὼ ἡμέρας, τόσον ὅπως ἀσφαλίσῃ τὸν ἀνεφοδιασμὸν τῶν φαλάγγων, ὅσον καὶ πρὸς ἀναδιοργάνωσιν τῶν μεταφορῶν καὶ ἀνάπαυσιν τῶν στρατευμάτων. Τὴν 28 Ἰουλίου ἡ στρατιὰ εἰσήρχετο εἰς Nitebsk. Εἶχεν ἤδη ἀπολέσει 5—6.000 ἄνδρας ἐκ τοῦ πυρὸς καὶ 144.000 ἄνδρες εἶχον ἐξαφανισθῆ ἐκ τῶν τάξεων. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐσκέφθη κατ' ἀρχὰς νὰ σταματήσῃ ἐκεῖ: «Θὰ σταματήσω ἐδῶ, ἔλεγεν εἰς τοὺς στρατάρχας αὐτοῦ, θέλω νὰ μὲ ἀναγνωρίσωσι, νὰ συνδεθῶ, νὰ ἀναπαύσω τὸν στρατόν μου καὶ νὰ ὀργανώσω τὴν Πολωνίαν. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ 1812 ἔληξεν, ἡ τοῦ 1813 θὰ δώσῃ τὸ συμπλήρωμα». Δώδεκα ἡμέρας κατόπιν ὁ Ναπολέων ἀνελάμβανε τὴν πορείαν αὐτοῦ ἄνευ ἐπαρκῶν ἐφοδιοπομπῶν εἰς τόπον ἠρημωμένον, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τῶν Berthier, Lobau, Caulaincourt καὶ Duroc. Ἀπὸ Witebsk εἰς Smolensk καὶ Wiasma τὰ στρατεύματα ἔζησαν διὰ λεηλασίας. Φρικώδης συστηματικὴ δῄωσις, ἀγρίως ἐκτελουμένη ὑπὸ Κοζάκων, κατέστρεφε πρὸ τῆς προχωρούσης στρατιᾶς σιτοβολῶνας, κλιβάνους, ἀλευρομύλους καὶ αὐτὰ τὰ χωρία ἀκόμη καὶ ἐδημιούργει ἐπὶ τῶν βημάτων τῆς Μεγάλης Στρατιᾶς σπάνιν ἐφοδίων· αἱ γραμμαὶ τῶν μεγάλων ἀποθηκῶν, λίαν μακραί, δὲν ἠδύναντο νὰ ἀνακουφίσωσιν. Εἰσελθὼν ὁ Ναπολέων τὴν 15ην Σεπτεμβρίου εἰς Μόσχαν ἀπεφάσισε νὰ ἐξέλθῃ αὐτῆς τὴν 19ην Ὀκτωβρίου. Αἱ προμήθειαι τῆς πρωτευούσης ἐπέτρεψαν νὰ συμπαραλάβωσι 15 ἡμερῶν τροφάς· ἡ μέριμνα ὅμως τῆς μεταφορᾶς τῶν τραυματιῶν, ἡ θαρραλέα καταδίωξις ὑπὸ τῶν Κοζάκων, ἡ ἐξάντλησις τῶν ὑποζυγίων, ἡ λεηλασία τῶν λιποτακτῶν καὶ εὐθὺς κατόπιν οἱ πάγοι, ἐξήσκησαν ἐπιρροὴν εἰς τὰς ὀγκώδεις ταύτας μεταφοράς. Εἰς Smolensk ἡ στρατιὰ εὗρεν ὀλίγα ἐφόδια, ἀμέσως λεηλατηθέντα· μὴ δυνηθεῖσα νὰ μείνῃ ἐκεῖ ἐξηκολούθησε τὴν ὑποχώρησιν. Ὑπελόγιζον ὅτι θὰ εὕρισκον προμηθείας εἰς Minsk καὶ Witebsk· οἱ Ρῶσοι εἶχον καταλάβει ταύτας, ἀπολεσθεισῶν οὕτω δύο ἑκατομμυρίων ἡμερησίων μερίδων. Εἰς Wilna ἡ ἐπιμελητεία εἶχε συγκεντρώσει 40 ἡμερῶν ἄλευρα καὶ 36 ἡμερῶν κρέατα διὰ 100.000 ἄνδρας· ἤντλησαν ἐκεῖθεν, ἀλλ' αἱ ἐφοδιοπομπαὶ εἶχον διαλυθῆ καθ' ὁδὸν ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεως ἐκ Μόσχας· τοιουτοτρόπως ὅλαι αἱ ζωοτροφίαι, τὸ ὑλικόν, 1500 ἀσθενεῖς ἢ τραυματίαι, 5—6000 βραδυποροῦντες καὶ 10 ἑκατομμύρια εἰς χρυσὸν ἐγκατελείφθησαν εἰς τὸν ἐχθρὸν ἐλλείψει ὀχημάτων. Ἀπώλοντο 440,000 ἄνδρες κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, ἥτις παρουσιάζει τὴν περίεργον καὶ θλιβερὰν εἰκόνα ὑπερμεγέθους προνοητικότητος

Digitized by Google

ἀπολύτως ἀποτυχοῦσαν εἰς τοὺς ὑπολογισμοὺς αὐτῆς καὶ σχεδὸν ἄκαρπον εἰς τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς. Δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ ἀπὸ ἀπόψεως ἐπιμελητειακῆς τῆς ἐκστρατείας ταύτης ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὁ Clausewitz ἔλεγε περὶ τῆς στρατηγικῆς προπαρασκευῆς αὐτῆς: «Θ' ἀπεδείκνυτο τελεία ἔλλειψις κρίσεως ἐὰν δὲν διέβλεπέ τις ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ ταύτῃ τοῦ 1812 τὸν παραλογισμόν, ἐνῷ, ἂν ἐπετύγχανεν αὕτη, θὰ ἐθεωρεῖτο ὡς ἔξοχος συνδυασμός». Ὁ ἐπιμελητὴς Odier, ὅστις παρηκολούθησε τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, ἀνεμέτρει τὰ ὀδυνηρὰ ἀποτελέσματα ὀργανώσεως, χαρακτηριζομένης ἐν τούτοις διὰ τόσης προβλεπτικότητος, καὶ ἔγραφεν ὡς καθηγητὴς ἐν τῷ ἐπιτελικῷ σχολείῳ: «Οὐδέποτε ἡ στρατιωτικὴ διοίκησις εἶχε διαπράξει παρόμοια τερατουργήματα. Τὸ πᾶν εἶχε συρρεύσει ἀπὸ τοῦ Ῥήνου μέχρι τοῦ Βιστούλα, ὅπως ἐφοδιάζῃ διὰ πολλοὺς χειμῶνας τὸν στρατὸν τῶν συμμάχων. Ἐν τούτοις κατὰ τὴν ὀλεθρίαν ταύτην ὑποχώρησιν αἱ πρὸς ἀ εφοδιασμὸν κινήσεις ὑπῆρξαν ἐλλιπεῖς. Ἀντὶ αἱ ζωοτροφίαι νὰ προσφέρωνται εἰς τοὺς στρατιώτας ῥιγοῦντας καὶ πεινῶντας, παρέμειναν συνεσωρευμέναι εἰς τὰς μεγάλας ἀποθήκας· οἱ ἄνδρες ἡμίγυμνοι καὶ θνῄσκοντες ἐκ πείνης δὲν ἠδυνήθησαν νὰ χρησιμοποιήσωσι ταύτας· διατυπώσεις ἄνευ τέλους καὶ δισταγμὸς ἀκατανόητος ἐματαίωσαν τοῦτο· αἱ ἀποθῆκαι αὗται κατέστησαν λεία τοῦ ἀντιπάλου. Ἡ ἔλλειψ ς τῆς διατροφῆς εἰς στιγμὴν τόσῳ κρίσιμον ἐξηγεῖται ἐκ τῆς τόσου ἀκάμπτου συγκεντρώσεως ἐξουσίας καὶ δράσεως εἰς χεῖρας ἑνὸς ἀτόμου. Πᾶν ὅ,τι ὁ ἀρχηγὸς δὲν ἐνήργει, ἀπέμενεν ὑπὸ ἐνέργειαν. Τὸ μέγα τοῦτο συμβεβηκὸς ἐξηγεῖ τὴν ἀνάγκην ὑπάρξεως διαφόρων ἐξουσιῶν πρὸς διοίκησιν ἑνὸς στρατοῦ, ὅπως καὶ πρὸς διακυβέρνησιν ἑνὸς κράτους, τὴν ἀνάγκην τῆς ἐλευθέρας καὶ ταυτοχρόνου δράσεως, ἀφοῦ προηγουμένως ῥυθμισθῶσι λελογισμένως ἡ ἀπ' ἀλλήλων ἐξάρτησις τούτων, ἡ ἀμοιβαία συνδρομὴ καὶ ὁ καταμερισμὸς τῆς δικαιοδοσίας ἑκάστης». Μετὰ παρέλευσιν μηνῶν τινων, κατὰ τὸ 1813, ὁ Ναπολέων ἐν τῇ ἀκαμάτῳ αὐτοῦ ἐνεργητικότητι ἀνεσχημάτισε στρατιὰν ἐκ 380.000 ἀνδρῶν. Ἀπὸ Strasbourg εἰς Wesel ὁ Ῥῆνος ἐφωδιάσθη, ὅπως ἀσφαλισθῇ ἡ διατροφὴ τῶν ἀπὸ Ἰταλίας, Ἱσπανίας καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Γαλλίας συγκεντρουμένων στρατευμάτων πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ ἀπειλητικοῦ συνασπισμοῦ. Αἱ περιστάσεις ἐπέβαλλον ταχεῖαν ἐνέργειαν καὶ ἡ στρατιὰ μόλις συγκεντρωθεῖσα ἀνέλαβεν ἐπιχειρήσεις εἰς Σαξωνίαν. Μετὰ τὰς νίκας τῆς Lutzen καὶ Bautzen, τοῦ ἐχθροῦ συμπτυχθέντος πρὸς νότον μέχρι Βοημίας, αἱ ἀποθῆκαι αἱ εὑρεθεῖσαι εἰς Leipzig, Dresde, Gorlitz καὶ Glogau καὶ οἱ ἄφθονοι πόροι τῶν πόλεων καὶ χωρίων ἤρκεσαν πρὸς διατροφὴν τῆς γαλλικῆς στρατιᾶς. Μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς ἀνακωχῆς τῆς Pleiswitz, ὑπὸ τὴν ἐνεργὸν πίεσιν τοῦ Ναπολέοντος, αἱ πόλεις Koenigstein, Dresde, Torgau, Wittemberg, Magdebourg καὶ Hambourg ὠργανώθησαν εἰς μεγάλας ἀποθήκας, εἰς συνεργεῖα καὶ εἰς κέντρα παραγωγῆς τροφοδοτούμενα διὰ συστηματικῶν καὶ ἐνεργητικῶν ἐπιτάξεων. Καὶ κατὰ μὲν τὴν νικηφόρον περίοδον τὸ στράτευμα διετράφη κατὰ μέρος μὲν ἐπὶ τόπου, κατὰ μέρος δὲ ἐκ τῶν ἐφοδιοπομπῶν αὐτοῦ. Εὐθὺς ὅμως ὡς ὑπεχρεώθη, παρὰ τὴν νίκην τῆς Dresde, νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν ποταμὸν Elba, ὁ Ναπολέων εὑρέθη σχεδὸν ἀποκεκλεισμένος εἰς Λειψίαν (Leipzig), τὴν ὁποίαν ἡ προβλεπτικότης του δὲν εἶχεν ἀνεφοδιάσει. Ὑποχωρῶν ὁ στρατὸς ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Mayence, μετὰ τὴν μάχην τῆς 18 Ὀκτωβρίου, ὑπέφερε σκληρῶς ἐκ τῆς ἀπουσίας ταύτης ἀποθηκῶν ἐπὶ τῆς γραμμῆς τῆς ὑποχωρήσεως αὐτοῦ. Εἰς Erfurt ἐσταμάτησεν ἐπὶ τριήμερον, ὅπως ἀναπαυθῶσι καὶ ἀνασυνταχθῶσιν οἱ ἄνδρες καὶ διανεμηθῶσιν εἰς τοὺς πειναλέους τούτους τὰ κατὰ τόπον ἐφόδια· καὶ ἐκεῖ ὅμως ἀκόμη, ὡς καὶ εἰς Μόσχαν, δὲν ἐλήφθησαν αἱ ἀναγκαῖαι διατάξεις πρὸς ἀνασύνταξιν τῶν σωμάτων, τὰ ὁποῖα αἱ μάχαι, ἡ κόπωσις καὶ ἡ λεηλασία ἀποσυνέθετον ἐξακολουθητικῶς. Ὁ στρατάρχης Marmont ἔγραφε: «Στρατεύματα τόσον ἀποτεθαρρημένα ὡς αὐτὰ τὰ ὁποῖα διοικοῦμεν, τόσον καταπεπονημένα, τόσον ἐξησθενημένα ἐκ τῶν πορειῶν, τῶν μαχῶν, τῶν ἀτυχημάτων καὶ τῶν στερήσεων, φέρονται ἀμέσως πρὸς τὴν ἀπειθαρχίαν. Ἡ ἀδυναμία τῆς τροφοδοτήσεως τῶν στρατιωτῶν διὰ κανονικῶν διανομῶν προὐκάλεσε καὶ ἐδικαιολόγησε τὴν ἐξαφάνισίν των. Ἕκαστος ἀπησχολήθη πρὸ παντὸς ἄλλου εἰς τὴν ἐξεύρεσιν τῆς τροφῆς του, καὶ ἐπειδὴ τὸ στρατιωτικὸν φρόνημα εἶχε σβεσθῇ, ἀντικατασταθὲν ὑπὸ καταπτώσεως καὶ ἀπογοητεύσεως, ἐκεῖνοι οἵτινες ἀπεμακρύνοντο τῶν τάξεων ἀπέρριψαν τὰ ὅπλα των καὶ ἐπορεύοντο μὲ ῥάβδον ἀνὰ χεῖρας. Ἐκ τῶν 60.000 ἀνδρῶν, οἵτινες ἀπέμενον εἰσέτι, 20.000 ἐσχηματίσθησαν οὕτως εἰς ὁμάδας 8—10 ἀνδρῶν, διατρέχοντες ἅπασαν τὴν πεδιάδα». Κατὰ τὸ 1814 ὁ Ναπολέων καταληφθεὶς ἄνευ ἀνδρῶν καὶ ἄνευ χρημάτων, δὲν εἶχε τὸν καιρὸν νὰ ὀργανώσῃ ἀποθήκας καὶ ἐφοδιοπομπάς, ἐνῷ οἱ πόροι εἶχον ἐξαντληθῆ· ἔζησαν ἐκ τοῦ τόπου καὶ τὸν κατηρείπωσαν. Τὰ διαμερίσματα Aube, Marne, Meuse, Aisne καὶ Meurthe ἐλεηλατήθησαν ὑπὸ τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων. Πρὸς εὕρεσιν χρημάτων ὁ Ναπολέων ἐπέβαλεν εἰδικὰς φορολογίας· ἐπέβαλεν ἐπίσης ἐπιτάξεις παντὸς εἴδους, καθορίσας αὐθαιρέτως τὴν ἀξίαν. Διὰ διατάγματος τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1813 εἶχον κανονισθῇ αἱ λεπτομέρειαι τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἐπιτάξεων.

Συμπεράσματα. Ἐκ τῆς βραχείας ἐπισκοπήσεως τῶν Ναπολεοντείων ἐκστρατειῶν ἀπὸ ἀπόψεως ἐπιμελητειακῆς, ἐξάγεται ὅτι ἡ διατροφὴ τῶν στρατευμάτων διὰ τῆς ἐκμεταλλεύσεως μόνον τῶν πόρων τοῦ τόπου ὁδηγεῖ ταχέως εἰς τὴν κλοπὴν καὶ λεηλασίαν, διὰ νὰ καταλήξῃ εἰς στερήσεις, αἵτινες θὰ συνεπιφέρωσιν ἀναγκαστικῶς τὴν συντριβὴν τῆς πειθαρχίας καὶ τὴν ἐξασθένησιν τοῦ στρατεύματος. Ἀντιθέτως ἡ συγκρότησις κέντρων ἀνεφοδιασμοῦ ἐπὶ τῶν στρατηγικῶν βάσεων, ἡ κανονικὴ ἄφιξις τῶν ἐφοδιοπομπῶν ἐκ τῶν ὄπισθεν δίδουσι μὲν τὸ μέσον τῆς ἁρμοζούσης ἐξασφαλίσεως τῆς συντηρήσεως τῶν στρατευμάτων, ἀλλ' αὗται ἀκινητοποιοῦσι τὰ στρατεύματα ἢ τοὐλάχιστον ἐπιβραδύνουσι τὴν πορείαν αὐτῶν καὶ δὲν ἁρμόζουσιν εἰς στρατὸν ὅστις ἀντλεῖ ἐκ τῆς ταχύτητος τῶν κινήσεών του τὸ ἀσφαλέστερον στοιχεῖον τῶν ἐπιτυχιῶν του. Ἐν τῇ ταυτοχρόνῳ ὅθεν καὶ μεμελετημένῃ ἐφαρμογῇ τῶν δύο μεθόδων ὀφείλουσιν οἱ στρατοὶ νὰ ἐξασφαλίσωσι ταυτοχρόνως τὴν ἀπαιτουμένην εὐκινησίαν καὶ τὴν βεβαιότητα, οὐχὶ ὀλιγώτερον ἀπαραίτητον, τῆς συντηρήσεώς των. Δὲν ὑπάρχει μέσον διατροφῆς ἱκανὸν ν' ἀνταποκριθῇ μόνον εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ πολέμου. Τὰ πάντα δυνατὸν νὰ ὦσιν ἀναγκαῖα καὶ ἡ τέχνη συνίσταται εἰς τὸ νὰ ᾖ τις ἕτοιμος νὰ θέσῃ ἐν ἐφαρμογῇ ἕκαστον τούτων, ὡς ἂν εἰ ἐπρόκειτο μόνον νὰ ἀσφαλίσῃ τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην, νὰ διακρίνῃ ὑπὸ ποίας συνθήκας θὰ προσφύγῃ εἰς ἄλλα, νὰ συνδυάσῃ τὴν χρῆσιν πάντων ἀναλόγως τῶν περιστάσεων.

Ἡ ὑπέροχος στρατηγικὴ ἱκανότης τοῦ Ναπολέοντος καὶ ἡ χαλυβδίνη αὐτοῦ θέλησις συνετρίβησαν ἐπανειλημμένως πρὸ τοῦ νόμου τῆς αὐτοσυντηρήσεως τοῦ ἀτόμου. Ἐλαυνόμενος ἐκ τῆς κατακτητικῆς αὐτοῦ μανίας καὶ χειριζόμενος μετὰ δεξιότητος ἐξαιρετικῆς τὸ ὅπλον τῆς ταχύτητος ἐν ταῖς κινήσεσιν αὐτοῦ, ἔθηκε πολλάκις ἐν ὑποδεεστέρᾳ μοίρᾳ τὴν σκληρὰν ἀνάγκην τῆς συντηρήσεως τῶν στρατευμάτων καὶ τὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν τραγικά, ὅπου τοὐλάχιστον ἄλλαι εὐνοϊκαὶ συνθῆκαι δὲν προέλαβον τὴν ἀνάπτυξιν τοιούτων. Τὸ σύστημα τῆς γενικῆς στρατολογίας ἐφαρμοζόμενον γενικῶς εἰς τὰ ὠργανωμένα κράτη παρέχει ἐν πολέμῳ στρατοὺς πολυαρίθμους, τῶν ὁποίων ἡ διατροφὴ ἀποτελεῖ ἔργον πολύπλοκον καὶ δυσχερές· ἀφ' ἑτέρου ἡ ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἀνάπτυξις τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας χερσαίων καὶ θαλασσίων εἰς πολλῷ μεγαλυτέραν ἀπόδοσιν κατὰ τὰς μεταφορὰς λόγῳ ταχύτητος, διευκολύνει μὲν τὰς πρὸς ἐφοδιασμὸν τῶν στρατευμάτων μεταφοράς, ἀπαιτεῖ ὅμως προμεμελετημένην καὶ ῥυθμικὴν χρησιμοποίησιν τούτων, ἄνευ τῆς ὁποίας ἐπέρχεται σύγχυσις καὶ ματαίωσις τοῦ σκοποῦ. Τὸ πολυσχιδὲς καὶ δυσχερὲς τοῦτο ἔργον ἀπόκειται εἰς τὴν ἐπιμελητείαν.

Ἡ ἐπιμελητεία ἐν Γαλλίᾳ.—*Ὀργάνωσις. Δικαιοδοσία. Ὑποχρεώσεις.* Ἡ Γαλλία πρώτη κατὰ τὸ 1817, μετὰ τὰ σκληρὰ διδάγματα ἐκ τῶν πολέμων τῆς Ναπολεοντείου αὐτοκρατορίας, προέβη εἰς τὴν σύστασιν μονίμου σώματος ἐπιμελητείας, ἔχοντος ἰδίαν ἱεραρχίαν. Ἅπαντα τὰ στρατιωτικῶς ὠργανωμένα κράτη προέβησαν βαθμηδὸν εἰς ἐφαρμογὴν ὁμοίου μέτρου, δὲν δύναται δὲ πλέον νὰ νοηθῇ στρατὸς ἄνευ μονίμως ὠργανωμένης ἐπιμελητείας. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ σώματος, ἔχων βαθμὸν ἀνωτάτου ἀξιωματικοῦ, ἔχει τὴν γενικὴν ἀντίληψιν ἐπὶ τῆς ὅλης λειτουργίας τοῦ σώματος, εἰς ἑκάστην δ' ἀνωτέραν στρατιωτικὴν μονάδα, στρατιάν, σῶμα στρατοῦ, μεραρχίαν, αἵτινες καὶ ἐν εἰρήνῃ ἔχουσιν ἐν σχετικῷ μέτρῳ οἰκονομικὴν ἀνεξαρτησίαν, καὶ ἐν πολέμῳ δύνανται νὰ δράσωσι καὶ μεμονωμένως, ὑπάρχει ἰδιαιτέρα διεύθυνσις ἐπιμελητείας· εἰς τὰς κατωτέρας μονάδας ἡ ἐπιμελητειακὴ ἐνέργεια ἀσκεῖται ὑπ' αὐτοῦ τοῦ διοικητοῦ τῆς μονάδος, βοηθουμένου πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ ἀξιωματικοῦ τοῦ ἐφοδιασμοῦ.

Ἡ ἐπιμελητεία, ἔχουσα τοὺς ἀξιωματικοὺς αὐτῆς ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ τοῦ λοχαγοῦ ἢ τοῦ ταγματάρχου καὶ ἄνω, ἔχει ὡς συμπληρωτικὰ στοιχεῖα ἐν τῇ ὅλῃ αὐτῆς λειτουργίᾳ τοὺς διαχειριστὰς τῶν διαφόρων ἁρμοδιοτήτων. Ὁ ὀργανισμὸς τοῦ στρατοῦ ἑκάστου κράτους καὶ οἱ σχετικοὶ νόμοι καὶ διατάγματα κανονίζουσι καὶ τὰ τῆς συνθέσεως τοῦ σώματος καὶ τὰ καθήκοντα ἑκάστου βαθμοῦ καὶ ἁρμοδιότητος. Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον καθιστᾷ τὴν ὕπαρξιν τῆς μονίμου ἐπιμελητείας ἀπαραίτητον εἶναι ἡ προπαρασκευὴ τοῦ στρατεύματος πρὸς πόλεμον, ἐν τῇ ἁρμοδιότητι αὐτῆς, καὶ ἡ ἐξασφάλισις τῆς συντηρήσεως αὐτοῦ ἐν πολέμῳ. Ἔχουσα ὑπ' ὄψει τὸ παρὰ τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου τοῦ στρατοῦ καταρτιζόμενον ἑκάστοτε σχέδιον ἐπιστρατεύσεως, μελετᾷ καὶ προκαλεῖ τὴν προμήθειαν ὑλικῶν τῆς ἁρμοδιότητος αὐτῆς, ἅτινα ἀποθηκεύονται ὡς ὑλικὸν ἐπιστρατεύσεως, ἐπιμελεῖται τῆς ἀποθηκεύσεως καὶ συντηρήσεως τούτου καὶ συνδυάζει τὴν ἀποθήκευσιν πρὸς τὴν κανονικὴν κατανάλωσιν καὶ ῥυθμίζει τὰ τῆς ἀνανεώσεως αὐτοῦ. Ἔχουσα δ' ἀφ' ἑτέρου ὑπ' ὄψει τὸ σχέδιον ἐπιχειρήσεων, ἀνακοινούμενον εἰς τὴν ἀνωτέραν αὐτῆς διεύθυνσιν, ὡς ἀπόρρητον, ἐν τῷ μέτρῳ τῆς ἁρμοδιότητος αὐτῆς, τὴν ζώνην συγκεντρώσεως τῶν στρατευμάτων καὶ τὸ πιθανὸν θέατρον τῶν ἐπιχειρήσεων, σπουδάζει ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς εἰρήνης ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν ἁρμοδίων τμημάτων τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου τὰς παρουσιασθησομένας ἐν πολέμῳ ἀνάγκας καὶ τὰ μέσα τῆς ἀντιμετωπίσεως τούτων. Πρὸς ἐπαρκῆ ἐκπλήρωσιν τοιαύτης ἀποστολῆς ἡ ἐπιμελητεία μελετᾷ ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς εἰρήνης τοὺς πόρους τῆς χώρας, τόσον κατὰ τὰς ζώνας τῆς πιθανῆς δράσεως ἐν πολέμῳ, ὅσον καὶ κατὰ τὸ ἐσωτερικόν, ἀφ' ὅπου θὰ ἠδύνατο νὰ μεταφέρῃ τὰ εἰς τὴν ἁρμοδιότητα αὐτῆς ὑπαγόμενα ἐφόδια πρὸς τὴν ζώνην τῶν ἐπιχειρήσεων· εἰσηγεῖται τὴν λῆψιν καταλλήλων κρατικῶν μέτρων πρὸς ἐπαύξησιν τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς, ὅπου τοῦτο ἐφικτόν, καὶ τίθεται εἰς ἐπαφὴν μὲ τὰς βιομηχανίας ἐκείνας, παρ' ὧν καὶ δι' ὧν θὰ ἐπιτύχῃ ἐν δεδομένῃ στιγμῇ τὴν κατασκευὴν καὶ προμήθειαν διαφόρων ὑλικῶν ἱματισμοῦ, ἐξαρτύσεως κλπ. καὶ τὴν ἐπισκευὴν τῶν ἐχόντων ἀνάγκην τοιαύτης· διατελεῖ εἰς διαρκῆ ἐπαφὴν πρὸς τὰς ἀγορὰς τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἵνα ᾖ εἰς θέσιν, δοθείσης ἀνάγκης, νὰ γνωρίζῃ ποῦ ὀφείλει ν' ἀπευθυνθῇ διὰ τὴν ἔγκαιρον καὶ λελογισμένην προμήθειαν τῶν ἀναγκαιούντων· σπουδάζει τὰ παντοδαπὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας καὶ μεταφορᾶς, σιδηροδρόμους, ὁδοὺς ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, αὐτοκίνητα, ὀχήματα παντοειδῆ, ζῷα φορτηγά, μέσα πλωτά, καὶ κρίνει περὶ τῆς ἐπαρκείας τούτων, καθοριζομένου ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ἁρμοδίου τμήματος τοῦ ἐπιτελείου καὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ τρόπου τῆς ἐπιτάξεως· μελετᾷ ἐν ἐπαφῇ πάντοτε μετὰ τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου τὴν ἐν τῇ χώρᾳ αὔξησιν τῶν μέσων μεταφορᾶς, ὡς π. χ. φορτηγῶν αὐτοκινήτων, ὅπως ἀφθονώτερα ἐξευρεθῶσι δι' ἐπιτάξεως, ἀνάγκης διδομένης, ἔτι δὲ καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας κατὰ τὸ δυνατὸν μέτρον, πρὸς ἐξυπηρέτησιν στρατιωτικῶν ἀναγκῶν. Κηρυσσομένης ἐπιστρατεύσεως ἐντείνεται ἡ δρᾶσις τῆς ἐπιμελητείας μέχρι καὶ τῶν τελευταίων αὐτῆς ἀκραιμόνων· ἔντονος καὶ ῥυθμικὴ ἐκμετάλλευσις τῶν ἐκ τῶν προτέρων ἀνεγνωρισμένων πόρων τῆς χώρας, σχηματισμὸς ἀποθεμάτων ἐνισχυομένων καὶ ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἢ καὶ τῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ προσκομιζομένων, ἔγκαιρος μεταφορὰ εἰς τὰς δεούσας θέσεις, ῥυθμικὴ καὶ ἰσοδικαία διανομὴ εἰς τὰς διαφόρους μονάδας, περισυλλογὴ τοῦ φθειρομένου ὑλικοῦ πρὸς ἐπισκευήν. Τὸ πολυσχιδὲς τοῦτο ἔργον κατανέμεται εἰς τὰ κλιμάκια τῆς ἐπιμελητείας, συμφώνως τοῖς κανονισμοῖς καὶ ταῖς εἰδικαῖς ἐντολαῖς καὶ ὁδηγίαις τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ σώματος καὶ τῶν διευθυντῶν ὑπηρεσιῶν. Ἐν περιπτώσει πολεμικῆς ἐνεργείας ὁ διευθυντὴς τῆς ἐπιμελητείας τῆς ἐνεργούσης μονάδος δέον νὰ λάβῃ γνῶσιν παρὰ τοῦ διοικητοῦ ταύτης περὶ τῶν προθέσεων αὐτοῦ καὶ νὰ λάβῃ τὰ κατάλληλα μέτρα διά τε ἐπιτυχῆ καὶ ἀτυχῆ ἔκβασιν τῆς ἐπιχειρήσεως· ἐὰν δὲ πείθηται ὅτι κατ' ἐνέργειάν τινα θὰ ὑπάρξῃ δυσχέρεια ἀνεφοδιασμοῦ καὶ ἀνεπάρκεια ἀναπόφευκτος, ὀφείλει νὰ καταστήσῃ ἐνήμερον περὶ τούτου τὸν διοικητὴν τῆς μονάδος, ὅπως ἀναμετρήσῃ ἐκεῖνος τί τὸ μὴ χεῖρον.

Στρατολογία τοῦ σώματος. Τοσοῦτον πολυσχιδὲς ἔργον δέον, ὡς εἰκός, ν' ἀνατίθηται εἰς ἄτομα ἀναλόγου ἱκανότητος. Ὁ ἀξιωματικὸς τῆς ἐπιμελητείας δέον νὰ ἔχῃ εὐρεῖαν ἐγκυκλοπαιδικὴν καὶ ἐπιτελικὴν μόρφωσιν· νὰ διακρίνῃ αὐτὸν πνεῦμα τάξεως καὶ προνοίας· νὰ διάκειται συμπαθῶς πρὸς τὸ ἔργον καὶ οὐχὶ νὰ ἐνεργῇ ἐξ ὑποχρεώσεως μόνον· νὰ χαρακτηρίζεται ὑπὸ ἐνεργητικότητος καὶ ψυχραιμίας καὶ νὰ ᾖ ἀκάματος σωματικῶς καὶ ψυχικῶς. Ἡ ἐντιμότης ἀποτελεῖ ὑποχρέωσιν καὶ οὐχὶ προσόν. Ἐπιτυχὴς ἐνέργεια τῆς ἐπιμελητείας δύναται πολλάκις νὰ δώσῃ τὴν νίκην, ἅτε παρέχουσα εἰς τὸν διοικοῦντα τὴν εὐχέρειαν νὰ ἑλιχθῇ ὡς ἐμπρέπει, καὶ τἀνάπαλιν. Οἱ ἀξιωματικοὶ ὅθεν τῆς ἐπιμελητείας ἐκλέγονται ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν τῶν ὅπλων μεταξὺ τῶν ἐπιθυμούντων τὴν μετάταξιν, ὑποκειμένων εἰς δοκιμασίαν. Δέον νὰ νοηθῇ καλῶς ὅτι ἂν ὁ μάχιμος ἀξιωματικὸς ἐκτίθηται κατὰ τὴν μάχην, ὁ ἀξιωματικὸς τῆς ἐπιμελητείας μοχθεῖ ἀδιαλείπτως καὶ δὴ ὑπὸ βαρυτάτας εὐθύνας ἀπὸ τῆς ἐπιστρατεύσεως καὶ μέχρι τῆς ἐπανόδου τῶν ὁπλιτῶν εἰς τὰς ἑστίας των. Οὐδεμία διάκρισις ἐπιτρέπεται.

Ἡ ἐπιμελητεία ἐν Ἑλλάδι. Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος κατὰ τὸ 1821, αἱ Ἐθνικαὶ συνελεύσεις ἐλάμβανον τὰ δυνατὰ μέτρα διὰ τὴν οἰκονομικὴν ὑπηρεσίαν τῶν τε ἀτάκτων καὶ τακτικῶν σωμάτων, δι' ἃ προὐβλέπετο καὶ μισθὸς καὶ ἱματισμὸς καὶ διατροφὴ εἴτε ἐκ τῶν πόρων τῆς χώρας εἴτε καὶ διὰ σιτηρεσίου· ἡ ἔλλειψις τῶν μέσων τούτων ἐπέφερεν ἑκάστοτε καὶ τὴν διάλυσιν τῶν σωμάτων. Μετὰ τὴν ὁριστικὴν ανα-

Digitized by Google

γνώρισιν τοῦ βασιλείου κατὰ τὸ 1834 ἐτέθησαν νέαι διατάξεις διὰ τὴν οἰκονομικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ στρατοῦ. Αὗται ἀφεώρων τὴν χρηματικὴν κίνησιν ἀφ' ἑνὸς καὶ τὴν προμήθειαν καὶ διαχείρισιν τοῦ ἀπαιτουμένου ὑλικοῦ διὰ τοὺς ἄνδρας· τὰ τῆς λογιστικῆς ἐν γένει ὑπηρεσίας ἐρρυθμίζοντο ἑκάστοτε ἐπὶ τὸ ὡς βέλτιον κρινόμενον καὶ αἱ ὑπηρεσίαι αὗται ἀνετίθεντο εἰς τὸ σῶμα τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ οἰκονομικοῦ. Ἐπιμελητειακὴ ἔννοια οὐδαμοῦ. Κατὰ τὸ 1884 καθωρίσθησαν διὰ τοὺς παρὰ τοῖς ἀρχηγείοις στρατοῦ ἀνωτέρους ἀξιωματικοὺς τοῦ οἰκονομικοῦ καθήκοντα ἐπιμελητειακῆς φύσεως ἔν τε εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ. Ἐν τούτοις κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897 ἐσημειώθη παντελὴς ἔλλειψις ἐπιμελητειακῆς ἀντιλήψεως· καὶ ὁ μὲν μικρὸς στρατὸς τῆς Ἠπείρου ἅμα ἐξερχόμενος τῆς Ἄρτης ἤρχιζε δοκιμάζων στερήσεις, ὁ δὲ στρατὸς τῆς Θεσσαλίας, διαμένων ἐν καταυλισμῷ μετὰ τὴν ἀνακωχήν, ἀνέθηκε τὴν τροφοδότησίν του εἰς ἰδιώτην ἐργολήπτην. Ἀπὸ τοῦ 1906 ἐλήφθη τὸ μέτρον καταρτισμοῦ ἀποθηκῶν ὑλικοῦ ἐπιστρατεύσεως καὶ προμηθείας τοιούτου διὰ τοῦ Ταμείου τῆς Ἀμύνης. Τὸ σχέδιον ἐπιστρατεύσεως, τὸ κατὰ τὸ 1912 ἐφαρμοσθέν, προέβλεπε τὸν καταρτισμὸν βάσεων ἐφοδιασμοῦ, ὑπηρεσίας μετόπισθεν καὶ μεταγωγικῶν ὑπηρεσιῶν. Ἡ ἐπιμελητειακὴ αὕτη ὀργάνωσις, ἡ ἅμα τῇ ἐπιστρατεύσει ἀναπτυσσομένη, ἀνετίθετο ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς ἀξιωματικοὺς τοῦ οἰκονομικοῦ, ἀλλὰ καὶ ἄλλων σωμάτων. Ἡ κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ πολέμου 1912—1913 κτηθεῖσα πεῖρα ἐμόρφωσε βαθμηδὸν ἐπιμελητειακὰς ὑπηρεσίας, αἵτινες ἀνταπεκρίθησαν κατὰ βαθμὸν προϊόντα εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ στρατεύματος. Ὁ πόλεμος οὗτος κατέδειξε τὴν ἀνάγκην ὀργανώσεως μονίμου ἐπιμελητείας ἐπὶ συστηματικωτέρων βάσεων, καὶ κατὰ τὸ 1914 διὰ τοῦ νόμου 228 κατηρτίζετο σῶμα ἐπιμελητείας μὲ ἱεραρχίαν ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ τοῦ λοχαγοῦ μέχρι τοῦ τοῦ ὑποστρατήγου συμπεριλαμβανομένου, ἰσχύουσαν καὶ μέχρι σήμερον (1929). Κατὰ τὴν πρώτην σύστασιν τοῦ σώματος οἱ βαθμοφόροι αὐτοῦ ἐλήφθησαν διὰ μετατάξεως ἐκ τῶν μαχίμων ἀξιωματικῶν καὶ τῶν τοῦ τότε διαλυθέντος οἰκονομικοῦ σώματος. Ἡ στρατολογία αὐτοῦ ἐγίνετο εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ λοχαγοῦ διὰ διαγωνισμοῦ μεταξὺ λοχαγῶν τῶν τεσσάρων ὅπ ων. Βραδύτερον, διὰ τοῦ νόμου 1463 τοῦ 1918, ἐπετράπη ὅπως εἰς τὸν διαγωνισμὸν τοῦτον συμμετέχωσι καὶ λοχαγοὶ διαχειρίσεως. Τέλος, διὰ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 29ης Σεπτεμβρίου 1922, ἐπετράπη ὅπως εἰς τὸν διαγωνισμὸν λαμβάνωσι μέρος καὶ ὑπολοχαγοὶ τοῦ πεζικοῦ, ἱππικοῦ, πυροβολικοῦ, μηχανικοῦ καὶ διαχειρίσεως, ἐφόσον ἐξῆλθον ἐκ στρατιωτικῶν σχολείων καὶ ἔχουσι τριετῆ τοὐλάχιστον ὑπηρεσίαν ἀξιωματικοῦ· οὗτοι, ἐπιτυγχάνοντες καὶ μεταφερόμενοι εἰς τὴν ἐπιμελητείαν, προάγονται συγχρόνως εἰς λοχαγούς. Ὁ ὀργανισμὸς τοῦ στρατοῦ καὶ τὰ συναφῆ διατάγματα καὶ ἐγκύκλιοι διαταγαὶ τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν κανονίζουσι τὰ τῆς κατανομῆς τοῦ ὅλου σώματος εἰς τὰς ἀνωτέρας μονάδας καὶ ὑπηρεσίας καὶ τὰς λεπτομερείας τῆς ἁρμοδιότητος καὶ τῶν καθηκόντων ἑκάστου.

Κατὰ τὴν Μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν ἡ ἑλληνικὴ ἐπιμελητεία ἐξεπλήρωσε τὴν ἀποστολὴν αὐτῆς. Ἀναπτυχθείσης στρατιᾶς ὑπὲρ τὰς 200.000 ἀνδρῶν καὶ προωθηθείσης ταύτης εἰς βάθος 400 χιλιομέτρων ἀπὸ Σμύρνης καὶ ἐκταθείσης ἐπὶ μετώπου δυσαναλόγου πρὸς τὴν ἀριθμητικὴν αὐτῆς δύναμιν, ἡ ἐπιμελητεία ἐξυπηρέτησεν ἐπαρκῶς τὰς ἀνάγκας αὐτῆς μέχρι τῶν ἀκροτάτων σημείων. Ἐν χώρᾳ πλουσίᾳ μὲν ἀλλὰ διακοπτομένῃ ὑπὸ μεγάλων ἀκατοικήτων ἐκτάσεων διατρεχομένων ὑπὸ ληστανταρτικῶν ἐντοπίων ὁμάδων, ὧν ἡ κυρία ἐπίθεσις ἐστρέφετο κατὰ τῶν ἐπιμελητειακῶν κυρίως σχηματισμῶν αἰφνιδιαστικῶς, ἐν χώρᾳ ὀρεινῇς ἐν πολλοῖς διαπλάσεως καὶ στερουμένῃ πυκνῶν γραμμῶν συγκοινωνίας, ἡ ἐπιμελητεία μετῆλθε πᾶν μέσον. Ἐξεμεταλλεύθη μεθοδικῶς τοὺς κατὰ τόπους πόρους καὶ συμπληρουμένη διὰ τῶν ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ κράτους ἀποστολῶν, συμφώνως πρὸς τὰς παρ' αὐτῆς εἰς τὸ Κέντρον ὑποδείξεις, ὠργάνωσε δύο βάσεις ἐφοδιασμοῦ εἰς Σμύρνην καὶ Μουδανιὰ τῆς Προύσσης, ἐφοδιαζομένας ἀτμοπλοϊκῶς. Ἐχρησιμοποίησε πάσης φύσεως μέσα μεταφορικά. Σιδηρόδρομοι, αὐτοκίνητα φορτηγά, ἅμαξαι παντὸς εἴδους, κάμηλοι, ἵπποι καὶ ἡμίονοι φορτηγοί, τὰ πάντα ἦσαν ἐν κινήσει. Ἡ διάβασις τῆς στρατιᾶς διὰ τῆς Ἁλμυρᾶς ἐρήμου, τῆς ἐκ τῆς ἱστορίας γνωστῆς διὰ τὴν ἀπόλυτον ἀπουσίαν παντὸς ἀναγκαίου διὰ τὴν ζωήν, καὶ αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ ὕδατος, καὶ τοῦ Σαγγαρίου, ἀποτελεῖ στρατιωτικὸν κατόρθωμα, εἰς τὸν ἔπαινον τοῦ ὁποίου δικαιοῦται ἡ ἐπιμελητεία νὰ μετάσχῃ κατὰ μέρος οὐσιῶδες, ἅτε δυνηθεῖσα, παρ' ὅλον τὸν μέγιστον ἐχθρὸν αὐτῆς, τὰς ἀποστάσεις, νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς στρατιᾶς, εἰς τρόπον ὥστε αὕτη νὰ προελάσῃ μέσῳ τοιούτων καὶ τοσούτων φυσικῶν δυσχερειῶν, νὰ διεξαγάγῃ ἀγῶνας σκληροτάτους καὶ νὰ ἀπειλήσῃ αὐτὴν τὴν πρωτεύουσαν τῆς τουρκικῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τὴν Ἄγκυραν. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ δέον νὰ ὁμολογηθῇ ἀνάλογος ἔπαινος καὶ εἰς τὰς ὑπηρεσίας τῶν ἐφοδιασμῶν εἰς ὑλικὸν πυροβολικοῦ, μηχανικοῦ καὶ ὑγειονομικοῦ.

Ἐὰν τὰ διὰ τόσης μελέτης καὶ μερίμνης συγκεντρωθέντα ἐπιμελητειακὰ ἐφόδια δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ χρησιμοποιηθῶσι κατὰ τὴν τραγικὴν ὑποχώρησιν τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1922 καὶ πολλὰ τούτων παραμείναντα κατελήφθησαν ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, ἡ ἐπιμελητεία δὲν δύναται νὰ φέρῃ εὐθύνην. Ἡ ραγδαία ἐξάπλωσις τοῦ ὑποχωρητικοῦ κύματος παρέλυεν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πᾶσαν λελογισμένην ἐνέργειαν. Κ. ΓΚ ΤΑΡΑΚΟΣ

ἐπιμελητήριον (τό)· ἀνεγνωρισμένη ὑπὸ τοῦ κράτους ὀργάνωσις ἐκπροσωποῦσα τοὺς ἐμπόρους, βιομηχάνους, βιοτέχνας ἢ ἐπαγγελματίας μιᾶς χώρας, περιοχῆς, ἢ πόλεως, καὶ ἐπιμελουμένη τῶν ζητημάτων τῶν σχετιζομένων πρὸς τὰ συμφέροντα τοῦ κλάδου ἐν τῷ συνόλῳ του.

—[ΕΓΚΥΚΛ.] ***Ὁρισμός, φύσις καὶ μορφαί.*** Ἑνιαῖος ὁρισμὸς τῶν ἐπιμελητηρίων ἐν τῇ εὐρυτάτῃ τῆς λέξεως σημασίᾳ δὲν δύναται νὰ δοθῇ. Ἐγένετο, ἐν τῷ παρελθόντι καὶ ἐν τῷ παρόντι ἀκόμη, εἰς πλεῖστα τῶν σχετικῶν νομοθετημάτων τόσον εὐρεῖα καὶ ἀπὸ πολλῶν ἀπόψεων χρῆσις τοῦ ὅρου τούτου, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ δοθῇ ὁρισμὸς οἰκονομικῆς ἢ νομικῆς φύσεως σαφὴς τῆς ἐννοίας *ἐπιμελητήρια* ἐν τῇ γενικωτάτῃ αὐτῆς ἐκτάσει. Δὲν μένει κατ' ἀκολουθίαν νὰ δοθῇ, παρὰ μόνον ὁ γραμματικὸς καὶ ἐτυμολογικὸς ὁρισμὸς τῆς λέξεως, ἀπαντώσης καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ.

Ἐκ τῶν ἐννοιῶν, αἵτινες ὑπήχθησαν ὑπὸ τὸν ὅρον ἐπιμελητήρια, ἐκείνη, ἥτις ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως τυγχάνει σαφῶς καθωρισμένη, παίζουσα ἐν τῇ συγχρόνῳ νομικῇ καὶ οἰκονομικῇ ἐπιστήμῃ ρόλον σημαντικώτατον, εἶναι ἡ ἔννοια τῶν οἰκονομικῶν ἐπιμελητηρίων, ταύτην δὲ ἐξετάζομεν κατωτέρω κατὰ πρῶτον, θέτοντες αὐτὴν ὡς βάσιν πρὸς ἐμπειρικῷ τῷ τρόπῳ διάκρισιν τῶν ὑπὸ τὸν ὅρον ἐπιμελητήρια παρουσιαζομένων ἐννοιῶν, δεδομένου ἄλλωστε ὅτι ἀποτελεῖ καὶ τὸν νομικὸν τύπον, ὑπὸ τὸν ὁποῖον ἐμφανίζονται αἱ νομοθετικαὶ ἐπιμελητηριακαὶ ὀργανώσεις παρ' ἡμῖν.

1) *Οἰκονομικὰ ἐπιμελητήρια* εἶναι κατὰ ταῦτα, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, τὰ ὑποχρεωτικὰ ἀντιπροσωπευτικὰ ἐκεῖνα σώματα τῶν πάσης φύσεως τοπικῶν ἐπαγγελματικῶν οἰκονομικῶν συμφερόντων, τὰ σκοποῦντα διὰ τῶν διοικητικῶν καὶ πρὸ παντὸς γνωμοδοτικῶν των ἐνεργειῶν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ κράτους, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἀποτελεσματικωτέραν ἐκπροσώπησιν τῶν ἐν λόγῳ συμφερόντων. Δύο εἶναι ἑπομένως τὰ κυριώτερα συστατικὰ στοιχεῖα καὶ διακριτικὰ γνωρίσματα τῶν οἰκονομικῶν ἐπιμελητηρίων, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἐνίσχυσις τῆς πολιτείας ἐν τῇ προσπαθείᾳ της νὰ προαγάγῃ τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς παραγωγῆς καὶ τῶν οἰκονομικῶν της συμφερόντων γενικώτερον, καὶ ἐξ ἄλλου μέρους ὁ σκοπός, ὁ καθαρῶς ἰδιωτικῆς φύσεως, τῆς ἐνισχύσεως καὶ προαγωγῆς τῶν συμφερόντων τῶν ἀντιπροσωπευομένων ἐπαγγελματικῶν τάξεων. Ὁ πρῶτος τῶν δύο σκοπῶν ἀνάγεται εἰς τὸ σύνολον γενικωτέρων πολιτειακῶν ἐνεργειῶν πρὸς προαγωγὴν τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας μιᾶς χώρας, ὁ ἕτερος ἀντιθέτως προσδίδει εἰς αὐτὰ χαρακτῆρα ἰδιωτικῶν ἑνώσεων. Οἱ δύο ὡς ἄνω σκοποὶ ὅμως δὲν περιέχονται ποτὲ κατὰ τὸ ἴδιον ποσὸν καὶ τὴν αὐτὴν ἔντασιν εἰς τὰς διαφόρους ἐπαγγελματικὰς ἑνώσεις. Τὸ κέντρον τοῦ βάρους μετατίθεται, κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς καὶ ἀναλόγως τῶν ἐπικρατουσῶν ἑκάστοτε ἀντιλήψεων, πότε πρὸς τὴν μίαν καὶ πότε πρὸς τὴν ἄλλην κατεύθυνσιν. Ἡ κρατικὴ ὅμως λειτουργία τῶν οἰκονομικῶν ἐπιμελητηρίων προϋπῆρξε τοῦ ἑτέρου σκοποῦ τῶν οἰκονομικῶν ἑνώσεων.

2) Ἀπὸ ἀπόψεως ὀργανώσεως καὶ ἐμφανίσεως τὰ οἰκονομικὰ ἐπιμελητήρια διακρίνονται κυρίως ἐκ τριῶν χαρακτηριστικῶν σημείων: α') ἐκ τῆς ἐπισήμου ἰδιότητος, ὑφ' ἣν ἐμφανίζονται κατὰ πρῶτον λόγον. Ἡ ἐπίσημος αὕτη ἰδιότης ἔχει ὡς συνέπειαν τὴν ἀνάγκην ὑποχρεωτικῆς προσχωρήσεως πρὸς αὐτὰ ἐκείνων τῶν ἀτόμων, τὸ ἐπάγγελμα ἢ τὴν κατηγορίαν τῶν ὁποίων ἀφοροῦν τὰ οἰκονομικὰ ἐπιμελητήρια· β') κατὰ δεύτερον λόγον τὸ ἀντιπροσωπευτικὸν σύστημα λειτουργίας τῶν οἰκονομικῶν ἐπιμελητηρίων. Ἡ ἐκπροσώπησις τῶν γνωμῶν τῆς ὁλότητος, ἡ ἐμφάνισις, διοίκησις κλπ., ἀνατίθενται εἰς ἐκλεγόμενα ὑπὸ τῆς ὁλότητος μέλη, ἅτινα ἐκφράζουν πλέον γνώμας τοῦ συνόλου· καὶ γ') ἡ εὐρεῖα γνωμοδοτικὴ καὶ διοικητικὴ λειτουργία ἣν ἐκπληροῦν.

3) Τὰ οἰκονομικὰ ἐπιμελητήρια δέον νὰ διακριθῶσιν ὡς σύνολον δύο ἑτέρων συγγενῶν μεγάλων κατηγοριῶν, τῶν οἰκονομικῶν ἐπαγγελματικῶν ὀργανώσεων δημοσίου δικαίου ἀφ' ἑνός, καὶ τῶν οἰκονομικῶν ἐπαγγελματικῶν ὀργανώσεων ἰδιωτικοῦ δικαίου ἀφ' ἑτέρου.

Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ πρὸς τὰς ἐπαγγελματικὰς ὀργανώσεις δημοσίου δικαίου διάκρισις. Αἱ ὀργανώσεις αὗται φέρουν τὸ ὄνομα ἐπιμελητήρια κατὰ πρῶτον καὶ ἔχουν ἐπίσης δημόσιον χαρακτῆρα· ἐξ ἄλλου συγχέονται οὐχὶ σπανίως πρὸς τὰ οἰκονομικὰ ἐπιμελητήρια. Διαφέρουν ὅμως οὐσιωδέστατα καὶ ὡς πρὸς τὴν ὀργάνωσιν, τὸν κύκλον τῆς ἁρμοδιότητος, τὸ ἀντιπροσωπευτικὸν σύστημα καὶ τὴν διττότητα τοῦ σκοποῦ, ἥτις ἐπὶ οἰκονομικῶν ἐπιμελητηρίων εἶναι οὐσιώδης. Εἰς τὴν προκειμένην περίστασιν ἄλλωστε φαίνεται πόση κατάχρησις γίνεται τοῦ ὅρου «ἐπιμελητήριον» (chambre, Kammer) εἰς τὰ διάφορα ἀλλοδαπὰ ἰδίως νομοθετήματα, ἡ ὁποία ἀπαντᾷ καὶ ἐπὶ ἱδρυμάτων μηδεμίαν σχέσιν ἢ συγγένειαν δυναμένων νὰ ἔχουν πρὸς ἀντιπροσωπευτικὰς ὀργανώσεις τοῦ εἴδους τῶν οἰκονομικῶν ἐπιμελητηρίων, ὅπως π. χ. τὸ ἱδρυθὲν ἐν ἔτει 1910 ὑπὸ μελῶν τοῦ ἑλληνικοῦ Χρηματιστηρίου «Ἐπιμελητήριον ἑλληνικῶν κινητῶν ἀξιῶν», σωματεῖον ὅπερ οὐδεμίαν συγγένειαν πρὸς τὰ ἐπιμελητήρια παρουσίαζε. Στενοτέρα εἶναι ἀντιθέτως ἡ σχέσις τῶν οἰκονομικῶν ἐπιμελητηρίων πρὸς τὰς οἰκονομικὰς ἐπαγγελματικὰς ὀργανώσεις ἰδιωτικοῦ δικαίου, διότι ἐκ τῶν ὀργανώσεων τούτων προῆλθον κατ' ἀρχὴν τὰ οἰκονομικὰ ἐπιμελητήρια, λαβόντα τὴν ὡς ἄνω ἐπίσημον μορφὴν ἐκπροσωπήσεως οἰκονομικῶν συμφερόντων.

4) Εἰς τρεῖς κεφαλαιώδεις κατηγορίας διαιροῦν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τὰς παρουσιαζομένας μορφὰς οἰκονομικῶν ἐπιμελητηρίων, διαιρουμένας καὶ ταύτας εἰς ἑτέρας εἰδικωτέρας ἐμφανίσεις: εἰς ἐργοδοτικὰ οἰκονομικὰ ἐπιμελητήρια, εἰς ἐργατικὰ καὶ εἰς μικτὰ τοιαῦτα (*Στεφανίδου*, «Τὰ ἐμπορικὰ ἐπιμελητήρια κατὰ τὴν ἐν Ἑλλάδι ἰδίᾳ μορφήν των» Ἀθῆναι 1926). Σαφῶς καθωρισμέναι καὶ παραδεδεγμέναι δὲν εἶναι αἱ διαιρέσεις αὗται καὶ ἰδίᾳ αἱ κατωτέρω ὑποδιαιρέσεις των ἐν τῇ συγχρόνῳ ἐπιστήμῃ, ἡ γνῶσίς των ὅμως εἶναι ἀπαραίτητος πρὸς κατανόησιν τῶν εἰδικῶς παρ' ἡμῖν ἀπαντώντων ἐπιμελητηριακῶν θεσμῶν, ἐξ ἄλλου δὲ καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ ἔχῃ τις ὑπ' ὄψιν τὰς δυνατὰς μελλοντικὰς νομοθετικὰς κατευθύνσεις, καὶ νὰ ἀντιληφθῇ ἐξ ἄλλου τὰς μορφὰς ὑπὸ τὰς ὁποίας εἶναι δυνατὸν νὰ ἐμφανισθῇ ἢ ἐμφανίζεται ἤδη ἐν τῇ παγκοσμίῳ οἰκονομίᾳ ἡ οἰκονομικὴ ὀργάνωσις τῶν ἐπαγγελματικῶν τάξεων.

Α') *Δυναταὶ μορφαὶ ἐργοδοτικῶν ἐμπορικῶν ἐπιμελητηρίων.* —1) Κατὰ πρῶτον διακρίνονται τὰ ἐμπορικὰ ἐπιμελητήρια ὑπὸ τὴν στενοτέραν τοῦ ὅρου ἔννοιαν, οὐχὶ δὲ ὡς εὕρηνται ταῦτα παρ' ἡμῖν. Εἶναι τὰ ἐπιμελητήρια ἐκεῖνα, ἅτινα σκοποῦν τὴν προαγωγὴν μόνον μεγαλεμπορικῶν καὶ ναυτιλιακῶν συμφερόντων. Ἡ ἐπιμελητηριακὴ αὕτη μορφὴ φθίνει ἐν τῷ δικαίῳ. Παραδείγματα τοιούτων ἐπιμελητηρίων εἶναι τὰ τοῦ Ἁμβούργου, Λυβέκης καὶ τὸ ἐν παλαιᾷ Σερβίᾳ διὰ τοῦ νόμου τοῦ 1910 ἱδρυθὲν ἐμπορικὸν ἐπιμελητήριον.

2) Τὰ μικρεμπορικὰ ἐπιμελητήρια, πρὸς προστασίαν τοῦ μικροῦ ἐμπορίου ὑπάρχοντα. Τοιαῦτα ἱδρύθησαν ἐπίσης ἐν Ἁμβούργῳ καὶ Λυβέκῃ, ἐν Ἁμβούργῳ μὲν τὸ «Detaillistenkammer» διὰ τοῦ νόμου τοῦ 1904, ἐν Λυβέκῃ δὲ τὸ «Kammer für Kleinhandel» τῷ 1906.

3) Βιομηχανικὰ ἐν στενοτέρᾳ ἐννοίᾳ ἐπιμελητήρια εἶναι τὰ σκοποῦντα τὴν προαγωγὴν καὶ προστασίαν μόνον τῆς βιομηχανίας ἐν μεγάλῃ ἐπιχειρήσει ἀσκουμένης. Ταῦτα εἶναι σπανιώτατα, ἐν μορφῇ οὐχὶ βιωσίμῳ, ἀπαντῶσι δ' ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ ἐν Γιουγκοσλαυίᾳ (Βιομηχανικὸν Ἐπιμελητήριον Βελιγραδίου).

4) Χειροτεχνικὰ εἶναι τὰ προστατεύοντα τὴν ὑπὸ μορφὴν μικρᾶς ἐπιχειρήσεως ἐμφανιζομένην κατεργασίαν τῆς πρώτης ὕλης εἰς χρήσιμα πράγματα. Λόγῳ τῆς ἰδιορρύθμου μορφῆς ἐξελίξεως ἐν Γερμανίᾳ τῶν χειροτεχνικῶν συντεχνιῶν, τοιαῦτα ἐπιμελητήρια ὑφίστανται ἤδη μόνον ἐκεῖ, δυνάμει τοῦ ἀπὸ 1897 περιφήμου «Innungsgesetz». Ὁ θεσμὸς οὗτος, καθ' ὅλα βιώσιμος, πρόκειται νὰ λάβῃ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι σπουδαίαν ἀνάπτυξιν, συζητουμένης τῆς εἰσαγωγῆς του καὶ εἰς ἄλλας χώρας.

5) Γεωργικὰ ἐπιμελητήρια εἶναι τὰ ἐπιφορτιζόμενα τὴν προαγωγὴν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν γεωργικῶν καὶ κτηνοτροφικῶν προϊόντων, καὶ τὴν ὑποβοήθησιν τῶν ὑπὲρ τῶν κλάδων τούτων τῆς παραγωγῆς κρατικῶν ἐνεργειῶν. Ὁ θεσμὸς οὗτος τῶν ἐπιμελητηρίων, πλήρης μέλλοντος, ἀπαντᾶται εἰς ἁπάσας τὰς χώρας ἐκείνας, αἵτινες ἐφήρμοσαν λελογισμένην καὶ πραγματικὴν γεωργικὴν πολιτικήν, ὑπάρχει δὲ καὶ παρ' ἡμῖν (βλ. κατωτέρω), μὴ ἀναπτυχθεὶς ἀκόμη ἀρκούντως. Ὑπῆρξε κατ' ἀρχὰς ἐν Γαλλίᾳ ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, μετεφυτεύθη κατόπιν εἰς τὴν Πρωσσίαν, διατυπωθεὶς καὶ διαμορφωθεὶς ἐπιτυχέστερον, ἔκτοτε δὲ διεδόθη εἰς πλεῖστα τῶν συγχρόνων κρατῶν.

6) Βιοτεχνικὰ ἐπιμελητήρια. Ταῦτα εἶναι τὰ σκοποῦντα τὴν προαγωγὴν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς βιοτεχνίας, ἤτοι βιομηχανίας καὶ χειροτεχνίας συγχρόνως. Καὶ ἡ μορφὴ αὕτη ἀνεπτύχθη τὸ πρῶτον ἐν Γαλλίᾳ, μεταφυτευθεῖσα ἐπὶ Ναπολέοντος εἰς Γερμανίαν. Ἀποτελοῦν καὶ ταῦτα μορφὴν ἐν ἐκφυλισμῷ, μὴ ὑποσχομένην οὐδὲν ἐν τῷ μέλλοντι, δεδομένου ὅτι στεροῦνται ὑπὸ τὰς σημερινὰς οἰκονομικὰς συνθήκας ἐπαρκῶν δικαιολογητικῶν βάσεων, καὶ ἐκ τοῦ λόγου ἄλλωστε ὅτι ὅλως μεμονωμένως ἔτυχον ἄχρι τοῦδε ἐπιτυχῆ σταδιοδρομίαν.

7) Ἐμπορικὰ καὶ βιομηχανικὰ ἐπιμελητήρια ἢ ἐμπο-

Digitized by Google

ρικὰ ἐπιμελητήρια ἐν εὐρυτέρᾳ ἐννοίᾳ. Ταῦτα εἶναι τὰ οἰκονομικὰ ἐκεῖνα ἐπιμελητήρια τὰ ἐπιδιώκοντα τὴν προστασίαν καὶ προαγωγὴν τῶν ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν συμφερόντων μιᾶς περιοχῆς. Ἡ μορφὴ αὕτη τῶν ἐπιμελητηρίων εἶναι ἡ ἐν τῇ παγκοσμίῳ οἰκονομίᾳ ἐπικρατοῦσα σήμερον. Ἐνέχει τὸ πλεονέκνημα ἡ μορφὴ αὕτη, ὅτι συγκεντρώνει τὰ ἐν οἰκονομικῇ ἀλληλεξαρτήσει ἐκ λόγων ἀναγομένων εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς συγχρόνου οἰκονομίας εὑρισκόμενα συμφέροντα ἐμπόρων καὶ βιομηχάνων καὶ συστηματοποιεῖ ταῦτα εἰς ἑνιαίαν ὀργάνωσιν, ἀποτελοῦσαν οὕτω τὴν κυριωτέραν δικαιολογητικὴν βάσιν τῶν ἐπιμελητηριακῶν αὐτῶν ὀργανώσεων.

8) *Ἐμπορικὰ καὶ βιοτεχνικὰ ἐπιμελητήρια.* Τοιαῦτα νοοῦνται ἐκεῖνα, ἅτινα ἀνάγονται εἰς τὴν προστασίαν καὶ προαγωγὴν τῶν ἐμπορικῶν καὶ βιοτεχνικῶν (ἡ ἔννοια τῆς βιοτεχνίας περιλαμβάνει βιομηχανίαν καὶ χειροτεχνίαν συγχρόνως) οἰκονομικῶν συμφερόντων. Ἡ ἐπιμελητηριακὴ αὕτη μορφὴ ἀπαντᾷ εἰς τὰς οἰκονομικῶς μὴ ἱκανῶς ἀνεπτυγμένας ἀκόμη χώρας ὡς λ. χ. ἡ Βουλγαρία, ἀνάλογος δὲ ὑπῆρξε καὶ παρ' ἡμῖν πρὸ τοῦ ἰδιαιτέρου περὶ ἐπαγγελματικῶν ἐπιμελητηρίων νόμου τοῦ 1925 ἡ σχετικὴ νομοθεσία. Ἡ μορφὴ αὕτη συνδυάζει ἱκανὰ προσόντα, ἐξασφαλίζουσα εὐρυτέραν τινὰ καὶ συστηματικὴν ὑπεράσπισιν τῶν χειροτεχνικῶν δικαίων, ἐπιτελουμένην διὰ τῆς συμμετοχῆς εἰς ἐμποροβιομηχανικὰς ἑνώσεις, βοηθεῖ δὲ καὶ τὴν οἰκονομικὴν πολιτικὴν τοῦ κράτους, ὡς διευκολύνουσα τὸν μετριασμὸν κάπως τοῦ τόσον ὀξέος καθισταμένου ἐν τῇ συγχρόνῳ οἰκονομίᾳ ἀγῶνος μεταξὺ τῶν τάξεων.

9) *Μικροεμπορικὰ καὶ χειροτεχνικὰ ἐπιμελητήρια.* Ταῦτα ἐπιδιώκουν ταυτοχρόνως τὴν προαγωγὴν τῆς χειροτεχνίας καὶ τοῦ ἐμπορίου. Εἶναι τὰ μέσα ἀμύνης τῶν ἐπαγγελματιῶν αὐτῶν κατὰ τῶν ὀργανώσεων τῆς μεγάλης ἐπιχειρήσεως, τῆς βιομηχανίας καὶ τῶν συνεταιρισμῶν καταναλώσεως. Παρ' ὅλον ὅτι θὰ ἀνέμενέ τις τὴν ἀνάπτυξιν τοιούτων ἐπιμελητηρίων εἰς χώρας βιομηχανικῶς ἐξαιρετικῶς προηγμένας, ἔνθα ὑπάρχει καὶ ἡ μεταξὺ κεφαλαίου καὶ μικροεπιχειρηματίου ἀντίθεσις, ἐν τούτοις δὲν ἐμφανίζονται παρὰ εἰς οἰκονομικῶς ἐλάσσονος ἐξελίξεως χώρας, ὡς ἡ Σερβία, καὶ εἰς ἡμᾶς μετὰ τὸν νόμον 2782 τοῦ 1925 περὶ ἐπαγγελματικῶν ἐπιμελητηρίων.

10) *Ἐμπορικά, βιοτεχνικὰ καὶ γεωργικὰ ἐπιμελητήρια.* Ταῦτα προστατεύουν τοὺς ἐν τῷ τίτλῳ των ἀναφερομένους παραγωγικοὺς κλάδους. Εἰς τὰς οἰκονομικῶς προηγμένας χώρας τῆς σήμερον δὲν ὑπάρχουν τοιαύτης μορφῆς ἐπιμελητήρια. Εἶχε γίνει προσπάθεια εἰσαγωγῆς των ἄλλοτε ἐν Γερμανίᾳ, ἐν Τουρκίᾳ ὅπου ὑπῆρχον κατηργήθησαν, ὑφίστανται δ' ἔτι εἰς τὸ κράτος τοῦ Ἰσημερινοῦ ἐν τῇ Κεντρικῇ Ἀφρικῇ καὶ εἰς ἄλλα τινὰ ἀποικιακὰ κράτη.

Αὗται ἐν συνόλῳ αἱ γνωσταὶ μορφαὶ τῶν ἐργοδοτικῶν οἰκονομικῶν ἐπιμελητηρίων.

Β') *Ἐργατικὰ ἐπιμελητήρια.* Ἐργατικὰ οἰκονομικὰ ἐπιμελητήρια νοοῦνται ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἐκεῖνα, ἅτινα ἀπαρτίζονται ἐξ ἐργατῶν καὶ ἰδιωτικῶν ὑπαλλήλων, ἀποβλέποντα εἰς τὴν προαγωγὴν τῶν ἐπαγγελματικῶν συμφερόντων τῆς ἐργατικῆς τάξεως καὶ τῶν συμφερόντων ἐξ ἄλλου τῶν παραγωγικῶν ἐκείνων κλάδων, εἰς τοὺς ὁποίους τυγχάνει ἀπησχολημένη ἡ ἐργατικὴ τάξις. Τὰ ἐργατικὰ ἐπιμελητήρια εἶναι μορφαὶ ἐπιμελητηριακαί, αἵτινες ἐδημιουργήθησαν ἐν τῇ συγχρόνῳ οἰκονομίᾳ. Ἐφ' ὅσον ἡ οἰκονομία δὲν εἶχε λάβει τὴν σημερινὴν αὐτῆς ὄψιν καὶ ἡ ἐργατικὴ τάξις ἦτο ἀμόρφωτος καὶ ἀνοργάνωτος, δὲν ὑπῆρχε καὶ ἰδιαιτέρα ἔφεσις πρὸς ἵδρυσιν ἐργατικῶν ἐπιμελητηρίων. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐντάσεως τοῦ ἐργατικοῦ ἀγῶνος ὅμως, καὶ ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς στιγμῆς καθ' ἣν τὰ ἐργοδοτικὰ ἐπιμελητήρια ἤρχισαν νὰ ἐπηρεάζουν καὶ ἀπὸ κοινωνικῆς ἀπόψεως τὴν κρατικὴν πολιτικήν, καταστάντα τοιουτοτρόπως ὄργανα κοινωνικῆς τάξεως καὶ οὐχὶ μόνον οἱ νομικῶς προαγωγεῖς συμφερόντων, ἐγεννήθη ἀντιστοίχως καὶ εἰς τὴν ἐργατικὴν τάξιν ἡ ἀνάγκη δημιουργίας ἰδιαιτέρων ἐπιμελητηριακῶν ὀργανώσεων, αἵτινες διὰ τῶν γενικωτέρων αὐτῶν ἐνεργειῶν καὶ τῶν γνωμοδοτήσεων θὰ ὑπερήσπιζον τὰ ἐργατικὰ δίκαια ἀπέναντι τῶν ἐργοδοτῶν κεφαλαιοκρατῶν. Ἐξ ἄλλου, προαχθέντες κοινωνικῶς, οἰκονομικῶς καὶ διανοητικῶς οἱ ἐργάται, εἶχον μέγιστον συμφέρον δι' ἐπισήμων ὀργανώσεων αὐτῶν νὰ καταστοῦν ἐπίσης εἰς θέσιν παρὰ τοὺς ἐργοδότας, ὅπως ἰθύνουν τὴν οἰκονομικὴν κρατικὴν πολιτικήν. Οὕτως ἤρχισαν ἐκ τῶν ἀνεπισήμων ἐργατικῶν ἑνώσεων κατ' ἀρχὰς νὰ ἀναπτύσσωνται τὰ ἐργατικὰ ἐπιμελητήρια, ἀποτελοῦντα τοὺς νεοσσοὺς τῆς ἐπιμελητηριακῆς ἀναπτύξεως, ἀποτελοῦντα τὸ ἄκρως ἀντίθετον τῶν ἐργοδοτικῶν οἰκονομικῶν ἐπιμελητηρίων.

Ὡς τὰ νεώτερα ἐκ τῶν οἰκονομικῶν ἐπιμελητηρίων τὰ ἐργατικὰ ἤρχισαν ἀναφαινόμενα μετὰ τὸ 1918 ἐν Αὐστρίᾳ, Λουξεμβούργῳ καὶ Γερμανίᾳ. Αἱ πρὸ τοῦ 1918 ἐν Ἑλβετίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ ὑπάρχουσαι ἰδιωτικαὶ ἐπαγγελματικαὶ ἑνώσεις ὑπὸ τὸ ὄνομα ἐργατικῶν ἐπιμελητηρίων δὲν δύνανται νὰ καταταχθοῦν εἰς τὰ ἀνωτέρω, μολονότι συγγενῆ πρὸς αὐτά, λόγῳ τῶν ἄκρως ἐκδήλων πολιτικῶν καὶ κομματικῶν σκοπῶν, τοὺς ὁποίους ἐπεδίωκον.

Ἐκ τῶν σημαντικωτέρων διὰ τὴν σύγχρονον οἰκονομίαν γεγονότων εἶναι τέλος τὸ σχέδιον τοῦ γερμανικοῦ Συντάγματος τοῦ 1919 περὶ τοπικῶν ἐργατικῶν συμβουλίων (Bezirksarbeiterräte), ἅτινα ὁμοῦ μετὰ τῶν ἐργοδοτικῶν ἐπιμελητηρίων ἀποτελοῦν τὴν βάσιν τοῦ νέου ὑπερτάτου ὀργάνου ἐκπροσωπήσεως οἰκονομικῶν συμφερόντων, τοῦ «*Οἰκονομικοῦ συμβουλίου ἐπικρατείας*» (Reichswirtschaftsrat). Ἡ ὀργάνωσις ὅμως αὕτη τοῦ γερμανικοῦ Συντάγματος δὲν ἐτέθη ἀκόμη ἐν ἰσχύϊ, δι' ὃ αἱ τοπικαὶ γερμανικαὶ κυβερνήσεις, δι' ἰδιαιτέρων νόμων, ἐρρύθμισαν προσωρινῶς τὸ ζήτημα τῆς δημιουργίας ἐργατικῶν συμβουλίων, οὕτως ὥστε σήμερον ἔχομεν τὰ τοπικὰ σαξωνικὰ ἐργατικὰ συμβούλια (Bezirksarbeitnehmerkammer) καὶ τὸ κεντρικὸν σαξωνικὸν τοιοῦτον (Landesarbeitnehmerkammer). Εἰς πλῆρες δίκτυον ἐργατικῆς ἐκπροσωπήσεως πάντως πόρρω ἀπέχουν ἀπὸ τὸ νὰ ἔχουν διαμορφωθῆ τὰ ἀνωτέρω ἐπιμελητήρια, λόγῳ τοῦ ὅλως νεαροῦ τῆς ἡλικίας τοῦ θεσμοῦ.

Γ') *Μικτὰ οἰκονομικὰ ἐπιμελητήρια* (ἐργατικὰ καὶ ἐργοδοτικά). Εἶναι ἐκεῖνα τὰ ἱδρύματα, ἅτινα ἐκπροσωποῦσι τόσον τοὺς ἐργοδότας, ὅσον καὶ τοὺς ἐργάτας, σκοποῦντα τὴν ἀποτελεσματικωτέραν προαγωγὴν τῶν διαφόρων παραγωγικῶν κλάδων, εἰδικώτερον δὲ τὴν διαφύλαξιν τῶν ἀμοιβαίων οἰκονομικῶν συμφερόντων τῶν σχετιζομένων πρὸς τὴν σύμβασιν μισθώσεως ἐργασίας. Ὁ σκοπὸς τῶν ἐπιμελητηρίων τούτων παύει πλέον νὰ εἶναι καθαρῶς οἰκονομικός, ὡς εἶναι τὰ πρότερον ἀναφερθέντα ἐπιμελητήρια, ἀλλ' ἐκτὸς τῆς φροντίδος πρὸς ἑνιαίαν ἐκπροσώπησιν καὶ προαγωγὴν τῶν οἰκονομικῶν συμφερόντων τῶν διαφόρων κλάδων τῆς παραγωγῆς, σκοπεῖται δι' αὐτῶν ἡ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας ἐξομάλυνσις ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῶν ἐπιμελητηρίων τῶν κοινωνικῶν διαφορῶν, αἵτινες χωρίζουν ἐργάτας καὶ ἐργοδότας. Τοῦτο διακρίνει ἰδίᾳ τὰ ἐπιμελητήρια ταῦτα.

Ἐν Βελγίῳ τὸ πρῶτον, καὶ δὴ ἀπὸ τοῦ 1887, ἤδη ἐμφανίζεται ὁ μικτὸς οὗτος τύπος τῶν ἐπιμελητηρίων ὑπὸ τὸ ὄνομα «conseils de l'industrie et du travail». Τοῦτο ἠκολούθησε μετὰ δεκαετίαν ἡ Ὁλλανδία καὶ περὶ τὸ 1900 ἡ Γαλλία διὰ τῶν «conseils de travail», ὡς ὠνομάσθησαν. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐπιμελητηρίων τούτων, παρ' ὅλας τὰς ἀγαθὰς τῶν ἱδρυτῶν των προθέσεις, καὶ ἰδίᾳ παρ' ὅλας τὰς ἐπὶ τούτῳ συντρεχούσας θεωρίας, δὲν ὑπῆρξαν ἄχρι τοῦδε τοσοῦτον ἱκανοποιητικά, ὥστε νὰ δικαιολογοῦνται βάσιμοι ἐλπίδες ἐπ' αὐτῶν ἐν τῷ μέλλοντι. Ἡ αἰτία εἶναι πασιφανὴς καὶ εὔλογος. Αἱ χωρίζουσαι ἐργοδότας καὶ ἐργάτας κοινωνικαὶ διαφοραί, συντελούσης καὶ τῆς πολιτικῆς τῶν κομμάτων, ἅτινα ἐκπροσωποῦν τὰ συμφέροντά των, ἔχουν καταστῆ τοσοῦτον ἰσχυραί, ὥστε νὰ εἶναι δύσκολος ἡ δι' ἀπ' εὐθείας συνεννοήσεως μεταξὺ ἀντιπροσώπων ἀμφοτέρων τῶν μερίδων ἐπίλυσίς των. Θὰ χρειάζεται πάντοτε ὁ ἐπιδιαιτητὴς πρὸς συγκράτησίν των ἀπὸ βεβαίας ῥήξεως καὶ μάλιστα ἐπιδιαιτητὴς ἔχων ἐν ἀνάγκῃ τὰ μέσα νὰ ἐπιβάλῃ τὴν ἐξευρισκομένην λύσιν καὶ διὰ τῆς ἰσχύος, εἰς ἣν ἀναποφεύκτως ὁ ἕτερος τῶν ἐνδιαφερομένων θ' ἀναγκασθῇ νὰ ὑπαχθῇ. Παρ' ὅλα ταῦτα ἡ ἐλπὶς ἐπὶ τὸ μέλλον των δὲν ἔχει ἄχρι τοῦδε ἐξατμισθῆ καὶ ἐξακολουθεῖ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν μετριοπαθῶν σοσιαλιζόντων κύκλων ἡ προσπάθεια ἐπεκτάσεως καὶ ἐπιβολῆς των. Εἰσήχθησαν οὕτως ἐν Γερμανίᾳ εἰδικῶς διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν μεταλλευτικῶν συμφερόντων τῆς βιομηχανίας, μολονότι καὶ ἐκεῖ τὰ Gesellenausshusse, ἱδρυθέντα ὡς παρεπόμενα τοῦ Zunungsgesetz τοῦ 1897, δὲν ἔσχον διόλου ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα.

Εἰδικώτερον περὶ ἐμπορικῶν ἐπιμελητηρίων. Καθωρίσαμεν ἀνωτέρω τὰς μορφὰς ἐκείνας, ὑπὸ τὰς ὁποίας εἶναι δυνατὴ ἡ ἐμφάνισις τοῦ ὅρου ἐπιμελητήριον ἐν τῇ εἰδικῇ αὐτοῦ μορφῇ, τῇ ἐπιστημονικῶς ἐπιβεβλημένῃ τῶν οἰκονομικῶν ἐπιμελητηρίων. Περὶ τῶν περιπτώσεων ἐκείνων, αἵτινες ἀποτελοῦν ἐν τῇ διεθνεῖ ἐπιστήμῃ κατάχρησιν τοῦ ὅρου, δὲν θὰ γίνῃ εἰδικῶς λόγος, δεδομένου ὅτι εἶναι ἀδύνατος, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἄσκοπος, ἡ συγκέντρωσίς των. Ἀρκεῖ ἡ πιστοποίησις τοῦ γεγονότος, ὅτι δὲν ἐγένετο παρ' ἡμῖν (ὅρα κατωτ.: ἐπιμελητηριακαὶ μορφαὶ παρ' ἡμῖν) κατάχρησις τοῦ ὅρου τούτου. Ἤδη θὰ ἐξετάσωμεν εἰδικώτερον καὶ λεπτομερέστερον τὴν εἰδικὴν μορφὴν τῶν ἐμπορικῶν ἐπιμελητηρίων, ἅτινα ἀποτελοῦν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸν σημαντικώτατον καὶ πλέον ἀποκρυσταλλωμένον καὶ διαδεδομένον ἐν τῇ διεθνεῖ ἐπιστήμῃ τύπον ἐπιμελητηρίων, ἀποτελοῦν δ' ἀφ' ἑτέρου καὶ τὴν πλέον διαδεδομένην σχετικὴν ἐμφάνισιν παρ' ἡμῖν. Εἶναι δ' ἐξ ἄλλου ἡ μορφὴ ἐκείνη, ἥτις ἔχει πραγματοποιήσει ἅπαντας τοὺς ἀνωτέρω ἐν τῷ ὁρισμῷ τῶν οἰκονομικῶν ἐπιμελητηρίων τεθέντας ἀντικειμενικοὺς σκοποὺς τῶν ὀργανώσεων αὐτῶν, συμβάλλει δὲ σπουδαίως γνωμοδοτικῶς εἰς τὴν μόρφωσιν τῆς οἰκονομικῆς τοῦ κράτους πολιτικῆς.

Αἱ νομοθεσίαι ἁπάντων τῶν κρατῶν, ἅτινα ἔχουν ἱδρύσει ἐμπορικὰ ἐπιμελητήρια, ἀποφεύγουν κατὰ κανόνα νὰ δώσουν νομοθετικόν τινα ὁρισμὸν εἰς τὸν τύπον τῶν ἐμπορικῶν ἐπιμελητηρίων. Τοῦτο εἶναι εὔλογον, δεδομένης τῆς δυσχερείας, ἣν θὰ εἶχον ν' ἀντιμετωπίσουν, καὶ ἐπειδὴ ἀκόμη ἐπ' ἐσχάτων τὰ βασικὰ σημεῖα τῆς ἐννοίας ταύτης ἦσαν ἀκαθόριστα. Ὁ σαξωνικὸς νόμος τοῦ 1900 ὑπῆρξεν ἐπιτυχέστερος εἰς τὴν διατύπωσιν ἰδίου ὁρισμοῦ, οἱ ἄλλοι εἶναι ἀσαφέστεροι, ὡς ἐπίσης ἀσαφὴς δέον νὰ θεωρηθῇ καὶ ὁ διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 2 Νοεμβρίου 1923 παρ' ἡμῖν καθιερωθείς. Ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἐπίσης ἀπαντᾷ τάσις ἀποφυγῆς καθορισμοῦ τῆς ἐννοίας τῶν ἐπιμελητηρίων. Ὁ ἀρτιώτερος τῶν ἄχρι τοῦδε δοθέντων εὕρηται παρὰ τῷ ἡμετέρῳ Δ. Στεφανίδη (ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 45), καθ' ὃν ἐμπορικὰ ἐπιμελητήρια εἶναι τὰ κατὰ κανόνα ὑποχρεωτικὰ ἐκεῖνα ἀντιπροσωπευτικὰ σώματα τῶν τοπικῶν ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν συμφερόντων, σκοποῦντα διὰ τῶν διοικητικῶν καὶ πρὸ παντὸς γνωμοδοτικῶν των ἐνεργειῶν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ κράτους, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἀποτελεσματικωτέραν ἐκπροσώπησιν τῶν ἐν λόγῳ συμφερόντων.

Ἱστορικὴ ἐξέλιξις τῶν ἐμπορικῶν ἐπιμελητηρίων. Τὰ ἐμπορικὰ ἐπιμελητήρια ἐνεφανίσθησαν τὸ πρῶτον ὀλίγον πρὸ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ὅταν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ κράτος εἶχε ἀνάγκην αὐτῶν ὡς ἰδιαιτέρων ὀργάνων του, ἤρχισε δ' ἀφ' ἑτέρου διαπλαττομένη ἡ ἐμποροβιομηχανικὴ τάξις, ἧς ὄργανον ἔμελλον ταῦτα νὰ καταστοῦν. Τὴν ἱστορικήν των ταύτην σταδιοδρομίαν ἄχρι σήμερον διακρίνουσι τρεῖς χαρακτηριστικαὶ περίοδοι: α') Ἡ μέχρι τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεώς των περίοδος. β') Ἡ ἀπὸ τῆς ἐπανιδρύσεώς των ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος μέχρι τῆς διαμορφώσεως τοῦ πρωσσικοῦ ἐπιμελητηριακοῦ τύπου περίοδος, καὶ γ') Ἡ ἀπὸ τοῦ πρωσσικοῦ τύπου ἄχρι σήμερον περίοδος.

α') Ὡς πρῶτον ἐμπορικὸν ἐπιμελητήριον ἀναφέρεται συνήθως τὸ διὰ λόγους καθαρῶς τοπικοὺς ἐπὶ τῇ βάσει ἐμποροκρατικῶν ἀντιλήψεων ἱδρυθὲν ἐν Μασσαλίᾳ τῷ 1650. Ἦτο κοινοτικὸν ἵδρυμα σκοποῦν τὴν προστασίαν τοῦ λόγῳ τῶν ἀνωμάλων τῆς τότε συνθηκῶν κινδυνεύοντος ἐμπορίου. Ἡ δικαιοδοσία του ἦτο εὐρέως διοικητικῆς μορφῆς. Μετὰ πεντηκονταετίαν, ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ', δι' ἀλλεπαλλήλων διαταγμάτων ἱδρύονται καὶ ἄλλα ἐπιμελητήρια (1700—1701), ἅτινα ἐξυπηρέτουν κρατικὰς κυρίως ἀνάγκας, ἤτοι τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ «Conseil royal de commerce». Ταῦτα πάντα κατηργήθησαν τὸ δεύτερον τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἔτος λόγῳ τῆς ἀριστοκρατικῆς καὶ συντεχνιακῆς των ὀργανώσεως.

β') Λόγῳ τῆς μεγάλης των οἰκονομικῆς σημασίας καὶ ἕνεκα ἀναγνωρίσεως τῶν ὑπηρεσιῶν ἃς προσέφερον ἐκ μέρους πολλῶν γαλλικῶν πόλεων, ἱδρύθησαν καὶ πάλιν τῷ 1802 τὰ ἐπιμελητήρια ἐπὶ βάσεων οὐχὶ τελείως ἀντιθέτων πρὸς τὰς παλαιάς. Ἦσαν καὶ ταῦτα πολὺ ἐξηρτημένα ἀπὸ τὸ κράτος, οὗτινος ἀπετέλουν πειθήνιον ὄργανον. Βραδύτερον ἤρχισαν ἀναπτυσσόμενα ἐπὶ τὸ φιλελευθερώτερον, ἡ ἐξέλιξις ὅμως αὕτη ὑπῆρξε βραδεῖα. Ἐπεκταθείσης καὶ ἐν Γερμανίᾳ τῆς γαλλικῆς κυριαρχίας μετεφυτεύθησαν εἰς τὰς παραρρηνίους χώρας, ἱδρυθέντων τῶν ἐπιμελητηρίων τῆς Κολωνίας, Κάτω Χωρῶν, Worms κλπ.

γ') Τὴν δευτέραν ταύτην περίοδον κλείει ἡ διάπλασις τοῦ πρωσσικοῦ ἐπιμελητηριακοῦ τύπου, ἀποτελοῦντος τὴν βάσιν τῆς συγχρόνου ἐπιμελητηριακῆς μορφῆς. Ὁ πρωσσικὸς τύπος ἦλθεν εἰς φῶς μετὰ τὸ 1830, διαφέρει δὲ οὐσιωδῶς τοῦ γαλλικοῦ κατὰ τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν ἐξαρτᾶται ἢ ἐλάχιστον μόνον ἀπὸ τὸ κράτος καὶ τοὺς ὑπαλλήλους του. Ἀπὸ τῶν μέσων δὲ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος εἰσέρχεται ἡ ἐπιμελητηριακὴ αὕτη μορφὴ εἰς νέαν περίοδον ἀκμῆς καὶ ἀναπτύξεως, περιβληθέντων τῶν ἐπιμελητηρίων τούτων τὴν ἰδιότητα νομικῶν προσώπων ἰδιωτικοῦ δικαίου.

Ἀπὸ τῆς Πρωσσίας ὁ ὡς ἄνω ἐπιμελητηριακὸς τύπος μετεφέρθη κατὰ πρῶτον ἐν Αὐστρίᾳ, ἐκεῖθεν δὲ ἀμέσως ἐν Οὐγγαρίᾳ, ταύτας δὲ ἐμιμήθη ἀμέσως ὕστερον καὶ ἡ Ἰταλία. Ἐν τῇ ἀποδοχῇ τοῦ τύπου τούτου ἠκολούθησαν μετὰ ταῦτα καὶ ἡ Ἱσπανία καὶ αἱ Βαλκανικαὶ χῶραι, προηγηθείσης τῆς Ρουμανίας τῷ 1864, ἣν ἠκολούθησεν ἡ Τουρκία τῷ 1880 καὶ ἡ Βουλγαρία τῷ 1894. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἡ Γαλλία διὰ τῆς Ordonnance τοῦ 1832 διερρύθμισεν ἐπὶ τὸ φιλελευθερώτερον τὸ σύστημα αὐτῆς, ἔκτοτε δὲ ἅπασαι αἱ εἰσαγαγοῦσαι τὸν θεσμὸν πεπολιτισμέναι χῶραι ἐβελτίωσαν αὐτὸν ἐπὶ τὸ φιλελευθερώτερον.

Νομικὴ μορφὴ τῶν ἐμπορικῶν ἐπιμελητηρίων. Ἡ νομικὴ μορφὴ τῶν ἐμπορικῶν ἐπιμελητηρίων, ἀπολύτως ἀναγκαία πρὸς κατανόησιν τῆς λειτουργίας των, ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ ὃν καλοῦνται ταῦτα νὰ ἐκπληρώσουν. Ὁ σκοπὸς αὐτῶν ὡς καὶ ἐν τῷ ὁρισμῷ ἐκτίθεται εἶναι διττός, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἐνίσχυσις τοῦ κράτους καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ προαγωγὴ τῶν συμφερόντων τῶν συμμετεχόντων ἐπαγ-

Digitized by Google

γελμάτων. Οἱ δύο οὗτοι σκοποὶ δὲν ὑπῆρξαν ὅμως πάντοτε κατὰ τὸ αὐτὸ μέτρον ἰσχυροὶ ἐν ταῖς ἐπιμελητηριακαῖς ὀργανώσεσι· τὸ κέντρον τοῦ βάρους ἀπέκλινε πότε πρὸς τὴν μίαν καὶ πότε πρὸς τὴν ἄλλην κατεύθυνσιν, ἐδημιουργήθησαν δ' ἐκ τούτου τρεῖς καταστάσεις ἐν αὐταῖς: α') ἐκείνη καθ' ἣν ἀνταποκρίνονται πρὸς κρατικὴν διοικητικὴν ἀνάγκην, β') ἐκείνη καθ' ἣν ἀνταποκρίνονται πρὸς κρατικὴν καὶ ἐπαγγελματικὴν ἀνάγκην, καὶ γ') ἐκείνη καθ' ἣν ἀνταποκρίνονται μᾶλλον πρὸς ἐπαγγελματικὴν ἀνάγκην. Πρὸς τὰς τρεῖς ταύτας καταστάσεις ἀντιστοιχοῦν οἱ ἐν τῷ κόσμῳ ὑπάρχοντες σήμερον τρεῖς τύποι ἐπιμελητηρίων, ὁ τοῦ τύπου δημοσίας ἀρχῆς, ὁ τοῦ συνδέσμου δημοσίου δικαίου καὶ ὁ τοῦ συνδέσμου ἰδιωτικοῦ δικαίου. Οἱ δύο πρῶτοι τύποι ἀποτελοῦν καὶ τὰ κοινῶς λεγόμενα ἐπίσημα ἐπιμελητήρια, ἐνῷ ὁ τρίτος τῶν συνδέσμων ἰδιωτικοῦ δικαίου τὰ ἀνεπίσημα ἐπιμελητήρια.

α') *Τὰ ἐμπορικὰ ἐπιμελητήρια ὡς δημόσιαι ἀρχαί.* Ἡ μορφὴ αὕτη τῶν ἐπιμελητηρίων ὑπῆρξε κατὰ κυριώτερον λόγον ἡ ἐπιμελητηριακὴ μορφὴ τῶν πρὸ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἐπιμελητηρίων. Δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ ἀσφαλῶς ὅτι ἐξέλιπε πλέον σήμερον ὁριστικῶς. Δὲν ἀπαντῶνται εἰμὴ λείψανα ταύτης εἰς τὰς πάλαι ἀνσεατικὰς πόλεις Ἀμβοῦργον καὶ Βρέμην.

Ἡ ἔννοια τῆς δημοσίας ἀρχῆς δὲν δύναται ἢ νὰ νοηθῇ ἐλαστικώτερον ἐν τῇ ἐφαρμογῇ της ἐν προκειμένῳ. Ἀνεπτύχθη ὡς δημοσία ἀρχὴ ἐν συγκεντρωτικῷ διοικητικῷ περιβάλλοντι, μὴ ὑπαρχούσης διαμορφωμένης ἐννοίας ὀργάνων αὐτοδιοικήσεως νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς οἰκονομικὸν πλαίσιον μὲ οὐχὶ ἀνεπτυγμένον ἐπαγγελματικὸν οἰκονομικὸν συμφέρον. Οὕτω τὸ κράτος ἠδυνήθη νὰ προσαρμόσῃ καὶ νὰ ἐνστερνίσῃ εἰς τὸ διοικητικόν του σύστημα τὰ ἐμπορικὰ ἐπιμελητήρια.

β') *Τὰ ἐμπορικὰ ἐπιμελητήρια ὡς σύνδεσμοι δημοσίου δικαίου.* Ἡ μορφὴ αὕτη εἶναι ἀπείρως σημαντικωτέρα τῆς προηγουμένης, ἔχουσα πρακτικὴν ἐφαρμογὴν εἰς πλείστας συγχρόνους ἐπιμελητηριακὰς ὀργανώσεις. Ἀνεπτύχθη ἀπὸ τῆς δημιουργίας τοῦ θεσμοῦ τῆς αὐτοδιοικήσεως καὶ τῆς διακρίσεώς του ἐν τῷ δημοσίῳ δικαίῳ. Ἐφηρμόσθησαν κατὰ πρῶτον ἐν Γερμανίᾳ, παραλαβούσης ταύτης ἐξ Ἀγγλίας τὸν θεσμὸν τῆς αὐτοδιοικήσεως. Ἐμφανίζονται δὲ τόσον ὡς νομικὰ πρόσωπα, ὅσον καὶ ἄνευ νομικῆς προσωπικότητος. Ἡ ἀπονομὴ νομικῆς προσωπικότητος ἤρξατο ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἀποτελοῦν δὲ τὰ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν πρωσσικοῦ τύπου ἐπιμελητηρίων ἀναφερθέντα τοιαῦτα.

Ἡ μορφὴ αὕτη μειώσασα ἀφ' ἑνὸς τὴν συνεργασίαν τῶν ἐπιμελητηρίων πρὸς τὰς διοικητικὰς τοῦ κράτους ἀρχὰς καὶ μειώσασα τὰς ἐγγυήσεις δι' ὧν ταῦτα λόγῳ τῆς στενῆς πρὸς ἐκείνας ἐπαφῆς περιβάλλονται, παρέσχεν ἐν τούτοις μείζονα ἐλευθερίαν πρὸς αὐτά, ἵνα αὐτοτελέστερον ἐπιληφθοῦν τοῦ προορισμοῦ των.

γ') *Τὰ ἐμπορικὰ ἐπιμελητήρια ὡς σύνδεσμοι ἰδιωτικοῦ δικαίου.* Τοιαῦτα εἶναι τὰ ἀνεπίσημα ἐπιμελητήρια, ἀποτελοῦν δὲ ὁμάδας ἀνθρώπων ἐπιδιωκούσας σκοποὺς κοινούς, ἐξερχομένους ὅμως τῶν ὁρίων ἑνώσεων τοῦ κοινοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου. Καὶ οὗτοι κέκτηνται ἄλλοτε μὲν νομικὴν προσωπικότητα, ἄλλοτε δ' οὐχί. Τὸ κράτος ἀνεγνώρισεν ἰδιάζουσάν τινα θέσιν εἰς τὰς ἐπιμελητηριακὰς ταύτας ἑνώσεις, διακριθείσας κατὰ τὸ διάστημα τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων, διότι ἐνεφανίσθησαν ὑπὸ τὴν ὀργάνωσιν καὶ τοὺς σκοποὺς τῶν γνωστῶν γαλλικῶν ἐπιμελητηριακῶν μορφῶν. Ἐχρησιμοποιήθησαν δὲ αἱ ἐπιμελητηριακαὶ αὗται μορφαὶ ὑπὸ τοῦ κράτους μετὰ τὴν ὁριστικὴν ἀφ' ἑαυτῶν ἐπικράτησίν των. Τὸ σύστημα τοῦτο τὸ ἐπιμελητηριακὸν ἐπεκράτησεν ἰδίᾳ εἰς Μεγάλην Βρεττανίαν, Βέλγιον, Ἑλβετίαν, Πορτογαλίαν, Σουηδίαν καὶ Δανίαν ἐν μέρει.

Ὡς πρὸς τὴν φύσιν καὶ τοὺς σκοποὺς τὰ ἀνεπίσημα ταῦτα ἐπιμελητήρια ὁμοιάζουν τελείως πρὸς τὰ ἐπίσημα, παραλλάσσουν μόνον ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τῆς διοικητικῆς ἐξουσίας, ἥτις εἰς τὰ ἀνεπίσημα εἶναι πολὺ περιωρισμένη, ἐνῷ ἀντιθέτως ὡς πρὸς τὸ ἕτερον σημεῖον τῆς παροχῆς πληροφοριῶν καὶ τὴν προαγωγὴν τῶν ἰδιωτικῶν ἐπαγγελματικῶν συμφερόντων ὑπερτεροῦν πολὺ τῶν ἐπισήμων ἐπιμελητηρίων.

Τὰ ἐμπορικὰ ἐπιμελητήρια ὡς παραστάτης καὶ σύμβουλος ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς τοῦ κράτους πολιτικῆς. Ἡ ἰδιότης αὕτη ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ στοιχεῖον ἐκεῖνο τοῦ ὁρισμοῦ τῶν ἐπιμελητηρίων, ὅπως διὰ γνωμοδοτήσεων καὶ διοικητικῶν ἐνεργειῶν ἐνισχύουν τὸ κράτος ἐν τῇ οἰκονομικῇ του πολιτικῇ. Περιλαμβάνεται ἐν αὐτῇ ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ὑποχρέωσις ὅπως ἐπὶ αἰτήσει τῶν ἀρχῶν παρέχουν πληροφορίας ὑπὸ μορφὴν ἐπίσημον, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅπως δι' εἰδικῆς ἐξουσιοδοτήσεως ἀναλαμβάνουν τὴν ἐκπλήρωσιν διοικητικῶν καθηκόντων, ὡς λ. χ. τὴν ἔκδοσιν πιστοποιητικῶν πάσης φύσεως, διοίκησιν χρηματιστηρίων κλπ.

Ἐὰν ἱστορικῶς ἀνατρέξωμεν πρὸς ἀναζήτησιν τῆς ἰδιότητος ταύτης τῶν ἐπιμελητηρίων, θὰ ἴδωμεν ὅτι μόνον ἀπὸ τοῦ τελευταίου τετάρτου τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ὁπότε ἤρξατο ν' ἀποτελῇ ἡ οἰκονομικὴ πολιτικὴ σημαντικὸν παράγοντα τῆς κρατικῆς κυβερνητικῆς πολιτικῆς, ἀνεπτύχθη καὶ ἀπεκρυσταλλώθη τελικῶς ἡ γνωμοδοτικὴ καὶ βοηθητικὴ τῶν ἐπιμελητηρίων πρὸς τὸ κράτος ἐνέργεια, ἐνταθεῖσα ἰδίᾳ κατὰ καὶ μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον. Ἰδίᾳ μετὰ τὸν πόλεμον ἡ σωρεία τῶν προκυψάντων οἰκονομικῶν προβλημάτων, ἅτινα προεκάλεσαν αἱ ἀνώμαλοι συνθῆκαι, ἔχουν ἰδιαιτέρως προσδώσει σημασίαν εἰς τὴν ὡς ἄνω ἰδιότητα.

Τὰ ἐμπορικὰ ἐπιμελητήρια ὡς ὀργάνωσις τῶν ἐμποροβιομηχάνων, σκοποῦσα τὴν προστασίαν τῶν συμφερόντων των. Ἡ ἰδιότης αὕτη τῶν ἐμπορικῶν ἐπιμελητηρίων εἶναι ἐκείνη, ἣν ἀπέκτησαν ἐκ τῶν προηγηθεισῶν αὐτῶν ἐν τῇ ἐξελίξει οἰκονομικῶν ἑνώσεων ἰδιωτικῆς φύσεως. Αἱ ἑνώσεις αὗται, εἰς τὰς ὁποίας ἱστορικῶς δυνάμεθα νὰ ἀναγάγωμεν τὰ ἐμπορικὰ ἐπιμελητήρια, ὑπῆρξαν ἀπὸ τῆς προελληνικῆς ἀρχαιότητος καὶ ἐντεῦθεν. Πολὺ ἀπέχουν βεβαίως ἀπὸ τοῦ νὰ πλησιάζουν κάπως πρὸς τὸ πρότυπον τῶν σημερινῶν ἐπιμελητηρίων, ἀποτελοῦν δὲ ἐν πολλοῖς καὶ τὴν ἱστορικὴν βάσιν τῶν σημερινῶν κερδοσκοπικῶν ἑνώσεων τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου· πάντως ὅμως στοιχεῖα τῆς ἀνωτέρω ἐννοίας τῶν ἐμπορικῶν ἐπιμελητηρίων εὕρηνται ἀναμφισβητήτως καὶ εἰς αὐτάς. Ἐν τῇ μεσαιωνικῇ καὶ τῇ ἐντεῦθεν ἐποχῇ εὕρηνται ἐπίσης περισσότερον πρὸς τὰ σύγχρονα ἐπιμελητήρια κείμεναι αἱ συντεχνιακαὶ ἑνώσεις, αἱ γίλδαι κλπ., αἵτινες ἔχουν ἐν ἑαυταῖς τὸ ἀνωτέρω στοιχεῖον τῆς ἐννοίας τῶν ἐμπορικῶν ἐπιμελητηρίων ἀρκούντως ἀνεπτυγμένον. Φυσικὴ δὲ ἐξέλιξις τούτων εἶναι τὰ ἐπιμελητήρια ἐν τῇ ὡς ἄνω μορφῇ των.

Ἐν τῇ συγχρόνῳ μορφῇ της διαπλασμένη ὡς ἄνω εἰς τὰ σημερινὰ ἐπιμελητήρια ἡ ἰδιότης τῆς προαγωγῆς τῶν ἰδιωτικῶν ἐμποροβιομηχανικῶν συμφερόντων τῶν ὡς ἄνω ἐπαγγελμάτων, εὕρηται ὑπὸ δύο μορφάς, τὴν διοικητικὴν καὶ τὴν γνωμοδοτικήν. Ἡ διοικητικὴ δρᾶσις συνίσταται εἰς τὴν συγκέντρωσιν καὶ παροχὴν πάσης διὰ τὸ ἐμπόριον χρησίμου πληροφορίας (γραφεῖα πληροφοριῶν, γνωμοδοτήσεις, στατιστικαὶ πληροφορίαι, δασμολογικαὶ κλπ.). Ἡ γνωμοδοτικὴ δὲ πρὸς τὸ κράτος λειτουργία τῶν ἐπιμελητηρίων ἐνέχει συνάμα τὴν πρὸς ἐμπόρους γνωμοδοτικὴν πλευράν. Τὰ ἐπιμελητήρια ἐξ ἄλλου, συνδεόμενα πρὸς τὰς ὑπαρχούσας ἔτι ἀνεπισήμους ἐμποροβιομηχανικὰς ἑνώσεις καὶ δεχόμενα ὑποδείξεις ἐκ μέρους των, συντελοῦν οὕτως ἐμμέσως εἰς τὴν καλυτέραν ἐκπροσώπησιν καὶ διατύπωσιν τῶν ὡς ἄνω συμφερόντων τῶν ἐνδιαφερομένων εἰδικῶν ἐπαγγελμάτων.

Τὰ ἐμπορικὰ ἐπιμελητήρια ὡς πολιτικαὶ ὀργανώσεις. Ἡ ἰδιότης αὕτη, τῆς ἀπονομῆς δηλονότι πολιτικῆς ἐξουσίας εἰς τὰς ἐπαγγελματικὰς οἰκονομικὰς ταύτας ὀργανώσεις, ἀποτελεῖ ἓν τῶν πλέον ἐπιμάχων καὶ κυρίως συζητουμένων ζητημάτων τῆς συγχρόνου περὶ τὰ ἐπιμελητήρια κινήσεως. Ἡ πολιτικὴ ἐν κοινοβουλίῳ ἐκπροσώπησις οἰκονομικῶν συμφερόντων καθιερώθη ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ εἴς τινας γερμανικὰς χώρας. Τὰ προκύψαντα ἀποτελέσματα εἶναι πενιχρά, διότι ἐκρίθη ὅτι ἡ ἀπονομὴ τοιαύτης ἐξουσίας καὶ καθηκόντων εἰς ἐπιμελητήρια ἤθελε φέρει ταῦτα ἐκτὸς τοῦ σκοποῦ των καὶ θὰ ἀπέσπα τὴν προσοχήν των ἀπὸ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἀνωτέρω τεθέντος προορισμοῦ των. Τὸ ζήτημα συζητεῖται ἀκόμη χωρὶς νὰ ὑπάρχουν θετικὰ πρακτικὰ συμπεράσματα.

Μελλοντικαὶ κατευθύνσεις. Οἰκονομικὰ κοινοβούλια. Ἡ μορφὴ τῶν οἰκονομικῶν ἐμπορικῶν ἐπιμελητηρίων δὲν ἀποτελεῖ τὴν τελευταίαν λέξιν τῆς ἐξελίξεως τῶν οἰκονομικῶν ὀργανώσεων ἐν τῇ συγχρόνῳ κοινωνίᾳ. Ἐκ τῆς παρατηρουμένης ἐν τοῖς προηγμένοις ἔθνεσιν ἐξελίξεως καταφαίνεται ἀσφαλῶς ἡ τάσις ὑπερπηδήσεως τῆς βαθμῖδος ταύτης τῶν οἰκονομικῶν ἐπιμελητηρίων ὡς παραστατῶν τοῦ κράτους καὶ ὑπερασπιστῶν τῶν συμφερόντων τῶν ἐμποροβιομηχάνων. Ἡ νέα αὕτη ὑπάρχουσα τάσις ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν διδαγμάτων τῆς ρωσικῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ προασπίσῃ καὶ νὰ διαμορφώσῃ θετικώτερον τὴν ὑπὲρ τῶν οἰκονομικῶν συμφερόντων καὶ προβλημάτων τῆς κοινωνίας φροντίδα, ζητεῖ νὰ διαμορφώσῃ ἀνώτερα ὄργανα συγκεντρώσεως τῶν κατὰ τόπους καὶ εἴδη οἰκονομικῶν συμφερόντων καὶ νὰ τοῖς ἀπονείμῃ οὐσιαστικὴν ρυθμιστικὴν ἐξουσίαν τῶν ἀναφυομένων ζητημάτων. Οὕτω τίθεται τὸ ζήτημα τῆς ἱδρύσεως οἰκονομικῶν κοινοβουλίων. Προβλέπεται δηλονότι ἡ ἵδρυσις πρωτοβαθμίων ἐπαγγελματικῶν ὀργανώσεων μιᾶς περιοχῆς, ἥτις μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν καταναλωτῶν καὶ ἐλευθερίων ἐπαγγελμάτων θ' ἀποτελῇ τὴν βάσιν σχηματισμοῦ τοπικῶν οἰκονομικῶν συμβουλίων, ἐν δευτέρῳ βαθμῷ κρινόντων, ἅτινα πάλιν δι' ἀντιπροσώπων των θὰ σχηματίσουν τὸ κεντρικὸν οἰκονομικὸν συμβούλιον. Εἰς τὴν βαθμῖδα ταύτην τῆς ἐξελίξεως εὕρηται ἡ Γερμανία διὰ τῆς προβλεπομένης ὀργανώσεως τοῦ Συντάγματος τῆς Βαϊμάρης, ἀποτελεῖ δὲ τὴν ἀφετηρίαν τῶν σκέψεων πρὸς ἀναλόγους μεταρρυθμίσεις καὶ ἄλλων κρατῶν.

Αἱ παρ' ἡμῖν ἐπιμελητηριακαὶ ὀργανώσεις. Ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω βάσεων ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως καὶ τῶν εἰδικωτέρων περὶ ἐμπορικῶν ἐπιμελητηρίων βασίζεται ἡ σύγχρονος ἐν τῷ ἡμετέρῳ δικαίῳ νομοθεσία. Περιλαμβάνει τρεῖς ἐπιμελητηριακοὺς τύπους, τὰ κύρια βιομηχανικὰ καὶ ἐμπορικὰ ἐπιμελητήρια τοῦ νόμου 184 τοῦ 1914, τὰ ἐπαγγελματικὰ ἐπιμελητήρια τοῦ Ν. Δ. ἀπὸ 3/10 Σεπτεμβρίου 1923 ὑπὸ τὴν ἐν τῷ νόμῳ 3305 τελικὴν αὐτῶν μορφήν, καὶ τὰ γεωργικὰ ἐπιμελητήρια τοῦ νόμου 280. Πλὴν αὐτῶν ὑπάρχει, ἐκτὸς τοῦ πλαισίου τῆς ἐννοίας τῶν οἰκονομικῶν ἐπιμελητηρίων, καὶ τὸ «Τεχνικὸν Ἐπιμελητήριον». Ἡ κατανόησις τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἀνωτέρω θεσμῶν εἶναι μόνον δυνατή, γινομένη κατωτέρω, ἐὰν πάντοτε προσφεύγῃ ὁ ἀναγνώστης καὶ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν του τὴν γενικὴν ἐπιστημονικὴν διαίρεσιν τῶν οἰκονομικῶν ἐπιμελητηρίων καὶ τὰς ἰδιαιτέρας νομικὰς ἰδιότητας τῶν ἐμπορικῶν ἐπιμελητηρίων, ὡς ἐξετέθησαν ἀνωτέρω.

Α') Γενικαὶ ἱστορικαὶ γνώσεις τῆς παρ' ἡμῖν σταδιοδρομίας τῶν ἐπιμελητηριακῶν μορφῶν. Ὁ ὅρος ἐπιμελητήριον καὶ δὴ ἐμπορικὸν ἐπιμελητήριον εἰσήχθη παρ' ἡμῖν ἤδη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1836 διὰ τοῦ βασιλικοῦ διατάγματος τῆς 22 Μαΐου 1836. Δι' αὐτοῦ ἱδρύθησαν ἐμπορικὰ ἐπιμελητήρια πρὸς προστασίαν μόνον τοῦ ἐμπορίου εἰς τὰς τρεῖς κυρίως ἐμπορικὰς πόλεις τῆς τότε Ἑλλάδος, «Ναύπλιον, Πάτρας καὶ Σύρον». Ἀπετελοῦντο τὰ ἐπιμελητήρια ταῦτα ἀπὸ ἓξ τακτικὰ καὶ τρία ἀναπληρωματικὰ μέλη, σκοπὸς δὲ αὐτῶν ἦτο: νὰ προβάλλωσιν εἰς τὴν κυβέρνησιν τὴν γνώμην των, τὰς γνώσεις καὶ τὴν πεῖράν των, ὡς πρὸς τὰ ἐμπορικὰ συμφέροντα, νὰ ἐκθέτωσι τὰς αἰτίας παρακωλύσεως τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἐμπορίου, νὰ ἐπαγρυπνῶσιν ἐπὶ τῶν δημοσίων ἔργων καὶ καταστημάτων, ἅτινα ἀφοροῦν τὸ ἐμπόριον. Προΐστατο αὐτῶν ὁ νομάρχης καὶ συνεδρίαζον ὅταν ἔκρινε τοῦτο ἡ κυβέρνησις εὔλογον. Τὰ ἐπιμελητήρια ταῦτα ἠκολούθησαν τὸ πρότυπον τοῦ γαλλικοῦ μετεπαναστατικοῦ τύπου.

Τὴν ἵδρυσιν τῶν ἐμπορικῶν ἐν στενοτέρᾳ ἐννοίᾳ ἐπιμελητηρίων ἐπηκολούθησε προσπάθεια προστασίας τῆς βιομηχανίας καὶ χειροτεχνίας διὰ τῆς περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1837 συσταθείσης «Ἐπιτροπῆς ἐμψυχώσεως τῆς Ἐθνικῆς Βιομηχανίας». Αὕτη, ὡς φαίνεται, δὲν ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐπιμελητηρίου, μολονότι τοιοῦτον προορισμὸν ἐκαλεῖτο νὰ ἐκτελέσῃ.

Οἱ οὕτως εἰσαχθέντες ἀνωτέρω ἐπιμελητηριακοὶ θεσμοὶ οὐδεμίαν πρακτικὴν ἐπιτυχίαν ἔσχον λόγῳ τοῦ ἐσφαλμένου τοῦ συστήματος καὶ ἀκαταλλήλου αὐτοῦ ἀφ' ἑνός, ἀλλὰ καὶ λόγῳ τῆς ἀμαθείας τῶν ἐμπόρων καὶ τῆς ἐλλείψεως πρακτικῆς ἀνάγκης πρὸς ὕπαρξίν των. Τῷ 1841 ἱδρύθη καὶ ἐν Ἀθήναις τέταρτον ἐπιμελητήριον μετὰ τὴν μεταφορὰν τῆς πρωτευούσης αὐτόθι. Μετὰ τὸ ἔτος τοῦτο εἶναι ἐπίσης ἐπισήμως γνωστὴ ἡ ἱστορία των, γέμουσα παρανομιῶν τῆς διοικήσεως, σφαλμάτων λόγῳ ἀγνοίας καὶ ἐν γένει μὴ ἀνταποκρινομένη εἰς τὸν σκοπὸν δι' ὃν εἰσήχθησαν. Παρὰ τὰ μέτρια ταῦτα ἀποτελέσματα τοῦ θεσμοῦ ηὐξήθησαν ταῦτα μέχρι τοῦ ἔτους 1855 εἰς ἑπτὰ τὸν ἀριθμὸν (Καλάμαι, Χαλκίς, Λαμία) καὶ μετὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Ἑπτανήσου κατὰ τρία ἀκόμη, ἐν Ἀργοστολίῳ, Ζακύνθῳ καὶ Κερκύρᾳ. Καὶ ἡ ἐπέκτασις αὕτη τοῦ θεσμοῦ εἰς οὐδὲν ὠφέλησε, διότι ἀπὸ τοῦ 1857 φαίνεται πλέον εὐκρινῶς ὅτι ὁ θεσμὸς φθίνει καὶ βαίνει πρὸς τὴν ἐξαφάνισίν του. Μὴ ὑπαρχούσης λόγῳ τοῦ χαμηλοῦ ἐπιπέδου τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως ἐπιμελητηριακῆς ἀνάγκης, ἦτο ἀδύνατον νὰ εὐδοκιμήσουν ἐπιμελητήρια. Οὕτως αἱ γνωμοδοτήσεις των κατέστησαν ἔκτοτε σπάνιαι, ἐκλογαὶ δὲν ἐγίνοντο, αἱ πληρωμαὶ καθυστεροῦντο, ἐξηκολούθησαν ὅμως τυπικῶς νὰ ὑφίστανται λόγῳ τῆς ἀμέσου ἐκ τῆς διοικήσεως ἐξαρτήσεώς των.

Ἡ Ἐπιτροπὴ ἐμψυχώσεως δὲν ἔσχε καὶ αὕτη καλυτέραν τύχην. Μέχρι τοῦ 1863 δὲν παρουσίασε καλύτερα τῶν ἐπιμελητηρίων ἀποτελέσματα. Τότε ὅμως ἀναδιοργανωθεῖσα διῃρέθη εἰς τρία τμήματα, τὸ γεωργικόν, ἐμπορικὸν καὶ βιομηχανικόν, καὶ περιέλαβε δύο ἐξουσίας, τὴν γνωμοδοτικὴν κατόπιν αἰτήσεως καὶ τὴν διοικητικήν. Ἡ δρᾶσίς της διεκρίθη διὰ τῆς παρασκευῆς συμμετοχῆς τῆς Ἑλλάδος εἰς πέντε εὐρωπαϊκὰς ἐκθέσεις, πρὸς ἔκδοσιν χρησίμων συγγραμμάτων κλπ., μολονότι τὰ οἰκονομικὰ ἅτινα διέθετε ἦσαν γλίσχρα. Διετηρήθη πλέον τῶν ἐπιμελητηρίων μέχρι τοῦ τέλους τοῦ παρελθόντος αἰῶνος περίπου.

Μετὰ τὴν οὐσιατικὴν κατάργησιν τῶν ἀνωτέρω ἐπιμελητηριακῶν μορφῶν, ἀποδειχθεισῶν μὴ βιωσίμων, ἤρχισεν ἡ ἐπὶ τῶν συγχρόνων οἰκονομικῶν βάσεων κίνησις, ἥτις ὡδήγησεν εἰς τὴν μόρφωσιν τῆς σημερινῆς ἐπιμελητηριακῆς μορφῆς. Ἀπὸ τοῦ 1879, προαχθείσης σημαντικῶς τῆς ἐμπορικῆς καὶ βιομηχανικῆς τάξεως, ἄρχεται ἡ ἵδρυσις τῶν ἐμπορικῶν συλλόγων. Πρῶτος ὁ ἐμπορικὸς καὶ βιομηχανικὸς σύλλογος Ἀθηνῶν, δεύτερος ὁ τῆς Κερκύρας καὶ ὕστερον εἰς ἄλλας πόλεις. Οἱ σύλλογοι οὗτοι κυρίως εἶχον σκοπὸν τὴν προαγωγὴν τῶν συμφερόντων τῶν μελῶν των, προσεπάθησαν ὅμως πάντοτε νὰ ἐπιλαμβάνωνται παντὸς ζητήματος γενικωτέρας τινὸς οἰκονομικῆς σημασίας.

Digitized by Google

Τὴν ἵδρυσιν ἐμπορικῶν συλλόγων ἐπηκολούθησεν ἡ δημιουργία ἀνεπισήμων ἐμπορικῶν ἐπιμελητηρίων, κατὰ τὴν ἐν τῷ προηγουμένῳ κεφαλαίῳ σαφηνισθεῖσαν ἔννοιαν αὐτῶν. Τὸ πρῶτον τοιοῦτον ἐπιμελητήριον ἱδρύθη ἐν Πειραιεῖ τῷ 1905, διαρρυθμισθέντος καταλλήλως τοῦ ἐγκριθέντος καταστατικοῦ τοῦ ἐμπορικοῦ συλλόγου τῆς πόλεως. Σκοπός του ἦτο ἡ μελέτη, προστασία καὶ προαγωγὴ τῶν οἰκονομικῶν καὶ ἐπαγγελματικῶν συμφερόντων τῶν μελῶν του καὶ ἡ ὑποβοήθησις τῆς πολιτείας εἰς τοὺς ἐμπορικούς, ναυτιλιακοὺς καὶ βιομηχανικοὺς σκοπούς της. Περιέλαβε καὶ διοικητικὰς ἁρμοδιότητας, μὴ πληρωθείσας ὅμως ἐπαρκῶς, ἐνῷ ἀντιθέτως ἤσκησεν ἐπιτυχῶς τὴν γνωμοδοτικὴν ἁρμοδιότητα. Μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους, μόλις ἐγένοντο ἀντιληπτὰ κάπως τὰ εὐχάριστα οἰκονομικὰ ἀποτελέσματα τῶν πολέμων, ἔσπευσαν καὶ ἄλλαι ἑλληνικαὶ πόλεις νὰ μιμηθοῦν τὸ παράδειγμα τοῦ Πειραιῶς. Οὕτως ἱδρύθησαν τὰ ἀνεπίσημα ἐπιμελητήρια τῆς Χίου, Σύρου, Μυτιλήνης, Ἰωαννίνων, ὑφισταμένου ἤδη καὶ τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ τοιούτου.

Ἡ ἐπὶ τῶν συγχρόνων βιωσίμων βάσεων ἵδρυσις ἐπιμελητηρίων ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα τοῦ ἀπὸ τοῦ 1909 συντελεσθέντος συντονισμοῦ τῶν προσπαθειῶν πρὸς δημιουργίαν οἰκονομικῆς πολιτικῆς καὶ προστασίαν τῶν κλάδων τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς, ἐκδηλωθέντος διὰ τῆς ἱδρύσεως καὶ τοῦ ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας. Συνετάχθη οὕτω σχέδιον νόμου ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ βουλγαρικοῦ συστήματος τοῦ 1895 ὡς ἐτροποποιήθη τῷ 1900, καὶ τοῦ ἰταλικοῦ τοῦ 1910, ἤτοι μὲ βάσιν τὸ γαλλοπρωσσικὸν σύστημα, ὅπερ ὑπεβλήθη κατ' Ἀπρίλιον 1913 εἰς τὴν Βουλήν. Συνεζητήθη κάπως· ἐὰν ἔπρεπε νὰ διατηρηθῇ τὸ σύστημα τῶν ἀνεπισήμων ἐπιμελητηρίων, ὑπερίσχυσεν ὅμως ἡ ἀντίθετος γνώμη καὶ οὕτως ἤχθημεν εἰς τὸν νόμον 184 περὶ βιομηχανικῶν καὶ ἐμπορικῶν ἐπιμελητηρίων.

Ἐπίσημα ἐπιμελητήρια δὲν ἱδρύθησαν ὅμως ἀμέσως μετὰ τὸν νόμον, ἕνεκα τῆς μεσολαβήσεως τοῦ Παγκοσμίου πολέμου καὶ τῆς κρίσεως, ἥτις ἐσημειώθη ἐκ τούτου εἰς πᾶσαν πρόοδον. Ἀπὸ τοῦ 1919 ὅμως διὰ διαταγμάτων συντελεῖται ραγδαίως ἡ ἵδρυσις αὐτῶν, ἀνελθόντος τοῦ ἀριθμοῦ των ἐντὸς βραχέος διαστήματος εἰς εἴκοσιν ἐν συνόλῳ.

Ὑπὸ νεωτέρων νόμων ἐτροποποιήθη ὁ νόμος 184 ἀμέσως ὀλίγον μετὰ τὴν πραγματικὴν ἰσχύν του. Οὕτως ὁ νόμος 1863/1920 ηὔρυνεν ἐπικινδύνως τὸν ἀριθμὸν τῶν συμμετεχόντων προσώπων. Ἐπηκολούθησαν δ' ἔκτοτε ὁ νόμος 2872 περὶ συστάσεως ἐπαγγελματικῶν ἐπιμελητηρίων καὶ τὸ Ν.Δ. τοῦ 1923. Διὰ τοῦ ἀπὸ 1ης Νοεμβρίου 1923 Ν. διατάγματος ἱδρύθη ἐπίσης τὸ ἤδη λειτουργοῦν «Τεχνικὸν Ἐπιμελητήριον», περὶ τοῦ ὁποίου βλ. κατωτέρω.

Β') Τὰ ἐμπορικὰ καὶ βιομηχανικὰ ἐπιμελητήρια εἰδικῶς παρ' ἡμῖν. *Ὁρισμός.* Ἐμπορικὰ καὶ βιομηχανικὰ ἐπιμελητήρια κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἄρθρου 1 Ν. Δ. 1923 περὶ τροποποιήσεως τῶν νόμων 184 καὶ 1863 εἶναι ἀντιπροσωπευτικῶς λειτουργοῦσαι ὑποχρεωτικαὶ ἑνώσεις ἐμπόρων, βιομηχάνων καὶ χειροτεχνῶν ὡρισμένης περιφερείας, ἀπαρτίζουσαι νομικὰ πρόσωπα δημοσίου δικαίου καὶ σκοποῦσαι διὰ τῶν διοικητικῶν καὶ πρὸ πάντων γνωμοδοτικῶν ἐνεργειῶν των ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ κράτους, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἀποτελεσματικωτέραν ἐκπροσώπησιν τῶν ἐμποροβιομηχανικῶν συμφερόντων.

Σύνθεσις. Λόγῳ τῆς ὑπάρξεως καὶ τοῦ θεσμοῦ τῶν ἐπαγγελματικῶν καὶ βιοτεχνικῶν ἐπιμελητηρίων, ἡ σύνθεσις τῶν ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν τοιούτων ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ ἐὰν ὑπάρχουν εἰς τινα πόλιν ὡρισμένα ἐπαγγελματικὰ καὶ βιοτεχνικά. Οὕτω προκύπτει ἀπὸ ἀπόψεως συνθέσεως ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν δέκα δευτερευουσῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν πέντε λοιπῶν, ἤτοι ἀφ' ἑνὸς μεταξὺ τῶν ἐπιμελητηρίων Καβάλλας, Κομοτηνῆς, Ἀλεξανδρουπόλεως, Καλαμῶν, Χίου, Μυτιλήνης, Κερκύρας, Ἀργοστολίου, Ἡρακλείου καὶ Σύρου, καὶ Ἀθηνῶν, Πειραιῶς, Θεσσαλονίκης, Πατρῶν, Βόλου ἀφ' ἑτέρου.

α') Εἰς τὰς δευτέρας κατηγορίας πόλεις τῆς Ἑλλάδος, ἔνθα δὲν ὑπάρχουν βιοτεχνικὰ καὶ ἐπαγγελματικὰ ἐπιμελητήρια, δικαίωμα συμμετοχῆς εἰς τὰ ἐμπορικὰ ἐπιμελητήρια, νὰ διορισθῶσι μέλη αὐτῶν, ὑπόχρεοι ὄντες εἰς καταβολὴν δικαιώματος συνδρομῆς ἔναντι τῶν εἰς τὰ μέλη παρεχομένων δικαιωμάτων, ἔχουν ὅλοι οἱ ἐνεργοῦντες πράξεις ἐμπορικὰς καὶ συνήθεις ἐπάγγελμα ἔχοντες τὴν ἐμπορίαν. Ὁ νόμος (ἄρθρ. 5 καὶ 54 τοῦ νόμου 184, ὡς ἐτροποποιήθησαν ὑπὸ τοῦ ν. 1863 καὶ τοῦ ἄρθρ. 7 Ν. Δ. τοῦ 1923) δέχεται ὅτι μέλη εἶναι οἱ ἔμποροι, βιομήχανοι καὶ βιοτέχναι, πλὴν ὅμως αἱ ἔννοιαι αὗται δὲν θεωροῦνται οὐχὶ ὑπὸ τὴν αὐστηρῶς οἰκονομικήν των σημασίαν, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἐν τῷ ἐμπορικῷ νόμῳ ἄρθρ. 1 κατάταξίν των (βλ. *ἐμπορικαὶ πράξεις, ἔμπορος*). Ἀμφισβητεῖται μόνον ἂν οἱ συνεταιρισμοὶ δύνανται νὰ καταστοῦν μέλη τῶν ἐπιμελητηρίων (ἡ πρακτικὴ τῶν ἐπιμελητηρίων ἠρνήθη εἰς αὐτοὺς τὸ δικαίωμα ἐγγραφῆς), οὐχὶ ὅμως καὶ διὰ τοὺς ἀνηλίκους καὶ γυναῖκας ἐμπόρους, παρ' ἡμῖν, λόγῳ τῆς θετικῆς διατυπώσεως τοῦ νόμου. Ἀλλοδαποὶ συγκεντροῦντες τὴν ἐμπορικὴν ἰδιότητα τοῦ ἄρθρου 1 Ἐμπορικοῦ νόμου εἶναι ἐπίσης αὐτοδικαίως μέλη τῶν ἐπιμελητηρίων, δὲν δύνανται νὰ ἐκλέγουν ὅμως, ὡς ῥητῶς κατωτέρω ἀναπτυχθήσεται. Τὸ κράτος, καὶ ἐὰν ἀκόμη γίνῃ δεκτὸν ὅτι ἐνασκεῖ τὴν ἐμπορίαν, δὲν δύναται νὰ καταστῇ μέλος τῶν ἐπιμελητηρίων.

Λέγων ἐμπόρους, βιομηχάνους καὶ βιοτέχνας ὁ νόμος, ἀποκλείει ῥητῶς τοὺς μὴ ἐν ἐνεργείᾳ τοιούτους, παραδεχόμενος ὡς μέλη μόνον τοὺς κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐνασκήσεως τοῦ ἐπαγγέλματος ὑπάρχοντας, μολονότι ἡ τακτικὴ αὕτη ἡ νομοθετικὴ δὲν ἔχει γίνει παντοῦ δεκτὴ λόγῳ τοῦ ὅτι στερεῖ τὰ ἐπιμελητήρια τῆς πείρας καὶ ἐργατικότητος τῶν μὴ ἐνασκούντων πλέον ἐπάγγελμα ἐμπόρων.

β') Εἰς τὰς πόλεις τῆς πρώτης κατηγορίας, ἔνθα ὑπάρχουν ἐπαγγελματικὰ καὶ βιοτεχνικὰ ἐπιμελητήρια, ὁ ἀριθμὸς καὶ ὁ κύκλος τῶν συμμετεχόντων προσώπων εἶναι περιωρισμένος σημαντικῶς, ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀνωτέρω κατηγορίαν. Μέλη καθίστανται μόνον ἔμποροι καὶ βιομήχανοι ὑπὸ τὴν οἰκονομικὴν τῆς λέξεως σημασίαν, καὶ δὴ ἀρνητικῶς· ἐκεῖνοι οἵτινες δὲν κέκτηνται τὴν ἰδιότητα τοῦ ἐπαγγελματίου καὶ βιοτέχνου κατὰ τὸ ἄρθρον 6 τοῦ νόμου 3305. Ὁ ἀνωτέρω περιορισμὸς τῶν μελῶν δὲν ὑφίστατο πρὸ τοῦ νόμου 3305, ὅστις καὶ ἔφερε τὴν ἀνωτέρω διάταξιν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ κριτήριον τῆς διαφορᾶς μεταξὺ τῶν ὡς ἄνω μελῶν τῶν ἐπιμελητηρίων εἶναι ἀμφίβολον πολλάκις, δύναται δὲ νὰ προκληθῇ ἀμφισβήτησις, εἴτε ἐκ μέρους τοῦ ἐμπόρου, εἴτε ἐκ μέρους τῶν ἐπιμελητηρίων, καθορίζεται διαδικασία εἰδικῆς ἐπιτροπῆς πρὸς κατάταξιν τοῦ ἐμπόρου εἰς τὴν οἰκείαν τάξιν ἐπιμελητηρίων. Ἡ ἐπιτροπή, συγκειμένη ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ μὲν ὑφ' ἑνὸς ὑπαλλήλου τῶν δύο κατηγοριῶν ἐπιμελητηρίων, ὑπὸ τὴν προεδρίαν ὑπαλλήλου τοῦ ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, εἰς τὰς ἄλλας τρεῖς πόλεις δὲ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἐφόρου, ἀποφασίζει ἐπὶ τῆς κατατάξεως ἀνεκκλήτως.

Τοπικὴ περιοχὴ τῶν ἐπιμελητηρίων. Τὸ ἀνωτέρω ζήτημα τῆς συνθέσεως συνδέεται πρὸς τὸ προκείμενον, διότι ἐκεῖνο μὲν ὁρίζει τί εἶδος ἐπάγγελμα δέον νὰ ἀσκοῦν τὰ μέλη, ἐνῷ τοῦτο ρυθμίζει εἰς ποῖον ἐπιμελητήριον ἀνήκουν, ἀναλόγως τοῦ τόπου εἰς τὸν ὁποῖον κατοικοῦν καὶ ἔχουν τὴν ἐμπορικὴν ἐγκατάστασίν των, τὰ δυνάμενα νὰ καταστοῦν μέλη πρόσωπα. Ἡ τοπικὴ περιοχὴ τῶν ἐπιμελητηρίων δὲν εἶναι ἡ αὐτὴ ὡς πρὸς ὅλα τὰ ὑπάρχοντα κατὰ τοὺς ὡς ἄνω νόμους. Τὸ ἄρθρον 54 τοῦ νόμου 184 ὁρίζει, ὅτι ὁ ἔχων κύριον κατάστημα καὶ ὑποκαταστήματα ὑποχρεοῦται ν' ἀναγγείλῃ τοῦτο εἰς τὰ ἐπιμελητήρια τοῦ τόπου τῆς ἐγκαταστάσεως ἐντὸς δύο μηνῶν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν.

α') Ὁ νόμος ὁρίζει ὅτι συνήθης τοπικὴ περιοχὴ τῶν ἐπιμελητηρίων εἶναι ἡ περιοχὴ τοῦ νομοῦ ἐν τῷ ὁποίῳ ἔχουν ἱδρυθῇ. Δυνατὸν ὅμως διὰ διατάγματος νὰ ὁρισθῇ ἕδρα τοῦ ἐπιμελητηρίου ἄλλη πόλις ἀπὸ τὴν πρωτεύουσαν τοῦ νομοῦ, ὡς ἐπίσης καὶ μετὰ γνωμοδότησιν τοῦ ἐπιμελητηρίου τοῦ νομοῦ νὰ ἱδρυθοῦν εἰς τὴν περιφέρειάν του καὶ ἄλλα ἐπιμελητήρια. Μέχρι τοῦ 1923 ὁ θεσμὸς δὲν ἐγνώριζε παρὰ ἀπὸ τοπικῆς δικαιοδοσίας ἰσότιμα ἐπιμελητήρια, ὧν ἡ περιφέρεια συνίστατο ἐκ δύο τμημάτων, τοῦ πρὸς τὴν ἕδραν του πλησιεστέρου, καὶ τοῦ τῶν μεμακρυσμένων περιφερειῶν. Τὰς ἐκ τοῦ νόμου ὑποχρεώσεις καὶ δικαιώματα ὑπεῖχον τὰ μέλη τὰ ἐντὸς τῆς πρὸς τὴν ἕδραν περιοχῆς διαμένοντα, ἐνῷ τὰ τοῦ μεμακρυσμένου τμήματος μέλη οὐδεμίαν οὐσιαστικὴν ὑποχρέωσιν, οὐδὲ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ βοηθήσουν οἰκονομικῶς, ὑπεῖχον.

β') Διὰ τοῦ ἀπὸ 2/10 Σεπτεμβρίου 1923 Ν. Δ. ἤρθη ἡ ἄχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἰσοτιμία τῶν ἐπιμελητηρίων, ἱδρυθέντων κατ' ἀπομίμησιν τοῦ βαυαρικοῦ συστήματος τῶν «Bezirksgremien» τῶν περιφερειακῶν ἐπιμελητηρίων, διαστελλομένων τούτων ἔκτοτε πρὸς τὰ κατὰ τὸν νόμον κεντρικὰ ἐπιμελητήρια. Οὕτω, κατὰ τὸ ἄρθρον 1 τοῦ ὡς ἄνω Ν. Δ., ὅταν ἡ περιφέρεια τοῦ ἐπιμελητηρίου περιλαμβάνῃ πλείονας νομοὺς ἢ ἐπαρχίας, δύναται διὰ Π. διατάγματος, τῇ προτάσει τοῦ ἐπὶ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας ὑπουργοῦ ἐκδιδομένου, νὰ συνιστῶνται περιφερειακὰ ἐπιμελητήρια, ἔχοντα τὴν δικαιοδοσίαν τῶν ἐδαφίων 1, 4, 5, 6, 8 καὶ 13 τοῦ ἄρθρου 25 νόμου 184, ὀφείλοντα νὰ συμμορφῶνται πρὸς τὰς ὁδηγίας καὶ ἐντολὰς τὰς ἀπευθυνομένας αὐτοῖς ἐκ τοῦ κεντρικοῦ ἐπιμελητηρίου.

Παρὰ τὰς ἀσαφείας, ἀτελείας καί τινας ἀνεπιτυχεῖς διατάξεις, τὸ ὡς ἄνω Ν. Δ. εἰσήγαγε θεσμὸν ὅστις καταλλήλως διαμορφούμενος δύναται ν' ἀποβῇ ἐπὶ μέγιστῳ ἀγαθῷ τῶν ἐμποροβιομηχανικῶν συμφερόντων. Χρειάζεται ὅμως ἀφ' ἑνὸς μὲν περιορισμὸς τῶν κεντρικῶν ἐπιμελητηρίων εἰς ἐλάχιστα καὶ ἡ αὔξησις καὶ καλυτέρα καταρτισμὸς τῶν περιφερειακῶν τοιούτων.

Ὀργάνωσις τῶν ἐπιμελητηρίων. Ὡς σύνδεσμοι δημοσίου δικαίου μὲ προσωπικότητα ἰδιωτικοῦ δικαίου τὰ ἐπιμελητήρια ἔχουν παρ' ἡμῖν ἀνάγκην ὀργάνων ἐκ φυσικῶν προσώπων πρὸς ἐκδήλωσιν τῆς βουλήσεώς των καὶ ἐκτέλεσιν τῶν ἀποφάσεών των. Τὰ ὄργανα ταῦτα, διὰ τῶν ὁποίων κινοῦνται οἱ ἐπιμελητηριακοὶ ὀργανισμοί, εἶναι τεσσάρων εἰδῶν: α) ἡ γενικὴ συνέλευσις τῶν ἐκλογέων μελῶν τοῦ ἐπιμελητηρίου, β) τὸ διοικητικὸν αὐτοῦ συμβούλιον, γ) τὰ συμβούλια τῶν τμημάτων καὶ δ) ἡ διοικητικὴ αὐτῶν ἐπιτροπή.

α') Οὐχὶ ἅπαντα τὰ μέλη τῶν ἐπιμελητηριακῶν ὀργανώσεων κέκτηνται τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ εἶναι ἐκλογεῖς ἐν τῇ γενικῇ συνελεύσει, διότι ὑπάρχει καὶ κατηγορία μελῶν μὴ ἐχόντων τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν εἰς τὰς γενικὰς συνελεύσεις, διὰ τοῦτο ὁ ὅρος ὃν μεταχειρίζεται τὸ Ν. Δ. τοῦ 1923 «ἡ γενικὴ συνέλευσις τῶν μελῶν» εἶναι καθ' ἑαυτὸν ἀβάσιμος. Μέλη καὶ μὴ ἐκλογεῖς εἶναι οἱ καταδικασθέντες εἰς ἀδίκημα ὁριζόμενον ἐν ἄρθρῳ 22 Π. Ν., ἐπὶ λαθρεμπορίᾳ, παραβάσει νόμων περὶ καπνοῦ κλπ.

Ὁ σύλλογος τῶν ἐκλογέων, ὡς ἀναφέρει ῥητῶς ὁ νόμος, δὲν κέκτηται ἄμεσον τὸ δικαίωμα τῆς συμμετοχῆς εἰς τὰς ἐπιμελητηριακὰς ὑποθέσεις. Ὁ νομοθέτης ὑπέθεσεν ὅτι τὰ μέλη ἐκλογεῖς συνεισφέροντα ἐν τῇ διατηρήσει τῶν ἐπιμελητηρίων θὰ ἐνδιεφέροντο ὑπὲρ τούτων καὶ τῶν δι' αὐτῶν κυβερνωμένων συμφερόντων των. Ἡ πρακτικὴ διαψεύδει τὴν σκέψιν ταύτην, δι' ὃ σπανιώτατα ἀπαντᾷ εἰς νομοθεσίας τὸ ἄριστον τῆς συμμετοχῆς τῶν ἐκλογέων εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν κοινῶν. Μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς συγκρίσεως τοῦ ἀπολογισμοῦ καὶ προϋπολογισμοῦ ὁ νομοθέτης ἐνόμισεν ὅτι ἠδύνατο νὰ ἐπαφεθῇ εἰς τὴν κρίσιν γενικῆς συνελεύσεως. Οἱ ἐκλογεῖς ὅμως δὲν προσέρχονται καὶ οὕτως οἱ προϋπολογισμοὶ διαφεύγουν καὶ τὸν ἔλεγχον τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου.

Ὁ νόμος ἡμῶν καθιέρωσε σύστημα ἀμέσου ἀντιπροσωπείας, παρέχον τὸ δικαίωμα συμμετοχῆς τῶν ἐκλογέων ἐμμέσως δι' ἀντιπροσώπων των ἐκλεγομένων, διὰ νὰ φέρουν τὰ εἰς την ὁλότητα ἀπονεμόμενα δικαιώματα. Ὁ νόμος προβλέπει ἐπίσης ἐν ἄρθρῳ 10 αὐτοῦ εἰδικὰς συνελεύσεις τῶν εἰς τὰ ἰδιαίτερα τμήματα τῶν ἐπιμελητηρίων ἀνηκόντων ἐμπόρων, ἵνα λάβουν ἀποφάσεις ἐπὶ τῶν ἐνδιαφερόντων τὸν κλάδον εἰδικῶν ἐμπορικῶν ἢ βιομηχανικῶν ζητημάτων.

β') Τὸ διοικητικὸν συμβούλιον τοῦ ἐπιμελητηρίου εἶναι τὸ ἀνώτατον ὄργανόν του πρὸς λῆψιν ἀποφάσεων, ἀπαρτιζόμενον ἐκ τακτικῶν καὶ ἀντεπιστελλόντων μελῶν. Ἡ ἐκλογὴ τῶν τακτικῶν γίνεται ὑπὸ τοῦ συλλόγου τῶν ἐκλογέων, ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὴν ἐν τῷ κράτει ὑφισταμένην σχέσιν ἐκλογέων πρὸς τὸ κοινοβούλιον, καὶ ἐν γένει αἱ ἀνάλογοι πρὸς τὴν κρατικὴν ὀργάνωσιν εἶναι χαρακτηριστικαὶ ἐν ὁλοκλήρῳ τῇ ἐπιμελητηριακῇ ὀργανώσει.

Τὰ τακτικὰ μέλη τοῦ συμβουλίου εἶναι αἱρετὰ καὶ ἐκ τοῦ νόμου τοιαῦτα. Τὰ πρῶτα ἐκλέγονται, ὡς ἤδη ἐλέχθη, ὑπὸ τῶν ἐκλογέων μελῶν, τὰ δεύτερα ὁρίζονται ἐκ τοῦ νόμου μὲ σαφῶς διαγεγραμμένον κύκλον δράσεως. Ὁ ἀριθμὸς τῶν τακτικῶν μελῶν ὁρίζεται ὑπὸ τοῦ συνιστῶντος τὸ ἐπιμελητήριον διατάγματος, κυμαίνεται συνήθως μεταξὺ τῶν ἀριθμῶν 20—70, κανονιζόμενος οὕτως ἐκ τῆς ἐντάσεως τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας ἐν τῇ περιφερείᾳ, τῆς ἐδαφικῆς ἐκτάσεως τῆς ἁρμοδιότητός του, τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μελῶν κλπ.

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω, ἐκλογεῖς εἶναι οἱ διατελοῦντες μέλη τῶν ἐπιμελητηρίων καὶ μὴ ἀπολέσαντες τὸ δικαίωμα τοῦτο ἐκ τοῦ ἄρθρου 5, ἐδαφίου 2, νόμου 184. Ἐκλογὴ δι' ἀντιπροσώπου δὲν νοεῖται κατὰ τὸν νόμον, οὐδενὸς ἔχοντος πλείονας τῆς μιᾶς ψήφους. Διὰ τὰς ἀνωνύμους ἑταιρείας ψηφίζει ὁ διευθυντὴς ἢ δύο σύμβουλοι αὐτῆς, διὰ δὲ τὰς ὁμορρύθμους καὶ ἑτερορρύθμους ἑταιρείας ψηφίζουν ἅπαντες οἱ ὁμόρρυθμοι ἑταῖροι καὶ ἔμποροι. Ἡ διάταξις τῆς μὴ ἀντιπροσωπεύσεως κρίνεται ὡς ὑπεράγαν αὐστηρά, διότι ἀποκλείονται οὕτω τῶν ἐκλογέων διευθυνταὶ ὑποκαταστημάτων ἑταιρειῶν, ὡς μὴ συγκεντροῦντες τὴν ἰδιότητα διευθυντοῦ ἑταιρείας ἢ ὁμορρύθμου ἑταίρου.

Κατὰ τὴν σαφῆ τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας διάταξιν ἐκλόγιμοι εἶναι οἱ ἐκλογεῖς ἐκεῖνοι, οἵτινες ἀπὸ τριετίας ἀσκοῦν ἐν τῇ ἕδρᾳ τοῦ ἐπιμελητηρίου τὸ ἐπάγγελμα ἢ τὴν βιομηχανίαν των. Ὁ νόμος ἡμῶν εἶναι ἀπὸ μιᾶς μὲν ἀπόψεως αὐστηρός, ὡς πρὸς τὴν τοπικὴν ἐκλογιμότητα τῶν μελῶν, ἀπαιτῶν νὰ διαβιῶσι ταῦτα εἰς τὴν ἕδραν τοῦ ἐπιμελητηρίου, ἐνῷ ἐξ ἄλλης ὄψεως εἶναι ἐλευθεριώτατος, καθιερώσας ὅτι ἀρκεῖ ὡς μόνον προσὸν ἐκλογιμότητος ἡ τριετὴς ἄσκησις τῆς ἐμπορίας ἢ βιομηχανίας. Οὐδεμία τῶν συγχρόνων νομοθεσιῶν διαγράφει τοσοῦτον εὐρὺν τὸν κύκλον τῶν ἐκλογίμων προσώπων. Δὲν ἀπαιτεῖται μάλιστα ν' ἀποδεικνύεται ἡ τριετὴς ἄσκησις τοῦ ἐπαγγέλματος ἢ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἐγγραφῆς εἰς τὰ οἰκεῖα βιβλία τοῦ ἐπιμελητηρίου, ἀλλὰ φθάνει ἡ δι' οἱουδήποτε ἄλλου μέσου ἀπόδειξίς του. Ἡ μόνη περιοριστικὴ διάταξις ἀφορᾷ τοὺς ἐπαγγελματίας ἀλλοδαπούς, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἐν τῷ συμβουλίῳ δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνῃ τὸ $^1/_5$ τῶν μελῶν αὐτοῦ

Πρὸς ἐνάσκησιν τοῦ δικαιώματος ἐκλογῆς πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἐγγραφὴ εἰς τοὺς καταλόγους τοῦ ἐπιμελητηρίου. Οἱ κατάλογοι συντάσσονται ὑπὸ

Digitized by Google

τῆς ἐκλογικῆς ἐπιτροπῆς, ἧς τὸν διορισμὸν προβλέπει ὁ νόμος, λαμβάνεται δὲ ὑπ' ὄψιν ὑπ' αὐτῆς καὶ χρησιμεύει ὡς βάσις ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ μητρῷον τοῦ ἐπιμελητηρίου, αἱ ἀπαντήσεις τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν ἐξ ἄλλου μέρους ὡς πρὸς τοὺς κεκτημένους δικαίωμα ἐκπροσωπήσεώς των καὶ ὁ κατάλογος τῶν κατὰ τὸ ἄρθρον 5 τοῦ νόμου 184 ἐξαιρετέων, ὡς στερουμένων λόγῳ ποινῆς τοῦ δικαιώματος τοῦ ἐκλέγειν, τέλος δὲ ὁ κατάλογος τῶ πτωχευσάντων. Οἱ κατάλογοι, ὡς συνετάχθησαν, γνωστοποιοῦνται πρὸς τοὺς ἐκλογεῖς, καλουμένους νὰ ὑποβάλωσι τὰς ἀντιρρήσεις ἃς ἤθελον τυχὸν ἔχει, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀντιρρήσεων ἡ ἰδία ἐκλογικὴ ἐπιτροπὴ ἀποφαίνεται ἀνεκκλήτως. Κυρωθέντων τῶν καταλόγων καλοῦνται οἱ ἐκλογεῖς διὰ καταχωρήσεως πρὸ ὀκταημέρου δημοσιευομένης εἰς ἡμερησίαν ἐφημερίδα νὰ προβοῦν εἰς τὴν ἐκλογήν.

Ἡ ἐκλογὴ διενεργεῖται ὑπὸ τῆς ἐκλογικῆς ἐπιτροπῆς, ἐποπτεύοντος τοῦ ὑπὸ τοῦ τῇ αἰτήσει τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας διοριζομένου ἀντιπροσώπου τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς, λύοντος τὰς ἀναφυομένας κατὰ τὴν ἐκλογὴν διαφοράς. Ἡ ἐκλογὴ εἶναι ἔγκυρος ὑπὲρ τοῦ σχετικῶς πλειοψηφήσαντος ἐπὶ οἱουδήποτε ἀριθμοῦ ἐκλογέων τοῦ τμήματος, ἐν ἰσοψηφίᾳ ἀποφασίζοντος τοῦ κλήρου. Ἐπὶ τοῦ κύρους τῆς ἐκλογῆς ἀποφαίνεται ἐν ἀμφισβητήσει ὁ πρόεδρος τῶν πρωτοδικῶν τῆς ἕδρας τοῦ ἐπιμελητηρίου.

Πρὸς καταλληλοτέραν καὶ πολυσυνθετωτέραν ἐκπροσώπησιν τῶν ἐπαγγελματικῶν κλάδων τῶν ἐπιμελητηρίων, ὁ νόμος ἡμῶν εἰσήγαγε, κατὰ μίμησιν τῶν ξένων συστημάτων, τὴν κατὰ τμήματα καὶ κατηγορίας ἐπαγγελμάτων ἐπιμελητηριακὴν ἐκλογήν. Κατὰ τοῦτο (ὑπάρχει ἀπὸ τοῦ ν. 1863 τοῦ 1920) τὸ ἐκλογικὸν σῶμα κατανέμεται μεταξὺ τῶν ὑπαρχόντων ἐν τῷ ἐπιμελητηρίῳ τμημάτων, οἱ δὲ ἐκλογεῖς εἰς ὡρισμένον ἀριθμὸν κατηγοριῶν συγγενῶν ἐπαγγελμάτων. Ἡ κατανομὴ γίνεται ὑπὸ τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου πρὸ τῶν ἐκλογῶν καὶ ἐγκρίνεται ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας. Ἐὰν λόγῳ πολυσχιδοῦς ἐνασχολήσεως δύναταί τις νὰ καταταχθῇ εἰς πλείονας κατηγορίας, ψηφίζει εἰς τὴν κατηγορίαν τοῦ κυρίου αὐτοῦ ἐπαγγέλματος.

Ἐκ τοῦ νόμου μέλη τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου δὲν ἐγνώριζεν ὁ νόμος 184. Ταῦτα εἰσήχθησαν τὸ πρῶτον διὰ τοῦ νόμου 1863 τοῦ 1920, εἶναι δέ, κατὰ τὸν νόμον τοῦτον, διὰ μὲν τὸ ἐπιμελητήριον Ἀθηνῶν εἷς ἐκ τῶν διευθυντῶν τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος ὁριζόμενος κατὰ τριετίαν ὑπ' αὐτῆς· ὁ πρόεδρος, ἢ οἱ πρόεδροι τῶν περιφερειακῶν ἐπιμελητηρίων, ὅσων ὑφίστανται, οἱ πρόεδροι τῶν ἐν τῇ ἕδρᾳ ἐμπορικῶν συλλόγων, συνδέσμου βιομηχάνων καὶ ὁμοσπονδίας ἐπαγγελματιῶν, ἢ μετὰ τὸν νόμον 3305 ὁ πρόεδρος τῶν ἐπαγγελματικῶν καὶ βιοτεχνικῶν ἐπιμελητηρίων, ὅπου ὑπάρχουν. Εἰς τὰ ἐκτὸς τῶν Ἀθηνῶν ἐπιμελητήρια, ὁ διευθυντὴς τοῦ ὑποκαταστήματος τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης αὐτόθι. Τὰ μέλη ταῦτα δὲν δύνανται νὰ ἐκλεγῶσι συγχρόνως ὡς αἱρετὰ καὶ δὲν δύνανται ν' ἀποτελέσουν μέλη τῆς διοικητικῆς ἐπιτροπῆς.

Τὰ ἀντεπιστέλλοντα μέλη ἐκλέγονται ὑπὸ τῶν τακτικῶν μελῶν μεταξὺ τῶν προσώπων ἐκείνων ἅτινα κέκτηνται ἐμπορικὰς καὶ οἰκονομικὰς γνώσεις δι' ἀπολύτου πλειοψηφίας τῶν μελῶν τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου καὶ ἔχουν γνωμοδοτικὴν ἁρμοδιότητα, προσκαλοῦνται εἰς τὰς συνεδριάσεις τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου καὶ τῶν συμβουλίων τμημάτων καὶ λαμβάνουν ἐνεργὸν κατ' αὐτὰς μέρος, ἡ ψῆφός των ὅμως ἔχει συμβουλευτικὴν ἀξίαν.

Τὰ μέλη τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου ἀντικαθίστανται κατὰ τριετίαν μετὰ τὸν νόμον 1863, ἐξερχομένου ἑκάστοτε τοῦ ἡμίσεος τῶν μελῶν αὐτοῦ, ὁριζομένου τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐξερχομένων διὰ κληρώσεως ἐξ ἑκάστου τμήματος. Τοῦτο διευκολύνει τὴν μὴ ἀπότομον ἀλλαγὴν ἐπιμελητηριακῆς πολιτικῆς. Ἡ ὅλη θητεία εἶναι ἑξαετής, οἱ δὲ ἐξερχόμενοι ἐπανεκλέγονται.

Τὸ διοικητικὸν συμβούλιον συγκεντροῖ πραγματικῶς ἅπασαν τὴν ἀνωτάτην ἐπιμελητηριακὴν ἐξουσίαν, περιλαμβάνον καὶ συγκεντρῶνον ἐν ἑαυτῷ ὅλας ἐκείνας τὰς ἐξουσίας, αἵτινες δὲν ἀπονέμονται ρητῶς εἰς τὴν συνέλευσιν καὶ τὴν διοικητικὴν ἐπιτροπήν. Ἡ ἐξουσία συνίσταται εἰς λῆψιν ἀποφάσεων ἐπὶ τῶν ἀφορώντων τὴν ὕπαρξιν τοῦ ἐπιμελητηρίου ζητημάτων, τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἀνηκούσης εἰς τὴν διοικητικὴν ἐπιτροπήν, ἣν ἐλέγχουν ἐν τῇ διευθύνσει τῶν ἐπιμελητηριακῶν πραγμάτων. Ἐν τῇ πράξει ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια, ὅπως τὰ σπουδαιοτέρας φύσεως ζητήματα εἰσάγωνται πρὸς συζήτησιν παρὰ τῷ συμβουλίῳ, ἐνῷ τὰ ἐπουσιώδη ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ ἐπαφίενται πρὸς ἀπόφασιν εἰς τὴν διοικητικὴν ἐπιτροπήν, ἥτις ὅμως ὀφείλει εἰς τὴν πρώτην συνεδρίασιν τοῦ συμβουλίου νὰ εἰσάγῃ πρὸς ἔγκρισιν τὰς σχετικὰς ἀποφάσεις της.

Τὸ διοικητικὸν συμβούλιον συνέρχεται εἰς τακτικὰς καὶ ἐκτάκτους συνόδους. Αἱ μὲν τακτικαὶ συνεδριάσεις συγκαλοῦνται κατὰ τριετίαν ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας πρὸς ἐκλογὴν τῶν μελῶν τῆς διοικητικῆς ἐπιτροπῆς. αἱ δὲ ἔκτακτοι συνεδριάσεις, αἱ συνηθέστεραι, ὑπὸ τοῦ προέδρου τῆς διοικητικῆς ἐπιτροπῆς, ὁσάκις παρίσταται πρὸς τοῦτο ἀνάγκη. Αἱ ἀποφάσεις, λαμβανόμεναι κατὰ πλειοψηφίαν τῶν παρόντων μελῶν, ἅτινα δέον νὰ ὑπερβαίνωσι τὸ $^1/_3$ τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν, καταχωροῦνται εἰς ἐπὶ τούτῳ κρατούμενα βιβλία πρακτικῶν, τῶν συνόδων οὐσῶν δημοσίων. Κατ' ἐντολὴν τοῦ ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, ὁ νομάρχης ἢ ἄλλος ὑπάλληλος τοῦ ὑπουργείου μετέχει τῶν συνεδριάσεων, συζητῶν ἀλλὰ μὴ ψηφίζων. Ἐνώπιόν του λογοδοτεῖ ἡ ἐπιτροπὴ καὶ ὁ διευθυντής. Οἱ ἐπιμελητηριακοὶ κανονισμοὶ ὁρίζουν πλειότερα περὶ τῶν συνεδριάσεων.

γ') Μετὰ τὴν γενικὴν συνέλευσιν καὶ τὸ διοικητικὸν συμβούλιον, τρίτον κατὰ σειρὰν ὄργανον τῶν ἐπιμελητηρίων εἶναι τὰ συμβούλια τμημάτων. Τὴν διαίρεσιν εἰς τμήματα προβλέπει καὶ ἐφαρμόζει ὁ νόμος, ἰδιαιτέρως μετὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τῶν ἐπαγγελματικῶν καὶ βιοτεχνικῶν ἐπιμελητηρίων. Τὰ πρώτης κατηγορίας πέντε ἐπιμελητήρια, Ἀθηνῶν, Πειραιῶς, Θεσσαλονίκης, Πατρῶν, Βόλου, διαιροῦνται εἰς δύο τμήματα, τὸ ἐμπορικὸν καὶ τὸ βιομηχανικόν, τὰ δὲ δευτέρας κατηγορίας εἰς τρία, τὸ ἐμπορικόν, τὸ βιομηχανικὸν καὶ τὸ ὡς αὐτοτελὲς χαρακτηριζόμενον «βιοτεχνικὸν καὶ ἐπαγγελματικόν». Πρὸς τὴν διαίρεσιν ταύτην τῶν τμημάτων ἀντιστοιχεῖ ἀνάλογος διαίρεσις τῶν συμβούλων εἰς τμήματα. Ἡ ἁρμοδιότης τῶν συμβουλίων τῶν τμημάτων εἶναι εἰδικὴ διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ κλάδου ἑκάστου τμήματος, ἀποφασίζουν δὲ καὶ συνέρχονται κατὰ τὰ εἰδικώτερον ἐν τῷ κανονισμῷ ὁριζόμενα πρὸς ἐξέτασιν τῶν εἰδικῶς τὰ οἰκονομικὰ συμφέροντα τοῦ κλάδου των ἀφορῶντα ζητήματα. Ἐν ἄρθρῳ 3 τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τοῦ 1923 ὁρίζονται σαφέστερον καὶ ἐκτενῶς τὰ καθήκοντα τοῦ συμβουλίου τοῦ ἐπαγγελματικοῦ καὶ βιοτεχνικοῦ τμήματος.

Τὰ συμβούλια ταῦτα ἔχουν ἤδη πρόεδρον καὶ τριμελῆ διοικητικὴν ἐπιτροπήν, ἐκλεγόμενα τὰ ὄργανα ταῦτα κατὰ τριετὲς διάστημα κατ' ἀπόλυτον πλειοψηφίαν ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μελῶν τοῦ τμήματος. Ἴδιον προσωπικὸν καὶ διευθυντὴν κέκτηται εἰς τὰ δευτέρας κατηγορίας ἐπιμελητήρια μόνον τὸ ἐπαγγελματικὸν καὶ βιοτεχνικὸν τμῆμα.

Τὰ συμβούλια ταῦτα οὐδεμίαν ἄχρι τοῦδε σπουδαίαν δρᾶσιν ἔχουν νὰ ἐπιδείξουν, ὑφίστανται δὲ πολλάκις μόνον κατ' ὄνομα, ὡς ἰδιαίτεραι ὀργανώσεις τοῦ Δ. Σ.

δ') Ἡ διοικητικὴ ἐπιτροπὴ ἀποτελεῖ τὸ ἐκτελεστικὸν ὄργανον τῶν ἐπιμελητηρίων. Κύριον ἔργον της κατ' ἀκολουθίαν εἶναι νὰ ἐκτελῇ τὰς ἀποφάσεις τοῦ βουλευτικοῦ ὀργάνου τοῦ ἐπιμελητηρίου ἤτοι τὰς ἀποφάσεις τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου. Ἡ ἀποστολὴ αὕτη ὅμως κάθε ἄλλο ἢ ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν ἐν τῇ πράξει πραγματικὴν ἐξουσίαν τῆς διοικητικῆς ἐπιτροπῆς, ἥτις ἀναλόγως τῆς ἀξίας τῶν συμμετεχόντων ἐν αὐτῇ προσώπων κέκτηται μείζονα ἐμπιστοσύνην τοῦ συμβουλίου καὶ ἑπομένως τῇ παρέχεται σιωπηρῶς ἡ ἐξουσιοδότησις νὰ λάβῃ ἀποφάσεις ἐπὶ οὐσιωδῶν ἢ μὴ ζητημάτων ἀφορώντων τὸ ἐπιμελητήριον.

Ἡ διοικητικὴ ἐπιτροπὴ ἀπαρτίζεται ἐκ τοῦ προέδρου αὐτῆς, τοῦ φέροντος τὸν τίτλον τοῦ προέδρου τοῦ ἐπιμελητηρίου, ἐξ ἑνὸς ἢ δύο ἀντιπροέδρων, ἐκ τοῦ γενικοῦ γραμματέως καὶ τοῦ ταμίου, ἐκλεγομένη ὑπὸ τοῦ συμβουλίου διὰ μίαν τριετίαν. Εἰς συνεδρίασιν καλεῖ ὁ ὑπουργὸς τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, ἡ ἐκλογὴ διεξάγεται μυστικῶς δι' ἀπολύτου πλειοψηφίας τῶν μελῶν τοῦ συμβουλίου, ἐπαναλαμβανομένης μετὰ ὀκταήμερον τῆς συνεδριάσεως ἂν δὲν ἐπιτευχθῇ αὕτη, ἀρκούσης τότε μόνον τῆς σχετικῆς πλειοψηφίας τῶν μελῶν. Ἐκλέγουν τὰ τακτικὰ μέλη τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου, τά τε αἱρετὰ καὶ τὰ τοῦ νόμου τοιαῦτα. Ἡ θητεία εἶναι τριετής.

Ἡ διοικητικὴ ἐπιτροπὴ συνεργάζεται μετὰ τοῦ ὑπαλληλικοῦ προσωπικοῦ τοῦ ἐπιμελητηρίου, ἐν τῇ ἐκτελέσει δὲ τῶν ἀποφάσεων αὐτῆς, ἢ ἐν τῇ λήψει μέτρων πρὸς κανονισμὸν ζητημάτων ἥσσονος σημασίας ἐπιτρέπεται ἡ ὑποκατάστασις τῆς ἐπιτροπῆς ὑπὸ τοῦ προέδρου ἢ ἄλλου τινὸς μέλους. Μολονότι κατὰ τὴν σαφῆ περὶ τούτου διάταξιν τῆς νομοθεσίας μας ὁ πρόεδρος δὲν εἶναι τὸ ἐκτελεστικὸν ὄργανον τῶν ἐπιμελητηρίων, οὐσιαστικῶς συγκεντρώνει τὴν περισσοτέραν ἰσχύν. Ἐκπροσωπεῖ κυρίως τὸ ἐπιμελητήριον ἀπέναντι τρίτων καὶ τῶν ἀρχῶν καὶ συγκαλεῖ εἰς συνεδρίασιν τὸ διοικητικὸν συμβούλιον.

Διάφορον τέλος τῶν ἀνωτέρω ὀργάνων εἶναι τὸ ὑπαλληλικὸν προσωπικὸν τοῦ ἐπιμελητηρίου, ἀποτελούμενον ἀπὸ τὸν διευθυντήν, ἐκλεγόμενον ἀπὸ τὸ συμβούλιον, καὶ τοὺς ἑτέρους ὑπαλλήλους, οὓς διορίζει ἡ διοικητικὴ ἐπιτροπή.

ε') Λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῆς σημασίας τῶν ἐπιμελητηρίων καὶ τῶν ἐκ τῆς ἱκανῆς καὶ εὐρύθμου λειτουργίας των ἐξαρτωμένων συμφερόντων, ἐγεννήθη ἡ ἀνάγκη ἐπιβλέψεως ὑπὸ τοῦ κράτους πρὸς ἐπιτυχῆ ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς των. Τὸ δικαίωμα τοῦτο τοῦ κράτους, ἐνασκούμενον δι' εἰδικῆς ἐπὶ τούτῳ ὑπηρεσίας, φθάνει μέχρι λήψεως πιεστικῶν κατὰ τῶν ἐπιμελητηρίων μέσων καὶ μέχρι τοῦ σημείου τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἐξουσίας διαλύσεως τῶν διοικητικῶν συμβουλίων καὶ ἐπιτροπῶν. Οἱ λόγοι τοιούτων ἐξαιρετικῶν μέτρων διαγράφονται περιοριστικῶς ἐν τῷ νόμῳ.

Ἁρμοδιότης τῶν ἐμπορικῶν ἐπιμελητηρίων. Ἐκ τοῦ ὁρισμοῦ καὶ τοῦ σκοποῦ τῶν ἐπιμελητηρίων ἕπεται ἀναμφηρίστως ὅτι τετραπλῆ τυγχάνει ἡ ἁρμοδιότης αὐτῶν. Εἶναι κατὰ πρῶτον γνωμοδοτικὴ ἁρμοδιότης τῶν ἐπιμελητηρίων ὡς ὀργάνων τοῦ κράτους, κατὰ δεύτερον γνωμοδοτικὴ ἁρμοδιότης αὐτῶν ὡς ὀργάνων τῆς ἐμποροβιομηχανικῆς τάξεως, κατὰ τρίτον λόγον διοικητικὴ ἁρμοδιότης ὡς ὀργάνων τοῦ κράτους καὶ κατὰ τελευταῖον λόγον διοικητικὴ ἁρμοδιότης ὡς ὀργάνων τῆς ἐμποροβιομηχανικῆς τάξεως. Εἰς τὰς τέσσαρας ταύτας ἰδιότητας προσθέτει ἡ ἡμετέρα νομοθεσία, κατ' ἀπομίμησιν τοῦ ἀγγλικοῦ συστήματος, τὴν ἁρμοδιότητα τῆς ὑπὸ τὴν αἰγίδα των συμβιβαστικῆς ἐπιλύσεως τῶν ἐμπορικῶν διαφορῶν καὶ τῆς διὰ διαιτησίας ἀποφάσεως ἐπ' αὐτῶν.

α') Τὸ ἄρθρ. 25 § 1 τοῦ νόμου 184 ὁρίζει σαφῶς ὅτι τὰ ἐμπορικὰ ἐπιμελητήρια μελετῶσι τῇ προσκλήσει τῶν ἀρχῶν πᾶν ζήτημα ἀμέσως ἢ ἐμμέσως πρὸς τὸ ἐμπόριον ἢ τὴν βιομηχανίαν συνεχόμενον, συλλέγουσι στατιστικὰς ἢ πληροφορίας καὶ παρέχουσι τοιαύτας πρὸς τὰς ἀρχάς. Ἡ γνωμοδοτικὴ αὕτη ἐνέργεια προσλαμβάνει ἰδιαιτέραν σημασίαν προκειμένου περὶ νομοθετημάτων ἢ διοικητικῶν μέτρων ἀφορώντων ἀμέσως τὸ ἐμπόριον ἢ τὴν βιομηχανίαν. Ἀρχικῶς ὑπῆρχεν ἐκ τοῦ νόμου 184 ἡ ὑποχρέωσις, ὅπως τόσον ἡ βουλὴ ὅσον καὶ ἡ κυβέρνησις ζητοῦν τὴν γνώμην τῶν ἐπιμελητηρίων ὑποχρεωτικῶς ἐπὶ τῶν ὡς ἄνω ζητημάτων, κατηργήθη ὅμως ἡ διάταξις αὕτη βραδύτερον διὰ τοῦ νόμου 1863 τοῦ 1920. Ἡ αὐθόρμητος γνωμοδοτικὴ δρᾶσις τῶν κυριωτέρων ἐπιμελητηρίων μας, ἅτινα ἔχουν νὰ ἐπιδείξουν καὶ τοιαύτην δρᾶσιν, χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1920 περίπου. Τὸ κράτος καὶ αἱ ἀρχαί του δὲν ἐπέδειξαν ἄχρι τοῦδε προθυμίαν τινά, ὅπως προκαλοῦν γνωμοδοτήσεις τῶν ἐπιμελητηρίων, μολονότι ἡ ἀνάγκη ἀναπτύξεως τῶν τελευταίων καὶ στοιχειώδης πρόνοια πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ προορισμοῦ των ἐπέβαλλεν ἴσως τὴν ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ ἐκ μέρους τοῦ κράτους ὑποβοήθησίν των.

Συναφὴς πρὸς τὴν γνωμοδοτικὴν ἐνέργειαν τῶν ἐπιμελητηρίων εἶναι καὶ ἡ δυνατότης ἥτις ὑφίσταται εἴς τινας περιστάσεις, ὅπως προσλαμβάνωνται μέλη αὐτῶν εἰς γνωμοδοτικὰς ἐπιτροπὰς ἢ καὶ εἰς ἐπιτροπὰς πρὸς σύνταξιν σχεδίων ἢ προτάσεων νομοθετικῶν. Ἡ συμμετοχὴ αὕτη δύναται νὰ προκληθῇ εἴτε ὑπὸ αὐτῶν τῶν δημοσίων ἀρχῶν, εἴτε ὑπὸ τῶν ἐπιμελητηρίων ἀπ' εὐθείας, ἢ τέλος ἐπιβάλλεται οἴκοσθεν ἐκ τοῦ νόμου.

β') Καὶ ἡ γνωμοδοτικὴ ἁρμοδιότης τῶν ἐπιμελητηρίων ὡς ὀργάνων τῆς ἐμπορικῆς καὶ βιομηχανικῆς τάξεως πηγάζει ἐκ τοῦ ἄρθρου 25 ἐδ. 1 νόμου 184. Περιλαμβάνει κάθε αὐθόρμητον ἐκ τῆς πρωτοβουλίας τῶν ἐπιμελητηρίων προερχομένην ἐνέργειαν πρὸς μελέτην ζητήματος ἐνδιαφέροντος τὰ ὡς ἄνω συμφέροντα καὶ ὑποβολὴν σχετικῶν προτάσεων πρὸς τὰς ἀρχάς.

γ') Ἡ διοικητικὴ τῶν ἐμπορικῶν ἐπιμελητηρίων ἁρμοδιότης ὡς ὀργάνων τοῦ κράτους κατέχει σπουδαίαν θέσιν μεταξὺ τῶν ἁρμοδιοτήτων τῶν ἐπιμελητηρίων παρ' ἡμῖν, ἣν δυνάμεθα νὰ συνοψίσωμεν ὡς ἀκολούθως:

1) Εἰς τὴν ἐνέργειαν πρὸς συλλογὴν τῶν ἐμπορικῶν νόμων καὶ συνηθειῶν. Γνωστὴ τυγχάνει εἰς τοὺς περὶ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ δικαίου ἀσχολουμένους ἡ δυσχέρεια πρὸ τῆς ὁποίας πλειστάκις εὑρίσκονται οἱ δικασταὶ ὡς πρὸς τὴν διάγνωσιν καὶ ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου καὶ τὴν διαστολήν του ἀπὸ τῆς συνηθείας. Ἡ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν ἐπιμελητηρίων συγκέντρωσις καὶ κατάταξις τούτων θὰ εὐκολύνῃ σημαντικώτατα τὴν ταχεῖαν καὶ ἀκριβῆ ἀπονομὴν τοῦ δικαίου εἰς ἐμπορικὰς ὑποθέσεις. Συστηματικὴ ἐργασία πρὸς συγκέντρωσιν δὲν ἐγένετο ἄχρι τοῦδε εἰς τὰ ἐπιμελητήρια, γνωμοδοτοῦν ὅμως ἐπὶ ζητήματος ἐθίμου ὅταν κληθοῦν πρὸς τοῦτο.

2) Εἰς τὴν τήρησιν πρωτοκόλλου ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων (ἄρθ. 25 ἐδ. 3 ν. 184). Πρόκειται περὶ τῆς ἐγγραφῆς ἐπωνυμιῶν τῶν ἀσκούντων ἐμπόριον καὶ βιομηχανίαν. Ἐγγραφὴ γίνεται ὅταν δὲν ὑπάρχουν ἀντιρρήσεις ἢ ὑπόνοιαι κατὰ τῆς ἀκριβείας καὶ τῆς ἀληθείας τοῦ περιεχομένου των.

3) Εἰς τὴν συλλογὴν πληροφοριῶν πρὸς παροχήν των πρὸς τὰς ἀρχὰς (ἄρθ. 25 ἐδ. 1 καὶ 8). Ἡ στατιστικὴ αὕτη ἐνέργεια τῶν ἐπιμελητηρίων ἀνάγεται εἰς τὴν ἐπίσημον στατιστικήν, εἶναι δὲ ὁτὲ μὲν αὐτοτελὴς καὶ ὁτὲ ἐπικουρική· αἱ πληροφορίαι παρέχονται καὶ πρὸς τὰς ἀρχάς, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ κοινὸν καὶ τὴν ἐπιστήμην. Περὶ ἐπισήμου στατιστικῆς ἐνεργείας διὰ τὰ παρ' ἡμῖν ἐπιμελητήρια δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος, ἐπειδὴ τὸ μὲν ὑστεροῦν ἕτεραι λειτουργίαι διοικητικαὶ σημαντικῆς φύσεως, καὶ ἐξ ἄλλου διὰ τὸν λόγον ὅτι ἡ στατιστικὴ ἀπαιτεῖ προσωπικόν, ὅπερ δὲν δύνανται νὰ διαθέσουν τὰ ἐπιμελητήρια παρ' ἡμῖν.

Digitized by Google

4) Εἰς τὴν πρὸς παροχὴν καταλόγων πραγματογνωμόνων, συνδίκων, μεσιτῶν κλπ. ὑποχρέωσιν τῶν ἐπιμελητηρίων, δικαιολογουμένην ἐκ τῆς στενῆς ἐπαφῆς αὐτῶν πρὸς τὸν ἐμπορικὸν καὶ βιομηχανικὸν κόσμον καὶ εἰς τὴν ἐκ τούτου γνῶσιν προσώπων καὶ πραγμάτων. Ἄχρι τοῦδε καὶ ἡ ἐνέργεια αὕτη δὲν φαίνεται νὰ ἔχῃ ἐπιτύχει.

5) Εἰς τὴν ἔκδοσιν διαφόρων πιστοποιητικῶν. Τὰ πιστοποιητικὰ ταῦτα ἀφοροῦν εἴτε ὡρισμένας ἐγγραφὰς τῶν ἐμπόρων (*περὶ ἐπωνυμίας*) ἢ ἰδιότητας αὐτῶν.

6) Εἰς τὴν ὑποχρέωσιν πρὸς σύνταξιν ἐκθέσεως οἰκονομικῆς κινήσεως. Ἡ κίνησις δέον ν' ἀφορᾷ μόνον τὴν περιφέρειαν τοῦ ἐπιμελητηρίου, δημοσιευομένη ἐν τῷ ὑποχρεωτικῶς ἐκδιδομένῳ δελτίῳ τοῦ ἐπιμελητηρίου. Τὸ δελτίον δύναται νὰ ἐκδοθῇ κοινὸν ὑπὸ πλείστων ἐπιμελητηρίων.

7) Εἰς τὸν διορισμὸν ἀντιπροσώπων καὶ ἐπιτροπῶν διοικητικῆς φύσεως, ὡς π. χ. ἐπιτροπὴ ἐκτιμήσεως ἀξίας εἰσκομιζομένων εἰς ἀνώνυμον ἑταιρείαν.

8) Εἰς τὴν ἐπίβλεψιν τῶν χρηματιστηρίων καὶ ἄλλων δημοσίων ἱδρυμάτων, ἐνέργειαν ἣν οὐχὶ τόσον εὐρέως δύνανται νὰ ἐξασκήσουν παρ' ἡμῖν, ὡς ἀλλαχοῦ, τὰ ἐπιμελητήρια.

δ') Ἡ διοικητικὴ ἁρμοδιότης ὡς ὀργάνων τῆς ἐμποροβιομηχανικῆς τάξεως. Ἡ ὡς ἄνω ἁρμοδιότης τῶν ἐπιμελητηρίων περιλαμβάνει τὸ δικαίωμα, ὅπερ καθ' ὑπόδειγμα ξένων νομοθεσιῶν ἐδέχθη ὁ νόμος 184, ὅπως συνιστῶσι ταῦτα, ἐνισχύουσιν οἰκονομικῶς ἱδρύματα, ἔργα καὶ ὑπηρεσίας ἐν γένει προοριζομένας διὰ τὴν προαγωγὴν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας, τὴν τεχνικὴν καὶ ἐμπορικὴν μόρφωσιν τῶν νέων, ὡς καὶ τὴν διαπαιδαγώγησιν καὶ ἠθικὴν προφύλαξιν τῶν ἐμποροϋπαλλήλων καὶ μαθητευομένων. Τοιοῦτον προορισμὸν ἐν τῇ ξένῃ πλεῖστα ὅσα καὶ δευτερεύοντα ἐπιμελητήρια προσεπάθησαν νὰ ἐκπληρώσουν. Παρ' ἡμῖν ὅμως, παρ' ὅλην τὴν προβλεπτικότητα τῆς νομοθεσίας μας, οὐδὲν κατωρθώθη ἄξιον λόγου ἄχρι τοῦδε, μολονότι αἱ οἰκονομικαὶ δυσχέρειαι πρὸ πολλοῦ ἔπαυσαν νὰ ἀποτελοῦν δικαιολογίαν διὰ τὴν τοιαύτην ἀδράνειαν. Περιορίζονται μόνον εἰς διεξαγωγὴν πραγματογνωμοσυνῶν καὶ τὴν παροχὴν πληροφοριῶν εἰς ἐνδιαφερομένους.

ε') Ἐπιμελητηριακὴ διαιτησία. Ὁ νόμος 184 ἐκαινοτόμησεν ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο, ὑπαγαγὼν τὰς πάσης φύσεως ἐμπορικὰς διαφορὰς ὑπὸ τὴν ἁρμοδιότητα τῆς ἐπιμελητηριακῆς διαιτησίας, ἀδιαφόρως τῆς ἰδιότητος τῶν προσώπων, ἂν εἶναι ἢ οὐ ἔμποροι. Τὰ ἐκ τοῦ ἀνωτέρω θεσμοῦ τῆς διαιτησίας ἀποτελέσματα δὲν εἶναι ἄχρι τοῦδε εὐνοϊκά, ὀφειλόμενα ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν ἔλλειψιν εἰδικῆς ὑπηρεσίας τῶν ἐπιμελητηρίων, τὴν ἔλλειψιν εἰδικῶν διαιτητῶν, καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν ἔλλειψιν ἐμπιστοσύνης τῶν ἐμπόρων περὶ τὰς ἐγγυήσεις καὶ τὸ ἀνεπηρέαστον τῆς κρίσεως τῶν διαιτητῶν.

Κατάργησις ἐπιμελητηρίων. Τὰ ἐπιμελητήρια ὡς γνωστὸν ἱδρύονται παρ' ἡμῖν ἢ διὰ νόμου ἢ διατάγματος, κατ' ἰδίαν δὲ ἕκαστον τούτων κατ' ἀπόλυτον ἐλευθερίαν καὶ κρίσιν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ὡς πρὸς τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἀνάγκης ἱδρύσεως. Ἀντιθέτως οὐδεμία διάταξις διαγράφει τι περὶ τῆς καταργήσεως αὐτῶν. Κυρίως εἰπεῖν δὲν πρόκειται περὶ διαλύσεως ἢ καταργήσεως, καθ' ὃν τρόπον γίνεται τοῦτο διὰ τὰ σωματεῖα, ἀλλὰ περὶ ἀφαιρέσεως τοῦ ἐπισήμου των χαρακτῆρος, διότι εὑρίσκεται ἀλυσιτελὴς πρὸς τὴν οἰκονομικὴν πολιτικὴν ἡ ὕπαρξίς των. Ἀπ' εὐθείας τῇ βουλήσει τῶν μελῶν μόνον ἀνεπίσημα ἐπιμελητήρια λύονται, τὰ ἐπίσημα ὅμως ὄχι, διότι ἡ συμμετοχὴ εἰς αὐτὰ εἶναι ὑποχρεωτική. Ἡ ἀφαίρεσις τῆς ἐπισήμου ἰδιότητος συντελεῖται διὰ διατάγματος, ἐπειδὴ διὰ τοιαύτης κρατικῆς πράξεως ἱδρύθησαν. Διὰ τῆς καταργήσεως τῶν ἐπισήμων ἐπιμελητηρίων αἴρονται αἱ ὑποχρεώσεις συμμετοχῆς καὶ καταβολῆς συνδρομῆς.

Προσωπικότης καὶ διαχείρισις τῶν ἐπιμελητηρίων. Ἡ ὕπαρξις προσωπικότητος ἰδιωτικοῦ δικαίου παρὰ τοῖς ἐπιμελητηρίοις ἔχει ὡς συνέπειαν νὰ δύνανται νὰ καταστοῦν ταῦτα καὶ ὑποκείμενα ὑποχρεώσεων κατὰ τὸ ἰδιωτικὸν δίκαιον. Ὁ κύκλος τῆς ἰδιωτικοῦ δικαίου ἱκανότητός των καθορίζεται ἐν τῷ κοινῷ ἀστικῷ δικαίῳ· ὁ νόμος 184 διαγράφει περιορισμούς τινας μόνον, ὡς τὴν ἀπαγόρευσιν κτήσεως σχέσεων ἐξ οἰκογενειακοῦ δικαίου. Ἡ σύναψις δανείων ὑπόκειται ἐπίσης εἰς περιορισμούς. Ἡ δικονομικὴ ἱκανότης εἶναι πλήρης.

Πόροι τῶν ἐπιμελητηρίων. Οἱ πόροι προέρχονται κυρίως ἀπὸ ἓξ κατηγορίας ἐσόδων: α') ἀπὸ τὰς ἐκουσίας ἐπιχορηγήσεις τοῦ κράτους, δήμων ἢ τρίτων ἄλλων προσώπων· β') ἐκ τῶν ἀπὸ τὰ εἰσοδήματά των πόρων, λίαν γλίσχρων παρ' ἡμῖν· γ') ἀπὸ τὴν ἐτησίαν συνδρομὴν τῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ ἐμπόρων καὶ βιομηχάνων, κανονιζομένην νῦν διὰ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 13ης Νοεμβρίου 1927, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς καταβαλλομένης καθαρᾶς προσόδου· δ') ἐκ τῶν δικαιωμάτων ἀπὸ πραγματογνωμοσύνας, πιστοποιητικὰ κλπ.· ε') ἀπὸ πρόστιμα ἐπιβαλλόμενα εἰς ἐμπόρους καὶ βιομηχάνους κατὰ τὸ ἄρθρον 59 νόμου 184· καὶ στ') ἐκ τῆς πραγματοποιήσεως ἐγγραφῶν τῶν τηρουμένων βιβλίων ἐπωνυμιῶν. Οἱ πόροι τοῦ ἐπιμελητηρίου εἰσπράττονται ὑπὸ τοῦ ταμίου αὐτοῦ, κατατιθέμενοι εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν. Ὁ νόμος προβλέπει καὶ τὸν σχηματισμὸν ἀποθεματικοῦ κεφαλαίου δι' ἀπροόπτους ἀνάγκας. Κατὰ μῆνα Ἰούλιον συντάσσεται τέλος ὑπὸ τῆς διοικητικῆς ἐπιτροπῆς ὁ ἀπολογισμὸς τῆς παρελθούσης χρήσεως, ὑποβαλλόμενος μετὰ τῶν δικαιολογητικῶν πρὸς ἔγκρισιν εἰς τὸ ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Οἰκονομίας μετὰ τὴν ἔγκρισίν του ἀπὸ τὴν γενικὴν συνέλευσιν τῶν μελῶν.

Γ') Ἑνώσεις ἐμπορικῶν ἐπιμελητηρίων. Ἡ συνοχὴ καὶ ὁ συντονισμὸς τῶν προσπαθειῶν κατόπιν ἐπιτεύξεως στενοτέρας ἐπαφῆς μεταξὺ ἑνώσεων ἔχουν πάντοτε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐναργεστέραν ὑποστήριξιν τῶν συμφερόντων, ἅτινα αἱ κατ' ἰδίαν ὀργανώσεις ἐξυπηρετοῦν. Τοῦτο δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ καὶ διὰ τῆς ἑνώσεως τῶν ἐπιμελητηρίων. Ἡ ἀντίληψις αὕτη περὶ δυνατότητος ἑνώσεως ἐπιμελητηρίων κατεπολεμήθη ὑπὸ πολλῶν, θεωρουμένη ὡς δυναμένη νὰ ἐξελιχθῇ εἰς ἐπικίνδυνον διὰ τὸ κράτος ἰσχύν. Τοῦτο συνέβη ἐν Γαλλίᾳ ἰδίᾳ ἔνθα ὑπάρχει μόνον τὸ κεντρικὸν ὄργανον συμβουλευτικῆς μορφῆς, «Τὸ Ἀνώτατον Συμβούλιον τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας» (Conseil superieur du commerce et de l' industrie). Ἔκτοτε ἡ ἰδέα τῆς ἑνώσεως κατέκτησεν ἔδαφος, ἀπαντᾶται δ' ἐν Ἰταλίᾳ τὸ «Unione delle camere di commercio e industria», ἐν Γερμανίᾳ τὸ «Deutsche Industrie = und Handelstag», ἐν Ἀγγλίᾳ ἐπίσης ἀνάλογον ὄργανον κλτ.

Ἡ ἡμετέρα νομοθεσία ἐπίσης, ἄρθρ. 25 ἐδ. 14 νόμος 184 καὶ ἄρθρ. 3 ἐδ. 10 νόμος 280, περὶ γεωργικῶν ἐπιμελητηρίων, προβλέπει τὴν δυνατότητα ἑνώσεως τῶν ἐπιμελητηρίων εἰς μονίμους συνδέσμους, ἤτοι συνελεύσεις καὶ συνέδρια, ὁ ὀργανισμὸς τῶν ὁποίων ὁρίζεται διὰ διατάγματος. Ἡ διατύπωσις αὕτη τοῦ ἡμετέρου νόμου δὲν εἶναι ὑποχρεωτικῆς φύσεως, ὡς ἐσχάτως ἐν Ρουμανίᾳ, ἔνθα αἱ κεντρικαὶ ἐπιμελητηριακαὶ ὀργανώσεις παίζουν ρόλον συμβουλευτικοῦ ὀργάνου τοῦ κράτους καὶ παραστάτου ἐν τῇ κατευθύνσει τῆς κοινωνικῆς οἰκονομικῆς, διὸ καὶ δὲν ἔσχε σπουδαίαν ἐπίδρασιν ἐν τῇ ἐξελίξει τοῦ θεσμοῦ.

Δ') Ἐπαγγελματικὰ καὶ βιοτεχνικὰ ἐπιμελητήρια. Περὶ τῶν ἐπιμελητηρίων τούτων, δεδομένου ὅτι εἶναι στενῶς συνδεδεμένα πρὸς τὰ ἐμπορικὰ καὶ βιομηχανικά, ἐγένετο ἤδη ἀρκούντως ἐν τοῖς ἀνωτέρω λόγος. Ὡς αὐτοτελῆ ἱδρύματα ὑφίστανται μόνον εἰς τὰς πέντε πόλεις πρώτης κατηγορίας ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν ἐπιμελητηρίων, ἐνῷ εἰς τὰς ἄλλας πόλεις ἀποτελοῦν αὐτοτελὲς τμῆμα ἐντὸς τῶν ἐπιμελητηρίων αὐτῶν. Ἱδρύθησαν διὰ τοῦ νόμου 3305 τοῦ 1925, ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ ὁποίου ἰσχύουν καὶ νῦν ἀκόμη. Σκοποῦν τὴν προαγωγὴν τῶν συμφερόντων τῶν χειροτεχνικῶν καὶ βιοτεχνικῶν τάξεων. Ἡ ὀργάνωσις, ἁρμοδιότης κλπ. εἶναι διαμορφωμένη κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ νόμου 184 περὶ ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν ἐπιμελητηρίων, μέλη τῶν ὁποίων δύνανται νὰ γίνουν οἱ ἀσκοῦντες τὰ ἐν ἄρθρῳ 6 τοῦ νόμου ἐπαγγέλματα. Οἱ πόροι καὶ ἡ λειτουργία ἐπίσης καθ' ὑπόδειγμα τοῦ νόμου 184.

Περὶ τῆς σκοπιμότητος ἱδρύσεως τοιούτων ἐπιμελητηρίων καὶ περὶ τῆς ἱκανότητος ἰδίᾳ τῆς βιοτεχνικῆς καὶ χειροτεχνικῆς τάξεως ν' ἀντιπροσωπευθῇ καὶ νὰ διατηρήσῃ χωριστὰ ἐπιμελητήρια δύνανται πλεῖστα ὅσα νὰ λεχθοῦν. Ὁ νομοθέτης ἡμῶν φαίνεται ὅτι ἔσπευσεν ἐν προκειμένῳ, ἴσως δὲ νὰ παρεσύρθη ἔν τινι μέτρῳ ἀπὸ τὴν δημιουργηθεῖσαν ἐκ μέρους τῶν ἐνδιαφερομένων δυσμενῆ ἀτμοσφαῖραν. Οὕτως ἠθέλησε νὰ καθιερώσῃ διαφορὰν μεταξὺ μεγάλης καὶ μικρᾶς ἐπιχειρήσεως, ἐνῷ ἡ διάκρισίς των εἶναι ἐν τῇ πράξει δυσχερεστάτη. Εὑρίσκονται κατ' ἀκολουθίαν ἀντιμέτωποι ἡ μεγάλη ἐπιχείρησις καὶ βιομηχανία ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ μικρὰ μὲ τὴν χειροτεχνίαν ἀφ' ἑτέρου, χωρὶς νὰ εἶναι τοσοῦτον σημαντικὴ ἡ παρουσιαζομένη ἀντίθεσις.

Ε') Γεωργικὰ Ἐπιμελητήρια. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῶν οἰκονομικῶν γεωργικῶν ἐπιμελητηρίων, τῇ καθορισθείσῃ ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τοῦ παρόντος ἄρθρου, ἱδρύθησαν ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου νόμου 280 τοῦ 1914, σκοποῦντα τὴν προαγωγὴν τῶν κτηνοτροφικῶν, δασικῶν καὶ γεωργικῶν συμφερόντων τῆς περιφερείας των. Εἶναι νομικὰ πρόσωπα δημοσίου δικαίου, ἡ δὲ ὀργάνωσίς των ἀνάλογος πρὸς τὴν τῶν ἐμπορικῶν τοῦ νόμου 184. Ἡ ἐκλογὴ τῶν μελῶν εἶναι ἔμμεσος, γιγνομένη ὑπὸ τῶν οἰκείων δημοτικῶν καὶ κοινοτικῶν συμβουλίων τῆς περιφερείας. Ἂν καὶ παρῆλθεν ἤδη δεκαπενταετία ἀπὸ τοῦ νόμου, ἐξεδόθησαν δὲ διατάγματα ἐκτελέσεως τοῦ νόμου (1919) καὶ ἱδρύσεως ἐπιμελητηρίων ἐν Ἀττικοβοιωτίᾳ, Λαρίσῃ, Ἀχαϊοήλιδι, Μεσσηνίᾳ, δὲν κατωρθώθη ἀκόμη νὰ ἱδρυθοῦν, παρὰ μόλις ἐσχάτως καὶ οὐχὶ ἐν ἀπολύτως βιωσίμῳ ὀργανισμῷ. Ἂν καὶ ἐξαιρετικῆς σημασίας ὁ θεσμὸς τῶν γεωργικῶν ἐπιμελητηρίων, πρέπει ν' ἀποφανθῇ κανεὶς ὑπὲρ τοῦ προώρου τῆς ἐν Ἑλλάδι εἰσαγωγῆς των. Διὰ τῆς μελετωμένης ἱδρύσεως τῆς Ἀγροτικῆς Τραπέζης καὶ τῆς ἐν τῷ συμβουλίῳ της πιθανῆς ἐκπροσωπήσεως τῶν γεωργικῶν ἐπιμελητηρίων καὶ γεωργικῶν συνδέσμων, πρέπει νὰ διδώμεν ἀσφαλῆ ἀνάπτυξιν τοῦ θεσμοῦ.

ΣΤ') Ἐπιμελητήρια ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ. Ἐμπορικὰ ἐπιμελητήρια ἀλλοδαπῆς εἶναι αἱ ὑπὸ κρατικὴν ἔμπνευσιν ἱδρυθεῖσαι καὶ λειτουργοῦσαι ἐν ξένῃ χώρᾳ ἑνώσεις ἐμπόρων μιᾶς ἐθνικότητος, τῇ συνδρομῇ ἐντοπίων ἐμπόρων πολλάκις, ἐπιδιώκουσαι, ἐκτὸς τῆς προστασίας τῶν οἰκονομικῶν συμφερόντων τῶν μελῶν των, καὶ τὴν προαγωγὴν τῶν καθ' ὅλου οἰκονομικῶν συμφερόντων τῆς χώρας των, καὶ τὴν διευκόλυνσιν τῆς εἰσαγωγῆς τῶν προϊόντων της ἐν τῇ φιλοξενούσῃ χώρᾳ, καὶ τὴν ἑδραίωσιν τοῦ οἰκονομικοῦ της γοήτρου. Πρὸ τῶν Βαλκανικῶν πολέμων, τῇ πρωτοβουλίᾳ προξένων τινῶν καὶ ἐν ἀλλοδαπῇ Ἑλλήνων ἐμπόρων, εἶχον ἱδρυθῆ ἑλληνικὰ ἐν ἀλλοδαπῇ ἐμπορικὰ ἐπιμελητήρια. Τὸ ἑλληνικὸν κράτος τὰ ἐπροστάτευσε, ταῦτα δὲ διὰ τῶν γνωμοδοτήσεών των τῷ ἐφάνησαν πολλάκις ὠφέλιμα εἰς ὅ,τι σχετίζεται πρὸς τὸ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον. Ἀπὸ τῶν Βαλκανικῶν πολέμων, ἡ εὔρυνσις τῆς ἐξαγωγῆς καὶ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου κατέστησεν ἐπιτακτικὴν τὴν ἀνάγκην τῆς ἱδρύσεώς των.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, πρῶτος ὁ νόμος 184 ἐν ἄρθρῳ 12 αὐτοῦ ἐπρονόησε περὶ ἱδρύσεως ἀλλοδαπῶν ἐπιμελητηρίων εἰς κέντρα τῆς ἀλλοδαπῆς μετὰ τὴν γνωμοδότησιν τοῦ οἰκείου προξένου, τὸ δὲ Ν. Δ. τοῦ 1923 ἠσχολήθη εὐρύτερον ἐπὶ τοῦ ζητήματος. Ἐπιτυχῶς ἐρρυθμίσθησαν τὰ τῶν πόρων τῶν ἐπιμελητηρίων τούτων, δυναμένου νὰ ἐπιβληθῇ εἰδικοῦ ἐξαγωγικοῦ δασμοῦ ὑπὲρ αὐτῶν καὶ νὰ προστεθοῦν προξενικὰ τέλη, ἵνα δημιουργηθοῦν πόροι διὰ τὴν συντήρησιν αὐτῶν.

Ἀνεπίσημα ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἐπιμελητήρια ἀναγνωρίζονται ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως διὰ διατάγματος ἂν τὰ 3/4 τῶν μελῶν ἔχουν τὴν ἑλληνικὴν ὑπηκοότητα. Τοιαῦτα ἑλληνικὰ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἐπιμελητήρια ὑφίστανται : 1) Ἐν Κωνσταντινουπόλει μέχρι τοῦ 1922, διακόψαν τὰς ἐργασίας του λόγῳ τῆς καταστροφῆς. 2) Τὸ ἐπιμελητήριον Ἀλεξανδρείας, μὴ ἀνεγνωρισμένον ἐπισήμως, ἀπὸ τοῦ 1901, ἰσχυρὸς ὀργανισμὸς μὴ χρῄζων κρατικῆς ἐπιχορηγήσεως. 3) Τὸ ἐν Γαλαζίῳ ἐπιμελητήριον, μετὰ φωτεινῆς καὶ σοβαρᾶς ἀπὸ τοῦ 1919 δράσεως, εὑρίσκεται νῦν ἐν οὐχὶ ἐνεργῷ καταστάσει. 4) Τὸ ἐπιμελητήριον Ζυρίχης, ἱδρυθὲν τῷ 1918 ἀκμάζοντος τοῦ διαμετακομιστικοῦ τῆς Ἑλβετίας ἐμπορίου, διελύθη κατὰ τὸ 1921, μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πρὸς τὴν Γερμανίαν σχέσεων. 5) Τὸ ἐν Τεργέστῃ ἐπιμελητήριον ἀναγνωρισθὲν κατὰ τὸν νόμον 184, ἱδρυθὲν δὲ τῷ 1920, εὑρίσκεται ἤδη ἐν παρακμῇ. Ἐκ τῶν ἀπὸ τοῦ 1923 ἱδρυθέντων ἔκτοτε ἐν Παρισίοις, Μασσαλίᾳ, Καΐρῳ, Νέᾳ Ὑόρκῃ καὶ Βερολίνῳ ἐμπορικῶν ἐπιμελητηρίων σπουδαιότερον εἶναι τὸ ἐν Μασσαλίᾳ, ἐκδίδον καὶ ἰδιαίτερον δελτίον, καὶ τὸ ἐν Βερολίνῳ, κατὰ δεύτερον λόγον, ἕνεκα τῆς προσπαθείας ὑπὲρ διαδόσεως τῶν ἑλληνικῶν καπνῶν.

Ἀπόπειραι ἱδρύσεως ἐπιμελητηρίων ἐγένοντο ἐπίσης διὰ τὰς πόλεις Μάντζεστερ, Μελβούρνη, Σικάγῳ, Βελιγραδίῳ, Μιλάνῳ καὶ Βουένος Ἄϋρες.

Ζ') Τεχνικὸν ἐπιμελητήριον. Διὰ τοῦ ἀπὸ 1ης Νοεμβρίου 1923 Ν. Δ. ἱδρύθη ἐν Ἀθήναις καὶ ἤρξατο λειτουργοῦν τὸ τεχνικὸν ἐπιμελητήριον. Σκοπὸς αὐτοῦ εἶναι κατὰ τὸ ἄρθρον 1 ἡ προαγωγὴ τῆς τεχνικῆς κινήσεως τῆς χώρας. Ἀνήκουν εἰς αὐτὸ ὑποχρεωτικῶς ἅπαντες οἱ πολιτικοὶ μηχανικοί, μηχανικοὶ ἠλεκτρολόγοι κλπ. (ἄρθρ. 1), ἅμα τῷ διορισμῷ των εἰς δημοσίαν, κοινοτικήν, λιμενικὴν ἢ ἰδιωτικὴν ὑπηρεσίαν, ἢ ἅμα τῇ ἐγκαταστάσει των πρὸς ἄσκησιν ἐπαγγέλματος ἐν Ἑλλάδι. Ἀποτελεῖ νομικὸν πρόσωπον δημοσίου δικαίου.

Τὸ τεχνικὸν ἐπιμελητήριον εἶναι ἐκ τῶν ὑφισταμένων ἤδη ἐπιμελητηριακῶν ὀργανώσεων ἐν τῇ ἡμετέρᾳ νομοθεσίᾳ ἐκεῖνο, ὅπερ δὲν ὑπάγεται εἰς τὴν μορφὴν τῶν οἰκονομικῶν ἐπιμελητηρίων, ὡς αὕτη ἐξετέθη ἀνωτέρω ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ, ἀποτελοῦν ἐπίσημον ἐπαγγελματικὴν ὀργάνωσιν μὴ οἰκονομικοῦ χαρακτῆρος. Ἡ ἐσωτερική του ὀργάνωσις ἔχει μεγίστας ἀναλογίας πρὸς τὴν τῶν οἰκονομικῶν ἐμπορικῶν ἐπιμελητηρίων, ἡ ἀποστολὴ ὅμως αὐτοῦ, κατὰ τὸ ἄρθρον 26 τοῦ Ν. Δ., εἶναι κυρίως γνωμοδοτική, γινομένη οἴκοθεν ἢ τῇ προσκλήσει τῆς ἀρχῆς ἐπὶ ζητημάτων τεχνικῆς φύσεως, ἐπὶ ἔργων συγκοινωνίας, δημοσίων ἔργων, καταρτισμοῦ τεχνικῶν συμβάσεων, ὀργανώσεως τεχνικῆς ἐκπαιδεύσεως κλπ. Κέκτηται ἐπίσης εὐρυτάτην πειθαρχικὴν ἐξουσίαν, μὴ ἀπαντῶσαν ἐπὶ τῶν ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν ἐπιμελητηρίων.

Διεθνὲς ἐμπορικὸν ἐπιμελητήριον. Ἡ μεταπολεμικῶς ἐνεργέστερον ἐκδηλωθεῖσα τάσις τῶν λαῶν πρὸς προσέγγισιν καὶ ἰδίᾳ ἡ οἰκονομικὴ ἀλληλεξάρτησις καὶ ἡ ἀνάγκη ἐξομαλύνσεως τῶν ἐκ τοῦ πολέμου καὶ τῶν μεταπολεμικῶν συνθηκῶν δημιουργηθεισῶν πολυπλόκων μεταξύ των οἰκονομικῶν σχέσεων, συνετέλεσαν εἰς τὴν ἵδρυσιν τοῦ διεθνοῦς ἐμπορικοῦ ἐπιμελητηρίου. Ὡς ἐκπροσωπευτικὸν ὄργανον τῶν τραπεζιτῶν, ἐμπόρων καὶ βιομηχάνων τῶν διαφόρων χωρῶν, σκοπεῖ

Digitized by Google

κατὰ πρῶτον μὲν γενικῶς νὰ εὐκολύνῃ τὰς διεθνεῖς συναλλαγάς, καὶ κυριώτερον νὰ συντελῇ εἰς τὴν μόρφωσιν ἑνιαίας εἰ δυνατὸν κατευθύνσεως ἐπὶ ὅλων τῶν διεθνῶν ζητημάτων, ἅτινα ἀφοροῦν τοὺς ἀντιπροσωπευομένους ἐν αὐτῷ κλάδους. Συγκαλεῖ συνέδρια διεθνῆ κατὰ διετίαν πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ ἀνωτέρω ποσοῦ. Ἡ Ἑλλὰς μετέχει αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ 1926 διὰ τῆς συστάσεως κατὰ τὸ Ν. Δ. τῆς 31/12 Ἰανουαρίου 1926 τῆς ἐθνικῆς της ἐπιτροπῆς.

Τὸ διεθνὲς ἐμπορικὸν ἐπιμελητήριον κέκτηται τὰ κεντρικὰ ὄργανα ἑδρεύοντα ἐν Παρισίοις, ὅπου καὶ τὸ ἐπιμελητήριον, καὶ τὰ τοπικά, ἅτινα ἀποτελοῦνται ἐκ τῶν ἐθνικῶν ἐπιτροπῶν τῶν κατὰ χώρας ἑνώσεων. Π. Λ. ΠΕΡΔΙΚΑΣ

ἐπιμελητὴς (ὁ)· τὸ δραστικὸν τοῦ ἐπιμελοῦμαι, ὁ ἐπιμελούμενός τινος, ὁ ἔχων ἔργον προστεταγμένον τὴν ἐπιμέλειαν, τὴν ἐποπτείαν, τὴν ἐπιτήρησίν τινος: ««ἐπιμελητὴς τῶν ἀρχαιοτήτων», «ἐπιμελητὴς ἐκπαιδευτηρίου», «ἐπιμελητὴς χειρουργικῆς, — παθολογικῆς, — ὀφθαλμολογικῆς κλινικῆς» ὁ ἀμέσως μετὰ τὸν διευθύνοντα τὴν κλινικὴν ἰατρός· || στρατιωτικὸς βαθμὸς τῆς ἐπιμελητείας.

—*[Ἀρχ.]* *Ἐπιμεληταὶ* ἐν Ἀθήναις ἐκαλοῦντο διάφοροι ἄρχοντες ἢ δημόσιοι ὑπηρέται. Τοιοῦτος ἦτο ὁ ἄλλως *ταμίας* καλούμενος, διαχειριστὴς τῶν δημοσίων προσόδων, οἱ φροντίζοντες περὶ τῶν ἱερῶν ἐλαιῶν, οὓς ἐξέλεγον ἐκ τῶν ἀρεοπαγιτῶν. Ἐπιμεληταὶ εἰς τοὺς ἐμπορικοὺς λιμένας, τὰ *ἐμπόρια*, ἦσαν οἱ ἐπιτηροῦντες τὴν ἐπιτέλεσιν τῶν κεκανονισμένων διὰ τὸ ἐμπόριον διὰ τὰ ἔξωθεν εἰσκομιζόμενα ἐμπορεύματα, δέκα τὸν ἀριθμόν, κατ᾽ ἔτος διὰ κλήρου ἐκλεγόμενοι. Διὰ τὰ μυστήρια ὑπῆρχον ἄλλοι, φέροντες τὸ ὄνομα τοῦτο, οἱ ὁποῖοι μετὰ τοῦ ἄρχοντος βασιλέως ἐφρόντιζον διὰ τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια, τέσσαρες τὸν ἀριθμόν, ἐκλεγόμενοι ὑπὸ τοῦ δήμου, δύο μὲν ἐκ μέρους τῶν Ἀθηναίων, εἷς ἐκ τοῦ Ἐλευσινίου γένους τῶν Εὐμολπιδῶν καὶ εἷς ἐκ τῶν Κηρύκων. Πλὴν τούτων ἦσαν καὶ οἱ τῶν νεωρίων ἐπιμεληταί. οἵτινες ἦσα ἀρχὴ διαρκής, δέκα τὸν ἀριθμόν, διὰ κλήρου λαμβανόμενοι ἐκ τῶν ἀσχολουμένων εἰς τὰ ναυτικά. Οὗτοι ἐφρόντιζον περὶ τῶν νεωσοίκων, τῆς περιφήμου σκευοθήκης τοῦ Φίλωνος ἐν Πειραιεῖ, τῆς καταστάσεως τῶν πλοίων καὶ τῶν σκευῶν αὐτῶν καὶ γενικῶς περὶ πάντων τῶν σχετικῶν πρὸς τὸν στόλον. ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

—*[Ἐγκυκλ.]* Τίτλος δημοσίων ἢ ἰδιωτικῶν ὑπαλλήλων, ὧν ἔργον εἶναι ἡ ἐποπτεία, ἡ διαχείρισις ἔργου τινός. Οὕτως ἐπιμεληταὶ καλοῦνται: α') οἱ προϊστάμενοι τμήματός τινος μεγάλης βιβλιοθήκης (ὡς ὁ «ἐπιμελητὴς χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης») ἢ οἱ διευθυνταὶ μικροτέρων δημοσίων, δημοτικῶν ἢ ἰδιωτικῶν βιβλιοθηκῶν· β') οἱ τῶν κλινικῶν τοῦ πανεπιστημίου ἐπέχοντες θέσιν ὑποδιευθυντοῦ. Τοιοῦτοι διορίζονται οἱ διδάκτορες οἱ ἔχοντες διετῆ ὑπηρεσίαν βοηθοῦ ἐν κλινικαῖς τοῦ ἡμετέρου ἢ ξένου πανεπιστημίου. Ἡ θητεία αὐτῶν εἶναι τριετής, δυναμένη ν' ἀνανεωθῇ ἐπὶ ἕτερα δύο ἔτη, κατὰ πρότασιν τοῦ οἰκείου καθηγητοῦ καὶ μετ' ἀπόφασιν τῆς σχολῆς· γ') οἱ ἐπέχοντες θέσιν ὑποδιευθυντοῦ ἐν πανεπιστημιακοῖς ἐργαστηρίοις. Τοιοῦτοι διορίζονται οἱ διδάκτορες οἱ προϋπηρετήσαντες ὡς βοηθοὶ ἐργαστηρίων τοῦ ἡμετέρου ἢ ξένου πανεπιστημίου. Ἡ θητεία αὐτῶν εἶναι πενταετής, δυναμένη ν' ἀνανεοῦται διαρκῶς μετὰ τὴν λῆξιν αὐτῆς μέχρι τοῦ 70 ἔτους τῆς ἡλικίας. Ὁ πρῶτος βαθμὸς καὶ μισθὸς τῶν ἐπιμελητῶν τούτων εἶναι τοῦ ὑπουργικοῦ γραμματέως α' τάξεως μετὰ προαγωγῆς μεθ' ἑκάστην πενταετίαν εἰς τοὺς βαθμούς, μετὰ τῶν σχετικῶν μισθῶν τοῦ τμηματάρχου β' καὶ α' τάξεως· δ') ὁ οἰκονομικὸς διαχειριστὴς τῶν ἀνακτόρων, ὁ καὶ παριστάμενος ἐπὶ δικαστηρίου διὰ πᾶν ζήτημα ἀφορῶν τὴν βασιλικὴν περιουσίαν· ε') οἱ ἐν τοῖς δημοσίοις ἢ ἰδιωτικοῖς οἰκοτροφείοις ἐπιτηρηταὶ τῶν μαθητῶν κατὰ τὰς ὥρας τῆς μελέτης, τῶν παιδιῶν, τοῦ φαγητοῦ καὶ τῶν ὁμαδικῶν περιπάτων. Ἐνίοτε εἰς αὐτοὺς εἶναι ἀνατεθειμένη καὶ διδασκαλία μαθημάτων τινῶν εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις. Κ. Ι. Β.

—*[Στρατ.]* Ἐκαλεῖτο *ἐπιμελητὴς* κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 1837—1914, καθ' ὃ ὑπῆρχεν οἰκονομικὸν σῶμα ἐν Ἑλλάδι, ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ σώματος τούτου, ὁ φέρων βαθμὸν ἰσότιμον τοῦ ἀντισυνταγματάρχου. *Γενικὸς ἐπιμελητὴς* ἐκαλεῖτο ὁ φέρων βαθμὸν ἰσότιμον τοῦ συνταγματάρχου. Ν. Θ. Κ.

ἐπιμελοῦμαι (*—έομαι*) καὶ *ἐπιμέλομαι*, ἀόρ. *ἐπεμελήθην*, παρακ. παθ. μετχ. *ἐπιμεμελημένος*· φροντίζω περί τινος, παρακολουθῶ τι μετ' ἐνδιαφέροντος, συνεπιλαμβάνομαί τινος, ἐποπτεύω, ἐπιτηρῶ τι: «ἐπιμελοῦμαι τῶν μαθημάτων,—τῶν ὑποθέσεών μου, —τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν τέκνων μου»· || «ἐπιμελεῖται τὸν ἑαυτόν του,—τὸ ὕφος του, — τὴν ὑγείαν του», «γλῶσσα,—ἀνατροφὴ ἐπιμεμελημένη»· || ἀμετβ. εἶμαι ἐπιμελής, διεξάγω τὰς ὑποθέσεις μου, τὸ ἔργον ἐπιμελῶς: «ἐπιμελοῦ κοπίαζε ἐν ὅσῳ εἶσαι νέος».

ἐπίμεμπτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον δύναταί τις νὰ μεμφθῇ, ὁ ἀξιόμεμπτος, ἀξιοκατάκριτος: «ἐπίμεμπτος συμπεριφορά». — Ἐπιρρ. *ἐπιμέμπτως*.

ἐπιμέμφομαι, ἀόρ. *ἐπεμεμψάμην* καὶ *ἐπεμέμφθην*· ἐπιρρίπτω εἴς τινα μομφήν, ψέγω, κατηγορῶ, καταδικάζω τινά.

ἐπίμεμψις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιμέμφεσθαι, μομφὴ κατά τινος, κατηγορία, κατάκρισις.

Ἐπιμένης. Ἀρχαῖος Ἕλλην σφραγιδογλύφος ἀκμάσας περὶ τὸ τέλος τῆς ἀρχαϊκῆς ἐποχῆς. Ἐκ τῶν ἔργων του ἐσώθη σκαραβαῖος ἐν Χαλκηδόνι ἔχων καταφανῆ τὰ ἴχνη τῆς ἰωνικῆς τέχνης.

Ἐπιμενίδης. Ἡμιμυθικὸς μάντις καὶ θεοσοφιστής, ἐπικὸς καὶ θρησκευτικὸς συγγραφεύς, θεωρούμενος σύγχρονος τοῦ Σόλωνος. Κατήγετο ἐκ τῆς Κνωσοῦ ἢ Φαιστοῦ τῆς Κρήτης. Ἐγεννήθη κατὰ Σουίδαν περὶ τὸ 659 π. Χ. ἐκ πατρὸς Φαίστου ἢ Δοσιάδου ἢ Ἀγησάρχου καὶ μητρὸς Βλάστης. Κατὰ τὴν παράδοσιν, ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ πατρός του νὰ ἀνεύρῃ πρόβατόν τι, κατεκλίθη εἴς τι σπήλαιον, ἐκεῖ δὲ ἐκοιμήθη κατὰ Πλούταρχον μὲν ἐπὶ 40 ἔτη (Σόλ. 12), κατ' ἄλλους δὲ ἐπὶ 56 ἢ 60. Ἐγερθεὶς ἀνεζήτει καὶ πάλιν τὸ πρόβατον, ἀπορήσας δὲ διότι εὗρε μετερρυθμισμένους τοὺς ἀγροὺς μετέβη εἰς τὸ ἄστυ, ὅπου συναντήσας τὸν νεώτερον αὐτοῦ ἀδελφόν, γέροντα ἤδη, ἔμαθε τὰ συμβάντα. Ἔκτοτε γνωσθεὶς ἀπέκτησε φήμην θεοσεβοῦς («θεοφιλέστατος ὑπελήφθη»). Περὶ τὸ 596 π. Χ., κατὰ τὸ Κυλώνειον ἄγος ἐν Ἀθήναις, τῇ συμβουλῇ τοῦ μαντείου οἱ Ἀθηναῖοι ἔπεμψαν εἰς Κρήτην Νικίαν τὸν Νικηράτου καὶ ἐκάλεσαν τὸν Ἐπιμενίδην νὰ καθάρῃ τὴν πόλιν ἐκ τοῦ μιάσματος. Οὗτος ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας συνεκέντρωσεν ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου μέλανα καὶ λευκὰ πρόβατα, ἀφῆκεν αὐτὰ ἐλεύθερα καὶ διέταξε τοὺς ἀκολούθους του, ὅπως τὰ παρακολουθοῦν καὶ θύσωσι τῷ ἐπιχωρίῳ θεῷ εἰς τὸ μέρος ὅπου ἓν ἕκαστον τούτων ἤθελε κατακλιθῇ. Κατάλοιπα τοῦ μεγάλου τούτου ἐξιλασμοῦ ἐθεωροῦντο ὑπὸ Διογένους τοῦ Λαερτίου (Α' 10) οἱ ἀνὰ τοὺς ἀττικοὺς δήμους ἀνώνυμοι βωμοί. Μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς πόλεως ἀπὸ τοῦ λοιμοῦ ὁ Ἐπιμενίδης ἐτιμήθη μεγάλως ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων. Ἀνηγέρθη ἄγαλμα αὐτοῦ πρὸ τοῦ Ἐλευσινίου, ὅπου παρίστατο καθήμενος (*Παυσαν.* Α' 14, 4), διὰ ψηφίσματος δὲ ἐδωρήθη εἰς αὐτὸν ἓν τάλαντον καὶ ἡ ναῦς, δι' ἧς ἤθελεν ἐπιστρέψει εἰς Κρήτην. οὗτος ὅμως ἠρκέσθη εἰς θαλλὸν ἐλαίας καὶ τὴν σύστασιν φιλίας καὶ συμμαχίας Ἀθηναίων καὶ Κνωσίων. Ἀπέθανε κατὰ Σουίδαν εἰς ἡλικίαν 150 ἐτῶν, κατὰ Διογένη 157, κατὰ Ξενοφάνη τὸν Κολοφώνιον 154, κατὰ δὲ τὴν ἐν Κρήτῃ παράδοσιν 299. Ποικίλοι εἶναι οἱ περὶ τοῦ Ἐπιμενίδου θρῦλοι τῆς ἀρχαιότητος. Ἐν τῷ σπηλαίῳ ὅπου ἐκοιμήθη, προσεφέρθη αὐτῷ παρὰ τῶν Νυμφῶν ἔδεσμά τι, τὸ ὁποῖον οὗτος ἐφύλασσεν ἐντὸς βοΐου ὄνυχος («ἐν χηλῇ βοός»), ἠθέλησε δὲ νὰ ἐγείρῃ πρὸς αὐτὰς ἱερόν, ἀλλ' ἠμποδίσθη ὑπὸ φωνῆς ἐπιταξάσης «μὴ Νυμφῶν, ἀλλὰ Διός». Τὰ περὶ τοῦ ὕπνου τούτου ὁ Λαέρτιος θεωρεῖ μυθεύματα, πιστεύει δὲ ὅτι ὁ Ἐπιμενίδης ἀποσυρθεὶς κατὰ μόνας ἐπί τι διάστημα ἐσπούδασε τὴν βοτανολογίαν («ῥιζοτομίαν»), ἀναφέρει δὲ ἐπιπροσθέτως ὅτι πολλάκις οὗτος προσεποιήθη ὅτι ἀπέθανε καὶ ἀνεβίωσε. Κατὰ τὴν ἐν Ἀθήναις διαμονήν του, ὁ Ἐπιμενίδης φέρεται ἱδρύσας ἱερὸν τῶν «σεμνῶν θεῶν» (Εὐμενίδων), γενικῶς δὲ ἐθεωρεῖτο ὅτι «πρῶτος οἰκίας καὶ ἀγροὺς καθῆρε καὶ ἱερὰ ἱδρύσατο», δι' ὃ καὶ ὁ Ἰάμβλιχος (Πυθαγ. βίος Β 6) προσδίδει εἰς αὐτὸν τὴν ἐπωνυμίαν «Καθαρτής».

Ὑπὸ τῶν μὴ προσκειμένων πρὸς τὸν ἐκ τῶν ἑπτὰ σοφῶν Περίανδρον, ὁ Ἐπιμενίδης ἐθεωρεῖτο ὡς ἕβδομος εἰς τὴν σειρὰν αὐτῶν, πλεῖστα διδάξας εἰς τὸν Σόλωνα καὶ αἴτιος γενόμενος τοῦ μεγαλείου αὐτοῦ. Περὶ τῆς μαντικῆς τέχνης τοῦ Ἐπιμενίδου ὁ Ἀριστοτέλης (Ρητορ. Γ' 17, 10) λέγει, ὅτι αὕτη δὲν ἀνήγετο εἰς τὰ μέλλοντα, ἀλλ' εἰς τὰ ἄδηλα παρελθόντα. Ἐν τούτοις τοῦ Ἐπιμενίδου προρρήσεις γνωσταὶ εἶναι ἡ περὶ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Περσῶν (*Πλατ.* Νομ. Α' 692 θ), ἡ περὶ τῆς ὑπὸ τῶν Ἀρκάδων ἁλώσεως τῆς Λακεδαίμονος κ. ἄ. Καὶ περὶ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐδημιουργήθησαν διάφοροι μῦθοι. Ἐγήρασεν εἰς τόσας ἡμέρας ὅσα ἦσαν τὰ ἔτη καθ' ἃ ἐκοιμήθη. Κατά τινα παράδοσιν οἱ Ἀργεῖοι πολεμοῦντες πρὸς τοὺς Κνωσίους ᾐχμαλώτισαν τὸν Ἐπιμενίδην, ἐπειδὴ δὲ «οὐκ αἴσια» προεῖπεν εἰς αὐτοὺς τὸν ἐφόνευσαν, ὁ δὲ τάφος του εὑρίσκετο πρὸ τοῦ ἐν Ἄργει ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς· κατ' ἄλλην ὅμως ἐκδοχὴν ὁ πραγματικὸς αὐτοῦ τάφος ἦτο εἰς Λακεδαίμονα, ὅπου ἐντὸς τῶν Ἐφορείων τῆς Σπάρτης «κατά τι λόγιον» ἐφυλάσσετο τὸ σῶμα αὐτοῦ (*Παυσαν.* Β' 21, 6. Γ' 11, 11). Τὸ δέρμα του πολλὰ ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του ἀνευρέθη κατάστικτον ἐκ τῶν ἐπιγεγραμμένων χρησμῶν, ὅθεν καὶ ἡ φράσις «Ἐπιμενίδειον δέρμα» ἐπὶ ἀποκρύφων πραγμάτων. Ἐν Κρήτῃ ἔθυον πρὸς αὐτὸν ὡς πρὸς θεόν, τὸν ἀπεκάλουν δὲ «Κουρῆτα». Περὶ τῶν ἔργων του ὁ Σουίδας ἀναφέρει, ὅτι «ἔγραψεν ἐπικῶς καὶ καταλογάδην μυστήρια, καθαρμοὺς καὶ ἄλλα αἰνιγματώδη», συγκεκριμέναι δὲ αὐτοῦ συγγραφαὶ ἀναφέρονται: «Κουρήτων καὶ Κορυβάντων γένεσις καὶ Θεογονία» εἰς 5000 στίχους, «Ἀργοῦς ναυπηγία καὶ Ἰάσονος εἰς Κόλχους ἀπόπλους» εἰς 6500 στίχους, θεωρούμενον ὑπὸ τοῦ Κρὶστ προγενέστερον τῶν «Ἀργοναυτικῶν» τοῦ Ἀπολλωνίου, «Περὶ θυσιῶν καὶ τῆς ἐν Κρήτῃ πολιτείας» εἰς πεζὸν λόγον, καὶ «Περὶ Μίνω καὶ Ραδαμάνθυος» εἰς 4000 στίχους. Μετ' ἀμφιβολιῶν ἀναφέρεται τοῦ Ἐπιμενίδου ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Τελχινιανὴ ἱστορία», πιθανὸν γραφεῖσα ὑπὸ Τηλεκλείδους ἢ τινος ἄλλου (*Ἀθήν.* ΙΓ' 602 c). Ἀναφέρεται καὶ «Ἐπιστολὴ πρὸς Σόλωνα», ἐν ᾗ ὁ Ἐπιμενίδης ἐπραγματεύετο τὸ ἐν Κρήτῃ πολίτευμα, ἠλέγχθη ὅμως ὑπὸ Δημητρίου Μάγνητος ὡς μὴ γραφεῖσα εἰς τὴν κρητικὴν διάλεκτον, ἀλλ' εἰς ἀττικὴν καὶ μάλιστα τὴν μεταγενεστέραν.

Ὁ Διογένης ἀναγράφει ὁλόκληρον τὸ κείμενον ἑτέρας ἐπιστολῆς πρὸς Σόλωνα. Τοῦ Ἐπιμενίδου ἔτι ἀναφέρονται γνῶμαι περὶ κοινωνίας παρ' Ἀριστοτέλει (Πολιτ. Α' 1, 6), περὶ τῆς Στυγὸς παρὰ Παυσανίᾳ (Η' 8, 2), εἰς αὐτὸν δὲ ἀποδίδεται ἡ παροιμία «Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί» κ. ἄ. Ἐὰν τέλος δεχθῶμεν τὸν Ἐπιμενίδην τοῦτον ὡς τὸ αὐτὸ πρόσωπον πρὸς ἕτερόν τινα Ἐπιμενίδην, γενεαλόγον, τότε οὗτος ἔγραψε καὶ γενεαλογικὸν σύγγραμμα, ὅπου πραγματεύεται περὶ τῆς κόρης τοῦ Ὠκεανοῦ Ρόδου, περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Οἰνομάου φονευθέντων μνηστήρων, περὶ τῶν Καλλιστοῦς παίδων, περὶ Ἐνδυμίωνος, Αἰήτου, Πρέσβωνος καὶ Εὐρυκλείας, ἅτινα εὕρηνται ἐν Müller, «Fragm. Histor. Graec.» (τόμ. Δ' σελ. 404). Τὸν Ἐπιμενίδην, μετὰ τοῦ Δοσιάδου, Σωσικράτους καὶ Λαοσθενίδου, ὁ ἱστορικὸς Διόδωρος ὁ Σικελιώτης ἐθεώρησεν ἐν τῷ ἔργῳ του ὡς ἐκ τῶν ἀσφαλεστέρων πηγῶν περὶ τῶν κατὰ τὴν Κρήτην (Ε' 80). Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὅλων συνάγεται, ὅτι ὁ Ἐπιμενίδης ὑπῆρξε κατὰ τὴν ἐποχήν του σπουδαιότατος θεολόγος καὶ καθαρτής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Barone*, Epimenide di Creta (Νεάπολις, 1880).—*H. Dumoulin*, Épiménide de Crète (Βρυξέλλαι, 1901) —*H. Diehls*, Fragmente der Vorsokratiker (Βερολῖνον 1903, σ. 499 κ. ἑ.). Π. Ν. Π.

ἐπιμένω, ἀόρ. *ἐπέμεινα*· ἐμμένω εἰς τὴν γνώμην μου, μένω σταθερός, ἀκλόνητος, δὲν μεταβάλλομαι: «ἐπιμένει νὰ φύγῃ,—εἰς ὅσα εἶπεν,—εἰς ὅ,τι ἐζήτησε», «εἶμαι ἠναγκασμένος νὰ ἐπιμείνω», «μὴν ἐπιμένετε, ὑποχωρήσατε»· || ἐξακολουθῶ πράττων τι: «ἐπιμένει ἀναζητῶν, —ἀνερευνῶν».

ἐπιμέρεια (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Εἰδικὴ περίπτωσις τῆς *στερεοϊσομερείας* (βλ. λ.), παρατηρουμένη εἰς τὰς ἀλδόζας, καὶ δὴ ἡ περίπτωσις καθ' ἣν ἡ στερεοϊσομέρεια ὀφείλεται εἰς τὴν διάφορον κατάταξιν μόνον τοῦ πρὸς τὸ καρβονύλιον γειτονικοῦ μέλους τῆς ἁλύσεως, π.χ. ἡ σχέσις τῆς *ξυλόζης* πρὸς τὴν *λυξόζην*. Σ. Γ.

ἐπιμερὴς (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό)· (ἀρχ.) χαρακτηρισμὸς πάσης ποσότητος ἥτις περιέχει μίαν ἄλλην καὶ κλάσμα αὐτῆς: π.χ. $\frac{5}{3} = 1 + \frac{2}{3}$. Ἐὰν τὸ κλάσμα ἔχῃ ἀριθμητὴν τὴν μονάδα, ὁ ἀριθμὸς λέγεται *ἐπιμόριος* καὶ εἰδικώτερον *ἐπίτριτος* (ὁ ἰσούμενος πρὸς $1 + \frac{1}{3}$), *ἐπιτέταρτος* (ὁ ἰσούμενος πρὸς $1 + \frac{1}{4}$) κ. ο. κ.

— ἐπιμερὴς λόγος *[Μουσ.]*. Ἁρμονικὸς λόγος συμφωνιῶν, καλούμενος οὕτως, ὅταν ὁ μείζων ὅρος περιέχῃ ἅπαξ τὸν ἐλάσσονα καὶ μέρη αὐτοῦ πλείονα τοῦ ἑνός. Π.χ. ὁ λόγος 5 πρὸς 3, ἤτοι ὁ τῆς διὰ ἓξ μείζονος τελείας συμφωνίας, εἶναι δὶς ἐπίτριτος, διότι περιέχει τὸν ἐλάσσονα ὅρον καὶ δύο τρίτα αὐτοῦ, καλούμενος ὡς ἐκ τούτου ἐπιδιμερής. Ὁ λόγος 8 πρὸς 5, ἤτοι ὁ τῆς διὰ ἓξ μικρᾶς τελείας συμφωνίας, εἶναι τρὶς ἐπίπεμπτος, διότι περιέχει ἅπαξ τὸν ἐλάσσονα ὅρον καὶ τρία πέμπτα αὐτοῦ καὶ καλεῖται ὡς ἐκ τούτου ἰδιαιτέρως ἐπιτριμερὴς λόγος. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν καλοῦνται καὶ οἱ λοιποὶ *ἐπιμερεῖς λόγοι*. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

ἐπιμερίζω· μερίζω, διαιρῶ εἰς μέρη, διαμοιράζω.

ἐπιμερισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιμερίζειν, μερισμός, διαίρεσις.

ἐπιμεριστὴς (ὁ)· ὁ ἐπιμερίζων, ὁ μεριστής.

ἐπιμεριστικός, *—ή*, *—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἐπιμερισμόν.—Ἐπίρρ. ***ἐπιμεριστικῶς***.

— ἐπιμεριστικαὶ ***ἀντωνυμίαι*** *[Γραμματ.]*. Αὗται ἀνήκουν εἰς τὰς *ἐπιθετικὰς* λεγομένας ἀντωνυμίας —ἤτοι εἰς ἐκείνας, διὰ τῶν ὁποίων δηλοῦνται τὰ δύο ἢ καὶ τὰ τρία γένη—καὶ εἰδικώτερον εἰς τὰς ἀορίστους ἀντωνυμίας, εἶναι δὲ αἱ ἑξῆς: ἄλλος,—η, —ο, ἕκαστος,—η,—ον, (ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς χωριστά), ἑκάτερος,—α,—ον (καὶ ὁ ἕνας καὶ ὁ ἄλλος ἀπὸ τοὺς δύο χωριστά), ὁ ἕτερος, —α, —ον (ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς δύο), ἀμφότεροι,—αι,—α, οὐδέτερος καὶ μηδέτερος,—α,—ον (οὔτε ὁ ἕνας οὔτε ὁ ἄλλος ἀπὸ τοὺς δύο, κανένας ἀπὸ τοὺς δύο), οὐδεὶς—οὐδεμία—οὐδὲν καὶ μηδεὶς—μηδεμία—μηδέν, πᾶς—πᾶσα—πᾶν, ὅπως καὶ αἱ ἀντίστοιχοι νεοελληνικαὶ ἀντωνυμίαι: ἄλλος,

Digitized by Google

καθένας, κανεὶς ἢ κανένας κλπ. καὶ αἱ λατινικαὶ alius,—a,—ud, quisque, uterque, ambo κ. οὗ. κ.
Γ. Π. Α.

— **ἐπιμεριστικὸς νόμος** *[Μαθημ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ πρότασις, καθ' ἣν ἀριθμὸς πολλαπλασιάζεται ἐπὶ ἄθροισμα, ἐὰν πολλαπλασιασθῇ ἐπὶ ἕκαστον τῶν προσθετέων τοῦ ἀθροίσματος, καὶ κατ' ἐπέκτασιν: ἄθροισμα πολλαπλασιάζεται ἐπὶ ἄθροισμα ἐὰν ἕκαστος τῶν προσθετέων τοῦ πρώτου πολλαπλασιασθῇ ἐπὶ ἕκαστον τῶν προσθετέων τοῦ δευτέρου ἀθροίσματος. Δι' ἀλγεβρικῶν συμβόλων ἐκφράζεται ὁ ἐπιμεριστικὸς νόμος ὡς ἑξῆς :

$$(\alpha+\beta+\gamma+\dots)\nu=\alpha\nu+\beta\nu+\gamma\nu+\dots$$

ἢ καὶ $$(\alpha+\beta)(\gamma+\delta+\varepsilon+\dots)=\alpha\gamma+\alpha\delta+\alpha\varepsilon+\dots+\beta\gamma+\beta\delta+\beta\varepsilon+\dots$$

Ὁ ἐπιμεριστικὸς νόμος ἀποτελεῖ μετὰ τοῦ νόμου τῆς *ἀντιμεταθέσεως* τοὺς δύο θεμελιώδεις νόμους τοὺς διέποντας τὰς πράξεις ἐφ' ὅλων τῶν ἀριθμῶν.
Γ. Θ. Κ.

ἐπιμεταλλῶ *(—όω)* καὶ ***ἐπιμεταλλώνω***· ἐπενδύω διὰ μετάλλου.

ἐπιμετάλλωσις (ἡ)· ἡ διὰ μετάλλου ἐπικάλυψις ἐπιφανείας τινός.

—*[Τεχν.]* Καλεῖται ἰδίως *ἐπιμετάλλωσις* ἡ ἐπένδυσις μετάλλου τινὸς δι' ἑτέρου, τὸ ὁποῖον ἔχει ἀπό τινος ἀπόψεως μᾶλλον πολυτίμους ἰδιότητας. Τὸ μεταλλικὸν στρῶμα ἀποτίθεται ἐπὶ τοῦ μετάλλου τῆς βάσεως ἐκ διαλυμάτων (ἐκ γαλβανικῶν λουτρῶν), εἴτε ἐν στερεᾷ καταστάσει (ἐξ ἀμαλγαμάτων, διὰ πυρώσεως καὶ ἐλάσεως, διὰ προστριβῆς, δι' ἐπιτυπώσεως ἢ ἐπικολλήσεως), εἴτε ἐν τετηκυίᾳ καταστάσει (ἐκ λουτρῶν ἐμβαπτίσεως ἢ διὰ ψεκασμοῦ), εἴτε τέλος ἐν καταστάσει ἀτμῶν. Περὶ τῶν γαλβανικῶν ἢ ἠλεκτρολυτικῶν ἐπιμεταλλώσεων βλ. λ. *γαλβανοστεγία*.

Ἡ ἐπιμετάλλωσις ἐξ ἀμαλγαμάτων, κυρίως τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου, ἐπὶ τοῦ μετάλλου τῆς βάσεως, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον βρόνζου, ὀρειχάλκου ἢ σιδήρου, παρέχει μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τοῦ ὑδραργύρου διὰ θερμάνσεως λίαν ἀνθεκτικὰ ἀποθέματα τῶν μετάλλων τούτων (βλ. λ. *ἐπαργύρωσις* καὶ *ἐπιχρύσωσις*). Ἀλλ' ἡ ἐπιβλαβὴς εἰς τὴν ὑγείαν μέθοδος αὕτη ἀντικαθίσταται ὁσημέραι διὰ τῶν γαλβανικῶν μεθόδων. Ἐπιμεταλλώσεις καλῆς ποιότητος λαμβάνονται ἀκόμη διὰ πυρώσεως ἀμφοτέρων τῶν μετάλλων καὶ ἐλάσεως, ἢ διὰ προστριβῆς, ὁπότε τὸ μέταλλον λαμβάνεται ἐν καταστάσει αὐτοφυεῖ ἢ καὶ εἰς διαλύματα, ἐνίοτε ὑπὸ σύγχρονον βρασμόν. Εἰς τὰς ἐπιμεταλλώσεις δι' ἐπιχρίσεως, ἐπιτυπώσεως ἢ ἐπικολλήσεως χρησιμοποιοῦνται μέταλλα εἰς φυλλίδια ἢ κόνιν, διὰ τῶν ὁποίων ἐπικαλύπτονται τὰ ἀντικείμενα εἰς διαλύματα βερνικίων λινελαίου ἢ εἰς ῥητινικὰ διαλύματα. Μετὰ τὴν ἐπάλειψιν τῶν μιγμάτων δύνανται νὰ θερμανθοῦν τὰ ἀντικείμενα. Ὁμοίως δύναται ν' αὐξηθῇ ἡ θερμοκρασία μετάλλων ἢ κραμάτων μέχρι τοῦ σημείου τήξεως, ἀφοῦ ταῦτα ἐπιχρισθοῦν διὰ χρωστῆρος ἐπὶ τοῦ βασικοῦ μετάλλου. Οὕτω λαμβάνεται μεταλλικὸν στρῶμα ἐκ κραμάτων κασσιτέρου καὶ μολύβδου εἰς ἀναλογίαν 66:34 καὶ 34:66 ἢ κράματος 50 ψευδαργύρου, 35 κασσιτέρου καὶ 15 μολύβδου, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἄριστον προστατευτικὸν κατὰ τῆς σκωρίας. Ἡ ἐμβάπτισις τοῦ μέλλοντος νὰ ἐπιμεταλλωθῇ ἀντικειμένου εἰς τῆγμα ἄλλου μετάλλου χρησιμοποιεῖται ἀκόμη εἰς τὴν ἐπιψευδαργύρωσιν, τὴν ἐπικασσιτέρωσιν καὶ τὴν ἐπιμολύβδωσιν, ἔχει ὅμως καταργηθῇ εἰς τὰς ἐπιχαλκώσεις καὶ ἐπιορειχαλκώσεις.

Λίαν ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Schoop ἐπινοηθεῖσα μέθοδος (1909) ἐπιμεταλλώσεως διὰ μεταλλικοῦ ψεκασμοῦ. Οὗτος γίνεται εἴτε διὰ τετηκότος μετάλλου, τὸ ὁποῖον ἐκσφενδονίζεται δι' ἰσχυροῦ ῥεύματος ἀερίου ἢ ἀτμοῦ, εἴτε διὰ κόνεως μετάλλου ἐκσφενδονιζομένης ἐν θερμῷ μετὰ μεγάλης ὁρμῆς ἐπὶ τοῦ μέλλοντος νὰ ἐπιμεταλλωθῇ ἀντικειμένου. Ἑτέρα μέθοδος ἐπιμεταλλώσεως ὀφείλεται εἰς τὸν Herkenrath, συνεργάτην τοῦ Schoop, κατὰ τὴν ὁποίαν στερεὸν μεταλλικὸν σύρμα τήκεται διὰ λεπτοτάτης ἀναγωγικῆς φλογὸς καὶ ἐκσφενδονίζεται μετὰ μεγάλης δυνάμεως ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου. Ἓν τοιοῦτον ὄργανον καλούμενον *ἐπιμεταλλωτικὸν πιστόλιον*, παριστᾷ τὸ παρατιθέμενον σχῆμα. Τὰ μορίδια τοῦ μετάλλου ψύχονται μέχρις 70° περίπου, ἕνεκα τῆς ἀποτόμου ἀποτονώσεως τοῦ ἀερίου ἢ τοῦ ἀτμοῦ, ἀλλὰ θερμαίνονται καὶ πάλιν κατὰ τὴν κροῦσίν των ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἀντικειμένου, ἕνεκα τῆς ζώσης των δυνάμεως, μὲ τὴν ὁποίαν προσπίπτουν, οὕτως ὥστε νὰ καταστοῦν πρὸς στιγμὴν πλαστικὰ καὶ νὰ σχηματίσουν τῇ βοηθείᾳ τῆς ἰσχυρᾶς πιέσεως λείαν ἐπιφάνειαν. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου εἶναι δυνατὸν νὰ κατεργασθοῦν ἅπαντα τὰ μέταλλα, ὁμοίως δὲ καὶ νὰ ἐπιμεταλλωθοῦν ἅπαντα τὰ σώματα ἀκόμη καὶ τὰ ἀναφλέξιμα, ὡς ξύλον, χάρτης, κελουλοΐτης, ὑφάσματα, ἐπὶ πλέον δὲ καὶ ἐκρηκτικαὶ ὗλαι. Ἡ μέθοδος τοῦ μεταλλικοῦ ψεκασμοῦ ἔχει ἔναντι τῶν γαλβανικῶν τὸ πλεονέκτημα τῆς ταχύτητος.

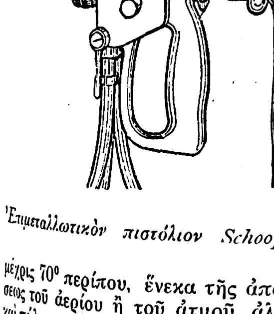

Ἐπιμεταλλωτικὸν πιστόλιον Schoop.

Αἱ λαμβανόμεναι μεταλλικαὶ στιβάδες δύνανται ν' ἀφεθοῦν ἐπὶ τοῦ μετάλλου τῆς βάσεως διὰ τὴν προστασίαν του ἀπὸ ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων καὶ τὸν ἐξωραϊσμὸν αὐτοῦ ἢ ν' ἀφαιρεθοῦν καὶ νὰ χρησιμοποιηθοῦν ὡς ἴδιον σῶμα. Ἡ μέθοδος τῆς ἐπιμεταλλώσεως διὰ ψεκασμοῦ ἐφαρμόζεται λίαν ἐπιτυχῶς εἰς τὴν ἄμυναν κατὰ τῆς σκωρίας ἀκόμη καὶ ἐπὶ μεγάλων σιδηρῶν κατασκευῶν (σιδηροδρομικῶν γεφυρῶν, αἰθουσῶν σιδηροδρομικῶν σταθμῶν κλπ.) δι' ἐπιψευδαργυρώσεως, ἐπιμολυβδώσεως ἢ ἐπιχαλκώσεως. Χρησιμοποιεῖται, ἀκόμη διὰ τὴν κατασκευὴν μεταλλικῶν φύλλων, διὰ τὴν ἐπιμετάλλωσιν ὑφασμάτων, διὰ τὴν κατασκευὴν ἠλεκτρικῶν ἀντιστάσεων, ἠλεκτρικῶν θερμοφόρων, εἰς τὴν βιομηχανίαν τῶν κατόπτρων, ὡς καὶ διὰ τὴν ἐπιμετάλλωσιν ἀντικειμένων ἐκ ξύλου, γύψου κλπ.

Ἡ θερμοκρασία τῆς ἐξατμίσεως τοῦ ψευδαργύρου κεῖται ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ ἄλλων μετάλλων ἑκατοντάδας τινὰς βαθμῶν κάτω τοῦ σημείου τήξεως τοῦ ψευδαργύρου. Τὸ φαινόμενον τοῦτο χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν μέθοδον τοῦ Sherard διὰ τὴν ἐπικάλυψιν ἄλλων μετάλλων διὰ ψευδαργύρου. Τὸ μεταλλικόν, π. χ. σιδηροῦν, ἀντικείμενον θερμαίνεται ἐντὸς κλειστοῦ θαλάμου μετὰ κόνεως ψευδαργύρου καὶ ἄνθρακος μέχρις ἐρυθροπυρώσεως.

Ἐπιμεταλλώσεις δι' ἀτμῶν ἀργιλίου γίνονται διὰ θερμάνσεως τῶν χαλκίνων ἢ σιδηρῶν ἀντικειμένων μετὰ κόνεως ἀργιλίου, ἀργίλου, ἀμμωνιακοῦ ἅλατος καὶ κόνεως ψευδαργύρου ἐντὸς κλειστῆς περιστροφικῆς καμίνου εἰς θερμοκρασίαν 450°, ἐνῷ αὕτη ὑψοῦται ἔξωθι αὐτῆς ἐπὶ μικρὸν εἰς 700—800°. Δι' ἀνυψώσεως τῆς θερμοκρασίας σχηματίζονται ἀνθεκτικώτερα καὶ παχύτερα μεταλλικὰ στρώματα. Δι' ἀμφοτέρων τῶν μεθόδων ἐπιτυγχάνεται μονιμότης τοῦ σιδήρου μέχρι 1000°, ὡς καὶ ἡ ἀνθεκτικότης ἔναντι ὀξειδωτικῶν καὶ ἀναγωγικῶν ἀερίων, ὡς καὶ ἔναντι τετηκότος θείου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Buchner*, Hilfsbuch für Metalltechniker Γ΄ ἔκδοσις 1923).—*Günther* καὶ *Schoop*, Das Schoopsche Metallspritzverfehren (1917), ὡς καὶ δυο ἄρθρα τοῦ *Schoop* εἰς τὸν Α΄ τόμον τοῦ περιοδικοῦ «Ἔργα».
ΑΝ. Δ.

ἐπιμέτρησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιμετρεῖν, ἐπὶ πλέον προσθήκη.

— **ἐπιμέτρησις τῆς ποινῆς** *[Ποιν. Δίκ.]*. Ἡ ποινὴ εἶναι δυνατὸν νὰ ὁρίζηται ἐν τῷ νόμῳ ἢ κατὰ τρόπον ἀπόλυτον, δηλαδὴ χωρὶς νὰ ἀφίνηται εἰς τὸν δικαστὴν ἐλευθερία κινήσεως ἐν τῷ καθορισμῷ τῆς εἰς τὴν συγκεκριμένην πρᾶξιν καταγνωστέας ποινῆς, ἢ κατὰ τρόπον σχετικόν, τουτέστιν ἐξουσιοδοτουμένου τοῦ δικαστοῦ, ὅπως ἐπιβάλῃ ποινὴν ἐντὸς ὡρισμένου πλαισίου κατωτάτου καὶ ἀνωτάτου ὁρίου. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει οὐδεὶς λόγος περὶ ἐπιμετρήσεως τῆς ποινῆς· ὁ δικαστὴς πιστοποιῶν ὅτι ἐτελέσθη εἰς τὴν πραγματικότητα πρᾶξις πληροῦσα τὴν τυπικὴν μορφὴν τοῦ ἐγκλήματος, καθ' οὗ ἀπειλεῖται ὑπὸ τοῦ νόμου ἀπολύτως ὡρισμένη ποινὴ (π. χ. θάνατος), ὑποχρεοῦται νὰ ἐπιβάλῃ τὴν ποινὴν ταύτην, ἐὰν δὲν ὑπάρχουν ἕτεροι λόγοι (π. χ. ἠλαττωμένη ἱκανότης πρὸς καταλογισμὸν) ἐπιβάλλοντες ἠπιωτέραν τιμώρησιν. Ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει ὁ δικαστὴς ἔχει ταύτην τὴν ἐλευθερίαν, ἐντὸς τοῦ ὡρισμένου ποινικοῦ πλαισίου (π. χ. εἱρκτὴ 8 ἕως 10 ἐτῶν) νὰ ἐπιβάλῃ ἐκείνην τὴν ποινήν, ἥτις ἁρμόζει εἰς τὴν συγκεκριμένην περίπτωσιν. Αὕτη ἡ ἐλευθερία τοῦ δικαστοῦ ἀποτελεῖ τὸ δικαίωμα τῆς *ἐπιμετρήσεως τῆς ποινῆς*. Τὸ δικαίωμα τῆς ἐπιμετρήσεως τῆς ποινῆς ἀνάγεται εἰς μεταγενέστερον στάδιον τῆς ἐξελίξεως τοῦ Ποινικοῦ δικαίου (Allfeld, Liszt κλπ.). Ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ δικαίῳ μέχρι τῆς ἐποχῆς τῶν αὐτοκρατόρων ἡ ἀπειλουμένη ποινὴ ἦτο ἀπολύτως ὡρισμένη. Τὸ αὐτὸ συνέβαινε καὶ ἐν τῷ ἀρχαιοτέρῳ νερμανικῷ μεσαίωνι, μέχρις ἀκόμη καὶ τῆς Καρολίνης. Μετὰ τὴν Καρολίναν τὸ Ποινικὸν δίκαιον μετέπεσεν εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον. Ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως ῥητῶν νομοθετικῶν βάσεων καὶ σαφῶν ἐπιστημονικῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν, ἡ δέσμευσις τοῦ δικαστοῦ μετεβλήθη εἰς ἀπεριόριστον αὐθαιρεσίαν, μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Διαφωτισμοῦ, ὁπότε οἱ συγγραφεῖς ἐπεχείρησαν νὰ δεσμεύσουν καὶ πάλιν τὸν δικαστὴν εἰς τὸ γράμμα τοῦ νόμου. Ἡ ἀρχὴ τῆς ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ ἐντὸς τῶν νομίμων ὁρίων ἐπιμετρήσεως τῆς ποινῆς ἐφηρμόσθη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος ἐν ταῖς κατ' ἰδίαν ποινικαῖς νομοθεσίαις τῶν διαφόρων γερμανικῶν χωρῶν (Partikulargesetzgebungen).

Ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἀπόψεις, αἵτινες δέον νὰ ὑπαγορεύσουν εἰς τὸν δικαστὴν τὸν ἐντὸς τοῦ νομίμου ποινικοῦ πλαισίου ἐπὶ τὸ πλέον ἢ ἐπὶ τὸ ἔλαττον καθορισμὸν τῆς ποινῆς, ἕτερα διδάσκονται ὑφ' ἑκατέρας τῶν σχολῶν τοῦ Ποινικοῦ δικαίου. Κατὰ τὴν κοινωνιολογικὴν καὶ τὴν θετικὴν σχολὴν ὁ δικαστὴς ἐν τῷ καθορισμῷ τῆς ποινῆς δέον νὰ ὁδηγηθῇ ὑπὸ τῆς ἀνάγκης καὶ τῆς δυνατότητος τῆς βελτιώσεως τοῦ ἐνόχου, ἢ ὑπὸ τοῦ ἐπικινδύνου χαρακτῆρος αὐτοῦ. Κατὰ τὴν νεοκλασσικὴν σχολὴν ὅμως ὁ δικαστὴς ἔχει τὴν ὑποχρέωσιν, ὡς καὶ ὁ νομοθέτης, νὰ ἐπιβάλῃ τὴν δικαίαν ποινήν, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν πρὸ παντὸς τὸν βαθμὸν τῆς ἐνοχῆς τοῦ κατηγορουμένου. Ἐν ταύτῃ τῇ ἐπιμετρήσει τῆς ποινῆς, τῇ ὑπὸ τῆς σκέψεως τῆς δικαιοσύνης ὁδηγουμένῃ, κατοπτρίζεται ἡ ἀληθὴς καὶ ὀρθὴ *ἐξατομίκευσις τῆς ποινῆς*. Ὁ δόλος καὶ ἡ ἀμέλεια ὡς ἔννοιαι εἶναι ἀναλλοίωτοι. Ἀλλὰ τὰ βουλητικὰ γεγονότα, ἅτινα χαρακτηρίζονται ὡς δολία ἢ ἀμελὴς αἵρεσις, καταδεικνύουν ἀπειραρίθμους διαχρώσεις, ὧν ἡ ἀκριβὴς ἐκτίμησις εἶναι ἔργον τοῦ δικαστοῦ κατὰ τὴν ἐπιμέτρησιν τῆς ποινῆς. Ὁ μικρότερος ἢ μεγαλύτερος βαθμὸς τῆς διαυγείας τῆς συνειδήσεως, τὸ θάρρος ἢ τὸ θράσος μὲ τὸ ὁποῖον ἐτελέσθη ἡ πρᾶξις, τὰ μέσα τὰ ὁποῖα μετεχειρίσθη ὁ κατηγορούμενος, ἡ ἀξία τοῦ προσβληθέντος ἀγαθοῦ κλπ., πάντα ταῦτα ἀποτελοῦν στοιχεῖα διὰ τὴν ἐξεύρεσιν τῆς δικαίας ποινῆς. Τὸ πολυτιμότερον ὅμως στοιχεῖον ἐξ ὅλων εἶναι τὸ *ἐθελόμενον*. Τὸ ἐθελόμενον, ὅπερ συνήθως δὲν ἀποτελεῖ στοιχεῖον τῆς τυπικῆς μορφῆς, δὲν ἐπηρεάζει δηλαδὴ τὴν ὕπαρξιν ἢ μὴ ὕπαρξιν τοῦ ἐγκλήματος, εἶναι στοιχεῖον σπουδαῖον ἐν τῇ ἐπιμετρήσει τῆς ποινῆς. Τι ἐπεθύμει νὰ ἀπολαύσῃ ἐκ τῆς πράξεώς του ὁ ἐγκληματήσας, τοῦτο εἶναι στοιχεῖον, ὅπερ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπιτρέπεται νὰ παραβλέψῃ ὁ δικαστής. Τὸ χυδαῖον καὶ ἀποκρουστικὸν φρόνημα, ὅπερ ἐμπράκτως ἐξεδηλώθη, δίκαιον εἶναι νὰ κολάζηται αὐστηρότερον τοῦ ὀλιγώτερον ἐπιμέμπτου. Τοιουτοτρόπως, καὶ κατὰ τὴν νεοκλασσικὴν σχολήν, δὲν τιμωρεῖται ἡ πρᾶξις ἐν τῇ ἀφῃρημένῃ αὐτῆς ἐννοίᾳ, ἀλλ' ὁ πράξας, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἐξετάζεται ὁ πράξας ἐν τῇ συγκεκριμένῃ πράξει καὶ ἐκτιμῶνται τὰ ἰδιαίτερα περιστατικά, ὑποκειμενικὰ καὶ ἀντικειμενικά, τῆς συγκεκριμένης ταύτης πράξεως, ἥτις οὐδαμῶς ἐκλαμβάνεται ὡς ἁπλοῦν σύμπτωμα τοῦ ἐγκληματικοῦ χαρακτῆρος τοῦ δράστου, ὅπερ θὰ ἔδιδε μόνον τὴν ἀφορμὴν ὅπως ἀντιδράσῃ ἡ πολιτεία κατὰ τοῦ ἐγκληματικοῦ τούτου χαρακτῆρος, οὐδαμῶς φροντίζουσα περὶ τοῦ δικαίου μέτρου τῆς ἀντιδράσεως. Ἡ συγκεκριμένη πρᾶξις κολάζεται ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ κατ' ἀξίαν, προσηκόντως, δικαίως, τουτέστιν ἀναλόγως τοῦ βάρους αὐτῆς καὶ τῆς ἐνοχῆς τοῦ πράξαντος. Οὕτως ἐκόλαζεν ἀνέκαθεν καὶ κολάζει καὶ σήμερον ἡ κλασσικὴ σχολή, συνεπῶς ἡ ῥῆσις τῆς νεωτέρας σχολῆς: «δὲν πρέπει νὰ κολάζηται ἡ πρᾶξις, ἀλλ' ὁ πράξας», δὲν σημαίνει πρόοδον ἐν τῇ περὶ τῆς ποινῆς ἀντιλήψει, ἀφοῦ οἱ ποινικοὶ νόμοι ἀνέκαθεν τὸν πράξαντα καὶ οὐχὶ τὴν πρᾶξιν κολάζουν, ἀλλ' ἀνατροπὴν τῶν βάσεων τοῦ Ποινικοῦ δικαίου, διότι προσέλαβεν ἑτέραν ἔννοιαν, συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν ὁ δράστης δὲν πρέπει νὰ κολάζηται διὰ τὴν συγκεκριμένην πρᾶξιν, ἀλλὰ διὰ τὸν ἐν γένει χαρακτῆρα αὐτοῦ, οὗτινος ἁπλοῦν σύμπτωμα εἶναι ἡ συγκεκριμένη πρᾶξις.
Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ.

ἐπίμετρον (τό)· τὸ ἐπιμετρούμενον, τὸ προστιθέμενον ὡς συμπλήρωμα· || φράσις: «εἰς ἐπίμετρον» «ἐν ἐπιμέτρῳ» ἐπὶ πλέον, ὡς ἐκ περισσοῦ.

ἐπιμετρῶ *(—έω)*· προσθέτω τι ὑπὲρ τὸ μέτρον, ἐπὶ πλέον.

ἐπιμήδιον (τὸ) (Epimedium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βεϱβεϱιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἰθαγενῆ τῶν χωρῶν τῆς βορείου Εὐρώπης.
Δ. Ν. Π.

ἐπιμήθεια (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐπιμηθέως ἢ ἐπιμηθοῦς, ἡ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν συναίσθησις τῆς εὐθύνης, ἡ ἔλλειψις προνοητικότητος.

ἐπιμηθεύομαι καὶ ***ἐπιμηθοῦμαι*** *(—έομαι)*· μετὰ τὸ πρᾶγμα βουλεύομαι, σκέπτομαι ὅταν πλέον εἶναι ἀργά, μεταμέλομαι, στεροῦμαι προνοητικότητος, ἀντίθ. *προμηθοῦμαι*.

Ἐπιμηθεὺς *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἰαπετοῦ καὶ ἀδελφὸς τοῦ Προμηθέως. Κατὰ τὸν Ἡσίοδον, ὅταν ὁ Προμηθεὺς εἶχεν ἐξαπατήσει τὸν Δία, ὑποκλέψας τὸ πῦρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, εἰδοποίησε τὸν ἀδελφόν του Ἐπιμηθέα νὰ μὴ ἀποδεχθῇ κανὲν δῶρον παρὰ τοῦ Διός. Ἀλλ' ὁ Ἐπιμηθεύς, ἀψηφῶν τὴν σύστασιν τοῦ Προμηθέως, ἀπεδέχθη τὴν Πανδώραν, τὴν πρώτην γυναῖκα, ἀριστούργημα ἀπαιτηλῆς χάριτος, τὴν ὁποίαν οἱ θεοὶ ἔδωσαν εἰς τοὺς θνητοὺς διὰ νὰ τοὺς καταστρέψουν. Ἡ Πανδώρα, τὴν ὁποίαν ὁ Ἐπιμηθεὺς κατέστησε σύζυγόν του, ὠθουμένη ἐκ περιεργείας, ἤνοιξε μίαν ἡμέραν τὸν ὑπὸ τῶν θεῶν δωρηθέντα αὐτῇ πίθον, ὅστις περιεῖχεν ὅλα τὰ κακά, καὶ τὰ ἄφησε νὰ διαφύγουν καὶ νὰ διασκορπισθοῦν εἰς τὴν γῆν. Ἔκτοτε ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων ἐπληρώθη θλίψεων, ἀσθενειῶν καὶ δυστυχίας. Παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις

Digitized by Google

συγγραφεῦσι, τὸν πίθον τῶν κακῶν ἤνοιξεν ὄχι ἡ Πανδώρα, ἀλλ' ὁ ἴδιος ὁ Ἐπιμηθεύς. Εἰς τὸν πυθμένα του παρέμεινεν ἡ ἐλπίς, ἡ βαυκαλιστικὴ ἀναμονὴ τοῦ διαρκῶς ἐκφεύγοντος ἀγαθοῦ. Ὁ Ἐπιμηθεὺς ἐκ τῆς Πανδώρας ἀπέκτησε τὴν Πύρραν, ἡ ὁποία ἐγένετο σύζυγος τοῦ Δευκαλίωνος καὶ μήτηρ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἡ ἀπαισιοδοξία τῆς παραδόσεως ταύτης εἶναι φανερά. Ὁ Ἐπιμηθεύς, ὅπως καὶ τὸ ὄνομά του δεικνύει, προσωποποιεῖ τὴν ἀπρονοησίαν καὶ ἀντιτίθεται πρὸς τὸν Προμηθέα, ὅστις ἐκπροσωπεῖ τὴν ἐσκεμμένην προνοητικότητα καὶ συγχρόνως τὴν λελογισμένην τόλμην. —Ω.

ἐπιμηθὴς (ὁ, ἡ), καὶ *ἐπιμηθεύς*· ὁ μετὰ τὸ πρᾶγμα βουλευόμενος, ὁ μὴ σκεπτόμενος ἐν καιρῷ τὰ πρέποντα· ὁ στερούμενος προνοητικότητος· ἀντίθ. *προμηθεύς*.

ἐπιμήκης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ ἔχων μῆκος, μακρουλός: «ἡ Κρήτη ἔχει σχῆμα ἐπίμηκες».—Παραθετ. *ἐπιμηκέστερος,—ατος*.

ἐπιμήκυνσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐπιμηκύνειν*, ἡ ἐπὶ πλέον μήκυνσις, ἡ ἐπαύξησις τοῦ μήκους.

—*[Μεταλλοτ.]* Ἀναλογία αὐξήσεως εἰς ἑκατοστὰ τοῦ ἀρχικοῦ μήκους δοκιμίου μετάλλου ἢ ἄλλου σώματος ὑφισταμένου δοκιμὴν ἐφελκυσμοῦ. Ἐὰν *l* εἶναι τὸ μῆκος τοῦ δοκιμίου καὶ *Δl* ἡ αὔξησις τοῦ μήκους, ἡ ἐπιμήκυνσις *A* εἰς ἀκεραίας μονάδας τοῖς ἑκατὸν ὁρίζεται διὰ τοῦ τύπου

$$A\,\% = 100 \times \frac{\Delta l}{l}$$

Ὅταν ἐνεργῇ αὔξουσα δύναμις ἐφελκυσμοῦ ἐπὶ δοκιμίου μετάλλου, τὸ δοκίμιον ἐπιμηκύνεται καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν κατ' ἀναλογίαν τῆς ἐνεργούσης δυνάμεως, ἀλλὰ κατόπιν πλέον ἀνωμάλως καὶ τέλος θραύεται. Ἐὰν προτοῦ φθάσωμεν εἰς τὸ ὅριον θραύσεως καταπαύσῃ ἡ ἐνέργεια τῆς δυνάμεως, δὲν ἐπανέρχεται τὸ δοκίμιον εἰς τὸ ἀρχικὸν μῆκος, ἀλλὰ παραμένει μέρος τῆς παρουσιασθείσης ὑλικῆς ἐπιμηκύνσεως, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν μόνιμον ἐπιμήκυνσιν συνεπείᾳ τῆς ἐπερχομένης σκληρώσεως (écrouissage). Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς ὁλικῆς ἐπιμηκύνσεως καὶ τῆς μονίμου καλεῖται *ἐλαστικὴ ἐπιμήκυνσις*. Διὰ δυνάμεις ἀρκούντως μικρὰς ἢ διὰ σώματα τελείως ἐλαστικὰ ἡ μόνιμος ἐπιμήκυνσις εἶναι ἴση τῷ μηδενὶ ἢ πολὺ μικρά. Τὸ διεθνὲς συνέδριον δοκιμῆς ἀντοχῆς τῶν ὑλικῶν ἐν Βρυξέλλαις, τῷ 1906, ὥρισεν ὡς ὅριον ἐλαστικότητος τὴν μεγίστην δύναμιν, δι' ἣν ἡ μόνιμος ἐπιμήκυνσις εἶναι μικροτέρα τοῦ 0,001 %. Ἡ δὲ μέχρι τῆς θραύσεως πραγματοποιουμένη ἐπιμήκυνσις καλεῖται *μεγίστη ἐπιμήκυνσις* ἢ ἁπλῶς *ἐπιμήκυνσις*.

Τὰ μεγέθη ταῦτα χαρακτηρίζουσι τὴν ἐλαστικότητα καὶ τὸ ἐλατὸν τῶν σωμάτων. Ἡ ἐπιμήκυνσις εἶναι μεγάλη ἰδίως εἰς τὰ μέταλλα καὶ ποικίλλει πολὺ ἀναλόγως τῆς φύσεως αὐτῶν, τῶν προσμίξεων καὶ τῆς θερμικῆς κατεργασίας. Οὕτως οἱ χάλυβες ἔχουσιν ἐπιμήκυνσιν 5, 10, 25 μέχρι 40%, ἀναλόγως τῶν χρήσεων δι' ἃς προορίζονται.

Θ. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

— **ἐπιμήκυνσις** ἢ ***προσάρτημα*** *['Εμπορ. Δίκ.]*· βλ. *συναλλαγματική*.

ἐπιμηκύνω· μηκύνω ἐπὶ πλέον, αὐξάνω τὸ μῆκος, καθιστῶ τι ἐπιμηκέστερον: «ἐπιμηκύνω τὸ ἔλασμα,—τὸ βῆμα,—τὴν ζωήν».

'Επιμηλίδες (αἱ) καὶ ***'Επιμηλιάδες*** *[Μυθολ.]*· Νύμφαι προστατεύουσαι ποίμνια. Οἱ Μεσσάπιοι διηγοῦντο, ὅτι αἱ νύμφαι αὗται ἐπάλαισαν καὶ ἐνίκησαν ἐπὶ τῶν καλουμένων ἱερῶν βράχων νεαροὺς ποιμένας φημιζομένους ὅτι ἐχόρευον καλύτερον ἢ αὗται. Πρὸς τιμωρίαν των μετεμορφώθησαν εἶτα οἱ ποιμένες ὑπ' αὐτῶν εἰς δένδρα, ὧν αἱ πένθιμοι φωναὶ βραδύτερον ἠκούοντο τὴν νύκτα. ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἐπιμήλιος (ὁ)· (ἀρχ.) ἐκ τοῦ *μῆλον* (πρόβατον)· ὁ προστάτης, ὁ φύλαξ τῶν ποιμνίων.

—*[Μυθολ.]* Ὡς *ἐπιμήλιοι* θεοὶ ἐλατρεύθησαν κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα ὁ Ἀπόλλων ἐν Καμείρῳ τῆς Ῥόδου, ὁ Ἑρμῆς ἐν Κορωνείᾳ, ὅπου ὑπῆρχε καὶ βωμὸς αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγορᾷ (*Παυσαν.* Θ' 34 3), πιθανὸν δὲ καὶ ἡ Ἄρτεμις, φερομένη ὑπὸ τὴν ἐπίκλησιν *ἐπιμείλιος*. —Π.

ἐπίμηλον (τό)· σφαιροειδὲς ἢ φακοειδὲς προσάρτημα (κοιν. *πόμολο*) χρησιμοποιούμενον ὡς λαβὴ περιστροφῆς εἰς σύρτας θυρῶν, ἢ ὡς ἀκραία διακόσμησις ῥάβδων, κοντῶν σημαιῶν, παραστατῶν κλίνης, κτλ.

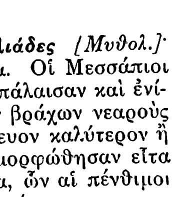

Κάτοψις ἐπιμήλου.

— *[Ναυτ.]* Ξύλινον τεμάχιον κυκλικόν, ἐπίπλατυ καὶ ἐλαφρῶς φακοειδές, ἐναρμοζόμενον ἐπὶ τοῦ ἄκρου τῆς ἀτράκτου τοῦ ἐπιστηλίου (κοιν. *πόμολο* ἢ *γαλέτα*, γαλλ. la pomme du mât, ἀγγλ. the truck, Ναυτ. ὀνομ ἄρθρ. 503). Φέρει τρία ὀρειχάλκινα ἔντροχα, χρησιμεύοντα διὰ τὴν διαβολὴν τῶν σηματοσχοίνων πρὸς ἔπαρσιν τῶν σημάτων. Τὸ ἐπίμηλον τοῦ μεγάλου ἱστοῦ, εἰς ὃ ἐπαίρεται ὁ *ἐπισείων* τῶν πολεμικῶν πλοίων, εἶναι τὸ ὕψιστον τοῦ πλοίου σημεῖον, ἐξ οὗ καὶ ἡ φράσις τῶν ναυτικῶν μας «ἀπ' τὴν καρένα ὡς τὴν γαλέτα δὲν λείπει τίποτα» πρὸς χαρακτηρισμὸν πλοίου τελείως ἐξηρτισμένου. Σ. Ε. Λ.

ἐπιμήνιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ κατὰ μῆνα συμβαίνων ἢ τελούμενος· || ***ἐπιμήνια*** (τὰ) ὡς οὐσιαστ., ἡ ἔμμηνος ῥοὴ (βλ. *ἐμμηνορρυσία)*.

—'Επιμήνια (τά), ἐνν. ***ἱερὰ*** *['Αρχ.]*. Ὄνομα θρησκευτικῆς τελετῆς ἀγομένης ἰδίως ἐν Ἀθήναις. Τὰ Ἐπιμήνια συνίσταντο εἰς τὴν προσφορὰν θυσίας καθ' ἑκάστην πρώτην τοῦ νέου μηνός, ἵνα διαρρεύσῃ οὕτως αἰσίως. Ἐκαλοῦντο δὲ οἱ ἱερεῖς οἱ τελοῦντες τὴν ἑορτὴν ταύτην *ἐπιμήνιοι*. Κατὰ τὴν τελετὴν τῶν Ἐπιμηνίων οἱ Ἀθηναῖοι προσέφερον μελιτόεσσαν, ἤτοι πλακοῦντα μὲ μέλι, εἰς τὸν ἱερὸν ὄφιν τῆς Ἀθηνᾶς, ὁ ὁποῖος διετηρεῖτο εἰς τὸ ἱερὸν αὐτῆς ἐν τῇ Ἀκροπόλει. Ν. ΑΝΔΡ.ΩΤΗΣ

ἐπιμηχανικὸς (ὁ) *[Ναυτ.]*. Βαθμὸς ἀνωτέρου ἀξιωματικοῦ μηχανικοῦ, ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸν τοῦ πλωτάρχου (ταγματάρχου). Διὰ τοῦ νόμου 3333 (5 Ἰουνίου 1925) ἡ ὀνομασία αὕτη κατηργήθη, ἀντικατασταθεῖσα διὰ τῆς *«πλωτάρχης μηχανικός»*.

Σ. Ε. Λ.

ἐπιμιγάς, *—άδος* (ὁ) *[Ζῳοτεχν.]*. Τὸ ἐκ τῆς συζεύξεως δύο μιγάδων προερχόμενον ζῷον. Οἱ ἐπιμιγάδες ὡς γόνιμοι δύνανται ν' ἀναπαραχθῶσι μεταξύ των, ἐνῷ τὰ ἐκ δύο ζῴων ἀνηκόντων εἰς δύο διάφορα εἴδη προϊόντα, *ὑβρίδια* καλούμενα, εἶναι συνήθως στεῖρα.

ἐπιμιγνύω καὶ ***ἐπιμειγνύω,*** ἢ ***ἐπιμ(ε)ίγνυμι,*** ἀόρ. *ἐπέμιξα—ἐπεμίχθην*, παρακ. παθ. μετχ. *ἐπιμεμιγμένος*· μιγνύω τι μετ' ἄλλου.

ἐπίμικτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τὸ) καὶ *ἐπίμεικτος*· ὁ ἐπιμεμιγμένος, ἀνάμικτος, σύμμικτος. — Ἐπίρρ. ***ἐπιμίκτως.***

ἐπιμιξία (ἡ) καὶ ***ἐπιμειξία***· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιμιγνύειν, ἐπικοινωνία μεταξὺ χωρῶν, λαῶν, ὁμάδων, ἐπιγαμία.

—*[Ζῳοτεχν.]* Ζῳοτεχνικὴ μέθοδος ἀποσκοποῦσα εἰς τὴν μεταξὺ τῶν μιγάδων ἀναπαραγωγήν. Δι' αὐτῆς παράγονται ζῷα, ἅτινα ὑπέστησαν προηγουμένως τὴν διὰ τῆς μίξεως (διασταυρώσεως) βελτίωσιν. Ὁ βιολογικὸς καὶ συγχρόνως οἰκονομικὸς σκοπὸς τῆς ἐπιμιξίας εἶναι ἡ συγχώνευσις καὶ ἡ παγίωσις τῶν χαρακτήρων καὶ τῶν προτερημάτων ἐπὶ τῶν μιγάδων.

Ἡ μέθοδος ὅμως αὕτη δυσκόλως ἐπιτυγχάνει, καθ' ὅσον οἱ μορφολογικοὶ χαρακτῆρες μεταδίδονται ἀκανονίστως διαχωριζόμενοι, καὶ παρατηρεῖται πληθὺς ἀτελειῶν καὶ ἐπάνοδος ἐξ ἀταβισμοῦ (Dechambre) εἰς μίαν ἐκ τῶν δύο ἀρχικῶς καθαρῶν γενεῶν τῶν ζευγνυμένων μιγάδων, συνεπείᾳ τοῦ νόμου τῆς κληρονομικῆς ἐπιστροφῆς (loi de reversion), ὅστις ἔχει σπουδαιοτάτην σημασίαν εἰς τὴν ζῳοτεχνίαν (Lauson). Ἡ εἰς τὸν πατρικὸν ἢ μητρικὸν τύπον ἐπάνοδος παρατηρεῖται ταχέως εἰς τοὺς ἐν ἐλευθερίᾳ ἀναπαραγομένους μιγάδας. Ἡ ἐπιτυχία τῆς ἐπιμιξίας ἔγκειται εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν πρὸς ἀνάμιξιν γενεῶν καὶ δὴ εἰς τὴν ἀπόκτησιν μιγάδων προοριζομένων διὰ τὴν ἀναπαραγωγήν. Ἡ ἐκλογὴ ὅθεν δέον νὰ γίνῃ μεταξὺ τῶν γενεῶν, τῶν ὁποίων οἱ μορφολογικοὶ χαρακτῆρες δὲν εἶναι ἀπομεμακρυσμένοι, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας ἀνήκουσιν εἰς τὸν αὐτὸν ἢ ὀλίγον διαφορετικὸν τύπον, διὰ νὰ ἐπιτευχθῶσιν ἁρμονικὰ προϊόντα. Ἐξ ἄλλου ὁ ζῳοτέχνης διὰ τὴν ἀναπαραγωγὴν χρησιμοποιεῖ καλὸν γενάρχην (bon raceur), ἄρρενα ἢ θῆλυν, διὰ νὰ καταπολεμήσῃ τὴν πρὸς τοὺς προγόνους ἐπάνοδον τῶν χαρακτήρων. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἀνωτέρω ὁμοιότης τῶν χαρακτήρων δὲν συμβαδίζει πάντοτε μὲ τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπόν, διὰ τοῦτο ἡ προσοχὴ δέον νὰ στραφῇ κυρίως εἰς τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὸν τρόπον τοῦ σχηματισμοῦ τῶν μιγάδων. Οἱ διὰ μίξεως (διασταυρώσεως) ἐξ ὑπαμοιβῆς κανονικῶς ἢ ἀκανονίστως προερχόμενοι γεννήτορες προτιμῶνται τῶν ἄλλων. Ἡ ἱκανότης των ἐξ ἄλλου ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν γενομένων διασταυρώσεων. Αἱ βραχυχρόνιοι ἐργασίαι τῆς διασταυρώσεως, οἱοσδήποτε καὶ ἐὰν εἶναι ὁ τρόπος αὐτῆς, εἶναι πάντοτε αἱ ὀλιγώτερον ἀσφαλεῖς. Τέλος ὁ εἰδικὸς τρόπος τῆς συντηρήσεως τῶν μιγάδων καὶ ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν γεννητόρων, οἵτινες δὲν πλησιάζουσι πρὸς τὸν ἐπιδιωκόμενον τύπον, ἀποτελοῦσιν ἀκόμη λόγον ἐπιτυχίας διὰ τὴν διατήρησιν τοῦ οὕτω τεχνικῶς δημιουργηθέντος τύπου. Β. Χ.

ἐπιμίσθιον (τό)· ὁ πρόσθετος μισθός, τὸ προστιθέμενον ποσὸν εἰς τὸν νενομισμένον μισθὸν ὡς συμπληρωτικὴ ἀμοιβή.

—*[Δημ. Λογιστ.]* Καλεῖται *ἐπιμίσθιον* δημοσίων ὑπαλλήλων, ἡ ἀμοιβὴ ἡ καταβαλλομένη εἰς δημοσίους ὑπαλλήλους καὶ συνισταμένη συνήθως εἰς ποσοστὸν ἐπὶ τοῦ μισθοῦ, συμφώνως πρὸς σχετικὰς διατάξεις νόμων, λόγῳ εἰδικῆς ὑπηρεσίας ἐκτελουμένης ὑπ' αὐτῶν ἢ ἕνεκα ἄλλων εἰδικῶν λόγων. Οὕτω π.χ. εἰς τὸ τεχνικὸν προσωπικὸν τῶν πολιτικῶν ὑπουργείων χορηγεῖται, εἰς μὲ τὸ ὑπηρετοῦν ἐν τῇ κεντρικῇ ὑπηρεσίᾳ τῶν ὑπουργείων ἐπιμίσθιον ἴσον πρὸς 15% τοῦ μισθοῦ, εἰς δὲ τὸ ἐν ταῖς περιφερειακαῖς ὑπηρεσίαις 30%. Τοιοῦτοι ὑπάλληλοι εἶναι οἱ ἀνήκοντες εἰς τεχνικὰς δημοσίας ὑπηρεσίας καὶ ἔχοντες δίπλωμα πολιτικοῦ μηχανικοῦ, μηχανολόγου, ἀρχιτέκτονος, τοπογράφου, γεωμέτρου κλπ. Λόγῳ τῆς εἰδικῆς ὑπηρεσίας των χορηγεῖται εἰς τοὺς περιφερειακοὺς οἰκονομικοὺς ὑπαλλήλους, δηλαδὴ εἰς τοὺς ταμειακούς, ἐφοριακούς, τελωνειακοὺς καὶ τοὺς ὑπαλλήλους τῶν καπνεργοστασίων, ὡρισμένον ἐπιμίσθιον τρόπον τινά, ὡς ποσοστὰ ἐπὶ τῆς συντελουμένης ὑπ' αὐτῶν ἐργασίας βεβαιώσεως ἢ εἰσπράξεως ἢ καὶ ἀμφοτέρων τούτων τῶν δημοσίων ἐν γένει ἐσόδων. Ἐπίσης εἰς δημοσίους ὑπαλλήλους διωρισμένους καὶ ὡς καθηγητὰς εἰς δημοσίας σχολάς, π. χ. τῆς ἀνωτέρας γεωργικῆς σχολῆς, τῶν σχολῶν τῶν οἰκονομικῶν καὶ ἐμπορικῶν ἐπιστημῶν κλπ., χορηγεῖται ἐπιμίσθιον συνιστάμενον εἰς ποσοστὸν ἐπὶ τοῦ μισθοῦ τῆς ὀργανικῆς αὐτῶν δημοσίας θέσεως λόγῳ τῆς εἰδικῆς ταύτης προσθέτου ὑπηρεσίας των.

Β. ΛΑΜΠΡΙΝΑΚΗΣ

ἐπιμνημόσυνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό) ὁ ἐπὶ μνημοσύνῳ γινόμενος: «ἐπιμνημόσυνος τελετὴ» (βλ. *μνημόσυνον*).

— **ἐπιμνημόσυνος *λόγος*** *[Ρητορ.]*. Καλεῖται οὕτως ὁ ἐκφωνούμενος κατὰ τὴν τέλεσιν μνημοσύνου, θρησκευτικοῦ ἢ μή. Σήμερον οἱ ἐπιμνημόσυνοι λόγοι ἐκφωνοῦνται μόνον κατὰ τὴν τέλεσιν πολιτικῶν, ἐπιστημονικῶν ἢ φιλολογικῶν μνημοσύνων, ἐξέλιπε δὲ ἐντελῶς ἡ συνήθεια τῆς ἐκφωνήσεως αὐτῶν καὶ κατὰ τὰ θρησκευτικὰ μνημόσυνα, διότι ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ τῶν ἐπικηδείων καὶ ἐν μέρει τῶν ἐπιταφίων λόγων. Ὁ ἐπιμνημόσυνος λόγος διαφέρει τοῦ ἐπικηδείου κατὰ τοῦτο, ὅτι ὁ ὁμιλῶν ἐκτείνεται περισσότερον εἰς τὴν ἀνάλυσιν τοῦ ἔργου τοῦ τεθνεῶτος καὶ κρίνει τοῦτο μετὰ μεγαλυτέρας κάπως ἐλευθερίας. Ι. Φ. Δ.

ἐπιμολυβδῶ (*—όω*) καὶ ***ἐπιμολυβδώνω***· ἐπικαλύπτω, ἐπενδύω τι διὰ στρώματος μολύβδου.

ἐπιμολύβδωσις (ἡ) *[Μεταλλοτ.]*· ἡ διὰ στρώματος μολύβδου ἐπίστρωσις μιᾶς ἐπιφανείας.

—*[Πυροβολ.]*. Καλεῖται *ἐπιμολύβδωσις* ἡ ἐκ τῶν γυμνῶν μολυβδίνων βολίδων τῶν φορητῶν πυροβόλων ὅπλων, ἢ ἐκ τῶν μολυβδίνων περιβλημάτων τῶν βλημάτων τοῦ πυροβολικοῦ τῶν χρησιμοποιηθέντων διὰ τὴν σφήνωσιν εἰς τὰ πρῶτα ὀπισθογεμῆ πυροβόλα, ἐπικαθημένη λεπτοτάτη ἐπίστρωσις μολύβδου· ἡ τοιαύτη ἐπίστρωσις ἄρχεται σχηματιζομένη ἐπὶ τοῦ πλευροῦ βολῆς τῶν αὐλακίων, ὅπου καὶ προστρίβεται ἰσχυρότερον τὸ βλῆμα κατὰ τὴν ἐν τῷ κοίλῳ τοῦ σωλῆνος τοῦ πυροβόλου ὅπλου κίνησιν αὐτοῦ, καὶ ἐπιτεινομένη διὰ μακρᾶς χρήσεως ἐπιδρᾷ μειονεκτικῶς ἐπὶ τῆς βολῆς. Καὶ εἰς μὲν τὰ ὅπλα ἤρθη τὸ μειονέκτημα τοῦτο διὰ τῆς χρήσεως τῶν ἐπενδεδυμένων βολίδων, εἰς δὲ τὰ πυροβόλα διὰ τῆς χαλκίνης ζώνης σφηνώσεως. Κ. Ν. Γ.

ἐπιμονὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιμένειν, τὸ νὰ ἐμμένῃ τις εἰς τὴν γνώμην του, εἰς τὴν θέλησίν του.

—*[Ρητορ.]* Βλ. *ἐπεξεργασία*.

ἐπίμονος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐπιμένων, ὁ ἐμμένων, ὁ μὴ ἐκλείπων: «ἐπίμονον νόσημα», «ἐνέργεια ἐπίμονος»· || ὁ μὴ μεταβάλλων εὐκόλως γνώμην: «ἐπίμονος ἄνθρωπος». —Ἐπίρρ. ***ἐπιμόνως.***

ἐπιμόριος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· (ἀρχ.) ὁ χαρακτηρισμὸς πάσης ποσότητος περιεχούσης μίαν ἄλλην καὶ ἓν μέρος αὐτῆς (μίαν κλασματικὴν ταύτης μονάδα)· π. χ. $1 + \frac{1}{4}$ (βλ. καὶ λ. *ἐπιμερής*).

— **ἐπιμόριος *λόγος*** *[Μουσ.]* Ἁρμονικοὶ λόγοι τόνων ἢ συμφωνιῶν, καλούμενοι οὕτως, ὅταν ὁ μείζων ὅρος περιέχῃ ἅπαξ τὸν ἐλάσσονα ὅρον καὶ προσέτι ἓν μόριον τοῦ ἐλάσσονος.

ἐπίμορτος (ὁ, ἡ)· ὁ ἐπὶ μορτῇ καλλιεργητής, καλλιεργητὴς ἀλλοτρίων ἀγρῶν λαμβάνων ὡρισμένον μερίδιον ἐκ τοῦ εἰσοδήματος, ἄλλως *μορτίτης*· || «ἐπίμορτος γῆ» ἡ ἐπὶ μορτῇ καλλιεργουμένη γῆ, καὶ «ἐπίμορτος καλλιέργεια» καλλιέργεια γινομένη ἐπὶ ὅρῳ μορτῆς.

—*[Νομ.]* Ἡ *ἐπίμορτος καλλιέργεια* (colonia) εἶναι τὸ μεταίχμιον *μισθώσεως* καὶ *ἑταιρείας*, συνίσταται δὲ εἰς τὴν ἀπὸ μέρους τοῦ μισθωτοῦ πρὸς τὸν ἐκμισθωτὴν παροχήν, ἀντὶ χρηματικοῦ μισθώματος, ἑνὸς ποσοστοῦ καρπῶν. Ἡ ἐμφάνισις τῆς ἐπιμόρτου καλλιεργείας χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἡγεμονίας ἐν Ῥώμῃ, ὁπότε ἔπαυσεν ἡ μικρὰ καὶ ἐντατικὴ καλλιέργεια, διότι τὰ χρήματα συνεκεντρώθησαν εἰς χεῖρας ὀλίγων καὶ ἐδημιουργήθησαν τὰ latifundia, μεγάλα κτήματα, ἅτινα ἐκαλλιεργοῦντο ὑπὸ δούλων καὶ ἐλευθέρων, λογιζομένων ὡς παραρτημάτων τοῦ κτήματος, μὲ κληρονομητὴν τὴν τοιαύτην σχέσιν αὐτῶν πρὸς τὸ κτῆμα. Ἕνεκα τούτου οἱ Βυζαντινοὶ παρεδέχοντο αὐτὴν

Digitized by Google

ὡς ἐμπράγματον δικαίωμα ἐμφυτεύσεως. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐξηκολούθουν ἔτι νὰ θεωρῶνται οἱ καλλιεργηταὶ οὗτοι ὡς παραρτήματα τοῦ κτήματος, μόλις δὲ ἀπὸ τῆς παλιγγενεσίας ἡ σχέσις αὕτη τῶν κολλίγων μετετράπη εἰς ἐνοχικὴν σχέσιν μισθώσεως καὶ ἠδύναντο ν' ἀποβληθῶσι τοῦ κτήματος διὰ καθυστέρησιν τοῦ μισθώματος μέχρι τοῦ 1910, ὁπότε ἀπηγορεύθη προσωρινῶς πᾶσα μεταβολὴ τῆς νομῆς τῶν κτημάτων αὐτῶν. Ἀπὸ τοῦ 1911 ἤρξαντο αἱ πρὸς ἀπαλλοτρίωσιν προσπάθειαι, μεταβληθέντος πρὸς τοῦτο τοῦ ὅρου τοῦ Συντάγματος «οὐδεὶς στερεῖται τῆς ἰδιοκτησίας του εἰμὴ διὰ δημοσίαν ἀνάγκην...» διὰ τοῦ ὅρου «διὰ δημοσίαν ὠφέλειαν». Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες πρῶτοι ὠνόμασαν τὸν τοιοῦτον μισθωτὴν «ἐπίμορτον καλλιεργητήν», οἱ δὲ Ρωμαῖοι ἀπεκάλουν αὐτὸν colonus partiarius. Τὸ μίσθωμα ἐν προκειμένῳ ὀνομάζεται μορτὴ (collegia), ὁ δὲ καλλιεργητὴς μορτίτης ἢ κολλίγας (colonus partiarius). Ἡ παραγραφὴ τοῦ γεννηθέντος δικαιώματος εἶναι πενταετὴς (νομ. ΓΥΛΓ', 1909).

Ἡ ἐπίμορτος καλλιέργεια δὲν συμπίπτει πρὸς τὴν πάκτωσιν· διότι αὕτη ἀφορᾷ ἐκμετάλλευσιν ἀστικοῦ κτήματος, ἐνῷ ἡ ἐπίμορτος καλλιέργεια ἀγροτικοῦ. Στοιχεῖα τῆς ἐνοχικῆς ταύτης σχέσεως εἶναι: α') ἀγροτικὸν ἀκίνητον κτῆμα, β') μίσθωμα συνιστάμενον εἰς καρπούς, ποσοστὸν τῶν ὁποίων νὰ ἀνήκῃ τῷ ἐκμισθωτῇ. Περὶ τῶν ποικίλων τρόπων καθ' οὓς δύναται νὰ ὁρισθῇ τὸ μίσθωμα καὶ περὶ τοῦ ζητήματος ἐὰν πρέπῃ τοῦτο νὰ ᾖ εὔλογον (justum) ἰσχύουσι τὰ ἐν τῇ ἀγοραπωλησίᾳ περὶ τιμήματος ὡρισμένα πλὴν τῆς περὶ ὑπερόγκου βλάβης διαρρήξεως (laesio enormis), ἥτις δὲν ἰσχύει ἐπὶ τῆς μισθώσεως ἐν γένει. Διαφέρει ἡ ἐπίμορτος καλλιέργεια τῆς ἑταιρείας, διότι: α') τελεῖ ὑπὸ προθεσμίαν ἡ μεταξὺ τῶν συμβληθέντων ἐνοχικὴ σχέσις, β') διότι μονομερῶς δὲν λύεται τῇ βουλήσει τινὸς τῶν συμβαλλομένων, γ') διότι ἐπὶ τῆς ἐπιμόρτου καλλιεργείας δὲν ἐγείρεται ἡ actio pro socio, δ') διότι τὸ ἀγροτικὸν κτῆμα δὲν καθίσταται κοινόν, ε') διότι ἐπιτρέπεται ἡ remissio mercedis, μείωσις τοῦ μισθώματος, μὴ ὑφισταμένη ἐπὶ ἑταιρείας. Διαφέρει τῆς μισθώσεως: α') διότι τὸ μίσθωμα δὲν συνίσταται εἰς χρήματα, ὡς συνήθως ἐπὶ μισθώσεων, ἀλλ' εἰς τοὺς καρποὺς καὶ δὴ εἰς ποσοστὸν καρπῶν, β') διότι ὁ μισθωτὴς δὲν μετέχει ὡς ἐπὶ τῆς ἐπιμόρτου καλλιεργείας τῆς ἐπικαρπίας τοῦ κτήματος. Διαφέρει ὡσαύτως τῆς ἐπικαρπίας: α') διότι ἡ μὲν εἶναι ἐνοχικὸν δικαίωμα προστατευόμενον διὰ τῆς μισθωτικῆς ἀγωγῆς (actio locati), ἡ δὲ ἐμπράγματον δικαίωμα προστατευόμενον ὑπὸ τῆς κοινῆς τῶν δουλειῶν ἀγωγῆς (actio confessoria), β') διότι ἡ μὲν τελεῖ ὑπὸ προθεσμίαν, ἡ δὲ ἐπικαρπία ὡς προσωπικὴ δουλεία θνήσκει μόνον διὰ τοῦ θανάτου τοῦ δικαιούχου ἢ παραιτήσεως ἀπὸ τοῦ δικαιώματος, γ') ἡ ἐπικαρπία ὡς δουλεία γεννᾶται καὶ ἄνευ καλῆς πίστεως (bona fides), ἐνῷ ἡ ἐπίμορτος καλλιέργεια οὐδέποτε στερεῖται τοῦ στοιχείου τούτου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Παπαρρηγοπούλου*, τόμ. Β' σελ. 43, 44 § 37, L. 5, 24 § 5, 25 § 6, Βασ. 25, 34 83.—*Dernburg* § 111. — *Πολυγένης - Θεοφανόπουλος*, σ. 291. — *Arndts*, σ. 318. — *Windscheid* § 399. — *Τριανταφυλλοπούλου*, Παραδόσεις Ἀρ. Πάγου 437 (1907). Κ. Ι. Ν.

ἐπίμοχθος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ φέρων μόχθους, ὁ μετὰ μόχθων τελούμενος, κοπιώδης. ἐπίπονος: «ἐπίμοχθον ἔργον», «ἀσχολία ἐπίμοχθος».—Ἐπίρρ. **ἐπιμόχθως.**

ἐπιμύθιον (τό)· τὸ ἐκ τοῦ μύθου ἐξαγόμενον ἠθικὸν δίδαγμα.

—*[Λογοτεχν.]* Οὕτω λέγεται ἡ κατακλείς, τὸ ἠθικόν, φιλοσοφικὸν ἢ ἁπλῶς πρακτικὸν συμπέρασμα τοῦ εἰς πεζὸν ἢ στίχους μύθου, τὸ ὁποῖον ὁ Λαφονταὶν καλεῖ *ψυχὴν* αὐτοῦ. Κατὰ τὸν αὐτὸν διάσημον μυθογράφον «ἡ γυμνὴ ἠθικολογία προκαλεῖ ἀνίαν· ἐνῷ διὰ τοῦ μύθου ὑποβάλλεται ἀσυναισθήτως τὸ δίδαγμα» (βλ. *μῦθος*).

ἐπιμύλιος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν μύλον: «ἐπιμύλιος ᾠδή» ᾆσμα ᾀδόμενον εἰς τὸν μύλον κατὰ τὸ ἄλεσμα.

—**ἐπιμύλια** *μέλη* *[Ἀρχ.]*. Ἐκαλοῦντο οὕτως, ἢ *μυλωθρικὰ* ἢ καὶ *ἱμαῖα* παρὰ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων διάφοροι ᾠδαὶ καὶ ᾄσματα, ἀδόμενα εἰς τοὺς μύλους κατὰ τὸ ἄλεσμα τῶν διαφόρων δημητριακῶν καρπῶν πρὸς ἐπαύξησιν τῆς ἐπιμελείας, προθυμίας καὶ ἐπιμονῆς τῶν εἰς τοὺ μύλους ἐργαζομένων μυλωθρῶν. Ταῦτα ὄντα συντεταγμένα εἰς γλῶσσαν ἁπλῆν καὶ εὐκατάληπτον ἦσαν σύμμικτα μετὰ σκωμμάτων, τερπνὰ δὲ συνάμα καὶ εὔστροφα. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

ἐπίμυς (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Εἶδος θηλαστικῶν τοῦ γένους *μῦς* (βλ. λ.).

—*[Ὑγιειν.]* Μεγίστην σημασίαν διὰ τὴν ἐμφάνισιν καὶ τὴν ἐπέκτασιν τῶν ἐπιδημιῶν τῆς πανώλους ἐνέχει ἡ ὕπαρξις τῶν ἐπιμύων, ἐφ' ὧν ἀναπτύσσεται εὐχερέστατα ἡ πανώλης. Παρετηρήθη πολλάκις ὅτι ἡ ἐπιδημία τῆς πανώλους ἕπεται τῆς ἐπὶ τῶν ἐπιμύων ἐπιζῳοτίας. Ἡ μεταξὺ τῶν ἐπιμύων μετάδοσις τῶν μικροβίων τῆς πανώλους ἐπέρχεται εἴτε διὰ τῆς βορᾶς τῶν ἐκ τῆς νόσου ἀποθανόντων ὁμοφύλων, εἴτε διὰ τῆς ἐπαφῆς πρὸς τὰ ἐκκρίματα τῶν ἐκ ταύτης πασχόντων, εἴτε κυρίως διὰ τῆς νύξεως ὑπὸ τῶν ψύλλων, οἵτινες μεταφέρουσι τὸ μικρόβιον ἐκ τῶν πασχόντων εἰς τοὺ ὑγιεῖς. Ἐκ δὲ τῶν ἐπιμύων ἡ εἰς τοὺς ἀνθρώπους μετάδοσις τῶν πανωλικῶν μικροβίων συντελεῖται κυρίως διὰ τῆς νύξεως ὑπὸ τῶν ψύλλων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν μικροβιοβριθῶν κοπράνων καὶ οὔρων, ἅτινα οἱ ἐπίμυες καταλείπουσιν ἐντὸς τῶν κατοικιῶν ἢ τῶν τόπων τῆς ἐργασίας τῶν ἀνθρώπων. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται σαφῶς ἡ σημασία τὴν ὁποίαν ἐνέχει, διὰ τὴν κατάπνιξιν τῶν ἐπιδημιῶν τῆς πανώλους, ἡ διενέργεια εὐρείας μυοκτονίας. Ἐκ τῶν ποικίλων εἰδῶν ἐπιμύων, λαμβάνονται ὑπ' ὄψει ἐν τῇ ἐπιδημιολογίᾳ τὰ ἑξῆς μόνον: *ἐπίμυς ὁ μέλας, ἐπίμυς ὁ Ἀλεξανδρινὸς καὶ ἐπίμυς ὁ δεκατευτής.* Κ. ΚΕΡΕΣΤΕΤΖΗΣ

Ἐπινάλ (Epinal) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ τῶν Βοσγίων. Κεῖται εἰς τοὺς πρόποδας τῶν Βοσγίων, παρὰ τὸν Μοζέλλαν ποταμόν, ὁ ὁποῖος ἐνταῦθα διαχωρίζεται εἰς δύο βραχίονας. Κάτοικοι 30.000. Εἶναι πόλις βιομηχανικὴ καὶ ὀχυρά, ἕδρα σώματος στρατοῦ. Ἔχει μουσεῖον, κλωστήρια, ζυθοποιεῖα, ἐργοστάσια χρωματιστῶν ὑφασμάτων καὶ κεραμοποιεῖα. Ἔχει ἐπίσης ὀνομαστὸν λαϊκὸν εἰκονοποιεῖον, ἱδρυθὲν τῷ 1790. Ἄλλοτε ὑπῆρχεν ἐν αὐτῇ καὶ ὀνομαστὸν ἐργοστάσιον φαγεντιανῶν. Διεξάγει ὡσαύτως ζωηρὸν ἐμπόριον σιτηρῶν, κτηνῶν καὶ ἰδίως ἵππων. Ἡ πόλις διαχωρίζεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ εἰς τρεῖς συνοικίας: τὴν *μεγάλην πόλιν* ἢ τὸ κυρίως Ἐπινάλ, τὴν *μικρὰν πόλιν* καὶ τὸ *προάστειον τοῦ νοσοκομείου*, ὅπερ εἶναι ἡ βιομηχανικὴ συνοικία.

Κατὰ τὴν παράδοσιν, ἡ Ἐπινὰλ ἦτο ἓν τῶν ἀρχαίων φρουρίων τῆς βελγικῆς Γαλατίας, κατεστραφὲν ὑπὸ τῶν βαρβάρων. Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς ὅμως, ἡ πόλις ἐκτίσθη κατὰ τὸν Ι' ἢ ΙΑ' αἰῶνα καὶ ἀντέστη κατ' ἀρχὰς εἰς τοὺς ἐπισκόπους τοῦ Μέτς, τοὺς δοῦκας τῆς Βουργουνδίας καὶ τῆς Λωρραίνης, ἐγένετο δὲ γαλλικὴ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως Στανισλάου. —Μ.

ἐπιναυπηγὸς (ὁ) *[Ναυτ.]* Βαθμὸς ἀξιωματικοῦ τοῦ ναυπηγικοῦ κλάδου ἐν τῷ πολεμικῷ ναυτικῷ, ἐξομοιούμενος πρὸς πλωτάρχην (ταγματάρχην). Ἡ ὀνομασία αὕτη διὰ τοῦ νόμου 4411 τοῦ 1929 κατηργήθη, ἀντικατασταθεῖσα διὰ τῆς ὀνομασίας *πλωτάρχης ναυπηγός.* Ν. Μ. Γ.

ἐπίνειον (τό) *[Ναυτ.]*. Ὁ λιμὴν ἢ ὁ ὅρμος οἱασδήποτε κατηγορίας, μέσῳ τοῦ ὁποίου μία πόλις ἐξυπηρετεῖται διὰ τῶν θαλασσίων συγκοινωνιῶν· π. χ. «τὸ Γύθειον εἶναι ἐπίνειον τῆς Σπάρτης». Γενικώτερον (ἀρχ. *καταβαθμός*, κοιν. *σκάλα*, γαλλ. marine, ἰταλ. marina) πᾶν παράλιον εἰς ὃ προσεγγίζουσι τὰ πλοῖα, παραμένοντα ἐπ' ὀλίγον, εἴτε ἐπ' ἀγκύρας εἴτε ὑπ' ἀτμόν, πρὸς ἀποβίβασιν ἢ ἐπιβίβασιν ἐπιβατῶν καὶ ἐκφόρτωσιν ἢ φόρτωσιν ἐμπορευμάτων, ἰδίως δὲ προοριζομένων διὰ μεσόγεια μέρη ἢ προερχομένων ἀπὸ τοιούτων.

Εἰδικῶς, ἀπὸ ἀπόψεως ὑποχρεώσεων πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ φωτιστικοῦ δικτύου, ὁ ὅρος *ἐπίνειον* δηλοῖ «φυσικὸν ἢ τεχνικὸν λιμένα ἢ ὅρμον ἔχοντα ναυτιλιακὴν καὶ ἐμπορικὴν κίνησιν μὲ ἴδιον λιμενικὸν ταμεῖον ἢ εἰς τὴν περιοχὴν ἑτέρου ὑπαγόμενον» καὶ ὑποχρεούμενον νὰ καταβάλῃ τὰς διὰ τὸ κτίσμα καὶ τὸ μηχάνημα τοῦ ναυτικοῦ πυρσοῦ του δαπάνας πρὸ πάσης πρὸς ἐγκατάστασιν ἐνεργείας. Ἐὰν ὅμως τὸ ἐπίνειον εὑρίσκεται ἐπὶ διεθνοῦς γραμμῆς καὶ παρέχῃ λόγῳ τῆς τοπογραφικῆς του διαμορφώσεως καταφύγιον εἰς χειμαζόμενα πλοῖα, λογίζεται ὡς *ἀγκυροβόλιον καταφυγῆς* καὶ αἱ δαπάναι τοῦ φωτισμοῦ του βαρύνουσι τὸ δημόσιον· τοῦτ' αὐτὸ συντρέχει καὶ εἰς περίπτωσιν ἐπινείου ὁπουδήποτε κειμένου, ἂν ἡ «Γνωμοδοτικὴ ἐπὶ τῶν φάρων ἐπιτροπή», βασιζομένη εἰς τὸν μέσον ὅρον τῶν κατὰ τὴν τελευταίαν τριετίαν εἰσπράξεων τοῦ λιμενικοῦ ταμείου, ἤθελε θεωρήσει τὸ ἐπίνειον «ὡς μὴ ἐπαρκῶς εὔπορον» κατ' ἀπόλυτον αὐτῆς κρίσιν (Νομ. Διατ. 18 Σεπτεμβρίου 1925: Περὶ τοῦ ναυτικοῦ φωτισμοῦ λιμένων ἐπινείων καὶ ἀγκυροβολίων καταφυγῆς» ἄρθρ. 1 καὶ 6. Ἐφ. Κυβερ. 421 Α, 28 Δεκ. 1925). Σ. Ε. Λ.

ἐπινέμω, ἀόρ. *ἐπένειμα*· διανέμω, διαμοιράζω· || βόσκω τὸ ποίμνιον ἐπὶ ξένης βοσκῆς· || παθ. *ἐπινέμομαι* ἐπὶ πυρὸς ἢ νοσήματος, καταλαμβάνω, φθείρω, ἀναλίσκω: «τὸ πῦρ ἐπινέμεται καὶ τὰς γειτονικὰς οἰκίας», «ἡ νόσος ἐπινέμεται τὴν ἀκμάζουσαν ἡλικίαν».

ἐπινεύριον (τό) *[Ἀνατομ.]*. Ἔλυτρον τῶν νεύρων ἐκ χαλαροῦ συνδετικοῦ ἱστοῦ μετ' ἐλαστικῶν ἰνῶν καὶ λίπους. Τὸ ἐπινεύριον ἀφοῦ περιβάλῃ ἔξωθεν τὰ νεῦρα παρεισδύεται ἀνὰ μέσον τῶν δεσμίδων, ἃς ἐπίσης περιβάλλει, σχηματίζον περὶ ἕκαστον αὐτῶν ἔλυτρον, καὶ τέλος διεδύνον καὶ τὰς δεσμίδας (ἐνδονεύριον) περιβάλλει ἐλυτροειδῶς καὶ ἑκάστην νευρικὴν ἶνα (*περινείδιον* ἢ *ἔλυτρον τοῦ Henle*). Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

ἐπίνευσις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπινεύειν, ἡ διὰ νεύματος, διὰ κλίσεως τῆς κεφαλῆς παρεχομένη συγκατάθεσις, καθόλου, συγκατάθεσις, ἀποδοχή, ἔγκρισις.

—*[Γυμν.]* Ἡ τελικὴ θέσις, εἰς ἣν τελευτᾷ ἡ πρὸς τὰ πρόσω καμπτομένη κεφαλή. Σ. Γ. Σ.

— **ἐπίνευσις κεραιῶν** *[Ναυτ.]* (γαλλ. les vergues en pantenne, ἀγγλ. the yards out of trim). Διευθέτησις εἰδικὴ τῶν κεραιῶν καὶ τῶν κεράτων, πρὸς ἐκδήλωσιν πένθους, ἤ, λόγῳ διεθνοῦς ἀβρότητος, πρὸς συμμετοχὴν εἰς τὸ πένθος συνορμοῦντος ξένου πολεμικοῦ, ἢ ἐπὶ θανάτῳ ἐπισήμου προσώπου, ἢ θρησκευτικῇ λύπῃ (Μεγάλη Πέμπτη καὶ Μεγάλῳ Σαββάτῳ 10 π. μ.). Πρὸς τοῦτο καθαιροῦνται οἱ σίπαροι, ἐντείνονται δὲ οἱ οἰκεῖοι κεροίακες τῶν μεγάλων κεραιῶν τῶν δολώνων καὶ τῶν φωσώνων, ὥστε αἱ κεραῖαι νὰ παύσωσιν οὖσαι ὁριζόντιοι, νὰ κλίνωσι δὲ αἱ μὲν τοῦ ἀκατίου ἱστοῦ καὶ τοῦ ἱστοῦ τοῦ ἐπιδρόμου μὲ τὸ δεξιὸν ἀκροκεραιόν των κάτω, αἱ δὲ τοῦ μεγάλου ἱστοῦ μὲ τὸ ἀριστερόν· παρεῶνται ὡσαύτως αἱ τερθρίαι ὑπέραι τῶν κεράτων τῶν ἡμιολίων, οὕτως ὥστε τὰ τέρθρα των νὰ ἔχουν ἀρνητικὴν ὡς πρὸς τὸ ὁριζόντιον κλίσιν. Ταυτοχρόνως μὲ τὸν χειρισμὸν τοῦτον τίθενται μεσίστιοι (κοιν. μετζάστρα, γαλλ. en berne, ἀγγλ. a waft) ἡ ἐθνικὴ σημαία καὶ τὸ ἐπίσημον, ἀλλ' οὐδέποτε ὁ ἐπισείων καὶ τὰ διακριτικά. Τὸ ἀντίθετον, ἡ ἐπαναφορὰ δηλαδὴ τῶν κεραιῶν εἰς τὴν θέσιν των, ληξάσης τῆς πενθίμου ἐκδηλώσεως, *ἀνόρθωσις* (κοιν. τσουντάρισμα. γαλλ. apiquage, ἀγγλ. toping up yards). Σ. Ε. Λ.

ἐπινεύω, ἀόρ. *ἐπένευσα*· νεύω, κλίνω τὴν κεφαλὴν πρὸς ἐκδήλωσιν συγκαταθέσεως, συγκατατίθεμαι, ἀποδέχομαι, ἐγκρίνω.

ἐπινεφέλη (ἡ) (Epinephele) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *φαλαινιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰ ἔντομα σκοτεινοῦ χρώματος. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ. Δ. Ν. Π.

ἐπινέφελος (ὁ) (Epinephelus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων ἀκανθοπτερυγίων τῆς οἰκογενείας τῶν *περκιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινά, ὧν γνωστότερον *ἐπινέφελος ὁ γίγας* (Epinephelus gigas), ὅστις συχνάκις ἀπαντᾷ ἐν τῇ Μεσογείῳ θαλάσσῃ. Δ. Ν. Π.

ἐπινεφρίδια (τά) *[Ἀνατομ.]*. Ὄργανα ἀγγειοβριθῆ καὶ νευροβριθῆ, ἀποτελούμενα ἑκάτερον ἐκ δύο διακριτῶν ἀδένων, ἐχόντων διάφορον τὴν τε καταγωγὴν καὶ τὴν λειτουργίαν.

Τὰ ἐπινεφρίδια, δεξιὸν καὶ ἀριστερόν, ἐπικαλύπτουσιν ἑκάτερον διὰ τῆς ὑποκοίλου βάσεως αὐτῶν τὸ ἄνω ἄκρον καὶ τὸ ἄνω μέρος τοῦ συστοίχου νεφροῦ. Ἡ ἐξωτερικὴ χροιὰ αὐτῶν εἶναι ὀρφνοκίτρινος, ἡ δὲ σύστασις μαλθακὴ ἢ ὑπόσκληρος· τὸ σχῆμα τοῦ μὲν δεξιοῦ ἐπινεφριδίου παρεμφερεῖ πρὸς τρίγωνον πέταλον μετὰ βάσεως ὑποκοίλου, τοῦ δὲ ἀριστεροῦ εἶναι μηνοειδές· τὸ βάρος 5—6 γραμ., τὸ μῆκος 3 ἑκμ., τὸ πλάτος $2^1/_2$ καὶ τὸ πάχος 7—8 χλμ. Ἑκάτερον περιβάλλεται ὑπὸ ἐλύτρου, τοῦ *ἰνώδους χιτῶνος*, οὗ ἡ ἔνδον ἐπιφάνεια ἀποφύει πετάλια κάθετα, δι' ὧν διῄρηται τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἐπινεφριδίου εἰς σμικροτάτους χώρους, ὧν ἐντὸς κατασκηνοῖ ἡ φλοιώδης καὶ ἡ μυελώδης οὐσία. Τὸ παρέγχυμα αὐτοῦ ἀπαρτίζεται ἐκ δύο οὐσιῶν, τῆς φλοιώδους, κειμένης κύκλῳ κατὰ τὴν περιφέρειαν, καὶ τῆς μυελώδους, καταλαμβανούσης τὸ κέντρον καὶ τελείως ὑπὸ τῆς φλοιώδους περικλειομένης. Καὶ ἡ μὲν φλοιώδης οὐσία, συμπαγεστέρα τὴν σύστασιν, γραμμωτὴ τὴν ὄψιν καὶ ὑποκίτρινος τὴν χροιάν, συνίσταται ἐξ εὐμεγέθων πολυγώνων κυττάρων, περιεχόντων πολυπληθῆ λιπώδη κοκκία λεκιθίνης καὶ κοκκία ὀρφνῆς χρωστικῆς. Δῆλον ἐκ τούτου, ὅτι αὕτη παράγει τὸ μὲν λιπαρὰν οὐσίαν, τὴν *λεκιθίνην*, χρησιμεύουσαν πρὸς ἐξουδετέρωσιν ἢ ἀποβολὴν ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ τοξικῶν οὐσιῶν, τὸ δὲ χρωστικήν, ἥτις εἶναι προϊὸν τῆς ἐν τῇ φλοιώδει οὐσίᾳ μετατροπῆς τῆς τυροσίνης. Ἡ μυελώδης οὐσία, μαλθακὴ τὴν σύστασιν καὶ λευκόφαιος τὴν ὄψιν, ἀποτελεῖται ἐκ κυττάρων πολυεδρικῶν, γραμμώδους τεταγμένων, ὧν τὸ πρωτόπλασμα ἐμφανίζει πολλὰ λεπτὰ κοκκία, ἅτινα τῇ ἐπιδράσει τοῦ χρωμικοῦ ὀξέος ἢ τῶν ἁλάτων αὐτοῦ προσλαμβάνουσι χροιὰν κιτρίνην ἢ ὀρφνήν, ἐξ οὗ καὶ τὰ κύτταρα ταῦτα ἐκλήθησαν *φιλοχρώμια κύτταρα*, ὁ δὲ μυελώδης ἱστὸς *φιλοχρώμιος ἱστός*· τὰ διάκενα τῶν κυττάρων πληροῦσι νεῦρα, ἀγγεῖα καὶ κυρίως εὐρέα φλεβώδη τριχοειδῆ. Ἐνυπάρχουσι δ' ἔτι ἐν τῷ μυελώδει οὐσίᾳ σποράδην καὶ ὁμάδες πολυπόλων νευρικῶν κυττάρων (γάγγλια). Καθόλου δ' εἰπεῖν, ἡ μυελώδης οὐσία παρεμφερεῖ τὴν ὑφὴν πρὸς τοὺς μετ' ἐσωτερικῆς ἐκκρίσεως ἀδένας, τοὺς *ἐνδοκρινεῖς* ἢ *ὁμογόνους ἀδένας*· ἐκκρίνει δὲ διὰ τῶν φιλοχρωματίνων ἢ ὀρφνῶν αὐτῆς κυττάρων οὐσίαν δραστικωτάτην, συγγενῆ πρὸς τὴν τυροσίνην, τὴν *ἐπινεφριδίνην* ἢ *ἀδρεναλίνην*. Τὰ ἐντὸς τῶν κυττάρων τούτων φιλοχρώμια κοκκία ἐμφανίζουσιν ἣν ἀντίδρασιν καὶ ἡ ἐκ τοῦ ἐκχυλίσματος τῶν ἐπινεφριδίων παραγομένη ἀδρεναλίνη, παριστῶσι δὲ προϊόντα ἐκκρίσεως, ἅτινα εἰσέρχονται εἰς τὰ διά-

Digitized by Google

τρητον τοίχωμα ἔχοντα τριχοειδῆ τῶν φλεβῶν εἴτε αὐτούσια, εἴτε καὶ ρευστοποιηθέντα.

Ἑκάτερον ἐπινεφρίδιον πλάσσεται διὰ τῆς συναντήσεως δύο διαφόρων καταβολῶν, ὧν ἡ μὲν παράγει τὴν φλοιώδη, ἡ δὲ τὴν μυελώδη οὐσίαν. Ἐκ τῆς διαφόρου ταύτης ἐμβρυολογικῆς καταγωγῆς πηγάζει καὶ ἡ διάφορος λειτουργία ἑκατέρας τῶν οὐσιῶν τοῦ ἐπινεφριδίου. Καὶ ὄντως ἡ μὲν φλοιώδης οὐσία ἔχει σχέσεις μετὰ τοῦ γεννητικοῦ συστήματος τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς καὶ ἐπὶ πλέον συμβάλλεται πρὸς ἐξουδετέρωσιν ἢ πρὸς ἀποβολὴν ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ δηλητηρίων τινῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν ἐκ τῶν μυϊκῶν συστολῶν παραγομένων. Ἡ δὲ μυελώδης οὐσία διατελεῖ ἐν στενῇ σχέσει μετὰ τοῦ συμπαθητικοῦ συστήματος· ἡ ἐν αὐτῇ ἐκκρινομένη ἀδρεναλίνη ἐκφέρεται ὑπὸ τῶν ἐν τοῖς διακένοις τῶν φιλοχρωμίων κυττάρων ἐν δαψιλείᾳ ὑπαρχόντων τριχοειδῶν φλεβίων καὶ διὰ τοῦ φλεβικοῦ πιθανώτατα συστήματος διαχέεται εἰς τὸν ὀργανισμόν. Ἐπιδρᾷ δ' εἰδικῶς ἐπὶ τὰς ἀπολήξεις τοῦ συμπαθητικοῦ νεύρου καὶ ἄρα ἐνεργεῖ ἐφ' ὅλον τὸ σῶμα, ἐπὶ πάντα τὰ μὴ ὑποκείμενα εἰς τὴν βούλησιν ἡμῶν ὄργανα, ἐμφανέστερον δ' ἐπὶ τὰ τοιχώματα τῶν ἀγγείων καὶ τῆς καρδίας, διατηροῦσα καὶ κανονίζουσα τὴν πίεσιν τοῦ αἵματος.

Κατ' ἀκολουθίαν τὰ ἐπινεφρίδια εἶναι πολυτιμότατα ὄργανα, διότι ἔνθεν μὲν ἐκκρίνουσι τὴν ἀδρεναλίνην ἢ ἐπινεφριδίνην, ἥτις ἀνυψοῖ τὴν καρδιακὴν καὶ ἀρτηριακὴν πίεσιν (τὸν ἀγγειακὸν τόνον), ἔνθεν δὲ ἐξουδετεροῦσιν ἢ ἀποβάλλουσιν ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ τοξικὰς οὐσίας. Ἐντεῦθεν, ὅταν ταῦτα ἀμφότερα ἐξαιρεθῶσιν, ἐπέρχονται διάφοροι διαταραχαὶ τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ τέλος ὁ θάνατος· ὅταν δὲ πάθωσιν ἐξαλλαγήν, γεννᾶται νόσος, χαρακτηριζομένη διὰ τὴν μεγάλην ἐξάντλησιν τοῦ πάσχοντος καὶ τὴν ὡς χαλκοκασσιτέρου χροιὰν τοῦ δέρματος, ἡ *ἀδισσώνειος νόσος*, ἐκ τοῦ τὸ πρῶτον περιγράψαντος αὐτὴν Addison.

Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

ἐπινεφριδικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὰ ἐπινεφρίδια.

ἐπινεφριδίνη (ἡ) *[Φαρμ.]·* βλ. λ. *ἀδρεναλίνη*.

ἐπινεφρίδιος (ὁ, ἡ),—ον (τό)· ὁ ἐπὶ τῶν νεφρῶν κείμενος «ἐπινεφρίδιοι φλέβες,—ἀδένες» ‖ *ἐπινεφρίδιον* (τὸ) ὡς οὐσιαστ. (βλ. λ. *ἐπινεφρίδια)*.

ἐπινεφριδῖτις *[Ἰατρ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ φλεγμονὴ τῶν ἐπινεφριδίων ἀδένων, ἡ ὁποία ἐπέρχεται γενικῶς κατὰ τὴν διαδρομὴν λοιμώξεώς τινος ὑφισταμένης ἐν τῷ ὀργανισμῷ· ἐκδηλοῦται δ' ἡ κατάστασις αὕτη ὑπὸ πόνων ὀσφυϊκῶν καὶ κοιλιακῶν (ὑπογαστρικῶν), ὑπὸ ἀνορεξίας, ὑπὸ ἐμέτων, διαρροίας καὶ ὑπὸ μεγίστης ἐκλύσεως τῶν δυνάμεων μετ' ἐπιφορᾶς πρὸς κατέρειψιν (collapsus).

Μ. Ν. Κ.

ἐπινήιος (ὁ ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐπὶ τῆς νεώ, ὁ ἐπὶ τοῦ πλοίου.

— ἐπινήιον *δικαστήριον [Ναυτ.]* (γαλλ. cour martiale, ἀγγλ. court martial). Τὸ εἰς ἐκτάκτους ὅλως περιστάσεις συγκαλούμενον ἐπὶ πλοίου δικαστήριον. Παλαιότερον, ἰδίως ἐπὶ Ναπολεοντείου ἐποχῆς, τοιαῦτα δικαστήρια συνήρχοντο συχνότατα μὲ δικαιοδοσίαν ἐπιβολῆς πάσης φύσεως ποινῆς, καὶ τῆς τοῦ θανάτου ἔτι, ἀλλὰ καὶ ἄλλων ποινῶν φρικιαστικῆς βαρβαρότητος, ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς, ὡς ἡ *κατάδυσις* καὶ ἡ *μαστίγωσις*. Ἔτι δὲ παλαιότε-

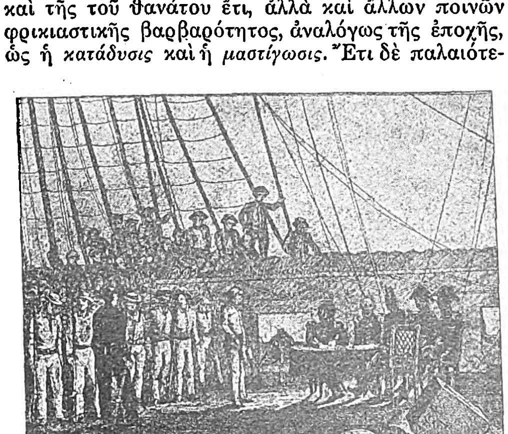

Ἐπινήιον δικαστήριον.

[Δεξιᾷ οἱ ναυτοδίκαι. Πρὸ αὐτῶν ὁ κατηγορούμενος καὶ ὄπισθέν του ἡ φρουρά, εἰς τὸ αἰωροθέσιον καὶ τοὺς ἐπιτόνους τὸ ἐκ τοῦ πληρώματος ἀποτελούμενον ἀκροατήριον.]

ρον ἐπέβαλλον τὰ τοιαῦτα δικαστήρια ἔτι βαρβαρωτέρας ποινάς, ὡς ἡ «πάχυνσις τοῦ τσιούρμου (=τοῦ ἐρετικοῦ, «engraisser la chiourme») διὰ τῆς μερίδος τοῦ καταδικαζομένου εἰς δεκαήμερον νηστείαν, ἡ μέχρις αἵματος μαστίγωσις διὰ τοὺς μὴ παρευρεθέντας εἰς τὴν θείαν λειτουργίαν, ἡ διάτρησις τῆς γλώσσης διὰ «ραφίδος ἱστιορράφου», εἰς τοὺς βλασφήμους καὶ ἄ.δ. Τόπος συγκλήσεως τῶν ἐπινηίων δικαστηρίων ἦτο τὸ κατάστρωμα, πρύμνηθεν τοῦ μεγάλου ἱστοῦ, θέσις δὲ τοῦ ἀκροατηρίου τὸ αἰωροθέσιον καὶ οἱ ἐπίτονοι τοῦ μεγάλου ἱστοῦ.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἐπίνητρον (τὸ) *[Ἀρχαιολ.]*. Ὄργανον ἡμικυλινδρικὸν ἐξ ὀπτῆς γῆς (τοιαῦτα μόνον εὑρέθησαν), τὸ ὁποῖον ἐφαρμοζόμενον ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ γόνατος τῶν γυναικῶν ἐχρησιμοποιεῖτο ὑπ' αὐτῶν, ὅπως ξαίνωσι τὸ ἔριον ἐπὶ τῆς ἄνω κυρτῆς καὶ ἀνωμάλου ἐπιφανείας του. Λόγῳ τῆς ὁμοιότητός του πρὸς τὴν ράχιν τοῦ ὄνου τὸ *ἐπίνητρον* ἐκαλεῖτο δημωδέστερον καὶ *ὄνος*.

Ἀγγειογραφία παριστῶσα γυναῖκα φέρουσαν ἐπὶ τοῦ γόνατος τὸ ἐπίνητρον.

Αἱ πλευραὶ αὐτοῦ συνήθως ἐκοσμοῦντο διὰ παραστάσεων μελανομόρφων ἢ ἐρυθρομόρφων, εἰλημμένων ἐκ τοῦ κύκλου τῶν γυναικείων ἔργων, ἐνῷ τὸ ἔμπροσθεν μέρος αὐτοῦ ἔφερε τὴν προτομὴν τῆς Ἀφροδίτης. Ἐν τῷ μουσείῳ τῶν Ἀθηνῶν ὑπάρχει ἐπίνητρον, ἀριστούργημα τῆς κεραμευτικῆς τέχνης τῶν Ἑλλήνων, κεκοσμημένον διὰ γαμηλίων σκηνῶν, οὗ ἡ ἄνω ἐπιφάνεια φέρει γλυφὰς εἰς σχῆμα λεπίων. Ἐπειδὴ παρ' Ἀριστοφάνει («Σφῆκες») ὁ γέρων Φιλοκλέων φέρεται πίνων τὸν οἶνον ἐξ «ἐπινήτρου», ὑπετέθη κατ' ἀρχάς, ὅτι τοῦτο ἦτο ἀγγεῖον πρὸς τοιαύτην χρῆσιν· ἄλλοι πάλιν ἐκ τοῦ σχήματος αὐτοῦ, ὅτι ἦτο κεραμὶς τῆς κορυφῆς μικρῶν οἰκοδομημάτων, ἕως οὗ ὁ Κάρολος Ρομπὲρ καθώρισε τὸν ἀληθῆ αὐτοῦ προορισμὸν ἐξ ἀγγειογραφίας παριστώσης γυναῖκα φέρουσαν ἐπὶ τῶν γονάτων τὸ ἐπίνητρον.

Ἐπίνητρον τοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν.

Ἐπινιανά *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 486.

ἐπινικελῶ *(—όω)* καὶ *ἐπινικελώνω·* ἐπικαλύπτω, ἐπενδύω διὰ νικελίου, νικελώνω.

ἐπινικέλωσις (ἡ)· ἡ ἐπικάλυψις τῆς ἐπιφανείας ἀντικειμένου τινὸς διὰ στρώματος ἐκ νικελίου.

— *[Ἠλεκτροτ.]* Βλ. λ. *γαλβανοστεγία*.

ἐπινίκια (τὰ) ἢ *ἐπίνικα [Ἀρχ. Βίος]*. Ἡ λέξις λαμβανομένη οὐσιαστικῶς καὶ εἰς τὸν πληθυντικόν, ἐσήμαινε κυρίως τὴν ἐπὶ νίκῃ τινί, πολεμικῇ, ἀθλητικῇ ἢ ποιητικῇ ἀγομένην ἑορτήν, ὡς καὶ τὰ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ᾀδόμενα «μέλη» ἢ «ᾄσματα». Σπανιώτερον ἐσήμαινε τὰς τιμάς, βραβεῖα ἢ δῶρα, τὰ διδόμενα εἰς τοὺς νικητάς, τὰ ἄλλως λεγόμενα «νικητήρια», ὡς καὶ τὰ ἐνίοτε ἐκτυπούμενα ἀναμνηστικὰ μετάλλια τῆς νίκης.

Ἡ ἑορτὴ τῶν *ἐπινικίων* (ἐνν. *ἱερῶν*) ἀπετελεῖτο ἐκ θυσίας, ἣν ἐπηκολούθει συμπόσιον, καὶ ἐκ προσφορᾶς τρίποδος ἢ ἄλλου τροπαίου εἰς τὴν προστάτιδα τοῦ νικήσαντος θεότητα. Τὰ δὲ *ἐπινίκια ᾄσματα* εἶχον παλαιοτάτην τὴν καταγωγήν. Πρὸ τοῦ Σιμωνίδου, οἱ φίλοι τοῦ νικήσαντος ἀθλητοῦ ἢ ποιητοῦ ἔψαλλον πρὸς τιμὴν αὐτοῦ παλαιὸν ᾆσμα τοῦ Ἀρχιλόχου, ἐξυμνοῦν τὸν Ἡρακλέα. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Σιμωνίδου συνετίθεντο ἐπινίκια ειδικῶς διὰ τὸν νικήσαντα φίλον. Ἐπίσης οἱ διάσημοι «ὕμνοι» τοῦ Πινδάρου οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἐπινίκια ᾄσματα. Δι' αὐτῶν ὑμνεῖτο ὁ νικητής, τὸ γένος αὐτοῦ καὶ ἡ πατρίς, ὡς καὶ ὁ θεός, ὁ ὑποτιθέμενος πρόγονος αὐτοῦ. Ἀναφέρεται δὲ ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἀπόσπασμα ἐπινικίου, ποιηθέντος ὑπὸ τοῦ Εὐριπίδου πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀλκιβιάδου, ἄραντος τρεῖς νίκας ἁρμάτων ἐν Ὀλυμπίᾳ. Παρὰ Ρωμαίοις ἐπίσης εἰσήχθη τὸ ἔθος τῶν ἐπινικίων τούτων ᾀσμάτων μετὰ τῆς ἑλληνικῆς αὐτῶν ὀνομασίας «epinicia».

Κ. Ι. Β.

ἐπινικιάριοι (οἱ) *[Βυζ. Ἱστορ.]*. Εἰδικοὶ κλητῆρες ἐν Βυζαντίῳ ὁδηγοῦντες ἐνώπιον τῆς συγκλήτου ἢ τοῦ πραίτωρος τοὺς αἰχμαλώτους.

ἐπινίκιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐπὶ τῇ νίκῃ λεγόμενος ἢ γινόμενος: «ἐπινίκιος ᾠδή,—ὕμνος», «ἐπινίκιον μέλος» ‖ τὸ οὐδέτ. *ἐπινίκιον* ὡς οὐσιαστ., ἰδίως εἰς πληθ. *ἐπινίκια* (βλ. λ.).

— ἐπινίκιος *ὕμνος [Λειτουργ.]*. Ὁ ἐν τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ ψαλλόμενος ὕμνος «Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος, Κύριος Σαββαώθ», ὅστις, κατὰ τὰς ἀποστολικὰς διατάξεις, συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν ᾀσμάτων τὴν λειτουργίας. Ἐκλήθη δὲ ὁ ὕμνος οὗτος *ἐπινίκιος*, διότι ἐν αὐτῷ δοξάζεται ὁ Θεός, ὡς Κύριος πασῶν τῶν δυνάμεων, ὅπερ σημαίνει ἡ ἑβραϊκὴ λέξις Σαββαώθ. Τὸν ὕμνον τοῦτον ἤκουσεν ὁ μεγαλοφωνότατος τῶν προφητῶν Ἡσαΐας ψαλλόμενον ὑπὸ τῶν οὐρανίων δυνάμεων (*Ἡσαΐας*, Κεφαλ. ΣΤ' 3).

Μετὰ τοῦ ἀρχαίου τούτου ὕμνου συνάπτεται καὶ ὁ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ εὑρισκόμενος ὕμνος τῶν παίδων τῶν Ἑβραίων: «Ὡσανὰ (ἑβρ., σῶσον νῦν) ἐν τοῖς ὑψίστοις, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου» (*Ἰωάν*. Κεφ. ΙΒ' 12). Τὴν στιγμὴν ταύτην, λέγει ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, πολλοὶ ἅγιοι ἄνδρες εἶδον ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ θυσιαστηρίου ἀγγέλους συνυπηρετοῦντας αὐτοῖς καὶ μετὰ φόβου ἱσταμένους παρὰ τῇ Ἁγίᾳ τραπέζῃ. Ἐν πάσαις ταῖς ἀρχαίαις λειτουργίαις, ἀναφέρεται ὅτι ὁ ὕμνος οὗτος ἐψάλλετο μετὰ μέλους σοβαροῦ. Καὶ σήμερον ἔτι, τελουμένης τῆς λειτουργίας τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, ὁ ὕμνος οὗτος ψάλλεται εἰς μέλος ἀργόν, ἀρχαῖον βυζαντινὸν καὶ μεγαλοπρεπῶς.

Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

Ἐπίνικος. Ἕλλην κωμικὸς τῆς μέσης κωμῳδίας. Ἦτο μεταγενέστερος τοῦ ἱστορικοῦ Μνησιπτολέμου, τοῦ ὁποίου ἐκωμῴδησε τοὺς ἐπιτετηδευμένους τρόπους εἰς ὁμώνυμον ἔργον· πλὴν τούτου ἔγραψε καὶ «Ὑποβαλλομένας». Κατά τινα ἐπιγραφὴν ὁ Ἐπίνικος ἐνίκησε τρὶς εἰς κωμικοὺς ἀγῶνας. Τὰ ἀποσπάσματα αὐτοῦ εὕρηνται παρὰ Meineke (Fragm. Comic. Graec. Α' 481 καὶ Δ' 505). —Π.

ἐπινόημα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐπινοεῖν*, ὅ,τι τις ἐπενόησε, συλλογισμός, ἐφεύρημα, ἐπινόησις: «πονηρὸν ἐπινόημα», «ἐπινοήματα νοσηρᾶς φαντασίας».

ἐπινοηματικός, *—ή, —όν·* ὁ ἐπιτήδειος εἰς τὰ ἐπινοήματα, *ἐπινοητικός* (βλ. λ.).—Οὐσ. ἀφηρ. *ἐπινοηματικότης* (ἡ).

ἐπινόησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐπινοεῖν, σύλληψις ἰδέας, σχεδίου, ἄλλως *ἐπίνοια*: «εἰς ποῖον ἀνήκει ἡ ἐπινόησις αὐτή;» ‖ αὐτὸ τὸ ἐπινοηθέν, ἡ συλληφθεῖσα ἰδέα: «εὐφυὴς ἐπινόησις».

— *[Ἐγκυκλ.]* Βλ. *ἐφεύρεσις*.

ἐπινοητής (ὁ)· ὁ ἐπινοῶν ἢ ὁ ἐπινοήσας: «ὁ ἐπινοητὴς τῆς ἰδέας,—τοῦ σχεδίου».

ἐπινοητικός, *—ή, —όν·* ὁ ἱκανὸς καὶ ἐπιτήδειος εἰς τὸ ἐπινοεῖν, ὁ συλλαμβάνων, ὁ ἐφευρίσκων σχέδια ἐνεργείας: «ἐπινοητικώτατος ἄνθρωπος».—Ἐπίρρ. *ἐπινοητικῶς*.—Οὐσ. ἀφηρ. *ἐπινοητικότης* (ἡ).

ἐπίνοια (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπινοεῖν, σύλληψις ἰδέας ἢ σχεδίου καὶ αὐτὸ τὸ συλληφθέν, ἄλλως *ἐπινόησις*.

ἐπινομία (ἡ)· τὸ ἀμοιβαίως παρεχόμενον δικαίωμα εἰς τοὺς κατοίκους γειτονικῶν ἐπικρατειῶν, ὅπως ὁδηγοῦσι τὰ βοσκήματα εἰς τοὺς τόπους ἑκατέρων, ὅταν, φέρ' εἰπεῖν, ἡ μὲν μία παρέχει βοσκὰς χειμερινάς, ἡ δὲ ἄλλη θερινάς.

ἐπινόμιον (τὸ) ἢ *ἐννόμιον [Ἀρχ.]*. Τίμημα ἀντὶ τοῦ ὁποίου ἐχορηγεῖτο ἡ *ἐπινομία* (βλ. λ.).

ἐπινομίς, *—ίδος* (ἡ)· (ἀρχ.) τὸ κατὰ τὴν πρώτην τοῦ ἔτους διδόμενον δῶρον, κοιν. *μπουναμᾶς*.

— *[Ἀρχ.]* Οὕτως ὁ Οὐλπιανὸς παρ' Ἀθηναίῳ (97 D) ἀπέδωκε τὴν λατινικὴν λέξιν «strena» (εὐχρηστοτέραν κατὰ πληθυντικὸν strenae), ἥτις καὶ ἑλληνιστὶ ἐλέγετο ὁμοίως «στρήνα». Ἦσαν δὲ αἱ «strenae» τὰ ἀνταλλασσόμενα κατὰ τὰς Ἰανουαρίας καλένδας δῶρα: ἱεροὶ κλάδοι (verbenae, ἑλλ. «θαλλοὶ») καὶ καρποὶ μετὰ μικρῶν νομισμάτων, βραδύτερον δὲ (ἐπὶ αὐτοκρατορίας) ἀγγεῖα καὶ λυχνίαι πήλιναι, ἀγαλμάτια, μετάλλια καὶ πινακίδες ἐξ ὀπτῆς γῆς, μετάλλου, ὑέλου, κρυστάλλου, φέρουσαι παραστάσεις τῶν δώρων. μετ' ἐπιγραφῶν κλπ. Ἀλλὰ τὸ προτιμότερον δῶρον ἦσαν τὰ χρήματα, ὅθεν Δίων ὁ Κάσσιος (57, 17) ὀνομάζει τὰς «strenas» «ἀργύριον». Ἐπίσης τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ἀποδίδεται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τὸ μὲν διὰ λέξεων λίαν γενικῶν, ὡς τὸ «ξένιον», τὸ δὲ διὰ λέξεων τοῦ παρηκμακότος ἑλληνισμοῦ ὡς «εὐαρχισμός». Τὸ ἔθος τῆς ἀνταλλαγῆς δώρων ἐπὶ τῷ νέῳ ἔτει διετηρήθη μέχρι σήμερον παρ' ἅπασι τοῖς χριστιανικοῖς λαοῖς (γαλλ. étrennes), μολονότι οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας κατεδίκασαν τοῦτο ὡς λείψανον τῆς εἰδωλολατρείας.

Κ. Ι. Β.

— **«Ἐπινομίς».** Τίτλος συγγραφῆς ἀποδιδομένης εἰς τὸν Πλάτωνα, ἥτις παρέχεται ὡς συμπλήρωμα τῆς περὶ τῶν νόμων συγγραφῆς τοῦ Πλάτωνος καὶ πραγματεύεται τὸ «τί μαθὼν θνητὸς ἄνθρωπος δύναται ν' ἀποβῇ σοφός», ἀλλ' ἀναμφιβόλως πρόκειται περὶ νόθου συγγραφῆς.

ἐπινοῶ *(—έω)*, ἀόρ. *ἐπενόησα—ἐπενοήθην·* ἐφευρίσκω διέξοδον, τρόπον ἐνεργείας: «καὶ ἐπινοῆσαι ὀξεῖς καὶ ἐπιτελέσαι ἔργῳ» (*Θουκ.*), «ἐπενόησε σχέδιον,—τέχνασμα» ‖ συνεκδ. πλάττω μὲ τὸν νοῦν μου: «ἐπενόησε δικαιολογίαν ἀπίστευτον».

Digitized by Google

ἐπινωτιαῖος, *—α, —ον·* βλ. *ἐπινώτιος.*

ἐπινώτιον (τό). Οὕτως ἀπεδόθη ὑπὸ τῆς λογίας γλώσσης τὸ ἐπὶ τῶν νώτων φερόμενον ἀχειρίδωτον ἔνδυμα, ἤτοι ἡ κοινῶς λεγομένη «*μπέρτα*» τῶν ἀνδρῶν καὶ ἡ «*πελερίνα*» τῶν γυναικῶν, εἴτε αὗται εἶναι αὐτοτελεῖς, εἴτε παραρτήματα πρόσθετα τοῦ ἐπανωφορίου.

ἐπινώτιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τὸ) καὶ ***ἐπινωτιαῖος·*** ὁ ἐπὶ τῶν νώτων φερόμενος, ὁ φορούμενος πρὸς προφύλαξιν τῶν νώτων: «ἐπινωτιαῖον ἔνδυμα»· ‖ τὸ οὐδέτ. *ἐπινώτιον* (τὸ) ὡς οὐσιαστ. (βλ. λ.).

ἐπιξεναγία (ἡ) *['Αρχ. Τακτ.]*. Οὕτω καλεῖ ὁ Ἀρριανὸς ἐν τῇ «Τακτικῇ Τέχνῃ» αὐτοῦ τὸ σῶμα ψιλῶν στρατιωτῶν, τὸ ὁποῖον ἀπετελεῖτο ἐκ 2 συστρεμμάτων, ἕκαστον τῶν ὁποίων εἶχε δύναμιν 1024 ἀνδρῶν (βλ.λ. *ψιλοί*). Ν. ΚΛΣ

ἐπιξέω· ξέω τὴν ἐπιφάνειαν.

ἐπίξηνον (τό). Ἐκαλεῖτο οὕτως ἢ καὶ ἁπλῶς *ξηνὸς* τὸ ξύλον, ἐφ' οὗ οἱ ἀρχαῖοι ἔκοπτον τὸ κρέας καὶ κατ' ἐπέκτασιν τὸ ξύλον, ἐφ' οὗ ὁ δήμιος ἔκοπτε τὴν κεφαλὴν τοῦ καταδίκου. Ἄλλως *ἐπικόρμιον*, κοιν. «ἀπόκορμο» καὶ «κούτσουρο».

ἐπιξηραίνω· ξηραίνω τι κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ.

ἐπιξηραντικός, *—ή, —όν·* ὁ ξηραντικὸς τῆς ἐπιφανείας.

ἐπίξηρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ξηρός.

ἐπιξύω· ξύω, γρατσουνίζω.

Ἔπιον, ἢ ***Αἴπιον,*** καὶ ***Ἤπιον*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τριφυλίας κειμένη μεταξὺ Ἡραίας καὶ Μακίστου, τοποθετουμένη ὑπό τινων ἀρχαιολόγων παρὰ τὴν Σμέρναν, ὑπ' ἄλλων παρὰ τὴν Μουδρίτσαν ἐπὶ τοῦ λόφου Κάστρο καὶ ὑπὸ τρίτων πλησίον τοῦ χωρίου Πλατιανά, ὅπου σῴζονται ἐρείπια θεάτρου, ἰδιωτικῶν οἴκων, ἱερῶν τινων καὶ ὀχυρωματικῶν περιβόλων ἐκ πολυγώνων καὶ τετραπλεύρων ὀγκολίθων. Κατὰ τὸν Ξενοφῶντα (Ἑλλην. Γ' 2,30) τὴν πόλιν ἠξίουν καὶ ἀπέκτησαν οἱ Ἠλεῖοι, ὡς ἀγοράσαντες τὴν πέριξ αὐτῆς χώραν ἀντὶ 30 ταλάντων. Τὸ Ἔπιον ταυτίζεται πρὸς τὸ παρ' Ὁμήρῳ ἀναφερόμενον «εὔκτιτον Αἶπυ» τοῦ Νέστορος. Π.Ν.Π.

ἐπιόν, *—όντος* (τό)· οὐδ. τῆς μετοχῆς τοῦ *ἔπειμι* (τοῦ *ἐπέρχομαι*)· βλ. *ἐπιών.*

ἐπιόνη (ἡ) (Epione) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νυκτίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *φαλαινιδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου διακρίνονται ἐκ τοῦ ἐπιμήκους σώματός των, ὅπερ λεπτύνεται κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτοῦ μέρος, τῆς μικρᾶς καὶ σχεδὸν τετραγωνικῆς κεφαλῆς, τοῦ ἐπιμήκους ῥύγχους, ὅπερ τελευτᾷ εἰς προβοσκίδα, καὶ ἐκ τοῦ φαιομελανοῦ μὲ κυανοπυρρὰ στίγματα χρώματός του. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πᾶσαν σχεδὸν τὴν Εὐρώπην καὶ ἐνδιαιτώμενα ἐπὶ διαφόρων δένδρων καὶ ἰδίᾳ ὀπωροφόρων. Δ. Ν. Π.

ἐπιορκία (ἡ)· τὸ γνώρισμα καὶ ἡ πρᾶξις τοῦ ἐπιόρκου, καταπάτησις τοῦ ὅρκου, ἀθέτησις τῶν ἐνόρκως ὑπεσχημένων.

—*[Ποιν. Δίκ.]* Κατὰ τὸ ἄρθρον 270 τοῦ Ποινικοῦ νόμου τιμωρεῖται μὲ φυλάκισιν τοὐλάχιστον ἓξ μηνῶν ὅστις ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου ἐπιβεβαιοῖ μὲν ἐνόρκως, ἢ διὰ χειραψίας γινομένης ἀντὶ ὅρκου, ὑπόσχεσίν τινα κῦρος ἔχουσαν (εὔλογον) ἢ ἄλλην ἐπικειμένην εἰς αὐτὸν ὑποχρέωσιν πρὸς μελλούσας πράξεις ἢ παραλείψεις, ἐν γνώσει ὅμως καὶ ἑκουσίως ἀθετεῖ τὴν τοιαύτην δεσμολόγησιν. Ἡ διάταξις αὕτη, ληφθεῖσα ἐκ τῶν βαυαρικῶν νομοσχεδίων, σπανιώτατα δύναται νὰ τύχῃ ἐφαρμογῆς, διότι ἡ διὰ χειραψίας μὲν ὑπόσχεσις ἐνώπιον δικαστηρίου τυγχάνει παρ' ἡμῖν ἄγνωστος, μνημονεύεται δὲ ἐν τῷ ἄρθρῳ τούτῳ διότι ἐν Βαυαρίᾳ, κατὰ Κωστῆν (2,341 σημ. 1), ἐδίδετο διὰ χειραψίας ὑπόσχεσις κατὰ τὴν ἐνώπιον τῶν πταισματοδικῶν διαδικασίαν, ὅρκος δὲ ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου, ἐπιβεβαιῶν ὑπόσχεσιν περὶ μελλούσης πράξεως ἢ παραλείψεως, δίδεται παρ' ἡμῖν μόνον κατὰ τὸ ἄρθρον 220 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας. Ὁ χρησιμοποιῶν δηλαδὴ τὸ εὐεργέτημα τῆς πενίας καὶ αἰτούμενος τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν δικαστικῶν ἐξόδων ὁρκίζεται ὑποσχόμενος ὅτι θέλει πληρώσει αὐτά, ἐὰν εἰς τὸ μέλλον βελτιωθῇ ἡ κατάστασίς του. Ἡ ἀθέτησις τοῦ τοιούτου ὅρκου διὰ νὰ τιμωρηθῇ ὡς ἐπιορκία πρέπει νὰ γίνῃ «ἐν γνώσει καὶ ἑκουσίως», τουτέστιν ἐκ δόλου καὶ οὐχὶ ἐξ ἀμελείας. [Πρβλ. *Κωστῆν* 2,340.]

Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

—*[Κανον. Δίκ.]* Κατὰ τῶν ἐπιόρκων (οὓς ὁ Χρυσόστομος ὑπελάμβανεν ὡς διαπραττομένους πλημμέλημα οὐχὶ ἐλαφρότερον τοῦ φόνου καὶ τῆς μοιχείας), ἐπισκόπων, πρεσβυτέρων καὶ διακόνων ὄντων, ἠπειλήθη καθαίρεσις ὑπὸ τοῦ 25 ἀποστολικοῦ κανόνος. Κατὰ τῶν ἐπιόρκων ἠπειλήθη ὑπὸ τοῦ κανόνος ξδ' Βασιλείου τοῦ Μεγάλου ἀκοινωνησία ἐνιαυτῶν δέκα, ὑπὸ δὲ τοῦ κανόνος πβ' τοῦ αὐτοῦ πατρός, κατὰ μὲν τῶν ἐξ ἀνάγκης βιασθέντων εἰς ἐπιορκίαν ἀπειλεῖται ἀκοινωνησία ἐνιαυτῶν ἕξ, κατὰ δὲ τῶν ἄνευ ἀνάγκης ἐπιορκησάντων ἐνιαυτῶν ἕνδεκα. Κατὰ τὸ κανονικὸν Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ οἱ ἄνευ ἀνάγκης ἐπιορκήσαντες ἐπὶ ἓν ἔτος ἀποκλείονται τῆς κοινωνίας, μετὰ τὴν ἐνάτην ὥραν ξηροφαγοῦντες καὶ διακοσίας πεντήκοντα μετανοίας καθ' ἑκάστην ποιούμενοι. Κατὰ τὴν ῥωμαϊκὴν καὶ βυζαντινὴν νομοθεσίαν, ἐκ τῶν ψευδομαρτυρούντων κληρικῶν τιμωροῦνται οἱ μὲν πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι, οἱ ἐν χρηματικῇ μὲν δίκῃ ψευδομαρτυρήσαντες διὰ τριετοῦς ἀργίας καὶ καθείρξεως ἐν μοναστηρίῳ, οἱ δ' ἐν ποινικῇ καθαιρούμενοι ὑποβάλλονται εἰς τὰς νομίμους ποινάς, οἱ δὲ ὑποδιάκονοι, ψάλται καὶ ἀναγνῶσται ἐπί τε χρηματικῶν καὶ ποινικῶν δικῶν καθαιροῦνται καὶ ὑποβάλλονται εἰς βασάνους.

[Βλ. Νεαρ. ρκγ' κεφ. κ'. — *Κ. Μ. Ράλλη*, Ποινικὸν δίκαιον τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, 1907, σελ. 334—338.] Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

ἐπίορκος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ παραβάς, ὁ πατήσας τὸν ὅρκον του, ὁ ἀθετήσας τὴν ἔνορκον ὑπόσχεσίν του, οἷον ὁ ὁρκισθεὶς ὅτι θὰ κρατήσῃ τὸ μυστικόν, ἀλλ' ἔπειτα κοινολογήσας αὐτό. Ἡ λέξις εἶναι διαφόρου ἐννοίας ἀπὸ τὴν λέξιν *ψεύδορκος*, σημαίνουσαν τὸν ὁρκισθέντα ὅτι ἀληθῆ λέγει, ἀλλὰ ψευδόμενον. Ἀμφοτέρων ἀντίθετος ἡ λέξις *εὔορκος.*

ἐπιορκῶ (*—έω*), *ἀόρ. ἐπιώρκησα·* πατῶ, παραβαίνω τὸν ὅρκον μου, ἀθετῶ τὰ ἐνόρκως ὑπεσχημένα, ἀντίθ. *εὐορκῶ.* Διάφορον τοῦ *ψευδορκεῖν* (βλ. *ἐπίορκος*).

ἐπιοσίνη (ἡ) (Ep'osin) *[Φαρμ.]*. Οὕτω καλεῖται παράγωγόν τι τοῦ ὀξαμινοφαινανθρενίου. Ἄχροα πρίσματα τηκόμενα εἰς 195°, εὐδιάλυτα εἰς ἀλκοόλην καὶ χλωροφόρμιον, ἀδιάλυτα ἐν αἰθέρι καὶ ὕδατι. Εὗρον ἄλλοτε ἐφαρμογὴν ὡς καταπραϋντικὸν καὶ ὑπνωτικόν, εἶναι ἤδη ἀπόθετον φάρμακον. Κ. Γ. Μ.

ἐπιοῦσα (ἡ· (θηλ. τῆς μετχ. *ἐπιὼν* (βλ. λ.) κατὰ παράλειψιν τοῦ *ἡμέρα*), ἡ ἐπαύριον ἢ ἑπομένη ἡμέρα: «ἦλθε τὴν ἐπιοῦσαν».

ἐπιούσιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἐπίθετον τοῦ ἄρτου ἐν τῇ Κυριακῇ προσευχῇ, «τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον», ὁ ἐπὶ τῇ οὐσίᾳ ἡμῶν ἁρμόζων, ὁ ἐπὶ τὸ εἶναι ἡμᾶς ἐπαρκῶν, ὁ ἀναγκαῖος, ὁ καθημερινὸς (ἡ λέξις αὕτη παρέσχε δυσκολίας εἰς τοὺς φιλολόγους· ὁ Ὁλλανδὸς Naber ἰσχυρίζεται ὅτι προῆλθεν ἐξ ἐσφαλμένης ἀναγνώσεως τοῦ γραφέντος : «τὸν ἄρτον αἰτοῦσιν δὸς ἡμῖν σήμερον». Β. Φ.

ἐπίπαγος (ὁ)· τὸ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ὑγροῦ ἢ καὶ μαλακοῦ στερεοῦ σώματος σχηματιζόμενον πηκτὸν ἢ στερεὸν ἐπίστρωμα, κοιν. *κρούστα* ἢ *πέτσα*: «ἐπίπαγος τοῦ γάλακτος»· ‖ «ἐπίπαγος ἕλκους,—δοθιῆνος» ἡ ἐσχάρα ἡ ὁποία σχηματίζεται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας.

ἐπιπακτὶς (ἡ) (Epipactis) *[Bot.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας πολυετεῖς, ἰθαγενεῖς τῶν ψυχρῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι *ἐπιπακτὶς* ἡ *πλατύφυλλος* (Epipactis latifolia), ἥτις ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὰ βορειότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Δ. Ν. Π.

ἐπιπακτῶ (*—όω*)· κατακλείω, κλειδώνω.

ἐπιπάκτωσις, *—εως* (ἡ)· κλείσιμο, κλείδωμα.

ἐπιπακτωτήριον (τό)· τὸ μέσον διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιπακτοῦμεν.

ἐπιπάλλω· πάλλω, κραδαίνω, τινάσσω.

ἐπίπαππος (ὁ)· ὁ πατὴρ τοῦ πάππου, πρόπαππος· ‖ ὁ πάππος τοῦ πάππου.

ἐπιπαράγω· παράγω προσέτι.

ἐπιπάροδος (ἡ) *['Αρχ. Θέατρ.]*. Τὸ πρῶτον ᾆσμα, τὸ ὁποῖον ἔψαλλεν ἐν τῷ ἀρχαίῳ θεάτρῳ ὁ χορὸς τοῦ δράματος εἰσερχόμενος διὰ τῆς παρόδου εἰς τὴν ὀρχήστραν, ἐκαλεῖτο *πάροδος*. Ἂν δὲ ἀπομακρυνόμενος ἐπὶ μικρὸν ὁ χορὸς ἐκ τῆς ὀρχήστρας κατὰ τὴν πορείαν τῆς πράξεως (ὡς συμβαίνει ἐν τῷ «Αἴαντι» τοῦ Σοφοκλέους) ἐπανήρχετο πάλιν εἰς αὐτήν, ἡ δευτέρα αὕτη εἴσοδος τοῦ χοροῦ, ὡς καὶ τὸ ψαλλόμενον ὑπ' αὐτοῦ ᾆσμα ἐκαλεῖτο *ἐπιπάροδος*. Ε. Γ. Π.

ἐπίπασις, *—εως* (ἡ)· τὸ ἐπιπάσσειν, πασπάλισμα.

ἐπίπασμα (τό)· τὸ ἐπιπασσόμενον, τὸ πασπαλιζόμενον.

ἐπιπάσσω, *ἀόρ. ἐπέπασα — ἐπεπάσθην,* παρακ. παθ. μετχ. *ἐπιπεπασμένος·* πάσσω, πασπαλίζω : «ἐπιπάσσω ἅλας»· ‖ μεταφ. «ἐπιπάσσω εἰρωνείας».

ἐπιπαστικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπίπασιν, ὁ ἐπιπασσόμενος, ὁ κατάλληλος ὡς ἐπίπασμα.

ἐπίπαστος (ὁ, ἡ) *— ον* (τό)· ὁ ἐπιπεπασμένος, ὁ πασπαλισμένος· ‖ τὸ οὐδέτ. ***ἐπίπαστον*** ὡς οὐσιαστ., εἶδος πλακοῦντος.

ἐπιπάτωρ, *—ορος* (ὁ)· (ἀρχ.) ὁ μητρυιός.

ἐπιπεδογράφησις (ἡ). Ὅρος, ὃν μετεχειρίσθη ὁ πρῶτος ἑλληνιστὶ συγγράψας ναυτικὴν ἐπιστήμην *Διον. Ῥώμπαππας ὁ Μουδανιώτης*, ἐν τῇ σημασίᾳ τῆς ἐπὶ ἐπιπέδου παραστάσεως σφαιρικῆς ἐπιφανείας καὶ δὴ ἐν τῇ τῆς ἀναπαραστάσεως τμήματός τινος τῆς ὑδρογείου. Διέκρινε δ' οὗτος ἐν τῷ συγγράμματί του τὴν Μερκατόρειον ἐπιπεδογράφησιν, τὴν Γνωμονικὴν καὶ τὴν Στερεογραφικὴν τοιαύτην. Ὁ ὅρος οὗτος παρ' ὀλίγων χρησιμοποιεῖται, προτιμωμένου παρὰ τῶν πλείστων τοῦ ὅρου *προβολὴ* (Μερκατορικὴ προβολὴ κτλ.), ὅστις ὅμως εἶναι ἐπιδεκτικὸς συγχύσεων, διότι ἡ ἐπιπεδογράφησις δὲν γίνεται διὰ προβολῆς κατὰ τὴν κυρίαν τῆς λέξεως ἔννοιαν. Σ. Ε. Λ.

ἐπιπεδοδρομία (ἡ)· διαγωνισμὸς δρόμου ἵππων ἐπὶ ἐδάφους ἐπιπέδου ἄνευ κωλυμάτων.

ἐπιπεδόκοιλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐπίπεδος ἅμα καὶ κοῖλος: «φακὸς ἐπιπεδόκοιλος» ὁ κατὰ μίαν ἐπιφάνειαν ἐπίπεδος, κατὰ δὲ τὴν ἄλλην κοῖλος.

ἐπιπεδόκυρτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐπίπεδος ἅμα καὶ κυρτός: «φακὸς ἐπιπεδόκυρτος» ὁ κατὰ τὴν μίαν ἐπιφάνειαν ἐπίπεδος, κατὰ δὲ τὴν ἄλλην κυρτός.

ἐπιπεδομέτρησις, *—εως* (ἡ)· ἡ μέτρησις ἐπιπέδων σχημάτων· ‖ ἡ περὶ τὴν ἐπιπεδομετρίαν ἐνασχόλησις.

ἐπιπεδομετρία (ἡ), ἡ ***ἐπίπεδος γεωμετρία.*** Τὸ τμῆμα τῆς γεωμετρίας τὸ ἐξετάζον τὰ ἐπίπεδα σχήματα, ἄλλως *γεωμετρία τῶν δύο διαστάσεων.*

—*[Μαθημ.]* Βλ. λ. *Γεωμετρία*, τ. Η', σ. 293α κ.ἑ.

—*[Τοπογρ.]* Τὸ τμῆμα τῆς Τοπογραφίας τὸ ἀσχολούμενον μὲ τὴν ἀναπαράστασιν τῆς ὁριζοντίου προβολῆς τῶν διαφόρων ἐπὶ τῆς γηΐνης ἐπιφανείας ἀντικειμένων, ἀμελουμένης τῆς καθ' ὕψος διαφορᾶς τῶν διαφόρων αὐτῶν σημείων.

ἐπιπεδομετρικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπιπεδομετρίαν: «ἐπιπεδομετρικὴ μέθοδος», «ἐπιπεδομετρικὰ ὄργανα».

ἐπιπεδόμετρον (τὸ) *[Φυσ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ *ἐμβαδομέτρου* (βλ. λ.).

ἐπίπεδον (τό)· ἐπίπεδος ἐπιφάνεια, ὡς γεωμετρικὸς ὅρος· ‖ φρ. «ἵσταμαι εἰς ἀνώτερον,—κατώτερον ἐπίπεδον», εἰς ἀνωτέρου ἢ κατωτέρου ὕψους θέσιν (κοινωνικήν, διανοητικὴν ἢ ἄλλην): «ἄνθρωποι τοῦ αὐτοῦ ἠθικοῦ,—διανοητικοῦ κλπ. ἐπιπέδου», τῆς ἰδίας ἠθικῆς, τῆς ἰδίας διανοητικότητος.

—*[Μαθηματ.]* Καλεῖται *ἐπίπεδον*, τὸ σχῆμα ὅπερ γράφει εὐθεῖα ἀπέρατος στρεφομένη περὶ ἓν σημεῖον καὶ συγχρόνως τέμνουσα συνεχῶς ὡρισμένην ἄλλην εὐθεῖαν. Τὸ ἐπίπεδον νοεῖται ἀπέρατον, τέμνει τὸν χῶρον εἰς δύο συμμετρικὰ τμήματα, εἶναι μεταθετὸν ἐν ἑαυτῷ καὶ ἀντιστρεπτόν. Πᾶσα εὐθεῖα διερχομένη διὰ δύο σημείων τοῦ ἐπιπέδου κεῖται ὁλόκληρος ἐπ' αὐτοῦ. [Βλ. καὶ λ. *ἐπιφάνειαι.*] Α. Μ.

—*[Τοπογρ.]* Καλεῖται ἐν τῇ Τοπογραφίᾳ ἐπίπεδον πᾶν τμῆμα ἐδάφους περίπου ὁριζόντιον.

—*['Ανατομ.]* Ἐν τῇ ἀνατομικῇ πρὸς ἀκριβῆ περιγραφὴν τῶν ὀργάνων καὶ καθορισμὸν τῆς θέσεως αὐτῶν κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὰ παρακείμενα γίνεται ἐξ ἔθους χρῆσις *ἐπιπέδων*, ἅτινα νοοῦνται, τοῦ σώματος ὀρθοστατοῦντος. Εἶναι δὲ τὰ ἐπίπεδα ταῦτα:

α') Τὸ *μέσον ἐπίπεδον*, ὅπερ διέρχεται διὰ τοῦ σώματος κατὰ τὸ μέσον ἐκ τῶν πρόσω πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ διαιρεῖ αὐτὸ εἰς δύο ἴσα πλάγια ἡμιμόρια, τὸ δεξιὸν καὶ τὸ ἀριστερόν.

β') Τὰ *ὀβελιαῖα* (ῥαχιοκοιλιακά, προσθιοπίσθια), ὅσα φέρονται κατὰ τὴν αὐτὴν φορὰν καὶ παραλλήλως πρὸς τὸ μέσον ἐπίπεδον, ἑνοῦσι δὲ τὴν κοιλιακὴν (προσθίαν) μετὰ τῆς ῥαχιαίας (ὀπισθίας) ἐπιφανείας.

γ') Τὰ *ἀμφιπλάγια*, ὅσα φέρονται παραλλήλως πρὸς τὴν κοιλιακὴν (προσθίαν) καὶ ῥαχιαίαν (ὀπισθίαν) ἐπιφάνειαν τοῦ κορμοῦ καὶ ἑνοῦσι τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ δεξιοῦ πλαγίου μετὰ τοῦ ἀριστεροῦ. Τὰ ἐπίπεδα ταῦτα χιαζόμενα ὑπ' ὀρθὴν γωνίαν μετὰ τοῦ μέσου ἐπιπέδου διαιροῦσι τὸν κορμὸν εἰς πρόσθιον (κοιλιακὸν) καὶ εἰς ὀπίσθιον (ῥαχιαῖον) μέρος.

δ') Τὰ *ὁριζόντια* ἢ *ἐγκάρσια ἐπίπεδα*, ὅσα φέρονται ὁριζοντίως, τουτέστι παραλλήλως πρὸς τὸ πέλμα τοῦ ποδὸς ἢ καθέτως ἐπὶ τὸν ἐπιμήκη ἄξονα τοῦ κορμοῦ. Ταῦτα διαιροῦσι τὸν κορμὸν εἰς ἄνω ἢ κεφαλικὸν καὶ κάτω ἢ οὐραῖον μέρος.

Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

Digitized by Google

—ἐπίπεδον ἀμετάβλητον (invariable plane, plan imvariable) *['Ἀστρονομ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ θεμελιῶδες ἐπίπεδον τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον, ἀνεξαρτήτως οἱασδήποτε ἀμοιβαίας ἐνεργείας μεταξὺ τῶν διαφόρων πλανητῶν, διατηρεῖ πάντοτε σταθερὰν τὴν ἐν τῷ συστήματι τούτῳ θέσιν του. Τὸ ἐπίπεδον τοῦτο ἀνεκαλύφθη τῷ 1784 ὑπὸ τοῦ Λαπλάς, ὅστις ὥρισεν αὐτὸ ὡς ἑξῆς: Ἐὰν προβάλωμεν ἐπὶ ἐπιπέδου ἅπαντας τοὺς πλανήτας καὶ πολλαπλασιάσωμεν τὴν μᾶζαν ἑκάστου ἐπὶ τὸ ἐμβαδόν, ὅπερ ἡ ἐπιβατικὴ αὐτοῦ ἀκτὶς διαγράφει ἐν τῇ μονάδι τοῦ χρόνου ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τούτου, τὸ ἄθροισμα ἁπάντων τῶν τοιούτων γινομένων ἔχει τὴν μεγίστην τιμήν του. Τὸ ἔχον τὴν ἰδιότητα ταύτην ἐπίπεδον παρουσιάζει κλίσιν πρὸς τὴν ἐκλειπτικὴν ἴσην πρὸς 1° 30′ περίπου, ὁ δὲ ἀναβιβάζων σύνδεσμος αὐτοῦ ἔχει μῆκος περίπου 286°. Σ. Π.

—ἐπίπεδον ἐγκάρσιον *[Ναυτ.]*· βλ. λ. *ἐγκάρσιον ἐπίπεδον*.

— ἐπίπεδον κεκλιμένον *[Μηχαν.]*· βλ. *κεκλιμένον* ἐπίπεδον.

—ἐπίπεδον συμμετρίας *[Κρυσταλλογρ.]*. Θεωρεῖται ἐν τῇ κρυσταλλογραφίᾳ ὡς *ἐπίπεδον συμμετρίας* ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον κόπτει τὸ κρυσταλλικὸν στερεὸν εἰς δύο ἴσα καὶ ὅμοια ἡμίση, τὰ ὁποῖα δυνατὸν μὲν νὰ εἶναι καὶ ἐπιδεκτικὰ ἐπιθέσεως, δυνατὸν ὅμως καὶ νὰ μὴ εἶναι τοιαῦτα, ἀλλὰ νὰ ἔχουν πρὸς ἄλληλα ὡς ἀντικείμενον καὶ εἴδωλον ἐνώπιον κατοπτρικῆς ἐπιφανείας (Spiegelungsebene). Δυνάμεθα ὅθεν νὰ ὁρίσωμεν ὡς ἐπίπεδον συμμετρίας ἐκεῖνο, πρὸς ἑκάτερον τοῦ ὁποίου εἶναι ὁμοίως ἐσχηματισμένον τὸ κρυσταλλικὸν στερεόν. Εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ κρυσταλλικὸν στερεὸν δυνατὸν εἶναι νὰ ὑπάρχουν ἐπίπεδα συμμετρίας πλειότερα τοῦ ἑνός, ἢ καὶ κανέν, ὅπως δυνατὸν εἶναι νὰ προσυπάρχουν ἢ ὄχι καὶ ἄλλα *στοιχεῖα συμμετρίας*, ἤτοι κέντρον καὶ ἄξονες. Ι. Π. Δ.

—ἐπίπεδον συμφύσεως *[Κρυσταλλογρ.]* Προκειμένου περὶ *διδύμων* καὶ *πολυδύμων* σχηματισμῶν (βλ. *κρυσταλλογραφία*), *ἐπίπεδον συμφύσεως* εἶναι ἐκεῖνο, καθ' ὃ ἐφάπτονται τὰ συγκρατοῦντα τὸν σύνθετον σχηματισμὸν κρυσταλλικὰ ἄτομα. Εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἐν τούτοις δὲν γίνεται κατ' ἐπίπεδον ἡ ἐπαφή, ἀλλὰ τὸ ἓν ἄτομον εἰσδύει ἀνωμάλως ἐντὸς τοῦ ἄλλου· χαρακτηριστικὸν παράδειγμα τῆς περιπτώσεως ταύτης οἱ κρύσταλλοι τοῦ χαλαζίου. Ι. Π. Δ.

ἐπιπεδόνωτος (ὁ) (Epipedonotus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *μελασωματιδῶν*, περιλαμβάνον δύο εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Χιλῇ. Δ. Ν. Π.

ἐπιπεδόρρινος (ὁ) (Epipedorhinus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Βραζιλίας. Δ. Ν. Π.

ἐπίπεδος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἐπὶ τοῦ πέδου, ἐπὶ τοῦ ἐδάφους (ἀρχ. · || ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιφάνεια εἶναι ὁμαλή, ἄνευ ἐξοχῶν ἢ κοιλοτήτων: «ἐπίπεδος ἀγρός», «ἐπίπεδον ἔλασμα»· «ἐπίπεδον σχῆμα» τὸ ἐπὶ ἐπιπέδου ἐπιφανείας κείμενον (τρίγωνον, τετράγωνον, πολύγωνον, κύκλος κλπ.) ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ στερεὰ (πρῖσμα, πυραμίς, σφαῖρα κλπ.)· «ἐπίπεδος Γεωμετρία», ἡ ἀσχολουμένη μὲ τὴν μελέτην τῶν ἐπιπέδων σχημάτων (βλ. *ἐπιπεδομετρία*)· || τὸ οὐδέτ. *ἐπίπεδον* (τὸ) ὡς οὐσιαστ. (βλ. λ.).

— ἐπίπεδος *τέχνη* *[Καλλιτεχν.]* Καλεῖται οὕτως ἡ τέχνη ἡ ἀναπαριστῶσα τ' ἀντικείμενα ἐπὶ ἑνὸς καὶ μόνου ἐπιπέδου. Ἡ τέχνη αὕτη, ἡ στερουμένη βάθους, προέρχεται ἐκ τῆς ἐλλείψεως προοπτικῆς, προσιδιάζει δὲ εἰς τοὺς ἀρχαίους λαούς. Τόσον ἡ ζωγραφική, ὅσον καὶ ἡ ἀναγλυφοποιία τῶν ἀρχαίων ἀνατολικῶν λαῶν καὶ δὴ τῆς Αἰγύπτου συνεσώρευε πάντα τ' ἀπεικονιζόμενα ἀντικείμενα εἰς ἓν ἐπίπεδον, δὲν κατώρθου δὲ διὰ βαθμιαίας σμικρύνσεως καὶ καταλλήλου τοποθετήσεως τῶν ἐπαλλήλων σχημάτων νὰ παράσχῃ σαφῆ ἰδέαν τοῦ βάθους. Καὶ τοῦτο, διότι ἠγνόει ὅτι ἔπρεπε νὰ θυσιάσῃ μερικὰς ἐπὶ μέρους λεπτομερείας διὰ νὰ περισώσῃ καὶ νὰ ἐξάρῃ τὸ σύνολον.

Παρὰ τὴν τέχνην τῶν ἀνατολικῶν λαῶν καὶ ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ τέχνη ἠγνόησε τὴν προοπτικὴν μέχρι τῶν μέσων περίπου τοῦ Ε' αἰῶνος π. Χ., ὅτε μεταξὺ τῶν πρώτων ὁ μέγας Πολύγνωτος ἐπειράθη νὰ τοποθετήσῃ μορφὰς εἰς βάθος. Κατὰ τὰ τέλη δὲ τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος ὁ σκηνογράφος Ἀγάθων ἐπέτυχεν ἀξιόλογα ἀποτελέσματα δι' ἐπιπόνου καὶ εὐφυοῦς ἐπιδιώξεως τῆς προοπτικῆς.

Ὁ ἐπίπεδος οὗτος τρόπος τῆς ἀπεικονίσεως τῶν ἀντικειμένων, μολονότι κατ' οὐσίαν προϋποθέτει ἀτελῆ ἀνάπτυξιν τῆς τέχνης, ἐμφανίζεται καὶ εἴς τινας προηγμένας μορφὰς ταύτης. Τοιουτοτρόπως συναντῶμεν εἰς τὴν τέχνην τῶν πρώτων χρόνων τῆς Ἀναγεννήσεως, ὡς καὶ εἰς τὴν βυζαντινὴν τέχνην, τὰς ἐπὶ ἑνὸς καὶ μόνου ἐπιπέδου ἀναπαραστάσεις, καθ' ὃν χρόνον τὸ περὶ ταύτας κενὸν κατέχει φυτικὴ ἢ ἀρχιτεκτονικὴ διακόσμησις, ἐλαχίστην γνῶσιν τῆς προοπτικῆς μαρτυροῦσα καὶ καθόλου εἰπεῖν συνηνωμένη μετὰ τῶν ἐν τῷ πρώτῳ καὶ μόνῳ ἐπιπέδῳ ἀπεικονίσεων. Καὶ κατὰ τοὺς ὑστερωτέρους δὲ χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ κατ' αὐτοὺς ἔτι τοὺς νεωτέρους καιροὺς ἀνευρίσκομεν καλλιτέχνας καλλιεργοῦντας τὴν ἐπίπεδον τέχνην θεληματικῶς, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι κατέχει αὕτη ἐξαίρετον διακοσμητικὴν σημασίαν. Ι.Μ.Π.

ἐπίπεδος (ὁ) (Epipedus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Γουϊάνας.

— ἐπίπεδος (ὁ) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *πεντατομιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Νοτίῳ Ἀμερικῇ καὶ ἰδίᾳ ἐν Βραζιλίᾳ. Δ. Ν. Π.

ἐπιπεδοσφαιρικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἐπιπεδοσφαίριον.

ἐπιπεδοσφαίριον (τό)· παράστασις σφαιρικῆς ἐπιφανείας ἐπὶ ἐπιπέδου, ἡ παράστασις τῆς σφαίρας τῆς γῆς ἐπὶ χάρτου, ὁ χάρτης τῆς γῆς.

ἐπιπεδῶ (—*όω*) καὶ ***ἐπιπεδώνω***· κάμνω τι ἐπίπεδον, μεταβάλλω ἀνώμαλον ἐπιφάνειαν εἰς ἐπίπεδον, ἰσοπεδώνω.

ἐπιπέδωσις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιπεδοῦν, ἡ μεταβολὴ ἀνωμάλου ἐπιφανείας εἰς ἐπίπεδον, ἰσοπέδωσις.

ἐπίπεμπτος *λόγος* *[Μουσ.]*. Ὁ ἀριθμητικὸς καὶ ἁρμονικὸς λόγος τῆς ἐν τῇ φυσικῇ διατονικῇ κλίμακι παραγομένης *διὰ τριῶν* μικρᾶς τελείας συμφωνίας ($=^{5}/_{6}$ ἐκ τοῦ ἄνω *Δι* πρὸς τὸν κάτω *Βου*). Ἡ συμφωνία αὕτη σχηματίζεται ἐκ τῆς ὑπεροχῆς τῆς *διὰ πασῶν* πρὸς τὴν *Διὰ ἓξ* μείζονα τελείαν συμφωνίαν (πρβλ. καὶ λ. *ἐπιμερὴς* καὶ *ἐπιμόριος*). Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ μουσικῇ δὲν παρήγετο ἡ συμφωνία αὕτη, λόγῳ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν τετραχόρδων τῆς σκληρᾶς ἢ συντόνου διατονικῆς κλίμακος ἐκ δύο μειζόνων ἢ ἐπογδόων τόνων καὶ ἑνὸς *λείμματος*. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

ἐπιπεντεκαιδέκατος, ἢ ***ἐλάχιστος, τόνος*** *[Μουσ.]*. Ὁ τὸ τρίτον καὶ τελευταῖον τονιαῖον διάστημα ἀπὸ τῆς βάσεως ἀμφοτέρων τῶν ὁμοειδῶν συνημμένων τετραχόρδων τῆς φυσικῆς διατονικῆς κλίμακος (*Δι τῆς ὑπάτης—Δι τῆς μέσης*), ἧς χρῆσιν ποιοῦνται ἥ τε βυζαντινὴ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ καὶ ἡ δημώδης ἑλληνικὴ τοιαύτη, κατέχων τόνος (*Ζω - Νη καὶ Βου-Γα*), ἔχων ἀξίαν μήκους χορδῆς $^{15}/_{16}$.

Ὁ ἀριθμητικὸς καὶ ἁρμονικὸς λόγος τοῦ ἐπιπεντεκαιδεκάτου τόνου εὑρίσκεται, ἐὰν ἀφαιρεθῇ, διὰ τῆς διαιρέσεως ἐκ τοῦ λόγου τῆς *διὰ τεσσάρων* μείζονος τελείας συμφωνίας (μῆκος χορδῆς $^{3}/_{4}$), ὁ λόγος τῆς *διὰ τριῶν* μείζονος τελείας τοιαύτης (μῆκος χορδῆς $^{4}/_{5}$), οὕτω: $^{3}/_{4} : ^{4}/_{5} = ^{15}/_{16}$.

Ὁ ῥυθμικὸς ἐλάχιστος τόνος (μῆκος χορδῆς $^{15}/_{16}$) ὑπολείπεται τοῦ μὲν φυσικοῦ ἐλάσσονος ἢ *ἐπιενάτου* τόνου (μῆκος χορδῆς $^{9}/_{10}$) κατὰ ἐπιεικοστοτέταρτον λόγον, *ὕφεσιν* ἐν τῇ μουσικῇ καλούμενον (μῆκος χορδῆς $^{24}/_{25}$), τοῦ δὲ φυσικοῦ μείζονος ἢ *ἐπογδόου* τόνου (μῆκος χορδῆς $^{8}/_{9}$) κατὰ τὸν ἀριθμητικὸν λόγον $^{128}/_{135}$, ὅστις καλεῖται ἐν τῇ μουσικῇ ἀποτομὴ ἐλάσσονος τόνου.

Βασίλειος ὁ Στεφανίδης, εἰς τὸ «Σχεδίασμα περὶ Μουσικῆς ἐκκλησιαστικῆς», ὀνομάζει τὸν φυσικὸν ἐλάχιστον τόνον ἡμιτόνιον μεῖζον (μῆκος χορδῆς $^{15}/_{16}$), τὸν δὲ ἐπιεικοστοτέταρτον λόγον, ἡμιτόνιον ἔλασσον (μῆκος χορδῆς $^{24}/_{25}$). Ὁ ἐπιεικοστοτέταρτος οὗτος λόγος ὑπολείπεται τοῦ φυσικοῦ ἐλαχίστου κατὰ $^{125}/_{128}$, ἤτοι κατὰ τεταρτημόριον σχεδὸν τοῦ τόνου.

Ἐν τοῖς ἐν χρήσει θεωρητικοῖς τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, ὁ ἐλάχιστος τόνος παρίσταται διὰ τῶν λεγομένων τμημάτων (δωδεκατημορίων τοῦ τόνου), ἢ διὰ τοῦ ἀριθμοῦ 8 ἢ διὰ τοῦ ἀριθμοῦ 7. Ἡ τοιαύτη εἰς τμήματα διαίρεσις οὐδεμίαν κέκτηται ἐπιστημονικὴν ἀξίαν.

Ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ μουσικὴ ἐστερεῖτο τοῦ φυσικοῦ ἐλαχίστου τόνου ($=^{15}/_{16}$), τὸ δὲ λεῖμμα, ὅπερ ὑπῆρχεν ἐν αὐτῇ, ἔχον ἀξίαν μήκους χορδῆς $^{243}/_{256}$ καὶ ὂν μικρότερον τοῦ ἡμιτονίου κατά τι, ὑπολείπεται τοῦ φυσικοῦ ἐλαχίστου τόνου κατὰ ἐπογδοηκοστὸν λόγον, *κόμμα* ἐν τῇ μουσικῇ καλούμενον (μῆκος χορδῆς $^{80}/_{81}$). Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

ἐπιπέταλον (τὸ) *[Βοτ.]*. Τὸ ἄρρεν ὄργανον τοῦ ἄνθους, ἤτοι ὁ στήμων, ὅστις ἀναφαίνεται ἐπὶ τῆς στεφάνης ἢ τῶν πετάλων τοῦ ἄνθους. Δ. Ν. Π.

ἐπιπέταλος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ἐπὶ τῶν στημόνων τῶν ἀνθέων, ὁ εὑρισκόμενος ἐπὶ τῶν πετάλων τῆς στεφάνης: «ἐπιπέταλοι στήμονες» καὶ «ἐπιπέταλον ἄνθος».

ἐπίπετρον (τὸ) (Epipetrum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *δισκοριδοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἀνεπτυγμένας, ἀναρριχητικάς, κονδυλορριζους μὲ βλαστοὺς λαχανευομένους. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Νοτίῳ Ἀμερικῇ καὶ ἰδίως ἐν Χιλῇ. Δ. Ν. Π.

ἐπιπεφυκῖτις (ἡ) *['Ἰατρ.]*. Πᾶσα ἀσθένεια τοῦ ἐπιπεφυκότος, ἑδράζουσα καθ' ὅλον ἢ εἰς ὡρισμένον τμῆμα αὐτοῦ. Τὰ νοσήματα τοῦ ἐπιπεφυκότος εἶναι πλεῖστα ὅσα. Τούτων τὰ περισσότερα εἶναι *μικροβιογενῆ, μυκητογενῆ, παρασιτογενῆ* καὶ *τοξικογενῆ*, ὀφειλόμενα εἰς τοξίνας τῶν διαφόρων μικροβίων, μυκήτων καὶ παρασίτων, καθὼς καὶ εἰς τὰς τοξίνας αἵτινες παρασκευάζονται ὑπὸ τοῦ ἰδίου ὀργανισμοῦ. Ἐκτὸς τῶν ἄνω ἐπιπεφυκιτίδων ὑπάρχουσι φυσικαὶ καὶ χημικαὶ ἐπιπεφυκίτιδες, δηλαδὴ προκαλούμεναι ἐκ φυσικῶν καὶ χημικῶν αἰτίων. Τέλος ὁ ἐπιπεφυκὼς πάσχει ἀπὸ διαφόρους συγγενεῖς καὶ ἐπικτήτους ὄγκους, καλοήθεις ἢ κακοήθεις.

Αἱ πολυαριθμότεραι καὶ σπουδαιότεραι τῶν ἐπιπεφυκιτίδων εἶναι αἱ μικροβιογενεῖς. Τὸ τοιοῦτον, ἂν καὶ ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται δυσνόητον, πράγματι, εἶναι ἁπλοῦν, διότι ὁ ἐπιπεφυκὼς ἔρχεται εἰς ἄμεσον συνάφειαν μὲ πλεῖστα ὅσα μικρόβια. Ἐκτεθειμένος ὢν εἰς τὸν ἀέρα καὶ εἰς τὴν λεπτεπίλεπτον κόνιν, τὴν φερομένην ἐν τῷ ἀέρι, δέχεται ὅλα τὰ μικρόβια τὰ κυκλοφοροῦντα ἐν αὐτῷ, χωρὶς νὰ δύναται νὰ προασπισθῇ ἐναντίον αὐτῶν, διότι ἥ τε μύσις τῶν βλεφάρων καὶ ἡ ὕπαρξις τῶν βλεφαρίδων δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐμποδίσωσι τὴν εἴσοδον τοῦ ἀέρος καὶ τῆς κόνεως ἐντὸς τῆς βλεφαρικῆς σχισμῆς. Καὶ τοῦτο, διότι τὰ μεταξὺ τῶν βλεφαρίδων χάσματα εἶναι τόσον μεγάλα, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ μικροσκοπικὸν μέγεθος τῶν μικροβίων καὶ τοῦ κονιορτοῦ, ὥστε διὰ μέσου τῶν χασμάτων τούτων ἡ κυκλοφορία τῆς κόνεως καὶ τῶν μικροβίων νὰ γίνεται ἀνέτως. Ὁ ἐπιπεφυκὼς ἔρχεται εἰς ἄμεσον συνάφειαν μὲ τὰ ὕδατα, μὲ τὰ ὁποῖα πλύνομεν τὸ πρόσωπον καὶ τὰ βλέφαρά μας, μὴ ἐξαιρουμένων καὶ τῶν ἐλευθέρων αὐτῶν χειλέων. Τὸ κοινὸν ὕδωρ διεισδύει μέχρι τοῦ ἐπιπεφυκότος καὶ μολονότι φαίνεται καθαρὸν καὶ διαυγές, εἶναι ἔμπλεον μικροβίων, ἅτινα εἰσέρχονται καὶ ἐγκαθίστανται ἐπὶ τοῦ ἐπιπεφυκότος. Τὰ ἐλεύθερα χείλη τῶν βλεφάρων καὶ δι' αὐτῶν ὁ ἐπιπεφυκὼς ἔρχονται συχνότατα εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸ μικροβιοβριθέστερον τμῆμα τοῦ σώματός μας, δηλαδὴ τὰ ἄκρα τῶν δακτύλων μας, εἰς τὰς αὔλακας τῶν ὁποίων ἐμφωλεύουσι πλεῖστα εἴδη μικροβίων. Τὰ μικρόβια ταῦτα συλλέγονται ἐπὶ τῶν δακτύλων ὅταν ἐγγίζωμεν δι' αὐτῶν διάφορα ἀντικείμενα, στρόφιγγας θυρῶν, ἐρείσματα κλιμάκων, χαρτονομίσματα, στηρίγματα ἀναβάθρων, γραφίδας, χειρόμακτρα, ῥινόμακτρα, παιγνιόχαρτα καὶ πλῆθος ἄλλο μικροβιοβριθῶν ἀντικειμένων. Ὁ ἐπιπεφυκὼς δυνατὸν νὰ μολυνθῇ ἀπὸ τὰ μικρόβια τῆς κοιλότητος τοῦ στόματος καὶ τῆς ῥινὸς καὶ ἄνευ τῆς μεσολαβήσεως τῶν δακτύλων ἢ ἄλλων βοηθητικῶν μέσων. Τὰ μικρόβια ταῦτα εἶναι ἱκανὰ κατὰ τὴν ἀπόμυξιν ν' ἀνέλθωσι μόνα των τὸν ῥινοδακρυϊκὸν πόρον μέχρι τοῦ ἐπιπεφυκότος, τινὰ δὲ ἐξ αὐτῶν, τὰ τριχοφόρα, φθάνουσι μέχρι τοῦ ἐπιπεφυκότος, πλέοντα ἐντὸς τῶν δακρύων τῶν δακρυϊκῶν ἀγωγῶν. Ἐν τέλει ὁ ὀφθαλμὸς μολύνεται διὰ παντὸς μέσου ἐρχομένου εἰς συνάφειαν μὲ πάσχοντα ὀφθαλμὸν καὶ δυναμένου νὰ μεταφέρῃ τὸ μόλυσμα ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν ὑγιᾶ ὀφθαλμόν. Μεταξὺ τῶν τοιούτων μέσων σημειοῦμεν τὰ ῥινόμακτρα, τὰ χειρόμακτρα, τὰς μυίας, τὰ μεμολυσμένα ὀφθαλμικὰ φάρμακα κλπ. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ὅτι ὅλα τὰ μικρόβια τοῦ ἀέρος, τῶν ὑδάτων, τῶν διὰ τῶν δακτύλων ψαυομένων ἀντικειμένων, τῆς κοιλότητος τοῦ στόματος, τῆς ῥινὸς καὶ τοῦ πάσχοντος ὀφθαλμοῦ δύνανται νὰ ἐγκαθιδρυθῶσιν ἐπὶ τοῦ ἐπιπεφυκότος καὶ νὰ προκαλέσουν ἀσθένειαν αὐτοῦ. Ἑπομένως οὐδὲν ἄπορον ὅτι αἱ πλεῖσται τῶν ἐπιπεφυκιτίδων εἶναι μικροβιογενεῖς. Μάλιστα ἀπορεῖ τις διατί οἱ ἄνθρωποι δὲν ὑποφέρουν συχνότερον ἀπὸ ἐπιπεφυκίτιδας. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι τὰ πλεῖστα μικρόβια τὰ εἰσερχόμενα εἰς τὸν ὀφθαλμὸν εἶναι ἀβλαβῆ καὶ οὐχὶ παθογόνα.

Ἡ μελέτη τῆς χλωρίδος τῶν ἀβλαβῶν μικροβίων τοῦ ἐπιπεφυκότος ἀναφέρει, ἐν στρογγύλῳ ἀριθμῷ, περὶ τὰ 70 εἴδη τοιούτων μικροβίων. ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὰ παθογόνα μικρόβια τοῦ ἐπιπεφυκότος, ταῦτα εἶναι σχεδὸν ὅλα τὰ παθογόνα μικρόβια τοῦ ὀργανισμοῦ, ἐπιπροσθέτως δὲ καὶ ἕτερα δύο εἴδη, Weeks καὶ Morax. Εὐτυχῶς ἡ παρουσία τῶν παθογόνων μικροβίων εἰς τὸν ἀέρα, τὸ ὕδωρ, τοὺς δακτύλους κλπ. δὲν εἶναι σταθερά, δι' ὃ καὶ αἱ ἐπιπεφυκίτιδες δὲν εἶναι κοινὴ νόσος ὅλου τοῦ κόσμου. Πάντως ὅμως εἶναι ἡ συχνοτέρα ὅλων τῶν λοιπῶν ὀφθαλμικῶν νόσων συλλήβδην λαμβανομένων.

Ἅμα τῇ εἰσόδῳ μικροβίων ἢ μικροβιοφόρου κονιορτοῦ ἐντὸς τοῦ ἐπιπεφυκότος, ὁ ὀφθαλμὸς προασπίζεται, ἀντιδρᾷ καὶ ἀμύνεται ἐναντίον αὐτῶν. Κατὰ κανόνα ἡ ἄμυνα ἄρχεται διὰ τῆς μύσεως τῶν βλεφάρων. Δυστυχῶς ὅμως τὸ τοιοῦτον συμβαίνει ἀφοῦ τὰ μικρόβια εἰσέλθουν διὰ τῆς βλεφαρικῆς σχισμῆς ἐντὸς τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὰς ἀπειραρίθμους πτυχὰς τοῦ ἐπιπεφυκότος, ὁπότε ὁ ὀφθαλμὸς προσπαθεῖ νὰ

Digitized by Google

καταπολεμήση καὶ ἀπομακρύνη αὐτὰ διὰ τῆς ροῆς τῶν δακρύων, ἥτις ἀναλόγως τοῦ προκαλουμένου ἐρεθισμοῦ εἶναι ἁπλῆ ροὴ ἢ ἐπιφορά. Ἀλλ' ὁσονδήποτε μεγάλη καὶ ἄφθονος καὶ ἂν εἶναι ἡ ἐπιφορά, δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ σαρώση τελείως τὰ εἰς τοὺς κολπίσκους τοῦ ἐπιπεφυκότος ἐγκατασταθέντα μικρόβια. Σχεδὸν πάντοτε μένουν ἀρκετὰ διὰ νὰ πολλαπλασιασθῶσι ταχέως καὶ νὰ προκαλέσουν ἐπιπεφυκίτιδα. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ ἐπιπεφυκὼς δὲν διαθέτει ἕτερον μέσον ἀμύνης κατὰ τῆς εἰσβολῆς τῶν μικροβίων εἰμὴ μόνον τὰ δάκρυα, ὧν ἡ μικροβιοκτόνος ἰδιότης εἶναι τόσον ἀσήμαντος, ὥστε δὲν λαμβάνεται ὑπὸ σπουδαίαν ἔποψιν. Σήμερον ὅλοι σχεδὸν οἱ ὀφθαλμολόγοι παραδέχονται ὅτι ἡ δρᾶσις τῶν δακρύων εἶναι ἐντελῶς μηχανική, δηλαδὴ ὅτι διὰ τῆς ροῆς των παρασύρουν τὰ μικρόβια εἴτε ἐντὸς τῆς κοιλότητος τῆς ρινός, διὰ τῶν δακρυφόρων ἀγωγῶν, εἴτε ἔξω τῶν χειλέων τῶν βλεφάρων. Ὁ ἐπιπεφυκὼς ἐκτὸς τῆς μηχανικῆς δακρυϊκῆς ἀμύνης ἔχει καὶ ἑτέραν ἰδιότητα, ὀφειλομένην εἰς τὴν ἔξοδον μικροβιοκτόνων οὐσιῶν κυκλοφορουσῶν ἐν τῷ ὀργανισμῷ καὶ ἀπεκκρινομένων εἴτε διὰ τῶν ἐμπεποτισμένων κυττάρων αὐτοῦ, εἴτε διὰ τῶν δακρυογόνων ἀδένων. Ἀλλ' ὅμως τὸ τοιοῦτον συμβαίνει σπανιώτατα, οὕτως ὥστε δὲν δύναται νὰ ληφθῇ ὑπὸ σπουδαίαν ἔποψιν. Τὰ μικρόβια λοιπὸν ἅμα τῇ ἐγκαθιδρύσει των ἐπὶ τοῦ ἐπιπεφυκότος ἀρχίζουν ἀμέσως νὰ πολλαπλασιάζωνται, εὑρίσκοντα ὅλας τὰς ἀπαιτουμένας συνθήκας πρὸς εὐγονίαν. Ἡ ἐντὸς τῶν δακρύων ὕπαρξις πεπτωκότων κυττάρων, καθὼς καὶ αἱ ἐκκρίσεις τῶν ἀδένων καὶ τῶν ὑγιῶν κυττάρων τοῦ ἐπιπεφυκότος ἀποτελοῦν μέσα διατροφῆς καὶ καλλιεργείας τῶν ἔξωθεν εἰσερχομένων ἑκάστοτε μικροβίων. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἡ ἐλάττωσις τῆς ἐκκρίσεως τῶν δακρύων κατὰ τὴν νύκτα, καθὼς καὶ τὸ κλείσιμον τῶν βλεφάρων, τὸ σκότος καὶ ἡ ἀναπτυσσομένη σταθερὰ καὶ ὑγρωπὴ θερμοκρασία τῶν κολπωμάτων, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐμποδίζουν τὴν διὰ τῶν δακρυϊκῶν ἀγωγῶν ἀπομάκρυνσιν τῶν μικροβίων, ἀφ' ἑτέρου δὲ συντελοῦν εἰς τὸν πολλαπλασιασμὸν αὐτῶν.

Διὰ νὰ γνωρίσωμεν καλῶς τὰς ἐπιπεφυκίτιδας πρέπει νὰ συνδυάσωμεν τὴν μελέτην τῶν προκαλούντων αὐτὰς μικροβίων μετὰ τῶν κλινικῶν συμπτωμάτων, ὁπότε ἔχομεν τὰ ἑξῆς εἴδη ἐπιπεφυκιτίδων.

Βεξικὴ ἐπιπεφυκῖτις (Conjonctivite à bacille de Weeks). Ἡ βεξικὴ ἐπιπεφυκῖτις ὑφίσταται παρ' ἡμῖν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους, ἀλλ' ἡ συχνότης αὐτῆς αὐξάνει κατὰ τοὺς μῆνας Σεπτέμβριον, Ὀκτώβριον καὶ Νοέμβριον. Κατ' ἔτος λοιπὸν καὶ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην λαμβάνει τὸν τύπον μεγάλης ἐπιδημίας, εἴς τινας δὲ συνοικισμοὺς (προσφυγικοὺς) καταντᾷ σχεδὸν πανδημία. Τὰ κυριώτερα συμπτώματα τῆς βεξικῆς ἐπιπεφυκίτιδος εἶναι αἴσθησις ξένου σώματος ἐπὶ τοῦ ἐπιπεφυκότος, δακρυόρροια, φωτοφοβία, πόνοι, ἔκκρισις βλέννης καὶ ἀφθόνου πύου, ὑπενθυμίζοντος τὴν ἄφθονον πυόρροιαν τῆς γονοκοκκικῆς ἐπιπεφυκίτιδος, ἐρυθρότης καὶ αἱμορραγίαι τοῦ ἐπιπεφυκότος, προωτιαῖον γάγγλιον ἐπώδυνον κτλ. Τὸ αἴτιον τῆς ἐπιπεφυκίτιδος ταύτης εἶναι τὸ μικρόβιον τοῦ Koch-Weeks, βακτηρίδιον μικρὸν καὶ λεπτόν, ἀπὸ 1μ — 3μ ἐπὶ 0 μ. 25, χρωννύμενον διὰ τῶν χρωμάτων τῆς ἀνιλίνης καὶ ἀποχρωματιζόμενον διὰ τῆς μεθόδου τοῦ Gram. Ἡ θεραπεία εἶναι: πλύσεις, προταργόλη, νιτρικὸς ἄργυρος, ἀντιβεξικὸς ὀρὸς εἰς ἐνστάξεις καὶ ὑποδορίους ἐνέσεις. Προφυλακτικὸν ἐμβόλιον βεξικὸν ὄχι μόνον διὰ τοὺς πάσχοντας ἐκ βεξικῆς ἐπιπεφυκίτιδος, ἀλλὰ καὶ προληπτικὸν διὰ τοὺς μὴ πάσχοντας καὶ τοὺς τραχωματικούς, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς βεξικῆς ἐπιπροσθέτου μολύνσεως, ἥτις ἐπιδεινώνει τὸ τράχωμα.

Διπλοβακιλλικὴ ἐπιπεφυκῖτις (Conjonctivite diplobacillaire). Αἴτιον τῆς νόσου ταύτης εἶναι ὁ διπλοβάκιλλος τοῦ Morax. Ἡ νόσος συνήθως παρουσιάζεται ὑπὸ τὴν ἠπίαν αὐτῆς μορφήν, οἱ δὲ ἀσθενεῖς ἀψηφοῦσιν αὐτήν, ὁπότε ἡ ἐπιπεφυκῖτις καταντᾷ χρονία. Παρουσιάζεται μὲ τὸ κλασσικὸν σύμπτωμα τῆς ἐρυθρότητος τῶν ἔξω καὶ ἔσω τμημάτων τοῦ βολβοῦ τῇ συμμετοχῇ τῶν κανθῶν. Μικρὰ ἔκκρισις βλεννώδους καὶ κνησμὸς ἄνευ οἰδήματος τοῦ προωτιαίου γαγγλίου κτλ. Ἡ μικροσκοπικὴ ἐξέτασις δεικνύει βακίλλους κειμένους ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατὰ μῆκος καὶ ἀνὰ δύο, μεγέθους 2—4 μ ἐπὶ 1 μ. 5. Καὶ ἐνταῦθα ἡ διὰ τῆς μεθόδου τοῦ Gram χρῶσις εἶναι ἀρνητική. Ἡ θεραπεία σύγκειται εἰς πλύσεις, εἰς ἐνστάξεις θειικοῦ ψευδαργύρου, εἰς ἐμβολιοθεραπείαν δι' ἐνστάξεων ἢ καὶ δι' ὑποδορίων ἐνέσεων, τοῦ ἐμβολίου παρασκευαζομένου διὰ τοῦ βακτηρίου τοῦ Μόραξ.

Τραχωματικὴ ἐπιπεφυκῖτις. Εἶναι ἡ ὀφθαλμικὴ μάστιξ πλείστων ὅσων χωρῶν, μὴ ἐξαιρουμένης καὶ τῆς Ἑλλάδος, ἥτις θεωρεῖται ὡς μία τῶν τραχωματοπληκτοτέρων χωρῶν. Ἡ ἐπὶ 100 ὀφθαλμικῶν ἀσθενῶν ἀναλογία τῶν τραχωματικῶν τῶν προσερχομένων εἰς τὰς διαφόρους κλινικὰς τῶν Ἀθηνῶν ποικίλλει ἀπὸ 12% μέχρι 38%. Ἐν τῷ Εὐαγγελισμῷ, τοῦ ὁποίου ἡ πελατεία ἀποτελεῖται ἀπὸ Ἀθηναίους, πρόσφυγας καὶ ἐπαρχιώτας ἐξ ὅλης τῆς Ἑλλάδος, ἡ ἀναλογία ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν εἶναι 12. Ὑπάρχουσιν ὅμως νομοί, πόλεις καὶ συνοικίαι, εἰς τὰς ὁποίας ἡ συχνότης τῶν τραχωμάτων εἶναι ἐξαιρετικῶς μεγάλη (Κρήτη, Χίος, Σαλαμίς, Ἀχαΐα, Λαύριον, προσφυγικοὶ συνοικισμοί, Μοσχάτου, Δουργούτη, Κοκκινιᾶς κλπ.). Εἰς τοὺς συνοικισμοὺς αὐτοὺς ἀναλόγως τῆς κατ' ἔτος ἐντάσεως τῆς βεξικῆς ἐπιπεφυκίτιδος, ἡ ἀναλογία τῶν τραχωματικῶν ἐπὶ τῶν προσερχομένων ὀφθαλμιώντων ποικίλλει ἀπὸ 28% ἕως 38%. Τὸ τράχωμα εἶναι μικροβιογόνος ἐπιπεφυκῖτις. Πλεῖστα ὅσα μικρόβια περιεγράφησαν ὡς αἰτία αὐτοῦ, χωρὶς ὅμως νὰ ἐπικρατήση κανέν. Τὸ τελευταῖον μικρόβιον τὸ θεωρηθὲν ὑπὸ τοῦ ἀνακαλύψαντος αὐτὸ ὡς τὸ αἴτιον τοῦ τραχώματος, εἶναι τὸ μικρόβιον τοῦ Noguchi (1928). Τὸ μικρόβιον τοῦτο (bacterium granulosis) καλλιεργεῖται εἰς αἱματηρὸν ἄγαρ, εἶναι δὲ μικρὸν βακτηρίδιον κινούμενον καὶ μὴ δεχόμενον τὸ Gram. Ἡ ἐνοφθαλμίασις τοῦ πιθήκου macacus Rheus καὶ χιμπατζῆ δίδει κοκκιάσεις ὁμοιαζούσας κλινικῶς καὶ ἀνατομικῶς πρὸς τὰς τῶν τραχωμάτων.

Τὸ τράχωμα ἀρχίζει ὑπούλως. Ἐνῷ ὁ βολβικὸς ἐπιπεφυκὼς φαίνεται λευκὸς καὶ ὑγιής, ἅμα στρέψωμεν τὸ βλέφαρον, συνήθως τῶν μικρῶν παιδίων, παρατηροῦμεν καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ ταρσικοῦ ἐπιπεφυκότος καὶ τῆς ψαλίδος ἐρυθρὰν διήθησιν φέρουσαν εἰς τὸν ταρσὸν καὶ ἰδίως εἰς τὴν ψαλίδα ἐρυθρὰς ἢ κιτρινωπὰς κοκκιάσεις, ὁμοιαζούσας πρὸς κόκκους σαγοῦ ἀποβεβρασμένου. Τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ ἐπὶ τοῦ κάτω βλεφάρου. Τὰ κοκκία ταῦτα, ἀναλόγως τοῦ μεγέθους, τοῦ σχήματος, τῆς συστάσεως καὶ τῆς διαφανείας των, ὀνομάζονται κοκκιώδη, θηλώδη, συκώδη καὶ πυκτώδη. Ἐν ἀρχῇ τῆς νόσου ἔκκρισις δὲν ὑπάρχει ἢ εἶναι μηδαμινή, μετὰ ταῦτα ὅμως, ἐφόσον παρέρχεται ὁ καιρὸς καὶ προχωρεῖ ἡ νόσος, γίνεται βλεννώδης ἢ πυώδης ἀναλόγως τῶν ἐπιπροσθέτων μικροβίων. Ὁ κερατοειδὴς ἐπὶ πολὺν καιρὸν μένει ἀνέπαφος, ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ καὶ τῇ προόδῳ τῆς νόσου παρουσιάζει διήθησιν κοκκιάσεων καὶ ἀγγείων (τραχωματικὸς πάννος) καὶ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἑλκίδια. Ἐν τέλει τὸ βλέφαρον παχύνεται καὶ παρουσιάζει ἐλαφρὰν πτῶσιν. Ὁ ταρσὸς κυφοῦται, τὸ ἐντρόπιον ἀκολουθεῖ, αἱ βλεφαρίδες εἰσκλῶνται καὶ ἡ τριχίασις ἀποκαθίσταται μὲ ὅλας τὰς κακὰς αὐτῆς συνεπείας, ἀπὸ τὰ ἕλκη τοῦ κερατοειδοῦς, ἀπὸ τῆς ξηράνσεως τῶν ἐπιπεφυκότων καὶ τοῦ κερατοειδοῦς, μέχρι τοῦ συμβλεφάρου καὶ τῆς τυφλώσεως. Τὸ προωτιαῖον γάγγλιον, ἐφόσον δὲν ὑπάρχουν ἐπιπρόσθετα μικρόβια δυνάμενα νὰ τὸ ἐπηρεάσουν, μένει φυσιολογικόν.

Ἡ διάγνωσις, ἐπειδὴ ἀγνοοῦμεν ἀκόμη τὸ μικρόβιον τῶν τραχωμάτων, εἶναι κλινικὴ καὶ κυτταρολογική. Καὶ κλινικῶς μὲν ἡ σύγχυσις ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ γίνεται μὲ τὴν θηλακιώδη ἐπιπεφυκίτιδα τῶν μικρῶν παιδίων. Κατ' αὐτὴν ὅμως αἱ κοκκιάσεις δὲν ἑδράζουσι κατὰ τὴν ψαλίδα, ἀλλ' εὑρίσκονται κατὰ κανόνα εἰς τὸ ἄνω ἔσω καὶ ἔξω τμῆμα τῶν ταρσῶν. Κατ' αὐτὴν δὲν ὑπάρχουσι σωμάτια τοῦ Prowazek. Ἐπίσης τὰ τραχώματα δύνανται νὰ συγχυσθῶσι μὲ τὴν ἐαρινὴν ἐπιπεφυκίτιδα. Κατ' αὐτὴν ὅμως ἡ ἔκκρισις τῶν ὀφθαλμῶν, καθὼς καὶ ἡ οὐσία τῶν ἐκβλαστήσεων καὶ κοκκιάσεων ἐμπεριέχουσι πολλὰ ἐωζινόφιλα κύτταρα καὶ κοκκία, ἐνῷ τὸ ἔκκριμα τῶν τραχωμάτων δὲν ἐμπεριέχει τοιαῦτα κτλ.

Ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ἔκκρισις, γίνεται καταπολέμησις αὐτῆς διὰ τῶν ἐνδεικνυμένων φαρμάκων ἀναλόγως τῶν ἐπιπροσθέτων μικροβίων, ἅτινα προκαλοῦν τὴν ἔκκρισιν. Ὅταν δὲν ὑπάρχῃ ἔκκρισις, χρησιμοποιοῦνται θειικὸς χαλκὸς εἰς ραβδία ἢ ἀλοιφήν, σχάσεις, ἀποξέσεις, συνθλίψεις, καθὼς καὶ διάφοροι ἄλλοι θεραπευτικοὶ τρόποι, ἀναλόγως τῶν τραχωματικῶν ἐπιπλοκῶν.

Ὅσον ἐνωρίτερον ἐπιλαμβάνεταί τις τῆς θεραπείας τῶν τραχωμάτων, τόσον καὶ ἡ ἴασις αὐτῶν εἶναι ταχυτέρα καὶ ἐντελεστέρα. Διὰ τοῦτο ἡ ἐξιχνίασις τῶν τραχωμάτων, ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς νόσου, ἤτοι πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἐκκρίματος καὶ τοῦ πάννου, πρέπει πάντοτε νὰ ἐπιδιώκεται. Ἐπειδὴ δὲ τραχώματα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον προσβάλλουσι τὰ μικρὰ παιδία καὶ δὴ κατὰ τὴν μαθητικὴν περίοδον τῆς ζωῆς των, πρέπει νὰ γίνεται συχνὰ ἐξέτασις ἁπάντων τῶν μαθητῶν, διδασκάλων καὶ ὑπηρετῶν τῶν διαφόρων σχολείων. Ἅμα τῇ διαπιστώσει μαθητοῦ τινος τραχωματικοῦ, ἡ ἐξέτασις ὅλων τῶν ἀτόμων τῶν βιούντων ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ μετὰ τοῦ μαθητοῦ ἐπιβάλλεται, καθὼς καὶ ἡ ὑποβολὴ ὅσων ἐξ αὐτῶν παρουσιάζουν τραχώματα εἰς τακτικὴν θεραπείαν.

Ἡ αὐτὴ ἀγωγὴ ἀνιχνεύσεως καὶ ἀμέσου θεραπείας δέον ν' ἀκολουθηθῇ προκειμένου περὶ στρατιωτῶν, ναυτῶν, ἐργατῶν, τροφίμων ὀρφανοτροφείων, ἀσύλων, ὑπαλλήλων λουτρῶν, καφενείων, ξενοδοχείων, πωλητῶν κτλ. Δὲν ἀρκεῖ μόνον ὁ τραχωματικὸς νὰ ὑποβληθῇ εἰς θεραπείαν, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐξετασθῶσι καὶ ἅπαντα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας του, ὁπουδήποτε καὶ ἂν εὑρίσκωνται. Ἡ ἀνωτέρω ἀγωγὴ εἶναι ἡ καλυτέρα, ὄχι μόνον πρὸς ἐντελῆ θεραπείαν τῶν τραχωμάτων ἀλλὰ καὶ πρὸς προφύλαξιν τῶν μὴ ἀκόμη προσβληθέντων ὑπὸ τῆς νόσου. Ἡ θεραπεία τῶν τραχωμάτων καθὼς καὶ ἡ προφύλαξις τῶν μὴ πασχόντων εἶναι ἡ βάσις τῆς ἀντιτραχωματικῆς ἐκστρατείας. Ἵνα αὕτη καταστῇ λυσιτελεστέρα καὶ ἀποτελεσματικωτέρα, δέον νὰ ἐφαρμοσθοῦν τὰ κάτωθι: 1) Νὰ ἱδρυθῇ κεντρικὸν ἀντιτραχωματικὸν ἰνστιτοῦτον, κύριον σκοπὸν ἔχον ὄχι μόνον τὴν θεραπείαν τῶν τραχωματικῶν ἢ τῶν διαφόρους ἄλλας ὀφθαλμικὰς νόσους παρουσιαζόντων, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τὴν ἀπὸ αἰτιολογικῆς καὶ κλινικῆς ἀπόψεως μελέτην τοῦ τραχώματος, οὗτινος τὸ αἴτιον ἢ τὰ αἴτια ἀγνοοῦμεν μέχρις ὥρας. Σκοπὸς τοῦ ἰνστιτούτου θὰ εἶναι ἐπίσης μόρφωσις καταλλήλου προσωπικοῦ ἰατρῶν καὶ νοσοκόμων. 2) Νὰ μὴ προσλαμβάνωνται ὑπάλληλοι καὶ ὑπηρέται εἰς οἱανδήποτε ὑπηρεσίαν, ἐὰν μὴ οὗτοι εἶναι ἐφωδιασμένοι μὲ πιστοποιητικόν, ἐν τῷ ὁποίῳ σαφῶς νὰ καθορίζηται ὅτι δὲν πάσχουν ἀπὸ τραχώματα. 3) Νὰ θεραπεύωνται ἀναγκαστικῶς οἱ ἐκ τραχωμάτων πάσχοντες εἰς πρότυπα ἰατρεῖα, ἢ καὶ κατ' οἶκον, καὶ ν' ἀναζητῶνται οἱ μὴ προσερχόμενοι. Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς τραχωματικοὺς μαθητάς, δέον νὰ ἱδρυθοῦν ἰδιαίτερα σχολεῖα τραχωματικῶν μαθητῶν, διὰ δὲ τοὺς στρατιώτας λόχοι τραχωματικῶν. 4) Νὰ παρέχωνται βοηθήματα καὶ εὐκολίαι εἰς τοὺς ἀπόρους τραχωματικοὺς πρὸς τακτικὴν ἐξακολούθησιν τῆς μακροχρονίου ἀντιτραχωματικῆς θεραπείας, ἵνα μὴ οὗτοι περιπέσουν εἰς ἔνδειαν ὡς ἐκ τῆς ἀναγκαστικῆς ἀνεργίας. 5) Νὰ διδάσκεται εἰς τὰ σχολεῖα, διὰ παντοιοτρόπων μέσων, μαθημάτων, διαλέξεων, κινηματογραφικῶν προβολῶν κτλ., ἡ ὑγιεινὴ τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἡ προφύλαξις ἐκ τῆς τραχωματικῆς μολύνσεως καὶ τῶν λοιπῶν ὀφθαλμιῶν, καθὼς καὶ τὰ φοβερὰ ὡς πρὸς τὸν ὅρασιν ἀποτελέσματα τοῦ τραχώματος καὶ τῶν ἐπιπλοκῶν αὐτοῦ. Ἡ ἐπιστημονικὴ μελέτη τοῦ τραχώματος καὶ ἡ διδασκαλία τῆς προφυλάξεως ἐκ τῶν τραχωματικῆς μολύνσεως ἀποτελοῦν τὰ δύο κυριώτερα μέσα τῆς καταπολεμήσεως τῶν τραχωμάτων, μέσα ἅτινα καλῶς ἐφαρμοζόμενα εἶναι ἱκανὰ νὰ ἐξαλείψουν σχεδὸν τελείως καὶ σχετικῶς ἐν μικρῷ διαστήματι τὴν τραχωματικὴν μόλυνσιν.

Γονοκοκκικὴ ἐπιπεφυκῖτις. Ἡ ἐντὸς τοῦ ὀφθαλμοῦ τῶν νεογνῶν καὶ τῶν ἐνηλίκων εἴσοδος τοῦ γονοκόκκου προκαλεῖ ταχέως, ἐντὸς ὡρῶν τινων ἢ ὀλίγων ἡμερῶν, ἐπιπεφυκίτιδα μὲ ἄφθονον πυόρροιαν, χύμωσιν τοῦ ἐπιπεφυκότος, πόνους, οἴδημα τῶν βλεφάρων καὶ τοῦ προωτιαίου γαγγλίου κτλ. Αἱ διάφοροι ἐπιπλοκαί, ἀπὸ τῆς κερατίτιδος μέχρι τῆς ἀπωλείας τῆς ὁράσεως, δὲν εἶναι σπάνιαι, ἐκτὸς ἐὰν ἐγκαίρως ἐφαρμοσθῇ ἡ δέουσα θεραπεία, ἤτοι: συχνόταται πλύσεις, ἐνστάξεις ἐν τῷ ὀφθαλμῷ καὶ ἐνέσεις ὑπὸ τὸ δέρμα εἰδικῶν ἀντιγονοκοκκικῶν ἐμβολίων καὶ ὀρῶν, ἐνστάξεις νιτρικοῦ ἀργύρου ἢ ταργεσίνης, ἐνέσεις γάλακτος κτλ. Μεταξὺ γονοκοκκικῆς ἐπιπεφυκίτιδος τῶν νεογνῶν καὶ τῶν ἐνηλίκων ἡ πρώτη παρατηρεῖται πολὺ συνηθέστερον, καὶ μολονότι ἡ συμπτωματολογία των δὲν διαφέρει πολύ, περιγράφονται συνήθως ἰδιαιτέρως.

Ἡ ὀφθαλμία τῶν νεογνῶν, πρὶν ἢ μελετηθῇ μικροβιολογικῶς, ἐθεωρεῖτο κατὰ κανόνα γονοκοκκικῆς φύσεως, ἡ μικροβιολογικὴ ὅμως μελέτη τῶν ὀφθαλμῶν τούτων ἀπέδειξεν ὅτι περίπου 50% ἐξ αὐτῶν δὲν εἶναι γονοκοκκικαί, ἀλλ' ὀφείλονται εἰς διάφορα ἄλλα παθογόνα μικρόβια, ὑπάρχει δὲ καὶ ἐπιπεφυκῖτις τῶν νεογνῶν, ἧς τὴν αἰτίαν ἀγνοοῦμεν. Κατὰ τὴν θεραπείαν πάσης γονοκοκκικῆς ἐπιπεφυκίτιδος πρέπει ὁ θεράπων ἰατρός, καθὼς καὶ τὰ περιστοιχοῦντα τὸν ἀσθενῆ πρόσωπα, νὰ προφυλάττωνται ἐπιμελῶς πρὸς ἀποφυγὴν μολύνσεως. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν προφύλαξιν τῶν νεογνῶν ἐκ τῆς ἐνδεχομένης γονοκοκκικῆς ὀφθαλμίας, πολλοὶ ὀφθαλμολόγοι ἐθέσπισαν τὴν εὐθὺς ἅμα τῇ γεννήσει ἔνσταξιν ἐντὸς τῶν ὀφθαλμῶν ἁπάντων ἀνεξαιρέτως τῶν νεογνῶν ἐλαφρᾶς διαλύσεως νιτρικοῦ ἀργύρου. Τὸ τοιοῦτον δυνατὸν νὰ παραλειφθῇ, ἐὰν εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ἡ μήτηρ οὐδέποτε ἔπαθε γονοκοκκικὴν πάθησιν τῶν γεννητικῶν ὀργάνων, ὁπότε ἁπλῆ δι' ὕδατος πλύσις τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ νεογνοῦ ἀρκεῖ, καθότι γνωστὸν τυγχάνει ὅτι ὁ ἐπιπεφυκὼς τῶν νεογνῶν εἶναι ἄσηπτος κατὰ τὰς πρώτας μετὰ τὴν γέννησιν ὥρας, τὰ διάφορα δὲ μικρόβια, ἀβλαβῆ ἢ μή, ἐγκαθίστανται μετὰ ταῦτα, οὕτως ὥστε κατὰ τὴν 3ην ἡμέραν μετὰ τὴν γέννησιν, ἐπὶ 10 νεογνῶν, μόνον 6 παρουσιάζουν μικρόβια τοῦ ἐπιπεφυκότος. Ἑπομένως εἰς πλείστας περιπτώσεις ὁ νιτρικὸς ἄργυρος εἶναι ὄχι μόνον ἄχρηστος, ἀλλὰ καὶ ἐπιβλαβής, διότι δυνατὸν νὰ προκαλέσῃ χημικὴν ἐπιπεφυκίτιδα.

Ἐκτὸς τῆς ἐπιπεφυκίτιδος, τῆς ἀπ' εὐθείας ὀφειλομένης εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ γονοκόκκου ἐπὶ τοῦ ἐπιπεφυκότος, ὑπάρχει καὶ ἑτέρα τοιαύτη, *μεταστατικὴ* καλουμένη, αἰτίαν ἔχουσα τὰς ἐν τῷ ὀργανισμῷ κυκλοφορούσας τοξίνας γονοκόκκου ἑδράζοντος μακρὰν τοῦ ὀφθαλμοῦ. Ὀφθαλμολόγοι τινὲς παραδέχονται ὅτι ἡ μόλυνσις γίνεται

Digitized by Google

ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ γονοκόκκου, φθάνοντος ἐπὶ τοῦ ἐπιπεφυκότος διὰ τῆς κυκλοφορικῆς ὁδοῦ. Τὸ τοιοῦτον δὲν εἶναι πειστικῶς ἀποδεδειγμένον. Δυνατὸν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ γονόκοκκος ἐγκαθίσταται, ὥς τινες λέγουσιν, ὑπὸ τὸν ἐπιπεφυκότα, ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ προκαλουμένη ἐπιπεφυκῖτις εἶναι πάλιν τοξινικῆς φύσεως, διότι προκαλεῖται ἀπὸ τὰς ἐπὶ τόπου ἐκκρινομένας τοξίνας. Ἡ τοξινικὴ αὕτη ἐπιπεφυκῖτις διαφέρει οὐσιωδῶς τῆς ἑτέρας τοιαύτης. Τὰ συμπτώματα τῆς τοξινικῆς ἐπιπεφυκίτιδος περιορίζονται εἰς ἁπλῆν ἐρυθρότητα μέρους ἢ ὅλου τοῦ ἐπιπεφυκότος, ἥτις ἰᾶται καὶ ἄνευ θεραπείας.

Λεφλερικὴ ἐπιπεφυκῖτις. Ὀφείλεται εἰς τὸ βακτηρίδιον τοῦ Kleps-Lœffler, ἤτοι εἰς τὸ μικρόβιον τῆς διφθερίτιδος, ὅπερ ἐπενεργεῖ μόνον ἢ ἐν συνδυασμῷ μετ' ἄλλων παθογόνων διὰ τὸν ὀφθαλμὸν μικροβίων. Ἡ ἐπιπεφυκῖτις αὕτη παρουσιάζεται ὑπὸ δύο μορφάς: ἐπιπολαία ψευδομεμβρανώδης (croupale) ἢ βυθία (interstitielle). Ἡ νόσος εἶναι σοβαρά, ἀλλ' ἐπηρεάζεται τόσον ἀποτελεσματικῶς ὑπὸ τοῦ ἀντιδιφθερικοῦ ὀροῦ, ὥστε ἡ ἔγκαιρος ἔνεσις αὐτοῦ ὑπὸ τὸ δέρμα, καθὼς καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ ἐπιπεφυκότος ἔνσταξις, θεραπεύουν αὐτὴν ταχέως.

Κωχικὴ ἐπιπεφυκῖτις. Προκαλεῖται ἐξ ἐπενεργείας τοῦ βακτηριδίου τοῦ Koch, ἤτοι τῆς φυματιώσεως, ἐπὶ τοῦ ἐπιπεφυκότος. Παρουσιάζεται ὑπὸ μορφὴν ἑλκώδη, ὀζώδη, ἐκβλαστικήν, πολυπώδη καὶ νεοπλασματικήν. Ἡ θεραπεία εἶναι τοπικὴ καὶ γενικὴ δι' ἐνέσεων φυματίνης.

Ἐκτὸς τῶν ἄνω μικροβιογενῶν ἐπιπεφυκιτίδων, ὑπάρχουσι πλεῖσται ἄλλαι, ἃς παραλείπομεν, διὰ νὰ μεταβῶμεν εἰς τὰς *μυκητογενεῖς, παρασιτογενεῖς* καὶ *τοξινικὰς* τοιαύτας, ἐξ αὐτῶν δὲ θ' ἀναφέρωμεν μόνον τὰς κατωτέρω:

Σποροτριχοσικὴ ἐπιπεφυκῖτις, ὀφειλομένη εἰς τὸν μύκητα Sporotrichum Beurmanni. Παρουσιάζεται ὑπὸ μορφὴν στιγμάτων ἐπὶ τοῦ ἐπιπεφυκότος τῶν ταρσῶν καὶ τῆς ψαλίδος, ἡμιδιαφανῶν, χρώματος φαιοῦ ἢ κιτρίνου, ὁμοιαζόντων πρὸς συγκρίματα ἀδένων. Συνυπάρχει θυλακιώδης ἢ θηλώδης ὄψις τοῦ ἐπιπεφυκότος. Τὸ προωτιαῖον γάγγλιον εἶναι διωγκωμένον καὶ συμπάσχει. Ἡ θεραπεία εἶναι ἰωδιοῦχα εἰς ἐνστάξεις καὶ ἐνέσεις ὑπὸ τὸ δέρμα.

Τρεπονεματικὴ ἐπιπεφυκῖτις. Ὀφείλεται εἰς τὸ treponema pallidum τοῦ Schaudin, ἤτοι εἰς τὸ παράσιτον μικρόβιον τῆς συφίλιδος, παρουσιάζεται δὲ ὑπὸ μορφὴν συφιλιδικοῦ ἕλκους. Ἡ θεραπεία εἶναι ἡ συνήθης ἀντισυφιλιδική.

Φυματο-τοξινικὴ ἐπιπεφυκῖτις. Ὀφείλεται εἰς τὴν τοξίνην τοῦ βακτηριδίου τοῦ Κώχ. Ἡ τοξίνη αὕτη προκαλεῖ τὴν νόσον εἴτε μόνη, εἴτε συνεπείᾳ τυχαίως προκλήσεως ἐρεθισμοῦ τοῦ ἐπιπεφυκότος ὑπὸ ξένων μικροβίων ἢ καὶ σωμάτων. Ἡ νόσος παρουσιάζεται ὑπὸ τύπον *ψευδοφλυκταινώδους* ἐπιπεφυκίτιδος. Αἱ ψευδοφλύκταιναι κεῖνται πέριξ τοῦ κερατοειδοῦς, ἐξ αὐτῶν δὲ ὁρμῶνται ἀγγεῖα, δίκην οὐρᾶς κομήτου, πρὸς τὸν βολβικὸν ἐπιπεφυκότα.
Συχνάκις μετὰ τῆς ἐπιπεφυκίτιδος ταύτης συνυπάρχει καὶ κερατῖτις. Ἡ νόσος παρατηρεῖται συνηθέστερον ἐπὶ λυμφατικῶν καὶ χοιραδικῶν παιδίων εὑρισκομένων εἰς ἀλλεργικὴν φυματικὴν κατάστασιν. Ἡ θεραπεία ἐκτὸς τῆς τοπικῆς εἶναι καὶ ἡ γενικὴ ἐνδυνάμωσις τοῦ ὀργανισμοῦ, διὰ τῆς φυματίνης, τῆς χρήσεως ὠμοῦ ἥπατος καθ' Ἱπποκράτην ἢ ἐλαίου τοῦ ὀνίσκου (βιταμινοθεραπεία) κ. τ. λ.

Ἐαρινὴ ἐπιπεφυκῖτις. Παρατηρεῖται εἰς ὡρισμένα ἄτομα ἔχοντα ἰδιαιτέραν ἰδιοσυγκρασίαν, καὶ τῶν ὁποίων οἱ ἐνδοκρινικοὶ ἀδένες ἐκκρίνουσιν οὐσίας, οἵτινες ἐπηρεάζουσι τοξινικῶς τὸν ὅλον ὀργανισμόν. Ἡ ἔκκρισις αὕτη καθὼς καὶ τὰ ἄλλα συμπτώματα τῆς ἐαρινῆς ἐπιπεφυκίτιδος (κνησμὸς μέγας, δακρυόρροια, φωτοφοβία, ἐκβλαστήσεις κτλ.) ἐπαυξάνονται ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ θέρους, ἐνῷ κατὰ τὸν χειμῶνα ἐλαττοῦνται καὶ εὑρίσκονται ἐν ὑφέσει διὰ νὰ ἐπαναληφθοῦν καὶ πάλιν κατὰ τὸ θέρος. Ὑπὸ ὀφθαλμολογικὴν ἔποψιν, ἡ ἐπιπεφυκῖτις αὕτη παρουσιάζεται ὑπὸ μορφὴν ἐκβλαστήσεων καὶ κοκκιάσεων κατὰ τὸν ἐπιπεφυκότα τοῦ ταρσοῦ καὶ τῆς στεφάνης, ἐξαιρουμένης κατὰ κανόνα τῆς ψαλίδος. Ἡ ὄψις ὅμως αὕτη τῆς ἐαρινῆς ἐπιπεφυκίτιδος δυνατὸν νὰ συγχυσθῇ μὲ τὴν τῶν τραχωμάτων καί τινων ἄλλων ἐπιπεφυκιτίδων, ἀλλ' ἡ διάκρισις εἶναι εὐχερής, διότι ἡ ἔκκρισις ἐν περιπτώσει ἐαρινῆς ἐπιπεφυκίτιδος ἐμπεριέχει πολυπύρηνα ἠωζινόφιλα κύτταρα καὶ ἀπειράριθμα ἠωζινόφιλα κοκκία.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἐπιπεφυκιτίδων ὑπάρχουσι καὶ ἕτεραι ὀφειλόμεναι εἰς *φυσικὰς* καὶ *χημικὰς* αἰτίας. Θ' ἀναφέρωμεν ὀνομαστικῶς τινὰς ἐξ αὐτῶν: α') Ἐπιπεφυκῖτις προκαλουμένη ἐξ ἀντανακλάσεως τοῦ φωτὸς τῶν χιονοσκεπῶν καὶ παγοσκεπῶν ἐκτάσεων. β') Ἐπιπεφυκίτιδες ὀφειλόμεναι εἰς ἠλεκτρικὰ φῶτα, ἀκτῖνας Ραῖντγκεν κλ. γ') Ἐπιπεφυκίτιδες προκαλούμεναι ἐκ καλομελάνου, διαλύσεως ἀργύρου, χρωμάτων ἀνιλίνης, διαφόρων ὀξέων κτλ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ἀ. Γαβριηλίδης*, Περὶ μικροβιολογίας ἐν τῇ ὀφθαλμολογίᾳ καὶ ἰδίως περὶ μικροβιογόνων ἐπιπεφυκιτίδων. Βιολογικὴ Ἐπιτροπὴ Κωνσταντινουπόλεως (1902). Ἰατρικὴ Πρόοδος (1903), Ophthalmologie Microbiologique (Constantinople 1905—1906).—*Τοῦ αὐτοῦ* Des Conjonctivites (Constantinople 1921).—*Morax*, Étiologie des Conjonctivites aigües (Paris 1894.—*Τοῦ αὐτοῦ*, Ἐν «Encyclopedie Français d'Ophthalmologie» τ.Ε' 1906).—*Axenfeld*, Die Bactiriologie in der Augenheilkunde (Jena 1907).
Α. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

ἐπιπεφυκὼς (ὁ) *[Ἀνατομ.]*. Βλεννογόνος ὑμὴν λεπτότατος καὶ διαφανής, ὑπαλείφων τὴν ὀπισθίαν ἐπιφάνειαν τῶν βλεφάρων (βλεφαρικὸς ἐπιπεφυκὼς) καὶ τὴν προσθίαν τοῦ βολβοῦ (βολβικὸς ἐπιπεφυκὼς) καὶ τοῦ κερατοειδοῦς, οὗ ἀποτελεῖ τὸ πρόσθιον ἐπιθήλιον καὶ τὸ πρόσθιον ἐλαστικὸν πέταλον· σχηματίζει δὲ ὁ ἐπιπεφυκὼς κατὰ μὲν τὸ ἄνω καὶ τὸ κάτω τοίχωμα τῶν ὀφθαλμικῶν κογχῶν, ἔνθα ἀνακάμπτεται ἀπὸ τῶν βλεφάρων ἐπὶ τὸν βολβόν, τὸν *θόλον* ἢ τὸ *κόλπωμα* (ἢ τὴν *ψαλίδα*) τοῦ ἐπιπεφυκότος, κατὰ δὲ τὸν ἔσω κανθὸν τὴν *ἐγκανθίδα* καὶ τὴν *μηνοειδῆ πτυχήν*. Σύγκειται ἐξ ἐπιθηλίου, ἐκ λεμφαδενοειδοῦς χορίου καὶ ἐκ σποραδικῶν ἀδένων. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

ἐπίπηγμα (τό)· τὸ ἐπί τινος ἐπιπεπηγός, τὸ σταθερῶς προσηρμοσμένον ἐπί τινος.

ἐπιπίπτω, ἀόρ. *ἐπέπεσον* καὶ *ἐπέπεσα*· πίπτω, ρίπτομαι ἐναντίον τινός, ἐφορμῶ, προσβάλλω ἐχθρικῶς, ἐπιτίθεμαι μεθ' ὁρμῆς: «ἐπέπεσον κατα τῶν ἀντιπάλων».

ἐπιπλάνησις, *—εως* (ἡ)· τὸ νὰ πλανᾶταί τις, τὸ νὰ περιφέρεται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ.

ἐπιπλανῶμαι (*—άομαι*)· πλανῶμαι, περιφέρομαι ἐδῶ και ἐκεῖ.

ἐπίπλασις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιπλάττειν, ἐπίθεσις ἐπιπλάσματος.

ἐπίπλασμα (τό)· πᾶν τὸ χρησιμεῦον πρὸς ἐπίπλασιν, πρὸς σφράγισιν χασμάτων ἢ ραγάδων, οἷον ὁ *στόκος* (βλ. λ.).

ἐπιπλάσσω· φράττω, σφραγίζω διὰ πλάσματος, καλύπτω διὰ πλαστικῆς ἢ ζυμώδους ὕλης.

ἐπίπλαστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ οἱονεὶ διὰ πλαστῆς μορφῆς ἐμφανιζόμενος, ὑποκριτικός, προσποιητός, ψευδής, πλαστός: «ἐπίπλαστος εὐγένεια, — φιλία».—Ἐπιρρ. ***ἐπιπλάστως.***

ἐπίπλατυς (ὁ, ἡ), *—υ* (τό)· ὁ ἄνωθεν πλατύς, ὁμαλός.

ἐπιπλέκω· πλέκω, ἐμπλέκω, περιπλέκω.

ἐπιπλέον (καὶ *ἐπὶ πλέον*)· ἐπίρρ. περισσότερον, ὑπὲρ τὸ νενομισμένον ἢ συμπεφωνημένον: «ἔλαβε χιλίας δραχμὰς ἐπιπλέον».

ἐπίπλευρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐπὶ τῶν πλευρῶν.

ἐπιπλεύρωσις, *—εως* (ἡ)· ὑπερβολικὴ εὐσαρκία, πολυσαρκία.

ἐπίπλευσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐπιπλέειν*, τὸ νὰ ἐπιπλέῃ τι ἐπὶ ὑγροῦ.

—*[Ναυτ.]* —1) Ἐπὶ πλοίου ἐν στολοδρομίᾳ κατὰ γραμμὴν παραγωγῆς: τὸ ἀκολουθεῖν τὰ ἴχνη τοῦ προπλέοντος. —2) γενικῶς: τὸ πλέειν πρός τινα διεύθυνσιν ἢ ἐναντίον ἄλλου πλοίου ἢ στόλου. Σ.Ε.Λ.

—*[Μεταλλ.]* Βλ. *ἐμπλουτισμός*.

ἐπιπλέω, ἀόρ. *ἐπέπλευσα*· μένω ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ὑγροῦ τινος, ἀντ. *καταδύομαι, βυθίζομαι*: «τὸ ξύλον ἐπιπλέει».

— **ἐπιπλέοντα** ***παράλια*** *[Ἀκτογρ.]* (γαλλ. rivages flottantes). Μακραὶ παραμήκως ἀκτῆς ἐκτάσεις μικροῦ πλάτους, πρὸς ἃς συνωθοῦνται ὑπὸ τοῦ ρεύματος φύκη συμπλεκόμενα μετ' ἐπιπλεούσης θαλασσίας χλωρίδος, μεθ' ἧς σχηματίζουσι στρῶμα, ἐφ' οὗ τελικῶς ἐπικάθηται χῶμα, ἐπιτρέπον ἐνίοτε τὴν βλάστησιν εἰς καχεκτικὴν πάραλον πόαν. Τὰ τοιαῦτα ἐπιπλέοντα παράλια, ὑπαγόμενα εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν χθαμαλῶν ἀκτῶν, ἀποτελοῦν ὕπουλον ἔδαφος, ἐπικίνδυνον διὰ τὸν ἐπ' αὐτῶν βαδίζοντα. Μικρογραφία τοιούτου τύπου ἀκτῆς ἀπαντᾷ εἰς τὸν Κερκυραϊκὸν αἰγιαλὸν τῆς Λευκίμμης. Πάντως οὐδεμίαν ἔχουσι σχέσιν τὰ ἐπιπλέοντα παράλια πρὸς τὸ φαινόμενον, οὗ ἕνεκα ὁ Ὅμηρος ἐχαρακτήρησε τὴν νῆσον *Αἰολίην* ὡς νῆσον πλωτήν. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **ἐπιπλέων** (ὁ) *[Ναυτ. Τακτ.]* (γαλλ. le matelot d'arrière, ἀγγλ. the second-a-stern, Ναυτ. Ὀνομ. ἄρθ. 1754). Ἐν στολοδρομίᾳ κατὰ γραμμὴν παραγωγῆς, τὸ πλοῖον ὅπερ ἀκολουθεῖ κατόπιν ἄλλου, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται *προπλέων*· ὁ τελευταῖος ἐπιπλέων ὀνομάζεται *οὐραγὸς* τῆς γραμμῆς. Σ. Ε. Λ.

ἐπιπληκτέος, *—α, —ον*· ὁ ἄξιος ἐπιπλήξεως.

ἐπιπληκτικός, *—ή, —όν*· ὁ κατάλληλος πρὸς ἐπίπληξιν, ὁ ἐπιπλήττων: «ἐπιπληκτικὴ ἐπιστολή», «ὕφος ἐπιπληκτικόν».—Ἐπίρρ. ***ἐπιπληκτικῶς.***

ἐπίπληξις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιπλήττειν, μομφή, ἐπιτίμησις, λόγος ἀποδοκιμαστικός, νουθεσία, κοιν. *μάλωμα*: «εἶναι ἄξιος ἐπιπλήξεως», «τοῦ ἔκαμα αὐστηρὰς ἐπιπλήξεις»· || ὡς κατωτέρα ποινή: «ἐτιμωρήθη μὲ ἐπίπληξιν».

—*[Δικονομ.]* Βλ. *πειθαρχικὴ* ἐξουσία.

—*[Στρατ.—Ναυτ.]* Καλεῖται *ἐπίπληξις* ἡ ποινὴ ἡ ἐπιβαλλομένη εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ ὑπαξιωματικοὺς ὑπὸ παντὸς προϊσταμένου διοικητοῦ, ἀπὸ τοῦ τοῦ συντάγματος συμπεριλαμβανομένου καὶ ἄνω. Ἀπαγγέλλεται δὲ ἡ ἐπίπληξις εἰς μὲν τὸν ἀξιωματικὸν παρουσίᾳ ἑτέρων ἀξιωματικῶν ἀνωτέρων ἢ πάντως ἀρχαιοτέρων τοῦ ἐπιπληττομένου, εἰς δὲ τὸν ὑπαξιωματικὸν ἐνώπιον πολλῶν ἑτέρων ὑπαξιωματικῶν (βλ. λ. *ποινὴ* [Στρατ.]). Ν. Θ. Κ.

ἐπιπληρῶ (*—όω*)· πληρῶ ἐντελῶς, γεμίζω ἕως ἄνω, ἰδιωμ. *κουμουλώνω*.

ἐπιπλήρωμα (τό)· τὸ ἐπὶ πλέον τοῦ πλήρους, τὸ εἰς τὸ πλῆρες προστιθέμενον.

—*[Ναυτ.]* Καλεῖται *ἐπιπλήρωμα* (γαλλ. le supplément de l'équipage, ἀγγ. the supplement of men Ὀνομ. Ναυτ. ἄρθρ. 1397) τὸ ἐπὶ πλέον τῆς ὀργανικῆς δυνάμεως τοῦ πλοίου ἐπιβαῖνον πλήρωμα. Παροιμιῶδες εἰς ἀριθμὸν τὸ ἐπιπλήρωμα τοῦ «*Γκαῖμπεν*» (βλ. λ.), προκύψαν ἐκ τῆς ἐν Μεσσήνῃ συγκεντρώσεως στρατευσίμων ἐφέδρων Γερμανῶν ναυτῶν κατόπιν γενικῆς ραδιοτηλεγραφικῆς κλήσεως τοῦ «Γκαῖμπεν» πρὸς τὰ ἐν πλῷ γερμανικὰ πλοῖα, περὶ τοῦ ἐπικειμένου τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Γαλλίας. Σ. Ε. Λ.

ἐπιπληρωματικός, *—ή, —όν*· ὁ χρησιμεύων πρὸς ἐπιπλήρωσιν.—Ἐπίρρ. ***ἐπιπληρωματικῶς.***

ἐπιπλήρωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐπιπληροῦν, τὸ ἐπὶ πλέον τοῦ πλήρους παρεχόμενον.

ἐπίπλησμα (τό)· ἡ ἐπαύξησις κατ' ὄγκον.

—*[Ὀχυρωτ.—Ὁδοπ.]*. Καλεῖται *ἐπίπλησμα* εἰς τὴν ὀχυρωτικὴν καὶ ὁδοποιίαν, ἡ διαφορὰ τῶν ὄγκων μεταξὺ παρθένου γῆς καὶ τοῦ ὄγκου γαιῶν ὅστις προκύπτει ἅμα τῇ ἐκχωματώσει. Ἡ διαφορὰ αὕτη προκύπτει ἐκ τῆς ἅμα τῇ ἐκχωματώσει ἐλαττώσεως τῆς συμπιέσεως τῶν μορίων, ἕνεκα τῆς ὁποίας ὡρισμένος ἐκχωματισθεὶς ὄγκος καταλαμβάνει μείζονα τοῦ ἀρχικοῦ. Εἰς τὴν ὁδοποιίαν δίδουν ἀρχικὸν ὕψος ἐπιχώματος 1,10, ἵνα κατόπιν κατέλθῃ τοῦτο εἰς 1 μέτρον. Π. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ἐπιπλήττω ἢ ***ἐπιπλήσσω,*** ἀόρ. *ἐπέπληξα — ἐπεπλήχθην*· μέμφομαί τινα, ψέγω, κατηγορῶ πρὸς σωφρονισμόν, ἄλλως *ἐπιτιμῶ*: «οἱ διδάσκαλοι ἐπιπλήττουσι τοὺς μαθητάς των».

ἐπιπλοεντεροκήλη (ἡ)· ἐπιπλοκήλη ἅμα καὶ ἐντεροκήλη.

ἐπιπλοθέτησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἁρμόζουσα τοποθέτησις τῶν ἐπίπλων.

ἐπιπλοϊκός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ *ἐπίπλοον*, ὁ τοῦ ἐπιπλόου: «ἐπιπλοϊκὴ φλέψ,—ἀρτηρία», «κήλη ἐπιπλοϊκή».

— **ἐπιπλοϊκὸς** ***θύλακος*** *[Ἀνατομ.]*. Σχισματοειδὴς κοιλότης, σχηματιζομένη ὑπὸ τοῦ περιτοναίου ὄπισθεν τοῦ στομάχου. Ἐξάρτημα ὢν ὁ θύλακος οὗτος τοῦ συνόλου περιτοναϊκοῦ θυλάκου, συγκοινωνεῖ μετ' αὐτοῦ δι' ὀπῆς ᾠοειδοῦς, τοῦ *ἐπιπλοϊκοῦ τρήματος (=τρήματος τοῦ Winslow)*, κειμένου κάτωθεν τοῦ ἥπατος, ἔχοντος δὲ διάμετρον 2—3 ἑκμ. Ἡ κοιλότης δὲ τοῦ ἐπιπλοϊκοῦ θυλάκου, ἀρχομένη ὄπισθεν τοῦ στομάχου καὶ κάτωθεν τοῦ ἥπατος ἀπὸ τοῦ Σπιγελείου λοβοῦ, διήκει μέχρι τοῦ ἐγκαρσίου κόλου, τουτέστι μέχρι τοῦ γαστροκολικοῦ συνδέσμου (παριστῶντος τὴν ἄνω μοῖραν τοῦ μείζονος ἐπίπλου). Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

ἐπιπλοΐτις, *—ιδος* (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ φλεγμονὴ τοῦ *ἐπιπλόου*, εἴτε ὀξεῖα τοιαύτη, εἴτε χρονία· αὕτη περιορίζεται ἄλλοτε μὲν εἰς τμῆμά τι τοῦ ἐπιπλόου, ὅπερ προβάλλει δίκην κήλης (ἐπιπλοκήλη), ἄλλοτε δὲ ἐπεκτείνεται καὶ εἰς ὁλόκληρον τὸ ἐπίπλοον. Μ. Ν. Κ.

ἐπιπλοκὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιπλέκεσθαι, ἐμπλοκή, μπέρδεμα· || ἰατρ., ἡ ἐμφάνισις νέου νοσήματος παρὰ τὸ ὑπάρχον.

—*[Ἰατρ.]* Ἡ κατὰ τὴν πορείαν μιᾶς νόσου ἐμφάνισις καὶ ἐντόπισις νέας νοσηρᾶς καταστάσεως εἰς ἕτερον τοῦ σώματος ὄργανον, ὀφειλομένης συνήθως μὲν εἰς τὸ αὐτὸ τοῦ πρώτου νοσήματος αἴτιον, ἄλλοτε δὲ εἰς ἕτερον. Ἐπὶ κοιλιακοῦ τύφου π.χ. ἐπιπλοκαί, αἵτινες κέκτηνται ἰδίαν σημασίαν, εἰσὶν αἱ παρωτίτιδες, αἱ μέσαι ὠτίτιδες, βρογχίτιδες, ἀποστήματα ἐντοπιζόμενα εἰς διάφορα μέρη τοῦ σώματος, αἱ ἐντερορραγίαι, διατρήσεις κ.τ.τ. Ι. Κ. Κ.

ἐπιπλοκήλη (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Ἡ κήλη, ἧς τὸ περιεχόμενον τοῦ κηλικοῦ σάκκου εἶναι τὸ *ἐπίπλουν*. Ἐνίοτε τὸ ἐπίπλουν ἐπὶ ἁπλῆς κήλης συγκρατεῖ-

Digitized by Google

ται ἐν τῷ σάκκῳ διὰ συμφύσεων. Κατὰ τὴν ἐγχείρησιν ἡ ἀνάταξις τοῦ ἐπιπλόου ἐπιτυγχάνεται εἴτε διὰ λύσεως τῶν συμφύσεων, ἐὰν τοῦτο εἶναι δυνατόν, εἴτε δι' ἐκτομῆς τοῦ προβάλλοντος τμήματος, ἀφαιρουμένου ὁμοῦ μετὰ τοῦ σάκκου. Ἐπὶ περιεσφιγμένων ἐπιπλοκηλῶν ἡ ἐκτομὴ τοῦ περισφιγχθέντος τμήματος τοῦ ἐπιπλόου ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς καταστάσεώς του.

Ι. Κ. Κ.

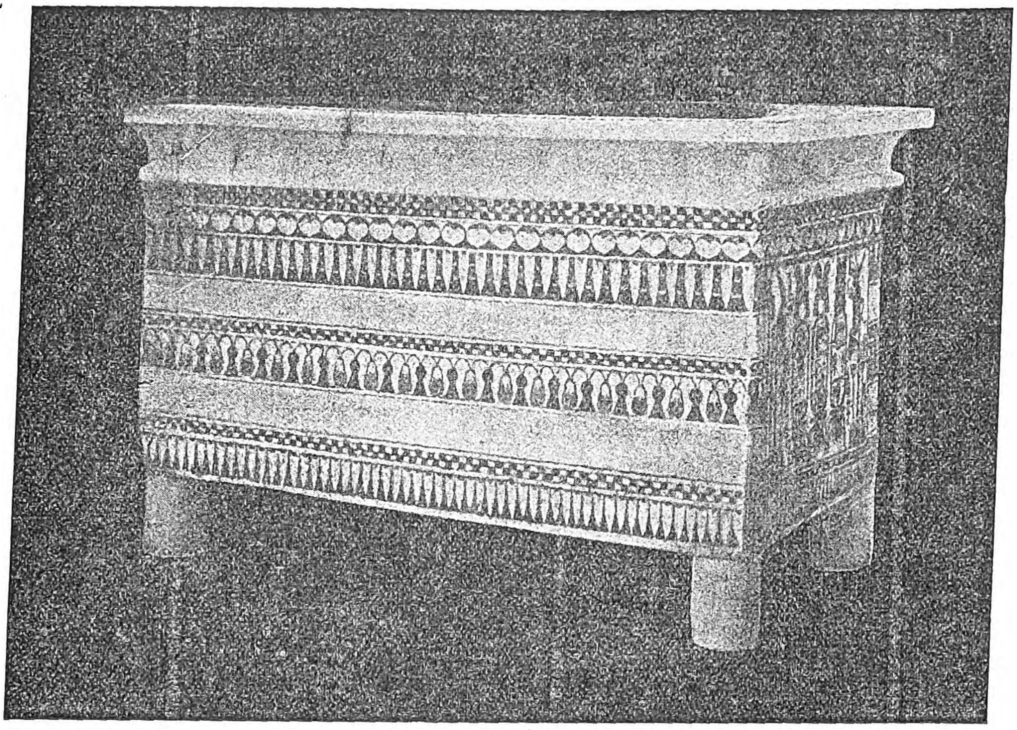

Αἰγυπτιακὸν κιβώτιον εὑρεθὲν ἐν τῷ τάφῳ τοῦ Τοὺτ-Ἂν-Χαμών.

ἔπιπλον (τό)· (ἀρχ.) τὸ κινητὸν σκεῦος τῆς οἰκίας, ἄλλως *κατάσκευή*· || κινητὸν ἀντικείμενον χρησιμεῦον διὰ τὸν ἐσωτερικὸν καλλωπισμὸν οἰκίας ἢ διὰ τὴν ἄνεσιν τῶν ἐνοίκων (κλῖναι, τραπέζαι, καθέκλαι κλπ.).

—[*Ἐγκυκλ.*] Ἱστορικῶς τὸ *ἔπιπλον* εἶναι τεκμήριον πολιτισμοῦ. Ὅσον ὁ πολιτισμὸς αὐξάνει, τόσον τὰ ἔπιπλα γίνονται περιπλοκώτερα καὶ τελειότερα ἀπὸ ἀπόψεως ἀνέσεως καὶ τόσον γεννῶνται ἀνάγκαι νέων ἐπίπλων. Ἡ ἐπιπλοποιία φαίνεται ὅτι ἤρχισε νὰ διαπλάσσεται ὡς τέχνη πολὺ ἐνωρίς, διότι ἤδη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ αἰγυπτιακοῦ πολιτισμοῦ ὑπῆρχον ἔπιπλα, τὰ ὁποῖα δεικνύουν ὅτι ἔχουν ὑποστῆ τὴν ἐξέλιξιν πολλῶν αἰώνων. Τὸ ξύλον, τὰ πολύτιμα μέταλλα, τὸ ἐλεφαντοστοῦν, οἱ πολύτιμοι λίθοι, ἐχρησιμοποιήθησαν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων διὰ τὴν κατασκευὴν ἢ διακόσμησιν τῶν ἐπίπλων. Τὰ ὑλικὰ ὅμως ταῦτα ἤλλαξαν ἀναλόγως τῶν συνθηκῶν ἢ συνηθειῶν ὡς καὶ τῆς εὐκολίας προμηθείας αὐτῶν εἰς τὰς διαφόρους χώρας. Ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰδῶν τῶν ἐπίπλων ἦτο φυσικὰ περιωρισμένος. Ἐπὶ αἰῶνας ὡς μόνα ἔπιπλα παρέμειναν ἡ κλίνη, ἡ τράπεζα, τὸ κάθισμα. Ἡ διαμονὴ εἰς τὸν κλειστὸν χῶρον καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῆς καθεστηκυίας ζωῆς ἐπέδρασαν πολὺ εἰς τὴν διάπλασιν τῶν ἐπίπλων. Ἐνῷ τὸ ἔπιπλον κατ' ἀρχὰς ἦτο ἀντικείμενον πολυτελείας, ὀγκῶδες καὶ ἀκριβόν, ἔγινε σὺν τῷ χρόνῳ ἐλαφρὸν καὶ φθηνόν. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἄλλοτε ἐθεωρεῖτο ἄφθαστος πολυτέλεια, ἡ καρέκλα, τὸ κάθισμα δηλαδὴ μὲ ἐρεσίνωτον, καὶ τὸ ὁποῖον μόνον οἱ ἰσχυροὶ ἠδύναντο ν' ἀποκτήσουν, σήμερον εἶναι ἀπαραίτητον καὶ διὰ τὴν πτωχοτέραν ἀκόμη οἰκίαν.

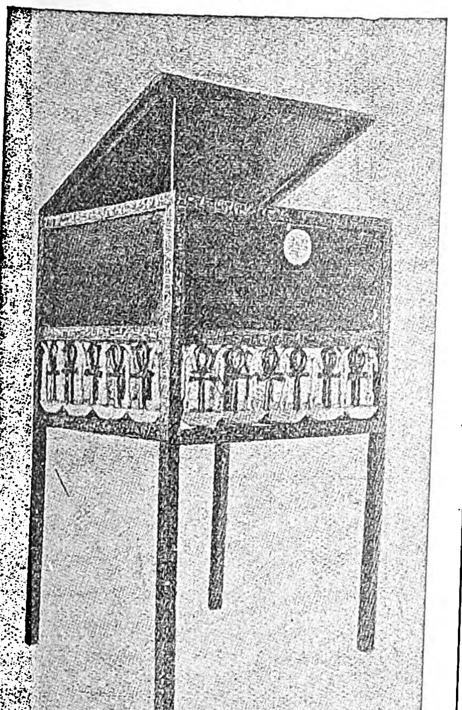

Αἰγυπτιακὸν κιβώτιον ἐξ ἐβένου καὶ ἐλεφαντοστοῦ.

Ἀπὸ τὰ ἔπιπλα τῶν ἀρχαίων λαῶν ὀλίγα μόνον δείγματα σῴζονται σήμερον. Ἐν τούτοις ἀπὸ τὰς τοιχογραφίας, τὰ ἀγγεῖα κτλ. δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν ἀντίληψιν περὶ αὐτῶν.

Οἱ *Αἰγύπτιοι* εἶχον ἐξαιρετικὴν καλαισθησίαν εἰς τὴν κατασκευὴν ἐπίπλων. Αἱ πολυπληθεῖς εἰκόνες, αἱ ὁποῖαι στολίζουν τοὺς τάφους καὶ τοὺς ναούς, μᾶς παρουσιάζουν ἄφθονα ἔπιπλα. Ἐπίσης ἔχουν διασωθῆ καὶ αὐτούσια αἰγυπτιακὰ ἔπιπλα. Τὰ ἔπιπλα ἦσαν συνήθως ξύλινα σκαλιστὰ ἢ διακοσμημένα μὲ ἐλεφαντοστοῦν ἢ μέταλλα. Οἱ πόδες τῶν ἐπίπλων παρίστανον συχνὰ πόδας ζῴων, ἰδίως λεόντων καὶ βοῶν. Τὰ καθίσματα ἦσαν κεκαλυμμένα διὰ πολυτελῶν πολυχρώμων ὑφασμάτων. Αἱ διακοσμήσεις παρίστανον κυρίως ζῷα, ἀλλὰ καὶ ἄνθη καὶ ἀνθρώπους. Τὰ αἰγυπτιακὰ ἔπιπλα δεικνύουν μεγάλην πρωτοτυπίαν εἰς τὸν ρυθμὸν καὶ τὸν χρωματισμόν, καὶ στηρίζονται εἰς

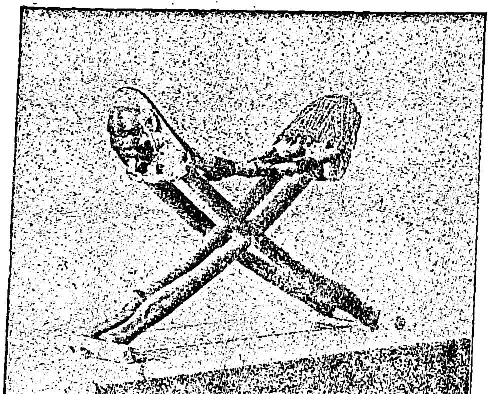

Αἰγυπτιακὸν ἐλεφάντινον ὑποκέφαλον.

τὴν σπουδὴν τῆς φύσεως. Ἡ ἔμπνευσις ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ ἡ ἐλευθερία εἰς τὸν χρωματισμόν, σχηματίζουν ἀντίθεσιν μὲ τὴν ζωὴν τοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος ὑπέκειτο εἰς τὴν ἄκραν κυριαρχίαν μιᾶς ἰσχυρᾶς μυστικοπαθείας.

Τὰ κυριώτερα ἔπιπλα τῶν Αἰγυπτίων ἦσαν αἱ κλῖναι, οἱ θρόνοι, ἕδρανα διὰ δύο πρόσωπα, σκαμνία ἰδίως μικρὰ ἐλαφρὰ μὲ ὑφασμάτινον κάθισμα, τὰ ὁποῖα μετέφερον οἱ δοῦλοι διπλωμένα, βαδίζοντες ὄπισθεν τῶν κυρίων των, κιβώτια ξύλινα μεγάλα, ὅπου ἐφύλαττον τὰ ἐνδύματα, καὶ κιβώτια μικρὰ ἐκ πολυτίμων μετάλλων ἢ ἐλεφαντοστοῦ, ὅπου ἐφύλαττον τὰ κοσμήματα. Αἱ τελευταῖαι ἀνασκαφαὶ ἔφερον εἰς φῶς καὶ ὑποκέφαλα (στηρίγματα τῆς κεφαλῆς), τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευον κυρίως διὰ τὰς μομμίας, διότι πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι ἡ μεγαλυτέρα πολυτέλεια καὶ τελειότης τῶν αἰγυπτιακῶν ἐπίπλων συναντῶνται εἰς τὰ ἐπικήδεια ἔπιπλα καὶ σκεύη. Τὰ κιβώτια τῶν μομμιῶν, οἱ βωμοὶ καὶ τὰ διάφορα σκεύει τὰ ὁποῖα συνώδευον τοὺς φαραὼ εἰς τοὺς τάφους των, ἦσαν τόσον πολύτιμα, ὥστε ἕως σήμερον δὲν ἔχουν εὑρεθῆ ἄλλα ὅμοιά των.

Οἱ *Χαλδαῖοι*, *Ἀσσύριοι* καὶ *Βαβυλώνιοι* ἤκμασαν παραλλήλως πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους καὶ μετέδωκαν τὸν πολιτισμὸν εἰς τοὺς Πέρσας, Φοίνικας καὶ Καρχηδονίους. Ὡς πρὸς τοὺς Χαλδαίους ὀλίγα μόνον γνωρίζομεν· διὰ τοὺς Ἀσσυρίους ὅμως, αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς Ἰωσαφὰτ ἔφερον εἰς φῶς πολλὰ στοιχεῖα. Εὑρέθησαν παλάτια, τῶν ὁποίων τὰ δωμάτια ἔχουν τελειοτάτας τοιχογραφίας, αἱ ὁποῖαι μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ γνωρίσωμεν ὅλας τὰς λεπτομερείας τῶν ἐνδυμάτων, ὅπλων, κοσμημάτων καὶ ἐπίπλων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Οὐδεὶς λαὸς τῆς ἀρχαιότητος, ἐξαιρουμένων τῶν Αἰγυπτίων, ἀνέπτυξε μεγαλυτέραν καλαισθησίαν εἰς τὰ ἔπιπλα πολυτελείας καὶ τὰ οἰκιακὰ σκεύη ἀπὸ τοὺς Ἀσσυρίους. Τὰ ἔπιπλα ἦσαν συνήθως ἐξ ὁλοκλήρου κεκαλυμμένα διὰ λεπτοτάτων διακοσμήσεων ἐκ πολυτίμων μετάλλων καὶ ἐλεφαντοστοῦ. Τὰ θέματα τῆς διακοσμήσεως ἦσαν κυρίως ἄγρια θηρία, ἰδίως ὁ λέων καὶ ὁ ταῦρος. Ὡς ὕλη ἐχρησιμοποιεῖτο τὸ ξύλον τοῦ κέδρου καὶ τοῦ ἐβένου, κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα καὶ τῆς καρυδέας καὶ τῆς τριανταφυλλέας. Ἡ κλίνη τοῦ Σολομῶντος ἦτο κατεσκευασμένη ἐκ κέδρου τοῦ Λιβάνου.

Οἱ *Ἕλληνες* ἦσαν οἱ πρῶτοι οἱ ὁποῖοι ἔδωσαν μεγαλυτέραν σημασίαν εἰς τὴν ἀναπαυτικότητα τῶν ἐπίπλων. Τὰ ἔπιπλα κατεσκευάζοντο συμφώνως πρὸς τὰς διαστάσεις καὶ τὸ σχῆμα τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Τὰ νῶτα τῶν καθισμάτων ἦσαν κυρτά, ὥστε νὰ ἐρείδηται καλῶς ἐπ' αὐτῶν ἡ πλάτη. Τὰ ὑλικὰ τὰ ὁποῖα οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες μετεχειρίζοντο εἰς τὴν ἐπιπλοποιίαν ἦσαν τὸ ξύλον, τὸ μέταλλον, ἀλλὰ καὶ τὸ μάρμαρον καὶ ἄλλοι λίθοι, γλυφόμενοι. Ἐσκαλίζοντο δὲ καὶ ἐκοσμοῦντο μετὰ μεγάλης καλαισθησίας καὶ ἐπιμελείας. Εἰς τὴν ὁμηρικὴν ἐποχὴν φαίνεται ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἐγευμάτιζον καθιστοὶ (Ὀδυσ. Ο, 65—70) καὶ ὄχι κατακεκλιμένοι, ὡς τοῦτο συνέβαινε μεταγενεστέρως, ἐκοιμῶντο δὲ ἐπὶ στρωμάτων κατὰ γῆς (Ὀδυσ. Δ. 290—300). Εἰς τὴν Ἑλλάδα τῆς ἀρχαϊκῆς καὶ κλασσικῆς ἐποχῆς ἦσαν γνωστὰ τὰ ἑξῆς ἔπιπλα: 1) Ἡ *κλίνη* (*κλινὶς* ἢ *κοίτη*), ἥτις ἐχρησίμευε διὰ τὸν ὕπνον καὶ διὰ τὸ γεῦμα συγχρόνως. Ἡ εὐτελὴς κλίνη ἐλέγετο *σκίμπους* ἢ *ἀσκάντης*, τὸ δὲ στρῶμα ἐκ φύλλων, εἰς τὸ ὁποῖον κατεκλίνοντο οἱ πένητες, ἐκαλεῖτο *χαμευνία*.

Ἡ κλίνη ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἓν μόνον ὕψωμα πρὸς τὸ μέρος τῆς κεφαλῆς (ἐπίκλιντρον ἢ ἀνάκλιντρον) ἢ δύο ὑψώματα ἀνὰ ἓν εἰς ἑκάτερον ἄκρον, ὁπότε ἐκαλεῖτο ἀμφικέφαλος. Αἱ κλῖναι ἐσκεπάζοντο μὲ στρώματα (τῦλαι, τυλεῖα) καὶ προσκέφαλα, καὶ μὲ ὑφάσματα (χλαίνας) τάπητας, κουβέρτας (ρήγεα)· ὁ Ὅμηρος ἀποκαλεῖ τὰ καλύμματα ἐκ μαλακοῦ ἐρίου «ρήγεα σιγαλόεντα». Αἱ κλῖναι ἐστηρίζοντο ἐπὶ τορνευτῶν ποδῶν (παρ' Ὁμήρῳ λέχεα τρητά ἢ δινωτά). Εἰς

Θρόνος καὶ ὑποπόδιον.

τὰς κλίνας αὐτὰς αἱ γυναῖκες ἐκάθηντο κατὰ τὴν ὥραν τοῦ γεύματος ἢ κατὰ τὴν ἐργασίαν.

2) Ὁ *θρόνος*, ὅστις ἦτο ἐξαιρετικῶς πολυτελὴς εἰς τοὺς ναοὺς καὶ τὰ βασιλικὰ μέγαρα. Ὁ θρόνος ἦτο ὑψηλὸς μετ' ἐλαφρᾶς ἀνακλίσεως, εἶχε δὲ ὡς ἀπαραίτητον ἐξάρτημα καὶ μικρὸν ὑποπόδιον

Digitized by Google

(θρῆνυς). Ὁ θρόνος συχνὰ ἐστηρίζετο ἐπὶ ποδῶν ἐχόντων σχῆμα ποδῶν λεόντων ἢ ἄλλων ζῴων. Ὑπῆρχον θρόνοι, τῶν ὁποίων τὸ ἐρεισίνωτον εἶ-

Κλισμός.

χε μορφὴν κεφαλῆς κύκνου. Ἄλλοι θρόνοι, ἰδίως οἱ λίθινοι ἢ μαρμάρινοι, δὲν ἐστηρίζοντο ἐπὶ ποδῶν, ἀλλ' ἦσαν μονοκόμματοι καὶ ἐστηρίζοντο ἐπὶ στερεᾶς βάσεως, ὅπως π. χ. οἱ θρόνοι τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου.

Γαλεοκυνομαχία.
Ἐκ τῶν δύο ἀναγλύφων δίφρων ὁ εἷς εἶναι ὀκλαδίας, ὁ ἕτερος κοινός.
[Μουσεῖον Ἀθηνῶν.]

3) Ὁ *κλισμός*, ὅστις εἶναι εἶδος χαμηλοῦ θρόνου, ἔχοντος κάθισμα μὲ ἐρεισίνωτον. Ὁ Ὅμηρος ἀναφέρει τὸν κλισμὸν ὡς τὸ κάθισμα τῶν θεῶν (Ἰλ. Θ', 436). Ὁ κλισμὸς εἶναι ἀπολύτως ἑλληνικῆς ἐφευρέσεως ἔπιπλον.

4) Ὁ *δίφρος*, ὅστις ἦτο τὸ κατ' ἐξοχὴν κάθισμα τοῦ λαοῦ, εἶδος σκαμνίου χωρὶς ἐρεισίνωτον. Ὁ δίφρος ἐθεωρεῖτο ὡς εὐτελὲς κάθισμα (Ὀδυσ. υ, 257), ἦτο δὲ ἤδη γνωστὸς εἰς τοὺς Αἰγυπτίους καὶ εἰσήχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον. Εἰς διαφόρους ἀναπαραστάσεις συναντῶμεν δίφρους μὲ πόδας κατεσκευασμένους κατὰ τέσσαρας διαφόρους τρόπους. Ἐκτὸς τῶν τεσσάρων τούτων εἰδῶν ὑπάρχουν καὶ οἱ *δίφροι ὀκλαδίαι*, γνωστοὶ ἤδη καὶ

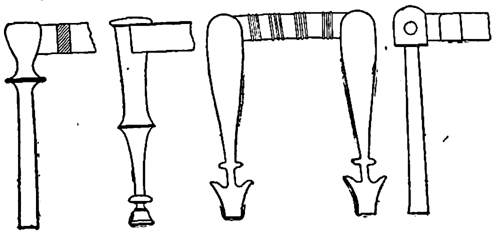

Διάφοροι τύποι δίφρων.

εἰς τοὺς Αἰγυπτίους. Οἱ δίφροι ἐκαλύπτοντο διὰ δερμάτων ἢ προσκεφάλων.

5) Ἡ *τράπεζα*, καὶ ὁ *τρίπους*. Αἱ τράπεζαι ἦσαν

Βυζαντινὴ τράπεζα.

συνήθως μικραὶ καὶ ἐλαφραί, μετεκομίζοντο δὲ εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ γεύματος ἐπίτηδες διὰ τὸ γεῦμα μετὰ τῶν φαγητῶν (*Ξενοφ.* Κύρ. Ἀναβ. 7, 3, 21). Συχνὰ ἦσαν ἀρκετὰ χαμηλαί, ὥστε μετὰ τὸ γεῦμα νὰ χωροῦν κάτωθεν τῆς κλίνης. Κάθε συνδαιτημὼν εἶχεν ἰδικήν του τράπεζαν. Αἱ τράπεζαι ἦσαν τρίποδες ἢ τετράποδες, σπανιώτατα δὲ στρογγύλαι.

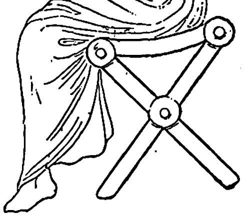

Δίφρος ὀκλαδίας.

6) Ἡ *κιβωτὸς* ἢ *λάρναξ* (παρ' Ὁμήρῳ φωριαμὸς ἢ χηλός) ἐχρησίμευε διὰ τὴν φύλαξιν ἐνδυμάτων, θησαυρῶν, ἐργαλείων κ. λ. π. Τὰ σκεπάσματα τῶν κιβωτίων ἦσαν συνήθως ἐπίπεδα καὶ ἐκαλύπτοντο διὰ ταπήτων, ὥστε νὰ χρησιμεύουν συγχρόνως ὡς καθίσματα. Τὰ ἐνδύματα ἐδιπλώνοντο ἐπιμελῶς καὶ ἐτοποθετοῦντο ἐντὸς τῶν κιβωτίων. Τὰ μικρότερα κιβώτια διὰ τοὺς θησαυροὺς ἢ τὰ κοσμήματα εἶχον τὰ αὐτὰ σχήματα μὲ τὰ μεγάλα, ἦσαν ὅμως πάντοτε πολυτελέστερα, συνήθως δὲ ἀργυρᾶ ἢ χρυσᾶ. Σπανίως τὸ σκέπασμα τῶν κιβωτίων ἦτο κυρτόν.

Βυζαντινὸς μαρμάρινος θρόνος.

Οἱ *Ρωμαῖοι* ἐμίσθωνον Ἕλληνας τεχνίτας καὶ καλλιτέχνας καὶ ἀντέγραφον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ ἑλληνικὰ σχέδια. Ἐν τούτοις ἡ καλαισθησία τῶν Ἑλλήνων λείπει ἀπὸ τὰ ρωμαϊκὰ κατασκευάσματα, τὰ ὁποῖα εἶναι βαρύτιμα καὶ πολυτελέστατα. Εἰς τὰς κλίνας οἱ Ρωμαῖοι ἔκαμον διάκρισιν μεταξὺ κλίνης ὕπνου (lectus cubicularis) καὶ κλίνης διὰ τὸ γεῦμα (lectus triclinaris)· βραδύτερον δὲ ἐφεῦρον καὶ μίαν κλίνην, ἥτις εἶχεν εἶδος ἀναλογίου διὰ τὴν γραφὴν καὶ ἀνάγνωσιν (lectus lucubratoria). Αἱ τράπεζαι τῶν Ρωμαίων ἦσαν μαρμάριναι ἢ μετάλλιναι ἢ ξύλιναι. Τὸ ξύλον λεμονέας ἦτο ἰδιαιτέρως πολύτιμον ἐν Ρώμῃ. Ὁ Πλίνιος ἀναφέρει ὅτι ὁ Κικέρων ἐπλήρωσεν ἓν ἑκατομμύριον σηστερτίων διὰ μίαν τράπεζαν ἐκ ξύλου λεμονέας (περίπου 3.750.000 σημερινὰς δραχμάς). Οἱ Ρωμαῖοι εἰσήγαγον καὶ τὰ abacus (ἐταζέρας), ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐτοποθέτουν τὰ πολύτιμα ἀγαλματίδια καὶ λοιπὰ στολίσματα. Τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς αὐτοκρατορίας καὶ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος ἦσαν πολὺ ἐν χρήσει, ὄχι μόνον διὰ τὰ ἔπιπλα καὶ σκεύη πολυτελείας,

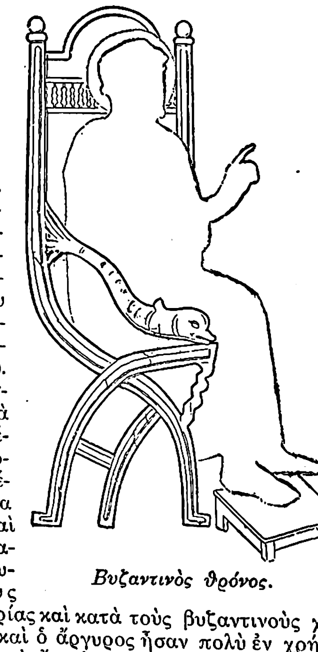

Βυζαντινὸς θρόνος.

ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὰ ἀκόμη τὰ μαγειρικὰ σκεύη.

Ἀντιθέτως πρὸς τοὺς Ρωμαίους οἱ *Βυζαντινοὶ* ἐσχημάτισαν ἴδιον ρυθμὸν ἐπίπλων, ὁ ὁποῖος συνεδύασε τὰς ἑλληνικὰς γραμμὰς μὲ τὴν ἀσιατικὴν πολυτέλειαν. Εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς διὰ πρώτην φορὰν ἀναφαίνονται τὰ ἀρχιτεκτονικὰ χαρα-

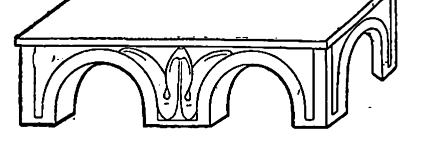

Βυζαντινὸν ὑποπόδιον.

κτηριστικὰ τῶν ἐπίπλων, τὰ ὁποῖα συναντῶμεν εἰς τὰ μεσαιωνικὰ ἔπιπλα τῆς δυτικῆς Εὐρώπης. Οἱ θρόνοι, τὰ καθίσματα, αἱ κλῖναι ἦσαν πλουσιώτατα διακεκοσμημέναι. Οἱ θρόνοι ἦσαν χρυσοῖ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀλλὰ συχνὰ καὶ μαρμάρινοι. Πολλάκις ἔφερον ὑφάσματα σχηματίζοντα εἶδος στέγης ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς τοῦ καθημένου. Τὸ αὐτὸ παρατηροῦμεν καὶ εἰς τὰς κλίνας. Τὰ ἀναπαυτικὰ καθίσματα, αἱ πολυθρόναι, ἦσαν σπάνια. Τὰ μεταχειρίζοντο μόνον οἱ πλούσιοι καὶ οἱ ἰσχυροί.

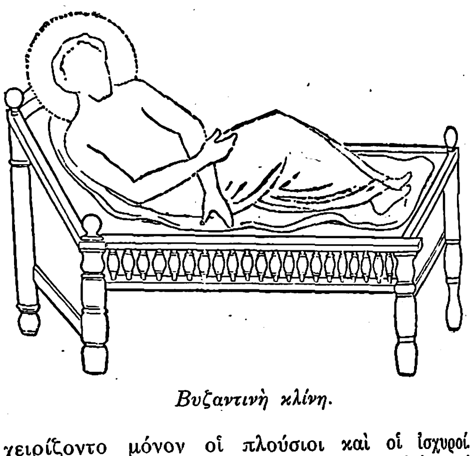

Βυζαντινὴ κλίνη.

Ὑπῆρχε συνήθως ἓν μόνον εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ἐκάθητο ἐπ' αὐτοῦ ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας. Τὰ κιβώτια ἦσαν πολὺ ἐν χρήσει, ἦσαν δὲ κεκαλυμμένα διὰ πολυτίμων ὑφασμάτων καὶ διὰ τοῦτο ἐλάχιστα κατειργασμένα. Βιβλιοθῆκαι διὰ τὰ χειρόγραφα ὑπῆρχον, ἂν καὶ ἦσαν σπανιώταται. Τὰ ἀγαλματίδια καὶ ἄλλα κοσμήματα ἐφυλάσσοντο εἰς κιβώτια ἢ εἰς κρύπτας ἐκτισμένας εἰς τὸν τοῖ-

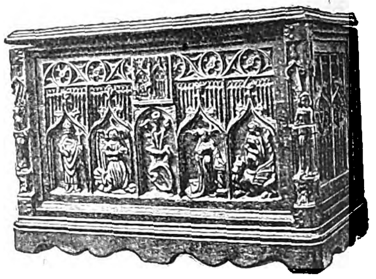

Κιβώτιον Ἀναγεννήσεως.

χον, ἐπεδεικνύοντο δὲ μόνον εἰς ἑορτάς, ὑποδοχὰς κτλ. Αἱ τράπεζαι ἦσαν μεγάλαι, ἐχρησίμευον διὰ πολλοὺς συνδαιτημόνας, οἵτινες ἔτρωγον καθήμενοι ἐπὶ σκαμνίων.

Κατὰ τὸν *μεσαίωνα* ἐπεκράτησαν τὰ ἀρχιτεκτονικὰ χαρακτηριστικὰ τῶν ἐπίπλων, ἰδίως ὅταν ἐγενικεύθη εἰς τὴν βόρειον Εὐρώπην ἡ γοτθικὴ ἀρχιτεκτονική. Εἰς τοὺς πύργους τῆς βορείου Εὐρώπης εἰσήχθη κατόπιν ἡ draperie, δηλαδὴ ἡ διακόσμησις τῶν αἰθουσῶν μὲ ὑφάσματα, τὰ ὁποῖα ἠδύναντο νὰ μετακομισθοῦν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον. Διὰ τὴν μετακόμισιν ταύτην ἐχρησιμοποιοῦντο ξύλινα βαρέα καὶ ἄτεχνα κιβώτια. Ἐπίσης ὑπῆρχον ξύλινα κιβώτια μὲ σιδηρᾶ κοσμήματα καὶ βαρείας κλεῖδας διὰ τὴν φύλαξιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀμφίων. Τὰ ἐπίσημα καθίσματα εἰς τὰς αἰθούσας

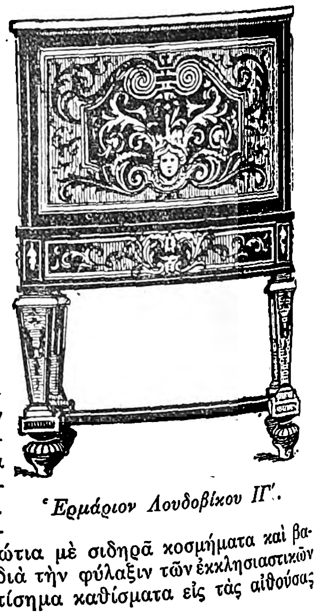

Ἑρμάριον Λουδοβίκου ΙΓ'.

Digitized by Google

ὑποδοχῆς ἦσαν δρύϊνα σκαλιστά, καὶ ἔφερον ἐρεισίνωτον κεκαλυμμένον διὰ βαρυτίμου ὑφάσματος. Τὸ αὐτὸ ὕφασμα ἐσχημάτιζεν εἶδος στέγης ἄνωθεν τοῦ καθίσματος. Αἱ κλῖναι εἶχον πολύτιμα παραπετάσματα, ἦσαν δὲ τοποθετημέναι εἰς κοί-

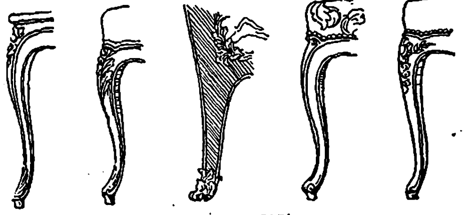

Λουδοβίκου ΙΕ'.

λωμα τοῦ τοίχου ἐπίτηδες ἐπὶ τούτῳ ἐκτισμένον. Τὰ ξύλα, τῶν ὁποίων ἐγίνετο χρῆσις διὰ τὰ ἔπιπλα τοῦ μεσαίωνος ἦσαν ἡ δρῦς καὶ ἡ ἰταλικὴ κυπάρισσος. Τὰ θέματα διακοσμήσεως εἰς τὰ σκαλιστὰ κιβώτια ἢ ἄλλα ἔπιπλα ἐλαμβάνοντο συνήθως ἀπὸ τὸν βίον τῶν ἁγίων ἢ ἀπὸ τοπικοὺς μύθους.

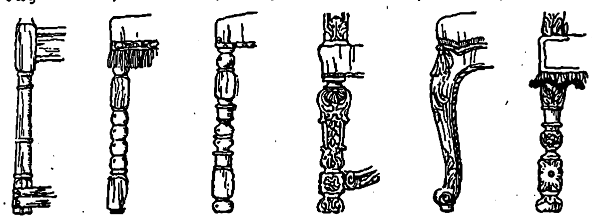

Λουδοβίκου ΙΔ'.

Ἡ *Ἀναγέννησις* ἐπέφερεν εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν μεγάλην ἀλλαγήν, ἡ ὁποία εἶχεν ἀντίκτυπον καὶ εἰς τὴν ἐπιπλοποιίαν. Πολύτιμα κιβώτια, τράπεζαι καὶ καθίσματα κατεσκευάζοντο κατὰ παραγγελίαν τῶν εὐγενῶν ἢ τῶν ἐπισκόπων ἀπὸ τοὺς γνωστοτέρους καλλιτέχνας. Ἡ μεγάλη ἔκτασις τοῦ βασιλείου τοῦ Καρόλου Ε', ἐβοήθησεν ὥστε νὰ σχηματισθῇ μία ἑνιαία τέχνη εἰς ὅλα τὰ ὑπ' αὐτὸν κράτη. Εἰς τὰ ἔπιπλα τῆς Ἀναγεννήσεως γίνεται μεγάλη χρῆσις μαρμάρου, σκληρολίθου, καὶ ἄλλων λίθων. Τὰ διακοσμητικὰ θέματα τῶν ἐσκαλισμένων ξυλίνων κιβωτίων ἔχουν ληφθῆ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὰ Εὐαγγέλια, τὸν βίον τῶν ἁγίων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν κλασσικὴν μυθολογίαν ἢ εἶναι καὶ ἀλληγορικά. Ἐκ τῆς ἐποχῆς τῆς Ἀναγεννήσεως σῴζονται ὀλίγα ἔπιπλα, τὰ ὁποῖα εἶναι βαρέα καὶ δυσμετακόμιστα. Μικρὰς μεταρρυθμίσεις ὑπέστησαν τὰ ἔπιπλα τῆς Ἀναγεννήσεως ἐπὶ Φραγκίσκου Α' τῆς Γαλλίας. Ὁ Φραγκῖσκος μετεκάλεσεν ἐξ Ἰταλίας γνωστοὺς καλλιτέχνας, οἱ ὁποῖοι τοῦ κατεσκεύαζον ἔπιπλα κατὰ παραγγελίαν. Ὁ

Πολυθρόνα Λουδοβίκου ΙΔ'.

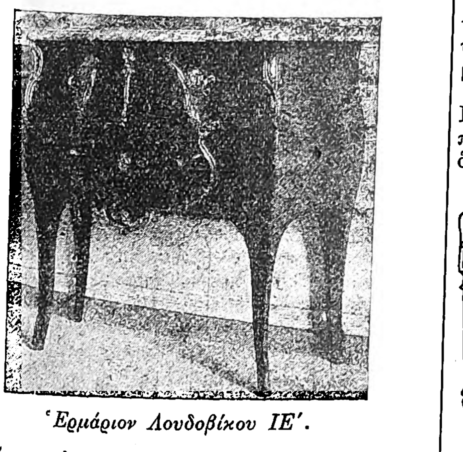

Ἑρμάριον Λουδοβίκου ΙΕ'.

γνωστότερος ἐπιπλοποιὸς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶναι ὁ Ρόσσο. Αἱ κλῖναι εἶχον τέσσαρας κίονας, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστηρίζετο στέγη καλυπτομένη δι' ὑφασμάτων. Ἐνίοτε ἡ στέγη τῆς κλίνης ἀντὶ νὰ στηρίζεται ἐπὶ κιόνων στηρίζεται ἐπὶ τεσσάρων ἀγαλμάτων. Ὑπάρχει μάλιστα καὶ μία κλίνη τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἡ ὁποία ἔχει μορφὴν πλοίου. Τῆς αὐτῆς ἐποχῆς εἶναι καὶ μικραὶ χαμηλαὶ πολυθρόναι χρησιμεύουσαι κυρίως εἰς τὰς γυναικείας συναναστροφὰς καὶ καλούμεναι caqueteuses (φλυαροῦσαι). Ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΓ' ἐκλήθη εἰς τὴν Γαλλίαν ὁ Ροῦμπενς, ἵνα διακοσμήσῃ τὸ ἀνάκτορον τοῦ Λουξεμβούργου. Οὕτω συνετέλεσεν ἡ φλαμανδικὴ καλαισθησία ὅπως σχηματισθῇ νέος ρυθμὸς ἐπίπλων εἰς τὴν Γαλλίαν. Τὰ καθίσματα ἔχουν πόδας τορνευτούς, τὸ δὲ ἐρεισίνωτον αὐτῶν εἶναι κεκλιμένον καὶ τὰ καθιστᾷ ἀναπαυτικώτερα.

Πολυθρόνα Λουδοβίκου ΙΕ'.

Αἱ κλῖναι μὲ τοὺς τέσσαρας στύλους καὶ τὰ παραπετάσματα ἀρχίζουν νὰ ἐκλείπουν. Μεγάλη σημασία δίδεται εἰς τὰ πλαίσια τὰ ὁποῖα κρατοῦν τὰς κουρτίνας τῶν παραθύρων καὶ θυρῶν. Εἶναι περίπλοκα ἐκ ξύλου ἐπικεχρυσωμένου καὶ στολίζονται διὰ κεφαλῶν ἀγγέλων καὶ ἄλλων διακοσμητικῶν σχεδίων. Αἱ τράπεζαι χρησιμεύουν διὰ περισσοτέρας χρήσεις. Τράπεζαι ἐπίτηδες διὰ φαγητὸν δὲν ὑπάρχουν, οὔτε καὶ αἴθουσαι ἐπὶ τούτῳ. Τὰ γεύματα ἐλάμβανον χώραν εἰς ἓν οἱονδήποτε δωμάτιον. Ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ' μαζὺ μὲ ὅλας τὰς ἄλλας τέχνας ἤνθισεν ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἡ ἐπιπλοποιία. Ὁ κυριώτερος ἐπιπλοποιὸς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὁ Μποὺλ (Ch. Boulles), ἀνήγαγε τὴν τέχνην τῆς μαρκετερὶ εἰς μεγάλην τελειότητα. Τὰ ἔπιπλα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς εἶναι ἀφθάστου πολυτελείας. Αἱ πολυθρόναι εἶναι μεγάλαι καὶ ἀναπαυτικαί. Τὸ ξύλον των ἐπιχρυσώνεται. Αἱ κλῖναι δὲν τοποθετοῦνται πλέον εἰς τὸ ἄκρον τοῦ δωματίου ἢ εἰς ἰδιαίτερον κοίλωμα τοῦ τοίχου, ἀλλὰ εἰς τὸ μέσον μὲ μόνον τὸ πρὸς τὴν κεφαλὴν μέρος ἁπτόμενον τοῦ τοίχου. Δὲν ἔχουν πλέον σκεπὴν οὔτε παραπετάσματα, ἀλλὰ μόνον μίαν στέγην ἐξ ὑφασμάτων στερεωμένων εἰς τὸν τοῖχον ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς. Καὶ αἱ τράπεζαι ἔχουν πόδας ἐκ ξύλου ἐπικεχρυσωμένου, ἢ κατασκευάζονται ἐξ ἐβένου διακεκοσμημέναι δι' ἐλεφαντοστοῦ χρυσοῦ ἢ καὶ χαλκοῦ ἐπικεχρυσωμένου. Ἐπίσης ἀρχίζουν τὸ πρῶτον καὶ ἐμφανίζονται ἔπιπλα μὲ συρτάρια, διὰ τὴν φύλαξιν τῶν ἐνδυμάτων, ὑπὸ μορφὴν σημερινοῦ κομμοῦ.

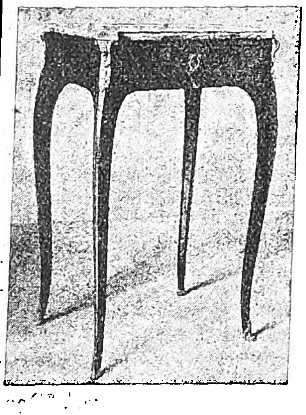

Τράπεζα Λουδοβίκου ΙΕ'.

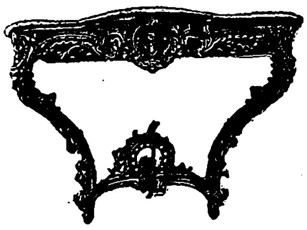

Κονσόλα Λουδοβίκου ΙΕ'.

Ἡ μεγάλη ὅμως ἐποχὴ τῆς ἐπιπλοποιίας εἶναι ὁ ΙΗ' αἰών. Ὁ αἰὼν οὗτος ἀνέδειξε καλλιτέχνας ἐπίπλων, ἰδίως εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Γαλλίαν, οἱ ὁποῖοι δύνανται νὰ συγκριθοῦν μὲ οἱονδήποτε μεγάλον καλλιτέχνην ἄλλου κλάδου τῆς τέχνης. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐπὶ τῆς βασιλίσσης Ἄννης καὶ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου Β' ἀνεδείχθη μὲ τὸν Τσίππενταιηλ (Chippendale) μία λαμπρὰ σχολή, τῆς ὁποίας ὅμως ἡ ζωὴ ὑπῆρξεν ἐξαιρετικῶς βραχεῖα. Ἡ ἀγγλικὴ ἐπιπλοποιία, ἐμπνευσμένη βεβαίως ἀπὸ τὴν γαλλικήν, ἔχει πρωτοτυπίαν θαυμαστὴν καὶ διακρίνεται διὰ τὴν κομψότητα καὶ ἀναπαυτικότητα τῶν κατασκευασμάτων της.

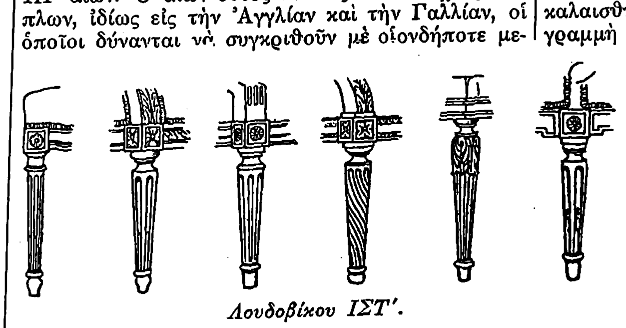

Λουδοβίκου ΙΣΤ'.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης χρονολογεῖται καὶ ἡ λεγομένη *ἀποικιακὴ ἐπίπλωσις* (colonial furniture). Τὰ ἔπιπλα τοῦ ρυθμοῦ αὐτοῦ κατεσκευάζοντο ἐν Ἀγγλίᾳ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς σχέδια ἁπλᾶ καὶ πρακτικά, μετεφέροντο δὲ εἰς τὴν Ἀμερικὴν πρὸς χρῆσιν τῶν ἀποίκων. Θαυμάσιαι συλλογαὶ ἐπίπλων τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ὑπάρχουν εἰς τὴν Νέαν Ὑόρκην καὶ τὴν Βοστώνην. Εἰς τὴν Γαλλίαν κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα κατεσκευάσθησαν τὰ ἔπιπλα τῶν ἐποχῶν Λουδοβίκου ΙΕ' καὶ ΙΣΤ', τὰ ὁποῖα εἶναι ἀληθῆ κομψοτεχνήματα. Χαρακτηριστικὸν τῆς ἐποχῆς τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ' εἶναι ὅτι οἱ πόδες ὅλων τῶν ἐπίπλων εἶναι κυρτοὶ καὶ σχηματίζουν σχεδὸν ἓν λατινικὸν S. Αἱ πολυθρόναι τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶναι δύο εἰδῶν. Αἱ μὲν ἐλαφραὶ εὐμετακόμιστοι μὲ τὸ ἐρεισίνωτον ὑπὸ μορφὴν κύκλου μὲ διακοσμήσεις πέριξ αὐτοῦ ἢ ὑπὸ μορφὴν βιολίου λέγονται *καμπριολὲ* (cabriolets), αἱ δὲ βαρύτεραι μὲ ὦτα πρὸς στήριξιν τῶν βραχιόνων λέγονται *μπερζὲρ* (bergères). Αἱ κλῖναι τοποθετοῦνται εἰς τὸ μέσον τοῦ δωματίου καὶ δὲν σκεπάζονται πλέον ἐξ ὁλοκλήρου μὲ πολύτιμα ὑφάσματα, ἀλλὰ ἀφίνεται νὰ διαφαίνηται ὁλόκληρον τὸ ξύλινον πλαίσιον. Αἱ τράπεζαι εἶναι μικραὶ καὶ ἔχουν σχῆμα τραπέζης σαλονιοῦ (ἡ τραπεζαρία ὅπως τὴν ἐννοοῦμεν σήμερον μόλις τὸν ΙΘ' αἰῶνα ἤρχισε νὰ εἶναι ἐν χρήσει). Πολὺ συνηθίζονται τὰ ἔπιπλα μὲ συρτάρια (κομμοί), τὰ ὁποῖα ἔχουν καὶ αὐτὰ τοὺς πόδας κυρτούς. Πολλὰ ἔπιπλα Λουδοβίκου ΙΕ' ἔχουν βαφὴ μὲ τὸ περίφημον βερνίκιον Μαρτέν, τὸ ὁποῖον μιμεῖται τὴν λάκκαν τῆς Κίνας.

Ἑρμάριον Λουδοβίκου ΙΣΤ'.

Ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΣΤ' ἡ ἐπιπλοποιία φθάνει εἰς ἄφθαστον τελειότητα. Χαρακτηριστικὸν τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶναι ὅτι πληθύνονται καὶ τὰ διάφορα εἴδη τῶν ἐπίπλων. Κατασκευάζονται π. χ. γραφεῖα μεγάλα ἀνδρῶν, γραφεῖα μικρὰ καὶ κομψὰ κυριῶν (bonheurs du jour), ντουλάπια, παραβάν, νιπτῆρες καὶ καναπέδες, ἐκτὸς τῶν ἀνέκαθεν καθιερωμένων καθισμάτων, κλινῶν καὶ τραπεζῶν. Οἱ πόδες τῶν ἐπίπλων τῆς ἐποχῆς ταύτης δὲν εἶναι πλέον κυρτοί, ἀλλὰ εὐθεῖς, παχύτεροι πρὸς τὰ ἄνω καὶ ὀξεῖς εἰς τὴν βάσιν. Τὰ ἐπικεχρυσωμένα ξύλα εἶναι συνηθέστατα, τὰ δὲ καλύπτοντα τὰ καθίσματα ὑφάσματα εἶναι χρώματος ἀνοικτοῦ, κίτρινα, κυανᾶ καὶ ρόδινα.

Bergère ἐποχῆς Λουδοβίκου ΙΣΤ'.

Μία μεγάλη ἐποχὴ ἀκολουθεῖται πάντοτε ἀπὸ ἐποχὴν παρακμῆς. Οὕτως ἐν Γαλλίᾳ ἡ λεγομένη αὐτοκρατορικὴ ἐποχὴ (empire), ἡ ὁποία ἠκολούθησεν ἀμέσως τὴν τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ', δὲν φθάνει οὔτε κατὰ προσέγγισιν τὴν λεπτότητα καὶ τὴν καλαισθησίαν τῆς προηγουμένης. Ἡ κυριωτέρα γραμμὴ τῶν ἐπίπλων τῆς αὐτοκρατορίας εἶναι ἡ προσπάθεια ἐπιστροφῆς εἰς τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ καὶ ρωμαϊκὰ σχέδια. Αἱ διακοσμήσεις εἶναι σπάνιαι ἢ λείπουν ἐντελῶς. Ἐν Γερμανίᾳ ἀξιόλογος εἶναι ἡ ἐποχὴ Biedermayer, περὶ τὰ 1830—1840, τῆς ὁποίας τὰ ἔπιπλα διακρίνονται διὰ τὴν ἀναπαυτικότητα καὶ τὴν λιτότητά των. Ὁ ΙΘ' αἰὼν μὲ τὴν ἐφεύρεσιν τῶν μηχανῶν ἐπέφερε μέγα πλῆγμα εἰς τὸ καλλιτεχνικὸν ἔπιπλον. Ἡ μηχανικὴ κατασκευὴ τοῦ ἐπίπλου συνέτεινεν ὥστε νὰ παύσῃ πλέον νὰ ὑπάρχῃ στενὴ ἐπαφὴ μεταξὺ τοῦ καλλιτέχνου καὶ τοῦ ἔργου του. Κάθε τεμάχιον ἐπίπλου διέρχεται ἐκ διαφόρων χειρῶν καὶ σταδίων, ἡ δὲ μαζικὴ παραγωγὴ (mass production) συντείνει ὥστε νὰ χάσῃ τὸ ἔπιπλον τὸν προσωπικὸν χαρακτῆρα, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἄλλοτε.

Ἐν τούτοις περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἔγινε νέα προσπάθεια ἀναγεννήσεως τῆς καλλιτεχνικῆς

Digitized by Google

ἐπιπλοποιίας. Οἱ ἀρχηγοὶ ὠνόμασαν τὴν νέαν ταύτην σχολὴν «νέαν τέχνην» (l' art nouveau), καὶ ἰσχυρίζοντο ὅτι ἠλευθερώθησαν ἀπὸ κάθε παράδοσιν καὶ ὅτι ἐνεπνέοντο μόνον ἀπὸ τὴν φύσιν. Ὁ ρυθμός, τὸν ὁποῖον ἐδημιούργησεν ἡ σχολὴ αὐτή, ἐξεφυλίσθη ταχέως, διότι κατέφυγεν εἰς ἐντελῶς ἀδύνατα σχήματα καὶ σχέδια. Τὸ μόνον, τὸ ὁποῖον ἔμεινεν ἀπὸ τὴν σχολὴν ταύτην, εἶναι ἡ ἐπαναφορὰ τῆς κατεργασίας τῆς δρυός, ἡ ὁποία εἶχεν ἐγκαταλειφθῆ ἀπὸ τοὺς κατασκευαστὰς ἐπίπλων πολυτελείας.

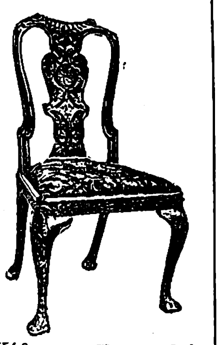
Κάθισμα Chippendale.

Τὸ σημερινόν, τὸ μεταπολεμικὸν ἔπιπλον, διακρίνεται διὰ τὴν ἁπλότητα τῶν γραμμῶν του καὶ διὰ τὴν περισσοτέραν ἄνεσιν, τὴν ὁποίαν προσπαθεῖ νὰ ἐπιτύχῃ. Καὶ σήμερον ὑπάρχουν καλλιτέχναι σχεδιασταὶ ἐπίπλων εἰς τὰ μεγάλα ἐργοστάσια ἐπιπλοποιίας, οἱ ὁποῖοι συνέτειναν πολὺ εἰς τὴν ἐκκαθάρισιν τῆς ἀστικῆς οἰκίας ἀπὸ τὰ ἀκαλαίσθητα κατασκευάσματα τοῦ fin de siècle. Ἀπὸ τοῦ 1910 καὶ ἐντεῦθεν γίνεται χρῆσις καὶ τοῦ «κόντρα πλακέ», ἤτοι ξύλου κομμένου εἰς λεπτὰ φύλλα, τὰ ὁποῖα τοποθετοῦνται οὕτως ὥστε οἱ ἶνες τοῦ ἑνὸς φύλλου νὰ λαμβάνουν κάθετον διεύθυνσιν πρὸς τὰς ἶνας τοῦ ἑπομένου φύλλου. Τὰ φύλλα ταῦτα συγκολλῶνται κατόπιν δι' ἰσχυρᾶς πιέσεως. Οὕτως ἀποφεύγεται ἡ παραμόρφωσις τῶν ἐπίπλων ἐκ τῆς συστολῆς καὶ διαστολῆς λόγῳ τῆς ἀλλαγῆς τοῦ καιροῦ. Τοῦτο ἐπιτρέπει τὴν κατασκευὴν μεγάλων ἐπιφανειῶν καὶ ἐπίσης συντείνει εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ἑνὸς νέου εἴδους μαρκετερί.

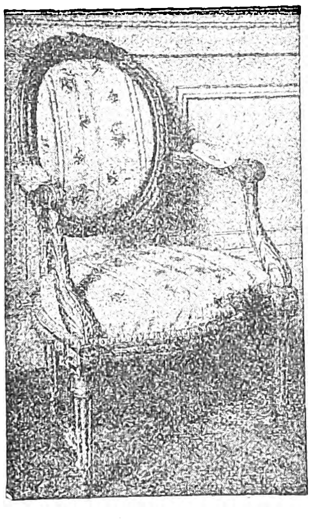
Πολυθρόνα Λουδοβίκου ΙΣΤ'.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ransoni*, Studies in Ancient furniture (1905).— *Richter*, Furniture of the Grecks Etruscans, and Romans (1911 .—*Βουλοδήμου*, Ἰδιωτικὸς βίος ἀρχαίων Ἑλλήνων (1890).—*Dibelier*, Habitation byzantine.—*Viollet le Duc*, Dictionnaire du mobilier française 1868—75).—*Feulner*, Kunstgeschichte des möbels. — *P. Macquoid*, History of english furniture.
Α. ΣΤΟΥΔΙΤΟΥ

—*[Νομ.]* Ὁ νόμος περὶ διακρίσεως κτημάτων τῆς 21 Ἰουλίου 1837 ἐν ἄρθρῳ 10 ὁρίζει, ὅτι *ἔπιπλα* καλοῦνται ἐκεῖνα μόνον τὰ κινητὰ ὅσα συντείνουν εἰς χρῆσιν καὶ καλλωπισμὸν τῶν οἰκημάτων, οἷον τάπητες, κλῖναι καθέκλαι, καθρέπται, κρεμαστὰ ὡρολόγια, τράπεζαι, εἰκόνες, ἰχνογραφήματα, ἀγάλματα καὶ ἄλλα τοιαῦτα, ἀλλ' οὐχὶ καὶ αἱ τῶν τριῶν τελευταίων ἀντικειμένων συλλογαί, αἵτινες δύνανται νὰ εὑρίσκωνται εἰς ἀποθήκας ἢ καὶ ἰδιαιτέρους θαλάμους. Πάντα τὰ ἄλλα ἀντικείμενα ὅσα εὑρίσκονται ἐν τῇ οἰκίᾳ (ὅπως τὰ εἴδη μαγειρικῆς ἢ ἐπιτραπέζια σκεύη), θεωροῦνται ὡς *σκεύη*.

Τὰ ἔπιπλα καὶ σκεύη διαιροῦνται:

1) Εἰς *πρώτης ἀνάγκης*. Τοιαῦτα ἦσαν κατὰ τὸ παλαιὸν ἄρθρον 885 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας μόνον τὰ ἱμάτια καὶ τὰ στρώματα τοῦ ὀφειλέτου, τῆς γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων του. Ἐπὶ λογίων καὶ τεχνιτῶν τὰ βιβλία αὐτῶν καὶ τὰ ἐργαλεῖα κ.τ.λ. ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματός των. Τὰ ἀνωτέρω ἔπιπλα ἢ σκεύη εἶναι ἀπολύτως ἀκατάσχετα, ὁποιαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ ἀπαίτησις ἐναντίον τοῦ ἰδιοκτήτου αὐτῶν.

Τὸ ἀνωτέρω ἄρθρον τῆς Πολιτικῆς δικονομίας ἐτροποποιήθη ὑπὸ τοῦ νόμου ΓΥΙΘ' τοῦ 1909 καὶ συμπεριέλαβεν εἰς τὰ εἴδη πρώτης ἀνάγκης καὶ ἄλλα πράγματα ἐκτὸς τῶν ἱματίων καὶ στρωμάτων. Οὕτω, κατὰ τὸ σημερινὸν ἄρθρον 885 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας, ἐξαιροῦνται τῆς κατασχέσεως «τὰ ἱμάτια καὶ στρώματα τοῦ ὀφειλέτου, ὡς καὶ τῆς συζύγου καὶ τῶν τέκνων του, προσέτι δὲ τὰ οἰκιακὰ ἐν γένει ἔπιπλα καὶ σκεύη ἐκτὸς τῶν ἐκ πολυτίμων μετάλλων τοιούτων». Ὥστε σήμερον πάντα τὰ ἔπιπλα καὶ σκεύη τῆς οἰκίας εἶναι κατ' ἀρχὴν ἀκατάσχετα, ἐκτὸς τῶν ἐπίπλων καὶ σκευῶν ἐκ πολυτίμων μετάλλων.

Ἡ ἐξαίρεσις τῶν ἐπίπλων καὶ σκευῶν ἀπὸ τῆς κατασχέσεως ὑπηγορεύθη ἐκ τοῦ λόγου ὅτι ἐκ τοῦ πλειστηριασμοῦ ἀπομένει συνήθως ἀσήμαντον ὄφελος, λόγῳ τῆς ἐξευτελιστικῆς τιμῆς, εἰς ἣν πωλοῦνται κατὰ τὴν ἀναγκαστικὴν ἐκτέλεσιν.

Ἐν τούτοις τὰ ἔπιπλα καὶ σκεύη (ἐκτὸς τῶν τῆς πρώτης ἀνάγκης) δύνανται νὰ κατασχεθοῦν εἰς δύο περιπτώσεις: α') διὰ τὰ χρέη ἐξ ἐνοικίων, ἐφ' ὅσον τὰ ἔπιπλα εὑρίσκονται ἐντὸς τοῦ μεμισθωμένου χώρου καὶ τοῦτο ὅπως μὴ καταστῇ δύσκολος ἡ μίσθωσις ἀκινήτου εἰς τοὺς μὴ ἄλλως φερεγγύους ἢ μὴ ἔχοντας προχείρους ἐγγυητάς. Ὁ νόμος δηλαδὴ προβλέπει, ὅτι ἐφ' ὅσον ὁ ἰδιοκτήτης δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ κατάσχῃ τὰ ἔπιπλα τοῦ ἐνοικιαστοῦ ἐν περιπτώσει καθυστερήσεως τῶν μισθωμάτων, δὲν θὰ ἐνοικιάζῃ τὴν οἰκίαν εἰμὴ εἰς ὅσους εἶναι ἀπολύτως φερέγγυοι ἢ φέρουσι τρίτους ἐγγυητάς. Ὥστε ἡ ἀνωτέρω διάταξις εἶναι μᾶλλον διάταξις προστατεύουσα τὸν ἐνοικιαστὴν παρὰ τὸν ἰδιοκτήτην· β') ἐν περιπτώσει θανάτου τοῦ ὀφειλέτου μὴ ἔχοντος ἰδίαν οἰκογένειαν ἢ συνοικοῦντας μετ' αὐτοῦ ἀνιόντας καὶ ἀδελφάς. Εἰς τὴν τελευταίαν αὐτὴν περίπτωσιν δὲν συντρέχει ὁ λόγος τῆς συντηρήσεως τῆς οἰκογενειακῆς ἑστίας, οὕτω δὲ δύνανται νὰ κατασχεθοῦν πάντα τὰ ἔπιπλα καὶ σκεύη τοῦ θανόντος ὀφειλέτου, ὡς καὶ τὰ στρώματα καὶ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματός του ἐργαλεῖα ἢ βιβλία.

2) *Εἰς ἔπιπλα εὐμαρείας*, τὰ ὁποῖα δὲν ἀνταποκρίνονται ἀπολύτως εἰς τὰς πρώτας ἀνάγκας, ἀλλὰ εἰς δευτερευούσας τοιαύτας τοῦ ἀνθρώπου. Τοιαῦτα εἶναι αἱ πολυθρόναι, αἱ βιβλιοθῆκαι (ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι ἀπαραίτηται διὰ τὴν ἐξάσκησιν ἐπαγγέλματος), τὸ ψυγεῖον, ὁ ἀνεμιστήρ, τὸ γραμμόφωνον, ἡ θερμάστρα (τοὐλάχιστον διὰ τὰ θερμὰ κλίματα) κτλ.

3) *Εἰς ἔπιπλα διακοσμήσεως*, τὰ ὁποῖα εἶναι μὲν περιττὰ διὰ τὴν πρακτικὴν χρῆσιν, δύνανται ὅμως νὰ ἔχουν μικρὰν ἢ μεγίστην καλλιτεχνικὴν ἀξίαν. Τοιαῦται εἶναι αἱ εἰκόνες, τὰ ἀγάλματα, ἢ καὶ ἔπιπλα καὶ σκεύη παρελθουσῶν ἐποχῶν, πεπαλαιωμένα, καὶ τὰ ὁποῖα δὲν δύνανται μὲν νὰ χρησιμοποιηθῶσι πλέον, ἔχουσιν ὅμως ἀρχαιολογικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν ἀξίαν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Οἰκονομίδου - Λιβαδᾶ* Πολιτικὴ δικονομία. —*Λιβαδᾶ*, Πολιτικὴ δικονομία.
Α. ΣΤΟΥΔΙΤΟΥ

ἐπίπλοον (τὸ) ἢ *ἐπίπλουν* *['Ανατομ.]*. Οὕτω καλοῦνται πτυχαὶ τοῦ περιτοναίου, συνάπτουσαι πρὸς ἄλληλα τὰ ἐν τῇ κοιλίᾳ σπλάγχνα. Αἱ κυριώτεραι δ' ἐπιπλοϊκαὶ πτυχαὶ εἶναι: α') τὸ *ἔλασσον ἐπίπλουν* (ἡπατοκολικὸς σύνδεσμος), συνάπτον τὴν κάτω ἐπιφάνειαν τοῦ ἥπατος μετὰ τοῦ ἐλάσσονος τόξου τοῦ στομάχου· β') τὸ *γαστροσπληνικὸν ἐπίπλουν* (γαστροσπληνικὸς σύνδεσμος), φερόμενον ἀπὸ τοῦ πυθμένος τοῦ στομάχου εἰς τὰς πύλας τοῦ σπληνός· γ') τὸ *μεῖζον ἐπίπλουν*, τετράπλευρον ὀρογόνον πέταλον, κρεμάμενον ἀπὸ τοῦ μείζονος τόξου τοῦ στομάχου ἔμπροσθεν τῶν ἐντέρων μέχρις ὕπερθεν τῆς ἡβικῆς συμφύσεως. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

ἐπιπλοοπηγία (ἡ) (épiplopexie) *['Ιατρ.]*. Ὅρος ἐκσημαίνων τὴν καθήλωσιν τοῦ ἐπιπλόου πρὸς τὸ πρόσθιον κοιλιακὸν τοίχωμα, κατόπιν κοιλιοτομίας (ἐγχείρησις τοῦ Talma). Μ. Ν. Κ.

ἐπιπλοοπλαστία (ἡ) (épiploplastie) *['Ιατρ.]*. Ἡ ποικιλία τῆς διὰ τοῦ περιτοναίου ἐπικαλύψεως, ἡ ἐφαρμοζομένη κατ' ἀκολουθίαν τῶν ἐπὶ τῶν χοληφόρων ὁδῶν ἐγχειρήσεων, κατὰ τὰς ὁποίας χρησιμοποιεῖται τὸ ἐπίπλοον ἢ τὰ ὑπολείμματα αὐτοῦ πρὸς δημιουργίαν κάτωθι τοῦ ἥπατος τεχνητῆς κοίτης προωρισμένης πρὸς ἀπομόνωσιν τῆς μεγάλης περιτοναϊκῆς κοιλότητος. Μ. Ν. Κ.

ἐπιπλοποιεῖον (τό)· κατάστημα ἔνθα κατασκευάζονται ἔπιπλα.

ἐπιπλοποιία (ἡ)· ἡ τέχνη τοῦ ἐπιπλοποιοῦ, ἡ κατασκευὴ ἐπίπλων.

—*['Εγκυκλ.]* Ἡ ἐπιπλοποιία εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀποτελεῖ μέρος τῆς ξυλουργικῆς τέχνης. Εἰδικὸς καλλιτέχνης σχεδιάζει πρῶτον τὸ ὅλον ἔπιπλον, εἶτα δὲ ὁ τεχνίτης ἐκλέγει τὰς καταλλήλους σανίδας διὰ τὰ διάφορα μέρη τοῦ ἐπίπλου, σχεδιάζει τὸ σχῆμα ἐπ' αὐτῶν καὶ ἐπὶ τῶν ἰχνῶν πριονίζει, μεθ' ὃ ἐπακολουθεῖ ἡ λείανσις τοῦ ξύλου διὰ ποικίλων ἐργαλείων, π. χ. διὰ τῆς σμίλης, τοῦ κανόνος κτλ. Τὰ διάφορα τεμάχια τοῦ ἐπίπλου συνδέονται εἶτα δι' ἐγκαθίσεως τῶν ἐπὶ τῶν πλευρῶν των ὀδοντώσεων καὶ συγκολλῶνται διὰ ἰχθυοκόλλας, καρφίων καὶ ἄλλων πολλῶν μέσων. Ἡ διακόσμησις τῶν ἐπίπλων γίνεται ἢ διὰ γλυφῶν (σκαλίσματα) ἐπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ ξύλου ἢ δι' ἐπικολλήσεως διακοσμήσεων ἀπὸ ξύλον, μέταλλον κλπ. Τέλος τὰ διάφορα τεμάχια στιλβώνονται ἀναλόγως τῆς ποιότητος τοῦ ξύλου ἐξ οὗ κατεσκευάσθησαν. Μεγάλα ἐργοστάσια ἐπιπλοποιίας ὑπάρχουν ἰδίως ἐν Αὐστρίᾳ καὶ Βελγίῳ, τὰ ὁποῖα τροφοδοτοῦν τὰς εὐρωπαϊκὰς καὶ τὰς ἀγορὰς τῆς Ἀνατολῆς (ἰδίως κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΘ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Κ' αἰῶνος) μὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οὐχὶ ἐπιτυχεῖς ἀπομιμήσεις τῶν ἐπίπλων τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα οἱ ἐργάται ξυλουργοὶ καὶ ἐπιπλοποιοὶ ἀνέρχονται κατὰ τὴν τελευταίαν στατιστικὴν τοῦ ὑπουργείου τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας εἰς 43.967, ἐξ ὧν 43.648 ἄρρενες καὶ 319 θήλεις. Εἶναι ὠργανωμένοι εἰς ἰδιαιτέρας ὀργανώσεις ὑπαγομένας εἰς τὰ κατὰ τόπους ἐργατικὰ κέντρα, ἀποτελοῦν δὲ μέλος τῆς συνομοσπονδίας ἐργατῶν οἰκοδομῶν, τῆς ὁποίας ἕδρα εἶναι ὁ Πειραιεύς. Α. ΣΤ.

ἐπιπλοποιὸς (ὁ, ἡ)· ὁ κατασκευαστὴς ἐπίπλων.

ἐπιπλοπωλεῖον (τό)· κατάστημα ὅπου πωλοῦνται ἔπιπλα.

ἐπιπλοπώλης (ὁ)· ὁ πωλητὴς ἐπίπλων.

ἐπίπλουν (τό)· ἀσυναίρετος τύπος τοῦ *ἐπίπλοον* (βλ. λ.).

ἐπιπλουργία (ἡ)· ἡ τέχνη τοῦ ἐπιπλουργοῦ, κατασκευὴ ἐπίπλων, ἄλλως *ἐπιπλοποιία*.

ἐπιπλουργικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπιπλουργίαν: «ἐπιπλουργικὰ ἐργαλεῖα, —μηχανήματα».

ἐπιπλουργὸς (ὁ, ἡ)· ὁ κατασκευαστὴς ἐπίπλων, ἄλλως *ἐπιπλοποιός*.

ἐπίπλους *—οος* (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιπλέειν, ὁρμητικὴ διεύθυνσις πλοίου, ἐπίθεσις διὰ πλοίου.
—*[Ναυτ.]* Βλ. *ἐπίθεσις, προσβολή*.

ἐπιπλώνω· *ἀόρ. ἐπίπλωσα—ἐπιπλώθην*, παθ. μετχ. *ἐπιπλωμένος*· ἐφοδιάζω μὲ ἔπιπλα, εἰσάγω τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὴν κατοικίαν ἔπιπλα· || παθ. μετχ. *ἐπιπλωμένος*, ὁ περιέχων τὰ ἀναγκαῖα ἔπιπλα: «ἐπιπλωμένη οἰκία», «ἐπιπλωμένον δωμάτιον».

ἐπίπλωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐπιπλώνειν, ὁ ἐφοδιασμὸς τῆς κατοικίας, τοῦ καταστήματος κ. τ. τ. μὲ ἔπιπλα· || αὐτὰ ταῦτα τὰ ἔπιπλα: «ἐπίπλωσις πλουσία, — ὡραία».

—*['Εγκυκλ.]* *'Επίπλωσιν* καλοῦμεν τὸ σύνολον τῶν ἐπίπλων μιᾶς οἰκίας καὶ τὸν τρόπον τῆς τοποθετήσεως αὐτῶν εἰς τὰς διαφόρους αἰθούσας. Εἰς τὴν ἐπίπλωσιν δὲν συμπεριλαμβάνονται μόνον τὰ κυρίως ἔπιπλα, ἀλλὰ καὶ τὰ σκεύη, τὰ κομψοτεχνήματα, οἱ τάπητες, τὰ παραπετάσματα κλπ. Ἀλλὰ καὶ τὸ χρῶμα τοῦ τοίχου, ἡ διακόσμησίς του δι' ὑφασμάτων, χάρτου ἢ τοιχογραφιῶν, ἀποτελεῖ μέρος τῆς ἐπιπλώσεως, ὥστε καταντᾷ πλέον αὐτὴ νὰ εἶναι τέχνη περίπλοκος, εἰς τὴν ὁποίαν σήμερον πλέον ἀσχολοῦνται καλλιτέχναι εἰδικῶς ἐπὶ τούτῳ σπουδάσαντες. Εἰς τὴν ἀρχαιότητα δυστυχῶς δὲν γνωρίζομεν πῶς ἐγίνετο ἡ ἐπίπλωσις τῶν κατοικιῶν, διότι, ἂν καὶ σῴζονται πολλὰ ἔπιπλα καὶ περισσότεραι ἀκόμη εἰκόνες ἢ περιγραφαὶ ἐπίπλων, δὲν γίνεται πουθενὰ λόγος περὶ τῆς ἐπιπλώσεως ὡς συνόλου. Πάντως φαίνεται ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ρώμην τὰ ἀγάλματα ἦσαν ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἐπίπλωσιν τῶν πλουσιωτέρων οἰκιῶν. Μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν διαφόρων ρυθμῶν ἐπίπλων εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην καθιερώθη τὸ σύστημα τῆς ἑνιαίας ἐπιπλώσεως μιᾶς αἰθούσης, καθ' ἣν τὰ ἔπιπλα εἶναι πάντα τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, ἔχουν τὸ αὐτὸ σχῆμα, οἱ δὲ τάπητες, τὰ παραπετάσματα, οἱ πολυέλαιοι κ.λ.π. ἔχουν καὶ αὐτοὶ ἀναλόγους πρὸς τὰ ἔπιπλα χρωματισμοὺς ἢ σχήματα. Ἐν τούτοις μέχρι τοῦ ΙΘ' αἰῶνος δὲν ὑπῆρχον εἰς τὰ μέγαρα δωμάτια, τῶν ὁποίων ἡ χρῆσις ἦτο σαφῶς καθωρισμένη, ὅπως ἔχομεν σήμερον λ.χ. αἴθουσαν φαγητοῦ, γραφεῖον, αἴθουσαν ὑποδοχῆς, μουσικῆς κλπ. Ὑπῆρχον μόνον οἱ κοιτῶνες καὶ πολλαὶ καὶ ποικίλαι αἴθουσαι ὑποδοχῆς. Κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα τὰ μέγαρα διῃροῦντο εἰς γαλλαρίας, κάμαρες καὶ ἀντικάμαρες. Εἰς τὴν σημερινὴν οἰκίαν τὰ δωμάτια ἔχουν σαφῶς χωρισθῆ καὶ ἐπιπλώνονται ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ διὰ τὸν ὁποῖον θὰ χρησιμεύσουν. Πρέπει νὰ προστεθῇ, ὅτι ἡ τάσις τῆς σημερινῆς νέας κατοικίας εἶναι ἡ ἐξοικονόμησις ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρου χώρου, λόγῳ τῆς αὐξήσεως τῆς τιμῆς τῶν οἰκοπέδων εἰς τὰς μεγάλας πόλεις. Διὰ τοῦτο καὶ πολλὰ ἔπιπλα κτίζονται εἰς τὸν τοῖχον τῆς οἰκίας. Οὕτως ὁ νιπτὴρ ἔχει ἀντικατασταθῆ διὰ κτιστῆς ἐγκαταστάσεως εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ λουτροῦ. Αἱ ἱματιοθῆκαι εἶναι ἐκτισμέναι εἰς τοὺς τοίχους τῶν κοιτώνων, αἱ δὲ βιβλιοθῆκαι εἰς τοὺς τοίχους τῶν σπουδαστηρίων. Εἰς τὸ μαγειρεῖον ἐπίσης ὑπάρχουν ἐκτισμέναι ἐγκαταστάσεις, ἡ δὲ νεωτέρα ἀρχιτεκτονικὴ τείνει νὰ καταργήσῃ πᾶς ἔπιπλον φορητὸν ἀπὸ τὸ μαγειρεῖον, ὥστε τὸ δάπεδον νὰ δύναται νὰ σαρώνεται καὶ νὰ σφουγγαρίζεται εὐκόλως. Τὸ αὐτὸ πρέπει νὰ λεχθῇ καὶ διὰ τὰ δωμάτια τῶν νοσοκομείων, ὅπου ἐκτὸς τῆς κλίνης ὅλα τὰ ἄλλα ἔπιπλα τείνουν νὰ εἶναι κτιστὰ εἰς τὸν τοῖχον.

Ἡ ἐπίπλωσις τῶν διαφόρων δωματίων τῆς σημερινῆς οἰκίας γίνεται ὡς ἑξῆς: Διὰ μὲν τὸν κοιτῶνα χρησιμοποιοῦνται ἔπιπλα ἀπὸ ξύλον λεῖον (οὐδέποτε σκαλισμένον) καὶ εἰ δυνατὸν ἀνοικτόχρωμον. Εἰς τὴν τραπεζαρίαν τὰ ἔπιπλα εἶναι ὀλίγα, ὥστε νὰ

Digitized by Google

μένη χῶρος κενὸς διὰ τὴν κυκλοφορίαν τοῦ ὑπηρετικοῦ προσωπικοῦ διαρκοῦντος τοῦ γεύματος. Ἡ τράπεζα εἶναι οὕτω κατεσκευασμένη, ὥστε νὰ δύναται ἐν ἀνάγκῃ νὰ ἀνοίξῃ καὶ νὰ μεγαλώσῃ διὰ προσθήκης καταλλήλων ξυλίνων πλακῶν. Αἱ ὀψοθῆκαι, μπουφὲς κ. τ. λ. ποικίλλουν ἀναλό-

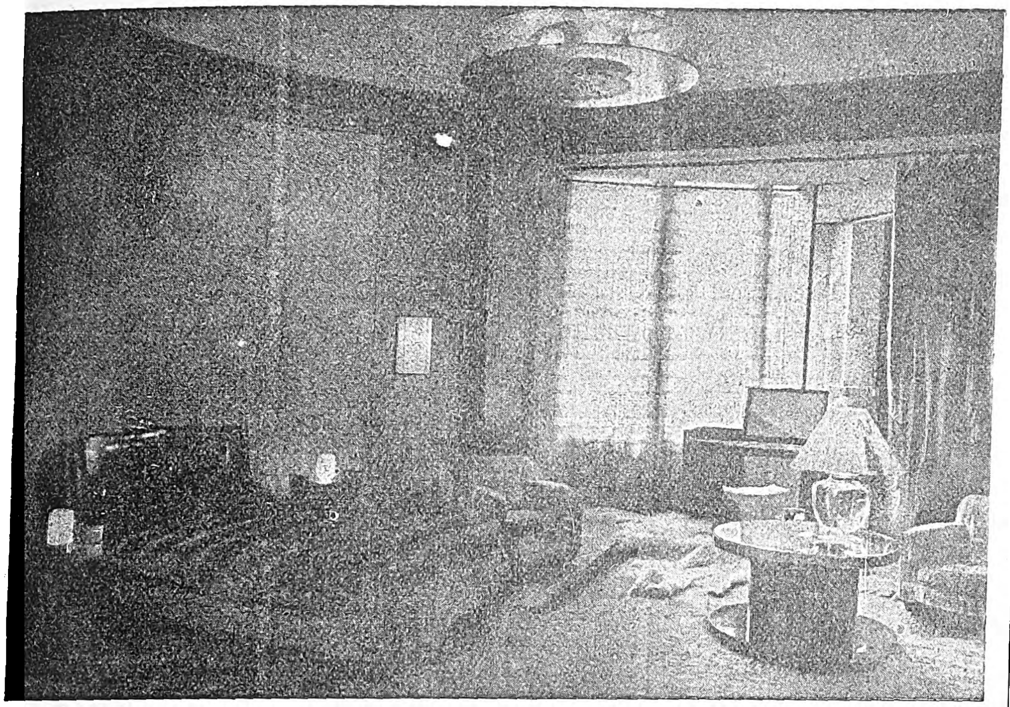

Κοιτὼν κυρίας (Κ΄ αἰών).

γως τῆς πολυτελείας τῆς αἰθούσης. Εἰς τὴν Ἀμερικήν, ὅπου αἱ ὑπηρέτριαι σπανίζουν, ἡ οἰκοκυρὰ τοποθετεῖ πλησίον της μικρὰν τράπεζαν μὲ τροχούς, ἐπὶ τῆς ὁποίας τοποθετεῖ τὰ φαγητὰ καὶ τὰ πιάτα, διὰ νὰ τὰ μεταφέρῃ μετὰ τὸ τέλος τοῦ γεύματος ἐπὶ τῆς τροχοφόρου τραπέζης εἰς τὸ μαγειρεῖον. Αἱ αἴθουσαι ὑποδοχῆς, γραφείου, μουσικῆς καὶ ἡ αἴθουσα τῆς κυρίας (boudoir) ἐπιπλώνονται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πολυτελῶς, ἀλλὰ πάντοτε διὰ τὸν ὡρισμένον σκοπὸν διὰ τὸν ὁποῖον χρησιμεύουν. Εἰς τὴν μικροαστικὴν τάξιν γίνεται φυσικὰ σύμπτυξις ὅλων τῶν ἀνωτέρω αἰθουσῶν εἰς μίαν.

Τέλος πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν καὶ τὴν ἐπαγγελματικὴν ἐπίπλωσιν. Οὕτως ὑπάρχουν ἰδιαίτεραι ἐγκαταστάσεις δι᾽ ἓν χειρουργεῖον, ἄλλαι δι᾽ ἓν ἐργαστήριον γλυπτικῆς, ἄλλαι δι᾽ ἓν τραπεζιτικὸν γραφεῖον καὶ ἄλλαι τέλος δι᾽ ἓν ὑποδηματοποιεῖον. Μὲ τὴν τελευταίαν μάλιστα εἰδίκευσιν τῶν ἐπαγγελμάτων κατασκευάζονται καθημερινῶς νέα ἔπιπλα καὶ διαρρυθμίζονται καταλλήλως αἱ αἴθουσαι, ὅπου ταῦτα ἐξασκοῦνται (βλ. καὶ λ. *αἴθουσα, διακοσμητική, ἔπιπλον*). Α. ΣΤΟΥΔΙΤΟΥ

ἐπιπλωτήρ, *—ῆρος* (ὁ)· μέρος ὀργάνου τινὸς ἐπιπλέον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, οἷον ἐπιπλωτὴρ δικτύου, τοῦ ὁποίου σκοπὸς εἶναι νὰ συγκρατῇ τὸ δίκτυον ὑψηλά.

ἐπιπνέω, *ἀόρ. ἐπέπνευσα*· πνέω, φυσῶ: «ἐπέπνευσεν ἄνεμος»· || μεταφ. παρορμῶ, παροξύνω, ἐμπνέω.

ἐπίπνοια (ἡ)· ἐπίπνευσις, ἔμπνευσις: «ἐξ ἐπιπνοίας θεοῦ», «μαντικὴ ἐπίπνοια»· || πνοή, φύσημα.

—*[Θρησκ.]* Βλ. λ. *ἔμπνευσις.*

Ἐπιπόδιος, ***μάρτυς.*** Ἐξ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας τῆς Λυὼν καταγόμενος, ἔζη κατὰ τὰ μέσα τοῦ Β΄ αἰῶνος. Κατὰ τὸν ἐπὶ Μάρκου Αὐρηλίου διωγμὸν τῶν Χριστιανῶν, κρυπτόμενος μετὰ τοῦ φίλου του Ἀλεξάνδρου πλησίον τῆς πόλεως, συνελήφθη καὶ βασανισθεὶς ἀπεκεφαλίσθη. Ἡ μνήμη του ἑορτάζεται κατὰ τὴν 22 Ἀπριλίου ὑπὸ τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. Ε. Γ. Π.

ἐπιπόθημα (τό)· ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ποθεῖ τις, ἐπιθύμημα, ἐπιθυμία.

ἐπιπόθησις, *—εως* (ἡ)· ἡ διάθεσις τοῦ ἐπιποθῶ, πόθος, ἐπιθυμία σφοδρά.

ἐπιποθῶ (*—έω*), *ἀόρ. ἐπεπόθησα*· ποθῶ, ἐπιθυμῶ σφοδρῶς· || ἰδιωματ. λέγεται εἰς τὴν φρ. «ὅ,τι ἐπιποθεῖτε» ἀντὶ τοῦ συνήθους «ὅ,τι ἐπιθυμεῖτε».

ἐπιπολάζω, *ἀόρ. ἐπεπόλασα*· μένω ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ὑγροῦ τινος, ἐπιπλέω, ἀντίθ. *καταφέρομαι, βυθίζομαι*: «τὸ ἔλαιον ἐπιπολάζει»· || μεταφ. εἶμαι ἐν ἐπιφανείᾳ, ἐν χρήσει, ἐν ἀφθονίᾳ: «ἐπιπολάζοντα νοσήματα» τὰ συχνάκις ἐμφανιζόμενα.

Ἐπιπολαί *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Τόπος ἀπόκρημνος παρὰ τὰς Συρακούσας, ὃν Διονύσιος ὁ τύραννος περιτειχίσας ἥνωσε μετὰ τῆς πόλεως. Ἐχρησιμευον ὡς εἱρκτὴ (αἱ ὀνομασταὶ λατομίαι), εἶχον δὲ μῆκος σταδίου καὶ πλάτος δύο πλέθρων. ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἐπιπόλαιος (ὁ, ἡ), καὶ *—α, —ον* (τό)· ὁ ἐπιπολῆς, ὁ εὑρισκόμενος ἐπάνω ἐπάνω, ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, ὁ μὴ εἰσδύων εἰς βάθος: «ἐξανθήσεις ἐπιπόλαιαι ἐν τῇ κεφαλῇ», «ἐπιπόλαιαι ἑλκώσεις», «πληγὴ ἐπιπολαία», «ρίζα ἐπιπόλαιος»· || μεταφ. ὁ μὴ ἐμβριθής, κοῦφος, ἐλαφρόνους: «ἐπιπόλαιοι ἄνθρωποι», «ἐπιπολαία ἐνέργεια».—Ἐπίρρ. ***ἐπιπολαίως.***

—**ἐπιπολαία τάσις** *[Φυσ.]*· βλ. *ἐπιφανειακὴ* τάσις. Κ. Π.

ἐπιπολαιότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐπιπολαίου, κουφότης, ἐλαφρότης: «τὸν χαρακτηρίζει ἐπιπολαιότης».

ἐπιπόλασις, *—εως* (ἡ) καὶ ***ἐπιπολασμὸς*** (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιπολάζειν, ἀντίθ. *καταβύθισις.*

ἐπιπολαστικός, *—ή, —όν*· ὁ τοιοῦτος ὥστε νὰ ἐπιπολάζῃ, νὰ ἀναβαίνῃ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὑγροῦ· || ὁ ἐπιπολάζων, ὁ εἰς πλῆθος ἐμφανιζόμενος, ἄφθονος.—Ἐπίρρ. ***ἐπιπολαστικῶς***· ἀφθόνως, περισσῶς.

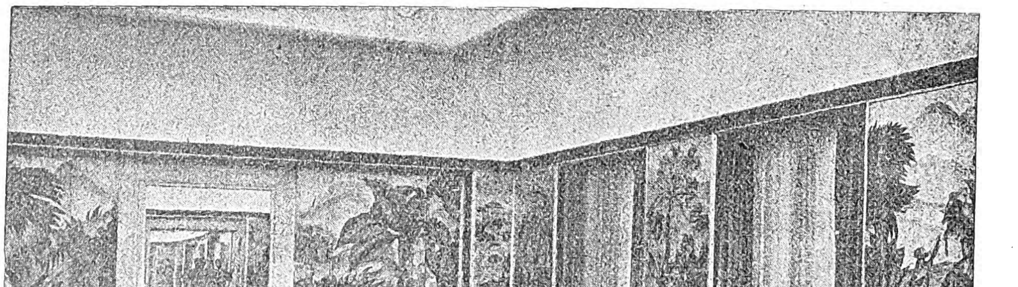

Πολυτελὴς τραπεζαρία (Κ΄ αἰών).

ἐπιπολὴ (ἡ)· ἡ ἐπιφάνεια· || κατὰ γενικὴν ἐπιρρηματικῶς: «τραῦμα ἐπιπολῆς» ἐπιπόλαιον· || καὶ μετὰ τῆς προθέσεως *ἐκ* καὶ *κατά*: «ἐξ ἐπιπολῆς» καὶ «κατ᾽ ἐπιπολήν». ἀντίθ. *κάτωθεν*: «τραῦμα ἐξ ἐπιπολῆς» ἢ «κατ᾽ ἐπιπολήν».

ἐπίπονος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φέρων πόνους, κόπους, κοπιώδης, ἐπίμοχθος, κοιν. *κουραστικός*, ἀντίθ. *ἄπονος*: «ἐπίπονον ἔργον», «ἐπίπονος ἐνασχόλησις». —Ἐπίρρ. ***ἐπιπόνως.***

ἐπίπρεμνον (τὸ) (Epipremnum) *[Bot.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀρωδῶν*, περιλαμβάνον ἓν καὶ μόνον εἶδος, *ἐπίπρεμνον τὸ θαυμάσιον* (Epipremnum mirabile), ὅπερ εἶναι πόα ἀρκετοῦ ἀναστήματος, ἀναρριχωμένη, ἀπαντῶσα εἰς τὰς νήσους τῆς Μαλαισίας. Καλλιεργεῖται πρὸς κόσμον πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

ἐπιπροβαίνω· προβαίνω ἀκόμη, ἐπεκτείνομαι.

ἐπιπροέχω· προέχω, ὑπερέχω.

ἐπιπρομαχὼν (ὁ) *[Ὀχυρωτ.]*. Ὄγκος γαιῶν, ἐνίοτε μετὰ τείχους, ὑπερβαίνων καθ᾽ ὕψος τὸ πέριξ προπέτασμα. Χρῆσις ἐπιπρομαχώνων ἐγένετο εἰς τὴν παλαιὰν ὀχυρωτικήν, εἶχε δὲ σκοπὸν νὰ ἐπιτηρῇ τὸ πέριξ ἔδαφος, παρέχῃ δὲ ἐν ἀνάγκῃ καὶ δευτέραν γραμμὴν πυρός, πρὸς ὡρισμένας κατευθύνσεις. Εἰς τὴν προμαχωνικὴν χάραξιν, οἱ ἐπιπρομαχῶνες ἀνεγείροντο ἐντὸς τῶν μεγάλων προμαχώνων, μὲ τὰ προπετάσματα αὐτῶν παράλληλα πρὸς τὰ τῶν προμαχώνων. Εἰς τὸ ἀνώτερον τμῆμα ὑπῆρχε δάπεδον, εἰς ὃ ἀνήρχοντο δι᾽ ἁπλῶν ἀναβαθμῶν. Σήμερον λόγῳ τῆς εὐκόλου καταστροφῆς των παρὰ τοῦ ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ καὶ τῆς καταδείξεως εἰς τὸν ἀντίπαλον τῶν κατεχομένων σημείων τῆς τοποθεσίας δὲν χρησιμοποιοῦνται. Π. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ἐπιπρόσθεσις, *—εως* (ἡ)· ἀντὶ *ἐπιπρόσθησις* (βλ. λ.).

ἐπιπρόσθετος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐπὶ πλέον προστεθειμένος: «ἐπιπρόσθετος ἐργασία». — Ἐπίρρ. ***ἐπιπροσθέτως.***

ἐπιπροσθέτω· προσθέτω ἀκόμη, ἐπιπροστίθημι.

ἐπιπροσθήκη (ἡ)· ἡ ἐπὶ πλέον προσθήκη.

ἐπιπρόσθησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιπροσθεῖν, τὸ νὰ σταθῇ τις ἔμπροσθέν τινος ὡς ἐμπόδιον: «ἐπιπρόσθησις κινδύνων,—ἐμποδίων» (ἀναγινώσκεται καὶ *ἐπιπρόσθεσις*).

—*[Ἀστρον.]* Καλεῖται *ἐπιπρόσθησις* ἡ δίοδος οὐρανίου σώματος μεταξὺ τῆς Γῆς καὶ ἑτέρου, οὕτως ὥστε τὸ δεύτερον τοῦτο οὐράνιον σῶμα νὰ μὴ καθίσταται ἐπί τι διάστημα ὁρατὸν ἀπὸ τῆς Γῆς. —Ρ.

ἐπιπροσθῶ (*—έω*)· εἶμαι ἐπίπροσθεν, εἶμαι ἢ τίθεμαι ἔμπροσθέν τινος ὡς ἐμπόδιον: «τὸ ἐπιπροσθοῦν ὄρος», «ἐπιπροσθοῦσι κωλύματα, —κίνδυνοι».

ἐπιπροστίθημι καὶ ***ἐπιπροσθέτω***· προσθέτω ἐπὶ πλέον, πρὸς τούτοις· || μετχ. τοῦ ἀορ. *ἐπιπροσθείς*: «ἐπιπροσθεὶς ὅτι...» προσθέσας ἀκόμη ὅτι...

ἐπίπτυγμα (τό)· πᾶν τὸ χρησιμεῦον πρὸς κάλυψιν.

— **ἐπίπτυγμα** ***βραγχιακὸν*** *[Ζῳολ.]*. Καλεῖται οὕτω ἡ μεμβράνα ἡ καλύπτουσα τὰ βραγχιακὰ τόξα τῶν ἰχθύων, ἥτις περὶ τὴν περιφέρειάν της φέρει ὀστεώδεις ἐπιφύσεις. Βραγχιακὰ ἐπιπτύγματα φέρουσι σχεδὸν πάντες οἱ ἰχθύες. Δ. Ν. Π.

ἐπιπτυχὴ (ἡ)· πτυχή, κοιν. *σούρα.*

ἐπίπτωσις, *—εως* (ἡ)· τὸ πίπτειν ἐπί τινος, ἐπιβάρυνσις.

Digitized by Google

Ἐπιπυργιδία (ἡ) *['Ἀρχ.]*. Ἐπίκλησις τῆς θεᾶς Ἀρτέμιδος ἀπὸ τοῦ νοτιοδυτικοῦ πύργου τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου παρὰ τὸν ναὸν τῆς Ἀπτέρου Νίκης ὑπῆρχε βωμὸς αὐτῆς. Ἐν αὐτῷ ὑπῆρχε τρισώματον ἄγαλμα τῆς θεᾶς, ἔργον τοῦ Ἀλκαμένους, ἐλατρεύετο δ' αὕτη ὁμοῦ μετὰ τῶν Χαρίτων, ὡς φαίνεται ἐξ ἀττικῆς ἐπιγραφῆς ἐν ᾗ ἀναφέρεται κοινὸς ἱερεὺς αὐτῶν (*Παυσαν.* Β' 30,2). Π. Ν. Π.

ἐπίπυρρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ κλίνων πρὸς τὸ πυρρὸν χρῶμα, κοκκινωπός, ἄλλως *ἐπιπόρφυρος*.

ἐπίπωμα (τό)· πῶμα, σκέπασμα, βούλλωμα.

— *['Ἀνατομ.]* —1) *'Ἐπίπωμα ἀμαρικόν*· ὑμὴν παχυνθεὶς ἀποφράσσων τὴν ἀμάραν· ἡ ἀμάρα δηλαδὴ ἔν τινι σταδίῳ τῆς ἐμβρυϊκῆς διαπλάσεως εἶναι κοινὸς χῶρος, εἰς ὃν ἐκβάλλουσι τό τε ἐντερικὸν καὶ τὸ οὐροποιογεννητικὸν σύστημα, καὶ ὅστις ἀποφράσσεται ὑπὸ ὑμένος ἢ πετάλου, τοῦ ἀμαρικοῦ ἐπιπώματος. Ὑστερώτερον δὲ διαπλασσομένου τοῦ περινέου καὶ διαχωριζομένου τοῦ ἀπευθυσμένου ἀπὸ τοῦ οὐρογεννητικοῦ σωλῆνος, ἐξαφανίζεται μὲν ἡ ἀμάρα, ἀλλ' ὁ ὑμὴν (πέταλον) ταύτης διατελεῖ ἔτι ἀποφράσσων διὰ τῆς ἀντιστοίχου μοίρας αὐτοῦ τοὺς δύο ἑκατέρωθεν σωλῆνας. Βραδύτερον ὁ ὑμὴν τοῦ τε οὐρογεννητικοῦ σωλῆνος καὶ ὁ τοῦ ἀπευθυσμένου ῥήγνυνται καὶ οὕτω σχηματίζονται τὸ οὐρογεννητικὸν σχίσμα καὶ ὁ πρωκτός. Ἂν δὲ οἱ ὑμένες οὗτοι δὲν ῥαγῶσι, γεννᾶται ἀτρησία τοῦ οὐρογεννητικοῦ κόλπου καὶ τοῦ πρωκτοῦ. —2) *Ἐπίπωμα λιπῶδες*· φράγμα ἐκ λιπώδους ἱστοῦ ἀπαντῶν κατὰ τὸν βουβωνικὸν πόρον, ἰδίᾳ ἐπὶ παχυσάρκων γυναικῶν. —3) *Ἐπίπωμα φοῦ*· αἱμοπήκτωμα ἐμφράσσον θέσιν τινὰ τοῦ ἀρχεγόνου φοθυλακίου τοῦ ἐν τῇ μήτρᾳ κατελθόντος ᾠαρίου. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

ἐπιπωμάζω· καλύπτω διὰ πώματος, σκεπάζω, ἄλλως *ἐπιπωματίζω*.

ἐπιπωμασμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐπιπωμάζειν*, ἐπίθεσις πώματος, κάλυψις, σκέπασμα.

ἐπιπωματίζω· ἐπιθέτω πῶμα, καλύπτω διὰ πώματος, βουλλώνω.

ἐπιπωματικός, *—ή*, *—όν*· ὁ χρησιμεύων πρὸς ἐπιπωματισμόν.

— **ἐπιπωματικὸς ὑμὴν** *['Ἀνατ.]*. Εἶνε δύο ἐπιπωματικοὶ ὑμένες, ὁ πρόσθιος καὶ ὁ ὀπίσθιος, συνιστάμενοι ἐκ συνδετικοῦ ἱστοῦ καὶ ὀλίγων ἐλαστικῶν ἰνῶν, ἀνήκοντες δὲ εἰς τὴν ἰνιοεπιστροφικὴν διάρθρωσιν. Οἱ ὑμένες οὗτοι ἀποφράττουσι τὰ κενὰ τὰ ὑπολειπόμενα ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν μεταξὺ τοῦ ἐπιστροφέως καὶ τοῦ ἰνιακοῦ ὀστοῦ. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

ἐπιπωμάτισις, *—εως* (ἡ), ἢ ***ἐπιπωματισμὸς*** (ὁ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐπιπωματίζω*· ἔμφραξις, βούλλωμα.

— *['Ἰατρ.]* Ἡ διὰ γάζης, κατ' ἐξοχήν, πλήρωσις κοιλότητός τινος αἱμορραγούσης ἢ πυορροούσης ἢ τραυματικῆς πρὸς ἰαματικὸν σκοπόν, οἷον πρὸς ἐπίσχεσιν αἱμορροίας ἢ αἱμορραγίας, πρὸς προάσπισιν τοῦ τραύματος ἀπὸ ἐπιγενοῦς ῥυπάνσεως, πρὸς προφύλαξιν γειτνιαζόντων ὑγιῶν μερῶν ἀπὸ πυορροούσης ἑστίας κ.τ.τ. Ὁ ἐπιπωματισμὸς ὅμως τῶν τραυμάτων, ὅταν παραμένῃ ἐν τόπῳ ἐπὶ πολύ, ἐπί τινας ἡμέρας, ἐπιγεννᾷ βαρείας σηπτικὰς ἐπιπλοκάς. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

ἐπιπωματιστὴς (ὁ). Μηχάνημα, διὰ τοῦ ὁποίου εἰσάγονται καὶ στερεοῦνται τὰ πώματα (συνηθέστατα ἐκ φελλοῦ) εἰς τὸ στόμιον τῶν φιαλῶν. Ἐργάζεται διὰ χειροκινήτου μοχλοῦ ἢ καὶ διὰ πεπιεσμένου ἀέρος. Προκειμένου περὶ μεγάλων ἐγκαταστάσεων (ζυθοποιία κλπ.) ὁ ἐπιπωματιστὴς ἀποτελεῖ μέρος μεγάλου αὐτομάτου μηχανήματος ἐκτελοῦντος τὴν πλύσιν, γόμωσιν, ἐπιπωμάτισιν, ἐπικόλλησιν ἐτικεττῶν ἐπὶ τῶν φιαλῶν κλπ. —Ρ.

ἐπίρραμμα (τό)· τὸ ἐπιρραπτόμενον, τὸ διὰ ῥαφῆς προστιθέμενον.

—*[Ναυτ.]* Λωρίδες κανναβίνου ὀθόνης ἀπὸ κατασκευῆς ἐπιρραπτόμεναι ἐπὶ τῶν ἱστίων τοῦ πλοίου, πρὸς ἐνίσχυσιν ὡρισμένων σημείων των (κοιν. οἱ *πόντοι*, γαλλ. les doublures ἢ les pointes, ἀγγλ. the goring cloths, Ναυτ. Ὀνομ. ἄρθρ. 543). Σ. Ε. Λ.

d-**ἐπιρραμνόζη** *['Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *ἰσορροδεόζη*.

—l-**ἐπιρραμνόζη** *['Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *ἰσοραμνόζη*.

ἐπιρραπτάριον (τὸ) ἢ ***ἐπιρριπτάριον*** ἢ ***ἐπανωκαλύμμαυχον***. Τεμάχιον μελανοῦ ὑφάσματος, τὸ ὁποῖον προσαρμόζεται ἐπὶ τοῦ καλύμματος τῆς κεφαλῆς τῶν (ἀνωτέρων) κληρικῶν (τοῦ συνήθως *καλυμμαυχίου* καλουμένου). Ἑκατέρωθεν φέρει δύο ταινίας ἐκ τοῦ ἰδίου ὑφάσματος, διὰ νὰ καλύπτῃ ἐντελῶς τὸν αὐχένα. Τοῦ *ἐπιρραπταρίου* γίνεται μνεία καὶ παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, ἔφερον δὲ αὐτὸ ὄχι μόνον ὁ πατριάρχης, ἀλλὰ καὶ κατώτεροι κληρικοί, μόνον τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑπηρεσιῶν ἐξαιρουμένων. Τὸ ἐπιρραπτάριον τῶν Βυζαντινῶν ἦτο πιθανώτατα τὸ αὐτὸ μὲ τὸ κουκούλιον τῶν μοναχῶν τῆς Αἰγύπτου. Σήμερον φοροῦσιν αὐτὸ οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ ἀρχιμανδρῖται. Δ. ΜΩΡΑΪΤΗΣ

ἐπιρράπτω· ῥάπτω ἐπί τινος, προσκολλῶ τι διὰ ῥαφῆς.

ἐπίρραφον (τό)· τὸ ἐπιρραπτόμενον, κοιν. *γαϊτάνι* (βλ. λ.).

ἐπιρρέπεια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναι τις ἐπιρρεπής, τὸ νὰ κλίνῃ τις πρός τι, κλίσις.

ἐπιρρεπὴς (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό)· ὁ ῥέπων, ὁ ἔχων ῥοπήν, κλίσιν πρός τι: «ἐπιρρεπὴς εἰς τὰς ἡδονάς,—εἰς τὴν κακολογίαν».—Ἐπίρρ. ***ἐπιρρεπῶς***.

ἐπιρρέπω· ῥέπω, κλίνω πρός τι, εἶμαι ἐπιρρεπὴς πρός τι.

ἐπίρρευμα (τὸ) *[Φυσ.]*. Ῥεῦμα ἐξ αὐτεπαγωγῆς γεννώμενον εἰς ἠλεκτρικὰ κυκλώματα, κατὰ τὴν διακοπὴν καὶ ἀποκατάστασιν τοῦ ῥεύματος καὶ ἐν γένει εἰς πᾶσαν μεταβολὴν τοῦ ῥεύματος ἐν αὐτοῖς (βλ. *αὐτεπαγωγή*). Τὸ *ἐπίρρευμα* καθίσταται λίαν αἰσθητὸν εἰς κυκλώματα, ἅτινα παρουσιάζουσι λίαν μεγάλην αὐτεπαγωγήν, ὡς εἶναι ἡ περιέλιξις ἐπαγωγέων δυναμοηλεκτρικῶν μηχανῶν, μεγάλων ἠλεκτρομαγνητῶν, ἐκδηλοῦται δὲ κατὰ τὴν διακοπὴν ὑπὸ μορφὴν ἐντονωτάτου φωτεινοῦ τόξου. Πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ τόξου ὅπερ θεωρεῖται ἐν γένει λίαν ἐπιβλαβές, ἐφαρμόζονται διάφοροι προφυλακτικαὶ διατάξεις, ὡς π. χ. σύνδεσις κατὰ τὰ πέρατα τῆς διακοπῆς συμπυκνωτοῦ κ.ο.κ. Κ. Π.

ἐπιρρέω, *ἀόρ. ἐπέρρευσα*· ῥέω ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας· || εἰσρέω, χύνομαι· || *παθ. ἐπιρρέομαι*· ἀρδεύομαι, ποτίζομαι «χώρα ἐπιρρεομένη ὑπὸ πολλῶν ποταμῶν».

ἐπίρρημα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐπιλέγειν, τὸ ἐπιλεχθέν· || ἐν τῇ ἀρχαίᾳ κωμῳδίᾳ μέρος τῆς *παραβάσεως* (βλ.λ.), ἀποτελούμενον συνήθως ἐκ δεκαὲξ τροχαϊκῶν τετραμέτρων στίχων· || τὸ ἄκλιτον μέρος τοῦ λόγου, τὸ ὁποῖον προσδιορίζει τὰ μάλιστα μὲν ῥῆμα, ἀλλὰ καὶ ὄνομα ἢ καὶ ἄλλο ἐπίρρημα.

— *[Γλωσσολογ.]* Ὅπως αἱ προθέσεις, οἱ σύνδεσμοι, τὰ ἐπιφωνήματα καὶ τὰ λεγόμενα μόρια, οὕτω καὶ τὰ *ἐπιρρήματα* ἀνήκουν εἰς τὰ ἄκλιτα μέρη τοῦ λόγου, ἐκλήθησαν δὲ τοιουτοτρόπως a potiori, ἤτοι ἐκ τῆς κυριωτέρας αὐτῶν χρήσεως, ἐκείνης δηλαδὴ καθ' ἣν προσδιορίζουν τὰ ῥήματα: εὖ ἢ κακῶς λέγεις, καλῶς ἐποίησας ἐλθὼν κλ., ἔλα γλήγορα, φύγε ἀμέσως, κάτσε ἐδῶ, θ' ἀναχωρήσω αὔριο, ἴσως ἔρθῃ σήμερα κλ. Ἐκτὸς ὅμως τῶν ῥημάτων προσδιορίζουν καὶ τὰ ἐπίθετα καὶ τὰ οὐσιαστικὰ (λίαν ἐπιμελής—ὁ κάτω κόσμος κλ.), ἔτι δὲ καὶ ἄλλα ἐπιρρήματα (πάνυ καλῶς—πολὺ ὀρθῶς κλ.) καὶ δηλοῦν ποικίλας σχέσεις τοῦ ὑπ' αὐτῶν προσδιοριζομένου μέρους τῆς προτάσεως: τὸν τόπον, ἐν ᾧ γίνεται ἢ ἐγίνε τι κ.λ., τὸν χρόνον, τὸν τρόπον, καθ' ὃν γίνεται ἢ ἐγίνέ τι κλ., τὸ ποσόν, δι' ὃ καὶ τὰ ἐπιρρήματα ὑποδιαιροῦνται συνήθως εἰς:

1) *Τοπικὰ* (ποῦ, ποῖ, πῇ, ἐνταῦθα,—θεν, ἐκεῖ,—θεν, —σε, χαμαὶ κλ., νεοελλ. ἐδῶ, αὐτοῦ, ἀλλοῦ, παντοῦ, ἐκεῖ, πέρα, ἀπάνω, κάτω, ἔξω ἢ ὄξω κλ.).

2) *Χρονικὰ* (πότε, τότε, νῦν, ἤδη, χθές, αὔριον, πέρυσι, πάλαι, ἀεί, ἔτι κλ., νεοελλ. τώρα, αὔριο—μεθαύριο, ἐψές, ἀπόψε, σήμερα, ἀκόμα, πέρσι—πρόπερσι, (ἐ)φέτο(ς), ἐνωρὶς κλ.).

3) *Τροπικὰ* (πῶς, οὕτως, ἄλλως, καλῶς, κακῶς, ὀρθῶς, δικαίως κλ., νεοελλ. ἔτσι, τοιουτοτρόπως, σιγά, βιαστικά, καλά, κακά, ἄσχημα κλ.).

4) *Ποσοτικὰ* (λίαν, σφόδρα, πάνυ, μάλα, ἅπαξ, δίς, τρίς, τετράκις κλ., νεοελλ. πολύ, (ὀ)λίγο, λιγάκι, ἀρκετὰ κλ.).

Οἱ πρὸς τὰ ἐπιρρήματα ἰσοδυναμοῦντες ἐμπρόθετοι κλ. προσδιορισμοὶ δύνανται νὰ δηλοῦν καὶ ἄλλας διαφόρους ἐκτὸς τῶν προηγουμένων σχέσεις, ἤτοι τὸ *αἴτιον*, τὸ *μέσον* ἢ τὸ *ὄργανον*, τὴν *ἀναφορὰν* κ.οὕ.κ.

Τὰ ἐπιρρήματα διακρίνονται οὐχὶ μόνον ὡς πρὸς τὴν ὑπ' αὐτῶν δηλουμένην ἔννοιαν καὶ σχέσιν, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀρχὴν καὶ καταγωγήν των, ἔτι δὲ ὡς πρὸς τὸν τρόπον τοῦ σχηματισμοῦ των. Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὴν ἀρχήν των τὰ ἐπιρρήματα διακρίνονται εἰς:

1) Τὰ προελθόντα ἐκ διαφόρων πτώσεων (ἐκτὸς τῆς κλητικῆς) οὐσιαστικῶν, ἐπιθέτων, μετοχῶν (ἐκτὸς τοῦ ἀορίστου) καὶ ἀντωνυμιῶν: εὐθὺς καὶ ἰθὺς —εὐθύ, ἀναμίξ, ἅλις, μόλις, μόγις λέχρις, πὺξ κλ., λατ. (ad) versus, satis κλ. (πτώσεως ὀνομαστικῆς), ἀγχοῦ, αὐτοῦ, ὁμοῦ, πανταχοῦ, ποῦ, ὑψοῦ κ.λ. (πτώσεως γενικῆς), χαμαί, παραί, καταί, κύκλῳ, σπουδῇ, κομιδῇ, ἀνάγκῃ, ἰδίᾳ, δημοσίᾳ, κοινῇ, δικλῇ, διχῇ, πεζῇ, ταύτῃ, πῇ, ἄλλῃ, λατ. humi κ.λ. (πτώσεως δοτικῆς), ἀρχήν, ἀκμήν, δωρεάν, προῖκα, ὄναρ, πρῶτον, ὕστερον, σήμερον, αὔριον, χάριν, δίκην (τινός), δέμας, πρώην, μακράν, ταχίστην κ.λ. ἐρήμην κ.λ. λατ. partim, statim, raptim, affatim κ.λ. (πτώσεως αἰτιατικῆς), ὧ-δε, οὕτω(ς), κ.λ. (πτώσεως ἀφαιρετικῆς), οὔ-πω, ἄνω, κάτω, εἴσω, ἔξω, πρόσσω, ὀπίσω κ.λ., modo, cito, raro, sero, vero, **recte**, **bene**, **male**, κ.λ. (πτώσεως ὀργανικῆς), ποῖ, οἴκοι, ἐκεῖ, Ἰσθμοῖ, ἀεί, πέρυσι, θύρασι, ὥρασι, Ἀθήνησι, Πλαταιᾶσι κ.λ. (πτώσεως τοπικῆς).

2) Τὰ προελθόντα ἐξ ἐμπροθέτων πτώσεων ἤ, ὅπως συνήθως λέγονται, ἐξ ἐμπροθέτων προσδιορισμῶν: ἐπιπολῆς, ἐκποδὼν (καθ' ὃ καὶ τὸ ἐμποδών), ἐπισχερώ, ἐνσχερώ, ἔναγχος, ἔμβραχυ, ἐνῶπα, ἔμπαλιν, ἔνδον, κατάκρας, προτοῦ κ.λ., καὶ νεώτερ. ἀπεναντίας, ἐξάπαντος, μεμιᾶς κ.λ. κ.λ.

3) Τὰ προκύψαντα ἐκ διαφόρων ῥηματικῶν τύπων ἀποκρυσταλλωθέντων εἰς ἐπιρρήματα, λ.χ. φέρε, ἄγε, εἴπωμεν κ. λ. ἴθι κ. λ., νεοελλ. ἔλα πές μας τίποτα κ.οὕ.κ.

4) Ἐκ διαφόρων ῥημάτων: δωριστὶ (ἐκ τοῦ *δωρίζειν*), κ.λ. ἀττικιστί, λυδιστὶ κ.λ.

5) Ἐξ ἀριθμητικῶν: δίς, τρίς, τετράκις κ.λ., διχῇ, δίχα, διπλῇ κ.λ.

6) Ἐκ συνθέσεως: ἔκπαλαι, πρόπαλαι, νυνδή, εἰσαῦθις, ὁσημέραι (ὅσαι—ἡμέραι) κ.λ., πρὸς ἃ εἶναι συγγενῆ ὡς πρὸς τὴν ἀρχήν των τὰ ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθμὸν 2 ἀναφερθέντα ἐπιρρήματα.

7) Διὰ παρεκτάσεως πτώσεως ἢ τύπου τινὸς διά τινος μορίου ἢ καταλήξεως: Ἀθήναζε (Ἀθήνας-δε), Θήβαζε, Μέγαράδε, Σαλαμῖνάδε, οἴκαδε, οἶκόνδε, κλισίηνδε, μεγάλως-τί, πολλά-κις κ.λ.

Ὡς πρὸς δὲ τὸν σχηματισμόν των τὰ ἐπιρρήματα δύνανται νὰ διακριθοῦν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐπιθημάτων, ἤτοι τῶν παραγωγικῶν καταλήξεων, ἐξ ὧν προῆλθον. Οὕτως ἔχομεν ἐπιρρήματα εἰς

α) — *θεν* (αὐτόθεν, ἐκεῖθεν, πόθεν κ. λ.) ἢ — *θεν* συγχρόνως καὶ — *θε* (ἔνερθε καὶ ἔνερθεν, πρόσθε καὶ πρόσθεν, ὕπερθε καὶ — θεν κ.οὕ.κ.), — *θι*: αὐτόθι, ἔνδοθι, πόθι, οἴκοθι κ.λ., — *θα*: ἔνθα, ἐνταῦθα κ.λ.,— *θοῖ*: ἐνταυθοῖ κλ.

β) — *δε*: οἶκόνδε, δόμονδε, Μέγαράδε κλ.

γ) — *κα*: αὐτίκα, (δ)πηνίκα κλ. καὶ —*κας*: ἑ-κάς, ἀνδρα-κὰς (= κατ' ἄνδρα) κλ.

δ) — *τε*: ἄλλο-τε, ὅ-τε, πό-τε, τό-τε κλ.

ε) — *σε*: ἄλλο-σε, ἐκεῖ-σε, κυκλό-σε, ὑψό-σε κλ. κλ.

στ) — *τί*: μεγαλωσ-τὶ κλ.

ζ) — *φρα*: τό-φρα, ὄ-φρα.

η) — *χθα*: δι-χθά, τρι-χθά, τετρα-χθὰ κλ.

θ) — *ως*, ἥτις κατάληξις, προελθοῦσα ἀρχικῶς ἐκ τῆς ὀργανικῆς ἢ ἀφαιρετικῆς πτώσεως, κατόπιν δὲ καὶ ἐκ τῆς γενικῆς, ἔλαβε μεγίστην ἐπίδοσιν, ἐξ αὐτῆς δὲ ἐσχηματίσθησαν πάμπολλα ἐπιρρήματα, ἰδίως τροπικὰ ἐξ ἐπιθέτων, μετοχῶν κλ.: καλῶς, κακῶς, εὐθέως, ταχέως κλ., διαφερόντως, προσηκόντως, λεληθότως κλ. κλ. Ταῦτα σήμερον εὐχρηστοῦν εἰς τὸν γραπτὸν κυρίως λόγον, εἰς τὴν καθ' ἡμέραν ὅμως ὁμιλίαν περιωρίσθησαν πολὺ (ἀκριβῶς, εὐτυχῶς, δυστυχῶς, ὁλοταχῶς κλ.), ἀντικατασταθέντα ὑπὸ τῶν εἰς — α αἰτιατικογενῶν ἐπιρρημάτων: καλά, κακά, ἀκριβὰ (μετὰ διαφορᾶς σημασίας ἀπὸ τὸ ἀκριβῶς), ἄσχημα, ἔξοχα, σπάνια (καὶ σπανίως), θαυμάσια, περίφημα κ. οὕ. κ. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἀναφερθέντων ὀλίγων ἐπιρρημάτων εἰς — *ως*, τὰ ὁποῖα εὐχρηστοῦν ἀκόμη εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν ὁμιλουμένην, ἀπαντοῦν καί τινα ἐπιρρήματα εἰς — *ως* ἀποκρυσταλλωμένα τρόπον τινὰ εἰς στερεοτύπους τινὰς φράσεις: καλῶς ὡρίσατε, ἀπέθανε κακὴν κακῶς κ.οὕ.κ. Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

— *['Ἀρχ. Κωμῳδ.]* Ἐκαλεῖτο *ἐπίρρημα* τὸ ἐπακολουθοῦν τὴν «ᾠδὴν» ἢ «στροφὴν» πέμπτον μέρος τῆς ἐν ταῖς ἀρχαίαις ἑλληνικαῖς κωμῳδίαις *παραβάσεως* (βλ. λ.), διὰ τοῦ ὁποίου συνήθως ὁ ποιητὴς ἔσκωπτε καὶ ἐλοιδώρει τοὺς πολιτικούς ἢ ἄλλους συγχρόνους του ἄνδρας ἢ ἐσατύριζε τὰ δημόσια ἤθη: «Τῇ δὲ στροφῇ ἐν κώλοις προστεθείσῃ τὸ ἐπίρρημα ἐπάγεται» (*Πολυδ.* IV. 112). Ν. Ι. Λ.

ἐπιρρηματικός, *—ή*, *—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς ἐπίρρημα: «ἐπιρρηματικοὶ προσδιορισμοί», «ἐπιρρηματικαὶ προτάσεις».—Ἐπίρρ. ***ἐπιρρηματικῶς***.

— *[Γραμ.—Συντακτ.]*. ***Ἐπιρρηματικοὶ προσδιορισμοί***. Οἱ ὅροι τῆς προτάσεως οἱ ἀναφερόμενοι εἰς τὸ ῥῆμα καὶ προσδιορίζοντες αὐτὸ ἀκριβέστερον, ἔχουσι δὲ πρὸς τὸ ῥῆμα ὡς περίπου ἔχουσιν οἱ ἐπιθετικοὶ προσδιορισμοὶ πρὸς τὸ ὄνομα· λέγεται ἀκριβῶς—τιμίως κυβερνᾶν, ἀφόβως—γενναίως μάχεσθαι, ὡς λέγεται ἀκριβὴς—τίμιος κυβερνήτης, ἄφοβος—γενναῖος μαχητής. Οἱ ἐπιρρηματικοὶ προσδιορισμοὶ ἐκφέρονται εἴτε δι' ἐπιρρημάτων εἴτε διὰ πλαγίας πτώσεως μετὰ προθέσεως, ὁπότε εἰδικώτερον λέγονται *ἐμπρόθετοι προσδιορισμοί*· σπανίως εἰς τὴν νεωτέραν γλῶσσαν ἐκφέρονται καὶ διὰ πλαγίας πτώσεως ἄνευ προθέσεως. Δηλοῦσι δὲ τὰς ἑξῆς σχέσεις: α') τοῦ χρόνου, β') τοῦ τόπου, γ') τοῦ τρόπου, δ') τοῦ ὀργάνου ἢ μέσου, ε') τοῦ ποσοῦ, στ') τοῦ κατά τι ἢ τῆς ἀναφορᾶς καὶ ζ') τοῦ αἰτίου.

Ἐπιρρηματικαὶ προτάσεις λέγονται αἱ δευτερεύουσαι ἐκεῖναι προτάσεις, αἱ ὁποῖαι προσδιορίζουν τὸ ῥῆμα τῆς κυρίας προτάσεως, καθὰ οἱ ἐπιρρηματικοὶ προσδιορισμοί· χαρακτηρίζονται δ' ὡς τοιαῦται αἱ πλεῖσται τῶν προτάσεων καὶ ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὰς λεγομένας οὐσιαστικὰς ἤτοι τὰς εἰδικὰς καὶ τὰς πλαγίας ἐρωτηματικάς· ἀλλ' ἡ διαίρεσις αὕτη σύγχυσιν μᾶλλον φέρει παρὰ διευκρίνισιν τῶν συντακτικῶν πραγμάτων· διὸ φευκτέα ἐν τῇ διδασκαλίᾳ. Β. Φ.

Digitized by Google

ἐπιρρινίζω· καθιστῶ τι λεῖον ἢ *στιλπνὸν* διὰ τῆς ρίνης.

ἐπίρρινος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐπὶ τῆς ρινὸς κείμενος· || τὸ οὐδέτ. *ἐπίρρινον* (τὸ) ὡς οὐσιαστ., κόσμημα τοῦ ἵππου ἐπὶ τῆς ρινὸς ἢ τοῦ μετώπου· || λωρίον τοῦ χαλινοῦ διερχόμενον διὰ τῆς ράχεως τῆς ρινὸς τοῦ ἵππου.

ἐπιρριπτάριον (τὸ) βλ. *ἐπιρραπτάριον*.

ἐπιρρίπτω, *ἀόρ. ἐπέρριψα—ἐπερρίφθην*· ρίπτω ἐπί τινος, ἀναφέρω, ἀποδίδω: «ἐπιρρίπτω εἴς τινα τὴν εὐθύνην,—τὴν ὑπαιτιότητα,—τὸ σφάλμα».

ἐπίρριψις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιρρίπτειν, ἀναφορά, ἀπόδοσις εἴς τινα: «ἡ ἐπίρριψις τῆς εὐθύνης εἰς τὸν Α.».

ἐπιρροδεόζη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι μεθυλαλδοπεντόζη ἐπιμερὴς τῆς *ροδεόζης* (βλ. λ.). Ἔχει τὸν τύπον

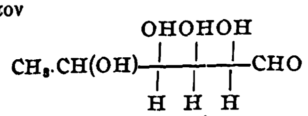

καὶ λαμβάνεται δι' ἐπιμερειώσεως τοῦ ροδεονικοῦ ὀξέος διὰ πυριδίνης καὶ περαιτέρω ἀναγωγῆς τούτου. Σ. Γ.

ἐπιρροή (ἡ)· (ἀρχ.) ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐπιρρέειν*, αὔξησις ὑδάτων, πλήμμυρα, ἀντίθ. *ἀπορροή* || δύναμις, ἰσχύς, ἀξίωμα, ἐπίδρασις, ἐπενέργεια (κατὰ μετάφρασιν τοῦ γαλλ. influence): «ἀσκεῖ μεγάλην ἐπιρροήν» ἐπιβάλλεται, ἰσχύει, «δὲν ἔχει καμμίαν ἐπιρροὴν» δὲν λογαριάζεται.

ἐπιρροπή (ἡ)· ἡ ροπὴ πρός τι, ἡ κλίσις, οἷον τοῦ ζυγοῦ κττ.· κοιν. *γέρσιμο*.

—*[Πυροβολ.]* Καλεῖται *ἐπιρροπὴ τοῦ πυγαίου* ἡ διαφορὰ τοῦ βάρους τοῦ ἀπὸ τοῦ ἄξονος τῶν στροφαλλίγων προσθίου τμήματος τοῦ ἁπλοῦ ἢ τοῦ μετὰ κοιτίδος σωλῆνος τοῦ πυροβόλου, ἀπὸ τοῦ ὀπισθίου τμήματος. Ἡ ἐπιρροπὴ αὕτη μετρουμένη συνήθως εἰς χιλιόγραμμα παραλλάσσει εἰς τὰ διάφορα συστήματα πυροβόλων, ἐλαττουμένη ἐφ' ὅσον αὐξάνεται τὸ διαμέτρημα τοῦ πυροβόλου. Ἡ ἐπιρροπὴ αὕτη, φέρουσα ἐλευθέρως τὸ πυγαῖον πρὸς τὴν κεφαλὴν τοῦ σκοπευτικοῦ κοχλίου, διηυκόλυνε τὴν καθ' ὕψος σκόπευσιν εἰς τὰ βραδυβόλα πυροβόλα. Ἐφ' ὅσον ὅμως κατεσκευάσθησαν πυροβόλα δυνάμενα νὰ βάλλωσι διὰ μεγάλων γωνιῶν βολῆς ἐσμικρύνθη ἡ μεταξὺ ἄξονος στροφαλλίγων καὶ ὀπισθίας τομῆς πυγαίου ἀπόστασις, εἰς τρόπον ὥστε γεννᾶται ἀντίθετος ἐπιρροπή, ἤτοι *ἐπιρροπὴ προτομῆς*, ἡ πρόσκλισις τῆς ὁποίας παρεμποδίζεται εἴτε δι' ἀντιρρόπων ἐλατηρίων, εἴτε δι' ἄλλων συνδέσμων ἀναλόγως τοῦ συστήματος καὶ τοῦ τύπου τοῦ πυροβόλου. Κ. Ν. Γ.

ἐπιρροφῶ (—*έω*), *ἀόρ. ἐπερρόφησα—ἐπερροφήθην*· ροφῶ πρὸς τούτοις, ἐπιπίνω.

ἐπιρρωννύω καὶ **ἐπιρρώννυμι**, *ἀόρ. ἐπέρρωσα—ἐπερρώσθην*· δυναμώνω, ἐνισχύω, κρατύνω: «ἐπέρρωσε τὸν ἀγῶνα» ἢ «ἐπερρώσθη ὁ ἀγών».

ἐπίρρωσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιρρωννύειν, ἐνίσχυσις, ἐνδυνάμωσις, ἐνθάρρυνσις: «ἡ ἐπίρρωσις τοῦ ἀγῶνος, —τῆς βιομηχανίας, —τῆς γεωργίας».

ἐπίσαγμα (τό)· ἐφίππιον, σάγμα, κοιν. *σαμάρι*.

ἐπίσαλος (ὁ, ἡ),—*ον* (τὸ) *[Ὠκεανογρ.]*. Βαθμὸς ἐν τῇ κατὰ Ντούγκλας διεθνῶς ἀνεγνωρισμένῃ (Διεθνὲς ὑδρογρ. συνέδριον Λονδίνου 1924, εἰς ὃ προσεχώρησε καὶ ἡ Ἑλλάς) κλίμακι *ἀποθαλασσίας*, φέρων ἐν τῇ ἀριθμητικῇ διαβαθμίσει τὸν ἀριθμὸν 5 καὶ παρεμβαλλόμενος μεταξὺ *κλυδωνίου* (ἀριθ. διαβαθμ. 6) καὶ *σάλου* (ἀριθ. διαβαθ. 4). Ὁ ἀντίστοιχος γαλλικός, ἅμα δὲ καὶ διεθνὴς ὅρος, εἶναι ὁ «très houleuse». Σ. Ε. Λ.

ἐπισανιδῶ (—*όω*)· στρώνω, ἐπενδύω διὰ σανίδων, πατώνω.

ἐπισανίδωμα (τό)· ἡ διὰ σανίδων ἐπένδυσις, ἐπίστρωσις, πάτωμα.

ἐπίσαξις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπισάττειν, ἡ ἐπίθεσις τῆς σαγῆς ἐπὶ τοῦ ὑποζυγίου, κοιν. *σαμάρωμα*.

ἐπισαρκίνη (ἡ) (Episarcin) *[Φαρμ. Χημ.]*. Ἕνωσις τοῦ τύπου $C_4H_6N_3O$, ἀπαντῶσα κατὰ μικρὰ ποσὰ εἰς τὰ οὖρα τῶν ἀνθρώπων. Ἄχροοι μικραὶ κρυσταλλικαὶ βελόναι. Ἡ ἐπισαρκίνη διαλυομένη εἰς ὑδροχλώριον καὶ προσθήκῃ ὀλίγου χλωρικοῦ καλίου ἐγκαταλείπει λευκὸν ὑπόλειμμα, ὅπερ μετ' ἀτμοῦ ἀμμωνίας χρώννυται ἐντόνως ἰῶδες. Κ. Γ. Μ.

ἐπισάττω· ἐπιθέτω τὸ σάγμα ἐπὶ τοῦ ὑποζυγίου, κοιν. *σαμαρώνω*.

ἐπίσειον (τό)· τὸ ἔσχατον ἦτρον, τὸ πρὸς τὸ αἰδοῖον μέρος τοῦ ἤτρου, ἄλλως *ἐφήβαιον* || καὶ ἡ κατὰ τὸ μέρος τοῦτο τρίχωσις, ἄλλως *ἥβη*.

ἐπισειορραφία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Οὕτω καλεῖται ἐγχείρησις συνισταμένη εἰς τὴν ἔμφραξιν τοῦ κολεοῦ τῆς γυναικὸς διὰ τῆς νεαροποιήσεως καὶ συρραφῆς τῶν ἐσωτερικῶν ἐπιφανειῶν τῶν μεγάλων χειλέων τοῦ αἰδοίου (ἐπίσειον). Μ. Ν. Κ.

ἐπίσεισις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπισείειν, ἀπειλή, ὑπόδειξις τιμωρίας ἢ κινδύνου.

ἐπίσειστος (ὁ, ἡ). Ὄνομα προσώπου τινὸς σκηνικοῦ, «οὗτινος ἐπισείονται αἱ τρίχες» || «ἐπίσειστος κόμη» εἶδος κουρᾶς, καθ' ἣν μέρος τῆς κόμης ἐκρέματο ὑπὲρ τὸ μέτωπον.

ἐπισείω, *ἀόρ. ἐπέσεισα—ἐπεσείσθην*· σείω, κινῶ τι πρὸς ἐκφοβισμόν, οἷον τὴν χεῖρα, ράβδον, ἀπειλῶ ὅτι θὰ μαστιγώσω, ἀντίθ. *προσείω* (βλ. λ.)· || καθόλου, ἐπαπειλῶ, προβάλλω ὡς φόβητρον: «ἐπισείει κατ' αὐτῶν τὸν νόμον,—τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ».

ἐπισείων (ὁ), γεν. —*ονος [Ναυτ.]*. Στενὸν καὶ ἐπίμηκες διακριτικὸν σημεῖον, ἢ εἰδικὸν σημεῖον τοῦ σηματολογίου, καὶ δή: —1) Διακριτικὸν πολεμικοῦ πλοίου (κοιν. *φιάμολα* ἢ *φιλάνδρα*, γαλλ. flamme, ἀγγλ. pendant) κυβερνωμένου ὑπὸ ἀξιωματικοῦ, ἀπὸ σημαιοφόρου ἕως πλοιάρχου, ἢ καὶ ἐμπορικοῦ ἐπιτεταγμένου ἢ ἐκμισθωθέντος διὰ κρατικὴν ὑπηρεσίαν, ἐὰν καὶ ἐφόσον κυβερνᾶται ὑπὸ ἀξιωματικοῦ τοῦ Π. Ν. (ἐγκύκλιος 130/1914 «Περὶ ἐπάρσεως σημαιῶν καὶ σημάτων» § 6). Ἐπαίρεται δέ, μέσον διχήλου, εἰς τὸ ἐπίμηλον τοῦ μεγάλου ἱστοῦ, ἡ καθαιρουμένων τῶν μικρῶν ἐπιστηλίων, εἰς τὸ στηλόκρανον τῶν διζύγων, μένων ἐπηρμένος νυκτός τε καὶ ἡμέρας καὶ ὅταν ἀκόμη ἐπαίρεται σημαιοστολισμός, μέγας ἢ μικρός· οὐδὲ τίθεται ποτε μεσίστιος εἰς ἔνδειξιν πένθους, καὶ ὅταν ἀκόμη αἱ κεραῖαι διατίθενται ἐν ἐπινεύσει εἰς πένθος. Ὁ ἑλληνικὸς ἐπισείων, οὗ τὸ μῆκος εἶναι τεσσαρακονταπλάσιον τοῦ πλάτους του, ἀποτελεῖται ἐκ κυανοῦ (οὐλτραμάρε) δαπέδου σχήματος ἐπιμήκους τριγωνικοῦ, μὲ τὴν κορυφὴν ἀντικειμένην εἰς τὸ στηλίδιον, ἐφ' οὗ σταυρίσκος λευκός, ἰσόκερως, ἔχων πλάτος τὸ πεμπτημόριον τοῦ τοῦ ἐπισείονος, ἀπέχων δὲ τὴν αὐτὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν τριῶν πρὸς τὸ στηλίδιον πλευρῶν αὐτοῦ. Κανονίζεται δὲ τὸ μῆκος τῶν «ἐπισειόνων πρώτου μεγέθους», τῶν ἐπαιρομένων τὰς ἑορτασίμους ἡμέρας καὶ ἐν καλοκαιρίᾳ, ὅσον πρὸς τὸ ἡμιόλιον (1,5) τοῦ μεγάλου πλάτους τοῦ πλοίου, μὴ δυνάμενον ὅμως νὰ ὑπερβῇ τὰ 13,20 μέτρα εἰς μῆκος καὶ τὰ 0.33 εἰς πλάτος. —2) *Μικρὸς ἐπισείων*, ἀναλογιῶν ἐπίσης 1:40, ὅμοιος πρὸς τὸν ἀνωτέρω καθ' ὅλα, φερόμενος ἐπὶ τὰ λέμβου, ἀτμακάτου ἢ βενζινακάτου, διαπορθμευούσης τὸν κυβερνήτην τοῦ πλοίου, πρὸς ἐπίσημον ἐπίσκεψιν. Εἶναι δὲ προσδεδεμένος εἰς τὸ ἄκρον στηλιδίου τοποθετουμένου μὲν εἰς τὴν πρῶραν τῆς λέμβου, ἅμα τῷ κελεύματι ἄπωσον, ἀφαιρουμένου δὲ εὐθὺς ὡς ὁ κυβερνήτης παύῃ ὢν ἐν τῇ λέμβῳ. —3) Ἐπίμηκες τρίγωνον σημεῖον μὲ ἐστρογγυλευμένην τὴν κατέναντι τοῦ στηλιδίου γωνίαν, ἔχον ἐμβαδὸν ὅμοιον πρὸς τὸ τοῦ ἐπισήμου. Ὑπῆρχον δύο τοιοῦτοι φέροντες τὰ βασιλικὰ σήματα, ὁ μὲν τὰ τοῦ Κωνσταντίνου οἰκογενειακὰ παράσημα, ὁ δὲ στέμμα χρυσόχρουν. Ἐπεῖχον θέσιν βασιλικῶν σημαιῶν ἐπιλεμβίων, κατὰ τὰς ἐπισήμους διαπεραιώσεις τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τῆς Σοφίας.—4) Ἐπιμήκη τινὰ τριγωνικὰ σημεῖα τοῦ σηματολογίου τῶν πολεμικῶν πλοίων. — 5) Τὸ *ἀντίσημον* τοῦ διεθνοῦς κώδικος σημάτων (βλ.λ.*εἴδον*). Ἐπαιρόμενον ἀμέσως ὑπὸ τὴν ἐθνικὴν τοῦ πλοίου σημαίαν, σημαίνει πρόσκλησιν, πρὸς συνεννόησιν διὰ τοῦ διεθνοῦς κώδικος, πρὸς πλοῖον ἢ σημαφόρον ἐν ὄψει. Σ. Ε. Λ.

Ἐπισείων πολεμικοῦ πλοίου.

(Τὸ ἐν τῇ εἰκόνι μέλαν παριστᾷ τὸ πραγματικὸν χρῶμα, ἀνοικτὸν κυανοῦν «οὐλτραμάρε.» Ἡ ἀναλογία εἶναι πλάτος πρὸς μῆκος ὡς ὁ 1 πρὸς 40.)

ἐπισεμνύνομαι· σεμνύνομαι ἐπί τινι, μεγαλαυχῶ.

ἐπισεσημασμένος,—*η*,—*ον*· παρακ. παθ. μετχ. τοῦ *ἐπισημαίνω*· ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον ἔχει τις ἐπισημάνει: «τόπος ἐπισεσημασμένος»· || (ἐπὶ γραμματοσήμων), ὁ φέρων *ἐπισήμασμα* (βλ. λ.).

ἐπίσημα (τό)· πρόσθετον σῆμα δι' ἐξαιρετικὸν λόγον, οἷον σφραγὶς ἐπὶ χαρτοσήμου πρὸς μεταβολὴν τῆς ἀξίας αὐτοῦ· || καθόλου, σῆμα ἐπιτιθέμενον πρὸς δήλωσιν ἰδιότητός τινος, οἷον «ἐπίσημα τοῦ χρυσοῦ» πρὸς διαπίστωσιν τῆς γνησιότητος || «κινητὸν ἐπίσημα» τὸ κινητὸν χαρτόσημον.

—*[Ὑδρογραφ.]* Συμβολικοῦ σχήματος καὶ χρώματος κατασκεύασμα, ἐπιστέφον φωτοβόλον σημαντῆρα ἢ πυρσὸν μεμονωμένον ἐπὶ σκοπέλου ἢ ὑφάλου, ἢ ἀλεώριον ἐπισημαῖνον τοιοῦτον διὰ τὴν ναυτιλίαν κίνδυνον.

Ἡ πρώτη εἰσαγαγοῦσα τὸ σύστημα τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν *ἐπισημάτων* Γαλλία, πρὸς ὁμοιόμορφον τῶν κινδύνων τῶν ἀκτῶν τῆς ἡμερινῆν *ἐπισήμανσιν*, ὡς ἐξῆς ἔχει καθορίσει τὰ ἃ χρησιμοποιεῖ ἐπισήματα (voyants). — 1) Κύλινδρος μέλας ἀφιέμενος ὑπὸ τοῦ ἀναπλέοντος ἀριστερᾷ.—2) Κῶνος ἐρυθρὸς ἀφιέμενος ὑπὸ τοῦ ἀναπλέοντος δεξιᾷ.—3) Δύο κῶνοι μέλανες ἡνωμένοι κατὰ βάσιν: διχασμὸς πλεύσεων.—4) Δύο κῶνοι ἐρυθροὶ ἡνωμένοι κατὰ κορυφήν: συμβολὴ πλεύσεων. — 5) Σφαῖρα ἐρυθρά· ἐλεύθερος κινδύνου ὁ ὁλογύρωθεν παράπλους τοῦ ἐφ' οὗ τὸ ἐπίσημα μεμονωμένου κινδύνου. Ἡ Ἑλλὰς σιωπηρῶς συμμορφουμένη πρὸς τὰς ἀντιλήψεις τοῦ ὑδρογραφικοῦ συνεδρίου τῆς Πετρουπόλεως (Φεβρουάριος 1912) τοποθετεῖ τὰ αὐτὰ ὡς ἡ Γαλλία ἐπισήματα, πλὴν τῆς διαφορᾶς, ὅτι τοποθετεῖ τοὺς μέλανας κυλίνδρους πρὸς ἐπισήμανσιν σημείου ἀφινομένου δεξιᾷ ὑπὸ τοῦ ἀναπλέοντος, τοὺς δὲ ἐρυθροὺς κώνους διὰ τὰ ἀριστερᾷ τῷ ἀναπλέοντι σημεῖα.

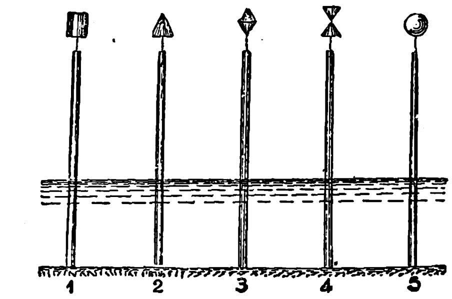

Τὰ ἐν χρήσει ἐπισήματα.

[1 Κύλινδρος μέλας (ἀφιέμενος ἀριστερᾷ τῷ ἀναπλέοντι παρὰ Γάλλοις, δεξιᾷ καθ' ἡμᾶς). 2 Κῶνος ἐρυθρὸς ἀφιέμενος δεξιᾷ παρὰ Γάλλοις, ἀριστερᾷ καθ' ἡμᾶς. 3 Δύο κῶνοι μέλανες ἡνωμένοι κατὰ τὰς βάσεις των (σημεῖον διχασμοῦ πλεύσεων). 4 Δύο κῶνοι ἐρυθροὶ ἡνωμένοι κατὰ τὰς κορυφάς των σημεῖον συμβολῆς πλεύσεων). 5 Σφαῖρα ἐρυθρὰ (δυνατὸς ὁ ὁλογύρωθεν περίπλους τοῦ μεμονωμένου κινδύνου).]

Πάντως, ἡ χρῆσις τῶν ἐπισημάτων, ὡς σημείων ἀναγνωρίσεως, δὲν εἶναι εἰς οὐδὲν κράτος ὑποχρεωτική, δεδομένου, ὅτι ταῦτα δύνανται νὰ καταστρέφωνται ἀπὸ τὰς τρικυμίας· ὅταν ὅμως τοποθετῆται ἐπίσημά τι, δέον νὰ τοποθετῆται συμφώνως πρὸς τοὺς ὑπὸ τοῦ κράτους θεσπισμένους κανόνας. Τὰ βόρεια κράτη καὶ ἡ Ἀγγλία, μὴ θελήσαντα νὰ ἀποστῶσι τῆς ὀρθοδοξίας των, διατηροῦσιν ἰδίους τύπους ἐπισημάτων (βλ. λ. *ἐπισήμανσις* [Ναυτ.]). Σ. Ε. Λ.

— **ἐπίσημα λέβητος** *[Μηχαν.]*. Σῆμα τιθέμενον ἐπὶ τοῦ λέβητος, ἐμφαῖνον τὴν πίεσιν μὲ τὴν ὁποίαν ὁ λέβης ἐδοκιμάσθη ὑδραυλικῶς πρὸ τῆς παραδόσεώς του. Ἡ μεγίστη ἐπιτρεπομένη πίεσις, δεικνυομένη διὰ ἐρυθρᾶς γραμμῆς ἐπὶ τοῦ κυρίως μανομέτρου τοῦ λέβητος, εἶναι κατὰ τὸν *συντελεστὴν ἀσφαλείας* μικροτέρα τῆς ἐπὶ τοῦ ἐπισήματος ἀναγραφομένης. —Ρ.

ἐπισημαίνω, *ἀόρ. ἐπεσήμανα — ἐπεσημάνθην*, παρακ. παθ. μετχ. *ἐπισεσημασμένος*· δηλῶ τι διὰ σήματος· || θέτω σῆμα πρὸς ἀναγνώρισιν, τοποθετῶ σημαντῆρα ἢ καθορίζω τι ὡς σημεῖον ἀναγνωρίσεως, οἷον δένδρον, λόφον, κτίσμα κττ.· || ἐπιθέτω σῆμα, ἢ ἐπισήμασμα (ὡς ἐπὶ χρυσοῦ ἀντικειμένου πρὸς βεβαίωσιν τῆς γνησιότητος κλπ.).

—*[Ναυτ.]* Τοποθετῶ ἀλεώρια πρὸς κατάδειξιν κινδύνου ἐν ἡμέρᾳ, ἢ πυρσὸν πρὸς κατάδειξιν τοιούτου ἐν νυκτὶ (γαλλ. baliser, ἀγγλ. to beacon ἢ to buoy). Οἱ ἀρχαῖοι μετεχειρίζοντο τὸν ὅρον «πασσάλοις ἀποδηλῶ» ἢ «πασσάλοις σημειῶ»: «πασσάλοις δὲ ἔνθεν καὶ ἔνθεν πεπηγόσιν ἀπεδηλοῦτο τὰ βράχη» *(Νέαρχος)*, «Πασσάλοις σεσημείωται ἀκριβῶς ὁ εἴσπλους» *(Πολύβ.)*.

ἐπισήμανσις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπισημαίνειν, ἡ διὰ γνωρίσματος δήλωσις ἰδιότητός τινος· || αὐτὸ τὸ ἐπιτιθέμενον γνώρισμα, ἄλλως *ἐπίσημα* καὶ *ἐπισήμασμα*.

—*[Ταχυδρ.]* Καλεῖται *ἐπισήμανσις* ἡ ἐπίθεσις σφραγίδων ἐν τοῖς ταχυδρομικοῖς γραφείοις ἐπὶ τῶν διὰ τοῦ ταχυδρομείου διαβιβαζομένων ἀντικειμένων, διὰ σημάντρων φερόντων τὴν ἡμερομηνίαν καθ' ἣν ἐνεργεῖται ἡ τοιαύτη σφράγισις. Ἡ ἐπισήμανσις (ἢ ὀρθότερον *σήμανσις* πρὸς διαστολὴν ἀπὸ τῆς ἑτέρας σημασίας τῆς λέξεως, περὶ ἧς κατωτέρω *[Φιλοτ.]*) ἐνεργεῖται ἐπὶ τοῦ γραμματοσήμου μὲν ἐν τῷ γραφείῳ ἀποστολῆς πρὸς ἔνδειξιν τῆς ἡμερομηνίας καταθέσεως τοῦ ἀντικειμένου εἰς τὸ ταχυδρομεῖον, καὶ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας, συνήθως, ὄψεως τοῦ φακέλου ἐν τῷ ταχυδρομικῷ γραφείῳ τοῦ προορισμοῦ, πρὸς ἔνδειξιν τῆς ἡμερομηνίας τῆς ἀφίξεώς του. Συνήθως αἱ ἐπιστολαὶ σημαίνονται καὶ εἴς τινα ἐνδιάμεσα γραφεῖα δι' ὧν διέρχονται αὗται πρὶν ἢ φθάσωσιν εἰς τὸν τελικὸν προορισμόν των. Ε. Φ. Ε.

—*[Φιλοτελ.]* Ἡ ἐπίθεσις *ἐπισημάσματος* (βλ. λ.) ἐπὶ γραμματοσήμου τινός. Κατ' ἐπέκτασιν δέ, καταχρηστικῶς, αὐτὸ τοῦτο τὸ ἐπισήμασμα. Ε. Φ. Ε.

—*[Πυροβολ.]* Μετὰ τὴν σκόπευσιν εἴτε ἐπὶ μεμακρυσμένου τινὸς καὶ δυσδιακρίτου ἀντικειμέ-

Digitized by Google

νου, εἴτε κατὰ μίαν οἱανδήποτε ἄλλην μέθοδον, ἐκτελεῖται δι' ἕκαστον τῶν πυροβόλων, τμήματός τινος πυροβολικοῦ, νέα διόπτευσις ἄνευ μετακινήσεως τοῦ ἐπιπέδου βολῆς, πρὸς εὐδιάκριτόν τι καὶ εἰς πρόσφορον θέσιν βοηθητικὸν σημεῖον σκοπεύσεως· ἡ ἐπὶ τοῦ σκοπευτικοῦ ὀργάνου ἀναγιγνωσκομένη τότε *παρεκτροπὴ* ἀποτελεῖ τὸ κύριον σκοπευτικὸν στοιχεῖον, τὸ χρησιμοποιούμενον κατὰ τὴν περαιτέρω διεξαγωγὴν τῆς βολῆς. Ἡ ἐργασία αὕτη καλεῖται *ἐπισήμανσις*. Τὸ *σημεῖον ἐπισημάνσεως* εἶναι εἴτε φυσικόν τι ἀντικείμενον, μὴ ὑποκείμενον εἰς καταστροφὴν ἢ ἐξαφάνισιν, εἴτε τεχνητὸν τοιοῦτον, ὡς οἱ πάσσαλοι ἐπισημάνσεως τῆς πυρβολαρχίας, φανὸς διὰ τὴν νυκτερινὴν βολὴν κτλ.

Ἡ ἐπισήμανσις παλαιότερον, ὁπότε ἡ ἄμεσος βολὴ ἀπετέλει τὸν κανόνα, περιλαμβάνουσα τὴν *καθ' ὕψος* καὶ *κατὰ διεύθυνσιν* τοιαύτην, ἐξετελεῖτο διὰ τὸ ἑλισσόμενον πυροβολικὸν μόνον εἰς εἰδικάς τινας περιπτώσεις, καθ' ἃς ὑπῆρχε φόβος ἀποκρύψεως τοῦ στόχου ὑπὸ καπνοῦ, ὁμίχλης κτλ. καὶ διὰ τὴν προπαρασκευὴν νυκτερινῆς βολῆς. Τὰ πρὸς τοῦτο ὄργανα ἦσαν τὸ *κλισιοσκόπιον*, ὁ *τετρᾶς* καὶ ἡ *κανονὶς ἐπισημάνσεως*· ὡς εὐνόητον, τὸ σημεῖον ἐπισημάνσεως ἔδει νὰ εὑρίσκηται ἐντὸς στενοῦ τομέως κατὰ τὴν γραμμὴν βολῆς. Εὐρυτέρα σχετικῶς χρῆσις τῆς ἐπισημάνσεως ἐγένετο εἰς τὰ σταθερᾶς ἐγκαταστάσεως ἢ ἐντὸς πυργίων πυροβόλα, τῇ βοηθείᾳ εἰδικῶν *ὀργάνων ἐπισημάνσεως*.

Προκειμένου νὰ ἐκτελεσθῇ βολὴ ἐναντίον στόχου, ἐφ' οὗ ἡ ἀπ' εὐθείας παρατήρησις εἶναι δυσχερὴς ἢ ὅλως ἀδύνατος, ἐκτελεῖται κατ' ἀρχὰς κανονισμὸς βολῆς ἐπὶ βοηθητικοῦ τινος στόχου, *ἐπισημάνσεως* καλουμένου, καὶ εἶτα μεταφέρεται ἡ τροχιὰ ἢ ἡ *δέσμη*, ἀναγομένων τῶν ληφθέντων στοιχείων βολῆς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τοπογραφικῶν συντεταγμένων, λαμβανομένων ἐκ τοῦ χάρτου διευθύνσεως βολῆς, δι' ἀμφοτέρους τοὺς στόχους τούτους. Διὰ τοῦ τόπου τούτου ἐξοικονομοῦνται τὰ μέσα ἐναερίου παρατηρήσεως καὶ ἐπιταχύνεται ἡ ἔναρξις βολῆς, ἰδίᾳ κατὰ τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἐπιδιώκεται ἡ αἰφνιδιαστικὴ ἔναρξις τοῦ πυρός. Ὁ *στόχος ἐπισημάνσεως* χρησιμοποιεῖται πρὸς τούτοις διὰ τὸν καθορισμὸν τῶν ἐπενεκτέων *διορθώσεων* εἰς τὴν βολήν, κατὰ τὴν περίπτωσιν ἐπαναλήψεως τῆς βολῆς ὑπὸ ἄλλας ἀερολογικὰς κτλ. συνθήκας ἐπὶ στόχων βληθέντων ἤδη. Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

— **ἐπισήμανσις *ναυτικὴ*** (γαλλ. balisage, ἀγγλ. beaconage and buoyage). Ἡ μέριμνη τῆς ὑπηρεσίας τῶν φάρων καὶ τῆς ὑδρογραφικῆς ὑπηρεσίας παντὸς κράτους ἔμπρακτος καταδήλωσις εἰς τοὺς

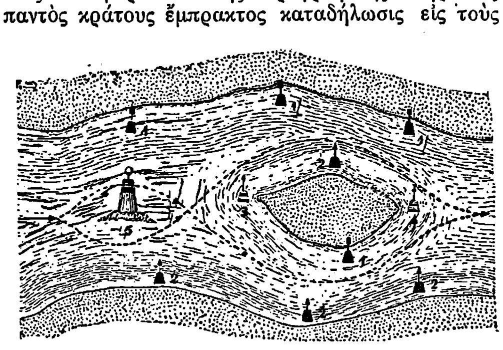

Σχ. 1. *Μέσα ἐπισημάνσεως θεσπισθέντα προτάσει τῆς Γαλλίας ὑπὸ τοῦ ὑδρογραφικοῦ συνεδρίου τῆς Βασιγκτῶνος καὶ υἱοθετηθέντα κατὰ τὸ μέγιστον ὑπὸ τοῦ ὑδρογραφικοῦ συνεδρίου τῆς Πετρουπόλεως, πρὸς τοῦ ὁποίου τὰς ἀντιλήψεις συμμορφοῦται σιωπηρῶς καὶ ἡ Ἑλλὰς* (βλ. ὑπόμν. σχ. 2).

ναυτιλλομένους τῶν θέσεων διαφόρων σημείων (προκεκηρυγμένων διὰ τῶν ναυτιλιακῶν ὁδηγιῶν, διὰ τῶν φαροδεικτῶν καὶ δι' ἀγγελιῶν τοῖς ναυτιλλομένοις), ὧν ἡ ἄμεσος ἀναγνώρισις μεγάλως ἐνδιαφέρει τὴν ἐν γένει ναυτιλίαν καὶ διὰ τὴν ἀσφάλειαν καὶ διὰ τὴν διευκόλυνσιν τοῦ πλοῦ. Ἐπιτυγχάνεται δὲ ἡ τοιαύτη καταδήλωσις διὰ τοποθετήσεως ἐπακτίων γνωρισμάτων παντὸς εἴδους: *φάρων* καὶ *φανῶν* λιμένος (ἐπισήμανσις νυκτερινή), *φωτοβόλων σημαντήρων* (ἐπισήμανσις συνεχής), *ἠχηρῶν σημάτων* (ἐπισήμανσις ἐν ὁμίχλῃ) καὶ δι' *ἀλεωρίων ἀφωτίστων* (ἐπισήμανσις ἡμερινή). Ἡ κατὰ σύμπτωσιν ὅμως ὕπαρξις γνωρισμάτων διευκολυνόντων συμπτωματικῶς εὐθυγραμμίας ἢ ἐμμέσους ἀναγνωρίσεις, δὲν ἀποτελεῖ ἐπισήμανσιν, ἔστω καὶ ἐὰν τὰ τοιαῦτα γνωρίσματα ἔχουν προκηρυχθῇ εἰς τοὺς ναυτιλλομένους, πλὴν ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον ὑπέστησαν ταῦτα ἐπίτηδες τεχνικήν τινα διαρρύθμισιν, εἰδικὸν χρωματισμὸν ἢ ὅ,τι ἄλλο, ὅπως καταστῶσιν ἔτι μᾶλλον εὐδιάκριτα. Τὸ θέμα τῆς ἡμερινῆς ἐπισημάνσεως ἐξητάσαμεν ἤδη τμηματικῶς δι' ἄλλων ἄρθρων (*ἀλεώριον*, *γνώρισμα*, *ἐπάκτια* σημεῖα τοῖς ναυτιλλομένοις, *ἐπίσημα* [Ναυτ.]), δι' ὃ καὶ ἀρκούμεθα εἰς τὴν παράθεσιν ἐπεξηγηματικῶν σκαριφημάτων, διασαφιζόντων τὸ σύνολον. Τὰ τῆς ἐν ὁμίχλῃ καὶ τὰ τῆς νυκτερινῆς ἐπισημάνσεως βλ. ἐν λ. *ἠχηρὰ* σήματα, *σημαντὴρ* φωτοβόλος, *τομεύς*, *φανὸς* λιμένος, *φάρος*. Σ. Ε. Λ.

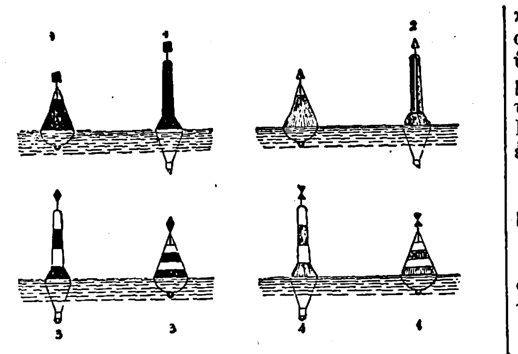

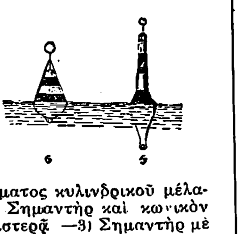

Σχ. 2. *Ἡ κατὰ τὸ Γαλλικὸν Ναυτικὸν ἐπισήμανσις (Συνέδριον Βασιγκτῶνος) στενοῦ πόρου.*

[1) Σημαντὴρ μέλας μετὰ ἐπισήματος κυλινδρικοῦ μέλανος: ἀφιέμενος ἀριστερᾷ. —2) Σημαντὴρ καὶ κωνικὸν ἐπίσημα ἐρυθρά: ἀφιέμενος ἀριστερᾷ —3) Σημαντὴρ μὲ ζώνας ἐναλλὰξ λευκὰς καὶ μελαίνας καὶ μετ' ἐπισήματος ἐκ δύο κώνων ἡνωμένων κατὰ τὴν βάσιν των, μέλανος: σημεῖον διχασμοῦ πλεύσεων. —4) Σημαντὴρ μὲ ζώνας ἐναλλὰξ λευκὰς καὶ ἐρυθρὰς καὶ ἐπίσημα ἐκ δύο κώνων ἡνωμένων κατὰ κορυφήν, ἐρυθρόν: Σημεῖον συμβολῆς πλεύσεων. —5) Σημαντὴρ μὲ ζώνας ἐναλλὰξ μελαίνας καὶ ἐρυθρὰς καὶ ἐπίσημον σφαρικὸν ἐρυθρόν: Ἐλευθερία παράπλου τοῦ μεμονωμένου κινδύνου ὁλογύρωθεν.
Ἀντὶ σημαντήρων ἐνδέχεται νὰ παρουσιάζωνται εἰς τὸν προσπλέοντα κτισταὶ στῆλαι ὁμοίως χρωματισμέναι.—Ἡ Ἑλλὰς χρησιμοποιεῖ τὰ ἀλεώρια 1 δεξιᾷ τῷ ἀναπλέοντι καὶ τὰ 2 ἀριστερᾷ, (σύμβασις Πετρουπόλεως)].

— **ἐπισήμανσις *τηλεγραφικῶν καλωδίων*** *[Ναυτ.]*. Ὅπως μὴ ἀγκυροβολοῦντα τὰ πλοῖα κόπτωσι τὰ τηλεγραφικὰ καλώδια διὰ τῶν ἀγκυρῶν των, τὸ ὑδρογραφικὸν συνέδριον τοῦ Μονακὸ ἀπησχολήθη μὲ πολλὰς προτάσεις (Αὔγουστος 1925), χωρὶς οὐδεμίαν αὐτῶν νὰ υἱοθετήσῃ. Οὕτω παραμένει σιωπηρῶς ἡ ἐπισήμανσις τῆς θέσεως τῶν τηλεγραφικῶν καλώων διὰ σημαντήρων πρασίνων, φερόντων ἐπ' αὐτῶν τὸ γράμμα *Τ* διὰ λευκοῦ. Ἔνια κράτη ἐπισημαίνουσι καὶ τὴν νύκτα τὴν διεύθυνσιν τοῦ καλωδίου διὰ στενοῦ τομέως πρασίνου φωτός. Σ. Ε. Λ.

ἐπισημασία (ἡ)· (ἀρχ.) ἡ παρατήρησις καὶ σημείωσις γεγονότος, πράγματος ἢ προσώπου τινός, ἡ ἐπιδοκιμασία αὐτοῦ, ὁ ἔπαινος: «ἄξιος ἐπισημασίας γέγονε»· || ἐπικύρωσις πράξεώς τινος διὰ τῆς λαϊκῆς ψήφου: «τυγχάνειν ἐπισημασίας παρὰ τοῦ πλήθους», ἔτι δὲ ἡ ἀπονομὴ τιμῶν ἐπί τινι πράξει: «τυγχάνειν ἐπισημασίας παρὰ τῆς συγκλήτου»· || σημεῖον ἄξιον παρατηρήσεως, σύμπτωμα ἐπικειμένου γεγονότος, ὡς ἀσθενείας, καιρικῆς μεταβολῆς, πορείας ζητήματός τινος, οἰωνός.

—*['Αρχ. Μετεωρ.] 'Επισημασίαι* ἐκαλοῦντο παρ' ἀρχαίοις τὰ ἐπὶ τῆς οὐρανίας σφαίρας καὶ ἐπὶ τῶν οὐρανίων σωμάτων σημεῖα, ἀπὸ τῆς παρατηρήσεως τῶν ὁποίων ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξαχθοῦν προγνωστικὰ συμπεράσματα ἐπὶ τῆς θερμοκρασίας τῆς ἀτμοσφαίρας, τῆς ὑγρασίας, ἢ ξηρασίας, τῆς ἐναλλαγῆς τῶν ἀνέμων, τῆς ἐντάσεως αὐτῶν κ. ἄ. Κατάλληλα ὡς τοιαῦτα ἐθεωρήθησαν τὰ σημεῖα τὰ ἐμφανιζόμενα κατὰ τὴν ἀνατολὴν καὶ τὴν δύσιν τῶν διαφόρων οὐρανίων σωμάτων, κατὰ τὴν ἐναλλαγὴν τῶν φάσεων αὐτῶν κ. ἄ. Περὶ τῶν ἐπισημασιῶν ἔγραψαν σχεδὸν ἅπαντες οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἀστρονόμοι. —Π.

ἐπισήμασμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐπισημαίνειν, τὸ ἐπιτεθὲν σῆμα. ἄλλως *ἐπίσημα* (βλ. λ.).

—*[Φιλοτελ.]* Καλεῖται *ἐπισήμασμα* ἡ σφραγὶς ἡ ἐπιτιθεμένη παρὰ τῶν ἐπισήμων ἀρχῶν κράτους τινὸς ἐπὶ ἐκδεδομένων ἤδη γραμματοσήμων τοῦ ἰδίου, ἐνίοτε δὲ καὶ ἑτέρου κράτους, πρὸς τὸν σκοπὸν εἴτε τῆς μεταβολῆς τῆς ἀξίας αὐτοῦ, εἴτε πρὸς ἀνάμνησιν ἀξιολόγου τινὸς συμβάντος, ἢ διαθέσεως τοῦ ἐπισεσημασμένου γραμματοσήμου δι' εἰδικήν τινα ὑπηρεσίαν ἢ κοινωφελῆ σκοπόν. Ἡ ἐπίθεσις τοῦ ἐπισημάσματος γίνεται εἴτε τυπογραφικῶς, εἴτε λιθογραφικῶς, ἐνίοτε δὲ καὶ δι' ἁπλοῦ σφραγιστῆρος ἐπιτιθεμένου διὰ τῆς χειρός. Μετὰ τὴν περαίωσιν τῆς ἐπισημάνσεως, ἡ τυπογραφικὴ σύνθεσις ἢ ἡ σφραγὶς δι' ἧς ἐπετεύχθη αὕτη διαλύεται ἢ καταστρέφεται ἀναλόγως, συντασσομένου σχετικοῦ ἐπισήμου πρακτικοῦ.

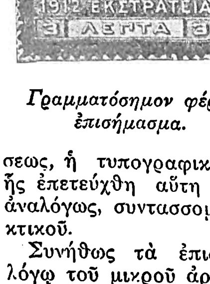

Γραμματόσημον φέρον ἐπισήμασμα.

Συνήθως τὰ ἐπισεσημασμένα γραμματόσημα λόγῳ τοῦ μικροῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν, ἔχουσι μεγαλυτέραν ἐμπορικὴν ἀξίαν τῶν ἀνεπισημάστων (διὸ καὶ παρατηρεῖται ἐν εὐρείᾳ κλίμακι παραποίησις αὐτῶν), καίτοι, οὐχὶ σπανίως συμβαίνει, ἐὰν τὸ ὑπάρχον ἀπόθεμα τῶν ἀνεπισημάστων τυγχάνῃ μικρόν, ν' αὐξάνηται ἡ ἀξία τῶν τελευταίων τούτων εἰς ὑψηλότερα ἐπίπεδα τῶν ἐπισεσημασμένων. Πάντως, ἡ δευτέρα περίπτωσις ἀποτελεῖ μᾶλλον ἐξαίρεσιν. Ε. Φ. Ε.

ἐπισημειῶ (*—όω*)· σημειώνω, ἐκδηλώνω· || σημειῶ προσθέτως, προσθέτω σημείωσίν τινα.

ἐπισημείωσις, *—εως* (ἡ)· πρόσθετος σημείωσις, σημείωσις ἐν ἐπιστολῇ ἢ ἐγγράφῳ λησμονηθέντος τινός.

ἐπισημειωτικός, *—ή*, *—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς ἐπισημείωσιν: «ἐπισημειωτικὴ παρατήρησις».—Ἐπίρρ. ***ἐπισημειωτικῶς***.

ἐπίσημον (τό)· διακριτικὸν σῆμα, ἄλλως *ἐπίσημα* (βλ.λ.).

—*['Αρχ.]* Διακριτικὸν σῆμα ἐγχαρασσόμενον ἢ ἐπικολλώμενον ἐπὶ τῶν σκευῶν ἀτόμων ἢ φυλῶν πρὸς δήλωσιν τῆς κυριότητος αὐτῶν, ἀνάλογον πρὸς τὰ παρ' ἡμῖν οἰκόσημα καὶ ἐθνόσημα. Συνήθως ἦτο μετάλλινον καὶ ἐκαρφοῦτο ἐπὶ τῶν ἀσπίδων τῶν πολεμιστῶν, τῶν πολεμικῶν πλοίων, κ.ἄ. Ἐπίσημον τῶν Λακεδαιμονίων συνήθως ἀναφέρεται τὸ στοιχεῖον *Λ*, τῶν Μεσσηνίων τὸ στοιχεῖον *Μ*, τῶν Σικυωνίων τὸ *Σ*, τῶν Βοιωτῶν ἓν ῥόπαλον καὶ τῶν Μαντινέων ἡ *τρίαινα*, ὁ Ἡρόδοτος δὲ (θ' 74) μνημονεύει τὴν *ἄγκυραν* ὡς ἐπίσημον ἐπὶ τῆς ἀσπίδος Σωφάνους τινός. Ἐπίσημον δέον νὰ λογισθῇ καὶ τὸ ὑπὸ τῶν διαφόρων πόλεων ἐγχαρασσόμενον ἐπὶ τῶν νομισμάτων αὐτῆς σύμβολον (βλ. λ. *νόμισμα* ['Αρχ.]). Π. Ν. Π.

—*[Ναυτ.]*. Μικρὰ σημαία, κοιν. *τσαμαδοῦρα*, γαλλ. yacht ἢ pavillon du beaupré, ἀγγλ. the jack, ἐπαιρομένη εἰς τὴν πρῷραν τῶν πολεμικῶν πλοίων ἀπὸ στηλιδίου εἴτε ἐπὶ τοῦ ἀκρονείου ἐστερεωμένου εἴτε ἐπὶ τοῦ στηλοκράνου τοῦ προβόλου, καὶ μόνον ὅταν τὸ πλοῖον εἶναι ἠγκυροβολημένον. Τὸ *ἐπίσημον* τῶν ἑλληνικῶν πολεμικῶν, ὁρισθὲν ὑπὸ τοῦ ὀθωνείου Β.Δ. «περὶ τῆς Ἑλληνικῆς πολεμικῆς καὶ ἐμπορικῆς σημαίας» (Ἐφ. Κυβερν. ἀρ. 41 τῆς 13 Σεπτεμβρίου 1858) «ὁμοιάζει τὴν Β. Σημαίαν, ἀλλὰ δὲν φέρει τὰ ἡμέτερα παράσημα. Τὸ σχῆμά του εἶναι τετράγωνον» (ἄρθ. 11)· ἀποτελεῖται συνεπῶς ἐκ τετραγώνου, ἐν ᾧ λευκὸς ἰσόκερως σταυρὸς ἐπὶ κυανοῦ ἐδάφους, ἔχων πλάτος τὸ $^{1}/_{5}$ τῆς πλευρᾶς τοῦ ἐπισήμου (ἄρθρ. 8). Ἐκ τοῦ Β.Δ. προκύπτει (ἄρθρ. 12), ὅτι τὸ ἐπίσημον ἐπήρετο πρὸ τοῦ 1858 μόνον κατὰ τὰς ἑορτασίμους ἡμέρας ἢ μετὰ μεγάλου σημαιοστολισμοῦ καὶ ὅτι ἀπὸ τοῦ 1858 μέχρι τοῦ 1867 (Κανον. Ἐσωτ. Ὑπηρεσίας Β. Πλοίων Μέρος Α') ἐπήρετο «ἐπὶ τοῦ προβόλου τῶν Β. πλοίων..., ἐν ἀπουσίᾳ ναυάρχου ἢ μοιράρχου ὡς διακριτικὸν σημεῖον τοῦ ἀνωτέρου ἢ τοῦ ἀρχαιοτέρου τῶν κυβερνητῶν συνορμούντων πλοίων», ἦτο δηλαδὴ ἀρχικυβερνητικὸν διακριτικόν. Τανῦν τὸ ἐπίσημον ἐπαίρεται τὴν 8 πρωϊνὴν σὺν τῇ σημαίᾳ καὶ ὑποστέλλεται μετ' αὐτῆς σὺν τῇ δύσει τοῦ ἡλίου. Ἐπαίρεται ἐπίσης ἀπὸ καταπλεύσαντος πλοίου, ἅμα τῷ κελεύματι πόντισον καὶ σὺν τῇ ἁπλώσει τῶν λεμβούχων· ἀντιστρόφως δὲ ὑποστέλλεται ἅμα ὡς ἀνασπασθῇ ἡ ἄγκυρα. Ὑφίστατο ὅμως διεθνὲς ἔθιμον, οὐδαμοῦ τῶν κανονισμῶν ἀναγραφόμενον ἐν τούτοις, ὅπως μὴ ἐπαίρηται τὸ ἐπίσημον καθ' ἃς περιστάσεις τὸ πλοῖον

'Επίσημον πολεμικῶν πλοίων.

[Τὰ γραμμοσκιασμένα τετράγωνα χρώματος κυανοῦ «οὐλτραμάρε» ἀνοικτοῦ. Τὸ σχῆμα τοῦ ἐπισήμου ἀκριβῶς τετράγωνον. Ὁ σταυρὸς ἰσόκερως. Τὸ πλάτος τοῦ κέρατος τοῦ σταυροῦ ὅσον τὸ $^{1}/_{5}$ τῆς πλευρᾶς τοῦ ἐπισήμου].

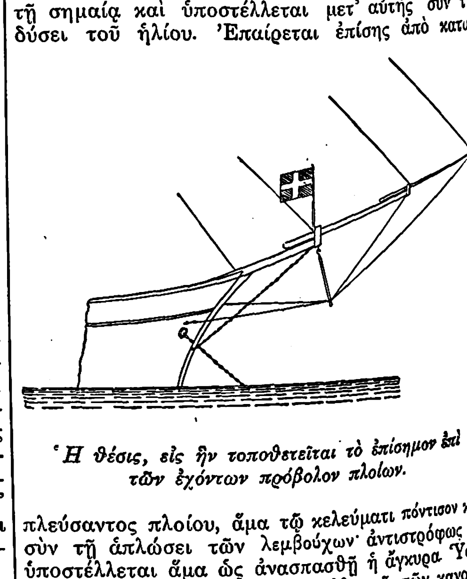

Ἡ θέσις, εἰς ἣν τοποθετεῖται τὸ ἐπίσημον ἐπὶ τῶν ἐχόντων πρόβολον πλοίων.

Digitized by Google

δὲν ἦτο εἰς κατάστασιν νὰ δεχθῆ ἐπίσημον ἐπίσκεψιν, λ. χ. διαρκούσης ἀνθρακεύσεως, πλύσεως ἱματίων ἢ αἰωρῶν κτλ. Ἡ πλευρὰ τοῦ ἐπισήμου Α' μεγέθους ὁρίζεται ὅσον τὸ τεταρτημόριον τοῦ μεγίστου πλάτους τοῦ πλοίου, μὴ δυναμένη ὅμως νὰ ὑπερβῆ τὰ 2,40 μέτρα. Σ. Ε. Λ.

ἐπισημοποίησις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐπίσημος βεβαίωσις, ἐπιβεβαίωσις: «ἡ ἐπισημοποίησις τῆς μνηστείας».

ἐπισημοποιῶ (—*έω*)· καθιστῶ τι ἐπίσημον, διακηρύττω τι ἐπισήμως, ἐπιβεβαιῶ: «ἐπισημοποίησε τοὺς ἀρραβῶνας τῆς θυγατρός του».

ἐπίσημος, (ὁ, ἡ), —*ον* (τὸ) (ἀρχ.) ὁ φέρων σῆμα, πιστοποίησιν: «ἐπίσημος ἄργυρος,—χρυσός», «ἐπίσημον ἀργύριον,—χρυσίον» ὁ σεσημασμένος ὑπὸ τοῦ κράτους, ὁ ὡρισμένης καθαρότητος καὶ βάρους, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν «ἄσημον ἄργυρον,—χρυσόν» τὸν ἀποκείμενον εἰς ἐλάσματα ἢ εἰς σκεύη ἢ εἰς καλλιτεχνήματα· ‖ ὁ ἐκ τοῦ κράτους, ὁ ἐξ ἀρχῆς τινος προερχόμενος: «ἐπίσημον ἔγγραφον», «ἐπίσημος δεξίωσις»· ‖ ὑπεύθυνος, ἔγκυρος: «ἐπίσημος βεβαίωσις, — κοινοποίησις, — ἀναγγελία»· ‖ «ἐπίσημος ἡμέρα» ἡμέρα ἐξαιρετικῆς ἑορτῆς, οἷον ἡ ἡμέρα τῆς ἐθνικῆς ἑορτῆς, τῶν Χριστουγέννων, τοῦ Πάσχα κττ. ‖ «ἐπίσημον ἔνδυμα» τὸ ἔνδυμα τὸ ὁποῖον φορεῖ τις εἰς ἑορτὰς ἐπισήμους· ‖ *ἐπίσημοι* (οἱ) ὡς οὐσ., οἱ ἄρχοντες, οἱ κατέχοντες ἀνώτερα ἀξιώματα.—'Επίρρ. *ἐπισήμως.*

—**ἐπίσημος** *ὥρα [Ἀστρονομ.]*· βλ. *ὥρα.*

ἐπίσημος (ὁ) (Episimus) *[Ζῳολ.].* Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *γεωμετριδῶν*, περιλαμβάνον ἓξ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν μεσημβρινὴν Εὐρώπην. Δ. Ν. Π.

ἐπισημότης,—*ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐπισήμου, ἡ αὐθεντικότης, ἡ ἐξαιρετικότης, ἡ σοβαρότης: «ἡ ἐπισημότης τοῦ ἐγγράφου,—τῆς βεβαιώσεως, —τῆς ἡμέρας,—τῆς ἑορτῆς,—τοῦ ἀνθρώπου»· ‖ μετωνυμικῶς, αὐτὸ τὸ ἐπίσημον πρόσωπον, οἱ ἐπίσημοι, ἢ καὶ πρᾶγμα ἐξαίρετον: «παρευρέθησαν αἱ ἐπισημότητες τοῦ τόπου».

ἐπίσης (καὶ κατὰ διάστασιν: *ἐπ' ἴσης*)· ἐπίρρ., κατ' ἔλλειψιν ἀντὶ «*ἐπ' ἴσης μοίρας*»· κατ' ἴσον μερίδιον, κατ' ἴσον βαθμόν, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὁμοίως, πβλ. *ἐξ ἴσου*· «καλῶς ἔπραξες καὶ σὺ καὶ ὁ ἄλλος ἐπίσης», «εἶναι ἐπίσης φρόνιμος ὅσον καὶ ἐπιμελής», «καὶ ἐγὼ ἐπίσης τὸ θέλω».

ἐπισιπάρια (τὰ) *[Ναυτ.]* (κοιν. *κουντρίνια* ἢ *κουντριλίνια*, γαλλ. les papillons ἢ les royaux, ἀγγλ. the skysails). Τὰ ὑψηλότερα, ὑπὲρ τοὺς σιπάρου ἱστία τῶν ὑπερδρομώνων (Ναυτ. ὀνοματ. ἄρθρ. 574). Σπανιώτατα εἰς μεγίστους ὑπερδρόμωνας, ἀπαντᾷ καὶ *ὑπερεπισιπάριον*, ἀλλὰ καὶ τοῦτο μόνον εἰς τὸν μέγαν ἱστόν. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἐπισιτίζω, ἀόρ. *ἐπεσίτισα—ἐπεσιτίσθην*· ἐφοδιάζω μὲ τροφάς, παρέχω ἐφόδια: «ἐπισιτίζω τὸν στρατόν,—τὸν στόλον»· ἐσχηματίσθη ἀναδρομικῶς ἀπὸ τοῦ παθ. *ἐπισιτίζομαι*· ‖ λαμβάνω ἐφόδια, ἐφοδιάζομαι μὲ τροφάς, προμηθεύομαι τὰ ἀναγκαῖα: «ὁ στρατὸς ἐπισιτίζεται ἐκ τῶν πέριξ».

ἐπισιτισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπισιτίζεσθαι, ἡ πρόσληψις, ἡ προμήθεια τῶν ἀναγκαίων τροφῶν, ὁ ἐφοδιασμὸς τῶν ἐπιτηδείων: «ὁ ἐπισιτισμὸς τοῦ στρατοῦ,—τῶν πλημμυροπαθῶν κλπ.».

—*[Ἐγκυκλ.]* Τὸν εἰς ἐξαιρετικὰς περιστάσεις διενεργούμενον ἐπισιτισμὸν πόλεώς τινος, περιφερείας ἢ καὶ ὁλοκλήρου χώρας ἀναλαμβάνουν αἱ κυβερνήσεις, ἀναθέτουσαι αὐτὸν εἰς εἰδικὰς ἐπιτροπὰς προμηθειῶν καὶ διανομῆς, ὀργανουμένας ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ συστήματος τῆς στρατιωτικῆς ἐπιμελητείας. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀναλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ κράτους εἰς ἐποχὴν σιτοδείας, θεομηνιῶν καὶ μάλιστα ἐν καιρῷ πολέμου, ὁπότε ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία παραλύει, ἢ καθίσταται ἀδύνατον νὰ ἐξασκηθῇ ἄνευ τοῦ ἐλέγχου καὶ τῆς βοηθείας τῶν ἀρχῶν.

Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ὁ ἐπισιτισμὸς ἁπάντων τῶν ἐμπολέμων κρατῶν, καθὼς καὶ τῶν οὐδετέρων, παρέστη ἀνάγκη νὰ ἀναληφθῇ ὑπὸ τῶν κυβερνήσεων, αἵτινες ἵδρυσαν ἰδιαίτερα πρὸς τοῦτο ὑπουργεῖα ἢ ἐπιτροπάς, ἵνα ρυθμισθῇ ἡ προμήθεια καὶ ἡ διανομὴ ἀναλόγως πρὸς τὰς δυνατότητας τῶν συγκοινωνιῶν, τὴν ἐσωτερικὴν παραγωγὴν καὶ τὴν οἰκονομικὴν ἀντοχὴν ἑκάστου κράτους.

Ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ κράτους ἡ Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ Προμηθειῶν, ἥτις εἶχεν ἀναλάβει τὴν προμήθειαν ὡρισμένων εἰδῶν πρώτης ἀνάγκης, κατόπιν δὲ ἐν Θεσσαλονίκῃ, τῷ 1916, ἡ Διεύθυνσις Ἐπισιτισμοῦ, ἥτις μεταφερθεῖσα τῷ 1917 ἐν Ἀθήναις καὶ συγχωνευθεῖσα μετὰ τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς Προμηθειῶν ἀπετέλεσε τὸ Ὑπουργεῖον Ἐπισιτισμοῦ (βλ. κατωτ.).

[Περὶ ἐπισιτισμοῦ τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων μιᾶς χώρας βλ. ἐν λ. *ἐπιμελητεία.*] —Μ.

—**ἐπισιτισμὸς** *ἀναλογικὸς [Διεθν. Δίκ.].* Ἡ μεταξὺ ἐμπολέμων κρατῶν συνομολογουμένη γενικὴ ἀνακωχὴ δὲν ἐπιφέρει εἰσέτι τὴν κατάστασιν τῆς εἰρήνης εἰς τὰς πρὸς ἄλληλα σχέσεις αὐτῶν, ἀλλ' ἁπλῶς ἀναστέλλει τὰς ἐχθροπραξίας δι' ὡρισμένον ἐκ τῶν προτέρων χρόνον ἢ καὶ ἐπ' ἀόριστον τοιοῦτον. Λόγῳ τῆς πιθανότητος, ἥτις δὲν παύει ὑφισταμένη, ἐπαναλήψεως τῶν οὕτως ἀνασταλεισῶν ἐχθροπραξιῶν, τὰ ἐμπόλεμα κράτη δέον νὰ μὴ διαπράξωσι τὴν ἀφροσύνην νὰ ἀφήσωσιν ἐκτεθειμένα τὰ στρατιωτικὰ αὐτῶν συμφέροντα καθ' ὅλην ταύτην τὴν διάρκειαν τῆς συναφθείσης γενικῆς ἀνακωχῆς, στηριζόμενα εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι συνήθως ἡ γενικὴ ἀνακωχὴ ὁδηγεῖ πρὸς τὴν ὁριστικὴν εἰρήνην, θεωρουμένη ὡς τὸ πρῶτον πρὸς αὐτὴν σταθερὸν βῆμα. Τὸ ἐνδεχόμενον ἐπαναλήψεως τῶν ἐχθροπραξιῶν ἐπιβάλλει εἰς τὰ ἐμπόλεμα κράτη τὸ καθῆκον νὰ μὴ παραμελήσωσι τὰ στρατιωτικὰ αὐτῶν συμφέροντα καί, παρασυρόμενα ὑπὸ φιλανθρωπικῶν ἢ ἄλλων παρεμφερῶν λόγων, νὰ ἐλαττώσωσι τὰ μέσα διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου, τὰ ὁποῖα τυχὸν ἔχουσιν εἰς τὴν διάθεσίν των. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐγείρεται τὸ ἐνδιαφέρον τοῦτο ζήτημα: ἐν καταστάσει γενικῆς ἀνακωχῆς δέον νὰ ἐπιτρέπεται ἢ ν' ἀπαγορεύηται, καί, ἂν τυχὸν ἐπιτρέπεται, ἐν τίνι μέτρῳ καὶ ἀναλογίᾳ, ὁ ἐπισιτισμὸς δεδομένου λιμένος, πόλεως ἢ καὶ φρουρίου ἔτι, ἅτινα διατελοῦσι κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς συνάψεως τῆς περὶ γενικῆς ἀνακωχῆς συμβάσεως εἰς κατάστασιν ἀποκλεισμοῦ ἀπὸ θαλάσσης ἢ πολιορκίας ἀπὸ ξηρᾶς; Ἡ στοιχειώδης φρόνησις ἀπαιτεῖ ὅπως τὸ λεπτὸν τοῦτο, ἀλλ' ἐν ταὐτῷ καὶ τόσης μεγάλης σημασίας, ζήτημα ἐξετασθῇ ὑπὸ τῶν πληρεξουσίων, οἵτινες διαπραγματεύονται τοὺς ὅρους τῆς γενικῆς ἀνακωχῆς καὶ διευθετηθῇ παρ' αὐτῶν οὕτως ἢ ἄλλως ἐν τῇ συμβάσει, πάντως ὅμως κατὰ τρόπον σαφῆ, ἀκριβῆ καὶ κατηγορηματικόν. Ἡ τοιαύτη διευθέτησις θ' ἀπήλλασσε τὰ ἐμπόλεμα κράτη τῶν προστριβῶν καὶ τῶν διενέξεων, τὰς ὁποίας μοιραίως θὰ προὐκάλει ἡ σιωπὴ τῆς συμβάσεως, τὴν ὁποίαν οὕτως ἕκαστος ἐμπόλεμος θὰ προσεπάθει νὰ ἑρμηνεύσῃ κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ.

Ἡ πολιορκία ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ὁ ἀποκλεισμὸς ἀπὸ θαλάσσης ἐξακολουθοῦσι περαιτέρω καὶ ἐν καταστάσει γενικῆς ἀνακωχῆς. Οἱ πολιορκούμενοι ἢ οἱ ἀποκεκλεισμένοι δὲν θὰ ἠδύναντο βεβαίως ἀφ' ἑαυτῶν νὰ προμηθευθῶσιν ἔξωθεν ζῳοτροφίας. Κατ' ἀναπόδραστον λοιπὸν ἀνάγκην θὰ σπεύσωσι νὰ ζητήσωσι παρὰ τοῦ ἐχθροῦ, ὅπως ἐπιτρέψῃ τὴν εἰσαγωγὴν τοιούτων ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπίβλεψίν του καὶ τὸν ἔλεγχον. Τίνα στάσιν δέον νὰ τηρήσῃ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὁ ἐχθρός; Ἂν ἡ συνομολογηθεῖσα σύμβασις ἐπιλύῃ τὸ ζήτημα, θὰ ἐφαρμοσθῇ ὅ,τι ἀναγράφεται ἐν αὐτῇ καὶ τὰ πράγματα θὰ ἐξειλίσσοντο συμφώνως πρὸς τὴν δοθεῖσαν λύσιν. Ἂν ὅμως ἡ σύμβασις σιωπᾷ τελείως, κατ' ἀσυγχώρητον βεβαίως σφάλμα τῶν πληρεξουσίων, ποία λύσις θὰ ἔπρεπε νὰ δοθῇ; Μεγάλη ἀμφισβήτησις ὑφίσταται σχετικῶς μεταξὺ τῶν συγγραφέων, οἵτινες διατυποῦσι διαφόρους γνώμας καὶ θεωρίας. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ αὕτη ἡ πρακτικὴ τῶν ἐμπολέμων κρατῶν δὲν ἔχει σαφῶς καὶ δὴ ὁμοιομόρφως πάντοτε ἐκδηλωθῇ ἐπὶ τοῦ προκειμένου θέματος, τὸ ὁποῖον ἐπελύθη ὁτὲ μὲν οὕτως, ὁτὲ δὲ ἄλλως, ἀναλόγως πρὸς τὰς ἐπιτακτικὰς στρατιωτικὰς ἀνάγκας τῆς ἑκάστοτε παρουσιαζομένης πραγματικῆς καταστάσεως. Τὸ καθ' ἡμᾶς, φρονοῦμεν ὅτι, ἐν ᾗ περιπτώσει ἐν τῇ περὶ γενικῆς ἀνακωχῆς συμβάσει οὐδεμία ἀπολύτως ὑφίσταται σχετικὴ διάταξις, εἶναι ἐπιβεβλημένον καὶ ἐνδείκνυται πληρέστατα ὅπως ἐφαρμοσθῇ τὸ καλούμενον *σύστημα τοῦ ἀναλογικοῦ ἐπισιτισμοῦ.* Κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο, τὸ ὁποῖον συνδυάζει ἐπὶ τὸ αὐτὸ μετ' ἐπιτυχίας τὸ στρατιωτικὸν συμφέρον πρὸς τὰς λογικὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐν πολέμῳ φιλανθρωπίας, δὲν παρέχεται πλήρης καὶ ἐλεύθερος ἐπισιτισμὸς εἰς τοὺς πολιορκουμένους ἢ τοὺς ἀποκεκλεισμένους. Ἀλλ' ὑπὸ τύπον ἀντισταθμίσματος πρὸς πλήρη οὕτω διατήρησιν τοῦ μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων μερῶν ὑφισταμένου στρατιωτικοῦ καθεστῶτος, τὸ ὁποῖον δὲ πρέπει νὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ ὑφίσταται ἀμετάβλητον, θὰ ἐπιτρέπεται ἡ εἰς τὴν πολιορκουμένην ἢ ἀποκεκλεισμένην πόλιν εἰσαγωγή, εἴτε καθ' ἡμέραν, εἴτε καθ' ἑβδομάδα, εἴτε ἄλλως, τοῦ ποσοῦ ἐκείνου τῶν ζῳοτροφιῶν, τὰς ὁποίας καθ' ὑπολογισμὸν θὰ κατηνάλισκεν ἡ ἐν λόγῳ πόλις καθ' ἃς ἡμέρας θὰ διήρκει ἡ γενικὴ ἀνακωχή.

Τὸ σύστημα τοῦ ἀναλογικοῦ ἐπισιτισμοῦ εἶναι ἀπολύτως ὀρθὸν καὶ δίκαιον, διότι ἡ πόλις, λαμβάνουσα κατ' ἀναλογικὸν ἀντιστάθμισμα κατὰ τὰς ἡμέρας καθ' ἃς θὰ διήρκει ἡ γενικὴ ἀνακωχὴ πᾶν ὅ,τι θὰ κατηνάλισκε πρὸς συντήρησιν τῶν ἐν αὐτῇ εὑρισκομένων, δὲν καθιστᾷ διὰ τῆς συναφθείσης γενικῆς ἀνακωχῆς χείρω ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν τὴν στρατιωτικὴν αὐτῆς θέσιν. Χειροτερεύει δὲ προφανῶς ἡ θέσις τῆς πολιορκουμένης ἢ ἀποκεκλεισμένης πόλεως, ὅταν ἡμέραν καθ' ἡμέραν ἐλαττοῦνται τὰ ἐν αὐτῇ τρόφιμα, χωρὶς ν' ἀνανεοῦνται ἀναλόγως. Οὕτως, ἐξαντλουμένης βαθμιαίως τῆς ὑπαρχούσης παρακαταθήκης τροφίμων διὰ τῆς καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς γενικῆς ἀνακωχῆς καταναλώσεως τοιούτων, ἡ ἐν λόγῳ πόλις θὰ ἐξηναγκάζετο, συνεπείᾳ τῆς ἐλλείψεως τροφίμων, νὰ παραδοθῇ θᾶττον ἢ βραδύτερον. Διὰ τοιαύτης ὅμως τακτικῆς παραβιάζεται βεβαίως ἡ γενικὴ ἀρχή, ἥτις διέπει τὴν γενικὴν ἀνακωχὴν καὶ καθ' ἣν τὸ κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς συνάψεως ταύτης ὑφιστάμενον μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων στρατιωτικῶν δυνάμεων καθεστὼς δέον νὰ παραμείνῃ ἀμετάβλητον καὶ ἀναλλοίωτον. Ὀρθότατα ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἔλεγεν ὁ Ἰούλιος Φάβρ ἐν τῇ ἀπὸ 7 Νοεμβρίου 1870 ἐγκυκλίῳ αὐτοῦ πρὸς τὰς ἐν τῷ ἐξωτερικῷ γαλλικὰς πρεσβείας: «Ὁ ἐπισιτισμὸς εἶναι ἀναγκαστικὴ συνέπεια τῆς συνομολογηθείσης ἀνακωχῆς προκειμένου περὶ πολιορκουμένης πόλεως. Τὸ τρόφιμα ἀποτελοῦσι δι' αὐτὴν στοιχεῖον ἀμύνης. Ἂν ταῦτα τῇ ἀφῃροῦντο ἄνευ ἀντισταθμίσματος, θὰ ἐδημιουργεῖτο ἐντεῦθεν ἀνισότης ἀντικειμένη πρὸς τὴν δικαιοσύνην. Γενικὴ ἐνακωχὴ ἄνευ ἐπισιτισμοῦ θὰ ἐσήμαινε συνθηκολόγησιν εἰς ὡρισμένον χρόνον ἄνευ τιμῶν καὶ ἄνευ ἐλπίδος». Σημειωτέον σχετικῶς ὅτι ἐν τῇ ἐν Ὀξφόρδῃ συνεδριάσει τῆς 8 Αὐγούστου 1913 τῆς ὁλομελείας τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Διεθνοῦς δικαίου, συζητουμένων τῶν σχετικῶν πρὸς τὴν κατὰ θάλασσαν γενικὴν ἀνακωχὴν διατάξεων, ὑπεκινήθη τὸ ζήτημα, ἂν δέον νὰ ἐπιτραπῇ ἐπισιτισμός, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς γενικῆς ἀνακωχῆς, πόλεως ἢ λιμένος, ἀποκεκλεισμένου ἀπὸ θαλάσσης πολεμικῶς. Ἔνιοι προέτειναν ὅπως ἡ § 2 τοῦ 96 ἄρθρου τοῦ συζητουμένου σχεδίου ἐγχειριδίου τῆς Ἀκαδημίας περὶ τῶν νόμων τοῦ κατὰ θάλασσαν πολέμου τροποποιηθῇ, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἐν λόγῳ πόλις ἢ ὁ λιμὴν ν' ἀναγνωρισθῇ ὅτι ἔχει δικαίωμα ν' ἀπαιτήσῃ ἀναλογικὸν ἐπισιτισμόν. Ἡ πρότασις ὅμως αὕτη, μετὰ γενομένην ἐπ' αὐτῆς συζήτησιν, ἀπερρίφθη διὰ ψηφοφορίας.

Τὸ ζήτημα τοῦ ἐπισιτισμοῦ ἐλύθη διαφοροτρόπως ἐν τῇ διεθνεῖ πρακτικῇ. Οὕτω, κατὰ τὸ 5 τῆς ἀπὸ 8 Ἰουλίου 1859 γενικῆς ἀνακωχῆς τῆς Βιλλαφράγκας, αἱ ἀπὸ Βερώνης εἰς Πεσκιέραν καὶ Μάντουαν σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ θὰ ἠδύναντο, κατὰ τὴν διάρκειαν ταύτης, νὰ χρησιμοποιηθῶσι πρὸς ἐπισιτισμὸν τῶν φρουρίων τῆς Πεσκιέρας καὶ τῆς Μαντούης, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως ὅτι ὁ ἐπισιτισμὸς τῆς Πεσκιέρας θὰ ἔπρεπε νὰ τερματισθῇ ἐντὸς δύο ἡμερῶν. Συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 3 τῆς ἀπὸ 12 Αὐγούστου 1866 γενικῆς ἀνακωχῆς μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Ἰταλίας, ἡ Ἑνετία θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπισιτίζηται ἐλευθέρως. Μεγάλαι συζητήσεις προὐκλήθησαν κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον περὶ τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τοῦ ἐπισιτισμοῦ τῆς ἐν πολιορκίᾳ πόλεως τῶν Παρισίων κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς συνομολογηθησομένης γενικῆς ἀνακωχῆς. Ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις θεωροῦσα, συνεπείᾳ τῶν ἐν Παρισίοις γεγονότων τῆς 31 Ὀκτωβρίου 1870, ὅτι ἡ κυβέρνησις τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης δὲν θὰ ἦτο ἱκανὴ ὅπως ἐκτελέσῃ τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης, δὲν ἔστεργεν ἐν ἀρχῇ ὅπως συγκατατεθῇ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐπισιτισμοῦ. Ἐν τέλει, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 8 τῆς ἀπὸ 28 Ἰανουαρίου συμβάσεως γενικῆς ἀνακωχῆς, εὐθὺς ἅμα τῇ ὑπογραφῇ ταύτης καὶ πρὸ τῆς καταλήψεως τῶν φρουρίων τῆς πόλεως, τὰ γερμανικὰ στρατεύματα θὰ παρεῖχον πᾶσαν εὐκολίαν εἰς τοὺς ἐπιτρόπους, οὓς ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις θ' ἀπέστελλε, τόσον εἰς τοὺς διαφόρους νομοὺς τοῦ ἐσωτερικοῦ, ὅσον καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν, διὰ νὰ προπαρασκευάσωσι τὰ τοῦ ἐπισιτισμοῦ τῶν Παρισίων. Τὸ ἄρθρον 9 διετύπου περαιτέρω, ὅτι μετὰ τὴν παράδοσιν τῶν φρουρίων ὁ ἐπισιτισμὸς θὰ διεξήγετο ἐλευθέρως διὰ τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν καὶ τοῦ ποταμοῦ Σηκουάνα. Τὰ εἴδη ὅμως, τὰ διὰ τὸν ἐπισιτισμὸν τῶν Παρισίων προοριζόμενα, δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ληφθῶσιν ἐκ τοῦ παρὰ τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ στρατιωτικῶς κατεχομένου γαλλικοῦ ἐδάφους. Ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ὑπεχρεοῦτο νὰ προμηθεύηται τὰ εἴδη ταῦτα ἐκεῖθεν τῆς γραμμῆς διαχωρίσεως, ἥτις εἶχε προσδιορίσει τὰς θέσεις τῶν γερμανικῶν στρατευμάτων. Τὴν 28 Ἰανουαρίου 1871 ὑπεγράφη ἐν Βερσαλλίαις εἰδικὴ σύμβασις πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ ἐπισιτισμοῦ τῶν Παρισίων καὶ τῆς σιδηροδρομικῆς συγκοινωνίας. Κατὰ τὸν τελευταῖον Μέγαν πόλεμον, συνεπείᾳ τῶν παρὰ τῶν κρατῶν τῆς συνεννοήσεως ληφθέντων κατὰ τῆς Γερμανίας οἰκονομικῶν καὶ ἐμπορικῶν ἀπαγορευτικῶν μέτρων, θὰ ἠδύνατό τις νὰ χαρακτηρίσῃ ταύτην καὶ ὡς ἀποκεκλεισμένην ἐν τῷ συνόλῳ της ἀπό τινος ἀπόψεως. Τὸ ἄρθρον 26 τῆς ἀπὸ 11 Νοεμβρίου 1918 συμβάσεως περὶ γενικῆς ἀνακωχῆς ὁρίζει σχετικῶς ὅτι οἱ σύμμαχοι καὶ αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι ἔχουσιν ὑπ' ὄψει αὐτῶν τὸν ἐπισιτισμὸν τῆς Γερμανίας κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀνακωχῆς, ἐν ᾧ μέτρῳ οὗτος θ' ἀναγνωρισθῇ ἀναγκαῖος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Δρόσου*, Τ' ἀποτελέσματα τῶν ἀνακωχῶν (1927). — *Robert*, Des effets de l'armistice général (1906). — *Pillet*, Les lois actuelles de la guerre (1901). Δ. ΔΡΟΣΟΣ

—**'Επισιτισμοῦ** ***ὑπουργεῖον*** *[Διοικητ.].* Τὸ ὑπουργεῖον *Ἐπισιτισμοῦ καὶ Αὐταρκείας* ἱδρύθη διὰ τοῦ Ν. Δ. τῆς 11 Φεβρουαρίου 1917, σκοπὸν ἔχον τὴν διεξαγωγὴν καὶ ἐκτέλεσιν πασῶν τῶν ἐργασιῶν τῶν διὰ τοῦ νόμου 702 τῆς 15 Φεβρουαρίου

1916 ἀνατεθειμένων εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν τῶν Προμηθειῶν, ἥτις κατηργήθη ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς λειτουργίας τοῦ ὑπουργείου τούτου. Ἕνεκα τοῦ πολέμου καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ προκυψασῶν δυσχερειῶν περὶ τὸν ἐπισιτισμὸν τῆς χώρας, τὸ πρῶτον διὰ τοῦ νόμου 528 τῆς 27 Δεκεμβρίου 1914 ἐπετράπη εἰς τὴν κυβέρνησιν ν' ἀναθέτῃ εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος τὴν ἀγορὰν σίτου καὶ ἀλεύρων, ἢ ἄλλων δημητριακῶν, διὰ λογαριασμὸν τοῦ κράτους, πωληθησομένων ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης ἐν Ἑλλάδι πρὸς ἰδιώτας τοῖς μετρητοῖς, ἐπὶ τῇ τιμῇ τῆς ἀγορᾶς, ηὐξημένῃ κατὰ τοὺς τόκους καὶ πάντα τὰ ἔξοδα τῆς Τραπέζης, τοῦ κράτους εὐθυνομένου πρὸς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν διὰ πᾶσαν ζημίαν, ἥτις ἤθελε προκύψει εἰς τὴν τράπεζαν ἐξ ὑποτιμήσεως ἢ ἐκ τυχαίας μερικῆς ἢ ὁλικῆς βλάβης τοῦ σίτου ἢ τῶν ἀλεύρων ἢ ἐξ ἄλλης οἱασδήποτε αἰτίας. Ὁ νόμος οὗτος συνεπληρώθη διὰ τοῦ Νόμου 708 τοῦ 1916 καὶ τῶν Ν. Δ. τῆς 25 Ἰανουαρίου 1917 καὶ τῆς 1 Φεβρουαρίου 1917, διὰ τῶν ὁποίων ἐπετράπη προσέτι ἡ διὰ τῆς τραπέζης προμήθεια καὶ ἄλλων εἰδῶν (θείου καὶ θειικοῦ χαλκοῦ, ὀσπρίων κλπ.). Ὁ νόμος 702 τῆς 15 Φεβρουαρίου 1916 συνέστησεν «Ἐπιτροπὴν Προμηθειῶν» ἐξ ὀκτὼ μέχρι δεκαπέντε μελῶν, διοριζομένων καὶ παυομένων διὰ Β. Δ., τῇ προτάσει τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, σκοπὸς τῆς ὁποίας ἦν «ἡ κατὰ τὰς ἀνωμάλους περιστάσεις, λόγῳ ἐπιστρατεύσεως ἢ ἐξωτερικῶν πολέμων, ἐξασφάλισις προμηθείας καὶ διανομῆς ἐν τῇ χώρᾳ τροφίμων καὶ ἄλλων εἰδῶν καταναλώσεως ἢ ὑπόδειξις εἰς τὰ ἁρμόδια ὑπουργεῖα τῶν ληπτέων μέτρων πρὸς διαρρύθμισιν τῆς παραγωγῆς, ἐργασίας ἢ καταναλώσεως, κατὰ τρόπον ἐξασφαλίζοντα πληρέστερον τὴν ἐπάρκειαν τῆς χώρας καὶ ἡ λῆψις μέτρων πρὸς ἀποσόβησιν, κατὰ τὸ ἐφικτόν, παντὸς κλονισμοῦ τοῦ οἰκονομικοῦ ὀργανισμοῦ τῆς χώρας»· εἰδικώτερον δὲ καθωρίσθη, διὰ τοῦ νόμου τούτου, ὅτι ἔργον τῆς ἐπιτροπῆς εἶναι ἡ προμήθεια τροφίμων καὶ ἄλλων εἰδῶν καταναλώσεως ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς, διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς χώρας, ἡ πώλησις αὐτῶν, ἡ ἐξασφάλισις τῶν μεταφορῶν αὐτῶν, ἰδίᾳ δὲ ἡ ναύλωσις καὶ ἐπίταξις πλοίων, σιδηροδρόμων, ἢ ἄλλων μέσων μεταφορᾶς, ὡς καὶ ἀποθηκῶν, ἡ ἐπίταξις τροφίμων καὶ ἄλλων εἰδῶν καταναλώσεως καὶ ἡ διάθεσις αὐτῶν, ἡ πρότασις ἀπαγορεύσεως τῆς ἐξαγωγῆς προϊόντων ἐσωτερικῆς καταναλώσεως, ἡ διατίμησις αὐτῶν καθ' ὅλην τὴν ἐπικράτειαν ἢ κατὰ τόπους, κλπ.

Ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ ὑπουργείου Ἐπιστισμοῦ πάντα τὰ καθήκοντα ταῦτα ὑπήχθησαν εἰς τὴν ἁρμοδιότητα αὐτοῦ, ἐπηκολούθησαν δὲ καὶ νεώτερα νομοθετήματα, διὰ τῶν ὁποίων ἡ ἁρμοδιότης τοῦ ὑπουργείου προσέλαβεν εὐρύτερον χαρακτῆρα. Ἐκτὸς τῶν προμηθειῶν καὶ τῶν ἐπιτάξεων, ὑπήχθη εἰς αὐτὴν καὶ ἡ ἀγορανομία, αἱ διατιμήσεις καὶ πάντα τὰ πολυάριθμα μέτρα, τὰ κατὰ τὸν πόλεμον ἐφαρμοσθέντα, διὰ τῶν ὁποίων ἐσκοπεῖτο ἡ ἐξασφάλισις τῆς αὐταρκείας τῆς χώρας. Μετὰ τὴν σύστασιν τοῦ ὑπουργείου, ἐξεδόθη ὁ νόμος 824 τῆς 2 Σεπτεμβρίου 1917 «Περὶ ὀργανισμοῦ ὑπουργείου Ἐπισιτισμοῦ», καθ' ὃν ἐλειτούργουν ἐν αὐτῷ ἓξ διευθύνσεις: προσωπικοῦ, προμηθειῶν, μεταφορῶν, ἀγορανομίας καὶ τεχνικοῦ ἐλέγχου καὶ λογιστικοῦ. Βραδύτερον διὰ τοῦ Ν. Δ. τῆς 15 Ὀκτωβρίου 1817 κατηργήθη ἡ διεύθυνσις μεταφορῶν τοῦ ὑπουργείου καὶ συνεστήθη «Ἀνωτάτη διεύθυνσις μεταφορῶν», αὐτοτελὴς ὑπηρεσία, σκοπὸν ἔχουσα τὴν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου συγκέντρωσιν πασῶν τῶν συναφῶν πρὸς τὰς διὰ ξηρᾶς ἢ θαλάσσης μεταφορὰς ὑποθέσεων. Ἡ ὑπηρεσία αὕτη κατηργήθη διὰ τοῦ Β. Δ. τῆς 19 Μαΐου 1920, ἰσχύσαντος ἀπὸ τῆς 1 Ἰουνίου 1920, ὁ δὲ ἰσολογισμός της (30 Ἰουνίου 1920) ἔκλεισε μὲ ἀνεκκαθάριστα πιστωτικὰ ὑπόλοιπα 42 ἑκατ. (σελ. λβ' καὶ ἐπ. γεν. προϋπολογισμοῦ ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ κράτους διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ 1923—1924). Ἡ ὑπηρεσία αὕτη ἐλειτούργησεν ἀπὸ τοῦ 1921 παρὰ τῷ ὑπουργείῳ Ἐθνικῆς Οἰκονομίας μέχρι τῆς καταργήσεώς της. Μεταξὺ τῶν μέτρων, τὰ ὁποῖα ἐπέδρασαν σπουδαίως ἐπὶ τῆς παραγωγῆς τῆς χώρας, ἦτο ἡ ἀπαγόρευσις προαγορᾶς καὶ διαθέσεως ἐν γένει παρὰ τῶν παραγωγῶν ἢ ἄλλων κατόχων δημητριακῶν καρπῶν κλπ. (Ν. Δ. 4, 24 καὶ 30 Μαρτίου 1917 καὶ Β. Δ. 18 Μαΐου 1917), ἀποφασισθείσης τῆς διὰ λογαριασμὸν τοῦ κράτους ἀγορᾶς, χάριν τοῦ ἐπισιτισμοῦ τῆς χώρας, τοῦ πλεονάζοντος ποσοῦ δημητριακῶν ἐν γένει καρπῶν, ὀσπρίων, σανοῦ κλπ. Διὰ τοῦ Ν. Δ. τῆς 30 Ἀπριλίου 1918 εἶχε συσταθῆ παρὰ τῷ ὑπουργείῳ τῶν Στρατιωτικῶν Στρατιωτικὴ διεύθυνσις συγκεντρώσεως ἐγχωρίων προϊόντων, ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπηρεσία αὕτη ὑπήχθη εἰς τὸ ὑπουργεῖον Ἐπισιτισμοῦ διὰ τοῦ Β. Δ. τῆς 24 Δεκεμβρίου 1918. Ἐξ ἄλλου, συνεστήθη ἀνώνυμος ἑταιρεία Διαχειρίσεως γεωργικῶν προϊόντων, εἰς ἣν ἀνετέθη διὰ συμβάσεως ἀπὸ 15 Μαΐου 1918 ἡ ἀγορά, μεταφορά, ἐναποθήκευσις, συντήρησις καὶ διάθεσις προϊόντων. Ἐλήφθησαν προσέτι μέτρα ἐπιτάξεως ἀγροτικῶν κτημάτων καὶ δασῶν (Ν. 1046 τοῦ 1917, Ν. Δ. 18 Νοεμβρίου 1917 κλπ.) καὶ οἰκημάτων διὰ πρόσφυγας (Ν. Δ. 2 Δεκεμβρίου 1917) καὶ ἄλλων ἐπιτάξεων (Ν. 1282, 1552 κλπ.). Πᾶσαι αἱ ὑπηρεσίαι αὗται ἐλάμβανον μέτρα περιοριστικά, οὐ μόνον τῆς καταναλώσεως, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐλευθέρας διαθέσεως καὶ μεταφορᾶς καὶ πωλήσεως τῶν ἐγχωρίων προϊόντων, μέτρα ἐφαρμοζόμενα ἰδίως ἀπὸ τὰς τοπικὰς ἀρχάς, οὐχ ἧττον δὲ καὶ ἀπὸ διοικητικὰς καὶ δικαστικὰς ἀρχάς. Οἱ παραγωγοὶ ἰδίως ἐγχωρίων προϊόντων ὑφίσταντο ζημίας καὶ καταδίκας ἐνίοτε αὐστηράς. Ἐντεῦθεν λαϊκὴ δυσφορία προεκαλεῖτο, δημιουργοῦσα καταφορὰν κατὰ τῆς κυβερνήσεως, οὐχὶ ἄμοιρον ὑστέρων πολιτικῶν συνεπειῶν. Ἐξ ἄλλου, τὸ ὑπουργεῖον, στερούμενον ἐπαρκῶν τὸν ἀριθμὸν πεπειραμένων ὑπαλλήλων, εὑρίσκετο πολλάκις ἐν ἀδυναμίᾳ νὰ ἐξελέγξῃ τὴν λειτουργίαν τῶν τοπικῶν ἐπιτροπῶν καὶ ἄλλων ὀργάνων, ἐνῷ γενικώτεροι λόγοι ἐπέβαλλον τὴν ἀνάγκην τῆς παρατάσεως τῆς ἰσχύος τῶν μέτρων τούτων. Μόλις ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ἔτους 1919 ἐχαλαρώθησάν τινα τῶν περιοριστικῶν μέτρων, ἐνῷ ἄλλα (π. χ. διατιμήσεις, ἀπαγόρευσις καταναλώσεως ἰχθύων ἐν ἑστιατορίοις καθ' ὡρισμένας ἡμέρας), ὑπερβολικὰ ἔν τισι καὶ ὑποθάλποντα τὴν αὐθαιρεσίαν καὶ τὴν κατάχρησιν (π. χ. διατίμησις ἰχθύων ἀνωτέρων ποιοτήτων) διετηρήθησαν καὶ μετὰ τὴν κατάργησιν τοῦ ὑπουργείου Ἐπισιτισμοῦ καί τινα διατηροῦνται ἀκόμη καὶ σήμερον. Παρὰ τὰ ἀναπόφευκτα ἄτοπα, τὸ ὑπουργεῖον Ἐπισιτισμοῦ προσέφερε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὸν ἐπισιτισμὸν τῆς χώρας κατὰ τὸν πόλεμον καὶ ἐξησφάλισεν ἀπὸ τῆς διὰ τοῦ νόμου 824 ὀργανώσεώς του τὴν διατροφὴν τῆς χώρας, διὰ τῆς ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ προμηθείας τῶν ἀναγκαίων εἰδῶν, πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς, ἀνεπαρκοῦς διὰ τὰς ἀνάγκας της, εἰς τοῦτο δὲ μεγάλως συνετέλεσεν ἡ πολιτικὴ τροπή, ἣν ἔλαβον τὰ πράγματα μετὰ τὴν ἐν Ἀθήναις κάθοδον τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ τὸ 1917. Τὸ ὑπουργεῖον Ἐπισιτισμοῦ κατηργήθη διὰ τοῦ Ν.Δ. τῆς 11 Ἰουνίου 1923, προνοήσαντος καὶ περὶ ἐκκαθαρίσεως τῆς διαχειρίσεώς του. Ἐκ δὲ τῆς διαχειρίσεως τοῦ ἐπισιτισμοῦ τὸ δημόσιον ἀπέμεινεν ὀφειλέτης πρὸς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν δραχ. 440.000.000, διὰ πράξεις γενομένας παρ' αὐτῆς εἰς λογαριασμὸν τοῦ δημοσίου ταμείου. Τὸ χρέος τοῦτο προέρχεται ἐκ τῶν ἐκχωρήσεων δημητριακῶν καρπῶν εἰς τιμὴν κατωτέραν τῆς τιμῆς τῆς ἀγορᾶς των, αἵτινες ἐκχωρήσεις ἢ πωλήσεις ἐπραγματοποιήθησαν ὑπὸ τῆς τραπέζης, ἐντολῇ τῆς κυβερνήσεως, ἐκ πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν λόγων, εἰς τιμὰς κατωτέρας, ἀπὸ τοῦ 1919 καὶ μετέπειτα, διότι ἐκ τῶν λοιπῶν εἰδῶν τὸ δημόσιον δὲν ἀπεκόμισε ζημίας, καθόσον ἐπώλει ταῦτα εἰς τιμὰς ἀνωτέρας τῆς ἀξίας τῆς ἀγορᾶς των. Τὸ χρέος τοῦτο ἐξωφλήθη διὰ τοῦ δανείου τῆς σταθεροποιήσεως.

Μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου ἡ μέριμνα τοῦ κράτους, πρὸς αὐτάρκειαν τῆς χώρας, ἐξεδηλώθη διὰ τοῦ νόμου 3598 τῆς 5 Ἰουλίου 1928 «Περὶ προστασίας τῆς ἐγχωρίου σιτοπαραγωγῆς», σκοποῦντος τὴν ἐνίσχυσιν τῆς σιτοκαλλιεργείας διὰ ἐξισώσεως τῆς τιμῆς τοῦ ἐγχωρίου σίτου πρὸς τὴν τοῦ ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς εἰσαγομένου. Μεταξὺ τῶν μέτρων, δι' ὧν ἐπιδιώκεται ὁ σκοπὸς οὗτος, εἶναι ἡ σύναψις συμβάσεων τοῦ κράτους μετὰ τῆς ἑταιρίας Γενικῶν Ἀποθηκῶν καὶ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος, διὰ τῶν ὁποίων καθορίζονται οἱ ὅροι, ὑφ' οὓς γίνεται ἡ πληρωμὴ τοῦ ἀγοραζομένου διὰ τῶν ὀργανισμῶν τούτων σίτου καὶ ἡ καταβολὴ τῶν ἐξόδων διαχειρίσεως καὶ λοιπῶν τελῶν καὶ φόρων κλπ. καὶ τὰ τῆς μεταπωλήσεως αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἀλευροβιομηχάνους. Τοιαύτη σύμβασις εἶναι ἡ ἀπὸ 12 Αὐγούστου 1927 μεταξὺ τοῦ κράτους, τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, τοῦ συνδέσμου τῶν ἀλευροβιομηχάνων καὶ τῆς εἰρημένης ἑταιρίας, ἡ δ' ἐκτέλεσις αὐτῆς ἐστέφθη ὑπὸ ἐπιτυχίας τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ.

[Βλ. Ἐπετηρὶς Ὑπουργείου Ἐπισιτισμοῦ, 1919.]

Γ. Ν. ΚΟΦΙΝΑΣ

ἐπισκαλμὶς (ἡ) *[Ναυτ.]* (κοιν. *κουπαστὴ τῆς βάρκας*, γαλλ. le plat-bord, ἀγγλ. the gunnel, Ναυτ. ὀνομ. ἄρθ. 967): τὸ *περιτόναιον* τῶν λέμβων. Τὸ ἀπὸ πρώρας ἕως πρύμνης πλαισιοῦν ἄνωθεν τὰς πλευρὰς τῶν λέμβων ξύλινον κατασκεύασμα, ἐντὸς ὀπῶν τοῦ ὁποίου τοποθετοῦνται οἱ σκαλμοὶ τῶν λέμβων. Εἰς τὰς συνήθεις ἐμπορικὰς λέμβους τῶν λιμένων, ἡ ἐπισκαλμὶς περιορίζεται εἰς ξύλινον τύλον προσηλωμένον ἐπὶ τοῦ περιτοναίου καὶ διαπερώμενον ὑπὸ τοῦ σκαλμοῦ (βλ. σχ.).

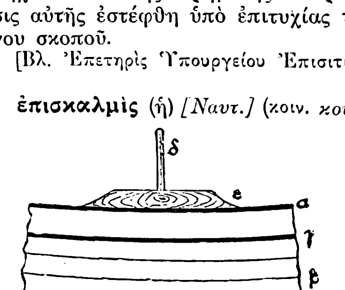

Ἐπισκαλμὶς ἐμπορικῆς λέμβου.

α = περιτόναιον λέμβου· β = τμῆμα τῆς πλευρᾶς· γ = ζώνη· δ = σκαλμός· ε = ἐπισκαλμίς.]

Σ. Ε. Λ.

ἐπισκελίζω· ἀνοίγω τὰ σκέλη πρὸς βάδισιν, πρὸς δρόμον, δρασκελάω.

ἐπισκέλισις, —*εως* (ἡ)· τὸ ἄνοιγμα τοῦ σκέλους, πρὸς βάδισιν, πρὸς δρόμον, δρασκέλισμα.

ἐπισκεπάζω, *ἀόρ. ἐπεσκέπασα*· σκεπάζω, ἐπικαλύπτω.

ἐπισκεπὴς (ὁ, ἡ), —*ὲς* (τό)· ὁ ἀπὸ τοῦ ἀνέμου σκεπόμενος, προφυλαγμένος: «τόπος ἐπισκεπὴς καὶ εὐήλιος».

ἐπισκεπτήριον (τό)· κατ' ἔλλειψιν, ἀντὶ τοῦ «ἐπισκεπτήριον γράμμα», τὸ ἀντὶ ἐπισκέψεως πεμπόμενον γράμμα, τὸ δι' οὗ διατυπώνομεν συνήθως συγχαρητήρια, εὐχάς, συλλυπητήρια κττ. ‖ ὀρθογώνιον τεμάχιον παχέος ὁπωσδήποτε χάρτου φέρον τὸ ὄνομα τοῦ χρησιμοποιοῦντος αὐτό, ἐνίοτε δὲ καὶ τὸ ἐπάγγελμα, τοὺς τίτλους καὶ τὴν διεύθυνσιν.

— *[Ἐγκυκλ.]* Ἡ ἐπινόησις τοῦ ἐπισκεπτηρίου ἀποδίδεται εἰς τοὺς Κινέζους, φαίνεται δὲ ὅτι καὶ παρ' ἄλλοις τῶν ἀρχαίων ἀνατολικῶν λαῶν οἱ μὴ εὑρίσκοντές τινα κατ' οἶκον συνήθιζον ν' ἀφίνουν εἰς τὴν αὐλήν, εἴτε εἰς τὴν θύραν, τεμάχια χάρτου ἢ ἄλλης ὕλης, ἐφ' ὧν ἔγραφον τὸ ὄνομά των. Ἀλλ' ἡ εὐρεῖα χρῆσις τῶν ἐπισκεπτηρίων ἐν τῇ κοινωνικῇ ἐθιμοτυπίᾳ χρονολογεῖται μόλις ἀπὸ τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων τοῦ ΙΖ' αἰῶνος.

Τὰ πρῶτα ἐν Εὐρώπῃ ἐπισκεπτήρια ἦσαν ἔντυπα, μὴ διαφέροντα οὐσιωδῶς τῶν σημερινῶν παρὰ μόνον κατὰ τὰς διαστάσεις κα· τὸ εἶδος τοῦ χάρτου· μεγάλοι τυπογραφικοὶ χαρακτῆρες ἐπὶ κοινοῦ χάρτου λεπτοῦ διὰ τοὺς πολλούς, ἢ ἐπὶ χάρτου περγαμηνοῦ διὰ τοὺς ἐπισήμους καὶ τὰς κυρίας τῶν ἀριστοκρατικῶν αἰθουσῶν. Μετὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος τὰ ἔντυπα ἐπισκεπτήρια, τῶν νέων ἰδίως καὶ τῶν γυναικῶν, ἀντικατεστάθησαν διὰ χειρογράφων τοιούτων, καλλιγραφουμένων ἀπὸ εἰδικοὺς καλλιτέχνας καὶ διακοσμουμένων, μέχρι φόρτου ἐνίοτε, ἀπὸ οἰκόσημα, γιρλάντας καὶ ποικίλας συμβολικὰς παραστάσεις. Εἰς διαφόρους συλλογὰς διασῴζονται πολλὰ ἐπισκεπτήρια τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, ἐξ ὧν ἄλλα μὲν εἶναι πραγματικὰ μικροκαλλιτεχνήματα, ἔργα διασήμων τῆς ἐποχῆς ζωγράφων, ἄλλα δὲ φαιδρὰ κατασκευάσματα κουφότητος καὶ ματαιοδοξίας. Εἰς ἓν ἐκ τούτων ἡ χήρα ἑνὸς στρατηγοῦ ἐμφανίζει ἑαυτὴν ὑπὸ μορφὴν Ἀρτεμισίας πλησίον τοῦ μνημείου τοῦ μακαρίτου, διακεκοσμημένου διὰ ξίφους, κράνους καὶ ἀσπίδος: μία κόμισσα παρουσιάζει τὸν Ἔρωτα χαράσσοντα τὸ ὄνομά της ἐπὶ μαρμαρίνης πλακός, περιστεφομένης διὰ ῥόδων, ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας δύο περιστεραὶ ἀνταλλάσσουν θωπείας· ἄλλα πάλιν φέρουν ἀπεικονίσεις σκύλων, γάτων, ἵππων κλπ., εἰς ἓν δὲ ἐπισκεπτήριον τοῦ διασήμου ζωγράφου πολεμικῶν πινάκων Φρ. Καζανόβα παρίσταται ῥωμαλέος ὄνος φέρων ἐπὶ τῆς ῥάχεως σημαίαν, ἐντὸς τῶν πτυχῶν τῆς ὁποίας εἶναι γραμμένον τὸ ὄνομα τοῦ καλλιτέχνου.

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ναπολέοντος τὰ ἐπισκεπτήρια ἤρχισαν ν' ἀνακτῶσι τὴν παλαιάν των σοβαρότητα· αἱ φορτικαὶ διακοσμήσεις, οἱ ἐρωτιδεῖς, αἱ περιστεραί, τὰ βέλη, αἱ φλεγόμεναι καρδίαι ἐξηφανίσθησαν. Ἐπανῆλθε μάλιστα ἡ συνήθεια τῶν ἐντύπων, ἀντὶ τῶν χειρογράφων ἐπισκεπτηρίων. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἡ μόδα δὲν ἐβράδυνε νὰ προσδώσῃ εἰς αὐτὰ μορφὴν «καλλιτεχνικήν»· εἰσήχθησαν δὲ τότε εἰς γενικὴν σχεδὸν χρῆσιν τὰ ἐπὶ ῥοδοχρόου χάρτου ἀνάγλυφα ἐπισκεπτήρια, μὲ παραστάσεις προσώπων φερόντων ἀρχαϊκὰ ἐνδύματα καὶ μὲ ποικίλους ἄλλους διακόσμους· τὸ ὄνομα ἐτυπώνετο ἐπ' αὐτῶν ἢ ἐγράφετο ἰδιοχείρως ὑπὸ τοῦ κατόχου. Βραδύτερον τὰ ἔκτυπα κοσμήματα ἀντικατεστάθησαν δι' ἁπλῶν τυπογραφικῶν γραμμωτῶν περιθωρίων καὶ μετά τινας ἀκόμη δεκαετηρίδας ἐνεφανίσθησαν τὰ ἐπισκεπτήρια ἐπὶ χάρτου «γκλασσὲ» ἀπομιμουμένου τὴν πορσελλάνην. Κατόπιν ἡ μόδα τὰ ἠθέλησε περιβεβλημένα ἀπὸ εἶδος δαντέλλας, διακόσμητα εἰς τὸ κέντρον των μὲ μίαν ζωγραφικὴν σύνθεσιν, πολύχρωμον ἀκουαρέλλαν ἢ ἁπλῆν σέπια, ἐν τῷ κέντρῳ τῆς ὁποίας ἐγράφετο τὸ ὄνομα τοῦ προσώπου, συνήθως ἐπὶ κορμοῦ δένδρου, εἴτε ἐπὶ βράχου. Ἐπηκολούθησαν καὶ ἄλλοι τινὲς νεωτερισμοί, μέχρις οὗ τὸ ἐπισκεπτήριον κατέληξεν εἰς τὴν παροῦσαν σοβαρὰν μορφήν του, τὴν δι' ἁπλῶν δηλαδὴ τυπογραφικῶν χαρακτήρων ἐκτύπωσιν ἐπὶ λεπτοῦ χαρτονίου.

Σήμερον μικραὶ μόνον ποικιλίαι μεγέθους διαχωρίζουσι τὰ ἐπισκεπτήρια καὶ ὁ ῥυθμὸς τῶν τυπογραφικῶν χαρακτήρων. Συνήθως ἐκτυποῦται ἐπ' αὐτῶν τὸ ὀνοματεπώνυμον μόνον τοῦ κατόχου, ἄλλοτε καὶ τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ καὶ ἡ διεύθυνσις τῆς κατοικίας του. Δὲν σπανίζουσιν ὅμως, ἐννοεῖται, καὶ οἱ φορτίζοντες αὐτὰ μὲ ἀπαρίθμησιν διαφόρων τίτλων, παρασήμων κττ. Διὰ τὰ ἀνδρόγυνα ἐσυνηθίζετο ἄλλοτε καὶ συναντᾶται ἀκόμη ἡ χρῆσις καὶ κοινοῦ ἐπισκεπτηρίου («Ὁ Κος καὶ ἡ Κα τάδε»), διὰ τοὺς πενθοῦντας δὲ περιθώρια μελανῶν γραμμῶν, τῶν ὁποίων τὸ πάχος ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν βαθμὸν τοῦ πένθους. Ἐπ' ἐσχάτων ἀντὶ τοῦ μελανοῦ περιθωρίου ἐκτυποῦται συνήθως μία μόνη μελανὴ γραμμή, πλαγίως, κατὰ τὴν ἄνω ἀριστερὰν γωνίαν τοῦ ἐπισκεπτηρίου.

—Ν.

—*['Εθιμοτ.]* Τὸ *ἐπισκεπτήριον*, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ εἶναι ἀμέμπτου λευκότητος, ἰσοδυναμεῖ πλήρως πρὸς ἐπίσκεψιν, ἀφίνεται δὲ εἰς τὸν οἶκον τοῦ πρὸς ὃν ὀφείλεται ἡ ἐπίσκεψις, διπλωμένον κατὰ τὴν ἀριστερὰν μικροτέραν πλευράν. Τὸ δίπλωμα εἰς τὴν γωνίαν ὁλονὲν ἐγκαταλείπεται. Ὁ ἐπισκέπτης ἀφίνει τόσα ἐπισκεπτήρια ὅσα τὰ μεγάλα πρόσωπα τὰ ἐν τῷ οἴκῳ. Ἡ ἐπισκέπτρια ἀφίνει ἐπισκεπτήρια μόνον διὰ τὰς κυρίας. Διὰ τὰς δεσποινίδας δὲν ἀφίνονται, ἐκτὸς ἂν δὲν ὑπάρχῃ ἄλλη οἰκοδέσποινα. Αἱ δεσποινίδες κατὰ τὰ τελευταῖα μόνον ἔτη ἀπέκτησαν ἐπισκεπτήρια, πολλαὶ ἐν τούτοις ἐξακολουθοῦν νὰ σημειοῦνται μόνον ἐπὶ τοῦ μητρικοῦ ἐπισκεπτηρίου διὰ τῶν λέξεων «μετὰ τῆς θυγατρός της» ἢ «μετὰ τῶν θυγατέρων της». Ἐπὶ τοῦ ἀνδρικοῦ ἐπισκεπτηρίου οὐδέποτε προτάσσεται τοῦ ὀνόματος ἡ λέξις «Κύριος», ἐπὶ τοῦ γυναικείου τοὐναντίον προτάσσεται ἡ λέξις «Κυρία». Τὰ ἐπισκεπτήρια συζύγων φέρουν πρὸ τοῦ ὀνόματος τὰς λέξεις «Κύριος καὶ Κυρία». Ἐπὶ τοῦ ἀνδρικοῦ ἐπισκεπτηρίου σημειοῦται ἡ διεύθυνσις, ἀλλ' ὄχι καὶ ἐπὶ τοῦ ἐπισκεπτηρίου κυρίας. Ἡ κυρία δύναται εἰς τὴν πρὸς τ' ἀριστερὰ γωνίαν νὰ προσθέσῃ τὴν «ὡρισμένην ἡμέραν» ποῦ δέχεται. Ἐπισκεπτόμενός τις πρόσωπον εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι ἄγνωστος, προαποστέλλει διὰ τοῦ ὑπηρέτου, ὁ ὁποῖος τὸν ἀναγγέλλει, τὸ ἐπισκεπτήριόν του, ἀδίπλωτον.

Συγχαρητήρια ἐπισκεπτήρια ἀποστέλλει τις ἐπὶ τῇ λήψει ἀναγγελτηρίων γάμου πρὸς τοὺς γνωρίμους ἐκ τῶν γονέων τῶν νεονύμφων ἢ πρὸς τοὺς νεονύμφους, ἂν ἀναγγέλλουν οἱ ἴδιοι τὸν γάμον των.

Συλλυπητήρια ἐπισκεπτήρια ἀποστέλλονται πρὸς ὅλα τὰ μέλη τῆς πενθούσης οἰκογενείας μὲ τὰ ὁποῖα εἴμεθα εἰς σχέσεις. Τῶν πενθούντων τὰ ἐπισκεπτήρια περιβάλλει περιθώριον μέλαν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πλατύ, ἀναλόγως τοῦ πένθους.

Ἐπισκεπτήριον ἐγχειριζόμενον κατὰ τὴν διάρκειαν ἔριδος ἰσοδυναμεῖ μὲ πρόκλησιν εἰς μονομαχίαν. Τ. Δ.

ἐπισκέπτης (ὁ) θηλ. *ἐπισκέπτρια*˙ ὁ ἐπισκεπτόμενός τινα ἤ τι: «οἱ ἐπισκέπται τῆς ἐκθέσεως, —τοῦ μουσείου»˙ ἰδίᾳ ὁ προσερχόμενος εἰς τὸν οἶκόν τινος ἵνα χαιρετίσῃ, συγχαρῇ, συλλυπηθῇ κττ.: «χθὲς εἴχομεν πολλοὺς ἐπισκέπτας».

— **ἐπισκέπται** (οἱ) ἢ ***ἐπισκεπτῖται*** *[Βυζαντ.]*. Κατηγορία δημοσίων ὑπαλλήλων, παρομοία περίπου πρὸς τοὺς παρὰ Ρωμαίοις visitatores, exploratores, ἐξασκοῦντες διάφορα καθήκοντα ἐποπτείας καὶ ἐπιτηρήσεως. Ἐπὶ Ἡρακλείου, ἐξαρτώμενοι ἀπὸ τοῦ «λογοθέτου τοῦ δρόμου», ἐξετέλουν καθήκοντα μυστικῶν ἀστυνόμων, ὑπ' ἄλλων ἀναφέρονται ὡς ἐπόπται τῆς ἀγορανομίας, ὡς «ἄρχοντες ἐπισκεπτόμενοι τοὺς ὑπηκόους καὶ τὰ τούτων πράγματα», τέλος δὲ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος ἀναφέρει ἐπισκεπτίτας ὑπαγομένους εἰς τὸν ὕπαρχον τῆς πόλεως (ἔκδ. Βόννης, τόμ. Α', σ. 717 στ. 9), ἄλλους δὲ ὑπαγομένους εἰς τὸν μέγαν κουράτωρα (Α' 720, 8). Ὁ Reiske σχολιάζων τὸν Πορφυρογέννητον θεωρεῖ τὸ ἀξίωμα τῶν *ἐπισκεπτιτῶν* διάφορον τοῦ τῶν *ἐποπτῶν*, θεωρεῖ δὲ τοὺς πρώτους ταὐτοὺς πρὸς τοὺς Ρωμαίους curiosi ἢ πρὸς τοὺς παρὰ Σαρακηνοῖς τῆς Ἀνδαλουσίας «Ἀλμουτασαφὶ» (Β' 840, 846). Π. Ν. Π.

ἐπισκέπτομαι, ἀόρ. *ἐπεσκέφθην*˙ προσέρχομαί που ἵνα παρατηρήσω, ἐξετάσω, ἐπιθεωρήσω: «ἐπισκέπτομαι τὰ ἐκτελεσθέντα ἔργα,—ἔκθεσιν,—μουσεῖον κλπ.»˙ || προσέρχομαι εἰς τὸν οἶκόν τινος χάριν φιλοφροσύνης: «μᾶς ἐπισκέπτεται ἐνίοτε»˙ || ἐπὶ ἰατροῦ, μεταβαίνω πλησίον ἀσθενοῦς πρὸς ἐξέτασιν αὐτοῦ˙ || χάριν μαλακωτέρας ἐκφράσεως ἀντὶ τοῦ ἐξετάζω, ἐπιθεωρῶ, ἐξελέγχω: «ὁ ὑπουργὸς ἐπεσκέφθη τοὺς στρατῶνας». Β. Φ.

ἐπισκέπτρια (ἡ)˙ βλ. *ἐπισκέπτης*.

ἐπισκευάζω, ἀόρ. *ἐπεσκεύασα — ἐπεσκευάσθην*, παρακ. παθ. μετχ. *ἐπεσκευασμένος*˙ διορθώνω τὸ ἐφθαρμένον, ἀνακαινίζω: «ἐπισκευάζω τὴν οἰκίαν,—τὰ ἐνδύματα,—τὰ ὑποδήματα», «οἰκία ἐπεσκευασμένη».

ἐπισκευασία (ἡ)˙ ταυτόσημον πρὸς τὸ *ἐπισκευὴ* (βλ. λ.).

ἐπισκευαστὴς ὁ)˙ ὁ ἐπισκευάζων, ὁ διορθωτὴς τῶν ἐφθαρμένων: «ἐπισκευαστὴς ἐνδυμάτων».

ἐπισκευὴ (ἡ)˙ ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐπισκευάζειν: «ἔχει ἀνάγκης ἐπισκευῆς», «ἔξοδα δι' ἐπισκευάς».

ἐπίσκεψις, —*εως* (ἡ)˙ ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐπισκέπτεσθαι* (βλ. λ.): «ἐπίσκεψις εἰς ἔκθεσιν,—μουσεῖον κλπ.», «δέχομαι—, δὲν δέχομαι ἐπισκέψεις», «ἔχω νὰ κάμω ἐπισκέψεις», «συγχαρητήριος—, συλλυπητήριος—, εὐχετήριος—, γαμήλιος ἐπίσκεψις»˙ || μετωνυμ. «μοῦ ἦρθε μία ἐπίσκεψις» ἀντὶ «—ἕνας ἐπισκέπτης»˙ || «ἰατρικὴ ἐπίσκεψις» ἡ ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ γινομένη ἐξέτασις ἀσθενοῦς, καὶ μετωνυμ. ἡ διὰ τὴν ἐπίσκεψιν ὡρισμένη ἀμοιβή: «τοῦ χρεωστῶ δύο ἐπισκέψεις»˙ || ἐπιθεώρησις, ἐξέλεγξις: «ἡ ἐπίσκεψις τοῦ εἰσαγγελέως εἰς τὰς φυλακάς». «ὑγειονομικὴ ἐπίσκεψις».

—*[Διεθν. Δίκ.]* Δικαίωμα *ἐπισκέψεως* ἢ *νηοψίας* ἔχει πᾶν πολεμικὸν πλοῖον ἐμπολέμου κράτους ἐπὶ τῶν ἐμπορικῶν σκαφῶν ἀνεξαρτήτως τῆς ἐθνικότητός των, πρὸς ἐξακρίβωσιν ἐὰν ταῦτα μεταφέρωσι λαθρεμπόριον πολέμου ἢ πρὸς τήρησιν τοῦ ἐνεργουμένου ἀποκλεισμοῦ. Τὸ δικαίωμα ἐπισκέψεως ἀσκεῖται ἐν τῇ ἀνοικτῇ θαλάσσῃ, καθὼς καὶ ἐν τῇ χωρικῇ τοῦ ἐμπολέμου κράτους καὶ τοῦ ἀντιπάλου του, κατὰ τὸν ἑξῆς δὲ τρόπον: Τὸ πολεμικὸν πλοῖον διατάσσει διὰ σημάτων ἢ δι' ἀσφαίρου βολῆς πυροβόλου ἢ διὰ σάλπιγγος τὸ συναντηθὲν μετ' αὐτοῦ ἐμπορικόν, ὅπως ἀνακόψῃ τὸν πλοῦν του. Καὶ ἐὰν μὲν τοῦτο, μὴ συμμορφούμενον πρὸς τὴν διαταγήν, προσπαθήσῃ νὰ φύγῃ ἢ ἐὰν ὑψώσῃ ἐχθρικὴν σημαίαν, τότε τὸ πολεμικὸν πλοῖον προβαίνει εἰς τὴν κατάληψίν του. Ἐὰν ὑπακούσῃ εἰς τὴν πρόσκλησιν, ἐνεργεῖται ἐπίσκεψις ἐπ' αὐτοῦ πρὸς ἐξέτασιν τῶν ναυτιλιακῶν του ἐγγράφων. Ἔρευνα ἐπὶ τοῦ πλοίου γίνεται μόνον ἐὰν ὑπάρχῃ ὑπόνοια περὶ δόλου καὶ ἰδίᾳ ὅτι τὰ ναυτιλιακὰ ἔγγραφα εἶναι πλαστά, ἢ ὅτι ἡ σημαία ὑφ' ἣν πλέει τὸ σκάφος δὲν εἶναι ἡ τῆς πολιτείας εἰς ἣν πράγματι ἀνήκει. Ἐὰν τὸ πλοῖον ἐκ τῆς ἐξετάσεως ταύτης ἀποδειχθῇ ἐχθρικὸν ἢ ἐξομοιούμενον πρὸς ἐχθρικόν, λόγῳ τῆς μεταφορᾶς λαθρεμπορίου πολέμου, καταλαμβάνεται καὶ ἀπάγεται εἰς λιμένα τοῦ συλλαβόντος, μὴ ἐπιτρεπομένης τῆς καταστροφῆς του εἰμὴ μόνον διὰ λόγους πολεμικῆς ἀνάγκης. Τὸ δικαίωμα τῆς ἐπισκέψεως δύναται νὰ ἐπιτραπῇ καὶ ἐν εἰρήνῃ δυνάμει διεθνοῦς συμβάσεως. Τοιαῦται δὲ συμβάσεις συνήφθησαν πράγματι μεταξὺ διαφόρων κρατῶν πρὸς παρακώλυσιν τῆς δουλεμπορίας καὶ τῆς πειρατείας. Ε. Ι. Μ.

—*['Εθιμοτ.]* Ἡ πρώτη ἐπίσκεψις ἀποδίδεται πάντοτε καί, ἐκτὸς ἂν ὑπάρξῃ ἀνυπέρβλητον ἐμπόδιον, ἐντὸς 8 ἡμερῶν. Δὲν εἶναι ὑποχρεωτικὴ ἡ ἀπόδοσις τῆς δευτέρας ἐπισκέψεως. Αἱ πρῶται ἐπισκέψεις τῶν νεονύμφων γίνονται μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἐκ τοῦ ταξιδίου τοῦ γάμου ἢ ἐντὸς τῆς πρώτης τριμηνίας ἀπὸ τῆς τελέσεώς του.

Αἱ *εὐχαριστήριοι ἐπισκέψεις*, ὁλονὲν περισσότερον παραλειπόμεναι τώρα, διὰ γεύματα καὶ δεξιώσεις, γίνονται ἐντὸς 8 ἡμερῶν.

Πρὸ ἀναχωρήσεως διὰ ταξίδιον διαρκείας τινὸς ὀφείλεται ἐπίσκεψις πρὸς τοὺς γνωρίμους. Ἐν περιπτώσει ἀπουσίας τούτων ἐκ τοῦ οἴκου, τὸ ἐπισκεπτήριον φέρει εἰς τὴν κάτω δεξιὰν γωνίαν τὰ ψηφία *π. ἀ.* (=πρὸς ἀποχαιρετισμὸν) ἢ τὰ γαλλικὰ ψηφία *p. p. c.* (=pour prendre congé). Ἐὰν ἡ οἰκοδέσποινα ἔχῃ «ὡρισμένην ἡμέραν» καθ' ἣν δέχεται ἐπισκέψεις, προτιμότερον εἶναι νὰ τὴν ἐπισκέπτεταί τις κατ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἡμέραν.

Ὁλονὲν ἐγκαταλείπεται ἡ παλαιοτέρα συνήθεια τοῦ νὰ παραλαμβάνωνται ὁ πῖλος καὶ ἡ ῥάβδος ἐντὸς τῆς αἰθούσης. Ὡσαύτως ἐκτὸς τῆς αἰθούσης ἀφίνεται τὸ ἀνδρικὸν ἐπανωφόριον. Ἡ ὑποχρέωσις αὕτη δὲν ὑφίσταται διὰ τὰς κυρίας. Ὁ ἐπισκέπτης κάθηται ἀφελέστερον ἢ ἄλλοτε, δυνάμενος νὰ κάμῃ χρῆσιν τοῦ ἐρεισινώτου. Οἱ πόδες του ἐπὶ τοῦ δαπέδου πρέπον εἶναι ν' ἀποτελοῦν ὀρθὴν γωνίαν˙ δὲν ἀποκλείεται ἐν τούτοις ἡ διασταύρωσις τῶν σκελῶν. Αἱ ἐπισκέψεις εἰς τὴν πρωτεύουσαν γίνονται τὸ ἀπόγευμα. Εἰς τὰς περισσοτέρας ἐπαρχιακὰς πόλεις, οἱ ἄνδρες κάμνουν τὰς ἐπισκέψεις των τὸ πρωῒ καὶ αἱ γυναῖκες τὸ ἀπόγευμα. Ὁ τὸ πρῶτον ἐρχόμενος εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐπισκέπτεται καὶ πρῶτος. Ὁ τὸ πρῶτον μεταβαίνων εἰς ἐπαρχίαν τινά, πρέπον εἶναι ν' ἀναμείνῃ νὰ τὸν ἐπισκεφθοῦν πρῶτοι οἱ ἐντόπιοι, ἐφόσον ἡ ἐπαρχία αὐτὴ δὲν συνεμορφώθη ἀκόμη μὲ τὸν κανόνα τῆς πρωτευούσης. Ὅσον ἐπισημοτέρα τόσον καὶ συντομωτέρα εἶναι μία ἐπίσκεψις. Οἱ βασιλεῖς καὶ πρόεδροι δημοκρατιῶν ἀποδίδουν τὰς ἐπισκέψεις αὐθημερόν. Τ. Δ.

— **ἐπισκέψεως *πλοίου, ἔκθεσις*** — *[Ναυτ. Δίκ.]*˙ βλ. *πλοῖον*.

Ἐπίσκεψις *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κερκύρας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 854.

Ἐπίσκηνα (τὰ) *['Αρχ.]*. Θρησκευτικὴ ἑορτὴ παρὰ Λακεδαιμονίοις, θεωρουμένη ὑπὸ πλείστων ἀρχαιολόγων ὡς ἐπεισόδιον τῆς κοινῆς εἰς τὰ δωρικὰ φῦλα ἑορτῆς τῶν Καρνείων. Τὰ Ἐπίσκηνα ἐτελοῦντο κατὰ Κάρνειον μῆνα (περίπου Αὔγουστον), διήρκουν δὲ ἐπὶ 9 ἡμέρας. Κατ' αὐτάς, ἐντὸς ἐννέα ἐν τῇ ὑπαίθρῳ στηνομένων *σκηνῶν* («σκιάδων») παρέμενον δι' ὅλης τῆς ἡμέρας καὶ ἐκεῖ ἔτρωγον 9 ἄνδρες κατὰ σκηνὴν ἐκλεγόμενοι 3 ἀνὰ ἑκάστην φατρίαν, ἤτοι συνολικῶς 81 ἄτομα. Τὰ *Ἐπίσκηνα*, ὡς φαίνεται, εἶχον χαρακτῆρα ἀγροτικόν, συνεδέοντο δὲ πρὸς τὴν λατρείαν τοῦ Καρνείου Ἀπόλλωνος, προστάτου τῶν βοσκῶν. Ἀνάλογοι πρὸς αὐτὰ ἦσαν αἱ ἐν Ρώμῃ ἑορταὶ τῶν Neptunalia (=Ποσειδωνίων) καὶ τῶν Palilia (Παληλίων)˙ κατὰ τὰ πρῶτα, ἀγόμενα τὴν 23ην Ἰουλίου, ἐστήνοντο ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐν τῇ ὑπαίθρῳ σκηναὶ ἐκ φυλλωμάτων (umbrae), κατὰ τὰ δεύτερα δέ, τελούμενα πρὸς τιμὴν τῆς Pales, προστάτιδος τῶν ποιμένων, ἐστήνοντο τὰ λεγόμενα umbracula (=σκιάδια). Πρῶτος ὁ Casanbon διέκρινε σχέσιν τῶν Ἐπισκήνων τῆς Λακεδαίμονος καὶ πρὸς ἀνάλογον ἰουδαϊκὴν ἑορτήν, «Σκηνοπηγίαν» ἢ «Ἑορτὴν τῶν σκηνῶν» καλουμένην ἐν τῇ μεταφράσει τῶν Ο' —Π.

ἐπισκήνιον (τὸ) (λατιν. episcaenum, episcaenium) *['Αρχ.]*. Θεατρικὸς ὅρος ἁπαντῶν παρὰ Ἡσυχίῳ καὶ Βιτρουβίῳ, οἵτινες συγκεχυμένας ἐπ' αὐτοῦ πληροφορίας δίδουν. Ἐκ τῶν νεωτέρων ἑρμηνευτῶν, ἄλλοι θεωροῦν αὐτὸ ὡς θάλαμόν τινα ὑπεράνω τῆς σκηνῆς, παριστῶντα ἴσως τὸ δεύτερον πάτωμα τῶν ἐμφανιζομένων οἰκιῶν, ἄλλοι δὲ ὡς μέρος τι τῶν παρασκηνίων.

ἐπίσκηνος (ὁ)˙ (ἀρχ.) ὁ ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ὁ πρὸ τῆς σκηνῆς κείμενος˙ || ὁ διαβατικός, ὁ τυχαῖος: «ἐπίσκηνος καὶ ἐπίκλητος ὄχλος» τὸ τυχαίως παρευρισκόμενον πλῆθος˙ || «***ἐπίσκηνοι***» (οἱ) ὡς οὐσιαστ., οἱ εἰς τὰς πόλεις ἐπισταθμεύοντες στρατιῶται˙ || *ἐπίσκηνα* (τὰ) ὡς οὐσιαστ. (βλ. λ.).

ἐπισκηπτικός,—*ή,—όν*˙ ὁ κατ' *ἐπίσκηψιν* λαμβάνων ὑπόστασιν, ὁ διευθυνόμενος ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω.

— **ἐπισκηπτικὴ** ***βολὴ*** *[Βλητ.]*˙ βλ. λ. *βολὴ* (τ. Ζ', σ. 475 α').

ἐπισκήπτω, ἀόρ. *ἐπέσκηψα*˙ ἀφίνω τι νὰ πέσῃ, ῥίπτω ἐπί τινος (ἀρχ.)˙ || ἐπιπίπτω μεθ' ὁρμῆς ἐκ τῶν ἄνω, ἐνσκήπτω: «νόσος ἐπέσκηψε» (*Πλουτ.* Θησ. 15), «ἡ ἐπισκήψασα ὀβὶς κατέστρεψε τὴν στέγην».

ἐπίσκηψις, —*εως* (ἡ)˙ ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐπισκήπτειν*, πτῶσις ἐκ τῶν ἄνω, προσβολή.

ἐπισκιάζω, ἀόρ. *ἐπεσκίασα—ἐπεσκιάσθην*˙ κάμνω σκιάν, ῥίπτω τὴν σκιάν μου ἐπί τινος, ὑπερβάλλω, ὑπερτερῶ τινος: «ἐπεσκίασε τὸν ἀντίπαλόν του»˙ || παθ. *ἐπισκιάζομαι*˙ ἀμαυροῦμαι, ἀφανίζομαι: «ἐπεσκιάσθη ἡ δόξα του».

ἐπισκίασις, —*εως* (ἡ)˙ ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπισκιάζειν, κατάπτωσίς τινος, ἀμαύρωσις.

ἐπίσκιος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)˙ ὁ ὑπὸ σκιᾶς καλυπτόμενος, σκιερός: «ἐπίσκιος τόπος».

ἐπισκληρῖτις (ἡ) *['Οφθαλμολ.]*. Πάθησις τῶν ἐπιπολαίων στιβάδων τοῦ σκληροῦ χιτῶνος τοῦ ὀφθαλμοῦ. Ἡ ὀνομασία *ἐπισκληρῖτις* δὲν εἶναι ἀπολύτως ἀκριβής˙ κυρίως εἰπεῖν πρόκειται μόνον περὶ *σκληρίτιδος*, διότι αἱ ἐπιπόλαιαι στιβάδες τοῦ σκληροῦ, αἵτινες ὑποφέρουσιν, ἀποτελοῦσιν ἀναπόσπαστον μέρος αὐτοῦ. Ἐξ ἄλλου δὲ δὲν εἶναι ἀσύνηθες μαζὶ μὲ τὴν ἐπιπολαίαν πάθησιν νὰ συνυπάρχῃ καὶ βυθία τοιαύτη ἢ καὶ τἀνάπαλιν. Αἱ ἐπισκληρίτιδες (ἑπομένως καὶ αἱ σκληρίτιδες) αἰτίαν ἔχουσι τὴν ἐγκαθίδρυσιν ἐπὶ τοῦ σκληροῦ καὶ ἐν τῷ σκληρῷ διαφόρων μικροοργανισμῶν (μικροβίων τῆς φυματιώσεως, συφίλιδος, λέπρας, σταφυλοκόκκων, μυκήτων κτλ.). Οἱ μικροοργανισμοὶ οὗτοι φθάνουν εἰς τὸν σκληρόν, εἴτε διὰ τῆς γενικῆς κυκλοφορίας, εἴτε ἔξωθεν διὰ τραυμάτων ἢ καὶ ἀκόμη διὰ τοῦ ἐπιπεφυκότος. Ὑπάρχουσι περιπτώσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ἀγνοοῦμεν τὴν αἰτίαν τῶν ἐπισκληριτίδων καὶ ἀναγκαζόμεθα νὰ τὰς θεωρήσωμεν ὡς τοξινικὰς συνεπείας χρονίας διαταραχῆς τῆς μεταμείψεως καὶ τῆς ἀνεπαρκείας ἢ ῥήξεως τῆς ἰσορροπίας τῶν ἔσω ἐκκρίσεων. Συμπτωματολογικῶς καὶ ἀπὸ γενικῆς ἀπόψεως αἱ συχνότερον ἀπαντώμεναι ἐπισκληρίτιδες χαρακτηρίζονται ἀπὸ ἔπαρμα χθαμαλόν, περιωρισμένον καὶ συνήθως ἀναφαινόμενον κατὰ τὴν στεφανιαίαν χώραν. Ὁ ὕβος ἢ τὸ ὀγκίδιον τῆς ἐπισκληρίτιδος ἔχει χρῶμα ἐρυθρὸν βαθὺ πρὸς τὸ ἰῶδες, ὀφειλόμενον εἰς τὴν ἔντονον ἔνεσιν τῶν ἀγγείων τοῦ ὕβου καὶ τοῦ ἐπιπεφυκότος. Τὸ ἐπισκλήριον φῦμα ἀποτελεῖ σῶμα μετὰ τοῦ σκληροῦ, ἐνῷ ὁ ἐπ' αὐτοῦ ἐπιπεφυκὼς εἶναι μετακινητός. Τὸ ἔπαρμα ἢ ὀγκίδιον κατὰ κανόνα καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἀπορροφᾶται, ἀλλ' ἕτερον ἢ ἕτερα ἀναφαίνονται πλησίον ἢ πέριξ τοῦ κερατοειδοῦς. Ἐνίοτε τὰ ὀγκίδια μαλακύνονται, ἐξελκοῦνται καὶ διαπυοῦνται. Εἰς ἄλλας περιπτώσεις ἡ πάθησις παρουσιάζεται παρὰ τὴν στεφάνην, ὄχι μόνον ὑπὸ τύπον ὀγκιδίου, ἀλλ' ὑπὸ μορφὴν διαχύτου πλακός, ἥτις ἐπιλαμβάνεται καὶ τοῦ κερατοειδοῦς (ἐπισκληρο-κερατῖτις). Καὶ ὁ τύπος οὗτος ὑποτροπιάζει εἰς διάφορα σημεῖα τῆς σκληροκερατίου ζώνης. Αἱ ἐπισκληρίτιδες μετὰ τὴν ἴασίν των ἀφίνουν εἰς τὰ σημεῖα τῶν προσβολῶν τοῦ σκληροῦ ἴδιον κυανόφαιον χρῶμα, ἐπὶ δὲ τοῦ κερατοειδοῦς διάμεσα περιφερικὰ λευκώματα. Ὅταν μὲ τὴν ἐπισκληρίτιδα συνυπάρχῃ καὶ σκληρῖτις βυθία ἢ καὶ μόνον βυθία σκληρῖτις, τότε, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, παρατηρεῖται καὶ ἰριδοκυκλῖτις ἢ καὶ γλαυκωματικὰ φαινόμενα. Αἱ τοιαῦται ἐπιπλοκαὶ δεικνύουν τὸ σοβαρὸν τῆς νόσου καὶ ἐπιβαρύνουν τὴν πρόγνωσιν. Α. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

ἐπισκοπᾶτον (τό)˙ ἡ περιφέρεια τῆς δικαιοδοσίας τοῦ ἐπισκόπου (βλ. *ἐπισκοπή*).

ἐπισκοπεία (ἡ) καὶ ***ἐπισκοπεῖον*** (τό)˙ βλ. λ. *ἐπισκοπή*.

Digitized by Google

Ἐπισκοπεῖον ἢ ***Πισκοπειὸ*** *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς κοινότητος Πάρου τῆς ἐπαρχίας Σύρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτοικοι (1928) 95. Εἶναι ἓν τῶν θερέτρων τῶν Ἑρμουπολιτῶν, ἔχον ὡραίας ἐπαύλεις.—2) Χωρίον τῆς κοινότητος Παλαιοκάστρου τῆς ἐπαρχίας Ἄνδρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτοικοι (1928) 180.

ἐπισκοπεύω· εἶμαι ἐπίσκοπος: «ὁ ναὸς ἀνεκαινίσθη ἐπισκοπεύοντος τοῦ...»· ‖ ἐκτελῶ καθήκοντα ἐπισκόπου, ἀναπληρῶ τὸν ἀπουσιάζοντα ἐπίσκοπον.

ἐπισκοπὴ (ἡ)· τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπισκόπου, ἄλλως *ἐπισκοπεία*· ‖ τὸ ἀρχεῖον καὶ τὸ οἴκημα τοῦ ἐπισκόπου, ἄλλως *ἐπισκοπεῖον*· ‖ ἡ ἐπαρχία, ἡ τοπικὴ περιοχὴ εἰς τὴν ὁποίαν ἀσκεῖται ἡ δικαιοδοσία τοῦ ἐπισκόπου (ἄλλως *ἐπισκοπᾶτον*)· ‖ μετωνυμ. οἱ ἐπίσκοποι καθόλου ὡς σύνολον.

— *['Εγκυκλ.]* Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἔθνους, διὰ τοῦ βασιλικοῦ διατάγματος τῆς 3/15 Ἀπριλίου τοῦ 1833 τὸ ἑλληνικὸν κράτος διῃρέθη εἰς 10 νομούς, οἵτινες ὑποδιῃρέθησαν εἰς 40 ἐπαρχίας, περιλαμβανούσας ἀναλόγους δήμους ἢ κοινότητας. Τὴν πολιτικὴν ταύτην διαίρεσιν ἠκολούθησεν, ὡς εἰκός, καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ κατὰ τὴν γνώμην τῆς συσταθείσης ἑπταμελοῦς ἐπιτροπείας. Διὰ τοῦ πρώτου ἄρθρου τοῦ βασιλικοῦ διατάγματος τῆς 2 Δεκεμβρίου 1833 αἱ μόνιμοι ἐν Ἑλλάδι ἐπισκοπαὶ ὡρίσθησαν εἰς δέκα. «Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπισκοπῶν τοῦ βασιλείου προσδιορίζεται εἰς δέκα. Κάθε νομὸς ἀπαρτίζει μίαν ἐπισκοπικὴν περιφέρειαν. Ἐπισκοπικὴ καθέδρα εἶναι ἡ μητρόπολις τοῦ νομοῦ, ὅπου καθεδρεύει καὶ ὁ νομάρχης. Κάθε ἐπίσκοπος φέρει τὸ ὄνομα τοῦ νομοῦ». Ἀλλ' ἐπειδὴ παρίστατο ἀνάγκη τοποθετήσεως τῶν πολλῶν τότε ἐν Ἑλλάδι εὑρισκομένων ἀρχιερέων, ὡρίσθησαν ἕτεραι 30 προσωριναὶ ἐπισκοπαί, αἵτινες μετὰ τὸν θάνατον τῶν ἐπισκόπων τῶν κατεχόντων ταύτας θὰ συνεχωνεύοντο πρὸς τὰς μονίμους (ἄρθρον 2)· τὸ μικρὸν ὅμως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μονίμων ἐπισκοπῶν καὶ τὸ δυσχερὲς τῆς συγχωνεύσεως μετὰ τὸν θάνατον τῶν ἐπισκόπων τῶν προσωρινῶν ἐπέφερε προστριβὰς μεταξὺ κυβερνήσεως καὶ συνόδου, μέχρις οὗ διὰ τοῦ νόμου Σ' τῆς 9ης Ἰουλίου 1852 καθωρίσθη ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐπισκοπῶν εἰς 24. Τούτων μία ὠνομάσθη μητρόπολις, ἡ τῶν Ἀθηνῶν, δέκα ἀρχιεπισκοπαί, αἱ τῶν πρωτευουσῶν τῶν νομῶν, καὶ ἡ τῆς Κορίνθου τιμῆς ἕνεκα, καὶ 13 ἐπισκοπαί. Μετὰ τὴν προσάρτησιν τῶν Ἰονίων νήσων καὶ μετὰ ταῦτα τῆς Θεσσαλίας καὶ μέρους τῆς Ἠπείρου συνηνώθησαν αἱ ἐπισκοπαὶ τῶν προσαρτηθεισῶν χωρῶν, οὕτω δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐπισκοπῶν ἀνῆλθεν εἰς 40. Οἱ ἀρχιερεῖς τῶν νέων χωρῶν θὰ διετήρουν τοὺς τίτλους αὐτῶν, μετὰ τὸν θάνατον ὅμως αὐτῶν οἱ ἀρχιερεῖς τῶν πρωτευουσῶν τῶν νομῶν θὰ ἐκαλοῦντο ἀρχιεπίσκοποι, οἱ δὲ λοιποὶ ἐπίσκοποι. Ὅτε διὰ τοῦ νόμου ‚ΒΧΔ' τῆς 6ης Ἰουλίου 1899 ἐπῆλθε νέα διοικητικὴ διαίρεσις τοῦ κράτους, προσηρμόσθη πρὸς αὐτὴν καὶ ἡ ἐκκλησιαστική. Οὕτως ὡρίσθησαν εἰς τριάκοντα δύο αἱ ἐπισκοπαὶ τοῦ κράτους, τοῦ Ἀθηνῶν μόνον φέροντος τὸν τίτλον τοῦ μητροπολίτου, τῶν δὲ λοιπῶν τὸν τοῦ ἐπισκόπου. Διὰ τοῦ καταστατικοῦ ὅμως νόμου τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τῆς 31 Δεκεμβρίου 1923, πᾶσαι αἱ ἐπισκοπαὶ μετωνομάσθησαν μητροπόλεις, ἡ δὲ μητρόπολις τῶν Ἀθηνῶν ἀρχιεπισκοπὴ (ἄρθρ. 16). Οὕτως ἡ ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος εἶχε μίαν ἀρχιεπισκοπὴν καὶ τριάκοντα δύο μητροπόλεις. Διὰ τοῦ νόμου τέλος 3615 «Περὶ ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως τῶν ἐν ταῖς νέαις χώραις μητροπόλεων τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου» τῆς 12 Ἰουλίου 1928 ἡνώθησαν διοικητικῶς αἱ τεσσαράκοντα ἑπτὰ μητροπόλεις τῶν νέων χωρῶν μετὰ τῶν τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος, καὶ οὕτως ὁ ἀριθμὸς τῶν μητροπόλεων ἐν Ἑλλάδι ἀνῆλθεν εἰς 79 μετὰ μιᾶς ἀρχιεπισκοπῆς. Ἐὰν προσθέσωμεν εἰς ταύτας καὶ τὰς ἐπισκοπὰς Κρήτης, ὁ ὅλος ἀριθμὸς τῶν ἀρχιερατικῶν ἑδρῶν ἀνέρχεται εἰς ὀγδοήκοντα ἑπτά, ἑνὸς δηλαδὴ ἀρχιεπισκόπου, ἑβδομήκοντα ἐννέα μητροπολιτῶν καὶ ἑπτὰ ἐπισκόπων. Πλὴν δὲ τούτων ὑπάρχουσι καί τινες βοηθοὶ ἐπίσκοποι. Ἀναφέρομεν κατωτέρω τὰ ὀνόματα τῶν ἐπισκοπικῶν τούτων θρόνων μετὰ τῆς ἕδρας αὐτῶν.

Α'. *Αὐτοκέφαλος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος*. 1) ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν (Ἀθῆναι), 2) μητρόπολις Ἀκαρνανίας (Μεσολόγγιον), 3) Ἀργολίδος (Ναύπλιον), 4) Ἄρτης (Ἄρτα), 5) Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως (Δημητσάνα), 6) Γυθείου καὶ Οἰτύλου (Γύθειον). 7) Δημητριάδος (Βόλος), 8) Ζακύνθου (Ζάκυνθος), 9) Ἠλείας (Πύργος), 10) Θηβῶν καὶ Λεβαδείας (Λεβαδεία), 11) Θήρας (Θήρα), 12) Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας (Καλάβρυτα καὶ Αἴγιον), 13) Καρυστίας (Κύμη), 14) Κερκύρας καὶ Παξῶν (Κέρκυρα), 15) Κεφαλληνίας (Ἀργοστόλιον), 16) Κορινθίας (Κόρινθος), 17) Κυθήρων (Κύθηρα), 18) Λαρίσης (Λάρισα), 19) Λευκάδος καὶ Ἰθάκης (Λευκάς), 20) Μαντινείας καὶ Κυνουρίας (Τρίπολις), 21) Μεσσηνίας (Καλάμαι), 22) Μονεμβασίας καὶ Λακεδαίμονος (Σπάρτη), 23) Ναυπακτίας καὶ Εὐρυτανίας (Ναύπακτος), 24) Παροναξίας (Νάξος), 25) Πατρῶν (Πάτραι), 26) Σύρου, Τήνου, Ἄνδρου, Κέας (Ἑρμούπολις), 27) Τρίκκης καὶ Σταγῶν (Τρίκκαλα), 28) Τριφυλίας καὶ Ὀλυμπίας (Κυπαρισσία), 29) Ὕδρας καὶ Σπετσῶν (Ὕδρα), 30) Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφαρσάλων (Καρδίτσα), 31) Φθιώτιδος (Λαμία), 32) Φωκίδος (Ἄμφισσα) καὶ 33) Χαλκίδος (Χαλκίς).

Β'. *Μητροπόλεις τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου ὑπαγόμεναι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος*. 34) Ἀλεξανδρουπόλεως (Ἀλεξανδρούπολις), 35) Ἀρδαμερίου-Γαλατίστης (Γαλάτιστα), 36) Βελλᾶς καὶ Κονίτσης (Κόνιτσα), 37) Βερροίας (Βέρροια), 38) Γιαννιτσῶν καὶ Γουμενίτσης (Γιαννιτσά), 39) Γρεβενῶν (Γρεβενά), 40) Διδυμοτείχου (Διδυμότειχον), 41) Δράμας (Δράμα), 42) Δρυϊνουπόλεως καὶ Πωγωνιανῆς (Δελβινάκιον), 43) Ἐδέσσης (Ἔδεσσα), 44) Ἐλασσόνος (Ἐλασσών), 45) Ἐλευθερουπόλεως (Ἐλευθερούπολις), 46) Ζιχνῶν (Ζίχνη), 47) Θάσου (Θάσος), 48) Θεσσαλονίκης (Θεσσαλονίκη), 49) Ἰκαρίας (Ἅγ. Κήρυκος), 50) Ἱερισσοῦ καὶ Ἁγίου Ὄρους (Λαρίγκοβα), 51) Ἰωαννίνων (Ἰωάννινα), 52) Καβάλλας καὶ Νέστου (Καβάλλα), 53) Καμπανίας (Καμποχώριον), 54) Καρδαμύλων (Καρδάμυλα), 55) Κασσανδρείας (Πολύγυρος), 56) Καστορίας (Καστορία), 57) Κίτρου (Κατερίνη), 58) Κρήτης (Ἡράκλειον), 59) Λαγκαδᾶ (Λαγκαδᾶς), 60) Λήμνου (Κάστρον), 61) Μηθύμνης (Καλλονή), 62) Μαρωνείας (Κομοτηνή), 63) Μυτιλήνης (Μυτιλήνη), 64) Νέας Πελαγωνίας (Πτολεμαΐς), 65) Νευροκοπίου (Κάτω Νευροκόπιον), 66) Νιγρίτης (Νιγρίτα). 67) Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης (Πρέβεζα), 68) Ξάνθης (Ξάνθη), 69) Ὀρεστιάδος (Ἀδριανουπόλεως) (Νέα Ὀρεστιάς), 70) Παραμυθίας καὶ Φιλιατῶν (Παραμυθία), 71) Πλωμαρίου (Πλωμάριον), 72) Πολυανῆς (Κιλκίς), 73) Σάμου (Βαθύ), 74) Σερβίων καὶ Κοζάνης (Κοζάνη), 75) Σερρῶν (Σέρραι), 76) Σιδηροκάστρου (Σιδηρόκαστρον), 77) Σισανίου καὶ Σιατίστης (Σιάτιστα), 78) Σουφλίου (Σουφλίον), 79) Φλωρίνης (Φλώρινα) καὶ 80) Χίου (Χίος).

Γ'. *Ἐπισκοπαὶ Κρήτης*. 1) Ἀρκαδίας (Ἅγιοι Δέκα), 2) Ἱερᾶς καὶ Σητείας (Ἱεράπετρα), 3) Κισάμου καὶ Σελίνου (Σέλινον), 4) Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου (Χανιά), 6) Πέτρας (Ἅγιος Νικόλαος) καὶ 7) Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου (Ρέθυμνον).

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀρχιερατικῶν ἑδρῶν ἐν Ἑλλάδι εἶναι ὑπερβολικῶς μέγας, τάσεις δὲ ὑπάρχουσι καὶ ἐκ μέρους τῆς πολιτείας καὶ ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας (ἀμφοτέρων ἀναγνωριζουσῶν τὸ ὑπερβολικὸν τοῦ ἀριθμοῦ), πρὸς μείωσιν αὐτοῦ.

Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

Ἐπισκοπὴ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νῆσοι τοῦ Αἰγαίου: —1) Ἡ ΝΔ τῆς Πάρου, ἄλλως καλουμένη *Δεσποτικὸ* (βλ. λ.). —2) Μία τῶν Δωδεκανήσων, ἡ ἄλλως *Τῆλος* (βλ. λ.) καὶ βουνὸς ὁμώνυμος ἐπὶ τῆς νήσου (ὑψόμ. 495).

Σ. Ε. Λ.

—**Ἐπισκοπὴ** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία κολπώσεων τῶν ἀκτῶν τοῦ Αἰγαίου: —1) Ὁ μεταξὺ ΒΑ ἀκτῆς τοῦ Δεσποτικοῦ καὶ τῆς ΝΔ τῆς Ἀντιπάρου σχηματιζόμενος πόρος, ὡραῖον ἀγκυροβόλιον καταφυγῆς, πλὴν ὑπὸ νοτίους ἀνέμους· ὁ ΒΔ μυχός του σχηματίζει πόρον προφυλασσόμενον ὑπὸ νησῖδος καὶ πλόϊμον εἰς λέμβους. Ὁ ὅρμος (πλάτ. 36° 57′ Β, μῆκ. 25° 00′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1837: Paros and Naxos) ἐνδιαφέρει τοὺς ἐπισκέπτας τοῦ περιφήμου τῆς Ἀντιπάρου σπηλαίου· δέον οὗτοι νὰ ἀποβιβάζωνται εἰς τὸν Β μυχόν, εἰς 500 μέτρα περίπου ΝΑ τῶν ὀλίγων ἐκεῖ διασπάρτων ἀγροικιῶν καὶ νὰ ἀνέλθωσι βαδίζοντες πρὸς ΒΑ τὸν ἐκεῖ λόφον, ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου θὰ ἴδωσι τὸ στόμιον τοῦ σπηλαίου χαῖνον ἐπὶ τῆς κλιτύος ἀπωτέρου λόφου καὶ εἰς τὰ $^{3}/_{4}$ τοῦ ὕψους του ἀπὸ τῆς κορυφῆς του. —2) Ἀσφαλέστατος ὅρμος (πλάτ. 36° 25′ Β, μῆκ. 27° 26′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1898: The islands Kos, Nissyros and Piskopi) ἐπὶ τῆς ΒΑ ἀκτῆς τῆς νήσου *Τήλου*, ἐξασφαλιζόμενος ὑπὸ τῶν νησίδων *Πρασσοῦδα* καὶ *Γαϊδαρονήσι*. —3) Ἀγκυροβόλιον ἐν τῷ ὅρμῳ *Δρυοπίδος* (βλ. λ.) τῆς νήσου Κύθνου. —4) Κολπίζων ὅρμος τῆς νοτίας τῆς Κύπρου ἀκτῆς, σχηματιζόμενος δυτικῶς τῆς χερσονήσου τοῦ Ἀκρωτηρίου, διαχωριζούσης αὐτὸν ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς Λεμησσοῦ ἢ τοῦ Ἀκρωτηρίου. Ἀνατείνεται πρὸς τὸ Αἰγυπτιακὸν πέλαγος (πρὸς ΝΔ), διανοιγόμενος εἰς εὖρος 12 μιλ. καὶ εἴσδυσιν 4 μιλ., μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Ζευγάρι (ΝΑ κέρας) καὶ Ἄσπρο (ΒΔ κέρας). Ἐν αὐτῷ ὁ ὅρμος *Πίσουρι* ἀμέσως πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ἄσπρο, ἐπίνειον τοῦ φερωνύμου χωρίου καὶ ἀγκυροβόλιον ἀτμοπλοίων, καὶ ὁ ὅρμος Εὔδημο ἐν τῷ Β. ΒΔ μυχῷ, ἔχων ἀποθήκας διὰ τὰ ἐξαγόμενα ξυλοκέρατα (χαρούπια). Εἰς τὸν Β. ΒΑ μυχόν του ἐκβάλλει τὸ ποτάμιον Κοῦρις, εἰς τὴν Β. ὄχθην τῆς ἐκβολῆς τοῦ ὁποίου τὰ ἐρείπια τοῦ ἀρχαίου Κουρίου· ἔνδον τῆς ἀκτῆς, εἰς 3—5 χιλιόμετρα καὶ παραλλήλως ταύτης, τὰ χωρία (ἀπὸ Δ πρὸς Ἀν.) *Πίσουρι*, *Εὔδημο*, *Παραμάλι*, *Σωτήρα*, *Ἐπισκοπή*, *Κολόσσι*, ἔχον πύργον τῶν Ροδίων ἱπποτῶν ὁρατὸν ἀπὸ θαλάσσης, *Ἀσώματος* καὶ *Ἀκρωτήρι*.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—**Ἐπισκοπὴ** *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Πεδιάδος τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 844. Κεῖται νοτιοανατολικῶς τοῦ Ἡρακλείου ἐπὶ λοφοσειρᾶς, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ φρεάτων. Τῷ 1856 καὶ 1926 ὑπέστη μεγάλας ζημίας ἐκ σεισμῶν. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Σκόπελα* (κάτ. 21) καὶ *Χοχλακιὲς* (κάτ. 10) καὶ τὸ χωρίον *Σωμαρᾶ* (κάτ. 245). Ἡ κοινότης ἔχει εὐρεῖαν κτηματικὴν περιφέρειαν, ἐν ᾗ καλλιεργοῦνται δημητριακά, ἡ ἐλαία καὶ ἡ ἄμπελος. Νοτίως τῆς Ἐπισκοπῆς σῴζονται τὰ ἐρείπια τοῦ πρώτου ἐν τῇ περιφερείᾳ Ἡρακλείου ἑλληνικοῦ σχολείου, ἱδρυθέντος τῷ 1885 ὑπὸ τοῦ τότε ἀρχιμανδρίτου Τίτου Ζωγραφίδου.

[Ἱστορ.] Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου τούτου, πιεζόμενοι δεινῶς ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἠσπάσθησαν φαινομενικῶς τὸν ἰσλαμισμόν, ἀλλὰ διετήρησαν κρυφίως τὸ χριστιανικὸν αὐτῶν θρήσκευμα. Τῷ 1856, ἐπωφεληθέντες τῆς ὑπὸ τοῦ σουλτάνου κηρυχθείσης ἐν Κρήτῃ ἀνεξιθρησκείας (διάταγμα Χὰτ-Χουμαγιοῦν), ὡμολόγησαν παρρησίᾳ τὴν εἰς τὸν Χριστὸν πίστιν των ἐνώπιον τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ Βελῆ πασᾶ, μεταβάντος αὐτοπροσώπως εἰς αὐτὸ καὶ προσπαθήσαντος ματαίως νὰ πτοήσῃ αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐξαναγκάσῃ νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν μουσουλμανικὴν θρησκείαν.

— 2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἡμαθίας (τέως Βερροίας) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 345. Κεῖται παρὰ τὸ Βέρμιον ὄρος, ἔχει κλῖμα ὑγιεινόν, ὑδρεύεται δὲ δι' ἀρτεσιανῶν. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Καβάσελο* (κάτ. 190), *Καμποχώρι* (τέως *Τριχοβίστα*, κάτ. 478), *Νέον Σκυλίτσι* (κάτ. 85), *Σκυλίτσι* (κάτ. 126) καὶ *Σταυρὸς* (κάτ. 277). Ἔχει τέσσαρα δάση ὑλοτομούμενα, ὡς καὶ καλλιεργησίμους ἐκτάσεις σπειρομένας μὲ δημητριακὰ καὶ ὄσπρια, ἀποδιδούσας δὲ ὑπὲρ τὸ ἑκατομμύριον ὀκάδων. Μετὰ τῆς Βερροίας συνδέεται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χμτρ. 17), ὁμοίως καὶ μετὰ τῆς Θεσσαλονίκης (58 χμτρ.). Πλησίον διέρχεται καὶ ὁ σιδηρόδρομος Θεσσαλονίκης - Μοναστηρίου, ἀπέχοντος ἀπὸ τῆς Ἐπισκοπῆς τοῦ σταθμοῦ Λουτροῦ μόλις 10'.

Δ. Ε. Μ.

— 3) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἐδέσσης τοῦ νομοῦ Πέλλης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 811. Κεῖται ἐν πεδιάδι παρὰ τὴν ἐκ Θεσσαλονίκης πρὸς Μοναστήριον σιδηρᾶν ὁδόν, ἔχει κλῖμα ὑγιεινόν, ὑδρεύεται δ' ἀνεπαρκῶς. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Ἀρσένιος* (τέως *Ἄρσεν*, κάτ. 669) καὶ *Πολυπλάτανον* (τέως *Βέστιτσα*, κάτ. 381). Παράγει κυρίως δημητριακὰ καὶ σησάμι. Μετὰ τῆς Ἐδέσσης συγκοινωνεῖ δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χμτρ. 20), ὁμοίως μετὰ τῆς Ναούσης (χμτρ. 9) καὶ Σκύδρας (χμτρ. 10).

Δ. Ε. Μ.

—4) Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος Κάτω Χωριοῦ τῆς ἐπαρχίας Ἱεραπέτρας τοῦ νομοῦ Λασιθίου. Κάτοικοι (1928) 539.

—5) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 250.

—6) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἰθάκης τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 216. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Κάστρον*. (κάτ. 80).

—7) Χωρίον τῆς κοινότητος Τεγέας (τέως Πιαλίου) τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας. Κάτοικοι (1928) 206. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἰμπραὴμ-Ἐφένδη*.

—8) Χωρίον τῆς κοινότητος Βρύσεως τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτοικοι (1928) 339.

—9) Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Μυλοποτάμου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 136. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Ἅγιος Ἰωάννης* (κάτ. 219), *Δαφνέδες* (κάτ. 196), *Κεφάλι* (κάτ. 108) καὶ *Μοῦσαι* (κάτ. 95).

[Ἱστορ.] Ἐν αὐτῷ ὑπῆρχε πρὸ τοῦ 1821 ὀχυρὸς πύργος ἀνήκων εἰς τὴν ἰσχυρὰν τουρκικὴν οἰκογένειαν τῶν Κυριμῶν. Τὸν Ἀπρίλιον 1822 οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τοὺς Σταῦρον Ἀνδρακόν, Ἀλέξιον Μαυροθαλασσίτην (ἐκ Πόντου) καὶ Θεόδ. Χοῦρδον, πολιορκήσαντες ἐν αὐτῷ τοὺς 4 ἀδελφοὺς Κυρίμας μετὰ 350 Τούρκων, ἠνάγκασαν αὐτοὺς νὰ παραδώσωσι τὸν πύργον, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἀπέλθωσιν ἀνενόχλητοι εἰς Ἡράκλειον, ἀφοῦ παραδώσωσι τὰ ὅπλα των, πλὴν 50. Κατὰ τὴν ἔξοδον αὐτῶν οἱ Τοῦρκοι ἀπεπειράθησαν νὰ διαφύγωσι χωρὶς νὰ παραδώσωσι τὰ ὅπλα καὶ τότε ἐπαναληφθείσης τῆς μάχης ἐφονεύθησαν ἅπαντες πλὴν 10, κατορθωσάντων νὰ σωθῶσι διὰ τῆς φυγῆς εἰς Ἡράκλειον. Ἐκ τῶν 4 ἀδελφῶν Κυριμῶν ἐφονεύθη ὁ πρεσβύτερος, Μουλᾶ-Κυρίμ, οἱ δὲ λοιποί, αἰχμαλωτισθέντες, ἀπεστάλησαν ἀβλαβεῖς εἰς Ἡράκλειον, ἕνεκα τῆς ἀνέκαθεν φιλανθρώπου πρὸς τοὺς χριστιανοὺς διαγωγῆς των.

— 10) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ρεθύμνης τοῦ ὁμωνύμου ἐν Κρήτῃ νομοῦ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 945. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Καρωτὴ* (κάτ. 245).

Digitized by Google

[Ἱστορ.] Ἐνταῦθα, λήγοντος τοῦ Ἰουλίου 1821, οἱ Σερὶφ πασᾶς καὶ Ὀσμὰν πασᾶς, ἐρχόμενοι ἐκ Ρεθύμνης, ἐστρατοπέδευσαν μετὰ δεκαπεντακισχιλίων ἀνδρῶν καὶ ἰσχυροῦ πυροβολικοῦ, ἐνῷ οἱ Ἕλληνες, ὑπὸ τοὺς Ροῦσον Βουρδουμπᾶν, Γ. Τσουδερόν, Α. Πρωτοπαπαδάκην, Π. Μανουσέλην, Γ. Δεληγιαννάκην, Α. Μελιδώνην, Σήφακαν, Ἰω. Χάλην κλ. παρετάχθησαν περὶ τὰ ἔναντι χωρία Κουρνᾶ, Κάστελλον καὶ Πότημα. Τὴν 1 Αὐγούστου χίλιοι Ἕλληνες ὑπὸ τὸν ἐκ Σφακίων παπᾶ-Γιάννην, διαβάντες τὸν ρύακα Μουσέλλαν ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Τούρκων καὶ μετὰ ὁλοήμερον μάχην, φονευθέντος τοῦ παπᾶ-Γιάννη, ὑπεχώρησαν εἰς τὰς προτέρας θέσεις των. Τὰς ἑπομένας ἡμέρας οἱ Τοῦρκοι ἐνήργησαν ἐπανειλημμένας ἐπιθέσεις κατὰ τῶν ἑλληνικῶν θέσεων καὶ τέλος τὴν 6 Αὐγούστου καταλαβόντες δι' αἰφνιδιαστικῆς ἐπιθέσεως τὰ στενὰ τοῦ Ἁλμυροῦ, εἰσέβαλον εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἀποκορώνου.

Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν 1866—1869, ἰσχυρὸς τουρκικὸς στρατός, προελάσας ἐκ τῆς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου, ἐστρατοπέδευσε τὴν 11ην Σεπτεμβρίου 1868 περὶ τὸ χωρίον Ἐπισκοπή. Οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τοὺς Δ. Σακόρραφον, Ἰω. Φασούλην καὶ Μ. Μυλωνογιαννάκην ἐπελθόντες κατ' αὐτοῦ ἐκώλυσαν τὴν περαιτέρω προέλασίν του. Τὴν 25 Σεπτεμβρίου νέα ἐπίθεσις τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τοὺς Μαλλινόν, Μυγιάκην, Τραϊτόρον καὶ Μπαπιολὴν ἐξηνάγκασαν τὸν ἐκεῖ τουρκικὸν στρατὸν νὰ περιορισθῇ ἐντὸς τοῦ ἄρτι ἀνεγερθέντος ἀμυντικοῦ στρατῶνός του.

Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1896 ἐστάθμευεν ἐκεῖ ἓν τουρκικὸν τάγμα 500 ἀνδρῶν. Τὴν 31ην Μαρτίου οἱ Ἕλληνες, ἐπιτεθέντες κατ' αὐτοῦ, τὸ ἐπολιόρκησαν ἐντὸς τοῦ στρατῶνος καὶ τοῦ τζαμίου. Τὴν ἑπομένην (1 Ἀπριλίου) τουρκικὸν πολεμικὸν πλοῖον καταπλεῦσαν εἰς τὴν ἐγγὺς παραλίαν (ἐκβολαὶ τοῦ Μουσέλλα), ἤρχισε νὰ ἀποβιβάζῃ ἐνισχύσεις, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες προσδραμόντες ἀπέκρουσαν αὐτάς. Μετ' ὀλίγον ἡ τουρκικὴ φρουρά, πιεζομένη ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν, ἀπεσύρθη εἰς Ρέθυμνον.

—11) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι(1928) 128. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Ἅγιος Ἀντώνιος* (κάτ. 59), *Ἄστρικος* (κάτ. 176), *Βασιλόπουλο* (κάτ. 135), *Καρθιανὰ* (κάτ. 111) καὶ *Νταμηλιανὰ* (κάτ. 18). Ν. ΚΛΣ—Δ. Ε. Μ.

—12) Κώμη παράλιος εἰς τὰ νοτιοδυτικὰ τῆς νήσου Κύπρου (ἐπαρχία Λεμησσοῦ) καὶ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Λύκου ποταμοῦ. Εἶναι κτισμένη παρὰ τὸ ἀρχαῖον Κούριον, οὗτινος ἡ οἰκοδομικὴ ὕλη ἐχρησιμοποιήθη κατὰ τὴν κτίσιν της. Ἔχει περὶ τοὺς 1000 κατοίκους κατὰ τὸ πλεῖστον Μωαμεθανούς.

—13) Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἀλικιανοῦ τῆς ἐπαρχίας Κυδωνίας τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτοικοι (1928) 46.

—14) Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Κληματιᾶς τῆς ἐπαρχίας Κερκύρας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτοικοι (1928) 33.

—15) Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Παρτάρων τῆς ἐπαρχίας Μονοφατσίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου. Κάτοικοι (1928) 24.

—**Ἐπισκοπή, *Ἄνω*** — *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Μαρωνιᾶς τῆς ἐπαρχίας Σητείας τοῦ νομοῦ Λασιθίου. Κάτοικοι (1928) 60. Συνήθως λέγεται *Ἐπάνω Πισκοπή*.

—**Ἐπισκοπὴ *Γωνιᾶς*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς νήσου Θήρας, ἐγγὺς τῆς θαλάσσης κείμενον, εἰς ἀπόστασιν 5 χιλιομ. περίπου πρὸς Ν. ἀπὸ τῆς πρωτευούσης τῆς νήσου. Ἀποτελεῖ ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 660. Ὑπὸ τῶν ἐντοπίων λέγεται καὶ *Μέσα Γωνιά*.

—**Ἐπισκοπή, *Κάτω*** — *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Πισκοκεφάλου τῆς ἐπαρχίας Σητείας τοῦ νομοῦ Λασιθίου. Κάτοικοι (1928) 151. Συνήθως λέγεται *Κάτω Πισκοπή*.

ἐπισκόπησις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπισκοπεῖν, ἐπιθεώρησις, περιληπτικὴ ἐξέτασις: «ἐπισκόπησις τῶν πεπραγμένων».

Ἐπισκοπιανὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μωραϊτίκων τῆς ἐπαρχίας Κερκύρας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτοικοι (1928) 162.

Ἐπισκοπιανὴ *Ἐκκλησία* *[Ἐκκλησ. Ἱστορ.]* Ἡ μεταρρύθμισις ἐν Ἀγγλίᾳ εἰσήχθη ἐπὶ Ἐρρίκου τοῦ Η', ὅστις ὑπερασπιστὴς ὢν τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας ἐκηρύχθη ἔπειτα κατ' αὐτῆς ἐλθὼν ἐκ προσωπικῶν λόγων εἰς ρῆξιν πρὸς τὸν πάπαν. Ἐπὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Ἐδουάρδου τοῦ ΣΤ' ἐξηκολούθησεν ἡ μεταρρύθμισις, συνετάχθη δὲ νέα κατήχησις καὶ νέον βιβλίον προσευχῶν καὶ τελετῶν (Book of common Prayer) καὶ ἐξετέθη ἡ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας εἰς 42 ἄρθρα, ἅτινα ἐπὶ τῆς Ἐλισάβετ, μετὰ ἐπεξεργασίαν, συνεπτύχθησαν εἰς 39, ἀποβάντα ἔκτοτε τὸ ἐπίσημον σύμβολον τῆς ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ μεταρρύθμισις ἐν Ἀγγλίᾳ ἔλαβε τὴν μορφὴν μετριασμένου καλβινισμοῦ.

Ἡ ἁγία Γραφὴ θεωρεῖται ἡ μόνη πηγὴ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ἡ δὲ παράδοσις εἶναι μόνον ἐπὶ τοσοῦτον δεκτή, ἐφ' ὅσον συμφωνεῖ πρὸς τὴν ἁγίαν Γραφήν. Τὸ παπικὸν πρωτεῖον, ἡ καθολικὴ λειτουργία, τὸ καθαρτήριον πῦρ καὶ ἡ προσκύνησις τῶν ἁγίων καὶ τῶν εἰκόνων αὐτῶν ἀπορρίπτονται. Ἐκ τῶν μυστηρίων ἐκτὸς τῆς εὐχαριστίας καὶ τοῦ βαπτίσματος ἀναγνωρίζεται καὶ ἡ ἱερωσύνη (ἡ παρέχουσα χάρισμα), ἐν τῇ ὁποίᾳ γίνονται δεκτοὶ οἱ τρεῖς βαθμοί. Καὶ ἐν τῇ λειτουργίᾳ δὲ τῆς ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας διετηρήθησαν διατάξεις τινὲς τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας. Οὕτως ἡ ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία ἔλαβε μέσην τινὰ μορφὴν μεταξὺ τῶν διαμαρτυρομένων Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἕνεκα τῆς διατηρήσεως τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος ἐκλήθη *ἐπισκοπιανὴ* (episcopal Church). Κατὰ τῶν στοιχείων ἅτινα διετήρησεν ἡ ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία ἐκ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος, ἠγέρθησαν πολλοὶ ἀξιοῦντες τὴν ἀποβολὴν τούτων καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος. Οὗτοι ἐκλήθησαν *καθαροὶ* (puritani) καὶ *πρεσβυτεριανοί*, ὡς ἀναγνωρίζοντες κατὰ τὸν καλβινισμὸν μόνον πρεσβυτέρους. Ἡ μερὶς αὕτη ἀπέβη σὺν τῷ χρόνῳ ἰσχυρά, ὥστε ἐπὶ Καρόλου τοῦ Α', καθ' οὗ ὑπῆρχεν ἕνεκα τοῦ δεσποτικοῦ αὐτοῦ χαρακτῆρος μεγάλη δυσαρέσκεια, ἐξερράγη ἐπανάστασις, καθ' ἥν, ἀποκεφαλισθέντος τοῦ Καρόλου, ἐκηρύχθη δημοκρατία καὶ ἀνυψώθη εἰς τὸν προεδρικὸν θρόνον ὁ πουριτανὸς Κρόμβελ (1643). Ἀλλ' ὁ Κάρολος ὁ Β' ἀνύψωσε πάλιν τὴν ἐπισκοπιανὴν εἰς Ἐκκλησίαν τοῦ κράτους, ἥτις καὶ θεωρεῖται μέχρι τῆς σήμερον ὡς τοιαύτη. Κ. Ι. Δ

Ἐπισκοπιανὸ *[Γεωγρ.]* Χωρίον τῆς κοινότητος Χερσονήσου ἐν τῇ ὁμωνύμῳ νησῖδι τῆς ἐπαρχίας Πεδιάδος τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου. Κάτ. (1928) 227.

ἐπισκοπικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἐπίσκοπον, ὁ τοῦ ἐπισκόπου: «ἐπισκοπικὴ ἕδρα», «ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα,—δικαστήριον»· ‖ *ἐπισκοπικὸν* (τὸ) καὶ ἰδιωμ. *πισκοπικό*· ὁ ἐπισκοπικὸς θρόνος (βλ. λ. *δεσποτικὸς θρόνος*).

— **ἐπισκοπικὸν *δικαστήριον*** *[Καν. Δίκ.]*· βλ. λ. *δικαστήρια ἐκκλησιαστικά*.

— **ἐπισκοπικὸς *δακτύλιος*·** βλ. *δακτύλιος ἐπισκοπικός*.

ἐπισκόπιον (τό)· εἶδος φωτεινοῦ προβολέως (βλ. λ. *προβολεύς*).

Ἐπισκόπιος (Episcopius), ***Σίμων***. Διάσημος θεολόγος καὶ ἡγέτης τῆς αἱρέσεως τῶν δηλωτικῶν, γεννηθεὶς ἐν Ἀμστελλοδάμῳ τῷ 1583 καὶ θανὼν ἐκεῖ τῷ 1643. Παρηκολούθησε τὰ μαθήματα τῶν Γομάρου καὶ Ἀρμινίου καὶ προσεχώρησεν εἰς τὴν σχολὴν τοῦ τελευταίου, τὸν Ἀρμινιανισμόν, δι' ὃ καὶ προὐκάλεσε τὴν μῆνιν τῶν καλβινιστῶν. Τῷ 1610 ἔλαβε τὴν ἐντολὴν νὰ ὑπερασπίσῃ τὰς ἀπόψεις τῆς σχολῆς του πρὸ τοῦ κοινοβουλίου, τῷ δὲ 1612 διεδέχθη τὸν Γόμαρον εἰς τὴν ἕδραν τῆς θεολογίας τοῦ Λεΰντεν. Ὁ Ἐπισκόπιος ἀπέκρουε τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἀπολύτου προορισμοῦ, ἣν παραδέχεται ὁ καλβινισμός, ἀπεδέχετο δὲ ὅτι ὁ ἄνθρωπος δύναται ἀφ' ἑαυτοῦ νὰ σωθῇ. Καταδικασθεὶς τῷ 1618, προτοῦ κἂν ἀπολογηθῇ, εἰς ἐξορίαν ὑπὸ τῆς συνόδου τοῦ Dordrecht, κατέφυγεν εἰς Βραβαντίαν, ἀκολούθως δὲ εἰς Γαλλίαν, ὅπου τὸν ὑπεδέχθη κατ' ἀρχὰς ὁ Grotius. Ὁ Ἐπισκόπιος ἐσυστηματοποίησε τὰς ἀρχὰς τοῦ διδασκάλου του Ἀρμινίου καὶ κατέστησε γνωστὰς τὰς τάσεις καὶ τὸ δόγμα τῆς αἱρέσεώς του. Ἦτο μετριοπαθὴς καὶ ὀξύνους, ἐπιχειρήσας πρὸ παντὸς νὰ ἀνυψώσῃ τὸ πρακτικὸν πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἔθετε τὴν ἠθικὴν ὑπεράνω τοῦ δόγματος καὶ τὴν πρᾶξιν ὑπεράνω τῶν ἀφηρημένων διδασκαλιῶν. Τὸ κλασικὸν αὐτοῦ ἔργον εἶναι: «Confessio seu declaratio pastorum qui in foederato Belgio Remonstrantes nominantur super proecipius articulos religionis christianae», ὅπερ ἐξέδωκε τῷ 1622. Ἅπαντα τὰ ἔργα του ἐξεδόθησαν ἐν Ἀμστελλοδάμῳ τῷ 1656 καὶ ἐν Λεΰντεν τῷ 1678 (Simonis Episcopii opera, 2 τόμοι). —Ω.

Ἐπισκοπόπουλος, *Νικόλαος*. Σύγχρονος λογοτέχνης γεννηθεὶς ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1874 καὶ γράψας ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί. Κατὰ τὴν νεανικὴν αὐτοῦ ἡλικίαν συνειργάσθη εἰς τὴν ἐφημερίδα «Ἄστυ» ὡς χρονογράφος καὶ εἰς τὰ περιοδικὰ «Παναθήναια», «Τέχνη» καὶ «Περιοδικόν μας» ὡς συγγραφεὺς πεζογραφημάτων καὶ κριτικῶν μελετῶν. Ἐδημοσίευσε «Διηγήματα τοῦ Δειλινοῦ» (1898), «Ἆσμα ᾀσμάτων» πεζὸν ποίημα (1900), «Ἔρημες ψυχές», δραματικὸν ποίημα (1901), ὡς καὶ κριτικὴν περὶ Ἀνατὸλ Φράνς, οὗ μετέφρασε καὶ τὴν «Θαΐδα». Πᾶσαν τὴν νεανικήν του ταύτην παραγωγὴν χαρακτηρίζει ὑπερβάλλων λυρισμὸς καὶ αἰσθηματολογία. Ἀπὸ τοῦ 1902 ἀπελθὼν εἰς Παρισίους ἤρξατο συγγράφων μόνον γαλλιστὶ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Nicolas Ségur*, ἰδίως μυθιστορήματα, ὧν κυριώτερα εἶναι: «Ἡ Ναῒς πρὸ τοῦ κατόπτρου», «Ἡ νῆσος τοῦ Ἔρωτος», «Τὸ ἐρυθρὸν παραπέτασμα», «Τὸ μυστικὸν τῆς Πηνελόπης», «Ἡ ὡραία Βενετία», «Ἡ λίμνη τῆς Ἀφροδίτης», «Ὁ Πλάτων ζητεῖ τὸν ἔρωτα», «Ὁ σαρκικὸς γάμος» (ὅπερ μετεφράσθη καὶ ἑλληνιστὶ ἐν τῇ ἐφημερίδι «Βραδυνῇ») κτλ. Ἐπίσης ἐδημοσίευσε καὶ εἰς τὸ περιοδικὸν «Revue» μελέτας περὶ Ρουσσώ, Μπαρρές, Τολστόη κλπ.

ἐπίσκοπος (ὁ)· ὁ ἐπισκοπῶν, ὁ ἐπιβλέπων καὶ ἐπαγρυπνῶν, προστάτης, κηδεμών· ‖ καθόλου, ὁ ἐπιβλέπων, ὁ ἐφορῶν: «θεοὶ χρηστῶν ἐπίσκοποι καὶ πονηρῶν ἔργων» *(Πλούτ.)*· ‖ παρ' ἀρχαίοις τίτλος ἀρχόντων, ἀντίστοιχος πρὸς τὸν τοῦ *ἁρμοστοῦ*· ‖ τίτλος ἀνωτέρου ἀξιωματούχου τῆς Ἐκκλησίας, ἄλλως *ἀρχιερεύς, δεσπότης*.

—*[Ἀρχ.]* Ἐκαλοῦντο *ἐπίσκοποι* οἱ Ἀθηναῖοι πολῖται, οἵτινες ἐστέλλοντο ὡς ἄρχοντες εἰς τὰς συμμαχίδας τῶν Ἀθηνῶν πόλεις. Ἀφορμὴν πρὸς ἵδρυσιν τῆς ἀρχῆς ταύτης ἔδωκεν ἡ σύστασις τῆς ἀθηναϊκῆς συμμαχίας, ἥτις προεκάλεσε τὴν ἀποστολὴν Ἀθηναίων πολιτῶν πρὸς διακανονισμὸν τοῦ πολιτεύματος ἑκάστης τῶν συμμαχίδων πόλεων κατὰ τὴν συναφθεῖσαν συνθήκην ἑκάστης αὐτῶν πρὸς τὰς Ἀθήνας. Οἱ ἐπίσκοποι ἦσαν κληρωτοὶ καὶ ἔμμισθοι, πληρωνόμενοι ἀπὸ τὰς πόλεις τῶν ὁποίων προΐσταντο, καὶ εἶχον ἐξουσίαν πολιτικὴν καὶ δικαστικήν. Αὐτοὶ μετὰ τῶν ἐξ Ἀθηνῶν ἀποστελλομένων ἐπίσης φρουράρχων ὥριζον τοὺς ἐν τῇ συμμαχίδι βουλευτὰς τῆς πρώτης μετὰ τὴν συνθήκης βουλῆς καὶ ἐδίκαζον τοὺς εἰς ἑκάστην συμμαχίδα ἐγκατεστημένους κληρούχους Ἀθηναίους. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἦσαν προσωρινοὶ πολιτικοὶ διοικηταὶ τῶν συμμαχίδων πόλεων, παραμένοντες εἰς αὐτὰς μέχρι τῆς κατὰ τὰς συνθήκας ἐγκαταστάσεως τῶν ἀρχῶν αὐτῶν ἢ τῶν ἐν αὐταῖς κληρούχων Ἀθηναίων, ὁσάκις ἐγκαθίσταντο εἴς τινα τῶν συμμαχίδων καὶ κληροῦχοι, βραδύτερον δὲ παρέμενον ἐπὶ πολὺν χρόνον ὡς ἐπιθεωρηταὶ καὶ εἶχον ὡς κύριον ἔργον διὰ τῆς βοηθείας τῶν ἀττικῶν φρουρῶν νὰ διατηρῶσιν ἐν ὑποταγῇ τὰς συμμαχίδας πόλεις εἰς τὰς Ἀθήνας. Ὁ Ἀρποκρατίων παραβάλλει τοὺς ἐπισκόπους πρὸς τοὺς ἁρμοστὰς τῶν Λακεδαιμονίων. Ἀπὸ τῶν ἐπισκόπων τούτων ὠνομάσθησαν ἐπίσκοποι τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας καὶ οἱ ὅμοια πρὸς αὐτοὺς ἀσκοῦντες διοικητικὰ ἔργα ἐν αὐτῇ. ΚΑΨ.

—*[Ἐκκλ.]* Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἱδρύσας τὴν Ἐκκλησίαν ὥρισε καὶ τὰ πρὸς σωτηρίαν μέσα, τὴν μετάδοσιν, τῶν ὁποίων ἀνέθηκεν εἰς ἴδια πρόσωπα. Τὰ πρόσωπα ταῦτα ἦσαν οἱ δώδεκα ἀπόστολοι, οὓς ἀπέστειλεν ὁ Χριστός, ὡς αὐτὸν ὁ πατήρ, εἰς τὸν κόσμον *(Μάρκ.* 16,15), ὅπως κηρύττωσι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ *(Ματθ.* 28,18), τελῶσι τὰ μυστήρια *(Ματθ.* 28,18, Α' Κορ. 41, Β'. Κορινθ. 5,20, *Ματθ.* 16,18, *Ἰωάν.* 20,23) καὶ διοικῶσι τὴν Ἐκκλησίαν *(Ἰωάν.* 21,15). Τὸ ἀξίωμα τοῦτο τοῦ κηρύττειν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, τελεῖν τὰ μυστήρια καὶ ποιμαίνειν τὴν Ἐκκλησίαν ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ πανταχοῦ τῆς Ἐκκλησίας καὶ διαρκέσῃ μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος *(Ματθ.* 28,20. Α' Κορ. 11,26), ἔπρεπεν ἑπομένως νὰ εἶναι μεταδοτόν. Οὕτω κατὰ τὴν ἀποστολικὴν ἐποχὴν χειροτονοῦνται διάκονοι (Πράξ. 6,6), πρεσβύτεροι (Πράξ. 14,23) καὶ ἐπίσκοποι (Α' Τιμ. 4,14, Β' Τιμ. 1,6· πρβλ. καὶ Ἐφεσ. 4,11 καὶ Πράξ. 20.28). Ἡ χειροτονία αὕτη ἐγίνετο δι' ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν, δι' ἧς μετεδίδετο τοῖς χειροτονουμένοις ἡ θεία χάρις. Οἱ τρεῖς βαθμοὶ τῆς ἱερωσύνης διακρίνονται σαφῶς ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ. Ὁ Τιμόθεος καὶ ὁ Τῖτος, ὡς ἔχοντες τὸ δικαίωμα τοῦ ἐπιβλέπειν καὶ καθιστάναι πρεσβυτέρους (Α' Τιμ. 5,19. Τίτ. 1.5), διακρίνονται τούτων καὶ τῶν διακόνων, οἵτινες διακρίνονται τῶν πρεσβυτέρων (Πράξ. 6,2). Ἐπίσης καὶ ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ παραδόσει. Ὁ Ἰγνάτιος, διακρίνων σαφῶς τοὺς τρεῖς βαθμοὺς τῆς ἱερωσύνης, παρατηρεῖ: «Ἐν ὁμονοίᾳ Θεοῦ πάντα σπουδάζετε ποιεῖν προκαθημένου ἐπισκόπου εἰς τόπον Θεοῦ καὶ τῶν πρεσβυτέρων εἰς τόπον συνεδρίου τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν διακόνων, τῶν ἐμοὶ γλυκυτάτων, πεπιστευμένων διακονίαν Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Μαγν. 6) καὶ «πάντες τῷ ἐπισκόπῳ ἀκολουθεῖτε, ὡς Ἰησοῦς Χριστὸς τῷ Πατρί, καὶ τῷ πρεσβυτέρῳ, ὡς τοῖς ἀποστόλοις, τοὺς δὲ διακόνους ἐντρέπεσθε, ὡς Θεοῦ ἐντολήν» (Σμυρν. 8· πρβλ. καὶ 7). Κατὰ ταῦτα ἡ γνώμη τῶν διαμαρτυρομένων, ὅτι εἷς μόνον βαθμὸς ἱερωσύνης ὑπάρχει, ὁ τοῦ πρεσβυτέρου, ὁ δὲ βαθμὸς τοῦ ἐπισκόπου ἀνεπτύχθη κατόπιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐκ τῶν ἐρίδων τῶν πρεσβυτέρων πρὸς ἀλλήλους, ἀποφασισάντων νὰ ἐκλέξωσι προϊστάμενον αὐτῶν ἢ ἐκ φιλαρχίας τινῶν ἐκ τούτων, κατορθωσάντων νὰ ἐπιβληθῶσι καὶ ὑποτάξωσι τοὺς λοιπούς, δὲν εἶναι ὀρθή, τοσοῦτον μᾶλλον, καθ' ὅσον ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἔπρεπε νὰ ὑπάρχωσιν ἐπίσκοποι εἴς τινας μόνον ἐκκλησίας, ἔνθα εἶχον ἀναφανῆ τοιαῦται ἔριδες ἢ φιλαρχικαὶ τάσεις, οὐχὶ δὲ ἐν τῇ καθόλου Ἐκκλησίᾳ. Σφαλερὰ δ' ἐπίσης εἶναι ἡ γνώμη τῶν διαμαρτυρομένων ὅτι οἱ αὐτοὶ ἱερεῖς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὡς ἐπιβλέποντες ταύτην ἐκαλοῦντο ἐπίσκοποι, ὡς προβεβηκότες δὲ τὴν ἡλικίαν κατ' ἀναλογίαν τῶν προϊσταμένων τῶν ἰουδαϊκῶν συναγωγῶν πρεσβύτεροι. Βεβαίως ἔν τε τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ καὶ παρά τισι τῶν ἀρχαιοτέρων πατέρων καὶ διδασκάλων ἐναλ-

Digitized by Google

λάσσονται ἐνίοτε τὰ ὀνόματα ἐπίσκοπος καὶ πρεσβύτερος. Ἐκ τῆς ἐναλλαγῆς ὅμως ταύτης δὲν ἕπεται ἡ ταυτότης τοῦ ἀξιώματος τοῦ ἐπισκόπου καὶ τοῦ πρεσβυτέρου, ὅπερ διακρίνεται ἐκ τῶν διαφόρων καθηκόντων τοῦ ἐπισκόπου καὶ πρεσβυτέρου. Ἀπὸ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ἐν ἑκάστῃ Ἐκκλησίᾳ ὑπῆρχεν ἴδιος προϊστάμενος αὐτῆς, ἀντιπρόσωπος τῶν ἀποστόλων, εἰς ὃν ὑπήκουον οἱ λοιποὶ κληρικοί. Οὗτος ἐκαλεῖτο ἐπίσκοπος, πρεσβύτερος, ἀπόστολος, ἄγγελος ἡγούμενος, ἀρχιερεύς, ἐνῷ οἱ αὐτῷ ὑποκείμενοι ἐκαλοῦντο πρεσβύτεροι, ἴσως δὲ καὶ ἐπίσκοποι εἰ καί τινες ἀμφισβητοῦσι τοῦτο, καὶ διάκονοι, οἵτινες ὡς διακονοῦντες τῷ πρεσβυτέρῳ καὶ τῷ ἐπισκόπῳ διεκρίνοντο τούτων. Κατὰ ταῦτα οἱ τρεῖς βαθμοὶ τῆς ἱερωσύνης διεκρίνοντο ἀπ᾿ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πραγματικῶς, συνεχέοντο δὲ οἱ δύο πρῶτοι τούτων ὀνοματικῶς, μὴ ὁρισθέντων εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὡρισμένων καὶ σταθερῶν ὅρων πρὸς δήλωσιν ἑκάστου τούτων. Τὰ ὀνόματα ἄρα μόνον τῶν δύο βαθμῶν, τοῦ ἐπισκόπου καὶ πρεσβυτέρου, ἐνηλλάσσοντο, οὐχὶ δὲ καὶ τὰ ἀξιώματα καθ᾿ ἑαυτά, ἅτινα διεκρίνοντο ἀνέκαθεν. Ἐκ τῆς ἐναλλαγῆς ὅμως τῶν ὀνομάτων δὲν δύναταί τις λογικῶς νὰ συμπεράνῃ καὶ τὴν ταυτότητα τῶν προσώπων καὶ πραγμάτων. Ὡς εἶναι παράλογον νὰ εἰκάσῃ τις ὅτι οἱ ἀπόστολοι καὶ διάκονοι ἦσαν τὰ αὐτὰ πρόσωπα, ἐπειδὴ οἱ ἀπόστολοι καλοῦνται ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ καὶ διάκονοι (Α΄ Κορ. 3,5. Β΄ Κορ. 3,6), οὕτως εἶναι παράλογον νὰ διισχυρίζεταί τις ὅτι οἱ ἐπίσκοποι καὶ πρεσβύτεροι εἶναι τὰ αὐτὰ πρόσωπα, ἐπειδὴ οἱ ἐπίσκοποι καλοῦνται ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ καὶ πρεσβύτεροι.

Οἱ ἐπίσκοποι, ἴσοι ὄντες κατ᾿ ἀρχὰς πρὸς ἀλλήλους, διεκρίθησαν ἔπειτα ἀπ᾿ ἀλλήλων ἕνεκα διαφόρων λόγων καὶ δὴ τῆς σημασίας τῆς πόλεως, ἐν ᾗ ἡ ἕδρα αὐτῶν. Οὕτως ἀπεδόθησαν εἰς τοὺς ἐπισκόπους διάφοροι τίτλοι, οἱ ἀκόλουθοι: 1) *Μητροπολῖται.* Οὕτω ἐκλήθησαν οἱ ἐπίσκοποι ἐκτεταμένων ἐπισκοπικῶν ἐπαρχιῶν, οἱ ἑδρεύοντες ἐν τῇ μητροπόλει τῶν ἐπαρχιῶν τούτων. Τὸ ὄνομα ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον εἰς τοὺς *κανόνας* τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς συνόδου (καν. 4). 2) *Ἀρχιεπίσκοποι.* Οὕτως ἐκαλοῦντο ἐπίσκοποι σπουδαίων ἐπισκοπικῶν ἑδρῶν. Τὸ ὄνομα ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον παρὰ τῷ μεγάλῳ Ἀθανασίῳ ἀπονεμόμενον εἰς τὸν Ἀλέξανδρον Ἀλεξανδρείας (Ἀπολ. κατὰ Ἀρ.). 3) *Ἔξαρχοι.* Οὕτως ἐκαλοῦντο ἐπίσκοποι ἑδρεύοντες ἐν ταῖς μητροπόλεσι μεγάλης ἐπισκοπικῆς *περιφερείας* καὶ ἔχοντες πρωτεῖα τιμῆς ἐπὶ τῶν λοιπῶν μητροπολιτῶν τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας (*Ράλλη* καὶ *Ποτλῆ* Συντ. Β΄. 239). Οὗτος ἐν τῇ Δύσει ἐκαλοῦντο *Πρῶτοι* (πρωτεύοντες). 4) *Καθολικοί.* Τὸν τίτλον τοῦτον ἔφερόν τινες τῶν ἐξάρχων. 5) *Πατριάρχαι.* Τὸν τίτλον τοῦτον ἔφερον ἐπὶ τῆς Δ΄ Οἰκουμενικῆς συνόδου ἐπίσκοποι εὐρυτάτων ἐκκλησιαστικῶν περιφερειῶν, ἀπολαμβάνοντες τῶν πρωτείων τῆς τιμῆς. 6) *Πάπαι.* Ὁ τίτλος οὗτος ἀπενέμετο εἰς τὸν πατριάρχην Ἀλεξανδρείας καὶ Ρώμης (Καν. α΄ *Γρηγορίου Νεοκαισαρείας*).

Κατὰ τὰ παρ᾿ ἡμῖν ἰσχύοντα, ἤτοι «τὸν καταστατικὸν νόμον τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» τῆς 31 Δεκεμβρίου 1923 καὶ τὸ νομοθετικὸν διάταγμα «Περὶ συστάσεως διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ περὶ συμπληρώσεως τοῦ καταστατικοῦ νόμου τῆς 31 Δεκεμβρίου 1923 τῆς αὐτοκεφάλου ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» τῆς 26 Σεπτεμβρίου 1925, πάντες οἱ ἀρχιερεῖς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τιτλοφοροῦνται μητροπολῖται, ὁ δὲ ἀρχιερεὺς Ἀθηνῶν ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος (ἄρθ. 17 τοῦ νόμου 1923), ἔχει δὲ ἡ αὐτοκέφαλος Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος μίαν ἀρχιεπισκοπὴν καὶ τριάκοντα δύο μητροπόλεις (ἄρθ. 16 τοῦ νόμου 1923). Ἡ ἐκλογὴ τῶν μητροπολιτῶν γίνεται ὑπὸ τῆς διαρκοῦς συνόδου κατὰ τὰς διατάξεις τῶν νόμων Σ΄ καὶ ΣΑ΄ τοῦ 1852, αἵτινες ἐπανέρχονται ἐν ἰσχυΐ, τοῦ δὲ ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν ὑπὸ τῆς διαρκοῦς συνόδου, καλουμένων καὶ ἑτέρων ἓξ ἐν ἐνεργείᾳ μητροπολιτῶν τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὰ πρεσβεῖα τῆς χειροτονίας τῶν ἐπὶ πενταετίαν διοικησάντων ἐπισκόπων καὶ μὴ τελούντων ὑπὸ ἐκκλησιαστικὴν ποινὴν (ἄρθ. 7 τοῦ νομοθ. διατάγμ. 1925). Ἀρχιερεὺς διὰ χρονίαν νόσον ἢ γῆρας, μὴ δυνάμενος νὰ ἐκτελῇ τὰ ποιμαντορικὰ αὐτοῦ καθήκοντα, δικαιοῦται νὰ ὑποβάλῃ τῇ Ἱερᾷ συνόδῳ ἔγγραφον κανονικὴν παραίτησιν, ἐφ᾿ ἧς ἀποφαίνεται ἡ σύνοδος (ἄρθρ. 20). Τὰ καθήκοντα τῶν ἀρχιερέων ἀναγράφονται ἐν τοῖς ἄρθροις 27, 28, 29 καὶ 30 τοῦ νόμου τοῦ 1923. Ἕκαστος ἀρχιερεὺς δύναται νὰ διορίζῃ εἰς διάφορα μέρη τῆς μητροπόλεως αὐτοῦ ἐκ τῶν κληρικῶν ἀρχιερατικοὺς ἐπιτρόπους πρὸς ἔκδοσιν ἀδειῶν γάμων δι᾿ ὡρισμένην περιφέρειαν, δύναται δὲ νὰ ἀναθέσῃ αὐτοῖς ἐγγράφως καὶ καθήκοντα ἐποπτείας ἐν τῇ περιφερείᾳ αὐτοῦ (ἄρθ. 31 τοῦ 1923). Οὐδεὶς ἀρχιερεὺς δύναται νὰ διαμένῃ ἐν ἄλλῃ ἐπισκοπῇ ἄνευ προτέρας ἀδείας τοῦ οἰκείου ἀρχιερέως, πᾶς δὲ ἀρχιερεὺς ἀπουσιάζων τῆς ἐπισκοπῆς του ὀφείλει νὰ ἀναφέρῃ τοῦτο τῷ προέδρῳ τῆς Ἱερᾶς συνόδου (ἄρθρ. 32 τοῦ 1923). Ὁ ἀρχιερεὺς ἐπὶ ἐλαφρῶν παραπτωμάτων δικαιοῦται νὰ ἐπιβάλῃ ἀνεκκλήτως ἐπὶ τῶν ὑπ᾿ αὐτὸν κληρικῶν καὶ μοναχῶν μετὰ προτέραν ἀπολογίαν καὶ ἄνευ ἑτέρας διαδικασίας ἐπίπληξιν ἢ ἀργίαν ἀπὸ πάσης ἱεροπραξίας μέχρι δέκα ἡμερῶν μετὰ ἢ ἄνευ στερήσεως τῶν ἐφημεριακῶν τοῦ τιμωρηθέντος δικαιωμάτων (ἄρθ. 33 τοῦ 1923). Οἱ ἀρχιερεῖς λαμβάνουσι τὸ ἑαυτῶν μηνιαῖον ἐπίδομα ἐκ τοῦ γενικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου (ἄρθ. 35 τοῦ 1923).

Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

— ἐπίσκοπος *βοηθός*, ἢ *τιτουλάριος*· βλ. λ. *βοηθὸς* ἐπίσκοπος (τ. Ζ΄ σ. 449α΄).

— ἐπισκόπων *κληρονομικὸν δίκαιον*. Πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας, ἧς διαχειριστὴς εἶναι ὁ ἐπίσκοπος, ὁρίζεται ὑπὸ τῶν κανόνων ὅτι ὁ ἐπίσκοπος ὀφείλει νὰ καταστήσῃ φανερὰν τὴν ἰδίαν αὐτοῦ περιουσίαν διὰ καταγραφῆς (καν. 24 καὶ 25 τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ καὶ 40 ἀποστολ.), ἵνα μὴ μετὰ τὸν θάνατον οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ ἢ οἱ τυχὸν δανεισταὶ ἐγείρωσιν ἀξιώσεις ἐπὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας (πρβλ. ἑρμηνείας *Ζωναρᾶ* καὶ *Βαλσαμῶνος* ἐν Ράλλη καὶ Ποτλῆ Συντ. Β, 55). Τὴν πρὸ τῆς εἰς ἐπίσκοπον χειροτονίας περιουσίαν αὐτοῦ, ὡς καὶ τὴν μετὰ τὴν χειροτονίαν, ἐφ᾿ ὅσον αὕτη προέρχεται ἐκ κληρονομίας συγγενῶν αὐτοῦ μέχρι τετάρτου βαθμοῦ, δύναται νὰ διαθέσῃ ὁ ἐπίσκοπος κατὰ βούλησιν, ἀλλὰ μόνον εἰς ὀρθοδόξους, οὐχὶ δὲ εἰς αἱρετικούς (πρβλ. ἑρμ. *Ζωναρᾶ* Συντ. *Ράλλη* καὶ *Ποτλῆ* Β. 55 Γ. 505 καὶ *Βαλσ.* ἔνθ. ἀν. Γ. 366, Νεαρὰν *Ἰουστινιαν.* ρλα΄ κεφ. 13). Καὶ ἀδιάθετος δὲ ἐὰν ἀποθάνῃ ὁ ἐπίσκοπος, ἡ κατὰ τὰ ἀνωτέρω περιουσία αὐτοῦ περιέρχεται εἰς τοὺς νομίμους αὐτοῦ κληρονόμους (Συντ. Β. 269 καὶ 384). Ἡ περιουσία ὅμως, ἣν ἀπέκτησεν ὁ ἐπίσκοπος μετὰ τὴν εἰς ἐπίσκοπον χειροτονίαν αὐτοῦ καθ᾿ οἱονδήποτε τρόπον καὶ διὰ διαθήκης μὴ προερχομένης ὅμως ἐκ συγγενῶν μέχρι τετάρτου βαθμοῦ, ἀνήκει εἰς τὴν ἐκκλησίαν (Πρβλ. *Μομφερράτου* Κληρονομικὸν δίκαιον κληρικῶν καὶ μοναχῶν). Αἱ παλαιαὶ αὗται ἐκκλησιαστικαὶ διατάξεις ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου διὰ τῶν γενικῶν κανονισμῶν μετερρυθμίσθησαν οὐσιωδῶς. Κατὰ τοὺς γενικοὺς κανονισμοὺς οἱ ἀρχιερεῖς δὲν δύνανται νὰ διαθέσωσι τὴν περιουσίαν αὐτῶν διὰ διαθήκης. Μετὰ τὴν ἀποβίωσιν ἀρχιερέως τινός, ἀφαιρουμένων ἐκ τῆς περιουσίας αὐτοῦ τῶν ἐξόδων τῆς κηδείας, τῶν μνημοσύνων καὶ τῶν ψυχικῶν, διαιρεῖται ἡ μένουσα περιουσία, κινητὴ καὶ ἀκίνητος, εἰς τρία μέρη, ἐξ ὧν τὸ ἓν λαμβάνει ἡ ἐπισκοπὴ αὐτοῦ, τὸ ἕτερον περιέρχεται ἐξ ἡμισείας εἰς τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει κοινωφελῆ ἱδρύματα καὶ εἰς ἀγορὰν ἀκινήτων ὑπὲρ τοῦ πατριαρχείου καὶ τὸ τρίτον εἰς τοὺς κληρονόμους τοῦ ἀποβιώσαντος ἀρχιερέως. Ἐὰν ὁ ἀρχιερεὺς κέκτηται πατρικὴν περιουσίαν ἢ τοιαύτην προελθοῦσαν ἐκ κληρονομίας συγγενικῆς, δύναται τὴν περιουσίαν ταύτην νὰ διαθέσῃ κατὰ βούλησιν. Ἐὰν ὅμως ἀποθάνῃ ἄνευ διαθήκης, καὶ ἡ περιουσία αὕτη διατίθεται κατὰ τὰ ἀνωτέρω διαιρουμένη εἰς τρία μέρη.

Κατὰ τὰ παρ᾿ ἡμῖν κρατοῦντα, θεωρεῖται ὡς πόρος τοῦ γενικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου «τὸ ἥμισυ τῆς κληρονομικῆς περιουσίας τῶν ἀποβιούντων ἐπισκόπων μετὰ προαφαίρεσιν τῶν χρεῶν, τοῦ ἑτέρου ἡμίσεος αὐτῆς ἀνήκοντος εἰς τοὺς ἐκ τοῦ νόμου καλουμένους εἰς τὴν κληρονομίαν αὐτῶν, ἐὰν διὰ διαθήκης ἤθελον οὗτοι ὁρίσει ἄλλως» (ἄρθρ. 4 τοῦ περὶ γενικοῦ ἐκκλ ταμείου νόμου τοῦ 1909). Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ἄρθρου τούτου δὲν ἐπέφερε τὰ ἀναμενόμενα ἀποτελέσματα ὡς πρὸς τὴν αὔξησιν τῶν πόρων τοῦ γενικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου ἕνεκα διαφόρων λόγων.

Κ. Ι. Δ

ἐπισκοπῶ (*—έω*), *ἀόρ. ἐπεσκόπησα*· ἐπιθεωρῶ, ἐξετάζω κεφαλαιωδῶς, ἐκθέτω περιληπτικῶς: «ἐπισκοπεῖ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν ἀπὸ ἐνάρξεως μέχρι τῆς λήξεως αὐτῆς».

ἐπισκότησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπισκοτεῖν, συσκότησις, ἀμαύρωσις, συσκοτισμὸς (γράφεται καὶ *ἐπισκότισις* ὡς ἀπὸ τοῦ *ἐπισκοτίζω*· βλ. *ἐπισκοτῶ*).

ἐπισκοτισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐπισκοτίζειν*, ἐπισκότησις, συσκοτισμός.

ἐπισκοτῶ (*—έω*), καὶ ***ἐπισκοτιζω***, *ἀόρ. ἐπεσκότησα—ἐπεσκοτήθην* καὶ *ἐπεσκοτίσθην*· κάμνω τι σκοτεινόν, ἀσαφές, ἀντιθ. *διασαφῶ*, *διαφωτίζω*: «ἐπεσκότησε μᾶλλον τὸ ζήτημα ἀντὶ νὰ τὸ διασαφήσῃ» (ὁ τύπος *ἐπισκοτίζω* εἶναι νεώτερος, ἐσχηματίσθη δὲ παρὰ τὸ *ἐπισκοτῶ*, καθὰ παρὰ τὸ *ἐκφοβῶ* ἐσχηματίσθη τὸ *ἐκφοβίζω*).

ἐπισκύνιον (τὸ)· τὸ δέρμα τοῦ μετώπου ὅπου ἀναπτύσσονται αἱ ὀφρύες.

—ἐπισκύνιος μῦς *[Ἀνατομ.]*. Μῦς τῶν βλεφάρων, καλούμενος καὶ «συνέλκων τὰς ὀφρῦς μῦς». Μικρὸς καὶ βραχὺς ὤν, ὅσον τὸ ἔσω τριτημόριον τοῦ ὑπεροφρίου τόξου, κεῖται ἑκατέρωθεν τῆς ρίζης τῆς ρινός. Συνέλκει τὰς ὀφρῦς πρὸς τὰ κάτω καὶ ἔσω, παρέχων εἰς τὸ πρόσωπον σύννουν καὶ σκυθρωπὴν ἔκφρασιν· συνεργεῖ δὲ καὶ ὡς προασπιστικὸς τοῦ ὀφθαλμοῦ ἀπὸ ξένων σωμάτων ἢ καὶ ἀπλέτου φωτός.

Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

ἐπίσκυρος (ὁ) *[Ἀθλητ.]*. Ὁμαδικὴ ἀνταγωνιστικὴ σφαιριστικὴ παιδιά, ἀρχαιοτάτη. ἄλλως καλουμένη *ἐπίκοινος* ἢ *ἐφηβική*. Ἡ παιδιὰ αὕτη ἐπαίζετο ὡς ἑξῆς: Οἱ παῖδες, χωριζόμενοι εἰς δύο ὁμάδας, ἐλάμβανον θέσιν ἑκατέρωθεν γραμμῆς (σκύρου), ἣν ἐχάρασσον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐτοποθέτουν τὴν σφαῖραν. Αἱ θέσεις, τὰς ὁποίας αἱ ὁμάδες κατελάμβανον, ἐδηλοῦντο ἐπίσης διὰ γραμμῶν, σημαινουσῶν τὰ τέρματα, τὰ ὁποῖα ἐξ ἴσου καὶ ἱκανῶς ἀπεῖχον τῆς μέσης γραμμῆς. Ἡ σφαῖρα ἐξεσφενδονίζετο ἀπὸ τοῦ ἑνὸς πρὸς τὸ ἕτερον στρατόπεδον, διὰ τῆς τοιαύτης δὲ ρίψεως καὶ τῆς ἀντιβολῆς ἐπεδιώκετο ἡ ὑπέρβασις τοῦ τέρματος τῆς ἀντιπάλου ὁμάδος, τῆς παιδιᾶς καταντώσης πολλάκις, κατὰ Πολυδεύκην, ὡς ἐκ τῆς σφοδρᾶς αὐτῆς ζωηρότητος, ἀληθοῦς σφαιρομαχίας. Ἀτυχῶς ἡ βραχεῖα περιγραφὴ τῆς παιδιᾶς, ἡ ὑπὸ τοῦ Πολυδεύκου γινομένη, δὲν πληροφορεῖ ἡμᾶς οὔτε περὶ τοῦ εἴδους τῆς σφαίρας, οὔτε περὶ τοῦ τρόπου καθ᾿ ὃν ἐβάλλετο. Τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι, ὅτι ὁ ἐπίσκυρος ἀποτελεῖ τὸν ἀρχαιότατον τύπον τῶν σφαιριστικῶν ὁμαδικῶν παιδιῶν, ἐξ οὗ προέκυψαν πᾶσαι αἱ ἄλλαι, ἀρχαῖαι ἢ νεώτεραι, παιδιαὶ ὁμοίας φύσεως. Ἐκ τῶν νεωτέρων παιδιῶν ἡ μᾶλλον πρὸς τὸν ἐπίσκυρον προσεγγίζουσα εἶναι ἡ τῶν Σουηδῶν σφενδονιστικὴ σφαίρισις (Slung-boll). Ἡ περὶ ἧς λόγος παιδιὰ παίζεται σήμερον διὰ σφαίρας πεπληρωμένης δι᾿ ἐρίου κλπ., βάρους τὸ πολὺ μέχρι 1½ ὀκ., ἐπὶ περιωρισμένης δ᾿ ἐκτάσεως 40×20 μέτρ. Οἱ παῖκται ἀντιβάλλουσι τὴν σφαῖραν πρὸς τοὺς ἀντιπάλους δι᾿ ἀνατεταμένων ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν, ἐκ τῆς θέσεως αὐτῶν, ἂν ἡ σφαῖρα ἤγγισε προηγουμένως τὸ ἔδαφος, ἢ δι᾿ ἑνὸς πρὸς τὰ πρόσω ἅλματος, ἂν ἡ σφαῖρα αἰωρῆται ἀκόμη, μὴ ἐγγίσασα τὴν γῆν. Ἡ βληθεῖσα σφαῖρα, ὑπερβᾶσα τὴν γραμμὴν τῆς ἀντιπάλου ὁμάδος, καὶ ἐγγίσασα τότε τὸ ἔδαφος, σημειοῖ διὰ τοῦ διαιτητοῦ ἓν τέρμα ὑπὲρ τῆς βαλούσης ὁμάδος. Νικήτρια θεωρεῖται ἡ ὁμάς, ἥτις ἐν ὡρισμένῳ χρονικῷ διαστήματι ἐπέτυχε τὰ πλειότερα τέρματα.

Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ἐπίσογκος (ὁ, ἡ), *—ον* (τὸ) *[Ἀρχ. Φυσ.]*. Ὁ ἔχων ἴσον πρὸς ἄλλον ὄγκον. Τὸν ὅρον μεταχειρίζεται ὁ Στράβων (ἔκδ. *Didot* 524, 33) περιγράφων τὰς ἐλαφροπέτρας τῆς αἰολικῆς Πιτάνης· «ἐν τῇ Πιτάνῃ τὰς πλίνθους ἐπιπολάζειν ἐν τοῖς ὕδασι καθάπερ καὶ ἐν τῇ Τυρρηνίᾳ νησῖς πέπονθε· κουφοτέρα γὰρ ἡ γῆ τοῦ ἐπισόγκου ὕδατός ἐστιν, ὥστ᾿ ἐποχεῖσθαι».

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἐπισπαδίας (ὁ) ἢ ***ἀνασπαδίας*** *[Ἰατρ.]* Συγγενὲς ἀνατομικὸν ἐλάττωμα, καθ᾿ ὃ τὸ στόμιον τῆς οὐρήθρας εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς ραχιαίας ἐπιφανείας τοῦ πέους, τὰ δὲ σηραγγώδη σώματα ἐφάπτονται πρὸς ἄλληλα πρὸς τὰ πρόσω. Τὸ ἐλάττωμα τοῦτο προκαλεῖ ἐνίοτε διαταραχὰς περὶ τὴν οὔρησιν καὶ τὴν ἐκσπερμάτισιν. Θεραπεύεται δι᾿ ἐγχειρήσεως. Ὁ ἐπισπαδίας εἶναι πολὺ σπανιώτερος τοῦ *ὑποσπαδίου* (βλ. λ.). Ἡ ὕπαρξις τοῦ ἐπισπαδίου θεωρεῖται ὡς πιθανὸν στίγμα κληρονομικῆς συφίλιδος.

Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

ἐπίσπασις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπισπᾶσθαι, προέλκυσις, ἐφέλκυσις, ἀπορρόφησις.

—*[Ἰατρ.]* Καλεῖται *ἐπίσπασις* ἡ θεραπευτικὴ ἀγωγή, καθ᾿ ἣν διὰ διαφόρων ἐρεθιστικῶν οὐσιῶν προκαλεῖται ἐρεθισμὸς τμήματος τοῦ δέρματος ἀντιστοιχοῦντος πρός τι πάσχον ὄργανον τοῦ σώματος. Ἡ θεραπευτικὴ αὕτη μέθοδος χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς ἰατρικῆς, αἱ δὲ προκαλοῦσαι ἐρεθισμὸν τοῦ δέρματος οὐσίαι ἦσαν γνωσταὶ εἰς τοὺς Αἰγυπτίους καὶ τοὺς Ἕλληνας καὶ ἐκαλοῦντο *φάρμακα ἐπισπαστικὰ* ἢ *παροχετευτικά*, καθόσον ἐπιστεύετο ὅτι διὰ τούτων παρωχετεύοντο πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ δέρματος αἱ φλεγμοναὶ ἐσωτερικῶν ὀργάνων. Καὶ τοῦτο, καθόσον παρετηρήθη ὅτι ἐπὶ φλεγμονῆς ἐσωτερικῶν ὀργάνων, προκαλουμένου ἐρεθισμοῦ τοῦ δέρματος, ἐπήρχετο ἐλάττωσις τοῦ ἄλγους καὶ τῆς φλεγμονῆς. Τὸν μηχανισμὸν τοῦτον ἀναφέρει ὁ Ἱπποκράτης ἐν τοῖς ἀφορισμοῖς: «Δύο πόνων ἅμα γινομένων μὴ κατὰ τὸν αὐτὸν τόπον, ὁ σφοδρότερος ἀμαυροῖ τὸν ἕτερον».

Δι᾿ ἐπιθέσεως ἐρεθιστικῆς τινος οὐσίας ἐπὶ τοῦ δέρματος ἀναφαίνονται φαινόμενα τοπικῆς φλεγμονῆς. Τὰ τοπικὰ φαινόμενα εἶναι ἀνάλογα πρὸς τὸν χρόνον τῆς ἐπιδράσεως καὶ τὴν ἔντασιν τῆς ἐρεθιστικῆς οὐσίας, ἤτοι παρατηρεῖται ἁπλῆ δερματῖτις, χαρακτηριζομένη δι᾿ ἐρυθρότητος· ἐπὶ ἐντονωτέρας δράσεως δερματῖτις φυσαλιδώδης, ἐπὶ μείζονος δ᾿ ἔτι δράσεως δερματῖτις φλυκταινώδης. Ἡ πρὸς τὰ ἐσωτερικὰ ὄργανα ἐπίδρασις εἶναι ἔμμεσος, ἤτοι ἐρεθιζομένου τοῦ δέρματος, τὸ ἐρέθισμα τοῦτο μεταβιβάζεται εἰς τὸ κεντρικὸν νευρικὸν σύστημα διὰ τῶν κεντρομόλων νεύρων, ὁπόθεν ἐπέρχεται ἀνακλαστικῶς ἀνάλογος διεύρυνσις τῶν ἀγγείων τοῦ πάσχοντος ὀργάνου καὶ συρροὴ μείζονος ποσότητος αἵματος, ἐπομένως ὑφίσταται ἀνακλαστικὴ συμπάθεια δέρματος καὶ πάσχοντος ὀργάνου. Κατὰ ταῦτα ἡ ἐνέργεια τῶν ἐπισπαστικῶν συνίσταται εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς θρέψεως δι᾿ ἀνακλαστικῆς ὑπεραιμίας καὶ οὐχὶ εἰς

Digitized by Google

τὴν ἐλάττωσιν τοῦ αἵματος, ὡς ἄλλοτε ἐπρέσβευον. Ἐπισπαστικὰ φάρμακα εἶναι αἱ ἐντριβαί, τὰ σιναποῦχα καταπλάσματα, οἱ σιναπισμοί, τὸ τερεβινθέλαιον, ἡ κανθαριδίνη, ἔμπλαστρον κανθαρίδων (vesicatorium), τὸ πέπερι, αἱ ἀφαιμάξεις, αἱ κοῦφαι καὶ αἱματηραὶ σικύαι, τὰ ψυχρὰ καὶ θερμὰ ἐπιθέματα, αἱ καυτηριάσεις, οἱ ψεκασμοὶ διὰ χλωριούχου αἰθυλίου, αἱ ἐνέσεις δι' ἐρεθιστικῆς τινος οὐσίας κττ.

Τῶν ἐπισπαστικῶν ποικιλωτάτη εἶναι ἡ ἔνδειξις. Ἐνδείκνυνται εἰς πολλὰς παθολογικὰς καταστάσεις πρὸς διέγερσιν τοῦ κεντρικοῦ νευρικοῦ συστήματος· εἰς συγκοπτικὰς καταστάσεις, πρὸς ἀπορρόφησιν ἐξιδρωμάτων καὶ διιδρωμάτων, ἐπὶ νευραλγιῶν, ἰδίως τῶν μεγάλων κλάδων (ἱπτάμενα ἐκδόρια), ἐπὶ χρονίων φλεγμονῶν, ἐπὶ τῶν φλεγμονῶν τῶν ὀρογόνων, ἐπὶ παθήσεων τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος, βρογχιτίδων, πνευμονιῶν, οἰδήματος πνευμονικοῦ κττ. Ι. Κ. Κ.

—*[Ἱππευτ.]* Καλεῖται *ἐπίσπασις* ἡ πρὸς ἓν πλευρὸν πλαγία κάμψις τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ προσθίου τμήματος τοῦ τραχήλου τοῦ ἵππου, καθ' ὃν χρόνον τὸ ἐπίλοιπον σῶμα αὐτοῦ τηρεῖται εὐθέως. Ἡ ἐπίσπασις ἐπιτυγχάνεται διὰ καταλλήλου ἐνεργείας τῶν ἡνίων. Ν. Θ. Κ.

ἐπισπαστήρ, *—ῆρος* (ὁ)· τὸ δι' οὗ ἐπισπώμεθα, ἐφέλκομεν, ἡ λαβή, κοιν. *πόμολο,* οἷον τῶν θυρῶν, τῶν συρταρίων κλπ., ἄλλως *ἐπίσπαστρον.*

ἐπισπαστικός, *—ή, —όν*· ὁ ἐπισπώμενος, ὁ ἐφελκυστικός· || ἰατρ., ὁ προκαλῶν ἐπίσπασιν: «ἐπισπαστικὴ θεραπεία»· || ***ἐπισπαστικὸν*** (τὸ) ὡς οὐσιαστ., κατὰ παράλειψιν τοῦ *φάρμακον.* —Ἐπίρρ. ***ἐπισπαστικῶς.***

—**ἐπισπαστικὰ** (τὰ) ἢ ***παροχετευτικὰ*** (Epispastika) *[Φαρμ.].* Καλοῦνται οὕτως οὐσίαι, αἵτινες φερόμεναι ἐπὶ τοῦ δέρματος προκαλοῦν ἐρυθρίασιν ἢ σχηματισμὸν μεγάλων φυσαλίδων. Τὰ ἐπισπαστικὰ διακρίνονται εἰς ἐρεθιστικὰ (Rubefacientia) καὶ ἐκδόρια (Vesicantia), ἅτινα προκαλοῦν φλεγμονήν. Ἡ θεμελιώδης δρᾶσις ἀμφοτέρων εἶναι ὁ ἐρεθισμὸς καὶ ὁ σχηματισμὸς φυσαλίδων· διάφορος μόνον εἶναι ὁ βαθμὸς τοῦ διὰ τοῦ μέσου τούτου προκαλουμένου ἐρεθισμοῦ. Ἡ ταχύτης ἀπὸ τῆς ἐπερχομένης ἐρυθριάσεως μέχρι τοῦ σχηματισμοῦ φυσαλίδων ἐξαρτᾶται μερικῶς μὲν ἐκ τοῦ διαφόρου πάχους τῆς ἐπιδερμίδος, μερικῶς δὲ ἐκ τῆς πληρώσεως τῶν ἀγγείων τῶν βαθυτέρων μερῶν τοῦ δέρματος, ποικίλλει ὅμως εἰς τὰ καθέκαστα ἐπισπαστικά, ἐξαρτωμένης τῆς δράσεως αὐτῶν ἐκ τῆς ταχείας διεισδύσεως τῆς ἐπιδερμίδος καὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς πτητικότητός των. Ἐκ τῶν μᾶλλον χρησίμων ἐπισπαστικῶν εἶναι τὰ κανθαρινοῦχα σκευάσματα, τὸ εὐφόρβιον, ἡ καρδόλη· τὰ ἀποτελέσματα ὅλων τῶν οὐσιῶν αὐτῶν ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὰ ἐπερχόμενα διὰ ζέοντος ὕδατος. Καυστικά τινα (ὀξικόν, ὑδροχλωρικόν, νιτρικόν, γαλακτικὸν καὶ μυρμηκικὸν ὀξὺ) δύνανται ἠραιωμένα νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ὡς ἐπισπαστικά. Μακρὰ χρῆσις αὐτῶν δύναται νὰ φέρῃ νέκρωσιν τοῦ ἱστοῦ. Κ. Γ. Μ.

ἐπίσπαστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐπισπασθείς, ὁ δι' ἐπισπάσεως ἑλκυσθείς.

ἐπίσπαστρον (τό)· τὸ δι' οὗ ἐπισπώμεθα, ἄλλως *ἐπισπαστὴρ* (βλ. λ.).

ἐπίσπερμον (τὸ) *[Βοτ.].* Ἡ ἐπιδερμίς, ἤτοι τὸ περίβλημα τοῦ σπόρου. Ἐπίσης καλεῖται *ἐπίσπερμον* καὶ ὁ μεμβρανώδης ἀσκός, ὅστις περιβάλλει τὰ σπόρια ἀλγῶν τινων. Δ. Ν. Π.

ἐπισπεύδω, ἀόρ. *ἐπέσπευσα*· κάμνω τι νὰ ἐπιταχυνθῇ, νὰ γίνῃ ταχύτερον, ἐπιταχύνω: «ἐπισπεύδω τὴν ἀναχώρησιν,—τὴν ὑπόθεσιν,—τὴν ἐξόφλησιν».

ἐπίσπευσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπισπεύδειν, ἐπιτάχυνσις.

ἐπισπονδορχησταὶ (οἱ) *[Ἀρχ.].* Κατηγορία τοῦ προσωπικοῦ τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ ἱεροῦ τοῦ Διός, ἀναφερομένη ἐν ἐπιγραφαῖς ἀπὸ τοῦ Α' π. Χ. μέχρι τοῦ Γ' μ. Χ. αἰῶνος. Οὗτοι ἐχόρευον κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν σπονδῶν, ἦσαν δηλαδὴ παρόμοιοι πρὸς τοὺς *σπονδαύλας,* οἵτινες συνώδευον διὰ τῶν αὐλῶν των τὴν τέλεσιν τῶν σπονδῶν. Οἱ ἐπισπονδορχησταὶ κατεῖχον, ὡς φαίνεται, μίαν τῶν κατωτέρων βαθμίδων τῆς ἐν Ὀλυμπίᾳ ἱεραρχίας, διότι ἐν ἐπιγραφαῖς ἀναφέρονται μόλις πρὸ τοῦ γραφέως, τοῦ μαγείρου ἢ τοῦ οἰνοχόου, ἦσαν δὲ ἔφηβοι ἢ παῖδες, δεδομένου, ὅτι σχεδὸν κατὰ κανόνα ἀναγράφονται ὡς υἱοὶ τῶν σπονδοφόρων. —Π.

ἐπισποράγγιον (τὸ) *[Ζωολ.].* Τὸ περίβλημα ὅπερ περιβάλλει τὰ σποράγγια ἢ σποριάγγια κρυπτογάμων τινῶν φυτῶν. Δ. Ν. Π.

ἐπισπῶ (—άω), ἀόρ. *ἐπέσπασα,* καὶ *ἐπισπῶμαι,* ἀόρ. *ἐπεσπασάμην*· ἕλκω, σύρω πρὸς τὸ μέρος μου, ἐφελκύω: «ἐπισπῶ τὴν προσοχήν,—τὴν ἐπιδοκιμασίαν».

ἐπίσταγμα (τό)· ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐπιστάζει, στάγμα, σταλαγμός: «ἐπίσταγμα ἐλαίου».

ἐπιστάζω· στάζω, σταλάζω, ρίπτω σταλαγμούς.

ἐπιστάθμευσις, *—εως* (ἡ)· στάθμευσις, *κατάλυσις* ἔν τινι τόπῳ, ἄλλως *ἐπισταθμία.*

ἐπισταθμεύω· σταθμεύω, καταλύω ἔν τινι τόπῳ, κάμνω κατάλυμα, κοιν. *κονεύω.*

ἐπισταθμία (ἡ)· ἡ ἐπιστάθμευσις καὶ ὁ καταληφθεὶς κατῳκημένος τόπος, χωρίον ἢ πόλις, πρὸς ἐπιστάθμευσιν στρατοῦ: «ἐπισταθμία εὐρύχωρος, — πεπυκνωμένη».

—*[Στρ. Τακτ.]* Καλεῖται *ἐπισταθμία* ἡ ἐν ἐκστρατείᾳ παραμονὴ τῶν στρατευμάτων ὑπὸ ἐστεγασμένους χώρους (βλ. λ. *στάθμευσις*). Ν.Θ.Κ.

ἐπίσταθμος (ὁ)· ὁ ἐπιμελητὴς τῆς ἐπισταθμίας, ὁ λαβὼν τὴν ἐντολὴν νὰ προπαρασκευάσῃ ἐπισταθμίαν.

—*[Στρατ. Τακτ.]* Ἐκαλοῦντο *ἐπίσταθμοι* εἰς παλαιοτέρας ἐποχὰς οἱ ἀποτελοῦντες τὸ προσωπικόν, τὸ ἐκτελοῦν τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ χώρου σταθμεύσεως στρατεύματός τινος, ὅπερ σήμερον καλεῖται *στρατοπεδεία.* [Βλ. λ. *στάθμευσις, στρατοπεδεία.*] Ν. Θ. Κ.

ἐπίσταλμα (τό)· (ἀρχ.) παραγγελία, ἐντολὴ (ἐπιχώριος λέξις ἐν Ἀλεξανδρείᾳ).

—*[Ἀρχ.]* Οὕτως ἐκαλεῖτο ἐν Αἰγύπτῳ κατὰ τὴν αὐτόθι ρωμαϊκὴν κυριαρχίαν, ἡ, κατόπιν τοῦ ἐδίκτου τοῦ Μ. Μεττίου Ρούφου, ἀπαιτουμένη ἄδεια τοῦ βιβλιοθηκαρίου τῆς «βιβλιοθήκης ἐγκτήσεων», ὅπως εἶναι νόμιμος πᾶσα πρᾶξις πρὸς ἀλλαγὴν τῆς κυριότητος μιᾶς περιουσίας. —Π.

ἐπίσταμαι, παρατ. *ἠπιστάμην*· γινώσκω, γνωρίζω, κατέχω τι καλῶς, εἶμαι εἰδήμων τινός: «ἐπίσταται τέχνην, ἐξ ἧς πορίζεται τὰ πρὸς τὸ ζῆν», «ἐπίσταμαι ξένην γλῶσσαν», ἐννοῶ ξένην γλῶσσαν: «ὁ πολλὰ ἐπιστάμενος» ὁ πολλὰς γνώσεις ἔχων.

ἐπισταμένως· ἐπίρρ. (ἀπὸ τῆς μετχ. *ἐπιστάμενος* τοῦ *ἐπίσταμαι*), εἰδημόνως, ἐπιτηδείως, μετ' ἐπιστήμης, ἐμπείρως, ἐπιστημόνως (ἡ σημασία αὕτη, ἥτις εἶναι ἡ ἐτυμολογικὴ σημασία, δὲν εἶναι ἐν χρήσει)· || μετὰ προσοχῆς, προσεκτικά, λεπτομερειακῶς, ἀντίθ. *ἐπιπολαίως, ἀπρόσεκτα*: «ἀνέγνωσα τὸ βιβλίον ἐπισταμένως», «δὲν τὸ ἐξήτασα ἐπισταμένως». Β. Φ.

ἐπίσταξις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιστάζειν, σταλαγμός· || ἡ αἱμορραγία τῆς ρινός, τὸ ἄνοιγμα τῆς μύτης.

—*[Ἰατρ.]* Ἡ *ἐπίσταξις* ἢ *ρινορραγία* ὀφείλεται εἴτε εἰς τραυματισμὸν τῆς ρινὸς εἴτε εἰς τοπικὰ ἢ γενικὰ αἴτια τοῦ ὀργανισμοῦ. Αὐτόματοι ρινορραγίαι παρατηροῦνται κατὰ τὴν ἀρτηριοσκλήρωσιν, τὴν συφίλιδα, τὴν χλώρωσιν, τὴν αἱμοφιλίαν, τὴν νόσον τοῦ Werlhof, τὰς παθήσεις τῶν νεφρῶν καὶ τῆς καρδίας, τοῦ ἥπατος καὶ εἴς τινας μολυσματικὰς νόσους, λ. χ. ὀστρακιάν, τῦφον, σηψαιμίαν, πνευμονίαν, ὑπόστροφον, δάγγειον καὶ δηλητηριάσεις διὰ φωσφόρου καὶ ἀρσενικοῦ. Ἡ τυπικὴ θέσις τῶν ρινορραγιῶν εἶναι τὸ πρόσθιον κάτω ἄκρον τοῦ διαφράγματος ἢ θέσις τοῦ Kiesselbach, λόγῳ

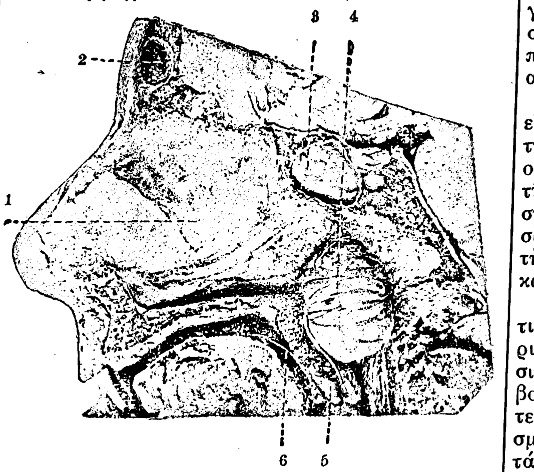

Ἐπιπωματισμὸς τῆς ρινὸς κατὰ τὴν ἐπίσταξιν.

[1 Διάφραγμα τῆς ρινός. 2 Μετωπιαῖος κόλπος. 3 Σφηνοειδὴς κόλπος. 4 Γάζα ὀπισθίου ἐπιπωματισμοῦ. 5 Σταφυλή. 6 Ἡ μέταξα τῆς γάζης ἐξερχομένη διὰ τοῦ στόματος.]

τοῦ ὅτι τὰ ἀγγεῖα εὑρίσκονται ἐνταῦθα ἐν μεγάλῃ διακλαδώσει εὐθὺς ὑπὸ τὸν βλεννογόνον ἐντεθειμένα. Οὐχὶ σπανίως αὐτόματοι ρινορραγίαι προηγοῦνται ἐγκεφαλικῶν αἱμορραγιῶν. Ἐν περιπτώσει αἱμορραγίας ἐπιβάλλεται ἡ προσφυγὴ εἰς εἰδικὸν ρινολόγον, ὅπως ἐξακριβωθῇ ἡ θέσις καὶ ἡ αἰτία τῆς ρινορραγίας, ληφθῶσι δὲ καὶ τὰ κατάλληλα μέτρα πρὸς καταστολὴν αὐτῆς, δεδομένου ὅτι οὐχὶ σπανίως λαμβάνει ἡ ρινορραγία ἐπικινδύνους διαστάσεις. Τοπικῶς ἐνεργοῦμεν ἐπιπωματισμὸν τῆς ρινὸς πρόσθιον ἢ ὀπίσθιον, τῇ βοηθείᾳ τοῦ σωληναρίου τοῦ Bellvek, εἰ δυνατὸν μετὰ προηγούμενον κοκαΐνισμὸν τῆς ρινός. Εἰς ἃς δὲ περιπτώσεις κατωρθώθη ἀμέσως ἡ ἀνεύρεσις τῆς αἱμορραγούσης θέσεως, προτάσσομεν τοῦ ἐπιπωματισμοῦ καυτηρίασιν διὰ τοῦ γαλβανοκαυτῆρος ἢ διὰ χρωμικοῦ ὀξέος κ.τ.τ. Ἐν γένει δὲ διὰ τοῦ μέσου τούτου, ὅπερ ἐν ἀνάγκῃ δυνατὸν νὰ γίνῃ καὶ εἰς δεύτερον χρόνον, ἐπιδιώκομεν ὅπως μὴ ἐπαναληφθῇ ἡ ρινορραγία. Τὸ σωληνάριον τοῦ Bellvek εἰσάγομεν διὰ τῆς ρινός, μεθ' ὃ προωθοῦντες τὸ ἐλατήριον ὥστε νὰ ἐξέλθῃ διὰ τοῦ στόματος, προσδένομεν εἰς τὸ ἄκρον αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τὸν συγκρατοῦντα τὸ ἐκ γάζης ἰωδιοφορμίου βύσμα, μεθ' ὃ ἕλκομεν ἐκ νέου τὸ ἐλατήριον πρὸς τὰ ὀπίσω, ὅπερ οὕτω παρασῦρον τὸν ἱμάντα φέρει τῇ βοηθείᾳ καὶ τοῦ δακτύλου τὸ βύσμα πρὸς τὰς χοάνας καὶ ἐπιφάρυγγα. Τὸν ἀπὸ τῆς ρινὸς ἐξελθόντα ἱμάντα προσδένομεν μετὰ τοῦ ἑτέρου τοῦ ἀπὸ τοῦ στόματος κρεμαμένου παρὰ τὴν ρῖνα πρὸς στερέωσιν τοῦ βύσματος. Τὸ βύσμα ἀφίεμεν 2—3 ἡμέρας ἐπὶ τόπου, οὐχὶ δὲ περισσότερον πρὸς ἀποφυγὴν προκλήσεως ὀξείας ὠτίτιδος. Τὸ σωληνάριον τοῦ Bellvek ἀντικαθιστᾷ ἐπιτυχῶς καὶ μαλακὸς καθετήρ. Σὺν τῇ τοπικῇ ἐπεμβάσει ὑποβοηθοῦμεν καὶ τὸν ὀργανισμὸν πρὸς καταστολὴν τῆς ρινορραγίας καί: 1) ἀναζητοῦμεν, ὡς προελέχθη, τὸ αἴτιον ὅπερ καὶ καταπολεμοῦμεν· 2) παρέχομεν διάφορα φάρμακα ἐσωτερικῶς, ἢ ὑποδορίως, ἢ ἐνδοφλεβίως (τοιαῦτα εἶναι τὸ χλωριοῦχον ἀσβέστιον, Gellaline, Adrénaline, Hypophysin, Clauden Coagulen κτλ.) ἔχοντες πάντοτε ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ περιορισμὸς εἰς τὴν γενικὴν θεραπείαν καὶ ἡ παραμέλησις τῆς τοπικῆς ἀποτελεῖ θεραπευτικὸν σφάλμα. Ὁσάκις ἡ ἐπίσταξις παρὰ ταῦτα δὲν δύναται νὰ κατασταλῇ, λ.χ. ἐπὶ κακοήθων ὄγκων, καταφεύγομεν εἰς τὴν ἀπολίνωσιν τῆς ἔξω καρωτίδος. Θ. Δ.

ἐπιστασία (ἡ)· τὸ ἔργον ἢ καὶ ἡ θέσις τοῦ ἐπιστάτου, ἐπιμέλεια, ἐπίβλεψις, ἐπιτήρησις: «ἐπιστασία οἰκοδομῆς,—κτιρίου,—κτήματος»· || προσοχή, ἄλλως *ἐπίστασις* (βλ. λ.).

—*[Ναυτ.]* Καλεῖται *ἐπιστασία* ἐπὶ τῶν πολεμικῶν πλοίων τὸ σύνολον τοῦ προσωπικοῦ καὶ ὑλικοῦ τοῦ χρησιμοποιουμένου διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν διαφόρων ὅπλων καὶ ὑπηρεσιῶν τοῦ σκάφους. Κατὰ ταῦτα, αἱ ἐπιστασίαι μεταξὺ τῶν ὁποίων διανέμεται τὸ προσωπικὸν καὶ ὑλικὸν τοῦ πλοίου εἶναι: α') *Πορείας,* β') *Συνεννοήσεως,* γ') *Πυροβολικοῦ,* δ') *Τορπιλλῶν καὶ Ἠλεκτρισμοῦ,* ε') *Μηχανῶν,* στ') *Ἀσφαλείας,* ζ') *Οἰκονομίας,* η') *Ὑγειονομική.*

Ἑκάστης τῶν ἐπιστασιῶν προΐσταται ὑποπλοίαρχος (πλὴν τῆς τῶν μηχανῶν, ἧς ἐπὶ τῶν θωρηκτῶν καὶ μεγάλων εὐδρόμων προΐσταται ἀντιπλοίαρχος ἢ πλωτάρχης μηχανικός, καὶ τῶν τοῦ πυροβολικοῦ καὶ τορπιλλῶν, ὧν ἐπὶ τῶν ὡς ἄνω πλοίων προΐσταται πλωτάρχης), καλούμενος *ἀρχηγὸς τῆς ἐπιστασίας,* βοηθούμενος ὑπὸ ἀνθυποπλοιάρχων καὶ σημαιοφόρων. Πλὴν τῶν ὡς ἄνω ἐπιστασιῶν ὑπάρχει καὶ ἡ καλουμένη *γενικὴ ἐπιστασία* τοῦ πλοίου, ἧς προΐσταται ὁ ὕπαρχος, βοηθούμενος ὑφ' ἑνὸς ὑποπλοιάρχου ἢ ἀνθυποπλοιάρχου καὶ ἑνὸς ἢ δύο σημαιοφόρων, καὶ εἰς ἣν ὑπάγεται ἡ γενικὴ τοῦ πλοίου ἐπίβλεψις ἀπὸ ἀπόψεως προσωπικοῦ, πειθαρχίας καὶ καθαριότητος, τοῦ ὑπάρχου ἐξασφαλίζοντος προσέτι τὴν συνεργασίαν καὶ τὸν σύνδεσμον τῶν διαφόρων ἐπιστασιῶν πρὸς ἀλλήλας καὶ πρὸς τὸν κυβερνήτην, διὰ πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὸ προσωπικόν, τὴν ἐκπαίδευσιν αὐτοῦ καὶ τὸ ὑλικόν.

Γενικὰ καθήκοντα τῶν ἀρχηγῶν ἐπιστασίας. Οὗτοι εἶναι ὑπεύθυνοι διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ ὑλικοῦ τῆς ἐπιστασίας των καὶ διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ οἰκείου προσωπικοῦ καὶ εἰδικώτερον ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐπιστασίας πορείας εἶναι ἐπιφορτισμένος τὴν συντήρησιν τῶν ὀργάνων καὶ ἐργαλείων τῶν χρησίμων διὰ τὸν πλοῦν τοῦ πλοίου, καθὼς καὶ διὰ τὴν πορείαν τοῦ πλοίου καὶ τοὺς διὰ ταύτην ἀναγκαιοῦντας ναυτικοὺς ὑπολογισμούς.

Ὁ τῆς ἐπιστασίας συνεννοήσεως εἶναι ἐπιφορτισμένος διὰ πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἡμερινήν, νυκτερινὴν καὶ δι' ἀσυρμάτου συνεννόησιν καὶ συντήρησιν τοῦ οἰκείου ὑλικοῦ. Ὁ τῆς ἐπιστασίας πυροβολικοῦ εἶναι καὶ ὁ διευθύνων τὴν βολὴν τοῦ πρωτεύοντος πυροβολικοῦ κατὰ τὴν μάχην, ἐπιφορτισμένος καὶ μὲ τὴν τήρησιν εἰς ἑτοιμοπόλεμον κατάστασιν τῶν παντὸς διαμετρήματος πυροβόλων τοῦ πλοίου καὶ φορητοῦ ὁπλισμοῦ καὶ ὑλικοῦ, ἔχων ὑπὸ τὰς ἀμέσους του διαταγὰς τὸν διευθύνοντα τὴν βολὴν τοῦ δευτερεύοντος πυροβολικοῦ, ὅστις ὅμως ἐν τῇ μάχῃ διευθύνει ἀνεξαρτήτως. Ὁ τῆς ἐπιστασίας τορπιλλῶν καὶ ἠλεκτρισμοῦ εἶναι ἐπιφορτισμένος τὴν συντήρησιν καὶ καλὴν λειτουργίαν τοῦ ὑλικοῦ τορπιλλῶν, ναρκῶν, βομβῶν βυθοῦ, παραπλωτήρων καὶ μηχανημάτων ἁλιείας ναρκῶν, καθὼς καὶ τῶν πάσης φύσεως ἠλεκτρικῶν μηχανημάτων (πλὴν τοῦ ἀσυρμάτου ὑπαγομένου εἰς τὴν ἐπιστασίαν συνεννοήσεως). Ὁ τῆς ἐπιστασίας μηχανῶν εἶναι ἐπιφορτισμένος τὴν συντήρησιν καὶ ἐπισκευὴν τῶν λεβήτων καὶ μηχανῶν τοῦ σκάφους, καθὼς καὶ πάντων τῶν ἀτμοκινήτων μηχανημάτων. Ὁ τῆς ἐπιστασίας ἀσφαλείας εἶναι

Digitized by Google

ἐπιφορτισμένος τὴν συντήρησιν καὶ χρησιμοποίησιν τοῦ ἀπαιτουμένου ὑλικοῦ πρὸς καταστολὴν τῆς πυρκαϊᾶς καὶ τῶν διαρροῶν καὶ τὴν θεραπείαν τῶν παρουσιαζομένων κατὰ τὴν μάχην βλαβῶν εἰς τὸ σκάφος, ἐπιμελούμενος προσέτι καὶ τῆς καλῆς συντηρήσεως ἰδιαίτατα τῶν ὑφάλων τοῦ σκάφους ἐσωτερικῶς (διπυθμένων καὶ στεγανῶν). Οἱ τῶν ἐπιστασιῶν οἰκονομίας καὶ ὑγειονομικῆς ἐπιφορτίζονται μὲ πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν οἰκονομικὴν διαχείρισιν καὶ ἐπιμελητείαν ὁ πρῶτος καὶ τὴν ὑγειονομικὴν ὑπηρεσίαν ὁ δεύτερος. Γ. Ν. Ν.

—**ἐπιστασία** *Ἁγίου Ὄρους [Κανον. Δίκ.].* Αἱ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει εἴκοσι μοναὶ διαιροῦνται εἰς πέντε τετράδας, ὧν ἑκάστη ἀσκεῖ ἀνὰ πενταετίαν ἐπὶ ἓν ἔτος καὶ δὴ ἀπὸ τῆς 1 Ἰουνίου μέχρι λήγοντος τοῦ Μαΐου τὴν *ἐπιστασίαν*. Πρὸς τοῦτο ἀποστέλλονται κατ' ἔτος παρ' ἑκάστης μονῆς ἑκάστης τετράδος ἓν πρόσωπον κεκτημένον προσόντα, οἷα ὁρίζονται καὶ ὡς πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν μονῶν. Αἱ τετράδες αὗται εἶναι αἱ ἑξῆς:

α' τετράς: 1) Μεγίστη Λαύρα, 2) Δοχειαρίου, 3) Ξενοφῶντος, 4) Ἐσφιγμένου.

β' τετράς: 1) Βατοπεδίου, 2) Κουτλουμουσίου, 3) Καρακάλλου, 4) Σταυρονικήτα.

γ' τετράς: 1) Ἰβήρων, 2) Παντοκράτορος, 3) Φιλοθέου, 4) Σίμωνος Πέτρας.

δ' τετράς: 1) Χιλιανδαρίου, 2) Ξηροποτάμου, 3) Ἁγίου Παύλου, 4) Γρηγορίου.

ε' τετράς: 1) Διονυσίου, 2) Ζωγράφου, 3) Ρωσικοῦ, 4) Κασταμονίτου.

Ὁ πρῶτος τῇ τάξει ἑκάστης τετράδος, φέρων τὸν τίτλον πρωτεπιστάτης, προεδρεύει τῆς ἐπιστασίας καὶ κρατεῖ τὴν τοῦ πρώτου ῥάβδον. Αἱ τῶν ἐπιστατῶν (ὄντων ἴσων ἀλλήλοις, τοῦ δὲ πρωτεπιστάτου πρώτου μεταξὺ ἴσων) ἀποφάσεις λαμβάνονται κατὰ πλειοψηφίαν· ἐν ἰσοψηφίᾳ δ' ἀποφαίνεται ἡ Ἱ. κοινότης. Ἀπόφασις τῆς ἐπιστασίας λαμβανομένη ἐν ἀγνοίᾳ ἐπιστάτου τινὸς εἶναι ἄκυρος. Ἐν περιπτώσει ἀπουσίας ἐπιστάτου τινὸς ἀνατίθεται τὸ τμῆμα τῆς σφραγῖδος αὐτοῦ εἴς τινα τῶν ἀντιπροσώπων τῆς ἐμπιστοσύνης αὐτοῦ, οὐδέποτε ὅμως εἰς συνεπιστάτην, ἐν ἀπουσίᾳ δὲ πάντων τῶν ἀντιπροσώπων εἰς τὸν ἀρχιγραμματέα.

Ἡ σφραγὶς τῆς Ἱ. κοινότητος φέρουσα ἐν τῷ μέσῳ μὲν τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου «ἡ Πλατυτέρα», κύκλῳ δὲ τὰς λέξεις «σφραγὶς τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος τοῦ Ἁγίου Ὄρους Ἄθω», παραδίδοται ἑκάστοτε εἰς τοὺς νέους ἐπιστάτας. Ἡ σφραγὶς αὕτη εἶναι τετραμερής, ἑκάστου ἐπιστάτου κρατοῦντος ἀνὰ ἓν τμῆμα αὐτῆς. Πᾶσα μονομερὴς ἢ αὐθαίρετος πρᾶξις ἐπιστάτου τινὸς εἶναι ἄκυρος καὶ ἐπάγεται, ὡς καὶ πᾶσα ἄρνησις ὑπηρεσίας αὐτοῦ, τὴν παρατήρησιν τῆς Ἱ. κοινότητος, ἥτις ἐν ὑποτροπῇ δύναται ν' ἀξιώσῃ παρὰ τῆς οἰκείας μονῆς τὴν τοῦ ἐπιστάτου ἀντικατάστασιν, ὑποχρεωτικὴν διὰ τὴν μονήν. Κατὰ τὰς διακοπὰς δὲ τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἱ. κοινότητος τοιαύτη τις πρᾶξις τοῦ ἐπιστάτου καταγγέλλεται δι' ἐγκυκλίου πρὸς τὰς μονὰς ὑπὸ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς ἐπιστασίας.

Οἱ διαρκῶς ἐν Καρυαῖς διαμένοντες ἐπιστάται ἀπουσιάζουσιν ἐναλλὰξ καὶ κατὰ τὴν ἱεραρχικὴν τάξιν δι' ἐκτέλεσιν καθήκοντος ἐπιστατικοῦ. Πρωτεπιστάτης ὅμως οὐδέποτε δύναται νὰ ἀπουσιάσῃ. Ἑκάστη μονὴ δύναται ν' ἀναθέσῃ τῷ ἀντιπροσώπῳ αὐτῆς ἅμα καὶ τὰ καθήκοντα τοῦ ἐπιστάτου. Δὲν ἐπιτρέπεται ὅμως τοῦτο εἰς τὴν μονὴν εἰς ἣν ἀνήκει ὁ πρωτεπιστάτης, ἄλλως ἡ Ἱ. κοινότης, μὴ ἀναγνωρίζουσα τὸν τοιοῦτον πρωτεπιστάτην, ἀνατίθησι τὰ καθήκοντα αὐτοῦ εἰς τὸν τέως τοιοῦτον μέχρι τῆς ὑπὸ τῆς μονῆς ἐκτελέσεως τῆς ὑποχρεώσεως αὐτῆς.

Ἡ διαχείρισις τοῦ κοινοῦ ταμείου ἀνήκει τῇ ἐπιστασίᾳ καὶ ἐνεργεῖται κατὰ ἐγκεκριμένον ὑπὸ τῆς Ἱ. κοινότητος προϋπολογισμόν. Πᾶσα δὲ δαπάνη μὴ προβλεπομένη ὑπὸ τοῦ προϋπολογισμοῦ χρήζει τῆς προτέρας ἐγκρίσεως τῆς Ἱ. κοινότητος ἢ ἄλλως γενομένη βαρύνει τοὺς ἐνεργήσαντας αὐτὴν ἐπιστάτας. Πᾶσαι δὲ αἱ δαπάναι δέον νὰ δικαιολογῶνται δι' ἀποδείξεων τῶν δικαιούχων καὶ νὰ ὑποβάλλωνται μετὰ τοῦ ἀπολογισμοῦ ἑκάστου ἑξαμήνου εἰς τὴν ἑκάστοτε ἐκλεγομένην ὑπὸ τῆς Ἱ. κοινότητος ἐξελεγκτικὴν ἐπιτροπήν. Ἡ καταβολὴ τῶν προσόδων τοῦ κοινοῦ ταμείου τῆς Ἱ. κοινότητος διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ σκευοφυλακείου, πρωτάτου, σχολῆς, κοινοῦ ἐπιτρόπου ἐκτὸς τοῦ Ἁγίου Ὄρους, φυλάκων (σεϊμένιδων καὶ σερδαρῶν), καὶ τακτικὰς καὶ ἐκτάκτους ἀνάγκας εἶναι ὑποχρεωτικὴ διὰ τὰς μονὰς καὶ τὰ ἐξαρτήματα αὐτῶν, σκήτας καὶ κελλία, κατ' ἀναλογίαν ὁριζομένην ἑκάστοτε ὑπὸ τοῦ ἀνωτάτου νομοθετικοῦ σώματος τῆς ἐκτάκτου εἰκοσαμελοῦς συνάξεως, εἰσπράττονται δ' ὑπὸ τῆς ἐπιστασίας.

Ἡ ἐπιστασία διεκπεραιοῖ καὶ σφραγίζει τὴν ἀλληλογραφίαν τῆς Ἱ. κοινότητος, ἐποπτεύει ἐν Καρυαῖς τὴν καθαριότητα καὶ ἐπισκευὴν τῶν ὁδῶν, μεριμνᾷ περὶ ἐπαρκοῦς φωτισμοῦ, ἐνεργεῖ ἀστυϊατρικὰς ἐπιθεωρήσεις, διατιμᾷ τὰ τρόφιμα καὶ ἐποπτεύει τὴν εὐπρεπῆ καὶ κοσμίαν συμπεριφοράν, ἀπαγορεύουσα τὰς ἀταξίας, ᾄσματα, παιγνίδια, ὄργανα, ἀκοσμίας καθόλου, κάπνισμα καὶ ἱππασίαν ἐν ταῖς κεντρικαῖς ὁδοῖς, ὡς καὶ τὸ ἄνοιγμα τῶν καταστημάτων κατὰ τοὺς ἑσπερινοὺς καὶ τὰς Κυριακὰς καὶ ἐπισήμους ἑορτὰς καὶ τὴν πώλησιν κρέατος καὶ παρασκευὴν βρωμάτων μὴ νηστησίμων κατὰ Τετάρτην καὶ Παρασκευὴν καὶ τὰς λοιπὰς νηστείας καὶ ἀπελαύνουσα πάντα μέθυσον, ἄεργον, ἄτακτον διὰ τῶν ὀργάνων αὐτῆς (σεϊμένιδων καὶ σερδαρῶν) αἰτουμένη ἐν ἀνάγκῃ καὶ τὴν συνδρομὴν τῆς ἐν Καρυαῖς κρατικῆς ἀστυνομίας.

Τὴν γραφικὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἐπιστασίας—ὡς καὶ τῆς Ἱερᾶς κοινότητος—διεξάγει ὁ ἀρχιγραμματεύς, ὅστις δέον νὰ εἶναι ἀδελφὸς μιᾶς τῶν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονῶν, ἡλικίας ἀνωτέρας τῶν 25 ἐτῶν, πτυχιοῦχος τοῦ πανεπιστημίου ἢ ἄλλης θεολογικῆς σχολῆς, ἐν ἀνάγκῃ δὲ καὶ γυμνασίου, ἔχων δ' ὡς βοηθὸν ἕνα τοὐλάχιστον ὑπογραμματέα. Ὁ ἀρχιγραμματεὺς παρακάθηται ἄνευ ψήφου εἰς τὰς συνεδρίας τῆς Ἱ. κοινότητος, εἰσηγεῖται ἐπὶ τῶν διαφόρων ὑποθέσεων, παρέχει τὰς ἀναγκαίας πληροφορίας, διατυποῖ τὴν γνώμην αὐτοῦ ζητουμένην, τηρεῖ τοὺς κώδικας, τὰ λογιστικὰ βιβλία καὶ τὸ ἀρχεῖον, συντάσσει τὰ πρακτικὰ καὶ λοιπὰ ἔγγραφα καὶ ἐπιμελεῖται καθόλου τῆς κανονικῆς λειτουργίας τοῦ γραφείου. Τὸν ἀρχιγραμματέα ἀπόντα ἢ κωλυόμενον ἀναπληροῖ ὁ ὑπογραμματεύς. Ἐν τῇ ἐπιστασίᾳ ὁ ἀρχιγραμματεὺς ἔχει τὴν θέσιν συμβούλου. Ὁ ὑπογραμματεύς, τελῶν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ἀρχιγραμματέως, δέον νὰ εἶναι ἀδελφὸς μιᾶς τῶν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονῶν, ἡλικίας οὐχὶ μικροτέρας τῶν 25 ἐτῶν καὶ ἀπόφοιτος γυμνασίου ἢ διδασκαλείου ἢ ἱερατικῆς σχολῆς. Ἡ ἐπιστασία ἀντιπροσωπεύει τὴν ἐκτελεστικὴν τῆς Ἱ. κοινότητος ἐξουσίαν, ἀσκοῦσα ἔτι καὶ καθήκοντα δημαρχιακά, ὡς καὶ εἰρηνοδικειακά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Καταστατικὸν Ἁγίου Ὄρους, ἄρθρα 28—40.—*Κ. Μ. Ράλλη*, Ἐγχειρίδιον ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου, τεῦχ. Α' 1927, σελ. 247, 248, 249. Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

—**ἐπιστασία** *λιμένος*· βλ. *λιμενικαὶ* ἀρχαί.

ἐπίστασις, —*εως* (ἡ) (καὶ *ἐπιστασία*)· προσοχή: «ἀναγινώσκει —, ἐξετάζει μετ' ἐπιστάσεως» ἢ «— μετ' ἐπιστασίας (ἀπὸ τοῦ *ἐφίστημι τὸν νοῦν*).

ἐπιστάτης (ὁ)· ὁ ἐφιστάς τὴν προσοχήν του, ὁ προσέχων, ὁ ἐπιτηρῶν τὴν ἐκτέλεσιν ἔργου, ἐπόπτης, ἐπιτηρητής: «ἐπιστάτης κτήματος» ὁ ἐπιμελούμενος τῆς καλλιεργείας καὶ τῶν ἄλλων ἀναγκῶν τοῦ κτήματος, «ἐπιστάτης ἔργου» ὁ κατανέμων εἰς τοὺς ἐργάτας τὴν ἀνήκουσαν ἐργασίαν καὶ ἐπιτηρῶν τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς, «ἐπιστάτης σχολείου» ὁ ἐπιμελούμενος τῆς καθαριότητος τοῦ σχολείου.

— **ἐπιστάτης** ***μονομάχων*** ἢ ***μονομαχοτρόφος*** ἢ ***λουδοτρόφος*** (λατ. lanista) *[Ἀρχ.]*. Ἐκαλοῦντο οὕτως οἱ ἐπιχειρηματίαι ἰδιῶται, οἵτινες ἐγύμναζον δούλους μονομάχους καὶ εἶτα ἐμίσθουν ἢ ἐπώλουν αὐτοὺς διὰ τὰ δημόσια θεάματα τοῦ ἱπποδρόμου. Τὸ ἔργον τοῦτο καθ' αὑτὸ δὲν ἐθεωρεῖτο ἀτιμωτικόν, διὸ καὶ εὐπόληπτοι πολῖται καὶ ἄρχοντες δημόσιοι πολλάκις μετήρχοντο τοῦτο, ὡς λίαν προσοδοφόρον. Ἠδύνατό τις τουτέστι νὰ ἐκγυμνάζῃ μονομάχους δούλους, ὅπως καὶ τεχνίτας, παιδαγωγοὺς ἢ μουσικοὺς πρὸς πώλησιν ἢ μίσθωσιν. Ἐὰν ὅμως ὁ μονομαχοτρόφος εἶχε τὸ ἔργον τοῦτο ἀποκλειστικὸν αὐτοῦ ἐπάγγελμα, ἡ δημοσία γνώμη κατεδίκαζεν αὐτὸν καὶ ὁ νόμος τὸν ἐστέρει τοῦ jus honorum. Ἄλλωστε καὶ αὐτὴ ἡ ὀνομασία των ἦτο ἀτιμωτική· διότι lanista σημαίνει κρεοπώλης καὶ κατὰ παρετυμολογίαν ἐταυτίζετο οὗτος πρὸς τοὺς lenones, ἤτοι τοὺς σωματεμπόρους. Αὐτὴ ἡ ἄσκησις τοῦ ἐπαγγέλματος προϋπέθετε πολλὰς ἠθικὰς ὑποχωρήσεις. Ὁ μονομαχοτρόφος ἦτο κυρίως πελάτης τῶν πειρατῶν, παρ' ὧν ἠγόραζε δούλους, ἀνελάμβανε δὲ καὶ νὰ γυμνάζῃ ἐπ' ἀμοιβῇ δούλους ἀνήκοντας εἰς ἄλλους κυρίους. Πολλοὶ αὐτῶν εἶχον μόνιμα γραφεῖα ἐν Ρώμῃ διὰ τὰς σχετικὰς ἀγοραπωλησίας, ἄλλοι δὲ ἦσαν πλανόδιοι (lanistae circumforanei) περιερχόμενοι τὰς ἐπαρχίας διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἢ διὰ νὰ δίδωσι παραστάσεις πρὸς ἴδιον λογαριασμόν. Τὰ ἐκ τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης κέρδη ἦσαν πολλάκις μέγιστα. Ἀλλ' οἱ μετερχόμενοι ταύτην ἀπέφευγον τὸν τίτλον τοῦ lanista, προτιμῶντες τὴν περίφρασιν «negotiatores familiae gladiatoriae», ὡς εὑρέθη ἐν ἐπιγραφῇ.

—**ἐπιστάτης** *τῶν* ***ὑδάτων*** *[Ἀρχ.]*· βλ. λ. *Ἀθῆναι* (τ. Β' σ. 200 γ').

ἐπιστατικός, —*ή*, —*όν*· ὁ μετ' ἐπιστάσεως γινόμενος, προσεκτικὸς (ἀπὸ τοῦ ρ. *ἐπίστημι τὸν νοῦν*).— Ἐπίρρ. ***ἐπιστατικῶς***, προσεκτικά.

ἐπιστατῶ (—*έω*), ἀόρ. *ἐπεστάτησα*· ἐπιβλέπω, ἐποπτεύω, ἐπιτηρῶ, κατανέμω τὴν ἐργασίαν εἰς τοὺς ἐργάτας καὶ παρακολουθῶ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς.

ἐπιστεγάζω, ἀόρ. *ἐπεστέγασα*—*ἐπεστεγάσθην*, παρακ. παθ. μετχ. *ἐπεστεγασμένος*· στεγάζω, ἐπιβάλλω στέγην: «ἐπιστεγάζω τὴν οἰκίαν,—τὸ κατάστημα» || μεταφ. ἐπιθέτω τὸ συμπλήρωμα ἑνὸς ἔργου, συμπληρῶ.

ἐπιστέγασις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιστεγάζειν, κάλυψις διὰ στέγης, στέγασις.

ἐπιστέγασμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐπιστεγάζειν, στέγη· || μεταφ. τὸ τελικὸν συμπλήρωμα, ἡ κορωνίς: «ἡ ἑλληνικὴ ἀνεξαρτησία ὑπῆρξε τὸ ἐπιστέγασμα μακρῶν πατριωτικῶν ἀγώνων».

ἐπίστεγον (τὸ) *[Ναυτ.]* (κοιν. *κάσαρο* (τὸ) ἢ εἰς τὰ μικρότερα πλοῖα *κασαρί*, γαλλ. la dunette, ἀγγλ. the poop, Ναυτ. ὀνομ. ἄρθρ. 61). Τὸ ἐπὶ τοῦ πρυμναίου καταστρώματος κατασκευαζόμενον διαμέ-

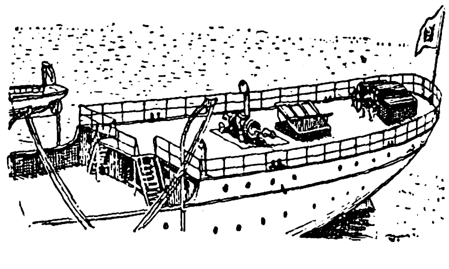

Ἐπίστεγον ταχυδρομικοῦ ἀτμοπλοίου.

ρισμα. Ἐπιστεγαζόμενον δι' ἐλαφροῦ καταστρώματος χρησιμοποιεῖται κατὰ προτίμησιν διὰ τὰ ἐνδιαιτήματα τῶν ἐπισήμων τοῦ πλοίου. Εἰς τὰ παλαιότερα πλοῖα τὸ κατάστρωμα τοῦ ἐπιστέγου ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ διὰ τὸν ἀξιωματικὸν τῆς φυλακῆς, πάντως δὲ ἐν μάχῃ ἦτο ἡ θέσις τοῦ ναυάρχου, τῶν ὑπασπιστῶν του, τοῦ κυβερνήτου καὶ τῶν ἀξιωματικῶν τῶν ἀρμένων· ὠνομάζετο δὲ ὑπὸ τῶν Γάλλων banc de quart. Σ. Ε. Λ.

ἐπίστεγος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἐπὶ τῆς στέγης ὢν ἢ γινόμενος· || *ἐπίστεγον* (τὸ) ὡς οὐσιαστ. (βλ. λ.).

ἐπιστέλλω, ἀόρ. *ἐπέστειλα*· παραγγέλλω δι' ἐπιστολῆς ἢ δι' ἄλλου, μηνύω, διατάσσω· || πληροφορῶ δι' ἐπιστολῆς.

ἐπίστερνον (τὸ) *[Ζῳολ.]*. Τὸ πλάγιον τμῆμα τοῦ θώρακος τῶν ἐντόμων. Δ. Ν. Π.

ἐπιστεφανῶ (—*όω*)· ἐπιθέτω στέφανον, στεφανῶ.

ἐπιστεφάνωμα (τὸ) καὶ ***ἐπιστεφάνωσις*** (ἡ)· ἡ ἐπίθεσις στεφάνου, στεφάνωμα.

ἐπιστέφιον (τὸ) (Epistephium) *[Ζῳολ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεοειδῶν*, περιλαμβάνον 5—6 εἴδη ἀπαντῶντα ἐν νοτίῳ Ἀμερικῇ. Δ.Ν.Π.

ἐπιστέφω, ἀόρ. *ἐπέστεψα*—*ἐπεστέφθην*· περιβάλλω τὴν κορυφὴν ὡσεὶ διὰ στεφάνου: «θριγκὸς ἐπιστέφει τὸν ναόν».

ἐπίστεψις,—*εως* (ἡ)· ἡ στέψις τῆς κορυφῆς, ἡ διὰ στεφανώματος περιβολή: «ὁ θριγκὸς εἶναι ἐπίστεψις τοῦ ναοῦ».

—*[Πυροβ.]* Καλεῖται *ἐπίστεψις* ἡ ἐν συμπιέσει τοποθέτησις ἁπλοῦ σωλῆνος πυροβόλου ἐντὸς ἑτέρου μεταλλικοῦ στοιχείου, ὀνομαζομένου κραύσματος ἢ χιτωνίου. Ὁ σωλὴν τοῦ πυροβόλου δέον νὰ ἀντέχῃ εἰς τὰς ἐν αὐτῷ κατὰ τὴν βολὴν ἀναπτυσσομένας πιέσεις, αἵτινες σὺν τῇ ἐξελίξει ἀνῆλθον εἰς 4.000 ἀτμοσφαίρας κατὰ τετραγ. ἑκατ. Διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ πάχους τῶν τοιχωμάτων τοῦ σωλῆνος δὲν ἐπιτυγχάνεται ἀνάλογος ἀντοχή· ἐὰν τὸ πάχος τῶν τοιχωμάτων ἀπὸ ἓν διαμέτρημα τοῦ σωλῆνος (τὸ σύνηθες ὅριον) αὐξήσῃ εἰς ἓν καὶ ἥμισυ, τὸ μὲν βάρος τοῦ σωλῆνος θὰ διαπλασιασθῇ, ἡ δὲ ἀντοχὴ θ' αὐξηθῇ κατὰ τὸ ἓν δέκατον· τὰ στρώματα τοῦ σωλῆνος, τὰ πέραν πάχους διαμετρήματος, ἐλάχιστα συμβάλλουσιν εἰς τὴν ἀντίστασιν, ἡ δὲ ὑπερνίκησις τῆς ἀντιστάσεως τῶν ἐσωτερικῶν στρωμάτων θὰ προκαλέσῃ ῥωγμάς, αἵτινες διευρυνόμεναι ὑπὸ τῶν ἀερίων ἀπὸ βολῆς εἰς βολὴν θὰ προκαλέσωσι καὶ τοῦ πυροβόλου τὴν διάρρηξιν. Ἐκ τούτων ἐπεζητήθη ἡ δι' ἐπιστέψεως αὔξησις τῆς εἰς τὰ ἀέρια τῆς πυρίτιδος προβαλλομένης ὑπὸ τοῦ σωλῆνος ἀντιστάσεως. Σωλὴν ἐπεστεμμένος ἀντέχει πολλῷ πλεῖον ἁπλοῦ σωλῆνος τοῦ αὐτοῦ πάχους. Κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν ἐπαφὴ τῶν δύο σωλήνων, ἡ μὲν τοῦ ἐπιστέφοντος διευρυνθεῖσα κατὰ τὴν ἐπίστεψιν δὲν δύναται νὰ ἐπανέλθῃ μετὰ ταύτην καὶ ἀσκεῖ οὕτω πίεσιν ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐπεστεμμένου σωλῆνος ἐν εἴδει περισφίγγοντος δακτυλίου, ἡ δὲ τελευταία αὕτη μεταδίδει τὴν ἀσκουμένην πίεσιν μέχρι τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐπεστεμμένου σωλῆνος, γεννῶσα οὕτω ἀρχικὴν τάσιν. Κατὰ τὴν βολὴν τὸ ὑπὸ συμπίεσιν ἐσωτερικὸν στρῶμα τοῦ ἐπεστεμμένου σωλῆνος διευρύνεται ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν ἀερίων τῆς πυρίτιδος καὶ ἀπορροφᾷ οὕτως ὅλον τὸ μέρος ταύτης, δι' οὗ φθάνει εἰς τὰς ἀρχικὰς αὐτοῦ διαστάσεις, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου τὸ ἐσωτερικὸν στρῶμα τοῦ χιτωνίου, διατελοῦν ὑπὸ ἀρχικὴν ἔκτασιν, ἀντιδρᾷ εἰς περαιτέρω τοιαύτην πλεῖον ἢ στρῶμα τῆς αὐτῆς σειρᾶς ἐν ἁπλῷ σωλῆνι. Ἀπαιτεῖται μεγάλη προσοχή, ὅπως κατὰ τὴν ἐπιβαλλομένην σύνθλιψιν τοῦ ἐσωτερικοῦ στρώματος τοῦ ἐπιστεφομένου σωλῆνος μὴ ὑπερβληθῇ

Digitized by Google

ὅριόν τι συνθλίψεως, δυνάμενον νὰ προκαλέσῃ μόνιμον παραμόρφωσιν τούτου.

Ἡ ἐπίστεψις συντελεῖται α) ἐν θερμῷ, β) ἐν ψυχρῷ, γ) διὰ χαλυβικῶν συρμάτων ἢ ταινιῶν (μερμιθόστεψις), καὶ δ) δι' αὐτεπιστέψεως. Ὁ πρῶτος τρόπος, χρησιμοποιούμενος ἐν εὐρείᾳ κλίμακι εἰς τὸν οἶκον Schneider, ἔγκειται εἰς τὴν διὰ θερμάνσεως εἰς εἰδικοὺς κλιβάνους διεύρυνσιν τοῦ χιτωνίου καὶ εἰσαγωγὴν ἐν αὐτῷ τοῦ σωλῆνος· μετὰ τὴν ψῦξιν συστελλομένου τοῦ χιτωνίου ἐπέρχεται ἡ σύσφιγξις. Κατὰ τὸν δεύτερον τρόπον, ἐφαρμοζόμενον εἰς τὰ πυροβολουργεῖα Skoda (Τσεχοσλοβακία), εἰς τὸ ὀπίσθιον τμῆμα τοῦ σωλῆνος δίδεται σχῆμα ἐλαφρῶς κολουροκωνικόν· ἡ ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια τοῦ χιτωνίου λαμβάνει ἀντίστοιχον σχῆμα διὰ τορνεύσεως καὶ λειάνσεως, ἀλλὰ εἰς διάμετρον κατά τι μικροτέραν τῆς τοῦ σωλῆνος· ἡ ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια τοῦ πρὸς ἐπίστεψιν τμήματος τοῦ σωλῆνος ἐπαλείφεται διὰ κόνεως γραφίτου καὶ ὀρυκτελαίου καὶ δι' ἰσχυροῦ ὑδραυλικοῦ πιεστηρίου εἰσάγεται ὁ σωλὴν ἐν τῷ χιτωνίῳ· ἀκραῖα κοχλιωτὰ κρατύσματα ἐν θερμῷ προσαρμοζόμενα περὶ τὸ στόμα τοῦ σωλῆνος παρεμποδίζουσι τὴν κατὰ τὴν βολὴν ὀλίσθησιν τῶν χιτωνίων. Ὁ τρίτος τρόπος τῆς *μερμιθοστέψεως* ἐπενοήθη ὑπὸ τοῦ λοχαγοῦ Schultz κατὰ τὸ 1873· οὗτος ἐσκέφθη ὅτι, ἂν ἀντὶ ἑνὸς κρατύσματος χρησιμοποιήσῃ πολλὰ καὶ λεπτά, θ' αὐξήσῃ ἡ ἀντίστασις τοῦ σωλῆνος, τοῦ πάχους αὐτοῦ παραμένοντος, ἢ θὰ ἐπιτευχθῇ ἡ αὐτὴ ἀντίστασις διὰ σωλῆνος μικροτέρου πάχους. Ἡ ἀρχὴ αὕτη ἐφηρμόσθη εὐρύτατα ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ συνίσταται εἰς τὴν μετὰ τάσεως περιτύλιξιν τοῦ σωλῆνος διὰ σύρματος χαλυβικοῦ ἢ καὶ ταινίας, τῶν οὕτω σχηματιζομένων σπειρῶν διατελουσῶν ἐν στενῇ πρὸς ἀλλήλας ἐπαφῇ· ἐπὶ τοῦ πρώτου στρώματος ἐπιτίθενται καὶ ἄλλα μετὰ μεγαλυτέρας τάσεως. Μακρὸν χιτώνιον ἐπικαλύπτει τὴν ὅλην ἐπίστεψιν, ἀπομένοντος μεταξὺ κενοῦ πρὸς διαστολὴν αὐτῆς. Ὁ τρίτος οὗτος, πλεονεκτικώτερος τῶν ἄλλων ἀπὸ πάσης ἄλλης ἀπόψεως, ἔχει τὸ μειονέκτημα, ὅτι δὲν προσδίδει εἰς τὸν σωλῆνα κατὰ μῆκος ἀντίστασιν, τοῦθ' ὅπερ ἐπιβάλλει τὴν διὰ μακροῦ χιτωνίου κατὰ μῆκος ἐπίσκεψιν. Καὶ τέλος ὁ τέταρτος τρόπος τῆς *αὐτεπιστέψεως* ἐπενοήθη ὑπὸ τοῦ μηχανικοῦ τοῦ γαλλικοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ Malaval, ἐπιδοθέντος εἰς τὴν μελέτην τούτου ἀπὸ τοῦ 1909, καὶ ἐφηρμόσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ οἴκου Schneider κατὰ τὸ 1913 εἰς πυροβόλον τῶν 14.5 ἑκατ. Ἀσκουμένης ἰσχυρᾶς ἐσωτερικῆς πιέσεως προοδευτικῶς αὐξανομένης ἐντὸς τοῦ κοίλου ἁπλοῦ σωλῆνος πυροβόλου, τὰ διάφορα αὐτοῦ στρώματα ὑπόκεινται εἰς διαστολὴν μειουμένην ἀπὸ τοῦ ἐσωτέρου πρὸς τὸ ἐξώτερον καὶ αἱ διαστολαὶ αὗται λαμβάνουσι βαθμηδὸν μόνιμον ὑπόστασιν, ἐκτεινόμεναι μέχρι τῶν ἐξωτερικῶν στρωμάτων. Ἡ οὕτως ἐπερχομένη ὁλοκληρωτικὴ τοῦ σωλῆνος *ἐνδοτράχυνσις* αὐξάνει τὴν εἰς ἀντίστασιν ἱκανότητα αὐτοῦ ἀναλόγως πρὸς τὴν ἀσκηθεῖσαν πίεσιν διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἐνδοτραχύνσεως ταύτης. Πρὸς διενέργειαν αὐτεπιστέψεως πωματίζεται κατ' ἀμφότερα τὰ ἄκρα ἰσχυρῶς ὁ σωλήν, τοῦ ἑνὸς πώματος φέροντος ὀπήν, δι' ἧς ἐπιτυγχάνεται ἡ δι' ὑδραυλικοῦ πιεστηρίου ἀνάπτυξις εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ σωλῆνος τῆς ἀπαιτουμένης πιέσεως. Ἡ μέθοδος αὕτη, παρέχουσα τὸ πλεονέκτημα τῆς ἐν τῷ αὐτῷ βάρει ἐνισχύσεως τοῦ σωλῆνος πρὸς ἀντίστασιν καὶ τὸ μέσον τῆς διὰ πιέσεων μεγαλυτέρων τῶν 3.000 ἀτμοσφαιρῶν ἐκτελέσεως βολῆς, ἀποτελεῖ ἐργασίαν λεπτοτάτην. Ἡ αὐτεπίστεψις ἔχει ἐφαρμοσθῆ καὶ εἰς σωλῆνας νεωτέρων τύπων πυροβόλων τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Κ. ΓΚΙΤΑΡΑΚΟΣ

ἐπιστήθιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐπὶ τοῦ στήθους ὤν, ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον ἔχει τις ἐπὶ τοῦ στήθους του: «ἐπιστήθιος σταυρός» || μετφ. ἐγκάρδιος, ἀγαπημένος, ποθητός: «ἐπιστήθιος φίλος».

ἐπιστήλιον (τὸ) *[Ναυτ.]* (κοιν. *τσιμπούκι*, γαλλ. le mât de hune ἢ du perroquet, ἀγγλ. top-mast ἢ top-gallant-mast, Ναυτ. ὀνομ. ἄρθρ. 498). Τὸ ὑπὲρ τὴν στήλην τεμάχιον ἑκάστου ἱστοῦ, ὅπερ δύναται νὰ εἶναι μοναδικόν, ὁπότε καλεῖται ἁπλῶς *ἐπιστήλιον*, ἢ νὰ ἔχῃ καὶ ἄλλο τοιοῦτον ὑπερθέν του, ὁπότε ἐκεῖνο μὲν καλεῖται *μέγα ἐπιστήλιον*, τὸ δὲ ὑπὲρ αὐτό, *μικρὸν ἐπιστήλιον*. Εἰδικώτερον, τὰ ἐπιστήλια ὀνοματολογοῦνται ἐκ τῶν ἀπὸ τούτων ἀρτωμένων ἱστίων, ὁπότε ἔχομεν (βλ. σχ.) ἐπιστήλιον δολωνίου (α), ἐπιστήλιον δόλωνος (β), ἐπιστήλιον δολωνίδος (γ), ὀνομαζόμενα *μεγάλα ἐπιστήλια* ἢ *ἐπιστήλια δολώνων*, φωσωνίου (δ), φώσωνος (ε), φωσωνίδος (ζ), ὀνομαζόμενα *μικρὰ ἐπιστήλια* ἢ *ἐπιστήλια φωσώνων*. Τὰ τελευταῖα ταῦτα χρησιμεύουσι πρὸς ἄρτησιν καὶ τῶν *σιπάρων* (σιπαρίου, σιπάρου, σιπαρίδος) ἐπίσης, εἰς τὰ ἱστιοφόρα μικροῦ τύπου· εἰς τοὺς μεγάλου ὅμως τύπου δρόμωνας, ἣν ἐξαρτίαν εἶχον καὶ τὰ ἄνω τῶν 84 πυροβόλων δίκροτα καὶ τρίκροτα, ὑπῆρχον ἰδιαίτερα ἐπιστήλια σιπαρίου, σιπάρου καὶ σιπαρίδος. Τοῦ προβόλου ἀποτελοῦντος ἴδιον πλήρη ἱστόν, ἀδιάφορον ἂν δὲν εἶναι ὄρθιος ἀλλὰ κεκλιμένος, τὸ δοράτιον θ ἐπέχει θέσιν μεγάλου ἐπιστηλίου, ἡ δὲ ἐπιδορατὶς η μικροῦ τοιούτου. Τὰ ἐπιστήλια, ἀπολήγοντα πρὸς τὰ κάτω μὲν εἰς τὴν *ἕδραν* (βλ. λ. καὶ σχ.), πρὸς τὰ ἄνω δὲ εἰς τὸν λαιμόν, ἀνάγονται διὰ τῶν ἀναγουσῶν των, ἑδραζόμενα διὰ τοῦ σχαστηρίου των ὅταν μετεωρισθῶσι δεόντως, τὰ μὲν μεγάλα ἐπὶ τῶν ζυγίδων τῶν θωρακίων, τὰ δὲ μικρὰ ἐπὶ τῶν ζυγίδων τῶν *διζύγων* (βλ.λ.)· συγκρατοῦνται δὲ πρὸς τὴν ὑπὸ ταῦτα στήλην ἢ ἐπιστήλιον, καὶ διὰ τοῦ *στηλοκρίνου*, διὰ τῆς ὀπῆς τοῦ ὁποίου τὸ ἐπιστήλιον διαβάλλεται. Προφανὲς εἶναι, ὅτι βλάβη ἢ θραῦσις ἑνὸς ἐπιστηλίου, δυναμένου νὰ ἀντικατασταθῇ διὰ τῶν ἐπὶ τοῦ πλοίου ὑπαρχόντων ἀνταλλακτικῶν, δὲν συνεπάγεται ἀχρήστευσιν τοῦ ὅλου ἱστοῦ. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς κακοκαιρίας, διὰ τοῦ τοιούτου καταμερισμοῦ τῶν ἱστῶν, μεγάλως ἀνακουφίζεται τὸ πλοῖον, τῶν μικρῶν ἐπιστηλίων δυναμένων εὐχερῶς νὰ κατάγωνται. Διὰ τὴν ἐξαρτίαν τῶν ἐπιστηλίων βλ. λ. *ἐξαρτία*.

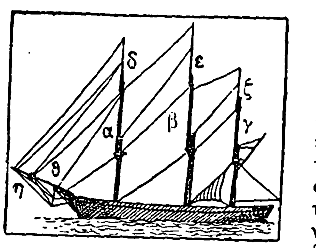

Σ. Ε. Λ.

—ἐπιστηλίου ἕδρα *[Ναυτ.]*. (κοιν. *κάσσα τοῦ τσιμπουκιοῦ*, γαλ. la caisse du petit-mât, ἀγγλ. square -part). Τὸ κάτωθεν μέρος τοῦ ἐπιστηλίου, πελεκημένον εἰς σχῆμα πολυέδρου, τετραπλεύρου ἢ ὀκταπλεύρου τομῆς συνήθους. Πολλοὶ ἐν τούτοις λογίζουσιν ὡς ἕδραν καὶ τὸ ὕπερθεν τοῦ πολυεδρικοῦ μέρους Κ (βλ. σχ. εἰς λ. *ἀνάγουσα*) κυλινδρικὸν μέρος τοῦ ἐπιστηλίου, τὸ περιοριζόμενον προκειμένου περὶ ἕδρας ἐπιστηλίου δόλωνος μεταξὺ τοῦ θωρακίου Θ καὶ τοῦ στηλοκράνου Σ καὶ εὑρισκόμενον συνεπῶς πρώραθεν τοῦ λαιμοῦ τῆς στήλης. Κατ' ἀναλογίαν ἕδρα τοῦ ἐπιστηλίου φώσωνος εἶναι τὸ κάτω τμῆμα τοῦ μικροῦ ἐπιστηλίου, τὸ μεταξὺ τοῦ διζύγου καὶ τοῦ στηλοκράνου περιλαμβανόμενον. Τὴν ἕδραν διαπερῶσι δύο ἔντροχα Κ καὶ Ε, δι' ὧν διείρεται ἡ ἀνάγουσα, ἅτινα περιορίζονται εἰς ἓν προκειμένου περὶ ἕδρας ἐπιστηλίου τοῦ φώσωνος. Ὑπὸ τὴν ἕδραν γλυφή, ἐν ᾗ ὀλισθαίνει ὁ ὀχεὺς τοῦ ἐπιστηλίου.

Σ. Ε. Λ.

ἐπιστήμη (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐπίστασθαι*, γνῶσις πλήρης καὶ ἀκριβὴς ἑνὸς φαινομένου, ἑνὸς θέματος: «καὶ ἡ ἁπλουστέρα δημιουργία ἀπαιτεῖ ἐπιστήμην καὶ μόχθον» || τὸ σύνολον γνώσεων ἀναφερομένων εἰς κύκλον τινὰ τοῦ ἐπιστητοῦ καὶ ἡ μεθοδικὴ ἔρευνα τῶν κατὰ τοῦτον φαινομένων: «μαθηματικὴ —, ἱστορικὴ —, φιλοσοφικὴ —, ἰατρικὴ —, νομικὴ ἐπιστήμη» || συνήθως εἰς ἑνικ. «ἡ ἐπιστήμη» ἀντὶ «αἱ ἐπιστῆμαι»: «τὰ διδάγματα τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς πείρας».

— [ΦΙΛΟΣΟΦ.] *Ἐπιστήμη* λέγεται πᾶν σύνολον γνώσεων ἀναγόμενον εἰς ὀργανικὸν σύστημα γενικῶν ἀληθειῶν. Διὰ τὸν ἀκριβῆ ὁρισμὸν τῆς ἐπιστήμης δέον νὰ ἔχῃ τις ὑπ' ὄψιν τὰ ἑξῆς:

1) Ὅτι καθαρῶς ἐπιστήμην δὲν νοοῦμεν εἰμὴ σύστημα *ἀληθειῶν*. Ἐν τούτοις, δὲν ὑπάρχει σχεδὸν ἐπιστήμη ἥτις νὰ μὴ περιλαμβάνῃ καὶ προτάσεις *ἀληθοφανεῖς*, πιθανότητας καὶ ὑποθέσεις, ἑνὶ λόγῳ δοξασίας ἐπὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον στερεᾶς βάσεως ἐρειδομένας. Ἐὰν μία ἐπιστήμη δὲν περιεῖχε καὶ πιθανότητας, ἢ θὰ εἶχεν ἤδη ἐξελιχθῆ καὶ θὰ εἶχε φθάσει εἰς τὴν ἐντέλειαν—ὅπως π. χ. ἡ στοιχειώδης γεωμετρία—ἢ θὰ ἦτο καταδεδικασμένη εἰς αἰωνίαν στασιμότητα, δηλαδὴ θὰ ἦτο νεκρά. Διότι, διὰ νὰ δύναται νὰ προχωρῇ μία ἐπιστήμη, διὰ νὰ ἀνοίγηται τὸ πεδίον τῶν ἐρευνῶν της, διὰ νὰ καθίσταται συνάμα δυνατὴ βαθυτέρα ἐξέτασις τῶν ἀντικειμένων, τὰ ὁποῖα τῆς χρησιμεύουν ὡς ὑλικόν, εἶναι ἀνάγκη, ἐνίοτε, νὰ ἀναθεωρηθοῦν, πολλὰ ἐξ ὅσων ἐν αὐτῇ ἐνομίζοντο μέχρι τοῦδε ἀκλόνητα, ἀκόμη δὲ καὶ αἱ μέχρι τοῦδε θεμελιώδεις ἔννοιαι αὐτῆς. Ἡ ἐπιστήμη λοιπὸν περιλαμβάνει καὶ θεωρήματα μὴ ἀποδεδειγμένα, δηλαδὴ ἐπιδεκτικὰ ἀναθεωρήσεως. Καὶ θὰ περιλαμβάνῃ τόσα περισσότερα τοιαῦτα, ὅσῳ ὀλιγώτερον ἐξειλιγμένη εἶναι καὶ ὅσῳ περιπλοκώτερα καὶ μᾶλλον ἀνεπίδεκτα μετρήσεως θὰ εἶναι τὰ δεδομένα τὰ ὁποῖα ἐρευνᾷ. Π. χ. εἰς τὴν ψυχολογίαν καὶ δὴ εἰς τὴν ἄρτι συστηματοποιηθεῖσαν κοινωνιολογίαν, χωροῦν πολὺ περισσότεραι πιθανότητες καὶ ὑποθέσεις παρὰ εἰς τὴν φυσικὴν ἢ εἰς τὴν ἔτι ἀκριβεστέραν μηχανικήν. Πᾶσαι αἱ ἐπιστημονικαὶ θεωρίαι, αἵτινες δὲν ἔχουν ἐπικυρωθῆ διὰ ἐμπειρικῆς διασταυρώσεως, εἶναι ὑποθέσεις, ἀπαραίτητοι ὅμως καὶ γόνιμοι, ἀρκεῖ νὰ μὴ καθίστανται βλαβεραί, νὰ μὴ παρεξηγῶνται καὶ νὰ εἶναι παραδεκταὶ ἐπιφυλακτικῶς ὑπὸ τοῦ σκεπτομένου ἀνθρώπου, διακρίνοντος πάντοτε ταύτας ἀπὸ τῶν ἀποδεδειγμένων ἀληθειῶν.

2) Ὅτι ἡ ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια εἶναι γενική, ἐπειδή, ὅπως τὸ παρετήρησεν ἤδη ὁ Ἀριστοτέλης, δὲν ὑφίσταται ἐπιστήμη περὶ τῶν καθ' ἕκαστον πραγματευομένη. Ἐν τούτοις ὀφείλει τις νὰ παραδεχθῇ ὅτι προτάσεις οἷαι: «ὁ Ὑμηττὸς ἔχει 1027 μέτρα ὕψος ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης», «ὁ Νεῖλος ἐκβάλλει εἰς σχῆμα δέλτα», ἀνήκουν εἰς τὴν γεωγραφίαν, ἥτις εἶναι ὁμολογουμένως ἐπιστήμη. Ὁμοίως, ἱστορικὸν γεγονὸς οἷον: «ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἐνίκησε τοὺς Πέρσας παρὰ τὸν Γρανικὸν ποταμὸν τῷ 334 π. Χ.» στερεῖται ἐντελῶς γενικότητος, καίτοι ἡ ἱστορία εἶναι ἐπιστήμη. Ἀλλ' ἡ ἔνστασις αὕτη ἀναιρεῖται μόλις παρατηρήσωμεν ὅτι οὔτε ἡ γεωγραφία, οὔτε ἡ ἱστορία, οὔτε καμμία ἄλλη ἐπιστήμη ἀποβλέπει εἰς τὴν ἁπλῆν γνῶσιν τῶν καθ' ἕκαστον, ἀλλὰ τείνει εἰς τὴν λογικὴν αὐτῶν ἐξήγησιν, δηλαδὴ εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τῆς μεταξὺ αὐτῶν ἐν τῷ χώρῳ ἢ ἐν τῷ χρόνῳ ὑφισταμένης ἀλληλουχίας, ἥτις ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι πάντα ταῦτα διέπονται ὑπὸ νόμων γενικῶν καὶ ἑνιαίων. Πραγματικὸν ἔργον τοῦ ἐπιστήμονος εἶναι ἡ ἀνακάλυψις καὶ ἡ ἀπόδειξις τῶν νόμων τούτων, καὶ τὸ ὄνομα ἐπιστήμη ἁρμόζει εἰς σύστημα γνώσεων τοσοῦτον μᾶλλον, καθ' ὅσον ἐν αὐτῷ ὑπάγονται τὰ καθ' ἕκαστον εἰς γενικὰς ἀληθείας, ἐξαρτωμένας ἐξ ἄλλων ἔτι γενικωτέρων. Ἡ περίπτωσις τοῦ Νείλου π. χ. παρουσιάζει ἐπιστημονικὸν ἐνδιαφέρον ἐπειδὴ ἀποτελεῖ μίαν τῶν πολλῶν περιπτώσεων ἐφ' ὧν ἐρείδεται ἡ ἐξηγητικὴ θεωρία: «ὅσοι μεγάλοι ποταμοὶ ἐκβάλλουν εἰς κλειστὴν θάλασσαν, ἐκβάλλουν εἰς σχῆμα δέλτα», γενικὴ ἀλήθεια, τὴν ὁποίαν ἐξηγεῖ, ἐν μέρει τοὐλάχιστον — γενικωτέρα ὑπόθεσις, φανεροῦσα ὡρισμένην σταθερὰν ἀλληλουχίαν μεταξὺ τῆς ροῆς τῶν ποταμῶν καὶ τοῦ φαινομένου τῆς παλιρροίας τῶν θαλασσῶν εἰς τὰς ὁποίας ἐκβάλλουν—φαινομένου ἀκριβῶς σχεδὸν ἀνυπάρκτου ἐν ταῖς κλεισταῖς θαλάσσαις.

3) Ὅτι πᾶσα μὲν γενικὴ ἀλήθεια εἶναι ἐπιστημονική—ἀρκεῖ βεβαίως νὰ ἔχῃ τῷ ὄντι ἀποδειχθῆ ὡς ἀλήθεια—ἀλλὰ γενικαὶ ἀλήθειαι δὲν ἀποτελοῦν ἐπιστήμην εἰμὴ μόνον ἐὰν εἶναι λογικῶς συνηνωμέναι, συνηρμολογημέναι μάλιστα, εἰς ὀργανικὸν σύστημα ἀναφερόμενον εἰς τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον. Διὰ τῆς λέξεως ἀντικείμενον δὲν νοοῦμεν τὰ δεδομένα τῆς ἐμπειρίας ἁπλῶς. Πολλάκις τὰ αὐτὰ δεδομένα γίνονται ἀφορμὴ δύο ἐπιστημῶν, ἂν ὄχι πλειόνων, πρᾶγμα καθιστῶν φανερὰν τὴν διαφορὰν τοῦ ἀντικειμένου ἑκάστης. Ἡ φυσιολογία λ. χ. καὶ ἡ ἀνατομία ἐξετάζουν καὶ αἱ δύο τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ἄλλων ζῴων. Εἶναι ὅμως δύο ἐπιστῆμαι κεχωρισμέναι—καίτοι συναφεῖς—, καὶ ἡ μὲν πρώτη πραγματεύεται περὶ τῆς λειτουργίας τῶν ὀργάνων, ἱστῶν κτλ., ἡ δὲ δευτέρα περὶ τῆς διαπλάσεως καὶ συναρμολογήσεως αὐτῶν. Ἀλλὰ ἡ λειτουργία τῶν ὀργάνων καὶ ἡ διάπλασις τῶν ὀργάνων εἶναι δύο διάφοροι ἀφῃρημέναι ἀπόψεις μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς συγκεκριμένης πραγματικότητος. Τὸ ἰδιάζον ἀντικείμενον, λοιπόν, ἑκάστης ἐπιστήμης εἶναι μία ὡρισμένη ἀφῃρημένη ἄποψις, ἐξ ἧς ἐξετάζεται ὅ,τι δύναται νὰ ἐξετάζηται τοιουτοτρόπως. Σκοπὸς τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης εἶναι ἡ ἀνακάλυψις καὶ ἀπόδειξις τῶν γενικῶν ἐκείνων ἀληθειῶν, αἵτινες δύνανται ἐκ τῆς ἀπόψεως ταύτης νὰ φανερωθοῦν, καὶ ἡ ταξινόμησις αὐτῶν πρὸς φανέρωσιν τῆς βαθείας ἀλληλουχίας α') τῆς μεταξὺ αὐτῶν τούτων ὑφισταμένης, β') τῆς μεταξὺ αὐτῶν καὶ ἄλλων ἀληθειῶν κοινῶν εἰς πάσας τὰς ἐπιστήμας ἢ ἀνηκουσῶν εἰς ὡρισμένας, ἐκτὸς τῆς ἐν λόγῳ.

4) Ὅτι μία πρότασις δὲν δύναται νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν ἐπιστήμην, εἰμὴ μόνον ἐὰν ἔχῃ ἀντικειμενικὸν κῦρος, δηλαδὴ ἐὰν θὰ τὴν παρεδέχετο οἱοσδήποτε νοῦς λογικῶς σκεπτόμενος, ὁρμώμενος μόνον καὶ μόνον α') ἀπὸ τοῦ λόγου, ἤτοι τῶν γενικῶν νόμων τοῦ διανοεῖσθαι, β') ἀπὸ τῆς ἀντικειμενικῆς ἐμπειρίας, ἤτοι τῆς ἐπιδεκτικῆς ἐλέγχου. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ νέα ἀλήθεια ἢ ὑπόθεσις δὲν πρέπει νὰ ἀποβλέπῃ εἰς τίποτε ἄλλο παρὰ εἰς τὴν ἁπλῆν ἐξήγησιν τῶν δεδομένων, καὶ ἑπομένως ὅτι α') τὰ δεδομένα πρέπει νὰ εἶναι ὄντως δεδομένα. Ἕνεκα τούτου στερεῖται ἐπιστημονικοῦ κύρους πᾶσα παρατήρησις προσωπική, ἀνεπίδεκτος ἐξωτερικεύσεως ἢ ἐπαναλήψεως ὑπὸ ἄλλων ἀνθρώπων ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους, καθὼς καὶ πᾶσα κρίσις ἢ θεωρία περὶ τῶν πραγμάτων, προερχομένη ἐξ ὡρισμένης συναισθηματικῆς διαθέσεως τοῦ κρίνοντος· β') ὅτι ἡ ἑρμηνεία τῶν διδομένων δὲν πρέπει νὰ γίνεται παρὰ μόνον διὰ τοῦ νοῦ τοῦ ἐξεταστοῦ, ὁδηγὸν καὶ βοηθὸν ἔχοντος τὰς ἤδη κεκτημένας γνώσεις, σκοπὸν δὲ μόνον νὰ καθιστᾷ τὰ ἐξεταζόμενα ἀντιληπτά.

Διὰ τοῦτο ἀποφευκτέαι εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αἱ τελολογικαὶ ἑρμηνεῖαι ἐκτὸς ὡρισμένων περιπτώσεων, ὅπου ὑπάρχει, ὁμολογουμένως ἐν τοῖς δεδομένοις, τάσις πρὸς ὡρισμένον σκοπὸν (ἐν τῇ ἐνοργάνῳ φύσει δηλαδή, καὶ ἐν τῇ συνειδητῇ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ἄλλων ζῴων ἐνεργείᾳ). Καὶ ἐν ταῖς περιπτώσεσι ταύταις πάλιν χρειάζεται προσοχή, ἵνα μὴ ἀποδοθῇ εἰς τὰ ὑπὸ ἐξέτασιν ἐνεργοῦντα ὄντα σκοπὸς διάφορος ἐκείνου, τὸν ὁποῖον ἔχουν πραγματικῶς, ἐπειδὴ αὐτὸς εἶναι ὁ μόνος ὁ ὁποῖος ἐξηγεῖ τὰς πράξεις των. Χρειάζεται ἑνὶ λόγῳ ἐν πάσῃ ἐπιστημονικῇ ἐρεύνῃ νὰ χωρίζωνται ἐντελῶς τὰ δύο πεδία: τὸ τοῦ ὑπαρκτοῦ καὶ τὸ τοῦ εὐκτέου. Τὸ πρῶτον μόνον ἀνήκει εἰς τὴν ἐπιστήμην· καὶ ὅταν ἐν αὐτῷ θεωρῆται ὅτι ὑφίσταται σκοπιμότης, πρέπει νὰ εἶναι βέβαιον ὅτι αὕτη ἀναφέρεται εἰς τὰ ἐξεταζόμενα, καὶ νὰ μὴ ἀναμιχθῇ καὶ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ

Digitized by Google

τὴν ἔρευναν τὸν ἀντικειμενικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα καμμία ἄλλη σκοπιμότης καὶ δὴ ἡ τοῦ ἐξεταστοῦ. Π. χ. ἡ ἔρευνα τῶν ἱστορικῶν γεγονότων ὀφείλει νὰ φανερώσῃ τὰ ψυχολογικὰ ἐλατήρια τὰ κινήσαντα τοὺς ἀνθρώπους, ὧν τὰ γεγονότα αὐτὰ εἶναι ἐν μέρει ἢ ἐξ ὁλοκλήρου τὸ ἔργον. Ἀλλὰ μία δῆθεν ἐξήγησις τῶν γεγονότων, λόγῳ τοῦ ὅτι θεωροῦνται ὑπὸ τοῦ ἐρευνῶντος εὐκτέα ἢ μή, θὰ ἐστερεῖτο ἐντελῶς ἐπιστημονικοῦ κύρους· δὲν θὰ ἦτο ἀμερόληπτος ἐξήγησις.

5) Ὅτι σπουδαιότατον χαρακτηριστικὸν τῆς ἐπιστημονικῆς διανοήσεως εἶναι ἡ τάσις αὐτῆς τοῦ ἀνάγειν, ὁσάκις εἶναι δυνατόν, τὰς ποιοτικὰς διαφορὰς τῶν διδομένων εἰς ποσοτικάς. Τοῦτο ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι σκοπὸν ἔχει αὕτη νὰ εὕρῃ ἐν τῇ ποικιλίᾳ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ γεγονότων τοὺς σταθεροὺς νόμους τοὺς διέποντας ταῦτα, νὰ παραστήσῃ τὴν αἰωνίαν ροὴν τῆς ἐμπειρίας εἰς μόνιμον σύστημα ἀκριβῶν ἀφῃρημένων σχέσεων. Καὶ οὐδὲν ἀκριβέστερον καὶ μονιμώτερον τοῦ ἀριθμοῦ. Διὰ τοῦτο α) ὅλαι μὲν αἱ ἐπιστῆμαι τείνουν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πρὸς μαθηματικὴν συστηματοποίησιν· β) οὐδεμία δύναται νὰ θεωρῆται τελεία, ἐφόσον δὲν ἔφθασεν εἰσέτι εἰς αὐτήν· γ) δὲν ὑπάρχει ἐλπὶς νὰ φθάσῃ ποτὲ ἐκεῖ μία ἐπιστήμη, δηλαδὴ νὰ ἐξελιχθῇ τελείως, πρὶν ἢ τὰ διδόμενα τὰ ὁποῖα τῆς χρησιμεύουν ὡς ὑλικὸν γίνουν ἐπιδεκτικὰ μετρήσεως, καὶ δή, ἀκριβοῦς μετρήσεως. Ὅσον περιπλοκώτερα καὶ ἀσταθέστερα εἶναι τὰ διδόμενα μιᾶς ἐπιστήμης, τόσον βραδύτερον θὰ φθάσῃ αὕτη εἰς μαθηματικὴν συστηματοποίησιν, ἐὰν φθάσῃ ποτέ. Ἡ σχετικὴ ἐκτίμησις τῶν ἐν τοῖς γεγονόσι ἀφῃρημένων στοιχείων (τῆς ταχύτητος, τοῦ βάρους, τῶν διαστάσεων τῶν ἀποστάσεων κτλ.), εἶναι ἤδη, —καθὼς καὶ ἡ ἁπλῆ, κατὰ προσέγγισιν, παραβολὴ αὐτῶν—μία χονδροειδεστάτη τρόπον τινὰ μέτρησις. Δὲν ὑφίσταται ἐπιστήμη ἀφορῶσα εἰς ἐντελῶς ἀνεπίδεκτα ἐκτιμήσεως γεγονότα.

Λέγοντες ἐπιστήμην καθόλου νοοῦμεν τὸ σύνολον πασῶν τῶν ἐπιστημῶν, τὸ ὅλον σύστημα τῶν γενικῶν ἀληθειῶν. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ περιεχόμενόν του, τὸ σύστημα τοῦτο δὲν ἔχει πληρωθῇ οὔτε δύναται νὰ πληρωθῇ ποτέ· τὸ ἐπιστητὸν εἶναι ἄπειρον εἰς ἕκαστον κλάδον αὐτοῦ, καὶ πάντοτε, ὅσῳ προχωρεῖ ἡ ἔρευνα, ἐμφανίζονται νέοι κλάδοι. Ἀλλ' ἐκ τοῦ ὅτι ἐν ἑκάστῃ ἐξειλιγμένῃ γλώσσῃ ὑπάρχει ὅρος δηλῶν συνολικῶς ἅπαν τὸ σύστημα τῶν γνώσεων, ὑποδεικνύεται ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ἔστω καὶ ἀμυδρῶς, συναισθάνεται συνάφειαν μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀληθειῶν, τὰς ὁποίας ἀνακαλύπτει, καὶ τῶν διαφόρων ἀπόψεων, ἀφ' ὧν ἐρευνᾷ τὴν πραγματικότητα.

Γίνεται πολλάκις διάκρισις μεταξὺ καθαρῶν, ἢ θεωρητικῶν, ἐπιστημῶν καὶ ἐφηρμοσμένων. Ἀλλ' ἅπασαι αἱ ἐπιστῆμαι ἀντικείμενον ἔχουν μίαν ὡρισμένην ἀφῃρημένην ἄποψιν περὶ τοῦ ὑπαρκτοῦ. Τουτέστι δὲν ὑφίσταται ἐπιστήμη μὴ θεωρητική: ἡ ἀλήθεια ἀφορᾷ τὰ πράγματα, ἀλλ' εἶναι κατ' οὐσίαν νοητική. Αἱ δῆθεν *ἐφηρμοσμέναι ἐπιστῆμαι* δὲν εἶναι ἐπιστῆμαι, ἐφ' ὅσον μεταξὺ τῶν ἀληθειῶν τὰς ὁποίας περιλαμβάνουν δὲν ὑφίσταται νῆμα ἀνάγκης ἐξηγούσης τὴν μίαν διὰ τῆς ἄλλης. Ἑκάστη ἐξ αὐτῶν εἶναι αὐτοτελὴς ἢ συνδέεται λογικῶς μὲ μερικὰς ἄλλας μόνον, καὶ ὄχι μὲ ὅλον τὸ σύστημα ἐν τῷ ὁποίῳ θεωρεῖται. Τοῦτο ὀφείλει τὴν ἑνότητά του εἰς τὸ ὅτι τείνει ὁλόκληρον πρὸς ἐπιτυχίαν ὡρισμένου πρακτικοῦ σκοποῦ, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος κάμνει χρῆσιν πασῶν τῶν γνώσεων, τὰς ὁποίας συνέλεξεν, εἰς διαφόρους ἐπιστήμας. Ἡ γεωργία π.χ. χρησιμοποιεῖ γνώσεις, ἀληθείας, νόμους, συλλεχθέντας ὑπὸ πολλῶν ἐπιστημῶν (χημείας, γεωλογίας, βοτανικῆς, ζῳολογίας), πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τῆς μεγίστης παραγωγῆς τῆς γῆς. Ἡ ἰατρικὴ χρησιμοποιεῖ γνώσεις συλλεγείσας ἐκ τῆς φυσιολογίας, τῆς ἀνατομίας τῆς φυσικῆς, τῆς χημείας, τῆς ψυχολογίας ἀκόμη, καὶ διαφόρων ἄλλων θεωρητικῶν ἐπιστημῶν, καὶ ὀφείλει τὴν ἑνότητά της εἰς τὸ ὅτι ὅλαι αἱ γνῶσεις αὗται ἔχουν συστηματοποιηθῇ πρὸς ἕνα σκοπόν: τὴν ἀπόκτησιν τῆς ἀπολεσθείσης ὑγιείας. Ἡ ὑγιεινὴ χρησιμοποιεῖ τὰς αὐτὰς γνώσεις πρὸς διατήρησιν τῆς ὑγιείας. Ἀλλ' εἰς πάντα τὰ συστήματα ταῦτα, οἷα ἡ γεωργία, ἡ ἰατρική, ἡ ὑγιεινή, εἰς τὰ ὁποῖα αἱ γνώσεις δὲν συμπεριλαμβάνονται παρὰ διὰ νὰ φωτίσουν καὶ νὰ διευθύνουν τὴν πρᾶξιν πρὸς ὡρισμένον σκοπόν, θὰ ἥρμοζεν ἡ ὀνομασία *ἐφαρμογαὶ τῶν ἐπιστημῶν* ἢ *τέχναι* μᾶλλον καὶ ὄχι *ἐπιστῆμαι ἐφηρμοσμέναι*. Πᾶσα γνῶσις ἄλλωστε δύναται νὰ φωτίζῃ τὴν πρᾶξιν, ἀρκεῖ ἡ ὑποθετικὴ κρίσις, τὴν ὁποίαν ἀποτελεῖ πάντοτε ἑκάστη γενικὴ ἀλήθεια (ἐὰν τεθῇ τὸ Α. ἀναγκαίως θὰ τεθῇ καὶ τὸ Β, ἢ πάντοτε συμβαίνει νὰ τεθῇ καὶ τὸ Β), νὰ μετατραπῇ εἰς ὑποθετικὴν προστακτικήν: ἐὰν ἐπιθυμῇς τὸ Β, λάβε τὰ κατάλληλα μέτρα ὅπως τεθῇ καὶ τὸ Α. Αἱ τέχναι, ἢ ἐφαρμογαὶ τῶν ἐπιστημῶν, εἶναι συστηματικαὶ συλλογαὶ συμβουλῶν. Ἐνῷ συγχέεται οὕτως ἡ ἐπιστήμη πρὸς τὴν καθόλου τέχνην, ἀντιτίθεται πολλάκις πρὸς τὴν φιλοσοφίαν· καὶ τοῦτο ὅλως ἀδίκως. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ μία ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια καὶ μία φιλοσοφική, ἐφ' ὅσον ἡ ἀλήθεια εἶναι μία. Ἡ διαφορὰ ἔγκειται ἁπλῶς εἰς τὰ δεδομένα: ἐνῷ αἱ πλεῖσται ἐπιστῆμαι ἔχουν ὑλικὸν πρὸς ἔρευναν ἢ ἐντελῶς ἀφῃρημένα νοήματα (μαθηματικὰ) ἢ τὸν περὶ ἡμᾶς κόσμον (καθόλου φυσικαὶ ἐπιστῆμαι), αἱ φιλοσοφικαὶ ἐπιστῆμαι (λογική, ψυχολογία, κοινωνιολογία κτλ.) ἐρευνοῦν τὸν σκεπτόμενον καὶ συναισθανόμενον ἄνθρωπον. Ἡ ἄποψις αὕτη εἶναι ἡ μόνη ἡ ὁποία τὰς διακρίνει. Ἄλλωστε ὁ φραγμὸς μεταξὺ φιλοσοφίας καὶ ἐπιστημῶν τείνει νὰ ἐκλείψῃ μὲ τὰς ἐν γένει προόδους τῶν ἐπιστημῶν καὶ μὲ τὴν τάσιν τῶν φιλοσοφικῶν νὰ γίνωνται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον θετικαί. Ἐσφαλμένη ἐπίσης φαίνεται ἡ κοινοτάτη διαίρεσις τῶν ἐπιστημῶν εἰς *πραγματικάς*, ἢ *θετικὰς* καὶ *πνευματικάς*. Ἐπειδὴ τὰ φαινόμενα τὰ ὁποῖα ἐρευνοῦν αἱ πνευματικαὶ δὲν εἶναι ἁπτὰ διὰ τῶν αὐτῶν μέσων, νομίζουν τινὲς ὅτι παύουν νὰ εἶναι φαινόμενα, ἢ ἐπειδὴ ἀφοροῦν εἰς τὴν συνειδητὴν ἐνέργειαν τοῦ ἀνθρώπου, ὅτι παύουν νὰ εἶναι φυσικαί, ὡσὰν νὰ μὴ συμπεριελαμβάνετο καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ ὅλῃ φύσει. Ὑπάρχει ὅμως μία φυσικὴ ταξινόμησις τῶν ἐπιστημῶν, βασιζομένη ὄχι πλέον ἐπὶ διαφόρων διακρίσεων τῶν δεδομένων, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐπιπολαίων, ἀλλ' ἐπ' αὐτῶν τούτων τῶν ἀντικειμένων τῶν διαφόρων ἐπιστημῶν, ἐπ' αὐτῶν τῶν διαφόρων ἀφῃρημένων ἀπόψεων, ἐξ ὧν ὁρμᾶται ὁ ἐρευνῶν νοῦς.

Ταξινόμησις τῶν ἐπιστημῶν. Ἡ ἀλληλουχία, ἥτις ὑφίσταται μεταξὺ τῶν ἐπιστημῶν, καθιστᾷ δυνατὴν τὴν ταξινόμησιν αὐτῶν (βλέπε καὶ κατωτέρω πίνακα). Ἡ ἀλληλουχία αὕτη εἶναι φανερωτέρα, προκειμένου περὶ ἤδη ἐξειλιγμένων ἐπιστημῶν, ἢ περὶ ἄλλων, διότι αἱ ἀρχαὶ καὶ τὰ θεμελιώδη ἀξιώματα καὶ αἰτήματα τῶν ἐπιστημῶν τούτων εἶναι καθωρισμένα. Διὸ καὶ αὗται ταξινομοῦνται εὐκολώτερον. Παρατηρητέον ὅτι πανάρχαιαι ἐπιστῆμαι δυνατὸν νὰ μὴ ἔχουν ἐξελιχθῇ τόσον, ὅσον ἄλλαι πολὺ νεώτεραι. Τοῦτο σημαίνει μόνον ὅτι δὲν εἶναι πανάρχαιαι ὡς ἐπιστῆμαι, ἀλλὰ μόνον ὡς ἀσχολήσεις τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ, ὁ ὁποῖος προσφάτως μόλις κατώρθωσε νὰ τὰς καταρτίσῃ εἰς συστήματα γενικῶν ἀληθειῶν. Ἴσως π. χ. οἱ ἄνθρωποι νὰ παρετήρησαν τὰ περὶ αὐτοὺς διάφορα ζῷα πρὶν ἢ ἀσχοληθῶσιν εἰς τὴν ἔρευναν τῆς ἑαυτῶν καθαρᾶς διανοήσεως. Ἐν τούτοις ἡ λογικὴ ἔχει καταρτισθῇ ὡς ἐπιστήμη —καὶ δὴ ἡ τυπικὴ λογικὴ ὡς τελεία σχεδὸν ἐπιστήμη— πρὸ πολλοῦ, ἐνῷ ἡ ζῳολογία —ἡ ἐπιστημονικὴ— ἐβράδυνε νὰ συστηματοποιηθῇ καὶ δὲν ἔχει οὔτε σήμερον φθάσει εἰς τὴν ἀκρίβειαν τῶν ἀριστοτελικῶν «Ἀναλυτικῶν». Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ πολύπλοκον τῶν δεδομένων της, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ τῆς ἄλλης. Ἀλλὰ καίτοι εἰς τὴν ἀρχὴν πιθανὸν ὁ ἄνθρωπος νὰ παρεκινήθη εἰς ἔρευναν ὁρμώμενος ἐκ τῆς πείρας, σήμερον ὑπάρχουν ἐπιστῆμαι ἐντελῶς ἀπηλλαγμέναι τῆς ἐμπειρίας, βασιζόμεναι μόνον ἐπὶ ἀξιωμάτων καὶ αἰτημάτων, τόσων περισσοτέρων ὅσον περιπλοκώτεραι εἶναι. Αἱ ἐπιστῆμαι αὗται εἶναι αἱ λεγόμεναι *παραγωγικαὶ* ἐπιστῆμαι, ἢ ἐπιστῆμαι τοῦ *καθαρῶς νοητοῦ*. Περιλαμβάνουν τὰ μαθηματικά, τὰ διαπραγματευόμενα περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ ποσοῦ καθ' ἑαυτὴν (ἀριθμητική, ἄλγεβρα, ἀπειροστικὸς λογισμός), ἢ περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ ποσοῦ ἐν τῷ χώρῳ (ἐπίπεδος γεωμετρία, στερεομετρία, περιγραφικὴ γεωμετρία, γεωμετρία μὴ εὐκλείδειος), ἢ περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ ποσοῦ ἐν τῷ χώρῳ καὶ ἐν τῷ χρόνῳ, δηλαδὴ περὶ τῆς κινήσεως (μηχανικὴ στατικὴ καὶ δυναμική). Εἰς ταύτας δέον νὰ προστεθῇ καὶ ἡ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας διατυπουμένη λογιστικὴ (logistique), ἡ πραγματευομένη περὶ τῶν ὅρων τοῦ νοητοῦ ἐν γένει καὶ διεκδικοῦσα μεγαλυτέραν γενικότητα ἀκόμη καὶ τῶν μαθηματικῶν.

Αὗται εἶναι αἱ μόναι ἐπιστῆμαι αἱ ἀφορῶσαι τὸ νοητὸν ἀνεξαρτήτως τῆς ἐμπειρίας, τῆς πραγματικότητος. Εἰς τὴν δευτέραν κατηγορίαν τῶν ἐπιστημῶν, τὴν κατηγορίαν δηλαδὴ ἐκείνων αἵτινες ἀποβλέπουν νὰ καθιστοῦν νοητὴν τὴν ἐμπειρίαν, συμπεριλαμβάνονται ὅλαι αἱ ἄλλαι ἐπιστῆμαι, αἱ *ἐπιστῆμαι τῆς φύσεως*, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον συστηματοποιημέναι ἀναλόγως τοῦ περιπλόκου τῶν δεδομένων τὰ ὁποῖα ἐρευνοῦν. Παρατηρητέον ὅμως ὡς πρὸς αὐτάς, α) ὅτι ἄλλαι μὲν ἔχουν δεδομένα εἴδη (ὁ χημικὸς π.χ. ἐρευνᾷ εἰς τὸ δεῖγμα, τὸ ὁποῖον κρατεῖ εἰς τὴν χεῖρα, τὸν σίδηρον καὶ ὄχι τοῦτο τὸ συγκεκριμένον τεμάχιον τοῦ σιδήρου), ἄλλαι δὲ μόνον τὰ καθ' ἕκαστον (ὅπως ἡ ἱστορία καὶ ἡ γεωγραφία). β) Ὅτι μεταξὺ τῶν πρώτων, αἱ μὲν (ὡς ἡ χημεία) ἐξετάζουν τὸ κάθε εἶδος μὲ τὰς ἰδιότητάς του, συνάγουσαι νόμους ταξινομήσεως τῶν εἰδῶν, ἐνῷ αἱ ἄλλαι, ἀφαιροῦσαι καὶ ὁρίζουσαι ἑκάστην τῶν ἰδιοτήτων, τὴν ἐρευνοῦν, εἰς τὰς ἐκφάνσεις της ἐν πᾶσι τοῖς εἴδεσι, πρὸς ἐξακρίβωσιν τοῦ ὁρισμοῦ της καὶ πρὸς διατύπωσιν νόμων ἀνάγκης συνδεόντων αὐτὴν πρὸς ἄλλας ἀφῃρημένας ἰδιότητας (ὡς ἡ φυσική, ἡ ἐξετάζουσα ἰδιότητας ὡς τὸ θερμόν, τὸ ρευστὸν κλπ. ἐν πάσῃ ὕλῃ). γ) Ὅτι μεταξὺ τῶν δευτέρων αἱ μὲν ἀναζητοῦν τοὺς νόμους τῆς διανομῆς τῶν καθ' ἕκαστον ἐν τῷ χώρῳ, εἶναι δηλαδὴ *περιγραφικαὶ* (ὡς ἡ γεωγραφία), ἐνῷ αἱ ἄλλαι προσπαθοῦν νὰ εὕρουν τοὺς νόμους τῆς διαδοχῆς τῶν καθ' ἕκαστον γεγονότων ἢ καταστάσεων ἐν τῷ χρόνῳ· εἶναι *ἱστορικαὶ* μὲ ὅλην τὴν σημασίαν τῆς λέξεως.

Αἱ αὐταὶ διακρίσεις δικαιολογοῦνται καὶ ὡς πρὸς τὰς ἐπιστήμας τὰς ἀφορώσας τὸν ἄνθρωπον, αἵτινες οὐδόλως διαφέρουν οὐσιωδῶς τῶν λοιπῶν ἐπιστημῶν, τῶν σκοπὸν ἐχουσῶν νὰ καθιστοῦν νοητὴν τὴν πεῖραν, ἀλλ' ἔχουν μόνον καταρτισθῇ βραδύτερον ὡ. ἐπιστῆμαι λόγῳ τοῦ περιπλόκου τῶν δεδομένων των. Ἐπιδεκτικαὶ ταξινομήσεως εἶναι καὶ αἱ *ἐφαρμογαὶ τῶν ἐπιστημῶν* ἢ *τέχναι*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *F. Bacon*, Novum organum.— *Descartes*, Discours de la méthode.— *A. Comte*, Cours de philosophie positive.— *C. Bernard*, Introduction à la médecine experimentale.— *H. Poincaré*, La science et l'hypothèse.— *Τοῦ αὐτοῦ*, Science et méthode.— *Τοῦ αὐτοῦ*, La valeur de la science. —*Τοῦ αὐτοῦ*, Dernières pensées.— *L. Poincaré*, La physique moderne.— *E. Borel*, L'espace et le temps. Le Hasard.— *J. Perrin*, Les atomes.— *E. Picard*, La science moderne.— *Le Dantec*, De l' homme à la science.— *Τοῦ αὐτοῦ*, La définition de la science.— *Leclerc du Sablon*, Les incertitudes de la Biologie.— *Enriques*, Concepts fondamentaux de la science.— *Delbet*, La science et la réalité.— *Bouty*, La vérité scientifique.— *Goblot*, Essai sur la classification des sciences.— *Τοῦ αὐτοῦ*, Le système des sciences.— *Τοῦ αὐτοῦ*, Traité de logique.— *Τοῦ αὐτοῦ*, Le Réel.

ΜΑΞΙΜ. ΑΝΗ ΠΟΡΤΑΣΗ

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΙΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

- ***I. Ἐπιστῆμαι ἐρευνῶσαι τὸ καθαρῶς νοητόν.***
  - Λογιστικὴ (ὅροι τοῦ νοητοῦ)
  - Μαθηματικὰ
    - ἔννοια τοῦ ποσοῦ: Ἀριθμητική, Ἄλγεβρα, Ἀπειροστικὸς λογισμός
    - ἔννοια τοῦ ποσοῦ ἐν τῷ χώρῳ: Γεωμετρία ἐπίπεδος, Στερεομετρία, Περιγραφικὴ γεωμετρία, Μὴ εὐκλείδειος γεωμετρία
    - ἔννοια τοῦ ποσοῦ ἐν τῷ χώρῳ καὶ ἐν τῷ χρόνῳ: Μηχανικὴ (κινηματική, δυναμική)
- ***II. Ἐπιστῆμαι ἀποβλέπουσαι εἰς τὸ νὰ καθιστοῦν νοητὴν τὴν πεῖραν.***
  - *Ἐρευνῶσαι εἴδη*
    - Γενικαὶ ἐπιστῆμαι: Φυσικὴ καὶ ὑποδιαιρέσεις; Φυσιολογία καὶ ὑποδιαιρέσεις; Γενικὴ ψυχολογία καὶ ὑποδιαιρέσεις; » κοινωνιολογία, θρησκολογία κλπ.
    - Εἰδικαὶ ἐπιστῆμαι: Χημεία; Βοτανικὴ καὶ ζῳολογία; Ἀνθρωπολογία; Εἰδικὴ κοινωνιολογία; Ἐθνολογία, κ.λ.π.
  - *Ἐρευνῶσαι καθ' ἕκαστα*
    - Περιγραφικαὶ: Ἀστρονομία καὶ ὑποδιαιρέσεις; Φυσικὴ γεωγραφία καὶ ὑποδιαιρέσεις; Περιγραφικὴ γεωλογία
    - Ἱστορικαὶ: Κοσμογονία; Γεωλογία; Παλαιοντολογία; Ἀνθρωπίνη ἱστορία (ὑπὸ τὰς διαφόρους μορφὰς αὐτῆς).
- ***III. Τέχναι ἢ ἐφαρμογαὶ τῶν ἐπιστημῶν.***

[Περὶ τῆς διὰ μέσου τοῦ χρόνου ἐξελίξεως μιᾶς ἑκάστης τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς σχέσεως αὐτῆς πρὸς τὰς ἄλλας βλ. τὰ οἰκεῖα δι' ἑκάστην ἐπιστήμην ἄρθρα (*Ἰατρική, Χημεία* κλπ.)· περὶ δὲ τῆς εἰς τὰς διαφόρους χώρας καλλιεργείας καὶ προαγωγῆς τῶν ἐπιστημῶν βλ. τῶν χωρῶν τὰ ὀνόματα (*Γαλλία, Γερμανία. Ἑλλὰς* κλπ.).]

— **ἐπιστῆμαι *ἀπόκρυφοι*** ἢ ***μυστικαί***· βλ. *ἀποκρυφολογία*.

— **ἐπιστῆμαι *ἀφῃρημέναι***· βλ. λ. *ἀφῃρημέναι ἐπιστῆμαι*.

Ἐπιστήμη (ἡ) *[Μυθολ.]*. Προσωποποίησις ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ μυθολογίᾳ τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως καὶ τῆς μαθήσεως. Ἡ Ἐπιστήμη ἀναφέρεται ὡς θυγάτηρ τῆς Εὐδαιμονίας καὶ ἀδελφὴ τῆς Ἀνδρείας. Δικαιοσύνης, Ἐγκρατείας, Ἐλευθερίας, Εὐταξίας, Καλοκαγαθίας, Πρᾳότητος καὶ Σωφροσύνης.

Digitized by Google

ἐπιστημολογία (ἡ) *[Φιλοσ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ συστηματικὴ ἐξέτασις καὶ ἀνάλυσις τῶν ἀρχῶν καὶ ὑποθέσεων, ἐφ' ὧν ἐρείδονται αἱ διάφοροι ἐπιστῆμαι, καὶ τῶν θεωρημάτων εἰς τὰ ὁποῖα καταλήγουν, πρὸς ἐξακρίβωσιν τοῦ πόθεν πηγάζουν λογικῶς (ὄχι ψυχολογικῶς), καὶ τῆς ἀξίας των καὶ τοῦ κύρους των ὡς προϊόντων ἀντικειμενικῆς διανοήσεως. Ἡ ἐπιστημολογία ἀποτελεῖ ἀπαραίτητον εἰσαγωγὴν εἰς τὴν *γνωσεολογίαν*, πρὸς περαιτέρω μάλιστα ἀνάπτυξιν τῆς ὁποίας εἶναι χρησιμωτάτη. Ἐν τούτοις διαστέλλεται καὶ ἀπ' αὐτῆς καὶ ἀπὸ τῆς *μεθοδολογίας*, τῆς ὑπαγομένης εἰς τὴν λογικὴν (πρὸ παντὸς ἀπὸ τῆς πρώτης) ἐκ τοῦ ὅτι, ἐνῷ ὁ γνωσεολόγος ἐνασχολεῖται περὶ τὴν καθόλου γνῶσιν καὶ ὁ μεθοδολόγος περὶ τὸν συνδυασμὸν τῶν γνώσεων ἐν τῇ ἑκάστῃ ἐπιστήμῃ (ὁρμώμενοι πάντως ἐκ σχηματισμένης τινός, ἑνιαίας, ἀντιλήψεως περὶ τοῦ νοῦ), ὁ ἐπιστημολόγος μελετᾷ καὶ ἀναλύει τὴν γνῶσιν ἐν ταῖς λεπτομερείαις αὐτῆς καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων, βασιζόμενος ἐπὶ τῶν διαφόρων ἐπιστημῶν, ἐν αἷς καταρτίζεται, καὶ ἐξετάζων τὰ διάφορα ἀντικείμενά της. Διασταλτέα ἐπίσης ἡ ἐπιστημολογία ἀπὸ πάσης γενικῶς συνθέσεως τῶν ἐπιστημῶν, καθὼς καὶ ἀπὸ πάσης ἐκ τῶν προτέρων εἰκαστικῆς ἐκθέσεως τῶν ἐπιστημονικῶν νόμων, π. χ. τοῦ θετικισμοῦ ἢ τῆς ἐξελιξιαρχίας.

Ἡ ἐπιστημολογία λέγεται καὶ *φιλοσοφία τῶν ἐπιστημῶν*, καίτοι πολλάκις ὁ ὅρος οὗτος νοεῖται μὲ εὐρυτέραν σημασίαν. Ἐν τῇ ἀγγλικῇ φιλοσοφίᾳ ἀπαντᾷ συχνότατα ὁ ὅρος ἐπιστημολογία (epistemology) μὲ τὴν σημασίαν τῆς γνωσεολογίας, ἁπλῶς. Ἀπαντᾷ ἐξ ἄλλου εἰς διάφορα συγγράμματα σημαίνων: «κριτικὴ ἱστορία τῶν ἐπιστημῶν» ἢ «φιλοσοφικὴ ἱστορία τῶν ἐπιστημῶν». Ἡ ἐπιστήμη, ἡ τότε προσδιωρισμένη διὰ τῆς λέξεως ταύτης, λόγῳ τοῦ ὅτι εἶναι «ἱστορική», διαφέρει τῆς κυρίως λεγομένης ἐπιστημολογίας ὡς πρὸς τὴν ἄποψιν ἐπὶ τῶν πραγμάτων: ἐξετάζει τὰς διαφόρων εἰδῶν γνώσεις ὡς πρὸς τὴν χρονικὴν αὐτῶν ἐξέλιξιν, ἀντὶ νὰ τὰς θεωρῇ ὡς πρὸς τὸν λογικὸν χαρακτῆρά των καὶ τὸ ἐπιστημονικὸν κῦρος· ἢ μᾶλλον ἡ δευτέρα ἄποψις (ἀπαραίτητος πάντως εἰς ἐπιστημονικὴν πραγματείαν) δὲν εἶναι εἰμὴ ἡ δευτερεύουσα. Ἐννοεῖται ὅτι αἱ δύο ἐπιστῆμαι εἶναι συναφέσταται μάλιστα, ἀφοῦ ἔχουν καὶ κοινὸν ὑλικόν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Goblot*, Traité de logique. — *Τοῦ αὐτοῦ*, Système des Sciences. — *H. Poincaré*, La valeur de la Science.

ΜΑΞΙΜΙΑΝΗ ΠΟΡΤΑΣΗ

ἐπιστημολογικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀνήκων ἢ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπιστημολογίαν.

— **ἐπιστημολογικὸν *παράδοξον*** *[Φιλοσ.]*. Ἰδιαίτερος ὅρος δηλῶν, παρὰ τῷ Μέγερσον, φαινομενικὴν ἀντίφασιν, ἀχώριστον, κατ' αὐτόν, πάσης ἐπιστήμης. Τὸ ἐπιστημολογικὸν παράδοξον ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι, ἐπειδὴ ἡ ἐπιστημονικὴ ἐξήγησις συνίσταται πάντοτε ἀπὸ μίαν ἀναγωγὴν τῶν πολυποικίλων δεδομένων εἰς τὸ αὐτό, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ φθάσῃ ποτὲ εἰς τὴν ἐντέλειαν χωρὶς νὰ ἐξαφανισθοῦν κυριολεκτικῶς τὰ δεδομένα ταῦτα, αὐτὰ ἀκριβῶς δηλαδὴ τὰ ἀντικείμενα ἢ γεγονότα ἐξ ὧν ὁρμᾶται καὶ ἐφ' ὧν σκοπὸν εἶχε νὰ ῥίψῃ φῶς. Ἐννοεῖται ὅτι τὸ παράδοξον τοῦτο δὲν ὑφίσταται πραγματικῶς, ἐφ' ὅσον τὰ δεδομένα δὲν χάνονται ἅμα συναφθοῦν εἰς ἑνιαίαν ἀφῃρημένην σχέσιν— εἰς ἐπιστημονικὴν θεωρίαν, ὑπόθεσιν ἢ φυσικὸν νόμον—,ἀλλὰ κατατάσσονται εἰς τὴν ἁρμόζουσαν μοῖραν μετὰ τῶν ἄλλων δυνατῶν περιπτώσεων καθ' ἃς ἰσχύει ἡ αὐτὴ θεωρία. Παραβλητέα εἶναι μάλιστα κατὰ τοῦτο πρὸς τὰ διάφορα σημεῖα μιᾶς καμπύλης. δι' ἑκάστου τῶν ὁποίων φανεροῦται μία ἰδιαιτέρα περίπτωσις, καθ' ἣν ἡ ἐν λόγῳ καμπύλη ἔχει σημασίαν ἁπτήν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Meyerson*, De l'explication dans les Sciences κεφ. IZ'.—L'épistémologie de M. Meyerson ἐν «Rev. Philos.» 1922.

ΜΑΞΙΜΙΑΝΗ ΠΟΡΤΑΣΗ

ἐπιστημονάρχης (ὁ)· ὁ τῆς ἐπιστήμης ἔμπειρος καὶ ἰδίᾳ ὁ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπιστήμης καὶ παιδείας φύλαξ καὶ ἐπιστάτης (τίτλος τὸν ὁποῖον ἐλάμβανον οἱ αὐτοκράτορες τῆς Κωνσταντινουπόλεως)· || ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα ἐν τοῖς μοναστηρίοις· μοναχὸς ἐπιτηρητής, ὁ ἔχων ἔργον νὰ συγκρατῇ ἕκαστον μοναχὸν ἐντὸς τῶν ὑποχρεώσεών του· || θηλ. *ἐπιστημονάρχισσα*, ἐν τοῖς μοναστηρίοις τῶν καλογραιῶν.

ἐπιστημονικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπιστήμην, ὁ μετ' ἐπιστήμης: «ἐπιστημονικὴ ἔρευνα,—συζήτησις,—μελέτη», «ἐπιστημονικὸν βιβλίον», «ἐπιστημονικὴ ἑταιρεία».—Ἐπίρρ. ***ἐπιστημονικῶς***.

— **«Ἐπιστημονικὴ *Ἐπιθεώρησις*»**. Δεκαπενθήμερον ἐπιστημονικὸν περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ἐν Ἀθήναις εἰς σχῆμα 4 ἀπὸ τοῦ 1906 ὑπὸ Σ. Παπανιλάου, Σ. Κόκολη καὶ Ν. Παζαρλῆ. —Ω.

— **«Ἐπιστημονικὴ *ἑταιρεία*»**. Ἐπιστημονικὸς σύλλογος ἱδρυθεὶς ἐν Ἑλλάδι τῷ 1888 κατὰ τὸ πρότυπον ἐπιστημονικῶν Ἀκαδημιῶν, σκοπῶν δὲ τὴν θεραπείαν τῶν φιλολογικῶν, φυσικῶν καὶ μαθηματικῶν ἐπιστημῶν καὶ τὴν ἐπίρρωσιν τῆς περὶ ταύτας σπουδῆς ἐν Ἑλλάδι. Τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου ἐπεδίωξε δι' ἐκδόσεως περιοδικοῦ συγγράμματος καλουμένου «Ἀθηνᾶς», εἰς τὸ ὁποῖον δημοσιεύονται πραγματεῖαι ἐνέχουσαι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὕλην ἐπιστημονικὴν νέαν ἢ τοῖς τέως ἀπηκριβωμένοις γνωστοῖς προσθέτουσαί τι πρότερον ἄγνωστον ἢ ἠμελημένον ἢ τοὐλάχιστον διαλευκαίνουσαι τὰ σαφηνείας δεόμενα ἢ τὰ ψευδῆ καὶ ἐσφαλμένα ἀνασκευάζουσαι καὶ ἐλέγχουσαι, ἤτοι πραγματεῖαι καθόλου ἢ ἐν μέρει πρωτότυποι. Τὸ περιοδικὸν τοῦτο, ἀρξάμενον ἀπὸ τοῦ ἔτους τῆς ἱδρύσεως τῆς ἑταιρείας, ἐξακολουθεῖ ἐκδιδόμενον μέχρι σήμερον καὶ ἤδη ἐκτυποῦται ὁ 41ος τόμος αὐτοῦ. Εἰς τὸ περιοδικὸν τοῦτο διαλάμπουσιν αἱ πραγματεῖαι τοῦ Κόντου, τοῦ Χατζιδάκι, τοῦ Βάση, πρόκεινται δὲ αὗται κάλλιστον ἀγώνισμα εἰς τοὺς ἐφιεμένους γυμνασίας φιλολογικῆς ἅμα καὶ γλωσσικῆς. Ἀλλὰ καὶ ἄλλων διαπρεπῶν ἐπιστημόνων πραγματεῖαι ἐδημοσιεύθησαν διαλευκαίνουσαί τι τῶν κατὰ τὴν ἐπιστήμην.

Ἡ ἑταιρεία ἔδρασε τὸ πρῶτον ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Κόντου, μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἀκολούθως ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἰωάννου Χατζιδάκι μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, κατόπιν δὲ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Γεωργίου Χατζιδάκι, ὑφ' ἣν ἐξακολουθεῖ τὸ ἔργον αὐτῆς φιλοτίμως. Β. Φ.

ἐπιστημονισμὸς (ὁ) *[Φιλοσ.]*. Νεολογισμός, μειωτικῆς τὸ πρῶτον σημασίας, δηλῶν τὰς ἑξῆς κυρίως δύο φιλοσοφικὰς στάσεις ἐνώπιον τῆς ἐπιστήμης:

1) Τὴν δοξασίαν ὅτι διὰ τῆς ἐπιστήμης φανεροῦνται τὰ πράγματα ἀκριβῶς οἷα ὑπάρχουν, λύονται ἅπαντα τὰ προβλήματα καὶ ἱκανοποιοῦνται ἅπασαι τῆς ἀνθρωπίνης περιεργείας αἱ νόμιμοι ἀξιώσεις. Κατ' αὐτὴν οὐδεὶς ὑπάρχει λόγος νὰ μὴ θεωρῶνται αἱ ἀξιώσεις αὗται ἐπιδεκτικαὶ μεταγενεστέρας ἱκανοποιήσεως, ὀφειλομένης εἰς τὴν ἐξειλιγμένην ἐπιστήμην, ἔστω καὶ τοῦ ἀπωτάτου μέλλοντος

2) Ὑπὸ στενοτέραν ἔννοιαν, τὴν ἁπλῆν πεποίθησιν, ὅτι δέον νὰ ἐπικρατῇ τὸ ἐπιστημονικὸν πνεῦμα καὶ νὰ ἐφαρμόζωνται αἱ ἐπιστημονικαὶ μέθοδοι εἰς πάντας ἀνεξαιρέτως τοὺς κλάδους τῆς πνευματικῆς ἐνεργείας τοῦ ἀνθρώπου, ἔτι καὶ εἰς τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ δρᾶσιν, χωρὶς ὅμως νὰ ἕπεται ἀναγκαίως καὶ ὁ μεταφυσικὸς συνταυτισμὸς τοῦ ἐπιστητοῦ πρὸς ὁλόκληρον τὴν ἀνεξαρτήτως ἡμῶν ὑφισταμένην πραγματικότητα, τὴν ἀνωτέρω ὑποτιθεμένην.

Τὴν λέξιν *ἐπιστημονισμός*, ἀπηλλαγμένην βεβαίως τῆς ἀρχικῆς μειωτικῆς σημασίας, μετεχειρίσθησαν ἔπειτα ὑπὸ εὐρυτέραν ἢ στενοτέραν σημασίαν φιλόσοφοι καὶ κριτικοί τινες ἐκ τῶν ἀναγνωριζόντων τὰ μέγιστα κῦρος καὶ ἀξίαν εἰς τὴν ἐπιστήμην, καὶ μεταξὺ ἄλλων ὁ *Φ. Λὲ Νταντέκ*. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην ὁ ἐπιστημονισμὸς δὲν παραδέχεται ἐγκύρους γνώσεις, εἰμὴ ἐκείνας ὅσαι σχηματίζονται ἐπὶ θετικῶν βάσεων διὰ καθαρῶς ἐπιστημονικῶν μεθόδων, διὰ μεθόδων δηλαδὴ ἐξασφαλιζουσῶν τὴν ἔρευναν ἐντελῶς ἀνεξαρτήτως τῶν ἐνδεχομένων συναισθημάτων καὶ ἐφέσεων τῶν ἐρευνώντων καὶ τῶν ἐκ τούτων πάντως προερχομένων δῆθεν ἀμέσων διαισθήσεων τῆς ἀληθείας. Συνεπῶς ἀρνεῖται εἰς τὸν λόγον ἄλλον προορισμὸν ἢ ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον ἐκτελεῖ ἐν τῷ σχηματισμῷ τῶν ἐπιστημῶν, καὶ ἄλλας ἱκανότητας ἢ ὅσας φανερώνει ἐν τῇ ἐνεργείᾳ του ταύτῃ.

Οὕτως ἐννοούμενος—ἀνεξαρτήτως δηλαδὴ πάσης ἀποφάνσεως περὶ αὐτῆς καθ' ἑαυτὴν πραγματικότητος—συνταυτίζεται πρὸς τὸν *ὀρθολογισμὸν* καὶ δὲν ἀποκλείει καμμίαν πίστιν, παρὰ ἀρνεῖται μόνον νὰ τὴν θεωρῇ γνῶσιν ἀσφαλῆ. Ὑπὸ τὴν πρώτην του ἔννοιαν ἀποτελεῖ δόγμα μεταφυσικόν. Ὑπὸ δὲ τὴν δευτέραν σύγχυσιν μεταξὺ τοῦ πεδίου τῆς δράσεως καὶ τοῦ πεδίου τῆς καθαρᾶς γνώσεως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *F. Le Dantec*, Contre la métaphysique.— *Τοῦ αὐτοῦ*, La définition de la Science.

ΜΑΞΙΜΙΑΝΗ ΠΟΡΤΑΣΗ

ἐπιστημοσύνη (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐπιστήμονος, ἡ γνῶσις καὶ κυριότης τῶν πραγμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα ἀσχολεῖταί τις.

ἐπιστήμων, *—ονος* (ὁ, ἡ)· ὁ ἐπιστάμενος, ὁ εἰδήμων, ὁ γνώστης τινός: «ἐπιστήμων τῆς ὁπλομαχητικῆς,—τῆς τακτικῆς», ἀντίθ. *ἀνεπιστήμων*· || ὁ κάτοχος ἐπιστήμης τινός: «ἰατρὸς—, φαρμακοποιὸς ἐπιστήμων», «οἱ ἐπιστήμονες» οἱ ἀσκοῦντες ἐπιστημονικόν τι ἐπάγγελμα· || ἡ λ. καὶ ὡς ἐπίθετον: *ἐπιστήμων*, (ὁ ἡ), τὸ *ἐπιστῆμον*.— Ἐπίρρ. ***ἐπιστημόνως***· μετ' ἐπιστήμης, ἐπιστημονικῶς.

ἐπιστήριγμα (τό)· τὸ ἐφ' οὗ τις στηρίζεται, ὑπέρεισμα, ἀκούμβημα.

ἐπιστηρίζω, *ἀόρ. ἐπεστήριξα*· στηρίζω ἐπί τινος, ἐπακουμβῶ, ἐρείδω.

ἐπιστήριξις, *—εως* (ἡ)· στήριξις ἐπί τινος, ἀκούμβημα, ἐπακούμβημα.

ἐπιστητὸν (τό)· πᾶν ὅ,τι ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ μάθῃ καὶ νὰ ἀποδείξῃ: «τὸ ἐπιστητὸν μαθητόν, ἀποδεικτόν» (*Ἀριστοτέλ.*)· || διακρίνεται τοῦ *αἰσθητοῦ*, ἤτοι ἐκείνου τὸ ὁποῖον αἰσθάνεταί τι, χωρὶς νὰ δύναται νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ ἀποδείξῃ τὴν ὑπόστασιν αὐτοῦ, καὶ τοῦ *δοξαστοῦ*, ἤτοι ἐκείνου, τὸ ὁποῖον εἰκάζει τις ὡς ὑπάρχον· || σήμερον ἐπιστητὸν λέγοντες νοοῦμεν πᾶν τὸ δυνάμενον ν' ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον ἐρεύνης καὶ γνώσεως· τὸ σύνολον τῶν ἀντικειμένων τῶν ἐπὶ μέρους ἐπιστημῶν.

ἐπιστητός, *—ή, —όν* (ἀπὸ τοῦ *ἐπίσταμαι*)· ὁ ὑποκείμενος εἰς τὴν ἐπιστήμην, ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον δύναταί τις νὰ γνωρίσῃ καὶ νὰ ἀποδείξῃ· || *ἐπιστητὸν* (τὸ) ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

ἐπιστολάριον (τό)· συναγωγὴ ἐπιστολῶν παντὸς εἴδους ὡς ὑποδειγμάτων χάριν τῶν ἀλληλογραφούντων: «ἐπιστολάριον ἐμπορικόν, —κοινωνικόν, — ἐρωτικόν».

— *[Ἐγκυκλ.]* Εἰς τὴν ἀρχαιότητα δὲν φαίνεται νὰ ἐδόθη καὶ πολλὴ προσοχὴ εἰς τὰ *ἐπιστολάρια*, πρὸς εἰδικὴν ἐκγύμνασιν εἰς τὸν κλάδον αὐτὸν τῆς κομψογραφίας, ἥτις ἐν τούτοις στενότατα συνεδέετο μὲ τὸν πρακτικὸν βίον. Ὁ ἀρχαιότατος ὁδηγὸς ἐπιστολογραφίας εἶναι χωρίον τι εἰς τὸ «Περὶ ἑρμηνείας» σύγγραμμα, τὸ πάντως ἐσφαλμένως ἀποδιδόμενον εἰς τὸν Δημήτριον τὸν Φαληρέα, τὸ περιληφθὲν κατ' ἀρχαιοτέρας ἐκδόσεις ὑπὸ τοῦ A. Hercher ἐν Epistolographi graeci (Παρίσιοι, Didot, 1873 σελ. 1—16). Πάντως περὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος πραγματεύεται καὶ διατριβή τις τοῦ Φιλοστράτου, ἥτις ἴσως εἶναι ἀπόσπασμα σωθὲν ἐκ τῶν «Διαλέξεών» του. Ἐνταῦθα προσθετέον καὶ ἀνώνυμόν τι πονημάτιον «Τύποι ἐπιστολικοί», τὸ ὁποῖον κατὰ τὸν Λαυρεντιανὸν κώδικα ἀνήκει εἰς τὸν Δημήτριον τὸν Φαληρέα· εἰς τὸ πονημάτιον τοῦτο ἀριθμοῦνται εἴκοσι καὶ ἓν εἴδη ἐπιστολῶν· ὅμοιον πρὸς αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ ἐν πολλοῖς χειρογράφοις παραδοθὲν βιβλιάριον «Ἐπιστολιμαῖοι χαρακτῆρες», ὅπερ ἄλλοι μὲν ἀποδίδουν εἰς τὸν Λιβάνιον, ἄλλοι δὲ εἰς τὸν νεοπλατωνικὸν Πρόκλον· εἰς τὸ βιβλιάριον τοῦτο ὁ ἀριθμὸς τῶν παντοίων εἰδῶν τῶν ἐπιστολῶν ἀνέρχεται εἰς τεσσαράκοντα μίαν· ἕκαστον δὲ εἶδος λαμβάνει ἐν αὐτῷ τὸν ὁρισμόν του καὶ διασαφεῖται διὰ μικροῦ ὑποδείγματος. Ὁδηγίας ἐπίσης περὶ τοῦ ἐπιστολικοῦ ὕφους παρέχουσι καὶ ὁ Γρηγόριος Ναζιανζηνὸς ἐν ἐπιστολῇ του πρὸς τὸν Νικόβουλον καὶ ὁ Φώτιος ἐν ἐπιστολῇ του πρὸς Ἀμφιλόχιον. Κατὰ τοὺς κυρίως βυζαντινοὺς χρόνους, ὅτε δηλαδὴ ἡ γραφομένη γλῶσσα ἀπεμακρύνετο πλέον τῆς ζώσης δημοτικῆς, κατέστη αἰσθητοτέρα ἡ ἀνάγκη νὰ δοθῶσιν εἰς τὸ φιλολογικῶς ἀνεπιστῆμον δημόσιον πρακτικοὶ κανόνες καὶ ὑποδείγματα διὰ τὴν σύνταξιν σπουδαίων ἐπιστολῶν, οἷα τὰ πιστοποιητικὰ ἔγγραφα ταυτότητος, συμβολαιογραφικὰ ὑποδείγματα, ὡς καὶ ὁδηγίαι πρὸς χρῆσιν τῶν ὀρθῶν προσφωνήσεων καὶ τίτλων κ.τ.τ. Πολυάριθμα εἶναι τὰ βυζαντινὰ χειρόγραφα, τὰ περιέχοντα τοιούτους ἐπιστολικοὺς τύπους καὶ παρόμοια ἐγχειρίδια.

Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἡ ἔννοια τοῦ ἐπιστολαρίου ἐπεκτείνεται εὐρύτερον. Ἐν αὐτοῖς δίδονται ἐπὶ πλέον κανόνες καὶ ὑποδείγματα διὰ τὴν σύνταξιν μαρτυρικῶν ἐγγράφων, ἐγγράφων διορισμῶν, συμβολαιογραφικῶν κ.τ.τ., τὴν ἀνωτάτην δὲ βαθμίδα ἀποτελοῦσιν οἱ τύποι προοιμίων χρυσοβούλλων αὐτοκρατορικῶν καὶ πατριαρχικῶν, ὁποῖα συνέταξε π.χ. ὁ Δημήτριος Κυδώνης. Ἰδίως δὲ ἐν τοῖς βυζαντινοῖς ἐπιστολαρίοις γίνεται ἀναφορὰ εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς πολιτείας καὶ τῆς Ἐκκλησίας· εἰς τὰ ὑπὸ τὴν στενὴν σημασίαν τῆς λέξεως ἐπιστολάρια προστίθενται τὰ ἐν τῇ κλασσικῇ χώρᾳ τῆς ἐθιμοτυπίας λίαν σπουδαῖα ἐγχειρίδια περὶ προσφωνήσεων καὶ τίτλων. Τέλος ἐν τοῖς βιβλίοις τούτοις παρέχονται καὶ αἱ ὁδηγίαι πρὸς γνῶσιν τῆς χρήσεως τῶν ἐπὶ χρυσοῦ, ἀργύρου, μολύβδου καὶ κηροῦ τιθεμένων σφραγίδων. Τὰ ἐπίσημα περὶ προσφωνήσεων καὶ τίτλων ἐγχειρίδια εἶναι ἀξιοσημείωτα ὡς πηγαὶ πρὸς γνῶσιν τῶν διαβαθμίσεων τῶν ἀξιωμάτων καὶ τῆς τάξεως τῶν ἐπισκόπων καὶ μητροπολιτῶν, ἰδιαίτατα δέ, διότι ἐν αὐτοῖς εὑρίσκει τις τὴν πραγματικὴν διοικητικὴν κατάστασιν. Τὰ ἐπιστολάρια φαίνεται ὅτι εἶχον μεγίστην διάδοσιν κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τοῦ κράτους καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας. Ἐν τοῖς χειρογράφοις τοῦ ΙΕ—ΙΘ' αἰῶνος, ἅτινα εἰς μέγαν ἀριθμὸν εὑρίσκονται ἰδίως εἰς τὰ μοναστήρια τοῦ Ἄθω, ἐμφανίζονται ταῦτα συχνότερον καὶ πολυαριθμότερα ἢ ἐν τοῖς ἀρχαίοις κώδιξι. Ἐν αὐτοῖς εὑρίσκονται καὶ ἐπιστολάρια γραμμένα εἰς τὴν δημώδη γλῶσσαν «ἐπιστολάρια κοινὰ εἰς κάθε ἄνθρωπον», ὅπως καλοῦνται. Αἱ «Γνῶμαι καὶ ἐκφράσεις πρὸς χρῆσιν ἐν ἐπιστολαῖς» εἶναι λίαν ὑστέρων χρόνων. Τὸ δὲ μάλιστα διαδεδομένον ἐπιστολάριον τῶν νεωτέρων χρόνων εἶναι τὸ πολλάκις τυπωθὲν ἔργον τοῦ γνωστοῦ φιλοσόφου Θεοφίλου Κορυδαλλέως «Περὶ ἐπιστολικῶν τύπων». Τὸ ἐπιστολάριον τοῦτο ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἐν Λονδίνῳ (1625) ὑπὸ τοῦ Νικοδήμου Μεταξᾶ, ἀνετυπώθη δὲ ἐν Βενετίᾳ ἀπὸ τοῦ 1876 πολλάκις. Κ. Μ. Κ.

ἐπιστολεύς, *—έως* (ὁ)· (ἀρχ.) ὁ παρὰ τὸν ναύαρχον ὡς ὑπαρχηγὸς πεμπόμενος ὑπὸ τῶν Σπαρτια-

Digitized by Google

τῶν, ὑποναύαρχος· ‖ (ναυτ.) ἀνώτερος ἀξιωματικὸς προϊστάμενος τοῦ ἐπιτελείου ναυάρχου ἢ μοιράρχου.

—*['Αρχ.]* Ὁ μετὰ τὸν ναύαρχον ἀνώτερος ἀξιωματοῦχος ἐν τῷ σπαρτιατικῷ ναυτικῷ, ἀπὸ τοῦ Ε' ἢ Δ' π. Χ. αἰῶνος· ὁ παρ' ἡμῖν ὑποναύαρχος. Οἱ *ἐπιστολεῖς*, κατά τινας φιλολόγους, ἐξελέγοντο ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἄνευ ὑποδείξεως τῶν ναυάρχων, ἠδύνατο δὲ εἰς τὸ ἀξίωμα νὰ ἀνέλθῃ πᾶς Σπαρτιάτης ἐξ οἱασδήποτε κοινωνικῆς τάξεως. Ἡ ἐκλογὴ τοῦ ἐπιστολέως ἐγίνετο πιθανὸν κατὰ τὴν φθινοπωρινὴν ἰσημερίαν, ὁπότε ἤρχιζε τὸ σπαρτιατικὸν ἔτος, περίπου δηλαδὴ ὁμοῦ ἢ καὶ ὀλίγον πρότερον τῆς ἐκλογῆς τοῦ ναυάρχου. Ἡ θητεία του ἦτο ἴσως ἐτησία, δεδομένου ὅτι παρ' ἑκάστῳ ναυάρχῳ ἀναφέρεται ἴδιος ἐπιστολεύς, ἐν τούτοις ὅμως ὁ Γοργόπας, ἐπιστολεὺς τῷ 388 π.Χ., ναυαρχοῦντος τοῦ Ἱέρακος, ἀναφέρεται καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος ναυαρχοῦντος τοῦ Ἀνταλκίδα ἐκτελῶν σπουδαιοτάτην τινὰ ὑπηρεσίαν ὑπαγομένην εἰς τὰ καθήκοντα τοῦ ἐπιστολέως. Εἰς πλείστας περιστάσεις ὁ ἐπιστολεὺς ἔπαιζε σπουδαιότατον πρόσωπον· ἀντικαθίστα τὸν ναύαρχον ἀσχολούμενον πολλάκις μὲ τὰ πολιτικὰ ζητήματα ἐν Σπάρτῃ, ἦτο ὁ διαβιβαστὴς τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων τῆς πολιτείας, δι' ὃ ἐκαλεῖτο καὶ «ἐπιστολιαφόρος». Φονευομένου τοῦ ναυάρχου, καθίστατο ἀρχηγὸς τοῦ στόλου, ὅπως τῷ 410 π. Χ., φονευθέντος τοῦ Μινδάρου, ὁ Ἱπποκράτης λαμβάνει τὰ ἀπαιτούμενα διὰ τὸν στόλον μέτρα καὶ εἰδοποιεῖ τὴν πολιτείαν περὶ τῶν συμβάντων· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Πολυδεύκης ὀνομάζει τὸν ἐπιστολέα: «ὁ ἐπὶ τοῦ στόλου διάδοχος τοῦ ναυάρχου» (Α' 96). Συνήθως ὁ βαθμὸς τοῦ ἐπιστολέως ἦτο προβαθμὶς διὰ τὸν τοῦ ναυάρχου· ὁ Πόλλις, ὅστις τῷ 393 π.Χ. ἦτο ἐπιστολεύς, τῷ 377 ἐγένετο ναύαρχος, ὁμοίως δὲ ὁ Νικόλογος (387, 376 π. Χ.) καὶ ἄλλοι. Ἐνίοτε ὅμως, διὰ λόγους σκοπιμότητος, ἐγίνετο τὸ ἀντίθετον· οὕτως ὁ Λύσανδρος (406/405 π. Χ.), μετὰ τὴν θητείαν του ὡς ναυάρχου, ἐγένετο ἐπιστολεύς, ὁπότε ἦτο καὶ ὁ διοικητὴς τοῦ στόλου κατ' οὐσίαν, ἐνῷ ὁ ναύαρχος Ἄρακος ἦτο ἁπλοῦν πρόσωπον πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ νόμου, ὅστις ἀπηγόρευε τὴν ἐπὶ δύο συναπτὰ ἔτη παραμονὴν τοῦ αὐτοῦ προσώπου εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ ναυάρχου. Τὸν ἐπιστολέα εἰς τὰ καθήκοντά του ἀντικαθίστα ἀπουσιάζοντα ἢ φονευόμενον εἷς τῶν τριηράρχων. Ἐπειδὴ οἱ «ἐπιβάται», ναυτικοὶ ἀξιωματοῦχοι καὶ οὗτοι, ἀναφέρονται ἐνίοτε πλησίον τοῦ ναυάρχου, ἐπῆλθεν ἐσφαλμένη συνταύτισις τούτων πρὸς τοὺς ἐπιστολεῖς (πρβλ. *Ξενοφῶντος* Ἑλλην. Α' 1, 23. Β' 1, 7. Δ' 8, 11. Ε' 1, 5. ΣΤ' 2, 25. *Πλουτ.* Λύσ. 7. *Θουκυδ.* Δ' 38).

Π. Ν. Π.

—*[Ναυτ.]* Εἰς τὸ σύγχρονον ἑλληνικὸν πολεμικὸν ναυτικόν, κατὰ τὸν κανονισμὸν τῆς ἐπὶ τῶν πολεμικῶν πλοίων ὑπηρεσίας τοῦ 1876, *ἐπιστολεῖς* ἐκαλοῦντο πάντες οἱ ἀξιωματικοὶ οἱ ἐνεργοῦντες καθήκοντα, εἰς γενικὸν ἐπιτελεῖον, ἀρχηγοῦ γεν. ἀξιωματικοῦ (ναυάρχου) ἢ ὑποτεταγμένου τοιούτου, ἢ πλοιάρχου μοιράρχου, τοῦ κατὰ βαθμὸν ἀνωτέρου ἀξιωματικοῦ τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου τῆς ναυτικῆς δυνάμεως καλουμένου *ἀρχιεπιστολέως* (ἐξασκοῦντος καθήκοντα ἐπιτελάρχου). Ἤδη εἰς τὸν νέον κανονισμὸν τοῦ 1919 διετηρήθη ὁ τίτλος τοῦ ἀρχιεπιστολέως διὰ τὸν ἐπιτελάρχην τῆς ναυτικῆς δυνάμεως, οἱ δὲ ἐπιστολεῖς καλοῦνται «ἀξιωματικοὶ τοῦ ἐπιτελείου στόλου» ἢ «—μοίρας».

Γ. Ν. Ν.

ἐπιστολὴ (ἡ)· ἔγγραφος λόγος πρὸς ἀπόντα: «ἐπιστολὴ ἐμπορική,—ἐρωτική,—συγχαρητήριος κλπ.», «ἐπιστολὴ ἀνοικτή,—ἐνσφράγιστος», «τὸ ἀπόρρητον τῆς ἐπιστολῆς».

—[ΙΣΤΟΡ.] Αἱ *ἐπιστολαὶ (ἢ γράμματα)* τῶν ἀρχαίων κατ' ἀρχὰς ἐγράφησαν ἐπὶ πλακῶν ξυλίνων, εἴτε ἐξ ἐλεφαντόδοντος, μολύβδου, κασσιτέρου, ἀκολούθως δὲ ἐγένετο χρῆσις φύλλων φοίνικος, παπύρου καὶ δέρματος ζῴων. Αἱ πλάκες ἐχρησίμευον κυρίως διὰ τὰς βραχείας ἐπιστολάς, μετὰ τὴν ἐφεύρεσιν δὲ τοῦ παπύρου φαίνεται σαφῶς ὅτι τὸ πλεῖστον τῶν ἐπιστολῶν καὶ ἰδίως τῶν ὁπωσδήποτε μακροσκελῶν τοιούτων ἐγράφοντο ἐπ' αὐτοῦ.

Τὸ σχῆμα τῶν ἐπιστολῶν ἐν τῇ ἀρχαιότητι δὲν φαίνεται νὰ διέφερε πολὺ τῶν σημερινῶν τοιούτων. Τὸ ὄνομα τοῦ ἀποστολέως εἰς τὴν ὀνομαστικὴν καὶ ἡ διατύπωσις τοῦ χαιρετισμοῦ, συνοδευομένου ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἀποδέκτου εἰς τὴν δοτικήν, ἐτίθεντο ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐπιστολῆς, ἡ ὁποία γενικῶς ἐτελείωνε μὲ τὴν εὐχὴν τῆς καλῆς ὑγιείας, τῶν μὲν Ρωμαίων χρησιμοποιούντων τὴν λέξιν Vale, τῶν δὲ Ἑλλήνων τὸ εὐτύχει, ἢ ἔρρωσο. Ὁ τόπος τῆς προελεύσεως τῆς ἐπιστολῆς καὶ ἡ ἡμερομηνία, ὅπως καὶ παρ' ἡμῖν, ἄλλοτε ἐτίθεντο καὶ ἄλλοτε παρελείποντο. Ὁ αὐτοκράτωρ Αὔγουστος, ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην, ἐδεικνύετο ἐξαιρετικῶς λεπτολόγος, σημειώνων εἰς τὰς ἐπιστολάς του καὶ τὴν ὥραν τῆς ἡμέρας ἢ τῆς νυκτὸς καθ' ἣν ἔγραφεν αὐτάς.

Οἱ ἀρχαῖοι ἔγραφον γενικῶς ὁλοσελίδως, παραλλήλως πρὸς τὴν μικροτέραν πλευρὰν τοῦ φύλλου, ὅπως ἐμφαίνεται ἐκ τῶν εὑρεθεισῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἐπιστολῶν. Ὁ Καῖσαρ, κατὰ τὰ λεγόμενα τοῦ Σουετωνίου, εἶναι ὁ πρῶτος δώσας εἰς τὰς ἐπισήμους ἐπιστολὰς τὸ σχῆμα βιβλίου σημειώσεων (memorialis libellus), δηλαδὴ ἐδίπλωνε τὸ φύλλον τοῦ χάρτου, πιθανῶς διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν χάραξιν μακρῶν γραμμῶν. Πρὸ αὐτοῦ, οἱ ὕπατοι καὶ οἱ στρατηγοὶ ἔγραφον πάντοτε πρὸς τὴν Γερουσίαν τὰς ἐπιστολάς των χωρὶς νὰ τὰς διπλώνουν. Αἱ ἐπιστολαί, ἀφοῦ ἅπαξ ἐγράφοντο, ἐτυλίσσοντο κατὰ τρόπον, ὥστε ἡ ἀρχὴ νὰ εὑρίσκεται εἰς τὸ ἄνοιγμα τοῦ κυλίνδρου, ἀκολούθως ἐκλείοντο διὰ λινῆς κλωστῆς κρατουμένης ὑπὸ σφραγῖδος ἐκ κηροῦ. Ὑπάρχουν ἐπίσης ὑποδείγματα διπλωμένων ἐπιστολῶν. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν διεύθυνσιν, ἢ τὴν ἐπιγραφήν, ἠδύνατο νὰ παραλειφθῇ, ἐὰν ἡ ἐπιστολὴ ἀπεστέλλετο διὰ δούλου, ἀλλ' ὅταν ὁ ταχυδρόμος (tabellarius) ἐκόμιζε πλέον τῆς μιᾶς ἐπιστολῆς πρὸς διάφορα πρόσωπα, τότε ἡ διεύθυνσις τοῦ παραλήπτου καθίστατο ἀπαραίτητος. Ὁ Πλούταρχος εἰς τὸν «Βίον τοῦ Δίωνος» ὁμιλεῖ συγκεκριμένως περὶ ἐπιγραφῆς τεθειμένης εἰς τὸ ἔξω μέρος μιᾶς ἐπιστολῆς. Ἐπίσης οἱ ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Λούβρου εὑρισκόμενοι πάπυροι μᾶς παρέχουν πλεῖστα παραδείγματα.

Ἀπὸ πολὺ ἐνωρὶς ἀντελήφθησαν τὴν ἀνάγκην τῆς μυστικότητος τοῦ περιεχομένου. Τὸ ἀρχαιότερον παράδειγμα μυστικοῦ διαγγέλματος ἀναγινώσκεται ἐν τῇ Ἰλιάδι. Ὁ Προῖτος ἀποστέλλει τὸν Βελλερεφόντην παρὰ τῷ βασιλεῖ τῆς Λυκίας μετὰ πίνακος «πτυκτοῦ» (διπλωμένου) περιέχοντος «σήματα λυγρά». Μολονότι ἡ ἀκριβὴς σημασία τῶν ὅρων τούτων εἰκάζεται, ἐν τούτοις φαίνεται μᾶλλον ὅτι πρόκειται ἐνταῦθα περὶ σημείων συμβατικῶν. Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους παρατηρεῖται ἡ χρῆσις τῆς μυστικῆς ἀλληλογραφίας εἰς τὴν πολιτικήν, τοὺς πολέμους καὶ εἰς τὰς ἐρωτικὰς ῥαδιουργίας. Ἡ σκυτάλη τῶν Λακεδαιμονίων, τῆς ὁποίας τὴν περιγραφὴν μᾶς ἔδωκεν ὁ Πλούταρχος, δὲν ἦτο παρὰ διάγγελμα πολιτικόν, ἐπίσημον καὶ μυστικόν. Τὰ γράμματα, τὰ ὁποῖα ἐχαράσσοντο ἐπὶ τῆς στενῆς ταύτης ἐκ χάρτου, ἢ δέρματος, ταινίας, περιτυλισσομένης πέριξ ῥάβδου ὡρισμένου πάχους, δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀναγνωσθῶσιν εἰμὴ παρὰ τοῦ κατόχου ῥάβδου ἰδίας διαμέτρου.

Εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων, ἰδίως κατὰ τοὺς πολέμους, αἱ μυστικαὶ ἐπιστολαὶ ἐπέμποντο ἀναλόγως τῶν περιστάσεων καὶ συχνάκις διὰ νὰ φθάσουν εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον ἐγίνετο χρῆσις διαφόρων τεχνασμάτων. Ἄλλοτε τὰς ἔκρυπτον ἐντὸς ὑποδημάτων, ἢ τὰς ἔγραφον ἐπὶ λεπτοτάτου χάρτου καὶ τὰς ἀπέκρυπτον ὑπὸ τοὺς ὤμους τοῦ χιτῶνος, ἢ εἰς τὴν σαγὴν τῶν ἵππων, ἢ τὸν τελαμῶνα καὶ τὴν θήκην τοῦ ξίφους. Ἐπίσης, ἀναλόγως τῆς περιστάσεως, τὰς ἀπέκρυπτον μεταξὺ μεταφερομένων ἀντικειμένων ἢ ζωοτροφιῶν, πολλάκις δὲ ἐχρησιμοποιήθησαν πρὸς τοῦτο καὶ φέρετρα νεκρῶν. Κάποτε ἐκομίσθη ὑπό τινος εἰς Ἔφεσον ἐπιστολὴ γεγραμμένη ἐπὶ φύλλων τεθέντων ὡς καταπλάσματος ἐπὶ πληγῆς, τὴν ὁποίαν εἶχεν εἰς τὴν κνήμην. Τὸ σῶμα τῶν ζῴων, ζωντανῶν ἢ νεκρῶν, ἐχρησίμευσεν ἐπίσης διὰ τὴν ἀπόκρυψιν τῆς ἀλληλογραφίας. Εἶνε γνωστὸν ὅτι ὁ Ἅρπαλος εἰδοποίησε τὸν Κῦρον περὶ τῶν σχεδίων του δι' ἐπιστολῆς ἐγκλεισθείσης εἰς τὸ σῶμα λαγωοῦ, τοῦ ὁποίου ἐπανέρραψε τὸ δέρμα μετὰ μεγάλης προσοχῆς. Ἐπίσης ἐχάρασσον γράμματα ἐπὶ τοῦ σώματος τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Ἱστιαῖος τῆς Μιλήτου, ὅταν ἔκρινεν ὅτι ἔφθασεν ἡ κατάλληλος στιγμὴ διὰ νὰ ἐξεγείρῃ τὴν Ἰωνίαν, φοβούμενος μήπως ἡ ἐπιστολή του ἀποκαλυφθῇ, ἐφαντάσθη νὰ ξυρίσῃ τὴν κεφαλὴν ἐμπίστου του προσώπου καὶ νὰ χαράξῃ ἐπ' αὐτῆς διὰ πεπυρακτωμένης σιδηρᾶς αἰχμῆς τὸ διάγγελμά του, ὅταν δὲ αἱ τρίχες του ἐφύησαν καὶ πάλιν τὸν ἀπέστειλε πρὸς τὸν Ἀρισταγόραν χωρὶς ἄλλην παραγγελίαν, εἰμὴ νὰ τοῦ ξυρίσῃ τὴν κεφαλήν.

Ἐπειδὴ πάντοτε δὲν ἦτο εὔκολος ἡ διείσδυσις εἰς τὰς πολιορκουμένας πόλεις, οὔτε δὲ καὶ εἰς τὰ περιχαρακωμένα στρατόπεδα, οἱ διαγγελεῖς προσήρτων τὰς πρὸς διαβίβασιν ἐπιστολὰς εἰς τὸ ἄκρον τόξου ἢ ἀκοντίου καὶ τὰς ἐξεσφενδόνιζον πέραν τῶν τειχῶν ἢ τῶν χαρακωμάτων. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς διαβιβάσεως ἐχρησιμοποιήθη παρ' ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἤθελον νὰ διασπείρουν εἴδησίν τινα ἢ φήμην. Οὕτω, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, ὁ Τιμοξένης συνεννοηθεὶς μετὰ τοῦ Ἀρταβάζου ὅπως τοῦ παραδώσῃ τὴν Ποτιδαιαν, συνεφώνησε μετ' αὐτοῦ περὶ δύο τοποθεσιῶν, τῆς μιᾶς ἐν τῇ πόλει καὶ τῆς ἄλλης ἐν τῷ στρατοπέδῳ, ὅπου ἔμελλον νὰ ἐκσφενδονίζωνται τόξα φέροντα πλησίον τῆς ἐντομῆς αὐτῶν μικρὰς κυλινδρικὰς ἐπιστολάς.

Ἐπειδὴ αἱ ὗλαι τὰς ὁποίας συνήθως ἐχρησιμοποίουν, χάρτης παπύρου ἢ περγαμηνῆς, ἦσαν ἀρκετὰ εὔθραυστοι, διάφορα δὲ συμβεβηκότα ἠδύναντο νὰ συντελέσουν εἰς τὴν ἀλλοίωσιν αὐτῶν ἢ εἰς τὴν ἀπόσβεσιν τῆς γραφῆς, ἐχρησιμοποίησαν ἐπίσης καὶ λεπτοτάτας πλάκας κασσιτέρου ἢ μολύβδου, αἵτινες ἔφθανον εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον ὡς ἐνώτια φερόμενα ὑπὸ γυναικῶν, ἢ ἐκρύπτοντο εἰς ὑποδήματα, ἢ ἐκομίζοντο διὰ θαλάσσης ὑπὸ κολυμβητῶν. Τὸ τελευταῖον τοῦτο μέσον μετεχειρίσθη ὁ ὕπατος Χίρτιος διὰ νὰ διαβιβάσῃ εἰδήσεις εἰς τὸν Δέκιμον Βροῦτον, πολιορκούμενον ἐν Μοδένῃ ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου. Πολλάκις, διὰ λόγους φρονήσεως, ἰδίως ὅταν ὑπῆρχον ἀμφιβολίαι περὶ τῆς πίστεως τοῦ κομιστοῦ, ἐλάμβανον μέτρα τοιαῦτα, ὥστε οὗτος ν' ἀγνοῇ τὸν πραγματικὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς του. Αἱ λεπταί, ἐπὶ παραδείγματι, ἐκ κασσιτέρου καὶ μολύβδου πλάκες ἠδύναντο νὰ ῥαφῶσιν εἰς τὰ καττύματα τῶν ὑποδημάτων ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ κομιστοῦ, ὅστις ἐκόμιζεν ἄλλην τινὰ ἐπιστολὴν ἀνοικτήν. Τὴν νύκτα, καθ' ἣν ὥραν ὁ κομιστὴς ἐκοιμᾶτο, ὁ παραλήπτης ἐξέρραπτε τὰ καττύματα, ἐτοποθέτει εἰς αὐτὰ τὴν ἀπάντησίν του καὶ παρήγγελλεν εἰς αὐτὸν ν' ἀναχωρήσῃ, ἀφοῦ προηγουμένως ἔρραπτε πάλιν τὰ καττύματα. Καὶ ἄλλα πλεῖστα ὅσα στρατηγήματα μετεχειρίζοντο διὰ τὴν διαβίβασιν μυστικῶν ἐπιστολῶν. Δι' ἑνὸς παραπλησίου στρατηγήματος κατὰ τοὺς Μηδικοὺς πολέμους ὁ Δημάρατος ἀνήγγειλεν εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους τὰς προπαρασκευὰς τοῦ Ξέρξου.

Διὰ τὴν διαβίβασιν ἐπιστολῶν ἐχρησιμοποίησαν καὶ σκύλλους καὶ περιστεράς. Κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Μοδένης, περὶ τῆς ὁποίας ὡμιλήσαμεν ἀνωτέρω, ὁ Δέκιμος Βροῦτος ἔλαβε καὶ ἀπέστειλεν εἰδήσεις μέσῳ περιστερῶν. Εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν νομομαθῶν ὁ ὅρος «Epistolae» σημαίνει τοὺς κωδικέλλους τῶν διαθηκῶν (codicelli testamentarii).

Μ. Ν. Δ.

Κατὰ τὸν μεσαίωνα. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας καὶ μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς Ἀναγεννήσεως, ἡ ἐπιστολογραφία ὑπέστη τὴν αὐτὴν τύχην, ἣν καὶ τὰ ἄλλα εἴδη τοῦ γραπτοῦ λόγου. Ὑπὸ τῶν λογίων δημιουργοῦνται ὡρισμένοι αὐστηροὶ κανόνες διέποντες τό τε ὕφος καὶ τὴν διάταξιν τοῦ περιεχομένου τῶν ἐπιστολῶν καὶ τοὺς ὁποίους εἶναι ὑποχρεωμένος πᾶς ἐπιστολογράφος νὰ τηρήσῃ. Εἰδικὴ τέχνη τοῦ ἐπιστέλλειν δημιουργεῖται, ἡ ars dictaminis ἢ dictandi, σὺν τῷ χρόνῳ διαμορφώνονται οἱ διδάσκοντες αὐτὴν λόγιοι (dictatores), γράφονται ἐγχειρίδια εἰδικὰ πρὸς τοῦτο, τὰ epistolaria, ἡ λατινικὴ δὲ γλῶσσα ἐπικρατεῖ ἀνὰ πᾶσαν τὴν Εὐρώπην παρὰ τοῖς ἐπιστολογράφοις. Πλουσιωτάτη εἶναι ἡ ἐπιστολιμαία παραγωγὴ τῆς περιόδου αὐτῆς, ἐλλείπει ὅμως σχεδὸν παρὰ πᾶσιν ὁ προσωπικὸς χαρακτήρ, δι' ὃ καὶ περισσότερον ἐνδιαφέρον φιλολογικὸν ἔχει ἡ ἐξέτασις τῆς διαμορφώσεως καὶ τῆς πορείας τῶν κανόνων ὑφ' οὓς ἐγράφοντο αἱ ἐπιστολαὶ ἢ αὐτὴ αὕτη ἡ παραγωγὴ εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ γραπτοῦ λόγου.

Κοιτὶς τῆς οὕτω διαμορφωθείσης τέχνης τοῦ ἐπιστέλλειν ὑπῆρξεν ἡ Ἰταλία καὶ δὴ ἡ Λομβαρδία κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΑ' αἰῶνος. Ὁ πρῶτος γνωστὸς dictator εἶναι ὁ Ἀλβέριχος (Alberic), ἀκμάσας περὶ τὸ 1075, μοναχὸς τοῦ Mont-Cassin, μοναστηρίου τοῦ ὁποίου ἡ παράδοσις ἐπὶ τοῦ πεδίου τῶν γραμματικῶν ἐργασιῶν ἦτο τότε μεγίστη. Μετ' αὐτὸν ὁλόκληρος σειρὰ διδασκάλων τῆς ἐπιστολογροφίας ἀναφαίνονται ἐν Λομβαρδίᾳ, ἐξ ὧν περιφημότερος κατέστη ὁ Ἰωάννης Καετάνι (Caetani), πράγματι ἀρχηγὸς ὁλοκλήρου σχολῆς. Ἐπεξεργασθεὶς τὰς ἐπιστολικὰς θεωρίας τοῦ Ἀλβερίχου, ὑπῆρξεν οὗτος ὁ διαμορφωτὴς τοῦ ὀνομασθέντος «ρωμαϊκοῦ ὕφους» (stylus romani dictaminis). Μετ' αὐτοὺς καθορίζονται πλέον καὶ παραμένουν μόνιμοι οἱ κανόνες τῆς ἐπιστολογραφίας οἱ ἐπικρατήσαντες καθ' ἅπαντα τὸν μεσαίωνα. Ἡ ἐπιστολὴ (epistola) διακρίνεται εἰς πέντε τυπικὰ καταστάντα μέρη, τὸν χαιρετισμὸν (salutatio), τὴν θήρευσιν τῆς εὐνοίας τοῦ ἐπιστελλομένου (benevolentiae captatio), τὴν ἀφήγησιν (narratio), τὴν ζήτησιν πληροφορίας ἢ ἄλλου τινὸς (petitio) καὶ τὸ συμπέρασμα (conclusio). Ἔτι πλέον οἱ κανόνες χωροῦν καὶ εἰς τὰς λεπτομερείας τῶν κεφαλαιωδῶν αὐτῶν μερῶν καὶ ὁ λόγιος ἐπιστέλλων εἶναι ἀπολύτως δεσμευμένος, ὡς τοὐλάχιστον συμβαίνει καθ' ἅπασαν τὴν περίοδον ταύτην προκειμένου περὶ αὐτοκρατορικῶν καὶ παπικῶν ἐπιστολῶν ἢ τῶν ἐπιστολῶν τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν σοβαρῶν διανοουμένων, ἐλάχιστοι δὲ εἶναι οἱ παρεκκλίναντες, δριμύτατα κατηγορηθέντες. Οὕτω διεμορφώθησαν δύο σχολαὶ ἐν Ἰταλίᾳ, ἡ τῆς Βολωνίας μὲ τοὺς Γκουΐντο Φάμπα, Μπουονκαμπάνιο, κ. ἄ., καὶ ἡ τῆς Ρώμης μὲ τὸν Θωμᾶν τὸν ἐκ Καπούης καὶ τὸν πάπαν Γρηγόριον τὸν Η', ἐξ αὐτῶν δὲ τῶν σχολῶν ἡ ἰταλικὴ ars dictandi διεδόθη ἀνὰ πᾶσαν τὴν Εὐρώπην.

Αἱ πρῶται ἐν Γαλλίᾳ δημιουργηθεῖσαι σχολαὶ ἐπὶ τῆς ἐπιστολογραφίας ἦσαν ἡ τοῦ Τοὺρ καὶ ἡ τῆς Ὀρλεάνης. Σῴζονται ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῶν Βρυξελλῶν καὶ τῆς Βιέννης χειρόγραφοι οἱ διαμορφωθέντες κατὰ τὸ 1153 κανόνες, περίφημοι δὲ ἐπιτομαὶ τούτων ἦσαν αἱ γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Summulae Aurelianenses» καὶ «Summulae Turonienses», ὧν πλεῖσται ἀποδίδονται εἰς τὸν Βερνάρδον de Meung. Τάχιστα ἐδημιουργήθη ἴδιον γαλλικὸν ὕφος (stylus gallici dictaminis), τὸ ὁποῖον, καίτοι τυπικῶς μόνον διέφερε τοῦ ἰταλικοῦ, ἐπολεμήθη ὑπὸ τοῦ Μπουονκαμπάνιο, ἠκολουθήθη ὅμως ἀπὸ πλείστους Ἰταλοὺς dictatores. Διάσημοι διδάσκαλοι τῆς ἐπιστολογραφίας ἐν Γαλλίᾳ ὑπῆρξαν οἱ Pons de Provençal, Jean de Li-

Digitized by Google

moges, Jean de Garlande καὶ πλῆθος ἄλλων, πρῶτα δὲ ἔντυπα γαλλικὰ ἐπιστολάρια εἶναι τὰ τοῦ Gasparin de Bergame, Epistolarum Opus ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Σορβόννης (1470), τὸ τοῦ Ἐράσμου Opus scribendis epistolis (Παρίσιοι, 1533) καὶ τὸ τοῦ J. L. Vivès (1536). Ὡς ἐπιστολογράφοι δὲ διεκρίθησαν ὁ Ζερμπέρ, ὁ Ἀβελάρδος, Ἀμπὸν ντὲ Φλερύ, Πέτρος ντὲ Μπλουά, Ἀρνόλδος ντὲ Λιζιέ, Βερνάρδος Silvestris, Πέτρος ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ναρβῶνος, Στέφανος ντὲ Τουρναί, Γκωσὲ ντὲ Σιτώ, Ζερβὲ ντὲ Πρεμοντρέ, Νικόλαος ντὲ Κλαιρβώ, κ. ἄ.

Ἐν Γερμανίᾳ σπουδαῖοι διδάσκαλοι τῆς ἐπιστολογραφίας, ἀκολουθοῦντες μᾶλλον τὴν ἰταλικὴν σχολήν, ὑπῆρξαν ὁ Λούδολφ Χιλντεσχάϊμ, ὁ Κονράδος Μοῦρε καὶ ὁ Βερνόλδος Καϊζερχάϊμ, τὰ γραφέντα δὲ ἐπιστολάρια ἦσαν ἄπειρα· πρέπει δὲ νὰ σημειωθῇ ὅτι αὐτὰ ὑπῆρξαν ἡ σημαντικωτέρα πηγὴ διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Βοημίας καὶ τῆς Πολωνίας· τὰ πλεῖστα τούτων εὕρηνται δημοσιευμένα ἐν Monumenta Boica καὶ Fontes Rerum Austriacorum.

Ἐν Ἀγγλίᾳ μᾶλλον ἐπεκράτησεν ἡ γαλλικὴ σχολὴ (ἐλάχιστοι ἦσαν οἱ ὀπαδοὶ τῆς ἰταλικῆς), διεκρίθη δὲ ὡς ἐπιστολογράφος ὁ Ἰωάννης Σαλισβουρὺ κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα.

Μετὰ τὴν Ἀναγέννησιν. Ἡ διάσπασις τοῦ φεουδαλισμοῦ καὶ ἡ ἀνάπτυξις πλείστων ἐμπορικῶν κέντρων ἐδημιούργησε νέον πνεῦμα ἐν τῷ γραπτῷ λόγῳ. Ἄρχεται ἡ γραπτὴ χρῆσις τῶν μητρικῶν γλωσσῶν τῶν λαῶν ὄχι μόνον ὑπὸ διακεκριμένων λογοτεχνῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ κληρικῶν, φιλοσόφων, διπλωματῶν καὶ βασιλέων ἔτι. Τοῦτο δίδει νέαν ὤθησιν εἰς τὴν ἐπιστολογραφίαν. Ἤδη ἀπὸ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἀργότερον εἰς τὰς ἄλλας χώρας, οἱ κανόνες τῆς τέχνης τοῦ ἐπιστέλλειν οὐδεμίαν ἐπιρροὴν ἐξασκοῦν· παρὰ τὴν μεμονωμένην χρῆσιν τῆς λατινικῆς ἐπικρατοῦν αἱ ἐθνικαὶ γλῶσσαι ἐν τῇ ἐπιστολογραφίᾳ, ἡ προσωπικότης τῶν γραφόντων καθίσταται ἐμφανεστάτη εἴς τε τὸ ὕφος, τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ λοιπὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἐπιστολῆς, ἔτι δὲ πλέον ἀναπτύσσεται ἡ διάδοσις τῆς ἐπιστολογραφίας καὶ λόγῳ τῆς τελειοποιήσεως τῶν συγκοινωνιακῶν μέσων, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ δημιουργία ἐν τῇ κοινωνίᾳ φιλικοῦ πνεύματος πρὸς τὰς τερπνὰς συνδιαλέξεις καὶ συζητήσεις τῶν σαλονιῶν ἐπέφερε τὴν ἀνάγκην τακτικωτέρας δι' ἐπιστολῶν ἐπαφῆς γνωστῶν ἢ συγγενῶν προσώπων. Διάφορα εἴδη ἐπιστολῶν ἀνεπτύχθησαν· ἐπιστολαὶ οἰκείου περιεχομένου, διακρινόμεναι ἰδίως διὰ τὸ ὕφος των, εἰς ἃς διεπρεψαν ὁ Βολταῖρος καὶ ἡ κυρία Σεβινιέ· ἐπιστολαὶ συζητητικαὶ μεταξὺ φιλοσόφων ἐπὶ δεδομένων θεμάτων, εἰς ἃς ἰδίως διεκρίθησαν οἱ Γερμανοί· πραγματεῖαι, ὡς αἱ τοῦ Φενελὸν καὶ τοῦ Ρουσσώ, ὑπὸ μορφὴν ἐπιστολῆς, ἔτι δὲ καὶ μυθιστορήματα, οἷα τὰ τοῦ Φωσκόλου.

Ἡ πρώτη χώρα ἐν τῇ ὁποίᾳ ἡ ἐπιστολογραφία ἤκμασεν ὑπὸ τὴν νεωτέραν αὐτῆς μορφὴν ὑπῆρξε καὶ πάλιν ἡ Ἰταλία, ἰδίως δὲ αἱ πόλεις τῆς Φερράρας, Φλωρεντίας καὶ Ρώμης, ὅπου τὸ πρῶτον συνεπήχθη κοινωνία ἀρεσκομένη εἰς τὸ χάριεν αὐτὸ εἶδος τοῦ γραπτοῦ λόγου. Διέπρεψαν ὁ Μανούτσιο, ὁ Πετράρχης, ὁ Ντόλτσε, ὁ Φώσκολος, γράψας τὸ μυθιστόρημα «Ὄρτις» ὑπὸ μορφὴν «τελευταίων ἐπιστολῶν τοῦ Ἰακώβου Ὄρτις», ὁ Βερνάρδος Τάσσος, ὁ Ἀρετῖνος, ὁ Ἀννίβας Κάρρο, κ. ἄ.

Ἐν Γαλλίᾳ τὸ νέον ὕφος, ἂν καὶ ἀργότερον ἢ ἐν Ἰταλίᾳ εἰσαχθέν, καθιστᾷ τὴν ἐπιστολογραφίαν ἰσαξίαν τοῦ διαλόγου ἐν τῇ καθόλου λογοτεχνίᾳ καὶ δίδει νέαν ὤθησιν εἰς αὐτήν. Ἐνωρίτατα ἔτι ἔγραψαν ἐπιστολὰς εἰς τὴν ἐθνικήν των γλῶσσαν καὶ κληρικοί, ὡς ὁ Καλβῖνος καὶ ὁ καρδινάλιος Ντ' Ὀσσά, καὶ βασιλεῖς, ὡς ὁ Φραγκῖσκος ὁ Α'. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἀπειροπληθεῖς εἶναι οἱ ἐπιστολογράφοι. Κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον διεκρίθησαν ὁ Ἐρρῖκος Δ' μὲ τὰ πνευματώδη δελτάρια καὶ τὰς ἐπιστολάς του πρὸς τὴν Κασσάνδραν καὶ Γαβριέλλαν Ντ' Ἐστρέ, ὁ Μαλὲρμπ διὰ τῆς ἀλληλογραφίας του μὲ τὸν Μπαλζάκ, ὁ ἴδιος ὁ Μπαλζὰκ ἐπονομασθεὶς «ὁ μέγας ἐπιστολογράφος τῆς Γαλλίας», ὁ Βουατύρ, τοῦ ὁποίου ἡ πρὸς ἀνώνυμον ἐπιστολὴ ἐπὶ τῆς πολιτικῆς τοῦ καρδιναλίου Ρισελιὲ ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν τοῦ Σαὶν-Μπέβ, ὁ Πασκὰλ διὰ τῆς ἀλληλογραφίας του μετὰ τῆς δεσποινίδος Ροαννέζ, ὁ Λαφονταὶν καὶ ὁ Μπουαλὼ μὲ τὰς ποιητικωτάτας των ἐπιστολάς, ὁ Φενελὸν (Lettres spirituelles), ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ' (Lettres intimes) κ. ἄ.

Κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἀνεδείχθησαν ὁ Μοντεσκιὲ (Lettres persanes), ὁ Βολταῖρος, ὁ Ρουσσὼ διὰ τῶν ἐπιστολῶν του ἐπὶ τῆς γαλλικῆς μουσικῆς, ἐπὶ τῶν θεαμάτων καὶ τῶν ἐπιστολῶν «ποῦ ἐγράφησαν ἀπὸ τὸ βουνὸ» (Lettres écrites de la montagne), ὁ Ντ' Ἀλαμπέρ, κλπ., ἐκ δὲ τῶν κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα ἀκμασάντων ἀξιόλογοι εἶναι ὁ Πὼλ-Λουΐ Κουρριέ, Μεριμέ, Φλωμπέρ, Βίκτωρ Οὐγκώ, Γκιζό, Ἰούλιος Γκονκούρ, ὁ Ναπολέων Α' κ.ἄ.

Ἐκ τῶν Ἄγγλων ἐπιστολογράφων διάσημοι ὑπῆρξαν κατὰ τὴν περίοδον αὐτήν, πλὴν ἁπάντων σχεδὸν τῶν βασιλέων, οἱ Γουλιέλμος Τέμπλ, Μπόλινγκμπροκ, Στέρνερ, Ρίτσαρντσον, πρῶτος γράψας ὁλόκληρον ἔργον ὑπὸ μορφὴν ἐπιστολῆς, Ἄντισον, Χιοῦζ, Πόπ, ἡ λαίδη Μόνταγκιου, Σουΐφτ, ὁ λόρδος Τσέρτσερφιλντ κ. ἄ. Ἐκ τῶν Ἱσπανῶν δέ, οἱ Νικόλαος-Φερναντὲθ Μορατίν, Θιενφουέγκο, ὁ μαρκήσιος τοῦ Βαλμάρ, ὁ δοὺξ τοῦ Ριβὰς κ. ἄ.

Ἐν Γερμανίᾳ μόλις κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἤρχισε διαδιδομένη εὐρέως ἡ νεωτέρα ἐπιστολογραφία, ἡ ἀνάπτυξις τῆς ὁποίας συνετέλεσε σπουδαίως εἰς τὴν πρόοδον τοῦ γερμανικοῦ πεζοῦ λόγου, τοῦ τελευταίου ἐν τῇ Εὐρώπῃ ἐνστερνισθέντος τὴν μητρικήν του γλῶσσαν. Κατὰ τὸν ΙΓ' καὶ ΙΔ' αἰῶνα ἐγράφησάν τινες ἔμμετροι ἐπιστολαί, ἀργότερον δὲ εἰσήχθη ἡ γερμανικὴ γλῶσσα εἰς τὴν ἐμπορικὴν ἀλληλογραφίαν, ἀλλὰ μόνον διὰ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ἐλευθέρων πόλεων καὶ τῆς δημιουργίας μεγάλων ἐμπορικῶν κέντρων διέπρεψαν σπουδαῖοι ἐπιστολογράφοι-λογοτέχναι. Διεκρίθησαν οἱ Γκαῖτε καὶ Σίλλερ ἐν τῇ ἀμοιβαίᾳ των ἐπιστολογραφίᾳ, οἱ ἀδελφοὶ Σλέγκελ, ὁ Λέσσιγκ, ὁ Ὄτφριντ Μύλλερ μετὰ τοῦ Μπὲκ (Boeck), ἔτι δὲ καὶ πρίγκιπες καὶ αὐτοκράτορες, ὡς ὁ Φρειδερῖκος ὁ Β'.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *L. Rockinger*, ἐν Πρακτικοῖς (Sitzungbesichte) τῆς Βαυαρικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν 1861 ἐκτενὴς μελέτη περὶ τῆς τέχνης τοῦ ἐπιστέλλειν ἐν τῇ Βορείῳ Ἰταλίᾳ κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα.—*Τοῦ αὐτοῦ*, ἐν Quellen zur bayer. und deutsch. Geschichte τόμ. IX (1863), ἀποσπάσματα ἐπιστολῶν καὶ κριτικὰ καὶ ἱστορικὰ ὑπομνήματα εἰς 1200 σελίδας.—*H, Oesterley*, Wegweiser durch die Literatur der Urkundensammlung, Βερολῖνον 1885 (ἐν τόμ. Α' ἀλφαβητικῶς ἅπαντα τὰ μέχρι τοῦ 1501 ἐπιστολάρια).—*Riant*, Inventaire critique des Lettres historiques des Croisades ἐν Archives de l'Orient latin (Παρίσιοι 1881).—*N. Valois*, De arte scribendi epistolas apud gallicos medii oevi scriptores rhetoresqve (Παρίσιοι 1880).—*Champollion-Figeac*, Lettres des rois, reines et autres personnages des cours de France et d'Angleterre (Παρίσιοι, 1839—1847).—*W.-W. Schirley*, Royal and other hist. letters illustrative of the reign of Henry III (Λονδῖνον, 1866).—*P. Albert*, Le genre épistolaire chez les anciens et les modernes.—*Lanson*, Introduction au choix des lettres du XVII Siècle.

— [ΕΘΙΜΟΤ.] Ἡ *ἐπιστολὴ* δὲν πρέπει νὰ γράφηται ἐν βίᾳ, πρέπει νὰ εἶναι εὐανάγνωστος καὶ νὰ ἔχῃ τὸ πρὸς τ' ἀριστερὰ περιθώριον μεγαλύτερον τοῦ πρὸς τὰ δεξιά. Ὡς πρὸς τὸ ἄνω περιθώριον, ὅσῳ ἐπισημοτέρα εἶναι ἡ ἐπιστολή, τόσῳ μεγαλύτερον εἶναι τοῦτο. Φυσικότης, ἀκρίβεια καὶ σαφήνεια, ἰδοὺ αἱ κυριώτεραι ἀρεταὶ τοῦ ἐπιστολογραφικοῦ ὕφους. Ἐκφράζομεν ἁπλῶς ὅ,τι θέλομεν νὰ εἴπωμεν μὲ ὅσῳ τὸ δυνατὸν ὀλιγωτέρας λέξεις. Ἐπὶ τῶν φακέλων δὲν ἀναγράφονται ὅλοι οἱ τίτλοι καὶ τ' ἀξιώματα τοῦ παραλήπτου. Δύναταί τις ν' ἀναγράψῃ ἕνα καὶ μόνον τίτλον, ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον δὲν εἶναι ὑποχρεωτικόν, ὑφισταμένης τάσεως ν' ἁπλοποιῆται ὁλονὲν ἡ ἐπιγραφὴ τῆς ἐπιστολῆς. Ἐπιστολὴ ἀπευθυνομένη πρὸς ἄγνωστον, παρ' οὗ ζητεῖται πληροφορία τις, δέον νὰ περιέχῃ καὶ γραμματόσημον διὰ τὴν ἀπάντησιν. Δὲν ἐσωκλείεται γραμματόσημον, ὅταν ἡ ἐπιστολὴ ἀπευθύνεται πρὸς γνώριμον ἢ πρὸς ἀνώτερον. Ἄνω καὶ πρὸς τὰ δεξιὰ ἐπισήμου ἐπιστολῆς ἀναγράφονται ὅλοι οἱ τίτλοι τοῦ πρὸς ὃν αὕτη ἀπευθύνεται. Ἔπειτα, πρὸ τοῦ κειμένου τῆς ἐπιστολῆς ὡς ἐπικεφαλίς, ὁ συνήθης αὐτοῦ τίτλος, ἤτοι προκειμένου περὶ πρωθυπουργοῦ, ἄνω μέν: «Α. Ἐ. Κύριον Πρόεδρον τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου» καὶ ἔπειτα ὡς ἐπικεφαλὶς τοῦ κειμένου: «Κύριε Πρόεδρε». Τὸ κείμενον τῆς ἐπιστολῆς ἐπακολουθεῖ ἡ φράσις· «Εὐαρεστήθητε νὰ δεχθῆτε, Κύριε Πρόεδρε, τὴν ἔκφρασιν τοῦ βαθυτάτου μου σεβασμοῦ» ἢ ἄλλη ἀνάλογος.

Ἡ ὑπογραφὴ δέον νὰ τίθεται εὐαναγνώστως. Ἂν ὑπογράφωμεν δυσαναγνώστως, δέον νὰ ἐπαναλαμβάνωμεν ἐντὸς παρενθέσεως τὴν ὑπογραφήν μας μὲ γραφὴν ἀραιὰν καὶ εὐανάγνωστον. Οἱ ἄνδρες ὑπογράφουν μὲ τὸ ἀρχικὸν τοῦ ὀνόματος καὶ μὲ ὁλόκληρον τὸ ἐπώνυμον. Αἱ γυναῖκες μὲ ὁλόκληρον τό τε ὄνομα καὶ τὸ ἐπώνυμον. Ἐπιστολὴ ἀπευθυνομένη πρὸς γυναῖκα πρέπει νὰ γράφηται εἰς τόνον σεβασμοῦ, οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ κοινωνικὴ θέσις ἢ ἡλικία τῆς γυναικὸς ἢ ἡ σχέσις τοῦ γράφοντος πρὸς αὐτὴν καὶ ἡ λέξις σεβασμὸς πρέπει πάντως νὰ περιληφθῇ. Ἐπιστολὴ πρὸς πρόσωπον ἄξιον ἰδιαιτέρου σεβασμοῦ φέρει πάντοτε ἀνάλογον ἐπικεφαλίδα, ὡς «Ἀξιότιμε Κύριε», «Σεβαστέ μου θεῖε, κλπ. καὶ ἐν τέλει αὐτῆς «Παρακαλῶ ἢ Εὐαρεστήθητε, Κύριε, νὰ δεχθῆτε τὴν ἔκφρασιν τοῦ βαθυτάτου μου σεβασμοῦ (ἢ «τῆς ἀφοσιώσεως») κλ.». Εἰς ἐπιστολὴν πρὸς φίλον ἡ ἐπικεφαλὶς δύναται νὰ παραλειφθῇ, παρεντιθεμένη εἰς τὸ κείμενον τῆς ἐπιστολῆς· λ. χ. «Μὲ λύπην μου ἔμαθον, ἀγαπητὲ φίλε» κλπ. Ἡ κατακλεὶς τῆς φιλικῆς ἐπιστολῆς ποικίλλει ἀναλόγως τῆς φιλικότητος τῶν σχέσεων: «Στέλλομεν τὴν ἔκφρασιν («τὴν ἔνδειξιν», «τὴν διαβεβαίωσιν») τῆς ἐγκρίτου ὑπολήψεώς μας (τῆς ὑπερτάτης μας ἐκτιμήσεως, τῆς συμπαθείας μας, τῆς ἐγκαρδιότητος καὶ ἀγάπης μας, τῆς φιλίας, τῆς θερμοτέρας μας ἐνθυμήσεως καὶ τοὺς χαιρετισμούς, τὰ φιλήματα)», ἢ καὶ ἁπλῶς ὑποσημειοῦμεν: «Φιλικώτατα, σός, κλπ.» Πρὸς ἀνώτερον: «Σᾶς παρακαλῶ ὅπως εὐαρεστούμενος δεχθῆτε»· πρὸς ἴσον: «Εὐαρεστηθῆτε νὰ δεχθῆτε«· πρὸς κατώτερον: «Δεχθῆτε». Ὁ λαμβάνων ἐπιστολὴν ἐνώπιον ἄλλων τὴν ἀποσφραγίζει «μὲ τὴν ἄδειάν των»· προφέρει οὕτως ἓν «ἐπιτρέπεται» ἢ ἀνάλογόν τι.

Πᾶσα ἐπιστολὴ ἐπιβάλλει ἀπάντησιν. Ἡ ἐπιστολὴ δύναται νὰ φέρῃ πρὸς τ' ἄνω ἀριστερὰ τὸ γραμματόπλεγμα τοῦ ἀποστολέως ἢ ρητόν τι ἀντὶ ἐμβλήματος.

Ὁ χάρτης τῆς ἐπιστολῆς δέον νὰ εἶναι ἁπλοῦς, κατὰ προτίμησιν λευκός, ἰδίως διὰ τοὺς ἄνδρας. Ἡ ἐπίσημος ἐπιστολὴ γράφεται ἐπὶ χάρτου, τοῦ καλουμένου «παπιὲ μινίστρ». Ἡ ἐπιστολὴ πενθοῦντος ἐπὶ χάρτου μὲ μέλαν περιθώριον. Ἡ συλλυπητήριος ἐπιστολὴ ἐπὶ χάρτου παλλεύκου, ἐκτὸς ἂν πενθῇ καὶ ὁ γράφων.

Ἡ ἀναγγελτήριος *ἐπιστολὴ γάμου* ἢ τὸ *ἀναγγελτήριον γάμου* ἀποτελεῖ δίπτυχον. Ἀριστερὰ τούτου οἱ γονεῖς τῆς νύμφης «ἔχουν τὴν τιμὴν ν' ἀναγγείλουν τοὺς γάμους τῆς θυγατρός των * μετὰ τοῦ κ. *, τελεσθέντας τῇ . . . .». Δεξιὰ οἱ γονεῖς τοῦ νυμφίου (ἢ ἐν ἐλλείψει τοιούτων αὐτὸς οὗτος ὁ νυμφίος) «ἔχουν τὴν τιμὴν ν' ἀναγγείλουν τοὺς γάμους τοῦ υἱοῦ των * (ἢ τοὺς γάμους του), τελεσθέντα; κλπ». Ἡ ἐξωτερικὴ ὄψις φέρει εἰς σύμπλεγμα τ' ἀρχικὰ ψηφία τοῦ ὀνόματος τῶν νεονύμφων. Ἐπὶ τὸ ἀμερικανικώτερον, ἐπὶ τοῦ ἀγγελτηρίου γάμου σημειοῦνται ἁπλῶς τὰ ὀνοματεπώνυμα τῶν νεονύμφων καὶ ὑπ' αὐτὰ αἱ λέξεις· «ἐνυμφεύθησαν τῇ . . .». Παρ' ἡμῖν αἱ βαπτίσεις δὲν ἀναγγέλλονται.

Εἰς τὸ *ἀναγγελτήριον κηδείας*, τὸ ὅλως πλέον στερεότυπον, σημειοῦνται τὰ ὀνοματεπώνυμα τῶν στενοτέρων συγγενῶν. Ἂν ὑπάρχουν παραπολλοὶ ἀνεψιοί, σημειοῦνται ἁπλῶς αἱ λέξεις «Οἱ ἀνεψιοί». Ὅταν τὸ ἀναγγελτήριον δὲν ἀποστέλληται οἴκαδε, προστίθενται αἱ λέξεις: «Ἡ παροῦσα θεωρηθήτω καὶ ὡς ἰδιαιτέρα πρόσκλησις».

Ἡ *συστατικὴ ἐπιστολὴ* δίδεται ἀνοικτὴ εἰς τὸν συνιστώμενον. Οὗτος ὀφείλει νὰ τὴν σφραγίσῃ ἀμέσως ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ ἀποστολέως χωρὶς νὰ τὴν ἀναγνώσῃ. Ὁ ἐφωδιασμένος μὲ συστατικὴν ἐπιστολὴν πρὸς σημαῖνον πρόσωπον ὀφείλει νὰ τὴν ἐγχειρίσῃ ἰδιοχείρως εἰς τὸν παραλήπτην καὶ νὰ μὴ τὴν προαποστείλῃ μετὰ τοῦ ἐπισκεπτηρίου του διὰ τοῦ ὑπηρέτου ἢ τοῦ κλητῆρος τούτου.

Τ. Δ.

— **«Ἐπιστολαί».** Συλλογὴ 23 ποιημάτων τοῦ Ὁρατίου ἐν δυσὶ βιβλίοις καὶ ἐν δακτυλικῷ ἑξαμέτρῳ, θεωρουμένη ὡς τὸ ἄριστον τοῦ ὅλου ἔργου τοῦ ποιητοῦ, ἔνθα εἰς ὕφος οἰκεῖον καὶ παιγνιῶδες, ἀλλὰ τεχνικῶς τέλειον, διαπραγματεύεται διάφορα θέματα ἠθικῆς, καλαισθησίας καὶ τοῦ κοινοῦ βίου. Ἡ περίφημος «Ars Poetica» εἶναι μία τῶν ἐπιστολῶν τούτων, ἡ Ad Pisones (βλ. *Ὁράτιος*).

— **Ἐπιστολαὶ *ἀποστόλων.*** Ἐν τῷ κανόνι τῆς καινῆς Διαθήκης ὑπάρχουσι εἴκοσι καὶ μία ἐπιστολαὶ ἀποστόλων, ἤτοι δέκα καὶ τέσσαρες τοῦ ἀποστόλου Παύλου καὶ ἑπτά, ἤτοι μία τοῦ Ἰακώβου, δύο τοῦ Πέτρου, τρεῖς τοῦ Ἰωάννου καὶ μία τοῦ Ἰούδα, καλούμεναι καθολικαί, ἕνεκα τοῦ καθολικοῦ αὐτῶν χαρακτῆρος. Αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ ἀποστόλου Παύλου ἀπευθύνονται πρὸς Ρωμαίους, Κορινθίους (δύο), Γαλάτας, Ἐφεσίους, Φιλιππησίους, Κολάσσαεῖς, Θεσσαλονικεῖς (δύο), Τιμόθεον (δύο), Τῖτον, Φιλήμονα καὶ Ἑβραίους. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ ὑπῆρχον ἀμφιβολίαι περὶ τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς, τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἰακώβου καὶ τοῦ Ἰούδα, τῆς δευτέρας τοῦ Πέτρου καὶ τῆς δευτέρας καὶ τρίτης τοῦ Ἰωάννου, ἀλλὰ μετὰ τὸν ἀπαρτισμὸν τοῦ κανόνος ἤρθησαν αἱ ἀμφιβολίαι αὗται καὶ ἡ Ἐκκλησία ἐθεώρει ὡς κανονικὰς καὶ τὰς ἐπιστολὰς ταύτας. Καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ δὲ ἐποχῇ ἠγέρθησαν ἐνστάσεις περὶ πολλῶν τούτων, ὧν ἠμφισβητήθη τὸ κῦρος, ἀλλὰ τὰ ἐπιχειρήματα, δι' ὧν προσεπάθουν νὰ ἀποδείξωσι τὸ μὴ κανονικὸν αὐτῶν, ἀνετράπησαν ἀποδειχθέντα ἐνίσχυρα, οὕτως ὥστε τόσον ἡ ἀνατολικὴ καὶ δυτικὴ Ἐκκλησία ὅσον καὶ ἡ διαμαρτυρομένη δέχονται τὴν κανονικότητα τῶν ἐπιστολῶν τούτων.

Ἐκτὸς τῶν κανονικῶν καὶ γνησίων ἐπιστολῶν τούτων ὑπάρχουσι καὶ ἀπόκρυφοι ἐπιστολαὶ ἀποστόλων, περὶ τῆς νοθείας τῶν ὁποίων οὐδεὶς ἀμφιβάλλει. Αὗται εἶναι:

1) Ἐπιστολὴ τοῦ ἀποστόλου Παύλου πρὸς Λαοδικεῖς. Τὰ πρῶτα ἴχνη τῆς ἐπιστολῆς ταύτης εὑρίσκομεν ἐν τῷ εἰς τὸν Αὐγουστῖνον ἀποδιδομένῳ ἔργῳ Liber de divinis scripturis, τῷ γραφέντι τὸν Ε' μ. Χ. αἰῶνα. Ἴσως ὅμως καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Ἱερωνύμου ἀναφερομένη epistola ad Laodicenses νὰ εἶναι ἡ ἀνωτέρω, ὁπότε τὰ πρῶτα ἴχνη αὐτῆς φθάνουσι μέχρι τοῦ Δ' αἰῶνος. Τοὐναντίον ἡ ἐν τῷ κανόνι τοῦ Muratori ἀναφερομένη ἐπιστολὴ πρὸς Λαοδικεῖς δὲν εἶναι ἡ ἡμετέρα, ἀλλ' ἡ ὑπὸ τοῦ Μαρκίωνος ἐπεξεργασθεῖσα κανονικὴ πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολὴ καὶ ἐπιγραφεῖσα πρὸς Λαοδικεῖς. Τὴν πρὸς Λαοδικεῖς ἐπιστολὴν εὑρίσκομεν εἰς πλεῖστα χειρόγραφα τοῦ ΣΤ' μέχρι τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, περιέχοντα τὸ κείμενον τῆς ἁγίας Γραφῆς εἰς λατινικὴν γλῶσσαν, ἥτις ὅμως δὲν φαίνεται νὰ εἶναι ἡ ἀρχικὴ γλῶσσα τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, γραφείσης πιθανώτατα ἑλληνιστί. Ἀφορμὴν πρὸς χάλκευσιν τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἔδωκεν ἀναμφιβόλως τὸ χωρίον τῆς πρὸς Κολασσαεῖς ἐπιστολῆς 4,16.

2) Ἐπιστολὴ τοῦ ἀποστόλου Παύλου πρὸς Ἀλεξανδρεῖς. Ἐν τῷ ἀποσπάσματι τοῦ Muratori μνημονεύεται ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ad Alexandrinos, ἥτις φέρει τὸν χρωτισμὸν τῆς διδασκαλίας τοῦ Μαρκίωνος. Ἀλ-

Digitized by Google

λαι εἰδήσεις περὶ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἐλλείπουσιν.

3) Ἐπιστολὴ τοῦ ἀποστόλου Παύλου πρὸς Κορινθίους. Εἰς τὰ συριακὰ χειρόγραφα τῆς ἁγίας Γραφῆς τοῦ Δ' αἰῶνος, ἐκτὸς τῶν δύο κανονικῶν ἐπιστολῶν τοῦ ἀποστόλου Παύλου πρὸς Κορινθίους, εὕρηται καὶ τρίτη, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὡς εἰσαγωγὴ προτάσσεται ἐπιστολὴ τῶν πρεσβυτέρων τῆς Κορίνθου πρὸς τὸν ἀπόστολον Παῦλον. Ὁ Ἐφραὶμ ὁ Σῦρος ἐν τῷ ὑπομνήματι αὐτοῦ ἐξετάζει καὶ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην μετὰ τῶν δύο γνησίων, οὐδεμίαν διάκρισιν ποιούμενος τούτων πρὸς ἐκείνην. Ἐκ τοῦ συριακοῦ κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα μετεφράσθη ἡ ἐπιστολὴ αὕτη εἰς τὸ ἀρμενικὸν καὶ λατινικόν, σῳζομένη εἰς πολλὰ χειρόγραφα. Ἡ ὑπόθεσις ὅτι τὸ συριακὸν κείμενον προῆλθεν ἐκ μεταφράσεως ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ δὲν φαίνεται πιθανή. Ἀφορμὴν πρὸς χάλκευσιν τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἔδωσαν ἀναμφιβόλως τὰ χωρία 7,1 καὶ 5,9 τῆς πρώτης πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς.

4) Ἀλληλογραφία μεταξὺ ἀποστόλου Παύλου καὶ Σενέκα. Ἐν λατινικῇ γλώσσῃ εὕρηται ἀλληλογραφία μεταξὺ ἀποστόλου Παύλου καὶ τοῦ φιλοσόφου Σενέκα, ἀποτελουμένη ἐξ ὀκτὼ ἐπιστολῶν τοῦ Σενέκα πρὸς τὸν ἀπόστολον Παῦλον καὶ ἓξ ἀπαντήσεων τούτου πρὸς ἐκεῖνον. Τὴν ἀλληλογραφίαν ταύτην μνημονεύει πρῶτος ὁ Ἱερώνυμος (De vir. ill. 12). Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται ἐγράφησαν ἀρχικῶς λατινιστί, τῆς γνώμης ὅτι τὸ λατινικὸν κείμενον προέρχεται ἐκ μεταφράσεως ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου μὴ οὔσης ὀρθῆς (πρβλ. *Th. Zahn*, Gesch. des neut. Kanons 2,2, 566—621 καὶ *Otto Bardenhower*, Patrologie (1910) σ. 89 ἑ.). Κ. Ι. Δ.

— **ἐπιστολαὶ *ἑορταστικαὶ*** ἢ ***ἑορταστικὰ γράμματα***. Καλοῦνται οὕτως αἱ ἐπιστολαὶ ἐκεῖναι, τὰς ὁποίας ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆς Ἐκκλησίας συνήθιζον οἱ ἐπίσκοποι νὰ στέλλωσι πρὸς φίλους αὐτῶν ἐπισκόπους καὶ πρὸς βασιλεῖς καὶ ἄρχοντας κατὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ Πάσχα. Ε. Γ. Π.

— **ἐπιστολαὶ *συστατικαὶ*** *[Κανον. Δίκ.]*. Καλοῦνται *ἐπιστολαί*, ἢ *γραφαί, συστατικαὶ* αἱ εἰς προσωρινῶς ἀπερχομένους εἰς ἑτέραν ἐπισκοπὴν κληρικοὺς διδομέναι παρὰ τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου ἐπιστολαί, δι' ὧν οὗτος συνίστησι τὸν κομιστὴν αὐτῶν τῷ συναδέλφῳ αὐτοῦ ἐπισκόπῳ, ὅστις ὀφείλει κατὰ τὸν λγ' ἀποστολικὸν κανόνα νὰ μὴ δέχεται ξένους κληρικοὺς ἄνευ τοιούτων συστατικῶν ἐπιστολῶν. Οἱ τοιαῦτα συστατικὰ γράμματα φέροντες, κατὰ τὴν ἐν «Συντάγματι ἱερῶν κανόνων» (ἔκδοσ. *Γ. Α. Ράλλη* καὶ *Μ. Ποτλῆ*, τόμ. Ε, σελ. 551) παρὰ πατριάρχου πρὸς μητροπολίτην διδομένην πρᾶξιν, ὡς γνήσιοι καὶ νόμιμοι παρὰ πᾶσι τιμῶνται καὶ φημίζονται καὶ νομίζονται. Τύποι συστατικῶν γραμμάτων ἀφορώντων εἰς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους περιέχονται ἐν Συντάγματι (αὐτ. σελ. 541—543). Καὶ κατὰ τὸ ἄρθρον 74 τοῦ τανῦν ἰσχύοντος καταστατικοῦ νόμου τῆς Ἱερᾶς συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ 31 Δεκεμβρίου 1923, ἀρχιερεῖς, πρεσβύτεροι, διάκονοι ἢ μοναχοὶ ἔξωθεν ἐρχόμενοι ὀφείλουσι νὰ προσκομίζωσιν εἰς τὰς κατὰ τόπους ἐκκλησιαστικὰς ἀρχὰς τῆς προϊσταμένης αὐτῶν ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς συστατικὰ γράμματα, ἐν οἷς δέον νὰ ἀναγράφηται ἡ αἰτία τῆς ἐλεύσεως, ὁ χρόνος τῆς διαμονῆς καὶ τὸ ἀκώλυτον ἢ μὴ τοῦ ἱεροπρακτεῖν. Οἱ μὴ προσκομίζοντες τοιαῦτα γράμματα ἢ παρατείνοντες ἄνευ ἀδείας τῆς κατὰ τόπον ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς τὴν διαμονὴν αὐτῶν παραγγέλλονται, ὅπως ὅ,τι τάχιον ἀπέλθωσιν ἐκεῖθεν, ἀπειθοῦντες δέ, οἱ μὲν ἀρχιερεῖς καταγγέλλονται τῇ Ἱερᾷ συνόδῳ, οἱ δὲ λοιποὶ κληρικοὶ καὶ οἱ μοναχοὶ ἀπομακρύνονται τοῦ εἰς ὃν προσῆλθον τόπου ἀποφάσει τοῦ ἐπιχωρίου ἐπισκόπου, ἥτις ἐκτελεῖται διὰ τῆς ἀστυνομικῆς ἀρχῆς.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 15 τοῦ ἀπὸ 20 Δεκεμβρίου 1900 κρητικοῦ καταστατικοῦ, ὁ ἐπίσκοπος ὀφείλει νὰ ἐξακριβώνῃ τὰς συστατικὰς ἐπιστολὰς τῶν διὰ τῆς ἐπισκοπῆς αὐτοῦ διερχομένων κληρικῶν καὶ νὰ ἀποπέμπῃ διὰ τῆς ἁρμοδίας ἀρχῆς τοὺς ἄνευ λόγων ἢ ἄνευ ἐγγράφων προσερχομένους, ἢ τοὺς πέραν τῆς τεταγμένης ἀδείας παραμένοντας ἐν τῇ ἐπισκοπῇ κληρικούς.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 38 τοῦ ἀπὸ 21 Μαΐου 1914 κυπριακοῦ καταστατικοῦ ὁ ἐπίσκοπος ὡσαύτως δικαιοῦται καὶ ὀφείλει νὰ ἐξακριβώνῃ τὰς συστατικὰς ἐπιστολὰς τῶν διὰ τῆς ἐπισκοπῆς αὐτοῦ διερχομένων κληρικῶν, νὰ ἀπαγορεύῃ τὴν ἄνευ κανονικῶν ἐγγράφων καὶ πέραν τῆς δοθείσης ὑπ' αὐτοῦ ἀδείας διαμονὴν κληρικῶν ἐν τῇ δικαιοδοσίᾳ αὐτοῦ.

Ἐν τῇ ρωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ τριδεντίνη σύνοδος, κυρώσασα ἀρχαιοτέρας διατάξεις, ὥρισεν ὅτι οὐδεὶς ξένος κληρικὸς δύναται ἐν ἑτέρᾳ ἐπισκοπῇ νὰ προβῇ εἰς ἱεροτελεστίαν τινὰ ἄνευ προσαγωγῆς τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου ἐπιστολῶν συστατικῶν (litterae commendatitiae, formatae, reverendae, celebret), βεβαιουσῶν τὴν ἰδιότητα αὐτοῦ ὡς κληρικοῦ καὶ ὅτι δὲν τελεῖ ὑπὸ ἐκκλησιαστικὴν ποινήν. Ὁ τανῦν ἐν τῇ ρωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ ἰσχύων κῶδιξ τοῦ κανονικοῦ δικαίου ἐν κανόνι 804 ὁρίζει ὅτι αἱ τοιαῦται συστατικαὶ ἐπιστολαὶ δέον νὰ ὦσιν ἐκδεδομέναι ὑπὸ τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου, ἢ ἐπὶ μοναχοῦ ὑπὸ τοῦ οἰκείου προϊσταμένου, ἢ ἐπὶ κληρικῶν τοῦ ἀνατολικοῦ ρυθμοῦ, ἤτοι οὐνιτῶν, ὑπὸ τῆς Congregatio pro ecclesia orientali.

Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

— **ἐπιστολὴ *πιστωτική*·** βλ. *πιστωτικὴ ἐπιστολή*.

— **ἐπιστολῶν *ἀπόρρητον*** *[Συντ. Δίκ.]*· βλ. λ *ἀπόρρητον* (τ. Ε' σ. 218 β').

ἐπιστολιαφόρος (ὁ) *['Αρχ.]*· βλ. *ἐπιστολεὺς* (ἀρχ.).

ἐπιστολικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς ἐπιστολήν, ὁ τῆς ἐπιστολῆς: «ἐπιστολικὸν ὕφος», «ἐπιστολικὸς χάρτης», κοιν. «χαρτὶ τῆς πόστας»· || «ἐπιστολικὸν δελτάριον» εἶδος ἀνοικτῆς ἐπιστολῆς· βλ. *δελτάριον*.

— **ἐπιστολικὸς *χαρακτὴρ*** *[Ρητορ.]*. Εἰς τὴν θεωρίαν τῆς ρητορικῆς ἀνήκει καὶ ἡ τῆς ἐπιστολογραφίας. Ἀλλ' ἐν τῇ ἀρχαιότητι δὲν ἐδόθη πολλὴ προσοχὴ εἰς τὴν εἰδικὴν ἐκγύμνασιν ἐν τῷ γένει τούτῳ τῆς κομψογραφίας, ἥτις στενότατα συνεδέετο πρὸς τὸν πρακτικὸν βίον. Τὸ ἐπιστολικὸν ὕφος πρέπει νὰ εἶναι ἁπλοῦν, φυσικόν, εὔκολον καὶ πρέπον. Καὶ *ἁπλοῦν* μὲν εἶναι, ἐὰν γράφῃ τις ὡς λαλεῖ· ἡ γράφων, μόνιμον σκοπὸν προτίθεται τὴν σαφῆ τῶν ἐννοιῶν του παράστασιν. *Φυσικὸν* εἶναι, ἐὰν ἀποφεύγῃ τὰ ἐπιτετηδευμένα καὶ ἐσπουδασμένα. *Εὔκολον*, ἐὰν ὁμοίως ἀποφεύγῃ τις πᾶν ὅ,τι δεικνύει προσπάθειαν καὶ στενοχωρίαν. Τέλος δέ, *πρέπον* εἶναι ἐὰν καλῶς λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν ὁποῖος εἶναι αὐτὸς ὁ γράφων καὶ ὁποῖα καθήκοντα ἢ σχέσεις μᾶς συνδέουσι πρὸς ὃν μέλλομεν νὰ γράψωμεν. Ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς πρέπει ἐπιμελῶς ν' ἀποφεύγεται πᾶν ὅ,τι ὄζει ἐπεξεργασίας καὶ σπουδῆς. Ἡ ἄκρα λεπτότης ἐπὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν λέξεων, τὸ στρογγύλευμα τῶν περιόδων, ἡ ἐπιτετηδευμένη παράθεσις τῶν λέξεων, πολυάριθμα καὶ οἰδαίνοντα σχήματα, ταῦτα πάντα δεικνύουσι παιδαριώδη σχολαστικότητα καὶ ἐλέγχουσιν ἀκρισίαν κατὰ τοῦ ἐπιτηδεύοντος τὴν χρῆσίν των. Δύναταί τις, ὡς ἐν τῇ συναναστροφῇ, νὰ δείξῃ πνεῦμα καὶ ἐπιστολογραφῶν· ἀλλ' ὁ στερούμενος τούτου ἂς μὴ τὸ ἐπιτηδεύεται, διότι γίνεται καταγέλαστος καὶ ψυχρός. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι συγγραφεῖς ἐπιστολῶν μνημονεύονται ὁ Δημόκριτος, Ἡράκλειτος, Ἱπποκράτης, Εὐριπίδης, Ἰσοκράτης, Δημοσθένης, Αἰσχίνης. Πλάτων, Ἀριστοτέλης, Διογένης, Κράτης, Μέγας Βασίλειος, Συνέσιος κ. ἄ. Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης, μαθητὴς Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, κατέλιπε συλλογὴν ἐπιστολῶν εἰς 5 βιβλία, ἃς διὰ τὸ κομψὸν τῆς λέξεως καὶ τὰς ἄλλας ἀρετὰς αὐτῶν περὶ πολλοῦ εἶχον κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους. Παρὰ τοῖς Ρωμαίοις ὁ Κικέρων καὶ Πλίνιος ὁ νεώτερος. Ὁ Κικέρων ἀφῆκε πλῆθος ἐπιστολῶν, ἀξιολόγους διὰ τὴν καλλονὴν τοῦ ὕφους, τὴν σπουδαιότητα τῆς ὕλης καὶ τὴν εὐγένειαν τῶν αἰσθημάτων.

Περὶ τοῦ ἐπιστολικοῦ χαρακτῆρος διέλαβεν ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Περὶ ἑρμηνείας» ἔργου, σῴζεται δὲ καὶ ἴδιον βιβλίον περὶ ἐπιστολιμαίου χαρακτῆρος πραγματευόμενον, ὅπερ ὑπ' ἄλλων μὲν ἀποδίδεται εἰς τὸν νεοπλατωνικὸν Πρόκλον, ὑπ' ἄλλων δὲ εἰς τὸν Λιβάνιον, οὗτινος καὶ τὸ ὄνομα ὡς συγγραφέως φέρει ἐν χειρογράφοις. Ἐνταῦθα ἀναβιβάζεται ὁ ἀριθμὸς τῶν παντοίων εἰδῶν τῶν ἐπιστολῶν εἰς τεσσαράκοντα καὶ ἓν· πᾶν εἶδος λαμβάνει τὸν ὁρισμόν του καὶ διασαφεῖται διὰ μακροῦ ὑποδείγματος. Περὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος πραγματεύεται καὶ διατριβή τις τοῦ ἀρχαιοτέρου Φιλοστράτου. Ἐν ἀνωνύμῳ πονηματίῳ («Τύποι ἐπιστολικοί»), ἀποδιδομένῳ εἰς Δημήτριον τὸν Φαληρέα, ἀπαριθμοῦνται εἴκοσι καὶ ἓν εἴδη ἐπιστολῶν. Τέλος ὁδηγίας περὶ ἐπιστολικοῦ ὕφους παρέχουσιν ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς ἐν ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Νικόβουλον καὶ ὁ Φώτιος ἐν ἐπιστολῇ πρὸς Ἀμφιλόχιον. Ι. Φ. Δ.

ἐπιστολιμαῖος, *—α, —ον*· ὁ διατυπούμενος ὑπὸ τύπον ἐπιστολῆς ἢ δι' ἐπιστολῶν: «ἐπιστολιμαία φιλολογικὴ συζήτησις» ἡ διεξαγομένη δι' ἐπιστολῶν· || ὁ ἐπιστολικός.

— **ἐπιστολιμαία *ρητορεία*** *[Ρητορ.]*. Μία τῶν ὑποδιαιρέσεων τῆς γραπτῆς *ρητορείας* (βλ. λ.).

ἐπιστολογραφία (ἡ)· τὸ γράφειν ἐπιστολάς, ἡ δι' ἐπιστολῶν συζήτησις, διαπραγμάτευσις μεταξὺ ἀπόντων· || ἡ δεξιότης εἰς τὸ γράφειν ἐπιστολάς.

—*['Εγκυκλ.]* Βλ. λ. *ἀλληλογραφία*.

ἐπιστολογραφικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπιστολογραφίαν, ὁ τῆς ἐπιστολογραφίας: «ἐπιστολογραφικὴ μέθοδος, — τέχνη». — Ἐπίρρ. ***ἐπιστολογραφικῶς***.

ἐπιστολογράφος (ὁ, ἡ)· ὁ γράφων ἐπιστολάς, ὁ ἐπὶ τούτῳ ὑπάλληλος, γραμματεύς, ἄλλως *ἀλληλογράφος* (βλ. λ.)· || ὁ δεξιὸς καὶ ὁ ἐπιτήδειος εἰς τὸ γράφειν ἐπιστολάς· || «Ἕλληνες ἐπιστολογράφοι» συναγωγὴ πλαστῶν ἐπιστολῶν ὑποβολιμαίων εἰς μεγάλους ἄνδρας, κατ' ἐξοχὴν φιλοσόφους καὶ ρήτορας, οἷον εἰς τὸν Σωκράτη, τὸν Πλάτωνα, τὸν Εὐριπίδην, τὸν Φάλαριν κ. ἄ.

— *['Αρχ.] Ἐπιστολογράφοι* ἐκαλοῦντο: — 1) Οἱ ὑπάλληλοι μισθωτοὶ ἐν ταῖς αὐλαῖς τῶν βασιλέων ἢ ἡγεμόνων, οἵτινες ἐχρησιμοποιοῦντο ὑπ' αὐτῶν διὰ τὴν διεξαγωγὴν τῆς ἀλληλογραφίας πρὸς διαφόρους ὑποτελεῖς ἢ ξένους ἡγεμόνας, τὴν διαβίβασιν διαταγῶν πρὸς τοὺς ἄρχοντας τῶν πόλεων καὶ τὴν ἀπάντησιν ἐν ὀνόματι τοῦ ἡγεμόνος εἰς ἀναφορὰς πεμπομένας πρὸς αὐτόν. Οἱ ἐπιστολογράφοι ἐμφανίζονται κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν βασιλικὴν αὐλὴν τοῦ Φιλίππου Β'. Εἶτα δὲ καὶ εἰς ἄλλας ἑλληνικὰς χώρας καὶ βραδύτερον εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος. Παρ' Ἕλλησιν οἱ ἐπιστολογράφοι ἐξελέγοντο μεταξὺ τῶν καλῶν κοινωνικῶν τάξεων, πολλοὶ ἐξ αὐτῶν διεκρίνοντο διὰ τὴν ἐξαίρετον μόρφωσιν καὶ γλαφυρότητα τοῦ ὕφους, ἀπέλαυον δὲ μεγάλης τιμῆς, γινόμενοι πολλάκις σύμβουλοι καὶ ἰδιαίτεροι γραμματεῖς τῶν ἡγεμόνων, παρ' οἷς ὑπηρέτουν ὡς π. χ. ὁ Εὐμένης παρὰ τῷ Φιλίππῳ Β' καὶ Ἀλεξάνδρῳ. Παρὰ τοῖς Ρωμαίοις ἐκαλοῦντο ab epistulis, ἡ θέσις δ' αὐτῶν ἦτο μειονεκτική, διότι προήρχοντο πάντοτε σχεδὸν ἐκ τῆς τάξεως τῶν πληβείων, ἐνίοτε δὲ ἦσαν πολῖται ἀπελεύθεροι.

Οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες εἶχον καὶ Ἕλληνας ἐπιστολογράφους διὰ νὰ ἐπικοινωνοῦν μὲ τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολήν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καί τινας διακριθέντας διὰ τὴν μόρφωσιν αὐτῶν, ὡς ὁ Διονύσιος ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἐπὶ Νέρωνος. Ὁ θεσμὸς τῶν ἐπιστολογράφων μετεδόθη βραδύτερον καὶ εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτος, ὑπῆρχον δὲ καὶ ἐν αὐτῷ καὶ Ἕλληνες ἐπιστολογράφοι καὶ Λατῖνοι, ἐφ' ὅσον ἡ λατινικὴ γλῶσσα ἦτο ἐν χρήσει.

—2) Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες λογογράφοι καὶ σοφισταὶ οἱ καλλιεργήσαντες τὸ λογοτεχνικὸν εἶδος τῶν ἐρωτικῶν ἐπιστολῶν. Παλαιότερος τοιοῦτος ἐπιστολογράφος εἶναι ὁ ἐκ Λέσβου Λεσβῶναξ, ὁ ὁποῖος ἤκμασεν ἐπὶ Αὐγούστου, τοῦ ὁποίου ὅμως οὐδεμία ἐπιστολὴ διεσώθη. Βραδύτερον διεκρίθησαν εἰς τὸ λογοτεχνικὸν τοῦτο εἶδος ὁ Φιλόστρατος καὶ ὁ Αἰλιανός, τοῦ ὁποίου ἔχομεν 20 Ἀγροικικὰς ἐπιστολὰς μὲ ἐρωτικὰς ὑποθέσεις, τὰς ὁποίας διακρίνει ἁβρότης καὶ φυσικὴ χάρις ὑπενθυμίζουσα τὰ εἰδύλλια τοῦ Θεοκρίτου. Ὁ Σουΐδας μνημονεύει ἐρωτικὰς καὶ ἀγροικικὰς ἐπιστολὰς τοῦ Ζωναίου καὶ ἐπιστολὰς ἑταιρικάς, ἀγροικικάς, μαγειρικάς, στρατηγικὰς καὶ συμποσιακὰς τοῦ Μελησέρμου, αἱ ὁποῖαι δὲν διεσώθησαν. Ἕτερος συγγραφεὺς ἐπιστολῶν εἶναι ὁ Ἀλκίφρων, σύγχρονος ἀλλ' ὀλίγον νεώτερος τοῦ Λουκιανοῦ, τοῦ ὁποίου ἐσώθησαν 118 ἐπιστολαὶ ἁλιευτικαί, ἀγροικικαί, παρασίτων καὶ ἑταιρικαὶ εἰς τρία βιβλία. Εἰς τὰς ἐπιστολὰς ταύτας γεγραμμένας ἐν γλαφυρᾷ γλώσσῃ, ὁ συγγραφεὺς ζωγραφίζει τὰ ἤθη τῆς συγχρόνου του κοινωνίας, τινὲς δὲ τῶν πλαστῶν ἐπιστολῶν ἀναφέρονται εἰς ἱστορικὰ πρόσωπα, ὧν τοὺς ἔρωτας καὶ ἄλλοθεν γινώσκομεν, ὅπως εἶναι ὁ κωμικὸς Μένανδρος καὶ ἡ Γλυκέρα, ὁ Εὐθύδημος καὶ ἡ Θαΐς κ.ἄ. Νεώτερος τοῦ Ἀλκίφρονος καὶ ὑποδεέστερος αὐτοῦ ἐπιστολογράφος εἶναι ὁ Ἀρισταίνετος, ζήσας περὶ τὸ τέλος τοῦ Ε' αἰῶνος μ.Χ. Τούτου σῴζονται εἰς δύο βιβλία 50 ἐρωτικαὶ ἐπιστολαί. Ἄλλοι γράψαντες ἐπιστολὰς εἶναι ὁ Λιβάνιος, ὁ Λουκιανός, ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος ὁ Μακεδών, ὁ πατριάρχης Νικόλαος ὁ Μυστικὸς καὶ ὁ Θεόδωρος Δαφνοπάτης. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

ἐπιστολογραφῶ *(—έω)*· γράφω ἐπιστολάς, συνεννοοῦμαι, διαπραγματεύομαι δι' ἐπιστολῶν, ἀλληλογραφῶ.

ἐπίστομα (καὶ ***πίστομα*** καὶ ***ἀπίστομα***, ἀντὶ ἐπὶ *στόμα*)· ἐπίρρ. δημοτ., μὲ τὸ στόμα πρὸς τὸ ἔδαφος, πρηνηδόν, ἄλλως ***προύμυτα***: «ἔπεσε πίστομα», «βάλε τὸ πιάτο ἀπίστομα».

ἐπιστομίζω (καὶ ***ἀπιστομίζω*** καὶ ***ἀπιστομάω***)· δημοτ., ρίπτω τινὰ ἐπίστομα, κάμνω τινὰ νὰ πέσῃ μὲ τὸ στόμα πρὸς τὸ ἔδαφος· || θέτω, τοποθετῶ τι μὲ τὸ στόμα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους: «πιστομίζω τὸ πιάτο, — τὸ ποτήρι»· || μέσ. ***πιστομιέμαι***· πίπτω ἀπίστομα: «γλίστρησα καὶ πιστομήθηκα», «ἀπιστομήθη κι' ἔσπασε τὰ μοῦτρά του».

— *['Αθλ.]* Ἐν τῷ ἀθλητισμῷ *ἐπιστομίζω* ἢ *ἐπιστοματίζω* σημαίνει ἐμποδίζω ἀθλητήν τινα νὰ τρέχῃ, τιθέμενος πρὸ αὐτοῦ. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐθεωρεῖτο κακοτεχνία καὶ κακούργημα τὸ ἐπιστομίζειν, ὅπερ ἐσυνηθίζετο ὑπὸ δρομέων κατωτέρας ἀξίας, οἵτινες, μὴ δυνάμενοι νὰ καταβάλωσιν ἄλλως τὸν ἰσχυρότερον ἀντίπαλόν των, προσεπάθουν νὰ παρακωλύσωσι τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ δρόμου του λοξοδρομοῦντες ὀλίγον καὶ τιθέμενοι πρὸ αὐτοῦ. Τὸ τοιοῦτον συνηθίζεται καὶ σήμερον, ὁσάκις συμμετέχουσι τοῦ δρόμου σκοπίμως δευτερευούσης ἀξίας ἀθληταί, προτιθέμενοι νὰ ἐπιστομίσωσι πρωταθλητήν, ἐπίφοβον ἀντίπαλόν των. Ἀλλ' αἱ διατάξεις τῶν ἀγώνων ἐμερίμνησαν εὐτυχῶς, ὥστε νὰ μὴ ἐπιτρέπηται εἰς τὸν δρομέα νὰ τίθεται πρὸ τοῦ ἀντιπάλου του εἰς ἀπόστασιν ἐλάσσονα τῶν δύο μέτρων, οὕτω δὲ καταπολεμεῖται ὁπωσδήποτε ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος κακοτεχνία. Σ. Γ. Σ.

ἐπιστόμιον (τό)· τὸ εἰς τὸ στόμα τιθέμενον, τὸ μέρος τοῦ πνευστοῦ μουσικοῦ ὀργάνου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐνεργοῦσι τὰ χείλη· ὁμοίως τοῦ σιγαρέτ-

Digitized by Google

του, τῆς καπνοσύριγγος κ. τ. τ. || τὸ κάλυμμα τοῦ στόματος ἀγγείου ἢ σωλῆνος (βλ. καὶ *ἐπιστομίς*).

— *[Μηχανολ.]* Καλοῦνται καὶ *ἐπιστόμια* ἀποφρακτικὰ ὄργανα, ἰδίως *βαλβῖδες* ἢ *δικλεῖδες*, χρησιμοποιούμεναι διὰ τὴν ἀπόφραξιν σωλήνων κατὰ τὰ ἄκρα (*στόμια*) αὐτῶν ἢ τὴν ἀπόφραξιν στομίων δοχείων περιεχόντων ρευστά· ὁμιλοῦμεν οὕτω περὶ ἐπιστομίων παραλαβῆς ὕδατος, ἀτμοῦ κττ. Ἡ ἀπόφραξις γίνεται διὰ τῶν ἐπιστομίων τοιαύτη, ὥστε τὸ ἄνοιγμα τοῦ ἀντιστοίχου στομίου ἐπιτυγχάνεται εἴτε αὐτομάτως εἴτε κατὰ βούλησιν.

Κατ' ἐπέκτασιν καλεῖται *ἐπιστόμιον* καὶ ὁλόκληρον τὸ σύστημα τῶν στοιχείων (ἐλατηρίων, μοχλῶν, βαρῶν κτλ.), ἅτινα χρησιμεύουν διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ κυρίως ἐπιστομίου.

— *[Ἀτμομηχ.]* Τὰ *ἀσφαλιστικὰ ἐπιστόμια* τῶν ἀτμολεβήτων χρησιμεύουσιν ἵνα ἐπιτρέπουσι τὴν ἐκροὴν τῆς πλεοναζούσης ποσότητος τοῦ ἀτμοῦ εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν, ὅταν ἡ πίεσις αὐτοῦ ὑπερβῇ τὸ κεκανονισμένον ὅριον. Ταῦτα εἶναι προφυλακτικὰ κατὰ τῶν ἐκρήξεων μόνον ὅταν ἡ ἀνύψωσις τῆς πιέσεως ἐπισυμβαίνῃ βραδέως. Ἐν περιπτώσει ἀκαριαίας ἀτμοπαραγωγῆς εἶναι ἀνίσχυρα ὅπως προφυλάξωσι τὸν ἀτμολέβητα ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῆς ἐκρήξεως.

Ἕκαστος ἐκ τῶν ἀτμολεβήτων πρέπει νὰ φέρῃ δύο ἀσφαλιστικὰ ἐπιστόμια, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν ἀνοίγεται αὐτομάτως, ὅταν ἡ πίεσις ὑπερβῇ τὸ κεκανονισμένον ὅριον, καὶ τὸ δεύτερον ὑπὸ τοῦ μηχανικοῦ ὅταν παραστῇ ἀνάγκη.

Εἰς τοὺς ἀτμολέβητας διακρίνομεν τρία εἴδη ἀσφαλτικῶν ἐπιστομίων. Τὰ δι' ἀπ' εὐθείας βάρους, τὰ διὰ μοχλοῦ, καὶ τὰ δι' ἐλατηρίων.

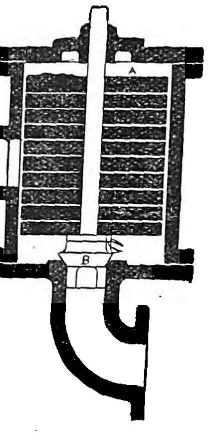

Σχ. 1.—*Ἀσφαλιστικὸν ἐπιστόμιον δι' ἀπ' εὐθείας βάρους.*

Ἀσφαλιστικὸν δι' ἀπ' εὐθείας βάρους. Τοῦτο ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς κιβωτίου χυτοσιδηροῦ (σχ. 1) περικλείοντος τὸ βάρος Α, τὸ ὁποῖον πιέζει συνεχῶς τὴν βαλβῖδα Β. Ἵνα τὸ ἐπιστόμιον λειτουργήσῃ κανονικῶς, πρέπει τὸ ἄθροισμα τῶν βαρῶν βαλβῖδος καὶ προσθέτου ἐπ' αὐτῆς χυτοσιδηροῦ βάρους νὰ ἐξισωθοῦν μὲ τὴν κάτωθεν τῆς βαλβῖδος ἐξασκουμένην πίεσιν τοῦ ἀτμοῦ.

Ἡ διάμετρος τοῦ ἀσφαλιστικοῦ ἐπιστομίου ὑπολογίζεται οὕτως, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἐκροὴ ὅλου τοῦ ὄγκου τοῦ ἀτμοῦ, τὸν ὁποῖον ὁ ἀτμολέβης παράγει ὅταν τὰ πυρὰ εἶναι δραστικά.

Ἀσφαλιστικὸν διὰ μοχλοῦ. Χρησιμοποιεῖται εἰς παγίους ἀτμολέβητας. Τὸ κιβώτιον Α τοῦ ἐπιστομίου (σχ. 2) κατασκευάζεται πάντοτε ἐκ χυτοσιδήρου, εἶναι δὲ κεκλεισμένον διὰ πώματος ἐκ τοῦ αὐτοῦ μετάλλου, τὸ ὁποῖον διαπερᾶται διὰ τοῦ βάκτρου Β. Τὸ ἀνοικτὸν ἄκρον Γ τοῦ κιβωτίου προσλαμβάνει τὸν σωλῆνα τῆς ἐξαγωγῆς τοῦ ἀτμοῦ, ὅστις προεκτείνεται κατὰ μῆκος τῆς καπνοδόχου μέχρι τοῦ ἀνωτάτου αὐτῆς ἄκρου πρὸς διοχέτευσιν τοῦ ἀτμοῦ ὑπεράνω τοῦ καταστρώματος. Τὸ περιαυχένιον Δ προσαρμόζεται ἀτμοστεγῶς ἐπὶ τῆς ἀνωτάτης τοῦ ἀτμοθαλάμου ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας.

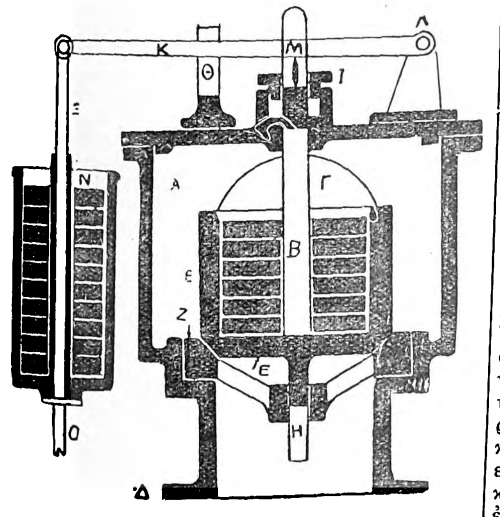

Σχ. 2.—*Ἀσφαλιστικὸν διὰ μοχλοῦ.*

Ἡ βαλβὶς Ε ἐξ ὀρειχάλκου, εἶναι κοῖλος κύλινδρος, τοῦ ὁποίου ἡ ἀκμὴ τῆς βάσεως ἔχει ἐπιφάνειαν κωνικὴν ἐφαρμόζουσαν ἐπὶ τῆς ἕδρας Ζ. Ἡ βαλβὶς εἰς τὸ κάτω αὐτῆς ἄκρον φέρει ἀντίβακτρον Η, ἡ διάταξις τοῦ ὁποίου κωλύει τὴν βαλβῖδα νὰ ταλαντεύηται. Τὸ βάκτρον Β ἀποτελεῖ μέρος τῆς βαλβῖδος καὶ διαπερᾷ τὸν στυπειοθλίπτην Ι, ὅστις χρησιμεύει ὡς εὐθυντηρία. Ὁ μοχλὸς Κ τοῦ βάρους ἀρθροῦται εἰς τὸ σημεῖον Λ κατὰ τρόπον ἐπιτρέποντα τὴν ἐλευθέραν αὐτοῦ περιστροφήν. Τὸ σημεῖον Μ τοῦ μοχλοῦ διέρχεται διὰ τοῦ βάκτρου, τὸ ὁποῖον φέρει ἐπιμήκη ὀπήν, ἐπακουμβᾷ δὲ ἐπὶ χαλυβδίνης αἰχμῆς κατὰ τρόπον λίαν εὐαίσθητον. Τὸ μέσον περίπου τοῦ μήκους τοῦ μοχλοῦ προστατεύεται ὑπὸ δύο ὀρθοστατῶν κατὰ τρόπον ἐμποδίζοντα τὴν πλαγίαν τοῦ μοχλοῦ μετακίνησιν. Ὁ μοχλὸς φέρει εἰς τὸ ἄκρον αὐτοῦ βάρος ἐξ ὀρειχάλκου ἠρθρωμένον μετὰ τοῦ βάκτρου Ξ. Τὸ βάκτρον κατὰ τὸ κάτω αὐτοῦ ἄκρον φέρει ἀντίβακτρον Ο μετὰ εὐθυντηρίας Π, ἵνα ἐμποδίζηται ἡ πλαγία κίνησις τοῦ βάρους, ὅταν τὸ σκάφος διατοιχίζεται λόγῳ τρικυμίας. Τὸ φορτίον τὸ περικλειόμενον ἐντὸς τῆς βαλβῖδος ἀποτελεῖται ἐκ δίσκων μολυβδίνων, τὸ βάρος τῶν ὁποίων ἐνεργεῖ ὡς ἂν ἐπρόκειτο περὶ ἀσφαλιστικοῦ ἐπιστομίου δι' ἀπ' εὐθείας βάρους. Τὸ ὁλικὸν φορτίον σύγκειται ἐκ τῶν μολυβδίνων δίσκων, βάρους καὶ βαλβῖδος, τοῦ βάρους τοῦ ἐπιστομίου καὶ τοῦ βάκτρου αὐτοῦ, τοῦ βάρους τοῦ μοχλοῦ καὶ τέλος τοῦ βάρους τοῦ θαλάμου μετὰ τῶν βάκτρων αὐτοῦ.

Ἀσφαλιστικὸν ἀτμακάτων. Ὁ θάλαμος ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐγκλείεται ἡ βαλβὶς (σχ. 3) σκοπὸν ἔχει τὴν παρακώλυσιν τῆς διαχύσεως τοῦ ἀτμοῦ ἐν τοῖς μηχανοστασίοις καὶ τοῖς ὑ π ο σ τ ρ ώ μ α σ ι τοῦ σκάφους. Ὅταν ὁ ἀτμολέβης εὑρίσκηται εἰς τὸν ἐλεύθερον χῶρον, ὡς συμβαίνει εἰς τὰς ἀτμακάτους, δὲν εἶναι ἐν χρήσει ὁ θάλαμος τῶν ἀσφαλιστικῶν ἐπιστομίων, ὁ δὲ ἀτμὸς διαχέεται ἀμέσως εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν.

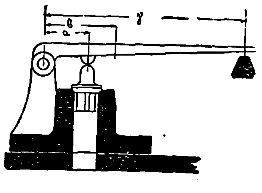
Σχ. 3.—*Ἀσφαλιστικὸν ἐπιστόμιον ἀτμακάτου.*

Εἰς τὰ ἐπιστόμια ταῦτα ἡ βαλβὶς εἶναι ἁπλῆ ἄνευ ἀμέσου βάρους καὶ διατηρεῖται ἐν τῇ ἕδρᾳ της διὰ τοῦ μοχλοῦ καὶ τοῦ ἀντιρρόπου αὐτοῦ βάρους.

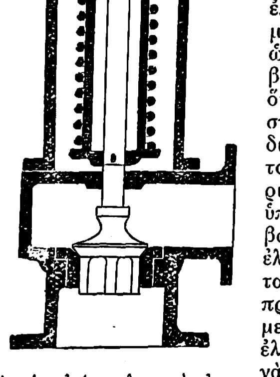
Σχ. 4.—*Ἀσφαλιστικὸν ἐπιστόμιον μετ' ἐλατηρίων.*

Ἀσφαλιστικὸν μετ' ἐλατηρίων. Ἐν τοῖς πολεμικοῖς πλοίοις χρησιμοποιοῦνται μόνον τὰ μετ' ἐλατηρίων ἀσφαλιστικὰ ἐπιστόμια. Τὰ ἐπιστόμια ταῦτα (σχ. 4) εἶναι ὡς τὰ δι' ἀπ' εὐθείας βάρους, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὸ βάρος τοῦ ἐπιστομίου ἀντικαθίσταται δι' ἐλατηρίου. Πρὶν ἢ τοποθετηθῇ τὸ ἐλατήριον, πρέπει νὰ τίθεται ὑπὸ δοκιμήν, ἵνα ἐξακριβοῦται ἡ ἔντασις καὶ ἡ ἐλαστικότης αὐτοῦ. Ταῦτα ρυθμίζονται διὰ τῶν πρὸς τοῦτο κοχλιῶν. Ἡ μεγίστη συμπίεσις τοῦ ἐλατηρίου δὲν πρέπει νὰ ὑπερβῇ τὸ 1/4 τῆς διαμέτρου τοῦ ἐπιστομίου. Φ. Δ. ΠΑΞΙΝΟΣ

— *[Μουσ.]* Καλεῖται *ἐπιστόμιον* ἡ εἰδικὴ *γλωττὶς* (βλ. λ.) μόνον τῶν χαλκίνων ὀργάνων, ἐπὶ τῆς ὁποίας προσαρμόζων τὰ χείλη ὁ παίζων παράγει τὸν ἦχον. Τὸ ἐπιστόμιον ἔχει σχῆμα χωνίου καὶ ποικίλλει εἰς μέγεθος ἀναλόγως τοῦ ὀργάνου. Τὰ μέρη ἐξ ὧν ἀποτελεῖται εἶναι: τὰ *χείλη*, ὁ *θάλαμος* καὶ ἡ *οὐρά*. Χείλη εἶναι τὰ ἄκρα τοῦ ἐπιστομίου τὰ ἐρχόμενα εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸ στόμα. Θάλαμος τὸ τμῆμα τοῦ κυρίως χωνίου, τὸ εὑρισκόμενον μεταξὺ χειλέων καὶ οὐρᾶς. Τὸ ἐσωτερικόν του σχῆμα εἶναι καμπύλον ἢ κωνοειδές. Οὐρὰ τέλος λέγεται τὸ τμῆμα τοῦ ἐπιστομίου τὸ προσαρμοζόμενον εἰς τὸ ὄργανον καὶ ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς στενῆς ὀπῆς τοῦ πυθμένος τοῦ θαλάμου. Τὰ ἐπιστόμια κατασκευάζονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ χαλκοῦ, ἀργύρου, νεοαργύρου ἢ κρυστάλλου. Τὰ ἐκ χαλκοῦ εἶναι τὰ συνηθέστερα καὶ τὰ καλύτερα· τὰ ἐξ ἀργύρου σπανιώτερα λόγῳ τῆς μεγάλης των τιμῆς· τὰ ἐκ νεοαργύρου ὀλίγον τι ἐπικίνδυνα λόγῳ τοῦ μίγματος ἐξ οὗ κατασκευάζονται· τέλος τὰ ἐκ κρυστάλλου, λόγῳ τοῦ εὐθραύστου των, χρήζουν ἰδιαιτέρας προσοχῆς. Τὸ καμπύλον ἢ κωνοειδὲς σχῆμα τοῦ θαλάμου τοῦ ἐπιστομίου ἐπιδρᾷ ἀπολύτως ἐπὶ τοῦ παραγομένου ἤχου· τὰ πρῶτα ἐξ αὐτῶν ἔχουν τι τὸ μεταλλικὸν καὶ ζωηρόν· τὰ δεύτερα χαρακτηρίζει ἡ γλυκύτης καὶ ἡ μελῳδικότης. Ἡ διαφορὰ τοῦ ἤχου μεταξὺ τῆς κλειδοσάλπιγγος, (cornet à pistons) καὶ τοῦ κλειδοκέρατος (Flügelhorn), εὑρίσκεται στενῶς συνδεδεμένη μὲ τὸ ἰδιαίτερον ἐπιστόμιον ὅπερ χρησιμοποιοῦν. Ἐὰν ἐκ περιεργείας προσαρμόσητε τὸ κωνοειδὲς ἐπιστόμιον τοῦ κλειδοκέρατος εἰς τὴν κλειδοσάλπιγγα, ὁ παραχθησόμενος ἦχος θέλει ἀλλοιωθῆ μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε νὰ καταστῇ ἀγνώριστος. Τὸ αὐτὸ δύναται νὰ λεχθῇ καὶ διὰ τὰ λοιπὰ χάλκινα ὄργανα καὶ ἰδίως διὰ τὰς ὁλκωτὰς σάλπιγγας, αἵτινες πρέπει νὰ παίζωνται μὲ καμπύλον ἐπιστόμιον, ἐνῷ ἀντιθέτως τὰ καθ' ὅλα σχεδὸν ὅμοια τρομπόνια χρησιμοποιοῦν κωνοειδές. Γ. Σ.

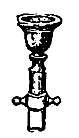
Ἐπιστόμιον χαλκίνου μουσικ. ὀργάνου.

— **ἐπιστόμια** ***ἐργατῶν*** *[Ὑγιειν.]*. Εἶναι ταῦτα σωλῆνες, δι' ὧν διαβιβάζεται πρὸς εἰσπνοὴν πεπιεσμένον ὀξυγόνον. Χρησιμοποιοῦνται κυρίως εἰς βιομηχανικὰ ἐργοστάσια, ἔνθα λόγῳ κατεργασίας διαφόρων μετάλλων κλπ. παράγονται δηλητηριώδη ἀέρια, καπνοὶ καὶ ἀτμοί, καὶ ἐφαρμόζονται ἐπὶ τῶν *ἀναπνευστήρων*, τουτέστι τῶν προφυλακτικῶν προσωπίδων, ἃς φέρουσιν οἱ ἐργάται. Κ. Κ.

ἐπιστομίς,—*ίδος* (ἡ)· τὸ *ἐπιστόμιον* (βλ. λ.)· πᾶν τὸ ἐπιπροστιθέμενον εἰς τὸ στόμιον σωλῆνος ἢ ἄλλου ὀργάνου.

— *[Μηχαν.]* Βραχὺς σωλὴν κυλινδρικὸς ἢ κωνικός, χρησιμεύων ὡς στόμιον ἑτέρου σωλῆνος μεγαλυτέρας διαμέτρου καὶ προκαλῶν ἐπαύξησιν τῆς ταχύτητος ἐκροῆς. Τῆς ποσότητος τοῦ ἐξερχομένου ὑγροῦ (ἢ ἀερίου) παραμενούσης σταθερᾶς, ἡ ταχύτης ἐκροῆς αὐξάνει ἐλαττουμένης τῆς διατομῆς τοῦ σωλῆνος. Ἡ ἐπιστομὶς χρησιμοποιεῖται εἰς τὰς πυροσβεστικὰς ἀντλίας, πίδακας κ.τ.τ. —Ρ.

ἐπιστόμισις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιστομίζειν, κοιν. *πιστόμισμα*.

ἐπιστόμισμα (τὸ) καὶ ***ἀ)πιστόμισμα***· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐπιστομίζειν*, ἡ ἐπὶ στόμα θέσις ἀγγείου τινός.

ἐπιστομῶ (*—όω*)· στομῶ, ἐμφράττω τὸ στόμα, βουλλώνω τὸ στόμα, φιμῶ.

ἐπιστόμωσις,—*εως* (ἡ)· στόμωσις, ἔμφραξις τοῦ στόματος, φίμωσις.

ἐπιστράτευσις,—*εως* (ἡ)· συνάθροισις στρατοῦ, πρόσκλησις στρατευσίμων ἡλικιῶν ὑπὸ τὰ ὅπλα: «ἐπιστράτευσις γενική,—μερική», «κράτος ἐν ἐπιστρατεύσει».

— [ΑΡΧ.] 1. ***Ἐπιστράτευσις παρ' Ἕλλησιν.*** Κατὰ τὸν Ε' καὶ Δ' αἰῶνα αἱ στρατεῖαι ἐν Ἀθήναις ἦσαν διτταί: ἢ ἐκαλοῦντο ὑπὸ τὰ ὅπλα πάντες ἀνεξαιρέτως οἱ ὑπόχρεοι πολεμικῆς ὑπηρεσίας πολῖται, ὡς ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις κατὰ τὰς γενικὰς ἐπιστρατεύσεις («στρατεία πανδημεὶ» ἢ «πανστρατιᾷ») ἢ μόνον μέρος αὐτῶν («ἐκ καταλόγου»), ὡς συμβαίνει σήμερον κατὰ τὰς μερικὰς ἐπιστρατεύσεις. Αἱ «ἐκ καταλόγου» πάλιν στρατεῖαι ἦσαν ἐπίσης διτταί: αἱ «στρατεῖαι ἐν τοῖς ἐπωνύμοις», ὁπότε ἐκαλοῦντο ὡρισμέναι ἡλικίαι στρατευσίμων, καὶ αἱ «στρατεῖαι ἐν τοῖς μέρεσιν», ὁπότε ἐκαλοῦντο ἐκ τεταγμένων ἡλικιῶν ὡρισμένος ἀριθμὸς στρατευσίμων κατ' ἐκλογὴν καὶ ὀνομαστί. Πάντες τουτέστιν οἱ συμπληρώσαντες τὸ 17ον ἔτος τῆς ἡλικίας των πολῖται μετὰ τῆς ἐγγραφῆς αὐτῶν εἰς τὰ ληξιαρχικὰ γραμματεῖα τῶν οἰκείων δήμων ἐνεγράφοντο συγχρόνως καὶ εἰς τοὺς στρατιωτικοὺς καταλόγους τῆς ἰδίας φυλῆς ἕκαστος, οὓς ἐτήρει ὁ ἑκάστοτε ταξίαρχος. Ἐν τοῖς καταλόγοις τούτοις περιείχοντο τὰ ὀνόματα πάντων τῶν πολιτῶν τῶν τριῶν πρώτων τάξεων (πεντακοσιομεδίμνων, τριακοσιομεδίμνων καὶ ζευγιτῶν) τῆς σολωνείου νομοθεσίας, οἵτινες ἐστρατεύοντο ὡς ὁπλῖται ἀπὸ τοῦ 18ου μέχρι τοῦ 60οῦ ἔτους τῆς ἡλικίας των. Ἐπὶ κεφαλῆς ἑκάστου καταλόγου ἦτο ἀναγεγραμμένον τὸ ὄνομα τοῦ ἐπωνύμου ἄρχοντος, ἐφ' οὗ ἐνεγράφησαν οἱ ἔφηβοι, καὶ τοῦ προκατόχου του. Οὕτως ὑπῆρχον ἑκάστοτε 42 στρατιωτικοὶ κατάλογοι (ἤτοι 42 στρατεύσιμοι ἡλικίαι), διότι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἀντικαθίστατο ὁ παλαιότερος κατάλογος διὰ τοῦ νεωτέρου. Ἑκάστη ἡλικία ὠνομάζετο οὐχί, ὡς σήμερον, ἐκ τοῦ ἔτους καθ' ὃ ἐθήτευσεν, ἀλλ' ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐπωνύμου ἄρχοντος. Κατὰ ταῦτα, ὁσάκις παρίστατο ἀνάγκη, ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου ὥριζε τίνες ἡλικίαι θὰ προσέλθωσιν ὑπὸ τὰ ὅπλα, ὁ δὲ στρατηγὸς ὥριζε τὴν ἡμέραν τῆς παρουσίας των. Αὕτη ἡ στρατεία ἐκαλεῖτο «ἐν τοῖς ἐπωνύμοις» καὶ ἦτο ἐπιστράτευσις ἡλικιῶν τινων. Ὁσάκις ὅμως ἀπῃτεῖτο συμπλήρωσις τοῦ ὡρισμένου ἀριθμοῦ ἐνόπλων ἀνδρῶν, τότε ἐγίνετο ἡ «στρατεία ἐν τοῖς μέρεσιν», ἤτοι ὁ μὲν δῆμος ἀπεφάσιζεν ἐκ τίνων ἡλικιῶν θὰ ληφθῇ ὁ ἀριθμὸς οὗτος, οἱ δὲ στρατηγοὶ ἢ ταξίαρχοι ἐκάλουν ὀνομαστὶ ἐξ ἑκάστης τῶν ἡλικιῶν τούτων οὓς αὐτοὶ ἤθελον, δημοσιεύοντες τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐν πίνακι παρὰ τοὺς ἀνδριάντας τῶν ἐπωνύμων ἡρώων. Ἐννοεῖται κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ἐγίνοντο πολλαὶ ἀδικίαι. Ἐν Σπάρτῃ φαίνεται ὅτι αἱ στρατεῖαι ἐγίνοντο

Digitized by Google

καθ' ὃν τρόπον αἱ ἐν Ἀθήναις «ἐν τοῖς ἐπωνύμοις», ἤτοι ἐκ καταλόγων συντασσομένων ὡς οἱ τῶν Ἀθηναίων. Οἱ ἔφοροι καθίστων γνωστὸν εἰς τὸν λαὸν τίνες ἡλικίαι ἐκαλοῦντο «τὰ ἔτη ἃ δεῖ στρατεύεσθαι» (*Ξενοφ.* Λακεδ. Πολιτ. XI, 2). Καὶ εἰς τὰς ἄλλας πόλεις αἱ στρατεῖαι ἐγίνοντο σχεδὸν ὁμοιοτρόπως, ἕως οὗ τὸ ἔθος τοῦ στρατεύειν μισθοφόρους μετέβαλε τόν τε τρόπον τῆς συνθέσεως τῶν στρατευμάτων καὶ τῆς ἐπιστρατεύσεως αὐτῶν.

2. ***Ἐπιστράτευσις παρὰ Ρωμαίοις.*** Κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους πᾶς πολίτης ἦτο καὶ στρατιώτης, ὁ δὲ μικρὸς πληθυσμὸς τῶν κατοίκων δὲν ἐπέτρεπεν ἐκλογὴν πολεμιστῶν. Ἀλλὰ διὰ τῆς εἰς τὸν Σέρβιον Τύλλιον (578—534 π. Χ.) ἀποδιδομένης μεταρρυθμίσεως τῆς πολιτείας κατενεμήθησαν οἱ πολῖται εἰς τοπικὰς φυλὰς καὶ αὗται εἰς κλάσεις καὶ λόχους, διὰ σκοποὺς φορολογικοὺς ἅμα καὶ στρατολογικούς. Ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς ἐλευθέρας πολιτείας ἡ ἐπιστράτευσις (dilectus) ἐγίνετο ὡς ἑξῆς: Ἡ σύγκλητος διὰ δόγματος αὐτῆς ἀνεγνώριζε τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπιστρατεύσεως. Τότε οἱ ὕπατοι καὶ ἐν ἀπουσίᾳ τούτων εἷς τῶν πραιτώρων (ἐν περιπτώσει δικτατορίας ὁ δικτάτωρ, προσωπικῶς, ἢ κατ' ἐπιτροπὴν αὐτοῦ ὁ ἵππαρχος) ὥριζον διὰ διατάγματος τὴν ἡμέραν τῆς προσελεύσεως τῶν ὑποχρέων. Τὸ διάταγμα τοῦτο ἀνηρτᾶτο ἐν τῇ πόλει καὶ ἐκοινοποιεῖτο εἰς τὴν ὕπαιθρον διὰ δημοσίων κηρύκων. Συγχρόνως ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Καπιτωλίου ὑψοῦτο ἐρυθρὰ σημαία. Μετὰ ἕνα μῆνα ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ διατάγματος ἐγίνετο ἡ προσέλευσις τῶν στρατευσίμων, ὅπου οἱ ὕπατοι ὥριζον, συνήθως εἰς τὸ Καπιτώλιον, ἐνίοτε εἰς τὸ πεδίον τοῦ Ἄρεως. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐκαλοῦντο οἱ 14 ὑπὸ τῆς φυλέτιδος ἐκκλησίας κατ' ἔτος ἐκλεγόμενοι χιλίαρχοι, οἵτινες ἐκ τοῦ καταλόγου ἐκάλουν ὀνομαστὶ τοὺς στρατευσίμους (citare juniores nominatim). Οἱ καλούμενοι ὤφειλον νὰ ἀπαντήσωσιν εἰς τὴν πρόσκλησιν (ad nomen repondere), ἄλλως ὑπέκειντο εἰς ποινὰς σωματικὰς καὶ χρηματικάς. Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην οἱ δήμαρχοι, ἐὰν ἤθελον, ἠδύναντο νὰ παρεμποδίσωσι τὴν ἐπιστράτευσιν προστατεύοντες διὰ τοῦ δικαίου τῆς ἰδίας των ἀσυλίας τοὺς ἀρνουμένους ν' ἀπαντήσωσι. Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἀναγνώσεως τῶν καταλόγων οἱ ὕπατοι ἐξήταζον (causas cognoscere) τὰς περιπτώσεις ἐξαιρέσεως διὰ λόγους ὑγείας ἢ πολυετοῦς ὑπηρεσίας. Μεθ' ὃ οἱ χιλίαρχοι ἑκάστου λεγεῶνος ἐξέλεγον ἕνα τῶν νεωστὶ καταταγέντων, ὅπως δώσῃ τὸν στρατιωτικὸν ὅρκον (sacramentum) μεθ' ὃ ἅπαντες οἱ ἄλλοι ἐπανελάμβανον κατὰ σειρὰν τοῦτον λέγοντες ἁπλῶς «Idem in me». Εἶτα οἱ ὕπατοι ἀπέπεμπον τοὺς οὕτω καταλεχθέντας, ὁρίζοντες ἡμέραν καὶ τόπον συγκεντρώσεως αὐτῶν. Συνήθως ἡ συγκέντρωσις αὕτη ἐγίνετο πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Ρώμης ἢ καὶ εἰς γειτονικήν τινα πόλιν.

Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην οἱ ταμίαι ἐξῆγον ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου τὰ σήματα (signa), τὸ ὁποῖα ὁ ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ ἐξήγνιζε διὰ θυσίας (lustratio). Ὁσάκις ὅμως δὲν ἦτο ἀνάγκη ἐπιστρατεύσεως πάσης τῆς ἐνόπλου δυνάμεως τῆς πόλεως, τότε ὡρίζοντο διὰ κλήρου ὡρισμέναι φυλαί, ὅθεν ἐλαμβάνετο ὁ ἀπαιτούμενος ἀριθμὸς στρατιωτῶν. Ὅταν ἡ κυριαρχία τῆς Ρώμης ἐξετάθη ἐπὶ πάσης τῆς Ἰταλίας καὶ ἐκτὸς αὐτῆς, τὸ σύστημα τοῦτο τῆς ἐπιστρατεύσεως δὲν ἦτο ἐπαρκές, καὶ τότε ἐγίνοντο καὶ τοπικαὶ ἐπιστρατεύσεις κατ' ἐπαρχίας ὑπὸ ἀνθυπάτων ἢ εἰδικῶν ἐπιτρόπων (conquisitores). Εἰς ἐκτάκτους καὶ κρισίμους στιγμάς, καθ' ἃς αἱ πολλαὶ διατυπώσεις ἦσαν ἐπικίνδυνον κώλυμα ἀμέσου ἀμύνης τῆς πολιτείας (ὁσάκις ὁ ἐχθρὸς ἐπλησίαζεν εἰς Ρώμην ἢ ἐγίνοντο συνωμοσίαι δούλων), τότε ἐγίνοντο ἔκτακτοι ἐπιστρατεύσεις (extra ordinem), ἤτοι ἡ σύγκλητος ἐκήρυσσε τὸν λεγόμενον tumultus. Ἐκαλεῖτο τουτέστιν ὁ λαὸς ὑπὸ τῶν ὑπάτων καὶ ἀμέσως ἐντὸς τῆς ἡμέρας ἢ μέχρι τῆς ἐπιούσης πρωΐας ὡπλίζετο καὶ ἐκινητοποιεῖτο, ἡ δὲ ἐξέτασις τῶν λόγων ἐξαιρέσεως ἀνεβάλλετο μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου. Ὁ ὅρκος τῶν στρατιωτῶν ἐγίνετο ὁμαδικῶς καὶ οὐχὶ ὑπὸ ἑνὸς ἑκάστου κατὰ σειράν, ὅθεν ἡ τοιαύτη ἐσπευσμένη ἐπιστράτευσις ἐκαλεῖτο καὶ conjuratio.

Σημειωτέον, ὅτι ὑποχρέωσιν στρατιωτικὴν εἶχον μόνον οἱ ἐλεύθεροι πολῖται, ὧν οἱ πλουσιώτεροι κατετάσσοντο συμφώνως πρὸς εἰδικοὺς καταλόγους εἰς τὸ ἱππικόν. Τὰ πληρώματα τοῦ ναυτικοῦ ἀπετελοῦντο ἐκ συμμάχων, ἀπελευθέρων καὶ δούλων, βραδύτερον δὲ ἐπέβαινον τῶν πλοίων ὡς πολεμισταὶ πολῖται ἀνήκοντες εἰς τὸ ὁπλιτικόν. Ἀπὸ τοῦ Μαρίου ὅμως καὶ εἶτα τοῦ Πομπηΐου κατετάσσοντο εἰς τοὺς λεγεῶνας καὶ προλετάριοι ἀπελεύθεροι ἢ ξένοι (Γερμανοί, Κέλται), ἕως οὗ ἐπὶ αὐτοκρατορίας, ἐπικρατήσαντος τοῦ συστήματος τῆς μισθοφορικῆς στρατολογίας καὶ ἐπεκταθέντος τοῦ δικαιώματος τοῦ Ρωμαίου πολίτου εἰς πολλὰς πόλεις, οἱ λεγεῶνες ἀπετελοῦντο συνήθως ἐξ ἐπαρχιωτῶν ἢ μισθοφόρων, οἵτινες καὶ ἀπετέλεσαν πολλαχοῦ τῆς αὐτοκρατορίας μονίμους στρατούς.

Κ. Ι. Β.

—[ΒΥΖΑΝΤ. ΣΤΡ.] Τὸ σύστημα τῆς ἐπιστρατεύσεως τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ ἦτο ἀνάλογον πρὸς τὸ τοῦ σημερινοῦ εὐρωπαϊκοῦ στρατοῦ: συμπλήρωσις τῆς δυνάμεως τῶν σωμάτων διὰ τῆς προσελεύσεως τῶν ἐφέδρων· συμπλήρωσις τῶν μεταγωγικῶν διὰ τῆς ἐπιτάξεως τῶν κτηνῶν· ἐφοδιασμὸς τῶν σωμάτων διὰ τῶν ἀπαιτουμένων ὑλικῶν ἐν γένει· πορεία τῶν ἐπιστρατευθεισῶν μονάδων καὶ συγκέντρωσις αὐτῶν εἰς τὸ ἀπειλούμενον μέτωπον· συγχρόνως λῆψις παντὸς μέτρου διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν στρατηγικῶν σημείων καὶ τὴν προστασίαν τῶν παραμεθορίων πληθυσμῶν ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τῆς προκαλύψεως, δηλαδὴ τῶν *ἀκριτῶν*.

Ἡ εἴδησις τῆς ἐχθρικῆς ἀπειλῆς ἀνηγγέλλετο ἐκ τῶν διαφόρων μετώπων εἰς τὴν πρωτεύουσαν (Κωνσταντινούπολιν) διὰ τοῦ τηλεγράφου (σύστημα τῶν *φρυκτωριῶν*), ὅστις ἐλειτούργει κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἡ ἀναγγελία ἔφθανεν ἐκ τῶν ἀπωτάτων μετώπων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐντὸς μιᾶς ὥρας. Ὁ βασιλεὺς ἀποφασίζων, ἀναλόγως τῶν περιστάσεων, νὰ ἐκστρατεύσῃ, διέτασσε νὰ ἀναρτηθῇ ἔξωθεν τῶν παλατίων, ἐπὶ τῆς λεγομένης Χαλκῆς πύλης, εἷς θώραξ, μία ἀσπὶς καὶ μία σπάθη. Τοῦτο ἀπετέλει τὴν διαταγὴν τῆς ἐπιστρατεύσεως τῆς φρουρᾶς τῆς Κωνσταντινουπόλεως «καὶ ἔκτοτε ἕκαστος ἄρχων καὶ ἀρχόμενος τὰ ἑαυτοῦ ὅπλα καὶ ὅσα ἐπιτήδεια καὶ ἁρμόζοντα στρατιώτῃ παρασκευάζειν ἀπέρχεται». Συγχρόνως ἀπεστέλλοντο αἱ σχετικαὶ πρὸς τοὺς στρατηγοὺς τῶν ἐπαρχιῶν διαταγαί, δι' ὧν οὗτοι διετάσσοντο: 1) νὰ ἐφοδιάσωσι καὶ ἐξασφαλίσωσι τὰ κάστρα· 2) νὰ ἀποστείλωσιν ἀναλόγους δυνάμεις ἀνὰ τὴν ὕπαιθρον χώραν, ἵνα, ἐν περιπτώσει ἐχθρικῆς εἰσβολῆς, περισυλλέξωσι τοὺς πληθυσμοὺς μετὰ τῶν θρεμμάτων αὐτῶν καὶ τοὺς ἐξασφαλίσωσιν ἐν τοῖς κάστροις· 3) νὰ ἑτοιμάσωσιν ὡρισμένην δύναμιν στρατευμάτων ἐφωδιασμένων δι' ὅλων τῶν ἐν ἐκστρατείᾳ ἀπαιτουμένων ἵππων, ὅπλων κ. λ. ὑλικῶν· 4) νὰ ἐνισχύσωσι τοὺς ἀκρίτας, δηλαδὴ τὰ στρατεύματα τῆς προκαλύψεως· 5) νὰ ἐντείνωσι τὴν ἐπιτήρησιν τῶν ἐχθρικῶν κινήσεων καὶ ν' ἀναφέρωσι ταχέως περὶ αὐτῶν· 6) νὰ μεριμνήσωσι διὰ τὴν σύλληψιν τῶν ἀπουσιαζόντων ἀνδρῶν κλπ.

Συμπλήρωσις τῆς δυνάμεως τῶν σωμάτων. Αὕτη συνετελεῖτο διὰ τῆς ἀνακλήσεως τῶν ἐν ἀορίστῳ ἀδείᾳ ἀνδρῶν, οἵτινες ἦσαν πολυάριθμοι, πλείονες τῶν ὑπὸ τὰς σημαίας ὑπηρετούντων, διὰ τῆς προσελεύσεως ἐθελοντῶν καὶ ἐνίοτε δι' ὁμαδικῆς ἀναγκαστικῆς στρατολογίας.

Συμπλήρωσις τῶν μεταγωγικῶν. Ἔκ τινος κεφαλαίου τῆς «Βασιλείου Τάξεως» τοῦ Πορφυρογεννήτου πληροφορούμεθα περὶ τῆς ἐπιτάξεως τῶν ἀπαιτουμένων κτηνῶν διὰ τὴν κινητοποίησιν τῆς αὐλῆς καὶ τοῦ ἐπιτελείου τοῦ βασιλέως, καθὼς καὶ τῶν διαφόρων σωμάτων τῆς φρουρᾶς τῶν παλατίων καὶ τῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐν γένει. Οἱ ἄρχοντες τῶν διαφόρων σωμάτων καὶ ὑπηρεσιῶν ὑπελόγιζον τὸν ἀπαιτούμενον ἀριθμὸν τῶν κτηνῶν, ὁ δὲ *λογοθέτης τῶν ἀγελῶν* διέτασσε τὴν ἐπίταξιν αὐτῶν. Τὰ ἐπιτασσόμενα κτήνη ἔδει νὰ ὦσιν ἡλικίας 5—7 ἐτῶν, κεφαλιγωμένα, δηλαδὴ πεταλωμένα, καὶ νὰ φέρωσι πλήρη τὴν σαγὴν αὐτῶν, ἀφοῦ δὲ συνεκεντροῦντο «ἐσφραγίζοντο εἰς τὰ δύο μέρη τῆς καπούλας βασιλικὴν σφραγῖδα», πλὴν τῶν ἀνηκόντων εἰς τὰς ἱερὰς μονάς, καὶ εἶτα διενέμοντο εἰς τὰ σώματα καὶ τὰς ὑπηρεσίας. Οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι καθ' ὅμοιον τρόπον ἐπετάσσοντο καὶ τὰ διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἐπαρχιακοῦ στρατοῦ ἐπιτασσόμενα κτήνη (ἵπποι, ἡμίονοι, κάμηλοι καὶ βόες).

Ἐφοδιασμὸς τῶν σωμάτων διὰ τοῦ ἀπαιτουμένου ὑλικοῦ. Οὗτος ἐνηργεῖτο ἐκ τῶν ἀποθηκῶν (ἀναλόγων πρὸς τὰς ἀποθήκας ἐπιστρατεύσεως τῶν σημερινῶν στρατῶν), αἵτινες ὑπῆρχον εἰς τὰς ἕδρας τῶν θεμάτων (ἐπαρχιῶν) τῆς αὐτοκρατορίας. Ἐν αὐταῖς ἐτηροῦντο ἀνελλιπῶς ἅπαντα τὰ εἴδη ὁπλισμοῦ, ἐξαρτύσεως, ἐργαλείων, στρατοπεδείας, σαγῆς, ἁμαξῶν φορτηγῶν καὶ ἑτέρων φερουσῶν «τοξοβαλίστρας, μαγγανικὰ ἀλακάτια ἑκατέρωθεν στρεφόμενα» (δηλαδὴ ὅπλα βαρέα ἀνάλογα πρὸς τὰ σημερινὰ πολυβόλα). Ὑπῆρχον ὡσαύτως ἐν αὐταῖς παντὸς εἴδους πολιορκητικαὶ μηχαναὶ (πετροβόλοι, καταπέλται, κλίμακες, κριοί), καθὼς καὶ «ναυκέλια», ἤτοι ἀκάτια μικρά, εἴτε μονόξυλα, εἴτε πτυκτά, εἴτε ἐκ βύρσας, εἴτε λυόμενα, διὰ τὴν σύνδεσιν λεμβοζεύκτων γεφυρῶν πρὸς διάβασιν τῶν ποταμῶν. Πλὴν τούτων οἱ στρατηγοὶ τῶν ναυτικῶν θεμάτων (οἷα: τὸ τῆς Σάμου, τὸ τοῦ Αἰγαίου, τὸ τῶν Κιβυρραιωτῶν κλπ.) ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἔχωσι διαρκῶς ἕτοιμα παντὸς εἴδους πλοῖα (πολεμικά, ἱππαγωγὰ καὶ φορτηγά).

Ὁ Λέων ΣΤ' (886—912) δίδων ἐν τῇ «Τακτικῇ» αὐτοῦ τὰς ἀναγκαίας ὁδηγίας περὶ τῶν ἀποθηκῶν τούτων, προστίθησι καὶ τὰ ἑξῆς, ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς στρατηγούς του: «Ταῦτα πάντα προευτρεπίσεις, ἵνα ἑτοίμῳ ὦσι τοῖς ὑπὲρ ἀρετῆς χεῖρας ὁπλίζουσι κατὰ τῶν πολεμίων καὶ μὴ τὸν παρατάξεως καιρὸν παρασκευῆς καιρὸν ἀναγκάζῃ ποιεῖσθαι». Τὰ αὐτὰ γράφει καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Η' ἐν τῇ «Τακτικῇ» του, γραφείσῃ ἕνα περίπου αἰῶνα μετὰ τὴν τοῦ Λέοντος.

Πορεία τῶν ἐπιστρατευθεισῶν μονάδων καὶ συγκέντρωσις αὐτῶν εἰς τὸ ἀπειλούμενον μέτωπον. Μετὰ τὸν ἐμπόλεμον καταρτισμὸν αὐτῶν, τὰ διάφορα σώματα ἐπορεύοντο πρὸς τὸ ἀπειλούμενον μέτωπον. Ἡ πορεία αὐτῶν διηυκολύνετο διὰ τῶν μονίμων «ἀπλήκτων», ἤτοι στρατοπέδων, ἅτινα ἦσαν ὠργανωμένα κατὰ μῆκος τῶν μεγάλων ὁδῶν, τῶν ἀγουσῶν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὰ ἄκρα τῆς αὐτοκρατορίας. Ἐκεῖ καταφθάνοντα τὰ στρατεύματα εὕρισκον τὰς ἀπαιτουμένας ἐγκαταστάσεις, ἵνα ἀναπαυθῶσι καὶ ἀνεφοδιασθῶσιν εἰς τροφάς, νομήν, ἵππους κλπ. Ἡ «Βασίλειος τάξις» κατονομάζει τὰ ἄπληκτα τῆς γραμμῆς Κωνσταντινουπόλεως — Δορυλαίου — Κολωνείας καὶ ἐντεῦθεν πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέτωπον καὶ πρὸς τὸ τῆς Συρίας. Ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως μέχρι Κολωνείας ὑπῆρχον 4 τοιαῦτα ἄπληκτα, τὸ εἰς Μαλάγγινα (ἢ Μαλάγγια), τὸ εἰς Δορύλαιον, τὸ εἰς Καβόρκιν (35 χιλιόμ. ΝΑ. τῆς νῦν κωμοπόλεως Σεϊντὶ-Γαζῆ) καὶ τὸ εἰς Κολώνειαν. Ἐντεῦθεν πρὸς μὲν τὸ ἀνατολικὸν μέτωπον ὑπῆρχε τὸ ἄπληκτον τῆς Καισαρείας καὶ τὸ τοῦ Βαθέος Ρύακος, πρὸς δὲ τὸ μέτωπον τῆς Συρίας τὰ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Κολωνείας—Ταρσοῦ, ἅτινα ὅμως δὲν κατονομάζονται ἐν τῇ «Βασιλείῳ Τάξει», ὡς ἐπίσης δὲν ἀναφέρονται οὔτε τὰ ἐπὶ τῶν λοιπῶν τῆς Μικρασίας ὁδῶν, οὔτε ἐκεῖνα τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐπαρχιῶν.

Αἱ ἐπιστρατευόμεναι μονάδες συνεκεντροῦντο εἰς τὰ ἄπληκτα ταῦτα, ὁπόθεν διερχόμενος ὁ βασιλεὺς παρελάμβανεν αὐτὰς καὶ κατηυθύνετο πρὸς τὸ ἀπειλούμενον ἔδαφος, τὸ ὁποῖον ἐν τῷ μεταξὺ ὑπερησπίζοντο τὰ εἰδικὰ στρατεύματα τῆς προκαλύψεως, ἐνισχυόμενα ὑπὸ τῶν στρατηγῶν τῶν γειτονικῶν θεμάτων. Ἡ οὕτως ὠργανωμένη ἐπιστράτευσις καὶ συγκέντρωσις τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ ἐγίνετο μετὰ καταπλησσούσης ὄντως ταχύτητος. Τῷ 994 ὁ Βασίλειος Β' ὁ Βουλγαροκτόνος, σπεύδων εἰς βοήθειαν τοῦ ὑπὸ τῶν Ἀράβων τῆς Αἰγύπτου πολιορκουμένου Χαλεπίου, κατώρθωσε νὰ διανύσῃ τὴν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Χαλέπιον ἀπόστασιν (1.500 χιλιομέτρων περίπου) ἐντὸς 16 ἡμερῶν, ἄγων μεθ' ἑαυτοῦ πολυάριθμον στρατόν, ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει τοῦ ὁποίου οἱ ἐπιδρομεῖς ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν τοῦ Χαλεπίου καὶ ἀπῆλθον.

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΣΤΡΑΤ.] Ἐπιστράτευσις καλεῖται ἡ μετάβασις τοῦ στρατοῦ ἐκ τῆς ἐν εἰρήνῃ εἰς τὴν ἐν πολέμῳ κατάστασιν. Ἡ ἐπιστράτευσις συντελεῖται διὰ τῆς ὑπὸ τὰ ὅπλα προσελεύσεως τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων τῆς χώρας καὶ δύναται νὰ εἶναι: 1) *Μερικὴ ἐπιστράτευσις.* Κατὰ ταύτην μέρος μόνον τοῦ στρατοῦ τίθεται εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν, ἤ, ἐν εἰδικαῖς περιπτώσεσιν, ἐνισχύεται ἁπλῶς ἡ ἐν εἰρήνῃ σύνθεσις τοῦ ὅλου ἢ μέρους τοῦ στρατοῦ. Κατὰ τὸν μερικὴν ἐπιστράτευσιν ἐξ ἄλλου δύνανται νὰ τεθῶσιν ἐπὶ ποδὸς πολέμου εἴτε ἅπασαι αἱ δυνάμεις ὡρισμένων περιοχῶν τῆς χώρας, εἴτε μέρος τῶν δυνάμεων ὁλοκλήρου τῆς χώρας, ἢ καὶ ὡρισμένων περιοχῶν αὐτῆς. 2) *Γενικὴ ἐπιστράτευσις.* Κατὰ ταύτην ὅλος ὁ στρατὸς τίθεται εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν καὶ ἅπασαι αἱ ἐθνικαὶ δυνάμεις ἢ μέγα μέρος αὐτῶν τίθενται ἐπὶ ποδὸς πολέμου. 3) *Πανστρατιά.* Ὅταν καλοῦνται πάντες οἱ δυνάμενοι νὰ φέρουν ὅπλα. Ἡ πεῖρα μάλιστα τοῦ τελευταίου Μεγάλου πολέμου ἀπέδειξεν, ὅτι αἱ ἀπαιτήσεις ἑνὸς πολέμου τῆς σήμερον καὶ πολὺ μᾶλλον ἑνὸς πολέμου τῆς αὔριον, εἶναι τόσον μεγάλαι καὶ πολλαπλαῖ, ὁ δὲ τρόπος καὶ αἱ ἐν γένει συνθῆκαι τῆς διεξαγωγῆς αὐτοῦ εἶναι τοιαῦται, ὥστε ἅπας ὁ πληθυσμὸς τῆς χώρας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον νὰ συμμετέχῃ εἰς αὐτόν. Παρίσταται ὅθεν ἀνάγκη νὰ ἔχῃ γίνει ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς εἰρήνης ἡ ἀναγκαία ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην μελέτη καὶ προπαρασκευή, ὥστε ἐν περιπτώσει πολέμου νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ κατάλληλος χρησιμοποίησις πασῶν τῶν ἐθνικῶν δυνάμεων καὶ πόρων τῆς χώρας, καὶ πάντες, ἀνεξαρτήτως φύλου ἢ ἡλικίας, νὰ δύνανται καλούμενοι νὰ προσφέρωσιν ἐπωφελῶς τὰς ὑπηρεσίας των εἰς τὴν πατρίδα, ἕκαστος ἀναλόγως τοῦ φύλου, τῆς ἡλικίας καὶ τῆς εἰδικότητός του. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο μάλιστα ἐψηφίσθη ἐσχάτως καὶ νόμος ἐν Γαλλίᾳ. Αἱ ὑποχρεώσεις τῶν καλουμένων ἐν ἑκάστῃ τῶν ἀνωτέρω περιπτώσεων, αἱ προθεσμίαι ἐντὸς τῶν ὁποίων δέον νὰ προσέλθωσι κτλ. καθορίζονται ὑπὸ τῶν περὶ στρατολογίας νόμων τοῦ κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν στρατοῦ. Οἱ δ' ἑκάστοτε ὑποχρεούμενοι πρὸς κατάταξιν καλοῦνται δι' ὑπουργικῶν διαταγῶν, κοινοποιουσῶν τὸ διάταγμα τῆς κλήσεώς των μετὰ τῶν τυχὸν ἀναγκαίων εἰδικῶν ὁδηγιῶν.

Ἡ ἐπιστράτευσις συνεπῶς εἶναι μία μεταβατικὴ περίοδος, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἐν εἰρήνῃ στρατὸς δέον νὰ ἐφοδιασθῇ διὰ παντὸς ἀναγκαιοῦντος αὐτῷ εἰς ἔμψυχον καὶ ἄψυχον ὑλικόν, ὅπως καταστῇ ἱκανὸς πρὸς πόλεμον, ἤ, ἀναλόγως, ἐν περιπτώσει μερικῆς ἐπιστρατεύσεως, πρὸς διεξαγωγὴν τῶν ἀνατεθειμένων αὐτῷ εἰδικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἡ περίοδος αὕτη συμφέρει, φυσικά, νὰ εἶναι ὅσῳ τὸ δυνατὸν μικροτέρα, διότι ἡ ταχεῖα καὶ καλὴ διεξαγωγὴ τῆς ἐπιστρατεύσεως συμβάλλει τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐπιτυχῆ ἔκβασιν τῶν πρώτων συναντήσεων καὶ εἰς τὴν μετὰ ταῦτα ὑπὸ εὐμενεῖς συνθήκας διεξαγωγὴν τοῦ ὅλου πολέμου, ἰδίᾳ προκειμένου περὶ πολέμου μεταξὺ κρατῶν ἰσοτι-

Digitized by Google

λων στρατιωτικῶς. Ἕκαστον ὅθεν κράτος ὀφείλει νὰ προπαρασκευάζῃ ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς εἰρήνης, ἐν ὅλαις αὐτῶν ταῖς λεπτομερείαις, τὰς διαφόρους καὶ πολλαπλᾶς ἐργασίας τῆς ἐπιστρατεύσεως, οὕτως ὥστε ἐν δεδομένῃ στιγμῇ νὰ δύνανται νὰ συντελεσθῶσιν αὗται ταχέως καὶ ἐν πλήρει ὁμαλότητι καὶ κανονικότητι, ἄνευ ἀταξίας, παραλείψεως ἢ ἀπωλείας χρόνου, καὶ κατὰ χρόνον, σειρὰν καὶ τάξιν ἐκ τῶν προτέρων καθωρισμένα. Εἶναι δ' αἱ ἐργασίαι αὗται τῷ ὄντι λίαν πολλαπλαῖ καὶ πολυάριθμοι, διότι δὲν πρόκειται μόνον νὰ ἐφοδιασθῇ ὁ ἐν εἰρήνῃ στρατὸς διὰ παντὸς ἀναγκαίου εἰς προσωπικόν, κτήνη, ὁπλισμὸν καὶ παντοειδὲς ὑλικὸν διὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου, ἀλλὰ καὶ νὰ παραδοθῇ πᾶν τὸ μὴ ἀναγκαῖον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, νὰ συγκροτηθῶσι δὲ καὶ ὀργανωθῶσιν ὅλαι αἱ ἔμπεδοι μονάδες, σχηματισμοί, καὶ ὑπηρεσίαι, αἱ προωρισμέναι ὅπως συμπληρῶσι καὶ ἀνεφοδιάζωσι τὸν ἐν ἐκστρατείᾳ στρατὸν καὶ διατηρῶσι τοῦτον ἱκανὸν διὰ τὴν περαιτέρω διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου.

Διακρίνομεν ὅθεν ἐν τῇ ἐπιστρατεύσει χρονικῶς δύο στάδια, τὴν *προπαρασκευὴν* τῆς ἐπιστρατεύσεως, καὶ τὴν *διεξαγωγὴν* αὐτῆς. Τὸ σύνολον τῶν κανόνων καὶ ἐργασιῶν, δι' ὧν προπαρασκευάζεται, ρυθμίζεται καὶ κανονίζεται ἐκ τῶν προτέρων ἡ διεξαγωγὴ τῆς ἐπιστρατεύσεως ἀποτελεῖ τὸ λεγόμενον *σχέδιον ἐπιστρατεύσεως*. Ἐκ τούτων καταφαίνεται ὅτι ἡ ἐν δεδομένῃ στιγμῇ διεξαγωγὴ τῆς ἐπιστρατεύσεως δὲν ἀποτελεῖ εἰμὴ ἁπλῆν ἐφαρμογὴν τοῦ ἐκ τῶν προτέρων προπαρασκευαζομένου σχεδίου ἐπιστρατεύσεως καὶ συνεπῶς, ὅσῳ καλύτερον μεμελετημένον καὶ πρὸς τὰς πραγματικὰς συνθήκας προσηρμοσμένον καὶ μᾶλλον σαφές, λεπτομερὲς καὶ εὐκολοεφάρμοστον εἶναι τὸ σχέδιον ἐπιστρατεύσεως, τόσῳ ὀλιγώτεραι ἀνωμαλίαι θὰ παρουσιασθῶσι κατὰ τὴν ἐπὶ τῇ βάσει αὐτοῦ διεξαγωγὴν τῆς ἐπιστρατεύσεως, καὶ τόσῳ ταχύτερον καὶ κανονικώτερον διεξαχθήσεται αὕτη.

Τὸ γενικὸν ἐπιτελεῖον καταρτίζει κατ' ἔτος τὸ σχέδιον ἐπιστρατεύσεως τοῦ στρατοῦ. Δύναται ὅμως καὶ κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ἔτους νὰ τροποποιηθῇ τὸ καταρτισθὲν σχέδιον ἐπιστρατεύσεως, ἐὰν αἱ ἀνάγκαι ἐπιβάλλωσι τοιοῦτον μέτρον, ἢ καὶ νὰ καταρτισθῇ εἰδικὸν σχέδιον ἐπιστρατεύσεως δι' ὡρισμένον σκοπόν. Ἐν σχέσει καὶ ἐν συνδυασμῷ πρὸς ταῦτα καταρτίζει καὶ τὸ γενικὸν ἐπιτελεῖον τοῦ ναυτικοῦ τὸ σχέδιον τοῦ ἐμπολέμου καταρτισμοῦ τῶν ναυτικῶν δυνάμεων τῆς χώρας. Τὸ σχέδιον ἐπιστρατεύσεως ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐν εἰρήνῃ συνθέσεως τοῦ στρατοῦ, ἤτοι ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ στρατοῦ ἐν εἰρήνῃ, μετὰ τοῦ ὁποίου εἶναι ἀλληλένδετον. Ὁ ἐν εἰρήνῃ ὀργανισμὸς τοῦ στρατοῦ ὅθεν, ἐξαρτώμενος καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων παραγόντων, οἰκονομικῶν, ἢ ἐκπαιδεύσεως στελεχῶν καὶ στρατεύματος κλπ., ἀπορρέει κυρίως ἐκ τῆς ἐν πολέμῳ συνθέσεως τοῦ στρατοῦ καὶ ἐκ τῶν πόρων καὶ ἀναγκῶν τῆς ἐπιστρατεύσεως, ἃς καλεῖται νὰ ἐξυπηρετήσῃ καὶ πρὸς ἃς δέον πρωτίστως νὰ προσαρμόζεται.

Τὰ κύρια στοιχεῖα, ἐφ' ὧν βασίζονται αἱ σκέψεις καὶ μελέται πρὸς καταρτισμὸν τοῦ σχεδίου ἐπιστρατεύσεως, εἶναι τὰ ἑξῆς τρία: 1) οἱ εἰς ἔμψυχον καὶ ἄψυχον ὑλικὸν πόροι ἑκάστης χώρας καὶ ἡ ἐν γένει οἰκονομικὴ κατάστασις αὐτῆς· 2) ἡ γεωγραφικὴ διάπλασις αὐτῆς, ἡ κατὰ περιφερείας ἀπόδοσις εἰς ἄνδρας, κτήνη καὶ ὑλικόν, καὶ τὰ διατιθέμενα μέσα συγκοινωνίας καὶ μεταφορῶν, παράγοντες ἐξ ὧν ἐξαρτᾶται καὶ ὁ ἀπαιτούμενος διὰ τὴν διεξαγωγὴν καὶ ἀποπεράτωσιν τῆς ἐπιστρατεύσεως χρόνος· 3) οἱ σκοποί, οὓς ἐπιδιώκει ἑκάστη χώρα ἐν πολέμῳ, καὶ οἵτινες πάλιν ἐξαρτῶνται ἀφ' ἑνὸς ἐκ τῶν ἐθνικῶν ἰδεωδῶν καὶ ἐν γένει ἐκ τῆς πολιτικῆς θέσεως τῆς χώρας ἐν σχέσει πρὸς τὰ λοιπὰ κράτη, τὰ δυνάμενα ἐν περιπτώσει πολέμου νὰ ἀναμιχθῶσιν εἰς αὐτὸν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, ἐχθρικῶς ἢ φιλικῶς, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐκ τῶν ἀνωτέρω στοιχείων, ἤτοι ἐκ τῶν πόρων τῆς χώρας πρὸς ἐπιστράτευσιν, καὶ ἐκ τοῦ ἀπαιτουμένου χρόνου, ὅπως οἱ πόροι οὗτοι καταστῶσιν ἕτοιμοι πρὸς χρησιμοποίησιν. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω στοιχείων καθορίζονται διὰ τοῦ σχεδίου ἐπιστρατεύσεως, σὺν τοῖς ἄλλοις, κυρίως τὰ ἑξῆς: 1) ἡ δύναμις, ἡ σύνθεσις, ἡ ὀργάνωσις, ὁ ἐξοπλισμὸς καὶ ἐφοδιασμὸς ἐν γένει τοῦ τε στρατοῦ ἐκστρατείας καὶ τοῦ τῆς ζώνης τοῦ ἐσωτερικοῦ μεθ' ὅλων τῶν ἐμπέδων μονάδων, σχηματισμῶν καὶ ὑπηρεσιῶν· 2) ἡ προμήθεια, κατάλληλος κατανομή, ἐναποθήκευσις καὶ συντήρησις τοῦ παντοειδοῦς ὑλικοῦ ἐπιστρατεύσεως, καὶ ἰδίᾳ ἡ ἔγκαιρος προμήθεια ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ τῶν ἀναγκαιούντων καὶ μὴ δυναμένων νὰ ἐξευρεθῶσιν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ κτηνῶν καὶ εἰδῶν πολεμικοῦ ἐν γένει ὑλικοῦ· 3) τὸ σύστημα τῆς ὀργανώσεως ἐν ἐπιστρατεύσει ὡρισμένων κρατικῶν ὑπηρεσιῶν ἢ ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων πρὸς ἐντατικὴν ἀπόδοσιν ἢ καὶ ἐνίσχυσιν τῶν σχετικῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ στρατοῦ (σιδηρόδρομοι, Τ.Τ.Τ., μεταφοραὶ διὰ θαλάσσης κτλ.)· 4) τὸ σύστημα τῆς ἐκμεταλλεύσεως ἢ καὶ τροποποιήσεως τῶν διαφόρων βιομηχανιῶν πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ στρατοῦ ἐν ἐπιστρατεύσει καὶ πολέμῳ *(βιομηχανικὴ ἐπιστράτευσις)*· καὶ 5) οἱ κανόνες οἱ ρυθμίζοντες τὴν χρησιμοποίησιν τῶν παντοειδῶν πόρων τῆς χώρας πρὸς ἐφοδιασμὸν καὶ ἀνεφοδιασμὸν τοῦ στρατοῦ *(ἐπίταξις εἰσφοραί)*. Τὸ γενικὸν ἐπιτελεῖον τοῦ στρατοῦ συντάσσει τὸν κανονισμὸν τῆς ἐπιστρατεύσεως, ὅστις ἐγκρινόμενος ἐκτυποῦται εἰς ὡρισμένον ἀριθμὸν ἠριθμημένων ἀντιτύπων, καὶ θεωρεῖται μυστικὸν ἔγγραφον, χρησιμοποιούμενος ὑπὸ μόνον τῶν διοικητῶν τῶν μονάδων καὶ τῶν ἐντεταλμένων μὲ τὴν προπαρασκευὴν καὶ διεξαγωγὴν τῆς ἐπιστρατεύσεως ἀξιωματικῶν. Ἐν τῷ κανονισμῷ τούτῳ ἀναγράφονται λεπτομερῶς αἱ ἐργασίαι τῆς τε προπαρασκευῆς καὶ διεξαγωγῆς τῆς ἐπιστρατεύσεως. Πρὸς τούτοις τὸ γενικὸν ἐπιτελεῖον τοῦ στρατοῦ συντάσσει δι' ἕκαστον σῶμα στρατοῦ καὶ δι' ἑκάστην μονάδα, σχηματισμόν, ὑπηρεσίαν ἢ κατάστημα, ἐκ τῶν μὴ ὑπαγομένων εἰς σώματα στρατοῦ, πίνακας κινήσεως ἐν ἐπιστρατεύσει ἀξιωματικῶν, ὁπλιτῶν, κτηνῶν, ὀχημάτων καὶ παντοειδοῦς ὑλικοῦ, καὶ ἀποστέλλει τούτους εἰς αὐτὰ μετὰ τῶν ἀναγκαίων συμπληρωματικῶν ὁδηγιῶν. Τὰ σώματα στρατοῦ πάλιν καὶ αἱ λοιπαὶ ἀρχαί, αἱ μὴ ὑπαγόμεναι εἰς σώματα στρατοῦ, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ληφθέντων παρ' αὐτῶν πινάκων καὶ ὁδηγιῶν συντάσσουσι καὶ ἀποστέλλουσι τοὺς ἀναγκαίους πίνακας καὶ ὁδηγίας εἰς τὰς ἀμέσως ὑποδεεστέρας των ἀρχάς, καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς μέχρι τῶν κατωτάτων ἀρχῶν. Οὕτως ἕκαστον ἐπιτελεῖον, ἕκαστον στρατιωτικὸν σῶμα, κατάστημα ἢ ὑπηρεσία, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κανονισμοῦ ἐπιστρατεύσεως ἀφ' ἑνός, καὶ τῶν ἀφορώντων αὐτὸ πινάκων κινήσεως καὶ εἰδικῶν συμπληρωματικῶν ὁδηγιῶν ἀφ' ἑτέρου, προπαρασκευάζει κατ' ἔτος τὴν ἐπιστράτευσίν του, ὡς καὶ τὴν τῶν μονάδων, σχηματισμῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, ὧν ἡ ἐπιστράτευσις ἀνατίθεται αὐτῷ, ἐν ὅλαις αὐτῶν ταῖς λεπτομερείαις, καὶ συντάσσει δι' ἕκαστον τούτων τὸ λεγόμενον *ἡμερολόγιον τῆς ἐπιστρατεύσεώς* του, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀναγράφονται ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ, καθ' ἡμέραν, καὶ ἐνίοτε καθ' ὥραν, ἀρχῆς γιγνομένης ἐκ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἐπιστρατεύσεως, αἱ διάφοροι διαδοχικαὶ ἐργασίαι τῆς διεξαγωγῆς τῆς ἐπιστρατεύσεως, καὶ πότε αὕτη θὰ ἔχῃ συντελεσθῇ καθ' ὅλα. Τοιουτοτρόπως καθίσταται δυνατὸν ἑκάστη μονὰς νὰ εἶναι καθ' ὅλα ἑτοίμη καὶ ἐφωδιασμένη μὲ πᾶν ὅ,τι ὀφείλει νὰ παραλάβῃ μεθ' ἑαυτῆς καὶ νὰ τεθῇ ἐν πορείᾳ ἢ νὰ ἐπιβιβασθῇ κατὰ τὴν ὡρισμένην ἡμέραν καὶ ὥραν ἐν τῷ σχεδίῳ συγκεντρώσεως, ἑκάστη δὲ ἔμπεδος μονάς, σχηματισμὸς ἢ ὑπηρεσία νὰ ἔχῃ συμπληρωθῇ καθ' ὅλα κατὰ τὴν ὡρισμένην ἐν τῷ σχεδίῳ ἐπιστρατεύσεως ἡμέραν. Εἶναι αὐτοτόητον, ὅτι, ἵνα ἡ ἐπιστράτευσις νοηθῇ ὡς ἀνωτέρω ἐκτίθεται, προϋποτίθεται ἡ ὕπαρξις στρατοῦ ἐθνικοῦ, βασιζομένου ἐπὶ τοῦ συστήματος τῆς καθολικῆς στρατολογίας. Παλαιότερον οἱ στρατοὶ συνεκροτοῦντο ἐξ ἐθελοντῶν ἢ μισθοφόρων. Πρώτη ἡ Πρωσσία ἀπὸ τοῦ ἔτους 1733 εἶχεν υἱοθετήσει τὴν ἀρχὴν τῆς ὑποχρεωτικῆς διὰ πάντας στρατολογίας, ἡ ὁποία πολὺ βραδύτερον ἐγένετο δεκτὴ καὶ εἰς τὰ ἄλλα κράτη. Παρ' ἡμῖν ὁ πρῶτος νόμος περὶ γενικῆς ὑποχρεωτικῆς στρατολογίας ἐψηφίσθη ἐπὶ πρωθυπουργίας Χαρ. Τρικούπη κατὰ τὸ 1880, καὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐτέθησαν καὶ ἐν Ἑλλάδι τὰ θεμέλια τοῦ πραγματικοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, τοῦ πραγματικοῦ τουτέστιν ἐθνικοῦ στρατοῦ.

Ἀποστράτευσις. Μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης τῆς εἰρήνης, ἢ ἐν γένει μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ, δι' ὃν ἔλαβε χώραν ἡ ἐπιστράτευσις, ἐπακολουθεῖ ἡ *ἀποστράτευσις*, ἥτις εἶναι ἡ ἀντίθετος τῆς ἐπιστρατεύσεως ἐνέργεια, ἡ ἐπάνοδος τουτέστι τοῦ στρατοῦ ἐκ τῆς ἐμπολέμου εἰς τὴν ἐν εἰρήνῃ κατάστασιν αὐτοῦ. Ὅπως δὲ ἡ ἐπιστράτευσις, οὕτω καὶ ἡ ἀποστράτευσις προπαρασκευάζεται καὶ ρυθμίζεται, ὥστε νὰ συντελεσθῇ κανονικῶς καὶ ταχέως. Ἐπειδὴ ἕκαστον σῶμα κατ' ἀρχὴν λαμβάνει τοὺς ἀναγκαιοῦντας διὰ τὴν ἐπιστράτευσιν αὐτοῦ ἄνδρας ἐκ τοῦ τμήματος τῆς χώρας, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἑδρεύει ἐν εἰρήνῃ, δέον διὰ τὴν εὐκολωτέραν καὶ ταχυτέραν διεξαγωγὴν τῆς ἀποστρατεύσεως νὰ διενεργῆται αὕτη ἐπίσης κατ' ἀρχὴν μετὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ σώματος ἐν τῇ ἐν εἰρήνῃ ἕδρᾳ αὐτοῦ.

Δ. ΣΚΑΡΠΑΛΕΖΟΣ

— [ΝΑΥΤ.] Ὁ κατὰ θάλασσαν στρατὸς ἐπιστρατεύεται εἴτε ἐν ὥρᾳ πολέμου διὰ πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις, εἴτε ἐν καιρῷ εἰρήνης πρὸς ἐκτέλεσιν γενικῶν ἀσκήσεων, εἴτε καὶ δι' ἄλλην οἱανδήποτε τυχὸν ἔκτακτον ἀνάγκην, δικαιολογοῦσαν τὴν ὑπὸ τὰ ὅπλα παραμονὴν προσωπικοῦ τοῦ κατὰ θάλασσαν στρατοῦ. Ἡ ἐπιστράτευσις ἀποφασίζεται παρὰ τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, τοῦ κατὰ θάλασσαν στρατοῦ ἐπιστρατευομένου διὰ διατάγματος τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας. Εἰς ἐπιστράτευσιν καλοῦνται οἱ ἀποτελοῦντες τὰς ἐφεδρείας τοῦ κατὰ θάλασσαν στρατοῦ, καλουμένων ὑπὸ τὰ ὅπλα: α') ἐκείνων, οἵτινες ἀφυπηρέτησαν μέν, αἱ κλάσεις των ὅμως ἐξακολουθοῦσιν εἰσέτι ὑπηρετοῦσαι, ὡς καὶ ἐκείνων, ὧν ἡ κλάσις ὑπηρετεῖ, αὐτοὶ δὲ δὲν ὑπηρετοῦσιν εἰσέτι, διατελοῦντες ἐν ἀναβολῇ κατατάξεως· β') οἱ ἀνήκοντες εἰς ἀπογραφὰς μὴ ὑπηρετούσας, ἀρχῆς γιγνομένης ἀπὸ τῆς νεωτέρας κλάσεως. Οἱ ἐπιστρατευόμενοι κατατάσσονται μὲ τὸν βαθμὸν τὸν ὁποῖον ἔφερον κατὰ τὴν τελευταίαν ἀπόλυσίν των. Τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν, ἐν τῇ δημοσιεύσει τοῦ διατάγματος τῆς ἐπιστρατεύσεως, κανονίζει καὶ τὸν τρόπον τῆς προσελεύσεως, ὡς καὶ τὰς ἀρχὰς εἰς τὰς ὁποίας πρέπει νὰ παρουσιασθῶσιν οἱ ἐπιστρατευόμενοι, τόσον διὰ τοὺς διαμένοντας ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ κράτους, ὅσον καὶ διὰ τοὺς ἐκτὸς αὐτοῦ διαμένοντας, ὁρίζον ἅμα καὶ τὴν προθεσμίαν. Ἐὰν ἡ ἐπιστράτευσις διατάσσεται πρὸς ἐκτέλεσιν γυμνασίων τοῦ στόλου ἢ δι' ἄλλην αἰτίαν ἔκτακτον (μὴ δυναμένη νὰ ὑπερβῇ τὸ ἔτος), δύνανται νὰ κληθῶσι πρὸς κατάταξιν οὐχὶ πάντες οἱ ἀνήκοντες εἰς ἑκάστην ἀπογραφήν, ἀλλ' ὡρισμέναι εἰδικότητες ἐξ ἑκάστης ἀπογραφῆς, ἢ καὶ ὡρισμέναι ἀπογραφαὶ ἢ ὡρισμέναι σειραὶ ἀπογραφῶν. Δύνανται ἐπιστρατευόμενοι ἔφεδροι νὰ ἀποσπασθῶσιν ἢ παραμείνωσι καὶ ἐπὶ ἐμπορικῶν ἑλληνικῶν πλοίων, ὡς ἐπίσης δύνανται ἐν ὥρᾳ ἐπιστρατεύσεως νὰ ἀποσπῶνται εἰς τὸν στρατὸν τῆς ξηρᾶς ἀξιωματικοί, ὑπαξιωματικοὶ ἢ ναῦται, μόνιμοι ἢ ἔφεδροι. Ἐπίσης δύνανται νὰ ἐπιστρατευθῶσι καὶ δι' ὀνομαστικῆς κλήσεως ἔφεδροι οἱουδήποτε βαθμοῦ καὶ εἰδικότητος, ὧν ἡ ἡλικία δὲν ἐκλήθη, ὡς ἐπίσης πλοίαρχοι καὶ μηχανικοὶ τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ ὑπαγόμενοι εἰς τὴν ἐφεδρείαν τοῦ κατὰ γῆν στρατοῦ καὶ μεταφερόμενοι ἐκ ταύτης εἰς τὴν τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ.

Ν. Μ. Γ.

— [ΔΙΕΘΝ. ΔΙΚ.] Ἡ ἐπιστράτευσις εἶναι μέτρον καθαρῶς ἐσωτερικόν, σχέσιν μὲν ἔχον πρὸς τὸν πόλεμον, διότι λαμβάνεται ὑπὸ τοῦ κράτους συνήθως εἴτε ἐν προβλέψει πολέμου, εἴτε κατ' ἀκολουθίαν ἐμπολέμου καταστάσεως, ἀλλὰ τελείως κεχωρισμένον κατ' ἔννοιαν τῆς ἐμπολέμου καταστάσεως, ἥτις αὐτὴ ἐνδιαφέρει τὰς διεθνεῖς τῶν κρατῶν σχέσεις, ἐπερχομένη διὰ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου ἢ διὰ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν. Ἐν τούτοις, ὡς μάλιστα ὁ τελευταῖος Μέγας πόλεμος ἀπέδειξεν, ἀναμφισβητήτως ἡ ἐπιστράτευσις κέκτηται πραγματικὴν σημασίαν διὰ τὰς διεθνεῖς σχέσεις καὶ τὴν πρὸς πόλεμον ἐξέλιξιν τῶν διεθνῶν διαφορῶν. Οὕτως ἐν τῇ ἀναζητήσει τῶν ὑπευθύνων τοῦ Παγκοσμίου πολέμου πολὺς γίνεται λόγος ἑκάστοτε περὶ τῆς ἀλληλουχίας τῶν διαφόρων ἐπιστρατεύσεων, αἵτινες βεβαίως καὶ ψυχολογικὴν ἀμοιβαίαν ἐπίδρασιν ἔσχον κατὰ τὴν διεθνῆ ταύτην σύρραξιν, ἣν πάντως ἐπέσπευσαν. Διὰ τοῦτο παρ' ὅλην τὴν φύσιν αὐτῆς ὡς ἐσωτερικοῦ μέτρου ἐξεταστέα ἡ ἐπιστράτευσις καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὸ Διεθνὲς δίκαιον.

Καὶ ἡ μὲν περὶ εἰρηνικῆς λύσεως τῶν μεταξὺ πολιτειῶν διαφορῶν σύμβασις τῆς Ἄγης τοῦ 1899, ἀναθεωρηθεῖσα ἐν τῇ ἐν Ἄγῃ Β' συνδιασκέψει τῆς εἰρήνης τῷ 1907, ἐν ἄρθρῳ 7 ρητῶς ὁρίζει, ὅτι ἡ ἀποδοχὴ τῆς μεσολαβήσεως, ὡς μέσου διευθετήσεως διεθνοῦς διαφορᾶς, δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα νὰ διακόψῃ ἢ ἐπιβραδύνῃ τὴν ἐπιστράτευσιν ἢ ἄλλας προπαρασκευαστικὰς πὸς πόλεμον ἐνεργείας. Ἡ προϊοῦσα δ' ὅμως ἐξέλιξις τῆς ὑποχρεωτικῆς προσφυγῆς εἰς τὰ εἰρηνικὰ μέσα λύσεως τῶν μεταξὺ τῶν πολιτειῶν διαφορῶν, μάλιστα ἡ καταστατικὴ πρᾶξις τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, καίτοι οὐδὲν περὶ τούτου ὁρίζει, βεβαίως ἔδει νὰ ἑρμηνευθῇ, ὡς ἐννοεῖται καὶ πᾶσαι αἱ διεθνεῖς συμβάσεις αἱ ἀναγράφουσαι ρητὴν ὑποχρέωσιν τῶν κρατῶν πρὸς διαιτητικὴν λύσιν πασῶν ἢ καὶ ὡρισμένων κατηγοριῶν διεθνῶν μεταξὺ αὐτῶν διαφορῶν, ὑπονοοῦσα κατὰ τὸ πνεῦμα αὐτῆς τὴν ὑποχρέωσιν πρὸς ἀποφυγὴν παντὸς μέτρου, ἔστω καὶ ἐσωτερικοῦ, ὅπερ νὰ ἀποβλέπῃ εἰς τὴν διὰ τῶν ὅπλων λύσιν τῆς ἐκκρεμοῦς διεθνοῦς διαφορᾶς ἢ νὰ προκαλῇ αὐτήν. Παρὰ τὴν λογικὴν ταύτην, καὶ τὸ ἄρθρον 12 τοῦ καταστατικοῦ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, μὴ περιέχον ρητὴν διάταξιν, καθ' ἣν μέχρι τῆς ἐκδόσεως τῆς διαιτητικῆς ἀποφάσεως ἢ τῆς ἀποφάνσεως τοῦ συμβουλίου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ἡ τοῦ πολέμου προπαρασκευὴ δέον ν' ἀναστέλληται, θεωρεῖται ὅτι ἀφίνει ἐλεύθερα τὰ κράτη ὡς πρὸς τὰ μέτρα ἐπιστρατεύσεως, ἅτινα τυχὸν κρίνουσιν ἐπιβαλλόμενα, καὶ αἱ ὕστεραι περὶ ὑποχρεωτικῆς διαιτησίας συμβάσεις ἄνευ ρητῆς αὐτῶν ἀπαγορεύσεως τῆς ἐπιστρατεύσεως ἑρμηνεύονται ὅτι ἐπιτρέπουσι ταύτην.

Κατὰ πόσον τὸ ἄρθρον 10 τῆς καταστατικῆς πράξεως τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, τὸ ὁποῖον ὁρίζει ὅτι ἐν περιπτώσει ἐπιθέσεως, ἀπειλῆς ἢ κινδύνου τοιαύτης, τὸ συμβούλιον τὴν Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν λαμβάνει μέτρα πρὸς προστασίαν τῆς χωρικῆς ἀκεραιότητος ἢ τῆς πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας τῶν κρατῶν - μελῶν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, καὶ τὸ ἄρθρον 11ον, ὅπερ ρητῶς διαδηλοῖ τὸ ἐνδιαφέρον ὁλοκλήρου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ἔναντι πάσης *ἀπειλῆς* διεθνοῦς ρήξεως, ἀφορῶσι καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ἁπλῆς ἐπιστρατεύσεως, τοῦτο εἶναι ζήτημα πραγματικόν, ἀποκείμενον ἑκάστοτε εἰς τὴν κρίσιν τοῦ συμβουλίου· δὲν ὑπάρχει δέ, καθόσον ἡμῖν γνωστόν, προηγούμενον ἐφαρμογῆς τῶν ἐν λόγῳ ἄρθρων ὑπὸ τὴν

Digitized by Google

έννοιαν διεθνούς ενεργείας πρὸς παρακώλυσίν τινος γενομένης ἐπιστρατεύσεως. Τοὐναντίον προβλέπει τὸ ἄρθρον 16ον τῆς καταστατικῆς πράξεως τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ὅπως, ἐν περιπτώσει ἐπιχειρήσεως πολέμου ὑπό τινος τῶν κρατῶν, μελῶν τῆς Κοινωνίας, τὸ συμβούλιον τῆς Κοινωνίας συνιστᾷ εἰς τὰς ἐνδιαφερομένας κυβερνήσεις τὸ μέτρον τῆς συμμετοχῆς αὐτῶν εἰς τὴν στρατιωτικήν, ναυτικὴν κλ. ἐνέργειαν, ἥτις σκοπεῖ πρὸς πραγματοποίησιν τῶν ἀπέναντι τῆς Κοινωνίας τοῦ ταραξίου κράτους ὑποχρεώσεων. Γ. ΣΤΡΕΊΤ

ἐπιστρατεύω, *ἀόρ. ἐπεστράτευσα—ἐπεστρατεύθην·* συναθροίζω στρατόν, προσκαλῶ στρατευσίμους ἡλικίας ὑπὸ τὰ ὅπλα· || παθ. *ἐπιστρατεύομαι·* καλοῦμαι ὑπὸ τὰ ὅπλα, ἀντίθ. *ἀποστρατεύομαι*: «ἐπεστρατεύθησαν πέντε ἡλικίαι», «ἡ Ἑλλὰς ἐπεστρατεύθη».

ἐπιστρατηγία (ἡ). Τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπιστρατήγου, ἡ περιοχὴ ἐφ' ἧς ἐξετείνετο ἡ δικαιοδοσία τοῦ *ἐπιστρατήγου*.

ἐπιστράτηγος (ὁ) *['Αρχ.]*. Ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων ἐν Αἰγύπτῳ, ὁ γενικὸς διοικητὴς τῆς Θηβαΐδος, ὑπὸ τὸν ὁποῖον ὑπήγοντο διοικηταὶ μικροτέρων ἐπαρχιῶν (στρατηγοί). Εἶχεν ὡς ἕδραν τὰς Θήβας καὶ ἀπ' αὐτῶν διὰ περιοδειῶν ἐπώπτευε τὴν χώραν· ἡ δικαιοδοσία του ἐξετείνετο μέχρι τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, ἐνίοτε δὲ συνεκέντρωνεν ἐν ταὐτῷ καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ στρατηγοῦ μιᾶς περιοχῆς, ὡς φαίνεται ἐξ ἐπιγραφῶν. Ἀπὸ τῆς ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς ἡ Αἴγυπτος διῃρέθη εἰς τρεῖς ἐπιστρατηγίας: τὴν τῆς Θηβαΐδος (Ἄνω Αἴγυπτος), Ἑπτανομίδος (Μέση Αἴγυπτος), τρίτη δὲ πιθανὸν ἦτο ἡ τοῦ Δέλτα (Κάτω Αἴγυπτος). Κατ' ἀρχὰς τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπιστρατήγου ἐν Αἰγύπτῳ ἦτο σημαντικόν, κατόπιν ὅμως κατέστη τιμητικὸν μόνον, ὁ Στράβων δὲ λέγει τοὺς ἐπιστρατήγους «πραγμάτων οὐ μεγάλων ἐπιστατεῖν ἠξιωμένους» (Γεωγρ. ΙΖ' 798). Οὐχ ἧττον ὅμως τὸ ἀξίωμα τοῦτο συνήθως κατεῖχον μόνον Ῥωμαῖοι διὰ μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν. —Π.

ἐπιστρατηγῶ (*—έω*)· εἶμαι ἐπιστράτηγος, ἔχω τὴν ἀνωτάτην ἀρχηγίαν τοῦ στρατεύματος.

ἐπίστρατος (ὁ)· ὁ ἐπιστρατευθείς, ὁ προσκληθεὶς ὑπὸ τὰ ὅπλα ἔφεδρος, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν κληρωτὸν ἢ τὸν μόνιμον ὁπλίτην ἢ ἀξιωματικόν.

— *[Στρατ.]* Ὅρος ἀνεπίσημος, δι' οὗ χαρακτηρίζεται ἐν τῇ κοινῇ φρασεολογίᾳ ὁ ἀνὴρ ὁ ἀνήκων εἰς τὴν ἐφεδρείαν, ἀφ' ἧς στιγμῆς κληθῇ, λόγῳ ἐπιστρατεύσεως ἢ ἄλλης ἀνάγκης, εἰς τὰς τάξεις τοῦ ἐνεργοῦ στρατοῦ. Ν. Θ. Κ.

— **ἐπιστράτων σύλλογοι.** Οὕτως ἔμειναν γνωστοὶ σύλλογοι, ἐξ ἐπιστράτων κατὰ τὸ πλεῖστον, συσταθέντες ἐν Ἑλλάδι τῷ 1916, περὶ ὧν βλ. *Ἑλλὰς* [Σύγχρονος ἱστορία].

ἐπιστρέφω, *ἀόρ. ἐπέστρεψα—ἐπεστράφην·* μεταβ. στρέφω, ἀποστέλλω ὀπίσω: «ἐπιστρέφω τὰ ὀφειλόμενα χρήματα», «ἐπέστρεψε τὸ δῶρον ὡς ἀπαράδεκτον» καὶ παθ. «ἐπεστράφησαν τὰ χρήματα,—τὰ δῶρα κτλ.» || ἀμετβ. στρέφω, γυρίζω ὀπίσω, ἐπανέρχομαι: «ἐπέστρεψεν ἐξ Εὐρώπης», «ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα, —εἰς τὴν θέσιν του»· || ἐκκλησ. ἐπιστρέφω εἰς τὴν πίστιν μου, μετανοῶ.

ἐπιστροφεὺς (ὁ) *['Ανατομ.]*. Ὀνομασία παρ' ἡμῖν τοῦ πρώτου αὐχενικοῦ σπονδύλου (οἱ Εὐρωπαῖοι ἀνατομικοὶ καλοῦσι τὸν μὲν πρῶτον αὐχενικὸν σπόνδυλον *ἄτλαντα*, τὸν δὲ δεύτερον *ἄξονα* ἢ *ἐπιστροφέα*).

Ὁ ἐπιστροφεύς, δίκην στεφάνης ἐπικείμενος ἐπὶ τοῦ ἄνω ἄκρου τῆς σπονδυλικῆς στήλης, προέχει ἐν τοῖς πλαγίοις πάντων τῶν λοιπῶν αὐχενικῶν σπονδύλων. Ἀποτελεῖται δὲ ἐκ δύο τόξων, τοῦ *προσθίου* καὶ τοῦ *ὀπισθίου*, φερόντων τὸ πρόσθιον καὶ τὸ ὀπίσθιον φῦμα, συναπτομένων δ' ἑκατέρωθεν διὰ τῶν πλαγίων ὀγκωμάτων, ὧν ἡ μὲν ἄνω ἐπιφάνεια φέρει τὴν *γληνοειδῆ κοιλότητα*, συντασσομένην μετὰ τοῦ ἀντιστοίχου κονδύλου τοῦ ἰνιακοῦ ὀστοῦ, ἡ δὲ κάτω *ἀρθρικὴν ἐπιφάνειαν* συντασσομένην μετὰ τοῦ β' αὐχενικοῦ σπονδύλου. Ἑκατέρωθεν τούτων αἱ *ἐγκάρσιαι ἀποφύσεις*, διατιτραινόμεναι ἑκατέρα ὑπὸ τοῦ πλαγίου τρήματος πρὸς δίοδον τῆς σπονδυλικῆς ἀρτηρίας. Τὸ πρόσθιον τόξον φέρει ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας φοειδῆ ἀρθρικὴν ἐπιφάνειαν, τὸ *ὀδοντικὸν βοθρίον* πρὸς σύνταξιν μετὰ τοῦ ὀδόντος τοῦ ἄξονος. Τὸ *σπονδυλικὸν τρῆμα* τοῦ ἄξονος τοῦ ἐπιστροφέως εἶναι τὸ μέγιστον ἁπάντων τῶν σπονδυλικῶν τρημάτων, διαιρούμενον διὰ τοῦ ἐγκαρσίου συνδέσμου εἰς δύο μέρη, ὧν τὸ μὲν πρόσθιον πληροῦται ὑπὸ τοῦ ὀδόντος τοῦ ἄξονος, τὸ δὲ ὀπίσθιον, εὐρύτερον ὄν, ὑποδέχεται τὸν νωτιαῖον μυελὸν μετὰ τῶν χιτώνων αὐτοῦ. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

ἐπιστροφὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιστρέφειν, ἀποστολὴ τοῦ ὀφειλομένου: «ἐπιστροφὴ τῶν χρημάτων,—τῶν δώρων,—τοῦ ἀρραβῶνος» || ἐπιστροφὴ εἰς τὸν τόπον τῆς ἀφετηρίας, ἐπάνοδος: «ἐπιστροφὴ εἰς τὴν πατρίδα», «εἰσιτήριον μετ' ἐπιστροφῆς»· || ἐκκλ. ἐπιστροφὴ εἰς τὴν πίστιν, μετάνοια: «ἐπιστροφὴ τῶν ἀρνησιθρήσκων»· || ἐμπορ. *ἐπιστροφὴ* καὶ πληθ. *ἐπιστροφές*· τὰ ἐπιστρεφόμενα εἴδη ὡς μὴ πωληθέντα, ἰδίᾳ ἐπὶ ἐφημερίδων, περιοδικῶν, βιβλίων κ. ἄ.

— *[Στρ. Τακτ.]* Βλ. λ. *ἀντεπίθεσις*.

— *[Ρητορ.]* Οὕτως ἐκλήθη ὑπό τινων τεχνογράφων ἡ *ἀντιστροφὴ* (βλ. λ. *[Ρητορ.]*).

— **Ἐπιστροφὴ *Ἀσώτου*·** βλ. *Ἀσώτου* Κυριακή.

— **ἐπιστροφῆς *κύκλωμα*** *['Ηλεκτρ.]*. Κύκλωμα εἰδικῶς διατεταγμένον πρὸς ἀφὴν καὶ σβέσιν μιᾶς ἢ πολλῶν λυχνιῶν, ἀπὸ δύο ἢ πολλάκις καὶ περισσοτέρων θέσεων, δι' εἰδικῶν διακοπτῶν, καλουμένων *διακοπτῶν ἐπιστροφῆς* (aller - retour). Ἡ διάταξις εἶναι χρήσιμος ἰδίᾳ εἰς κλίμακας οἰκιῶν, διαδρόμους κ. λ. π. Προκειμένου περὶ πολλῶν λυχνιῶν ἐπιζητεῖται ἐνίοτε, διὰ τοῦ κυκλώματος ἐπιστροφῆς, ὁ κατὰ τμήματα χειρισμὸς τούτων ἀπὸ τῶν διαφόρων θέσεων. Εἰς τὸ σχῆμα δείκνυται ὁ τρόπος καθ' ὃν δύναται νὰ ἐπιτυγχάνηται ὁ χειρισμὸς μοναδικῆς λυχνίας Λ, διὰ τοῦ διακόπτου Δ1, ἀνεξαρτήτως τοῦ Δ2 ἢ τἀνάπαλιν. Εἰς δίκτυα μετὰ οὐδετέρου ἀγωγοῦ εἶναι ἀντικανονικὴ ἡ διάταξις, καθ' ἣν διακόπτεται ὁ ἀγωγὸς οὗτος ὑπό τινος τῶν διακοπτῶν ἐπιστροφῆς. Ε. Γ. Λ.

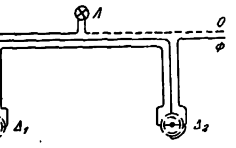

Κύκλωμα ἐπιστροφῆς διὰ μίαν λυχνίαν.
Δ1, Δ2 : διακόπται ἐπιστροφῆς. Ο, Φ : τροφοδοτικοὶ ἀγωγοὶ (Ο=ἀγ. οὐδέτερος).

ἐπιστρόφια (τά) ἢ ***πιστρόφια*** *[Λαογρ.]*. Ἡ πρώτη μετὰ τὸν γάμον γινομένη ἐπίσημος ἑστίασις τῆς νεονύμφου καὶ τῶν οἰκείων καὶ φίλων τοῦ γαμβροῦ εἰς τὴν οἰκίαν τῶν γονέων τῆς νύμφης, λεγομένη καὶ «γυρίσματα», «ἀντίχαρα», «ἀντίγαμος» κ.ἄ. κατὰ διαφόρους τόπους. Τελεῖται αὕτη κατὰ τὴν πρώτην μετὰ τὸν γάμον Τρίτην ἢ Πέμπτην (ὡς ἐν Σαμαρίνῃ τῆς Μακεδονίας), ἢ συνηθέστερον κατὰ Κυριακὴν (ἐν Λευκάδι, Πηλίῳ κ.ἄ.). Ἡ πρὸς τὴν οἰκίαν τῶν πενθερῶν τοῦ γαμβροῦ πομπὴ γίνεται ἢ ἀπὸ τῆς οἰκίας του, ὅπου συγκεντροῦνται οἱ φίλοι καὶ συγγενεῖς αὐτοῦ, ἢ ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ὡς ἐν Λευκάδι, ἀφοῦ «πάρη τὸ φιόρο της» ἡ νύμφη (ἐκκλησιασθῇ καὶ λάβῃ ἀνθοδέσμην). Κατὰ τὴν πομπὴν ᾄδονται διάφορα ἐπιχώρια ᾄσματα, ῥίπτονται πυροβολισμοί, ὡς γίνεται καὶ εἰς πλείστας λαϊκὰς ἑορτάς, μετὰ τὸ γεῦμα δὲ ἐπακολουθεῖ «γλέντι» καὶ ἡ νύμφη διηγεῖται εἰς τοὺς γονεῖς τὰς πρώτας ἐντυπώσεις τοῦ ἐγγάμου βίου. Ἐν Ἠλείᾳ οἱ συγγενεῖς τῆς νύμφης μόνον μετὰ τὰ ἐπιστρόφια ἐπισκέπτονται τὴν οἰκίαν τῶν νεονύμφων. —Π.

Ἐπιστροφία (ἡ) *['Αρχ.]*. Ἐπίκλησις τῆς Ἀφροδίτης σχετιζομένη μὲ τὴν ἰδιότητά της ὡς θεᾶς τοῦ ἔρωτος. Σημαίνει τὴν καρδιοστρόφον (λατιν. Venus Verticordia), ἀντίθετος δὲ ταύτης ἦτο ἡ ἐπίκλησις *Ἀποστροφία*. Ὡς Ἐπιστροφία ἐλατρεύετο ἡ Ἀφροδίτη εἰς Μέγαρα, ὅπου ὑπῆρχεν ἱερὸν αὐτῆς ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως (*Παυσ.* Α' 40,6). Π. Ν. Π.

ἐπιστρόφιον *[Ναυτ.]* (κοιν. *πιστρόφι* καὶ *τουρέλλο*, γαλλ. le gabord, calbord, ἀγγλ. the garboard-strake). Ἡ πρώτη, ἑκατέρωθεν τῆς τρόπιδος ξυλίνου πλοίου, σειρὰ ἐπηγκενίδων τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβλήματος. Ἐντορμούμενον εἰς ἐπιμήκη γλυφήν, ἔχουσαν διατομὴν κατὰ γωνίαν ἰσοσκελῆ προσεγγίζουσαν τὴν ὀρθήν, ἐκτεινομένην δὲ καθ' ἅπαν τὸ μῆκος τῆς τρόπιδος, διήκει καὶ τοῦτο ἀπὸ τῆς στείρας ἕως τοῦ ποδοστήματος. Σ. Ε. Λ.

Ἐπίστροφος.—1) Υἱὸς τοῦ Ἰφίτου τοῦ Ναυβολίδου, ἄρχων τῆς Κυπαρίσσου καὶ Πυθῶνος μετὰ τοῦ Σχεδίου, μεθ' οὗ ἀναφέρεται παρ' Ὁμήρῳ ὡς ἀρχηγὸς τῶν 40 πλοίων τῶν Φωκέων κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον.—2) Υἱὸς τοῦ Μακιστέως, σύμμαχος τῶν Τρώων, ἄρχων κατὰ τὸν Ὅμηρον τῶν ἐξ Ἀλύβης ἢ Ἀλόπης Ἁλιζώνων ἢ Ἀλαζώνων.—3) Υἱὸς τοῦ Εὐήνου τοῦ Σεληπιάδου, ἀδελφὸς τοῦ Μύνητος καὶ ἀνδράδελφος τῆς Βρισηίδος, ἄρχων ἐν Λυρνησσῷ καὶ φονευθεὶς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. —4) Ἐπιδάμνιος, πατὴρ τοῦ Ἀμφιμνήστου, ἑνὸς τῶν μνηστήρων τῆς Ἀγαρίστης, θυγατρὸς τοῦ τυράννου τῆς Σικυῶνος Κλεισθένους. Π. Ν. Π.

ἐπίστρωμα (τό)· τὸ ἐπί τινος στρωθέν, στρῶμα, ἅπλωμα, κάλυμμα, πᾶν ἐπένδυμα, οἷον τάπης, τραπεζομάνδηλον κττ.

— *[Βοτ.]* Καλεῖται *ἐπίστρωμα* τὸ περικαλῦπτον τὰ σπόρια φυτῶν τινων μεμβρανῶδες στρῶμα, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ πρωτοπλασματικῶν κυττάρων. Δ. Ν. Π.

ἐπιστρωννύω καὶ ***ἐπιστρώννυμι***, κοιν. ***ἐπιστρώνω***, ἀόρ. *ἐπέστρωσα—ἐπεστρώθην* παθ. μετχ. *ἐπιστρωμένος*· στρώνω ἐπί τινος, καλύπτω τι διὰ στρώματος, ἐπενδύω.

ἐπίστρωσις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐπιστρώνειν*, στρῶσις, ἅπλωμα ἐπί τινος, ἐπένδυσις: «ἐπίστρωσις διὰ κονιάματος,—δι' ἀσφάλτου».

— *[Οἰκοδ.]* Ἡ κάλυψις τοῦ δαπέδου δι' οἱουδήποτε ὑλικοῦ, π. χ. πλακῶν, ξύλων, λίθων κ.τ.λ. —Ω.

ἐπιστρωτήριον (τό)· τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιστρώνομέν τι.

ἐπίστρωτος (ὁ, ἡ),—*ον* (τὸ)· ὁ ἐπεστρωμένος.

ἐπιστύλιον (τό)· τὸ ἐπὶ τῶν στύλων, ἐπὶ τῶν κιόνων κείμενον, τὸ κατώτερον μέρος τοῦ θριγκοῦ, τὸ ἀμέσως ἐπερειδόμενον ἐπὶ τῶν κιονοκράνων.

— *['Αρχ. 'Αρχιτ.]* Τὸ πρῶτον ἐπὶ τῶν κιόνων ἐπικαθήμενον ὁριζόντιον τμῆμα τοῦ θριγκοῦ (τὰ δύο ἄλλα εἶναι τὸ *διάζωμα* ἢ ἡ *ζωφόρος* καὶ τὸ *γεῖσον*). Τὸ ἐπιστύλιον ἀποτελεῖται ἐξ ὀρθογωνίων παραλληλεπιπέδων (λιθίνων, μαρμαρίνων ἢ ξυλίνων) δοκῶν, ὧν ἑκάστη διήκει ἀπὸ τοῦ ἄξονος τοῦ ἑνὸς κίονος μέχρι τοῦ ἄξονος τοῦ παρακειμένου. Εἰς τὸν δωρικὸν ῥυθμὸν ἡ ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια τοῦ ἐπιστυλίου εἶναι λεία καὶ ἐπίπεδος, ἧς ἡ ἄνω ἀκμὴ φέρει λεπτὴν κατὰ μῆκος προεξέχουσαν ταινίαν, ἥτις σημειοῖ τὴν μετάβασιν πρὸς τὸ ἀμέσως ὑπερκείμενον τμῆμα τῆς ζωφόρου. Ἡ ταινία αὕτη φέρει ἐπίσης, κατὰ κανονικὰ διαστήματα, ἀκριβῶς ὑπὲρ τὸ μέσον ἑκάστου κίονος καὶ ἑκάστου μεσοστύλου, μικροτέρας ταινίας (κανόνας), ἐχούσας ἀνὰ ἓξ ἀποφύσεις κυκλικάς, καλουμένας *σταγόνας* ἢ *ἥλους*, ἄνωθεν τῶν ὁποίων ὑπάρχουσιν αἱ *τρίγλυφοι* τοῦ διαζώματος. Εἰς τὸν ἰωνικὸν ῥυθμὸν τὸ ἐπιστύλιον εἶναι διῃρημένον εἰς τρεῖς ἐπιπέδους

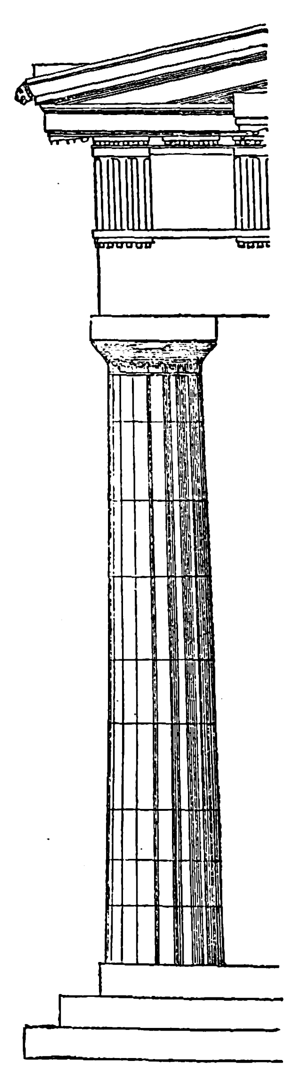
Δωρικὸς ῥυθμὸς τοῦ Παρθενῶνος μετ' ἐπιστυλίου, διαζώματος καὶ γείσου.

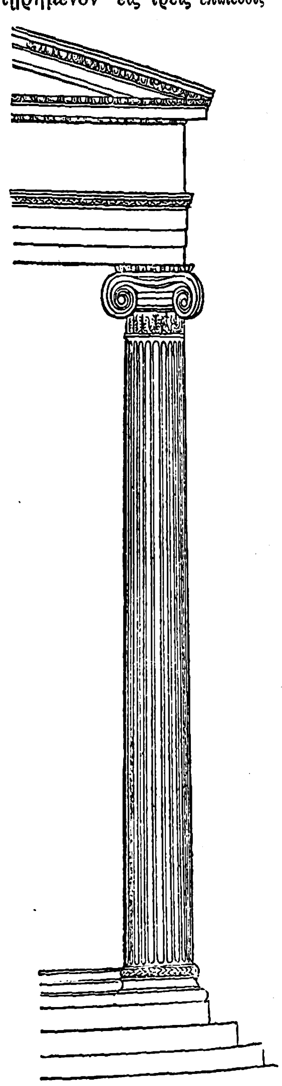
Ἰωνικὸς ῥυθμὸς τοῦ Ἐρεχθείου μετὰ ταινιωτοῦ ἐπιστυλίου, ζωφόρου καὶ γείσου.

ταινίας, ὧν ἑκάστη ἀνωτέρα προεξέχει κλιμακοειδῶς τῆς ἀμέσως κατωτέρας, ἡ δὲ ἀνωτάτη ἐπιστέφεται ὑπὸ *ἀστραγάλου* καὶ *κυματίου*. Καὶ μετὰ μὲν τὸ δωρικὸν ἐπιστύλιον ἕπεται τὸ διάζωμα, φέρον ἐναλλὰξ τὰς *τριγλύφους* καὶ τὰς *μετόπας*, μετὰ

Digitized by Google

δὲ τὸ ἰωνικὸν ἢ *ζωφόρος*, φέρουσα συνήθως ἀναγλύφους ἐν συνεχείᾳ παραστάσεις. Εἰς ἀρχαϊκὰ μνημεῖα ἰωνικοῦ ρυθμοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας συναντᾶται ἐνίοτε μετὰ τὸ ἐπιστύλιον ἀμέσως τὸ *γεῖσον*.

ἐπιστυλὶς (ἡ) (Epistylis). Γένος ἐγχυματικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *περιτρίχων* τῆς οἰκογενείας τῶν *βορτικελλιδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα κωδωνοειδῆ ζωάρια προσκεκολλημένα διὰ βραχέος μίσχου ἐπὶ κοινοῦ ποδίσκου. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ζῶντα ἐντὸς τῶν γλυκέων ὑδάτων, τινὰ δὲ τούτων καὶ ἐπὶ διαφόρων ὑδροβίων θαλασσίων φυτῶν. Δ.Ν.Π.

ἐπίστυλον (τό)· τὸ ἄλλως *ἐπιστύλιον* (βλ. λ.).

ἐπισυλλογισμὸς (ὁ) *[Λογ.]*. Ὁ τελευταῖος συλλογισμὸς ἐν τῇ σειρᾷ τοῦ συνθέτου, ὁ φέρων τὸ τελικὸν συμπέρασμα· ἀλλὰ καὶ ἕκαστος ἑπόμενος ἐν σχέσει μὲ τὸν εὐθὺς προηγούμενον καλεῖται ἐπίσης *ἐπισυλλογισμὸς* αὐτοῦ. Ν.Γ.Δ.

ἐπισυλλογιστικός,—ή,—όν *[Λογ.]*. Χαρακτηρισμὸς τοῦ συνθέτου συλλογισμοῦ τοῦ βαίνοντος ἀπὸ τοῦ προσυλλογισμοῦ εἰς τὸν ἐπισυλλογισμόν, διότι δύναται νὰ βαίνῃ καὶ ἀντιστρόφως. Ὁ ἐπισυλλογιστικὸς συλλογισμὸς λέγεται *συνθετικός*, ἐπίσης δὲ καὶ *προχωρητικός*. Ν. Γ. Δ.

ἐπισυμβαίνω, ἀόρ. *ἐπισυνέβην*· συμβαίνω κατόπιν, λαμβάνω ὑπόστασιν μετ' ἄλλο τι: «ἐπισυνέβησαν δυσάρεστά τινα γεγονότα».

ἐπισυναλλαγματικὴ (ἡ). Μέσον δι' οὗ ἱκανοποιεῖται ὁ μὴ πληρωθεὶς κομιστὴς τῆς συναλλαγματικῆς, συνιστάμενον εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ἔκδοσιν ἑτέρας συναλλαγματικῆς εἰς βάρος τινὸς τῶν ἐκ τῆς ἀρχικῆς συναλλαγματικῆς ἔναντι αὐτοῦ ὑπευθύνων (βλ. λ. *συναλλαγματική*).

ἐπισυναλοιφὴ (ἡ) *[Μετρ.]*. Οὕτως ὀνομάζεται ἡ κατὰ κρᾶσιν ἢ ἔκθλιψιν συναίρεσις δύο φωνηέντων εἰς ἕν, ἡ γινομένη εἰς τὸ τέλος τοῦ στίχου, ὡς λ. χ. ἐν τῷ στίχῳ 1031 τῆς Σοφοκλείου Ἀντιγόνης:

εὖ σοι φρονήσας εὖ λέγω· τὸ μανθάνειν δ'
ἥδιστον...

Πρῶτος τὴν ἐπισυναλοιφὴν μετεχειρίσθη ὁ Καλλίας, μετ' αὐτὸν ὁ Σοφοκλῆς κατ' ἐξοχήν, ὥστε ὠνομάσθη καὶ τὸ εἶδος *Σοφόκλειον*. Ὁ Εὐριπίδης ἅπαξ τὴν μετεχειρίσθη ἐν τῇ «Ἰφιγενείᾳ ἐν Ταύροις» (961, 968) καὶ ὁ Αἰσχύλος οὐδέποτε. Ν.Ι.ΛΑΣΚΑΡΗΣ

ἐπισυνάπτω, ἀόρ. *ἐπισυνῆψα—ἐπισυνήφθην*, παθ. μετοχ. *ἐπισυνημμένος*· συνάπτω μετά τινος, προσαρτῶ, προσθέτω τι: «ἐπισυνημμένον ἔγγραφον, — ἀντίγραφον».

ἐπισυναφὴ (ἡ) *[Μουσ.]*. Μία τῶν ἑπτὰ διαφόρων θέσεων, ὑφ' ἃς εὑρίσκοντο τὰ τετράχορδα ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ μουσικῇ. Ἀνήκουσα εἰς μίαν τῶν τεσσάρων ὡρισμένων θέσεων (καθ' ὅσον ὑπῆρχον καὶ τρεῖς ἀόριστοι θέσεις), ἐκαλεῖτο οὕτως, ὅταν τρία τετράχορδα ἐμελῳδοῦντο κατὰ συναφήν, οἷον ὑπάτην, μέσην, συνημμένην. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

ἐπισύνδεσις, —εως (ἡ)· ἡ μετά τινος σύνδεσις, συνένωσις.

ἐπισυνδέτης (ὁ)· ὁ συνδέων μετά τινος, συνδέτης.

ἐπισύνδετος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ἐπισυνδεδεμένος, συνδεδεμένος μετά τινος, συνημμένος.

ἐπισυνδέω· συνδέω μετά τινος, συνενώνω.

ἐπισυνημμένος,—η,—ον· παθ. μετχ. τοῦ *ἐπισυνάπτω*, ἀντὶ *συνημμένος*· προσηρτημένος.

ἐπισύνθεσις, —εως (ἡ)· σύνθεσις, συνένωσις, συναρμογή.

ἐπισυνθετικός,— ή, —όν· ὁ συνθέτων ἐπὶ πλέον, ὁ ἐπισωρεύων.

— **ἐπισυνθετικὴ ἰατρικὴ σχολὴ** *[Ἱστορ. Ἰατρ.]*· βλ. λ. *ἐκλεκτικὴ* ἰατρικὴ σχολή.

ἐπισύνθετος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· σύνθετος.

— **ἐπισύνθετον μέτρον** *[Μετρ.]*. Ἐν τῇ παλαιᾷ μετρικῇ καλεῖται οὕτω τὸ μέτρον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον σύγκειται ἐκ κώλων δύο διαφόρων ρυθμικῶν γενῶν, ἐκ κώλων δηλαδὴ δακτυλικῶν (—´◡◡) καὶ τροχαϊκῶν (—´◡) ἢ ἀναπαιστικῶν (◡◡—´) καὶ ἰαμβικῶν (◡—´). Οὕτω λ. χ. τὸ τοῦ Ἀρχιλόχου:

—´◡◡—´——´◡◡—´◡◡ | —´◡—´◡—´—
οὐκέθ' ὁμῶς θάλλεις ἁπαλὸν χρόα· κάρφε ται γὰρ ἤδη

τὸ συγκείμενον ἐκ μιᾶς δακτυλικῆς τετραποδίας καὶ μιᾶς τροχαϊκῆς τριποδίας, εἶναι μέτρον *ἐπισύνθετον*. Δύνανται δὲ ὄχι μόνον δύο, ἀλλὰ καὶ τρία ἢ καὶ περισσότερα κῶλα νὰ συνάπτωνται εἰς ἓν μέτρον ἐπισύνθετον, ἀρκεῖ τὰ κῶλα ταῦτα ν' ἀνήκωσιν οὐχὶ εἰς τὸ αὐτὸ ρυθμικὸν γένος (διότι τότε τὸ μέτρον θὰ ἦτο μονοειδὲς ἢ καθαρὸν καὶ οὐχὶ ἐπισύνθετον), ἀλλ' εἰς διάφορα. Πάντοτε δὲ σχεδὸν διάφορα ἀλλήλων ἐπισύνθετα συντίθενται εἰς μίαν *στροφὴν* καὶ σπανιώτατα τὸ αὐτὸ ἐπισύνθετον μέτρον ἐπαναλαμβάνεται ἐφεξῆς κατὰ στίχον. Τὰ δὲ κῶλα, ἐξ ὧν συντίθενται τὰ ἐπισύνθετα μέτρα, εἶναι μάλιστα ταῦτα, ἐκ μὲν τῶν δακτυλικῶν ἡ ἀκατάληκτος τετραποδία καὶ ἡ ἀκατάληκτος καὶ καταληκτικὴ τριποδία, ἐκ δὲ τῶν ἀναπαιστικῶν ἥ τε ἀκατάληκτος καὶ ἡ καταληκτικὴ τετραποδία, ἐκ δὲ τῶν ἰαμβικῶν ἡ τετραποδία καὶ ἡ ἑξαποδία μετὰ ρητῶν ἢ μετ' ἀλόγων ἄρσεων καὶ ἐκ τῶν τροχαϊκῶν ἥ τε καταληκτικὴ καὶ ἡ βραχυκατάληκτος τετραποδία. Πατὴρ δὲ τῶν ἐπισυνθέτων μέτρων εἶναι ὁ Ἀρχίλοχος, ὅστις μετεχειρίσθη ταῦτα ἐν ποιήμασιν ἐρωτικῆς καὶ σκωπτικῆς ὑποθέσεως. Ἔπειτα δὲ μετεχειρίσθησαν αὐτὰ ὁ Σιμωνίδης, ὁ Κριτίας, ὁ Καλλίμαχος καὶ ὁ Θεόκριτος καὶ ἐκ τῶν Ρωμαίων ὁ Ὁράτιος. Ε. Γ. Π.

ἐπισυνθήκη (ἡ)· πρόσθετος συνθήκη, δευτέρα ἢ συμπληρωτικὴ συνθήκη.

ἐπίσυρτος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ φέρων ὁλκὸν ἢ ἐντομὴν προσαρμογῆς, οἷον μεταξὺ δύο σανίδων ἢ μετάλλων, τῶν ὁποίων τὸ μὲν φέρει ἐσοχήν, τὸ δὲ ἐξοχὴν πρὸς τελείαν συναρμογήν, ἄλλως *ὁλκωτός*.

ἐπισύρω, ἀόρ. *ἐπέσυρα*· σύρω πρὸς τὸ μέρος μου, τραβῶ, κάμνω νὰ τραπῇ πρός με: «ἐπισύρω τὴν ὀργήν, — τὴν ἀγανάκτησιν, — τὴν καταχραυγὴν κττ.» συνήθως ἐπὶ κακοῦ, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ *ἐπισπῶ*, τὸ ὁποῖον λέγεται ἐπὶ καλοῦ.

ἐπισύσπασις *[Ἰατρ.]*· βλ. λ. *ἐπιβράχυνσις*.

ἐπισφαλὴς (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ σφαλλόμενος, ὁ κλονούμενος, ἀβέβαιος, ἀσταθής, ἐπικίνδυνος: «ἡ θέσις του εἶναι ἐπισφαλής», «ἄνθρωπος ἐπισφαλοῦς ὑγείας», «ἐπισφαλεῖς ἀπαιτήσεις».—Ἐπίρρ. **ἐπισφαλῶς**.

ἐπισφραγίζω, ἀόρ. *ἐπεσφράγισα—ἐπεσφραγίσθην*· ἐπιθέτω τὴν σφραγῖδα, ἐπιβεβαιώνω, ἐπικυρῶ ἐπιθέτων τὴν σφραγῖδα· || συνήθ. μεταφ.: «ἡ πρᾶξίς του αὐτὴ ἐπεσφράγισε τὸ μέλλον του, — τὴν εὐτυχίαν του, — τὴν δυστυχίαν του» ἐξήσκησεν ἀποτελεσματικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ μέλλοντός του, τῆς εὐτυχίας του κλπ.

ἐπισφράγισις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπισφραγίζειν, ἐπιβεβαίωσις, ἐπικύρωσις ὡσεὶ διὰ σφραγῖδος· || πρᾶξις συμπληρωτική, ἀποτελειωτική: «ἡ πρᾶξίς του αὐτὴ ἀποτελεῖ ἐπισφράγισιν τῆς δυστυχίας του».

ἐπισφραγιστικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπισφράγισιν, ὁ χρησιμεύων εἰς ἐπισφράγισιν: «πρᾶξις ἐπισφραγιστικὴ τῆς κατ' αὐτοῦ ὑπονοίας». —Ἐπίρρ. **ἐπισφραγιστικῶς**.

ἐπίσχεσις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπέχειν, τοῦ συγκρατεῖν, τοῦ διακόπτειν τὴν συνέχειαν λειτουργίας τινός, κράτημα, ἐμπόδισμα, σταμάτημα: «ἐπίσχεσις τῶν ἐμμήνων,— τῶν οὔρων», «ἐπίσχεσις τῆς αἱμορραγίας».

— *[Θεολογ.]* Ὑπὸ τὸν ὅρον *ἐπίσχεσις*, ἢ *ἐπιφύλαξις, νοητικὴ* (λατ. reservatio mentalis, γαλλ. restriction mentale) νοεῖται τὸ σοφιστικὸν δόγμα τῶν Ἰησουϊτῶν θεολόγων (Σάντσεθ, Μολινα, Ἐσκομπάρ, Λέσσιος, Φιλίτιος κτλ.), καθ' ὃ τὸ ψευδορκεῖν καὶ πολλῷ μᾶλλον τὸ ἁπλῶς ψεύδεσθαι δὲν εἶναι ἁμαρτήματα, ἐὰν ἡ συνείδησις ἐνδομύχως ὁμολογῇ ἀντίθετος πρὸς τὰ λεγόμενα, καὶ τοῦτο προκειμένου νὰ ἐξυπηρετηθῇ ὑπόθεσις δικαία, ἤτοι τὸ συμφέρον τῆς θρησκείας καὶ τῶν λειτουργῶν της, ἀλλὰ καὶ τὸ ἴδιον συμφέρον τοῦ ψευδορκοῦντος, ἤτοι: «ἡ ὑγεία, ἡ τιμὴ καὶ ἡ περιουσία αὐτοῦ» (Σάντσεθ). Παρεμφερὴς πρὸς τὴν ἀνωτέρω ἀντίληψιν εἶναι ἡ τῆς Φαίδρας (ἐν «Ἱππολύτῳ Στεφανηφόρῳ» στίχ. 612): «ἡ μὲν γλῶσσ' ὀμώμοχ', ἡ δὲ φρὴν ἀνώμοτος». Ὁ ἁπλούστερος τρόπος τοῦ ἀναμαρτήτως ψεύδεσθαι εἶναι ὁ διὰ τῆς χρήσεως διφορουμένων φράσεων, τὰς ὁποίας ἄλλως νοεῖ ὁ λέγων καὶ ἄλλως ὁ ἀκούων. Π.χ. ἐρωτώμενός τις: «Ἔχεις νὰ μοῦ δανείσῃς 100 δραχμάς;» δύναται ν' ἀπαντήσῃ ψευδῶς: «Δὲν ἔχω», ὑπονοῶν «νὰ σοῦ δανείσω». Ἀλλ' ἡ κυρίως νοητικὴ ἐπίσχεσις συμβαίνει ὅταν, κατὰ τὸν Σάντσεθ, «ὀρκίζεταί τις, ὅτι δὲν ἔπραξέ τι, ἐνῷ πράγματι τὸ ἔπραξε, ἐννοῶν ἐνδομύχως, ὅτι δὲν τὸ ἔπραξεν ἐν ὡρισμένῃ ἡμέρᾳ ἢ πρὸ τοῦ γεννηθῇ». Κατὰ δὲ τὸν Φιλίτιον δύναταί τις νὰ ἀποφύγῃ τὸ ἁμάρτημα τοῦ ψεύδους: «ὀρκιζόμενος μὲν ὑψηλῇ τῇ φωνῇ ὅτι δὲν ἔπραξέ τι, προσθέτων δὲ σιωπηλῶς ἐν τῇ συνειδήσει του: σήμερον». Ὁ Πασκὰλ ἐν τῇ 9ῃ αὐτοῦ «ἐπιστολῇ πρὸς ἐπαρχιώτην» κατεπολέμησε τὴν ἀνηθικότητα τοῦ δόγματος τούτου.

— *[Παθολ.]* Διὰ τοῦ ὅρου τούτου ἐκσημαίνεται ἡ διακράτησις, ἡ ἐπίσχεσις οὐσίας τινὸς στερεᾶς ἢ ὑγρᾶς, προωρισμένης νὰ ἀποβληθῇ ἢ νὰ ἀπεκκριθῇ ἐκτὸς τοῦ ὀργανισμοῦ, ὁπότε ἡ οὐσία αὐτὴ παραμένει ἐντὸς τοῦ περιέχοντος ἢ περικλείοντος ταύτην δοχείου ἢ ὀργάνου, καὶ ἀποβαίνει οὕτως αἴτιον κινδύνου, εἴτε διὰ τῆς παρουσίας αὐτῆς, εἴτε διὰ τῆς ἀθροιστικῆς συσσωρεύσεώς της. Οὕτως ἔχομεν λ. χ. ἐπίσχεσιν τοῦ πλακοῦντος ἢ ὑπολειμμάτων ἐμβρυϊκῶν ἐντὸς τῆς μήτρας, ἐπίσχεσιν τῶν οὔρων, ἐπίσχεσιν τῆς χολῆς, κλπ. Μ. Ν. Κ.

— *[Ὁπλομ.]* Καλεῖται οὕτως ἡ ταχεῖα ἐπίθεσις ἡ γινομένη ἐναντίον προχωροῦντος ἀντιπάλου πρὸς ἐπίθεσιν, ὅπως ματαιώσῃ ταύτην. Συνεπῶς εἶναι «ἐν χρόνῳ ξιφισμὸς» ἐκτελούμενος κατὰ τὴν προχώρησιν τοῦ ἀντιπάλου. Ἡ ἐπίσχεσις δέον νὰ γίνηται καθ' ἣν στιγμὴν ὁ προχωρῶν ὑψώνει τὸν δεξιὸν πόδα ὅπως πλησιάσῃ, διαφέρει δὲ τοῦ «ἀμυντηρίου ξιφισμοῦ», διότι αὕτη ἐκτελεῖται πάντοτε διὰ προβολῆς.

Δὲν συνιστᾶται ἡ ἐπίσχεσις ἐναντίον ἀντιπάλων ὑποκρυπτόντων τὴν ἀπόστασιν καὶ ἀμέσως ἢ μᾶλλον ταυτοχρόνως προβαλλόντων, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἀμφότεροι οἱ ἀντίπαλοι θὰ διαπερασθῶσιν ὑπὸ τῶν ξιφῶν. Τ. Ι. ΚΑΡΑΚΑΛΟΣ

— **ἐπίσχεσις ἐγγράφων** *[Νομ.]*. Οἱ δικηγόροι, συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 165 τοῦ Ν. Δ. τῆς 5—20 Μαΐου 1926, ἔχουσι μέχρι τῆς ἀποπληρωμῆς τῶν ὀφειλομένων αὐτοῖς δαπανῶν καὶ ἀμοιβῆς τὸ δικαίωμα τῆς ἐπισχέσεως τῶν εἰς χεῖράς των εὑρισκομένων ἐγγράφων. Τὸ αὐτὸ δικαίωμα ἔχουσι καὶ οἱ κληρονόμοι τῶν δικηγόρων. Πλὴν τῶν δικηγόρων δικαίωμα ἐπισχέσεως τῶν παρ' αὐτοῖς ἐγγράφων ἔχουσι καὶ οἱ δικαστικοὶ γραμματεῖς, συμβολαιογράφοι καὶ κλητῆρες μέχρι τῆς ἀποτίσεως τῶν τελῶν καὶ τῶν δικαιωμάτων (ἄρθρ. 240 Ὀργαν. τῶν δικαστ.). Ε. Ι. Μ.

— **ἐπίσχεσις μαγνητική**· βλ. *μαγνητικὴ* ἐπίσχεσις.

ἐπίσχεστρον (τὸ) *[Μηχαν.]* (κοιν. *καστάνια*). Μηχανισμὸς ἐν χρήσει εἰς πολλὰς μηχανάς, ἐπιτρέπων τὴν περιστροφὴν ἀτράκτου τινὸς κατὰ μίαν διεύθυνσιν, ἀνθιστάμενος δὲ εἰς τὴν κατ' ἀντίθετον φορὰν περιστροφήν. Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν τροχὸν Φφ, στρεπτὸν μετὰ σχετικῆς τριβῆς περὶ τὸν ἄξονα Φ καὶ φέροντα εἰς τὴν περιφέρειαν ὀδόντας φ ἰδιαζούσης κατασκευῆς. Ὁ μοχλὸς ΦΗ, στηριζόμενος εἰς τὰ σημεῖα Φ καὶ Ε, φέρει τὸ τεμάχιον ΕΚ, τοῦ ὁποίου τὸ ἄκρον εἶναι κατειργασμένον οὕτως ὥστε νὰ ἐφαρμόζῃ καλῶς ἐντὸς τῶν ὀδόντων τοῦ τροχίσκου Φφ. Τὸ τεμάχιον ΕΚ εἶναι ἐλαφρῶς περιστρεπτὸν περὶ τὸ σημεῖον Ε. Ὁ τροχὸς Φφ δύναται νὰ περιστραφῇ κατὰ τὴν φορὰν τοῦ βέλους (ὁπότε τὸ τεμάχιον ΕΚ ἀναπηδᾷ ἐπὶ τῶν ὀδόντων) ἀλλ' ὄχι καὶ κατὰ τὴν ἀντίθετον φοράν, διότι τὸ ΕΚ ἐνσφηνοῦται ἐντὸς τῶν ὀδόντων. Τοιοῦτος μηχανισμὸς εὑρίσκεται ἐν χρήσει εἰς τὰς χειροκινήτους τροχοπέδας τῶν τροχιοδρόμων.

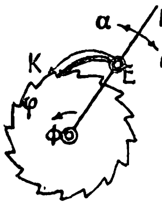

Ἐπίσχεστρον.

Ὁ αὐτὸς μηχανισμὸς δύναται νὰ χρησιμεύσῃ διὰ τὴν μετάδοσιν εἰς τὸν τροχὸν Φφ περιστροφικῆς διακεκομμένης κινήσεως. Πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται ἡ δι' ἐκκέντρου σύνδεσις τοῦ μοχλοῦ ΦΗ (ὁ ὁποῖος εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν δὲν εἶναι πλέον ἀκίνητος ἀλλὰ στρεπτὸς περὶ τὸ Φ) μετὰ περιστρεφομένου μέρους τῆς μηχανῆς. Εἰς ἑκάστην περιστροφὴν ἀντιστοιχεῖ τότε παλινδρομικὴ κίνησις αβ τοῦ μοχλοῦ ΦΗ παρασύροντος τὸν τροχὸν Φ κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ βέλους. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ μοχλοῦ, κατὰ τὸ βέλος β, ὁ τροχὸς Φφ παραμένει ἀκίνητος, τοῦ τεμαχίου ΕΚ ἀναπηδῶντος ἐπὶ τῶν ὀδόντων τοῦ τροχοῦ Φφ. Ὑπὸ τὴν τελευταίαν αὐτὴν μορφὴν χρησιμοποιεῖται τὸ ἐπίσχεστρον εἰς πολλὰς μηχανὰς κατεργασίας μετάλλων (π. χ. πλάνας κτλ.). Διὰ τῆς ἀνυψώσεως τοῦ τεμαχίου ΕΚ ἀποκτᾷ ὁ τροχὸς Φφ ἐλευθερίαν κινήσεως. Κατάλληλος διαμόρφωσις τῶν ὀδόντων τοῦ τροχοῦ Φφ καὶ τοῦ ἄκρου τοῦ τεμαχίου ΕΚ ἐπιτρέπει τὴν ἐπίτευξιν τῶν αὐτῶν ἀποτελεσμάτων, κατὰ τὴν ἀντίστροφον φοράν, δι' ἀνορθώσεως τοῦ τεμαχίου ΕΚ πρὸς τὸ ἄλλο μέρος τοῦ μοχλοῦ ΦΗ. Γ. Θ. Κ.

ἐπισχετικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπίσχεσιν, ὁ τῆς ἐπισχέσεως· || ὁ προκαλῶν ἐπίσχεσιν, ὁ ἐμποδίζων: «ἐπισχετικὰ φάρμακα».

ἐπισχιοτομία *[Ἰατρ.]*· βλ. λ. *ἰσχιοτομία* καὶ *ἰσχιοηβιοτομία*.

ἐπισχύω *[Ναυτ.]* (γαλ. renforcer, ἀγγλ. to strengthen, Ναυτ. ὀνομ. ἄρθ. 1833). Ἀποσπῶ ἐκ τοῦ κυρίου σώματος τῆς ναυτικῆς δυνάμεως πλοῖα, πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν διωκόντων ἢ τῶν προσκόπων. Σ.Ε.Λ.

ἐπίσχω, ἕτερος τύπος τοῦ *ἐπέχω*· ἐπέχω, συγκρατῶ, σταματῶ, ἀναχαιτίζω.

ἐπισωλήνωσις, —εως (ἡ)· πρόσθετος σωλήνωσις προσθήκη σωλῆνος ἐντὸς σωλῆνος πυροβόλου μεγάλου διαμετρήματος πρὸς μεγαλυτέραν ἀντοχήν.

— *[Πυροβολ.]* Καλεῖται *ἐπισωλήνωσις* ἡ ἐργασία, δι' ἧς εἰσαγομένου ἐν τῷ κοίλῳ πυροβόλου καὶ καθ' ὅλον τὸ μῆκος ἑτέρου σωλῆνος ἐκ χάλυβος ὑπὸ πίεσιν ἐπεζητεῖτο ἡ ἐνίσχυσις τῶν ἀπὸ χωνεύματος παλαιοτέρων πυροβόλων ἢ ἡ σμίκρυνσις τοῦ διαμετρήματος καὶ εἰς μεταγενέστερα τοιαῦτα.

Digitized by Google

Ἡ ἐργασία αὕτη διαφέρει κατὰ βάσιν καὶ σκοπὸν πρὸς τὴν τῆς *ἐπανασωληνώσεως* (βλ. λ.). Κ. Ν. Γ.

ἐπίσωμος (ὁ) (Episomus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ρυγχοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σιλφιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους ἀρκετοῦ μεγέθους μὲ μακρὸν καὶ ἰσχυρὸν ρύγχος καὶ χρῶμα βαθὺ φαιὸν ἢ φαιομέλαν. Γνωστὰ περὶ τὰ 12 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν Ἀσίαν. Δ. Ν. Π.

ἐπισώρευσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐπισωρεύειν, ἡ εἰς σωρόν, εἰς πλῆθος ἀτακτοποίητον συνάθροισις πραγμάτων, ἡ σωρηδὸν ἐναπόθεσις: «ἡ ἐπὶ τῆς προκυμαίας ἐπισώρευσις ἐμπορευμάτων»· ‖ μεταφ. «ἐπισώρευσις ἐργασίας,—ἀσχολιῶν».

ἐπισωρευτὴς (ὁ)· ὁ ἐπισωρεύων, ὁ συναθροίζων τὰ πράγματα εἰς σωρόν.

ἐπισωρευτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπισώρευσιν, ὁ προκαλῶν ἐπισώρευσιν.—Ἐπίρρ. ***ἐπισωρευτικῶς***.

ἐπισωρεύω, *ἀόρ. ἐπεσώρευσα—ἐπεσωρεύθην, παθ. μετχ.* δημοτ. *ἐπισωρευμένος*· σωρεύω, ἀποθέτω εἰς σωρόν, εἰς πλῆθος ἀτακτοποίητον: «ἐπισωρεύω τὰς ἀποσκευάς,— τὰ βιβλία,— τὰ ἔγγραφα», «ἐπεσωρεύθησαν τὰ ἐμπορεύματα,—αἱ ἀποσκευαί», «εὑρίσκονται ἐπισωρευμένα ἐπὶ τῆς προκυμαίας»· ‖ μετφ. «ἐπισωρεύω πλούτη,—θησαυρούς», συνάγω εἰς μέγα πλῆθος· ‖ «ἐπεσώρευσεν ἀποδείξεις».

ἐπίσωτρον (τό)· ἡ μεταλλικὴ στεφάνη ἡ περιβάλλουσα καὶ συσφίγγουσα στερρῶς τὰ σῶτρα τοῦ τροχοῦ τῶν ὀχημάτων.

—[Ἀρχ.] Μεταλλίνη στεφάνη περιβάλλουσα κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειαν τὴν περιφέρειαν τῶν τροχῶν τοῦ ὁμηρικοῦ ἅρματος πρὸς περισσοτέραν στερεότητα αὐτῶν. Ἐκαλεῖτο οὕτω, διότι ἐφήπτετο καὶ συνεκράτει τοὺς *κανθοὺς* ἢ *σῶτρα* (ζάντες) τῆς *ἴτυος* (κύκλου). Παρ' Ὁμήρῳ (Ἰλ. Ε 725) ἀναφέρονται τοιαῦτα ἐπίσωτρα «χάλκεα, θαῦμα ἰδέσθαι». Ἐν ἀσσυριακοῖς ἀναγλύφοις διακρίνονται κάλλιστα τὰ ἐπίσωτρα προσηρμοσμένα ἐπὶ τῆς ξυλίνης στεφάνης τοῦ τροχοῦ διὰ πλατυκεφάλων καρφίων. Π. Ν. Π.

—[Μηχανολ.]· βλ. *τροχός*.

ἐπιταγὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιτάσσειν, προσταγή, παραγγελία: «ἐνεργεῖ κατ' ἐπιταγήν», «κατ' ἀνωτέραν ἐπιταγήν»· ‖ παραγγελία πρὸς πληρωμήν, εἰδικὸν χρηματικὸν ἔνταλμα, διὰ τοῦ ὁποίου διευκολύνεται ἡ ἀποστολὴ χρημάτων: «ἐπιταγὴ ταχυδρομική,—τραπεζιτική».

—[Ἐγκυκλ.] Καλεῖται *ἐπιταγὴ* (chèque) τὸ ἔγγραφον, δι' οὗ ὁ ἐκδίδων καὶ ὑπογράφων τοῦτο (ἐκδότης) δίδει ἄνευ ὅρων ἐντολὴν εἰς τὸν τραπεζίτην του (ὅπως παραδέχεται ἡ πλειονότης τῶν συγχρόνων νομοθεσιῶν) ἢ εἰς ἕτερον νομικὸν πρόσωπον δημοσίου δικαίου (πληρωτήν), ὅπως καταβάλῃ εἰς αὐτὸν τοῦτον τὸν ἐκδίδοντα ἢ εἰς τρίτον κομιστὴν τὸ σύνολον ἢ μέρος τοῦ παρὰ τῷ πληρωτῇ κατατεθειμένου διαθεσίμου ἀντικρύσματος (προβλέψεως).

Αἱ γενικαὶ ἰδιότητες, αἱ ὁποῖαι χαρακτηρίζουσι τὴν ἐπιταγήν, τὰς ὁποίας ἐν τούτοις δὲν ἔχουσιν εἰσέτι παραδεχθῆ ὅλαι αἱ σύγχρονοι νομοθεσίαι, εἶναι αἱ ἑξῆς: 1) Ἡ ἐπιταγὴ ἐκδίδεται πάντοτε ἐν ὄψει, εἶναι δηλονότι πληρωτέα εἰς πρώτην παρουσίασιν. 2) Οὐδένα ὅρον ἢ αἵρεσιν περιοριστικὸν τῆς πληρωμῆς ἐπιτρέπεται νὰ περιέχῃ. 3) Ὁ ἐκδότης δὲν δύναται νὰ σύρῃ εἰμὴ ἔναντι τῆς παρὰ τῷ πληρωτῇ διαθεσίμου προβλέψεώς του. 4) Ὁ πληρωτὴς δέον νὰ εἶναι ἀπαραιτήτως τραπεζίτης, συμφώνως πρὸς τὰς πλείονας νομοθεσίας ἢ νομικὸν πρόσωπον δημοσίου δικαίου, εἰς ὃ ἡ πολιτεία ἐχορήγησε τὸ δικαίωμα νὰ δέχεται καταθέσεις, ὡς εἶναι σήμερον ἐν Γαλλίᾳ, Γερμανίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ τὰ κατὰ τόπους ταχυδρομικὰ γραφεῖα, τὰ ὁποῖα ἀνοίγουσι λογαριασμοὺς καταθέσεων ὄψεως ἐπ' ὀνόματι εἴτε ἰδιωτῶν εἴτε νομικῶν προσώπων δημοσίου ἢ ἰδιωτικοῦ δικαίου, οἵτινες ἔναντι αὐτῶν σύρουσιν ἐπιταγὰς διὰ τὰς συνήθεις των πληρωμὰς (comptes et chèques postaux). 5) Ἀπαγορεύεται ἡ ἀποδοχὴ ἐπιταγῆς καὶ ὁρίζεται προθεσμία παρουσιάσεώς της, μόνον δὲ παρελθούσης ταύτης ἐπιτρέπεται ἡ ἀνάκλησίς της ἐκ μέρους τοῦ ἐκδότου. Ἐπίσης, ἐν περιπτώσει παρελεύσεως τῆς πρὸς παρουσίασιν προθεσμίας, ὁ ἐκδότης καὶ οἱ ὀπισθογράφοι ἀπαλλάσσονται πάσης εὐθύνης ἐν ᾗ περιπτώσει ἡ ἐπιταγὴ διαμαρτυρηθῇ ἐπὶ μὴ πληρωμῇ. 6) Ὑπόκειται εἰς ἐλαφρὰν χαρτοσήμανσιν ὄχι ἀναλογικήν.

Ἡ ἐπιταγὴ ἐκδίδεται οὐ μόνον εἰς διαταγήν, ὅπως ἡ συναλλαγματική, ἀλλ' εἶναι εἴτε ὀνομαστικὴ εἴτε εἰς τὸν φέροντα. Ἐὰν ἔχῃ ἐκδοθῆ εἰς διαταγήν, ἡ κυριότης της μεταβιβάζεται δι' ὀπισθογραφήσεως ἐν λευκῷ, δι' ἁπλῆς δηλονότι ὑπογραφῆς τοῦ κομιστοῦ. Ἐξοφλεῖται διὰ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ εἰσπράττοντος τὸ ἀντίτιμόν της. Ἡ ἐξόφλησις δέον νὰ χρονολογῆται.

Ἡ ἐπιταγὴ παρουσιάζει τὰς ἑξῆς βασικὰς διαφορὰς ἔναντι τῆς συναλλαγματικῆς, μέσου κατ' ἐξοχὴν πιστωτικοῦ: 1) Ἡ συναλλαγματικὴ δύναται νὰ ἐκδοθῇ καὶ πρὸ τῆς λήψεως ἐκ μέρους τοῦ πληρωτοῦ τῆς σχετικῆς προβλέψεως, ἐνῷ ἡ ἐπιταγὴ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐκδίδεται ἄνευ τῆς ὑπάρξεως διαθεσίμων εἰς μετρητὰ παρὰ τῷ πληρωτῇ. 2) Ἡ συναλλαγματικὴ ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς φύσεώς της εἶναι ἐμπορικὸν δικαιόγραφον, ἐνῷ ἡ ἐπιταγὴ δὲν κέκτηται τὸν χαρακτῆρα τοῦτον εἰμὴ ἐφόσον ἐκδίδεται ὑπὸ ἐμπόρου καὶ δι' ἐμπορικὴν πρᾶξιν. 3) Ἡ ἐπιταγὴ ἐκδίδεται εἴτε εἰς τὸν φέροντα, εἴτε εἰς διαταγήν, εἴτε εἶναι πληρωτέα εἰς πρόσωπον κατονομαζόμενον, ἐνῷ ἡ συναλλαγματικὴ εἶναι πάντοτε εἰς διαταγήν. 4) Ἡ ἐπιταγὴ δὲν ὑπόκειται εἰς ἀναλογικὴν χαρτοσήμανσιν ὡς ἡ συναλλαγματική.

Πρόδρομοι τῆς ἐπιταγῆς δέον νὰ θεωρηθῶσιν αἱ *ἀποδείξεις καταθέσεως* (fedi di deposito) τὰς ὁποίας ἐξέδιδον κατὰ τὸν μεσαίωνα αἱ ἰταλικαὶ τράπεζαι διὰ τὸ σύνολον ἢ μέρος τῶν παρ' αὐταῖς καταθέσεων τῶν πελατῶν των, οἱ ὁποῖοι δι' αὐτῶν ἠδύναντο νὰ μεταβιβάζωσιν εἰς τρίτον τὸ ὅλον ἢ μέρος τῶν καταθέσεών των. Ἐπίσης ἡ τράπεζα τοῦ Ἀμβούργου ἐγκαινίασε τὸ σύστημα τῶν bancozettel, τὰ ὁποῖα ἐπεῖχον θέσιν ἐγγράφου ἐντολῆς πρὸς πληρωμὴν ὡρισμένου ποσοῦ. Αἱ χῶραι ὅμως, ὅπου ἡ ἐπιταγὴ διεμορφώθη ὑπὸ τὴν σύγχρονον αὐτῆς μορφὴν εἶναι ἡ Ὁλλανδία καὶ ἡ Ἀγγλία. Ἐν τῇ πρώτῃ κατ' ἀρχὰς ὁ πελάτης ἔδιδεν ἐγγράφως ἐντολὴν πρὸς πληρωμὴν ὡρισμένου χρηματικοῦ ποσοῦ κατατεθειμένου παρὰ τῷ τραπεζίτῃ του, ὁ ὁποῖος ἔργον εἶχε νὰ φυλάττῃ τὰ χρήματα τῶν πελατῶν του καὶ νὰ ἐνεργῇ τὰς χρηματικὰς δοσοληψίας των. Πλήρεις περὶ ἐπιταγῆς διατάξεις ἐτέθησαν ἐκεῖ εἰς ἐφαρμογὴν τῷ 1776. Ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἰδίᾳ ἐν Λονδίνῳ κατ' ἀρχὰς οἱ ἔμποροι κατέθετον τὰ χρήματά των εἰς τοὺς χρυσοχόους, πρὸς οὓς διεβίβαζον ἐντολὰς πρὸς πληρωμὴν εἰς τρίτους, ἀποκληθείσας goldsmith's notes. Βραδύτερον δὲ ὅταν οἱ χρυσοχόοι τοῦ Lombard Street τοῦ Λονδίνου ἐξειλίχθησαν εἰς τραπεζίτας ὑπὸ τὴν σύγχρονον αὐτῶν μορφήν, αἱ ἐντολαὶ αὗται

μέσου πληρωμῆς ἐξυπηρετεῖ καὶ τὸ γενικὸν συμφέρον διὰ τῆς ἐλαττώσεως τῆς πιστωτικῆς κυκλοφορίας καὶ τὸ μερικὸν τούτου, διότι διὰ μὲν τὰς τραπέζας εἶναι τὸ μέσον αὐξήσεως τῶν καταθέσεών των, εἰς δὲ τοὺς ἐμπόρους ἐπιφέρει σημαντικωτάτην ἐλάττωσιν τῆς ταμειακῆς των ὑπηρεσίας, ἐφόσον πᾶσαν σχεδὸν πληρωμήν των διενεργοῦσι δι' ἐπιταγῶν ἐπὶ τοῦ τραπεζίτου των.

Ἡ χρῆσις τῶν ἐπιταγῶν, προσλαβοῦσα ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος τεραστίαν διάδοσιν εἰς τὰς ἀγγλοσαξωνικὰς χώρας, ἐπέβαλε τὴν ἵδρυσιν εἰς τὰ μεγάλα οἰκονομικὰ καὶ ἐμπορικὰ κέντρα (Λονδῖνον, Νέα Ὑόρκη, Παρίσιοι) τῶν *γραφείων συμψηφισμοῦ* (Clearing houses), μέσῳ τῶν ὁποίων οἱ τραπεζῖται συμψηφίζουσι καθημερινῶς μὲ τοὺς λοιποὺς συναδέλφους των τὰς ἐπ' ἀλλήλων ἐπιταγὰς τῶν πελατῶν των, ἀγομένων μόνον τῶν διαφορῶν εἰς πιστοχρέωσιν τῶν οἰκείων λογαριασμῶν των παρὰ τῷ κοινῷ των τραπεζίτῃ (ἐν Ἀγγλίᾳ παρὰ τῇ τραπέζῃ τῆς Ἀγγλίας). Συμψηφίζονται οὕτω τεράστια ποσὰ ἄνευ οὐδὲ τῆς ἐλαχίστης κινήσεως χρήματος.

Ἡ προθεσμία προσαγωγῆς πρὸς πληρωμὴν τῶν ἐπιταγῶν κατὰ τὴν ἑλληνικὴν νομοθεσίαν, εἶναι τριάκοντα μὲν ἡμέραι προκειμένου περὶ ἐπιταγῶν ἐκδοθεισῶν καὶ πληρωτέων ἐν Ἑλλάδι, ἑκατὸν δὲ ἡμέραι δι' ἐπιταγὰς ἐκδοθείσας ἐν τῷ ἐξωτερικῷ καὶ πληρωτέας ἐν Ἑλλάδι. Τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ὀπισθογράφησιν, διαμαρτύρησιν, πληρωμήν, τριτεγγύησιν κλπ. τῶν ἐπιταγῶν διέπονται κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰς περὶ συναλλαγματικῆς διατάξεις μὲ σχετικὰς τροποποιήσεις προσαρμοζομένας πρὸς τὴν φύσιν τῆς ἐπιταγῆς ὡς μέσου πληρωμῆς. Ἐν Ἑλλάδι ὁ νόμος περὶ ἐπιταγῆς, παρὰ τὰ ἀλλαχοῦ κρατοῦντα, δὲν προβλέπει ἐπιταγὴν πληρωτέαν τῷ κομιστῇ.

Δίγραμμος ἢ ***διγραμμισμένη*** ἢ ***παραλληλόγραμμος*** ἢ ***περιωρισμένη ἐπιταγὴ*** (chèque barré, crossed cheque). Οὕτω καλεῖται ἡ ἐπιταγή, εἰς τὴν ὁποίαν προστίθενται διαγωνίως καὶ περὶ τὸ μέσον τοῦ σώματός της δύο παράλληλοι γραμμαί, μεταξὺ

Συνήθης ἐν Ἑλλάδι τύπος ἐπιταγῆς.

ἀπεκλήθησαν banker's notes. Ὁπωσδήποτε ἡ Ἀγγλία δύναται ἀναμφισβητήτως νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ χώρα, εἰς ἣν ἡ ἐπιταγὴ ἔλαβε τὴν ὁριστικὴν αὐτῆς μορφὴν καὶ τὴν μεγίστην ἀνάπτυξιν· ἐπὶ τῶν ἐκεῖ δὲ κρατούντων ἐβασίσθησαν καὶ αἱ λοιπαὶ νομοθεσίαι, ὅπως θεσπίσωσι τὰς ἀφορώσας τὴν ἐπιταγὴν διατάξεις. Ἐν Γαλλίᾳ τὰ περὶ ἐπιταγῆς καθώρισεν ὁ νόμος τοῦ 1865 καὶ οἱ συμπληρωματικοὶ τοῦ 1904 καὶ 1911, ἐν Γερμανίᾳ ὁ τοῦ 1908, ἐνῷ ἐν Ἀγγλίᾳ αἱ περὶ ἐπιταγῆς διατάξεις περιλαμβάνονται εἰς τὸν νόμον περὶ συναλλαγματικῆς (Bill of Exchange Act) τοῦ 1882. Παρ' ἡμῖν τὰ τῆς ἐπιταγῆς διέπει ὁ νόμος 1338 τοῦ 1918.

Ἡ ἐπιταγὴ λαμβάνει ὁσημέραι τεραστίαν διάδοσιν ὡς μέσον πληρωμῆς, ἰδίως δὲ ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅπου χρησιμοποιεῖται εὐρύτατα ἀντὶ μετρητῶν, ἐξομοιουμένη κατὰ τοῦτο μὲ τὸ τραπεζογραμμάτιον, ἡ πρὸς τὸ ὁποῖον διαφορὰ ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι τὸ μὲν τραπεζογραμμάτιον προώρισται νὰ κυκλοφορῇ ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα, ἐνῷ ἡ ἐπιταγὴ δέον νὰ παρουσιασθῇ πρὸς πληρωμὴν ἐντὸς ὡρισμένου καὶ βραχέος σχετικῶς διαστήματος. Ἀφ' ἑτέρου ἐνῷ τὸ τραπεζογραμμάτιον συνεπάγεται ὅλα σχεδὸν τὰ μειονεκτήματα τοῦ εἰς μετρητὰ χρήματος, ἤτοι κινδύνους ἀπωλείας, καταστροφῆς, ἀνάγκην ἀσφαλοῦς διαφυλάξεως, δυσχέρειαν μεταφορᾶς κλπ., ἡ χρησιμοποίησις ἐπιταγῆς ὡς μέσου πληρωμῆς ἀπαλλάσσει ὅλων τούτων τῶν μειονεκτημάτων, ἐπὶ πλέον δὲ παρέχει εἰς τὸν ἐκδότην τὸ πλεονέκτημα νὰ λαμβάνῃ ὡρισμένον τόκον ἐκ τοῦ διαθεσίμου ἀντικρύσματός του, τὸ ὁποῖον τηρεῖ εἰς λογαριασμὸν καταθέσεων παρὰ τῷ τραπεζίτῃ του. Οὕτω καὶ ἀπὸ καθαρῶς οἰκονομολογικῆς ἀπόψεως ἡ διάδοσις τῆς ἐπιταγῆς ὡς

τῶν ὁποίων προστίθεται τὸ ὄνομα ὡρισμένης τραπέζης ἢ συνηθέστερον αἱ λέξεις «& Co». Καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ περιπτώσει τὴν εἴσπραξιν τῆς ἐπιταγῆς δὲν δύναται νὰ ἐνεργήσῃ εἰμὴ ὁ κατονομαζόμενος μεταξὺ τῶν δύο γραμμῶν τραπεζίτης ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει οἱοσδήποτε τραπεζίτης (πάντως οὐχὶ ἰδιώτης). Ἡ δίγραμμος ἐπιταγή, τῆς ὁποίας εὐρυτάτη γίνεται χρῆσις ἐν Ἀγγλίᾳ, ἔχει δημιουργηθῆ ἵνα ἀποφευχθοῦν οἱ κίνδυνοι ἀπωλείας ἢ παραποιήσεως, ἰδίως ὁσάκις ἡ ἐπιταγὴ ἀποστέλλεται εἰς τρίτον ταχυδρομικῶς καὶ ὑφίσταται κίνδυνος νὰ μὴ περιέλθῃ εἰς χεῖρας τοῦ πραγματικοῦ δικαιούχου, καθότι ἡ εἴσπραξίς της συντελεῖται μέσῳ τραπέζης, ἡ ὁποία ὑπέχει πλήρη τὴν εὐθύνην διὰ τὸν ἐκχωρήσαντα ταύτην πελάτην της.

Ἐν Ἑλλάδι ὁ νόμος περὶ ἐπιταγῆς δὲν προβλέπει τὴν δίγραμμον ἐπιταγήν, δι' ὃ καὶ αἱ τράπεζαι κατὰ τὴν πληρωμὴν ἐπιταγῆς ζητοῦν παρὰ τοῦ κομιστοῦ τὴν πιστοποίησιν τῆς ταυτότητος τοῦ προσάγοντος ταύτην κομιστοῦ.

Ταξιδιωτικὴ ἐπιταγὴ (travelers' cheque). Ἡ ταξιδιωτικὴ ἐπιταγὴ εἶναι τύπος διεθνοῦς ἐπιταγῆς ἢ μᾶλλον παρηλλαγμένος τύπος πιστωτικῆς ἐπιστολῆς (letter of credit). Δὲν σύρεται, ὡς ἡ κοινὴ ἐπιταγή, ἐπὶ ὡρισμένης τραπέζης, ἀλλά, οὖσα ἠγγυημένη παρὰ διεθνῶς γνωστῶν τραπεζιτικῶν ὀργανισμῶν, ἐξοφλεῖται εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς τραπέζας τῆς ὑφηλίου. Αἱ ταξιδιωτικαὶ ἐπιταγαὶ ἐκδίδονται διὰ τὴν εὐχέρειαν τῶν συναλλαγῶν εἰς στρογγυλὰ ποσὰ νομισμάτων διεθνοῦς συναλλαγῆς, ἰδίως δολλάρια, λίρας Ἀγγλίας καὶ φράγκα γαλλικὰ καὶ γίνονται δεκταὶ ἀντὶ μετρητῶν σχεδὸν πανταχοῦ τοῦ κόσμου παρὰ τῶν σιδηροδρομικῶν

Digitized by Google

καὶ ἀτμοπλοϊκῶν ἑταιρειῶν, ὡς καὶ τῶν μεγάλων ξενοδοχείων καὶ ἐμπορικῶν οἴκων. Ἀποτελοῦσιν εὔχρηστον καὶ ἐν ταὐτῷ ἀσφαλὲς μέσον πληρωμῆς διὰ τοὺς ταξιδεύοντας, οἵτινες ἀγοράζουν ταύτας ἀντὶ μετρητῶν, καθότι κατὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς ἐπιταγῆς ὁ ἀγοράζων ταύτην κομιστὴς προσυπογράφει εἰς ὡρισμένην θέσιν τοῦ σώματος τῆς ἐπιταγῆς (κάτω πρὸς τὰ ἀριστερὰ) ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ἐκδίδοντος τραπεζίτου, ἵνα κατὰ τὴν ἐξόφλησιν ὁ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἀνταποκριτής του δι' ἀντιπαραβολῆς τῆς ὑπογραφῆς τοῦ προσάγοντος κομιστοῦ ἐλέγξῃ τὴν ταυτότητά του.

Αἱ τράπεζαι ἐνίοτε ἐκδίδουσι τὰς καλουμένας *ἠγγυημένας ταξιδιωτικὰς ἐπιταγάς*. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ κομιστὴς δὲν καταβάλλει τὸ ἀντίτιμον τῆς ἐπιταγῆς κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκδόσεως, ἀλλ' ἐξουσιοδοτεῖ τὴν ἐκδίδουσαν τράπεζαν νὰ χρεώσῃ τὸν λογαριασμόν του μετὰ τὴν ἐξόφλησιν τῆς ἐπιταγῆς καὶ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτῆς παρὰ τοῦ ἐξοφλήσαντος ταύτην ἀνταποκριτοῦ της.

Η. Π. ΓΕΩΡΓΟΥΛΗΣ

—*[Ἐμπορ. Δίκ.]* Ἡ ἐπιταγὴ εἶναι ἔγγραφον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐντέλλεται τρίτος τις νὰ καταβάλῃ πρὸς τὸ ἐν αὐτῷ ἀναφερόμενον πρόσωπον χρηματικὸν ποσὸν εἰς λογαριασμὸν καὶ ἐκ τοῦ λογαριασμοῦ τοῦ ἐντελλομένου. Τὸν ὁρισμὸν ἀντλοῦμεν ἐκ τοῦ συνόλου τῶν διατάξεων τοῦ νόμου 1338 τοῦ 1918 περὶ τραπεζιτικῆς ἐπιταγῆς, ρυθμίζοντος πρὸς τὸ παρὸν τὸν θεσμὸν παρ' ἡμῖν, δεδομένου ὅτι δὲν ὑπάρχει ἰδιαίτερος νομοθετικὸς τοιοῦτος. Ὡς νομικὴ μορφὴ ἡ ἐπιταγὴ ἀνήκει εἰς τὸ ἰδιαίτερον εἶδος τῶν ἐμπορικῶν ἐντολῶν (Anweisung), τὰς ὁποίας διεμόρφωσεν ἡ σύγχρονος ἐμπορικὴ καὶ τραπεζιτικὴ πρακτική. Ἐκ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν συγχρόνων μέσων συγκοινωνίας, δηλονότι, καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν διεθνῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν ἐγεννήθη καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς διεξαγωγῆς πληρωμῶν πρὸς μεμακρυσμένως διαμένοντα πρόσωπα, καὶ ὡς ἐκ τούτου καὶ ἡ μεταφορὰ τοῦ χρήματος, καὶ δὴ προχείρως, ἀνὰ πᾶσαν δὲ στιγμὴν καὶ διὰ πᾶσαν ἀνάγκην, πρὸς ἐνέργειαν πληρωμῶν ὑπὸ τῶν ἐμπόρων προεκάλεσε τὴν διάπλασιν τῆς ἐπιταγῆς ὡς μέσου διευκολύνσεως πληρωμῆς τόσον ἐπὶ τόπου ὅσον καὶ εἰς μεμακρυσμένας ἀποστάσεις μεταξὺ ἐμπόρων. Οὕτως ἡ τραπεζιτικὴ ἐπιταγὴ ἀνεπτύχθη ὡς μέσον διευκολύνσεως καὶ ἐπιτεύξεως πληρωμῆς, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν συναλλαγματικήν, ὄργανον πίστεως πρὸς τοὺς ἐμπόρους. Παρ' ὅλην τὴν μεγάλην ταύτην διαφοράν, ἥτις χωρίζει τοὺς δύο τούτους θεσμούς, λόγῳ τῆς ὁμοιότητος τοῦ νομικοῦ τύπου, διότι καὶ ἡ συναλλαγματικὴ ἀποτελεῖ ἐντολὴν τοῦ ἀνωτέρω εἴδους, πλεῖσται νομικαὶ διατάξεις τυγχάνουν ἐφαρμογῆς ἐπ' ἀμφοτέρων, συνέβη δὲ πολλάκις ἐν τῇ πρακτικῇ νὰ εἶναι ἀμφίβολον ἂν πρόκειται περὶ συναλλαγματικῆς ἢ ἐπιταγῆς.

Ἱστορικῶς ἀνατρέχοντες δὲν δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν ἴχνη τῆς ἐπιταγῆς εἰς πολὺ μεμακρυσμένας ἐποχάς. Γεγονὸς εἶναι μόνον, ὅτι οἱ Ἄγγλοι ἦσαν ἐκεῖνοι, οἵτινες ἀνέπτυξαν ἰσχυρῶς κατὰ πρῶτον τὸ ἀποταμιευτικὸν πνεῦμα. Ἀντὶ νὰ κρατοῦν τὰ κεφάλαιά των νεκρὰ εἰς χρηματοκιβώτια, κατέθετον ταῦτα εἰς τραπέζας καὶ ἐσχημάτιζον ἐκεῖ τὰ «fonds» των, ἐπιβαρύνοντες οὕτω τὴν τράπεζαν διὰ τῆς φροντίδος πραγματοποιήσεως τῶν πληρωμῶν των. Ἐν Γαλλίᾳ τὰ τῆς ἐπιταγῆς ἐρρυθμίσθησαν διὰ τοῦ νόμου τοῦ 1865, ὃν ἐπηκολούθησαν ἔκτοτε ὅλοι οἱ νεώτεροι. Τὸ ὄνομα chèque ἢ Scheck ἢ Check, διὰ τοῦ ὁποίου ἀποδίδεται διεθνῶς ὁ ὅρος ἐπιταγή, εἶναι περσικῆς καταγωγῆς, ἀνεξακρίβωτον ὅμως τυγχάνει πῶς προήχθη εἰς τὴν ὡς ἄνω σημασίαν. Κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν προέρχεται ἀπὸ τὴν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀγγλονορμανδικὴν γλῶσσαν χρησιμοποιουμένην λέξιν scacearium, σημαίνουσαν τὰ θησαυροφυλάκια τῶν βασιλέων αὐτῆς, πρὸς τὰ ὁποῖα ἀπεστέλλοντο ὑπὸ τούτων χρηματικαὶ ἐντολαὶ πρὸς ἐξόφλησιν διὰ διαφόρους αἰτίας.

Καὶ παρ' ἡμῖν ἡ χρῆσις ἐπιταγῆς δὲν εἶναι πολὺ παλαιά. Μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος ἡ χρῆσίς της περιωρίζετο εἰς ὡρισμένους τραπεζιτικοὺς καὶ μεγαλεμπορικοὺς κύκλους· ἔκτοτε διεδόθη ἔτι εὐρύτερον ἄχρι σήμερον, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχῃ ἀπολύτως λαϊκευθῆ. Τοῦτο ὀφείλεται ἰδίᾳ εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἀκόμη καὶ νῦν δὲν εἶναι διαδεδομένη ἡ συνήθεια τῆς καταθέσεως τῶν χρημάτων παρὰ μόνον εἰς τὰς μεγάλας πόλεις, ἐνῷ ἀντιθέτως εἰς τὴν ὕπαιθρον καὶ τὰ μικρότερα κέντρα οἱ ἄνθρωποι ἐξακολουθοῦν νὰ ἀχρηστεύουν εἰς χρηματοκιβώτια τὰ κινητὰ κεφάλαιά των.

Ὁ ἐμπορικὸς νόμος οὐδὲν διαλαμβάνει περὶ τῆς ἐπιταγῆς. Πρὸ τοῦ ἀνωτέρω μνησθέντος 1338 τοῦ 1918 νόμου, ἡ ἐπιταγὴ ὡς ἔννομος σχέσις ἐρρυθμίζετο ὑπὸ τοῦ ἀστικοῦ δικαίου καὶ ἐξ ἀναλογίας πρὸς τὰ ἐπὶ συναλλαγματικῶν κρατοῦντα. Μνημονεύεται σχέδιον νόμου ἀφορῶν αὐτὴν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1887. Ἰσχυρὰ ἔθιμα καὶ ἐμπορικὴ συνήθεια εἶχον ἐξ ἄλλου, ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ 1900 καὶ ἐντεῦθεν, ἐπιβάλει τὴν πλήρη νομικὴν αὐτῆς ἀναγνώρισιν, δεδομένου ἄλλως τε ὅτι καὶ οἱ περὶ χαρτοσήμου νόμοι ἀνέφερον περὶ αὐτῆς. Ἐὰν ὡμοίαζε πρὸς συναλλαγματικὴν ἐφηρμόζοντο αἱ περὶ αὐτῆς διατάξεις τοῦ νόμου, ἄλλως ἐὰν προσέκειτο πρὸς γραμμάτιον εἰς διαταγὴν αἱ περὶ τούτου διατάξεις. Ἡ κατάστασις αὕτη δὲν ἦτο βεβαίως εὐχάριστος, ὡς ἀντιστρατευομένη εἰς τὴν τυπικὴν φύσιν τοῦ θεσμοῦ τῆς ἐπιταγῆς. Ὁ νεαρὸς νόμος 1338, μολονότι δὲν ἦτο ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἄρτιος, ἀνεπλήρωσεν, ἐν τούτοις, ἐν πολλοῖς τὰς ἐλλείψεις καὶ τὰ κακῶς κείμενα τῆς προτέρας καταστάσεως. Τὰ περισσότερα σφάλματα αὐτοῦ προέρχονται ἐκ τῆς κακῆς συναρμολογήσεως καὶ συνδέσεως τῶν ξένων νομοθετικῶν προτύπων, ἅτινα ἔσχεν ὑπ' ὄψιν του. Οὕτω κακῶς προσαρμόζονται αἱ κατ' ἀντιγραφὴν τοῦ γερμανικοῦ νόμου τοῦ 1908 διατάξεις πρὸς τὰς περὶ συναλλαγματικῆς τοιαύτας τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου.

Περιεχόμενον. Ἵνα ὑπάρξῃ ἐπιταγὴ κατὰ τὸ ἄρθρον 1 τοῦ 1338 νόμου, δέον νὰ περιέχωνται ἐν τῷ ἐγγράφῳ, κατὰ πρῶτον μὲν ἡ λέξις ἐπιταγή, ἢ ἀντίστοιχος ξενικὴ λέξις, ἂν ὑποτεθῇ ὅτι συντάσσεται εἰς ἄλλην γλῶσσαν. Κύριον περιεχόμενόν της εἶναι ἡ ἐντολὴ πρὸς τὸν τραπεζίτην νὰ καταβάλῃ ἐκ τοῦ παρ' αὐτῷ ἀντικρύσματος τὸ πληρωτέον ποσὸν πρὸς τὸν σαφῶς καθοριζόμενον καὶ ὀνομαζόμενον λήπτην. Δέον ἐξ ἄλλου νὰ περιέχῃ σαφῶς τὸ ὄνομα τοῦ πληρωτοῦ, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπευθύνεται καὶ τὸν τόπον καὶ τὴν χρονολογίαν ἐκδόσεως καὶ πληρωμῆς, τέλος δὲ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ἐκδότου. Διαφέρει κατὰ ταῦτα οὐσιωδῶς τῆς συναλλαγματικῆς ἡ ἐπιταγή, καθότι δὲν χρῄζει κατὰ πρῶτον ἀποδοχῆς τοῦ πληρωτοῦ, εἶναι πληρωτέα ἐν ὄψει, καὶ ἐκδίδεται πάντοτε εἰς βάρος ὡρισμένων ἐκ τοῦ νόμου προσώπων, ἅτινα κατὰ τὴν ρητὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρου 2 τοῦ νόμου δύνανται παρ' ἡμῖν νὰ εἶναι μόνον φυσικὰ ἢ νομικὰ πρόσωπα μετερχόμενα τὸ ἐπάγγελμα τοῦ τραπεζίτου, ἢ νομικὰ πρόσωπα δημοσίου δικαίου, ὅπως τὰ ταχυδρομικὰ γραφεῖα.

Ἡ ἡμετέρα νομοθεσία περιορίζει πολὺ τὸν κύκλον τῶν πληρωτῶν ἐπιταγῆς, δεχομένη μόνον ἱκανότητα τραπεζιτῶν νὰ ὑποχρεωθοῦν. Ὁ γερμανικὸς νόμος ὅμως, ὃν ἔσχεν ὡς ὑπόδειγμα ὁ ἡμέτερος, καθορίζει εὐρύτερον τὸν κύκλον τῶν ὡς ἄνω προσώπων. Ἐπιταγὴ ἐκδοθεῖσα οὐχὶ εἰς βάρος τραπεζίτου δὲν ὑπόκειται εἰς τὰς ἰδιορρυθμίας τοῦ νόμου 1338, ἰσχύουσα ὡς κοινὴ ἐντολὴ κατὰ τὸ Ἀστικὸν δίκαιον, εἶναι δηλαδὴ ἄκυρος ἡ ἐπιταγή. Ἄκυρος εἶναι ἐπίσης ἡ εἰς τὸν κομιστὴν ἐκδοθεῖσα ἐπιταγή, μόνον ὅμως ὅταν ἐκδοθῇ καὶ εἶναι ἐν Ἑλλάδι πληρωτέα, ἐκδοθεῖσα ὅμως ἐν ἀλλοδαπῇ καὶ πληρωτέα ἐνταῦθα ἢ τοὐναντίον, εἶναι ἰσχυρὰ κατὰ τὸ ἄρθρον 26. Τὸ ἐν τῇ ἐπιταγῇ πληρωτέον ποσὸν δέον νὰ συνίσταται εἰς χρήματα καὶ νὰ προέρχεται ἐκ τοῦ ἀντικρύσματος τοῦ ἐκδότου, ὅπερ δὲν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ὑπάρχῃ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκδόσεως, ἀλλ' ἀρκεῖ νὰ καλύπτῃ τὴν ἐπιταγὴν κατὰ τὴν πληρωμήν. Αἱ ἀνωτέρω διατυπώσεις τοῦ περιεχομένου δέον νὰ ὑπάρχωσιν ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος, λόγῳ τῆς τυπικῆς μορφῆς τῆς ἐπιταγῆς κατὰ τὸν νόμον. Εἴς τινα σημεῖα ὅμως μετριάζονται αἱ συνέπειαι αὗται, ἐπιτρεπομένης μεταγενεστέρας συμπληρώσεως τῶν κακῶς διατετυπωμένων. Ἄκυρος καθίσταται ἡ ἐπιταγή, ἐὰν δὲν φέρῃ ἐπ' αὐτῆς τὴν ὀνομασίαν ἐπιταγή, ἐὰν δὲν εἶναι ἐκδεδομένη ἐν ὄψει, ἢ ἐὰν δὲν συνίσταται εἰς ἐντολὴν καταβολῆς χρημάτων.

Περὶ τῆς ἱκανότητος πρὸς ἔκδοσιν ἐπιταγῆς διαλαμβάνει τὸ ἄρθρον 24 τοῦ νόμου. Δύναται νὰ ὑποχρεωθῇ ἐξ ἐπιταγῆς πᾶς ἱκανὸς πρὸς τὸ δικαιοπρακτεῖν. Κατὰ τὴν σαφῆ διάταξιν τοῦ αὐτοῦ ὡς ἄνω ἄρθρου αἱ ἐξ ἐπιταγῆς νομικαὶ σχέσεις δέον νὰ θεωρηθῶσιν ἀντικειμενικῶς ἐμπορικαί. Δυνατὴ εἶναι κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον ἡ ταυτότης ἐκδότου καὶ δικαιούχου ἐκ τῆς ἐπιταγῆς, ὡς ἐπίσης τὸ νὰ ὑπάρχουν πλείονες λῆπται ἢ πλείονες πληρωταί. Τὴν εἰς διαταγὴν ἔκδοσιν ἀπηγόρευσεν ὁ νόμος μόνον ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει, αὐστηρότερον καὶ ἀπὸ τὸν γερμανικόν, ἵνα ἀποφύγῃ τὴν χορήγησιν κυκλοφοριακῆς ἰσχύος εἰς τὴν ἐπιταγήν. Ὡρμήθη ἀπὸ τὴν βασικὴν σκέψιν ὅτι ἐπιβάλλεται ἰδίᾳ ἡ προάσπισις τῆς τάξεως τῶν ἐπαγγελματιῶν ἐκείνων, οἵτινες συγκεντρώνουν καὶ ρευστοποιοῦν τὰ ἰδιωτικὰ κεφάλαια, ἀπὸ τοὺς κινδύνους, τοὺς ὁποίους κατ' ἀνάγκην συνοδεύει ἡ μεγάλη κυκλοφοριακὴ ἱκανότης τίτλου εἰς διαταγήν, καὶ ἐνόμισεν ὅτι συντελεῖ εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ ἀποταμιευτικοῦ πνεύματος καὶ τὴν δημιουργίαν μέσου πληρωμῆς, ἐὰν καθωδήγει πρὸς τὴν ἀνωτέρω κατεύθυνσιν τὴν πρακτικήν. Ἡ πραγματοποίησις τῶν ἀντικειμενικῶν αὐτοῦ σκοπῶν δὲν ἔχει ἀκόμη ἀποδειχθῆ, πάντως δὲ συντελεῖ εἰς τὴν δυσχερῆ ἐφαρμογὴν τῆς ἀνωτέρω διατάξεως καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν ἔχει διαμορφωθῆ παγίως καὶ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ τραπεζίτου παρ' ἡμῖν καὶ ὡς ἐκ τούτου δύνανται νὰ προκύψουν πλεῖσται ὅσαι περιπτώσεις ἀμφισβητήσεων περὶ τὸν χαρακτηρισμόν, ἰδίᾳ φυσικῶν προσώπων, ὡς τραπεζιτῶν. Τὰ νομικὰ πρόσωπα δημοσίου δικαίου, ἅτινα κατὰ τὸν νόμον δικαιοῦνται νὰ καταστοῦν πληρωταὶ ἐπιταγῶν, εἶναι πλεῖστα ὅσα, ἐὰν ληφθῇ ἐν τῇ εὐρείᾳ της σημασίᾳ ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου 2. Ἐγένετο ὅμως δεκτὸν ὅτι μόνον τὰ δημοσίου δικαίου νομικὰ ἐκεῖνα πρόσωπα, τῶν ὁποίων ἡ λειτουργία καὶ ὑπηρεσία ἀπαιτεῖ τὴν δι' ἐπιταγῶν ἐπικοινωνίαν, δύνανται νὰ ἐκδώσουν τοιαύτας.

Σύστασις. Οὐχὶ πᾶσα χρηματικὴ κατάθεσις παρά τινι τραπεζίτῃ ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ ἄρθρου 2 δύναται νὰ παράσχῃ τὸ δικαίωμα εἰς τὸν καταθέτην, ὅπως ἐκδώσῃ εἰς βάρος αὐτοῦ ἐπιταγήν. Πρὸς ἔγκυρον ἐκ μέρους τοῦ ἐκδότου παροχὴν ἑτέρῳ τρίτῳ ἐπιταγῆς ἀπαιτεῖται νὰ προϋπάρχῃ μεταξὺ τραπεζίτου καὶ αὐτοῦ ἰδιαιτέρα σύμβασις ἐπιταγῆς. Ἀπαιτεῖται δηλονότι συμφωνία, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ μὲν καταθέτης ἀποκτᾷ τὸ δικαίωμα ἐκδόσεως ἐπιταγῆς, ὁ δὲ τραπεζίτης ἀναλαμβάνει, ὅπως ἐκ τῶν παρ' αὐτῷ καταθέσεων, δυναμένων νὰ συνίστανται καὶ εἰς ἄλλας ἀξίας ἐκτὸς χρήματος, διαθέτῃ καὶ κρατῇ ὡρισμένον ποσόν, τὸ κατὰ τὸν ὅρον τοῦ νόμου ἀντίκρυσμα πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐκδοθησομένων ἐπιταγῶν. Πᾶσα κατάθεσις κατ' ἀκολουθίαν δὲν σημαίνει αὐτοδικαίως καὶ δικαίωμα ἐκδόσεως ἐπ' αὐτῆς ἐπιταγῆς, δὲν εἶναι ὅμως ἄκυρος ἐπιταγὴ ἐκδεδομένη ἐλλείψει προϋπαρχούσης συμβάσεως, καθότι ἡ ἔλλειψις αὕτη ἀφορᾷ τὰς ἐσωτερικὰς τραπεζίτου καὶ ἐκδότου σχέσεις, μὴ δυναμένη ν' ἀντιταχθῇ εἰς τὰς πρὸς τὸν τρίτον δικαιοῦχον σχέσεις. Ἡ *μεταβίβασις* τῆς ἐπιταγῆς συντελεῖται δι' ὀπισθογραφήσεως εἰς διαταγὴν τοῦ ἐκδοχέως τῆς ἐξ αὐτῆς ἀπαιτήσεως. Τοῦτο ἐὰν εἶναι συντεταγμένη ὡς διαταγήν, ὅπερ καὶ τὸ συνηθέστατον, ἄλλως, ἐὰν ὑπάρχῃ ἡ ρήτρα μὴ εἰς διαταγὴν ἢ ἄλλη τις παραπλησία καὶ ἰσοδύναμος ταύτης, ἡ μεταβίβασις γίνεται διὰ τῶν εἰς τὸ Ἀστικὸν δίκαιον συνήθων τρόπων μεταβιβάσεως. Δέον ἐξ ἄλλου, ὅταν γίνῃ ὀπισθογράφησις, νὰ μὴ ὑπάρχῃ ἐν αὐτῇ οἱαδήποτε ἐπιφύλαξις, νὰ μὴ ἀφορᾷ μερικῶς τὸ ποσὸν τῆς ἐπιταγῆς, καὶ νὰ μὴ γίνῃ μὲ νέον δικαιοῦχον τὸν πληρωτὴν αὐτῆς. Περαιτέρω ὀπισθογραφήσεις εἶναι ἐπίσης δυναταί. Κατὰ τ' ἄλλα ἰσχύουν αἱ περὶ συναλλαγματικῆς διατάξεις. Δυνατὴ εἶναι ἐπίσης ἐν ἐπιταγῇ τριτεγγύησις, δυναμένη νὰ γίνῃ μόνον ἐπὶ τοῦ ἰδίου τῆς ἐπιταγῆς ἐγγράφου καὶ οὐχὶ ἐπὶ χωριστοῦ.

Πληρωμή. Ὁ ἡμέτερος νόμος ὁρίζει ἡμέραν προσαγωγῆς τῆς ἐπιταγῆς πρὸς τὸν πληρωτὴν πρὸς ἐξόφλησιν τὸ βραδύτερον τὴν τριακοστὴν ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως. Ἡ προθεσμία αὕτη ἐτέθη πρὸς τὸ συμφέρον ἁπάντων τῶν ἐνδιαφερομένων, ἵνα καὶ ὁ κομιστὴς ἔχῃ τὴν ἀπαιτουμένην ἄνεσιν πρὸς προσαγωγὴν τῆς ἐπιταγῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν πληρωτήν, δεδομένου ὅτι ἡ ἐπιταγὴ τὸν ὑποχρεοῖ νὰ πληρώσῃ καὶ οὐχὶ ν' ἀναμένῃ τὸν κομιστήν. Τοῦτο συμφωνεῖ ἄλλωστε καὶ πρὸς τὴν φύσιν τῆς ἐπιταγῆς ὡς μέσου πληρωμῆς, μόνον δὲ ἐὰν ἡ τελευταία ἡμέρα εἶναι ἑορτὴ προσάγεται τὴν ἐπομένην ταύτης ἡ ἐπιταγή. Ἐξοφλουμένης τῆς ἐπιταγῆς ὁ πληρωτὴς δικαιοῦται νὰ ζητήσῃ τὴν παράδοσιν αὐτῆς ἐξωφλημένης, ἄλλως δικαιοῦται ν' ἀρνηθῇ τὴν πληρωμήν. Μερικὴν πληρωμὴν δικαιοῦται ν' ἀποποιηθῇ ὁ κομιστής. Ὁ πληρωτὴς ὑποχρεοῦται νὰ ἐξοφλήσῃ τὴν ἐπιταγὴν λόγῳ τῆς ὑπάρξεως τῆς συμβάσεως ἐπιταγῆς. Μόνον ὅταν τὸ διαθέσιμον ἀντίκρυσμα δὲν ἐπαρκῇ, δικαιοῦται ν' ἀρνηθῇ τὴν πληρωμήν, ἢ προσαγομένων πλειόνων ἐπιταγῶν νὰ ἐξοφλήσῃ ὅλας ἀναλογικῶς.

Ἐκ τῶν δυσμενεστέρων σημείων τῆς ὅλης περὶ ἐπιταγῶν νομοθεσίας εἶναι τὸ γεννώμενον ζήτημα τοῦ τίς ὑπέχει τὴν εὐθύνην, ἐν ᾗ περιπτώσει ἡ ἐν τῇ ἐπιταγῇ ὑπογραφὴ τοῦ ἐκδότου εἶναι πλαστή. Ἡ ἰσχύουσα γνώμη φαίνεται ἀποδεχομένη μᾶλλον τὴν ἄποψιν, καθ' ἣν ὁ πληρωτὴς δὲν δύναται νὰ στραφῇ παρὰ μόνον κατὰ τοῦ ὑπαιτίου τῆς πλαστογραφίας. Ὁ νόμος ἡμῶν προβλέπει ἐπίσης καὶ τὴν περίπτωσιν τῆς ἀνακλήσεως τῆς ἐπιταγῆς. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς ἄλλας νομοθεσίας δέχεται ὡς δυνατὴν τὴν ἀνάκλησιν μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν μὴ ἐμπροθέσμου προσαγωγῆς τῆς ἐπιταγῆς, ἀλλὰ καὶ τότε ὁ πληρωτὴς ἐγκύρως πληρώνει ἂν διατελῇ ἐν ἀγνοίᾳ τῆς γενομένης ἀνακλήσεως. Ἐκ τούτου ἕπεται ἐπίσης ὅτι ἡ τασσομένη τριακονθήμερος πρὸς προσαγωγὴν προθεσμία δὲν ἐπιφέρει, ἂν δὲν τηρηθῇ, ἀκυρότητα τῆς ἐπιταγῆς, ἀλλὰ μόνον τὴν ἀμέσου ἐξαναγκασμοῦ διὰ τὸν κομιστὴν κύρωσιν, νὰ διατρέξῃ τὸν κίνδυνον νὰ μείνῃ ἀπλήρωτος ἕνεκα ἐγκύρου ἀνακλήσεως τῆς ἐπιταγῆς. Εἶναι δὲ ἀνίσχυρος καὶ ἰδιαιτέρα συμφωνία μεταξὺ ἐκδότου καὶ λήπτου περὶ ἐπιτρέψεως τῆς ἀνακλήσεως καὶ ἐντὸς τῆς πρὸς προσαγωγὴν προθεσμίας, διότι ἀντιβαίνει εἰς διάταξιν δημοσίας τάξεως. Ἡ ἀνάκλησις εἶναι μονομερὴς δήλωσις μὴ χρῄζουσα ἀποδοχῆς ἐκ μέρους τοῦ πληρωτοῦ. Τὰ δικαιώματα τοῦ κομιστοῦ τραπεζιτικῆς ἐπιταγῆς διαφέρουν κάπως τῶν δικαιωμάτων κομιστοῦ συναλλαγματικῆς. Δὲν κέκτηται ἀπ' εὐθείας ἀγωγὴν κατὰ τοῦ πληρωτοῦ, δικαιούμενος μόνον ν' ἀναζητήσῃ ἱκανοποίησιν ἀπὸ τὸν ἐκδότην, ὅστις εἶναι καὶ ὑπεύθυνος ἀπέναντι αὐτοῦ. Πτωχεύσαντος τοῦ ἐκδότου ὁ κομιστὴς δὲν ἔχει δικαίωμα ἐπὶ τοῦ παρὰ τῷ πληρωτῇ ἀντικρύσματος, ὅπως ὁ κομιστὴς συναλλαγματικῆς ἐπὶ τῆς προβλέψεως. Τοῦτο προκύπτει σαφῶς ἐκ τοῦ πνεύματος τοῦ

Digitized by Google

ἡμετέρου νόμου, ἕνεκα τοῦ γεγονότος τῆς δυνατότητος ἀνακλήσεως τῆς ἐπιταγῆς μονομερῶς ἐκ μέρους τοῦ ἐκδότου. Τὴν εὐθύνην αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐπιταγῆς δὲν δύναται ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει ν' ἀποφύγῃ ὁ ἐκδότης. Ἐὰν δὲ ὑποτεθῇ ὅτι ἔχει ὑπογράψει καὶ ὡς ὀπισθογράφος, μετὰ τῆς ῥήτρας «ἄνευ εὐθύνης», καὶ πάλιν δὲν εὐθύνεται μὲν ὡς ὀπισθογράφος, ἀλλὰ παραμένει ἀκεραία ἡ εὐθύνη του ὡς ἐκδότου.

Ἡ ἀναγωγὴ κατὰ τῶν ὀπισθογράφων καὶ τῶν ἐκ τῆς ἐπιταγῆς ὑπευθύνων ἐν γένει προϋποθέτει ἐμπρόθεσμον προσαγωγὴν πρὸς πληρωμὴν καὶ μὴ ἐξόφλησιν τῆς ἐπιταγῆς ὑπὸ τοῦ πληρωτοῦ, προσηκόντως βεβαιουμένου τούτου, διὰ διαμαρτυρικοῦ ἢ βεβαιώσεως τοῦ πληρωτοῦ. Καὶ ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ διαφέρει ῥητῶς τὸ ἐπὶ ἐπιταγῶν σύστημα ἀπὸ τὸ περὶ συναλλαγματικῶν, διότι ἐκτὸς τῆς διὰ διαμαρτυρικοῦ τρόπου βεβαιώσεως τῆς μὴ πληρωμῆς, δύναται ὁ πληρωτής, δι' ἐγγράφου αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ σώματος τῆς προσαχθείσης ἐπιταγῆς γραφομένης, δηλώσεως προσηκόντως χρονολογημένης καὶ ὑπογεγραμμένης, νὰ διαπιστώσῃ ἐγκύρως τὴν μὴ πληρωμὴν τῆς ἐπιταγῆς. Ἰδιαίτερος τρόπος ἢ τύπος τῆς τοιαύτης δηλώσεως δὲν ὁρίζεται ἐν τῷ νόμῳ. Τὸ διαμαρτυρικὸν συντάσσεται ὅπως καὶ ἐπὶ συναλλαγματικῆς, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι πρέπει νὰ γίνῃ ἐντὸς τῆς τελευταίας τοὐλάχιστον ἡμέρας ἐμπροθέσμου προσαγωγῆς πρὸς ἐξόφλησιν τῆς ἐπιταγῆς, ἀδιάφορον ἂν αὕτη εἶχε παρουσιασθῆ πολὺ ἐνωρίτερον. Ὁ ἐξ ἀναγωγῆς ὑπεύθυνος δικαιοῦται πληρώνων τὴν ἐπιταγὴν νὰ ζητήσῃ ὅπως παραδοθῇ εἰς αὐτὸν αὕτη ἐξωφλημένη, μετὰ τοῦ διαμαρτυρικοῦ καὶ τοῦ ἐξοφλουμένου λογαριασμοῦ ἐπιστροφῆς. Μὴ προσάγων ἐμπροθέσμως πρὸς ἐξόφλησιν τὴν ἐπιταγὴν ὁ κομιστὴς ἐκπίπτει τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ ἀπέναντι τῶν ἐκ τῆς ἐπιταγῆς ὑπευθύνων καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐκδότου. Διατηρεῖται ὅμως ἀπέναντι τοῦ ἐκδότου ἀκεραία ἡ σχέσις ἥτις ὡδήγησεν εἰς ἔκδοσιν τῆς ἐπιταγῆς καὶ ἐκ τῆς ὁποίας θὰ δύναται ἀσφαλῶς νὰ ἀντλήσῃ ἀγωγὰς τοῦ κοινοῦ Ἀστικοῦ δικαίου. Ὁ νόμος τέλος προκειμένου περὶ διακοπῆς τῆς παραγραφῆς παραπέμπει εἰς τὰς οἰκείας περὶ συναλλαγματικῶν διατάξεις.

Δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἡ ῥήτρα ἀνεξόδου ἐπιστροφῆς. Ἐπὶ μὴ συντάξεως ἐμπροθέσμως διαμαρτυρικῶν ἀπόλλυται τὸ δικαίωμα τῆς ἀναγωγῆς. Ὁ χρόνος τῆς παραγραφῆς μόνον ὡρίσθη βραχύτατος ἐν ἄρθρῳ 21 τοῦ νόμου, ὁριζόμενος εἰς ἓξ μῆνας ἀπὸ τῆς ἐκπνεύσεως τῆς προθεσμίας προσαγωγῆς.

Ἰδιαιτέρως κατέβαλε προσοχὴν ὁ νομοθέτης παρ' ἡμῖν εἰς ῥύθμισιν τῶν κατὰ τοῦ κομιστοῦ ὑπὸ τῶν ἀπέναντι αὐτοῦ ὑπευθύνων προβλητέων ἐνστάσεων. Ἐπιζητεῖ νὰ προασπίσῃ τὸν καλῆς πίστεως κομιστὴν ἀπὸ τὰς ἐνστάσεις, ἅστινας δύνανται ἐκ πολλαπλῶν αἰτιῶν νὰ προβάλλουν οἱ διάφοροι ἀπέναντι αὐτοῦ ὑπόχρεοι, ὡρίσθη δὲ μόνον ὅτι αἱ ἐκ τῆς ἐπιταγῆς πηγάζουσαι ἐνστάσεις δύνανται ν' ἀντιταχθοῦν ὡς καὶ αἱ ἐντάσεις αἱ ἀμέσως ἐκ τοῦ προσώπου τοῦ κομιστοῦ πηγάζουσαι. Ἠκολουθήθη ἐν προκειμένῳ ἡ τακτικὴ τοῦ γερμανικοῦ δικαίου, ἔνθα ὅμως τὸ τοιοῦτον ἐπιβάλλεται κυρίως ἐκ τῆς ἰδιαιτέρας καὶ ἄκρως τυπικῆς φύσεως τῆς ἐκ τῆς ἐπιταγῆς ἐνοχῆς. Αἱ ὡς δυνάμεναι νὰ προβληθοῦν ἀναγνωριζόμεναι ἐνστάσεις εἶναι ἡ ἔνστασις ἐλλείψεως πληρεξουσιότητος ἐν τῇ ὑπογραφῇ τοῦ κομιστοῦ, ἡ ἔνστασις τῆς ἀνικανότητος πρὸς ὑπογραφὴν ἐπιταγῆς, ἢ τῆς πλαστογραφίας.

Ἐπιταγαὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ. Εἰδικὰς διατάξεις διέλαβεν ὁ νόμος ἐν ἄρθρ. 25—29 αὐτοῦ περὶ ἐπιταγῶν ἐκδιδομένων ἐν Ἑλλάδι καὶ πληρωτέων ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ. Καθορίζεται ἐν πρώτοις ὅτι καὶ αἱ γενικαὶ περὶ ἐπιταγῶν διατάξεις ἐφαρμόζονται εἰς τὰς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ πληρωτέας τοιαύτας, ἐφ' ὅσον δὲν μεταρρυθμίζονται ὑπὸ τῶν εἰδικῶν ἐν ἄρθρῳ 25—29 διατάξεων. Αἱ ἰδιαίτεραι αὗται διατάξεις ἀφοροῦν: Τὸ δικαίωμα ἐν πρώτοις ἐκδόσεως τῆς ἐπιταγῆς εἰς τὸν φέροντα, ἐνῷ τοῦτο ὡς γνωστὸν δὲν ἐπιτρέπεται προκειμένου περὶ τῶν ἐν τῇ ἡμεδαπῇ ἐπιταγῶν. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ μεταβιβάζονται αἱ ἐπιταγαὶ διὰ παραδόσεως, ὡς εἰδικώτερον ὁρίζει τὸ ἄρθρον 26 ἐδ. 2 τοῦ νόμου. Κατὰ δεύτερον λόγον πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ σκοποῦ τῆς μεταφορᾶς ἀσφαλέστερον τῆς ἐπιταγῆς καὶ ἐξουδετερώσιν τοῦ κινδύνου ἀπωλείας της γίνεται δεκτὸν ὅτι δύνανται νὰ ἐκδοθῶσι καὶ πλείονα ἀντίτυπα ἢ ἰσότυπα, ἀριθμούμενα καὶ φέροντα ἕκαστον ἴδιον αὔξοντα ἀριθμόν. Ἐξοφλουμένου τοῦ ἑνὸς ἰσοτύπου καθίστανται τὰ ἄλλα ἀνίσχυρα, ἐνῷ, ἐὰν δὲν εἶναι ἠριθμημένα τὰ διάφορα ἰσότυπα, θεωροῦνται ἕκαστον ὡς ἰδία ἐπιταγή. Εὐθύνονται ἐπίσης ἰδιαιτέρως καὶ ἐὰν ἐξωφλήθη ἕτερον ἰσότυπον οἱ ὀπισθογράφοι ἐκεῖνοι οἵτινες ὑπέγραψαν ἐπὶ μὴ ἐπιστραφέντων ἰσοτύπων. Κατὰ τρίτον λόγον αὐξάνεται εἰς τὸ χρονικὸν διάστημα τῶν ἑκατὸν ἡμερῶν ἡ προθεσμία προσαγωγῆς ἐπιταγῶν ἐκδιδομένων ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ καὶ πληρωτέων ἐν Ἑλλάδι. Προβλέπονται τέλος ἐν ἄρθρῳ 29 τοῦ νόμου ποιναὶ διὰ τὸν μεταχρονολογοῦντα ἐπιταγὴν ἐκδότην καὶ τὸν ἐν γνώσει ἐκδίδοντα ἐπιταγὴν ἐπὶ πληρωτοῦ παρ' ᾧ δὲν διαθέτει ἀντίκρυσμα. Π. Λ. ΠΕΡΔΙΚΑΣ

—**ἐπιταγὴ *πρὸς πληρωμὴν*** *[Πολ. Δικον.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ πρὸς τὸν ὀφειλέτην ἐκ μέρους τοῦ δικαιούχου κοινοποίησις ἀντιγράφου τοῦ ἐκτελεστοῦ ἐγγράφου μετὰ προσκλήσεως, ἀναγραφομένης παρὰ πόδας τοῦ ἐγγράφου τούτου, ὅπως ἐντὸς τῆς νομίμου προθεσμίας ἐξοφλήσῃ οὗτος ἑκουσίως τὸ χρέος του. Ἡ προθεσμία αὕτη, ἐκτός τινων ἐξαιρέσεων, εἶναι ὀκταήμερος. Μετὰ τὴν ματαίαν παρέλευσιν τῆς προθεσμίας ταύτης ἀπὸ τῆς κοινοποιήσεως τῆς πρὸς πληρωμὴν ἐπιταγῆς, καὶ μόνον τότε, ἐπιτρέπεται ἡ ἔναρξις τῆς διαδικασίας τῆς ἐκτελέσεως. Κατὰ τὸ ἄρθρον 864 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας ἡ ἐπίδοσις τῆς πρὸς πληρωμὴν ἐπιταγῆς: 1) διακόπτει τὴν παραγραφήν, ἀκόμη καὶ ἂν δὲν ἐπακολουθήσῃ κατάσχεσις ἢ κράτησις, καὶ 2) ἀποτελεῖ τὴν ἔναρξιν τῆς πρὸς ἐκτέλεσιν δίκης, ἐὰν ἐπακολουθήσουν κατάσχεσις ἢ κράτησις.

Ἐκτέλεσις συνεπείᾳ ἐπιταγῆς, κοινοποιηθείσης πρὸ ἑνὸς ἔτους καὶ πλέον, δὲν ἐπιτρέπεται. Κατὰ τῆς ἐπιταγῆς πρὸς πληρωμήν, τόσον ὁ ὀφειλέτης ὅσον καὶ πᾶς τρίτος διεκδικητὴς ἢ ἔχων ἔννομον συμφέρον, δύνανται νὰ ἀσκήσωσιν ἀνακοπήν. Ἡ ἐντεῦθεν ὅμως ἀναφυομένη δίκη, κατὰ τὴν παρ' ἡμῖν κρατήσασαν γνώμην, δὲν εἶναι δίκη περὶ τὴν ἐκτέλεσιν. Συνεπῶς α) ἡ ἀνακοπὴ εἰσακτέα εἰς τὸ δικαστήριον τῆς γενικῆς δωσιδικίας τοῦ ἐπιτάξαντος ὡς ἐναγομένου, οὐχὶ δὲ εἰς τὸ τῆς εἰδικῆς δωσιδικίας τῆς ἐκτελέσεως (forum arresti), β') συγχωροῦνται κατὰ τὴν δίκην ταύτην ἐνστάσεις ἀνεκκαθάριστοι, καὶ γ') ἡ πρὸς ἔφεσιν τῆς ἐκδοθείσης ἀποφάσεως προθεσμία δὲν εἶναι δεκαήμερος ἀλλὰ τριακονθήμερος κατὰ τὸν κανόνα, μὴ ἰσχυουσῶν ἐν προκειμένῳ τῶν σχετικῶν διατάξεων τῶν ἄρθρων 871 καὶ 872 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας. Ἡ ἀνακοπὴ δὲν ἀναστέλλει τὴν ἐκτέλεσιν εἰμὴ μόνον ἂν ῥητῶς διατάξῃ τοῦτο τὸ δικαστήριον. Δ. Ι. ΖΕΠΟΣ

—**ἐπιταγὴ *ταχυδρομική*** βλ. *ταχυδρομικὴ* ἐπιταγή.

ἐπίταγμα (τὸ) *['Αρχ.]*. Παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἐκαλεῖτο οὕτως ἐπιβοηθητικὸν τάγμα πεζῶν ἢ ἱππέων, ἀποτελούμενον ἐν τῷ ἱππικῷ μὲν ἐκ 4 ἐφιππαρχιῶν, ἤτοι 4096 ἱππέων, ἐν δὲ τῷ πεζικῷ ἐκ 2 ἐπιξεναγιῶν ψιλῶν. Τὰ ἐπιτάγματα θεωρεῖ ὁ A. Martin ὡς ἀποτελοῦντα τὸν ἐπιτόπιον στρατὸν ἐν Αἰγύπτῳ ἐπὶ Πτολεμαίων, ἀναφέρονται δὲ τοιαῦτα παρὰ Πολυβίῳ (Ε' 53, 5) «ἐπὶ τὰ κέρατα» μεριζόμενα.

—**ἐπίταγμα** *[Βυζαντ.]* Παρὰ Βυζαντινοῖς, *ἐπιτάγματα* ἐκαλοῦντο εἰς τὰς ἀσιατικὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους οἱ φόροι, τῶν ὁποίων τὸ ποσὸν καὶ ὁ χρόνος τῆς εἰσπράξεως δὲν ἦσαν καθωρισμένα ἀλλὰ «πρὸς τὸ χρειῶδες τῶν ἀνακυπτόντων τοῖς κρατοῦσιν ἐγίνοντο» (*Ἰωάνν. Λυδοῦ*, ἔκδ. Βόννης σ 40, στ. 21). Π. Ν. Π.

Ἐπιτάδας. Υἱὸς τοῦ Μολόβρου καὶ εἷς τῶν στρατηγῶν τῶν Λακεδαιμονίων κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον. Ὅτε κατὰ τὸ 425 π. Χ. ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων Δημοσθένης κατέλαβε τὴν Πύλον καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀπέστειλαν στρατὸν πρὸς ἀποκλεισμὸν αὐτοῦ ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, ὁ Ἐπιτάδας ἦτο ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἀποβιβασθέντων εἰς τὴν νῆσον Σφακτηρίαν 420 Σπαρτιατῶν καὶ τῶν περὶ αὐτοὺς εἱλώτων, οἵτινες εἶχον ἀναλάβει τὸν ἀπὸ θαλάσσης ἀποκλεισμὸν τοῦ Δημοσθένους. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ὅμως τῆς ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης ἐπιθέσεως τῶν Λακεδαιμονίων ὑπὸ τὸν γενναῖον Βρασίδαν καὶ τὸν κατάπλουν τοῦ στόλου τῶν Ἀθηναίων ἐκ Ζακύνθου εἰς Πύλον, ὁ Ἐπιτάδας ἀπεκλείσθη μετὰ τῶν εἰρημένων Σπαρτιατῶν καὶ εἱλώτων ἐν τῇ Σφακτηρίᾳ, ἔνθα καὶ ἐφονεύθη, μετὰ 128 ἄλλων Λακεδαιμονίων, κατὰ τὰς συναφθείσας ἐν τῇ νήσῳ μάχας πρὸς τοὺς ἀποβιβασθέντας εἰς αὐτὴν Ἀθηναίους μετὰ τὴν εἰς Πύλον ἄφιξιν τοῦ Κλέωνος ὡς ἀρχιστρατήγου τοῦ κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν στρατοῦ τῶν Ἀθηναίων. Οἱ ἐπιζήσαντες 292 παρεδόθησαν αἰχμάλωτοι εἰς τὸν στρατηγὸν Δημοσθένην (*Θουκυδ.* Δ' 3—38). ΚΑΨ.

Ἐπιταδεύς. Ἔφορος ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Σπάρτῃ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπεδίδετο ὁ νόμος ὅστις ὥριζεν «ἐξεῖναι τὸν οἶκον αὐτοῦ καὶ τὸν κλῆρον ᾧ τις ἐθέλοι καὶ ζῶντα δοῦναι καὶ καταλιπεῖν διατιθέμενον» (*Πλουτ.* Ἀγ. 5). Διὰ τοῦ νόμου τούτου μετεβιβάζετο ἡ ἀπόλυτος κυριότης τοῦ κλήρου εἰς τὸν κάτοχον αὐτοῦ, ἐνῷ πρότερον ταύτην εἶχεν ἡ πολιτεία, ὁ δὲ κάτοχος ἦτο ἁπλοῦς καρπωτής· ἀναγκαῖον ἐπακολούθημα τοῦ νόμου τοῦ Ἐπιταδέως ἦτο καὶ ἡ διάταξις περὶ ἐπικλήρων, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ κάτοχος τοῦ κλήρου εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ δώσῃ σύζυγον τὴν ἐπίκληρον εἰς οἱονδήποτε ἤθελε, καὶ ἂν οὗτος ἀπέθνησκεν ἀδιάθετος ὁ κληρονόμος του, ἐνῷ πρότερον τὸ δικαίωμα τοῦτο εἶχον οἱ βασιλεῖς. Ἕνεκα τοῦ νόμου τοῦ Ἐπιταδέως ἡ ὅλη ἀκίνητος ἐν τῇ χώρᾳ ἰδιοκτησία διὰ δωρεῶν, κληροδοτημάτων καὶ γάμων, κυρίως ὅμως διὰ πωλήσεων ὑπὸ τὸν τύπον δωρεᾶς ἢ κληροδοτήματος, περιῆλθεν εἰς τὰς χεῖρας ὀλίγων πλουσίων, οἵτινες ἐξώκειλαν εἰς τρυφήν. Διὰ τοῦτο ὁ νόμος τοῦ Ἐπιταδέως ἔσχε τὴν αὐτὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀρχαίας Σπάρτης, τὴν ὁποίαν καὶ ἡ ἀπώλεια τῆς Μεσσηνίας κατὰ τὴν πρώτην εἰσβολὴν τοῦ Ἐπαμεινώνδα (370 π.Χ.). Ἐπηκολούθησεν ἕνεκα ἀμφοτέρων τῶν εἰρημένων αἰτίων τοσαύτη πενία ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Σπάρτῃ, ὥστε ἐπὶ τοῦ Ἄγιδος Δ' ἐκ τῶν 700 Σπαρτιατῶν 100 μόνον εἶχον γῆν καὶ κλῆρον. Ἡ ἐπελθοῦσα αὕτη ἀπορία καὶ στέρησις τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων τῶν πλείστων Σπαρτιατῶν, ὡς μὴ δυναμένων νὰ μετέχωσι τῶν συσσιτίων, προεκάλεσε τὰς ἀποτυχούσας φιλοπάτριδας μεταρρυθμίσεις Ἄγιδος Δ' καὶ Κλεομένους Γ'. Κατὰ τὸν Ed. Meyer, τοῦ ὁποίου τὴν γνώμην ἀποδέχονται σήμερον οἱ πλεῖστοι τῶν ἱστορικῶν, ὁ ἀποδιδόμενος εἰς τὸν Ἐπιταδέα νόμος ἦτο ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων θεσμῶν τῆς σπαρτιατικῆς πολιτείας. ΚΑΨ.

ἐπιτάκτης (ὁ)· ὁ ἐπιτάσσων, ὁ προστάσσων.

ἐπιτακτικός, *—ή —όν*· ὁ ἐπιτήδειος, ὁ δεξιὸς εἰς τὸ *ἐπιτάσσειν*: «ἐπιτακτικὴ τέχνη» ἡ τέχνη τοῦ ἐπιβάλλειν τὰ κελεύσματά του, «τὸ περὶ τὰ ζῷα ἐπιτακτικόν»· || ὁ ἐπιτάσσων, ὁ προστάσσων σαφῶς καὶ διαρρήδην: «ἐπιτακτικὴ διαταγή» διαταγὴ ἐξάπαντος ἐκτελεστέα, «ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη» ἀνάγκη ἀναπόφευκτος· ὁμοίως: «λόγοι ἐπιτακτικοί», «ἐπιτακτικὸν καθῆκον». —Ἐπίρρ. ***ἐπιτακτικῶς.***

— **ἐπιτακτικὴ *ἐντολὴ*** *[Κοινοβουλ.]*· βλ. λ. ἐντολὴ ἐπιτακτική.

ἐπίτακτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐπιτεταγμένος, ὁ δι' ἐπιτάξεως κατειλημμένος: «ἐπίτακτος οἰκία», «ἐπίτακτον πλοῖον», «κτήνη ἐπίτακτα»· || ὁ ὄπισθεν τεταγμένος: «οἱ ἐπίτακτοι» *(Θουκ.)*, «σπεῖραι ἐπίτακτοι» *(Πλούτ.)* οἱ ὄπισθεν τῶν μαχομένων ταγμάτων παρατεταγμένοι, οἱ ἔφεδροι.

Ἐπιταλάριος (ἡ) *[Μυθολ.]*. Ἐπίκλησις τῆς Ἀφροδίτης, λατρευθείσης ὑπὸ τὸ ἐπίθετον τοῦτο ἐν Ρώμῃ, ὅπου ὑπῆρχε καὶ βωμός. Προῆλθε πιθανῶς ἐκ τοῦ καλαθίου (ταλάρου), τὸ ὁποῖον κρατοῦσα παρίστατο. —Π.

Ἐπιτάλιον *['Αρχ. Γεωγρ.—'Ιστορ.]*. Πολίχνη τῆς ἀρχαίας Τριφυλίας (χωρίον τῆς Μακιστίας κατὰ τὸν Στράβωνα) παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἀλφειοῦ. Τὸ Ἐπιτάλιον κατεῖχεν ἐπικαιροτάτην θέσιν, διότι ἐδέσποζε τῆς ἀπὸ Πισάτιδος εἰς Τριφυλίαν ἀγούσης παραλίας ὁδοῦ καὶ τῆς διαβάσεως τοῦ Ἀλφειοῦ. Κατὰ τὸν μεταξὺ Σπαρτιατῶν καὶ Ἠλείων πόλεμον (402—400 π. Χ.) οἱ Ἐπιταλιεῖς προσεχώρησαν εἰς τὸν Ἆγιν εἰσβαλόντα εἰς τὴν Πισάτιδα διὰ τῆς Τριφυλίας καὶ ἡ πόλις των ἐχρησίμευσεν ὡς ὁρμητήριον τῆς ἐν αὐτῇ σπαρτιατικῆς φρουρᾶς ὑπὸ τὸν Σπαρτιάτην ἁρμοστὴν Λύσιππον πρὸς λεηλασίαν τῆς χώρας τῶν Ἠλείων (*Ξεν.* Ἑλλ. ΙΙΙ. 2. 29—30). Ὁ πόλεμος ἔληξε διὰ συνθήκης, διὰ τῆς ὁποίας ὑπεχρεώθησαν οἱ Ἠλεῖοι ν' ἀφήσωσιν ἐλευθέρας καὶ ἄλλας τινὰς πόλεις καὶ τὰς τριφυλίδας Φρίξαν καὶ Ἐπιτάλιον. Ὡσαύτως κατελήφθη τὸ Ἐπιτάλιον μετὰ τῶν ἄλλων τριφυλίδων πόλεων καὶ κατὰ τὸ 218 π. Χ. ὑπὸ τοῦ βασιλέως Φιλίππου Ε' τῆς Μακεδονίας, ὅτε ἐπῆλθεν οὗτος κατὰ τῶν Ἠλείων, συμμαχούντων μετὰ τῶν Αἰτωλῶν καὶ Λακεδαιμονίων. Κατὰ τὸν Στράβωνα (C. 349), τὸ Ἐπιτάλιον τῶν ἱστορικῶν χρόνων εἶχεν ἀντικαταστήσει τὴν ὁμηρικὴν πόλιν *Θρύον* ἢ *Θρυόεσσαν*, «αἰπεῖαν κολώνην» ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ καλουμένην, ἥτις ἔκειτο παρὰ τὸν πόρον τοῦ Ἀλφειοῦ. ΚΑΨ.

— **Ἐπιτάλιον** *[Γεωγρ.]*. Νέα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Ἀγουλινίτσης* (βλ. λ.) τῆς ἐπαρχίας Ὀλυμπίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας.

ἐπίταξις, *—εως* (τό)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐπιτάσσειν*, ἡ αὐθαίρετος ὑπὸ τοῦ κράτους κατάληψις οἰκημάτων, σκευῶν, κατάσχεσις τροφίμων, κτηνῶν κττ. ἐπὶ ἀποζημιώσει.

— [ΔΙΟΙΚ.] Καλεῖται *ἐπίταξις* ἡ ὑπὸ τοῦ κράτους διὰ δημοσίαν ὠφέλειαν ὁριστικὴ ἢ προσωρινὴ ἀφαίρεσις τῆς κυριότητος ἢ τῆς χρήσεως ἰδιωτικῆς ἰδιοκτησίας. Ἡ ἐπίταξις ἐκτείνεται ἐπὶ κινητῶν καὶ ἀκινήτων (κτήνη, μεταφορικὰ μέσα, τρόφιμα, πλοῖα, οἰκήματα, δάση, ἀγροτικὰ κτήματα), διενεργεῖται δὲ συνήθως «διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ στρατοῦ τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης εἰς περίπτωσιν πολέμου ἢ ἐπιστρατεύσεως (στρατιωτικαὶ καὶ ναυτικαὶ ἐπιτάξεις), ἢ πρὸς θεραπείαν ἀμέσου κοινωνικῆς ἀνάγκης, δυναμένης νὰ θέσῃ εἰς κίνδυνον τὴν δημοσίαν τάξιν ἢ ὑγείαν» (ἐπίταξις πρὸς ἐγκατάστασιν τῶν προσφύγων). Ζήτημα ἐγεννήθη, ἂν αἱ ἐπιτάξεις ἀποτελοῦν ἀπαλλοτρίωσιν διὰ δημοσίαν ὠφέλειαν ἢ ἁπλῶς θεσμὸν ἰδίας φύσεως (sui generis), τοῦτο δ' ἔχει οὐσιώδη σημασίαν, διότι, ἐὰν αἱ ἐπιτάξεις ἰσοδυναμοῦν πρὸς ἀπαλλοτρίωσιν διὰ δημοσίαν ὠφέλειαν, ὑπόκεινται εἰς τὰς περὶ προστασίας τῆς ἰδιοκτησίας διατάξεις τοῦ Συντάγματος καὶ ἑπομένως δὲν δύνανται νὰ διενεργηθοῦν ἄνευ προηγουμένης ἀποζημιώσεως, καθοριζομένης

Digitized by Google

πάντοτε ὑπὸ τῶν τακτικῶν δικαστῶν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν συμβαίνει ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει, ὁπότε ἡ ἀποζημίωσις δύναται νὰ καθορισθῇ ὑπὸ τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν καὶ μάλιστα μετὰ τὴν διενέργειαν τῆς ἐπιτάξεως. Παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἰσχύος τοῦ παλαιοῦ Συντάγματος τοῦ 1864 ἐκράτησεν ἡ γνώμη, καθ' ἣν αἱ ἐπιτάξεις δὲν ὑπήγοντο εἰς τὰς περὶ προστασίας τῆς ἰδιοκτησίας διατάξεις τοῦ ἄρθρου 17 τοῦ Συντάγματος, τοιαύτην δὲ γνώμην ἀπεφήνατο καὶ ὁ Ἄρειος Πάγος διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 62/1914 ἀποφάσεώς του, δι' ἧς ἐκήρυξε συνταγματικὸν τὸν νόμον ,ΔΡΟΒ' τοῦ 1913, δι' οὗ πρὸς καθορισμὸν τῆς ἀποζημιώσεως διὰ ναυτικὰς ἐπιτάξεις ἁρμόδια εἶναι τὰ διοικητικὰ δικαστήρια. Κατὰ τὸ νέον Σύνταγμα τῆς 3 Ἰουνίου 1927, ἄρθρ. 19 § 3 «εἰδικοὶ νόμοι θέλουσι κανονίσει ὁμοίως τὰ τῶν ἐπιτάξεων διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ στρατοῦ τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης εἰς περίπτωσιν πολέμου ἢ ἐπιστρατεύσεως, ἢ πρὸς θεραπείαν ἀμέσου κοινωνικῆς ἀνάγκης, δυναμένης νὰ θέσῃ εἰς κίνδυνον τὴν δημοσίαν τάξιν ἢ ὑγείαν». Δίδεται τοιουτοτρόπως συνταγματικὴ λύσις προκειμένου περὶ ἐπιτάξεων διατασσομένων διὰ τὰς ὡς ἄνω αἰτίας, μένει ὅμως καὶ πάλιν ἐκκρεμὲς τὸ ζήτημα προκειμένου περὶ ἄλλων ἐπιτάξεων, διενεργουμένων λ. χ. λόγῳ στρατιωτικῶν γυμνασίων. Αἱ τοιαῦται ἐπιτάξεις, ἐφ' ὅσον τοὐλάχιστον ἀποτελοῦν ὁριστικὴν στέρησιν ἰδιοκτησίας, πρέπον εἶναι νὰ ὑπάγωνται εἰς τὰς περὶ προστασίας τῆς ἰδιοκτησίας διατάξεις τοῦ ἄρθρου 19 τοῦ Συντάγματος καὶ νὰ γίνωνται ὑπὸ τοὺς περιορισμοὺς καὶ τὰς ἐγγυήσεις τῆς πρώτης παραγράφου αὐτοῦ. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν πολέμων, ἰδίως τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ, ἐνηργήθησαν ἀθρόαι ἐπιτάξεις ἐπὶ τῇ βάσει εἰδικῶν νόμων ἢ νομοθετικῶν διαταγμάτων (νόμος 1046 τῆς 6 Δεκεμβρίου 1917, «Περὶ ἐπιτάξεως ἀγροτικῶν κτημάτων καὶ δασῶν», νόμος 1532 τῆς 20 Ἀπριλίου 1918, «Περὶ ἐπιτάξεων ἐν περιπτώσει ἐπιστρατεύσεως κτηνῶν καὶ μεταφορικῶν μέσων πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς συγκοινωνίας», νόμος 1752 τῆς 5 Μαρτίου 1919, «Περὶ ἐπιτάξεως οἰκημάτων διὰ τὴν στέγασιν τῶν παλινοστούντων πληθυσμῶν Ἀνατ. Μακεδονίας», νομοθετικὸν διάταγμα τῆς 16 Σεπτεμβρίου 1926, «Περὶ στρατιωτικῶν εἰσφορῶν καὶ ναυλώσεων» κλπ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. «Revue du droit public» τόμοι XXXV, XXXVI τοῦ 1917, ἔνθα αἱ γνῶμαι τῶν Γάλλων συγγραφέων *Berthélemy, L. Le Fur, L. Rolland, A. Henry* κτλ. περὶ τῶν στρατιωτικῶν ἐπιτάξεων (Réquisitions militaires).—*Γ. Φιλαρέτου*, Ἀναγκαστικὴ ἀπαλλοτρίωσις (1915). — *Ν. Ν. Σαριπόλου*, Συνταγματικὸν δίκαιον, τόμ. Γ', 1923, ἔνθα καὶ πλουσία βιβλιογραφία.

Χ. Γ. ΣΓΟΥΡΙΤΣΑΣ

—]ΣΤΡΑΤ.] Ἡ *ἐπίταξις* εἶναι πρᾶξις, δι' ἧς ἡ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία, ἀσκοῦσα ἐκ τοῦ νόμου δικαίωμα, ὑποχρεοῖ φυσικὰ ἢ νομικὰ πρόσωπα εἰς εἰσφορὰν εἰδῶν ἢ ἀτομικῶν ὑπηρεσιῶν, ἀναγκαιουσῶν εἰς τὸ στράτευμα ἢ πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν, ἀλλὰ πάντοτε ἐπὶ ἀποζημιώσει. Τὸ γεγονός, ὅτι αἱ ἐπιτάξεις ἐνεργοῦνται ἐπὶ τῇ βάσει κειμένων νόμων ὑπὸ ὑπευθύνων τοῦ κράτους ἀρχῶν πρὸς ἐξυπηρέτησιν στρατιωτικῶν ἀναγκῶν ἢ τοιούτων κοινῆς ὠφελείας καὶ ἐπὶ ἀποζημιώσει προσδίδει εἰς αὐτὰς τὴν μορφὴν πράξεων νομίμου βίας, μὴ προσβαλλούσης ὅμως τὸ δικαίωμα τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας καὶ τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας. Ἡ ἐπίταξις δὲν φέρει τὴν μορφὴν δηώσεως ἢ λεηλασίας, καθ' ὅσον τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶναι πρᾶξις βιαία, ἐκτελουμένη ἄνευ τῆς παρουσίας ὑπευθύνων ἀρχῶν, ἀτομικῶς, ὑπὸ ἐνόπλων ἀνδρῶν, ἔναντι πληθυσμοῦ ἀνυπερασπίστου.

Ἡ ἐπίταξις ἐφηρμόζετο ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων. Παρὰ Ῥωμαίοις εἶχε θεσπισθῆ ὁ νόμος περὶ Comparatio publica διὰ τὴν διατροφὴν τοῦ ἐν ἐκστρατείᾳ στρατοῦ καὶ τοῦ ἐν Ῥώμῃ εὑρισκομένου τοιούτου. Κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν καὶ τὸν μεσαίωνα ὡσαύτως ἐγένετο χρῆσις τῆς ἐπιτάξεως. Ἀπὸ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1789 ἐφηρμόζετο συχνότερον, εὐρεῖα δὲ χρῆσις αὐτῆς ἐγένετο ἐπὶ Ναπολέοντος Α'. Μετὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870 ἐκανονίσθη ἐν Γαλλίᾳ διὰ νόμου ἡ ἐπίταξις λεπτομερέστερον. Ἐν Ἑλλάδι τὸ πρῶτον διὰ νόμου ἐθεσπίσθησαν αἱ ἐξ ἐπιτάξεων εἰσφοραὶ τῷ 1887 ἐπὶ Χ. Τρικούπη (νόμος ΑΦΜΓ'). Ὁ νῦν ἰσχύων ἐν Ἑλλάδι «Κῶδιξ περὶ εἰσφορῶν» (νομοθ. διάταγμα 21 Σεπτεμβρίου 1926), στηριζόμενος εἰς τὸ ἄρθρον 19 τοῦ Συντάγματος, ρυθμίζει ἐν γένει τὰ τῶν ἐπιτάξεων.

I. ***Ὁ ἐνεργῶν τὴν ἐπίταξιν.*** Ἡ ἐπίταξις ἐπιτρέπεται μόνον ἐν περιπτώσει πολέμου ἢ ἐπιστρατεύσεως, γενικῆς ἢ μερικῆς. Κηρυσσομένων πολέμου ἢ ἐπιστρατεύσεως, παράγεται, συγχρόνως, αὐτοδικαίως, τὸ δικαίωμα πρὸς ἐπίταξιν, ἀνῆκον (ἄρθρον 3 κώδικος) ἐν πολέμῳ μὲν ἢ γενικῇ ἐπιστρατεύσει εἰς τοὺς ὑπουργοὺς ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν καὶ ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν, τὸν ἀρχηγὸν τοῦ στρατοῦ, τοὺς διοικητὰς σωμάτων στρατοῦ, μεραρχιῶν, ταξιαρχιῶν, φρουρίων, ἀρχηγοὺς τοῦ στόλου, διοικητὰς ὁμάδων ἢ ἀπεσπασμένων μονάδων καὶ διοικητὰς ναυτικῶν ἀμυντικῶν περιοχῶν, ἐν μερικῇ δ' ἐπιστρατεύσει μόνον εἰς τοὺς ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν καὶ Ναυτικῶν ὑπουργούς. Οἱ εἰρημένοι δύνανται νὰ μεταβιβάζουσι τὸ τοιοῦτον δικαίωμα εἰς τοὺς διοικητὰς ὑπηρεσιῶν, εἰς τοὺς διοικητὰς ἀνεξαρτήτως δρώντων τμημάτων καὶ ὑπηρεσιῶν τῆς ὑπ' αὐτοὺς δυνάμεως. Ἡ ὑποχρέωσις πρὸς εἰσφοράν, ἡ ἐπιβαλλομένη διὰ τῆς ἐπιτάξεως, εἶναι γενικὴ διὰ πάντα κάτοχον (πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέσεων ὁριζομένων ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 6 τοῦ κώδικος), συνεπάγεται δὲ δικαίωμα ἀποζημιώσεως τοῦ κατόχου ὑπὸ τοῦ κράτους. Πᾶν φυσικὸν ἢ νομικὸν πρόσωπον, κεκτημένον, κατὰ τὴν ἐπιβολὴν τῶν εἰσφορῶν, εἴτε τὴν νομὴν αὐτῶν, εἴτε τὴν ἁπλῆν κατοχὴν ἐξ ἐμπραγμάτων ἢ προσωπικῶν δικαιωμάτων, εἴτε ὁπωσδήποτε ἄλλως, θεωρεῖται ὡς κάτοχος.

II. ***Εἴδη ἐπιτασσόμενα.*** Εἰσφοραὶ (ἄρθρον 2 τοῦ κώδικος) διὰ τὸν στρατὸν ἢ τὸ ναυτικόν, δυνάμεναι νὰ ἐπιταχθῶσιν, εἶναι: α) μέσα ἐπισταθμείας τῶν ἀνδρῶν καὶ κτηνῶν ἐν γένει καὶ ἀποθηκεύσεως ὑλικοῦ· β) δημόσια, ἰδιωτικὰ καὶ δημοτικὰ κτίρια, γήπεδα καὶ ἀγροτικὰ κτήματα, δάση καὶ παντὸς εἴδους ἀκίνητα· γ) μηχανεργοστάσια, βιομηχανικαὶ ἐγκαταστάσεις καὶ καταστήματα πάσης φύσεως, ἀτμόμυλοι, ὑδρόμυλοι, ἀρτοποιεῖα, κλίβανοι μετὰ τοῦ προσωπικοῦ αὐτῶν, ἐργαλεῖα πρώτων ὑλῶν καὶ προϊόντων αὐτῶν, ὅπως ταῦτα χρησιμοποιηθῶσιν ὑπὸ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας πρὸς παραγωγὴν προϊόντων τῆς συνήθους αὐτῶν λειτουργίας. Μόνον κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου ἐνεργεῖται ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν ἢ Ναυτικῶν χρησιμοποίησις τῶν εἰρημένων πρὸς παραγωγὴν ἀλλοίων προϊόντων· δ) τρόφιμα, σφάγια, εἴδη θερμάνσεως τοῦ στρατοῦ, νομὴ τῶν κτηνῶν· ε) εἴδη ἱματισμοῦ, ἐξαρτύσεως, στρατοπεδείας, ὁπλισμοῦ, φαρμάκων, ὡς καὶ εἴδη ξυλείας καὶ οἰκοδομησίμων ὑλῶν καὶ ὑλικῶν κινήσεως ἐν γένει· στ') ἐφόδια, ὡς ταῦτα καθορίζονται ἐν τῷ στρατῷ, ὑλικὰ καὶ ἐμπορεύματα ἐν γένει, εὑρισκόμενα ἐν ταῖς ἀποθήκαις τῶν τελωνείων ἢ ἐν ταῖς γενικαῖς ἀποθήκαις ἢ ὑπὸ διαμετακόμισιν ἢ ὑπὸ μεταφοράν, θαλασσίως ἢ ὁδικῶς ἢ σιδηροδρομικῶς· ζ) ὑλικόν, ἐργαλεῖα, μηχαναὶ καὶ μηχανήματα, ἀναγκαιοῦντων ἐν γένει διὰ τὴν ἐκτέλεσιν στρατιωτικῶν ἔργων· η) τὰ μέσα ζεύξεως, συγκοινωνίας καὶ μεταφορᾶς πάσης φύσεως μετὰ τοῦ προσωπικοῦ· θ) πλοῖα, ἱστιοφόρα ἢ ἀτμήλατα πλοιάρια, πλωτὰ ἐν γένει μέσα, ἢ μή, φορτώσεως ἢ ἐκφορτώσεως, λέμβοι καὶ ἐν γένει παντὸς εἴδους πλωτὰ κατασκευάσματα· ι) ναύλωσις πλοίων, πλοιαρίων καὶ πλωτῶν ναυπηγείων· ια) ἀεροπλάνα, ὑδροπλάνα καὶ πάντα τὰ ἐξυπηρετοῦντα τὰς ἐναερίους συγκοινωνίας· ιβ) πομποὶ καὶ δέκται ἀσυρμάτων τηλεγράφων, ὡς καὶ ἀσύρματα τηλέφωνα· ιγ) ὁδηγοί, ἀγωγεῖς, ἀπεσταλμένοι καὶ ἐργάται διὰ πάντα τὰ ἔργα τὰ ὑπὸ τῶν διαφόρων ὑπηρεσιῶν τοῦ στρατοῦ ἐκτελεστέα· καὶ ιδ) ἐν γένει πάντα τὰ λοιπὰ εἴδη, ὑπηρεσίαι καὶ ἐργασίαι, ὧν τὴν εἰσφορὰν ἐπιβάλλει ἡ ἀνάγκη ἢ τὸ συμφέρον τοῦ στρατοῦ.

III. ***Ἐκτέλεσις ἐπιτάξεως.*** Ὁ ἐνεργῶν ἐπίταξιν ἐκδίδει διαταγὴν (ἄρθρ. 19—47 τοῦ κώδικος), ἐν ᾗ ὁρίζει πάντοτε ἐγγράφως τὸ εἶδος καὶ τὴν ποσότητα τῶν ἐπιβαλλομένων εἰσφορῶν καί, κατὰ τὸ δυνατόν, τὴν διάρκειαν αὐτῶν. Μερίμνῃ τῆς δημοτικῆς ἢ κοινοτικῆς ἀρχῆς κατανέμονται αἱ εἰσφοραὶ μεταξὺ τῶν κατοίκων, ἀναλόγως τῶν πόρων ἑκάστου. Ἐν ἐπειγούσῃ ἀνάγκῃ, ἤ, μὴ ὑπαρχούσης δημοτικῆς ἀρχῆς, ἡ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία κοινοποιεῖ καὶ ἀπ' εὐθείας πρὸς τοὺς κατοίκους τὴν διαταγὴν ἐπιτάξεως καὶ μεριμνᾷ αὐτεπαγγέλτως διὰ τὴν κατανομὴν καὶ παραλαβὴν τῶν ἐπιτασσομένων, χορηγοῦσα τοῖς δικαιούχοις ἀπόδειξιν παραλαβῆς. Διοικητικὰ στρατιωτικὰ δικαστήρια κανονίζουσι τὴν χορηγητέαν ὑπὸ τοῦ δημοσίου τοῖς δικαιούχοις ἀποζημίωσιν διὰ τὰ εἴδη, ἃ οὗτοι συνεισήνεγκον. Αἱ τοιαῦται ἀποφάσεις εἶναι ἀνέκκλητοι, ἀπαγορευομένης ἀπολύτως τῆς ἐνώπιον τῶν τακτικῶν δικαστηρίων προσφυγῆς. Ἀντίγραφα τῶν ἀποφάσεων διαβιβάζονται εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν ὑπὸ τοῦ ἐν τῇ πρωτευούσῃ λειτουργοῦντος διοικητικοῦ δικαστηρίου, ἢ εἰς τὴν οἰκείαν μεραρχίαν ἢ ἀναπληρωματικὴν διοίκησιν, προκειμένου περὶ ἀποφάσεως τοῦ κατὰ νόμον δικαστηρίου, ἐπὶ σκοπῷ ἵνα, βάσει τῶν ἀποφάσεων αὐτῶν, ἐκδοθῶσι τὰ σχετικὰ χρηματικὰ ἐντάλματα.

IV. ***Λεπτομερεῖς ἰσχύουσαι διατάξεις.*** Εἰδικώτερον διὰ τὰς ἐπιτάξεις ἰσχύουσι τὰ ἑπόμενα: Α') *Ἐπισταθμεία καὶ ἀστικὴ καὶ ἀγροτικὴ ἰδιοκτησία* (ἄρθρα 48—73 τοῦ κώδικος). Ἡ ἐπίταξις ἀκινήτων (κτιρίων, δημοτικῶν ἢ ἰδιωτικῶν, ἀγροκτημάτων, δασῶν καὶ παντὸς εἴδους ἀκινήτων), δύναται νὰ ᾖ προσωρινὴ ἢ ὁριστικὴ (ἀπαλλοτρίωσις λόγῳ δημοσίας ἀνάγκης). Ἂν εἶναι προσωρινή, ἀπαιτεῖται ἀπόφασις τῶν ὑπουργείων Στρατιωτικῶν, Γεωργίας, Ἐθνικῆς Οἰκονομίας καὶ τοῦ ὑπουργείου, εἰς οὗ τὴν δικαιοδοσίαν ὑπάγεται τὸ ἀκίνητον, ἂν τοῦτο ᾖ δημόσιον ἢ δημοτικόν. Ἡ παραλαβὴ τοῦ ἀκινήτου γίνεται διὰ πρωτοκόλλου, προσυπογραφομένου καὶ ὑπὸ τοῦ οἰκείου δημάρχου, ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τοῦ πρωτοκόλλου τούτου κανονίζεται ὑπὸ τοῦ διοικητικοῦ δικαστηρίου ἡ ἀποζημίωσις. Ὁμοίως χορηγεῖται ἀποζημίωσις καὶ διὰ τὰς προξενηθείσας τυχὸν ζημίας ἢ φθοράς, βεβαιουμένας ἐπὶ τοῦ πρωτοκόλλου κατὰ τὴν λύσιν τῆς ἐπιτάξεως. Β') *Ἐργοστάσια ἐν γένει* (ἄρθρα 74—80 τοῦ κώδικος). Δύναται ἡ ἐπίταξις τούτων νὰ ἀφορᾷ ἢ τὴν προτεραιότητα ἐν τῇ ἐργασίᾳ, ἢ τὴν ἐκμετάλλευσιν, ἢ τὴν παράδοσιν τῆς ἐκμεταλλεύσεως εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν. Τὴν πρὸς ἐπίταξιν διαταγὴν ἀπευθύνει ἡ στρατιωτικὴ ἀρχὴ εἰς τὸν ἰδιοκτήτην ἢ νόμιμον ἀντιπρόσωπον αὐτοῦ καὶ ἅμα κοινοποιεῖ αὐτὴν καὶ πρὸς τὸν σχετικὸν δήμαρχον. Κατὰ τὰς δύο πρώτας περιπτώσεις ἡ ἀποζημίωσις προσδιορίζεται ἐκ τῶν παραδιδομένων προϊόντων, τῆς ἀξίας αὐτῶν κατὰ μονάδα, ἐφ' ἅπαξ καθ' ἑξάμηνον καθοριζομένης ὑπὸ τοῦ ἁρμοδίου διοικητικοῦ δικαστηρίου. Ἡ πληρωμὴ ἐνεργεῖται κατὰ μῆνα. Ἡ στρατιωτικὴ ἀρχὴ δύναται νὰ χορηγήσῃ εἰς τὸ ἐργοστάσιον τὰ ὑλικά, ὁ δὲ ἐργολήπτης εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ χρησιμοποιήσῃ αὐτὰ ἄνευ ἰδιαιτέρας ἀποζημιώσεως. Τὸ προσωπικὸν τοῦ ἐργοστασίου θεωρεῖται ἐπιτεταγμένον ὁμοίως, συγχρόνως ἀπαγορευομένης τῆς προσλήψεως νέου τοιούτου ἄνευ ἐγκρίσεως τῆς ἐπιτασσούσης στρατιωτικῆς ἀρχῆς ὡς καὶ τῆς αὐξήσεως τῶν ἡμερομισθίων. Κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἐργοστασίων πρὸς ἐκμετάλλευσιν τῇ στρατιωτικῇ ὑπηρεσίᾳ συντάσσονται πρωτόκολλα παραλαβῆς τῶν κτιρίων καὶ τῶν ἐγκαταστάσεων. Τὸ δημόσιον ὑποχρεοῦται εἰς καταβολὴν ἀποζημιώσεως διὰ τὰς ζημίας ἢ φθοράς, τὰς βεβαιουμένας ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ τῷ συντασσομένῳ κατὰ τὴν λύσιν τῆς ἐπιτάξεως. Ἡ ἐπίταξις ἐργοστασίου, αἰτήσει τοῦ ἐνδιαφερομένου, δύναται νὰ μετατραπῇ ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ εἰς μισθωτικὴν σύμβασιν. Γ') ***Ἐφόδια** καὶ ὑλικὰ πάσης φύσεως* (εἴδη τροφίμων, νομῆς, ζῶντα σφάγια, εἴδη θερμάνσεως καὶ καυσίμου ὕλης, φωτιστικαὶ ὗλαι) (ἄρθρα 81—86 τοῦ κώδικος). Ἐνεργεῖται ἐπίταξις τούτων ἂν στερῶνται αἱ στρατιωτικαὶ ἀποθῆκαι ἢ δὲν δύνανται αὗται δι' οἱονδήποτε λόγον νὰ ἐφοδιάσωσι τὴν στρατιωτικὴν ἀρχήν, ἥτις εὑρίσκεται τότε εἰς τὴν ἀναπότρεπτον ἀνάγκην νὰ προσφύγῃ εἰς ἐπίταξιν. Ἐκ τῶν ἐφοδίων τούτων δὲν ἐπιτάσσονται, κατὰ νόμον, ὡρισμένα εἴδη ἀπαιτούμενα διὰ τὰς ἰδίας ἀνάγκας τῶν κατόχων (τρόφιμα πρὸς διατροφὴν ἐπὶ ὡρισμένον χρόνον, ὡρισμένον ποσοστὸν σιτηρῶν πρὸς σπορὰν καὶ καλλιέργειαν τῶν κτημάτων αὐτῶν, ἀροτριῶντα κτήνη κλπ.). Ἡ ἐπίταξις τούτων, κατὰ τὸ δυνατὸν καὶ κατὰ προτίμησιν, γίνεται ἐπὶ ἀμέσῳ πληρωμῇ, κατὰ διατίμησιν ὁρίζουσαν τὸ ἀνώτατον ὅριον τῆς τιμῆς καὶ κανονιζομένην διαταγῇ τοῦ ὑπουργοῦ, τοῦ ἀρχηγοῦ στρατοῦ, τῶν διοικητῶν σωμάτων στρατοῦ ἢ ἀνεξαρτήτων μεραρχιῶν. Ἡ ἐπὶ ὑλικῶν πάσης φύσεως εἶναι πάντοτε ὁριστικὴ καὶ δύναται ὁμοίως νὰ ἐνεργηθῇ ἐπὶ ἀμέσῳ πληρωμῇ, τοῦ τρόπου τῆς πληρωμῆς καθοριζομένου ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ. Μὴ ἐνεργουμένης τῆς ἐπιτάξεως ἐπὶ ἀμέσῳ πληρωμῇ τῶν ἀνωτέρω ἐφοδίων καὶ ὑλικῶν, ἡ ἀποζημίωσις κανονίζεται ὑπὸ τῶν διοικητικῶν δικαστηρίων. Ἡ ἐπίταξις ἁπάντων τῶν ἀνωτέρω ἐφοδίων δύναται νὰ ἐνεργηθῇ καὶ ὅταν ταῦτα εὑρίσκωνται ἐντὸς πλοίου ναυλοχοῦντος ἐν λιμένι ἢ ἐπὶ φορτηγίδων ἢ ἐντὸς ἀποθηκῶν καὶ ἐπὶ σιδηροδρομικῶν ὀχημάτων ἐν σιδηροδρομικοῖς σταθμοῖς, ἢ ἐν ταῖς προσωριναῖς ἀποθήκαις τοῦ τελωνείου, ὑπὸ διαμετακόμισιν ἢ ἐν δημοσίᾳ ἢ ἰδιωτικῇ ἀποταμιεύσει ἢ ἐν ταῖς γενικαῖς ἀποθήκαις. Τῶν τροφίμων ἡ ἐπίταξις γίνεται ἢ διὰ διατροφῆς τοῦ στρατοῦ παρὰ τοῖς κατοίκοις, ἢ διὰ διατροφῆς αὐτοῦ μερίμνῃ τῶν δήμων καὶ κοινοτήτων, ἢ διὰ συνολικῆς ἐπιτάξεως τροφίμων. Δ') *Ἐργαλεῖα, μηχαναὶ καὶ μηχανήματα πρὸς κατασκευὴν ἢ ἐπισκευὴν ὁδῶν, γεφυρῶν καὶ ἐν γένει στρατιωτικῶν ἔργων* (ἄρθρα 87—90 τοῦ κώδικος). Ἡ ἐπίταξις δύναται νὰ ᾖ εἴτε ὁριστική, ὁπότε ἐφαρμόζονται τὰ ἀνωτέρω ἰσχύοντα περὶ ἐπιτάξεων ὑλικῶν πάσης φύσεως, εἴτε προσωρινή, ἐπιτασσομένης μόνον τῆς χρήσεως αὐτῶν καὶ ἐπιστρεφομένων τούτων μετὰ τὴν πάροδον τῆς ταχθείσης προθεσμίας. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει εἰς τὰ συντασσόμενα πρωτόκολλα παραλαβῆς γίνεται μνεία περὶ τῆς καταστάσεως, εἰς ἣν παραλαμβάνονται, κατὰ δὲ τὴν ἐπιστροφὴν σημειοῦνται αἱ τυχὸν ἐπενεχθεῖσαι ζημίαι, δι' ἃς καταβάλλεται ἀποζημίωσις. Μετὰ τῶν μηχανῶν δύναται νὰ ἐπιταχθῇ καὶ τὸ προσωπικόν, τὸ ἀναγκαιοῦν διὰ τὴν κίνησιν καὶ τὴν λειτουργίαν αὐτῶν. Ε') *Σιδηρόδρομοι* (ἄρθρα 91—101 τοῦ κώδικος). Ἡ ἐπίταξις τούτων γίνεται ὑπὸ τῆς ἀνωτέρας ἐπιτροπῆς σιδηροδρόμων, εἰς ἣν μεταβιβάζεται τὸ δικαίωμα ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν ἢ τοῦ ἀρχιστρατήγου. Ἡ διαταγὴ ἐπιτάξεως ἀπευθύνεται πρὸς τὰς διευθύνσεις τῶν σιδηροδρομικῶν ἑταιρειῶν ἢ τοὺς νομίμους ἀντιπροσώπους αὐτῶν, περιλαμβάνει δὲ τὸ ὅλον ἢ μέρος τῶν σιδηροδρόμων ἑκάστης ἑταιρείας, καὶ τὸ κρινόμενον ἀναγκαῖον προσωπικὸν καὶ ὑλικὸν πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν στρατιωτικῶν μεταφορῶν. Δύναται ἡ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία νὰ διατάξῃ τὸν περιορισμὸν ἤ, ἐν ἀνάγκῃ, καὶ τὴν διακοπὴν τῆς κυκλοφορίας ἐν τῷ ἐπιταχθέντι σιδηροδρομικῷ δικτύῳ τῶν ἐπιβατικῶν καὶ ἐμπορικῶν ἁμαξοστοιχιῶν, ἔτι δὲ ν' ἀξιώσῃ παρὰ τῶν σχετικῶν ἑταιρειῶν τὴν ἀπομάκρυνσιν ὑπαλλήλων αὐτῶν ξένης ἐθνικότητος ἢ

Digitized by Google

ὑπηκοότητος, ἢ καὶ ἑλληνικῆς τοιαύτης, χωρὶς ποσῶς νὰ γεννᾶται δικαίωμα ἰδιαιτέρας ἀποζημιώσεως διὰ τὰς ἑταιρείας. Διὰ διατάγματος εἶτα καθορίζεται ἡ ἀποζημίωσις τῶν ἑταιρειῶν. ΣΤ') *Μίσθωσις προσωπικῆς ἐργασίας ἢ ὑπηρεσίας, καὶ ὑποζυγίων καὶ κοινῶν φορτηγῶν ὀχημάτων καὶ αὐτοκινήτων* (ἄρθρα 102—110 τοῦ κώδικος). Ἡ τοιαύτη ἐπίταξις φέρει τὸν χαρακτῆρα ἀναγκαστικῆς μισθώσεως. Γνωστοποιεῖται αὕτη τοῖς κατοίκοις ὑπὸ τῆς στρατιωτικῆς ἀρχῆς καὶ ἐνεργεῖται ἐν συνεννοήσει μετὰ τῆς δημοτικῆς ἀρχῆς. Δὲν δύναται ἡ στρατιωτικὴ ἀρχὴ νὰ ἐπιτάξῃ συγχρόνως πλέον τοῦ 1/3 τῶν ἐν τῷ τόπῳ ὑπαρχόντων ὑποζυγίων καὶ φορτηγῶν ὀχημάτων. Τὸ πληρωτέον μίσθωμα, ἡμερομίσθιον ἢ ἀντιμισθία καθορίζονται ὑπὸ τῆς ἐχούσης δικαίωμα ἐπιτάξεως στρατιωτικῆς ἀρχῆς. Ἐκ τοῦ πληρωτέου ποσοῦ ἐκπίπτει τὸ ἀντίτιμον τῆς χορηγουμένης τροφῆς ἢ νομῆς. Οἱ ὁδηγοί, ἀγωγεῖς, ἐργάται, ἀπεσταλμένοι, ἐφ' ὅσον παρακολουθοῦσι τὸν στρατόν, δικαιοῦνται τροφῆς ὁπλίτου, τὰ δὲ κτήνη νομῆς. Δύναται νὰ μετατραπῇ εἰς ὁριστικὴν τοιαύτην ἡ μὲν ἐπὶ μισθώσει ἐπίταξις ὑποζυγίων ἂν πρόκειται νὰ παραταθῇ ἡ μίσθωσις πλέον τῶν 20 ἡμερῶν, ἡ δὲ τῶν κοινῶν φορτηγῶν ὀχημάτων, ἂν ταῦτα πρόκειται ν' ἀπομακρυνθῶσι τοῦ τόπου τῆς ἐπιτάξεως εἰς ἀπόστασιν μείζονα τῶν 50 χλμ. Ζ') *Ὑποζύγια. Ὀχήματα. Αὐτοκίνητα.* Ταῦτα ἐπιτασσόμενα περιέρχονται εἰς τὴν κυριότητα τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας. Δικαίωμα πρὸς ἐπίταξιν αὐτοκινήτων ἔχει μόνον ὁ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν ὑπουργός, καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ, οἵτινες δύνανται νὰ μεταβιβάσωσιν αὐτὸ εἰς τοὺς ὑπ' αὐτοὺς διοικητὰς σωμάτων στρατοῦ, μεραρχιῶν, ταξιαρχιῶν ἐπὶ ἕνα μῆνα, μετὰ τὴν παρέλευσιν τοῦ ὁποίου ἀπαιτεῖται νέα ἐξουσιοδότησις. Ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς εἰρήνης ἐνεργοῦνται: γενικὴ ἀπογραφὴ καὶ ἐπιθεώρησις καὶ ταξινόμησις τῶν ὑποζυγίων, ὀχημάτων καὶ αὐτοκινήτων κατὰ χρονικὰ διαστήματα, πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ ἔργου τῆς ἐπιτάξεως ἐν περιπτώσει ἐπιστρατεύσεως. α') Ἀπογραφὴ (ἄρθρα 115—138 τοῦ κώδικος). Ἐνεργεῖται αὕτη κατὰ Ἰανουάριον ἀνὰ πᾶσαν διετίαν, ὑπὸ τῶν δημοτικῶν ἢ κοινοτικῶν ἀρχῶν. Ἕκαστος ἰδιοκτήτης δηλοῖ τὰ κτήνη, ὀχήματα ἢ αὐτοκίνητα, ὧν εἶναι κύριος καὶ ἃ καταγράφονται εἰς τὰ παρὰ ταῖς ἀνωτέρω ἀρχαῖς τηρούμενα οἰκεῖα μητρῷα. Εἰς τὸν δηλοῦντα χορηγεῖται πιστοποιητικόν, ἐμφαῖνον τὸ γεγονὸς τῆς ἀπογραφῆς καὶ τὴν ἐξουσίαν τούτου ἐπὶ τοῦ δηλωθέντος. β') Ταξινόμησις (ἄρθρα 139—155 τοῦ κώδικος). Μετὰ τὴν ἀπογραφὴν ἐπακολουθεῖ ἐπιθεώρησις καὶ ταξινόμησις (ἐντὸς τοῦ μηνὸς Μαρτίου) παρὰ μικτῶν ἐπιτροπῶν, ἐκ στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν μελῶν, εἰς τὰ ὁριζόμενα ὑπὸ τῶν διοικητῶν σωμάτων στρατοῦ κέντρα ταξινομήσεως. Αἱ ἐπιτροπαὶ αὗται ἐπιθεωροῦσι τὰ προσαγόμενα, ἀπορρίπτουσι τὰ διὰ τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν κρινόμενα ἀκατάλληλα καὶ ταξινομοῦσι τὰ ὑπόλοιπα κατὰ κατηγορίας. Συντάσσουσι πίνακας ταξινομήσεως, ἐν οἷς κατ' αὔξοντα ἀριθμὸν ἐμφαίνονται τὰ ταξινομηθέντα. γ') Ἐπίταξις (ἄρθρα 156—176 τοῦ κώδικος). Ταύτην ἐνεργοῦσιν εἰδικαὶ μικταὶ ἐπιτροπαί, ὁριζόμεναι, ὡς καὶ ὁ τόπος ἐπιτάξεως, ὑπὸ τοῦ σχεδίου ἐπιστρατεύσεως, καὶ εἰδοποιούμεναι πρὸς τοῦτο ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς εἰρήνης. Κηρυσσομένης ἐπιστρατεύσεως, κατόπιν διαταγῆς ἐπιτάξεως, αἱ δημοτικαὶ καὶ κοινοτικαὶ ἀρχαὶ εἰδοποιοῦσι τοὺς κατόχους κτηνῶν, ὀχημάτων, αὐτοκινήτων, οἵτινες προσάγουσι τὰ πρὸς ἐπίταξιν εἰς τὸ οἰκεῖον κέντρον ἐπιτάξεως ἐνώπιον τῆς ἁρμοδίας ἐπιτροπῆς ἐπιτάξεως, ἥτις ἐνεργεῖ τὴν ἐπίταξιν καὶ παραλαβὴν παρουσίᾳ τοῦ δημάρχου ἢ προέδρου τῆς κοινότητος. Ἡ ἐπιτροπὴ ἐπιτάξεως ἐκτιμᾷ τὴν ἀξίαν τῶν ἐπιτασσομένων ἐντὸς τοῦ ἀνωτάτου ὁρίου τιμῆς, ὃ καθορίζει ὁ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν ὑπουργὸς προτέρωθεν. Αἱ ἀποφάσεις τῆς ἐπιτροπῆς ἐπιτάξεως εἰσὶν ἀμετάκλητοι. Ἡ πληρωμὴ δύναται, ἐπὶ τῇ ὑπογραφῇ ἐξοφλητικῆς ἀποδείξεως, νὰ ἐνεργῆται τῇ διαταγῇ τοῦ ὑπουργοῦ, ἐπὶ τόπου, διὰ χρημάτων χορηγουμένων τῇ ἐπιτροπῇ ἐπὶ ἀποδόσει λογαριασμοῦ. Ἐὰν δὲν συμβῇ τοῦτο, χορηγεῖται τῷ ἰδιοκτήτῃ δικαιούχῳ παρὰ τῆς ἐπιτροπῆς, ἀντὶ χρημάτων, διπλότυπον ἀτομικὸν δελτίον, ἐπέχον θέσιν ἀποδείξεως παραλαβῆς. Βραδύτερον, ἐντὸς μηνὸς τὸ πολύ, ἐκδίδεται παρὰ τοῦ ἁρμοδίου δευτερεύοντος διατάκτου ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἰδιοκτήτου δικαιούχου καὶ ἐπὶ τοῦ πλησιεστέρου ἐπαρχιακοῦ ταμείου χρηματικὸν ἔνταλμα πληρωμῆς, ὅπερ ὁ δικαιοῦχος ἐξοφλεῖ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ εἰς χεῖράς του ἀτομικοῦ δελτίου. Η') *Πλωτὰ μέσα οἱαδήποτε* (ἄρθρα 190—236 τοῦ κώδικος). Ὁ ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν ἔχει ἀποκλειστικῶς τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιτάσσῃ ἢ νὰ ναυλώνῃ πλοῖα ἱστιοφόρα ἢ ἀτμήλατα, πλοιάρια ἢ πλωτὰ μέσα οἱαδήποτε φορτώσεως ἢ ἐκφορτώσεως, λέμβους καὶ παντὸς εἴδους πλωτὰ κατασκευάσματα. Ἡ ἐπίταξις ἐνεργεῖται κατόπιν ἐγγράφου διαταγῆς τοῦ ὑπουργοῦ ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν, καὶ εἶναι μερικὴ ἢ ὁλική. Ἐν τῷ ὑπουργείῳ Ναυτικῶν ὑπάρχει τμῆμα ναυτικῶν ἐπιτάξεων, ὃ ἐνεργεῖ τὰς ἐπιτάξεις, ναυλώσεις ἢ μισθώσεις παντὸς εἴδους καὶ ἐλέγχει τοὺς σχετικοὺς λογαριασμοὺς πάσης ὁμοίας φύσεως. Τὸ τμῆμα τοῦτο, ἐν πολέμῳ, ἢ ἐν μερικῇ ἢ γενικῇ ἐπιστρατεύσει, ἢ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν μεγάλων γυμνασίων, ἢ κατὰ τὴν περίοδον τεταμένων διπλωματικῶν σχέσεων, ὑπάγεται, χωρὶς ν' ἀλλάσσῃ σύνθεσιν ἢ ἁρμοδιότητα, εἰς τὸ γενικὸν ἐπιτελεῖον τοῦ ναυτικοῦ. Ἐν Πειραιεῖ ἑδρεύει μόνιμος ἐπιτροπὴ ἐκτιμητικὴ τῶν ναυτικῶν ἐπιτάξεων, ἀποτελουμένη ἐκ τοῦ γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν ἐμπορικῶν πλοίων ὡς προέδρου, ἑνὸς πρωτοδίκου, τοῦ τμηματάρχου τῶν ναυτικῶν ἐπιτάξεων, ἑνὸς ναυπηγοῦ ἢ μηχανικοῦ ἀξιωματικοῦ καὶ ἑνὸς ἐφοπλιστοῦ ὡς μελῶν. Ὡς ἐπίτροπος τοῦ κράτους παρίσταται ὁ νομικὸς σύμβουλος τοῦ ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν. Ἡ σύνθεσις τῆς ἐπιτροπῆς τροποποιεῖται ἂν πρόκειται περὶ ἐπιτάξεως ναυπηγείων, δεξαμενῶν, ἐργοστασίων κλπ. Ὁ κῶδιξ περὶ εἰσφορῶν καθορίζει ἐν λεπτομερείᾳ τὴν ἁρμοδιότητα τῆς τοιαύτης Ε. Ε. Ε. (ἐκτιμητικῆς ἐπιτροπῆς ἐπιτάξεων). Αἱ ἀποφάσεις αὐτῆς εἰσιν ἀνέκκλητοι, ἐφ' ὅσον ἡ ἀπαίτησις δὲν ὑπερβαίνει τὰς 50.000 δραχ. Ἐὰν ἡ ἀπαίτησις εἶναι μείζων τῶν 50.000, εἶναι δυνατὸν νὰ χωρήσῃ ἔφεσις κατὰ τῆς ἀποφάσεως ἐνώπιον τοῦ διοικητικοῦ δικαστηρίου τῶν ναυτικῶν ἐπιτάξεων ἐντὸς προθεσμίας ἑνὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς κοινοποιήσεως.

Ν. Κ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

— [ΔΙΕΘΝ. ΔΙΚ.] *Ἐπιτάξεις* καλοῦνται αἱ εἰς εἴδη προμήθειαι ἢ καὶ αἱ λοιπαὶ προσωπικαὶ ὑπηρεσίαι, τὰς ὁποίας καταναγκαστικῶς παρέχουσι πρὸς τὰ ἐχθρικὰ στρατεύματα οἱ κάτοικοι τοῦ στρατιωτικῶς παρ' αὐτῶν καταληφθέντος ἐδάφους τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν ἐμπολέμων κρατῶν. Οἱ κανόνες, οἵτινες ἰσχύουσι προκειμένου περὶ τῶν ἐπιτάξεων ἐπὶ τοῦ στρατιωτικῶς καταληφθέντος ἐδάφους, ἰσχύουσι προφανῶς καὶ περὶ τῶν γενομένων τοιούτων ἐπὶ ἐδάφους, ἐφ' οὗ ἔλαβε χώραν ἁπλῶς ἐχθρικὴ ἐπιδρομή.

Εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους, κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ σχεδὸν ἀκόμη μέχρι τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ἐπεκράτει παγίως ἐν τῇ διεθνεῖ πρακτικῇ τῶν ἐμπολέμων κρατῶν ἡ τακτικὴ τοῦ καταναγκασμοῦ τῶν κατοίκων, ὅπως παράσχωσιν ἄνευ ἀποζημιώσεως εἰς τὰ ἐχθρικὰ στρατεύματα τῆς κατοχῆς πάντα τὰ ἀναγκαιοῦντα πρὸς συντήρησιν αὐτῶν. Κατ' αὐτὸν δὲ τὸν τρόπον τὰ στρατεύματα ταῦτα συνετηροῦντο ἐπὶ ἐχθρικοῦ ἐδάφους εἰς βάρος τῶν κατοίκων, τῶν ὁποίων ἡ περιουσία θὰ ἠδύνατο νὰ ἀφαιρεθῇ ἄνευ ἐκπληρώσεως οὐδεμιᾶς διατυπώσεως. Μόλις δὲ ἀπὸ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἤρξατο ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ διοργανοῦται ἡ ὑπηρεσία τῆς στρατιωτικῆς ἐπιμελητείας, ἥτις ἐφρόντιζεν ὅπως συνιστᾷ πλήρεις ἀποθήκας πλησίον τῶν κέντρων δράσεως τῶν στρατευμάτων ἢ τῶν συνόρων ἐν γένει. Τὸ σύστημα ὅμως τοῦτο, ὡς εἰκός, παρέλυε τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις, διότι τὰ στρατεύματα δὲν ἠδύναντο ν' ἀπομακρυνθῶσι πολὺ τῶν ἐν λόγῳ ἀποθηκῶν, καθ' ὅσον τὰ μέσα τῶν ἐξ αὐτῶν ἀποστολῶν εἰς τὸ μέτωπον ἦσαν εἰσέτι ἐντελῶς πρωτόγονα καὶ ἐλλιπῆ. Διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον ἐξευρέθη ἀργότερον ἐν Γερμανίᾳ τὸ σύστημα τῶν φορητῶν ἀποθηκῶν καὶ τῶν φορητῶν ἀρτοποιείων. Παρ' ὅλα ταῦτα, ἡ στρατιωτικὴ ἐπιμελητεία ἐφήρμοζεν ἐν μεγάλῃ κλίμακι τὴν πρακτικὴν τῶν εἰς εἴδη ἐπιτάξεων, μετὰ ταύτης τῆς διαφορᾶς ὅμως, ὅτι, ἐνῷ προηγουμένως αἱ ἐπιτάξεις δὲν ὑπήγοντο εἰς περιορισμούς, μὴ διαφέρουσαι τῆς συστηματικῆς λεηλασίας, νῦν ὑπήχθησαν ὁπωσδήποτε αὗται εἴς τινας κανόνας, οἵτινες προσεπάθησαν νὰ ἀποκλείσωσιν ἢ τοὐλάχιστον νὰ περιορίσωσι τὰς προτέρας αὐθαιρεσίας. Ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις ἐσημείωσεν αἰσθητὴν ὀπισθοδρόμησιν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης, διότι ἐφήρμοσε μετὰ μεγάλης σκληρότητος τὴν πρακτικὴν τῶν ἐπιτάξεων. Ἐπετάσσοντο ὄχι μόνον τὰ ἀναγκαιοῦντα πρὸς συντήρησιν τῶν στρατευμάτων, ἀλλὰ καὶ πᾶν ἐν γένει χρήσιμον ἀντικείμενον, ὅπερ μετεφέρετο εἰς Παρισίους καὶ ἐπωλεῖτο ἐκεῖ πρὸς εὔκολον οὕτω πλουτισμὸν εἴτε τῶν ἀρχηγῶν τῶν στρατευμάτων, εἴτε τοῦ κεντρικοῦ ταμείου τοῦ κράτους. Ἡ εἰς Ἰταλίαν ἐκστρατεία τοῦ Βοναπάρτου ἀφῆκε βεβαίως ἐποχὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς γενομένας κατ' αὐτὴν αὐθαιρέτους ἐπιτάξεις εἰς εἴδη, ὡς καὶ τὰ αἰτηθέντα χρηματικὰ ποσὰ ὑπὸ τύπον εἰσφορᾶς καὶ ἅτινα ἦσαν τῷ ὄντι ὑπὲρ τὸ δέον ὑπερβολικά. Τὴν 19 Μαΐου 1796 ὁ Βοναπάρτης, ὅστις εἶχεν εἰσέλθει ὡς ἐλευθερωτὴς εἰς τὸ Μιλᾶνον, ἐζήτησε τὴν παραχρῆμα καταβολὴν αὐτῷ χρηματικοῦ ποσοῦ ἐξ 20 ἑκατομμυρίων ἐν ὅλῳ, ὅπερ θὰ ἐβάρυνεν ἀτομικῶς τοὺς πλουσίους τῆς πόλεως καὶ τὰ θρησκευτικὰ σωματεῖα, οὐχὶ δὲ καὶ τὰς ἐνδεεῖς τάξεις. Τὰ αὐτὰ ἀκριβῶς συνέβησαν καὶ εἰς ἄλλας πόλεις, ἰδίᾳ δὲ ἐν Ρώμῃ, ἥτις κατελήφθη τὴν 10 Φεβρουαρίου 1798 καὶ ἥτις θὰ ὤφειλε νὰ καταβάλῃ περὶ τὰ 40 ἑκατομ. εἰς προμηθείας καὶ τοῖς μετρητοῖς, ἐκτὸς τῆς μεθοδικῆς λεηλασίας, ἥτις ἐγένετο εἰς τὰς βιβλιοθήκας καὶ τὰ μουσεῖα αὐτῆς, ὡς καὶ εἰς τὰ μέγαρα τῶν ἐπιφανῶν οἰκογενειῶν. Κατὰ τοὺς μετέπειτα πολέμους του, ὁ Μ. Ναπολέων ἐξηκολούθησε νὰ ἐφαρμόζῃ τὸ ἴδιον σχεδὸν σύστημα τῶν εἰς λίαν εὐρεῖαν κλίμακα ἐπιτάξεων εἰς εἴδη, ὡς καὶ τῶν καταβολῶν αὐτῷ ὀγκωδῶν χρηματικῶν ποσῶν πρὸς ἀνακούφισιν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τῶν καχεκτικῶν οἰκονομικῶν τῆς Αὐτοκρατορίας. Κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα καὶ ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ τελευταίου αὐτοῦ ἡμίσεος καὶ ἐντεῦθεν, ἡ πρακτικὴ τῶν ἐπιτάξεων ἐσυστηματοποιήθη νομικῶς πλέον καὶ προήχθη ἔτι περαιτέρω ὑπὸ τῶν συγχρόνων πεπολιτισμένων κρατῶν. Διότι ἤρξατο νὰ γίνηται κοινῶς δεκτὸν ὅτι τὰ ἐχθρικὰ στρατεύματα, ἅτινα κατέλαβον στρατιωτικῶς τμῆμα τοῦ ἑτέρου ἐμπολέμου κράτους, δέον πρὸ παντὸς καὶ κυρίως νὰ συντηροῦνται δι' ἀποστολῆς τῶν πρὸς τοῦτο ἀπαραιτήτων εἰδῶν ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ κράτους εἰς ὃ ἀνήκουσι τὰ στρατεύματα τῆς στρατιωτικῆς κατοχῆς.

Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις δὲν δύναται ἀναντιρρήτως τὸ σύγχρονον πεπολιτισμένον κράτος νὰ ρίψῃ τὰ στρατεύματά του εἰς τὸ ἔδαφος τοῦ ἀντιπάλου κράτους καὶ νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς ταῦτα νὰ προμηθευθῶσιν ἀπ' εὐθείας καὶ εἰς βάρος τῶν κατοίκων πᾶν ὅ,τι τοῖς ἀναγκαιοῖ. Τὸ σύγχρονον κράτος, ἀναλαμβάνον πόλεμον, ἔχει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὰ στρατεύματά του τὰ πρὸς διατροφήν, ὑπένδυσιν καὶ ἐν γένει πάντα τὰ πρὸς συντήρησιν μέσα. Τούτου οὕτως ἔχοντος, μόνον ὑπὸ τύπον ὅλως ἐπιβοηθητικὸν θὰ ἐπετρέπετο ἑκάστοτε νὰ γίνωνται ἐπιτάξεις ἐν τῷ καταληφθέντι ἐδάφει, καὶ τοῦτο μόνον ἐν περιπτώσει ἐπειγούσης καὶ ἀναποδράστου ἀνάγκης συντηρήσεως τοῦ στρατιωτικοῦ σώματος τῆς καταληφθείσης περιοχῆς.

Ἐπὶ ποίας νομικῆς βάσεως στηρίζεται ἡ πρακτικὴ τῶν διενεργουμένων ἐπιτάξεων; Ἔνιοι παλαιότεροι συγγραφεῖς διατυποῦσι τὴν θεωρίαν ὅτι δῆθεν ἡ κυριαρχία τοῦ καταλαβόντος τὸ ἐχθρικὸν ἔδαφος κράτους ὑποκαθίσταται εἰς τὴν τοιαύτην τοῦ κράτους, εἰς ὃ τὸ ἔδαφος τοῦτο μέχρι τοῦδε ἀνῆκε. Δυνάμει δὲ τῆς ὑποκαταστάσεως ταύτης, τὸ κράτος, τὸ ὁποῖον προσφεύγει εἰς ἐπιτάξεις, προβαίνει εἰς ταύτας νομίμως ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς τῆς ἀναγκαστικῆς ἀπαλλοτριώσεως ἰδιωτικῆς περιουσίας. Ἡ θεωρία αὕτη δὲν εἶναι βεβαίως ὀρθή, διότι διὰ τῆς στρατιωτικῆς καταλήψεως δὲν ἐπέρχεται, ὡς γνωστόν, μεταβολή τις ἐν τῇ κυριαρχίᾳ, ἥτις, θεωρητικῶς τοὐλάχιστον, ἐξακολουθεῖ πάντοτε νὰ ὑφίσταται παρὰ τῷ κράτει, εἰς ὃ τὸ καταληφθὲν στρατιωτικῶς ἔδαφος ἀνῆκεν. Ἡ ἐξουσία, ἣν ἀσκεῖ τὸ καταλαβὸν κράτος, εἶναι ἁπλῶς πραγματικὴ καὶ προσωρινῆς μεταβατικῆς φύσεως, διενεργουμένη ἐντὸς τῶν ὁρίων, ἅτινα καθορίζουσιν ἀφ' ἑνὸς μὲν αἱ διοικητικαὶ ἀνάγκαι τοῦ καταληφθέντος ἐδάφους, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ συμφέρον τοῦ πληθυσμοῦ, ὅστις ὑποχρεοῦται νὰ τηρῇ στάσιν παθητικῆς ὑποταγῆς καὶ νὰ μὴ ἀναμιγνύεται οὔτε κρυφίως οὔτε φανερὰ εἰς τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις, ἀλλὰ νὰ παραμένῃ ἀδρανὴς καὶ ἀμέτοχος ἐν τῷ μέσῳ τῆς κλαγγῆς τῶν ὅπλων. Οὕτω φερόμενος, δικαιοῦται ν' ἀπολαύσῃ τῆς προστασίας τῶν στρατευμάτων τῆς κατοχῆς, διότι οἱ φιλήσυχοι πολῖται δὲν χαρακτηρίζονται ὡς ἐμπόλεμοι. Συνεπῶς κατὰ τὸ 46 ἄρθρον τοῦ ἀπὸ 18 Ὀκτωβρίου 1907 κανονισμοῦ περὶ τῶν νόμων καὶ ἐθίμων τοῦ κατὰ ξηρὰν πολέμου, ἡ τιμή, τὰ οἰκογενειακὰ δικαιώματα τῶν ἐν λόγῳ πολιτῶν, ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἰδιωτικὴ αὐτῶν περιουσία, ὡς καὶ αἱ θρησκευτικαὶ αὐτῶν πεποιθήσεις καὶ ἡ ἐνάσκησις τῶν κατὰ τὴν θείαν λατρείαν, δέον νὰ εἶναι σεβαστά. Ἡ ἰδιωτικὴ περιουσία δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ δημευθῇ, κατὰ τὰς ρητὰς διατάξεις τοῦ ἀνωτέρω ἄρθρου.

Τὸ δικαίωμα τῆς διενεργείας ἐπιτάξεων, ἀντιτιθεμένων πρὸς τὴν γενικὴν ἀρχήν, καθ' ἣν ἡ ἰδιωτικὴ περιουσία δέον νὰ εἶναι σεβαστὴ ἐν τῷ κατὰ ξηρὰν τοὐλάχιστον πολέμῳ, στηρίζεται ἁπλῶς ἐπὶ τῆς πραγματικῆς καὶ ἀδυσωπήτου ἀνάγκης τῆς συντηρήσεως τῶν στρατευμάτων, ἅτινα κατέλαβον στρατιωτικῶς δεδομένην περιοχὴν τοῦ ἐχθρικοῦ ἐδάφους. Τὰ στρατεύματα ταῦτα δὲν θὰ ἦτο βεβαίως δυνατὸν ν' ἀφεθῶσιν εἰς τὴν τύχην των ἄνευ τροφίμων, ὑπενδύσεως, θερμάνσεως, ὡς καὶ τῶν λοιπῶν μέσων πρὸς συντήρησίν των ἢ ἄνευ τῶν ἀπαραιτήτων μεταφορικῶν μέσων πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν συγκοινωνιῶν των καὶ τῶν στρατιωτικῶν των ἐν γένει κινήσεων. Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς δὲ χρόνοις τῆς ὑποχρεωτικῆς στρατιωτικῆς θητείας οἱ ἐθνικοὶ στρατοὶ ἀποτελοῦσιν ὀγκώδεις μάζας, αἵτινες φυσικῶς ἔχουσι πλείστας ὅσας ἀνάγκας διὰ τὴν συντήρησίν των, ὧν τινες δὲν θὰ ἐπεδέχοντο ἀναβολὴν ἐνίοτε ἐν τῇ ἀμέσῳ ἐκπληρώσει των. Ἂν λοιπόν, διὰ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν εὐέξηγητον λόγον, ἡ γενικὴ ἐπιμελητεία τοῦ στρατοῦ τῆς κατοχῆς δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ παράσχῃ αὐτῷ τὰ ἀπαραίτητα μέσα συντηρήσεως ἀπ' εὐθείας ἐκ τῶν πηγῶν τῆς ἡμεδαπῆς, παρίσταται ἀναπόδραστος ἀνάγκη, ἀναγνωριζομένη ὑπὸ τοῦ δικαίου τοῦ πολέμου, ὅπως τὰ μέσα ταῦτα ἐξασφαλισθῶσιν ἐκ πόρων τοῦ καταληφθέντος ἐδάφους καὶ τῶν περιουσιῶν τῶν κατοίκων του. Ὁ εἰσηγητὴς τοῦ ἀπὸ 3 Ἰουλίου 1877 γαλλικοῦ νόμου περὶ ἐπιτάξεων ἔλεγεν ἐν τῇ μακρᾷ αὐτοῦ καὶ λίαν ἐνδιαφερούσῃ ἐκθέσει, ὅτι «τὸ δικαίωμα τῶν στρατευμάτων τῆς κατοχῆς ὅπως προσφεύγωσιν εἰς τὸν ἐγχώριον πληθυσμόν, διὰ νὰ δυνηθῶσιν οὕτω ν' ἀντεπεξέλθωσι κατὰ τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν, δὲν εἶναι ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύνατο νὰ ἀμφισβητήσῃ τις, διότι ἦτο, εἶναι καὶ θὰ εἶναι πάντοτε τὸ δίκαιον τῆς ἀνάγκης... Ὅταν μᾶζαι ἐνόπλων ἀνδρῶν τύχ[...]

Digitized by Google

νὰ εὑρεθῶσιν ἄνευ τῶν πρὸς συντήρησιν αὐτῶν μέσων, ἡ πρώτη αὐτῶν προσπάθεια θὰ στραφῇ πρὸς ἐξεύρεσιν τοιούτων ἐν τοῖς πέριξ καὶ οὐδεμία ἀνθρωπίνη δύναμις θὰ ἦτο ἀρκετὴ ὅπως προστατεύσῃ τὸν πληθυσμόν, ἂν δὲν ὑφίσταντο κανόνες, οἵτινες νὰ ἐφηρμόζοντο εἰς τὰς εἰδικὰς ταύτας περιπτώσεις».

Τὸ δίκαιον τῶν διενεργουμένων ἐπιτάξεων δέον κατὰ συνέπειαν νὰ στηριχθῇ νομικῶς ἐπὶ τῶν ἀμέσων καὶ ἐπιτακτικῶν ἀναγκῶν τοῦ στρατιωτικοῦ σώματος τῆς κατοχῆς δεδομένης περιοχῆς τοῦ ἐχθρικοῦ ἐδάφους καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν «γενικῶς ἀναγνωριζομένων πολεμικῶν ἀναγκῶν», ὡς ἀναφέρει τὸ 40 ἄρθρον τοῦ σχεδίου διακηρύξεως τῶν Βρυξελλῶν (1874) καὶ τὸ 56 ἄρθρον τοῦ ἐγχειριδίου τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Διεθνοῦς δικαίου περὶ τῶν νόμων τοῦ κατὰ ξηρὰν πολέμου (1880). Στηριχθὲν ἐπὶ τῆς ἀνωτέρω νομικῆς βάσεως, τὸ οὕτως ἀναγνωρισθὲν διεθνῶς δίκαιον τῶν ἐπιτάξεων προήγαγεν ἀπὸ ἀνθρωπιστικῆς ἀπόψεως τὸν ὅλον θεσμόν, διότι ἐκανόνισε τὸν ἑκάστοτε τρόπον ἐφαρμογῆς του. Κατ' αὐτὸν δὲ τὸν τρόπον ἀπηλλάγησαν οἱ κάτοικοι τῶν αὐθαιρεσιῶν καὶ τῶν καταχρήσεων, αἵτινες παρετηρήθησαν ἄλλοτε καὶ αἵτινες βεβαίως θὰ ἐξηκολούθουν, ἂν δὲν ἐλαμβάνετο μέριμνα, ὅπως θεσπισθῶσι κανόνες ἐφαρμογῆς τοῦ δικαίου τῶν ἐπιτάξεων, οὓς τὰ στρατεύματα τῆς κατοχῆς ὀφείλουσι νὰ τηρήσωσι καὶ νὰ σεβασθῶσιν. Οὕτως ἐξέλιπον, ἢ τοὐλάχιστον περιωρίσθησαν σημαντικῶς, αἱ καταχρήσεις τοῦ παρελθόντος, αἵτινες πολλάκις ἔλαβον τὴν μορφὴν συστηματικῆς καὶ μεθοδικῆς γενικῆς λεηλασίας. Πάντες οἱ συγγραφεῖς ἀναγνωρίζουσι τὴν νομιμότητα τῆς διενεργείας ἐπιτάξεων ἐν τῷ στρατιωτικῶς καταληφθέντι ἐδάφει, ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς τηρήσεως τῶν κανόνων, τοὺς ὁποίους καθώρισε σχετικῶς τὸ Διεθνὲς δίκαιον. Τρεῖς γενικαὶ λύσεις διετυπώθησαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Ἔνιοι ἐπρότειναν ὅπως ἀπὸ ἀπόψεως ἐπιτάξεως εἰδῶν ἢ προσωπικῶν ὑπηρεσιῶν ἐφαρμοσθῶσιν οἱ νόμοι τοῦ κράτους, οὗ τὰ στρατεύματα κατέλαβον τὸ ἐχθρικὸν ἔδαφος. Κατ' αὐτὸν δὲ τὸν τρόπον ἡ ἐνάσκησις τοῦ δικαίου τῶν ἐπιτάξεων θὰ περιωρίζετο εἰς τὰς περιπτώσεις ἐκείνας, εἰς ἃς θὰ ἐπετρέποντο τοιαῦται ἐν τῇ ἡμεδαπῇ, προκειμένου περὶ τῶν ἰδίων κατοίκων τοῦ κράτους τούτου. Ἕτεροι διετύπωσαν τὴν γνώμην ὅπως ἐφαρμοσθῶσιν οἱ περὶ ἐπιτάξεων νόμοι τοῦ κράτους, εἰς ὃ νομικῶς ἀκόμη ἀνήκει τὸ στρατιωτικῶς καταληφθὲν ἔδαφος, καὶ τέλος ἄλλοι ὅπως αἱ ἐπιτάξεις στηριχθῶσιν ἐπὶ μόνης τῆς ἑκάστοτε παρουσιαζομένης πολεμικῆς ἀνάγκης.

Αἱ ἐπιτάξεις εἰς εἴδη ἢ εἰς προσωπικὰς ὑπηρεσίας ἐκανονίσθησαν διὰ κοινῶν διατάξεων ἐν τῷ ἀπὸ 18 Ὀκτωβρίου 1907 κανονισμῷ περὶ τῶν νόμων καὶ ἐθίμων τοῦ κατὰ ξηρὰν πολέμου τῆς Β' ἐν Χάγῃ συνδιασκέψεως τῆς εἰρήνης (15 Ἰουνίου—18 Ὀκτωβρίου 1907). Εἰδικῶς περὶ τῶν ἐπιτάξεων τῶν προσωπικῶν ὑπηρεσιῶν παρατηρητέα τὰ ἀκόλουθα: Τὸ ἄρθρον 23 τοῦ ἀνωτέρω κανονισμοῦ ὁρίζει ὅτι ἀπαγορεύεται εἰς τὸν ἐμπόλεμον νὰ ἐξαναγκάσῃ τοὺς πολίτας τοῦ ἀντιπάλου κράτους ὅπως λάβωσι μέρος εἰς πολεμικὰς πράξεις στρεφομένας ἐναντίον τοῦ ἰδίου αὐτῶν κράτους καὶ ἂν ἔτι τυχὸν ἦσαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του πρὸ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου. Τὸ ἄρθρον 44 καθορίζει ὅτι ἀπαγορεύεται ὁ παρά τινος ἐμπολέμου κράτους ἐξαναγκασμὸς τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ στρατιωτικῶς καταληφθέντος ἐδάφους, ὅπως παράσχῃ πληροφορίας περὶ τοῦ στρατοῦ τοῦ κράτους, οὗ κατελήφθη τὸ ἔδαφος ἢ περὶ τῶν ἀμυντικῶν του μέσων. Κατὰ δὲ τὸ ἄρθρ. 52 προσωπικαὶ ὑπηρεσίαι θὰ ἠδύναντο ν' ἀπαιτηθῶσι, τῇ κανονικῇ ἐγγράφῳ διαταγῇ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ στρατιωτικοῦ σώματος τῆς περιοχῆς, παρὰ τῶν κοινοτήτων ἢ παρὰ μόνον τῶν κατοίκων διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν στρατευμάτων τῆς κατοχῆς τῆς περιοχῆς. Δέον δὲ νὰ εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τοὺς πόρους ἐκείνων, παρ' ὧν ζητοῦνται, καὶ τοιαύτης φύσεως, ὥστε νὰ μὴ ὑποχρεοῦνται οἱ κάτοικοι νὰ μετάσχωσι τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων ἐναντίον τοῦ ἰδίου αὐτῶν κράτους. Ἡ διατύπωσις τοῦ ἄρθρου εἶναι βεβαίως γενικὴ καὶ ἀφῃρημένη, ἐν τούτοις θὰ ἦτο λίαν δυσχερὴς ἀναντιρρήτως ἡ ἐν αὐτῷ λεπτομερὴς ἀναγραφὴ τῶν προσωπικῶν ὑπηρεσιῶν, αἵτινες θὰ ἠδύναντο νὰ ἐπιτραπῶσιν ἢ ν' ἀπαγορευθῶσιν. Ἔνιοι συγγραφεῖς διατυποῦσι τὴν γνώμην μάλιστα ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ καταργηθῶσι γενικῶς αἱ ἐπιτάξεις τῶν προσωπικῶν ὑπηρεσιῶν, ὡς μὴ συμβιβαζόμεναι πρὸς τὴν νομικὴν ἀντίληψιν, ἥτις διέπει τὴν διεξαγωγὴν τοῦ συγχρόνου πολέμου, ὅστις εἶναι μόνον ἔννομος σχέσις κράτους πρὸς κράτος. Οἱ φιλήσυχοι κάτοικοι τοῦ καταληφθέντος ἐχθρικοῦ ἐδάφους δὲν μετέχουσιν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως τοῦ πολέμου, ὡς ἄλλοτε, ἀλλὰ μόνον καὶ ἁπλῶς κατὰ σύμπτωσιν. Ἄλλως τε, πᾶσα οἱαδήποτε παροχὴ προσωπικῶν ὑπηρεσιῶν ἐκ μέρους τῶν κατοίκων, ἀνταποκρινομένη πρὸς τὰς πολεμικὰς ἀνάγκας τοῦ στρατοῦ τῆς κατοχῆς, σχετίζεται βεβαίως ἀμέσως ἢ ἐμμέσως πρὸς τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ οὕτως ὑποχρεοῦνται οἱ εἰρηνικοὶ πληθυσμοὶ νὰ μετάσχωσι τῶν ἐν λόγῳ ἐπιχειρήσεων κατὰ τοῦ ἰδίου αὐτῶν κράτους, τοῦθ' ὅπερ ἀπαγορεύεται. Παρ' ὅλα ταῦτα τὰ ἐπιχειρήματα, αἱ ἐπιτάξεις τῶν προσωπικῶν ὑπηρεσιῶν καθιερώθησαν ὑπὸ τῆς πρακτικῆς τῶν ἐμπολέμων κρατῶν καὶ ἐκανονίσθησαν περαιτέρω διὰ τῶν ἀνωτέρω ἄρθρων τοῦ κανονισμοῦ τῆς 18 Ὀκτωβρίου 1907, τοῦ ἐμπολέμου κράτους δυναμένου νομίμως νὰ ἀπαιτήσῃ προσωπικὰς ὑπηρεσίας ἐκ μέρους τῶν κατοίκων τοῦ καταληφθέντος ἐδάφους καί, ἐν ἀνάγκῃ, νὰ μεταχειρισθῇ τὴν βίαν πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν διαταγῶν, ἃς ἐξέδωκαν σχετικῶς αἱ ἁρμόδιοι ἀρχαὶ ἐντὸς τῶν ὁρίων, ἅτινα διαγράφουσι τὰ ἄρθρ. 23, 44 καὶ 52 τοῦ ἀνωτέρω κανονισμοῦ. Ἐννοεῖται ὅτι αἱ διαταγαὶ αὗται δέον νὰ συνταχθῶσιν ἐγγράφως καὶ νὰ κοινοποιηθῶσι πρὸς τὸν ἰδιώτην ἢ τοὺς ἰδιώτας, ὧν ζητοῦνται αἱ εἰδικαὶ προσωπικαὶ ὑπηρεσίαι. Ὁ γενικὸς κανὼν τοῦ ἄρθρ. 52, καθ' ὃν δὲν θὰ ἠδύναντο οἱ κάτοικοι νὰ ὑποχρεωθῶσιν ὅπως μετάσχωσι τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ δὴ ἐναντίον τοῦ ἰδίου αὐτῶν κράτους, ὑφίσταται ταύτην τὴν ἐξαίρεσιν, ὅτι τὰ στρατεύματα τῆς στρατιωτικῆς κατοχῆς θὰ ἠδύναντο νὰ ἐξαναγκάσωσι τοὺς κατοίκους τῆς καταληφθείσης περιοχῆς ὅπως παράσχωσιν εἰς ταῦτα ὑπηρεσίας ὁδηγοῦ εἴς τινα σημεῖα ἄγνωστα δι' αὐτὰ τοπογραφικῶς τῆς ἐν λόγῳ περιοχῆς. Ὑπάρχουσιν ἐν τούτοις οὐκ ὀλίγοι συγγραφεῖς, οἵτινες κατακρίνουσι τὴν πρακτικὴν ταύτην, ὡς ἄδικον, ἀνωφελῆ καὶ παράνομον, ὑπὸ τὸ πνεῦμα δὲ τοῦτο διεξήχθη καὶ μακρὰ συζήτησις ἐν τῇ Β' ἐν Χάγῃ συνδιασκέψει τῆς εἰρήνης. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, εἶναι ὀρθὸν ὅπως γίνωσι προκειμένου περὶ τῆς χρησιμοποιήσεως ὁδηγῶν αἱ ἀκόλουθοι διαστίξεις. Οἱ κάτοικοι ἐκεῖνοι, οἵτινες ὅλως αὐτοπροαιρέτως προσφέρονται ὡς ὁδηγοὶ εἰς τὰ ἐχθρικὰ στρατεύματα θεωροῦνται ὡς προδόται ὑπὸ τοῦ κράτους των καὶ δέον ὡς τοιοῦτοι νὰ τιμωρηθῶσιν. Οἱ ἐξαναγκαζόμενοι ὅμως ὅπως προσφέρωσιν ὑπὸ τύπον ἐπιτάξεως τὰς ὑπηρεσίας αὐτῶν ὡς ὁδηγῶν δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ τιμωρηθῶσιν ἐντεῦθεν. Ἐν τέλει, οἱ ὁδηγοί, οἵτινες ἐπὶ σκοπῷ ἀποπλανῶσι τὰ ἐχθρικὰ στρατεύματα, ἅτινα ἀνέλαβον νὰ καθοδηγήσωσιν, εἶναι ὑπεύθυνοι διὰ τὴν διαγωγήν των ταύτην ἀπέναντι τῶν ἐν λόγῳ στρατευμάτων καὶ θὰ ἠδύναντο νὰ τιμωρηθῶσι παραδειγματικῶς παρ' αὐτῶν.

Προκειμένου εἰδικῶς περὶ τῶν εἰς εἴδη ἀπαιτουμένων ἐπιτάξεων θὰ ἠδύνατό τις νὰ παρατηρήσῃ τὰ ἑπόμενα. Κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ 52 ἄρθρου τοῦ ἀπὸ 18 Ὀκτωβρίου 1907 κανονισμοῦ περὶ τῶν νόμων καὶ ἐθίμων τοῦ κατὰ ξηρὰν πολέμου, αἱ εἰς εἴδη ἐπιτάξεις θὰ ἠδύναντο ν' ἀπαιτηθῶσι παρὰ τῶν κοινοτήτων ἢ τῶν κατοίκων μόνον διὰ τὰς ἀνάγκας, τακτικὰς ἢ ἐκτάκτους βεβαίως, τοῦ στρατιωτικοῦ σώματος ἢ τμήματος, ὅπερ ἔχει καταλάβει τὴν περιοχήν, ἐντὸς τῆς ὁποίας εὕρηνται αἱ κοινότητες ἢ οἱ κάτοικοι, παρ' ὧν ἀπαιτοῦνται αἱ εἰς εἴδη ἐπιτάξεις. Ἡ διάταξις δέον νὰ ἐφαρμοσθῇ στενῶς. Συνεπῶς, δὲν θὰ ἠδύναντο ν' ἀπαιτηθῶσιν ἐπιτάξεις παρ' αὐτῶν διὰ τὰς ἀνάγκας στρατιωτικοῦ σώματος ἑτέρας περιοχῆς ἢ διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀστικοῦ πληθυσμοῦ τῆς καταληφθείσης περιοχῆς. Τὰ στρατεύματα τῆς κατοχῆς θὰ ἠδύναντο νομίμως ν' ἀπαιτήσωσιν ὑπὸ τύπον ἐπιτάξεων εἴδη παρουσιαζόμενα ὡς ἐπιτακτικῆς καὶ λίαν ἐπειγούσης ἀνάγκης: κατοικίαν ἰδίᾳ διὰ τοὺς ἀξιωματικούς, κτίρια διὰ τὰς διαφόρους ὑπηρεσίας, αἵτινες ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ στρατοῦ τῆς κατοχῆς τῆς περιοχῆς, σταύλους διὰ τὰ κτήνη τοῦ στρατοῦ τούτου, τρόφιμα διὰ τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ ὁπλίτας, φορβὴν διὰ τὰ κτήνη, τὰ ἀναγκαῖα πρὸς ὑπένδυσιν, θέρμανσιν ὡς καὶ νοσηλείαν ἔτι τῶν ἀρρώστων, παραχώρησιν ἀτμομύλων, κλιβάνων κτλ. Ἐξ ἄλλου, ἀσφαλῶς, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς νόμιμος ἀπὸ ἀπόψεως Διεθνοῦς δικαίου ἐπίταξις εἰδῶν πολυτελείας ἢ μέσων διασκεδάσεως ἢ ἐν γένει ἀντικειμένων μὴ χρησίμων διὰ τὰς ἀμέσους ἀνάγκας, τακτικὰς καὶ ἐκτάκτους, τοῦ στρατιωτικοῦ ἐχθρικοῦ σώματος, ὅπερ ἔχει καταλάβει τὴν περιοχήν, ἀλλὰ μόνον διὰ τὸν πλουτισμὸν τοῦ κράτους, εἰς ὃ τοῦτο ἀνήκει. Αἱ ἀποθῆκαι ὅπλων καὶ τὰ παντὸς εἴδους πολεμεφόδια, ὡς καὶ τὰ παντοῖα μεταφορικὰ μέσα κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν ἢ ἐπὶ τῶν ποταμῶν, λιμνῶν, διωρύγων κτλ., θὰ ἠδύναντο νὰ καταληφθῶσι βίᾳ καὶ νὰ χρησιμοποιηθῶσι καταλλήλως, ἐν ᾗ περιπτώσει ἀνήκουσιν εἰς ἰδιώτας ἢ εἰς ἰδιωτικὰς ἑταιρείας. Μετὰ τὴν λῆξιν ὅμως τοῦ πολέμου ἢ ἐν γένει ὅταν ἡ περαιτέρω ἐξακολούθησις τῆς ἐπιτάξεως τῶν ἀνωτέρω ἀντικειμένων δὲν θὰ ἐξυπηρέτει πλέον οὐδένα σκοπόν, ταῦτα θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας των, καταβαλλομένων τῶν σχετικῶν ἀποζημιώσεων. Ἡ στρατιωτικὴ ἀρχὴ δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἀπαιτήσῃ παρὰ τῶν ἰδιοκτητῶν τῶν ἐπιταχθέντων μεταφορικῶν μέσων τὰς ἐν τούτῳ προσωπικὰς αὐτῶν ὑπηρεσίας.

Πρὸ ἀποφυγὴν αὐθαιρεσιῶν καὶ ὑπερβολῶν, αἱ ἐπιτάξεις δέον νὰ διενεργοῦνται, κατόπιν ῥητῆς ἐγκριτικῆς διαταγῆς τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ στρατιωτικοῦ σώματος, ὅπερ κατέλαβε δεδομένην ἐχθρικὴν περιοχήν, παρὰ τῶν ἀξιωματικῶν ἐκείνων, εἰς οὓς οὗτος παρέσχεν εἰδικὴν πρὸς τοῦτο πληρεξουσιότητα ἢ κέκτηνται γενικὴν τοιαύτην, ὡς οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς ἐπιμελητείας. Ἡ τοιαύτη προηγουμένη ἔγκρισις τῶν ἱεραρχικῶς ἀνωτέρων ἀποτελεῖ ἐγγύησιν, ὅτι δὲν θὰ λάβωσι χώραν ὑπερβασίαι καὶ καταχρήσεις εἰς βάρος τοῦ πληθυσμοῦ. Κατ' ἐξαίρεσιν θὰ ἠδύνατο ὅμως πᾶς διοικῶν στρατιωτικόν τι ἀπόσπασμα, δρῶν μεμονωμένως, ν' ἀπαιτήσῃ ὑπὸ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ προσωπικὴν εὐθύνην τὴν παροχὴν εἰδῶν τινων ἀπαραιτήτων διὰ τὰς ἀμέσους καθημερινὰς ἀνάγκας τῶν ἀνδρῶν αὐτοῦ ἢ τῶν κτηνῶν τοῦ ἀποσπάσματος. Πᾶς στρατιωτικός, ὅστις διενεργεῖ ἐπιτάξεις, χωρὶς νὰ ἔχῃ πληρεξουσιότητα ἢ ἰδιότητα πρὸς τοῦτο ἢ ῥητὴν διαταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ στρατιωτικοῦ σώματος τῆς κατοχῆς, εἰς ὃ ἀνήκει, δέον νὰ τιμωρῆται αὐστηρῶς καὶ παραδειγματικῶς. Ἡ πρὸς ἐπίταξιν διαταγὴ δέον νὰ συντάσσεται ἐγγράφως, νὰ καθορίζῃ ἐπακριβῶς τὸ εἶδος, οὗτινος ζητεῖται ἡ παροχή, ὡς καὶ τὸ ποσὸν αὐτοῦ καὶ νὰ φέρῃ ὑπεύθυνον ὑπογραφὴν διὰ τὴν οὕτω διαταχθεῖσαν ἐπίταξιν. Εἰς τὰς παραλαμβανομένας ἐπιτάξεις δέον νὰ δίδεται κανονικὴ ἀπόδειξις παραλαβῆς, συντεταγμένη ἐγγράφως καὶ δεόντως χρονολογουμένη καὶ ὑπογεγραμμένη ὑπὸ τοῦ παραλαμβάνοντος. Ἂν ἡ πληρωμὴ γίνῃ τοῖς μετρητοῖς, τοῦθ' ὅπερ δέον νὰ συνιστᾶται, ἐννοεῖται ὅτι παρέλκει πᾶσα ἔκδοσις ἀποδείξεως παραλαβῆς. Ἡ ἔγγραφος διατύπωσις τῆς πρὸς ἐπίταξιν εἰδῶν διαταγῆς εἶναι ἐπιτακτικῶς ἀναγκαία, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν συνεπάγεται τὴν ἄμεσον προσωπικὴν εὐθύνην τοῦ στρατιωτικοῦ, ὅστις ἐξέδωκε καὶ ὑπέγραψε τὴν διαταγὴν ταύτην, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπάρχει βάσις σταθερὰ διὰ τὴν περαιτέρω ἀκριβῆ αὐτῆς ἐκτέλεσιν. Ἐκτὸς τούτου, ὁ ἰδιώτης δέον νὰ ἔχῃ προφανῶς εἰς χεῖράς του ἔγγραφον ἐπιτακτικὴν διαταγήν, διὰ νὰ δυνηθῇ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ν' ἀποδείξῃ, ἂν βραδύτερον τυχὸν ἀναφυῇ σχετικῶς ζήτημα προσωπικὸν δι' αὐτόν, ὅτι δὲν παρεχώρησεν οἰκειοθελῶς τὰ εἴδη ἅτινα ἐζητήθησαν παρ' αὐτοῦ εἰς τὸν ἐχθρὸν τῆς πατρίδος του, ἀλλ' ἐξαναγκασθεὶς εἰς τοῦτο. Αἱ ἐπιτάξεις δέον ν' ἀπαιτοῦνται μετὰ μετριοπαθείας καὶ ἰδίᾳ δέον νὰ εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τοὺς πόρους τῆς περιοχῆς, ἥτις θὰ παράσχῃ ταύτας. Δὲν πρέπει προφανῶς νὰ ζητοῦνται ποσότητες ἢ εἴδη, τὰ ὁποῖα δὲν ὑπάρχουσιν ἢ ὑπάρχουσι μόνον ἐν μικρᾷ ποσότητι, ἥτις εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαία διὰ τὰς ἀμέσους καὶ ἐπιτακτικὰς ἀνάγκας τῶν κατοίκων. Αἱ ὑπερβολικαὶ ἐπιτάξεις, ὧν ἄμεσος βεβαίως σκοπὸς δὲν εἶναι ἡ ἱκανοποίησις τῶν ἐπιτακτικῶν ἀναγκῶν τοῦ στρατιωτικοῦ σώματος τῆς κατοχῆς δεδομένης περιοχῆς, ἀλλὰ ἡ οἰκονομικὴ ἢ ἄλλη καταστροφὴ τῆς ἐν λόγῳ περιοχῆς καὶ τῶν κατοίκων αὐτῆς, ἢ ὁ εὔκολος οὕτω πλουτισμὸς τοῦ καταλαβόντος ταύτην κράτους, δέον ν' ἀπαγορεύωνται. Ταῦτα βεβαίως ἀπὸ θεωρητικῆς ἀπόψεως, ἐν τῇ πράξει ὅμως πλεῖστα ὅσα λεπτὰ ζητήματα ἀναφύονται ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ὀφειλόμενα εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ καθιστῶντα δυσχερῆ τὴν πιστὴν καὶ ἀκριβῆ ἐφαρμογὴν πασῶν τῶν ἀνωτέρω διατάξεων, παρ' ὅλην ἴσως τὴν πρὸς τοῦτο καλὴν θέλησιν τοῦ στρατιωτικοῦ σώματος τῆς κατοχῆς.

Κατὰ γενικὸν κανόνα, αἱ παραλαμβανόμεναι ἐπιτάξεις δέον νὰ ἐξοφλοῦνται ἀμέσως καὶ δὴ τοῖς μετρητοῖς. Ἐν τῇ πράξει ὅμως τὸ ἐμπόλεμον κράτος δὲν ἀκολουθεῖ τοιαύτην τακτικὴν πάντοτε, καίτοι αὕτη δέον νὰ συνιστᾶται. Ἀλλ' ἄν, διὰ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν λόγον, τὸ κράτος τοῦτο δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐξοφλήσῃ ἀμέσως τοῖς μετρητοῖς τὰς ἐπιτάξεις, τότε εἴθισται νὰ παρέχῃ εἰς τοὺς δικαιούχους κανονικὰς ἐγγράφους ἀποδείξεις, δεόντως ὑπογεγραμμένας, περὶ τῶν παραληφθέντων εἰδῶν. Ἀργότερον δέ, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀποδείξεων τούτων, κανονίζεται τὸ ὁλικὸν ἐξ ἐπιτάξεων ὀφειλόμενον ποσόν. Τὸ ἄρθρον 52 τοῦ κανονισμοῦ τῆς 18 Ὀκτωβρίου 1907 ἐνδιαλαμβάνει ὅτι αἱ εἰς εἴδη ἐπιτάξεις δέον νὰ ἐξοφλοῦνται τοῖς μετρητοῖς, κατὰ τὸ δυνατόν, ἄλλως νὰ ἐπιβεβαιοῦνται δι' ἀποδείξεων παραλαβῆς καὶ ἡ ἐξόφλησις τῶν ὀφειλομένων ποσῶν νὰ γίνηται τὸ ταχύτερον καὶ δὴ πρὸ τοῦ πέρατος τοῦ πολέμου ἐν ᾧ μέτρῳ ἡ στρατιωτικὴ ἀρχὴ τοῦ ἐμπολέμου κράτους θὰ ἠδύνατο νὰ διαθέσῃ τὰ ἀναγκαῖα πρὸς τοῦτο χρηματικὰ μέσα. Ἂν καὶ τὸ 52 ἄρθρον δὲν ποιεῖται οὐδεμίαν διάκρισιν ἐπὶ τοῦ προκειμένου, οὐχ ἧττον ἐνδείκνυται καὶ συνιστᾶται ὡς ὀρθόν, ὅπως, εἰ δυνατόν, αἱ εἰς εἴδη ἐπιτάξεις μὴ ἀπαιτοῦνται ἀπ' εὐθείας παρὰ τῶν κατοίκων, ἀλλὰ παρὰ τῶν κοινοτήτων, αἵτινες οὕτω χρησιμεύουσιν ὡς διάμεσοι μεταξὺ τῶν στρατιωτικῶν ἀρχῶν καὶ τῶν κατοίκων. Αἱ κοινότητες δὲ αὗται διὰ τῶν μέσων, ἅτινα ἔχουσι, καὶ ἰδίᾳ διὰ τῆς γνώσεως τῆς ἐπαγγελματικῆς καταστάσεως τῶν καθ' ἕκαστον αὐτῶν μελῶν, ὡς καὶ τοῦ κύκλου τῶν ἐργασιῶν των, θὰ κανονίσωσι τὸν τρόπον καθ' ὃν οἱ ἐνδιαφερόμενοι ἐντεῦθεν κάτοικοι θὰ μετάσχωσιν, ἐν τοιαύτῃ ἢ τοιαύτῃ ἀναλογίᾳ, πρὸς συγκέντρωσιν τοῦ ὅλου ποσοῦ τοῦ εἴδους, τὸ ὁποῖον ἀπῃτήθη παρὰ δεδομένης κοινότητος. Ἂν τοιαῦται κοινότητες δὲν λειτουργοῦσι πλέον, ἡ πρὸς ἐπίταξιν διαταγὴ κοι-

Digitized by Google

νοποιεῖται πρὸς τοὺς προὔχοντας τοῦ τόπου καί,
ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ, αἱ ἐπιτάξεις διενεργοῦνται
ἀπ' εὐθείας ὑπ' αὐτῆς ταύτης τῆς στρατιωτικῆς
ἀρχῆς. Οἱ ἀλλοδαποὶ πολῖται ἀκολουθοῦσιν ἀπὸ
ταύτης τῆς ἀπόψεως τὴν τύχην τοῦ ἐδάφους,
ἐφ οὗ εὕρηνται ἐγκατεστημένοι. Συνεπῶς, ὑπο-
χρεοῦνται εἰς παροχὰς ἐπιτάξεων, ὡς καὶ οἱ
ἰθαγενεῖς πολῖται, μὴ δικαιολογουμένης ἐν τούτῳ
οὐδεμιᾶς διακρίσεως ἰθαγενείας. Αἱ εἰς εἴδη ἐπι-
τάξεις ἐπιβάλλονται εἰς τοὺς κατοίκους ὡς τοιού-
τους, ἀδιακρίτως τῆς περαιτέρω ἰθαγενείας, ἣν
κέκτηνται. Νομίμως κατ' ἀκολουθίαν ἐπιβάλλονται
ἐπιτάξεις οὐ μόνον εἰς τοὺς ἀλλοδαποὺς πολίτας,
ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς πολίτας τοῦ καταλαβόντος τὸ
ἐχθρικὸν ἔδαφος κράτους, οἵτινες τυχὸν εὑρίσκον-
ται ἐν αὐτῷ, μὴ ἀπομακρυνθέντες ἐκεῖθεν. Κατὰ
τὴν ἐν Γάνδῃ σύνοδον (1906) τῆς 'Ακαδημίας τοῦ
Διεθνοῦς δικαίου ὁ εἰσηγητὴς σχεδίου κανονισμοῦ
τῶν νόμων καὶ ἐθίμων τῆς καταστάσεως τῆς οὐ-
δετερότητος ἐπρότεινεν (ἄρθρ. 17) τὴν ἐξαίρεσιν τῶν
πολιτῶν τῶν οὐδετέρων κρατῶν ἀπὸ πάσης ἐπι-
τάξεως τῆς ἀκινήτου αὐτῶν ἰδιοκτησίας. Ἡ πρό-
τασις ὅμως αὕτη μετὰ μακρὰν συζήτησιν ἀπερρί-
φθη. Τὸ ἑπόμενον ἔτος, κατὰ τὴν Β' ἐν Χάγῃ συν-
διάσκεψιν τῆς εἰρήνης, ἡ γερμανικὴ ἀντιπροσω-
πεία ὑπέβαλε πρότασιν περὶ καθορισμοῦ τῆς θέ-
σεως τῶν οὐδετέρων πολιτῶν εἰς τὰ ἐδάφη τῶν
ἐμπολέμων κρατῶν, δι' ἧς προτάσεως ἐγκαθί-
στατο εὐνοϊκόν τι καθεστὼς ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν οὐ-
δετέρων. Ἡ πρότασις αὕτη ὡσαύτως δὲν ἐγένετο
ἀποδεκτή.

Κατὰ τοὺς πολέμους τῶν τελευταίων χρόνων οἱ
περὶ ἐπιτάξεων κανόνες ὁτὲ μὲν ἐφηρμόσθησαν
πιστῶς καὶ ἀκριβῶς, ὁτὲ δὲ παρημελήθησαν ἀπο-
λύτως ἢ ἐν μέρει τοὐλάχιστον. Συμφώνως πρὸς
τὴν σχετικὴν ἔκθεσιν τοῦ ἐπὶ τῶν 'Εσωτερικῶν
ὑπουργοῦ τῆς Γαλλίας, αἱ παρὰ τῶν γερμανικῶν
στρατιωτικῶν ἀρχῶν γενόμεναι ἐπιτάξεις ἐπὶ τοῦ
καταληφθέντος γαλλικοῦ ἐδάφους κατὰ τὸν Γαλ-
λογερμανικὸν πόλεμον (1870 — 1871) ἀνῆλθον
εἰς τὸ ποσὸν τῶν 327.581,506 φράγκων. Ἅμα τῇ
στρατιωτικῇ καταλήψει πόλεώς τινος, αἱ γερμανι-
καὶ στρατιωτικαὶ ἀρχαὶ δι' εἰδικῶν διακηρύξεων
αὐτῶν προσδιώριζον συνήθως τὰς εἰς εἴδη προ-
μηθείας, τὰς ὁποίας πρὸς συντήρησιν ἑκάστου
στρατιώτου θὰ ὤφειλον νὰ παράσχωσιν οἱ κάτοι-
κοι, οἵτινες θὰ ἠδύναντο ν' ἀπαλλαγῶσι τῆς τοι-
αύτης ὑποχρεώσεως διὰ καταβολῆς ἡμερησίως δύο
φράγκων δι' ἕκαστον στρατιώτην. Τὰ ἐν λόγῳ
εἴδη ὁτὲ μὲν ἠγοράζοντο τοῖς μετρητοῖς ὑπὸ τῶν
γερμανικῶν ἀρχῶν, ὁτὲ δὲ παρείχοντο εἰς τοὺς
προμηθευτὰς τούτων ἀποδείξεις παραλαβῆς κα-
νονικῶς συντεταγμέναι ἢ καὶ μή. Τὰ στρατεύματα
τῆς κατοχῆς ἐφήρμοσαν ἐν μεγάλῃ κλίμακι ἐν
Γαλλίᾳ καὶ τὸ σύστημα τῶν καλουμένων χρηματι-
κῶν εἰσφορῶν. Κατὰ τὸν μεταξὺ Κίνας καὶ 'Ιαπω-
νίας πόλεμον (1894—1895) τὰ ἰαπωνικὰ στρατεύ-
ματα φαίνεται ὅτι ἐξώφλουν ἀμέσως καὶ δὴ τοῖς
μετρητοῖς τὰς παρ' αὐτῶν γενομένας ἐπιτάξεις.
Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον (1914—1918) τὸ
δίκαιον τῶν ἐπιτάξεων ἐσημείωσεν αἰσθητὴν ὀπι-
σθοδρόμησιν, διότι αἱ διατάξεις αὐτοῦ δὲν ἐτηρή-
θησαν γενικῶς. 'Εν τῷ στρατιωτικῶς καταλη-
φθέντι Βελγίῳ, αἱ γερμανικαὶ ἀρχαὶ ἀπηγόρευσαν
τὴν ἐκ τοῦ βελγικοῦ ἐδάφους ἐξαγωγὴν πολυαρί-
θμων εἰδῶν καὶ ἐπέβαλον εἰς τοὺς διευθυντὰς κα-
ταστημάτων καὶ ἐργοστασίων τὴν ὑποχρέωσιν νὰ
παρουσιάσωσι λεπτομερῆ κατάλογον τῶν εἰδῶν,
ἅτινα εὑρίσκοντο ἐν αὐτοῖς. Μετὰ ταῦτα προέ-
βησαν εἰς τὴν ἐπίταξιν τούτων, κατά τινας συγ-
γραφεῖς δὲ, χωρὶς νὰ παραδώσωσιν ἀποδείξεις ἢ
κανονικὰς ἀποδείξεις περὶ τῆς γενομένης παραλα-
βῆς. Αἱ γενόμεναι δὲ εἰς εἴδη ἐπιτάξεις φαίνεται
ὅτι ἦσαν ὑπὲρ τὸ δέον ὑπερβολικαί, τελείως δυσ-
ανάλογοι πρὸς τοὺς πόρους τῆς χώρας. Κατὰ τὸ
9 ἄρθρ. τῆς περὶ γενικῆς ἀνακωχῆς συμβάσεως
τῆς 11 Νοεμβρίου 1918 τὸ δικαίωμα ἐπιτάξεως
θὰ ἠδύνατο νὰ ἐνασκηθῇ ὑπὸ τῶν στρατευμάτων
τῶν κρατῶν τῆς Συνεννοήσεως εἰς πάντα τὰ ὑπ'
αὐτῶν καταληφθέντα γερμανικὰ ἐδάφη, ὑπὸ τὸν
ὅρον τοῦ κανονισμοῦ τῶν ἐντεῦθεν λογαριασμῶν
μετὰ τῶν διαφόρων δικαιούχων. Οἱ πολῖται τῶν
οὐδετέρων κρατῶν, οἵτινες τυχὸν εὑρίσκονται ἐπὶ
τῶν ἐδαφῶν τούτων, δὲν θὰ ἠδύναντο ν' ἀπαιτή-
σωσιν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης προνομιοῦχόν τινα
θέσιν.

Ὡς ἀνεπτύχθη ἀνωτέρω, αἱ γενόμεναι ἐπιτάξεις
δέον νὰ ἐξοφλοῦνται ἀμέσως ἅμα τῇ παραλαβῇ
των ἢ τοὐλάχιστον πρὸ τοῦ πέρατος τοῦ διεξαγο-
μένου πολέμου καὶ δὴ τοῖς μετρητοῖς. Ἂν ὅμως
τὰ ἐχθρικὰ στρατεύματα, μὴ ὄντα εἰς θέσιν νὰ
προβαίνωσιν εἰς ἀμέσους χρηματικὰς καταβολάς,
παράσχωσι μόνον ἀποδείξεις παραλαβῆς τῶν ἐπι-
ταχθέντων εἰδῶν, ἐγείρεται τὸ ζήτημα τίς θὰ ἐξο-
φλήσῃ ἐν τέλει τὰς ἀποδείξεις ταύτας. Ἂν τὸ κρά-
τος, ὅπερ προέβη εἰς ἐπιτάξεις ἐπὶ παροχῇ ἀπο-
δείξεων, ἡττηθῇ ἐν τῷ διεξαγομένῳ πολέμῳ, τότε
ἀσφαλῶς θὰ ἐξαναγκασθῇ νὰ καταβάλῃ τὰ ἐκ τοῦ
λογαριασμοῦ τούτου ὀφειλόμενα ποσά, ἅτινα ἐνίοτε
εἶναι μεγάλα. 'Εν ᾗ περιπτώσει ὅμως νικήσῃ, ἀναμ-
φιβόλως θὰ προσπαθήσῃ ν' ἀπαλλαγῇ πάσης κα-
ταβολῆς δι' εἰδικῆς διατάξεως ἐν τῇ περὶ εἰρήνης
συνθήκῃ. Εἰς παρεμφερεῖς περιπτώσεις, εἶναι ὀρ-
θὸν καὶ ἐνδείκνυται ὅπως τὸ κράτος, εἰς ὃ ἀνή-
κουσιν οἱ παθόντες, καταβάλῃ αὐτοῖς τὰς ζημίας,
ἃς ὑπέστησαν ἐκ τῶν γενομένων ἐπιτάξεων ἢ γε-
νικῶς ἐκ πάσης ἄλλης πολεμικῆς συνεπείας. Ἡ κα-
ταβολὴ δ' αὕτη δὲν πρέπει νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς
ἁπλῆ προαιρετικὴ ἀρωγὴ ἐκ μέρους τοῦ κρά-
τους, ἀλλ' ὡς νομικὴ τοιαύτη ὑποχρέωσις, κατὰ
τὰς νεωτέρας ἐπὶ τοῦ προκειμένου θεωρίας. Καθ'
ὅσον τὸ κράτος, τουτέστι τὸ ὅλον σύνολον τῶν πο-
λιτῶν, ἐξ ὧν τοῦτο σύγκειται, ὑποχρεοῦται ἐξ ἐθνι-
κῆς ἀλληλεγγύης ν' ἀποζημιώσῃ μίαν τάξιν πολι-
τῶν, τοὺς παθόντας, διὰ τὰς ὑλικὰς ζημίας τὰς
ὁποίας ὑπέστησαν ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καλοῦ καὶ αἵ-
τινες εἶναι δίκαιον ὅπως ἐπιβαρύνωσι τὸ σύνολον
τῶν πολιτῶν. 'Εν ἀνάγκῃ, δέον νὰ ἐπιβάλληται εἰ-
δικὸς πρὸς τοῦτο φόρος εἰς τὰς λοιπὰς ἐπαρχίας,
αἵτινες δὲν ἐδοκίμασαν τὰ δεινὰ τῆς ἐχθρικῆς
στρατιωτικῆς καταλήψεως καὶ κατὰ συνέπειαν διε-
τήρησαν σχεδὸν ἀλώβητον τὴν οἰκονομικὴν αὐτῶν
εὐημερίαν. Κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον
(1870—1871) ἡ Γαλλία κατέβαλεν εἰς τοὺς ἐν γέ-
νει ὑλικῶς παθόντας ἐκ τῆς γερμανικῆς εἰσβολῆς
πολίτας αὐτῆς μεγάλα τῷ ὄντι χρηματικὰ ποσά,
ἀλλ' ὑπὸ τύπον προαιρετικῆς κρατικῆς ἀρωγῆς
καὶ οὐχὶ νομικῆς ἀναγκαστικῆς πρὸς τοῦτο ὑπο-
χρεώσεως (νόμος τῆς 6 Σεπτεμβρίου 1871). Κατὰ τὸν
μέγαν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον (1914—1918) ἐφηρμό-
σθη σχετικῶς ἄλλη πρακτική. Τὰ ἐμπόλεμα κράτη
ἀνεγνώρισαν πλέον ὡς νομικὴν αὐτῶν ὑποχρέωσιν
τὴν ἀποζημίωσιν τῶν ἐν γένει ἐκ τῶν συνεπειῶν
τοῦ πολέμου παθόντων πολιτῶν των. Οὕτως ἐν
Γαλλίᾳ, ὁ ἀπὸ 26 Δεκεμβρίου 1914 νόμος προέ-
βλεπε (ἄρθρ. 12) τὴν ἔκδοσιν εἰδικοῦ νόμου, ὅστις
καὶ θὰ καθώριζε τὸ δικαίωμα τῆς ἐπανορθώσεως
τῶν ὑλικῶν ζημιῶν, αἵτινες θὰ προήρχοντο ἐκ
τῶν γεγονότων τοῦ πολέμου. Ὁ εἰδικὸς δ' οὗτος
νόμος ἐξεδόθη τὴν 17 'Απριλίου 1919, προσδιορί-
ζων λεπτομερῶς τὰς ζημίας, δι' ἃς ὑφίσταται ὑπο-
χρέωσις πρὸς ἐπανόρθωσιν ἐκ μέρους τοῦ κρά-
τους, μεταξὺ δὲ τούτων συγκαταλέγονται καὶ αἱ
ἐπιτάξεις (ἄρθρ. 2). Δικαίωμα πρὸς ἐπανόρθωσιν
ἔχουσιν οὐ μόνον οἱ ἰθαγενεῖς πολῖται, ἀλλὰ καὶ οἱ
ἀλλοδαποὶ τοιοῦτοι, ὑπὸ τοὺς ὅρους, οὓς θὰ ἐκα-
νόνιζε σχετικῶς εἰδικὴ συμφωνία, ἥτις θὰ συνή-
πτετο ὑπὸ τῆς Γαλλίας μετὰ κράτους, εἰς ὃ ὁ πα-
θὼν ἀλλοδαπὸς πολίτης ἀνήκει κατ' ἰθαγένειαν
(ἄρθρ. 3). Ὁ ἀπὸ 10 Μαΐου 1919 βελγικὸς νόμος,
ὡς καὶ ὁ ἀπὸ 16 Νοεμβρίου 1918 ἰταλικὸς τοι-
οῦτος (ἄρθρ. 1) ἀναγνωρίζουσιν ὡσαύτως δικαίωμα
εἰς τοὺς παθόντας ὅπως ἀποζημιωθῶσιν ὑπὸ τοῦ
κράτους των. Τὸ ἄρθρον 19 τῆς ἀπὸ 11 Νοεμ-
βρίου 1918 συμβάσεως περὶ γενικῆς ἀνακωχῆς
μετὰ τῆς Γερμανίας ἐπιβάλλει εἰς ταύτην τὴν ὑπο-
χρεωτικὴν ἐπανόρθωσιν τῶν γενομένων ζημιῶν.
Τὰ 231 καὶ 232 ἄρθρα τῆς ἀπὸ 28 'Ιουνίου 1919
συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν μετὰ τῆς Γερμανίας
ὑποχρεοῦσι ταύτην ὅπως ἐπανορθώσῃ πάσας ἐν
γένει τὰς ἀπωλείας καὶ ζημίας, ἃς ὑπέστησαν αἱ
κυβερνήσεις τῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων
Δυνάμεων ὡς καὶ οἱ πολῖται αὐτῶν συνεπείᾳ τοῦ
πολέμου ἐν γένει. Τὸ ἄρθρον 238, ποιούμενον λό-
γον περὶ τῶν γενομένων ἁρπαγῶν, καταλήψεων
καὶ μεσεγγυήσεων, ὡς καὶ τῶν ἐπιτάξεων, ὁρίζει
ὅτι αὗται θὰ παρεῖχον ἐπίσης δικαίωμα πρὸς
ἐπανόρθωσιν, ἐνασκούμενον εἰς βάρος τῆς Γερμα-
νίας καὶ τῶν συμμάχων της, ὑποχρεουμένων νὰ
ἐπιστρέψωσιν εἰς εἶδος ἔνια τῶν καταληφθέντων
εἰδῶν, ἰδίᾳ τὰ ζῷα. Τοὐναντίον, κατὰ τὸ 9 ἄρ-
θρον τῆς περὶ εἰρήνης συνθήκης, ἣν συνῆψε τὴν
3 Μαρτίου 1918 ἐν Μπρὲστ-Λιτὸβσκ ἡ Γερμανία
καὶ τὰ σύμμαχα αὐτῇ κράτη μετὰ τῆς σοβιετικῆς
Ρωσίας, οἱ τέως ἐμπόλεμοι θὰ ἀπηλλάσοντο ἀμοι-
βαίως πάσης ὑποχρεώσεως πρὸς ἐπανόρθωσιν
τῶν ἐκ τοῦ πολέμου ζημιῶν, συμπεριλαμβανομέ-
νων καὶ τῶν ἐξ ἐπιτάξεων τοιούτων. Κατὰ δὲ τὰ
ἄρθρα 4, 6 καὶ 8 τῆς συνθήκης, ἥτις συνωμολο-
γήθη τὴν 7ην Μαΐου 1918 ἐν Βουκουρεστίῳ με-
ταξὺ τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ρουμανίας, ἡ τελευ-
ταία αὕτη παρῃτεῖτο παντὸς δικαιώματος ὅπως
ζητήσῃ ἐπανορθώσεις διὰ τὰς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους
της προξενηθείσας ζημίας, συμπεριλαμβανομένων
εἰς ταύτας τῶν εἰς εἴδη ἐπιτάξεων καὶ τῶν χρη-
ματικῶν εἰσφορῶν. Θὰ παρεῖχεν ὅμως ἡ Ρουμα-
νία εἰς τοὺς Γερμανοὺς ὡς καὶ εἰς τοὺς ἀλλοδα-
ποὺς πολίτας ἐπανορθώσεις διὰ πάσας τὰς ζη-
μίας, τὰς ὁποίας τυχὸν οὗτοι ὑπέστησαν ἐπὶ τοῦ
ἐδάφους της λόγῳ τῶν στρατιωτικῶν ἐπιχειρή-
σεων τοῦ ἑνὸς τῶν ἐμπολέμων.

'Επιτάξεις θὰ ἠδύναντο βεβαίως νὰ ἐννοηθῶσι
καὶ ἐν τῷ κατὰ θάλασσαν ἔτι πολέμῳ, ἐν τῷ
ὁποίῳ ὅμως, ὡς γνωστόν, δὲν ἔχει εἰσέτι ἀνα-
γνωρισθῇ ὁ σεβασμὸς τῆς ἰδιωτικῆς ἐχθρικῆς πε-
ριουσίας, ὡς ἀνεγνωρίσθη ἤδη, κατὰ γενικὸν τοὐ-
λάχιστον κανόνα, ἐν τῷ κατὰ ξηρὰν πολέμῳ. Συ-
νεπῶς, τά τε ἐχθρικὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, ὡς καὶ τὰ
ἐπ' αὐτῶν ἐχθρικὰ ἰδιωτικὰ φορτία, δὲν ἐπιτάσ-
σονται κατὰ θάλασσαν, διότι θὰ ἠδύναντο νομί-
μως νὰ καταληφθῶσιν ὑπὸ τῶν πολεμικῶν πλοίων
τοῦ ἐμπολέμου ἐχθρικοῦ κράτους, θεωρούμενα ὡς
καλὴ λεία. 'Εφαρμογὴ τοῦ δικαίου ἐπιτάξεως θὰ
ἠδύνατο νὰ γίνῃ ὑπὸ διαφορετικὰς προϋποθέσεις
ἐν τῷ κατὰ θάλασσαν πολέμῳ. Οὕτω, θὰ ἠδύ-
ναντο νὰ ἐπιταχθῶσιν εἰς ὡρισμένας τινὰς περι-
πτώσεις, σαφῶς καθοριζομένας ὑπὸ τοῦ Διεθνοῦς
δικαίου, τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα τοῦ ἑνὸς ἐμπολέμου
κράτους, ἅτινα κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐνάρξεως
τῶν ἐχθροπραξιῶν εὕρηνται τυχὸν εἰς τοὺς λιμέ-
νας τοῦ ἑτέρου ἐμπολέμου κράτους ἢ συναντῶν-
ται πρὸς τοιούτους τινὰς λιμένας ἢ ἐν τῇ ἀνοι-
κτῇ θαλάσσῃ, διατελοῦντα ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ τῆς
ἐνάρξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν. Κατὰ τὰς ῥητὰς
διατάξεις τῶν ἄρθρων 2 καὶ 3 τῆς ἀπὸ 18 'Οκτω-
βρίου 1907 εἰδικῆς συμβάσεως περὶ τῆς θέσεως
τῶν ἐχθρικῶν ἐμπορικῶν πλοίων κατὰ τὴν ἔναρ-
ξιν τῶν ἐχθροπραξιῶν, ἥτις συνήφθη κατὰ τὴν
Β' ἐν Χάγῃ συνδιάσκεψιν τῆς εἰρήνης, τὰ ἐν λόγῳ
πλοῖα, ἅτινα συνεπείᾳ ἀνωτέρας βίας δὲν θὰ ἠδύ-
ναντο νὰ ἐγκαταλείψωσι τοὺς ἐχθρικοὺς λιμένας
ἐντὸς τῆς ταχθείσης προθεσμίας πρὸς τοῦτο, ἢ
εἰς ἃ δὲν θὰ ἐπετρέπετο ὁ ἀπόπλους ἐν γένει, δὲν
θὰ ἠδύναντο νὰ δημευθῶσι. Τὰ ἐμπόλεμα κράτη
δύνανται μόνον νὰ καταλάβωσι τὰ περὶ ὧν ὁ λό-
γος πλοῖα μετὰ τῆς ὑποχρεώσεως ὅπως ἀποδώ-
σωσι ταῦτα μετὰ τὸν τερματισμὸν τοῦ πολέμου
ἄνευ ἀποζημιώσεως ἢ νὰ ἐπιτάξωσι, καταβαλλο-
μένης σχετικῆς ἀποζημιώσεως. Δὲν δύνανται
ὡσαύτως νὰ δημευθῶσι τὰ πλοῖα, ἅτινα, ἐγκατα-
λείψαντα τὸν τελευταῖον λιμένα ἀπόπλου ἐξ αὐ-
τοῦ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν, συναν-
τῶνται διευθυνόμενα πρός τινα ἐχθρικὸν λιμένα
ἢ καὶ ἐν ἀνοικτῇ ἔτι θαλάσσῃ, διατελοῦντα, εἰς
ἀμφοτέρας ταύτας τὰς περιπτώσεις, ἐν ἀγνοίᾳ
περὶ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν. Τὰ πλοῖα
τῆς τοιαύτης κατηγορίας θὰ ἠδύναντο νὰ κατα-
ληφθῶσι μετὰ τῆς ὑποχρεώσεως ὅπως ἐπιστρα-
φῶσι μετὰ τὸν πόλεμον ἄνευ καταβολῆς ἀποζη-
μιώσεως ἢ νὰ ἐπιταχθῶσιν ἢ νὰ καταστραφῶσι,
καταβαλλομένης ἀποζημιώσεως διὰ τὴν ἐπίταξιν
ἢ τὴν καταστροφὴν τούτων. Τὸ ἄρθρον 4 ποιεῖ-
ται λόγον περὶ τῶν ἐχθρικῶν ἰδιωτικῶν ἐμπο-
ρευμάτων, ἅτινα εὑρίσκονται ἐπὶ πλοίων, ὑπαγο-
μένων εἰς τὰς διατάξεις τῶν 1 καὶ 2 ἄρθρων, καὶ
ἅτινα ἐμπορεύματα θὰ ἠδύναντο νὰ καταληφθῶσι
καὶ ἀποδοθῶσι μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου ἄνευ
καταβολῆς ἀποζημιώσεως, ἢ νὰ ἐπιταχθῶσι, κα-
ταβαλλομένης ἀποζημιώσεως ὁμοῦ μετὰ τοῦ
πλοίου ἢ καὶ κεχωρισμένως. Κατὰ τὸ 5 ἄρθρον
τῆς συμβάσεως ἐξαιροῦνται τῶν διατάξεων ταύ-
της τὰ ἐχθρικὰ ἰδιωτικὰ πλοῖα, ὧν ἡ κατασκευὴ
ὑποδεικνύει, ὅτι προορίζονται ὅπως μετατραπῶσιν
εἰς πολεμικὰ πλοῖα.

Ὡσαύτως, κατὰ τὸ 3 ἄρθρ. τῆς ἀπὸ 18 'Οκτω-
βρίου 1907 εἰδικῆς συμβάσεως περὶ κανονισμοῦ
τοῦ ἀπὸ θαλάσσης βομβαρδισμοῦ, συνομολογη-
θείσης κατὰ τὴν Β' ἐν Χάγῃ συνδιάσκεψιν τῆς
εἰρήνης, θὰ ἠδύναντο, μετὰ εἰδικὴν προηγουμένην
ἀνακοίνωσιν περὶ τῆς τοιαύτης προθέσεως, νὰ
βομβαρδισθῶσι λιμένες, πόλεις, χωρία, κατοικίαι
ἢ κτίρια, μὴ διεξάγοντα οὐδεμίαν ἄμυναν. Τοῦτο
δέ, ἂν αἱ ἐγχώριοι ἀρχαί, κατόπιν γενομένης αὐ-
ταῖς ῥητῆς προσκλήσεως, ἀρνοῦνται νὰ προβῶσιν
εἰς ἐπιτάξεις ζῳοτροφιῶν ἢ προμηθειῶν, ἀπαραι-
τήτων διὰ τὰς ἀμέσους καὶ ἐπιτακτικὰς ἀνάγκας
τῆς ἐχθρικῆς ναυτικῆς μοίρας ἢ τῆς μεμονωμένης
ναυτικῆς μονάδος, ἥτις εὑρίσκεται πρὸ τοῦ μέρους,
τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ βομβαρδισθῇ κατ' αὐτὸν
τὸν τρόπον. Αἱ ἀπαιτούμεναι αὗται ἐπιτάξεις δέον
πάντως νὰ εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τοὺς ὑλικοὺς πό-
ρους τῶν κατοίκων καὶ νὰ εἶναι καὶ λογικαί, του-
τέστι νὰ μὴ ζητοῦνται εἴδη, ἅτινα δὲν ὑπάρχουσιν,
ἢ ὑπάρχουσι μέν, ἀλλ' ἐν μικρᾷ ποσότητι, ἥτις
εἶναι ἀπαραίτητος πρὸς κάλυψιν τῶν ἐπιτακτικῶν
ἀναγκῶν τοῦ πληθυσμοῦ. Αἱ ἐπιτάξεις δέον νὰ
ἀπαιτοῦνται ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ μετὰ προη-
γουμένην πρὸς τοῦτο συγκατάθεσιν τοῦ διοικη-
τοῦ τῆς πολεμικῆς ναυτικῆς μοίρας καὶ νὰ ἐξο-
φλοῦνται, εἰ δυνατόν, τοῖς μετρητοῖς, ἄλλως πρέ-
πει νὰ ἐπιβεβαιοῦται ἡ παραλαβὴ τῶν εἰδῶν διὰ
κανονικῶν ἀποδείξεων. Ὁ ἀμερικανικὸς κῶδιξ τοῦ
κατὰ θάλασσαν πολέμου (1900, ἄρθρ. 4) ὁρίζει σχε-
τικῶς, ὅτι θὰ ἐπετρέπετο βομβαρδισμὸς ὑπὸ τὰς
ἀνωτέρω προϋποθέσεις, ὅταν παρακωλύωνται διὰ
τῆς βίας λογικαὶ ἐπιτάξεις ζῳοτροφιῶν καὶ προ-
μηθειῶν, ἀναγκαιοῦσαι εἰς τὴν ναυτικὴν μοῖραν
καθ' ἣν στιγμὴν ἐνεργοῦνται αὗται. 'Εν τοιαύτῃ
δὲ περιπτώσει, θὰ ἔπρεπε ν' ἀνακοινωθῇ προη-
γουμένως ἡ πρὸς βομβαρδισμὸν πρόθεσις. Παρα-
τηρητέον ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὅτι τὸ μέτρον τοῦ
ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἀπὸ θαλάσσης βομβαρ-
δισμοῦ κέκτηται ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις τῆς
ἐκτάκτως ἐντατικῆς στρατιωτικῆς καὶ ναυτικῆς
ὀργανώσεως θεωρητικὴν μᾶλλον ἢ πρακτικὴν ση-
μασίαν. Διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον, ὅτι τὰ κράτη
ἔχουσιν ὀργανωμένας νῦν πλήρεις ναυτικὰς βάσεις
ἀνεφοδιασμοῦ τῶν ναυτικῶν αὐτῶν μονάδων, αἵτι-
νες θὰ ἠδύναντο εὐκόλως νὰ παραλάβωσι παρ' αὐ-
τῶν δι' εἰδικῶν μεταγωγικῶν πλοίων τὰς ζῳοτρο-
φίας καὶ τὰς προμηθείας, τῶν ὁποίων ἑκάστοτε θὰ
εἶχον ἀνάγκην. Τούτου δ' ἕνεκα, σπανίως, ἂν μὴ
οὐδέποτε, θὰ εὑρεθῇ ἐν τοιαύτῃ καταστάσει ἐλλεί-
ψεως δεδομένη μονὰς ἢ μοῖρα (*Δρόσου*, Τὰ τῶν
βομβαρδισμῶν νόμιμα, 1917, σελ. 63—64).

'Εν καιρῷ πολέμου θὰ ἠδύναντο ἐπίσης νὰ ἐπι-

Digitized by Google

ταχθῶσι τὰ ἀερόπλοια ἐν γένει, ἅτινα, εὑρισκόμενα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους δεδομένου ἐμπολέμου κράτους, ἀνήκουσιν εἰς πολίτας ἢ εἰς ἑταιρείας οὐδετέρου κράτους, καὶ τοῦτο, διότι οἱ οὐδέτεροι ἰδιῶται δὲν κέκτηνται ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης προνομιοῦχόν τινα θέσιν, ἐξισούμενοι πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς πολίτας. Δέον ὅμως νὰ παραχωρηθῇ ἀποζημίωσις εἰς τοὺς οὐδετέρους ἰδιώτας διὰ τὴν γενομένην ἐπίταξιν. Ἡ τοιαύτη ὅμως ἐπίταξις οὐδετέρου ἀεροπλοίου θὰ ἠδύνατο νομίμως νὰ συντελεσθῇ καὶ ἐν τῇ στήλῃ ἀέρος τῇ ὑπεράνω τοῦ ἐμπολέμου κράτους, ἐφ' ὅσον ἐννοεῖται τὸ κράτος τοῦτο θὰ ἐπέτρεπε τὴν δι' αὐτῆς τῆς στήλης δίοδον; Τὸ ζήτημα τοῦτο ἀμφισβητεῖται τὰ μέγιστα ἐν τῇ θεωρίᾳ καὶ ἐν τῇ πρακτικῇ. Ἐξαρτᾶται δ' ἡ λύσις αὐτοῦ ἐκ τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης νομικῆς ἰδιότητος, ἥτις δέον ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν ἐναέριον στήλην, ἥτις ὑπέρκειται τῶν καθ' ἕκαστον κρατῶν. Ἂν ἡ στήλη αὕτη θεωρηθῇ ὅτι ἀνήκει εἰς τὸ κράτος κατὰ κυριαρχίαν, τότε θὰ ἐδικαιολογεῖτο πληρέστατα νομικῶς ἡ ἐπίταξις. Ἂν ὅμως θεωρηθῇ ὅτι δὲν ἀνήκει εἰς τὸ κράτος, ὡς ἀκριβῶς δὲν ἀνήκει εἰς κράτος τι οὔτε κατὰ κυριαρχίαν οὔτε κατὰ κυριότητα ἡ καλουμένη ἀνοικτὴ θάλασσα, ἥτις εἶναι ἐλευθέρα δι' ὅλα τὰ κράτη, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐπίταξις οὐδετέρου ἰδιωτικοῦ ἀεροπλοίου ἐν τῷ ἀέρι δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐννοηθῇ ἀπὸ ἀπόψεως Διεθνοῦς δικαίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Féraud-Giraud*, Des réquisitions militaires (1892.— *Keller*, Requisitionen und Kontributionen (1898.— *Mérignhac*, Les théories dug rand État-Major allemand sur les lois de la guerre continentale, ἐν τῇ Revue générale du droit intern. public τ. XIV (1907), σ. 197. —*Pont*. Les réquisitions militaires en temps de guerre (1905.— *Sabouroux*, Des réquisitions militaires en pays ennemi (1907).— *Halmagrand*, Des réquisitions et des contributions (1910).— *Gregory*, Contributions and requisitions in war 1915).—*Bucklin*, Les réquisitions militaires (1915). —*Ferrand*, Des réquisitions militaires en matière de droit intern. public (1917).

Δ. ΔΡΟΣΟΣ

ἐπίτασις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιτείνειν, ἐπαύξησις, ἐνδυνάμωσις: «ἐπίτασις τοῦ χειμῶνος,—τοῦ ψύχους,—τοῦ καύσωνος», (ἀρχ. ἑλλ. μουσ.), «ἐπίτασις τῆς φωνῆς» ἡ τῆς φωνῆς κίνησις ἀπὸ τοῦ βαρυτέρου φθόγγου ἐπὶ τὸν ὀξύτερον· ἀντίθ. *ἄνεσις*· || «ἐπίτασις τῆς ἐννοίας—τῆς σημασίας τῆς λέξεως», «σύνθεσις χάριν ἐπιτάσεως τῆς ἐννοίας» οἷον *συνακολουθῶ* παρὰ τὸ *ἀκολουθῶ*· || «λέγεται—, διαδίδεται μετ' ἐπιτάσεως», ἰσχυρῶς, ἐπιμόνως.

—*['Αρχ. Δραμ.]* Καλεῖται οὕτω μία τῶν κατὰ τοὺς παλαιοὺς γραμματικοὺς ὑποδιαιρέσεων τοῦ δράματος. Ἡ *ἐπίτασις* (τὸ δεύτερον ἐκ τῶν τριῶν μερῶν εἰς ἅ. κατὰ τοὺς ἀνωτέρω, ὑποδιαιρεῖται τὸ δρᾶμα) εἶναι τὸ κύριον μέρος τοῦ δράματος, ἐν ᾧ γίνεται ὁ ἀγὼν τῶν συγκρουομένων προσώπων καὶ συμφερόντων καὶ ἐπιτείνεται ἡ *δέσις* τοῦ δράματος. Ἄλλοι γραμματικοὶ διαιροῦν τὸ δεύτερον αὐτὸ μέρος εἰς *ἐπίτασιν* καὶ *κατάστασιν*. Διὰ τῆς καταστάσεως, κατ' αὐτούς, φανερώνεται ὁ ἄκρος τῆς δέσεως βαθμός.

Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

—*[Συντακτ.]* Καλοῦμεν *ἐπίτασιν* ἐν τῇ συντάξει τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἐννοίας ὅρου τινὸς τῆς προτάσεως. Πρὸς τοῦτο χρησιμεύουν διάφοροι λέξεις καὶ μόρια, ὡς λ. χ. ὁ σύνδεσμος *καί*: «ὁ νόμος καὶ μάλα καλῶς ἔχει» κ.οὔ.κ. —Ω.

ἐπιτάσσω, *ἀόρ. ἐπέταξα—ἐπετάχθην*, παθ. μετχ. *ἐπιτεταγμένος*· διατάσσω, προστάσσω, παραγγέλλω: «ἡ θρησκεία ἐπιτάσσει νὰ ἀγαπῶμεν ἀλλήλους», «ἐκτελεῖ τὰ ἐπιτασσόμενα»· || ἐνεργῶ *ἐπίταξιν*, καταλαμβάνω εἴδη πρώτης ἀνάγκης, κτίρια κλπ. πρὸς χρῆσιν τοῦ κράτους: «ἐπετάχθησαν οἰκήματα, κτήνη καὶ τρόφιμα»· || τάσσω, θέτω κατόπιν, ἀντίθ. *προτάσσω*: «ὁ δυνητικὸς σύνδεσμος *ἂν* ὁτὲ μὲν ἐπιτάσσεται, ὁτὲ δὲ προτάσσεται τοῦ ῥήματος».

ἐπιτατικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἁρμόδιος πρὸς ἐπίτασιν, αὐξητικός, ὁ σημαίνων ἐπίτασιν: «ἐπιτατικὸν μόριον».—Ἐπίρρ. ***ἐπιτατικῶς***.

—*[Συντακτ.]* Καλοῦμεν οὕτως ἐν τῷ συντακτικῷ λέξιν ἢ μόριόν τι, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἐννοίας ὅρου τινὸς τῆς προτάσεως, ὡς λ. χ. ὁ σύνδεσμος *καί*, ὅστις ἐνίοτε λαμβάνεται πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἐννοίας τῆς λέξεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρεται: «καὶ μάλα καλῶς (=μάλιστα καλῶς) κ. οὔ. κ. —Ω.

ἐπιταυτοῦ, δημοτ., ἐπίτηδες, ἐπὶ τούτῳ, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον: «ἐπιταυτοῦ δὲν ἦρθε, γιὰ νὰ στενοχωρηθοῦμε».

Ἐπιτάφιο (Punta Epitafio) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον ἐντὸς τοῦ κόλπου τῶν *Ποτιόλων* (τανῦν Puzzole) ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Νεαπόλεως (πλάτ. 40°49' Β, μῆκ. 14°04' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1728: Gulf of Naples). Παρ' αὐτὸ μεγαλοπρεπῆ ἐρείπια τῆς παρὰ τὰς Βαΐας ἀρχαίας λουτροπόλεως, εἰς ἣν εὕρισκον «τὴν ἐν Νεαπόλει διαγωγὴν τὴν ἑλληνικὴν οἱ ἐκ τῆς Ῥώμης ἀναχωροῦντες δεῦρο, ἡσυχίας χάριν τῶν ἀπὸ παιδείας ἐργασαμένων ἢ καὶ ἄλλων διὰ γῆρας ἢ ἀσθένειαν ποθούντων ἐν ἀνέσει ζῆν» (*Στράβ.* Didot Ε, δ, 7). Μεταξὺ τῶν ἐρειπίων τὰ τῶν ναῶν τῆς Ἀρτέμιδος καὶ τῆς Ἀφροδίτης.

Σ. Ε. Λ.

ἐπιτάφιος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐπὶ τοῦ τάφου κείμενος: «ἐπιτάφιος πλάξ», «ἐπιτάφιον ἐπίγραμμα», «ἄνθη ἐπιτάφια»· || ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν τάφον, εἰς τὸν ἐνταφιασμόν: «ἐπιτάφιος θρῆνος», «λόγος ἐπιτάφιος» λόγος εἰς τὸν ἐνταφιασθέντα· || *ἐπιτάφιος* (ὁ) ὡς οὐσ., κατὰ παράλειψιν τοῦ *λόγος*: «ὁ ἐπιτάφιος τοῦ Περικλέους», «ἐξεφώνησε τὸν προσήκοντα ἐπιτάφιον»· || ἐκκλ. ἡ ἀκολουθία τῆς κηδεύσεως τοῦ Χριστοῦ, ἡ ψαλλομένη τὴν Μ. Παρασκευήν: «θὰ πάμε 'ς τὸν ἐπιτάφιο»· || τὸ ὕφασμα ἐν ᾧ εἶναι ἐνυφασμένος ἢ ἐζωγραφισμένος ὁ Χριστὸς νεκρός· || τὸ κατασκεύασμα ἐν ᾧ φέρεται ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ νεκροῦ: «ἐστόλισαν τὸν ἐπιτάφιον».

—*['Εκκλησ.]* *Ἐπιτάφιος* καλεῖται ἡ ἐπὶ ὑφάσματος συνήθως πολυτελοῦς χρυσοκέντητος παράστασις τῆς ταφῆς τοῦ Κυρίου, ἡ σήμερον κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Μ. Παρασκευῆς ἀποτιθεμένη ἐν τῷ ναῷ εἰς προσκύνησιν τοῖς πιστοῖς καὶ περιφερομένη τὴν ἑσπέραν κατὰ τὴν καλουμένην «ἔξοδον τοῦ Ἐπιταφίου». Ἦτο δε ὁ ἐπιτάφιος ἐν χρόνοις οὐχὶ κατὰ πολὺ ἀρχαίοις (πιθανῶς ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος) αὐτὸ τὸ μεγαλύτερον τῶν καλυμμάτων τῆς Εὐχαριστίας, τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἀήρ*, ὅπερ διευρυνθὲν εἰς σχῆμα χρυσοκεντήτου λαβάρου κοσμουμένου διὰ σχετικῶν πρὸς τὸν ἐνταφιασμὸν τοῦ Κυρίου ἐνυφάντων εἰκόνων, ἐφέρετο θριαμβευτικῶς κατὰ τὴν Μεγάλην εἴσοδον, περιαγόμενον τὸ κατ' ἀρχὰς μὲν ὑπὸ τῶν ἱερέων, εἶτα δ' ὑπὸ μόνου τοῦ διακόνου, εἴτε ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ, εἴτε ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὤμων αὐτοῦ ἀναρτώμενον (*Συμεὼν Θεσσαλ.* Περὶ ἱερᾶς λειτουργ. κεφ. 96. *Migne* 155, 288). Τοιοῦτος ἐπιτάφιος, θαυμασιώτατον ἔργον τέχνης, χρονολογούμενος ἀπὸ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, περιεσώθη εἰς ἡμᾶς ὁ περίφημος ἐπιτάφιος τῆς Θεσσαλονίκης (πρβλ *Ch. Diehl* Manuel d' art Byzantin σελ. 606, 662 καὶ 801). Οἱ χρόνοι τῆς δουλείας συνετέλεσαν, ὥστε ὁ Ἀὴρ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν προτέραν αὐτοῦ ἁπλῆν καὶ σχετικῶς πτωχὴν ὄψιν, ὁ δὲ Ἐπιτάφιος νὰ παραμείνῃ ἱερὸν ἄμφιον ὑπὸ τῶν πλουσιωτέρων ἐκκλησιῶν κατὰ τὴν Μ. Παρασκευὴν χρησιμοποιούμενον, καθ' ὃν χρόνον ὑπὸ τῶν πτωχοτέρων ἐχρησιμοποιεῖτο κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τὸ *Ἀντιμήνσιον*.

Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

— **«Ἐπιτάφιος *Ἀδώνιδος*»** *[Ἱστ. Λογοτ.]*. Ποίημα τοῦ Βίωνος εἰς ἐλεγειακὸν μέτρον, ὑπόθεσιν ἔχον τὸν θάνατον τοῦ Ἀδώνιδος (βλ. λ. *Βίων*).

— **«Ἐπιτάφιος *θρῆνος*»** *[Λειτουργ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ εἰς τρεῖς στάσεις ἐγκώμια, τὰ ἔχοντα ὑπόθεσιν τὸν θάνατον καὶ τὴν ταφὴν τοῦ Κυρίου καὶ ἐν χορῷ κυκλοῦντι τὸν ἐπιτάφιον κατὰ τὸν ὄρθρον τοῦ Μεγάλου Σαββάτου ἐν τῇ ἑσπέρᾳ τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς ψαλλόμενα. Τῶν ἐγκωμίων τούτων ἡ μὲν πρώτη στάσις ἄρχεται διὰ τοῦ: «Ἡ Ζωὴ ἐν τάφῳ κατετέθης, Χριστέ....», ἡ δευτέρα στάσις διὰ τοῦ: «Ἄξιόν ἐστι μακαρίζειν Σε τὸν ζωοδότην..,» καὶ ἡ τρίτη διὰ τοῦ: «Αἱ γενεαὶ πᾶσαι ὕμνον τῇ ταφῇ Σου προσφέρουσι, Χριστέ μου». Ἀποτελοῦντα προσιδιάζον μέρος τῆς οὕτως εἰπεῖν ἐπικηδείου ἀκολουθίας τοῦ Κυρίου, συνδέονται ἀναποσπάστως μετὰ τῶν «ψαλμῶν τοῦ Ἀμώμου», τῶν εἰς πᾶσαν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν ἀναγινωσκομένων, καὶ ἓν ἕκαστον τῶν ἐγκωμίων ἀντιστοιχεῖ πρὸς ἕνα ἕκαστον τῶν στίχων τῶν ψαλμῶν τούτων, οἵτινες ἤδη διὰ τὴν συντομίαν παραλείπονται. Συντάκτης τῶν ἐγκωμίων τούτων ὑπῆρξε πιθανῶς Θεόδωρος ὁ Στουδίτης (825), ἡγούμενος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει περιωνύμου μονῆς τοῦ Στουδίου.

Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

— **ἐπιτάφιος *λόγος*** *[Ῥητορ.]*. Καλεῖται οὕτως ὁ ἐκφωνούμενος ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ τεθνεῶτος καὶ πρὶν ἢ οὕτως ἐνταφιασθῇ. Εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν οἱ λόγοι οὗτοι οὐδόλως διέφερον τῶν ἐπικηδείων, ἁπλῶς δὲ ὁ ὁμιλῶν, ἐπειδὴ ἐτύγχανεν ἄλλος ἢ καὶ πλείονες νὰ προηγηθοῦν αὐτοῦ εἰς τὴν ἐκφώνησιν ἐπικηδείου λόγου, ἀπήγγελλε τὸν ἰδικόν του κατὰ τὸν ἐνταφιασμὸν τοῦ νεκροῦ.

Σήμερον τοιοῦτοι λόγοι σπανιώτατα ἢ οὐδόλως ἐκφωνοῦνται, οἱ δ' ὁμιλοῦντες ἐπὶ τοῦ τάφου περιορίζονται εἰς ὀλίγας λέξεις, δι' ὧν χαιρετοῦν τὸν ἐκλιπόντα. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες τοὺς ὑπὲρ πατρίδος πεσόντας ἐτίμων διὰ δημοσίων ταφῶν. Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς (Ῥωμ. Ἀρχ. V, 17) παρέχει τὴν πληροφορίαν, ὅτι οἱ ἔπαινοι κατὰ τὰς δημοσίας ταφὰς εἶναι ἐπινόημα τῶν Ῥωμαίων· τοῦτο δὲν εἶναι ἀκριβές, διότι ἀπ' ἀρχαιοτάτων ἤδη χρόνων ποιηταὶ ᾖδον τὰς ἀρετὰς τῶν ὑπὲρ πατρίδος τελευτησάντων καὶ δὴ καὶ ποιητικοὶ ἀγῶνες ἐγίνοντο, ἐν τοιούτῳ δ' ἀγῶνι ἠγωνίσατο ὁ Ἡσίοδος πρὸς τιμὴν τῶν ταφῶν τοῦ Ἀμφιδάμαντος (Ἔργα καὶ Ἡμ 654). Τότε οἱ ἥρωες δὲν ἐτιμῶντο διὰ ῥητορικῶν λόγων, διότι ὁ πεζὸς λόγος δὲν εἶχεν ἔτι ἀναπτυχθῆ, ἀλλὰ δι' ᾀσμάτων, ὅπερ κατ' οὐσίαν δὲν εἶναι διάφορον. Μετὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους καθιερώθη ὅπως καλῶνται ῥήτορες, ἵνα τὰς τελευταίας τιμὰς εἰς ἐνδόξους τεθνεῶτας ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτῶν ἀποδώσωσιν. Εἰς τὰς περιστάσεις ταύτας ἐξέφραζον τὴν λύπην των διὰ τὸν ἀποθανόντα, ἀπηρίθμουν πράξεις τινὰς αὐτοῦ συνιστώσας τοῖς μεταγενεστέροις τὴν μνήμην του καὶ προέτρεπον τοὺς ζῶντας νὰ βαδίσωσιν ἐπὶ τὰ ἴχνη του. Ἐν μέσῳ μεγάλων συναθροίσεων ὡρισμένος τις ῥήτωρ ἐγκωμίαζεν ἅπαντας τοὺς ὑπὲρ πατρίδος πεσόντας. Οἱ λόγοι οὗτοι ἀνῆκον εἰς τὸ *ἐπιδεικτικὸν* (βλ. λ.) εἶδος τῆς ῥητορείας, ἐξ αὐτῶν δὲ μνημειώδης παρέμεινεν ὁ ὑπὸ τοῦ Περικλέους ἐκφωνηθείς.

Ι. Φ. Δ.

— **«Ἐπιτάφιος» *Λυσίου*** *[Ἱστορ. Λογοτ.]*. Λόγος συνταχθεὶς κατὰ τὸ ἔτος 394 πρὸς τιμὴν τῶν πεσόντων κατὰ τὸν Κορινθιακὸν πόλεμον. Ἐν αὐτῷ ὁ ῥήτωρ, ἀκολουθήσας τὸ παράδειγμα τῶν σοφιστικῶν ἐγκωμίων, διεξέρχεται τὴν μυθικὴν καὶ ἱστορικὴν ἐποχὴν τῶν Ἀθηνῶν, ἀφηγούμενος κατὰ χρονολογικὴν ἀκολουθίαν ἓν ἕκαστον ἀνδραγάθημα τῆς πόλεως. Καὶ μακρότερον μὲν ἐνδιατρίβει εἰς τὰ ἐγκώμια τῆς ἀνδρείας καὶ φιλανθρωπίας τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὸν πρὸς τὰς Ἀμαζόνας πόλεμον, τὴν ταφὴν τῶν ἐν Ἀθήναις πεσόντων Ἀργείων, τὴν ὑποδοχὴν τῶν Ἡρακλειδῶν καὶ τοὺς κατὰ τῶν Περσῶν ἀγῶνας, συντόμως δὲ παρέρχεται τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, πράττων ὅλως ἐναντία τῆς ἰδέας, ἣν εἶχεν ὁ Θουκυδίδης περὶ τῆς ἀξιολογότητος τοῦ γεγονότος τούτου. Ὁ λόγος οὗτος, ἐπιδεικτικὸς ὤν, συνεγράφη ποιητικῶς καὶ περιττῶς καὶ ἐξηλλαγμένως, διὰ πολλῶν ῥητορικῶν σχημάτων κεκοσμημένος καὶ διὰ μεταφορικῆς λέξεως καὶ μακρῶν περιόδων καὶ πολλῶν μετοχῶν κατεσκευασμένος. Μετέχει πολὺ τῆς καλλιεπείας ἐκείνης, ἣν ἐθήρευεν ὁ Λυσίας νεώτερος ὤν. Ἡ διεξαγωγὴ τῶν νοημάτων εἶναι τόσον συνεστραμμένη καὶ περίτεχνος, ὥστε δικαίως ἠπόρησάν τινες τῶν φιλολόγων, ἂν ὁ «ἐπιτάφιος» εἶναι ἔργον τοῦ αὐτοῦ ἐκείνου ἀνδρός, ὅστις συνέγραψε τοὺς δικανικοὺς λόγους. Προτάσεις παράλληλοι κανονικῶς μετρημέναι καὶ μονοτόνως ἐπιφερόμεναι, καὶ ἀντιθέσεις κείμεναι εἰς τὰς λέξεις μᾶλλον ἢ εἰς τὴν ἔννοιαν, εἶναι τὸ ἐπικρατοῦν ὕφος καθ' ὅλον τὸν λόγον, ὡς ἐν τῇ περιόδῳ: «ἄνδρες δ' ἀγαθοὶ γενόμενοι, καὶ τῶν μὲν σωμάτων ἀφειδήσαντες, ὑπὲρ δὲ τῆς ἀρετῆς οὐ φιλοψυχήσαντες», ἔνθα ἡ ἀντίθεσις εἶναι ψευδὴς κατὰ τὴν προσφυᾶ μαρτυρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους (Ῥητορ. Γ', 9). Τῶν δὲ παρηχήσεων καὶ τῶν ἄλλων ὁμοίων σχημάτων γίνεται τόση κατάχρησις, ὅσην μόλις ὁ Πῶλος ἢ ἄλλος τις τῶν μαθητῶν τοῦ Γοργίου ἤθελε κάμει. Πολλοὶ τῶν νεωτέρων κριτικῶν ἀπὸ τοῦ Valckenaer καὶ τοῦ Reiske ἀποφαίνονται κατὰ τῆς γνησιότητος τοῦ λόγου, ὃν θεωροῦσιν ὡς σοφιστικὸν γύμνασμα. Τὰ ὑπὲρ τῆς γνησιότητος ὅμως ἐπιχειρήματα εἶναι ἰσχυρότερα.

Ι. Φ. Δ.

— **ἐπιτάφιος *Περικλέους*** *[Ἱστορ. Λογοτ.]*. Λόγος ὃν παραδίδει ὁ Θουκυδίδης (Β, 35—46), ἐκφωνηθεὶς ὑπὸ τοῦ Περικλέους πρὸς τιμὴν τῶν πεσόντων κατὰ τὸν Σαμιακὸν πόλεμον. Ἐν αὐτῷ ὁ ῥήτωρ σπουδάζει νὰ ἐμποιήσῃ εἰς τοὺς Ἀθηναίους πίστιν καὶ ἀγάπην εἰς τὸ πολίτευμα, τὰ ἤθη, τὴν δίαιταν καὶ πάντα τὸν βίον αὐτῶν. Ἐν τῷ προοιμίῳ τονίζει, ὅτι ἐπεθύμει ἵνα οἱ ἐκ τῶν πολέμων θαπτόμενοι τιμῶνται οὐχὶ διὰ λόγων, ἀλλὰ δι' ἔργων, ὅπως μὴ διακινδυνεύωνται αἱ ἀρεταὶ πολλῶν ἐν ἑνὶ ἀνδρί, ὅμως ἑπόμενος τῷ νόμῳ θέλει πειραθῆ, ὅπως κατὰ τὴν βούλησιν καὶ τὴν δόξαν ἑκάστου εἴπῃ. Κατὰ τὸν Σχολιαστήν: «νόμος, ὅτι δεῖ τοὺς ἐκ τῆς πόλεως ἀνῃρημένους δημοσίᾳ ταφῆς ἀξιοῦν. Προστιθέασι δὲ τῷ τοιούτῳ νόμῳ τὸ δεῖν καὶ ἐπιταφίους ἐπαίνους εἰς αὐτοὺς λέγειν, ὃ δὴ καὶ λόγον ὁ ῥήτωρ ἐνταῦθα καλεῖ». Ἐκ τοῦ προοιμίου ὁ ῥήτωρ μεταβαίνει εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐπαινεῖ τοὺς προγόνους τοὺς παραδόντας τὴν χώραν ἐλευθέραν, τοὺς πατέρας τοὺς αὐξήσαντας τὴν πόλιν καὶ τοὺς συγχρόνους Ἀθηναίους, τοὺς παρασκευάσαντας αὐτὴν ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ αὐταρκεστάτην. Ἀποκαλεῖ τὰς Ἀθήνας «τῆς Ἑλλάδος παίδευσιν», ὅπου οἱ κάτοικοι «φιλοκαλοῦσι μετ' εὐτελείας καὶ φιλοσοφοῦσιν ἄνευ μαλακίας». Ἀλλὰ τὸ καλύτερον ἐγκώμιον τῆς πόλεως εἶναι τὸ ἀφορῶν εἰς τὸ πολίτευμα αὐτῆς: «Χρώμεθα γὰρ πολιτείᾳ οὐ ζηλούσῃ τοὺς τῶν πέλας νόμους, παράδειγμα δὲ μᾶλλον αὐτοὶ ὄντες τινὶ ἢ μιμούμενοι ἑτέρους. Καὶ ὄνομα μὲν διὰ τὸ μὴ εἰς ὀλίγους, ἀλλ' εἰς πλείονας οἰκεῖν δημοκρατία κέκληται, μέτεστι δὲ κατὰ μὲν τοὺς νόμους πρὸς τὰ ἴδια διάφορα πᾶσι τὸ ἴσον, κατὰ δὲ τὴν ἀξίωσιν, ὡς ἕκαστος ἔν τῳ εὐδοκιμεῖ, οὐκ ἀπὸ μέρους τὸ πλεῖον εἰς τὰ κοινὰ ἢ ἀπ' ἀρετῆς προτιμᾶται, οὐδ' αὖ κατὰ πενίαν, ἔχων δέ τι ἀγαθὸν δρᾶσαι τὴν πόλιν, ἀξιώματος ἀφανείᾳ κεκώλυται. Ἐλευθέρως δὲ τά τε πρὸς τὸ κοινὸν πολιτεύομεν...». Εἰσέρχεται εἶτα εἰς τὸν ἔπαινον τῶν θαπτομένων, τονίζων ὅτι «ἆθλα οἷς κεῖται ἀρετῆς μέγιστα, τοῖς δὲ καὶ ἄνδρες ἄριστοι πολιτεύουσι». Ὁ λόγος οὗτος, ἀποτελῶν τὸ περιφανέστερον μνημεῖον τοῦ ἐπιδεικτικοῦ εἴδους τῆς ῥητορείας, εἶναι μεστὸς ἀληθείας, μεγαλοφροσύνης καὶ πολλῆς μετριοπαθείας ἔν τε τοῖς ἐπαίνοις καὶ τῇ ὑπὲρ τῆς πόλεως ἀπολογίᾳ. Τὸν διακρίνει ὀρθότης καὶ εὐστοχία περὶ τὴν κρίσιν, μεγαλειότης καὶ ὕψος νοημάτων. Ὁ κύριος σκοπὸς τοῦ ῥήτορος, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις λόγοις του, ἦτο νὰ κατευθύνῃ τὸ πνεῦμα τοῦ λαοῦ εἰς ἀσφαλῆ καὶ στερεὰν ὁδόν· τοὐναντίον δὲ πᾶσα σπουδή, τείνουσα εἰς τὴν προσωρινὴν τοῦ πλήθους συγκίνησιν καὶ τὸν ἐξερεθισμὸν τῶν παθῶν αὐτοῦ, ἦτο ξένη τῆς τέχνης τοῦ Περικλέους. Ὁποίαν δὲ περιγράφουσι τὴν στάσιν του ἀνδρὸς ἐπὶ τοῦ βήματος, τὴν

Digitized by Google

σεμνότητα τοῦ προσώπου, τὴν πρᾳότητα τῶν κινήσεων, τὴν καταστολὴν τῆς περιβολῆς, τὸ πλάσμα τῆς φωνῆς τὸ ἀθόρυβον (*Πλουτ.* Περικλ. 5), ὁμοίαν πρέπει νὰ ὑπολάβωμεν καὶ τὴν διάθεσιν τῆς ψυχῆς τοῦ τε ἀγορεύοντος καὶ τῶν ἀκροατῶν. Ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ὑπὸ διακεκριμένων φιλολόγων ὑπεστηρίχθη ἡ γνώμη, ὅτι αἱ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Θουκυδίδου δημηγορίαι δὲν ἀνήκουσιν εἰς τοὺς ἀγορεύσαντας, ἀλλ' εἶναι πλάσματα τῆς φαντασίας τοῦ ἱστορικοῦ, ἐκπροσωποῦντα τὰς γνώμας καὶ θεωρίας αὐτοῦ, παρέχουσι δὲ δείγματα τῆς ῥητορικῆς δεινότητος, οὐχὶ τόσον αὐτῶν τῶν λεγόντων, ὅσον αὐτοῦ τοῦ *Θουκυδίδου* (βλ. λ.). Ἡ γνώμη αὕτη προκειμένου περὶ τοῦ Περικλέους δὲν εἶναι πιθανή. Ὁ ἱστορικὸς ἦτο παρὼν καὶ ἠκροάσατο τοῦ λόγου τοῦ περικλεοῦς πολιτευτοῦ, ὡς ἐκ τούτου δ' ἐλάχιστα ἀφίσταται τῶν νοημάτων καὶ τῆς φράσεως τοῦ ῥήτορος. Ι. Φ. Δ.

ἐπιταχύγραφον (accélérographe) ἢ ***ἐπιταχύμετρον*** (accéléromètre) *[Πυροβ.]*. Ὄργανον πρὸς καθορισμὸν τῆς ἐπιταχύνσεως κατὰ τὴν ἐν τῷ κοίλῳ τῶν πυροβόλων ὅπλων κίνησιν τοῦ βλήματος· ἐπικρατεστέρα ὀνομασία τοῦ ὀργάνου τούτου εἶναι τὸ *ταχύμετρον* (vélocimètre), καθ' ὅσον ἐκ τῶν ἐνδείξεων αὐτοῦ προκύπτουσι κυρίως αἱ *ταχύτητες* καὶ εἶτα ὑπολογίζονται αἱ *ἐπιταχύνσεις*. Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

ἐπιταχύμετρον *[Βλητ.]*· βλ.λ. *ἐπιταχύγραφον*.

ἐπιταχυνόμενος, *—η, —ον*· μετχ. τοῦ *ἐπιταχύνομαι*, ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου ἡ ταχύτης αὐξάνει, ἀντίθ. *ἐπιβραδυνόμενος*: «κίνησις —, φορὰ ἐπιταχυνομένη».

—**ἐπιταχυνομένη *κίνησις*.** Κίνησις μεταβαλλομένη, ἐνῷ ἡ ταχύτης βαίνει ἐντεινομένη. Κ. Π.

ἐπιτάχυνσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιταχύνειν, ἡ ἐπαύξησις τῆς ταχύτητος· ἡ μετὰ μεγαλυτέρας ταχύτητος ἐνέργεια, ἀντίθ. *ἐπιβράδυνσις*: «ἐπιτάχυνσις τοῦ τοκετοῦ, — τοῦ πολέμου», «ἐπιτάχυνσις τοῦ βήματος, — τῆς πορείας, — τοῦ πλοῦ».

—*[Μηχαν.]* Καλεῖται *ἐπιτάχυνσις* κινητοῦ ὁ λόγος τῆς ἀλλαγῆς τῆς ταχύτητος πρὸς τὸν χρόνον ἐν ᾧ ἡ ἀλλαγὴ αὕτη ἐπέρχεται. Ἐπειδὴ ἡ ταχύτης εἶναι *διάνυσμα* $\overline{c}$ καὶ ἡ ἐπιτάχυνσις παρίσταται διὰ διανύσματος $\overline{b}$· εἶναι δὲ

$$\overline{b} = \text{ὅρ.}\,\frac{\overline{c_2} - \overline{c_1}}{t_2 - t_1} = \frac{d\overline{c}}{dt}$$

ἔνθα $d\overline{c}$ παριστᾷ τὴν γεωμετρικὴν διαφορὰν δύο ἀπείρως γειτονικῶν ταχυτήτων c_1 καὶ c_2 τοῦ κινητοῦ, ἀντιστοιχουσῶν εἰς τοὺς χρόνους t_1 καὶ t_2 ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς παρατηρήσεως τῆς κινήσεως. Κατὰ ταῦτα ἡ ἐπιτάχυνσις δύναται νὰ ὁρισθῇ καὶ ὡς ἡ ταχύτης μεταβολῆς τῆς ταχύτητος. Εἶναι 0 εἰς τὴν ἰσοταχῆ κίνησιν, ὅταν δηλαδὴ ἡ ταχύτης δὲν ἀλλάσσῃ οὔτε διεύθυνσιν οὔτε φορὰν οὔτε μέτρον. Ἡ ἐπιτάχυνσις εἶναι σταθερά, σταθερὸν διάνυσμα, εἰς τὴν ὁμοιομόρφως μεταβαλλομένην κίνησιν. Ἐν γένει ἡ ἐπιτάχυνσις εἶναι διάνυσμα μεταβαλλόμενον μὲ τὸν χρόνον. Α. Μ.

—*[Μουσ.]* Διὰ τοῦ ὅρου τούτου ἀποδίδεται ὁ ἐπικρατῶν ἰταλικὸς *ἀφφρεττάντο* (affrettando), ἢ *στριντζέντο* (stringendo), σημαίνων ὅτι πρέπει νὰ ἐπιταχύνηται ἡ ἀγωγὴ τῆς μουσικῆς φράσεως ἐφ' ἧς εἶναι ἀναγεγραμμένος ὁ ὅρος οὗτος. Γ. Σ.

—**ἐπιτάχυνσις *βαρύτητος*** *[Φυσ.]*. Ἡ βαρύτης ἐνεργοῦσα ἐπὶ τῶν σωμάτων μεταδίδει εἰς ταῦτα κίνησιν ὁμαλῶς ἐπιταχυνομένην. Ἡ αὔξησις δὲ τῆς ταχύτητος ἐν τῇ μονάδι τοῦ χρόνου καλεῖται *ἐπιτάχυνσις τῆς βαρύτητος* καὶ παρίσταται διὰ τοῦ g. Οὕτως εἰς πλάτος 45^0 εἶναι $g_{45} = 980,926\ cm/sec^2$ (βλ. λ. *βαρύτης*). Κ. Π.

—**ἐπιταχύνσεων *κέντρον*** *[Μηχαν.]*. Καλεῖται οὕτω μία ἔννοια τῆς κινητικῆς τῆς ἐπιπέδου κινήσεως. Ὅταν σύστημά τι κινῆται ἐπίπεδον κίνησιν, ἐν ἑκάστῃ στιγμῇ ὑπάρχει ἓν σημεῖον P ἔχον ταχύτητα μηδέν, ὅπερ καλεῖται στιγμιαῖον κέντρον ἢ στιγμιαῖος πόλος. Ἀντιστοίχως ὑπάρχει ἓν σημεῖον K τοῦ κινουμένου ἐπιπέδου, τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιτάχυνσις εἶναι μηδέν. Τὸ σημεῖον τοῦτο καλεῖται *κέντρον* ἢ *πόλος τῶν ἐπιταχύνσεων*, διότι αἱ ἐπιταχύνσεις τῶν λοιπῶν σημείων τοῦ ἐπιπέδου εἶναι συμμετρικῶς διατεταγμέναι ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο K. Α. Μ.

ἐπιταχυντικός, *—ή, —όν*· ὁ φέρων, ὁ προκαλῶν ἐπιτάχυνσιν λειτουργίας τινός: «ἐπιταχυντικὸν τῆς πέψεως, — τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος».

ἐπιταχύνω, ἀόρ. *ἐπετάχυνα—ἐπεταχύνθην*· ἐπαυξάνω τὴν ταχύτητα, κάμνω τὴν κίνησιν ταχυτέραν: «ἐπιταχύνω τὸ βῆμα, — τὴν πορείαν, — τὸν πλοῦν»· || κάμνω τι νὰ συμβῇ ταχύτερον, συντομεύω τὸν χρόνον, ἐπισπεύδω: «ἐπιταχύνω τὸν τοκετόν, — τὴν πέψιν, — τὴν ἐκμάθησιν», «ἐπιταχύνω τὴν ἀναχώρησιν, — τὴν ἀποστολήν», «ὁ ἀκόλαστος βίος ἐπιταχύνει τὸ γῆρας».

ἐπιτέγγω, ἀόρ. *ἐπέτεγξα*· τέγγω, κάμνω τι νὰ ὑγρανθῇ, μουσκεύω, νοτίζω· || χρωματίζω μὲ νερομπογιές.

ἐπιτεγὶς (ἡ) *[Οἰκοδομ.]*. Δοκὸς ἐκ ξύλου (βλ. σχ. α, β) ἐπὶ τῆς στέγης, χρησιμεύουσα πρὸς στήριξιν τῶν κεραμίδων ἢ γενικώτερον τοῦ καλύμματος τῆς στέγης, μὲ διεύθυνσιν τὴν τῆς μεγίστης κλίσεως αὐτῆς. Ἡ ἀπόστασις 2 διαδοχικῶν ἐπιτεγίδων ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ βάρους τῆς στέγης, συνδέονται δὲ αἱ ἐπιτεγίδες μεταξύ των διὰ παραλλήλως πρὸς τὴν κορυφογραμμὴν τῆς στέγης κειμένων δοκῶν. —Ω.

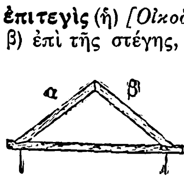

ἐπίτεγκτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐπιτεγγόμενος, ἐπίβρεκτος, νοτισμένος· || ὑδροχρωματισμένος. — Ἐπίρρ. ***ἐπιτέγκτως***.

ἐπίτεγξις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐπιτέγγειν*, διαβροχὴ τῆς ἐπιφανείας, νότισμα, μαλάκωμα· || χρωματισμὸς μὲ νερομπογιές, ὑδροχρωματισμός: «ἐπίτεγξις χαρτῶν, — σχεδίων».

ἐπιτείνω, ἀόρ. *ἐπέτεινα—ἐπετάθην*, παθ. μετχ. *ἐπιτεταμένος*· τείνω ἐπιπλέον, αὐξάνω τὴν τάσιν, ἐνδυναμώνω, ἐνισχύω: «ἡ πρᾶξίς του ἐπιτείνει τὰς περὶ αὐτοῦ ὑπονοίας», «ἡ ἀμοιβὴ ἐπιτείνει τὴν προθυμίαν, — τὴν φιλοπονίαν»· || παθ. *ἐπιτείνομαι*· ἐπαυξάνομαι, λαμβάνω ἔντασιν, ἐνισχύομαι: «αἱ διαδόσεις περὶ πολέμου ἐπιτείνονται καθ' ἑκάστην», «ἐπετάθη ὁ πυρετός».

ἐπιτειχίζω, ἀόρ. *ἐπετείχισα—ἐπετειχίσθην*· οἰκοδομῶ φρούριον ἢ ὀχύρωμα ἐπὶ τῶν συνόρων πολεμίας χώρας, ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς βάσις στρατιωτικῶν ἐνεργειῶν κατ' αὐτῆς (ἀρχ.)· || τειχίζω, κατασκευάζω τεῖχος, ὀχύρωμα, ὀχυρώνω.

ἐπιτείχιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐπὶ τοῦ τείχους εὑρισκόμενος: «ἐπιτείχιος ὁδός».

ἐπιτείχισις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιτειχίζειν, ὀχύρωσις διὰ τείχους.

ἐπιτείχισμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐπιτειχίζειν, ὀχύρωμα, προτείχισμα· || φραγμός, κώλυμα, ἐμπόδιον.

ἐπιτειχισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιτειχίζειν, ἐπιτείχισις.

ἐπιτελάρχης (ὁ)· ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου: «γενικὸς ἐπιτελάρχης», «ἐπιτελάρχης σώματος στρατοῦ».

—*[Στρατ.]* Συνήθως ὁ ἐπιτελάρχης μεγάλης τινὸς μονάδος ἀνωτέρας τοῦ σώματος στρατοῦ ὀνομάζεται *ἀρχηγὸς ἐπιτελείου* τῆς μονάδος ταύτης, ὁ δὲ τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου τοῦ στρατοῦ *ἀρχηγὸς τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου τοῦ στρατοῦ*. Ἐν τῷ πολεμικῷ ναυτικῷ, ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ μὲν γενικοῦ ἐπιτελείου ὀνομάζεται *ἀρχηγὸς τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου τοῦ ναυτικοῦ*, τῶν δὲ ἐπιτελείων τῶν ἀνωτέρων ναυτικῶν διοικήσεων (στόλων, μοιρῶν, ναυστάθμου κλπ.) *ἀρχιεπιστολεὺς* (βλ. λ. *ἐπιτελεῖον* [Ναυ.]). Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου τοῦ στρατοῦ διευθύνει τὴν ὅλην ἐπιτελικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ στρατοῦ. Ἔχων ὑπ' ὄψιν ἀφ' ἑνὸς τὴν ἀσκουμένην ὑπὸ τοῦ κράτους πολιτικὴν καὶ τοὺς ἐπιδιωκομένους παρ' αὐτοῦ σκοποὺς ἐν περιπτώσει πολέμου, καὶ ἀφ' ἑτέρου τοὺς οἰκονομικούς, στρατολογικοὺς καὶ λοιποὺς πόρους τῆς χώρας, εἰσηγεῖται παρὰ τῇ κυβερνήσει τὰ ἀναγκαῖα νομοθετικὰ καὶ διοικητικὰ μέτρα: 1) διὰ τήν, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν προμνησθέντων στοιχείων, κατάλληλον ὀργάνωσιν τοῦ στρατοῦ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ· 2) διὰ τὴν ὅσον τὸ δυνατὸν ἀρτιωτέραν αὐτοῦ ἐκπαίδευσιν· 3) διὰ τὴν στρατολογίαν καὶ ταχεῖαν αὐτοῦ ἐπιστράτευσιν· 4) διὰ τὸν ἐπαρκῆ αὐτοῦ παντοειδῆ ἐφοδιασμόν, καὶ ἰδίᾳ τῶν εἰδῶν, τὰ ὁποῖα δὲν ὑπάρχουσιν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ, ἢ τῶν ὁποίων ἡ προμήθεια ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ δύναται νὰ παρουσιάσῃ δυσχερείας ἐν περιπτώσει ἐπιστρατεύσεως καὶ πολέμου. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω συντάσσει τὸ σχέδιον ἐπιστρατεύσεως, τὸ τῶν μεταφορῶν καὶ συγκεντρώσεως, καὶ τὸ τῶν ἐπιχειρήσεων, καὶ ἀποστέλλει τὰς ἀναγκαίας ὁδηγίας, πίνακας καὶ λοιπὰ στοιχεῖα εἰς τὰς διαφόρους μονάδας καὶ ὑπηρεσίας, ὅπως ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν τὰ ἐπιτελεῖά των ἐκτελῶσι τὰς ἀναγκαίας προπαρασκευαστικὰς ἐργασίας τῆς ἐπιστρατεύσεως καὶ συγκεντρώσεως. Κανονίζει τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ἐν τῇ ἀνωτάτῃ στρατιωτικῇ σχολῇ τοῦ πολέμου ἐκπαιδευομένων ἀξιωματικῶν, προτείνει τὴν πρόσληψιν εἰς τὸ ἐπιτελεῖον τῶν συγκεντρούντων ἐξ αὐτῶν τὰ πλείονα πρὸς τοῦτο προσόντα καὶ μεριμνᾷ διὰ τὴν τελειοτέραν ἐπιστημονικὴν καὶ ἐπαγγελματικὴν μόρφωσιν τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ ἐπιτελείου διὰ μελετῶν, μεγάλων ἀσκήσεων, ἀσκήσεων ἐπὶ τοῦ χάρτου καὶ ἐπιτελικῶν ταξιδίων.

Ἐν περιπτώσει πολέμου ὁ ἀρχηγὸς τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου τοῦ στρατοῦ παρακολουθεῖ τὸν ἀρχιστράτηγον, ὡς ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου τοῦ ἐν ἐκστρατείᾳ στρατοῦ ἢ τοῦ σπουδαιοτέρου τμήματος αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον δὲν ἀνατίθεται εἰς τὸν ἴδιον ἡ διοίκησις τοῦ στρατοῦ τούτου. Ὁ ἐπιτελάρχης ἢ ἀρχηγὸς ἐπιτελείου μεγάλης τινὸς μονάδος εἶναι ὁ ἄμεσος βοηθὸς τοῦ διοικητοῦ. Τηρούμενος διαρκῶς ἐνήμερος τῶν προθέσεων αὐτοῦ, προβλέπει, συλλέγει καὶ προπαρασκευάζει ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας ἐγκαίρως τὰ στοιχεῖα, ἐφ' ὧν θὰ βασισθῶσιν αἱ ἀποφάσεις τοῦ διοικητοῦ. Ἐξ ἄλλου, ἔχων ὑπ' ὄψιν ἀφ' ἑνὸς τὰς προθέσεις τούτου, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν ὅλην ἑκάστοτε κατάστασιν, τῆς ὁποίας τηρεῖται διαρκῶς ἐνήμερος, ὑποβάλλει εἰς τὸν διοικητὴν τὰς γνώμας καὶ προτάσεις του, ἃς συνήγαγεν ἐκ τῆς μελέτης τῆς καταστάσεως καὶ προσάγει τὰ ἐπ' αὐτῶν ἐπιχειρήματά του. Αἱ προτάσεις αὗται τοῦ ἐπιτελάρχου δὲν εἶναι ποτὲ ὑποχρεωτικαὶ διὰ τὸν διοικητήν, ὅστις μόνος ἔχει τὴν εὐθύνην τῆς ἀποφάσεως, τῆς εὐθύνης τοῦ ἐπιτελάρχου περιοριζομένης, ἀφ' ἑνὸς εἰς τὴν συλλογὴν τῶν ἀναγκαίων στοιχείων καὶ τὴν ἀληθῆ καὶ ἀκριβῆ τῆς ἑκάστοτε καταστάσεως ἔκθεσιν, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται ἡ ἀπόφασις τοῦ διοικητοῦ, καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὰ ληφθέντα μέτρα διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἀκριβοῦς ἐκτελέσεως τῆς ἀποφάσεως ταύτης. Ἅμα ὡς ληφθῇ ὅθεν ἡ ἀπόφασις τοῦ διοικητοῦ, ὁ ἐπιτελάρχης προσκολλᾶται εἰς αὐτήν, μελετᾷ καὶ προτείνει τὰ δι' ἐκτέλεσιν ταύτης μέτρα, δίδει τὰς ὁδηγίας του πρὸς τὸ ἁρμόδιον γραφεῖον διὰ τὴν ἀκριβῆ καὶ σαφῆ διατύπωσιν ταύτης εἰς διαταγὰς καὶ ὁδηγίας, καὶ μεριμνᾷ διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ταχείας καὶ ἀκριβοῦς ἐκτελέσεως τῶν διαταγῶν καὶ ὁδηγιῶν τούτων. Ὢν δ' ὁ ῥυθμιστὴς τῶν ἐργασιῶν ὅλων τῶν ἐν τῷ στρατηγείῳ τῆς μονάδος ὑπηρεσιῶν, λαμβάνει γνῶσιν αὐτῶν, καὶ μεριμνᾷ ὅπως καὶ αἱ μὴ ἐπιτελικῆς φύσεως διαταγαὶ καὶ ὁδηγίαι τῆς διοικήσεως καταρτίζωνται συμφώνως πρὸς τὰς ὁδηγίας καὶ ὑποδείξεις του, ὥστε νὰ εἶναι σύμφωνοι πρὸς τὴν ὅλην ἑκάστοτε κατάστασιν. Δ. ΣΚΑΡΠΑΛΕΖΟΣ

ἐπιτελεῖον (τό)· τὸ σύνολον τοῦ προσωπικοῦ τὸ ἐπιπεφορτισμένον τὴν ἀνωτέραν διοίκησιν τῶν στρατευμάτων καὶ ὑπηρεσιῶν τοῦ στρατοῦ: «γενικὸν ἐπιτελεῖον», «ἐπιτελεῖον τοῦ στρατοῦ», «ἐπιτελεῖον τοῦ ναυτικοῦ», «μικρὸν ἐπιτελεῖον»· || οἱ κύριοι συνεργάται ἐφημερίδος, ὀργανώσεως, περιοδικοῦ κλπ. «τὸ περιοδικὸν τοῦτο ἔχει ἐκλεκτὸν ἐπιτελεῖον συνεργατῶν».

—*[Ἀρχ.]* Ἐπιτελεῖον, ὡς νοοῦμεν τοῦτο σήμερον, δὲν ὑπῆρχεν εἰς τοὺς στρατοὺς τῶν πόλεων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἔργα ἐπιτελείου ἐξετέλουν, μὲ τὴν αὔξησιν τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως, μετὰ τὰ μηδικά, ἐν Ἑλλάδι καὶ Μακεδονίᾳ οἱ βασιλεῖς μετὰ τῶν πολεμάρχων, ἔχοντες περὶ ἑαυτοὺς ὡρισμένους ἀξιωματικούς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐπιφορτισμένοι μὲ τὴν ἐκτέλεσιν ἔργων παρομοίων σχεδὸν πρὸς τὰ ἔργα τῶν νῦν ἀξιωματικῶν τοῦ ἐπιτελείου. Οἱ ἀξιωματικοὶ οὗτοι, οἱ περιβάλλοντες τὸν βασιλέα καὶ τὸν πολέμαρχον ἦσαν εὐάριθμοι. Ὅταν ὅμως τὰ μακεδονικὰ στρατεύματα ἐπροχώρησαν πρὸς τὴν Ἀσίαν, παρέστη ἀνάγκη γεωγραφικῶν παρατηρήσεων καὶ ἐξερευνήσεων τῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας κατέκτων αἱ μακεδονικαὶ φάλαγγες· ἡ καθοδήγησις καὶ διεύθυνσις τῶν πρὸς τὴν Ἰνδικὴν ἐκστρατειῶν ἀπῄτησαν μέγαν ἀριθμὸν τοιούτων ἐπιτελῶν ἀξιωματικῶν. Μετὰ τὴν παρακμὴν τῆς Σπάρτης καὶ τῆς Μακεδονίας ὡς στρατιωτικῶν δυνάμεων, σῶμα ἀξιωματικῶν ἐκτελοῦν ἔργα ἐπιτελείου ἀνευρίσκομεν παρὰ Ρωμαίοις. Ἑκάστη λεγεὼν εἶχεν ὡς ἐπιτελῆ ἕνα τριβοῦνον, ὅστις ἐξετέλει ἅπαντα τὰ καθήκοντα ἀρχηγοῦ ἐπιτελείου καὶ διετήρει τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἐπὶ δύο μῆνας. Ὅταν ἡ ἐλευθέρα πολιτεία ἐπεδόθη εἰς κατακτήσεις, ἀπεδείχθη ἀνεπαρκὴς ὁ τριβοῦνος καὶ ἕνεκα τούτου οἱ στρατηγοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ συλλέξωσι περὶ αὐτοὺς διαφόρους νέους, οἱ ὁποῖοι συνεδύαζον τὴν διανοητικὴν μόρφωσιν πρὸς στρατιωτικὰς ἱκανότητας. Ἡ κατάπτωσις τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβάρων καὶ ὁ μεσαίων ἐξηφάνισαν ἀπὸ τῶν ἑκάστοτε συγκροτουμένων στρατῶν πᾶσαν συστηματικὴν ὀργάνωσιν. Κατὰ τὰς σταυροφορίας, τὰ στρατεύματα ἐστεροῦντο ἐπιτελείου. —Ω.

—*[Βυζαντ. Στρατ.]* Παρὰ τῷ βυζαντινῷ στρατῷ ὑφίστατο ἐπιτελικὴ ὑπηρεσία, ὅπως καὶ παρὰ τοῖς τελειοτέροις τῶν σημερινῶν στρατῶν. Παρὰ τῇ ἀνωτάτῃ τοῦ στρατοῦ διοικήσει (δηλαδὴ παρὰ τῷ βασιλεῖ) καὶ παρ' ἑκάστῳ ἀνωτάτῳ ἀρχηγῷ (τῷ δομεστίκῳ τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἤτοι τῷ ἀρχιστρατήγῳ τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ στρατευμάτων καὶ παρὰ τῷ τῶν ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς ἐπαρχίαις) καὶ παρ' ἑκάστῳ στρατηγῷ διοικητῇ θέματος, ἐλειτούργει πλήρης καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ ἐπιτελικὴ ὑπηρεσία, τῆς ὁποίας ἔργον ἦτο, ὅπως καὶ σήμερον, ἐν εἰρήνῃ μὲν νὰ προετοιμάζῃ τὰ κατὰ τὸν πόλεμον, ἐν πολέμῳ δὲ νὰ διευθύνῃ τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις. Παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ἡ λέξις ἐπιτελεῖον δὲν ὑπῆρχεν. Οἱ ἐπιτελεῖς τοῦ ἀνωτάτου ἢ μεγάλου γενικοῦ ἐπιτελείου ἀπετέλουν μέρος τῶν ἐν τοῖς βασιλικοῖς παλατίοις *σεκρέτων*, δηλαδὴ γραφείων, οἱ δὲ τῶν στρατηγῶν ὠνομάζοντο *στρατηλατιανοί*, δηλαδὴ ἀξιωματικοὶ τοῦ στρατηλάτου. Ὁ Μαυρίκιος ἐν τῷ «Στρατηγικῷ» του ὀνομάζει αὐτοὺς «ἀνθρώπους τοῦ στρατηγοῦ», ὁ δὲ Λέων ΣΤ' ἐν τῇ «Τακτικῇ» του ἀντὶ ἐπιτελεῖον γράφει «ἡ τοῦ στρατηγοῦ προέλευσις».

Τὸ *ἐπιτελεῖον τοῦ βασιλέως*, ἤτοι τὸ μέγα γενικὸν ἐπιτελεῖον, περιελάμβανεν ἐν ἐκστρατείᾳ:

Digitized by Google

1) Τὸν *μέγαν δομέστικον*. Οὗτος διηύθυνεν ἅπασαν ἐν γένει τὴν ἐν ἐκστρατείᾳ ὑπηρεσίαν, ἐπεθεώρει τὰ διάφορα σώματα καὶ ἐβεβαιοῦτο περὶ τῆς καταστάσεως ἐν γένει αὐτῶν, τοῦ ἐφοδιασμοῦ των εἰς ὅπλα κ.λ. ὑλικόν, εἰς μεταγωγικὰ κ.λ. καὶ τέλος ἀνεπλήρου τὸν βασιλέα προσωρινῶς κωλυόμενον ἢ ἀπομακρυνόμενον ὁριστικῶς τοῦ στρατεύματος. Πληροφορίας περὶ τῆς ἐν εἰρήνῃ ὑπηρεσίας τοῦ μεγάλου δομεστίκου δὲν ἔχομεν, πάντως ὅμως δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὁ ἴδιος ὑπὸ ἄλλον τίτλον, ἢ καὶ ἄνευ τινὸς τίτλου, διηύθυνε τὰ ἐν τοῖς παλατίοις γραφεῖα τοῦ βασιλέως, τὰ ἐπιπεφορτισμένα τὴν τοῦ πολέμου προπαρασκευήν. 2) Τὸν *ἐπὶ τοῦ στρατοῦ*. Οὗτος ἐξέλεγε τὰ «κατουνοτόπια», δηλαδὴ τὰς καταλλήλους πρὸς ἐγκατάστασιν τοῦ στρατοπέδου θέσεις, καὶ μετὰ τὴν ἔγκρισιν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ μεγάλου δομιστίκου ἐχάρασσε, βοηθούμενος ὑπὸ τῶν «μινσώρων» τῶν σωμάτων, τὸ «ἄπληκτον», δηλαδὴ τὸ στρατόπεδον, καὶ ὥριζε τὴν ἐν αὐτῷ θέσιν τῶν διαφόρων σωμάτων κ.λ. 3) Τὸν *μέγαν δρουγγάριον τῆς βίγλης*, ὅστις ἐκανόνιζε τὰς βίγλας, δηλαδὴ τὰς προφυλακάς, ἀνέφερε πρὸς τὸν μέγαν δομέστικον περὶ τῶν ληφθέντων μέτρων καὶ μετὰ τὴν ἔγκρισιν αὐτῶν ἐπέβλεπε τὴν κανονικὴν αὐτῶν τοποθέτησιν καὶ λειτουργίαν. Ἐξετέλει ὡσαύτως τὰς ἐφόδους τῆς νυκτός, δὶς μὲν ὅταν ὁ στρατὸς ἐστρατοπέδευε πλησίον τοῦ ἐχθροῦ, ἅπαξ δὲ ὅταν ἦτο μακρὰν αὐτοῦ. Εἰς τὸν δρουγγάριον τῆς βίγλης ἀπεστέλλοντο ἅπαντα τὰ ἀπολεσθέντα καὶ ἀνευρισκόμενα εἴδη. 4) Τὸν *δομέστικον τῶν τειχίων*, ὅστις ἦτο ἐπιπεφορτισμένος τὴν ἐπιθεώρησιν καὶ τὴν ἐπισκευὴν τῶν κάστρων. 5) Τὸν *στρατοπεδάρχην τῶν τζακώνων*, ὅστις ἐπεμελεῖτο τῶν φρουρῶν τῶν κάστρων (οἵτινες καθ' ὃν χρόνον ἔγραφεν ὁ Γ. Κωδηνὸς τὴν «Περὶ ὀφφικιαλίων» συγγραφήν του, δηλαδὴ κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα, ἐλέγοντο τζάκωνες, πρότερον δὲ *καστρησιανοὶ* ἢ *καστροφύλακες*). 6) Τὸν *μέγαν ἀδνουμιαστὴν* (δηλαδὴ τὸν ἐπὶ τῶν προσκλητηρίων). Οὗτος συνώδευε κατὰ τὰς ἐπιθεωρήσεις τὸν μέγαν δομέστικον, κατέγραφε τὰς παρατηρουμένας ἐλλείψεις καὶ ἐμερίμνα περὶ τῆς συμπληρώσεως αὐτῶν. 7) Τὸν *μέγαν στρατοπεδάρχην*, ὅστις «ἐπεμελεῖτο τῶν τῆς στρατιᾶς ἐπιτηδείων, ἤτοι τροφίμων, ποτῶν καὶ πάντων τῶν χρειωδῶν», δηλαδὴ ἦτο ἀρχηγὸς τῆς ἐπιμελητείας. Ὁ Προκόπιος καλεῖ αὐτὸν «χορηγὸν τοῦ στρατοπέδου» ἢ «ἔπαρχον καὶ χορηγὸν τοῦ στρατοπέδου». 8) Τὸν *μέγαν ἑταιρειάρχην*, ὅστις ἐδέχετο τοὺς προσερχομένους φυγάδας, αὐτομόλους κλ. Βοηθὸν αὐτοῦ εἶχε τὸν ἑταιρειάρχην. 9) Τὸν *πρωτοστράτωρα*. Οὗτος ἦτο ἀρχηγὸς τῶν βασιλικῶν ἱπποκόμων, ἐν ἐκστρατείᾳ δὲ διῴκει τὰ ἱππικὰ ἀποσπάσματα τὰ ἐκτελοῦντα τὰς προνομὰς καὶ συνέλεγε τὴν ἀποκομιζομένην ὑπ' αὐτῶν λείαν. 10) Τὸν *μέγαν πριμμικύριον*, ὅστις εἶχεν ὑπὸ τὰς διαταγάς του τὸν ἄρχοντα τοῦ ἀλλαγίου καὶ τὸν πρωταλλαγάτωρα καὶ ἐπιμελεῖτο τῆς περὶ τὸν βασιλέα τάξεως. 11) Τὸν *ἄρχοντα τοῦ ἀλλαγίου*, ὅστις ἦτο ἐπιπεφορτισμένος τὴν ἀλλαγὴν τῶν φρουρῶν τῆς σωματοφυλακῆς περὶ τὴν βασιλικὴν σκηνήν. 12) Τὸν *πρωταλλαγάτωρα*, ὅστις ἐβάδιζε μετὰ τῆς ὀπισθοφυλακῆς καὶ συνελάμβανε τοὺς βραδυποροῦντας. 13) Τὸν *ἐπὶ τῶν ὅπλων*. Οὗτος ἐμερίμνα περὶ τῆς προμηθείας καὶ τῆς μεταφορᾶς τῶν ἀπαιτουμένων εἰδῶν ὁπλισμοῦ. 14) Τὸν *λογοθέτην τῶν ἀγελῶν*, ὅστις ἐμερίμνα περὶ τῆς ἐπιτάξεως, τῆς ἀριθμήσεως καὶ τῆς διανομῆς τῶν κτηνῶν ἐν ἐπιστρατεύσει καὶ τῆς ἀντικαταστάσεως αὐτῶν ἐν ἐκστρατείᾳ. 15) Τὸν *κριτὴν τοῦ φοσσάτου*. Οὗτος ἦτο δικαστὴς δικάζων τὰ περὶ ὅπλων, ἵππων, λείας κτλ. ὑποθέσεις τῶν στρατιωτῶν. 16) Τὸν *σακελλάριον*, ἤτοι τὸν γενικὸν ταμίαν τοῦ στρατηγείου. 17) Τὸν *ὀπτίωνα τῶν καταλόγων*, ἤτοι τὸν ταμίαν τὸν πληρώνοντα τοὺς μισθούς. 18) Τὸν *πρωτασηκρίτην*, ἤτοι τὸν ἐξ ἀπορρήτων ἀρχιγραμματέα. 19) Τὸν *ἐπὶ τῶν δεήσεων*, ὅστις παρελάμβανε καὶ ἐνήργει τὰς εἰς τὸν βασιλέα ὑποβαλλομένας αἰτήσεις.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω, τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ βασιλέως περιελάμβανε τοὺς *μαγγαναρίους* (μηχανικοὺς ἐπὶ τῶν πολιορκητικῶν μηχανῶν), τοὺς *χαρτουλαρίους*, (γραμματεῖς), τοὺς *διερμηνεῖς*, τοὺς *ἰατρούς*, τοὺς *ἱερεῖς* καὶ τοὺς *δουκάτωρας* (ὁδηγούς).

Ἀναλόγου συνθέσεως ἦτο καὶ τὸ *ἐπιτελεῖον τῶν ἀρχιστρατήγων*. Ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ στρατηγοῦ διοικητοῦ θέματος περιελάμβανε πολυάριθμον προσωπικόν, οὗτινος κυριώτερα μέλη ἦσαν:

1) Ὁ *δομέστικος τοῦ θέματος*, ἤτοι ὁ ὑποδιοικητής. 2) Ὁ *κόμις τῆς κόρτης*, δηλαδὴ ὁ ἐπιτελάρχης. 3) Ὁ *δρουγγάριος τῆς βίγλης*, ὁ ἐπιπεφορτισμένος τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἀσφαλείας. 4) Οἱ *ἀντικένσωρες*, οἵτινες ἀνεγνώριζον τὰς ὁδοὺς καὶ τὰς καταλλήλους διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ στρατοπέδου θέσεις. 5) Οἱ *μίνσωρες* (ἢ μινσουαράτορες), οἱ ἐπιφορτισμένοι τὴν χάραξιν τῶν στρατοπέδων. 6) Ὁ *δομέστικος τῶν τειχίων*, ὁ ἐπιμελούμενος τοῦ κάστρου. 7) Ὁ *ἐπὶ τῶν ὅπλων*. 8) Ὁ *πρωτονοτάριος*, ἀρχιγραμματεὺς ἐπὶ τῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων. 9) Ὁ *σακελλάριος*, ταμίας τοῦ στρατηγείου. 10) Ὁ *ὀπτίων τῶν καταλόγων* (ἐπὶ τῶν μισθῶν). 11) Ὁ *χαρτουλάριος* (γραμματεύς). 12) Ὁ *πραίτωρ* (δικαστής). Ἐν τέλει δὲ περιελάμβανεν, ὡς καὶ τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ βασιλέως, ἰατρούς, ἱερεῖς, διερμηνεῖς, δουκάτορας (ὁδηγοὺς) κ.λ.π.

Ἐνίοτε παρὰ τῷ ἐπιτελείῳ τοῦ ἀρχιστρατήγου ἀπεστέλλετο ὑπὸ τοῦ βασιλέως εἷς ἀνώτερος ἄρχων (ἐκλεγόμενος μεταξὺ τῶν ἀνωτέρων βαθμούχων τῆς βασιλικῆς αὐλῆς), ὡς «ταμίας τῶν βασιλικῶν χρημάτων». Οὗτος, πλὴν τῶν ἄλλων, ἦτο ἐξουσιοδοτημένος καὶ νὰ ἀπονέμῃ τὰ «προσήκοντα γέρα», δηλαδὴ τὰ χρηματικὰ δῶρα εἰς τοὺς ἐν μάχαις ἀριστεύοντας ἀξιωματικοὺς καὶ στρατιώτας.

Πλείονας πληροφορίας περὶ τῶν ἐπιτελείων τοῦ βυζαντικοῦ στρατοῦ δὲν ἔχομεν, ἐκ τῶν σῳζομένων ὅμως βυζαντινῶν συγγραμμάτων πληροφορούμεθα περὶ τῆς ἐργασίας αὐτῶν. Διὰ πολυαρίθμων κατασκόπων ἐμελέτων διαρκῶς τὰς γειτονικὰς χώρας: τὴν φύσιν τοῦ ἐδάφους, τὰς συγκοινωνίας, τὸ κλῖμα καὶ τὰ προϊόντα αὐτῶν, καθὼς καὶ τοὺς κατοικοῦντας αὐτὰς λαούς, ἤτοι τὸν χαρακτῆρα ἑνὸς ἑκάστου αὐτῶν, τὴν δίαιταν, τὴν καρτερικότητα, τὴν πρὸς ἐκστρατείαν ἱκανότητα κατὰ τὰς διαφόρους ὥρας τοῦ ἔτους, καὶ τὸ πλῆθος τῶν μαχητῶν, τὸ εἶδος τοῦ ὁπλισμοῦ των, τὸν τρόπον τοῦ μάχεσθαι, τῆς στρατοπεδεύσεως, τῆς ἐκτελέσεως ἐνεδρῶν, τῆς ὑποχωρήσεως καὶ τῶν διώξεων, τοὺς δόλους καὶ στρατηγήματα, τοὺς μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν σχέσεις (διχόνοιαι, ἀντιζηλίαι κ. τ. λ.), τὰς σχέσεις μεταξὺ τῶν διαφόρων γειτονικῶν βαρβάρων λαῶν κτλ. Καὶ τέλος ἐπληροφοροῦντο ἐγκαίρως περὶ τῶν ἑκάστοτε πρὸς ἐπιδρομὰς προετοιμασιῶν των καὶ τῶν στρατιωτικῶν αὐτῶν συγκεντρώσεων κτλ. Τὰς πληροφορίας ταύτας συνέλεγον διὰ κατασκόπων, ἀλλ' ἐνίοτε πρὸς ταχυτέραν ἐξακρίβωσιν σπουδαίας τινὸς πληροφορίας οἱ στρατηγοὶ τῶν ἀκραίων θεμάτων μετήρχοντο καὶ δραστικώτερα μέτρα. Ὁμάδες ἐξ εὐαρίθμων ἐνόπλων ἀνδρῶν εἰσέδυον λάθρα εἰς τὴν γειτονικὴν χώραν καὶ κρυπτόμενοι ἐπιτηδείως ἐκεῖ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, παρηκολούθουν τὰ ἐν αὐτῇ συμβαίνοντα, ἐν τέλει δὲ ἀναρπάζοντες κατοίκους τινὰς ἐξηκρίβουν εἰδήσεις τινάς, ἐπληροφοροῦντο περὶ τῶν μελετωμένων ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ ἐπιδρομῶν κτλ. Ἡ μεθοδικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ ἐργασία τῆς ἐπιτελικῆς ὑπηρεσίας τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ ἀποδεικνύεται ἀναμφισβητήτως ἐκ τῆς διεξαγωγῆς καὶ ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τοσούτων καὶ τηλικούτων ἐκστρατειῶν, αἵτινες δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διεξαχθῶσιν ὡς διεξήχθησαν, ἐάν, πλὴν τῶν ἐμπνευσμένων μεγάλων ἀρχηγῶν, δὲν παρεσκευάζοντο καὶ δὲν ἐβοηθοῦντο ὑπὸ ἐπιτελικῆς ὑπηρεσίας οἵα νοεῖται σήμερον παρὰ τοῖς ἄριστα συγκεκροτημένοις εὐρωπαϊκοῖς στρατοῖς.

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

—*[Στρατ.]*. Καθ' ὅσον ἀνερχόμεθα ἐν τῇ στρατιωτικῇ ἱεραρχίᾳ, κατὰ τοσοῦτον τὰ δικαιώματα, ἀλλὰ καὶ αἱ ὑποχρεώσεις καὶ τὰ καθήκοντα τῆς διοικήσεως καθίστανται σπουδαιότερα καὶ μᾶλλον πολλαπλᾶ καὶ πολυσχιδῆ. Ὁ διοικητὴς ἀνωτέρας τινὸς μονάδος, ἢ ἐν γένει στρατιωτικῆς ἀρχῆς, δὲν δύναται πλέον μόνος καὶ ἄνευ βοηθῶν καὶ ἀποκεντρώσεώς τινος νὰ ἐξασφαλίζῃ τὴν ἐξάσκησιν τῶν δικαιωμάτων του καὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποχρεώσεών του. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἔχομεν ὑπὸ τὸν διοικητὴν μὲν ἀνωτέρας τινὸς μονάδος τοὺς ἀμέσως ὑφισταμένους αὐτῷ διοικητὰς μικροτέρων μονάδων, πρὸς οὓς οὗτος ἀπευθύνει τὰς γενικὰς αὐτοῦ διαταγάς, καὶ οἵτινες μεριμνῶσι διὰ τὰ περαιτέρω, ἀπευθυνόμενοι καὶ οὗτοι πρὸς τοὺς ἀμέσως ὑφισταμένους των, παρὰ τῷ αὐτῷ δὲ διοικητῇ ἀνωτέρας μονάδος ὡς βοηθοὺς τοὺς διευθυντὰς ἢ ἀρχηγοὺς ὑπηρεσιῶν, οἵτινες ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γενικῶν διαταγῶν καὶ ὁδηγιῶν αὐτοῦ ἔχουσιν ὡς ἀποστολήν, ἕκαστος ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ αὐτοῦ εἰδικῇ καὶ τεχνικῇ ὑπηρεσίᾳ, νὰ ἐπαγρυπνοῦν καὶ νὰ ἱκανοποιοῦν ὅλας τὰς ἀνάγκας ἑνὸς στρατεύματος ἐν πολέμῳ. Ἡ ὀργάνωσις ὅμως αὕτη τῶν ὑφισταμένων καὶ τῶν βοηθῶν τῆς διοικήσεως δὲν ἀρκεῖ. Ὅπως ὁ ἀρχηγὸς ὁ περιβεβλημένος τὴν διοίκησιν δύναται νὰ λαμβάνῃ τὰς ἀποφάσεις του καὶ νὰ ἐκδίδῃ τὰς διαταγάς του ἐν συμφωνίᾳ καὶ ἁρμονίᾳ πρὸς τὴν ἑκάστοτε γενικὴν τῶν πραγμάτων κατάστασιν, παρίσταται ἀνάγκη καὶ ἑνὸς ἄλλου στοιχείου, τὸ ὁποῖον νὰ συγκεντρώνῃ καὶ συναρμόζῃ πᾶν ὅ,τι σχετίζεται τόσον πρὸς τὰς ἐπιχειρήσεις τῶν στρατευμάτων, ὅσον καὶ πρὸς τὰς ἐνεργείας τῶν ὑπηρεσιῶν, καὶ νὰ θέτῃ ἑκάστοτε πρὸ τοῦ διοικητοῦ σαφῆ καὶ ἀκριβῆ ἔκθεσιν τῆς ὅλης καταστάσεως. Τὸ στοιχεῖον τοῦτο εἶναι τὸ *ἐπιτελεῖον*, ἀποτελούμενον ἐξ ἀριθμοῦ τινος ἀξιωματικῶν καταλλήλως ἐκλελεγμένων καὶ κατηρτισμένων πρὸς τὸν ἀνωτέρω σκοπόν, καὶ διευθυνόμενον καὶ ἐκπροσωπούμενον ὑφ' ἑνὸς ἀρχηγοῦ, τοῦ *ἀρχηγοῦ τοῦ ἐπιτελείου*. Λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῆς καὶ προνομιακῆς θέσεως, εἰς ἣν εὑρίσκεται ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου (γνωρίζει πλήρως ἀφ' ἑνὸς τὴν ὅλην κατάστασιν καὶ ἀφ' ἑτέρου τὰς προθέσεις καὶ ἀποφάσεις τῆς διοικήσεως), εἶναι οὗτος τὸ μόνον ὄργανον ταύτης, τὸ ὁποῖον κέκτηται τὸ προνόμιον νὰ ἀντιπροσωπεύῃ αὐτὴν καὶ νὰ ἐνεργῇ ἐπ' ὀνόματί της. Οὐδὲν ἄλλο ὄργανον τῆς διοικήσεως, οὔτε οἱ ἀμέσως ὑφιστάμενοι διοικηταὶ κέκτηνται τὸ προνόμιον τοῦτο τὸ διακρίνον τὸν ἀρχηγὸν τοῦ ἐπιτελείου, ἀλλ' οὔτε καὶ εἶναι εἰς θέσιν, ὡς μὴ γνωρίζοντες, ὅπως οὗτος, τὴν ὅλην κατάστασιν, νὰ ἐξασκήσωσι τὸ προνόμιον τοῦτο. Παραστατικώτατα καθορίζει τὸ προνόμιον τοῦτο τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ ἐπιτελείου ὁ Βοναπάρτης εἰς σχετικὰς ὁδηγίας του ἐκδοθείσας κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐκστρατείας τοῦ 1796, εἰς τὰς ὁποίας μεταξὺ τῶν ἄλλων λέγει: «Τὸ πᾶν δέον νὰ προέρχεται καὶ νὰ καταλήγῃ εἰς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ ἐπιτελείου, ὅστις εἶναι τὸ κεντρικὸν σημεῖον ὅλων τῶν ἐνεργειῶν». Πᾶσα διαταγή, πᾶσα ὁδηγία τῆς διοικήσεως, καὶ αἱ μὴ ἐπιτελικῆς φύσεως τοιαῦται, καταρτίζονται συμφώνως πρὸς τὰς ὁδηγίας καὶ ὑποδείξεις τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ ἐπιτελείου, ὥστε νὰ εἶναι σύμφωνοι πρὸς τὴν ἑκάστοτε γενικὴν κατάστασιν. Ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπ' αὐτὸν ἐπιτελεῖον, ὡς ὄργανον προπαρασκευῆς καὶ ὑπὸ τὴν ἄμεσον διεύθυνσίν του, μετέχει καὶ τοῦτο εἰς τὸ προνόμιον, τὸ ὁποῖον ἔχει ὁ ἴδιος νὰ ἐνεργῇ ἐπ' ὀνόματι τῆς διοικήσεως. Καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ ὅθεν τοῦ ἐπιτελείου, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ἀφ' ἑνὸς τοὺς καλῶς γνωστοὺς αὐτοῖς σκοποὺς καὶ προθέσεις τῆς διοικήσεως, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὰς σχετικὰς διαταγὰς καὶ ὁδηγίας τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ ἐπιτελείου, δύνανται νὰ δίδωσι, παρουσιαζομένης ἀνάγκης, συμπληρωματικὰς ὁδηγίας ἢ καὶ διαταγὰς ἐπ' ὀνόματι τῆς διοικήσεως. Τὸ ἐπιτελεῖον ἐν τούτοις δέον νὰ θεωρῆται ὡς ἁπλοῦς ἀντιπρόσωπος τῆς διοικήσεως. Ἐνώπιον παντός, ὅ,τι γράφει ἢ πράττει τὸ ἐπιτελεῖον, καὶ ἐνώπιον αὐτῆς ταύτης τῆς ὑπογραφῆς τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ ἐπιτελείου, ἢ καὶ ἀξιωματικοῦ τινος τοῦ ἐπιτελείου, ἐνεργοῦντος κατὰ διαταγήν, δέον νὰ βλέπῃ τις πάντοτε τὸν περιβεβλημένον τὴν διοίκησιν ἀρχηγόν, ἐν ὀνόματι καὶ ὑπ' εὐθύνην τοῦ ὁποίου οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ ἐπιτελείου ἐνεργοῦσι καὶ πρὸς τὸν ὁποῖον οὗτοι εἶναι ὑπεύθυνοι διὰ τὰς πράξεις τῶν ταύτας. Ἐξ ἄλλου ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ ἐπιτελείου, μεταδίδων διαταγὰς καὶ ὁδηγίας τοῦ διοικητοῦ, ἢ καὶ δίδων τοιαύτας ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ, δέον νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν του, ὅτι ἀπευθύνεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἀνωτέρους του κατὰ βαθμὸν ἀξιωματικούς, καὶ ὅτι εἶναι ἁπλοῦς ἐκπρόσωπος τοῦ διοικητοῦ, ἐπ' ὀνόματι τοῦ ὁποίου ἐνεργεῖ. Συνεπῶς ὀφείλει νὰ σταθμίζῃ καλῶς τοὺς λόγους του; καὶ αὐτὸν ἀκόμη τὸν τόνον τῆς φωνῆς του, ὥστε τὰ πάντα νὰ παρουσιάζωνται ὡς γνῶμαι καὶ ἀποφάσεις τοῦ διοικητοῦ, ἔστω καὶ ἐὰν αὗται εἶναι γνῶμαι ἰδικαί του δεκταὶ γενόμεναι ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὅθεν καταφαίνεται, ὅτι ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ ἐπιτελείου δέον οὐ μόνον νὰ ἔχῃ ἀρτιωτάτην ἐπιστημονικὴν καὶ ἐπαγγελματικὴν μόρφωσιν, ἀλλὰ πρὸς τούτοις νὰ εἶναι προικισμένος μὲ ἐξαιρετικὰ ὅλως προσόντα χαρακτῆρος καὶ συμπεριφορᾶς. Ὁσονδήποτε δὲ μεγάλη καὶ ἐξαίρετος καὶ ἐὰν εἶναι ἡ ἐπιστημονικὴ καὶ ἐπαγγελματικὴ ἱκανότης ἀξιωματικοῦ τινος, δὲν δύναται μόνη αὕτη νὰ καταστήσῃ αὐτὸν ἱκανὸν δι' ἀξιωματικὸν τοῦ ἐπιτελείου, ἐὰν δὲν συνυπάρχουσι καὶ τὰ ἀπαιτούμενα πρὸς τοῦτο προσόντα τοῦ χαρακτῆρος. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον πανταχοῦ μεγάλη καταβάλλεται μέριμνα καὶ προσοχὴ διὰ τὴν ἐκλογὴν καὶ ἐκπαίδευσιν τῶν προωρισμένων διὰ τὸ ἐπιτελεῖον ἀξιωματικῶν.

Πρὸς τοῦτο εἰς τὰ μεγάλα κράτη ἀπὸ πολλοῦ χρόνου καὶ παρ' ἡμῖν ἀπό τινων ἐτῶν λειτουργεῖ ἀνωτέρα στρατιωτικὴ σχολὴ (ἐν Γαλλίᾳ ἡ «école supérieure de guerre» ἐν Γερμανίᾳ πρὸ τοῦ 1918 ἡ «Kriegsakademie»), προωρισμένη ὅπως παρέχῃ ἀνωτέραν μόρφωσιν εἰς ἀριθμόν τινα ἀξιωματικῶν διὰ διαγωνισμοῦ ἐκλεγομένων, καὶ ἐκ τῶν ὁποίων οἱ εὐδοκιμοῦντες κατά τε τὴν ἐν τῇ σχολῇ ἐκπαίδευσιν καὶ κατὰ τὴν μετὰ ταῦτα ἐν τῷ ἐπιτελείῳ πρακτικὴν δοκιμασίαν κρίνονται ὡς ἱκανοὶ δι' ἐπιτελικὴν ὑπηρεσίαν.

Ὡς πρὸς τὴν συγκρότησιν καὶ ἐν γένει ὀργάνωσιν τοῦ ἐπιτελείου διακρίνονται δύο συστήματα. Κατὰ τὸ πρῶτον σύστημα οἱ κριθέντες ἱκανοὶ διὰ τὴν ἐπιτελικὴν ὑπηρεσίαν ἀξιωματικοὶ συγκροτοῦσιν ἴδιον σῶμα, ἀποτελούμενον ἐξ ὡρισμένου ἀριθμοῦ ἀξιωματικῶν ἐν ἑκάστῳ βαθμῷ μὲ ἰδιαιτέραν στολὴν καὶ ἰδίαν προαγωγήν. Κατὰ τὸ δεύτερον σύστημα τὸ ἐπιτελεῖον δὲν ἀποτελεῖ ἴδιον σῶμα μὲ ἴδια στελέχη, ἀλλ' οἱ κριθέντες ἱκανοὶ δι' ἐπιτελικὴν ὑπηρεσίαν ἀξιωματικοὶ ἀποσπῶνται εἰς αὐτὸ ἐπί τινα χρόνον ἐκ τῶν ὅπλων των δι' ἐκτέλεσιν ἐπιτελικῆς ὑπηρεσίας, διατηροῦντος ὅμως πάντοτε ἑκάστου ἐξ αὐτῶν τὴν ὀργανικὴν ἐν τῷ ὅπλῳ του θέσιν καὶ τὴν τοῦ ὅπλου του προαγωγήν, καὶ ἐπανερχομένου εἰς αὐτὸ μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐν τῷ ἐπιτελείῳ ὑπηρεσίας του. Παρ' ἡμῖν ἐφηρμόσθησαν ἀμφότερα τὰ συστήματα ταῦτα, ἤδη δὲ ἀπὸ τοῦ 1909 ἐφαρμόζεται τὸ δεύτερον ἐκ τῶν ἄνω συστημάτων.

Τὸ πρῶτον σύστημα, ἤτοι ἡ συγκρότησις τοῦ ἐπιτελείου εἰς ἴδιον σῶμα, ἔχει μὲν τὸ πλεονέκτημα, ὅτι οἱ ἀποτελοῦντες αὐτὸ ἀξιωματικοί, ἐκλεγόμενοι μετὰ ἐπιμεμελημένην ἐκπαίδευσιν καὶ συστηματικὴν δοκιμασίαν, ἀποκτῶντες δὲ καὶ μεγαλυτέραν πεῖραν λόγῳ τῆς μακροτέρας παραμονῆς των ἐν τῷ ἐπιτελείῳ, καθίστανται ἀναμφισβητήτως ἐπαγγελματικῶς ἱκανώτεροι, ἀποκτῶσι δηλαδὴ μεγαλυτέραν εἰδικότητα ἐν τῇ τεχνικῇ διεξαγωγῇ τῆς ἐπιτελικῆς ὑπηρεσίας, ἔχει ὅμως καὶ

Digitized by Google

τὰ ἑξῆς ἐλαττώματα: 1) Οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ ἐπιτελείου λόγῳ τῆς μακροχρονίου ἐκ τῶν σωμάτων τοῦ στρατεύματος ἀπομακρύνσεώς των χάνουν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τὴν ἄμεσον καὶ ἐσωτερικὴν πρὸς τὸ στράτευμα ἐπαφὴν ἐπὶ ζημίᾳ τῆς πείρας καὶ τῆς ἱκανότητος τοῦ διοικεῖν αὐτό. 2) Ἐν ᾗ περιπτώσει τινὲς τῶν ἀξιωματικῶν τούτων ἀποδειχθῶσιν ἐκ τῆς ὑπηρεσίας των ὡς μὴ ὄντες καθ' ὅλα εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀποστολῆς ἀξιωματικοῦ τοῦ ἐπιτελείου, δὲν εἶναι εὔκολος ἡ ἀπομάκρυνσίς των ἐκ τούτου. Καὶ παρ' ἄλλοις στρατοῖς καὶ παρ' ἡμῖν, ὅταν κατὰ τὸ 1904 κατηρτίσθη τὸ ἐπιτελεῖον ὡς ἴδιον σῶμα ὑπὸ τὸ ὄνομα «σῶμα γενικῶν ἐπιτελῶν», ἐθεσπίσθη πρὸς διόρθωσιν τῶν δύο προμνησθέντων ἐλαττωμάτων, οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ σώματος τούτου νὰ ἀποσπῶνται ἐπὶ ὡρισμένου χρόνου δι' ἐκτέλεσιν ὑπηρεσίας εἰς τὸ ὅπλον των ἢ εἰς ἕτερα ὅπλα, μετὰ δὲ τὸ πέρας τῆς ὑπηρεσίας ταύτης νὰ μετατίθενται εἰς τὸ ὅπλον τῆς προσελεύσεώς των, ἐφ' ὅσον δὲν προταθῇ ἁρμοδίως ἡ ἐπάνοδός των εἰς τὸ σῶμα τῶν γενικῶν ἐπιτελῶν. Διὰ τοῦ μέτρου ὅμως τούτου δὲν θεραπεύεται τελείως τὸ κακόν. Οἱ εἰς τὰ διάφορα ὅπλα ἀποσπώμενοι προσωρινῶς δι' ὑπηρεσίαν ἀξιωματικοὶ τοῦ σώματος τῶν γενικῶν ἐπιτελῶν θεωροῦνται καὶ θεωροῦσιν ἑαυτοὺς ὡς ξενιζομένους, καὶ συνεπῶς δυσκόλως ἡ ὑπηρεσία των αὕτη δύναται νὰ ἔχῃ τὰ ἐπιδιωκόμενα δι' αὐτῆς ἀποτελέσματα. Ἐξ ἄλλου οἱ μὴ ἐπανερχόμενοι ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν τούτων μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐν τοῖς διαφόροις ὅπλοις ὑπηρεσίας των εἰς τὸ σῶμα τῶν γενικῶν ἐπιτελῶν ὑφίστανται μεγίστην μείωσιν τοῦ γοήτρου των, καὶ καθίσταται προβληματικὴ ἡ περαιτέρω ἐν τῷ στρατῷ παραμονὴ τῶν ἱκανωτάτων κατὰ τὰ ἄλλα τούτων ἀξιωματικῶν. 3) Οἱ ἐν ἐνεργείᾳ ἀξιωματικοὶ τοῦ σώματος τῶν γενικῶν ἐπιτελῶν θὰ εἶναι κατ' ἀνάγκην ὀλιγάριθμοι καὶ ἀνεπαρκεῖς, ὅπως μετὰ τῶν ἐν ἐφεδρείᾳ τοιούτων ἀξιωματικῶν ἐπαρκέσωσιν εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ στρατοῦ ἐν πολέμῳ. Κατ' ἀνάγκην ὅθεν ἐν περιπτώσει πολέμου θὰ γίνεται προσφυγὴ ἐν μεγάλῃ κλίμακι εἰς τοὺς λεγομένους «πτυχιούχους» (brevetés) ἀξιωματικούς, οἵτινες ἐκρίθησαν μὲν ὡς ἱκανοὶ δι' ἐπιτελικὴν ὑπηρεσίαν, λόγῳ ὅμως τοῦ συστήματος δὲν ἐδόθη εἰς αὐτοὺς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς εἰρήνης εὐκαιρία ἐπαρκοῦς ἐξασκήσεως καὶ δοκιμασίας ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ταύτῃ. Τὸ τοιοῦτον ὅμως εἶναι διττῶς ἐπιβλαβές, ἀφ' ἑνὸς διότι οὗτοι δυσκόλως θὰ δύνανται νὰ ἀνταποκριθῶσιν εἰς τὰς πολλαπλᾶς καὶ δυσκόλους ἀπαιτήσεις τῆς ὑπηρεσίας ταύτης ἐν πολέμῳ, καὶ ἀφ' ἑτέρου διότι ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως ἐπαρκῶν στοιχείων, ὅπως κριθῇ κατὰ τρόπον ἀδιαφιλονίκητον ἡ σχετικὴ μεταξύ των ἱκανότης, ὑπάρχει φόβος, κατὰ τὴν πρόσληψιν αὐτῶν εἰς τὸ ἐπιτελεῖον, νὰ μὴ ἐκλέγωνται πάντοτε οἱ ἱκανώτεροι ἐξ αὐτῶν, ἀλλὰ εἰς τὴν ἐκλογήν των νὰ συμβάλλουν πολὺ καὶ αἱ σχέσεις αὐτῶν πρὸς τοὺς ἰθύνοντας. Τὸ δεύτερον σύστημα, καθ' ὃ τὸ ἐπιτελεῖον δὲν ἀποτελεῖ ἴδιον σῶμα, ἀλλ' ἀποσπῶνται εἰς αὐτὸ ἐκ περιτροπῆς ἐκ τῶν διαφόρων ὅπλων οἱ κριθέντες ἱκανοὶ δι' ἐπιτελικὴν ὑπηρεσίαν, ἔχει μὲν τὸ πλεονέκτημα, ὅτι οἱ τοιοῦτοι ἀξιωματικοὶ ἀσκοῦνται ἐπίσης εἴς τε τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἐπιτελείου καὶ εἰς τὴν τοῦ στρατεύματος, καὶ συνεπῶς καθίστανται ἱκανοὶ διὰ τὴν διοίκησιν αὐτοῦ, δημιουργεῖται δὲ πρὸς τούτοις πολυάριθμον ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἱκανὸν προσωπικόν, ἐξ οὗ λαμβάνονται καὶ οἱ προοριζόμενοι διὰ τὰς ἀνωτέρας διοικήσεις στρατηγοί, ἔχει ὅμως τὸ ἐλάττωμα, ὅτι, λόγῳ τῆς ἐπὶ μακρότερον χρόνον παραμονῆς τῶν ἐν λόγῳ ἀξιωματικῶν εἰς τὸ ἐπιτελεῖον, εἶναι καὶ ἡ ἐπαγγελματικὴ ἱκανότης αὐτῶν ὡς ἀξιωματικῶν τοῦ ἐπιτελείου κατωτέρα τῆς τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ μονίμου ἐπιτελείου τοῦ πρώτου συστήματος, καὶ ἐξ ἄλλου ὅτι, λόγῳ τοῦ πολυαρίθμου αὐτῶν, ὑπάρχει φόβος, ἡ ἱκανότης αὐτῶν νὰ μὴ ἀποτελῇ τὸν μόνον καὶ ἀποκλειστικὸν παράγοντα διὰ τὴν πρόσληψιν αὐτῶν εἰς τὸ ἐπιτελεῖον καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ, ἀλλὰ νὰ συμβάλλωσιν εἰς τοῦτο πολὺ καὶ αἱ σχέσεις αὐτῶν πρὸς τοὺς ἀνωτέρους διοικητὰς τοῦ στρατεύματος καὶ λοιποὺς ἰθύνοντας

Ἐν Γαλλίᾳ ἀπὸ τοῦ 1818 μέχρι τοῦ 1880 ἐφηρμόζετο τὸ πρῶτον σύστημα, ἀπὸ δὲ τοῦ 1880 καὶ ἐντεῦθεν μέχρι σήμερον τὸ δεύτερον. Ἐν Γερμανίᾳ μέχρι τοῦ 1918, ὅτε διὰ τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν μετεβλήθησαν ριζικῶς τὰ τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ, ἐφηρμόζετο ἐπίσης τὸ δεύτερον σύστημα. Ἐν τούτοις διὰ τῶν ληφθέντων μέτρων διά τε τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ δοκιμασίαν τῶν προοριζομένων διὰ τὸ ἐπιτελεῖον ἀξιωματικῶν, ὡς καὶ διὰ τὴν ὀργάνωσιν καὶ λειτουργίαν αὐτοῦ, ἐπετεύχθη τὸ ἐφαρμοζόμενον ἐν Γερμανίᾳ σύστημα, νὰ συγκεντρώνῃ τὰ προτερήματα ἀμφοτέρων τῶν συστημάτων, ἄνευ τῶν ἐλαττωμάτων αὐτῶν.

Τὰ μέτρα ταῦτα ἦσαν τὰ ἑξῆς: 1) Ἐκπαίδευσις μακροχρόνιος καὶ ἐπιμελημένη μεγάλου σχετικῶς ἀριθμοῦ ἀξιωματικῶν ἐν ταῖς δύο ἐν Βερολίνῳ καὶ Μονάχῳ ἀκαδημίαις τοῦ πολέμου, ὅπως ἀφ' ἑνὸς παρέχεται ἀνωτέρα μόρφωσις εἰς ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλύτερον ἀριθμὸν ἀξιωματικῶν, καὶ ἀφ' ἑτέρου διευκολύνεται ἡ ἐκλογὴ τῶν ἀρίστων ἐξ αὐτῶν διὰ τὴν ἐπιτελικὴν ὑπερεσίαν. Κατόπιν μακρᾶς καὶ συστηματικῆς προπαρασκευῆς διηγωνίζοντο κατ' ἔτος περὶ τοὺς 1500 ἀνθυπολοχαγοὶ καὶ ὑπολοχαγοί, καὶ εἰσήγοντο ἐξ αὐτῶν εἰς τὰς δύο ἀκαδημίας περὶ τοὺς 180, ἐξεπαιδεύοντο δ' ἐν αὐταῖς ἐπὶ τριετίαν. 2) Μακρὰ καὶ συστηματικὴ δοκιμασία τῶν προοριζομένων διὰ τὴν ἐπιτελικὴν ὑπηρεσίαν ἀξιωματικῶν καὶ περιορισμὸς τῶν κρινομένων ἐξ αὐτῶν ἱκανῶν διὰ τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην εἰς ἀριθμὸν σχετικῶς μικρὸν καὶ τοιοῦτον, ὥστε ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν ἐγγεγραμμένων εἰς τὸν γενικὸν κατάλογον τῶν ἱκανῶν δι' ἐπιτελικὴν ὑπηρεσίαν ἀξιωματικῶν, τὸν τηρούμενον ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου, νὰ εἶναι μὲν μεγαλύτερος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν χρησιμοποιουμένων ἐν εἰρήνῃ κατὰ τὸν ὀργανισμὸν τοῦ στρατοῦ εἰς τὴν ἐπιτελικὴν ὑπηρεσίαν, ἀλλὰ κατὰ τοσοῦτον μόνον μεγαλύτερος, ὥστε ἀφ' ἑνὸς διὰ τῆς ἐκ περιτροπῆς ὑπηρεσίας εἰς τὸ ἐπιτελεῖον καὶ εἰς τὸ ὅπλον των τῶν τοιούτων ἀξιωματικῶν νὰ ἐξασφαλίζεται ἡ ἐπίσης καλὴ ἐπαγγελματικὴ μόρφωσις αὐτῶν εἴς τε τὴν ἐπιτελικὴν ὑπηρεσίαν ὡς καὶ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν καὶ διοίκησιν τοῦ στρατεύματος, καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ εἶναι ὁ ἀριθμὸς οὗτος, ἐνισχυμένος καὶ ὑπὸ τῶν ἐν ἐφεδρείᾳ τοιούτων ἀξιωματικῶν, πάντως ἐπαρκὴς διὰ τὰς ἐν πολέμῳ ἀνάγκας τοῦ στρατοῦ. Ἐκ τῶν 150 ἀποφοιτώντων κατ' ἔτος ἐκ τῶν δύο ἀκαδημιῶν τοῦ πολέμου μόλις 30 ἀπεσπῶντο εἰς τὸ γενικὸν ἐπιτελεῖον πρὸς δοκιμασίαν, οἱ δὲ λοιποὶ ἐπανήρχοντο εἰς τὰ σώματά των. Ἐκ τῶν 30 τούτων μόλις οἱ 20, ἤτοι περίπου τὸ $^1/_{10}$ τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν ἀποφοίτων τῆς ἀκαδημίας, μετὰ διετῆ ἐν τῷ γενικῷ ἐπιτελείῳ δοκιμασίαν, ἐκρίνοντο ἱκανοὶ δι' ἐπιτελικὴν ὑπηρεσίαν.

Τὸ σύνολον τῆς ἐπιτελικῆς ὑπηρεσίας τοῦ στρατοῦ κράτους τινὸς ἐν εἰρήνῃ διεξάγεται διὰ τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν ἐπιτελείων τῶν μεγάλων μονάδων καὶ τῶν ἀνωτέρων στρατιωτικῶν διοικήσεων (διοικήσεως ὠχυρωμένων περιοχῶν κτλ.), ὡς καὶ διὰ τῶν εἰδικῶν ἐπιτελικῆς φύσεως ἀποστολῶν (στρατιωτικοὶ ἀκόλουθοι κτλ.). Τὸ γενικὸν ἐπιτελεῖον στρατοῦ, ἢ ἐπιτελικὴ ὑπηρεσία στρατοῦ παρά τισι στρατοῖς, ἢ μέγα γενικὸν ἐπιτελεῖον (Grosser Generalstab) παρὰ τῷ γερμανικῷ στρατῷ, ἐπιφορτίζεται, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀσκουμένης ὑπὸ τοῦ κράτους πολιτικῆς καὶ τῶν ἐπιδιωκομένων παρ' αὐτοῦ ἐν περιπτώσει πολέμου σκοπῶν, ὡς καὶ τῶν οἰκονομικῶν καὶ στρατολογικῶν πόρων τῆς χώρας, μὲ τὴν μελέτην τῶν θεμάτων τῶν ἀφορώντων: 1) τὴν σπουδὴν τοῦ ἐθνικοῦ στρατοῦ καὶ ἐδάφους, ὡς καὶ τὴν τοῦ στρατοῦ καὶ ἐδάφους τῶν γειτονικῶν κρατῶν· 2) τὴν ὀργάνωσιν καὶ διενέργειαν κατασκοπείας καὶ ἀντικατασκοπείας· 3) τὴν ἄμυναν τῆς χώρας· 4) τὴν προπαρασκευὴν τῆς ἐπιστρατεύσεως· 5) τὸν παντοειδῆ ἐφοδιασμὸν τοῦ στρατοῦ, ἰδίᾳ διὰ τῶν εἰδῶν τὰ ὁποῖα δὲν ὑπάρχουσιν ἐν τῇ χώρᾳ ἢ τῶν ὁποίων ἡ προμήθεια ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐν περιπτώσει ἐπιστρατεύσεως ἢ πολέμου θὰ παρουσιάσῃ δυσχερείας· 6) τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν πρὸς πόλεμον παρασκευὴν τοῦ στρατοῦ· καὶ 7) τὴν σύνταξιν τοῦ σχεδίου μεταφορῶν καὶ συγκεντρώσεως καὶ τοῦ τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τὴν προπαρασκευὴν αὐτῶν. Εἰς τὸ γενικὸν ἐπιτελεῖον πρὸς τούτοις ὑπάγονται ἡ γεωγραφικὴ ὡς καὶ ἡ ἀφορῶσα τὸν στρατὸν ἱστορικὴ καὶ στατιστικὴ ὑπηρεσία. Τὸ ἐπιτελεῖον μεγάλης τινὸς μονάδος ἐν εἰρήνῃ, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁδηγιῶν τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου στρατοῦ καὶ τῶν σχετικῶν κανονισμῶν καὶ διαταγῶν τοῦ διοικητοῦ τῆς μονάδος, μελετᾷ και προπαρασκευάζει: 1) τὰ τῆς ἐπιστρατεύσεως τῆς μονάδος ταύτης, ὡς καὶ τῶν μονάδων, σχηματισμῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, ὧν ἡ ἐπιστράτευσις ἔχει ἀνατεθῆ αὐτῷ, πρὸς τούτοις δὲ καὶ τῶν ἀναγκαίων πρὸς τοῦτο ἐπιτάξεων καὶ μεταφορῶν· 2) τὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν τε στελεχῶν καὶ τοῦ στρατεύματος καὶ τὰ τῆς ἐκτελέσεως μεγάλων ἀσκήσεων· 3) τὴν ἐκτέλεσιν εἰδικῶν μελετῶν καὶ ἐργασιῶν ἀνατεθειμένων τῇ μονάδι, ἢ τοιούτων μελετῶν καὶ ἐργασιῶν ἀνατεθειμένων ἀπ' εὐθείας αὐτῷ ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου τοῦ στρατοῦ. Ἐν πολέμῳ δὲ τὸ ἐπιτελεῖον μεγάλης τινὸς μονάδος διὰ τῶν μελετῶν, ἐργασιῶν καὶ ἀναγνωρίσεων αὐτοῦ συλλέγει καὶ προπαρασκευάζει τὰ ἀναγκαῖα στοιχεῖα διὰ τὴν λῆψιν τῶν ἀποφάσεων ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ τῆς μονάδος, τῶν ἀφορωσῶν τὰς ἐπιχειρήσεις, τὰς διακομιδὰς καὶ μεταφοράς, τὴν στέγασιν, τὴν διατροφήν, τὸν ἐξοπλισμὸν καὶ παντοειδῆ ἐφοδιασμὸν τῆς μονάδος. Τὰς ἀποφάσεις ταύτας διατυπώνει εἰς διαταγὰς καὶ ὁδηγίας, διὰ τῶν ὁποίων τίθενται εἰς ἐνέργειαν τὰ στρατεύματα καὶ αἱ ὑπηρεσίαι. Παρακολουθεῖ καὶ ἐξασφαλίζει τὴν ἀκριβῆ καὶ συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ τοὺς σκοποὺς τῆς διοικήσεως ἐκτέλεσιν τῶν διαταγῶν τούτων. Ἐξασφαλίζει τοὺς συνδέσμους, ἵνα ἡ διοίκησις εὑρίσκεται διαρκῶς ἐνήμερος τῆς καταστάσεως ἐν γένει καὶ τῶν ἀναγκῶν τοῦ στρατεύματος, ὡς καὶ τῆς λειτουργίας τῶν διαφόρων ὑπηρεσιῶν. Ἡ ἀποστολὴ τοῦ ἐπιτελείου ὅθεν μεγάλης τινὸς μονάδος ἢ ἀνωτέρας στρατιωτικῆς διοικήσεως δύναται νὰ περιληφθῇ εἰς τὰς ἑξῆς κεφαλαιώδεις ἐντολάς: 1) συλλογὴν καὶ προπαρασκευὴν τῶν ἀναγκαίων στοιχείων διὰ τὴν λῆψιν τῶν σχετικῶν ἀποφάσεων ὑπὸ τῆς διοικήσεως· 2) διατύπωσιν τῶν ἀποφάσεων τούτων εἰς διαταγὰς καὶ ὁδηγίας· καὶ 3) παρακολούθησιν καὶ ἐξασφάλισις τῆς ἀκριβοῦς ἐκτελέσεως τῶν διαταγῶν καὶ ὁδηγιῶν τούτων.

Δ. ΣΚΑΡΠΑΛΕΖΟΣ

— [*Ναυτ.*] Ἡ αὐτὴ ἀνάγκη τῆς προσαρμόσεως τῶν διαταγῶν, ὁδηγιῶν καὶ σκέψεων ἀκόμη, τοῦ ἀρχηγοῦ πρὸς τὴν γενικὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς συγκεντρώσεως, μελέτης καὶ ἐφαρμογῆς παντὸς σχετικοῦ εἴτε πρὸς τὰς ἐπιχειρήσεις τῶν πλοίων τοῦ στόλου, εἴτε πρὸς τὰς ἀνάγκας, σκοποὺς καὶ ἐνεργείας αὐτῶν, ἐγέννησαν καὶ ἐν παντὶ ναυτικῷ τὴν ἀνάγκην τοῦ *ἐπιτελείου*. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου ναυτικῆς δυνάμεως ἢ ἀνωτέρας ναυτικῆς διοικήσεως φέρει τὸν τίτλον τοῦ *ἀρχιεπιστολέως*. Ἐν τῷ ναυτικῷ δὲν ὑπῆρξε ποτὲ εἰδικὸν σῶμα ἀξιωματικῶν ἐπιτελῶν, ὡς ὑπῆρχε παλαιότερον εἰς τὸν στρατόν. Καὶ παλαιότερον μὲν ἡ ἐκλογὴ καὶ τοποθέτησις ἀξιωματικῶν ὡς ἀρχηγῶν ἢ μελῶν τοῦ ἐπιτελείου διοικήσεώς τινος ἐγίνετο μεταξὺ τῶν ἀξιωματικῶν τῶν ἐχόντων εὐρυτέραν μόρφωσιν, νῦν δὲ ὁ ἀρχηγὸς καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ ἐπιτελείου εἶναι ἀπόφοιτοι εἰδικῶν σχολῶν ἢ τοὐλάχιστον ἀξιωματικοὶ εὐδοκίμως προϋπηρετήσαντες εἰς ἐπιτελεῖα. Συνήθως τὸ ἐπιτελεῖον ναυτικῆς δυνάμεως ἀπαρτίζεται ἀπὸ τὸν ἀρχιεπιστολέα καὶ ἕνα ἢ πλειοτέρους ἀξιωματικοὺς δι' ἑκάστην μάχιμον καὶ μὴ ναυτικὴν εἰδικότητα. Ὁ ἀρχιεπιστολεὺς δέον νὰ ἔχῃ ἀποφοιτήσει ἐκ τῆς ἐν Ἀθήναις λειτουργούσης σχολῆς ναυτικῶν ἐπιτελῶν, ἕκαστος δὲ ἀξιωματικὸς μαχίμου εἰδικότητος (πυροβολικοῦ, τορπιλλῶν καὶ ἠλεκτρισμοῦ, συνεννοήσεως καὶ ναυτιλίας) ἐκ τῆς ἀντιστοίχου ναυτικῆς σχολῆς εἰδικεύσεως. Οἱ ἀξιωματικοὶ τῶν μὴ μαχίμων εἰδικοτήτων (μηχανικός, ναυπηγός, ἰατρός, οἰκονομικὸς) ἐκλέγονται μεταξὺ τῶν εἰς τὴν ναυτικὴν δύναμιν ὑπηρετούντων.

Ἔνιοι τῶν ἀξιωματικῶν ἐπιτελείου στόλου τινὸς ἢ μοίρας δύνανται νὰ κατέχωσι καὶ ἄλλην θέσιν. Ἐπὶ παραδείγματι, ὁ ἀξιωματικὸς τορπιλλῶν στόλου δυνατὸν νὰ εἶναι καὶ κυβερνήτης ἀντιτορπιλλικοῦ. Συνήθως ὁ ἀξιωματικὸς συνεννοήσεως τοῦ ἐπιτελείου εἶναι καὶ ὑπασπιστὴς τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ναυτικῆς δυνάμεως. Παρὰ τοὺς ἀξιωματικοὺς τούτους τῶν εἰδικοτήτων τοποθετοῦνται εἷς ἢ περισσότεροι ἀξιωματικοὶ βοηθοί, ἀπόφοιτοι ἢ μὴ τῶν ἀντιστοίχων σχολῶν εἰδικεύσεως. Τόσον ἐν εἰρήνῃ ὅσον καὶ ἐν πολέμῳ αἱ γενικαὶ ἀνάγκαι καὶ κατευθύνσεις τοῦ ναυτικοῦ, καὶ γενικῶς τὸ πρόγραμμα καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ναυτικῆς πολιτικῆς τοῦ κράτους, ἀποτελοῦν τὸ ἔργον εἰδικῆς ὑπηρεσίας, ἥτις καλεῖται *γενικὸν ἐπιτελεῖον τοῦ ναυτικοῦ*. Ὁ προϊστάμενος τῆς ὑπηρεσίας ταύτης, φέρων βαθμὸν γενικοῦ ἀξιωματικοῦ ἢ πλοιάρχου καλεῖται *ἀρχηγὸς τοῦ γενικοῦ ναυτικοῦ ἐπιτελείου* καὶ ἐξομοιοῦται κατὰ τὰ δικαιώματα, τιμάς, ἀποδοχὰς καὶ πειθαρχικὴν δικαιοδοσίαν πρὸς ἀρχηγὸν τοῦ στόλου.

Ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὸ ἔργον τοῦ γενικοῦ ναυτικοῦ ἐπιτελείου εἶναι ἡ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως σπουδὴ τοῦ ναυτικοῦ πολέμου καὶ ἡ μελέτη καὶ καθορισμὸς τῶν τοπικῶν συνθηκῶν, αἵτινες ἐπηρεάζουν τὴν διεξαγωγὴν αὐτοῦ. Ἐπίσης ὁ καταρτισμὸς γενικοῦ προγράμματος ναυτικῆς παρασκευῆς καὶ ἡ μεθοδικὴ ἐκτέλεσις αὐτοῦ διὰ βαθμιαίας συμπληρώσεως τῶν ναυτικῶν καὶ ἀεροπορικῶν δυνάμεων, τῶν πάσης φύσεως ἐγκαταστάσεων ξηρᾶς, τῶν παντοίων μέσων τοπικῆς ναυτικῆς ἀμύνης καὶ τοῦ ἀναγκαίου ἐν γένει ναυτικοῦ πολεμικοῦ ὑλικοῦ. Ὁμοίως ἡ ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς εἰρήνης μελέτη καὶ προπαρασκευὴ πασῶν τῶν πιθανῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ἡ ἐν πολέμῳ γενικὴ στρατηγικὴ κατεύθυνσις αὐτοῦ, ἡ σπουδὴ καὶ ἡ γενικὴ παρακολούθησις τῶν ναυτικῶν ὅπλων καὶ μέσων πολεμικῆς ἐνεργείας, τῶν συντελουμένων εἰς αὐτὰ προόδων καὶ τελειοποιήσεων, ἡ σύνθεσις, συγκρότησις καὶ πρὸς πόλεμον παρασκευὴ τῶν ναυτικῶν δυνάμεων τῆς χώρας, ἡ ὀργάνωσις τῶν ναυτικῶν ὑπηρεσιῶν καὶ εἰδικώτερον τοῦ προσωπικοῦ. Τέλος ἡ καθιέρωσις ἑνιαίου δόγματος, ὁ συντονισμὸς καὶ ἡ συνέχεια τῶν μέτρων. Ἵνα ἐκπληρώσῃ τὴν ἀποστολήν του ταύτην τὸ γενικὸν ἐπιτελεῖον τοῦ ναυτικοῦ προκαλεῖ ἐγκαίρως τὰς ἀναγκαίας διαταγὰς τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν, ρυθμίζον τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῶν διὰ λεπτομερεστέρων ὁδηγιῶν. Εἶναι φανερὸν ὅτι τὸ γενικὸν ἐπιτελεῖον τοῦ ναυτικοῦ δέον νὰ εὑρίσκεται ἐν πάσῃ στιγμῇ ἐν τελείᾳ γνώσει παντὸς ἀφορῶντος τὸ ναυτικόν, καὶ διὰ τοῦτο πᾶσαι αἱ ἁρμόδιαι ναυτικαὶ ὑπηρεσίαι δέον νὰ τηρῶσι τὸ γενικὸν ἐπιτελεῖον τοῦ ναυτικοῦ ἐνήμερον διὰ πᾶσαν ἐνέργειαν αὐτῶν. Οὕτω πᾶσα ἐνέργεια ἢ μέτρον δυνάμενον νὰ ἐπηρεάσῃ μονίμως ἢ προσωρινῶς τὴν μαχητικὴν ἱκανότητα τῶν πλοίων ἢ τῶν ἀεροπορικῶν δυνάμεων, μετατροπαὶ εἰς ὑπαρχούσας ἐγκαταστάσεις, νέα συγκρότησις καὶ κατανομὴ τῶν ναυτικῶν δυνάμεων, κινήσεις πλοίων, ἐπισκευαί, ἐγκαταστάσεις, προσκλήσεις ἢ ἀπολύσεις ναυτῶν, βλάβαι, προμήθειαι, ναυτικὸς προϋπολογισμὸς κλπ., δέον νὰ γνωστοποιῶνται ἀμέσως εἰς τὸ γενικὸν ἐπιτελεῖον ναυτικοῦ, τινὰ δὲ ἐκ τῶν

Digitized by Google

ἀνωτέρω δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκτελεσθῶσιν ἄνευ προηγουμένης ἀπαραιτήτου γνωματεύσεως αὐτοῦ. Τὸ γενικὸν ἐπιτελεῖον τοῦ ναυτικοῦ ἐκτὸς τοῦ ὑπασπιστηρίου καὶ τῆς γραμματείας περιλαμβάνει τὰς ἑξῆς τέσσαρας διευθύνσεις: Α΄ διεύθυνσιν, ἐπιφορτισμένην μὲ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ προσωπικοῦ, τὴν ὅλην ἐν τῷ ναυτικῷ ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν φυσικὴν ἀγωγὴν ἐν τῷ πολεμικῷ ναυτικῷ. Β΄ διεύθυνσιν, ἐπιφορτισμένην μὲ τὴν ὅλην ὑπηρεσίαν συλλογῆς πληροφοριῶν ἐνδιαφερουσῶν καθ' οἱονδήποτε τρόπον τὸ ναυτικόν. Μετ' αὐτῆς ἀλληλογραφοῦσιν οἱ ἐκ τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου τοῦ ναυτικοῦ ἐξαρτώμενοι ναυτικοὶ ἀκόλουθοι. Ἐπίσης ἐπιφορτίζεται μὲ τὰς μυστικὰς ὑπηρεσίας τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ, χρησιμοποιοῦσα εἰδικὸν προσωπικόν, καὶ τέλος μὲ τὰς πολιτικὰς ὑποθέσεις, ἀποτελοῦσα τὸν σύνδεσμον μετὰ τῶν ὑπουργείων Ἐξωτερικῶν καὶ Ἐσωτερικῶν. Γ΄ διεύθυνσιν ἐπιφορτισμένην μὲ τὴν σύνταξιν τῶν πολεμικῶν σχεδίων, ἐπιχειρήσεων καὶ ὀργανώσεως τοῦ ὑλικοῦ. Δ΄ διεύθυνσιν, ἐπιφορτισμένην μὲ τὰς μεταφοράς, ἐπιτάξεις καὶ ἀνεφοδιασμούς. Τέλος ὑπάρχει καὶ τὸ τμῆμα συνεννοήσεως, ἔχον σκοπὸν τὴν ρύθμισιν καὶ προαγωγὴν τῶν ἐν τῷ πολεμικῷ ναυτικῷ μεθόδων καὶ μέσων συνεννοήσεως (σήματα παντὸς εἴδους, συνεννόησις δι' ἀσυρμάτου). Ἐν καιρῷ πολέμου ἡ δρᾶσις τῶν ναυτικῶν δυνάμεων τῆς χώρας βασίζεται ἐπὶ τῶν γενικῶν γραμμῶν καὶ κατευθύνσεων, αἵτινες ἀπετέλεσαν θέμα μελέτης τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου ναυτικοῦ ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς εἰρήνης. Ἡ ἐκτέλεσις καὶ ἡ ρύθμισις τῶν λεπτομερειῶν συμφώνως πρὸς τὴν ὅλην ἐξέλιξιν τῶν πραγμάτων καὶ γενικῶς ἡ προσαρμογὴ τῶν γενικῶν ἀρχῶν πρὸς τὰς πραγματικὰς συνθήκας, ἀποτελοῦσι τὸ ἔργον τῶν ἐπιτελείων τῶν ναυτικῶν δυνάμεων καὶ ὑπηρεσιῶν. Α. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

ἐπιτέλειος (ὁ, ἡ),—**ον** (τό)· τέλειος, ἐντελής.

ἐπιτέλεσις,—εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιτελεῖν, ἐκτέλεσις, τελείωσις: «ἐπιτέλεσις τοῦ ἔργου» || πραγματοποίησις: «ἐπιτέλεσις τοῦ σκοποῦ,—τοῦ σχεδίου».

ἐπιτελής (ὁ, ἡ),—ἐς (τό)· ἐντελής, τελειωμένος (ἀρχ.)· || στρατ, βλ. κατωτ. [Στρατ.] — [Ναυτ.].

—*[Στρατ.] Ἐπιτελὴς* καλεῖται ὁ ἀξιωματικὸς (λοχαγὸς ἢ ὑπολοχαγὸς συνήθως), ὁ ἐκτελῶν καθήκοντα βοηθοῦ τοῦ ταγματάρχου ἐν τῷ πεζικῷ, τοῦ μοιράρχου ἐν τῷ πυροβολικῷ, κατὰ τὴν συνήθη ὑπηρεσίαν καὶ κατὰ τὴν ἐν ἐκστρατείᾳ. Ὁ ἀξιωματικὸς οὗτος δὲν εἶναι ἀξιωματικὸς ἐπιτελικῆς ὑπηρεσίας. Ν. Θ. Κ.

—*[Ναυτ.].* Πᾶς ὁ ἐπὶ πλοίου ὑπὸ βαθμὸν ἀξιωματικοῦ ὑπηρετῶν. Ὁ ὅρος οὗτος ἔχει ἀπὸ πολλοῦ λησμονηθῆ, μὴ χρησιμοποιούμενος ἢ εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐπὶ τῶν πλοίων ὑπηρεσίαν («τραπέζης ἐπιτελῶν ἔξοδα»), ἀλλὰ καὶ ὡς ἀντιφώνησις: «ἐπιτελὴς» τοῦ λεμβάρχου, τῆς λέμβου ἧς ἐπιβαίνουσι (κατώτεροι ὅμως) ἀξιωματικοί, διερωτωμένου ὑπὸ τοῦ διακρίνοντος αὐτὸν σκοποῦ τοῦ πλοίου, διὰ τῆς ἐπιφωνήσεως «αἲ τῆς λέμβου»· τοῦτο ὅμως μόνον ἐὰν οἱ ἀξιωματικοὶ ἀνήκουσιν εἰς τὸ πλοῖον παρ' οὗ ὁ λέμβαρχος διηρωτήθη, εἰ δὲ μὴ ἀπαντᾷ οὗτος «πόρρω!». Ἐὰν ἐν τούτοις μεταξὺ τῶν ἐν τῇ λέμβῳ ἐπιτελῶν ὑπάρχῃ ἀνώτερος ἀξιωματικός, ἀντιφωνεῖ ὁ λέμβαρχος «ἀνώτερος ἀξιωματικὸς» ἢ «κυβερνήτης» ἢ «ἀρχιεπιστολεύς», ἐὰν πρόκειται περὶ τοιούτου. Σ. Ε. Λ.

— **ἐπιτελῶν** ***σχολή*** *[Ναυτ.]·* βλ. *Ἑλλάς,* Ναυτικαὶ σχολαί.

ἐπιτελικός, —ή, —όν ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἐπιτελεῖον, ὁ τοῦ ἐπιτελείου: «ἐπιτελικὴ ὑπηρεσία», «ἐπιτελικὸν γραφεῖον».

— **ἐπιτελικὸν** ***ταξίδιον*** *[Στρατ.]·* βλ. λ. *ταξίδιον ἐπιτελικόν.*

ἐπιτελίς *[Ναυτ.].* Λέμβος μεγάλου ὁπωσδήποτε μεγέθους (κοιν. *σκαμπαβία,* γαλλ. le canot-major, ἀγγλ. officer's cutter), χρησιμεύουσα διὰ νὰ μεταφέρῃ τοὺς *ἐπιτελεῖς.* Α. ΚΡΚ.

ἐπιτέλλω, ἀόρ. *ἐπέτειλα·* διατάσσω, παραγγέλλω, ἄλλως *ἐντέλλομαι* (ἀρχ.)· || ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν ἄστρων καὶ τῶν ἀστερισμῶν, ἀνατέλλω, ἐμφανίζομαι εἰς τὸν ὁρίζοντα: «ἐπιτέλλει ὁ ἀρκτοῦρος,—ὁ κύων».

ἐπιτελῶ (—έω), ἀόρ. *ἐπετέλεσα—ἐπετελέσθην,* παθ. μετχ. *ἐπιτετελεσμένος·* φέρω εἰς πέρας, τελειώνω, ἐκτελῶ, πραγματοποιῶ: «ἐπετελέσθη τὸ ἔργον, — ὁ σκοπός» || «ἐπιτελῶ εὐχήν,—μνήμην,—ἑορτὴν» κάμνω τελετὴν εὐχῆς, μνημοσύνου, ἑορτασμοῦ.

ἐπιτέμνω, ἀόρ. *ἐπέτεμον* καὶ *ἐπέταμον— ἐπετμήθην,* παθ. μετχ. *ἐπιτετμημένος·* κάμνω ἐπιτομήν, συντέμνω διήγησιν, ἔκθεσιν, ἱστόρημα κττ.

ἐπιτεταγμένος, —η, — ον παθ. μετχ. τοῦ *ἐπιτάσσω,* ὁ δι' ἐπιτάξεως κατειλημμένος ἢ κατεσχημένος: «ἐπιτεταγμένα οἰκήματα,—κτήνη,—τρόφιμα».

ἐπιτέταρτος ***λόγος*** *[Βυζαντ. Μουσ.].* Ὁ ἀριθμητικὸς καὶ ἁρμονικὸς λόγος τῆς ἐν τῇ φυσικῇ διατονικῇ κλίμακι παραγομένης *διὰ τριῶν* μείζονος τελείας **συμφωνίας**, ἐχούσης ἀξίαν μήκους χορδῆς 4/5 (*δι τῆς ὑπάτης—ζω τῆς μέσης*). Ἡ συμφωνία αὕτη δὲν ἐσχηματίζετο ἐν τῇ συντόνῳ ἢ σκληρᾷ διατονικῇ κλίμακι τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς, λόγῳ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν τετραχόρδων αὐτῆς ἐκ δύο μειζόνων ἢ ἐπογδόων τόνων καὶ ἑνὸς λείμματος. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

ἐπιτετηδευμένος,—η, —ον· παθ. μετχ. τοῦ *ἐπιτηδεύω,* ὁ γινόμενος μετ' ἄκρας ἐπιμελείας, ἐξεζητημένος (ἀρχ.)· || ὁ μετ' ἐπιτηδεύσεως, μετὰ προσποιήσεως ἐμφανιζόμενος: «ἐπιτετηδευμένος τρόπος», «ἐπιτετηδευμένη συμπεριφορά». — Ἐπίρρ. ***ἐπιτετηδευμένως.***

— **ἐπιτετηδευμένος** ***χαρακτὴρ*** *[Ρητορ.].* Ἓν τῶν εἰδῶν τοῦ μεικτοῦ ὕφους, χαρακτηρίζον τὸν ὑπέρμετρον καλλωπισμὸν τοῦ λόγου. Γίνεται δὲ τοῦτο ὅταν οἱ διδόμενοι εἰς τὸ ὕφος στολισμοί, ὄντες καθ' ὑπερβολὴν πλούσιοι καὶ πομπώδεις ὡς πρὸς τὴν ὑπόθεσιν, προβάλλουσι μὲ ψευδῆ λαμπρότητα. Τὸ ὕφος τοῦτο εἰς τὰς συνθέσεις τῶν νέων εἶναι συγχωρητέον· ὁ Κυντιλιανὸς μάλιστα λέγει: «εὔχομαι νὰ ἐπιφαίνηται εἰς τοὺς νέους πολυτέλεια φαντασίας. Ὁ χρόνος ἔπειτα θέλει ἀφαιρέσει πολὺ μέρος αὐτῆς, ἡ κρίσις θέλει ρινίσει πολύ, καὶ ἡ γύμνασις θέλει ἐκτρίψει μέρος τι· ἔστω μόνον ὕλη, ἐκ τῆς ὁποίας νὰ εἶναι δυνατὸν τὸ ἀποξέειν τι. Ἂς τολμᾷ τὰ τοιαῦτα ἡ ἡλικία αὕτη· ἂς ἐφευρίσκῃ· ἂς ἀγάλλεται εἰς τὰς ἐφευρέσεις αὐτῆς, καὶ ἂν δὲν εἶναι ἀκριβεῖς. Τῆς γονιμότητος ἡ θεραπεία εἶναι εὔκολος· τὸ ἄγονον δὲν ἔχει θεραπείαν». Εἰς συγγραφεῖς ὅμως ὡρίμους τὸ ὕφος τοῦτο δὲν συγχωρεῖται. Καθ' ὅσον ἡ κρίσις ὡριμάζει πρέπει νὰ σωφρονίζῃ τὴν φαντασίαν καὶ ν' ἀποδοκιμάζῃ ὡς νεανικὸν πάντα καλλωπισμὸν πλεονάζοντα καὶ ἀνάρμοστον εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ἢ μὴ συμβάλλοντα εἰς διασάφησιν αὐτῆς. Ὁ ψευδὴς καλλωπισμὸς τῆς γλώσσης εἶναι τὸ πλέον ἀξιοκαταφρόνητον, διότι ὑπάρχει πολυτέλεια λέξεων καὶ ὄχι φαντασίας. Ἐπιζητοῦσιν οἱ οὕτω γράφοντες νὰ ὑψωθῶσιν εἰς λαμπρότητα λόγου, τῆς ὁποίας συνέλαβον ἰδέαν συγκεχυμένην, καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ φθάσωσιν αὐτήν, ἀγωνίζονται ν' ἀναπληρώσωσι τὴν ἔλλειψιν διὰ ποιητικῶν λέξεων, διὰ τολμηρῶν ἀναφωνήσεων, διὰ σχημάτων κοινῶν τόπων καὶ ἄλλων τοιούτων μέσων, ὅσα ἔχουσιν ὄψιν πομπώδη καὶ μεγαλοπρεπῆ. —Π.

ἐπιτετραμμένος, —η, —ον· παθ. τοῦ *ἐπιτρέπω,* ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον ἔχει ἐπιτραπῆ ὑπηρεσία τις ἢ ἔργον τι: «οἱ ἐπιτετραμμένοι τὴν διαπαιδαγώγησιν τῆς νεολαίας» || ὁ ἐνεργῶν κατ' ἐντολὴν καὶ διὰ λογαριασμὸν ἄλλου εἴτε ἀτόμου εἴτε ἑταιρείας εἴτε κράτους. πράκτωρ.

— *[Διεθν. Δίκ.]* Καλεῖται *ἐπιτετραμμένος* (chargé d' affaires) ὁ διπλωματικὸς ἀπεσταλμένος τῆς τετάρτης καὶ τελευταίας κατηγορίας τοιούτων. Τὰς ὑπαρχούσας ἔτι καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις τέσσαρας κατηγορίας καθώρισεν ὁ ἀπὸ 19 Μαρτίου 1815 εἰδικὸς κανονισμὸς τοῦ ἐν Βιέννῃ συνεδρίου περὶ τῆς ταξεολογίας τῶν διπλωματικῶν ἀπεσταλμένων (ἄρθ. 1), ὅστις, συγκείμενος ἐξ ἑπτὰ ἐν ὅλῳ ἄρθρων, συνεπληρώθη μετὰ ταῦτα διὰ τοῦ ἀπὸ 21 Νοεμβρίου 1818 πρωτοκόλλου τοῦ ἐν Ἀκυϊσγράνῳ συνεδρίου. Ἡ κατηγορία, εἰς ἣν ἀνήκει ὁ ἀπεσταλμένος, ἀφορᾷ εἰς μόνον τὸν κανονισμὸν τῶν λεπτῶν ζητημάτων ἐθιμοτυπίας καὶ προβαδίσεως. Δὲν ἐπηρεάζει δὲ οὔτε τὸν δημόσιον χαρακτῆρα τοῦ ἀπεσταλμένου, οὔτε τὰ καθιερωμένα προνόμια αὐτοῦ, οὔτε τὴν πρὸς διαπραγματεύσεις ἱκανότητα, πάντων τῶν ἀπεσταλμένων, ἀνεξαρτήτως κατηγορίας, κεκτημένων τὸν αὐτὸν ἐπίσημον χαρακτῆρα, ἐξασφαλίζοντα εἰς αὐτούς, ἐν τῷ αὐτῷ βαθμῷ καὶ μέτρῳ πάντοτε, τὰ αὐτὰ προνόμια καὶ τὰς αὐτὰς ἀτελείας. Οἱ ἐπιτετραμμένοι δὲν διαπιστεύονται, ὡς οἱ λοιποὶ ἀπεσταλμένοι, παρ' ἀρχηγοῦ κράτους πρὸς ἀρχηγὸν κράτους, ἀλλὰ παρ' ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν πρὸς ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν, πρὸς ὃν καὶ ἐπιδίδουσιν, ἄνευ περαιτέρω ἐθιμοτυπικῶν διατυπώσεων, τὴν διαπιστευτήριον αὐτῶν ἐπιστολήν, φέρουσαν τὴν ὑπογραφὴν μόνον τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ τοῦ ἰδίου αὐτῶν κράτους. Ἀπὸ τῆς ἐπιδόσεως δὲ ταύτης ἄρχεται ὑπολογιζομένη ἡ τοπικὴ ἀρχαιότης ἑκάστου ἐπιτετραμμένου, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας δέον νὰ κανονισθῶσι πάντα τὰ ζητήματα τῆς ἀπέναντι τῶν λοιπῶν ἐπιτετραμμένων προβαδίσεως (ἄρθ. 4 τοῦ ἀπὸ 19 Μαρτίου 1815 ἀνωτέρω κανονισμοῦ).

Οἱ ἐπιτετραμμένοι διαιροῦνται εἰς μονίμους καὶ προσωρινοὺς τοιούτους. *Μόνιμοι* εἶναι οἱ ὑπὸ τὴν ἰδιότητα ταύτην ἀπ' εὐθείας παρὰ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ ἐγγράφως ἑκάστοτε διαπιστευόμενοι παρὰ δεδομένῳ κράτει. *Προσωρινοὶ* δὲ οἱ σύμβουλοι ἢ γραμματεῖς τῆς πρεσβείας, οἵτινες ἀναλαμβάνουσι τυπικῶς τὴν προσωρινὴν διεύθυνσιν ταύτης, λόγῳ ἀπουσίας τοῦ ἀρχηγοῦ συνεπείᾳ ἀδείας, ἀνακλήσεως ἢ μεταθέσεως. Εἰς τοιαύτας περιπτώσεις δὲν ἀπαιτεῖται διαπιστευτήριος ἐπιστολὴ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ πρὸς διαπίστευσιν τοῦ προσωρινοῦ ἐπιτετραμμένου. Ἀλλ' ἁπλῶς ὁ ἀρχηγὸς τῆς πρεσβείας πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του καθιστᾷ ἐγγράφως γνωστὸν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν τοῦ κράτους, παρ' ᾧ ὑπηρετεῖ, ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀπουσίας του ἡ πρεσβεία θὰ διευθύνεται προσωρινῶς ὑπὸ τοῦ συμβούλου ἢ τοῦ γραμματέως. Ἅμα τῇ ἐπιστροφῇ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς πρεσβείας ἢ τῇ ἀφίξει τοῦ νέου τοιούτου, παύει αὐτοδικαίως ἡ δοθεῖσα πρὸς καιρὸν ἀνωτέρω ἐντολὴ καὶ πληρεξουσιότης.

Ἀπὸ ἀπόψεως ἐθιμοτυπίας οἱ μόνιμοι ἐπιτετραμμένοι ἕπονται τῶν τριῶν πρώτων τάξεων διπλωματικῶν ἀπεσταλμένων. Οἱ προσωρινοὶ δὲ ἐπιτετραμμένοι παραχωροῦσι τὸ βῆμα εἰς τοὺς μονίμους τοιούτους. Ἂν δὲ ὑπάρχωσι πλειότεροι προσωρινοὶ ἐπιτετραμμένοι, δέον μεταξὺ αὐτῶν νὰ προηγῆται ὁ ἀρχαιότερον τοπικῶς ὡς τοιοῦτος διορισθείς. Ἔνιοι συγγραφεῖς διατυποῦσι τὴν γνώμην, ὅτι ὁ προσωρινὸς ἐπιτετραμμένος θὰ ἔπρεπε νὰ λάβῃ κανονικῶς τὴν θέσιν, ἣν θὰ ἐλάμβανε κατὰ τὸν βαθμὸν αὐτοῦ ὁ διπλωματικὸς ἀπεσταλμένος, τὸν ὁποῖον προσωρινῶς ἀναπληροῖ. Ἡ τοιαύτη θεωρία δὲν φαίνεται ὀρθή. Διότι ὁ προσωρινὸς ἐπιτετραμμένος δὲν ἀναπληροῖ προφανῶς αὐτὸ τοῦτο τὸ πρόσωπον τοῦ ἀπουσιάζοντος διπλωματικοῦ ἀπεσταλμένου, ἐν τῷ βαθμῷ δέ, ὃν οὗτος κέκτηται, ἀλλὰ τὴν ἔλλειψιν ἐν γένει ἀπεσταλμένου, ἧς ἕνεκα λαμβάνει τὸν τίτλον τοῦ προσωρινοῦ ἐπιτετραμμένου διὰ νὰ ἐκπληροῖ μετὰ μεγαλυτέρου κύρους τὰ τῆς σχολαζούσης πρεσβείας ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς.

Πολλοὶ συγγραφεῖς δὲν ποιοῦνται διάκρισίν τινα μεταξὺ προσωρινοῦ ἐπιτετραμμένου ἐν *καταστάσει εἰρήνης* (chargé d'affaires par interim) καὶ προσωρινοῦ τοιούτου ἐν *ἐμπολέμῳ καταστάσει* (chargé des affaires). Διὰ τοῦ δευτέρου τούτου τεχνικοῦ ὅρου ὀρθὸν εἶναι νὰ διακρίνωμεν καὶ ἐννοῶμεν τὸν ἀρχηγὸν πρεσβείας φίλης καὶ ξένης δυνάμεως, πρὸς τὸν ὁποῖον, ἕνεκα κηρύξεως τῆς ἐμπολέμου καταστάσεως ἢ καὶ ἁπλῶς μόνον ἕνεκα τῆς διακοπῆς τῶν διπλωματικῶν σχέσεων, ὁ ἀποχωρῶν ἀρχηγὸς τῆς πρεσβείας παραδίδει τὰ ἀρχεῖα αὐτῆς, ὡς καὶ τὴν προστασίαν τῶν συμφερόντων τῶν ὁμοεθνῶν του. Τὰ δικαιώματα καὶ καθήκοντα τοῦ τοιούτου ἀναπληρωτοῦ, τόσον ὡς πρὸς τὴν διεύθυνσιν αὐτὴν τῆς μὴ ἄλλως τε ἐπισήμως ὑφισταμένης πρεσβείας, ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὴν παρασχετέαν προστασίαν, εἶναι λίαν βεβαίως περιωρισμένης φύσεως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Δρόσου, Σύγχρονα διπλωματικὰ ἐπεισόδια,* τ. Α΄ (1908).— *Ch. de Martens,* Le guide diplomatique (5e édit., 1866).— *Satow,* A guide to diplomatic practice (2e édit., 1922).— *Pradier - Fodéré,* Cours de droit diplomatique (2e édit., 1899). Δ. ΔΡΟΣΟΣ

— **ἐπιτετραμμένοι** *ἐπὶ τῶν* ***τροφίμων.*** Ἀρχή τις ἐν Ἑπτανήσῳ ἐπὶ ἑνετοκρατίας ἀπὸ τοῦ 1609, ἀποτελουμένη ἐκ δύο προσώπων, καθῆκον ἐχόντων νὰ ἐπαγρυπνῶσιν ἐπὶ τῶν διατιμήσεων, τὰς ὁποίας οἱ ἀγορανόμοι ἐπέβαλλον εἰς τὰ τρόφιμα, καὶ νὰ παρευρίσκωνται κατὰ τὰ συντασσόμενα συμβόλαια τῆς «Συντεχνίας τῶν παντοπωλῶν». Λ. Ζ.

ἐπιτευκτός, —ή, —όν· ὁ δυνάμενος νὰ ἐπιτευχθῇ, δυνατός, κατορθωτός, ἀντίθ. *ἀνεπίτευκτος.*

ἐπίτευξις,—εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιτυγχάνειν, ἐπιτυχία, κατόρθωσις: «ἡ ἐπίτευξις τοῦ δανείου,— τοῦ προνομίου», «πρὸς ἐπίτευξιν τῶν σκοπῶν του».

ἐπιτήδεια (τά)· οὐδ. τοῦ ἐπίθ. *ἐπιτήδειος·* τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα, τὰ ἀπαραίτητα ἐφόδια τῆς ζωῆς, τὰ τρόφιμα.

ἐπιτήδειος (ὁ, ἡ) καὶ —**α,** —**ον** (τό)· ὁ ἁρμόδιος, ὁ πρὸς ὡρισμένον σκοπὸν χρήσιμος, κατάλληλος || καθόλου, ἱκανός, δεξιός, ἔμπειρος: «ἐπιτήδειος ἄνθρωπος», «ἐπιτήδειος εἰς ὅλα», «ἐπιτήδεια 'ς τὸ κέντημα,—'ς τὴ ραπτική,—'ς τὴ μαγειρική»· || τὸ οὐδέτ. πληθ. *ἐπιτήδεια* ὡς οὐσ. (βλ. λ.).— Ἐπίρρ. ***ἐπιτηδείως.***

ἐπιτηδειότης,—ητος (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐπιτηδείου, ἱκανότης, δεξιότης περὶ τὴν ἐκτέλεσιν ἐργασίας τινός: «ἐχειρίσθη τὸ ζήτημα μετ' ἐπιτηδειότητος».

ἐπίτηδες· ἐπίρρ., ἐπὶ τούτῳ, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, σκοπίμως.

ἐπιτήδευμα (τό)· ἐκεῖνο εἰς τὸ ὁποῖον ἀσχολεῖταί τις, ἐνασχόλησις, ἐπάγγελμα, τὸ κατ' ἐξοχὴν ἔργον ἑκάστου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου πορίζεται τὰ πρὸς τὸ ζῆν || ὁ φόρος τοῦ ἐπιτηδεύματος: «ἐπλήρωσα —, χρεωστῶ τὸ ἐπιτήδευμα».

—**ἐπιτηδεύματος** ***φορολογία*** *[Φορολογ.].* Μεταξὺ τῶν διαφόρων μέσων, δι' ὧν ἐν διαφόροις χώραις ἐπεζητήθη ἡ φορολογία τῶν ἐπαγγελματικῶν προσόδων, εἶναι ἡ φορολογία ἐπιτηδεύματος (γαλλ. impôt des patentes). Ἡ ἄμεσος καὶ εὐθεῖα φορολόγησις τῶν καθαρῶν κερδῶν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας, ἐπὶ τῇ βάσει δηλώσεως τοῦ φορολογουμένου, ὡς ἐκ τῆς δυνατότητος τῆς ἀποκρύψεως τοῦ ἀνακριτικοῦ τῆς χαρακτῆρος, ἐπὶ μακρὸν χρόνον, πρὸ τοῦ τελευταίου Μεγάλου πολέμου, ἀπεφεύχθη εἰς τινας χώρας, ὡς ἐν Γαλλίᾳ, ἐν Βελγίῳ, ἐν Ὁλλανδίᾳ, ἐν Ἑλλάδι, καὶ ἀντ' αὐτῆς

Digitized by Google

εἶχεν εἰσαχθῆ σύστημα συνιστάμενον εἰς προσφυγὴν εἰς ἐξωτερικὰς ἐνδείξεις καὶ διάφορα τεκμήρια, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων ἐπεβάλλετο ὁ φόρος τοῦ ἐπιτηδεύματος.

Ὁ φόρος οὗτος ἕλκει τὴν καταγωγήν του ἐκ τοῦ γαλλικοῦ νόμου τῆς 2/17 Μαρτίου 1791 καὶ ἐδημιουργήθη ὑπὸ τῆς συντακτικῆς συνελεύσεως, πρὸς ἐπιβάρυνσιν ἰδιαιτέρου κλάδου τῆς κινητῆς προσόδου, τῶν ἐμπορικῶν κερδῶν, τὰ ὁποῖα ἔπληττεν ἐκ δευτέρου, ἀφοῦ ἡ αὐτὴ πρόσοδος ἐπεβαρύνετο καὶ διὰ τῆς φορολογίας τοῦ κινητοῦ πλούτου (contribution mobilière), ἥτις ἐπεβάλλετο ἐπὶ τῆς συνολικῆς κινητῆς προσόδου. Ὡς ἐκ τούτου ἡ συντακτικὴ ταχέως κατήργησε τὸν φόρον τοῦτον, ἀλλὰ καὶ ταχέως ἠναγκάσθη νὰ τὸν ἐπαναφέρῃ.

Ἡ φορολογία ἐν Ἑλλάδι. Ἐν Ἑλλάδι εἰσήχθη ἡ φορολογία αὐτὴ διὰ τῶν ἄρθρων 4 καὶ 6 ἕως 9 τοῦ ἀπὸ 4 Φεβρουαρίου 1830 ψηφίσματος. Διὰ δὲ τοῦ διατάγματος τῆς 6/18 Ἰουλίου 1836 «Περὶ φόρων ἐπὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων» κατηργήθησαν τὰ ἄρθρα ταῦτα καὶ ἐπεζητήθη ἡ γενικωτέρα ἐφαρμογὴ τοῦ φόρου, τὸν ὁποῖον πρότερον ἐπλήρωνον μόνον οἱ γεωργοὶ καὶ οἱ ποιμένες (ἐγκ. ὑπ. Οἰκον. 24264 τῆς 10 Αὐγούστου 1836). Ὁ φόρος οὗτος μετερρυθμίσθη διὰ τῶν νόμων τῆς 4/16 Νοεμβρίου 1837 καὶ τοῦ κανονισμοῦ τῆς 28 Νοεμβρίου 1857, βραδύτερον δὲ διὰ τῶν νόμων ΣΙΣΤ' τῆς 16 Ἀπριλίου 1867 καὶ ΧΚΗ' τῆς 27 Ἰουνίου 1877 καὶ παρ' ἄλλων νεωτέρων. Ὁ νόμος ΓΡΜΒ' (3142) τῆς 9/10 Ἰουλίου 1906 «Περὶ φόρου ἐπιτηδευμάτων» κατήργησε πάντας τοὺς νόμους τούτους καὶ ἐπεζήτησε γενικωτέραν τὴν ἐφαρμογὴν τῆς φορολογίας ταύτης πρὸς ταμιευτικοὺς σκοπούς, ἐξηκολούθησε δὲ ἰσχύων καὶ μετὰ τὴν διὰ τοῦ νόμου 1640 τῆς 3 Ἰουνίου 1919 περὶ φορολογίας τῶν καθαρῶν προσόδων εἰσαγωγὴν τοῦ συστήματος τῆς φορολογίας τῆς προσόδου ἐπὶ τῇ βάσει δηλώσεως τοῦ φορολογουμένου, ὡς μετερρυθμίσθη διὰ τῶν νόμων ΓΥΗΔ' τοῦ 1909, 969 τοῦ 1917, 1638 τοῦ 1919 καὶ τῶν Ν. Δ. τῆς 16 Ἰανουαρίου καὶ 31 Ἰουλίου 1919 βραδύτερον ἡ φορολογία τοῦ ἐπιτηδεύματος. Ὁ φόρος ὅμως ἐπιτηδεύματος ὑπαλλήλων (ἰδιωτικῶν) κατηργήθη ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου 1919 ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 14 τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 31 Ἰουλίου 1919, ὡς ἐκ τῆς ἐπιβολῆς τοῦ φόρου καθαρῶν προσόδων ἐπὶ τῶν ἀποδοχῶν των, πρὸς ἀποφυγὴν διπλῆς φορολογίας.

Βραδύτερον ὁ φόρος οὗτος προσέλαβεν ἔτι μείζονα σημασίαν, διὰ τοῦ Ν. Δ. τῆς 18 Ἀπριλίου 1926 «Περὶ φόρου ἐπιτηδεύματος» καὶ διὰ τῶν τροποποιησάντων αὐτὸ Ν. Δ. τῆς 15 Ἰουλίου 1926, τῆς 18 Ἀπριλίου 1926, τῆς 13 Νοεμβρίου 1927, τῆς 23 Μαρτίου 1929 καὶ τῆς 13 Νοεμβρίου 1927 καὶ διὰ τοῦ νόμου 4168, καθόσον διὰ τοῦ Ν. Δ. τῆς 18 Ἀπριλίου 1926 τὸ ποσοστὸν τοῦ φόρου ἀνεβιβάσθη, καθωρίσθη δέ, ὅτι οἱ ὑποκείμενοι εἰς τὸν φόρον τοῦτον δὲν ὑπόκεινται καὶ εἰς τὴν φορολογίαν τῶν καθαρῶν προσόδων τῆς Δ' ἢ Ζ' κατηγορίας, ἐφ' ὅσον ἡ ἐκ τοῦ ἐπιτηδεύματος καθαρὰ πρόσοδος δὲν ὑπερβαίνει τὰς 150,000 δραχμάς. Κῶδιξ φορολογίας ἐπιτηδεύματος, κυρωθεὶς διὰ τοῦ Δ. τῆς 6 Σεπτεμβρίου 1929, ἐδημοσιεύθη διὰ τῆς Ἐφ. Κυβ. 342 τῆς 10 Σεπτεμβρίου 1929 μετὰ τοῦ περὶ ἐκτελέσεως αὐτοῦ Δ. τῆς 6 Σεπτεμβρίου 1929.

Τὸ σύστημα τοῦ φόρου. α') Ἐπιβολὴ τοῦ φόρου. Πᾶν φυσικὸν ἢ νομικὸν πρόσωπον, ἡμεδαπὸν ἢ ἀλλοδαπόν, ἀσκοῦν ἐντὸς τῆς ἐπικρατείας ἐμπόριον, βιομηχανίαν, ἢ ἐν γένει ἐπάγγελμα βιοποριστικὸν ἢ κερδοσκοπικόν, μὴ περιλαμβανόμενον δὲ εἰς τὰς τοῦ νόμου ἐξαιρέσεις, ὑπόκειται εἰς φόρον ἐπιτηδεύματος (ἄρθρ. 1).

Ὁ φόρος διαβαθμιζόμενος εἰς κλάσεις καθορίζεται ὡς ἀκολούθως:

Κλάσις	1	δραχ.	100	Κλάσις	12	δραχ.	7200
»	2	»	200	»	13	»	8100
»	3	»	300	»	14	»	9000
»	4	»	600	»	15	»	10000
»	5	»	900	»	16	»	11500
»	6	»	1800	»	17	»	13000
»	7	»	2700	»	18	»	14500
»	8	»	3600	»	19	»	16000
»	9	»	4500	»	20	»	17500
»	10	»	5400	»	21	»	19000
»	11	»	6300	»	22	»	20500

Διὰ τὴν φορολογίαν οἰκονομικῶς ὑποδεεστέρων ἐπιτηδευματιῶν (κασσιτερωτῶν, ἐπιδιορθωτῶν κλπ.), καθὼς καὶ τῶν συνεπείᾳ τραυμάτων ἢ παθήσεων ἐν στρατιωτικῇ ὑπηρεσίᾳ καταστάντων ἀναπήρων, προστίθεται καὶ κατωτέρα κλάσις, ἧς ὁ φόρος ὁρίζεται εἰς τὸ ἥμισυ τῆς κατὰ περίπτωσιν ἐφαρμοζομένης, ὡς ἀνωτέρω, ἀναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ, (ἄρθρ. 2 § 4).

Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἄνω κλάσεων ὁρίζεται ἀναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ τῶν πόλεων, κωμοπόλεων ἢ χωρίων, ὡς ἀκολούθως:

α') Εἰς κωμοπόλεις ἢ χωρία πληθυσμοῦ μέχρι 3,000 κατοίκων ἐφαρμόζονται καὶ αἱ 22 ὡς ἄνω κλάσεις.

β') Εἰς πόλεις ἢ κωμοπόλεις πληθυσμοῦ ἀπὸ 3,001—10,000 κατοίκων ἐφαρμόζονται αἱ ὑπ' ἀριθ. 2—22 κλάσεις.

γ') Εἰς πόλεις πληθυσμοῦ ἀπὸ 10,001—25,000 κατοίκων ἐφαρμόζονται αἱ ὑπ' ἀριθ. 4—22 κλάσεις (ἄρθρ. 2).

Ὁ φόρος ἐπιτηδεύματος τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν ὁρίζεται εἰς δύο ἐπὶ τοῖς χιλίοις ἐπὶ τοῦ καταβεβλημένου μετοχικοῦ κεφαλαίου αὐτῶν διὰ τὸ κεντρικὸν κατάστημα ἢ τὴν ἕδραν αὐτῶν μόνον, τῶν ὑποκαταστημάτων μὴ ὑποβαλλομένων εἰς ἴδιον φόρον. Ἐπὶ τῶν ἀλλοδαπῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν ὑποβάλλονται μόνον τὰ κεντρικὰ καταστήματα ἢ πρακτορεῖα αὐτῶν εἰς φόρον ἐπιτηδεύματος ὁριζόμενον εἰς δραχ. 10.000 ἐτησίως. Ἴδιαι διατάξεις προβλέπουσι περὶ φόρου ἐπιτηδεύματος μηχανοκινήτων πλοίων, φορτηγίδων καὶ ἱστιοφόρων, ἰδιοκτητῶν ἁμαξῶν καὶ κάρρων, λέμβων, ἀρχιτεκτόνων καὶ μηχανικῶν (ἄρθρ. 3), καθὼς καὶ ὁμορρύθμων ἑταίρων, συνεταιρισμῶν ἢ σωματείων καὶ μετοχικῶν ἑταιρειῶν, καὶ ἀλλοδαπῶν περιοδευόντων πρακτόρων κλπ. (ἄρθρ. 3—4).

Ἐξαιροῦνται τοῦ φόρου οἱ δημόσιοι καὶ ἰδιωτικοὶ ὑπάλληλοι ἢ ὑπηρέται, οἱ ἡμερομίσθιοι ἐργάται, οἱ κληρικοί, οἱ νοσοκόμοι, οἱ γεωργοί, οἱ κτηνοτρόφοι κλπ. (ἄρθρ. 6). Ὁ φόρος εἶναι ἀδιαίρετος δι' ὅλον τὸ ἔτος καὶ προσωπικός, ἐξαιρετικῶς δ' ὑπόκεινται εἰς τὸν φόρον διὰ τὸ πρῶτον μόνον ἑξάμηνον οἱ ἀποδεδειγμένως παύσαντες νὰ ἀσκῶσιν ἐπιτήδευμα ἐντὸς τοῦ πρώτου ἑξαμήνου (ἄρθρ. 7). Πᾶς ὑποκείμενος εἰς τὸν φόρον τοῦτον ὑποχρεοῦται νὰ ἔχῃ ἀνηρτημένην πρὸ τοῦ καταστήματος, γραφείου ἢ κατοικίας του ἐπιγραφὴν εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, δηλοῦσαν τὸ ὀνοματεπώνυμον αὐτοῦ καὶ τὸ ἐπάγγελμά του (ἄρθρ. 9).

β') Βεβαίωσις καὶ καταβολὴ τοῦ φόρου. Ὁ φόρος βεβαιοῦται ἐπὶ τῇ βάσει φορολογικῶν καταλόγων, συντασσομένων δυνάμει δηλώσεων τῶν εἰς τὸν φόρον ὑποκειμένων ἢ δυνάμει ἐκθέσεων κατὰ τῶν μηδόλως ἢ ἀνακριβῶς δηλωσάντων τὸ ἐπιτήδευμά των (ἄρθρ. 12).

γ') Ποινικαὶ διατάξεις κλπ. Τὸ ἄρθρον 14 τοῦ κώδικος διαλαμβάνει ποινικὰς διατάξεις, πρὸς κύρωσιν τῶν ὑποχρεώσεων τῶν φορολογουμένων, τὰ δὲ ἄρθρα 15 καὶ ἑπομ. τὰς διαδικαστικὰς καὶ ἄλλας γενικὰς διατάξεις. Γ. Ν. ΚΟΦΙΝΑΣ

— ἐπιτηδευμάτων *ὑγιεινή*. Κατὰ ὑπαρχούσας στατιστικὰς εἰς τὴν συχνότητα τῆς θνητότητος τῶν ἀνθρώπων σημαντικὸν διαδραματίζει ρόλον καὶ τὸ εἶδος τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτῶν. Ἡ τοιαύτη δ' ἐπίδρασις τοῦ ἐπαγγέλματος καθίσταται καταφανεστέρα εἰς τὰς ἐργατικὰς κυρίως τάξεις τῆς κοινωνίας, ὧν ἡ ἐργασία ποσοτικῶς τε καὶ ποιοτικῶς εἶναι ἐπίπονος, ἀλλὰ καὶ οἱ ὅροι τῆς διαβιώσεως δυσμενεῖς. Εὐτυχῶς ὑπὸ πάντων σχεδὸν τῶν κρατῶν ἐλήφθησαν νομοθετικῶς προληπτικὰ μέτρα, δι' ὧν κατὰ τὸ πλεῖστον ἀποφεύγεται ἡ βλαβερὰ ἐπὶ τῆς ὑγείας τοῦ ἐργάτου ἐπίδρασις τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτοῦ (νόμοι περὶ ὀκταώρου, περὶ ἀνεργίας, περὶ κατωτάτου ὁρίου ἡλικίας, περὶ ἐργασίας τῶν γυναικῶν κλπ.). Ἀλλ' ἡ τοιαύτη ὑπὲρ τῶν ἐργατῶν πρόνοια πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ συνδυασθῇ μὲ τὴν προσπάθειαν πρὸς βελτίωσιν τῶν ὑγιεινῶν ὅρων διαβιώσεως αὐτῶν. Οὕτω διὰ τῆς ἱδρύσεως οἰκονομικῶν συσσιτίων δυνατὸν νὰ παρέχεται εἰς τοὺς ἐργάτας ἀντὶ ἐλαχίστου τιμήματος ἐπαρκὴς καὶ θρεπτικὴ τροφή, εἰς τρόπον ὥστε νὰ δύνανται οὗτοι νὰ διαθέτουσι σημαντικώτερον τμῆμα τῶν ἀπολαυῶν αὐτῶν πρὸς ὑγιεινοτέραν ἐγκατάστασιν τῶν οἰκογενειῶν των. Ἐπίσης διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν περὶ ἀσθενῶν ἐργατῶν νόμων, εἶναι δυνατὴ ἡ ἄμεσος εἰς νοσοκομεῖα εἰσαγωγὴ παντὸς ἀσθενοῦντος ἐργάτου, οὕτως ὥστε καὶ οὗτος εὑρίσκει τὴν κατάλληλον περίθαλψιν καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἐργαζόμενοι ἀποφεύγουσι τὸν κίνδυνον τῆς μεταδόσεως λοιμώδους τινὸς νοσήματος. Τέλος δὲ διὰ τῆς προσπαθείας πρὸς βελτίωσιν τῆς ψυχικῆς μορφώσεως τῶν ἐργατῶν ἐπιδιώκεται ἡ ἀπὸ τῆς οἰνοπνευματιάσεως προφύλαξις αὐτῶν. Κ. ΚΕΡΕΣΤΕΤΖΗΣ

ἐπιτηδευματίας, —ου (ὁ)· ὁ ἀσκῶν ἐπιτήδευμά τι, τέχνην ἢ ἐπιστήμην, ἄλλως *ἐπαγγελματίας*.

ἐπιτηδεύομαι βλ. λ. *ἐπιτηδεύω*.

ἐπιτήδευσις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιτηδεύεσθαι, προσποίησις, τρόπος προσποιητός, ἐμφάνισις πλαστή, ψευδής: «ἐπιτήδευσις εὐγενείας, — φιλανθρωπίας»· || ἡ ὑπερβολικὴ ἀκρίβεια, ἡ ἐξεζητημένη ἀκριβολογία: «ἐπιτήδευσις ὕφους, — ἐνδύσεως, — κομμώσεως» κττ.

ἐπιτηδευτὴς (ὁ)· ὁ ἀσκῶν ἔργον τι, ἐπιτηδευματίας.

ἐπιτηδευτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπιτήδευσιν, ὁ πρὸς τὴν ἐπιτήδευσιν ἀποβλέπων: «ἐπιτηδευτικὰ μέσα, — κοσμήματα».

ἐπιτηδευτός, *—ή, —όν*· ὁ μεθ' ὑπερβολικῆς ἀκριβολογίας, μετ' ἐπιτηδεύσεως κατεσκευασμένος, ἐπιτηδευμένος, πλαστός: «ἐπιτηδευτὴ κόμμωσις».

ἐπιτηδεύω· ἀσκῶ τι μετ' ἐπιτηδεύσεως, μετὰ ὑπερβολικῆς ἀκριβείας: «ἐπιτηδεύει τὸν λόγον του, — τὴν ὁμιλίαν του, — τὸ βάδισμά του, — τὴν περιβολήν του κττ.»· || μεσ. *ἐπιτηδεύομαι*· μετ' ἐπιτηδειότητος, μετὰ δεξιότητος ἀσχολοῦμαι εἴς τι: «ἐπιτηδεύεται 'ς τὸ κέντημα, — 'ς τὸ μαγείρευμα, — 'ς τὸ ράψιμο, — εἰς τὴν ζωγραφικήν»· || ἐνίοτε, προσποιοῦμαι ἐμφανίζω τι τὸ πλαστόν, τὸ ψευδές· || παθ. μετχ. *ἐπιτετηδευμένος* (βλ. λ.).

ἐπιτήρησις,— *εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιτηρεῖν, ἐπίβλεψις, ἐποπτεία, παρακολούθησις: «ἡ ἐπιτήρησις τῶν ἀτάκτων», «ὑπὸ ἀστυνομικὴν ἐπιτήρησιν».

— *[Πυροβολ.]* Τμῆμα πυροβολικοῦ τασσόμενον πρὸς πυροβόλησιν μετὰ τῆς γενικῆς ἐντολῆς τῆς ἐπιτηρήσεως ἐδαφικῆς τινος ζώνης, ἐντὸς τῆς ὁποίας δυνατὸν νὰ παρουσιασθῶσιν ἢ ὑπάρχουσιν οἱ ἐνδεχομένως μέλλοντες νὰ προσβληθῶσι στόχοι, διαθέτει τὰ πυροβόλα, σκοπευόμενα κατὰ οἱανδήποτε μέθοδον σκοπεύσεως, πρὸς διεύθυνσίν τινα, κατὰ προτίμησιν κατὰ τὸν ἄξονα τοῦ ἀντιστοιχοῦντος τομέως ἐνεργείας, καθοριζομένην ὑπὸ εὐδιακρίτου τινὸς καὶ σταθεροῦ ἀντικειμένου. Ἡ ἀντιστοιχοῦσα ὁριστικὴ παρεκτροπὴ δι' ἕκαστον πυροβόλον, μετὰ τὸν σχηματισμὸν ὑπὸ ὡρισμένον ἄνοιγμα τῆς δέσμης, προκειμένου περὶ πλειοτέρων πυροβόλων, σημειοῦται, ἀναγραφομένη κατόπιν παραγγέλματος ἐπὶ τοῦ ἀσπιδίου, πρὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ σκοπευτοῦ, καὶ ἀποτελεῖ τὴν *παρεκτροπὴν ἐπιτηρήσεως*· ὡς τοιαύτη, ἐὰν ἐξετελέσθη ἤδη βολὴ ἐπὶ ἀρχικῶς ὑποδειχθέντος στόχου, λαμβάνεται ἡ τελικῶς χρησιμοποιηθεῖσα. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς ἀναγραφῆς τῶν παρεκτροπῶν, τὸ πυροβόλον ἢ ἡ πυροβολαρχία λέγεται ὅτι εὑρίσκεται *ἐν ἐπιτηρήσει*. Ὡς καθίσταται φανερόν, ἐκ τῆς οὕτω ὁριζομένης διευθύνσεως δύναται εἴτε ἡ τροχιὰ βλήματος, διὰ τὸ πυροβόλον, εἴτε ἡ δέσμη, διὰ τὴν πυροβολαρχίαν, νὰ μεταφερθῇ ταχέως καὶ κατ' ἁπλοῦν τρόπον ἐπὶ παντὸς ἐμφανιζομένου ἢ ὁπωσδήποτε ὑποδεικνυομένου στόχου, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς μετρουμένης γωνιαίας μεταξὺ αὐτῶν ἀποστάσεως.

Διὰ τοῦ παραγγέλματος «ἐν ἐπιτηρήσει», διδομένου ὁποτεδήποτε, τὰ πυροβόλα ἐπαναφέρονται εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν κατεύθυνσιν, διὰ τῆς παρεκτροπῆς ἐπιτηρήσεως.

Καλεῖται *σημεῖον ἐπιτηρήσεως τοῦ μοιράρχου* ἀντικείμενον εὐδιάκριτον καὶ μὴ ὑποκείμενον εἰς καταστροφήν, εἰ δυνατὸν ἀναπαριστώμενον ἐπὶ τοῦ χάρτου διευθύνσεως βολῆς, κείμενον δὲ κατὰ προτίμησιν πρὸς τὸ μέσον τοῦ τομέως ἐνεργείας τῆς μοίρας· τὸ σημεῖον τοῦτο χρησιμεύει, διὰ τὴν ἀσφαλῆ συνεννόησιν μεταξὺ μοιράρχου καὶ διοικητῶν τῶν πυροβολαρχιῶν, ὡς ἀφετηρία πρὸς καθορισμὸν (διὰ τῆς γωνιαίας ἀποστάσεως) τῆς θέσεως παντὸς στόχου ἢ ὁπωσδήποτε ἐνδιαφέροντος ἄλλου ἀντικειμένου. Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

— ἐπιτήρησις *ἀστυνομικὴ* *[Ποιν. Δίκ.]*· βλ. λ. *ἀστυνομικὴ* ἐπιτήρησις.

ἐπιτηρητὴς (ὁ)· ὁ ἐπιτηρῶν, ὁ ἐπιβλέπων, ἐπόπτης, ἐπιθεωρητής, φύλαξ.

ἐπιτηρητικός, *—ή, —όν*· ὁ ἐπιτήδειος, ὁ ἁρμόδιος, ὁ τεταγμένος πρὸς ἐπιτήρησιν: «στρατὸς ἐπιτηρητικὸς» ὁ ἐπιτηρῶν τὰς κινήσεις τοῦ ἀντιπάλου.

ἐπιτηρῶ (—*έω*), ἀόρ. *ἐπετήρησα*· ἐπιβλέπω, ἐποπτεύω, παρακολουθῶ τὴν ἐνέργειαν, τὴν λειτουργίαν, τὴν ἐξέλιξίν τινος: «τὰ ἄτακτα στοιχεῖα τῆς κοινωνίας ἐπιτηροῦνται ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας».

ἐπιτίθημι, ἀόρ. *ἐπέθηκα*· θέτω ἐπάνω, ἐπιθέτω· || μεσ. *ἐπιτίθεμαι*, ἀόρ. *ἐπετέθην*· ρίπτομαι ἐναντίον τινός, ἐφορμῶ κατά τινος ἐνόπλως: «ὁ στρατὸς ἐπετέθη κατὰ τοῦ ἀντιπάλου»· || καθόλου, ἀντιτίθεμαι πρός τινα, ἀποκρούω, προσβάλλω τὴν γνώμην του, ἐλέγχω τὰ ἐπιχειρήματά του σφοδρῶς, οἷον ἐν τῇ βουλῇ, ἐν δικαστηρίῳ, ἐν ἐπιστημονικῇ συζητήσει κλπ.

ἐπιτίμησις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιτιμᾶν, ψόγος, μομφή, ἐπίπληξις, νουθεσία πρὸς ἀτακτοῦντα.

—*[Καν. Δίκ.]* Ἡ ποινὴ τῆς *ἐπιτιμήσεως* (ἀποδιδομένη καὶ διὰ τῶν ὅρων *ἐλέγχειν, παραινεῖν, νουθετεῖν*): 1ον) ἀπειλεῖται κατὰ τῶν μοναχῶν, ὡς καὶ κατὰ τῶν κληρικῶν τῶν τε ὑποδεεστέρων ἱερατικῶν βαθμῶν καὶ τῶν τῶν ἀνωτέρων· 2ον) ἀπειλεῖται ὑπὸ τοῦ ιθ' κανόνος τῆς δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου κατὰ τῶν ἐκ ραθυμίας μὴ προσερχομένων εἰς τὰς ἐπαρχιακὰς συνόδους ἐπισκόπων καὶ ὑπὸ τοῦ ιστ' κανόνος τῆς ζ' Οἰκουμενικῆς συνόδου κατὰ τῶν κληρικῶν τῶν ἐπιμενόντων εἰς τὸ νὰ καλλωπίζωνται διὰ πολυτελῶν ἐνδυμάτων καὶ νὰ χρίωνται διὰ μύρων. Ἐν τῇ Δύσει ὁ Ρώμης ἐπίσκοπος Γρηγόριος ὁ Α' ἠπείλησε τὴν ποινὴν ταύτην κατὰ τῶν ἀμελῶς διοικούντων τὰς ἐπισκοπὰς αὐτῶν ἐπισκόπων. Τὰ μοναστηριακὰ τυπικὰ ἀπειλοῦσι τὴν ποινὴν ταύτην συνήθως κατὰ τῶν μοναχῶν τῶν παραβαινόντων τὰς διατάξεις αὐτῶν, ἔτι δὲ κατὰ τῶν ἐριστῶν, τῶν καπηλικῶς ἐμπορευομένων, τῶν ἐν τῷ ἰδίῳ κελλίῳ ὄψον παρασκευαζόντων.

Παρ' ἡμῖν τὴν ποινὴν τῆς ἐπιπλήξεως δύνανται νὰ ἐπιβάλωσιν ὁ ἐπίσκοπος μόνος καὶ τὰ ἐπισκο-

Digitized by Google

πικὰ δικαστήρια ἢ ἐπὶ μοναχῶν καὶ δοκίμων καὶ τὰ μοναστηριακὰ συμβούλια. Καὶ κατὰ τὸ Κρητικὸν καταστατικὸν δύναται νὰ ἐπιβάλῃ τὴν ποινὴν τῆς ἐπιπλήξεως εἰς τοὺς ὑπὸ τὴν ποιμαντορίαν αὐτοῦ κληρικοὺς ὁ ἐπίσκοπος ἢ κατὰ μοναχῶν καὶ δοκίμων τὸ μοναστηριακὸν συμβούλιον. Ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ὁ ἡγούμενος μετὰ τῶν ἐπιτρόπων ἐν τοῖς κοινοβίοις, οἱ ἐπίτροποι δ' ἐν τοῖς ἰδιορρύθμοις μοναστηρίοις δύνανται νὰ ἐπιβάλλωσι τοῖς μοναχοῖς ὡς ποινὴν νουθεσίαν καὶ παρατήρησιν, ὡς καὶ ἐπίπληξιν κατ' ἰδίαν. Ἐν ταῖς σκήταις, τοῖς ἐρισταῖς, ἀτάκτοις, ταραχοποιοῖς καὶ καθόλου τοῖς διάγουσι βίον ἐπίμεμπτον ἐπιβάλλεται μετὰ προτέραν νουθεσίαν ἐπίπληξις ὑπὸ τοῦ δικαίου καὶ τῆς συνάξεως τῆς σκήτης. Τὴν ποινὴν τῆς ἐπιπλήξεως μετ' ἀναγραφῆς αὐτῆς ἐν τοῖς πρακτικοῖς ἐπιβάλλει ἡ ἱερὰ κοινότης τῷ εἰς δύο ἀλλεπαλλήλους συνεδρίας ἀδικαιολογήτως μὴ προσελθόντι ἀντιπροσώπῳ. Τὴν ποινὴν τῆς ἐπιτιμήσεως δύναται νὰ ἐπιβάλῃ ὁ ἐπίσκοπος τοῖς ὑπ' αὐτὸν κληρικοῖς καὶ κατὰ τὸ Κυπριακὸν καταστατικόν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τὰ ἄρθρα 33 καὶ 45 τοῦ Καταστατικοῦ τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἄρθρ. 11 τοῦ Κρητικοῦ Καταστατικοῦ, ἄρθρ. 19 καὶ 47 τοῦ Καταστατικοῦ τοῦ Ἁγίου Ὄρους, καὶ ἄρθρ. 33 τοῦ Κυπριακοῦ Καταστατικοῦ. Ἐν τῇ Ρωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ περὶ τῆς ἐπιπλήξεως (monitio, correptio, preceptum) πραγματεύονται οἱ κανόνες 2306—2310 τοῦ κώδικος τοῦ κανονικοῦ δικαίου.—*Κ. Μ. Ράλλη*, Ποινικὸν δίκαιον τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας 1907 σελ. 51—57.—*Τοῦ αὐτοῦ*, Ἐγχειρίδιον ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου τεῦχ. Α΄ 1927, σελ. 115—116.

Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

ἐπιτιμητέος, *—α, —ον*· ὁ ἄξιος ἐπιτημήσεως, μομφῆς.

ἐπιτιμητὴς (ὁ)· ὁ ἐπιτιμῶν, ὁ ἐπιπλήττων.

ἐπιτιμητικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπιτίμησιν, ὁ πρὸς ἐπιτίμησιν γινόμενος, ἐπιπληκτικός: «ἐπιτιμητικὴ παρατήρησις».—Ἐπίρρ. *ἐπιτιμητικῶς*.

ἐπιτιμία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐπιτίμου πολίτου, ἡ κατάστασις τοῦ ἔχοντος πάντα τὰ πολιτικὰ δικαιώματα, ἀντίθ. *ἀτιμία*.

ἐπιτίμιον (τό)· ζημία, ποινή, τιμωρία, ἰδίᾳ ἡ ὑπὸ τοῦ ἱερέως ὡς πνευματικοῦ ἐπιβαλλομένη εἰς τοὺς πιστοὺς τιμωρία.

—[Δογμ.] Ἐπιτίμια εἶναι ποιναὶ ἢ ἀπαγορεύσεις, ἅστινας ἐπιβάλλει ὁ ἱερεὺς τοῖς μετανοοῦσι πρὸς θεραπείαν τῶν ἠθικῶν αὐτῶν ἀσθενειῶν. Τοιαῦτα ἐπιτίμια εἶναι ἡ νηστεία, ἡ προσευχή, ἡ διανομὴ μέρους τῆς περιουσίας εἰς τοὺς πτωχούς, αἱ εὐσεβεῖς ὁδοιπορίαι πρὸς προσκύνησιν ἱερῶν τόπων, ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τῆς θείας κοινωνίας ἐπὶ ὡρισμένον χρόνον καὶ ἄλλα. Εἶναι δὲ τὰ ἐπιτίμια ταῦτα σωφρονιστικαὶ ποιναί, φάρμακα πρὸς καταπολέμησιν καὶ ἐκρίζωσιν τῶν παθῶν καὶ πρὸς θεραπείαν, οὐχὶ δὲ τιμωρίαι πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς θείας δικαιοσύνης. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐπιβάλλει τῷ Κορινθίῳ ἐπιτίμιον οὐχὶ πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς θείας δικαιοσύνης, «ἀλλ' ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ» (Α' Κορ. 5, 1). Ἡ ἀντίθετος γνώμη, ὅτι τὰ ἐπιτίμια εἶναι κακοποιήσεις, αἴρει πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὴν ἀπόλυτον ἀξίαν καὶ δύναμιν τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ, τὴν γενικῶς ἀνεγνωρισμένην ὑπό τε τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς ἱερᾶς Παραδόσεως, παριστῶσα τοῦτο ὡς ἀτελὲς καὶ ἔχον ἀνάγκην συμπληρώσεως. Ἐκ τῆς σφαλερᾶς ταύτης ἰδέας τοῦ ἀναγκαίου τῆς ἱκανοποιήσεως τῆς θείας δικαιοσύνης διὰ ποινῶν προῆλθεν ἐν τῇ δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ χρῆσις τῶν ἀφέσεων, τῶν συγχωροχαρτίων. Διὰ διαφόρων κανόνων ἔχει ὁρίσει ἡ ἀνατολικὴ Ἐκκλησία τὰ ἐπιτίμια. Τῶν κανόνων τούτων ἔχουσι γίνει συλλογαί, ὧν ἰδίας μνείας ἄξιον εἶναι τὸ κανονικὸν τοῦ Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ, τὸ συνταχθὲν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνος.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἐπιτιμίων τῆς μετανοίας ἔχομεν ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τὰ ἐπιτίμια τοῦ *ἀφορισμοῦ*. Κατὰ τὸ ἄρθρον Ι΄ τοῦ Σ΄ νόμου «ὁ ἐπίσκοπος κατ' αἴτησιν τῶν ἐχόντων συμφέρον ἐκδίδει ἐπιτίμιον ἀνωνύμως καὶ ἀπολύτως κατὰ τῶν ἀδίκων καὶ ἐπιζημίων πράξεων καὶ πρὸς ἐξιχνίασιν τῆς ἀληθείας, μετὰ προηγηθεῖσαν συγκατάθεσιν τῆς ἁρμοδίας ἀρχῆς». Ἐκ τοῦ ἐγγράφου τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν τῆς 7 Αὐγούστου τοῦ 1856, ὡς καὶ ἐκ τῶν πρὸς τὸ ὑπουργεῖον σχετικῶν ἐγγράφων τῆς Ἱερᾶς συνόδου γίνεται δῆλον, ὅτι καὶ ἡ σύνοδος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐκδίδῃ ἐπιτίμια, ἀφοῦ ἄλλωστε ἡ Ἱερὰ σύνοδος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐκδίδῃ τὸ μεῖζον, τὸν προσωπικὸν ἀφορισμὸν (ἄρθρ. ΙΔ΄ τοῦ νόμου ΣΑ΄), ἐξ οὗ ἕπεται τὸ δικαίωμα νὰ ἐκδίδῃ καὶ ἀνώνυμα ἐπιτίμια. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ ἀνωνύμου ἐπιτιμίου καὶ προσωπικοῦ ἀφορισμοῦ τονίζεται ὀρθῶς ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμὸν 3179 ἐγγράφῳ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν (πρβλ. *Γ. Δυοβουνιώτου*, Ἑλλ. Ἐκκλησία, σ. 192). Εἶναι φανερὸν ὅτι τὸ ἐπιτίμιον ἀνωνύμως καὶ ἀπολύτως ἐκδιδόμενον κατ' ἀδίκων καὶ ἐπιζημίων πράξεων, ἄνευ τινὸς εἴτε ἀμέσου εἴτε πλαγίας προσβολῆς προσώπου, καθάπτεται ἐν τῷ κρυπτῷ τῆς συνειδήσεως τῶν ἐνόχων καὶ συντελεῖ πρὸς ἐξιχνίασιν τῆς ἀληθείας, ἐνῷ ὁ ἀφορισμὸς ἔχει ἐπιβλαβῆ ἐπιρροὴν ἐπὶ τὰς πολιτικὰς ἢ ἰδιωτικὰς σχέσεις τῶν ἀφοριζομένων. Ἐντεῦθεν ἡ ἀπαίτησις τῆς πολιτείας περὶ ἐγκρίσεως τῆς ἀποφάσεως τοῦ ἀφορισμοῦ ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν (πρβλ. ἄρθρ. ΙΕ΄ τοῦ ΣΑ΄ νόμου), συγκαταθέσεως δὲ ἁπλῶς τῆς ἁρμοδίας διοικητικῆς ἀρχῆς προκειμένου περὶ ἐκδόσεως ἐπιτιμίου. Ἡ Ἱερὰ σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμὸν 3398—3399 ἐγκυκλίου αὐτῆς τῆς 14 Ἰουλίου τοῦ 1853 τονίζει: «Οὐδεὶς ἐπίσκοπος δύναται νὰ ἐκδίδῃ τοῦ λοιποῦ ἐπιτίμια ἐπὶ εὐτελῶν, μικρῶν καὶ ἀσημάντων πραγμάτων, ἀλλ' ὀφείλει νὰ ἐκδίδῃ αὐτὰ ἐπὶ μόνον ἀντικειμένων οὐσιωδῶν, οὐδέποτε σμικρὰν καὶ εὐτελῆ παρουσιαζόντων ἀξίαν καὶ ἐπὶ μόνον ἐκείνων τῶν περιστάσεων καθ' ἃς ἀπαιτεῖται νὰ ἀνακαλυφθῇ ἡ ἀλήθεια, εἰς μόνας ἀμφιβαλλομένας δικαστικὰς ὑποθέσεις, οὐδέποτε δὲ δεδικασμένας» (πρβλ. καὶ *Κ. Δυοβουνιώτου*, Τὰ μυστήρια τῆς ἀνατ. Ἐκκλησίας, σ. 144 ἑ. καὶ τοῦ *αὐτοῦ*, Περὶ ἀφορισμοῦ, σ. 84 ἑ.).

Κ. Ι. Δ.

ἐπίτιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐπὶ τιμῇ φέρων τίτλον τινά, ἐξ οὗ ὅμως οὔτε δικαιώματα ἀντλεῖ οὔτε εἰς ὑποχρεώσεις ἕνεκα τούτου ὑπόκειται: «ἐπίτιμος πολίτης Ἕλλην», «—δημότης Ἀθηναίων», «ἐπίτιμος πρόεδρος,—καθηγητής,—διδάκτωρ»· || (ἀρχ.) «ἐπίτιμος πολίτης» ὁ ἔχων πλήρη καὶ ἀμείωτα τὰ πολιτικὰ δικαιώματα, ἅτινα ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῶν ἀπετέλουν τὴν λεγομένην «*ἐπιτιμίαν*», ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν «*ἀτιμίαν*», μερικὴν ἢ ὁλοκληρωτικὴν στέρησιν αὐτῶν.

—[Ἐγκυκλ.] Ἀπὸ παλαιοτάτων ἐποχῶν εἴθισται ὅπως εἰς διαπρέψαντας ἔν τινι πεδίῳ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς πολίτας ἀπονέμηται ὑπὸ διαφόρων ὀργανώσεων, ἰδιωτικῶν καὶ δημοσίων, ὁ τίτλος ἀνωτέρου τινὸς καὶ περιβλέπτου ὑπουργήματος. Οἱ εἰς οὓς ἀπενέμετο τοῦτο ἁπλῶς μόνον ἀπελάμβανον τὰς εἰς τοὺς κατέχοντας τὸ ὑπούργημα ἀποδιδομένας τιμάς, χωρὶς οὐδὲν τῶν ἐκ τούτου ἀπορρεόντων καθηκόντων ν' ἀναλαμβάνουν, δι' ὃ καὶ οἱ τοιοῦτοι ἐκλήθησαν *ἐπίτιμοι* (γαλλ. honoraire, ἀγγλ. honorary). Οὕτω προκειμένου περὶ σωματείων ὑπάρχουν ἐπίτιμα μέλη, ἐπίτιμα σύμβουλοι καὶ πρόεδροι, ἐπὶ ἐκπαιδευτικῶν ἱδρυμάτων ἐπίτιμοι καθηγηταί, ἐπὶ στρατιωτικῶν μονάδων ἐπίτιμοι ἀρχηγοὶ αὐτῶν, ἰδίως ἐκλεγόμενοι μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς οἰκείας βασιλικῆς οἰκογενείας ἢ φίλων κρατῶν· τὸ αὐτὸ γίνεται καὶ ἐπὶ ἐκκλησιαστικῶν σωμάτων καὶ ἱδρυμάτων, κρατικῶν ὑπηρεσιῶν (διοικητικῶν ἢ δικαστικῶν τοιούτων), ὡς καὶ ἐπὶ ἄλλων ποικίλης φύσεως ὀργανώσεων. Ἐπὶ ὀργανώσεων καὶ ἱδρυμάτων, συνήθως τὰ ἐπίτιμα μέλη οὐδὲν δικαίωμα ψήφου ἐπὶ τῶν ζητημάτων αὐτῶν ἔχουν, ὡς παρ' ἡμῖν οἱ ἐπίτιμοι καθηγηταὶ τοῦ πανεπιστημίου, ἡ δὲ εἰς αὐτὰ παραχωρουμένη συχνάκις τιμητικὴ συμμετοχὴ ἢ προεδρία εἰς συνελεύσεις κλπ. σώματα ἔχει καθαρῶς τυπικὸν χαρακτῆρα.

—Π.

ἐπιτιμῶ (*—άω*), *ἀόρ. ἐπετίμησα — ἐπετιμήθην*· μέμφομαί τινα, ψέγω, κατηγορῶ, ἐπιπλήττω πρὸς σωφρονισμόν, νουθετῶ: «ὁ πατὴρ ἐπιτιμᾷ τὸν υἱόν», «οἱ διδάσκαλοι ἐπιτιμῶσι τοὺς μαθητὰς» (παρ' ἀρχαίοις — τῷ υἱῷ, — τοῖς μαθηταῖς)· || ἀρχ. «ἐπιτιμῶ τινα» μεγάλως τιμῶ τινὰ (βλ. πρόθ. *ἐπί*).

ἐπίτμησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιτέμνειν, ἡ ἀποκοπὴ γραμμάτων ἀπὸ λέξεώς τινος διὰ τὴν εὔκολον ἀναπλήρωσιν αὐτῆς· π. χ. μετχ. ἀντὶ μετοχή, ἀρχ. ἀντὶ ἀρχαῖον, οὐσ. ἀντὶ οὐσιαστικὸν κλπ.

— [Τεκτον.] Καλοῦνται ἐν τῷ Τεκτονισμῷ *ἐπιτμήσεις* (abréviations maçonniques) αἱ διὰ συντετμημένων λέξεων, ἀκολουθουμένων ὑπὸ τριῶν στιγμῶν ἐν σχήματι τριγώνου διατεταγμένων (.·.) παραστάσεις φράσεων, ὧν γίνεται συνήθως χρῆσις εἰς τὰ μεταξὺ τεκτόνων ἀνταλλασσόμενα ἐπίσημα ἢ ἀνεπίσημα ἔγγραφα. Αἱ ἐπιτμήσεις ἐνίοτε συνοδεύονται καὶ ὑπὸ σχηματικῶν παραστάσεων συμβολιζουσῶν λέξεις. Οὕτως ἡ λέξις «στοὰ» παρίσταται δι' ἐπιμήκους τετραπλεύρου (|▭|). Κατὰ τὸν τέκτονα συγγραφέα Ragon, τεκτονικῶν ἐπιτμήσεων ἐγένετο τὸ πρῶτον χρῆσις τὴν 12 Αὐγούστου 1774 εἰς τοὺς παρὰ τῆς Μεγάλης Ἀνατολῆς τῆς Γαλλίας ἀπευθυνθέντας πίνακας πρὸς τὰς ὑπὸ τὴν αἰγίδα αὐτῆς στοάς. Ἐπιτμήσεις ἐν χρήσει παρὰ τῷ ἑλληνικῷ Τεκτονισμῷ εἶναι: *Μ.·. Α.·. Τ.·. Σ.·.* (= Μέγας Ἀρχιτέκτων τοῦ Σύμπαντος), *Σ.·. Στ.·.* (= Σεπτὴ Στοά), *Χ.·. Χ.·. Χ.·.* (= χαίρειν, χαίρειν, χαίρειν), *μαθ.·.* (= μαθητής), *διδ.·.* (= διδάσκαλος), *Γ.·. Μ.·. Α.·.* (= Γαληνοτάτη Μεγάλη Ἀνατολή), *Ἱππ.·. Ροδ.·.* (= Ἱππότης Ροδόσταυρος) κ.λ.π.

Η. Π. Γ.

ἐπιτοκία (ἡ) *[Βιολ.]*. Καλεῖται οὕτω σειρὰ διαδοχικῶν μεταβολῶν, ἥτις συνήθως ἀπαντᾷ κατὰ τὸν χρόνον τῆς γεννητικῆς ὡριμάνσεως εἰς κατωτέρους τινὰς ζῳϊκοὺς ὀργανισμοὺς καὶ δὴ εἰς τοὺς *πολυχαίτας ζωνοσκώληκας*. Αἱ μεταμορφώσεις αὗται κυρίως συνίστανται εἰς τὸν ἀποχωρισμὸν τοῦ ἡμίσεος, συνήθως, σωματικοῦ τμήματος τοῦ ζῴου, ὅπερ εἶτα, καταλλήλως διαμορφούμενον, καθίσταται κατάλληλον πρὸς πολλαπλασιασμόν.

Δ. Ν. Π.

ἐπιτόκιον (τό)· ὁ τόκος τῶν ἑκατὸν δραχμῶν εἰς ἓν ἔτος, τὸ ποσοστὸν τῶν τοκιζομένων χρημάτων ἀναγόμενον εἰς ἑκατὸν δραχμὰς ἐπὶ ἓν ἔτος, παρίσταται δὲ διὰ τοῦ σημείου %, οἷον 9% ἀντί: «τόκος ἐννέα δραχμαὶ ἐπὶ ταῖς ἑκατὸν δραχμαῖς», γενικῶς δὲ «ἐννέα μέρη ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν μέρεσι» καὶ βραχυλογικῶς: «ἐννέα ἐπὶ τοῖς ἑκατόν», ἢ «ἐννέα τοῖς ἑκατόν».

—[Λογιστ.—Μαθημ.]. Ἡ ἀποζημίωσις ἡ πληρωνομένη διὰ δικαίωμα χρήσεως ἢ ἐκμεταλλεύσεως κεφαλαίου καλεῖται *τόκος*. Πρὸς ὑπολογισμὸν ὅμως τοῦ τόκου χρειάζεται μία μονάς, ἥτις καλεῖται *ἐπιτόκιον*. Τοῦτο ὁρίζεται ὡς ὁ τόκος μιᾶς νομισματικῆς μονάδος εἰς μίαν χρονικὴν περίοδον. Ἀναλόγως τῆς χρονικῆς περιόδου τῆς λαμβανομένης ὡς μονάδος, ἔτους, ἑξαμήνου κλπ., ἔχομεν ἐπιτόκια ἐτήσια, ἑξαμηνιαῖα κλπ. Ἐν τῇ πράξει ὡς βασικὴ χρονικὴ μονὰς χρησιμοποιεῖται τὸ ἔτος, οὕτως ὥστε τὰ ἐπιτόκια, ἂν δὲν ὁρίζωνται εἰδικῶς, εἶναι ἐτήσια. Εἰς τὰς καθημερινὰς συναλλαγάς, τὸ ἐπιτόκιον νοεῖται ὡς τόκος τῶν 100 δρ. εἰς ἓν ἔτος, ἐνῷ διὰ τὰς μακροπροθέσμους πράξεις δὲν εἴθισται τοῦτο. Ἄλλοτε τὸ ἐπιτόκιον ἦτο σταθερὸν καὶ τὸ κεφάλαιον μεταβλητόν. Οὕτω π. χ. ἔλεγον ἐπιτόκιον 20 καὶ ἠννόουν ὅτι μία νομισματικὴ μονὰς εἶναι ὁ τόκος ποσοῦ 20 νομισματικῶν μονάδων διὰ μίαν χρονικὴν περίοδον.

Θεωρητικῶς διὰ χρόνον καὶ τόπον τινὰ δέον νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν τὸ σύνολον τῶν διατιθεμένων κεφαλαίων διὰ τὴν παραγωγὴν καὶ τὸ σύνολον τοῦ παραχθέντος ποσοῦ λόγῳ τῆς παραγωγικότητος καὶ μόνον τῶν διατεθέντων κεφαλαίων, ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῆς σχέσεως τούτων νὰ ὁρισθῇ τὸ ἐπιτόκιον. Ἀλλ' ὁ τόκος δὲν περιέχει μόνον τὸ ἀποτέλεσμα τῆς παραγωγικότητος δανεισθέντος κεφαλαίου, ἀλλὰ καὶ ἀσφάλιστρον λόγῳ τοῦ κινδύνου ἀπωλείας τοῦ δανεισθέντος ποσοῦ. Πάντα τὰ ἀνωτέρω ἐνέχονται εἰς τὰς μεταβολὰς τοῦ ἐπιτοκίου. Οὕτω τὸ ἐπιτόκιον μεταβάλλεται κατὰ τόπον καὶ χρόνον. Τὰ αἴτια τὰ ἐπιδρῶντα εἶναι: 1) Ὁ νόμος τῆς προσφορᾶς καὶ ζητήσεως τῶν κεφαλαίων διὰ δάνεια. Τὸ ἐπιτόκιον αὐξάνεται, ὅταν ἡ ζήτησις ἐν σχέσει πρὸς τὴν προσφορὰν εἶναι μεγάλη, καὶ τἀνάπαλιν. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ αὐξομειοῦται καὶ ἡ παραγωγικὴ ἱκανότης τοῦ κεφαλαίου. 2) Ἡ πίστις τοῦ δανειζομένου. Τὸ ἐπιτόκιον αὐξάνεται, ὅταν ὁ δανειζόμενος δὲν παρέχῃ καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἐγγύησιν ἐκπληρώσεως τῶν ὑποχρεώσεών του, ἢ τἀνάπαλιν. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ αὐξομειοῦται τὸ ἀσφάλιστρον. Δέον νὰ σημειωθῇ, ὅτι καὶ ἐπὶ τῆς πίστεως καὶ ἐπὶ τῆς προσφορᾶς καὶ ζητήσεως οὐσιωδῶς ἐπιδρᾷ ἡ πολιτική, κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς χώρας. Εἰς περίπτωσιν ἀσταθείας πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ἡ πίστις καὶ ἡ προσφορὰ κεφαλαίων μειοῦνται, καὶ τἀνάπαλιν. Ἐντεῦθεν τὸ ἐπιτόκιον εἶναι ὁ δείκτης τῆς κατὰ τόπον καὶ χρόνον συνολικῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως.

Βασικὸν ἐπιτόκιον διὰ τὰς συναλλαγὰς εἶναι δι' ἑκάστην χώραν τὸ ἐπιτόκιον προεξοφλήσεως, τὸ ὁριζόμενον ἑκάστοτε καὶ ἑκασταχοῦ παρὰ τῆς ἐκδοτικῆς τραπέζης· πρὸς τοῦτο δὲ προσαρμόζεται τὸ ἐπιτόκιον ἑκάστου δανείου ἀναλόγως τῶν ἐγγυήσεων, τῆς διαρκείας κλπ. Τὸ ἐπιτόκιον χρησιμοποιεῖται παρὰ τῶν ἐκδοτικῶν τραπεζῶν ὡς ἀσφαλιστικὴ δικλεὶς διὰ τὴν μὴ ἔξοδον τῶν ἀποθεμάτων χρυσοῦ ἢ συναλλάγματος. Ἡ ὕψωσις τοῦ ἐπιτοκίου προεξοφλήσεως προκαλεῖ συρροὴν κεφαλαίων ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ ἐμποδίζει τὴν ἔξοδον, καὶ τἀνάπαλιν. Ἡ νομοθεσία ἑκάστοτε ὁρίζει ἓν ἀνώτερον ὅριον ἐπιτοκίου, ὅπερ δὲν δύναταί τις νὰ ὑπερβῇ ἐπισήμως κατὰ τὰς συναλλαγάς, ἢ ὅπερ ἐφαρμόζεται εἰς ἐπιδίκους χρηματικὰς διαφοράς. Τὸ μέτρον τοῦτο δὲν εἶναι ἀποτελεσματικόν, καθόσον, ἐὰν μὲν αἱ οἰκονομικαὶ συνθῆκαι εἶναι εὐνοϊκαί, τὸ ἐπιτόκιον πίπτει κάτω τοῦ νομίμου, ἐὰν δὲ δυσμενεῖς, τότε οὐδεὶς νόμος θὰ ἐμποδίσῃ τὴν λόγῳ τῆς πίστεως ἢ τῆς προσφορᾶς καὶ ζητήσεως ὕψωσιν τοῦ ἐπιτοκίου, ἀλλὰ τὸ κοινὸν θὰ εὕρῃ ἀμέσως τὸν τρόπον νὰ παρακάμψῃ τὸν νόμον.

Κατὰ τὴν σύναψιν δανείου, ὁ δανειζόμενος, ἐκτὸς τοῦ τόκου ὃν καταβάλλει ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ συμφωνηθέντος ἐπιτοκίου, ὑπόκειται καὶ εἰς ἄλλας δαπάνας: προμήθειαν, ἥτις συνήθως ζητεῖται κατὰ τὴν παροχὴν δανείων, μεσιτικά, ὅταν τὸ δάνειον συνάπτεται τῇ μεσολαβήσει τρίτου, συμβολαιογραφικὰ δικαιώματα, τέλη, φόρους, κλπ. Αἱ δαπάναι αὗται αὐξάνουσιν οὐσιαστικῶς τὸ ἐπιτόκιον συμφώνως πρὸς τὸ ὁποῖον ὁ δανειζόμενος συνάπτει τὸ δάνειον. Ἐν τῇ πράξει πρὸς ὑπολογισμὸν τοῦ τόκου κατὰ τὰς μακροπροθέσμους πράξεις (μεγάλα δάνεια, ἀσφαλείας κλπ.) ὁρίζουσιν ἓν ἐπιτόκιον ἐτήσιον καὶ ὑπολογίζουσι τὸν τόκον καθ' ἑξαμηνίαν ἢ τριμηνίαν κλπ. ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐπιτοκίου τοῦ ἀναλόγου πρὸς τὸ μέρος τῆς ὅλης περιόδου. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ τὸ ἐπιτυγχανόμενον πραγματικὸν ἐπιτόκιον εἰς τὸ τέλος τῆς μιᾶς χρονικῆς περιόδου εἶναι ἀνώτερον τοῦ λεγομένου ὡς ἐτησίου, διότι ὁ εἰσπραττόμενος τόκος καθ' ἕκαστον τμῆμα περιόδου

Digitized by Google

ἀποτελεῖ κεφάλαιον τοκιζόμενον· π. χ. τὸ ἐτήσιον ἐπιτόκιον εἶναι 4 %, ὁ τόκος ὑπολογίζεται καθ' ἑξαμηνίαν πρὸς 2 %· τὸ ἐπιτυγχανόμενον ἐπιτόκιον εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους εἶναι 4.04 % καὶ οὐχὶ 4 %, διότι τὸ εἰσπραχθὲν 2 % κατὰ τὸ πρῶτον ἑξάμηνον τοκίζεται κατὰ τὸ δεύτερον πρὸς 2 %. Γενικῶς ἂν τὸ ἐπιτόκιον χρονικῆς τινος περιόδου διὰ μίαν νομισματικὴν μονάδα εἶναι δ, ὁ τόκος πληρώνεται πρὸς ἐπιτόκιον $\frac{\delta}{\lambda}$ λ φορὰς ἀνὰ $\frac{1}{\lambda}$ τμήματα τῆς χρονικῆς περιόδου, παράγεται δ' οὕτω δι' ἀνατοκισμοῦ εἰς τὸ τέλος τῆς ὅλης χρονικῆς περιόδου ἐκ κεφαλαίου μιᾶς νομισματικῆς μονάδος ποσὸν i. Τὸ ἐπιτόκιον δ καλεῖται *ὀνομαστικόν*, τὸ $\frac{\delta}{\lambda}$ *ἀνάλογον* τμηματικῆς περιόδου, τὸ i *πραγματικὸν* καὶ *ἰσοδύναμον* πρὸς τὸ $\frac{\delta}{\lambda}$. Ἡ σχέσις ἡ συνδέουσα τὰ δ καὶ i ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ τύπου τοῦ *ἀνατοκισμοῦ* δίδεται διὰ τῆς ἐξισώσεως $\left(1+\frac{\delta}{\lambda}\right)^{\lambda}=1+i$, ἧς λυομένης εὑρίσκεται τὸ δ ἢ τὸ i, τοῦ λ καὶ τοῦ ἑτέρου τούτων ὄντων γνωστῶν. Ἐὰν δοθῇ τὸ ὀνομαστικὸν ἐτήσιον ἐπιτόκιον δ καὶ ζητηθῇ τὸ πραγματικὸν τοιοῦτον ἐν τῇ περιπτώσει συνεχοῦς τόκου, ἤτοι τοῦ ἀνατοκισμοῦ γινομένου κατὰ χρονικὰς περιόδους ἀπειροστῆς διαρκείας ἀπείρους ὅμως τὸ πλῆθος, ἤτοι ζητηθῇ τὸ πραγματικὸν ἐπιτόκιον i τὸ ἰσοδύναμον πρὸς τὸ στιγμιαῖον $\frac{\delta}{\lambda}$, τότε δέον $\left(1+\frac{\delta}{\lambda}\right)^{\lambda}=1+i$, ὅπου ὅρ. $\lambda=\infty$. Ἀλλ' εἶναι ὅρ. $\left(1+\frac{\delta}{\lambda}\right)^{\delta}=e^{\delta}$, ἄρα ἡ ἐξίσωσις τοῦ στιγμιαίου ἐπιτοκίου εἶναι $e^{\delta}=1+i$, ἐξ ἧς $\delta=\lambda o\gamma_{e}(1+i)$· π. χ. ἂν τὸ ἐτήσιον πραγματικὸν ἐπιτόκιον εἶναι 4% καὶ ὁ ἀνατοκισμὸς γίνεται ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν, τότε τὸ στιγμιαῖον ἐπιτόκιον εἶναι $\frac{3{,}922}{\lambda}$ %, ὅπου ὅρ. $\lambda=\infty$.

Τ. ΚΕΡΑΜΙΔΑΣ

ἐπίτοκος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό): «ἐπίτοκος γυνὴ» ἡ ἐγγὺς τοῦ τεκεῖν, ἡ ἀναμένουσα ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν τοκετόν, κοιν. *ἑτοιμόγεννη*.

ἐπιτολὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐπιτέλλειν*.

—*[Ἀστρον.]* Ἡ ἐμφάνισις ἀστέρος εἴς τι σημεῖον τοῦ ὁρίζοντος, τοῦ ὅρου *ἀνατολῆς* χρησιμοποιουμένου συνήθως διὰ τὸν Ἥλιον καὶ τὴν Σελήνην. —Ρ.

ἐπιτομὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐπιτέμνειν*: «ἐπιτομὴ διηγήσεως, —ἐκθέσεως, —βιβλίου κττ.» παράλειψις τῶν ἐπουσιωδεστέρων στοιχείων καὶ σύνδεσις τῶν οὐσιωδῶν εἰς ἓν ὅλον βραχύτερον καὶ εὐπερίληπτον, συντόμευσις, σύνοψις.

— **Ἐπιτομὴ** ***τῶν νόμων***. Ἰδιωτικὴ συλλογὴ διατάξεων τοῦ βυζαντινοῦ δικαίου. Ἐξ αὐτοῦ τοῦ προλόγου της δηλοῦται ὁ χρόνος τῆς ἐκδόσεώς της: «ἐκ πάντων τὰ χρειώδη τῶν βιβλίων ἐρανισάμενοι ἐν τῇ ποθεινῇ τοῦ νόμου ποιότητι διὰ ν' τίτλων τεθήκαμεν ἐν τῷ πρώτῳ ἔτει τοῦ εὐτυχοῦς ρωμανοῦ βασιλέως»· τὸ πρῶτον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Ρωμανοῦ (πρόκειται περὶ τοῦ Ρωμανοῦ Λεκαπηνοῦ) εἶναι τὸ 920 μ. Χ., ὁπότε φαίνεται ἐκδοθεῖσα καὶ ἡ Ἐπιτομή. Ὁ συγγραφεύς της παρέμεινεν ἄγνωστος. Χειρόγραφον περιέχον ἐπεξεργασίαν τῆς Ἐπιτομῆς, γνωστὴν ὡς Epitome Laurentiana φέρει τὸν τίτλον «πίναξ τῶν πεντήκοντα τίτλων τῶν ἐκτεθέντων παρὰ ἐμβάτου», ἐνομίσθη ὅθεν ὅτι συνετάχθη ἡ Ἐπιτομὴ παρὰ τοῦ Ἐμβάτου τούτου, τοῦ ὁποίου τὸ ἀσύνηθες ὄνομα ὑπετέθη ὅτι ἦτο παραφθορὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Συμβατίου. Ἀλλ' ἡ γνώμη ὅτι ὁ πρωτοσπαθάριος Συμβάτιος, ὁ διάσημος τῶν Βασιλικῶν συντάκτης, ὑπῆρξε και τῆς Ἐπιτομῆς ὁ συγγραφεύς, ἐθεωρήθη ἀπίθανος, ἰδίᾳ διότι αὐτὸς ὁ πρόλογος τῆς Ἐπιτομῆς ἱστορῶν τὴν σύνταξιν τῶν Βασιλικῶν μνημονεύει τὸν Συμβάτιον: «ὁ γαληνότατος καὶ πραότατος ἡμῶν βασιλεὺς Λέων ἐπισυνῆξε συλλήβδην σχεδὸν ἅπαντα τὸν νόμον...καὶ ἐν ἑξήκοντα βιβλίοις ἐπεκτείνας διὰ συμβατίου πρωτοσπαθαρίου καὶ λοιπῶν θείων ἐννόμων ἀνδρῶν».

Ἡ Ἐπιτομὴ οὐδέποτε ἔσχε νομοθετικὴν ἰσχύν, λόγῳ ὅμως τοῦ εὐχρήστου καὶ περιεκτικοῦ της ἀπετέλεσε πρόχειρον βοήθημα δι' ὅλους τοὺς περὶ τὰ νομικὰ ἀσχολουμένους· αὐτὸς ἄλλωστε ὑπῆρξε καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ συγγραφέως της: «πρὸς ὑπόμνησιν καὶ ὠφέλειαν τῶν ἐντυγχανόντων ταύτῃ τῇ μικρᾷ βίβλῳ».

Ἡ Ἐπιτομὴ ἐπιγράφεται: «Ἐκλογὴ νόμων τῶν ἐν ἐπιτόμῳ ἐκτεθειμένων καὶ εἰς ν' τίτλους διηρμοσμένων πῇ μὲν τῶν χρηματικῶν τί, μ', πῇ δὲ τῶν ποιναλικῶν τί, ι', ἀπό τε τοῦ δυοδεκαδέλτου, τῶν διγέστων ἰουστινιανοῦ καὶ ἰνστιτούτων καὶ τῶν καλουμένων νεαρῶν σὺν τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἐγχειριδίου, καθὼς ὑποτέτακται μετὰ τοῦ καθιστορικοῦ προοιμίου». Ἐκ τοῦ τίτλου τούτου συνάγομεν τὰς πηγάς, τὰς ὁποίας ἐχρησιμοποίησεν ὁ συγγραφεύς, τουτέστιν τὸν Πρόχειρον νόμον, τὴν Ἰουστινιάνειον νομοθεσίαν (Εἰσηγήσεις, Πανδέκτην, Κώδικα καὶ Νεαράς) καὶ τὰς ἐπεξεργασίας αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Στεφάνου, Ἀθανασίου, Θεοδώρου, Θαλελαίου καὶ λοιπῶν νομοδιδασκάλων, τῶν ὁποίων ὅμως τὰ ὑπομνήματα φαίνεται ὅτι δὲν ἐγνώρισεν ἀπ' εὐθείας, ἀλλὰ μᾶλλον εἶχεν ὑπ' ὄψει του ἄλλο ἐγχειρίδιον περιέχον ἐρανίσματα ἐξ αὐτῶν. Πιθανῶς καὶ τῶν σχολίων τῶν Βασιλικῶν ἐποιήσατο χρῆσιν.

Ἡ Ἐπιτομὴ διαιρεῖται εἰς πεντήκοντα τίτλους, ὧν προτάσσεται πρόλογος, ἐν ᾧ ἐξιστορεῖται ἡ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἱστορία τοῦ ρωμαϊκοῦ Δικαίου. Ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Ζαχαρία φὸν Λίγκενταλ (Zachariæ von Liegenthal) καὶ δὴ οἱ 23 πρῶτοι τίτλοι ἐδημοσιεύθησαν ἐν «Jus Graeco-romanum» (τόμ. II) ὑπ' αὐτοῦ, οἱ δὲ λοιποὶ ἐν «Jus Graeco-romanum» (τομ. VII). Τῆς συλλογῆς ταύτης ἐγένοντο πολλαὶ ἐπεξεργασίαι κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα. Τοιαῦται ἦσαν: 1) Ἡ καλουμένη «Epitome ad Prochiron mutata, ἐν ᾗ πλὴν τῆς Ἐπιτομῆς περιέχονται καὶ πλείονες τίτλοι ἐκ τοῦ Προχείρου. 2) Ἡ «Epitome Laurentiana», κληθεῖσα οὕτως ἐκ τοῦ χειρογράφου, ἐν ᾧ εὑρέθη καὶ ὅπερ ἐκαλεῖτο Codex Laurentianus. Ἐπιγράφεται ἁπλῶς «ἐπιτομὴ νόμων» καὶ ἔχει διαφοράς τινας ἀπὸ τὴν Ἐπιτομὴν ὅσον ἀφορᾷ τὸ ὑλικὸν καὶ τὴν σειρὰν τῶν ἐκτιθεμένων τίτλων. Ἀναφέρει ἐπίσης τὴν Ἐπιτομὴν ὡς συνταχθεῖσαν παρὰ τοῦ Ἐμβάτου. 3) Ἡ «Epitome Marciana», κληθεῖσα οὕτως ἐκ τοῦ περιέχοντος αὐτὴν χειρογράφου εὑρεθέντος ἐν Ἁγίῳ Μάρκῳ τῆς Βενετίας. Συνετάχθη τῷ 1175 καὶ οὐδὲν τὸ πρωτότυπον περιέχει, τὸ δὲ κείμενόν της εἶναι ἀσυνάρμοστον ἐράνισμα ἐκ διατάξεων τῆς Ἐκλογῆς, Προχείρου, Ἐπαναγωγῆς καὶ τῆς Ἐπιτομῆς.

Ἐκ τῆς Ἐπιτομῆς ἠντλήθησαν ἐπίσης διατάξεις διὰ τὴν σύνταξιν τῆς συλλογῆς Ecloga ad Prochiron mutata, ἥτις πλὴν διατάξεων ἐκ τῆς Ἐπιτομῆς, Ἐκλογῆς καὶ τοῦ Προχείρου περιέχει καὶ ἄλλας ξένας πρὸς τὸ Βυζαντινὸν δίκαιον, γερμανικῆς, σλαβικῆς ἢ μωαμεθανικῆς καταγωγῆς. Ἡ ἐπηυξημένη ἔκδοσις ἐπίσης τοῦ Προχείρου (Prochiron auctum) περιέχει ὁρισμοὺς τῆς Ἐπαναγωγῆς καὶ τῆς Ἐπιτομῆς. Π. Ι. ΖΕΠΟΣ

— **Ἐπιτομὴ** ***νόμων τοῦ βασιλέως τοῦ κυροῦ Λέοντος***. Εἶναι συγχώνευσις τοῦ Προχείρου καὶ τῆς Ἐπαναγωγῆς, συνταχθεῖσα περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς Ι' ἑκατονταετηρίδος. Π. Ι. Ζ.

ἐπιτομικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπιτομήν.

ἐπίτομος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐπιτετμημένος, ὁ ἐν ἐπιτομῇ, μετὰ συντομίας διειλημμένος, σύντομος, περιληπτικός: «ἐπίτομος ἱστορία, —διήγησις κττ.».

ἐπιτονίζω *[Ναυτ.]*. Ὑποστηρίζω ἄρτι τοποθετηθεῖσαν στήλην ἱστοῦ διὰ τῶν ἐπιτόνων της (γαλλ. tenir en haubans, ἀγγλ. to set up the shrouds). Σ. Ε. Λ.

ἐπιτονικὴ *[Μουσ.]*. Ἡ δευτέρα βαθμὶς τῆς *διατονικῆς* κλίμακος. Γ. Σ.

ἐπιτόνιον (τό)· τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου στρέφονται, ἐπιτείνονται αἱ χορδαὶ μουσικοῦ ὀργάνου, ἄλλως *κόλλαβος*, κοιν. *κλειδί*.

ἐπιτόνισμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐπιτονίζειν, ἡ στήριξις τοῦ ἱστοῦ διὰ τῶν ἐπιτόνων.

ἐπιτονόδεσμος *[Ναυτ.]*. Κόμβος, κοιν. τὸ *ξαρτόδεμα*, γαλλ. le noeud de hauban, ἀγγλ. chroud-knot, Ναυτ. Ὀνομ. ἄρθρ. 378), δι' οὗ συνενοῦμεν δύο μέρη ἐπιτόνου, ἢ *ἐξαρτίου* ἐν γένει, ἀποκοπέντος, μὲ ὅσον τὸ δυνατὸν μικροτέραν ἀπώλειαν σχοινίου. Διακρίνομεν δὲ τὸν *ἁπλοῦν* καὶ τὸν *διπλοῦν*.

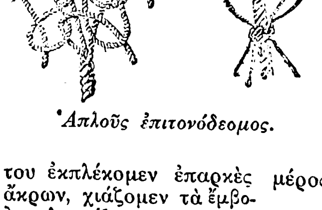

Ἁπλοῦς ἐπιτονόδεσμος.

Πρὸς κατασκευὴν τοῦ πρώτου ἐκπλέκομεν ἐπαρκὲς μέρος ἐξ ἑκατέρου τῶν ἄκρων, χιάζομεν τὰ ἔμβολα πλησιάζοντες τὰ ἄκρα, διπλοῦμεν ἐφ' ἑαυτὰ καὶ ἐμπλέκομεν πρὸς ἄλληλα τὰ ἔμβολα καὶ ἀποκόπτομεν τὰ ἄκρα των μετὰ τὴν ἔντασιν τῶν *διέρσεων*. Ὁ ἁπλοῦς ἐπιτονόδεσμος καθίσταται, σὺν τῷ χρόνῳ, ἰσοπαχὴς σχεδὸν πρὸς τὸν ἐπίτονον, ὃν συνέζευξε.

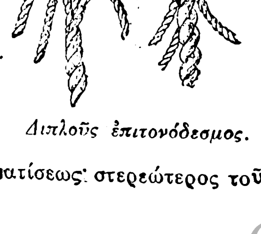

Διπλοῦς ἐπιτονόδεσμος.

Ὁ *διπλοῦς ἐπιτονόδεσμος* κατασκευάζεται διὰ δύο χαρυοκόμβων ἐπαλλήλων, ἀποπερατουμένων δι' ἀμματίσεως· στερεώτερος τοῦ ἁπλοῦ, εἶναι ὅμως ὀγκωδέστερος καὶ διὰ τοῦτο σπανιωτέρας χρήσεως. [(Πρβλ. *Ἠλ. Φ. Κανελλοπούλου*: Ἐγχειρ. θωρακίτου.— *Deloncle*, de Courthille. *Ματθ. Ματθαιοπούλου*: Ἐγχειρίδιον χειριστοῦ, τόμ. I). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἐπίτονος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ τεντωμένος, ὁ τανυσμένος· || σχοινίον, δι' οὗ τανύεταί τι (ἀρχ.).

— *[Ναυτ.]* Καλοῦνται *ἐπίτονοι* (κοιν. τὰ *ξάρτια* προκειμένου περὶ ὀρθίων ἱστῶν, ἢ τὰ *βέντα* προκειμένου περὶ *προβόλου*, γαλλ. les haubans, ἀγγλ. shrouds, Ναυτ. Ὀνομ. ἄρθρ. 703) ἰσχυρὰ σχοινία, δι' ὧν στηρίζονται αἱ στῆλαι καὶ τὰ ἐπιστήλια τῶν δολώνων πρὸς τὴν πλευρὰν καὶ ὀλίγον πρὸς πρύμναν. Ἐν ἀρχῇ κατεσκευάζοντο ἐκ παχέος καναβίνου σχοινίου, περὶ τὸ 1830 ἐδοκιμάσθησαν τοιοῦτοι ἐξ ἁλύσεως καὶ βραχὺ μετὰ τούτους ἐνεφανίσθησαν οἱ ἐκ συρματοσχοίνου, ἐπικρατήσαντες καὶ διατηρούμενοι μέχρι σήμερον· ἐν τούτοις εἰς τὰ μικρὰ σύγχρονα ἱστιοφόρα χρησιμοποιοῦνται εἰσέτι κανάβινοι, τῶν ἐπιτόνων τοῦ προβόλου ὄντων γενικῶς ἐξ ἁλύσεως. Διατεταγμένοι κατὰ ζεύγη, διὰ μὲν τοῦ μέσου των τραχηλοῦνται εἰς τὸ κάτω ἄκρον τοῦ λαιμοῦ ἑκάστης στήλης ἢ ἐπιστηλίου, τὰ δὲ ἄκρα των περιβάλλουσι τριόπας ἢ ἐντατῆρας, εἰς οὓς οὕτω ἀπολήγουν, ἵνα, ἐντεινόμενοι μέσῳ τῶν ἐντονίων ἢ διὰ κοχλιώσεως τῶν ἐντατήρων, ὑποστηρίζουσι τὸν ἱστόν. Καὶ οἱ μὲν ἐπίτονοι τῶν στηλῶν συνδέονται πρὸς τοὺς ἐπὶ τῶν παρεξαρτίων τριόπας ἢ ἐντατῆρας, οἱ δὲ τῶν ἐπιστηλίων τῶν δολώνων πρὸς τοὺς ἐπὶ τῶν θωρακίων τοιούτους. Τὰ ἐπιστήλια τῶν φωσώνων δὲν ἔχουσιν ἐπιτόνους, ἀλλὰ μόνον παρατόνους καὶ προτόνους· εἴς τινα δὲ πλοῖα δύο παράτονοι στραγγαλωτοὶ ὑποκαθιστῶσι τοὺς ἐπιτόνους· οἱ ἐξ ἁλύσεως ἐπίτονοι τοῦ προβόλου, δύο ἕως τέσσαρες, διανέμονται ἑκατέρωθεν αὐτοῦ, ἐκτεινόμενοι ἀπὸ τοῦ τραχηλώματός του πρὸς τοῦ πλοίου τὰς παρειάς. Οἱ ἐπίτονοι ὑπαγόμενοι εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν μονίμως στερεοδέτων ἐξαρτίων ὀνομάζονται ἀπὸ τῆς στήλης ἢ τοῦ ἐπιστηλίου, ὅπερ ὑποστηρίζουν, π. χ. *ἐπίτονοι τοῦ ἐπιδρόμου*, *ἐπίτονοι τοῦ ἐπιστηλίου τοῦ δολωνίου* κλπ. Δι' ἐπιτόνων ἐξ ἁλύσεως λεπτῆς ἢ συρματοσχοίνου στηρίζονται ἐκ τοῦ πλαγίου καὶ αἱ καπνοδόχοι πολλῶν πλοίων· ἐπίσης ἐν τῇ ξηρᾷ οἱ ἱστοὶ τῶν ραδιοτηλεγραφικῶν ἐγκαταστάσεων καὶ οἱ τῶν σηματοτηλεγράφων ἢ σηματοφόρων. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

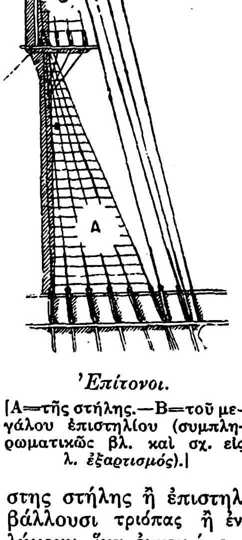

Ἐπίτονοι.

[Α=τῆς στήλης.—Β=τοῦ μεγάλου ἐπιστηλίου (συμπληρωματικῶς βλ. καὶ σχ. εἰς λ. *ἐξαρτισμός*).]

— **ἐπίτονος, *διπλοῦς ἐπαγόμενος*** —. Σύσκευον (ναυτ. *ξάρτι μὲ μάντο*, γαλλ. bastaque double, ἀγγλ. running-shroud) ἀποτελούμενον: ἐξ *ἐπιτόνου* Α ἀπολήγοντος εἰς τρόχιλον Β· ἐξ *ἐπάγοντος* Γ διαβαλλομένου διὰ τοῦ τροχίλου τούτου, ἀγκυριζομένου διὰ τοῦ ἑνὸς ἄκρου του Δ πρὸς πόρπην παρὰ τὴν ὑδρορρόην καὶ φέροντος εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον τρόχιλον· τέλος ἐκ *συσπάστου* Ζ διαιρουμένου διὰ τοῦ τροχίλου Ε, οὗ ὁ ἐπάγων Θ ἀγκυρίζεται παρατοίχως. Ὁ *διπλοῦς ἐπαγόμενος ἐπίτονος*, μεγίστης χρησιμότητος εἰς τὰ μικροῦ ἐκτοπίσματος πλοῖα, τόσον διὰ τὴν στερέωσιν τοῦ ἱστοῦ ὅσον καὶ διὰ τὴν ἐπιβίβασιν ἔνδον βαρέων ἀντικειμένων, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἔνθεσιν τῆς λέμβου, ἀπαντᾷ κατὰ κανόνα εἰς τὰς βρατσέρας, ἐνίοτε δὲ καὶ εἰς τὰς μεγάλας ἀκάτους τῶν πολεμικῶν πλοίων. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

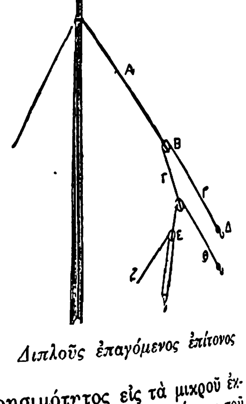

Διπλοῦς ἐπαγόμενος ἐπίτονος

ἐπιτόπιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐπὶ τοῦ τόπου, ὁ ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ γινόμενος, ἐπιχώριος: «ἐπιτόπιος ἔρευνα», «ἐπιτόπιοι ἀρχαί, —ἀνάγκαι».—Ἐπίρρ. *ἐπιτοπίως*: «τὰ προϊόντα πωλοῦνται ἐπιτοπίως» εἰς τὸν τόπον τῆς παραγωγῆς.

Ἐπιτραγία (ἡ) *[Μυθολ.]*. Ἐπίκλησις τῆς θεᾶς Ἀφροδίτης, ἧς ἱερὸν ζῷον ἐμυθολογεῖτο ὁ τράγος· ὑπῆρχε μάλιστα καὶ παράδοσις καθ' ἣν ἐνῷ ἡμέραν τινὰ ὁ Θησεὺς ἔθυεν αἶγα πρὸς αὐτήν, αὕτη μετεμόρφωσε τὸ θυόμενον ζῷον εἰς τράγον. Ὑπὸ τὴν ἐπίκλησιν ταύτην καὶ ὡς «πάνδημος» ἐλατρεύετο ἡ θεὰ ἐν Ἤλιδι, ὅπου ὑπῆρχεν ἄγαλμα

Digitized by Google

αὐτῆς, ἔργον τοῦ Σκόπα, πιθανὸν δὲ καὶ ἐν Ἀττικῇ, ὡς εἰκάζεται ἔκ τινος ἐνεπιγράφου μνημείου. —Π.

ἐπιτραπέζιος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ τοποθετούμενος εἰς τὸ τραπέζιον, ὁ προωρισμένος διὰ τὸ τραπέζιον: «ἐπιτραπέζιος ἡμεροδείκτης», «ἐπιτραπέζιον ὡρολόγιον,—βιβλίον» ‖ «ἐπιτραπέζια σκεύη» τὰ ἐπὶ τῆς τραπέζης τιθέμενα διάφορα σκεύη τοῦ φαγητοῦ.

ἐπιτραχήλιον ἢ *περιτραχήλιον*. Καλεῖται οὕτω τὸ εἰς τὸν πρεσβύτερον προσιδιάζον ἄμφιον καὶ διακριτικὸν τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ ἀποτελοῦν, ὅπερ ἐπὶ τοῦ τραχήλου ἀναρτώμενον κρέμαται πρὸς τὰ κάτω ριπτόμενον μέχρι τῶν ποδῶν. Τὸ ἐπιτραχήλιον εἶναι αὐτὴ αὕτη τοῦ *ὀραρίου* ἡ λωρὶς φερομένη ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου οὐχὶ καθ' ὃν καὶ ὑπὸ τοῦ διακόνου τρόπον, ἀλλὰ περὶ τὸν τράχηλον περιτιθεμένη, ὥστε ἀμφότερα τὰ ἄκρα αὐτῆς νὰ συνενοῦνται πρὸς τὰ ἔμπρὸς καὶ πρὸς τὰ κάτω. Δι' ὅπερ καὶ τὰ ἐπιτραχήλια, τὰ ἐκ δύο λωρίδων παραλλήλως συνενουμένων κατὰ τὸ μέσον διὰ κομβίων ἀπαρτιζόμενα, εἶναι καὶ τὰ ἀρχαιοπρεπέστερα. Λόγῳ δὲ τῆς τοιαύτης προελεύσεως ἐκαλεῖτο παρὰ Λατίνοις ἄλλοτε καὶ orarium, μέχρι τοῦ νῦν δὲ καλεῖται καὶ stola ὡς τὸ καθ' ἐξοχὴν ἱερατικὸν ἄμφιον, τὸ κοινὸν καὶ εἰς τοὺς τρεῖς τῆς ἱερωσύνης βαθμούς, ἀλλ' ἄλλως καὶ ἐν τῇ Δύσει παρ' ἑκάστῳ τῶν βαθμῶν φερόμενον. Καὶ οἱ μὲν πρεσβύτεροι φέρουσιν αὐτὸ ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὤμων συνενοῦντες τὰ ἄκρα αὐτοῦ σταυροειδῶς ἐπὶ τοῦ στήθους· οἱ δὲ ἐπίσκοποι, οἵτινες ἔχουσιν ἐπὶ τοῦ στήθους ἀνηρτημένον τὸν σταυρόν, ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ οὕτοι φέροντες τοῦτο, ἀφίνουσιν αὐτὸ νὰ κρέμαται ἐλευθέρως ἀμφοτέρωθεν· καὶ οἱ διάκονοι ἔφερον αὐτὸ ἀνηρτημένον ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου καὶ ἐστερεωμένον ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ἰσχίου.

Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

ἐπιτρεπτικός, —*ή*, —*όν*· ὁ τοιοῦτος ὥστε νὰ ἐπιτρέπῃ, ὁ ἐπιτρέπων, ὁ μὴ ἀπαγορευτικός.

— **ἐπιτρεπτικὸν δίκαιον** *[Νομ.]*. Τὸ σύνολον τῶν κανόνων δικαίου, οὓς ἐπιτρέπεται νὰ μεταβάλλωσιν οἱ ἰδιῶται διὰ τῶν συμφωνιῶν των, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς κανόνας τοῦ Ἀναγκαστικοῦ δικαίου, οὓς ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ, καίπερ συμφωνοῦντες οἱ ἰδιῶται, δύνανται νὰ μεταβάλλωσιν.

Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸ Ἐπιτρεπτικὸν δίκαιον κανόνες εἶναι τοῦ Ἰδιωτικοῦ πάντοτε δικαίου· ἀλλὰ καὶ τούτου οὐχὶ πάντες οἱ κανόνες, ἀλλὰ μόνον ἐκεῖνοι ἐν οἷς προέχει τὸ ἰδιωτικὸν συμφέρον. Ἐξαιροῦνται δηλαδὴ καὶ ἐκ τῶν κανόνων τοῦ Ἰδιωτικοῦ δικαίου ἐκεῖνοι, ἐν οἷς προέχει τὸ συμφέρον τῆς πολιτείας καὶ τῆς κοινωνίας ἢ τῶν συναλλαγῶν, οἵτινες ὑπάγονται εἰς τὸ Ἀναγκαστικὸν δίκαιον, ὡς λ. χ. οἱ τοῦ Οἰκογενειακοῦ δικαίου κανόνες. Ἐκτὸς τούτων ὅμως καὶ πλεῖστοι ἄλλοι κανόνες τοῦ Ἰδιωτικοῦ δικαίου, ἐν οἷς ἐκ πρώτης ὄψεως προέχει τὸ ἀτομικὸν συμφέρον, οὐδεμίαν ἀνέχονται μεταβολὴν ἐκ τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας ἕνεκα λόγων γενικωτέρου συμφέροντος, ὡς οἱ ὁρισμοὶ περὶ δικαιου καὶ ἱκανότητος πρὸς δικαιοπραξίαν, οἱ περὶ τύπου ὡρισμένων δικαιοπραξιῶν, οἱ περὶ δωρεῶν μεταξὺ συζύγων καὶ ἄλλοι πολλοί. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ περιπτώσεις, ἐν αἷς ἡ δικαιοπραξία ἡ γενομένη ἐναντίον νόμου ἀναγκαστικοῦ εἶναι ἐν τούτοις ἔγκυρος, μολονότι ὁ ἐνεργήσας ταύτην ἐπισύρει κατ' αὐτοῦ ποινήν. Π.χ. ὁ παρὰ τὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ πενθίμου ἐνιαυτοῦ τελεσθεὶς γάμος εἶναι ἔγκυρος, ἐνῷ ἡ νυμφευθεῖσα χήρα ὑφίσταται τὴν ποινὴν τῆς ἀτιμίας.

Ν. Ι. Θ.

ἐπιτρεπτός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἐπιτρεπόμενος, ἐκεῖνος κατὰ τοῦ ὁποίου δὲν ὑπάρχει ἀπαγόρευσις, ὁ συγχωρούμενος.

—**ἐπιτρεπτὸν σύστημα** *[Σιδηροδρ.]* βλ. λ. *ἀπομονωτικὸν σύστημα*.

ἐπιτρέπω, *ἀόρ. ἐπέτρεψα—ἐπετράπην, παθ. μετχ. ἐπιτετραμμένος*· παρέχω τὴν ἄδειαν, συγχωρῶ, *ἀντιθ. ἀπαγορεύω*: «ἐπιτρέπω τὴν εἴσοδον,—τὴν ἀναχώρησιν,—τὴν συζήτησιν», «αἱ δυνάμεις του δὲν τοῦ ἐπιτρέπουν νὰ ἐργασθῇ» ‖ «ἐὰν τὸ ἐπιτρέψουν αἱ περιστάσεις», «καιροῦ ἐπιτρέποντος». *παθ. ἐπιτρέπεται (-ἐπιτρέπονται)* ἢ *εἶναι ἐπιτετραμμένον (-ἐπιτετραμμένα)* εἶναι συγκεχωρημένον, *ἀντιθ. ἀπαγορεύεται—ἀπαγορεύονται*: «ἐπιτρέπεται ἡ εἴσοδος,—ἡ ἀναχώρησις,—ἡ συζήτησις», «δὲν ἐπιτρέπονται διακοπαί» ‖ ἀναθέτω, ἐμπιστεύομαί τι εἴς τινα: «ἐπέτρεψε τὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων του εἰς ἄριστον παιδαγωγόν» ‖ *ἀρχ.* «ἐπιτρέπω τινὶ τὴν πολιτείαν» παρέχω εἴς τινα τὴν ἐξουσίαν νὰ διατάξῃ ἢ νὰ διοργανώσῃ τὰ τῆς πολιτείας καὶ «παρέχω τινὶ τὴν πόλιν» παρέχω εἴς τινα τὴν ἐξουσίαν νὰ ἄρχῃ τῆς πόλεως, νὰ κυβερνᾷ τὴν πόλιν· ‖ *παθ. μετχ. ἐπιτετραμμένος* (βλ. λ.).

— **ἐπιτρέπω τὸ ἱστίον** *[Ναυτ.]* βλ. λ. *ἀνεμόω*.

ἐπιτρέχω, *ἀόρ. ἐπέδραμον*· κάμνω ἐπιδρομήν, λεηλατῶ: «οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐπέδραμον τὴν Ἀττικήν» ‖ «ἐπιτρέχω βιβλίον» διεξέρχομαι ἐπιτροχάδην, διαβάζω 'ς τὰ πεταχτά.

ἐπιτρίβω· τρίβω, κατατρίβω, φθείρω.

ἐπιτριηράρχημα (τὸ) *[Ἀρχ.]*. Παρὰ τὸν ὑπάρχοντα παρ' ἀρχαίοις νόμον, καθ' ὃν ὁ χρόνος ὑπηρεσίας τῶν τριηράρχων ἦτο καθωρισμένος, ἐν τούτοις εἰς ἐξαιρετικὰς περιστάσεις ἠδύνατο νὰ παραταθῇ οὗτος ἐκ τῶν πραγμάτων, λόγοι δὲ τοιαύτης παρατάσεως ἀναφέρονται συχνάκις ἐν ταῖς διασωθείσαις πηγαῖς ἡ ἀργοπορία τῆς ἀναλήψεως τῆς τριήρους ὑπὸ τοῦ διαδεχομένου τριηράρχου ὡς καὶ πολεμικαὶ ἀνάγκαι ἐπιβάλλουσαι τοῦτο. Ὁ χρόνος οὗτος, ὁ πέραν τοῦ νόμου, καλούμενος *ἐπιτριηράρχημα*, παρετείνετο μέχρι καὶ 2 καὶ 4 μηνῶν, ἐὰν δὲ αἴτιος τῆς παρατάσεως δὲν ἦτο ὁ παλαιὸς τριήραρχος, ἠδύνατο αὐτὸς νὰ ζητήσῃ τὴν πληρωμὴν τῶν ἐξόδων, εἰς ἃ ὑπεβλήθη κατὰ τὸ ἐπιτριηράρχημα. Σπουδαίας πληροφορίας παρέχει ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ὁ «πρὸς Πολυκλέα» λόγος τοῦ Δημοσθένους, ὅπου ὁ ἐνάγων, ἐπιτριηραρχήσας ἐξ αἰτίας ἀργοπορίας τοῦ διαδόχου του: «κελεύει αὐτὸν ἀποδοῦναι τὸ ἐπιτριηράρχημα τοῦ χρόνου οὗ ἐπηνάλωσε ὑπὲρ τούτου ἐπιτριηραρχῶν». —Π.

ἐπιτριήραρχος (ὁ) *[Ἀρχ.]*. Ὁ τριήραρχος ὁ παραμένων εἰς τὴν διοίκησιν τῆς τριήρους μετὰ τὴν λῆξις τῆς θητείας του (βλ. λ. *ἐπιτριηράρχημα*).

ἐπιτριμερής (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ περιέχων ἕνα ἀκέραιον καὶ τρία τέταρτα· «ἐπιτριμερὴς λόγος».

— **ἐπιτριμερὴς λόγος** *[Μουσ.]*. Ὁ ἀριθμητικὸς καὶ ἁρμονικὸς λόγος τῆς ἐν τῇ φυσικῇ διατονικῇ κλίμακι παραγομένης διὰ ἓξ μικρᾶς τελείας συμφωνίας ($^5/_3$) (ἐκ τοῦ ἄνω Δι πρὸς τὸν χαμηλὸν Ζω). Ἡ συμφωνία αὕτη σχηματίζεται ἐκ τῆς ὑπεροχῆς τῆς διὰ πασῶν πρὸς τὴν διὰ τριῶν μείζονα τελείαν συμφωνίαν. Ἐν τῇ συντόνῳ ἢ σκληρᾷ διατονικῇ κλίμακι τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς δὲν παρήγετο ἡ συμφωνία αὕτη, λόγῳ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν τετραχόρδων αὐτῆς ἐκ δύο μειζόνων ἢ ἐπογδόων τόνων καὶ ἑνὸς λείμματος.

Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

ἐπιτρίξ (ὁ) (Epitrix) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *χρυσομελλιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μετρίου μεγέθους ἐνδιαιτωμένους ὑπὸ ξηρὰ φύλλα δένδρων καὶ ὑπὸ πέτρας. Δ. Ν. Π.

ἐπίτριπτος (ὁ, ἡ), — *ον* (τό)· ὁ ἄξιος νὰ ἐπιτριβῇ, νὰ φθαρῇ· ‖ πανοῦργος, δόλιος: «ὁ ἐπίτριπτος συκοφάντης».

ἐπίτριτος (ὁ, ἡ), — *ον* (τό)· ὁ ἐπὶ τῷ τρίτῳ μέρει, ἢ ὁ ἐπὶ τῇ τρίτῃ μοίρᾳ, ἤτοι ὁ ὅλος σὺν τῇ τρίτῃ μοίρᾳ, μία μονὰς καὶ ἓν τρίτον τῆς μονάδος, $1+\frac{1}{3}=\frac{4}{3}$, ἤτοι ὁ λόγος τοῦ 4 πρὸς 3: «ἐπίτριτον δάνεισμα» δάνειον κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ ὀφειλέτης ἀπέδιδεν ὁλόκληρον τὸ κεφάλαιον καὶ ἐπὶ πλέον τὸ ἓν τρίτον τοῦ ὅλου, ἤτοι δάνειον πρὸς $33\frac{1}{3}$%.

—*[Μετρ.]* Ἐν τῇ μετρικῇ τῶν παλαιῶν *ἐπίτριτος πούς* ἢ ἁπλῶς *ἐπίτριτος* ἐκαλεῖτο ὁ τετρασύλλαβος πούς, ὅστις ἀπετελεῖτο ἐξ ἑνὸς τετρασήμου (σπονδείου) καὶ ἑνὸς τρισήμου (τροχαίου ἢ ἰάμβου) ἐχόντων λόγον 4 : 3 ἢ 3 : 4. Ἀναλόγως τῆς θέσεως τῆς βραχείας συλλαβῆς διέκρινον τέσσαρα εἴδη ποδῶν ἐπιτρίτων, ἤτοι τὸν ἐπίτριτον πρῶτον (◡ — — —), τὸν ἐπίτριτον δεύτερον (— ◡ — —), τὸν ἐπίτριτον τρίτον (— — ◡ —) καὶ τὸν ἐπίτριτον τέταρτον (— — — ◡).

Ε. Γ. Π.

— **ἐπίτριτος λόγος** *[Μουσ.]*. Ὁ ἀριθμητικὸς καὶ ἁρμονικὸς λόγος, ὃν ἔχει πρὸς τὸ μῆκος τῆς ὅλης χορδῆς τὸ ἐν τῇ φυσικῇ διατονικῇ κλίμακι παραγομένη διὰ τεσσάρων μείζων τελεία συμφωνία (Δι τῆς ὑπάτης—Νη τῆς μέσης), ἔχουσα ἀξίαν μήκους χορδῆς $^3/_4$. Ἡ συμφωνία αὕτη ἐσχηματίζετο καὶ ἐν τῇ συντόνῳ ἢ σκληρᾷ διατονικῇ κλίμακι τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς καὶ ἐκαλεῖτο καὶ *συλλαβή*, ἅτε, κατὰ Νικόμαχον τὸν Γερασηνόν, οὖσα πρώτη σύλληψις φθόγγων συμφώνων.

Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

ἐπίτριψις,—*εως* (τό)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐπιτρίβειν*, τρῖψις, τριβή, φθορά.

ἐπιτροπεία (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐπιτροπεύειν*, ἡ εἴς τινα διαπιστευθεῖσα διοίκησις ἢ φροντίς: «ἐπιτροπεία ὀρφανῶν» ‖ ἐκεῖνοι εἰς τοὺς ὁποίους ἔχει διαπιστευθῆ ἡ διοίκησις, οἱ ἐπιτετραμμένοι τὴν διοίκησιν, οἱ ἐπίτροποι ὡς σύνολον: «ἡ κριτικὴ ἐπιτροπεία τῶν διδακτικῶν βιβλίων».

— [ΑΡΧ. ΔΙΚ.] Ὁ ὅρος *ἐπιτροπεία* ἢ *ἐπιτροπὴ* ἐμφανίζεται ὑπὸ διττὴν ἔννοιαν. 1) Σημαίνει τὴν δι' ἀμοιβαίας συγκαταθέσεως ἀνάθεσιν τῆς λύσεως ἀμφισβητουμένης διαφορᾶς εἰς τρίτον (ἐπιτρέπειν δίαιταν ἢ διαιτητῇ ἢ δικαστηρίῳ). Οἱ τρίτοι οὗτοι ἢ ἦσαν ἰδιῶται ἐκλεγόμενοι παρὰ τῶν διαδίκων, μεταξὺ συγγενῶν ἢ φίλων (*Λυσ. κατὰ Διον.* 2), ἐκαλοῦντο δὲ *αἱρετοί*, ἢ ἦσαν δημόσιοι καὶ ἐκαλοῦντο *κληρωτοί*. Οἱ αἱρετοὶ διαιτηταί, οἵτινες συνήθως ἦσαν τρεῖς, ἠδύναντο ὅμως νὰ εἶναι πλείονες ἢ ἐλάσσονες, ὡρκίζοντο ἐν ἀρχῇ (*Δημοσθ. κατὰ Ἀφόβ.* 57) καὶ ἐδίκαζον διαιτητικῶς, ἡ δὲ δίκη ἐκαλεῖτο *πρόδικος*. Κατὰ τῆς ἀποφάσεως τούτων δὲν ἐχώρει ἔφεσις, οὐδ' ἄλλο ἔνδικον μέσον ἐνώπιον τῶν ἀρχόντων ἢ τοῦ δικαστηρίου (ἐπιτροπὴ ἐπίσης ἐκαλεῖτο τὸ διαιτητικὸν δικαστήριον τὸ σκοποῦν τὴν ἐπίλυσιν διαφορῶν μεταξὺ ἑλληνικῶν πολιτειῶν). 2) Σημαίνει τὴν ἐπὶ τοῦ ἀνηλίκου κηδεμονίαν (*Δημοσθ. κατὰ Ὀνήτ.* I, 8). Ὁ πατὴρ ἠδύνατο νὰ ἐγκαταστήσῃ πρὸ τοῦ θανάτου του ἐπιτρόπους διὰ τὴν διαχείρισιν τῆς περιουσίας τῶν ἀνηλίκων τέκνων του, ἐλλείψει δὲ ἐγκαταστάσεως διώριζε τοιούτους ὁ ἐπώνυμος ἄρχων, οὐδὲν δικαίωμα ἐχούσης πρὸς τὸ ἐπιτροπεύειν τῆς μητρός. Ἡ ἐκ τελευταίας βουλήσεως ἀπορρέουσα ἐπιτροπεία ἐδίδετο συνήθως εἰς συγγενεῖς τοῦ ἀνηλίκου, ἐνίοτε δὲ καὶ εἰς φίλους (*Δημοσθ. κατὰ Ἀφόβ.* I, 4). Ἡ νόμιμος ἐπιτροπεία ἡ ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος πηγάζουσα, ἐδίδετο εἰς τοὺς ἐγγυτέρους συγγενεῖς (*Ἰσ. περὶ Δικαιογ. κλήρ.* 10) ἤ, τοιούτων μὴ ὑπαρχόντων, εἰς τρίτους. Ἀνίκανοι πρὸς τὸ ἐπιτροπεύειν ἦσαν αἱ γυναῖκες, οἱ ἀνήλικοι, οἱ νοητικῶς πάσχοντες, οἱ μέτοικοι (*Δημοσθ. κατὰ Φορμ.* 8), οἱ δοῦλοι καὶ οἱ ἐν ἐχθρότητι μετὰ τοῦ πατρὸς τελοῦντες συγγενεῖς (*Ἰσ. περὶ κλήρ. Κλεων.* 10). Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιτρόπων ἦτο ἀπροσδιόριστος, συνήθως ὅμως ἦσαν τρεῖς (*Δημοσθ. κατὰ Ἀφόβ.* I, 4), ἄλλοτε δύο, ἄλλοτε εἷς, καὶ ἄλλοτε πλείονες τῶν τριῶν, οἵτινες ὠνομάζοντο *συνεπίτροποι*. Οἱ ἐπίτροποι εἶχον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐπιμελῶνται τῆς τροφῆς καὶ τῆς παιδείας τῶν ὀρφανῶν (*Πλάτ.* Νόμοι XI 927), νὰ ἐκπροσωπῶσιν ἐνώπιον τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν δικαστηρίων τοὺς ἀνηλίκους, νὰ ἀσκῶσι τὰ ἔνδικα μέσα τῆς *ἐμβατεύσεως*, τῆς *δίκης ἐξούλης*, τῆς *εἰσαγγελίας κακώσεως* ἢ *βλάβης*, τῆς *γραφῆς ὕβρεως*, ὡς καὶ πᾶσαν πολιτικὴν ἢ ποινικὴν ἀγωγήν, εὐθυνόμενοι διὰ τὴν παράλειψιν αὐτῶν (*Δημοσθ. κατὰ Ἀφόβ.* I. 26). Εἶχον ἐπίσης τὴν ὑποχρέωσιν νὰ διαχειρίζωνται τὴν περιουσίαν τῶν ὀρφανῶν, νὰ ἐπιτροπεύσωσι τούτους κατὰ τὴν διαθήκην, νὰ ἐκμισθῶσι τὰ ἀκίνητα αὐτῶν, νὰ καταβάλλωσι τὰ δημόσια τέλη καὶ εἰσφοράς, νὰ εἰσπράττωσι τὰ ἀποτιμήματα, νὰ καταστήσωσιν ἔγγειον τὴν κινητὴν περιουσίαν τούτων, νὰ πωλῶσιν ἀκίνητα. Ἡ ἐπιτροπεία ἔπαυεν ἐνηλικιουμένου τοῦ ἀνηλίκου, ἢ θνῄσκοντος, ἢ υἱοθετουμένου παρὰ τρίτου· ἐπίσης διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἐπιτρόπου (ὅτε φροντὶδι τῶν συγγενῶν τοῦ ἀνηλίκου ἐντὸς δεκαημέρου ἔδει νὰ ὁρισθῇ ἀντικαταστάτης (*Πλάτ. νόμ.* VI. 766), διὰ τῆς κηρύξεως αὐτοῦ εἰς ἀνικανότητα ἢ τῆς καταδίκης αὐτοῦ ἐπὶ *εἰσαγγελίας κακώσεως*, διὰ τῆς παύσεως τῆς συγγενείας, υἱοθετηθέντος τυχὸν τοῦ ἐπιτρόπου καὶ ἐξελθόντος οὕτω τῶν δεσμῶν πρὸς τὸν ἀνήλικον. Ληξάσης τῆς ἐπιτροπείας ὁ ἀνήλικος ἐδικαιοῦτο νὰ ζητήσῃ λογοδοσίαν παρὰ τοῦ ἐπιτρόπου (λόγον ἀπαιτεῖν, *Δημοσθ. κατὰ Ὀνήτ.* I. 15). Ὁ ἐπίτροπος ὑπέβαλεν εἰς αὐτὸν λεπτομερῆ κατάλογον τῶν εἰσπράξεων καὶ δαπανῶν κατὰ μῆνα ἢ κατ' ἐνιαυτὸν διατυπούμενον καὶ ἐὰν ὁ ἐπιτροπευθεὶς ἀπεδέχετο τοῦτον ἀπήλλασσε τὸν ἐπίτροπον, ἐὰν δὲ δὲν ἐνέκρινε τοῦτον, προσέτρεχεν εἰς τὸν ἐπώνυμον ἄρχοντα, εἰς ὃν ἦτο ἀνατεθειμένη ἡ ἐπιμέλεια τῶν ὀρφανῶν. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ ἄρχων προσελάμβανεν εἰδικοὺς συνεργάτας, *παρέδρους* ἢ *ὀρφανοφύλακας* καλουμένους, μεθ' ὧν ἐπελαμβάνετο τῆς ἐρεύνης. Ὁ ἄρχων εἶχε δικαίωμα ἐπεμβάσεως καὶ διαρκούσης τῆς ἐπιτροπείας. Πρὸς προστασίαν τοῦ ἐπιτροπευθέντος ἠσκοῦντο αἱ ἀκόλουθοι ἀγωγαί: 1) ἡ *εἰσαγγελία κακώσεως*, ἐὰν ὑβρίζετο οὗτος ἢ ἐγίνετο παράνομόν τι κατ' αὐτοῦ, 2) ἡ *φάσις μισθώσεως οἴκου*, ἐὰν ὁ ἐπίτροπος δὲν ἐξεπλήρου τὴν ἐκ τοῦ νόμου ἐπιβαλλομένην ὑποχρέωσιν τῆς ἐκμισθώσεως τῶν ὀρφανικῶν κτημάτων, 3) ἡ *δίκη ἐπιτροπῆς*, ἐὰν ὁ ἐπίτροπος, ληξάσης τῆς ἐπιτροπείας, ἠρνεῖτο νὰ λογοδοτήσῃ, ἢ ἔδιδεν ἀνακριβῆ σημείωσιν· ἡ ἀγωγὴ αὕτη παρεγράφετο «ἐὰν πέντ' ἔτη παρέλθῃ καὶ μὴ δικάσωνται» (*Δημοσθ. πρὸς Ναυσίμ.* 17), 4) ἡ *ἀγωγὴ βλάβης*, ἥτις ἠσκεῖτο κατὰ τῶν κληρονόμων τοῦ ἐπιτρόπου. Προνομίαι ἰδιαίτεραι ἀνεγνωρίζοντο ὑπὸ τῆς πολιτείας ὑπὲρ τῶν ὀρφανῶν τῶν πεσόντων ἐν πολέμῳ.

Ι. Δ. ΖΕΠΟΣ

—*[Ἀστ. Δίκ.]* Καλεῖται *ἐπιτροπεία* ἡ ὑπὸ τοῦ δικαίου διαρρυθμιζομένη φροντὶς καὶ ἰδίᾳ διαχείρισις τῆς περιουσίας τῶν λόγῳ ἡλικίας, παθήσεως ἢ ἄλλης αἰτίας ἀνικάνων πρὸς τοῦτο προσώπων (ἐπιτροπευομένων) ἀνατιθεμένη εἰς ἕτερα πρόσωπα (ἐπιτρόπους). Τοιαύτη οὖσα ἡ ἐπιτροπεία, κυρίως εἰπεῖν ἀναπληροῖ τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν, μὴ δυναμένη παρὰ ταύτην νὰ ὑπάρξῃ εἰ μὴ εἰς ὅλως ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις.

Α') ***Ρωμαϊκὸν δίκαιον. Ἰσχῦον δίκαιον.*** Τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον ἐγνώρισε δύο εἴδη ἐπιμελείας τῶν αὐτεξουσίων, τὴν *ἐπιτροπείαν* (tutela) καὶ τὴν συγγενῆ πρὸς ταύτην *κηδεμονίαν* (cura ἢ curatio). Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο τούτων θεσμῶν ἔκειτο εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ μὲν ἐπίτροπος συνεπλήρου τὴν πρὸς τὸ πράττειν ἀνικανότητα τοῦ ἐπιτροπευομένου διὰ τυπικῆς πράξεως, τῆς auctoritas interpositio, συγχρόνου πρὸς τὴν πρᾶξιν τοῦ ἐπιτροπευομένου, ὁ δὲ κηδεμὼν ἁπλῶς συνήνου εἰς τὴν πρᾶξιν τοῦ κηδεμονευομένου δι' ἀτύπου

Digitized by Google

προγενεστέρας ἢ μεταγενεστέρας ταύτης συναινέσεως (consensus). Ἐπὶ τῶν περιπτώσεων, καθ' ἃς ἡ ἐνέργεια τοῦ ὑπὸ ἐπιμέλειαν διατελοῦντος ἦτο ἀδύνατος, ὡς ἐπὶ νηπίου ἢ παράφρονος ἀνήβου, ἐνήργει ὁ ἐπίτροπος μόνος ἀντὶ αὐτῶν, ἰδίῳ ὅμως ὀνόματι (ἅτε τῆς ἀμέσου ἀντιπροσωπείας οὔσης ἀγνώστου ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ δικαίῳ), μεταβιβάζων μεταγενεστέρως εἰς τὸν ἐπιτροπευόμενον τὰς τυχὸν ἐκ τῆς ἐνεργείας ταύτης δημιουργηθείσας σχέσεις. Ὑπὸ ἐπιτροπείαν κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον ὑπόκεινται οἱ ἄνηβοι (tutela impuberum) καὶ αἱ γυναῖκες ἀνεξαρτήτως ἡλικίας (tutela mulierum). Ἡ ἐπιτροπεία ὅμως τῶν γυναικῶν περιέπεσεν εἰς ἀχρηστίαν ἀπὸ τῶν μέσων τῆς αὐτοκρατορίας.

Τὰ τῆς ἐπιτροπείας ρυθμίζει παρ' ἡμῖν σήμερον ὁ νόμος ΧΠΘ' τῆς 17 Αὐγούστου 1861 «περὶ ἀνηλίκων ἐπιτροπείας, χειραφεσίας καὶ κηδεμονίας αὐτῶν», καταργήσας διὰ τοῦ τελευταίου αὐτοῦ ἄρθρου 137 πάντας τοὺς ὁρισμοὺς τοῦ τε Ρωμαϊκοῦ καὶ Βυζαντινοῦ δικαίου ὡς καὶ τῶν ἐθίμων καὶ δὴ οὐ μόνον τοὺς ἀντικειμένους εἰς τὸν νόμον τοῦτον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἁπλῶς ἀφορῶντας τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου αὐτοῦ ρυθμιζόμενα θέματα. Ὁ νόμος οὗτος συνεπληρώθη ὑπὸ νεωτέρων νόμων, περὶ ὧν ἐν τοῖς οἰκείοις τόποις γίνεται μνεία. Κατὰ τὸν νεώτερον νόμον τρία εἴδη ὑπάρχουσιν ἐπιμελείας τῶν λόγῳ ἡλικίας ἢ νόσου δεομένων ταύτης προσώπων: ἡ *ἐπιτροπεία*, ἡ *κηδεμονία* καὶ ἡ *δικαστικὴ ἀντίληψις*, διαφέροντα μεταξύ των, καθ' ὅσον ὁ μὲν ἐπίτροπος ἐνεργεῖ αὐτὸς ἀντὶ τοῦ ὑπὸ ἐπιτροπείαν διατελοῦντος, ὁ δὲ κηδεμὼν καὶ ὁ ἀντιλήπτωρ ἁπλῶς συναινοῦσιν εἰς τὰ πραττόμενα ὑπὸ τῶν διατελούντων ὑπὸ τὴν ἐπιμέλειάν των. Ὑπὸ ἐπιτροπείαν κατὰ τὸν νεώτερον νόμον ὑπόκεινται: α') ὁ ἀχειράφετος αὐτεξούσιος ἀνήλικος (ἄρθρ. 9), β') ὁ ἀχειράφετος ὑπεξούσιος ἀνήλικος «ἐὰν ὁ πατὴρ ἀδυνατῇ νὰ ἐξασκήσῃ τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν, ἡ δὲ μήτηρ εἴτε δὲν ζῇ εἴτε ἀδυνατεῖ ν' ἀναπληρώσῃ αὐτὸν» (ἄρθρ. 9), γ') οἱ νομίμως καὶ οἱ δικαστικῶς ἀπηγορευμένοι ἐνήλικοι (ἄρθρ. 123 καὶ 134), δ') ὁ ὑπεξούσιος «πρὸς ἀντιπροσώπευσιν αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐπιχείρησιν τῶν πράξεων, καθ' ἃς τὰ συμφέροντα αὐτοῦ ἀντίκεινται πρὸς τὰ τοῦ πατρὸς» (ἄρθρ. 9).

Β') ***Ἐπαγωγὴ τῆς ἐπιτροπείας***. Εἰς τὴν ἐπιτροπείαν τῶν ἀχειραφέτων αὐτεξουσίων ἀνηλίκων καλοῦνται: Κατὰ πρῶτον λόγον ἐκ τοῦ νόμου ἡ μήτηρ, ἐὰν ὁ πατὴρ εἴτε ἀποβιώσῃ εἴτε ἀπολέσῃ τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν εἴτε κηρυχθῇ ἄφαντος (ἄρθρ. 10). Μὴ ὑπαρχούσης μητρὸς ἢ μὴ δυναμένης νὰ ἀναπληρώσῃ τὸν πατέρα εἰς τὴν ἐνάσκησιν τῆς πατρικῆς ἐξουσίας, διορίζει ὁ πατὴρ διὰ διαθήκης ἢ διὰ δηλώσεως γενομένης ἐνώπιον εἰρηνοδίκου ἢ συμβολαιογράφου ἐπίτροπον τῶν ἀνηλίκων αὐτοῦ τέκνων. Τοιοῦτον δικαίωμα ἔχει καὶ ἡ μήτηρ ἐφ' ὅσον ἀναπληροῖ τὸν πατέρα εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῆς πατρικῆς ἐξουσίας (ἄρθρ. 17). Μὴ ὑπαρχούσης τῆς ἐπιτροπείας τῆς μητρὸς οὐδὲ τοιαύτης ἐκ τελευταίας βουλήσεως, καλοῦνται ἐκ τοῦ νόμου ὁ πρὸς πατρὸς πάππος ἢ ἐν ἐλλείψει τούτου ὁ πρὸς μητρός, ἐν ἐλλείψει δὲ καὶ τούτου ἡ πρὸς πατρός, ἧς ἐλλειπούσης ἡ πρὸς μητρὸς μάμμη, ἐφ' ὅσον δὲν ἔχουσιν ἔλθει εἰς νέον γάμον. Ἐν ἐλλείψει τέλος καὶ τούτων οἱ ἀπώτεροι ἄρρενες ἀνιόντες, προτιμωμένης ἐν περιπτώσει συρροῆς πλειόνων ὁμοβάθμων τῆς πατρικῆς γραμμῆς τοῦ τε ἀνηλίκου καὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Ἐὰν ὅμως, μὴ ὑπαρχόντων προπάππων τῆς πατρικῆς γραμμῆς, συντρέχωσι δύο τοιοῦτοι πρὸς μητρός, τὸ δικαστήριον διορίζει τὸν ἕτερον μετὰ γνωμοδότησιν τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου (ἄρθρ. 19 καὶ ἐπ.). Μὴ ὑπαρχούσης μητρὸς οὐδὲ ἑτέρων ἀνιόντων καὶ μὴ γενομένου διορισμοῦ ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἢ τῆς μητρὸς ἐπιτρόπου, χωρεῖ ἡ *δικαστικὴ* ἢ ἄλλως *δοτὴ* καλουμένη *ἐπιτροπεία*, τοῦ δικαστηρίου τῶν πρωτοδικῶν τῆς κατοικίας τοῦ ἀνηλίκου διορίζοντος ἐπίτροπον μετὰ προηγουμένην γνωμοδότησιν τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου καὶ ἐπὶ τῇ αἰτήσει παντὸς συγγενοῦς ἢ ἑτέρου ἔννομον κεκτημένου συμφέρον καὶ τέλος τοῦ εἰσαγγελέως. Δοτὴ ἐπιτροπεία χωρεῖ καὶ ἂν ὁ τυχὸν ἀναλαβὼν ἐκ τῶν ἐκ τοῦ νόμου ἢ διὰ διορισμοῦ ἐκ τελευταίας βουλήσεως καλουμένων παρῃτήθη, ἀπηλλάγη ἢ ἐπαύθη (ἄρθρ. 22), ἔτι δὲ μέχρι τῆς ἐνηλικότητος τῆς εἰς τὴν ἐπιτροπείαν καλουμένης ἀνηλίκου μητρός. Δοτὴ τέλος ἐπιτροπεία χωρεῖ ἐπὶ ἀνηλίκων κάτω τῶν 18 ἐτῶν ἀλητῶν ἢ ἐκδότων εἰς ἀλητείαν. Ὁ εἰσαγγελεὺς προσωρινῶς, ὁριστικῶς δὲ τὸ πρωτοδικεῖον, θέτει τούτους δι' ὡρισμένον χρόνον ὑπὸ τὴν ἐπιμέλειαν φυσικοῦ προσώπου ἢ συλλόγου, ἱδρύματος ἢ εἰδικοῦ ἀσύλου, καθ' ὃ διάστημα ἀργεῖ ἡ ἐπ' αὐτῶν ἐξουσία τοῦ ἐπιτρόπου (νόμ. 1682 τοῦ 1919).

Εἰς τὴν ἐπιτροπείαν τῶν ἀχειραφέτων ὑπεξουσίων ἀνηλίκων, ὧν ὁ πατὴρ ἀδυνατεῖ νὰ ἐξασκήσῃ τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν, ἡ δὲ μήτηρ εἴτε δὲν ζῇ εἴτε ἀδυνατεῖ νὰ ἀναπληρώσῃ τὸν πατέρα, δὲν ὁρίζει ὁ νόμος τίνες καλοῦνται. Ὀρθοτέρα φαίνεται ἡ γνώμη, καθ' ἣν καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἡ ἐπιτροπεία εἶναι δοτή. Τὰ ἀνωτέρω εἰρημένα περὶ ἀλητῶν ἢ ἐκδότων εἰς ἀλητείαν ἡλικίας κάτω τῶν 18 ἐτῶν ἰσχύουσι καὶ ἐπὶ τοιούτων ὑπεξουσίων, ἔστω καὶ ἂν ὁ πατὴρ δὲν ἀδυνατῇ νὰ ἐξασκήσῃ τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν. Ἡ πατρικὴ ἐξουσία ὅμως αὕτη ἀργεῖ καθ' ὃν χρόνον διαρκεῖ ἡ ἐπ' αὐτῶν ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου ὁρισθεῖσα ἐπιμέλεια τοῦ φυσικοῦ ἢ νομικοῦ προσώπου (νόμος 1682 τοῦ 1919).

Τῶν δικαστικῶς καὶ νομίμως ἀπηγορευμένων ἡ ἐπιτροπεία εἶναι δοτή, ἐκτὸς ἐπὶ ἀπαγορευθείσης συζύγου, ἧς ἐκ τοῦ νόμου ἐπίτροπος καλεῖται ὁ σύζυγος (ἄρθρα 123, 127 καὶ 134). Τὸ δικαστήριον τέλος διορίζει καὶ τὸν εἰδικὸν ἐπίτροπον τοῦ ὑπεξουσίου πρὸς ἐπιχείρησιν τῶν πράξεων, καθ' ἃς τὰ συμφέροντα αὐτοῦ ἀντίκεινται πρὸς τὰ τοῦ πατρὸς (ἄρθρ. 22). (Ἐπὶ ἀνηλίκου ἀνταλλαξίμου ἰσχύουσιν εἰδικαὶ διατάξεις ἐπὶ διορισμοῦ ἐπιτρόπου πρὸς εἴσπραξιν τῆς ἀποζημιώσεως, Ν.Δ. 24 Νοεμβρίου 1926.)

Γ') ***Σύμβουλος. Συνεπίτροπος***. Ὁ πατὴρ ἐφ' ὅσον ἐξασκεῖ τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν δύναται διὰ διαθήκης ἢ δηλώσεως γενομένης ἐνώπιον εἰρηνοδίκου ἢ συμβολαιογράφου νὰ διορίσῃ σύμβουλον τῆς καλουμένης εἰς τὴν ἐπιτροπείαν μετὰ τὸν θάνατόν του μητρός. Τοιοῦτον σύμβουλον δύναται νὰ διορίσῃ καὶ τὸ δικαστήριον ἐπὶ τῇ αἰτήσει τινὸς τῶν συγγενῶν καὶ μετὰ γνωμοδότησιν τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου, ἐὰν ἡ μήτηρ ζῶντος τοῦ πατρὸς ἀναλάβῃ τὴν ἐπιτροπείαν τῶν τέκνων ἕνεκα παύσεως τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ. Ὁ σύμβουλος συναινεῖ ἁπλῶς εἰς πάσας τὰς πράξεις, ἃς ὡς ἐπίτροπος ἐνεργεῖ ἡ μήτηρ ἢ εἰς ἐκείνας μόνον, ἃς εἰδικῶς ἐν τῷ διορισμῷ ὥρισεν ὁ πατήρ, τῆς συναινέσεως ταύτης ἀπαιτουμένης, ὅπως λάβῃ χώραν πρὸ τῆς τελέσεως τῆς πράξεως ἢ συγχρόνως πρὸς ταύτην. Ἐλλειπούσης τῆς συναινέσεως ἡ πρᾶξις εἶναι ὡς πρὸς μόνον τὸν ἀνήλικον (σχετικῶς) ἄκυρος, ἐκτὸς ἐὰν ὁ μεθ' οὗ συνηλλάγη ἡ μήτηρ τρίτος διετέλει ἐν καλῇ πίστει, ἀγνοῶν τὸν διορισμὸν τοῦ συμβούλου. Ἐν περιπτώσει διαφωνίας μητρὸς καὶ συμβούλου ἀποφαίνεται τὸ δικαστήριον, ἐν περιπτώσει δέ, καθ' ἣν ἡ πρᾶξις κατὰ τοὺς ὁρισμοὺς τοῦ νόμου ἐγένετο μετὰ γνωμοδότησιν τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου καὶ δικαστικὴν ἀπόφασιν ἐλλειπούσης τῆς συναινέσεως τοῦ συμβούλου, τὸ δικαστήριον κρίνει περὶ τῆς ἀκυρότητος τῆς πράξεως. Ὁ σύμβουλος εἶναι ὑπόχρεως εἰς ἀποζημίωσιν ἐὰν ἐκ δόλου ἢ βαρείας ἀμελείας συνῄνεσεν εἰς πράξεις ἐπενεγκούσας βλάβην εἰς τὸν ἀνήλικον (ἄρθρ. 11). Ὁ ἀνίκανος πρὸς τὸ ἐπιτροπεύειν δὲν δύναται νὰ διορισθῇ σύμβουλος, οἱ δὲ λόγοι παύσεως τοῦ ἐπιτρόπου κατ' ἀναλογίαν ἐφαρμόζονται καὶ ἐπὶ τοῦ συμβούλου, ὄντος ἐξ ἄλλου ἐλευθέρου ν' ἀποδεχθῇ ἢ μή, ἔτι δέ, ἀποδεχθέντος, νὰ παραιτηθῇ τὰ ἀνατεθέντα αὐτῷ καθήκοντα. Πλείονες τοῦ ἑνὸς δὲν δύνανται νὰ διορισθῶσι σύμβουλοι, ὁ δὲ σύμβουλος δὲν δύναται συγχρόνως νὰ εἶναι καὶ παρεπίτροπος, ἐνῷ οὐδὲν κωλύει ὅπως ἀποτελῇ μέλος τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου. Ἐὰν ἡ μήτηρ δι' οἱονδήποτε λόγον ἔπαυσε νὰ εἶναι ἐπίτροπος, παύει τὸ λειτούργημα τοῦ συμβούλου, μὴ δυνάμενον νὰ ἐπαναρχίσῃ καὶ ἂν ἔτι ἡ μήτηρ διωρίσθη ἐκ νέου ἐπίτροπος. Τὸ ζήτημα ἐὰν τὸ λειτούργημα τοῦ συμβούλου παύῃ, ἐὰν ἡ μήτηρ ἀποκτήσῃ συνεπίτροπον, ἀμφισβητεῖται. Ἐὰν τέλος ὁ ὑπὸ τοῦ πατρὸς διορισθεὶς σύμβουλος ἀποθάνῃ, ἀποποιηθῇ ἢ παραιτηθῇ, ἀντικαθίστησιν αὐτὸν ὁ τυχὸν διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς ὑποκατάστατος τούτου. Ἐὰν τοιοῦτος δὲν διωρίσθη, δὲν δύναται τὸ δικαστήριον νὰ προβῇ εἰς διορισμὸν ἑτέρου συμβούλου. Τοὐναντίον ἐὰν τὸν σύμβουλον διώρισε τὸ δικαστήριον, δύναται τοῦτο, ἐν περιπτώσει θανάτου, ἀποποιήσεως ἢ παραιτήσεως αὐτοῦ, νὰ διορίσῃ ἕτερον σύμβουλον.

Ἡ ἐπίτροπος μήτηρ ἐρχομένη εἰς νέον γάμον δέον πρὸ τούτου νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ δικαστηρίου τὸν διορισμὸν ἐπιτρόπου, τὸ δὲ δικαστήριον δύναται εἴτε νὰ διατηρήσῃ ταύτην ἐν τῇ ἐπιτροπείᾳ, εἴτε νὰ διορίσῃ νέον ἐπίτροπον, μέχρι τῆς ἀναλήψεως τῶν καθηκόντων τοῦ ὁποίου διατηρεῖται ἡ ἐπιτροπεία τῆς μητρός. Ἐὰν παραλίπῃ ταῦτα ἡ μήτηρ, αὐτοδικαίως ἐκπίπτει τῆς ἐπιτροπείας, ὁ δὲ σύζυγος εὐθύνεται εἰς ὁλόκληρον μετ' αὐτῆς ἕνεκα τῆς τε πρὸ τοῦ γάμου καὶ τῆς μετ' αὐτὸν διαχειρίσεως τῆς ὑπὸ ἐπιμέλειαν περιουσίας (ἄρθρ. 13). Ἡ τοιαύτη ὅμως μήτηρ δύναται ἐκ νέου νὰ διορισθῇ ἐπίτροπος ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου (ἄρθρ. 15). Ἐὰν ἡ μήτηρ ἐρχομένη εἰς νέον γάμον διατηρηθῇ ἐν τῇ ἐπιτροπείᾳ ἢ ἐκ νέου διορισθῇ ἐπίτροπος, διορίζεται συνεπίτροπος ταύτης ὁ νέος σύζυγος, εὐθυνόμενος εἰς ὁλόκληρον μετ' αὐτῆς διὰ τὴν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ γάμου διαχείρισιν τῆς περιουσίας, ἡ τοιαύτη ὅμως συνεπιτροπεία παύει, ἐκλιπούσης δι' οἱονδήποτε λόγον τῆς ἐπιτροπείας τῆς μητρός, ὡς ἐπίσης ἡ ἐπιτροπεία τῆς μητρὸς παύει, ἐὰν ὁ νέος σύζυγος παύσῃ ἢ ἀπαλλαγῇ τῆς συνεπιτροπείας δι' οἱονδήποτε λόγον, ἐκτὸς φρενοβλαβείας (ἄρθρ. 14 καὶ 16). Ἡ μήτηρ καὶ ὁ νέος σύζυγος ἐνεργοῦσιν ἀπὸ τῆς τελέσεως τοῦ γάμου ἀπὸ κοινοῦ τὰς πράξεις τῆς διαχειρίσεως ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος τῆς πράξεως ὡς πρὸς τὸν ἀνήλικον, ἐν διαφωνίᾳ δὲ τῶν δύο συνεπιτρόπων τὸ ζήτημα λύει τὸ δικαστήριον.

Δ') ***Παρεπίτροπος***. Τὴν διαχείρισιν τοῦ ἐπιτρόπου ἐπιτηρεῖ ἕτερον πρόσωπον, ὁ παρεπίτροπος, διοριζόμενος ἐν πάσῃ ἐπιτροπείᾳ ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου τῶν πρωτοδικῶν μετὰ γνωμοδότησιν τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου, οὐδέποτε δὲ τοῦ ἐπιτρόπου, καὶ δὴ ἐπὶ μὲν δοτῆς ἐπιτροπείας συγχρόνως μὲ τὸν διορισμὸν τοῦ ἐπιτρόπου, ἐπὶ δὲ νομίμου ἐπιτροπείας ἢ τοιαύτης ἐκ τελευταίας βουλήσεως ἐπὶ τῇ αἰτήσει τοῦ ἐπιτρόπου, ὑποχρέου πρὸς τοῦτο (ἄρθρ. 23—26· πρβλ. καὶ ἄρθρ. 123). Ἐπίτροπος παραμελήσας νὰ προκαλέσῃ τὸν διορισμὸν τοῦ παρεπιτρόπου καὶ παρὰ ταῦτα ἐπιληφθεὶς τῆς διαχειρίσεως τῆς περιουσίας τοῦ ἐπιτροπευομένου, δύναται, μετὰ γνωμοδότησιν τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου, νὰ παυθῇ τῆς ἐπιτροπείας ὑπὸ τοῦ πρωτοδικείου, ὑποχρεούμενος περαιτέρω καὶ εἰς ἀνόρθωσιν πάσης τυχὸν ἐκ δόλου ἢ ἀμελείας του προσγενομένης εἰς τὸν ἐπιτροπευόμενον ζημίας λόγῳ τῆς καθυστερήσεως τοῦ διορισμοῦ παρεπιτρόπου (ἄρθρ. 24 καὶ 130). Οὕτως ἡ παρεπιτροπεία εἶναι πάντοτε δοτὴ ἐκτὸς τῆς περιπτώσεως, καθ' ἣν θανόντος τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἐγκύου οὔσης τῆς γυναικὸς διωρίσθη ταύτης ἐμβρυωρός, ὅτε γεννηθέντος τοῦ παιδίου ὁ ἐμβρυωρὸς αὐτοδικαίως καθίσταται παρεπίτροπος (ἄρθρ. 12). Περαιτέρω ὁ παρεπίτροπος ἔργον ἔχει νὰ ἀναπληροῖ τὸν ἐπίτροπον εἰς τὴν ἐπιτέλεσιν τῶν πράξεων ἐκείνων, καθ' ἃς τὰ συμφέροντα τοῦ ἐπιτροπευομένου συγκρούονται πρὸς τὰ τοῦ ἐπιτρόπου (ἄρθρ. 23), διοριζομένου ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ εἰδικοῦ παρεπιτρόπου, οὐχὶ ὅμως καὶ ὅταν ἡ ἐπιτροπεία σχολάσῃ ἢ δι' ἀφάνειαν τοῦ ἐπιτρόπου ἐγκαταλειφθῇ, ὅτε ὁ παρεπίτροπος ὀφείλει νὰ προκαλέσῃ τὸν διορισμὸν νέου ἐπιτρόπου, ὑποχρεούμενος ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει ἔναντι τοῦ ἐπιτροπευομένου εἰς πᾶσαν ἀποζημίωσιν (ἄρθρ. 27). Τέλος ὁ παρεπίτροπος, ὑπάρχοντος νομίμου λόγου, ὑποχρεοῦται ὅπως ζητήσῃ παρὰ τοῦ δικαστηρίου ἀπόλυσιν τοῦ ἐπιτρόπου, δυνάμενος νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸ πρὸς τοῦτο συγκαλούμενον συγγενικὸν συμβούλιον καὶ νὰ γνωμοδοτήσῃ σχετικῶς (ἄρθρ. 51). Παρεπίτροπος δὲν δύναται νὰ διορισθῇ συγγενὴς τοῦ ἐπιτροπευομένου ἐκ τῆς αὐτῆς γραμμῆς, εἰς ἣν ἀνήκει καὶ ὁ ἐπίτροπος, ἐκτὸς ἂν οὗτος εἶναι ἀμφιθαλὴς ἀδελφὸς τοῦ ἐπιτροπευομένου, ἀνίκανος δὲ πρὸς τὸ ἐπιτροπεύειν δὲν δύναται νὰ διορισθῇ οὐδὲ παρεπίτροπος (ἄρθρ. 26 καὶ 29). Οἱ λόγοι τέλος ἀπαλλαγῆς, παραιτήσεως καὶ παύσεως τοῦ ἐπιτρόπου ἰσχύουσι καὶ ἐπὶ παρεπιτρόπου, τοῦ ὁποίου περαιτέρω τὰ ἔργα παύουσι παυομένης τῆς ἐπιτροπείας, τοῦ ἐπιτρόπου μὴ δυναμένου οὔτε τὴν ἀπόλυσιν τοῦ παρεπιτρόπου νὰ προκαλέσῃ, οὔτε τοῦ πρὸς τοῦτο συγκαλουμένου συγγενικοῦ συμβουλίου νὰ μετάσχῃ (ἄρθρ. 28—29).

Ὁ παρεπίτροπος δὲν εὐθύνεται κατ' ἀρχὴν εἰς ἀποζημίωσιν διὰ τὴν διαχείρισιν τοῦ ἐπιτρόπου, εὐθύνεται ὅμως ἐφ' ὅσον ἐκ δόλου ἢ βαρείας ἀμελείας δὲν ἐξετέλεσε τὸ καθῆκόν του, μὴ παρακωλύσας πρᾶξιν ἐπιβλαβῆ εἰς τὰ συμφέροντα τοῦ ἐπιτροπευομένου, ἢ μὴ ζητήσας τὴν ἀποπομπὴν τοῦ ἐπιτρόπου, τοῦ κακῶς διαχειρίζοντος τὴν περιουσίαν τοῦ ἐπιτροπευομένου

Ε') ***Συγγενικὸν συμβούλιον***. Ἐν τῷ νόμῳ ὁρίζονται περιπτώσεις, καθ' ἃς ἀπαιτεῖται γνωμοδότησις τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου. Τοῦτο ἀπαρτίζεται ἐξ ἓξ ἕως ὀκτὼ τὸ πολὺ μελῶν ἐκ τῶν πλησιεστέρων συγγενῶν τοῦ ἐπιτροπευομένου, διαμενόντων ἐν τῷ τόπῳ τῆς κατοικίας αὐτοῦ καὶ λαμβανομένων ἐξ ἡμισείας ἐκ τῶν πρὸς πατρὸς καὶ μητρὸς συγγενῶν, ἔτι δὲ τῶν κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν κηδεστῶν καὶ τῶν κηδεστῶν τῆς πλαγίας γραμμῆς μέχρι τοῦ δευτέρου βαθμοῦ, προτιμωμένου τοῦ ἐξ αἵματος συγγενοῦς τοῦ κατὰ τὸν αὐτὸν βαθμὸν τοιούτου ἐκ κηδεστίας, ἐκ δὲ τῶν ἰσοβάθμων προτιμωμένου τοῦ πρεσβυτέρου. Ἐν πάσῃ περιπτώσει καλοῦνται πάντες οἱ ἀμφιθαλεῖς ἀδελφοὶ τοῦ ἐπιτροπευομένου καὶ οἱ ἀνιόντες, καίτοι τυχὸν πλείονες τῶν ὀκτώ. Ἐὰν εἰς ἀκτῖνα δύο μυριομέτρων δὲν εὑρίσκωνται συγγενεῖς, καλοῦνται συγγενεῖς μακρότερον κατοικοῦντες ἢ φίλοι κατοικοῦντες ἐν ᾧ τόπῳ καὶ ὁ ἐπιτροπευόμενος. Ἕκαστος τῶν κληθέντων δύναται νὰ ἀντιπροσωπεύηται ὑπὸ εἰδικοῦ πληρεξουσίου, μὴ δυναμένου ὅμως ἑκάστου πληρεξουσίου νὰ ἐκπροσωπῇ πλείονας τοῦ ἑνὸς (ἄρθρον 30). Τὸ συγγενικὸν συμβούλιον δὲν εἶναι μόνιμον, ἀλλὰ συγκαλεῖται ἑκάστοτε ἐγγράφως ὑπὸ τοῦ εἰρηνοδίκου τῆς κατοικίας τοῦ ἐπιτροπευομένου, εἴτε ἐξ ἐπαγγέλματος, εἴτε ἐπὶ τῇ αἰτήσει τινὸς τῶν συγγενῶν ἢ τῶν ἐχόντων ἔννομον συμφέρον, ἢ τέλος τοῦ εἰσαγγελέως. Τόπος τῆς συνεδριάσεως εἶναι ἡ οἰκία τοῦ εἰρηνοδίκου, ἐκτὸς ἂν ὡρίσθη ἄλλως ἐν τῇ κλήσει, ἐν ᾗ ἐξ ἄλλου δέον νὰ ὁρίζεται ὁ χρόνος τῆς συνεδριάσεως, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ πρὸς ἐμφάνισιν προθεσμία δὲν πρέπει νὰ εἶναι βραχυτέρα τῶν 24 ὡρῶν, προστιθεμένης μιᾶς ἡμέρας δι' ἀπόστασιν τριῶν μυριομέτρων, ἐάν τις τῶν καλουμένων δὲν κατοικῇ ἐν ᾧ τόπῳ ὡρίσθη ἡ συνεδρίασις (ἄρθρον 31). Πρὸς ἀπαρτίαν ἀπαιτεῖται ἡ παρουσία τῶν τριῶν τετάρτων τοὐλάχιστων τῶν κληθέντων (ἄρθρον 30). Τοῦ συμβουλίου προεδρεύει ὁ εἰρηνοδίκης ἢ ὁ κατὰ νόμον ἀναπληρωτής του (ἄρθρον 31), αἱ ἀποφάσεις δὲ αὐτοῦ

Digitized by Google

λαμβάνονται κατὰ πλειονοψηφίαν, νικώσης ἐν ἰσοψηφίᾳ **τῆς** ψήφου τοῦ εἰρηνοδίκου (ἄρθρον 33). Ἐὰν ὅμως σχηματισθῶσι πλείονες τῶν δύο γνωμῶν, ἐξ ὧν οὐδεμία ἔχει ὑπὲρ ἑαυτῆς τὴν πλειονοψηφίαν, οἱ ὀλιγώτεροι ὀφείλουσι νὰ προσχωρήσωσιν εἰς τοὺς περισσοτέρους, ἐὰν δὲ πᾶσαι αἱ γνῶμαι εἶναι ἰσόψηφοι, προσλαμβάνεται καὶ ἕτερον μέλος τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου, ὅτε γίνεται νέα διάσκεψις, ἐν ᾗ ἀποφαίνεται ἡ πλειονοψηφία. Οἱ πρὸς τὸ ἐπιτροπεύειν ἀνίκανοι δὲν δύναται νὰ ἀποτελέσωσι μέλη τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου, ἐκτὸς τῆς μητρὸς τοῦ ἐπιτροπευομένου, ἥτις καίπερ τυχὸν ἀνήλικος δύναται νὰ μετάσχῃ αὐτοῦ. Ἐπίσης δύνανται νὰ μετάσχωσι τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου ὁ ἐπίτροπος καὶ ὁ παρεπίτροπος, ἐφ' ὅσον ἀνήκουσιν εἰς τὴν χορείαν τῶν κλητέων προσώπων. Ὁ ἐπιτροπευόμενος τέλος δὲν δύναται νὰ παραστῇ εἰς τὸ συγγενικὸν συμβούλιον.

Οἱ κληθέντες πρὸς κατάρτισιν τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου εἶναι ὑπόχρεοι νὰ προσέλθωσιν ἰδίαις δαπάναις ἐπὶ ποινῇ προστίμου πέντε ἕως τριάκοντα δραχμῶν, ἐπιβαλλομένου ὑπὸ τοῦ εἰρηνοδίκου, τῆς σχετικῆς του ἀποφάσεως ἀνατρεπομένης ἐν περιπτώσει ἀποδεδειγμένης ὑπάρξεως νομίμου κωλύματος (Πολιτ. δικ. ἄρθρ. 653 καὶ νόμ. ἐπ. ἀνηλ. ἄρθρ. 32). Αἱ ἀποφάσεις τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου καλοῦνται ἐν τῷ νόμῳ ὁτὲ μὲν βουλεύματα, ὁτὲ δὲ γνωμοδοτήσεις. ὁτὲ δὲ χρῄζουσιν ἐπικυρώσεως ὑπὸ τοῦ πρωτοδικείου, ὁτὲ δὲ οὐχί. Ἡ πρὸς ἐπικύρωσιν αἴτησις εἰσάγεται ἐντὸς δεκαπενθημέρου ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς γνωμοδοτήσεως ὑπὸ τοῦ ἐπιτρόπου δαπάναις τῆς ὑπὸ ἐπιμέλειαν περιουσίας. Παρελθούσης ὅμως ἀπράκτου τῆς προθεσμίας ταύτης, τὴν αἴτησιν δύναται νὰ ὑποβάλῃ πᾶν μέλος τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου, πᾶς συγγενὴς καὶ ἐν γένει πᾶς ἔχων ἔννομον συμφέρον καὶ ὁ εἰσαγγελεὺς δαπάναις τοῦ ἀμελήσαντος ἐπιτρόπου, δυναμένου τοῦ δικαστηρίου νὰ καλέσῃ καὶ τοῦτον ἐν τῇ σχετικῇ συζητήσει (Πολ. Δικ. ἄρθρ. 646—657). Τὸ δικαστήριον δύναται εἴτε νὰ ἐπικυρώσῃ τὴν γνωμοδότησιν, εἴτε νὰ μὴ ἐπικυρώσῃ αὐτήν, εἴτε τέλος νὰ ὁρίσῃ διαφόρως πρὸς ταύτην. Ἡ παράβασις οὐσιώδους διατυπώσεως περὶ τὴν σύγκλησιν τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου καὶ τὴν λῆψιν τῆς ἀποφάσεώς του καθιστᾷ ταύτην ἄκυρον, τῆς τοιαύτης ἀκυρότητος δυναμένης νὰ προταθῇ καὶ ὑπὸ παντὸς τρίτου ἔννομον ἔχοντος συμφέρον. Τὴν κατὰ τὰ λοιπὰ ἔγκυρον γνωμοδότησιν τέλος δύναται νὰ προσβάλῃ ὡς ἐπιβλαβῆ εἰς τὰ συμφέροντα τοῦ ἐπιτροπευομένου ὁ ἐπίτροπος, ὁ παρεπίτροπος, πᾶν ἐκτὸς τοῦ εἰρηνοδίκου μέλος τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου, ἔστω καὶ ἂν ἐτάχθη ὑπὲρ τῆς ἐν τῇ γνωμοδοτήσει γνώμης, πᾶς ἔχων δικαίωμα νὰ μετάσχῃ τοῦ συμβουλίου καὶ μὴ κληθείς, καὶ τέλος ὁ εἰσαγγελεύς. Ἔνδικον μέσον πρὸς προσβολὴν τῆς γνωμοδοτήσεως εἶναι ἡ ἀνακοπὴ ἢ παρέμβασις, ἐὰν ἡ γνωμοδότησις χρῄζῃ τῆς δικαστικῆς ἐπικυρώσεως, ἄλλως ἡ ἀγωγή, ἐγειρομένη ἐνώπιον τοῦ πρωτοδικείου τοῦ τόπου ἐν ᾧ ἐξεδόθη ἡ γνωμοδότησις (Πολ. Δικ. ἄρθρ. 655). Τὰ μέλη τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου εὐθύνονται διὰ πᾶσαν ἐκ τῆς γνωμοδοτήσεως βλάβην τῆς περιουσίας τοῦ ἐπιτροπευομένου καὶ ἂν ἔτι ἡ γνωμοδότησις αὕτη ἔτυχε τῆς δικαστικῆς ἐπικυρώσεως. Σχετικῶς ἰσχύουσι κατ' ἀναλογίαν οἱ ὁρισμοὶ τοῦ ἄρθρου 58 τοῦ νόμου.

ΣΤ') ***Ἀνικανότης, παῦσις, ἀπαλλαγή, παραίτησις ἀπὸ τῆς ἐπιτροπείας ἀνηλίκου.*** Ἐπίτροποι δὲν δύνανται νὰ εἶναι (ἄρθρ. 49 καὶ ἐπ.): α') Οἱ ἀνήλικοι, μηδὲ τῆς μητρὸς ἐξαιρουμένης. β') Οἱ δικαστικῶς ἀπηγορευμένοι καὶ ὑπὸ δικαστικὸν ἀντιλήπτορα διατελοῦντες. γ') Οἱ πτωχεύσαντες καὶ μὴ ἀποκαταστάντες, ἐκτὸς πτωχευσάσης γυναικὸς ὡς πρὸς τοὺς ἰδίους αὐτῆς κατιόντας. δ') Αἱ γυναῖκες ἐκτὸς τῆς μητρὸς καὶ τῆς μάμμης. ε') Οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ μοναχοί. Ὡσαύτως οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ διάκονοι ὅταν πρόκειται περὶ ἄλλης ἐπιτροπείας ἢ τῆς τῶν ἰδίων αὐτῶν κατιόντων (Νεαρ. 123 κεφ. 5). στ') Οἱ ἀλλοδαποὶ προκειμένου περὶ ἡμεδαποῦ ἀνηλίκου. ζ') Οἱ δικαζόμενοι μετὰ τοῦ ἀνηλίκου περὶ τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ καταστάσεως ἢ περὶ οὐσιώδους μέρους τῆς περιουσίας αὐτοῦ, ἢ ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων οἱ κατιόντες, οἱ ἀνιόντες ἢ ὁ σύζυγος ἔχουσι τοιαύτας δίκας μετὰ τῶν ἀνηλίκων. η') Οἱ καταδικασθέντες εἰς ποινὴν κακουργήματος ἢ πλημμελήματος κατὰ τὰ ἀκριβέστερον ἐν τῷ ἄρθρῳ 23 τοῦ ποινικοῦ ἡμῶν νόμου ὁριζόμενα. θ') Οἱ ὁμολογουμένως κακῆς διαγωγῆς. ι') Οἱ ἀπό τινος ἐπιτροπείας ἀποβληθέντες ὡς σφετερισταί. Ἐάς τις τῶν ἀνωτέρω λόγων γεννηθῇ μετὰ τὴν ἀνάληψιν τῆς ἐπιτροπείας, ἔτι δὲ ἐν περιπτώσει ἐπιτρόπου ἀνεπιτηδείου περὶ τὴν διαχείρισιν τῆς περιουσίας τοῦ ἀνηλίκου ἢ σφετεριστοῦ ταύτης ἀναφανέντος, ὁ ἐπίτροπος ἀπολύεται τῆς ἐπιτροπείας καὶ δὴ κατὰ μὲν τὰς περιπτώσεις β', γ', ε' καὶ η' αὐτοδικαίως, κατὰ δὲ τὰς λοιπὰς περιπτώσεις μετὰ δικαστικὴν ἀπόφασιν, ἐκδιδομένην ἐπὶ τῇ αἰτήσει τοῦ παρεπιτρόπου ἢ τῶν συγγενῶν τοῦ ἀνηλίκου μέχρι καὶ τοῦ τετάρτου βαθμοῦ ἢ τέλος τοῦ εἰσαγγελέως προηγηθείσης γνωμοδοτήσεως τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου. Κατὰ τὴν σχετικὴν συζήτησιν καλεῖται ὅπως παραστῇ καὶ ὁ ἐπίτροπος, ἔτι δὲ καὶ ὁ παρεπίτροπος καὶ ἐὰν ἔτι δὲν ὑπέβαλεν αὐτὸς τὴν περὶ παύσεως αἴτησιν, δύνανται δὲ νὰ παρέμβωσιν οἱ προκαλέσαντες τὴν σύγκλησιν τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου συγγενεῖς (ἄρθρ. 50—52).

Τὸ λειτούργημα τῆς ἐπιτροπείας εἶναι ὑποχρεωτικὸν καὶ μόνον ἕνεκα ὡρισμένων ἐν τῷ νόμῳ λόγων δύναται νὰ μὴ ἀποδεχθῇ τις τὴν εἰς αὐτὸν ἐπηγμένην ἐπιτροπείαν (ἀπαλλαγὴ) ἢ ἀναλαβὼν ταύτην νὰ παραιτηθῇ αὐτὴν (παραίτησις). Λόγῳ τῆς ἰδιότητός των ἀπαλλάσσονται τῆς ἐπιτροπείας (ἄρθρ. 34): α') Οἱ ὑπουργοί, οἱ βουλευταί, οἱ γερουσιασταί, οἱ νομάρχαι, οἱ εἰσαγγελεῖς καὶ οἱ ἀντεισαγγελεῖς. β') Οἱ ἐνεργοῦντες δημοσίαν ὑπηρεσίαν ἐν ἄλλῳ τόπῳ ἢ ὅπου ἐπάγεται αὐτοῖς ἡ ἐπιτροπεία, ἐὰν ἐκ τούτου καθίσταται δυσχερὴς ἡ ἐκπλήρωσις τῶν καθηκόντων τῆς ἐπιτροπείας. γ') Οἱ ἐκτὸς τοῦ κράτους ἐνεργοῦντες δημοσίαν ὑπηρεσίαν. δ') Οἱ ἐν ἐνεργείᾳ στρατιωτικοὶ καὶ ναυτικοί. ε') Οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ διάκονοι, ἐφόσον δὲν πρόκειται περὶ τῆς ἐπιτροπείας τῶν ἰδίων αὐτῶν κατιόντων. Ὁ λόγος οὗτος τῆς ἀπαλλαγῆς ἦτο περιττὸν ν' ἀναγραφῇ ἐν τῷ νόμῳ, ἐφόσον τὰ πρόσωπα ταῦτα ἀναγράφονται ἔτι ὡς ἀνίκανα νὰ διορισθῶσιν ἐπίτροποι. στ') Τέλος κατὰ τὸν νόμον ἠδύναντο ν' ἀπαλλαγῶσι τῆς ἐπαγομένης ἐπιτροπείας τὰ μέλη τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, ὅπερ δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ σήμερον κατ' ἀναλογίαν προκειμένου περὶ τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας. Οἱ λόγοι οὗτοι τῆς ἀπαλλαγῆς εἶναι ἀπαράδεκτοι ἐὰν προταθῶσι μετὰ τὴν ἀποδοχὴν τῆς ἐπιτροπείας, καὶ μόνον ἐὰν ἐγένοντο γνωστοὶ ἢ ἔλαβον χώραν μετὰ τὴν ἀποδοχὴν τῆς ἐπιτροπείας δύνανται νὰ προταθῶσιν ὡς λόγοι παραιτήσεως ἀπὸ ταύτης (ἄρθρ. 35). Ἐὰν τοὐναντίον ὁ λόγος οὗτος μεταγενεστέρως ἐξέλιπε, δύναται ὁ ἕνεκα τούτου ἀπαλλαγεὶς ἢ παραιτηθεὶς ἀπὸ τῆς ἐπιτροπείας νὰ διορισθῇ ἐκ νέου εἰς ταύτην ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ ἢ τοῦ ἀντ' αὐτοῦ διορισθέντος αἰτήσει καὶ μετὰ γνωμοδότησιν τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου (ἄρθρ. 36). Ὁ νόμος περαιτέρω ἀναγράφει τοὺς ἑξῆς λόγους ἀπαλλαγῆς καὶ παραιτήσεως: α') Ὁ μὴ ὢν συγγενὴς ἐξ αἵματος ἢ κηδεστίας τοῦ ἀνηλίκου δύναται νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς ἐπαγομένης ἐπιτροπείας, ἐὰν ἐντὸς ἀκτῖνος τεσσάρων μυριομέτρων ὑπάρχῃ τοιοῦτος συγγενὴς ἱκανὸς πρὸς τὸ ἐπιτροπεύειν καὶ μὴ ἀπαλλαγεὶς τῆς ἐπιτροπείας (ἄρθρ. 37). Ὁ τοιοῦτος λόγος ἀπαλλαγῆς δὲν δύναται νὰ προταθῇ ὡς λόγος παραιτήσεως, οὐδὲν σχετικῶς ἀναγράφοντος τοῦ νόμου, οὐδὲ χωρεῖ διὰ τοὺς συγγενεῖς τοῦ ἀνηλίκου καὶ ἂν ἔτι ἐντὸς τῆς ἄνω ἀκτῖνος ὑπάρχῃ ἱκανὸς καὶ μὴ ἀπαλλαγεὶς ἕτερος στενότερος συγγενής. β') Ὁ συμπληρώσας τὸ ἑξηκοστὸν πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας του δύναται ν' ἀπαλλαγῇ τῆς ἐπαχθείσης ἐπιτροπείας, ὁ δὲ συμπληρώσας τὸ ἑβδομηκοστὸν δύναται νὰ παραιτηθῇ τῆς ἤδη ἀναληφθείσης τοιαύτης (ἄρθρ. 38). γ') Λόγῳ χρονίου νοσήματος δύναται ὁ καλούμενος εἰς ἐπιτροπείαν ν' ἀπαλλαγῇ ταύτης. Ἐὰν τοιοῦτον νόσημα ἐπῆλθε μετὰ τὴν ἀποδοχὴν τῆς ἐπιτροπείας χωρεῖ λόγῳ τούτου παραίτησις ἀπὸ ταύτης (ἄρθρ. 39). δ') Ὁ ἀναλαβὼν δύο ἐπιτροπείας, ἤτοι οὐχὶ ἁπλῶς ὁ ἐπίτροπος δύο ἀνηλίκων, ἀλλ' ὁ ὡς ἐπίτροπος διαχειριζόμενος δύο ὑπὸ ἐπιτροπείαν περιουσίας, δύναται καλούμενος εἰς τρίτην ἐπιτροπείαν ν' ἀπαλλαγῇ αὐτῆς. Ὡσαύτως ὁ ἀναλαβὼν μίαν ἐπιτροπείαν δύναται ν' ἀπαλλαγῇ τῆς τυχὸν ἐπαγομένης αὐτῷ δευτέρας, ἐὰν εἶναι σύζυγος ἢ πατὴρ (ἄρθρ. 40). Ὁ τοιοῦτος λόγος δὲν δύναται νὰ προταθῇ ὡς λόγος παραιτήσεως. ε') Ὁ πατὴρ πέντε γνησίων τέκνων ἀπαλλάσσεται πάσης ἐπιτροπείας, ὑπολογιζομένων εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν τέκνων καὶ τῶν ἀποθανόντων ἐν ἐνεργείᾳ στρατιωτικῆς ἢ ναυτικῆς ὑπηρεσίας, ὡς καὶ τῶν ἄλλως πως θανόντων, ἐὰν κατέλιπον τέκνα. Ὁ ἀριθμὸς οὗτος τῶν τέκνων ἐὰν συμπληρωθῇ μετὰ τὴν ἀποδοχὴν τῆς ἐπιτροπείας δύναται νὰ προταθῇ ὡς λόγος παραιτήσεως ἀπὸ ταύτης καὶ νὰ γίνῃ δεκτὸς κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ δικαστηρίου μετὰ γνωμοδότησιν τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου (ἄρθρ. 41 καὶ 42). στ') Ἡ μήτηρ καὶ ἡ μάμμη δύνανται ν' ἀπαλλαγῶσι τῆς ἐπιτροπείας τῶν ἰδίων κατιόντων ἢ ἀποδεχθεῖσαι ταύτην νὰ παραιτηθῶσι καὶ ἂν ἔτι οὐδεὶς τῶν εἰρημένων ἀπαλλαγῆς ἢ παραιτήσεως συντρέχῃ λόγος. Ὁ λόγος τῆς ἀπαλλαγῆς δέον νὰ προταθῇ πρὸ τῆς ἀναλήψεως τῆς ἐπιτροπείας. Καὶ ἐὰν μὲν ὁ καλούμενος εἰς ταύτην μετέχῃ εἰς τὴν σχετικὴν διάσκεψιν τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου καὶ παρίσταται κατὰ ταύτην εἴτε αὐτοπροσώπως εἴτε διὰ πληρεξουσίου, ὀφείλει νὰ προτείνῃ τοὺς πρὸς ἀπαλλαγὴν λόγους πάραυτα, οὓς εἴτε δέχεται τὸ συγγενικὸν συμβούλιον, ὅτε διορίζει ἄλλον ἐπίτροπον, εἴτε ἀπορρίπτει, ὅτε ἀποφαίνεται τὸ δικαστήριον περὶ αὐτῶν, εἰς πᾶσαν δ' ἄλλην περίπτωσιν οἱ λόγοι ἀπαλλαγῆς ὑποβάλλονται εἰς τὸ πρωτοδικεῖον διὰ τῆς ἐπ' ἀναφορᾷ διαδικασίας ἐντὸς προθεσμίας ἀνατρεπτικῆς εἴκοσιν ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐπιδόσεως τοῦ διορισμοῦ, τῆς προθεσμίας ταύτης ἐπεκτεινομένης κατὰ μίαν ἡμέραν ἀνὰ πᾶσαν ἀπόστασιν τριῶν μυριομέτρων ἀπὸ τῆς ἕδρας τοῦ δικαστηρίου μέχρι τοῦ τόπου τῆς διαμονῆς τοῦ διορισθέντος (ἄρθρ. 43—44).

Τὰ αὐτὰ ἰσχύουσι καὶ προκειμένου περὶ τῶν ἀμέσως ἐκ τοῦ νόμου καλουμένων εἰς τὴν ἐπιτροπείαν ὡς καὶ τῶν καλουμένων ἐκ τελευταίας βουλήσεως, τῆς εἰκοσαημέρου προθεσμίας ἀρχομένης ἀφ' ἧς λάβωσιν οὗτοι γνῶσιν τῆς ἐπαγωγῆς (ἄρθρ. 46). Ἡ αὐτὴ διαδικασία τηρεῖται καὶ διὰ τὴν παραίτησιν ἀπὸ τῆς ἀναληφθείσης ἐπιτροπείας τῶν σχετικῶν δικαστικῶν δαπανῶν τῆς τε ἀπαλλαγῆς καὶ τῆς παραιτήσεως, ἐφ' ὅσον γίνωσι δεκταὶ ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου, βαρυνουσῶν τὴν περιουσίαν τοῦ ἀνηλίκου (ἄρθρ. 48 καὶ 45).

Ζ') ***Τὸ ἔργον καὶ ἡ εὐθύνη τοῦ ἐπιτρόπου ἀνηλίκου.*** Πρώτιστον ἔργον τοῦ ἐπιτρόπου ἀναλαμβάνοντος τὴν ἐπιτροπείαν εἶναι ἡ ἀφαίρεσις τῶν τυχὸν ἐπιτεθειμένων σφραγίδων καὶ ἡ σύνταξις δικαστικῆς ἀπογραφῆς, ἡ παράλειψις τῆς ὁποίας φέρει δυσχερείας εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ ἐπιτρόπου ἀπόδειξιν τοῦ μεγέθους τῆς ὑπὸ ἐπιμέλειαν περιουσίας. Ἡ ἀπογραφὴ εἶναι περιττὴ ἅμα τῇ ἀναλήψει τῆς ἐπιτροπείας, ὅταν ὁ ἐπίτροπος διαδέχεται ἕτερον τοιοῦτον, ὅστις παρέχει λογοδοσίαν παρόντος τοῦ νέου ἐπιτρόπου, ὁ ἴδιος ἢ οἱ κληρονόμοι του. Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν δέον νὰ παρίσταται ὅ τε ἐπίτροπος καὶ ὁ παρεπίτροπος, εἴτε αὐτοπροσώπως εἴτε δι' ἀντιπροσώπων, ὀφείλει δὲ ὁ ἐπίτροπος ἐρωτώμενος εἴτε μὴ παρὰ τοῦ συντάσσοντος τὴν ἀπογραφὴν (ὑποχρέου ὄντος εἰς τοιαύτην ἐρώτησιν ἐπὶ ποινῇ 50—500 δραχμῶν) νὰ δηλώσῃ ἐὰν ἔχῃ ἀπαίτησίν τινα κατὰ τοῦ ἀνηλίκου, ἐκτὸς ἂν ἡ ἀπαίτησις αὕτη δὲν τῷ ἦτο γνωστὴ (ἄρθρ. 59—60).

Μετὰ τὴν ἀπογραφὴν ὁ ἐπίτροπος ὀφείλει νὰ προβῇ εἰς τὴν ἐκποίησιν τῶν κινητῶν ἐκείνων, τῶν ὁποίων τὴν διατήρησιν δὲν ἐπέτρεψε τὸ συγγενικὸν συμβούλιον. Ἡ ἐκποίησις γίνεται κατὰ τὰς διατυπώσεις τῶν ἄρθρων 891—906 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας ἐνώπιον εἰρηνοδίκου ἢ συμβολαιογράφου, ἐκτὸς ἐὰν ἡ ἀξία τῶν κινητῶν κατὰ τὴν ἐν τῇ ἀπογραφῇ ἀποτίμησιν δὲν ὑπερβαίνῃ τὰς 500 δραχ., ὅτε ἡ ἐκποίησις δύναται νὰ γίνῃ καὶ ἄνευ τῶν διατυπώσεων τούτων. Διὰ τὴν ἐκποίησιν τῶν μετοχῶν ἑταιρειῶν ἢ δημοσίων χρεογράφων ἢ ἄλλων τοιούτων ὁμολόγων ἀπαιτεῖται γνωμοδότησις τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου καὶ δικαστικὴ ἀπόφασις ὁρίζουσα τὸν τρόπον τῆς ἐκποιήσεως (ἄρθρ. 61). Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν κινητῶν τούτων δὲν περιλαμβάνονται αἱ ἀπαιτήσεις καὶ οἱ καρποί, ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸ τυχὸν ἐμπορικὸν κατάστημα τοῦ ἀνηλίκου ἐγένετο δεκτὸν ὅτι δύναται τὸ συγγενικὸν συμβούλιον νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν διατήρησιν αὐτοῦ, μέχρις οὗ τὰ ἐν τούτῳ κινητὰ κατὰ μικρὸν ἐκποιηθῶσιν, ἵνα μὴ ἐκ τῆς τυχὸν ἐσπευσμένης ἐκποιήσεως αὐτῶν ἐπέλθῃ ζημία εἰς τὸν ἀνήλικον. Πάντως δὲν ἐπιτρέπεται ὑπὸ τοῦ νόμου ἡ διὰ λογαριασμὸν τοῦ ἀνηλίκου ἐνέργεια ἐμπορικῶν πράξεων.

Ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς ἐπιτροπείας ὁ ἐπίτροπος ὀφείλει νὰ προκαλέσῃ τὴν γνωμοδότησιν τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου πρὸς καθορισμὸν τοῦ κατὰ προσέγγισιν ποσοῦ τῆς ἐτησίας δαπάνης πρὸς συντήρησιν καὶ ἀνατροφὴν τοῦ ἀνηλίκου, ἔτι δὲ πρὸς διαχείρισιν τῆς περιουσίας αὐτοῦ. Ἐν τῇ αὐτῇ ἀποφάσει ὁρίζεται καὶ ἐὰν ὁ ἐπίτροπος δύναται νὰ παράσχῃ ἀμοιβὴν καὶ πόσην κατ' ἀνώτατον ὅριον εἰς βοηθόν, ὃν τυχὸν προσλαμβάνει (ἄρθρ. 63). Ἡ τήρησις τοῦ καθήκοντος τούτου δὲν ἀπαλλάσσει τὸν ἐπίτροπον τῆς πρὸς λογοδοσίαν καὶ πρὸς δικαιολόγησιν τῶν δαπανῶν ὑποχρεώσεώς του, ἐνῷ ἀντιθέτως ἡ παράλειψις τοῦ αὐτοῦ καθήκοντος ἢ ἡ ὑπέρβασις τοῦ καθορισθέντος ὁρίου τῶν δαπανῶν ὑποβάλλλει τὸν ἐπίτροπον εἰς αὐστηρότατον ἔλεγχον τῶν δαπανῶν αὐτῶν, αἵτινες δυνατόν, καὶ ἂν ἀκόμη ἀποδεδειγμένως ἐγένοντο, νὰ μὴ ἐγκριθῶσι καθ' ὅλην αὐτῶν τὴν ἔκτασιν ὑπὸ τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου, κρίνοντος τυχὸν ταύτας ὑπερμέτρους διὰ τὴν κοινωνικὴν θέσιν καὶ τὴν οἰκονομικὴν ἀντοχὴν τοῦ ἀνηλίκου.

Τὸ συγγενικὸν συμβούλιον περαιτέρω ὀφείλει νὰ προσδιορίσῃ τὸ ποσόν, ὅπερ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἐτησίων δαπανῶν ὀφείλει ὁ ἐπίτροπος νὰ καταστήσῃ παραγωγὸν ἐκ τῶν εἰς τὴν ὑπὸ ἐπιμέλειαν περιουσίαν ἀνηκόντων ἢ περιερχομένων χρημάτων, ἐὰν δὲ τὸ ὁρισθὲν ποσὸν ὑπερβαίνῃ τὰς δισχιλίας δραχμάς, προσαπαιτεῖται πρὸς τοποθέτησιν αὐτοῦ καὶ δικαστικὴ ἀπόφασις ὁρίζουσα τό τε πρόσωπον, εἰς ὃ θέλουσι δοθῇ τὰ χρήματα, καὶ τὰς ἀπαιτουμένας προσωπικὰς ἢ πραγματικὰς ἀσφαλείας, ἐκτὸς ἐὰν πρόκειται τὰ χρήματα ταῦτα νὰ κατατεθῶσιν εἰς τὴν Ἐθνικὴν τράπεζαν ἢ εἰς ταμιευτήριον ὑπὸ τοῦ κράτους ἀνεγνωρισμένον, ὅτε δὲν ἀπαιτεῖται γνωμοδότησις τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου, οὐδὲ δικαστικὴ ἀπόφασις. Ἐὰν ὁ ἐπίτροπος δὲν προκαλέσῃ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ ποσοῦ, ἀφ' οὗ ὀφείλει νὰ καταστήσῃ παραγωγὰ τὰ χρήματα, ἢ ἐὰν δὲν προβῇ εἰς τὴν τοποθέτησιν τοῦ προσδιορισθέντος ποσοῦ, ὀφείλει τόκους ἐπὶ τῶν χρημάτων τούτων ἀπὸ τῆς παρελεύσεως ἓξ μηνῶν, ἀφ' ὅτου παρέλαβε τὰ χρήματα ἢ συνεπληρώθη τὸ προσδιορισθὲν ποσόν. Ὅμοιον τόκον ὀφείλει καὶ πρὸ τῆς

Digitized by Google

παρελεύσεως ἓξ μηνῶν, ἐὰν δι' ἰδίαν ὠφέλειαν κα-
τηνάλωσε τὰ χρήματα ἢ ἄλλως πως κατέστησε
ταῦτα παραγωγά (ἄρθρ. 64 καὶ 65).
Ὁ ἐπίτροπος παριστᾷ τὸν ἀνήλικον κατὰ πᾶσαν
πρᾶξιν ἀφορῶσαν τὴν προσωπικὴν αὐτοῦ κατάστα-
σιν, ἐφ' ὅσον βεβαίως ἡ δι' ἄλλου ἐπιχείρησις τῆς
πράξεως ταύτης εἶναι δυνατή, ὡς π. χ. προκειμέ-
νου περὶ διαζυγίου ἢ ἀποκηρύξεως τέκνου κ. τ. λ.,
οὐχὶ δὲ προκειμένου περὶ πράξεων φύσει ἀνεπιδέ-
κτων ἐκπροσωπήσεως, ὡς π. χ. ἡ τέλεσις γάμου
κτλ. Ὁ ἐπίτροπος ὡσαύτως ἐκτελεῖ αὐτὸς ἀντὶ τοῦ
ἀνηλίκου τὰς πράξεις τὰς ἀναγομένας εἰς τὴν δια-
χείρισιν τῆς περιουσίας αὐτοῦ, αἵτινες κατὰ κανόνα
εἶναι ἐπιδεκτικαὶ ἐκπροσωπήσεως ἐκτὸς μεμονωμέ-
νων ἐξαιρέσεων, ὡς π. χ. τῆς συντάξεως διαθήκης.
Δι' ὡρισμένας ὅμως πράξεις διαχειρίσεως ὁ νόμος
τάσσει καὶ ἑτέρας διατυπώσεις.
Μόνος ὁ ἐπίτροπος, ἄνευ διατυπώσεώς τινος,
ἐνεργεῖ τὰς πράξεις συντηρήσεως καὶ ἐξασφαλί-
σεως τῆς περιουσίας τοῦ ἀνηλίκου, προβαίνων εἰς
τὰς ἀναγκαίας ἐπισκευὰς τῶν κτημάτων αὐτοῦ,
ἀσφαλίζων ταῦτα ἀπὸ κινδύνου πυρὸς κλπ., ἐγγρά-
φων ὑποθήκας καὶ προσημειώσεις πρὸς ἀσφά-
λειαν ἀπαιτήσεων τοῦ ἀνηλίκου κλπ. Περαιτέρω,
κατὰ ῥητὴν διάταξιν τοῦ νόμου, δύναται μόνος νὰ
ἐκμισθώσῃ ἐκ τῶν ἀκινήτων τοῦ ἀνηλίκου τὰ μὲν
ἀστικά, τὸ πολὺ ἐπὶ τριετίαν, τὰ δὲ ἀγροτικά, τὸ
πολὺ ἐπὶ ἑξαετίαν, ἔστω καὶ ἂν πρόκειται περὶ
κτημάτων παραχωρουμένων πρὸς ἐπίμορτον καλ-
λιέργειαν, πάντως ὅμως, ἐφ' ὅσον πρόκειται ἡ μί-
σθωσις νὰ μὴ διαρκέσῃ πέραν τῆς ἐνηλικότητος
(ἄρθρ. 70 καὶ 71). Τέλος μόνος ὁ ἐπίτροπος κατα-
βάλλει τὰ ὑπὸ τοῦ ἀνηλίκου ὀφειλόμενα ἔστω καὶ
εἰς ἑαυτόν, ἐφ' ὅσον ὅμως πρόκειται περὶ βασίμου
καὶ ληξιπροθέσμου ὀφειλῆς, ἔτι δὲ παρατείνει τὰς
προθεσμίας τῶν πρὸς τὸν ἀνήλικον ἀπαιτήσεων
ἢ καὶ εἰσπράττει τὰ ὀφειλόμενα εἰς τὸν ἀνήλικον
λόγῳ κεφαλαίου ἢ τόκων συναινῶν εἰς τὴν ἐξά-
λειψιν τῶν πρὸς ἀσφάλειαν τῶν ἐξοφλουμένων
ἀπαιτήσεων ὑποθηκῶν καὶ προσημειώσεων, δυνά-
μενος ἐξ ἄλλου ληξιπροθέσμους εἴτε μὴ ἀπαιτή-
σεις νὰ ἐκχωρήσῃ εἰς τρίτους μετὰ τῶν παρακο-
λουθουσῶν τὴν ἀπαίτησιν πραγματικῶν ἢ προ-
σωπικῶν ἀσφαλειῶν, εἰς ποσὸν ὅμως ἀνάλο-
γον πρὸς τὸ κεφάλαιον μετὰ τῶν τόκων αὐ-
τοῦ, οὐχὶ δὲ ἔλαττον τούτων. Εἰδικαὶ διατά-
ξεις ἰσχύουσι προκειμένου περὶ ἀνηλίκου ἀν-
ταλλαξίμου πρὸς εἴσπραξιν τῆς ἀποζημιώσεώς
του, συμφώνως μὲ τὸ νομοθετικὸν διάταγμα τῆς
24 Νοεμβρίου 1926. Καίτοι τοῦ νόμου οὐδὲν σχετι-
κῶς ὁρίζοντος, δεκτὸν ἐγένετο ὅτι ἡ δι' ἀγορᾶς
πραγμάτων τοποθέτησις τῶν χρημάτων τοῦ ἀνη-
λίκου δέον νὰ γίνεται μετὰ γνωμοδότησιν τοῦ συγγε-
νικοῦ συμβουλίου καὶ δικαστικὴν ἀπόφασιν. Τοιαύτη
γνωμοδότησις καὶ δικαστικὴ ἀπόφασις ἀπαιτεῖται
καὶ διὰ τὴν ἀπαλλοτρίωσιν τῶν πραγμάτων τοῦ
ἀνηλίκου καὶ γενικῶς διὰ πᾶσαν σύστασιν, πα-
ραίτησιν ἢ μεταβίβασιν πραγματικῶν δικαιωμά-
των ἐπὶ πραγμάτων τοῦ ἀνηλίκου, τοῦ δικαστηρίου
ἐπικυροῦντος τὸ βούλευμα τοῦ συγγενικοῦ συμ-
βουλίου, ἐφ' ὅσον πρὸς ἐνέργειαν τῶν πράξεων τού-
των συνηγορεῖ ἄφευκτος ἀνάγκη ἢ προφανὴς
ὠφέλεια τοῦ ἀνηλίκου, κατὰ τὴν πρώτην δὲ περί-
πτωσιν ἀφοῦ διὰ συνοπτικοῦ λογαριασμοῦ, προσ-
αχθέντος παρὰ τοῦ ἐπιτρόπου, ἀποδειχθῇ ὅτι τὰ
χρήματα, τὰ κινητὰ καὶ αἱ πρόσοδοι τοῦ ἀνηλί-
κου δὲν ἐπαρκοῦσιν εἰς τὰ ἔξοδα. Τὸ συγγενικὸν
συμβούλιον ὁρίζει τὰ κατὰ προτίμησιν ἐκποιη-
τέα ἢ ὑποθηκευτέα κτήματα καὶ τοὺς κατὰ τὴν
γνώμην του τηρητέους ὅρους, ἡ δὲ πώλησις γίνε-
ται διὰ πλειστηριασμοῦ, τοῦ δικαστηρίου δυναμέ-
νου νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἄνευ τούτου πώλησιν (ἄρθρ.
66 καὶ 67). Αἱ διατάξεις αὗται δὲν ἐφαρμόζον-
ται προκειμένου περὶ ἐκποιήσεως ἀκινήτων δι'
ἀναγκαστικοῦ πλειστηριασμοῦ ἢ κατόπιν δικα-
στικῆς ἀποφάσεως ἐκδοθείσης κατ' αἴτησιν συγ-
κυρίου (ἄρθρ. 68). Γνωμοδότησις τοῦ συγγενι-
κοῦ συμβουλίου καὶ ἄδεια τοῦ δικαστηρίου ἀπαι-
τεῖται τέλος καὶ διὰ σύναψιν δανείου διὰ λο-
γαριασμὸν τοῦ ἀνηλίκου, ἀπαιτουμένης καὶ ἐν-
ταῦθα τῆς ἀποδείξεως τῆς ἀφεύκτου ἀνάγκης ἢ
τῆς προφανοῦς ὠφελείας, δι' ἐκμίσθωσιν ἀστικῶν
κτημάτων πέραν τῆς ἐνηλικότητος ἢ πέραν τῶν
τριῶν ἐτῶν, ἢ ἀγροτικῶν πέραν τῆς ἐνηλικότητος
ἢ πέραν τῶν ἓξ ἐτῶν, δι' ἀποδοχὴν ἢ ἀποποίησιν
κληρονομίας ἐπαχθείσης εἰς τὸν ἀνήλικον, τῆς
ἀποδοχῆς πάντοτε γιγνομένης ἐπ' ὠφελείᾳ ἀπο-
γραφῆς, δι' ἀποδοχὴν δωρεᾶς ἢ κληροδοσίας
συνεπαγομένων ὑποχρεώσεις, δι' ἀποποίησιν δω-
ρεᾶς ἢ κληροδοσίας, δι' ἔγερσιν ἐμπραγμάτου ἀγω-
γῆς ἢ προσωπικῆς περὶ ποσοῦ ὑπερβαίνοντος τὰς
500 δραχμάς, προσαπαιτουμένης ἐνταῦθα καὶ ἐγ-
γράφου γνωμοδοτήσεως δικηγόρου ἐπὶ τούτῳ διο-
ριζομένου ὑπὸ τοῦ παρὰ πρωτοδίκαις εἰσαγγε-
λέως, ἐκτὸς ἐὰν ἐπίκειται κίνδυνος ἐκ τῆς ἀναβο-
λῆς, ὅτε οὐδεμία διατύπωσις ἀπαιτεῖται, διὰ δια-
νομὴν κοινῆς μετ' ἄλλων περιουσίας τοῦ ἀνηλί-
κου, τῆς διανομῆς γενομένης πάντως κατὰ τὰς
διατάξεις τῶν ἄρθρων 1088—1099 τῆς Πολιτικῆς
δικονομίας, διὰ τὸν συμβιβασμὸν τὸν ὑπερβαί-
νοντα τὰς 500 δρχ. προαπαιτουμένης ἐν τῇ περι-
πτώσει ταύτῃ καὶ ἐγγράφου γνωμοδοτήσεως δικη-
γόρου. Μετὰ τοιαύτην γνωμοδότησιν δικηγόρου
καὶ ὁμοίαν τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου, δηλαδὴ
ἄνευ δικαστικῆς ἀποφάσεως ἐπικυρούσης τὴν γνω-
μοδότησιν, δύναται ὁ ἐπίτροπος νὰ συμβιβάζηται
περὶ ποσοῦ κάτω τῶν 500 δρχ., ὡς καὶ νὰ συναινῇ
εἰς ἀγωγὰς ἢ δικαστικὰς ἀποφάσεις (ἄρθρα 66, 70,
72, 74, 75, 76 καὶ 77). Ὁ ἐπίτροπος δὲν δύναται,
οὔτε ἐπὶ ἑκουσίας, οὔτε ἐπὶ ἀναγκαστικῆς ἐκποι-
ήσεως ν' ἀγοράσῃ ἀκίνητα τοῦ ἀνηλίκου, ἐκτὸς
ἂν εἶναι συγκύριος τοῦ πωλουμένου ἀκινήτου (ἄρθρ.
69). Τοῦτο δέον νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ περὶ παρεπι-
τρόπου, ἔτι δὲ περὶ τῶν κινητῶν τοῦ ἀνηλίκου,
καίτοι τοῦ νόμου σχετικῶς σιωπῶντος. Ὡσαύτως
ὁ ἐπίτροπος δὲν δύναται ν' ἀποκτήσῃ διὰ συμβά-
σεως ἐκχωρήσεως ἀπαιτήσεις κατὰ τοῦ ὑπὸ τὴν
ἐπιτροπείαν του διατελοῦντος ἢ διατελέσαντος,
ἐφόσον αἱ ἀπαιτήσεις αὗται προϋπῆρχον τῆς
ἐνηλικότητος τοῦ ἐπιτροπευομένου, ἐπὶ ποινῇ
ἀποσβέσεως τῆς ἀπαιτήσεως (ἄρθρ. 72). Τέλος
δέον νὰ δεχθῶμεν, καίτοι οὐδὲν τοῦ νόμου σχε-
τικῶς ὁρίζοντος, ὅτι ὁ ἐπίτροπος δὲν δύναται
διὰ λογαριασμὸν τοῦ ἐπιτροπευομένου νὰ συναινῇ
εἰς συνυποσχετικόν, οὐδὲ νὰ δωρῆται πράγματα
αὐτοῦ, ἐξαιρουμένων τῶν ἐκ τῆς ἐθιμοτυπίας συ-
νήθως γιγνομένων δώρων, ἅπερ παρέχει μόνος
ὁ ἐπίτροπος, ἐφ' ὅσον εἶναι ἀνάλογα πρὸς τὴν
περιουσίαν καὶ τὴν κοινωνικὴν θέσιν τοῦ ἀνη-
λίκου.

Κατὰ ῥητὴν διάταξιν τοῦ νόμου, πᾶσα πρᾶξις
ἐνεργουμένη ὑπὸ τοῦ ἐπιτρόπου ἐν ὀνόματι τοῦ
ἀνηλίκου καὶ συμφώνως πρὸς τὰς διατυπώσεις τοῦ
νόμου, ἰσχύει διὰ τὸν ἀνήλικον ὡς πρᾶξις ἐνηλίκου.
Τοὐναντίον, ἐὰν δὲν ἐτηρήθησαν αἱ νόμιμοι δια-
τυπώσεις, ἡ πρᾶξις εἶναι ἄκυρος, μόνου τοῦ ἀνη-
λίκου τῶν κληρονόμων, τῶν δανειστῶν καὶ τοῦ
ἐπιτρόπου αὐτοῦ δικαιουμένων νὰ ἐπικαλεσθῶσι
τὴν ἀκυρότητα, ὑποχρεουμένου τοῦ ἀνηλίκου μό-
νον καθ' ὅσον κατέστη πλουσιώτερος καὶ εἶναι
τοιοῦτος κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐπιδόσεως τῆς ἀγω-
γῆς, ἐκτὸς ἐὰν ἐξ ἰδίου δόλου ἐματαίωσε τὸν πλου-
τισμόν του (ἄρθρ. 78, 3 καὶ 4). Ἐὰν ἐκ τῶν ἐγκύ-
ρων πράξεων τοῦ ἐπιτρόπου ἐπῆλθε ζημία εἰς τὸν
ἀνήλικον, εὐθύνεται ἀπέναντι τούτων ὁ ἐπίτροπος
εἰς ἀποζημίωσιν ἕνεκα δόλου, βαρείας ἢ καὶ ἐλα-
φρᾶς ἀμελείας, ἀπαλλασσόμενος τῆς λόγῳ ἐλαφρᾶς
ἀμελείας εὐθύνης του ἐὰν ἀποδείξῃ ὅτι κατέβαλεν
εἰς τὰς ὑποθέσεις τοῦ ἀνηλίκου τὴν ἣν ἐν ταῖς
ἰδίαις του ὑποθέσεσι καταβάλλει ἐπιμέλειαν (ἄρθρ.
58). Ἡ εὐθύνη αὕτη ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἀναλήψεως
τῆς ἐπιτροπείας, ἤτοι ἐπὶ μὲν δοτῆς τοιαύτης ἀφ'
ὅτου ἐπιδοθῇ εἰς τὸν ἐπίτροπον ὁ διορισμός, ἐπὶ
πάσης δ' ἄλλης ἀπὸ τῆς ὑπὸ τοῦ ἐπιτρόπου γνώ-
σεως τῆς ἐπαγωγῆς. Τῶν ὑποχρεώσεών του ὁ ἐπί-
τροπος δὲν ἀπαλλάσσεται, ἐὰν προτείνῃ λόγον ἀπαλ-
λαγῆς πρὸ τῆς ἀποδοχῆς τῆς περὶ ἀπαλλαγῆς του
αἰτήσεως ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου. Ἐὰν ὅμως ἐπι-
μένῃ ἀρνούμενος ν' ἀναλάβῃ τὴν ἐπιτροπείαν, διαρ-
κούσης τῆς περὶ ἀπαλλαγῆς δίκης, διορίζεται προ-
σωρινῶς ἐπίτροπος ὑπὸ τοῦ εἰσαγγελέως ἢ τοῦ
εἰρηνοδίκου, διὰ τὴν διοίκησιν τοῦ ὁποίου εὐθύνε-
ται καὶ ὁ αἰτούμενος τὴν ἀπαλλαγὴν ἐπίτροπος,
ἐὰν ἡ αἴτησίς του ἀπορριφθῇ ὑπὸ τοῦ δικαστη-
ρίου (ἄρθρ. 79.—Πολ. δικ. ἄρθρ. 649). Ὁ ἀνίκανος,
μὴ ἀναλαμβάνων, οὐδεμίαν ὑπέχει εὐθύνην, ἀνα-
λαμβάνων δὲ εὐθύνεται ὡς διοικητὴς ἀλλοτρίων.
Ἐὰν ὁ ἐπίτροπος αὐτοδικαίως ἐπαύθη, οὐδεμίαν
φέρει εὐθύνην ἀπέχων τῆς ἐπιτροπείας· ἐὰν ὅμως
διὰ τὴν παῦσιν ἀπαιτῆται δικαστικὴ ἀπόφασις, δὲν
δύναται νὰ ἀποστῇ τῆς διαχειρίσεως πρὸ τῆς ἐκ-
δόσεως τῆς ἀποφάσεως, ὅπερ ἰσχύει καὶ προκει-
μένου περὶ παραιτήσεως τοῦ ἐπιτρόπου.

Η') ***Τέλος ἐπιτροπείας. Διαχείρισις κληρονό-
μων τοῦ ἐπιτρόπου. Λογοδοσία καὶ συνέπειαι
ταύτης.—Παραγραφὴ ἀγωγῆς κατὰ τοῦ ἐπιτρό-
που.—Ἀντιμισθία τοῦ ἐπιτρόπου.*** Ἡ ἐπιτρο-
πεία παύει αὐτοδικαίως ἅμα τῇ ἐνηλικιώσει τοῦ
ἀνηλίκου (ἄρθρ. 114), σχολάζει δὲ ἁπλῶς ἐὰν ὁ
ἐπίτροπος ἀπέθανεν, ἐπαύθη, ἀπηλλάγη ἢ παρῃ-
τήθη.

Ἡ ἐπιτροπεία δὲν μεταβαίνει εἰς τοὺς κληρονό-
μους τοῦ ἐπιτρόπου, θανόντος τούτου. Οἱ κληρο-
νόμοι ὅμως οὗτοι ὑπέχουσιν εὐθύνην ἐκ τῆς δια-
χειρίσεως τοῦ θανόντος ἐπιτρόπου, ἐὰν δὲ εἶναι
ἐνήλικοι ὀφείλουσι νὰ ἐξακολουθήσωσι τὴν διαχεί-
ρισιν τῆς περιουσίας τοῦ ἀνηλίκου μέχρι τῆς ἀνα-
λήψεως τῆς διαχειρίσεως ὑπὸ νέου ἐπιτρόπου
(ἄρθρ. 86).

Ὁ ἐπίτροπος περατώσας τὴν ἀποστολήν του
εἴτε λόγῳ παύσεως τῆς ἐπιτροπείας, εἴτε διότι
αὐτὸς ἔπαυσεν ὢν ἐπίτροπος, ὀφείλει λογοδοσίαν
τῆς διαχειρίσεώς του, τῶν σχετικῶν δαπανῶν βα-
ρυνουσῶν μὲν τὸν ἐπιτροπευθέντα, προκαταβαλ-
λομένων ὅμως ὑπὸ τοῦ ἐπιτρόπου (ἄρθρ. 80). Λο-
γοδοσίαν ὅμως ὀφείλει ὁ ἐπίτροπος νὰ παράσχῃ
εἰς τὸ συγγενικὸν συμβούλιον παρόντος τοῦ παρε-
πιτρόπου καὶ διαρκούσης τῆς ἐπιτροπείας ἅπαξ
τοῦ ἔτους (ἄρθρ. 81). Πάσης λογοδοσίας λαμβάνει
γνῶσιν ὁ εἰσαγγελεὺς ὡς ἐλέγχων κατὰ νόμον τὰ
τῆς ἐπιτροπείας. Πᾶσα πρᾶξις ἔννομα ἔχουσα ἀπο-
τελέσματα συναπτομένη μεταξὺ ἐπιτρόπου καὶ τοῦ
ἐνηλικιωθέντος ἐπιτροπευομένου, ὑποχρεοῦσα τὸν
τελευταῖον ἢ μειοῦσα τὰς πρὸς ἐξασφάλισιν αὐτοῦ
ὑπὸ τοῦ νόμου ὁριζομένας ἐγγυήσεις, γενομένη δὲ
πρὸ τῆς λογοδοσίας ἢ ἐντὸς δέκα ἡμερῶν ἀπὸ τῆς
ἐγγράφου λεπτομεροῦς λογοδοσίας τῆς ὅλης δια-
χειρίσεως καὶ τῆς παραδόσεως τῶν δικαιολογητικῶν
ἐγγράφων εἶναι ἄκυρος (ἄρθρ. 83). Τοῦτο δέον νὰ
δεχθῶμεν ὅτι ἰσχύει καὶ προκειμένου περὶ συνεπι-
τρόπου ἢ παρεπιτρόπου ἀναπληρώσαντος τὸν ἐπί-
τροπον εἴς τινας διαχειριστικὰς πράξεις, ὑποχρέων
ὄντων καὶ τούτων πρὸς λογοδοσίαν. Τὸ κατὰ τὴν
λογοδοσίαν διαχειριστικὸν ὑπόλοιπον δέον ἀμέσως
ν' ἀποδοθῇ εἰς τὸν ἐπιτροπευθέντα ἢ τὸν νέον
ἐπίτροπον, ἄλλως φέρει τόκον (ἄρθρ. 84).

Τὰ ἐκ τῆς διοικήσεως τῆς περιουσίας του ὑπὸ
τοῦ ἐπιτρόπου τυχὸν κατὰ τούτου γεννηθέντα δι-
καιώματά του δύναται νὰ ἐνασκήσῃ ὁ ἐπιτροπευ-
θεὶς δι' ἀγωγῆς παραγραφομένης μετὰ δέκα ἔτη
ἀπὸ τῆς ἐνηλικότητος ἢ τοῦ θανάτου τοῦ ἐπιτρο-
πευθέντος. Ἡ παραγραφὴ αὕτη δὲν ἀφορᾷ καὶ
τὴν ἀπαίτησιν τοῦ ἐπιτροπευθέντος πρὸς ἀπόλη-
ψιν τοῦ ὑπολοίπου τῆς λογοδοσίας.

Ὁ ἐπίτροπος δὲν λαμβάνει μισθὸν λόγῳ τῆς
διαχειρίσεως τῆς τοῦ ἀνηλίκου περιουσίας. Τὸ δι-
καστήριον ὅμως δύναται νὰ ὁρίσῃ ἀμοιβὴν εἰς
τὸν ἐπίτροπον ἐπὶ τῇ αἰτήσει του, ἀναλόγως τῆς
ὑπὸ ἐπιμέλειαν περιουσίας καὶ τῆς πρὸς διαχείρι-
σιν αὐτῆς ἀπασχολήσεως.

Θ') ***Ἐπιτροπεία φυσικῶν καὶ θετῶν τέκνων***·
βλ. λ. *νόθα* τέκνα, *υἱοθεσία*.

Ι') ***Ἐπιτροπεία δικαστικῶς καὶ νομίμως ἀπα-
γορευθέντος***· βλ. λ. *ἀπαγόρευσις*. Ἡ τοιαύτη ἐπι-
τροπεία ἄρχεται, ἀφ' ἧς κοινοποιηθῇ ὁ διορισμὸς
εἰς τὸν ἐπίτροπον ἢ προκειμένου περὶ τοῦ συζύ-
γου καλουμένου ἐκ τοῦ νόμου εἰς τὴν ἐπιτροπείαν
τῆς συζύγου, ἀφ' ἧς οὗτος λάβῃ γνῶσιν τῆς ἐπα-
γωγῆς, λήγει δὲ ἐπὶ δικαστικῆς ἀπαγορεύσεως, αἰ-
ρομένης τῆς ἀπαγορεύσεως παρὰ τοῦ δικαστηρίου
(ἄρθρ. 123, 127 καὶ 133). Τὰ ἐπὶ τῆς ἐπιτροπείας
ἀνηλίκου σχετικῶς μὲ τοὺς λόγους τῆς ἀνικανό-
τητος, τῆς παύσεως, τῆς ἀπαλλαγῆς καὶ παραιτή-
σεως τοῦ ἐπιτρόπου λεχθέντα ἰσχύουσι καὶ ἐν-
ταῦθα, σὺν τῇ προσθήκῃ ὅτι ἡ γυνὴ δύναται νὰ
διορισθῇ ἐπίτροπος τοῦ ἀπαγορευθέντος συζύγου
αὐτῆς, ὅτι δ' οὐδεὶς πλὴν τῶν συζύγων τῶν
ἀνιόντων καὶ τῶν κατιόντων ὑποχρεοῦται νὰ
μείνῃ ὑπὲρ τὴν δεκαετίαν ἐπίτροπος τοῦ ἀπη-
γορευμένου, δυνάμενος μετὰ ταύτην νὰ παραι-
τηθῇ τῆς ἐπιτροπείας (ἄρθρ. 128—130).

Σχετικῶς μὲ τὴν διοίκησιν τῆς περιουσίας τοῦ
ἀπαγορευθέντος ἰσχύουσι τὰ ἐπὶ τῆς διαχειρίσεως
τῆς περιουσίας τοῦ ἀνηλίκου εἰρημένα, σὺν τῇ
προσθήκῃ ὅτι τῶν εἰσοδημάτων τοῦ δικαστικῶς
ἀπαγορευθέντος γίνεται κυρίως χρῆσις πρὸς πα-
ραμυθίαν καὶ ταχεῖαν θεραπείαν, ὅτι δὲ ἡ προὶξ
τοῦ τέκνου τοῦ ἀπαγορευθέντος δύναται νὰ συ-
σταθῇ ἐκ τῆς περιουσίας αὐτοῦ, προσδιοριζομένη
ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου μετὰ προηγουμένην γνωμο-
δότησιν τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου καὶ ἀκουσθέν-
τος τοῦ εἰσαγγελέως (ἄρθρ. 131—132). Διαρκούσης
τέλος τῆς περὶ δικαστικῆς ἀπαγορεύσεως διαδι-
κασίας δύναται τὸ δικαστήριον κατὰ πᾶσαν στά-
σιν τῆς δίκης νὰ διορίσῃ προσωρινὸν διαχειρι-
στὴν πρὸς συντήρησιν τῆς περιουσίας τοῦ ἀπαγο-
ρευτέου καὶ πρὸς φροντίδα περὶ τοῦ προσώπου
αὐτοῦ (ἄρθρ. 120).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐκτὸς τῶν συστημάτων τοῦ Ρωμαϊκοῦ δι-
καίου (οἰκογενειακὸν δίκαιον) κυρίως τὰ ἔργα τῶν: *Rudorff*,
Das Recht der Vormundschaft aus den Gemeinen in
Deutschland geltenden Rechten entwickelt (1832—1834).—
Schulthess, Vormundschaft nach attischem Recht (886).—
Ἰω. Εὐκλείδου. Περὶ ἐπιτροπείας τῆς μητρὸς (1888).—
Frank, Handbuch des Vormundschafts-Wesens (1910).—
Taubenschlag, Vormundschaftsrechtliche Studien, Beiträge
zur Geschichte des römischen und griechischen Vor-
mundschaftsrechts (1913).— *Koch*, Die Beaufsichtigung des
Vermundes (1918).— *Chardon*, Puissance tutélaire.

Δ. Φ. ΠΑΠΑΜΗΤΡΟΣ

—[ΚΑΝΟΝ. ΔΙΚ.] Ἤδη ὁ Κυπριανὸς μαθὼν
τὸν ὑπό τινος ἐν Ἀφρικῇ ἐπισκόπου διὰ διατά-
ξεως τελευταίας βουλήσεως διορισμὸν πρεσβυτέ-
ρου τινὸς ὡς ἐπιτρόπου τῶν τέκνων αὐτοῦ, ἐπι-
καλεσάμενος τὸ χωρίον β' Τιμοθ. 24 καὶ διάταξιν
ἀρχαίας τινὸς συνόδου τῆς ἐν βορείῳ Ἀφρικῇ
Ἐκκλησίας, ἀπεφήνατο διὰ τῆς ἀπὸ 249 ἐπιστολῆς
αὐτοῦ, ὅτι ὁ παραβάτης ταύτης καὶ ἀποσπῶν τὸν
ἱερέα τῶν ἱερατικῶν αὐτοῦ καθηκόντων ἀποκλείεται
τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας. Ὁ κανὼν γ' τῆς δ'
Οἰκουμενικῆς συνόδου ἐπέτρεψε τοῖς κληρικοῖς
τὴν ἀνάληψιν τῆς *ἐπιτροπείας* ἀνήβων, χηρῶν καὶ
ὀρφανῶν μόνον ἐπὶ τῷ ὅρῳ ὅτι δὲν θὰ ἠδύναντο
ὑπὸ τοῦ νόμου ν' ἀπαλλαγῶσι ταύτης, ἢ ὅτι ὁ
ἐπίσκοπος θὰ ἐπέτρεπεν αὐτοῖς τοῦτο, καὶ ὅτι τὰ
τοιαῦτα πρόσωπα θὰ ἦσαν ὅλως ἀπροστάτευτα·
ἄλλως οἱ ἀναδεχόμενοι ἐπιτροπείαν κληρικοὶ θὰ
ὑπεβάλλοντο ἐπιτιμίοις. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐν ἔτει
531 ὥρισε διὰ τοῦ νόμου 51 (52) τοῦ Κώδικος 1.3,
ὅτι οἱ μοναχοὶ καὶ παντὸς βαθμοῦ κληρικοὶ δύναν-
ται μὲν νὰ κληθῶσιν ἔκ τε τοῦ νόμου, τῆς ἀρχῆς
καὶ διατάξεως τελευταίας βουλήσεως εἰς τὴν ἐπιτρο-
πείαν καὶ κηδεμονίαν καὶ ἀναλάβωσι ταύτην, ἀλλὰ
δύνανται ἀποστέργοντες ν' ἀπαλλαγῶσιν αὐτῆς·
ἀφορᾷ δὲ τὸ πρὸς ἀπαλλαγὴν δικαίωμα εἰς πᾶσαν
ἐπιτροπείαν, ἤτοι ἐκ τελευταίας βουλήσεως, δοτὴν
ἀλλὰ καὶ νόμιμον, ὡς καὶ εἰς πᾶσαν κηδεμονίαν

Digitized by Google

ἀνηλίκων, μαινομένων, κωφῶν, ἀλάλων κ. λ. π. Διὰ τῆς νεαρᾶς ρκγ΄ κεφ. ε΄ ἐτροποποίησεν ὁ Ἰουστινιανὸς τὴν διάταξιν ταύτην τοῦ Κώδικος. Καὶ περὶ μὲν τῶν ἐπισκόπων καὶ μοναχῶν ὥρισεν ὅτι οὐδ᾽ εἰς τὴν τῶν συγγενῶν νόμιμον ἐπιτροπείαν καὶ κηδεμονίαν καλοῦνται, δι᾽ ὃ οὐδὲ στέργοντες δύνανται ν᾽ ἀναλάβωσι ταύτην· περὶ δὲ τῶν πρεσβυτέρων, διακόνων καὶ ὑποδιακόνων, ὅτι μόνον τὴν νόμιμον ἐπιτροπείαν ἢ κηδεμονίαν οἱουδήποτε βαθμοῦ συγγενῶν, οὐδενὸς ὅμως ἐπιτρεπομένου ἐξαναγκασμοῦ, δύνανται ν᾽ ἀναλάβωσιν. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ὀφείλουσιν ἐντὸς τεσσάρων ἀπὸ τῆς κλήσεως μηνῶν νὰ δηλώσωσιν ἐνώπιον τοῦ δικαστοῦ, ὅτι ἑκουσίως ἀναλαμβάνουσι τὸ λειτούργημα, ἵνα τεθῇ ἐκποδὼν πᾶσα ὑπόνοια ὅτι ἐξηναγκάσθησαν ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ πρὸς τοῦτο.

Ἐν Ἑλλάδι, κατὰ τὸ ἄρθρον 49 τοῦ ἀπὸ 17 Αὐγούστου 1861 νόμου «Περὶ ἀνηλίκων ἐπιτροπείας κλπ.», ἐπίτροποι δὲν δύνανται νὰ ὦσιν ἐπίσκοποι καὶ μοναχοί· πρεσβύτεροι δὲ καὶ διάκονοι μόνον τῶν ἰδίων κατιόντων τὴν ἐπιτροπείαν δύνανται ν᾽ ἀναλάβωσιν. Ἀλλ᾽ ἤδη πρὸ τοῦ νόμου τούτου εἶχεν ἀπαγορεύσει τοῖς κληρικοῖς καὶ μοναχοῖς τὴν ἀνάληψιν ἐπιτροπείας καὶ κηδεμονίας ἡ Ἱερὰ σύνοδος, ἀπειλήσασα τοῖς παραβάταις ποινάς.

Καὶ τὸ ἄρθρον 135 τοῦ ἀπὸ 20 Δεκεμβρίου 1900 Κρητικοῦ καταστατικοῦ ἀπαγορεύει τοῖς μοναχοῖς τὴν ἀνάληψιν ἐπιτροπείας καὶ κηδεμονίας, ἀπειλοῦν τοῖς παραβάταις περιορισμὸν ἐν τῷ σωφρονιστηρίῳ τῶν κληρικῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κ. Μ. Ῥάλλη*, Ποινικὸν δίκαιον τῆς Ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας 1907, σελ. 436—439.— *Τοῦ αὐτοῦ*, Ἐγχειρίδιον Ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου τεῦχ. Α΄ 1927, σελ. 136 ἑπ.

Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

—ἐπιτροπεῖαι *ἐνοριακαὶ* *[Ἐκκλ. Δίκ.]*· βλ. λ. *ἐνοριακαὶ* ἐπιτροπεῖαι.

ἐπιτροπεύσιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος δύναται ἢ πρέπει νὰ ἐπιτροπευθῇ.

ἐπιτρόπευσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιτροπεύειν, ἡ ἐπιτροπεία.

ἐπιτροπεύω, ἀόρ. *ἐπετρόπευσα — ἐπετροπεύθην*· εἶμαι ἐπίτροπος, ἐνεργῶ ὡς ἐπίτροπος, ὡς διαπεπιστευμένος τὴν προστασίαν, τὴν διαχείρισιν κττ. κηδεμονεύω: «ἐπιτροπεύει ὀρφανά» || παθ. *ἐπιτροπεύομαι*· κυβερνῶμαι ὑπὸ ἐπιτρόπου, κηδεμονεύομαι.

ἐπιτροπὴ (ἡ)· διαπίστευσις διοικήσεως, διαχειρίσεως, πληρεξουσιότης, ἄλλως *ἐπιτροπεία*· || συμβούλιον εὐαρίθμων ἀνθρώπων, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνατίθεται ἐντολή τις, οἷον ἡ διαχείρισις περιουσίας, ἡ διοίκησις ὑπηρεσίας ἢ ἔργου τινός, ἡ διατύπωσις γνώμης ἢ ἡ ἔκδοσις ἀποφάσεως περὶ οἱουδήποτε ζητήματος.

—*[Ἀρχ. Δίκ.]* Βλ. *ἐπιτροπεία*.

—*[Ῥητορ.]* Καλεῖται *ἐπιτροπὴ* ἓν τῶν σχημάτων τοῦ ῥητορικοῦ λόγου, καθ᾽ ὃ ὁ διάδικος δηλοῖ εἰς τοὺς δικαστάς, ὅτι ἔχων πίστιν εἰς αὐτοὺς ἐπιτρέπει νὰ κρίνωσιν, ὡς αὐτοὶ θέλουσι, αὐτὸς δὲ θ᾽ ἀποδεχθῇ τὴν κρίσιν των. —π.

—*[Συνταγμ. Δίκ.]* Καλεῖται *ἐπιτροπὴ* ἀριθμός τις μελῶν τῆς Βουλῆς ἢ καὶ τῆς Γερουσίας, συνιστώμενος κυρίως πρὸς ἐξέτασιν καὶ ἐπεξεργασίαν τῶν νομοσχεδίων, ἢ πρὸς ἔλεγχον τῶν κυβερνητικῶν πράξεων. Ὁ θεσμὸς τῶν ἐπιτροπῶν συναντᾶται εἰς ὅλα τὰ κοινοβουλευτικὰ πολιτεύματα, εἶναι ὅμως διάφορος ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν αὐτῶν, ὅπως εἶναι διάφορος καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐκλογῆς των. Συνήθεις τρόποι ἐκλογῆς τῶν ἐπιτροπῶν ὑπάρχουν τρεῖς: 1) ὑπὸ τῶν Βουλῶν διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας, 2) ὑπὸ τῶν τμημάτων, εἰς ἃ διαιρεῖται ἡ Βουλὴ διὰ κλήρου, ἰσχύσας παρ᾽ ἡμῖν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ὄθωνος, καὶ ἤδη συνήθης ἐν Γαλλίᾳ· καὶ 3) ὑπὸ τῶν πολιτικῶν κομμάτων κατ᾽ ἀναλογίαν τῆς δυνάμεως αὐτῶν.

Τὸ ἡμέτερον Σύνταγμα τῆς 3 Ἰουνίου 1927 προβλέπει τὴν σύστασιν: 1) μεικτῶν ἐπιτροπῶν ἐξ ἀναλόγου ἀριθμοῦ βουλευτῶν καὶ γερουσιαστῶν διὰ τὴν μεταξὺ τῶν δύο σωμάτων συνεννόησιν ἐπὶ νομοθετικῶν ζητημάτων καὶ διὰ τὴν γνωμάτευσιν πρὸς ἔκδοσιν νομοθετικῶν διαταγμάτων (ἄρθρ. 35. ἐδ. 1, ἄρθρ. 77, ἐδ. 1)· 2) μεικτῆς ἐπιτροπῆς εἰς τὴν ἀρχὴν ἑκάστης περιόδου ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων, εἰς ἣν μετέχουν ἀπαραιτήτως οἱ ἐκ τῶν βουλευτῶν ἢ γερουσιαστῶν διατελέσαντες πρωθυπουργοὶ (ἄρθρ. 35, ἐδ. 2)· 3) εἰδικῶν ἐπιτροπῶν εἰς τὴν ἀρχὴν ἑκάστης συνόδου πρὸς ἐξέτασιν καὶ ἐπεξεργασίαν τῶν εἰς τὴν Βουλὴν ἢ τὴν Γερουσίαν ὑποβαλλομένων προτάσεων νόμων καὶ ἀναφορῶν (ἄρθρ. 55 ἐδ. 1, ἄρθρ. 66 ἐδ. 1), καὶ 4) ἐξεταστικῶν τῶν πραγμάτων ἐπιτροπῶν, συντιθεμένων κατ᾽ ἀναλογίαν τῆς δυνάμεως τῶν κομμάτων καὶ διοριζομένων τῇ αἰτήσει τοῦ ἑνὸς τρίτου τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν τῆς Βουλῆς, ἐκτὸς ἂν πρόκειται περὶ ζητημάτων ἀναγομένων εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν ἢ τὴν ἄμυναν τῆς χώρας, ὅτε ἀπαιτεῖται ἀπόφασις τῆς Βουλῆς. Ἐκ τῶν ἐπιτροπῶν τούτων ἡ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων εἶναι μόνιμος καὶ λειτουργεῖ κατὰ τὰς διακοπὰς τῶν ἐργασιῶν τῶν νομοθετικῶν σωμάτων καὶ μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς Βουλῆς. Τόσον ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη, ὅσον καὶ αἱ ὑπ᾽ ἀριθμὸν 2 ἐπιτροπαὶ λέγονται *τακτικαί*, διότι ἡ σύστασις αὐτῶν εἶναι ὑποχρεωτική, ἐνῷ αἱ λοιπαὶ ἐπιτροπαὶ συνιστῶνται ἢ κατόπιν προτάσεως τοῦ ἑτέρου τῶν σωμάτων, ἢ τῇ αἰτήσει τοῦ τρίτου τῶν μελῶν τῆς Βουλῆς ἢ καὶ κατόπιν ἀποφάσεως αὐτῆς. Πλὴν τῶν ὡς ἄνω μνημονευομένων ἐπιτροπῶν δύναται ὁ πρόεδρος τῆς Βουλῆς κατ᾽ ἐντολὴν αὐτῆς νὰ διορίσῃ καὶ εἰδικὰς ἐπιτροπὰς μὲ περιωρισμένην δικαιοδοσίαν, πρὸς ἐξέτασιν λ. χ. ὡρισμένου νομοσχεδίου, ἢ ὡρισμένης ἀναφορᾶς. Ἐπίσης ὁ πρόεδρος κατὰ τὴν ἑπομένην ἀπὸ τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ συνεδρίαν ὀνομάζει κατὰ τὸ ἄρθρον 11 τοῦ ἀπὸ 3 Δεκεμβρίου 1927 κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς ἑπτὰ βουλευτάς, ὧν οἱ δύο ἐκ τῆς μειοψηφίας, οἱ ὁποῖοι ὑπὸ τὴν προεδρείαν αὐτοῦ ἀπαρτίζουν τὴν διαρκῆ ἐπὶ τοῦ κανονισμοῦ ἐπιτροπήν, πέντε δὲ βουλευτάς, ὧν ὁ εἷς ἐκ τῆς μειοψηφίας, οἱ ὁποῖοι ἀπαρτίζουν τὴν ἐπὶ τοῦ λογιστικοῦ τῆς Βουλῆς ἐπιτροπήν.

Τὰ τῆς ἐκλογῆς καὶ λειτουργίας τῶν ἐπιτροπῶν ῥυθμίζει ὁ κανονισμὸς τῆς Βουλῆς (ἄρθρ. 6—11). Κατ᾽ αὐτὸν μετὰ τὸν καταρτισμὸν τοῦ ὁριστικοῦ προεδρείου ὁ πρόεδρος προβαίνει εἰς τὸν καταρτισμὸν 11 κοινοβουλευτικῶν ἐπιτροπῶν, ἑκάστης ἀντιστοιχούσης εἰς ἓν τῶν ἕνδεκα ὑπουργείων, μετὰ προηγουμένην συνεννόησιν μετὰ τῶν ἀρχηγῶν τῶν πολιτικῶν μερίδων καὶ τῶν ἀνεξαρτήτων βουλευτῶν. Ἑκάστη τῶν ἐπιτροπῶν τούτων ἀποτελεῖται ἀπὸ 30 μέχρι 40 μελῶν, τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν λαμβανομένου κατ᾽ ἀναλογίαν τῆς δυνάμεως τῶν πολιτικῶν κομμάτων. Ἡ ἐκλογὴ τῶν ἐπιτροπῶν τούτων δὲν ἀποκλείει τὴν σύστασιν ἑτέρων εἰδικῶν ἐπιτροπῶν ἢ καὶ τὴν δι᾽ ἄλλων μελῶν ἐνίσχυσιν καὶ τῶν τακτικῶν ἢ τῶν εἰδικῶν τοιούτων. Αἱ ἐπιτροπαὶ συνερχόμεναι ἐκλέγουν πρόεδρον, ἀντιπρόεδρον καὶ γραμματέα, διορίζουν δ᾽ ἑκάστοτε εἰδικὸν εἰσηγητὴν ἢ εἰσηγητὰς κατὰ τὰς ἑκάστοτε ἀνάγκας αὐτῶν, συζητοῦν μὲν ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ἑνὸς τετάρτου, ἀποφασίζουν δ᾽ ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ἑνὸς τρίτου τῶν μελῶν των. Αἱ ἐκθέσεις ἑκάστου εἰσηγητοῦ περιλαμβάνουν ἐκτενῶς καὶ ᾐτιολογημένως τὰς γνώμας τῆς πλειοψηφίας καὶ μειοψηφίας, τυποῦνται δὲ καὶ διανέμονται εἰς τὴν Βουλὴν τοὐλάχιστον 3 ἡμέρας πρὸ τῆς ἐνάρξεως καὶ ἐν τῇ γενικῇ συνεδριάσει συζητήσεως. Αἱ ἐπιτροπαὶ δικαιοῦνται νὰ καλοῦν διὰ τοῦ ἁρμοδίου ὑπουργοῦ οἱονδήποτε δημόσιον λειτουργὸν ἤθελον θεωρήσει χρήσιμον διὰ τὴν ἐξάσκησιν τῶν ἔργων των, δύνανται δὲ νὰ ζητήσουν καὶ τὸν ἁρμόδιον ὑπουργόν, ἵνα οὗτος ἀναπτύξῃ καὶ προφορικῶς αἰτουμένας πληροφορίας τῆς ἁρμοδιότητός του. Ἡ γνώμη ἢ ἡ ἀπόφασις τῶν ἐπιτροπῶν ἐπὶ ζητήματός τινος ἔχει συμβουλευτικὸν χαρακτῆρα καὶ δὲν δύναται νὰ ὑποχρεώσῃ τὴν Βουλήν, ἡ ὁποία εἶναι κυρίαρχος νὰ υἱοθετήσῃ καὶ ἄλλην γνώμην ἢ ἀπόφασιν ἐναντίαν τῶν τῆς ἐπιτροπῆς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ν. Ν. Σαριπόλου*, Συνταγματικὸν δίκαιον, τ. I, σελ. 338 ἑπ. — *J. Barthélemy*, Traité élémentaire de droit constitutionnel, 1926, σελ. 448 ἑπ. — *W. Lewald*, Das Recht der parlamentarischen Enquete, 1922.

Χ. Γ. ΣΓΟΥΡΙΤΣΑΣ

—ἐπιτροπαὶ *συνδιαλλακτικαὶ* (commisions de conciliation) *[Διεθν. Δίκ.]*. Αἱ ἐπιτροπαὶ αὗται κύριον σκοπὸν ἔχουσιν, ὅπως ἐπιλαμβάνωνται τῆς ἐπιλύσεως τῶν ἀναφυομένων μεταξὺ τῶν κρατῶν διαφορῶν. Ὁ θεσμὸς τῶν ἐν λόγῳ ἐπιτροπῶν τυγχάνει ὅλως πρόσφατος καὶ δὴ μεταγενέστερος τοῦ συμφώνου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, καθιερωθεὶς τῇ προτάσει τῶν παρ᾽ αὐτῇ ἀντιπροσώπων τῆς Σουηδίας καὶ Νορβηγίας. Ἡ Κοινωνία των Ἐθνῶν πράγματι ἐπὶ τῷ τέλει τῆς ἀναπτύξεως τῆς διαδικασίας τῆς ἐπιλύσεως τῶν διεθνῶν διαφορῶν προέβη κατὰ τὴν τρίτην συνέλευσίν της (22 Σεπτεμβρίου 1922) εἰς σύστασιν πρὸς τὰ μέλη αὐτῆς, ὅπως συνάψωσι συμβάσεις μεταξύ των, δυνάμει τῶν ὁποίων ταῦτα νὰ προσφεύγωσιν εἰς συνδιαλλακτικὰς ἐπιτροπάς, καταρτιζομένας ὑπ᾽ αὐτῶν τῶν συμβαλλομένων κρατῶν, πρὸς ἐπίλυσιν τῶν μεταξὺ αὐτῶν ἀναφυομένων ἑκάστοτε διαφορῶν. Ἡ ἐπιτροπὴ συνδιαλλαγῆς, ἀποτελουμένη συνήθως ἐκ πέντε μελῶν, καταρτίζεται ὡς ἑξῆς: Ἕκαστον τῶν ἐνδιαφερομένων κρατῶν διορίζει δύο μέλη, ἓν ἐκ τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ καὶ ἕτερον ἐκ τρίτου κράτους· τὸ δὲ πέμπτον μέλος, ὅπερ τυγχάνει καὶ πρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς, διορίζεται ὑπ᾽ ἀμφοτέρων τῶν ἐνδιαφερομένων μερῶν κοινῇ συμφωνίᾳ αὐτῶν. Ἡ ἐπιτροπὴ κατόπιν ἐπισταμένης ἐξετάσεως τῆς διαφορᾶς δι᾽ ἐκθέσεώς της προτείνει ὡρισμένην λύσιν πρὸς διακανονισμὸν αὐτῆς. Ἡ ἔκθεσις αὕτη οὐδόλως ἔχει τὸν χαρακτῆρα διαιτητικῆς ἀποφάσεως ὑποχρεωτικῆς διὰ τὰ ἐνδιαφερομενα κράτη, δηλαδὴ αὕτη δὲν δικάζει, ἀλλ᾽ ἐπιδιώκει τὴν συνδιαλλαγὴν τῶν μερῶν. Πρὸ τοῦ τελικοῦ διακανονισμοῦ τῆς διαφορᾶς ἡ ἔκθεσις δὲν δύναται νὰ δημοσιευθῇ ὑφ᾽ ἑνὸς τῶν ἐνδιαφερομένων, ἐὰν δὲν ἔχῃ πρὸς τοῦτο καὶ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ ἑτέρου. Αἱ ἐπιτροπαὶ συνδιαλλαγῆς διαφέρουσι τῶν *διεθνῶν ἐξεταστικῶν ἐπιτροπῶν*. Αἱ τελευταῖαι περιορίζονται ἁπλῶς εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν τῶν πραγματικῶν γεγονότων ἐξ ὧν προέκυψεν ἡ διαφορά, χωρὶς νὰ ἐπιλαμβάνωνται τῆς ἐπιλύσεως αὐτῆς, ἐνῷ αἱ συνδιαλλακτικαὶ ἐπιτροπαὶ κύριον σκοπὸν ἔχουσι τὴν ἐξεύρεσιν μέσων πρὸς εἰρηνικὸν διακανονισμὸν τῆς διαφορᾶς, τουτέστιν ἐπιλαμβάνονται τῆς ἐπιλύσεως ταύτης.

Πολλάκις ἡ ἐπιτροπὴ συνδιαλλαγῆς ἔχει συγχρόνως καὶ τὴν ἰδιότητα τῆς ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς. καθότι ἐν τῇ ἐκπληρώσει τῆς ἀποστολῆς της, ἤτοι πρὸς ἐπίλυσιν τῆς διαφορᾶς, δύναται νὰ προβῇ καὶ εἰς ἐξέτασιν καὶ ἐξακρίβωσιν τῶν γεγονότων ἐξ ὧν προέκυψεν ἡ διαφορά. Εἰδικαὶ συμβάσεις περὶ προσφυγῆς εἰς συνδιαλλακτικὰς ἐπιτροπὰς ὑπεγράφησαν πλεῖσται ὅσαι μεταξὺ τῶν κρατῶν, ὧν αἱ κυριώτεραι εἶναι: Ἡ σύμβασις μεταξὺ Ἑλβετίας καὶ Σουηδίας (4 Ἰουνίου 1924), μεταξὺ Ἑλβετίας καὶ Δανίας (6 Ἰουνίου 1924), μεταξὺ Δανίας καὶ Φινλανδίας, Δανίας καὶ Σουηδίας, Δανίας καὶ Νορβηγίας, Νορβηγίας καὶ Σουηδίας (27 Ἰουνίου 1924). Ἐπίσης αἱ συμβάσεις τῆς 30 Σεπτεμβρίου 1924 μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Ἑλβετίας, τῆς 11 Ὀκτωβρίου 1924 μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Ἰταλίας, τῆς 13 Φεβρουαρίου 1925 μεταξὺ Βελγίου καὶ Ἑλβετίας, τῆς 7 Μαρτίου 1925 μεταξὺ Ἑλβετίας καὶ Πολωνίας, τῆς 6 Ἀπριλίου 1925 μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἑλβετίας. Ὡσαύτως αἱ συμβάσεις διαιτησίας τοῦ Λοκάρνο τῆς 16 Ὀκτωβρίου 1925 μεταξὺ Γερμανίας ἀφ᾽ ἑνὸς καὶ Βελγίου, Γαλλίας, Πολωνίας καὶ Τσεχοσλοβακίας ἀφ ἑτέρου, προβλέπουσι τὴν προσφυγὴν εἰς μονίμους συνδιαλλακτικὰς ἐπιτροπάς, πρὸ πάσης διαδικασίας διαιτησίας ἢ τῆς τοῦ Μονίμου Δικαστηρίου τῆς Διεθνοῦς Δικαιοσύνης, διὰ πᾶσαν διαφορὰν οἱασδήποτε φύσεως. Εἰς σύστασιν συνδιαλλακτικῶν ἐπιτροπῶν δύναται νὰ προβῇ καὶ τὸ Συμβούλιον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ὁσάκις τοῦτο ἐπιλαμβάνεται, συμφώνως τῷ ἄρθρῳ 15 τοῦ Συμφώνου, τῆς ἐπιλύσεως διεθνοῦς τινος διαφορᾶς. Ἀλλ᾽ αἱ προτάσεις τῶν συνδιαλλακτικῶν ἐπιτροπῶν δὲν τυγχάνουσιν ὑποχρεωτικαὶ διὰ τὸ Συμβούλιον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ὅπερ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ φέρῃ ἐπ᾽ αὐτῶν πᾶσαν τροποποίησιν, ἣν ἤθελε κρίνει σκόπιμον.

Σ. Φ. ΝΙΚΟΓΛΟΥ

— ἐπιτροπὴ *ἀποκαταστάσεως προσφύγων* *(Ε. Α. Π.)*· βλ. λ. *ἐποικισμὸς* καὶ *Ἑλλὰς* (Προσφυγικὸν ζήτημα).

— ἐπιτροπὴ *δημαρχιακή*· βλ. λ. *δημαρχιακὴ* ἐπιτροπή.

— ἐπιτροπὴ *διεθνὴς τοῦ Δουνάβεως* *[Διεθν. Δίκ.]*· βλ. λ. *Δούναβις [Διεθν. Δίκ.]*. Σ. Φ. Ν.

— ἐπιτροπὴ *διεθνὴς ἐξεταστικὴ* *[Διεθν. Δίκ.]*. βλ. *ἐξεταστικαὶ* διεθνεῖς ἐπιτροπαί.

— ἐπιτροπή, *διεθνὴς οἰκονομικὴ* —· βλ. λ. *διεθνὴς* οἰκονομικὸς ἔλεγχος.

— ἐπιτροπὴ *εὐρωπαϊκὴ τοῦ Δουνάβεως*· βλ. λ. *Δούναβις [Διεθν. Δίκ.]*.

— ἐπιτροπὴ *ἐφορευτικὴ ἐκλογῶν* *[Ἐγκυκλ.]*· βλ. λ. *ἐκλογὴ* (τ. Θ΄ σ. 816 γ΄).

— ἐπιτροπὴ *κοινῆς σωτηρίας*· βλ. *κοινῆς σωτηρίας* ἐπιτροπή.

— ἐπιτροπὴ *ναυαγιαιρεσιακή*· βλ. *ναυαγιαιρεσιακὴ* ἐπιτροπή.

— ἐπιτροπὴ *τῶν Στενῶν* *[Διεθν. Δίκ.]*· βλ. λ. *Δαρδανέλλια [Πολιτ.—Διεθν.]*.

ἐπιτροπίδια *[Ναυτ.]*. Καλοῦνται: —1) Ἰσχυρὰ ξύλα (*ἐπιτροπίδια καθολκῆς*, γαλλ. les ventrières, ἀγγλ. the bulges, Ναυτ. ὀνομ. ἄρθρ. 179) ὑπερείδοντα τὴν γάστραν, καθέτως δὲ πρὸς τὴν ἐπιφάνειάν της, πλοίου ἑτοίμου πρὸς καθολκήν. Ὑπό τινων, ὡς καὶ ἐν τῷ ἐπισήμῳ ὀνοματολογίῳ, ὀνομάζονται ταῦτα καὶ *ὑπογάστρια* κατὰ μετάφρασιν τοῦ γαλλικοῦ ὅρου. —2) Μακρὰ ξύλα (κοιν. *πιτρο-*

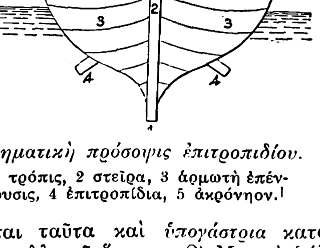

Σχηματικὴ πρόσοψις ἐπιτροπιδίου.
[1 τρόπις, 2 στεῖρα, 3 ἁρμωτὴ ἐπένδυσις, 4 ἐπιτροπίδια, 5 ἀκρόνηον.]

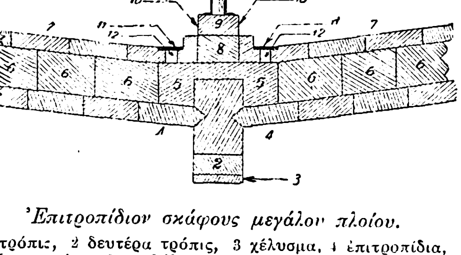

Ἐπιτροπίδιον σκάφους μεγάλου πλοίου.
1 τρόπις, 2 δευτέρα τρόπις, 3 χέλυσμα, 4 ἐπιτροπίδια, 5 ἕδρα νομέως, 6 μανδάλια, 7 ἀστραγάλιαι. 8 ἐσωτρόπιον, 9 παρεσωτρόπια. 10 ἐπιεσωτρόπιον. 11 ἐπιφράκται (πανιόλα), 12 μιξώδια, 13 στυλίσκος ὑποστρώματος κύτους, 14 στερεωτικοὶ ἀγκῶνες (μπρατσόλια).]

Digitized by Google

πίδια, γαλλ. les dragues ἢ les sabliers, ἀγγλ. bulges ἐπίσης) ἡλωμένα διαμήκως καὶ καθέτως εἰς τὴν γάστραν λέμβου, πλατέα ἀλλ' οὐχὶ παχέα πολύ, πρὸς ἐλάττωσιν τῶν διατοιχίσεων, ἔχοντα ὅμως καὶ τὸ μειονέκτημα ὅτι καθιστᾶσι τὴν λέμβον νωθράν, πρὸς ἐπάνοδον ἐκ τῆς κεκλιμένης θέσεως εἰς τὴν *ἰσόζυγον*. —3) Ὅμοια κατασκευάσματα, σιδηρᾶ ὅμως, τοποθετούμενα εἰς τὰς γάστρας τῶν ἀτμοπλοίων πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν, ἀλλὰ καὶ τὸ αὐτὸ μειονέκτημα παρουσιάζοντα, εἰς ὃ ἀποδίδεται ἡ ἀπώλεια τοῦ ἀτμοπλοίου «*Ἐλπίς*» (βλ. λ.).

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἐπιτροπικός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς ἐπίτροπον, ὁ τοῦ ἐπιτρόπου ἢ τῶν ἐπιτρόπων: «ἐπιτροπικὴ πρᾶξις,—ἀπόφασις»· || ***ἐπιτροπικὴ*** (ἡ) καὶ ***ἐπιτροπικὸν*** (τὸ) ὡς οὐσ., ἡ ἐξουσία τοῦ ἐπιτρόπου, πληρεξουσιότης.

ἐπίτροπος (ὁ)· ὁ ἐπιτετραμμένος, ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον ἐπετράπη ἡ διαχείρισις περιουσίας, ἡ διοίκησις ὑπηρεσίας ἢ ἔργου, ἡ ἐξουσία πρὸς διατύπωσιν γνώμης ἢ ἔκδοσιν ἀποφάσεως κττ.: «ἐπίτροπος ὀρφανῶν», «ἐπίτροποι τῆς ἐκκλησίας»· || καθόλου, ὁ ἀναλαβὼν ἐντολὴν ἢ πληρεξουσιότητα πρὸς διεξαγωγὴν ἔργου τινὸς ἢ ὑποθέσεως, φροντιστής, ἐπιστάτης, ἀντιπρόσωπος· || *ἐπίτροποι*· τὰ ἀποκόμματα τῶν χαρτονομισμάτων κατὰ τὸ ἓν τρίτον αὐτῶν, εἰς τὰ ὁποῖα περιλαμβάνεται ἡ ὑπογραφὴ τοῦ *βασιλικοῦ ἐπιτρόπου*, ἀποκοπέντα κατὰ τὸ ἐσωτερικὸν ἀναγκαστικὸν δάνειον τοῦ 1926· τὰ ἀποκόμματα ταῦτα ἀντεπροσώπευον τὸ ἓν τέταρτον τῆς ὅλης ἀξίας τοῦ χαρτονομίσματος, ἀντηλλάγησαν δὲ πρὸς ὁμολογίας τοῦ δανείου.

—[ΑΡΧ. ΔΙΚ.] Βλ. λ. *ἐπιτροπεία*.

—[ΑΣΤ. ΔΙΚ.] Βλ. λ. *ἐπιτροπεία*.

—[ΔΙΕΘΝ. ΔΙΚ.] Καλεῖται *ἐπίτροπος* (Commissaire) ἢ *πράκτωρ* ὁ εἰδικὸς ἀπεσταλμένος ὡς κυβερνητικὸς ἀντιπρόσωπος εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν πρὸς ἐκτέλεσιν ὡρισμένης τινὸς ἐντολῆς. Οἱ ἐπίτροποι, ἔχοντες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μᾶλλον διοικητικὴν ἢ διπλωματικὴν ἀποστολήν, δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὸ διπλωματικὸν σῶμα καὶ συνεπῶς δὲν ἀπολαύουσι τῶν προνομίων τῶν πρεσβευτῶν καὶ διπλωματικῶν πρακτόρων. Ὑποστηρίζουσιν ὅμως τινές, ὅτι ἐὰν ἡ ἐντολὴ ἧς ἔλαχον παρὰ τῆς κυβερνήσεώς των τυγχάνῃ πολιτικῆς φύσεως, τότε, ἅτε ἐκπληροῦντες διπλωματικὰ καθήκοντα, ἀπολαύουσι τῆς διπλωματικῆς ἀσυλίας. Κατ' ἄλλην δὲ γνώμην, τὸ ἀπολαύειν ἢ μὴ τῶν διπλωματικῶν προνομίων ἐξαρτᾶται ἀπὸ τοῦ ἐγγράφου τοῦ διορισμοῦ αὐτῶν. Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι, ἐὰν ἐνίοτε αἱ πολιτεῖαι ἀναγνωρίζουσιν εἰς τοὺς ἐπιτρόπους τὴν διπλωματικὴν ἀσυλίαν, τοῦτο πράττουσιν ἐξ ἁβροφροσύνης καὶ μόνον. Ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν τὸν τίτλον τοῦ ἐπιτρόπου λαμβάνουσι πολλάκις οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτῆς. Οὕτως ὁ παρὰ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν διορισθεὶς ἀντιπρόσωπος αὐτῆς ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ πόλει τοῦ Δάντσιγ φέρει τὸν τίτλον τοῦ ὑπάτου ἐπιτρόπου (Haut Commissaire). Ἐπίσης ὁ ἀπεσταλμένος ἐν Σάαρ ἀντιπρόσωπος τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν μὲ τὴν εἰδικὴν ἐντολὴν ὅπως μελετήσῃ καὶ λάβῃ πᾶν ἐνδεικνυόμενον μέτρον σχετικὸν μὲ τὴν ἀναζήτησιν καὶ διαφύλαξιν τῶν ἐγγράφων, ἅτινα θέλουσι χρησιμεύσει διὰ τὸν καταρτισμὸν τοῦ ἐκλογικοῦ καταλόγου διὰ τὸ κατ' ἔτος 1935 διενεργηθησόμενον ἐκεῖ δημοψήφισμα, φέρει τὸν τίτλον τοῦ προσωρινοῦ ἐπιτρόπου τῶν Ἀρχείων τοῦ Σάαρ. Οἱ ἐπίτροποι τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ἐξαιρετικῶς, λόγῳ τῆς σοβαρότητος τῆς ἀνατιθεμένης εἰς αὐτοὺς ἐντολῆς καὶ δυνάμει τοῦ 7ου ἄρθρου τοῦ Συμφώνου τῆς Κ. Τ. Ε. ἀπολαύουσι τῶν διπλωματικῶν προνομίων.

Σ. Φ. Ν.

—[ΕΚΚΛΗΣ. ΔΙΚ.] ***Ἐπίτροπος τῆς ἐπικρατείας παρὰ τῇ Ἱερᾷ συνόδῳ*** καθίσταται κατὰ τὴν ἀπὸ 23 Δεκεμβρίου 1833 διακήρυξιν περὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ βαθμῷ συμβούλου τῆς ἐπικρατείας, ἵνα παρεδρεύῃ κατὰ πάσας τὰς συνεδρίας τῆς Ἱερᾶς συνόδου καὶ νὰ ἐκπροσωπῇ παρ' αὐτῇ τὴν κυβέρνησιν· ὡρίζετο δὲ διὰ τῆς εἰρημένης διακηρύξεως, ὅτι πᾶσα πρᾶξις ἥτις θὰ ἐγίνετο ἀπόντος τοῦ βασιλικοῦ ἐπιτρόπου θὰ ἦτο ἄκυρος, καὶ ὅτι ὁ ἐπίτροπος ἠδύνατο κατὰ παραγγελίαν βασιλικῆς τινος ἀρχῆς ἢ καὶ ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας νὰ ὑποβάλλῃ τῇ Ἱερᾷ συνόδῳ προτάσεις, περὶ ὧν αὕτη θὰ ἀπεφάσιζεν (ἄρθρα 6 καὶ 23). Βραδύτερον, διὰ τοῦ νόμου ΣΑ' νόμου τῆς 9 Ἰουλίου 1852, ἤτοι τοῦ καταστατικοῦ νόμου τῆς Ἱερᾶς συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐν ἄρθρῳ ΣΤ', ὡρίσθη ὅτι ὁ παρὰ τῇ Ἱερᾷ συνόδῳ καθιστάμενος βασιλικὸς ἐπίτροπος καθῆκον εἶχε νὰ παρευρίσκηται ἄνευ ψήφου κατὰ πάσας τὰς συνεδρίας τῆς Ἱερᾶς συνόδου καὶ νὰ προσυπογράφῃ τὰ πρωτότυπα τῶν παρ' αὐτῆς ἐκδιδομένων ἀποφάσεων καὶ πράξεων, ἀφορωσῶν εἴτε εἰς τὰ ἐσωτερικά, εἴτε εἰς τὰ ἐξωτερικὰ αὐτῆς καθήκοντα, καὶ ὅτι πᾶσα ἀπόφασις ἢ πρᾶξις τῆς Ἱερᾶς συνόδου, ἥτις θὰ ἐγίνετο ἀπόντος τοῦ βασιλικοῦ ἐπιτρόπου, ἢ μὴ φέρουσα τὴν προσυπογραφὴν αὐτοῦ, θὰ ἦτο ἄκυρος.

Τὰς διατάξεις ταύτας ἐτροποποίησε τὸ ἄρθρον 4 τοῦ ἀπὸ 31 Δεκεμβρίου 1923 καταστατικοῦ νόμου τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὅπερ ὅμως αὖθις ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ ἀπὸ 26 Σεπτεμβρίου 1926 νομοθετικοῦ διατάγματος «Περὶ συστάσεως διαρκοῦς Ἱερᾶς συνόδου κλπ.». Τὸ νομοθετικὸν τοῦτο διάταγμα, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ τανῦν παρ' ἡμῖν ἰσχῦον δίκαιον, ὁρίζει ἐν ἄρθρῳ 4 ὅτι παρὰ τῇ διαρκεῖ Ἱερᾷ συνόδῳ καθίσταται ἐπίτροπος τῆς ἐπικρατείας ἐπὶ βαθμῷ καὶ μισθῷ γενικοῦ γραμματέως τοῦ ὑπουργείου τῶν Θρησκευμάτων, καθῆκον ἔχων νὰ παρευρίσκηται ἄνευ ψήφου κατὰ πάσας τὰς συνεδρίας τῆς διαρκοῦς Ἱερᾶς συνόδου καὶ νὰ προσυπογράφῃ τὰ πρωτότυπα τῶν παρ' αὐτῆς ἐκδιδομένων ἀποφάσεων καὶ πράξεων· ἀλλ' ὅτι πᾶσα πρᾶξις ἢ ἀπόφασις τῆς συνόδου εἶναι ἔγκυρος καὶ ἐν ἀρνήσει προσυπογραφῆς τοῦ ἐπιτρόπου, ἐφόσον βεβαιοῦται ὅτι οὗτος παρέστη κατὰ τὴν συνεδρίαν. Ἐπὶ δὲ τῶν εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν λατρείαν ἀφορώντων ἡ πρᾶξις εἶναι ἔγκυρος καὶ ἂν ἔτι προσκληθεὶς ὁ ἐπίτροπος δὲν ἤθελε παραστῇ. Τὸν ἐπίτροπον τῆς ἐπικρατείας μὴ ὑπάρχοντα, ἀπόντα ἢ κωλυόμενον ἀναπληροῖ ὁ παρὰ τῷ ὑπουργείῳ τῶν Θρησκευμάτων διευθυντὴς τῶν ἐκκλησιαστικῶν, τοῦτον δὲ ὁ καθηγητὴς τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου ἐν τῇ νομικῇ σχολῇ τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ὁ παρὰ τῇ διαρκεῖ Ἱερᾷ συνόδῳ ἐπίτροπος εἶναι τοιοῦτος καὶ παρὰ τῇ συνόδῳ τῆς ἱεραρχίας.

[Βλ. *Κ. Μ. Ράλλη*, Ἐγχειρίδιον Ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου, τεῦχ. Α' 1927, σελ. 15].

Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

—[ΔΗΜΟΣ. ΔΙΚ.] Ὑπὸ τὸν τίτλον *γενικὸς ἐπίτροπος τῆς ἐπικρατείας* ἀναγράφεται εἰς τοὺς περὶ Ἐλεγκτικοῦ συνεδρίου νόμους ὁ παρ' αὐτῷ τασσόμενος ἐκπρόσωπος τοῦ κράτους, εἰς ὃν ὁ ἰσχύων ὀργανισμὸς τοῦ Ἐλεγκτικοῦ συνεδρίου, θεσπισθεὶς διὰ τοῦ ἀπὸ 4 Ἰουλίου 1923 Ν. Δ., ἀπονέμει τὰ ἐν ἄρθρῳ 50 αὐτοῦ ἀναφερόμενα δικαιώματα καὶ καθήκοντα. Κατὰ ταῦτα: α') Παρίσταται εἰς τὰς συνεδριάσεις τῶν τμημάτων καὶ τῆς ὁλομελείας καὶ ἀκούεται ἐπὶ πάσης συζητουμένης ὑποθέσεως. β') Ἀσκεῖ τὰ κατὰ τὰ ἄρθρα 28, 29 παράγρ. 2 καὶ 36 ἔνδικα μέσα, δικαιούμενος νὰ λαμβάνῃ γνῶσιν ὅλων τῶν ἀναγκαίων πρὸς τοῦτο στοιχείων. γ') Εἰσάγει ἐνώπιον τοῦ σώματος πᾶν ζήτημα, ἐφ' οὗ ζητεῖται ἡ συγκατάθεσις, ἡ γνώμη ἢ ἡ ἀπόφασις αὐτοῦ καὶ ἀνακοινοῖ τὸ ἀποτέλεσμα εἰς τὰς ἁρμοδίας ἀρχάς. δ') Παρακολουθεῖ τὰς ἐργασίας τοῦ συνεδρίου, ἀναφέρον περὶ αὐτῶν εἰς τὸν ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν ὑπουργόν. ε') Διαβιβάζει εἰς τὰς ἁρμοδίας ὑπηρεσίας εὐχὰς ἢ γνώμας τοῦ σώματος. στ') Ἐπιτηρεῖ τὸ εἰς τὸ γραφεῖον αὐτοῦ ἀνῆκον προσωπικόν. ζ') Ἀσκεῖ καὶ τὰ δι' ἑτέρων νόμων ἀνατεθειμένα αὐτῷ καθήκοντα.

Διὰ Β. Δ. ὁρίζεται εἷς τῶν συμβούλων ὡς διαρκὴς ἀναπληρωτὴς τοῦ γενικοῦ ἐπιτρόπου, ἀπόντος, κωλυομένου ἢ μὴ ὑπάρχοντος. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει εἰς τὸν διαρκῆ ἀναπληρωτὴν τοῦ γενικοῦ ἐπιτρόπου παρέχεται ἀποζημίωσις μηνιαία, ἴση πρὸς τὴν μεταξὺ τῶν μισθῶν γενικοῦ ἐπιτρόπου καὶ συμβούλου διαφοράν. Τὸν διαρκῆ ἀναπληρωτὴν σύμβουλον ἀπόντα καὶ τοῦτον ἢ κωλυόμενον ἀναπληροῖ ὁ κατὰ σειρὰν διορισμοῦ νεώτερος τῶν συμβούλων.

Ἓν ἐκ τῶν οὐσιωδεστέρων καθηκόντων τοῦ γενικοῦ ἐπιτρόπου εἶναι ἡ εἰσαγωγὴ τῶν παραπτωμάτων τῶν μελῶν τοῦ Ἐλεγκτικοῦ συνεδρίου ἐνώπιον τῆς ὑπὸ τοῦ Ν. Δ. τῆς 26ης Ἀπριλίου 1923 «Περὶ πειθαρχικῆς δικαιοδοσίας τῶν μελῶν τοῦ Ἐλεγκτικοῦ συνεδρίου» συνιστωμένης ἁρμοδιότητος, ὅπως αὕτη καλέσῃ εἰς ἀπολογίαν τὸ ἐκκαλούμενον μέλος. Ἐνῷ δὲ τοιοῦτον δικαίωμα πειθαρχικῆς ἐνεργείας κέκτηται διὰ τὰ ἰσόβια μέλη τοῦ Ἐλεγκτικοῦ συνεδρίου, στερεῖται τὸ τοιοῦτον δικαίωμα ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ διὰ τὸ ὑπαλληλικὸν προσωπικὸν τοῦ συνεδρίου, ἐξαιρέσει τοῦ εἰς τὸ γραφεῖον αὐτοῦ ὑπαγομένου, δι' ὃ κέκτηται μόνον τὸ δικαίωμα ἐπιβολῆς πειθαρχικῆς ποινῆς, ἐπιπλήξεως ἢ προστίμου.

Μ. ΣΠΑΝΙΔΗΣ

—[ΕΜΠΟΡ. ΔΙΚ.] Ὁ θεσμὸς τῶν *κυβερνητικῶν ἐπιτρόπων* ἢ τῶν *βασιλικῶν ἐπιτρόπων*, ὡς πρότερον ὠνομάζοντο, παρὰ ταῖς ἀνωνύμοις ἑταιρείαις ἀποτελεῖ μέρος τοῦ ὅλου περὶ κρατικοῦ ἐλέγχου θετικοῦ συστήματος, ὅπερ ἰσχύει παρ' ἡμῖν. Ἡ ἰσχύς του ὅμως περιωρίσθη κατ' ἀνάγκην μετὰ τὸν νόμον 2190 περὶ ἀνωνύμων ἑταιρειῶν, σήμερον δὲ ἀπαντᾷ μόνον εἰς τὰς ἐκδοτικὰς τραπέζας καὶ ἐν γένει τὰς τραπέζας ἐκείνας, αἵτινες χαίρουν κρατικοῦ τινος προνομίου, καὶ διὰ τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τῶν ὁποίων ἔχει λόγους ζωτικοὺς νὰ ἐνδιαφερθῇ τὸ κράτος.

Ἰσχύοντος ἀποκλειστικῶς τοῦ περὶ ἀνωνύμων ἑταιρειῶν νομοθετικοῦ συστήματος τοῦ Ἐμπορικοῦ νόμου, τὸ κράτος εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ παρακολουθῇ τὴν λειτουργίαν αὐτῶν καὶ ἐν ᾗ περιπτώσει ἔκρινε τοῦτο ἐκ τῆς παρακολουθήσεως ταύτης ἐπιβαλλόμενον ν' ἀφαιρέσῃ ἐλευθέρως τὴν διὰ τοῦ ἐγκριτικοῦ διατάγματος παραχωρηθεῖσαν ἄδειαν λειτουργίας τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν. Αὕτη ἦτο ἡ ἔννοια τοῦ ἄρθρου 37 Ἐμπορικοῦ νόμου. Προϊόντος τοῦ χρόνου τὸ νομοθετικὸν τοῦτο σύστημα τῆς κρατικῆς ἐποπτείας καὶ ἐπιβλέψεως ἐξωβελίσθη ἀπὸ ὅλας τὰς συγχρόνους νομοθεσίας καὶ εἰσήχθη σύστημα ἐλευθέρας ἱδρύσεως καὶ λειτουργίας τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν, ὅπερ εἰσερχομένου τοῦ Κ' αἰῶνος ἔτυχε παγκοίνου ἀναγνωρίσεως. Ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὴν διεθνῆ ταύτην ἀντίληψιν καὶ ἡ ἡμετέρα πρακτικὴ δὲν ἐφήρμοσε ποτὲ τὸ σύστημα τοῦ Ἐμπορικοῦ νόμου ἐν τῇ οὐσιαστικῇ αὐτοῦ ἐννοίᾳ καὶ αὐστηρότητι ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἤδη, δι' ὃ σπανίως ἔτυχε νὰ παρακολουθήσῃ δι' εἰδικοῦ ἐπιτρόπου τὰς ἐργασίας ἀνωνύμων ἑταιρειῶν. Περιωρίσθη μόνον εἰς τὸ νὰ παρακολουθῇ τὰς ἐργασίας τῶν τραπεζῶν, ἂν καὶ δὲν εἶχον εἰς ὅλας διορισθῆ ἐπίτροποι.

Μετὰ τὸν νόμον 2190 περὶ ἀνωνύμων ἑταιρειῶν καὶ τὴν ἐν αὐτῷ ἀποκρυστάλλωσιν τοῦ γνωστοῦ συστήματος κρατικῆς ἐποπτείας ἐπὶ τῶν ἑταιρειῶν τούτων, τὸ ἐλεύθερον πρὶν δικαίωμα τῆς κυβερνήσεως νὰ διορίσῃ ἐπίτροπον πρὸς παρακολούθησιν τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν ἀντικατεστάθη διὰ τοῦ συστήματος παρακολουθήσεως τοῦ ἀνωτέρω νόμου. Διορίζονται κατ' ἀκολουθίαν ἐπίτροποι εἰς ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις, κατόπιν εἰδικῆς νομοθετικῆς προβλέψεως καὶ πρὸς ἐξασφάλισιν καὶ παρακολούθησιν κρατικῶν συμφερόντων ἰδιαιτέρως προβλεπομένων.

Π. Λ. Π.

—[ΣΤΡΑΤ. ΠΟΙΝ. ΝΟΜΟΘ.] Κατὰ τὸ ἄρθρον 4 τοῦ νόμου ΦϞΒ' τῆς 19 Μαΐου 1860 (ὡς μετερρυθμίσθη οὗτος διὰ νεωτέρου νόμου) περὶ στρατιωτικῆς ποινικῆς νομοθεσίας, ὡς τὸ ἄρθρον τοῦτο ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ ἄρθρου 3 τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 11/16 Σεπτεμβρίου 1926 «περὶ τροποποιήσεως ἄρθρων τινῶν τῆς στρατιωτικῆς ποινικῆς νομοθεσίας καὶ ἑτέρων διατάξεων ἀφορωσῶν τὴν στρατιωτικὴν δικαιοσύνην», παρ' ἑκάστῳ διαρκεῖ στρατοδικείῳ διορίζεται εἷς α' ἢ β' τάξεως σύμβουλος τῆς στρατιωτικῆς δικαιοσύνης ὡς κυβερνητικὸς ἐπίτροπος, ὅστις ἐκτελεῖ παρὰ τῷ δικαστηρίῳ τούτῳ τὰ καθήκοντα τοῦ εἰσαγγελέως (ἄρθρ. 5). Ἐπὶ δίκης κατ' ἀντιστρατήγου ἢ ὑποστρατήγου ἔργα ἐπιτρόπου ἐκτελεῖ εἷς ἀντιστράτηγος ἢ ὑποστράτηγος, συμπράττοντος καὶ τοῦ τακτικοῦ ἐπιτρόπου, λαμβάνοντος τὸν λόγον ἐπὶ τοῦ νομικοῦ μέρους τῆς ὑποθέσεως (ἄρθρ. 10, ὡς ἀντικατεστάθη διὰ τοῦ νόμ. 643). Εἰς πάσας τὰς ἄλλας περιπτώσεις ὁ ἐπίτροπος πρέπει νὰ εἶναι τοὐλάχιστον ὁμοιόβαθμος μὲ τὸν κατηγορούμενον. Οὐδεὶς δύναται νὰ ἐνεργήσῃ ἔργα ἐπιτρόπου ἂν εἶναι συγγενὴς τοῦ ἀδικηθέντος ἢ κατηγορουμένου εἰς ἀνιόντα ἢ κατιόντα βαθμὸν ἢ μέχρι τετάρτου ἐκ πλαγίου βαθμοῦ συμπεριλαμβανομένου, ἢ κηδεστὴς μέχρι δευτέρου ἢ σύζυγος ἂν καὶ διαζευγμένος. Ἐπίσης οὐχί, ἂν ἐντὸς τῶν προηγουμένων πέντε ἐτῶν παρέστη ὡς παθών, ὡς ἰδιώτης κατήγορος, ὡς πολιτικῶς ἐνάγων ἢ ἐτέθη ὑπὸ ἀνάκρισιν εἰς ποινικὴν κατὰ τοῦ κατηγορουμένου ὑπόθεσιν. Ἐπίσης οὐχί, ἐὰν κατέθεσεν ὡς μάρτυς περὶ αὐτῆς. Ὁ ἐπίτροπος ἐνεργεῖ τὴν προανάκρισιν μόνον ἐν περιπτώσει ἐπ' αὐτοφώρῳ κακουργήματος ἢ πλημμελήματος (ἄρθρ. 67 ε'). Ἡ διαταγὴ περὶ τῆς ἀνακρίσεως, μετὰ τῶν ἐκθέσεων, ἐγγράφων, πειστηρίων καὶ κατασχεθέντων πραγμάτων πέμπεται πρὸς τὸν ἐπίτροπον τοῦ ἁρμοδίου στρατοδικείου, ὅστις διευθύνει αὐτὰ ἄνευ ἀναβολῆς πρὸς τὸν εἰσηγητὴν ἢ τὸν ἀντεισηγητὴν (ἄρθρ. 83, ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ Ν. Δ. 11/16 Σεπτ. 1926). Ἐὰν ὁ ὑπὸ ἀνάκρισιν διατελῶν δὲν συνελήφθη, ὁ εἰσηγητὴς δύναται νὰ ἐκδώσῃ κατ' αὐτοῦ κλῆσιν πρὸς ἐμφάνισιν ἢ ἔνταλμα συλλήψεως. Τὴν κλῆσιν ταύτην ἢ τὸ ἔνταλμα διευθύνει ὁ ἐπίτροπος εἰς τὸν στρατιωτικὸν διοικητὴν τοῦ τόπου, ὅπου εὑρίσκεται ὁ ἀνακρινόμενος.

Διὰ τοὺς ἐν προφυλακίσει διατελοῦντας μέχρι τῆς ἐκδικάσεως καὶ ἰδίᾳ διὰ τοὺς ἐπὶ λιποταξίᾳ κατηγορουμένους, δύναται ὁ ἐπίτροπος τοῦ ἁρμοδίου δικαστηρίου, ἂν ἡ ἀνάκρισις ἐπερατώθη, νὰ ὑποβάλῃ αἴτησιν περὶ προσωρινῆς ἀποφυλακίσεως, ἂν ἐξέλιπεν ὁ λόγος δι' ὃν διετάχθη ἡ προφυλάκισις, ἢ ἂν αἱ συνθῆκαι ὑφ' ἃς ἐτελέσθη τὸ ἀδίκημα δὲν δικαιολογοῦσι τὴν παράτασιν τῆς προφυλακίσεως (ἄρθρ. 88). Ὁ ἐπίτροπος γνωμοδοτεῖ πρὸ πάσης διατασσομένης παρὰ τοῦ εἰσηγητοῦ φυλακίσεως ἢ ἀπολύσεως τοῦ ἀνακρινομένου. Διαρκούσης τῆς ἀνακρίσεως ὁ εἰσηγητὴς μετὰ τοῦ ἐπιτρόπου, ἐὰν ἐπείσθησαν ὅτι ἐξέλιπεν ὁ λόγος δι' ὃν διετάχθη ἡ προφυλάκισις, ὑποβάλλουν αἴτησιν περὶ προσωρινῆς ἀποφυλακίσεως τοῦ κατηγορουμένου. Ἐπιμελείᾳ τοῦ ἐπιτρόπου ἐπιδίδονται τὰ *κλητήρια ἐπικρίματα*. Ὁ ἐπίτροπος εἰδοποιεῖ τὸν ἀσκοῦντα τὴν ποινικὴν ἀγωγὴν περὶ πάντων τῶν ἐκδοθέντων ὑπὸ τοῦ εἰσηγητοῦ ἐνταλμάτων συλλήψεως, φυλακίσεως καὶ κατασχετηρίων, ὡς καὶ περὶ πάσης ἀποφάσεως (ἄρθρ. 91). Ἐὰν ἐκ τῆς ἀνακρίσεως προκύψωσιν ἐνδείξεις συνενοχῆς ἢ συνεργίας κατ' ἄλλων ὑπαγομένων εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῶν στρατοδικείων, ὁ εἰσηγητὴς διὰ τοῦ ἐπιτρόπου ἀναφέρει περὶ τούτων εἰς τὸν ἀσκοῦντα τὴν ποινικὴν ἀγωγήν. Ἐὰν δὲ οἱ ὕποπτοι συνενοχῆς ἢ συνεργίας δὲν ὑπάγωνται εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῶν στρατιωτικῶν δικαστηρίων, ὁ ἐπίτροπος ἀναφέρει ἄνευ ἀναβολῆς περὶ τού-

Digitized by Google

των εἰς τὸν ἀσκοῦντα τὴν ποινικὴν ἀγωγήν. Ὁ ἐπίτροπος δικαιοῦται ἐν πάσῃ στάσει τῆς ἀνακρίσεως νὰ λαμβάνῃ γνῶσιν αὐτῆς καὶ νὰ κ ίμνῃ οἱασδήποτε κρίνει προτάσεις (ἄρθρ. 97). Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἀνακρίσεως ὁ εἰσηγητὴς διαβιβάζει τὰ ἔγγραφα μετὰ τῆς ἐκθέσεως καὶ γνωμοδοτήσεώς του πρὸς τὸν ἐπίτροπον, οὗτος δὲ ἄνευ ἀναβολῆς καὶ τὸ βραδύτερον ἐντὸς 5 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς παραλαβῆς τῶν ἐγγράφων ὑποβάλλει αὐτὰ μετὰ τῶν προτάσεών του πρὸς τὸν ἀσκοῦντα τὴν ποινικὴν ἀγωγήν. Ἐὰν ὁ εἰσηγητὴς καὶ ὁ ἐπίτροπος διαφωνήσουν, ἀποφαίνεται ἠτιολογημένως περὶ τῆς παραπομπῆς ἢ οὒ ὁ ἀσκῶν τὴν ποινικὴν ἀγωγήν. Ἐὰν ὁ ἀσκῶν τὴν ποινικὴν ἀγωγὴν ἀποφανθῇ, ὅτι δὲν ὑπάρχει νόμιμος ἀφορμὴ πρὸς κατηγορίαν, ἡ ἀπόφασις αὕτη κοινοποιεῖται εἰς τὸν ἐπίτροπον. Ἐπίσης εἰς τὸν ἐπίτροπον πέμπεται ἡ περὶ τῆς εἰς δίκην εἰσαγωγῆς διαταγὴ μεθ' ὅλων τῶν ἐγγράφων. Ὁ ἐπίτροπος ὀφείλει ἄνευ ἀναβολῆς καὶ τρεῖς ἡμέρας τοὐλάχιστον πρὸ τῆς δικασίμου, ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος, νὰ κοινοποιήσῃ πρὸς τὸν κατηγορούμενον τὴν διαταγὴν τῆς εἰς δίκην εἰσαγωγῆς αὐτοῦ, σημειῶν καὶ τὴν πρᾶξιν τοῦ κακουργήματος ἢ πλημμελήματος, δι' ἣν κατηγορεῖται, μετὰ συνοπτικῆς ἐκθέσεως τῶν κυριωτέρων περιστατικῶν αὐτῆς, τὸ ἄρθρον τοῦ Ποινικοῦ νόμου καὶ τὰ ὀνόματα καὶ ἐπώνυμα τῶν ἐξετασθησομένων μαρτύρων· εἰδοποιεῖ δέ, ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος, τὸν κατηγορούμενον, ὅτι, ἐὰν δὲν ἐκλέξῃ τὸν ἐνώπιον τοῦ στρατοδικείου ὑπερασπιστὴν αὐτοῦ, θέλει τῷ διορίσει τοιοῦτον ὁ πρόεδρος· περὶ τῆς εἰδοποιήσεως ταύτης συντάσσεται ἔκθεσις. Ὁ ἐπίτροπος εἰδοποιεῖ τὸν πρόεδρον περὶ τῆς ἡμέρας καὶ ὥρας, καθ' ἣν ἐκλητεύθη ὁ κατηγορούμενος ἵνα δικασθῇ. Εἰς τὸν ἐπίτροπον κοινοποιεῖται ὑπὸ τοῦ προέδρου ἡ τυχὸν περὶ ἐξαιρέσεως ὑποβληθεῖσα αἴτησις. Καὶ ὁ ἐπίτροπος ὀφείλει, συνειδὼς ἑαυτῷ αἰτίαν τινὰ ἐξαιρέσεως, νὰ φανερώσῃ αὐτὴν εἰς τὸ δικαστήριον. Ὁ ἐπίτροπος δύναται νὰ αἰτήσηται τὴν σύλληψιν ψευδορκοῦντος μάρτυρος. Ὁ ἐπίτροπος ὑποβάλλει κατὰ τὴν δίκην τὰς προτάσεις του καὶ ἀναπτύσσει τὰς πρὸς ὑποστήριξιν τῆς κατηγορίας ἀποδείξεις. Ἡ ἀπόφασις ἀναγιγνώσκεται ὑπὸ τοῦ γραμματέως κατὰ διαταγὴν τοῦ ἐπιτρόπου, ὅστις καὶ εἰδοποιεῖ τὸν καταδικασθέντα ὅτι ἔχει ὑπὸ τοῦ νόμου τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσῃ ἐντὸς 24 ὡρῶν τὴν ἀναθεώρησιν τῆς ἀποφάσεως. Ἐν περιπτώσει ἀπολύσεως ὁ ἐπίτροπος δὲν δύναται νὰ ζητήσῃ τὴν ἀναθεώρησιν τῆς ἀποφάσεως, εἰμὴ μόνον διὰ τὸν ἐν ἄρθρῳ 480 ἐδ. 1 τῆς κοινῆς Ποινικῆς δικονομίας λόγον. Ἐν περιπτώσει ἀθῳώσεως ἐπίσης δὲν δύναται νὰ ζητήσῃ τὴν ἀκύρωσιν τῆς περὶ ἀθῳώσεως διαταγῆς τοῦ προέδρου καὶ τῶν πρὸ αὐτῆς ἀποφάσεων, εἰ μὴ μόνον ὑπὲρ τοῦ νόμου καὶ τηρουμένων ἀπαραμειώτων τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀθῳωθέντος. Μόνον ἐν περιπτώσει καταδίκης δύναται νὰ ζητήσῃ ἀναθεώρησιν ὁ ἐπίτροπος. Ὁ ἐπίτροπος ἀναφέρει εἰς τὸν ἀσκοῦντα τὴν ποινικὴν ἀγωγὴν περὶ πάσης περὶ ἀπορρίψεως ἀποφάσεως τοῦ Ἀναθεωρητικοῦ ἢ τοῦ Ἀρείου Πάγου, ὡς καὶ περὶ πάσης ἀποφάσεως τοῦ στρατοδικείου, κατὰ τῆς ὁποίας δὲν ἔγινεν αἴτησις ἀναθεωρήσεως ἢ ἀναιρέσεως, καὶ ἐξαιτεῖται τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς.

Ἡ ἐκτέλεσις γίνεται ἐπιμελείᾳ τοῦ ἐπιτρόπου. Ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν, ὁ ἐπίτροπος πέμπει ἀντίγραφον τῆς ἀποφάσεως πρὸς τὴν διοίκησιν τοῦ στρατιωτικοῦ σώματος, εἰς ὃ ἀνήκει ὁ καταδικασθείς. Γενομένης αἰτήσεως ἀναθεωρήσεως ὁ ἐπίτροπος ὀφείλει ἄνευ οὐδεμιᾶς βραδύτητος νὰ ἀποστείλῃ πρὸς τὸν ἐπίτροπον τοῦ Ἀναθεωρητικοῦ ἀντίγραφον ἐπικεκυρωμένον τῆς ἀποφάσεως, μετὰ τῶν ἐγγράφων τῆς διαδικασίας, τῶν πρακτικῶν καὶ τῆς πρὸς ἀναθεώρησιν αἰτήσεως. Ὁ παρὰ τῷ Ἀναθεωρητικῷ ἐπίτροπος ἀποστέλλει παραχρῆμα τὴν δικογραφίαν εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ Ἀναθεωρητικοῦ. Ἐπίσης εἰδοποιεῖ τὸν αἰτοῦντα τὴν ἀναθεώρησιν περὶ τῆς δικασίμου πρὸ τριῶν ἡμερῶν. Κατὰ τὴν δίκην ὁ ἐπίτροπος ἀπαντᾷ ἐπὶ τῶν ἐν τῇ αἰτήσει ἀναφερομένων λόγων τῆς ἀναθεωρήσεως. Ἀπορριφθείσης τῆς πρὸς ἀναθεώρησιν αἰτήσεως ὁ ἐπίτροπος στέλλει ἀντίγραφον τῆς ἀποφάσεως τοῦ Ἀναθεωρητικοῦ μεθ' ὅλων τῶν ἐγγράφων τῆς δίκης πρὸς τὸν ἐπίτροπον τοῦ ἐκδόντος τὴν ἀπόφασιν στρατοδικείου καὶ ἀναφέρει συγχρόνως πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν ὑπουργόν. Ἐπίσης πέμπει πρὸς τὸν ἐπίτροπον τοῦ στρατοδικείου ἀντίγραφον τῆς ἀκυρωτικῆς ἀποφάσεως, ἥτις ἐπιμελείᾳ τοῦ ἐπιτρόπου τοῦ στρατοδικείου γράφεται εἰς τὸ περιθώριον τῆς ἀκυρωθείσης ἀποφάσεως.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 2 τοῦ κανονισμοῦ στρατιωτικῶν δικαστηρίων, ὁ ἐπίτροπος τοῦ Ἀναθεωρητικοῦ τηρεῖ βιβλίον ἀλληλογραφίας καὶ ὅμοιον εἰσερχομένων καὶ ἐξερχομένων, ἀνακοινοῖ παντὶ ἀναθεωρησείοντι τὴν ἡμέραν καὶ ὥραν τῆς δίκης καὶ διευθύνει αὐτοπροσώπως ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τὰς ἀνατεθειμένας αὐτῷ κατὰ νόμον ὑποθέσεις, ἐνεργῶν ἐλευθέρως καὶ κατ' ἰδίαν αὐτοῦ πεποίθησιν. Κατὰ τὸ ἄρθρον 5 τοῦ αὐτοῦ κανονισμοῦ ὁ παρὰ τῷ στρατοδικείῳ ἐπίτροπος διευθύνει ἐπίσης αὐτοπροσώπως τὰς ἀνατεθειμένας αὐτῷ ὑποθέσεις καὶ ἐνεργεῖ κατ' ἰδίαν πεποίθησιν. Ἀλλ' ἂν λάβῃ ῥητὴν διαταγὴν παρὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν, δέον νὰ ἐκτελῇ αὐτὴν ταχέως καὶ ἀκριβῶς.

Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

— **ἐπίτροποι τοῦ λαοῦ.** Καλοῦνται οὕτω τὰ μέλη τῆς κυβερνήσεως τῆς Ἑνώσεως Σοσιαλιστικῶν Σοβιετικῶν Δημοκρατιῶν, ἔχοντα ἀξίωμα ἀνάλογον πρὸς τὸ τοῦ ὑπουργοῦ. Οἱ ἐπίτροποι τοῦ λαοῦ ἐκλέγονται κατ' ἔτος ὑπὸ τοῦ Πανρωσικοῦ Ἐκτελεστικοῦ Συνεδρίου, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου εἶναι ὑπεύθυνοι, αἱ πράξεις των δὲ ὑπόκεινται εἰς τὴν ἔγκρισιν τοῦ μονίμου προεδρείου τοῦ συνεδρίου. Τὸ Συμβούλιον τῶν Ἐπιτρόπων τοῦ Λαοῦ τῆς Ε.Σ.Σ.Δ. ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ προέδρου, πέντε ἑνιαίων ὁμοσπονδιακῶν ἐπιτρόπων (ἐξωτερικῶν, στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν, ἐξωτερικοῦ καὶ ἐσωτερικοῦ ἐμπορίου, συγκοινωνίας καὶ Τ.Τ.Τ.) καὶ πέντε ἐπιτρόπων τοῦ λαοῦ τῶν Ἡνωμένων Σοβιετικῶν Δημοκρατιῶν (ἀνωτάτου συμβουλίου ἐθνικῆς οἰκονομίας, ἐργασίας, οἰκονομικῶν, προστασίας ἐργατῶν καὶ ἀγροτῶν, στατιστικῆς). Παρ' ἑκάστῳ ἐπιτρόπῳ καὶ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ λειτουργεῖ μόνιμον βοηθητικὸν συμβούλιον (βλ. καὶ λ. *Ῥωσία [Πολίτ.]*).

— **ἐπίτροποι ναῶν.** Ἡ διοίκησις τῶν ναῶν καὶ ἡ διαχείρισις τῶν περιουσιῶν αὐτῶν, κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐν τῷ κανονικῷ δικαίῳ ἀντίληψιν, ἀνήκει τῷ ἐπισκόπῳ, εἰς τὴν ἐπισκοπικὴν περιφέρειαν τοῦ ὁποίου ὑπάγονται οἱ ναοί. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ ἐπίσκοπος μόνος δὲν ἐπαρκεῖ νὰ διοικῇ τοὺς ναοὺς καὶ διαχειρίζεται τὴν περιουσίαν αὐτῶν, ἀναθέτει τὴν διοίκησιν καὶ διαχείρισιν αὐτῶν τῷ ἐν τῇ ἐνορίᾳ ἀντιπροσώπῳ αὐτοῦ, ἤτοι τῷ κανονικῷ ἐφημερίῳ τοῦ ναοῦ. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ ἐφημέριος μόνος δὲν ἐπαρκεῖ εἰς τὴν διοίκησιν καὶ διαχείρισιν τῶν ναῶν, συνεργάζεται μετὰ λαϊκῶν κατὰ τὴν ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς ἤδη ἐποχῆς ὑπάρχουσαν συνήθειαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ συνεργάζεσθαι ἐν τῇ διαχειρίσει τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας καὶ λαϊκούς, τοὺς καλουμένους γέροντας. Οἱ λαϊκοὶ οὗτοι, οἵτινες καλοῦνται *ἐπίτροποι τῶν ναῶν*, ἐξελέγοντο κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τοῦ ἐφημερίου, οὗτινος ἐγένοντο βοηθοί, ἔπειτα ὅμως ἐκρίθη εὔλογον νὰ ἐκλέγωνται ὑπὸ τῆς ὅλης ἐνορίας, ἵνα οὕτω καὶ ἡ ἐκλογὴ τῶν καταλληλοτέρων προσώπων ἐξασφαλισθῇ καὶ ἡ ἐκπροσώπησις τῆς ὅλης ἐνορίας ἐν τῇ διοικήσει καὶ διαχειρίσει τῆς περιουσίας τῶν ναῶν ἐκδηλωθῇ. Ἐντεῦθεν προῆλθε τὸ σύστημα τοῦ διαχειρίζεσθαι τὴν περιουσίαν τῶν ναῶν τοὺς λαϊκοὺς ἐπιτρόπους, σύστημα ὅπερ ἐπικρατεῖ εἰς πάσας τὰς αὐτοκεφάλους Ἐκκλησίας τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Αἱ θεμελιώδεις διατάξεις, αἱ ἀφορῶσαι τοὺς ἐπιτρόπους τῶν ναῶν, στηρίζονται ἰδίᾳ ἐπὶ τοῦ «Γενικοῦ κανονισμοῦ τῶν ἱερῶν ἐκκλησιῶν» τοῦ ἔτους 1868, τοῦ ἰσχύοντος ἐν ταῖς ἐνορίαις τοῦ κλίματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου. Κατὰ τὸν κανονισμὸν τοῦτον ἡ μέριμνα τῶν διοικητικῶν ὑποθέσεων ἑκάστης ἐνορίας ἀνατίθεται ἐπιτροπῇ συγκειμένῃ ἐκ τριῶν ἢ πέντε μελῶν, ἐκλεγομένῃ δι' ἓν ἔτος ὑπὸ τῆς γενικῆς συνελεύσεως ἐκ τῶν μᾶλλον εὐυπολήπτων ἐνοριτῶν καὶ ἐπικυρουμένῃ ὑπὸ τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου. Παρ' ἡμῖν δυνάμει τοῦ ἄρθρου 114 τοῦ περὶ δήμων νόμου τὴν διοίκησιν καὶ διαχείρισιν τῆς περιουσίας τῶν ναῶν εἶχον οἱ δημοτικοὶ ἄρχοντες, ἐξασκοῦντες αὐτὴν διὰ τῶν ὑπ' αὐτῶν διοριζομένων ἐκκλησιαστικῶν συμβούλων, τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτρόπων, τῶν διατελούντων ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς δημοτικῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ νομάρχου. Ἤδη κατὰ τὸν νόμον 3596 «Περὶ ἐνοριακῶν ναῶν κλπ.» τῆς 8 Μαρτίου 1910, οἱ ἐπίτροποι ἐκλέγονται ὑπὸ τῶν ἐνοριτῶν, μεταξὺ δὲ τῶν ἐπιτρόπων συγκαταλέγεται καὶ ὁ ἐφημέριος τοῦ ναοῦ. Διὰ τοῦ Ν. Δ. τῆς 17 Δεκεμβρίου 1923 «Περὶ ἐνοριακῶν ναῶν καὶ ἐφημερίων», τοῦ νῦν ἰσχύοντος, τὴν διοίκησιν τοῦ ἐνοριακοῦ ναοῦ ἔχει ἐπιτροπεία ἀποτελουμένη ἐκ τοῦ ἐφημερίου καὶ ἐκ λαϊκῶν μελῶν ἐκλεγομένων ὑπὸ τῶν ἐνοριτῶν κατὰ τριετίαν. Τὰ λαϊκὰ μέλη εἶναι δύο προκειμένου περὶ ἐνοριῶν ἐχουσῶν ἀριθμὸν οἰκογενειῶν κάτω τῶν 300, τέσσαρα δὲ προκειμένου περὶ ἐνοριῶν ἐχουσῶν ἀριθμὸν οἰκογενειῶν 300 καὶ ἄνω (ἄρθρ. 11). Τὰ λαϊκὰ μέλη τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας ἐκλέγονται ὑπὸ τῶν ἐνοριτῶν ἐκλογέων διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας διὰ ψηφοδελτίων (ἄρθρ. 12). Τὴν ἐκλογὴν προκηρύσσει ὁ οἰκεῖος μητροπολίτης διὰ προσκλήσεώς του πρὸς τοὺς ἐνορίτας, ἐκδιδομένης ἕνα τοὐλάχιστον μῆνα πρὸ τῆς ἐκλογῆς (ἄρθρ. 14). Αἱ ἐκλογαὶ διεξάγονται ἐνώπιον ἐφορευτικῆς ἐπιτροπῆς ἀπαρτιζομένης ἐκ τοῦ διευθύνοντος τὰς ἐργασίας τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπῆς καὶ δύο ἐνοριτῶν ἐχόντων τὰ προσόντα τοῦ ἐκλεξίμου, ὁριζομένων διὰ κληρώσεως μετὰ δύο ἀναπληρωματικῶν μελῶν (ἄρθρ. 15). Ἐὰν δὶς ματαιωθῇ ἡ ἐκλογὴ τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας, διορίζεται αὕτη ὑπὸ τοῦ μητροπολιτικοῦ συμβουλίου (ἄρθρ. 19). Πᾶς ἐκλογεὺς δικαιοῦται νὰ ὑποβάλῃ ἔνστασιν κατὰ τοῦ κύρους τῆς ἐκλογῆς ἐνώπιον τοῦ εἰρηνοδίκου ἐντὸς ὀκτὼ ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἐκλογῆς. Ὁ μητροπολίτης ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν ἀπὸ τῆς κοινοποιήσεως τῆς ἀποφάσεως τοῦ εἰρηνοδίκου καλεῖ ἐγγράφως τοὺς ἐκλεγέντας νὰ ἀναλάβωσι τὰ ἑαυτῶν καθήκοντα (ἄρθρ. 22). Ἡ διάρκεια τῆς ὑπηρεσίας τῶν ἐνοριακῶν ἐπιτρόπων ὁρίζεται τριετής, ἡ δὲ ἐγκατάστασις αὐτῶν γίνεται τὴν 1 Ἀπριλίου. Αἱ ἐκλογαὶ τῶν ἐνοριακῶν ἐπιτροπειῶν ἐνεργοῦνται κατ' Ἰανουάριον τοῦ τελευταίου τῆς τριετίας ἔτους (ἄρθρ. 23). Τὸ ἀξίωμα τῶν ἐνοριακῶν ἐπιτρόπων εἶναι προαιρετικὸν καὶ ἄμισθον (ἄρθρ. 24). Αἱ ἐνοριακαὶ ἐπιτροπεῖαι τῶν ναῶν τῶν ὑπαγομένων εἰς τὰ μητροπολιτικὰ συμβούλια διορίζονται παρὰ τούτων (ἄρθρ. 26). Ἡ ἐνοριακὴ ἐπιτροπεία πλὴν τῶν ἐν τῷ νόμῳ ἀνατεθειμένων αὐτῇ καθηκόντων ἔχει τὴν διοίκησιν τοῦ ναοῦ καὶ διαχειρίζεται τὴν περιουσίαν αὐτοῦ (ἄρθρ. 31).

Κ. Ι. Δ.

— **ἐπίτροπος ἐπισκοπικός.** Ἡ ἐποπτεία πολλῶν ἐνοριῶν τῆς ἐπισκοπικῆς ἐπαρχίας ἀνετίθετο κατ' ἀρχὰς εἰς τοὺς καλουμένους *χωρεπισκόπους*. Ἀφοῦ ὅμως διὰ τοῦ ΣΤ' κανόνος τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου ἀπηγορεύθη ἡ χειροτονία ἐπισκόπων διὰ κώμας καὶ μικρὰς πόλεις, ἡ ἐποπτεία αὕτη ἀνετίθετο εἰς πρεσβυτέρους καλουμένους *περιοδευτάς*, οἵτινες ἐξήσκουν ταύτην εἴτε ἐν ὡρισμένῳ τόπῳ διαμένοντες εἴτε περιοδεύοντες ἐντολῇ τοῦ ἐπισκόπου. Ἐκ τῶν περιοδευτῶν τούτων προῆλθον οἱ μονίμως ἐποπτεύοντες διάφορα διαμερίσματα τῆς ἐπισκοπῆς, οἵτινες ἐκαλοῦντο *ἀρχιπρεσβύτεροι* (πρωτοπαπᾶδες). Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτῆς φαίνεται ὑπῆρχε συνήθεια τοῦ διορίζειν καὶ λαϊκοὺς ἐπισκοπικοὺς ἐπιτρόπους. Τὴν συνήθειαν ταύτην κατακρίνουσα ἡ Ἱερὰ σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος διὰ τῆς ἀπὸ 22 Ἰανουαρίου 1834 ἐγκυκλίου αὐτῆς ἀπαγορεύει τὸν διορισμὸν λαϊκῶν ἐπισκοπικῶν ἐπιτρόπων καὶ ἐντέλλεται ὅτι εἰς τὸ ἑξῆς πρέπει νὰ διορίζωνται ἐπισκοπικοὶ ἐπίτροποι πρεσβύτεροι καὶ δὴ διακρινόμενοι ἐπὶ παιδείᾳ καὶ χρηστότητι (ἐγκύκλιος τῆς 19 Μαρτίου 1843). Διὰ τῆς ἐγκυκλίου τέλος τῆς 19 Δεκεμβρίου 1857 ὑποχρεοῖ ἡ Ἱερὰ σύνοδος τοὺς ἀρχιερεῖς νὰ γνωστοποιῶσι τὸν διορισμὸν τῶν ἐπισκοπικῶν ἐπιτρόπων εἰς τὴν ἁρμοδίαν διοικητικὴν πολιτικὴν ἀρχὴν (τὸν νομάρχην ἢ τὸν ἔπαρχον). Κατὰ τὸ 31 ἄρθρον, τὸ ἰσχῦον νῦν, τοῦ καταστατικοῦ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τῆς 31 Δεκεμβρίου 1923 «ἕκαστος ἀρχιερεὺς δύναται νὰ διορίζῃ εἰς διάφορα μέρη τῆς μητροπόλεως αὐτοῦ κατὰ τὰς ἀνάγκας αὐτῆς ἐκ τῶν κληρικῶν ἀρχιερατικοὺς ἐπιτρόπους πρὸς ἔκδοσιν ἀδειῶν γάμων δι' ὡρισμένην περιφέρειαν, δύναται δὲ νὰ ἀναθέσῃ αὐτοῖς ἐγγράφως καὶ καθήκοντα ἐποπτείας ἐν τῇ περιφερείᾳ αὐτοῦ». Κατὰ τὸ Ε' ἄρθρον τοῦ Σ' νόμου τῆς 9 Ἰουλίου 1852 ἐν ἀποβιώσει ἐπισκόπου ἡ κυβέρνησις, τῇ προτάσει τῆς Ἱερᾶς συνόδου, διορίζει ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν τῆς ἐπισκοπῆς ἐπισκοπικὴν ἐπιτροπὴν πρὸς διεξαγωγὴν τῶν πνευματικῶν ὑποθέσεων τῆς χηρευσάσης ἐπισκοπῆς ἕως οὗ ἐγκατασταθῇ ὁ ταύτης κανονικὸς ἐπίσκοπος. Ἡ διάταξις αὕτη μετεβλήθη διὰ τοῦ 26 ἄρθρου τοῦ νῦν ἰσχύοντος καταστατικοῦ τῆς 31 Δεκεμβρίου, καθ' ὅ: «τὴν διοίκησιν χηρεύοντος θρόνου ἀναθέτει ὁ πρόεδρος τῆς Ἱερᾶς συνόδου ὡς τοποτηρητῆς, τῷ πρωτοσυγκέλλῳ τῆς ἐπισκοπῆς ἢ τῷ ἱεροκήρυκι αὐτῆς, τοιούτων δὲ μὴ ὄντων, ἄλλῳ κληρικῷ. Ὁ τοποτηρητὴς ἀσκεῖ πάντα τὰ καθήκοντα τοῦ ἐπισκόπου, πλὴν ἐκείνων, τὰ ὁποῖα προϋποθέτουσιν ἱερατικὸν βαθμὸν ἀρχιερωσύνης. Τὰ διαζύγια ἐκδίδει εἷς τῶν ὁμόρων μητροπολιτῶν».

Κ. Ι. Δ.

ἐπιτροχάδην· ἐπίρρ. (ἀπὸ τοῦ *ἐπιτρέχω* βλ. λ.): «ἀνέγνωσα τὸ βιβλίον, τὴν ἔκθεσιν κττ. ἐπιτροχάδην» μετὰ σπουδῆς, ἄνευ τῆς ἀναγκαίας προσοχῆς, κοιν. *'ς τὰ πεταχτά.*

ἐπιτροχασμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐπιτρέχειν*, ἡ συνοπτικὴ καὶ ἄνευ τῆς ἀναγκαίας προσοχῆς διήγησις.

— *[Ῥητορ.]* Σχῆμα λόγου ὅμοιον πρὸς τὴν *ἐπεξεργασίαν* (βλ. λ.).

—Π.

ἐπιτρόχιος *συνιστῶσα* *[Φυσ.]*. Καλεῖται οὕτως εἰς τὴν καμπυλόγραμμον κίνησιν σημείου ἡ ἐπὶ τῆς ἐφαπτομένης τῆς τροχιᾶς τῆς κινήσεως κειμένη συνιστῶσα τῆς ἐπιταχύνσεως ἢ καὶ ἡ πρὸς αὐτὴν ἀνάλογος ἐφαπτομενικὴ συνιστῶσα τῆς δυνάμεως. Εἶναι δὲ ἡ *ἐπιτρόχιος συνιστῶσα* ΟΕ ἀριθμητικῶς ἴση πρὸς τὴν ἀλγεβρικὴν παράγωγον τῆς ταχύτητος ὡς πρὸς τὸν χρόνον καὶ προσδιορίζει ἑπομένως τὴν μεταβολὴν τοῦ μεγέθους τῆς ταχύτητος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν *κάθετον* ἢ *κεντρομόλον συνιστῶσαν* ΟΚ, ἡ ὁποία προσδιορίζει τὴν μεταβολὴν κατευθύνσεως τοῦ διανύσματος τῆς ταχύτητος καὶ εὑρίσκεται εἰς ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὴν ἀκτῖνα καμπυλότητος τῆς τροχιᾶς.

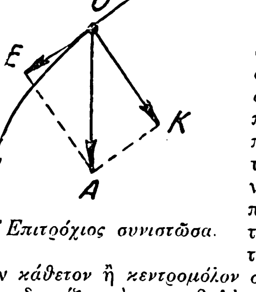

Ἐπιτρόχιος συνιστῶσα.

Γ. Θ. ΚΑΚΡΙΔΗΣ

Digitized by Google

ἐπιτυγχάνω, *ἀόρ. ἐπέτυχον καὶ ἐπέτυχα—ἐπετεύχθην·* εὑρίσκω ἐκ τύχης, συναντῶ κατὰ τύχην: «τὸν ἐπέτυχα εἰς τὴν πλατεῖαν,—εἰς τὸν περίπατον,—εἰς τὴν λέσχην»· || ἐπὶ βολῆς, βάλλω ἐπιτυχῶς, εὐστοχῶ, ἀντίθ. *ἀστοχῶ*: «τὸν ἐπέτυχεν εἰς τὴν κεφαλήν,—εἰς τὴν καρδίαν»· || καθόλου, εὐστοχῶ, εὑρίσκω τὸ ζητούμενον, ἀντίθ. *πλανῶμαι, σφάλλομαι*: «δὲν τὸ ἐπέτυχες», «ἐπέτυχεν εἰς τὰς ἀπαντήσεις»· || κερδίζω τὸ ἐπιδιωκόμενον, πραγματοποιῶ τὸ ποθούμενον, ἀντίθ. *ἀποτυγχάνω*: «ἐπέτυχε εἰς τὰς ἐξετάσεις του,—εἰς τὰς προσπαθείας του», «ἐπέτυχε τὸν σκοπόν του,—ἕνα καλὸν γαμβρόν»· || ἀπολύτως, ἀποβαίνω ἐπιτυχής: «ἡ παράστασις τοῦ δράματος ἐπέτυχε», «ἐπέτυχεν ἡ ἑορτή,—ἡ φωτοχυσία,—ἡ φωτογραφία»· || παθ. *ἐπιτυγχάνομαι·* κατορθοῦμαι, λαμβάνω ὑπόστασιν: «ἐπιτυγχάνονται καλὰ ἀποτελέσματα», «ἐπετεύχθη συμφωνία,—συμφιλίωσις».

Ἐπιτυμβία *[Μυθολ.]*. Ἐπίκλησις τῆς Ἀφροδίτης λατρευομένης ὑπὸ τὸ ἐπίθετον τοῦτο ἐν Δελφοῖς, ὅπου ὑπῆρχε καὶ μικρὸν ἄγαλμα αὐτῆς. Ἡ Ἐπιτυμβία Ἀφροδίτη παραλληλίζεται πρὸς τὴν ἐν Ρώμῃ λατρευθεῖσαν Venus Libitina (*Ἀφροδίτη Λιβιτίνη*), ἐν τῷ ἱερῷ τῆς ὁποίας ὑπῆρχον ἅπαντα τὰ πρὸς ταφὴν ἀναγκαῖα. Περὶ τῆς σημασίας τῆς ἐπι λήσ ως βλ. λ. *Ἀφροδίτη* (τόμ. ΣΤ' σ. 353 β').

Π. Ν. Π.

ἐπιτύμβιος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ὁ ἐπὶ τοῦ τύμβου, ἐπὶ τοῦ τάφου εὑρισκόμενος: «ἐπιτύμβιος λίθος,—πλάξ,—ἐπιγραφή»· || ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν τύμβον, εἰς τὸν τάφον: «ἐπιτύμβιος αἶνος,—θρῆνος».

—*[Ἀρχ.] Ἐπιτύμβιος* ἢ καὶ *ἐπιτάφιος* καλεῖται πᾶν ἐπὶ τῶν τάφων ἱδρυόμενον σῆμα: στήλη, ἄγαλμα, ἀρχιτεκτονικὸν ἔργον κττ. Γενικῶς ἡ ἵδρυσις τῶν ἐπιτυμβίων σημάτων ὀφείλεται ἢ εἰς τὴν ἀνιμιστικὴν πίστιν τῆς ἐπιβιώσεως τῶν νεκρῶν, ἢ εἰς τὴν ἀνάγκην διατηρήσεως τῆς μνήμης των, ἢ εἰς τὴν πρόθεσιν τῆς απονομῆς ὀφειλομένης εἰς αὐτοὺς τιμῆς.

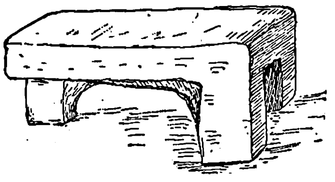

Τράπεζα ἐπιτυμβία ἐξ ἡφαιστειώδους λάβας, εὑρεθεῖσα ἐν Θήρᾳ.

Ἑλλάς. Κατὰ τοὺς ὁμηρικοὺς χρόνους κατεσκευάζοντο ἁπλοῖ «τύμβοι» δι' ἐπισωρεύσεως χώματος ἐν εἴδει χθαμαλοῦ λοφίσκου ἐπὶ τῆς θέσεως, ὅπου ἐκάη ὁ νεκρός. Κύκλῳ τοῦ τύμβου τούτου κατεσκευάζετο κρηπὶς ἐκ λίθων, ὅπως συγκρατῇ τὰ χώματα, ἐπὶ δὲ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ ἐτοποθετεῖτο λιθίνη στήλη, ἀνεπίγραφος καὶ ἀκόσμητος. Τοιοῦτοι ὁμηρικοὶ τύμβοι σῴζονται πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, διακρίνεται δὲ ἐξ αὐτῶν ὁ ἐν Σύμῃ εὑρεθείς, οὗ ἡ κρηπὶς ἔχει διάμετρον 19 μέτρων. Κατὰ τοὺς μυκηναϊκοὺς ὅμως χρόνους ἡ στήλη ἔφερεν ἀνάγλυφα σπειροειδῆ κοσμήματα ἢ ὄφεις, σύμβολα τῆς ὑποχθονίου ζωῆς ἢ ὁλοκλήρους παραστάσεις κυνηγίου. Τοιαῦται στῆλαι εὑρέθησαν ἐπὶ τῶν ἐν τῇ ἀκροπόλει τῶν Μυκηνῶν βασιλικῶν τάφων. Κατὰ τοὺς ἀρχαϊκοὺς καὶ κλασσικοὺς χρόνους, ὡς καὶ τοὺς μετέπειτα ἑλληνιστικούς, τὰ ἐπιτύμβια σήματα ἢ μνημεῖα ἦσαν ποικιλώτατα καὶ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν ἀρίστης τέχνης, ἰδίᾳ τὰ ἐν Ἀττικῇ: α') Τράπεζαι, ἤτοι τετράπλευροι λίθοι ἐρειδόμενοι ἐπὶ τριῶν ἢ τεσσάρων ποδῶν, πολλάκις φέροντες ἐπὶ τῶν πλευρῶν ἀναγλύφους παραστάσεις καὶ χρησιμεύοντες διὰ τὰς προσφοράς. β') Ὀμφαλοί, ἁπλοῖ γεωμετρικοὶ κῶνοι ἢ κῶνοι πεύκης, προφανῶς ἔχοντες ἔννοιαν φαλλικήν, οἵτινες διετηρήθησαν καθ' ἅπασαν τὴν κλασσικὴν περίοδον μέχρι τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. γ') Τετράγωνοι στῦλοι, κίονες δωρικοὶ ἢ ἰωνικοὶ (ἐν Μεγάλῃ Ἑλλάδι) καὶ ἡμικίονες, προελεύσεως ἀνατολικοελληνικῆς, ἄνευ συνήθως κιονοκράνου, φέροντες ἐπὶ τῆς κορυφῆς διάφορα «ἐπιθήματα»: σφίγγας, κιστίδας, κάνιστρα, ληκύθους κτλ. Ἀπὸ Δημητρίου ὅμως τοῦ Φαληρέως, τοῦ ἀπαγορεύσαντος τῷ 317 τὰ πολυτελῆ μνημεῖα, ὁ δωρικὸς κίων καθίσταται τὸ συνηθέστατον ἐπιτύμβιον σῆμα ἐν Ἀθήναις. Ἐν τῇ αἰολικῇ Μυρίνῃ εὑρέθησαν καὶ ἐπιτύμβιοι κιονίσκοι, ἰωνικοὶ καὶ κορινθιακοί, ἐξ ὀπτῆς γῆς. δ') Ὁλόλιθα μαρμάρινα ἀγγεῖα, μόνωτα (λήκυθοι) καὶ δίωτα (λουτροφόροι), τῶν ὁποίων τὰ μὲν πρῶτα ἐχρησίμευον πρὸς ἐναπόθεσιν ἀρωμάτων, τὰ δὲ δεύτερα ἐσυμβόλιζον ἢ τὸ νεκρικὸν λουτρὸν ἢ τὸ γαμήλιον διὰ τοὺς ἀποθανόντας ἀγάμους. ε') Ἀγάλματα. Ταῦτα, εἰ καὶ δαπανηρά, ἦσαν ἐν πολλῇ χρήσει. Κατὰ τοὺς ἀρχαϊκοὺς χρόνους διὰ τούτων δὲν ἐπεζητεῖτο ἡ διατήρησις τῆς μνήμης τῶν θανόντων, διότι δὲν ἀπέδιδον τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτῶν, ἀλλ' ἦσαν «γέρα» προσφερόμενα εἰς αὐτούς, διὸ καὶ εὐκόλως ἀντικαθιστάμενα ἢ ὑπὸ συμβολικῶν μορφῶν (Σφιγγῶν, Σειρήνων κτλ.) ἢ διὰ τῶν εἰκόνων ζῴων (λεόντων, ταύρων κτλ.). Οἱ ἐν τῷ Μουσείῳ τῶν Ἀθηνῶν ἀνακείμενοι «Ἀπόλλωνες» ἢ «κοῦροι» ἦσαν ἐπιτύμβια ἀρχαϊκὰ ἀγάλματα. Πάντα ταῦτα κατεσκεύαζον ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις αὐτῶν ἐπαγγελματίαι λιθοξόοι. Βραδύτερον ὅμως ἀναφέρονται καὶ ὀνομαστοὶ καλλιτέχναι, π.χ. ὁ Πραξιτέλης, ὡς ποιηταὶ ἐπιτυμβίων πλαστικῶν ἔργων. στ') Αἱ στῆλαι, εἴτε ἀδιακόσμητοι εἴτε ἀνάγλυφοι. Αἱ δεύτεραι εἶναι πολυαριθμόταται, ἰδίως ἀφ' ὅτου ἡ ἀττικὴ τέχνη ἐξελάϊκευσε τὸ ἰωνικὸν τοῦτο ἔθος τῆς ἱδρύσεως ἐπιτυμβίων στηλῶν. Δύο εἶναι οἱ τύποι τῶν στηλῶν τούτων: ἡ κυρίως «στήλη» καὶ ὁ «ναΐσκος». Ἡ πρώτη ἀποτελεῖται ἐκ τετραπλεύρου λιθίνης ἢ μαρμαρίνης πλακὸς ἱδρυμένης καθέτως ἐπὶ τοῦ τάφου, ἥτις πλατυτέρα οὖσα κατὰ τὴν βάσιν καὶ στενοτέρα κατὰ τὴν κορυφὴν ἐπιστέφεται ὑπὸ ἀναγλύφου ἀνθεμίου. Εἰς τὸ ἀνώτατον μέρος ἐχαράσσετο τὸ ὄνομα (καὶ ἡ πατρὶς) τοῦ θανόντος· ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν ὑπῆρχον δύο ἀνάγλυφοι ῥόδακες καὶ ὑπ' αὐτοὺς ἐντὸς τετραγώνου πλαισίου ἀνάγλυφος ἢ ἐζωγραφημένη παράστασις. Ἀπὸ τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος ἡ στήλη αὕτη βραχύνεται καὶ ἀντὶ ἀνθεμίου φέρει ἐπὶ τῆς κορυφῆς τριγωνικὸν ἀέτωμα. Ὁ νέος οὗτος διάμεσος τύπος τῆς στήλης ἐξελισσόμενος παρήγαγε κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα τὸν τύπον τοῦ «ναΐσκου». Οὗτος φέρει παραστάδας (ἢ κίονας), ἐπιστύλιον ἀέτωμα, αἱ δὲ ἀνάγλυφοι μορφαὶ εἶναι ἐντονώτατα ἔκτυποι, οὕτως ὥστε τὸ σύνολον νὰ παρουσιάζῃ μορφὴν «ἡρῴου». Αἱ ἐπὶ τῶν στηλῶν τούτων παραστάσεις ἦσαν: 1) μονήρη πρόσωπα ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν, καθήμενα ἢ ὄρθια· 2) δύο πρόσωπα, ἐνίοτε μετὰ τρίτου τινὸς συμπληρωματικοῦ, εἰς τὴν λεγομένην σκηνὴν τῆς «δεξιώσεως»· 3) συμπλέγματα οἰκογενειακὰ ἐκ πολλῶν προσώπων· 4) εἰδικαὶ παραστάσεις πολεμιστῶν μαχομένων, ναυαγῶν, γυναικῶν λιποθυμουσῶν, ἀνδρῶν ἀνακεκλιμένων πρὸ τραπέζης συμποσίου κτλ. Ἐκ τῶν περιφημοτέρων τούτων στηλῶν ἡ τῆς Ἡγησοῦς, εὑρεθεῖσα ἐν τῷ Κεραμεικῷ καὶ ἤδη φυλασσομένη ἐν τῷ Μουσείῳ Ἀθηνῶν, εἶναι τὸ ἄριστον δεῖγμα τοῦ εἴδους. Ἐπίσης ἐπὶ τῶν ἐν Παγασαῖς εὑρεθεισῶν ἐζωγραφημένων στηλῶν ἀξία μνείας λόγῳ τοῦ θέματος καὶ τῆς τεχνικῆς ἐκτελέσεως εἶναι ἡ τῆς ἀποθνῃσκούσης λεχοῦς. ζ') Παρὰ τοὺς συνήθεις τούτους τύπους τῶν ἐπιτυμβίων μνημείων ἱδρύοντο καὶ πολυτελέστερα: τὰ ἡρῷα-ναοὶ καὶ τὰ ἡρῷα-τεμένη. Τὰ πρῶτα ἦσαν μικροὶ ναοὶ περίστυλοι, τετράπλευροι ἢ περιφερικοί, διῃρημένοι εἰς αἰθούσας, ὧν ἡ μία ἦτο προωρισμένη διὰ τὸν νεκρόν. Εἰς ταῦτα ἀνήκουσι τὸ τῶν Νηρηΐδων ἐν Ξάνθῳ

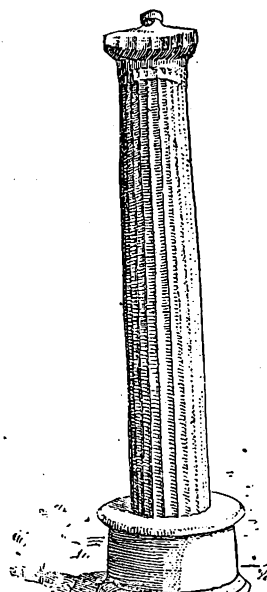

Κίων ἐπιτύμβιος εὑρεθεὶς παρὰ τὴν Ἁγίαν Τριάδα τῶν Ἀθηνῶν.

[Ἐπὶ τοῦ κιονοκράνου ἔφερεν ἀγγεῖον]

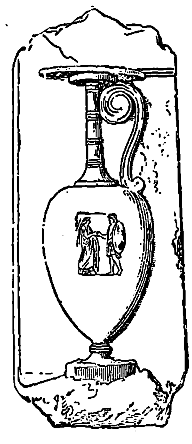

Λουτροφόρος ἐπιτυμβία.

Στήλη ἐπιτυμβία.

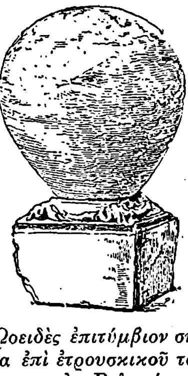

Ὡοειδὲς ἐπιτύμβιον σῆμα ἐπὶ ἐτρουσκικοῦ τάφου ἐν Βολωνίᾳ.

Βωμὸς ἐπιτύμβιος μετ' ἐγκάρπου, ἐπιγραφῆς καὶ ἄλλων ἀναγλύφων διακοσμητικῶν μορφῶν.

Βωμὸς ἐπιτύμβιος μετὰ κιόνων καὶ ἀναγλύφων ἀνθρωπίνων μορφῶν.

[Σκηνὴ δεξιώσεως πρὸ τῆς πύλης τοῦ Ἅδου.]

Ἡ ἐπιτυμβία στήλη τῆς Ἡγησοῦς εἰς σχῆμα «ναΐσκου».

Digitized by Google

τῆς Λυκίας, τὸ τῆς Κνίδου καὶ τὸ μαυσσωλεῖον τῆς Ἁλικαρνασσοῦ. Τὰ ἡρῷα-τεμένη ἱδρύοντο ἐντὸς εὐρέος περιβόλου μετὰ πολλῶν ἄλλων κτισμάτων: δωματίων διὰ τοὺς ἱερεῖς καὶ φύλακας, ὑποστέγων διὰ τὰ συμπόσια τῶν κατ' ἔτος πανηγυριστῶν, κήπων κτλ. Τὸ ἡρῷον-τέμενος Ἀντιγόνου

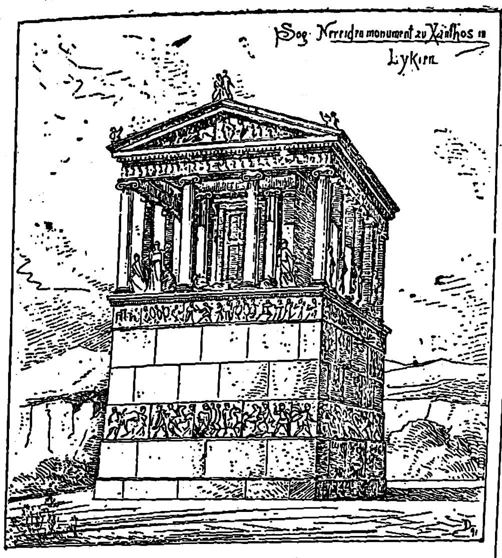

Ἀναπαράστασις τοῦ ἐν Ξάνθῳ τῆς Λυκίας μνημείου τῶν Νηρηΐδων.

τοῦ Γονατᾶ εἶχε καὶ στοάν, λουτρὰ καὶ στάδιον. Τὸ καλύτερον σῳζόμενον τοιοῦτον μνημεῖον εἶναι τὸ ἐν Γκιόλμπαση-Τρύσα τῆς Λυκίας. η') Αἱ σαρκοφάγοι, ἤτοι αἱ ἐκ ξύλου, μαρμάρου ἢ ὀπτῆς γῆς μετ' ἀναγλύφων ἢ ἐζωγραφημένων κατὰ τὰς τέσσαρας πλευρὰς παραστάσεων λάρνακες, ἐσκεπασμέναι διὰ καλύμματος ὁριζοντίου ἢ ἀμφικλινοῦς. Τούτων ἡ καταγωγὴ εἶναι καθαρῶς ἑλληνική, ἀλλ' ἡ χρῆσις αὐτῶν ἐγενικεύθη ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος.

Ἰταλία. Συνήθη ἐπιτύμβια μνημεῖα παρ' Ἐτρούσκοις ἦσαν οἱ σφαιρικοὶ ἢ ᾠοειδεῖς λίθοι, ἐνίοτε γεγλυμμένοι εἰς σχῆμα κώνου πεύκης, ἱδρυμένοι

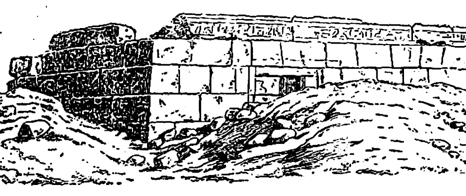
Ὁ «Μασταμπᾶς» ἐν Γκίζᾳ.

ἐπὶ τετραγώνου βάσεως ἢ κιονίσκου, παρεμφερεῖς πρὸς τοὺς ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἐθιζομένους. Ἐπίσης εὑρέθησαν τύμβοι μετὰ κρηπῖδος, ὡς καὶ στῆλαι μετ' ἀναγλύφων παραστάσεων γυναικῶν, πολεμιστῶν, οἰκογενειακῶν συμποσίων κτλ. Παρὰ Ρωμαίοις παρατηρεῖται ἐπίδρασις ἐτρουσκικὴ καὶ ἑλληνική. Ἀλλ' ὁ συνήθης τύπος ἐπιτυμβίου μνημείου παρ' αὐτοῖς εἶναι ὁ βωμός, φέρων ἀνάγλυφα κοσμήματα καὶ παραστάσεις κυρίως μὲν ἐπὶ τῆς προσόψεως, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν αὐτοῦ πλευρῶν. Καὶ εἰς μὲν τὰς ἄνω γωνίας αὐτοῦ ὑπάρχουσι βούκρανα, ἀφ' ὧν κρέμαται ἀνάγλυφον ἔγκαρπον (γιρλάντα), ὑπεράνω τοῦ ὁποίου ἐν τετραπλεύρῳ πλαισίῳ ἐχαράσσετο ἡ ἐπιγραφή, τὸ δὲ μεταξὺ ταύ-

Ἐπιτύμβιον μνημεῖον τοῦ Φιλίππου Πό, ὑπὸ Ἀντωνίου Λεμουατυριὲ μεταξὺ τοῦ 1473-1493.
[Μουσεῖον τοῦ Λούβρου.]

της καὶ τοῦ ἐγκάρπου κενὸν ἐπληροῦτο ὑπὸ γοργόνος, ἀετοῦ, ἱπποκάμπης κτλ., τὸ δὲ κάτωθεν τῶν βουκράνων μέρος τῶν πλευρῶν ἐκοσμεῖτο ὑπὸ ἀετῶν, σφιγγῶν, γρυπῶν κτλ. Ἐνίοτε καὶ ὑπὸ τὸ ἔγκαρπον ἐτίθετο ἄλλη παράστασις, π. χ. τῆς θηλαζούσης τὸν Ρωμύλον καὶ Ρῶμον λυκαίνης κτλ. Βραδύτερον ἀντὶ βουκράνων εἰς τὰς γωνίας ἐτίθεντο κεφαλαὶ κριῶν ἢ κάθετοι εἰς ὕψος διακοσμήσεις: λυχνοστάται, δᾷδες, κλάδοι φοίνικος, κιγκλίδες. Ἀλλ' ὑπάρχουν καὶ τύμβοι-βωμοὶ φέροντες ἀντὶ τῶν ζῳϊκῶν, φυτικῶν ἢ συμβολικῶν τούτων διακοσμήσεων, ἀνθρωπίνους μορφὰς ρεαλιστικάς, ἀποδιδούσας τουτέστι τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ θανόντος. Εἰς τὰς τοιαύτας παραστάσεις συναντῶνται, πλὴν τῶν οἰκογενειακῶν ἢ ἐπαγγελματικῶν σκηνῶν, καὶ αἱ τῆς «δεξιώσεως» (dextrarum junctio) Ἐκ δὲ τῶν ἐκ τῆς μυθολογίας εἰλημμένων παρα-

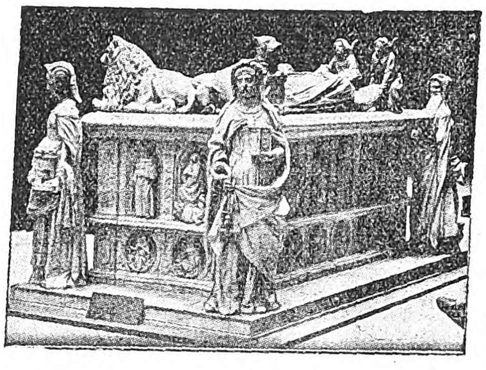
Μνημεῖον Φραγκίσκου Β' δουκὸς τῆς Βρετάνης καὶ τῆς Μαργαρίτας ντὲ Φουὰ ὑπὸ Μιχαὴλ Κολὸμπ († 1512).
[Μητρόπολις τῆς Νάντης.]

στάσεων συνηθέστεραι εἶναι αἱ ἔχουσαι σχέσιν πρὸς τὸν θάνατον, ὡς τοῦ Διονύσου καὶ τῆς Ἀριάδνης, τῆς ἁρπαγῆς τῆς Περσεφόνης ἢ τοῦ Γανυμήδου, τοῦ Ἔρωτος καὶ τῆς Ψυχῆς κτλ. Παραλλήλως πρὸς τὸν συνηθέστατον καὶ πολλάκις ἀριστοτεχνικὸν τοῦτον βωμὸν ἱδρύοντο, ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων, καὶ ὑψηλοὶ κίονες, εἰς τὴν βάσιν τῶν ὁποίων ὑπῆρχεν ὁ τάφος (ὡς ἡ στήλη τοῦ Τραϊανοῦ ἐν Ρώμῃ) καὶ μαυσωλεῖα (ὡς τῶν Καισάρων) περιφερικοῦ σχήματος καὶ διαμέτρου 38 μέτρων (ἱδρυθὲν τῷ 28 π. Χ. ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ Ἄρεως), τοῦ Ἀδριανοῦ παρὰ τὸν Τίβεριν, περιφερικὸν καὶ τοῦτο, διαμέτρου 64 μέτρων καὶ ἐπὶ βάσεως τετραγώνου 84 μέτρων κατὰ πλευράν, ὁ σήμερον καλούμενος πύργος τοῦ Ἁγίου Ἀγγέλου. Ἐπίσης ἀπὸ τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος ἐπεκτείνεται ἡ χρῆσις ὡραίων καὶ πολυτελῶν σαρκοφάγων.

Παρὰ τοῖς ἄλλοις λαοῖς. Τὰ ἐπιτύμβια μνημεῖα παρ' Αἰγυπτίοις ἢ ἔχουσι μορφὴν τετραπλεύρου κολούρου πυραμίδος (ἀραβ. «μασταμπά»), ὕψους 3—12 μέτρων καὶ μήκους 5—50, φερούσης ἀναγλύφους παραστάσεις εἰλημμένας συνήθως ἐκ τοῦ βίου τοῦ θανόντος, ἢ ἔχουσι μορφὴν μεγάλης πυραμίδος (τῶν βασιλέων), ἐκ τῶν ὁποίων ἡ τοῦ Χέοπος, ἡ μεγίστη πασῶν, ὕψος μὲν ἔχει 138 μ., βάσιν δὲ 227.

Αἱ πυραμίδες αὗται τὸ πάλαι ἐκαλύπτοντο ὑπὸ πλακῶν ἐκ γρανίτου ἢ χρίσματος ἀσβέστου. Ἐπιτύμβιοι πυραμίδες συναντῶνται καὶ παρ' Ἀσσυρίοις, Πέρσαις, Ἰρλανδοῖς, Μεξικανοῖς, Σιαμαίοις, κτλ. Οἱ Ἰουδαῖοι ἢ ἐπέθετον ἐπὶ τῶν τάφων μονόλιθα σήματα ἐν εἴδει πυλῶνος (ὡς τὸ σιλωαμιτικόν, βλ. *Ἑβραῖοι*, τόμ. Θ', σ. 643) ἢ κατεσκεύαζον διαφόρου τύπου ἀρχιτεκτονικὰ μνημεῖα μετὰ κιόνων, στέγης τετραπλεύρου ἢ κωνικῆς, ἀετωμάτων μετ' ἀναγλύφων διακοσμήσεων, ἀνθεμίων κτλ. (βλ. λ. *Ἑβραῖοι*, τόμ. Θ', σ. 637, 639, 643). Οἱ Χριστιανοὶ τῶν πρώτων αἰώνων κατεσκεύαζον τὰς γνωστὰς *κατακόμβας*, φερούσας συνήθως δι' ἐρυθροῦ ἢ μέλανος χρώματος ἐπὶ τῆς ἐπιτυμβίου πλακὸς τὸ ὄνομα τοῦ νεκροῦ μετά τινων βραχειῶν ἐπικλήσεων (π. χ. Pax tecum) καὶ διακοσμήσεις συμβολικὰς (τὸν Ἀγαθὸν ποιμένα ὑπὸ μορφὴν τοῦ Ὀρφέως, τὸν ἰχθῦν, πτηνὰ κτλ.) ἢ παραστάσεις βιβλικὰς (ὁ Δανιὴλ ἐν μέσῳ τῶν λεόντων, ἡ Κιβωτὸς τοῦ Νῶε, ἡ θυσία τοῦ Ἀβραὰμ κτλ.), ὧν ἡ τεχνικὴ δὲν διαφέρει τῆς τότε κρατούσης εἰδωλολατρικῆς. Ἀλλὰ καὶ αἱ σαρκοφάγοι ἦσαν πολὺ ἐν χρήσει, πλουσιώτερον τῶν κοινῶν κατακομβῶν διακεκοσμημέναι. Κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας καὶ τὴν Ἀναγέννησιν τὰ ἐπιτύμβια μνημεῖα, ὄντα ὑπαίθρια, παρουσιάζουσι συνήθως τὸν τύπον τετραπλεύρων πλακῶν μετ' ἐπιγραφῶν καὶ διακοσμήσεων, πολλάκις μετ' ἀγαλμάτων τῶν θανόντων, παρισταμένων ἢ ὑπτίων ὡς κοιμωμένων ἢ γονυκλινῶν ἐν στάσει προσευχῆς ἢ ἄλλως. Εἰς τοὺς πλουσιωτέρους τάφους προσετίθεντο καὶ ἄλλαι γλυπταὶ συμβολικαὶ παρα-

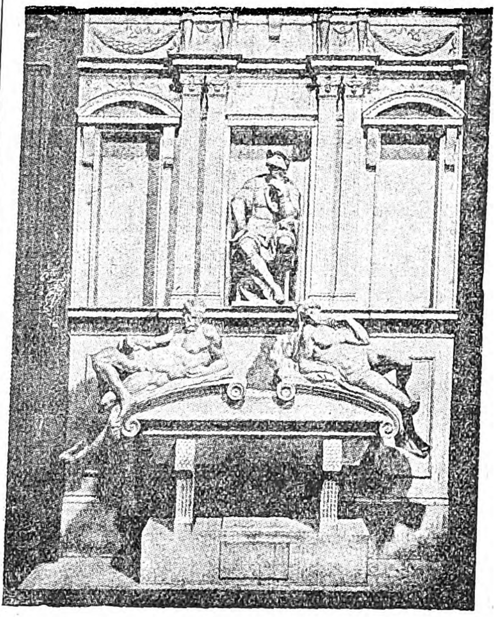
Μνημεῖον Λαυρεντίου Μεδίκου ὑπὸ Μιχαὴλ Ἀγγέλου ἐν τῷ ναῷ τοῦ Σὰν Λορέντσο ἐν Φλωρεντίᾳ.

στάσεις. Ἄξιος μνείας εἶναι ὁ τύπος τῶν ἐπὶ πλακὸς νεκρῶν, φερομένων ἐπὶ τοῦ ὤμου μοναχῶν ἢ καλογραιῶν. Ἀπὸ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἡ λιτότης καὶ σοβαρότης τῆς ἐκτελέσεως ὑποχωρεῖ εἰς τὸν πλοῦτον, τὴν ὑπερβολὴν καὶ τὴν ρητορείαν, ἐνῷ αἱ

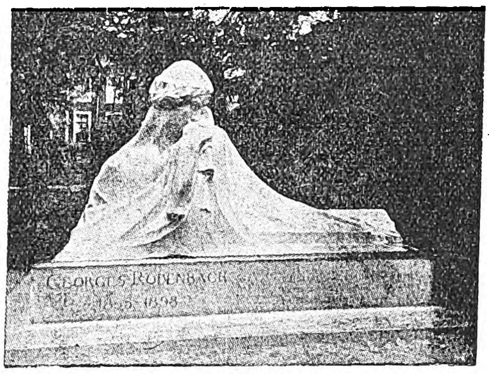
Μνημεῖον τοῦ Γεωργίου Ρόντεμπαχ ἐν Γάνδῃ ὑπὸ Γεωργίου Μὶνν (σύγχρονος)

ἀλληγορικαὶ παραστάσεις πληθύνονται. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους συνήθως τὰ ἐπιτύμβια μνημεῖα εἶναι ἁπλᾶ· μία πλὰξ μετὰ σταυροῦ ἢ ὀλόλιθος, λάρναξ ἢ μικρὸς ναΐσκος φέρων τὴν προτομὴν τοῦ θανόντος ἢ καὶ στῆλαι. Ἀλλὰ καὶ πολυτελῆ μνημεῖα, ἰδίᾳ κενοτάφια, πύλαι τοῦ Ἅδου (βλ. *γλυπτική*, τόμ. Η', σ. 579) κλ. δὲν σπανίζουσιν εἰς τὰ νεκροταφεῖα τῶν εὐρωπαϊκῶν μεγαλοπόλεων. Ἐν Ἑλλάδι ἀξιόλογα ἐπιτύμβια μνημεῖα ἀπὸ καλλιτεχνικῆς ἀπόψεως εἶναι ἡ «Κοιμωμένη» τοῦ *Χαλεπᾶ* (βλ. λ.) ἐν τῷ νεκροταφείῳ Ἀθηνῶν καὶ τὸ τοῦ Μάρκου *Μπότσαρη* (βλ. λ.) τοῦ Δαυῒδ Ντ' Ἀνζέ. Κ. Ι. Β.

Μαυσωλεῖον τοῦ Λεονάρδου Μπροῦνι ἐν Σάντα Κρότσε τῆς Φλωρεντίας ὑπὸ Βερνάνδου Ροσσελῖνο (1428—1478).

ἐπιτυχαίνω *καὶ πιτυχαίνω καὶ πετυχαίνω*, ἀόρ. *ἐπέτυχα*, παθ. μετχ. *ἐπιτυχημένος καὶ πιτυχημένος καὶ πετυχαιμένος· ἐπιτυγχάνω* (βλ. λ.): «πετυχαίνει 'ς τὸ λότο,—'ς τὰ χαρτιά», «πετυχαιμένα ροῦχα, — παπούτσα».

ἐπιτυχὴς (ὁ, ἡ),—ἐς (τὸ)· ὁ ἐπιτυχών, ὁ εὐστοχήσας, εὔστοχος: «ἐπιτυχὴς βολή»· || καθόλου, ὁ κατὰ τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν ἢ τὸ ποθούμενον ἀποτέλεσμα: «ἐπιτυχὴς ἔκθεσις,—ἑορτή» «ἐπιτυχεῖς ἀγῶνες,—διαπραγματεύσεις»· || «ἐπιτυχὴς ἀπάντησις,—ἐνέργεια,—ἐκλογή» ἡ προσήκουσα, ἡ ἐπιβαλλομένη. —Ἐπίρρ. ***ἐπιτυχῶς***.

Digitized by Google

ἐπιτυχία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐπιτυχοῦς, ἡ ἀπόλαυσις τοῦ ἐπιδιωκομένου ἢ ποθουμένου, εὐστοχία, ἀντίθ. *ἀποτυχία*: «ἐπιτυχία ἐκλογῆς,—ἀπαντήσεως», «ἐπιτυχία τοῦ ἐξεταζομένου,—τοῦ διαγωνιζομένου».

ἐπιφαίνομαι, ἀόρ. *ἐπεφάνην*· ἐμφανίζομαι αἰφνιδίως, οἱονεὶ ἀπροσδοκήτως, παρουσιάζομαι: «ἐπιφαίνεται ἑκάστοτε ἐκδικητὴς τῶν δῆθεν δικαιωμάτων του».

ἐπιφαινομενοκρατία, ἡ, ἄλλως, ***θεωρία τῆς ἐπιφαινομένης συνειδήσεως*** ἢ ***ἐπιφαινομενολογία*** (Epiphaenomenalismus) *[Ψυχολ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ θεωρία, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐν παντὶ φαινομένῳ ἡ συνείδησις ἐπιφέρεται ὑστέρως καὶ οὐχὶ ἀναγκαίως, οὐδ' ὡς στοιχεῖον αὐτοῦ συστατικὸν ἢ δυνάμενον νὰ τὸ ἐπηρεάσῃ, «ὅπως δὲν ἐπηρεάζει ἡ σκιὰ τοῦ ὁδοιπόρου τὰ βήματα αὐτοῦ». *Ἐπιφαινομενοκράται* εἶναι, γενικῶς, οἱ ὀπαδοὶ τοῦ ψυχοφυσικοῦ παραλληλισμοῦ, οἱ δεχόμενοι τὰ ψυχικὰ φαινόμενα μόνον ὡς παράλληλα μηχανικῶν τοιούτων, τουτέστιν ὡς *ἐπιφαινόμενα* (Begleiterscheinung). Πᾶν τὸ συνειδητόν, κατ' αὐτούς, εἶναι, ὡς παρατηρεῖ ὁ Driesch, ἁπλῆ προσθήκη, καὶ δὴ λίαν πολυτελής, εἰς καταστάσεις ἤδη ὡρίμους καὶ καθ' ἑαυτὰς πλήρεις. Συνειδητὰ εἴτε ἀσυνείδητα, τὰ γεγονότα τελοῦνται ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ, ὅπου καὶ μόνον ὑπάρχει γένεσις καὶ αἰτιότης. Τὰ λοιπὰ εἶναι ἐπιφάνειαι ὑστερογενεῖς. *Ἐπιφαινομενοκρατία* δύναται νὰ κληθῇ ἐπίσης καὶ ἡ μηχανιστικὴ ἐκείνη ψυχολογικὴ ἀντίληψις, καθ' ἣν τὰ ψυχικὰ καθόλου φαινόμενα εἶναι προϊόντα (*ἐπιφαινόμενα*) τῆς ὠργανωμένης ὕλης. (Πβλ. *Driesch*, Θεμελιώδη προβλήματα τῆς ψυχολογίας, σσ. 105-109, 246. *Ribot*, Ἀσθένειαι τῆς προσωπικότητος, ἐν εἰσαγωγῇ. *Τοῦ αὐτοῦ*, Ἀσθένειαι τῆς μνήμης ἐν I, 1.)

ἐπιφαινομενολογία (ἡ)· ἡ περὶ τοῦ *ἐπιφαινομένου* ἐπιστημονικὴ διατριβή, ἄλλως *ἐπιφαινομενοκρατία* (βλ. λ.).

ἐπιφαινόμενον (τό)· μετχ. τοῦ *ἐπιφαίνομαι* ὡς οὐσ., φαινόμενόν τι ὡς ἐπακολούθημα καταστάσεώς τινος· || φαινόμενον ἢ συμπαρομάρτημα ἄλλου φαινομένου.

—*[Φιλοσ.]* Καλοῦσι ψυχολόγοι τινὲς *ἐπιφαινόμενα* τὰ γεγονότα τῆς συνειδήσεως, ὡς φαινόμενα προϋπάρχοντα αὐτῆς καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων καθιστάμενα συνειδητά. Γενικῶς, κατὰ τὴν μηχανιστικὴν ἀντίληψιν τῆς ζωῆς, πάντα τὰ φαινόμενα τὰ ὑπὸ τῶν ἰδανιστῶν καλούμενα ψυχικὰ (ὡς ἀποτελέσματα ἰδιαιτέρας μεταφυσικῆς ὀντότητος τῆς ψυχῆς) θεωροῦνται ὡς ἐπιφαινόμενα ἁπλῶς τῆς ὕλης.

ἐπιφάνεια (ἡ)· τὸ ἐπιφαινόμενον, τὸ ἐξωτερικόν, τὸ φαινόμενον παντὸς σώματος, ἡ ἔκτασις παντὸς σώματος θεωρουμένη κατὰ μῆκος καὶ πλάτος ἄνευ βάθους: ἡ «ἐπιφάνεια τῆς γῆς,—τῆς θαλάσσης,— τοῦ ἀγροῦ κτλ.» «ἐπιφάνεια ὁμαλή,— ἀνώμαλος,— ἀνηφορική,—πετρώδης»· || μεταφ. τὸ φαινόμενον, τὸ θεωρούμενον, ἡ ἐξωτερικὴ ὄψις κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ βάθος, πρὸς τὴν οὐσίαν τοῦ πράγματος: «ἐξετάζει τὰ πράγματα μόνον κατ' ἐπιφάνειαν»· || νομ. (βλ. κατωτ.).

—[ΑΡΧ.] *Ἐπιφάνεια* παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἐσήμαινε τὴν σωματικὴν ἐμφάνισιν ἑνὸς θεοῦ εἰς τὰ ὄμματα τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἐμφάνισις αὕτη δὲν ἦτο σύνηθες φαινόμενον, ἀλλ' ἐλάμβανε χώραν σπανιώτατα καὶ εἰς ἐξαιρετικὰς περιστάσεις. Παρ' Ὁμήρῳ ἐμφανίζονται ἐνίοτε οἱ θεοὶ εἰς τοὺς ἥρωας, πρὸς τοὺς ὁποίους, τρέφουν ἰδιαιτέραν συμπάθειαν, ὅπως ἡ Ἀθηνᾶ πρὸς τὸν Ὀδυσσέα, ἡ Θέτις πρὸς τὸν Ἀχιλλέα, ὁ Ἑρμῆς πρὸς τὸν Πρίαμον, ἄλλοτε ἵνα δώσωσι πρὸς αὐτοὺς πολύτιμον συμβουλὴν καὶ ἄλλοτε ἵνα σώσωσιν αὐτοὺς ἀπό τινα κίνδυνον. Ἡ ἐμφάνισις τοῦ θεοῦ ἐγίνετο κατὰ ποικίλους τρόπους: Ἄλλοτε μὲν ἐνεφανίζετο ὑπὸ τὴν μορφὴν ἡ ὁποία τοῦ ἀπεδίδετο συνήθως ὑπὸ τῆς θρησκευτικῆς παραδόσεως, ὅπως ἡ Ἀθηνᾶ μὲ τοὺς γλαυκοὺς ὀφθαλμούς, τὴν περικεφαλαίαν καὶ τὸ δόρυ, καὶ οὕτως ἀνεγνωρίζετο ἀμέσως ὑπ' ἐκείνου πρὸς τὸν ὁποῖον ἐνεφανίζετο, ὅπως ἡ Ἀθηνᾶ πρὸς τὸν Ἀχιλλέα κατὰ τὴν ἔριν του μετὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος, καὶ ἄλλοτε ὑπεδύετο τὴν μορφὴν φίλου τινὸς ἢ γνωστοῦ τοῦ ἥρωος, πρὸς ὃν ἔμελλε νὰ ἐμφανισθῇ, ὅπως ὁ Ποσειδῶν πρὸς τὸν Ἰδομενέα καὶ τὸν Ἀγαμέμνονα, ἡ Ἀθηνᾶ πρὸς τὸν Ὀδυσσέα καὶ τὸν Ἕκτορα. Κατὰ τὴν ἐμφάνισίν του ταύτην ὁ θεὸς ἦτο ἀόρατος εἰς πάντας τοὺς ἄλλους πλὴν ἐκείνου, πρὸς ὃν ἐνεφανίζετο, ὅπως τονίζεται εἰς τὰ σχετικὰ χωρία τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας «οἴῳ φαινομένη, τῶν δ' ἄλλων οὔτις ὁρᾶτο». Ἡ ἐμφάνισις ἐγίνετο κατὰ κανόνα ἐν ἐγρηγόρσει, πλὴν τοῦ Ἀσκληπιοῦ, περὶ τοῦ ὁποίου ἐπιστεύετο ὅτι ἐνεφανίζετο καθ' ὕπνον πρὸς τὸν ἀσθενῆ καὶ ἐθεράπευεν αὐτὸν ἄλλοτε μὲν ὑπὸ ἀνθρωπίνην μορφήν, ὡς πιστοποιοῦν πολλὰ ἀνάγλυφα τοῦ Ε' καὶ Δ' π. Χ. αἰῶνος, καὶ ἄλλοτε ὑπὸ μορφὴν ὄφεως, καθὼς παριστᾷ αὐτὸν τὸ ἀνάγλυφον τὸ εὑρεθὲν εἰς τὸ Ἀμφιάρειον τοῦ Ὠρωποῦ. Ἄλλοι θεοί, τῶν ὁποίων ἡ ἐμφάνισις ἦτο συχνή, ἦσαν οἱ Διόσκουροι, οἱ προστάται τῶν ναυτιλλομένων, οἱ ἐμφανιζόμενοι πρὸς αὐτοὺς κατὰ τοὺς ἐσχάτους κινδύνους, ὑπὸ τὴν μορφὴν δύο ἱππέων, ὅπως εἰκονίζονται ἐπί τινων διασωθέντων ἔργων τέχνης. Ἐπίσης τὴν λέξιν *ἐπιφάνεια* ἢ *ἐπιδημία* (βλ. λ. ['Αρχ.]) μετεχειρίζοντο οἱ ἀρχαῖοι πρὸς δήλωσιν τῆς ἐπανόδου τοῦ Ἀπόλλωνος. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

—*[Μαθ.]* Καλοῦμεν *ἐπιφάνειαν* τὰ ὅρια ἑνὸς στερεοῦ σώματος. Ὁ οὕτω διδόμενος ὁρισμὸς προϋποθέτει ὡς πρωταρχικὴν ἔννοιαν τὴν ἔννοιαν τοῦ πεπερασμένου στερεοῦ σώματος. Ἐὰν ὅμως ὡς πρωταρχικὴ ἔννοια ληφθῇ τὸ σημεῖον, τότε ἐπιφάνειαν καλοῦμεν τὸ σχῆμα τὸ παραγόμενον διὰ κινήσεως μιᾶς οἱασδήποτε γραμμῆς (ἥτις πάλιν γραμμὴ ἔχει παραχθῆ διὰ κινήσεως σημείου). Ὁ Εὐκλείδης εἰς τὰ «Στοιχεῖα τῆς γεωμετρίας» ὁρίζει ὡς ἑξῆς τὴν ἐπιφάνειαν: «Ἐπιφάνεια δέ ἐστιν, ὃ μῆκος καὶ πλάτος μόνον ἔχει».

Ἡ ἁπλουστέρα πασῶν τῶν ἐπιφανειῶν εἶναι τὸ *ἐπίπεδον*, τὸ ὁποῖον ὁρίζεται κατὰ τὸν Ἥρωνα ὡς ἡ ἐπιφάνεια, ἥτις περιέχει ὁλόκληρον τὴν εὐθεῖαν τὴν ἑνοῦσαν δύο οἱαδήποτε τῶν σημείων αὐτῆς. Ὀλιγώτερον ἁπλοῦς εἶναι ὁ ὁρισμὸς τοῦ Εὐκλείδου: «ἐπίπεδος ἐπιφάνειά ἐστιν, ἥτις ἐξ ἴσου ταῖς ἐφ' ἑαυτῆς εὐθείαις κεῖται».

Ὁ C. F. Gauss τῷ 1829 παρετήρησεν, ὅτι ὁ ὁρισμὸς τοῦ Εὐκλείδου περιέχει περισσότερα στοιχεῖα τῶν ἀπαιτουμένων διὰ τὸν ὁρισμὸν τοῦ ἐπιπέδου (εὐθεῖα καὶ σημεῖον ἐκτὸς αὐτῆς κείμενον ὁρίζουν τὸ ἐπίπεδον) καὶ ἔδωκεν ὡς ὁρισμὸν αὐτοῦ τὸν τόπον τῶν καθέτων εὐθειῶν ἐπὶ δοθεῖσαν εὐθεῖαν, τῶν ἀγομένων ἀπό τινος αὐτῆς σημείου (βλ. *εὐθεῖα*). Ἡ ἀναλυτικὴ παράστασις ἑνὸς τμήματος ἐπιφανείας δύναται νὰ γίνῃ:

α') Διὰ τῆς ἐκφράσεως μιᾶς συντεταγμένης ἔστω τῆς z ὡς συναρτήσεως τῶν δύο ἄλλων, δηλαδὴ $z = f(x, y)$.

β') Διὰ μιᾶς σχέσεως $F(x,y,z) = 0$ τὴν ὁποίαν πληροῦν αἱ συντεταγμέναι ἑνὸς σημείου αὐτῆς, καὶ

γ') Διὰ τριῶν ἐξισώσεων τῆς μορφῆς:

$$x = \sigma(u, v),\quad y = \varphi(u, v),\quad z = f(u, v)$$

ἔνθα u, v βοηθητικαὶ παράμετροι ἀνεξάρτητοι ἀλλήλων, ἡ ἀπαλοιφὴ δὲ αὐτῶν μεταξὺ τῶν τριῶν ἐξισώσεων δίδει σχέσιν μεταξὺ τῶν x, y, z, δηλ. $F(x, y, z) = 0$.

Ἡ τοιαύτη παραμετρικὴ παράστασις τμήματος ἐπιφανείας ἐχρησιμοποιήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Gauss καὶ ἔχει τὸ πλεονέκτημα ὅτι δίδει τύπους συμμετρικοὺς ὡς πρὸς τὰς τρεῖς συντεταγμένας x, y, z. Αἱ συναρτήσεις $\sigma(u, v)$, $\varphi(u, v)$, f u, v) ὑποτίθενται ἀναλυτικαὶ καὶ διὰ τὰ συνήθη σημεῖα τῆς ἐπιφανείας ὅτι ἔχουν παραγώγους αἵτινες δὲν μηδενίζονται συγχρόνως, δηλαδὴ ὅτι μία τοὐλάχιστον τῶν ὁριζουσῶν:

$$\begin{vmatrix} \sigma_u & \varphi_u \\ \sigma_v & \varphi_v \end{vmatrix} \quad \begin{vmatrix} \varphi_u & f_u \\ \varphi_v & f_v \end{vmatrix}, \quad \begin{vmatrix} f_u & \sigma_u \\ f_v & \sigma_v \end{vmatrix}$$

εἶναι διάφορος τοῦ μηδενός.

Ἡ παραμετρικὴ παράστασις τῆς ἐπιφανείας μιᾶς σφαίρας ἐχούσης κέντρον τὸ σημεῖον (α, β, γ) καὶ ἀκτῖνα ρ εἶναι ἡ ἑξῆς:

$$\begin{aligned} x &= \alpha + \rho\ \eta\mu\ u\ \sigma\upsilon\nu\ v \\ y &= \beta + \rho\ \eta\mu\ u\ \eta\mu\ v \\ z &= \gamma + \rho\ \sigma\upsilon\nu\ v \end{aligned} \quad \left(\begin{aligned} u &= 0 \ldots \pi \\ v &= 0 \ldots 2\pi \end{aligned} \right)$$

ἡ ἀπαλοιφὴ τῶν u, v μεταξὺ αὐτῶν θὰ δώσῃ τὴν ἐξίσωσιν τῆς σφαίρας:

$$(x-\alpha)^2 + (y-\beta)^2 + (z-\gamma)^2 = \rho^2.$$

Ἐὰν μεταξὺ τῶν u, v ὑπάρχῃ σχέσις $v = F(u)$, τότε τὰ x, y, z τῆς ἐπιφανείας ἐκφράζονται διὰ μιᾶς παραμέτρου καὶ οὐχὶ διὰ δύο, παριστάνουν δὲ τότε μίαν γραμμὴν τῆς ἐπιφανείας.

Διὰ τὴν καλυτέραν σπουδὴν τοῦ σχήματος τῆς ἐπιφανείας ἐν τῇ περιοχῇ ἑνὸς σημείου αὐτῆς x_0, y_0, z_0, σπουδάζονται ἡ καμπυλότης καὶ αἱ ἰδιότητες τῶν γραμμῶν αὐτῆς τῶν διερχομένων διὰ τοῦ σημείου τούτου.

Τὸ γραμμικὸν στοιχεῖον μιᾶς ἐπιφανείας

$$\begin{aligned} x &= x(u, v) \\ y &= y(u, v) \\ z &= z(u, v) \end{aligned}$$

δηλαδὴ τὸ διαφορικὸν τοῦ τόξου καμπύλης τῆς ἐπιφανείας ἑνούσης 2 σημεῖα αὐτῆς (u, v) καὶ (u+du, v+dv) δίδεται ὑπὸ τοῦ τύπου

$$ds = \sqrt{E\,du^2 + 2\,F\,du\,dv + G\,dv^2}$$

ἔνθα:

$$E = x^2_u + y^2_u + z^2_u$$

$$F = x_u x_v + y_u y_v + z_u z_v$$

$$G = x^2_v + y_v + z^2_v$$

Τὰ ποσὰ E, F, G παίζουν σπουδαῖον ρόλον διὰ τὴν θεωρίαν τῶν ἐπιφανειῶν καὶ καλοῦνται θεμελιώδη ποσὰ πρώτης τάξεως (διότι περιέχουν παραγώγους πρώτης τάξεως).

Ἡ καμπυλότης $\frac{1}{\rho}$ τῆς τυχούσης γραμμῆς (k) τῆς ἐπιφανείας τῆς διερχομένης δι' ἑνὸς σημείου M αὐτῆς δίδεται ὑπὸ τοῦ τύπου:

$$\frac{1}{\rho} = \frac{1}{\sigma\upsilon\nu\,\vartheta} \cdot \frac{L\,du^2 + 2\,M\,du\,dv + N\,dv^2}{E\,du^2 + 2\,F\,du\,dv + G\,dv^2}$$

ἔνθα θ παριστᾷ τὴν γωνίαν τῆς πρώτης καθέτου τῆς καμπύλης καὶ τῆς καθέτου τῆς ἐπιφανείας, καί:

$$L = \frac{1}{EG - F^2} \begin{vmatrix} x_{u^2} & x_u & x_v \\ y_{u^2} & y_u & y_v \\ z_{u^2} & z_u & z_v \end{vmatrix}$$

$$M = \frac{1}{EG - F^2} \begin{vmatrix} x_{uv} & x_u & x_v \\ y_{uv} & y_u & y_v \\ z_{uv} & z_u & z_v \end{vmatrix}$$

$$N = \frac{1}{EG - F^2} \begin{vmatrix} x_{v^2} & x_u & x_v \\ y_{v^2} & y_u & y_v \\ z_{v^2} & z_u & z_v \end{vmatrix}$$

Τὰ ποσὰ ταῦτα L, M, N καλοῦνται θεμελιώδη ποσὰ δευτέρας τάξεως (διότι περιέχουν καὶ παραγώγους δευτέρας τάξεως) καὶ παίζουν ἐπίσης σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν θεωρίαν τῶν ἐπιφανειῶν, ὡς καὶ τὰ E, F, G. Ἀποδεικνύεται ὅτι τὰ ἓξ ταῦτα θεμελιώδη ποσὰ E, F, G, L, M, N μένουν ἀναλλοίωτα εἰς οἱανδήποτε μετατόπισιν τῆς ἐπιφανείας ἐν τῷ χώρῳ ἄνευ ἀλλαγῆς τοῦ σχήματος αὐτῆς. Ἐπίσης δὲ ἀληθεύει καὶ τὸ ἀντίστροφον, δηλαδὴ ἂν δύο ἐπιφάνειαι ἔχουν συντεταγμένας ἐκπεφρασμένας διὰ τῶν ἰδίων παραμέτρων u, v καὶ ἔχουν τὰ ἴδια ἓξ θεμελιώδη ποσά, τότε αἱ δύο αὗται ἐπιφάνειαι εἶναι αἱ ἴδιαι κατὰ τὸ σχῆμα, ἀλλ' εὑρίσκονται εἰς διάφορον θέσιν ἐν τῷ χώρῳ. Ὥστε ἂν δοθοῦν τὰ ἓξ θεμελιώδη ποσὰ ὡς γνωσταὶ συναρτήσεις τῶν u, v, τὸ σχῆμα τῆς ἐπιφανείας εἶναι τελείως ὡρισμένον καὶ μόνον ἡ θέσις αὐτῆς ἐν τῷ χώρῳ μένει ἀπροσδιόριστος.

Καμπυλότης τῆς ἐπιφανείας. Ἐὰν θεωρήσωμεν ὅλας τὰς καμπύλας τῆς ἐπιφανείας τὰς διερχομένας δι' ἑνὸς σημείου αὐτῆς M, ὑπάρχουν δύο ἐξ αὐτῶν, αἵτινες ἔχουν τὴν μεγαλυτέραν P_1 καὶ μικροτέραν P_2 ἀκτῖνα καμπυλότητος ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας. Αἱ ἀκτῖνες αὗται P_1 καὶ P_2 καλοῦνται πρωτεύουσαι ἀκτῖνες καμπυλότητος, αἱ ἀντίστοιχοι καμπυλότητες $\frac{1}{P_1}$, $\frac{1}{P_2}$ πρωτεύουσαι καμπυλότητες καὶ αἱ διευθύνσεις τῶν δύο τούτων καμπύλων πρωτεύουσαι διευθύνσεις.

Τὸ ἄθροισμα $\frac{1}{P_1} + \frac{1}{P_2}$ καλεῖται μέση καμπυλότης τῆς ἐπιφανείας εἰς τὸ σημεῖον M, τὸ δὲ γινόμενον $\frac{1}{P_1 P_2}$, τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύεται ὅτι ἰσοῦται μὲ τὸ πηλίκον $\frac{LN - M^2}{EG - F^2}$, καλεῖται ὁλικὴ καμπυλότης τῆς ἐπιφανείας εἰς τὸ σημεῖον M. Ὁ γεωμετρικὸς ὁρισμὸς τῆς καμπυλότητος τῆς ἐπιφανείας ἐν τῇ περιοχῇ ἑνὸς σημείου M ὁρίζεται ὡς ἑξῆς: Ἀπὸ τὸ κέντρον σφαίρας μὲ ἀκτῖνα τὴν μονάδα φέρομεν ἀκτῖνας παραλλήλους καὶ ὁμορρόπους πρὸς τὸ θετικὸν μέρος τῶν καθέτων τῆς ἐπιφανείας· τότε πρὸς τὸ τμῆμα Ω τῆς δοθείσης ἐπιφανείας, τὸ περιέχον τὸ σημεῖον M, ἀντιστοιχεῖ ἓν ὡρισμένον μέρος ω τῆς σφαιρικῆς ἐπιφανείας. Τὸ πηλίκον $\frac{\omega}{\Omega}$, ὅταν τὸ Ω, καὶ ἑπομένως καὶ τὸ ω, τείνῃ νὰ περιορισθῇ εἰς τὸ σημεῖον M καὶ τὸ ἀντίστοιχόν του ἐπὶ τῆς σφαιρικῆς ἐπιφανείας, εἶναι ἡ ὁλικὴ καμπυλότης K τῆς ἐπιφανείας, ἥτις ἰσοῦται πρὸς τὸ γινόμενον $\frac{1}{P_1} \cdot \frac{1}{P_2}$ τῶν καμπυλοτήτων τῶν δύο πρωτευουσῶν διευθύνσεων, δηλαδή:

$$\text{ὅρ}\ \frac{\omega}{\Omega} = K = \frac{1}{P_1 P_2} = \frac{LN - M^2}{EG - F^2}$$

Ἡ καμπυλότης αὕτη K ὡρίσθη ὑπὸ τοῦ Gauss ὡς τὸ ἀντίστροφον τοῦ γινομένου $P_1 P_2$ καὶ εἶναι μία ἀναλλοίωτος ὡς πρὸς οἱονδήποτε μετασχηματισμὸν τῆς ἐπιφανείας, ὅστις ἀφήνει ἀναλλοίωτα τὰ μήκη τῶν καμπύλων αὐτῆς, οὐδὲ σχίζει αὐτήν [«ὑπέροχον θεώρημα» τοῦ Gauss (theorema egregium)]. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τοιούτους μετασχηματισμοὺς τῆς ἐπιφανείας τὰ ποσὰ E, F, G μένουν ἀναλλοίωτα (ds ἀναλλοίωτον), τὸ K δύναται νὰ ἐκφρασθῇ διὰ τῶν E, F, G καὶ τῶν παραγώγων αὐτῶν, πρώτης καὶ δευτέρας τάξεως.

Αἱ ἐπιφάνειαι, αἵτινες δύνανται νὰ ὀλισθήσουν ἐλευθέρως ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ των, ὅπως τὰ ἐπίπεδα, ἔχουν καμπυλότητα K σταθεράν, διακρίνονται δὲ ἀναλόγως τοῦ σημείου τοῦ K εἰς τάς:

α') Ἀναπτυκτὰς ἐπιφανείας: τὰς δυναμένας ν' ἀναπτυχθοῦν ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου: $K=0$.

β') Τὰς ἐπιφανείας, αἵτινες δύνανται ν' ἀναπτυχθοῦν ἐπὶ μιᾶς σφαίρας: $K>0$.

γ') Εἰς τὰς λεγομένας *ψευδοσφαιρικὰς ἐπιφανείας*, διὰ τὰς ὁποίας: $K<0$.

Ἰδιαίτεραι γραμμαὶ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας. Γραμμαὶ καμπυλότητος μιᾶς ἐπιφανείας καλοῦνται αἱ γραμμαὶ αὐτῆς κατὰ μῆκος, τῶν ὁποίων αἱ κάθετοι τῆς ἐπιφανείας ἀποτελοῦν ἀναπτυκτὴν ἐπιφάνειαν. Ἐπὶ τῆς ἰδιότητός των ταύτης στηριζόμενοι εὑρίσκομεν τὴν διαφορικήν των ἐξίσωσιν, ἥτις εἶναι:

$$\begin{aligned} &(E\,du + F\,dv)\,(M\,du + N\,dv) - \\ &- (L\,du + M\,dv)\,(F\,du + G\,dv) = 0 \end{aligned}$$

Digitized by Google

Αἱ γραμμαὶ καμπυλότητος εἰς ἕκαστον σημεῖον τῆς ἐπιφανείας ἔχουν ἐφαπτομένας τὰς πρωτευούσας διευθύνσεις.

Ἀσυμπτωτικὴ γραμμὴ τῆς ἐπιφανείας καλεῖται ἡ καμπύλη τῆς ἐπιφανείας, εἰς ἕκαστον σημεῖον τῆς ὁποίας ἡ πρώτη κάθετος σχηματίζει ὀρθὴν γωνίαν πρὸς τὴν κάθετον τὴν ἐπιφανείας. Ἡ διαφορικὴ ἐξίσωσις αὐτῶν εἶναι:

$$L du^2 + 2 M du dv + N dv^2 = 0$$

ἐξ ἧς φαίνεται ὅτι δι' ἑκάστου σημείου τῆς ἐπιφανείας διέρχονται δύο ἀσυμπτωτικαὶ γραμμαί. Ἡ ἀσυμπτωτικὴ γραμμὴ μιᾶς ἐπιφανείας δύναται νὰ ὁρισθῇ καὶ ὡς ἡ γραμμὴ εἰς ἕκαστον σημεῖον τῆς ὁποίας ἡ κάθετος τομὴ τῆς ἐπιφανείας, ἡ ἔχουσα τὴν ἰδίαν ἐφαπτομένην, ἔχει καμπυλότητα μηδέν.

Γεωδαισιακαὶ γραμμαὶ καλοῦνται αἱ γραμμαὶ τῆς ἐπιφανείας, εἰς ἕκαστον σημεῖον τῶν ὁποίων ἡ πρώτη κάθετος συμπίπτει μὲ τὴν κάθετον τῆς ἐπιφανείας. Ἡ γεωδαισιακὴ γραμμὴ εἶναι ὁ συντομώτερος δρόμος ὁ ἄγων ἀπό τινος σημείου τῆς ἐπιφανείας εἰς ἄλλο.

Ἐπιφάνειαι Riemann. Καλοῦνται οὕτως αἱ ὑπὸ τοῦ Riemann ἐπινοηθεῖσαι ἐπιφάνειαι, ἐπὶ τῶν ὁποίων αἱ πλειονότιμοι συναρτήσεις γίνονται μονότιμοι. Ἐὰν ἡ πλειονότιμος συνάρτησις ἔχῃ δύο κλάδους, ἡ ἐπιφάνεια Riemann ἔχει δύο φύλλα καὶ ἐν γένει ἡ ἐπιφάνεια Riemann, ἡ ἀντιστοιχοῦσα εἰς μίαν πλειονότιμον συνάρτησιν, ἔχει τόσα φύλλα ὅσους κλάδους ἔχει ἡ πλειονότιμος συνάρτησις. Τὰ φύλλα μιᾶς ἐπιφανείας Riemann ἑνοῦνται κατὰ ὡρισμένα εὐθύγραμμα τμήματα (τὰ ἑνοῦντα ἀνὰ δύο τὰ κριτικὰ σημεῖα τῆς πλειονοτίμου συναρτήσεως).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ὅλα τὰ κλασσικὰ βιβλία τῶν Cours d'Analyse, *Jordan, Picard, Goursat.—G. Darboux,* Théorie des surfaces, 4 τόμ.—*Ν. Χατζιδάκι,* Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν ἀναλυτικὴν θεωρίαν τῶν ἐπιφανειῶν καὶ διὰ τὰς ἐπιφανείας Riemann —*Appel-Goursat,* Fonctions Algébriques.

Σ. ΜΥΛΛΕΡ-ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

— [ΝΟΜ.] Ἐπιφάνεια (jus superficium) εἶναι τὸ κληρονομητὸν καὶ ἀπαλλοτριωτὸν δικαίωμα ἐπὶ οἰκοδομῆς ἢ ἐν γένει πράγματος μετ' ἀλλοτρίου ἐδάφους συνεχομένου. Ὁ θεσμὸς οὗτος εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἑλληνικός, ἠρύσθησαν δ' αὐτὸν οἱ Ρωμαῖοι ἐκ τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων, οἵτινες ἐχρῶντο τῆς ἐπιφανείας ὅπως διατηρῶσι μεγάλας οἰκοδομάς. Ἐσφαλμένως τινὲς τῶν συγγραφέων περιορίζουσι τὸν ὅρον τοῦτον ἐπὶ ὡρισμένων κτισμάτων, ἐνῷ περιλαμβάνει πᾶν πρᾶγμα ἀποδίδον καρποὺς πολιτικούς, ἐξαιρουμένων μόνον τῶν ἀποδιδόντων φυσικοὺς καρποὺς (fructus naturales), καὶ τῶν κινητῶν πραγμάτων. Διαφέρει τῆς ἐμφυτεύσεως, διότι: 1) ἐπὶ ταύτης ὑφίσταται δικαίωμα προτιμήσεως (jus protimeseos), οὐχὶ δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, 2) ὁ ἐπιφανειοῦχος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἐμφυτευτήν, μὴ ἐκπληρώσας μίαν τῶν ὑποχρεώσεών του, δὲν καθίσταται ἔκπτωτος τῶν δικαιωμάτων του, 3) διότι ἐπὶ ἐπιφανείας οἱ καρποὶ εἶναι πολιτικοί, ἐνῷ ἐπὶ ἐμφυτεύσεως φυσικοί.

Γενεσιουργοὶ λόγοι τῆς ἐπιφανείας εἶναι: α') σύμβασις, β') δικαστικὴ ἀπόφασις, γ') χρησικτησία, δ') τελευταία διάταξις, ε') νόμος. Ἡ σύμβασις καταρτίζεται διὰ δημοσίου ἐγγράφου, ἰσχύουσι δὲ καὶ ἐπὶ ταύτης τὰ περὶ μεταγραφῆς καθωρισμένα.

Τὸ ἐμπράγματον τοῦτο δικαίωμα ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν «ὑπερῷον» ἢ «ἐνοίκιον», ὑφίσταται δὲ κατ' ἐξαίρεσιν τοῦ κανόνος «τὰ ἐπικείμενα εἴκει τοῖς ὑποκειμένοις». Ὁ ἐπιφανειοῦχος ἔχει πάντα τὰ δικαιώματα τοῦ κυρίου, ἀλλ' οὐχὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἕνεκα δὲ τούτου ὁ παρ' αὐτοῦ ἀνακαλυφθεὶς θησαυρὸς ἀνήκει κατὰ τὸ ἥμισυ εἰς τὸν κύριον τοῦ ἐδάφους, κατὰ τὸ ἕτερον δ' ἥμισυ εἰς αὐτὸν ὡς εὑρέτην. Δὲν δικαιοῦται ἐπίσης ὁ ἐπιφανειοῦχος νὰ ἐπιθέσῃ βάρη διαρκείας μείζονος τοῦ δικαιώματός του. Κατὰ παντὸς τρίτου δικαιοῦται νὰ ἐγείρῃ τὸ εἰδικὸν παράγγελμα τῆς ἐπιφανείας (interdictum de superficiebus), μὴ ἐξαιρουμένου αὐτοῦ οὐδὲ τοῦ κυρίου. Τὸ εἰδικὸν τοῦτο ἔνδικον μέσον δύναται νὰ ἀσκηθῇ καὶ ὑπὸ τύπον Πουβλικιανῆς ἀγωγῆς. Ἐναγόμενος ὑπὸ τοῦ κυρίου δικαιοῦται νὰ τὸν ἀποκρούσῃ διὰ τῆς ἐνστάσεως τοῦ συναλλάγματος. Ὁ ἐπιφανειοῦχος ὑπέχει τὰς ἑξῆς ὑποχρεώσεις: 1) νὰ καταβάλλῃ ἐτησίως τῷ κυρίῳ τὸ ἐδαφονόμιον (solarium), ἤτοι χρηματικὴν ποσότητα εἰς ἀντάλλαγμα τοῦ παρεχομένου εἰς ἐπιφάνειαν ἐδάφους, 2) νὰ καταβάλλῃ τοὺς φόρους, 3) νὰ καταβάλλῃ τὰς πρὸς διατήρησιν τοῦ κτίσματος δαπάνας. Τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι ὑποχρεοῦται νὰ διατηρῇ τὴν οἰκοδομὴν ἐν καλῇ καταστάσει, ἀλλ' ὅτι πᾶσα τυχὸν γενομένη δαπάνη αὐτὸν μόνον βαρύνει. Ὡσαύτως δὲν ὑποχρεοῦται εἰς καταβολὴν ἐδαφονομίου ἂν μὴ προηγήθη ῥητὴ περὶ τούτου συμφωνία μετὰ τοῦ κυρίου τοῦ ἐδάφους. Παρὰ Ρωμαίοις ἡ ἐπιφάνεια συνιστᾶτο δι' ἐνενήκοντα ἐννέα ἔτη, ἀλλ' ἡ διάταξις αὕτη δὲν ἰσχύει παρ' ἡμῖν. Ἀποσβεστικοὶ λόγοι τῆς ἐπιφανείας εἶναι: 1) ἡ καταστροφὴ τοῦ ἐδάφους, οὐχὶ δὲ καὶ ἡ καταστροφὴ τοῦ κτίσματος, πλὴν ἂν οὕτως συνεφωνήθη. Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου μεγάλη ἐγεννήθη διχογνωμία μεταξὺ τῶν νομοδιδασκάλων, ὀρθοτέρα ὅμως εἶναι ἡ ἀνωτέρω γνώμη τοῦ Καλλιγᾶ, 2) ἡ παραίτησις τοῦ δικαιουμένου ἐπιφανείας, οὐχὶ δὲ καὶ ἡ μὴ ἐκπλήρωσις τῶν ὑποχρεώσεων τοῦ ἐπιφανειούχου πρὸς τὸν κύριον, 3) ἡ σύγχυσις (confusio), 4) ἡ ἔξοδος τῆς διαλυτικῆς αἱρέσεως ὑφ' ἣν ἡ ἐπιφάνεια συνέστη. Θνήσκοντος τοῦ ἐπιφανειούχου ἀδιαθέτου καὶ μὴ ὑπαρχόντων κληρονόμων, τὸ δικαίωμα μετεβιβάζετο εἰς τὸν κύριον τοῦ ἐδάφους, ἀλλὰ τὸ προνόμιον τοῦτο τοῦ κυρίου δὲν δύναται νὰ ἰσχύῃ μετὰ τὸν νόμον 2310, ὅστις ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἀναγνωρίζει τὸ δημόσιον καὶ οὐχὶ τὸν κύριον τοῦ κτήματος.

Ὁ ἐπιφανειοῦχος, καίτοι δὲν εἶναι κύριος τοῦ ἐδάφους, δικαιοῦται νὰ ἐνεργῇ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ῥιζικὰς μεταβολὰς καὶ ν' ἀποκτᾷ δουλείας ὑπὲρ τοῦ κτήματος. Καλύβαι καὶ παραπήγματα, ὡς ἐξαιρούμενα τοῦ ὅρου «κτίσματα», δὲν ἀποτελοῦσι δικαίωμα ἐπιφανείας. Ἡ ἐπιφάνεια εἶναι ἐμπράγματον δικαίωμα, συνέπεια δὲ τούτου εἶναι ὅτι βεβαρημένον ὡς εἶναι τὸ κτῆμα μεταβιβάζεται ὑπὸ τοῦ κυρίου τοῦ ἐδάφους. Δύναται δὲ ν' ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον προικός, ἀλλὰ καὶ δωρεᾶς.

Ἡ ἐπιφάνεια διαφέρει τῆς οἰκήσεως: 1) διότι ἐνῷ ὁ οἰκιστὴς δικαιοῦται νὰ κατοικῇ ἐν ἀλλοτρίᾳ οἰκίᾳ ἄνευ ἀνταλλάγματος, ὁ ἐπιφανειοῦχος, καὶ ὅταν κατοικῇ ἐν τῇ οἰκοδομῇ ὁ ἴδιος, δὲν εὑρίσκεται ἐν ἀλλοτρίᾳ οἰκίᾳ, διότι ὡς ἐπιφανειοῦχος ἔχει ἐπὶ τοῦ κτίσματος κυριότητα, 2) διότι ἐνῷ ἡ οἴκησις εἶναι προσωπικὴ δουλεία, ὡς τοιαύτη δὲ τυγχάνει ἀμεταβίβαστος καὶ ἀποσβέννυται διὰ τοῦ θανάτου τοῦ οἰκιστοῦ, ἡ ἐπιφάνεια εἶναι ἀπαλλοτριωτὸν καὶ κληρονομητὸν δικαίωμα, μὴ προστατευόμενον ὡς ἡ οἴκησις ὑπὸ τῆς κοινῆς τῶν δουλειῶν ἀγωγῆς (actio confessoria), ἀλλὰ ὑπὸ πασῶν τῶν ἀγωγῶν τοῦ κυρίου ὠφελίμως. Ἡ ἐπιφάνεια διαφέρει ὡσαύτως τῆς μισθώσεως· διότι ὁ μισθωτὴς εἶναι ἁπλοῦς διακάτοχος (detentor). Ὡσαύτως ὁ μισθωτὴς προστατεύεται διὰ τῆς actio locati directa, οὐχὶ δὲ καὶ ὁ ἐπιφανειοῦχος. Ἡ μίσθωσις λύεται διὰ τῆς ἀγοραπωλησίας οὐχὶ δὲ καὶ ἡ ἐπιφάνεια· διότι ἡ πρώτη εἶναι ἐνοχικὸν δικαίωμα. Ἡ μίσθωσις δὲν εἶναι κληρονομητή, οὐδὲ ἀπαλλοτριωτή.

Τὸ δικαίωμα τῆς ἐπιφανείας δὲν ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὸ ὑπέδαφος, συνεπῶς ἡ ἐκμετάλλευσις μεταλλείου δὲν ὑπάγεται εἰς τὴν προκειμένην κατηγορίαν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Οἰκονομίδου,* «Ἐμπράγμ. Δίκαιον» § 154.—*Παπαρρηγοπούλου,* «Ἐμπορ. Δίκαιον» § 422, 418.—*Καλλιγᾶ* § 288, 287, 289, 291, 290, 293.—*Windscheid* § 223. Κ. Ν.

— [ΙΑΤΡ.] Ἡ γνῶσις τῆς *ἐπιφανείας* τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἀποτελεῖ συντελεστὴν πολύτιμον ἐν τῇ κλινικῇ πράξει διὰ τὸν παιδίατρον, τὸν ὑγιεινολόγον καὶ τὸν ἐν γένει ἰατρόν. Δεδομένου ὅμως ὅτι τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ἀποτελεῖ ἐπιφάνειαν ἀνώμαλον, εὐνόητος τυγχάνει ἡ δυσκολία τῆς καταμετρήσεώς του. Πολλαὶ μέθοδοι ἐπενοήθησαν πρὸς τοῦτο, ἐξ ὧν ἡ παλαιοτέρα, τοῦ καθηγητοῦ Bouchard, συνίστατο εἰς τὴν σχεδιαγράφησιν διαφόρων γεωμετρικῶν σχεδίων ἐπὶ τοῦ σώματος καὶ τὴν συνολικὴν καταμέτρησιν των κατόπιν. Ἀκριβεστέρα μέθοδος ταύτης ἐπενοήθη ὑπὸ τῶν Bergonié καὶ Sigalas, καθ' ἣν τὸ σῶμα μετρεῖται ἀφοῦ καλυφθῇ εἰς τὸ ἥμισυ τῆς ἐπιφανείας του (ἡμιμόριον) διὰ ταινιῶν ἐμπλάστρου ἰσοπλατοῦς, ὅπερ κατόπιν μετρεῖται συνολικῶς. Καὶ ἡ μέθοδος ὅμως αὕτη δὲν εἶναι πρακτική, καθότι τυγχάνει πολύπλοκος. Ἁπλουστέρα εἶναι ἡ καταμέτρησις διὰ τοῦ ἐπιφανειομέτρου τοῦ Bordier, ὅστις καθώρισε καὶ ἀριθμητικὰς συναρτήσεις ἁπλουστάτας καὶ ἀρκετὰ ἀκριβεῖς. Κατὰ ταῦτα δι' ἐν ὡρισμένον ἀνάστημα ὑπάρχει συντελεστὴς τῆς εἰδικῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος, προερχόμενος ἐκ τοῦ λόγου τῆς ἐπιφανείας (καθοριζομένης διὰ τοῦ ἐπιφανειομέτρου) καὶ τοῦ βάρους τοῦ σώματος

$$\frac{E}{B} = \varepsilon.\varepsilon.$$

ἤτοι ἐπὶ γνωστοῦ ἀναστήματος, Ε (ἐπιφάνεια σώματος) πρὸς Β (βάρος σώματος)=ε.ε., εἰδικὴ ἐπιφάνεια σώματος. Παράδειγμα: Ἀνάστημα 1.80, ἐπιφάνεια 194 ὑποδ. τετρ. 45 βάρος 73 χιλιογρ. 500, δίδει συντελεστὴν Ε: Β, ἤτοι ε. ε.=2,6. Οὕτω καθωρίσθησαν πίνακες τοῦ ε.ε. διὰ πάντα τὰ βάρη καὶ τὰ ἀναστήματα. Οἱ πίνακες οὗτοι τῶν μέσων συντελεστῶν τῆς εἰδικῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος προσηγγενον τὸ μέγα πλεονέκτημα τῆς καταμετρήσεως τῆς συνολικῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος δι' ἑνὸς ἁπλουστάτου ὑπολογισμοῦ καὶ ἄνευ χρήσεως ἐπιφανειομέτρου ἢ ἄλλης μεθόδου. Παράδειγμα: Ἄτομον ἀναστήματος 1μ.70 ζυγίζον 68 χιλιόγραμ. ἔχει ἐπιφάνειαν σώματος τὸ γινόμενον τοῦ βάρους ἐπὶ τὸν συντελεστὴν τῆς εἰδικῆς ἐπιφανείας, ἤτοι:

$$E = B \times \varepsilon.\ \varepsilon.$$

Ἐκ τῶν πινάκων τῶν μέσων συντελεστῶν, τὸ ε. ε ἀντιστοιχεῖ ἐνταῦθα πρὸς 2,7. Ὅθεν 68×2,7=183 τετρ. ὑποδ. καὶ 60 τ. ὑφεκ.

Οὕτως ἔχω τις ὑπ' ὄψει του τὸν πίνακα τῶν μέσων συντελεστῶν τῆς εἰδικῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος, ὅστις εἶναι:

2,6	δι' ἀνάστημα	1 μ. 80
2,7	»	1 μ. 70
2,8	»	1 μ. 60
2,9	»	1 μ. 55

[Πίναξ Η. Bordier]

δύναται καταμετρῶν τὸ ἀνάστημα ἑνὸς ἀτόμου νὰ εὕρῃ τὸν ἀντίστοιχον συντελεστὴν τῆς εἰδικῆς ἐπιφανείας (ε. ε.) ἐπὶ τῶν πινάκων καὶ εἶτα, λαμβάνων τὸ βάρος τοῦ σώματος τοῦ ἀτόμου τούτου ἄνευ ἐνδυμάτων, νὰ πολλαπλασιάσῃ αὐτὸ ἐπὶ τὸν εὑρεθέντα συντελεστὴν (Β×ε. ε.), ὁπότε θὰ ἔχῃ ὡς γινόμενον τὴν εὕρεσιν τῆς συνολικῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος. Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

— [ΝΑΥΠΗΓ.] Καλοῦνται *ἐπιφάνεια* (κοιν. *τὸ πρόσωπο,* γαλλ. la face, ἀγγλ. the side, Ναυτ. ὀνομ. ἄρθρ. 99) αἱ διάφοροι ὄψεις τοῦ κατειργασμένου καὶ ἑτοίμου πρὸς τοποθέτησιν ξύλου. Ἀναλόγως δὲ τῆς θέσεως αὐτοῦ διακρίνομεν τὴν *ἐντὸς* (le dedans), τὴν *ἐκτὸς* (le dehors), τὴν *ἔμπροσθεν* (le devant), τὴν *ὄπισθεν* (le derrière), τὴν *ἄνωθεν* (le dessus), τὴν *κάτωθεν* (le dessous), τὴν *εὐθεῖαν* (le droit), τὴν *κυρτὴν* (le tour). Ἐπὶ παραδείγματι: ἡ ἄνω τοῦ ἐσωτροπίου εἶναι ἡ πρὸς τὸ κύτος, ἡ δὲ κάτω ἡ πρὸς τὴν τρόπιδα· ἡ ἔμπροσθεν τῆς στείρας, οὖσα ἅμα καὶ ἡ ἐκτός, εἶναι ἡ πρὸς πρῷραν (πρὸς τὴν θάλασσαν) ἐστραμμένη, ἡ δὲ ὄπισθεν ἡ ἡ ἐντὸς ἡ πρὸς πρύμναν (πρὸς τὸ σκάφος)· ἡ πλαγία ἐπιφάνεια τοῦ ῥιπιδίου εἶναι ἡ εὐθεῖα, ἡ δὲ ἔξω ἡ κυρτὴ κτλ. Σ. Ε. Λ.

— **ἐπιφάνεια ἑλικοειδής** *[Γεωμ.]*· βλ. *ἑλικοειδὴς ἐπιφάνεια.*

— **ἐπιφάνειαι ἰσοβαρεῖς** *[Μετεωρολ.].* Οὕτω καλεῖται ὁ τόπος τῶν σημείων τῆς ἀτμοσφαίρας, ἔνθα ἡ πίεσις κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν ἔχει τὴν αὐτὴν τιμήν. Ἐὰν ἡ ἀτμοσφαῖρα ἦτο ἐν τελείᾳ ἠρεμίᾳ καὶ ἐὰν ἡ θερμοκρασία ἦτο πανταχοῦ ἡ ἰδία εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος, αἱ ἰσοβαρεῖς ἐπιφάνειαι θὰ ἦσαν ὁριζόντια ἐπίπεδα ἢ ἀκριβέστερον ὁμόκεντροι σφαῖραι τῆς γηΐνης τοιαύτης. Ἐν τῇ πραγματικότητι ὅμως αἱ συνθῆκαι αὗται ἠρεμίας, ὡς καὶ τῆς κανονικῆς διανομῆς τῆς θερμοκρασίας, οὐδέποτε πληροῦνται, καὶ ἑπομένως αἱ ἰσοβαρεῖς ἐπιφάνειαι δὲν εἶναι ὁμόκεντροι σφαῖραι, ἀπομακρύνονται δὲ τόσον περισσότερον τῆς σφαιρικῆς μορφῆς, ὅσον ἡ ἀτμοσφαῖρα εἶναι μᾶλλον τεταραγμένη καὶ ἡ θερμοκρασία εἶναι περισσότερον ἀνωμάλως διανεμημένη. Ἡ τομὴ μιᾶς ἰσοβαροῦς ἐπιφανείας καὶ μιᾶς ὁμοκέντρου τῆς γῆς σφαίρας ἀποτελεῖ τὴν καλουμένην *ἰσοβαρῆ καμπύλην.* Αἱ ἰσοβαρεῖς ἐπιφάνειαι, αἱ ἰσοβαρεῖς καμπύλαι, ὡς καὶ αἱ βαροβαθμίδες εἶναι ἄριστα βοηθήματα πρὸς σπουδὴν τῆς διανομῆς τῶν ἀτμοσφαιρικῶν πιέσεων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς καὶ τῆς μετεωρολογικῆς αὐτῶν ἐπιδράσεως. Ἂν θεωρήσωμεν δύο περιοχὰς μὲ θερμοκρασίας διαφόρους καὶ μελετήσωμεν τὴν θέσιν τῶν ἰσοβαρῶν ἐπιφανειῶν εἰς ὕψος, θὰ ἴδωμεν ὅτι ἐφόσον ἀνερχόμεθα καθίστανται κεκλιμέναι, ἐκτὸς ὡρισμένου ὕψους, ἔνθα παρατηροῦνται ὡς ὁριζόντιοι καὶ τὸ ὁποῖον καλεῖται *οὐδέτερον ἐπίπεδον.* Ἄνωθεν τούτου αἱ ἰσοβαρεῖς ἐπιφάνειαι κλίνουσιν ἐκ τῆς θερμῆς πλευρᾶς πρὸς τὴν ψυχράν, κάτωθεν δὲ κλίνουσιν ἀντιστρόφως, ἐκ τῆς ψυχρᾶς πρὸς τὴν θερμήν. Πέραν τοῦ οὐδετέρου ἐπιπέδου δὲν παρατηρεῖται πλέον ἡ αὐτὴ ἰσορροπία εἰς πάντα τὰ σημεῖα ἑνὸς ὁριζοντίου ἐπιπέδου, καὶ ὁ ἀὴρ τίθεται εἰς κίνησιν εἰς ἕκαστον ὁριζόντιον ἐπίπεδον ἐκ τῶν ὑψηλῶν πρὸς τὰς χαμηλὰς πιέσεις. Οὗτος εἶναι καὶ ὁ πλέον γενικὸς τρόπος παραγωγῆς τοῦ ἀνέμου. Ὁ ἄνεμος θὰ εἶναι ἐπὶ τοσοῦτον ἰσχυρὸς εἰς ἓν οἱονδήποτε ὁριζόντιον ἐπίπεδον, ἐφ' ὅσον ἡ μεταβολὴ τῆς πιέσεως θὰ εἶναι μεγαλυτέρα. Ἡ κάθετος ἀπόστασις δύο ἰσοβαρῶν διαδοχικῶν ἐπιφανειῶν μεταβάλλεται ἀσθενῶς· ὅταν ἀναχωρῶμεν ἐκ πιέσεως π. χ. 760 χμ., ὁ τύπος τοῦ Laplace δίδει διὰ τὸ ὕψος τοῦ σημείου ἔνθα ἡ πίεσις θὰ εἶναι 759 χμ. ἴσον πρὸς 10.52 μ. καὶ διὰ τὸ τῆς πτώσεως 758 χμ. ἴσον πρὸς 11.29 μ., καθόσον ἡ θερμοκρασία εἶναι 0° ἢ 20°. Ὅσον τὰ διάφορα σημεῖα εὑρίσκονται πλησιέστερον ἀλλήλων, ἐπὶ τοσοῦτον ἡ κλίσις τῶν ἰσοβαρῶν ἐπιφανειῶν θὰ εἶναι μεγαλυτέρα καὶ ἑπομένως ὑπάρχει πάντοτε μία σχέσις μεταξὺ τῆς κλίσεως τῶν ἰσοβαρῶν ἐπιφανειῶν ἄνωθεν ἑνὸς σημείου καὶ τῆς ταχύτητος τοῦ ἀνέμου, ἥτις παρατηρεῖται εἰς αὐτό. Θ. Θ. ΦΙΝΤΙΚΛΗΣ

— **ἐπιφανειῶν νόμος** *[Ἀστρον.].* Καλεῖται οὕτως ὁ δεύτερος νόμος τοῦ Κέπλερ περὶ τῆς κινήσεως τῶν πλανητῶν περὶ τὸν Ἥλιον, κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ ἐπιβατικὴ ἀκτίς τοῦ Ἡλίου, ἤτοι ἡ εὐθεῖα ἡ συνδέουσα τὸ κέντρον αὐτοῦ μετὰ τοῦ κέντρου τοῦ πλανήτου, γράφει ἐμβαδὰ ἀνάλογα τοῦ χρόνου. Ὁ νόμος οὗτος προέκυψεν ἐκ τῆς παρατηρήσεως ὅτι ἡ κίνησις τῶν ἀστέρων εἶναι ἀνισοταχὴς καὶ μάλιστα τόσον ταχυτέρα, ὅσον μικροτέρα εἶναι ἡ ἀπόστασις τοῦ πλανήτου ἀπὸ τοῦ Ἡλίου. —Ρ.

Ἐπιφάνεια. —1) Μήτηρ τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου. Ταύτην συνέλαβε καὶ ἐφυλάκισεν εἴς τι μοναστήριον, τὸ τῆς Νέας Μετανοίας, ὁ αὐτοκράτωρ Φωκᾶς ὡς ὅμηρον, ὅταν ὁ Ἡράκλειος μετὰ τοῦ πατρὸς του εἶχον ἐπαναστατήσει κατ' αὐτοῦ. Ἡ Ἐπιφάνεια ἀπηλευθερώθη μετὰ τὴν ἧτταν καὶ τὸν φόνον τοῦ Φωκᾶ. —2) Θυγάτηρ τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου γεννηθεῖσα τῷ 611. Εἰς ἡλικίαν ἑνὸς ἔτους ἐστέφθη αὐγούστα ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου τοῦ παλατίου. —Ω.

Digitized by Google

'Επιφάνεια (ἡ) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. —1) Πόλις τῆς Κιλικίας (*Πτολ.* 5, 8, 7). Εἰς ταύτην συνῴκισεν ὁ Πομπήϊος τοὺς πειρατὰς οἱ ὁποῖοι ἐλυμαίνοντο τὸ Αἰγαῖον, νικήσας αὐτούς. 'Απεῖχε μίαν ἡμέραν ἀπὸ τοῦ ὄρους 'Αμανοῦ καὶ ἐκαλεῖτο ἄλλως *Οἰνίανδος*. —2) Πόλις τῆς Βιθυνίας ἀναφερομένη ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου, καὶ ἱδρυθεῖσα πιθανῶς ὑπὸ Νικομήδους τοῦ 'Επιφανοῦς περὶ τὸ 150 π.Χ. —3) Πόλις τῆς Συρίας, ἄλλως *'Αμάθη* καὶ *'Αμὰθ* καὶ *Χαμὰθ* καὶ *'Εμὰθ* καλουμένη. 'Ιδρύθη ὑπὸ τῶν Φοινίκων καὶ ὠνομάσθη *'Αμάθ*, ἐκυριεύθη δὲ τῷ 854 π. Χ. ὑπὸ Σαλμανασσὰρ βασιλέως τῆς 'Ασσυρίας. 'Επὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Σελευκιδῶν ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν 'Ελλήνων, πρὸς τιμὴν 'Αντιόχου τοῦ Δ' τοῦ 'Επιφανοῦς, *'Επιφάνεια*. Τῷ 639 κυριευθεῖσα ὑπὸ τῶν 'Αράβων ἐξεπολιορκήθη μὲν ὑπὸ τοῦ Ταγκρέδου τῷ 1108, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον περιῆλθεν ἐκ νέου εἰς τὴν κατοχήν των. 'Η 'Επιφάνεια, ὡς τεκμηριοῦται ἐξ εὑρεθεισῶν ἐπιγραφῶν, φαίνεται ὅτι ἀπετέλει τὸ ὅριον, μέχρι τοῦ ὁποίου ἐξετείνετο παλαιότατα τὸ βασίλειον τῶν Χετταίων (ΙΔ' αἰὼν π.Χ.). —4) Πόλις τῆς Συρίας ἐπὶ τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πλινίου 5,21). —5) Πόλις τῆς Συρίας ἐπὶ τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ. Πρότερον ἐκαλεῖτο *'Αρκεσίκερτα* ἐκ τοῦ ἱδρυτοῦ αὐτῆς 'Αρκεσίου κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον. —6) Πόλις τῆς Μηδίας, τὰ ἀρχαῖα *'Εκβάτανα*. 'Επὶ τῆς θέσεως αὐτῶν ἵδρυσεν ὁ 'Αντίοχος ὁ Δ' ὁ 'Επιφανὴς νέαν ἑλληνικὴν πόλιν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασεν 'Επιφάνειαν. —Π.

'Επιφάνεια ἢ ***Θεοφάνεια*** *['Εορτολ.]*. Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 30 ἔτους τῆς ἡλικίας τοῦ 'Ιησοῦ, 'Ιωάννης ὁ Πρόδρομος, ὁ ὁποῖος ἦτο ἓξ μῆνας μεγαλύτερος τοῦ Χριστοῦ καὶ ἔμενεν εἰς τὴν ἔρημον ἀσκητεύων καὶ κηρύττων βάπτισμα μετανοίας, ἐβάπτισε τὸν Σωτῆρα ἐν τῷ 'Ιορδάνῃ ποταμῷ. 'Εν ᾧ οὗτος ἐβαπτίζετο, κατῆλθεν ἐξ οὐρανοῦ ἐπ' αὐτὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν μορφῇ περιστερᾶς, ἠκούσθη δὲ φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λέγουσα, ὅτι οὗτος ἦτο ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ ἀγαπητός, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ Θεὸς ηὐδόκησε νὰ σώσῃ τὸν κόσμον. Τότε ἐφανερώθη καὶ τὸ ὅλον τοῦ μυστηρίου τῆς ἁγίας Τριάδος: ὁ μὲν Πατὴρ ἐμαρτύρει ἐκ τῶν οὐρανῶν τὴν θεότητα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ· ὁ Υἱὸς ἐβαπτίζετο, τέλος δὲ τὸ ἅγιον Πνεῦμα κατήρχετο ἐξ οὐρανῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἑορτὴ αὕτη ὀνομάζεται *Θεοφάνεια* ἢ *'Επιφάνεια*, διότι ἐπεφάνη ὁ Σωτὴρ ἐν τῇ οἰκουμένῃ.

Πότε ἀκριβῶς καθιερώθη ἡ ἑορτὴ αὕτη δὲν εἶναι μετὰ βεβαιότητος γνωστόν, φαίνεται ὅμως ὅτι ἀνεφάνη ἐν τῇ ἀρχαίᾳ 'Εκκλησίᾳ πολὺ ἐνωρίς. Κλήμης ὁ 'Αλεξανδρεὺς (Στρωμ. βιβλ. α') ἀναφέρει ὅτι αἱρετικοί τινες, οἱ περὶ τὸν Βασιλείδην γνωστικοὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Β' αἰῶνος, ἑώρταζον τὴν ἡμέραν τῆς βαπτίσεως τοῦ Κυρίου προδιανυκτερεύοντες, ὅτι δ' ἡ ἑορτὴ αὕτη ἐτελεῖτο ὑπ' ἄλλων μὲν κατὰ τὴν 6ην, ὑπ' ἄλλων δὲ κατὰ τὴν 10ην 'Ιανουαρίου. Κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα ἡ ἑορτὴ αὕτη ἦτο κοινοτάτη εἰς ἅπασαν τὴν 'Εκκλησίαν. 'Εκ τούτου ὁ Gieseler (Kirchengeschichte I 376) ἐδέχθη ὅτι πρῶτοι οἱ βασιλειδιανοὶ καθιέρωσαν τὴν ἑορτὴν τοῦ βαπτίσματος τοῦ Κυρίου· ἀλλ' ἕτεροι ἱστορικοί, ὡς ὁ Neander (Kirchengeschichte I 386), παρατηροῦσιν ὅτι ἐκ τῆς πληροφορίας τοῦ Κλήμεντος δὲν συνάγεται μετὰ βεβαιότητος τὸ ἀνωτέρω συμπέρασμα, διότι πῶς ἦτο δυνατὸν ἡ 'Εκκλησία νὰ παρελάμβανε τὴν ἑορτὴν παρ' ἀποτροπαίων εἰς αὐτὴν αἱρετικῶν; Παρὰ τῷ Χρυσοστόμῳ περιγράφεται ἡ ἑορτὴ αὕτη ὡς ἀρχαία πανηγύρεως ἡμέρα τῆς ἀσιατικῆς 'Εκκλησίας· φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἐτελεῖτο αὕτη ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν τῆς 'Ασίας (Παλαιστίνης ἢ Συρίας) καὶ ὅτι ἀπ' αὐτῶν παρέλαβον αὐτὴν οἱ περὶ τὸν Βασιλείδην γνωστικοί. Κατὰ τὰς «'Αποστολικὰς Διαταγὰς» (η' 38) ἡ ἑορτὴ τῶν 'Επιφανείων «ἤγετο διὰ τὸ ἐν αὐτῇ ἀνάδειξιν γεγενῆσθαι τῆς τοῦ Χριστοῦ θεότητος». Ληγούσης τῆς Γ' ἑκατονταετηρίδος προσεσέθη καὶ ἄλλη ἔννοια εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην, ἥτις ἤρχισε νὰ πανηγυρίζεται καὶ ὡς ἡμέρα τῆς ἐν σαρκὶ φανερώσεως τοῦ 'Ιησοῦ Χριστοῦ. Οὕτως ἐν 'Αλεξανδρείᾳ κατὰ τὸν Κασσιανὸν (*Collat* X, 2), ἐν Κύπρῳ κατὰ τὸν 'Επιφάνιον κλπ. 'Απὸ τῆς ἐποχῆς λοιπὸν ταύτης ἄρχονται ἑορταζόμενα καὶ τὰ Χριστούγεννα. 'Εν τῇ ἀνατολικῇ 'Εκκλησίᾳ κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα λαμπρότατα ἐπανηγυρίζετο ἡ ἡμέρα τῶν 'Επιφανείων καὶ ὡς ἑορτὴ τοῦ φωτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα τὰ Φῶτα, ἑορτὴ τῶν Φώτων (*Γρηγ. Ναζιανζ.* λόγ. 39. *'Αστερίου 'Αμασ.* λόγ. εἰς τὴν ἑορτῶν τῶν Καλανδῶν). 'Εν τῇ Δύσει τὰ Θεοφάνεια ἀπαντῶνται ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Δ' αἰῶνος· ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ὅμως ταύτης ἀναφαίνεται ἐν τῇ ρωμαϊκῇ 'Εκκλησίᾳ καὶ ἄλλη τις ἑορτή, καθιερωμένη μόνον εἰς τὴν μνήμην τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως τοῦ Κυρίου καὶ πανηγυριζομένη τὴν 25ην Δεκεμβρίου. Ὅταν ἐπεκράτησε τὸ ἔθος τοῦτο τῆς ρωμαϊκῆς 'Εκκλησίας καὶ εἰς πᾶσαν τὴν χριστιανικὴν 'Εκκλησίαν (μέσα τοῦ ΣΤ' αἰῶνος), ἐχωρίσθη πλέον ὁριστικῶς ἡ ἑορτὴ τῶν Χριστουγέννων ἀπὸ τῆς ἑορτῆς τῶν Θεοφανείων. 'Αρχαία εἶναι ἡ συνήθεια τῆς τελέσεως μεγάλου ἁγιασμοῦ κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Θεοφανείων, καθ' ὃν ψάλλονται τὰ τροπάρια τοῦ πατριάρχου τῶν 'Ιεροσολύμων Σωφρονίου· ἀξιοσημείωτον δ' ὅτι τοῦ μεγάλου ἁγιασμοῦ εἰς ἄλλας ἡμέρας δὲν γίνεται χρῆσις· μόνον δ' εἰς τοὺς ἐμποδιζομένους νὰ κοινωνήσωσι τῶν ἀχράντων μυστηρίων μεταδίδεται μέγας ἁγιασμός.

Δ. Ν. ΜΩΡΑΪΤΗΣ

ἐπιφανειακός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, ὁ τῆς ἐπιφανείας· ‖ μεταφ., ὁ κατὰ τὸ φαινόμενον μόνον, κατ' ἐπίφασιν καὶ οὐχὶ κατ' ἀλήθειαν, ἀπατηλός.

—ἐπιφανειακὴ *ἐνέργεια* *[Φυσ.]*· βλ. *ἐπιφανειακὴ τάσις*.

—ἐπιφανειακὴ *τάσις* *[Φυσ.]*. 'Εν τῇ μοριακῇ Φυσικῇ δεικνύεται ὅτι ἡ ἐλευθέρα ἐπιφάνεια τῶν ὑγρῶν συμπεριφέρεται ὡς ἐὰν αὕτη ἀπετελεῖτο ἐκ λεπτοτάτης τεταμένης ἐλαστικῆς μεμβράνης. Ἡ τάσις δὲ ἣν παρουσιάζει ἡ ἐλευθέρα ἐπιφάνεια τῶν ὑγρῶν καὶ ἥτις ἑδράζει ἐντὸς λεπτοτάτου στρώματος, καλουμένου *ἐπιφανειακοῦ στρώματος*, πάχους ἴσου πρὸς τὴν ἀκτῖνα τῆς σφαίρας ἐπενεργείας τῶν μορίων τοῦ ὑγροῦ, καλεῖται *ἐπιφανειακὴ τάσις* ἢ *ἐπιπολαία τάσις* (Oberflächespannung). Τὴν ὕπαρξιν τῆς ἐπιφανειακῆς τάσεως δυνάμεθα νὰ καταδείξωμεν διὰ διαφόρων πειραμάτων. Οὕτως, ἐὰν λεπτὴν βελόνην, ἀφοῦ περιαλείψωμεν διὰ λίπους, ρίψωμεν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος, παρατηροῦμεν ὅτι αὕτη παραμένει ἐπ' αὐτοῦ χωρὶς νὰ βυθίζηται. Ὁμοίως ἐὰν μεταλλικὸν πυκνὸν πλέγμα 1 dm^2, ἀφοῦ προηγουμένως περιαλείψωμεν διὰ λίπους, ὥστε νὰ κατασταθῇ ἀδιάβροχον ὑπὸ τοῦ ὕδατος, ρίψωμεν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ὕδατος, παρατηροῦμεν ὅτι τοῦτο δὲν βυθίζεται καὶ μάλιστα δυνάμεθα νὰ τὸ φορτίσωμεν διὰ βάρους 30 g χωρὶς νὰ βυθισθῇ. 'Εκ τῶν ἀνωτέρω καταδεικνύεται ὅτι ἡ ἐλευθέρα ἐπιφάνεια τοῦ ὕδατος συμπεριφέρεται ὡς ἐὰν αὕτη περιεκαλύπτετο ὑπὸ λεπτοτάτης ἐλαστικῆς μεμβράνης. 'Επειδὴ δὲ τὰ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος ἐπιπολάζοντα σώματα, μετὰ τὴν διάσπασιν τῆς ἐπιφανείας, ὑποκείμενα εἰς τὴν ἐπενέργειαν τῆς βαρύτητος βυθίζονται, ἕπεται ὅτι ἡ ἀνωτέρω ἰδιότης τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος εἶναι ἀνεξάρτητος τοῦ βάθους τοῦ ὕδατος, ἤτοι τοῦ πάχους τοῦ στρώματος τοῦ ὕδατος τοῦ ὑποκειμένου τῆς ἐλευθέρας ἐπιφανείας αὐτοῦ.

Λίαν λεπτὴν ὑγρὰν μεμβρᾶναν δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν διὰ διαλύματος σάπωνος, ἐν ᾧ προστίθενται σταγόνες γλυκερίνης πρὸς παρεμπόδισιν τῆς ἐξατμίσεως. Οὕτως ἐὰν ἐμβυθίσωμεν μεταλλικὸν δακτύλιον ἐκσύρματος ἐντὸς διαλύματος σάπωνος καὶ ἀποσύρωμεν ἀκολούθως τοῦτον, ἀπολαμβάνομεν ὑγρὰν μεμβρᾶναν λίαν μικροῦ πάχους. 'Εὰν ἐγγίσωμεν τὴν μεμβρᾶναν εἴς τινα θέσιν αὐτῆς εἴτε διὰ διηθητικοῦ χάρτου, εἴτε διὰ βελόνης, παρατηροῦμεν ὅτι αὕτη θραύεται κατὰ τὴν θέσιν ταύτην τὸ δ' ὑγρὸν ἀποσύρεται ἀποτόμως πρὸς τὰ τοιχώματα τοῦ δακτυλίου. Ἡ ὑγρὰ αὕτη μεμβρᾶνα συμπεριφέρεται ἀκριβῶς ὡς ἐλαστικὴ μεμβρᾶνα. 'Εάν, ἐφ' ὅσον ἡ μεμβρᾶνα διατηρεῖται, τοποθετήσωμεν μετὰ προσοχῆς ἐπ' αὐτῆς ἐλαφρὰν θηλὴν ἐκ νήματος, παρατηροῦμεν ὅτι αὕτη παραμένει ἐπὶ τῆς μεμβράνης διατηροῦσα ἀκανόνιστον σχῆμα, ὡς δεικνύεται ἐπὶ τοῦ σχ. 1.

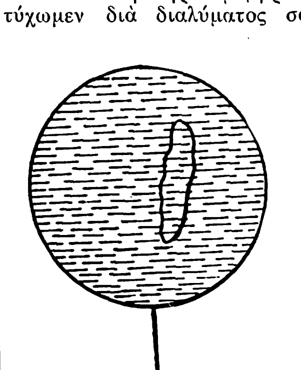

Σχ. 1. *Θηλὴ μετὰ ὑγροῦ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ.*

'Εὰν ὅμως, τῇ βοηθείᾳ διηθητικοῦ χάρτου, ἀφαιρέσωμεν τὸ ὑπὸ τῆς θηλῆς περικλειόμενον ὑγρόν, παρατηροῦμεν ὅτι αὕτη ἀποτόμως λαμβάνει κανονικώτατον κυκλικὸν σχῆμα (σχ. 2), καθ' ὅσον τὰ ἔξωθεν περὶ τὴν θηλὴν κείμενα μόρια τοῦ ὑγροῦ ἀσκοῦσι συμμετρικὴν ἕλξιν ἐπὶ τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ νήματος, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται ἡ θηλή. Ὁμοίως, ἐὰν μικρὰν χοάνην ἐμβαπτίσωμεν ἐντὸς διαλύματος σάπωνος καὶ ἀκολούθως ἀφοῦ ἐξαγάγωμεν ταύτην ἐκ τοῦ διαλύματος προσφυσήσωμεν διὰ τοῦ στόματος ρεῦμα ἀέρος, παρατηροῦμεν ὅτι σχηματίζεται φυσαλὶς σάπωνος ἔχουσα σχῆμα σφαιρικὸν (σχ. 3). 'Εὰν ἀπομακρύνωμεν ἀπὸ τοῦ στομίου τῆς χοάνης τὸ στόμα καὶ κλείσωμεν τοῦτο διὰ τοῦ δακτύλου, βλέπομεν ὅτι ἡ φυσαλὶς διατηρεῖ ἀμετάβλητον τὸ μέγεθος αὐτῆς. 'Εὰν ὅμως ἀφήσωμεν τὸ στόμιον ἀνοικτόν, τότε ἡ φυσαλὶς σμικρύνεται ἐπὶ μᾶλλον

Σχ. 2. *Θηλὴ ἄνευ ὑγροῦ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ.*

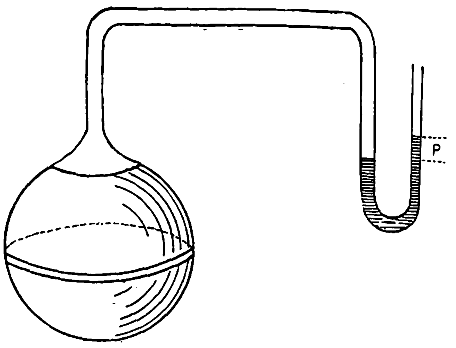

Σχ. 3. *Μέτρησις τῆς πιέσεως ἐν φυσαλίδι σάπωνος.*

καὶ μᾶλλον, ὁ δὲ ἐντὸς ἀὴρ ἐκρέει μετ' ἀρκετῆς πιέσεως, ἱκανῆς νὰ ἐπηρεάσῃ φλόγα κηρίου. Τὴν πίεσιν μάλιστα τοῦ ἐν τῇ φυσαλίδι ἀέρος δυνάμεθα νὰ μετρήσωμεν τῇ βοηθείᾳ μανομέτρου, ὡς δεικνύεται ἐν σχ. 3.

Τὴν ἐπιφανειακὴν τάσιν δυνάμεθα νὰ μετρήσωμεν εὐκόλως διὰ τῆς ἀκολούθου διατάξεως. Λαμβάνομεν λεπτὸν σύρμα, ὅπερ κάμπτομεν δὶς κατ' ὀρθὴν γωνίαν (σχ. 4) καὶ τοποθετοῦμεν τοῦτο ὁριζοντίως ἐπὶ καταλλήλου στηρίγματος, μεταξὺ δὲ τῶν σκελῶν αὐτοῦ τοποθετοῦμεν λεπτὸν εὐθύγραμμον σύρμα. 'Εν ἀρχῇ, τῆς συσκευῆς εὑρισκομένης ἐν ὁριζοντίᾳ θέσει, φέρομεν τὸ εὐθύγραμμον σύρμα εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ ὁριζοντίου βραχίονος τοῦ κεκαμμένου σύρματος καὶ τῇ βοηθείᾳ χρωστῆρος περιβρέχομεν τὴν συσκευὴν διὰ διαλύματος σάπωνος. 'Ακολούθως στρέφομεν τὴν ὅλην διάταξιν κατὰ 90°, καθιστῶντες αὐτὴν κατακόρυφον, ὅτε παρατηροῦμεν ὅτι τὸ εὐθύγραμμον σύρμα δὲν καταπίπτει, ἀλλὰ συγκρατεῖται ὑπὸ τῆς σχηματισθείσης ὑγρᾶς μεμβράνης. Ἤδη διὰ τοῦ ἀγκίστρου ὅπερ φέρει τὸ εὐθύγραμμον σύρμα ἐξαρτῶμεν καταλλήλως μικρὰ βάρη, μέχρις ὅτου τὸ βάρος τοῦ σύρματος μετὰ τῶν ἐξηρτημένων βαρῶν ἰσορροπήσῃ τὴν ἕλξιν τὴν ἀσκουμένην ὑπὸ τῆς ὑγρᾶς μεμβράνης, ἤτοι φορτίζομεν τὸ εὐθύγραμμον σύρμα τοσον, ὥστε τοῦτο νὰ ἰσορροπῇ εἰς ἑκάστην θέσιν.

Σχ. 4.
Μέτρησις ἐπιφανειακῆς τάσεως.

Ὅταν τοῦτο ἐπιτύχωμεν, ἕπεται ὅτι τὸ βάρος τοῦ σύρματος μετὰ τοῦ ἐξηρτημένου βάρους ἰσοῦται πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ ὑγροῦ ἀσκουμένην ἐπιφανειακὴν τάσιν. Καλέσωμεν διὰ l τὸ μῆκος τοῦ σιδηροῦ σύρματος, τοῦ μεταξὺ τῶν σκελῶν τοῦ κεκαμμένου σύρματος, καὶ διὰ p τὸ βάρος αὐτοῦ μετὰ τοῦ ἐξηρτημένου βάρους καὶ διὰ T τὴν ἐπιφανειακὴν τάσιν, ἥτις ἐκφράζεται εἰς γραμμάρια-βάρους κατὰ μῆκος ἑκατοστομέτρου· τότε συμφώνως πρὸς τ' ἀνωτέρω θὰ εἶναι $p=2Tl$, τοῦ συντελεστοῦ 2 δικαιολογουμένου ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ ὑγρὰ μεμβρᾶνα ἔχει δύο ἐπιφανείας, προσθίαν καὶ ὀπισθίαν. 'Εὰν φαντασθῶμεν ὅτι μετακινοῦμεν τὸ εὐθύγραμμον σύρμα κατὰ τὸ ἀπειροστὸν διάστημα Δs, τότε ἡ ἐπιφάνεια τῆς ὑγρᾶς μεμβράνης αὐξάνει κατὰ $\Delta S=2l\Delta s$. Τὸ κατὰ τὴν μετακίνησιν ταύτην ἀντιστοιχοῦν ἔργον εἶναι $p\Delta s=2Tl\Delta s=T\Delta S=E$. 'Εκ τῆς σχέσεως ταύτης προκύπτει ὅτι τὸ μέγεθος T ἰσοῦται ἀριθμητικῶς πρὸς τὸ δαπανώμενον ἔργον, ἵνα ἡ ἐπιφάνεια τῆς ὑγρᾶς μεμβράνης αὐξηθῇ κατὰ 1 cm^2. 'Εκ μετρήσεων κατεδείχθη ὅτι διὰ διάλυμα σάπωνος εἶναι T=0.03 g/cm.

Ὁμοίως δυνάμεθα νὰ μετρήσωμεν τὴν ἐπιφανειακὴν τάσιν διὰ τῆς διατάξεως τοῦ σχ. 3. 'Εὰν φαντασθῶμεν τὴν φυσαλίδα τετμημένην εἰς δύο ἴσα μέρη κατὰ μέγιστον κύκλον, τὰ δύο ἡμίση συγκρατοῦνται δυνάμει τῆς ἐπιφανειακῆς τάσεως. 'Εὰν r ἡ ἀκτὶς τῆς φυσαλίδος, τότε ἡ περιφέρεια μεγίστου κύκλου εἶναι $2\pi r$ cm καὶ ἡ δύναμις μεθ' ἧς συγκρατοῦνται τὰ δύο ἡμίση εἶναι $2\pi r \cdot 2T=4\pi rT$ (λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ φυσαλὶς ἔχει δύο ἐπιφανείας, ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικήν). Συνεπείᾳ τῆς πιέσεως ταύτης ὁ ἀὴρ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ μεγίστου κύκλου, ἥτις εἶναι πr^2, ἀνθίσταται ὡρισμένην πίεσιν, ἥτις ἰσοῦται πρὸς $\pi r^2 p$, ἐὰν p ἡ πίεσις κατὰ cm^2. Οὕτω λαμβάνομεν τὴν ἐξίσωσιν $4\pi rT=\pi r^2 p$, ἐξ ἧς προκύπτει:

$$T=\frac{rp}{4} \text{ καὶ } p=\frac{4T}{r}$$

'Εκ τῶν τύπων τούτων δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν τὸ T διὰ μετρήσεως τῶν r καὶ p, εἴτε τὴν πίεσιν p, γνωστῆς οὔσης τῆς ἐπιφανειακῆς τάσεως καὶ τοῦ r. 'Εκ τοῦ ἀνωτέρω τύπου προκύπτει ὅτι ἡ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ φυσαλίδος ἐπικρατοῦσα πίεσις εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν ἐπιφανειακὴν τάσιν καὶ ἀντιστρόφως ἀνάλογος τῆς ἀκτῖνος τῆς φυσαλίδος.

Digitized by Google

Πρὸς ἐξήγησιν τῆς ἐπιφανειακῆς τάσεως δεχόμεθα ὅτι ἕκαστον μόριον ὑγροῦ ἀσκεῖ ἐπὶ ἑκάστου γειτνιάζοντος μορίου, εὑρισκομένου ἐντὸς τῆς σφαίρας ἐπενεργείας αὐτοῦ, ἑλκτικὴν δύναμιν. Καὶ ἐπὶ ἑκάστου μὲν μορίου εὑρισκομένου ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ ὑγροῦ ἀσκεῖται κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις ἐπὶ τούτου ἡ αὐτὴ ἑλκτικὴ δύναμις, προερχομένη ἐκ τῶν περιβαλλόντων μορίων, ἅτινα ἕλκουσι συμμετρικῶς τὸ θεωρούμενον μόριον καὶ ἑπομένως αἱ δυνάμεις αὗται ἐξουδετεροῦνται ἀμοιβαίως.

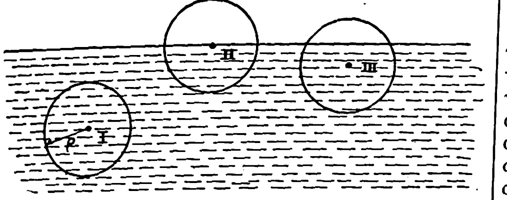

Σχ. 5. *Μοριακὴ ἐπενέργεια.*

Οὕτως, ἐὰν ἡ σφαῖρα ἐπενεργείας μορίου ἔχῃ ἀκτῖνα ρ, τότε πάντα τὰ μόρια τὰ ὑποκείμενα τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ ὕδατος καὶ ἀπέχοντα ἀπὸ ταύτης ἀπόστασιν μείζονα τοῦ ρ θὰ εὑρίσκωνται ἐν ἰσορροπίᾳ, ὡς π. χ. τὸ μόριον I (σχ. 5). Τοὐναντίον τὰ μόρια τὰ εὑρισκόμενα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας καὶ κατὰ τὰ τοιχώματα τῶν δοχείων εὑρίσκονται ὑπὸ τὴν ἐπενέργειαν δυνάμεων μονοπλεύρως ἐνεργουσῶν. Οὕτω τὸ μόριον II, εὑρισκόμενον ἐπὶ τῆς ἐλευθέρας ἐπιφανείας τοῦ ὑγροῦ, ὑπόκειται εἰς τὴν ἑλκτικὴν ἐπενέργειαν τῶν ὑποκειμένων μορίων, ἅτινα περιέχονται ἐντὸς ἡμισφαιρικοῦ χώρου ἀκτῖνος ρ. Ἡ συνισταμένη τῶν ἑλκτικῶν τούτων δυνάμεων εἶναι δύναμις διευθυνομένη πρὸς τὰ κάτω καὶ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ὑγροῦ. Μόριον III, ὅπερ εὑρίσκεται κάτωθεν τῆς ἐλευθέρας ἐπιφανείας τοῦ ὑγροῦ καὶ εἰς ἀπόστασιν μικροτέραν τοῦ ρ, ὑπόκειται ἕνεκα τῶν μοριακῶν ἑλκτικῶν δυνάμεων εἰς πίεσιν διευθυνομένην πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ὑγροῦ, ἀλλ' ἥτις εἶναι μικροτέρα τῆς πιέσεως, ἣν ὑφίσταται μόριον ὑγροῦ κείμενον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὑγροῦ, καθ' ὅσον εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ μορίου III ὑφίστανται ἄνωθεν αὐτοῦ μερικὰ μόρια κείμενα ἐντὸς τῆς σφαίρας ἐπενεργείας αὐτοῦ. Συμφώνως πρὸς τὴν ἀνωτέρω ἀντίληψιν τῶν μοριακῶν δυνάμεων πάντα τὰ μόρια τὰ εὑρισκόμενα κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν ὑγροῦ, ὡς καὶ τὰ ἀμέσως ὑποκείμενα, ὑπόκεινται εἰς τὴν ἐπενέργειαν πιέσεως διευθυνομένης πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ὑγροῦ καὶ ἥτις ἐλαττοῦται λίαν ἀποτόμως ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὑγροῦ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ, εἰς τρόπον ὥστε νὰ θεωρῆται ὅτι ἡ πίεσις αὕτη εἶναι ἐντετοπισμένη ἐντὸς λεπτοῦ ἐπιφανειακοῦ στρώματος, οὗτινος τὸ πάχος ἰσοῦται πρὸς τὴν ἀκτῖνα τῆς σφαίρας ἐπενεργείας τῶν μορίων. Ἡ πρὸς τὰ ἔνδον τοῦ ὑγροῦ διευθυνομένη πίεσις καλεῖται *πίεσις συνοχῆς* ((Kohäsiondruck). Δεικνύεται δ' ὅτι ἐὰν μόριον ὑγροῦ θέλωμεν νὰ μεταφέρωμεν ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ ὑγροῦ πρὸς τὴν ἐλευθέραν ἐπιφάνειαν δέον νὰ δαπανήσωμεν ἔργον ἴσον πρὸς k.d/3, ἔνθα k ἡ τιμὴ τῆς πιέσεως συνοχῆς κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὑγροῦ καὶ d ἡ ἀκτὶς τῆς σφαίρας ἐπενεργείας τῶν μορίων. Ἐκ τούτου δὲ προκύπτει ὅτι πάντα τὰ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ὑγροῦ εὑρισκόμενα μόρια ἔχουσιν ὡρισμένον ἀπόθεμα ἐλευθέρας δυνητικῆς ἐνεργείας. Ἡ ἐλευθέρα ἐνέργεια τοῦ συνόλου τῶν ἐν τῷ ὑγρῷ εὑρισκομένων μορίων εἶναι ἀνάλογος τῇ ἐπιφανείᾳ καὶ καλεῖται *ἐπιφανειακὴ ἐνέργεια*. Ἐὰν θέλωμεν ν' αὐξήσωμεν τὴν ἐπιφάνειαν ὑγροῦ, δέον νὰ αὐξήσωμεν τὴν ἐπιφανειακὴν ἐνέργειαν, ἤτοι δέον νὰ προσδώσωμεν ἐξωτερικῶς εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ἐνέργειαν. Ἀντιστρόφως ἡ ἐπιφανειακὴ ἐνέργεια ἐλαττοῦται, ἐὰν ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ὑγροῦ σμικρυνθῇ. Ἡ εὐσταθὴς κατάστασις ἰσορροπίας τυχόντος συστήματος ἐπιτυγχάνεται, ὅταν ἡ δυνητικὴ ἐνέργεια τοῦ συστήματος λάβῃ τὴν ἐλαχίστην τιμήν, καὶ ἑπομένως ἐπιφάνεια ὑγροῦ εὑρίσκεται εἰς εὐσταθῆ ἰσορροπίαν, ὅταν ἡ ἐπιφανειακὴ ἐνέργεια ἔχῃ τὴν ἐλαχίστην τιμήν· ἐξ οὗ προκύπτει ὅτι ἡ ἐπιφάνεια ὑγροῦ τινος τείνει νὰ λάβῃ ὅσον τὸ δυνατὸν ἐλαχίστην τιμήν.

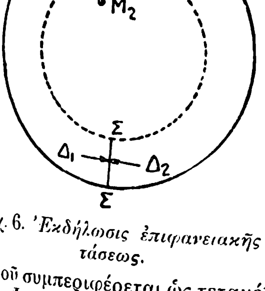

Σχ. 6. *Ἐκδήλωσις ἐπιφανειακῆς τάσεως.*

Ἡ τάσις αὕτη τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὑγροῦ, νὰ τείνῃ νὰ λάβῃ ὅσον τὸ δυνατὸν ἐλαχίστην ἐπιφάνειαν, ἐκδηλοῦται διὰ τῆς ἐπιφανειακῆς τάσεως, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ὑγροῦ συμπεριφέρεται ὡς τεταμένη ἐλαστικὴ μεμβρᾶνα. Φαντασθῶμεν μᾶζαν ὑγράν, ὑποτιθεμένην ἄνευ βάρους καὶ περιβαλλομένην ὑπὸ πανταχόθεν συμμετρικῶς τεταμένης μεμβράνης· τότε ἡ ὑγρὰ μᾶζα ἔχει τὴν ἐλαχίστην δυνατὴν ἐπιφάνειαν, ἤτοι ἔχει τὸ σχῆμα σφαίρας. Μόριον M_1 (σχ. 6) εὑρισκόμενον ἐν τῷ ἐπιφανειακῷ στρώματι τείνει νὰ πλησιάσῃ τὸ κέντρον τῆς σφαίρας καὶ κατὰ συνέπειαν νὰ ἐλαττώσῃ τὴν ἐπιφανειακὴν ἐνέργειαν, τοῦτο ὅμως δὲν δύναται νὰ συμβῇ, καθ' ὅσον ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς σφαίρας δὲν ὑφίσταται χῶρος διὰ τὸ μόριον. Τοὐναντίον ἐὰν μόριον M_2, εὑρισκόμενον ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ ὑγροῦ, θέλωμεν νὰ φέρωμεν πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν, δέον δι' ἐξωτερικοῦ ἔργου ν' αὐξήσωμεν τὴν ἐπιφανειακὴν ἐνέργειαν, ἀλλὰ τότε ταυτοχρόνως ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ὑγροῦ θὰ ἐπεξετείνετο. Ἡ συνολικὴ ἐπενέργεια εἶναι τοιαύτη, ὡς ἐὰν ἐν οἱαδήποτε τομῇ τοῦ ἐπιφανειακοῦ στρώματος ΣΣ ἐπενεργῶσιν αἱ ἴσαι καὶ ἀντίθετοι δυνάμεις $Δ_1$ καὶ $Δ_2$. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων ἐξηγεῖται ὁ σχηματισμὸς τῶν σταγόνων. Ὅτι δὲ καὶ μεγαλύτεραι μᾶζαι ὑγροῦ, συνεπείᾳ τῆς ἐπιφανειακῆς τάσεως, λαμβάνουσι σχῆμα σφαιρικόν, ἐφ' ὅσον ἀπομακρύνεται ἀπὸ τούτων ἡ ἐπενέργεια τῆς βαρύτητος, κατέδειξε πρῶτος ὁ Plateau διὰ τοῦ ἀκολούθου πειράματος. Εἰς μεῖγμα ὕδατος καὶ οἰνοπνεύματος ἔχοντος τὴν αὐτὴν πυκνότητα πρὸς τὸ ἔλαιον εἰσάγομεν διὰ σιφωνίου καταλλήλως μεγάλην μᾶζαν ἐλαίου, ἥτις παρατηροῦμεν ὅτι λαμβάνει ἀμέσως ἀφ' ἑαυτῆς τὸ σχῆμα κανονικωτάτης σφαίρας. Ἐὰν σιφώνιον ἐμβαπτίσωμεν ἐντὸς ὑγροῦ καὶ ἀκολούθως ἀφήσωμεν τὸ ἐν τῷ σιφωνίῳ συλλεγὲν ὑγρὸν νὰ ἐκρέῃ βραδέως, σχηματίζονται κατὰ τὸ ἄκρον τοῦ σιφωνίου σταγόνες ὑγρῶν συγκρατούμεναι ὑπὸ τῆς ἐπιφανειακῆς τάσεως ὡς ἐὰν ἦσαν ἐξηρτημέναι ἀπὸ ἐλαστικῆς μεμβράνης. Ὅταν ἡ σταγὼν καταστῇ ἀρκούντως μεγάλη, ἀποσπᾶται τοῦ σιφωνίου, καθ' ὅσον τὸ βάρος αὐτῆς ὑπερνικᾷ τὴν ἐπιφανειακὴν τάσιν. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον λειτουργοῦσι τὰ γνωστὰ σταγονόμετρα. Διὰ τῶν σταγονομέτρων μάλιστα δυνάμεθα νὰ ἐκτελέσωμεν συγκριτικὰς μετρήσεις διὰ τὴν ἐπιφανειακὴν τάσιν διαφόρων ὑγρῶν, δεδομένου ὅτι ὅσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ἀποσπωμένη σταγών, τόσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ἐπιφανειακὴ τάσις τοῦ ὑγροῦ.

Ἐκ μετρήσεων κατεδείχθη ὅτι διάφοροι ξέναι προσμίξεις ἐπηρεάζουσι τὰ μέγιστα τὴν ἐπιφανειακὴν τάσιν. Αὕτη ἔχει τὰς διαστάσεις (g, s^{-2}) καὶ ἐκφράζεται εἰς γραμμάρια βάρους κατὰ τετραγωνικὸν ἑκατοστόμετρον, ἔχει δὲ διὰ τὰ διάφορα ὑγρὰ τὰς τιμὰς τὰς ἐνδεικνυομένας ἐν τῷ ἀκολούθῳ πίνακι:

Πίναξ ἐπιφανειακῆς τάσεως.

Ὕδωρ—ἀὴρ	0,075	g, s^{-2}
Ἔλαιον—ἀὴρ	0,035	»
Ὑδράργυρος—ἀὴρ	0,550	»
Τερεβινθέλαιον—ἀὴρ	0,030	»
Αἰθυλικὸς αἰθὴρ—ἀὴρ	0,018	»
Ὕδωρ—ἔλαιον	0,021	»
Ὕδωρ—τερεβινθέλαιον	0,013	»
Ὑδράργυρος—ὕδωρ	0,421	»

Ἐὰν ἡ ἐλευθέρα ἐπιφάνεια ὑγροῦ εἶναι ἐπίπεδος, τότε ἡ ἐπιφανειακὴ τάσις ἐπενεργεῖ ἐπὶ ἑκάστου μορίου εὑρισκομένου ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὑγροῦ κατὰ πάσας τὰς ἐν τῷ ἐπιπέδῳ κειμένας διευθύνσεις μετὰ τῆς αὐτῆς ἐντάσεως καὶ ἡ ἐκ τούτων συνισταμένη ὅλων τῶν δυνάμεων τούτων ἰσοῦται τῷ μηδενί. Ἐὰν τοὐναντίον ἡ ἐλευθέρα ἐπιφάνεια τοῦ ὑγροῦ εἶναι *κυρτή*, τότε προκύπτει συνισταμένη τῆς ἐπιφανειακῆς τάσεως, ἥτις αὐξάνει τὴν πίεσιν συνοχῆς· ἐὰν τοὐναντίον ἡ ἐπιφάνεια εἶναι *κοίλη*, ἡ συνισταμένη τῆς ἐπιφανειακῆς τάσεως διευθύνεται πρὸς τ' ἄνω καὶ ἐλαττοῖ τὴν πίεσιν συνοχῆς. Ἡ ἐκ τῆς καμπυλότητος τῆς ἐλευθέρας ἐπιφανείας τοῦ ὑγροῦ προερχομένη πίεσις τῆς ἐπιφανειακῆς τάσεως παρέχεται ἐκ τοῦ τύπου:

$$N = T\left(\frac{1}{r_1} + \frac{1}{r_2}\right)$$

ἔνθα T παριστᾷ τὴν ἐπιφανειακὴν τάσιν τοῦ ὑγροῦ, ἡ δ' ἐμπαρένθετος παράστασις τὸ *μέτρον καμπυλότητος* τῆς ἐλευθέρας ἐπιφανείας τοῦ ὑγροῦ.

Οὕτως, ἐὰν φαντασθῶμεν ὑγρὰν μᾶζαν ὑποκειμένην μόνον εἰς τὴν ἐπενέργειαν τῆς ἐπιφανειακῆς τάσεως καὶ ἀπηλλαγμένην ἀπὸ τῆς ἐπενεργείας τῆς βαρύτητος, ὡς π. χ. συμπεριφέρεται ἡ μᾶζα ἐλαίου ἐν τῷ πειράματι Plateau, αὕτη δέον νὰ περιορίζηται ὑπὸ ἐπιφανείας, ἐν ᾗ ἡ πίεσις τῆς ἐπιφανειακῆς τάσεως νὰ εἶναι ἡ αὐτὴ εἰς ὅλας τὰς θέσεις, δεδομένου ὅτι ἐν ὑγρῷ ἡ πίεσις διαδίδεται ὁμοιομόρφως. Ἐκ τούτου προκύπτει ὅτι ἡ ὁρικὴ ἐπιφάνεια τῆς μάζης τοῦ ἐλαίου δέον νὰ παρουσιάζῃ σταθερὸν μέτρον καμπυλότητος καὶ ἥτις ἐν τῇ ἁπλουστάτῃ περιπτώσει εἶναι ἐπιφάνεια σφαίρας, ὡς δεικνύεται καὶ διὰ τοῦ πειράματος Plateau. Ἐὰν μεταβάλωμεν τὸ σχῆμα σταγόνος, τότε μεταβάλλεται καὶ τὸ μέτρον καμπυλότητος αὐτῆς, ἀλλ' εἰς τὴν μετασχηματισθεῖσαν σταγόνα διατηρεῖ πάλιν τὴν αὐτὴν τιμὴν εἰς ὅλας αὐτῆς τὰς θέσεις.

Τὴν ὕπαρξιν πιέσεως συνοχῆς καὶ ἐπιφανειακῆς τάσεως ἀποδεχόμεθα καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν στερεῶν σωμάτων, πειραματικῶς ὅμως ὁ καθορισμὸς αὐτῆς δὲν κατέστη εἰσέτι ἐφικτός. Προκειμένου περὶ τῶν ἀερίων ἡ ἑρμηνεία τῆς ἐξισώσεως Van der Waals προϋποθέτει τὴν ὕπαρξιν πιέσεως συνοχῆς καὶ ἐπιφανειακῆς τάσεως. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

ἐπιφανειοῦχος (ὁ, ἡ),—*ον* (τὸ)· ὁ κάτοχος ἐπιφανείας, ὁ ἔχων δικαίωμα ἐπί τινος ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους (λατ. superficiarius) κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν κύριον τοῦ ἐδάφους, τὸν possessorem (βλ. *ἐπιφάνεια*).

ἐπιφανέστατος (nobilissimus, *νοβελίσιμος*) [*Βυζ. Ἱστ.*]. Τιμητικὸς τίτλος προσδιδόμενος ὑπὸ τῶν Ρωμαίων καὶ Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων εἰς τὰ διάφορα μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων *ἐπιφανεστατων* εἶναι: ὁ Βαλεντιανός, λαβὼν «τὴν τοῦ ἐπιφανεστάτου ἀξίαν» (nobilissimatus) ὑπὸ Ὀνωρίου, ὁ Οὐαρωνιανός, ἀναγορευθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρός του Ἰοβιανοῦ, ὁ Ὀνώριος ὑπὸ τοῦ Λέοντος, φέρων τὸν τίτλον «ἐπιφανέστατος καὶ ὕπατος», κ. ἄ. Ἐκ τῶν γυναικῶν *ἐπιφανέσταται* ἢ *ἐπιφανέσταται αὐγοῦσται* μνημονεύονται: ἡ Φλακίλλα, Μαρίνα, Εὐδοξία, Πουλχερία, ἡ Ἀριάδνη μήτηρ τοῦ Λέοντος κ. ἄ. Οἱ ἀναγορευόμενοι περιεβάλλοντο χρυσοποίκιλτον πορφύραν καὶ στέφανον ἢ καισαρίκιον, περιήρχοντο δὲ ἐπὶ τῇ ἀναγορεύσει των θριαμβευτικῶς τὴν πόλιν ἐπὶ ἵππου ἢ ἁμάξης. —Π.

ἐπιφανεὺς (ὁ) (Epiphaneus) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ῥυγχοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σιλφιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Ἀσίᾳ. Δ. Ν. Π.

Ἐπιφάνης. Συγγραφεύς, υἱὸς τοῦ αἱρεσιάρχου *Καρποκράτους* ἐξ Ἀλεξανδρείας καὶ μητρὸς ἐκ Σάμης τῆς Κεφαλληνίας ἑλκούσης τὸ γένος. Μετὰ τὴν ἐγκύκλιον παίδευσιν διδαχθεὶς τὴν πλατωνικὴν φιλοσοφίαν, ἔγραψε βιβλίον περὶ δικαιοσύνης, πρὸς ὑποστήριξιν τῆς πατρικῆς αἱρέσεως, τούτου δὲ μέρη τινὰ διέσωσεν ὁ ἱερεὺς Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς εἰς τοὺς Στρωματεῖς (βιβλ. Γ', ΣΤ', Ζ', Η')· τὸ ἔργον δὲ τοῦτο τοσαύτην εἰς τοὺς καρποκρατιανοὺς ἐντύπωσιν ἐνεποίησεν, ὥστε ν' ἀποθεώσωσι σχεδὸν αὐτόν, πανηγυρίζοντες συχνάκις τὴν μνήμην αὐτοῦ, ναούς, ἀγάλματα, στήλας ἐγείροντες ἐν Σάμῃ. Ὁ Ἐπιφάνης ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 17 ἐτῶν, περὶ τὰ μέσα τῆς Β' ἑκατονταετηρίδος. Μ. Ι. Γ.

ἐπιφανὴς (ὁ, ἡ),—*ές* (τό)· ὁ ἐπιφαινόμενος, ὁ ὑπὲρ τοὺς ἄλλους φαινόμενος, ὑπέροχος, ἔγκριτος, διακεκριμένος, ἐξαίρετος, ἀντίθ. *ἀφανής*: «ἐπιφανὴς ἰατρός,—φιλόλογος,—μηχανικός,—πολιτικός».—Ἐπίρρ. ***ἐπιφανῶς***.

Ἐπιφανὴς [*Ἀρχ.*]. Τίτλος πλείστων βασιλέων καὶ ἡγεμόνων τῆς ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς ἐν Ἀνατολῇ, ἀναφερόμενος ἀπὸ τῆς ἐποχῆς Ἀντιόχου τοῦ Δ' βασιλεως τῆς Συρίας. Μετ' αὐτόν, φέροντες τὸν τίτλον τ ῦτον, ἁπλοῦν ἢ καὶ μετ' ἄλλων ἐπικλήσεων, γνωστότεροι εἶναι οἱ ἑξῆς ἡγεμόνες: Ἀντίοχος ΣΤ' τῆς Συρίας καὶ Ἀντίοχος Δ' τῆς Κομαγηνῆς, Ἀντίοχος Η', Ἀντίοχος ΙΑ' καὶ Ἀντίοχος ΙΒ' τῆς Συρίας, καὶ Ἀντίοχος Α' τῆς Κομαγηνῆς. —Π.

Ἐπιφάνια (τὰ) [*Ἑορτολ.*]. βλ. *Ἐπιφάνεια.*

Ἐπιφανιάδης, Διονύσιος. Λόγιος Ἕλλην γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Σκιάθῳ (1802—1887). Ὁ πατὴρ αὐτοῦ *Ἐπιφάνιος Δημητριάδης*, διαπρεπὴς λόγιος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἐχρημάτισε γραμματεὺς ἡγεμόνων ἐν Μολδοβλαχίᾳ, βοεβόδας τῆς Σκιάθου καὶ τέλος διδάσκαλος ἐν Κέᾳ, ὅπου ἀποθανὼν κατέλιπε πολλὰ ἔργα, ἔμμετρα καὶ πεζά, ὧν τινα μὲν ἐδημοσιεύθησαν, τινὰ δὲ (πινδαρικαὶ ᾠδαί, ἐπιγράμματα, «σύντομος ἱστορία τῆς νήσου Τζίας») εἶναι εἰσέτι ἀνέκδοτα. Ὁ υἱὸς τούτου, *Δημήτριος* καλούμενος, ἐσπούδασε τὰ ἑλληνικὰ γράμματα πρῶτον μὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔπειτα δὲ ἐν Πάρῳ, ὑποτασσόμενος εἰς τὸν περιώνυμον ἀσκητὴν Κυριλλάκην. Κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν ὁ θεῖος αὐτοῦ Ἀλύπιος, ἡγούμενος τῆς μεγάλης μονῆς «Εὐαγγελιστρίας» τῆς Σκιάθου, ἐκάλεσεν αὐτὸν εἰς τὴν νῆσον ταύτην, ὅπου ἐδίδαξε τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν ἐπανελθὼν εἰς Πάρον ἐδίδαξε καὶ ἐκεῖ ἐπί τινα ἔτη, κατόπιν δὲ ἀπελθὼν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος ἔλαβε τὸ μοναχικὸν σχῆμα καὶ μετωνομάσθη *Διονύσιος*. Ἐξ Ἁγίου Ὄρους ἐκάλεσεν αὐτὸν ἔπειτα ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Γρηγόριος ὁ ΣΤ' εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὡς σύμβουλον καὶ ἐκεῖ ἐσχετίσθη μὲ τὰς ἐπιφανεστέρας οἰκογενείας τοῦ Φαναρίου, ὧν ἦτο πνευματικὸς πατήρ. Μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Γρηγορίου, καταλιπὼν τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Διονύσιος, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Σκίαθον καὶ ἀνακαινίσας ἐκ θεμελίων τὸ διαλελυμένον μοναστήριον τῆς Κονίστρας, δαπάνῃ 150 χιλιάδων δραχμῶν δωρηθεισῶν αὐτῷ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἐμόναζεν ἐν αὐτῷ. Ἐπὶ Ὄθωνος, κατηγορηθεὶς ὅτι ἦτο ἀντιδυναστικὸς καὶ συνειργάζετο μετὰ τοῦ Παπουλάκη, ἐξωρίσθη εἰς Θήραν τῷ 1852. Τῷ 1862 ὁ ναύαρχος Μιαούλης γνωρίσας τὸν Διονύσιον καὶ ἐκτιμήσας τὰς

Digitized by Google

πολλὰς αὐτοῦ ἀρετὰς ἐκάλεσεν εἰς Ὕδραν ὡς ἱεροκήρυκα καὶ ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν τὴν διεύθυνσιν τῆς μονῆς τοῦ προφήτου Ἠλία. Ἐκ τῆς Ὕδρας ὁ διαπρεπὴς ἀρχιεπίσκοπος Σύρου καὶ Τήνου Ἀλέξανδρος Λυκοῦργος παρέλαβε τὸν Διονύσιον εἰς Σῦρον ὡς σύμβουλον αὐτοῦ καὶ πνευματικὸν πατέρα καὶ ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ διέμενε μέχρι τοῦ 1882, ὅτε ἐπανῆλθεν εἰς Σκίαθον. Ὁ Διονύσιος ὑπῆρξεν ἐκ τῶν διαπρεπεστέρων διδασκάλων τοῦ Γένους καὶ τῶν ἐνδοξοτέρων κληρικῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἐπισκεφθεὶς αὐτὸν ἐν Πάρῳ διδάσκοντα τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ὁ πολὺς Γερμανὸς φιλόλογος Θείρσιος, καὶ ἐπὶ τρεῖς συνεχεῖς ὥρας ἀκούων αὐτὸν ἑρμηνεύοντα τὸν περὶ βασιλείας λόγον τοῦ Συνεσίου ἔμεινε κατάπληκτος, θαυμάζων τὴν εὐμέθοδον καὶ σοφὴν διδασκαλίαν του. Ἀλλ' ὅ,τι ἰδίως ἐχαρακτήριζε τὸν Διονύσιον ἦτο ὁ ἄκαμπτος καὶ εὐθὺς χαρακτήρ του καὶ ὁ διάπυρος πατριωτισμός του (βλ. *Ἀλεξ. Μωραϊτίδου* «Μὲ τοῦ βορηᾶ τὰ κύματα» Δ' 126 ἑπ.). Ε. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ

Ἐπιφάνιος. — 1) Ἕλλην νομοδιδάσκαλος τῆς σχολῆς τῆς Γάζης, ἀκμάσας κατὰ τὸν Β' μ. Χ. αἰῶνα. Ἦτο μαθητὴς Προκοπίου τοῦ Γαζαίου, εἰς πλείστας ἐπιστολὰς τοῦ ὁποίου ἀναφέρεται. Ὑπό τινων ταυτίζεται πρὸς τὸν σοφιστὴν Ἐπιφάνιον.—2) Ἕλλην σοφιστὴς ἐκ Πέτρας τῆς Ἀραβίας ἢ ἐκ Συρίας, μαθητὴς τοῦ Ἰουλιανοῦ, θανὼν πρὸ τοῦ 362 μ. Χ. Κατὰ Σουίδαν ἔγραψε: «Προγυμνάσματα, Μελέτας, Δημάρχους (ἢ κατὰ διόρθωσιν τοῦ Bernhardy, «Δημαρχιακόν»), «Πολεμαρχικόν», «Λόγους ἐπιδεικτικοὺς» «καί τινα σύμμικτα θεωρήματα». Ἦτο συσπουδαστὴς τοῦ Προαιρεσίου, Ἡφαιστίωνος, Διοφάντου καὶ Σωπόλιδος. Κατὰ τὸν Εὐνάπιον (Βίοι Σοφ. 68, 79 κλπ.) ὁ Ἐπιφάνιος ἦτο «δεινότατος περὶ τὰς διακρίσεις καὶ δόξας τῶν ζητημάτων», δι' ὃ καὶ ἐδοξάσθη. Ἐδίδαξε καὶ ἐν Ἀθήναις, ἀπέθανεν ἄπαις, νεώτατος, πάσχων ἐκ νοσήματος τοῦ αἵματος. — 3) Ἕλλην ῥήτωρ καὶ κοινωνιολόγος συγγραφεύς, ἀκμάσας περὶ τὰ μέσα τοῦ Δ' μ. Χ. αἰῶνος. Ἔγραψε: «Στάσεις», «Περὶ τῆς κοινωνίας καὶ τῆς διαφορᾶς τῶν στάσεων», ἦτο δὲ πλατωνικὸς ἐν τῷ φιλοσοφήματι αὐτοῦ. Λόγῳ τῆς ὁμοιότητος τῶν ἔργων αὐτοῦ καὶ τῶν Ἐπιφανίου τοῦ ἐκ Πέτρας ὡς καὶ τῆς χρονικῆς συγγενείας αὐτῶν, ταυτίζεται ὑπό τινων πρὸς τὸν προηγούμενον. Π. Ν. Π.

— 4) Φιλόσοφος, Σῦρος. Κατηχηθεὶς εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν ἐβαπτίσθη καὶ ἐχειροτονήθη πρεσβύτερος. Ἤκμασε μετὰ τὰ μέσα τοῦ Δ' αἰῶνος. Μ. Ι. Γ.

— 5) Δεινὸς ἀντίπαλος τῶν εἰκονομάχων, ἀκμάσας περὶ τὰ μέσα τοῦ Θ' αἰῶνος. Ἀπέθανε περὶ τὸ 901. Ε. Γ. Π.

— **Ἐπιφάνιος *ὁ Ἁγιοπολίτης*.** Ἔζη πιθανῶς κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα ἐν Ἱερουσαλήμ, ὡς μοναχὸς καὶ πρεσβύτερος· συνέγραψε δὲ «Διήγησιν περὶ τῆς Συρίας καὶ τῆς ἁγίας πόλεως καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ἁγίων τόπων», πιθανῶς δὲ καὶ λόγον περὶ τῆς χριστιανικῆς πίστεως· αὐτὸς ἐπίσης ἔγραψε καὶ τὸν εἰς Ἐπιφάνιον τὸν Κύπρου ἀποδιδόμενον λόγον περὶ τῆς Παρθένου Μαρίας καὶ τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου [Πρβλ. *Νικηφ. Καλλίστου* Ἐκκλ. Ἱστορ. 2, 23. *Dressel*, Epiphanii monachi et presb. edita et inedita (Παρίσιοι — Λειψία 1843) καὶ *Migne* Ἑλλ. Πατρ. τ. 120]. Η. Φ. ΒΑΦΕΙΔΗΣ

— **Ἐπιφάνιος *ὁ ἡγούμενος*.** Ἠπειρώτης λόγιος καὶ κληρικὸς ἀκμάσας κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα. Ἐμαθήτευσεν ἐν τῇ σχολῇ τοῦ φρουρίου τῶν Ἰωαννίνων, τῇ ἱδρυθείσῃ ὑπὸ τῶν δεσποτῶν Ἀγγελωνύμων (1600), ἀκολούθως δὲ διετέλεσεν ἐφημέριος τῆς ἐν Βενετίᾳ ἑλληνικῆς παροικίας μετὰ Ἰωάννην τὸν Φιλανθρωπινόν, ὅπου ἐγένετο κατὰ τὰ ἔτη 1628, 1638, 1640 καὶ 1646 ἐπιμελητὴς (guardino) τῆς ἑλληνικῆς ἀδελφότητος. συνετέλεσε δὲ μεγάλως εἰς τὴν διάδοσιν τῶν πρώτων αὐτόθι ἐκδιδομένων ἑλληνιστὶ πονηματίων. Ἐπανακάμψας εἰς Ἑλλάδα τῷ 1615, ἵδρυσεν ἐν Ἰωαννίνοις σχολὴν φερομένην ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν γραμμάτων ὑπὸ τὸ ὄνομα «Σχολὴ τοῦ Ἐπιφανίου». Τῷ 1667 ἵδρυσε καὶ ἐν Ἀθήναις σχολήν. —π.

Ἐπιφανίου σχολαί. Α') *Ἡ ἐν Ἰωαννίνοις.* Ἱδρυθεῖσα περὶ τὸ 1645, ἀπετέλεσε συνέχισιν τρόπον τινὰ τῆς ἐν τῷ φρουρίῳ τῶν Ἰωαννίνων λειτουργησάσης ἑλληνικῆς σχολῆς, διετηρήθη δὲ μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἐπονομαζομένη ἀπὸ τοῦ 1675 «Μικρά», πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῆς ὑπὸ Γκιούμα αὐτόθι ἱδρυθείσης «Μεγάλης Σχολῆς». Τῆς σχολῆς ταύτης περιφανὴς σχολάρχης ὑπῆρξεν ὁ Σπυρ. Τριανταφύλλου μέχρι τοῦ 1670, ἐπὶ τοῦ ὁποίου στρατιὰ ὅλη λογίων ἐξεπαιδεύθη, ἐν οἷ ἀξιόλογοι Βησσαρίων ὁ Μακρῆς, Ἐμμανουὴλ ὁ Διέπαρχος, Βαρθολομαῖος ὁ Ἄρτης, Μεθόδιος ὁ Ἀνθρακίτης, Μελέτιος ὁ Ἀθηνῶν, ὅστις διετέλεσε καὶ σχολάρχης κατὰ τὸ 1690 κ.ἄ. Ἐδίδαξαν δ ἐν τῇ σχολῇ σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ οἱ ἑξῆς: Μιχαὴλ ὁ Μῆτρος (1682—1692), Παρθένιος Κατζιούλης (1692—1696), Θεοφάνης ὁ Καβαλλάρης (1709—1712), Μπαλᾶνος Βασιλόπουλος (1719—1733), Τρύφων ὁ ἐκ Μετσόβου (1753—1754), Ἀναστάσιος Μπαλᾶνος (1781—1794), Κοσμᾶς ὁ Οἰκονόμος (1796) κ.ἄ. Ἐν τῇ σχολῇ ἐδιδάσκοντο, κατὰ τὰ μαρτυρούμενα, ἡ γραμματική, ἡ φιλολογία καὶ αἱ ἐπιστῆμαι. Β') *Ἡ τῶν Ἀθηνῶν.* Ἱδρύθη περὶ τὸ 1667. Ἐν αὐτῇ ἐδιδάσκοντο ἡ «γραμματικὴ» καὶ ἡ «φιλοσοφία». Ἐδίδαξαν ἐν τῇ σχολῇ ὁ πρῴην Πρεσπῶν Διονύσιος (1683), ὁ ἱππότης Νικόδημος Βερναρδῆς (1691—1694), ἐπὶ τοῦ ὁποίου τὰ μαθήματα ἐγίνοντο εἰς Πάτρας λόγῳ τοῦ πολέμου Βενετῶν καὶ Τούρκων, Θεοφάνης ὁ Καβαλλάρης, ὁ Παῦλος Καβαδίας (1729—1734), Παΐσιος Δήμαρος (1738—1748), Βησσαρίων Ροῦφος (1740—1756), Κοσμᾶς ὁ Λήμνιος (1749), Ἀθανάσιος ὁ Πελοποννήσιος (1753—1779). Κατὰ τὸ 1782 ἀναφέρεται ὡς διδάσκων ὁ Δημήτριος Βόνδας, μετ' αὐτὸν δὲ ὁ περίφημος Ἰωάννης Μπενιζέλος, ὁ Ἀθανάσιος ὁ ἱερολογιώτατος τῆς μονῆς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου (1783—1790), πιθανὸν ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν προηγουμένως διδάξαντα Ἀθανάσιον, καὶ Σαμουὴλ ὁ ἱερολογιώτατος (1790—1793). Ἀμφότεραι αἱ σχολαὶ προσέφερον σπουδαιοτάτας ὑπηρεσίας εἰς τὸ ἔθνος, λογίζονται δὲ ὡς ἐκ τῶν μᾶλλον συντελεσασῶν εἰς τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν ἐπὶ τουρκοκρατίας. —π.

— **Ἐπιφάνιος *ὁ Καματηρός*.** Πραίτωρ τοῦ θέματος Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΑ' ἢ καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΒ' αἰῶνος.

— **Ἐπιφάνιος *ἐπίσκοπος Κύπρου*.** Ἐπίσκοπος Σαλαμῖνος τῆς πάλαι Κωνσταντίης Κύπρου, εἷς τῶν ἐπισημοτέρων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, διακρινόμενος διὰ τὰς μοναστικὰς αὐτοῦ ἀρετάς, τὸν ζῆλον ὑπὲρ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως καὶ τὴν συγγραφικὴν ἱκανότητα. Γεννηθεὶς ἐξ Ἰουδαίων κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος ἐν Βησανδούκῃ, κώμῃ τῆς Παλαιστίνης παρὰ τὴν Ἐλευθερούπολιν, ἐπέστρεψεν ἀκολούθως εἰς τὸν Χριστιανισμόν, φύσει δὲ ῥέπων πρὸς τὸν μοναχικὸν βίον καὶ ἀκολουθῶν τῷ παραδείγματι Ἱλαρίωνος τοῦ Μεγάλου, νέος ἔτι ἠσπάσθη αὐτὸν καὶ μετέβη εἰς Αἴγυπτον παρὰ τοῖς ἐκεῖ μοναχοῖς· ἐπανελθὼν ἐκεῖθεν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ ἔκτισε μοναστήριον, τοῦ ὁποίου προέστη ὡς ἡγούμενος ἐπὶ 30 ἔτη. Περὶ τὸ 367 ἡ φήμη τῆς ἁγιότητος αὐτοῦ, ἡ εὐσέβεια καὶ ἡ παιδεία προὐκάλεσαν τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ ὡς μητροπολίτου Σαλαμῖνος, ὡς τοιοῦτος δὲ διεκρίθη διὰ τὰς πολλὰς αὐτοῦ ἀρετάς, τὴν ἐλεημοσύνην, τὴν διάδοσιν τοῦ μοναχικοῦ βίου καὶ τὸν ὑπὲρ πίστεως φλογερὸν ζῆλον. Ἰδίως κατεφέρετο κατὰ τοῦ ἀρειανισμοῦ. Τῷ 376 μετέβη εἰς Ἀντιόχειαν, ἵνα ἀποσπάσῃ τῆς αἱρέσεως τοῦ Ἀπολλιναρίου τὸν ἐκεῖ ἐπίσκοπον Βιτάλιον, καὶ τῷ 382 εἰς Ῥώμην, χάριν τοῦ ἐν Ἀντιοχείᾳ σχίσματος τοῦ Μελετίου.

Τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς τοῦ Ἐπιφανίου ἐπεσκοτίσθησαν καὶ ἠμαυρώθησαν ἕνεκα τῆς ἀναμίξεως αὐτοῦ εἰς τὰς ὠριγενιστικὰς ἔριδας. Τὸ ὄνομα τοῦ Ὠριγένους, σεβαστὸν πάντοτε ἐν Ἀνατολῇ, ἀπὸ τοῦ ἀρειανισμοῦ ἤρξατο νὰ καθίσταται ὕποπτον, καίτοι οἱ ἐκτιμῶντες αὐτὸν καὶ σεβόμενοι διεκήρυττον ὅτι τὸ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ αὐτοῦ σκολιὸν καὶ διεστραμμένον ὠφείλετο εἰς παρεξηγήσεις καὶ τὴν μήπω διαμορφωθεῖσαν ἐκκλησιαστικὴν φρασεολογίαν. Ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου διαφόρως ἐφρόνουν οἱ ἐν Αἰγύπτῳ μοναχοί, διότι οἱ μονάζοντες ἐπὶ τοῦ ὄρους τῆς Σκήτεως ἦσαν φοβεροὶ ἀντίπαλοι τοῦ μυστικοῦ καὶ θεωρητικοῦ πνεύματος τοῦ Ὠριγένους, περιπίπτοντες καὶ εἰς τὸν ἀνθρωπομορφισμόν, ἐνῷ οἱ ἐπὶ τοῦ ὄρους τῆς Νιτρίας ἦσαν ὀπαδοὶ αὐτοῦ καὶ φίλοι. Θαυμασταὶ τοῦ Ὠριγένους ὑπῆρχον καὶ ἐν Παλαιστίνῃ, ὡς ὁ Ἱεροσολύμων Ἰωάννης (386—417) καὶ δύο ἐκ τῆς Δύσεως μοναχοί, ὁ Ἱερώνυμος καὶ ὁ Ρουφῖνος, ὅτε ὁ Ἐπιφάνιος, μαθὼν τοῦτο παρὰ τῶν μοναχῶν τῆς Σκήτεως, ἔρχεται εἰς Ἱερουσαλὴμ καὶ πολεμεῖ ἐπ' ἐκκλησίας τὸν ὠριγενισμόν· ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰωάννης εἰς ἀντίμετρον ὁμιλεῖ κατὰ τοῦ ἀνθρωπομορφισμοῦ τῶν Αἰγυπτίων μοναχῶν. Ὁ Ἐπιφάνιος προκληθεὶς οὕτως ἀναθεματίζει τὸν ἀνθρωπομορφισμόν, δὲν πράττει ὅμως τὸ αὐτὸ καὶ ὁ Ἰωάννης κατὰ τοῦ Ὠριγένους, δι' ὃ ὁ Ἐπιφάνιος δυσαρεστηθεὶς φεύγει ἐκ Παλαιστίνης. Ἡ ἐν Παλαιστίνῃ ἔρις μετ' ὀλίγον δι' Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου κατεσιγάσθη, ὡς καὶ ἡ ἐν Ῥώμῃ, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐξερράγη φοβερὰ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ Κωνσταντινουπόλει. Τὸν θρόνον τῆς Ἀλεξανδρείας κατεῖχε τότε ὁ Θεόφιλος (385—412). Θιασώτης ὢν οὗτος τοῦ Ὠριγένους, προσεπάθησε νὰ διαλλάξῃ τὸν Ἐπιφάνιον καὶ τὸν Ἰωάννην, ἀλλὰ τῷ 400 περιελθὼν ἕνεκα τῆς φιλοχρηματίας αὐτοῦ εἰς ἔριδα πρὸς τοὺς ἐν Νιτρίᾳ μοναχοὺς καὶ βαναύσως καὶ ὠμῶς καταδιώξας αὐτοὺς διὰ τοῦ ἐπάρχου τῆς Ἀλεξανδρείας, μετέβαλε φρόνημα καὶ ἔγραψε τῷ Ἐπιφανίῳ ἵνα συγκροτήσῃ ἐν Κύπρῳ σύνοδον καὶ καταδικάσῃ τοὺς ὠριγενιστάς. Ὁ Ἐπιφάνιος συνεμορφώθη πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Θεοφίλου τῷ 401, ὅτε δὲ τῷ 402 οἱ ἐκ τῆς Νιτρίας ἀπελαθέντες μοναχοί, *μακροὶ* λεγόμενοι, ἕνεκα τοῦ ἀναστήματος αὐτῶν, κατέφυγον εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ δι' ἰσχυρῶν μέσων κατώρθωσαν ἵνα ἐκδοθῇ αὐτοκρατορικὴ διαταγὴ προσκαλοῦσα αὐτὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἵνα δῷ λόγον τῶν πράξεων αὐτοῦ, ὁ Θεόφιλος ἔγραψε τῷ Ἐπιφανίῳ ἵνα σπεύσῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, διότι τὴν πόλιν νέμεται ὁ ὠριγενισμός, ὁ δὲ ἐπίσκοπος αὐτῆς ἐδέχθη ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτοῦ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ἀναθεματισθέντας μακροὺς ἀδελφούς. Τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατεῖχε τότε ὁ Χρυσόστομος (398—407), ὅστις τοὺς καταφυγόντας πρὸς αὐτὸν μοναχοὺς περιεποιήθη μὲν διὰ τὴν δυστυχίαν αὐτῶν, δὲν ἐδέχθη ὅμως εἰς ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν, ὅτε δὲ ἔφθασεν αὐτόθι ὁ Ἐπιφάνιος, καίτοι πρὸς ὑποδοχὴν αὐτοῦ ἀπέστειλε τὸν κλῆρον τῆς πόλεως, οὗτος ὅμως μεταβὰς εἰς ἐκκλησίαν τινὰ ἔξω τῆς πόλεως προέβη παρανόμως εἰς λειτουργίας, ἀπεφάσισε νὰ προβῇ καὶ εἰς τὴν χειροτονίαν ἑνὸς διακόνου καὶ δὲν ἤρχετο εἰς ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν μετὰ τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐὰν μὴ κατεδίκαζον προηγουμένως τὸν Ὠριγένη, συνῳδὰ τῇ ἀποφάσει τῆς ἐν Κύπρῳ συνόδου. Ἐπὶ τέλους διάφοροι ἐπίσκοποι, αὐτοὶ οἱ μακροὶ ἀδελφοὶ καὶ ὁ ἀποσταλεὶς ἀρχιδιάκονος τοῦ Χρυσοστόμου ἔπεισαν τὸν γέροντα Ἐπιφάνιον, ὅστις ἀνεχώρησεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐπιλέγων: «ἀφίημι ὑμῖν τὴν πόλιν καὶ τὸ βασίλειον καὶ τὴν ὑπόκρισιν, ἐγὼ δὲ ἄπειμι, σπεύδω γάρ, πάνυ σπεύδω». Δὲν κατώρθωσεν ὅμως νὰ ἐπανίδῃ τὴν Κύπρον, ἀποθανὼν ἐν τῷ πλῷ κατὰ τὸ 403. Ἀλλ' ἡ ἀγάπη καὶ ὁ σεβασμὸς τῶν Κυπρίων πρὸς τὸν ποιμενάρχην αὐτῶν ἦτο τοιαύτη, ὥστε κατὰ Θεόδωρον τὸν Στουδίτην (Ἀντιρρητ. Β' σελ. 130, ἔκδ. *Σιρμονδίου*), δύο ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἐδείμαντο αὐτῷ ναόν, τῆς μνήμης αὐτοῦ τελουμένης τῇ 12 Μαΐου.

Ὁ Ἐπιφάνιος ἦτο κάτοχος πέντε γλωσσῶν, τῆς ἑβραϊκῆς, συριακῆς, αἰγυπτιακῆς, ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς καὶ συνέγραψε πολλὰ καὶ διάφορα, τὰ ὁποῖα διακρίνονται μὲν διὰ τὸν πλοῦτον τῶν γνώσεων, στεροῦνται ὅμως κριτικῆς καὶ λογικῆς τάξεως. Ὁ Φώτιος (Μυριόβ. 122) παρίστησιν αὐτὸν «ταπεινὸν τὴν φράσιν, ἀμελέτητον ἀττικῆς παιδείας, ἀσθενῆ δὲ ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον ἐν ταῖς κατὰ τῶν δυσσεβῶν αἱρέσεων συμπλοκαῖς, ἐνιαχοῦ ἀριστεύοντα ταῖς ἐπιβολαῖς». Τὰ ἄριστα τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ εἶναι τὰ ἑξῆς: ὁ «Ἀγκυρωτός», περιέχον ἔκθεσιν τῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀνασκευὴν διαφόρων αἱρέσεων· ὠνομάσθη δ' οὕτω, διότι «ἀγκύρης δίκην τὸν περὶ τῆς ζωῆς καὶ σωτηρίας ἐρευνῶντα νοῦν ἄγει»· τὸ «Πανάριον» (ἀποθήκη), περιέχον ἐπίσης ἀνασκευὴν τῶν διαφόρων αἱρέσεων καὶ ἔκθεσιν τῆς πίστεως· ἡ «Ἀνακεφαλαίωσις», ἐπιτομὴ τοῦ «Παναρίου»· «Περὶ μέτρων καὶ σταθμῶν», ἐν ᾧ ὁμιλεῖ περὶ τῶν ἐν τῇ Γραφῇ μέτρων καὶ σταθμῶν, μεταφράσεων αὐτῆς καὶ τῶν κανονικῶν βιβλίων, καὶ «Περὶ τῶν δώδεκα λίθων τῶν ὄντων ἐν τοῖς στολισμοῖς τοῦ Ἀαρών». Ἕτερα συγγράμματα, ὡς ὁ «Φυσιολόγος» καὶ τὸ «Περὶ προφητῶν», θεωροῦνται ἀμφιβαλλόμενα, ἀπορρίπτονται δ' ὅλως ἡ «Ἑρμηνεία εἰς τὸν Ἰωάννην καὶ τὸ Ἆσμα τῶν ᾀσμάτων», ὡς καὶ διάφοροι «Ἐπιστολαὶ» καὶ «Ὁμιλίαι». Ἡ ἀρίστη τῶν ἐκδόσεων τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ ἐγένετο ὑπὸ τοῦ *Πεταβίου* (Παρίσιοι 1622 καὶ Κολωνία 1682), τοῦ *Δίνδορφ* (Λειψία 1854) καὶ τοῦ *Migne* (Ἑλλ. Πατρολ. τόμ. 41—43). Φ. ΒΑΦΕΙΔΗΣ

— **Ἐπιφάνιος, *πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως*.** Πρεσβύτερος ὢν ἀλλὰ καὶ σύγκελλος τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου τοῦ Καππάδοκος, καὶ διάδοχος ἐκείνου, ἐχειροτονήθη τῇ 25 Φεβρουαρίου τοῦ 520. Ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἐλογίζετο «*περιφανὴς ἐν σοφίᾳ*». Ἀπεβίωσε μετὰ ἱερατείαν παραταθεῖσαν ἔτη δεκαὲξ καὶ μῆνας τρεῖς, τῷ 536. Ἐπὶ τοῦ Ἐπιφανίου, ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς ἀφῄρεσε τοὺς τῶν ποικίλων αἱρετικῶν ναούς, ἐξαιρουμένων τῶν ἀρειανῶν, καὶ παρέδωκεν αὐτοὺς εἰς τὴν κυριότητα τῶν ὀρθοδόξων. Ἐπ' αὐτοῦ, τῷ 532, συνῆλθεν ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδος πρὸς ἄρσιν τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ διχοστασίας τῶν πιστῶν, ἕνεκα τῆς διδασκαλίας Σεβήρου πατριάρχου Ἀντιοχείας καὶ Ἰουλιανοῦ ἐπισκόπου Ἁλικαρνασσοῦ. Τὴν μνήμην τοῦ Ἐπιφανίου τιμῶσα ἡ Ἐκκλησία κατέταξεν αὐτὸν ἐν τοῖς ἁγίοις, ἑορτάζουσα τῇ 25 Αὐγούστου μετὰ καὶ τοῦ πατριάρχου Μηνᾶ. [Πρβλ. «Πατριαρχ. Πίνακας» σ. 220—223, καὶ «Βυζ. Ἑορτολ.» κε' Αὐγούστου.] Μ. Ι. Γ.

— **Ἐπιφάνιος, *μητροπολίτης Λαοδικείας*.** Κατὰ τὰ τέλη τοῦ Θ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ι' αἰῶνος ζήσας ὑπῆρξε δεινὸς κατήγορος τοῦ Λέοντος ΣΤ' τοῦ Σοφοῦ ἐν τῷ ζητήματι τῆς τετραγαμίας καὶ σφοδρῶς ἔψεξε τὴν ἐπίσημον βάπτισιν 6 Ἰανουαρίου 906) τοῦ ἐκ τοῦ παρανόμου γάμου τοῦ Λέοντος μετὰ τῆς Ζωῆς γεννηθέντος Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου. Ε. Γ. Π.

— **Ἐπιφάνιος *μοναχός*.** Ἐπὶ τῆς βασιλείας Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου (1259—1282) ἀκμάσας, ἔγραψε σύγγραμμα «Περὶ τοῦ πῶς καὶ τίνι τρόπῳ ἐξεβλήθησαν οἱ Λατῖνοι τῶν πρωτείων καὶ τῶν διπτύχων». [Πρβ. *Ἀνδρ. Δημητρακοπούλου* «Ὀρθόδοξος Ἑλλὰς» (Λειψία 1872) σελ. 97.] Ε. Γ. Π.

— **Ἐπιφάνιος, *ἐπίσκοπος Τικίνου*.** Ἐπίσκοπος ἀκμάσας κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα (466—496). Ἀπὸ ἡλικίας ὀκτὼ ἐτῶν εἰσελθὼν εἰς τὸν κλῆρον ἀνῆλθεν εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον τοῦ Τικίνου (Παβίας) τῷ 466, διαδεχθεὶς τὸν Κρισπῖνον. Κατὰ τοὺς ταραχώδεις ἐκείνους χρόνους τῶν πολιτικῶν

Digitized by Google

ἀνωμαλιῶν τῆς Ἰταλίας ὑπῆρξεν ἀξιοθαύμαστος ἥ τε πολιτικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ δρᾶσις αὐτοῦ. Τὸν βίον αὐτοῦ ἔγραψεν ὁ Ἐννόδιος (473 — 521), ἐπίσκοπος καὶ οὗτος Τικίνου χρηματίσας. Ε. Γ. Π.

— **Ἐπιφάνιος, ὁ *Σχολαστικός***. Ἔζη ἐν Ἰταλίᾳ κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα, ἄγνωστον ποῦ γεννηθείς, καὶ ἦτο φίλος στενὸς τοῦ διασήμου Κασσιοδώρου, κατὰ παράκλησιν τοῦ ὁποίου μετέφρασεν εἰς τὸ λατινικὸν τὴν «Ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν» τοῦ Σωκράτους, Σωζομένου καὶ Θεοδωρήτου. Οὕτω προέκυψεν ἡ λεγομένη «τριμερὴς ἱστορία» (Historia tripartita), ἥτις, ἐπαυξηθεῖσα διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Ρουφίνου μεταφράσεως τῆς ἱστορίας τοῦ Εὐσεβίου, ἀπετέλεσε τὸ κύριον ἐγχειρίδιον τῶν μοναχῶν καὶ ἄλλων ἐν τῇ Δύσει καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα. Ὁ Ἐπιφάνιος ἐπίσης μετέφρασε καὶ τὸν «Ἐγκύκλιον κώδικα», σπουδαίαν συλλογὴν συνοδικῶν ἐπιστολῶν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Λέοντα τὸν Α' (458) πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου κατὰ Τιμοθέου τοῦ Αἰλούρου, πατριάρχου Ἀλεξανδρείας. Ὁμοίως μετέφρασε καὶ τὴν εἰς Ἐπιφάνιον τὸν Κύπρου ἀποδιδομένην Ἑρμηνείαν εἰς τὸ Ἆσμα τῶν ᾀσμάτων», τὸ τοῦ Διδώρου «Ὑπόμνημα εἰς τὰς Παροιμίας καὶ τὰς ἑπτὰ κανονικὰς ἐπιστολὰς» καὶ ἄλλα. [Πρβλ. *Migne*, Σειρὰ Λατ. πατέρων τόμ. 69 καὶ *Mansi* Πρακτ. τόμ. 7.] Φ. ΒΑΦΕΙΔΗΣ

ἐπιφαρμακοποιὸς *[Στρατ.—Ναυτ.]*. Καλεῖται ἐν τῷ στρατῷ *ἐπιφαρμακοποιὸς* ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ φαρμακευτικοῦ σώματος, φέρων βαθμὸν ἰσότιμον τοῦ ταγματάρχου. Ἐκτελεῖ ὑπηρεσίαν ἢ διευθυντοῦ τοῦ φαρμακείου φρουρᾶς Ἀθηνῶν, ἢ διευθυντοῦ φαρμακείου παρὰ στρατιωτικῷ νοσοκομείῳ. Ἐν τῷ ναυτικῷ ἐξομοιοῦται πρὸς πλωτάρχην, διὰ δὲ τοῦ νόμου 4411 ἀντικατεστάθη διὰ τῆς ὀνομασίας *πλωτάρχης φαρμακοποιός*. Ν. Θ. Κ.— Ν. Μ. Γ.

ἐπίφασις, *—εως* (ἡ)· ἡ κατάστασις τοῦ *ἐπιφαίνεσθαι*, ἡ ἐπιφάνεια, ἡ ἐξωτερικὴ ὄψις· || φράσ. «κατ' ἐπίφασιν» κατὰ τὸ φαινόμενον, φαινομενικῶς μόνον, ἀντίθ. *κατ' ἀλήθειαν*: «ἡ πρᾶξις εἶναι κατ' ἐπίφασιν γενναία, κατ' ἀλήθειαν εἶναι ἀγυρτική».

ἐπιφατνίδιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ τῆς φάτνης: «ἐπιφατνίδιος φορβιὰ» ἡ χρησιμοποιουμένη ὅταν τὸ ὑποζύγιον εὑρίσκεται εἰς τὴν φάτνην ἢ εἰς τὸν στάβλον.

ἐπιφάτνιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· *ἐπιφατνίδιος* (βλ.λ.).

ἐπιφέρω, ἀόρ. *ἐπήνεγκον* (νεωτ. *ἐπέφερα) —ἐπηνέχθην*· φέρω, προξενῶ, προκαλῶ: «ἐπιφέρει ζημίαν, —ἀπώλειαν», «ἡ μεγάλη θλῖψις ἐπέφερε τὸν θάνατον»· || ἐνεργῶ, συντελῶ: «ἐπηνέχθησαν σπουδαῖαι μεταρρυθμίσεις»· || προσθέτω, ἐπιλέγω: «διδάσκει περὶ ἀρετῆς, ἐπιφέρει δὲ παραδείγματα γενναιότητος καὶ αὐτοθυσίας»· || κομίζω, εἶμαι κομιστής, μόνον περὶ ἐπιστολῆς: «ὁ ἐπιφέρων τὴν παροῦσαν», «μὲ τὸν ἐπιφέροντα τὴν ἐπιστολήν μου...».

ἐπιφθέγγομαι· φθέγγομαι, λέγω τι προσθέτως, ὡς ἐν προσθήκης μέρει, ἐπιλέγω, ἐπιφωνῶ.

ἐπίφθεγμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐπιφθέγγεσθαι*, ἐπιφώνημα, παρακέλευσμα διὰ τῆς φωνῆς· || ἐπιτίμησις, ἐπίπληξις, ἀπειλή.

—*[Λαογρ.]* Καλοῦνται *ἐπιφθέγματα* αἱ ἐπιφωνηματικαὶ ἐκφράσεις δι' ὧν ὁ ἄνθρωπος συνεννοεῖται μετὰ τῶν ζῴων, καλῶν, ἀπομακρύνων, περιποιούμενος ἢ κακίζων αὐτά, ὡς καὶ αἱ ἐκφωνούμεναι πρὸς ῥύθμισιν καὶ κανονικὴν ἐκτέλεσιν βαρείας τινὸς ὁμαδικῆς ἐργασίας. Τὰ τῆς πρώτης κατηγορίας ἐπιφθέγματα δύνανται νὰ εἶναι: α') μιμήσεις φωνῶν τῶν ζῴων, ὡς τὸ κὶτ-κὶτ προκειμένου περὶ προσκλήσεως τῶν ὀρνίθων διὰ τροφοδοσίαν (ἐν Γκιουμουλτζίνῃ)· β') ἐπιφωνηματοποιηθεῖσαι λέξεις, ὡς ἐν Κρήτῃ λάξω (ἔλα ἔξω), στάξω (στάσου ἔξω), λάσω (ἔλα ἔσω) ἐπὶ αἰγῶν ἢ αὐτόθι ἐπίσης κρίο ἐπὶ προσκλήσεως τοῦ κριοῦ νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ποιμνίου· γ') διάφοροι κραυγαὶ ποικίλην ἔχουσαι ἀρχήν, ὡς κοὺτς-κοὺτς ἐπὶ προσκλήσεως κυνῶν. οὖστ ἐπὶ ἀπομακρύνσεως αὐτῶν, ψὶτ ἐπὶ ἀπομακρύνσεως γαλῆς, κρ ἢ ντὲ κελευστικὸν εἰς τὰ ζῷα ὅπως ἐπιταχύνουν βῆμα ἢ τσὸς ὅπως διακόψουν τὸ βάδισμα. Ἐκ τῶν ἐπιφθεγμάτων τούτων προέκυψαν καὶ διάφορα οὐσιαστικὰ ὀνόματα ζῴων, ἰδίως ἐν τῇ παιδικῇ γλώσσῃ, ὡς τὸ κοῦτσι (κύων), ἡ ψιψίνα (γαλῆ), τὸ ντεντένι (πᾶν ζῷον ἱππεύσιμον) κ. ἄ. Συνηθέστερα ἐπιφθέγματα ἐπὶ ἐργασίας ἀνθρώπων εἶναι τὸ ἔγια μόλα, ἔγια λέσα ἐπὶ κωπηλασίας, ὢ ὀὸπ ἐπὶ ἕλξεως βαρέως ἀντικειμένου, κ. ἄ. Παρ' Ἀριστοφάνει δὲ ἀπαντοῦν τὸ «ὦ εἶα παῖς» ὑπὸ ποικίλας μορφάς, τὸ «ὢ ὃ ὄπ, ὠὸπ ὄπ» κ.ἄ. Συλλογὴ τοιούτων ἐπιφθεγμάτων εὕρηται ἐν *K. Bücher*, «Arbeit und Rythmus». —Π.

ἐπίφθονος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑποκείμενος εἰς φθόνον, ὁ προκαλῶν τὸν φθόνον: «χρυσὸς δὲ καὶ ἄργυρος... ἐπίφθονον κτῆμα», «ἐπίφθονος θέσις», «ἐπάγγελμα ἐπίφθονον»· || ὁ πλήρης φθόνου, ὁ φθονῶν, φθονερός, ἐπιβλαβής. — Ἐπίρρ. ***ἐπιφθόνως***.

Ἐπιφὶ *['Αρχ.]*. Ὁ ἑνδέκατος μὴν τοῦ ἔτους τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων, ἔχων 30 ἡμέρας, ὅπως ἄλλως τε καὶ πάντες οἱ αἰγυπτιακοὶ μῆνες, καὶ ἀρχόμενος κατὰ μὲν τὸ σωθιακὸν ἔτος τὴν 16 Μαΐου, κατὰ τὸ τανιτικὸν τὴν 18 Αὐγούστου, κατὰ δὲ τὸ ἀλεξανδρινὸν τὴν 25 Ἰουνίου.

ἐπιφλόγωσις, *—εως* (ἡ)· φλόγωσις, ἐρεθισμός.

ἐπιφλοιώδης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ ἐπὶ τοῦ φλοιοῦ, ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας: «λειχὴν ἐπιφλοιώδης».

ἐπίφοβος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐμβάλλων φόβον, ἐπικίνδυνος: «ἐπίφοβος ἄνθρωπος» ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον φοβεῖταί τις, «ἐπίφοβος οἰκία,—τοῖχος,—στέγη» ἡ μὴ στερεά, ἡ κινδυνεύουσα νὰ πέσῃ: «ὁ ἄρρωστος εἶναι ἐπίφοβος» ἐν κινδύνῳ. —Ἐπίρρ. ***ἐπιφόβως***.

ἐπιφοίτησις, *—εως* (ἡ)· ἡ φοίτησις, ἡ συχνὴ μετάβασις εἴς τινα τόπον· || «ἡ ἐπιφοίτησις τοῦ Ἁγίου πνεύματος» ἡ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κάθοδος καὶ ἔμπνευσις.

ἐπιφοιτῶ (*—άω*), ἀόρ. *ἐπεφοίτησα*· φοιτῶ, μεταβαίνω εἴς τινα τόπον συχνά· || ἐμφανίζομαι, παρουσιάζομαι: «ἐπιφοιτᾷ ὄνειρον,—νόσος».

ἐπιφορὰ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐπιφέρεσθαι*, ἡ φορὰ πρός τι, ὁρμή, ῥοπή, κλίσις· || τὸ ἐπιφερόμενον, τὸ ἐπακολουθοῦν.

— *[Ρητορ.]* Ἐκλήθη *ἐπιφορὰ* ὑπό τινων τεχνογράφων ἡ *ἀντιστροφὴ* (βλ. λ. *[Ρητορ.]*).

—*['Οφθαλμ.]* Κατὰ τοὺς ἀρχαίους καὶ τὸν Γαληνόν, «ἐπιφορὰ δὲ κοινὸν ὄνομα ἐπὶ παντὸς τοῦ σώματος καὶ φλεγμονῆς σφοδρᾶς ἐπιφερομένης καὶ ῥευμάτων λαύρων, ἐπιρρεόντων, ἰδίως δὲ ἐπὶ ὀφθαλμῶν λέγεται, ἐπειδὰν μετὰ φλεγμονῆς μεγίστης καὶ ῥεύματος πλῆθος ἐπιρρυῇ». Ὁ ὁρισμὸς οὗτος τῆς ἐπιφορᾶς ἀπέχει τοῦ σημερινοῦ τοιούτου. Σήμερον ὀνομάζομεν *ἐπιφορὰν* τὴν κατάστασιν ἐκείνην, καθ' ἣν τὰ δάκρυα ἐκκρινόμενα ἀφθόνως ἐπέρχονται, ἐπιφέρονται καὶ χύνονται ἀθρόως ἐπὶ τοῦ βολβοῦ καὶ τοῦ ἐπιπεφυκότος. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οἱ δακρυϊκοὶ ἀγωγοὶ δὲν ἐπαρκοῦσι πρὸς διοχέτευσιν τῶν δακρύων μέχρι τῆς κοιλότητος τῆς ῥινός. Τὰ δάκρυα λιμνάζουσι κατὰ τὴν ἔσω γωνίαν, ὑπερεκχειλίζουν τὰ βλέφαρα καὶ ἐκρεόμενα ἐπιφέρονται κατὰ μῆκος τῆς ῥινοπαρειακῆς χώρας. Ἐνδέχεται ὅμως νὰ μὴ ὑπάρχῃ ὑπερέκκρισις δακρύων καὶ ἐπιφορὰ αὐτῶν, ἀλλὰ νὰ ὑπάρχῃ ἀνεπάρκεια τῶν ἀγωγῶν, ἀνωμαλία, ὑπεκτροπὴ ἢ ἐκστροφὴ τῶν δακρυϊκῶν σημείων, ἔμφραξις αὐτῶν ἢ τῶν ἄλλων ἀγωγῶν καὶ τότε πάλιν τὰ δάκρυα ἐκρέουσι πρὸς τὴν παρειάν, καὶ ἡ κατάστασις αὕτη ἐπεκράτησε νὰ λέγεται ἐπιφορὰ ἢ δακρυόρροια. Τὰ αἴτια τῆς ἐπιφορᾶς ἐκτὸς τῶν εἰς ἀγωγοὺς ὀφειλομένων εἶναι καὶ ξένα σώματα τοῦ ἐπιπεφυκότος καὶ τοῦ κερατοειδοῦς, εἴσκλασις τριχῶν, ἐπιπεφυκίτιδες, κερατίτιδες, ῥινίτιδες, πόνοι ὀφθαλμικοί, βρογχοκήλη, προϊοῦσα ἀταξία περὶ τὴν κίνησιν κτλ. Ὅταν εἰς τὰ δάκρυα τοῦ σάκκου προστίθεται καὶ βλέννα ἢ πύον, τότε ἔχομεν τὴν *δακρυοκυστίτιδα*.

Α. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

ἐπίφορος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φερόμενος πρός τι, ὁ ἔχων ῥοπὴν ἢ κλίσιν πρός τι, ἐπιρρεπής, ἄλλως *εὐεπίφορος*: «ἐπίφορος πρὸς τὴν ἀκολασίαν,—πρὸς τὴν ψευδολογίαν».

— ***ἐπίφορος ἄνεμος*** *[Ναυτ.]*· βλ. *ἐπίφορος* ἱστιοδρομία.

— ***ἐπίφορος ἱστιοδρομία*** *[Ναυτ.]*. Καλεῖται οὕτω (κοιν. *ἀρμενιστὰ στὴ φοῦσκα*, γαλλ. grande largue, ἀγγλ. on the quarter, Ναυτ. ὀνοματολ. ἄρθρ. 865) ἢ μᾶλλον πρὸς τὴν ἐξ οὐρίας ἱστιοδρομίαν προσεγγίζουσα πλαγιοδρομία, καθ' ἣν ὁ ἄνεμος, *ἐπίφορος* ἐπίσης λεγόμενος, προσπίπτει καθέτως ἐπὶ τοῦ ἰσχίου, ἐρχόμενος ὑπὸ γωνίαν 135° ὡς πρὸς τὸ διάμηκες καὶ ἀπὸ πρώρας. Ἐὰν ὁ ἐπίφορος ἄ ν ε μ ο ς τείνῃ πρὸς τὸν φορόν, ἡ μεγίστη εἶναι ποδωμένη ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ποδεώνων· ἐὰν ὅμως τείνῃ πρὸς τὸν οὔριον, ὁ προσίγνεμος ποδεὼν τῆς μεγίστης ἐπαίρεται διὰ τοῦ θρίου του ὅπως μὴ στεγάζεται τὸ ἀκάτιον. Αἱ ὑπερωκεάνιοι ὑπερημιολίαι *κλίππερς*, μὴ δυνάμεναι νὰ τηρῶσι καλῶς πλεῦσιν ἐξ οὐρίας, προτιμῶσι νὰ ἀκολουθῶσιν ἐπίφορον ἱστιοδρομίαν, ἀλλάσσουσαι πρόποδας ὁσάκις ἀπομακρύνονται πολὺ τῆς πλεύσεως, ἣν ἔπρεπε νὰ εἶχον ἀκολουθήσει.

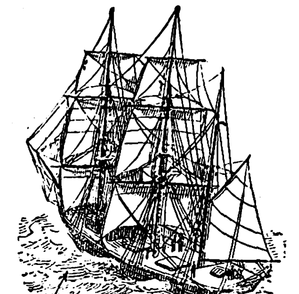

Μυοδρόμων πλαγιοδρομῶν ὑπὸ ἐπίφορον ἱστιοδρομίαν.
[Α: διεύθυνσις ἐπιφόρου ἀνέμου.]

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἐπιφορτίζω, ἀόρ. *ἐπεφόρτισα—ἐπεφορτίσθην*· ἐπιθέτω εἴς τινα φόρτον, ἐπιβαρύνω, ἀναθέτω φροντίδα: «τὸν ἐπεφόρτισα μὲ πολλὰς παραγγελίας»· || ἐπὶ ἐμπορεύματος, ἐπιβαρύνω μὲ ἔξοδα: «ἐπεφορτίσθη μὲ ἔξοδα ἀποθηκεύσεως,—μεταφορᾶς,—ἐπιτηρήσεως»· || παθ. μετχ. *ἐπιφορτισμένος*· βεβαρημένος: «ἐπιφορτισμένος μὲ παραγγελίας, —μὲ εὐθύνας», «ἐμπόρευμα ἐπιφορτισμένον».

ἐπιφορτισμὸς (ὁ)· ἐπιβάρυνσις: «ἐπιφορτισμὸς μὲ παραγγελίας», «ὁ ἐπιφορτισμὸς τοῦ ἐμπορεύματος».

ἐπιφόρτωσις, *—εως* (ἡ)· ἄλλως, ἐπιφόρτισις.

ἐπιφορτωτὴς (ὁ)· ὁ ἐπιτηρῶν, ὁ παρακολουθῶν τὴν φόρτωσιν πλοίου.

ἐπίφραγμα (τό)· φράγμα, ἐπίβλημα πρὸς φραγμόν.

ἐπιφράκτης (ὁ) *[Ναυτ.]*. Σανίδες ἀφαιρεταὶ (κοιν. *πανιόλα*) ἐπικαλύπτουσαι ἐγκαρσίως, ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ ἐσωτροπίου, τὸ βάθος τοῦ κύτους. Ἀφαιρούμεναι ἐπιτρέπουσι τὴν ἐπιθεώρησιν καὶ καθαρισμὸν τοῦ κύτους. Γ. Ν. Ν.

ἐπίφρακτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· πεφραγμένος, ἐπικεκαλυμμένος.

—*[Ναυτ.]* Καλεῖται *ἐπίφρακτος* ὁ σκεπαστὸς ἄνωθεν, π. χ. *ἐπίφρακτον πυροβολεῖον*, τὸ μεταξὺ τοῦ καταστρώματος καὶ ὑποστρώματος, τὸ πρῶτον πυροβολεῖον. Εἰδικὸς ὅρος, ὁ *ἐπίφρακτος δρόμων* (κοιν. *κορβέττο μὲ σκεπαστὴ μπαταρία*, γαλλ. corvette à batterie couverte, ἀγγλ. jackass frigate. Ναυτ. Ὀνομ. ἄρθρ. 1375) σημαίνων ἑρμαφρόδιτον τύπον δρόμωνος καὶ φρεγάτας, διαφέροντα τῆς δευτέρας κατὰ τὴν ἀνυπαρξίαν εἰς αὐτὸν πυροβόλων ἀπὸ τοῦ καταστρώματος. Σ. Ε. Λ.

ἐπίφραξις, *—εως* (ἡ)· φραγμός, ἐπίθεσις φράγματος.

ἐπιφράσσω καὶ ***ἐπιφράττω***· φράσσω, ἐπιθέτω φράγμα.

ἐπιφυάς, *—άδος*· ὁ ἐπιφυόμενος βλαστός, παραφυάς.

ἐπιφυὴς (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό)· ὁ ἐπιπεφυκώς, ὁ προσκεκολλημένος καθ' ὅλην τὴν βάσιν: «φύλλον ἐπιφυὲς» τὸ ἄμισχον, «ἄνθη ἐπιφυῆ»· || «ὄγκος ἐπιφυὴς» ὁ ἄνευ ποδίου, ὁ προσπεφυκὼς εἰς τὸ δέρμα δι' ὅλης τῆς ἐκτάσεώς του.

— *['Ιατρ.]* Ὁ ὅρος *ἐπιφυὴς* ἀναφέρεται ἐπὶ ὄγκου ἐκβλαστάνοντος ἐκ τῆς σαρκὸς (ἐκσάρκωμα) καὶ προσφυομένου δι' ὁλοκλήρου τῆς βασικῆς ἐπιφανείας ἐπὶ τοῦ δέρματος, ἄνευ τῆς παρεμβολῆς μίσχου. Μ. Ν. Κ.

ἐπιφυλακὴ (ἡ)· ἐπὶ τοῦ στρατοῦ, τὸ νὰ εἶναί τις ἕτοιμος πρὸς δρᾶσιν: «ὁ στρατὸς εἶναι ἐν ἐπιφυλακῇ» ἕτοιμος ὅπως πάραυτα ἐκτελέσῃ διαταγὴν δράσεως· || μεταφ. ἐπὶ ψυχολογικῆς προετοιμασίας πρὸς ἀντιμετώπισιν δυσκολίας τινός: «εἶμαι ἐν ἐπιφυλακῇ».

— *[Στρατ.]* Καλεῖται *ἐπιφυλακὴ* πᾶν τμῆμα στρατεύματος τηρούμενον ἕτοιμον, ἵνα ἐν πάσῃ στιγμῇ ἐκκινήσῃ πρὸς ἐκτέλεσιν οἱασδήποτε ὑπηρεσίας, ἐκτάκτως παρουσιαζομένης, εἴτε ἐν καιρῷ εἰρήνης, π. χ. πρὸς κατάσβεσιν πυρκαϊᾶς, πρὸς ἐπαναφορὰν διαταραχθείσης δημοσίας τάξεως, κτλ. εἴτε ἐν ἐκστρατείᾳ (βλ. λ. *προφυλακαί, στάθμευσις*). Ν. Θ. Κ.

ἐπιφυλακτικός, *—ή, —όν*· ὁ τηρῶν ἐπιφύλαξιν, ὁ διστάζων νὰ ἀποφασίσῃ, ἐφεκτικός, περιεσκεμμένος: «εἶναι ἐπιφυλακτικὸς εἰς τὰς ἐμπορικάς του ἐπιχειρήσεις», «ἦτο ἐπιφυλακτικὸς καὶ δὲν μοῦ ἔδωσεν ὁριστικὴν ἀπάντησιν».— Ἐπίρρ. ***ἐπιφυλακτικῶς***.

ἐπιφυλακτικότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐπιφυλακτικοῦ, διστακτικότης, ἐφεκτικότης.

ἐπιφύλαξις, *—εως* (τό)· τὸ νὰ ἐπιφυλάττεταί τις, δισταγμός, ἀμφιβολία, ἄποψις ἀποκλείουσα ἀπόφασιν ἢ ἐνέργειαν: «δέχεται ὑπό τινας ἐπιφυλάξεις», «ἔχω κάποιαν ἐπιφύλαξιν, ἀλλ' ἐπὶ τέλους θὰ ἀποφασίσω»· || «μὲ ἐπιφύλαξιν παντὸς δικαιώματος» συνήθης ῥῆσις, ὅταν τις ἀποδέχεται ἀπόψεις τινὰς διὰ τῆς ὑπογραφῆς του, ἐπιφυλάσσει δὲ εἰς ἑαυτὸν ἄλλας.

— *[Νομ.]* *Ἐπιφύλαξις* γενικῶς καλεῖται πᾶσα διατήρησις δικαιώματος ὡρισμένου ἢ ἀορίστως πάντων τῶν δικαιωμάτων τοῦ ποιουμένου τὴν δήλωσιν περὶ ἐπιφυλάξεως.

Ἀόριστος μὲν καὶ γενικὴ ἐπιφύλαξις δικαιωμάτων δύναται νὰ λάβῃ χώραν ἐν οἱαδήποτε ἐνεργείᾳ τοῦ ποιουμένου τὴν ἐπιφύλαξιν, ἥτις ἤθελεν εἶναι πιθανὸν νὰ ἑρμηνευθῇ ὡς παραίτησίς του ἀπὸ δικαιωμάτων του οἱωνδήποτε. Ὡς ἀποτέλεσμα δὲ ἔχει τὸν περιορισμὸν τῶν νομικῶν συνεπειῶν τῆς πράξεως ἐφ' ἧς ποιεῖται τὴν περὶ τῶν δικαιωμάτων του δήλωσιν ἐπὶ μόνης ταύτης. Τοιαῦται περιπτώσεις συνήθως εἶναι ἡ παραλαβὴ δικογράφων, χρημάτων δι' οἱανδήποτε αἰτίαν καταβαλλομένων ἢ ἄλλων πραγμάτων καὶ παροχῶν ἐν γένει, γιγνομένων κατὰ τρόπον μὴ νόμιμον, ἢ μὴ ἱκανοποιοῦντα πλήρως τὰς ἀξιώσεις τοῦ δικαιουμένου ἢ ὑποχρεουμένου εἰς ἀποδοχήν. Ἐν ταῖς περιπτώσεσι λοιπὸν ταύταις ὁ παραλαμβάνων δικό-

Digitized by Google

γραφα, χρήματα, ἢ ἀποδεχόμενος παροχὰς ἐν γένει ἢ καὶ ἀσκῶν δικαίωμά τι αὐτοῦ, ἐνῷ ἔχει καὶ ἕτερα τοιαῦτα ἐκ τῆς αὐτῆς αἰτίας προερχόμενα ἢ κατὰ τοῦ ἰδίου προσώπου στρεφόμενα, δύναται νὰ ποιήσηται δήλωσιν ὅτι ἐπιφυλάσσεται καὶ πᾶν δικαίωμά του, ἤτοι ἔνστασίν του διὰ τὴν παράνομον ἢ ἐκπρόθεσμον τυχὸν κοινοποίησιν, τὴν μὴ πλήρη ἱκανοποίησιν τῶν δικαιωμάτων του ἐκ τῆς καταβολῆς χρημάτων ἢ παραδόσεως πραγμάτων ἐλλιπῶς ἢ οὐχὶ ἐν τῇ δεούσῃ καταστάσει εὑρισκομένων. Ἡ τοιαύτη δὲ δήλωσίς του ἀποτελεῖ τὴν ἐπιφύλαξιν, δι' ἧς διατηρεῖ τὰ λοιπὰ δικαιώματά του, ὧν τὴν ἱκανοποίησιν δύναται μετέπειτα νὰ ἐπιδιώξῃ χωρὶς φόβον νὰ εὑρεθῇ πρὸ ἰσχυρισμῶν τοῦ παρασχόντος, ὅτι δεχθεὶς τὰ προσφερθέντα ἄνευ ἐπιφυλάξεως ἀπώλεσε τὰ λοιπὰ δικαιώματά του, συναγομένης ἐκ τῆς ἀποδοχῆς του ταύτης σιωπηρᾶς παραιτήσεώς του ἀπὸ τούτων.

Ἐννοεῖται τοιαύτη ἀπώλεια δὲν δύναται νὰ ἐπέλθῃ πάντοτε εἰμὴ ἐκεῖ ὅπου δύναται νὰ συναχθῇ τοιαύτη ἔννοια παραιτήσεως ἀπὸ δικαιώματός τινος καὶ τοῦτο εἶναι ζήτημα ἑρμηνείας. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ περιπτώσεις, καθ' ἃς ἐν ὡρισμένῃ συμβάσει ὁ ἕτερος τῶν συμβαλλομένων ἢ καὶ ἀμφότεροι ἐπιφυλάσσονται ρητῶς ὡρισμένου ἢ ὡρισμένων δικαιωμάτων αὐτῶν. Αἱ τοιαῦται ὅμως ἐπιφυλάξεις, ἃς ποιοῦνται οἱ συμβαλλόμενοι κατὰ τὴν κατάρτισιν συμβάσεώς τινος, ἀποτελοῦν ἰδιαιτέρας συμβάσεις, αἵτινες καλοῦνται παρεπόμεναι συμβάσεις.

Ἐπιφυλάξεις κυριότητος (Σύμφωνον) (Pactum reservati dominium). Τὸ πρόσθετον τοῦτο σύμφωνον ἐμφανίζεται ἐν τῇ συμβάσει μεταβιβάσεως κυριότητος, καθ' ἣν ὁ μεταβιβάζων τὴν κυριότητα ἐπιφυλάσσει ταύτην ρητῶς εἰς ἑαυτὸν μέχρις ἐπελεύσεως ὡρισμένου γεγονότος. Τὸ σύμφωνον τοῦτο εἶναι σύνηθες λίαν ἐν τῷ ἐμπορίῳ, σήμερον ἰδίως ἐν τῇ ἀγοραπωλησίᾳ κινητῶν πραγμάτων, ὧν τὸ τίμημα δὲν καταβάλλεται ἀμέσως ἀλλὰ συμφωνεῖται νὰ καταβληθῇ εἰς δόσεις. Πρὸς ἀσφάλειάν του ὁ πωλῶν διατηρεῖ τὴν κυριότητα τῶν πωλουμένων πραγμάτων μέχρις ἀποπληρωμῆς τοῦ τιμήματος, ἵνα ἐν περιπτώσει καθυστερήσεως τούτου μὴ ὑποχρεωθῇ εἰς ἔγερσιν ἀγωγῆς ἐπὶ τοῦ τιμήματος, ὁπότε εἶναι προβληματικὸν ἐὰν θὰ δυνηθῇ νὰ ἱκανοποιηθῇ παρὰ τοῦ ἀγοραστοῦ, ὅστις γενόμενος κύριος τοῦ πράγματος δυνατὸν καὶ νὰ ἐπώλησε τοῦτο εἰς ἕτερον, ἀλλὰ νὰ δύναται νὰ ἀναζητήσῃ αὐτὸ τοῦτο τὸ πωληθέν, οὗτινος τὴν κυριότητα παρεκράτησε καὶ ὅπερ δύναται αὐτούσιον νὰ διεκδικήσῃ εἴτε τοῦτο εὑρίσκεται εἰς χεῖρας τοῦ ἀγοραστοῦ, εἴτε εἰς χεῖρας τρίτου.

Διὰ τοῦ συμφώνου τούτου τῆς ἐπιφυλάξεως τῆς κυριότητος ὁ ἀγοραστὴς δὲν καθίσταται κύριος τοῦ πράγματος εἰμὴ ἐφ' ὅσον καὶ ἀφ' ὅτου ἤθελε καταβληθῇ τὸ τίμημα.

Γενικῶς ὅμως τοιοῦτον σύμφωνον ἐπιφυλάξεως κυριότητος εἶναι σύνηθες καὶ ὅταν ἡ μεταβίβασις προέρχεται ἐξ ἄλλης εὐλόγου αἰτίας (justa causa), ἥτις πρέπει νὰ πραγματοποιηθῇ πρὶν ἐπέλθῃ ἡ μεταβίβασις τῆς κυριότητος (δωρεά, καταβολή, προικοδοσία). Ἡ εὔλογος αἰτία τῆς μεταβιβάσεως τῆς κυριότητος ἢ εἶναι σύγχρονος τῆς παραδόσεως ἢ καὶ προηγεῖται ἢ ἕπεται αὐτῆς. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει ἡ μεταβίβασις τῆς κυριότητος λαμβάνει χώραν μόνον ἀφ' ὅτου εἰς τὴν παράδοσιν προστεθῇ καὶ ἡ πραγματοποίησις τῆς εὐλόγου αἰτίας. Ἤτοι προκειμένου λ. χ. περὶ προικοδοσίας, ἀφ' ἧς τελεσθῇ ὁ γάμος. Κατὰ τὴν κρατοῦσαν γνώμην, ἡ εὔλογος αὕτη αἰτία ἀποτελεῖ ἀναβλητικὴν αἵρεσιν καὶ ἑπομένως ἡ μεταβίβασις τῆς κυριότητος ἤρτηται μέχρις ἐξόδου τῆς αἱρέσεως, ἤτοι πραγματοποιήσεως τῆς εὐλόγου αἰτίας.

Ἄλλοτε ἠμφισβητεῖτο τὸ παραδεκτὸν τοῦ συμφώνου τούτου ἐπὶ τῆς ἀγοραπωλησίας λόγῳ διατάξεως τῶν πηγῶν, καθ' ἣν ἀγορὰ δὲν ὑπάρχει, ὅταν συμφωνηθῇ ὅτι εἰς τὸν ἀγοραστὴν δὲν θέλει μεταβιβασθῇ ἡ κυριότης. Τὸ προκείμενον ὅμως σύμφωνον οὐδόλως περιέχει τοιαύτην συμφωνίαν, ἀλλ' ἀναστέλλει μόνον τὴν μετάθεσιν τῆς κυριότητος μέχρις ἐπελεύσεως τοῦ ὡρισμένου γεγονότος, ἤτοι μέχρις ἐξόδου τῆς αἱρέσεως.

Συγγραφεῖς τινες ἐν τούτοις φρονοῦσιν ὅτι τὸ σύμφωνον τοῦτο δὲν ἰσχύει ὡς ἀναβλητικὴ αἵρεσις, καθότι ἡ τοιαύτη αἵρεσις ἢ ἀντιβαίνει εἰς τὸν σκοπὸν τῆς πωλήσεως, ἂν ἡ πώλησις ἐγένετο ἐπὶ πιστώσει, δεδομένου ὅτι καὶ εἰς τὴν πώλησιν ἐπὶ πιστώσει μεταβιβάζεται κατὰ νόμον ἀμέσως ἡ κυριότης, ἢ ἄλλως εἶναι περιττή. Ἀλλ' ὁ συλλογισμὸς οὗτος εἶναι ἐσφαλμένος κατὰ τὸν Παπαρρηγόπουλον: 1) διότι ἡ πίστωσις ἔχει δύο ἀποτελέσματα, α') ὅτι ὁ πωλητὴς δὲν δύναται νὰ ἐπιζητήσῃ ἀμέσως τὴν πληρωμὴν τοῦ τιμήματος, β') ὅτι ἅμα τῇ παραδόσει τοῦ πράγματος μεταβιβάζεται ἡ κυριότης. Τὸ προκείμενον ὅμως σύμφωνον δὲν ἀναιρεῖ ἀμφότερα τ' ἀποτελέσματα τῆς πιστώσεως ἀλλὰ μόνον τὸ δεύτερον, ἐνῷ τὸ τῆς πιστώσεως ἀποτέλεσμα παραμένει ἐν ἰσχύϊ· 2) διότι ἡ αἵρεσις δὲν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ συνίσταται πάντοτε εἰς τὴν πληρωμὴν τοῦ τιμήματος, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλο γεγονός, ὡς τὸ προαναφερθὲν τῆς τελέσεως γάμου ἐν μεταβιβάσει κυριότητος λόγῳ προικός, καθ' ἣν κατηρτίσθη συγχρόνως καὶ τὸ παρεπόμενον τοῦτο σύμφωνον ἐπιφυλάξεως τῆς κυριότητος, μέχρις ἐξόδου τῆς αἱρέσεως ταύτης. Ν. Ι. Θ

—**ἐπιφύλαξις νοητικὴ** *[Θεολ.]*· βλ. *ἐπίσχεσις*.

ἐπιφυλάσσω, ἀόρ. *ἐπεφύλαξα—ἐπεφυλάχθην*· ἐπαγρυπνῶ, ἐπιτηρῶ, ἀναμένω κατάλληλον περίστασιν διὰ νὰ ἐνεργήσω: «ἐπιφυλάσσω διὰ σᾶς τὴν ἁρμόζουσαν ἀμοιβήν», «μᾶς ἐπιφυλάσσει ἐκπλήξεις», «δεινὴν συμφορὰν ἐπεφύλασσε δι' αὐτὸν ἡ τύχη»· || μέσ. *ἐπιφυλάσσομαι*· ἔχω ἐπιφυλάξεις, διστάζω, δὲν τολμῶ: «ἐπιφυλάσσομαι νὰ ἀποφασίσω»· || ἔχω ὑπ' ὄψιν μου, ἐπιφυλάσσω εἰς ἐμαυτὸν τὴν ὑποχρέωσιν, ὑπόσχομαι: «ἐπιφυλάσσομαι νὰ σᾶς ἀμείψω ἐν καιρῷ»· || «ἐπιφυλάσσομαι τὰ δικαιώματά μου, —τὸ δικαίωμά μου» ἐπιφυλάσσω εἰς ἐμαυτὸν τὰ δικαιώματά μου ἰσχυρά.

ἐπιφυλλιδογραφία (ἡ)· τὸ νὰ γράφῃ τις ἐπιφυλλίδας ἐφημερίδων.

ἐπιφυλλιδογράφος (ὁ, ἡ)· ὁ γράφων ἐπιφυλλίδας ἐφημερίδων.

ἐπιφυλλιδογραφῶ (*—έω*)· γράφω ἐπιφυλλίδας ἐφημερίδων.

ἐπιφυλλίζω· συνάγω τὰς ἐπιφυλλίδας τῶν ἀμπέλων, συλλέγω τὰς βραδύτερον ὡριμαζούσας μικρὰς σταφυλὰς (κοιν. *κουδούνια*). ἰδιωματ. *κοκκολογάω*.

ἐπιφυλλὶς (ἡ)· τὰ μετὰ τὸν τρυγητὸν ἀπολειφθέντα ἐπὶ τῶν κλημάτων μικρὰ βοτρύδια (ἀρχ.) || ἄρθρον ἐγκυκλοπαιδικοῦ περιεχομένου, ἢ μυθιστόρημα δημοσιευόμενον εἰς τὸ κάτω μέρος τῶν ἐφημερίδων καὶ χωριζόμενον ἀπὸ τῆς λοιπῆς ὕλης δι' ὁριζοντίας γραμμῆς.

— *['Εγκυκλ.]* Κατ' ἀρχὰς ἡ *ἐπιφυλλὶς* (γαλ. feuilleton) ἀνέγραφε τὰ καθημερινὰ γεγονότα, τὴν ἀνάλυσιν καὶ κρίσιν ἐπ' αὐτῶν, εἶτα δὲ περιέλαβε καὶ τὴν φιλολογικὴν κριτικήν. Τὸ εἶδος τοῦτο εἰσήχθη τὸ πρῶτον εἰς τὴν δημοσιογραφίαν ἐν Γαλλίᾳ διὰ τῆς «Ἐφημερίδος τῶν Συζητήσεων», ἐκεῖνος δέ, ὅστις ἔγραψε πρῶτος ἐπιφυλλίδας εἰς τὴν ἐφημερίδα ταύτην ἦτο ὁ ἀββᾶς Ἰούλιος Ζοφρουᾶ, ὅστις τῷ 1799 ἀνέλαβε τὴν θεατρικὴν κριτικήν, ἔδωκε τὴν μορφὴν τῆς ἐπιφυλλίδος καὶ ἀπροσδόκητον ἔκτασιν εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς δημοσιογραφίας. Οὐχὶ ἅπαξ ἐξεδήλωσεν εἰς τὰ ἄρθρα του τὸ μῖσός του πρὸς τὸν Βολταῖρον καὶ τὴν ἀντιπάθειάν του πρὸν τὸν Τάλμαν καὶ τὴν Κοντᾶ, τῶν ὁποίων διημφισβήτει τὸ τάλαντον, ἐνῷ ἐξ ἄλλου ἔπλεκε καθημερινὰ ἐγκώμια πρὸς τὴν Ζώρζ. Βραδύτερον εἰς τὰ γαλλικὰ καὶ γερμανικὰ φύλλα ἡ ἐπιφυλλὶς κατέλαβεν ἴδιον τμῆμα, τὸ τῆς φιλολογικῆς κριτικῆς, καὶ ἀπέβη συνώνυμος τῆς καθημερινῆς κρίσεως τῶν φιλολογικῶν ἔργων. Τοιαύτη δὲ σημασία ἐδόθη εἰς αὐτήν, ὥστε πλεῖσται ἐφημερίδες κατέλαβον σπουδαιοτάτην θέσιν εἰς τὸν παγκόσμιον τύπον ἐκ τῶν τοιούτων ἐπιφυλλίδων, ἐπὶ μακρὰ δ' ἔτη κατέστη περιώνυμος ἡ ἐπιφυλλὶς τῆς «Ἐφημερίδος τῶν Συζητήσεων», ἥτις κατέλεγε μεταξὺ τῶν ἐπιφυλλιδογράφων της διασήμους κριτικούς, ἐκ τῶν ὁποίων, ἐκτὸς τοῦ Ζοφρουᾶ, ἦσαν οἱ Ντιβικέ, Ὅφμαν, Ντυσσέλ, Φελὲτς καὶ ἰδίως ὁ Ἰούλιος Ζανέν, ὁ δοὺς εἰς αὐτὴν κολοσσιαίαν ἔκτασιν.

Τὴν «Ἐφημερίδα τῶν Συζητήσεων» ἐμιμήθησαν πάντα σχεδὸν τὰ γαλλικὰ φύλλα, ἅτινα ἐπεδίωξαν συνεργασίαν διασήμων φιλολόγων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καταλέγονται οἱ: Κάρολος Νοντιέ, Νιζάρ, Σαίντ - Μπέβ, Θεόφιλος Γκωτιέ, οἵτινες συνετέλεσαν, κρίνοντες καὶ ἀναλύοντες τὰ ἐμφανιζόμενα ἔργα τῆς παγκοσμίου φιλολογίας, νὰ δώσουν τὴν νέαν τροπήν, ἣν ἔλαβεν ἡ γαλλικὴ φιλολογία, ἐπιδράσασα μεγάλως ἐπὶ τῆς παγκοσμίου τοιαύτης. Ἡ παλαιοτέρα αὕτη ἐπιφυλλὶς εἶχεν, οὕτως εἰπεῖν, ἀκαδημαϊκὸν χαρακτῆρα, ἐπεδίωκε δέ, ἐκτὸς τῆς κρίσεως τῆς συγχρόνου φιλολογίας, νὰ γνωρίσῃ εἰς τὸ κοινὸν καὶ τὴν ἀρχαίαν τοιαύτην. Ὀλίγον ὅμως κατ' ὀλίγον ἀπώλεσε τὴν τοιαύτην σημασίαν της καὶ ἡ νεωτέρα ἔλαβε περισσοτέραν μὲν ζωὴν καὶ ἐπεισῆλθεν εἰς ὅλα τὰ φιλοσοφικά, τὰ φιλολογικά, τὰ καλλιτεχνικὰ καὶ τὰ κοινωνικὰ ζητήματα, ἀλλ' ἐπεκράτησεν εἰς αὐτὴν τὸ φαιδρὸν μᾶλλον στοιχεῖον καὶ ἡ προσπάθεια τῶν ἐπιφυλλιδογράφων, ὅπως προκαλοῦν τὴν εὐθυμίαν τῶν ἀναγνωστῶν των. Οὕτως ἀπώλεσε τὸν διδακτικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα, μετεβλήθη εἰς σάτιραν καὶ ἐγένετο κοινότερον ἀνάγνωσμα. Ὁ Ζουσιὲρ κατακρίνει τὴν τοιαύτην μεταβολὴν ἐπιφυλλίδος καὶ γράφει εἴς τινα μελέτην του ὅτι «ἡ τέχνη τοῦ δημοσιογράφου δὲν εἶναι νὰ προκαλῇ τὸν γέλωτα, ἀλλὰ ν' ἀναλύῃ καὶ νὰ διδάσκῃ». Ἔκτοτε αἱ ἐφημερίδες ἐτοποθέτησαν τὴν ἐπιφυλλίδα εἰς τὸ κάτω μέρος τῶν στηλῶν αὐτῶν καὶ αἱ πλεῖσται περιέλαβον εἰς αὐτὰς τὰ κατὰ συνέχειαν δημοσιευόμενα μυθιστορήματα. Μερικαὶ τοιαῦται μυθιστορηματικαὶ ἐπιφυλλίδες ἐν Γαλλίᾳ, περιλαμβάνουσαι ἔργα τοῦ Ἀλεξάνδρου Δουμᾶ, τοῦ Εὐγενίου Σύη, τοῦ Φρειδερίκου Σουλιὲ κτλ., ἐγένοντο ἀφορμὴ τῆς τεραστίας κυκλοφορίας των καὶ τοῦ πλουτισμοῦ τῶν συγγραφέων. Ἐναντίον τῶν τοιούτων ἐπιφυλλίδων ἐξεγέρθη ἐν Γαλλίᾳ ἡ Ἐκκλησία καὶ ἐκήρυξε σταυροφορίαν κατ' αὐτῶν, ἡ δὲ γαλλικὴ ἐθνοσυνέλευσις ἐπέβαλεν εἰδικὴν φορολογίαν ἑνὸς λεπτοῦ εἰς ἕκαστον φύλλον ἐφημερίδος δημοσιευούσης τοιαῦτα μυθιστορήματα εἰς ἐπιφυλλίδα. Αἱ ἐφημερίδες ἀπέφυγον τὴν φορολογίαν δημοσιεύουσαι ἀντὶ μυθιστορημάτων ἱστορικὰ ἀπομνημονεύματα. Βραδύτερον νεώτερος νόμος ἐπέτρεψε καὶ πάλιν τὴν δημοσίευσιν μυθιστορημάτων εἰς ἐπιφυλλίδας, ἀλλ' εἴτε ἐκ τῆς μακρᾶς ἀπαγορεύσεως ταύτης, εἴτε ἐκ τῆς μεταλλαγῆς τῶν διαθέσεων τοῦ κοινοῦ, δὲν ἔσχεν αὕτη τὴν προτέραν ἐπιτυχίαν.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα πρῶτος ἔγραψεν ἐπιφυλλίδας ὁ Κωνσταντῖνος Πὼπ εἰς τὰ τότε ἐκδοθέντα φιλολογικὰ περιοδικά, εἰς ἃς περιελάμβανε τὴν εὐρωπαϊκὴν καὶ τὴν ἑλληνικὴν φιλολογικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν κίνησιν, ἐξ αὐτῶν δ' ἐπληροφορεῖτο ταύτην τὸ ἑλληνικὸν κοινόν. Βραδύτερον ἐμιμήθη τὸν Πὼπ ὁ Εἰρηναῖος Ἀσώπιος γράφων παρομοίας ἐπιφυλλίδας εἰς τὸ παρ' αὐτοῦ ἐκδιδόμενον περιοδικὸν «Χρυσαλίς». Ὅταν αἱ ἑλληνικαὶ ἐφημερίδες ἐγένοντο καθημεριναί, ἡ «Ἐφημερὶς» τοῦ Δημητρίου Καρομηλᾶ ἤρξατο δημοσιεύουσα εἰς ἐπιφυλλίδα μεταφράσεις μυθιστορημάτων, ταύτην δ' ἐμιμήθησαν κατόπιν πᾶσαι αἱ ἑλληνικαὶ ἐφημερίδες, αἱ ὁποῖαι βραδύτερον ἐδημοσίευον καὶ πρωτότυπα μυθιστορήματα καὶ διηγήματα ἢ ἱστορικὰ ἀπομνημονεύματα.

Ἐκ τῆς λέξεως *ἐπιφυλλὶς* παρήχθησαν πλεῖσται λέξεις εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἐν αἷς: ἐπιφυλλιδογραφία, ἐπιφυλλιδογράφος, ἐπιφυλλιδοδρομία (ἅμιλλα ἐφημερίδων διὰ ἐπιφυλλιδογραφίας), ἐπιφυλλιδοφάγος κτλ. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

ἐπιφυλλόκαρπος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ἐπὶ τῶν φυτῶν, τὸ ἔχον τὸν καρπὸν ἐπὶ τοῦ φύλλου: «ἐπιφυλλόκαρπον φυτόν».

ἐπίφυλλον (τὸ) (Epiphyllum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κακτοειδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Βραζιλίας. Τὰ ἐπίφυλλα εἶναι πόαι πολυετεῖς καὶ καλλιεργοῦνται πρὸς κόσμον. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *ἐπίφυλλον τὸ κολοβὸν* (Epiphyllum truncatum), ὅπερ καλλιεργεῖται πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

ἐπιφύομαι· βλ. *ἐπιφύω*.

ἐπιφυσιόλυσις (ἡ) *['Ιατρ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ λύσις τῆς *ἐπιφύσεως* ὀστοῦ τινος ἀπὸ τῆς *διαφύσεως*, καθ' ὃ σημεῖον ἑνοῦται διὰ τοῦ συζευκτικοῦ χόνδρου. Ἡ πάθησις αὕτη ἀπαντᾷ ἐπὶ τῶν μακρῶν ὀστῶν, κατὰ τὴν παιδικὴν ἰδίως ἡλικίαν, ἕνεκεν τῆς χαλαρᾶς εἰσέτι συνδέσεως τῆς ἐπιφύσεως μετὰ τῆς διαφύσεως, ὀφείλεται δὲ οὐ μόνον εἰς μηχανικὴν κάκωσιν, ἄμεσον ἢ ἔμμεσον, ἀλλὰ καὶ εἰς παθολογικὰς καταστάσεις, εἰς φλεγμονὰς δηλονότι τοῦ συζευκτικοῦ χόνδρου. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας ἐπέρχεται αὐτόματος ἐπιφυσιόλυσις. Ἡ ἐπιφυσιόλυσις ἐνίοτε ἐκτελεῖται ὑπὸ τῶν χειρουργῶν πρὸς θεραπευτικὸν σκοπὸν πρὸς εὐθύασιν βλαισῶν γονάτων κ.τ.τ. Ι. Κ. Κ.

ἐπίφυσις, *—εως* (ἡ)· ἔκφυσις, γένεσις, ἀνάπτυξις πρόσθετος ἢ μεταγενεστέρα: «ἐπίφυσις τοῦ δέρματος» ἀνάπτυξις ἐπὶ τοῦ δέρματος ὄγκου, «ἐπίφυσις τῶν ἐπιμήκων ὀστῶν» (βλ. κατωτ.).

— **ἐπιφύσεις ὀστῶν** *['Ανατομ.]*. Τὰ δύο ἑκατέρωθεν πέρατα τῶν ἐπιμήκων ὀστῶν καλοῦνται *ἐπιφύσεις* ἢ *ἄκρα*· εἶναι δὲ συνήθως ὀγκωδέστεραι τῆς διαφύσεως καὶ ἔνθεν μὲν φέρουσι λείας ἀρθρικὰς ἐπιφανείας, δι' ὧν συναρμόζονται πρὸς τὰ παρακείμενα ὀστᾶ, ἔνθεν δὲ συνδέονται μετὰ τῆς διαφύσεως διὰ τῆς συζευκτικῆς ραφῆς. Συνίστανται δ' αἱ ἐπιφύσεις ἐκ σπογγώδους οὐσίας, πλὴν λεπτῆς στιβάδος κατὰ τὴν περιφέρειαν, ἀποτελουμένης ἐκ συμπαγοῦς οὐσίας. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

ἐπιφυσῖτις (ἡ) *['Ιατρ.]*. Πάθησις ἐπώδυνος τῆς ἐπιφύσεως ὀστοῦ τινος, ἐμφανιζομένη κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀναπτύξεως μεταξὺ 10—20 ἐτους, ὀφειλομένη δὲ εἰς ὑπερκόπωσιν καὶ εἰς πρόωρον καὶ ταχεῖαν ἀνάπτυξιν τοῦ σώματος. Ι. Π.

ἐπίφυτα (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτά, ἅτινα ἀναφαίνονται καὶ ἀναπτύσσονται ἐπὶ ἑτέρων φυτῶν οὐχὶ ὡς παράσιτα, διότι προμηθεύονται τὴν τροφήν των ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβάλλοντος καὶ δὴ ἐκ τῆς ἀτμοσφαίρας (βλ. καὶ λ. *παράσιτα*). Δ.Ν.Π.

ἐπιφυτία (ἡ) *[Φυτοπαθολ.]*. Καλεῖται ἡ ἐπιδημικὴ νόσος ἡ προσβάλλουσα τὰ φυτά, ὡς εἶναι ἡ *καπνία*, ἡ *κομμίωσις*, ἡ *φυλλοξήρα*, κ.τ.λ. Δ. Ν. Π.

ἐπίφυτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐπιφυόμενος, ὁ προσθέτως ἢ νοσηρῶς ἀναπτυσσόμενος ἐπί τινος: «φυτὸν ἐπίφυτον»· || τὸ οὐδέτ. *ἐπίφυτον* (τό)· ὡς οὐσ. μυκητῶδες ἔκφυμα τοῦ σώματος.

ἐπιφύω· κάμνω τι νὰ φυτρώσῃ ἐπί τινος· συνήθ. **μέσ.** *ἐπιφύομαι*· φύομαι ἐπί τινος, γεννῶμαι

Digitized by Google

προσθέτως ἢ νοσηρῶς, προσκολλῶμαι ἐπί τινος· || μεταφ. «ἐπιφύεται εἰς πᾶσαν περίστασιν» ἐμφανίζεται μὲ ἀξιώσεις.

ἐπιφώνημα (τό)· τὸ ἐπιφωνούμενον, ὅ,τι τις ἀναφωνεῖ ὡς ἀποτέλεσμα ἐνεργείας τινὸς ἢ ἐντυπώσεως, φώνημα δηλωτικὸν ψυχικοῦ πάθους, συναισθήματος, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ εἶναι εἴτε λέξις μόνη εἴτε φράσις: «ἀλίμονον!», «κακὸ πολύ!», «κακὸ ποῦ μᾶς βρῆκε!», «τί χαρά μου!», «γειά σου!», «γειά σου καὶ χαρά σου!»· || γραμμ. ἄκλιτος λέξις, συνήθως μονοσύλλαβος ἢ δισύλλαβος, δηλοῦσα ψυχικὸν πάθος, οἷον θαυμασμόν, ἔκπληξιν, χαράν, λύπην κττ.

— *[Γλωσσολογ.]* Καλοῦνται *ἐπιφωνήματα* τὰ γλωσσικὰ στοιχεῖα, τῶν ὁποίων κάμνομεν χρῆσιν πρὸς ἔκφρασιν τῶν ποικίλων συναισθημάτων μας (φόβου, χαρᾶς ἢ λύπης, θαυμασμοῦ, ἐκπλήξεως, καταπλήξεως κλ.): ἄχ! ἆ ἆ! οὔφ! κλ. Τὰ ἐπιφωνήματα κατέχουν ἰδίαν, ἀνεξάρτητον, δύναταί τις νὰ εἴπῃ, θέσιν ἐν τῇ προτάσει, δὲν συνδέονται στενῶς πρὸς τὰ λοιπὰ μέρη αὐτῆς, ἐντὸς τῶν ὁποίων παρεμβάλλονται χωρὶς ὅμως ν' ἀποτελοῦν μετ' αὐτῶν ὀργανικόν, τρόπον τινά, σύνολον, ἀλλ' ἀποτελοῦν ἴδιόν τινα κόσμον μεταξὺ τῶν ποικίλων γλωσσικῶν στοιχείων καὶ ἰσοδυναμοῦν πρὸς ὁλόκληρον πρότασιν μονολεκτικῶς ἐκφερομένην: ἄχ! (=τί ἔπαθα! ἢ πόσο πονῶ! ἢ κἄτι τοιοῦτον)· εὖγε! (=καλὰ τὸ ἔκαμες ἢ ὡραῖα τὰ εἶπες) κλ. κλ.

Τὰ ἐπιφωνήματα (καταλληλότατα πρὸς ἰσχυροτέραν καὶ ζωηροτέραν ἢ διὰ τῶν ἄλλων μερῶν τοῦ λόγου ἐκδήλωσιν τοῦ θυμικοῦ, ἤτοι τοῦ κυρίως ὑποκειμενικοῦ στοιχείου τῆς ψυχῆς) εἶναι σχεδὸν ἀκατάλληλα πρὸς ἀντικειμενικὴν παράστασιν, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ χρῆσίς των ἐν τῷ λόγῳ εἶναι περιωρισμένη ἐν σχέσει πρὸς τὰ λοιπὰ μέρη τοῦ λόγου, τὸ οὐσιαστικόν, τὸ ἐπίθετον, τὸ ῥῆμα κ. οὕ. κ.

Ἐκ τῶν ἐπιφωνημάτων πολλὰ μὲν εἶναι παλαιὰ καὶ ἀγνώστου ἐτυμολογικῆς ἀρχῆς, ἄλλα φαίνονται ὡς φυσικαί τινες φωναί, ὡς φυσικὰ τρόπον τινὰ συμπλέγματα διαφόρων φθόγγων, ἐξερχομένων αὐτομάτως ἀπὸ τὸ στόμα μας πρὸς ἔκφρασιν διαφόρων συναισθηματικῶν καταστάσεων: *ἄχ! οὔφ! ἆ ἆ!* κλ. κλ., καὶ ἄλλα τέλος ἐξ ἐπιφωνηματικῆς χρήσεως διαφόρων λέξεων καὶ τύπων, ὅπως λ.χ. τὰ ἀρχαῖα *Ἡράκλεις!* λατ. mehercle! · καὶ τὰ ἡμέτερα: *Χριστέ μου! Παναγιά μου! συμφορά μου! δυστυχία μου!* (ἐν Ἠπείρῳ δὲ καὶ *φουρτούνα μου* ἢ *χαλασιά μου!* μετὰ τῆς αὐτῆς πρὸς τὸ «δυστυχία μου! σημασίας) *κρῖμα! ἀνάθεμά το!* κλ. κλ., ἔτι δὲ τὰ γαλλ. ciel! mon dieu! κλ., γερμ. Himmel! Donnerwetter! κλ.

Διακρίνονται δὲ συνήθως τὰ ἐπιφωνήματα εἰς, 1) θαυμαστικά: *βαβαί! παπαί! ὤ!* κλ.· 2) γελαστικά: *ἆ ἆ!* (ἢ *ἅ ἅ!*) κλ.· 3) σχετλιαστικὰ (πρὸς ἔκφρασιν οἴκτου καὶ λύπης): *ἰού! ἰώ! οἴμοι! φεῦ οὐαί!* κλ. καὶ νεοελλ. *ἀλίμονο! κρῖμα!* κλ.· 4) θειαστικὰ (πρὸς ἔκφρασιν ἐνθουσιασμοῦ): *εὐοῖ! εὐάν!*· 5) κλητικόν: *ὦ!*· 6) ἐκπληκτικά: *ἆ! ἐά!* κλ. Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

—*[Βυζαντ. Μουσ.]* Καλεῖται *ἐπιφώνημα* σύντομος μελῳδία, ψαλλομένη ἐν τοῖς καλοφωνικοῖς εἱρμοῖς μετὰ τὸ τέλος τῶν ἅμα τῇ συμπληρώσει αὐτῶν ἀπαραιτήτως ψαλλομένων κρατημάτων. Διὰ τοῦ ἐπιφωνήματος, ἔχοντος, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μέλος μὲν ὅμοιον πρὸς τὸ τοῦ καλοφωνικοῦ εἱρμοῦ, συντομώτερον ὅμως αὐτοῦ, ἐπισφραγίζεται ὁ καλοφωνικὸς εἱρμός. Π. χ. ἐν τῷ καλοφωνικῷ εἱρμῷ: «Τὴν δέησίν μου δέξαι τὴν πενιχρὰν» *(Γεωργίου τοῦ Κρητὸς)* τὸ ἐπιφώνημα εἶναι τὸ «Ῥοήν μου τῶν δακρύων». Τὸ ἐπιφώνημα, κατὰ Ἰωάννην Μαΐστορα τὸν Κουκουζέλην, καλεῖται καὶ *ἐπιβολή*. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

ἐπιφωνηματικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἐπιφώνημα, ὁ τοῦ ἐπιφωνήματος: «ἐπιφωνηματικὴ ῥῆσις».—Ἐπίρρ. ***ἐπιφωνηματικῶς.***

ἐπιφώνησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιφωνεῖν, ἔκφρασις ἐπιφωνήματος: «ἐπιφώνησις θαυμασμοῦ, — ἐκπλήξεως».

— **ἐπιφώνησις** ἢ ***ἐπιφώνημα*** *[Ῥητορ.]*. Τὸ σχῆμα τοῦτο γίνεται, ὅταν, μετὰ τὴν ἔκθεσιν ἢ διήγησιν μεγάλου τινὸς γεγονότος, ὁ ῥήτωρ ὑπὸ αἰσθήματος κινούμενος ἐπιφωνεῖ, οἱονεὶ γνωμολογῶν, λόγον τινὰ σύντομον μέν, ἐμφαντικὸν δὲ θαυμασμοῦ, ἐκπλήξεως ἢ σκέψεως βαθείας ὡς πρὸς τὰ ἐντεῦθεν προκύπτοντα καλὰ ἢ κακὰ ἀποτελέσματα· οὕτως ἢ ἐπευφημεῖ καὶ μεγαλύνει τὸ πρᾶγμα ἢ τοὐναντίον καταμέμφεται αὐτοῦ. — Π.

ἐπιφωνῶ (***—έω***), φωνῶ, λέγω τι ὡς συμπέρασμα, ὡς προσθήκην, ἐπιλέγω: «ἐπιφωνήσας, οὐαὶ τοῖς ἡττημένοις»· || ἐκφέρω ἐπιφώνημα θαυμασμοῦ, ἐκπλήξεως κττ.

ἐπιφωτίζω· ῥίπτω φῶς ἐπάνω εἴς τι, φωτίζω.

ἐπιφωτισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐπιφωτίζειν*, φωτισμός, φώτισις.

ἐπιχαιρεκακία (ἡ)· τὸ ἐπιχαίρειν, χαρὰ διὰ τὰ ἀτυχήματα τῶν ἄλλων, χαιρεκακία.

ἐπιχαιρέκακος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐπιχαίρων, ὁ χαίρων διὰ τὰ ἀτυχήματα τῶν ἄλλων, χαιρέκακος.

ἐπιχαιρεκακῶ (***—έω***)· ἐπιχαίρω, χαίρω διὰ τὰ ἀτυχήματα τῶν ἄλλων, χαιρεκακῶ.

ἐπιχαίρω· χαίρω διὰ τὰ ἀτυχήματα τῶν ἄλλων, χαιρεκακῶ: «ὁ φθονερὸς ἐπιχαίρει».

ἐπίχαλκος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ κεκαλυμμένος διὰ χαλκοῦ, ὁ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν χαλκοῦς, ἐσωτερικῶς δὲ ἀλλοῖος: «ἐπίχαλκον σύρμα» κοιν. *γαλβανισμένο*.

ἐπιχαλκῶ (***—όω***), ἀόρ. *ἐπεχάλκωσα* κτλ· ἐπικαλύπτω διὰ χαλκοῦ, περιβάλλω διὰ στρώματος χαλκοῦ, γαλβανίζω διὰ χαλκοῦ, πρβλ. *ἐπιχρυσῶ, ἐπαργυρῶ*.

ἐπιχάλκωμα (τὸ)· *ἐπιχάλκωσις* (βλ. λ.).

ἐπιχάλκωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐπιχαλκοῦν, ἡ διὰ χαλκοῦ περικάλυψις, κοιν. *γαλβάνισμα*.

— *[Ἠλεκτροχημ.]* Καλεῖται ἐπιχάλκωσις ἡ ἐπικάλυψις τῆς ἐπιφανείας ἀντικειμένου τινὸς διὰ στρώματος ἐκ χαλκοῦ (βλ. λ. *γαλβανοστεγία* τ. Η' σ. 58 α'). ΑΝ. Δ.

— *[Πυροβολ.]* Καλεῖται *ἐπιχάλκωσις* τὸ φαινόμενον τοῦ σχηματισμοῦ λεπτοτάτου ἐν ἀρχῇ, προϊόντως αὐξανομένου, χαλκίνου στρώματος ἐν τῷ κοίλῳ τῶν πυροβόλων ὅπλων, εἰς μὲν τὰ φορητὰ ἐκ τῆς χρήσεως ὁλοσώμων ὀρειχαλκίνων βολίδων ἢ ἐπενδεδυμένων δι' ὀρειχάλκου ἢ καὶ νικελιοχαλκοῦ, εἰς δὲ τὰ πυροβόλα ἐκ τῆς χαλκίνης ζώνης σφηνώσεως· φαινόμενον ἀνάλογον πρὸς τὴν *ἐπιμολύβδωσιν* (βλ. λ.). Ὁ σχηματισμὸς τοῦ χαλκίνου τούτου στρώματος ἄρχεται ἀπὸ τοῦ πλευροῦ βολῆς τῶν αὐλακίων καὶ δύναται νὰ φθάσῃ μέχρι πληρώσεως ὁλοκλήρου τοῦ αὐλακίου. Ἡ προοδευτικὴ αὕτη ἐπιχάλκωσις παρουσιάζεται κυρίως εἰς πυροβόλα βάλλοντα δι' ἀρχικῆς ταχύτητος ἄνω τῶν 500 μ. Ἡ ὕπαρξις τοιούτου καταθέματος ἐν τοῖς αὐλακίοις παραβλάπτει τὴν περιστροφικὴν κίνησιν τοῦ βλήματος, συνεπῶς καὶ τὴν ἀκρίβειαν τῆς βολῆς. Πληρουμένων σὺν τῷ χρόνῳ τῶν αὐλακίων δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ καὶ ἀπόσπασις τῆς χαλκίνης ζώνης κατὰ τὴν πυροβόλησιν, ὁπότε τὸ βλῆμα, μὴ λαμβάνον περιστροφικὴν κίνησιν πίπτει εἰς ἀπόστασίν τινα ἀτάκτως κινηθέν. Πρὸς ἀποτροπὴν ἢ ἄρσιν τῆς ἐπιχαλκώσεως χρησιμοποιοῦνται τὰ ἀντιχαλκωτικὰ γεμίσματα (βλ. λ. *γέμισμα* ἀντιχαλκωτικόν). Κ. Ν. Γ.

—*[Ναυτ.]* Καλεῖται *ἐπιχάλκωσις* (κοιν. τὸ *μπακίρωμα*) ἡ ἐργασία πρὸς περικάλυψιν διὰ φύλλων χαλκοῦ τῆς *γάστρας* ξυλίνου πλοίου, μετὰ προηγουμένην ἐπίκαυσιν αὐτῆς καὶ παρεμβολὴν εἰδικοῦ ναστοχάρτου, πρὸς προφύλαξιν τῶν ὑφάλων ἀπὸ τῆς φθορᾶς, ἣν προξενοῦν εἰς αὐτὰ τὰ προσκολλώμενα θαλάσσια ἐγχυματικὰ ζωΰφια. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ περικάλυμμα τῆς γάστρας. Πολλὰ τῶν παλαιῶν ἱστιοφόρων μας ἐκαθάριζον τὴν ἐπιχάλκωσίν των ἀπὸ τὴν προσκολλωμένην χλωρίδα καταπλέοντα εἰς τὸ Βουλκᾶνο τῆς Θήρας, ὅπου ἡ θερμότης τῶν ἐκεῖ θαλασσίων ὑδάτων ἐνεφάνιζε μετά τινας ὥρας τὴν ἐπιχάλκωσιν ὡς ἀπολύτως καινουργῆ. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἐπιχαλυβῶ (***—όω***)· ἐπικαλύπτω διὰ χάλυβος, προσθέτω εἰς μαλακὸν σίδηρον χάλυβα, οἷον εἰς τὴν σκαπάνην, κοιν. *ἀτσαλώνω*.

ἐπιχαλύβωσις (ἡ) *[Τεχν.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ ἐπικάλυψις τῆς ἐπιφανείας σιδηροῦ τινος ἀντικειμένου διὰ χάλυβος μετὰ πύρωσιν καὶ ἔλασιν πρὸς ἐπαύξησιν τῆς σκληρότητος αὐτοῦ (βλ. λ. *ἐπιμετάλλωσις*). ΑΝ. Δ.

ἐπιχάραξις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιχαράσσειν, χάραξις, οἷον γραμμάτων, σχημάτων κττ.

ἐπιχαράσσω· χαράσσω, τυπώνω διὰ χαράξεως, οἷον γράμματα, σχήματα κττ.

Ἐπιχάρης. Ἀθηναῖος (Λαμπτρεὺς) βουλευτὴς ἐπὶ τῶν τριάκοντα τυράννων. Κατὰ τὴν πτῶσιν τούτων ἀναγράφεται μεταξὺ τῶν δέκα ἀνδρῶν (*Λυσ.* 11, 55). —2) Ἀθηναῖος κατήγορος τοῦ Θεοκρίτου περὶ τὸ 342 π.Χ. —3) Υἱὸς τοῦ Φιλλίου, στρατηγὸς τῶν Μεσσηνίων τῷ 207—206 π. Χ. ΑΚ. Χ. Δ.

Ἐπιχαρῖνος. Ἀθηναῖος ἀθλητὴς νικήσας εἰς ὁπλιτοδρομίαν καὶ τοῦ ὁποίου ἀνδριάς, ἔργον τοῦ Κριτίου, ἀνέκειτο ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἐπὶ τῶν ἡμερῶν Παυσανίου (Α' 23,9) μετὰ τὸν αὐτόθι ἀνατεθειμένον χαλκοῦν δούρειον ἵππον. — Π.

ἐπίχαρις, *—ιτος* (ὁ, ἡ), *ἐπίχαρι* (τό)· ὁ πλήρης χάριτος, χαριτωμένος, κομψός, θελκτικός, χαρίεις: «ἐπίχαρις τρόπος».—Ἐπίρρ. ***ἐπιχαρίτως.***

ἐπίχαρις (ὁ) (Epichares) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κεντροφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μελισσιδῶν*, περιλαμβάνον μελίσσας ἰθαγενεῖς τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Γνωστὰ ἑπτὰ εἴδη, ὧν ἀξιολογώτερον *ἐπίχαρις ὁ ταινιοφόρος* (Epichares faciata), ὅστις ἔχει χρῶμα φαιοκίτρινον καὶ πλατείας μελανὰς λωρίδας περιβαλλούσας τὸ σῶμα. Δ. Ν. Π.

— **Ἐπίχαρις** (ἡ) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σαπινδοειδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα, ἄνθη μεγάλα κατὰ βότρυς διατεταγμένα καὶ καρπὸν ἀπεστρογγυλωμένον. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

Ἐπίχαρις. Ἀπελευθέρα Ἑλληνὶς ἑταίρα, ἀκμάσασα ἐπὶ Νέρωνος, ἥτις μετέσχεν εἰς τὴν περίφημον κατ' αὐτοῦ συνωμοσίαν τοῦ Πίσωνος (65 μ.Χ.). Ἡ Ἐπίχαρις ἦτο ἑταίρα τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Σενέκα, παρὰ τοῦ ὁποίου καὶ ἐμυήθη τὰ τῆς συνωμοσίας, εἰς ἣν μετεῖχε καὶ ὁ Ρωμαῖος φιλόσοφος. Κατὰ τὸν Πολύαινον, ἡ Ἐπίχαρις ἐξ ὅλων τῶν συνωμοτῶν ἔδειξε πλειότερον σθένος καὶ ἐνέργειαν, παρασύρουσα καὶ ἐπιτιμῶσα αὐτοὺς διὰ τὰς ἀναβολὰς καὶ τὴν ἀδράνειάν των. Ἀπελπισθεῖσα ἐκ τῶν συνωμοτῶν ἀπῆλθεν εἰς Καμπανίαν καὶ προσεπάθησεν ἐκεῖ νὰ ἑλκύσῃ τοὺς ἐπισημοτέρους τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ στόλου εἰς συνωμοσίαν κατὰ τοῦ Νέρωνος. Αἱ ἐνέργειαί της ἔβαινον καλῶς, ὅτε χιλίαρχός τις κατέδωκε τὰ συμβαίνοντα ἐν Καμπανίᾳ εἰς τὸν Νέρωνα. Ἡ Ἐπίχαρις συνελήφθη, ἀλλ' ἀνακρινομένη ἠρνήθη τὰ πάντα, ἐπειδὴ δὲ ὁ καταγγείλας οὐδεμίαν μαρτυρίαν παρουσίασεν, ἀπεστομώθη καὶ ἐθεωρήθη ὡς συκοφάντης. Ἐν τούτοις δὲν ἀπεδόθη εἰς αὐτὴν ἡ ἐλευθερία, ἀλλ' ἐκρατεῖτο ὡς ὕποπτος εἰς τὰς φυλακάς. Ἀργότερον, προδοθέντων τῶν συνωμοτῶν, οἵτινες δὲν εἶχον παύσει τὰς ἐπαναστατικάς των ἐνεργείας, καὶ φυλακισθέντων, ἀνεμνήσθη ὁ Νέρων τὴν κρατουμένην Ἐπιχάριτα καὶ φανταζόμενος ὅτι αὐτή, ὡς γυνή, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποστῇ τὰς βασάνους καὶ θὰ κατέδιδε τοὺς συνωμότας, διέταξε νὰ ὑποβάλωσιν αὐτὴν εἰς βασάνους· ἀλλ' ἡ Ἐπίχαρις ὑπέστη τὰ πάντα μετὰ καρτερίας καὶ γενναιότητος· οὔτε αἱ μαστιγώσεις, οὔτε αἱ καυτηριάσεις τῶν μελῶν αὐτῆς ἠδυνήθησαν ν' ἀποσπάσωσιν οὐδὲ λέξιν ἀπὸ τῶν χειλέων της. Τὴν ἑπομένην λυσσῶντες οἱ δήμιοι παρέλαβον αὐτὴν καὶ τὴν μετέφερον εἰς τὸν τόπον τῶν βασάνων. Ἡ Ἐπίχαρις φοβηθεῖσα μήπως τὰ νέα μαρτύρια ἐξηνάγκαζον αὐτὴν νὰ ὁμολογήσῃ τοὺς συνενόχους της, ηὐτοκτόνησε καθ' ὁδόν. Τὸ ὄνομά της κατέστη περίδοξον, ὁ δὲ Τάκιτος ἔπλεξε τὸ ἐγκώμιον αὐτῆς, ἀντιπαραβάλλων τὴν νεαρὰν γυναῖκα πρὸς ἄνδρας ἐλευθέρους καὶ διασήμους, οἵτινες τρέμοντες πρὸ τῶν βασάνων ἔσπευδον, προτοῦ ὑποστῶσι τὴν ἐλαχίστην δοκιμασίαν, νὰ προδώσωσι καὶ ἑαυτοὺς καὶ τοὺς οἰκείους των. Θ. Β.

— **Ἐπίχαρις, *μάρτυς.*** Ἐν Ῥώμῃ γεννηθεῖσα ἐξ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας, συνελήφθη κατὰ τὸν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ διωγμὸν τῶν Χριστιανῶν καὶ προσαχθεῖσα πρὸς τὸν ἔπαρχον Καισάριον καὶ «ὁμολογήσασα παρρησίᾳ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ κρεμᾶται καὶ ξέεται, εἶτα τύπτεται μετὰ σφύρας μολυβδίνης καὶ τέλος πληγεῖσα τῷ ξίφει ὑπὸ τοῦ δημίου παρέδωκε τῷ Θεῷ τὴν μακαρίαν αὐτῆς ψυχήν». Ἡ μνήμη αὐτῆς ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 27 Σεπτεμβρίου ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν μετὰ βραχέος μαρτυρολογίου. Ε. Γ. Π.

Ἐπίχαρμος. Ἕλλην ποιητὴς καὶ δραματοποιὸς ἐν τῇ νήσῳ Κῷ γεννηθεὶς περὶ τὰ τέλη τοῦ ΣΤ' π.Χ. αἰῶνος. Παιδίον ἔτι μετῴκησεν εἰς τὰ Μέγαρα τῆς Σικελίας καὶ μετὰ τὴν ἅλωσιν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Γέλωνος (484) εἰς Συρακούσας. Ἐνταῦθα δὲ οἱ τύραννοι Γέλων καὶ Ἱέρων, ἐπαυξάνοντες τὴν λαμπρότητα καὶ τὸ κλέος τῆς ἀρχῆς αὐτῶν διὰ πολυδαπάνων λυρικῶν καὶ θεατρικῶν ἀγώνων, παρέσχον ἀφορμὴν εἰς τὸν Ἐπίχαρμον νὰ καλλιεργήσῃ τὸ ποιητικὸν τάλαντόν του καὶ ἀναδειχθῇ εἷς τῶν μεγαλυτέρων ποιητῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ὅτι δ' ἔτυχεν ἁδρᾶς φιλοσοφικῆς παιδεύσεως μαρτυροῦσιν αἱ ἐγκατεσπαρμέναι ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ πολλαὶ σοφαὶ γνῶμαι, αἵτινες ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς τοὺς πυθαγορείους νὰ μυθολογήσωσιν ὅτι ἐκ τῆς σχολῆς αὐτῶν ἐξελθὼν ὁ Ἐπίχαρμος ἐτράπη ἐπὶ τὴν ποίησιν. Ἔζησε δ' ὁ Ἐπίχαρμος, κατὰ τὸν Λουκιανόν, 97 ἔτη, ἀκμαίας ἔχων τὰς διανοητικὰς δυνάμεις, τὴν μνήμην δ' αὐτοῦ ἀποθανόντος ἐτίμησαν οἱ Συρακόσιοι διὰ χαλκοῦ ἀνδριάντος, ἐφ' οὗ κατόπιν ὁ Θεόκριτος ἐπέγραψε καὶ ἐπίγραμμα.

Ὁ Ἐπίχαρμος ἐποίησε 36 καὶ κατ' ἄλλους 52 κωμῳδίας, αἵτινες φαίνεται ὅτι ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖστον παρῳδίαι μυθολογικαί, ὡς δεικνύουν τὰ ὀνόματα αὐτῶν: «Κύκλωψ», «Ἄμυκος», «Βούσιρις», «Προμηθεύς», Ἥφαιστος», τινὲς δὲ εἰκόνες τοῦ συνήθους βίου (ὡς ὁ «Ἀγρωστῖνος» καὶ οἱ «Θεωροί») ἢ γελοίων ἀγώνων καὶ φιλοσοφικῶν ἐρίδων (ὡς «Λογὸς καὶ Λογινά» καὶ ὁ «Αὐξανόμενος λόγος»). Ἔγραψε δὲ τὰς κωμῳδίας ταύτας εἰς τὴν δωρικὴν διάλεκτον τῶν Συρακοσίων καὶ ἐκ τῶν μέτρων ἐκτὸς τοῦ ἰαμβικοῦ τριμέτρου μετεχειρίσθη καὶ τὸ

Digitized by Google

τετράμετρον, τό τε τραχαϊκὸν καὶ τὸ ἀναπαιστικόν. Ὅ,τι δὲ κυρίως διέκρινε τὰς κωμῳδίας τοῦ Ἐπιχάρμου ἦσαν αἱ πολλαὶ καὶ καλαὶ γνῶμαι, ἐξ οὗ ὁ μὲν Πλάτων ἐν τῷ «Θεαιτήτῳ» (152 e), τάττων μετὰ τοῦ Ὁμήρου, κρίνει αὐτὸν ὡς ἄριστον τῆς κωμῳδίας ποιητήν. ὡς τὸν Ὅμηρον τοῦ ἔπους, ὁ δὲ Ρωμαῖος ποιητὴς Ἔννιος τὸ φιλοσοφικὸν διδακτικὸν αὐτοῦ ποίημα ἐπέγραψεν ἁπλῶς «Ἐπίχαρμον», ὡς μεστὸν γνωμῶν τοῦ ποιητοῦ τούτου. Γραμματικοὶ δὲ καὶ φιλόσοφοι ἐπὶ μακρὸν ἐμελέτων τὰ ἔργα τοῦ Ἐπιχάρμου, ἐξ ὧν Ἀπολλόδωρος ὁ Ἀθηναῖος καὶ ἔκδοσιν αὐτῶν ἐφιλοπόνησεν ἐν 10 βιβλίοις, ἀλλ' εἰς ἡμᾶς μόνον ἀποσπάσματα αὐτῶν περιῆλθον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Meineke*, «Historia critica comicorum Graecorum» Berolini 1839. — *Duméril*, «Histoire de la comédie ancienne», Paris 1869. — *Nauck*, «Mélanges grecoromaines». Petersburg 1892 (τόμ. 6ος). —*Blaydes*, «Adversaria in comicorum graecorum fragmenta», Halis 1890 καὶ 1896.

Ε. Γ. Π.

ἐπιχείλιος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἐπὶ τῶν χειλέων ἀναπτυσσόμενος: «ἐπιχείλιον ἐξάνθημα».

— **ἐπιχείλιος** *ἕρπης [Ἰατρ.]*. Ἐξάνθημα γνωστόν, κοινὸν ὑπὸ μορφὴν φυσαλίδων μικρῶν ἐν ἀρχῇ, ῥηγνυομένων ἀκολούθως καὶ σχηματιζουσῶν μικρὰς ᾠοειδεῖς ἐκδοράς· ἐμφανίζεται δ' οὗτος ἐπὶ τῶν βλεννογόνων τῶν χειλέων τοῦ στόματος καὶ εἶναι συμπτωματικὴ ἐκδήλωσις διαφόρων παθήσεων, πυρετικῶν ἰδίως, ἤτοι ἐπὶ γρίππης, τυφοειδοῦς πυρετοῦ, πνευμονίας, ἐγκεφαλονωτιαίας μηνιγγίτιδος, κλπ.· παρετηρήθη ὡσαύτως ὁ τοιοῦτος ἕρπης κατόπιν ἀντιτυφοειδοῦς ἐμβολιοθεραπείας. Ἡ μορφὴ τοῦ τοιούτου τύπου τοῦ ἕρπητος εἶναι καλοήθης, καθόσον παρέρχεται οὗτος ἀσφαλῶς, ἅμα τῇ ἐξαλείψει τῶν ὀξέων πυρετικῶν φαινομένων. Ὑπάρχουσι πολλὰ εἴδη καὶ πολλαὶ μορφαὶ ἕρπητος ἐν γένει (βλ. λ. *ἕρπης*). Μ. Ν. Κ.

ἐπίχειρα (τό)· βλ. λ. *ἐπίχειρον*.

ἐπιχείρημα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐπιχειρεῖν, ὁ πρὸς ἀπόδειξιν χρησιμοποιούμενος συλλογισμός: «ἀσθενὲς—, ἰσχυρὸν ἐπιχείρημα», «ἐπιχείρημα ἀκαταμάχητον», «σειρὰ ἐπιχειρημάτων»· || ὅ,τι τις ἐπιχειρεῖ νὰ πράξῃ, ἐγχείρημα, ἀπόπειρα.

—*[Λογ.] Ἐπιχείρημα* ἐν τῇ λογικῇ καλεῖται σύνθετος ἐνθυμηματικὸς συλλογισμός, ἤτοι σύνθετος συλλογισμὸς ἀτελής, ἐν τῷ ὁποίῳ ἄλλαι μὲν τῶν προκειμένων λανθάνουσιν, ἄλλαι δὲ ἐκφέρονται ὡς αἰτιολογίαι, δι' ὧν βεβαιοῦνται τὰ συμπεράσματα· π. χ.

Τὸ ψεῦδος φευκτέον, διότι εἶναι ἀνήθικον, ἡ ὑποκρισία εἶναι ψεῦδος ὡς σκόπιμος διαστροφὴ τῆς ἀληθείας,
ἡ ὑποκρισία ἄρα φευκτέα.

Τὸ ἐπιχείρημα λέγεται καὶ *παρενθετικὸς συλλογισμός*, διότι παρεντίθενται αἱ προτάσεις ὡς αἰτιολογίαι, δύναται δὲ ν' ἀναλυθῇ εἰς τέλειον συλλογισμόν. Παρ' Ἀριστοτέλει ἐπιχείρημα εἶναι «διαλεκτικὸς συλλογισμός». Ν. Γ. Δ.

—**ἐπιχειρήματα,** ἢ *πίστεις [Ρητορ.]*. Καλοῦνται οὕτως οἱ παρὰ τοῦ ῥήτορος χρησιμοποιούμενοι ἀποδεικτικοὶ λόγοι ἢ ἰσχυρισμοὶ εἰς ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας ἢ τῆς πιθανότητος ἢ τοῦ ψεύδους τοῦ προκειμένου ζητήματος: «Τῶν δὲ διὰ τοῦ λόγου ποριζομένων πίστεων τρία εἴδη ἐστίν· αἱ μὲν γάρ εἰσιν ἐν τῷ ἤθει τοῦ λέγοντος, αἱ δὲ ἐν τῷ τὸν ἀκροατὴν διαθεῖναί πως, αἱ δὲ ἐν αὐτῷ τῷ λόγῳ, διὰ τοῦ δεικνύναι ἢ φαίνεσθαι δεικνύναι» (*Ἀριστοτέλης*). Τὰ ἐπιχειρήματα δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν διττῶς: α') κατ' εἶδος καὶ β') καθ' ὕλην. Εἰς τὰ κατ' εἶδος ἐπιχειρήματα θεωρεῖται ἡ μορφή, ἤτοι ἡ τάξις ἣν εἰς τὴν ὕλην τῶν ἀποδείξεων δίδομεν, τῶν τοιούτων δ' ἐπιχειρημάτων ὁ τύπος εἶναι λογικός, σχηματιζομένων εἴτε δι' ἐπαγωγῆς, εἴτε διὰ συλλογισμοῦ, εἴτε δι' ἐνθυμήματος, εἴτε διὰ σωρείτου, εἴτε διὰ διλήμματος. Τὰ καθ' ὕλην ἐπιχειρήματα δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ἢ ἐκ τῶν σπλάγχνων αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως, ὅτε λέγονται *ἐσωτερικὰ* ἢ *ἔντεχνα*, ἢ ἔξωθεν αὐτῆς, ὅτε καλοῦνται *ἐξωτερικὰ* ἢ *ἄτεχνα*. Ἀμφότερα ταῦτα ὀνομάζονται συνήθως ὑπὸ τῶν τεχνογράφων *κοινοὶ τόποι* (βλ. λ.). Τὰ ἐπιχειρήματα εἶναι ἐκ τῶν οὐκ ἄνευ τοῦ λόγου, εἴτε ἡμεῖς εἰσάγομεν κεφάλαιόν τι, εἴτε ὑπὸ τοῦ ἐναντίου τεθὲν λύομεν, ἐξάγονται δὲ κυρίως ἐκ τῶν περιστάσεων τῶν συνδεδεμένων μὲ τὸ προκείμενον πρᾶγμα· αὗται εἶναι: τόπος, χρόνος, τρόπος, πρόσωπον, αἰτία, πρᾶγμα. Ἡ εὐπορία ἢ ἀπορία τῶν ἐπιχειρημάτων ἐνυπάρχει ἐν αὐτῇ τῇ φύσει τῶν πραγμάτων. Ὁ ῥήτωρ δύναται διὰ τῆς λεκτικῆς μεταποιήσεως καὶ τὴν εὐπορίαν νὰ συστείλῃ καὶ τὰ ἄπορα νὰ ἐκτείνῃ, ὥστε νὰ φαίνωνται πολλά. Οὕτως ὁ Δημοσθένης πολλάκις μετεχειρίσθη ἓν ἐπιχείρημα· καὶ ἄλλοτε μὲν τὸ αὐτὸ τρέπει καὶ μεταποιεῖ, ἄλλοτε δὲ εἰσάγει αὐτὸ ἁπλῶς ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐργασίας. Ὁ Διονύσιος λέγει περὶ τοῦ Λυσίου ὅτι «περὶ τὰς ἐξεργασίας τῶν ἐπιχειρημάτων ἀφελής τις καὶ ἀπερίεργός ἐστιν· οὔτε γὰρ προκατασκευαῖς, οὔτ' ἐφόδοις, οὔτε μερισμοῖς, οὔτε ποικιλίαις σχημάτων, οὔτε ταῖς ἄλλαις ταῖς τοιαύταις πανουργίαις εὑρίσκεται χρώμενος, ἀλλ' ἔστιν ἀπέριττός τις ἐλευθέριός τε καὶ ἀπόνηρος οἰκονομῆσαι τὰ εὑρεθέντα. Ἐκ δὲ τούτων παρακελεύομαι τοῖς ἀναγινώσκουσιν αὐτὸν τὴν μὲν εὕρεσιν τῶν ἐνθυμημάτων καὶ τὴν κρίσιν ζηλοῦν, τὴν δὲ τάξιν καὶ ἐργασίαν αὐτῶν ἐνδεεστέραν οὖσαν τοῦ προσήκοντος, μὴ ἀπὸ τοῦ γε τοῦ ἀνδρός». Ἡ ἐργασία πρὸς κατασκευὴν ἐπιχειρήματος γίνεται ἐκ παραβολῆς, ἐκ παραδείγματος, ἐκ τοῦ ἐλάσσονος, ἐκ τοῦ μείζονος, ἐκ τοῦ ἴσου καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου. Καθὼς δέ, τεθέντος τοῦ κεφαλαίου, πολλάκις μὲν εὑρίσκομεν διὰ τὴν λύσιν αὐτοῦ ἢ κατασκευὴν πολλὰ ἐπιχειρήματα, πολλάκις δὲ ὀλίγα, οὕτω καὶ ἐπιχειρήματος εὑρεθέντος πολλάκις μὲν διὰ τὴν κατασκευὴν αὐτοῦ ἔχομεν μεγαλυτέραν εὐπορίαν ἐργασίας, πολλάκις δὲ ὀλιγωτέραν. Ἐξ ὅλων τῶν κεφαλαίων τῶν ἐπιχειρημάτων τὸ περιεκτικώτατον πάντων εἶναι «τὰ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους», διότι ἐκ τούτου γεννῶνται καὶ τὰ ἄλλα. Ὁ ῥήτωρ εἰς πᾶσαν πρᾶξιν δύναται νὰ εὑρίσκῃ ἐπιχειρήματα, ἢ ὅλον τὸ πραχθὲν ὑποθέτων ὡς μὴ γενόμενον, ἢ τὸ ἐναντίον, καὶ ἐντεῦθεν ἐξάγων ἁρμόζουσαν εἰς τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν συνέπειαν.

Ἡ ἀναίρεσις τῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ ἐναντίου εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνεμεμειγμένη μετὰ τῶν ἀποδείξεων· ἐνῷ ὁ ῥήτωρ προχωρεῖ διὰ ν' ἀποδείξῃ τὴν πρότασιν αὐτοῦ, ἀπαντᾷ ἐναντιότητας παρὰ τοῦ ἀντιδίκου μᾶλλον ἢ ἧττον ἰσχυράς, τὰς ὁποίας πρέπει ν' ἀνατρέπῃ μὲ ὅλα τὰ δυνατὰ μέσα καλῶς τεταγμένα· διότι ἄνευ τούτου ἡ δύναμις τῶν ἐπιχειρημάτων αὐτοῦ κινδυνεύει νὰ ματαιωθῇ, καὶ ἂν ἀκόμη ὑποτεθῇ ὅτι ἡ εὕρεσις καὶ ἐκλογὴ αὐτῶν ἔγινε καλῶς. Πρὸς τοῦτο πρέπει ν' ἀκολουθῶνται οἱ ἑξῆς κανόνες: 1) Νὰ μὴ ἀναμειγνύωνται ὁμοῦ ἐπιχειρήματα φύσεως διαφόρου. 2) Ὅταν ἔχωσι διαφόρους βαθμοὺς δυνάμεως, ὁ γενικὸς κανὼν εἶναι νὰ τάττωνται κλιμακηδόν, ἀρχομένου τοῦ λόγου ἀπὸ τῶν ἀσθενεστέρων καὶ ἀναβαίνοντος βαθμηδὸν ἐπὶ τὰ ἰσχυρότερα. Ἡ τάξις δ' αὕτη τῶν ἐπιχειρημάτων τότε κυρίως εἶναι καλή, ὅταν ὁ ῥήτωρ ἔχῃ πεποίθησιν εἰς ἑαυτόν, ὅτι δύναται ν' ἀποδείξῃ ἐντελῶς τὴν πρότασιν αὐτοῦ. Ἐὰν ὅμως στερῆται τοιαύτης πεποιθήσεως καὶ δὲν ἔχῃ παρὰ ἓν γενναῖον ἐπιχείρημα, εἰς τὸ ὁποῖον κυρίως στηρίζεται, τότε συμφέρει μᾶλλον νὰ τὸ προτάσσῃ. διὰ νὰ προκαταλάβῃ τοὺς ἀκροατάς, προδιαθέσῃ αὐτοὺς εὐνοϊκῶς, ὥστε ν' ἀκροασθῶσι τῶν ἄλλων μὲ μεγαλυτέραν ἐνδοτικότητα. Ὅταν δὲ μεταξὺ τῶν πολλῶν ἐπιχειρημάτων ὑπάρχωσί τινα ἀσθενέστερα, ὄχι ὅμως παντάπασιν ἀνάξια χρήσεως, οἱ τεχνογράφοι συμβουλεύουσι νὰ τάσσωνται ἐν τῷ μέσῳ· οὕτω δύνανται καὶ ταῦτα νὰ συνεισφέρωσιν εἰς τὴν πιθανότητα, χωρὶς νὰ προξενῆται ἐκ τῆς τάξεως αὐτῶν οὐδεμία ἐναντία ἢ ἀηδὴς προβολή. 3) Ὅταν τὰ ἐπιχειρήματα εἶναι ἰσχυρά, πρέπει ἕκαστον αὐτῶν νὰ ἐκτίθεται κεχωρισμένον τῶν ἄλλων καὶ νὰ λαμβάνῃ πᾶσαν τὴν ἀνήκουσαν ἀνάπτυξιν καὶ πλατυσμόν. Ἐὰν δ' ἐξ ἐναντίας εἶναι ἀμφίβολος ἡ ἀποδεικτικὴ αὐτῶν δύναμις, ἱκανὴ ὅμως νὰ διεγείρῃ ὑποψίαν τινὰ συντείνουσαν εἰς τὸν σκοπόν, τότε πρέπει νὰ ἐπιφέρωνται ἀλλεπάλληλα· διότι ἂν καὶ ἕκαστον καθ' ἑαυτὸ εἶναι ἀνίσχυρον, ἐπερχόμενα ὅμως σωρηδὸν ὠφελοῦσι. 4) Δὲν πρέπει νὰ ἐκτείνωνται καὶ νὰ πολλαπλασιάζωνται ὑπὲρ τὸ δέον τὰ ἐπιχειρήματα· διότι τοῦτο δύναται νὰ καταστήσῃ μᾶλλον ὕποπτον τὸν λόγον, παρὰ νὰ φέρῃ πίστιν εἰς αὐτόν. Τὸ μὴ ἀναγκαῖον πλῆθος τῶν ἐπιχειρημάτων ἐπιβαρύνει προσέτι τὴν μνήμην καὶ συγχρόνως ἐλαττώνει τὴν δύναμιν τῶν ὀλίγων ἐκλεκτῶν. Καὶ ὁ πλατυσμὸς ὡσαύτως τῶν ἐπιχειρημάτων πρέπει νὰ γίνεται ὅσον ἀπαιτεῖται διὰ τὴν διασάφησιν αὐτῶν καὶ κραταίωσιν· διότι ὁ ὑπὲρ τὸ μέτρον ἀδυνατίζει αὐτά. «Ὁ ῥήτωρ δὲν πρέπει νὰ εἶναι γλίσχρος καὶ ξηρὸς διαλεκτικός, ἀλλὰ λογικὸς ἐν τ' ἅμα καὶ πυρώδης τῆς φύσεως ἑρμηνεύς.....τὴν ἀλήθειαν τῶν ἐνθυμημάτων του πρέπει νὰ τὴν παριστάνῃ ὄχι σκελετώδη, καὶ ἄχαριν, καὶ ἄσαρκον, ἀλλὰ καλήν, ἔμψυχον, ζωτικήν, χρωματισμένην μὲ τῆς λέξεως τὰς καλλονάς.....Τῶν ἐνθυμημάτων του τοὺς κεραυνοὺς πρέπει νὰ τοὺς κατασκευάζῃ εἰς τὴν ὑψηλὴν χώραν τῆς φαντασίας» (*Κ. Οἰκονόμου*, Γραμματ. τ. Α', σελ. μδ').

Ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ῥητορικῇ τὰ ἀποδεικτικὰ ἐπιχειρήματα ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων πηγῶν λαμβάνονται: 1) ἐκ τῆς θείας ἀποκαλύψεως, 2) ἐκ τοῦ ὀρθοῦ λόγου, 3) ἐκ τῆς ἱστορίας, 4) ἐκ τῆς πείρας καὶ 5) ἐκ τῶν μαρτυριῶν σοφῶν καὶ εὐσεβῶν ἀνδρῶν. Ι. Φ. Δ.

ἐπιχειρηματίας, —*ου* (ὁ)· ὁ ἀναλαμβάνων ἐπιχειρήσεις, ὁ ἀσκῶν ὡς ἔργον τὴν ἀνάληψιν ἐπιχειρήσεων, οἷον διαφόρων μισθώσεων, ἐνοικιάσεων, ἔργων κττ.: «τολμηρὸς —, ἄφοβος —, δραστήριος ἐπιχειρηματίας».

— *[Ἐγκυκλ.]* Βλ. *ἐπιχείρησις*.

ἐπιχειρηματικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπιχείρησιν ἢ τὸν ἐπιχειρηματίαν, ὁ δεξιὸς περὶ τὰς ἐπιχειρήσεις: «ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα». — Ἐπίρρ. ***ἐπιχειρηματικῶς.***

ἐπιχειρηματικότης, —*ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐπιχειρηματικοῦ, ἡ δεξιότης περὶ τὰς ἐπιχειρήσεις ἢ τὰ ἐπιχειρήματα.

ἐπιχειρηματολογία (ἡ)· λόγος περὶ ἐπιχειρημάτων, ἡ χρῆσις ἐπιχειρημάτων: «ἀπέραντος ἐπιχειρηματολογία».

ἐπιχειρηματολόγος (ὁ, ἡ)· ὁ λέγων, ὁ ἐφευρίσκων ἐπιχειρήματα.

ἐπιχείρησις, —*εως* (ἡ)· ἐνέργεια τοῦ ἐπιχειρεῖν, τὸ ἐπιτιθέναι χεῖρα, ἐπίθεσις κατά τινος, πολεμικὴ ἐνέργεια: «ἔναρξις τῶν ἐπιχειρήσεων», «ἐπιχείρησις ἐπιτυχοῦσα, — ἀποτυχοῦσα»· || καθόλου, πᾶν ὅ,τι ἐπιχειρεῖ τις, προσπάθεια, ἐνέργεια πρὸς παραγωγὴν ἔργου, ἀποτελέσματος θετικοῦ: «ἐμπορικὴ —, βιομηχανικὴ ἐπιχείρησις».

— [ΟΙΚΟΝ.] Ἡ ἐμφάνισις τῆς οἰκονομικῆς *ἐπιχειρήσεως*, ὡς ἰδιαιτέρας ἐκδηλώσεως τῆς οἰκονομικῆς δράσεως, συνδέεται πρὸς τὴν τελευταίαν ἐξέλιξιν τῆς ἀνταλλακτικῆς οἰκονομίας καὶ τὴν μετάβασιν αὐτῆς ἀπὸ τῆς παραγωγῆς τῆς προοριζομένης δι' ὡρισμένον καταναλωτήν, εἰς τὴν παραγωγὴν τὴν προοριζομένην διὰ τὴν ἀγοράν, δηλαδὴ τοὺς ἀγνώστους καταναλωτάς. Ἡ ἐπιχείρησις, ὑφ' ἣν ἔννοιαν παρουσιάζεται αὕτη σήμερον, ἀντιτίθεται πρὸς τὴν χειροτεχνίαν τῶν προηγουμένων σταδίων τῆς οἰκονομικῆς ἐξελίξεως, καὶ ὁ σημερινὸς *ἐπιχειρηματίας* πρὸς τὸν παλαιὸν χειροτέχνην, διότι ἐνῷ ὁ τελευταῖος παρῆγε μόνον κατὰ παραγγελίαν τοῦ καταναλωτοῦ, ὁ πρῶτος παράγει ἀνεξαρτήτως παραγγελίας διὰ τὴν ἀγορὰν ἐν γένει. Εἶναι ὅμως φανερόν, ὅτι ἡ διὰ τὴν ἀγορὰν παραγωγὴ τοῦ ἐπιχειρηματίου, δεδομένου ὅτι αὕτη δὲν γίνεται κατόπιν παραγγελίας, ἐνέχει δι' αὐτὸν κίνδυνον, διότι δὲν εἶναι βέβαιον ὅτι τὸ προϊὸν τῆς ἐπιχειρήσεώς του θὰ καταναλωθῇ. Ἐντεῦθεν προκύπτει ἡ ἔννοια τῆς ἐπιχειρήσεως, ἥτις εἶναι στενότατα συνυφασμένη μετὰ τοῦ κινδύνου τούτου. Ἀλλὰ πρὸς ὕπαρξιν ἐπιχειρήσεως ἐν οἰκονομικῇ ἐννοίᾳ ἀπαιτεῖται προσέτι ἡ χρησιμοποίησις *κεφαλαίου* καὶ ἡ πρὸς πᾶσαν ἐν γένει οἰκονομικὴν δρᾶσιν συνδεομένη ἐπιδίωξις κέρδους. Ἐντεῦθεν δὲν δύνανται νὰ λογισθῶσιν οἰκονομικῶς ὡς ἐπιχειρηματίαι οἱ μὴ χρησιμοποιοῦντες κεφάλαια, καίτοι ἡ ἐκ τῆς ἐργασίας πρόσοδός των δὲν εἶναι καθωρισμένη (ἰατροί, δικηγόροι κ.λ.π.) ἢ οἱ παράγοντες διὰ τὴν ἀτομικήν των κατανάλωσιν, διότι οἱ τελευταῖοι δὲν ἐπιδιώκουσιν ἄμεσον κέρδος. Ὁ ἔμπορος ὅμως δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ἐν εὐρείᾳ ἐννοίᾳ ὡς ἐπιχειρηματίας, διότι καὶ κεφάλαια χρησιμοποιεῖ καὶ κίνδυνον διατρέχει, λόγῳ ὅμως τοῦ ὅτι δὲν χρησιμοποιεῖ οὔτε ἐπεξεργάζεται πρώτας ὕλας, δηλαδὴ δὲν παράγει, δὲν δύναται κυριολεκτικῶς νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἐπιχειρηματίας ὑπὸ τὴν σημερινὴν οἰκονομικὴν ἔννοιαν.

Δεδομένου, ὅτι τὸ οὐσιῶδες στοιχεῖον τῆς ἐπιχειρήσεως εἶναι ὁ κίνδυνος, τὸν ὁποῖον φέρει ὁ ἐπιχειρηματίας, ἕπεται, ὅτι ὡς κέρδος τῆς ἐπιχειρήσεως δύναται νὰ λογισθῇ μόνον ἐκεῖνο τὸ ποσόν, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν ἀποζημίωσιν διὰ τὸν κίνδυνον τοῦτον. Ἑπομένως, ὅπως εὑρεθῇ τὸ καθαρὸν κέρδος τῆς ἐπιχειρήσεως, δέον ν' ἀφαιρεθῶσιν ἀφ' ἑνὸς μὲν οἱ συνήθεις τόκοι διὰ τὸ τυχὸν ξένον, ὅσον καὶ διὰ τὸ ἴδιον τοῦ ἐπιχειρηματίου κεφάλαιον, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἀμοιβὴ τῆς ξένης ἐργασίας (ἐργατῶν, ὑπαλλήλων), ὡς καὶ τῆς τυχὸν ἰδίας τοιαύτης τοῦ ἐπιχειρηματίου, μόνον δὲ τὸ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τούτου ἀπομένον ποσὸν ἀποτελεῖ τὸ καθαρὸν κέρδος. Εἶναι φανερόν, ὅτι τὸ κέρδος τοῦ ἐπιχειρηματίου προσδιορίζεται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐπικρατούντων γενικῶν οἰκονομικῶν ὅρων καὶ συνθηκῶν (μέγεθος τόκου, ἡμερομισθίων, ἐν γένει ἐξόδων παραγωγῆς) καὶ ποικίλλει ἀναλόγως αὐτῶν. Ἐνῷ ἐπὶ τῶν μικρῶν ἐπιχειρήσεων τὸ κέρδος ὑφίσταται ἐν σχετικῇ ἐξισώσει, ἐπὶ τῶν μεγάλων παρατηρεῖται ἀνισότης κέρδους. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς μεγάλας ἐπιχειρήσεις ἰσχύει ἡ ἀρχὴ τῆς ἐξισώσεως τοῦ κέρδους, διότι εἶναι φανερόν, ὅτι λόγῳ τοῦ συναγωνισμοῦ ἐπέρχεται ἀφ' ἑαυτῆς ἡ ἐξίσωσις. Τὴν ἐξίσωσιν ταύτην οὐδόλως ἐπηρεάζει ἡ μονοπωλιακὴ τάσις, ἡ ὁποία παρατηρεῖται εἰς τὰς συγχρόνους ἐπιχειρήσεις διὰ τῶν οἰκονομικῶν συνασπισμῶν τῶν τράστ καὶ τῶν καρτέλ, διότι ἀκριβῶς ταῦτα ἐπιδιώκουν ἑνότητα τιμῶν.

Ἡ ἐπιχείρησις ὑπέστη καὶ ὑφίσταται ἔτι ραγδαίαν ἐξέλιξιν ἐκ τῆς ἀτομικῆς δράσεως εἰς τὴν συλλογικὴν καὶ ἐκ ταύτης εἰς τὴν συγκέντρωσιν τῶν ἐπιχειρήσεων. Σήμερον αἱ ἀτομικαὶ ἐπιχειρήσεις εἶναι σπάνιαι. Ἀντιθέτως οἱ τύποι τῶν σημερινῶν οἰκονομικῶν ἐπιχειρήσεων εἶναι αἱ προσωπικαὶ καὶ αἱ κεφαλαιακαὶ ἑταιρεῖαι, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη αἱ τελευταῖαι. Αἱ πρῶται εἶναι αἱ γνωσταὶ ἑταιρεῖαι τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου, ἡ ὁμόρρυθμος καὶ ἡ ἑτερόρρυθμος, αἱ ὁποῖαι φέρουν προσωπικὸν χαρακτῆρα, κεφαλαιακαὶ δὲ εἶναι ἡ ἀνώνυμος καὶ ἡ μὲ περιωρισμένην εὐθύνην. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ σύγχρονος ἐξέλιξις τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας τρέπεται ραγδαίως πρὸς τὴν συγκέντρωσιν τοῦ κεφαλαίου, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας εἶναι ἡ βαθμιαία ὑποχώρησις τῶν μικρῶν ἐπιχειρήσεων πρὸ τῶν μεγάλων, καὶ τῶν προσωπικῶν ἑταιρειῶν πρὸ τῶν κεφαλαιακῶν. Αἱ προσωπικαὶ ἑταιρεῖαι δὲν εἶναι πλέον οἱ κατάλληλοι

Digitized by Google

τύποι διὰ τὰς εἰς οἰκονομικὰς ὀργανώσεις ἑνουμένας ἐπιχειρήσεις, αἱ ὁποῖαι μόνον ὑπὸ τὸν τύπον τῶν κεφαλαιακῶν ἑταιρειῶν δρῶσιν. Ἡ συνεχὴς ὅμως καὶ ἀδιάκοπος τάσις πρὸς συγκέντρωσιν τῶν ἐπιχειρήσεων ἐπανέφερεν εἰς ἐφαρμογὴν ὡς νομικὸν τύπον τῶν οἰκονομικῶν ἐπιχειρήσεων τὴν ἑταιρείαν τοῦ ἀστικοῦ δικαίου, ὑπὸ τὸν τύπον τῆς ὁποίας ἐμφανίζονται τὰ πλεῖστα τῶν καρτέλ. Ὁ τελευταῖος τύπος τῆς οἰκονομικῆς ἐπιχειρήσεως—τῆς ἀσθενοῦς ὅμως οἰκονομίας—εἶναι ὁ *συνεταιρισμός*, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τρόπον τινὰ τὴν ἀντίδρασιν κατὰ τῶν τύπων τῶν ἰσχυρῶν οἰκονομικῶν ἐπιχειρήσεων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Conrad-Hesse*, Grundriss d. polit. Oekonomie (1923). — *Liefmann*, Die Unternehmungsformen (1923). — *Π. Ζήση*, Αἱ σύγχρονοι οἰκονομικαὶ ὀργανώσεις (1925).

Π. Γ. Ζ.

—[ΣΤΡΑΤΗΓ.—ΤΑΚΤ.] Καλοῦνται *ἐπιχειρήσεις* τὸ σύνολον τῶν ἐνεργειῶν στρατοῦ τινος, ὅπερ ἀποσκοπεῖ ἐν μὲν τῇ στρατηγικῇ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ τελικοῦ σκοποῦ τοῦ πολέμου, δηλαδὴ κατασυντριβὴν τῶν ἀντιπάλων δυνάμεων καὶ ἐπιβολὴν τῶν θελήσεων ἐπὶ τοῦ ἀντιπάλου κράτους, ἐν δὲ τῇ τακτικῇ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ, ἐν ὡρισμένῳ τινὶ χώρῳ, εὐρυτάτης ὅμως ἐννοίας καὶ γενικῆς πάντως σημασίας, δηλαδὴ ἐπιτυχίαν ἐναντίον σημαίνοντος ἀντικειμενικοῦ σκοποῦ, ἢ τήρησιν τῶν διακατεχομένων τοποθεσιῶν.

Στρατηγική. Αἱ στρατηγικαὶ ἐπιχειρήσεις κανονίζονται πάντοτε ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀποφάσεων τοῦ κράτους περὶ τοῦ ἐπιζητουμένου πολιτικοῦ σκοποῦ, τῶν ὑφισταμένων διπλωματικῶν σχέσεων πρὸς τὰ ὅμορα κράτη καὶ τῶν τυχὸν συμμαχιῶν, τῆς στρατιωτικῆς καταστάσεως τῆς χώρας (δυνάμεως, ὀχυρώσεως, ὑλικῶν κτλ.), καὶ τέλος τῆς στρατιωτικῆς καταστάσεως τοῦ ἀντιπάλου, οὔσης ἔν τινι μέτρῳ γνωστῆς ἐκ πληροφοριῶν τῶν στρατιωτικῶν ἀκολούθων, τῶν διαφόρων πρακτόρων κτλ. Ἡ κατάστασις τοῦ ἐχθροῦ λαμβάνεται πάντοτε ὑπ' ὄψει, διότι κατὰ τὸν Kessler «οἱ μὴ ὑπολογίζοντες ὅτι αἱ ἐπιχειρήσεις ἐξαρτῶνται καὶ ἐκ τοῦ ἐχθροῦ διαγράφουσι τὴν μείζονα δυσκολίαν τοῦ πολέμου» (La guerre, 1913, σελ. 31). Διὰ τὸν λόγον τοῦτον, τὸν μὲν ἐπιζητούμενον πολιτικὸν σκοπὸν κανονίζει πάντοτε ἡ κυβέρνησις τῆς χώρας, καθ' ὅσον ὁ πόλεμος δὲν ἀποτελεῖ εἰμὴ τὸ μέσον τῆς ἐπιτυχίας τοῦ πολιτικοῦ σκοποῦ, ἀφ' ἧς στιγμῆς αἱ διπλωματικαὶ συζητήσεις ἀπέβησαν ἄκαρποι, τὰ δὲ μέσα τῆς ἐπιτυχίας τοῦ σκοποῦ, δηλαδὴ τὸ εἶδος τῶν στρατηγικῶν ἐπιχειρήσεων, κανονίζει ὁ ἀρχιστράτηγος μετὰ τοῦ γενικοῦ ἐπιτελάρχου (ἀρχηγοῦ τοῦ ἐπιτελείου τοῦ στρατοῦ), χωρὶς νὰ ἐπεμβαίνῃ τὸ παράπαν ἡ κυβέρνησις, καθ' ὅσον πᾶσα τοιαύτη ἐνέργεια βλάβην θὰ ἐπιφέρῃ καὶ οὐδέποτε ὠφέλειαν· ὡς π. χ. συνέβη κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870, ὅτε ὁ Βίσμαρκ διέτασσε τὸν βομβαρδισμὸν τῶν πολιορκουμένων Παρισίων, χωρὶς νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψει τὰ μεγάλα μειονεκτήματα, ἅτινα ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπέλθωσιν ἐκ τούτου, οἷα ἦσαν αἱ δυσκολίαι τῶν σιδηροδρομικῶν μεταφορῶν τοῦ ἀπαιτουμένου βαρέος πυροβολικοῦ καὶ τῶν πυρομαχικῶν αὐτοῦ, καὶ τὸ πάντων κύριον ἡ ἀνάγκη τῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ πολιορκητικοῦ τούτου ὑλικοῦ, ἐὰν ἐπήρχοντο ἐπιτυχίαι τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις (ἐθνικῆς γαλλικῆς ἀμύνης) καὶ ἐξηναγκάζετο ὁ Γερμανὸς ἀρχιστράτηγος νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῶν Παρισίων· τὸ γεγονὸς δ' ὅτι ταῦτα δὲν συνέβησαν καὶ συνεπῶς τὰ μειονεκτήματα τοῦ βομβαρδισμοῦ δὲν κατέστησαν ἁπτῶς καταφανῆ, δὲν μεταβάλλει τὰ πράγματα, ὡς συνέβη κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897, ὁπότε ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις παρενέβαινε πολλάκις καὶ δὴ ἀστόχως, ὡς συνέβη κατὰ τὸν Βαλκανικὸν πόλεμον τοῦ 1912, ὁπότε ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις διέταξε τὸν εἰς τὸ θέατρον Θρᾴκης ἀρχιστράτηγον Ἀβδουλὰχ πασᾶν ν' ἀναλάβῃ τὴν 9ην Ὀκτωβρίου ἐπίθεσιν κατὰ τῶν Βουλγάρων κτλ. Τὰ πάντα πρέπει νὰ ἐναρμονίζωνται μὲ τὴν κατάστασιν τῶν διατιθεμένων μέσων. «Γενικῶς πρέπει εἰς πᾶσαν ἐπιχείρησιν νὰ ἐκτιμηθῇ πρῶτον ἡ δύναμις τοῦ ἐχθροῦ, δεύτερον αἱ δυσχέρειαι αἱ ὑπερπηδηθησόμεναι καὶ τρίτον τὰ διατιθέμενα μέσα. Ὅταν τὰ τρία ταῦτα ζητήματα ἐκτιμηθῶσιν ἀκριβῶς, τότε εἶναι βέβαιον τὸ συμπέρασμα καὶ ἑπομένως ἡ καλὴ ἐπιτυχία, ἐὰν ὁ συνδυασμὸς τῶν μέσων μας καὶ τῶν βοηθητικῶν καὶ δευτερευόντων εἶναι κατάλληλος διὰ τὴν ἐπιχείρησιν» (*Δούσμανη*, Συμπλήρ. καν. ἐκστρ. 1921, σελ. 27). Ἐκεῖνα δ' ἐφ' ὧν οὐδέποτε ἐπιτρέπεται εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον νὰ στηρίζηται εἶναι: 1) Ἀποδοχὴ ὑποθέσεων ἀπιθάνων καὶ ἡ ἐξ αὐτῶν ἐξαγωγὴ συμπερασμάτων: «Θὰ ἦτο παρακεκινδυνευμένον νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι αἱ πρῶται κινήσεις μας θέλουσι στεφθῇ ὑπὸ ἐπιτυχίας, ἁπλῶς καὶ μόνον διότι στηρίζονται εἰς τὴν λογικήν. Ἐν πολέμῳ καὶ αἱ καταλληλότεραι διατάξεις καταλήγουσι πολλάκις εἰς ἀποτυχίαν ἕνεκεν ἀτυχοῦς τινὸς συγκυρίας» (*Goltz*, Διεύθυνσις τοῦ πολέμου 1900, σελ. 123, ἑλλ. μετ.). 2) Ἡ πρόβλεψις τῶν προθέσεων τοῦ ἐχθροῦ, καθόσον μόνον ἐκ τῆς ἱστορίας γίνονται αὗται γνωσταί· ὑποθέσεις περὶ τῶν ἐπιχειρήσεων, αἵτινες δυνατὸν νὰ ἐκτελεσθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, πρέπει νὰ γίνωνται, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ὑποθέσεων μέχρι τῆς ὁριστικῆς προβλέψεως ἡ ἀπόστασις εἶναι μεγάλη. 3) Ἡ ὑπερτίμησις τῆς φιλίας καταστάσεως καὶ ἡ ὑποτίμησις τῆς τοῦ ἀντιπάλου. «Εἴτε ἐξ ἀπειρίας εἴτε ἐξ ἀλαζονείας παριστῶσί τινες ἐνίοτε στράτευμά τι ὡς ἱκανὸν νὰ ὑπερνικήσῃ οἱανδήποτε δυσκολίαν καὶ προωρισμένον διὰ μεγάλα κατορθώματα, μὴ δυνάμενοι δ' οὗτοι νὰ ὑποστηρίξωσι τὴν γνώμην των διὰ πραγματικῶν ἐπιχειρημάτων καταφεύγουσιν εἰς ματαιολογίας. Κατ' αὐτοὺς τὰς τυχὸν ἐν τῷ στρατῷ ὑφισταμένας ἐλλείψεις ἀναπληροῦσι τὰ φυσικὰ προτερήματα ἢ ἰδανικαί τινες δυνάμεις, οἷον ἡ ἀνδρεία, ὁ ἐνθουσιασμός, ὁ θρησκευτικὸς φανατισμὸς ἢ ἄλλα παρόμοια, ἅτινα εἶναι πλάνη νὰ νομίζῃ τις ὅτι εἶναι ἱκανὰ ν' ἀντικαταστήσωσι τὰς ἐλλείψεις» (*Goltz*, ἔ. ἀ. σελ. 128). Αἱ στρατηγικαὶ ἐπιχειρήσεις εἶναι ἢ ἐπιθετικαὶ ἢ ἀμυντικαί· τὸ δὲ ζήτημα ποῖον εἶδος ἐξ αὐτῶν θὰ προκρίνῃ ἑκάστοτε ὁ ἀρχιστράτηγος ἐξαρτᾶται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τῆς προτεραιότητος ἐν τῇ ἐπιστρατεύσει καὶ τῇ συγκεντρώσει, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐκ τῆς καταστάσεως τοῦ στρατεύματος (ἐὰν δύναται ἢ μὴ νὰ ἑλιχθῇ), καὶ ἐκ τοῦ δυνατοῦ τῆς ταχείας ἢ μὴ ἀποκαταστάσεως τῶν γραμμῶν συγκοινωνιῶν. Εἰς ταῦτα ὁ Goltz προσθέτει καὶ τὸ ἂν ἔσχον ἢ οὐ οἱ ἀρχηγοὶ τὴν εὐκαιρίαν ν' ἀσκηθῶσιν ἐν καιρῷ εἰρήνης εἰς τὴν διοίκησιν μεγάλων μονάδων. Σπανιώτατα ὅμως ἡ ἐκλογὴ ἐξαρτᾶται ἐξ ἐδαφικῶν παραγόντων (γεωγραφικῆς καὶ τοπογραφικῆς διαμορφώσεως), διότι τὸ ἔδαφος οὐδέποτε πρέπει νὰ κανονίζῃ τὴν ἐνέργειαν, ἀλλὰ νὰ γίνεται ἐπωφελὴς χρῆσις τούτου πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ἐπιζητουμένου σκοποῦ (βλ. λ. *ἔδαφος*)· ἄλλως τε οἱ ὑπὲρ τῶν ἐδαφικῶν παραγόντων λόγοι ἀπεδείχθησαν συνήθως ἀστήρικτοι. Οὕτω π. χ. ἐνῷ ἐπεκράτει παρ' ἡμῖν ἡ πεπλανημένη ἀντίληψις ὅτι «ἡ πρὸς τὰ πρόσω πορεία τῶν στρατευμάτων καὶ ἡ διάβασις τῶν καλῶς φυλασσομένων στενῶν τῆς Πόρτας καὶ Βίγκλας εἶναι ἀνέφικτος», διὰ τῶν στενῶν ἀκριβῶς τούτων προήλασαν ἐπιτυχῶς οἱ Ἕλληνες τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1912. Μετὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἀρχιστρατήγου περὶ τοῦ κατὰ βάσιν εἴδους τῶν ἐπιχειρήσεων (ἐπιθετικῶν ἢ ἀμυντικῶν), πρέπει εὐθὺς ἀμέσως νὰ ἐπακολουθήσῃ ἡ ἀπόφασις περὶ τῆς κατευθύνσεως τῶν *ἐπιθέσεων*, ἐὰν πρόκειται περὶ ἐπιθετικῶν ἐπιχειρήσεων, καὶ περὶ τοῦ τρόπου τῆς *ἀμύνης*, ἐὰν πρόκειται περὶ ἀμυντικῶν ἐπιχειρήσεων. Βεβαίως, πάντα ταῦτα κανονίζονται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἑκάστοτε διαφόρων παραγόντων, οὐδεμία δὲ προκατάληψις πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ὑπὲρ τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ τρόπου ἐνεργείας. Ἐν γενικαῖς γραμμαῖς πρέπει νὰ τηρῶνται τὰ ἑξῆς: 1) Ἡ *μετωπικὴ* ἐπίθεσις ἀναλαμβάνεται τότε μόνον, ὅταν ὑπάρχῃ μεγάλη ἀριθμητικὴ ὑπεροχή, καθ' ὅσον ἀποφέρει πολὺ βραδέως τ' ἀποτελέσματά της, συνεπῶς ἐπέρχεται φθορὰ μεγάλη, καὶ ὅταν ἀκόμη τὰ ἑκατέρωθεν ἐχθρικὰ πλευρὰ εἶναι ἀπρόσβλητα (στήριξις ἐπὶ ἀπροσίτων ἐδαφικῶν κωλυμάτων)· ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸ εἶδος τῶν χρησιμοποιηθησομένων κατὰ ταύτην *γραμμῶν* ἐπιχειρήσεων, προκρίνεται πάντοτε τὸ τῶν *συγκλινουσῶν*, καθ' ὅσον τὸ μὲν τῶν *ἀποκλινουσῶν* εἶναι παρακεκινδυνευμένον, ἅτε ὑποκείμενον εἰς χωρισμὸν τῶν δυνάμεων, τὸ δὲ τῶν *παραλλήλων* τότε μόνον καταλήγει εἰς συγκέντρωσιν διὰ τὴν μάχην, ὅταν τὸ μέτωπον, ἐξ οὗ ἄρχεται ἡ προέλασις, εἶναι πολὺ στενόν, συνεπῶς αἱ ἀκολουθούμεναι ὁδεύσεις εἶναι ἐγγύταται. 2) Ἡ *κεντρικὴ* ἐπίθεσις, δηλαδὴ μετωπικὴ ἐντοπισθεῖσα ἐφ' ἑνὸς πολὺ περιωρισμένου χώρου, ἀναλαμβάνεται πρὸς τὸ σημεῖον εἰς ὅ, κατὰ τὰς ὑπαρχούσας πληροφορίας, δὲν ἔχει συγκεντρώσει ὁ ἐχθρὸς μεγάλας δυνάμεις (τὰς γενικὰς ἐφεδρείας του), διότι, ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει, κινδυνεύει ὁ ἐπιτιθέμενος νὰ εὑρεθῇ ἐσφηνωμένος μεταξὺ τῶν τμημάτων, ἅτινα προὐτίθετο νὰ διαχωρίσῃ, ἤ, ἐν περιπτώσει ὠργανωμένης ἀμυντικῆς τοποθεσίας, πρὸς σημεῖον ἀσθενές· ἄλλως θὰ σχηματίσῃ ὁ ἐπιτιθέμενος *θύλακα*, χωρὶς νὰ ἐπιτύχῃ τὴν *διάρρηξιν*. 3) Ἡ *πλευρικὴ* ἐπίθεσις πρέπει ν' ἀναλαμβάνηται πάντοτε, διότι αὕτη ἐπιφέρει σχεδὸν ἄνευ ἐξαιρέσεως λαμπρὰ ἀποτελέσματα (δόγμα γερμανικῆς στρατηγικῆς), ἔστω καὶ ἐν περιπτώσει μὴ συνολικῆς ἀριθμητικῆς ὑπεροχῆς, ἀρκεῖ μόνον ἡ πρὸς τὸ ἐχθρικὸν πλευρὸν ἐπίθεσις νὰ ἔχῃ τοιαύτην. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰς δυσκολίας τῆς στρατηγικῆς πλευρικῆς ἐπιθέσεως, λόγῳ τοῦ ὅτι ὁ ἀμυνόμενος στηρίζει τὰ πλευρά του ἐπὶ δυσπροσίτων σημείων, τοῦτο, προκειμένου περὶ ἀνοικτῆς θαλάσσης, ἠδύνατο ἀνέκαθεν ν' ἀρθῇ διὰ τῆς συνεργασίας μετὰ τοῦ φιλίου στόλου (ἐφ' ὅσον, ἐννοεῖται, ἔχει οὗτος τὴν κυριαρχίαν τῆς θαλάσσης)· σήμερον δύναται, εἴτε κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην, εἴτε κατὰ τὴν ἐπὶ οἱουδήποτε χώρου στήριξιν, ν' ἀρθῇ ἔν τινι μέτρῳ ἐπαρκῶς διὰ τῆς ἀεροπλοΐας, χωρὶς ὅμως καὶ αὕτη νὰ κατορθώνῃ νὰ λύσῃ πλήρως τὸ ζήτημα, καθ' ὅσον δύναται μὲν ν' ἀπειλήσῃ ἐχθρικὸν πλευρὸν καὶ ἐχθρικὰς γραμμὰς συγκοινωνιῶν, ἀλλὰ μόνον διὰ πυρὸς καὶ οὐχὶ δι' ἀμέσου ἐνεργείας φιλίου ἐμψύχου ὑλικοῦ. 4) Ἡ κατ' ἀμφοτέρων τῶν ἐχθρικῶν πλευρῶν ἐπίθεσις, ἡ ἀπολήγουσα συνήθως εἰς κύκλωσιν, ἀναλαμβάνεται ὅταν ὑπάρχῃ συνολικὴ ἀριθμητικὴ ὑπεροχὴ (βλ. λ. *κύκλωσις* καὶ *ὑπερκέρασις*). 5) Ἐκ δὲ τῶν τρόπων τῆς ἀμύνης, ὁ προκριτέος καὶ ὁ μόνος ἐνδεδειγμένος εἶναι ὁ τῆς ἐνεργοῦ ἀμύνης (ἐπιθετικῆς ἀμύνης).

Ἐπειδὴ ἐν τῷ πολέμῳ ἐπιζητεῖται, ἰδίως κατὰ τὴν ἔναρξιν αὐτοῦ, ἡ τήρησις τῆς πρωτοβουλίας καὶ ἡ ἐπιβολὴ τῶν θελήσεων ἐπὶ τοῦ ἀντιπάλου στρατοῦ, πρέπει νὰ ἐκλέγηται, κατὰ τὸ στάδιον τοῦτο, εἶδος ἐπιχειρήσεων κατάλληλον κατά τε τὴν βάσιν καὶ κατὰ τὰς λεπτομερείας, κατὰ δὲ τὰς μετέπειτα περιόδους, μάλιστα κατόπιν ἥττης τινὸς τοῦ ἐχθροῦ, νὰ ἐκτελῆται ἀπηνὴς διαρκὴς καταδίωξις: «Ὁ νικητὴς πρέπει νὰ κατακερματίζῃ καὶ ν' ἀφανίζῃ τὰ ἀποτεθαρρυμένα ἐχθρικὰ στρατεύματα, τ' ἀνίκανα πλέον, ἤτοι δυνάμεις μὴ ὑφισταμένας πλέον» (*Foch*, Αἱ ἀρχαὶ τοῦ πολέμου 1906, σελ. 358, ἑλλην. μετ.)· «εἶναι ἐπιβεβλημένον εἰς τὸν καταδιώκοντα νικητὴν νὰ ἐμποδίσῃ διὰ παντὸς τρόπου πᾶσαν νέαν συγκέντρωσιν, διὰ καταλλήλου διώξεως καὶ διὰ προσφόρου διαθέσεως τῶν δυνάμεων αὐτοῦ» (*Δούσμανη* Συμπλήρ. καν. ἐκστρ. 1921, σελ. 30).

Τακτική. Αἱ τακτικαὶ ἐπιχειρήσεις εἶναι συνέπεια τῶν στρατηγικῶν τοιούτων, καθ' ὅσον, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Γερμανοῦ στρατηγοῦ von Bernhardi, «αἱ στρατηγικαὶ ἐπιχειρήσεις ἕνα ἔχουσι σκοπόν: τὸ ἐπιφέρειν τὴν μάχην, τὴν μόνην οὖσαν ἀποφασιστικήν». Εἶναι δ' αὗται ἢ ἐπιθετικαὶ ἢ ἀμυντικαί· ποῖον εἶδος θ' ἀκολουθήσῃ ἑκάστοτε ἕκαστος τῶν διοικητῶν μονάδος (σώματος στρατοῦ ἢ μεραρχίας), τοῦτο ἐξαρτᾶται ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ἐκ τῆς ληφθείσης ἐντολῆς, καθ' ὅσον πᾶσα ἄλλη ἀτομικὴ σκέψις τοῦ ἐνεργοῦντος διοικητοῦ ἢ κρίσις περὶ τυχὸν κοπώσεως τῶν στρατευμάτων ἢ ἀνικανότητος πρὸς ἑλιγμὸν κτλ. ἀποκλείεται ἀπολύτως, δεδομένου ὅτι οἱ δρῶντες ἀρχηγοὶ δὲν δικαιοῦνται νὰ κρίνωσι περὶ τοιούτων ζητημάτων. Ἀπομένει ὅμως πλήρης ἡ πρωτοβουλία εἰς τοὺς διαφόρους διοικητὰς τὸ νὰ ἐκλέξωσιν, ἐντὸς τοῦ πλαισίου πάντοτε τοῦ ὁριζομένου ὑπὸ τῆς ἐντολῆς (ἐπιθετικαὶ ἢ ἀμυντικαὶ ἐπιχειρήσεις), τὴν κατεύθυνσιν τῶν ἐπιθέσεων καὶ τὴν τῆς κυρίας τοιαύτης (τοῦ *ἑλιγμοῦ*, βλ.λ.), ἢ τὸν τρόπον τῆς ἀμύνης. Αἱ ἀνωτέρω ἀναγραφεῖσαι γενικαὶ ἀρχαὶ περὶ ἑνὸς ἑκάστου εἴδους τῶν στρατηγικῶν ἐπιχειρήσεων ἐφαρμόζονται περίπου καὶ ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς τακτικῆς ἐνεργείας, σὺν ταῖς κάτωθι προσθήκαις: 1ον) Ἐπειδὴ ὁ σκοπὸς πάσης ἐπιθετικῆς τακτικῆς ἐπιχειρήσεως εἶναι ἡ προσβολὴ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἡ δὲ προσβολὴ αὕτη ἐκτελεῖται εὐκολώτερον ὅταν ὁ ἐχθρὸς διατελῇ εἰσέτι ἐν κινήσει (μάχη ἐκ συναντήσεως) παρ' ὅταν ἔχῃ ἤδη καταλάβει τοποθεσίαν (μάχη ἐκ παρατάξεως), δι' αὐτὸ πᾶσαι αἱ προσπάθειαι τοῦ ἐπιτιθεμένου πρέπει νὰ τείνωσιν εἰς τὸ νὰ ἐξαναγκάσῃ τὸν ἀντίπαλον νὰ δεχθῇ τὴν μάχην καθ' ὃν χρόνον εὑρίσκεται ἀκόμη οὗτος ἐν πορείᾳ. Ὡς κλασσικὸν παράδειγμα ἀντιπαραβολῆς μεταξὺ μάχης ἐκ συναντήσεως καὶ μάχης ἐκ παρατάξεως φέρουσιν οἱ πλεῖστοι συγγραφεῖς τὴν τῆς Βιονβὶλ (16ην Αὐγούστου 1870) ἀπέναντι τῆς τοῦ Σαὶν Πριβὰ (18ην Αὐγούστου 1870), ὁπότε, κατὰ μὲν τὴν πρώτην (μάχην ἐκ συναντήσεως) τὸ 3ον σῶμα τοῦ στρατηγοῦ Alvensleben μετὰ δύο μεραρχιῶν ἱππικοῦ, ἠδυνήθησαν νὰ ἐπικρατήσωσι νικηφόρως ἐναντίον ὁλοκλήρου τῆς στρατιᾶς τοῦ Μπαζαίν, ἐκ πέντε σωμάτων στρατοῦ καὶ δύο μεραρχιῶν ἱππικοῦ, ἐνῷ κατὰ τὴν δευτέραν (μάχην ἐκ παρατάξεως) ὀκτὼ γερμανικὰ σώματα στρατοῦ κατέβαλον μεγάλας προσπαθείας μέχρις οὗ κατορθώσωσι ν' ἀποθήσωσι τὴν ἰδίαν ταύτην γαλλικὴν στρατιάν. 2ον) Οἱ διοικηταὶ τῶν διαφόρων μονάδων πρέπει νὰ ἔχωσι πλήρη πρωτοβουλίαν ἐνεργείας, ἀλλὰ χωρὶς νὰ ἐξέρχωνται τοῦ πλαισίου τοῦ ὁρισθέντος αὐτοῖς, διότι ἡ μεγάλη πρωτοβουλία τῶν Γερμανῶν διοικητῶν σωμάτων στρατοῦ καὶ μεραρχιῶν κρίνεται παρὰ πάντων σχεδὸν τῶν συγγραφέων ὡς ὑπερβολική, ἐπιτρεπομένης ὅμως, ἢ μᾶλλον ἐπιβαλλομένης, τῆς πλήρους πρωτοβουλίας κατὰ τὰς περιπτώσεις τῆς μεμονωμένης ἢ ἀνεξαρτήτου φάλαγγος. «Προκειμένου περὶ μεμονωμένης καὶ ἐν μέρει ἀνεξαρτήτου ἐνεργείας στρατηγικῆς τινος μονάδος, ὁ ἀρχηγὸς αὐτῆς ὀφείλει νὰ ἔχῃ τὴν δύναμιν ν' ἀναλάβῃ ὑπευθύνως πᾶσαν πρωτοβουλίαν καὶ νὰ μὴ αἰσθάνηται τὴν εὐθύνην αὐτοῦ παρακωλύουσαν τὴν πρωτοβουλίαν αὐτοῦ, καὶ θεωροῦντα ἑπομένως ἑαυτὸν ὑπόχρεων νὰ ζητήσῃ δι' ἑκάστην παρουσιαζομένην αἰφνιδίως νέαν κατάστασιν ὁδηγίας καὶ διαταγὰς ἀπὸ τὸ κέντρον» (*Δούσμανης*, σελ. 27). 3ον) Ἡ δι' ἀμυντικῆς ἐπιχειρήσεως παρέλκυσις τοῦ χρόνου ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς τακτικῆς ἐνεργείας, οὐδὲν ἀποτέλεσμα δύναται νὰ προσδώσῃ, ἐκτὸς τῆς περιπτώσεως καθ' ἣν ἐκτελεῖται ὁμοίας φύσεως ἐπιχείρησις καὶ ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς στρατηγικῆς, ὁπότε δύναται ν' ἀναμένηται ἡ ἄφιξις ἐνισχύσεων, ἡ γενικὴ ἐξάντλησις τοῦ ἐχθροῦ κτλ. Ἡ δὲ δι' ἀμύνης παρέλκυσις χρόνου ἐθεωρεῖτο τόσον περιττὴ κατὰ τὰς μέχρι τοῦ 1900 ἐποχάς, ὥστε ὁ Γκόλτς γράφει ἐν σελίδι 207: «Καὶ αὐτὸς ὁ νικητὴς ἀποκάμνει πολεμῶν μετά τινα χρόνον. Ὅσῳ δὲ μᾶλλον προηγμένος εἶναι ἐν τῷ πολιτισμῷ λαός τις, τόσον περισσότερον καταπονεῖται». Καὶ ὅμως, ἐντὸς εἰκοσαετίας μόνον τὰ τόσον ἀληθῆ ἀξιώματα διὰ τὰς παλαιὰς ἐποχὰς μετεβλήθησαν σήμερον ριζικῶς· ἀρκεῖ νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει τὸ μακροχρό-

Digitized by Google

νιον, διὰ τὰς ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τῶν μαχῶν τοῦ Ρωσοϊαπωνικοῦ πολέμου 1904—1905, καὶ τὸ ὄντως μακροχρόνιον τῶν μαχῶν τοῦ τελευταίου Παγκοσμίου πολέμου 1914—1918. 4ον) Τακτικαὶ ἀμυντικαὶ ἐπιχειρήσεις νὰ μὴ λαμβάνωνται λόγῳ αἰτίων ἐχόντων τὴν ἀφετηρίαν των εἰς πεπλανημένας ἀντιλήψεις, ὡς π.χ. συνέβη εἰς τοὺς Γάλλους, κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον 1870, τοὺς ἐμπεποτισμένους τότε μὲ τὸ ἀξίωμα «ἡ νίκη ἀποκτᾶται ἀποκλειστικῶς διὰ τοῦ ἐν στάσει πυρὸς» (τακτικὴ ἄμυνα, καὶ δὴ παθητική). 5ον) Αἱ τακτικαὶ ἐπιχειρήσεις δυνατὸν νὰ εἶναι εἴδους ἀνομοίου ἀπὸ τοῦ τῶν κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον διεξαγομένω στρατηγικῶν· πολὺ πιθανὸν ἐν θεάτρῳ τινὶ πολέμου νὰ διεξάγωνται στρατηγικαὶ ἐπιχειρήσεις ἐπιθετικαί, δηλαδὴ διὰ προελάσεως μέχρις ὡρισμένου χώρου, ἀλλά, μετὰ τὸ πέρας τῆς στρατηγικῆς ταύτης ἐπιθέσεως, νὰ μὴ ἐπακολουθῶσι τακτικαὶ ἐπιχειρήσεις ἐπιθετικαί, ἀλλὰ τοὐναντίον ἐγκατάστασις ἐπὶ καταλλήλων τοποθεσιῶν καὶ ἀμυντικὴ ἐπ' αὐτῶν ὀργάνωσις, ἤτοι διεξαγωγὴ τακτικῆς ἀμύνης· ἢ καὶ ἀντιστρόφως, νὰ μὴ γίνηται στρατηγικὴ προέλασις ἀλλὰ τακτικῶς νὰ ἐκτελῶνται ἐπιθέσεις. Καλὸν ὅμως εἶναι, ὅπως αἵ τε στρατηγικαὶ καὶ αἱ τακτικαὶ ἐπιχειρήσεις ὦσι πάντοτε ἐπιθετικαί, καθ' ὅσον ἰσχύει καὶ θὰ ἰσχύῃ ἐσαεὶ τὸ δόγμα τοῦ Μεγάλου Φρειδερίκου «Διεξαγωγὴ πολέμου σημαίνει ἐπίθεσις· ἡ ἐπιθετικὴ ἐνέργεια ἐν τῇ μάχῃ ἀποτελεῖ τὸν θεμελιώδη νόμον»· δι' αὐτὸ «ἡ ἐπιθετικὴ μορφή, εἴτε εἶναι ἄμεσος εἴτε διαδέχεται αὐτὴ τὴν ἄμυναν, μόνη δύναται νὰ δώσῃ ἀποτελέσματα, καὶ συνεπῶς δέον πάντοτε νὰ γίνηται ἀποδεκτή, ἔστω καὶ ὡς συμπλήρωμα τοὐλάχιστον» (*Foch* σελ. 359).

Τέλος ὀφείλομεν νὰ προσθέσωμεν δύο ζητήματα, ὑψίστης σημασίας διὰ τὴν μεταπολεμικὴν ἐποχήν:

α) Ὁ ἐπιδιωκόμενος σκοπὸς τοῦ πολέμου δὲν ἐπιτυγχάνεται σήμερον διὰ μαχητικῶν μόνον ἐπιχειρήσεων πρὸς κατασυντριβὴν τοῦ ἀντιπάλου στρατοῦ, ἀλλὰ καὶ δι' ἐπιχειρήσεων ἄλλης φύσεως. Τοιαῦται ἐπιχειρήσεις ἀποβλέπουσιν εἰς βλάβην, εἴτε τῶν γραμμῶν καὶ μέσων συγκοινωνίας τοῦ ἀντιπάλου (π. χ. καταστροφὴν σιδηροδρομικῶν σταθμῶν, λιμένων, ἀποθηκῶν, ἀεροδρομίων κτλ.), ἐκτελουμένην δὲ συνήθως δι' ἀεροπλοΐας (ἐναερίου βομβαρδισμοῦ) ἢ διὰ πυροβολικοῦ πολὺ μακροῦ βεληνεκοῦς· εἴτε εἰς βλάβην τῶν ζωτικῶν κέντρων τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς ἀντιπάλου χώρας, καὶ δὴ τῆς πρωτευούσης (π. χ. καταστροφὴν ὄχι μόνον ἐργοστασίων πυριτιδοποιείων κτλ., ἀλλὰ καὶ οἰκιῶν συνήθως καὶ ἀόπλου πληθυσμοῦ), ἐκτελουμένην δὲ πάντοτε διὰ τῆς ἀεροπλοΐας, ὁπότε, διὰ τῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ τῶν κατοίκων τῆς πρωτευούσης, δυνατὸν νὰ προέλθωσιν ἐκδηλώσεις πρὸς κατάπαυσιν τοῦ πολέμου. β) Αἱ ἐπιχειρήσεις δὲν πρέπει νὰ διαβλέπωνται πάντοτε ὡς μέλλουσαι νὰ διεξαχθῶσι συμφώνως πρὸς τὰς τοῦ Παγκοσμίου πολέμου 1914—1918, πρὸς ἃς προσαρμόζονται πάντοτε οἱ σύγχρονοι γαλλικοί, συνεπῶς καὶ ἑλληνικοί, κανονισμοί, μολονότι ὄχι μόνον οἱ σύγχρονοι μεταπολεμικοὶ Γερμανοὶ συγγραφεῖς, ἀλλὰ καί τινες Γάλλοι καταφέρονται κατὰ τοῦ γαλλικοῦ τούτου τρόπου τοῦ σκέπτεσθαι, ὡς π. χ. ὁ Γάλλος συνταγματάρχης Alléhaut (μέλος τῆς ἐν Ἑλλάδι στρατιωτικῆς γαλλικῆς ἀποστολῆς 1926), ὅστις γράφει ἐν τῷ προλόγῳ του τῆς Tactique générale 1927: «Διαβλέπομεν σοβαροὺς κινδύνους ἐν τῇ τάσει τῇ γεννηθείσῃ ἐν Γαλλίᾳ μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, τοῦ νὰ προσαρμόζωνται πάντοτε αἱ ἐπιχειρήσεις πρὸς τὸν τρόπον τὸν ἐπιβληθέντα ὑπὸ πολέμου ὠχυρωμένων μετώπων. Αἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ γαλλικοῦ μετώπου, τοῦ στηρίζοντος τὰ ἄκρα του ἐπὶ ἀπροσπεράστων ἐμποδίων, δὲν ἦσαν εἰμὴ μία ἐκ τῶν εἰδικῶν περιπτώσεων. Διατὶ νὰ μὴ παραδεχθῶμεν ὅτι οἱ μελλοντικοὶ πόλεμοι θὰ παρουσιάσωσιν ἴσως περιπτώσεις ἐντελῶς διαφόρους; Δὲν θὰ εἶναι ἴσως πιθανώτατον ὅτι ἡ κατάστασις τοῦ τελευταίου πολέμου δὲν θὰ παρουσιασθῇ ἀπαράλλακτος; Συνεπῶς, ὑπάρχει πιθανότης μαχῶν ἐκ συναντήσεως καὶ ἑλιγμῶν πλευρικῶν ἐν τῷ μέλλοντι». Προβαίνοντες ἔτι περαιτέρω θὰ ἠδυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι οἱ μελλοντικοὶ πόλεμοι καὶ αἱ μάχαι θὰ εἶναι κινήσεως καὶ ἑλιγμῶν ἐπὶ ἀνοικτοῦ πεδίου, καθ' ὅσον αἱ ὅλως ἐξαιρετικαὶ εἰδικαὶ συνθῆκαι τοῦ τελευταίου Παγκοσμίου πολέμου 1914—1918, αἱ ἐπιβαλοῦσαι τὴν στασιμότητα καὶ τὸν ἀγῶνα τῶν χαρακωμάτων, ἀναμφισβητήτως δὲν θὰ παρουσιασθῶσιν ἐν τῷ μέλλοντι.

Ἐπίδρασις τῶν φρουρίων. Τὰ φρούρια ἢ τὰ ὀχυρὰ ἔχουσι μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς διεξαγωγῆς τῶν ἐπιχειρήσεων, καθ' ὅσον τὰ μὲν φίλια χρησιμεύουσιν εἰς μὲν τὸν προελαύνοντα ὡς βάσις ἐξορμήσεως καὶ ὡς ὑποστήριξις, εἰς δὲ τὸν ὑποχωροῦντα ὡς χῶρος ὑποδοχῆς· τὰ δ' ἐχθρικά, διότι παρακωλύουσι τὴν προέλασιν, δεδομένου ὅτι δὲν δύναται στρατός τις νὰ προελαύνῃ ἀφίνων φρούριον ἢ ὀχυρὸν εἰς τὰ πλευρὰ ἢ τὰ νῶτά του, καθ' ὅσον, διὰ τῶν ἐξ αὐτοῦ ἐξόδων (ἐπιθέσεων) ἀντιπάλου στρατεύματος, καθίσταται δυνατὴ ἡ ἐν πάσῃ στιγμῇ ἀπειλὴ κατὰ τῶν γραμμῶν συγκοινωνιῶν τοῦ προελαύνοντος.

Συνεργασία μετὰ τοῦ στόλου. Ὑπάρχουσι περιστάσεις, καθ' ἃς αἱ κατὰ ξηρὰν ἐπιχειρήσεις ἐκτελοῦνται ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ φιλίου στόλου· ἐν μὲν τῇ σφαίρᾳ τῆς στρατηγικῆς προκειμένου περὶ *ἀποβάσεως* ἢ περὶ *μεταφορῶν* ἢ περὶ *ἀποκλεισμοῦ* ἐχθρικῶν παραλίων, ἐν δὲ τῇ τῆς τακτικῆς προκειμένου περὶ ὑποβοηθήσεως τῶν κατὰ ξηρὰν ἐπιχειρήσεων διὰ τῶν πυρῶν τοῦ στόλου, ὁπότε ἡ τοιαύτη συνεργασία ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὴν ὑπὸ πυροβολικοῦ παρεχομένην συνήθη ὑποστήριξιν.

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

—**ἐπιχειρήσεις *ἐμπορικαί*** βλ. λ. *ἐμπορικαὶ* πράξεις.

— **ἐπιχειρήσεων *γραμμή*** βλ. λ. *γραμμὴ* [Στρατηγ.].

— **ἐπιχειρήσεων *σχέδιον*** β. λ. *σχέδιον* [Στρατηγ.].

«Ἐπιχείρησις» *[Ναυτ. ἱστορ.]*. Ἀτμήλατον πολεμικὸν τροχοφόρον, ναυπηγηθὲν ἐν Depford ἐκ τοῦ δευτέρου δανείου τῆς ἐπαναστάσεως, ἀδελφὸν τῆς «Καρτερίας» τοῦ Ἄστιγγος. Μετέσχεν ἐλάχιστα τοῦ Ἀγῶνος, μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ ὁποίου παρέμενεν ἐλλιμενισμένον ἐν τῷ ναυστάθμῳ Πόρου. Τῆς σκέψεως τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν Κριεζῆ, ὅπως χρησιμοποιηθῇ ἡ ἀτμομηχανὴ τοῦ πλοίου διὰ τὸ ἐν Πόρῳ ναυπηγούμενον (Σεπτέμβριος 1833) τροχοφόρον «Ὄθων», θαλαμηγὸν τοῦ βασιλέως, ἀποδειχθείσης ἀπραγματοποιήτου, τὸ σκάφος διελύθη καὶ τὸ ἐκ τῆς διαλύσεως ὑλικὸν (χαλκός, μόλυβδος, ὀρείχαλκος καὶ σίδηρος) ἀποτεθὲν εἰς τὰς ἀποθήκας τοῦ ἐν Πόρῳ ναυστάθμου εἶχεν ἐκτιμηθῇ εἰς 14.991 δραχ. Σ.Ε.Λ.

ἐπιχειρία *[Ναυτ.]*. Καλεῖται οὕτω (κοιν. *τὰ σερνάμενα*, γαλ. les manoeuvres courantes, ἀγγλ. the running-rigging, Ναυτ. ὀνοματ. ἄρθρ. 701) τὸ σύνολον τῶν ἀγομένων, δηλαδὴ πάντων τῶν σχοινίων τοῦ ἐξαρτισμοῦ, τῶν ὁποίων μόνον ἡ μία ἄκρα εἶναι δεδεμένη εἰς σημεῖον σταθερόν, ἡ δὲ ἄλλη ἀπομένει ἐλευθέρα πρὸς χείρισιν, διερχομένη συνήθως διὰ τροχίλου. Ἤδη ἡ *ἐπιχειρία* εἶναι τὸ ἀντίθετον τῶν *ἐξαρτίων* (κοιν. *κρεμάμενα*). Σ.Ε.Λ.

ἐπίχειρον (τό)· ὁ μισθὸς τῆς ἐργασίας τῶν χειρῶν, καθόλου, ὁ μισθός, ἡ ἀμοιβή || συνήθ. πληθ. *ἐπίχειρα* (τά)· ἡ ἀμοιβή, ἡ τιμωρία διὰ κακὴν πρᾶξιν ἢ ἐνέργειαν: «ἔλαβε τὰ ἐπίχειρα τῆς κακίας του».

ἐπιχειροτονία (ἡ)· ἡ διὰ χειροτονίας ἀποδοχὴ τοῦ προτεινομένου, ἀντίθ. *ἀποχειροτονία* || ἡ διὰ χειροτονίας κρίσις: «περὶ τῆς ὀστρακοφορίας ἐπιχειροτονίαν διδόασιν, εἰ δοκεῖ ποιεῖν ἢ μή» (*Ἀριστοτέλ.*).

— *[Ἀρχ.]* Κατὰ τὴν πρώτην κυρίαν ἐκκλησίαν ἑκάστης πρυτανείας ἠδύνατο ἕκαστος νὰ προβάλῃ μομφὴν κατά τινος τῶν ἀρχόντων· περὶ τῆς τοιαύτης κατηγορίας ἀπεφάσιζεν ἡ βουλή, ἡ δὲ ἀπόφασις αὐτῆς ἐλέγετο *ἐπιχειροτονία* μὲν ἐὰν ἐνέκρινε τὴν διαγωγὴν τοῦ ἄρχοντος, *ἀποχειροτονία* δὲ ἐὰν ἀπεδοκίμαζεν αὐτὸν παραδεχομένη τὴν κατηγορίαν, ὅτε ὁ ἄρχων ἀπαλλασσόμενος τῶν καθηκόντων του παρεπέμπετο εἰς δίκην.

Ἀνάλογος πρὸς τὴν ἐπιχειροτονίαν ταύτην τῶν ἀρχόντων ἦτο ἡ *ἐπιχειροτονια τῶν νόμων*, ἥτις ἐγίνετο τὴν 11ην ἑκατομβαιῶνος ἑκάστου ἔτους ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς γενομένης τυχὸν συζητήσεως, ἐψήφιζον περὶ ἑκάστου συστήματος τῶν κειμένων νόμων, ἂν ἀρκοῦσιν ἢ ἂν τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ σύστημα δεῖται ἐπανορθώσεως. Ἂν ἡ ἐκκλησία ἀπεφάσιζε περὶ τῆς ἀνάγκης ἐπανορθώσεως, ὁ βουλόμενος ἐκ τῶν Ἀθηναίων εἶχεν ἐξουσίαν νὰ ἐκθέτῃ πρὸ τῶν ἀγαλμάτων τῶν ἐπωνύμων ἐγγράφους προτάσεις νόμων, ὅπως πάντες λάβωσι γνῶσιν, ἀντίγραφον δὲ τῶν προτάσεων ἐνεχείριζεν εἰς τοὺς θεσμοθέτας, οἵτινες ἀνεγίνωσκον αὐτὰς εἰς τὴν ἐπιοῦσαν ἐκκλησίαν. Τὴν τετάρτην τῶν τακτικῶν ἐκκλησιῶν τῆς πρυτανείας ἐχρημάτιζον περὶ τῶν νομοθετῶν, οἵτινες ἐξελέγοντο ἐκ τῶν ἡλιαστῶν, περὶ τοῦ πλήθους αὐτῶν, περὶ τοῦ ἀργυρίου, ὃ ἔμελλον οὗτοι νὰ λάβωσιν ἐκ τῶν κοινῶν χρημάτων καὶ περὶ τοῦ χρόνου καὶ περὶ τῆς διαρκείας τοῦ ἔργου αὐτῶν. Ταυτοχρόνως ὁ δῆμος ἐξέλεγε συνηγόρους 5 ἄνδρας ἐκ τῶν Ἀθηναίων, ὅπως συνηγορήσωσιν ὑπὲρ τῶν νόμων παρὰ τοῖς νομοθέταις. Εἶτα οἱ πρυτάνεις ὥριζον τοὺς νομοθέτας ἐκ τῶν ἡλιαστῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον ὀμόσει τὸν δικαστικὸν ὅρκον. Τῶν νομοθετῶν προήδρευον πρόεδροι κληρούμενοι μετὰ τοῦ ἐπιστάτου αὐτῶν ὑπὸ τῆς βουλῆς ἐκ βουλευτῶν· οὗτοι εἰσέφερον εἰς τοὺς νομοθέτας τοὺς ἀναθεωρητέους νόμους καὶ τοὺς προτεινομένους νέους, ἴσως μετὰ προβουλεύματος τῆς βουλῆς περὶ αὐτῶν. Οἱ νομοθέται ἤκουον πρῶτον μὲν τοὺς ὑπὸ τοῦ δήμου αἱρεθέντας συνηγόρους, εἶτα δὲ τοὺς προτείνοντας τὴν κατάλυσιν τοῦ κειμένου καὶ τὴν ἀντὶ τούτου θέσιν νέου νόμου καὶ ἐψήφιζον περὶ τοῦ κειμένου νόμου, ἂν εἶναι ἐπιτήδειος τῷ δήμῳ τῶν Ἀθηναίων ἢ οὔ· ἔπειτα, ἂν ἔκρινον ἀνεπιτήδειον τὸν κείμενον, ἐψήφιζον περὶ τοῦ τιθεμένου νέου. Καὶ διὰ τῆς ψήφου τῶν νομοθετῶν ἐπεκυροῦτο ὁ ἀρχαῖος νόμος ἢ κατηργεῖτο καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἐτίθετο ὁ νέος. Κατὰ τοῦ θέσαντος νέον νόμον, καὶ ἂν ἀπαρεγκλίτως ἐτηροῦντο οἱ προδιαγεγραμμένοι τύποι, ἦτο γραφὴ παρανόμων, ἂν ὁ νέος νόμος ἦτο ἐναντίος εἴς τινα τῶν κειμένων ἢ μὴ ἐπιτήδειος τῷ δήμῳ τῶν Ἀθηναίων. Ἐπίσης ἦτο γραφὴ παρανόμων καὶ κατὰ τοῦ ἐπιχειροῦντος νὰ θέσῃ νόμον χωρὶς νὰ τηρήσῃ τοὺς ὡρισμένους πρὸς τοῦτο τύπους. —Π.

ἐπιχειρῶ (*—έω*)· ἐπιθέτω τὴν χεῖρά μου εἴς τι, ἀρχίζω ἔργον τι, δοκιμάζω ἀποπειρῶμαι, κοιν. *βάνω χέρι*: «ἐπεχείρησε νὰ πολιτευθῇ, — νὰ δικηγορήσῃ, ἀλλ' ἀπέτυχε», «μὴν ἐπιχειρῇς πράγματα ἀνώτερα τῶν δυνάμεών σου», «ἐπεχείρησε νὰ τὸν συλλάβῃ, —νὰ τὸν πείσῃ,—νὰ τὸν διδάξῃ».

ἐπιχέω, ἀόρ. *ἐπέχυσα—ἐπεχύθην*, παθ. μετχ. *ἐπικεχυμένος*· χέω, χύνω ἐπί τινος || μεταφ. ἁπλώνω, κάμνω νὰ ἁπλωθῇ: «ὕπνος ἐπεχύθη εἰς τὰ βλέφαρά του».

ἐπιχθόνιος (ὁ, ἡ) καὶ *—α,—ον* (τό)· ὁ ἐπὶ τῆς χθονός, ἐπὶ τῆς γῆς, ἐπίγειος, ἀντίθ. ὑποχθόνιος.

ἐπιχιτώνιον (τό)· ἔνδυμα φορούμενον ὑπεράνω τοῦ χιτῶνος, εἶδος ἐπενδύτου.

ἐπιχιτώνιον (τὸ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται τὸ σαρκῶδες περίβλημα τὸ καλύπτον τὸ σπέρμα (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἐπιχλευάζω· χλευάζω, ἐμπαίζω τινά.

ἐπιχλιαίνω· χλιαίνω, θερμαίνω τὴν ἐπιφάνειάν τινος, θερμαίνω ὀλίγον.

ἐπιχλόη (Epichloë) *[Φυτοπαθολ.]*. Γένος μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πυρηνομυκήτων*, τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑποκρυαδιδῶν*, χαρακτηριζόμενον ἀπὸ στρῶμα ὑπόλευκον κατὰ πρῶτον καὶ γονιδιοφόρον, ἀποβαῖνον κατόπιν χρώματος ὤχρας καὶ μὲ ἐπιφάνειαν κοκκωτὴν λόγῳ τῶν πολυαρίθμων περιθηκίων, τὰ ὁποῖα ἀναπτύσσονται ἐν αὐτῷ. Τὰ ἀσκοσπόρια εἶναι σκωληκοειδῆ καὶ περιβάλλονται ἀπὸ πηκτώδη οὐσίαν. Τὸ εἶδος *ἐπιχλόη ἡ τυφνία* (E. typhina) εἶναι κοινότατον κατὰ τὴν ἄνοιξιν ἐπὶ τῶν αὐτοφυῶν ἀγρωστοειδῶν, σχηματίζον ἓν λευκὸν στρῶμα περιβάλλον καθ' ὅλον τὸ μῆκός του συνήθως τὸν τελευταῖον πρὸς τὰ ἄνω κολεὸν τοῦ φύλλου ἀπὸ τοῦ κόμβου, πρὶν ἢ τὰ φυτὰ ἀνθίσουν. Τὰ φυτὰ μένουν ἀτροφικὰ καὶ τὰ ἄνθη δὲν γονιμοποιοῦνται. Ἡ ἀσθένεια εἶναι ἐπιδημική, συνήθως ὅμως ἀβλαβής. Ὅταν ἐξαπλωθῇ πολύ, ἐνδείκνυται ὁ θερισμὸς καὶ ἡ καῦσις τῶν ἀσθενῶν φυτῶν μόλις ἐμφανισθῇ ἡ νόσος.

Ε. Ν. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

ἐπίχλοος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ὁ ἔχων χλοερὰν ἐπιφάνειαν, χλοερός

ἐπιχλωρὶς (ἡ) (Epichloris) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πεταλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μετρίου μεγέθους, χρώματος πρασίνου, μὲ μεταλλικὰς κυανᾶς ἢ πυρρὰς ἀνταυγείας. Γνωστὰ ἑπτὰ εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὸ Περοῦ, τὴν Χιλὴν καὶ τὴν Γῆν τοῦ Πυρός. Δ. Ν. Π.

ἐπιχλωρυδρίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *ἐπαλουδρῖναι*.

ἐπίχνοος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ὁ ἐπιχνοάζων, ὁ ἔχων χνοῦν, χνοώδης.

ἐπιχνοπτέρυξ (ὁ) (Epichnopteryx) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *φαλαινιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ. Δ. Ν. Π.

ἐπιχόλερος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ὁ ἔχων, ὁ προσβεβλημένος ὑπὸ χολέρας: «ἐπιχόλερος τόπος» τόπος ὅπου ἐνδημεῖ ἡ χολέρα.

ἐπιχορήγημα (τό)· τὸ ἐπὶ πλέον χορήγημα, πρόσθετος παροχὴ ἢ ἀμοιβή, χορήγημα.

ἐπιχορήγησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιχορηγεῖν, χορήγησις, παροχὴ ἐπὶ πλέον, πρόσθετος βοήθεια || χρηματικὴ χορηγία παρεχομένη εἴτε ἐφάπαξ εἴτε μηνιαίως εἴτε ἐτησίως εἰς ἱδρύματα ἢ πρόσωπα: «ἐπιχορήγησις εἰς νοσοκομεῖον,—εἰς ὀρφανοτροφεῖον,—εἰς τὴν ἀκαδημίαν,—εἰς τὸν πρόεδρον τῆς δημοκρατίας κτλ.».

— *[Νομ.]* Καλεῖται *ἐπιχορήγησις* ἡ εἰς τὸν ἀνώτατον ἄρχοντα τοῦ κράτους, βασιλέα ἢ πρόεδρον δημοκρατίας, διδομένη χρηματικὴ ἀποζημίωσις. Ἡ ἐπιχορήγησις παρέχεται συνήθως ἐτησίως, τὸ δὲ ποσὸν ταύτης, καθοριζόμενον διὰ συνταγματικοῦ ἢ ἁπλοῦ νόμου, εἶναι ὁτὲ μὲν πάγιον, ὁτὲ δὲ μεταβλητόν. Ἐν Γαλλίᾳ λ. χ. τὸ ποσὸν τῆς ἐπιχορηγήσεως τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας ὁρίζεται κατ' ἔτος διὰ τοῦ νόμου τοῦ προϋπολογισμοῦ. Τὰ Συντάγματα τῶν πλείστων κρατῶν ἀφίνουν τὸν προσδιορισμὸν τοῦ ποσοῦ τῆς ἐπιχορηγήσεως εἰς τὴν νομοθεσίαν. Παρ' ἡμῖν κατὰ τὸν ἀπὸ 4 Ἰουνίου 1845 νόμον περὶ τῆς βασιλικῆς ἐπιχορηγήσεως, ἐκδοθέντα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἄρθρου 35 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1844, ὁ βασιλεὺς Ὄθων ἐλάμβανεν ὡς ἐτησίαν ἐπιχορήγησιν τὸ ποσὸν τοῦ 1.000.000 δραχμῶν. Κατὰ τὸ ἄρθρον 42 τοῦ Συντάγματος τοῦ 1864 ἡ βασιλικὴ χορηγία προσδιω-

Digitized by Google

ρίζετο διὰ νόμου, ἡ δὲ πρὸς τὸν βασιλέα Γεώργιον Α' ἐτησία χορηγία συνεποσοῦτο εἰς 1.125.000 δραχμῶν. Βραδύτερον τοιαῦται ἐπιχορηγήσεις ἐδόθησαν καὶ εἰς ἄλλα μέλη τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας. Οὕτω κατὰ τὸ ἄρθρον 6 τοῦ νόμου ΑΥΛΗ' τῆς 28 Μαΐου 1887 ὡρίζετο ἐτησία χορήγησις 200.000 δραχμῶν εἰς τὸν διάδοχον ἀπὸ τῆς συμπληρώσεως τοῦ 18ου ἔτους τῆς ἡλικίας του. Τῷ 1921 διὰ τοῦ νόμου 2625 τῆς 23 Ἰουλίου ὡρίσθη διὰ τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον ὡς ἐτησία ἐπιχορήγησις τὸ ποσὸν τῶν 3.300 000 δραχμῶν, διὰ δὲ τοῦ νόμου 2594 τῆς 7 Μαΐου 1921 ὡρίσθη ὡς ἐτησία ἐπιχορήγησις διὰ τὸν διάδοχον τὸ ποσὸν τῶν 400.000 δραχμῶν. Πλὴν τούτων διὰ τοῦ νόμου 2626 τῆς 23 Ἰουλίου 1921 ὡρίσθη ἐτησία ἐπιχορήγησις καὶ διὰ τὴν βασίλισσαν μητέρα ἰσοβίως τὸ ποσὸν τῶν 500.000 δραχμῶν. Μετὰ τὴν καθιέρωσιν τῆς δημοκρατίας ὡρίσθη ὡς ἐτησία ἐπιχορήγησις διὰ τὸν πρόεδρον τῆς δημοκρατίας διὰ τοῦ ψηφίσματος τῆς 17 Ἰουλίου 1924 τῆς Δ' ἐν Ἀθήναις Συντακτικῆς Συνελεύσεως τὸ ποσὸν τῶν 750.000 δραχμῶν. Τὸ νέον Σύνταγμα τῆς 3 Ἰουνίου 1927 ὁρίζει ἐν ἄρθρῳ 70, ὅτι ἡ πρὸς τὸν πρόεδρον τῆς δημοκρατίας ἐτησία χορηγία προσδιορίζεται διὰ νόμου. Τοιοῦτος νόμος δὲν ἐξεδόθη ἀκόμη, ὑπάρχει ὅμως τὸ ἀπὸ 27 Μαρτίου 1929 σχέδιον νόμου τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, δι' οὗ προτείνεται ἡ ἀπὸ 1 Ἀπριλίου 1929 αὔξησις τῆς προεδρικῆς χορηγίας εἰς 1.200.000 δραχμάς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Α. Μ. Ἀνδρεάδου.* Αἱ συνταγματικαὶ δαπάναι, βασιλικαὶ χορηγίαι καὶ κοινοβουλευτικαὶ ἀποζημιώσεις 1908.—*Pierre*, Droit politique, électoral et parlementaire 1902, σελ. 1352 ἑπ.

Γ. Χ. ΣΓΟΥΡΙΤΣΑΣ

ἐπιχορηγητικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπιχορήγησιν.

ἐπιχορηγῶ (*—έω*)· χορηγῶ ἐπὶ πλέον, παρέχω χρηματικὸν χορήγημα.

Ἔπιχος *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Κατὰ Σκύλακα τὸν Καρυανδέα (Περίπλους, Λωτοφάγοι § 110) ἡ ἀρχαία πόλις *Γύθις* (βλ. λ).

ἐπίχρισις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπιχρίειν, ἐπάλειψις, ἐπικάλυψις διὰ ρευστῆς οὐσίας: «ἐπίχρισις τῶν τοίχων δι' ἀσβέστου, — τῶν ἀγγείων δι' ἀλοιφῆς,—τῶν ξύλων διὰ πίσσης κττ.».

ἐπίχρισμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐπιχρίειν: «ἐπίχρισμα δι' ἀσβέστου,—δι' ἀλοιφῆς»· || ἡ ὕλη διὰ τῆς ὁποίας ἐπιχρίομέν τι, οἷον ἀλοιφή, ἔλαιον ἢ σκευασία τις φαρμακευτικὴ ἢ βιομηχανική.

—[Τεχν.] Βλ. λ. *ἐπάλειμμα*.

—ἐπίχρισμα ***γλώσσης*** *['Ιατρ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ παθολογικῶς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γλώσσης ἀπαντῶν φλεγμονῶδες ἐπίστρωμα, τὸ ἐμφανιζόμενον κατὰ τὴν διαδρομὴν δυσπεπτικῶν καὶ γενικῶς γαστρικῶν καὶ ἐντερικῶν διαταραχῶν καὶ ἐπὶ τῶν διαφόρων λοιμωδῶν νοσημάτων. Τὸ ἐπιθήλιον τῶν γλωσσικῶν θηλῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν φυλλοειδῶν διογκοῦται, νεκροῦται καὶ ἀποπίπτει καὶ αἱ νεκραὶ ἐπιθηλιακαὶ μᾶζαι προσκολλώμεναι ἐπὶ τῆς γλώσσης προκαλοῦσι τὴν ἐμφάνισιν τοῦ ἐπιχρίσματος· σίελος δέ, τροφαὶ καὶ σαπρόφυτα παντὸς εἴδους ἐπικάθηνται ἐπίσης ἐπὶ τῆς γλώσσης, ἐπαυξάνουσιν συνεχῶς τὴν ἐπιθηλιακὴν ἀπόπτωσιν καὶ ἐπιφέρουσι τὴν παραγωγὴν ἀφθόνου ὑγροῦ ἢ ξηροῦ ἐπιχρίσματος μὲ χροιὰν παντὸς εἴδους. Εἰς ἐλαφρὰς νοσηρὰς καταστάσεις τὸ ἐπίχρισμα εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐλαφρῶς λευκωπὸν καὶ λεπτόν· εἰς βαρείας ὅμως περιπτώσεις καθίσταται παχύ, ὑπόλευκον, ρυπαρόν, ὑποκίτρινον, λευκόφαιον ἢ καὶ μελανωπόν· συνήθως εἰς βαρέα νοσήματα ἀποβαίνει λιγνυῶδες (τυφοειδὴς πυρετός, σηψαιμικαὶ καταστάσεις), ξηραινόμενον δὲ συχνὰ ἀποπίπτει καὶ ἡ γλῶσσα ἐμφανίζεται ἐξέρυθρος δίκην ἀτελῶς ὀπτοῦ κρέατος (langue rotie ἢ de perroquet), ἢ καὶ μετὰ ραγάδων. Γενικῶς δ' ἡ ποιότης τοῦ ἐπιχρίσματος εἶναι οὐσιῶδες κλινικὸν γνώρισμα, ἀπό τε διαγνωστικῆς καὶ προγνωστικῆς ἀπόψεως.

Α. ΤΣΙΒΙΔΗΣ

ἐπίχριστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐπικεχρισμένος, ὁ ἐπαλειφθεὶς διὰ χρίσματός τινος: «ὀθόνη ἐπίχριστος», «ἐπίχριστον ξύλον»· || «γλῶσσα ἐπίχριστος» ὅταν ἕνεκα στομαχικῆς διαταραχῆς ἡ γλῶσσα καλύπτεται ὑπὸ λευκάζοντος ἐπιχρίσματος.

ἐπιχρίω, *ἀόρ. ἐπέχρισα—ἐπεχρίσθην,* παθ. μετχ. *ἐπικεχρισμένος*· ἐπαλείφω, καλύπτω δι' ἐπιχρίσματος: «ἐπιχρίω τὴν ὀθόνην,—τὸν τοῖχον,—τὸ ξύλον», «ἐπιχρίω δι' ἀσβέστου,—διὰ πίσσης,—δι' ἀλοιφῆς».

ἐπίχρυσος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ κεκαλυμμένος διὰ χρυσοῦ, ὁ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν χρυσοῦς, ἐσωτερικῶς δ' ἀλλοῖος, κοιν. *μαλαμοκαπνισμένος:* «ἐπίχρυσα σκεύη».

ἐπιχρυσῶ (*—όω*) καὶ ***ἐπιχρυσώνω***· καλύπτω διὰ χρυσοῦ, περιβάλλω διὰ στρώματος χρυσοῦ, κοιν. *μαλαμοκαπνίζω*· || παθ. μετχ. *ἐπιχρυσωμένος*· ἐπίχρυσος.

ἐπιχρύσωμα (τό)· ἐπιχρύσωσις.

ἐπιχρύσωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐπιχρυσοῦν, ἡ διὰ χρυσοῦ περικάλυψις, κοιν. *μαλαμοκάπνισμα*.

—[Τεχν.] Καλεῖται *ἐπιχρύσωσις* ἡ ἐπικάλυψις τῆς ἐπιφανείας ἀντικειμένου τινὸς διὰ στρώματος ἐκ χρυσοῦ.

Ἡ ἐπιχρύσωσις ἐξετελεῖτο ἄλλοτε ἐν μεγάλῃ κλίμακι δι' ἐπικολλήσεως φύλλων χρυσοῦ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἀντικειμένου. Ἂν ταῦτα εἶναι ἐκ ξύλου, πεπιεσμένου χάρτου, τεχνητοῦ ξύλου, λίθου κλπ., ἐπαλείφονται διὰ λινελαίου εἰς ἀλλεπάλληλα στρώματα μετὰ προηγουμένην ἀποξήρανσιν ἑκάστου στρώματος. Ἀκολουθοῦν ἐπαλείψεις δι' ἀραιῶν ἐλαιοχρωμάτων ἐκ κρητίδος, ὤχρας, βερνικίου καὶ τερεβινθελαίου εἰς λεπτὰ στρώματα, ἕκαστον δὲ ἐκ τῶν στρωμάτων αὐτῶν στιλβοῦται καὶ ἐπικαλύπτεται δι' ἑτέρου μόνον μετὰ τὴν τελείαν ξήρανσίν του. Τὰ ἐκ μετάλλου ἀντικείμενα δὲν ἔχουν ἀνάγκην ἐπικαλύψεως διὰ λινελαίου. Ἀφοῦ τὸ ἀντικείμενον ἀποκτήσῃ οὕτω λείαν ἐπιφάνειαν, ἐπικαλύπτεται διὰ στρώματος βερνικίου ἐπιχρυσώσεως εἰς λεπτὸν στρῶμα, προτοῦ δὲ τοῦτο ξηρανθῇ ἀρχίζει ἡ ἐπικάλυψις τῆς ἐπιφανείας διὰ μεταλλικῶν φύλλων. Τὰ ἀντικείμενα ἀφίενται ἐπί τινας ἡμέρας πρὸς ξήρανσιν, μεθ' ὃ ἀφαιροῦνται τὰ πλεονάζοντα φυλλίδια τοῦ χρυσοῦ διὰ λίαν μαλακοῦ χρωστῆρος. Πρὸς ἀπόκτησιν μεγαλυτέρας μονιμότητος ἐπαλείφεται τὸ ἐπιμεταλλωθὲν ἀντικείμενον δι' εἰδικοῦ βερνικίου, ἐπέρχεται ὅμως ἐκ τούτου ἐξασθένησις τῆς λάμψεως τοῦ μετάλλου. Διὰ τὴν ἐπιχρύσωσιν ξυλίνων ἀντικειμένων προτιμᾶται συνήθως ἡ μέθοδος διὰ τοῦ βερνικίου. Πρὸς τοῦτο ἐπαλείφονται τὰ οἰκεῖα μέρη τῶν ἀντικειμένων διὰ στρωμάτων τινῶν θερμοῦ, ἀλλ' ἀραιοῦ διαλύματος κόλλας, κατόπιν δὲ διὰ τριῶν ἕως τεσσάρων στρωμάτων διαλύματος κόλλας περιέχοντος κόνιν κρητίδος. Ἕκαστον νέον στρῶμα ἐπαλείφεται μετὰ τὴν τελείαν ξήρανσιν τοῦ προηγουμένου. Ἡ ἐπιφάνεια πρέπει νὰ ἀποκτήσῃ οὕτω τελείως ὁμαλὴν καὶ λείαν ὄψιν. Μετὰ τὴν στίλβωσιν αὐτῆς διὰ τεμαχίου ὑφάσματος, ἐπιτίθεται τὸ μέταλλον καθ' ὃν τρόπον ἐξετέθη ἀνωτέρω.

Ἀγενῆ μέταλλα δύνανται νὰ ἐπιχρυσωθοῦν δι' ἐπικαλύψεως μὲ ἀμάλγαμα χρυσοῦ καὶ πυρώσεως, ὁπότε ἀφίσταται ὁ ὑδράργυρος καὶ παραμένει ἡ ἐπιφάνεια ἐπίχρυσος, ἥτις ὑποβάλλεται περαιτέρω εἰς μηχανικὴν κατεργασίαν στιλβώσεως κλπ. (βλ. λ. *χρυσοχοΐα*). Ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι λίαν δαπανηρά, ὡς ἐκ τῆς ἀπωλείας τοῦ ὑδραργύρου, καὶ λίαν ἐπιβλαβὴς διὰ τὴν ὑγείαν τῶν ἐργατῶν, ὡς ἐκ τῆς ἀναπνοῆς τῶν ἀναδιδομένων δηλητηριωδῶν ἀτμῶν τοῦ ὑδραργύρου, διὰ τοῦτο δὲ καὶ προσεπάθησαν νὰ τὴν ἀντικαταστήσουν διὰ τῆς καλουμένης *ψυχρᾶς ἐπιχρυσώσεως*. Αὕτη συνίσταται εἰς τὴν προστριβὴν διαλύματος χλωριούχου χρυσοῦ ἐν κυανιούχῳ καλίῳ, καταστάντος πυκνορρεύστου διὰ προσθήκης κρητίδος ἢ εἰς τὴν προστριβὴν ἀποτεφρωθέντος ὑφάσματος, τὸ ὁποῖον εἶχε διαποτισθῇ μὲ χλωριοῦχον χρυσόν, ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας διὰ πώματος ἐκ φελλοῦ ἀπανθρακωμένου ἐπιφανειακῶς καὶ ἐμβαπτιζομένου εἰς διάλυμα ἅλατος.

Ἡ ἐπιχρύσωσις δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ καὶ δι' ὑγρᾶς ὁδοῦ, δι' ἐμβαπτίσεως τοῦ ἀντικειμένου ἐντὸς λουτροῦ ἐξ ὀξίνου ἀνθρακικοῦ νατρίου καὶ χλωριούχου χρυσοῦ. Τέλος ἐν μεγάλῃ κλίμακι τελεῖται καὶ ἡ γαλβανικὴ ἐπιχρύσωσις τῶν μεταλλικῶν ἀντικειμένων (βλ. λ. *γαλβανοστεγία*).

ΑΝ. Δ.

ἐπιχρυσωτής (ὁ)· ὁ ἐπιχρυσώνων, ὁ εἰδικὸς διὰ τὰς ἐπιχρυσώσεις τεχνίτης.

ἐπιχρωματίζω· χρωματίζω, ἐπαλείφω διὰ χρώματος, κοιν. *βάφω, μπογιατίζω*.

ἐπιχρωμίωσις (ἡ) *['Ηλεκτροχημ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ ἐπικάλυψις τῆς ἐπιφανείας ἀντικειμένου τινὸς διὰ στρώματος χρωμίου.

Ἡ ἐπιχρωμίωσις ἀποτελεῖ τὴν νεωτάτην ἀνακάλυψιν τῆς γαλβανοστεγίας καὶ ἀντικαθιστᾷ τελείως τὴν ἐπινικέλωσιν εἰς ὅλας της τὰς ἐφαρμογάς. Ἀπαιτεῖ κατὰ κανόνα προκαταρκτικὴν ἐπιχάλκωσιν καὶ ἐνδιάμεσον ἐπινικέλωσιν, ἐν τούτοις ὅμως αἱ ἐργασίαι αὗται δὲν εἶναι πάντοτε ἀπαραίτητοι. Τὰ ἐπιτυγχανόμενα ἀποθέματα ἀποκτοῦν μεγίστην στιλπνότητα μετὰ τὴν συνήθη στιλβωτικὴν κατεργασίαν, εἶναι δὲ κατὰ πολὺ ἀνθεκτικώτερα ὡς πρὸς τὰς ἀτμοσφαιρικὰς ἐπιδράσεις τῶν ἀντιστοίχων τοῦ νικελίου. Αἱ μέθοδοι τῆς ἐπιχρωμιώσεως τηροῦνται μυστικαί.

ΑΝ. Δ.

ἐπιχρωννύω καὶ ***ἐπιχρώννυμι,*** *ἀόρ. ἐπέχρωσα—ἐπεχρώσθην,* παθ. μετχ. *ἐπικεχρωσμένος*· χρωματίζω, δίδω χρῶμα.

ἐπίχρωσις, *—εως* (ἡ)· χρωματισμὸς τῆς ἐπιφανείας, βάψιμο.

ἐπιχύνω, *ἀόρ. ἐπέχυσα κτλ.*· *ἐπιχέω* (βλ. λ.).

ἐπίχυσις, *—εως* (ἡ)· ἡ πρᾶξις τοῦ ἐπιχύνειν, χύσις ὑγροῦ τινος, ἡ ἐπί τινος ροή· || ἀγγεῖον εἰς τὸ ὁποῖον κιρνῶσι οἶνον μετὰ ὕδατος, κρατήρ.

—['Αρχ.] Διὰ τοῦ ὅρου *ἐπιχύσεις* ἐκαλοῦντο συγκεχυμένως πως παρ' ἀρχαίοις πάντα σχεδὸν τὰ ἐπιτραπέζια καὶ μὴ ἀγγεῖα, τὰ χρησιμοποιούμενα πρὸς ἄντλησιν ὑγρῶν καὶ μετοχέτευσιν αὐτῶν· οὕτω μνημονεύονται ἐπιχύσεις «ἐλαιηραί», χρησιμοποιούμεναι πρὸς πλήρωσιν τῶν λύχνων δι' ἐλαίου, καὶ ἐπιχύσεις «χαλκείου», χρησιμοποιούμεναι ἐπὶ τῆς τραπέζης διὰ τὴν πλήρωσιν τῶν ποτηρίων τοῦ οἴνου. Ὑπὸ τὴν γενικήν των αὐτὴν ἔννοιαν αἱ ἐπιχύσεις δύνανται νὰ ταυτισθοῦν πρὸς τὰ παρεμφερῆ ἀγγεῖα ἀρύστιχον, πρόχουν, χοήν, οἰνοχόην, κατάχυσιν κ. ἄ. Ὁ Οὐάρρων ὁμιλῶν περὶ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ἑλληνικῶν μεθόδων εἰς τὴν ρωμαϊκὴν μαγειρικὴν λέγει, ὅτι ὁ guttus, μετοχετευτικὸν ἐπιτραπέζιον σκεῦος μικροῦ στομίου (gutta=σταγὼν) ἀντικατεστάθη διὰ τῆς «ἐπιχύσεως» καὶ τὸ simpulum διὰ τοῦ κυάθου. Τινὲς ἐκ τῶν ἀρχαιολόγων βασιζόμενοι ἐπὶ τῆς πιστοποιηθείσης ταυτότητος τῶν δύο τελευταίων σκευῶν, συνάγουν διὰ συμπερασμοῦ ὅτι καὶ τὰ δύο πρῶτα ἦσαν ταὐτὰ καὶ ὅτι πρόκειται περὶ ἁπλῆς ἀλλαγῆς ὀνομασιῶν· ἄλλοι πάλιν θεωροῦν τὴν ἐπίχυσιν τὸ ἀντίθετον τοῦ guttus, ἤτοι σκεῦος δι' οὗ τὸ ὑγρὸν ἐξέρχεται κατὰ μεγάλην ποσότητα.

—Π.

ἐπίχωμα (τό)· τὸ ἐπιχωθέν, σωρὸς χώματος.

—[Μηχαν.] *Ἐπίχωμα* εἶναι ὄγκος χωμάτινος μεταβλητοῦ πάχους, σχήματος δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον ὡρισμένου γεωμετρικοῦ, δι' οὗ ἐπιτυγχάνεται ἀνύψωσις τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους εἰς ὡρισμένην στάθμην πρὸς ἐπιτυχίαν ὡρισμένου σκοποῦ. Τὰ ἐπιχώματα χρησιμοποιοῦνται πρὸς κατασκευὴν ὁδῶν, σιδηροδρόμων, φραγμάτων καὶ ἐν γένει χωματουργικῶν ἔργων. Τὸ πάχος καθὼς καὶ τὸ σχῆμα αὐτῶν ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ δι' ὃν προορίζονται, τὰ δὲ ὑλικὰ δι' ὧν κατασκευάζονται δέον νὰ εἶναι ποιότητος τοιαύτης, ὥστε τὸ δι' αὐτῶν κατασκευαζόμενον ἐπίχωμα νὰ ἀποτελῇ συμπαγῆ ὄγκον μὴ ὑποκείμενον εἰς φθορὰς ἐκ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν ἐπιρροῶν καὶ κυρίως ἐξ ἐπιδράσεως τῶν ὑδάτων.

ΑΛ. Ν. Μ.

—['Οχυρωτ.] Καλεῖται *ἐπίχωμα* εἰς τὴν ὀχυρωτικὴν ὄγκος χώματος ριπτόμενος πρὸ τοῦ χαρακώματος καὶ χρησιμεύων νὰ προστατεύῃ τὸν βάλλοντα ἀπὸ τῶν βολίδων τοῦ πεζικοῦ. Μέχρι τοῦ 1914 τὰ ἐπιχώματα ὑπερεῖχον τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους 0,50—0,60 τοῦ μέτρου· τὸ τοιοῦτον εἶχε τὸ μειονέκτημα νὰ καθιστᾷ καταφανῆ τὴν θέσιν τοῦ χαρακώματος εἰς τὴν ἐπίγειον παρατήρησιν, σχηματίζῃ δὲ καὶ νεκρὰν γωνίαν βολῆς. Σήμερον γενικῶς τὰ ἐπιχώματα οὐδέποτε ὑπερβαίνουν τὰ 0,30 τοῦ μέτρου.

Π. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ἐπιχωματῶ (*—όω*)· κάμνω ἐπιχωμάτωσιν, σωρεύω χῶμα· || ὑψῶ τὸ ἔδαφος δι' ἐπιχωματώσεως.

ἐπιχωμάτωσις, *—εως* (ἡ)· σώρευσις χώματος εἴτε πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ ἐδάφους εἴτε πρὸς κατασκευὴν φράγματος, ἀντίθ. *ἐκχωμάτωσις:* «ἐπιχωμάτωσις ἕλους» κάλυψις τοῦ ἕλους διὰ χώματος πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ ἐδάφους.

ἐπιχώνω καὶ ***ἐπιχωννύω*** καὶ ***ἐπιχώννυμι***· ρίπτω, σωρεύω χῶμα, καλύπτω διὰ χώματος, κάμνω ἐπίχωσιν: «ἐπιχώνω τὸ ἕλος».

ἐπιχωριάζω· εἶμαι ἐπιχώριος, μένω, διατρίβω ἔν τινι τόπῳ, συχνάζω: «ἐπιχωριάζει εἰς τὰς Ἀθήνας»· || ἐπικρατῶ, εἶμαι συνήθης: «ἐπιχωριάζει ἡ λατρεία», «ἐπιχωριάζει ὁ τύφος, — ἡ ἑλονοσία» εἶναι συνήθης νόσος ὁ τύφος, ἡ ἑλονοσία, «ἐπιχωριάζουσαι νόσοι» αἱ ἐνδημικαί.

ἐπιχώριος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐν τῇ χώρᾳ εὑρισκόμενος, ἐντόπιος: «οἱ ἐπιχώριοι» οἱ ἐντόπιοι, οἱ μόνιμοι κάτοικοι τόπου τινός, «ἐπιχώρια προϊόντα», «ἐπιχώριος βιομηχανία»· ἄλλως *ἐγχώριος*.

ἐπίχωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐπιχώνειν, συσσώρευσις χώματος, κάλυψις διὰ χώματος, καὶ αὐτὸ τὸ σωρευθὲν χῶμα, τὸ ἐπίχωμα: «ἐπίχωσις ἕλους».

ἐπίψαυσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐπιψαύειν*, ψαῦσις, ἐπαφή, ψηλάφησις, κοιν. *ἄγγιγμα*.

ἐπιψαύω· ψαύω, ἐφάπτομαί τινος, ψηλαφῶ, ἐγγίζω.

ἐπιψεκάζω· ψεκάζω, ρίπτω ψεκάδας, ραντίζω· || μεταφ. ρίπτω ὀλίγον, παρέχω τι φειδωλῶς.

ἐπιψευδαργυρῶ (*—όω*)· καλύπτω διὰ ψευδαργύρου, περιβάλλω διὰ στρώματος ψευδαργύρου.

ἐπιψευδαργύρωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐπιψευδαργυροῦν, ἡ διὰ ψευδαργύρου περικάλυψις.

—[Τεχν.] Καλεῖται *ἐπιψευδαργύρωσις* ἡ ἐπικάλυψις τῆς ἐπιφανείας μεταλλικοῦ ἀντικειμένου διὰ στρώματος ψευδαργύρου πρὸς προστασίαν ἀπὸ τῆς σκωρίας. Ἐπιτυγχάνεται δι' ἐμβαπτίσεως τοῦ μεταλλικοῦ ἀντικειμένου ἐντὸς λουτροῦ ἐκ τετηκότος ψευδαργύρου. Ὡραῖα ἀποθέματα ψευδαρ-

Digitized by Google

γύρου λαμβάνονται καὶ τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος ἐκ διαλυμάτων ἁλάτων αὐτοῦ (βλ. λ. *γαλβανοστεγία*). Περὶ τῶν λοιπῶν μεθόδων ἐπιψευδαργυρώσεως βλ. λ. *ἐπιμετάλλωσις*. ΑΝ. Δ.

ἐπιψηλαφῶ (*—άω*)· ψηλαφῶ, ἐπιψαύω.

ἐπιψηφίζω, ἀόρ. *ἐπεψήφισα—ἐπεψηφίσθην*· ἀποφασίζω, δέχομαι διὰ τῆς ψήφου, ἐν τῇ βουλῇ καὶ τοῖς ὠργανωμένοις σωματείοις: «ἐπεψηφίσθη ὁ προϋπολογισμός»· || θέτω τὸ ζήτημα εἰς ψηφοφορίαν καὶ ἐρωτῶ τὴν βουλὴν ἢ τὸν δῆμον (ἀρχ.).

— *[Ἀρχ.]* *Ἐπιψηφίζειν* ἐκαλεῖτο γενικῶς ἡ ἐνώπιον τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου ἢ τῆς βουλῆς θέσις ζητήματός τινος καὶ ἡ ἐπ' αὐτοῦ διὰ τῆς ψήφου ζήτησις τῆς γνώμης τῶν παρισταμένων· καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ προέδρου (ἐπιστάτου) τῆς βουλῆς ἢ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου ἐπιψηφίζειν ἐκαλεῖτο ἡ ἄμεσος θέσις ἑνὸς ζητήματος εἰς ψηφοφορίαν, ἐπὶ ἁπλοῦ δὲ μέλους τοῦ συνερχομένου σώματος ἡ αἴτησις παρὰ τοῦ προέδρου ὅπως ζήτημά τι τεθῇ εἰς ψηφοφορίαν. Ὁ *ἐπιψηφίσας* (ζητήσας τὴν θέσιν ζητήματός τινος εἰς ψηφοφορίαν), προκειμένου περὶ ζητημάτων τῶν ὁποίων καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ συζήτησις ἐθεωρεῖτο ἐπιβλαβὴς διὰ τὰ συμφέροντα τῆς πολιτείας, ὑπεῖχε τὰς αὐτὰς εὐθύνας πρὸς τὸν *εἰπόντα* (τὸν ἀγορεύσαντα ἐπὶ τοῦ ζητήματος καὶ ὑποστηρίξαντα αὐτό). —Π.

ἐπιψήφισις, *—εως* (ἡ)· ἀπόφασις, ἀποδοχὴ διὰ ψήφου: «ἐπιψήφισις τοῦ προϋπολογισμοῦ,—τοῦ νομοσχεδίου».

ἐπίψογος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εἰς ψόγον ἐκτεθειμένος, ἐπίμεμπτος, ἀξιοκατάκριτος.— Ἐπίρρ. ***ἐπιψόγως***.

ἐπιωδυδρίνη (ἡ)· *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *ἐπαλοϋδρῖναι*.

ἐπιών, *—οῦσα, —όν*· μετχ. τοῦ *ἔπειμι* μὲ σημασίαν ὁτὲ μὲν ἐνεστῶτος, ὁτὲ δὲ μέλλοντος (ἀρχ.). || εἰς τὴν νέαν ἑλλην. ὡς ἐπίθ.: «ὁ ἐπιὼν ἐνιαυτός», «τὸ ἐπιὸν ἔτος» τὸ προσεχές, τὸ ἑπόμενον ἔτος· || ***ἐπιοῦσα*** (ἡ)· ὡς οὐσ. κατὰ παράλειψιν τοῦ *ἡμερα*, ἡ ἑπομένη: «ἀνεχώρησε τὴν ἐπιοῦσαν ἀπὸ τῆς ἀφίξεώς του».

Ἔπλα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία νήσου ἀναφερομένης ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γ, ιστ, 23) ὡς παρακειμένης τῇ Πελοποννήσῳ. Πιστεύεται γενικῶς (ἔκδ. *Nobbe*, σελ. 218) ὅτι δὲν εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὰ *Αἴγιλα* ἢ τὴν *Αἰγιλίαν*, δηλαδὴ τὰ σύγχρονα *Ἀντικύθηρα*. Ἡ σειρὰ ἐν τούτοις τῆς γεωγραφικῆς διαδοχῆς ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ Πτολεμαίου, φέρουσα τὴν Ἔπλαν μεταξὺ Κυθήρων ἀφ' ἑνὸς καὶ Αἰγίνης καὶ Σαλαμῖνος ἀφ' ἑτέρου, ἄγει εἰς τὴν ὑπόθεσιν μήπως Ἔπλα ὠνομάζετο ἡ σύγχρονος *Παραπόλα*, ἥτις δὲν εἶναι γνωστὸν πῶς ὠνομάζετο παρ' ἀρχαίοις, καὶ ἡ ὁποία δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπῆρξεν ἀνώνυμος, ἀφοῦ οὔτε μικρὰ εἶναι, καὶ εἰς τὴν ἐπισημοτάτην τῶν θέσεων διὰ τοὺς ἀναπλέοντας τὸ Μυρτῷον εὑρίσκεται, καὶ ἀφοῦ ὁ Πτολεμαῖος δὲν ἐλησμόνησεν, ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ του, τὴν πολὺ μικροτέραν ἐρημόνησον *Θηγανοῦσαν*. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἐπλήγην *[Ὁπλομ.]*. Ἐπιφώνημα τοῦ πληγέντος κατὰ τὴν συμβολήν. Ἡ καλὴ πίστις ἀπαιτεῖ, ὅπως ὁ πληγεὶς κατὰ τὴν συμβολὴν ἀγωνιστὴς ὁμολογήσῃ γεγονυίᾳ τῇ φωνῇ τὸ πλῆγμα διὰ τοῦ ἐπιφωνήματος *ἐπλήγην*. Παρ' ἡμῖν οἱ ἀγωνιζόμενοι ὁπλομάχοι μεταχειρίζονται συνήθως τὸ γαλλικὸν ἐπιφώνημα «Touché», οἱ Ἰταλοὶ τὸ ἐπιφώνημα «Toccato» καὶ οἱ Γερμανοὶ «Der sitzt». Τ. Ι. Κ.

ἐπόγδοος ἢ ***μείζων τόνος*** *[Βυζ. Μουσ.]*. Ὁ τὸ πρῶτον τονιαῖον διάστημα κατέχων τόνος εἰς τὰ τετράχορδα τῆς φυσικῆς διατονικῆς κλίμακος, ἧς χρῆσιν ποιοῦνται ἥ τε βυζαντινὴ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ καὶ ἡ δημώδης ἑλληνικὴ τοιαύτη, ἔχων ἀξίαν μήκους χορδῆς $^{8}/_{9}$. Ὁ τόνος οὗτος σχηματίζεται οὕτως: Ἐκ τῆς ὑπεροχῆς τῆς διὰ πέντε μείζονος τελείας συμφωνίας (*δι* τῆς ὑπάτης—*πα* τῆς μέσης), ἐχούσης τὸν ἡμιόλιον ἀριθμητικὸν καὶ ἁρμονικὸν λόγον πρὸς τὸ μῆκος τῆς ὅλης χορδῆς ὡς 3 πρὸς 2 ἢ $^{2}/_{3}$, πρὸς τὴν διὰ τεσσάρων μείζονα τελείαν συμφωνίαν (*δι* τῆς ὑπάτης—*νη* τῆς μέσης), ἔχουσαν τὸν ἐπίτριτον ἀριθμητικὸν καὶ ἁρμονικὸν λόγον πρὸς τὸ μῆκος τῆς ὅλης χορδῆς ὡς 4 πρὸς 3 ἢ $^{3}/_{4}$, παράγεται ὁ ἐπόγδοος ἀριθμητικὸς καὶ ἁρμονικὸς λόγος ὡς 9 πρὸς 8 ἢ $^{8}/_{9}$ καὶ σχηματίζεται ὁ φυσικὸς μείζων τόνος (*νη—πα*) ὁ καὶ ἐπόγδοος καλούμενος, ἔχων ἀξίαν μήκους χορδῆς $^{8}/_{9}$. Ὁ ἀριθμητικὸς καὶ ἁρμονικὸς οὗτος τοῦ ἐπογδόου τόνου λόγος εὑρίσκεται, ἐὰν ἀφαιρεθῇ, διὰ τῆς διαιρέσεως ἐκ τοῦ ἡμιολίου λόγου τῆς διὰ πέντε μείζονος τελείας συμφωνίας, ὁ ἐπίτριτος τοιοῦτος τῆς διὰ τεσσάρων μείζονος τελείας τοιαύτης, οὕτω: $^{2}/_{3} : ^{3}/_{4} = ^{8}/_{9}$. Ὁ μείζων ἢ ἐπόγδοος τόνος ὑπερέχει τοῦ μὲν φυσικοῦ ἐλάσσονος ἢ ἐπιενάτου ($= ^{9}/_{10}$) τόνου κατὰ ἐπογδοηκοστὸν λόγον ($= ^{80}/_{81}$), *κόμμα* ἐν τῇ μουσικῇ καλούμενον, τοῦ δὲ φυσικοῦ ἐλαχίστου ἢ ἐπιπεντεκαιδεκάτου ($^{15}/_{16}$) τόνου κατὰ τὸν ἀριθμητικὸν λόγον $^{128}/_{135}$, ὅστις καλεῖται ἐν τῇ μουσικῇ *ἀποτομὴ* ἐλάσσονος τόνου. Ἐν ταῖς ἐν χρήσει κρηπῖσι καὶ τοῖς θεωρητικοῖς τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, ὁ μείζων ἢ ἐπόγδοος τόνος παρίσταται διὰ τῶν λεγομένων τμημάτων (δωδεκατημορίων τοῦ τόνου) διὰ τοῦ ἀριθμοῦ 12. Ἡ τοιαύτη εἰς τμήματα διαίρεσις, οὖσα φανταστικὴ καὶ εἰκονική, οὐδεμίαν κέκτηται ἐπιστημονικὴν ἀξίαν. Καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ μουσικῇ ὑπῆρχεν ὁ μείζων ἢ ἐπόγδοος τόνος, σχηματιζόμενος ἐκ τῆς ὑπεροχῆς τῆς διὰ πέντε συμφωνίας πρὸς τὴν διὰ τεσσάρων (βλ. *Εὐκλείδου*, Κατατομὴ καν.· θεωρήματα η', κγ', ιγ'). Σημειωτέον ὅτι ἑκάτερον τῶν τετραχόρδων τῆς συντόνου ἢ σκληρᾶς διατονικῆς κλίμακος τῶν ἀρχαίων, ἀπετελεῖτο ἐξ ἑνὸς λείμματος, ὅπερ, μικρότερον ὂν τοῦ ἡμιτονίου κατά τι, εἶχεν ἀξίαν μήκους χορδῆς $^{243}/_{256}$ καὶ δύο τόνων ἐπογδόων. Ἄρα ἐστερεῖτο ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ μουσικὴ τοῦ τε φυσικοῦ ἐλάσσονος ἢ ἐπιενάτου τόνου ὡς καὶ τοῦ φυσικοῦ ἐλαχίστου ἢ ἐπιπεντεκαιδεκάτου τοιούτου. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

ἐποδύρομαι· ὀδύρομαι, κλαίω, θρηνολογῶ.

ἐποίησεν *[Ἱστορ. Τέχν.]*. Ὁ τύπος συναντᾶται ἐν ἐπιγραφαῖς ἀγαλμάτων καὶ ἀγγείων, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ ποιήσαντος τὸ ἔργον γλύπτου ἢ ἀγγειοπλάστου: «Ἱέρων ἐποίησε», «Εὐφρόνιος ἐποίησε», «Ἀνδοκίδης ἐποίησε» κ.λ.π. Παραλλήλως πρὸς τὸν τύπον ἐποίησεν ἀπαντᾷ ἐν ἐπιγραφαῖς ἀγγείων συνήθης καὶ ὁ τύπος ἔγραψε, συνοδευόμενος ὑπὸ ὀνόματος καὶ δηλῶν τὸν ζωγράφον ὅστις ἐζωγράφησε τὰς εἰκόνας τοῦ ἀγγείου. Ἐνίοτε ὁ ζωγράφος, ἐπιθυμῶν νὰ δηλώσῃ, ὅτι ἀμφότεραι αἱ ἐργασίαι ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ ἰδίου, μεταχειρίζεται ἀμφότερα τὰ ρήματα, π. χ. «Ἐξεκίας ἔγραψε καὶ ἐποίησε ἐμέ». Ὅταν ὅμως ἄλλος εἶναι ὁ κατασκευάσας τὸ ἀγγεῖον καὶ ἄλλος ὁ ἐκτελέσας τὰς εἰκόνας, δηλοῦται σαφῶς ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τοῦ ἀγγείου π.χ. «Ἐργῖνος ἐποίησε καὶ Ἀριστοφάνης ἔγραψε», «Κλιτίας με ἔγραψε, Ἐργότιμός με ἐποίησε». Ν. Χ. ΚΟΤΖΙΑΣ

ἐποίκησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐγκατάλειψις τῆς ἰδίας πατρίδος καὶ ἐγκατάστασις ἐν ξένῳ τόπῳ.

ἐποικία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἔποικος, τὸ νὰ κατοικῇ τις εἰς ξένον τόπον, ἐποίκησις.

— *[Ἀρχ.]* Διὰ τοῦ ὅρου *ἐποικία* ἐδηλοῦντο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐκεῖναι ἐκ τῶν ἀποικιῶν, αἵτινες διὰ τῆς ἀναπτυχθείσης δυνάμεώς των ἢ διὰ τῆς καταπτώσεως τῆς μητροπόλεως κατώρθωσαν νὰ μὴ διέπωνται ἀπὸ τοὺς συνήθεις ἀποικιακοὺς νόμους, ἀλλὰ νὰ κανονίζουν τὰ καθ' ἑαυτὰς κατόπιν συνεννοήσεων μετὰ τῆς μητροπόλεως. Οἱ κάτοικοι μιᾶς τοιαύτης ἀποικίας ἐκαλοῦντο *ἔποικοι*, ἐξ αὐτῶν δὲ οἱ τηροῦντες τὰ ἐν τῇ μητροπόλει ἀστικὰ δικαιώματά των ἐλέγοντο *κληροῦχοι*. Ἡ ἀκριβὴς διαφορὰ συνήθους ἀποικίας καὶ ἐποικίας παρ' οὐδενὶ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἀνευρίσκεται, γενικαὶ δὲ μόνον πληροφορίαι ἐξάγονται ἐκ τῶν διασωθέντων ἐνεπιγράφων μνημείων. —Π.

ἐποικίζω, ἀόρ. *ἐπῴκισα—ἐπῳκίσθην*, παρακ. παθ. μετοχ. *ἐπῳκισμένος*· κατοικίζω ἀποίκους εἰς πόλιν ἢ εἰς τόπον κατῳκημένον, ἐγκαθιδρύω ἔν τινι τόπῳ νέους κατοίκους· || ἰδίᾳ ἐνεργῶ τὴν ἐγκατάστασιν προσφύγων ἢ ἀκτημόνων γεωργῶν εἰς ἐκτάσεις ἀκαλλιεργήτους, δημοσίας ἢ ἀπηλλοτριωμένας.

ἐποίκισις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐποικίζειν, *ἐποικισμὸς* (βλ. λ.).

ἐποικισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐποικίζειν, ἐγκαθίδρυσις νέων κατοίκων ἔν τινι τόπῳ· || «διεύθυνσις ἐποικισμοῦ» ὑπηρεσία τοῦ δημοσίου πρὸς ἐγκατάστασιν προσφύγων ἢ καὶ ἀκτημόνων γεωργῶν εἰς ἀκαλλιεργήτους ἐκτάσεις δημοσίας ἢ ἀπηλλοτριωμένας.

—*[Ἐγκυκλ.]* *Ἐποικισμὸς* ὑπὸ γενικωτέραν ἔννοιαν σημαίνει, ὅπως καὶ ἡ λέξις μαρτυρεῖ, τὴν κατασκευὴν μονίμου συνήθως κατοικίας. Λέγοντες ὅμως σήμερον ἐποικισμὸν νοοῦμεν κυρίως τὸν ἀγροτικὸν ἐποικισμόν, ἤτοι τὴν ἐγκατάστασιν γεωργῶν, ἐργατῶν καὶ ἄλλων εἰς ἀκαλλιέργητα ἢ ἀτελῶς καλλιεργούμενα ἐδάφη καὶ εἰς μεγάλα κτήματα, τῶν ὁποίων ὁ κατατεμαχισμὸς ἐπιβάλλεται ὑπὸ οἰκονομικοκοινωνικῶν ἢ ἐθνικῶν λόγων. Ἐκτὸς τοῦ ἀγροτικοῦ ἐποικισμοῦ ἔχομεν καὶ τὸν ἀστικόν, ἤτοι τὴν ἐγκατάστασιν ἐργατῶν, ἀγροτῶν καὶ ἄλλων εἰς μεγάλα ἀστικὰ κέντρα ἢ εἰς τὴν περιφέρειαν αὐτῶν. Οἱ ἐποικιζόμενοι ἀγροτικῶς προσπορίζονται τὰ πρὸς τὸ ζῆν διὰ τῆς καλλιεργείας τῆς γῆς, οἱ ἐποικιζόμενοι ἀστικῶς ἀποζοῦν μετερχόμενοι ἀστικὰ ἐπαγγέλματα.

Τὰ ἴχνη προϋπαρξάντων συνοικισμῶν, ἅτινα συναντᾷ κανεὶς πολλαχοῦ τῆς γῆς, εἶναι ἡ καλυτέρα ἀπόδειξις ὅτι ἑκάστη χώρα ἔχει ποικισθῇ ἀλληλοδιαδοχικῶς ὑπὸ διαφόρων ἐθνικοτήτων, αἵτινες ἀνέπτυξαν καὶ διέδωσαν ἰδίους τρόπους ἐποικισμοῦ, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ χαρακτηριστικώτεροι, ἐκτὸς τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν (βλ. λ. *ἀποικίαι*), εἶναι ὁ ρωμαϊκός, ὁ γερμανικός, ὁ κελτικὸς καὶ ὁ σλαυικός. Οἱ Ρωμαῖοι ἐποίκιζον τὰ καταλαμβανόμενα ἐδάφη κατανέμοντες αὐτὰ εἰς τμήματα ἐκ 50 περίπου ἑκταρίων. Τὰ σχηματιζόμενα ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἐποικιστῶν χωρία ἀπετελοῦντο ἐκ 10—30 μεγάλων οἰκημάτων ἀτάκτως πλησίον ἀλλήλων κειμένων καὶ ἄλλων μικροτέρων. Τὰ τῆς καλλιεργείας τῶν γαιῶν ἐκανονίζοντο διὰ κοινῆς τῶν ἐποικιστῶν συμφωνίας (Flurzwang κτλ.). Οἱ Κέλται καὶ οἱ Σλαῦοι, ἀποτελοῦντες πατριαρχικῶς διοικουμένας οἰκογενείας—οἱ μὲν πρῶτοι τὰ *κλὰν* (Clan), οἱ δὲ δεύτεροι τὰ *ζάδρουγκα* (Zadrouga)—δὲν ἐμοιράζοντο τὰς ἐποικιζομένας γαίας, ἀλλὰ τὰς ἐκαλλιέργουν κατ' οἰκογενείας. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐποικιστικῶν τρόπων τὴν μεγαλυτέραν ἴσως ἐπίδρασιν ἔσχεν ὁ γερμανικός, ὅστις διὰ τῆς τεραστίας ἐποικιστικῆς προσπαθείας τῶν Γερμανῶν κατὰ τὸν μεσαίωνα (1100—1400) διεδόθη εἰς ὁλόκληρον τὴν Μεσευρώπην μέχρι τῶν σημερινῶν περίπου γερμανοσλαυικῶν ἐθνικῶν συνόρων καὶ τῆς Ρουμανίας, καὶ ἐπηρέασε σημαντικῶς τοὺς Κέλτας τῆς Οὐαλίας, Σκωτίας καὶ Ἰρλανδίας.

Ὁ ἐποικισμὸς κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Ἡ πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ γερμανικοῦ στοιχείου ἐπιχειρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Βίσμαρκ διὰ τοῦ νόμου τῆς 26 Ἀπριλίου 1886 ἐγκατάστασις Γερμανῶν ἀγροτῶν εἰς τὸ Πόζεν καὶ τὴν δυτικὴν Πρωσσίαν, ἐθεωρεῖτο προπολεμικῶς ὡς ἡ μεγαλυτέρα καὶ ἐπιτυχεστέρα ἐποικιστικὴ προσπάθεια τῶν νεωτέρων χρόνων. Εἰς τὴν διάθεσιν τῆς πρὸς τοῦτο συσταθείσης ἐποικιστικῆς ἐπιτροπῆς ἐτέθησαν ὑπὸ τῆς πρωσσικῆς κυβερνήσεως κατὰ καιροὺς 650.000.000 μάρκων, ἐκ τῶν ὁποίων 483.962.050 κατηναλώθησαν πρὸς ἀγορὰν 823 μεγάλων κτημάτων, ἐκτάσεως 428.733 ἑκταρίων, καὶ 624 μικροτέρων ἐκτάσεως 30.272. Ἐπὶ ἐκτάσεως 309.139 ἑκταρίων ἐδημιουργήθησαν 21.749 γεωργικοὶ κλῆροι μέσου μεγέθους 10—20 ἑκταρίων, εἰς τοὺς ὁποίους ἐγκατεστάθησαν ἰσάριθμοι οἰκογένειαι. Ἐκτὸς τῶν κληρούχων ἐστεγάσθησαν καὶ 102 ἐργατικαὶ οἰκογένειαι. Πλὴν τῆς Γερμανίας τὴν ἀνάγκην τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀγροτικοῦ ἐποικισμοῦ ᾐσθάνθησαν πρὸ τοῦ πολέμου καὶ ἄλλα κράτη τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίως ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ρωσία, αἵτινες ἔλαβον καὶ σχετικὴν νομοθετικὴν πρόνοιαν. Τὸ ζήτημα τοῦ ἀγροτικοῦ ἐποικισμοῦ ἔλαβεν ἐντελῶς νέαν μορφὴν μεταπολεμικῶς λόγῳ τῆς ἐνσκηψάσης εἰς τὰς τάξεις τῶν ἐργατῶν ἀνεργίας καὶ τῶν μετακινήσεων καὶ ἀνταλλαγῶν τῶν πληθυσμῶν, αἵτινες ἔλαβον χώραν εἰς τὰ ἡττηθέντα κράτη τῆς Μεσευρώπης καὶ τὰ Βαλκάνια. Τὰ διάφορα κράτη, ἐκτὸς τῆς βοηθείας, ἣν παρέσχον εἰς κάθε σοβαρὰν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν πρὸς καταπολέμησιν τῆς ἀστυφιλίας (ὡς εἶναι ἡ γνωστὴ καὶ παρ' ἡμῖν διεθνὴς ὁμοσπονδία τῶν ἀγροπόλεων, International Federation for Garden Cities), ἔλαβον καὶ ὡρισμένα νομοθετικὰ μέτρα πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἐποικισμοῦ τῆς ὑπαίθρου χώρας.

Ὁ ἐποικισμὸς ἐν Ἑλλάδι. Ἡ ἀποκατάστασις τῶν ἐκδιωχθέντων κατὰ τὸ 1906 ἐκ Βουλγαρίας Ἑλλήνων παρὰ τὸν Ἁλμυρὸν τῆς Θεσσαλίας ὑπῆρξεν ἡ ἀπαρχὴ τοῦ ἀγροτικοῦ ἐποικισμοῦ ἐν Ἑλλάδι. Ἠγοράσθησαν τότε 1.058.000 στρέμματα γῆς καὶ ἐκτίσθησαν 3253 οἰκίαι, αἵτινες ἀπετέλεσαν τοὺς ἀγροτικοὺς συνοικισμοὺς «Νέαν Ἀγχίαλον» καὶ «Εὐξεινούπολιν», ἀντὶ συνολικῆς δαπάνης 21.504.671 δραχμῶν. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν πολέμων (1912—1922) συνέρρευσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα 300.000 ὁμογενῶν, διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ὁποίων ἐξώδευσε τὸ ἑλληνικὸν κράτος 176,216.995 δραχμάς. Μετὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφὴν ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ προβλήματος τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν συγκεντρωθέντων ἐν τῇ χώρᾳ 1.200.000 ὁμογενῶν, ἔλαβε τὰ ἐνδεικνυόμενα ὑπὸ τῆς καταστάσεως ἐπείγοντα μέτρα, προβᾶσα ἀργότερον (6 Ἰουλίου 1923) καὶ εἰς τὴν ψήφισιν εἰδικοῦ διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν προσφύγων νόμου. Διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 20 Δεκεμβρίου 1922 ἀναδιωργανώθη ἡ ἐποικιστικὴ ὑπηρεσία, δημιουργηθείσης τῆς διευθύνσεως ἐποικισμοῦ Μακεδονίας. Ἀφοῦ ἐπὶ δύο ὁλόκληρα ἔτη διεξήγαγε τὸ ἑλληνικὸν κράτος ἐξ ἰδίων τὸ τεράστιον ἔργον τοῦ ἐποικισμοῦ 1.200.000 ἀνθρώπων, ἐπέτυχε τέλος τὴν σύναψιν δανείου ἐκ 10 ἑκατομμυρίων λιρῶν. Εἰς ἐκπλήρωσιν ἑνὸς τῶν κυριωτέρων ὅρων τῆς συμφωνίας τῆς Γενεύης (29 Σεπτεμβρίου 1923), διὰ τῆς ὁποίας συνήφθη τὸ δάνειον, ἐσχηματίσθη ἡ «Ἐπιτροπὴ Ἀποκαταστάσεως Προσφύγων» (Ε.Α.Π.), ἥτις ἀποτελεσθεῖσα ἐκ 4 μελῶν, ἐξ ὧν τὰ δύο διορίζονται ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως καὶ τὰ ἕτερα δύο ὑπὸ τοῦ συμβουλίου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ἐπελήφθη τοῦ ὅλου ἐποικιστικοῦ ἔργου. Τὸ ἐπιτελεσθὲν ὑπὸ τῆς Ε.Α.Π. ἔργον εἶναι πράγματι τεράστιον. Ἀποκατεστάθησαν ἀγροτικῶς εἰς 1.954 συνοικισμοὺς 551.468 ἄτομα, ἀποτελοῦντα 142.970 οἰκογενείας, αἵτινες ἐστεγάσθησαν εἰς 122.402 οἰκήματα, ἐκ τῶν ὁποίων 55.264 κατεσκευάσθησαν ὑπὸ τῆς Ε.Α.Π., 4.368 ὑπὸ τοῦ κράτους καὶ 62.770 ἐγκατελείφθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ Βουλγάρων. Πρὸς ἐγκατάστασιν τῶν ἀγροτῶν προσφύγων διετέθησαν 8.390.440 στρέμματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 5.487.865 εὑρίσκονται ἐν

Digitized by Google

Μακεδονία καὶ τὰ 2.260.190 ἐν Δ. Θράκῃ. Ἐκ τῶν 8.390.440 στρεμμάτων τὰ 5.035.379 μόνον εἶναι καλλιεργήσιμα. Τὸ μέγεθος τῶν κλήρων ποικίλλει ἀναλόγως τῆς ποιότητος τοῦ ἐδάφους. Ἡ ἀγροτικὴ ἐγκατάστασις ἔχει σχεδὸν ἀποπερατωθῆ, ἡ δ' ἀστικὴ καθημερινῶς συμπληροῦται. Ἔχουν ἀνεγερθῆ 18.089 οἰκίαι καὶ εὑρίσκονται ὑπὸ ἀνέγερσιν ἕτεραι 5.522, ἤτοι ἐν ὅλῳ 23.611, ἔναντι 100.000 καὶ πλέον ἀστικῶν προσφυγικῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες ἔχουν ἀνάγκην στέγης.

Διὰ τὸν ἐποικισμὸν τῶν προσφύγων διετέθησαν καὶ μέλλουν νὰ διατεθοῦν ὑπὸ μὲν τῆς Ε.Α.Π. 13.400.000 λιρῶν, ὑπὸ δὲ τοῦ κράτους 6.600.000 λιρῶν, ἤτοι ἐν συνόλῳ 20.000.000 λιρῶν περίπου. Ἐκ τοῦ ποσοῦ τούτου τὰ 15.382.420 ἐξευρέθησαν διὰ δανείων (προσφυγικοῦ, σταθεροποιήσεως καὶ ἀμερικανικῶν πιστώσεων), τὸ δὲ ὑπόλοιπον κατέβαλε τὸ κράτος ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ. Ἡ Ε.Α.Π. ἐκπληρώσασα τὸν σκοπὸν της πρόκειται προσεχῶς (1930) νὰ διαλυθῇ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *M. Sering*, Die innere Kolonisation im östlichen Deutschland (Leipzig 1893). — *M. Heinisch*, Die Landflucht (Jena 1924). — *A. Hadzopulos*, Die Flüchtlingsfrage in Griechenland (Athen 1927). — *Société des Nations*, L'établissement des Refugiés en Grèce (Genève 1926). — *Α. Πάλλη*, Συλλογὴ στατιστικῶν ἀφορωσῶν τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν προσφύγων (Ἀθῆναι 1929). — *Δ. Γρωτονσταρίου*, Τὸ προσφυγικὸν ζήτημα (1929). — *Π. Δρακούλη*, Ἀγροτικὴ συμπολιτεία (1927, ἔκδ. γ').

Δ. Γ. ΤΣΟΥΓΚΟΣ

ἐποικιστικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἐποικισμόν: «ἐποικιστικὴ πολιτική» κρατικὴ προσπάθεια πρὸς ἐγκατάστασιν ἀκτημόνων γεωργῶν εἰς ἀκαλλιεργήτους ἐκτάσεις.—Ἐπίρρ. **ἐποικιστικῶς.**

ἐποικοδομὴ (ἡ)· νέα οἰκοδομὴ ἐπὶ ἄλλης.

ἐποικοδόμημα (τό)· ἐποικοδομή· ‖ μεταφ. ἡ περαιτέρω προαγωγή, ἀνάπτυξις.

—[ΚΟΙΝΩΝΙΟΛ.] Διὰ τοῦ ὅρου *ἐποικοδόμημα* (superstructure) οἱ ὀπαδοὶ τοῦ *ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ* νοοῦσι τὸ σύνολον τῶν θεσμῶν, κανόνων, πνευματικῶν καὶ ψυχικῶν ἐκδηλώσεων τῆς κοινωνίας, ἤτοι τὸ πολίτευμα, τὸ δίκαιον, τὴν θρησκείαν, τὴν ἠθικήν, τὴν οἰκογένειαν, τὴν ἐπιστήμην, τὴν φιλοσοφίαν, τὴν τέχνην κτλ., ἐνῷ τὸ οἰκονομικὸν στοιχεῖον θεωροῦσιν ὡς τὴν ὑλικὴν βάσιν, τὸ θεμέλιον, τὸν σκελετὸν τοῦ ὅλου κοινωνικοῦ οἰκοδομήματος. Εἰς δεδομένην τινὰ οἰκονομικὴν μορφὴν τῆς κοινωνίας ἀντιστοιχοῦσιν ἀνάλογοι μορφαὶ θεσμῶν, γνώσεως καὶ συνειδήσεως, καὶ μεταβαλλομένης ἢ ἀνατρεπομένης τῆς ὑλικῆς ταύτης βάσεως, συμμεταβάλλεται καὶ συνανατρέπεται θᾶττον ἢ βράδιον καὶ ὁλόκληρον τὸ ἐποικοδόμημα, τὸ ἄλλως καὶ *πνευματικὸν* καλούμενον. Οὕτω μετατοπίζεται ἡ αἰτία τοῦ ἱστορικοῦ γίγνεσθαι τῶν κοινωνιῶν ἀπὸ τοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον ἡ ἰδεαλιστικὴ ἑρμηνεία τῆς ἱστορίας θεωρεῖ γενεσιουργὸν πασῶν τῶν μεταβολῶν καὶ προόδων τῆς ἀνθρωπότητος, εἰς τὴν ὕλην, ἤτοι τὰς παραγωγικὰς δυνάμεις τῆς κοινωνίας. Ἡ μεγάλη π.χ. οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις τῆς ἀστικῆς τάξεως ἐν Εὐρώπῃ ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος (βιομηχανία, ἐμπόριον, χρηματιστικὸν κεφάλαιον) ἐκλόνισε τὴν βάσιν τῆς κλειστῆς φεουδαρχικῆς οἰκονομίας (ἔγγειος κτῆσις, δουλοπαροικία, βιοτεχνία) καὶ μετ' αὐτῶν καὶ τὰς μορφὰς γνώσεως καὶ συνειδήσεως τῶν ἀνθρώπων, ἕως οὗ διὰ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἀνετράπη βιαίως ἡ ἕως τότε ἄρχουσα οἰκονομικῶς, πολιτικῶς καὶ πνευματικῶς φεουδαρχία καὶ μετ' αὐτῆς ὁλόκληρον τὸ ἐποικοδόμημά της. Ἐπειδὴ δὲ αἱ παραγωγικαὶ δυνάμεις (*κοινωνικὴ τεχνική*) καθορίζουν καὶ τὴν ταξικὴν διάρθρωσιν τῆς κοινωνίας, ἅπαντα τὰ στοιχεῖα τοῦ ἐποικοδομήματος ἐξαρτῶνται ἢ ἀμέσως ἀπὸ τὰς παραγωγικὰς ταύτας δυνάμεις ἢ ἐμμέσως ἀπὸ τὸν ταξικὸν χαρακτῆρα τῆς κοινωνίας. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον τὸ ἐποικοδόμημα ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκφράζει τὰ ἰδεώδη καὶ τὸν τρόπον τοῦ συναισθάνεσθαι τῆς ἀρχούσης τάξεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ περιφρουρεῖ τὰ συμφέροντα καὶ τὰ προνόμια αὐτῆς. Ὁ ὅρος ἐποικοδόμημα ἀποδίδεται ἑλληνιστὶ καὶ διὰ τῶν λέξεων *ὑπερσκελετός, ὑπερκαθεστώς.*

Κ. Ι. Β.

ἐποικοδόμησις, —εως (ἡ)· οἰκοδόμησις νέα ἐπὶ ἄλλου οἰκοδομήματος, προσθήκη ὀρόφου· ‖ μεταφ. οἰκοδόμησις, ἀνέγερσις, ἀνάπτυξις, περαιτέρω προαγωγὴ ἐπὶ βάσεως: «ἐποικοδόμησις τῆς ἐπιστήμης ἐπὶ ὑγιοῦς παραδόσεως».

ἐποικοδομητικός, —ή, —όν· ὁ ἁρμόδιος, ὁ κατάλληλος πρὸς ἐποικοδόμησιν, πρὸς περαιτέρω προαγωγήν, ἀνάπτυξιν: «ἐποικοδομητικὸν δίδαγμα».—Ἐπίρρ. **ἐποικοδομητικῶς.**

ἐποικοδομῶ (—έω)· οἰκοδομῶ περαιτέρω, προσθέτω νέαν οἰκοδομὴν ἐπὶ ἄλλης· ‖ καθόλου, οἰκοδομῶ ἐπὶ βάσεως, κυριολ. καὶ μεταφ.

ἔποικος (ὁ, ἡ)· ὁ καταλιπὼν τὴν ἰδίαν πατρίδα καὶ ἐγκατασταθεὶς ἐν ξένῳ τόπῳ, ὁ μετὰ ἐντοπίων συγκατοικῶν ξένος, ὁ ἐποικισθεὶς ἔν τινι τόπῳ (ἡ διαφορὰ μεταξὺ *ἐποίκων* καὶ *ἀποίκων* παρ' ἀρχαίοις δὲν εἶναι σταθερά· αἱ λέξεις λέγονται ἀδιαφόρως).

Β. Φ.

ἐποικῶ (—έω), ἀόρ. *ἐπῴκησα·* εἶμαι ἔποικος, κατοικῶ ἔν τινι τόπῳ ὡς ξένος καταλιπὼν τὴν ἰδίαν πατρίδα, συγκατοικῶ μετὰ τῶν ἐντοπίων.

ἐποίνιος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ κατὰ τὸν οἶνον γινόμενος, ὁ τοῦ οἴνου: «ἐποίνιον ᾆσμα», «ἐποίνιος ὕμνος».

ἐποιωνίζομαι· λέγω τι ὡς καλὸν οἰωνόν, προμαντεύω εὐτυχῆ ἔκβασιν: «ἐποιωνιζόμενος τὴν νίκην ταῦτα λέγει».

ἐποκέλλω, ἀόρ. *ἐπώκειλα·* ρίπτω τὸ πλοῖον εἰς τὴν ξηράν, κάμνω τὸ πλοῖον νὰ καθίσῃ, ἐξοκέλλω: «ἐπώκειλε τὸ πλοῖον ἐπὶ ἄμμου,—ἐπὶ πηλοῦ,—ἐπὶ βράχου».

—*[Ναυτ.]* Ἐποκέλλω (κοιν. *καθίζω τὸ καράβι*, γαλλ. faire échouer, ἀγγλ. to strand a ship, Ναυτ. ὀνομ. ἄρθρ. 1282) σημαίνει καθίζω τὸ πλοῖον εἰς

Ἱστιοφόρον ἀναγκασθὲν νὰ ἐποκείλῃ καὶ ἔχον τὴν σημαίαν του εἰς κόμβον καὶ μεσίστιον, ὡς σῆμα ἐπικλήσεως βοηθείας.

τὴν ξηράν, πρὸς διάσωσιν τῶν ἐπιβαινόντων, ὅταν μὴ δυνάμενον πλέον να πλεύσῃ διατρέχῃ κίνδυνον καταποντισμοῦ. Παρ' ἀρχαίοις ὅμως εἶχε τὴν σημασίαν καὶ τοῦ συγχρόνου *ἐξοκέλλω*: «ἀποδέδεικται σημεῖα τοῖσι ναυτιλλομένοισι τοῦ μὴ ἀποκέλλειν τοῖσι βραχέσι τὰς νέας» (*Ἀρριαν.* Ἰνδικὴ ΜΑ, β). Ἀλλὰ καὶ τανῦν συγχέονται οἱ δύο οὗτοι ὅροι.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἕπομαι· ἀκολουθῶ, ἔρχομαι κατόπιν, ἀντίθ. *ἡγοῦμαι, προηγοῦμαι*: «προηγοῦνται οἱ γονεῖς καὶ ἕπονται τὰ τέκνα» ‖ *ἕπεται·* συνάγεται, ἀκολουθεῖ ὡς συμπέρασμα, προκύπτει: «τί ἕπεται ἐξ αὐτοῦ;», «οὐδὲν ἕπεται ἐκ τούτου» ‖ ἡ μετχ. *ἑπόμενος, —η, —ον* μετ' ἐπιθετ. ἐννοίας (βλ. λ.).

ἐπομβρία (ἡ)· ὄμβρος πολύς, συνεχὴς βροχή, ἀντίθ. *ἀνομβρία*: «ἕνεκα τῆς ἐπομβρίας ἐσχηματίσθησαν πολλὰ τέλματα».

ἐπομβρίζω· κάμνω νὰ πέσῃ βροχή.

ἐπόμβριος (ὁ, ἡ), —ον (τὸ) καὶ **ἔπομβρος·** ὁ ἔχων πολλοὺς ὄμβρους, βροχερός: «ἐπόμβριον ἔτος».

ἑπόμενος, —η, —ον· μετχ. τοῦ *ἕπομαι·* ὁ ἀκολουθῶν, ὁ κατόπιν ἐρχόμενος, ἀκόλουθος, προσεχής: «τὰ ἑπόμενα κεφάλαια τοῦ βιβλίου», «τὴν ἑπομένην ἡμέραν» καὶ ἁπλῶς «τὴν ἑπομένην», ἄλλως «τὴν ἐπιοῦσαν», «τὴν ἑπομένην ἑβδομάδα», «τὸ ἑπόμενον ἔτος» ‖ περίφρ. «εἶναι ἑπόμενον» ἕπεται, εἶναι φυσικόν, ἀκόλουθον: «ἐκτίθεται πολὺ καὶ εἶναι ἑπόμενον νὰ ἀσθενήσῃ», «ἦτο ἑπόμενον νὰ τὸ πάθῃ».—Ἐπίρρ. **ἑπομένως·** κατ' ἀκολουθίαν, ὡς λογικῶς συνάγεται, κατὰ ταῦτα.

—*[Λογικ.]* Ἐν ταῖς ὑποθετικαῖς κρίσεσιν, αἵτινες ἀποτελοῦνται ἐκ δύο προτάσεων, *ἑπόμενον* καλεῖται ἡ περιέχουσα τὸ κατηγορούμενον πρότασις, οὗ ἡ θέσις ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς θέσεως τοῦ ὑποκειμένου, ὅπερ περιέχεται ἐν τῇ κυρίως ὑποθετικῇ προτάσει, τῷ *λόγῳ* π. χ. ἐν τῇ ὑποθετικῇ κρίσει: «Ἐὰν ὁ καιρὸς εἶναι εὐνοϊκός, ἡ ἐσοδεία ἔσεται ἄφθονος», ἡ δευτέρα πρότασις εἶναι τὸ ἑπόμενον, ταύτης δὲ ἡ ἐπαλήθευσις ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐπαληθεύσεως τῆς πρώτης προτάσεως.

—*[Ρητορ.]* Βλ. *ἡγούμενα* καὶ *ἑπόμενα.*

—*[Συντακτ.]* Καλεῖται *ἑπόμενον* ἡ ἀπόδοσις, ἡ κυρία πρότασις τῶν ὑποθετικῶν λόγων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ *ἡγούμενον*, τὸ ὁποῖον καλεῖται καὶ *ὑπόθεσις.* Τὸ ἑπόμενον τῶν ὑποθετικῶν λόγων ἐκφέρεται κατὰ τοὺς τρόπους: α') ὡς πραγματικὸν καὶ βέβαιον, καθ' ὁριστικήν: «ἐὰν τοῦτο πράττῃς, ἁμαρτάνεις» β') ὡς μὴ πραγματικόν, κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους τῆς ὁριστικῆς μετὰ τοῦ ἄν: «εἰ πλούσιος ἐγενόμην, ὑμῖν ἂν ἐβοήθησα» γ') ὡς ἁπλῆ κρίσις τοῦ λέγοντος, κατ' εὐκτικὴν μετὰ τοῦ ἄν: «εἰ πλούσιος γενοίμην, ὑμῖν ἂν βοηθοίην». —Ω.

ἐπομφάλιος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὀμφάλιος, ὁ τοῦ ὀμφαλοῦ, κεντρικός· ‖ τὸ οὐδ. **ἐπομφάλιον** (τό) ὡς οὐσιαστ., τὸ κέντρον τῆς ἀσπίδος, ὁ ὀμφαλός.

Ἔπονα (ἡ) (λατ. Epona ἐκ τῆς κελτικῆς ῥίζης ep—, συγγενοῦς πρὸς τὴν ἑλληνικὴν λ. ἵππος) *[Μυθολ.]*. Κελτογαλατικὴ θεότης, προστάτις τῶν ἵππων, φυλάττουσα αὐτοὺς ἀπὸ τὰς ἀσθενείας, τὸ «κακὸ μάτι», καὶ φροντίζουσα διὰ τὴν ἐπιουσίαν αὐτῶν τροφήν. Ἐλατρεύθη κατ' ἀρχὰς ἐν Κεντρῴᾳ Γαλλίᾳ, ἐκεῖθεν δὲ ἡ λατρεία αὐτῆς διεδόθη ἐν Ἰταλίᾳ, Ἑλβετίᾳ καὶ εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς παραδουναβίους χώρας. Ὑπὸ τῶν ἀρχαιολόγων κατ' ἀρχὰς ἐπιστεύετο ὅτι ἐπρόκειτο περὶ παλαιοτάτης τινὸς ῥωμαϊκῆς θεότητος, προστάτιδος τῆς γεωργίας καὶ τῶν ζῴων, λατρευθείσης ὑπὸ τῶν ἀρχικῶν κατοίκων τοῦ Λατίου· νεώτερα ὅμως ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα τῆς Γαλλίας ἔφερον εἰς φῶς τὴν ἀλήθειαν. Ἄλλωστε ἐν Ῥώμῃ ἡ Ἔπονα ἐλατρεύθη μόλις κατὰ τοὺς χρόνους τῆς αὐτοκρατορίας, ἀναφέρεται δὲ μόνον εἰς χριστιανικὰ κείμενα. Ἡ λατρεία αὐτῆς κατ' ἀρχὰς ὑπῆρχε μόνον παρὰ τοῖς σταβλίταις καὶ οὐχὶ παρὰ τοῖς στρατιωτικοῖς, ὁ Ἰουβενάλης δὲ περιπαίζει ὑπατικόν τινα, ὅστις ὡρκίζετο εἰς τὸ ὄνομα τῆς θεότητος ταύτης.

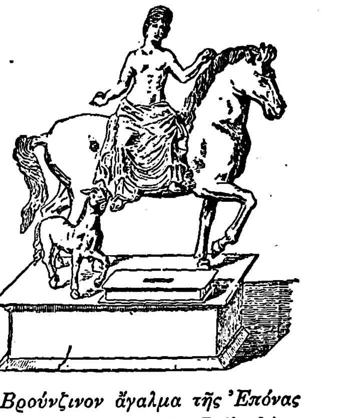

Βρούνζινον ἄγαλμα τῆς Ἐπόνας [Μουσεῖον τῆς Ἐθν. Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων.]

Παρίστατο συνήθως ἡ Ἔπονα ἐπὶ ὄνου ἢ μεταξὺ ζῴων δίδουσα εἰς αὐτὰ τροφὴν καὶ περιποιουμένη αὐτά, ἐνίοτε δὲ κρατεῖ δᾷδα, σκῆπτρον, τὸ κέρας τῆς Ἀμαλθείας ἢ ῥάβδον. Ἐν Πομπηΐᾳ εὑρέθη ἀγαλμάτιον αὐτῆς ἐντὸς σηκοῦ, ἐν τῷ ἱπποδρομίῳ τοῦ Μαξεντίου εἰκονίζετο μεταξὺ δύο ἵππων, εἰς τοὺς στάβλους δὲ τῆς Ῥώμης τὰ ὁμοιώματα τῆς θεᾶς ἐτίθεντο ὕπερθεν τῆς θύρας. Ἐν τῇ Κεντρῴᾳ Γαλλίᾳ πλεῖστα ἐξ ἀργίλλου ἀγαλμάτια αὐτῆς εὑρέθησαν, φυλασσόμενα εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ

Ἡ Ἔπονα ἐν τοιχογραφίᾳ τοῦ ἱπποδρομίου τοῦ Μαξεντίου ἐν Ῥώμῃ.

Saint Germain-en-Laye. Τινὰς μάλιστα τῶν ἐπὶ ὄνου παραστάσεων τῆς Ἐπόνας ὁ J. Becker ἐσφαλμένως εἶχε νομίσει ὡς παραστάσεις τῆς Ἑστίας (Vesta). Συνήθεις ἐπικλήσεις τῆς Ἐπόνας ἦσαν ἐν Ἰταλίᾳ «Αὐγοῦστα» (Augusta), «Ἁγία Βασίλισσα» (Sacra Regina) κ. ἄ., ἐν Ἑλβετίᾳ δὲ ἐκαλεῖτο «μήτηρ» (Epona mater). Ὁ Babelon ἐν μελέτῃ αὐτοῦ περὶ τῆς θεοποιηθείσης Νίκης, φρονεῖ ὅτι ἡ Ἔπονα ὑπῆρξεν ἐν Γαλατίᾳ μία τῶν πλείστων θεοτήτων, αἵτινες ἐταυτίσθησαν πρὸς τὴν Victoria.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Memoires de la société antiqu. de France 1899 (σ. 241 κ. ἑ.). Revue des Etudes anciennes 1905 (σ. 234 κ. ἑ.).— *Reinach*, Epona, la deesse gauloise des chevaux (Παρίσιοι 1895).

Π. Ν. ΠΑΠΑΣ

ἐπονειδίζω· ἐπιφέρω κατά τινος ὀνειδισμόν, διασύρω, ἀτιμάζω.

ἐπονειδιστικός, —ή, —όν· ὁ φέρων ὄνειδος, ἐπονείδιστος.

ἐπονείδιστος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἄξιος ὀνειδισμοῦ, ἀξιοκατάκριτος, αἰσχρός, εὐτελιστικός: «ἐπονείδιστος συμπεριφορά, —διαγωγή», «εἰρήνη ἐπονείδιστος».—Ἐπίρρ. **ἐπονειδίστως.**

Ἐπονίνη (ἡ). Γαλάτις ἡρωῒς ἀκμάσασα κατὰ τὸν Α' αἰῶνα μ. Χ. Ἦτο σύζυγος τοῦ εὐγενοῦς Γαλάτου Ἰουλίου Σαβίνου, ὅστις διετείνετο ὅτι κατήγετο ἀπὸ τὸν Ἰούλιον Καίσαρα. Ὁ σύζυγός της ἔλαβε μέρος εἰς τὸν κατὰ τῶν Σηκουανῶν πόλεμον, φοβούμενος δὲ τὴν ἐκδίκησιν τῶν Ῥωμαίων ἐκρύβη εἰς σπήλαιον· ἐκεῖ συνέζησε μετ' αὐτοῦ ἡ Ἐπονίνη ἐπὶ 9 ὁλόκληρα ἔτη, πραγματικῶς πρωτόγονον βίον διάγουσα καὶ ἀνατρέφουσα τὰ αὐτόθι γεννηθέντα δύο δίδυμα τέκνα της. Τῷ 78 μ. Χ. τὸ ἄντρον ἀνεκαλύφθη ὑπὸ Ῥωμαίων στρατιωτῶν, καὶ ὁ μὲν Σαβῖνος ἐθανατώθη πάραυτα, ἀργότερον δὲ καὶ ἡ Ἐπονίνη ὡς ὑβρίσασα τὸν αὐτοκράτορα Βεσπασιανόν. Ὁ θρῦλος τῆς

Digitized by Google

Ἐπονίνης εὐρυτάτην ἔσχε διάδοσιν, ἐγράφησαν δὲ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ θέματος μουσικαὶ τραγῳδίαι καὶ δράματα, ὡς τὰ τῶν Passerot (1695), Richer (1735) καὶ Chabanon (1762).

[Πρβλ. *Secousse*, Histoire de J. Savinus et d'Éponine ἐν Mémoires de l'Académie des Inscr. et B. Lettres, τόμ. ΣΤ'.] —π.

ἐπονομάζω, ἀόρ. *ἐπωνόμασα — ἐπωνομάσθην*, παθ. μετχ. *ἐπωνομασμένος*· δίδω ὄνομα, ὀνομάζω ἀπό τινος αἰτίας: «ἡ Πελοπόννησος ἀπὸ τοῦ Πέλοπος ἐπωνομάσθη»· || δίδω πρόσθετον ὄνομα, ἐπωνυμίαν: «Σκιπίων ὁ ἐπονομασθεὶς Ἀφρικανός», «Φάβιος ὁ ἐπονομασθεὶς μελλητής».

ἐπονομασία (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπονομάζειν, τὸ πρόσθετον ὄνομα, ἐπωνυμία.

Ἐπωπεὺς *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Κανάκης καὶ βασιλεὺς τῆς Σικυῶνος. Ὁ Ἐπωπεὺς κατὰ τὴν ἑλληνικὴν μυθολογίαν ἀνήρπασεν ἢ ἐδέχθη καταφυγοῦσαν πρὸς αὐτὸν καὶ ἐνυμφεύθη τὴν Ἀντιόπην, θυγατέρα τοῦ Νυκταίου, βασιλέως τῶν Θηβῶν, ἡ ὁποία εἶχε μείνει ἔγγυος ἐκ τοῦ Διὸς καὶ ἐφοβεῖτο τὴν ὀργὴν τοῦ πατρός της. Ὁ Νυκταῖος μαθὼν τὴν φυγήν της ἀπέθανεν ἐκ τῆς θλίψεώς του, ἀποθνήσκων δὲ ἀφῆκεν ἐντολὴν εἰς τὸν ἀδελφόν του Λύκον νὰ τιμωρήσῃ τὸν Ἐπωπέα καὶ τὴν Ἀντιόπην. Ὁ Λύκος ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Σικυῶνος, τὴν ἐκυρίευσεν, ἐφόνευσε τὸν Ἐπωπέα καὶ ὡδήγησεν εἰς τὰς Θήβας τὴν Ἀντιόπην, ὅπου τὴν ἐφυλάκισεν. Ἀλλὰ καθ' ὁδὸν ἐν Ἐλευθεραῖς ἐγέννησεν ἡ Ἀντιόπη διδύμους υἱούς, τὸν Ἀμφίονα καὶ Ζῆθον, οἱ ὁποῖοι ἐξετέθησαν εἰς τὸν Κιθαιρῶνα καὶ ἀνετράφησαν ὑπὸ βοσκοῦ. Κατὰ τοὺς ἑρμηνευτὰς τῶν μύθων ὁ Ἐπωπεὺς συμβολίζει τὸν Ἥλιον ἀναρπάζοντα τὴν Αὐγὴν (Ἀντιόπην), θυγατέρα τῆς Νυκτὸς (Νυκταίου), ὁ δὲ Λύκος τὸ Φῶς, τὸ ὁποῖον τὴν ἐπαναφέρει τὴν ἑπομένην πρωΐαν. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

ἐποπίδαι (οἱ) (Epopidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κεκρακτῶν*, περιλαμβάνουσα πτηνὰ μετρίου μεγέθους μὲ σῶμα κομψόν, πόδας βραχεῖς μετ' ἀνεπτυγμένων δακτύλων καὶ μεγάλων ὀνύχων, ῥάμφος λεπτόν, ἐλάχιστα κυρτὸν καὶ ἐπίμηκες, λοφίον ἐκ πολυχρώμων πτερῶν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, πτέρυγας ἀρκετοῦ μήκους καὶ οὐρὰν μακροτάτην. Γνωστότερον γένος τῆς οἰκογενείας εἶναι ὁ *ἔποψ* ἢ *ἀγριοπετεινὸς* (βλ. λ. *ἀγριοπετεινός*). Δ. Ν. Π.

ἐπόπισθεν· ἐπίρρ. ὄπισθεν.

ἐποποιία (ἡ)· ποίησις ἔπους, διήγησις διατυπωθεῖσα εἰς ἐπικὸν ποίημα· || πολεμικὰ γεγονότα, ἀγῶνες μακροὶ καὶ περιπετειώδεις, συγκινοῦντες καὶ τέρποντες, ὡς οἱ Ὁμηρικοί: «Βυζαντινὴ ἐποποιία».

— *[Λογοτεχν.]* Βλ. *ἔπος*.

ἐποποιικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐποποιίαν: «ἐποποιικὸν σύστημα». — Ἐπίρρ. ***ἐποποιικῶς***.

ἐποποιὸς (ὁ, ἡ)· ὁ ποιῶν ἔπος, ἐπικὸς ποιητής· ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὸν ἐλεγειοποιόν, τὸν τραγικὸν κτλ.

ἐποπτεία (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐποπτεύειν, τὸ ἔργον τοῦ ἐπόπτου, ἐπίβλεψις, ἐπιτήρησις, ἐπιστασία: «ἔχει τὴν ἐποπτείαν τοῦ ἔργου», «τὸ σχολεῖον λειτουργεῖ ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν δοκίμου παιδαγωγοῦ» || (ἀρχ.) ἀξίωμα ἐν τοῖς Ἐλευσινίοις μυστηρίοις, ἀνώτατος βαθμός· || (παιδαγ.) ἡ εἰκὼν τὴν ὁποίαν σχηματίζει τις ἐν τῇ ψυχῇ του ἐκ τῆς κατ' αἴσθησιν ἀντιλήψεως (ὁράσεως, ἀκροάσεως, ἀφῆς κλπ.): «ἡ ἐποπτεία τοῦ δάσους,—τῆς ἀγροικίας,—τοῦ κήπου,—τοῦ βοός,—τοῦ ἵππου κττ.».

— *[Φιλοσ.]* Καλεῖται *ἐποπτεία* ἡ γνωστικὴ πρᾶξις, ἥτις συμπεριλαμβάνει εἰς ὅλον τι τὰς ὑπὸ τῶν αἰσθήσεων δεδομένας ἐπὶ μέρους παραστάσεις, ἐνῷ διατηρεῖ εἰς αὐτὰς τὸν συγκεκριμένον χαρακτῆρα τῆς ἀμέσου ἀντικειμενικῆς ἐντυπώσεως, ἑπομένως δὲ καὶ τὸ ἐν τῇ συνειδήσει ἀποτέλεσμα ταύτης· ἡ συνολικὴ παράστασις ἑνὸς πράγματος, ἥτις συνδυάζει τὰς ἀκουστικάς, ὀπτικὰς καὶ ἴσως ἄλλας ἐντυπώσεις τὰς ἀπορρεούσας ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου. Κατὰ ταῦτα ἡ ἐποπτεία ἀντιτίθεται ἀφ' ἑνὸς πρὸς τὸ αἴσθημα, τὸ ἀκατέργαστον προϊὸν ἑνὸς ἐξωτερικοῦ ἐρεθισμοῦ, καὶ ἀφ' ἑτέρου πρὸς τὴν ἔννοιαν, τὸ ἀφῃρημένον λογικὸν κατασκεύασμα, ὅπερ προϋποθέτει μακρὰν ἁπλῶς διανοητικὴν ἐργασίαν, ἀλλὰ καταντᾷ συχνάκις ν' ἀντιπροσωπεύεται ἐν τῇ συνειδήσει μόνον ὑπὸ τοῦ ἤχου ἢ τῆς γραφικῆς εἰκόνος τῆς λέξεως, ἥτις τὴν ἐκφράζει, π. χ. ἄνθρωπος, τράπεζα, ἠλεκτρισμός, κλπ. Διὰ τοῦτο, κατὰ τὸν Βοὺντ, ἐποπτικὸν εἶναι πᾶν τὸ «συγκεκριμένως πραγματικόν», κάθε τι, τὸ ὁποῖον συνειδητοποιεῖ ὅλα τὰ γνωρίσματα, ἅτινα μᾶς βοηθοῦν νὰ παραστήσωμεν κάτι ὡς πρᾶγμα, γεγονὸς ἢ λειτουργίαν τῆς πραγματικότητος. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξ ἀναμνήσεως καὶ ἡ τῆς φαντασίας παράστασις ἀνήκει εἰς τὸν κύκλον τῆς ἐποπτείας. Ἐποπτικῶς δυνάμεθα ἐπίσης, διὰ καταλλήλων μέσων βοηθούμενοι, ν' ἀντιληφθῶμεν αἰσθητὰ ἀντικείμενα ὑποπεσόντα εἰς τὴν ἄμεσον ἀντίληψιν ἄλλων. Κατὰ τοὺς νεοκαντιανοὺς ἡ ἐποπτεία δὲν εἶναι ἀκόμη γνῶσις, ἀλλὰ ἀπαραίτητος παράγων τῆς γνώσεως, δεδομένον χρήσιμον, ἵνα καταστῇ δυνατὴ οἱαδήποτε ἐμπειρία. Κατὰ τὸν Κὰντ τὸν ἴδιον, ἡ ἐποπτεία προϋποθέτει ἑνότητα, ἑπομένως συνθετικὴν ἐργασίαν ἐν τῇ συνειδήσει, ἥτις ὑπερβαίνει τὰς αἰσθήσεις, χωρὶς νὰ εἶναι ἀκόμη διανοητική. Ἡ νόησις εἶναι ἀνίκανος νὰ ἐποπτεύσῃ ὁ,τιδήποτε, καὶ αἱ αἰσθήσεις ἀφ' ἑτέρου νὰ νοήσουν. Περὶ τῆς σχέσεως μεταξὺ νοήσεως καὶ ἐποπτείας εἶπε τὸ περίφημον: «συλλογισμοὶ χωρὶς περιεχόμενον εἶναι κενοί, ἐποπτεῖαι δὲ χωρὶς ἐννοίας εἶναι τυφλαί». Κατὰ τὸν μαθητήν του Φρὶς (Fries) διὰ τὸν σχηματισμὸν ἐποπτείας ἀπαιτεῖται αἴσθησις, συσχέτισις πρὸς χῶρον καὶ χρόνον, σύνδεσις τῆς πολυμορφίας τῶν αἰσθημάτων εἰς παράστασιν ἑνιαίας μορφῆς καὶ διαρκείας. Οἱ ῥωμαντικοὶ φιλόσοφοι (Φίχτε, Σέλλιγκ) ἀπέδωσαν εἰς τὴν ἐποπτείαν δύναμιν δημιουργικῆς φαντασίας, ἥτις θέτει τὸ ἀντικείμενον, καὶ συνδυασμὸν ἐνεργητικῶν καὶ παθητικῶν στοιχείων. Ὁ Ἄρντμαν λέγει, ὅτι ἡ ἐποπτεία εἶναι ἀποχωρισμὸς τῆς ἀμέσου ἀντιλήψεως, ἥτις θὰ ἦτο ἐν τῇ συνειδήσει ἁπλοῦν συναίσθημα, καὶ τοποθέτησίς της ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ. Κατὰ τὸν Σοπενάουερ καὶ τὸν Χέλμχολτς ἡ ἐποπτεία περιέχει ἤδη ἀσυνείδητον σκέψιν, τὸ αὐτὸ δὲ παραδέχονται καὶ πλεῖστοι νεώτεροι ψυχολόγοι. Κατὰ τὸν Μπρεντάνο εἶναι ἡ πρᾶξις, καθ' ἣν ἡ προσοχὴ συλλαμβάνει τὴν ψυχικὴν εἰκόνα τῆς ἀντικειμενικῆς ἀτομικῆς ὑπάρξεως.

Καθαρὰ ἐποπτεία ἢ *μορφαὶ τῆς ἐποπτείας* εἶναι κατὰ τὸν Κὰντ καὶ τὴν σχολήν του ὁ χρόνος καὶ ὁ χῶρος, τὰ πλαίσια εἰς τὰ ὁποῖα ἡ συνείδησις περικλείει τὰ ἀκατέργαστα δεδομένα τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, ἡ καθαρὰ μορφὴ ὑφ' ἣν καὶ μόνην γίνονται προσιτοὶ καὶ δυνατοὶ εἰς τὴν συνείδησιν οἱ ἐξωτερικοὶ ἐρεθισμοί. Ὁ χρόνος καὶ χῶρος τῆς καθαρᾶς ἐποπτείας δὲν συμπίπτουν ὅμως ἁπλῶς μὲ τὴν ψυχολογικὴν παράστασιν τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου, ἀλλὰ συμπεριλαμβάνουν καὶ τοὺς τύπους τοῦ χώρου καὶ χρόνου τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς γεωμετρίας. Εἶναι κανονικοὶ τρόποι παραστάσεως κάθε δυνατοῦ περιεχομένου τῆς ἐμπειρίας, τὴν ὁποίαν καθορίζουν ἐκ τῶν προτέρων, τελείως ἀνεξάρτητοι αὐτῆς. Τὸν ἰδανικὸν χαρακτῆρα τοῦ χώρου καὶ χρόνου παραδέχεται καὶ ὁ Λεΐβνίτιος πρὸ τοῦ Κάντ, ὡς καὶ ὅλοι οἱ μαθηταί, ὀπαδοὶ καὶ διάδοχοι τοῦ Κάντ, καὶ πλεῖστοι Γάλλοι καὶ Γερμανοὶ φιλόσοφοι καὶ ψυχολόγοι. Κατ' ἄλλους ὅμως εἶναι ἡ ἐποπτεία προϊὸν κληρονομημένης ἐμπειρίας ἀποκτηθείσης κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐξελίξεως (Spencer Ostwald, Lewes), ἐνῷ τέλος οἱ συνεπεῖς ἐμπειρισταὶ τὴν παραδέχονται ὡς ἐμπεριεχομένην ἤδη εἰς τὰ δεδομένα τῶν αἰσθήσεων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τὰ ἐγχειρίδια ψυχολογίας τῶν *James*, *Wundt*, *Ebbinghaus*, *Lipps*, *Höffding*, *Ward* κ. ἄ. — *Reitz*, Zur Geschichte d. Theorie d. Auschauungsbegriffs.—*K. Düzel*, Auschanung, Begriff u. Wahrheit. — *Baeumker*, Auschanung u. Deuken. ΕΛΛΗ ΛΑΜΠΡΙΔΗ

ἐπόπτευσις, *—εως* (ἡ)· ἐνέργεια τοῦ ἐποπτεύειν, ἐποπτεία.

ἐποπτεύω· εἶμαι ἐπόπτης, ἐπιβλέπω, ἐπιτηρῶ, ἐπιστατῶ: «ἐποπτεύει εἰς τὰ λιμενικὰ ἔργα,—εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ὁδῶν»· || ἐπαγρυπνῶ: «οἱ περὶ τοὺς νόμους ἐποπτεύοντες».

Ἐπόπτης *[Μυθολ.]* —1) Ἐπωνυμία τοῦ Διός.—2) Τοῦ Ποσειδῶνος ἐν Μεγαλοπόλει. «Πλησίον δὲ ἤδη τῆς πόλεως Ποσειδῶνός ἐστιν Ἐπόπτου ναὸς (*Παυσ.* 8,30,1). ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἐπόπτης (ὁ)· ὁ ἐφορῶν, ὁ ἐπιβλέπων, ἐπιτηρητής, ἐπιστάτης, ἐπιθεωρητής: «ἐπόπτης τῆς ἐκπαιδεύσεως,—τῶν φυλακῶν,—τῶν τελουμένων ἔργων κττ.»

— *[Ἀρχ.]* Ὁ ἀνώτερος βαθμὸς τοῦ μεμυημένου εἰς τὰ μυστήρια, ἅτινα ἐτελοῦντο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα πολλαχοῦ καὶ ἰδίᾳ ἐν Ἐλευσῖνι καὶ ἐν Σαμοθρᾴκῃ. Πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ βαθμοῦ τοῦ *ἐπόπτου* ἔπρεπέ τις νὰ ἀποκτήσῃ πρῶτον τὸν βαθμὸν τοῦ *μύστου*, λαμβάνων μέρος πρῶτον μὲν εἰς τὴν τελετὴν τῆς καθάρσεως καὶ συστάσεως, ἥτις ἀπετέλει τὸ δημόσιον μέρος τῆς ἑορτῆς, εἶτα δὲ εἰς τὴν τελετὴν τῆς μυήσεως, ἥτις ἐγίνετο ἐν κρυπτῷ. Μετὰ τὴν μύησιν ἔπρεπε νὰ παρέλθῃ ἓν ἔτος, ἵνα ὁ μύστης γίνῃ δεκτὸς εἰς τὴν ἐποπτείαν, κατόπιν αὐστηρᾶς δοκιμασίας τοῦ χαρακτῆρός του. Ἡ τελετὴ τῆς ἐποπτείας ἐλάμβανε χώραν τὴν 23ην Βοηδρομιῶνος, ἐτελεῖτο δὲ ἐν κρυπτῷ. Κατὰ ταύτην ὁ μύστης ἀπέκτα τελείαν γνῶσιν τῶν ἱερῶν μυστηρίων καὶ ἐλάμβανε τὸν βαθμὸν τοῦ *ἐπόπτου* ἢ τοῦ *ἐφόρου*, ὡς ἄλλως ἐκαλεῖτο. Τὰ πρόσωπα εἰς τὰ ὁποῖα ἀνετίθετο ἡ δοκιμασία τῶν μυστῶν διὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἐπόπτου ἦσαν οἱ λεγόμενοι *δᾳδοῦχοι*, ἐκεῖνοι δὲ οἱ ὁποῖοι ἀπεκάλυπτον τὴν σημασίαν τῶν μυστηρίων ἦσαν οἱ ἱεροφάνται, οἵτινες ἦσαν καὶ οἱ ἀνώτατοι τῶν μυστηρίων λειτουργοί. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

— *[Διοικ.]* Καλοῦνται *ἐπόπται ἐκλογῶν* οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοί, οἱ ἔχοντες τὴν διοίκησιν τῶν τμημάτων στρατοῦ, ἅτινα κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐκλογῶν, παραμένοντα εἰς τὰ ἐκλογικὰ τμήματα, εἶναι ἐπιφορτισμένα τὴν τήρησιν τῆς τάξεως. Τοὺς ἐπόπτας ἐκλογῶν διορίζει ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν πρὸ τῶν ἐκλογῶν καὶ συνήθως κατὰ περιφερείας νομῶν.

— *[Τεκτον.]* Καλοῦνται *ἐπόπται* ἐν Συμβολικῇ στοᾷ οἱ δύο ἱεραρχικῶς μετὰ τὸν *σεβάσμιον* ἀξιωματικοί, οἱ ὁποῖοι καθῆκον ἔχουσι νὰ βοηθῶσιν αὐτὸν εἰς τὴν διακυβέρνησιν τῆς στοᾶς καὶ ἐποπτεύωσι κατὰ τὰς συνεδριάσεις ἐπὶ τῆς τηρήσεως τῆς τάξεως καὶ τεκτονικῆς πειθαρχίας, μεταδίδοντες εἰς τοὺς παρισταμένους ἀδελφοὺς τὰ ἀγγέλματα τοῦ σεβασμίου. Ἐκ τούτων ὁ *πρῶτος ἐπόπτης* (Senior Warden, Premier Surveillant) καθήμενος παρὰ τὴν στήλην Β (Στήλην τῆς δυνάμεως) διευθύνει τὴν στήλην J καὶ ὢν δεύτερος ἱεραρχικῶς ἀξιωματικὸς μετὰ τὸν σεβάσμιον, ἀναπληροῖ αὐτὸν ἀπόντα ἢ κωλυόμενον εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐργασιῶν τῆς στοᾶς. Ὁ *δεύτερος ἐπόπτης* (Junior Warden, Second Surveillant), καθήμενος εἰς τὴν στήλην J (Στήλην τοῦ Κάλλους), διευθύνει τὴν στήλην Β καὶ ἀπόντων τοῦ σεβασμίου καὶ τοῦ πρώτου ἐπόπτου διευθύνει δικαιωματικῶς τὰς συνεδριάσεις τῆς στοᾶς.

Οἱ ἐπόπται μετὰ τοῦ σεβασμίου καὶ τοῦ ῥήτορος καὶ γραμματέως ἀποτελοῦσι τὰ Πέντε Πρῶτα Φῶτα τῆς Συμβολικῆς στοᾶς. Η. Π. Γ.

— ***ἐπόπτης τῶν οἰκοδομῶν*** *[Τεκτ.]*. Καλεῖται οὕτω (Intendant of the Buildings, Intendant des Batiments) ὁ κατέχων τὸν ὄγδοον βαθμὸν τοῦ ἀρχαίου καὶ ἀποδεδεγμένου Σκωτικοῦ δόγματος. Ὁ βαθμὸς οὗτος ἀναφέρεται εἰς τὴν οἰκοδόμησιν τοῦ ναοῦ τῆς Ἱερουσαλήμ, ἡ δὲ ἱστορία του ἀναφέρει ὅτι ἱδρύθη ἵνα ἀναπληρώσῃ τὴν ἀπώλειαν τοῦ διδασκάλου Χιράμ. Ὁ διευθύνων τὰς ἐργασίας τῆς στοᾶς τῶν ἐποπτῶν τῶν οἰκοδομῶν παριστᾷ τὸν Σολομῶντα. Συμβολικὸν χρῶμα τὸ ἐρυθρόν. Η.Π.Γ.

ἐποπτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἐπόπτην ἢ τὴν ἐποπτείαν: «ἐποπτικὸν συμβούλιον»· || «ἐποπτικὴ διδασκαλία» ἡ γινομένη ἐπὶ τῇ βάσει τῆς κατ' αἴσθησιν ἐποπτείας.

— ***ἐποπτικὰ συμβούλια*** *[Ἐκπαιδ.]*. Τὰ ἐποπτικὰ συμβούλια τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, λειτουργοῦντα ἀνὰ ἓν ἐν ἑκάστῃ τῶν ἑδρῶν τῶν ἐπιθεωρητῶν τῶν δημοτικῶν σχολείων, ἀνέρχονται εἰς ἑβδομήκοντα, ἀποτελεῖται δὲ ἕκαστον τούτων ἐκ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ ἐν τῇ ἕδρᾳ τοῦ ἐπιθεωρητοῦ λειτουργοῦντος διδασκαλείου τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως ἢ τοῦ γυμνασιάρχου τοῦ ἐν τῇ αὐτῇ πόλει λειτουργοῦντος γυμνασίου ὡς προέδρου τοῦ ἐποπτικοῦ συμβουλίου (ἐν ᾗ περιπτώσει ἐν τῇ αὐτῇ πόλει λειτουργοῦσι διδασκαλεῖον καὶ πλείονα τοῦ ἑνὸς γυμνάσια, ὁ πρόεδρος τοῦ συμβουλίου ὁρίζεται ὑπὸ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου), τοῦ ἀρχαιοτέρου ἐκ τῶν παρόντων ἐν τῇ ἕδρᾳ πρωτοδίκου καὶ τοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν δημοτικῶν σχολείων τῆς περιφερείας. Τὸν διευθυντὴν τοῦ διδασκαλείου ἢ τὸν γυμνασιάρχην ἀπόντα ἢ κωλυόμενον ἢ ἐλλείποντα ἀναπληροῖ ἐν τῷ συμβουλίῳ ὁ ἐκ τῶν παρόντων πρωτοβαθμίων καθηγητῶν τοῦ αὐτοῦ σχολείου ἀρχαιότερος ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ, ὅτε ὅμως δὲν προεδρεύει οὗτος τοῦ ἐποπτικοῦ συμβουλίου, ἀλλ' ὁ πρωτοδίκης. Ἐν ᾗ περιπτώσει μὲν δὲν λειτουργεῖ ἐν τῇ ἕδρᾳ τοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν δημοτικῶν σχολείων οὔτε διδασκαλεῖον, οὔτε γυμνάσιον, μέλος τοῦ ἐποπτικοῦ συμβουλίου εἶναι ὁ διευθυντὴς τοῦ ἐν τῇ αὐτῇ πόλει λειτουργοῦντος ἀστικοῦ σχολείου ἢ ἡμιγυμνασίου, ἐὰν δὲν λειτουργῇ καὶ ἀστικὸν σχολεῖον ἐν ταύτῃ. Ἐν ᾗ περιπτώσει δὲ δὲν λειτουργεῖ πρωτοδικεῖον, μέλος τοῦ ἐποπτικοῦ συμβουλίου εἶναι ὁ εἰρηνοδίκης ἢ ὁ νόμιμος τούτου ἀναπληρωτής.

Τὸ ἐποπτικὸν συμβούλιον, συνεδριάζον ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν δημοτικῶν σχολείων, συσκέπτεται περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ ἐπιθεωρητοῦ εἰσαγομένων ὑποθέσεων καὶ α') γνωμοδοτεῖ περὶ συστάσεως, προαγωγῆς, συγχωνεύσεως, διαιρέσεως καὶ καταργήσεως δημοτικῶν σχολείων καὶ νηπιαγωγείων τῆς περιφερείας, περὶ παντὸς ἐκπαιδευτικοῦ ζητήματος σχέσιν ἔχοντος μὲ τὰ δημοτικὰ σχολεῖα τῆς περιφερείας, εἴτε προκαλουμένου ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου ἢ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου, εἴτε αὐτεπαγγέλτως, καὶ περὶ προαγωγῆς τῶν δημοδιδασκάλων καὶ νηπιαγωγῶν εἰς τὰς κενὰς θέσεις τῶν σχολείων τῆς περιφερείας· β') προτείνει τὸν διορισμὸν τῶν δημοδιδασκάλων καὶ νηπιαγωγῶν εἰς τὰς κενὰς θέσεις τῶν σχολείων τῆς περιφερείας, καὶ γ') ἀποφασίζει τὴν μετάθεσιν, πειθαρχικὴν τιμωρίαν καὶ ἀπόλυσιν τῶν δημοδιδασκάλων καὶ νηπιαγωγῶν τῆς περιφερείας. Τὰ πρακτικὰ τῶν συνεδριῶν συντάσσονται ἐπιμελείᾳ τοῦ προέδρου ὑπὸ τοῦ ἐπιθεωρητοῦ καὶ τηροῦνται ἐν τῷ γραφείῳ τούτου, ἀντίγραφα δὲ αὐτῶν ὑποβάλλονται ὑπὸ τοῦ ἐπιθεωρητοῦ πρὸς τὸ ὑπουργεῖον καὶ τὸ ἐκπαιδευτικὸν συμβούλιον, τὸ ὁποῖον ἐπικυροῖ ἢ ἀκυροῖ ἢ τροποποιεῖ τὰς ἀποφάσεις τοῦ ἐποπτικοῦ συμβουλίου κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου ὁριζόμενα.

Ὁ θεσμὸς τῶν ἐποπτικῶν συμβουλίων τῆς δη-

Digitized by Google

μοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἀπὸ μακροῦ χρόνου ὢν ἐν ἰσχύϊ ἐν Ἑλλάδι, ἔχει ὑποστῆ πολλὰς τροπολογίας μέχρι τοῦδε. Οὕτως ἐν ἀρχῇ μὲν ἀπετελεῖτο ἕκαστον τῶν ἐποπτικῶν συμβουλίων ἐκ τοῦ ἐπισκόπου τῆς ἕδρας τοῦ ἐπιθεωρητοῦ ὡς προέδρου, τοῦ γυμνασιάρχου τοῦ ἐν τῇ αὐτῇ ἕδρᾳ γυμνασίου, ἑνὸς ἐπιστήμονος καὶ ἑνὸς κτηματίου, ἐκ τῶν μονίμως ἐν τῇ ἕδρᾳ τοῦ ἐπιθεωρητοῦ κατοικούντων, καὶ τοῦ ἐπιθεωρητοῦ. Βραδύτερον ἀντικατεστάθη ὁ ἐπίσκοπος ὑπὸ τοῦ προέδρου τῶν πρωτοδικῶν καὶ οὗτος πάλιν ὀλίγον βραδύτερον ὑπὸ πρωτοδίκου, ὅτε καὶ τὰ δύο ἄλλα μέλη ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ δύο αἱρετῶν μελῶν, ἐκ τῶν ἐπιστημόνων τῶν μονίμως κατοικούντων ἐν τῇ ἕδρᾳ τοῦ ἐπιθεωρητοῦ, ἐκλεγομένων ὑπὸ τῶν δημοδιδασκάλων τῆς περιφερείας. Ἀλλὰ καὶ ὁ νῦν ἐν ἰσχύϊ θεσμὸς δὲν ἀνταπεκρίθη οὔτε εἰς τὰς προσδοκίας τῶν δημοδιδασκάλων, οὔτε εἰς τὰς προσδοκίας τῆς πολιτείας· διὰ τοῦτο καὶ μελετᾶται ἡ τροπολογία αὐτοῦ διὰ τῆς αὐξήσεως τῶν μελῶν του, προστιθεμένων ἀκόμη δύο ἢ τριῶν αἱρετῶν μελῶν, ἑνὸς ἐκ τῶν γονέων καὶ κηδεμόνων ἢ τῶν μελῶν τῶν σχολικῶν ἐπιτροπειῶν τῶν σχολείων τῆς ἕδρας τῆς περιφερείας, ἑνὸς δημοδιδασκάλου, ὑπηρετοῦντος ἐν τοῖς σχολείοις τῆς αὐτῆς περιφερείας, καὶ ἑνὸς ἀντιπροσώπου τῆς κοινότητος τῆς ἕδρας τοῦ ἐπιθεωρητοῦ.

Ἐκτὸς τῶν ἐποπτικῶν συμβουλίων τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως λειτουργοῦσιν ἐν τῷ κράτει καὶ τέσσαρα ἀνώτερα ἐποπτικὰ συμβούλια, ἀνὰ ἓν ἐν ἑκάστῃ τῶν γενικῶν διοικήσεων : τῆς Μακεδονίας, Θρᾴκης, Ἠπείρου καὶ Κρήτης. Ἕκαστον τῶν ἀνωτέρων ἐποπτικῶν συμβουλίων ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ τοῦ ἑδρεύοντος ἐν τῇ ἕδρᾳ τῆς γενικῆς διοικήσεως, ὅστις εἶναι καὶ ὁ παρὰ τῇ γενικῇ διοικήσει διευθυντὴς τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἑνὸς διευθυντοῦ διδασκαλείου ἐκ τῶν ὑπηρετούντων ἐν τῇ ἕδρᾳ τῆς γενικῆς διοικήσεως, ἑνὸς ἐφέτου τοῦ ἐν τῇ ἕδρᾳ τῆς γενικῆς διοικήσεως ἐφετείου, τοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν δημοτικῶν σχολείων τῆς ἕδρας τῆς γενικῆς διοικήσεως καὶ δύο ἐξ ἰδιωτῶν μελῶν. Ἐκ τούτων τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους ἀναπληροῦσιν ἀπόντας, ἐλλείποντας ἢ κωλυομένους οἱ νόμιμοι ἀναπληρωταί των. Τὸ ἀνώτερον ἐποπτικὸν συμβούλιον ἔχει ἐπὶ τῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν τῆς περιφερείας τῆς γενικῆς διοικήσεως τὰ αὐτὰ περίπου δικαιώματα, τὰ ὁποῖα ἔχει τὸ ἐκπαιδευτικὸν συμβούλιον ἐπὶ πάντων τῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν τοῦ κράτους. Οὕτως ἐπιβάλλει ἐπ' αὐτῶν πειθαρχικὰς ποινάς, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν παῦσιν, γνωματεύει περὶ παντὸς ἐκπαιδευτικοῦ ζητήματος τῆς περιφερείας τῆς γενικῆς διοικήσεως καὶ προτείνει τὴν μετάθεσιν τῶν ἐν αὐτῇ ὑπηρετούντων λειτουργῶν, ἀλλὰ δὲν ἔχει καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ διορισμοῦ λειτουργῶν μέσης ἐκπαιδεύσεως, γνωματεύει περὶ προαγωγῆς αὐτῶν, ἀλλὰ δὲν ἔχει καὶ τὸ δικαίωμα προτάσεως πρὸς προαγωγὴν κ. οὕ. κ.

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— ἐποπτικὴ *διδασκαλία* (ἡ) *[Παιδαγ.]*· βλ. λ. *διδασκαλία.*

— ἐποπτικοὶ *λόγοι* *[Φιλοσ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τῶν *ἀκροαματικῶν* λόγων (βλ. λ.).

Ἐπορεδία *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Κελτικῆς προελεύσεως ὀνομασία ἀποικίας ρωμαϊκῆς, συσταθείσης (περὶ τὸ 100 π. Χ) ἐν τῇ ἐκεῖθεν τοῦ Πάδου Ἰταλίᾳ, ὡς προπύργιον κατὰ τῶν ὀρεσιβίων Σαλασσῶν (ἢ Σαλασσίων, *Πτολ.* Γ, α, 34) τὰ μάλα παρενοχλούντων μὲ τὰς ληστρικάς των ἐπιθέσεις τὰς ρωμαϊκὰς λεγεῶνας καὶ ἐξωθησάντων τὸ θράσος των μέχρις ἐπικηρύξεως τῆς στρατιᾶς τοῦ Δεκίμου Βρούτου κατὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐκκένωσιν τῆς Μουτίνης (Μοδένας), ἀντὶ δραχμῆς (ὅρα σχόλια *Γκοσελὲν* εἰς Geographie de Strabon, ἔκδ. 1809 τόμ. 2, σελ. 94, ὑποσημ. 2) κατὰ κεφαλήν. Ὑφισταμένη ὅλην τὴν πίεσιν τῶν ἐπιθέσεων τῶν Σαλασσῶν, δὲν ἡσύχασε παρὰ μόνον ὅταν ὁ Αὔγουστος ἐξώντωσε τούτους· μετεβλήθη δὲ τότε εἰς μέγα ἐμπορεῖον αἰχμαλώτων Σαλασσῶν, 36 χιλιάδες τῶν ὁποίων ἐπωλήθησαν πρὸς δουλείαν, ἐξαιρεθέντων $8^1/_2$ χιλιάδων δυναμένων νὰ φέρωσιν ὅπλα (*Στράβ.* Didot 171, 23). Εἶναι ἡ σύγχρονος, νοτίως τῆς κοιλάδος τῆς Ἀόστης, ἰταλικὴ πόλις *Ἰβρὲ* (Ivrée), ΒΑ τοῦ Τουρίνου καὶ δυτικῶς τῆς Μαγέντας.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἐπορέδοριξ. Ὄνομα δύο Γαλατῶν ἀρχηγῶν, τοὺς ὁποίους μνημονεύει ὁ Καῖσαρ. — 1) Ἀρχηγὸς τῶν Αἰδούων κατὰ τὸν πόλεμον, ὃν οὗτοι διεξῆγον ἐναντίον τῶν Σηκουανῶν τῷ 60 π. Χ., πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Καίσαρος. Τῷ 52 π. Χ. συνελήφθη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων εἰς τὴν Ἀλεσίαν ὡς ἐπαναστάτης. — 2) Υἱὸς πιθανῶς τοῦ προηγουμένου· συμμετέσχεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῶν Ρωμαίων τῷ 52 π. Χ. ἐναντίον τῆς Γεργοβίας, ἣν κατεῖχεν ὁ Βερκιγκέτοριξ, τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἱππικοῦ τῶν Αἰδούων. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐκστρατείας ταύτης ἐστάλη ὅπως ἐμποδίσῃ τοὺς Αἰδούους νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν κατὰ τῶν Ρωμαίων ἐξέγερσιν, ἀλλ' ἀποστατήσας ὁ ἴδιος ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐπαναστατῶν, ἐφόνευσε τὴν φρουρὰν τοῦ Νοβιοδούνου, ἔκαυσε τὴν πόλιν, συνέλεξεν ἐκ τῶν περιχώρων νέον στράτευμα καὶ προσχωρήσας εἰς τὸν Βερκιγκετόριγα, ὁ ὁποῖος ἐπολιορκεῖτο ἐντὸς τῆς Ἀλεσίας, ἐπεχείρησε νὰ διασπάσῃ τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ. Ἀποτυχούσης τῆς προσπαθείας του, μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἀλεσίας μετέβη εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἔλαβε συγγνώμην ἀπὸ τὸν Καίσαρα.

Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

ἐπορειχάλκωσις (ἡ)· ἡ ἐπικάλυψις τῆς ἐπιφανείας ἀντικειμένου τινὸς διὰ στρώματος ἐξ ὀρειχάλκου.

— *[Ἠλεκτροχημ.]* Βλ. λ. *γαλβανοστεγία.*

ἐπορκίζω (μεταγν. ἀντὶ *ἐφορκίζω*)· ἐξορκίζω: «ἐπορκίζοντες κατὰ τοῦ ὀνόματος Ἰησοῦ Χριστοῦ».

ἐπορκισμὸς (ὁ, ἀντὶ *ἐφορκισμός*)· ἐξορκισμός.

ἐπορκιστικός, *—ή, —όν* (ἀντὶ *ἐφορκιστικός*)· ἐξορκιστικός, ὁ πρὸς ἐξορκισμὸν χρησιμεύων.

ἔπος, *—ους* (τό)· λόγος, τὸ ρηθέν· τὴν σημασίαν ταύτην ἔχει εἰς τὴν φράσιν «ὡς ἔπος εἰπεῖν», «ἅμ' ἔπος ἅμ' ἔργον» μὲ τὸν λόγον καὶ ἡ πρᾶξις· || ἔμμετρος διήγησις, ποίημα ἀπαγγελλόμενον, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ᾀδόμενον ποίημα: «ἔπος ἡρωϊκόν, — διδακτικόν»· || στίχος ἔμμετρος: «ἐποίησε δὲ Ξενοφάνης... ἔπη δισχίλια» στίχους δισχιλίους· || καθόλου, φράσις ἔμμετρος.

— [ΙΣΤ. ΛΟΓΟΤ.] *Ἔπος* ἢ *ἐπικὴ ποίησις* ὠνομάσθη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἡ διηγηματική, ἀπαγγελλομένη ποίησις, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ᾀδομένην λυρικὴν καὶ τὴν «δρωμένην» δραματικήν· ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν *ἔπος* ἢ *ἐποποιίαν*, κατ' ἐπίδρασιν τοῦ πρώτου καὶ μέχρι σήμερον κρατίστου ἐποποιοῦ, τοῦ Ὁμήρου, ὀνομάζει ἔκτοτε ὁ κόσμος τὸ κυρίως *ἡρωϊκὸν* ἔπος, τὸ διηγούμενον δηλαδὴ πρὸ πάντων μεγάλας καὶ θαυμαστὰς πράξεις (ἡρώων καὶ θεῶν) τοῦ θρυλικοῦ παρελθόντος, ὡς ἤδη καὶ ὁ γνωστὸς ὁρισμὸς τοῦ Ἀριστοτέλους («ποίησις ἐν μέτρῳ μιμητικὴ πράξεως σπουδαίας» —ἢ ἄλλου—«θαυμαστῆς» κλπ.). Ἂς ἐνθυμώμεθα ὅμως ἐξ ἀρχῆς, ὅτι ἐκτὸς τοῦ ἡρωϊκοῦ, *ἔπη* λέγονται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων (καὶ εἶναι κατὰ τὴν μορφὴν ἀλλὰ καὶ κατ' οὐσίαν ἐν μέρει) καὶ ἄλλα ποιητικά των δημιουργήματα, τὸ *διδακτικὸν* γενικῶς (οὗ εἴδη πάλιν τὸ *βιοσοφικόν,* τὸ κυρίως *φιλοσοφικὸν* καὶ τὸ *γενεαλογικόν),* τὸ καθαυτὸ *θρησκευτικόν,* τὸ *ἱστορικόν*, τέλος δὲ ἡ ἱλαρὰ τοῦ ὅλου ἢ καὶ σατυρικὴ ἐμφάνισις, τὸ *παρῳδικὸν* ἔπος. Ἐνταῦθα θὰ γίνῃ λόγος μόνον περὶ τῆς γενικῆς τοῦ ὅλου ἐξελίξεως καὶ σημασίας (περὶ τῶν καθ' ἕκαστον βλ. τὰς λ. *Ὅμηρος* καὶ *Ἡσίοδος* ἰδίᾳ).

Ἀρχαὶ τοῦ ἔπους. Διὰ νὰ ἐκκινήσωμεν ἀπὸ τὸ κυριώτερον, ἀρτιώτερον καὶ ἅμα παλαιότερον σῳζόμενον, τὸ *ὁμηρικὸν ἔπος*, ὑπ' οὐδενὸς πιστεύεται σήμερον πλέον, ὅτι ἡ μεγαλότεχνος αὕτη, θαμβωτικῶς πλουσία καὶ ὡραία εἰκὼν ὄχι μόνον τῆς ἡρωϊκῆς ζωῆς περασμένων αἰώνων ἀλλὰ καὶ τῆς ὅλης ζωῆς γενικῶς καὶ τοῦ κόσμου, αἰσθητοῦ καὶ νοητοῦ ἅμα, παρήχθη διὰ μιᾶς ἑτοίμη, γλωσσικῶς καὶ μετρικῶς τελεία, περὶ τὸν Η' — Ζ' π. Χ. αἰῶνα. Διὰ τῆς παραβολῆς ἄλλων λαῶν—τινῶν χθὲς ἔτι ἢ καὶ σήμερον ἀκόμη διαγόντων τὴν «ἐποπλαστικὴν» αὐτῶν περίοδον (ὡς τῶν Φιννῶν, τῶν Σέρβων κ. ἄ.) —ἀλλὰ καὶ διὰ προσεκτικῆς παρατηρήσεως καὶ ἀναλύσεως τῆς ἀρχαίας παραδόσεως καὶ δὴ αὐτῶν τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν ἔχει ἐξακριβώσει ἡ ἐπιστήμη πρόδρομον τοῦ Ὁμήρου μακραίωνα ποίησιν, δημοτικὴν ἐν ἀρχῇ, ὡς παντοῦ, καὶ ἐπαγγελματικὴν ἢ τεχνικὴν ἔπειτα, τῆς ὁποίας συμπάσης (τριῶν ὅλων περιόδων, μινωϊκῆς, ἀχαϊκῆς ἢ αἰολικῆς καὶ ἰωνικῆς) τελευταῖον ἐπιγέννημα καὶ κορύφωμα ἦτο ἀκριβῶς ἡ ὁμήρειος. Καὶ ἡ μὲν φιλολογικὴ παράδοσις γνωρίζει ὡς προηγητὰς τοῦ Ὁμήρου κυρίως *ὕμνων ἱερῶν* ποιητάς,—διττούς τινας μάλιστα, ἄλλους βορειοελληνικοὺς (Θρᾷκας) περὶ τὰς Μούσας *(Ὀρφέα, Θάμυριν, Μουσαῖον)* καὶ ἄλλους νοτίους καὶ ἀνατολικοὺς περὶ τὸν Ἀπόλλωνα *(Ὠλῆνα Λύκιον, Φιλάμμωνα Δελφόν, Χρυσόθεμιν Κρῆτα)*· ἀλλὰ ὁ Ὅμηρος μᾶς εἰσάγει καὶ «κλέα ἀνδρῶν» ψάλλοντα πρὸς φόρμιγγα τὸν Ἀχιλλέα αὐτὸν (Ἰλ. Ι), εἰς δὲ τὴν Ὀδύσσειαν καὶ ἐπαγγελματικοὺς ἤδη «ἀοιδούς», ᾄδοντας εἰς τὰ μέγαρα τῶν ἀνάκτων ἐν ἑορταῖς καὶ δείπνοις τὰς «οἴμας», δηλαδὴ τραγούδια δημοτικά, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον, ἐναλλασσόμενα κατ' ἀξίωσιν τῶν ἀκροατῶν, μάλιστα προτιμώντων τὰ νεώτατα «τοῦ συρμοῦ» (α 352+325)· ἓν τοιοῦτον ᾄδει π. χ. ὁ Δημόδοκος εἰς τοὺς Φαίακας, πραγματευόμενον τὰς τύχας, ἔργα καὶ μόχθους τῶν Ἀχαιῶν, «ὡσεὶ ἦτο αὐτόπτης ἢ αὐτήκοος»· δεύτερον προσθέτει κατ' αἴτησιν τοῦ ξενιζομένου Ὀδυσσέως περὶ τοῦ Δουρείου ἵππου, ἄλλο δὲ ᾆσμά του ἔχει ὑπόθεσιν θείαν, ἐκπληττούσης μάλιστα ἱλαρότητος ἤδη, τὰς σχέσεις Ἄρεως καὶ Ἀφροδίτης. Ἰδοὺ περίπου λοιπὸν αἱ ἀρχαὶ θρησκευτικοῦ καὶ ἡρωϊκοῦ ἔπους ἅμα: ἁπλᾶ καὶ σύντομα τὸ πρῶτον *δημοτικά, λυρικὰ ᾄσματα* (κυρίως ὕμνοι καὶ παιᾶνες ἐπινίκιοι εἰς θεούς, ἐγκώμια καὶ θρῆνοι εἰς φυλάρχους κηδευομένους ἢ ἄλλους ἥρωας), γίνονται βαθμηδὸν διηγηματικώτερα καὶ ἐκτενέστερα *ἐπύλλια*, καθ' ὅσον καὶ οἱ τραχεῖς ἰδίᾳ τῶν μεταναστεύσεων ἀγῶνες καὶ ἡρωϊσμοὶ δίδουν νέαν διαρκῶς ὕλην καὶ οἱ ἀκροαταὶ (μάλιστα χρόνων τοιούτων) ἄπληστοι, ὡς παιδία, διηγήσεων καὶ μύθων, κυρίως εἰς τὸ ποίημα, τὸ διηγούμενον τὰς πράξεις, προσέχουν καὶ ὁλοένα ὀλιγώτερον εἰς τὴν μελῳδίαν, καὶ οἱ ἀοιδοὶ φιλοτιμοῦνται, ὡς οἱ *ποιητάριδες* τῆς σημερινῆς Κύπρου ἔτι, νὰ πλουτίζουν καὶ ἐπεκτείνουν τὰς διηγήσεις ἐξ ἰδίων. Ἀλλὰ τὸ μουσικὸν στοιχεῖον οὐδέποτε τελείως ἀποσπᾶται πλέον ἀπὸ τὴν ποίησιν (πρβλ. τὸ *ἀείδειν* καὶ *ἀοιδὴ* ἁπλῶς περὶ τοῦ ποιήματος)· ἰδίᾳ δὲ ἀχώριστος καὶ ἀπαραίτητος παραμένει εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔπος ὁ ἐκ τῆς ἡνωμένης ποτὲ ἐπικολυρικῆς μορφῆς καταγόμενος ρυθμός, τὸ *μέτρον*.

Ὕλη καὶ εἶδος. Τὴν ὕλην αὐτῆς ἡ *ἔμμετρος διήγησις*, τὸ νέον καὶ διὰ παντὸς πλέον πρότυπον ποιητικὸν γένος, λαμβάνει, ὡς εἴπομεν, γενικῶς ἐκ τῶν ἐν τῇ λαϊκῇ παραδόσει περιᾳδομένων ἡρωϊκῶν ἅμα καὶ θείων πράξεων, μάλιστα ὁμοῦ συναπτομένων, καθ' ἃ πιστεύομεν, τὸ πρῶτον κατὰ τὴν παναρχαίαν προγονολατρείαν, εἰς τὰς ἐπικηδείους δηλαδὴ κυρίως ἐξυμνήσεις τῶν διογενῶν καὶ θεοφιλῶν, ὅθεν καὶ μεγαλουργῶν, ἡρώων· καὶ μόνον ὀλίγα βεβαίως τροποποιεῖ ὁ ἀοιδὸς ἐξ ἰδίων ὄχι μόνον τοῦ ὅλου μύθου, ἀλλὰ καὶ τῆς διατυπώσεως τῆς λαϊκῆς, ὀφείλων νὰ συμμορφοῦται («κατὰ κόσμον ἀείδων» θ' 489) πρὸς τὴν κοινὴν παράδοσιν — ἀκόμη καὶ εἰς τὰ ἐπίθετα θεῶν καὶ ἡρώων, πολὺ μᾶλλον πρὸς τὰς γενικὰς ἀντιλήψεις περὶ τῶν μορφῶν καὶ ἔργων των —, στόμα τῆς ἐθνικῆς παραδόσεως καὶ πίστεως ἁπλοῦν, διὸ καὶ προσωπικῶς ἀφανὴς αὐτὸς ὄπισθέν της — καὶ ὄπισθεν τῆς ἐμπνεούσης Μούσης. Ἀλλ' ὡς ὁμαδικὴ ἀρχικῶς (καὶ δὴ ᾀδομένη) ἡ ἡρωϊκὴ διηγηματικὴ ποίησις, διὸ καὶ καθολικὰ τοῦ λαοῦ συναισθήματα καὶ πίστεις ἑρμηνεύουσα — ὅσον καὶ ἂν πᾶσα ὁμαδικὴ ποίησις ὑπὸ ἀτόμων ἐπίσης κατ' ἔσχατον λόγον ποιεῖται, δεχομένων ἁπλῶς παρορμήσεις τοῦ κοινοῦ καὶ ἐμπνεύσεις—εὐλόγως ἔμελλεν ἐξ ἀρχῆς καὶ ὕφος πανηγυρικόν, ὑψηλόν, νὰ πλάσῃ, πλῆρες ἐπιθέτων καὶ φράσεων ἠχηρῶν, καινῶν ἢ ἀπηρχαιωμένων, καὶ μέτρον ἀξιωματικόν, τὸ πρὸς ἀπαγγελίαν σοβαρᾶς ποιήσεως ἐξαισίως κατάλληλον *δακτυλικὸν ἑξάμετρον*, νὰ μορφώσῃ ἐκ στίχων μικροτέρων (ᾀδομένων ποτὲ ἀσφαλῶς κατὰ πολλὰς ἐνδείξεις) καὶ ἀτελεστέρων· ἐντεῦθεν ἐπίσης ἐξηγοῦνται καὶ τὰ ὑποδηλωθέντα κληρονομικὰ τοῦ ἔπους χαρακτηριστικά, τὸ ἀνώνυμον τοῦ ἑκάστοτε κυρίου ποιητοῦ (διότι καὶ *Δημόδοκος* καὶ *Φήμιος* καὶ αὐτὸς ὁ *Θάμυρις* τοῦ Ὁμήρου φαίνονται ὀνόματα πλαστά), ἀφοῦ κτῆμα κοινόν, λαϊκόν, ὅσον περίπου καὶ ἡ γλῶσσα, ἦτο ἡ ποίησις (ἄφες δὲ ὅτι καὶ μακρινὰ περασμένα ἔψαλλεν), ἀλλὰ καὶ τὸ τυπικὸν ἢ στερεότυπον πολυπληθῶν ἐκφράσεων, ἢ καὶ ὅλων στίχων, καθιερωμένων ἅπαξ ἢ παγίων, ἰδίᾳ εἰς περιγραφὰς δημοτελῶν γεγονότων (θυσιῶν, δείπνων κλ.), προσφωνήσεις καὶ ἀντιφωνήσεις (ἡρώων κλ.) καὶ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὰ περίφημα *κοσμητικὰ ἐπίθετα*, καὶ πρὸ πάντων τὸ καθολικὸν διαφέρον. Τοὐναντίον ἡ φημιζομένη *ἐπικὴ ἄνεσις* ἢ *πλατειασμὸς* (τῶν διηγήσεων μαχῶν π. χ.) εἶναι ἐπίκτητον τοῦ ἔπους χαρακτηριστικόν, ἀφ' ὅτου δή, ὡς εἴπομεν, διεμορφώθη εἰς διήγησιν ἀπαγγελλομένην ἐν μακαρίᾳ ἠρεμίᾳ ἑορταστικῶν φιληκόων ἀκροατηρίων.

Πρῶται κοιτίδες ἐν Ἑλλάδι. Μολονότι θέατρον κύριον τῶν ἐπικῶν πράξεων γίνεται ἡ Μ. Ἀσία τῶν πολεμικῶν καὶ αἱ δυτικαὶ θάλασσαι τῶν ναυτικῶν, ἡ δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον ἰωνικὴ τοῦ ἔπους γλῶσσα βοᾷ ἐγκυρότερον ἔτι, βεβαιωμένον σήμερον εἶναι ὅτι πατρὶς ἢ μᾶλλον πατρίδες πρῶται τοῦ ἔπους ἦσαν ἀρχικῶς ἡ κυρίως Ἑλλὰς καὶ ἡ Κρήτη· τὴν Θεσσαλίαν ἐνδεικνύει κατ' ἐξοχὴν ὁ μέγιστος τῶν εἰς Τροίαν ἡρώων, ὁ καὶ διὰ Σκύρου καὶ Λέσβου καὶ ἄλλων νήσων καὶ ἀκτῶν ὑπ' αὐτοῦ πορθουμένων ὁδηγῶν τοὺς μεταναστευτικοὺς κατ' οὐσίαν πλοῦς τῶν Ἀχαιῶν (=Αἰολέων) ἐκεῖ πέραν, ὡς καὶ ὁ Ἀργοναύτης Ἰάσων πρὸ αὐτοῦ τοὺς ἔτι μακροτέρους ἐμπορικούς, ἀλλὰ καὶ ὁ *Ὄλυμπος*, ἡ ἐπικὴ καὶ αἰωνίως ἔκτοτε ποιητικὴ τῶν θεῶν ἕδρα, καὶ ἡ ἐκεῖ πρώτη *Ἑλλάς*, ἴσως καὶ τὸ πρῶτον *Ἄργος*, τέλος δὲ πλῆθος αἰολισμῶν τῆς ἰωνικῆς ἐπικῆς γλώσσης· τοὐναντίον αἱ δυτικαὶ (καὶ ὡς ἔχει ἀποδειχθῆ, καὶ αἱ ἀνατολικαί ποτε, πρὶν ἐκτοπισθοῦν ὑπὸ τῶν ἀργοναυτικῶν μύθων) πλάναι τοῦ Ὀδυσσέως καὶ γενικῶς αἱ θαλασσιναὶ τοῦ ἔπους διηγήσεις παραπέμπουν μὲ πλῆθος ἐνδείξεων ἄλλων εἰς τὴν Μινωϊκὴν θαλασσοκράτειραν (ὡς δὴ καὶ ρητῶς Κρῆτα θαλασσομάχον λέγει ἑαυτὸν ὁ Ὀδυσσεὺς εἰς τὰς πλαστάς του διηγήσεις) ὡς πρώτην κοιτίδα θρυλικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ παραμυθιῶν ὑπερποντίων· τέλος εἰς τὸ Ἄργος καὶ τὰς Θήβας μᾶς ὁδηγεῖ ἄλλο μέγα, χαμένον ἤδη, ἀλλὰ πολυθρύλητον πάλαι, δῆθεν ὁμηρικὸν ἔπος ἢ σύνολον ἐπῶν, ἡ «Θηβαΐς», καὶ αἱ «Ἡράκλειαι». Συντόμως εἰπεῖν, ἀσφαλὲς καὶ ὁμολογούμενον εἶναι ὅτι ἐπὶ τάδε τοῦ Αἰγαίου, εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα ἐλικνίσθησαν αἱ πρῶται ἡρωϊκαὶ παραδόσεις, ὡς διεπράχθησαν καὶ τὰ πρῶτα ἡρωϊκὰ κλέη. ἐντεῦθεν δὲ ἁπλῶς μετεφυτεύθησαν ὑπὸ μορφὴν ὄχι

Digitized by Google

μόνον πλέον δημοτικῶν ᾀσμάτων καὶ παραμυθιῶν, ἀλλ' ἤδη καὶ ἐπυλλίων (ὁμοῦ μὲ τοὺς ἥρωας καὶ θεούς των, τὰς πίστεις καὶ τὰς ἀναμνήσεις, τὰς τέχνας καὶ τὸν ὅλον κρητοαχαϊκὸν πολιτισμόν, φεύγοντα πρὸ τῶν Δωριέων ἐπιδρομέων), συναποκομιζόμενα ὑπὸ τῶν παμμιγῶν ἐξ Ἑλλάδος ἀποίκων, τῶν καταλαμβανόντων ἀπὸ τοῦ ΙΑ' π.Χ. αἰῶνος τὰ μικρασιατικὰ παράλια, διὰ νὰ ἐξανθήσουν ἐκεῖ πέραν, ἐν Ἰωνίᾳ κυρίως, τὸ *μέγα ἔπος*. Ἄφες ὅτι καὶ Τρῶες ἥρωες ἀκόμη ἔχουν ἀποδειχθῆ ὡς ἑλλαδικοί ποτε ἀντίπαλοι Ἀχαιῶν πορθητῶν ἔπειτα τῆς Τροίας (αὐτὸς ὁ Ἕκτωρ π. χ. εἶχε τάφον εἰς τὰς Θήβας, ἀρχικῶς βέβαια τὰς Φθιώτιδας).

Αἰῶνας ὅλους κατὰ ταῦτα διαρκεῖ ἡ κατ' οὐσίαν δημώδης ἐποπλαστικὴ περίοδος, ἀνερχομένη εἰς τὴν μινωϊκὴν ἀκμήν, ὥστε τὰ μέσα τῆς Β' π. Χ. χιλιετηρίδος (ὁπόθεν κατάγονται καὶ κιθάρα καὶ αὐλός, ὡς γνωστόν, καὶ ἡ πρώτη εἰς ὀλιγίστους περιωρισμένη γραφή—τὰ «λυγρὰ σήματα» τοῦ Προίτου τῆς Ἰλιάδος — καὶ αἱ πρῶται ναυτικαὶ διηγήσεις) κατέρχεται εἰς τὸ τέλος τῆς Ἀχαϊκῆς, ἐξ ἧς ἔχει παραλάβει καὶ ἄλλα πάμπολλα στοιχεῖα καὶ τὰ πολὺ πλεῖστα κλέη, μέχρι καὶ τοῦ Ι' π.Χ. αἰῶνος.

Τὸ μέγα ἔπος. Ἀλλ' ἂν αἱ ῥίζαι τοῦ μεγάλου ἐπικοῦ δένδρου εἶναι μινωϊκαὶ ἤδη, ἑλλαδικὸς δὲ ὁ κορμός, ἀχαϊκὸς κυρίως, κλάδοι του ὅμως καὶ φύλλα καὶ ἡ χυμώδης ἱστορικὴ ζωὴ βλαστάνουν καὶ γιγαντοῦνται εἰς τὴν Ἰωνίαν, τὴν ἐν εἰρήνῃ πρὸ τῆς λυδικῆς κατακτήσεως εὐδαίμονα καὶ πλὴν τῆς κληρονομίας τοῦ ἀχαϊκοῦ καὶ τοῦ ὅλου προελληνικοῦ πολιτισμοῦ κατ' ἐξοχὴν πνευματικῶς εὐκίνητον καὶ διὰ τὰς ποικίλας ἐπαφὰς πρὸς τοὺς ἀσιατικούς. Ἤδη ἡ ἀρχαία παράδοσις λέγει Σμυρναῖον τὸν μέγιστον τῶν ἐποποιῶν, εἰς τὰ μεθόρια δηλαδὴ τῆς ἱστορικῆς Αἰολίδος καὶ Ἰωνίας· εἰς δὲ τὸ αὐτὸ καταλήγει (ἢ περίπου, μὲ ταλαντεύσεις τινὰς πρὸς τὴν Χίον) καὶ ἡ νέα ἐπιστήμη, διὰ τοὺς ἀφθόνους κυρίως αἰολισμοὺς τῆς ἐπικῆς γλώσσης. Ἐκεῖ ἀντήχουν ἐξ ἑνὸς ἰσχυρῶς οἱ περὶ τὴν Ἴλιον (ἐκ τῶν μεγάλων της ἐπὶ αἰῶνας ἐρειπίων ὑποτρεφόμενοι διαρκῶς) πολεμικοὶ θρῦλοι, ἐζωντανεύοντο δὲ καὶ ἀνενεοῦντο καὶ οἱ θαλασσινοὶ ἀενάως μὲ τοὺς τολμηροὺς ἰωνικοὺς εἰς ἄγνωστα πελάγη πλοῦς, κυρίως τοῦ Εὐξείνου· ἀλλὰ ἐκεῖ, ἐξ ἄλλου, εἰσάγεται καὶ διαδίδεται τελειοποιουμένη πιθανώτατα ἀπὸ τοῦ Ι' αἰῶνος καὶ ἡ νέα ἁπλουστέρα γραφὴ ἐκ τῆς ἐμπορικῆς ἀντιζήλου, τῆς Φοινίκης· ἀλλὰ εἰς τὸ ἰωνικὸν φῦλον, ὡς γνωστὸν τὸ κατ' ἐξοχὴν ἐκεῖ ἀνάμεικτον ἐκ παντοίων ἑλληνικῶν (πρβλ. καὶ Κρητῶν ἀποίκισιν Μιλήτου), ἥρμοζε τέλος καὶ ἐπεφυλάσσετο νὰ συνενώσῃ εἰς μέγα πανελλήνιον ἔπος τὰ ἀπ' αἰώνων διεσπαρμένα κλέη τῶν προγόνων.

Εἰς νέα μέγαρα νέων ἀνάκτων τῆς Ἰωνίας καὶ ὅλως εἰς περιβάλλον νεωτεριστικὸν (π. χ. *ἀφίνον* καὶ τὴν προγονολατρείαν καὶ ὅλως τὰς ἀρχαίας σκυθρωπὰς πίστεις) ἐλευθερώτερον χειρίζονται πλέον καὶ οἱ ἀοιδοί τους (προφορικῶς ἄλλως) συναποκομισμένους ἐκ τῶν συντηρητικῶν μητροπόλεων θρύλους, τροποποιοῦντες ἐπὶ τὸ αἰσθητικώτερον, συνάπτοντες καὶ ἐπεκτείνοντες δηλαδὴ τὰ παντοῖα ἀχαϊκὰ «ἐπύλλια», στρατείας καὶ πειρατείας, μάχας καὶ ἀνδροκτασίας, θυμοὺς ἡρώων καὶ μονομαχίας, πολιορκίας πόλεων καὶ πέρσεις, ἀπαγωγὰς γυναικῶν καὶ γάμους ἐνδόξους, θήρας κοινὰς κλπ. Τὰς ἐπεκτάσεις προκαλεῖ αὐτὴ ἡ φιληκοΐα τῶν ἀκροατηρίων (περιέργων π. χ. νὰ μάθουν καὶ τὸ τέλος ἢ καὶ τὴν πρώτην ἀρχὴν ἀπαγγελθέντος μικροέπους), καὶ ἢ ὁ ἀοιδὸς αὐτὸς ἢ διάδοχοί του κατὰ τὴν τέχνην ἢ καὶ τὸ γένος (οὔτε οἱ πρῶτοι οὔτε οἱ μόνοι βέβαια ἦσαν οἱ ἱστορικοὶ τῆς Χίου *Ὁμηρίδαι* καὶ τῆς Σάμου οἱ *Κρεωφυλίδαι*) ἢ καὶ ἄλλοι ὅλως συνάπτουν αὐτοτελῆ πρότερον σχετικῆς ὑποθέσεως ἐπύλλια καὶ διαφορόχρονα λοιπὸν καὶ διαφόρων ποτὲ τόπων συναρτῶσιν εἰς συνεχῆ εὐρυτέραν καὶ ἀρτιωτέραν σύνθεσιν, εὐκολώτερον ἤδη καὶ διὰ τὸ εὔχρηστον τῆς νέας γραφῆς· διότι, ἂν ὄχι χάριν τοῦ κοινοῦ ἀκόμη, χάριν ἑαυτῶν καὶ ἀλλήλων, πρὸς διευκόλυνσιν τῆς μνήμης, ἀρχίζουν καὶ νὰ καταγράφουν πλέον ἐδῶ ἓν ἢ ἄλλο ἔπος, πρᾶγμα ἀνυπολογίστως σπουδαῖον καὶ διὰ τὴν διάδοσιν καὶ διατήρησιν ἐπῶν, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὴν τὴν μεγάλην τεχνικὴν παραγωγήν. Οὕτω μόνον, διὰ τῆς ἀναγραφῆς των, εἶναι νοηταὶ συνθέσεις κολοσσικαί, ὡς ἡ Ἰλιὰς καὶ ἡ Ὀδύσσεια. Ἐννοεῖται, ὅτι ὑπελείπετο τὸ σπουδαιότερον ὅλων, νὰ ἀνατείλῃ, κορωνὶς τῆς ἰωνικῆς περιόδου, συνθετικὴ καὶ δημιουργικὴ ἅμα μεγαλοφυΐα, ὁ *Ὅμηρος*, ἵνα ἐξ ἑνὸς ὄχι μόνον μεταθέσῃ ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Τροίας ἀθρόον τὸν ἡρωϊκὸν ἐκεῖνον ἑσμὸν τῶν πολεμικῶν παραδόσεων καὶ δὴ ὅλων τῶν ἑλληνικῶν φύλων καὶ τόπων ἀντιπροσώπους, γενάρχας ὅλων που τῶν ἐπ' αὐτοῦ ἀποίκων τῆς Μ. Ἀσίας, καὶ κατ' αὐτῶν ἀντιτάξῃ τοὺς ἥρωας τοῦ ἔπειτα βαρβαρικοῦ εἰς ἐθνικὸν οὕτω μέγαν ἀγῶνα περὶ τὴν βασίλισσαν τῶν Στενῶν ἐκείνην, ἀλλά, τὸ κυριώτερον, καὶ νὰ ὑποτάξῃ εἰς τὴν Ἰλιάδα, κατὰ σχέδιον ἐσκεμμένον, ὑπὸ μίαν ἰδέαν μεγαλειώδη, τοῦ Ἀχιλλέως τὴν μῆνιν, ἀγῶνας καὶ ἀγωνίας, πάθη καὶ ἀρετὰς καὶ ὅλως ἥρωας καὶ θεοὺς δύο παλαιόντων κόσμων, νὰ ἐνυφάνῃ δ' ἐξ ἄλλου θρύλους ναυτικοὺς ἀρχαίους καὶ νέους (τριῶν περίπου ἰωνικῶν αἰώνων, θαλασσευομένων ἀνὰ τὴν Μεσόγειον ὅλην ἀπὸ τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου ἕως τῶν Στηλῶν τοῦ Ἡρακλέους), — πλάνας καὶ τρόμους καὶ ὑπερνικήσεις τούτων, ἀλλὰ καὶ κόσμον ὅλον πάλιν, εἰρηνικὸν μᾶλλον ἐδῶ — περὶ ἄλλον μέγαν ἥρωα, ἰωνικώτερον θαλασσόλυκον τοῦτον, πτολίπορθον ἀλλὰ καὶ πολύμητιν ἅμα —εἰς τὴν Ὀδύσσειαν—, ἄγων εἰς τὴν ἐντέλειαν τὰ κληρονομημένα τεχνικὰ μέσα ποιητικῆς ἐκφράσεως καὶ διαπνέων ἐπὶ πᾶσι καὶ τοὺς δύο του κόσμους μὲ τὸ ἐμφυὲς ἰωνικὸν πνεῦμα ἀντικειμενικότητος ἀθολώτου καὶ φαιδρᾶς κοσμοθεωρίας. Ἃς προστεθῇ ἀπὸ τοῦδε, ὅτι εἰς ἐξήγησιν τῶν μεγάλων ἐποποιιῶν ἀντὶ τῆς περιβοήτου, ἐπὶ μακρὸν ἀναξίως ὑπὸ πολλῶν πιστευθείσης, βολφείου θεωρίας τῆς «συρραφῆς ἐπῶν», εὐρέως σήμερον κρατεῖ ἡ τῆς βαθμιαίας «διογκώσεως», ὅτι λοιπὸν τὸ πολὺ αἱ δύο μεγάλαι τοῦ Ὁμήρου δημιουργίαι ἔχουν καὶ ὑστέρας τινὰς παρεμβλήτους προσθήκας.

Οὕτως, ἐξ ὑλικοῦ πανελληνίου, τῶν ἐθνικῶν θρύλων, ἀποκορυφοῦται τὸ μεγαλοπρεπὲς οἰκοδόμημα τοῦ τελείου ἔπους ἐν Ἰωνίᾳ, ὅπου καὶ ἀπευθύνεται τὸ πρῶτον πρὸς ὅλους δήμους, ἐκεῖ δὰ πρῶτον ὡριμάσαντας καὶ ἀνατρέψαντας τὰ μέγαρα τῶν ἀνάκτων, καὶ μετ' ὀλίγον καὶ πρὸς τὸ ὅλον ἔθνος διὰ τῶν ἑορτῶν του καὶ πανηγύρεων, ἃς κατακτᾷ ῥαγδαίως ἀπὸ τὰ Δήλια ὡς γέφυραν· καὶ ὅπου λοιπὸν αἱ πρῶται πηγαί, ἐκεῖ ἤδη τὸν Ζ' αἰῶνα ἀπολήγουν καὶ αἱ ἐκβολαὶ τοῦ μεγάλου ῥείθρου, εἰς τὸ ὅλον Ἑλληνικόν, οὗ γίνεται ὁλοκληρωτικὴ δημιουργία καὶ κτῆμα, ἡ ποιητική του βίβλος. Ἐντεῦθεν ἡ καθολικότης ἐκείνη, τὸ παντομερὲς διαφέρον του· ὄχι τὸ παρελθὸν μόνον, ὃ κυρίως καὶ συνειδητῶς θέλει νὰ ζωντανεύσῃ, οὐδὲ μόνην τὴν θεολογίαν ἢ τὴν ἐθνικὴν βιοσοφίαν, ἀλλὰ τὸν ὅλον κόσμον, τὸ αἰώνιον παρὸν περιβάλλει τὸ βλέμμα τοῦ ἐποποιοῦ καὶ ἀπὸ τὴν σκοπιὰν τῆς κυρίας πράξεως μᾶς συναπεικονίζει «τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς», ὅλην τὴν ὕπαρξιν περιπτύσσεται ἡ καρδία του· καὶ οὕτω μᾶς ὁδηγεῖ καὶ εἰς τὸν Ὄλυμπον καὶ εἰς τὸν Ἅδην, εἰς ἄθλους καὶ ἑστιάσεις ἡρώων, εἰς μύχια συγχρόνως ἀνακτόρων καὶ καλυβῶν, εἰς χειμάρρους καὶ πελάγη τρικυμισμένα, εἰς ποίμνια καὶ θηρία δρυμῶν ἀλλὰ καὶ πόλεων ἀγοράς, τέλος εἰς ὅλα τὰ ἐγκόσμια καὶ ἅμα καὶ εἰς τὰ κρυμμένα βάθη τοῦ ψυχικοῦ κόσμου, τὸ πρῶτον ἐν αὐτῷ ἐταζόμενα. Ὅλα τὰ ψάλλει μὲ γενικόν, ἀπρόσωπον διαφέρον, καὶ ὅλα φυσικά, ἁρμονικά, σώφρονα, χωρὶς τὰς ὑπερβολὰς καὶ τερατολογίας ἄλλων ποιήσεων, καὶ εἰς αὐτὸ τὸ θαυμαστόν, τὸ ἄλλως ἀχώριστον· διότι καὶ οἱ θεοί του εἶναι, ὡς παριστῶνται, ἀνθρωπικοί, ἁπλῶς ἐξιδανικευμένοι εἰς δυνάμεις καὶ μακαριότητα, ἄλλως ἱλαροὶ καὶ φιλάνθρωποι. Αἰθρία, καθολικὴ ἀποκάλυψις τοῦ ἑλληνικοῦ λυκαυγοῦς, διατηρεῖ ἔκτοτε τὸ ὁμηρικὸν ἔπος, μόνον ἐξ ὅλων τῶν (κατ' εἰκόνα του, τὸ πλεῖστον) ἔκτοτε πλασθέντων καὶ πλασσομένων, τῆς πρωϊνῆς δρόσου τὸ θέλγητρον.

Κύκλιον ἔπος. Ὡς *ὁμηρικὰ* ἐγνώριζεν ἐπὶ αἰῶνας ἡ ἀρχαιότης πλῆθος ὅλον ἐπῶν ὁμοίων καὶ δορυφόρων πως τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας, ἕως οὗ ἡ κριτικὴ διεῖδε τὴν κατ' ἐκείνας ὀλίγον ὑστέραν (Ζ' — ΣΤ' αἰ.) δημιουργίαν των ὑπ' ἄλλων ποιητῶν, ὧν καὶ ἀνεῦρεν ἔκτοτε ὡρισμένα ὀνόματα ἡ παράδοσις· τὴν προϊστορίαν τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου διηγοῦντο τὰ «Κύπρια ἔπη» τοῦ Στασίνου ἀπὸ τὴν πολύφατον ἀρχήν, τὴν «Διὸς βουλὴν» ν' ἀνακουφίσῃ τὴν Γῆν, ὑπερφορτωθεῖσαν ἀπὸ τ' ἀνθρώπινα φῦλα, ἀνάπτων τὸν θρυλικὸν πόλεμον διὰ τῆς ἀρχεκάκου ἀπὸ τῶν γάμων Πηλέως καὶ Θέτιδος Ἔριδος καὶ τῆς πρὸς ἀμοιβὴν τοῦ Πάριδος ἁρπαγῆς τῆς Ἑλένης μὲ τὴν βοήθειαν τῆς Κύπριδος· τοὐναντίον ἡ «Αἰθιοπὶς» Ἀρκτίνου τοῦ Μιλησίου ἐσυνέχιζε τὴν Ἰλιάδα, ἐπεισάγουσα εἰς τὸν ἀγῶνα τὴν Ἀμαζόνα Πενθεσίλειαν καὶ τῆς Ἠοῦς τὸν υἱόν, τὸν βασιλέα τῶν Αἰθιόπων Μέμνονα, ὧν ἀμφοτέρων νικητὴς ὁ Ἀχιλλεὺς ἐφονεύετο ἐν τέλει ὑπὸ τοῦ Πάριδος (καὶ Ἀπόλλωνος)· καὶ εἵπετο ἡ «Μικρὰ Ἰλιὰς» Λέσχου τοῦ Λεσβίου ἀπὸ τὴν ἐπὶ τῇ κρίσει τῶν ὅπλων τοῦ Ἀχιλλέως μανίαν Αἴαντος καὶ αὐτοκτονίαν, χωροῦσα εἰς τὰς ἀριστείας τῶν μεταπεμφθέντων Φιλοκτήτου καὶ Νεοπτολέμου, δι' ὧν μόνων ἦτο πλέον ἡ πόρθησις πεπρωμένη, μέχρι τοῦ Δουρείου ἵππου, μὲ τὴν εἰσδοχὴν τοῦ ὁποίου εἰς τὴν ἑορτὴν τῆς Ἰλιάδος Ἀθηνᾶς ἐν τῇ Τροίᾳ ἤρχιζεν ἡ «Ἰλίου Πέρσις» (πάλιν τοῦ Ἀρκτίνου) καὶ τὸν ἐπανάπλουν τοῦ ἀχαϊκοῦ στόλου, κρυμμένου ὄπισθεν τῆς Τενέδου, καὶ ἔφθανεν εἰς τὴν ἅλωσιν τέλος, τὰς σφαγὰς καὶ τὰς ἄλλας φρίκας της, ἐξ ὧν προεξέφευγεν ὁ Αἰνείας. Τοὺς ἐπὶ τούτῳ «Νόστους» τῶν ἡρώων, πολυπαθεῖς ἀπὸ τῆς ἔριδος καὶ διαστάσεώς των ὑπὸ τὴν τιμωρὸν τῶν ἀσεβειῶν δίωξιν τῶν θεῶν (καὶ δὴ τὴν σωτηρίαν ἀπαθῶν *Νέστορος* μόνου καὶ *Διομήδους*, ἀλλὰ τοῦ *Ἀγαμέμνονος* ὄλεθρον, τὸν περιβόητον) ἀπέδιδον εἰς Ἁγίαν τὸν Τροιζήνιον, τούτους δὲ προϋπέθετεν ἡ Ὀδύσσεια δῆθεν (α 11). Τὴν Ὀδύσσειαν συνεπλήρωνε τέλος ἡ «Τηλεγόνεια» Εὐγάμ(μ)ωνος τοῦ Κυρηναίου μὲ τὰς μοιραίας τοῦ ἥρωος προσθέτους πλάνας εἰς Θεσπρωτίαν—ὅπου εὕρισκον καὶ αὗται τὸ τέρμα των (πρὸ τοῦ ἐκλαβόντος ὡς θρίνακα τὸ πηδάλιον λαοῦ), ὁμοῦ καὶ ὁ βίος τοῦ ἥρωος, προοικονομοῦντος διπλοῦν εὐτυχῆ γάμον τῆς μὲν Κίρκη. μὲ τὸν Τηλέμαχον, τῆς δὲ Πηνελόπης μὲ τὸν ἐκ τῆς πρώτης υἱόν του καὶ ἐν ἀγνοίᾳ φονέα, τὸν Τηλέγονον.

Τὴν ὅλην σειράν, ὡς εἰς κύκλον περὶ τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν (κυρίως χάριν σχολικῶν καὶ βιβλιοθηκονομικῶν σκοπῶν) τασσομένην (ἀκριβέστερον τὰς πεζάς των πρῶτον περιλήψεις, ὧν σῴζεται παρὰ Φωτίῳ ἡ τοῦ Πρόκλου), ὠνόμασαν καὶ *ἐπικὸν κύκλον* ἢ *κύκλιον ἔπος*· ἐνωρὶς ὅμως περιφυόμενα καὶ ἄλλα ἔπη (ἀπὸ Κοσμογονίας, Τιτανομαχίας, Φορωνίδος, τῆς ὡσαύτως τοὺς πρωτογόνους χρόνους τῶν Ἀργείων θρύλων πραγματευομένης, ἀλλὰ καὶ Δαναΐδος καὶ Μινυάδος μέχρι τῆς ὑμνούσης τὰ ἀμέσως πρὸ τοῦ τρωικοῦ κύκλου ἠπειρωτικὰ κλέη Θηβαΐδος, τῆς ἐξοχωτάτης, φαίνεται, ὅλων, ὡς καὶ τῆς «Οἰχαλίας ἁλώσεως» τοῦ Κρεωφύλου) διηύρυναν εἰς τεράστιον ὄγκον τὸν *Κύκλον*, δι' ἡμᾶς ἀτυχῶς ἐκτὸς πενιχρῶν ἀποσπασμάτων διὰ παντὸς ἤδη χαμένον. Καὶ εἶναι ἀνυπολόγιστος ἡ ἀπώλεια κόσμου ὅλου καὶ ἡρωικῶν μὲν μορφῶν, ἐνσαρκουσῶν τὰς μεγάλας ἑλληνικὰς ἀρετὰς καὶ τὰ μεγάλα πάθη, ἀλλὰ καὶ μόνον, ἔστω, τόσων καὶ τόσων τοπικῶν θρύλων καὶ παραδόσεων πανελληνίων, ἐξ ὧν γνωρίζομεν ὅτι ἀενάως ἔκτοτε, ὡς ἐξ ἀκενώτων θησαυρῶν, ἐτράφη καὶ δρᾶμα καὶ λυρικὴ ποίησις καὶ καλλιτεχνία.

Ἡ περαιτέρω ἐξέλιξις. Βέβαια καὶ προχειρότητά τινα καὶ ἔλλειψιν συγκεντρώσεως, ἑνότητος, ῥητὴν παρ' Ἀριστοτέλει, ἔμελλεν ἤδη νὰ συνεπαγάγῃ ἡ πληθωρικὴ αὕτη παραγωγὴ μεγάλων συνθέσεων κατὰ τὴν ἐξ Ἰωνίας παντοῦ διάδοσιν τοῦ ἔπους—διάδοσιν καταφαινομένην καὶ ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὀνομάτων κυκλίων ποιητῶν—, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐσωτέραν ἔτι συνετέλεσεν ἀλλοίωσιν. Οἱ ἀνὰ τὰς ἑορτὰς διακομίζοντες Ὁμηρίδαι ἀοιδοὶ «ῥαπτῶν ἐπέων» ἢ *ῥαψῳδοί*, ὡς ὀνομάζονται ἀπὸ τοῦδε πειρακτικῶς (ὡς συρράπτοντες δηλαδὴ βοηθείᾳ καὶ τῆς γραφῆς πλέον ξένα, ἕτοιμα, καὶ ἴδια ὅμως «*τραγουδορράφτες*»)— καὶ «κάτοχοι ἐπῶν ἀποθέτων» *(Πλάτ.)* — εἰσάγουν ὁσημέραι ἀφθονώτερα προσωπικά των, ὑποκειμενικὰ στοιχεῖα, ὡς ἤδη ἀπαιτεῖ ἡ φύσις τῶν μεγάλων συνθέσεων, καὶ δὴ ἀτομικοῦ ἢ τοπικοῦ χρώματος· διότι καὶ αὐτὴ ἡ ἀνὰ τόπους καὶ χαρακτῆρας λαϊκοὺς διαφόρους διάδοσις (ἤδη τὸν ΣΤ' αἰῶνα εἰσηγμέναι, ἐπίσημοι τῶν ἐπῶν ἀπαγγελίαι, *ῥαψῳδήσεις*, εἰς τὰς μεγάλας ἑορτὰς καὶ Σπάρτης καὶ Ἄργους καὶ Ἀθηνῶν ἰδίᾳ, εἰς τὰ σπουδαιότερα ὅλων Παναθήναια) ἐπιφέρει, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰς μεγάλας πολιτικὰς καὶ πνευματικὰς ἐν τῷ μεταξὺ ἐξελίξεις, καὶ ἀλλοίωσιν ἐσωτέραν— καὶ δὴ ἐξατομισμὸν εἰς θρησκευτικόν, βιοσοφικὸν κλπ. τοῦ πρώην καθολικοῦ περιεχομένου. Ἔχει ἄλλως ἐξακριβωθῆ ἤδη ἐντὸς ἑκατέρου τῶν δύο μεγάλων ὁμηρικῶν σπουδαία προχώρησις καὶ ἐκ τῆς Ἰλιάδος πρὸς τὴν Ὀδύσσειαν ἐπὶ τὸ ψυχολογικώτερον ἅμα καὶ βιοτικώτερον, «ῥεαλιστικώτερον» (ἐν τῇ διαγραφῇ ταπεινοτέρων ἰδίᾳ στρωμάτων), εἰς δὲ τὰ κύκλια καὶ ἐπὶ τὸ συναισθηματικώτερον (ῥωμαντικώτερον), ἐν γένει λοιπὸν ἀνάπτυξίς τις λυρικωτέρων τάσεων· ἀρχὴ ἐκφυλισμοῦ ἢ καὶ παρακμῆς, θὰ ἔλεγέ τις προχείρως, κατ' ἀλήθειαν ἡ φυσικὴ ἐν γένει ἐξέλιξις ὅλων καὶ τῆς ποιήσεως πρὸς τὸ εἰδικώτερον καὶ πνευματικώτερον. Ἐννοεῖται, ἐπὶ μακρὸν ἀκόμη, ἰδίᾳ ἔξω τῆς Ἰωνίας ἀκριβῶς, ἐπικρατεῖ, ἔτι καὶ εἰς ἐκκριθέντα νέα τοῦ ἔπους εἴδη, ἡ ἅπαξ πλασθεῖσα σεπτὴ ἐπικὴ μορφὴ —μέτρον, ὕφος, γλῶσσα— τῆς καθολικῆς πρώην ποιήσεως.

Διδακτικὸν ἔπος. Ἐν τῇ κατ' ἐξοχὴν γεωργικῇ Βοιωτίᾳ βλαστάνει πρῶτον τὸ *βιοσοφικὸν* ἢ *κυρίως διδακτικὸν* ἐξ ἀφετηρίας γεωργοναυτικῆς, ἀλλὰ (ἐν συναρτήσει ὄχι τελείως σαφεῖ πρὸς τὴν μακρότερον μητριαρχουμένην Λοκρίδα) καὶ τὸ *γενεαλογικὸν ἔπος*· τὸ πρῶτον («Ἔργα καὶ Ἡμέραι» τοῦ *Ἡσιόδου*) ἀφορμώμενον ἀπὸ τὴν λαϊκὴν πεῖραν, ἀποκρυσταλλωμένην ἤδη βεβαίως εἰς ἐμμέτρους, ὡς χρησμούς, γνώμας, ἐντείνει καὶ ταύτην καὶ τὴν ἰδίαν τοῦ ποιητοῦ πρακτικὴν βιοσοφίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν πίστιν πρὸς τὴν θείαν δικαιοσύνην, εἰς παραινέσεις συστηματικάς, συνθετωτέρας, εἰς πρόγραμμα, κανόνας φιλέργου, εὐτάκτου, εὐσεβοῦς καὶ εὐτυχοῦς βίου· τὸ δεύτερον, πάλιν βέβαια ἐκ λαϊκῶν γενεαλογιῶν ἀναπτυχθέν, ἰδιορρύθμως δὲ ἀφορμώμενον ἀπὸ ἡρωΐδας καὶ θεάς, προμήτορας ἐνδόξων ἡρώων καὶ γενῶν, καταλέγει ταῦτα καὶ φυσικὰ τὰ κλέη των ὡσαύτως, ἀλλὰ χωρὶς πάλιν τεχνικὴν συγκεντρωμένην πλοκὴν («Ἠοῖαι» καὶ «Κατάλογοι» *Ἡσιόδου*) κατὰ τὰς παραδόσεις. Ἐδῶ μᾶλλον ἀνήκει κατὰ τὴν σύστασιν καὶ ἡ «Θεογονία» τοῦ αὐτοῦ, ἡ περίφημος δηλαδὴ γενεαλογικὴ συστηματοποίησις τῶν λαϊκῶν κυρίως μύθων περὶ τῶν ἐπαλλήλων γενεῶν, τῶν θεῶν, ἀλλ' ἅμα καὶ τῶν ἰδίων τοῦ ποιητοῦ στοχασμῶν περὶ τῆς προοδευτικῆς των ἐπαλληλίας ἀπὸ τῶν σκοτεινῶν κοσμογονικῶν οὐσιῶν καὶ δυνάμεων (Χάους, Γῆς, Ἔρωτος) καὶ δὴ σειρᾶς ἀπειροπληθῶν ἀγριωτέρων δαιμόνων μέχρι τῶν δαμασάντων τελικῶς αὐτούς

Digitized by Google

καὶ σήμερον ἰθυνόντων δικαίως καὶ προστατῶν τῆς ἠθικῆς τάξεως Ὀλυμπίων.

Ἤδη ἡ ὕλη τῆς ποιήσεως ταύτης, λιτοτέρα, ξηροτέρα καὶ συχνὰ κοινοτοπική, ἀλλὰ καὶ ὁ κύριος σκοπός της, νὰ διδάξῃ καὶ συστηματοποιήσῃ, ὄχι νὰ τέρψῃ κυρίως, ἀποτελεῖ κατάβασιν ἀπὸ τὸ καθαυτὸ ἡρωϊκὸν ὕψος, συνειδητὴν ἄλλως καὶ ἀντισηκωνομένην μὲ τὸ θέλγητρον τοῦ γνησίου καὶ πραγματικοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν θέρμην τῆς πίστεως καὶ ὅλως τοῦ συναισθήματος, ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸ σῶμα τὸ ἔνσαρκον τοῦ ποιητοῦ, ὄχι τῆς Μούσης τὸ ἀπρόσωπον, ἐκχυνομένου· διότι τὸ πρῶτον εἰς τὸ διδακτικὸν ἔπος μᾶς ὁμιλεῖ αὐτὸς ἐξ ἑαυτοῦ, ἀπὸ τὰ προσωπικά του παθήματα καὶ σκέμματα ὁ ποιητής, χωρὶς ἀκόμη νὰ παραλείπῃ ὅλως μηδὲ τοῦ μύθου τὴν γοητείαν· καὶ ἀξιοθρήνητος ἰδίᾳ εἶναι ἡ ἀπώλεια τῆς πλείστης γενεαλογικῆς ποιήσεως, ἐξ ἧς (ἐκτὸς καὶ ποιητικῶν ἀρετῶν, διαφαινομένων εἰς τὰ σῳζόμενα—καὶ νέα εὑρισκόμενα ἐν παπύροις—ἀποσπάσματα) θὰ εἴχομεν καὶ ἄπειρα τῶν ἑλληνικῶν φύλων καὶ ἐπιφανῶν οἴκων γενεολογικὰ «στέμματα», εἰς παλαιφάτους μάλιστα εὐγλώττους συσχετισμοὺς συγγενειῶν συνειρμένα, καὶ ἰδιαιτέρας *κτίσεις*, πλήθους δηλαδὴ ἑλληνικῶν πόλεων τὴν προϊστορίαν· πόσον π. χ. πολύτιμα τ' ἀποσπάσματα 150 τῶν «Ἠοιῶν» καὶ 23—25 τοῦ «Καταλόγου» (ἐκδ. *Kinkel*) περὶ Ἑλλοπικῆς Δωδώνης, Μάγνητος καὶ Μακεδόνος ἀδελφῶν (υἱῶν Διὸς καὶ Θυίας) καὶ *Γραίκου* καὶ *Ἕλληνος* ἐκγόνων τοῦ Δευκαλίωνος καὶ τῶν ἐκ τούτου πάλιν γεναρχῶν τῶν φερωνύμων φύλων κατὰ παραδόσεις τόσον ἀρχαϊκάς! Διότι καὶ τὸν Ἡσίοδον συνεχίζουν ἄλλοι *γενεαλόγοι* (ἰδίᾳ ποιηταὶ ἀληθινοί, ὡς καὶ ἐκ τῶν ἀποσπασμάτων φαίνεται, τρεῖς, *Εὔμηλος* μὲ τὰ «Κορινθιακά» του, *Καρκίνος* μὲ τὰ «Ναυπάκτια» καὶ *Ἄσιος* μὲ τὰ «Σαμιακά») μέχρι τοῦ λήγοντος ΣΤ' αἰῶνος, ὅτε πλέον μεθίσταται ἡ γενεαλογικὴ ποίησις εἰς πεζολογικὴν ἱστοριογραφίαν, ὡς ἤδη καὶ τὸ ἄλλο διδακτικὸν ὑλικὸν (ἀστρονομικά τινα π.χ. *Κλεοστράτου*, ἰατρικά, ὀρνιθολογικά ποτε προσηρτημένα εἰς τὰ «Ἔργα καὶ Ἡμέραι» κ.ἄ.) μεταβαίνει εἰς τὴν ἰωνικὴν «ἱστορίην», τὴν πρώτην δηλαδὴ ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ ἐπιστήμην, τὸ δὲ ἰδίᾳ *γνωμολογικὸν* διδακτικὸν μετουσιοῦται εἰς τὴν *γνωμικὴν ἐλεγείαν* Σόλωνος, Θεόγνιδος κλπ., ἐγκαταλειπομένου δηλαδὴ ὁλικῶς ἢ ἐν μέρει τοῦ τυπικοῦ τῆς παραδόσεως ἑξαμέτρου, ὡς δυσαρμόστου πλέον πρὸς τὸν νηφάλιον χαρακτῆρα τῶν νέων εἰδῶν.

Θρησκευτικὸν ἔπος. Τῆς κυρίως θρησκευτικῆς ποιήσεως τῶν ἀρχαίων ὅλως ἀτελῆ καὶ σφαλερὰν ἔτι θὰ εἴχομεν γνῶσιν ἐκ μόνων τῶν ὁμηρικῶν καὶ ἡσιοδείων ἐπῶν. Ταῦτα μᾶς δίδουν μόνον τὴν καθεστῶσαν, δηλαδὴ δι' αὐτῶν πρὸ πάντων κατασταθεῖσαν θεολογίαν, ὁ Ὅμηρος μάλιστα καὶ καθαρμένην ὑπὸ τὸν ἰωνικὸν διαφωτισμὸν καὶ ὀρθολογισμὸν ἤδη, ὄχι δὲ τὴν λαϊκήν, τὴν πολὺ πρωτογονωτέραν, δεισιδαιμονεστέραν· καὶ αὐτοὶ οἱ λεγόμενοι «Ὁμηρικοὶ ὕμνοι», ὑπὲρ τριάκοντα μικροὶ-μεγάλοι, ἀρχικῶς «Προοίμια», δηλαδὴ εἰσαγωγαὶ τῶν ἑορτῶν καὶ δὴ τῶν κατ' αὐτὰς ῥαψῳδήσεων, ηὐξημέναι εἰς ἐπύλλια διηγηματικά, ἐκθέτοντα κυριώδεις τινὰς τοῦ ἑκάστοτε θεοῦ πράξεις καὶ ἰδιότητας, εἶναι κοσμικὰ ποιήματα, σπανίως ἐξαίρονται (ὡς ὁ εἰς Δήμητρα σεμνότατος καὶ ὁ εἰς τὸν Δήλιον Ἀπόλλωνα ἀρχαιότατος, τοῦ Ζ' ἔτι αἰῶνος, καὶ ὑπὸ Θουκυδίδου καὶ Ἀριστοτέλους ὡς Ὁμήρου πιστευόμενος) εἰς ἀληθῆ ἱεροπρέπειαν· τοὐναντίον συχνὰ εἶναι καὶ ἄγαν κοσμικὰ καὶ ἄθρησκα (π.χ. ἰδίᾳ ὁ εἰς Ἑρμῆν)—ἂν καὶ ἄλλως ἀπηχοῦντα καὶ αὐτὰ τὰς χάριτας τοῦ ἰωνικοῦ ἔπους— ἐκ τοῦ ΣΤ' αἰῶνος τὰ πλεῖστα, μερικὰ καὶ νεώτερα. Πολὺ δὲ ἀτελεστέραν εἰκόνα τῆς θρησκευτικῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως θὰ ἔδιδον τὰ φαντασιώδη περὶ τὸν Ἀπόλλωνα καὶ τοὺς ὑπερβορείους ἔπη τοῦ *Ἀριστέου* (Ἀριμάσπεια) καὶ *Ἀβάριος*. Ἐννοεῖται, ὅτι οὐδέποτε ἔλειπεν ἐκ τῆς ἀρχαίας θρησκείας, ἰδίᾳ ἐκ τῶν τόσων μυστηρίων, ὡς θρυλεῖ καὶ ἡ παράδοσις, προβάλλουσα ἔτι πρὸ Ὁμήρου δῆθεν ζήσαντας καὶ τὸν Ὀρφέα καὶ ἄλλους ὑμνῳδούς, *ποίησις τελετουργική*, λυρικὴ κατ' οὐσίαν (ἐξ ἧς ἐξεκρίθη καὶ τὸ ῥηθὲν κοσμικόν), ἀλλὰ ἐπεσκιάσθη καὶ ἀπώλετο. Ἔμβλεψιν ὅμως βαθεῖαν εἰς τὴν κυρίως θρησκευτικὴν ποίησιν μᾶς παρέχουν τὰ ὑπὸ τὸ περιληπτικὸν ὄνομα «Ὀρφικὰ» σῳζόμενα ἐκ διαφορωτάτων ἄλλως χρόνων πολλὰ καὶ σύμφυρτα μὲ ἑτερογενῆ, καὶ χριστιανικὰ ἔτι παρεμβλήματα), ἐπικὰ τὴν μορφήν, ἀφθονώτατα ἀποσπάσματα· ἠχὼ τῶν *τελετῶν* ἢ *ὀργίων* καὶ *μυστηρίων* τῆς βακχικῆς κυρίως, ἀπὸ τοῦ ΣΤ' αἰῶνος ἐξανθούσης καὶ τὴν Ἑλλάδα ὅλην καλυπτούσης θρησκευτικῆς κινήσεως,—ἀλλ' ἀντικαθιστῶντα δι' ἡμᾶς καὶ τὴν ἐλευσινιακὴν καὶ ὅλως τὴν μυστηριακὴν ποίησιν—ἀποπνέουν ὄντως τὴν χαρακτηριστικὴν τῆς πίστεως ἔκστασιν, τοὺς πόθους καὶ ἐλπίδας (ἀναγεννήσεως καὶ μακαρίας ἀθανασίας πέραν τοῦ τάφου) παρὰ τοῦ νέου θεοῦ, τοῦ ἀναγεννηθέντος δὰ ὡσαύτως ἐκ Διὸς Ζαγρέως ποτὲ καὶ νῦν Διονύσου. Ἐξ αὐτῶν πιστοῦνται (ἢ καὶ παραδίδονται) τοῦτο μὲν κυρίως ἔπη μεγάλα ποτὲ (π. χ. «Θεογονία» καὶ «Ἱεροὶ λόγοι» εἰς 24 ῥαψῳδίας, ἐν οἷς διεξήγετο ἡ ὀρφικὴ κοσμογονία καὶ ἰδίᾳ θεολογία, αἱ δύο *κάθοδοι*, τῶν ἐν Ἅδου ἀποκαλυπτικαί, Κόρης δηλαδὴ καὶ Ὀρφέως, ὧν ἀπηχήσεις αἱ περίφημοι ἐπὶ χρυσῶν ἐλασμάτων, εἰς τάφους εὑρεθέντων, ἐν ἑξαμέτροις διὰ τοὺς πιστοὺς εἰς τὸν κάτω κόσμον ὁδηγίαι, τοῦτο δὲ *ὕμνοι* κατανυκτικοί, μόνον κατὰ τὸ μέτρον ἐπικοὶ (ἰδίᾳ εἰς Δία, Σαβάζιον, Διόνυσον) καὶ ἄλλα ᾄσματα τελετουργικά, τοῦτο δὲ ἔπη διδακτικὰ μᾶλλον, οἷα ἦσαν *ἀστρολογία* καὶ *ἐφημερίδες* (ἄλλαι «Ἡμέραι» δηλαδή, αἴσιαι καὶ ἀποφράδες) καὶ ἄλλα «Ἔργα» (γεωργικά), *καθαρμοὶ* (κυρίως κανόνες βίου ἁγνοῦ καὶ εὐσεβοῦς, ἰδίᾳ ῥητῶς ἀκρεοφαγικοῦ) καὶ τέλος *χρησμοὶ* ὁμοίων τάσεων βέβαια καί τινα ὡροσκόπια («περὶ καταρχῶν»).

Ἐν κεφαλαίῳ τὴν ὅλην ὀρφικὴν ποίησιν διαπνέει, ὅλως ἀντίθετος πρὸς τὸ ἄλλο ἔπος, ἀλλ' ἀκριβῶς χαρακτηριστικὴ τοῦ ἀρχεγόνου καὶ αἰωνίως λαϊκοῦ θρησκευτικοῦ βάθους, ἔκστασις θεοφόρητος—καί, ἀληθῶς ἀκόμη, προορισμὸς διὰ τοὺς ὀλίγους, τοὺς μύστας, ὡς ἤδη προαγγέλλει συχνὴ ἀρχὴ «ἀείδω συνετοῖσι· θύρας ἐπίθεσθε βέβηλοι».

Ἐπειδὴ ὅμως τοὺς μύστας της ἡ νέα λυτρωτικὴ θρησκεία ἐπολλαπλασίαζεν ἐφεξῆς καὶ μεταξὺ ἐπιφανῶν εἰς ἦθος καὶ νοῦν ἀνδρῶν, ἀνυπολόγιστος ἡ ἐπίδρασις τῶν ὀρφικῶν καὶ εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ εἰς τὴν ποίησιν. Καὶ αὐτὸ τοῦτο μὲν ὀρφικοὶ ἦσαν οἱ ὑπὸ τὰ ὀνόματα κυρίως *Μουσαίου* καὶ *Βάκιδος*, τῶν μυθωδῶν, καὶ *Ἐπιμενίδου* (ἀκόμη θρυλικοῦ πως καὶ αὐτοῦ) καὶ ἰδίᾳ τοῦ περιφήμου τῶν Πεισιστρατιδῶν *Ὀνομαιρίτου* περιφερόμενοι χρησμοὶ καὶ καθαρμοί.

Φιλοσοφικὸν ἔπος. Ἀλλὰ μὲ ἴσην, ὡς θεοφόρητον, πίστεως δύναμιν καὶ θέρμην ἐμφανίζεται, ἐκ τοῦ ὅλου διδακτικοῦ καὶ ἰδίᾳ τοῦ θρησκευτικοῦ ἐκκρινόμενον (μὴ δὲν ἦσαν αἱ «Θεογονίαι» αἱ πρῶται ὀντολογικαὶ ἀπόπειραι;), καὶ τὸ ἰδίᾳ *φιλοσοφικὸν* ἔπος ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΣΤ' αἰῶνος διὰ τοῦ *Ξενοφάνους* πρώτου, Ἴωνος ἐμπνευσμένου ῥαψῳδοῦ ἅμα καὶ ἱεροκήρυκος. Ὡς ἀληθὴς ἀπόστολος τῆς ἀληθείας, περιάγων γῆν καὶ θάλασσαν κηρύσσει ἀνὰ τὸ ἑλληνικὸν (τελευταῖον ἐν Ἐλέᾳ, ὅπου ἐγκαθίσταται, ἀρχηγὸς τῆς φερωνύμου φιλοσοφικῆς σχολῆς) τὰς περιλαλήτους αὐτοῦ θρησκευτικὰς καὶ ἠθικὰς ὑπερτέρας διαγνώσεις, τὸ ἑνιαῖον δηλαδὴ καὶ καθαρῶς πνευματικὸν τοῦ θείου (οὖλος ὁρᾷ, οὖλος δὲ νοεῖ, οὖλος δέ τ' ἀκούει), καὶ καταπολεμεῖ ἰταμῶς τὴν καθεστῶσαν πολυθεΐαν καὶ ἰδίᾳ τὰς ἀντιλήψεις περὶ τοῦ θείου ὡς ἀνθρωποειδοῦς. Ὑπέρτερος καὶ εἰς δύναμιν σκέψεως καὶ εἰς θέρμην ποιητικῆς διατυπώσεως ὁ μαθητής του *Παρμενίδης*, ὁ Ἐλεάτης, ἦτο καὶ εἰς τὸν Σωκράτην (νεαρὸν πολὺ πρεσβύτης κομιδῇ) «αἰδοῖός τε δεινός τε» παρὰ Πλάτωνι καὶ εἰς ἡμᾶς σήμερον ὅμοια ἐπιβάλλει αἰσθήματα καὶ μὲ τὴν ὑψηλήν του περὶ τοῦ Ὄντος ἀντίληψιν («ἓν συνεχὲς ἀΐδιον, πνευματικὸν» τὸ Σύμπαν, τὸ καὶ θεῖον ὁμοῦ) καὶ μὲ τὴν δύναμιν τῆς διατυπώσεως· μεγαλειώδης ἰδίᾳ εἶναι ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ ἔπους του («περὶ φύσιος», ὡς καὶ τὸ ξενοφάνειον), ἡ ἐν ὀρφικῇ ἄλλως δηλαδὴ ὀπτασίᾳ περίφημος ἐπὶ ἅρματος πτερωτοῦ ὑπὸ τὴν συνοδίαν τῶν κορῶν τοῦ Ἡλίου ἄνοδός του εἰς τὴν αἰθερίαν μεθόριον ἢ πύλην σκότους καὶ φωτός, ὅπου τὸν ὑποδέχεται προφρόνως καὶ τοῦ ἀποκαλύπτει καὶ οἱονεὶ ὑπαγορεύει τὰς νέας ἀληθείας αὐτὴ ἡ θεὰ τῆς σοφίας. Ἀλλ' ἔτι ποιητικώτερος ὁ Ἀκραγαντῖνος *Ἐμπεδοκλῆς* καὶ θερμουργότερος κήρυξ τῶν πεποιθήσεών του, «περὶ φύσιος» ὡσαύτως—δηλαδὴ κυρίως περὶ τῶν περιφήμων ἔκτοτε 4 στοιχείων τῆς ὕλης καὶ τῶν ἑνουσῶν αὐτὰ καὶ χωριζουσῶν εἰς ὀντογονίας περιοδικὰς δυνάμεων, *Φιλότητος* καὶ *Νείκους* — ἀλλὰ καὶ περὶ μετεμψυχώσεως καὶ κολάσεως τῶν ἀσεβῶν, εἰς τὸ ἄλλο του διδακτικὸν ἔπος, τοὺς ὀρφίζοντας, ὄχι ἧττον φημιζομένους *καθαρμούς* του, ἦτο παρὰ πολλοῖς τῶν ἀρχαίων (ἰδίᾳ κατὰ τὸν μέγαν του θαυμαστὴν *Λουκρήτιον*) ὁ μέγιστος τοῦ εἴδους ποιητής. Καὶ τἄφθονα εὐτυχῶς, ἰδίᾳ τῶν δύο τελευταίων, ἀποσπάσματα δικαιοῦσι τὴν ὁμόφωνον τῶν ἀρχαίων ἀντίληψιν, ὅτι καὶ τὸ διδακτικὸν καὶ αὐτὸ τὸ φαινομενικῶς στεγνότατον καὶ ξηρότατον φιλοσοφικὸν περιεχόμενον ἀποτελεῖ θέμα ποιήσεως ἀληθοῦς, ἀρκεῖ ἐκτὸς τῆς ποιητικῆς μορφῆς νὰ κοινωνῇ καὶ γνησίας θέρμης καὶ φαντασίας ποιητικῆς, — ἂν καὶ πάμπολυ βεβαίως ἀπέχει πλέον ἀπὸ τὸ ἀρχαῖον ἔπος ἡ ἔκφρασις αὕτη τῶν μυχίων τοῦ ποιητοῦ θρησκευτικῶν συναισθημάτων καὶ τῶν ἀφῃρημένων φιλοσοφικῶν στοχασμῶν.

Ἱστορικὴ ἐπιβίωσις τοῦ ἔπους. Ἤδη ἐνωρίς, ὡς εἴδομεν, τὸ ἔπος, τὸ μὲ μόνον φακὸν τὸν μῦθον ἢ θρῦλον ἐν ἀρχῇ ὑμνοῦν τὸν ἀντικειμενικὸν κυρίως κόσμον, τραπὲν καὶ αὐτὸ κατὰ τὴν φυσικὴν τῆς προόδου φορὰν πρὸς τὸ ὑποκειμενικώτερον μετέβαινε κατ' ἀλήθειαν ἤδη ἀνεπαισθήτως (ἢ ἐπέστρεφε) πρὸς τὴν ὑποκειμενικὴν λυρικὴν ποίησιν· καὶ κατ' οὐσίαν ἤδη ἀρχομένου τοῦ Ζ' αἰῶνος παρεχώρει καὶ τυπικῶς τὴν θέσιν του εἰς ταύτην, ἀποβάλλον δηλαδὴ καὶ τὸν διατηρούμενον ὑπ' αὐτοῦ ἕως τότε ἐξωτερικὸν τύπον τοῦ βαρέος καὶ ἀξιωματικοῦ ἑξαμέτρου καὶ ἀντιλαμβάνον εὐκινητοτέρους καὶ πρὸς τὰ ποικιλώτερά του θέματα εὐαρμοστοτέρους ῥυθμοὺς—ἐλεγεῖον κατ' ἀρχὰς καὶ ἰάμβους—ἢ ἐπιμένον εἰς τὸν ἡρῷον ῥυθμὸν ἐξηκολούθει μὲν καὶ ὕφος πυργωμένον· καὶ γλῶσσαν τὴν καθιερωμένην νὰ χειρίζεται, ἀλλὰ εἰς τὰ διδακτικά του πλέον κυρίως εἴδη, ἃ διήλθομεν. Ἀλλὰ τόση ἦτο ἤδη ἡ αἴγλη καὶ γοητεία τοῦ πρώτου ποιητικοῦ προϊόντος—καὶ εἶναι πάντοτε—, ὥστε οὐδέποτε ἐξέπνευσε κατ' ἀλήθειαν ὅλως, ἀλλὰ διατελεῖ ἐν ζωῇ λανθανούσῃ καὶ συχνά, εἰς ἐκτάκτους μάλιστα ἱστορικὰς περιπετείας, ἀναζῇ μὲ δύναμιν καὶ μορφὴν ἐνίοτε νέαν. Πρῶτον δὲ βλέπομεν, ἀναβάλλει κατὰ τὸν ΣΤ' καὶ Ε' αἰῶνα π. Χ., μετὰ τὴν ἐν τῷ μεταξὺ ὑπερεξάνθησιν τῆς λυρικῆς ποιήσεως καὶ ὑπό τινα ἐπίδρασιν ταύτης, ἀλλὰ μὲ τὴν αὐτὴν παναρχαίαν μυθικὴν ὕλην καὶ τὸ αὐτὸ ὕφος καὶ μέτρον, διὰ τριάδος κυρίως ποιητῶν, *Πεισάνδρου* τοῦ Ῥοδίου, *Πανυάσιδος* τοῦ Ἁλικαρνασσέως καὶ *Χοιρίλου* τοῦ Σαμίου· οἱ δύο πρῶτοι ποιοῦσιν «Ἡρακλείας», ἔπη περίφημα παρ' ἀρχαίοις καὶ μεγάλως ἐπιδράσαντα ἐπὶ τὴν ἔκτοτε ἡρακλεολογίαν (καὶ τέχνην), ἐπὶ τῇ βάσει βέβαια τῶν πολὺ ἀρχαιοτέρων, ἤδη πρωτοελληνικῶν ἢ καὶ μινωϊκῶν θρύλων περὶ τοῦ ἐν πάσῃ γῇ δι' ἀλκῆς μόνης Καλλινίκου ἥρωος· ὁ πρῶτος, φαίνεται, καὶ ἐπαγίωσεν ὁριστικῶς τὸν *δωδέκαθλον* καὶ ἐπὶ τὸ ἀρχαϊκώτατον τοῦ ἀπέδωκε τὸν πρωτόγονον ὁπλισμόν, τόξον καὶ λεοντῆν, ἀντὶ τοῦ ἡρωϊκοῦ· ὁ δὲ δεύτερος ἤδη καὶ εὐθυμογραφικώτερον εἰκόνιζε τὸν ἥρωα, ὡς φίλοινον, ἀσφαλῶς ὄχι τόσον κατ' εἰκόνα ἑαυτοῦ ἢ τῶν περὶ αὐτόν, ὅσον κατὰ παλαιὰς λαϊκὰς παραδόσεις· πάντως ἐθεωρεῖτο ποιητὴς ἔτι σπουδαιότερος, ὁ μεθ' Ὅμηρον κράτιστος. Τοὐναντίον ὁ Χοιρίλος (νεώτερος πλέον φίλος τοῦ Ἡροδότου, διατρίψας καὶ παρ' Ἀρχελάῳ ἐν Πέλλῃ) ἀφίνει τὴν πολυπάτητον τρίβον τῶν μύθων (εἰς ὡραῖον σῳζόμενον τετράστιχον τῆς εἰσαγωγῆς του σχετλιάζει διὰ τὴν ἤδη ἐξάντλησιν κάθε ποιητικοῦ θέματος) καὶ πρῶτος τολμᾷ νὰ ἀντιλάβῃ ἱστορικὸν ἐντελῶς θέμα, τὰ κατὰ Περσῶν ἀττικὰ κυρίως μεγαλουργήματα εἰς τὰ «Περσικὰ» ἢ «Περσηΐδα» του. Καὶ τὴν εὐδοκίμησίν του μαρτυροῦν αἱ ἀθηναϊκαὶ τιμαὶ καὶ ἀμοιβαὶ (κυρίως παρανάγνωσις τοῦ ἔπους εἰς τὰ Παναθήναια, παρὰ τὰ παλαιόθεν ῥαψῳδούμενα Ὁμήρεια). Ἀλλὰ τὸ οὕτω δημιουργούμενον *ἱστορικὸν* ἔπος δὲν ἦτο προωρισμένον —ὡς δεσμευόμενον κυρίως ὑπὸ τῆς ἀπαιτητῆς ἱστορικῆς ἀκριβείας— εἰς μακρὸν βίον· καὶ τὸ ἔπος ἐπιστρέφει δι' *Ἀντιμάχου* τοῦ Κολοφωνίου ἤδη (φίλου τοῦ Πλάτωνος καὶ σφόδρα τιμωμένου ὑπὸ τούτου) εἰς τοὺς εὐπλαστοτέρους ἀρχαίους θρύλους διὰ τῆς «Θηβαΐδος», ἔπους ἐπαινουμένου διὰ δύναμιν καὶ ἄλλας ἀρετάς, ἀλλ' ὅμως μᾶλλον λογίου πλέον, συνειδητῶς ἀρχαΐζοντος καὶ σοφίαν ἐπιτηδεύοντος, ἐν ἐπιγνώσει δὲ ἀπευθυνομένου μᾶλλον πρὸς τοὺς εὐπαιδεύτους, ὥστε προδρόμου ἤδη τῶν ἀλεξανδρεωτικῶν καὶ (δι' αὐτῶν καὶ) τῶν ῥωμαϊκῶν (κατὰ τὸ πλεῖστον ἱστορικῶν τούτων) καὶ τῶν ἐφεξῆς τεχνικῶν ἐπῶν.

Παρῳδικὸν ἔπος. Οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι ἀρχῆθεν, ἂν κρίνῃ τις καὶ μόνον ἐξ αὐτῆς τῆς ἑλληνικῆς καὶ δὴ τῆς ἰωνικῆς φύσεως, ἐκτὸς τοῦ σοβαροῦ παντοίου ἔπους παρυπῆρχον καὶ εὐθυμότερα, ἤδη λαϊκά, ποιητικὰ στοιχεῖα (ὑποφαινόμενα ἤδη παρ' Ὁμήρῳ περὶ τὸν Θερσίτην καὶ Ἶρον), μόνον δ' ἐπεσκιάζοντο ὑπ' ἐκείνου· ἀλλ' ὅσον τὸ πρῶτον ἀπετρίβετο καὶ εἰς χρόνους ἤδη πολιτικῶς καὶ πνευματικῶς ἐλευθερωτέρους, ἐχειραφετοῦντο καὶ τὰ εὐτραπελώτερα ἐκεῖνα στοιχεῖα καὶ ἐνεφανίζοντο ὥς τις ἱλαρὰ μεταμφίεσις τοῦ σπουδαίου ἔπους, εἴτε πρὸς σκῶμμα, εἴτε πρὸς ἀστεῖον γέλωτα· τοῦ πρώτου εἴδους δόκιμον (κατ' Ἀριστοτέλη καὶ γνησίως Ὁμηρικὸν) πρότυπον ἦτο ὁ (ἀτυχῶς χαμένος) «Μαργίτης» μὲ ἥρωα δηλαδὴ πολυτεχνίτην εἰς ὅλα ἐπαρίστερον, ὅστις «πόλλ' ἠπίστατο ἔργα, κακῶς δ' ἠπίστατο πάντα», ἔργον Κολοφωνίου τινὸς ῥητῶς, διὸ καὶ συντελέσαν νὰ προστεθῇ καὶ ἡ πόλις αὕτη εἰς τὰς ἀμφισβητούσας τὸν Ὅμηρον. Ἀλλὰ κυρίως *παρῳδία* πρώτη (ἀστεία δηλαδὴ χρησιμοποίησις τοῦ σοβαροῦ λεκτικοῦ, ὕφους, ὁλοκλήρων στίχων καὶ περικοπῶν, ἀλλὰ καὶ ὑποθέσεων μεγάλων ἐπῶν γελοιαστικὴ διαστροφὴ) ἐθεωρεῖτο ὑπ' ἀρχαίων (δῆθεν Ὁμήρου ἢ Πίγρητος τοὐλάχιστον), ἀλλὰ πράγματι, ὑφ' ἣν μᾶς σῴζεται μορφήν, προϊὸν νεωτέρων ἔτι χρόνων, τοῦ Δ' αἰῶνος, λήγοντος, ἡ «Βατραχο(μυο)μαχία», ὁ περίφημος δηλαδὴ Τρωϊκὸς πόλεμος μεταξὺ μυῶν καὶ βατράχων: ἀληθινὰ χαριτωμένη μεταφορὰ ἐπικῶν ἀγώνων, προσφωνήσεων, ὁπλισμῶν, τάξεων κλπ. εἰς τὰ κωμικῶς θυμοειδῆ καὶ ἡρωϊκὰ ὄντα, τόσον χαριεστέρα, ὅσον πιστότερον χρησιμοποιοῦνται οἱ στίχοι κλπ. τοῦ πρωτοτύπου («ῥέε δ' αἵματι γαῖα, ἢ «δούπησεν δὲ πεσών, ἀράβησε δὲ τεῦχε' ἐπ' αὐτῷ» κλπ.) καὶ οἱ θεοὶ αὐτοὶ εἰσάγονται συμμετέχοντες καὶ ἐδῶ τῆς πράξεως, δηλαδὴ κυρίως τῆς λύσεως (ὁ Ζεὺς παύει τὴν αἱματοχυσίαν ἐπιπέμπων τοὺς κεραυνούς του —καὶ καρκίνους συμμάχους κατὰ τῶν ποντικῶν, τῶν ἀκατασχέτων).

Δὲν ἔχει εὐνοήσει ἡ σώτειρα τύχη τὴν ἔκτοτε ***παρῳδικὴν ἐποποιίαν***, ἀναμφιβόλως πολλήν τινα παραγωγήν, ἀφοῦ καὶ ἐπισήμως εἰσηγμένην ἀπαν-

Digitized by Google

τῶμεν αὐτὴν εἰς μουσικοὺς πόλεων ἀγῶνας· μνεῖαί τινες θέλουν εὑρετὴν τῆς παρῳδίας ἢ τὸν *Ἱππώνακτα* ἢ αὐτὸν τὸν *Ξενοφάνην*, τὸν σύγχρονόν του καὶ διὰ πολὺ σοβαρωτέραν, εἴδομεν, παραγωγὴν γνωστότερον, ἀλλ' ὄντως καὶ συμποτικῆς ἐλεγείας φαιδρὸν ποιητὴν καὶ ἥρωα ἔπειτα τῶν περιφήμων «σίλλων» *Τίμωνος* τοῦ Φλιασίου, σκωπτικῶν δηλαδὴ κατὰ φιλοσόφων καὶ ποιητῶν ποιημάτων τοῦ Γ' αἰῶνος (βέβαια ἐξ ἀφορμῆς τῶν σφοδρῶν του ἐπικρίσεων καθ' Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου). Οὐδὲ τοῦ κατ' ἄλλους εὑρετοῦ ἢ κορυφαίου της ἀντιπροσώπου, τοῦ κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ζήσαντος *Ἡγήμονος* τοῦ Θασίου, σῴζονται σπουδαῖα ἀποσπάσματα, μόνον δὲ ἡ παράδοσις βεβαιοῖ, ὅτι ἡ «Γιτανομαχία» του εἶχε κάμει τοὺς Ἀθηναίους καὶ τὴν σικελικὴν καταστροφὴν νὰ λησμονήσουν (ἃς ἀρκεσθῇ λοιπὸν εἰς τὸν ἀμίμητον καὶ ὡς παρῳδὸν Ἀριστοφάνην ὁ ἐπιθυμῶν ἰδέαν τινὰ τῆς παρῳδίας τοῦ λήγοντος Ε' αἰῶνος). Τοὐναντίον ἀφθονώτερα ἔχομεν καὶ *Ἀρχεστράτου* τοῦ Γελῴου καὶ Μάκρωνος τοῦ Πιταναίου ἐκ τῶν χρόνων πλέον τοῦ Ἀλεξάνδρου παρῳδικὰ καὶ ἀξιολογώτερα λείψανα· δηλαδὴ τῆς «Ἡδυπαθείας» ἢ «Δειπνολογίας» ἢ «Ὀψοποιΐας» τοῦ πρώιου (μεταφρασθείσης ὑπὸ τὸ ὄνομα «Hedyphagetica» ὑπὸ *Ἐννίου*), εἴδους δηλαδὴ γαστρονομικῆς περιηγήσεως ὑμνούσης ἐν στίχοις ἐπικοῖς κλπ. τὰ πανταχοῦ γῆς πρὸς βρῶσιν ἢ πόσιν «ἐξαίσια πράγματα» (ὡς τὰ λέγει ὁ τελευταῖός του παρ' ἡμῖν συνεχιστὴς *Καισάριος Δαπόντες*), καὶ ἐκ τοῦ περιφήμου «Ἀττικοῦ δείπνου» τοῦ δευτέρου, ἰδίᾳ τὴν ἀρχήν:

Δεῖπνά μοι ἔννεπε, Μοῦσα, πολύτροφα καὶ μάλα πολλά...

Ἐννοεῖται, δὲν εἶναι τὸ παρῳδικὸν ἔπος τὸ δῆθεν συντελέσαν τὴν ἀπαρχαίωσιν τοῦ σπουδαίου· πάντως ἐξηκολούθει κατὰ τὰς ἐπιγραφὰς τοῦτο κυριώτερον νὰ ῥαψῳδῆται εἰς τοὺς ἀγῶνας, ὡς πρῶτον μάλιστα τῶν ἀγωνισμάτων, μεθ' ὃ εἵπετο ὁ «ποιητὴς ἐπῶν» (νέων) κλπ. Ἡ λυρικὴ κυρίως καὶ ἔτι μᾶλλον ἡ μεγάλη τῆς ὅλης ἑλληνικῆς ποιήσεως συγχώνευσις καὶ ὁλοκλήρωσις, ἡ δραματική, ἔμελλον ὄντως, ὡς ἰσχυρότερον ἑλκύουσαι καὶ ἀκροατὰς ἀλλὰ καὶ δημιουργούς, νὰ ἐπισκιάσουν καὶ εἰς νεκροφάνειαν παροδικὴν καταδικάσουν τὸ σοβαρὸν ἔπος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐκτὸς τῶν ἀνεγνωρισμένων γενικῶν γραμματολογιῶν (ἐναργεστάτη: τῶν ἀδελφῶν *Croiset*, πλουσιωτάτης δὲ καὶ εἰς παραπομπὰς ἐκδόσεων καὶ μονογραφιῶν τῆς *Christ - Stählin - W. Schmidt*, καὶ τῶν ἀξιολόγων πυκνοτέρων τοῦ *Wilamowitz*, ἐν Kultur d. gegennwart I[8] καὶ *Murray-Μενάρδου* εἰκόνα τοῦ ὅλου ἔπους, τὴν νεωτάτην μάλιστα καὶ ἐκ τῶν ἐν περιλήψει ἔστω, ἀκριβεστάτων δίδει ὁ ὡς Ὁμηροδίφης κυρίως γνωστὸς *Bethe* «Die Grie. Dichtung» ἐν τῷ Handbuch der Litteratur-Wissenschaft τοῦ *Walzel* (1929)· περὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ κυρίως ἔπους ἀξιόλογος μονογραφία τοῦ *Immisch*, «Innere Entwickl. d. Grie. Epos» (Leipz, 1904)· περὶ τῆς γενέσεως καὶ τῆς οὐσίας πολλὰ καὶ καλὰ παρὰ *Murray* «Rise of the Gr. Epos» (Oxford, 1911).

ΝΙΚ. Γ. ΠΑΠΠΑΔΑΚΗΣ

Τὸ ἑλληνιστικὸν ἔπος. Ἡ λαμπροτάτη ἀνάπτυξις κατὰ τοὺς πρὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου χρόνους τῆς ἱστορίας καὶ τῆς τραγῳδίας καθίστανε περιττὴν τὴν ἐποποιίαν, διότι ἀφῄρει ἀπὸ ταύτην τὸν σπουδαιότατον λόγον τῆς ὑπάρξεώς της, ἤτοι τὴν ποιητικὴν ἔκθεσιν ἱστορικῶν καὶ μυθικῶν συμβάντων. Ἐν τούτοις κατὰ τὴν εὐρυτάτην εἰς πνευματικοὺς ὁρίζοντας ἑλληνιστικὴν ἐποχὴν καὶ ἡ ἐποποιία ἀνεπτύχθη ὑπὸ νέαν μορφὴν περισσότερον ἐπιστημονικήν. Ἔγινε δηλαδὴ καὶ αὕτη ἀντικείμενον τοῦ γενικοῦ ἐρευνητικοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον ἐπηκολούθησε τὴν αὐτόματον ἀνάπτυξιν τῶν λογοτεχνικῶν εἰδῶν τῆς μεγάλης κλασσικῆς περιόδου. Τὸ αἰώνιον πρότυπον, ὁ Ὅμηρος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον διαρκῶς ἀντλεῖ ἡ ἑλληνικὴ ποίησις λέξεις καὶ ἐννοίας, ἐπίσης οἱ κυκλικοὶ ποιηταὶ δίδουν διαρκῶς ὕλην καὶ ἐμπνεύσεις. Τὸν κάλλιστον τύπον τῶν ἀλεξανδρινῶν ἐποποιιῶν παρέχει τὸ μέγα ἔπος «Ἀργοναυτικὰ» τοῦ Ἀπολλωνίου τοῦ Ῥοδίου (κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ Γ' αἰῶνος μ. Χ.). Ὁ πλοῦς τῶν Ἀργοναυτῶν παρεῖχε βεβαίως πολὺ ἑλκυστικὸν θέμα πρὸς ἐπικὴν διαπραγμάτευσιν κατὰ τὸ ὕφος τοῦ θαυμασίου ρωμαντικοῦ ποιήματος Oberon, τὸ ὁποῖον ἔγραψεν ὁ ἐμπνευσμένος Γερμανὸς ποιητὴς Βῆλανδ (1780). Ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸ τὸ τόσον ποιητικὸν θέμα τῶν Ἀργοναυτῶν δὲν διακρίνεται τόσον ἡ ποίησις, ὅσον ἡ ἐρευνητικὴ κλίσις τῆς ἀλεξανδρινῆς ἐποχῆς. Οἱ ἥρωες δὲν ἔχουν ζωήν, διέρχονται ὡσεὶ αὐτομάτως τὰς περιπετείας των, αἱ ὁποῖαι διαδέχονται ἡ μία τὴν ἄλλην ὡν εἰς μίαν ταχεῖαν κινηματογραφικὴν παράστασιν. Ὁ Ἰάσων εἶναι ἀρχηγὸς χωρὶς θέλησιν καὶ ἀναποφάσιστος, παρασύρεται εἰς περιπετείας ὡς ἀπὸ μίαν τυφλὴν ἀνάγκην, χωρὶς νὰ ἔχῃ ὁ ἴδιος συνείδησιν, τὸν ἀκολουθοῦν ἀσυνειδήτως καὶ οἱ σύντροφοί του, οἱ δὲ θεοὶ συμπαρίστανται καὶ αὐτοὶ ὡς ἁπλαῖ σκιαί, ὡς εἴδωλα, διότι ἡ μυθολογία εἶναι πλέον νεκρά. Τὸ μακρὸν τοῦτο ἔπος εἶναι μία μίμησις καὶ μία ἐργασία πολυμαθείας, τὸ ἐθνικὸν ἢ θρησκευτικὸν ἐνδιαφέρον δὲν ὑπάρχει καὶ ὅμως τοῦτο ἦτο τὸ οὐσιῶδες χαρακτηριστικόν, τὸ ὁποῖον δίδει ζωὴν εἰς τὴν ἐποποιίαν. Ἐν τούτοις πολλὰ ἐπεισόδια καὶ λεπτομέρειαι προσελκύουν τὸν ἀναγνώστην, διότι καλῶς καὶ ποιητικῶς ζωγραφίζονται. Τὸ ἐπεισόδιον τοῦ ἔρωτος τῆς Μηδείας, τὸ ὁποῖον περιγράφεται εἰς τὸ 3ον βιβλίον, εἶναι ἐπιτυχέστατον καὶ ἀναγινώσκεται καὶ σήμερον πολὺ εὐχαρίστως.

Ὅτι ἡ μυθολογία ἦτο πλέον νεκρά, τὸ ἐνόησαν τέλος καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι οἱ ποιηταί, διὰ τοῦτο ἐπροτίμων κατόπιν τὰ ἱστορικὰ θέματα. Δὲν διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν οὔτε τὰ «Μεσσηνιακὰ» τοῦ γραμματικοῦ Ῥιανοῦ, οὔτε τὰ ἄλλα τοῦ ἰδίου εἴδους ἐπικὰ ποιήματα. Κέντρον τῶν «Μεσσηνιακῶν» ἦτο ὁ ἐθνικὸς ἥρως τοῦ δευτέρου Μεσσηνιακοῦ πολέμου Ἀριστομένης. Τὸ ἔπος τοῦτο δὲν φαίνεται ὅτι ἔμεινε χωρὶς ἐπιτυχίαν, διότι ὁ Ῥιανὸς περιέγραψε τὰ κατορθώματα τοῦ Ἀριστομένους ὡς νὰ ἦτο οὗτος ἀρχηγὸς τυχοδιωκτῶν καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὸ θέλγητρον ἱπποτικῶν περιπετειῶν. Ἐπιτυχίαν δ' εἶχον κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τῆς ἐπιστημονικῆς περιεργείας καὶ αἱ μιμήσεις τῆς διδακτικῆς ποιήσεως, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀρχίσει ὁ Ἡσίοδος. Οὕτως ἐξηγεῖται ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἀστρονομικοῦ ἔπους τοῦ Ἀράτου ἐκ Κιλικίας (τὸ α' ἥμισυ τοῦ Γ' αἰῶνος π. Χ.), καὶ τὰ ἰατρικὰ ποιήματα τοῦ Νικάνδρου τοῦ Κολοφωνίου (τὸν Β' αἰῶνα) καὶ δὴ τὰ «Θηριακά». Τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ φαρμακευτικοῦ τούτου ἐγχειριδίου πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τὰ δηλητηριώδη δήγματα δεικνύει τὸ γεγονός, ὅτι κατὰ τὸν Β' μ. Χ. αἰῶνα ὑπῆρχε πολυτελὴς ἔκδοσις αὐτοῦ ἱστορημένη, ἤτοι εἰκονογραφημένη, ἐκ ταύτης δὲ προέρχεται τὸ ὡραῖον βυζαντινὸν ἱστορημένον χειρόγραφον, τὸ ὁποῖον φυλάσσεται εἰς τὴν Ἐθνικὴν βιβλιοθήκην τῶν Παρισίων (τοῦ ΙΑ' αἰῶνος). Εἰς τὰ πνευματικὰ ταῦτα προϊόντα, τὰ ὁποῖα ἦσαν γεγραμμένα εἰς στίχους, τὸ ποιητικὸν αἴσθημα δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ θέσιν, τὸ σπουδαιότερον ἦτο ἡ ἐπιστημονικὴ διδασκαλία.

Κατὰ τοὺς μετὰ Χριστὸν χρόνους, τοὺς χρόνους τῆς αὐτοκρατορίας, ἀπειρία στίχων ἐγράφετο καὶ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, ἡ ἀληθὴς ὅμως ποίησις ἔβαινεν ὁλονὲν εἰς κατάπτωσιν. Δύο εἴδη ποιήσεων ἦσαν ἀγαπητὰ καὶ ὁπωσδήποτε ἐπιτυχῆ· μικρὰ ποιήματα, πολλάκις ἀρκετὰ καλλιτεχνικά, καὶ ἄλλα μακρότερα, ξένα ὅμως τῆς ποιήσεως, ὅπως ἰατρικά, γεωγραφικὰ καὶ παρόμοια ἐπιστημονικὰ ποιήματα. Ἐν τούτοις ποῦ καὶ ποῦ, ἰδίως ἡ ἀλεξανδρινὴ σχολὴ παρῆγε καὶ κανὲν μικρὸν ἔπος, *ἐπύλλιον* μὲ ἀρχαΐζουσαν χάριν καὶ ἀλεξανδρικὴν κομψότητα. Οὕτως, ὡς πρὸς τὸν ἐπικὸν κύκλον τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, δὲν εἶχε σβεσθῇ τὸ ἐνδιαφέρον, ὅπως δεικνύουν μικρά τινα ἔπη καὶ ἀποσπάσματα παπύρων. Εἰς τὴν ἑλληνικὴν Αἴγυπτον διετηρήθη ζωντανὴ ἡ ἐπικὴ παράδοσις καὶ αἱ μεγάλαι ἀναμνήσεις τῶν ἐπικῶν ποιητῶν τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, πολλοὺς αἰῶνας μετὰ Χριστόν, ἀκόμη καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ θριάμβου τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Τὸ ἀρχαϊκὸν βυζαντινὸν ἔπος. Τὰ εἰς τὴν Αἴγυπτον ποιηθέντα ἔπη τοῦ Δ' καὶ Ε' αἰῶνος συνδέονται μὲν μὲ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν, ἀνήκουν ὅμως εἰς τοὺς πρώτους βυζαντινοὺς χρόνους. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον, ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ θριάμβου τῆς νέας θρησκείας, ἡ ἑλληνιστικὴ ποίησις ἀνελάμβανε νέαν ἄνθησιν. Ὁ Κόϊντος ὁ Σμυρναῖος (τέλη τοῦ Δ' αἰῶνος μ. Χ.) θέλγει ἡμᾶς μὲ τὸ μακρὸν ἐπικὸν ποίημά του, «Τὰ μεθ' Ὅμηρον», εἰς 14 βιβλία. Χίλια ἔτη μετὰ τὴν ποίησιν τῶν ἐπῶν τοῦ τρωϊκοῦ κύκλου παρέχεται πλήρης καὶ λεπτομερὴς περιγραφὴ τῶν συμβάντων μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἕκτορος ἕως τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας. Τὸ σύνολον εἶναι ποίημα τεχνητόν, ἀλλὰ περιέχει πολλὰς ζωντανὰς καὶ ἀληθῶς ποιητικὰς σκηνάς. Μὲ πολλὴν δ' εὐχαρίστησιν διαβάζομεν τὸ χαριτωμένον ἐπικὸν ρωμαντικὸν ποίημα τοῦ Μουσαίου (τὸν Ε' αἰῶνα μ. Χ.), τὰ «Καθ' Ἡρὼ καὶ Λέανδρον», τὸ ὁποῖον εἰς 340 ἑξαμέτρους ψάλλει τὰς ἐρωτικὰς περιπετείας δύο νέων. Ἄλλος ποιητὴς ἐζήτησε νὰ διεγείρῃ καὶ πάλιν τὸ ἐνδιαφέρον πρὸς τὸν πλοῦν τῶν Ἀργοναυτῶν, διηγούμενος τὰς περιπετείας τοῦ Ὀρφέως, συγχρόνου μὲ τοὺς παλαιοὺς ἐκείνους θαλασσοπόρους. Εἰς τὸν κύκλον δὲ τῶν ὀρφικῶν λατρειῶν τοῦ καιροῦ ἐκείνου μᾶς φέρουν τὰ ὀρφικὰ ἔπη, τὰ ὁποῖα παρατάσσουν ἁπλῶς ἐπίθετα καὶ ἄλλας ἰδιότητας τῆς θεότητος. Ἀληθὴς ποιητής, μεγαλοφυΐα μάλιστα διὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, ἦτο ὁ Ἑλληνοαιγύπτιος Νόννος, ὁ ὁποῖος κατήγετο ἀπὸ τὴν αἰγυπτιακὴν πόλιν Πανόπολιν καὶ εἶναι γνωστὸς μὲ τὸ ὄνομα Νόννος ὁ Πανοπολίτης (κατὰ τῷ 400 μ. Χ.). Ἑπτακόσια ἔτη πρὸ τοῦ Νόννου οἱ αὐλικοὶ ἱστοριογράφοι εἶχον δημιουργήσει ὡς πρότυπον τῶν κατακτήσεων τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος τὰς κατακτήσεις τοῦ θεοῦ Διονύσου-Βάκχου, τοῦ ὁποίου οἱ ἆθλοι ἀνεμιγνύοντο μὲ τοὺς ἄθλους τοῦ Ἡρακλέους. Τὸν Διόνυσον κατακτητὴν τοῦ κόσμου καὶ τὴν θριαμβευτικὴν πορείαν αὐτοῦ ἀνὰ τὰς Ἰνδίας ψάλλει ὁ Νόννος εἰς τὸ ἀτελείωτον ἐπικὸν ποίημά του «Διονυσιακὰ» (εἰς 48 βιβλία), τὸ ὁποῖον ἐμφανίζεται μετὰ δώδεκα αἰῶνας ὡς μία νέα «Ἰλιάς». Μῦθοι ἀρχαῖοι, ἐπεισόδια πολυάριθμα καὶ ποικιλώτατα, περιγραφαὶ τῆς φύσεως καὶ ἐρωτικῶν αἰσθημάτων, πάντα ταῦτα περιγράφονται μὲ ἄμετρον καὶ πλουσιωτάτην ποιητικὴν φαντασίαν. Τοιαύτη ἀπέραντος μάθησις, συνδεομένη μὲ λαμπρὰν ποιητικὴν γλῶσσαν, ἐξήσκησε μεγάλην ἐπίδρασιν καὶ ἐδημιούργησεν ὁλόκληρον ποιητικὴν σχολήν.

Καὶ ἡ χριστιανικὴ ἐπίσης ποίησις ἠκολούθησε τὴν ἰδίαν ἀρχαϊκὴν ὁδόν. Τὸ μακρὸν καὶ ἀδόκιμον ποίημα «Χριστὸς πάσχων», τὸ ὁποῖον ἀποδίδεται (ὄχι ἀσφαλῶς) εἰς τὸν ἅγιον Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνὸν (β' ἥμισυ τοῦ Δ' αἰῶνος), δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀνῆκον εἰς τὰς ὁμηρικὰς μιμήσεις. Συνήθως τὸ ποίημα τοῦτο θεωρεῖται ὡς τραγῳδία, διότι εἶναι συμπίλημα στίχων διαφόρων ἀρχαίων τραγῳδιῶν καὶ δὴ τοῦ Εὐριπίδου, οὐδεμίαν ὅμως ἐσωτερικὴν σχέσιν ἔχει μὲ τὸ οὐσιῶδες χαρακτηριστικὸν δράματος, τὴν δρᾶσιν, καὶ ὀρθότερον δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἔπος. Τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον ἡ συνήθεια τῆς περὶ τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα ἀσχολίας καὶ κατ' ἔμπνευσιν αὐτῶν συγγραφῆς ἦτο λίαν διαδεδομένη εἰς τὸ Βυζάντιον. Ἐκ τῆς συνηθείας ταύτης προέρχονται τὰ λεγόμενα «Ὁμηρόκεντρα» ἢ «Ὁμηρικοὶ κέντρωνες», τὰ ὁποῖα περιγράφουν εἰς στίχους τὸν βίον τοῦ Χριστοῦ. Τὰ «Ὁμηρόκεντρα» εἶναι ψηφιδωτὰ ἀρχαίων καὶ δὴ ὁμηρικῶν στίχων· ἀποδίδονται εἰς διαφόρους καὶ δὴ εἰς τὴν λογίαν αὐτοκράτειραν Ἀθηναΐδα, τὴν σύζυγον τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Β' (τὸ α' ἥμισυ τοῦ Ε' αἰῶνος), φαίνεται ὅμως ὅτι κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ηὐξάνετο ὁ ἀρχικὸς πυρὴν τοῦ ποιήματος διὰ μεταγενεστέρων προσθηκῶν.

Μεγάλην διάδοσιν εἶχον εἰς τὸν βυζαντινὸν κόσμον τὰ ἱστορικὰ ἔπη, καὶ ἡ τεχνικὴ βυζαντινὴ λογοτεχνία ἔχει πολλὰ ἐπικὰ ποιήματα πραγματευόμενα συγχρόνους ἢ ὀλίγον παλαιοτέρας τῶν ποιητῶν ἱστορικὰς ὑποθέσεις. Τοιαῦτα ἱστορικὰ ἔπη εἶναι, πλὴν ἄλλων, τοῦ Γεωργίου Πισίδου τὸ «Εἰς τὴν κατὰ Περσῶν ἐκστρατείαν Ἡρακλείου τοῦ βασιλέως», εἰς τὸ ὁποῖον ἐξυμνεῖ τὰ κατορθώματα τοῦ αὐτοκράτορος (τὸ α' ἥμισυ τοῦ Ζ' αἰῶνος). Ὁ διάκονος Θεοδόσιος ἔγραψε (τὰ μέσα τοῦ Ι' αἰῶνος) τὸ πανηγυρικὸν ποίημα ἡ «Ἅλωσις τῆς Κρήτης», εἰς τὸ ὁποῖον ἐξυμνεῖ τὰς νίκας τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ. Ἀπὸ τὸν ΙΒ' αἰῶνα ἤρχισαν νὰ γράφωνται ἄπειρα ἐπικὰ ἐπιστημονικὰ ποιήματα, ὁποῖα ἦσαν τὰ παλαιὰ ἀλεξανδρινά, ὄχι μόνον ἱστορικά, ἀλλὰ καὶ ἰατρικά, ἀστρολογικά, διδακτικὰ καὶ ἀλληγορικά, ἀκόμη καὶ γραμματικά. Γενικῶς, ἀληθινὴν ἐποποιίαν, ἐθνικὴν κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἔννοιαν, δὲν ἔχομεν παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς παρὰ μόνον εἰς τὴν δημώδη ποίησιν. Διότι οἱ Βυζαντινοὶ ἀντικατέστησαν τὸ ἔμμετρον ἀφηγηματικὸν ἔπος τῶν παλαιῶν χρόνων διὰ τοῦ εἰς πεζὸν λόγον μυθιστορήματος. Ἐγράφησαν δὲ καὶ μυθιστορήματα εἰς ἔμμετρον λόγον, παρέχοντα καὶ κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν μορφὴν ἀκόμη μεγαλυτέραν ὁμοιότητα μὲ τὰ ἀρχαιοτέρας ἐποποιίας. Τοιαῦτα εἶναι τοῦ Προδρόμου «Τὰ κατὰ Ῥοδάνθην καὶ Δοσικλέα» (τὸν ΙΒ' αἰῶνα), τοῦ Νικήτα Εὐγενειανοῦ «Τὰ κατὰ Δρόσιλλαν καὶ Χαρικλέα», καὶ ἄλλαι μικρότεραι μυθιστορικαὶ διηγήσεις.

Κατὰ τοῦτο οἱ Ἕλληνες τοῦ μεσαίωνος προηγήθησαν καὶ τῶν νεωτέρων χρόνων, κατὰ τοὺς ὁποίους ἡ ἐποποιία ἐξηφανίσθη τελείως ὡς λογοτεχνικὸν εἶδος, διότι τὸ τόσην διάδοσιν λαβὸν μυθιστόρημα πληροῖ σήμερον ὅλας τὰς πνευματικὰς καὶ καλλιτεχνικὰς ἀνάγκας, τὰς ὁποίας οἱ ἀρχαῖοι ἐζήτουν εἰς τὴν ἐπικὴν ποίησιν. Τὰ ἔργα τῶν συγχρόνων μεγάλων μυθιστοριογράφων, ἑνὸς Φλωμπέρ, Ζολᾶ, Δοστογιέφσκη, Τολστόη, δίδουν εἰς τὸν σημερινὸν ἄνθρωπον τὰς συγκινήσεις, τὰς ὁποίας ἔδιδεν εἰς τοὺς ἀρχαίους τὸ ἔπος.

Τὸ δημῶδες βυζαντινὸν ἔπος. Συγγενέστερα μὲ τὴν ἀρχαίαν ἔννοιαν τοῦ ἔπους εἶναι τὰ εἰς δημώδη γλῶσσαν ποιηθέντα κατὰ τὸν μεσαίωνα ἑλληνικὰ ποιήματα, τὰ πραγματευόμενα ἐθνικὰς εἴτε ἱστορικὰς ὑποθέσεις. Τοιαῦτα ἦσαν τὰ ἡρωϊκὰ ποιήματα, τὰ περιστρεφόμενα περὶ ἕνα ἐθνικὸν ἥρωα, ὁ ὁποῖος μὲ ἀδιακόπους ἀγῶνας πολεμεῖ τοὺς Σαρακηνοὺς εἰς τὰ σύνορα τοῦ Εὐφράτου τὸν Ι' αἰῶνα. Τὰ ἡρωϊκὰ ταῦτα ποιήματα, τὰ ὁποῖα βεβαίως θὰ ἤρχισαν νὰ συγκροτοῦνται ἀπὸ τὴν ἰδίαν ἐκείνην ἐποχὴν τῶν σκληρῶν ἀγώνων μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν Ἀράβων καὶ ἔπειτα Τούρκων, συνεκεντρώθησαν περὶ ἓν ὄνομα, τὸ ὄνομα *Διγενὴς Ἀκρίτας*, ὁ ὁποῖος ἐθεωρήθη ὡς ὁ ἐθνικὸς μεσαιωνικὸς ἥρως. Καὶ τὰ μὲν παλαιὰ ποιήματα τὰ ὁποῖα εἶχον ἀναλογίαν μὲ τὸν ἐπικὸν κύκλον τῆς δυτικῆς Εὐρώπης τοῦ Ῥολάνδου καὶ τοῦ Σίδ, δὲν διετηρήθησαν, ἐσώθησαν ὅμως εἰς πλείστας ἑλληνικὰς χώρας παραλλαγαὶ καὶ νεώτεραι διασκευαί, ἐπίσης καὶ συνένωσις αὐτῶν εἰς ἔπος, ἀλλὰ κατὰ λογιωτέραν διασκευήν.

Εἰς ἐπικὸν κύκλον δύνανται νὰ περιληφθοῦν αἱ περίεργοι ἔμμετροι ἱστορίαι ζῴων καὶ φυτῶν, ὅπως ὁ «Φυσιολόγος», ὁ «Πουλολόγος» (τοῦ ΙΔ' ἢ ΙΕ' αἰῶνος). Ἰδίως ἄλλα δροσερὰ προϊόντα τοῦ βυζαντινοῦ ἐδάφους, πολλὰ μυθικὰ καὶ ἱστορικὰ ποιήματα, τὰ ὁποῖα τραγουδοῦν τὰς πράξεις περιφήμων ἡρώων καὶ ἄλλα σπουδαῖα ἱστορικὰ συμβάντα. Τοιαῦτα εἶναι τὰ ἀποτελοῦντα κύκλον θρήνων ἀναφερόμενον εἰς τὸν θάνατον τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος, τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὴν ἅλωσιν τῆς Τραπεζοῦντος. Τὸ μακρότερον

Digitized by Google

ἱστορικὸν ποίημα, ἀληθὲς ἔπος ἡρωϊκόν, εἶναι τὸ «Χρονικὸν τοῦ Μορέως» (τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνος, εἰς 9.235 στίχους), τὸ ὁποῖον μὲ μεγαλοπρέπειαν ἐπικὴν ἀφηγεῖται τοὺς πολέμους τῶν Φράγκων πρὸς κατάκτησιν τοῦ Μορέως.

Ἰδιαίτερον μυθιστορικὸν ἐπικὸν κύκλον ἀποτελοῦν τὰ ρωμαντικὰ ἔμμετρα μυθιστορήματα ἀρχαίων ἢ μεσαιωνικῶν ὑποθέσεων, τὰ ὁποῖα, περιλαμβανόμενα μὲ τὸ εἰδικὸν ὄνομα *ἐπύλλια*, εἶναι ἀξιόλογα προϊόντα εἰς δημοτικὴν γλῶσσαν τῆς μεσαιωνικῆς ἡμῶν λογοτεχνίας.

Τὸ λατινικὸν ἔπος. Εἰς τὴν Ρώμην ἀνεπτύχθη μὲ δύναμιν τὸ ἔπος ἀπὸ τὸν Γ΄ αἰῶνα π. Χ. διὰ τοῦ ἀπελευθέρου Ἕλληνος Λιβίου Ἀνδρονίκου. Πρέπει ὅμως νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι εἰς τὴν Ρώμην τὸ ἔπος οὐδέποτε ἔγινεν ἀληθῶς ἐθνικόν, καὶ ὅτι φυσική, αὐτόματος ἐποποιία, γεννωμένη ἀπὸ τὴν αὐθόρμητον ἀνάγκην τῆς ἐξυμνήσεως μεγάλου ἐθνικοῦ γεγονότος, οὐδέποτε ἐδημιουργήθη ὑπὸ τῶν Λατίνων. Ὁλόκληρος ἡ ἐπικὴ ποίησις τῶν Ρωμαίων ὑπῆρξεν ἀδιαλείπτως προϊὸν μιμήσεως, προϊὸν ἐντελῶς τεχνητόν, διὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἔχῃ τὸ φυσικὸν θέλγητρον, τὸ ὁποῖον ἀποπνέει ἡ ἑλληνικὴ ἐποποιία. Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἱστορίας των εἶχον οἱ Ρωμαῖοι λαμπρὰ καὶ ἀξιοθαύμαστα, κατὰ τὸ ἥμισυ μυθώδη γεγονότα, ἦσαν ὅμως ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας βυθισμένοι εἰς τὴν ἀγροικίαν καὶ ἀπησχολημένοι ἀποκλειστικῶς μὲ τὸν πόλεμον καὶ μὲ τὴν γεωργίαν.

Ὁ παλαιότατος Λατῖνος ἐπικὸς ποιητὴς εἶναι ὁ Λίβιος Ἀνδρόνικος (τὸ α΄ ἥμισυ τοῦ Γ΄ αἰῶνος π. Χ.), ὁ ὁποῖος ἔδωκεν ὡς ὑπόδειγμα ἔπους μίαν ἀπειρόκαλον μετάφρασιν τῆς «Ὀδυσσείας». Ἀμέσως οἱ μαθηταὶ τῶν Ἑλλήνων Ναίβιος καὶ Ἔννιος ἐξέλεξαν ἐθνικὸν θέμα, ἔψαλαν τὰ ἔνδοξα γεγονότα, εἰς τὰ ὁποῖα εἶχον λάβει μέρος οἱ ἴδιοι, ἡ τοιαύτη δὲ ἀνάμειξις ἐποποιίας καὶ συγχρόνου ἱστορίας δεικνύει πόσον τεχνητὸν ὑπῆρξε τὸ λατινικὸν ἔπος. Ἐπὶ δύο αἰῶνας συνεχίζονται εἰς τὴν Ρώμην φιλότιμοι προσπάθειαι· αὐτὸς ὁ Κικέρων ἔβαλεν εἰς στίχους τὴν ἱστορίαν τῆς ὑπατείας αὐτοῦ, ὁ Οὐάρων Ἀτακῖνος ψάλλει μερικοὺς πολέμους τοῦ Καίσαρος καὶ τὸν πλοῦν τῶν Ἀργοναυτῶν, ὁ Κορνήλιος Σεβῆρος τὸν Σικελικὸν πόλεμον, ἄλλοι ἐδοκίμασαν νὰ μιμηθοῦν τὰ ἀλεξανδρινὰ ἔπη καὶ θέματα, εἴτε ἔκαμαν ἁπλᾶς μεταφράσεις ἑλληνικῶν ἐπῶν. Ἡ ἀλεξανδρινὴ ποίησις πρὸ παντὸς ἐνέπνευσε μερικὰ μικρὰ χαριτωμένα ποιήματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀνεμειγνύετο ἔπος καὶ ἐλεγεία, καὶ εἰς τὰ ὁποῖα ὁ Κάλβος, ὁ Κίννας, ὁ Κάτουλλος ἔψαλαν τὰς περιπετείας τῆς Ἰοῦς, τῆς Μύρρας, τῆς Ἀριάδνης καὶ ἄλλων περιπαθῶν ἡρωΐδων. Τέλος ἐπεφάνη, ὀλίγα ἔτη πρὸ Χριστοῦ, ὁ Βιργίλιος μὲ τὸ μνημειῶδες ἔργον του, τὴν «Αἰνειάδα», ὁ μέγιστος Ρωμαῖος ποιητής, ὁ ὁποῖος καὶ αὐτὸς ἐξήσκησεν ἰσχυροτάτην ἐπίδρασιν εἰς τὸν μετ' αὐτὸν κόσμον, ἀκόμη καὶ εἰς τὸν μεσαιωνικὸν κόσμον τῆς Δύσεως. Ἡ μεγάλη ἱκανότης τοῦ Βιργιλίου, ἡ ὁποία ἔφθασε μέχρι πρωτοτύπου δημιουργίας, εἶναι ὅτι κατώρθωσε ν' ἀναμείξῃ, μὲ τέχνην ἀξίαν μεγάλου θαυμασμοῦ, ἐμπνεύσεις ξένου λαοῦ, τοῦ ἑλληνικοῦ, μὲ ἐγχώρια ἐθνικὰ ἰδεώδη καὶ παραδόσεις, τὴν ἑλληνικὴν μυθολογίαν μὲ τὰς λατινικὰς δοξασίας, τοὺς ἥρωας τοῦ Ὁμήρου μὲ ἥρωας ἐμπνεομένους ἀπὸ τὴν ἐθνικὴν ὑπερηφάνειαν τῆς Ρώμης, τὴν μάθησιν μελέτης ξένων πρωτοτύπων μὲ τὸ αὐθόρμητον ἐθνικόν, ἀλλὰ καὶ καλλιτεχνικὸν αἴσθημα, καὶ οὕτω νὰ παραγάγῃ ἔργον, τὸ ὁποῖον θὰ θαυμάζεται εἰς τοὺς αἰῶνας.

Ἐπροσπάθησε καὶ ὁ Ὀβίδιος, ἀναμειγνύων ἑλληνικὰς καὶ λατινικὰς παραδόσεις, ν' ἀνεγείρῃ διὰ τῆς ἐποποιίας μνημεῖον εἰς τὴν δόξαν τῆς Ρώμης, ὁ Προπέρτιος ἐσκόπευε νὰ γράψῃ μίαν μεγάλην ἀρχαιολογικὴν ἐποποιίαν, ἀλλ' ἐν γένει, μετὰ τὸν Βιργίλιον, τὸ λατινικὸν ἔπος κατέπεσε ταχέως. Μόνον τοῦ Λουκανοῦ τὰ «Φαρσάλια» διακρίνονται ἐν μέσῳ τῆς ποιητικῆς ταύτης πτωχείας τῶν Ρωμαίων. Τὰ πλεῖστα ἔργα, ἂν ὄχι ὅλα, ἦσαν ἁπλῶς ἱστορίαι εἰς ἔμμετρον λόγον, εἴτε ἁπλαῖ μεταφράσεις μεταγενεστέρων ἑλληνικῶν καὶ δὴ ἀλεξανδρινῶν ἐπικῶν ποιημάτων. Ἀκόμη καὶ εἰς πολὺ μεταγενεστέρους χρόνους ὁ Κλαυδιανὸς (τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε΄ αἰῶνος μ. Χ.) ἐξύμνησε τὸν Στιλίχωνα. Ἡ μίμησις ἐξηκολούθησε καὶ εἰς τὸν χριστιανικὸν κόσμον, ἐπὶ τοῦ Κωνσταντίνου (κατὰ τὸ 329 μ. Χ.) ὁ Ἰουβένκο (Juvencus) ἐποίησεν «Evangelia», ἵνα ἐν χριστιανικῷ πνεύματι καταπολεμήσῃ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Βιργιλίου. Τὸ μᾶλλον ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι κατὰ τὴν ἰδίαν ταύτην ἐποχὴν ἀνεγεννᾶτο τὸ ἑλληνικὸν ἔπος, τὸ ἑλληνιστικόν, καὶ ἡ ἀναγέννησις αὕτη ἔδιδε νέαν τροφὴν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους Λατίνους ποιητάς. Ἐπίσης ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι ὁ Λατῖνος ποιητὴς Κλαύδιος Κλαυδιανὸς εἶχε γεννηθῆ καὶ διέλθει τὴν νεότητά του εἰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, καὶ ὅτι, διὰ ν' ἀσκηθῇ εἰς τὴν ρωμαϊκὴν ποίησιν, ἔγραφεν ἐπὶ πολὺν χρόνον ποιήματα εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν (ὡς τὴν «Γιγαντομαχίαν»).

Τὸ ἔπος τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς. Εἰς ἀρχαίους λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς εὑρίσκομεν ἔπη ἀξιόλογα καὶ ὑπὸ ἔποψιν ἱστορικὴν καὶ ὑπὸ ἔποψιν λογοτεχνικήν, σχηματισθέντα μάλιστα κατὰ τὴν αὐτόματον, τὴν ἀληθινὴν ὁδὸν τῆς ἐπικῆς δημιουργίας, ἤτοι ἐκ μυθικῶν, ἐθνικῶν καὶ θρησκευτικῶν παραδόσεων. Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἱστορικοῦ των βίου οἱ λαοὶ δημιουργοῦν ἀφ' ἑνὸς ὕμνους λυρικοὺς ἢ θρησκευτικούς, ἀφ' ἑτέρου ποιήσεις, αἱ ὁποῖαι περιστρέφονται περὶ ἕνα ἥρωα μυθικὸν καὶ ἐθνικόν. Τοιαῦτα αἰσθήματα ἐγέννησαν εἰς τοὺς παλαιοτάτους Ἰνδοὺς τὰς «Βέδας», εἰς τοὺς Ἑβραίους τὸ βιβλίον τοῦ Ἰώβ, τὰς «Σάγγας» καὶ τὰς «Ἔδδας» εἰς τὴν σκανδιναυϊκὴν μυθολογίαν. Ἀπὸ τὴν παλαιοτάτην λυρικὴν ὑμνικὴν ποίησιν τῶν «*Βέδας*» προπαρεσκευάσθη ἡ ὁδὸς πρὸς δημιουργίαν μετ' αὐτὰς τῆς πλουσίας ἰνδικῆς ἐποποιίας.

Τὰ μεγάλα ἰνδικὰ ἔπη εἶναι δύο, ἡ «Μαχαβαράτα» (Μάχα-Βαράτα) καὶ ἡ «Ραμαγιάνα». Ἡ «Μαχαβαράτα» εἶναι συλλογὴ δοξασιῶν καὶ παραδόσεων κοσμογονικῶν, θρησκευτικῶν, διδακτικῶν, αἱ ὁποῖαι συγκεντρώνονται, ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατόν, περὶ μίαν κεντρικὴν πρᾶξιν καὶ συνδέονται μὲν πρὸς ἀλλήλας, ἀλλὰ διὰ δεσμῶν χαλαρῶν. Ὁ ποιητὴς τοῦ ἔπους δὲν κατώρθωσεν ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν παραδόσεων καὶ δοξασιῶν νὰ δημιουργήσῃ ἓν συνεκτικὸν σύνολον, ὅπως ὁ Ὅμηρος, ὁ ὁποῖος μένει ἀπαράμιλλος καὶ κατὰ τὴν μεγάλην ταύτην ἀρετὴν τῆς πνευματικῆς δημιουργίας. Ἡ «Ραμαγιάνα» εἶναι συγκεκροτημένη μὲ μεγαλυτέραν τέχνην, τὰ ἐπεισόδια ὑποτάσσονται εἰς τὸν κύριον μῦθον. Ἄλλα ἐπικὰ ποιήματα κάλλιστα τῶν ἀρχαίων Ἰνδῶν εἶναι ἔργα προσωπικά, ὡρισμένου δηλαδὴ ποιητοῦ, ὁ ὁποῖος λαμβάνει ἓν μυθικὸν ἐπεισόδιον καὶ πραγματεύεται αὐτὸ μὲ ὅλην τὴν ποιητικὴν αὐτοῦ ἄνεσιν καὶ πρωτοτυπίαν. Ἐπιφανὴς δὲ Ἰνδὸς ποιητὴς ἀνεφάνη ὁ Καλιδάσας, ὁ ὁποῖος ἔγραψεν ἐξαίρετον ἔπος, ἐπιγραφόμενον «Ραγουβάνσα», ἀληθὲς κλασσικὸν ἀριστούργημα τῆς ἰνδικῆς λογοτεχνίας.

Ἄλλοι λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς δὲν παρήγαγον γνωστὰ μεγάλα ἔπη. Ἡ πλουσία ποιητικὴ φαντασία τῶν λαῶν τούτων, ὅπως τῶν ἀρχαίων Ἑβραίων, ἔπειτα τῶν Ἀράβων, ἠρέσκετο εἰς μικρὰς ἐπικάς, μᾶλλον λυρικὰς ποιήσεις. Οἱ Πέρσαι, καὶ οἱ ἀρχαῖοι καὶ οἱ νεώτεροι, ἔδειξαν ἐπικὴν φαντασίαν. Ἔγινε δὲ ὀνομαστὸν τὸ τεχνικὸν ἔπος τοῦ ἐπιφανοῦς Πέρσου ποιητοῦ Φιρδούση, ὀνομαζόμενον «Σὰχ-Ναμέ».

Τὸ ἔπος εἰς τὴν μεσαιωνικὴν Δύσιν. Οἱ γνωστότεροι καὶ περισσότερον φημισμένοι ἐπικοὶ κύκλοι τῆς μεσαιωνικῆς Δύσεως εἶναι ὁ ἱσπανικὸς τοῦ Σὶδ—Romancero—, ὁ γαλλικὸς ὁ περιστρεφόμενος περὶ τὸν Ρολάνδον (Chanson de Roland), καὶ ὁ γερμανικὸς τῶν Niebelungen. Εἰς ἄλλας χώρας, ὡς εἰς τὰς χώρας τῶν κελτικῶν γλωσσῶν, εἰς τὴν Βρετάνην, ἐδημιουργήθησαν δημώδη ποιήματα ἀγνώστων συγγραφέων, τὰ ὁποῖα ἔδωκαν γένεσιν ὄχι εἰς ἐποποιίας, ἀλλ' εἰς τὸν εὐρύτατον γαλλικὸν μυθιστορικὸν κύκλον, ὁ ὁποῖος εἶναι γνωστὸς μὲ τὸ ὄνομα «Μυθιστορήματα τῆς στρογγύλης τραπέζης» (Romans de la table ronde). Εἰς πολλὰς χώρας ἐν γένει ἀνεπτύχθησαν μικρὰ ἐπικὰ ποιήματα, ὅπως εἶναι αἱ ballades εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, αἱ sagas εἰς τὴν Σκανδιναυΐαν, αἱ μπίλιναι εἰς τὴν Ρωσίαν. Τοιαῦτα εἶναι καὶ τὰ ὡραιότατα σερβικά, καὶ τὰ ἰδικά μας περιλάλητα κλέφτικα τραγούδια. Ὅλα τὰ μικρὰ ταῦτα ἔπη εἶναι δημιουργήματα καθαρῶς δημώδη, τῶν ὁποίων δηλαδὴ χάνεται ὁ ἀτομικὸς ποιητής, ψάλλουν δὲ ἕνα ὡρισμένον ἥρωα ἢ μίαν ὡρισμένην ἡρωϊκὴν πρᾶξιν, εἴτε γεγονὸς ἱστορικόν. Ἀνάλογα ὑπῆρξαν καὶ τὰ μεσαιωνικὰ ἡμῶν ἀκριτικὰ ᾄσματα. Δὲν ἦλθεν ὅμως κατόπιν ὁ μέγας ἐθνικὸς ποιητής, εἷς ἢ καὶ περισσότεροι, οἱ ὁποῖοι, προερχόμενοι καὶ οὗτοι ἀπὸ τὸν λαὸν καὶ προικισμένοι μὲ ἀνεπτυγμένην, ἀλλὰ λαϊκὴν καὶ συγχρόνως ἐθνικὴν φαντασίαν, νὰ δημιουργήσουν ἐκ τῶν λαμπροτάτων, ἀλλὰ μεμονωμένων τούτων ποιητικῶν στοιχείων, τὸ μέγα ἐθνικὸν ἔπος, ὁποῖα ὑπῆρξαν τὰ ἔπη τοῦ Ὁμήρου. Ἔμειναν μικρὰ δημώδη ἔπη, ὡραιότατα, χαμένα ὅμως εἰς τὸν ὄγκον τῆς δημώδους παραγωγῆς καὶ εἶναι θέματα ἐρεύνης, ἐνδιαφέροντα περισσότερον τὴν λαογραφίαν παρὰ τὴν ἱστορίαν τῆς λογοτεχνίας, ὡς τεχνικῆς πνευματικῆς δημιουργίας.

Τὰ προσωπικὰ μεγάλα ἔπη γνωστῶν ποιητῶν. Ὡρισμένοι ὅμως ἐπιφανεῖς ποιηταὶ διαφόρων χωρῶν ἐνεπνεύσθησαν ἀπὸ τὸ πολύτιμον αὐτὸ ποιητικὸν ὑλικὸν τῶν μικρῶν τούτων ἐπῶν, ἤτοι ἐπυλλίων, ἢ καὶ ἀπὸ σπουδαῖα ἱστορικὰ συμβάντα καὶ ἐποίησαν μεγάλα ἐπικὰ ποιήματα. Τὰ ὡρισμένα ὅμως ταῦτα ἔπη δὲν εἶναι ἀνάλογα πρὸς τὰς μεγάλας ἐποποιίας, τὰς αὐτομάτως προερχομένας ἐκ τῶν σπλάγχνων ἑνὸς λαοῦ, ὅπως εἶναι τὰ ὁμηρικὰ ἔπη καὶ τὰ ἰνδικά. Εἶναι προϊόντα σπουδαῖα, καθαρῶς προσωπικῆς δημιουργίας, ἡ ὁποία πολλάκις κατώρθωσε νὰ κάμῃ ἀριστουργήματα. Κατ' ἀκολουθίαν τὰ ἔργα ταῦτα δὲν δύνανται νὰ ἔχουν θέσιν εἰς μίαν γενικὴν ἐπισκόπησιν τοῦ ἔπους, ὡς αὐθορμήτου λογοτεχνικοῦ εἴδους, διότι εἶναι ἔργα προσωπικὰ λογοτεχνικά, ἀφορῶντα ὄχι εἰς ἕνα λαόν, ἀλλ' εἰς αὐτὸ τὸ πρόσωπον, τὸ ὁποῖον τὰ ἐδημιούργησεν, εἰς τὸν ὡρισμένον καὶ ἐπιφανῆ ποιητήν.

Εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁ Δάντης ἔγραψε τὴν «Θείαν κωμῳδίαν», ὁ Πετράρχης τὴν «Ἀφρικήν», ὁ Βοκκάκιος τὴν «Θησηΐδα», ὁ Ἀρίοστος τὸν «Μαινόμενον Ὀρλάνδον», ὁ Τάσσος τὴν «Ἐλευθερωθεῖσαν Ἱερουσαλήμ». Πλεῖστοι ἄλλοι Ἰταλοὶ ποιηταὶ νεώτεροι ἔγραψαν ἔπη, ὁ Μεταστάσιος, ὁ Σίλβιος Πέλλικο, ὁ Μαντζώνης, ὁ Λεοπάρδης κλ. Καὶ οἱ Γερμανοὶ ἠγάπησαν πολὺ τὸ ἐπικὸν ποίημα. Ἔχομεν πολλὰ ἱεροϊπποτικὰ ἢ καὶ ἁπλῶς ἱπποτικὰ ποιήματα παλαιότερα, ἀρκετὰ δὲ μεταγενέστερα· τὰ σπουδαιότερα εἶναι τοῦ Κλοπστὸκ «ἡ Μεσσιάς», τοῦ Χάμερλιγκ «Ὁ βασιλεὺς τῆς Σιών» καὶ ἡ ἐξαισία ρωμαντικὴ ἐποποιία τοῦ Βήλανδ «Ὀβερών». Καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐπίσης ἐγράφησαν πολλὰ προσωπικὰ ἐπικὰ ποιήματα· τὸ λαμπρότατον, ἀληθὲς κλασσικὸν ἔργον, εἶναι τοῦ Μίλτωνος «Ὁ ἀπολεσθεὶς παράδεισος». Ἐξαίρετα δ' ἔπη ἔγραψαν ὁ Βάλτερ Σκότ, ὁ Τέννυσον, καὶ πρὸ παντὸς ὁ Βύρων (τὴν «Λάραν», τὸν «Μαμφρέδον», τὸν «Σὶλδ Χάρολδ»). Δόκιμοι γνωστοὶ ἐπικοὶ ποιηταὶ ἀνεφάνησαν καὶ εἰς ἄλλας χώρας τῆς Εὐρώπης, εἰς τὴν Δανιμαρκίαν ὁ Ἴγγερμαν («Ὁ Μαῦρος ἱππότης»), εἰς τὴν Ρωσίαν ὁ Ποῦσκιν («Ὀνέγιν»). Καὶ εἰς ἄλλας ἐν γένει χώρας τὰ ἐγχώρια ἱστορικὰ συμβάντα ἢ αἱ παλαιαὶ μυθικαὶ παραδόσεις ἔδωκαν τροφὴν εἰς τὴν δημιουργίαν τεχνικῆς ἐποποιίας, εἰς τὴν Ὁλλανδίαν, εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, εἰς τὴν Σουηδίαν, τῆς ὁποίας οἱ ποιηταὶ ἐνεπνεύσθησαν ἀπὸ τὰς μυθικοηρωϊκὰς σάγας, ἀκόμη καὶ εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς. Ὡς πρὸς τὴν Ἀμερικήν, ὄχι τὴν ἀγγλοσαξωνικήν, ἀλλὰ τὴν ἱσπανικήν, ἔχομεν πλουσίαν ἐπικὴν παραγωγὴν εἰς τὴν ἱσπανικὴν καὶ τὴν πορτογαλικὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν ἐνέπνευσαν τὰ μεγάλα ἱστορικὰ συμβάντα τῆς ἀνακαλύψεως καὶ τῆς κατακτήσεως τῆς Ἀμερικῆς, καὶ ἐν γένει τὰ μακρινὰ ταξίδια τῶν μεγάλων Ἱσπανῶν καὶ Πορτογάλων θαλασσοπόρων. Προσπάθεια, ὄχι καὶ πολὺ ἐπιτυχής, ἔγινε καὶ εἰς τὴν σύγχρονον ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν πρὸς ἐπικὴν διαπραγμάτευσιν, εἴτε οἰκογενειακοῦ περιεχομένου (ὅπως εἶναι ὁ «Στράτης Καλοπίχειρος» τοῦ Κουμανούδη), εἴτε καὶ ἱστορικοῦ (ὅπως ἡ ««Μεσολογγιάς» τοῦ Ἀντωνιάδου).

Τὸ γαλλικὸν μεσαιωνικὸν ἔπος. Εἰς τὴν Γαλλίαν ἐμφανίζεται ἡ ἐποποιία ἀπὸ τὸν Θ΄ αἰῶνα, ἐπακολουθήσασα εἰς εὐρεῖαν προγενεστέραν ποίησιν θρησκευτικὴν καὶ πολεμικήν. Ἀπὸ τὴν ἐπικολυρικὴν ταύτην ποίησιν, τὴν ἐμπνεομένην ἐξ ὡρισμένων γεγονότων, ἢ καὶ ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὰς ἱπποτικὰς παραδόσεις, ἐξῆλθεν ἡ μεγάλη ἐπικὴ ἄνθησις τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ. Τὰ μακρὰ γαλλικὰ μεσαιωνικὰ ἔπη εἶναι τὰ γνωστὰ «Ἄσματα τῶν ἄθλων», Chansons de geste (gesta=οἱ ἆθλοι, αἱ ἡρωϊκαὶ πράξεις). Ποιηταὶ αὐτῶν εἶναι οἱ γνωστοὶ πάλιν εἰς τὸν μεσαιωνικὸν φεουδαλικὸν κόσμον τῆς Δύσεως τροβαδοῦροι. Ἡ ἐπικὴ ποιητικὴ ὕλη ὑπῆρχεν ἤδη πρὸ τῆς ἐποποιίας, ἦσαν τὰ μικρὰ παλαιὰ ἐπικολυρικὰ ᾄσματα. Ἐχρειάζετο νὰ εὑρεθῇ εἷς ἥρως, τόσον σπουδαῖος, ὥστε περὶ τὴν μεγάλην μορφὴν αὐτοῦ νὰ περισυγκεντρωθοῦν αἱ διεσπαρμέναι ποιητικαὶ διηγήσεις. Ὁ ἥρως οὗτος, ὅστις ἀνεφάνη, εἶναι ὁ Καρλομάγνος, ὁ Κάρολος ὁ Μέγας, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ ἱστορία διακρίνει τὸν μέγαν πολιτικὸν καὶ πολεμιστὴν τῆς μεσαιωνικῆς Εὐρώπης, τὸν ἀνιδρυτὴν τοῦ παλαιοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους. Ἡ παράδοσις περιέβαλε τὸν Καρλομάγνον διὰ τοῦ φωτοστεφάνου τοῦ προμάχου τῆς χριστιανωσύνης, ἐναντίον τῶν ἀπίστων. Ἡ μεγάλη αὕτη ἱστορικὴ μορφὴ διαλάμπει μὲ ἀπαράμιλλον αἴγλην εἰς τὸ σκότος τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων τῆς Δύσεως, διὰ τοῦτο ἡ ἐπικὴ ποίησις ἔλαβε τὸν Καρλομάγνον ὡς τὸν κύριον, ὡς τὸν κεντρικὸν ἥρωα, περὶ τὸν ὁποῖον συνεκέντρωσεν ὅλον τὸ παλαιότερον, ἀλλὰ καὶ τὸ νέον ἐπικὸν ὑλικόν. Ὁ Καρλομάγνος περιεστοιχίσθη καὶ αὐτὸς ἀπὸ ἄλλους ἥρωας, τοὺς παλαδίνους, πράξεις δὲ διαφόρων φεουδαλικῶν ἡρώων καὶ ἱπποτῶν ἀπεδόθησαν ἢ εἰς τὸν ἴδιον τὸν κεντρικὸν ἥρωα, ἢ εἰς συμπολεμιστὰς αὐτοῦ. Οὕτω παρήχθη ἡ γαλλικὴ μεσαιωνικὴ ἐποποιία, ἡ ὁποία, περιλαμβάνουσα καὶ τὴν ἐποποιίαν τῆς Βρετάνης, εἶναι ὁ πραγματικὸς ἐπικὸς κύκλος τοῦ μεσαίωνος καὶ δὴ ὁ εὐρύτατος, κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων διδομένην ἔννοιαν. Πλὴν τῶν Γάλλων, καὶ ἄλλοι δύο λαοί, οἱ Γερμανοὶ καὶ οἱ Ἱσπανοί, παρήγαγον ἐθνικὴν ἐποποιίαν, οἱ πρῶτοι τοὺς «Νιμπελοῦγγεν», οἱ Ἱσπανοὶ τὸν «Σίδ». Ἀλλ' ἡ γαλλικὴ ἐποποιία ἔχει τοιαύτην ποικιλίαν, τοσαύτην εὐρύτητα, ὥστε αὕτη μόνη παρέχει ἀναλογίας, ἂν ὄχι ὡς πρὸς τὴν ἀξίαν, τοὐλάχιστον κατὰ τὴν ἔμπνευσιν, πρὸς τὸν περιλάλητον ἀρχαῖον ἑλληνικὸν ἐπικὸν κύκλον.

Εἰς τὸν εὐρύτατον ἐπικὸν κύκλον τῶν «Ἀσμάτων τῶν ἄθλων» (Chansons de geste) περιλαμβάνονται ὁμάδες ἐπικῶν ποιημάτων. Ἡ σπουδαιοτέρα εἶναι ἡ ἀναφερομένη εἰς τὸν πλασθέντα ὑπὸ τῆς ποιήσεως ὡς ἀνεψιὸν τοῦ Καρλομάγνου Ρολάνδον, τὸ «Ἆσμα τοῦ Ρολάνδου», (Cnanson de Roland) καὶ ἄλλα (τέλος τοῦ ΙΑ΄ αἰῶνος), τῶν ὁποίων βεβαίως δὲν δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν μακρὰν λογοτεχνικὴν ἐξέλιξιν. Μετὰ τὴν ὁμάδα ταύτην, τὴν περιστρεφομένην περὶ τὸν Ρολάνδον,

Digitized by Google

ἔχομεν πλείστας ἄλλας μικροτέρας ἐποποιίας, αἱ ὁποῖαι ψάλλουν τὰ κατορθώματα δευτερευόντων ἡρώων, Renaud de Montauban, Doon de Mayence, Chevalerie Ogier κτλ. Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι ἔχομεν καὶ ἐποποιίας ἐπαρχιακάς, οὕτως εἰπεῖν, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς ὡρισμένα γαλλικὰ διαμερίσματα, Geste des Lorrains, Geste bourguignonne κ.λ. κ.λ. Τέλος φθάνομεν εἰς τὸν κύκλον τὸν σταυροφορικὸν (cycle de la Croisade). Ἰδιαζόντως ἐνδιαφέρει ἡμᾶς, ἂν ὄχι τὸ θέμα, τοὐλάχιστον ὁ τίτλος τοῦ ἔπους «Ταξίδια εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν». Κατὰ τὸν ΙΒ′ αἰῶνα ὁ γαλλικὸς κύκλος ἔφθασεν εἰς τὴν καλυτέραν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ.

Οἱ Γάλλοι φιλόλογοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνονται οἱ ἐπιφανεῖς Γάστων Paris καὶ Ἰωσὴφ Bedier, ἔκαμαν πολλὰς μελέτας πρὸς ταξινόμησιν τῶν ποικίλων τούτων ἐπικῶν ποιημάτων. Ἡ πλήρης καὶ καθολικὴ ταξινόμησις, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ δύνανται νὰ εἰσέλθουν ὅλα τὰ ἔπη ταῦτα — θὰ εἶναι περίπου ἑκατὸν — εἰς μίαν καὶ τὴν ἰδίαν κατηγορίαν, εἶναι δύσκολος.

Κατὰ τὸν ΙΒ′ αἰῶνα, ὅτε ὁ γαλλικὸς κύκλος ἦτο εἰς τὴν ἄνθησίν του, ἀναφαίνονται νέαι ἐποποιίαι, αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἀπὸ Βορρᾶν, ἀπὸ τὴν Βρετάνην, καὶ οὕτως ἀρχίζει νὰ σχηματίζεται νέος ἐπικὸς κύκλος τῆς γαλλικῆς φιλολογίας, ὁ λεγόμενος κύκλος τῆς Βρετάνης (cycle breton). Καὶ ὁ κύκλος οὗτος ἔχει τὴν γένεσιν ἀνάλογον πρὸς τὴν τοῦ προηγουμένου. Μεμονωμέναι ποιήσεις, τὰς ὁποίας ἔψαλλον οἱ Βρετόνοι ἀοιδοί, οἱ διάδοχοι τῶν Κελτῶν βάρδων, παρόμοιοι πρὸς τοὺς σκάλδους τῆς γερμανικῆς ποιήσεως, περισυνεκεντρώθησαν περὶ ἕνα ἥρωα, ὅστις εἶναι μὲν ἱστορικῆς ἀρχῆς, κατέστη ὅμως διὰ τῶν ποιητικῶν θελγήτρων μυθικὸς ἥρως. Ἦτο δ' οὗτος ὁ βασιλεὺς Ἀρθοῦρος, ὁ ὁποῖος πράγματι ἐκυβέρνα τὸν ΣΤ′ αἰῶνα τὰ μεσημβρινὰ παράλια τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ ἔπεσε μαχόμενος γενναίως ἐναντίον τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Σαξόνων. Ἡ παράδοσις ἡ ἐπικὴ τὸν ἀνέδειξεν ὡς τὸν ἐθνικὸν ἥρωα τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν Βρεττανῶν, ἀλλὰ δὲν ἠρκέσθη εἰς τὰ πραγματικὰ κατορθώματά του: τὸν περιέβαλεν, ὅπως καὶ τὸν Καρλομάγνον, μὲ τὴν λάμψιν μυρίων ἄλλων κατορθωμάτων καὶ θριαμβευτικῶν ἱππηλασιῶν εἰς τὴν Ἰρλανδίαν, τὴν Δανιμαρκίαν, τὴν Νορβηγίαν, τὴν Σουηδίαν, τὴν Γαλλίαν, τὴν ὁποίαν κατέκτησεν ὁλόκληρον, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν Παλαιστίνην. Ὁ Ἀρθοῦρος συνεκάλει συνελεύσεις καὶ ἱππικοὺς ἀγῶνας τῶν φημισμένων ἱπποτῶν, καὶ τοὺς μᾶλλον δοξασμένους τοὺς εἶχε περὶ ἑαυτὸν εἰς τὴν περίφημον «Στρογγύλην τράπεζαν» (table ronde), εἰς τὴν ὁποίαν ἐπεκράτει πλήρης ἰσότης.

Αἱ ἐποποιίαι τῆς Βρετάνης ἔχουν τοῦτο τὸ σπουδαῖον χαρακτηριστικόν, ὅτι ὁμοιάζουν πολὺ πρὸς μυθιστόρημα, καὶ δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὅτι εἶναι τὸ ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ τοῦ μεσαίωνος λογοτεχνικὸν ὅριον τῆς διαβάσεως ἀπὸ τὸ λογοτεχνικὸν εἶδος τοῦ ἔπους εἰς τὸ νέον διὰ τὴν Εὐρώπην λογοτεχνικὸν ἔπος τοῦ μυθιστορήματος, εἶδος, τὸ ὁποῖον οἱ Ἕλληνες εἶχον ἤδη πρὸ πολλοῦ συγκροτήσει εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Οὕτως, ὁ κύκλος τῆς Βρετάνης πρέπει νὰ συμπληρωθῇ διὰ τῶν ποιημάτων ὀνομαστοῦ ποιητοῦ, τοῦ Chrestien de Troyes, καὶ ἐπίσης διὰ τῶν μυθιστορημάτων εἰς πεζὸν λόγον συγγραφέων ἀνωνύμων, τὰ ὁποῖα δὲν διαφέρουν κατ' οὐσίαν ἀπὸ τὰ μεγάλα ἐπικὰ ποιήματα. Μεταξὺ τῶν ἐποποιιῶν καὶ μυθιστορημάτων τούτων εἶναι τὰ γνωστότερα «Merlin et Artus», «Lancelot du lac», Tristan (ἐξ οὗ προῆλθε τὸ χαριτωμένον μυθιστόρημα «Tristan et Yseult», τὸ ὁποῖον, διασκευασθὲν ὑπὸ τοῦ Bédier, μετεφράσθη καὶ εἰς τὴν ἑλληνικήν). Γενικῶς, ὁ κύκλος τῆς Βρετάνης συνεκροτήθη ὁριστικῶς κατὰ τὸν ΙΒ′ αἰῶνα, καὶ ἀπέκτησε ταχέως φήμην, ἡ ὁποία ὑπερέβαλε καὶ αὐτὰς τὰς ἐποποιίας τοῦ γαλλικοῦ κύκλου.

Πολὺ ἐνδιαφέρων εἶναι δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας καὶ διὰ τὸ θέμα καὶ διὰ τὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς μεταγενεστέρας ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, τρίτος ἐπικὸς κύκλος, σχηματισθεὶς μετὰ τοὺς δύο ἄλλους, τὸν γαλλικὸν καὶ τὸν βρετανικόν, ὁ κύκλος τῆς ἀρχαιότητος, ἤτοι τὰ ἐπικὰ ποιήματα, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἔμπνευσιν ἀπὸ τὴν κλασσικὴν ἀρχαιότητα. Αἱ ἑλληνικαὶ καὶ λατινικαὶ παραδόσεις δὲν ἔπαυσαν νὰ εἶναι γνωσταὶ καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα εἰς τὴν Δύσιν, μεταξὺ δὲ τοῦ μικροῦ ὁπωσδήποτε μορφωμένου κοινοῦ τῶν τότε λογίων (οἱ ὁποῖοι ἐλέγοντο clercs), ὑπῆρχε καὶ τάσις ν' ἀνάγουν τὴν γένεσίν των οἱ Γάλλοι εἰς τοὺς Λατίνους καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας. Τὸ ἱστορικὸν μέρος τῶν ἐπῶν τούτων εἶναι δανεισμένον ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα, ὄχι ὅμως ἀπὸ τὰς γνησίας καὶ ἀληθεῖς ἱστορικὰς πηγάς, ἀλλ' ἀπὸ πηγὰς ἀποκρύφους, δηλαδὴ ἀπὸ ἱστορίας παλαιάς, εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν γραμμένας, αἱ ὁποῖαι ἦσαν πολὺ διαδεδομέναι κατὰ τὸν μεσαίωνα εἰς τὴν Δύσιν καὶ αἱ ὁποῖαι διηγοῦντο τὰ ἀρχαῖα ἱστορικὰ κατορθώματα, παρηλλαγμένα ἐπὶ τὸ μυθικώτερον. Αἱ ὡραιότεραι ἀπὸ τὰς ἐποποιίας ταύτας εἶναι τὸ «Μυθιστόρημα τοῦ Ἀλεξάνδρου» (Roman d'Alexandre), ἔπειτα τὰ «Roman de Troie», «Roman de Thèbes» κλπ. Τὰ ἔπη ταῦτα ἐγράφησαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατὰ πρότυπα ἀναγόμενα εἰς παλαιὰς ἀλεξανδρινὰς διασκευάς· π. χ. ὁ ποιητὴς τοῦ μυθιστορήματος τοῦ Ἀλεξάνδρου δὲν ἤντλησεν ἀπὸ τὸν Κούρτιον, ἀλλ' ἀπὸ τὸ ἀλεξανδρινὸν μυθιστόρημα τοῦ Ψευδοκαλλισθένους καὶ τὰς παρομοίας ἄλλας μυθιστορικὰς συγγραφάς. Τὰ ἀρχαϊκὰ ταῦτα ποιήματα εἶναι συνήθως γνωστῶν συγγραφέων, ἡ ἔμπνευσίς των δ' εἶναι τοιαύτη, ὥστε δὲν δύνανται νὰ καταλεχθοῦν μεταξὺ τῶν ἀληθινῶν, τῶν αὐθορμήτων ἐπῶν. Κάμνουν δὲ παραδοξοτάτην ἐντύπωσιν διὰ τὴν μεταμόρφωσιν τῶν ἀρχαίων ἡρώων εἰς πλανοδίους ἐρωτύλους ἱππότας τοῦ μεσαίωνος. Τὰ περίεργα ταῦτα ἔπη ἔσχον ἀπήχησιν σημαντικὴν καὶ εἰς τὴν μεταγενεστέραν ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν τῶν βυζαντινῶν χρόνων.

Τρεῖς λοιπὸν κύκλοι ἐπικοὶ διεμορφώθησαν εἰς τὴν Γαλλίαν κατὰ τὸν μεσαίωνα, καὶ οἱ τρεῖς ἦσαν συγκεκροτημένοι τὸν ΙΒ′ αἰῶνα. Κατὰ τὸν ἑπόμενον αἰῶνα ἔλαβον πολὺ μεγάλην διάδοσιν, ὑπερέβησαν τὰ σύνορα τῆς Γαλλίας καὶ ἐξήσκησαν ἐπίδρασιν εἰς ὅλην τὴν εὐρωπαϊκὴν λογοτεχνίαν τῶν τελευταίων μεσαιωνικῶν χρόνων. Κατὰ τὸν ΙΕ′ αἰῶνα ἀρχίζουν νὰ παρακμάζουν, πρῶτον διότι οἱ χρόνοι δὲν εἶναι κατάλληλοι πλέον πρὸς γένεσιν ἐπικῶν ποιήσεων, καὶ δεύτερον διότι ἀντικαθίστανται διὰ τοῦ νέου θριαμβεύοντος λογοτεχνικοῦ εἴδους, τοῦ μυθιστορήματος.

Ἡ νεωτέρα γαλλικὴ ἔμμετρος καὶ πεζὴ ἐποποιία. Ἡ ἐθνικὴ γαλλικὴ ἐποποιία, ἡ ἀπρόσωπος καὶ ἐξ ἐπικῶν, ἤτοι ἱστορικομυθικῶν παραδόσεων, παραγομένη, ἤρχισε νὰ σχηματίζεται κατὰ τὸν Θ′ αἰῶνα, ἔφθασεν εἰς τὴν ὑψίστην ἄνθησιν τὸν ΙΒ′, καὶ κατέπεσε κατὰ τὸν ΙΕ′ αἰῶνα. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους οἱ Γάλλοι δὲν κατώρθωσαν νὰ παραγάγουν μέγαν ἐπικὸν ποιητήν, ὡς οἱ Ἰταλοὶ τὸν Δάντην, οἱ Ἄγγλοι τὸν Μίλτωνα. Ἡ γαλλικὴ ὅμως λογοτεχνία ὑπῆρξεν ἡ πλουσιωτάτη πάσης ἄλλης εὐρωπαϊκῆς εἰς δημιουργίαν πλήθους προσωπικῶν ἐπικῶν ποιημάτων. Διὰ τῆς μετατροπῆς δὲ τοῦ ἐμμέτρου λόγου εἰς πεζόν, παρήγαγε σπουδαιότατα ἐπικὰ λογοτεχνικὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ἤσκησαν μεγίστην ἐπίδρασιν καὶ ἐδημιούργησεν, ἢ ἀληθέστερον ἐπανέφερεν εἰς νέαν καὶ πρωτότυπον ζωήν, παλαιὸν ἑλληνικὸν λογοτεχνικὸν εἶδος, τὸ ἀλεξανδρινὸν μυθιστόρημα, καὶ ἐπέβαλεν αὐτὸ ὡς κυρίαρχον εἰς τὴν σύγχρονον παγκόσμιον λογοτεχνίαν. Ἤδη ἀπὸ τὸν ΙΣΤ′ αἰῶνα, ὅτε ἤρχισε νὰ σχηματίζεται ἡ νεωτέρα γαλλικὴ λογοτεχνία διὰ τῆς ἀναγεννήσεως τῶν κλασσικῶν σπουδῶν, οἱ περὶ τὴν «Πλειάδα» ποιηταὶ ἐπεχείρησαν τὴν ἀνακαίνισιν τῶν λογοτεχνικῶν εἰδῶν τῆς ἀρχαιότητος. Ὁ Ronsard ἐπεχείρησε νὰ γράψῃ τὸ ἔπος «Φραγκιάς»· περισσότερον ἐπέτυχεν ὁ d' Aubigné εἰς τὰ «Τραγικά». Θὰ ἠδύνατο δὲ καὶ ὁ ὀνομαστὸς «Pantagruel» τοῦ Ραμπελαὶ νὰ θεωρηθῇ ὡς ἔπος, ἂν δὲν ἦτο γραμμένη εἰς πεζὸν λόγον. Κατὰ τὸν ΙΖ′ αἰῶνα ἐπανελήφθησαν αἱ ἀπόπειραι τῆς ποιήσεως ἐπικῶν ποιημάτων, χωρὶς ὅμως ἐπιτυχίαν. Τὸ καλύτερον πάλιν ἔπος τῆς ἐποχῆς ταύτης θὰ ἦτο ὁ πασίγνωστος «Τηλέμαχος» τοῦ Φενελών, γνησίας ἀρχαϊκῆς καὶ κλασσικῆς ἐμπνεύσεως, ἂν δὲν ἦτο καὶ οὗτος γραμμένος εἰς λαμπρότατον πεζὸν λόγον. Καὶ ὁ τρίτος κλασσικὸς αἰών, ὁ ΙΗ′, καὶ αὐτός, παρ' ὅλην τὴν ἐκ τῆς κοινωνικῆς ἐπαναστάσεως διαφώτισιν, περιπίπτει εἰς τὰ ἴδια σφάλματα μὲ τοὺς δύο προηγουμένους κλασσικοὺς αἰῶνας. Ἡ καλυτέρα σχετικῶς ἐποποιία εἶναι τοῦ ἐξαιρέτου φιλοσόφου καὶ χαλκεντέρου συγγραφέως Βολταίρου, ἡ «Ἑρριάς» (Henriade).

Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν ΙΘ′ αἰῶνα ἡ παράδοσις τῆς ἐποποιίας τῆς κλασσικῆς συνεχίζεται. Πολυάριθμα εἶναι τὰ ἐπικὰ ποιήματα τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος. Τὸ ἐνδιαφέρον εἶναι ὅτι καὶ ἐπιφανεῖς Γάλλοι ποιηταὶ γράφουν ἐποποιίας, ὁ Ἀλφρέδος de Vigny, ὁ Οὐγκώ, ὁ Λαμαρτῖνος, ὁ Musset, ὁ Leconte de Lisle. Ἀλλ' ἡ ἐποποιία λαμβάνει πλέον ἐντελῶς ἀλλοῖον χαρακτῆρα· εἶναι ἐποποιία ὄχι μόνον ἡρωϊκή, ἀλλὰ καὶ εἰδυλλιακή, φιλοσοφικὴ κλπ. Ἰδίως ἡ φιλοσοφικὴ ἐποποιία παρήγαγε σπουδαῖα ἔργα, ὡς τὸ «Πεπρωμένον» (les Destinées) τοῦ Ἀλφρέδου de Vigny, τὸν «Προμηθέα ἐλευθερούμενον», τὸν «Ἐμπεδοκλῆ», τὸν «Εὐφορίωνα», ὡραῖα ποιήματα τοῦ Λουδοβίκου Ménard, τὴν «Δικαιοσύνην καὶ Εὐτυχίαν» τοῦ Sully - Prudhomme κλπ. Εἰς τὴν οἰκιακὴν ἐποποιίαν διεκρίθη ὁ Λαμαρτῖνος μὲ τὸ θαυμάσιον ποίημά του «Jocelyn», ὁ Φραγκῖσκος Κοππὲ μὲ τοὺς «Ταπεινούς», ὁ Παῦλος Μπουρζὲ μὲ τὴν «Ἔδελ». Ἐποποιίας μικρὰς θὰ ἠδυνάμεθα ἴσως νὰ θεωρήσωμεν καὶ τὰ ἐξαίσια ποιήματα τοῦ Ἀνδρέα Chénier, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν κλασσικὴν ἀρχαιότητα, τὰ ἀνάλογα ποιήματα τοῦ Anatole France, τοῦ Bauville, τοῦ Jules Lemaître κλπ. κλπ. Εἰς ταῦτα δύνανται νὰ προστεθοῦν καὶ αἱ μεγάλαι ἐποποιίαι εἰς πεζὸν λόγον, οἱ «Μάρτυρες» τοῦ Σατωβριάνδου, ὁ «Ἀχασβῆρος» τοῦ Ἐδγὰρ Κινέ, ἀκόμη καὶ ἡ «Σαλαμπῶ» τοῦ Γουσταύου Φλωμπὲρ καὶ τὸ «Debâcle» τοῦ Αἰμιλίου Ζολᾶ. Ἀλλὰ τὰ πνευματικὰ ταῦτα ἔργα, ὅσον ἐξαίρετα καὶ ἂν εἶναι, δὲν δύνανται νὰ θεωρῶνται ἐποποιίαι κατὰ τὴν ἀληθινὴν καὶ τὴν οὐσιώδη ἔννοιαν τῆς αὐτομάτου ἐθνικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἐπικῆς ποιήσεως ἑνὸς λαοῦ.

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

Μεταβυζαντινὸν καὶ σύγχρονον ἑλληνικὸν ἔπος. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ξενοκρατίας ὡς καὶ τοῦ μετὰ ταῦτα ἐλευθέρου πολιτικοῦ των βίου οἱ Ἕλληνες δὲν ἔπαυσαν καλλιεργοῦντες τὸ ποιητικὸν τοῦτο εἶδος ὑπὸ τὰς ποικίλας αὐτοῦ μορφάς: ἱστορικήν, πολεμικήν, ἐρωτικήν, διδακτικήν, σατυρικὴν ἔν τε τῇ λογίᾳ καὶ δημώδει γλώσσῃ. Εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆς δουλείας συνετέθησαν διάφοροι «Θρῆνοι» ἐπὶ τῇ ἁλώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον βραχεῖς, ὡς καὶ τὸ «Θανατικὸν τῆς Ρόδου», ἡ «Ἱστορικὴ ἐξήγησις περὶ Βελισσαρίου» τοῦ Ἐμμανουὴλ Γεωργιλλᾶ (ΙΕ′ αἰών), ἡ «Ἱστορία τοῦ Ταγιαπιέρα» καὶ ἡ «Ἱστορία τοῦ ρὲ τῆς Σκωτζίας μὲ τὴν βασίλισσαν τῆς Ἐγγλιτέρας» τοῦ Κερκυραίου Ἰακώβου Τριβώλη (ΙΣΤ′ αἰών), τὰ «Ἀνδραγαθήματα τοῦ Μερκουρίου Μπούα» τοῦ Τζάνε Κορωναίου (ΙΣΤ′ αἰών), ἡ «Πολιορκία τῆς Μάλτας» τοῦ Ἀντωνίου Ἀχέλη (ΙΣΤ′ αἰών), ὁ «Ἀπόκοπος» τοῦ Μπεργαδῆ (ΙΣΤ′ αἰών), ὁ «Κρητικὸς πόλεμος» καὶ ἡ «Κατάνυξις ὠφέλιμος διὰ κάθε Χριστιανὸν» τοῦ Μαρίνου Τζάνε Μπουνιαλῆ (ΙΖ′ αἰών), ὁ «Κρητικὸς πόλεμος» τοῦ Ἀνθίμου Διακρούση κτλ., ὡς καὶ ὁ «Ἐρωτόκριτος» τοῦ Βιτσέντσου Κορνάρου (ΙΖ′ αἰών), τὸ μόνον ἐκ πάντων τῶν ἀνωτέρω ἐπικῶν ποιημάτων, τοῦ ὁποίου ἡ λογοτεχνικὴ ἀξία εἶναι ἀναμφισβήτητος. Ἐὰν δὲ θεωρήσωμεν ὡς ἐπικὰ καὶ τὰ περισσότερα τῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων (ἱστορικῶν, ἀκριτικοῦ κύκλου, παραλογῶν, κλέφτικων κτλ.), τὰ ὁποῖα παρὰ τὴν βραχύτητά των καὶ τὸν ᾀσματικὸν χαρακτῆρά των εἶναι κατὰ μορφὴν καὶ οὐσίαν ἀφηγηματικά, τότε θὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἡ εἰς δημώδη γλῶσσαν ἐπικὴ παραγωγὴ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἥ τε ἔντεχνος καὶ ἡ στοματική, εἶναι καὶ κατὰ ποσὸν καὶ κατὰ ποιὸν πολὺ ἀνωτέρα τῆς εἰς τὴν λογίαν γλῶσσαν, τῆς ὁποίας ἡ ψυχρὰ συμβατικότης, συντελούντων καὶ ἄλλων αἰτίων, ἐνόθευσε τὴν δημιουργικὴν πνοὴν τῶν ποιητῶν.

Ἀπὸ τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος μέχρι σήμερον ἡ ἑλληνικὴ λογοτεχνία ἀριθμεῖ ἱκανὸν πλῆθος ἐπικῶν ποιημάτων, ἐν οἷς ὁ λυρικὸς τόνος κυριαρχεῖ, καὶ τῶν ὁποίων τὰ περισσότερα ἔχουν ὡς ἀντικείμενον τὴν ἐξύμνησιν τῶν ἡρωϊκῶν πράξεων καὶ προσώπων τῆς Ἐπαναστάσεως. Οὕτως ὁ Γεώργιος Ζαλοκώστας ἔγραψε τὸ «Χάνι τῆς Γραβιᾶς», τὸν «Μπότσαρην», τὸ «Μεσολόγγιον», ὁ Ἀλέξανδρος Σοῦτσος τὸν «Περιπλανώμενον» καὶ τὴν «Τουρκομάχον Ἑλλάδα», ὁ Διονύσιος Σολωμὸς τὸν «Λάμπρον», τὸν «Κρητικὸν» καὶ τοὺς «Ἐλευθέρους Πολιορκημένους» (ἀποσπάσματα), ὁ Ἀλέξ. Ραγκαβῆς τὸν «Λαοπλάνον», ὁ Δημ. Βερναρδάκης τὴν «Εἰκασίαν», ὁ Ἀρ. Βαλαωρίτης πλὴν τῶν βραχυτέρων «Θανάση Βάγια», «Ἀστραπόγιαννου» κτλ., τὴν «Φροσύνην», τὸν «Διάκον» καὶ τὸν «Φωτεινὸν» (ἀτελῆ), ὁ Θεόδωρος Ὀρφανίδης τὴν «Χίον Δούλην», τὴν «Μάχην τῆς Πέτρας» καὶ τὸν «Ἅγιον Μηνᾶν», ὁ Γεώργιος Βιζυηνὸς τὸν «Κόδρον», ὁ Στ. Κουμανούδης τὸν «Στρατῆν Καλοπίχειρον», ὁ Ἀχιλ. Παράσχος τὸν «Ἀλφρέδον», ὁ Ἀντών. Ἀντωνιάδης τὴν «Κρητηΐδα», καὶ τὴν «Μεσολογγιάδα», ὁ Γερ. Μαρκορᾶς τὸν «Ὅρκον», ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς τὴν «Φλογέραν τοῦ Βασιλιᾶ», ὁ Ἄγγελος Σικελιανὸς τὸ «Πάσχα τῶν Ἑλλήνων» καὶ ὁ Νικ. Καζαντζάκης τὴν «Ὀδύσσειαν». Ἐκ τῶν καθαρῶς σατιρικῶν ἐπῶν μνημονευτέα τοῦ Ἰακώβου Ρίζου Νερουλοῦ «Κούρκας Ἁρπαγή», τοῦ Θεοδώρου Ὀρφανίδου τὸ «Τίρι - Λίρι», τοῦ Ἀνδρέα Λασκαράτου τὸ «Ληξούρι», ἡ «Βάρκα Κανονιέρα» κτλ.

Κ. Ι. Β.

— **ἔπος ζῴων.** Ὡς ἔπη ζῴων ἐχαρακτηρίσθησαν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς λογοτεχνίας πάντα τὰ ἀφηγηματικὰ ποιητικὰ δημιουργήματα, ἐνίοτε δὲ καὶ τινα εἰς πεζὸν γραφέντα λογοτεχνήματα, τὰ ἀφορῶντα τὸν βίον τῶν ζῴων καὶ τῶν φυτῶν καὶ ἀποδίδοντα εἰς αὐτὰ ἀνθρώπινα αἰσθήματα, σκέψεις καὶ πράξεις. Τοιαῦτα ἔργα παρήγαγον ἅπαντες οἱ κατὰ φύσιν ζῶντες λαοί, ἔχουν δὲ ταῦτα χαρακτῆρα διδακτικὸν καὶ σατιρικόν, διὰ τῆς ἀποδόσεως ἀνθρωπίνων πράξεων εἰς τὰ ζῷα. Ἐν τοῖς ἔπεσι τούτοις διεκωμῳδήθησαν αἱ ἀνθρώπιναι κακίαι καὶ ἀδυναμίαι, ἐθίγησαν δὲ πολιτικά, θρησκευτικὰ καὶ ἐθνολογικὰ ζητήματα, ὅπως εἰς βυζαντινὰ ἔπη ζῴων, ἔνθα σατιρίζονται οἱ Φράγκοι, Χαζάροι, Βλάχοι, Ἑβραῖοι κ. ἄ. Ἐκ τῶν ἑλληνικῶν ἐπῶν τὰ σημαντικώτερα ἐγράφησαν κατὰ τὴν μεσαιωνικὴν ἐποχήν. Τοιαῦτα εἶναι: ὁ «Πουλολόγος», τοῦ ὁποίου ἡ ὑπόθεσις εἶναι ὁ γάμος τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀετοῦ, ἡ εἰς τὸ συμπόσιον συγκέντρωσις τῶν πτηνῶν καὶ ἡ ἐπακολουθήσασα ἔρις· ἡ «Διήγησις παιδιόφραστος τῶν τετραπόδων ζῴων», ὅπου ἱστοροῦνται τὰ κατά τινα συνέλευσιν τῶν τετραπόδων· τὸ «Συναξάριον τοῦ τιμημένου γαδάρου», φερόμενον καὶ ὡς «Γαδάρου, λύκου κι' ἀλουποῦς διήγησις ὡραία», ἐκ τοῦ ὁποίου παρήχθη καὶ τὸ νεώτερον ἔπος «Φυλλάδα τοῦ γαδάρου»· ὁ «Πωρικολόγος», ἔνθα συνέρχονται τὰ ὀπωρικὰ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ βασιλέως των κυδωνίου, ἡ «Ψαρομαχία», «Ἀραχνομαχία», «Γερανομαχία» κ. ἄ. Ἐκ τῶν ἀφ-

Digitized by Google

χαίων γνωστότερον εἶναι τὸ εἰς τὸν Ὅμηρον ἀποδιδόμενον ἔπος «Βατραχομυομαχία». Ἀνάλογα ἔπη ζῴων παρήγαγον καὶ ἄλλοι λαοί, γενικώτερον δὲ γνωστὰ εἶναι τὸ γαλλικὸν «Le Roman de Renard» καὶ τὸ γερμανικὸν «Reinhart Fuchs». Ἐκ τῶν ἑλληνικῶν ἄλλα ἐγεννήθησαν ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους, τινὰ ἔχουν δυτικὴν τὴν καταγωγήν, τὰ πλεῖστα δὲ μετεφράσθησαν ὡς εἶχον ἢ παρηλλαγμένα εἰς διαφόρους βαλκανικὰς καὶ ἀνατολικὰς γλώσσας. Ἐκ τῶν ἐπῶν τῶν ζῴων διὰ συμπτύξεως παρήχθησαν πλεῖστοι διδακτικοὶ μῦθοι ἢ καὶ παροιμίαι, ὡς ἡ παρ᾽ ἡμῖν παροιμία «ἐμαζεύτηκαν τὰ ὄρνια κι᾽ ἔκαμαν τὸν μποῦφο πρῶτο», ἡ διήγησις «κάτα, λιοντάρι κι᾽ ἄνθρωπος» κ. ἄ. Αἱ πλεῖσται διηγήσεις τοῦ Λαφονταὶν θεωροῦνται τὴν ἀρχὴν ἔχουσαι εἰς φλανδρικὰ καὶ γαλλικὰ ἔπη ζῴων, περὶ δὲ τοῦ ἀρχαίου Ἕλληνος μυθογράφου Αἰσώπου οἱ Grimm καὶ Wagner φρονοῦν ὅτι οὗτος ἐχρησιμοποίησε κατάλοιπα παλαιοτάτου τινὸς ἔπους τῆς Ἀρίας φυλῆς, γραφέντος πρὸ τῆς διασπορᾶς τῆς Ἀριανῆς ὁμοφυλίας, εἰκάζουν δὲ τοῦτο ἐκ παραβολῆς τῶν αἰσωπείων μύθων πρὸς παλαιοὺς ἰνδικοὺς τοιούτους. [Περὶ τῆς γενέσεως τῶν ἐπῶν ζῴων πρβλ. τὰ ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ *A. Ludwich*, Die homerische Batrachomachia (Λειψία 1896).] Π. Ν. Π.

ἐποστρακίζω· ρίπτω ὄστρακα (θραύσματα πηλίνων ἀγγείων) ἢ παρόμοια πετράδια κατὰ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, οὕτως ὥστε νὰ πηδῶσιν ὑπὲρ αὐτὴν πολλάκις· || κατ᾽ ἐπέκτασιν, ρίπτω βλῆμα οὕτως, ὥστε προσκροῦον κάπου νὰ ἀναπηδήσῃ κατ᾽ ἄλλην διεύθυνσιν· || μέσ. *ἐποστρακίζομαι*, προσκρούσας ἀναπηδῶ: «βλῆμα ἐποστρακισθὲν» μεταβαλὸν διεύθυνσιν ἕνεκα προσκρούσεως.

ἐποστρακισμὸς (ὁ) καὶ ***ἐποστράκισμα*** (τό)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐποστρακίζειν, μεταβολὴ διευθύνσεως ἕνεκα προσκρούσεως.

—*['Εγκυκλ.]* Ἀρχαία παιδιά, ἣν ὁ Εὐστάθιος (1161, 34) ὡς ἑξῆς περιγράφει· «Εἶδος παιδιᾶς, καθ᾽ ἣν ὀστράκια πλατέα ἐκτετριμμένα ὑπὸ θαλάσσης προΐενται κατὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὑγροῦ· καὶ ἐπιτρέχοντα ἐνίοτε πολλάκις ἕως ἀτονήσαντα δυῶσι κατὰ θαλάσσης, ἡδίστην ποιοῦντα πρόσοψιν». Ἡ παιδιὰ αὕτη εἶναι ἐν χρήσει καὶ μέχρι σήμερον ἐν Ἑλλάδι, φέρουσα διάφορα ὀνόματα, παξημαδάκια, πιτταράκια, κουταλάκια, πεταλίδες, ἀναπεταρίδες κλπ. Συνίσταται δ᾽ εἰς τὴν μεθ᾽ ὁρμῆς ἐκσφενδόνησιν παραλλήλως πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν ἠρεμοῦντος ὕδατος, λίμνης ἢ θαλάσσης, πεπλατυσμένου χάλικος ἢ τεμαχίου ἀγγείου, ὅπερ πλῆττον τὴν ἐπιφάνειαν ὑπὸ ἐλαχίστην γωνίαν, ἀναπηδᾷ πολλάκις ἐκ τοῦ ὕδατος, χωρὶς νὰ βυθισθῇ ἀμέσως. Ὁ ἐπιτυγχάνων τὰς πλειοτέρας τοιαύτας ἀναπηδήσεις καὶ ἐκσφενδονῶν τὸν χάλικα εἰς μεγαλυτέραν ἀπόστασιν θεωρεῖται νικητής. Σ. Γ. Σ.

—*[Βλητική]* Ὁ *ἐποστρακισμὸς* τῶν βλημάτων, ἐν γένει, κατὰ τὴν πρόσκρουσίν των ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἐπιφανείας ὕδατος ἢ οἱουδήποτε ἄλλου ἀντικειμένου, ἐπέρχεται κατ᾽ ἀρχὴν πάντοτε, ὑπὸ ὡρισμένας συνθήκας γωνίας προσπτώσεως, ταχύτητος καὶ σκληρότητος ἐπιφανείας προσκρούσεως.

Αἱ βολίδες τῶν φορητῶν ὅπλων ἐπὶ ἐδάφους συνήθους σκληρότητος, διὰ γωνίαν προσκρούσεως μέχρις 15°, ἐποστρακίζονται πάντοτε, διαγράφουσαι τροχιάν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κανονικήν, ἀναλόγως τῆς τυχὸν ἐπερχομένης παραμορφώσεως τῆς ἐξωτερικῆς μορφῆς καὶ διαταράξεως εἰς τὸν ἄξονα περιστροφῆς· κατ᾽ ἀρχὴν παρατηρεῖται ἐκτροπὴ πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς περιστροφῆς· τὸ μέγεθος τοῦ ἅλματος κυμαίνεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ 400 μ. διὰ τὰς μικρὰς μέχρι 100 μ. διὰ τὰς μεγάλας ἀποστάσεις βολῆς· τὸ βέλος τῆς διαγραφομένης τροχιᾶς δὲν ὑπερβαίνει συνήθως τὰ 10 μ. καὶ ἐξαιρετικῶς μόνον δύναται νὰ φθάσῃ εἰς 15 μέτρα· εἰς τὰς μικρὰς ἀποστάσεις κατ᾽ ἀρχήν, ἐκτὸς ἐξαιρετικῶν περιστάσεων, καθ᾽ ἃς ἕνεκα τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους ἡ μείωσις τῆς ταχύτητος δὲν εἶναι μεγάλη, ὁ ἐποστρακισμὸς ἐπαναλαμβάνεται, οὕτως ὥστε ἡ βολὶς διὰ διαδοχικῶν ἁλμάτων νὰ φθάνῃ μέχρι τῶν μεγαλυτέρων βεληνεκῶν.

Ὁ ἐποστρακισμὸς τῶν βολίδων καὶ θραυσμάτων τῶν ὀβίδων τοῦ πυροβολικοῦ ἀκολουθεῖ τὰς αὐτὰς ἀρχάς, εἰς μᾶλλον ὅμως περιωρισμένον βαθμόν, ὡς ἐκ τῶν δυσμενεστέρων συνθηκῶν, ἤτοι μικροτέρας ταχύτητος, μεγαλυτέρας γωνίας προσκρούσεως καί, διὰ τὰ θραύσματα, ἀκανονίστου τῆς ἐξωτερικῆς μορφῆς. Ἀποτέλεσμα τοῦ φαινομένου τοῦ ἐποστρακισμοῦ εἶναι ἡ αὔξησις τῆς δασύτητος τῆς τε δέσμης τῶν τροχιῶν βάλλοντος τμήματος πεζικοῦ καὶ τοῦ κώνου διαρρήξεως τῶν ὀβίδων τοῦ πυροβολικοῦ, μετ᾽ ἐπεκτάσεως συγχρόνως τοῦ βάθους ἐνεργείας, ἰδίᾳ διὰ τὰς βολίδας τῶν φορητῶν ὅπλων· πρὸς τούτοις δέ, συντρέχοντος εἰς τοῦτο καὶ τοῦ ἀκανονίστου ἐποστρακισμοῦ καὶ τοῦ τοιούτου ἐπὶ ἐπιφανειῶν μὴ ὁριζοντίων, οὐσιώδης μείωσις τῆς παρεχομένης ἀσφαλείας ὑπὸ τῶν τεχνητῶν μέσων προκαλύψεως, ὡς ἀσπιδίων κ.τ.λ.

Ἡ *ἐποστρακίζουσα βολή*, μετὰ τὰ μέσα ἔτι τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἦτο ἐν μεγίστῃ χρήσει καὶ ἀπετέλει ἐνίοτε τὸν κανόνα· οὕτω διατάξεις περὶ βολῆς τοῦ 1864 ἐν Γαλλίᾳ, καθορίζουσιν ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ τὰ τῆς ἐκτελέσεως ταύτης δι᾽ ἕκαστον διαμέτρημα πυροβόλων· ἰδίως ἡ βολὴ αὕτη, καθιερωθεῖσα ὑπὸ τοῦ Βωμπὰν (Vauban), ἐθεωρεῖτο λίαν ἀποτελεσματικὴ κατὰ τὰς πολιορκίας διὰ τὴν προσβολὴν ἐκ τοῦ πλευροῦ τοῦ τε προσωπικοῦ καὶ τῆς σκευῆς τοῦ ἀμυνομένου· ἡ ἔλλειψις ἀκριβείας βολῆς τῶν πυροβόλων καὶ ἡ χρησιμοποίησις πλήρων βλημάτων ἢ μικρᾶς ἀκτῖνος ἐνεργείας διὰ διαρρήξεως, δικαιολογεῖ τὰς ἀντιλήψεις ταύτας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἐν τῷ ναυτικῷ ἐγίνετο ἐπίσης πολλάκις χρῆσις τῆς βολῆς ταύτης ἀντὶ τοῦ *εὐθυφόρου ρίμματος*, πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ ἐποστρακισμοῦ τῶν βλημάτων ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τῶν πλοίων.

Τῆς εἰσδύσεως πάντων ἐν γένει τῶν βλημάτων ἐξουδετερουμένης διὰ τοῦ ἐποστρακισμοῦ, εἰς πάσας τὰς μεταλλικὰς θωρακίσεις (ἀσπίδια, κράνη, θώρακες κτλ.), δίδεται σχῆμα διευκολῦνον τοῦτον κατὰ τὰς μᾶλλον πιθανὰς διευθύνσεις βολῆς. Τὰ βλήματα πυροβολικοῦ, τὰ νῦν ἐν χρήσει, παύουσι νὰ εἰσδύωσιν εἰς θωρακίσεις διὰ γωνίαν προσκρούσεως ἀνωτέραν τῶν 30 μοιρῶν.

Κατὰ τὰς καταλήψεις θέσεων, ἀποφεύγονται ἐπιμελῶς περιοχαί, αἵτινες, ὡς ἐκ τῆς διαμορφώσεως τοῦ πέριξ ἐδάφους, καθίστανται διὰ τοῦ ἐποστρακισμοῦ φωλεαὶ βλημάτων, κατ᾽ ἀρχὴν δέ, διὰ πᾶσαν ἀμυντικὴν ἐγκατάστασιν, ἡ γειτνίασις ἐπιφανειῶν ἢ ἀντικειμένων προσφόρων εἰς τὸν ἐποστρακισμόν. Κ. Δ ΓΕΝΗΣ

ἐποστρακιστικός, *—ή, —όν*· ὁ δι᾽ *ἐποστρακισμοῦ* λαμβάνων ὑπόστασιν: «ἐποστρακιστικὴ βολή». —Ἐπίρρ. ***ἐποστρακιστικῶς***.

— **ἐποστρακιστικὴ** (ἢ ***ἐποστρακίζουσα***) ***βολή***· βλ. *ἐποστρακισμὸς* [Βλητ.].

ἐπουλίς, *—ίδος* (ἡ)· σάρκωμα ἀναπτυσσόμενον ἐπὶ τῶν οὔλων κατὰ τὸ μεταξὺ τῶν ὀδόντων κενόν.

— *['Οδοντιατρ.]* Καλεῖται *ἐπουλὶς* ὄγκος ἀναπτυσσόμενος ἐπὶ τῶν οὔλων, ἔχων τὴν ἀρχὴν ἐκ τοῦ περιοστέου τῆς φατνιακῆς ἀποφύσεως τῆς σιαγόνος. Αἱ ἐπουλίδες εἶναι συνήθως ὄγκοι σκληροὶ τὴν σύστασιν ἐξ ἰνώδους ἱστοῦ μετὰ πολλῶν γιγαντοκυττάρων. Ἐνῷ μέχρι τοῦδε αἱ ἐπουλίδες κατετάσσοντο εἰς τὰ σαρκώματα, κατὰ τὰς νεωτέρας ἀντιλήψεις θεωροῦνται ὡς μορφὴ τῆς ἰνώδους ὀστίτιδος. Ἀναπτύσσονται εἰς νεαρὰν ἡλικίαν, κατὰ προτίμησιν εἰς τὰς γυναῖκας, αὐξάνονται δὲ βραδέως. Εἶναι ὄγκοι καλοήθεις. Ὅταν τελείως ἐξαιρεθῶσι δὲν ὑποτροπιάζουσι, πάντως ὅμως ἀπαιτεῖται νὰ ἀποκοπῇ πλὴν τοῦ ὄγκου καὶ μικρὸν τμῆμα τοῦ ὀστοῦ, ἐφ᾽ οὗ ἀναπτύσσεται οὗτος. Δ. Χ. ΚΟΚΚΟΡΗΣ

ἐπουλῶ (*—όω*) καὶ ***ἐπουλώνω***, *ἀόρ. ἐπούλωσα—ἐπουλώθην*, παρακ. παθ. μετχ. *ἐπουλωμένος*· κάμνω ὥστε νὰ κλείσῃ τὸ τραῦμα καὶ νὰ σχηματισθῇ οὐλή: «ἐπουλώθη τὸ τραῦμα,—ἡ πληγή,—τὸ ἕλκος»· || μεταφ. θεραπεύω, κάμνω νὰ λησμονηθῇ κακόν τι ἢ δυστύχημα: «μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου τὸ κακὸν ἐπουλώθη».

ἐπούλωνες (οἱ) (λατ. epulones) *['Αρχ.]*. Ἱερατικὸν ἀξίωμα, τὸ ὁποῖον ἱδρύθη ἐν Ῥώμῃ τῷ 196 π. Χ. Οἱ ἐπούλωνες ἦσαν κατ᾽ ἀρχὰς τρεῖς (tresviri epulones), βραδύτερον ἐγένοντο ἑπτὰ (septemviri epulones) καὶ ἐπὶ Καίσαρος δέκα (decemviri epulones ἢ sacris faciendis). Κύριον ἔργον εἶχον τὴν μέριμναν διὰ τὴν διοργάνωσιν τῆς τελετῆς, καθ᾽ ἣν προσεφέρετο εἰς τὸν Δία καὶ εἰς τοὺς ἄλλους θεοὺς γεῦμα ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου. Τὸ γεῦμα τοῦτο, τὸ ὁποῖον εἶχε τὸν χαρακτῆρα ἐπαφῆς τῶν θεῶν μὲ τοὺς ἀνθρώπους, ἐλάμβανε χώραν δὶς τοῦ ἔτους, ἤτοι τὴν 13 Σεπτεμβρίου, ὁπότε ἑωρτάζοντο οἱ ludi romani, καὶ τὴν 13 Νοεμβρίου, ὁπότε ἑωρτάζοντο οἱ ludi plebei. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν παρετίθετο πρὸς τιμὴν αὐτοῦ τοῦ Διός. Εἰς τὴν τράπεζαν ἐλάμβανον θέσιν μόνον οἱ ἐπίσημοι, ἐν διακεκριμένῃ δὲ αὐτῆς θέσει ἐτίθετο ὁμοίωμα τοῦ Διός, κεκλιμένον ἐπὶ κλίνης κατὰ τὸν ἑλληνικὸν τρόπον, καὶ ἑκατέρωθεν ἐπὶ ἑδρῶν καθήμενα τὰ ὁμοιώματα τῆς Ἥρας καὶ τῆς Ἀθηνᾶς. Εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν τὸ γεῦμα παρετίθετο κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἀλλὰ πρὸς τιμὴν τῶν ἄλλων δύο θεῶν, ὁπότε ὁ Ζεὺς ἐθεωρεῖτο ἁπλῶς προσκεκλημένος. Οἱ ἐπούλωνες ἐξελέγοντο κατ᾽ ἀρχὰς μόνον ἐκ τῆς τάξεως τῶν πληβείων, κατὰ δὲ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους καὶ ἐκ τῶν πατρικίων. Ὁ θεσμὸς τῶν ἐπουλώνων διετηρήθη μέχρι τοῦ Δ΄ μ. Χ. αἰῶνος, ἡ τελευταία δὲ περὶ αὐτοῦ μνεία ἀνέρχεται εἰς τὸ ἔτος 377. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

ἐπουλώσιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δυνάμενος νὰ ἐπουλωθῇ: «ἐπουλώσιμον ἕλκος».

ἐπούλωσις, *—εως* (ἡ)· τὸ κλείσιμο τοῦ τραύματος καὶ ὁ σχηματισμὸς οὐλῆς: «ἐπούλωσις τοῦ τραύματος, —τῆς πληγῆς, —τοῦ ἕλκους»· || μεταφ. λησμοσύνη κακοῦ τινος ἢ δυστυχήματος.

—*['Ιατρ.]* Καλεῖται *ἐπούλωσις* ὁ σχηματισμὸς οὐλῆς πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἐκ τραυματισμοῦ λυθείσης συνεχείας τοῦ δέρματος. Ἡ οὐλὴ εἶναι ἀφανής, ὅταν τὸ τραῦμα ἐνδιαφέρῃ τὰς ἐπιπολῆς στιβάδας τοῦ δέρματος· ἐμφανὴς δὲ ὅταν ἐνδιαφέρῃ τὰς κατὰ βάθος στιβάδας τοῦ δέρματος καὶ τὰ ὑποκείμενα μόρια. Ἄλλοτε πάλιν εἶναι ὑπερτροφική, ὁπότε καλεῖται *χηλοειδές*, ἢ χαρακτηριστικὴ τῆς προϋπαρξάσης παθήσεως, ὡς π. χ. αἱ οὐλαὶ τοῦ φυματιώδους λύκου, τοῦ συφιλιδικοῦ ἕλκους κλπ. Ἡ ἐπούλωσις γίνεται κατὰ πρῶτον σκοπόν, ὅταν τὰ διεστῶτα χείλη συγκολληθῶσιν ἀμέσως· κατὰ δεύτερον δέ, ὅταν ἡ ἕνωσις αὕτη δὲν κατορθοῦται ἀμέσως εἴτε λόγῳ μολύνσεως καὶ διαπυήσεως τοῦ τραύματος, εἴτε λόγῳ ἐκτάσεως αὐτοῦ ἢ ἀπωλείας δέρματος ἢ μαλακῶν μορίων, ὁπότε διὰ τὴν ἐπούλωσιν ἀπαιτεῖται ἀνανέωσις τῶν κυττάρων διὰ σαρκοφυΐας ἢ συμπλησίασις τῶν χειλέων διὰ ραφῆς ἁπλῆς ἢ κατόπιν νεαροποιήσεως ἢ μεταμόσχευσις τμημάτων ὑγιοῦς δέρματος κλπ. Ἡ ἀναπλαστικὴ ἐνέργεια τοῦ ὀργανισμοῦ, δι᾽ ἧς συντελεῖται ἡ ἐπούλωσις, ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς καθόλου ζωϊκῆς ἀντοχῆς, τῆς ὀργανικῆς ἀντιστάσεως καὶ τῆς εὐρωστίας τοῦ ἀτόμου, ἐμποδίζεται δὲ παρεμπιπτουσῶν διαφόρων μολύνσεων ἢ ἄλλων τραυματικῶν ἐπιπλοκῶν ἢ παρουσίᾳ σακχάρου ἐν τοῖς οὔροις. Ὁ ἐκ τῆς ἐπουλώσεως ἱστὸς εἶναι σκληρός, ἀνώμαλος, κακῶς ἠγγειωμένος καὶ δύναται ἀναλόγως τῆς τοπογραφίας του καὶ τῆς ἐκτάσεως τοῦ τραύματος νὰ προκαλέσῃ δυσμορφίας, στενώσεις κοιλοτήτων ἢ συμφύσεις πρὸς ὑποκείμενα μόρια. Αἱ ἐπιπλοκαὶ αὗται συνεπάγονται ἐνίοτε νευραλγίας, λειτουργικὰς διαταραχὰς κλπ. Παρίσταται δὲ τότε ἀνάγκη εἰδικῶν ἐπεμβάσεων ἢ πλαστικῶν ἐγχειρήσεων. Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

ἐπουλωτικός, *—ή, —όν*· ὁ κατάλληλος νὰ φέρῃ ἐπούλωσιν, ὁ συντελῶν εἰς τὴν ἐπούλωσιν: «φάρμακον ἐπουλωτικόν». —Ἐπίρρ. ***ἐπουλωτικῶς***.

ἐπουραία (ἡ) (Epuraea) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν* περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

ἐπουράνιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· οὐράνιος, ὁ ἐν τῷ οὐρανῷ εὑρισκόμενος: «ἐπουράνιε Θεέ»· || ***ἐπουράνια*** ὡς οὐσιαστ. (τά)· (ἀρχ.) τὰ οὐράνια φαινόμενα, τὰ μετέωρα· (νεωτ.)· ὁ οὐρανὸς ἐν γένει: «τὸν ἀνεβάζει μὲ τοὺς ἐπαίνους του 'ς τὰ ἐπουράνια».

ἐπουρίζω· ἐπὶ τοῦ ἀνέμου, φυσῶ ὄπισθεν, ὠθῶ τὴν πρύμνην· || μεταβάλλομαι εἰς οὔριον, ἀρχίζω νὰ γίνωμαι οὔριος: «ὁ ἄνεμος ἐπουρίζει».

— *[Ναυτ.]* Ὁ ὅρος *ἐπουρίζω* (κοιν. *τὰ δίνω στὰ πρύμα* ἢ *τὰ πρυμίζω*, γαλλ. faire vent arrière, ἀγγλ. to bear down, Ναυτ. ὀνοματολ. ἄρθρ. 882) σημαίνει φέρω τὸ πλοῖον ἀπὸ *πλαγιοδρομίας* εἰς καθαρὰν *οὐριοδρομίαν*· κατ᾽ ἐπέκτασιν *οὐριοδρομῶ* (κοιν. *πάω πρύμα*). Δὲν ὑπονοεῖ δὲ ἐξαναγκασμὸν πρὸς τοιαύτην ἀλλαγὴν ἱστιοδρομίας ἕνεκα καιρικῶν συνθηκῶν, δι᾽ ὃ δὲν πρέπει νὰ συγχέηται πρὸς τὸ *παραδίδωμι τῷ ἀνέμῳ*· ἀλλ᾽ οὔτε καὶ πρὸς τὸ *ἐπιδίδω*, ὅπερ δὲν ὑποχρεοῖ τὴν ἀλλαγὴν ἱστιοδρομίας μέχρι τῆς οὐριοδρομίας. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἐπούρισμα (τό)· πλοῦς συμφώνως πρὸς τὸν ἄνεμον, κοιν. *πρύμισμα*.

ἐπουρῶ (*—έω*)· οὐρῶ ἐπί τινος.

ἐπουσιώδης (ὁ ἡ), *—ες* (τό)· ὁ παρὰ τὴν οὐσίαν, ὁ ξένος πρὸς τὴν οὐσίαν, δευτερεύων, ἀντιθ. *οὐσιώδης*.—Ἐπίρρ. ***ἐπουσιωδῶς***.

—*[Φιλοσοφ.]* *Ἐπουσιώδης* λέγεται πᾶσα ἰδιότης τῶν πραγμάτων μὴ ὀφειλομένη ἀναγκαίως εἰς τὴν οὐσίαν αὐτῶν, τὸ «κατὰ συμβεβηκὸς» τῶν ἀρχαίων (βλ. λ. *συμβεβηκὸς [Φιλοσ.]*).

ἐποφθάλμιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐπὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἢ παρὰ τὸν ὀφθαλμόν· || *ἐποφθάλμια* (τὰ) ὡς οὐσιαστ., τὰ παρὰ τὸν ὀφθαλμὸν μέρη.

ἐποφθαλμιῶ (*—άω*)· ἀποβλέπω εἴς τι μετὰ πόθου, ἐπιθυμῶ σφοδρῶς: «ἐποφθαλμιῶ ἀνωτέραν θέσιν»· || ἀποβλέπω ἐρωτικῶς, ἐπιθυμῶ τινα ὡς σύζυγον: «ἐποφθαλμιῶ ὡραίαν κόρην».

ἐποχετεύω, *ἀόρ. ἐπωχέτευσα*· διοχετεύω, κατευθύνω δι᾽ ὀχετοῦ ἢ ὡς δι᾽ ὀχετοῦ: «ἐποχετεύω ὕδωρ», «ἐκ τῆς καρδίας τὸ αἷμα ἐποχετεύεται εἰς τὰς φλέβας».

ἐποχεύς, *—έως* (ὁ)· ἐπέχων, ὁ συγκρατῶν, ὄργανον τῆς ἁμάξης δι᾽ οὗ συγκρατεῖται ὁ ἕτερος τῶν ὀπισθίων τροχῶν καὶ δι᾽ αὐτοῦ ἡ ἅμαξα, ἄλλως *τροχοπέδη*.

ἐποχὴ (ἡ)· χρονικόν τι διάστημα, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου συνέβη σημαντικόν τι γεγονός, περίοδος ἀξιομνημόνευτος: «ἡ ἐποχὴ τῶν Περσικῶν πολέμων, — τοῦ Περικλέους, — τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου»· || φρ. «ἄφησε ἐποχὴν» ἡ δρᾶσίς του μνημονεύεται: «ὅταν ὑπηρέτει ὡς ἀστυνόμος ἄφησε ἐποχήν», «ὡς δήμαρχος —, ὡς βουλευτὴς ἄφησε ἐποχήν»· || οἱονδήποτε χρονικὸν διάστημα, περὶ οὗ ὁ λό-

Digitized by Google

γος: «κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐγὼ ἤμην στρατιώτης»· «ἐποχὴ δόξης, — πλούτου», «κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δουλείας», «εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Βούλγαρη, — τοῦ Κουμουνδούρου»· || ἑκάστη τῶν τεσσάρων περιόδων, εἰς ἃς χωρίζεται τὸ ἔτος, τῶν ἄλλως *ὡρῶν* καλουμένων, ἡ οἱαδήποτε χρονικὴ ἑνότης τοῦ ἔτους: «ἐποχὴ φθινοπώρου», «ἐποχὴ τῶν λουτρῶν, — τῆς τυροκομίας, — τῶν ῥόδων»· || πᾶσα χρονικὴ περίοδος ἐκ τῶν συμφραζομένων νοουμένη: «'ς τὴν ἐποχὴ τὴν ἰδική μου οἱ διδάσκαλοι ἦσαν αὐστηροί» δηλαδή, ὅταν ἐγὼ ἤμην μαθητής, ἢ «'ς τὴν ἐποχὴ τοῦ πατέρα μου οἱ στρατιῶτες ἔτρωγαν κουραμάνα ξερή» δηλαδή, ὅταν ὁ πατήρ μου ἦτο στρατιώτης· || εἰς τὴν ἀρχ. γλῶσσαν, τὸ ἐπέχειν, τὸ συγκρατεῖσθαι, ἡ ἐφεκτικότης, σκεπτικισμός· ἐπὶ στρατευμάτων, ὀλιγόστιγμος ἀνακοπὴ τῆς ἐφόδου, ἵνα οἱ ἄνδρες ἀναπνεύσωσιν.

—[ΑΣΤΡΟΝΟΜ.—ΜΕΤΕΩΡΟΛ.] Καλοῦνται *ἐποχαὶ* αἱ τέσσαρες χρονικαὶ περίοδοι (ἔαρ, θέρος, φθινόπωρον καὶ χειμών), εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται τὸ τροπικὸν ἔτος ἐκ τῆς θέσεως τῆς Γῆς ἐπὶ τῆς τροχιᾶς της κατὰ τὴν περὶ τὸν Ἥλιον κίνησίν της. Αἱ ἐποχαὶ διακρίνονται εἰς *ἀστρονομικὰς* καὶ *μετεωρολογικὰς* (βλ. λ. *Γῆ*, τ. Η', σ. 329 γ'). Ἕνεκα τοῦ διαφόρου μήκους τῆς ἡμέρας καὶ τοῦ

Αἱ τέσσαρες Ὧραι (ἐποχαὶ) ὑπὸ γυναικείαν μορφήν.
[Ἀνάγλυφος παράστασις ἐπὶ σαρκοφάγου τοῦ Α' μ. Χ. αἰῶνος.]

διαφόρου ὕψους τοῦ Ἡλίου κατὰ τὴν μεσημβρίαν, ἡ ἐπιφάνεια τῆς Γῆς θερμαίνεται διαφόρως κατὰ τὰς τέσσαρας ἐποχὰς τοῦ ἔτους. Τὸ ἰσχυρότερον ψῦχος δὲν παρατηρεῖται κατὰ τὴν χρονικὴν περίοδον τῶν μικροτέρων ἡμερῶν, οὐδὲ ἡ μεγαλυτέρα θερμοκρασία κατὰ τὴν χρονικὴν περίοδον τῶν μεγαλυτέρων ἡμερῶν. Οὕτως αἱ μετεωρολογικαὶ ἐποχαὶ τοῦ ἔτους, τῶν ὁποίων γίνεται χρῆσις καὶ εἰς τὴν καθ' ἡμέραν ζωήν, ὁρίζονται ἐκ τῆς ἐπικρατούσης θερμοκρασίας. Αὕτη ἐν τῇ βορείῳ εὐκράτῳ ζώνῃ ἔχει τὴν μικροτέραν της τιμὴν τὸν Ἰανουάριον καὶ τὴν μεγαλυτέραν τὸν Ἰούλιον. Ὡς ἐκ τούτου οἱ τρεῖς ψυχρότεροι μῆνες, Δεκέμβριος, Ἰανουάριος καὶ Φεβρουάριος, λογίζονται ὡς χειμών, ὁ Μάρτιος, Ἀπρίλιος καὶ Μάϊος ὡς ἔαρ (ἄνοιξις), οἱ τρεῖς θερμότεροι, Ἰούνιος, Ἰούλιος καὶ Αὔγουστος ὡς θέρος καὶ ὁ Σεπτέμβριος, Ὀκτώβριος καὶ Νοέμβριος ὡς φθινόπωρον. Εἰς ὑψηλότερα πλάτη ἡ μικροτέρα ἡμέρα βαίνει σμικρυνομένη καὶ τὸ μεσημβρινὸν ὕψος τοῦ Ἡλίου εἶναι μικρότερον ἀφ' ὅ,τι εἰς χαμηλότερα, ἡ ἐκ τούτου ὅμως προκαλουμένη μικροτέρα θέρμανσις ἀντισταθμίζεται ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι αἱ ἡμέραι εἶναι μεγαλύτεραι. Εἰς τοὺς τόπους τῶν μεγαλυτέρων πλατῶν ὑπάρχουν ἑπομένως μακροὶ καὶ ψυχροὶ χειμῶνες, βραχὺ δὲ καὶ μετρίως θερμὸν θέρος. Τὸ ἔαρ καὶ τὸ φθινόπωρον εἶναι μικρότερας διαρκείας ἀφ' ὅ,τι εἰς τὰ μέσα πλάτη. Εἰς τὰ κατώτερα πλάτη καὶ ἰδίως μεταξὺ τῶν τροπικῶν κύκλων ἐξαφανίζεται βαθμηδὸν ἡ ὕπαρξις τῶν παρ' ἡμῖν ἐπικρατουσῶν ἐποχῶν. Εἰς τὸν Ἰσημερινὸν ὁ Ἥλιος διέρχεται δὶς τοῦ ἔτους διὰ τοῦ ζενὶθ καὶ ἐπειδὴ ἡ διάρκεια τῆς ἡμέρας εἶναι 12 ὧραι καθ' ὅλον τὸ ἔτος, αἱ διακυμάνσεις τῆς θερμοκρασίας εἶναι ἀσήμαντοι. Εἰς ὅσα μέρη τῆς Γῆς ὑπάρχουν, ὡς εἰς τὰς τροπικὰς χώρας, ὡρισμέναι περίοδοι βροχῶν, αἱ ἐποχαὶ διακρίνονται εἰς *ξηρὰς* καὶ *ὑγράς*. Ὁμοίως λόγῳ τῆς ἐπιδράσεως τῆς βλαστήσεως ἐκ τῆς καιρικῆς καταστάσεως, αἱ ἐποχαὶ τοῦ ἔτους συνδέονται στενῶς πρὸς αὐτήν. ΑΝ. Δ.

—[ΓΕΩΛ.] Τὸ χρονικὸν διάστημα τοῦ προϊστορικοῦ παρελθόντος τῆς γῆς, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐσχηματίσθη μία *σειρὰ στρωμάτων*. Αἱ ἐποχαὶ εἶναι ὑποδιαιρέσεις τῶν *γεωλογικῶν περιόδων*. Ἑκάστη γεωλογικὴ ἐποχὴ ὑποδιαιρεῖται εἰς μικρότερα τμήματα (χρονικὰ διαστήματα), τὰ ὁποῖα καλοῦνται *ἡλικίαι γεωλογικαί*. [Πίνακα τῶν γεωλογικῶν ἐποχῶν βλ. εἰς τ. Α' σ. 938, λ. *αἰῶνες*.] Γ. Κ. Γ.

—[ΑΝΘΡΩΠΟΛ.] Ὅπως καὶ ἡ ἱστορία καθόλου τῆς γῆς καὶ τοῦ ὀργανικοῦ κόσμου, διαιρεῖται καὶ ἡ ἱστορία τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ τῆς συστηματικῆς ἐπιστήμης εἰς διαφόρους *ἐποχάς*, ἢ *περιόδους* ἢ *βαθμῖδας* κλπ., καθ' ἃς εὑρίσκομεν ἑκάστοτε οὐ μόνον διάφορον τὸν πολιτισμὸν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν μορφήν του ἀκόμη. Ἐκ τῆς ὅλης ἱστορίας τοῦ ἀνθρώπου, τῆς ἐξελίξεως αὐτοῦ, τὴν ἀνθρωπολογίαν διαφέρει κυρίως ἡ «*προϊστορική*» γενικῶς καλουμένη περίοδος, καθ' ἣν δηλαδὴ ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα δὲν διαθέτει, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν «*ἱστορικήν*», μετὰ τῶν σωματικῶν ὑπολειμμάτων, εἰμὴ μόνον ἄγραφα μνημεῖα τοῦ ψυχικοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου, τῶν πολιτισμῶν αὐτοῦ. Ἡ ἀπουσία κυρίως γραπτῶν μνημείων, ἀλλὰ καί τινων ἄλλων γενικῶν τοῦ πολιτισμοῦ ἰχνῶν τῆς ἱστορικῆς περιόδου (νομίσματος, τροχοῦ ἀγγειοπλαστικῆς, ὡρισμένου τύπου διακοσμητικῆς αὐτῶν, λιθίνων οἰκιῶν κλπ.), χαρακτηρίζει ἤδη ἀρνητικῶς τὴν προϊστορικὴν ἐποχήν. Γενικῶς ἡ προϊστορικὴ ἐποχή, ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ ἀπωτάτου σκοτεινοῦ παρελθόντος, φθάνει μέχρι τῶν πρώτων σαφῶν ἱστορικῶν χρόνων. Ἄρχονται ὅμως οἱ ἱστορικοὶ χρόνοι οὐχὶ συγχρόνως εἰς ἅπασαν τὴν γῆν, ἀλλ' ἀναλόγως τῆς προόδου τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ δή, εἰς μὲν τὴν Αἴγυπτον ἀπὸ τῶν τελευταίων αἰώνων τῆς Δ' χιλιετηρίδος π.Χ., εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῆς Α' Ὀλυμπιάδος (776 π.Χ.), εἰς τὴν λοιπὴν δ' Εὐρώπην βραδύτερον, διατηρηθείσης τῆς *λιθικῆς* ἐπὶ μακρότερον, ἀπὸ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων εἰς τὴν Κεντρικήν, ἀπὸ τοῦ 1000 μ.Χ. εἰς τὰς Σκανδιναυικὰς χώρας, εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος μ.Χ., καὶ τέλος εἶναι γνωσταὶ ἀπομεμονωμέναι ὁμάδες ἀνθρώπων εὑρισκόμεναι καὶ σήμερον ἔτι εἰς προϊστορικὰς βαθμῖδας (λιθικὴν ἐποχήν), συμφώνως μὲ τὰ στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ αὐτῶν ἅτινα ἔχομεν.

Ἐπειδὴ ὅμως, κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ ἀνθρώπου ἐκ τῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς, ὅτε οὗτος εἶχε γνωρίσει τὴν χρῆσιν τῶν μετάλλων, εἰς ἡμᾶς παραδόσεις τινὰς καὶ ἱστορικὰς πληροφορίας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πιθανάς, πολλοὶ διακρίνουν τοὺς μεταλλικοὺς καθόλου χρόνους ὡς «πρωτοϊστορικὴν» ἐποχήν. Εἶναι ὅμως τὰ ὅρια τῆς τοιαύτης διακρίσεως λίαν ἀσαφῆ, δεδομένου ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἡ *χαλκῆ* ἐποχὴ δύναται νὰ θεωρηθῇ πρωτοϊστορική, ἐνῷ εἰς τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην καὶ πολὺ μέρος τῆς ἐποχῆς τοῦ σιδήρου ἀνήκει εἰς τὴν προϊστορίαν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἔξοδος ἀκόμη ἐκ τῆς λιθικῆς περιόδου εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον βαθμιαία καὶ μία τοιαύτη διάκρισις δὲν στηρίζεται σταθερῶς. Ὁπωσδήποτε, κατὰ τὴν προϊστορικὴν ἐποχὴν καὶ ἐπὶ πολλὰς χιλιετηρίδας, ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τῆς ἀγρίας καταστάσεως μετέστη βαθμηδὸν εἰς τὸ πολιτισμένον ὄν, ὅπερ εὑρίσκομεν κατὰ τὴν ἠῶ τῆς ἱστορίας.

Αἱ τέσσαρες Ὧραι (ἐποχαὶ) ὑπὸ μορφὴν ἐφήβων ἐχόντων εἰς τὸ μέσον τὸν Διόνυσον ἐπὶ πάνθηρος.
[Ἀνάγλυφος παράστασις ἐπὶ σαρκοφάγου τοῦ Μουσείου τῆς Κάσσελ.]

Εἶναι εὐνόητον ἑπομένως ὅτι διήνυσεν οὗτος διάφορα στάδια ἐξελίξεως.

Ὁ ἄνθρωπος διῆλθεν ἀπείρους βαθμῖδας διανοητικῆς (καὶ σωματικῆς) ἀνυψώσεως κατὰ τὴν ἀπέραντον ταύτην, κατὰ πολὺ μακροτέραν τῆς ἱστορικῆς, προϊστορικὴν τοῦ ἐξέλιξιν. Καὶ ἡ ἐπιστήμη διέκρινεν, ἐπὶ τῇ βάσει λεπτομερεστέρων διαφορῶν τῶν ἰχνῶν ἅτινα μᾶς ἀφῆκαν, διαφόρους, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σαφῶς καθωρισμένας ἐποχάς, χαρακτηριζομένας δι' ἰδίου τύπου σωματικῶν ὑπολειμμάτων τοῦ ἀνθρώπου, κυρίως ὅμως διὰ τῶν παντοίων ἰχνῶν τοῦ ἑκάστοτε πολιτισμοῦ αὐτοῦ, ἀπὸ τῶν ἁπλουστέρων καὶ πρωτογενεστέρων μέχρι τῶν σημαντικὴν πρόοδον ἐμφανιζόντων εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς διανοητικότητος τοῦ ἀνθρώπου. Μεταχειρισθεὶς μετὰ τῶν ἀσθενῶν του φυσικῶν ὅπλων (χειρῶν, ὀνύχων, ὀδόντων) κατ' ἀρχάς, ἀναμφιβόλως, τοὺς κλάδους τῶν δένδρων πρῶτον, εἰς τὸν ἀγῶνα περὶ ὑπάρξεως, ἔγνω βαθμηδὸν νὰ μεταχειρισθῇ τὴν προχειροτέραν ὕλην, τὸν λίθον, μεθ' οὗ ἔζησεν ἐπὶ μακρόν, ἕως ὅτου, ἀνακαλύψας τὰ μέταλλα, ἠδυνήθη νὰ ἀναπτύξῃ τοὺς ὑπερόχους πολιτισμοὺς τοῦ παρελθόντος καὶ τοὺς συγχρόνους. Μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἀνεπτύχθη βαθμιαίως ἡ προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως δι' ἐργαλείων καὶ ὅπλων δυνηθῇ νὰ ἀντεπεξέλθῃ ἑκάστοτε εἰς τὰς ἀντιξόους περιστάσεις, καὶ δὴ εἰς χρόνους μεγάλων γεωλογικῶν μεταβολῶν ἀκόμη, καθ' οὓς ἄλλα ζῳϊκὰ εἴδη, πολὺ μεγαλύτερα καὶ ἰσχυρότερον ὡπλισμένα αὐτοῦ, ἐξωντώθησαν. Γυμνὸς καὶ ἄοπλος ἐμφανισθεὶς οὗτος, κατώρθωσε, χάρις εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ λογικοῦ αὐτοῦ, νὰ ὁπλισθῇ, νὰ ἐνδυθῇ καὶ νὰ ζήσῃ. Συνεπείᾳ ὅθεν τῶν διαφόρων ἀναγκῶν αὐτοῦ, ἔχομεν καὶ διαφόρους δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου, σχετικὰς μὲν μὲ τὸν ἀγῶνα περὶ ὑπάρξεως καὶ τὴν διατροφὴν καὶ τὴν προφύλαξιν τοῦ σώματος ἀπὸ τῶν καιρικῶν ἐπηρειῶν, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ πρὸς ψυχικὴν ἱκανοποίησιν, ὧν ἴχνη εὑρίσκομεν (ὅπλα, ἐργαλεῖα, εἴδη στολισμοῦ, λατρείας, ταφῆς κλπ.), πολλὰ τῶν ὁποίων μάλιστα ἐχρησίμευον διὰ πλείονας τῆς μιᾶς χρήσεις, δεδομένου ὅτι «ἡ προϊστορικὴ εἶναι γενικῶς ἡ ἐποχὴ τῶν μὴ εἰδικοποιηθεισῶν μορφῶν τοῦ ὑλικοῦ καὶ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ».

Διὰ τῆς συστηματικῆς κατατάξεως λοιπὸν τῶν ἰχνῶν τούτων ἅτινα ἀνήκουν γενικῶς εἰς τὴν «Παλαιοεθνολογίαν», ἐπίσης δὲ καὶ διὰ τῶν ἰχνῶν ταύτης. τῶν λειψάνων δηλαδὴ αὐτοῦ τοῦ σκελετοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἠδυνήθησαν νὰ χαρακτηρίσωσιν ὡρισμένας ἐποχὰς τῆς προϊστορίας. Εἶναι φανερὸν δὲ πόσην ἀνάγκην ἔχει ἡ προϊστορικὴ ἔρευνα τῆς Γεωλογίας, τῆς Παλαιοντολογίας, τῆς Ἀρχαιολογίας καὶ τῆς συγχρόνου Ἐθνολογίας καὶ Φυσικῆς Ἀνθρωπολογίας, πρὸς σύγκρισιν καὶ ταξιθέτησιν τῶν εὑρημάτων.

Ἂν καὶ διαδέχονται αἱ διάφοροι βαθμῖδες τῆς ὅλης προϊστορικῆς ἐποχῆς ἀλλήλας, σχεδὸν ὁμοίως καθ' ὅλον τὸν κόσμον, δὲν εἶνε ὅμως, ὅπως εἴπομεν καὶ γενικῶς περὶ τῆς προϊστορίας, σύγχρονοι εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς γῆς, ἕνεκα τῆς διαφόρου ταχύτητος μεθ' ἧς ἀνεπτύχθη ὁ ἄνθρωπος, συνεπείᾳ τῶν συνθηκῶν τοῦ βίου καὶ τοῦ περιβάλλοντος, τῶν σχέσεων κλπ.

Βεβαιωθείσης τῆς κολοσσιαίας σημασίας τῶν λιθίνων ἐργαλείων καὶ ὅπλων καὶ ἀναγνωρισθείσης ἐπ' αὐτῶν τῆς βουλητικῆς ἐργασίας τοῦ ἀνθρώπου, διῃρέθη ἡ μακροτάτη προϊστορικὴ περίοδος εἰς τὰς διαφόρους ταύτας ἐποχάς, διαδεχομένας κανονικῶς ἀλλήλας κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν καὶ χαρακτηριζομένας γενικῶς διὰ τῆς ἐπικαλύψεως τῶν ἰχνῶν τῆς μιᾶς ὑπὸ τῶν τῆς ἑπομένης ἐντὸς τοῦ ἐδάφους κατὰ τὰ στρώματα αὐτοῦ, δι' ὁπωσδήποτε ἰδίας μορφολογικῆς ἐμφανίσεως τῶν σκελετικῶν ἰχνῶν ἑκάστης, δι' ἰδίας καὶ χαρακτηριστικῆς δι' ἑκάστην τεχνοτροπίας τῶν παντοίων παλαιοεθνολογικῶν ἰχνῶν (λιθίνων, ὀστεΐνων, μεταλλικῶν κλπ.), διαδεχομένων ἄλληλα κατὰ κανονικὴν τάξιν, καὶ τέλος διὰ τῆς συνυπάρξεως εἰς ἑκάστην ἐποχὴν ὡρισμένης ἑκάστοτε πανίσχης καὶ χλωρίδος, μεταβαλλομένων μετὰ τῆς ἐποχῆς καὶ καταχωσθέντων ὁμοῦ μετὰ τῶν ἰχνῶν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ ἔργου του. Πρῶτος ὁ Δανὸς Thomsen διέκρινεν ἀπὸ τοῦ 1836 τρεῖς ἐποχὰς τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀνθρώπου, τὴν «*λιθικήν*», τὴν «*χαλκῆν*», ὅπως γενικῶς ὠνομάζετο ἡ χαλκῆ καὶ ἡ ὀρειχαλκίνη, καὶ τὴν «*σιδηρᾶν*», σὺν τῷ χρόνῳ δὲ προσετέθησαν καὶ ἄλλαι διαιρέσεις, διαρκῶς δὲ ἐφ' ὅσον διαλύεται ἡ ἀχλὺς τῶν σκοτεινῶν ἐκείνων χρόνων καὶ αἱ περίοδοι τῆς προϊστορίας τοῦ ἀνθρώπου καθορίζονται ἀκριβέστερον. Αἱ κυρίως δύο μεγάλαι ἐποχαί, ἡ «*λιθική*», ἥτις διήρκεσεν ἐπὶ μήκιστον. καὶ ἡ διαδεχθεῖσα ταύτην, οὐχὶ ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν μετάλλων, ἀλλὰ κυρίως τῆς τέχνης τῆς τήξεως τῶν πετρωμάτων καὶ ἐξαγωγῆς ἐκείνων γενικῶς, «*μεταλλική*», διῃρέθησαν βαθμηδὸν εἰς μικροτέρας περιόδους καὶ αὗται εἰς ἄλλας κ.λ.π.

Λιθικὴ ἐποχή. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἱστορίας τοῦ ἀνθρώπου καλύπτεται ὑπὸ σκότους, ἑπομένως καὶ ἡ πρώτη ὑποθετικὴ ἐποχὴ τῆς ζωῆς αὐτοῦ δὲν ἐμφανίζει ὅρια σαφῆ πρὸς τὰ ὀπίσω κυρίως. Ἐκ τοῦ «ἀρχαϊκοῦ», τοῦ «πρωτογενοῦς», τοῦ «δευτερογενοῦς», τοῦ «τριτογενοῦς» καὶ τοῦ «τεταρτογενοῦς» αἰῶνος, εἰς οὓς ἡ ἐπιστήμη διαιρεῖ τὴν ἱστορίαν τῆς γῆς ἢ κάλλιον τῆς ζωῆς ἐπὶ τῆς γῆς, τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνθρώπου διαφέρει κυρίως ὁ τελευταῖος, καθ' ὃν εὑρίσκομεν σαφῆ καὶ ἀναντίρρητα τὰ ἴχνη τοῦ ἀνθρώπου σωματικὰ καὶ ψυχικά. Ἐκλήθη ὁ αἰὼν οὗτος καὶ «ἀνθρωποζωϊκός». Κατὰ τὸ τριτογενὲς γνωρίζομεν ὅτι, κατὰ μὲν τὴν ἀπωτάτην ἐποχὴν τοῦ «ἠωκαίνου», ἐμφανίζονται τὰ κατώτερα τῶν πρωτευόντων θηλαστικῶν, εἰς ἃ ἀνήκει καὶ ὁ ἄνθρωπος, οἱ λεμουρίδαι ἢ προπίθηκοι, κατὰ τὸ «ὀλιγόκαινον» οἱ κερκοπίθηκοι, κατὰ τὸ «μειόκαινον» καὶ «πλειόκαινον» οἱ πρῶτοι ἀνθρωποειδεῖς πίθηκοι. Ὁ ἄνθρωπος ἐνεφανίσθη τελευταῖος καὶ ἀφῆκεν ἀναντίρρητα ἴχνη κατὰ τὸ «πλειστόκαινον» τοῦ τεταρτογενοῦς αἰῶνος, ὡς εἴπομεν. Ἡ τελειότης ὅμως τῆς ἐμφανίσεως τοῦ τεταρτογενοῦς ἀνθρώπου καὶ ἄλλοι τινὲς λόγοι (βλ. *ἀνθρωπογονία*) γεννῶσι μεγάλας πιθανότητας, ἂν μὴ τὴν βεβαιότητα, ὅτι καὶ κατὰ τὸ τριτογενὲς ἤδη ἔζη ὄν τι νώτερον τῶν λοιπῶν πρωτευόντων, πρόδρομος τοῦ ἀνθρώπου, γνωρίζον τὸ πῦρ καὶ ἀρκετὰ εὐγενὲς ὥστε νὰ χρησιμοποιῇ τὸν λίθον. Τὴν ἀμφίβολον ταύτην περίοδον τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου ὠνόμασαν:

Digitized by Google

α') «*Ἠωλιθικὴν ἐποχήν*, ἐκ τῶν ἀμφιβόλων ἐκείνων «ἠωλίθων» (ἢ «ἀρχαιολίθων» τῶν νεωτέρων ἐξ αὐτῶν κληθέντων), ὧν ἐχρῆτο ὁ ἄνθρωπος ἐν ἀρχῇ, ὡς πιστεύεται ὑπὸ πολλῶν, τὸ μὲν ἑτοίμων ὑπὸ τῆς φύσεως παρεχομένων, τὸ δὲ κατὰ τὸν

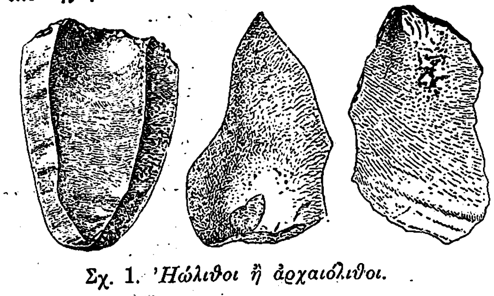

Σχ. 1. *Ἠώλιθοι ἢ ἀρχαιόλιθοι.*

ἁπλούστερον δυνατὸν τρόπον ὑπ' αὐτοῦ ἐπεξειργασμένων.

Κατὰ τὸ τεταρτογενὲς ὅμως τὰ ἴχνη τοῦ ἀνθρώπου ἐμφανίζονται σαφῆ καὶ ἀναντίρρητα, ἤδη ἀπὸ τῆς εἰσόδου αὐτῆς. Γεωλογικῶς καὶ παλαιοντολογικῶς διαιροῦμεν τὴν τεταρτογενῆ περίοδον πάλιν εἰς τὸ «πλειστόκαινον» (ἢ διλούβιον, ἢ παγετώδη περίοδον ἢ παλαιὰν τετάρτην) καὶ τὸ «ὁλόκαινον» (ἢ ἀλλούβιον, ἢ νέαν τετάρτην), τὰς δύο κυρίας γεωλογικὰς βαθμῖδας, διαφόρου διαρκείας. Αὗται ἀντιστοιχοῦν σχεδὸν τελείως πρὸς δύο μεγάλας τεχνολογικὰς διαιρέσεις τῆς ἱστορίας τοῦ ἀνθρώπου, ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν «παλαιολιθικήν», ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁμοῦ τὴν «νεολιθικὴν» καὶ τὰς «μεταλλικάς». Ὁπωσδήποτε ἐξαιρουμένης τῆς ἠωλιθικῆς, τὴν ὅλην λιθικὴν περίοδον διαιροῦμεν εἰς δύο ἐποχάς, τὴν «παλαιολιθικὴν» καὶ τὴν «νεολιθικήν», μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνομεν μίαν τρίτην, τὴν μεσολιθικήν.

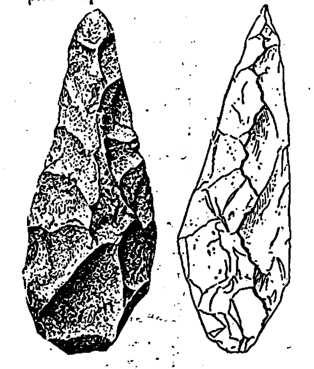

Σχ. 2. *Ἐργαλεῖα τῆς Χελλαίας ἐποχῆς.*

β') Ἡ «*παλαιολιθικὴ» ἐποχὴ* ἢ «*ἐποχὴ τοῦ λαξευτοῦ λίθου*», ἐκ τοῦ στοιχειώδους τρόπου τῆς ἐπεξεργασίας τῶν λιθίνων ἐργαλείων καὶ ὅπλων, διαιρεῖται πάλιν εἰς μικροτέρας βαθμῖδας διαδε-

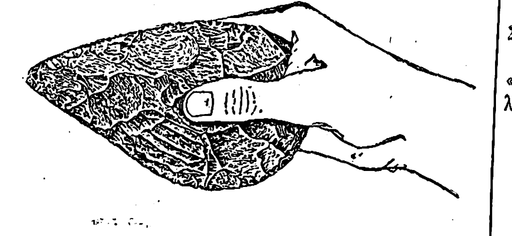

Σχ. 3. *Ἀμυγδαλοειδὲς τῆς Ἀχιλλίου ἐποχῆς.*

χθείσας κατὰ μακρὰς χρονικὰς περιόδους ἀλλήλας, καθ' ἃς βλέπομεν τὴν βαθμιαίαν ἀνύψωσιν τῆς διανοητικότητος τοῦ ἀνθρώπου ἀποτυπουμένην ἐπὶ τοῦ ἔργου αὐτοῦ καὶ τὴν μεταβολὴν τῆς μορφολογίας αὐτοῦ, ὡς δεικνύει ἡ διαφορὰ τῶν σκελετικῶν του λειψάνων. Εἰς τὰς βαθμῖδας ταύτας ἔ ωσαν ὀνομασίας ἐκ τοῦ κυριωτέρου ἑκάστοτε μέρους, εἰς ὃ εὑρέθησαν τὰ πλεῖστα καὶ τυπικώτερα τῶν ἰχνῶν τῆς ἑκάστοτε βαθμῖδος, καὶ δὴ κατὰ κανόνα γαλλικῶν τοποθεσιῶν, γενομένας κο νῇ παραδεκτάς: 1) «Προχελλαία» (ἢ παλαιο—, ἢ πρωτοχελλαία) ἐποχή, τοῦ μήπω ἐξελιχθέντος πρωτογενοῦς ἐργαλείου τοῦ ἀνθρώπου ἐκ λίθου, ἧς

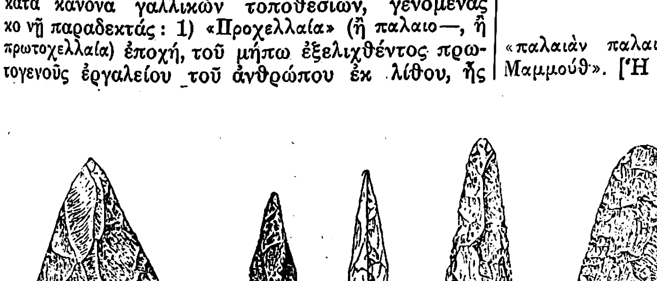

Σχ. 4. *Ἐργαλεῖα τῆς Ἀχιλλίου ἐποχῆς.*

τὴν ἀρχὴν ἀπὸ χρονολογικῆς ἀπόψεως θέτουν περὶ τὰ 125,000 ἔτη π. Χ. (Osborn) ἢ καὶ πολὺ περισσότερον κατ' ἄλλους, καὶ κατὰ τὴν τρίτην, τελευταίαν, ἢ καὶ δευτέραν, προτελευταίαν μεσοπαγετώδη περίοδον. 2) «Χελλαία» ἐποχή, χαρακτηριζομένη διὰ τοῦ ἁδροῦ πρωτογενοῦς ἐργαλείου ἢ «ἀμυγδαλοειδοῦς» κυρίως, ὅπερ ἐχρησιμοποίησε πανταχοῦ σχεδὸν τοῦ κόσμου ὁ ἄνθρωπος, χρονολογουμένη ἀπὸ 100,000 ἐτῶν π. Χ. ἢ καὶ πλέον, καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν μεσοπαγετώδη περίοδον. 3) «Ἀχίλλιος» ἐποχή, μὲ τὴν λεπτολόγον ἐπεξεργασίαν τῶν χειλέων τοῦ ἀμυγδαλοειδοῦς καὶ ἄκραν τελειοποίησιν αὐτοῦ, πλὴν τῶν λοιπῶν λιθίνων ἐργαλείων, ἀπὸ 75,000 ἐτῶν π. Χ. ὑπολογιζομένη, ἢ καὶ περισσοτέρων πάλιν, καὶ συμπίπτουσα μὲ πτῶσιν τῆς θερμοκρασίας, δηλαδὴ τὴν τελευταίαν παγετώδη ἢ προτελευταίαν τοιαύτην περίοδον καὶ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ μαμμούθ. 4) «Μουστιαία» ἐποχή, ἣν χαρακτηρίζει, παρὰ τὸ ἐκφυλιζόμενον πρωτογενὲς ἐργαλεῖον, ἡ «αἰχμὴ» καὶ τὸ «ξύστρον», ἀρχομένη ἀπὸ 50,000 ἐτῶν π. Χ., κατ' ἄλλους ἐνωρίτερον, καὶ συγχρονιζομένη μὲ τὴν πλήρη παγετώδη περίοδον, τὴν τετάρτην, τὴν τελευταίαν, ἢ κατ' ἄλλους ἐκτεινομένη (παλαιὰ Μουστιαία) μέχρι τῆς προτελευταίας παγετώδους.

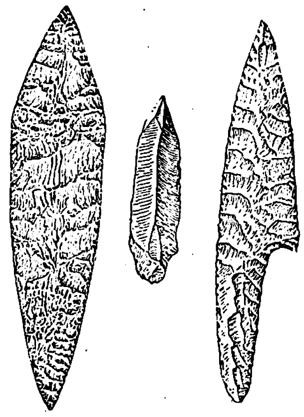

Σχ. 5. *Αἰχμαὶ ἐν εἴδει φύλλου δάφνης.*

Αἱ πρῶται αὗται βαθμῖδες τοῦ παλαιολιθικοῦ ἀποτελοῦν μίαν διακεκριμένην ἀπό τε προϊστορικῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ φυσικῆς ἀνθρωπολογικῆς ἀπόψεως, μὲ τὰ λείψανα τοῦ «Νεαντερταλίου» ἢ «Παλαιοῦ» ἀνθρώπου, ἐποχὴν τῆς ἐξελίξεως τοῦ παλαιολιθικοῦ ἀνθρώπου. Ἀποτελοῦν δὲ κοινῇ τὴν «παλαιὰν παλαιολιθικὴν» ἐποχήν, ἢ «ἐποχὴν τοῦ Μαμμούθ». [Ἡ Μουστιαία φέρεται καὶ ὡς «μέση παλαιολιθικὴ ἐποχή»].

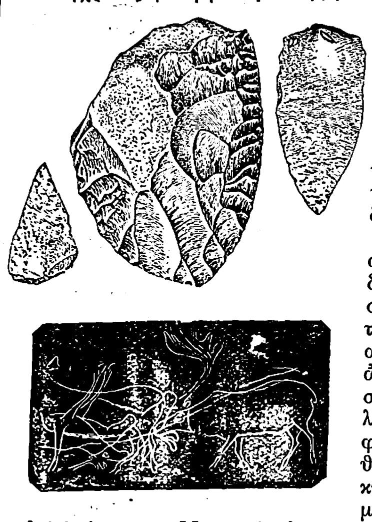

Σχ. 6. *Εὑρήματα τῆς Μουστιαίας ἐποχῆς.*

Σχ. 7. *Ἐργαλεῖα καὶ γλυπτικὰ ἔργα τῆς Ὠριγνακίου ἐποχῆς.*

Τὴν τελευταίαν βαθμῖδα τοῦ παλαιοῦ παλαιολιθικοῦ διεδέχθησαν, ἡ 5) Ὠριγνάκιος ἐποχή, χαρακτηριζομένη δι' ἐξαφανίσεως τοῦ ἀμυγδαλοειδοῦς, τελειοποιήσεως τῶν αἰχμῶν καὶ ξύστρων, ἰδίᾳ ὅμως διὰ τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ ὀστοῦ καὶ τῆς ἐμφανίσεως γλυπτικῶν νατουραλιστικῶν ἔργων, ἀποτόμως, μὴ εὑρεθέντων εἰσέτι προδρόμων αὐτῶν, ἐκτάκτου τέχνης διὰ τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους, ὡς καὶ χαρακτικῶν. Ταύτην ὑπολογίζουν ἀπὸ 25,000 ἐτῶν π. Χ. ἢ καὶ περισσοτέρων, καὶ σύγχρονον τῆς μεταπαγετώδους περιόδου καὶ τοῦ ταράνδου, ἤ, κατὰ τοὺς ἄλλους, ἤδη ἀπὸ τῆς τελευταίας μεσοπαγετώδους. 6) Ἡ «Σολουτραία» μὲ τὴν χαρακτηριστικὴν τελειοποίησιν τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ πυρίτου λίθου, ὑπερβᾶσαν πᾶσαν ἄλλην, εἰς τὰς «αἰχμὰς ἐν εἴδει φύλλου δάφνης», καὶ τὴν ἀπουσίαν καλλιτεχνικῆς ἐπιδόσεως, λήξασα κατὰ τὸν Osborn περὶ τὴν 16 χιλιετηρίδα π. Χ. καὶ συμπίπτουσα μὲ τὴν μεταπαγετώδη περίοδον. 7) Ἡ «Μαγδαληναία» ἐποχή, τελευταία κατὰ τοὺς πλείστους τῆς καθαρᾶς παλαιολιθικῆς ἐποχῆς, μὲ τὴν χαρακτηριστικὴν βιομηχανίαν τῶν μικρολιθικῶν ἐργαλείων κλπ. καὶ τὴν κατεργασίαν τοῦ ὀστοῦ καθ' ἐξοχὴν (κάμαξ, βελόνη), ἰδίως δὲ τῆς ἀναπτύξεως εἰς τὸ ἀπόγειον τῆς προϊστορικῆς καλλιτεχνίας καὶ δὴ εἰς χαρακτηριστικὰ ἔργα καὶ τῆς καταπτώσεως τῆς νατουραλιστικῆς εἰς σχηματικὴν τέχνην. Ὑπολογιζομένου ὅτι ἡ ἐποχὴ αὕτη ἔληξε περὶ τὴν 12 χιλιετηρίδα π. Χ., κατ' ἄλλους βραδύτερον, συμπίπτει αὕτη πρὸς τὴν μεταπαγετώδη, τὴν νεωτάτην ἐποχὴν τοῦ ταράνδου, ψυχροτέραν τῆς σολουτραίας, ἕνεκα βραχείας ἐπανόδου ψύχους, ἂν μὴ πραγματικῆς παγετώδους περιόδου.

Σχ. 8. *Κρανίον τοῦ «Νεαντερταλίου».*

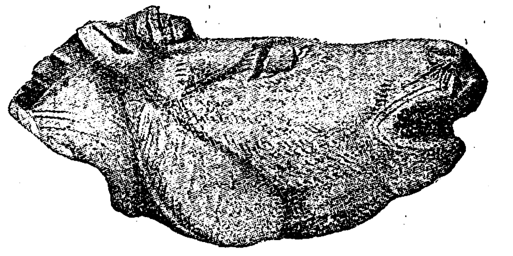

Σχ. 9. *Γλυπτὸν τῆς Ὠριγνοκ ου ἐποχῆς.*

Αἱ τρεῖς αὗται ἐποχαὶ τοῦ παλαιολιθικοῦ ἀποτελοῦν διάφορον ὅλως περίοδον, διακρινομένην τῶν πρώτων, ὡς «Νεωτέραν παλαιολιθικὴν» ἐποχὴν ἢ «Ἐποχὴν τοῦ ταράνδου» (ἢ καὶ «Ἀρχαιολιθικήν»), ἢ καὶ «Γλυπτικὴν» γενικῶς. Κατ' αὐτὴν εὑρίσκομεν καὶ μεταβολὴν αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις ἐμφανίζει πλέον τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ «ἔμφρονος» ἢ «νέου» ἀνθρώπου, ὃν εὑρίσκομεν ὡς «παλαιοντολογικὸν» μὲν ἐνταῦθα, ὡς «σύγχρονον» δὲ κατὰ τὴν νεολιθικὴν ἐποχήν.

γ') *Μεσολιθικὴν ἐποχὴν* ὀνομάζουν τινὲς τὴν περίοδον τῆς μεταβάσεως ἀπὸ τοῦ παλαιολιθικοῦ εἰς τὸ νεολιθικόν, ἢ ἀπὸ τοῦ πλειστοκαίνου εἰς τὸ ὁλόκαινον, ἢ ἀπὸ τῶν γεωλογικῶν χρόνων εἰς τὴν σύγχρονον περίοδον κ.λ.π. Ὑπὸ πολλῶν, τὸ μὲν ἓν τμῆμα τῆς περιόδου ταύτης περιλαμβάνεται μετὰ τοῦ παλαιολιθικοῦ τεχνολογικῶς (ἀπὸ φυσικῆς ἀπόψεως ἀνήκει εἰς τὸ ὁλόκαινον), τὸ δὲ δεύτερον μετὰ τοῦ νεολιθικοῦ. Φαίνεται ὅτι ἡ μετάβασις ἐγένετο κατὰ ποικίλους τρόπους καὶ διαφόρους ἐποχάς, κατὰ τὰς διαφόρους χώρας, ὅπως δεικνύουν οἱ διάφοροι πολιτισμοὶ οἱ πληροῦντες τὸ χάσμα τοῦτο τῆς προϊστορίας. Ἡ μία περίοδος ταύτης εἶναι 1) ἡ «Ἀζιλιαία» ἐποχὴ (Mas-d'Azil) μὲ λίθινα ἐργαλεῖα μικρολιθικά, ἀλλὰ κατὰ πάντα ἀποτελοῦσα μίαν γέφυραν μεταξὺ παλαιολιθικοῦ καὶ νεολιθικοῦ. Χαρακτηριστικὸν τῆς περιόδου ταύτης εἶναι ὁ σωρὸς τῶν κεχρωσμένων μὲ γραμματοειδῆ κυρίως σημεῖα χαλίκων, κολοσσιαίας σημασίας, ἅτε πιθανώτατα σχετικῶν πρὸς τὴν διὰ γραφῆς συνεννόησιν. 2) Ἡ «Καμπιναία» ἐποχή, μὲ τὰ πρῶτα σημεῖα λεάνσεως τοῦ λίθου (ταρντενουάσιος), τὴν «Παλαιὰν καμπιναίαν» (Μαγλεμόσιον) καὶ τὴν «Νεωτέραν καμπιναίαν» (τῶν «ὑπολειμμάτων μαγειρείου Kjökkenmödding), χαρακτηριζομένας διὰ τῆς παρουσίας τῆς ἀξίνης κυρίως, κατ' ἄλλους, ὡς εἴπομεν, περιλαμβάνεται εἰς τοὺς νεολιθικοὺς χρόνους, ὡς «Πρωτονεολιθικὴ ἐποχὴ» ἢ «Παλαιὰ νεολιθική». Τὴν μεσολιθικὴν καθόλου ἐποχὴν θέτουσι μεταξὺ τῆς ΙΒ' χιλιετηρίδος καὶ τῆς Ζ', ἀφ' ἧς ἤρξατο.

δ') Τὴν «*Νεολιθικὴν* ἢ *Πλήρη νεολιθικὴν* ἢ '*Ἐποχὴν τοῦ λελεασμένου λίθου*» ἐκ τοῦ νέου τρόπου τῆς ἐπεξεργασίας τῶν λιθίνων ἐργαλείων, τῆς λεάνσεως αὐτῶν, προστριβομένων διαφοροτρόπως, τῇ

Digitized by Google

παρενθέσει ἄμμου καὶ ὕδατος ἐπὶ τῶν «λεαντήρων». Χαρακτηριστικὸν ἐργαλεῖον τῆς νεολιθικῆς περιόδου εἶναι ὁ πέλεκυς. Μὲ τὴν νεολιθικὴν ἐποχὴν εὑρισκόμεθα εἰς πλήρη «σύγχρονον» γεωλογικὴν περίοδον, τὸ «Ὁλόκαινον» ἢ «Ἀλλούβιον», μὲ σύγχρονον πανίσκην καὶ χλωρίδα καὶ κλῖμα. Τὰ ἴχνη

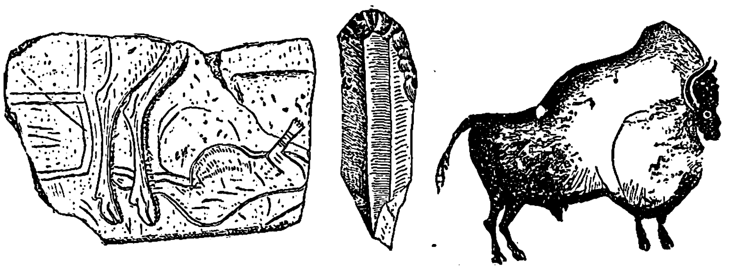

Σχ. 10. *Καλλιτεχνικὰ ἔργα τῆς Μαγδαληναίας ἐποχῆς.*

τοῦ ἀνθρώπου ἐμφανίζουν τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ «νέου» τύπου μὲ μεγάλην ποικιλίαν καὶ ἀποτελοῦν τὸν «σύγχρονον νέον» ἄνθρωπον, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν «παλαιοντολογικὸν νέον» ἄνθρωπον τῶν γεωχρόνων. Διαιρεῖται δὲ καὶ ἡ πλήρης νεολιθικὴ ἐποχὴ εἰς τὴν 1) «Καθαρὰν νεολιθικὴν» (Ρομπεναούσιος) τῶν «λιμναίων» οἰκήσεων, καὶ τῶν «μεγαλιθικῶν» μνημείων,

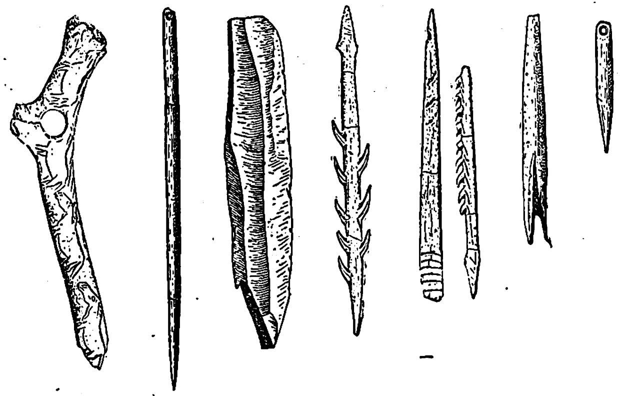

Σχ. 11. *Μικρολιθικὰ ἐργαλεῖα τῆς Μαγδαληναίας ἐποχῆς.*

μέχρι τῆς Γ' περίπου χιλιετηρίδος διὰ τὴν Εὐρώπην, καὶ 2) τὴν «Ὑστερονεολιθικήν», ἢ «Νεωτάτην Νεολιθικήν», ἢ «Λιθοχαλκῆν» ἢ καὶ «Χαλκῆν» ἐποχήν, ἢ «Ἐνεολιθικήν», τιθεμένην μετὰ πιθανότητος περὶ τὴν Γ' χιλιετηρίδα π.Χ. διὰ τὴν λοιπὴν Εὐρώπην, πλὴν τῶν μεσογειακῶν χωρῶν, ὅπου ἤρξατο πρὸ πολλοῦ ἤδη ἡ

Σχ. 12. *Κρανίον τοῦ «νέου» ἀνθρώπου.*

ἐποχὴ τῶν μετάλλων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ἀρχομένης τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ χαλκοῦ, τὰ λίθινα ἐργαλεῖα καὶ ὅπλα ὁλονὲν ἀντικαθίσταντο ὑπὸ μεταλλικῶν, διετηρήθη ὅμως ἡ ἐκ παραδόσεως χρησιμοποίησίς τινων ἐξ αὐτῶν, οὐ μόνον μέχρι καὶ τῶν καθαρῶς μεταλλικῶν χρόνων, ἀλλ' εἴς τ νας λαοὺς καὶ μέχρι τῶν ἡμερῶν μας.

Σχ. 13. *Χάλικες ἔγχρωμοι τῆς Ἀζιλιαίας ἐποχῆς.*

Μεταλλικὴ ἐποχή. Ταύτης διακρίνομεν τυπικῶς τρεῖς βαθμῖδας, τὴν τοῦ «χαλκοῦ», τοῦ «ὀρειχάλκου» καὶ τοῦ «σιδήρου», ἀναλόγως τῶν μετάλλων, ἅτινα ἔγνω νὰ χρησιμοποιήσῃ βαθμηδὸν ὁ ἄνθρωπος. Ἀλλὰ τὴν *χαλκῆν* ἐποχὴν συμπεριελάβομεν εἰς τὴν τελευταίαν φάσιν τῆς λιθικῆς, διότι ἡ περίοδος αὕτη ἦτο κυρίως λιθική, τοῦ χαλκοῦ χρησιμοποιουμένου παρεμπιπτόντως καὶ δι' ὡρισμένα ἀντικείμενα, ἀπὸ τῶν μέσων τῆς Γ' π. Χ. χιλιετηρίδος μὲν εἰς Εὐρώπην, τῆς ἀρχῆς ταύτης εἰς Ἑλλάδα καὶ Μ. Ἀσίαν, τῆς Δ' χιλιετηρίδος εἰς Κύπρον καὶ ἀπὸ τῆς Ε' ἴσως εἰς Μεσοποταμίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον. Ἡ κυρίως ὅμως μεταλλικὴ περίοδος ἄρχεται μετὰ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς μίξεως τῶν μετάλλων, ἀπὸ τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ ὀρειχάλκου μέχρι τῆς κυριαρχίας τοῦ σιδήρου.

1) Ἡ «*ἐποχὴ τοῦ Ὀρειχάλκου*». Τὰ μέταλλα κατ' ἀρχὰς ἐμφανίζονται διὰ

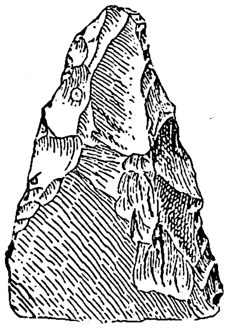

Σχ. 14. *Λίθος λελεασμένος τῆς Καμπιναίας ἐποχῆς.*

στολισμὸν καὶ πρὸς κατασκευὴν ὅπλων, βαθμηδὸν δὲ εἰσέρχονται εἰς τὴν οἰκιακὴν χρῆσιν καὶ τὴν καθ' ἡμέραν ζωήν. Τὴν γνῶσιν τοῦ ὀρειχάλκου (κρᾶμα χαλκοῦ καὶ κασσιτέρου εἰς ἀναλογίαν 90 : 10) εὑρίσκομεν ἤδη ἐνωρὶς εἰς τὴν Ἀνατολήν, Κρήτην, καὶ Αἴγυπτον (ἀπὸ τῆς Γ' χιλιετηρίδος), εἰς ὁλονὲν δὲ νεωτέρας χρονολογίας εὑρίσκομεν αὐτὸν εἰς Τροίαν, Ἑλλάδα (2,500 π. Χ.) κλπ., καὶ ἔτι βραδύτερον εἰς Κεντρικὴν Εὐρώπην, Πυρηναῖα καὶ Βόρειον, ἀπὸ τῆς Β' χιλιετηρίδος ἰδίᾳ γενικῶς. Τὴν ἐποχὴν τοῦ ὀρειχάλκου διὰ τὴν Βόρειον Εὐρώπην ἰδίᾳ διαιροῦν εἰς διαφόρους βαθμῖδας γενικῶς εἰς «πρωτοορειχαλκίνην», παλαιοτέραν, μέχρι τοῦ 2.000 ἢ 1.600 π. Χ., «μεσο-ὀρειχαλκίνην» μέχρι τοῦ 1.600 ἢ 1.300 καὶ «ὑστερο-ὀρειχαλκίνην», νεωτέραν, μέχρι τοῦ 1.100 ἢ 900, ἀναλόγως τοῦ τόπου. Ἡ τελευταία αὕτη καταλαμβάνει μάλιστα τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς τελευταίας π. Χ. χιλιετηρίδος, συγχεομένη περὶ τὸ τέλος της μὲ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐποχῆς τοῦ σιδήρου.

Σχ. 16. *Λίθοι λελεασμένοι τῆς Καμπιναίας ἐποχῆς.*

2) Ἡ «*ἐποχὴ τοῦ Σιδήρου*», τὸν ὁποῖον εὑρίσκομεν ἀπὸ τοῦ 1.500 π. Χ. εἰς Αἴγυπτον καὶ εἰς τὴν Μεσόγειον ἀπὸ τοῦ 1.200 (Ἑλλὰς κλπ.), διὰ πολλοὺς τῶν λαῶν εἶναι «ἱστορικὴ» ἤδη, μὲ γνωστὰ ὀνόματα λαῶν τῆς Εὐρώπης ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Διαιρεῖται καὶ αὕτη εἰς διαφόρους βαθμῖδας ἀναλόγως τῆς χώρας καὶ τοῦ χρόνου τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ σιδήρου εἰς αὐτήν. Ἡ κλασσικὴ δὲ διαίρεσις διὰ τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην εἶναι εἰς τὰς δύο μεγάλας ἐποχάς, ὀνομαζομένας ἐκ τοῦ μέρους ἑκάστοτε εἰς ὃ ἐγένετο ἡ μεγαλυτέρα ἀνακάλυψις.

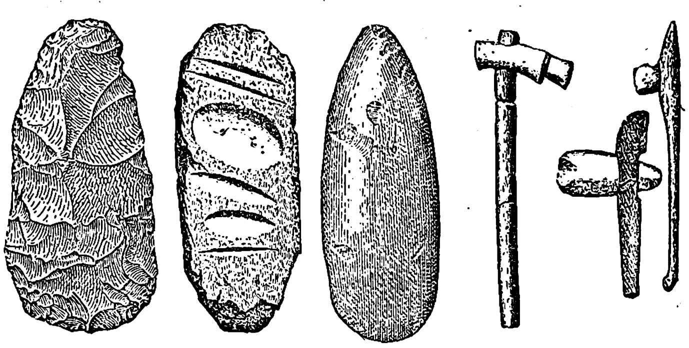

Σχ. 17. *Εὑρήματα τῆς Νεολιθικῆς ἐποχῆς.*

α) Ἡ «Πρώτη σιδηρᾶ ἐποχὴ» ἢ «Ἀλστάττιος» (ἐκ τῆς πολίχνης τῆς ἄνω Αὐστρίας Halstatt, ὅπου ἀπεκαλύφθησαν εἰς τὸν «ἀγρὸν τῶν τάφων» (ὕψος 800 μ. περίπου) πλείονες τῶν χιλίων τάφων τῆς περιόδου ταύτης κυρίως) ἄρχεται γενικῶς ἀπὸ τοῦ 1.000 π.Χ., ἢ 900, ἢ καὶ 800 ἀναλόγως, συγχεομένη μὲ τὴν νεωτέραν ἐποχὴν τοῦ ὀρειχάλκου διὰ τὴν βόρειον Εὐρώπην, καὶ συμπίπτουσα μὲ τὴν «Ἀρχαϊκὴν» τῶν μεσογειακῶν χωρῶν. Ἡ Ἀλστάττιος ἐποχή, διακρινομένη εἰς δευτερευούσας βαθμῖδας, φθάνει μέχρι τοῦ 500 π. Χ., μεταπίπτουσα εἶτα διὰ μεταβατικῆς τινος περιόδου εἰς τὴν

β) «Δευτέραν σιδηρᾶν ἐποχὴν» ἢ «Λατένιον» (ἐκ τῆς θέσεως La Tène τῆς Ἑλβετίας), συμπίπτουσαν μὲ ἱστορικοὺς καθαρῶς χρόνους διὰ τοὺς μεσογειακοὺς λαούς, τὴν «κλασσικὴν ἐποχήν». Διαιρεῖται καὶ αὕτη εἰς διαφόρους μικροτέρας ἐποχὰς (Πρωτολατένιον, Μεσολατένιον, Ὑστερολατένιον) καὶ διήρκεσε μέχρι τῆς ρωμαϊκῆς λάμψεως, ἀπὸ τοῦ 500 περίπου μέχρι γεννήσεως Χριστοῦ.

Σχ. 18. *Ἄλλα εὑρήματα τῆς Νεολιθικῆς ἐποχῆς.*

Εἶναι ἡ κυρία περίοδος τῆς κελτικῆς δράσεως.

Πρὸς ἀντιδιαστολὴν ἀπὸ τῆς «Πρωτοσιδηρᾶς» καὶ «Μεσοσιδηρᾶς», ὡς καλοῦνται αἱ δύο αὗται, σημειοῦται ὡς τρίτη «Ὑστεροσιδηρᾶ» ἐποχή, ἡ περιλαμβάνουσα τὴν πρώτην μ. Χ. χιλιετηρίδα.

[Περὶ μιᾶς ἑκάστης τῶν ἐποχῶν τῆς προϊστορίας λεπτομερῶς, βλ. οἰκεῖα ἄρθρα.] Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

— [ΙΣΤΟΡ.] Ὀνομάζεται *ἐποχὴ* πᾶν γεγονὸς φυσικὸν ἢ ἱστορικόν, χρησιμεῦσαν ὡς ἀφετηρία ἀριθμήσεως τῶν ἐτῶν. Σήμερον παγκοσμίως δεδεγμένον τοιοῦτο γεγονὸς εἶναι ἡ Γέννησις τοῦ Χριστοῦ. Πᾶσα χρονολόγησις κατ' ἄλλην ἐποχὴν μετατρέπεται εἰς τὴν κατὰ Χριστόν, ἂν ἔχωμεν τὰ ἀναγκαῖα στοιχεῖα, ἤτοι τὴν ἀρχὴν αὐτῆς, τὸ εἶδος τοῦ ἔτους, καὶ τὰς τυχὸν ἀλλοιώσεις τοῦ χρονολογικοῦ συστήματος. Οἱ Βαβυλώνιοι καὶ οἱ Αἰγύπτιοι ἐχρονολόγουν ἀπὸ τῆς ἀναρρήσεως τῶν ἑκάστοτε ἡγεμόνων των, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐξηκολούθησαν οἱ Ἕλληνες τῆς Αἰγύπτου, οἱ Ρωμαῖοι καὶ σήμερον οἱ Ἰάπωνες. Ἀπὸ τοῦ Η' ὅμως π. Χ. αἰῶνος ἐχρησιμοποιήθη ἐν Βαβυλῶνι καὶ πολὺ βραδύτερ ν εἰσήχθη εἰς Αἴγυπτον ἡ ἀρχαιοτέρα τῶν γνωστῶν ἐποχῶν, ἡ τοῦ *Ναβονασσάρ*, ἀρχομένη ἀπὸ τῆς 26 Φεβρουαρίου 747 π. Χ. Τῆς ἐποχῆς ταύτης χρῆσιν ἔκαμεν ἐπὶ μακρὸν ἡ ἀρχαιότης καὶ μάλιστα οἱ ἀστρονόμοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Κλ. Πτολεμαῖος καὶ Θέων ὁ Ἀλεξανδρεύς, ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων ὁ Boullian εἰς τὰς συγκριτικὰς αὐτοῦ μελέτας νεωτέρων φαινομένων πρὸς ἱστορικῶς βεβαιούμενα. Ὡρίσθη δὲ ἡ ἀρχὴ τῆς ἐπισήμου ταύτης ἐποχῆς διὰ τοῦ ἐν τῇ «Ἀστρονομικῇ συντάξει» τοῦ Πτολεμαίου «Κανόνος τῶν βασιλέων», ἀρχομένου ἀπὸ Ναβονασσάρ. Τὸ περίφημον τοῦτο σύγγραμμ~, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ἀραβικὸν ὄνομα «Ἀλμαγέστα», σῴζεται ἐν χειρογράφῳ ὑπ' ἀρ. 2399 εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῶν Παρισίων, ὅθεν ἀντιγράψας ἐξέδωκε μετὰ σημειώσεων καὶ μεταφράσεως ὁ Delambre τῷ 1813. Εἰ αι χρονολογικὸς πίναξ ἀστρονομικῶν φαινομένων, εἰς ὃν προσηρτήθη καὶ πίναξ βασιλέων. Ἀναγράφει 18 βασιλεῖς τῆς Βαβυλῶνος, τοὺς ἀπὸ Κύρου μέχρι τοῦ τελευταίου Δαρείου βασιλεῖς τῆς Περσίας, τὸν Μ. Ἀλέξανδρον, τοὺς δύο του διαδόχους, Φίλιππον Ἀριδαῖον καὶ Ἀλέξανδρον Β', πάντας τοὺς Πτολεμαίου:. Τὰ ἔτη λογίζονται ἐκ 365 ἡμερῶν ἄνευ παρεμβολῆς. Φαίνεται ὅτι τὸν πίνακα τῶν βασιλέων τῆς Βαβυλῶνος καὶ τῶν τότε ἀστρονο-

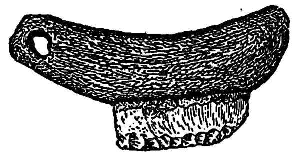

Σχ. 15. *Πέλεκυς τῆς Νεολιθικῆς.*

Digitized by Google

μικῶν φαινομένων ἀνεκοίνωσεν εἰς τοὺς Ἕλληνας ὁ Βηρώσιος, ἐχρησιμοποίησεν ὁ Ἵππαρχος καὶ παρὰ τούτου παρέλαβεν ὁ Κλ. Πτολεμαῖος.

Τῶν παρ' Ἕλλησιν ἐποχῶν σπουδαιότεραι εἶναι: ἡ τοῦ *Κέκροπος*, ἡ τῶν *γενεῶν*, ἡ τῶν *ὀλυμπιάδων*, μετ' αὐτὰς δὲ αἱ *ἑλληνιστικαί*, ἤτοι αἱ ἀπὸ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων του. Οἱ Ἕλληνες παλαίτατα ἐχρονολόγουν ἀπὸ τὸν πρῶτον τῶν ἀρχόντων αὐτῶν, ὅστις καὶ ἐλέγετο δι' αὐτὸ *ἐπώνυμος*. Καὶ εἰς τὴν βασιλευομένην Σπάρτην ἐχρονολόγουν ἀπὸ τῆς ἀρχοντίας τοῦ πρώτου τῶν πέντε ἐφόρων. Ἡ τοῦ Κέκροπος ἐποχὴ ἀρχὴν ἔχει τὴν εἰς Ἑλλάδα ἄφιξίν του ἀναγομένην εἰς τὸ 1582 π. Χ., ὡρίσθη δὲ ἡ ἀρχή της χάρις εἰς τὸ *Πάριον χρονικόν*. Ἐν Σικυῶνι ὑπῆρχε χρονολογικὸς πίναξ, ὅστις ἐχρονολόγει κατὰ τὰ ἔτη τῆς ἱερωσύνης τῶν ἱερειῶν τῆς Ἥρας ἐν Ἄργει, ὅπως ἔπραττον οἱ

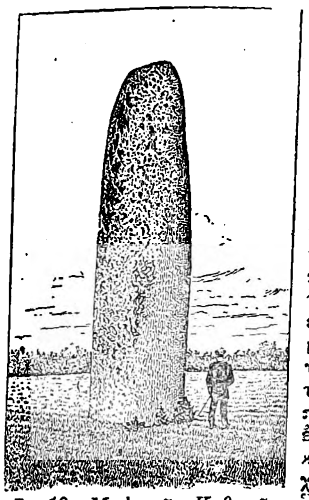

Σχ. 19. *Μενὶρ τῆς Καθαρᾶς Νεολιθικῆς.*

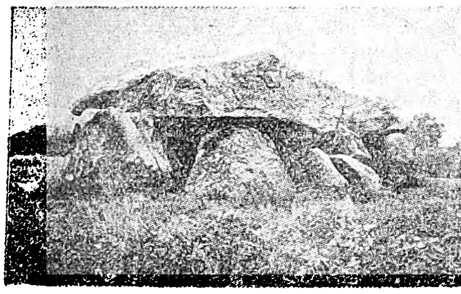

Σχ. 20. *Ντολμὲν τῆς Καθαρᾶς Νεολιθικῆς.*

ἱστορικοὶ μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ Θουκυδίδου καὶ τοῦ Ξενοφῶντος. Τὴν κατὰ γενεὰς χρονολόγησιν μετεχειρίζοντο οἱ Ἕλληνες ἱστορικοὶ ἀρχαιόθεν, διὰ νὰ γίνουν καταληπτοὶ εἰς τοὺς πανέλληνας, οἱ ὁποῖοι

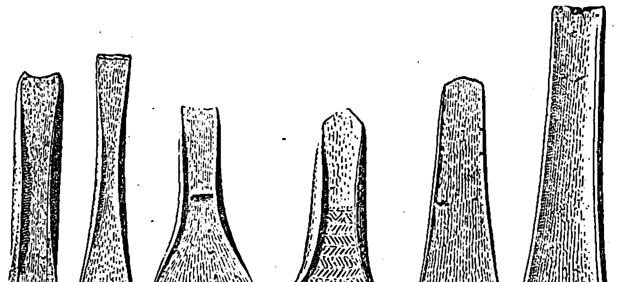

Σχ. 21. *Εὑρήματα τῆς Ὑστερο-ὀρειχαλκίνης ἐποχῆς.*

οὔτε ἐποχάς, οὔτε χρονικὰς μονάδας εἶχον κοινὰς μέχρι τῶν μέσων τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος. Ἐλογίζοντο δὲ τὴν γενεὰν ἴσην πρὸς $33^1/_3$ τοῦ ἔτους, ἤτοι τρεῖς γενεαὶ ἀπετέλουν μίαν ἑκατονταετίαν. Κατὰ τὸν δια-

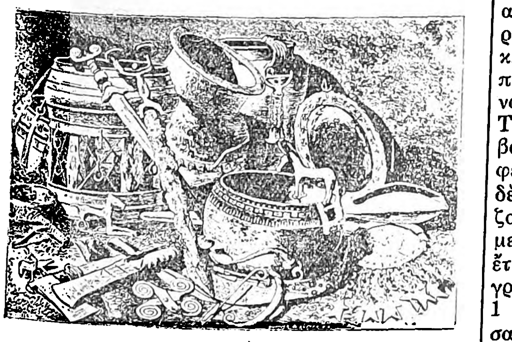

Σχ. 22. *Εὑρήματα τῆς Ἀλσταττίου ἐποχῆς.*

σωθέντα γενεαλογικὸν πίνακα τῶν Ἡρακλειδῶν βασιλέων τῆς Σπάρτης, ὁ Λεωνίδας, ὅστις ἄλλοθεν γινώσκομεν ὅτι ἀπέθανε τῷ 480 π. Χ., ἦτο 17ος ἀπόγονος τοῦ Ἀριστοδήμου, 4ου ἀπογόνου τοῦ Ἡρακλέους. Ὅθεν ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος, γενόμενος μίαν γενεὰν μετὰ τὸν Ἡρακλέα, θ' ἀναχθῇ εἰς τὰ 1144 π. Χ., πάντοτε ὅμως κατὰ προσέγγισιν, διότι οὔτε τὴν γενεὰν ἐκτιμοῦν πάντες ὁμοίως, οὔτε σημειοῦται ἂν πρόκειται περὶ τῆς ἀρχῆς ἢ τοῦ τέλους

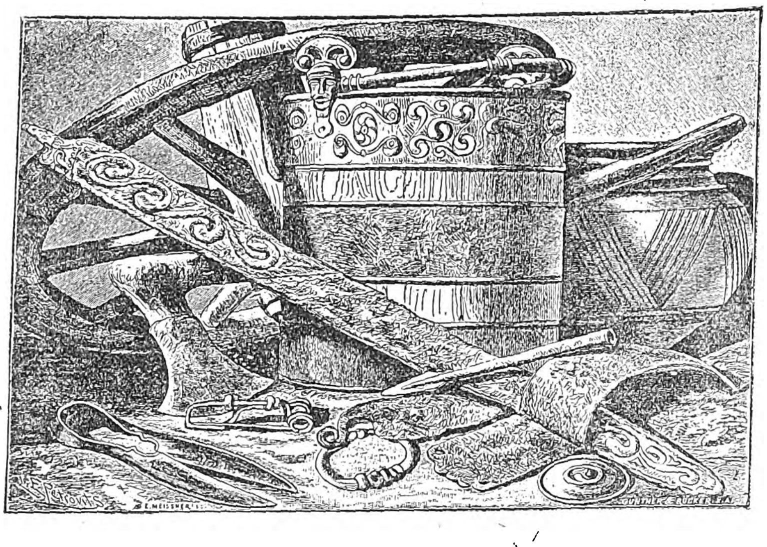

Σχ 23. *Εὑρήματα τῆς Λατενίου ἐποχῆς.*

τοῦ πολέμου τούτου. Αὐτὸς ὁ Ἡρόδοτος ἀλλοῦ ἄλλως ἐκτιμᾷ (Α' 7, Β' 142).

Πασῶν ὅμως τῶν ἑλληνικῶν ἐποχῶν περιφημοτάτη ἐγένετο ἡ τῶν ὀλυμπιάδων τετραετηρίς. Ἀρχὴ ταύτης θεωρεῖται ὄχι τὸ ἔτος καθ' ὃ ἐτελέσθησαν τὸ πρῶτον, τὸ ὁποῖον εἶναι ἄγνωστον, ἀλλὰ τὸ καθ' ὃ ἐνεκαινίσθη ἡ συνήθεια νὰ ἐγείρωνται ἀνδριάντες τῶν ἱερονικῶν. Κατὰ τὸν Πολύβιον ὁ πρῶτος ἱστορικὸς ὅστις ἔκαμε χρῆσιν τῆς ἐποχῆς ταύτης ὑπῆρξεν ὁ Σικελιώτης Τίμαιος εἰς τὰ 280 π. Χ. Πρώτη δὲ τετραετηρὶς ἦτο ἡ τῶν ἐτῶν 776, 775, 774, 773 π. Χ., τὸ δὲ 772 λογιστέον α' ἔτος τῆς 2ας ὀλυμπιάδος, καὶ τὸ 1 μ. Χ. εἶναι τὸ α' ἔτος τῆς 195ης. Λαμβανομένου ὑπ' ὄψει ὅτι τὰ ὀλυμπιακὰ ἔτη ἤρχιζον τὴν πανσέληνον τὴν μετὰ τὸ θερινὸν ἡλιοστάσιον (1 Ἰουλίου), ἐνῷ τὰ ἰουλιανὰ ἀρχίζουν ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου, συνάγεται ὅτι τὸ ὀλυμπιακὸν ἔτος κατέχει τὰ δύο συνεχῆ ἥμισυ δύο ἰουλιανῶν ἐτῶν. Ἡ χρῆσις τῆς ἐποχῆς ταύτης ἔπαυσε κατὰ τὸ τέλος τοῦ Δ' μ. Χ. αἰῶνος, ἀντικατασταθείσης ὑπὸ τῆς κατ' ἰνδικτιῶνας χρονολογήσεως. Πολλοὶ ἱστορικοὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων μετεχειρίσθησαν διαφόρως τὰς ὀλυμπιάδας, συγχέοντες τὰ ὀλυμπιακὰ ἔτη πρὸς τὰ διάφορα ἑλληνικὰ ἔτη καὶ θεωροῦντες πάντων ἀρχὴν τὴν 1 Σεπτεμβρίου.

Διὰ νὰ τραπῇ μὲν ἔτος Α κατὰ Χριστὸν εἰς ὀλυμπιακόν, θὰ ἐφαρμοσθῇ ὁ τύπος $\frac{776 \pm A}{4}$, ὅπου τὸ Α εἶναι θετικὸν ἂν εἶναι μ. Χ. Τὸ πηλίκον θὰ δώσῃ τὴν τάξιν τῆς ὀλυμπιάδος, τὸ δὲ ὑπόλοιπον τὸ ἔτος τῆς οὕτω συμπληρωθείσης. Ἵνα δὲ ἔτος κατ' ὀλυμπιάδας τραπῇ εἰς κατὰ Χριστὸν θὰ ἐφαρμοσθῇ ὁ τύπος $(A-194)4 \pm \delta$, ὅπου δ τὸ ἔτος τῆς οὔπω συμπληρωθείσης ὀλυμπιάδος, ἀφαιρούμενον ἂν τὸ γινόμενον εἶναι ἀρνητικόν, ὅτε καὶ τὸ ἔτος θὰ εἶναι π.Χ.

Ἐκ τῶν ἑλληνιστικῶν ἐποχῶν ἀξιοσημείωτοι εἶναι: ἡ τοῦ *Μ. Ἀλεξάνδρου*, ἀρχομένη ἀπὸ 12 Νοεμβρίου 324. Ἡ ἐποχὴ τῶν *Σελευκιδῶν* εἶναι ἀξιόλογος καὶ διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἀσίας ἀπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, καὶ κατόπιν, καὶ δι' ὅλον τὸν μέσον αἰῶνα, ἀκόμη καὶ διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν, διότι τὴν ἐχρησιμοποίησαν πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Ἀρχίζει τὸ πρῶτον ἔτος τῆς 117ης ὀλυμπιάδος περιλαμβάνον τοὺς 6 τελευταίους μῆνας τοῦ 312 π. Χ. καὶ τοὺς 6 πρώτους τοῦ 311. Τῆς ἐποχῆς ταύτης κάμνουν χρῆσιν οἱ Μακκαβαῖοι, πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς ἀνατολικοὶ μετὰ ἐλαφρῶν διαφορῶν, γενικῶς δὲ αἱ ἐπιγραφαὶ τῆς Β. Συρίας. Οἱ Σῦροι τὴν ἤρχιζον ἀπὸ 1 Ὀκτωβρίου 312 π.Χ., ἀλλ' ἐπὶ βυζαντινῶν μετετέθη ἡ ἀρχή της εἰς τὴν 1 Σεπτεμβρίου ἰδίου ἔτους καὶ ταύτην ἠκολούθησαν οἱ Ἄραβες συγγραφεῖς. Οἱ Χαλδαῖοι ἀστρονόμοι ἐλογίσαντο ἀπὸ 1 Ὀκτωβρίου 311, διότι τὸ ἔτος ἐκεῖνο ὁ Κάσσανδρος ἐδολοφόνησε τὸν Ἀλέξανδρον Β' καὶ τὴν Ρωξάνην καὶ συνεπῶς ἀνέλαβε τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως ὁ Σέλευκος. Ἡ χαλδαϊκὴ αὐτὴ ποικιλία ἤρχιζε τὴν ἐποχὴν ἀπὸ τὴν νέαν σελήνην τὴν ἀμέσως μετὰ τὴν φθινοπωρινὴν ἰσημερίαν τοῦ 311 π. Χ. Οἱ Ἄραβες καλοῦν τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐποχὴν τοῦ *Δίκερω (Τζουλκαρναΐν)*, διότι ὁ Σέλευκος εἰς τὰ κοσμήματά του παρίσταται δίκερως. Τῆς ἐποχῆς ταύτης τῶν Σελευκιδῶν κάμνουν χρῆσιν ἀκόμη οἱ Σῦροι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν των. Ἡ ἐποχὴ *Φιλίππου Ἀριδαίου* ἢ τῶν *Λαγιδῶν*, συγκειμένη ἐξ ἐτῶν 365 ἡμερῶν ἄνευ παρεμβολῆς, ἀρχίζει τὴν 12 Νοεμβρίου 324 π. Χ. ἢ 425 Ναβονασσάρ, καὶ ἐχρησιμοποιήθη εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ὁ Φίλιππος, ἀδελφὸς καὶ ἄμεσος διάδοχος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, διεδέχθη τοῦτον, καθ' ὃ ἔτος ὁ Πτολεμαῖος ὁ Λάγου ἐγκατεστάθη εἰς Αἴγυπτον, κατ' ἀρχὰς ὡς σατράπης, εἶτα δὲ ὡς βασιλεύς. Ἐχρονολόγει ὅμως τὰ ἔτη τῆς βασιλείας του ἀπὸ τῆς ἀφίξεώς του. Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν μὲ πόσην εὐκολίαν ἤλλασσον οἱ λαοὶ ἐποχὴν καὶ χρονολογικὰ στοιχεῖα, ἀρκεῖ ν' ἀναφέρωμεν τὴν ἐν Δορυλαίῳ ἀναγνωσθεῖσαν ἐπιγραφὴν τοῦ ἐπάρχου Ἀσίας Παύλου Φαβίου Μαξίμου. Εἶναι διάταγμα, δι' οὗ συνιστᾷ ν' ἀρχίζουν τὴν χρονολόγησιν τῶν πολιτικῶν των ἐτῶν ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ αὐτοκράτορος. Διὰ μακρῶν δὲ δικαιολογεῖ τοῦτο, ἐκθέτων ὅσα ὑπαγορεύει ἡ δουλοφροσύνη αὐλικοῦ ὑπαλλήλου.

Τῷ 412 μ. Χ. ὁ Ἀλεξανδρῖνος μοναχὸς *Πανόδωρος* ὥρισε νέαν ἐποχὴν ἀρχομένην ἀπὸ 29 Αὐγούστου 5493 π. Χ. ἤτοι ἀπὸ 1 Θώθ. Σύγχρονος αὐτοῦ ὁ *Ἀννιανὸς* ὥρισεν ἄλλην, ἀρχομένην ἀπὸ 25 Μαρτίου 5492 (209 ἡμέρας μετὰ τὴν ἀρχὴν τῆς τοῦ Πανοδώρου ἐποχῆς). Τοῦτο φαίνεται διότι ὁρίζει ἔτος θανάτου τοῦ πατριάρχου Θεοφίλου τὸ 5904 (Ὀκτώβριος 412) καὶ ἐκ τοῦ ὅτι θέτει τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν 1ην τοῦ ἔτους 5534. Ὥστε τρέπομεν χρονολόγησιν ἀννιανὴν εἰς κατὰ Χριστὸν ἀφαιροῦντες 5592 διὰ τὰς ἀπὸ 25 Μαρτίου μέχρι τῆς 31 Δεκεμβρίου ἡμερομηνίας καὶ 5591 διὰ τὰς ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου μέχρις 24 Μαρτίου. Μυστικιστὴς ὁ Ἀννιανὸς ἔλαβεν ὡς βάσιν τῶν λογισμῶν του τὸ ἔτος 5533, καθ' ὃ τὸ νομικὸν Φάσκα συνέπεσε Παρασκευὴν 23 Μαρτίου καὶ δι' ἀναδρομικοῦ λογισμοῦ ὥρισε τὴν Γέννησιν εἰς τὴν 25 Δεκεμβρίου 5501, ἡμέραν Τετάρτην, ὅπως τὸ ἤθελε ἡ ἐπικρατοῦσα τότε παράδοσις. Ἐπειδὴ δὲ συνέπιπτεν ἡ σύλληψις (25 Μαρτίου) νὰ εἶναι καὶ πρώτη μηνός, ἐξέλεγε ταύτην ὡς ἀρχὴν τῆς περιόδου ἀντὶ τῆς Γεννήσεως. Οἱ ἱστορικοὶ δὲν ἐπρόσεξαν τὴν ἐργασίαν τοῦ Ἀννιανοῦ, ἀλλ' οἱ ἐκκλησιαστικοὶ τὴν υἱοθέτησαν.

Ἡ ἐποχὴ τῆς *Ἀντιοχείας* ἀρχίζει τὸ φθινόπωρον τοῦ 49 π. Χ. Ἡ πρώτη τοῦ ἔτους της ἦτο ἡ 1 Ὀκτωβρίου, ἄγνωστον δ' ἀκριβῶς πότε μετετέθη εἰς τὴν 1 Σεπτεμβρίου, διὰ νὰ συμπίπτῃ μὲ τὴν ἀρχὴν τῆς ἰνδικτιῶνος. Ἡ ἐποχὴ αὐτὴ ἐχρησιμοποιήθη πολὺ εἰς τὴν Β. Συρίαν.

Ἡ ἐποχὴ τῆς *Βόστρας* ἀρχίζει τὴν 22 Μαρτίου 106 μ. Χ. καὶ προσθέτοντες 105 εἰς οἱονδήποτε ἔτος Βόστρας εὑρίσκομεν τὸ ἀντίστοιχον κατὰ Χριστὸν ἔτος κατὰ τὴν 22 Μαρτίου τοῦ ὁποίου ἤρχισε. Ἡ ἐποχὴ αὐτὴ ἐπεκράτησεν εἰς τὴν Ἀ. Συρίαν ἀπὸ τοῦ Γ' αἰῶνος, ἀπὸ δὲ τοῦ Ε' περιωρίσθη εἰς τὴν Βόστραν, πρωτεύουσαν καὶ ἕδραν τοῦ διοικητοῦ, ἐξηκολούθησε δὲ καὶ μέχρι πέραν τῆς μουσουλμανικῆς κατακτήσεως.

Εἰς τὴν *Σάκκαν* τῆς Βαταναίας, τὴν Σακκαίαν τοῦ Κλ. Πτολεμαίου, ἀπαντῶμεν τοπικὴν ἐποχήν, μὴ διαδοθεῖσαν, ἀρξαμένην δὲ ἀπὸ Σεπτίμου Σεβήρου, ὅτε ἐγένετο ἡ χώρα ἐπαρχία ρωμαϊκή. Εἰς τὴν *Σεχεβέ*, τὴν Φιλιππούπολιν τῆς Ἀραβίας, ἀπαντῶμεν ἐπίσης τοπικὴν ἐποχήν. Ἐπιγραφὴ εἰς τιμὴν τοῦ αὐτοκράτορος Φιλίππου καὶ τοῦ υἱοῦ του χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1ου ἔτους τῆς πόλεως. Πρόκειται περὶ τῆς ἀνακτήσεως τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ ἐν αὐτῇ γεννηθέντος αὐτοκράτορος.

Οἱ Ἑβραῖοι χάρις εἰς τὰ *ἀργὰ* ἢ *σαββατικά* των ἔτη ἠδύναντο νὰ ἀποφύγουν τὴν χρῆσιν ἐποχῆς, μολοντοῦτο ἐχρονολόγουν ἐνίοτε ἀπὸ τῆς ἐξ Αἰγύπτου ἐξόδου των, τιθεμένης τῷ 1483, κατ' ἄλλους δὲ τῷ 1648 π. Χ. Συνηθέστερον ἐχρονολόγουν κατὰ τὰ ἔτη τῆς βασιλείας τῶν ἡγεμόνων των, ἀπὸ Ἀβραὰμ (1 Ὀκτωβρίου 2015 π. Χ.) ἢ ἀπὸ κτίσεως τοῦ Ναοῦ ὑπὸ τοῦ Σολομῶντος (1003 π. Χ.). Ἀπὸ δὲ τῆς ἐπανόδου των ἐκ τῆς ἐν Βαβυλῶνι αἰχμαλωσίας των ἐχρονολόγουν ἀπὸ ταύτης (597 π. Χ.) ἢ ἀπὸ τῆς ἀνακτίσεως τοῦ Ναοῦ (508 π.Χ.) ἢ καὶ ἀπὸ τῆς ὑπὸ τῶν Μακκαβαίων ἀνακτήσεως τῆς ἀνεξαρτησίας των (143 π. Χ.), λεγομένης *ἐποχῆς τῶν Ἀρμονέων*. Μόλις κατὰ τὸν ΙΑ' μ. Χ. αἰῶνα ἤρχισαν χρονολογοῦντες *ἀπὸ κτίσεως κόσμου* (7 Ὀκτωβρίου 3761). Ἐν τούτοις ὁ Migne (Encycl. Théol. t. 42, p. 270) οὐδ' ἀναφέρει τὴν ἀρχὴν ταύτην, δέχεται δὲ τὸ ἔτος 4111 π. Χ., ὁ Ἰ. Σκα-

Digitized by Google

λίγερος τὸ 3947, ὁ Σαμαρειτικὸς κῶδιξ τὸ 4424 καὶ ἡ «Τέχνη τῆς ἐπαληθεύσεως τῶν χρόνων» τὸ 4963. Τὴν ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἐποχὴν βλέπομεν εἰσαγομένην εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἀπὸ τοῦ ΣΤ' μ. Χ. αἰῶνος, ἀλλὰ ποικίλως ἐκτιμωμένην: α') τοῦ 5492 π. Χ. ἢ *ἀλεξανδρινήν*, χρησιμοποιηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ἀννιανοῦ. Γενομένη δεκτὴ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀπαντᾷ παρὰ Γ. Συγκέλλῳ, Θεοφάνει καὶ πολλοῖς χρονογράφοις Βυζαντινοῖς· β') τοῦ 5509, τὴν ὁποίαν χρησιμοποιεῖ τὸ χρονικὸν πασχάλιον· γ') τοῦ 5516. Χριστιανικὰς δὲ ἐν συνδυασμῷ πρὸς μίαν τούτων ἔχομεν: α') Τοῦ 5500 ἢ *ἐποχὴν Ἰουλίου τοῦ Ἀφρικανοῦ*, τὴν ὁποίαν χρησιμοποιοῦν οἱ Βυζαντινοὶ χρονογράφοι μέχρι τοῦ Ι' αἰῶνος. β') Τοῦ 5501, τὴν ὁποίαν ἐπανευρίσκομεν εἰς τὸ Βυζάντιον τὸν Ζ' αἰῶνα παρὰ τῷ Ἁγ. Μαξίμῳ. γ') Τοῦ 5506, ἀπαντῶσαν εἰς συνδυασμὸν τοῦ χρονικοῦ Πασχαλίου πρὸς τὸν βίον τοῦ Χριστοῦ. Δέχεται ὅτι οὗτος ἐβαπτίσθη τὴν 6 Ἰανουαρίου 5536 εἰς ἡλικίαν 33 ἐτῶν καὶ 13 ἡμερῶν. Ἀνάλογος παράδοσις εἶναι γνωστὴ ἀπὸ τοῦ Κεδρηνοῦ, ὅστις θέτει τὴν Γέννησιν τῷ 5506 καὶ τὴν Σταύρωσιν τῷ 5536. Ἡ αὐτὴ χρονολόγησις ἀπαντᾷ εἰς κύκλον χρονικῶν, ὧν τὰ κυριώτερα εἶναι αἱ ἐκλογαὶ τοῦ Wirth, τὸ Χρονικὸν Ἐπίτομον, τὸ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Σικελιώτου καὶ τὸ Chronicus Barberini. δ') Τοῦ 5508 ἢ *βυζαντινὴν* ἢ καὶ *ἐποχὴν Κωνσταντινουπόλεως*, καθιερωθεῖσαν ὑπὸ τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς συνόδου τοῦ 680 καὶ ἀρχομένην ἀπὸ 1 Σεπτεμβρίου. Ἐχρησιμοποιήθη γενικῶς ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, κατὰ δὲ τὸν Θ' αἰῶνα ἐνομιμοποίησεν αὐτὴν Λέων ὁ Σοφός. Μετὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰσήχθη καὶ εἰς τὴν Ρωσίαν. Χρησιμοποιηθεῖσα ἐκεῖ μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ὅτε ἀντικατέστησεν αὐτὴν διὰ τῆς ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως ὁ Μέγας Πέτρος τῷ 1725.

Πᾶσαι αἱ ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἐποχαὶ αὗται συνδέονται πρὸς ὡρισμένην ἑκάστη μέθοδον λογισμοῦ τῆς πασχαλινῆς ἡμερομηνίας. Τὴν ποικίλην ταύτην ἐν Βυζαντίῳ ἐκτίμησιν τῆς ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἐποχῆς ἀπαντῶμεν ἀπὸ τοῦ Ζ' αἰῶνος. Ἕως τότε ἡ βυζαντινὴ διοίκησις δὲν χρονολογεῖ οὔτε κατὰ κόσμον οὔτε ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως. Αἱ ἐπιγραφαί, οἱ πάπυροι, τὰ ἱστορικὰ καὶ δικαστικὰ κείμενα χρονολογοῦνται κατὰ τὸ ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ αὐτοκράτορος καὶ κατ' ἰνδικτιῶνα. Ἐνίοτε πρὸς ἀκρίβειαν ἡ ἰνδικτιὼν συγχρονίζεται πρὸς τὸ ἔτος τῆς βασιλείας ἢ πρὸς ἐπιτόπιον ἐποχήν. Καὶ αὐτὸς ὁ Ἡράκλειος, ὅστις ἐνδιεφέρετο διὰ τὰ ἀστρονομικὰ πράγματα, διατηρεῖ τὸ ἐκ παραδόσεως σύστημα. Εἰς παράρτημα τῶν «Σχολίων» ἐπὶ τῶν πινάκων τοῦ Πτολεμαίου, τὸ ὁποῖον ἔγραψε μὲν ὁ Ἀλεξανδρεὺς Στέφανος, ὑπέγραψεν ὅμως ὁ Ἡράκλειος, χρονολογικὴ βάσις χρησιμεύει τὸ ἔτος ἰνδικτιῶνος, καὶ ὁ μὲν κύκλος ἡλίου ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ 3 ἔτους Ἡρακλείου, ὁ δὲ κύκλος σελήνης ἀπὸ τῆς 8 ἰνδικτιῶνος Μαυρικίου. Ὑφίστατο ὅμως καὶ χρονολόγησις ἐκκλησιαστική, περὶ ἧς ὁ Μάξιμος λέγει «κατὰ τὸν λογισμὸν καὶ τὴν παράδοσιν τῆς ἐκκλησίας». Τὸ 31ον Ἡρακλείου ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ 6133 κατὰ κόσμον. Τὸ ἴδιον ἐπαναλαμβάνει καὶ τὸ παράρτημά του «Χρόνων ἀρίθμησις καὶ ὁμὰς» τὸ προσηρτημένον εἰς τὸν Πασχαλινόν του κανόνα. Ἐπειδὴ τὸ 31ον Ἡρακλείου εἶναι τὸ 641 μ. Χ., ἡ κατὰ κόσμον ἐποχὴ τοῦ Μαξίμου εἶναι 6133—641=5492, δηλαδὴ ἡ τοῦ Ἀννιανοῦ.

Ἡ τοῦ *Διοκλητιανοῦ* ἐποχὴ ἐπεκράτησεν ἐν Αἰγύπτῳ. Εἶναι ἡ λεγομένη *ἐποχὴ τῶν μαρτύρων* παρὰ Κόπταις καὶ Ἀβησσυνοῖς. Τὴν εἰσήγαγον οἱ ἱερεῖς τῆς Ἴσιδος, ἀρχομένην ἀπὸ 29 Αὐγούστου 284 μ. Χ., α' ἔτους τῆς βασιλείας του. Ὁ Θέων ἀναφέρων τὰς δύο ἐκλείψεις τοῦ 364 μ. Χ. χρονολογεῖ ταύτας κατὰ ἔτη Ναβονασσὰρ καὶ κατὰ ἔτη Διοκλητιανοῦ. Ἐκτὸς τούτου ἀναφέρει τὴν ἡλιακὴν ἐπιτολὴν τοῦ Σειρίου τῷ 100 ἔτει Διοκλητιανοῦ. Οἱ ἱερεῖς τὴν εἰσήγαγον, διότι ὁ Διοκλητιανὸς διὰ τοῦ διωγμοῦ τῶν Χριστιανῶν προήγαγε τὴν ἐθνικὴν θρησκείαν· οἱ δὲ Χριστιανοί, διότι ἀνεμίμνησκε τραγικωτάτην περίοδον τοῦ βίου των. Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ *κατ' ἰνδικτιῶνας* μέτρησις ἢ *ἐπινέμησις* (indictio). Ἀρχὴ αὐτῆς θεωρεῖται τὸ πρῶτον ἔτος, καθ' ὃ ἐνομοθετήθη ἡ κατὰ δεκαπενταετίαν παρὰ Ρωμαίοις ἀναθεώρησις τῶν φορολογικῶν καταλόγων. Διακρίνεται δὲ ἡ *καισαρική*, εἰσαχθεῖσα εἰς τὴν Δύσιν καὶ ἀρχομένη ἀπὸ τῆς 24 Σεπτεμβρίου, ἡ τῆς *Κωνσταντινουπόλεως*, ἀρχομένη ἀπὸ 1 Σεπτεμβρίου, καὶ ἡ *παπικὴ* ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου. Ἄγνωστον πότε εἰσήχθη εἰς τὴν Δύσιν, πάντως ὅμως ὑπῆρχε πρὸ τῶν αὐτοκρατόρων ἐπὶ δημοκρατίας. Εἰς Κωνσταντινούπολιν εἶναι λίαν πιθανὸν ὅτι εἰσήχθη ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου τῷ 312. Ἀλλ' ἐσημείουν τὸ ἐν τῇ ἰνδικτιῶνι ἔτος χωρὶς νὰ ἀναφέρουν καὶ τὴν τάξιν τῆς ἰνδικτιῶνος. Τὴν μετεχειρίσθησαν καὶ οἱ πατριάρχαι Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν διατηροῦν ἀκόμη καὶ σήμερον, ἀπὸ δὲ τῆς Ἁλώσεως (1453) ὑπογράφουσι κατ' αὐτὴν ἰδιοχείρως τὰ συνοδικὰ γράμματα, ἀρχίζοντες τὸ ἔτος της ἀπὸ 1 Σεπτεμβρίου, ὡς *στεφάνου τοῦ ἐνιαυτοῦ*, ὅτε καὶ γίνεται τελετὴ εἰς τὰ Πατριαρχεῖα. Ἐντεῦθεν τὴν ἐδέχθησαν καὶ οἱ πάπαι, εἰς τὰ θεσπίσματά των, θεωροῦντες ὡς 1ην τοῦ α' ἔτους τῆς α' ἰνδικτιῶνος τὴν 1 Σεπτεμβρίου τοῦ 3 π. Χ. Τοῦτο δὲ διότι τὸ 312, ὅτε ὁ Κωνσταντῖνος τὴν ἐθέσπισε, διαιρούμενον διὰ 15 δίδει ὑπόλοιπον 12, ὅθεν αὐξάνοντες κατὰ 3 καθιστοῦν τοῦτο πολλαπλάσιον τοῦ 15. Τινὲς ὅμως στηριζόμενοι εἰς παπικὸν θέσπισμα (bullam), ἐν τῷ ὁποίῳ τὸ 781 μ.Χ. σημειοῦται anno IV indictionis LIII εἰκάζουσιν ὅτι ἡ ἐποχὴ εἰσήχθη ὑπὸ Αὐγούστου. Κατὰ ταῦτα τρέπονται ἔτη κατὰ Χριστὸν εἰς ἔτη κατ' ἰνδικτιῶνας διὰ τοῦ τύπου $\frac{A+3}{15}$, ὅπου τὸ ὑπόλοιπον παρέχει τὸ ἔτος τῆς ρεούσης ἰνδικτιῶνος, τὸ δὲ πηλίκον τὴν τάξιν αὐτῆς. Ἀντιστρόφως δὲ διὰ τοῦ τύπου $A \times 15 + \alpha - 3$, ὅπου Α ἡ δοθεῖσα ἰνδικτιὼν καὶ α τὸ ἐν αὐτῇ ἔτος, τρέπεται χρονολογία κατ' ἰνδικτιῶνας εἰς κατὰ Χριστόν.

Ἐν Ρώμῃ ἀρχαιοτάτην πολιτικὴν ἐποχὴν ἀπαντῶμεν τὴν *τῶν ὑπάτων* ἢ *τῆς τῶν βασιλέων ἐξώσεως* (post exactos reges) 509 π. Χ. Ἐπισημοτάτην δέ, ἀλλ' οὐδέποτε γενομένην πολιτικήν, τῆς *ἀπὸ κτίσεως Ρώμης* (annus urbe conditae ἢ A. U. C.), ἀρχομένην ἀπὸ 21 Ἀπριλίου 753 π. Χ. Ἡ τῶν ὑπάτων ἐξηκολούθησε καὶ ὑπὸ τοὺς καίσαρας. Τῷ 1547 ἀνασκαφαὶ ἐν Ρώμῃ ἔφερον εἰς φῶς πίνακα μαρμάρινον ἀναγράφοντα τὴν σειρὰν τῶν μονοετῶν τούτων ἀρχόντων. Διάφοροι σοφοὶ (*Pighius*, *Borghesi* κλπ.) ἠσχολήθησαν νὰ συμπληρώσουν τὸν πίνακα βοηθούμενοι ἀπὸ τὰς συγγραφικάς, ἐπιγραφικὰς καὶ νομισματικὰς πηγὰς ἀπὸ τοῦ 509 μέχρι τῆς καταργήσεως τοῦ ὑπατικοῦ ἀξιώματος, τῷ 541 μ. Χ. Τὴν χρονολογίαν τῆς κτίσεως τῆς Ρώμης ἐξετίμησαν ἄλλοι ἄλλως. Ὁ Τάκιτος τῷ 762 π. Χ., ὁ Οὐάρρων τῷ 753 ἢ 754, ὁ Κάτων τῷ 752, καθὼς καὶ Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεύς. Ὁ Τίτος Λίβιος ἀκολουθεῖ τὸν Κάτωνα, οἱ δὲ Κικέρων καὶ Πλίνιος τὸν Οὐάρρωνα. Ἰδοὺ δὲ διατί ὁ Οὐάρρων διστάζει μεταξὺ 753 καὶ 754 π. Χ. Ἐπειδὴ τὸ ἔτος 1 ἀπὸ κτίσεως Ρώμης συμπίπτει πρὸς τὸ γ' ἔτος τῆς ΣΤ' ὀλυμπιάδος, ἡ κτίσις πρέπει νὰ ἐγένετο κατὰ τοὺς ἓξ τελευταίους μῆνας τοῦ εἰρημένου ὀλυμπιακοῦ ἔτους, ἤτοι τῷ 753 π. Χ. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ τὸ γ' ἔτος τῆς ΣΤ' ὀλυμπιάδος ἤρχισεν εἰς τὰ 754, χρονολόγοι τινὲς ἀνήγαγον εἰς τοῦτο τὴν κτίσιν, προτιμῶντες τὴν ἀρχὴν τοῦ ὀλυμπιακοῦ ἔτους ἀπὸ τὴν ἀκριβῆ στιγμὴν τοῦ γεγονότος. Ὁ Νεύτων ἐπολέμησε τὴν ἀκρίβειαν τῶν λογισμῶν τοῦ Οὐάρρωνος, ἀλλ' ὁ Niebuhr ἀπέδειξεν ὅτι πρόκειται περὶ συμβατικοῦ καθορισμοῦ, οὐδεμίαν θετικὴν βάσιν ἔχοντος.

Σήμερον ὅλος ὁ πολιτισμένος κόσμος καὶ αὐτοὶ οἱ μὴ χριστιανικοὶ ἀλλὰ πολιτισμένοι λαοὶ χρονολογοῦσι, τοὐλάχιστον τὰ πολιτικά των ἔτη, ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ ὀνομάζουν αὐτὰ *ἔτη κατὰ Χριστὸν* ἢ *σωτήρια ἔτη*. Ὁ ὑπολογισμὸς ὀφείλεται εἰς *Διονύσιον τὸν βραχύν*. Οὗτος ἦτο μοναχὸς Ἕλλην ἐκ Πόντου, τὸν ὁποῖον Λατῖνοί τινες ὀνομάζουν *Σκύθην*, ἄγνωστον διατί. Τινὲς τὴν ἀπὸ Χριστὸν ἐποχὴν ἀπέδωκαν Βικτωρίνῳ τῷ Ἀκουϊτανῷ (465 μ. Χ.), λέγοντες ὅτι ὁ Διονύσιος μετέθηκεν ἁπλῶς τὴν ἔναρξιν αὐτῆς ἀπὸ τοῦ θανάτου εἰς τὴν γέννησιν. Ὁ Διονύσιος τῷ 532 ὥρισε τὴν ἀρχὴν τῆς ἐποχῆς του εἰς τὰ 754 ἀπὸ κτίσεως Ρώμης, δεχθεὶς ὡς ἡμέραν ἐνάρξεως τὴν 25ην Μαρτίου, καθ' ἣν ἐγένετο ἡ σύλληψις ἢ ἐνσάρκωσις (incarnatio) καὶ θεωρήσας τὴν ἀμέσως ἀκόλουθον 1 Ἰανουαρίου ὡς 1ην τοῦ 2 μ. Χ., λογισάμενος οὐχὶ 0 ἔτος τὸ καθ' ὃ ἐγεννήθη ὁ Χριστός, ἀλλ' ὡς 1 μ. Χ. Διορθοῦμεν ὅμως τοῦτο δεχόμενοι τὴν γέννησιν συμβᾶσαν τῷ 753 ἀπὸ κτίσεως Ρώμης. Ἡ διονυσιακὴ αὕτη ἐποχὴ δὲν ἔγινεν ἀμέσως δεκτή. Ἤρχισε χρησιμοποιουμένη ἐν Ἰταλίᾳ. Μνεία της γίνεται εἰς ἐπιστολὴν τοῦ πάπα Ἰωάννου Η' τῷ 878 ἐπεισοδιακῶς. Ἐπὶ Ἰωάννου ΙΓ' (968—970) ἀποστολικαί τινες ἐπιστολαὶ χρονολογοῦνται ἀπὸ ταύτης, ἀλλὰ ἀπέμειναν ἐξαιρετικὸν παράδειγμα. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐμφανίζεται πολὺ ἐνωρίτερον, εἰσαχθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου (604) ἐλθόντος ἐξ Ἰταλίας. Ἀπαντᾷ εἰς σαξωνικὰ διατάγματα τὸ τέλος τοῦ Ζ' αἰῶνος καὶ εἰς βασιλικὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Η'. Ἐπίσης εἰς τὴν Ἱσπανίαν ἀπ' αὐτοῦ τοῦ τέλους τοῦ Ζ' αἰῶνος. Εἰς Γαλατίαν ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον περὶ τὰ μέσα τοῦ Η' αἰῶνος εἰς ἔγγραφα («καπιτουλάρια») τῶν ἀνακτορικῶν ἐπιμελητῶν Καρλομάνου καὶ Πεπίνου: «Ego Carlmanus dux et princeps, anno ab incarnatione Christi septingentesimo quadragesimo secundo, XI cal. maias» (742). Κυρίως συνετέλεσεν εἰς τὴν γενίκευσιν αὐτῆς ὁ Ἄγγλος κληρικὸς Bede ὁ Σεβαστός, χρησιμοποιήσας αὐτὴν τὸν Η' αἰῶνα εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικήν του ἱστορίαν. Ἐνομιμοποίησε δὲ ταύτην ὁ Μ. Κάρολος τῷ 800 μ. Χ. καὶ κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα ἔγινε κοινὴ εἰς τὴν Δύσιν, οἱ δὲ πάπαι ἀπὸ Λέοντος τοῦ Θ' υἱοθέτησαν αὐτὴν ὁριστικῶς κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα.

Εἰς τὰ πατριαρχεῖα Κωνσταντινουπόλεως ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον τῷ 1582 ἐν τῇ ἐγγράφῳ διαμαρτυρίᾳ τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως, Ἀντιοχείας καὶ Ἀλεξανδρείας ἐναντίον τῶν δυτικῶν, οἱ ὁποῖοι ἐξηνάγκαζον διὰ τῆς βίας τοὺς ἐν Παλαιστίνῃ Χριστιανοὺς νὰ δεχθοῦν τὴν γρηγοριανὴν μεταρρύθμισιν. Ἐπισήμως ὅμως ἀντικατέστησε τὴν ἀπὸ κτίσεως κόσμου καὶ κατ' ἰνδικτιῶνας δι' αὐτῆς Κύριλλος ὁ Λούκαρις, ὅστις κατὰ τὴν β' αὐτοῦ πατριαρχείαν εἰς 5 συνοδικὰς πράξεις (Ὀκτώβριος 1623) χρονολογεῖ κατὰ Χριστόν. Δὲν ἐγενικεύθη ἐν τούτοις ἀμέσως, διότι ὀλίγα μόνον πατριαρχικὰ ἔγγραφα φέρουν τὴν ἀπὸ Χριστοῦ χρονολόγησιν, ὁποῖα τὰ ὑπομνήματα τῆς ἐκλογῆς Δωροθέου τοῦ Ὠρεῶν, Μακαρίου Ἄνδρου, Νεοφύτου Βελλᾶς καὶ Ἀριστοφόρου Ἴμβρου. Ὁριστικῶς ὅμως ἐθεσπίσθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας μας κατὰ τὴν γ' πατριαρχείαν τοῦ Λουκάρεως προσημειουμένης πάντοτε καὶ τῆς κατ' ἰνδικτιῶνας. Μόνον οἱ Κόπται καὶ οἱ Ἀβησσυνοὶ χρονολογοῦν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν μαρτύρων (29 Αὐγούστου 284). Ἡ διονυσιακὴ ἐποχὴ ἔχει ἐσφαλμένην τὴν ἀρχήν της κατὰ 4 περίπου ἔτη.

Οἱ Μουσουλμᾶνοι χρονολογοῦσιν ἀπὸ τῆς ἐκ Μέκκας εἰς Μεδίναν φυγὴν τοῦ Μωάμεθ, τὴν ὁποίαν ὀνομάζουν *Ἕγιραν* (βλ. λ.). Ἄρχεται δὲ ἡ ἐποχὴ αὕτη τὴν Παρασκευὴν 4 Ἰουλίου 622 μ. Χ. Εἰς τὸν δι' αὐτῆς ὅμως λογισμὸν πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει ὅτι χρησιμοποιοῦν ἔτος σεληνιακὸν μὲ κύκλον 30 ἐτῶν.

Γ. Λ. ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗΣ

— [ΦΙΛΟΣ.] Βλ. λ. *ἀρρεψία* καὶ *ἐφεκτικοί*.

— **ἐποχὴ ἰσοδυναμίας** *[Ἐμπορ. Μαθημ.]*· βλ. λ. *γραμμάτια* ἰσοδύναμα.

ἐπόχθιον (τὸ) *[Γεφυροπ.]*. Καλοῦνται *ἐπόχθια* τὰ ἐπὶ τῶν δύο ὀχθῶν βάθρα μιᾶς γεφύρας. Εἰς τὰς γεφύρας ἐκστρατείας τὸ ἐπόχθιον ἀποτελεῖται γενικῶς ἐκ δοκοῦ τομῆς 0,25—0,30 μ. καὶ μήκους 4 μέτρων περίπου. Τοῦτο τοποθετεῖται εἰς ἑκατέραν τῶν ὀχθῶν καὶ εἰς ἀπόστασιν 1—1,50 μ. ἀπὸ τῆς ὄχθης καὶ στηρίζεται διὰ πασσάλων ἵνα μὴ μετακινῆται. Ἐπὶ τῶν δοκῶν αὐτῶν στηρίζονται αἱ δοκίδες τοῦ καταστρώματος τῆς γεφύρας.

Π. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ἐπόχθιος (ὁ, ἡ) καὶ *—ια, —ον*· ὁ ἐπὶ τῆς ὄχθης κείμενος.

ἐποχλεὺς (ὁ) *[Τεχν.]*. Τὸ ἐπὶ τῆς στεφάνης τοῦ τροχοῦ (ἢ καὶ τοῦ σώματος τῆς περιστρεφομένης ἀτράκτου) πιεζόμενον κατὰ τὴν τροχοπέδησιν σῶμα. Ἔχει συνήθως διαφόρους μορφάς: π. χ. εἶναι μικρὸν τμῆμα κοίλου κυλίνδρου ἐκ ξύλου ἢ δέρματος, ἀκτῖνος ἴσης πρὸς τὴν ἀκτῖνα τῆς στεφάνης τοῦ τροχοῦ ἢ τοῦ τροχοπεδικοῦ δίσκου, ἢ εἶναι ταινία ἐκ χάλυβος πιεζομένη ἐπὶ μεγάλου μέρους τῆς περιφερείας τοῦ τροχοῦ *(διαφορικὴ τροχοπέδη)*. [Πλειότερα βλ. ἐν λ. *τροχοπέδη*.] Γ. Θ. Ν.

ἐπόχλευσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐποχλεύειν, ἡ διὰ τοῦ *ἐποχλέως* συγκράτησις τῆς ἁμάξης εἰς τὰς κατωφερείας.

— *[Στρατ.]* Εὐρεῖα χρῆσις *ἐποχλεύσεως* γίνεται ἐπὶ τῶν ὀχημάτων τοῦ πεδινοῦ πυροβολικοῦ τῶν φερόντων τροχοπεδωτικὸν μηχάνημα εἰς τὰ ἐφόλκια αὐτῶν. Ν. Θ. Κ.

ἐποχλεύω· συγκρατῶ διὰ τοῦ *ἐποχλέως* τὴν φορὰν τῆς ἁμάξης εἰς τὰς κατωφερείας.

ἔποχον (τὸ) *[Στρατ.]*. Ταινία, ἡ σκύτινος ἢ ἐκ χονδροῦ λινοῦ ὑφάσματος ἢ ἐκ σχοινίων παραπλεύρως τεθειμένων, χρησιμεύουσα διὰ τὴν σύσφιγξιν τῆς σέλλας ἢ τοῦ σάγματος ἐπὶ τοῦ κτήνους. Τὸ ἔποχον εἶναι ἐκ τῶν τεμαχίων τῆς σαγῆς, τῶν ἐχόντων ἀνάγκην ὅλως ἰδιαιτέρας προσοχῆς καὶ μερίμνης, καθ' ὅσον, λόγῳ κακῆς αὐτοῦ προσαρμογῆς ἢ λόγῳ ὑπερμέτρου ἀκαθαρσίας του, καθιστώσης αὐτὸ σκληρὸν καὶ δύσκαμπτον, ἐπέρχονται δυσίατοι πληγαὶ περὶ τὴν ζώνην τοῦ κτήνους, δυνάμεναι ἐνίοτε νὰ ἐπιφέρωσι τὴν πρόσκαιρον ἀχρήστευσιν τοῦ κτήνους. Ν. Θ. Κ.

Ἔποχος *[Μυθολ.]*. —1) Υἱὸς τοῦ Ἀρκάδος βασιλέως Λυκούργου, ἐξεικονισθεὶς εἰς τὸν ἐν Τεγέᾳ ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς ὡς κρατῶν τὸν ἀδελφόν του Ἀγγαῖον, τραυματίαν *(Παυσ.* Η' 45, 7). —2) Ἀδελφὸς τῆς Οἰνόης, ἐξεικονισμένος ἐπὶ τῆς βάσεως τοῦ ἐν Ραμνοῦντι ἱεροῦ τῆς Νεμέσεως (*Παυσ.* Α' 33, 8). —Π.

ἐποχοῦμαι (*—έομαι*), *ἀόρ.* *ἐπωχήθην*· φέρομαι ἐπὶ ὑποζυγίου ἢ ἐφ' ἁμάξης, ὀχοῦμαι: «ἐποχεῖται ἵππου, —καμήλου, —ἁμάξης».

ἔποψ (ὁ) (Upupa) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐποπιδῶν* (βλ. λ.). Γνωστότερον εἶδος τοῦ γένους *ἔποψ ὁ κοινὸς* ἢ *γνήσιος* (Upupa epops), κοιν. τσαλαπετεινός, ἀγριοπετεινός, ἀγριοκόκκορας, ξυλοκόκκορας, κατσουλοπετεΐναρο καὶ παρδαλόφτερος.

Ὁ *ἔποψ ὁ γνήσιος* εἶναι πτηνὸν εὐμέγεθες καὶ διακρίνεται διὰ τὴν ὡραίαν ἐμφάνισίν του, ὡς πρός τε τὸν χρωματισμὸν καὶ τὴν καθόλου διάταξιν τοῦ πτερώματός του. Τὸ πτέρωμά του εἶναι κοκκινωπόν, αἱ πτέρυγες καὶ ἡ οὐρὰ εἰς τὰ ἄκρα μέλανες, ταινιοῦνται δὲ διὰ λευκῶν ταινιῶν. Ὁ Αἰσχύλος καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἀναφέρουσιν, ὅτι ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς ὁ ἔποψ ἀλλάσσει χρώματα καὶ τρόπους. Τὸ ράμφος του εἶναι

Digitized by Google

μακρὸν καὶ κυρτωμένον πως, τριγωνικὸν δὲ πρὸς τὴν βάσιν. Διὰ τούτου ἀνασκάπτει τὴν γῆν, ἰδίως τὴν καλλιεργημένην καὶ λελιπασμένην, πρὸς ἀναζήτησιν τῆς τροφῆς του, ἀποτελουμένης ἐκ παντοδαπῶν ἐντόμων, τὰ ὁποῖα, ὁσάκις εἶναι τεθωρακισμένα, ὡς εἶναι τὰ κολεόπτερα, θραύει κτυπῶν διὰ τοῦ ῥάμφους του. Ἀφοῦ δ' οὕτω προετοιμάσῃ τὴν τροφήν του, ἀνυψοῖ καὶ ῥίπτει πρὸς τὰ ὀπίσω τὴν κεφαλήν του καὶ διευθύνει τὸ ῥάμφος πρὸς τὰ ἐπάνω εἰς κάθετον μὲ τὴν κεφαλὴν του θέσιν· ἀνοίγει τότε αὐτὸ καὶ ἀφίνει τὴν τροφήν του νὰ διολισθήσῃ πρὸς τὸν φάρυγγά του. Οὕτω τρώγει. Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του φέρει ἐπιχαρίτως λοφίον ἀποτελούμενον ἀπὸ διπλῆν σειρὰν λευκοκιτρίνων μακρῶν πτερῶν ζωηρῶς μαύρων εἰς τὸ ἄκρον, προσομοιάζον πρὸς ῥιπίδιον, τὸ ὁποῖον κινεῖ, ἀνοίγει καὶ κλείει ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν του καὶ περιστάσεων, δηλωτικὸν τῆς ψυχικῆς του γαλήνης ἢ τρικυμίας. Κατὰ τὴν πτῆσίν του, κατὰ τὴν ἀναζήτησιν τῆς τροφῆς του, κατὰ τὴν ἀνάπαυσίν του κρατεῖ κλειστὸν καὶ ἐρριμμένον πρὸς τὰ ὀπίσω τὸ λοφίον τοῦτο, ἀνοικτὸν δὲ καὶ ὑψούμενον εἰς τὸν ἐλάχιστον θόρυβον ἢ εἰς τὸν θυμὸν ἢ εἰς τὸ κελάδημά του, ὀρθάνοικτον δὲ εἰς τοὺς ἔρωτάς του πρὸς ἐπίδειξιν τῆς ἐξαιρετικῆς χάριτος καὶ καλλονῆς του, τὴν ὁποίαν προσδίδει τὸ λοφίον εἰς αὐτόν.

Δὲν κατασκευάζει ἰδίαν φωλεάν, ἀλλ' εἰσδυόμενος κατὰ παρατήρησιν καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους εἰς τὰ στελέχη τῶν δένδρων τίκτει 4—5 ᾠὰ εἰς τὰ κοῖλα (κουφάλες) αὐτῶν. Ἀπὸ τὴν φωλεὰν ταύτην, ὅταν ἔχῃ τοὺς νεοσσούς του, ἀναδίδεται δριμεῖα ὀσμὴ προερχομένη ἀπὸ τὰ περιττώματα τῶν νεοσσῶν καὶ τὰ λείψανα τῶν σηπομένων τροφῶν. Διὰ τοῦτο κατέστη παροιμιώδης ἡ ἀκαθαρσία τοῦ ἔποπος. Οἱ νεοσσοὶ του διατηροῦσι τὴν ὀσμὴν ταύτην καὶ ἐπί τινας ἡμέρας μετὰ τὴν ἐκ τῆς φωλεᾶς ἔξοδόν των.

Ὁ ἔποψ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐθεωρεῖτο σύμβολον υἱικῆς στοργῆς. Ἐπιστεύετο, ὅτι οἱ νέοι κατέβαλλον πᾶσαν φροντίδα διὰ τοὺς πρεσβυτέρους, θερμαίνοντες αὐτοὺς ὑπὸ τὰς πτέρυγάς των καὶ διὰ διαφόρων φυτῶν θεραπεύοντες τοὺς ὀφθαλ-

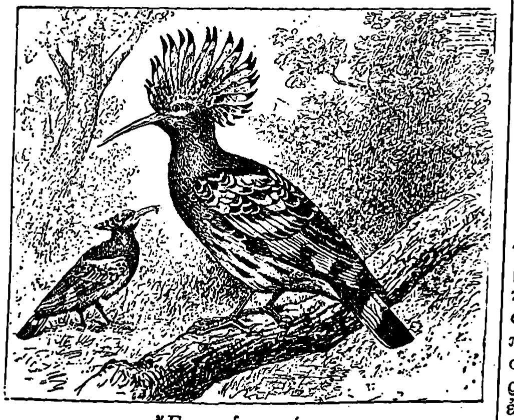

Ἔποψ ὁ κοινός.

[Ἄρρεν καὶ θῆλυ.]

μούς των· ὅτι οἱ ἔποπες ἐγνώριζον φυτὰ κατὰ τῆς βασκανίας καὶ δι' ὧν ἀπέδιδον τὴν ὅρασιν εἰς τοὺς τυφλούς· ὅτι ἡ καρδία καὶ τὸ ἧπαρ τοῦ ἔποπος συνοδευόμενα μὲ γοητείας ἠδύναντο νὰ θεραπεύσωσι τὴν ἡμικρανίαν, νὰ ἐπαναφέρωσι τὴν μνήμην, νὰ προκαλέσωσι τὸν ὕπνον ἢ καὶ ὄνειρα εὐχάριστα ἢ τρομερά. Ἂν δέ τις ἤκουε τὸ κελάδημα τοῦ ἔποπος πρὸ τῆς ἐποχῆς τῆς καλλιεργείας τῶν ἀμπέλων, προεμάντευε δαψιλῆ τρυγητόν.

Ὁ ἔποψ εἶναι ἐκ τῶν ὠφελιμωτάτων πτηνῶν, διότι τρώγει τὰ ἐπιβλαβῆ εἰς τὴν γεωργίαν ἔντομα. Τούτου ἕνεκα ὁ ἰσχύων ἐν Ἑλλάδι περὶ θήρας νόμος ἀπαγορεύει τὴν θανάτωσιν δι' οἱουδήποτε μέσου τοῦ ἔποπος. Ὁ ἔποψ εἶναι πτηνὸν ἀποδημητικὸν ἢ διαβατικόν. Διὰ τῆς Ἑλλάδος διέρχεται προερχόμενος ἐκ τῆς Ἀφρικῆς, ἔνθα παραχειμάζει, κατὰ Μάρτιον ἢ ἀρχὰς Ἀπριλίου, χωρῶν πρὸς τὰ βόρεια μέρη μετὰ τῶν ἄλλων ἀποδημητικῶν πτηνῶν πρὸς παραθερισμὸν καὶ νεοττοποίησιν, διαβαίνει δὲ καὶ αὖθις κατ' Αὔγουστον ἐξ Ἑλλάδος ἐπιστρέφων εἰς Ἀφρικήν.

Ἡ κίνησις τῶν ἐπόπων ἐν Ἑλλάδι διαρκεῖ κατὰ μὲν τὴν ἄνοδον ἀπὸ τοῦ Μαρτίου μέχρι μέσων Μαΐου καὶ ἀπὸ Ἰουλίου ἢ Αὐγούστου μέχρι τέλους, πολλάκις Σεπτεμβρίου κατὰ τὴν κάθοδον των ἐκ βορρᾶ. Παρατηρεῖται πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Ἑλλάδος. Τινὲς τῶν ἐπόπων κατὰ τὴν διέλευσιν των ἐξ Ἑλλάδος τὸ ἔαρ παραμένουσιν ἐνιαχοῦ ταύτης, ἔνθα καὶ νεοτροποιοῦσι. Κατὰ τὴν κατὰ τὸ ἔαρ διέλευσίν του εἶναι κάτισχνος καὶ τραχὺς τὴν γεῦσιν, κατὰ δὲ τὴν κατὰ τὸ θέρος ἢ φθινόπωρον παχύτατος, τρυφερὸς καὶ εὔγευστος.

—*[Κυνηγ.]* Τὸ κυνήγιον τοῦ *ἔποπος*, καίτοι οὗτος πετᾷ μᾶλλον βραδέως καὶ δὲν ἀλλάσσει κατεύθυνσιν, δὲν εἶναι εἰς πάντας εὐχερὲς καὶ ἀποτελεσματικόν, καθόσον οὗτος δὲν πλησιάζεται εὐκόλως, ὅταν κάθηται ἢ βόσκῃ. Ὁ κυνηγὸς δύναται μετὰ πάσης προφυλάξεως νὰ πλησιάσῃ αὐτὸν εἰς ἀπόστασιν βολῆς, βοηθούμενος ἀπὸ τὰς ἐδαφικὰς ἀνωμαλίας ἢ μετὰ προσοχῆς ὄπισθεν δένδρων προχωρῶν πρὸς αὐτόν. Ἰδίαν δεξιότητα ἀπαιτεῖ ἡ βολὴ εἰς τὸν ἀέρα, διότι ἡ πτῆσις τοῦ ἔποπος εἶναι κυματοειδὴς (κοιν. κάμνει βουτιές). Ὁ δεξιὸς καὶ ἔμπειρος κυνηγός, διὰ νὰ εἶναι ἀποτελεσματικὴ ἡ βολή του, ὀφείλει νὰ πυροβολῇ ἐκεῖ, ἔνθα τελευτᾷ ἡ ἀνύψωσίς του καὶ ἄρχεται ἡ κατάβασις, ἢ τοὐναντίον. Βάλλεται δὲ μὲ γόμωσιν σκαγίων 9 ἀριθμῶν.

Πρὸ τοῦ περὶ θήρας νόμου ἐδιώκετο ἀπηνῶς κατὰ τὴν ἐκ βορρᾶ ἐπιστροφήν του, ὅτε εἶναι παχύτατος καὶ τὸ κρέας του λίαν εὔγευστον καὶ τρυφερόν.

Φ. ΓΕΩΡΓΑΝΤΑΣ

ἔποψις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐφορᾶν*, παρατήρησις· ‖ ὅ,τι ἐμφανίζεται εἴς τινα, ὅ,τι προσπίπτει εἰς τὴν ἐξέτασίν τινος: «ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην,—ἐκείνην», «καλὸς ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν» ὅπως καὶ ἂν τὸν ἐξετάσῃς, «ὑπό τινα ἔποψιν δὲν ἀρέσκει».

Ἔππενντορφ (Eppendorf) *[Γεωγρ.]*. —1) Πόλις τῆς Γερμανίας, ἐν Σαξωνίᾳ, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ἔππενντορφ—Ἔτζντορφ ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Τσβικάου καὶ τῷ δήμῳ τοῦ Χέμνιτς. Κάτ. 4750. Εἶναι πόλις βιομηχανική, ἔχουσα ἐργοστάσια ὑποδημάτων, ὑφαντουργεῖα καὶ καπνεργοστάσια. —2) Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Πρωσσίᾳ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Βεστφαλίας καὶ τῇ περιφερείᾳ τοῦ Ἄρνσμπεργκ. Κάτ. 3650. Παρ' αὐτὴν εὑρίσκονται μεταλλεῖα γαιανθράκων. —3) Πόλις τῆς Γερμανίας, προάστειον τοῦ Ἀμβούργου παρὰ τὸν Ἄλστερ ποταμόν. Κάτ. 3580. Ἔχει ἀρχαίαν ἐκκλησίαν καὶ βιομηχανικὴν καὶ ἐμπορικὴν σχολήν.
—Μ.

Ἐππινγκόφεν (Eppinghoven) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας, ἐν Πρωσσίᾳ, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Ῥήνου καὶ τῇ περιφερείᾳ τοῦ Ντύσσελντορφ. Κάτ. 4.500. Εἶναι πόλις βιομηχανική, ἔχουσα μεγάλα ἐργοστάσια ψευδαργύρου.
—Μ.

Ἐπρεμενὶλ (Épremesnil), *Ἰωάννης-Ἰάκωβος-Ντυβὰλ ντ'*—. Γάλλος δικαστικὸς καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς εἰς Ποντισερύ, γαλλικὴν ἀποικίαν τοῦ Ἰνδοστάν, τὴν 5 Δεκεμβρίου 1745 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τὴν 23 Ἀπριλίου 1794. Ἦτο υἱὸς τοῦ Ἰακώβου ντ' Ἐπρεμενὶλ καὶ ἔγγονος τοῦ διασήμου Ἰωσὴφ Ντυπλαίξ, διοικητοῦ τῶν γαλλικῶν κατακτήσεων ἐν Ἰνδίαις. Ἐπιστρέψας εἰς Γαλλίαν μετὰ τοῦ πατρός του, εἰσῆλθεν εἰς τὸ δικαστικὸν στάδιον καὶ ἐγένετο σύμβουλος τοῦ ἐν Παρισίοις κοινοβουλίου, καὶ ὑπῆρξεν εἷς τῶν θερμοτέρων ὑποστηρικτῶν τῶν προνομίων τοῦ ἀρχαίου τούτου γαλλικοῦ θεσμοῦ, ὅστις ἦτο φραγμὸς εἰς τὰς αὐθαιρεσίας τοῦ στέμματος. Ὁ Ἐπρεμενὶλ ὑπεστήριξε τὰς ἀρχὰς τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, προσβάλλων τὴν ὕπαρξιν τῶν ἰδιωτικῶν φυλακῶν, πολλάκις μετὰ τοσαύτης παραφορᾶς, ὥστε ἐμείου τὴν σημασίαν τῶν ἀγώνων του. Τῷ 1786 μετέσχε τῆς περιφήμου δίκης τοῦ περιδεραίου τῆς βασιλίσσης, ἥτις ἐξέθεσε μεγάλως τὴν ὑπόληψιν τῆς Μαρίας Ἀντουανέττας, καὶ ἐπέδειξεν ἀπροκάλυπτον ἐχθρότητα κατ' αὐτῆς, τὸ δ' ἑπόμενον ἔτος κατεπολέμησε τὰ φορολογικὰ μέτρα τῆς ἐπιβολῆς φόρου χαρτοσήμου καὶ τῶν ἐσωτερικῶν τελωνειακῶν δασμῶν.

Ἡ αὐλὴ ἐπεδίωκε τότε ν' ἀφαιρέσῃ τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν τοῦ σώματος. Ὁ Ἐπρεμενὶλ πληροφορηθεὶς ὅτι ἐξετυποῦτο ἤδη τὸ διάταγμα τῆς καταργήσεως τῶν δικαστικῶν καθηκόντων ἀπὸ τοῦ κοινοβουλίου, κατώρθωσε νὰ ἐξαγοράσῃ παρά τινος ἐργάτου τοῦ βασιλικοῦ τυπογραφείου δοκίμιον αὐτοῦ. Μεταβὰς ἀμέσως εἰς τὸ σῶμα ἀνέγνωσεν ἐνώπιον αὐτοῦ τὸ ὑπὸ ἐκτύπωσιν διάταγμα, ὅπερ κατέφερεν ἀνεπανόρθωτον τραῦμα κατὰ τῶν προνομίων αὐτοῦ καὶ κατὰ τῶν νόμων τοῦ κράτους. Τὸ κοινοβούλιον ἐξέδωκεν ἐπίσημον διακήρυξιν, δι' ἧς ἀνέλυε τὰς ἀρχὰς ἐφ' ὧν ἐβασίζετο ἡ γαλλικὴ μοναρχία καὶ διεμαρτύρετο προκαταβολικῶς διὰ τὴν παραβίασιν. Ὁ ὑπουργὸς Λομενὶ-ντὲ-Μπριὲν διέταξε τὴν σύλληψιν τοῦ Ἐπρεμενίλ, ὅστις καὶ ἀφέθη ν' ἀπαχθῇ εἰς τὰς νήσους τῆς Ἁγίας Μαργαρίτας. Ἡ καθεῖρξις αὐτοῦ παρετάθη μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ ὑπουργοῦ, τοῦ καρδιναλίου Λομενὶ ντὲ Μπριέν, τὸν ὁποῖον διεδέχθη ὁ Νέκερ.

Ἡ ἐπάνοδος του εἰς Παρισίους ὑπῆρξε θριαμβευτική· εἶχεν ἀποφασισθῆ ἤδη ἡ σύγκλησις τῆς συνελεύσεως τῶν τριῶν τάξεων ἐν Βερσαλλίαις, ὁ δὲ Ἐπρεμενὶλ ἐγένετο εἷς τῶν ἀδιαλλάκτων ἀντιπάλων τῆς αὐλῆς· οἱ σαρκασμοί του προσέβαλλον κυρίως τὴν βασίλισσα Μαρίαν Ἀντουανέτταν. Μόλις ἀφίκετο εἰς Παρισίους ἐξελέγη μέλος τῆς συνελεύσεως τῶν τριῶν τάξεων. Ἐν τῇ συνελεύσει μετέβαλεν ἐντελῶς φρονήματα καὶ ὑπεστήριξε τὰ δικαιώματα τοῦ ἡγεμόνος, ἀγορεύσας πολλάκις καὶ διαδηλώσας ὅτι τὸ μέλλον νὰ ψηφισθῇ Σύνταγμα ὤφειλε νὰ ἔχῃ χαρακτῆρα μοναρχικόν, κατηγόρησε δὲ τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς τρίτης τάξεως, ὡς ἐνόχους ἐσχάτης προδοσίας ἀπέναντι τοῦ βασιλέως. Ὁ Ἐπρεμενὶλ ἐγένετο εἷς τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἄκρας δεξιᾶς, θερμὸς συνήγορος τῶν δικαιωμάτων τοῦ στέμματος καὶ τοῦ κλήρου, καὶ φλογερὸς ἀντίπαλος πάσης φιλελευθέρας μεταρρυθμίσεως. Οὕτω τὸ ὄνομά του, ὅπερ κατὰ τὴν ἐξορίαν του εἶχε καταστῇ τὸ σύμβολον τῶν λαϊκῶν ἐλευθεριῶν καὶ ἐφέρετο εἰς τὰ στόματα πάντων, ἐγένετο τὸ σύμβολον τῆς ἀντεπαναστατικῆς ἀντιδράσεως. Τὰς νέας του ταύτας ἀρχὰς ὑπεστήριζε μετὰ τοῦ αὐτοῦ θάρρους, μεθ' οὗ ἄλλοτε τὰ προνόμια τοῦ κοινοβουλίου τῶν Παρισίων. Εὑρεθεὶς ἐν Παρισίοις κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐξεγέρσεως τῆς 10 Αὐγούστου 1792, συνελήφθη ὡς ὕποπτος, διεσώθη ὅμως τῇ ἐπεμβάσει ἑνὸς ἀοιδοῦ τοῦ κωμικοῦ μελοδράματος, Μισὲλ καλουμένου, ἀπὸ τὰς γενομένας σεπτεμβριανὰς σφαγάς, ἠδυνήθη δὲ νὰ φυγαδευθῇ εἰς τὴν Χάβρην. Ἐκεῖ συνελήφθη τὴν 21 Σεπτεμβρίου 1793 ὑπὸ τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς συνελεύσεως Λυσέ, καταγγελθεὶς ὅτι ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἦτο ὄργανον τοῦ Ἄγγλου πρωθυπουργοῦ Πὶτ καὶ εἰργάζετο πρὸς ἐξεύρεσιν μέσων, ὅπως παραδώσῃ τὴν πόλιν ταύτην εἰς τοὺς Ἄγγλους. Μεταφερθεὶς εἰς Παρισίους τὴν 2 Φλωρεὰλ τοῦ Β' ἔτους τῆς δημοκρατίας (21 Ἀπριλίου 1794) παρεπέμφθη ἐνώπιον τοῦ ἐπαναστατικοῦ δικαστηρίου, ἐδικάσθη τὴν αὐτὴν ἡμέραν καὶ κατεδικάσθη εἰς θάνατον, καὶ τὴν μεθεπομένην ἤχθη ἐπὶ τοῦ ἰκριώματος. Ἐφέρετο ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἁμάξης μετὰ τοῦ Σαπελιέ, τοῦ παλαιοῦ ἀντιπάλου του ἐν τῇ συνελεύσει, ἐν μέσῳ τοῦ καταχλευάζοντος τοὺς ἀγομένους εἰς τὸν θάνατον πλήθους. Τότε ὁ Σαπελιὲ τὸν ἠρώτησε μειδιῶν: «Πρὸς ποῖον ἐκ τῶν δύο μας ἀπευθύνονται αἱ ὕβρεις τοῦ πλήθους;»—«Καὶ εἰς τοὺς δύο μας», ἀπήντησε γελῶν ὁ Ἐπρεμενίλ.

Ἡ σύζυγός του *Ἰωάννα*, θυγάτηρ τοῦ ντὲ Σαντκτουαρύ, γεννηθεῖσα τῷ 1750, παρεπέμφθη ἐπίσης εἰς τὸ ἐπαναστατικὸν δικαστήριον ὡς συμπράκτωρ τοῦ συζύγου της, καὶ δικασθεῖσα τὴν 17 Ἰουνίου 1794 ἀπεκεφαλίσθη τὴν ἰδίαν ἡμέραν.

Αἱ ἀγορεύσεις τοῦ Ἐπρεμενὶλ ἐδημοσιεύθησαν τῷ 1823 δαπάναις τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Καρόλου Γ'.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Ἔπριος *Μάρκελλος* (Eprius Marcellus). Ῥωμαῖος συγκλητικὸς ῥήτωρ τοῦ Α' μ. Χ. αἰῶνος, γεννηθεὶς ἐν Καπύῃ. Ἀνὴρ διεφθαρμένος, ἐχρημάτισε πραίτωρ ἐπὶ Κλαυδίου τῷ 47 καὶ διοικητὴς τῆς Παμφυλίας καὶ Λυκίας ἐπὶ Νέρωνος. Κατηγορηθεὶς ὑπὸ τῶν κατοίκων ἐπὶ παρανόμῳ ἀργυρολογίᾳ κατώρθωσε ν' ἀπαλλαγῇ τῇ προστασίᾳ ἰσχυρῶν φίλων. Τοῦτον ἐχρησιμοποίησεν ὁ Νέρων ὡς καταδότην ἐναντίον τῶν ἀντιπολιτευομένων αὐτὸν συγκλητικῶν. Μεταξὺ τῶν θυμάτων του ὑπῆρξε καὶ ὁ διάσημος διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τὸ θάρρος του στωϊκὸς Θρασέας. Ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Βεσπασιανοῦ ἀναμειχθεὶς ὁ Ἔπριος εἰς συνωμοσίαν τινὰ καὶ καταγγελθεὶς διὰ τοῦτο ἐνώπιον τῆς συγκλήτου, ηὐτοκτόνησε τῷ 79 μ. Χ.

Κ. Ι. Β.

Ἐπστάϊν (Epstein), *Ἀλοΐσιος*. Βοηθὸς παιδίατρος γεννηθεὶς τῷ 1849. Ἀπὸ τοῦ 1884 διετέλεσεν ἐν Πράγᾳ καθηγητὴς καὶ διευθυντὴς τῆς παιδιατρικῆς κλινικῆς. Ἐδημοσίευσε πλείστας περὶ παιδιατρικῆς πραγματείας εἰς διάφορα περιοδικὰ καὶ συνέγραψε μονογραφίας περὶ «ἰκτέρου τῶν νεογνῶν», (Λειψία 1880), «ἀσηπτικῆς ἀγωγῆς τῆς ὑγιεινῆς τῶν βρεφῶν» (Βερολῖνον 1888), «φυματιώσεως τῆς βρεφικῆς ἡλικίας» (1879), «χολέρας τῶν παίδων καὶ θεραπείας αὐτῆς» (Βερολῖνον 1890), «καταληπτικῶν φαινομένων τῶν ραχιτικῶν παίδων» (Πράγα 1896) κλπ.

Ο. Ρ.

—**Ἐπστάϊν** (Epstein), **Ἰάκωβος**. Γλύπτης γεννηθεὶς τῷ 1880 ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ ἐκ γονέων Ρωσοπολωνῶν. Κατὰ πρῶτον ἐφοίτησεν εἰς τὴν σχολὴν τῶν καλῶν τεχνῶν τῆς Νέας Ὑόρκης καὶ κατὰ τὸ 1902 εἰργάσθη ἐπί τι διάστημα ἐν Παρισίοις. Τῷ 1905 ἀφίκετο εἰς Λονδῖνον, καὶ τρία ἔτη βραδύτερον ἀνέλαβε τὴν διακόσμησιν τῆς μετώπης τοῦ μεγάρου τῆς Ἀγγλικῆς Ἰατρικῆς ἑταιρείας. Τῷ 1909 ἐλάξευσε τὴν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ὄσκαρ Οὐάϊλδ ἐν τῷ νεκροταφείῳ τοῦ Père Lachaise τοποθετηθεῖσαν τῷ 1912 Σφίγγα. Ἄλλα ἔργα του εἶναι τὸ μαρμάρινον σύμπλεγμα «Αἱ δύο περιστεραί» (1913) καὶ «Ἀφροδίτη» (1914).

Ἰ. Ἐπστάϊν: *Ὀρειχαλκίνη κεφαλὴ τῆς συζύγου του.*

Τὴν σειρὰν τῶν ἐξ ὀρειχάλκων ἔργων του ἤρχισε τῷ 1907. Ἐπηκολούθησαν ἡ προτομὴ τοῦ λόρδου Φίσερ ἐν τῷ Αὐτοκρατορικῷ πολεμικῷ μουσείῳ (1915) καὶ εἰς φυσικὸν μέγεθος κεφαλὴ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἥτις εἶναι ἐν τῶν ὡραιοτέρων ἔργων του. Ἐκθέσεις τῶν ἔργων τοῦ

Digitized by Google

Ἐπστάϊν ἐγένοντο ἐν τῇ Leicester Galleries τοῦ Λονδίνου τῷ 1917, 1920 καὶ 1924. Μ. Ν. Δ.

Ἔπτ (Epte) [*Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῆς Γαλλίας, παραπόταμος τοῦ Σηκουάνα, πηγάζων ἐν τῷ νομῷ τοῦ Κάτω Σηκουάνα, πρὸς Β τοῦ Φὸρπ-λὲζ-ὤ. Ῥέει κατ' ἀρχὰς πρὸς τὰ ΝΑ καὶ κατόπιν πρὸς Ν, χωρίζων τὸν νομὸν τοῦ Ἔρ ἀπὸ τὸν τοῦ Οὐὰζ καὶ Σὲν-ἑ-Οὐάζ. Χύνεται εἰς τὸν Σηκουάναν εἰς ἀπόστασιν 4 χλμ. ἀπὸ τὸν Βερνοῦ, μετὰ ῥοῦν 100 χλμ. Οἱ κυριώτεροι παραπόταμοι αὐτοῦ εἶναι ὁ *Τροὲν* καὶ ὁ *Λεβριέρ*. —Μ.

ἑπτά· ἀριθμητ. ἀπόλυτον ἄκλιτον, δημοτ. *ἐφτά*: «ἑπτὰ ἄνδρες, — γυναῖκες, — παιδία», «κατοικία δι' ἑπτὰ ἀνθρώπους»· ἀραβικὸν σύμβολον 7, ἀρχ. ἑλλην. ζ', ρωμαϊκὸν VII· ἐκφράζει τὴν ἔννοιαν τῆς ποσότητος, ἥτις ἀποτελεῖται ἂν προσθέσωμεν εἰς ἓξ μονάδας μίαν ἀκόμη· || μετὰ τοῦ ἄρθρου σημαίνει τὸν χαρακτηριζόμενον διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τούτου: «τὸ ἑπτὰ δωμάτιον, — τραπέζι — κάθισμα, — θεωρεῖον»· ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν παιγνιοχάρτων: «τὸ ἑπτὰ σπαθί, — μπαστούνι».

— [*Ἐγκυκλ.*] Ὁ ἀριθμὸς *ἑπτὰ* ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ παρ' ἅπασι σχεδὸν τοῖς λαοῖς ἐθεωρεῖτο ὡς ἱερός, καὶ ὡς περικλείων ἰδιαιτέραν μυστικὴν δύναμιν. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Αἰγυπτίοις, τοῖς Ἑβραίοις καὶ τοῖς Ἕλλησιν ἐσυμβόλιζε τὴν τελειότητα ἴσως, ἅτε περιλαμβάνων τόν τε 3 καὶ τὸν 4, ἀμφοτέρους τελείους ἀριθμοὺς σχηματίζοντας διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μονάδων αὐτῶν, τὸν μὲν τρίγωνον, τὸν δὲ τετράγωνον. Οἱ ἑπτὰ πλανῆται, καὶ οἱ ἀστερισμοὶ τῶν Ἄρκτων μὲ τοὺς ἑπτὰ ἀστέρας των, τοὺς ὁποίους ἐσημείωσαν πρῶτοι οἱ Χαλδαῖοι, τὸ οὐράνιον τόξον μὲ τὰ ἑπτὰ χρώματά του, ἡ μουσικὴ μὲ τοὺς ἑπτὰ τόνους της κλπ. ἐχρησίμευσαν ὡς ἀφορμή, ὥστε τὸ ἑπτὰ νὰ μὴ θεωρηθῇ ὡς κοινὸς ἀριθμὸς τῆς ἀψύχου ἀριθμητικῆς, ἀλλὰ ὥς τι τὸ ἔχον θείαν ὑπόστασιν. Εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τῆς δοξασίας ταύτης συνετέλεσε καὶ ἡ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι προϋπάρξασα μεγάλη συμπάθεια πρὸς τὸν ἀριθμὸν τοῦτον, ἡ ἀπορρέουσα ἀπὸ τὴν πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα καὶ τὴν Σελήνην λατρείαν των. Τῆς Σελήνης εἶχον προσέξει, ὄχι μόνον τὰς τέσσαρας ἑβδομαδιαίας φάσεις καθ' ἕκαστον μῆνα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν γένει σπουδαιοτάτην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ἐμψύχων καὶ ἀψύχων τῆς γῆς, καταμετρουμένων μὲ τὸν ἀριθμὸν ἑπτά. Πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα, ὡς ἡλιακὴν θεότητα, σχετίζονται αἱ ἑπτὰ ἡμέραι τῆς ἑβδομάδος, οἱ ἑπτὰ πλανῆται καὶ οἱ ἑπτὰ ἀστέρες τῆς Πλειάδος. Κατὰ τὸν Καλλίμαχον, ὅτε ἐγεννήθη ὁ Ἀπόλλων, οἱ κύκνοι τῆς Μαιονίας ἐστράφησαν ἑπτάκις περὶ τὴν Δῆλον χαιρετίζοντες τὸν νεογέννητον θεὸν καὶ ἑπτάκις ἐπανέλαβον τὸ ᾆσμά των, πρὸς τιμήν του· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ λύρα εἶχεν ἑπτὰ χορδάς. Εἰς τὰς βαβυλωνιακὰς καὶ ἑλληνικὰς ἑπταδικὰς δοξασίας προσετέθησαν καὶ αἱ μοναδικαὶ μαθηματ καὶ ἰδιότητες τοῦ ἀριθμοῦ ἑπτά, ὅστις ἐξ ὅλων τῶν ἀριθμῶν τῆς δεκάδος εἶναι ὁ μόνος, ὅστις οὔτε διαιρεῖται, οὔτε πολλαπλασιάζεται ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς δεκάδος· εἶναι μοναδικόν, αἰώνιον, ἀκίνητον. Οἱ ἄνθρωποι ἐπίστευσαν ὅτι ἀνεκάλυψαν εἰς τὰς ἰδιότητας ταύτας ἱερὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ αἰωνίου, τοῦ μοναδικοῦ Θεοῦ, καὶ ὅταν ἡ ἑβδομὰς ἐλήφθη ὡς μέτρον τοῦ χρόνου ἐθεσπίσθη ἡ ἑβδόμη της ἡμέρα ὡς ἡμέρα ἀναπαύσεως. Ἕνεκα τούτου ὁ ἀριθμὸς ἑπτὰ κατήντησεν ἱερὸν καὶ ὑπερκόσμιον σύμβολον καὶ μυστηριώδης σφραγὶς τοῦ διέποντος τὰ πάντα ὑπερτάτου ὄντος.

Οἱ ἀρχαῖοι *Χαλδαῖοι* καὶ *Ἀσσύριοι*, οἱ ὁποῖοι ἀνεκάλυψαν πρῶτοι τοὺς ἑπτὰ πλανήτας, ἐσχέτισαν τὸν ἀριθμὸν ἑπτὰ μὲ τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν καὶ ἐκήρυξαν, ὅτι ἑπτὰ εἶναι οἱ πίνακες τῆς μοίρας οἱ ρυθμίζοντες τὰς τύχας τῶν ἀνθρώπων. Ἡ δοξασία αὕτη φαίνεται, ὅτι εὐκόλως διεδόθη καὶ εἰς τὴν Περσίαν, ὅπου καὶ ἐκαλλιεργήθη καὶ ἐνισχύθη μὲ νέας οὐρανίας ἰδιότητας, καὶ οὕτω ἐπηυξημένη καὶ βελτιωμένη ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Βαβυλωνίαν διὰ νὰ τὴν παραλάβουν οἱ Ἰνδοί, οἱ Ἑβραῖοι, οἱ Ἕλληνες καὶ κατόπιν οἱ Χριστιανοί, οἱ Μουσουλμᾶνοι καὶ ὅλοι σχεδὸν οἱ λαοί. Φαίνεται, ὅτι πρῶτοι οἱ Πέρσαι ἐπίστευσαν, ὅτι οἱ οὐρανοὶ εἶναι ἑπτὰ καὶ ἑπτὰ τὰ οὐράνια πνεύματα. Ἑπτὰ ἦσαν οἱ ἀστέρες τῆς μεγάλης Ἄρκτου, ἑπτὰ καὶ οἱ τῆς μικρᾶς. Ἓν τῶν ἀρχαιοτέρων μνημείων, οὗτινος ἡ ἵδρυσις χάνεται εἰς τὰ βάθη τῶν αἰώνων, ὁ πύργος τῆς πόλεως Βορσίππα τῆς Μεσοποταμίας, εἶχεν ἑπτὰ ἐπάλληλα δώματα ἀφιερωμένα εἰς ἑπτὰ θεούς. Ἑπτὰ δώματα, λέγεται ὅτι εἶχε καὶ ὁ πύργος τῆς Βαβελ. Τὰ Ἐκβάτανα περιεβάλλοντο ἀπὸ ἑπτὰ κυκλικὰ τείχη.

Ἡ Παλαιὰ καὶ Καινὴ Διαθήκη μνημονεύουν ἀπειράκις τὸν ἀριθμὸν ἑπτὰ καὶ τὰ πολλαπλάσιά του. Ὁ Θεὸς ἔπλασε τὸν κόσμον εἰς ἓξ ἡμέρας καὶ τὴν ἑβδόμην ἀνεπαύθη. Ἑπτὰ εἶναι οἱ ἀρχάγγελοι οἱ ἔχοντες ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἀγγέλων. Αἱ ἑορταὶ τῶν ἀζύμων καὶ τῆς σκηνοπηγίας διήρκουν ἑπτὰ ἡμέρας. Ὁ κλέπτης συλλαμβανόμενος ὤφειλε ν' ἀποδώσῃ τὰ κλοπιμαῖα ἑπταπλάσια. Ἑπτὰ ἦσαν οἱ ἐν Ἐφέσῳ κοιμηθέντες παῖδες, οἱ ἐξυπνήσαντες μετὰ 372 ἔτη. Ἑπτὰ ἦσαν οἱ βραχίονες τῆς ἑπταφώτου λυχνίας. Ἑπτὰ ἱερεῖς φέροντες ἑπτὰ σάλπιγγας περιῆλθον τὴν Ἰεριχὼ ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας καὶ τὴν ἑβδόμην τὴν περιῆλθον ἑπτάκις. Ἑπτὰ εἶναι τὰ θανάσιμα ἁμαρτήματα. Ἑπτὰ ἦσαν οἱ ἀστέρες τῆς Ἐκκλησίας ἐν Μ. Ἀσίᾳ. Ἑπτὰ εἶναι τὰ χαρίσματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἑπτὰ τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Χριστὸς ἐδίδαξε νὰ συγχωρῶμεν ἑβδομηκοντάκις ἑπτά. Ἡ ἱστορία ἐξ ἄλλου σημειώνει, ὅτι τὸν ἕβδομον μῆνα (Σεπτέμβριον) τοῦ ἔτους 70 μ. Χ. ἡ Ἱερουσαλὴμ εἶχε μεταβληθῆ εἰς ἐρείπια ὑπὸ τοῦ Τίτου. Ἡ πόλις εἶχε τότε πληθυσμὸν 70 χιλιάδων. Τὴν Γραφήν, κατὰ τὴν παράδοσιν, μετέφρασαν ἑβδομήκοντα σοφοί.

Οἱ *Αἰγύπτιοι* ἠρίθμησαν μόνον ἑπτὰ διακλαδώσεις τοῦ Νείλου, τὸν ὁποῖον ὠνόμασαν ἑπτάρρουν ἢ ἑπτάστομον. Ὁ φαραὼ τῆς Αἰγύπτου ὠνειρεύθη ἑπτὰ παχείας καὶ ἑπτὰ ἰσχνὰς ἀγελάδας. ἑπτὰ παχεῖς καὶ ἑπτὰ ἰσχνοὺς στάχυς. Οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι ἐπίστευον ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐτίθετο ὑπὸ τὴν προστασίαν ἑπτὰ θεῶν ἢ ἑπτὰ ὄφεων, ὅτι τὸν κόσμον ἐδημιούργησαν ἑπτὰ θεοὶ καὶ ὅτι ἑπτὰ νύμφαι καθώριζον τὴν τύχην παντὸς νεογεννήτου βρέφους. Ἡ θεὰ Ἶσις ἐταξίδευεν εἰς τὸ δέλτα τοῦ Νείλου μὲ ἑπτὰ ἱεροὺς σκορπίους.

Οἱ *Ἕλληνες* δὲν ὑστέρησαν εἰς τὴν ἑπταδικὴν δοξασίαν. Οἱ Σπαρτιᾶται ἐθυσίαζον εἰς τὸν Ἀπόλλωνα τὴν ἑβδόμην ἡμέραν τοῦ μηνός. Ὁ Ὅμηρος λέγει ὅτι ὁ Ἥλιος εἶχεν ἑπτὰ βοῶν ἀγέλας. Εἰς τὰ νήπια ἐδίδοντο τὰ ὀνόματα τὴν ἑβδόμην συνήθως ἡμέραν ἀπὸ τῆς γεννήσεως. Μεταξὺ πολλῶν σοφῶν, ἑπτὰ ἦσαν οἱ μεγαλύτεροι. Ἑπτὰ ἦσαν τὰ θαύματα τοῦ κόσμου καὶ ἑπτὰ πόλεις ἤριζον διὰ τὴν καταγωγὴν τοῦ Ὁμήρου. Ἡ λύρα τοῦ Ἀπόλλωνος εἶχεν ἑπτὰ χορδάς. Εἰς τὴν Ὀλυμπίαν ὑπῆρχε στοὰ ὀνομαζομένη ἑπτάφωνος, διότι παρῆγε ἑπταπλῆν ἠχώ. Αἱ Θῆβαι εἶχον ἑπτὰ πύλας καὶ ἑπτὰ πύργους. Ἑπτὰ ἦσαν καὶ οἱ ἐπὶ Θήβας ἐκστρατεύσαντες. Οἱ Αἰγύπτιοι εἶχον δωρήσει εἰς τὸν Ἀπόλλωνα ἑπτάπηχυν χάλκινον ἀνδριάντα. Ἑπτὰ ἔφηβοι καὶ ἑπτὰ παρθένοι ἐστέλλοντο ὡς φόρος εἰς τὸν μινώταυρον τῆς Κρήτης. Ἑπτὰ ἄρρενα καὶ ἑπτὰ θήλεα ἦσαν τὰ τέκνα τῆς Νιόβης.

Ἐν Μεσοποταμίᾳ οἱ Ἰωαννῖται προσεύχονται καὶ νηστεύουν ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας διὰ ν' ἀκούσουν τὴν ἀκολουθίαν, ἡ ὁποία τοῖς ἐξασφαλίζει τὴν εἴσοδον εἰς τὸν παράδεισον ἀπὸ τὰς ἑπτὰ πύλας του. Ἐν Βαγδάτῃ πιστεύεται ὑπὸ τῶν Ἑβραίων ὅτι ἡ ἱλαρὰ τῶν παίδων δύναται νὰ θεραπευθῇ ἂν περιφερθοῦν τὰ ἀσθενῆ ἑπτάκις πέριξ μιᾶς συναγωγῆς. Οἱ Σχιῖται Πέρσαι πενθοῦν ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας τὸν θάνατον τοῦ χαλίφου τῆς αἱρέσεώς των Ἰμὰμ Ἀλῆ καὶ τῶν ἑπτὰ μελῶν τῆς οἰκογενείας του. Οἱ μπεκτασῆδες (περιστρεφόμενοι δερβίσαι) τοῦ Ἰκονίου καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως χορεύουν τὸν συμβολικὸν χορόν των ἀνὰ ἑπτὰ (ὅσοι καὶ οἱ πλανῆται), προσέχοντες νὰ μὴ ἐγγίσῃ ὁ εἷς τὸν ἄλλον, ὅσον καὶ ἂν εἶναι περιωρισμένος ὁ χῶρος, ἐν ᾧ κινοῦνται. Ἐν Ἰνδίαις οἱ περισσότεροι ναοὶ περικλείονται ἐντὸς ἑπτὰ αὐλῶν. Ἡ πρωτεύουσα τῶν Ἰνδιῶν, τὸ Δελχί, ἔχει, λέγουν, κτισθῆ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ἑπτὰ πόλεων.

Οἱ Μουσουλμᾶνοι ὀφείλουν νὰ ἐπισκεφθοῦν τὴν Μέκκαν ἑπτάκις, νὰ θυσιάσουν ἑπτὰ κριούς, νὰ κάμουν ἑπτὰ γύρους πέριξ τοῦ λίθου τῆς Καάβας καὶ νὰ προσκυνήσουν τοὺς ἑπτὰ τάφους τῶν συνεργατῶν τοῦ Μωάμεθ. Ὁ Μουσουλμᾶνος ὀφείλει νὰ προσεύχεται ἑπτάκις τῆς ἡμέρας καὶ δικαιοῦται νὰ λάβῃ ἑπτὰ συζύγους.

Ἀλλὰ καὶ σήμερον ἀκόμη ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς γῆς δὲν παύουν νὰ προσέχουν τὸν ἀριθμὸν ἑπτά. Εἰς τὴν Γαλλίαν, Γερμανίαν, Ἀγγλίαν, Ρωσίαν καὶ ἄλλας χώρας εἶναι βαθέως ἐρριζωμένη ἡ ἑπταδικὴ δοξασία καὶ ὑπάρχουν παροιμίαι εἰς ἑκάστην γλῶσσαν, εἰς ἃς εἶναι ἀναμεμειγμένον τὸ ἑπτά. Οἱ Γάλλοι λέγουν «γυρίσατε τὴν γλῶσσάν σας ἑπτάκις πρὶν ὁμιλήσετε». Εἰς τὴν Γερμανίαν πιστεύουν ὅτι τὸ ἕβδομον τέκνον μιᾶς οἰκογενείας προικίζεται ὑπὸ τῆς φύσεως μὲ ἐξαιρετικὰ χαρίσματα. Οὕτως εἰς τὰς νεωτέρας γλώσσας σὺν τῷ χρόνῳ ὁ ἀριθμὸς ἑπτὰ χρησιμοποιεῖται ὡς δηλωτικὸς πλήθους. Τὴν σημασίαν ταύτην ἔχει εἰς διαφόρους ἑλληνικὰς λέξεις ἐν συνθέσει καὶ εἰς σχετικὰς φράσεις καὶ παροιμίας (ἐφτάζυμος, ἐφτάπαχος, ἐφτάπατος, ἐφτάψυχος, ἐφτάκαλος, ἐφτάμυαλος κλπ.). —Ω.

— [*Θεοσοφ.*] Ὁ ἀριθμὸς *ἑπτὰ* εἶναι ὁ ἀριθμὸς τὸν ὁποῖον ἀνευρίσκομεν πανταχοῦ ἐντὸς τοῦ ἐκδηλωθέντος σύμπαντος. Προέρχεται ἐκ τῆς ἀρχικῆς τριάδος—τῶν τριῶν ὑποστάσεων ἢ προσώπων τῆς θεότητος. Κατὰ τὴν θεοσοφίαν, ἡ ζωὴ ἢ ἡ συνείδησις ἡ ὁποία ζωογονεῖ ἕνα κόσμον, ἂν καὶ μία, εἶναι τριπλῆ κατὰ τὴν ὑπόστασιν, κατέχει δηλαδὴ τρεῖς βασικὰς ἰδιότητας, τὴν θέλησιν, τὴν σοφίαν καὶ τὴν ἐνέργειαν ἢ καὶ τὴν μακαριότητα, τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐνέργειαν. Ἐπομένως κάθε τμῆμα τῆς συνειδήσεως ταύτης, κάθε ἀτομικὴ συνείδησις, ὁσονδήποτε μικρά, κατοπτρίζει τὰς τρεῖς αὐτὰς βασικὰς ἰδιότητας. Ἐπειδὴ ὅμως εἶναι δυνατὸν νὰ κυριαρχῇ ἡ μία τῶν ἰδιοτήτων τούτων, καὶ ἐκ τῶν δύο πάλιν ἄλλων ἡ μία νὰ εἶναι ἰσχυροτέρα τῆς ἄλλης, οἱ βασικοὶ συνδυασμοί, κατὰ τοὺς ὁποίους εἶναι δυνατὸν νὰ παρουσιασθῇ ἡ συνείδησις, εἶναι ἑπτά. Ἐξ ἄλλου ἡ ἀρχικὴ ὕλη, ὅταν ἐνεργήσῃ ἐπ' αὐτῆς τὸ πνεῦμα, παρουσιάζει ἐπίσης τρεῖς βασικὰς ἰδιότητας: τὴν ἀδράνειαν, τὴν κίνησιν καὶ τὸν ρυθμὸν (ἢ ἰσορροπίαν). Καὶ αἱ ἰδιότητες αὗται, ἀναλόγως τῆς ὑπεροχῆς των, δύνανται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον νὰ σχηματίσουν ἑπτὰ ἐπίσης συνδυασμούς. Ἐπειδὴ ἡ ζωὴ ἑνὸς κόσμου ὑφαίνεται μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἑπταπλῶν πόλων, τῆς ὕλης καὶ τοῦ πνεύματος, κάθε τι τὸ ὁποῖον ὑπάρχει ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εἶναι συνδυασμὸς διαφόρων ἰδιοτήτων, ὁ ὁποῖος ἔχει πάντοτε ὡς βάσιν τὸν ἀριθμὸν ἑπτὰ ἢ πολλαπλάσια τοῦ ἑπτά. Ὁ ἀριθμὸς λοιπὸν ἑπτὰ εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῆς ἐκδηλώσεως καὶ εἶναι ἡ φυσικὴ συνέπεια τοῦ **ἀριθμοῦ τρία**, τῆς ἀρχικῆς τριάδος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *H. P. Blavatzky*, Secret Doctrine. — *Annie Besant*, Étude sur la Conscience. Π. Π. Χ.

— **Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας** (οἱ) [*Ἱστορ.*]. Οὕτως ἐκαλοῦντο κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους οἱ ἑπτὰ ἥρωες τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, οἵτινες ὡς ἀρχηγοὶ τῶν Ἀργείων ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ Ἀδράστου, πενθεροῦ τοῦ Πολυνείκους, ἐξεστράτευσαν κατὰ τῶν Θηβῶν διὰ νὰ ἐγκαταστήσωσιν εἰς αὐτὰς ὡς βασιλέα τὸν Πολυνείκη, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀρνηθῆ ὁ δίδυμος ἀδελφός του Ἐτεοκλῆς νὰ παραδώσῃ τὴν βασιλείαν, κατὰ τὴν συμφωνίαν των (νὰ ἄρχῃ ἑκάτερος ἐνιαυτόν), ὅτε ἔληξε τὸ ἔτος τῆς βασιλείας του. Οἱ ἑπτὰ κατὰ τῶν Θηβῶν ἐκστρατεύσαντες ἥρωες ἦσαν: ὁ *Ἄδραστος*, βασιλεὺς τοῦ Ἄργους, καὶ ὁ διεκδικῶν τὰ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν Θηβῶν δικαιώματά του γαμβρός του ἐπὶ θυγατρὶ *Πολυνείκης*, υἱὸς τοῦ Οἰδίποδος, *Τυδεὺς* ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Καλυδῶνος Οἰνέως καὶ γαμβρὸς ἐπίσης τοῦ Ἀδράστου, *Ἀμφιάραος* ὁ Ἀργεῖος μάντις, *Καπανεὺς* ὁ βασιλεὺς τῶν Μυκηνῶν, *Ἱππομέδων* ὁ υἱὸς τοῦ Ἀριστομάχου ἐκ Τίρυνθος καὶ *Παρθενοπαῖος* ὁ Ἀρκάς, υἱὸς τοῦ Μελανίωνος. Ὅτε ἔφθασαν οὗτοι εἰς τὸν Κιθαιρῶνα, ἀπέστειλαν τὸν Τυδέα διὰ νὰ ζητήσῃ εἰρηνικῶς ἀπὸ τὸν Ἐτεοκλέα τὴν παραχώρησιν τῆς βασιλείας εἰς τὸν Πολυνείκη, ἀλλ' ὁ Ἐτεοκλῆς ἠρνήθη, ἐπειδὴ δὲ ὁ Τυδεὺς διὰ νὰ λάβῃ κάποιαν πεῖραν τῆς πολεμικῆς ἀξίας τῶν Θηβαίων εἶχε προκαλέσει καὶ εἶχε νικήσει εἰς διαφόρους ἀγῶνας τοὺς ἀνδρειοτέρους τούτων, πεντήκοντα ἔνοπλοι Θηβαῖοι ἔστησαν ἐνέδραν κατ' αὐτοῦ, ὅτε ἀπεχώρει τῶν Θηβῶν, ἀλλ' ὁ Τυδεὺς ἐφόνευσε πάντας πλὴν τοῦ Μαίονος. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ συμβιβασμοῦ οἱ Ἀργεῖοι ἐπῆλθον κατὰ τῶν Θηβῶν καὶ ἐπολιόρκησαν ταύτας, ἀναλαβόντος ἑκάστου τῶν ἑπτὰ ἀρχηγῶν νὰ ἐκβιάσῃ τὴν εἴσοδον εἰς τὴν πόλιν διὰ μιᾶς τῶν ἑπτὰ πυλῶν αὐτῆς.

Κατὰ τῶν ἑπτὰ Ἀργείων ἀρχηγῶν ἀντέταξαν οἱ Θηβαῖοι ἑπτὰ ἰδικούς των ἥρωας, τοὺς ἑξῆς: τὸν *Ἐτεοκλέα*, τὸν *Μελάνιππον*, τὸν *Πολυφόντην*, τὸν *Μεγαρέα*, τὸν *Ὑπερβον*, τὸν *Ἄκτορα* καὶ τὸν *Λασθένη*. Ὁ ἀγὼν μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς πρώτης προσβολῆς τῶν Ἀργείων καὶ τὴν ἐν μονομαχίᾳ ἀλληλοκτονίαν τῶν διαμφισβητούντων τὸν θρόνον δύο ἀδελφῶν, Ἐτεοκλέους καὶ Πολυνείκους, ἀπέβη μετὰ καὶ τὴν ἑκουσίαν σφαγὴν πρὸ τῶν πυλῶν τῆς πόλεως τοῦ Μενοικέως, τοῦ υἱοῦ τοῦ Κρέοντος, κατὰ συμβουλὴν τοῦ μάντεως Τειρεσίου, ὑπὲρ τῶν Θηβαίων, οἵτινες διὰ τολμηρᾶς ἐξόδου ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Κρέοντος, θείου τοῦ Ἐτεοκλέους καὶ τοῦ Πολυνείκους, ἐνίκησαν τοὺς Ἀργείους καὶ ἀφοῦ ἐφόνευσαν τοὺς ἀρχηγούς των ἔτρεψαν αὐτοὺς εἰς φυγήν. Ἐκ τῶν ἑπτὰ ἀρχηγῶν διεσώθη μόνον ὁ Ἄδραστος, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ὁποίου οἱ υἱοὶ τῶν φονευθέντων, οἱ ἐπονομασθέντες Ἐπίγονοι, μετὰ μίαν δεκαετίαν ἐξεδικήθησαν διὰ τὴν ἧτταν τῶν πατέρων των, κυριεύσαντες τὰς Θήβας καὶ ἐγκαταστήσαντες βασιλέα εἰς αὐτὰς τὸν υἱὸν τοῦ Πολυνείκους *Θέρσανδρον*.

Ὁ πολυθρύλητος πόλεμος τῶν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας ἐνέπνευσε κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους καὶ τὴν ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν καὶ τὴν ἑλληνικὴν τέχνην. Οὕτω θέμα τὸν πόλεμον τοῦτον εἶχεν ἡ κυκλικὴ «Θηβαΐς», ἔπος ἐξ ἑπτὰ χιλιάδων στίχων, οὗτινος ποιητὴς ἐλέγετο ὁ Ὅμηρος. Θέμα εἶχεν αὐτὸν ἐπίσης ἡ τραγῳδία τοῦ Αἰσχύλου «Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας», «δρᾶμα Ἄρεως μεστόν», ὡς ὀνομάζει αὐτὸ ὁ Ἀριστοφάνης (Βατραχ. 1021), καὶ ἡ τραγῳδία τοῦ Εὐριπίδου «Φοίνισσαι». Ἡ δὲ ἑλληνικὴ τέχνη φαίνεται ὅτι, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν ἐπὶ ἀγγείων παραστάσεων ἐπεισοδίων τοῦ πολέμου τούτου, εἶχε τὴν ἔμπνευσίν της κυρίως ἐκ τοῦ ἐπεισοδίου τῆς μονομαχίας Ἐτεοκλέους καὶ Πολυνείκους.

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— **«Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας»** [*Ἱστορ. Λογ.*]. Τραγῳδία τοῦ *Αἰσχύλου* (βλ. λ.), διδαχθεῖσα τῷ 468 π. Χ. κατὰ πᾶσαν πιθανότητα. Ἥρως τοῦ δράματος τούτου εἶναι ὁ *Ἐτεοκλῆς*, ὃν εὑρίσκει ὁ κίνδυνος τοῦ πολέμου παρεσκευασμένον καὶ ἤρεμον, συνετὸς καὶ εὔτολμος στρατηγός, διότι τὰς μὲν γυναῖκας, τὰς συγκροτούσας τὸν χορόν, παραγγέλλει νὰ ἡσυχάζωσι καὶ νὰ μὴ θορυβῶσι πρὸς τὴν ἔφοδον τῶν πολεμίων, τοὺς πολίτας προτρέπει εἰς τὸ

Digitized by Google

καθῆκον, πρὸς δ' ἕνα ἕκαστον τῶν ἑπτὰ 'Αργείων λοχαγῶν, οἵτινες ὡς μυθευόμενοι γίγαντες ἐπέρχονται ῥαγδαῖοι κατὰ τοῦ τείχους τῶν Θηβῶν, ἀντιπαρατάσσει εὐτόλμως ἕνα τῶν Θηβαίων ἡρώων. Μετὰ τὴν προτροπὴν ταύτην ἔρχεται ἄγγελος, ὅστις εἶχεν ἐκπεμφθῆ κατάσκοπος τῶν πολεμίων, διὰ φοβερῶν χρωμάτων εἰκονίζων τὴν ὁρμὴν τούτων. Ὁ 'Ετεοκλῆς εὐξάμενος τοῖς θεοῖς, ὅπως σώσωσι τὴν πόλιν, ἀφίσταται τῆς σκηνῆς, εἶτα δ' ἔρχεται ὁ χορὸς συνιστάμενος ἐκ Θηβαΐδων παρθένων, αἵτινες ὑπὸ μεγάλου φόβου καταληφθεῖσαι εὔχονται τοῖς προστάταις θεοῖς ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως. 'Αλλ' ἐπανελθὼν ὁ 'Ετεοκλῆς κακίζει τὰς Θηβαΐδας, διότι διὰ τοῦ φόβου αὐτῶν φέρουσι βλάβην, ἀποθαρρύνουσαι τοὺς ἄνδρας. Μεθ' ὃ ἀπέρχεται διὰ νὰ ἐπανέλθῃ μετ' ὀλίγον μετὰ τοῦ ἀγγέλου, ὅστις λέγει ὅτι πρὸς τῇ ἑβδόμῃ πύλῃ ἐτάχθη ὁ *Πολυνείκης*· ὁ 'Ετεοκλῆς τότε μετὰ θάρρους καὶ εὐτολμίας ὑποδέχεται αὐτὸς τὸν κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἀγῶνα. Καὶ δεσμὸς μὲν τῆς πράξεως εἶναι ὅτι ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν στρατηγῶν καταριθμεῖ ὁ ἄγγελος τελευταῖον τὸν Πολυνείκη, διότι ἐντεῦθεν ἐξεγείρεται ἀγωνία εἰς τὰς ψυχὰς τῶν θεατῶν, οἵτινες κατὰ τὴν περιγραφὴν τῶν ἄλλων 'Αργείων ἡρώων μόνον τὸν Πολυνείκη δὲν ἤκουσαν μέχρι τέλους μνημονευόμενον· ἡ δ' ἐκδήλωσις τῆς γνώμης τοῦ 'Ετεοκλέους, ὅτι αὐτὸς δέχεται ν' ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ, ἀποτελεῖ τὴν περιπέτειαν τοῦ ὅλου δράματος. Παθητικώτατον δ' εἶναι τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὅπου ὁ 'Ετεοκλῆς, ἂν καὶ γνωρίζει καὶ ὁμολογεῖ ὅτι ἡ κατάρα τοῦ πατρὸς ἄγει τοὺς ἀδελφοὺς εἰς ἀλληλομαχίαν καὶ ὄλεθρον, οὐχ ἧττον ὅμως σπεύδει εἰς πλήρωσιν τοῦ πεπρωμένου. Μετὰ τὴν σκηνὴν ταύτην ψάλλει τὸ στάσιμον ὁ χορός, ὅστις ἐνθυμηθεὶς τὴν ἀρὰν τοῦ Οἰδίποδος φοβεῖται περὶ τῆς πόλεως καὶ ἀποκαλύπτει νῦν πρῶτον τὴν εἱμαρμένην καταστροφὴν τῶν Θηβῶν. Ὁ 'Ετεοκλῆς, παρὰ τὰς παρακλήσεις τοῦ χοροῦ, ὅπως μὴ προβῇ εἰς ἀγῶνα πρὸς τὸν ἀδελφόν, ἀπέρχεται, καὶ μετ' ὀλίγον ἄγγελος ἐκ τοῦ στρατοπέδου ἐλθὼν ἀγγέλλει ὅτι ἐφόνευσαν μὲν οἱ δύο ἀδελφοὶ ἀλλήλους, ἀλλ' ὅτι ἡ πόλις διὰ λαμπρᾶς νίκης ἐσώθη. Τὰ πτώματα τῶν φονευθέντων κομίζονται εἰς τὴν σκηνήν, ὅπου ἐλθοῦσαι αἱ δύο ἀδελφαί, ἡ *'Αντιγόνη* καὶ ἡ *'Ισμήνη*, θρηνοῦσιν αὐτοὺς γοερῶς. 'Εν τέλει αἱ ἀδελφαὶ διΐστανται, διότι παρὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς βουλῆς, ὅτι τὸ πτῶμα τοῦ Πολυνείκους, ἅτε κατὰ τῆς ἰδίας πατρίδος στρατευσαμένου, θέλει μείνει ἄταφον, ἡ 'Αντιγόνη ἀποφασίζει νὰ ἐνταφιάσῃ τὸν ἀδελφόν· διΐσταται δὲ καὶ ὁ χορὸς εἰς δύο ἀντιφρονοῦντα ἡμιχόρια.

'Εν τῷ δράματι τούτῳ ἐθαύμασαν πρὸ πάντων οἱ παλαιοὶ τὸ ἀρειμάνιον ἦθος τοῦ ποιητοῦ. Καὶ ἀληθῶς, μόνον ἐκ τῆς ἀνδρικῆς καὶ φιλοπολέμου ψυχῆς τοῦ Αἰσχύλου ἠδύνατο νὰ ἐκλάμψῃ τηλικοῦτος ἐνθουσιασμὸς πρὸς τὰ ἔργα τοῦ ῎Αρεως. 'Εν τῷ ἔργῳ τούτῳ ὁ ποιητὴς ὑπεδήλωσε καὶ τὰ πολιτικά του φρονήματα. Ὁ δίκαιος καὶ συνετὸς 'Αριστείδης ἦτο τὸ πρότυπον τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν οὓς ἐθαύμαζεν ὁ Αἰσχύλος, ὑπὲρ τοῦ ἀνδρὸς δὲ τούτου ὁ ποιητὴς εἰς τὸ προκείμενον δρᾶμα ἐδήλωσε τὴν γνώμην του τρανότατα καὶ μεγαλοπρεπέστατα· διότι τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἐξεφώνησεν ὁ ὑποκριτὴς τοὺς περὶ τοῦ 'Αμφιαράου, ἑνὸς τῶν ἑπτὰ λοχαγῶν, στίχους:

> Οὐ γὰρ δοκεῖν ἄριστος, ἀλλ' εἶναι θέλει.
> βαθεῖαν ἄλοκα διὰ φρενὸς καρπούμενος,
> ἐξ ἧς τὰ κεδνὰ βλαστάνει βουλεύματα,

ὁλόκληρον τὸ θέατρον ἠτένισε πρὸς τὸν 'Αριστείδην. —Π.

— **ἑπτὰ ἐπισκόπων, δίκη—.** Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ταύτην εἶναι γνωστὴ ἡ δίκη τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Καντερβουρίας καὶ ἓξ ἐπισκόπων τῆς περιφερείας του, γενομένη τῷ 1688. Ὅταν ὁ βασιλεὺς τῆς 'Αγγλίας 'Ιάκωβος Β' ἐκήρυξε τὴν ἀνεξιθρησκείαν, ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Καντερβουρίας ἔγραψε τῷ 1687 ἰδιοχείρως αἴτησιν, τὴν ὁποίαν ἐνεχείρισε πρὸς τὸν βασιλέα, φέρουσα τὴν ὑπογραφὴν αὐτοῦ καὶ τῶν ἓξ ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπων, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐδήλουν, ὅτι δὲν ἠδύναντο ν' ἀναγνώσουν ἐπ' ἐκκλησίαις τὴν βασιλικὴν δήλωσιν. Ἡ αἴτησις ἐχαρακτηρίσθη ὡς πρᾶξις στασιαστική, ἐκ τούτου δὲ οἱ ἑπτὰ συνελήφθησαν καὶ ἐνεκλείσθησαν εἰς τὴν εἱρκτὴν τοῦ Πύργου τοῦ Λονδίνου. Κατὰ τὴν δίκην των ὅμως ἠθωώθησαν, πρὸς μεγάλην ἱκανοποίησιν τῆς κοινῆς γνώμης. Δ. Δ.

—**ἑπτὰ θαύματα.** Ὠνόμαζον οἱ ἀρχαῖοι *ἑπτὰ θαύματα*, ἑπτὰ μεγάλα ἀριστουργήματα τῆς ἀρχαίας ἀρχιτεκτονικῆς, τὰ ὁποῖα διὰ τοῦ μεγέθους καὶ τῆς ὡραιότητός των προεκάλουν τὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου, καὶ τὰ ὁποῖα ἔτι καὶ σήμερον διὰ τῶν ἐρειπίων των προξενοῦν ἐντύπωσιν. Τὰ ἱδρύματα ταῦτα εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) Τὸ μαυσσωλλεῖον τῆς 'Αλικαρνασσοῦ, τάφος τοῦ βασιλέως τῆς Καρίας Μαυσσώλλου, ἱδρυθεὶς ὑπὸ τῆς συζύγου του 'Αρτεμισίας Β' τῷ 352 π. Χ. ἐπὶ ὑψηλῆς βάσεως, κοσμούμενος διὰ 36 ἰωνικῶν κιόνων καὶ στεγαζόμενος διὰ τεραστίας πυραμίδος μὲ ἄγαλμα τοῦ Μαυσσώλλου. 2) Ἡ μεγίστη τῶν πυραμίδων τῆς Αἰγύπτου, ἡ καλουμένη τοῦ Χέοπος, ὕψους 138 μ. 3) Ὁ φάρος τῆς 'Αλεξανδρείας, ὕψους 135 μ., ὁλόκληρος ἐκ μαρμάρου, ἱδρυθεὶς τῷ 285 π. Χ. ὑπὸ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου ἐπὶ μιᾶς νησῖδος πρὸ τοῦ λιμένος τῆς 'Αλεξανδρείας. 4) Ὁ κολοσσὸς τῆς Ρόδου, τεράστιον ἄγαλμα τοῦ 'Απόλλωνος ἐκ χαλκοῦ, στηθὲν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος τῆς Ρόδου καὶ κρημνισθὲν ἐκ σεισμοῦ. 5) Οἱ κρεμαστοὶ κῆποι τῆς Βαβυλῶνος, τοὺς ὁποίους ἔκτισεν ἡ θρυλικὴ βασίλισσα Σεμίραμις. 6) Τὸ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τοῦ Διὸς ἐν 'Ολυμπίᾳ, τὸ κατασκευασθὲν ὑπὸ τοῦ Φειδίου καὶ καταστραφὲν κατὰ τὸν ἐμπρησμὸν τοῦ ναοῦ ἐπὶ Θεοδοσίου Β', καὶ 7) Ὁ ναὸς τῆς 'Αρτέμιδος ἐν 'Εφέσῳ, μήκους 129 μ. καὶ πλάτους 66 μ., περίπτερος ἐξ 127 κιόνων ἰωνικοῦ ῥυθμοῦ, ἐχόντων ὕψος 20 μ., ὁ ὁποῖος κατεστράφη ὑπὸ τῶν Σκυθῶν τῷ 263 μ.Χ. Τὰ μνημεῖα ταῦτα δὲν ἀναφέρονται πάντοτε μὲ τὴν αὐτὴν σειράν, ἐνίοτε δὲ ἀντὶ τοῦ φάρου τῆς 'Αλεξανδρείας ἀναφέρονται τὰ τείχη τῆς Βαβυλῶνος ἢ ὁ ναὸς τοῦ Σολομῶντος ἐν 'Ιερουσαλήμ. Περὶ τῶν ἑπτὰ θαυμάτων ἔγραψε κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους Φίλων ὁ Βυζάντιος. Ν. Α.

—**'Επτὰ σοφοί** (οἱ). Ὁμὰς σοφῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἀκμασάντων κατὰ τὸ τέλος τῆς Ζ' καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ΣΤ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Ἦσαν δ' οὗτοι κατὰ τὸν Πλάτωνα (Πρωταγ. 343 α), τὸν ἀρχαιότατον περὶ τῆς παραδόσεως τῶν ἑπτὰ σοφῶν μάρτυρα, οἱ ἑξῆς: *Θαλῆς* ὁ Μιλήσιος, *Πιττακὸς* ὁ Μυτιληναῖος, *Βίας* ὁ Πριηνεύς, *Σόλων* ὁ 'Αθηναῖος, *Κλεόβουλος* ὁ Λίνδιος, *Μύσων* ὁ Χηνεὺς (οὕτω κληθεὶς ἀπὸ πόλεώς τινος Οἰταϊκῆς ἢ Λακωνικῆς) καὶ *Χίλων* ὁ Λακεδαιμόνιος. 'Εκ τούτων ὅμως μόνον οἱ τέσσαρες πρῶτοι μνημονεύονται εἰς ἁπάσας τὰς καταριθμήσεις τῶν ἑπτὰ σοφῶν καὶ ἐκ τῶν τεσσάρων πρῶτος εἶναι ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ἑπτὰ πάντοτε ὁ Θαλῆς, ὅπερ μαρτυρεῖ τὴν στενὴν συνάφειαν τῆς περὶ τοῦ βίου σοφίας μετὰ τῶν ἀρχῶν τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης. 'Αντὶ τῶν λοιπῶν τριῶν μνημονεύονται ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων ἄλλοι, ὡς ὁ *Περίανδρος* ὁ Κορίνθιος, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἀναγράφεται εἰς τὰς περισσοτέρας καταριθμήσεις, *'Ανάχαρσις* ὁ Σκύθης, *'Επιμενίδης* ὁ Κρὴς (ἐκ Κνωσοῦ τῆς Κρήτης), *'Αριστόδημος* ὁ Σπαρτιάτης, *Λεώφαντος* ὁ Λεβέδιος κ. ο. κ. Οἱ εἰς ἁπάσας τὰς καταριθμήσεις ἀναγραφόμενοι ἀνέρχονται εἰς 22, ἐν ἑκάστῃ ὅμως τούτων ἀναγράφονται μόνον ἑπτά, διότι ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἐθεωρεῖτο ἱερός. Κατὰ τὸν Πίνδαρον ('Ολυμπ. VII 72) οἱ ἑπτὰ σοφοὶ ἦσαν υἱοὶ τοῦ Ἡλίου. Εἰς ἔνδειξιν τῆς μετριοφροσύνης τῶν ἑπτὰ σοφῶν ἀναφέρεται τὸ ἑξῆς ἀνέκδοτον, ἐν τῷ «Τρίποδι» τοῦ 'Εφεσίου ῎Ανδρωνος ἀναγραφὲν τὸ πρῶτον: Εἶχεν ἀνασυρθῆ ἐκ τῆς θαλάσσης ὑπὸ ἁλιέων χρυσοῦς τρίπους, ὅστις ἔπρεπε νὰ δοθῇ κατὰ τὴν διαταγὴν τοῦ ἐν Δελφοῖς 'Απόλλωνος εἰς τὸν σοφώτατον τῶν ἀνδρῶν, ἀλλ' οὐδεὶς ἐδέχθη αὐτόν, ἀποστέλλων ἐκ μετριοφροσύνης τὸν δωρούμενον τρίποδα εἰς ἄλλον, ἕως ὅτου ὁ Σόλων ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς τὸν ἐν Δελφοῖς 'Απόλλωνα, ὡς τὸν μόνον σοφόν.

Ἡ σοφία τῶν ἑπτὰ σοφῶν ἐξεδηλοῦτο εἰς βραχέα ῥήματα, τὰ ἀποφθέγματα, ἅτινα ἦσαν πρακτικὸς ὁδηγὸς τῆς σοφίας ἢ ἀρχαὶ καθηκοντολογίας. 'Εκ τῆς τοιαύτης ἐκδηλώσεως τῆς σοφίας τῶν ἀρχαίων ὁρμηθεὶς ὁ Πλάτων εἶπεν ὅτι ὁ τρόπος τοῦ φιλοσοφεῖν τῶν παλαιῶν ἦτο «βραχυλογία τις Λακωνική» καὶ ὅτι τὸ «λακωνίζειν» ἦτο «πολὺ μᾶλλον φιλοσοφεῖν ἢ φιλογυμναστεῖν». Τὰ εἰς τοὺς ἑπτὰ σοφοὺς ἀποδιδόμενα ἀποφθέγματα συνελέγησαν τὸ πρῶτον περὶ τὸ 300 π. Χ. ὑπὸ τοῦ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως, ἀνεγράφησαν δὲ μετὰ ταῦτα εἰς διαφόρους ἀνθολογίας. 'Εκ τῶν ἀποφθεγμάτων τρία ἦσαν τὰ ἐξέχοντα, τὸ ἀπαιτοῦν τὴν αὐτογνωσίαν «γνῶθι σαυτόν», τὸ ἀπαγορεῦον ἐν παντὶ πράγματι τὴν ὑπερβολὴν «μηδὲν ἄγαν», καὶ τὸ ἀποτρέπον ἀπὸ ἐγγυήσεις «ἐγγύα· πάρα δ' ἄτα», ἅτινα κατέλαβον θέσιν ὡς ἐπιγράμματα εἰς τὸν ναὸν τῶν Δελφῶν, διὰ νὰ ἐμποιῶσιν ἀλησμόνητον ἐντύπωσιν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν προσκυνητῶν, καὶ περὶ τῶν ὁποίων ἐδιχογνώμουν οἱ ἀρχαῖοι, ἂν προῆλθον ἐκ τῶν ἐκεῖ ἱερέων ἢ ἔκ τινος τῶν ἑπτὰ σοφῶν. Πλὴν τῶν ἀποφθεγμάτων καὶ γνωμῶν ἀπεδίδοντο εἰς τοὺς ἑπτὰ σοφοὺς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καὶ ἐλεγεῖαι καὶ γρῖφοι καὶ σκόλια. Οἱ χρόνοι τῶν ἑπτὰ σοφῶν εἶναι σπουδαῖος σταθμὸς διὰ τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν πρόοδον τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, διότι ἐνῷ μέχρις αὐτῶν τὸ ἀπαράβατον τῶν καθολικῶς ὡμολογημένων ἠθικῶν παραγγελμάτων ἐθεμελιοῦτο μόνον διὰ τῆς πίστεως εἰς τὴν ἀνταποδοτικὴν τῶν θεῶν δικαιοσύνην, ἀπ' αὐτῶν ἤρχισε παραλλήλως καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῆς κατὰ λόγον ἠθικῆς διανοήσεως. 'Εκ τῶν εἰς τὰς διαφόρους καταριθμήσεις ἀναγεγραμμένων ἑπτὰ σοφῶν τινὲς ὑπῆρξαν σοφοὶ νομοθέται (Σόλων), καὶ ἄλλοι πανίσχυροι αἰσυμνῆται καὶ ἄρχοντες (τύραννοι), ἐν τῇ ἰδίᾳ ἕκαστος πόλει (Πιττακός, Περίανδρος), πάντες δὲ ἔτεινον εἰς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπόν, τὴν κατάργησιν τῆς ἀδίκου ἀρχῆς, τὴν ἀναστολὴν τῆς ὀχλοκρατίας, τὴν προαγωγὴν τῆς χρηστῆς ἀνατροφῆς καὶ ἐν γένει τὴν ἠθικὴν βελτίωσιν τῆς συγχρόνου των ἑλληνικῆς κοινωνίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Πλάτων, Διόδωρος, Διογένης ὁ Λαέρτιος* κ.ἄ.—*Bohren*, De septem sapientibus (Bonn. 1867).—*Brunco*, De sept. sap. d. Dem. Phal. etc. (acta sem. Erlang. τ. Γ' 1863).—*H. Wulf*, De fabulis cum collegii sep. sap. memoria conjunctis (Χάλλη 1896). Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

'Επτὰ Γωνίαι [*'Αρχ. Γεωγρ.*]. Θέσις τις ἐντὸς τῆς πόλεως τῆς Σπάρτης παρὰ τὸ Δικτύνναιον, τοποθετουμένη ὑπὸ Bursian, Robert, κ.ἄ. Β. ἢ ΒΔ. τούτου εἰς τὸ ΝΔ. τμῆμα τῆς πόλεως. —Π.

— **'Επτὰ κάβοι** [*Παραλ. Γεωγρ.*] (τουρκ. *Γεντὶ μπουρνοῦ*, ἀγγλ. Seven capes). 'Επτὰ ἀκρωτήρια εἰς ἃ ἀπολήγουσιν ἰσάριθμα ἔμβολα (πλόκαμοι) τῆς ὀροσειρᾶς τῆς Καραμανίας, ἧς ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τὸ Σὰν Δὰγ (ὑψόμ. 3300 ποδ.) καὶ ἥτις διήκει παραλλήλως τῇ ἀκτῇ 7 μίλ. ἔνδον. Νοτίως αὐτῶν αἱ ἐκβολαὶ τοῦ 'Ετσιὲν Τσάϊ (ἀρχ. Ξάνθος). Τὰ ἀκρωτήρια ταῦτα (περίπου πλάτ. 37° 24' Β, μῆκ. 29° 10' 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 1886: Karaghatz to Makri) εἶναι ἡ τῶν ἀρχαίων *Ἱερὰ ἄκρα*, ἡ μεταξὺ *Πυδνῶν* καὶ *Καλαβαντίας* (Σταδιασμ. Μεγ. θαλ. § 248—249) τῆς ἀκτῆς τῆς Λυκίας. Σ. Ε. Λ.

— **'Επτὰ κοινότητες** (Sette comuni) [*Γεωγρ.*]. Χώρα τῆς 'Ιταλίας ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Βένετο καὶ τῷ νομῷ τῆς Βικεντίας. 'Αποτελεῖ ὀρεινὸν διαμέρισμα, κείμενον πρὸς Ν τῶν συνόρων τοῦ νομοῦ τοῦ Τρεντίνου καὶ τῆς Βενετίας καὶ πρὸς Α τοῦ ποταμοῦ Μπρέντα. Εἶναι μία τῶν νοτιωτέρων διακλαδώσεων τῶν ῎Αλπεων καὶ διακρίνεται εἰς τρία ὑψίπεδα: τὸ *βόρειον*, τοῦ ὁποίου αἱ κυριώτεραι κορυφαὶ εἶναι τὸ Κοστάλτα (ὑψ. 1522 μ.), τὸ Τζιογκομάλο (1825 μ.), τὸ Τσίμα Ντόντιτσι (2331 μ.), τὸ Τσίμα Πορτοῦλε (2381 μ.) καὶ τὸ Τσίμα Μαντριόλα (2047 μ.)· τὸ *κεντρικόν*, τοῦ ὁποίου κυριώτεραι κορυφαὶ εἶναι τὸ Μόντε Μπαντενέκε (1467 μ.), Μαλέττα ντὶ Φότσα (1827 μ.), Μενιάτα (2004 μ.) καὶ Βερένα (2020 μ.)· καὶ τὸ *νότιον*, μὲ κυριωτέρας κορυφὰς τὸ Πώ, τὸ Σκαλέττα, τὸ Φόντι καὶ τὸ Μπερτιάγκα, ὧν τὰ ὕψη ποικίλλουν ἀπὸ 1200—1400 μ. Οἱ ποταμοὶ οἵτινες κατέρχονται ἐκ τῶν ὀρέων τούτων εἶναι ἀσήμαντοι, οἱ περισσότεροι δὲ ἐξ αὐτῶν εἶναι χείμαρροι. Μεταξὺ τῶν ὀρέων ὑπάρχουν κατάφυτοι κοιλάδες καὶ λειμῶνες, καθὼς καὶ γραφικὰ χωρία καὶ ὡραῖαι τοποθεσίαι προκαλοῦσαι κατ' ἔτος τὴν συρροὴν χιλιάδων περιηγητῶν καὶ παραθεριστῶν. Ἡ χώρα ὠνομάσθη οὕτω, διότι περιλαμβάνει ἑπτὰ κοινότητας: 'Αζιάγκο, 'Ενέγκο, Φότσα, Γκάλλιο, Λουσιάνα, Ροάνα καὶ Ρότζο. Πρωτ. αὐτῆς εἶναι ἡ *'Αζιάγκο*. Οἱ κάτοικοι τῶν κοινοτήτων τούτων εἶναι γερμανικῆς καταγωγῆς καὶ ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν ὑλοτομίαν, κατασκευάζουν δὲ καὶ ὀνομαστὸν τυρόν. Εἰς παλαιοτέρους χρόνους ὑπετίθετο ὅτι οἱ κάτοικοι τῶν 'Επτὰ κοινοτήτων ἦσαν Κίμβροι. Νεώτεραι ὅμως ἔρευναι ἀπέδειξαν ὅτι οὗτοι εἶναι ὑπολείμματα παλαιῶν γερμανικῶν εἰσβολῶν εἰς τὴν 'Ιταλικὴν χερσόνησον, διατηροῦντα εἰσέτι τὴν γερμανικὴν διάλεκτον καὶ τὰ γερμανικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα, καίτοι κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους καταβάλλονται μέγισται προσπάθειαι πρὸς ἐξιταλισμὸν αὐτῶν. Μ. Δ. Β.

ἑπταβόειος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ συνιστάμενος ἐξ ἑπτὰ βοείων δερμάτων· ἐπίθετον τῆς ἀσπίδος: «ἑπταβόειον σάκος» ἀσπὶς στερεά, ἀδιαπέραστος.

ἑπταγράμματος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἐξ ἑπτὰ γραμμάτων, ἑπτὰ στοιχείων τοῦ ἀλφαβήτου.

ἑπτάγυνα (τὰ) [*Βοτ.*]. Καλοῦνται οὕτω τὰ ἄνθη, ἅτινα φέρουσιν ἑπτὰ θήλεα ὄργανα. Δ. Ν. Π.

ἑπταγυνία (ἡ) [*Βοτ.*]. Καλεῖται οὕτω τὸ φαινόμενον, καθ' ὃ τὰ ἄνθη ἔχουσιν ἑπτὰ θήλεα ὄργανα. Ἡ ἑπταγυνία εἶναι ἡ ἑβδόμη τάξις τοῦ συστήματος τοῦ Λινναίου. Δ. Ν. Π.

ἕπταγχος (ὁ) (Heptanchus) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *χονδροπτερυγίων*, τῆς οἰκογενείας τῶν *καρχαριδῶν*, περιλαμβάνον δύο εἴδη: τὸν *ἕπταγχον τὸν ἀσιατικὸν* (Heptanchus asiaticus), ὅστις ἀπαντᾷ ἐν τῷ 'Ινδικῷ ὠκεανῷ, καὶ *ἕπταγχον τὸν φαιὸν* (Heptanchus cinereus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὴν Βόρειον θάλασσαν. Δ. Ν. Π.

ἑπταγωνικός, — *ή*, — *όν*· ὁ ἔχων σχῆμα ἑπταγώνου.

ἑπτάγωνον (τό)· γεωμετρικὸν σχῆμα ἔχον ἑπτὰ γωνίας καὶ ἑπτὰ πλευράς.

ἑπτάγωνος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων ἑπτὰ γωνίας: «ἑπτάγωνον σχῆμα, —οἰκοδόμημα», «ἑπτάγωνος ἐπιφάνεια»· || τὸ οὐδέτερον ***ἑπτάγωνον*** (τὸ) ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

ἑπταδάκτυλος (ὁ, ἡ) —*ον* (τό)· ὁ ἔχων ἑπτὰ δακτύλους· || ὁ ἔχων ἑπτὰ δακτύλων μῆκος.

'Επτάδελφοι [*'Αρχ. Γεωγρ.*]. ῎Ορος τῆς Μαυριτανίας τῆς Τιγγιτανῆς (ταν. Μαρόκκον) παρὰ τὴν ἀκτὴν τοῦ πορθμοῦ, ἀναφερόμενον ὑπὸ Πτολεμαίου (Δ, α, 5) ἐκ τῆς γεωγραφικῆς σειρᾶς διαδοχῆς ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ ὁποίου προκύπτει ὅτι

Digitized by Google

τοῦτο ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς Ἀβίλης στήλης (βλ. λ. *Ἀβίλη* καὶ *Ἄπεσχιλλ*). Σ. Ε. Λ.

ἑπταδιενικὸν ***διοξὺ*** *['Οργ. Χημ.]*· βλ. *πιπερυλενοδικαρβονικὸν* ὀξύ. Σ. Γ.

ἑπτάδοντος (ὁ) (Heptadontus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σισινδελιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους ἔντομα, ἰθαγενῆ τῆς Ἀσίας, μὲ μεταλλικοὺς χρωματισμούς. Δ.Ν.Π.

ἑπτάδυμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τὸ)· ὁ ἑπταπλοῦς, ὁ μετ' ἄλλων ἓξ γεννηθείς.

ἑπτάδωρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἑπτὰ δῶρα, ἑπτὰ χαρίσματα ἔχων.

ἑπτάεδρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων ἑπτὰ ἕδρας: «ἑπτάεδρον σχῆμα» σχῆμα ἔχον ἑπτὰ ἐπιπέδους ἐπιφανείας.

ἑπταεικοσάνια (τὰ) *['Οργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτως οἱ κεκορεσμένοι λιπαροὶ ὑδρογονάνθρακες μετὰ εἴκοσιν ἑπτὰ ἀτόμων ἄνθρακος, ἤτοι οἱ τοῦ τύπου $C_{27}H_{56}$. Ἐκ τῶν πλειόνων ἰσομερῶν γνωστὸν εἶναι τὸ κανονικὸν ἑπταεικοσάνιον, ὅπερ ἔχει τὸν τύπον $CH_3.(CH_2)_{25}.CH_3$ καὶ εἶναι σῶμα στερεὸν τηκόμενον εἰς 60° καὶ βράζον εἰς 270°. Σ. Γ.

ἑπταετηρίς, —*ίδος* (ἡ)· ἑπτὰ ἔτη ὁμοῦ ὡς ἓν ὅλον θεωρούμενα, διάστημα ἑπτὰ ἐτῶν, ἑπταετία.

ἑπταετὴς (ὁ, ἡ), —ἐς (τὸ)· ὁ ἔχων ἡλικίαν ἑπτὰ ἐτῶν: «ἑπταετὲς παιδίον»· || ὁ διαρκῶν ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη: «ἑπταετεῖς σπουδαί».

—**Ἑπταετὴς** ***πόλεμος*** *['Ιστορ.]*. Καλεῖται οὕτως, ἐκ τῶν ἐτῶν διαρκείας αὐτοῦ (1756—1763), ὁ μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Πρωσσίας ἀφ' ἑνός, Γαλλίας, Αὐστρίας, Ρωσίας, Σαξωνίας, Σουηδίας καὶ Ἱσπανίας ἀφ' ἑτέρου πόλεμος, ὅστις διεξήχθη οὐ μόνον ἐν Εὐρώπῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν Ἀμερικῇ, Ἰνδίαις, Ἀφρικῇ καὶ νήσοις τοῦ Εἰρηνικοῦ. Ὁ ἐξαντλητικὸς οὗτος πόλεμος, ὁ καταλήξας γενικῶς εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ πρὸ αὐτοῦ καθεστῶτος, ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὸ μ ν τὴν τεραστίαν ἐπέκτασιν τοῦ ἀποικιακοῦ κράτους τῆς Ἀγγλίας καὶ τὴν θεμελίωσιν τῆς ναυτικῆς αὐτῆς ἡγεμονίας, τὸ δὲ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ στρατιωτικοῦ γοήτρου τῆς Πρωσσίας ἐν τῇ ἠπειρωτικῇ Εὐρώπῃ. Ὁ πόλεμος οὗτος, διεξαχθεὶς μεταξὺ μοναρχῶν φιλοδόξων, τῶν Γεωργίων Β' καὶ Γ' τῆς Ἀγγλίας, Λουδοβίκου ΙΕ' τῆς Γαλλίας, Φρειδερίκου Β' τῆς Πρωσσίας καὶ Μαρίας Θηρεσίας τῆς Αὐστρίας, εἶχεν αἰτίας τὴν πλεονεξίαν τῆς Ἀγγλίας νὰ ἐκτοπίσῃ ἐκ τῆς θαλάσσης τὸν ἐπικίνδυνον ἀντίπαλον αὐτῆς, τὴν Γαλλίαν, καὶ νὰ διατηρήσῃ τὸ Ἀννόβερον, κληρονομικὴν κτῆσιν τοῦ βασιλικοῦ οἴκου της, πρὸς δὲ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς Μαρίας Θηρεσίας ν' ἀνακτήσῃ τὴν Σιλεσίαν, ἣν εἶχε κατὰ τοὺς προτέρους δύο Σιλεσιακοὺς πολέμους καταλάβει ὁ Φρειδερῖκος Β' (διὸ καὶ ὁ ἑπταετὴς οὗτος πόλεμος καλεῖται καὶ γ' Σιλεσιακὸς) καὶ τέλος τὴν ἐλπίδα τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ' νὰ ταπεινώσῃ τὴν προτεσταντικὴν Πρωσσίαν καὶ ν' ἀναστηλώσῃ τὸ σαλευθὲν ἐκ τοῦ διεφθαρμένου ἰδιωτικοῦ του βίου βασιλικὸν γόητρόν του παρὰ τῷ γαλλικῷ λαῷ. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἡ ἐπιρροὴ τῆς κυρίας Πομπαδούρ, ἥτις τότε ἐκυβέρνα τὴν Γαλλίαν καὶ τὸν μονάρχην της, ὑπῆρξεν ὀλεθρία, κυρίως διότι διὰ τῆς ἀδιαλλαξίας της συνετέλεσεν εἰς τὴν μέχρις ἐσχάτων συνέχισιν τοῦ ματαίου τούτου πολέμου. Ὁ πόλεμος ἤρξατο τὸ πρῶτον ἀκήρυκτος μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας ἤδη ἀπὸ τοῦ 1754 δι' ἐχθροπραξιῶν ἐν Καναδᾷ. Τῇ 8ῃ Ἰουνίου 1755 οἱ Ἄγγλοι ἐνεδρεύοντες παρὰ τὸ στόμιον τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου (μεγάλου ποταμοῦ τῆς Β. Ἀμερικῆς ἐκβάλλοντος εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν) συνέλαβον δύο γαλλικὰ πλοῖα ἐκ τῶν μεταφερόντων στρατεύματα εἰς Καναδᾶν. Ὁ Λουδοβῖκος ΙΕ' ἀνεκάλεσε τότε τὸν ἐν Λονδίνῳ πρεσβευτήν του, δὲν προέβη ὅμως ἀμέσως εἰς τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου.

Τὸν Ἰούλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ Ἄγγλος ναύαρχος ἠχμαλώτισε παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Φινίστερον 300 γαλλικὰ πλοῖα μετὰ ἑξακισχιλίων ναυτῶν. Τῇ 17ῃ Ἀπριλίου 1756 γαλλικὸς στόλος ὑπὸ τὸν ναύαρχον Λὰ Γκαλλισσονιὲρ ἐκ δώδεκα πλοίων τῆς γραμμῆς συνοδεύων 150 μεταγωγικά, ὧν ἐπέβαινον 12 χιλ. ἄνδρες ὑπὸ τὸν γηραιὸν στρατάρχην Ρισελιέ, ἐκπλεύσας ἐκ Τουλῶνος κατηυθύνθη εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Ἄγγλων κατεχομένην νῆσον Μινόρκαν, ἣν καὶ κατέλαβεν, ὡς καὶ 120 κανόνια, 7 βρίκια καὶ 200 μεταγωγικά. Ἤδη οἱ δύο ἀντίπαλοι ἤρξαντο ἐπιζητοῦντες συμμαχίας ἐν τῇ ἠπειρωτικῇ Εὐρώπῃ. Ἡ Πομπαδοὺρ μισοῦσα τὸν Φρειδερῖκον Β', ἕως τότε ἐπισήμως σύμμαχον τῆς Γαλλίας, διὰ τὰ σκωπτικὰ ἐναντίον της ἐπιγράμματά του, μετῆλθε πᾶν μέσον, ἵνα πείσῃ τὸν Λουδοβῖκον ΙΕ' νὰ συμμαχήσῃ μετὰ τῆς Μαρίας Θηρεσίας, τὰς βλέψεις τῆς ὁποίας ὑπεστήριζε καὶ ἡ αὐτοκράτειρα τῆς Αὐστρίας Ἐλισάβετ. Ὁ Φρειδερῖκος προλαβὼν ὑπέγραψεν ἐν Οὐεστμίνστερ τῇ 16 Ἰανουαρίου 1756 συνθήκην συμμαχίας μετὰ τῆς Ἀγγλίας, δι' ἧς ὑπεχρεοῦτο νὰ ἐμποδίσῃ εἰσβολὴν τῶν Γάλλων εἰς Ἀννόβερον. Ὅθεν τῇ 1 Μαΐου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὑπεγράφη ἐν Βερσαλλίαις ἀμυντικὴ συμμαχία μεταξὺ Γαλλίας καὶ Αὐστρίας, καθ' ἣν ἡ πρώτη ὑπεχρεοῦτο ἐν περιπτώσει πολέμου μεταξὺ Πρωσσίας καὶ Αὐστρίας νὰ βοηθήσῃ τὴν τελευταίαν διὰ 24.000 ἀνδρῶν. Ὁ Φρειδερῖκος μιμούμενος τὴν Ἀγγλίαν εἰσβάλλει ἄνευ ἐπισήμου κηρύξεως πολέμου εἰς Σαξωνίαν, μετὰ 70 χιλ. ἀνδρῶν (29 Αὐγούστου 1756) καὶ καταλαμβάνει τὴν Δρέσδην. Ὁ ἐκλέκτωρ Αὔγουστος Γ' κατέφυγεν εἰς Πολωνίαν. Οὕτως ἤρξατο ὁ γενικὸς πόλεμος ἐν τῇ βορειοκεντρικῇ Εὐρώπῃ. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Γουλιέλμος Πὶττ ἀνελάμβανε τὴν κυβέρνησιν ἐν Ἀγγλίᾳ μὲ πρόγραμμα ἐσωτερικῆς ἀναδιοργανώσεως καὶ σταθερωτέρας διεξαγωγῆς τοῦ κατὰ τῆς Γαλλίας πολέμου, ἐνῷ ὁ Λουδοβῖκος μετὰ τῆς εὐνοουμένης του κατετρίβοντο εἰς ζητήματα θρησκευτικά, ὡς τῆς ἐπιβολῆς τῆς παπικῆς βούλλας Unigenitus Κλήμεντος τοῦ ΙΑ'.

Κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ πρώτου πολεμικοῦ ἔτους προσεχώρησαν εἰς τὴν συμμαχίαν Γαλλίας — Αὐστρίας ἡ Ρωσία καὶ ἡ Σουηδία, ἥτις ἐπεδίωκε τὴν ἀνάκτησιν τῆς Πομμερανίας, ἣν εἶχεν ἀπολέσει ἀπὸ τοῦ 1679. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν οἱ Γάλλοι ἐσημείωσαν ἐπιτυχίας τινὰς ὑπερποντίους, ὡς ἡ κατάληψις τῆς Μινόρκας, τῆς Κορσικῆς καὶ τῆς Καλκούτας. Μὴ διαθέτοντες ὅμως ἐναντίον τῶν 130 ἀγγλικῶν πλοίων τῆς γραμμῆς περισσότερα τῶν 63, καὶ ταῦτα κατὰ τὸ πλεῖστον παλαιά, ἀπώλεσαν ἀλληλοδιαδόχως ἐν Καναδᾷ τὴν Λουΐξμπουργ (1758), τὴν Κεμπὲκ (1759) καὶ τὴν Μοντρεάλην (1760). Τὸ σχέδιον ἀποβάσεως τῶν Γάλλων εἰς Ἀγγλίαν ἐματαίωσεν ὁ ἀποκλεισμὸς τῆς Βρέστης καὶ τῆς Τουλῶνος ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου. Τῇ 20 Νοεμβρίου 1759 ἡττήθη ὁ στόλος τῆς Βρέστης παρὰ τὴν νῆσον Μπελίλ, ἥτις καὶ κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, καταστάντων τοῦ λοιποῦ κυρίων τῆς θαλάσσης, παρὰ τὰς μεγάλας ἀπωλείας τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ των, τοῦ ὁποίου περὶ τὰ 3300 σκάφη συνέλαβον ἢ κατέστρεψαν ἀπὸ τοῦ 1756 — 1761 πειρατικοὶ στόλοι τῶν Γάλλων. Ἡ ἀπώλεια τῆς Ποντισερὺ ἐν Ἰνδίαις (1761) ἠνάγκασε τὴν Γαλλίαν νὰ ζητήσῃ τὴν συμμαχίαν τῆς Ἱσπανίας, ἵνα διὰ τῆς ναυτικῆς αὐτῆς δυνάμεως ἐπιφέρῃ ἀντιπερισπασμὸν εἰς τὰς θαλασσίας ἐπιτυχίας τῆς Ἀγγλίας. Ἡ συνθήκη αὕτη, ὑπογραφεῖσα τῇ 15 Αὐγούστου ἰδίου ἔτους, καλεῖται *οἰκογενειακή*, διότι οἱ συνομολογήσαντες αὐτὴν βασιλεῖς Κάρολος Γ' καὶ Λουδοβῖκος ΙΕ' ὡς Βουρβῶνοι ἦσαν συγγενεῖς. Ἡ αἰτία, ἥτις ὤθησε τὸν Κάρολον νὰ ἐξέλθῃ τῆς οὐδετερότητός του, ἦτο ὁ φόβος μήπως ἡ Ἀγγλία στραφῇ ἐναντίον τῶν ἀποικιῶν του μετὰ τὴν ἐκμηδένισιν τῆς γαλλικῆς ναυτικῆς δυνάμεως. Ἐν τούτοις καὶ ἡ κατὰ θάλασσαν καὶ ἡ κατὰ ξηρὰν συμβολὴ τῆς Ἱσπανίας εἰς οὐδὲν ὠφέλησεν. Οἱ Ἄγγλοι ἐξακολουθοῦντες τὰς κατακτήσεις των κατέλαβον τὴν Μαρτινίκαν, τὰς μικρὰς Ἀντίλλας, ὧν ἡ ἀπώλεια παρέλυσε τὴν δρᾶσιν τῶν Γάλλων πειρατῶν, τὴν Ἁβάναν, τὴν Μανίλλην καὶ πολλὰς ἄλλας νήσους. Ὁ θάνατος τῆς αὐτοκρατείρας τῆς Ρωσίας Ἐλισάβετ ἐπιφέρει μεταβολὴν εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τῆς Ρωσίας. Ἡ Αἰκατερίνη Β', ἀναγορευθεῖσα αὐτοκράτειρα, ἐσυνθηκολόγησε μετὰ τοῦ Φρειδερίκου Β' καὶ ἀνεκάλεσε τὰ ρωσικὰ στρατεύματα, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἀποστείλει πρὸς βοήθειαν τούτου ὁ σύζυγός της Πέτρος, θαυμαστὴς τοῦ Πρώσσου βασιλέως.

Ἡ γενικὴ ἐξάντλησις τῶν ἐμπολέμων εἰς ἄνδρας καὶ χρῆμα ἐπέβαλεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀνάγκην εἰρηνεύσεως, ἣν πάντες ἐπεθύμουν. Ἤδη ἀπὸ τοῦ 1757 ἡ Πρωσσία προέτεινεν εἰρήνην ἀπορριφθεῖσαν ὑπὸ τῶν Γάλλων. Περὶ τὸ τέλος τοῦ ἑπομένου ἔτους ὁ ὑπουργὸς τοῦ Λουδοβίκου Μπερνὶ συνεβούλευσε τὸν βασιλέα, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν πολεμικῶν συμφορῶν τοῦ ἔτους ἐκείνου, νὰ κλείσῃ ἀμέσως καὶ μὲ οἱουσδήποτε ὅρους εἰρήνην, ἀλλ' ἡ Πομπαδοὺρ ἀντικατέστησεν αὐτὸν διὰ τοῦ ἐν Βιέννῃ πρέσβεως Σταινβίλλ, ὀνομασθέντος δουκὸς τοῦ Σουαζέλ, ὅστις ἦτο ὑπέρμαχος τῆς μέχρις ἄκρων ἀντιστάσεως. Καὶ ὁ πόλεμος ἐξηκολούθησε μὲ νέας ἀτυχίας τῶν γαλλικῶν ὅπλων. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἄγγλου βασιλέως Γεωργίου Β' (1760), ὁ Σουαζὲλ ἐπεχείρησε νὰ διαπραγματευθῇ μετὰ τῆς Ἀγγλίας, ἐπωφελούμενος τῆς κατὰ τοῦ Πὶττ παρασκηνιακῆς ἀντιδράσεως τοῦ λόρδου Μπύτε, ἐμπίστου τοῦ νεαροῦ βασιλέως Γεωργίου Γ' καὶ φίλου τῆς εἰρήνης. Ἡ Ἀγγλία ἔπεμψε πρὸς τοῦτο εἰς Βερσαλλίας ἀπεσταλμένον, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ κατελάμβανε διὰ 12 χιλ. ἀνδρῶν τὴν Μπὲλλ-Ἴλ. Ἡ Γαλλία παρεχώρει τὸν Καναδᾶν, ἐζήτει ὅμως τὸ δικαίωμα ἁλιείας εἰς τὴν Νέαν Γῆν καὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου, τὴν κατοχὴν τῆς νήσου Κὰ-Μπρετὸν ἐπὶ τῷ ὅρῳ τῆς μὴ ὀχυρώσεως αὐτῆς καὶ τὴν ἐπιστροφὴν εἰς αὐτὴν 300 ἐκ τῶν συλληφθέντων ὑπὸ τῶν Ἄγγλων ἐμπορικῶν της πλοίων. Ὁ Πὶττ ἀπέρριψε τὰ δύο τελευταῖα ταῦτα αἰτήματα· πληροφορηθεὶς ὅμως τὴν σύναψιν τῆς οἰκογενειακῆς συνθήκης μεταξὺ Ἱσπανίας καὶ Γαλλίας ηὔξησε τὰς ἀπαιτήσεις του καὶ τέλος ἀνεκάλεσε τὸν ἀπεσταλμένον του.

Ἀφοῦ ἐσυνεχίσθη ἐπὶ δύο ἀκόμη ἔτη ὁ πόλεμος, καὶ οἱ ἀντίπαλοι ἐξηντλήθησαν ὁλοσχερῶς, ἡ δὲ Ἀγγλία κατέλαβεν ὅ,τι ἐπεδίωκεν, ὑπεγράφη προκαταρκτικὴ εἰρήνη ἐν Φονταινεμπλὼ (3 Νοεμβρίου 1762) μεταξὺ Γαλλίας, Ἱσπανίας καὶ Ἀγγλίας, καθ' ἣν ἡ Γαλλία παρεχώρει εἰς τοὺς Ἄγγλους τὸν Καναδᾶν, τὴν νῆσον Κὰ-Μπρετόν, ἐλάμβανε δὲ τὰς παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου νησῖδας Μικελὸν καὶ Ἅγιον Πέτρον, ὡς καὶ τὸ δικαίωμα ἁλιείας εἰς τὴν Νέαν Γῆν. Ἐκ τῶν Ἀντιλλῶν διετήρησε τὴν Γουαδελούπην, Μαρτινίκαν, Μαριὰν-Γκαλὰντ καὶ Δεζιράταν, παρεχώρει ὅμως τὴν Γρανάδαν. Ἀπώλεσεν ἐπίσης πάσας σχεδὸν τὰς ἐν Ἰνδίαις ἀποικίας της, μὴ δικαιουμένη τοῦ λοιποῦ νὰ κατέχῃ ἐν αὐταῖς εἰμὴ μόνον ἐμπορικοὺς σταθμοὺς ἀνοχυρώτους. Ἡ Ἱσπανία παρεχώρησε τὴν Φλωρίδα καὶ πάσας τὰς ἀνατολικῶς τοῦ Μισσισιπῆ κτήσεις της ἐκτὸς τῆς Νέας Ὀρλεάνης, ἀνέκτα δὲ τὴν Ἁβάναν καὶ πάσας τὰς λοιπὰς νήσους της πλὴν τῆς Μινόρκας, ἣν ἐλάμβανεν ἡ Ἀγγλία, ὑπεχρεώθη δὲ ἡ Γαλλία ἀντὶ ταύτης νὰ παραδώσῃ εἰς τοὺς Ἱσπανοὺς τὴν Λουϊζιάναν. Ἡ ὁριστικὴ εἰρήνη ὑπεγράφη ἐν Παρισίοις τῇ 10 Φεβρουαρίου 1763. Μετὰ πενθήμερον ὑπεγράφη ἐν Χούμπερτσμπουργκ καὶ ἡ μεταξὺ Φρειδερίκου καὶ Μαρίας Θηρεσίας καὶ τῶν συμμάχων αὐτῆς εἰρήνη, δι' ἧς διετηρεῖτο τὸ statu quo antem bellum, ἤτοι τὸ πρὸ τοῦ πολέμου καθεστώς.

Κατὰ ταῦτα ὁ πόλεμος οὗτος ὑπῆρξεν ἐπωφελὴς μόνον εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἐπιζήμιος δὲ ἰδίᾳ εἰς τὴν Γαλλίαν, ἥτις ἀπώλεσε τὰς καλυτέρας ἀποικίας της, τὸ ἐμπορικόν της ναυτικὸν καὶ οἰκονομικῶς κατεστράφη εἰς βαθμόν, ὅστις παρεσκεύασε τὴν ἐπὶ τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ' ἐκραγεῖσαν μεγάλην ἐπανάστασιν. Ὁ Φρειδερῖκος Β' διετήρησε τὴν κατοχὴν τῆς Σιλεσίας καί, μολονότι οἰκονομικῶς ἐξηντλήθη, ἡδραίωσεν, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, τὸ στρατιωτικόν του γόητρον ἐν τῇ ἠπειρωτικῇ Εὐρώπῃ. Κ. Ι. Β.

— *[Στρατ. ἱστορ.]* Ἐν τῷ *Ἑπταετεῖ πολέμῳ* πρῶτος ἤρξατο αἰφνιδιαστικῶς τῶν ἐπιχειρήσεων, τῷ 1756, ὁ Μέγας Φρειδερῖκος, ὅστις διὰ τριῶν φαλάγγων (70.000 ἀνδρῶν), αἵτινες ἐξεκίνησαν ἐκ Μαγδεμβούργου, Βυρτεμβέργης καὶ Φραγκφούρτης ἐπὶ τοῦ Ὄδερ καὶ ἐπορεύθησαν συγκεντρικῶς πρὸς Δρέσδην, ἐπεζήτησε τὴν κατάληψιν τῆς Σαξωνίας κατ' Αὔγουστον 1756. Ὁ κατὰ πολὺ μικρότερος σαξωνικὸς στρατὸς ἀπεσύρθη εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς Pirna, ὅπου ἐκυκλώθη ὑπὸ τοῦ Φρειδερίκου, ἐπειδὴ δ' ὁ εἰς ἐπικουρίαν αὐτοῦ ἐλθὼν αὐστριακὸς στρατὸς προσεβλήθη τὸ τέλος Σεπτεμβρίου παρὰ τὸ Lowositz καὶ ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ, οἱ Σάξωνες παρεδόθησαν συνθηκολογήσαντες.

1757. Αἱ κύριαι ἐπιχειρήσεις τοῦ Ἑπταετοῦς πολέμου διεξήχθησαν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, χωριζόμεναι μάλιστα εἰς δύο περιόδους.

Α' περίοδος (Ἀπρίλιος—Ἰούλιος 1757). Τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους τούτου οἱ ἀντίπαλοι στρατοί, πρωσσικὸς ἐξ 100.000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Μέγαν Φρειδερῖκον καὶ αὐστριακὸς ἐξ 90.000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Browne ἀρχικῶς, τὸν πρίγκιπα τῆς Λωρραίνης κατόπιν, ἕκαστος ἐκ 4 σωμάτων (οὐχὶ ὅμως σωμάτων στρατοῦ τῆς σημερινῆς ἐννοίας), εὑρίσκοντο τεταγμένοι σχοινοτενῶς (en cordon, καθ' ἅλυσιν, δεδομένου ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν εἶχεν ἀκόμη ἐπικρατήσει ἡ ἀρχὴ τῆς οἰκονομίας τῶν

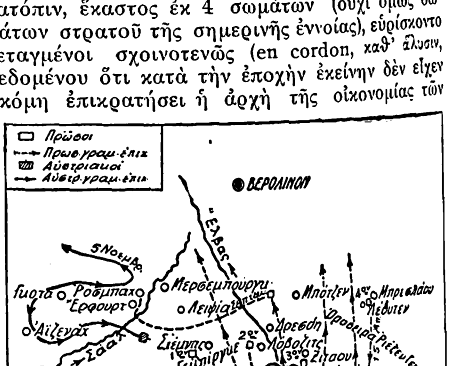

Ἐπιχειρήσεις τοῦ 1757.

δυνάμεων) ἑκατέρωθεν τῶν Γιγαντίων ὀρέων, ὡς ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχήματι ἐμφαίνεται. Ὁ Φρειδερῖκος προὐτίθετο νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν Αὐστριακῶν πρὶν ἢ φθάσῃ εἰς Βοημίαν ὁ γαλλικὸς στρατὸς (50.000 ἄνδρες ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Soubise), ὁπότε οἱ Αὐστριακοί, ἢ θὰ ὑπεχώρουν πρὸς τὴν Πράγαν, ἢ θὰ ἔδιδον μάχην ὑπὸ ὅρους πολὺ δυσμενεῖς δι' αὐτούς, καθ' ὅσον εὑρίσκοντο κατανεμημένοι ἐπὶ μεγάλου μετώπου, χωρὶς νὰ ἔχωσι τὸν χρόνον τῆς συγκεντρώσεως, δεδομένου ὅτι ἡ προτεραιότης τῆς προελάσεως ἀνῆκεν εἰς τοὺς Πρώσ-

Digitized by Google

σους. Ὄντως, τὴν 15ην Ἀπριλίου ἤρξατο τῆς προελάσεως τὸ 4ον σῶμα, ὅπερ, παραμελῆσαν τὸ 4ον αὐστριακόν, καθ' ὅσον ὁ Φρειδερῖκος ὀρθῶς ἐσκέφθη ὅτι τοῦτο θὰ ἐπεζήτει τὴν διαφύλαξιν τοῦ φρουρίου Koeniggraetz, ἐπῆλθε κατὰ τῶν γραμμῶν συγκοινωνιῶν τοῦ 3ου αὐστριακοῦ· τοῦτο ὑπεχώρησεν ἀμέσως πρὸς Πράγαν, εἰς τρόπον ὥστε τὸ 3ον καὶ 4ον πρωσσικὰ σώματα κατώρθωσαν σχεδὸν ἀνενόχλητα νὰ συνενωθῶσι καὶ ν' ἀπειλήσωσι τὸ δεξιὸν πλευρὸν τῶν 1ου, 2ου καὶ 3ου αὐστριακῶν σωμάτων, ἰδίως διὰ τῆς καταλήψεως τῆς ἀποθήκης τοῦ Jung Buntzlau, γνωστοῦ ὄντος ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην αἱ ἀποθῆκαι ἦσαν ζωτικῆς σημασίας, διότι οἱ στρατοὶ διετρέφοντο ἐκ μονίμων *βάσεων* (ἀποθηκῶν), ἐφωδιασμένων ἐκ τῶν προτέρων.

Ἐπῆλθεν ἀκολούθως ἡ προέλασις καὶ συνένωσις τῶν 1ου καὶ 2ου πρωσσικῶν σωμάτων, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν ὁποίων ὑπεχώρησαν ἀμέσως εἰς Πράγαν καὶ τὰ ἐπίλοιπα αὐστριακὰ σώματα· ἐπηκολούθησε τότε ἡ μάχη τῆς *Πράγας* (βλ. λ.) τὴν 6ην Μαΐου 1757, καθ' ἣν κατώρθωσεν ὁ Φρειδερῖκος νὰ ὑπερκεράσῃ τὸ δεξιὸν αὐστριακὸν πλευρὸν καὶ νὰ διασκορπίσῃ τοὺς Αὐστριακούς, εἶτα δὲ νὰ πολιορκήσῃ τὴν πόλιν ταύτην. Τὸ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Daun 4ον αὐστριακὸν σῶμα ἐπεζήτησε νὰ ἐπέμβῃ, ἀλλὰ λόγῳ τῆς ἀποστάσεώς του δὲν τὸ κατώρθωσε, μεθ' ὃ παρέμεινεν ἀδρανοῦν ἐπὶ μῆνα ὁλόκληρον, ἅτε ἐπιτηρούμενον ὑπὸ πλαγιοφυλακτικοῦ πρωσικοῦ ἀποσπάσματος. Περὶ τὰ μέσα Ἰουνίου ἀπεφάσισε νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν πολιορκούντων τὴν Πράγαν Πρώσσων, ὁπότε ἐπηκολούθησεν ἡ μάχη τῆς Kolin τὴν 18ην Ἰουνίου 1757, καθ' ἣν ἡττήθη ὁ Φρειδερῖκος, καθ' ὅσον ἐπιχειρήσας ὑπερκέρασιν ὑπερεκεράσθη αὐτὸς ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν καὶ ἠναγκάσθη ν' ἄρῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Πράγας καὶ νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς βορρᾶν ἐκκενώνων τὴν Βοημίαν (βλ. λ. *Κολέν)*. Οἱ Αὐστριακοὶ δὲν τὸν κατεδίωξαν ἕνεκεν ἀνωμαλίας ἐν τῇ ἀνωτάτῃ διοικήσει, ἐπειδὴ ὁ νικητὴς Daun ἦτο ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ τέως πολιορκουμένου πρίγκιπος τῆς Λωρραίνης, ἀλλ' ἠρκέσθησαν εἰς μικράν τινα μόνον ἀπειλὴν κατὰ τῶν γραμμῶν συγκοινωνιῶν τῆς ἀνατολικῆς πρωσικῆς φάλαγγος, τῆς ὑπὸ τὸν πρίγκιπα Μαυρίκιον· αὕτη ἐξηναγκάσθη τότε νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν ὑποχώρησίν της, τοῦθ' ὅπερ ἐπέσυρεν ἐπίπληξιν ἐκ μέρους τοῦ βασιλέως Φρειδερίκου. Πάντως, ἡ συνένωσις τῶν Πρώσσων ἐπετεύχθη πλήρως περὶ τὸ τέλος Ἰουλίου.

Β' περίοδος (Αὔγουστος—Δεκέμβριος 1757). Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην παρενέβη μετὰ τῶν Αὐστριακῶν καὶ ὁ γαλλικὸς στρατὸς τοῦ Soubise, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε προχωρήσει εἰς Σαξωνίαν, ἅπας δ' ὁ γαλλοαυστριακὸς οὗτος στρατός, ταχθεὶς ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Αὐστριακοῦ στρατηγοῦ Hildburghausen, συνεκεντρώθη τὰς ἀρχὰς Αὐγούστου 1757 εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Erfurth μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Λειψίαν, ἵνα τὴν πολιορκήσῃ. Ὁ Μέγας Φρειδερῖκος, ἀφοῦ ἀνασυνεκρότησε τὸν στρατόν του, συνεκεντρώθη περὶ τὸ Bautzen, προτιθέμενος νὰ ἐπιτεθῇ, ἵνα ἐπιφέρῃ διάρρηξιν κατὰ τοῦ κέντρου τῶν Γαλλοαυστριακῶν, μεθ' ὃ νὰ ἐπιτεθῇ κεχωρισμένως καθ' ἑκάστου, ἐνεργῶν κατ' ἐσωτερικὰς γραμμάς. Ἅμα ὡς περὶ τὰ μέσα Σεπτεμβρίου ἤρξατο ὁ Φρειδερῖκος τῆς προελάσεώς του, οἱ γαλλοαυστριακοὶ ὑπεχώρησαν πρὸς δυσμὰς μέχρι τοῦ Eisenach, εἰς τρόπον ὥστε ὁ Φρειδερῖκος κατέλαβεν εὐκόλως τὴν Ἐρφοὺρτ καὶ ἤρχισε προχωρῶν πρὸς τὴν Gotha, ἔχων ὡς ἐμπροσθοφυλακὴν τὸ ἱππικὸν τοῦ Zeydliz· τότε ἔλαβε χώραν γεγονὸς φερόμενον ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἐπεισόδιον τῆς Γκότα*. Καθ' ὃν χρόνον τὸ ἐν λόγῳ ἱππικὸν εὑρίσκετο δυτικῶς τῆς Γκότα, συνήντησεν αὐστριακὴν ἐπιθετικὴν ἀναγνώρισιν, πρὸ τῆς ὁποίας ὑπεχώρησεν ἀφῆσαν τὸ ἐχθρικὸν ἀπόσπασμα νὰ καταλάβῃ τὸ χωρίον τοῦτο· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀνέπτυξεν ὁ Ζέυντλιζ τὸ ἱππικόν του ἑκατέρωθεν τοῦ χωρίου, ὡσανεὶ ἐπρόκειτο νὰ τὸ παρακάμψῃ, καὶ ἔστειλεν ἕνα ἱππέα, ὡς δῆθεν αὐτόμολον, ἵνα ἀναγγείλῃ ὅτι ἐπέρχεται ὁ Φρειδερῖκος· τοῦτο ἤρκεσεν ἵνα ἐνσπείρῃ πανικὸν εἰς τὸ αὐστριακὸν ἀπόσπασμα, ὅπερ ὑπεχώρησε πάραυτα ἐγκαταλεῖψαν ἅπαντα τὰ ὑλικά του.

Ὁ Φρειδερῖκος ὅμως δὲν ἠδυνήθη ν' ἀναλάβῃ τὴν πρὸς διάρρηξιν ἐπίθεσιν, καθ' ὅσον ἄλλα γεγονότα τὸν ἀπησχόλησαν. Ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ ἐν Βεστφαλίᾳ σύμμαχος ἀγγλικὸς στρατός, ἡττηθεὶς εἰς μάχας τινὰς κατ' Αὔγουστον, ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ μετὰ τῶν Γάλλων τὴν 8ην Σεπτεμβρίου εἰς Closter Severn, ὁπότε καὶ τὸ γαλλικὸν τοῦτο στράτευμα ἦτο ἤδη ἐλεύθερον ἵνα προελάσῃ κατὰ τῶν Πρώσσων· καὶ ναὶ μὲν δὲν τὸ ἔπραξεν, ἀλλὰ πάντως ἐξηνάγκασε τὸν Φρειδερῖκον νὰ πέμψῃ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην προκαλυπτικὸν ἐπιτηρητικὸν ἀπόσπασμα. Ἀφ' ἑτέρου ὁ πρίγκιψ τῆς Λωρραίνης ἔπεμψεν εἰς Βερολῖνον αὐστριακὸν ἀπόσπασμα, τοῦθ' ὅπερ ἐξηνάγκασε τὸν Φρειδερῖκον ν' ἀποστείλῃ καὶ αὐτὸς ἀπόσπασμα, ὅπερ ἀπώθησε τὸ αὐστριακὸν καὶ τὸ παρημπόδισε νὰ εἰσέλθῃ εἰς Βερολῖνον, χωρὶς ὅμως νὰ δυνηθῇ νὰ τῷ ἀποκόψῃ καὶ τὴν ὁδὸν ὑποχωρήσεως. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ γαλλοαυστριακὸς στρατὸς εἶχε προχωρήσει μέχρι τοῦ Saale πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ Merseburg, περὶ τὰς ἀρχὰς δὲ Νοεμβρίου προήλασε κατ' αὐτοῦ ὁ Φρειδερῖκος ὅτε καὶ ἐπῆλθεν ἡ μάχη τῆς Rossbach, καθ' ἣν ἐνικήθησαν κατὰ κράτος οἱ Γαλλοαυστριακοὶ (βλ. λ. *Ροσμπάχ)*. Μετὰ τὴν νίκην ταύτην ἠναγκάσθη ὁ Φρειδερῖκος νὰ σπεύσῃ εἰς Σιλεσίαν, διότι τὸ ἀπωθηθὲν ἐκ Βερολίνου αὐστριακὸν ἀπόσπασμα ἐπῆλθεν ἐκ νέου κατὰ τοῦ πρωσσικοῦ ἀποσπάσματος τοῦ καλύπτοντος τὸ Βερολῖνον. Μετὰ ἀγῶνάς τινας, τὸ μὲν αὐστριακὸν ἀπόσπασμα ἡττήθη, ὁ δὲ Φρειδερῖκος κατέλαβε τὴν Μπρεσλάου (23ην Νοεμβρίου). Οἱ Γαλλοαυστριακοί, ἀφοῦ προηγουμένως συνηνώθησαν μετὰ τοῦ ἡττηθέντος ἀποσπάσματός των, κατέλαβον κατόπιν ἀμυντικὴν τοποθεσίαν ἀνατολικῶς τοῦ Leuthen, καθ' ὧν ἐπῆλθεν ὁ πρωσσικὸς στρατὸς καὶ τοιουτοτρόπως ἐπηκολούθησεν ἡ μάχη τοῦ Λέουτεν (5ην Δεκεμβρίου 1757), καθ' ἣν ἡττήθησαν οἱ πρῶτοι, λόγῳ τοῦ ὅτι τὸ πρωσσικὸν ἱππικὸν τοῦ στρατηγοῦ Driesen ἐνίκησε τὸ αὐστριακὸν (βλ. λ. *Λέουτεν)*. Τοιουτοτρόπως ὁ Φρειδερῖκος κατέστη τότε κύριος ὁλοκλήρου τῆς Σιλεσίας. Διαρκούντων τῶν γεγονότων τούτων τοῦ 1757, μία ρωσικὴ στρατιὰ ἐκ 50 000 ἀνδρῶν εἰσέβαλε τὸν Ἀπρίλιον εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Πόζεν, ἀποκρούσασα μὲν τὸ ἐναντίον της σταλὲν πρωσσικὸν ἀπόσπασμα, ἀλλὰ μὴ καταδιώξασα, οὐδὲ προελάσασα κατὰ τοῦ κυρίου πρωσσικοῦ ὄγκου· ἀφ' ἑτέρου ἓν σουηδικὸν ἀπόσπασμα προήλασεν ἐκ τοῦ φρουρίου Stralsund (ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Βαλτικῆς), ἀλλ' ἅμα τῇ ἐμφανίσει πρωσσικοῦ ἀποσπάσματος ἀπεσύρθη τάχιστα καὶ ἐνεκλείσθη ἐντὸς τοῦ φρουρίου τούτου. Κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ 1757, κατώρθωσεν ὁ Φρειδερῖκος ν' ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τῶν συνησπισμένων δυνάμεων, διεξαγαγὼν τρεῖς χωριστὰς ἐπιχειρήσεις εἰς Σαξωνίαν, Βοημίαν καὶ Σιλεσίαν καὶ ἀναδειχθεὶς νικητὴς εἰς τρεῖς σπουδαίας μάχας (Πράγας, Ροσμπάχ, Λέουτεν)· ἐπέτυχε δὲ ταῦτα πάντα μόνος, καθ' ὅσον ὁ ἀγγλικὸς στρατὸς οὐδεμίαν τῷ προσήνεγκε συνδρομήν, λόγῳ τοῦ ὅτι δὲν προὐχώρησε πέραν τῆς Βεστφαλίας, ὅπου ἀντεμετώπισε μικρόν τι τμῆμα γαλλικοῦ στρατοῦ, συνεπῶς δὲν συμμετέσχε τῶν κυρίων ἀγώνων τοῦ πρωσσικοῦ στρατοῦ. Αἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ Μεγάλου Φρειδερίκου τοῦ ἔτους τούτου ὑπῆρξαν διὰ τοὺς Πρώσσους ὁδηγὸς καὶ ὑπόδειγμα διὰ τὸν μετὰ ἕνα αἰῶνα διεξαχθέντα νέον κατὰ τῆς Αὐστρίας πόλεμον, τῷ 1866, ἐν Βοημίᾳ. Οἱ δύο οὗτοι πόλεμοι, τοῦ 1757 καὶ 1866, ἔχουσι πολλὰ τὰ κοινὰ στοιχεῖα, δι' ὃ ἀποτελοῦσι θέμα ἀντιπαραβολῆς (βλ. *Vial*, Histoire des campagnes modernes, τ. Α' σ. 153—158 ἑλλην. μετ.).

1758. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐπετέθη ὁ Φρειδερῖκος κατὰ τῆς Schweidnitz καὶ κατέλαβε ταύτην (16 Ἀπριλίου), μεθ' ὃ ἐνίκησε τοὺς Ρώσους εἰς τὴν μάχην τοῦ Zorndorf (25 Αὐγούστου), ἀλλ' ἡττήθη ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν εἰς τὴν μάχην τῆς Hohenkirck (14 Ὀκτωβρίου).

1759. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο εὑρέθη ὁ Φρειδερῖκος μὲ πολὺ ἠλαττωμένας δυνάμεις ἀπέναντι τῶν Ρωσοαυστριακῶν, δι' ὅ, καίτοι ἀπεπειράθη νὰ παρεμποδίσῃ τὴν συνένωσιν τῶν δύο στρατῶν, ὄχι μόνον δὲν τὸ κατώρθωσεν, ἀλλὰ καὶ ἡττήθη ὑπ' αὐτῶν εἰς τὴν μάχην τοῦ Künersdorf (12 Αὐγούστου), χωρὶς ὅμως νὰ ὑποστῇ μεγάλας βλάβας, ἅτε τῶν Αὐστρορρώσων ἀδρανησάντων μετὰ τὴν νίκην.

1760. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐνίκησεν ὁ Φρειδερῖκος τοὺς Αὐστριακοὺς εἰς τὰς μάχας τοῦ Liegnitz (15 Αὐγούστου) καὶ τοῦ Torgau (3 Νοεμβρίου).

1761. Ἐπειδὴ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἡ ἐξάντλησις τοῦ στρατοῦ τῆς Πρωσσίας ἦτο μεγίστη ἐλλείψει χρημάτων, ὁ Φρειδερῖκος παρέμεινεν ἐν ἀμυντικῇ ἀναμονῇ, ἐγκατασταθεὶς ἐντὸς τοῦ ὀχυροῦ στρατοπέδου τοῦ Buntzlwitz, μέχρις οὗ κατώρθωσε δι' ἀποσπάσματος νὰ νικήσῃ τοὺς Γάλλους εἰς τὴν μάχην Villinghausen (16 Ἰουλίου).

1762. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἠλαφρύνθη σημαντικῶς ἡ Πρωσσία, καθ' ὅσον ἀπεσύρθησαν τῆς μετὰ τῆς Αὐστρίας συμμαχίας ἡ Ρωσία, συνάψασα εἰρήνην διὰ τῆς συνθήκης τῆς Πετρουπόλεως (5 Μαΐου), καὶ ἡ Σουηδία, συνάψασα τοιαύτην διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ἀμβούργου (22 Μαΐου). Μετὰ τὰς νικηφόρους μάχας τῆς Burkendorf (21 Ἰουλίου) καὶ τῆς Reichenbach (16 Αὐγούστου), ἀπηλευθέρωσεν ὁ Φρειδερῖκος ἅπασαν τὴν Σιλεσίαν, μετὰ τὴν τῆς Freiberg τὴν 29 Ὀκτωβρίου ἀπηλευθέρωσεν ἅπασαν τὴν Σαξωνίαν, μετὰ δὲ τὴν τῆς Wilhelmstal, τὴν 24 Ἰουνίου, ἐξεδίωξε τοὺς Γάλλους ἐκ τῆς Ἔσσης.

1763. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐπῆλθεν ἡ εἰρήνη διὰ τῶν συνθηκῶν τῶν Παρισίων τῆς 10 Φεβρουαρίου καὶ τοῦ Huberstsburg τῆς 15 Φεβρουαρίου.

Κρίσεις. Κατὰ τὸν Ἑπταετῆ πόλεμον ἐθαυμάσθη ὁ Μέγας Φρειδερῖκος, διότι κατώρθωσε δι' ὀλιγίστων δυνάμεων ν' ἀντιστῇ κατὰ τοῦ συνασπισμοῦ τῶν κυριωτέρων τότε μεγάλων κρατῶν, καὶ νὰ τηρήσῃ πλήρη τὴν ἀκεραιότητα τῆς Πρωσσίας. Ὁ Μέγας ὅμως Ναπολέων ἐν τοῖς ἀπομνημονεύμασιν αὐτοῦ, τοῖς συνταχθεῖσιν ὑπὸ τοῦ Montholon, λέγει: «Ἡ ἀνισότης μεταξὺ τῆς Πρωσσίας καὶ τῶν συμμάχων ἦτο μᾶλλον φαινομενικὴ καὶ οὐχὶ πραγματική, καθ' ὅσον οὐδαμοῦ οἱ σύμμαχοι ἐνήργησαν ἀπὸ κοινοῦ· δὲν ἐνεφανίζοντο εἰμὴ διαδοχικῶς, καὶ δι' αὐτὸ ἠδύνατο ὁ Φρειδερῖκος νὰ τοὺς προσβάλλῃ τὸν ἕνα κατόπιν τοῦ ἄλλου. Οἱ Ρῶσοι ἐνεφανίζοντο ἕκαστον ἔτος ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ὄδερ, ἀλλὰ δὲν ἔμενον ποτὲ πέραν τοῦ χρόνου ὅστις ἐχρειάζετο ἵνα συνάψωσι μίαν μάχην, μεθ' ἥν, εἴτε ἐκέρδιζον εἴτε ἔχανον, ἐπανήρχοντο ἀμέσως εἰς τὴν χώραν των. Οἱ Σουηδοὶ καὶ οἱ Σάξωνες ὀλίγα πράγματα ἐξετέλεσαν. Οἱ σύμμαχοι δὲν ἀπέστειλαν ποτὲ ἄνω τῶν 300.000 ἀνδρῶν, ὁ δὲ Φρειδερῖκος εἶχε, χάρις εἰς τὰς ἐπικουρίας τῆς Ἀγγλίας, περὶ τὰς 200.000 ἄνδρας· συνεπῶς ἐπρόκειτο περὶ ἀναλογίας δύο ἐναντίον τριῶν, τοῦθ' ὅπερ μειοῖ κατὰ πολὺ τὸ ἀξιοθαύμαστον τοῦ Ἑπταετοῦς πολέμου». Καίτοι βεβαίως τὰ ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος γραφέντα καὶ λεχθέντα ἀποτελοῦσι σοφὰ ρήματα, ἐν τούτοις, προκειμένου περὶ τῆς παρούσης περιπτώσεως πρέπει ν' ἀναμνησθῶμεν ὅτι παρὰ τῷ στρατηλάτῃ αὐτοκράτορι ἐνεφώλευε πάντοτε ποιά τις ἀντιζηλία πρὸς τὸν Μέγαν Φρειδερῖκον. Ὁπωσδήποτε ὁ Ἑπταετὴς πόλεμος ἀπετέλεσε τὴν ἀφετηρίαν τοῦ μεγαλείου τῆς Πρωσσίας. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

ἑπταετία (ἡ)· χρονικὸν διάστημα ἑπτὰ ἐτῶν, ἄλλως *ἑπταετηρίς*.

ἑπτάζυμον (τὸ) *[Χημ. Τροφ.]*. Εἶδος λίαν πορώδους καὶ διωγκωμένου ἄρτου, παρασκευαζομένου οὐχὶ διὰ συνήθους ζύμης τῆς ἀρτοποιίας (ὀξίνου ἀρτοζύμης ἢ πεπιεσμένης ζύμης), ἀλλὰ δι' εἰδικῆς ζύμης λαμβανομένης ἐν τῇ πράξει δι' ἐξαφρίσεως συνθλιβέντων ἐρεβίνθων. Ἡ τοιαύτη ζύμη, μὴ οὖσα καθαρὰ καλλιέργεια, δὲν δρᾷ πάντοτε μετ' ἀσφαλείας. Τοιοῦτος ἄρτος χρησιμεύει συνηθέστερον διὰ παρασκευὴν *διπυριτῶν*. Σ. Γ.

ἑπταήμερον (τό)· χρονικὸν διάστημα ἑπτὰ ἡμερῶν, ἄλλως *ἑβδομάς*.

ἑπταήμερος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων ἑπτὰ ἡμερῶν ἡλικίαν· || ὁ διαρκῶν ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας: «ἑπταήμερος διαμονή»· || *ἑπταήμερον* (τὸ) ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

ἑπταθύλακος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἑπτὰ θυλάκους ἔχων.

ἑπτακαίδεκα· (ἀρχ.) ἀριθμητ. ἀπόλυτον, ἀντὶ *ἑπτὰ καὶ δέκα*, δεκαεπτά.

ἑπτακέφαλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τὸ) ὁ ἔχων ἑπτὰ κεφαλάς.

ἑπτάκις· ἀριθμητ. ἐπίρρ., ἑπτὰ φοράς.

ἑπτακισμύριοι, *—αι, —α*· ἀριθμητ. ἀπόλυτον, οἱ ἑπτὰ φορὲς μύριοι (7×10000), ἑβδομηκοντακισχίλιοι.

ἑπτακισχίλιοι, *—αι —α*· ἀριθμητ. ἀπόλυτον, οἱ ἑπτάκις χίλιοι (7×1000), ἑπτὰ χιλιάδες.

ἑπτάκοιλο ἢ *ἑφτάκοιλο* (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία εἴς τινα μέρη τῆς Ἑλλάδος τοῦ φυτοῦ *ἄμπελος ἡ οἰνοφόρος* (Vitis vinifera). Δ. Ν. Π.

ἑπτακοσάρα (ἡ)· κοιν. *ἑφτακοσάρα*, ποσὸν ἑπτακοσίων μονάδων.

ἑπτακοσαριὰ (ἡ), κοιν. *ἑφτακοσαριά*· ἑπτακόσιαι περίπου μονάδες ὡς ἓν ὅλον θεωρούμεναι· λέγεται μετὰ τοῦ *καμμιά*: «μοῦ 'δωσε καμμιὰ ἑφτακοσαριὰ δραχμές», «ἦρθαν καμμιὰ ἑφτακοσαριὰ ἄνθρωποι».

ἑπτακόσιοι, *—αι, —α*· ἀριθμητ. ἀπόλυτον κλινόμενον μόνον εἰς τὸν πληθυντικὸν ἀριθμόν· ἀραβικὸν σύμβολον 700, ἀρχαῖον ἑλληνικὸν ψ', ρωμαϊκὸν DCC· ἐκφράζει τὴν ἔννοιαν τῆς ποσότητος τῆς ἀποτελουμένης ἐξ ἑπτὰ ἑκατοντάδων.

ἑπτακοσιοστός, *—ή, —όν*· ἀριθμητ. τακτικόν, ὁ κατ' ἀριθμητικὴν σειρὰν κατέχων τὸν ἀριθμὸν ἑπτακόσια· || *ἑπτακοσιοστὸν* (τὸ) ὡς οὐσ. κατὰ παράλειψιν τοῦ *μέρος*, τὸ ἓν ἐκ τῶν ἑπτακοσίων ἴσων μερῶν, τὸ ἓν ἑπτακοσιοστόν.

ἑπτάκωλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐξ ἑπτὰ κώλων, τμημάτων λόγου, συνιστάμενος: «ἑπτάκωλος περίοδος».

Ἑπτακωμῆται (οἱ). Βάρβαρον ἔθνος κατοικοῦν ἐπὶ τῶν τραχυτάτων ἄκρων τοῦ ὄρους Σκυδίσκου, συνεχομένου πρὸς τὰ ὑπὲρ τὴν Κολχίδα Μοσχικὰ ὄρη *(Στράβ.* ΙΒ' 548). Ἐκ τῶν Ἑπτακωμητῶν τινές, κατὰ τὸν Στέφανον Βυζάντιον, ἐκαλοῦντο καὶ *Βύζηρες*. Π. Ν. Π.

Ἑπταλόφιον (τὸ) ἢ ***Σεπτιμόντιον*** (Septimontium) *[Ἀρχ.]*. Παλαιοτάτη ρωμαϊκὴ ἑορτή, τῆς κατηγορίας τῶν λεγομένων λαϊκῶν ἑορτῶν (sacra popularia), διότι δὲν περιλαμβάνεται εἰς τὸ ἑορτολόγιον (calendarium) τοῦ Νουμᾶ. Ἑωρτάζετο τὴν 11ην Δεκεμβρίου ἑκάστου ἔτους, κατά τινας

Digitized by Google

πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ἡμέρας καθ' ἣν περιελήφθη ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς πόλεως καὶ ὁ ἕβδομος λόφος. Κατὰ τὸν Mommsen τὸ Ἑπταλόφιον δέον νὰ ταυτισθῇ μὲ τὰ Agonia ἢ Agonalia, ἑορτὴν περιλαμβανομένην ἐν τῷ ἑορτολογίῳ. —π.

ἑπτάλοφος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων ἑπτὰ λόφους: «ἑπτάλοφος πόλις» ἡ ἐκτισμένη ἐπὶ ἑπτὰ λόφων.

Ἑπτάλοφος (λατ. Septicolis, Septemontium).—1) Προσωνυμία τῆς *Ῥώμης* ἀπὸ τῶν ἑπτὰ λόφων τοὺς ὁποίους περιέκλειεν ὁ ἀρχικὸς περίβολος τῆς πόλεως ἐπὶ Νουμᾶ. Οὗτοι ἦσαν ὁ Ἐσκυλῖνος (Esquilinus), Καίλιος (Caelius), Ἀβεντῖνος (Aventinus), Κυρινάλιος (Quirinalis), Ἰανίκουλος (Janiculus), Παλατῖνος (Palatinus) καὶ Καπιτωλῖνος (Capitolinus). —2) Ἑπτάλοφος ἐπίσης προσωνομάσθη καὶ ἡ *Κωνσταντινούπολις* ὡς νέα πρωτεύουσα τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.

—**Ἑπτάλοφος** *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 132. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Σεβεντεκλῆ*. Κεῖται ἐπὶ λόφου ἄνωθεν παραποτάμου τοῦ Γαλλικοῦ ποταμοῦ, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγῶν. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Ἁγία Αἰκατερίνη* (τέως *Περνοβαλῆ*, κάτ. 84), *Ἀμπελοχώρι* (τέως *Δαουτλῆ*, κάτ. 96), *Ἀντιγόνη* (τέως *Ραχμανλῆ*, κάτ. 38), *Βουνοχώρι* (τέως *Σιβρῆ*, κάτ. 23), *Καλύβια* (κάτ. 73), *Κερασιὲς* (τέως *Δουργουτλῆ*, κάτ. 37), *Κυδωνοχώρι* (τέως *Κιομουρτζῆ*, κάτ. 27) καὶ *Ποντολίβαδο* (τέως *Χατζῆ-Ὀγλοῦ-Ὄμπυση*, κάτ. 145). Ἔχει δάση ἐκ δρυῶν καὶ γαύρων. Παράγει δημητριακὰ (120.000 ὀκάδες) καὶ ἔχει σημαντικὴν κτηνοτροφίαν. Μετὰ τοῦ Κιλκὶς συγκοινωνεῖ δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χμτρ. 20). Δ. Ε. Μ.

—**Ἑπτάλοφος** *Γεωγρ.*/. Προάστειον τῆς Θεσσαλονίκης.

ἑπταμεθυλένιον (τὸ) ἢ ***κυκλοεπτάνιον*** *['Οργ. Χημ.].* Κυκλικὸς ὑδρογονάνθραξ τοῦ τύπου C_7H_{14} ἁπαντῶν εἰς τὸ ρωσικὸν πετρέλαιον. Συνθετικῶς παρεσκευάσθη δι' ἀναγωγῆς τῆς *σουβερόνης*. Βράζει εἰς 117°, δι' ἐπιδράσεως δὲ βρωμίου καὶ ἀργιλλοβρωμιδίου παρέχει πενταβρωμοτολουόλιον. Σ. Γ.

ἑπταμεθυλενογλυκόλη (ἡ) *['Οργ. Χημ.].* Δισθενὴς ἀλκοόλη τοῦ τύπου HO. $[CH_2]_7$. OH. Τήκεται εἰς 19°. Σ. Γ.

ἑπταμελὴς (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἐξ ἑπτὰ μελῶν: «ἑπταμελὲς δικαστήριον, —συμβούλιον».

ἑπταμερὴς (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἐξ ἑπτὰ μερῶν.

ἑπτα ηνία (ἡ)· χρονικὸν διάστημα ἑπτὰ μηνῶν.

ἑπταμηνιαῖος, *—α, —ον,* κοιν. ***ἑπταμηνίτης,*** *—ισσα*· ὁ ἔχων ἡλικίαν ἢ διάρκειαν ἑπτὰ μηνῶν· ‖ ὁ καθ' ἕκαστον ἕβδομον μῆνα γινόμενος (βλ. καὶ *ἑπταμηνίτικος*).

ἑπταμηνίτικος, *—η, —ον*· καὶ ***ἑφταμηνίτικος,*** *—η, —ο*· ὁ ἔχων ἡλικίαν ἑπτὰ μηνῶν, ἑπτάμηνος· ‖ *ἑπταμηνίτικο* (τό)· νεογνὸν ἀνθρώπου γεννηθὲν τὸν ἕβδομον μῆνα ἀπὸ τῆς συλλήψεώς του.

ἑπτάμηνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐπὶ ἑπτὰ μῆνας διαρκῶν ἢ ὑφιστάμενος: «ἑπτάμηνος προθεσμία, —προσπάθεια» κλπ.· ‖ *ἑπτάμηνον* (τὸ) ὡς οὐσ., χρονικὸν διάστημα ἑπτὰ μηνῶν.

Ἑπτάμυλοι *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς κοινότητος Νέου Σουλίου (τέως *Σουμπάσκιοϊ*) τῆς ἐπαρχίας Σερρῶν τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτοικοι (1928) 253. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Γεδῆ-Δερμέν*. Δ. Ε. Μ.

ἑπτανάλη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. *οἰνανθόλη*.

ἑπτανδρία (ἡ) *[Βοτ.].* Ὑποδιαίρεσις τῶν φυτῶν, κατὰ Λινναῖον, περιλαμβάνουσα ἐκεῖνα τῶν φυτῶν, ὅσα ἔχουσιν ἄνθη φέροντα ἑπτὰ στήμονας, ἤτοι ἑπτὰ ἀνδρεῖα ὄργανα. Δ. Ν. Π.

ἕπτανδρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· (ἐπὶ ἀνθέων), ὁ ἔχων ἑπτὰ στήμονας.

ἑπτάνευρο (τὸ) *[Βοτ.].* Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἀρνόγλωσσον τὸ μεῖζον* (Plantago major) (βλ. λ.).

Ἑπτανησία *['Αρχ. Γεωγρ.].* Νῆσοι ἐν συστάδι τῆς ἐντὸς Γάγγου Ἰνδικῆς, μεταξὺ κόλπων Κάνθι καὶ Κολχικοῦ (*Πτολεμ.* Ζ, α, 95). Κατὰ τὸν Müller (χάρτ. 14: Dachinabadae ora maritima εἰς Γ' τόμ. Διδοτείου ἐκδ. Ἐλασσόνων Ἑλλήνων Γεωγράφων) εἶναι ἡ σύγχρονος συστὰς νησίδων Burnt islands (δηλαδὴ *Καϋμέναι*) ἢ Vengurla islands (πλάτ. 15°33' Β, μῆκ. 73°27' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 827: Vengurla to cape Camorin καὶ 902: Walvan to Vengurla, Ναυτολ. ὁδηγ. West coasts of India Pilot. ἐκδ. 1926, σελ. 135), ἐπίσημον σημεῖον διὰ τὴν ναυτιλίαν τῶν Ἰνδιῶν, ἐπισημασμένον διὰ φάρου ὑπερακτινοβόλου, εἰς 9 μιλ. Δ.ΒΔ τοῦ μεγάλου λιμένος *Βέργκουρλα*. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἑπτανησιακός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν Ἑπτάνησον: «ἑπτανησιακὸν ἡμερολόγιον», «ἑπτανησιακὴ ποίησις».

Ἑπτανήσιος, *—α*· ὁ κάτοικος τῆς Ἑπτανήσου, ὁ ἐκ τῆς Ἑπτανήσου καταγόμενος: «οἱ ἐν Ἀθήναις Ἑπτανήσιοι».

Ἑπτάνησος (ἡ). Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους αἱ νῆσοι τοῦ Ἰονίου πελάγους ἀπεκλήθησαν ἐν τῷ συνόλῳ των *Ἑπτάνησος* ἢ καὶ κοινῶς *Ἑπτάνησα* (τά), ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κυριωτέρων ἐξ αὐτῶν (*Κερκύρας, Παξῶν, Λευκάδος, Ἰθάκης, Κεφαλληνίας, Ζακύνθου* καὶ *Κυθήρων*). Ἡ Ἑπτάνησος ἀπὸ τοῦ 1863 ἀποτελεῖ μέρος τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους, διαιρεῖται δὲ εἰς τρεῖς νομούς, τὸν τῆς Κερκύρας, Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου, ἑκάστη δὲ τῶν νήσων ἀποτελεῖ ἰδιαιτέρον ἐκλογικὴν περιφέρειαν (βλ. λ. *Ἰόνιοι* νῆσοι). Θ. Β.

—**«Ἑπτάνησος»** *[Ναυτ. Ἱστορ.].* Τὸ πρῶτον (μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του «Βυζάντιον», ναυαγήσαντος ὑπὸ τὸ ἀκρωτήριον Στριμεσσὸς τῆς Σύρου), μέγα σχετικῶς ἐπιβατικὸν ἀτμόπλοιον, 400 μόλις τόννων, τοῦ ἐμπορικοῦ ἐπιβατικοῦ μας στόλου, ναυπηγηθὲν τῷ 1861 ὑπὸ τῶν Henderson & Son, Henfrew, διὰ τὴν «Ἑλληνικὴν Ἀτμοπλοΐαν» Ἑρμουπόλεως. Σ. Ε. Λ.

ἑπτάνθηρα (τὰ) *[Βοτ.].* Καλοῦνται οὕτω τὰ ἄνθη ἅτινα ἔχουσιν ἑπτὰ ἀνθῆρας.

ἑπτάνια (τὰ) *['Οργ. Χημ.].* Περιληπτικὸν ὄνομα διὰ τοὺς μεθ' ἑπτὰ ἀτόμων ἄνθρακος κεκορεσμένους ὑδρογονάνθρακας τοῦ γενικοῦ τύπου C_7H_{16}. Ἐκ τῶν δυνατῶν ἰσομερῶν μορφῶν, τινὲς μόνον εἶναι γνωσταί. Τὸ ἐξ αὐτῶν κανονικὸν ἑπτάνιον λαμβάνεται ἐκ τοῦ πενσυλβανικοῦ πετρελαίου καὶ εἶναι συστατικὸν τοῦ πετρελαϊκοῦ αἰθέρος ἢ ἐλαφρᾶς βενζίνης· περαιτέρω λαμβάνεται ἐπίσης ἐκ τῆς ἀποστάξεως τῆς ρητίνης τῆς πεύκης Pinus Sabiniana, ἥτις φύεται εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Καλιφορνίας καὶ χρησιμοποιεῖται ἀντὶ τῆς βενζίνης ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἐρανίνη, ἀμπιετίνη* κλπ. Σ. Γ.

ἑπτανικὰ ὀξέα *['Οργ. Χημ.]*· βλ. *οἰνανθικὰ* ὀξέα.

— **ἑπτανικὸν διοξὺ** *['Οργ. Χημ.]*· βλ. *πιμελικὸν* ὀξύ.

ἑπτανόλη-1 *['Οργ. Χημ.]*· βλ. *ἑπτυλικαὶ* ἀλκοόλαι.

Ἑπτανομὶς ἢ ***Ἑπτὰ νομοὶ*** *['Αρχ. Γεωγρ.].* Ὠνομάσθη *Ἑπτανομὶς* τὸ βόρειον τμῆμα τῆς Ἄνω Αἰγύπτου, τὸ ὁποῖον περιελάμβανε τοὺς ἑξῆς ἑπτὰ νομούς: Ἑρμοπολίτης, Κυνοπολίτης, Ὀξυρυγχίτης, Ἀφροδιτοπολίτης, Ἀρσινοΐτης, Ἡρακλεοπολίτης καὶ Μεμφίτης, ἀποτελέσαντας κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ἰδίαν διοίκησιν. Ἐπὶ Εὐεργέτου τοῦ Β' ἕκαστος τῶν ἑπτὰ νομῶν τῆς Ἄνω Αἰγύπτου διῳκεῖτο ὑπὸ ἑνὸς στρατηγοῦ, ὅλοι δὲ ὁμοῦ ὑφ' ἑνὸς ἐπιστρατήγου, γενικοῦ διοικητοῦ τῆς Ἑπτανομίδος καὶ τῶν ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ ναυτικῶν δυνάμεων. Ἡ Ἑπτανομὶς διεκρίνετο διὰ τὴν γονιμότητά της, ἰδίως εἰς ἀμπέλους καὶ καρποφόρα δένδρα, εἶχε δὲ καὶ ἀνεπτυγμένην κτηνοτροφίαν, ἰδίως ἵππων, διενεργοῦσα τῶν ζῴων τούτων, ἀπαραιτήτων εἰς τοὺς στρατούς, σημαντικὸν ἐμπόριον. —π.

ἑπτανοτριόνη-(2.4,6) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. *διακετυλακετόνη*.

ἑπταόροφος (ὁ, ἡ), *—ον* (τὸ) καὶ ***ἑπτώροφος***· ὁ ἔχων ἑπτὰ ὀροφὰς ἢ ἑπτὰ πατώματα: «οἰκία ἑπταόροφος».

ἑπταπέταλα (τὰ) *[Βοτ.].* Χαρακτηρισμὸς τῶν ἀνθέων ἅτινα φέρουσιν ἑπτὰ πέταλα. Δ. Ν. Π.

ἑπτάπηχυς, *—ους* (ὁ, ἡ), *—υ* (τό)· ὁ ἔχων μῆκος ἑπτὰ πήχεων.

ἑπταπλασιάζω· κάμνω τι ἑπταπλάσιον, πολλαπλασιάζω ἐπὶ ἑπτά.

ἑπταπλάσιος, *—α, —ον*· ἀριθμητ. ἀναλογικόν, ὁ ἑπτὰ φορὰς μεγαλύτερος.—Ἐπίρρ. ***ἑπταπλασίως.***

ἑπτάπλευρον (τό)· γεωμετρικὸν σχῆμα ἔχον ἑπτὰ πλευρὰς καὶ ἑπτὰ γωνίας, ἄλλως *ἑπτάγωνον.*

ἑπτάπλευρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων ἑπτὰ πλευράς: «ἑπτάπλευρον οἰκοδόμημα»· ‖ τὸ οὐδέτ. *ἑπτάπλευρον* ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

ἑπταπλοῦς, *—ῆ, —οῦν*· ἀριθμητ. πολλαπλασιαστικόν, ὁ ἐξ ἑπτὰ ὁμοίων ἀποτελούμενος, ὁ ἑπτάκις λαμβανόμενος.

Ἑπτάπορος (ὁ) *[Μυθολ.].* Εἷς τῶν 25 ποταμῶν-θεοτήτων, τῶν γεννηθέντων κατὰ τὴν συνεύρεσιν τοῦ Ὠκεανοῦ μετὰ τῆς Τηθύος (*Ἡσιόδ.* Θεογ. 341). —π.

— **Ἑπτάπορος** ἢ ***Πολύπορος*** *['Αρχ. Γεωγρ.].* Ποταμὸς τῆς Μυσίας, πηγάζων ἀπὸ τῶν Ἰδαίων ὀρέων (Ἰλιάδ. Μ 20) καὶ ὀνομαζόμενος οὕτω, διότι παρεῖχεν ἑπτὰ «πόρους» (ἀβαθῆ βατὰ μέρη) εἰς τοὺς βαδίζοντας ἐκ τῶν περὶ τὴν Καλὴν Πεύκην χωρίων ἐπὶ τὰς Μελαινὰς (*Στράβ.* 554, 602). Παρ' αὐτὴν ὑπῆρχεν ἀσκληπιεῖον, ἵδρυμα τοῦ Λυσιμάχου. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Πλινίου οὐδὲν ἴχνος τοῦ Ἑπταπόρου καὶ τῶν ἄλλων ὁμηρικῶν ποταμῶν ὑπῆρχεν (Hist. Natur. V 33). Π. Ν. Π.

ἑπτάπυλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων ἑπτὰ πύλας: «ἑπτάπυλος Θήβη».

Ἑπταπύργιον (τὸ) *[Ἱστορ.].* Καλεῖται οὕτω (τουρκ. *Γεντὶ-Κουλὲ*) τὸ περίκλειστον ἔρυμα τὸ κείμενον εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν γωνίαν τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐκεῖ ἔνθα τὸ παράλιον τεῖχος (νοτία πλευρὰ τῆς πόλεως ἐπὶ τῆς Προποντίδος) συναντᾶται μετὰ τῶν χερσαίων τειχῶν. Ἐκτίσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ζήνωνος (474—491) ἐκτὸς τῆς πόλεως, ἀλλὰ παραμεληθὲν ὑπὸ τῶν διαδόχων του κατέπεσε καὶ ἀνῳκοδομήθη καὶ ἡνώθη μετὰ τῶν τειχῶν ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου Α' Τζιμισκῆ 969 976) καὶ τῶν μετ' αὐτὸν βασιλέων Βασιλείου Β' (976—1025) καὶ Κωνσταντίνου Η' (1025—1028) καὶ τέλος ὑπὸ τοῦ Μανουὴλ Α' Κομνηνοῦ (1143—1180). Ἐκαλεῖτο δὲ τότε *Στρογγύλον* καὶ *Κυκλόβιον* καὶ *Πενταπύργιον* (διότι εἶχε 5 πύργους) καὶ κοινότερον *Καστέλλιον*.

Καταστραφὲν ἐν μέρει κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων τῆς Δ' Σταυροφορίας (1204), ἐπεσκευάσθη ὑπ' αὐτῶν, μετὰ τὴν ἀνάκτησιν δὲ τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων (1261) ἐπεσκευάσθη πάλιν ὑπὸ τοῦ βασιλέων Ἰωάννου ΣΤ' Καντακουζηνοῦ (1341—1355) καὶ τοῦ ἐπὶ θυγατρὶ γαμβροῦ του Ἰωάννου Ε' Παλαιολόγου (1341—1376), τέλος δὲ ὀλίγα ἔτη πρὸ τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἁλώσεως προσετέθησαν, ἑκατέρωθεν τῆς πύλης τοῦ Ρηγίου, 2 ἕτεροι πύργοι καὶ ὠνομάσθη ἑπταπύργιον. Τὸ σχῆμα αὐτοῦ ἦν πεντάγωνον, πλευρᾶς 40—45 μέτρων.

Μετὰ τὴν ἅλωσιν (1453) ἐπεσκευάσθη ἐκ νέου ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ Μωάμεθ Β' καὶ ἔκτοτε ἐχρησιμοποιήθη ὡς πυριτιδαποθήκη, κλεισθείσης τῆς πύλης τοῦ Ρηγίου (πρώτης ἀπὸ τῆς Προποντίδος πύλης τῶν χερσαίων τειχῶν) καὶ ἀνοιγείσης ἀντ' αὐτῆς ἑτέρας παρὰ τὸ ἔρυμα καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ, τῆς νῦν ἐν χρήσει, ἥτις ὑπὸ τῶν Τούρκων καλεῖται «Γεντὶ-κουλὲ καπουσοῦ» (=Πύλη τοῦ Ἑπταπυργίου).

Τὸ Ἑπταπύργιον ἐχρησίμευσεν ἐνίοτε καὶ ὡς φυλακὴ ἐπιφανῶν τινων κρατουμένων. Ἐν αὐτῷ ἐφυλακίσθη καὶ ἐκαρατομήθη τῷ 1622 ὁ σουλτᾶνος Ὀσμὰν Β', τῷ δὲ 1714 ἐρρίφθη ἐν αὐτῷ ὁ ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας Κωνσταντῖνος Βραγκοβάνος μετὰ τῶν 4 τέκνων του, οἵτινες καὶ ἐκαρατομήθησαν τὴν 15 Αὐγούστου κάτωθεν τοῦ Γιαλὶ-κιόσκ. Τῷ 1798, ἐπὶ τῇ εἰδήσει τῆς εἰς Αἴγυπτον ἐκστρατείας τοῦ Μεγ. Ναπολέοντος, συνελήφθη καὶ ἐρρίφθη εἰς τὸ Ἑπταπύργιον ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβυς τῆς Γαλλίας Le Brun, ὅστις ἐκρατήθη ἐκεῖ ἐπὶ 3 ὅλα ἔτη.

Σήμερον τὸ ἔρυμα τοῦτο ἔχει ἐντελῶς παραμεληθῆ καὶ ἐντὸς τῶν ὁπωσοῦν καλῶς διατηρουμένων τειχῶν του δὲν ὑπάρχουσιν ἢ ἀποθῆκαί τινες ἀχρήστου ὑλικοῦ. Ν. ΚΑΣ

ἑπτάρι (τὸ) καὶ ***ἑφτάρι***· δημοτ. ἀριθμητ. οὐσιαστ.. ἑπτὰ μονάδες τοῦ αὐτοῦ πράγματος ὡς ἓν ὅλον θεωρούμεναι: «ἔχεις κάνα ἑφτάρι ἀβγὰ νὰ μοῦ δώσῃς;»· ‖ τὸ ἀριθμητικὸν ψηφίον ἑπτά· ‖ τὸ παιγνιόχαρτον τὸ φέρον ἑπτὰ σήματα ἑνὸς χρώματος: «ἑπτάρι κούπα». «ἑπτάρι σπαθί».

Ἑπταρχία (ἡ) (Heptarchy). Διὰ τῆς λέξεως ταύτης καθορίζεται ἡ περίοδος τῆς ἀγγλικῆς ἱστορίας μεταξὺ τῆς καθόδου τῶν Ἀγγλοσαξώνων τῷ 449 καὶ τῆς ἑνώσεως τῶν βασιλείων ὑπὸ τὸν Ἔκνκμπερτ τῷ 828. Ἐχρησιμοποιήθη τὸ πρῶτον κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, διότι ὁ Κάμντεν καὶ ἄλλοι ἔτι ἀρχαιότεροι ἱστορικοὶ ἐπίστευον ὅτι διαρκούσης τῆς ἀνωτέρω περιόδου ὑπῆρχον ἀκριβῶς ἑπτὰ βασίλεια ἐν Ἀγγλίᾳ: Νορθούμβρια, Μερκία, Ἀνατολικὴ Ἀγγλία (East Anglia), Ἔσσεξ, Κέντ, Σοῦσσεξ καὶ Οὐέσσεξ. Καίτοι ἡ γνώμη αὕτη εἶναι πεπλανημένη, καθ' ὅσον ὁ ἀριθμὸς τῶν βασιλείων ἑκάστοτε ἐποίκιλλε σημαντικῶς, ἐν τούτοις ἡ λέξις ἔχει χρησιμότητα, ἐπειδὴ καθορίζει μίαν ἱστορικὴν περίοδον. Δ. Δ.

ἑπτὰς—*άδος* (ἡ)· ἀριθμητ. οὐσιαστ.. ἑπτὰ μονάδες τοῦ αὐτοῦ πράγματος ὡς ἓν ὅλον θεωρούμεναι· πβλ. *ἑβδομάς*.

ἑπτασέπαλα (τὰ) *[Βοτ.].* Ὀνομασία τῶν ἀνθέων ἅτινα φέρουσιν ἑπτὰ σέπαλα. Δ. Ν. Π.

ἑπτάσημος ρυθμικὸς ποὺς *[Δημ. Μουσ.].* Ρυθμικὸς ποὺς συγκείμενος ἐξ ἑπτὰ πρώτων χρόνων, ἐπιλεγόμενος δὲ καὶ *ἐπίτριτος*. Σύνθετος ὢν ἐκ τρισήμου καὶ τετρασήμου ἢ καὶ τἀνάπαλιν (3+4 ἢ 4+3), εὑρίσκεται ὑπὸ τέσσαρα διάφορα ρυθμικὰ σχήματα, ἐξ ὧν λαμβάνει καὶ τὰς ὀνομασίας του. Καὶ εἰς μὲν τὰ δύο πρῶτα προηγεῖται ὁ τρίσημος καὶ ἕπεται ὁ τετράσημος, εἰς δὲ τὰ ἕτερα δύο ἀντιστρόφως:

Digitized by Google

α΄) Ὅταν ὁ ἑπτάσημος εἶναι σύνθετος ἐκ τρισήμου ἔχοντος προηγούμενον τὸ βραχύ, δηλαδὴ ἰάμβου, καὶ τετρασήμου ἐκ δύο μακρῶν συνισταμένου, τουτέστι σπονδείου, καλεῖται ἑπτάσημος, Α΄ ἐπίτριτος· τὸ σχῆμα αὐτοῦ εἶναι:

⏑ — ͡| — —

Ἑπτάσημος· Α΄. Ἐπίτριτος.

Ἑπτάσημος· Β΄. Ἐπίτριτος.

Ἑπτάσημος· Γ΄. Ἐπίτριτος.

Ἑπτάσημος· Δ΄. Ἐπίτριτος.

Ρυθμικὰ σχήματα τοῦ ἑπτασήμου ρυθμικοῦ ποδὸς ἐν σημειογραφίᾳ τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς.

β΄) Ὅταν συντίθηται ἐκ τρισήμου, ἔχοντος προηγούμενον τὸ μακρόν, δηλονότι τροχαίου, καὶ τετρασήμου σπονδείου, καλεῖται ἑπτάσημος, Β΄ ἐπίτριτος· τὸ σχῆμα του εἶναι:

— ⏑ ͡| — —

γ΄) Σύνθετος ὢν ἐκ τετρασήμου σπονδείου καὶ τρισήμου ἰάμβου, καλεῖται ἑπτάσημος, Γ΄ ἐπίτριτος: — — ͡| ⏑ — καὶ

δ΄) Συγκείμενος ἐκ τετρασήμου σπονδείου καὶ τρισήμου τροχαίου, καλεῖται ἑπτάσημος, Δ΄ ἐπίτριτος: — — ͡| — ⏑.

Ὁ ἑπτάσημος εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν ἑλληνικὸς χορευτικὸς ρυθμός, ὁ εἰς τὰ ἡμέτερα δημώδη ᾄσματα (ἡρωϊκά, γαμήλια, ἐρωτικὰ κλπ.) ἀπαντῶν, μάλιστα δὲ ὁ Β΄ ἐπίτριτος. Οὐχ ἧττον ὅμως ἀρκετὰ δημώδη ᾄσματα ᾄδονται καὶ κατὰ τὸ Α΄, Γ΄ καὶ Δ΄ ἐπίτριτον· ἐπίσης εἰς ἔνια ἀνήκοντα εἰς ἓν τῶν ἀνωτέρω τοῦ ἑπτασήμου σχημάτων ἀπαντῶσι καὶ ἐξαιρέσεις ἑτέρου σχήματος. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

ἑπτασθενὴς (ὁ, ἡ),—*ές* (τὸ) *[Χημ.]*. Ὅρος ταυτόσημος ἐν τῇ Χημείᾳ πρὸς τὸν *ἑπτατομικὸν* (βλ. λ.).

Ἑπτάσπιτα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Τούμπας τῆς ἐπαρχίας Αἰγιαλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαϊοήλιδος. Κάτ. (1928) 30.

Ἑπταστάδιον (τό). Οὕτως ὠνομάσθη, λόγῳ τοῦ μήκους του, λίθινον ζεῦγμα ἑνῶσαν τὴν Ἀλεξάνδρειαν μετὰ τῆς κατέναντι νησῖδος Φάρος (1200 μ. περίπου). Ἄγνωστον ἂν ἐκτίσθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μετὰ τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Δεινοκράτους ἢ ἐπὶ Φιλαδέλφου ὑπὸ Δεξιφάνους τοῦ Κνιδίου, πατρὸς τοῦ ἀρχιτέκτονος τοῦ πύργου Φάρου Σωστράτου. Ἡ διεύθυνσις τοῦ ζεύγματος ἦτο συνέχεια τῆς μεγάλης κατὰ πλάτος ὁδοῦ, ἥτις ἐχώριζε τὴν συνοικίαν Ρακῶτιν πρὸς τὰ ΝΔ ἀπὸ τὴν συνοικίαν Βρούχιον πρὸς τὰ ΒΑ. Ἐνώπιον τοῦ πρὸς τὴν πόλιν ἄκρου ἦτο ἡ Μεγάλη πλατεῖα, εἰς τὴν ὁποίαν νομίζομεν ὅτι πρέπει νὰ τοποθετηθῇ τὸ ὑπὸ μόνου τοῦ Λιβανίου (Ἐκφράσεων ΣΤ΄) μνημονευόμενον ἄγαλμα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἐπιβαίνοντος τοῦ Βουκεφάλα. Τὰ ἄκρα τοῦ ζεύγματος ἐφρουροῦντο ἑκάτερον ὑπὸ πύργου μετὰ στρατιωτικῆς δυνάμεως, ἦσαν δὲ ἀποτετμημένα, ὥστε νὰ διέρχωνται τὰ πλοῖα. Διὰ τοῦ Ἑπτασταδίου διήρχετο καὶ ὑδραγώγιον, τοῦ ὁποίου ἴχνη εὗρεν ὁ Μαχμοὺτ ἐλ Φαλάκη κατὰ τὰς ἀνασκαφάς του.

Ὡς πρὸς τὴν σημερινὴν πόλιν, τῆς ὁποίας ἡ παραλία ὑπερβολικὰ διαφέρει τῆς πτολεμαϊκῆς, πρέπει νὰ θέσωμεν τὸ Ἑπταστάδιον ἀρχόμενον 100 περίπου μέτρα ΒΑ τοῦ Κὸμ ἐλ Ναδούρα (φρούριον Καφαρέλλη, ἀφ' οὗ δίδονται τὰ σήματα τοῦ λιμένος) καὶ διευθυνόμενον εὐθὺ πρὸς τὸ Δ ἄκρον τῆς νήσου Φάρου, ὅπου ὁ σημερινὸς ναύσταθμος. Τὸ ζεῦγμα τοῦτο ἐχώρισε τὸν μεταξὺ τῆς πόλεως καὶ τῆς νησῖδος πορθμὸν εἰς δύο λιμένας, ὧν ὁ πρὸς Α. ἐλέγετο Μέγας Λιμὴν ἢ Ἀνατολικός, ὁ κυρίως χρησιμοποιούμενος εἰς τὴν ἀρχαιότητα, ὁ δὲ πρὸς Δ Εὔνοστος, ὁ μόνος σήμερον χρησιμοποιούμενος. Μικρὸν ὅμως κατὰ μικρὸν ἐγένετο τοιαύτη πρόσχωσις ὑπὸ τῶν ρευμάτων τῶν δύο λιμένων ἑκατέρωθεν τοῦ ζεύγματος ὥστε, ἀπετελέσθη πλατεῖα γῆ κατ' αὐτό, ἐφ' ἧς ἀπὸ τῆς ἀραβικῆς κατακτήσεως συνεκεντρώθη ὁ διαρκῶς μειούμενος πληθυσμὸς τῆς πόλεως, καὶ ἀποτελεῖ ἀκόμη τὸ ἰθαγενὲς τμῆμα τῆς νέας Ἀλεξανδρείας. Γ. Λ. Α.

ἑπτάστερος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἐξ ἑπτὰ ἀστέρων, ὁ ἔχων ἑπτὰ ἀστέρας· || *ἑπτάστερον* (τὸ) καὶ δημ. *ἑφτάστερο*, ὁ ἀστερισμὸς τῶν Πλειάδων.

ἑπτάστιχος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἐξ ἑπτὰ στίχων: «ἑπτάστιχον ποίημα»· || τὸ οὐδέτ. *ἑπτάστιχον* ὡς οὐσ., ποίημα ἐξ ἑπτὰ στίχων.

ἑπτάστομος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων ἑπτὰ στόματα· || μεταφ. «ἑπτάστομος πόλις» ἡ πόλις τῆς ὁποίας τὰ τείχη ἔχουν ἑπτὰ πύλας· οὕτω χαρακτηρίζονται αἱ ἀρχαῖαι Θῆβαι.

— **Ἑπταστόμου** ***λαύρα.*** Ἐκαλεῖτο οὕτω μέγα μοναστήριον ἐν Παλαιστίνῃ, τὴν ὀνομασίαν λαβὸν ἀπό τινος πηγῆς, ἀφ' ἧς ὑδρεύετο ὁ ὅσιος Σάββας, ἥτις ἀπεῖχε δεκαπέντε σταδίους ἀπὸ τοῦ σπηλαίου, ἐν ᾧ ἐμόναζε, πρὸ τοῦ 480. Εἰς τὸν τόπον τοῦτον ἀνήγειρεν ὁ ὅσιος Σάββας τὴν τοῦ Ἑπταστόμου λαύραν, ἐπὶ γηπέδου, ὅπερ παρεχώρησεν αὐτῷ Ζαγάνων τις, ἐπὶ Ἠλία πατριάρχου Ἱεροσολύμων. Εἰς τὴν μονὴν ταύτην συνήγαγε μοναχοὺς ἐκ τῶν ἄλλων ἐν Παλαιστίνῃ μονῶν, τὴν ἐπιστασίαν δὲ καὶ φροντίδα ταύτης ἐνεπιστεύθη εἰς τοὺς ἐξ Ἑλλάδος ἀδελφοὺς Ἀνδρέαν καὶ Παῦλον. Τὴν μονὴν ταύτην, ὡς καὶ ἄλλας, ἠφάνισαν αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Μωαμεθανῶν (*Μ. Ἰ. Γεδεών*, Βυζαντ. Ἑορτολ. ἐν Ἐκλογαῖς ἐκ τῆς βιογραφίας Σάββα τοῦ κοινοβιάρχου, σ. 242—270). Μ. Ι. Γ.

ἑπτασύλλαβος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἐξ ἑπτὰ συλλαβῶν: «ἑπτασύλλαβος λέξις»· || «ἑπτασύλλαβος στίχος» καὶ ὡς οὐσ. «ἑπτασύλλαβος»· στίχος ἀποτελούμενος ἐξ ἑπτὰ συλλαβῶν.

— *[Μετρ.]* Ὁ *ἑπτασύλλαβος* δὲν εἶναι πολὺ συνήθης ἐν τῇ νεοελληνικῇ μετρικῇ. Ἐν τῇ δημοτικῇ ποιήσει γίνεται μεγαλυτέρα χρῆσις τοῦ τροχαϊκοῦ ἑπτασυλλάβου ὀξυτόνου ἢ παροξυτόνου:

Γιόκα μου ὅταν σ' ἔκανα
πῶς δὲν ἐ απέτησα
πῶς δὲν ἔκανα φτερὰ
σὰν τοῦ παγονιοῦ χρυσᾶ
νὰ πετάξω στὰ βουνὰ

(*Πολίτου*, Ἐκλογαὶ 151).

Τὸν στίχον τοῦτον μεταχειρίζεται καὶ ἡ ἔντεχνος ποίησις. Δημοτικὸς ἐπίσης εἶναι ὁ *ἰαμβικὸς* ἑπτασύλλαβος:

Το Φράγκο δὲν τὸν θέλω
γιατὶ φορεῖ καπέλλο

(*Ἀραβαντινὸς* 189)

ὅστις ὅμως εἶναι πολὺ συνηθέστερος εἰς τὴν ἔντεχνον ποίησιν, εἴτε ἀπαρτίζων μόνος ὁλόκληρον ποίημα, εἴτε ἐν συνδυασμῷ μετ' ἄλλων στίχων. Γνωστὸν εἶναι τὸ ποίημα τοῦ Σολωμοῦ:

Τὴν εἶδα τὴν Ξανθούλα
τὴν εἶδα ψὲς ἀργὰ

ἀποτελούμενον ἐναλλὰξ ἀπὸ ἑπτασύλλαβον καὶ ἑξασύλλαβον, ὅστις ὅμως δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὀξύτονος μορφὴ τοῦ ἑπτασυλλάβου. Συνήθης εἶναι ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ἑπτασυλλάβου ἐν συνδυασμῷ μετὰ δεκαπεντασυλλάβου:

Οὔτ' ἕνα φύλλο! Πέσανε καὶ σκόρπισαν. Σπασμένα
κλωνάρια ὁλόγυρά μου κτλ.

(*Πορφύρας*)

Οἱ νεώτεροι ποιηταὶ ἐσχημάτισαν καὶ ἀναπαιστικὸν ἑπτασύλλαβον:

Δειλινὸ τοῦ χειμῶνα
στῆς Ἀθήνας τὴ γλύκα

(*Ρ. Γκόλφης*).

Λ. Ν. Π.

Ἑπτάτευχος (ἡ). Καλοῦνται οὕτως ὑπὸ τοῦ ἁγίου Αὐγουστίνου καί τινων νεωτέρων κριτικῶν τὰ ἑπτὰ πρῶτα βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἤτοι ἡ Πεντάτευχος μετὰ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ καὶ τῶν Κριτῶν. Ἐκεῖνο ὅπερ ἠνάγκασε τοὺς κριτικοὺς νὰ υἱοθετήσουν τὸν νέον ὅρον εἶναι ποιά τις ὁμοιομορφία ὡς πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν σύνθεσιν μεταξὺ τῶν διαφόρων βιβλίων τῶν ἀποτελούντων τὴν *Ἑξάτευχον* (βλ. λ.) καὶ τοῦ βιβλίου τῶν Κριτῶν. Τινὲς μάλιστα ἐκ τῶν νεωτέρων ἐξηγητῶν (Budde, Cornill καὶ ἄλλοι) διέκριναν τὰς αὐτὰς πηγὰς τοῦ Ἐλωχιστοῦ καὶ Γεχωβαϊστοῦ ἐν τοῖς Κριταῖς καθὼς καὶ ἐν τῇ Πεντατεύχῳ. Γ. ΕΛ.

ἑπτατομικός, —*ή*, —*όν*, ἢ *ἑπτασθενὴς* (ὁ, ἡ), —*ές* (τὸ) *[Χημ.]*. Καλεῖται οὕτω χημικόν τι στοιχεῖον, ὅταν ἔχῃ τὴν ἱκανότητα νὰ ἑνοῦται μετὰ ἑπτὰ μονοσθενῶν στοιχείων ἢ ριζῶν πρὸς ἀποτέλεσιν κεκορεσμένης ἑνώσεως (πλείονα βλ. ἐν λ. *ἀτομικότης* καὶ *ἄτομον*). Σ. Γ.

ἑπτάτομος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἐξ ἑπτὰ τόμων· «ἑπτάτομον βιβλίον,—περιοδικόν».

— *[Ζῳολ.]* Καλοῦνται *ἑπτάτομα* τὰ ζῷα ἐκεῖνα, ὧν τὸ σῶμα διαιρεῖται εἰς ἑπτὰ τμήματα. Δ. Ν. Π.

ἑπτάτονος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων ἑπτὰ τόνους, ἑπτὰ μουσικὰς φωνάς, ἑπτάφωνος.

— *[Ἀρχ. Μουσ.]* Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ μουσικῇ ὑπὸ τὸν ὅρον τόνος ἐνόουν: α΄) φθόγγον, οἱ λέγοντες *ἑπτάτονον* τὴν φόρμιγγα, ὡς οἱ ἀρχαῖοι μουσικοὶ Τέρπανδρος καὶ Ἴων· β΄) διάστημα, ὅταν ἔλεγον, ὅτι τὸ ἀπὸ μέσης εἰς παραμέσην διάστημα εἶναι τόνος· γ΄) τόπον φωνῆς, ὅταν ἐκάλουν ἕνα τῶν παρ' αὐτοῖς δέκα τριῶν, κατ' Ἀριστόξενον, τρόπων (ἤχων), ὡς δώριος ἢ φρύγιος ἢ λύδιος κλπ. καὶ δ΄) τάσιν, ὅταν ἔλεγον, ὅτι βαρυτονεῖ τις ἢ ὀξυτονεῖ ἢ μεταχειρίζεται μέσον τόπον τῆς φωνῆς (*Κλεωνίδου*, Εἰσαγωγὴ ἁρμονικὴ § 12). Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

ἑπτάτοξος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἔχων ἑπτὰ τόξα: «ἑπτάτοξος γέφυρα».

ἑπτάφθογγον *[Ἀρχ. Μουσ.]*. Νικόμαχος Γερασηνὸς ὁ πυθαγόρειος ἐν τῷ ἁρμονικῷ του ἐγχειριδίῳ ἱστορεῖ, ὅτι ὁ Τέρπανδρος τὰς ὀνομασίας τῶν θέσεων τῶν ἑπτὰ φθόγγων τῆς παρ' αὐτοῦ ἐφευρεθείσης ἑπταχόρδου φόρμιγγος ἀφιέρωσεν εἰς τοὺς ἑπτὰ πλανήτας, οὕτω: 1) ὑπάτη εἰς τὴν Σελήνην, 2) παρυπάτη εἰς τὸν Δία, 3) λιχανὸς ἢ ὑπατῶν διάτονος εἰς τὸν Ἑρμῆν, 4) μέση εἰς τὸν Ἥλιον, 5) παραμέση εἰς τὸν Ἄρην, 6) παρανήτη εἰς τὴν Ἀφροδίτην καὶ 7) νήτη εἰς τὸν Κρόνον. Καὶ οἱ ἀρχαῖοι μουσικοδιδάσκαλοι τῶν Περσῶν, μιμούμενοι προφανῶς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας, ἀφιέρωσαν τοὺς ἤχους αὐτῶν, *μακάμια* παρ' αὐτοῖς καλουμένους, εἰς τοὺς πλανήτας ἀστέρας. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

ἑπτάφυλλα (τὰ) *[Βοτ.]*. Ὀνομασία τῶν φύλλων ἅτινα φέρουσιν ἑπτὰ παράφυλλα ἢ φυλλάρια. Δ. Ν. Π.

ἑπτάφυλλος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἔχων ἑπτὰ φύλλα: «ἑπτάφυλλον ἄνθος».

ἑπταφωνία (ἡ)· μουσικὴ σύνθεσις ἐκτελουμένη δι' ἑπτὰ μουσικῶν φωνῶν ἢ δι' ἑπτὰ μουσικῶν ὀργάνων.

— *[Βυζ. Μουσ.]* Ἡ *ἑπταφωνία* εἶναι μουσικὸν σύστημα, συγκείμενον ἐξ ἀλληλουχίας ὀκτὼ φθόγγων, ἤτοι ἑπτὰ τονιαίων διαστημάτων. Ἐκκλησιαστικώτερον καλεῖται ἐν τῇ βυζαντινῇ μουσικῇ ἑπταφωνία ἢ δι' ὀκτὼ ἀντιφωνία τῶν ἤχων αὐτῆς, μὴ καταμετρουμένου τοῦ πρώτου φθόγγου. Τὸ σύστημα τοῦτο καλεῖται καὶ *ὀκτάχορδον* σύστημα ἢ καὶ *διαπασῶν*. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

ἑπτάφωνος ***ἦχος*** *[Βυζ. Μουσ.]*. Κλάδος ἤχου, ἀρχόμενος ἐκ τῆς ἀντιφωνίας τῆς βάσεως αὐτοῦ, εἰς ἣν (βάσιν) καὶ καταλήγει τελικῶς. Σχηματίζεται ἐκ τῆς κατὰ Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνὸν διαιρέσεως τῶν ὀκτὼ ἤχων. «Ἑπτάφωνος τοῦ πρώτου, τοῦ δευτέρου, τοῦ τρίτου, τοῦ τετάρτου, τοῦ πλαγίου τοῦ πρώτου, τοῦ πλαγίου τοῦ δευτέρου, τοῦ βαρέος, τοῦ πλαγίου τοῦ τετάρτου». Ἐν τῇ βυζαντινῇ ἐκκλησιαστικῇ μουσικῇ ὑπάρχουσιν ἀρκετὰ μαθήματα, ἰδίως εἰς ἑπτάφωνον βαρὺν καὶ πλάγιον τοῦ τετάρτου. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

ἑπτάφωτος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἔχων ἑπτὰ φῶτα, ἑπτὰ λαμπτῆρας: «ἑπτάφωτος λυχνία» (βλ. *λυχνία*).

ἑπτάχορδον (τὸ) *[Ἀρχ. Μουσ.]*. Ὁ Τέρπανδρος, παρακινηθεὶς ἐκ τοῦ μικροῦ μεγέθους τοῦ τετραχόρδου τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς, ἐφεῦρε διὰ τῆς συνενώσεως δύο τετραχόρδων τὸ ἑπτάχορδον σύστημα, κατασκευάσας τὴν ἑπτάτονον φόρμιγγα. Τὰ δύο τετράχορδα συνῆψεν ὁ Τέρπανδρος, οὕτως ὥστε ὁ ὀξύτερος φθόγγος τοῦ ἑνὸς νὰ χρησιμεύῃ ὡς βάσις τοῦ ἑτέρου. Δηλαδή, τὸ ἑπτάχορδον σύστημα συνέκειτο ἐκ δύο ὁμοίων κατὰ συναφὴν ἢ συνημμένων τετραχόρδων. Τὸ συνημμένον τοῦτο τῶν τετραχόρδων σύστημα, ἤτοι τὸ ἑπτάχορδον, μὴ ὂν τέλειον, συνεπληρώθη βραδύτερον ὑπὸ τοῦ Πυθαγόρου, ὅστις παρενθεὶς ἕνα τόνον διέζευξε τὰ τετράχορδα καὶ κατέστησεν οὕτω αὐτὰ διεζευγμένα καὶ ἀποδίδοντα μίαν διαπασῶν. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

ἑπτάχορδος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων ἑπτὰ χορδάς: «ἑπτάχορδος λύρα», πρβλ. *ἑπτάτονος*· || ***ἑπτάχορδον*** (τὸ) ὡς οὐσ., μουσικὸν ὄργανον ἔχον ἑπτὰ χορδὰς (βλ. λ.).

— *[Μουσ.]* Βλ. *λύρα*.

ἑπτάχρονος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων ἑπτὰ βραχεῖς χρόνους ἐν τῇ προσῳδίᾳ.

ἑπτάχρους (ὁ, ἡ), —*ουν*· (τό)· ὁ ἔχων ἑπτὰ χρώματα, ἑπτάχρωμος.

Ἑπταχώριον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καστορίας τοῦ νομοῦ Φλωρίνης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 732. Κεῖται εἰς τοὺς πρόποδας ὄρους τῆς σειρᾶς τοῦ Βοΐου, παρὰ παραπόταμον τοῦ Σαρανταπόρου· ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ φρεάτων, πηγῶν καὶ τοῦ ποταμοῦ. Ἔχει μεγάλας δασικὰς ἐκτάσεις, κυρίως ἐκ πεύκης, ἐλάτης, ὀξυᾶς καὶ δρυός, παράγει δὲ καὶ δημητριακά. Ἐκτρέφονται ὑπὲρ τὰς 4.000 αἰγοπροβάτων. Εἰς ἀπόστασιν 20΄ ἀπὸ τοῦ Ἑπταχωρίου κεῖται ἡ παλαιὰ βυζαντινὴ μονὴ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου μὲ ὡραίας τοιχογραφίας. Τὸ Ἑπταχώριον μετὰ τῆς Καστορίας συγκοινωνεῖ διὰ βατῆς ὁδοῦ (χμιρ. 14). Πρότερον ἐκαλεῖτο *Βουρβουτσικόν*. Δ. Ε. Μ.

ἑπτάψυχος, —*η*, —*ον* καὶ ***ἑφτάψυχος***· δημοτ., ὁ οἱονεὶ ἔχων ἑπτὰ ψυχάς, ὁ ἰσχυρᾶς ἀντοχῆς, ὁ μὴ ὑποκύπτων εὐκόλως εἰς τὸν θάνατον, λέγεται ἰδίᾳ περὶ τῆς γαλῆς: «ἡ γάτα εἶναι ἑφτάψυχη».

ἑπτάωρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ διαρκῶν ἐπὶ ἑπτὰ ὥρας: «ἑπτάωρος προθεσμία», «ἑπτάωρον διάστημα»· || *ἑπτάωρον* (τό)· ὡς οὐσ., χρονικὸν διάστημα ἑπτὰ ὡρῶν.

«Ἑπτεπάκτιον» (τὸ) *[Ἱστορ. Λογοτ.]*. Κωμικὸν ἔπος ἀποδιδόμενον εἰς τὸν Ὅμηρον καὶ θεωρούμενον ὑπὸ Κρὶστ ὡς ἐσφαλμένη ἴσως γραφὴ τῆς λέξεως «ἐπάκτιον», δεδομένου ὅτι ἡ λέξις «ἑπτεπάκτιον» οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ἀπαντᾷ.

ἑπτήρης (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Τύπος ἀρχαίας πολεμικῆς νηὸς μεγάλου μεγέθους, ἐχούσης ἑπτὰ ὑπερκειμένας σειρᾶς κωπῶν.

Digitized by Google

ἐπτινανθρακικὸν ὀξὺ *['Οργ. Χημ.]*. Παράγωγον τῆς *ἐπτίνης*, λαμβανόμενον ἐξ αὐτῆς διὰ κατεργασίας μετὰ αἰθυλομαγνησιοβρωμιδίου καὶ ἀκολούθως διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος. Ἔχει τὸν τύπον

$CH_3 (CH_2)_4 \cdot C \vdots C \cdot COOH$

καὶ εἶναι ὑγρὸν βράζον ὑπὸ πίεσιν 20 χιλιοστομ. εἰς 151°. Οἱ ἐστέρες αὐτοῦ μετ' ἀλειφατικῶν καὶ κυκλικῶν ἀλκοολῶν ἀποτελοῦν συστατικὰ διαφόρων ἀρωμάτων. σ. γ.

Ἔπτινγκεν (Eptingen) *[Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς Ἑλβετίας, ἐν τῷ καντονίῳ τῆς Βασιλείας καὶ τῷ διαμερίσματι τοῦ Βάλντενμπουργκ. Κεῖται ἐντὸς κοιλάδος, μεταξὺ ἀποκρήμνων καὶ ὑψηλῶν βουνῶν, καὶ ἔχει 900 κατοίκους. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχουν ἰαματικαὶ πηγαὶ θείου καὶ μαγνησίου θερμοκρασίας 7°. —Μ.

ἐπτίνη ἢ *οἰνανθίνη* ἢ *οἰνανθυλιδένιον* *['Οργ. Χημ.]*. Ἀκόρεστος ὑδρογονάνθραξ τοῦ τύπου

$CH_3 \cdot (CH_2)_4 \cdot C \vdots CH$

Ἄχρουν ὑγρὸν χαρακτηριστικῆς ὀσμῆς. Βράζει εἰς 108—110° καὶ ἔχει εἰδικὸν βάρος 0,7546. σ. γ.

ἐπτόζη (ἡ) ἢ *ἐπτοσάκχαρον* (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*. Συνθετικῶς παρασκευασθὲν σάκχαρον μετὰ ἑπτὰ ἀτόμων ἄνθρακος. Ἐλήφθη ἐκ τῶν ἐξοζῶν διὰ τῆς κυανυδρινικῆς ἀντιδράσεως. σ. γ.

ἐπτοημένος, —η, —ον· παθ. μετχ. τοῦ *πτοοῦμαι·* πλήρης φόβου, περίφοβος, περιδεής.

ἐπτονικὰ ὀξέα *['Οργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ ἐξυδροξυλιωμένα παράγωγα τοῦ κανονικοῦ οἰνανθικοῦ ὀξέος τοῦ γενικοῦ τύπου

$CH_2\ OH.\ [CH(OH)]_5\ COOH$

Παράγονται ἐκ τῶν ἀλδοεξοζῶν διὰ τῆς κυανυδρινικῆς ἀντιδράσεως, δι' ἀναγωγῆς δὲ δι' ἀμαλγάματος νατρίου μετατρέπονται εἰς ἀλδοεπτόζας. Ἐνταῦθα ἀνήκουσι τὰ *γλυκοεπτονικὰ ὀξέα*, τὸ *μαννοεπτονικὸν* ὀξύ, τὸ *φρουκτοεπτονικὸν* ὀξὺ (βλ. λ.). σ.γ.

ἐπτόνιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*. Καλεῖται οὕτως ὁ ἀκόρεστος ὑδρογονάνθραξ τοῦ τύπου $C_7\ H_{10}$. Εἶναι σῶμα ὑγρόν. σ. γ.

ἐπτοξείδιον (τὸ) *[Χημ.]*. Καλεῖται *ἐπτοξείδιον* ὀξείδιόν τι, ὅταν ἐν τῷ μορίῳ αὐτοῦ περιέχῃ ἑπτὰ ἄτομα ὀξυγόνου.

ἐπτοσάκχαρον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]* βλ. *ἐπτόζη*.

ἐπτυλικαὶ ἀλκοόλαι *['Οργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτως αἱ μετ' ἑπτὰ ἀτόμων ἄνθρακος μονοσθενεῖς ἀλκοόλαι τοῦ γενικοῦ τύπου $C_7\ H_{15}OH$. Ὑπάρχουσι πλείονες ἰσομερεῖς, ἡ ἐξ αὐτῶν δὲ κανονικὴ ἐπτυλικὴ ἀλκοόλη ἢ *ἐπτανόλη*-1 ἔχει τὸν τύπον $CH_3\ [CH_2]_5 \cdot CH_2\ OH$ καὶ λαμβάνεται δι' ἀναγωγῆς τῆς οἰνανθόλης. σ. γ.

ἐπτύλιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ ἐκ τοῦ ἐπτανίου προερχομένη μονοσθενὴς ῥίζα τοῦ τύπου $C_7\ H_{15}$—. σ. γ.

ἐπτώροφος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· βλ. *ἑπταόροφος*.

Ἐπύαξα. Γυνὴ τοῦ βασιλέως τῶν Κιλίκων Συεννέσεως, ἥτις ἦλθε πρὸς προϋπάντησιν τοῦ νεωτέρου Κύρου, ὅτε οὗτος ἐξεστράτευσε κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀρταξέρξου (*Ξενοφ.* Κύρ. Ἀνάβ. 1,2, 12—25).

Ἐπύαξα (Epyaxa) *['Αστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 802. Ἀνεκαλύφθη τὴν 20ὴν Μαρτίου 1915 ὑπὸ τοῦ M. Wolf ἐν Heidelberg. σ. π.

ἐπύλλιον (τό)· μικρόν, βραχείας ἐκτάσεως ἔπος.

— *['Ιστορ. Λογοτ.]* Ἤδη οἱ ἀρχαῖοι (Ἀθήναιος) ὠνόμαζον *ἐπύλλια*, μικρὰ ἐπικὰ ποιήματα. Τὰ κάλλιστα τῶν θελκτικῶν τούτων ποιητικῶν ἔργων ἐγεννήθησαν, φυσικά, εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Παραλλήλως πρὸς τὰ *εἰδύλλια*, τὰ ὁποῖα ἦσαν καὶ αὐτὰ μικρὰ ἔπη, διηγούμενα τὸν βίον τῶν βουκόλων καὶ τῶν ἀγροτῶν, ὡς μεγάλαι ἐλεγεῖαι ἀντικατέστησαν τὴν ἐπικὴν ποίησιν, ἡ ὁποία ἦτο πολὺ βαρεῖα διὰ τὴν τερπνὴν κοινωνίαν τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων. Τὰ χαριτωμένα ταῦτα ποιήματα, τὰ ὁποῖα ἔψαλλον ἓν ὡρισμένον ἐπεισόδιον, ἔσχον μεγάλην ἐπίδρασιν καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους, συνδέουν μάλιστα τὴν ἀρχαίαν λογοτεχνίαν μὲ τὴν νεωτέραν, διότι, ἀφοῦ ἔγιναν ὑπόδειγμα εἰς καλοὺς Λατίνους ποιητάς, ὅπως εἰς τὸν Τίβουλλον, τὸν Προπέρτιον, τὸν Ὀβίδιον, εἰς αὐτὸν τὸν Βιργίλιον, διήγειραν μιμήσεις ἀκόμη καὶ εἰς τοὺς νεωτάτους χρόνους.

Τὰ ἀλεξανδρινὰ ἐπύλλια. Πρῶτος ὁ γονιμώτατος ποιητὴς Καλλίμαχος, ὁ διοργανωτὴς τῆς βιβλιοθήκης τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου (περὶ τὸ 300—240 π. Χ.), ἔδειξε πῶς πρέπει νὰ γράφεται εὐχάριστον μικρὸν ἔπος εἰς τὴν «Ἑκάλην» αὐτοῦ, τῆς ὁποίας ἐσώθησαν ἀποσπάσματα εἰς ἀρχαῖον μαθητικὸν τετράδιον. Τὸ θέμα ἀπετέλει μία μεμονωμένη πρᾶξις, ἡ καταδάμασις τοῦ Μαραθωνίου ταύρου, συνδεομένη μὲ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ἥρωος εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς Ἑκάλης. Οὕτως, ὁ ποιητὴς δὲν ὑψώνει τοὺς συγχρόνους αὐτοῦ εἰς τὰς παλαιὰς μορφὰς τῶν ἡρώων τοῦ μύθου, ἀλλὰ φέρει τούτους μὲ χαρίεσσαν ποίησιν εἰς τὸν κύκλον τοῦ καθημερινοῦ βίου. Ἐπίσης καὶ ὁ Θεόκριτος, ὁ γλυκὺς ποιητὴς τῶν εἰδυλλίων (περὶ τὸ 280) ἔγραψε κομψότατα ἐπύλλια, ὅπως τὰ περιστρεφόμενα περὶ τὸν Ὕλαν, τὸν ἀγαπητὸν τοῦ Ἡρακλέους, περὶ τὸν ἆθλον τοῦ μικροῦ Ἡρακλέους, ὁ ὁποῖος πνίγει τοὺς ὄφεις. Ὀλιγώτερον δροσερόν, ἀλλὰ πάντοτε εὐφρόσυνον, εἶναι τὸ ἐπύλλιον «Εὐρώπη» τοῦ βουκολικοῦ ποιητοῦ Μόσχου (περὶ τὸ 150).

Ἀπὸ τὰ ἀλεξανδρινὰ ἐπύλλια προέρχονται τὰ κομψότατα ἔργα τῶν μεταγενεστέρων Λατίνων ποιητῶν (τῆς ἐποχῆς ἰδίως τοῦ Αὐγούστου), τοῦ Ὀβιδίου, τοῦ Προπερτίου. Τὸ κάλλιστον δεῖγμα τοῦ γλαφυροῦ τούτου λογοτεχνικοῦ εἴδους, τὸ ὁποῖον εἶναι ὡς τὰ κομψοτεχνήματα εἰς τὴν τέχνην, μᾶς δίδει «Ὁ γάμος τῆς Θέτιδος» τοῦ Κατούλλου, ἐπύλλιον, τὸ ὁποῖον ἐποιήθη τεχνικώτατα κατὰ τὸν ἀλεξανδρινὸν τρόπον καὶ πιθανῶς κατὰ ἑλληνικὸν πρότυπον, τὸ ὁποῖον ἔχει ἀπολεσθῆ.

Τὰ μεσαιωνικὰ καὶ νεώτερα ἐπύλλια. Ὡς πρόδρομοι τῶν μεγάλων ἐπικῶν ποιημάτων εἶναι τὰ μικρὰ ἱστορικομυθικὰ εἴτε καὶ ἐρωτικὰ ποιήματα, τὰ ὁποῖα περιστρέφονται περὶ μίαν μεμονωμένην πρᾶξιν. Ἐπύλλια εἶναι τὰ καταλανικὰ ᾄσματα, ἐκ τῶν ὁποίων ἐσχηματίσθη ἡ ἐποποιία τοῦ «Σίδ», ἐπίσης τὰ μικρὰ ᾄσματα τῶν τροβαδούρων τῆς φεουδαλικῆς Εὐρώπης, τῶν σκάλδων τῆς γερμανικῆς ποιήσεως. Κατὰ τὴν ἰδίαν ἔννοιαν ἐπύλλια εἶναι καὶ τὰ ἡρωικὰ ᾄσματα τῶν Σέρβων, ἀκόμη καὶ τὰ ἰδικά μας περιλάλητα *κλέφτικα τραγούδια*, καὶ αἱ ρωσικαὶ μπίλιναι, καὶ αἱ σκανδιναυϊκαὶ σάγαι (βλ. καὶ λ. *ἔπος*). Εἰς τὸ ἴδιον λογοτεχνικὸν τοῦτο εἶδος, τοῦ ὁποίου τὸ κομψότατον ὑπόδειγμα ἔδωκαν οἱ Ἀλεξανδρινοί, πρέπει νὰ καταλεχθῶσι καὶ τῆς νεωτέρας εὐρωπαϊκῆς ποιήσεως μερικὰ ἐξαίρετα προϊόντα, τὰ παλαιότερα, τῶν κλασσικῶν αἰώνων τῆς εὐρωπαϊκῆς καὶ δὴ τῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας (ΙΕ'—ΙΗ'), τὰ ὁποῖα ἐγράφοντο κατὰ μίμησιν τῶν Ἀλεξανδρινῶν καὶ τῶν Λατίνων ποιητῶν, ἔπειτα τὰ νεώτερα, ὁποῖα εἶναι καὶ ποιήματα κλασσικῆς ἐμπνεύσεως, ὡς τοῦ Leconte de Lisle καὶ ρωμαντικῆς, ὡς τοῦ Οὐγκὼ καὶ τοῦ Βύρωνος. Τὰ τοιαῦτα ἐπύλλια τῆς δυτικῆς μεσαιωνικῆς καὶ νεωτέρας ποιήσεως εἶναι ἄπειρα.

Βυζαντινὰ ἐπύλλια. Γενικῶς τὰ ἑλληνικὰ ἐπύλλια τῆς φραγκοκρατηθείσης Ἑλλάδος εἶναι ρωμαντικῆς, εἴτε ἱπποτικῆς, ἤτοι ξένης, ἰδίως γαλλικῆς, ἐμπνεύσεως, παρήχθησαν δὲ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἱπποτικορρωμαντικοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον, κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, μετεδόθη καὶ εἰς τὴν βυζαντινὴν κοινωνίαν. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ θεωρηθοῦν τὰ ἐπύλλια ταῦτα, πλὴν ὀλίγων, ὡς ξενικὰ προϊόντα. Διότι καὶ ἡ ὅλη ἔμπνευσις, ἡ προερχομένη ἀπὸ τὴν ἀγάπην πρὸς ἡρωικὰς καὶ ἐρωτικὰς περιπετείας, δὲν εἶναι ξένη τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Τοὐναντίον πρῶτοι οἱ Ἀλεξανδρινοὶ ἔδωκαν τὸν λογοτεχνικὸν τύπον διὰ τῆς μυθικῆς καὶ ἀποκρύφου ἱστορίας τῶν ἐκστρατειῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἡ ὁποία ἀπεδόθη εἰς τὸν Καλλισθένην, πρὸ παντὸς διὰ τῶν λίαν ἀρεστῶν ἀλεξανδρινῶν μυθιστορημάτων. Τὸ σπουδαιότερον δ' εἶναι ὅτι οἱ Ἕλληνες διασκευασταὶ τῶν φραγκικῶν προτύπων κατώρθωσαν νὰ δώσουν εἰς αὐτὰ ἑλληνικὴν ζωήν, μεταποιήσαντες τοὺς ἥρωάς των συμφώνως πρὸς τὰ ἑλληνικὰ αἰσθήματα καὶ ἰδέας. Τὰ ἑλληνικὰ μεσαιωνικὰ ἐπύλλια εἶναι γραμμένα γενικῶς εἰς ἔμμετρον λόγον, εἰς πολιτικοὺς στίχους, καὶ εἰς γλῶσσαν δημώδη, ὄχι ἐντελῶς λαϊκήν, ἀλλ' ἀρχαϊκωτέραν δημώδη. Ὁ συγγραφεὺς αὐτῶν εἶναι ἄγνωστος συνήθως. Δὲν εἶναι ὅμως προϊόντα τῆς ὅλως διόλου κατὰ φύσιν λογοτεχνίας, ἤτοι προϊόντα τοῦ λαοῦ. Ἐποιήθησαν ὑπὸ προσώπου, ἀνωνύμου μέν, ἀλλ' ὡρισμένου, τὸ ὁποῖον δὲν ἐποίει κατὰ λαϊκὴν καὶ ἀπρόσωπον, ἀλλὰ κατὰ τεχνικὴν καὶ προσωπικὴν καὶ λογοτεχνικὴν ἐπεξεργασίαν. Κατέχουν λοιπὸν τὰ χαριέστατα ταῦτα μικρὰ ἑλληνικὰ ποιήματα θέσιν διάμεσον μεταξὺ τῆς καθαυτὸ δημώδους δημιουργίας καὶ τῆς τεχνικῆς προσωπικῆς. Ἐνέχουν τὸ φυσικὸν θέλγητρον συνδυασμένον μὲ τὴν τέχνην τῆς ποιήσεως.

Τὰ ποιητικὰ ταῦτα δημιουργήματα πρέπει νὰ διαιρεθῶσι κατὰ τὸ θέμα, τὸ ὁποῖον πραγματεύονται, εἰς δύο ὁμάδας. Εἶναι δ' αὗται: α') τὰ ἐπύλλια τὰ ὁποῖα πραγματεύονται ἀρχαίας ὑποθέσεις, β') τὰ ἐπύλλια, τὰ ὁποῖα πραγματεύονται ὑποθέσεις μεσαιωνικάς. Τρίτη ὁμὰς θὰ ἦσαν τὰ περιστρεφόμενα περὶ ἱστορικὰ καὶ ἐθνικὰ θέματα, ὁποῖα εἶναι τὰ περὶ τὸν Βελισσάριον, τὸν Διγενῆ Ἀκρίταν κ.τ.τ. Ἀλλὰ τούτων καὶ ἡ ἔμπνευσις καὶ ἡ διαπραγμάτευσις εἶναι ἐντελῶς βυζαντινή, δὲν συναρμόζονται δὲ μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς ρωμαντικῆς ἱπποσύνης, ἡ ὁποία διακρίνει τοὺς δύο πρώτους ὁμίλους ἐπυλλίων.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζει τὰ ἐπύλλια ἀρχαίας ὑποθέσεως δὲν εἶναι μόνον ὅτι οἱ ἥρωες καὶ αἱ ὑποθέσεις εἶναι ἑλληνικαί, ἀλλ' ἀκόμη καὶ τὰ μακρινὰ πρωτότυπα. Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι οἱ Ἕλληνες διασκευασταὶ δὲν παρέλαβον τὴν ὕλην ἐκ τῶν ἑλληνικῶν πρωτοτύπων, ἀλλ' ἐκ γαλλικῶν ἰδίως, τὰ ὁποῖα πάλιν προῆλθον ἀπὸ λατινικὰς μεταφράσεις τῶν παλαιῶν ἑλληνικῶν ἔργων. Καὶ οὕτω συμβαίνει ἐνταῦθα μία ἀσυνήθης καὶ παραδοξοτάτη λογοτεχνικὴ περιπλάνησις τῶν θεμάτων. Ἑλληνικαὶ διηγήσεις ἐπέστρεψαν ἀπὸ τὴν Δύσιν εἰς τὴν παλαιὰν πατρίδα των μὲ ξένον ἔνδυμα. Μερικὰ μάλιστα ἑλληνικὰ πρωτότυπα ἔχουν χαθῆ, καὶ οὕτω μανθάνομεν ἱστορίας ἑλληνικὰς ἀπὸ τὴν Δύσιν. Τὸ παράδοξον τοῦτο λογοτεχνικὸν γεγονὸς ἐξηγεῖ καὶ διατὶ μὲ τόσην προθυμίαν εὑρέθησαν παρ' ἡμῖν διασκευασταί, οἱ ὁποῖοι ἤντλησαν ἀπὸ ξένας πηγὰς ἑλληνικὰς διηγήσεις. Ὁ «Πόλεμος τῆς Τρῳάδος» εἶναι ἁπλῆ παράφρασις τοῦ γαλλικοῦ μυθιστορήματος τῆς Τροίας (Roman de Troie). Εἰς τὸν ἴδιον κύκλον ἀνήκει ἡ «Ἀχιλλῃΐς». Διαφόρου ἐμπνεύσεως εἶναι ἡ «Ἰλιὰς» τοῦ Ἑρμονιακοῦ, ἥτις ἀποτελεῖ ἄκομψον ἁπλοποίησιν τῆς «Ἰλιάδος» ἀπὸ τὸ πρωτότυπον. Καὶ τὰ τρία ταῦτα ποιήματα εἶναι τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Ἐν γένει ὅμως οἱ Βυζαντινοὶ ἦσαν τόσον στενῶς συνδεδεμένοι ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, ἀπὸ τὸ σχολεῖον, μὲ τὰ ἴδια τὰ ἀρχαῖα πρωτότυπα, καὶ ἦσαν τόσον πολὺ τεθραμμένοι μὲ τὴν ἀρχαίαν σοφίαν, ὥστε δὲν ᾐσθάνοντο τὴν ἀνάγκην νὰ μεταφέρουν εἰς ἁπλουστέραν γλῶσσαν ἀρχαίας διηγήσεις, τὰς ὁποίας ἐδιάβαζαν εἰς τὸ πρωτότυπον. Τὸ χαρακτηριστικώτερον ρωμαντικὸν ἐπύλλιον ἀρχαίων διηγήσεων εἶναι τὸ «Μυθιστόρημα τοῦ Ἀλεξάνδρου». Τὸ ἑλληνικὸν πρωτότυπον τοῦ Ψευδοκαλλισθένους σῴζεται, ἔγινε δὲ γνωστὸν τοῦτο εἰς τὴν Εὐρώπην διὰ λατινικῶν μεταφράσεων, αἱ ὁποῖαι εὗρον μεγάλην διάδοσιν. Ἐντεῦθεν προῆλθον γαλλικαί, γερμανικαὶ καὶ ἀγγλικαὶ ἐποποιίαι, μὲ τὰς ὁποίας συνδέεται τὸ ἑλληνικὸν περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου ποίημα (τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, εἰς 6117 πολιτικοὺς στίχους). Εἰς τὰ νεώτερα ταῦτα κείμενα ὁ ἀρχαϊκὸς χαρακτὴρ ἔχει προσαρμοσθῆ εἰς τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς συνηθείας τῆς μεσαιωνικῆς ἐποχῆς. Μεγαλυτέραν ἀξίαν ἔχει ἡ εἰς πεζὸν λόγον διασκευὴ «Διήγησις καὶ γέννησις καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου», ὡς ἀφελεστέρα κατὰ τὴν διατύπωσιν. Ἀκόμη δὲ χαρακτηριστικώτερον εἶναι τὸ ἐπύλλιον περὶ τοῦ Ἀπολλωνίου τοῦ Τυρίου (τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, εἰς 1894 πολιτικοὺς στίχους). Τὸ σπουδαῖον εἶναι ὅτι τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν πρωτότυπον, τὸ ὁποῖον φαίνεται ὅτι ἐγράφη τὸν Γ' αἰῶνα μ.Χ., δὲν ὑπάρχει, καὶ οὕτω δὲν γνωρίζομεν τὴν σημαντικωτάτην ταύτην ἀρχαίαν διήγησιν παρὰ μόνον ἀπὸ τὴν λατινικὴν μετάφρασιν. Ἡ παράδοξος καὶ ἑλκυστικὴ ἱστορία τοῦ Ἀπολλωνίου, ἡ ὁποία ἦτο ἀνάλογος μὲ τὰ ἀλεξανδρινὰ μυθιστορήματα, εἶχε καταστῆ κατὰ τὸν μεσαίωνα πολὺ προσφιλὲς ἀνάγνωσμα, διαδεδομένον ὡς δημῶδες βιβλίον εἰς ὅλας τὰς γλώσσας καὶ εἰς ὅλους τοὺς λαούς.

Ἡ ἱστορικὴ καὶ λογοτεχνικὴ ἀξία τῶν ἀρχαϊκῶν τούτων ρωμαντικῶν ἐπυλλίων ἔγκειται εἰς τοῦτο, εἰς τὴν παρακολούθησιν τοῦ τρόπου, κατὰ τὸν ὁποῖον Ἕλληνες διασκευασταὶ ἀντιλαμβάνονται καὶ ἐπεξεργάζονται ἐθνικὰς ὑποθέσεις, αἱ ὁποῖαι ἐπῆραν ξένον ἔνδυμα. Ἀφῆκαν εἰς αὐτὰς τὸ ξένον ἔνδυμα; Μετέτρεψαν αὐτὸ ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον; Εἰς ποίαν ἁρμονίαν εὑρίσκονται τὰ περιγραφόμενα καὶ οἱ ἥρωες πρὸς τὰ πραγματικὰ αἰσθήματα τῆς τότε κοινωνίας; Ἡ ἀπάντησις εἰς τοιαῦτα, ἢ καὶ παρόμοια ἄλλα ἐρωτήματα, ἔχει μεγάλην σημασίαν καὶ παρέχει σπουδαιοτάτην συμβολὴν πρὸς ἀσφαλεστέραν γνῶσιν τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς φραγκοκρατίας. Ἀκόμη ἀξιολογώτερα ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην εἶναι τὰ ἐπύλλια μεσαιωνικῶν ρωμαντικῶν ὑποθέσεων.

Ἄλλων ἐπυλλίων ὁ κύριος, φαινομενικῶς τοὐλάχιστον, χαρακτὴρ εἶναι ὁ ἱπποτικορρωμαντικὸς καὶ κατὰ τὸ θέμα καὶ κατὰ τὸν τρόπον τῆς διαπραγματεύσεως. Καθ' οὓς αἰῶνας, ἀπὸ τὸν ΙΓ' ἕως καὶ τὸν ΙΣΤ', αἱ ἑλληνικαὶ χῶραι τῆς Ἀνατολῆς ἔγιναν ἀνάστατοι ἀπὸ ἱπποτικὰς καὶ τυχοδιωκτικὰς πορείας στρατιωτῶν καὶ μισθοφόρων ὅλων τῶν λαῶν τῆς Δύσεως καὶ μερικῶν τῆς Ἀσίας, καθ' οὓς χρόνους τὰ βουνὰ τῶν ἑλληνικῶν χορῶν, μὲ τὰς κλασσικὰς γραμμάς των ἐστεφανώνοντο ἀπὸ κάστρα φραγκικά, καὶ εἰς τὰς κοιλάδας τῆς Λακωνίας καὶ τῆς Λεβαδείας, καὶ εἰς τὰς γοητευτικὰς ἀκτὰς τῶν ἑλληνικῶν νήσων ἠκούοντο τὰ ᾄσματα τῶν καταλανικῶν ρωμαντικῶν ποιήσεων ἢ τῶν Γάλλων τροβαδούρων, δὲν εἶναι παράδοξον ὅτι ἐποιήθησαν καὶ ὑπὸ Ἑλλήνων ποιητῶν ποιήματα, εἰς τὰ ὁποῖα ὡραῖοι ἱππόται περιέτρεχον τὸν κόσμον διὰ νὰ εὕρουν τὰς ὡραίας των βασιλοπούλας. Τοιουτοτρόπως ἐγεννήθη σειρὰ χαριεστάτων μικρῶν ἢ καὶ μεγαλυτέρων ἑλληνικῶν ἐπικῶν ποιήσεων, τῶν ὁποίων τὸ θέμα τὸ λογοτεχνικόν, ἀναγόμενον εἰς τὰ οὐσιώδη στοιχεῖα αὐτοῦ, εἶναι ἓν ἁπλούστατον παραμύθι ἢ μία ἁπλῆ περίληψις φραγκικοῦ, εἴτε ἀλεξανδρινοῦ μυθιστορήματος. Τὰ ἑλληνικὰ ὅμως ταῦτα ἐπύλλια, τὰ ὁποῖα συνήθως παρέρχεται ὁ ἱστορικὸς καὶ ὁ λογοτέχνης μὲ ὀλίγην προσοχήν, ἔχουν

Digitized by Google

σημαντικωτάτην ἀξίαν καὶ ὡς πηγαὶ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς τότε κοινωνίας, ἀλλὰ καὶ ὡς λογοτεχνικαὶ πηγαὶ διὰ τὴν ἱστορίαν καθόλου τῆς λογοτεχνίας, ἀκόμη καὶ ὡς ἔργα λογοτεχνικά, μικρὰ μέν, ἀλλ' ἄξια λόγου. Ἀρκεῖ νὰ θεωρήσῃ αὐτὰ ὁ ἱστορικὸς μὲ τὸ γενικώτερον φῶς τῆς ἐρεύνης καὶ ὄχι μὲ τὴν προκατάληψιν, ὅτι εἶναι ἁπλαῖ παραφράσεις φραγκικῶν προτύπων. Ἀκριβῶς τὸ ὅτι προέρχονται ἀπὸ ξένα πρότυπα, δημιουργεῖ προβλήματα ἱστορικὰ καὶ λογοτεχνικὰ πολλὰ καὶ πρέπει νὰ δώσῃ ἀφορμὴν πρὸς ἐξέτασιν εὐρυτέραν καὶ βαθυτέραν, ἐξέτασιν ἱστορικὴν καὶ λογοτεχνικήν, ἡ ὁποία δὲν ἔγινεν ἕως τώρα.

Πρὶν ἐκτεθῇ, γενικῶς τοὐλάχιστον, ἡ νέα θεωρία περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐρεύνης, πρέπει νὰ καταλεχθοῦν τὰ δημοσιευμένα καὶ γνωστότερα τοιαῦτα ἐπύλλια. «Τὰ κατὰ Καλλίμαχον καὶ Χρυσορρόην. Ἐρωτικὸν διήγημα» (2607 πολιτικοὶ στίχοι). Ἡ διασκευὴ τοῦ διηγήματος ἀνάγεται εἰς τὸν ΙΓ' αἰῶνα. Ἡ ἄμεσος πηγὴ δὲν εὑρέθη, ἀλλὰ δυνατὸν καὶ νὰ μὴ ὑπάρχῃ. Ἡ λογοτεχνικὴ ἐξέτασις δεικνύει ὅτι ἴσως ἡ φανταστικὴ αὕτη διήγησις νὰ εἶναι ἑλληνικὸν δημιούργημα προερχόμενον ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸν κόσμον τῶν παραμυθιῶν καὶ τῆς ἀλεξανδρινῆς μυθιστορικῆς παραδόσεως. «Διήγησις ἐξαίρετος Βελθάνδρου τοῦ Ρωμαίου» (1348 στίχοι). Καὶ ταύτης τῆς διηγήσεως δὲν εὑρέθη πρότυπον ἄμεσον, ἴσως προέρχεται ἀπὸ ἀπολεσθὲν γαλλικὸν μυθιστόρημα. Καὶ ἐνταῦθα ὅμως ἐν πολλοῖς ὁ τρόπος τῆς διαπραγματεύσεως εἶναι ἑλληνικός. «Λύβιστρος καὶ Ροδάμνη» (3841 στίχοι). Τὸ ποίημα ἔχει ἀναλογίας μὲ τὸ προηγούμενον. Ὁ γενικὸς χρωματισμὸς τῆς ποιήσεως εἶναι μᾶλλον ἑλληνοβυζαντινὸς παρὰ φραγκικός. «Ὁ πρέσβυς ἱππότης» (306 στίχοι) εἶναι σύντομος καὶ ξηρὰ παράφρασις τοῦ γαλλικοῦ πεζοῦ μυθιστορήματος «Gyron le Courtois». Δὲν εἶναι χρήσιμον δι' εὐρυτέραν ἔρευναν. «Διήγησις ἐξαίρετος Φλωρίου καὶ Πλατζιαφλώρης» (στίχοι 1874). Πρότυπον εἶναι τὸ ἰταλικὸν ποίημα «Cantare di Fiorio e Biancefiore», ἐκ τοῦ ὁποίου ἤντλησε καὶ ὁ Βοκκάκιος τὸν «Φιλόκολον». «Ἰμπέριος καὶ Μαργαρῶνα» (862 στίχοι), τὸ ὡραιότερον ἑλληνικὸν ρωμαντικὸν ἐπύλλιον. Δὲν προέρχεται, ὡς νομίζεται, ἀπὸ τὴν γαλλικὴν ἱστορίαν «Pierre de Provence et la belle Magnelonne», ἀλλ' ἀπὸ πρότυπον καταλανικόν, «En Peyre» (=δὸν Πέτρος), ἐξ οὗ ἔγινε τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα τοῦ ἥρωος Ἰμπέριος. Εἰς τὴν ἰδίαν σειράν, ἂν καὶ μεταγενέστερα, τῆς ἐποχῆς τῆς τουρκοκρατίας ὑπάγονται καὶ τὰ δύο ὡραῖα κρητικὰ ἔργα, γνωστῶν ταῦτα ποιητῶν, κατ' ἀκολουθίαν μὲ περισσότερον προσεκτικὴν λογοτεχνικὴν διασκευήν. Καὶ τὰ δύο ταῦτα ποιητικὰ ἔργα ἔχουν πρότυπα ἰταλικά: «Ἐρωτόκριτος», τὸ μέγα καὶ προσφιλέστατον εἰς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον ἕως σήμερον ποίημα (11,400 στίχοι), ὁ «Ὅμηρος τῆς χυδαϊκῆς φιλολογίας» κατὰ τὸν Ἀδαμάντιον Κοραῆν. Ἐποιήθη ὑπὸ τοῦ Βιτζέντζου Κορνάρου περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, καὶ παρέχει λογοτεχνικώτατον καὶ πλουσιώτατον ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ὑλικὸν ἐρεύνης. «Ἐρωφίλη», ἔργον δραματικόν, ἀνῆκον ὅμως εἰς τὸν ἴδιον κύκλον ἐμπνεύσεως, τοῦ Γεωργίου Χορτάτση (τέλη ΙΣΤ'—ἀρχαὶ ΙΖ' αἰῶνος), ἐξαίρετον ἔργον τῆς κρητικῆς λογοτεχνίας.

Πολὺ ἀτελὴς ἔχει γίνει ἕως σήμερον ἡ μελέτη τῶν ἑλκυστικῶν τούτων ἑλληνικῶν ποιήσεων. Ἡ ἐπιπόλαιος ἐξέτασις τοῦ μόνου συνολικῶς ἀσχοληθέντος περὶ αὐτοῦ Γάλλου Καρόλου Gidel (Études sur la littérature grecque moderne (1866) καὶ Nouvelles études sur la litt. gr. mod. (1878) ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ διαδοθοῦν ἐσφαλμέναι ἀντιλήψεις, διότι αἱ μελέται του ἔμειναν ἀπὸ τὸ 1866 καὶ 1878 (ἀπὸ ἐποχήν, δηλαδή, κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν εἶχεν ἀκόμη λάβει ἡ ἱστορικοφιλολογικὴ ἐπιστήμη τὴν αὐστηρὰν συγκρότησιν) αἱ μόναι ἐν κοινῇ χρήσει ἕως σήμερον. Ὅταν ἡ ἐπιστήμη εὗρε τὸν ἀληθῆ δρόμον, δὲν ἠσχολήθη ἄλλος ἐρευνητὴς μὲ τὰ ἑλληνικὰ ἐπύλλια παρὰ μόνον ἐπεισοδιακῶς. Δὲν εὑρέθη ἀτυχῶς ἐρευνητής, ὁποῖος ὁ Γάλλος Γάστων Paris, ἢ ὁ Ρῶσος Α. Ν. Βεσιλόφσκη, ὁ ὁποῖος νὰ ὑποβάλῃ τὰ λογοτεχνικὰ ταῦτα ἔργα εἰς τὴν ἀπέραντον καὶ στερεὰν ἔρευνάν του. Ἄλλη αἰτία τῆς ἀτελοῦς ἢ ψευδοῦς γνώσεως εἶναι, ὅτι ἡ ἔρευνα παρ' ἡμῖν ἰδίως ἐστράφη μονομερῆ ὁδόν, ἕνεκα ἴσως τῆς εἰδικότητος τῶν ἀσχοληθέντων, εἴτε εἰς τὴν ἐξέτασιν μόνον τοῦ ζητήματος τοῦ πρωτοτύπου, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἤντλησαν οἱ ποιηταί, εἴτε καὶ ἁπλῶς εἰς τὴν φιλολογικὴν μελέτην, δηλαδὴ τὴν μελέτην τῆς γλώσσης καὶ τοῦ κειμένου, ὁποία εἶναι ἡ καλὴ ἄλλως ἐργασία τοῦ Ν. Βέη περὶ τοῦ «Ἰμπερίου καὶ τῆς Μαργαρώνας». Εἶναι βεβαίως καὶ αἱ μονομερεῖς αὗται μελέται χρήσιμοι, δὲν εἶναι ὅμως ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι θὰ μᾶς δώσουν τὴν ἀληθῆ γνῶσιν περὶ τῆς θέσεως, τὴν ὁποίαν κατέχουν τὰ ἐπύλλια ὡς πρὸς τὸν ὅλον ἐκπολιτιστικόν, κοινωνικὸν καὶ πνευματικὸν βίον τῆς ἐποχῆς τῆς φραγκοκρατίας, οὔτε θὰ μᾶς δώσουν τὰ ἀπαραίτητα στοιχεῖα τῆς γενέσεως, ἐξελίξεως καὶ λογοτεχνικῆς διαμορφώσεως αὐτῶν. Τὰ ἐπύλλια πρέπει νὰ ἐξερευνηθοῦν κατ' ἄλλην γενικωτέραν καὶ ἱστορικωτέραν ἐπιστημονικὴν ἀντίληψιν. Πρέπει νὰ εὑρεθῇ ὁ ἀρχικὸς πυρὴν τοῦ μύθου, νὰ εὑρεθῇ ἡ λογοτεχνικὴ διαμόρφωσις, ἔπειτα ἡ λογοτεχνικὴ ἐξέλιξις καὶ ἡ ἐπίδρασις αὐτοῦ εἰς ἄλλας λογοτεχνίας. Τέλος νὰ γίνῃ συγκριτικὴ λογοτεχνικὴ ἐξέτασις τῶν ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ μύθου προελθόντων λογοτεχνημάτων. Πρέπει δηλαδὴ νὰ ὑποβληθοῦν τὰ ἐπύλλια εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν ἐπιστήμην τὴν λεγομένην ἱστορίαν τῆς συγκριτικῆς λογοτεχνίας, ὄχι ἁπλῶς τὴν ἱστορίαν τῆς λογοτεχνίας. Διὰ τῆς τοιαύτης μόνον ἐρεύνης θὰ κατορθωθῇ ἡ προσωπικὴ ἐργασία ἑκάστου ποιητοῦ ἢ διασκευαστοῦ καὶ οὕτω νὰ εὑρεθῇ τὸ ὑλικὸν τὸ χρήσιμον πρὸς τὴν ἀληθῆ ἱστορικὴν γνῶσιν.

Ἂν εἰς τοιαύτην ἐπιστημονικὴν ἔρευναν ὑποβάλλωμεν τὰ ἐπύλλια, θὰ παρουσιασθοῦν τὰ παρημελημένα ταῦτα λογοτεχνήματα ὑπὸ νέαν καὶ λαμπροτέραν ὄψιν. Ὅπως λέγομεν συνήθως φραγκικὰ κάστρα, τὰ ὡραῖα κάστρα, τὰ ὁποῖα στεφανώνουν τὰς κορυφογραμμὰς τῶν ἑλληνικῶν ὀρέων, προσεκτικὴ ὅμως τεχνικὴ ἐξέτασις αὐτῶν δεικνύει ὅτι εἶναι γνήσια ἑλληνικὰ κάστρα καὶ οὐδὲν τὸ φραγκικὸν ἔχουν, ἀνάλογόν τι ἀποδεικνύει καὶ ἡ συγκριτικὴ λογοτεχνικὴ ἔρευνα τῶν ἐπυλλίων μὲ τὰ θεωρούμενα πρωτότυπά των, τοὐλάχιστον εἰς τὰ καλύτερα ἐξ αὐτῶν. Τὸ ἐξωτερικὸν ἔνδυμα τῶν Φράγκων ἱπποτῶν ἴσως ἔμεινε χωρὶς ν' ἀλλάξῃ εἰς μερικά, μετεβλήθησαν ὅμως οὗτοι εἰς Ἕλληνας ἥρωας, οἱ ὁποῖοι σκέπτονται καὶ δρῶσι συμφώνως πρὸς ἑλληνικὰς ἰδέας καὶ αἰσθήματα. Θὰ εὕρωμεν εἰς τὰ ἐπύλλια χαριτωμένας περιγραφὰς τῆς φύσεως, ἐξόχους περιγραφὰς κάστρων καὶ ἔργων τέχνης, τὰ ὁποῖα θὰ μᾶς ἐνθυμίσουν τὰς ὡραίας περιγραφὰς τῶν ἀλεξανδρινῶν μυθιστορημάτων καὶ τὰς συνήθεις βυζαντινὰς «ἐκφράσεις», ἤτοι περιγραφὰς ἔργων τέχνης. Θὰ εὕρωμεν τέλος ἐνιαχοῦ καὶ τὸ ὅλον βυζαντινὸν ἰδεῶδες ἑνὸς πολιτισμένου παγκοσμίου κράτους, τῆς Ρωμανίας, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ φαινόμενοι ὡς περιπλανώμενοι ἱππόται ἥρωες τῶν ἐπυλλίων εἶναι ὑπερήφανοι ὑπήκοοι.

Ἐξ ἄλλου, εἰς ἄλλα πάλιν ἐπύλλια, θὰ εὕρωμεν τὴν μακρινὴν ἀπήχησιν ἑλληνικῶν παραδόσεων καὶ τὸ περιγραφικὸν θέλγητρον τῶν ἑλληνικῶν παραμυθιῶν. Εἰς τὰ ἑλληνικὰ παραμύθια, πλὴν τῶν γενικῶν ψυχολογικῶν στοιχείων, τῶν ἀνθρωπολογικῶν, ἃς τὰ ὀνομάσωμεν, εὑρίσκει ὁ ἐρευνητὴς ἰσχυρότερον καὶ ἀφθονώτερον παρὰ εἰς παραμύθια ἄλλων λαῶν τὸ ἰδιάζον ἑλληνικόν, τὸ ἐθνικὸν στοιχεῖον. Οἱ διασκευασταὶ τῶν ρωμαντικῶν ἐπυλλίων, ἐργαζόμενοι εἰς ἔδαφος πολὺ γνώριμον, παρέλαβον καὶ τὸ παλαιὸν τοῦτο ἐθνικὸν στοιχεῖον, προσέθηκαν δὲ καὶ ἄλλα ἐθνικὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου τῶν συγχρόνων αὐτῶν. Ἦτο ἀληθῶς πολὺ γνώριμον τὸ λογοτεχνικὸν ἔδαφος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἰργάζοντο οἱ Ἕλληνες διασκευασταί, ὅσον καὶ ἂν ἦλθεν εἰς αὐτοὺς ἡ πρώτη ἔμπνευσις ἀπὸ ξένον πρωτότυπον. Εἰς οὐδεμίαν ἄλλην χώραν τοῦ κόσμου εἶχε γίνει ἐπὶ αἰῶνας μακροὺς τόση μεγάλη ἐργασία μυθικῶν καὶ φανταστικῶν διηγήσεων. Ἐργασία λαογραφική, ἔπειτα δέ, ἰδίως ἀπὸ τοὺς ἀλεξανδρινοὺς χρόνους, καὶ λογοτεχνική. Δὲν ἦσαν μόνον αἱ ἑλληνικαὶ ὑποθέσεις, αἱ ὁποῖαι ἐλάμβανον μορφὴν λαογραφικὴν εἴτε λογοτεχνικήν· ἀλλ' ἡ χώρα τῶν φανταστικῶν διηγήσεων, ἡ Ἀνατολή, ἔκειτο πλησίον καὶ παρεῖχε διαρκῆ λογοτεχνικὴν τροφὴν ἀπὸ τὸ βασίλειον τῶν μύθων καὶ τῆς φαντασίας.

Κατὰ ταῦτα, παρατηροῦμεν ὅτι δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ ἔλθουν οἱ ἱππόται τῆς Δύσεως ἢ νὰ γνωσθοῦν φραγκικαὶ ρωμαντικαὶ διηγήσεις εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, διὰ νὰ τεθῇ εἰς ἐνέργειαν ἡ φανταστικὴ πνευματικὴ παραγωγή. Ἐδόθη ἁπλῶς ὁ σπινθὴρ ἀπὸ τὸ ἱπποτικορρωμαντικὸν πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἔπνευσεν ἐπάνω εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Καὶ εἶναι ἀπὸ τὰ ἑλκυστικώτερα θεάματα ἐρεύνης εἰς τὸ πεδίον τὸ λογοτεχνικὸν καὶ ἐν γένει τὸ ἱστορικόν, νὰ ζητηθῇ τί παρέλαβον οἱ διασκευασταί, τί ἀφῆκαν ὡς ξένον πρὸς τὸ ἑλληνικόν των αἴσθημα, πῶς μετεποίησαν τὰ παραληφθέντα καὶ πῶς λογοτεχνικῶς διετύπωσαν αὐτά. Ἐννοεῖται ὅτι διὰ τὴν ἔρευναν αὐτὴν χρειάζονται ἐφόδια πολλὰ καὶ δὴ γνῶσις ἀκριβὴς πολλῶν ξένων λογοτεχνιῶν. Ἀλλ' εἶναι ἄξιον κόπου τὸ θέμα. Ἡ ἀναστάτωσις τοῦ ἀνατολικοῦ κόσμου ὑπὸ τῶν σιδηροχιτώνων Φράγκων ἱπποτῶν κατὰ τὰ τέλη τοῦ μεσαίωνος ἐνθυμίζει τὴν ἀναστάτωσιν, τὴν ὁποίαν ἔφερον πρὸ δεκαπέντε αἰώνων οἱ Ἑλληνομακεδόνες φαλαγγῖται, καὶ αἱ ἀναλογίαι λογοτεχνικῆς παραγωγῆς δὲν ἀπέχουν πολὺ κατὰ τὰς δύο τόσον μεμακρυσμένας ἐποχὰς ταύτας, τόσον σημαντικὰς εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ παγκοσμίου πολιτισμοῦ.

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

ἐπυφοσκληρία καὶ ***ἐπυφοσκλήρωσις*** (érphosclèrose) *[Ἰατρ.]*. Ὅρος δημιουργηθεὶς ὑπὸ τοῦ Josué καὶ ἐκσημαίνων τὴν σκληρίαν, καθ' ἣν ὁ παθολογικὸς ἱστὸς ἐπιπροστίθεται εἰς τὰ ἀνατομικὰ στοιχεῖα τοῦ προσβεβλημένου ὀργάνου.

Μ. Ν. Κ.

ἐπῳάζω, *ἀόρ. ἐπῴασα — ἐπῳάσθην*, παρακ. παθ. μετχ. *ἐπῳασμένος*· ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν πτηνῶν, κάθημαι ἐπὶ τῶν ᾠῶν καὶ θερμαίνω αὐτὰ πρὸς ἐκκόλαψιν· ‖ παθ. *ἐπῳάζεται, ἐπῳάζονται* κτλ. καθίσταται γόνιμον καὶ μεταβάλλεται εἰς ζῷον: «τὰ ᾠὰ τῶν χελωνῶν ἐπῳάζονται ἀφ' ἑαυτῶν»· ‖ μεταφ. καλλιεργῶ, ἐκτρέφω, προπαρασκευάζω κρυφίως: «ἐπῳάζεται κίνημα, — ἐπανάστασις».

ἐπῴασις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐπῳάζειν*, ἡ φυσιολογικὴ ἐξέλιξις τοῦ ᾠοῦ ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του (διὰ τῆς ἀναγκαίας θερμάνσεως) μέχρι τῆς ἐκκολάψεως, κοιν. *κλώσσημα*: «φυσική —, τεχνητὴ ἐπῴασις»· ‖ μεταφ. τὸ πρὸ τῆς ἐκδηλώσεως τῆς νόσου στάδιον, καθ' ὃ τὸ μικρόβιον πολλαπλασιάζεται· ‖ καλλιέργεια, κρυφία προπαρασκευή: «ἐπῴασις κινήματος, — ἐπαναστάσεως».

— [ΖΩΟΛ.] Καλεῖται *ἐπῴασις* τὸ σύνολον τῶν ἐπιδράσεων, αἵτινες ἐνεργοῦσιν ἐπὶ τοῦ γονιμοποιημένου ᾠοῦ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ σπέρματος ἢ ἐμβρύου. Ἐπῴασις ἐν τῇ στενοτέρᾳ σημασίᾳ τῆς λέξεως εἶναι ἡ πρᾶξις, καθ' ἣν τὰ πτηνὰ ἐπικάθηνται ἐπὶ τῶν ᾠῶν των διὰ νὰ ἐκκολαφθῶσι τὰ νεογνά των, ἐν δὲ τῇ εὐρυτέρᾳ σημασίᾳ, ἐπῴασις εἶναι ἡ πρᾶξις, καθ' ἣν διὰ τῆς συνεχοῦς θερμότητος διευκολύνεται ἡ μετατροπὴ τοῦ γονιμοποιημένου ᾠοῦ εἰς ζῶν ὄν. Εἶδος ἐπῳάσεως δύναται νὰ λεχθῇ καὶ τὸ φαινόμενον, ὅπερ παρατηρεῖται εἴς τινα θηλαστικὰ ζῷα τοῦ ἀθροίσματος τῶν μαρσιποφόρων, ὅπως π. χ. εἰς τὴν καγκουρῶ κτλ., ἅτινα τοποθετοῦσι τὰ νεογνά των εὐθὺς μετὰ τὴν γέννησίν των εἰς τοὺς μαρσίπους, οὓς φέρουσιν ἐπὶ τῆς κοιλίας, ὅπως ἐκεῖ ἀναπτυχθῶσι προφυλασσόμενα ἀπὸ παντὸς τυχὸν κινδύνου.

— [ΟΡΝΙΘΟΛ.] Ἡ *ἐπῴασις* δυνατὸν νὰ εἶναι φυσική, τεχνητὴ ἢ μεικτή. *Φυσικὴ* καλεῖται ἡ ἐπῴασις, ὅταν ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐμβρύου συντελῆται ἐκτὸς πάσης ἀνθρωπίνης ἐπεμβάσεως καὶ ὀφείλεται ἀποκλειστικῶς εἰς μόνην τὴν ἐπίδρασιν τῆς θηλείας, ἥτις ἔτεκε τὰ ᾠά, ἢ καὶ εἰς θῆλυ κατοικίδιον πτηνόν, εἰς τὸ ὁποῖον ἐνεπιστεύθησαν ᾠὰ συγγενοῦς πτηνοῦ πρὸς ἐπῴασιν, ἂν καὶ δὲν ἔτεκεν αὐτὸ τοῦτο ταῦτα. Ἐν τῷ εἴδει τούτῳ τῆς ἐπῳάσεως ὁ ἄνθρωπος οὐδόλως ἀναμιγνύεται ἢ ἀναμιγνύεται μόνον ὁσάκις ἐπιζητεῖ νὰ ὑποβοηθήσῃ τοὺς ὅρους λειτουργίας τῶν φυσικῶν νόμων. Ὡς παράδειγμα ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει λαμβάνεται ἡ πέρδιξ, ἥτις ἐπῳάζει τὰ ᾠά της εἰς οἱανδήποτε κοιλότητα γῆς, καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ ἡ ὄρνις εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος προσφέρει ἑτοίμην φωλεὰν πρὸς ἐπῴασιν τῶν ᾠῶν της. Ἡ ἐπῴασις καλεῖται *τεχνητή*, ὅταν συντελῆται διὰ μέσων τῆς ἀνθρωπίνης ἀποκλειστικῶς ἐπινοήσεως. Παράδειγμα τῆς ἐπῳάσεως εἶναι ἡ συντελουμένη διὰ ἰδίων μηχανῶν, *ἐπῳαστικῶν* ἢ *ἐπῳαστηρίων* καλουμένων, ἐντὸς τῶν ὁποίων τὰ γονιμοποιημένα ᾠὰ ἐπῳάζονται καὶ ἐκκολάπτονται. Τέλος μεικτὴ καλεῖται ἡ ἐπῴασις, ὅταν συντελῆται μὲν διὰ φυσικῶν μέσων, ἀλλὰ παρεκκλίνει τοῦ ἀρχικοῦ της σκοποῦ, ὡς π.χ. ὅταν θέτωμεν εἰς τὴν ὄρνιθα νὰ ἐπῳάσῃ ᾠὰ ἰνδόρνιθος, φασιανοῦ, νήσσης, εἰς τὴν ἰνδόρνιθα νὰ ἐπῳάσῃ ᾠὰ ὄρνιθος, κτλ.

Διάρκεια ἐπῳάσεως. Ἡ κανονικὴ διάρκεια τῆς ἐπῳάσεως, δηλαδὴ ὁ ἀπαιτούμενος χρόνος πρὸς φυσιολογικὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἐμβρύου, εἶναι πάντοτε ὁ αὐτὸς διὰ πάντα τὰ ζῷα ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ εἴδους.

Πίναξ ἐμφαίνων τὴν μέσην διάρκειαν τῆς ἐπῳάσεως εἰδῶν πτηνῶν τινων.

Εἶδος	Ἡμέραι
Ἰνδόρνις	30
Κύκνος	43
Μελεαγρίς	25
Νῆσσα	28
Ὄρνις	21
Ὄρτυξ	22
Πέρδιξ ἡ ἑλληνικὴ	22
Περιστερὰ	18
Στρουθίον	13
Σχοίνικλος	21
Ταὼς	30
Τρυγὼν	16
Φασιανὸς ὁ ἀργυρόχρους	25
Φασιανὸς ὁ χρυσόχρους	22
Χὴν	30

Ἡ διάρκεια τῆς ἐπῳάσεως, συνεπείᾳ ἀτομικῆς ἐπεμβάσεως τῶν πτηνοπαραγωγῶν, ἢ φυσικῶς, λόγῳ διαφόρων καιρικῶν συνθηκῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐπῳάσεως, ἢ καὶ ὡρισμένων περιόδων τοῦ ἔτους, δύναται νὰ ἐπιταχυνθῇ ἢ νὰ ἐπιβραδυνθῇ.

Φυσικὴ ἐπῴασις. Αὕτη εἶναι ἡ ἁπλουστέρα καὶ εὐκολωτέρα πασῶν, ἐφ' ὅσον ἐναρμονίζεται τελείως πρὸς τοὺς φυσικοὺς νόμους. Ἀπαραιτήτως φυσικὴ ἐπῴασις γίνεται διὰ τὰ ᾠὰ τῶν περιστερῶν, καὶ σχεδὸν ἀπαραιτήτως διὰ τὰ ᾠὰ τῶν μελεαγρίδων, τῆς νήσσης καὶ τοῦ χηνός, ἐφ' ὅσον βεβαίως νοοῦνται κατοικίδια πτηνά. Διὰ τὰ ᾠὰ τῆς νήσσης καὶ εἰδικώτερον διὰ τὰ ᾠὰ τῆς ὄρνιθος ἡ ἐπῴασις δύναται νὰ εἶναι φυσική, τεχνητὴ ἢ μεικτή.

Κατὰ τὴν φυσικὴν ἐπῴασιν ὁ **ἄνθρωπος** μόνον ὑποβοηθεῖ προκαταρκτικῶς ταύτην, ἀφίνων τὰ ὑπόλοιπα εἰς τὴν φύσιν. Ἡ προκαταρκτικὴ αὕτη ὑποβοήθησις συνίσταται εἰς τὴν ἐπίτευξιν εὐνοϊκῶν συνθηκῶν χρησίμων διὰ τὴν καλυτέραν δια-

Digitized by Google

μονὴν τοῦ ἐπῳάζοντος ζῴου, κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι ὁ κατάλληλος σιτισμὸς καὶ ἡ ὑγιεινὴ διατήρησις τοῦ μέρους εἰς ὃ γίνεται ἡ ἐπῴασις. Πάντως ἡ θερμότης εἶναι ἀναγκαιοτάτη διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ σπέρματος, δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον τὸ ἐπῳάζον πτηνὸν δέον νὰ ἐπικάθηται σχεδὸν πάντοτε ἐπὶ τῶν ᾠῶν, διὰ νὰ διατηρῆται πάντοτε εἰς τὸν αὐτὸν βαθμὸν ἡ θερμοκρασία. Πρὸς ὑποβοήθησιν τῆς διατηρήσεως σταθερᾶς θερμότητος δέον νὰ δίδωνται εἰς τὸ πτηνὸν θερμαντικαὶ τροφαί, ὅπως κριθή, σιτάλευρον, ριζάλευρον, κτλ. Ἡ ὑγιεινὴ διατήρησις ἐξασφαλίζεται διὰ τῆς τακτικῆς καθαριότητος, τοῦ ἐπαρκοῦς ἀερισμοῦ καὶ τῆς ἀπολυμάνσεως ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τοῦ οἰκήματος ὅπου γίνεται ἡ ἐπῴασις.

Ὄρνις. Γενικῶς ἡ ὄρνις ἐπῳάζει καλύτερον καὶ μεθοδικώτερον πάντων τῶν λοιπῶν πτηνῶν. Οὐδέποτε πρέπει νὰ παραμένῃ ἡ ἐπῳάζουσα ὄρνις ἐντὸς τοῦ ὀρνιθῶνος, ὅπου ὑπάρχουσι καὶ ἕτερα πτηνά, ἀλλὰ νὰ μεταφέρηται εἰς ἰδιαίτερον τμῆμα τοῦ ὀρνιθῶνος, τὸ καλούμενον *ἐπωαστήριον*, ὅπου δέον νὰ παρέχωνται εἰς αὐτὴν πᾶσαι αἱ εὐκολίαι, ἤτοι ἡσυχία, θερμότης, ἐπαρκὴς ἀερισμός, ἰδία τροφὴ κλπ. Ἐπίσης δέον ὁ χῶρος νὰ εἶναι σκοτεινὸς καὶ νὰ ὑπάρχῃ μικρά τις ὀπὴ διὰ τὴν ἔξοδον καὶ εἴσοδον τοῦ πτηνοῦ. Αἱ φωλεαὶ δύνανται νὰ εἶναι ἢ ἁπλοῖ κάλαθοι ἢ κιβώτια ξύλινα μετὰ ἢ ἄνευ ἐπικαλύμματος. Καταλληλότερα θεωροῦνται τὰ μεταλλικὰ κιβώτια, ὅπου δυσκόλως ἀναπτύσ-

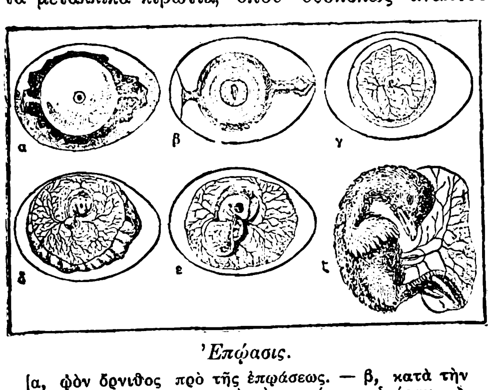

Ἐπῴασις.

[α, ᾠὸν ὄρνιθος πρὸ τῆς ἐπῳάσεως. — β, κατὰ τὴν δευτέραν ἡμέραν.—γ, κατὰ τὴν τετάρτην ἡμέραν.—δ, κατὰ τὴν πέμπτην ἡμέραν. —ε, κατὰ τὴν ἕκτην ἡμέραν.—ζ, κατὰ τὴν δεκάτην ἐνάτην ἡμέραν.]

σονται τὰ παράσιτα. Διὰ τὰς δυστρόπους ἐπῳαζούσας ὄρνιθας ἡ φωλεὰ εἶναι ὑψηλοτέρα καὶ καλύπτεται ὁλόκληρος, ἀφιεμένων ὀπῶν τινων πρὸς ἀερισμὸν τοῦ πτηνοῦ. Αἱ φωλεαὶ δέον νὰ τοποθετῶνται εἰς ἱκανὸν ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ὕψος ἢ ἐπὶ μεταλλικοῦ βάθρου ἢ ἐπικρεμάμεναι ἀπὸ τοίχου. Ἐσωτερικῶς αἱ φωλεαὶ ἐπιστρώννυνται ἢ δι' ἀχύρου ἢ διὰ ξηροῦ χόρτου. Ἐνίοτε παρατηρεῖται, ἰδίως εἰς τὰ ὑγρὰ κλίματα, καταστροφὴ τῶν ἐπῳαζομένων ᾠῶν. Πρὸς πρόληψιν τοῦ κακοῦ τοποθετεῖται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους στρῶμα τέφρας ἀρκετοῦ πάχους καὶ καλύπτεται ἡ ὀροφὴ ὑπὸ ἀντιυγροσκοπικοῦ καλύμματος. Τὰ πρὸς ἐπῴασιν ᾠὰ δέον προηγουμένως νὰ καθαρίζωνται ἐκ τῶν διαφόρων ἀκαθαρσιῶν, εἶτα νὰ πλύνωνται διὰ βεβρεγμένου ὑφάσματος, νὰ σπογγίζωνται ἐπιμελῶς καὶ τέλος νὰ τοποθετῶνται εἰς τὴν φωλεάν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ᾠῶν, ἅτινα δέον νὰ τίθενται εἰς ἑκάστην ὄρνιθα, κυμαίνεται ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τοῦ ζῴου, τοῦ μεγέθους τῶν ᾠῶν καὶ τῆς ποικιλίας τοῦ εἴδους. Γενικῶς εἰς κοινὴν ὄρνιθα τίθενται 10—12 ᾠά. Εἰς μεγαλόσωμον ὄρνιθα τίθενται 15—18 ᾠά. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐπῳάσεως καὶ καθ' ἑκάστην πρωΐαν καὶ πάντοτε κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν εἶναι ἐπάναγκες νὰ ἐξαναγκάζηται ἡ ὄρνις νὰ ἐγείρηται ἐκ τῶν ᾠῶν, διότι πολλαὶ ὄρνιθες ἔχουσι τοιοῦτον ζῆλον πρὸς τὴν ἐπῴασιν, ὥστε οὐδόλως ἐγείρονται ἐξ αὐτῶν καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐπῳάσεως. Ἡ ὄρνις δέον ν' ἀπομακρύνεται ἀπὸ τῶν ᾠῶν περὶ τὸ $^1/_4$ τῆς ὥρας, ὅπως εἰς τὸ διάστημα τοῦτο τρώγῃ, πίνῃ, τινάσσεται κλπ. Κατὰ τὸ διάστημα ἐπίσης τοῦτο δέον νὰ ἐξετάζωνται τὰ ᾠὰ καὶ ν' ἀπορρίπτωνται τὰ τεθραυσμένα, ἄγονα κλπ.

Νῆσσα καὶ χήν. Τὰ πτηνὰ ταῦτα εἶναι δυστροπώτερα καὶ ἀτακτότερα τῆς ὄρνιθος καὶ πολλάκις παρ' ὅλον τὸν ἐξαναγκασμὸν τίκτουσι τὰ ᾠά των κατ' εὐθεῖαν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἢ τὰς ὄχθας οἱουδήποτε ὕδατος. Γενικῶς εἶναι κακαὶ μητέρες καὶ καταστρέφουσι πλεῖστα ἐκ τῶν ἐπῳαζομένων ᾠῶν των.

Μελεαγρίς. Καὶ τὸ πτηνὸν τοῦτο, ὅπερ παρ' ὅλην τὴν ἐξημέρωσίν του διατηρεῖ τὴν ἀγρίαν φύσιν του, τὰ πρὸς ἐπῴασιν ᾠά του ἐναποθέτει εἰς οἱονδήποτε μέρος, ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἐντὸς τῶν χόρτων κτλ. Ἐφ' ὅσον συλλεγῶσι τὰ ᾠά της καὶ τεθῶσιν εἰς ἕτερον μέρος, παρ' ὅλον τὸν ἐξαναγκασμόν, εἶναι ἀδύνατον νὰ τὰ ἐπῳάσῃ.

Περιστερά. Ἡ θήλεια γεννᾷ δύο ᾠά, τὰ ὁποῖα ἐπῳάζουσιν ἀμφότεροι οἱ γεννήτορες. Γενικῶς εἶναι ἐπιμελεῖς εἰς τὴν ἐπῴασιν, ἀρκεῖ νὰ εὑρίσκωσι πρόχειρον τροφὴν καὶ ὕδωρ.

Ἰνδόρνις. Ὁ ἰνδόρνις (γάλλος) γεννᾷ κατ' ἔτος καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς μὲν τοῦ ἔαρος 16—20 ᾠά, κατὰ τὸ τέλος δὲ τοῦ φθινοπώρου περὶ τὰ 10—12 ᾠά, ἀλλὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα εἶναι ἄγονα. Ἐπειδὴ ὁ ἰνδόρνις εἶναι κακὴ μήτηρ, διὰ τοῦτο πολὺ πρὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ᾠοτοκίας καὶ ἐφ' ὅσον προορίζουσι τοῦτον δι' ἐπῴασιν, τὸν θέτουσιν ἐντὸς φωλεᾶς ξυλίνης ἢ ἐκ καλάμων κατεσκευασμένης καὶ κλείουσιν ταύτην ἄνωθεν, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ ἐξέλθῃ. Κατὰ εἰκοσιτετράωρον ἀνοίγουσι τὸ κιβώτιον καὶ τὸ πτηνὸν μένει ἐλεύθερον ἐπὶ 2 περίπου ὥρας καὶ εἶτα ἐπανακλείεται εἰς τὴν φωλεάν του. Τοῦτο ἐπαναλαμβάνεται ἐπὶ ἀρκετὰς ἡμέρας, ὥστε, ὅταν ἔλθῃ ἡ ἐποχὴ τῆς ᾠοτοκίας, τότε τὸ πτηνὸν ἐκ συνηθείας, ἣν ἀπέκτησεν, ἐπῳάζει ἐλεύθερον πλέον τὰ ᾠά του.

Τεχνητὴ ἐπῴασις. Διὰ τῆς τεχνητῆς ἐπῳάσεως ἐπιτυγχάνεται ἐν τοῖς ἐπωαστηρίοις ἡ παραγωγὴ νεοσσῶν εἰς πᾶσαν ἐποχὴν τοῦ ἔτους, καὶ ὑπὸ τὰς δυσμενεστέρας τῶν συνθηκῶν, καὶ ἡ ἀσυγκρίτως μεγαλυτέρα ἀπόδοσις εἰς ποσόν. Κυρίως διενεργεῖται διὰ τὰ ᾠὰ τῆς ὄρνιθος καὶ τῆς νήσσης, διότι ἡ τεχνητὴ ἐπῴασις ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν τούτων δίδει τὰ ἄριστα τῶν ἀποτελεσμάτων, καὶ σήμερον διενεργεῖται εἰς εὐρυτάτην κλίμακα εἰς πάσας τὰς χώρας τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου. Ἡ τεχνητὴ ἐπῴασις ἔχει μεγάλην ἀπόδοσιν, ἐφ' ὅσον λαμβάνει χώραν ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου μέχρι τέλους Μαΐου διὰ τὰς ὄρνιθας, καὶ ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου μέχρι τοῦ Μαρτίου διὰ τὰς νήσσας. [Διὰ τὴν τεχνητὴν ἐπῴασιν βλ. λ. *ἰνδόρνις μελεαγρίς, νῆσσα* καὶ *ὄρνις.*]

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

— [ΙΧΘΥΟΛ.] Βλ. *ἰχθυοκομία.*

— [ΣΗΡΟΤΡΟΦ.] Βλ. *σηροτροφία.*

—ἐπῳάσεως στάδιον *[Μικροβ.].* Καλεῖται οὕτω τὸ χρονικὸν διάστημα, τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖται, ἵνα τὰ ἐν τῷ ὀργανισμῷ ἀνθρώπου ἢ ζῴου εἰσδύσαντα παθογόνα μικρόβια ἐπιφέρωσι τὴν ἔκρηξιν τῶν νοσηρῶν συμπτωμάτων. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς μολύνσεως τοῦ ὀργανισμοῦ ὑπὸ τῶν παθογόνων μικροργανισμῶν, ἄρχονται οὗτοι πολλαπλασιαζόμενοι ἐντὸς τοῦ σώματος, μὴ δυνάμενοι νὰ ἐπιφέρωσι τὰς νοσηρὰς ἐκδηλώσεις, εἰμὴ ὅταν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ὑπερβῇ ὅριόν τι, ἄλλοτε ἄλλο, ἀναλόγως τῶν ἑκάστοτε περιστάσεων. Ἡ διάρκεια τοῦ σταδίου ἐπῳάσεως ποικίλλει ἐπὶ τῶν διαφόρων νοσημάτων, ἐξαρτωμένη κυρίως ἐκ τοῦ εἴδους τοῦ μικροβίου. Καὶ συνήθως μὲν ἐπὶ τῶν περισσοτέρων μικροβιακῶν νόσων ἡ ἐπῴασις διαρκεῖ ἐπ' ὀλίγας ἡμέρας, δυνατὸν ὅμως νὰ ὑπάρξωσι καὶ περιπτώσεις τινὲς νοσημάτων μὲ ταχίστην ἐπῴασιν, μόλις ἐπὶ ὥρας τινὰς διαρκοῦσαν (ὡς π. χ. ἐπί τινων περιπτώσεων ὀστρακιᾶς) ἢ τοὐναντίον μὲ μακροχρόνιον ἐπῴασιν, ἀπαιτοῦσαν τὴν πάροδον μηνῶν (π. χ. περιπτώσεις τινὲς λύσσης) ἢ καὶ ἐτῶν ἔτι (π. χ. λέπρα). Ἀλλ' ὅμως καὶ προκειμένου περὶ τοῦ αὐτοῦ εἴδους μικροβιακῶν παραγόντων ἡ διάρκεια τῆς ἐπῳάσεως δὲν εἶναι πάντοτε ὡρισμένη, διότι πλεῖστοι δευτερεύοντες παράγοντες ἐξασκοῦσι σχετικὴν ἐπίδρασιν, ὡς π. χ. ὁ ἀριθμὸς τῶν μικροβίων, δι' ὧν ἐπῆλθεν ἡ μόλυνσις, ὁ βαθμὸς τῆς λοιμογόνου δυνάμεως αὐτῶν, ἡ θύρα εἰσδύσεως αὐτῶν ἐν τῷ ὀργανισμῷ, ἡ προβαλλομένη ὑπὸ τοῦ μολυνθέντος ὀργανισμοῦ μείζων ἢ ἐλάσσων ἀντίστασις κ. ἄ. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ σταδίου ἐπῳάσεως οὐδὲν συνήθως σύμπτωμα προδίδει τὴν μέλλουσαν νὰ ἐκραγῇ νόσησιν, ἐνίοτε ὅμως ἐμφανίζονται σημεῖα τινὰ καθιστῶντα ἔκδηλον ἀνωμαλίαν ἀόριστον περὶ τὰς λειτουργίας τοῦ ὀργανισμοῦ (ὡς κεφαλαλγία, ἀτονία, ἀνορεξία κλπ.).

Κ. ΚΕΡΕΣΤΕΤΖΗΣ

ἐπωαστήρ, *—ῆρος* (ὁ)· ὁ ἐπῳάζων, ὁ οἱονεὶ ἐπῳάζων.

—[Ζωοτεχν.] Καλεῖται *ἐπωαστὴρ* ἡ φωλεά, κάλαθος ἢ ξύλινον ἢ μετάλλινον κιβώτιον, ἐν ᾗ τοποθετοῦνται τὰ πρὸς ἐπῴασιν ᾠά. Συνήθως μεταχειρίζονται τοὺς ἐπωαστῆρας διὰ τὰ ᾠὰ τῶν ὀρνίθων (βλ. λ. *ὄρνις* καὶ *ὀρνιθοκομία*).

Δ. Ν. Π.

ἐπωαστήριον· βλ. *ἐπωαστικὴ* μηχανή· || ὁ τόπος ἔνθα γίνεται ἡ ἐπῴασις.

ἐπωαστικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπῴασιν, ὁ τῆς ἐπῳάσεως: «ἡ ἄμμος εἶναι ἐπωαστικὸν μέσον τῶν ᾠῶν τῶν χελωνῶν» || ὁ ἐπῳάζων: «πτηνὰ ἐπωαστικά».—Ἐπίρρ. ***ἐπωαστικῶς.***

—ἐπωαστικὴ μηχανή, ἢ ***ἐπωαστήριον*** *[Ζωοτεχν.].* Καλεῖται οὕτως εἰδικὴ μηχανὴ χρησιμεύουσα πρὸς ἐπῴασιν τῶν ᾠῶν διαφόρων κατοικιδίων πτηνῶν καὶ ἰδίως τῶν ᾠῶν τῆς ὄρνιθος (βλ. λ. *ὄρνις, ὀρνιθοκομία*).

Δ. Ν. Π.

—ἐπωαστικὸς ***κλίβανος*** *[Μικροβ.]* Καλεῖται οὕτω (ἢ ἄλλως *θερμοσταθής*) ὁ ἐν τοῖς μικροβιολογικοῖς ἐργαστηρίοις χρησιμοποιούμενος κλίβανος πρὸς καλλιέργειαν τῶν μικροβίων. Ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ κλιβάνου τούτου διατηρεῖται πάντοτε σταθερὰ ἡ αὐτὴ θερμοκρασία (ἀναλόγως τῶν ἑκάστοτε περιστάσεων ὁριζομένη), ὑπαρχόντων πρὸς τοῦτο εἰδικῶν ὀργάνων, ἅτινα προσαρμόζονται εἰς τὸν κλίβανον καὶ καλοῦνται θερμορρυθμισταί. Συνήθως ἡ θερμοκρασία τῶν κλιβάνων τούτων ρυθμίζεται εἰς τοὺς 37°. Θερμαίνονται δ' οἱ κλίβανοι διὰ λυχνιῶν πετρελαίου ἢ φωταερίου ἢ δι' ἠλεκτρικοῦ ρεύματος.

Κ. Κ.

ἐπωβελία (ἡ) *['Αττ. Δίκ.].* Ἐκαλεῖτο οὕτω κατὰ τὸν Ἁρποκρατίωνα ὡρισμένον «προστίμημα», ἀνεξάρτητον τῆς δικαστικῆς ἐκτιμήσεως, δηλαδὴ τῆς ἀξίας τοῦ πράγματος, ἐπεβάλλετο δὲ κατὰ τοῦ ἐγείροντος κακοβούλως χρηματικὴν δίκην κατά τινος καὶ ἰδίως ἐπὶ τῶν ναυτικῶν ὑποθέσεων. Ἐκαλεῖτο δὲ ἐπωβελία, διότι ἐκτὸς τῆς ἀξίας τοῦ ἀντικειμένου ἔπρεπε νὰ πληρωθῇ προσέτι εἷς ὀβολὸς δι' ἑκάστην δραχμὴν τοῦ τιμήματος καὶ κατεβάλλετο μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς ἀποφάσεως πρὸς τὸν νικῶντα διάδικον καὶ οὐχὶ πρὸς τὸ δημόσιον.

Ἡ ἐπωβελία ἐπεβάλλετο ἐπίσης καὶ πρὸς τὸν εἰσάγοντα «παραγραφὴν» ἐναγόμενον καὶ μὴ λαμβάνοντα τὸ $^1/_5$ τῶν ψήφων τῶν δικαστῶν, καὶ ἦτο ἀνάλογος τοῦ αἰτουμένου διὰ τῆς ἀνταγωγῆς ποσοῦ.

Μ. Π. Ε.

ἐπῳδὴ (ἡ)· τὸ ἐπᾳδόμενον πρὸς θεραπείαν, ᾠδὴ μαγικὴ ἀπαγγελλομένη συνήθως ἢ καὶ ᾀδομένη ἐπί τινος πρὸς θεραπείαν τῆς νόσου, τὴν ὁποίαν πάσχει, γοητεία, κοιν. *ξόρκι.*

— *[Μουσ.]* Ἡ *ἐπῳδὴ* εὑρίσκεται στενῶς συνδεδεμένη μὲ αὐτὴν τὴν γένεσιν τῆς μουσικῆς. Εἰς ὅλους σχεδὸν τοὺς λαοὺς τὰ πρῶτα ᾄσματα ὑπῆρξαν μαγικὰ τραγούδια, διὰ τῶν ὁποίων κατέληξαν οὗτοι σὺν τῷ χρόνῳ εἰς τὴν θρησκευτικὴν πίστιν καὶ τὴν λατρείαν τοῦ θείου. Ἤδη εἰς πυραμίδα τινὰ τῆς Αἰγύπτου ὑπάρχει χαραγμένη μαγικὴ ἐπῳδὴ ἀναφερομένη εἰς τὸν φαραὼ Οὔνα, διὰ τῆς ὁποίας ἱκετεύονται αἱ θεῖαι δυνάμεις νὰ προφυλάξουν αὐτὸν ἐκ τῶν δηγμάτων τῶν ὄφεων. Κατὰ τὸν Μασπερὸ ἡ ἐπῳδὴ αὕτη ἔχει ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ μαγικοῦ τραγουδιοῦ.

Ὁ περίφημος θρῦλος τοῦ Ὀρφέως, ὅστις διὰ τῶν μαγικῶν ἤχων τῆς λύρας του ἐγοήτευεν αὐτὰ τὰ θηρία, δὲν εἶναι μοναδικὸς καὶ ἔχει τὸ πρότυπόν του εἰς τὸν Κινέζον Ὀρφέα, τὸν αὐτοκράτορα Φοῦ-Χί, ὅστις ἔγραψεν ἐπῳδὰς «διὰ νὰ δαμάζῃ τὰ ἄγρια θηρία καὶ νὰ φέρῃ τὴν ὁμόνοιαν μεταξὺ τῶν ὑπαλλήλων του». Παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς εὑρίσκομεν ὁμοίως ἐπῳδήν τινα ὀνομαζομένην ράγκ. διὰ τῆς ὁποίας ἐπικαλοῦνται οὗτοι τὰς θείας δυνάμεις νὰ τοῖς ἀποστείλωσι βροχὴν ἢ νὰ καταπαύσουν αὐτήν. Παρὰ τοῖς ἐρυθροδέρμοις τῆς Ἀμερικῆς συναντῶμεν ἐκ παραλλήλου ἄπειρα παραδείγματα ἐπῳδῶν, διὰ τῶν ὁποίων ἐπικοινωνοῦσιν οὗτοι πρὸς τὰ πνεύματα. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἐξ ἄλλου, ἐκτὸς τοῦ προαναφερθέντος θρύλου τοῦ Ὀρφέως, ἀνὰ πᾶν βῆμα ἔχομεν παραδείγματα ἐπῳδῶν, ὅπως π. χ. εἰς τὴν Ὀδύσσειαν (τ, 457):

> . . . ἐπαοιδῇ δ' αἷμα κελαινὸν
> Ἔσχεθον . . .

ἢ εἰς τὸν «Ἱππόλυτον στεφανηφόρον» τοῦ Εὐριπίδου (478):

> Νοσοῦσα δ' εὖ πως τὴν νόσον καταστρέφου.
> Εἰσὶν δ' ἐπῳδαὶ . . .

Αἱ ἐπῳδαὶ αὗται καὶ αἱ συγγενεῖς των, τὰ *ἐπιλοίμια*, εἶχον θεραπευτικὴν δύναμιν, ἐξ οὗ καὶ ἡ τόσον συνήθης χρῆσίς των.

Ἀλλ' ἐὰν διὰ τῶν ἐπῳδῶν ἔχωμεν τὰ ἀρχαιότερα δείγματα τῆς συνενώσεως τῆς μουσικῆς μετὰ τῆς ποιήσεως, διὰ τῆς προσθήκης τῆς μαγικῆς ὀρχήσεως, κυριωτάτου στοιχείου τῶν περισσοτέρων ἐπῳδῶν, ἐπιτυγχάνομεν τὸν τρίτον μέγιστον παράγοντα, ἀποτελοῦντα αὐτὴν ταύτην τὴν βάσιν τῆς μουσικῆς τέχνης, τὸν ρυθμόν. Οἱ ἀρχαιότεροι τῶν χορῶν ἔχουσι χαρακτῆρα σαφῶς μαγικῆς ἱεροτελεστίας καὶ προσπαθοῦσι διὰ τῶν κινήσεων νὰ ἐκφράσωσι τὸ νόημα τῆς ἐπῳδῆς. Οἱ χοροὶ τοῦ καγκουρώ, εἰς ὡρισμένας ἀγρίας φυλὰς τῆς Αὐστραλίας, οἱ τῆς ἄρκτου, τοῦ λύκου, τῆς φώκης, τοῦ κόρακος, εἰς τοὺς Ἐσκιμώους κλπ. ᾀδόμενοι συνάμα καὶ χορευόμενοι εἶναι τέλεια ὑποδείγματα ρυθμικῆς ἐπῳδῆς. Ἐκ δὲ τῆς ἑνώσεως τῶν τριῶν τούτων κυρίων στοιχείων τοῦ μαγικοῦ τραγουδιοῦ: τῆς ποιήσεως, τοῦ μέλους καὶ τοῦ ρυθμοῦ, ἕλκουν τὴν γένεσιν σὺν τῷ χρόνῳ οἱ πρῶτοι ἱεροὶ ὕμνοι, οἵτινες πάλιν ἀποτελοῦσι τὴν ἀπαρχὴν τῆς ὠργανωμένης μουσικῆς τέχνης.

Γ. Σ.

— *[Λαογρ.]* Ὀνομάζουσιν *ἐπῳδάς*, μαγικάς τινας ἐπικλήσεις, αἱ ὁποῖαι, ἀποτελοῦσαι κατ' ἀρχὰς μαγικὰ ᾄσματα, σὺν τῷ χρόνῳ ἐπεκράτησε ν' ἀπαγγέλλωνται μόνον, συνοδευόμεναι πολλάκις καὶ ὑπὸ σχετικῶν μαγικῶν πράξεων, χορῶν, χειρονομιῶν κλπ. Βασικὸς σκοπὸς τῶν ἐπῳδῶν, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν πάντοτε δημιούργημα τῶν κατὰ φύσιν βιούντων λαῶν, εἶναι ἡ δι' αὐτῶν ἐκδίωξις δαίμονός τινος προκαλοῦντος ἀνεπιθύμητον κατάστασιν καὶ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τῶν ἐπηρειῶν αὐτοῦ, διότι διὰ τοὺς κατὰ φύσιν λαούς, παρ' οἷς ἡ ἐμψυχοῦσα φαντασία εἶναι ἄκρως ἀνεπτυγμένη, πᾶν κακὸν εἶναι προσωπικὸν ὄν, δαίμων δυνάμενος διὰ καταλλήλων μαγικῶν μεθόδων νὰ ἐξουδετερωθῇ καὶ νὰ ἐκδιωχθῇ. Ἐν ἀρχῇ, ὁπότε τὴν ᾆσιν τῶν ἐπῳδῶν συνώδευον καὶ διάφοροι μιμικαὶ κινήσεις, τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπῳδῆς, ὡς τοιαύτης, ἐθεωρεῖτο

Digitized by Google

ἱκανὸν ν' ἀποδιώξῃ τὴν κακὴν ἐπήρειαν, ἄνευ τῆς βοηθείας ἄλλου τινός. Ἡ δύναμις αὕτη ἐνομίζετο ὅτι εὑρίσκετο ἐντὸς τοῦ ἤχου, τῶν λέξεων καὶ τῶν χειρονομιῶν. Βραδύτερον ὅμως, εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ ἐπάδοντος προσεκλήθη καὶ τὸ θεῖον διὰ παρεμβολῆς, ἐντὸς τῆς ἐπῳδῆς, καὶ ἐπικλήσεως αὐτοῦ, καὶ διὰ μεταβολῆς οὕτω τῶν ἐπῳδῶν εἰς θρησκευτικὰς σχεδὸν εὐχάς. Τὸ γεγονὸς ὅμως τοῦτο οὐδόλως ἠλάττωσε τὸν μυστηριώδη χαρακτῆρα τῆς ἐπῳδῆς καὶ τὴν πίστιν ἐπὶ τὴν μαγικὴν δύναμιν τῶν ἐν αὐτῇ περιεχομένων λέξεων. Ἕνεκα τούτου, αἱ ἐπῳδαί, παραφθειρόμεναι μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, παρ' ὅλην τὴν προσπάθειαν τῆς στερεοτύπου διατηρήσεώς των — προσπάθειαν δικαιολογουμένην ἐκ τῆς πίστεως ἐπὶ τὴν δύναμιν τῶν λέξεων –, κατήντησαν ἀκατανόητα συνονθυλεύματα λέξεων, ἐπαναλαμβανόμενα ὡς ψελλίσματα καὶ ἐκτιμώμενα πολλάκις κατ' εὐθὺν λόγον πρὸς τὸ ἀκατανόητον αὐτῶν.

Ἡ χρῆσις ἐπῳδῶν διὰ ποικίλας αἰτίας (θεραπεία ἀσθενειῶν ζῴων, ἀνθρώπων, φυτῶν, προαγωγὴ βλαστήσεως, ἀποδίωξις βλαβερῶν ἐντόμων καὶ ζῴων, ἀποτροπὴ χαλάζης, ἀποπομπὴ ἐνοχλητικῶν δαιμονίων κλπ.) εἶναι διαδεδομένη ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων εἰς ὅλους τοὺς λαούς. Εἰς τοὺς Ἰνδούς, Χαλδαίους, Αἰγυπτίους, ἡ ἐπῳδὴ ἠσκεῖτο ἐπισήμως ὑπὸ τῶν ἱερέων καὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησι δὲ δὲν ἦτο ἄγνωστος. Εἰς τὸν Ὅμηρον, τὸ αἷμα τὸ ὁποῖον ἔρρεεν ἐκ τῆς πληγῆς τοῦ Ὀδυσσέως «ἐπαοιδῇ ἔσχεθον» (Ὀδυσ. τ. 456). Παρὰ Ρωμαίοις αἱ ἐπῳδαὶ ἦσαν κοινοτάτης χρήσεως διὰ πᾶσαν περίστασιν τοῦ βίου. Σῴζονται στίχοι, οἵτινες, ἀναγνωρίζοντες δύναμιν θεραπευτικὴν εἰς τοὺς ἀστέρας καὶ τὰ βότανα, δίδουν τὰ πρωτεῖα εἰς τὰς λέξεις (maxima vis verbis est). Μὲ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐνισχύεται τὸ μυστηριακὸν στοιχεῖον ἐν τῇ ζωῇ καὶ εἰσελαύνουν διάφοροι ἀνατολικαὶ δοξασίαι, διακρινόμεναι διὰ τὸν μυστικισμόν των καὶ τὸν δεισιδαιμονιακὸν χαρακτῆρά των. Ἡ χρῆσις τῶν ἐπῳδῶν διεδόθη εἰς ὅλα τὰ κοινωνικὰ στρώματα. Οἱ Χριστιανοὶ παραλαβόντες ἐκ τῶν ἐθνικῶν τὰς ἐπῳδὰς ἐγκατέμειξαν εἰς αὐτὰς ἰδικά των δογματικὰ στοιχεῖα καὶ ἐπεδόθησαν μετὰ μεγάλης πίστεως εἰς τὴν χρησιμοποίησίν των. Τὸ ἰσχυρότατον τοῦτο ρεῦμα οὔτε πρὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πατέρων συνήντησεν ἀντίστασιν. Ὁ Ὠριγένης, ἀναγνωρίζων τὴν δύναμιν τῶν ἐπῳδῶν, ἐπεδίδετο καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν νέων μὲ χριστιανικὴν βάσιν. Ἐξ ἄλλου, κατ' οὐσίαν καὶ αἱ πολυάριθμοι *εὐχαί*, αἱ εἰς διαφόρους περιστάσεις ἀναγιγνωσκόμεναι καὶ ὑπὸ τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας χρησιμοποιούμεναι, τὴν ἀρχήν των ἔχουν εἰς ταύτας τὰς μαγικὰς ἐπῳδάς.

Σήμερον ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ αἱ ἐπῳδαὶ καλοῦνται *ξόρκια, γητέματα, γητειές*, ἀπαγγελλόμεναι δὲ συνοδεύονται πολλάκις καὶ ὑπὸ σχετικῶν κινήσεων, ἐχουσῶν μαγικὴν σημασίαν. Χαρακτηριστικώτεραι ἐκ τῶν πράξεων τούτων εἶναι τὸ μούτζωμα, τὸ φτύσιμο, τὸ φύσημα, τὸ γλύψιμο τοῦ μετώπου, τὸ σταύρωμα κλπ. Αἱ ἐπῳδαὶ τηροῦνται μυστικαί, μὴ ἀνακοινούμεναι εἰς ἄλλους, διότι διατρέχουν τὸν κίνδυνον ν' ἀπολέσουν τὴν μαγικήν των δύναμιν. Συνήθως ὑποκλέπτονται, τηρουμένης τῆς ἀπαιτήσεως ὅπως ὁ ὑποκλέπτων εἶναι ἀντιθέτου φύλου, ἐκείνου ὅστις κατέχει τὴν ἐπῳδήν. Πολλαὶ τῶν ἐπῳδῶν πιστεύεται σήμερον ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ὅτι ἔχουν τὴν ἀρχήν των εἰς τὸν Ἰησοῦν, τὴν Θεοτόκον καὶ ἄλλους ἥρωας τῆς χριστιανικῆς θρησκείας (βλ. λ. *βασκανία* τ. ΣΤ' σ. 806 γ κ. ἑξ.).

Αἱ νεοελληνικαὶ ἐπῳδαί, πολλαὶ τῶν ὁποίων ἕλκουσι τὴν προέλευσίν των ἐκ τοῦ Βυζαντίου καὶ διατηροῦν ἀκόμη ἐν πολλοῖς τὴν λογίαν γλῶσσάν των, δύνανται νὰ καταταχθοῦν εἰς διαφόρους κατηγορίας, ὧν σπουδαιότεραι εἶναι αἱ ἑξῆς: α) Ἄμεσοι ἐπῳδαί, συνιστάμεναι εἰς ἁπλῆν μνείαν τοῦ ἐπιθυμουμένου: π. χ. «ὅλο ποῦλες καὶ κατσοῦλες» ἀπαγγελλομένη ἐπὶ ἐπιθυμουμένης εὐγονίας. β) Ἐξορκιστικαὶ ἐπῳδαί, συνιστάμεναι εἰς κλῆσιν, ἐπιταγὴν ἢ ἐξορκισμὸν τοῦ κακοῦ, καὶ συνοδευόμεναι ἐνίοτε ὑπὸ ὀνομάτων διαφόρων ἁγίων. γ) Ἀπειλητικαὶ ἐπωδαί, καθ' ἃς ὁ ἐπάδων, ἢ ὁ ἐπικαλούμενος ἅγιος, ἢ θηρίον τι ἀπειλεῖ τὸ κακόν. δ) Ἐπικλητικαὶ ἐπῳδαί, καθ' ἃς τὸ κακὸν ἀποστέλλεται εἰς διάφορα ἐπικαλούμενα πρόσωπα ἢ πράγματα· π.χ. «ἄστρι μου, πρωτάστρι μου, μοῦ 'δωσες τὰ πρόβατά σου, τὰ φύλαξα, τὰ βόσκησα, πᾶρ' τα, δῶσ' τα κι' ἄλλουνοῦ». ε) Ὀνοματικαὶ ἐπῳδαί, ἐν αἷς ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ πάσχοντος μόνον ἢ μετὰ τοῦ ὀνόματος ἡρώων τῆς θρησκείας. στ) Παρομοιαστικαὶ ἐπῳδαί, καθ' ἃς διατυποῦται εὐχὴ διὰ παρομοιώσεως: «καθὼς σαρώνει ἡ σκοῦπα, νὰ φύγῃ ὁ πόνος», συνοδευόμεναι καὶ ὑπὸ τῶν ἀντιστοίχων πράξεων. Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν παρομοιαστικῶν ἐπῳδῶν δύνανται νὰ ὑπαχθοῦν καὶ αἱ διηγηματικαί, συνιστάμεναι εἰς μικρὰν διήγησιν τῆς προσβολῆς καὶ τῆς θεραπείας ἀπό τινος κακοῦ, καὶ αἱ μειωτικαὶ καθ' ἃς λαμβάνουσιν ἀριθμόν τινα ὄντων, συνήθως ἐννέα, τὸν ὁποῖον ἐλαττοῦσι βαθμηδὸν μέχρις ἐκμηδενίσεως, ἥτις σημαίνει καὶ τὴν ἐκμηδένισιν τῆς νόσου. ζ) Τροπάρια διάφορα τῆς Ἐκκλησίας. η) Ξέναι ἐπῳδαὶ ἀποτελούμεναι ἐξ ἀγνώστων, ἀκατανοήτων καὶ μαγικῶν λέξεων, ἢ ἐκ λέξεων ἄλλων γλωσσῶν. Οὕτως ἀναφέρεται ἐπῳδὴ κατὰ τοῦ δήγματος ὄφεως ἀποτελουμένη ἐξ ἀγνώστων λέξεων: «ἀστονάξω· μέρα· ἀγατούκου· ἀστονάξου· κ. λ. π.».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Heim*, Incantamenta magica Graeca Latina εν «Jahr. für Philologie Supp.» τ. ΚΑ'.—*F. Pradel*, Griechische und Süditalienische Gebete κλπ (1907).—*Vassiliev*, Anecdota Graecobyzantina.—*W. Wundt*, Völkerpsychologie (τ. Γ', Δ, Ε', ΣΤ, Θ', passim).—Ὅλοι οἱ τόμοι τοῦ περιοδικοῦ «Λαογραφία». —Τοῦ περιοδικοῦ «Ἑβδομὰς» ὁ Α' τόμος.—*Ν. Γ. Πολίτου*, Αἱ ἀσθένειαι κατὰ τοὺς μύθους τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ εν «Δελτ. Ἱσ. Ἐθν. Ἑταιρ.» τ. Α.—*Σ. Κυριακίδου*, Ἑλληνικὴ Λαογραφία Α., σ. 99 κ. ἑξ.

—Ω.

ἐπῳδικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἐπῳδὸν στίχον, ὁ τοῦ ἐπῳδοῦ, ἀντιθ. *προῳδικός*: «ἐπῳδικὸν κῶλον, — μέλος». — Ἐπίρρ. ***ἐπῳδικῶς.***

— **ἐπῳδικὴ *σύνθεσις***· ὁ ἁπλούστατος στροφικὸς τύπος, καθ' ὃν εἰς μικρότερον στίχον ἐπιφέρεται ἄλλος βραχύτερος, ὅπως συμβαίνει εἰς τὰ ἐλεγειακὰ δίστιχα.

ἐπῳδὸς (ὁ) ἀντὶ οὐσιαστ. κατὰ παράλειψιν τοῦ *στίχος*: «ἐπῳδὸς στίχος»· ὁ ἐπᾳδόμενος στίχος, τὸ μεθ' ἑκάστην στροφὴν ἐπαναλαμβανόμενον μέλος· συνήθως ἡ *ἐπῳδός*, κοιν. *τσάκισμα* ἢ *γύρισμα*· ‖ ποίημα βραχὺ συντεταγμένον κατὰ τὴν *ἐπῳδικὴν* (βλ. λ.) σύνθεσιν: «οἱ ἐπῳδοὶ τοῦ Ὁρατίου»· ‖ μεταφρ. πᾶν ὅ,τι ἐπαναλαμβάνει τις στερεοτύπως ὡς κατακλεῖδα ἄλλου ζητήματος, πρβλ. τὸ Κάτωνος ceterum censeo Carthaginem esse delendam.

— *Λογοτ.]* Ἐκαλεῖτο *ἐπῳδὸς* παρ' ἀρχαίοις: α') Πᾶς βραχύτερος στίχος ἀκολουθῶν ἕνα ἢ πλείονας μακροτέρους. Κατ' ἐπέκτασιν δὲ ἐκλήθη *ἐπῳδὸς* καὶ *ἐπῳδικὴ περίοδος* καὶ ἡ περιέχουσα τὸν βραχύτερον τοῦτον στίχον στροφή. Ὅταν ὅμως ὁ βραχύτερος στίχος ἡγεῖτο τοῦ μακροτέρου, τότε ἡ περίοδος ἐκαλεῖτο *προῳδική*. Εὑρετὴς τῶν ἐπῳδῶν θεωρεῖται ὁ Ἀρχίλοχος, ὅστις συνεδύασε δακτυλικὰ καὶ ἰαμβικὰ μέτρα ἐν τοῖς σατιρικοῖς αὐτοῦ ποιήμασι. Τοῦτον ἐμιμήθη ὁ Ὁράτιος ἐν τῇ συλλογῇ τῶν «Ἐπῳδῶν» αὐτοῦ. Εἰς τὰς συνήθεις μορφὰς τῶν ἐπῳδικῶν περιόδων συνδυάζονται ὁ δακτυλικὸς ἑξάμετρος μετὰ τοῦ δακτυλικοῦ τετραμέτρου ἢ τριμέτρου καὶ ὁ ἰαμβικὸς τρίμετρος μετὰ τοῦ ἰαμβικοῦ διμέτρου· ἐπίσης ὁ δακτυλικὸς ἑξάμετρος μετὰ τοῦ ἰαμβικοῦ τριμέτρου ἢ διμέτρου κ.τ.λ.

β') Ὁ κατὰ διαλείμματα ἔν τινι ποιήματι συχνάκις ἐπανερχόμενος στίχος, ὡς ὁ παρὰ Θεοκρίτῳ:

Ἄρχετε βουκολικᾶς, Μῶσαι φίλαι, ἄρχετ' ἀοιδᾶς
(Εἰδύλλ. Α'.)

ἢ ὁ παρὰ Βίωνι ἐν τῷ «Ἐπιταφίῳ τοῦ Ἀδώνιδος»:

Αἰάζω τὸν Ἄδωνιν· ἐπαιάζουσιν Ἔρωτες

καὶ ὁ παρὰ Μόσχῳ ἐν τῷ «Ἐπιταφίῳ τοῦ Βίωνος»:

Ἄρχετε, Σικελικαί, τῶ πένθεος ἄρχετε, Μοῖσαι.

Ὁ τοιοῦτος στίχος ἐκαλεῖτο καὶ «ἐπιφθεγματικὸς» (λατ. intercalaris καὶ epiphthegmaticus).

γ') Τὸ μετὰ τὴν «στροφὴν» καὶ «ἀντιστροφὴν» τῶν ὕμνων (ὡς τοῦ Πινδάρου) καὶ τῶν χορικῶν ᾀσμάτων ἐν τοῖς δράμασιν ἀκολουθοῦν μέρος τοῦ ποιήματος.

δ') Ὁ ἐν τοῖς χορικοῖς, πολεμικοῖς καὶ παροινίοις ᾄσμασι τοῦ μεσαίωνος καὶ τῶν νεωτέρων χρόνων μετὰ μίαν ἢ πλείονας στροφὰς ἐπαναλαμβανόμενος στίχος ἢ στίχοι ἢ ὁλόκληρος στροφὴ διαφόρου πρὸς τὸ κύριον ποίημα ρυθμοῦ ἢ μέτρου, τὸ γαλλιστὶ λεγόμενον refrain. Σκοπὸς ταύτης τῆς ἐπῳδοῦ ἦτο νὰ ποικίλλῃ τὴν μονοτονίαν τῆς μελῳδίας ἢ τοῦ χορευτικοῦ ρυθμοῦ καὶ μάλιστα νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν συμμετοχὴν εἰς τὸ ᾆσμα καὶ τῶν ἄλλων παρισταμένων, καθότι διὰ τῆς συχνῆς ἐπαναλήψεώς της ἡ ἐπῳδὸς εὐκολώτερον ἐκμαθαίνεται. Ἡ τοιαύτη ἐπῳδὸς ἐχρησιμοποιήθη πιθανῶς τὸ πρῶτον εἰς τὰ θρησκευτικὰ ᾄσματα τῆς τε Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, ὅτε τὸ ἐκκλησίασμα μεθ' ἕκαστον τροπάριον κτλ. ὑπέψαλλε τά: «Κύριε ἐλέησον», «Ἀλληλούϊα», «Ἀμήν», «ὁ υἱὸς καὶ Θεός μου» *(Ρωμανοῦ τοῦ μελῳδοῦ)*, «Λυτρωτά, ὁ Θεός, εὐλογητὸς εἶ» κτλ. Εἰς τὰ δημώδη ἡμῶν ᾄσματα ἡ ἐπῳδὸς αὕτη, συχνοτάτη οὖσα, καλεῖται *γύρισμα* (βλ.λ.) καὶ «τσάκισμα», τὸ ὁποῖον δὲν ἐπανέρχεται ἀπαραιτήτως μόνον μεθ' ἑκάστην στροφήν, ἀλλὰ καὶ ἐντὸς αὐτῆς (ὡς ἄλλωστε συμβαίνει καὶ μὲ τὰ refrain)· οὐχὶ δὲ σπανίως καὶ ἐντὸς τοῦ στίχου διαμελίζον πολλάκις καὶ τὰς λέξεις ἵνα παρεμβληθῇ, ὡς π.χ.

Βγαίνουν οἱ Βλα—Χαράλαμπε,—
βγαίνουν οἱ Βλάχοι στὰ βουνά.

Συνήθως τὰ γυρίσματα ταῦτα ἀποτελοῦνται ἐξ ἁπλῶν ἀναφωνήσεων, ἰδίᾳ κυρίων ὀνομάτων («Γειά σου, γειά σου, Γιάνναρε», «Διαμαντούλα μ'» κτλ.), ἐκ φράσεων ἀσχέτων κατ' ἔννοιαν πρὸς τὸ κύριον ᾆσμα, δυναμένων νὰ προσαρμόζωνται ὁμοιοτύπως κατὰ τὴν αὐτὴν ἢ διάφορον μελῳδίαν εἰς πᾶν δημῶδες ποίημα («νὰ στὸ πῶ, νὰ μὴ στὸ πῶ», «τὰ μελιτζανιά, νὰ μὴν τὰ βάλῃς πιά») ἢ ἐκ φράσεων ἐστερημένων ὅλως νοήματος, ἤτοι ἐξ ὀνοματοποιιῶν, μιμολογισμῶν κλπ.:

Ντούρου, ντούρου, ντούρου, ντούρου
στὴν πλατέα Κουμουνδούρου.

ἢ Τσιντό, μωρέ, τσιντὸ
τὸ φουστάνι σου κοντό.

ἢ Τουρλαλά, τουρλαλὰ
τούρλα, τούρλα, τουρλαλά.

Κ. Ι. Β

— *[Μουσ.]* Ἡ *ἐπῳδὸς* εἶναι σύντομον *προοίμιον*, ἐκτελούμενον ὑπὸ τοῦ συνοδεύοντος ὀργάνου, τῆς ὀρχήστρας ἢ τῆς χορῳδίας εἰς τὴν ἀρχὴν ἢ τὸ μέσον στροφικοῦ ᾄσματος, οἷον ἡ φροττόλα, ἡ μπαλλάντα κτλ. Ἡ ἐπῳδός, ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὸ ritornello τῶν Ἰταλῶν καὶ τὸ refrain τῶν Γάλλων, εἶναι λείψανον τοῦ παλαιοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον συχνάκις ἀπαντῶμεν σύντομον μουσικὴν φράσιν ἐπαναλαμβανομένην πολλάκις ἐν χορῷ μεταξὺ τῶν διαφόρων στροφῶν τοῦ ᾄσματος. Ἡ ἑλληνικὴ δημώδης μουσικὴ βρίθει τοιούτων παραδειγμάτων, τὸ πρότυπον τῶν ὁποίων εὑρίσκομεν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν, ἡ ἀναβολὴ καὶ τὸ προαύλημα τῶν ὁποίων ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν σύγχρονον ἐπῳδόν. Τὸν μουσικὸν τοῦτον τύπον συναντῶμεν ἐπίσης εἰς τὰ μαδριγάλια τῆς φλωρεντινῆς σχολῆς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, εἰς τὰς φωνητικὰς συνθέσεις τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ὡς καὶ εἰς διάφορα μικρὰ ἔργα, ὀργανικῆς μουσικῆς, πρελούντια, ἰντερμέδια καὶ ἐπιλόγους τῆς αὐτῆς περιόδου. Ἡ ἐπῳδὸς ἦτο κύριον στοιχεῖον τῆς *ἄριας* ντὰ κάπο τοῦ μελοδράματος τῆς σχολῆς τῆς Νεαπόλεως, ὡς καὶ τῶν κοντσέρτων δι' ὀργανικὴν μουσικὴν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Αἱ ἐπῳδοὶ ἀποτελοῦνται συνήθως ἐκ δύο ἢ τεσσάρων μέτρων, σπανίως δὲ ἐκ περισσοτέρων.

Γ. Σ.

Ἐν τῇ δημώδει μουσικῇ *ἐπῳδὸς* καλεῖται ἡ ἐρρύθμως ᾀδομένη ὑπὸ πάντων τῶν συμποσιαζόντων στροφή, εἰς τὰ ἐλεύθερα ρυθμοῦ ἰδίως ἑλληνικὰ δημώδη ᾄσματα, ἅτινα καὶ ἐπιτραπέζια (τῆς τάβλας) καλοῦνται καὶ εἰς τὰ ὁποῖα κατατάσσονται τὰ κλέφτικα (ἱστορικὰ καὶ ἡρωικά), τὰ βουκολικὰ (ποιμενικά), οἱ κῶμοι καὶ ἄλλα. Ἡ ἐπῳδὸς ᾄδεται μετὰ τὸ τέλος ἑκάστης τελείας μουσικῆς περιόδου, δηλαδὴ ἑνὸς ὁλοκλήρου καὶ ἡμίσεος στίχου, ὅστις (ἥμισυς) ἀποτελεῖ πάλιν τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐπομένου τοιούτου, τὸ μέλος δὲ αὐτῆς τρέπεται πρὸς τὸ κυρίως ᾆσμα. Αὕτη συνίσταται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ στίχων σχέσιν ἐχόντων πρὸς τὸ μονῳδούμενον ἐπιτραπέζιον ᾆσμα, ὀνομάζει δὲ αὐτὴν ὁ λαὸς κατὰ τόπους διαφόρως· π. χ. γυρίσματα, πούντους, πιστρόφια κλπ.

Ι. Χ. Κ. — Ν. Α. Χ.

—**«Ἐπῳδοὶ»** *τοῦ* ***Ὁρατίου*** *[Ἱστορ. Λογοτ.]*. Δέκα ἑπτὰ ἰαμβικὰ ποιήματα τοῦ Ὁρατίου ἐκδοθέντα ὑπ' αὐτοῦ εἰς ἰδίαν συλλογὴν καὶ διὰ τῶν ὁποίων πρῶτος καθιέρωσεν ὁ ποιητὴς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ποιήσεως, μιμηθεὶς τὸν Ἀρχίλοχον. Οἱ ἐπῳδοὶ ἐγράφησαν εἰς διάφορα χρονικὰ διαστήματα, ἐντὸς δεκαετίας. Ὁ ἀρχαιότερος φαίνεται ὅτι εἶναι ὁ 16ος, ποιηθεὶς πιθανώτατα τῷ 713 ἢ 714 (40 ἢ 41 π. Χ.), ὁ δὲ νεώτερος τῷ 723 (31 π. Χ.), ἔχουν δὲ διάφορον περιεχόμενον: ἄλλοι πολιτικόν, ἄλλοι προσωπικὸν ἢ σατιρικόν, χλευαστικὸν χαρακτῆρα. Εἰς τὸν 1ον ὁ ποιητὴς λυπεῖται, ὅτι δὲν ἠδυνήθη νὰ παρακολουθήσῃ τὸν Μαικήναν, ἀποπλέοντα μετὰ τοῦ στόλου του κατὰ τοῦ Ἀντωνίου. Εἰς τὸν 7ον καταφέρεται κατὰ τῶν φατριαστικῶν διαμαχῶν καὶ ἀτελευτήτων ἐμφυλίων πολέμων, οἵτινες ὠθοῦν την Ρώμην πρὸς τὴν κατάρρευσιν, εἰς τὸν 9ον ψάλλει τὴν νίκην τοῦ Ἀκτίου, εἰς τὸν 16ον παρακινεῖ τοὺς νέους ν' ἀφήσουν τοὺς θρήνους καὶ ζητήσουν μακρὰν τῆς κατεστραμμένης πατρίδος νέαν ζωήν. Εἰς τὸν ἐπῳδὸν τοῦτον ὁ ποιητὴς παρέχει εἰδυλλιακὰς εἰκόνας τῆς νήσου τῶν Μακάρων, αἵτινες ὑπενθυμίζουν τὴν Δ' ἐκλογὴν τοῦ Βιργιλίου. Εἰς τοὺς ἐπῳδοὺς προσωπικοῦ χαρακτῆρος, καθὼς καὶ εἰς τοὺς σατιρικούς, πραγματεύεται θέματα ἐκ τῆς συγχρόνου του ζωῆς, εἴς τινας δὲ ἡ σάτιρα καὶ ὁ χλευασμὸς φθάνει μέχρι βιαιότητος. Εἰς τὸν 3ον ἐπῳδὸν ὁ ποιητὴς ἐκφράζει τὴν ἀγανάκτησίν του κατὰ τῶν σκορόδων. Ὁ Μαικήνας χάριν ἀστειότητος ἠνάγκασε κάποτε τὸν Ὁράτιον νὰ γευθῇ σκόροδα, τὰ ὁποῖα ἀπηχθάνετο. Ὁ ποιητὴς κατελήφθη ὑπὸ τοιαύτης δυσπεψίας, ὥστε λέγει ὅτι ἡ καταλληλοτέρα τιμωρία καὶ δι' ἕνα πατροκτόνον ἀκόμη θὰ ἦτο νὰ καταδικασθῇ ὅπως φάγῃ σκόροδα καὶ τοῦ «κωνείου ἐπιβλαβέστερα!». Οἱ ἐπῳδοὶ τοῦ Ὁρατίου, ἐκτὸς τῆς ποιητικῆς των ἀξίας, παραμένουν ζωνταναὶ εἰκόνες τῶν ἠθῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

—Π.

ἐπώδυνος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ πλήρης ὀδύνης, ἀλγεινός, ἀντίθ. *ἀνώδυνος*: «ἐπώδυνον τραῦμα», «ἐγχείρησις ἐπώδυνος».—Ἐπίρρ. ***ἐπωδύνως.***

— *[Ἰατρ.]* *Ἐπώδυνα* σημεῖα καλοῦνται σημεῖά τινα τῆς ἐπιφανείας τοῦ δέρματος, τὰ ὁποῖα τῇ ἐλαφρᾷ πιέσει προκαλοῦσιν ὑπὸ τοὺς δακτύλους πόνους χαρακτηριστικοὺς διά τινα νοσήματα. Ἐπὶ σκωληκοειδίτιδος ἐπώδυνον σημεῖον εἶναι τὸ τοῦ Mac-Burney, εὑρισκόμενον κατὰ τὸ μέσον γραμμῆς ἑνούσης τὴν προσθίαν ἄνω λαγόνιον ἀκρολοφίαν μετὰ τοῦ ὀμφαλοῦ. Τὸ ἐπώδυνον σημεῖον τῆς χοληδόχου κύστεως εὑρίσκεται ὑπὸ τὸ δεξιὸν ὑποχόνδριον. Τὰ σημεῖα ταῦτα εἶναι λίαν χαρακτηριστικὰ ἐπὶ νευριτίδων, ὡς π. χ. ἐπὶ ἰσχιαλγίας κ.τ.τ.

Ι. Κ. Κ.

ἐπώθησις, —*εως* (ἡ)· ὤθησις πρὸς τὸ ἐμπρός, παρακίνησις, κοιν. *σπρώξιμο*, ἀντίθ. *ἀπώθησις*.

— *[Γεωλογ.* Καλεῖται *ἐπώθησις* (Überschiebung) ἡ διατάραξις ἐκείνη στρωμάτων τοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς, **κατὰ τὴν ὁποίαν σύστημά τι στρωμάτων,** σχε-

Digitized by Google

δὸν πάντοτε γεωλογικῶς ἀρχαιότερον, ἐκινήθη καὶ εὑρίσκεται ὑπεράνω ἄλλου συστήματος στρωμάτων, νεωτέρου κατὰ τὴν γεωλογικὴν ἡλικίαν. Ἡ αἰτία ἡ προκαλοῦσα τὰς ἐπωθήσεις εἶναι πάντοτε ἡ θλῖψις, ἡ ἀναπτυσσομένη κατὰ τὰς ὀρογενετικὰς κινήσεις. Ἡ ἐπιφάνεια, ἐπὶ τῆς ὁποίας γίνεται κατὰ τὴν ἐπώθησιν ἡ μετακίνησις τῶν στρωμάτων, καλεῖται *ἐπιφάνεια διαταράξεως* ἢ *ἐπιφάνεια ἐπωθήσεως*. Εἰς τὰς ἐπωθήσεις ἡ ἐπιφάνεια διαταράξεως εἶναι ὁριζοντία ἢ διήκει λοξῶς πρὸς ὁρίζοντα. Ἐπωθήσεων διακρίνονται δύο εἴδη: α΄) ἡ πτυχοεπώθησις καὶ β΄) ἡ τεμαχοεπώθησις.

Πτυχοεπώθησις γεννᾶται, ὅταν συνεπείᾳ τῆς πλευρικῆς θλίψεως ἡ μεσαία πτέρυξ πτυχῆς τινος ἀνε-

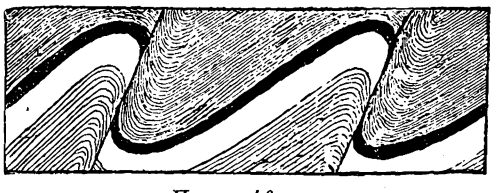

Πτυχοεπώθησις.

στραμμένης ὑπερεκτείνεται μέχρι τελείας σχεδὸν ἐξαφανίσεως. Διὰ τῶν πτυχοεπωθήσεων συμβαίνει πολλάκις μεγάλαι μᾶζαι πετρωμάτων νὰ ἔχουν μετακινηθῆ εἰς μεγάλας ἀποστάσεις, ἐπωθημέναι ὑπὲρ ὁριζοντίας ἐπιφανείας διαταράξεως. Τοιαῦται μᾶζαι, μετακινημέναι διὰ πτυχοεπωθήσεων, καλοῦνται καὶ *καλύμματα ὑπερπτυχώσεως* ἢ συντόμως *πτυχοκαλύμματα*.

Τεμαχοεπωθήσεις γεννῶνται, οὐχὶ δι' ἐπιμηκύνσεως καὶ ὑπερεπεκτάσεως τῆς μεσαίας πτέρυγος ἀνεστραμμένης τινὸς πτυχῆς, ἀλλὰ δι' ὠθήσεως μαζῶν πετρωμάτων ἐπ' ἄλλας κατὰ μῆκος λοξῶν ἐπιφανειῶν διαταράξεως. Καὶ κατὰ τὰς τεμαχοεπωθήσεις δύνανται μεγάλαι

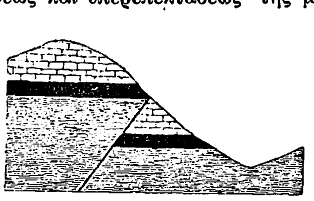

Τεμαχοεπώθησις.

μᾶζαι πετρωμάτων νὰ ἐπωθηθοῦν καὶ μετακινηθοῦν κατὰ μῆκος ἐλάχιστα λοξῶν ἐπιφανειῶν διαταράξεως εἰς μεγάλας ἀποστάσεις. Σχηματίζονται τότε τὰ *καλύμματα ἐπωθήσεως* ἢ συντόμως *τεμαχοκαλύμματα*.

Ἡ θέσις, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξωρμήθη ἡ ἐπώθησις, καλεῖται ρίζα, τὸ δ' ἄκρον τῆς ἐπωθημένης μάζης μέτωπον.

Εὖρος ἢ πλάτος ἐπωθήσεως εἶναι ἡ ἀπόστασις μεταξὺ τῆς ἀρχικῆς θέσεως σχηματισμοῦ τῶν ἐπωθημένων πετρωμάτων καὶ τῆς ἐπιγενοῦς θέσεως αὐτῶν, ὅπου μετεφέρθησαν διὰ τῆς ἐπωθήσεως.

Ζώνη ἐπωθήσεων καλεῖται μεγαλυτέρα περιοχὴ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, ὅπου ἔχουν λάβει χώραν ἐπωθήσεις.

Τὸ φαινόμενον τῶν ἐπωθήσεων εἶναι ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων γεωτεκτονικῶν φαινομένων. Δι' αὐτῶν τὰ πετρώματα φέρονται πολλάκις ἑκατοντάδας χιλιομέτρων μακρὰν τῆς ἀρχικῆς θέσεως σχηματισμοῦ των. Εἰς τὰς πτυχωσιγενεῖς ὀροσειρὰς εἶναι συνηθέστατον φαινόμενον.

Ἐν Ἑλλάδι ἀπαντᾶται εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς πτυχωσιγενεῖς αὐτῆς ὀροσειράς. Οὕτω π. χ. ὁλόκληρος ἡ ζώνη Ὀλονοῦ - Πίνδου παρουσιάζει τοιαῦτα φαινόμενα, αὐτὴ δ' αὕτη εἶναι ἐπωθημένη πρὸς δυσμὰς ὑπὲρ τὸν ἠωκαινο-ὀλιγοκαινικὸν φλύσχην τῆς Αἰτωλίας. Γ. Κ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ

Ἐπωμεὺς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Βουνὸς εἰς τὸ κέντρον τῆς *Αἰναρίας*, νήσου τῶν *Πιθηκουσσῶν*, περὶ οὗ «φησὶ πολλὰ ὑπὸ τῶν παλαιῶν παραδοξολογεῖσθαι». Λέγει δηλαδὴ ὁ *Στράβων* (Didot Ε΄ δ΄ 9), ἀπηχῶν τὰς εἰδήσεις τοῦ Τιμαίου (ἔγραψε περὶ τὰ 264 π. Χ.), ὅτι πρὸ αὐτοῦ (περὶ τὸ 384 π. Χ.) ὁ βουνὸς κατασεισθεὶς ὑπὸ πλουτωνείων ἐπεξεργασιῶν ἐξήμει φλόγας, ἐνῷ ἡ περιβάλλουσα αὐτὸν γῆ, ἀποσπασθεῖσα τῆς νήσου, ἐξωθήθη πρὸς τὴν θάλασσαν· νέφη χωμάτων ὑψώθησαν, ἐπαναπεσόντα ἐπὶ τῆς νήσου ὡς σίφων. Ἡ θάλασσα, ἀποσυρθεῖσα περὶ τὰ 3 στάδια ὁλόγυρα, ἐπανῆλθεν ὁρμητική, κατακλύσασα τὴν νῆσον καὶ σβέσασα τὸ ἐν λόγῳ ἡφαίστειόν της. Συνωδεύετο δὲ ἡ θεομηνία αὕτη ὑπὸ τοσούτου πανδαιμονίου κρότου, ὥστε οἱ εἰς τὴν ἔναντι ἀκτὴν τῆς Καμπανίας οἰκοῦντες ἐτράπησαν εἰς τὰ ὄρη περίτρομοι. Ἔκτοτε δὲ χρονολογεῖται ἡ ἀνάβλυσις θερμοπηγῶν, ἐχουσῶν τὴν ἰδιότητα «θεραπεύειν τοὺς λιθιῶντας». Τὸ φαινόμενον τοῦτο εἶχεν ἀκούσει καὶ ὁ Πλίνιος (Hist. Natur. II, 88), ὅστις ὀνομάζει τὸν Ἐπωμέα Epopens. Δὲν ἀποκλείεται δὲ νὰ ὠνομάζετο *Ἐποπεύς*, δι' ὃν ἀκριβῶς λόγον καὶ ὁ Ἀκροκόρινθος *Ἐπώπη*, διὰ τὸ ἀπ' αὐτοῦ περίοπτον. Ἐν τούτοις ἡ τοῦ Στράβωνος ὀνομασία περιεσώθη ὡς Monte Epomeo (πλάτ. 40° 44΄ Β, μῆκ. 13° 54΄ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1728: Gulf of Naples, Ναυτολ. ὁδηγ. Mediter. Pilot II 278) διὰ τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς νήσου *Ἴσχια* (Ischia, ἀρχ. *Αἰνάρια*). Αἱ διὰ τὰς λιθιάσεις θερμοπηγαὶ εἶναι αἱ σύγχρονοι Olmitello. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἐπωμίδιον (τό)· μικρὰ ἐπωμίς.

ἐπωμίζομαι· θέτω ἐπὶ τῶν ὤμων μου, φορτώνομαι· || μεταφ. ἀναλαμβάνω τὸ βάρος, τὴν εὐθύνην: «οἱ γονεῖς ἐπωμίζονται τὰς ἀκοσμίας τῶν τέκνων».

ἐπώμιον (τό)· μικρὰ ἐπωμίς, ἐπωμίδιον· || ὠμοφόριον.

—*[Στρατ.—Ναυτ.]* *Ἐπώμιον* καλεῖται τό, ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ χιτωνίου τῶν ὁπλιτῶν καὶ τῆς ἐκ χακὶ στολῆς ἢ τῆς μικρᾶς στολῆς (2ας κατὰ τὰς σημερινὰς ἐκφράσεις) τῶν ἀξιωματικῶν, προσηρμοσμένον τεμάχιον ἐξ ἐρέας, χρώματος τοῦ σχετικοῦ ὅπλου ἢ ὑπηρεσίας, φέρον δὲ χρυσᾶς ἢ ἀργυρᾶς σειρίδας διὰ τοὺς ἀξιωματικούς, ἐφ' οὗ τίθεται ὁ ἀριθμὸς τοῦ συντάγματος προκειμένου περὶ ὁπλιτῶν, τὰ διακριτικὰ τοῦ βαθμοῦ (ἀστέρες) προκειμένου περὶ ἀξιωματικῶν.

Ἐν τῷ ναυτικῷ δὲ τὰ *ἐπώμια* (κοιν. *σπαλερίνια*) εἶναι τεμάχια ὀρθογώνια στενόμακρα (10 ἑκ.×1,5 ×0,2 ἑκ.) ἐξ ἐριούχου χρυσοποικίλτου ἄνωθεν, ραπτόμενα διὰ τῶν δύο ἄκρων των, ἓν ἐπὶ ἑκατέρου τῶν ὤμων, τῆς πρώτης καὶ τῆς δευτέρας στολῆς τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ ναυτικοῦ, ἐγγὺς τῆς ἄνω ραφῆς τῆς χειρίδος καὶ συμμετρικῶς ὡς πρὸς τὴν ραφὴν τοῦ ὤμου. Χρησιμεύουσι διὰ τὴν στερέωσιν τῶν *ἐπωμίδων*, ὧν τὸ μὲν πέταλον μένει ἔξω τῶν ἐπωμίων, ἡ δὲ πλάξ των διεκβάλλεται ὑποκάτωθεν αὐτῶν· ἐπίσης διὰ τὴν στερέωσιν τῶν ἀμφιμασχαλίων τῶν διαγγελέων καὶ τῶν ὑπασπιστῶν, ἐπὶ τῆς δευτέρας στολῆς καὶ ὅταν αὕτη φέρεται ἄνευ ἐπωμίδων (Διάταγμα 15 Δεκεμβρίου 1927 «Περὶ κανονισμοῦ τῶν στολῶν τῶν ἀξιωματ. τοῦ Πολ. Ναυτ.»). Ν. Θ. Κ. — Σ. Ε. Λ.

ἐπώμιος (ὁ, ἡ) —*ον* (τό)· ὁ ἐπὶ τοῦ ὤμου φερόμενος· || τὸ οὐδέτ. ***ἐπώμιον*** ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

ἐπωμίς, —*ίδος* (ἡ)· τὸ σημεῖον τοῦ ὤμου ἔνθα τὸ ἄκρον τοῦ βραχίονος συνδέεται μετὰ τοῦ ὀστοῦ τῆς κλειδός, καὶ συνεκδοχικῶς ὅλος ὁ ὦμος· || τὸ ὑψηλότατον σημεῖον τοῦ μετώπου τοῦ πλοίου· || τὸ μέρος τοῦ γυναικείου χιτῶνος τὸ ἐπὶ τοῦ ὤμου πορπούμενον ἢ συγκρατούμενον διὰ περόνης· || τὸ ἐπὶ τοῦ ὤμου κόσμημα ὡς ἐξάρτημα τῆς στολῆς τῶν ἀξιωματικῶν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου καὶ τὰ διακριτικὰ τοῦ βαθμοῦ: «ἐπωμίδες στρατηγοῦ, —ναυάρχου».

—*[Στρατ.]* *Ἐπωμὶς* καλεῖται τὸ ἐπὶ τῶν ὤμων τῆς μεγάλης στολῆς (1ης κατὰ τὰς σημερινὰς ἐκφράσεις) τῶν ἀξιωματικῶν, προσαρμοζόμενον χρυσοῦν ἢ ἀργυροῦν πλέγμα, ἐφ' οὗ τίθενται τὰ διακριτικὰ τοῦ βαθμοῦ (χρυσᾶ ἢ ἀργυρᾶ ὀγκώδη κομβία) (βλ. λ. *στολή*).

Ἡ ἐπωμὶς ἐχρησιμοποιεῖτο κατ' ἀρχὰς οὐχὶ ὡς κόσμημα τῆς στολῆς τῶν ἀξιωματικῶν, ἀλλ' ὡς ἀναγκαῖον τεμάχιον τῆς ἀμυντικῆς ἐξαρτύσεως τῶν παλαιῶν πολεμιστῶν, ἀξιωματικῶν τε καὶ ὁπλιτῶν, εἶχε δὲ λόγον τὸ νὰ προφυλάσσῃ τὸν πολεμιστὴν ἀπὸ τῶν σπαθισμῶν, τῶν ἐπιφερομένων κατὰ τοῦ ὤμου, ὑπὸ τοῦ ἀντιπάλου ἱππέως· δι' αὐτὸ κατὰ τὰς ἐποχὰς ἐκείνας ἡ ἐπωμὶς ἦτο πάντοτε μεταλλική, διατηρηθεῖσα μάλιστα τοιαύτη μέχρι τῶν μέσων περίπου τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ὁπότε, μετὰ τὴν ἀχρήστευσίν της ὡς ἀμυντικοῦ μέσου, δύναται σήμερον νὰ εἶναι εἴτε μεταλλικὴ εἴτε πλεκτή. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

—*[Ναυτ.]* Καλοῦνται *ἐπωμίδες* (κοιν. *τὰ μάγουλα*, γαλλ. les jottereaux ἢ les faux-élongis, ἀγγλ. shoulders) δύο τεύχη δρύϊνα, στερεῶς προσαρμόζοντα ἑκατέρωθεν τῆς στήλης ἐπὶ τοῦ τετραγώνου μέρους της τοῦ ὑπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ λαιμοῦ αὐτῆς, καὶ διὰ βλήτρων συνδεόμενα καὶ πρὸς ἄλληλα καὶ πρὸς τὴν στήλην. Χρησιμεύουσι πρὸς ὑποστήριξιν τῶν σκελῶν τοῦ θωρακίου. Ἑκατέρα τῶν ἐπωμίδων ὀνομάζεται καὶ *ὠμίδιον*. Σ. Ε. Λ.

ἐπωμὶς (ἡ) (Epomis) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας. Δ. Ν. Π.

ἐπώνιον (τὸ) καὶ πληθ. *ἐπώνια* (τά)· τὸ ὑπὸ τοῦ πωλητοῦ παρεχόμενον εἰς τὸν ἀγοραστὴν ἐπὶ πλέον τοῦ ἀγορασθέντος.

— *[Ἀρχ. Δίκ.]* Ἐκαλεῖτο *ἐπώνιον* ἐν γένει τὸ καταβαλλόμενον ἐπὶ τῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ ἀγοραζομένων τέλος. Τὸ τέλος τοῦτο ἀπετέλει τακτικὸν ἔσοδον τῆς πολιτείας, ἦτο δὲ ἴσον πρὸς τὴν ἑκατοστὴν τοῦ τιμήματος. Τὸ ἐπώνιον κατεβάλλετο ἐπίσης καὶ ὑπὸ τοῦ ἀγοραστοῦ πράγματος δημευθέντος ἢ ἀνήκοντος εἰς τὸ δημόσιον, πέραν δὲ τῆς τιμῆς τῆς προσκτήσεως. Ι. Δ. ΖΕΠΟΣ

ἐπωνυμία (ἡ)· ἐπίθετον, πρόσθετον ὄνομα, τὸ ἐπιτιθέμενον ἐξ ἀφορμῆς τινος χαρακτηριστικὸν ὄνομα: «προσέλαβε τὴν ἐπωνυμίαν συκοφάντης», «ἀπὸ τοῦ Λύκου τὴν ἐπωνυμίαν Λύκοι ἐκλήθησαν» (ἀρχ.)· ἐπωνυμία εἶναι πᾶν ὄνομα ἐπιτιθέμενον εἴτε πρὸς θωπείαν, εἴτε πρὸς ὀνειδισμόν, εἴτε πρὸς διάκρισιν: «Ἀριστείδης ὁ δίκαιος». «Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας», «Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος», «Κωνσταντῖνος ὁ Κοπρώνυμος», «Ἄννα ἡ Κομνηνή». ὁμοίως: «Φιλολογικὸς σύλλογος Παρνασσός», «Περιοδικὸν σύγγραμμα Ἀθηνᾶ,—Σωκράτης,—Λόγιος Ἑρμῆς κτλ.», «Ἀρσάκειον παρθεναγωγεῖον», «Μαράσλειον διδασκαλεῖον», «Σιναία ἀκαδημία».

— **ἐπωνυμία *ἐμπορική*** βλ. *ἐμπορικὴ* ἐπωνυμία.

ἐπωνυμικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐπωνυμίαν: «ἐπωνυμικὴ ἐπίκλησις».

ἐπωνύμιον (τό)· *ἐπωνυμία* (βλ. λ.).

ἐπώνυμον (τό)· ἡ ἐπωνυμία τοῦ γενάρχου, ἥτις παραμένει εἰς τοὺς ἀπογόνους ὡς πρόσθετον ὄνομα διακριτικὸν τοῦ γένους: τὸ ὄνομα *Μιαούλης* ἦτο ἐπωνυμία, παρατσούκλι τοῦ ἀγωνιστοῦ ἐκείνου, εἰς δὲ τοὺς ἀπ' ἐκείνου ἀπογόνους παρέμεινεν ὡς ἐπώνυμον ἢ ἐπίθετον.

— *[Ἐγκυκλ.]* Τὸ *ἐπώνυμον*, ὡς νοοῦμεν τοῦτο σήμερον, δηλαδὴ ὡς πρόσθετον ὄνομα τῶν εἰς τὴν αὐτὴν οἰκογένειαν ἀνηκόντων, εἶναι προϊὸν ἱκανῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως, ἔχον βασικὴν προϋπόθεσιν τὴν πλήρη καὶ διακεκριμένην ἐκ τοῦ συνόλου διαμόρφωσιν τῆς οἰκογενείας. Ἡ ἀνάπτυξις αὕτη τῆς οἰκογενείας ἤρχισε νὰ συντελῆται ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἐνεφανίσθη ἡ πατριαρχικὴ οἰκογένεια. Σὺν τῷ χρόνῳ τὰ ἄτομα τὰ συνδεόμενα διὰ τοῦ δεσμοῦ τοῦ αἵματος ἐπεδόθησαν εἰς τὴν λατρείαν τῶν κοινῶν προγόνων καὶ διεκρίθησαν ἀπὸ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς κοινότητος, ὁσάκις συνέβαινε νὰ ἀποκτήσουν ἰδιαιτέραν ἰσχὺν ἐν αὐτῇ. Ὅταν ἡ διαφοροποίησις αὕτη ἤρχισε νὰ συνεπάγεται καὶ οἰκονομικὰ ὀφέλη, ἐχρησιμοποιήθη τὸ οἰκογενειακὸν ὄνομα πρὸς κατοχύρωσιν τούτων. Οὕτω παρ' Ἕλλησι κατὰ τὴν ὁμηρικὴν ἐποχήν, καθ' ἣν κυριαρχοῦν οἱ ἥρωες καὶ εὐγενεῖς, ὑπάρχουν ἐπώνυμα χαρακτηριστικὰ ἑκάστης οἰκογενείας ὡς: *Ἀτρεῖδαι, Αἰακίδαι, Ταντελίδαι* κλπ. Ὅταν ἀργότερον μετεβλήθη ἡ παλαιὰ κατάστασις πραγμάτων δι' ἐπικρατήσεως τοῦ δήμου, ἤρχισαν νὰ ἐξαφανίζωνται καὶ τὰ κατοχυρωτικὰ τῆς εὐγενείας ἐπώνυμα, διατηρηθέντα μόνον εἰς τινα γένη, τὰ ὁποῖα εἶχον συνήθως κληρονομικὰ ἱερατικὰ ἀξιώματα ἢ τυραννικὴν παράδοσιν, ὡς *Εὐμολπίδαι, Κυψελίδαι* κλπ. Συνήθως κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους διεκρίνετό τις τῶν ἄλλων διὰ τοῦ προσωπικοῦ του ὀνόματος συνοδευομένου ὑπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ πατρός, ἀπὸ τοῦ 510 δὲ καὶ διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ δήμου, ἐξ οὗ κατήγετο. Ὡσαύτως βοηθητικὸν τῆς διακρίσεως ἦτο καὶ τὸ ὄνομα τῆς πατρίδος ἑκάστου, ἰδίᾳ εἰς τὰς ἐκτὸς αὐτῆς σχέσεις τοῦ ἀτόμου. Οὕτως ὁ Ξενοφῶν ἐν Ἀθήναις μὲν ἐκαλεῖτο *Ξενοφῶν Γρύλλου Ἐρχιεύς*, ἐκτὸς δὲ τῶν Ἀθηνῶν *Ξενοφῶν ὁ Ἀθηναῖος*. Πολλάκις, ἐκτὸς τοῦ προσωπικοῦ ὀνόματος, τοῦ ὀνόματος τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ δήμου, ἐπεφέρετο καὶ τὸ παρωνύμιόν του ὡς *Διογένης ὁ Σινωπεύς*, ὁ ἐπικαλούμενος *Κύων*.

Παρὰ Ρωμαίοις, παρ' οἷς ἡ εἰς γένη ὀργάνωσις ἦτο μᾶλλον συστηματοποιημένη, ἕκαστον πρόσωπον ἔφερε τρία ὀνόματα: τὸ προσωπικὸν ὄνομά του (nomen), τὸ ὄνομα τοῦ γένους εἰς τὸ ὁποῖον ἀνῆκε (praenomen) καὶ τὸ ἰδιαίτερον ὄνομα τῆς οἰκογενείας του (cognomen). Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ἐξησθένησεν ἡ χρῆσις τοῦ ὀνόματος τοῦ γένους, ἀντικατασταθεῖσα διὰ συχνοτέρας χρήσεως τοῦ οἰκογενειακοῦ ὀνόματος, τὸ ὁποῖον πολλάκις ὠφείλετο εἰς φυσικόν τι ἐλάττωμα κληρονομικῶς μεταδιδόμενον.

Ἐν Βυζαντίῳ ὁ συνηθέστερος τρόπος δηλώσεως τοῦ ὀνόματος ἀτόμου τινὸς ἦτο ὁ διὰ τοῦ προσωπικοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ παρωνυμίου. Ἐφ' ὅσον ὅμως προήγετο ἡ στρατιωτικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἀριστοκρατία, ἐπὶ τοσοῦτον εἰδικεύθησαν καὶ τὰ ὀνόματα τῶν γενῶν καὶ ἐδημιουργήθησαν διάφορα οἰκογενειακὰ ὀνόματα, πολλὰ τῶν ὁποίων διετηρήθησαν μέχρι τῆς σήμερον, ὡς *Κομνηνός, Παλαιολόγος, Συναδηνός, Μελισσηνὸς* κλπ. Παρὰ τοῖς νεωτέροις Ἕλλησι συναντῶμεν ποικίλους τρόπους δηλώσεως τοῦ ὀνόματος ἑκάστου. Ἐκ τῶν συνηθεστέρων εἶναι ὁ διὰ τοῦ προσωπικοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ πατρός, π. χ. *Κωνσταντῖνος Δημητρίου*, εἰς ἃ προστίθεται πρὸς διάκρισιν ἢ τὸ ὄνομα τοῦ ἐπαγγέλματος, ἢ ὁ τόπος τῆς καταγωγῆς, ἢ συνοπτικόν τι παρωνύμιον. Παραλλήλως ὅμως χρησιμοποιεῖται καὶ τὸ οἰκογενειακὸν ὄνομα, ἡ ἀνάγκη τοῦ ὁποίου ὁλονὲν αὐξάνει πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεως. Τινὰ ἐκ τῶν οἰκογενειακῶν τούτων ἐπωνύμων εἶναι βυζαντινὴ κληρονομία, ἄλλα ξενόγλωσσα, ἄλλα προέρχονται ἐξ ἐπιθέτων, ἐκ χωρῶν, πόλεων ἢ χωρίων, ἄλλα ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος, καὶ ἄλλα τέλος διὰ προσθήκης πατρωνυμικῆς καταλήξεως εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρός.

Πλὴν τοῦ τρόπου τούτου τῆς δηλώσεως τῆς οἰκογενείας, εἰς ἣν ἀνήκει ἄτομόν τι, συνήθως εἰς τὰς κοινωνίας, παρ' αἷς ἐπεκράτησε τὸ πατριαρχικὸν δίκαιον, ἔχομεν καὶ ἄλλον τρόπον, ὅστις ἀποτελεῖ ὑπόλειμμα τοῦ ποτὲ παρὰ τῷ λαῷ ἐπικρατήσαντος μητριαρχικοῦ δικαίου. Οὕτω παρά τισι λαοῖς καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἐν Κῷ, ἀντὶ

Digitized by Google

τῆς ἀπὸ τοῦ πατρὸς προσαγορεύσεώς τινος, ἐχρησιμοποιεῖτο ἡ ἀπὸ τῆς μητρός. Τοιαύτην προσαγόρευσιν συναντῶμεν καὶ παρὰ τοῖς νεωτέροις Ἕλλησι, χωρὶς ν' ἀποτελῇ ἐπιβίωσιν μητριαρχικῆς ὀργανώσεως. Οὕτω τὸ συνήθως λεγόμενον: *ὁ Νῖκος τῆς Δημήτραινας*, ὀφείλεται μᾶλλον εἰς τὸ ὅτι ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ὅταν ἤρχισε νὰ ζῇ κοινωνικὴν ζωὴν ἦτο ὀρφανὸς πατρὸς καὶ διὰ τοῦτο οἱ περὶ αὐτὸν ἠναγκάσθησαν πρὸς διάκρισιν καὶ πρὸς δήλωσιν ἀκριβῆ τῆς ὀρφανίας του νὰ καταφύγουν εἰς τὸ συζυγικὸν ὄνομα τῆς μητρός, τὸ ὁποῖον ἄλλωστε ἐμμέσως μᾶς ἐπαναφέρει εἰς τὸ ἀνδρικὸν ὄνομα [Πρβλ. *Σ. Κυριακίδου*, Ἑλληνικὴ λαογραφία Α., 372 κ. ἑξ.] —Ω.

ἐπώνυμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐπωνομασμένος, ὁ ἔχων πρόσθετον ὄνομα: «Ἀπόλλων Πύθιος, Ζεὺς Ξένιος, Ἑρμῆς Λόγιος ἢ Κερδῷος κ. ἄ.»· τὰ ὀνόματα Πύθιος, Ξένιος, Λόγιος, Κερδῷος εἶναι ἐπώνυμα ὀνόματα: «Πύθιον καλέουσιν ἐπώνυμον οὕνεκα...» || «ἐπώνυμος ἄρχων» (βλ. κατ.)· || τὸ οὐδέτ. ***ἐπώνυμον*** (τὸ) ὡς οὐσ. (βλ. λ.).

—*['Αρχ.]* Ἐκαλεῖτο *ἐπώνυμος* ὁ ἥρως, εἰς τὸν ὁποῖον οἰκογένειά τις ἢ γένος ἢ φρατρία ἢ φυλὴ ἢ δῆμος ἀνῆγε τὴν ἀρχήν του καὶ ὁ ὁποῖος ἔδιδεν εἰς αὐτὰ τὸ ὄνομά του. Οἱ ἐπώνυμοι οὗτοι ἐθεωροῦντο ἱερὰ πρόσωπα. Οὕτω ἐν Ἀθήναις *ἐπώνυμοι* ἐκαλοῦντο οἱ δέκα ἥρωες, ἀπὸ τῶν ὁποίων ὁ Κλεισθένης ὠνόμασε τὰς δέκα φυλάς. Τὰ ἀγάλματα αὐτῶν ἵσταντο ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ πρὸ αὐτῶν προσήγοντο προτάσεις νόμων καὶ δημόσια παράπονα («ἐκτιθέναι πρόσθεν τῶν ἐπωνύμων»). Οἱ ἐπώνυμοι εἶχον ἰδίαν λατρείαν, ἧς αἱ δαπάναι προήρχοντο ἐκ τοῦ εἰσοδήματος τοῦ τεμένους ἢ ἐκ παλαιῶν εἰσφορῶν, ἀναγράφεται δὲ καὶ ἱερεὺς τῶν ἐπωνύμων.

Ἐπώνυμος ἐπίσης ἐκαλεῖτο ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς πολιτείαις ὁ ἄρχων, ὅστις ἔδιδε τὸ ὄνομά του εἰς τὸ ἔτος καθ' ὃ ἦρχε· τὸ ὄνομα τοῦτο ἐγράφετο ἐπὶ κεφαλῆς ἢ εἰς τὸ τέλος τῶν δημοσίων ἀποφάσεων. Ἐν Ἀθήναις ἐπώνυμος ἦτο ὁ πρῶτος ἐκ τῶν ἐννέα *ἀρχόντων*, ὁμοίως δὲ καὶ ἐν Δήλῳ, Δελφοῖς, Βοιωτίᾳ, Ἐρετρίᾳ, Καρύστῳ, Ἐφέσῳ κλπ. Ἐν Σπάρτῃ ἐπώνυμος ἦτο ὁ προϊστάμενος τῶν *ἐφόρων* καὶ κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχὴν ὁ *πατρονόμος*. Ἐν Μεγάροις, Αἰγοσθένοις, Χαλκηδόνι, Χερσονήσῳ, Σαμοθράκῃ κλπ. ὁ *βασιλεύς*. Παρομοίαν ἰδιότητα εἶχον καὶ οἱ *κόσμοι* ἐν Κρήτῃ, οἱ *πρυτάνεις* ἢ *πρυτανεύοντες* ἐν Ρόδῳ, Κερκύρᾳ, Χίῳ καὶ ταῖς ἰωνικαῖς πόλεσιν, οἱ *δημιουργοὶ* ἐν Αἰγίῳ, Νισύρῳ, Σάμῳ, οἱ στρατηγοὶ ἐν Ἀκαρνανίᾳ καὶ Τροιζηνίᾳ, καὶ οἱ *στρατηγοὶ* τῆς Αἰτωλικῆς συμπολιτείας.

Τὸ ὄνομα τοῦ ἐπωνύμου ἄρχοντος καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἐπωνύμου τοῦ παρελθόντος ἔτους ἐχρησίμευον ἐν Ἀθήναις πρὸς χρονολόγησιν τῆς ἐγγραφῆς διὰ τὴν στρατιωτικὴν θητείαν, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπεβάλλετο πᾶς πολίτης ἀπὸ τοῦ 18ου ἔτους μέχρι τοῦ ἑξηκοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας του. Ὑπῆρχον ἐπομένως 42 κλάσεις διακρινόμεναι διὰ τοῦ ὀνόματος τῶν ἐπωνύμων των, οἱ ὁποῖοι ἐκαλοῦντο «οἱ τῶν ἡλικιῶν ἐπώνυμοι». —Π.

ἐπωνυμοῦμαι (*—έομαι*)· ἔχω ἐπώνυμον, ἐπονομάζομαι: «ἐπωνυμεῖται Λαδᾶς, — Κρασᾶς» κτλ.

ἐπωνύχιον (τὸ) *['Ανατομ.]*. Λεπτὸς καὶ ὑπόλευκος κεράτινος ὑμήν, εἰς ὃν μεταβαίνει τὸ χεῖλος τοῦ παρωνυχίου, ἤτοι τῆς ἡμικυκλοτεροῦς πτυχῆς τοῦ δέρματος, ἥτις ἀφορίζει ἐπιπολῆς τὴν ὀνυχαίαν αὔλακα. Τὸ ἐπωνύχιον, καταφανέστερον ἐπὶ τοῦ νεογνοῦ, καλύπτει ἐπὶ βραχὺ τὸ ὀπίσθιον μέρος καὶ τὰ πλάγια τῆς κυρτῆς ἐπιφανείας τοῦ ὄνυχος. Ι. Π.

Ἐπωπεὺς *[Μυθολ.]*. Ἀρχαία θεότης συγγενὴς πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα, τὴν Ἄρτεμιν, τὸν Δία καὶ ἄλλους θεοὺς καὶ ἐπίθετον τοῦ Διὸς ὡς ἐφορῶντος τὰ τοῦ κόσμου. Ὁ Ἐπωπεὺς ἐτιμᾶτο ἰδιαιτέρως ἐν Σικυῶνι, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ἵδρυσε βωμὸν καὶ ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς. Θήλεια ἀντίστοιχος τοῦ θεοῦ τούτου ἦτο ἡ Δήμητρα, μὲ τὸ ἐπώνυμον *Ἐπωπίς*.

— **Ἐπωπεύς**. —1) Γίγας τις, ἀφ' οὗ ὠνομάσθη ἐν Κάτω Ἰταλίᾳ ἡφαίστειον. —2) Ἥρως συμπλακεὶς πρὸς τὸν Ὕλλον, τὸν υἱὸν τοῦ Ἡρακλέους εἰς μονομαχίαν.—3) Βασιλεὺς τῆς Λέσβου, διαφθείρας τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Νυκτιμένην, ἥτις τραπεῖσα πρὸς τὰ δάση ὑπὸ τοῦ αἴσχους μετεμορφώθη εἰς γλαῦκα ὑπὸ τοῦ Διός.—4) Ἁλιεύς τις Ἰκάριος, ὁ ὁποῖος ἔφαγε μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τὸν ἱερὸν τοῦ Ποσειδῶνος ἰχθὺν Πομπίλον, καὶ κατεβροχθίσθη πρὸς τιμωρίαν ὑπὸ κήτους. —5) Υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Κανάκης (βλ. *Ἐποπεύς*).

Ἐπωπεὺς *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ὄρος ἐπὶ τῆς νήσου Αἰναρίας τῶν Πιθηκουσσῶν, ἄλλως *Ἐπωμεὺς* (βλ. λ.).

ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

ἔπωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπωθεῖν, ἐπώθησις.

ἐπωστρίς, *—ίδος* (ἡ)· τὸ ἐπωθοῦν μέσον ἢ ὄργανον.

—*[Πυροβ.]* Καλεῖται *ἐπωστρὶς* τὸ πρόσθιον τμῆμα τοῦ κινητοῦ οὐραίου τοῦ ὑπαγομένου εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν μετὰ συνθέτου κινήσεως ἢ μετ' εὐθυγράμμου μόνον τοιαύτης λειτουργούντων ὡς εἰς ὅλα τὰ ἐν χρήσει νῦν (1929) ὅπλα. Κλειομένου τοῦ οὐραίου ὑποδέχεται, κατὰ τὴν πρὸς τοῦτο ἁρμοδίως κεχαραγμένην προσθίαν αὐτῆς τομήν, τὸ πυθμένιον τοῦ φυσιγγίου καὶ στηρίζει αὐτὸ κατὰ τὴν βολήν· φέρει κεντρικὸν αὐλὸν ἐν τῷ ὁποίῳ κινεῖται ὁ ἐπικρουστὴρ καὶ ἐξωτερικῶς τὴν ἐγκάθισιν τοῦ ἐξολκέως, ἁπλοῦ ἢ διπλοῦ. Ἡ ἐπωστρὶς λαμβάνει καὶ τὸ ὄνομα τῆς *κινητῆς κεφαλῆς*. Εἰς τὰ πυροβόλα εἰς ἃ ἡ ἔμφραξις συντελεῖται διὰ πλαστικοῦ ἐμφρακτῆρος (βλ. λ. *ἔμφραξις*), ἡ κινητὴ κεφαλή, δι' ἧς ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν ἀερίων τῆς πυρίτιδος πιέζεται ὁ πλαστικὸς ἐμφρακτὴρ πρὸς τὸ κλεῖστρον, καλεῖται καὶ *ἐπωστρίς*. Κ. Ν. Γ.

ἐπωτίδιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ τῆς *ἐπωτίδος* (βλ. λ.): «ἐπωτίδιος ἄγκυρα» ἡ κρεμαμένη ἀπὸ τῆς ἐπωτίδος, «ἐπωτίδιον σύσπαστον».

—*[Ναυτ.]* Καλεῖται *ἐπωτίδιος* ὁ ἀποτελῶν μέρος τῆς ἐπωτίδος (λ. χ. ἐπωτίδιος τρόχιλος), ἢ ὁ ἀπὸ ἐπωτίδος κρεμάμενος (λ. χ. ἐπωτίδιος ἄγκυρα, ἐπωτίδιον σύσπαστον)· ὡσαύτως καὶ οἱ πλευρικοὶ φανοὶ τῶν ἱστιοφόρων, ὡς ἔχοντες τὰ ἀλεξίφωτα αὐτῶν ἐστερεωμένα εἰς τὰς μᾶλλον πρὸς πρύμναν ἐπωτίδας τῶν λέμβων. Σ. Ε. Λ.

— **ἐπωτίδιος** ***ἄγκυρα*** *[Ναυτ.]*. Καλοῦνται οὕτω (κοιν. *ἡ ἄγκουρα τοῦ καπονιοῦ*, γαλλ. l' ancre de bossoir, ἀγγλ. bower anchor, Ναυτ. ὀνομ. ἄρθρ. 618) αἱ δύο κύριαι τοῦ πλοίου ἄγκυραι. Χειρίζονται πρὸς *ἐπωτισμὸν* (βλ. λ. *ἐπωτίζω*) διὰ τοῦ ἐπωτιδίου συσπάστου· ὁ κάτω τρόχιλος, ἐπωτίδιος καλούμενος, εἶναι ἐφωδιασμένος δι' εἰδικοῦ ἐπωτιδίου κόρακος χειριζομένου διὰ τοῦ ἐπωτιδίου σχοινίου. Σ. Ε. Λ.

ἐπωτίζω· αἴρω τὴν ἄγκυραν διὰ τοῦ ἐπωτιδίου συσπάστου, κοιν. *καπονιάρω*.

—*[Ναυτ.]* *Ἐπωτίζω* (κοιν. *καπονιάρω*, γαλλ. caponner l' ancre, ἀγγλ. to cat the anchor, Ναυτ. ὀνομ. ἄρθρ. 657) σημαίνει αἴρω τὴν ἀνασπασθεῖσαν καὶ ἐλθοῦσαν ὑπὸ τὸν ὀφθαλμὸν ἄγκυραν, διὰ τοῦ ἐπωτιδίου συσπάστου, οὗ ὁ ἐπωτίδιος κόραξ ἀγκυρίζεται εἰς τὸν δακτύλιον, ἕως οὗ τὸ ἐπωτίδιον σύσπαστον φιλήσῃ (μπαζάρῃ) τὴν ἐπωτίδα. Ἡ ἐργασία αὐτή, μετὰ τῶν ἐπακολουθουσῶν: *μασχαλισμοῦ*, *κεφαλοδετήσεως* καὶ *ὀνυχοδετήσεως*, ἀποτελεῖ τὸν πλήρη τῆς ἀγκύρας *ἐπωτισμόν*. Σ. Ε. Λ.

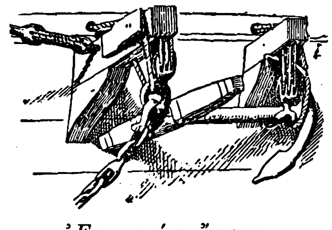

Ἐπωτισμένη ἄγκυρα.
[Ἀριστερὰ ἡ ἐπωτίς, δεξιὰ ὁ μασχαλιστήρ.]

ἐπωτίς, *—ίδος* (ἡ)· προεκβολὴ ξύλου ἢ σιδήρου δίκην ὠτὸς ἀπὸ τοῦ τοίχου τοῦ πλοίου διὰ τὴν στερέωσιν ἢ ἀνακρέμασιν ἀντικειμένου τινός: κοιν. *καπόνι*, «ἐπωτίδες τῶν λέμβων,—τῶν ἀγκυρῶν»· || «ἐπωτὶς ἵππου» κάλυμμα τῆς κεφαλῆς δικτυωτόν, χρησιμεῦον εἰς τὸ νὰ προφυλάττῃ τὰ ὦτα ἀπὸ τῆς προσβολῆς τῶν ἐντόμων.

—*[Ἱππολ.]* Καλεῖται *ἐπωτὶς* τὸ κάλυμμα, ὅπερ συνήθως εἶναι δικτυωτόν, καὶ τοποθετεῖται ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἵππου, διὰ νὰ προφυλάσσῃ αὐτὸν ἀπὸ τὴν ἐνόχλησιν τῶν διαφόρων ἐντόμων καὶ δὴ τῶν μυιῶν. Δ. Ν. Π.

—*[Ναυτ.]* Καλεῖται *ἐπωτὶς* ξύλινον ἢ σιδηροῦν τεῦχος προέχον ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ πλοίου καὶ χρησιμεῦον πρὸς ἀνακρέμασιν λέμβου ἢ κλίμακος, ἢ πρὸς τελικὴν ἄρσιν ἀγκύρας ἀνασπασθείσης ἤδη καὶ ἀρθείσης διὰ τῆς ἁλύσεως ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ἀλλ' ὑπὸ τὸν *ὀφθαλμὸν* τῆς παρειᾶς τοῦ πλοίου. Αἱ *ἐπωτίδες τῶν λέμβων* (κοιν. *τὰ καπόνια τῆς βάρκας*, γαλλ. les porte-manteaux ἢ pistolets, ἀγγλ. boat-davits, Ναυτ. ὀνομ. ἄρθρ. 997) εἶναι σιδηραῖ διατεταγμέναι καθέτως πρὸς τὸ κατάστρωμα καὶ κατὰ ζεύγη πρὸς ἀνακρέμασιν τῆς λέμβου ἀπό τε τῆς πρῴρας της καὶ ἀπὸ τῆς πρύμνης (βλ. σχ.)· δύνανται κατὰ τὰς πολεμικὰς ἐγέρσεις νὰ κατακλίνωνται παρὰ τὴν πλευρὰν τοῦ πλοίου, στρεφόμεναι περὶ ὁριζόντιον πόλον, τοῦτο δὲ ὅπως μὴ παρακωλύεται ἡ βολή. Εἰς τὰ παλαιὰ ὅμως πλοῖα ὑπῆρχον καὶ ξύλιναι ἐπωτίδες μὴ καμπυλωμέναι ἀλλ' εὐθεῖαι καὶ ὑπὸ γωνίαν κλίνουσαι ὡς πρὸς τὸ κατάστρωμα. Τοιούτων ἐπωτίδων ζεῦγος ὑπῆρχεν εἰς τὰς μετὰ καθρέπτου πρύμνας τῶν παλαιῶν ἱστιοφόρων, ὡς ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχήματι δεικνύεται, πρὸς ἀνακρέμασιν κέλητος, φαλαινίδος, ἢ ζεύγους τοιούτων λέμβων. Ἡ *ἐπωτὶς τῆς κλίμακος* (κοιν. *καπόνι τῆς σκάλας*, γαλλ. potence, ἀγγλ. davit) εἶναι κεκυφὸς σιδηροῦν τεῦχος μετὰ συσπάστου κρατοῦντος τὸ κάτω πλατύσκαλον τῆς κλίμακος εἰς τὴν πρέπουσαν θέσιν, ἢ αἶρον αὐτὴν εἴτε πρὸς ἔνθεσιν κατὰ τὰς ἀπάρσεις, εἴτε ἁπλῶς πρὸς προφύλαξιν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ κυματισμοῦ. Αἱ *ἐπωτίδες τῶν ἀγκυρῶν* (κοιν. *καπόνια τῆς ἄγκουρας*, γαλλ. les bossoirs des ancres, ἀγγλ. the suppor ted of tha cat-head, Ναυτ. ὀνομ. ἄρθρ. 203) εἶναι δύο ξύλινα εὐθέα ἢ σιδηρᾶ καμπύλα καὶ κεκυφότα τεύχη, προέχοντα ἀπὸ τῶν πλευρῶν ὑπὸ τὸ περιτόναιον τῶν παρειῶν καὶ χρησιμεύοντα διὰ τὸν ἐπωτισμὸν τῆς ἀγκύρας. Καὶ ἡ μὲν πρὸς πρῷραν ἐπωτίς, ἡ καὶ μεγαλυτέρα τοῦ ζεύγους, χρησιμεύει τῇ βοηθείᾳ ἐπωτιδίου συσπάστου διὰ τὸν *ἐπωτισμὸν* καθ' αὑτό, ἡ δὲ πρυμναία διὰ τὸν *μασχαλισμόν*, μεθ' ἃ ἀμφότεραι χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν κεφαλοδέτησιν καὶ μασχαλοδέτησιν τῆς ἐπωτισθείσης ἤδη ἀγκύρας. Εἰς τὰ πλεῖστα τῶν συγχρόνων πλοίων, ἐχόντων ἀγκύρας ἄνευ στύπους, ἡ ἄτρακτος εἰσέρχεται, ἑλκομένη διὰ τῆς ἁλύσεώς της, ἐντὸς τοῦ ὀφθαλμοῦ· μὴ ἐκτελουμένου ὅθεν ἐπωτισμοῦ καὶ ἡ εἰς τοιαῦτα πλοῖα ὕπαρξις ἐπωτίδων παρέλκει. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

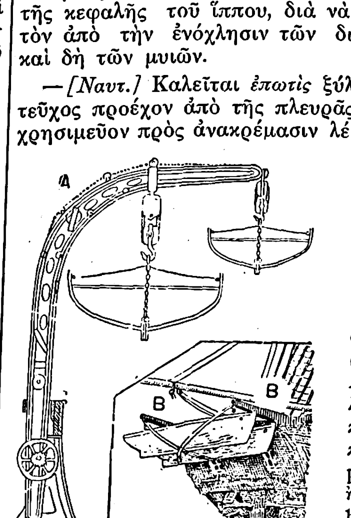

A: Ἐπωτὶς συγχρόνου μεγάλου πλοίου δι' ἀνακρέμασιν δύο λέμβων. B: Πρυμναῖαι ἐπωτίδες φρεγάτας παλαιοῦ τύπου διὰ δύο κέλητας ἢ φαλαινίδας.

ἐπωτισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐπωτίζειν τὴν ἄγκυραν, ἡ ἀνακρέμασις τῆς ἀγκύρας ἀπὸ τῆς ἐπωτίδος.

—*[Ναυτ.]* Βλ. λ. *ἐπωτίζω*.

ἐπωφελὴς (ὁ, ἡ), *— ές* (τό)· ὁ παρέχων ὄφελος, ὠφέλιμος, χρήσιμος, βοηθητικός.

ἐπωφελοῦμαι (*— έομαι*), ἀόρ. *ἐπωφελήθην*· ὠφελοῦμαι ἔκ τινος, χρησιμοποιῶ τι ἐπωφελῶς: «ἐπωφελοῦμαι ἐκ τῆς περιστάσεως, —ἐκ τῆς εὐκαιρίας» ἢ «ἐπωφελοῦμαι τὴν περίστασιν, — τὴν εὐκαιρίαν» (ἡ μετὰ γενικῆς ἁπλῆς σύνταξις, οἷον «ἐπωφελοῦμαι τῆς εὐκαιρίας», εἶναι ἐσφαλμένη). Β. Φ.

Ἒρ (Eure) *[Γεωγρ.]*. Νομὸς τῆς ΒΔ. Γαλλίας, λαβὼν τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ, ἀπαρτισθεὶς τῷ 1790 ἐκ τμήματος τῆς παλαιᾶς ἐπαρχίας τῆς Νορμανδίας μετὰ τῆς κομητείας Ἐβραὶ καὶ μέρους τῆς Πέρς. Κάτ. 303.159. Ἔχει 6.037 τετρ. χιλ., ὁριζόμενος Β. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Κάτω Σηκουάνα, Δ. ὑπὸ τοῦ Καλβαντός, ΝΔ. ὑπὸ τοῦ Ὂρν, Ν ὑπὸ τῆς Ἒρ-ἐ-Λουὰρ καὶ Α ὑπὸ τῶν νομῶν Σὲν-ἐ-Οὐὰζ καὶ Οὐάζ. Διασχίζεται ὑπὸ τοῦ Σηκουάνα, εἰς τὸν ὁποῖον ἐκβάλλουν πάντες οἱ ποταμοὶ τοῦ νομοῦ. Ἔχει σημαντικὴν κτηνοτροφίαν εἰς τὰς ἐκτεταμένας βοσκάς, ἐν ταῖς ὁποίαις μεταξὺ τῶν ἄλλων τρέφονται ἵπποι καθαροῦ νορμανδικοῦ αἵματος, ἄφθονον καλλιέργειαν ὀπωρῶν, ἰδίᾳ ἀπιδίων καὶ μήλων καὶ σπουδαίαν καλλιέργειαν δημητριακῶν. Αἱ κυριώτεραι βιομηχανίαι περιλαμβάνουν βαμβακουργίαν καὶ ἐριουργίαν, ὑφαντουργικήν, βαφὴν καὶ ἐκτύπωσιν διαφόρων ὑφασμάτων. Ἐπίσης κέκτηται ζυθοποιεῖα, βυρσοδεψεῖα, χυτήρια, διυλιστήρια, μελιτοποιεῖα κλπ. Ἡ Ἒρ διαιρεῖται εἰς πέντε περιφερείας, 36 καντόνια καὶ 700 κοινότητας. Πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ εἶναι ἡ Ἐβραί, αἱ δὲ κυριώτεραι πόλεις της αἱ Λουβιέ, Λὲζ Ἀντελύ, Μπερναὶ καὶ Πὸντ-Ὠντεμέρ. Ὁ νομὸς εἶναι ἕδρα τοῦ Γ' σώματος στρατοῦ καὶ τῆς στρατιωτικῆς Ἀκαδημίας τῆς Καέν. Δάση καλύπτουν τὸ ἓν πέμπτον τοῦ νομοῦ. Δ. Δ.

— **Ἒρ** (Eure) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Γαλλίας, παραπόταμος τοῦ Σηκουάνα, μήκους 226 χιλιομ. Πηγάζων ἐκ τοῦ Ὂρν καὶ διασχίζων τὴν Ἒρ-ἐ-Λουάρ, χύνεται εἰς τὸν Σηκουάναν ὑπὲρ τὴν Πὸν ντὲ λ' Ἄρς. Δ. Δ.

Ἔρα (Era) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Τοσκάνης, πηγάζων ἀπὸ τῶν λόφων τῆς Βολτέρρας καὶ συμβάλλων, παρὰ τὸ Ποντεντέρα, μετὰ ροῦν 60 χλμ. εἰς τὸν Ἄρνον, τοῦ ὁποίου εἶναι ἐκ τῶν κυριωτέρων παραποτάμων. Σ. Ε. Λ.

Ἐρᾶ (Erat), ***Νικόλαος***. Γάλλος φιλέλλην, κατελθὼν εἰς τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα τῷ 1824, μολονότι ἐπὶ πενταετίαν, ἀπὸ τοῦ 1811 μέχρι τοῦ 1816, ὑπηρέτησε τὴν Ὑψηλὴν Πύλην ὡς μηχανικός. Κατέστη ὕποπτος εἰς Ναύπλιον, καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ἠδυνήθη νὰ λάβῃ ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν Ἐπανάστασιν, ὅπως ἐπεθύμει. Ὁ στρατηγὸς Ροζαρώλ, ἐκ Ζακύνθου, ἐπεχείρησε νὰ τὸν ὑποστηρίξῃ παρὰ τῇ κυβερνήσει Κουντουριώτου. Κακοσυστημένος ὅμως καὶ οὗτος ἀπὸ τὸν Διονύσιον Ρώμαν, τὸν ἔβλαψε μᾶλλον διὰ τῆς παρεμβάσεώς

Digitized by Google

του. Ἡ τοπικὴ δὲ ἀστυνομία ἠναγκάσθη νὰ τὸν ἀπελάσῃ, ἐπὶ τῇ ἐπικειμένῃ ἀποβάσει τοῦ Ἰμπραὴμ εἰς Πελοπόννησον, ὁ δὲ Ἑρᾶ, ἀσθενῶν ἀπὸ ἑλώδεις προφανῶς πυρετούς, ἐξηφανίσθη ἐκ τοῦ σπετζιωτικοῦ πλοίου ὅπερ τὸν μετέφερεν εἰς Κύθηρα. Ἐκ τούτου ὑπετέθη ὅτι, εἰς στιγμὴν παροξυσμοῦ, ηὐτοκτόνησε ριφθεὶς εἰς τὴν θάλασσαν. Γ. Δ. Κ.

ἐράγρωστις (ἡ) *[Βοτ.]*· βλ. *ἐρωτάγρωστις*.

Ἔραι *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία παράλιος πολίχνη τῶν Τηίων, πρὸς Δ τῆς Τέω καὶ Ν τῶν Κλαζομενῶν καὶ παρὰ τὸ ὄρος Κώρυκον κειμένη (*Στράβ.* C. 644). Κατὰ τὸν Ἡσύχιον ἡ λέξις ἐσήμαινε γῆν ἀγαθήν.

—**Ἔραι** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀσφαλὴς ὅρμος καὶ πόλισμα τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς χερσονήσου Ἐρυθραίας εἰς τὸν ΒΑ μυχὸν τοῦ κόλπου τῆς Τέω καὶ δυτικῶς τῆς πόλεως Ἐρυθραὶ (*Στράβ. Did.* 550, 23). Εἶναι ὁ σύγχρονος ὡραῖος λιμὴν *Σιγαζὶκ* (πλάτ. 38° 12′ 20″ Β, μῆκ. 25° 28′ 15″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Gulf of Smyrna and island of Khios) ἔχων φερώνυμον χωρίον εἰς τὸν μυχόν του.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἐραλδικὴ (ἡ). Εἷς ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων βοηθητικῶν κλάδων τῆς ἱστορίας, περιλαμβάνων τὴν οἰκοσημολογίαν, τὴν γενεαλογίαν, τὴν βιβλιοσημολογίαν (ex libris), διαφόρους μελέτας διὰ τοὺς ἱπποτικοὺς χρόνους κ. ἄ. Ἡ λέξις παράγεται ἐκ τοῦ λατινικοῦ haraldus, τοῦ μετέπειτα γαλλικοῦ herauld (=κῆρυξ) ἐκ τοῦ ὅτι ὅταν κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους οἱ σιδηρόφρακτοι ἱππόται εἰσήρχοντο εἰς τὸν στίβον, ὅπου ἔμελλον νὰ τελεσθῶσιν ἀγῶνες χάριν ἁπλῆς ἐπιδείξεως, ἢ καὶ τοιοῦτοι μέχρι θανάτου, οἱ κήρυκες οἱ ἐν τῷ στίβῳ διελάλουν τὰ οἰκόσημα τῶν ἱπποτῶν.

Αἱ ἐραλδικαὶ μελέται εἶναι χρησιμώταται ὄχι μόνον εἰς τοὺς ἐνδιαφερομένους διὰ τὰ γενεαλογικά, ἀλλὰ καὶ εἰς πάντα μὲ τὴν ἱστορίαν ἀσχολούμενον, εἰς σημεῖον ὥστε ὁ γνωστὸς Γάλλος συγγραφεὺς Gerald de Nerval νὰ γράψῃ ὅτι «ἡ γνῶσις τοῦ οἰκοσήμου εἶναι ἡ κλεὶς τῆς ἱστορίας τῆς Γαλλίας».

Ἡ χρῆσις τῶν ἐμβλημάτων ἦτο γνωστὴ καὶ εἰς τοὺς παναρχαίους ἀκόμη χρόνους. Οἱ διάφοροι ἡμιάγριοι λαοί, οἱ διαρκῶς ἐν μεταναστεύσει εὑρισκόμενοι, εἶχον ἀνάγκην ἑνὸς διακριτικοῦ σημείου διὰ τὰς συγκεντρώσεις των. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ὁμάδων τούτων ἐπὶ τῶν προχείρων ξυλίνων ἢ δερματίνων μεγάρων των καθήλουν τὰ *σημεῖα* τῆς προτιμήσεώς των, τὰ ὁποῖα συνίσταντο, συνήθως, ἀπὸ γερανούς, γῦπας, κεφαλὰς ἀγριοχοίρων, βουβάλων κ. ἄ. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες συγγραφεῖς παριστοῦν τοὺς ἥρωάς των φέροντας ἐπὶ τῶν ἀσπίδων καὶ τῶν κρανῶν των, διάφορα ἐμβλήματα, ἅτινα διεσώθησαν ἐν μέρει ἐπὶ διαφόρων ἀρχαίων ἀγγείων. Ὁ Ἡσίοδος καὶ ὁ Πλούταρχος διηγοῦνται ὅτι ὁ Ἀχιλλεὺς εἶχεν ὡς ἔμβλημα τὸν δράκοντα καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς τὸν δελφῖνα. Ὁ Δηίφοβος καὶ ὁ Ἀβεντῖνος εἶχον ἐπίσης τὰ ἐμβλήματά των, ἡ δὲ ναῦς τοῦ Αἰνείου εἶχεν ὡς ἔμβλημα κατὰ τὸν Βιργίλιον λέοντας. Οἱ Ρωμαῖοι εἶχον ὡς ἐμβλήματα λύκους, μινωταύρους, ἵππους, ἀγριοχοίρους, ἀετοὺς κ. ἄ. Κύριον ἔμβλημα τῶν Αἰγυπτίων ἦτο ὁ βοῦς. Οἱ Σουηδοὶ εἶχον τὴν ἄρκτον, οἱ Ἄγγλοι τὸν λέοντα. Ὁ Φαραμόνδος, πρῶτος βασιλεὺς τῆς Γαλλίας, μετεχειρίσθη ἐν ἀρχῇ ὡς ἔμβλημα τρεῖς φρύνους (Crapauds), οἵτινες βραδύτερον μετεβλήθησαν εἰς τὰ γνωστὰ κρίνα. Ἡ Βενετία εὐθὺς ἀπὸ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ὑπάρξεώς της εἶχεν ὡς ἔμβλημα τὸν πτερωτὸν λέοντα τοῦ ἁγίου Μάρκου. Ἡ χρῆσις τῶν οἰκοσήμων ὡς καὶ τῶν *γενεαλογικῶν δένδρων* ἐγενικεύθη ἰδίως ἐν Εὐρώπῃ μετὰ τὰς Σταυροφορίας. Οἱ εἰς τὰ διάφορα ἔθνη ἀνήκοντες πολεμισταὶ εἶχον ἀνάγκην ἀπαραίτητον ἑνὸς διακριτικοῦ σημείου, τόσον δι' ἑαυτοὺς ὅσον καὶ διὰ τοὺς ἀκολούθους των, ἵνα εὐκόλως ἀναγνωρίζωνται κατὰ τὰς σῶμα πρὸς σῶμα τότε φοβερὰς μάχας. Οἱ ἱππόται ἐν ἀρχῇ μετεχειρίσθησαν τὰ χρώματα τὰ ὁποῖα ἐπροτίμα ἡ εὐνοουμένη ἢ ἡ μνηστή των, ἅτινα ἀπεικόνισαν εἰς τὰς ἀσπίδας των καὶ ἔθεσαν εἰς πτερὰ ἢ λοφία ἐπὶ τῶν κρανῶν των. Αἱ πρῶται, μετὰ τὰ ἁπλᾶ χρώματα, ἐπὶ τῶν ἀσπίδων ἀπεικονισθεῖσαι παραστάσεις σχέσιν εἶχον μὲ τὰ ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γῇ κατορθώματα τῶν Σταυροφόρων. Οὕτως ὁ σταυρὸς παρίστα τὸ σύμβολον, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου οἱ ἱππόται εἶχον ἐκστρατεύσει. Ὁ φοίνιξ ὑπενθύμιζε τὴν Ἰδουμαίαν, τὸ τόξον τὴν κυριευθεῖσαν ἢ σθεναρῶς ὑπερασπισθεῖσαν γέφυραν, ὁ πύργος τὸ ἁλωθὲν φρούριον, τὸ κράνος τὴν βίᾳ ἀποσπασθεῖσαν πανοπλίαν ἀπὸ τὸν ἐχθρόν, τὸ ἄστρον τὴν νυκτερινὴν ἔφοδον, ἡ ρομφαία τὴν πεισματώδη μάχην, ἡ ἡμισέληνος τὴν ἧτταν ἑνὸς ἐπιφόβου Μουσουλμάνου, ὁ πάλος, ὁ τελαμών, ἡ δοκίς, ἡ γωνία, τὰ καταστραφέντα ἢ κυριευθέντα ὁδοφράγματα καὶ χαρακώματα, ὁ λέων ἢ ἡ τίγρις τὸ ἀκατάβλητον θάρρος, ὁ ἀετὸς τὴν ἀνδρείαν κλπ. Τὰ σημεῖα ταῦτα, ἅτινα μετεχειρίσθησαν οἱ σιδηρόφρακτοι ἱππόται, ὅπως ὑπενθυμίζουν καὶ διαιωνίζουν τὰ ἐνδοξότερα κατορθώματά των, ἐδημιούργησαν μίαν ἰδιαιτέραν γλῶσσαν, τὴν ἐραλδικήν, ἥτις, διὰ νὰ ἐννοηθῇ καλῶς καὶ ἑρμηνευθῇ ἀνελλιπῶς, ἐχρειάσθη εἰδικοὺς κήρυκας, ἐπιφορτισμένους ὅπως διατηρήσωσι τοὺς ὅρους καὶ κανόνας της. Ἡ γλῶσσα αὕτη εἶναι ἡ πλέον ἐξηπλωμένη, ἡ μᾶλλον πλουσία καὶ δυσκολωτέρα ὅλων, μία γλῶσσα ἀκριβὴς καὶ ἔνδοξος, ἔχουσα τὴν σύνταξίν της, τὴν γραμματικήν της καὶ τὴν ὀρθογραφίαν της. Οἱ Βυζαντινοὶ δὲν εἶχον οἰκόσημα καὶ βαθμοὺς εὐγενείας κατὰ τὸ σύστημα τῆς Δύσεως. Εἶχον μόνον βαθμοὺς εὐγενείας σχετικοὺς μὲ τὰ ἐν τῷ παλατίῳ ὀφφίκιά των, αἱ δὲ μετὰ τὴν ἅλωσιν βυζαντιναὶ οἰκογένειαι, αἱ εἰς Εὐρώπην, καὶ ἰδίως εἰς Ἰταλίαν, διασωθεῖσαι, αἱ ὁποῖαι ἐχρησιμοποίησαν οἰκόσημα, ἐνεστερνίσθησαν τὰ εὐρωπαϊκὰ ἔθιμα ἕνεκα διαφόρων λόγων.

Αἱ ἐραλδικαὶ μελέται ἐν Ἑλλάδι. Παρ' ὅλον, ὅτι τὰ *σήματα* ἀρχικῶς ἔχουν ἑλληνικὴν τὴν καταγωγήν, ἐλάχιστον ἐκαλλιεργήθησαν παρ' ἡμῖν αἱ ἐραλδικαὶ μελέται. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 1919 πρωτοβουλίᾳ τῶν Ἰ. Κεφαλᾶ, Δ. Πετροκοκκίνου, Εὐγ. Ραγκαβῆ καὶ Γ. Ε. Τιπάλδου ἀπεφασίσθη, ὅπως ἀντὶ αὐτοτελοῦς σωματείου ἱδρυθῇ «Τμῆμα ἐραλδικὸν» ἐν τοῖς κόλποις τῆς «Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος», μέλη τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τῆς ὁποίας καὶ ἐπιφανεῖς ἑταῖροι ἦσαν, κατὰ τὸ πλεῖστον, οἱ μέλλοντες ν' ἀποτελέσουν καὶ τὸ ἐραλδικὸν τμῆμα αὐτῆς. Τοῦ τμήματος τούτου πρόεδρος μὲν ἐξελέγη ὁ Ἰ. Κεφαλᾶς, γραμματεὺς δὲ ὁ Εὐγ. Ραγκαβῆς. Πρώτη ἐνέργεια τοῦ ἐραλδικοῦ τμήματος ὑπῆρξεν ἡ ἀνακοίνωσις τῆς συστάσεώς του πρὸς ἅπαντα σχεδὸν τὰ ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ λειτουργοῦντα τοιούτου εἴδους ἱδρύματα, ἅτινα ἀσμένως ἀπεδέχθησαν τὴν εἴδησιν ἱδρύσεως σωματείου μέλλοντος νὰ προαγάγῃ τὰς ἐραλδικὰς μελέτας καὶ συνεχάρησαν τοὺς ἱδρυτάς του. Τὴν δημοσίᾳ ἐμφάνισίν του τὸ ἐραλδικὸν τμῆμα ἔκαμε τὴν 28ην Φεβρουαρίου 1920 ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς διὰ διαλέξεως τοῦ προέδρου Κεφαλᾶ μὲ θέμα «Ἡ οἰκογένεια τῶν Θεοτόκη τῆς Κερκύρας», καὶ κατόπιν τοῦ Γ. Τιπάλδου ἐν τῇ αὐτῇ αἰθούσῃ, τὴν 21ην Μαρτίου ἰδίου ἔτους, μὲ θέμα «Οἱ ἀπόγονοι τῶν Παλαιολόγων μετὰ τὴν ἅλωσιν»· τρίτη διάλεξις ἐγένετο μετὰ ἕνα περίπου μῆνα ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς μονῆς τοῦ Δαφνίου, ἐνώπιον τῶν μελῶν τῆς «Ἑταιρείας τῶν βυζαντινῶν σπουδῶν», μὲ θέμα τοὺς ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς μονῆς εἰκαζομένους τάφους τῶν Γάλλων δουκῶν τῶν Ἀθηνῶν Delaroche. Μετὰ τὸν περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 1921 ἐπελθόντα θάνατον τοῦ Ἰ. Κεφαλᾶ τὰ μέλη τοῦ τμήματος ἐξέλεξαν πρόεδρον τὸν Γ. Τιπάλδον, ὅστις καὶ παραμένει ἔκτοτε ὡς τοιοῦτος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ἑλλάς.* Ἔργα ἀφορῶντα τὴν ἑλληνικὴν γενεαλογίαν καὶ οἰκοσημολογίαν εἶναι τὰ ἑξῆς: *Ch. du Fresne (Ducange)*, Historia Byzantina.— *A. Buchon*, Recherches historiques et Nouvelles recherches etc. sur la principauté française de Morée (avec Atlas (Paris 1843—1846).— *Charles Hopf*, Chroniques Gréco - Romanes (Berlin 1873 .— *Emile Legrand*, Les Mavrocordatos (Paris 1886).— *E. Rangabés*, Livre d'or de la Noblesse Phanariote (Athènes 1904).—*Th. Blancard*, Les Mavroyeni (Paris 1893).—*Ἀλ. Βαρούχας*, Οἰκογένεια Βαρούχα (Ἀθῆναι 1893).—*Σ. Λάμπρος*, Γενεαλογικὰ σημειώματα Μαυροκορδάτων («Παρνασσὸς» 1893).— *Α. Μηλιαράκης*, Οἰκογένεια Μαμονᾶ (Ἀθῆναι 1902). — *Ηλ. Τσιτσέλης*, Κεφαλληνιακὰ Σύμμικτα (1904).— *Ἀντ. Χατζῆς*, Ραοὺλ - Ρὰλ - Ράλαι (1907).— *E. Gerland*, Histoire Noblesse Crétoise (Paris 1907).— *Σπ. Π. Λάμπρος*, Ἀργυροπούλεια (Ἀθῆναι 19 0).—*Γ Ε. Τιπάλδος*, Περὶ Τιπάλδων (Venezia 1912), Περὶ Παλαιολόγων Bol. Anal. Ven. 1912), Gli Orsini detti Apostolici. Rivista Araldica (Roma 1914), Gli Orsini di Epiro e gli Orsi. Rivista Ar. (1920), Εἷς ἄγνωστος σύγγαμβρος Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου (Δελτ. τῆς Ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. ἑταιρ. 1926), Ὁ Ρὼς Σολυμᾶς τῶν Βυζαντινῶν κλπ. (Ἐπετ. Ἑταιρ. βυζ. σπουδῶν 1925) Εἶχον οἱ Βυζαντινοὶ οἰκόσημα; (αὐτ. 1926), Ἐγχειρίδιον οἰκοσημολογίας μετὰ γαλλοελληνικοῦ λεξιλογίου (συνεργασίᾳ *Εὐγεν. Ραγκαβῆ*, Ἀθῆναι 1926), Τα φραγκικὰ οἰκόσημα τῆς Χαλκίδος (Ἐπετ. Βυζ. σπ. 1927), Γενεαλογία καὶ οἰκόσημα Φωσκόλου («Νέα Ἑστία» Ἀθῆναι 1927), Ἀθηνῶν φραγκικὰ οἰκόσημα (Μεγάλη ἑλλην. ἐγκυκλοπαιδεία Β΄, ἑπόμ.), Ζακυνθινὰ οἰκόσημα (Ἐπετ. βυζ. σπ. 1928). — *Δ. Γρ. Καμπούρογλους*, Ἄρχοντες Μπενιζέλοι (1921), Μελέται καὶ ἔρευναι (1923), Οἱ Χαλκοκονδύλαι (1926).— *E. Rangabés*, Livre d'or de la Noblesse Ionnienne Corfù 1925— Cephalonie 1926— Zante 1927), Ἐγχειρίδιον οἰκοσημολογίας μετὰ γαλλοελληνικοῦ λεξιλογίου (συνεργασίᾳ *Ι. Ε. Τιπάλδου*, Ἀθῆναι 1926). Σποραδικῶς ἔχουσι δημοσιευθῆ εἰς διάφορα περιοδικὰ μελέται καὶ σημειώματα, σπουδαιότεραι τῶν ὁποίων εἶναι αἱ τῶν *Σπ. Λάμπρου. Κωνστ. Σάθα, Δε Κιγάλα, Σπ. Θεοτόκη, Βροκίνη, Λεων. Ζώη, Ν. Βέη* κ. ἄ.

Γαλλία. Ἐκ τῶν παλαιοτέρων σπουδαιότεροι ἐραλδισταὶ εἶναι οἱ: *Hozier, Ménestrier, Berey, Lanile, Vulson de la Colombière, Viton de Saint-Aller* κ. ἄ. Ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων οἱ: *Eschavanes* (Armorial Universel, Paris 1844) *Magny* Science des armoiries, Paris 1846), *Eysenbach* (Histoire du Blason, Tours 1818). *Grandmaison* (Dictionnaire héraldique, Paris 1852), *Goudron de Genouillac* (Grammaire héraldique, Paris 1860 καὶ Art héraldique νεώτερον), *Maigne* (Science des armoiries, Paris 1885), *Alphonse Labitte* (Traité élémentaire du blason, Paris 1892).— Ἐν Λυῶνι ἐκδίδεται ἡ «Nouvelle Revue Héraldique», ἐν Παρισίοις δέ, ἐκτὸς ἄλλων, ἡ «Revue Internationale de l'ex-libris», ἡ ὁποία δημοσιεύει καὶ ἀξίας λόγου γενεαλογικὰς καὶ οἰκοσημολογικὰς μελέτας.

Ἰταλία. Ἐκ τῶν παλαιοτέρων καὶ γνωστοτέρων εἶναι οἱ: *Capellari, Ginani, Cartari, Bombaci, Borghini Cellonese* κ.ἄ. Ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων οἱ: *Candida Gonzaga*, Famiglie merridionali d' Italia τόμ. 6 in fo. (Napoli 1875—1882 .—*Conte Pompeo Litta*, Famiglie Celebri Italiane (δωδεκάτομον μνημειῶδες ἔργον, καὶ ὑπὸ ἔποψιν μεγαλοπρεποῦς ἐμφανίσεως καὶ περιεχομένου).—*Giovani Pellegrini*, Bollettino Araldico (Venezia 1903—1915). Εἰς τὸ «Bolettino», τοῦ ὁποίου ἡ ἔκδοσις ἀνεκόπη τῷ 1915 ἕνεκεν τοῦ θανάτου τοῦ ἀκαμάτου ἐρευνητοῦ Pellegrini, ἐδημοσιεύθησαν πλεῖσται μονογραφίαι περὶ εὐγενῶν ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, ὡς τῶν *Βαρούχα, Βλαστοῦ, Γρυπάρη, Γυαλινᾶ, Καλογερᾶ, Κεφαλᾶ, Κοντοπαύλου, Πετροκοκκίνου, Σδρίν, Συναδινοῦ, Τιπάλδων*, κ. ἄ.—*Conte Pasini Frassoni - Conte Berlini*, Rivista Araldica (Roma 1903—1929), τὸ σπουδαιότερον, ὄχι μόνον τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ἀλλὰ καὶ τῆς ὅλης Εὐρώπης ἐραλδικὸν περιοδικὸν—ὄργανον τοῦ «Ἐραλδικοῦ Ἰνστιτούτου» τῆς Ρώμης—, μεταξὺ τῶν 2. ὀγκωδῶν τόμων τοῦ ὁποίου περιλαμβάνονται καὶ πραγματεῖαι δημοσιευθεῖσαι ὑπὸ τῶν παρ' ἡμῖν ἐραλδιστῶν *Ἰω. Κεφαλᾶ, Δ. Π. Πετροκοκκίνου* καὶ *Γ Ε Τιπάλδου*. Τὸ «Ἐραλδικὸν Ἰνστιτοῦτον» δημοσιεύει καὶ τὸ ἄξιον λόγου ὀγκῶδες ἡμερολόγιον «Libro d' oro della Nobiltà Italiana» Roma 1910—1925, εἰς τὸ ὁποῖον ἀναγράφονται ὅλαι αἱ ἰταλικαὶ εὐγενεῖς οἰκογένειαι, καὶ πλεῖσται ἀλλοδαπαὶ ἀρχικῶς ἰταλικῆς καταγωγῆς.—*Conte Guelfo Guelfi*, Vocabolario Araldico (Milano 1897).—*F. Tribolati*, Grammatica Araldica (Milano 1904 .—Γνωστοὶ ἐπίσης ἐραλδισταὶ ἐν Ἰταλίᾳ εἶναι οἱ *Comm Padiglione* καὶ *Crollalanza*.

Ἀγγλία. Ἐνταῦθα ὑπάρχει, πλὴν ἄλλων, καὶ ὁδηγὸς ἐραλδικὸς (Debrett's House of Commons and the Judicial Bench etc.) περιλαμβάνων τὰ οἰκόσημα τῶν μελῶν τῆς Βουλῆς τῶν λόρδων, τῆς Βουλῆς τῶν κοινοτήτων (ὅσων ἔχουσι τοιοῦτα), τῶν δήμων καὶ κοινοτήτων τῆς Ἀγγλίας, τῶν ἀνωτάτων λειτουργῶν, δικαστικῶν ἢ πολιτικῶν κτλ., ὡς καὶ ἡμερολόγιον ἀπὸ τοῦ 1826 ἐκδιδόμενον, τὸ ὁποῖον περιέχει σύντομον γενεαλογίαν καὶ τὸ οἰκόσημον ἑκάστου ἀτόμου ἀνήκοντος εἰς τοὺς ὁμοτίμους ἢ εὐγενεῖς (nobles) τῆς Ἀγγλίας, τοὺς βαρωνέτους (οἱ ὁποῖοι δὲν παρακάθηνται εἰς τὴν Βουλὴν τῶν λόρδων) καὶ τοὺς ἱππότας (Burke's Peerage. Baronetage an Knightage). Πρῶτος γράψας εἰς τὴν Ἀγγλίαν εἶναι ὁ *Nicolas Upton* κατὰ τὸ α΄ ἥμισυ τῆς ΙΕ΄ ἑκατονταετηρίδος. Τὸ ἔργον του ἐπιγράφεται De Studio Militari. Μετ' αὐτὸν ἔγραψαν οἱ: *Gerard Lee, Bossewell, Ferme, Morgan, John Guillim, Planche* κ. ἄ. Ὡς ἀρτιώτερον ἔργον θεωρεῖται τὸ ὑπὸ τοῦ Δρ *Woodward*, Treatise on Heraldry British and Foreign (1896 .

Γερμανία καὶ *Αὐστρία.* Ἐν ταῖς χώραις ταύταις ἀπὸ αἰώνων ἐκαλλιεργοῦντο αἱ ἐραλδικαὶ μελέται Γνωστότατα εἶναι τὰ ἔργα τῶν: *F. W. Schumacher* (1694 καὶ *I. A. Rudolphi* (1698). Νεώτερα γνωστὰ ἔργα: *J. H. v. Hefner*, Alteneck Trachten κλπ. (Frankfurt 1840—1854 .—*O. v. Hefner*, Handbuch den theoritischen und praktischen Heraldik Görlitz 1887 .—*E. v. Saeken*, Katechismus der Heraldik (Leipzig 1885). — *F. Warnecke*, Heraldisches Handbuch (Frankfurt 1886 .

Ἐκ τῶν ἄλλων χωρῶν αἱ ἐραλδικαὶ σπουδαὶ καλλιεργοῦνται ἐν *Ἱσπανίᾳ*, ὅπου ἐκδίδεται τὸ γνωστότατον περιοδικὸν «Revista de Historia y de Genealogia Espanola, ἐν *Πορτογαλίᾳ* ἐκδιδομένου τοῦ «Archivo Nobiliarchico Portoguez», ἐν *Ἑλβετίᾳ* τοῦ «Archives Héraldiques Suisses» («Schweizer Archiv-Fuer Heraldik»), ἐν *Ὀλλανδίᾳ* τοῦ «Genealogisch-heraldisch Genootschap». Οἱ *Ἄραβες* δὲν ὑστέρησαν εἰς τὴν ἐραλδικήν, ὑπάρχουν δὲ εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις βυζαντινὸν μουσεῖον οἰκόσημά τινα ἀραβικά. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων σήμερον ξένων ἐραλδικῶν συγγραμμάτων τὰ ἐπιφανέστερα ἀναντιρρήτως εἶναι ὡς πρὸς τὴν γενεαλογίαν μὲν τὸ προαναφερθὲν μνημειῶδες ἔργον τοῦ *Conte Pompeo Litta*, ὡς πρὸς δὲ τὴν οἰκοσημολογίαν τὸ γνωστότατον «Armorial Général» τοῦ *Rietstap*, τοῦ ὁποίου ἡ εἰκονογραφημένη ἔκδοσις περιλαμβάνει χιλιάδας οἰκοσήμων ὅλων τῶν ἐθνικοτήτων. Τὰ κατ' ἔτος ἐκδιδόμενα καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην ἐραλδικὰ ἡμερολόγια ἀφθονοῦν. Γνωστότερον ὅλων εἶναι τὸ τοῦ *Γόθα* (Gotha ἐκδιδόμενον ἀπὸ τοῦ ἔτους 1763.

Γ. Ε. ΤΙΠΑΛΔΟΣ

ἐραλδικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὰ οἰκογενειακὰ σύμβολα ἢ ἐμβλήματα ἢ οἰκόσημα || *ἐραλδικὴ* (ἡ)· ἡ ἐπιστήμη ἡ ἀσχολουμένη περὶ τὴν ἔρευναν τῶν οἰκοσήμων κτλ. (βλ. λ.).

Ἑρὰν (Herhan), ***Λουδοβῖκος-Φραγκῖσκος***. Γάλλος τυπογράφος (1768—1854). Εἰργάσθη μὲ τὸν Ὀφμὰν καὶ τοὺς Ντιντὸ καὶ ἐφεῦρε τῷ 1800 σύστημα στερεοτυπίας μὲ μήτρας ἐκ χαλκοῦ ἐγκοίλους, τὸ ὁποῖον συνηγωνίσθη τὸ τοῦ Ντιντὸ ἐπί τινα χρόνον. Ἀλλ' ἡ ἐφεύρεσις στερεοτυπίας διὰ στοιχείων ἀναγλύφων ἔθεσεν ἐν ἀχρηστίᾳ τὴν μέθοδον τοῦ Ἑράν. Δ. Δ.

Ἔρανα (ἡ) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος καὶ πόλισμα τῆς Πελοποννήσου (*Στέφ. Βυζαντ.* εἰς λ. Κυπαρισσία) ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Μεσσηνίας, ΒΑ τῆς νήσου Πρώτη, μεταξὺ δὲ Πύλου καὶ Κυπαρισσίας «ἔσχαται δὲ αὐτῶν Πύλος καὶ Κυπαρισσία, μέση δὲ τούτων Ἔρανα» (*Στράβ.* Didot 310,4). Φαίνεται ὅτι οἱ ἀρχαῖοι τὴν συνέχεον πρὸς τὴν ὁμηρικὴν Ἀρήνην (Ἰλιὰς Λ, 722), οὐχὶ ὀρθῶς κατὰ Στράβωνα (299,40). Ὡς πρὸς τὴν ταυτότητά της οἱ μέν, ἐν οἷς καὶ ὁ C. Müller (*Στράβ.* ἐκδ. Didot σελ. 800), τὴν ταυτίζουσι πρὸς τὸν σύγχρονον ὅρμον *Πόρτο Ὄρτινο* εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμίου Λουγκοβάρδο, $2\frac{1}{4}$ μίλ. Β τῆς συγχρόνου *Μαραθουπόλεως*, οἱ δὲ πρὸς τὸν ὅρμον *Ἁγία Κυριακὴ* (πλάτ 37°07′10″ Β, μῆκ. 21°35′10″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 207: Castro Tornese to Venetico). Πάντως ἡ διαφωνία ἀφορᾷ εἰς τοποθεσίας ἀφισταμένας ἀλλήλων $1\frac{2}{8}$ μίλ. μόλις. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἐρανάρχης ἢ *ἀρχιερανάρχης* ἢ *προερανάρχης* *['Αρχ.]*· ὁ προεδρεύων ἑνὸς *ἐράνου* (βλ. λ.).

Ἐράνης, ***τέως δῆμος*** — *[Γεωγρ.]*. Εἷς ἐκ τῶν ἀπαρτιζόντων πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' τὴν ἐπαρχίαν Τριφυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας 8 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων Βάλτων, Καναλουποῦς, Κατσιμπαλίου, Φιλιατρῶν, Χαλαζονίου καὶ Χριστιάνου. Δ. Ε. Μ.

ἐρανίζομαι, ἀόρ. *ἠρανίσθην*· λαμβάνω ἔρανον, συλλέγω δι' ἐράνου || ἰδίᾳ μεταφ. πορίζομαί τι δανείζομαι, λαμβάνω εἰδήσεις, γνώσεις κτλ.: «ἐρανίζετο τὰς γνώσεις του ἐκ τοῦ βιβλίου,—ἐκ τῆς παρατηρήσεως», «—χωρία ἐκ συγγραφέων».

ἐρανικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς ἔρανον, ὁ τοῦ ἐράνου: «ἐρανικὸν συμπόσιον».—Ἐπίρρ. ***ἐρανικῶς***.

ἐρανίνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. *ἐπτάνια*.

ἐρανίσιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἄξιος νὰ ληφθῇ ὡς ἔρανος, ὡς ἐπικουρία: «ἐρανίσιμον χωρίον (συγγραφέως)».

Digitized by Google

ἐράνισμα (τό)· τὸ δι' ἐρανισμοῦ ἀποτελεσθέν, σύναξις, ἄθροισμα χωρίων ληφθέντων ἐκ διαφόρων συγγραφέων· || ἐρανισμός.

ἐρανισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐρανίζεσθαι, δανεισμός, πρόσληψις γνώσεων, εἰδήσεων, ἐκ διαφόρων πηγῶν καὶ κυρίως ἐκ βιβλίων.

ἐρανιστὴς (ὁ)· ὁ συνεισφέρων ἔρανον· *ἐρανισταὶ* (οἱ) παρ' ἀρχαίοις, κοινωνία ἰδιωτῶν σκοπὸν ἔχουσα τὰ δι' ἐράνου συμπόσια (βλ. *ἔρανος*)· || ὁ ἐρανιζόμενος, ὁ συλλέγων, ὁ ἀποκομίζων ἐκ διαφόρων συγγραφέων ποικίλας γνώσεις.

— «**Ἐρανιστής**». —1) Μηνιαῖον περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ἐν Σμύρνῃ ἀπὸ τοῦ 1910 μέχρι τοῦ 1912 ὑπὸ τοῦ Ἑλληνογερμανικοῦ λυκείου Κ. Γιανίκη. —2) Περιοδικὸν ἐν Ἀθήναις (βλ. «*Εὐρωπαϊκὸς Ἐρανιστής*»). —π.

ἐρανιστικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἐρανισμὸν ἢ τὸν ἐρανιστήν: «ἐρανιστικὴ σοφία». —Ἐπίρρ. **ἐρανιστικῶς**.

Ἐραννοβόας [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ὁ τρίτος κατὰ μέγεθος ποταμὸς τῶν Ἰνδιῶν, ἀναφερόμενος ὑπὸ Πλινίου (ΣΤ' 18) καὶ Ἀρριανοῦ (Ἰνδ. Δ' 3, Γ' 5) ὡς πλωτός. Ἐχύνετο εἰς τὸν Γάγγην ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Πρασίων παρὰ τὴν πόλιν Παλίμβοθρα (νῦν Παταλιπούτρα). —π.

Ἔραννος [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. —1) Ἐκ τῶν σχετικῶν πρὸς τὴν ἀσυλίαν τοῦ ἐν Τέῳ ναοῦ τοῦ Διονύσου συνθηκῶν ἐξάγεται, ὅτι ὑπῆρχεν ἐν Κρήτῃ πόλις ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἔραννος*, τῆς ὁποίας ἡ τοποθεσία εἶναι ἄγνωστος μέχρι σήμερον. Ἡ μικρὰ δοκιμαστικὴ ἀνασκαφὴ τοῦ Ἰταλοῦ ἀρχαιολόγου Halbherr ἐν τῷ μυχῷ τῶν δυτικῶν κλιτύων τῆς Δίκτης ἐπὶ τῆς τοποθεσίας *Ἐργάνου* (*Κεφάλι λόφος*), παρὰ τὰ ἀρκετὰ εὑρήματά της (λείψανα μικρῶν κτισμάτων, τάφους μικροὺς κυψελοειδεῖς, ἀγγεῖα μυκηναϊκῆς καὶ γεωμετρικῆς ἐποχῆς), δὲν καθώρισε τὴν θέσιν τῆς πόλεως, καίτοι εἶναι ἀναμφισβήτητος ἡ ὕπαρξις αὐτῆς. Ἐκ τῆς εἰρημένης συνθήκης μανθάνομεν ὅτι ὁ δῆμος Τηΐων ἦτο ἐκ παλαιῶν χρόνων συγγενὴς καὶ φίλος «τᾶς τῶν Ἐραννίων πόλιος» καὶ ὅτι ὑπῆρχε καὶ προτέρα συνθήκη: «τὸ πρότερον δόγμα, ὃ κατεβάλοντο οἱ πρόγονοι περὶ τῆς ἀσυλίας καὶ καθιερώσιος τᾶς τῶν Τηΐων πόλιος καὶ τᾶς χώρας» καὶ ὅτι εἶχε πολλοὺς ναοὺς ἡ πόλις, ἐν οἷς καὶ τὸ «ἱαρὸν τὸ τοῦ Ἀσκλαπιοῦ».

Ὡς πρὸς τὸ ἐθνικὸν εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι ἐν τῇ σχετικῇ ἐπιγραφῇ φέρεται Ἐράννιοι (ὁ δᾶμος ὁ Ἐραννίων — τὰν Ἐραννίων εὔνοιαν—τᾶς τῶν Ἐραννίων πόλιος), ἀπαντᾷ ὅμως καὶ Ἐρώνιοι («Ἔδοξεν Ἐρωνίων τοῖς κόσμοις, ἁ πόλις τῶν Ἐρωνίων»). Ὁ Waddington ὑποθέτει ὅτι εἶναι σφάλμα τοῦ λιθογλύφου. Ἀλλ' ἀφοῦ ἐν τῇ συνθήκῃ πρὸς Εὐμένη Β' τὸν Περγάμου (183 π. Χ.) μνημονεύονται Ἐρώνιοι, εἶναι φανερὸν ὅτι ἦσαν ἐν χρήσει καὶ οἱ δύο τύποι. Νομίσματα φέροντα τὰ γράμματα ΕΡΑΝ εἶναι πιθανὸν ὅτι ἦσαν τῆς Ἐράννου, ἥτις καὶ αὐτόνομος καὶ ἀξιόλογος πόλις ἦτο (*Σβορώνου* Numismatique κτλ. 148).

—2) Ἐπὶ τοῦ Παρνασοῦ, ὅπου ἦσαν ἱδρυμέναι ἀποικίαι ἐκ Κρήτης, φέρεται τὸ ἑξῆς περί τινος πόλεως: «Ἐκάλουν δὲ αὐτὴν καὶ Κυπαρισσοῦντα καὶ Ἀπολλωνιάδα, πρότερον δὲ Ἔραννον».

—3) Ἐν Μεσσηνίᾳ, γειτονικῷ τῆς Κρήτης, ὑπῆρχε πόλις *Ἔρανα* (*Στράβων*) καὶ *Ἔραννα* (*Στ. Βυζάντιος*). Ὁ Bursian τοποθετεῖ αὐτὴν ἀμαρτύρως παρὰ τὴν *Ἀλλαρίαν* (τ. Γ' 920). Ε. ΓΕΝΕΡΑΛΗΣ

ἔρανος (ὁ)· τὸ συνεισφερόμενον χάριν κοινοῦ συμποσίου (ἀρχ.)· || συνεισφορὰ χάριν φιλανθρωπικοῦ ἢ κοινωφελοῦς σκοποῦ: «κατασκευὴ ναοῦ,—γεφύρας δι' ἐράνων».

—[*Ἀρχ.*] Κατὰ τὴν ὁμηρικὴν ἐποχὴν *ἔρανοι* ἐκαλοῦντο λιτὰ φιλικὰ συμπόσια, γινόμενα διὰ κοινῆς συνεισφορᾶς τῶν ἑστιωμένων, ἀνάλογα πρὸς τὰ μεταγενέστερα ἀποκληθέντα δαῖς ἀπὸ κοινοῦ, δεῖπνον ἀπὸ σπυρίδος, ἀπὸ συμβόλων, ἀπὸ συμφόρων, ἀπὸ κιστίδος (λατιν. coena collaticia, symbola). Οἱ ἔρανοι τῆς ὁμηρικῆς ἐποχῆς διὰ τὴν λιτότητα αὐτῶν ἀντετίθεντο πρὸς τὴν *εἰλαπίνην*, πολυτελὲς συμπόσιον, φαίνεται ὅμως ὅτι μεταγενέστεροι κατέστησαν πολυτελέστεροι, δι' ὃ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ὀνομάζει ματαιοδόξους τοὺς ὑπερβάλλοντας τὴν ἀρχικὴν ταπεινότητα τῶν ἐράνων («σολάκων ὁ ἑστιῶν γαμικῶς ἐρανιστάς» Μ.Ἠθ. Α' 27, 1) βλ. καὶ λ. *συμπόσιον*).

Ὑπὸ εὐρυτέραν σημασίαν ἀπαντᾷ ὁ ὅρος ἔρανος ἀπὸ τῆς ἀττικῆς ἐποχῆς. Σημαίνει φιλικὴν ὀργάνωσιν συνευωχουμένων, ὑπὸ τὴν προστασίαν θεότητός τινος, μὲ κατατεθειμένα κεφάλαια καὶ τακτικὰς συνδρομὰς τῶν μελῶν αὐτῆς (ἐρανιστῶν, πληρωτῶν). Ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ ὁ ἔρανος συμπίπτει εἰς πλεῖστα σημεῖα μὲ τοὺς θιάσους καὶ τοὺς ὀργεῶνας, διαφέρει ὅμως τούτων κατὰ τὸ ὅτι οἱ δεσμοὶ τῶν μελῶν τοῦ ἐράνου εἶναι ἀσθενέστεροι τῶν θιάσων, στηρίζονται δὲ μᾶλλον ἐπὶ οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν βάσεων, οὐχὶ δὲ θρησκευτικῶν. Εἰς τοὺς ἐράνους μετέχουν καὶ γυναῖκες, ξένοι, ἐνίοτε δὲ καὶ δοῦλοι.

Τοιαῦται ὀργανώσεις ὑπῆρχον πιθανῶς καὶ κατὰ τὸν Δ' π. Χ. αἰῶνα, πολυάριθμοι ὅμως καθίστανται ἀπὸ τῆς ἑλληνιστικῆς καὶ ἰδίως κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχὴν τῆς ἀρχαιότητος. Ἐν τῇ ἀναπτύξει δὲ αὐτῶν, ἀπομακρυνόμενοι τῆς ἀρχικῆς των μορφῆς (*ἔρανος=συμπόσιον*), λαμβάνουν χαρακτῆρα ἀγαθοεργοῦ ἢ ἀλληλοβοηθητικοῦ σωματείου, ἔτι δὲ καὶ πολιτικοῦ. Ἐράνους συμπηγνύουν ἰδίως αἱ ξέναι παροικίαι τῶν ἐν Ἑλλάδι πόλεων καὶ μάλιστα οἱ ἐκ τῆς ξένης ναυτιλλόμενοι καὶ ἐμπορευόμενοι, δεχόμενοι ὡς πάτρωνας τὰς ἐπιχωρίους αὐτῶν θεότητας. Τοιοῦτοι εἶναι οἱ ἔρανοι τῶν Ἰταλιωτῶν καὶ Ρωμαίων ἐμπόρων, ὡς οἱ ἐν Σύρῳ «Ἑρμαϊσταί», ὁ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἀφροδίτης ἔρανος τῶν ἐκ Κιτίου ἐμπόρων, ὅστις τῷ 333 π. Χ. λαμβάνει τὸ δικαίωμα ὅπως ἀνεγείρῃ ἐν Πειραιεῖ ἱερὸν τῆς Ἀφροδίτης, οἱ «Ἡρακλεϊσταί» τῆς Δήλου, ἅπαντες Τύριοι ἐφοπλισταί, οἱ Συναγωγιασταί κ. ἄ., τῶν ὁποίων πάτρωνες εἶναι οἱ Κάβειροι καὶ ἄλλοι ἐξωτικοὶ δαίμονες. Ἔτι πλέον ἀπαντοῦν καὶ ἔρανοι Ἰουδαίων, οἵτινες ὅμως ἀμφίβολον εἶναι ἂν ἔχαιρον τῶν αὐτῶν προνομίων, ἅτινα εἶχον οἱ ἀνάλογοι εἰδωλολατρικοὶ σύλλογοι. Τῶν ἐράνων προεξῆρχεν ὁ «ἐρανάρχης» ἢ «ἀρχιερανιστής» καὶ «προερανιστής» λεγόμενος, ὅστις δὲν ἦτο πάντοτε ἀνὴρ τῶν ἐράνων· π. χ. τῆς Ἴσιδος ἐν Κίῳ, Κέῳ καὶ Πειραιεῖ ἀναφέρεται γυνὴ προϊσταμένη («προερανίστρια»). Αἱ ἀποφάσεις τῶν ἐράνων ἀνετίθεντο ἐν τῷ ἱερῷ τῆς προστατρίας θεότητος· γνωρίζομεν ἀπόφασιν τῶν ἐν Ἀθήναις Σωτηριαστῶν (37/6 π. Χ.) ἀνακειμένην ἐν τῷ τεμένει τῆς Σωτείρας, δι' ἧς παμψηφεὶ τὰ 60 μέλη τοῦ ἐράνου ἐστεφάνουν διὰ θαλλοῦ τὸν ἱδρυτὴν τῆς ὀργανώσεως («κτίσαντα τὴν σύνοδον»). Διὰ θαλλοῦ ἔτι ἐστεφάνουν κατὰ τὰ Ἀδώνια τοὺς ὑπ' αὐτῶν τιμωμένους οἱ ἐν Ρόδῳ «Ἀδωνιάζοντες» (Β'—Α' αἰῶν π. Χ.), ὡς καὶ ἄλλοι ἔρανοι.

Ἔτι μεταγενέστερον ἀπαντᾷ τοῦ ὅρου *ἔρανος* ἑτέρα σημασία. Σημαίνει δάνειον ὁμάδος συμβληθέντων ἀτόμων πρὸς φίλον ἢ φίλους αὐτῶν, διαφέρον τοῦ συνήθους «δανεισμοῦ» κατὰ τὸ ὅτι ἦτο ἄτοκον καὶ ἐχορηγεῖτο συνήθως ἐπ' ἀορίστῳ προθεσμίᾳ ἐπιστροφῆς. Κατά τινας, στηριζομένους ἐπὶ τοῦ χωρίου τοῦ Θουκυδίδου (Β' 43) «κάλλιστον ἔρανον αὐτῇ (τῇ πόλει) προϊέμενοι», ὁ χρηματικὸς ἔρανος χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ Ε' ἤδη αἰῶνος π. Χ., τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι ἀσφαλές. Ἡ σύστασις ἐράνου ἐκαλεῖτο ἐρανίζεσθαι πρὸς φίλων, αἰτεῖν, συλλέγεσθαι, ἀποφέρειν ἔρανον, ἔτι δὲ καὶ δασμολογεῖν παρὰ φίλοις, ἡ δὲ παροχὴ εἰσφέρειν, συνεισφέρειν. Ἐκ τῶν συμβαλλομένων μερῶν οἱ δανείζοντες ἐκαλοῦντο ἐρανίζοντες, (ἐράνων) πληρωταί, ἐρανισταί, οἱ δὲ δανειζόμενοι ἐρανιζόμενοι ἢ χρῆσται. Συνήθης μορφὴ ἐράνου ἦτο ὁ ὁμάδος πρὸς ἄτομον ἢ δύο ἄτομα, ἀπαντᾷ ὅμως καὶ ἔρανος ἀτόμου πρὸς ὁλόκληρον πόλιν· οἱ συμβαλλόμενοι ἐρανισταὶ κατέβαλλον ἴσα μερίδια, ἐνίοτε ὅμως ἀνάλογα πρὸς τὴν οἰκονομικὴν εὐεξίαν ἑκάστου. Τὰ ἐρανιζόμενα ποσὰ εἶναι συχνάκις ἀξιόλογα· ἄρχονται ἀπὸ 11, 30 καὶ 40 μνῶν διὰ νὰ φθάσουν ἐνίοτε τὰ 2 τάλαντα ἢ πεντακοσιόδραχμον καταβολὴν ἑνὸς ἑκάστου ἐρανιστοῦ. Περὶ τῶν τυπικῶν διαδικασιῶν οὐδὲν γνωρίζομεν· συνήθως ὡς ἐκ τοῦ χαρακτῆρός του ὁ ἔρανος ἐγίνετο ἄνευ οὐδενὸς τύπου, τῶν ἐρανιστῶν στηριζομένων ἐπὶ τῆς συνειδήσεως τοῦ ἐρανιζομένου, ἀναφέρονται ὅμως ἐν Δελφοῖς, Ἀθήναις καὶ Ἀμοργῷ ἐγγυηταὶ ἐρανιζομένων, πιθανὸν δὲ νὰ συνετάσσετο καὶ ἔγγραφός τις πρᾶξις. Ἀπὸ τῶν διασωθέντων ρητορικῶν λόγων μανθάνομεν ὅτι αἱ συνηθέστεραι περιπτώσεις συστάσεως ἐράνου ἦσαν ἡ ἀπολύτρωσις αἰχμαλώτου ἀπὸ ἐχθρικὰς ἢ πειρατικὰς χεῖρας, ἡ ἐξαγορὰ δούλου, ἡ ἀποκατάστασις πτωχῆς κόρης, ἡ ἱκανοποίησις ἀμειλίκτου δανειστοῦ, ἔτι δὲ καὶ ἡ ὀργάνωσις ἐπιχειρήσεως. Ἡ Νέαιρα, δούλη οὖσα, «ἔρανον εἰς ἐλευθερίαν» συλλέγει ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς της ἐραστάς (*Δημοσθ.* Κατὰ Νεαίρ. 31), Εὔδοξος ὁ Κνίδιος διὰ τὴν πραγματοποίησιν ταξιδίου τινὸς καὶ ὁ Ἀριστοτέλης πρὸς πληρωμὴν δημοσίας τινὸς ὀφειλῆς. Τὰ κωμικὰ ἐπεισόδια καὶ τοὺς ἐξευτελισμοὺς τῶν περιερχομένων ἀνὰ τοὺς φίλους ἐρανιζομένων ἀρκούντως περιέγραψεν ὁ Ἀριστοφάνης κ. ἄ., πρὸς ἀποφυγὴν δὲ τούτων συχνάκις ἐπιστήθιος φίλος τοῦ δεομένου περιήρχετο ἀντ' αὐτοῦ τοὺς γνωστοὺς πρὸς συλλογὴν τοῦ ποσοῦ. Τὰ ἐκ τοῦ ἐράνου χρέη ἐκαλοῦντο «ἐξ ἐράνου ὀφλήματα» (*Ἰσ.* Περὶ Ἀγν. Κλ. 43), ἡ ἀπόδοσις τῶν χρεῶν «ἔρανον ἀποδοῦναι», «διαφέρειν» ἢ «καταφέρειν», ἡ δὲ παράλειψις τῆς ἐξοφλήσεως «ἔρανον λείπειν» (*Δημοσθ.* Κατὰ Ἀφόβ. Α' 25. Αἱ τμηματικαὶ καταβολαὶ ποσῶν ἔναντι ἐρανικοῦ χρέους ἐκαλοῦντο φοραὶ ἢ καταβολαί, μνημονεύεται δὲ ἔρανος 13 μνῶν, οὗτινος ἑκάστη ἐτησία «φορὰ» ἀνήρχετο εἰς μίαν μνᾶν, ἕτερος δὲ ἡμισείας μνᾶς κατ' ἔτος.

Δὲν εἶναι ἀπολύτως βέβαιον ἐὰν οἱ ἐρανιζόμενοι χρήματα ὑπεῖχον ἀστικὰς ὑποχρεώσεις ἢ ἁπλῶς τὴν ὑποχρέωσιν ἔναντι τῶν φίλων, ὅπως ἀποδώσουν εἰς αὐτοὺς τὸ ἐρανισθὲν ποσὸν ἐντὸς τῆς συμπεφωνημένης προθεσμίας. Οἱ εἰς ἐπιγραφὰς ἀναφερόμενοι «ἐρανικοὶ νόμοι», «νόμοι ἐρανιστῶν», εἶναι βέβαιον ὅτι ἀνάγονται εἰς τοὺς ἐράνους-σωματεῖα, τινὲς ὅμως διαβλέπουν σχέσιν αὐτῶν ἐν μέρει τοὐλάχιστον καὶ πρὸς τὸν ἔρανον-δανεισμόν. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ προκειμένου περὶ τῶν λεγομένων «ἐρανικῶν δικῶν», αἵτινες, ἀνήκουσαι εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν «ἐμμήνων δικῶν», ἔπρεπε νὰ ἐκδικάζωνται ἐντὸς 30 ἡμερῶν καὶ ὑπήγοντο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν «εἰσαγωγέων». Ὁ Πλάτων εἰς τοὺς Νόμους αὐτοῦ προτιμᾷ τὴν φιλικὴν διεκπεραίωσιν τῶν ἐράνων-δανεισμῶν, ἀποκρούει δὲ τὴν εἰσαγωγὴν αὐτῶν εἰς τὰ δικαστήρια («ἐὰν δέ τις διαφορὰ γίγνηται περὶ τῆς ἐρανίσεως οὕτω πράττειν ὡς δικῶν μηδενὶ περὶ τούτων μηδαμῶς ἐσομένων»). Π. Ν. Π.

— **ἔρανοι ἀσυγχώρητοι** [*Ποιν. Δίκ.*] Κατὰ τὸ ἄρθρον 225 Ποινικοῦ νόμου οἱ προϊστάμενοι καὶ τὰ μέλη δημοσίου τινὸς σωματείου τιμωροῦνται οἱ μὲν πρῶτοι μὲ φυλάκισιν τὸ πολὺ ἓξ μηνῶν καὶ χρηματικὴν ποινὴν μέχρις ἑκατὸν δραχμῶν, οἱ δὲ δεύτεροι μὲ φυλάκισιν τὸ πολὺ δύο μηνῶν καὶ χρηματικὴν ποινὴν τὸ πολὺ πεντήκοντα δραχμῶν, ἐὰν εἰσπράττωσιν *ἀσυγχωρήτους φόρους* ἢ *ἐράνους*. Κατὰ τὸ ἄρθρον 461 Ποινικοῦ νόμου τιμωροῦνται ἐπὶ καταπιέσει οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι, οἵτινες εἰσπράττουν μὴ χρεωστουμένους φόρους κλπ. Κατὰ τὸ ἀπὸ 11 Ἰουνίου 1898 «Περὶ ἐράνων» διάταγμα, πρὸς συλλογὴν ἐράνων ἀπαιτεῖται ἄδεια τοῦ ὑπουργοῦ, δημοσιευομένη ἐν τῇ ἐφημερίδι τῆς κυβερνήσεως. Ἡ ἄδεια παρέχεται εἰς ἐπιτροπὴν τοὐλάχιστον ἐκ τριῶν προσώπων, κατόπιν αἰτήσεως πρὸς τὸν νομάρχην, ἐν ᾗ ἐκτίθεται, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ὁ σκοπὸς δι' ὃν προορίζονται οἱ ἔρανοι καὶ τὰ μέσα δι' ὧν ἐπιτευχθήσονται οὗτοι. Ὁ νομάρχης διαβιβάζει τὴν ἀναφορὰν μετὰ τῶν παρατηρήσεών του εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν. Ἡ ἐπιτροπὴ εἰς ἣν ἐδόθη ἄδεια συλλογῆς ἐράνου ὀφείλει λογοδοσίαν. Ἡ ἄνευ ἀδείας συλλογὴ ἐράνων τιμωρεῖται κατὰ τὸ ἄρθρον 667 Ποινικοῦ νόμου, καθ' ὃ «ὅστις ἄνευ δικαιώματος ἢ ἄνευ ἰδιαιτέρας ἀδείας τῆς ἀρχῆς ἐπιχειρεῖ δημόσιόν τινα ἔρανον, ἐὰν εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην δὲν συμπίπτουσι γνωρίσματα χαρακτηρίζοντα τὴν πρᾶξιν ὡς κακούργημα ἢ πλημμέλημα, τιμωρεῖται ὡς ἐπαίτης, καὶ ἐὰν δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τοιοῦτος καταδικάζεται εἰς πρόστιμον, παρεκτὸς τῶν μέτρων ὅσα ὁ νόμος ὁρίζει περὶ τῶν δι' ἰδιαιτέρους σκοποὺς γινομένων ἐράνων. Τὰ συναθροισθέντα χρήματα, φυσικὰ προϊόντα ἢ ἄλλα πράγματα δημεύονται». Χ. Ν. Τ.

Ἔρανος [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐν Θράκῃ κοινότητος Κιμμερίων τῆς ἐπαρχίας Ξάνθης τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. (1928) 766. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο *Ὀτμὰν-Ἐρέν*.

Ἐραοῦζο (Erauso), *δόνα* **Καταλίνα**, *ντὲ*—. Διάσημος τυχοδιῶκτις, γεννηθεῖσα τῷ 1592 ἀπὸ καλὴν οἰκογένειαν τῆς Βισκαΐας καὶ ἀποθανοῦσα ἢ ἐξαφανισθεῖσα τῷ 1635. Δραπετεύσασα εἰς ἡλικίαν 15 ἐτῶν ἀπὸ τὸ μοναστήριον ὅπου ἐξεπαιδεύετο, ὑπηρέτησεν ὡς ἀκόλουθος πλησίον διαφόρων ἐπιφανῶν ἀρχόντων καὶ κατόπιν ἔφυγεν εἰς τὰς ἱσπανικὰς κτήσεις τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκεῖ ὡς ὑπάλληλος προεκάλεσε σκάνδαλα διὰ τὰς ἔριδας καὶ τὰς μονομαχίας της, ἔφθασε δὲ μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀνθυπασπιστοῦ εἰς ἐκστρατείας κατὰ τῶν Ἰνδῶν. Ἐφόνευσεν ἐν ἀγνοίᾳ της εἰς μονομαχίαν τὸν ἀδελφόν της δὸν Μανουὲλ ντὲ Ἐραοῦζο καὶ τέλος φονεύσασα ἕνα ἀστυνόμον κατεδικάσθη εἰς θάνατον. Ἐσώθη ὁμολογήσασα ὅτι εἶναι γυνὴ εἰς ἕνα ἐπίσκοπον, ὅστις τὴν ἔκλεισεν εἰς μοναστήριον. Δραπετεύσασα πάλιν μετέβη εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ κατόπιν εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου ὁ πάπας Οὐρβανὸς Η' ἐζήτησε νὰ ἴδῃ τὴν παράδοξον αὐτὴν γυναῖκα. Ἔκτοτε τὰ ἴχνη τῆς Ἐραοῦζο χάνονται καὶ οὐδεμία ἐπίσημος πηγὴ περὶ τοῦ θανάτου της ὑπάρχει. Ἡ Ἐραοῦζο ἔγραψε καὶ αὐτοβιογραφίαν, γνωστὴν ἐκ τῆς εἰς τὴν γαλλικὴν μεταφράσεως τοῦ ποιητοῦ Ἐρεντιά.

Ἐραοῦζο Καταλῖνα.

ἐραπαθίτης ἢ *ἐραπατίτης* [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

$$4C_{20}H_{24}N_2O_2, 3H_2SO_4, 2HJ.J_4, 3H_2O$$

σχηματιζομένη δι' ἐπιδράσεως ἀλκοολικοῦ διαλύματος ἰωδίου ἐπὶ ὀξικοῦ διαλύματος θειικῆς κινίνης. Στιλπνοὶ πράσινοι κρύσταλλοι ἰσχυρῶς πολοῦντες τὸ φῶς. Σ. Γ.

ἐραπατίτης (ὁ) [*Ὀργ. Χημ.*] βλ. *ἐραπαθίτης*.

Ἐρὰρ (Erard), **Σεβαστιανός**. Διάσημος Γάλλος κατασκευαστὴς ὀργάνων (1752—1831), εἰς ὃν ὀφείλεται ἡ τελειοποίησις τοῦ κλειδοκυμβάλου καὶ τῆς ἅρπας. Οἱ πρόγονοί του, γερμανικῆς καταγωγῆς (Erhard), ἦσαν ταπεινοὶ χειρώνακτες· ὁ πατήρ του ξυλουργός, **αὐτὸς** δὲ οὗτος ὁ **Ἐρὰρ** ἤρχισε τὸ στάδιόν **του ὡς ἐργάτης εἰς παρισινὸν ἐρ-**

Digitized by Google

γοστάσιον κλειδοκυμβάλων. Ἡ ἐπίδοσίς του ἦτο τοιαύτη, ὥστε μετ' ὀλίγον ἀπελύετο τοῦ ἐργοστασίου ἐκ φθόνου τοῦ προϊσταμένου του. Ὁ Ἐρὰρ ἐν τούτοις ἐπιδίδεται εἰς τὴν τελειοποίησιν καὶ κατασκευὴν νέων ὀργάνων. Καὶ πρῶτον παρουσιάζει τὸ «μηχανικὸν κλειδόχορδον», εἰς τὸ ὁποῖον ἡ ἐπιβράχυνσις τῶν χορδῶν κατὰ τὸ ἥμισυ ἐπετυγχάνετο δι' ἑνὸς ποδοπλήκτρου (pedale). Τῷ 1777, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς δουκίσσης Βιλροά, ἥτις τῷ εἶχε παραχωρήσει διαμέρισμα κατάλληλον πρὸς ἐγκατάστασιν ἐργοστασίου, κατασκευάζει τὸ πρῶτόν του κλειδοκύμβαλον, τὸ ὁποῖον τελειοποιηθὲν τῷ 1823 διὰ τοῦ μηχανισμοῦ τῆς διπλῆς διαφυγῆς (double-échappement), ἤνοιξε νέους ὁρίζοντας εἰς τὴν τέχνην τῆς κατασκευῆς κλειδοκυμβάλων. Διὰ τοῦ μηχανισμοῦ τούτου, τὸ σφυρίον, ἅπαξ κροῦσαν τὴν χορδήν, ἐπανήρχετο αὐτομάτως εἰς τὴν θέσιν του. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ἐράρ, συνεταιρισθεὶς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του ***Ἰωάννου - Βαπτιστοῦ***, εἶχεν ἱδρύσει ἴδιον ἐργοστάσιον, ἐξ οὗ ἐξῆλθον καὶ τὰ πρῶτα «κλειδοκύμβαλα - ὄργανα», (pianos organisés), ἀποτελοῦντα συνδυασμὸν κλειδοκυμβάλου καὶ ὀργάνου μὲ δύο πληκτροφόρα. Τῷ 1811 ἦλθεν εἰς φῶς ἡ περίφημος ἅρπα μὲ «διπλῆν κίνησιν», ἡ ὁποία ἀνεστάτωσε τοὺς μουσικοὺς κύκλους. Διὰ τῆς τελειοποιήσεως ταύτης, ἡ ἕως τότε ἀτελὴς ἅρπα ἠδύνατο νὰ ἀποδώσῃ καὶ τὰ πλέον δυσεκτέλεστα θεωρούμενα μέρη. Ἡ ἅρπα τοῦ Ἐράρ, καὶ μετὰ τὴν ἐφεύρεσιν τῆς «χρωματικῆς ἅρπας», ἐξακολουθεῖ νὰ κατέχῃ τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὴν ὀρχήστραν. Χαρακτηριστικὸν τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ὀργάνου τούτου εἶναι ὅτι ὁ οἶκος Ἐρὰρ ἐπώλησεν ἅρπας ἀξίας 25.000 λιρῶν στερλινῶν κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος. Τὸ τελευταῖον ἔργον τοῦ διασήμου ὀργανοποιοῦ εἶναι τὸ «ἐκφραστικὸν ὄργανον» (ἁρμόνιον) τοῦ Κεραμεικοῦ. Τὸν Σεβαστιανὸν Ἐρὰρ διεδέχθη ὁ ἀνεψιός του *Πέτρος Ἐρὰρ* (1796—1855), εἰς ὃν ὀφείλομεν δύο συγγράμματα σχετικὰ μὲ τὴν ἅρπαν καὶ τὸ κλειδοκύμβαλον «The harp in its present improved state compared with the original pedalharp» (1821) καὶ «Perfectionnements apportés dans le mécanisme du piano» κλπ. (1834). Γ. Σ.

Σεβαστιανὸς Ἐράρ.

Ἐράριχος (Erarichus). Ἀρχηγὸς ἐν τῷ στρατεύματι τῶν Ρουγίων Γότθων, ἀκμάσας περὶ τὸ 541 μ. Χ. Κατὰ τὴν μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ βασιλέως Ἰλδιβάδου ἐπελθοῦσαν ταραχήν, ἀνηγορεύθη ὑπὸ τῶν Ρουγίων διάδοχος αὐτοῦ. Ὡς βασιλεὺς ὅμως οὐδὲν ἀξιόλογον ἔπραξε, δι' ὃ καὶ ἐξέπεσε τῆς ἐμπιστοσύνης τῶν ὑπηκόων του, οἵτινες ἐθεώρουν αὐτὸν ἐμπόδιον εἰς τὸν κατὰ τοῦ Βυζαντίου πόλεμον. Πέντε μῆνας μετὰ τὴν ἀνάρρησίν του ἐδολοφονήθη καὶ διεδέχθη αὐτὸν ὁ ἀνεψιὸς τοῦ προκατόχου του Τοτίλας. Π. Ν. Π.

Ἐρὰς [*Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῆς Περσίας, ἄλλως *Χεράζ* (βλ. λ.).

ἐρασίμολπος (ὁ, ἡ)· ὁ ἔχων ἔρωτα πρὸς τὴν μολπήν, ὁ ἀγαπῶν τὸ ᾆσμα, τοὺς χορούς, τοὺς ὕμνους κττ.

Ἐρασινίδης.—1) Ὁ γνωστὸς Ἀθηναῖος στρατηγός, ὁ ὁποῖος ἔλαβε μέρος εἰς πολλὰς μάχας κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον καὶ τελευταῖον μετὰ τοῦ Θρασύλλου καὶ τῶν λοιπῶν ὀκτὼ στρατηγῶν τῷ 406 ἐν Ἀργινούσαις μετὰ 15 πλοίων εἰς τὸ ἀριστερὸν κέρας τεταγμένος. Μετὰ τὴν ἐν Ἀργινούσαις ναυμαχίαν κατεδικάσθη μετὰ τῶν λοιπῶν εἰς θάνατον. —2) Ναύαρχος Κορίνθιος. Ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ τὸ θέρος τοῦ 414 ἔφθασαν δώδεκα πλοῖα ἐκ Κορίνθου, Ἀμβρακίας καὶ Λευκάδος εἰς βοήθειαν τῶν Συρακουσῶν. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἐρασῖνος [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. —1) Ποταμὸς τῆς Ἀργολίδος πηγάζων ἐκ τοῦ ὄρους Χάου καὶ χυνόμενος εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους παρὰ τὰς πηγὰς αὐτοῦ, αἵτινες, κατὰ τὸν Παυσανίαν (II, 24, 6), ἦσαν κατάσκιοι ἐξ ἡμέρων δένδρων, ἐτελοῦντο θυσίαι εἰς τὸν Διόνυσον καὶ τὸν Πᾶνα καὶ ἐτελεῖτο ἑορτὴ πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου, «Τύρβη» καλουμένη. Περὶ τοῦ ποταμοῦ τούτου ἐπιστεύετο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὅτι τὰ ὕδατα τῆς πηγῆς του προήρχοντο, ὑπογείως ῥέοντα, ἐκ τῆς λίμνης Στυμφαλίας. Σήμερον αἱ πηγαί του καλοῦνται «Κεφαλάρι» καὶ δὲν ἔχουσιν ἄφθονα ὕδατα.

— 2) Μικρὸς ποταμὸς τῆς βορείου Πελοποννήσου πηγάζων ἐκ τοῦ ὄρους Ἐρυμάνθου καὶ χυνόμενος εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Παρὰ τὰς ἐκβολὰς αὐτοῦ ἔκειτο ἡ ἀρχαία ἀχαϊκὴ πόλις Βοῦρα. Ἀπὸ ταύτης καλεῖται σήμερον *Βουραϊκὸς* (βλ. λ.).

— 3) Μικρὸς ποταμὸς τῆς Εὐβοίας, ὅστις πηγάζων ἐκ τοῦ ὄρους Κωτυλαίου ἔρρεε παρὰ τὴν ἀρχαίαν πόλιν Ἐρέτριαν, ἐκ τῆς ὁποίας καὶ *Ἐρετρικὸς Ἐρασῖνος* ἐκαλεῖτο (*Στρ.* C. 371). Σήμερον καλεῖται «Ρέμα τῆς Βάθειας».

— 4) Ποταμὸς τῆς Ἀττικῆς, ὅστις κατὰ τὸν Στράβωνα ἔρρεε παρὰ τὴν πόλιν Βραυρῶνα καὶ ἐχύνετο εἰς τὸν ὅρμον αὐτῆς. Τὸ ὄνομα τοῦτο φαίνεται ὅτι ἔφερον καὶ ἄλλοι μικροὶ ποταμοὶ τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους.

ἐρασιστράτειοι. Οἱ ἰατροὶ οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν σχολὴν τοῦ *Ἐρασιστράτου* (βλ. λ.) ἐν Αἰγύπτῳ καὶ βραδύτερον ἐν Σμύρνῃ καὶ Ρώμῃ. Οἱ ἐρασιστράτειοι, ἀκολουθοῦντες τὰ διδάγματα τοῦ διδασκάλου των, ἔστρεψαν τὴν προσοχήν των εἰς τὴν ἀνατομίαν καὶ ἐσημείωσαν σημαντικὰς προόδους εἰς τὴν μελέτην τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος. Ἐκ τῶν θεραπευτικῶν μέσων ἀπηγόρευον τὰς ἕως τότε χρησιμοποιουμένας φλεβοτομίας καὶ καθαρτικά, συνίστων δὲ τὴν δίαιταν, τὰ λουτρά, τὴν γυμναστικὴν καὶ τὰς ἐντριβάς. Κατεπολέμουν δηλαδὴ τὴν νόσον ἐνισχύοντες ὁλόκληρον τὸν ὀργανισμὸν τοῦ σώματος καὶ ἐχρησιμοποίουν φάρμακά τινα ἁπλούστατα ἐκ φυτικῶν οὐσιῶν. Οἱ πλεῖστοι ἰατροὶ τῆς σχολῆς ταύτης ἐτήρησαν πιστῶς τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἐρασιστράτου, πλὴν τινων οἱ ὁποῖοι ἤρχισαν διαφωνοῦντες πρὸς τὰς βασικάς του ἀρχὰς ἐπὶ πολλῶν ζητημάτων καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τοῦ σημείου τῆς ἐκπορεύσεως τῶν νεύρων, δεχόμενοι ὡς τοιοῦτον τὰς μήνιγγας, ἐνῷ ὁ Ἐρασίστρατος ἐδίδασκεν ἐν τῇ συγγραφῇ τῶν «Διαιρέσεων», ὅτι ἀρχὴ τῶν νεύρων εἶναι ὁ ἐγκέφαλος, «τὸν ἐγκέφαλον ἀπεφήνατο τῶν νεύρων ἀρχὴν ὑπάρχειν». Μετὰ τὴν ἐκδίωξίν των ἐξ Ἀλεξανδρείας ἐπὶ Πτολεμαίου Ζ' Φύσκωνος, ἡ σχολὴ τῶν ἐρασιστρατείων μετεφυτεύθη εἰς Σμύρνην ὑπὸ Ἱκεσίου, περὶ τὸ 100 π. Χ., ἔνθα διετηρήθη ἐπὶ πολύ. Οἱ ἐρασιστράτειοι ἦσαν ἀντίπαλοι τῆς σχολῆς τοῦ Ἐρωφίλου, κατεπολεμήθησαν δὲ ὑπὸ τοῦ Γαληνοῦ. Ἐκ τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἀκμασάντων ἐρασιστρατείων διεσώθησαν τὰ ὀνόματα τοῦ Ἀβδοιμάντου, Ἀπολλωνίου τοῦ Μεμφίτου, Ἀπολλοφάνους, Ἀρτεμιδώρου, Στράτωνος, Χρυσίππου, ἐκ δὲ τῶν ἐν Σμύρνῃ τοῦ Μηνοδώρου, Χαριδήμου καὶ Ἑρμογένους. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

Ἐρασίστρατος Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρονται:—1) Πατὴρ τοῦ Ἀθηναίου δημαγωγοῦ Φαίακος (*Θουκ.* 5,4). —2) Ἔγγονος τοῦ Φαίακος πρόσωπον τοῦ πλατωνικοῦ διαλόγου τοῦ φέροντος τὸ ὄνομα «Ἐρυξίας».—3) Υἱὸς τοῦ Φαίακος. Τοῦ Ἐρασιστράτου τούτου οἱ λόγοι: «ὡς εἰσὶ δημοσίᾳ μὲν Λακεδαιμόνιοι βελτίονες, ἰδίᾳ δὲ Ἀθηναῖοι», ἐφηρμόσθησαν ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ Ἀγησιλάου εἰς τὴν Ἑλλάδα τῷ 394 π. Χ. (*Πλουτ.* Ἀγ. 13).—4) Μετὰ τοῦ υἱοῦ ἢ ἐγγόνου τοῦ Φαίακος ταυτίζεται εἷς τῶν τριάκοντα τυράννων (*Ξεν.* Ἑλλ. 2, 3, 2). Οὗτος ὁ τῶν τριάκοντα ἀνήκει εἰς τὴν Ἱπποθοωντίδα φυλήν. ΙΑΚ. Χ. Δ.

— **Ἐρασίστρατος**. Περίδοξος Ἕλλην ἰατρὸς ἐξ Ἰουλίδος τῆς νήσου Κέω καταγόμενος, υἱὸς τοῦ Κλεομβρότου καὶ τῆς Κρητοξένης, τῆς ἀδελφῆς τοῦ ἀνατόμου Μηδίου, ὁ λαμπρύνας μετὰ τοῦ ἑτέρου σοφοῦ ἰατροῦ Ἡροφίλου τὴν ἑλληνικὴν ἰατρικὴν κατὰ τὴν Ἀλεξανδρινὴν περίοδον. Διδασκάλους αὐτοῦ ἔσχε τὸν Χρύσιππον τὸν Κνίδιον καὶ τὸν Μητρόδωρον, ἐσπούδασεν ἐν Κῷ καὶ ἐπηγγέλθη τὸ τοῦ ἰατροῦ ἐπάγγελμα ἐν Συρίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ. Ἀπέθανε δ' ἐν Σάμῳ, ἔνθα καὶ τελευταῖον ἐδίδαξε, ταφεὶς κατὰ Σουΐδαν πρὸς τῷ ὄρει τῇ Μυκάλῃ καταντικρὺ τῆς Σάμου. Οὗτος μέχρι προκεχωρημένης πρεσβυτικῆς ἡλικίας φέρεται ἀσχοληθεὶς περὶ τὴν ἰατρικήν, ἱστορεῖται δὲ καὶ ὡς ἰατρὸς ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Συρίας, ἔνθα διέγνω τὸν ἔρωτα τοῦ Ἀντιόχου πρὸς τὴν μητρυιὰν αὐτοῦ Στρατονίκην, σύζυγον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Σελεύκου τοῦ Α'. Ἀλλ' ἴσως πρόκειται περὶ τοῦ πατρὸς τοῦ Ἐρασιστράτου, τοῦ Κλεομβρότου.

Ὁ Ἐρασίστρατος ὑπῆρξε συγγραφεὺς περίδοξος, κατὰ Σουΐδαν γράψας 9 ἔργα, πάντα ἀπολεσθέντα. Τίτλοι μόνον ἐνίων τούτων περιεσώθησαν οἱ ἑξῆς: Οἱ καθόλου λόγοι (εἰς 2 τοὐλ. βιβλ.), ἀνατομαί, περὶ διαιρέσεων, περὶ αἰτιῶν, ὑγιεινῶν, (πάντα εἰς 2 τοὐλάχιστον βιβλ.), περὶ τῶν κατὰ τὴν κοιλίαν παθῶν (εἰς 3 τοὐλ. βιβλ.), περὶ ὕδρωπος, περὶ θανασίμων καὶ ὀψαρτυτικός. Αἱ περὶ καταπόσεως, ἀναδόσεως, πέψεως ἀναφερόμεναι ἐργασίαι τοῦ Ἐρασιστράτου εἰσὶ πιθανῶς κεφάλαια τῶν καθ' ὅλου λόγων.

Ὁ Ἐρασίστρατος ἠσχολήθη ἰδίᾳ περὶ τὴν ἀνατομικήν, ποιησάμενος ἀνατομὰς οὐ μόνον ἐπὶ ζῴων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἀνθρωπίνων πτωμάτων, πιθανώτατα δὲ καὶ σωμάτων ζώντων κακούργων, ὡς ὁ Ἡρόφιλος. Περιέγραψε τὸν ἐγκέφαλον, τὰς κοιλίας καὶ τὰς ἕλικας αὐτοῦ, διδῶν τὴν σημασίαν τούτων καὶ περιγράψας τὴν διαφορὰν τὴν ὑπάρχουσαν μεταξὺ ἑλίκων ἀνθρώπου καὶ ζῴων. Τὴν παρεγκεφαλίδα, ἣν ἀπεκάλει περικρανίδα, ἐθεώρει διάφορον τοῦ ἐγκεφάλου κατὰ τὴν κατασκευήν, εἴκαζε δὲ τὰς μήνιγγας ὡς ἕδραν διανοήσεως. Περιέγραψε τὰ ἐγκεφαλικὰ νεῦρα, ἰδίᾳ τὸ ἀκουστικὸν καὶ τὸ ὀπτικόν, διέκρινε δὲ τὰ νεῦρα ἐν γένει εἰς αἰσθητικὰ καὶ κινητικά, θεωρῶν ταῦτα ἐν ἀρχῇ μὲν ὅτι ἐκφύονται ἐκ τῆς παχείας μήνιγγος, εἶτα δέ, πρεσβύτης ὢν καὶ κατανοήσας ἀκριβέστερον τὴν ἀρχὴν τούτων, ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου. Περιέγραψε τὰς βαλβῖδας τῆς καρδίας καὶ τὰς τενοντώδεις ἀποφύσεις (ὑμένων ἐπιφύσεις), τὰς βρογχικὰς ἀρτηρίας, τὰ χυλοφόρα ἀγγεῖα, παρατηρήσας ταῦτα ἐπὶ νεοθηλῶν ἐρίφων καὶ ὀνομάσας ταῦτα «ἀρτηρίας λευκάς». Περιέγραψε δὲ καὶ τὴν τραχεῖαν, φρασσομένην ἄνωθεν ὑπὸ τῆς ἐπιγλωττίδος καὶ περιλαμβάνουσαν ἄρα καὶ τὸν λάρυγγα.

Καίτοι ἐχθρὸς τῶν ἱπποκρατικῶν θεωριῶν, παρεδέχετο τὰς περὶ φύσεως θεωρίας. Ἐθεώρει τὸ σῶμα ἀποτελούμενον ἐκ στοιχείων καὶ παρεδέχετο ὅτι κενὸς χῶρος ἐν τῷ σώματι ἦτο ἀδύνατον νὰ νοηθῇ, καθ' ὅτι ἀμέσως οὗτος τείνει νὰ πληρωθῇ (πρὸς τὸ κενούμενον ἀκολουθία, horror vacui), δι' οὗ ἐξήγει τὴν ἀναπνοήν, τὴν δίψαν, τὴν πεῖναν, τὰς ἀπεκκρίσεις. Οὕτως ὑπέθετεν ὅτι ὁ ἀὴρ εἰσχωρεῖ ἐν τῷ πνεύμονι ὡς ἐκ τοῦ σχηματιζομένου ἐκ τῆς εὐρύνσεως τοῦ θώρακος κενοῦ κ. ο. κ. Ἐπρέσβευε δ' ὅτι τὸ σῶμα διελαύνουσι καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις αἷμα, παραγόμενον ἐν τῷ ἥπατι καὶ διὰ τῶν φλεβῶν πανταχοῦ διανεμόμενον, καὶ πνεῦμα διὰ τῆς ἀναπνοῆς συντηρούμενον καὶ διὰ τῶν ἀρτηριῶν μεταφερόμενον. Διὰ συναναστομώσεων, κεκλεισμένων ὑπὸ φυσιολογικοὺς ὅρους, τὰ δύο ταῦτα συστήματα κυκλοφορίας ἐπρέσβευεν ὅτι συνεκοινώνουν μετ' ἀλλήλων, τῆς ἐπικοινωνίας ταύτης γιγνομένης ἀντιληπτῆς ἐπὶ παθολογικῶν καταστάσεων ἢ τραυμάτων, ὁπότε ῥύσις αἵματος ἐπέρχεται καὶ ἀπὸ τῶν ἀρτηριῶν, μεταβιβαζομένου ἐν αὐταῖς διὰ τῶν ἐν λόγῳ ἀναστομώσεων τοῦ αἵματος τῶν φλεβῶν. Ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ νεῦρα στενὸν σύνδεσμον ἀρτηριῶν καὶ φλεβῶν παρεδέχετο καλῶν τοῦτον «τριπλοκίαν» (*Γαλ.* XIV, 697). Διὰ τοῦ αἵματος δ' ἐπέρχεται ἡ θρέψις τῶν ὀργάνων, εἰς ὧν τὸ παρέγχυμα τὰ θρεπτικὰ στοιχεῖα αὐτοῦ ἀποτίθενται. Ἀπέρριπτε δὲ τὴν παλαιοτέραν ἰδέαν, καθ' ἣν τὰ ὑγρὰ ἐπὶ τὸν πνεύμονα κατέρχονται, τὴν ἐπιγλωττίδα θεωρῶν ἀκριβῶς κώλυμα τῆς τοιαύτης καθόδου.

Πολλοῦ ἐνδιαφέροντος εἶναι καὶ αἱ παθολογικο - ἀνατομικαὶ παρατηρήσεις αὐτοῦ, οἷον ἐπὶ περικαρδίτιδος, κιρρωτικοῦ ἥπατος, ὕδρωπος, δηγμάτων τοξικῶν νόσων, «ἀνατμηθέντων γὰρ αὐτῶν διεφθαρμένα πως εὑρίσκεται ταῦτα τὰ μέρη» (*Διοσκορ.* II, 72).

Ὁ Ἐρασίστρατος ἀπέρριπτε τὰς περὶ χυμῶν θεωρίας τοῦ Ἱπποκράτους, κυρίαν δ' αἰτίαν τῶν νόσων ἐθεώρει τὴν «πληθώραν», τὴν ὑπερπλήρωσιν δηλαδὴ τῶν ἀγγείων, ἐξ ἧς ἡ φλεγμονή, ὁ πυρετὸς καὶ τὰ ἐπιγεννήματα τούτων, ἐξηγουμένης ταύτης ἐκ τῆς εἰσόδου φλεβικοῦ αἵματος ἐν ταῖς ἀρτηρίαις διὰ τῶν ἀνοιγομένων συναναστομώσεων. Τὸν ἴκτερον ἐθεώρει προερχόμενον ἐξ ἐμφράξεως τοῦ τείνοντος ἀπὸ τῆς χοληδόχου κύστεως ἐπὶ τὰ ἔντερα πόρου, δηλαδὴ τοῦ χοληδόχου. Κύριον μέσον κατὰ τῆς πληθώρας ἐθεώρει οὐχὶ τὴν φλεβοτομίαν, ἧς ἅπαξ μόνον ἐγίγνετο μνεία ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ, ἀλλὰ τὴν περίδεσιν τῶν ἄκρων, σκοποῦσαν τὴν ἀπόφραξιν τῶν συναναστομώσεων τούτων. Μεγάλην σημασίαν ἀπέδιδε τῇ διαίτῃ, ἀπορρίπτων ὡς τὰ πολλὰ τά τε καθάρσια καὶ τὰ κλύσματα, ἰδιαίτατα δὲ τὰ δεισιδαίμονα μέσα.

Ὁ Ἐρασίστρατος ὑπῆρξε καὶ χειρουργὸς περίδοξος, εἰ καὶ ἐλάχιστα περὶ τῶν χειρουργικῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ γνωρίζομεν. Οὕτως ἀναφέρεται ὅτι διήνοιγε τὴν κοιλίαν, ἵνα τοπικῶς ἐπιθέσῃ ἐπὶ τοῦ ἥπατος φάρμακα. Ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν μαιευτικῶν αὐτοῦ γνωμῶν ἐλάχιστα γνωρίζομεν. Ἐπὶ γυναικείων νοσημάτων μετεχειρίζετο τοὺς ὑποκαπνισμούς, ἐπὶ ἐγκαρσίας δὲ θέσεως διεμέλιζε τὸ ἔμβρυον διὰ τοῦ ἐμβρυοσφάκτου (*Τερτυλ.*). Τέλος φέρεται καὶ ὡς ἐφευρέτης τοῦ σιγμοειδοῦς καθετῆρος (*Γαλ.* XIV, 751). Ὁ Ἐρασίστατος ὑπὸ μὲν τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἐτιμᾶτο ὡς θεός, ὑπὸ πλείστων δὲ συγγραφέων, ἐν οἷς καὶ ὁ Γαληνός, δικαίως ὡς περιδοξότατος καὶ σοφὸς ἰατρός (Πβλ. *Ἀρ. Π. Κούζη*, Ἱστορία τῆς Ἰατρικῆς, σελ. 172 ἑφ.). ΑΡ. Π. ΚΟΥΖΗΣ

ἐρασιτέχνης (ὁ), θηλ. *ἐρασιτέχνις —ιδος*· ὁ ἀγαπῶν ὡραίαν τινὰ τέχνην καὶ καταγινόμενος εἰς αὐτὴν ἐν παρέργῳ: «ἐρασιτέχνης ζωγράφος,—γλύπτης» κττ. || καθόλου ὁ καταγινόμενος εἴς τι ἐξ ἰδιαιτέρας ἀγάπης ἢ εὐχαριστήσεως, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν ἐπαγγελματίαν: «ἐρασιτέχνης ποιητής, — φιλόλογος, — δημοσιογράφος, — κυνηγός» || εἰρωνικῶς ὁ κατ' ὄνομα μόνον: «ἐρασιτέχνης ἰατρός, — δικηγόρος, — σπουδαστής, — μαθητής» ὁ ἕνεκα ἀνικανότητος μὴ ἀσκῶν τὸ ἐπάγγελμά του.

— [*Ἐγκυκλ.*] Ὁ *ἐρασιτέχνης* ἢ *διλεττάντης* (Ἰταλ. dilettante) εἶναι κυρίως ὁ μετὰ πάθους ἀγαπῶν τὴν μουσικήν. Ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας οἱ μικροὶ ἡγεμόνες τῶν διαφόρων πόλεων τῆς Ἰταλίας ἐκαλλιέργησαν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ὑπηκόων αὐτῶν τὸν ἔρωτα πρὸς τὴν μουσικήν, ἵνα οὕτως ἀπομακρύνωσι τὴν προσοχὴν αὐτῶν ἀπὸ τῆς πολιτικῆς. Οὕτως οἱ

Digitized by Google

«διλεττάνται» ἦσαν ἔμπειροι καὶ λεπτότατοι γνῶσται τῆς μουσικῆς. Ὅτε βραδύτερον ἡ ἰταλικὴ μουσικὴ κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἐγένετο τοῦ συρμοῦ ἐν Γαλλίᾳ, οἱ ὀπαδοὶ αὐτῆς ὠνομάσθησαν ἐπίσης «διλεττάνται» καὶ ἦσαν φανατικοὶ ἐχθροὶ τῆς τέχνης τοῦ Γκλοὺκ καὶ τοῦ Μότσαρτ. Ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ, ἐπιβληθείσης τῆς γερμανικῆς σχολῆς, «διλεττάνται» ἐκαλοῦντο ἀδιαφόρως πάντες οἱ ἐρασταὶ τῆς καλῆς μουσικῆς. Βαθμηδὸν ἡ λέξις ἔλαβεν εὐρυτέραν σημασίαν, ἐννοοῦσα πάντα ἄνθρωπον ἀγαπῶντα ἐξαιρετικῶς οἱανδήποτε τέχνην ἢ ἐπιστήμην, ἕως οὗ κατήντησε σήμερον νὰ σημαίνῃ τοὺς ἐρασιτέχνας ποιητάς, ζωγράφους καὶ μουσικούς, ἐπιστήμονας, πολιτικούς, δημοσιογράφους κλπ., ἤτοι πάντας τοὺς ἀσχολουμένους περί τι πρὸς ἁπλῆν διασκέδασιν ἢ ἐκ κοινωνικῆς ματαιοδοξίας. —Β.

— «*Ἐρασιτεχνῶν ἑταιρεία*» (Dilettanti Society). Ἀγγλικὴ ἑταιρεία ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν. Ἱδρύθη τῷ 1734 ἐν Λονδίνῳ ὑπὸ ὁμάδος εὐγενῶν νέων διανοουμένων καὶ ὠργάνωσε κατὰ καιροὺς πολλὰς ἀρχαιολογικὰς ἀποστολὰς καὶ ἀνασκαφάς, ἰδίως ἐν Ἑλλάδι καὶ Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Αἱ κυριώτεραι τούτων εἶναι δύο εἰς Διδύμους, παρὰ τὴν Μίλητον, ὧν ἡ μὲν πρώτη τῷ 1764 ὑπὸ τὸν Ριχ. Τσάντλερ, ἡ δὲ δευτέρα τῷ 1812 ὑπὸ τὸν Γ. Γκέλλ, δύο εἰς Πριήνην τῷ 1765 καὶ 1868 καὶ μία εἰς τὴν Κνίδον τῷ 1812. Ἡ ἑταιρεία ὑφίσταται μέχρι σήμερον καὶ ἐξέδωκε κατὰ καιροὺς διάφορα βιβλία, ἐν τοῖς ὁποίοις περιέχονται τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐρευνῶν τῆς ἀποστολῆς της. Μεταξὺ τούτων εἶναι πέντε τόμοι τῶν «Ἰωνικῶν ἀρχαιοτήτων», τὰ δελτία τῆς «Ἀρχαίας γλυπτικῆς», αἱ «Ἔρευναι ἐπὶ τῆς ἀθηναϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς» κτλ. Ἐπίσης ἡ ἑταιρεία προσέφερε μεγάλα χρηματικὰ ποσὰ ὑπὲρ διαφόρων ἀνασκαφῶν, ἐν Κνωσῷ καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ ἐβοήθησε πολλάκις χρηματικῶς τὸ ἔργον τῆς «Ἑλληνικῆς Ἑταιρείας» τοῦ Λονδίνου καὶ τῆς «Ἀγγλικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς» τῶν Ἀθηνῶν. Ἱστορίαν τῆς ἑταιρείας ἐξέδωκεν ἐν Λονδίνῳ ὁ Λιονὲλ Κοὺστ, τῷ 1898, ἐπανεκδοθεῖσαν τῷ 1914 ὑπὸ τοῦ Σίδνεϋ Κόλβιν μετὰ συμπληρωματικῶν πληροφοριῶν περὶ τῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐργασιῶν (History of the society of Dilettanti, London 1915). Μ. Δ. Β.

ἐρασιτεχνία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἐρασιτέχνης, εἰς τέχνην ἢ ἄσκησίν τινα· || ἐνασχόλησις χάριν εὐχαριστήσεως.

ἐρασιτεχνικός,—ή,—όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐρασιτεχνίαν ἢ τοὺς ἐρασιτέχνας, ὁ τῶν ἐρασιτεχνῶν: «ἐρασιτεχνικὴ ἐνασχόλησις εἰς τὴν ποίησιν», «ἐρασιτεχνικὸς ὅμιλος».—Ἐπίρρ. **ἐρασιτεχνικῶς**.

ἐρασιτέχνις,—ιδος (ἡ)· θηλ. τοῦ *ἐρασιτέχνης*: «ἐρασιτέχνις κυρία».

ἐρασιτεχνισμὸς ἢ **διλεττα ντισμὸς** (ἰταλ. dilettantismo). Ἡ ἐξαιρετικὴ ἀγάπη τῆς μουσικῆς καὶ εἶτα πάσης ἄλλης τέχνης ἢ γνώσεως (βλ. λ. *ἐρασιτέχνης*).

Ἐρασμία, μάρτυς. Μάρτυς τοῦ Α' μ. Χ. αἰῶνος καταδιωχθεῖσα ὑπὸ τοῦ θείου της καὶ ἀποκεφαλισθεῖσα. Ἑορτάζεται ὡς μάρτυς ἰδίᾳ ἐν Βενετίᾳ καὶ Ραβέννῃ τὴν 3 Σεπτεμβρίου κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν μαρτυρολόγιον. Ε. Γ. Π.

ἐρασμικός,—ή,—όν καὶ *ἐρασμιακός*· ὁ τοῦ Ἐράσμου, ὁ κατὰ τὸν Ἔρασμον: «ἐρασμικὴ προφορά»· || ὁ ὀπαδὸς τοῦ Ἐράσμου, ὁ ἀποδεχόμενος τὴν περὶ προφορᾶς τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης θεωρίαν τοῦ Ἐράσμου: «ἐρασμικὸς φιλόλογος».—Ἐπίρρ. **ἐρασμικῶς** καὶ **ἐρασμιακῶς**: «οἱ Εὐρωπαῖοι ἀναγινώσκουν τὰ κλασσικὰ κείμενα ἐρασμικῶς».

—ἐρασμικὴ ἢ **ἐρασμιακὴ προφορὰ** (pronunciatio erasmiana) [*Γλωσ.*]. Καλεῖται οὕτως ἡ προφορὰ τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς, τὴν ὁποίαν εἰσηγήθη ὁ διάσημος Ὁλλανδὸς φιλόλογος καὶ ἀνθρωπιστὴς Desiderius Erasmus (βλ. λ. *Ἔρασμος*), ἀντὶ τῆς τότε ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Εὐρωπαίοις βυζαντινῆς (ἤτοι τῆς ἐπὶ τῆς προφορικῆς, ὡς καὶ παρ' ἡμῖν σήμερον, παραδόσεως στηριζομένης) προφορᾶς, ἥτις ἐχαρακτηρίζετο ὡς παρεφθαρμένη (pronunciatio depravata). Τὴν ὀρθὴν προφορὰν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς δὲν ἐπενόησεν οὐδ' ἀνεκάλυψε πρῶτος ὁ Ἔρασμος. Εἰς τοῦτο προηγήθησαν αὐτοῦ ἄλλοι λόγιοι: ὁ Ἱερώνυμος Aleander, ὁ Aldus Manutius καὶ ὁ Ἀντώνιος Lebrissensis, ὅστις ὀλίγα ἔτη πρὸ τοῦ Ἐράσμου παρετήρησε 15 σφάλματα (errores) εἰς τὴν ὑπὸ τῶν συγχρόνων του προφορὰν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Ἔρασμος καὶ πληρέστερον καὶ συστηματικώτερον, καὶ δὴ καὶ μετὰ μεγαλυτέρας εὐφυΐας καὶ ὀξυνοίας διετύπωσε τὰς περὶ τῆς ὀρθῆς προφορᾶς τῶν κλασσικῶν γλωσσῶν ἀποδείξεις, ἡ ῥηθεῖσα προφορὰ ἔλαβε τὸ ὄνομά του.

Τὸ πολυθρύλητον ἔργον τοῦ Ἐράσμου, διὰ τοῦ ὁποίου οὗτος ἐπραγματεύθη περὶ τῆς γνησίας προφορᾶς τῶν κλασσικῶν γλωσσῶν τῆς ἀρχαιότητος: τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς λατινικῆς, εἶναι ὁ «Διάλογος περὶ τῆς ὀρθῆς προφορᾶς τῆς λατινικῆς καὶ ἑλληνικῆς γλώσσης» (Dialogus de recta latini graecique sermonis pronunciatione), δημοσιευθεὶς ἐν Βασιλείᾳ τῆς Ἑλβετίας τῷ 1528. Ἐν τούτῳ ὑπὸ τύπον διαλόγου ἄρκτου πρὸς λέοντα ἀναπτύσσει ὁ Ἔρασμος τὰς περὶ τῆς ῥηθείσης προφορᾶς γνώμας του. Τὰ κυριώτερα ἐκ τῶν ἐπιχειρημάτων, δι' ὧν ὁ Ἔρασμος ἐξήλεγξε τὸ ἐσφαλμένον τῆς τότε κρατούσης ἐν Εὐρώπῃ προφορᾶς τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) αἱ ὑπὸ τῆς λατινικῆς πολιτογραφηθεῖσαι ἑλληνικαὶ λέξεις ἐγράφοντο—ἀναμφιβόλως δὲ καὶ θὰ ἐξεφωνοῦντο—κατ' ἐντελῶς διάφορον τρόπον ἢ ὅπως ἐξεφωνοῦντο ὑπὸ τῶν συγχρόνων τοῦ Ἐράσμου Ἑλλήνων (ecclesia, ethice, alphabetum κλπ.). Ἡ διαφορὰ αὕτη προϋποθέτει ἀναγκαίως διαφορὰν καὶ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἀπὸ τῆς νεοελληνικῆς προφορᾶς· διότι ἄλλως θὰ ἦτο παράδοξος καὶ ἀνεξήγητος ἡ μεταγραφὴ ἑλληνικῶν λέξεων εἰς τὴν λατινικὴν διὰ γραμμάτων παριστανόντων ὅλως διαφόρους φθόγγους ἀπὸ τοὺς εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν ἐκφωνουμένους· 2) εἷς καὶ ὁ αὐτὸς φθόγγος ἐγράφετο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος (ὅπως καὶ ὑπὸ τῶν σημερινῶν) διὰ περισσοτέρων τοῦ ἑνὸς γραμμάτων, ἰδίως ὁ φθόγγος i, ὅστις παριστάνετο διὰ τῶν σημείων ι, η, ῃ, ει, οι, υι, υ (πβρλ. καὶ ο. ω, ἔτι δὲ ε, αι κλπ.), ἀλλ' ἀναμφιβόλως οἱ κατὰ πρῶτον καταρτίσαντες καὶ τελειοποιήσαντες τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν ἀλφάβητον δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ κάμουν χρῆσιν τόσων σημείων πρὸς παράστασιν ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ φθόγγου καὶ 3) ἡ νεοελληνικὴ προφορὰ γεννᾷ πλῆθος δυσκολιῶν περὶ τὴν ὀρθογραφίαν, αἵτινες, ἂν ὑποτεθῇ ὅτι ὑπῆρχον καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, θὰ ἐπέφερον ἐξάπαντος πολλὰς καὶ ποικίλας ὀρθογραφικὰς συγχύσεις καὶ ἐναλλαγάς· ἀλλὰ τοῦτο δὲν συνέβαινεν. Εἶναι ἑπομένως προφανὲς ὅτι δὲν ἐξέφραζον ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν φθόγγον τὰ διάφορα σημεῖα, τὰ ὁποῖα παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς καὶ τοῖς νεωτέροις Ἕλλησι χρησιμοποιοῦνται πρὸς δήλωσιν τοῦ αὐτοῦ φθόγγου.

Τὸ ῥηθὲν ἔργον τοῦ Ἐράσμου παρήγαγε βαθεῖαν ἐν Εὐρώπῃ ἐντύπωσιν καὶ ἡ ἐπίδρασίς του ὑπῆρξε μεγάλη. Τοῦτο ἀποδεικνύει περιτράνως τὸ γεγονός, ὅτι πολλοὶ ἐτάχθησαν ὑπὲρ τῆς μεταρρυθμίσεως τῆς ἐν χρήσει προφορᾶς καὶ ὑπὲρ τῆς καθιερώσεως τῆς γνησίας τοιαύτης ὡς πρὸς τὰ ἀρχαῖα κείμενα. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν συνέβη ἄνευ ἀντιδράσεως. Κατὰ τῶν μεταρρυθμιστῶν, ἤτοι κατὰ τῶν *Ἐρασμικῶν* — τῶν ἄλλως ἀποκληθέντων καὶ *ἠτακιστῶν*, ἕνεκα τῆς ὑπ' αὐτῶν ἐκφωνήσεως τοῦ φωνήεντος η ὡς ε μακροῦ (etacismus) — ἀντετάχθησαν οἱ ὀπαδοὶ τῆς ἐπὶ τῆς προφορικῆς παραδόσεως στηριζομένης προφορᾶς, τὴν ὁποίαν οἱ Εὐρωπαῖοι ἐδιδάχθησαν παρὰ τῶν εἰς τὴν Δύσιν καταφυγόντων Βυζαντινῶν λογίων. Οἱ δεύτεροι ἐπωνομάσθησαν καὶ *ἰωτακισταί*, ἕνεκα τῆς ὑπ' αὐτῶν ἐκφωνήσεως τοῦ η (καθὼς καὶ τῶν ῃ, υ, ει, οι, υι) ὡς i (iotacismus, *ἰωτακισμός*), ἔτι δὲ καὶ *Ροϊχλινικοὶ* ἢ *Ροϊχλινιανοί*, ἐκ τοῦ Γερμανοῦ φιλολόγου Ρόϊχλιν (Reuchlin, τοῦ καὶ *Καπνίωνος* ἀποκληθέντος κατ' ἐξελληνισμὸν τοῦ ὀνόματός του), ὅστις ὑπεστήριξε εἰς τὴν Γερμανίαν τὴν κατὰ τοὺς συγχρόνους του Ἕλληνας προφορὰν τῶν ἀρχαίων κειμένων. Δριμύτερον ἴσως τῶν ἄλλων ἀντερασμικῶν ἐπετέθη κατὰ τῶν μεταρρυθμιστῶν τῆς προφορᾶς ὁ Ἄγγλος ἐπίσκοπος Stephanus Vintoniensis, ὅστις τῷ 1541 ἀπηγόρευσεν αὐστηρότατα τὴν ἐρασμικὴν προφορὰν ἐπὶ ποινῇ ἀφορισμοῦ εἰς διδάσκοντας καὶ διδασκομένους καὶ συνίστα τὴν ἐξακολούθησιν τῆς κατὰ τὴν βυζαντινὴν παράδοσιν τοιαύτης. Ἀλλὰ κατὰ ταύτης τῆς δι' ἀπειλῆς ἀφορισμοῦ ὑποστηριζομένης τῆς τότε κρατούσης ἔτι ἐν τῇ Δύσει προφορᾶς διεμαρτυρήθη ἐντόνως ὁ Ἄγγλος καθηγητὴς J. Checus, οὕτω δὲ προεκλήθη τραχεῖα μεταξὺ των συζήτησις, μὴ στερουμένη καὶ πολλῆς ἐμπαθείας. Ἡ μεταξὺ ἐρασμικῶν καὶ ἀντερασμικῶν ἔρις ἐξηκολούθησε — κατά τι ἠπιωτέρα— καὶ κατὰ τὸν ἑπόμενον καὶ τὸν μεθεπόμενον αἰῶνα (ἤτοι τὸν ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνα). Οὕτως ὁ ἐν Βυρτεμβέργῃ τῆς Γερμανίας καθηγητὴς Erasmus Schmid (1560 — 1637) εἰς τὴν πραγματείαν του «Discursus de pronunciatione graeca antiqua», ὁ Ἑλβετὸς J. Vestenius εἰς βιβλίον του ἐκδοθὲν ἐν Βασιλείᾳ τῷ 1686 καὶ ἐπιγραφόμενον «Pro graeca et genuina linguae graecae pronunciatione orationes apologeticae» καὶ ἄλλοι ἔλαβον μέρος εἰς τὴν συζήτησιν καὶ ἐτάχθησαν ὑπὲρ ἢ κατὰ τῆς ἐρασμικῆς προφορᾶς. Ἀλλὰ παρὰ τὴν ζωηρὰν κατὰ ταύτης ἀντίδρασιν οἱ ὀπαδοὶ αὐτῆς ηὔξανον ὁσημέραι εἰς πάσας τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης. Εἰς τοῦτο βεβαίως συνετέλουν, πλὴν τῆς πεποιθήσεως περὶ τῆς ὀρθότητός της, καὶ λόγοι καθαρῶς πρακτικοί, ἤτοι ἡ εὐκολία, τὴν ὁποίαν παρέχει ἡ ἐρασμικὴ προφορὰ ὡς πρὸς τὴν ὀρθογραφίαν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς. Ἐν Ἀγγλίᾳ εἰσήχθη ἡ νέα προφορὰ κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος μ. Χ. ὑπὸ τοῦ ῥηθέντος καθηγητοῦ J. Checus καὶ τοῦ Thomas Schmidt. Ὀλίγον βραδύτερον, ἤτοι κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος, διεδόθη ἡ ἐρασμικὴ προφορὰ εἰς τὴν Γαλλίαν ὑπὸ τῶν P. Ramus καὶ τοῦ D. Lambinus. Βραδύτερον ἐξ ὅλων τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης, μόλις κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, εἰσήχθη ἡ ἐρασμικὴ προφορὰ εἰς τὴν Ρωσίαν ὑπὸ φιλολόγων Γερμανῶν. Αὕτη ὅμως δὲν ἔμεινεν ἀμετάβλητος εἰς τὰς ῥηθείσας χώρας: προσηρμόσθη ἑκασταχοῦ πρὸς τὴν ἰδίαν ἑκάστου λαοῦ προφοράν. Οὕτως αἱ δίφθογγοι *ει* καὶ *ευ* προφέρονται ἐν μὲν τῇ Γαλλίᾳ ὡς αἱ γαλλικαὶ δίφθογγοι ei καὶ eu, ἐν δὲ τῇ Γερμανίᾳ ὡς αἱ ἀντίστοιχοι γερμανικαὶ δίφθογγοι ei καὶ eu (=*αι* καὶ *οι*) καὶ ἀλλαχοῦ ἄλλως.

Ἀλλ' ἂν ἡ ἐρασμικὴ προφορὰ κατεκράτησεν ἐν Εὐρώπῃ, δὲν ἔπαυσεν ἡ περαιτέρω ἐπιστημονικὴ ἔρευνα καὶ συζήτησις περὶ τῆς ἀρχαίας προφορᾶς καὶ τῆς κατὰ τοὺς κατόπιν χρόνους ἐξελίξεώς της. Οὕτω λ. χ. ὁ G. Seyffarth εἰς τὸ ἐν Λειψίᾳ ἐκδοθὲν (1821) δίτομον ἔργον του «De sonis litterarum Graecarum», ἐπραγματεύθη ἱστορικῶς περὶ τῆς προφορᾶς τῶν διαφόρων ἑλληνικῶν φθόγγων ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρι τοῦ ΙΗ' αἰῶνος μ. Χ. καὶ ἐξήνεγκε τὴν γνώμην, ὅτι ὀρθότερον μὲν θὰ ἦτο νὰ ἀνεγινώσκετο ἕκαστον κείμενον μὲ τὴν προφορὰν τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἐγράφη, ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο εἶναι διὰ διαφόρους λόγους ἀδύνατον, προτιμότερον εἶναι νὰ ἀναγινώσκωνται τὰ παραδοθέντα εἰς ἡμᾶς ἐκ διαφόρων χρόνων κείμενα μὲ τὴν προφορὰν τῆς κλασσικῆς περιόδου —καὶ δὴ τὴν τοῦ Ε' αἰῶνος π. Χ.—, ἥτις ἔχει τὸ πλεονέκτημα ὅτι ἀνήκει εἰς τὸν χρυσοῦν αἰῶνα τῆς ἑλληνικῆς γραμματείας. Ἐπιστημονικῶς ὡσαύτως ἐξήτασαν τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν προφορὰν καὶ οἱ ἐπιφανεῖς φιλόλογοι G. Hermann, A. Matthias, Ph.Buttmann Fr. Blass, K. Zacher κ. ἄ. π. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς καθαρῶς ἐπιστημονικῆς ταύτης συζητήσεως καὶ ἐρεύνης ἀτόπως μετετοπίσθη τὸ ζήτημα κατὰ τὸν παρελθόντα ΙΘ' αἰῶνα εἰς τὴν σφαῖραν τῆς φιλελληνικῆς μὲν κινήσεως ἐν Εὐρώπῃ, τῆς ματαίας δὲ ἐθνικῆς φιλοτιμίας καὶ τοῦ κακῶς ἐννοουμένου ἐθνικοῦ συμφέροντος παρ' ἡμῖν. Διάφοροι λόγιοι ξένοι καὶ ἡμέτεροι ἐνόμιζον ὅτι θὰ προῆγον καὶ θὰ ὑπεστήριζον τὸν νέον ἑλληνισμόν, ἂν ἡ νεοελληνικὴ προφορὰ ἐπετυγχάνετο ν' ἀναχθῇ εἰς τοὺς κλασσικοὺς χρόνους τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, ἂν ἀπεδεικνύετο αὕτη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν ἀρχαίαν καὶ ἂν ἀντὶ τῆς ἐρασμικῆς εἰσήγετο εἰς τὰ ἐν Εὐρώπῃ γυμνάσια καὶ πανεπιστήμια ἡ νεοελληνικὴ προφορά. Δι' ὃ ἐν μὲν τῇ Γαλλίᾳ ὁ ἐπιφανὴς φιλέλλην G. d'Eichtal ἔγραφε καὶ ἐνήργει δραστηρίως ὑπὲρ ταύτης, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν δὲ τούτου καὶ τῶν ὁμοφρονούντων πρὸς αὐτὸν τὸ γαλλικὸν ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας ἀπηύθυνεν ἐρώτημα κατὰ μῆνα Νοέμβριον τοῦ 1864 εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν ἐπιγραφῶν, ἂν δὲν θὰ ἦτο προτιμότερον νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὰ γαλλικὰ σχολεῖα ἡ νεοελληνικὴ προφορά. Ἡ οἰκεία ἐπιτροπὴ τῆς Ἀκαδημίας, εἰς ἣν παρεπέμφθη πρὸς μελέτην τὸ ζήτημα τοῦτο, ἀπεφάνθη παμψηφεὶ ὑπὲρ τῆς νεοελληνικῆς προφορᾶς. Ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη καὶ εὐχὴ τῆς γαλλικῆς Ἀκαδημίας ἔμεινεν ἀνεκπλήρωτος. Ἄνευ ἀποτελέσματος ἔμειναν ὡσαύτως αἱ ὀλίγον κατόπιν ὑπὲρ τῆς νεοελληνικῆς προφορᾶς καταβληθεῖσαι ἐν Γαλλίᾳ προσπάθειαι ὑπὸ τοῦ πολλοῦ E. Burnouf. Τὴν αὐτὴν τύχην ἔσχον ὅμοιαι ἀπόπειραι τοῦ Blackie κατὰ τὸ 1885 ἐν Ἀγγλίᾳ, τοῦ φιλελληνικωτάτου Οὕγγρου καθηγητοῦ Telfy ἐν Βουδαπέστῃ κατὰ τὸ 1893, τοῦ E. Engel ἐν Γερμανίᾳ καὶ τοῦ H. Müller ἐν Ἀμστερνταμ τῆς Ὁλλανδίας. Παρ' ἡμῖν ἐπρωτοστάτησαν ἐν τῷ κατὰ τῆς ἐρασμικῆς προφορᾶς ἀγῶνι ὁ Κ. Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων, ὁ Κλέων Ραγκαβῆς καὶ ὁ Θ. Παπαδημητρακόπουλος. Ὁ τελευταῖος ἐκ τούτων ἔγραψεν ὀγκῶδες ἔργον ἐπιγραφόμενον «Βάσανος τῶν ἐκ τῆς γραφῆς καὶ τῆς ἐτυμολογίας ἐρασμικῶν ἀποδείξεων» (Ἀθῆναι 1889), εἰς τὸ ὁποῖον μετὰ πολλῆς, ἀλλ' ἀκρίτου, πολυμαθείας προσπαθεῖ νὰ ἀποδείξῃ τὸ ἐσφαλμένον τῆς ἐρασμικῆς προφορᾶς καὶ νὰ ὑποστηρίξῃ ἐπιστημονικῶς τὴν νεοελληνικὴν τοιαύτην. Ὅτι ἡ ἡμετέρα προφορὰ δὲν ἀποτελεῖ διαφθορὰν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς (pronunciatio corrupta, depravata), ἀλλ' ἁπλῶς ἐξέλιξιν ταύτης, εἶναι ἀναντίλεκτον· καὶ περὶ τούτου πειθόμεθα, ὅταν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι πολλαὶ ἐκ τῶν ἀλλοιώσεων τῆς νεοελληνικῆς προφορᾶς ἀνέρχονται εἰς τοὺς πρὸ τῆς κτίσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως χρόνους, μερικαὶ δὲ μάλιστα ἐξ αὐτῶν εἶχον ἤδη ἀρχίσει ἢ προχωρήσει ἀρκούντως κατὰ τοὺς ἀλεξανδρινοὺς καὶ κατ' αὐτοὺς ἔτι τοὺς κλασσικοὺς χρόνους· ἀλλ' ὅτι πάλιν ἡ ἡμετέρα προφορὰ εἶναι αὐτὴ αὐτὴ ἡ ἀρχαία ἑλληνική, οὐδεὶς σοβαρὸς ἐπιστήμων θὰ ἐτόλμα σήμερον νὰ ἰσχυρισθῇ. Εἶναι ἤδη δόγμα τῆς γλωσσικῆς ἐπιστήμης, ὅτι τὰ γλωσσικὰ στοιχεῖα—καὶ δὴ καὶ οἱ φθόγγοι—ἀλλοιοῦνται σὺν τῷ χρόνῳ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, δι' ὃ εἶναι ἀνεπίδεκτον σοβαρᾶς ἀντιρρήσεως ὅτι ἡ νεοελληνικὴ προφορὰ εἶναι εἰς πολλὰ οὐσιωδῶς διάφορος τῆς ἀρχαίας. Καὶ τοῦτο ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἀπέδειξεν ἤδη περιτράνως. Ὁ δὲ Κλέων Ραγκαβῆς—ὢν πρεσβευτὴς ἐν Πετρουπόλει καὶ κατόπιν ἐν Βερολίνῳ—εἰργάσθη καὶ διπλωματικῶς, ἀλλ', ὡς εἶναι εὐνόητον, ἄνευ ἀποτελέσματος, ὑπὲρ τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὴν Γερμανίαν, τὴν Ρωσίαν καὶ Γαλλίαν τῆς νεοελληνικῆς προφορᾶς. Ἀντιθέτως πρὸς τούτους ἀπὸ ἀπόψεως αὐστηρότατα ἐπιστημονικῆς ἐξήτασε παρ' ἡμῖν τὸ ζήτημα τῆς ἀρχαίας προφορᾶς ὁ **Γ. Χατζιδά-**

Digitized by Google

κις, ὅστις εἰς τὰ «'Ακαδημεικὰ 'Αναγνώσματα» του γράφει πλὴν ἄλλων τὰ ἑξῆς: «Τὸ ζήτημα τῆς προφορᾶς τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς δὲν εἶναι ζήτημα ἁπλῆς περιεργίας, ἀλλὰ τὸ μὲν ἐθνικῆς ἀξιοπρεπείας, τὸ δὲ ἐπιστήμης. Διότι πρῶτον νομίζω, ὅτι εἶναι ἀναξιοπρεπὲς νὰ πιστεύηται παρ' ἡμῖν ἀκόμη σήμερον, παρὰ τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων, ὅτι ἡ νέα ἡμῶν προφορὰ εἶναι αὐτὴ αὐτὴ ἀμετάβλητος ἡ τῶν ἀρχαίων χρόνων· ἤ, ὅτι ἂν ἐγένοντο μεταβολαί τινες, αὗται χρονολογοῦνται ἐξ αὐτῶν τῶν δοκίμων χρόνων. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἠδύναντο ἴσως νὰ εἶναι ἀνεκτὰ ὁπωσδήποτε ἄλλοτε, ὅτε οὔτε ὁ φυσιολογικὸς σχηματισμὸς τῶν φθόγγων ἦτο γνωστός, οὔτε αἱ πολυάριθμοι ἑλληνικαὶ ἐπιγραφαὶ εἶχον ἀνευρεθῆ καὶ μελετηθῆ πρεπόντως· ἂς προστεθῆ εἰς ταῦτα, ὅτι ἡ ἄλλοτε κρατοῦσα παρ' ἡμῖν γνώμη, καθ' ἣν ἡ ταυτότης τῆς προφορᾶς ἀποδεικνύει τὴν καταγωγὴν ἡμῶν ἐκ τῶν ἀρχαίων καὶ ὅτι ὁμολογηθείσης τυχὸν τῆς ἀλλοιώσεως τῆς προφορᾶς συνωμολογεῖτο συγχρόνως καὶ ἡ ἀλλοίωσις τῆς φυλῆς καὶ δὴ καὶ ἡ ἐκ τῶν ἀρχαίων καταγωγὴ ἡμῶν, οὔτε ἀληθὴς τυγχάνει, οὔτε δίκαιον καὶ πρέπον εἶναι ν' ἀποτρέψῃ ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ζητήσεως τῆς ἐπιστημονικῆς ἀληθείας. Ἢ τίς ἀγνοεῖ σήμερον ὅτι πάντα πάσης γλώσσης τὰ στοιχεῖα καὶ δὴ καὶ οἱ φθόγγοι σὺν τῷ χρόνῳ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μεταβάλλονται, ἀλλ' οὐδὲν ἐκ τῶν μεταβολῶν τούτων συνάγεται τοιοῦτον φοβερὸν συμπέρασμα περὶ ἀλλοιώσεως τῆς φυλῆς τῶν λαλούντων αὐτάς;» Καὶ μετὰ τὴν ἀπαρίθμησιν ποικίλων διαφορῶν φωνητικῶν ἀναντιλέκτων τῆς ἀρχαίας ἀπὸ τὴν νέαν ἑλληνικὴν καταλήγει ὡς ἑξῆς: «Ἐκ τούτων δῆλον ὅτι ἀνάγκη ἀμελλητὶ ἀποβαλόντες τὰς ματαίας προλήψεις νὰ θεωρήσωμεν τὸ ζήτημα ὁποῖον ἀληθῶς εἶναι, ἁπλῶς καὶ καθαρῶς ἐπιστημονικὸν καὶ ὁμολογοῦντες ὅτι ἀναγκαίως ἐν τῷ μακρῷ χρόνῳ ἐγένοντο καὶ περὶ τοὺς φθόγγους τῆς γλώσσης ἡμῶν μεταβολαί, ἐλέγχουσαι οὐχὶ διαφθοράν, ἀλλ' ἐξέλιξιν, ὅπως πανταχοῦ, νὰ ἐξετάσωμεν καὶ μάθωμεν τίνες εἶναι αὗται καὶ πότε καὶ ποῦ ἐφάνη ἑκάστη τούτων κ. λ. π.».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *S. Havercampus*, Sylloge scriptorum qui de linguae graecae vera et recta pronunciatione commentarios reliquerunt. I—II. (Lugduni Batavorum 1736—1740) (ἐν τῇ συλλογῇ ταύτῃ ἀνεδημοσιεύθη ὁ μνημονευθεὶς Dialogus de recta latini graecique sermonis pronunciatione» τοῦ 'Ερασμου, πλὴν δὲ τούτου καὶ πραγματεῖαι περὶ τῆς ὀρθῆς προφορᾶς τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τῶν *I. Checus*, *Th. Schmidt*, *Th. Beza*, *J. Ceratini*, *A. Mecerci*, *St. Vintoniensis*. *Gr. Martinus*, *E. Schmidt* κ.λ.. *Th. St. Velastus*, Dissertatio de litterarum graecarum pronunciatione Romae 1751) (καὶ ἐν Πράγᾳ τῷ 1770) —*G. Placentini*, Epitome graecae palaeographiae et de recta graeci sermonis pronunciatione (Romae 1735).—*Sarpedonii*, De vera Atticorum pronunciatione (Romae 1750).—*G. Seyffarth*, De sonis litterarum graecarum libri duo (Lipsiae 1821).—*K. Liscovius*, Über die Aussprache des Griechischen (Leipzig 1825).—*G. Pennington*, An essay on the pronunciation of the Greek language (London 1844).—*J. Stuart Blackie*, The pronunciation of Greek (Edinburg 1852).—*P. Baret*, Essai historique sur la prononciation du grec (Paris 1878).—*K. Οἰκονόμου* τοῦ ἐξ Οἰκονόμων), Περὶ τῆς γνησίας προφορᾶς τῆς ἑλλην. γλώσσης Πετρούπολις 1830).—*R. Henrischen*, Über die neugriech. oder sogenannte Reuchlinische Aussprache der ellenischen Sprache (Ludwiglust 1839).—*Θ. Παπαδημητρακοπούλου*, Βάσανος τῶν ἐκ τῆς γραφῆς καὶ τῆς ἐτυμολογίας ἐρασμιακῶν ἀποδείξεων ('Αθῆναι 1889 (ἐν ἀρχῇ δύναταί τις νὰ ἴδῃ ὅλην τὴν ἀρχαιοτέραν βιβλιογραφίαν).—*Τοῦ αὐτοῦ*, La tradition ancienne et les partisans d'Erasme (Athènes 1903).—*E. Burnouf*, La prononciation du grec (ἐν «Revue de deux mondes» τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1890, σελ. 619 κ.ἑξ.).—*J. Telfy*, Meine Erlebnisse in Athen (Budapest—Wien—Leipzig 1890).—*Τοῦ αὐτοῦ*, Topographie der griech. Aussprache nach den Zeugnissen der Inschriften (Leipzig 1893).—*Τοῦ αὐτοῦ* Die hellenische Aussprache in der ungarischen Akademie ἐν «Hellas», I, 95 κ.ἑξ. II, 14 κ.ἑξ. 247 κ.ἑξ.).—*Fr. Blass*, Über die Aussprache des Griechischen (Berlin 1870) γ' ἔκδ. 1888).—*Γ. Χατζιδάκι*, 'Ακαδημεικὰ 'Αναγνώσματα Α' ('Αθῆναι 1902), σελ. 284 κ.ἑξ. (καὶ ἐν τῇ Βᾳ ἐκδόσει, 1924, σελ. 82 κ.ἑξ.).—*J. Psichari*, La prononciation du grec (ἐν «Nouvelle Revue» τοῦ 1890, σελ. 57 κ.ἑξ.).—*K. Zacher*, Die Aussprache des Griechischen, (Leipzig 1888).—*I. Bywater*, The Erasmian pronunciation of Greek and its Precursors Jerome Aleander, Aldus Manutius, Antonio of Lebrixa (London 1908).—*'Αθ. Μπουρουρα*, Ἱστορία τοῦ ζητήματος τῆς προφορᾶς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῶν σχετικῶν ἀγώνων τῶν φιλολόγων (ἐν «Ἑβδομηκονταπενταετηρίδι Ῥιζαρείου Σχολῆς» 1920).

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

'Ερασμιον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Θρᾴκῃ κοινότητος Εὐλάλου τῆς ἐπαρχίας Ξάνθης τοῦ νομοῦ Ῥοδόπης. Κάτοικοι (1928) 169. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο *Ταρασμανλῆ*.

ἐράσμιος (ὁ, ἡ) καὶ —α, —ον (τό)· ὁ προκαλῶν τὸν ἔρωτα, τὴν ἀγάπην, ἀξιέραστος, ἀξιαγάπητος: «ἐρασμιωτάτη μορφή».

ἐρασμιότης, —ητος (ἡ)· τὸ νὰ εἶναι τις ἐράσμιος.

Ἔρασμος διάκονος. Ἤκμαζε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Ζ' ἑκατονταετηρίδος, ἐν Ἀκράγαντι τῆς Σικελίας. Ἐγένετο πολυμαθὴς ἀνήρ, ἐπ' εὐφυΐᾳ διακρινόμενος, ἐγνωρίζετο δὲ καὶ ὡς κῆρυξ τοῦ θείου λόγου.

Μ. Ι. Γ.

—**Ἔρασμος, ἱερομάρτυς** Ἐξ Ἀντιοχείας καταγόμενος, ἔζη κατὰ τοὺς χρόνους Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ (284—305) καὶ ὡς ἱεραπόστολος κηρύττων τὸν θεῖον λόγον διήρχετο ἀπὸ χώρας εἰς χώραν τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τέλος διὰ τῆς Θρᾴκης ὁδοιπορῶν προυχώρησεν εἰς Μακεδονίαν καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Λυχνιδόν, τὴν σημερινὴν Ἀχρίδα, ὅπου καὶ κατηγγέλθη εἰς τὰς ἀρχάς. Κατορθώσας νὰ διασωθῇ κατήντησε τέλος εἰς τὴν πόλιν Χιρμελίαν καὶ ἐκεῖ ἐν προβεβηκυίᾳ ἡλικίᾳ ἀπέθανεν. Ἡ μνήμη αὐτοῦ ἐν τῷ Μηνιαίῳ τῆς 2 Ἰουνίου, ἀκολουθία δ' αὐτοῦ ἐτυπώθη ἐν Μοσχοπόλει τῷ 1742 ὑπὸ τοῦ ἱερομονάχου Γρηγορίου τοῦ Κωνσταντινίδου. [Πρβλ. *Legrand-Pernot-Petit*, Bibliographie Hellénique (Paris 1918). Α', 284—290 καὶ *L. Petit*, Bibliographie des Acolouthies grecques (Bruxelles 1926) σελ. 43 καὶ 79.]

Ε. Γ. Π.

— **Ἔρασμος, μάρτυς**. Εἷς τῶν 23 κληρικῶν (ἐξ Οὐτρέχτης τῆς Ὁλλανδίας καταγόμενος), οἵτινες τῷ 1752 ἐσφάγησαν ὑπὸ τῶν καλβινιστῶν ἐν Ruremonde (Limbourg) καὶ ἑορτάζονται ὡς μάρτυρες ὑπὸ τῆς ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας τὴν 23 Ἰουλίου.

Ε. Γ. Π.

— **Ἔρασμος** (Erasmus), **Ντεζιντέριος**. Μέγας Ὁλλανδὸς φιλόλογος γεννηθεὶς ἐν Ῥόττερνταμ (Rotterdam) τῆς Ὁλλανδίας τῇ 28 Ὀκτωβρίου 1466. Τὸ πραγματικὸν τοῦ ὄνομα εἶναι *Geert*. Τὴν ἐγκύκλιον μόρφωσίν του ἔλαβε κατ' ἀρχὰς ἐν Gouda, ἔπειτα ἐν Utrecht καὶ ἰδίως εἰς τὴν ὀνομαστὴν σχολὴν τοῦ Deventer τῆς Ὁλλανδίας. Τῷ 1492 ἐχειροτονήθη ἱερεύς. Τέσσαρα ἔτη ἀργότερον, τῇ ὑποστηρίξει τοῦ ἐπισκόπου τοῦ Cambrai, τοῦ ὁποίου ἔγινε καὶ γραμματεύς, μετέβη εἰς Παρισίους χάριν εὐρυτέρων σπουδῶν, διέμεινε δ' ἐν αὐτοῖς ἐπὶ διετίαν (1496—1498). Τῷ 1498 μετέβη εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἔνθα ἠκροάσθη τὸν ἑλληνιστὴν Λάϊκαναρ ἐν τῷ περιφήμῳ πανεπιστημίῳ τοῦ Ὄξφορδ καὶ συνεδέθη διὰ φιλίας πρὸς τὸν διάσημον Θωμᾶν Μῶρον. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν μετέβη καὶ μετὰ ταῦτα δίς, ἤτοι τῷ 1505—1506 καὶ τῷ 1509—1514, ὁπότε καὶ διωρίσθη καθηγητὴς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Cambridge. Τῷ 1505 ἀπε-

Ἔρασμος.
Προσωπογραφία τοῦ Χ Χολμπάϊν.)

δήμησεν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Τῇ 4ῃ Σεπτεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς θεολογίας ἐν Τουρίνῳ, εἶτα δὲ διέμεινεν ἐπί τινα χρόνον ἐν Βενετίᾳ, ἔνθα συνεδέθη διὰ φιλίας πρὸς τὸν Ἄλδον Μανούτιον. Ὁ πολυπλάνητος βίος του δὲν περιωρίσθη εἰς τὰς ῥηθείσας ἀποδημίας. Τῷ 1514 τὸν εὑρίσκομεν ἐν Γερμανίᾳ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἠξιώθη ἐξαιρετικῶν τιμῶν, τῷ 1516 εἰς τὰς Βρυξέλλας, τῷ 1521 εἰς τὴν Βασιλείαν (Bâle, Basel) τῆς Ἑλβετίας καὶ τῷ 1527 εἰς τὸ Freiburg. Ἐκτὸς τούτων μετέβη καὶ δευτέραν φορὰν εἰς Παρισίους, καθὼς καὶ εἰς τὴν Βασιλείαν τῆς Ἑλβετίας, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ἀπέθανε τῇ 11 Ἰουλίου 1536.

Ὁ Ἔρασμος ὑπῆρξεν ὄχι μόνον ἐπιφανὴς φιλόλογος, ἀλλὰ καὶ γονιμώτατος καὶ γλαφυρώτατος συγγραφεύς. Σπανία ἦτο ἡ πολυμάθεια, ἡ εὐφυΐα καὶ ὀξύνοιά του, ἥτις διεφαίνετο καὶ εἰς τὸν φιλοσκώμμονα χαρακτῆρά του, ἕνεκα τοῦ ὁποίου καὶ παρεβλήθη πρὸς τὸν Βολταῖρον. Δὲν ὑπῆρξε κλάδος τῆς τότε φιλολογικῆς ἐπιστήμης, εἰς τὸν ὁποῖον νὰ μὴ ἠσχολήθη ὁ Ἔρασμος, καὶ δὴ μὲ πολλὴν ἐπιτυχίαν. Τὰ ἔργα του εἶναι πολλὰ καὶ ποικίλα. Ἐκ τούτων ἀναφέρομεν τὰ ἑξῆς: 1) «Adagiorum chiliades» (Βενετία 1508), τὸ ὁποῖον εἶναι συλλογὴ ὑπεροκτακοσίων παροιμιῶν μὲ λαμπρὰ ἑρμηνευτικὰ ὑπομνήματα, καὶ τὸ ὁποῖον ἀνετυπώθη πολλάκις μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΖ' αἰῶνος μὲ πολλὰς ἑκάστοτε προσθήκας. 2) «Ciceronianus» (1528), ἔργον σατιρικὸν διὰ τοῦ ὁποίου κατεπολέμησε τὴν τότε κρατοῦσαν ἀποκλειστικὴν καὶ ὑπερβολικὴν ἐκτίμησιν τοῦ κικερωνείου ὕφους καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ἐξήγειρε μεγάλην καὶ σφοδρὰν πολεμικὴν ἐναντίον του ἐκ μέρους ἐπιφανῶν φιλολόγων· 3) διάφορα παιδαγωγικὰ συγγράμματα· 4) διάφοροι ἐκδόσεις ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων: τοῦ Πλουτάρχου (1514), τοῦ Σενέκα (1515), τῶν «Scriptores historiae Augusti» καὶ τοῦ Σοητωνίου (1517), τοῦ Κουρτίου Ῥούφου (1518), τοῦ Κυπριανοῦ (1520), τοῦ «De officiis», «Laelius» κλ. τοῦ Κικέρωνος (1520), τοῦ Ἀριστοτέλους (1531), τοῦ Τερεντίου (1532), τοῦ Πτολεμαίου (1533), πρὸς δὲ τῆς Καινῆς Διαθήκης (1516) μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως, τὴν ὁποίαν ἀφιέρωσεν εἰς τὸν πάπαν, καὶ δι' ἧς περιῆλθεν εἰς ἔριδας πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καθότι ἐπέκρινε τὴν Vulgatam. Ἡ ὑπὸ τοῦ Ἐράσμου ἔκδοσις τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐλήφθη ὡς βάσις τῆς ὑπὸ τοῦ Λουθήρου μεταφράσεως αὐτῆς εἰς τὴν γερμανικήν. 5) «Enchiridion militis christiani», ἐν τῷ ὁποίῳ ἀναπτύσσει διαφόρους μεταρρυθμιστικὰς ἰδέας. 6) «Familiaria colloquia», τὰ ὁποῖα θεωροῦνται ἀριστούργημα λατινικοῦ λόγου καὶ ὡς τὸ εὐφυέστατον σατιρικὸν ἔργον τοῦ Ἐράσμου. Ἐν αὐτῷ πραγματεύεται μὲ τὸν συνήθη σκωπτικὸν τρόπον του διάφορα κοινωνικά, πολιτικὰ καὶ θρησκευτικὰ ζητήματα, ἕνεκα δὲ τῶν ἐν αὐτῷ μεταρρυθμιστικῶν ἰδεῶν του θεωρεῖται ὡς ὁ πρόδρομος τοῦ Λουθήρου. Παρὰ ταῦτα ὁ Ἔρασμος περιῆλθεν εἰς σφοδρὰν ἔριδα πρὸς τὸν Λούθηρον, καθ' οὗ ἔγραψε τὴν πολυθρύλητον «Diatribe de libero arbitrio» (1526). 7) «Encomium moriae» (ἤτοι «Μωρίας ἐγκώμιον», δημοσιευθὲν ἐν Παρισίοις τῷ 1509), ἐκ τῶν εὐφυεστέρων καὶ πολυαναγνωστοτέρων ἔργων τοῦ Ἐράσμου. 8) «De recta latini graecique sermonis pronunciatione» (1528), τὸ γνωστότατον καὶ πολυθρύλητον ἔργον τοῦ Ἐράσμου, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπὸ τύπον διαλόγου εὐφυοῦς ἄρκτου πρὸς λόγιον λέοντα ἀναπτύσσει τὴν γνώμην του περὶ τῆς ὀρθῆς προφορᾶς τῶν ἀρχαίων κλασσικῶν γλωσσῶν, ἥτις ἐξ αὐτοῦ ἐκλήθη *ἐρασμικὴ* ἢ *ἐρασμιακὴ* προφορὰ καὶ ἥτις, παρὰ τὰς πολλὰς καὶ ποικίλας ἀντιρρήσεις ἐπεκράτησεν ἐν Εὐρώπῃ. Συλλογὴν τῶν ἁπάντων τοῦ Ἐράσμου ἀρίστην ἐξέδωκεν ὁ Leclerc εἰς 10 τόμους (Leiden 1703—1706).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Stichart*, Erasmus, (Leipzig 1870).—*R. B. Drummond*, Erasmus, his life and character I—II (London 1873).—*F. Hoffmann*, Essai d'une liste d'ouvrages et dissertations concernant la vie et les écrits d'Erasme (Bruxelles 1866).—*G. Feugère*, Erasme, étude sur sa vie et ses ouvrages (Paris 1874).—*Kan*, Erasmiana (Rotterdam 1881).—*De Nolhac*, Erasme en Italie (Paris 1888).—*Amiel*, Un libre-penseur du XVI siècle: Erasme, Paris 1889.—*Glöckner*, Das Ideal der Bildung und Erziehung bei Erasmus (Leipzig 1890).—*Froude*, Life and letters of Erasmus (London 1894).—*W. H. Woodward*, Desiderius Erasmus concerning the aim and method of education (Cambridge 1904). Νεώτατα ἔργα περὶ *Ἐράσμου* καὶ τοῦ ἔργου του εἶναι τὰ τοῦ *Allan*, The age of Erasmus (1914), τοῦ *W. Köhler*, Desiderius Erasmus (1917) καὶ τοῦ *Huizinga* Erasmus the Humanist (1924).

Γ. Π. Α.

ἐραστής (ὁ)· ὁ ἐρῶν, ὁ ἀγαπῶν σφοδρῶς ἐπὶ συνουσίᾳ ἢ γάμῳ, κοιν. *ἀγαπητικός*, παθ. *ἐρωμένη* (βλ. λ.)· || καθόλου, ὁ ἀγαπῶν, ὁ προσκείμενος εἴς τι, ὁ θιασώτης τινός: «ἐραστὴς τῶν καλῶν, — τῶν ἐκδρομῶν, — τῶν κυνηγίων κττ.».

Ἔραστος.—1) Μαθητὴς τοῦ ἀποστόλου Παύλου ἀποσταλεὶς ὑπ' αὐτοῦ ὁμοῦ μετὰ τοῦ Τιμοθέου εἰς Μακεδονίαν (ιθ' 22) καὶ ὢν πιθανῶς ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν ἐν Β' Τιμοθέου, δ' 20, μνημονευόμενον.—2) Χριστιανὸς μνημονευόμενος ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ, ἐκ μέρους τοῦ ὁποίου ὁ ἀπόστολος πέμπει ἀσπασμοὺς πρὸς ἐκείνους (ΙΣΤ' 23). Ἦτο δὲ σημαῖνον μέλος τῆς ἐν Κορίνθῳ Ἐκκλησίας, ὡς ὢν «οἰκονόμος τῆς πόλεως», ὅπερ ἀντιλέγει κατὰ τῆς γνώμης τῶν ταυτιζόντων τὸν Ἔραστον τοῦτον πρὸς τὸν ἄλλον Ἔραστον, τὸν μαθητὴν τοῦ Παύλου. Κατά τινα παράδοσιν ὑπῆρξε καὶ οὗτος ἐκ τῶν Ο' ἀποστόλων καὶ ἐχρημάτισεν οἰκονόμος τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις Ἐκκλησίας, μετὰ δὲ ταῦτα ἐγένετο δῆθεν ἐπίσκοπος Πανεάδος. Ἡ μνήμη αὐτοῦ ἑορτάζεται παρ' ἡμῖν τῇ 10 Νοεμβρίου. Κατὰ δὲ τὸ ῥωμαϊκὸν μαρτυλόγιον ἐμαρτύρησεν ἐν Φιλίπποις ὡς ἐπίσκοπος τῆς Ἐκκλησίας ταύτης, τῆς μνήμης αὐτοῦ ἑορταζομένης ἐν τῇ λατινικῇ Ἐκκλησίᾳ τῇ 26 Ἰουλίου.

Π. Ι. Μ.

— **Ἔραστος** (Erastus), **Θωμᾶς**. Διάσημος Γερμανὸς ἰατρός, θεολόγος καὶ φιλόσοφος (1523—1583). Διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς ἐν Ἀϊδελβέργῃ καὶ τῷ 1578 ἐν Bâle, ἔνθα καὶ ἐδίδαξε μέχρι τοῦ θανάτου του. Ὡς φυσιοδίφης κατεπολέμησε τὰς θεωρίας τοῦ Παρακέλσου καὶ ὡς φιλόσοφος διεκήρυξε μὲ σθένος ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν δικαιοῦται νὰ θέτῃ φραγμοὺς εἰς τὴν πρόοδον τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ, ἐζήτει δὲ τὴν ὑπαγωγὴν τῆς ἐκκλησίας εἰς τὸ κράτος. Μεταξὺ τῶν ἔργων του μνημονευτέα: «De dysenteria theses. Disputationum de medicina Paracelsi quatuor partes», «De occultis pharmacorum potestatibus, de putretudine, de pleuritudine» καὶ τὸ μετὰ τὸν θάνατόν του ἐκδοθὲν «Explicatio gravissimae quaestionis». Πλὴν τούτων ἔγραψε καὶ θεολογικὰς καὶ ἀστρολογικὰς πραγματείας.

Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

Ἐρατεινή *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δωρίδος, τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 421. Εἶναι παράλιον ἐν τῷ Κορινθιακῷ, ἔχει κλῖμα νοσηρὸν ὡς ἐκ τῆς ἑλονοσίας, ὑδρεύεται δ' ἐξ ἀρτεσιανῶν. Ὑποφέρει ἀπὸ σεισμούς, ὑποστὰν τῷ 1908 σημαντικὰς ζημίας. Παράγει ἔλαιον, δημητριακὰ καὶ κρόμμυα. Εἶναι τὸ ἐπίνειον τῆς Δωρίδος, συγκοινωνοῦν

Digitized by Google

μετὰ τῆς ἕδρας τῆς ἐπαρχίας δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (30 χμτρ.). Δ. Ε. Μ.

—2) Ὅρμος τῆς Δωρίδος ἐν τῷ Κορινθιακῷ κόλπῳ πλάτ. 38° 21′ 40″ Β, μῆκ. 22° 13′ 10″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1600: Gulf of Corinth) 3 μίλλια ΒΑ τοῦ ἀκρωτηρίου καὶ φάρου Ψαρομύτας· Ἐν αὐτῷ ἐκβολὴ χειμάρρου Βυτρινίτσα, καὶ εἰς 1 μίλ. ΝΔ αὐτῆς πηγαὶ πάραλοι. Ἐπίνειον τοῦ χωρίου Βυτρινίτσα, πρὸς ὃ συνδέεται ἁμαξιτῶς. Ἔχει φανὸν ναυτικὸν συντηρούμενον ὑπὸ τῆς κοινότητος Ἐρατεινῆς. Σ. Ε. Λ.

Ἐρατεινὸν */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς κοινότητος Χρυσουπόλεως (τέως Σαρῆ-Σαμπὰν) τῆς ἐπαρχίας Νέστου τοῦ νομοῦ Καβάλλας. Κάτ. (1928) 384. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἐρετλῆ-Μαχαλέ*.

ἐρατεινός, *—ή, —όν*· ἐπέραστος, ἀγαπητός, θελκτικός, ἑλκυστικός, ἐράσμιος: «ἐρατεινὴ μορφή».

Ἑράτη */Γεωγρ./*. Χώρα τοῦ Ἀφγανιστὰν (βλ. λ. *Χεράτη*).

ἐρατόλη (ἡ) */Χημ./*. Γῆ ἐκ διατόμων ἐμπεποτισμένη διὰ χρωμικοῦ ὀξέος. Χρησιμοποιεῖται ὡς μᾶζα καθαρισμοῦ τοῦ ἀκετυλενίου (ἀσετυλίνης) τοῦ παραγομένου ὑπὸ μεγάλων ἐγκαταστάσεων. Σ. Γ.

Ἔρατος. Βασιλεὺς τοῦ Ἄργους, Ἡρακλείδης τὸ γένος, βασιλεύσας κατὰ τὰ μέσα τοῦ Η′ π. Χ. αἰῶνος. Κατὰ τὸ 760 π. Χ. ἐπολιόρκησε τὴν παραθαλασσίαν πόλιν Ἀσίνην, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι μετὰ τῶν συμμάχων τῶν Λακεδαιμονίων εἶχον ἐρημώσει τὴν χώραν του, καὶ ἀφοῦ ἐκυρίευσεν αὐτὴν κατηδάφισε πάσας τὰς οἰκίας της, πλὴν τοῦ ἱεροῦ τοῦ Πυθαέως Ἀπόλλωνος.

Ἐρατοσθένης. —1) Γνωστὸς Ἀθηναῖος πολιτικός. Ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῶν τετρακοσίων, τῷ 411 π.Χ., καταλείπει τὸ πλοῖον ὡς τριήραρχος καὶ προσφεύγει εἰς τοὺς ὀλιγαρχικοὺς εἰς Ἀθήνας. Τῷ 404 π. Χ. εἶναι μεταξὺ τῶν πέντε ἐφόρων. Ὡς εἷς τῶν 30 ἀνήκει εἰς τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Θηραμένους. Τῷ 403, κατὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν 30, μένει μετὰ τοῦ Φείδωνος ἐν Ἀθήναις, κατηγορεῖται δὲ ὑπὸ τοῦ Λυσίου διὰ τὸν φόνον τοῦ Πολεμάρχου, ἀδελφοῦ τοῦ Λυσίου. Μετὰ τοῦτο ἐφονεύθη ὑπό τινος Εὐφιλήτου διὰ μοιχείαν τῆς συζύγου αὐτοῦ. Ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἔγραψεν ὁ Λυσίας τὸν λόγον αὐτοῦ «Ὑπὲρ τοῦ Ἐρατοσθένους φόνου». — 2) Ἐκ Κρότωνος, νικητὴς δρόμου τῷ 576 π. Χ.

ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

— **Ἐρατοσθένης.** Ἀρχαῖος Ἕλλην λόγιος καὶ συγγραφεύς, ἀκμάσας κατὰ τὸν Γ′ π. Χ. αἰῶνα, ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ὡς πρὸς τὴν εὐρύτητα τῆς μορφώσεως καὶ τὴν πολυμέρειαν τῶν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν. Κατήγετο ἐκ Κυρήνης, φέρεται υἱὸς Ἀγακλέους τινὸς ἢ τοῦ Ἀγλαοῦ ἢ τοῦ Ἀμβροσίου, ἐγεννήθη δὲ κατὰ τὴν 126ην ὀλυμπιάδα (276—272 π. Χ.). Ἐδιδάχθη τὴν γραμματικὴν παρὰ Λυσανίου καὶ Καλλιμάχου, φαίνεται δὲ ὅτι ἔσχον ἐπ' αὐτοῦ ἐπίδρασιν ὁ στωϊκὸς Ἀριστίων ὁ Χῖος καὶ ὁ ἀκαδημαϊκὸς Ἀρκεσίλαος, κατὰ τὸ εἰς Ἀθήνας ταξίδιόν του. ὁπόθεν μετακληθεὶς ὑπὸ Πτολεμαίου Γ′ τοῦ Εὐεργέτου ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ βιβλιοθήκης ὡς διάδοχος τοῦ διδασκάλου του Καλλιμάχου. Περὶ τοῦ εἰς Ἀθήνας δὲ ταξιδίου του ἔγραψεν ὁ ἐπικρίνας αὐτὸν Πολέμων ὁ περιηγητὴς («περὶ τῆς Ἀθήνησιν Ἐρατοσθένους ἐπιδημίας»). Ἔσχε, κατὰ Σουίδαν, ἐπίσημον μαθητὴν τὸν ἐκ Βυζαντίου Ἀριστοφάνη. κατὰ Βιλλαμόβιτς δέ, καὶ Πτολεμαῖον τὸν Φιλοπάτορα. Ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 80 ἢ 82 ἐτῶν ἐξ ἐθελουσίας ἀσιτίας, εἰς ἣν ὑπεβλήθη, ἐπειδή, πάσχων ἐξ ἀμβλυωπίας, ἐφοβεῖτο τὴν τύφλωσιν. Ἠσχολήθη ὁ Ἐρατοσθένης ἐκ μὲν τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν μὲ τὴν γεωγραφίαν, τὰ μαθηματικὰ καὶ τὴν ἀστρονομίαν, ἐκ τῶν θεωρητικῶν μὲ τὴν φιλοσοφίαν, τὴν χρονογραφίαν καὶ τ. ν γραμματολογίαν, ἔτι δὲ ὑπῆρξε καὶ ποιητικὸς συγγραφεύς. Εἰς τὸ πολυμερὲς τῶν μελετῶν του συνέβαλε καὶ ἡ ἐν τῇ ἀλεξανδρινῇ βιβλιοθήκῃ θέσις αὐτοῦ, ἐπεκλήθη δὲ «πένταθλος», «φιλόσοφος», «δεύτερος» καὶ «νέος Πλάτων», «ὁ Κυρηναῖος ποιητής» καὶ «Βῆτα»· τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐπίθετόν του ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἀσχοληθεὶς εἰς πλείστους τομεῖς τοῦ ἀνθρωπίνου ἐπιστητοῦ, πάντοτε ἔσχε τὰ δευτερεῖα, ὑστερήσας, κατὰ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς, εἰς μὲν τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Ἀρκεσιλάου, εἰς τὰ μαθηματικὰ τοῦ Ἱππάρχου καὶ εἰς τὴν ποίησιν τοῦ Καλλιμάχου. Ὁ ἴδιος ἠρέσκετο νὰ αὐτοκαλῆται «φιλόλογος», εἶναι δὲ ὁ πρῶτος ἐπικληθεὶς διὰ τοῦ τίτλου αὐτοῦ.

Αἱ σπουδαιότεραι τῶν μελετῶν τοῦ Ἐρατοσθένους ἦσαν αἱ γεωγραφικαί, ἐπὶ τῶν ὁποίων σῴζονται πλεῖσται πληροφορίαι καὶ ἀποσπάσματα συγγραφῶν. Ἔγραψε «Γεωγραφικὰ» εἰς τρία βιβλία, ὧν τὸ μὲν πρῶτον ἐπραγματεύετο κριτικῶς τὴν ἱστορίαν τῆς γεωγραφίας, τὸ δεύτερον περιεῖχε τὰς περὶ τῆς σφαιρικότητος τῆς γῆς θεωρίας του καὶ τὸ τρίτον χωρογραφικὰς καὶ ἐθνογραφικὰς μελέτας. Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς γεωγραφίας, ἣν ὁ Ἐρατοσθένης ἐξήτασεν ἀπὸ Ὁμήρου μέχρις Ἀλεξάνδρου, εἶχε τὴν γενικὴν γνώμην ὅτι πάντες οἱ πρὸ αὐτοῦ γεωγράφοι φιλοτίμως ποιήσαντες τὴν ἀρχήν, κατέλιπον ἡμιτελῆ τὰ ἔργα των. Αἱ περὶ τῆς σφαιρικότητος γνῶμαί του ἐστηρίζοντο ἐπὶ προσεκτικῆς μελέτης τοῦ Ἄννωνος, Φίλωνος, Πυθέου, Νεάρχου κ. ἄ., ἐξ ἧς κατενόησε τὰ τῆς περιοχῆς καὶ τοῦ σχήματος τῆς γῆς. Περίφημος κατέστη ὁ ὑπολογισμός του ἐπὶ τοῦ μήκους τῆς περιφερείας τῆς γῆς· ὑπελόγισεν οὗτος τὴν γηΐνην περίμετρον εἰς 252.000 στάδια (ἤτοι περὶ τὰ 99.700 χιλιόμετρα), ὑπολειφθεὶς κατά τι τῆς πραγματικῆς, τὸ ἀναφερόμενον δὲ σχετικὸν ἔργον αὐτοῦ «Περὶ τῆς ἀναμετρήσεως τῆς γῆς» ἦτο πιθανὸν μέρος τῶν Γεωγραφικῶν του. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων χρησιμοποιησάντων τὰς ἀστρονομικὰς παρατηρήσεις εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν ἀποστάσεων, σχεδιάσας ἐπὶ τῇ βάσει τῆς τριγωνομετρίας ἴδιον γεωγραφικὸν πίνακα Ἐν αὐτῷ, διὰ γραμμῆς παραλλήλου πρὸς τὸν ἰσημερινόν, ἀρχομένης ἀπὸ τῶν Ἡρακλείων Στηλῶν, διερχομένης διὰ τοῦ Σικελικοῦ πορθμοῦ, τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, τῆς Ροδίας και τοῦ Ἰσσαίου κόλπου καὶ ληγούσης εἰς ἀκρωρείας τῆς Β. Ἰνδικῆς, διῄρει ὁ Ἐρατοσθένης τὴν οἰκουμένην εἰς βόρειον καὶ νότιον τμῆμα, ἐν αὐτοῖς δὲ διέκρινε μικρότερα γεωγραφικὰ διαμερίσματα, τὰς «σφραγῖδας». Ἐπίσης εἶχεν ὑπολογίσει τὸ μεταξὺ δύο τροπικῶν τόξον ἴσον πρὸς τὰ 11/83 τῆς γηΐνης περιφερείας, μὴ ὑπαρχούσης τότε τῆς εἰς μοίρας ὑποδιαιρέσεως, ἀποδίδεται δὲ εἰς αὐτὸν καὶ ἡ ἐφεύρεσις τοῦ «μεσολαβίου». Τὰς γεωγραφικὰς ἐργασίας τοῦ Ἐρατοσθένους ἐξετίμησαν πλεῖστοι τῶν μεταγενεστέρων αὐτοῦ, παραθέτοντες χωρία, ὡς ὁ Πλίνιος, ὁ Μαρτιανός, ὁ Στράβων κ. ἄ., οὐχ ἧττον ὅμως δριμὺ κατηγορητήριον αὐτοῦ εὑρίσκομεν παρὰ Στράβωνι καὶ Πολυβίῳ, μνημονεύεται δὲ τοῦ Ἱππάρχου ἀντιρρητικὸν ἔργον «Τὰ πρὸς Ἐρατοσθένη». Γενικὴν παρατήρησιν ἐκφέρων ὁ Στράβων, λέγει περὶ τοῦ Ἐρατοσθένους «διαμαρτὼν τοῦ πλάτους (ἐννοεῖται τοῦ γεωγραφικοῦ) ἠνάγκασται καὶ τοῦ μήκους ἀστοχεῖν»· ὁ αὐτὸς λέγει πλειστάκις περὶ τοῦ Ἐρατοσθένους ὅτι ἐπὶ ζητημάτων τῆς παρ' Ὁμήρῳ γεωγραφίας «ἀπήντησεν οὐκ εὖ», «εἰκάζει οὐκ εὖ». Μεγάλως ὅμως καταφέρεται ὁ Στράβων ὡς πρὸς τὰς πηγὰς τοῦ Ἐρατοσθένους· ἐπικρίνει αὐτὸν διότι «ἀνδρῶν οὐκ ἀξίων ἐπὶ πλέον μέμνηται» ὡς τὸν Δαμάστην, διότι ἐπίστευσεν εἰς τὸν ἀνακριβῆ Πυθέαν περὶ τῶν κατὰ τὴν Βρεττανικὴν καὶ τὴν Ἰβηρικήν, ἐνῷ δὲν ἔδωκε πίστιν εἰς τὸν Δικαίαρχον. τέλος δὲ προσάπτει εἰς αὐτὸν καὶ τὴν γενικὴν κατηγορίαν τῆς «περὶ τὰ ἑσπέρια καὶ τὰς ἀρκτικὰς τῆς Εὐρώπης ἀγνοίας». Ὁ Πολύβιος διορθοῖ πλείστας ἀποστάσεις τοῦ Ἐρατοσθένους, κατηγορεῖ αὐτὸν ὡς ὑπολογίσαντα ὀλιγωτέρας τῶν πραγματικῶν τὰς εὐρωπαϊκὰς χερσονήσους, ὁ δὲ Στράβων πάλιν θεωρεῖ ὡς μύθους τὰ ὑπὸ Ἐρατοσθένους λεχθέντα περὶ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ, Ἀδριατικῆς θαλάσσης καὶ τοῦ μυχοῦ τοῦ Εὐξείνου πόντου. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων διαπιστωθέντων σφαλμάτων τοῦ Ἐρατοσθένους πλὴν τῶν ἐπὶ τοῦ μήκους τῆς περιφερείας τῆς γῆς εἶναι καὶ αἱ γεωγραφικαὶ θέσεις τῆς Ἀλεξανδρείας (κατὰ 3′ 44″ τῆς μοίρας), Συήνης (κατὰ 4′ 23″) καὶ Μερόης (κατὰ 4′ 32″). Ὑπῆρξαν ὅμως καὶ τὰ ἄξια ἐπαίνου σημεῖα τοῦ Ἐρατοσθένους· ὁ Σκύμνος λέγει περὶ αὐτοῦ «ὁ τὴν γεωγραφίαν ἐπιμελέστατα γεγραφὼς τοῖς τε κλίμασι καὶ τοῖς σχήμασιν», ὁ Ἀρτεμίδωρος παραδέχεται ὡς ὀρθότατα τὰ ἀπὸ Εὐφράτου μέχρις Ἰνδικῆς Ἐρατοσθένεια, ὁμοίως καὶ ὁ Ἀρριανὸς ἀποκαλῶν αὐτὸν «δόκιμον ἄνδρα», ὁ ἐπικρίνας δὲ τὸν Ἐρατοσθένη Στράβων εἰς πλεῖστα ζητήματα παραθέτει ὁλοκλήρους σελίδας τοῦ Ἐρατοσθένους, δέχεται ὅτι δὲν εἶναι κατὰ πολὺ ἀξιόμεμπτος («εὐκατατρόχαστος») καὶ ἀναφέρει ὡς ἐσφαλμένας τινὰς διορθώσεις τοῦ Ἐρατοσθένους γενομένας ὑπὸ Πολυβίου.

Σπουδαῖα μαθηματικὰ ζητήματα θιγέντα ὑπὸ τοῦ Ἐρατοσθένους ἦσαν ὁ ἀποχωρισμὸς τῶν πρώτων ἀριθμῶν, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ Νικόμαχος ὁμιλεῖ ἐν τῇ «Εἰσαγωγῇ» του καὶ ἐκ τοῦ ὁποίου ἡ παροιμιώδης ἔκφρασις «τὸ κόσκινον τοῦ Ἐρατοσθένους», ἔτι δὲ καὶ ὁ διπλασιασμὸς τοῦ κύβου μελετηθεὶς ἐν τῷ συγγράμματι «Πλατωνικός». Ὡς μαθηματικὰ ἔργα τοῦ Ἐρατοσθένους φέρονται ἐπίσης ἐπιστολή τις πρὸς Πτολεμαῖον, πιθανῶς νόθος, μνημονευομένη ὑπὸ Εὐτοκίου καὶ ἀναθηματικόν τι ἐπίγραμμα.

Βασικὴ ἀστρονομικὴ μελέτη τοῦ Ἐρατοσθένους γνωστὴ εἶναι ὁ ὑπολογισμὸς τῆς «λοξώσεως τῆς ἐκλειπτικῆς» εἰς 23°51′20″ (ἡ πραγματικὴ εἶναι περίπου 23°28′). Εἰς αὐτὸν ἀποδίδεται συγγραφὴ πραγματευομένη περὶ τῶν ἀστέρων κατὰ τάξιν καὶ ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τοὺς περὶ αὐτῶν ποιητικοὺς μύθους. Σῴζεται αὕτη ἐν ἐπιτομῇ καὶ τιτλοφορεῖται ἐν τῷ χειρογράφῳ (κατὰ τὴν ὑπὸ Maas ἀνάγνωσιν) «Ἀστροθεσίαι», ὑπὸ τοῦ Σουίδα «Καταστερισμοί», ὑπὸ τοῦ σχολιαστοῦ τοῦ Ὁμήρου «Κατάλογοι», ἔν τινι λατινικῇ περιλήψει «de circa ornatione stellarum et etymologica de quibus videntur», ἀλλαχοῦ δὲ μνημονεύεται ὡς τίτλος «De exornatione et proprietate sermonum quibus videntur». Ἐξ αὐτοῦ ἠρύσθησαν πλεῖστοι μυθογράφοι, ὁ Ὑγῖνος, ἴσως ὁ Ὀβίδιος ἐν τῷ Ἡμερολογίῳ του, ὁ σχολιαστὴς τοῦ Γερμανικοῦ, κ. ἄ. Πιθανὸν ὁ Ἐρατοσθένης ἔγραψε καὶ «Φαινόμενα».

Ὁμοίαν πρὸς τὰς γεωγραφικὰς ἐργασίας τοῦ Ἐρατοσθένους σημασίαν εἶχον καὶ χρονολογικαί του μελέται. Ἐν ταῖς «Χρονογραφίαις» του κατέστη ὁ συστηματικὸς δημιουργὸς τῆς ἐπιστήμης τοῦ χρονοθετεῖν τὰ ἱστορικὰ γεγονότα, δι' εἰδικοῦ δὲ συγγράμματος, τῶν «Ὀλυμπιονικῶν», ἐπραγματεύθη περὶ τοῦ ἀπὸ τῆς πρώτης ὀλυμπιάδος χρονολογεῖν συστήματος τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Σύγγραμμα πρακτικῆς ἐφαρμογῆς τῶν χρονολογικῶν του θεωριῶν ἦτο ἡ «Ἀναγραφὴ τῶν Χρόνων», περὶ οὗ ἱκανὰ ἐσώθησαν παρὰ Κλήμεντι τῷ Ἀλεξανδρεῖ· τοῦτο ἤρχετο ἀπὸ τῶν μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας χρόνων, ἔφθανε μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, τὸ μεταξὺ δὲ χρονικὸν διάστημα, ὑπολογισθὲν ὑπὸ τοῦ Ἐρατοσθένους εἰς 860 ἔτη (ἀπὸ 1183 - 323 π. Χ.) διῃρεῖτο ὡς ἑξῆς: μέχρις Ἡρακλέους 80 ἔτη, μέχρι τοῦ πρὸ τῆς πρώτης ὀλυμπιάδος ἔτους 108 ἔτη, μέχρι τῆς εἰς Ἑλλάδα ἐπιδρομῆς τοῦ Ξέρξου 297 ἔτη, 48 μέχρι τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, 96 μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Φιλίππου καὶ 12 μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Πλὴν τούτων, ἔγραψεν ἴσως ὁ Ἐρατοσθένης «Αἰγυπτίων βασιλέων ἀναγραφήν», μνημονευομένην ὑπὸ Εὐσεβίου. καὶ «Περὶ τῆς ὀκταετηρίδος». Ἡ σημασία τῶν χρονολογικῶν ἐργασιῶν τοῦ Ἐρατοσθένους δὲν παρεγνωρίσθη ἀπό τε τῆς ἀρχαιότητος. Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς καθορίζει ὡς ὑγιεῖς χρονολογικοὺς κανόνας «οἷς Ἐρατοσθένης κέχρηται», πλεῖστοι δὲ μεταγενέστεροι παραθέτουν τὰς γνώμας του, ὡς ὁ Ἀπολλόδωρος Εὐσέβιος, Σύγκελος κ. ἄ.

Ὡς φιλόσοφος καὶ ἠθικὸς συγγραφεὺς ὁ Ἐρατοσθένης ἔγραψεν ὑπόμνημα εἰς τὸν Πλάτωνος «Τίμαιον», «Περὶ τῶν ἑπτὰ κατὰ φιλοσοφίαν αἱρέσεων», «Περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν», «Περὶ πλούτου καὶ πενίας», «Περὶ ἀλυπίας», ἔτι δὲ κατὰ Σουίδαν καὶ «διαλόγους πολλούς», περὶ ὅλων δὲ αὐτῶν ἀγνοοῦμεν λεπτομερείας. Ἐν τῇ Γραμματολογίᾳ ἀσχοληθείς, ἔγραψεν ὀγκῶδες ἔργον εἰς 12 βιβλία «Περὶ ἀρχαίας κωμῳδίας», οὗτινος μέρος εἶναι ἴσως ὁ «Σκευοφορικὸς» ἢ «Σκευοφορικόν», παρὰ Πολυδεύκει μνημονευόμενον· ἐν αὐτῷ ἐπεσκόπει τὰ περὶ τῆς διδασκαλίας τῶν κωμῳδιῶν, τοῦ ἐπὶ σκηνῆς ἱματισμοῦ καὶ τῶν προσωπείων, ἡρμήνευε δὲ καὶ τὰ δυσνόητα χωρία κωμικῶν συγγραφέων. Πλὴν τούτου μνημονεύονται ἀορίστως καὶ «γραμματικὰ πολλά», ἔργα τοῦ Ἐρατοσθένους.

Ἀλλὰ καὶ ὡς ποιητὴς ἔδρασεν ὁ Ἐρατοσθένης, ἐκ τῶν δημιουργημάτων του δὲ ἐξοχώτερον ἦτο ὁ «Ἑρμῆς», διδακτικὸν ποίημα οὗ τὸ διασωθὲν ἀπόσπασμα ἀναφέρεται εἰς τὰς πέντε ζώνας τῆς γῆς. Ἔγραψεν ἔτι «Ἠριγόνην», «ἀμώμητον διὰ πάντων ποιημάτιον» (κατὰ Λογγῖνον), ἐν τῷ ὁποίῳ ἐπραγματεύετο τὸν μῦθον τοῦ θανάτου τοῦ Ἰκαρίου καὶ τοῦ κυνός του· «Ἀντερινύδα», ποίημα ἀναφερόμενον εἰς τοὺς ἀστέρας καὶ τὰς μεταμορφώσεις, διαλαμβάνον πιθανὸν τὰ κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἡσιόδου· ἔτι δὲ ὁ Ἀθήναιος διέσωσε τετράστιχον ἀγνώστου ἔργου αὐτοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Bernhardy, Eratoshenica, 1822 Βερολῖνον (περιλαμβάνει τὰ ἅπαντα τοῦ Ἐρατοσθένους, τὰ μέχρι τοῦδε γνωστά).— *Willamowitz*. Ein Weilgeschenk des Eratosthenes ἐν Nachrichten der Gött. Geselsch. 1894 ἀρ. 1).—*Hiller*, der Πλατωνικος des Eratosthenes (ἐν Philologus τ. Λ σ. 168 κ ἑ).—*Berger*, Die geographische Fragmente des Eratosthenes (Λειψία, 1880).—*Columba*, Eratosthene e la misurazione del meridiano terrestre (Παλέρμον 1895).—*Schmidt*, Der Eratosthenes Zonenzall (ἐν Pilologus τ. ΜΓ′ σ. 199 κ. ἑ). —*Robert*, Eratosthenis catasterismorum reliquiae (Βερολῖνον 1878).—*Niese*, Die Chronographie des Eratosthenis (ἐν Hermes τ. ΚΓ′ σ. 92 κ. ἑ.).—*Hiller*, Eratosthenis carminum reliquiae (Λειψία. 1872).—*Maass*, Eratosthenica (ἐν Philog. Untersuch. Ε′).

Π. Ν. ΠΑΠΑΣ

—**Ἐρατοσθένης** ὁ ***Ἀγακλέους.*** Κυρηναῖος ἱστοριογράφος διάφορος τοῦ ὁμωνύμου καὶ συμπατριώτου του πολυμαθοῦς καὶ πολυγράφου λογίου. Συνέγραψε «Γαλατικά», τῶν ὁποίων ἀναφέρονται 7 βιβλία, ὧν τὸ πρῶτον ὁμιλεῖ περὶ Τολισταβίων, τὸ ἕβδομον δὲ περὶ τοῦ πρὸς Προυσίαν Πολέμου Ἀττάλου τοῦ Α′. Κατά τινας τῶν νεωτέρων, ἐκ τῶν Γαλατικῶν τούτων ἠρύσθη ὁ μεταγενέστερος τοῦ Ἐρατοσθένους ἱστορικὸς Πολύβιος. —Π.

—**Ἐρατοσθένης,** ὁ ἐπικαλούμενος καὶ ***Σχολαστικός.*** Ἐπιγραμματοποιὸς τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τοῦ ὁποίου σῴζονταί τινα ἐπιγράμματα ἐπιδεικτικά, ἐρωτικὰ καὶ ἀφιερωτικά. Ἓν τούτων, ἡ «Παρμενίς» (Παλατ. Ἀνθολ. Ε′ 242), θεωρεῖται ὑπὸ Fr. Dübner ὡς γενόμενον κατ' ἀπομίμησιν θεοκριτείων στίχων, ἕτερον «Εἰς παρθενίαν» (Π. Ἀνθ. Θ′ 444) θεωρεῖται ὑπὸ Πλανούδη ὡς γραφὲν ὑπὸ Παύλου Σιλεντιαρίου, ἄλλα δὲ αὐτοῦ ἐπιγράμματα εἶναι τὰ ἀφιερωτικὰ «τῷ Βάκχῳ παρὰ Ξενοφῶντος» καὶ «τῷ Πανὶ παρὰ Δάφνιδος» (Π. Ἀνθ. ΣΤ′ 77.78).

Π.Ν.Π.

Ἐράτυρα */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βοΐου (τέως Ἀνασελίτσης) τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 2359. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Σέλιτσα*.

Ἐρατώ. —1) Μία τῶν ἐννέα Μουσῶν, θυγάτηρ τοῦ Διὸς και τῆς Μνημοσύνης, ὡς καὶ αἱ λοιπαί. Ὑπελαμβάνετο, ὡς ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτῆς, ὡς προστατεύουσα τὰς ἐρωτικὰς σχέσεις· κατ' ἄλλους ἐφεῦρε τὸν χορὸν καὶ σχετίζεται πρὸς τὴν Τερψι-

Digitized by Google

χόρην, ἢ τοὺς ὕμνους πρὸς τοὺς ἀθανάτους καὶ γενικῶς τὴν ποίησιν. Τὸ ἔμβλημα αὐτῆς βραδύτερον εἶναι ἡ κιθάρα, ἡ φόρμιγξ ἢ ἡ βάρβιτος. Ὅπως πᾶσαι αἱ Μοῦσαι, οὕτω καὶ ἡ Ἐρατὼ εἰκονίζεται νεαρωτάτη καὶ σχετιζομένη πρὸς ἐρωτικὰς περιπλοκάς. Εἶναι ἡ ἐρωμένη τοῦ Ὑακίνθου. Ὑπὸ τοῦ Διὸς ἐδόθη ὡς σύζυγος εἰς τὸν Μάλον, ἐξ οὗ ἔτεκε τὴν Κλεοφήμην (ἢ κατ' ἄλλους τὴν Αἴγλην). Τέλος ἡ Ἐρατὼ τίθεται ὡς μήτηρ τοῦ Θαμύριδος ἀπὸ Ἀεθλίου τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἐνδυμίονος ἢ τοῦ Φιλάμμωνος. —2) Νηρηΐς τις, θυγάτηρ τοῦ Νηρέως καὶ τῆς Δωρίδος. —3) Μία τῶν Δρυάδων, σύζυγος τοῦ Ἀρκάδος καὶ μήτηρ τοῦ Ἀζᾶνος, τοῦ Ἀφείδαντος καὶ τοῦ Ἐλάτου. Ἦτο δὲ προφῆτις τοῦ μαντείου τοῦ Πανὸς (*Παυσ.* 8, 4, 2 — 37,11 — 10,9,5). —4) Μία τῶν εἰς πτηνὰ μεταμορφωθεισῶν ἀδελφῶν τοῦ Μελεάγρου. —5) Θυγάτηρ τοῦ Δαναοῦ, ἀπὸ τῆς Ναΐδος Πολυξοῦς, συναντᾷ τὸν Βρόμιον, τὸν υἱὸν τοῦ Αἰγύπτου. Κατ' ἄλλους φονεύει τὸν Εὐδαίμονα. —6) Θυγάτηρ τοῦ Θεσπιοῦ, μήτηρ τοῦ Δυνάστου ἐκ τοῦ Ἡρακλέους. —7) Μία τῶν Μαινάδων. ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

Ἐρατώ.
[Τοιχογραφία εὑρεθεῖσα ἐν Ἡρακλείᾳ τῆς Καμπανίας καὶ ἤδη ἀνακειμένη ἐν τῷ Μουσείῳ Λούβρου.]

— **Ἐρατώ.** Βασίλισσα τῆς Ἀρμενίας (12 — 5 π. Χ.), ἀνελθοῦσα εἰς τὸν θρόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τιγράνου τοῦ Γ' καὶ τὴν ἐπικράτησιν τῆς ἐναντίον τῶν Ρωμαίων κεκηρυγμένης μερίδος. Ἐκθρονισθεῖσα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου μετὰ τοῦ συμβασιλεύοντος ἀδελφοῦ της *Τιγράνου Δ'* κατώρθωσε βραδύτερον ν' ἀνακτήσῃ τὸν θρόνον της (βλ. καὶ λ. *Ἀρμενία, τ. Ε' σ.* 579γ').

Ἐρατὼ (Erato) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 62. Ἀνεκαλύφθη τὴν 14ην Σεπτεμβρίου 1860 ὑπὸ τοῦ W. Förster ἐν Βερολίνῳ. Σ. Π.

Ἐράτων. Ἀρχαῖος Ἕλλην διθυραμβοποιὸς ἐξ Ἀρκαδίας, ἀκμάσας κατὰ τὸν Δ' π. Χ. αἰῶνα καὶ τοῦ ὁποίου οὐδὲν ἔργον διεσώθη. —Π.

— **Ἐράτων,** ***Σέξτιος Α.*** Ἕλλην γλύπτης τοῦ Α' μ. Χ. αἰῶνος, Ἀθηναῖος τὴν καταγωγήν. Κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Ὀλυμπίας ἀνευρέθη ἀκέφαλον γυναικεῖον ἄγαλμα τοῦ τύπου τῶν «Ἡρακλεωτισσῶν», φέρον χιτῶνα καὶ ἱμάτιον, ὑφ' ὃ κρύπτονται αἱ χεῖρες, ἔργον τοῦ Ἐράτωνος. Ὡς φαίνεται ἐκ τῆς σωζομένης κοιλότητος τῆς κεφαλῆς, ὁ Ἐράτων εἰργάσθη τὴν κεφαλὴν μετὰ τοῦ λαιμοῦ ἰδιαιτέρως καὶ κατόπιν ἥνωσε ταῦτα μὲ τὸ σῶμα. Ἡ ταυτότης τῆς ἀπεικονιζομένης ὑπὸ τοῦ ἀγάλματος τούτου γυναικὸς ἀμφισβητεῖται· ἐν πάσῃ ὅμως περιπτώσει εἶναι βέβαιον, ὅτι τοῦτο ἀνήκει εἰς ἓν ἐκ τῶν τριῶν βάθρων τῆς Ὀλυμπίας τῶν ἐπιγεγραμμένων διὰ τῶν ὀνομάτων: Ἀντωνία Κλεοδίκη, Κλαυδία Ἀλκινόη καὶ Νουμισία Τεῖσις. Τὰ ἕτερα δύο ἀγάλματα τὰ ἀνήκοντα εἰς τὰ ὑπολειπόμενα δύο βάθρα ἦσαν ἔργα τῶν γλυπτῶν Ἔρωτος καὶ Ἐλευσινίου. Ι. Μ. Π.

Ἐράτωνος *νῆσοι [Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νησῖδες τῆς Αἰθιοπίας κατὰ Πλίνιον (Eratonis insulae). Κατὰ τὸν C. Müller (χάρτ. 7: sinus Arabici, pars media, εἰς 3ον τόμον Graecis Geog. Minor. Διδοτείου ἐκδόσεως) εἶναι ἡ περιθέουσα καὶ σχηματίζουσα τὴν λεκάνην *Σιάμπ οὒλ Σιουμπούκ* μυρμηκιὰ κοραλλιογενῶν νησίδων (πλάτ. 18° 45' Β, μήκ. 37° 35' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 8c: Red Sea, sheet 3), 47 μίλ. νοτίως τοῦ Πὸρτ-Σουδάν. Σ. Ε. Λ.

Ἕρβα (Herba) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀναλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 880. Ἀνεκαλύφθη τὴν 22αν Ἰουλίου 1917 ὑπὸ τοῦ M. Wolf ἐν Heidelberg. Σ. Π.

Ἐρβάγιος (Herwagen), *Ἰωάννης*. Ἑλβετὸς τυπογράφος γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Βασιλείᾳ (1497—1564). Ἐχρημάτισε στενὸς φίλος τοῦ Ἐράσμου. Ἀναλαβὼν τὴν διεύθυνσιν τοῦ τυπογραφείου τοῦ Φορμπὲν ἀνέπτυξε μεγάλως αὐτό, εἰσήγαγε νέα κομψότατα τυπογραφικὰ στοιχεῖα καὶ συνετέλεσε λίαν εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς τυπογραφίας. Αἱ ἐκδόσεις αὐτοῦ ἐγένοντο περιζήτητοι. Αἱ κομψότεραι τούτων εἶναι: ὁ Δημοσθένης, τὸ «Περὶ κτισμάτων» τοῦ Προκοπίου καὶ «Scriptores rerum Germanicorum». Θ. Β.

Ἐρβαγκὼλ (Hervagault), *Ἰωάννης-Μαρία.* Εἷς ἐκ τῶν πολυαρίθμων ψευδοδελφίνων, οἵτινες ἐνεφανίσθησαν μετὰ τὴν ἐξαφάνισιν ἐκ τῶν φυλακῶν τοῦ πύργου τοῦ Τὰμπλ τοῦ δελφῖνος Λουδοβίκου Καρόλου υἱοῦ τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ'. Ἐμφανισθεὶς οὗτος ὡς ὁ Λουδοβῖκος-Κάρολος τῆς Γαλλίας ἀνέκτησεν ἄπειρον πλῆθος ὀπαδῶν, οἵτινες ἐπίστευον ἀδιστάκτως περὶ τῆς ταυτότητος αὐτοῦ. Τὰ διαδοθέντα ἐν Γαλλίᾳ περὶ τῆς ἀποδράσεως τοῦ δελφῖνος, ἡ δηλητηρίασις τοῦ ἰατροῦ, ὅστις, σταλεὶς ὑπὸ τῆς συνελεύσεως πρὸς ἐξέτασιν τοῦ πάσχοντος παιδίου ἐν τῇ φυλακῇ, δὲν ἀνεγνώρισεν εἰς αὐτὸ τὸν υἱὸν τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ', κατέστησαν πιστευτὸν τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦ Ἐρβαγκώλ, ὁ δὲ δημιουργηθεὶς ἐκ τούτου θόρυβος προεκάλεσε τὴν καταδίωξιν αὐτοῦ ἐπὶ πλαστοπροσωπίᾳ. Ἐκ τῶν διεξαχθεισῶν ἀνακρίσεων προέκυπτεν ὅτι ὁ ψευδοδελφὶν οὗτος ἦτο υἱὸς πτωχοῦ ῥάπτου ἐκ Σαὶν-Λό, ὅστις δραπετεύσας ἐν ἡλικίᾳ δέκα πέντε ἐτῶν ἐκ τῆς πατρικῆς του οἰκίας, διήρχετο διάφορα διαμερίσματα τῆς Γαλλίας κηρύττων ὅτι ἦτο ὁ διασωθεὶς ἐκ τῶν φυλακῶν υἱὸς τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ'. Ἡ ἀστυνομία εἶχε τεθῆ εἰς τὰ ἴχνη αὐτοῦ, τὸ δὲ δικαστήριον κατεδίκασεν αὐτὸν εἰς τεσσάρων ἐτῶν φυλάκισιν, λαβὸν ὑπ' ὄψιν τὴν νεότητα αὐτοῦ καὶ τὴν διέγερσιν τῆς φαντασίας του. Ἀλλ' οὔτε τὰ ἀναφερόμενα, ὅτι ἦτο υἱὸς πτωχοῦ ῥάπτου, οὔτε ἡ ἀπόφασις τοῦ δικαστηρίου διέλυσαν τὴν πλάνην τῶν ἀπειραρίθμων ὀπαδῶν αὐτοῦ, οἵτινες ἐθεώρουν αὐτὸν ὡς νόμιμον βασιλέα τῆς Γαλλίας καὶ οὐχὶ τὸν ἀνακηρυχθέντα, μετὰ τὴν καρατόμησιν τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ', ὑπὸ τῶν βασιλοφρόνων μεταναστῶν ἀδελφὸν αὐτοῦ Λουδοβῖκον ΙΗ'. Ἡ κυβέρνησις τῆς ὑπατίας, ὅπως δώσῃ τέρμα εἰς τὸ μέγα σκάνδαλον, ὅπερ εἶχε πληρώσει ὄχι μόνον τὴν Γαλλίαν, ἀλλ' ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην, ἀπεμάκρυνε τὸν Ἐρβαγκὼλ ἀπὸ τοῦ θεάτρου τῶν περιπετειῶν του καὶ τὸν ἀπέστειλεν εἰς Μπιζέρταν, ὅπου ἀπέθανε τῷ 1812. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Ἐρβάϊν (Erwein) *ντὲ Στάϊνμπαχ.* Διάσημος ἀρχιτέκτων, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Στρασβούργου Κοράδος Λίχτενμπεργ ἐνεπιστεύθη τὴν ἀνακαίνισιν τῆς περιφήμου καθεδρικῆς ἐκκλησίας τοῦ Στρασβούργου καὶ τὴν ἵδρυσιν τῶν πύργων αὐτῆς. Οὐδεμία ἀκριβὴς πληροφορία ὑπάρχει οὔτε περὶ τῆς χρονολογίας τῆς γεννήσεώς του, οὔτε περὶ τοῦ τόπου τῆς καταγωγῆς του. Εἶναι γνωστὸν μόνον, ὅτι κατὰ τὸ 1277 διέτριβε καὶ εἰργάζετο εἰς τὸ Στρασβοῦργον· ὑφίσταται ἐπίσης παράδοσις λίαν πιστευτή, ὅτι ἐγεννήθη τῷ 1246 ἐν Στάϊνμπαχ, μικρᾷ πόλει τοῦ δουκάτου τῆς Βάδης, καὶ ἀπέθανεν ἐν Στρασβούργῳ τῷ 1318. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ πόλις Στάϊνμπαχ ἐκέκτητο ὡραιοτάτην ἐκκλησίαν, εἶναι δὲ πιθανόν, ὅτι ὁ Ἐρβάϊν ἀπετέλει μέλος τῆς ἀδελφότητος τῶν ἀρχιτεκτόνων, οἵτινες ἔκτισαν τὸν ναὸν τῆς πόλεως ταύτης. Περὶ τῶν πρώτων ἔργων αὐτοῦ ἐλάχιστα εἶναι γνωστά, πιστεύεται ὅμως ὅτι εἰργάσθη εἰς τὴν οἰκοδόμησιν τοῦ ναοῦ τούτου κατὰ τὰ μακρὰ μέχρι τῆς ἀποπερατώσεως αὐτοῦ ἔτη. Ἐπίσης πιστοποιεῖται, ὅτι εἰργάσθη καὶ εἰς τὸν ναὸν τοῦ Φριβούργου, εἰς αὐτὸν δ' ἀποδίδεται ὁ πυραμιδοειδὴς πύργος αὐτοῦ. Θ. Β.

Ἐρβαῖος. Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Καπύης ἐν Ἰταλίᾳ. Εὑρισκόμενος εἰς διάστασιν μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Νορμανδῶν Ροβέρτου Γυσκάρδου, ἔδειξε προθυμίαν συμπράξεως μὲ τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Ἀλέξιον. Πρὸς τοῦτο, τῷ 1803 ὑπεκίνησε τὸν ἡγεμόνα τῆς χώρας τοῦ Ἰορδάνην νὰ συμμαχήσῃ μὲ τὸ Βυζάντιον· τοῦτο ἐγένετο αἰτία ὅπως ὁ Ροβέρτος, ἀπασχολούμενος μὲ τὰ ἐν Ἰταλίᾳ, ἀφήσῃ ἀνενοχλήτους τὰς βυζαντινὰς ἐπαρχίας τὰς ὁποίας ἐλυμαίνετο. —Π.

Ἐρβάντ. Βασιλεὺς τῆς Ἀρμενίας (68—83 μ. Χ.) ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Ἀρσακιδῶν, διατελέσας στρατηγὸς τοῦ βασιλέως Σαναγρούδ, τὸν ὁποῖον καὶ διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον. Πρὸς παγίωσιν τῆς βασιλείας του ἐθανάτωσεν ἅπαντα τὰ τέκνα τοῦ προκατόχου του, ἐξαιρέσει τοῦ Ἀδραχάς, ὅστις διασωθεὶς προσέφυγε παρὰ τῷ βασιλεῖ τῶν Πάρθων, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ ὁποίου βραδύτερον ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τοῦ Ἐρβὰντ καὶ τὸν ἐνίκησεν. Ὁ Ἐρβὰντ ἀντήλλαξε μὲ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ρώμης Βεσπασιανὸν τὴν Μεσοποταμίαν ἔναντι τῆς Μεγάλης Ἀρμενίας. Μ. Ν. Δ.

— **Ἐρβάντ,** ἢ ***Γερβάντ (ἢ Χράντ)*** καὶ παρ' Ἕλλησιν *Ὀρόντης*. Διοικητὴς τῆς Ἀρμενίας κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς κυριαρχίας τῶν Σελευκιδῶν (322—301 π. Χ.).

— **Ἐρβὰντ** ἢ ***Ὀρόντης Β'.*** Ἡγεμὼν τῆς Ἀρμενίας κατὰ τὴν ἥκιστα γνωστὴν περίοδον τῆς ἀρμενικῆς ἱστορίας (220—215). Εἰς τὸν Ἐρβὰντ τοῦτον ἀποδίδουσιν οἱ Ἀρμένιοι τὴν κτῆσιν τῆς πόλεως Ἐριβὰν ἢ Γερβανταγκέρτ, πρωτευούσης τῆς σημερινῆς ἀρμενικῆς δημοκρατίας. Ν. Μ.

Ἕρβαρτος (Herbart), ***Ἰωάννης-Φρειδερῖκος.*** Διάσημος Γερμανὸς φιλόσοφος καὶ παιδαγωγός, γνωστὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς παιδαγωγικῆς ὡς ἱδρυτὴς τῆς ἐπιστημονικῆς παιδαγωγικῆς καὶ ἀρχηγὸς τῆς ἀπ' αὐτοῦ ἐπονομασθείσης ἑρβαρτιανῆς σχολῆς.

Βίος τοῦ Ἑρβάρτου. Ὁ Ἕρβαρτος ἐγεννήθη τῇ 4ῃ Μαΐου τοῦ ἔτους 1776 ἐν Ὀλδεμβούργῳ· πατὴρ αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ Θωμᾶς Γεράρδος, δικαστικὸς σύμβουλος, μήτηρ δὲ ἡ Λουκία Μαργαρίτα, θυγάτηρ ἰατροῦ τινος· αὕτη ζωηρὰν φαντασίαν ἔχουσα καὶ μὲ ἀνδρικὴν δραστηριότητα πεπροικισμένη, ἀνέλαβεν ὑπὸ τὴν ἀποκλειστικὴν φροντίδα της τὴν ἀνατροφὴν τοῦ μικροῦ Ἑρβάρτου, τοῦ μόνου τέκνου της, ὅπερ ἀσθενικὸν ὂν εἶχεν ἀνάγκην ἰδιαιτέρας περιποιήσεως· διότι πολὺ μικρὸς ὢν ὁ Ἕρβαρτος εἶχεν ἐμπέσει εἰς λεκάνην πλήρη ζέοντος ὕδατος, ἐξ οὗ ἔπαθε χρονίαν βλάβην τῶν ὀφθαλμῶν καὶ γενικὴν τοῦ σωματικοῦ ὀργανισμοῦ ἐξασθένησιν. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ δὲν ἐστάλη ὁ Ἕρβαρτος εἰς δημόσιον σχολεῖον, μέχρι τοῦ 12ου ἔτους τῆς ἡλικίας του διδασκόμενος κατ' οἶκον. Πρῶτος διδάσκαλος τοῦ Ἑρβάρτου ὑπῆρξεν ὁ Velze, ὅστις, πολυμαθὴς ὢν καὶ ἐντριβὴς περὶ τὴν τότε κρατοῦσαν φιλοσοφίαν τοῦ Wolff, κατώρθωσε νὰ θέσῃ ἀσφαλῆ θεμέλια εἰς τὴν πρώτην τοῦ νεαροῦ μαθητοῦ του μόρφωσιν καὶ ἐνωρὶς νὰ ἐξεγείρῃ ἐν αὐτῷ τὴν πρὸς τὴν φιλοσοφίαν κλίσιν, ἀναπτύσσων εἰς αὐτὸν διάφορα ἠθικά, ψυχολογικὰ καὶ φιλοσοφικὰ ζητήματα. Τὴν κατ' οἶκον διδασκαλίαν τοῦ νεαροῦ Ἑρβάρτου μετὰ πολλοῦ ἐνδιαφέροντος παρηκολούθει ἡ μήτηρ του, ὑποβοηθοῦσα αὐτὸν εἰς ὅσας δυσκολίας συνήντα ἐν τῇ διδασκαλίᾳ καὶ συμμελετῶσα μετ' αὐτοῦ τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικά, εἰς ὧν τὴν σπουδὴν ἰδιαίτερον ἐδείκνυεν ἐνδιαφέρον ὁ Ἕρβαρτος καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν «Ὀδύσσειαν» τοῦ Ὁμήρου.

Μὲ τοιαύτην ἀσφαλῆ προπαιδείαν ἐκ τῆς κατ' οἶκον διδασκαλίας ἐφωδιασμένος ὁ νεαρὸς Ἕρβαρτος, δωδεκαετὴς τὴν ἡλικίαν, κατὰ τὸ ἔτος 1788, ἐνεγράφη εἰς τὴν δευτέραν τάξιν τοῦ ἐν Ὀλδεμβούργῳ λατινικοῦ (τοῦ παρ' ἡμῖν ἑλληνικοῦ) σχολείου, κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1794 ἀπεφοίτησεν ἐκ τοῦ ἐν τῇ πατρίδι του γυμνασίου, δεκαοκταετὴς τὴν ἡλικίαν. Κατὰ τὸ στάδιον τῶν γυμνασιακῶν του σπουδῶν διεκρίνετο ὁ Ἕρβαρτος διὰ τὴν εἰς τὰ μαθήματα ἐπίδοσιν καὶ ἰδίᾳ εἰς τὰ φιλοσοφικά, τὰ μαθηματικὰ καὶ φυσικά. Κατὰ τὸ ἔτος 1793 ἐν τῷ χαιρετιστηρίῳ λόγῳ του πρὸς τοὺς ἀποφοιτῶντας μαθητὰς τοῦ γυμνασίου, κατὰ τὴν ἐν τοῖς γερμανικοῖς γυμνασίοις συνήθειαν, ἐπραγματεύθη τὸ θέμα «Περὶ τῶν γενικῶν αἰτίων, ἅτινα ἐπιφέρουσιν ἐν ταῖς πολιτείαις τὴν προαγωγὴν ἢ τὴν κατάπτωσιν τῆς ἠθικότητος». Ὁ λόγος του ἐκεῖνος, ἀρίστην ἐμπνεύσας ἐντύπωσιν, ἐδημοσιεύθη ἐν περιοδικῷ τοῦ Ὀλδεμβούργου. Ὁμοίαν ἐντύπωσιν ἐνεποίησε καὶ ὁ κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐν λατινικῇ γλώσσῃ λόγος του, δι' οὗ ὁ Ἕρβαρτος ἀποφοιτῶν τοῦ γυμνασίου ἀπεχαιρέτησε τοὺς μαθητὰς τῆς ἀνωτάτης τάξεως· ἐν τῷ λόγῳ ἐκείνῳ ὁ Ἕρβαρτος παρέβαλλε τὰς περὶ τοῦ ὑψίστου ἀγαθοῦ καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς ἠθικῆς γνώμας τοῦ Κικέρωνος καὶ τοῦ Καντίου. Μὲ τοιαύτην ἀρτίαν κλασσικὴν μόρφωσιν ἐφωδιασμένος καὶ ἱκανὴν εἰς τὸ φιλοσοφικῶς διανοεῖσθαι ἄσκησιν ἔχων, κατὰ τὸ δεύτερον ἑξάμηνον τοῦ ἔτους 1794 ἦλθεν ὁ Ἕρβαρτος εἰς Ἰέναν, συνοδευόμενος ὑπὸ τῆς μητρός του, ἵνα κατὰ τὴν ἀξίωσιν τοῦ δικαστικοῦ πατρός του σπουδάσῃ τὴν νομικὴν ἐπιστήμην, πρὸς ἣν αὐτὸς οὐδεμίαν ᾐσθάνετο κλίσιν.

Ἡ Ἰένα κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἀπετέλει τὸ κέντρον τῆς ἐν Γερμανίᾳ φιλοσοφικῆς κινήσεως. Ἐν μέσῳ τοιούτου περιβάλλοντος εὑρεθεὶς τότε ὁ Ἕρβαρτος ᾐσθάνθη ἀναζωογονουμένην τὴν πρὸς τὴν φιλοσοφίαν κλίσιν του, ἣν ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ἔτρεφε. Διὸ καὶ κατορθώσας διὰ τῆς ἐπεμβάσεως φίλου τινὸς νὰ λάβῃ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ πατρός του ἐνεγράφη εἰς τὴν φιλοσοφικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ἰένης, ἐν τῷ ὁποίῳ τὴν ἕδραν τῆς φιλοσοφίας πρὸ ὀλίγου χρόνου εἶχε καταλάβει ὁ πολὺς Φίχτε. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν μετὰ μεγάλου ἐνδιαφέροντος καὶ πολλοῦ ζήλου παρηκολούθει ὁ Ἕρβαρτος τοῦ Φίχτε, ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ τὸ φύσει ἐρευνητικὸν πνεῦμά του ἤρχισε νὰ ἀμφιβάλλῃ περὶ τῆς ὀρθότητος τῆς ἰδεολογικῆς τοῦ ἐγὼ θεωρίας (Idealismus) τοῦ διδασκάλου του. Διὸ καὶ γράψας κατὰ τὸ ἔτος 1796 πραγματείαν, δι' ἧς ἐπέκρινε δύο συγγράμματα τοῦ Σέλλιγκ, ὀπαδοῦ καὶ τούτου τῆς κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐπικρατούσης ἰδεολογικῆς φιλοσοφίας, ὑπέβαλε τὴν πραγματείαν του ἐκείνην εἰς τὴν κρίσιν τοῦ διδασκάλου του. Ὁ Φίχτε μετὰ πολλῆς προσοχῆς ἀναγνοὺς τὴν πραγματείαν τοῦ νεαροῦ μαθητοῦ του, ἐπέστρεψεν αὐτὴν γράψας πολλὰς ἐν τῷ περιθωρίῳ σημειώσεις, δι' ὧν ἄλλας μὲν τῶν παρατηρήσεων τοῦ Ἑρβάρτου εὕρισκεν ὀρθάς, ἄλλας δὲ ἀπέρριπτεν. Ἐκ τῶν σημειώσεων τούτων σχηματίσας πλέον πεποίθησιν ὁ Ἕρβαρτος, ὅτι ἡ ἰδεολογικὴ θεωρία τοῦ Φίχτε ἦτο κατὰ τὴν γνώμην του πεπλανημένη, ἔπαυσε πλέον νὰ προσέχῃ εἰς τὴν διδασκαλίαν του, ἀκολουθῶν ἔκτοτε ἰδίαν ἐν τῇ φιλοσοφικῇ του διανοήσει κατεύθυνσιν.

Μετὰ τριετῆ εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ἰένης φοίτησιν, καθ' ἣν ὁ Ἕρβαρτος οὐ μόνον εἰς φιλοσοφικάς, ἀλλὰ καὶ εἰς ψυχολογικὰς καὶ παιδαγωγικὰς καὶ μαθηματικὰς μελέτας ἠσχολήθη, κατὰ προτροπὴν τῆς μητρός του ἐδέχθη κατὰ τὸ ἔτος 1797 θέσιν οἰκοδιδασκάλου ἐν Βέρνῃ τῆς Ἑλβετίας παρὰ τῇ οἰκογενείᾳ τοῦ von Steiger, ἀναλα-

Digitized by Google

βὼν τὴν διαπαιδαγώγησιν καὶ τὴν κατ' οἶκον διδασκαλίαν τῶν τριῶν αὐτοῦ υἱῶν, Λουδοβίκου, Καρόλου καὶ Ρουδόλφου. Ἐπὶ τρία ἔτη παραμείνας ὁ Ἕρβαρτος ὡς οἰκοδιδάσκαλος παρὰ τῇ οἰκογενείᾳ Steiger, εἰδικώτερον ἠσχολήθη εἰς τὴν μελέτην διδακτικῶν καὶ παιδαγωγικῶν ζητημάτων, αἱ δὲ μελέται του αὗται καὶ ἡ ἐκ τῆς πράξεως κτηθεῖσα πεῖρα ὑπῆρξαν πολυτιμότατον ἐφόδιον διὰ τὴν περαιτέρω σταδιοδρομίαν τοῦ Ἑρβάρτου. Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα, κατά τι ταξίδιον αὐτοῦ, διερχόμενος ὁ Ἕρβαρτος ἐκ Burgdorf ἐπεσκέφθη τὸν Πεσταλότσην, διδάσκοντα ἐν τῷ ἐκεῖ σχολείῳ του. Βαθεῖα ὑπῆρξεν ἡ ἐκ τῆς ἐπισκέψεως ταύτης ἐντύπωσίς του διὰ τὸ μέγα ἔργον τοῦ θερμοῦ διδασκάλου καὶ φιλανθρώπου παιδαγωγοῦ Πεσταλότση, τὸν ὁποῖον μέχρι τότε μόνον ἐκ τῶν συγγραμμάτων του εἶχε γνωρίσει. Τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν τῆς παιδαγωγικῆς τοῦ Πεσταλότση διδασκαλίας ἐγένετο ἔκτοτε ὁ Ἕρβαρτος θερμὸς θιασώτης. Μετὰ τριετῆ παρὰ τῇ οἰκογενείᾳ Steiger παραμονήν, ἐγκαταλιπὼν ὁ Ἕρβαρτος τὴν Ἑλβετίαν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του Ὀλδεμβοῦργον κατὰ Ἰανουάριον τοῦ ἔτους 1800. Ἀλλ' ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ψυχρότης τῶν σχέσεων αὐτοῦ πρὸς τοὺς γονεῖς του, διάφορον πρὸς αὐτὸν γνώμην ἔχοντας διὰ τὴν περαιτέρω ἐπαγγελματικήν του σταδιοδρομίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ ἡ μεταξὺ αὐτῶν τῶν γονέων του κρατοῦσα διαφωνία καὶ ἔρις ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ καταλίπῃ μετ' ὀλίγον τὸ Ὀλδεμβοῦργον καὶ νὰ μεταβῇ εἰς Βρέμην, ἔνθα ἐν ἐξοχικῇ ἐπαύλει ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐφιλοξενήθη ὑπὸ τοῦ φίλου του Smidt, τοῦ κατόπιν δημάρχου καὶ γερουσιαστοῦ Βρέμης. Ἐν Βρέμῃ διαμένων ὁ Ἕρβαρτος συνέγραψε καὶ ἐξέδωκε τρεῖς πραγματείας του, ὧν ἡ μὲν πρώτη ἦτο «Κριτικὴ τῆς παραστάσεως τοῦ ἐγώ», ἡ δευτέρα ἐπραγματεύετο «Περὶ τῆς διαφορᾶς τῆς ἰδεολογικῆς θεωρίας τοῦ Καντίου καὶ τοῦ Φιχτίου», ἡ δὲ τρίτη «Περὶ τῆς ἀνάγκης καὶ ἠθικῆς διδασκαλίας καὶ τῆς σχέσεως τῆς θρησκείας πρὸς τὴν φιλοσοφίαν». Κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1802 καταλιπὼν ὁ Ἕρβαρτος τὴν Βρέμην ἦλθεν εἰς Γοτίγγην πρὸς ἐκπλήρωσιν ἐπιθυμίας, ἥτις πρὸ πολλοῦ χρόνου εἶχε γεννηθῇ ἐν αὐτῷ, νὰ καταλάβῃ δηλαδὴ τὴν ἕδραν τῆς φιλοσοφίας καὶ παιδαγωγικῆς ἐν τῷ ἐκεῖ πανεπιστημίῳ. Κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1802 ὑποστὰς τὴν κεκανονισμένην ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ δοκιμασίαν ἀνέλαβεν ὁ Ἕρβαρτος ὡς ὑφηγητὴς διδασκαλίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Γοτίγγης. Τὰς παραδόσεις του ἤρχισεν ἀπὸ τῆς παιδαγωγικῆς, διότι, ὡς ὁ ἴδιος γράφει ἔν τινι ἐπιστολῇ του, διὰ τῆς παιδαγωγικῆς ἤλπιζεν ἐπιτυχεστέραν τὴν εἰσαγωγήν του εἰς τὴν ἀκαδημαϊκὴν διδασκαλίαν ἢ διὰ τῆς φιλοσοφίας. Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς διδασκαλίας του ἐξέδωκεν ὁ Ἕρβαρτος τὸ σύγγραμμά του, ὅπερ ἐπιγράφεται «Πεσταλότση ἰδέαι κλπ.». Ἐν αὐτῷ ἐξετάζει ἐπιστημονικῶς τὰς περὶ ἐποπτικῆς διδασκαλίας γνώμας τοῦ Πεσταλότση καὶ δεικνύει τὸν τρόπον τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν ἐν τοῖς μαθηματικοῖς. Κατὰ τὸ 1804 ἐξέδωκε τὸ δεύτερον τὸ σύγγραμμα τοῦτο μετὰ δύο παραρτημάτων· ἐν τῷ πρώτῳ ἀνασκευάζει τὰς ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Καντίου καὶ τοῦ Φίχτε γενομένας ἐπικρίσεις τῶν διδακτικῶν μεθόδων τοῦ Πεσταλότση· ἐν τῷ δευτέρῳ πραγματεύεται «Περὶ τῆς αἰσθητικῆς τοῦ κόσμου διδασκαλίας ὡς κυρίου ἔργου τῆς ἀγωγῆς». Διὰ τὰς ἐργασίας του ταύτας ὡς καὶ διὰ τὴν λίαν εὐδόκιμον διδασκαλίαν του κατέστη γνωστὸς ὁ Ἕρβαρτος καὶ πέραν τῶν ὁρίων τῆς Γοτίγγης· διὸ καὶ προσεκλήθη κατὰ τὸ ἔτος 1805 ἐξ Ἀϊδελβέργης, ἵνα καταλάβῃ τὴν ἕδραν τοῦ καθηγητοῦ τῆς φιλοσοφίας καὶ παιδαγωγικῆς ἐν τῷ ἐκεῖ πανεπιστημίῳ. Μὴ ἀποδεχθεὶς τὴν πρόσκλησιν ταύτην, διωρίσθη ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας καὶ παιδαγωγικῆς ἐν τῶν πανεπιστημίῳ τῆς Γοτίγγης «ἕνεκεν τῆς πεφημισμένης διδακτικῆς του ἱκανότητος καὶ ἰδιοφυΐας», ὡς ἐν τῷ κυβερνητικῷ διατάγματι τοῦ διορισμοῦ του λέγεται. Τὸ θέμα, ὅπερ ἐν τῷ ἐναρκτηρίῳ λόγῳ του ἐπραγματεύθη ὁ Ἕρβαρτος, ἦτο «Περὶ τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν τοῦ φιλοσοφικοῦ συστήματος τοῦ Πλάτωνος». Κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος (1806) ἐξέδωκεν ὁ Ἕρβαρτος τὸ κύριον παιδαγωγικόν του ἔργον, τὴν «Γενικὴν παιδαγωγικήν», τὴν ὁποίαν ἀφιέρωσεν εἰς τὸν ἐν Βρέμῃ φίλον του Smidt, γερουσιαστὴν τότε ὄντα. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο, κλασσικὸν ἔργον ὄν, περιλαμβάνει ἐν ἑνιαίῳ ἐπιστημονικῷ συστήματι πάσας τὰς σποραδικῶς πρότερον ἐν διαφόροις πραγματείαις ἐκτεθείσας παιδαγωγικὰς γνώμας τοῦ Ἑρβέρτου καὶ πᾶσαν τὴν ἐκ τῆς διδακτικῆς καὶ παιδαγωγικῆς αὐτοῦ πράξεως ἐν Βέρνῃ κτηθεῖσαν ἐμπειρίαν του. Τὸ ἔργον τοῦτο, δυσνόητον εἰς τὸν τὸ πρῶτον αὐτὸ ἀναγινώσκοντα ἀποβαῖνον διὰ τὴν προϋπόθεσιν ἀναλόγου φιλοσοφικῆς προπαιδείας, μικρᾶς παρὰ τῶν συγχρόνων ἠξιώθη προσοχῆς· ἡ μεγάλη αὐτοῦ ἀξία βραδύτερον κατενοήθη ὑπὸ τῶν βαθύτερον ἐγκυψάντων εἰς τὴν μελέτην αὐτοῦ ὀπαδῶν τῆς σχολῆς τοῦ Ἑρβάρτου. Παραλλήλως πρὸς τὴν παιδαγωγικὴν αὐτοῦ ἐργασίαν ἐργαζόμενος ὁ Ἕρβαρτος καὶ ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ἐξέδωκε κατὰ τὸ ἔτος 1806 τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ τὸ ἐπιγραφόμενον «Τὰ κύρια σημεῖα τῆς μεταφυσικῆς» (Die Hauptpunkte der metaphysik), κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1807 τὴν πραγματείαν «Περὶ τῶν φιλοσοφικῶν σπουδῶν» (Über philosophisches Studien) καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1808 τὴν «Γενικὴν πραγματικὴν φιλοσοφίαν» (Algemeine praktische Philosophie). Κατὰ τὸ ἔτος 1809 προσκληθεὶς ὁ Ἕρβαρτος ὑπὸ τοῦ πανεπιστημίου τῆς Königsberg κατέλαβεν ἐν αὐτῷ τὴν ἐξοχωτέραν πασῶν τῶν ἐν Γερμανίᾳ φιλοσοφικῶν ἑδρῶν, ἀφ' ἧς πρὸ ὀλίγου εἶχε διδάξει ὁ μέγας φιλόσοφος Κάντιος. Παραλλήλως πρὸς τὴν φιλοσοφίαν διδάσκων ὁ Ἕρβαρτος ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Königsberg καὶ τὴν παιδαγωγικήν, πρῶτον μέλημα ἔσχε νὰ ἱδρύσῃ ἐν αὐτῷ παιδαγωγικὸν φροντιστήριον μετὰ προτύπου σχολείου ἀσκήσεων. Βραδύτερον κατώρθωσεν ὁ Ἕρβαρτος νὰ ἐπιτύχῃ παρὰ τῆς κυβερνήσεως καὶ τὴν ἵδρυσιν οἰκοτροφείου, ὅπερ διηύθυνε διὰ τῆς συζύγου του· διότι ἐν τῷ μεταξὺ (κατὰ τὸ ἔτος 1811) εἶχε νυμφευθῇ ὁ Ἕρβαρτος Ἀγγλίδα τινὰ κατοικοῦσαν ἐν Königsberg.

Τὸ πρότυπον τοῦτο σχολεῖον τῶν παιδαγωγικῶν ἀσκήσεων τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἑρβάρτου ἱδρυθέν, ἐχρησίμευσεν ὡς ὑπόδειγμα, καθ' ὃ βραδύτερον ἱδρύθησαν καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Γερμανίας ὑπὸ μαθητῶν τοῦ Ἑρβάρτου ὅμοια πρότυπα σχολεῖα. Κατὰ τὸν μακρὸν χρόνον τῆς ἐν Königsberg διδασκαλίας του ἐξέδωκεν ὁ Ἕρβαρτος καὶ πολλὰς ἄλλας παιδαγωγικὰς πραγματείας, ἀλλὰ κυρίως ἠσχολήθη περὶ τὴν ψυχολογίαν, ἣν ἐθεώρει ὡς ἀπαραίτητον βάσιν τῆς παιδαγωγικῆς καὶ ὡς φωτεινὸν λύχνον φωτίζοντα πάντα τὰ σκοτεινὰ αὐτῆς σημεῖα. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Ἑρβάρτου τὰ ἑξῆς ψυχολογικὰ ἔργα του: Κατὰ τὸ ἔτος 1812 τὰ συγγράμματα «Ψυχολογικὴ ἐξέτασις τῆς ἰσχύος παραστάσεώς τινος κτλ.» (Psychologische Untersuchung einer gegebenen Vorstellung κτλ.) καὶ «Περὶ τῆς σκοτεινῆς πλευρᾶς τῆς παιδαγωγικῆς» (Über die dunkle Seite der Pädagogik). Κατὰ τὸ ἔτος 1814 ἔδωκε πρὸς ἔκδοσιν τὸ κύριον ψυχολογικὸν ἔργον του «Σύστημα τῆς ψυχολογίας» (System der Psychologie)· ὁ ἐκδότης ἐξέδωκεν αὐτὸ κατὰ τὸ ἔτος 1824. Ἐν τῷ μεταξύ, κατὰ τὸ ἔτος 1819, ἐξέδωκεν ὁ Ἕρβαρτος τὸ «Ἐγχειρίδιον τῆς Ψυχολογίας» (Lehrbuch zur Psychologie). Κατὰ τὸ ἔτος 1833 κενωθείσης τῆς φιλοσοφικῆς ἕδρας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Γοτίγγης προσεκλήθη πρὸς κατάληψιν αὐτῆς ὁ Ἕρβαρτος, ὅστις ἀποδεχθεὶς τὴν πρόσκλησιν, μετὰ εἰκοσιτετραετῆ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Königsberg διδασκαλίαν, ἐπανῆλθεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Γοτίγγης, ὁπόθεν εἶχεν ἀρχίσει τὸ ἀκαδημαϊκόν του στάδιον. Μετὰ δύο ἔτη ἀπὸ τῆς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Γοτίγγης ἐπανόδου του (1835) ἐξέδωκεν ὁ Ἕρβαρτος τὸ δεύτερον μέγα παιδαγωγικόν του σύγγραμμα, τὸ ἐπιγραφόμενον «Σχεδιαγράφημα παιδαγωγικῶν παραδόσεων» (Umriss pädagogischen Vorlesungen), κατὰ δὲ τὸ ἑπόμενον ἔτος (1836) «Ἐπιστολὰς περὶ τῆς θεωρίας τῆς ἐλευθερίας τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως κτλ.» (Briefe zur Lehre von Freiheit des menschlichen Willens κτλ.) καὶ κατὰ τὰ ἔτη 1838 καὶ 1840 «Ψυχολογικὰς ἐρεύνας» (Psychologische Unterschungen).

Ἕρβαρτος.

Ἐν ἡσυχίᾳ καὶ φιλοσοφικῇ ἀπομονώσει διήγαγεν ὁ Ἕρβερτος ἐν Γοτίγγῃ τὰ ὑπόλοιπα ἔτη τοῦ βίου του διδάσκων ἀπὸ τῆς πανεπιστημιακῆς ἕδρας καὶ εἰς τὴν ἐπίλυσιν τῶν προσφιλῶν του φιλοσοφικῶν καὶ παιδαγωγικῶν προβλημάτων μετὰ πολλοῦ ζήλου ἀσχολούμενος. Ἓν μόνον ἐπεισόδιον ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ διετάραξέ πως τὸν ἤρεμον αὐτοῦ βίον. Κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1837, ὅτε ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἀννοβέρου Ἐρνέστος Αὔγουστος καταργήσας τὸ ὑφιστάμενον πολιτειακὸν καθεστὼς ἀπήτησε παρ' ὅλων τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων νὰ ὁρκισθοῦν ἐν ὀνόματι αὐτοῦ, ἑπτὰ τῶν καθηγητῶν τοῦ πανεπιστημίου τῆς Γοτίγγης ἀποδοκιμάζοντες τὸ πραξικόπημα τοῦ βασιλέως καὶ μὴ θέλοντες νὰ δώσουν ὅρκον πίστεως εἰς αὐτόν, παρῃτήθησαν τῶν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ θέσεών των. Τότε ὁ Ἕρβαρτος, νομίζων ὅτι αὐτὸς δὲν εἶναι φρουρὸς καὶ φύλαξ τοῦ πολιτεύματος, ἀλλὰ διδάσκαλος ἀπὸ τῆς ἕδρας τοῦ πανεπιστημίου, δὲν ἠθέλησε νὰ παραιτηθῇ, δι' ὃ ἐψέχθη ὑπὸ τῶν παραιτηθέντων συναδέλφων του δι' ἀσθένειαν χαρακτῆρος. Τὴν συμπεριφορὰν ταύτην τοῦ Ἑρβάρτου ἐδικαιολόγει βραδύτερον καὶ ὁ ἐκ Βρέμης φίλος του Smidt γράφων περὶ αὐτοῦ: «Περὶ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων οὐδόλως ἐφρόντιζεν ὁ Ἕρβαρτος· τὸ μόνον πρᾶγμα ἐκ τῆς ὅλης τοῦ Ἀννοβέρου πολιτείας, περὶ οὗ οὗτος ἐνδιεφέρετο, ἦτο τὸ πανεπιστήμιον τῆς Γοτίγγης». Τὸ 65ον ἔτος τῆς ἡλικίας του διατρέχων ὁ Ἕρβαρτος, πλήρης σωματικῆς καὶ πνευματικῆς δυνάμεως, ἀπέθανεν ἐν Γοτίγγῃ ἐξ ἀποπληξίας τὴν 14 Αὐγούστου τοῦ ἔτους 1841. Μετὰ μίαν ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του ἑκατονταετηρίδα, τὴν 4 Μαΐου 1876, ἐγένοντο τὰ ἀποκαλυπτήρια τοῦ μνημείου του, ὅπερ ἐν Ὀλδεμβούργῳ ἀνηγέρθη εἰς ἀνάμνησιν τῆς μεγάλης αὐτοῦ πνευματικῆς ἐργασίας.

Ὁ Ἕρβαρτος ὡς φιλόσοφος. Πρὶν ἔλθωμεν εἰς τὴν φιλοσοφικὴν τοῦ Ἑρβάρτου, ἂς ἴδωμεν ἐν ὀλίγοις ποία ἦτο ἡ κατάστασις τῆς φιλοσοφίας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἑρβάρτου. Ὁ Κάντιος, θέλων νὰ συμβιβάσῃ τὰς δύο ἀπὸ μακροῦ χρόνου σφοδρῶς πρὸς ἀλλήλας ἀντιμαχομένας φιλοσοφικὰς θεωρίας, τὸν ὀρθολογισμὸν (Rationalismus) καὶ ἐμπειρισμὸν (Empirismus), ἐδίδασκεν ὅτι ἡ μὲν μορφὴ τῶν γνώσεων καθορίζεται ἔνδοθεν ὑπὸ τῶν ἐν ἡμῖν ἐκ τῶν προτέρων (a priori) δεδομένων μορφῶν τῆς ἐποπτείας (χώρου καὶ χρόνου) καὶ τῶν ἐν ἡμῖν ἐμφύτων 12 κατηγοριῶν (τῆς ὑποστάσεως καὶ τοῦ συμβεβηκότος, τῆς ἑνότητος, τῆς αἰτιότητος κλπ.), ἡ δὲ ὕλη, ἤτοι τὸ περιεχόμενον τῶν γνώσεων ἡμῶν, παρέχεται ἔξωθεν, ἐκ τῆς διὰ τῶν αἰσθήσεων προσγινομένης ἐμπειρίας. Ἐκ τῆς διδασκαλίας ταύτης τοῦ Καντίου δύο κατευθύνσεις προῆλθον τῆς μετακαντιανῆς φιλοσοφίας, ἡ ἰδεολογικὴ (Idealismus) καὶ ἡ πραγματικὴ (Realismus). Κύριοι ἀντιπρόσωποι τῆς πρώτης εἶναι ὁ Φίχτε, ὁ Σέλλιγκ καὶ ὁ Ἕγελος, τῆς δὲ δευτέρας ὁ Ἕρβατος καὶ ὁ Λότσε. Οἱ ὀπαδοὶ τῆς πρώτης θεωρίας ἐπεκτείνοντες τὴν πρώτην πλευρὰν τῆς διδασκαλίας τοῦ Καντίου, τὴν a priori, καὶ ἀπορρίπτοντες τὴν ἑτέραν αὐτῆς πλευράν, τὴν a posteriori, παρεδέχοντο ὅτι αἱ γνώσεις ἡμῶν οὐ μόνον τὴν μορφήν, ἀλλὰ καὶ τὴν ὕλην αὐτῶν λαμβάνουν ἔνδοθεν, ἔκ τινος ἐν ἡμῖν κειμένης πρώτης ἀρχῆς· ὡς τοιαύτην δὲ πρώτην ἀρχὴν ὁ μὲν Φίχτε ἔθετε τὸ ἐγώ, ὁ δὲ Σέλλιγκ τὸ ἀπόλυτον καὶ ὁ Ἕγελος τὴν λογικὴν ἰδέαν. Ἀντιθέτως ὁ Ἕρβαρτος ἀπορρίπτων ὅλως τὴν a priori διδασκαλίαν τοῦ Καντίου καὶ οὐδεμίαν ἔμφυτον ἐν ἡμῖν ἔννοιαν παραδεχόμενος, φρονεῖ ὅτι πᾶσαι ἀνεξαιρέτως αἱ γνώσεις ἡμῶν καὶ κατ' εἶδος καὶ καθ' ὕλην ἔξωθεν μόνον ἐκ τῆς κατ' αἴσθησιν ἐμπειρίας τῶν πραγμάτων. προσγίνονται εἰς ἡμᾶς. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ φιλοσοφία ἐχαρακτηρίσθη ὡς πραγματική. Ἀλλ' αἱ ἔξωθεν γεννώμεναι ἐν ἡμῖν ἐμπειρικαὶ ἔννοιαι ἐνέχουν, κατὰ τὸν Ἕρβαρτον, πολλὰς ἀντιφάσεις, αἵτινες κατὰ τὴν ἀπαίτησιν τοῦ λογικοῦ νόμου τῆς ἀντιφάσεως πρέπει νὰ ἀρθῶσιν, ἐὰν πρόκειται νὰ παραμείνουν αἱ ἔννοιαι.

Ἡ ἄρσις τῶν ἐν ταῖς ἐμπειρικαῖς ἐννοίαις περιεχομένων ἀντιφάσεων καὶ ἡ μετὰ τὴν ἄρσιν τῶν ἀντιφάσεων τούτων ἀκριβεστέρα καὶ ἀληθεστέρα κατανόησις τοῦ κόσμου τῆς ἐμπειρίας εἶναι κατὰ τὸν Ἕρβαρτον τὸ κύριον τῆς φιλοσοφίας ἔργον. Διὸ καὶ ὁρίζει ὁ Ἕρβαρτος τὴν φιλοσοφίαν ὡς ἐπιστήμην τῆς ἐπεξεργασίας τῶν ἐννοιῶν· ἡ δὲ ἐπεξεργασία τῶν ἐννοιῶν γίνεται κατ' εἶδος καὶ καθ' ὕλην· ἡ κατ' εἶδος ἐπεξεργασία εἶναι ἔργον τῆς λογικῆς, ἡ δὲ καθ' ὕλην, κατὰ τὰς διαφόρους ἀπόψεις, ἀφ' ὧν τὸ περιεχόμενον τῶν ἐννοιῶν ἐξετάζεται, γίνεται ὑπὸ διαφόρων ἐπιστημῶν· τοιαῦται ἐπιστῆμαι, ὡς κλάδοι τῆς φιλοσοφίας θεωρούμεναι, εἶναι ἡ μεταφυσικὴ ἢ ὀντολογία, εἰς ἣν ὑπάγεται καὶ ἡ ψυχολογία, καὶ ἡ πρακτικὴ φιλοσοφία, ἤτοι ἡ αἰσθητικὴ (καλολογία), ἧς κλάδος εἶναι καὶ ἡ ἠθική.

α') *Λογική.* Πρῶτος ὁ Ἕρβαρτος σαφῶς καθώρισε τὰ ὅρια τῶν δύο συγγενῶν ἐπιστημῶν, τῆς λογικῆς καὶ τῆς ψυχολογίας, διδάξας ὅτι ἡ μὲν ψυχολογία ἐξετάζει τοὺς ψυχολογικοὺς νόμους φυσικῶς τελεῖται ἡ λειτουργία τοῦ νοεῖν ἐν γένει, ἡ δὲ λογικὴ ἐξετάζει πάσας τὰς δυνατὰς μορφάς, ὑφ' ἃς πρέπει νὰ γίνωνται αἱ συνδέσεις τῶν προϊόντων τοῦ νοεῖν, ἵνα ἡ διανόησις εἶναι ὀρθή. Ἐπειδὴ δὲ αἱ λογικαὶ αὗται μορφαὶ ἰσχύουν διὰ τὴν διανόησιν ἡμῶν ἐν παντὶ κύκλῳ τῶν γνώσεων ἡμῶν, διὰ τοῦτο τὴν λογικὴν καλεῖ ὁ Ἕρβαρτος γενικὴν μεθοδολογίαν. Εἰς ταύτην δὲν περιλαμβάνονται αἱ εἰδικαὶ μέθοδοι, αἵτινες ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ εἰδικοῦ περιεχομένου τῶν προϊόντων τοῦ νοεῖν. Οἱ δὲ κανόνες τῆς λογικῆς πρέπει νὰ εἶναι τοιοῦτοι, ὥστε νὰ ἔχουν κῦρος ἀντικειμενικόν, νὰ ἰσχύουν δηλαδὴ διὰ πάντα ἐν γένει τὰ λογικὰ ὄντα. Τὰς καθόλου μορφὰς τῆς λογικῆς ἐτήρησεν ὁ Ἕρβαρτος ὡς αὗται ἀνέκαθεν ἦσαν παραδεδομέναι· βελτιώσεις τινὰς μόνον εἰσήγαγεν εἰς τὰ ἐπὶ μέρους καὶ ἰδίᾳ εἰς τοὺς συλλογισμούς.

β') *Μεταφυσική.* Ἡ μεταφυσικὴ σκοπὸν ἔχει, κατὰ τὸν Ἕρβαρτον, νὰ ἐξηγήσῃ τὰ δεδομένα τῆς ἐμπειρίας, ἀπαλλάττουσα τὰς ἐμπειρικὰς ἐν οἷας ἀπὸ τῶν ἐν αὐταῖς ἐνυπαρχουσῶν ἐννοιῶν καὶ διορθώνουσα αὐτὰς οὕτως, ὥστε νὰ συμφωνοῦν καὶ πρὸς τὴν ἐμπειρίαν καὶ πρὸς τὴν ἀληθῆ τῶν ὄντων οὐσίαν. Πρὸς τοῦτο εἶναι ἀνάγκη νὰ εὑρεθῇ ἡ ἀλήθεια, ἡ πραγματικότης, τὸ ὄντως ὄν. Διότι καὶ ὁ Ἕρβαρτος μετὰ τοῦ Καντίου παραδέχεται, ὅτι τὰ διδόμενα τῆς ἐμπειρίας, ὁ ὑποπίπτων εἰς τὴν κατ' αἴσθησιν ἀντίληψιν ἡμῶν κόσμος, εἶναι ἁπλοῦν φάσμα, ἀπατηλὸν δημιούργημα τῶν αἰσθήσεων, ὡς ἤδη ἀπεφήνατο ὁ Ἐλεάτης Παρμενίδης καὶ ἡ ἀκαδημαϊκὴ σχολὴ τοῦ Πλάτωνος. Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ταύτης ὁρμώμενος ὁ

Digitized by Google

Ἕρβαρτος προβαίνει εἰς τὴν περαιτέρω ὀντολογικὴν αὐτοῦ θεωρίαν ὡς ἑξῆς: Πάντα τὰ δεδομένα τῆς ἐμπειρίας εἶναι φαινόμενα, ἀλλ' οὐδὲν φαινόμενον δύναται νὰ ὑπάρξῃ. χωρὶς ὄπισθεν αὐτοῦ νὰ ὑπάρχῃ ὄν τι, ὅπερ παράγει τὸ φαινόμενον· καπνὸς δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ πυρός. Πρὸς εὕρεσιν τοῦ πραγματικοῦ ὄντος ὁρμᾶται ὁ Ἕρβαρτος τοῦτο μὲν ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, τῆς ὀντολογικῆς θεωρίας τοῦ Παρμενίδου (τοῦ ὁποίου τὰ ἀποσπάσματα τότε τὸ πρῶτον ἐκδοθέντα ἐνεποίησαν εἰς τὸν Ἕρβαρτος βαθεῖαν ἐντύπωσιν), καὶ τῆς ἀτομικῆς θεωρίας τοῦ Δημοκρίτου, τοῦτο δὲ ἐκ τῆς μοναδολογικῆς θεωρίας τοῦ Λεϊβνιτίου. Καὶ κατὰ πρῶτον διακρίνων ἀπ' ἀλλήλων ὁ Ἕρβαρτος τὸ εἶναι καὶ τὸ ὄν, παραδέχεται, ὅτι τὸ μὲν εἶναι ἐκφράζει ἁπλῶς τὴν ἀπόλυτον θέσιν ἀντικειμένου τινός, σημαίνει δηλαδὴ ὅτι ὑπάρχει τι, τί ὅμως ὑπάρχει, τοῦτο δὲν δηλοῖ εἰς ἡμᾶς· ἐνῷ τὸ ὂν πλὴν τῆς ἐννοίας τοῦ εἶναι ἐκφράζει καί τι, ὅπερ ἀπολύτως κεῖται. Τοῦτο λοιπόν, τὸ τι τὸ ἀπολύτως κείμενον εἶναι τὸ ὄντως ὄν, τὸ πραγματικὸν τὸ ἀντίθετον τοῦ φαινομένου. Ἀντιθέτως δὲ πρὸς τοὺς ἀρχαίους Ἐλεάτας καὶ τοὺς ὀπαδοὺς τῆς μετὰ τὸν Κάντιον ἰδεολογικῆς φιλοσοφίας, παραδεχομένους ἓν μόνον, τὸ ὄντως ὄν, ἐξ οὗ ὡς ἀπὸ πρώτης ἀρχῆς καὶ αἰτίας παρῆγον ὅλον τὸν ἄλλον κόσμον, ὁ Ἕρβαρτος παραδέχεται ὅτι τὰ πραγματικὰ ὄντα (Realen) εἶναι πολλά, τοσαῦτα, ὅσα εἶναι τὰ φαινόμενα τοῦ κόσμου· διότι ὄπισθεν ἑκάστου φαινομένου ὑπάρχει τὸ πραγματικὸν ὄν. Τὰ πραγματικὰ ταῦτα ὄντα τοῦ Ἑρβάρτου, νοητὰ μόνον ὄντα, μὴ ὑποπίπτοντα εἰς τὴν κατ' αἴσθησιν ἀντίληψιν ἡμῶν, εἶναι ἁπλᾶ τὴν φύσιν, ἀναλλοίωτα κατὰ ποσόν, ἄνευ οὐδενὸς μεγέθους, μόνον δὲ κατὰ ποιὸν διαφέρουν ἀλλήλων. Ὡς πρὸς τὴν τοιαύτην περὶ τῶν πραγματικῶν ὄντων θεωρίαν του συμφωνεῖ ὁ Ἕρβαρτος πρὸς τὴν ἀτομικὴν τοῦ Δημοκρίτου θεωρίαν καὶ τὴν μοναδολογικὴν τοῦ Λεϊβνιτίου. Ταύτην τὴν βάσιν θέτων ὁ Ἕρβαρτος εἰς τὴν ὀντολογικὴν αὐτοῦ θεωρίαν, προχωρεῖ ἔπειτα εἰς τὴν λύσιν τῶν μεταφυσικῶν προβλημάτων, ἅτινα γεννῶσιν αἱ ἐν ταῖς ἐμπειρικαῖς ἐννοίαις ἐνυπάρχουσαι ἀντιφάσεις. Αἱ δὲ ἐμπειρικαὶ ἔννοιαι, τὰς ὁποίας ἡ μεταφυσικὴ πρέπει νὰ ἀπαλλάξῃ τῶν ἐν αὐταῖς ἐνυπαρχουσῶν ἀντιφάσεων, εἶναι κατὰ τὸν Ἕρβαρτον κυρίως τέσσαρες: 1) ἡ ἔννοια τοῦ ἑνιαίου ἤτοι τοῦ ἑνὸς πράγματος μετὰ τῶν γνωρισμάτων αὐτοῦ, 2) ἡ ἔννοια τῆς μεταβολῆς, 3) ἡ ἔννοια τῆς ὕλης μετὰ τοῦ συνεχοῦς καὶ διαιρετοῦ αὐτῆς καὶ 4) ἡ ἔννοια τοῦ ἐγώ. Τὰς ἐν ταῖς ἐννοίαις ταύταις ἐνυπαρχούσας ἀντιφάσεις αἴρει ὁ Ἕρβαρτος ὡς ἑξῆς: Ἡ ἔννοια τοῦ πράγματος μετὰ τῶν γνωρισμάτων αὐτοῦ ἐνέχει ταύτην τὴν ἀντίφασιν, ὅτι πρᾶγμά τι, ὅπερ ἡ ἐμπειρία ἓν ἤτοι ὡς ἑνιαῖον ἀντιλαμβάνεται, ἐμφανίζεται συγχρόνως ὡς ἔχον πολλὰ γνωρίσματα. Τὸ ἓν δύναται συγχρόνως νὰ εἶναι καὶ πολλά. Πρὸς ἄρσιν τῆς ἀντιφάσεως ταύτης ἐπενόησεν ὁ Ἕρβαρτος ἰδίαν μέθοδον, τὴν λεγομένην μέθοδον τῶν σχέσεων ἢ τῶν τυχαίων ἀπόψεων, τὴν ὁποίαν ἐφαρμόζει καὶ ἐν τῇ ἐπανορθώσει τῶν ἄλλων ἐμπειρικῶν ἐννοιῶν. Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην τοῦ Ἑρβάρτου τὸ ὡς ἓν ἐμφανιζόμενον πρᾶγμα δὲν εἶναι καὶ ὄντως ἕν. Τὸ ὄντως ὄν, τὸ ὄπισθεν αὐτοῦ ὑπάρχον, εἶναι σύμπλεγμα πολλῶν ἁπλῶν μονάδων, ὧν ἑκάστη, διάφορος τῶν ἄλλων κατὰ ποιὸν οὖσα, ἐμφανίζει εἰς ἡμᾶς ἴδιον τοῦ φαινομένου πράγματος γνώρισμα. Οὕτω τὸ φαινόμενον πρᾶγμα Α, σύμπλεγμα ὂν τῶν ἁπλῶν πραγματικῶν μονάδων αβγ, ἐμφανίζει εἰς ἡμᾶς ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν μονάδα α τὸ γνώρισμα τοῦτο, ἐν ἀναφορᾷ δὲ πρὸς τὴν μονάδα β τὸ γνώρισμα ἐκεῖνο, ἐν ἀναφορᾷ δὲ πρὸς τὴν μονάδα γ τρίτον τι γνώρισμα καὶ οὕτω καθεξῆς. Οὕτω τὸ ὡς ἓν ἐμφανιζόμενον πρᾶγμα νοοῦντες ὡς πολλά, αἴρομεν τὴν ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ ἐνυπάρχουσαν ἀντίφασιν τοῦ ἑνὸς πράγματος καὶ τῶν πολλῶν αὐτοῦ γνωρισμάτων. Ὁμοίαν ἀντίφασιν ἐνέχει καὶ ἡ ἐμπειρικὴ ἔννοια τῆς μεταβολῆς, καθ' ἣν πρᾶγμά τι λαμβάνει πολλὰς καὶ διαφόρους μορφάς, καὶ ὅμως ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ κατὰ ποιὸν (ὕδωρ, πάγος, ἀτμός). Τὸ ὅτι τὸ πρᾶγμα, ὑφ' ὅλας τὰς φαινομένας αὐτοῦ μορφάς, ἐξακολουθεῖ νὰ μένῃ τὸ αὐτὸ κατ' οὐσίαν, τοῦτο ὁ Ἕρβαρτος ἐξηγεῖ ἐκ τῆς ἰδιότητος, ἣν αἱ ἁπλαῖ μονάδες ἔχουν, διότι αἱ ἁπλαῖ μονάδες κατὰ τὴν ἀνωτέρω θεωρίαν τοῦ Ἑρβάρτου εἶναι ἀναλλοίωτοι κατὰ ποιόν. Τὸ δὲ φαινόμενον τῆς μεταβολῆς τοῦ πράγματος ἐξηγεῖ ὁ Ἕρβαρτος διὰ τῆς μεθόδου πάλιν τῶν σχέσεων ὡς ἑξῆς: Αἱ ἁπλαῖ μονάδες, καθ' ἑαυτὰς θεωρούμεναι, εἶναι διάφοροι ἀπ' ἀλλήλων κατὰ ποιόν· ἡ τοιαύτη ἀπ' ἀλλήλων διαφορὰ τῶν μονάδων πρέπει νὰ νοηθῇ ὡς ἐν μέρει ὁμοιότης καὶ ἐν μέρει ἀντίθεσις πρὸς ἀλλήλας. Οὕτω π. χ. αἱ δύο διάφοροι κατὰ ποιὸν μονάδες Α καὶ Β πρέπει νὰ νοηθοῦν ὡς ἀποτελούμεναι, ἡ μὲν Α ἐκ τῶν στοιχείων φ+ψ, ἡ δὲ Β ἐκ τῶν στοιχείων χ—ψ· ἐφ' ὅσον μὲν αἱ μονάδες αὗται μένουν μακρὰν ἀπ' ἀλλήλων, ἡ μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχουσα ἀντίθεσις δὲν γίνεται αἰσθητή· ἀλλ' εὐθὺς ὡς συμπέσουν ἐπὶ τὸ αὐτό, τὰ ἀντίθετα αὐτῶν στοιχεῖα (+ψ καὶ —ψ) τείνουν νὰ ἄρουν ἄλληλα ἢ τοὐλάχιστον νὰ διαταράξουν καὶ ἀλλοιώσουν ἄλληλα κατὰ ποιόν, οὕτω δὲ γεννᾶται μεταξὺ τῶν δύο μονάδων ἀγών, καθ' ὃν ἑκατέρα μονὰς ἀμύνεται κατὰ τῆς ἑτέρας, τείνουσα νὰ διατηρήσῃ ἀναλλοίωτον τὸ ποιὸν αὐτῆς. Ἡ τάσις αὕτη τῶν μονάδων πρὸς αὐτοσυντήρησιν εἶναι τὸ μόνον συμβαῖνον ἐν τῷ φαινομένῳ τούτῳ, ὅπερ ἡ κοινὴ ἐμπειρία ἀντιλαμβάνεται ὡς μεταβολήν.

Κατὰ ταῦτα ἡ φαινομένη μεταβολὴ πράγματός τινος εἶναι μόνον μεταβολὴ τῶν σχέσεων αὐτοῦ πρὸς ἄλλα ἀντίθετα πράγματα καὶ οὐχὶ τῆς οὐσίας αὐτοῦ. Τὸ πρᾶγμα καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς φαινομένας μορφὰς ἐξακολουθεῖ νὰ μένῃ ἀμετάβλητον κατὰ ποιόν, ὅπως ἀμετάβλητος κατ' οὐσίαν μένει εἰκών τις ὑπὸ πάσας τὰς ἀπόψεις, ἃς αὕτη ἐμφανίζει εἰς ἡμᾶς ἐκ διαφόρων παρατηρουμένη ἀποστάσεων. Ἐνταῦθα πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι τὴν τοιαύτην τοῦ Ἑρβάρτου ἐξήγησιν τῆς μεταβολῆς διὰ τῆς θεωρίας τῆς αὐτοσυντηρήσεως τῶν μονάδων νεώτεροι φιλόσοφοι δὲν ἀποδέχονται, διὰ πολλῶν δὲ ἀνεσκεύασαν αὐτὴν οἱ φιλόσοφοι Λότσε καὶ Τσίμερμαν. Τὸ δυσχερέστατον τέλος μεταφυσικὸν πρόβλημα τῆς ὕλης, ἣν ἡ κοινὴ ἐμπειρία ἀντιλαμβάνεται ὡς συνεχῆ, ἤτοι κατέχουσαν ὡρισμένον χῶρον καὶ ἐπ' ἄπειρον διαιρετήν, ἐπειράθη νὰ λύσῃ ὁ Ἕρβερτος διὰ τοῦ νοητοῦ χώρου· παραδεχόμενος δηλαδὴ ὅτι ὁ ὑποπίπτων εἰς τὴν κατ' αἴσθησιν ἡμῶν ἀντίληψιν χῶρος ἀναφέρεται μόνον εἰς τὰ φαινόμενα ἤτοι τὰ ὑποπίπτοντα εἰς τὴν κατ' αἴσθησιν ἡμῶν ἀντίληψιν πράγματα, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὰς μονάδας, ἤτοι τὰ πραγματικὰ ὄντα (Realen), ἐφαντάσθη πέραν τοῦ αἰσθητοῦ τούτου χώρου νοητόν τινα χῶρον· ἐντὸς τοῦ νοητοῦ τούτου χώρου κινοῦνται αἱ ἁπλαῖ μονάδες, συναντώμεναι δὲ καὶ ἀναλόγως τοῦ ποιοῦ αὐτῶν ἀτελῶς συνενούμεναι, κατὰ μίαν ἐν πρώτοις διεύθυνσιν ὡς σημεῖα μαθηματικά, ἀποτελοῦν πρῶτον εὐθεῖαν γραμμήν, ἔπειτα δὲ καὶ κατὰ τὰς ἄλλας τοπικὰς κατευθύνσεις καὶ οὕτως ἀποτελοῦνται συμπλέγματα ἁπλῶν μονάδων. Ἀπὸ τῶν οὕτως ἐξ ἁπλοῦν μονάδων καταρτιζομένων συμπλεγμάτων τῶν πραγματικῶν ὄντων πᾶσα ἔννοια τοῦ χώρου λείπει· μόνον σχέσεις τῶν μονάδων, σχέσεις συνυπάρξεως αὐτῶν ἐν τοῖς τοιούτοις συμπλέγμασιν ὑπάρχουν· τὰς σχέσεις τῶν συνυπαρχουσῶν μονάδων ὁ θεωρῶν παρατηρητὴς ἀντιλαμβάνεται ὡς χῶρον, ὅστις ὅμως πράγματι δὲν ὑπάρχει· οὕτω μηδενιζομένου τοῦ χώρου καὶ ἑπομένως αἰρομένου τοῦ συνεχοῦς ἀπὸ τῆς ἐννοίας τῆς ὕλης, αἴρεται ἡ ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ ἐνυπάρχουσα ἀντίφασις τοῦ συνεχοῦς καὶ διαιρετοῦ τῆς ὕλης. Καὶ τοῦ προβλήματος τούτου ἡ τοιαύτη μεταφυσικὴ ἐξήγησις δὲν ἱκανοποιεῖ τὰς ἀντιλήψεις τῶν νεωτέρων φιλοσόφων.

Τὸ τελευταῖον μεταφυσικὸν πρόβλημα εἶναι τὸ πρόβλημα τοῦ ἐγώ, τοῦ ὁποίου ἡ λύσις μεγάλην ἔχει σημασίαν διὰ τὴν ἐπιστήμην ἐκείνην, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ἕρβαρτος ἰδιαιτέρως εἰργάσθη, τὴν ψυχολογίαν. Τὸ καθαρὸν ἐγώ, οὐχὶ δηλαδὴ τὸ ἀτομικὸν καὶ ἐμπειρικὸν ἐγώ, τὸ ἔχον ὡς γνώρισμα αὐτοῦ πάντα τὰ ὑπὸ τῆς ἰδιαιτέρας ἑκάστου ἐμπειρίας δεδομένα, ἀλλὰ τὸ γενικὸν καὶ ὑπερατομικὸν ἐγώ, τὸ ἀπηλλαγμένον παντὸς ἰδιαιτέρου γνωρίσματος, εἶχεν ἤδη θεωρήσει ὁ Φίχτε ἐν τῷ φιλοσοφικῷ αὐτοῦ συστήματι ὡς ὄντως ὄν, ὡς τὴν πρώτην ἀρχήν, ἐξ ἧς προῆλθεν ἅπας ὁ κόσμος τῶν παραστάσεων ἡμῶν καὶ καθ' ὕλην καὶ κατ' εἶδος· διότι τὸ ἐγὼ τοῦτο ὑπελάμβανεν ὁ Φίχτε ὡς ἐνέργειαν νοητικήν, ὡς πρᾶξιν (ἐν ἀρχῇ ἦν ἡ πρᾶξις). Διὰ τῆς νοητικῆς αὐτοῦ ἐνεργείας τὸ ἐγὼ ὡς αὐτενεργοῦν αἴτιον καὶ ὡς αὐτοσυνειδὸς παράγει καὶ ἐννοεῖ ἑαυτό. Ἐν τῇ τοιαύτῃ τοῦ ἐγὼ ἐννοίᾳ ἐνυπάρχει, κατὰ τὸν Ἕρβαρτον, ἡ μεγίστη τῶν ἀντιφάσεων· διότι τὸ ἐγὼ λαμβάνεται συγχρόνως ὡς νοοῦν ὑποκείμενον καὶ ὡς νοούμενον ἀντικείμενον, τὸ ὑποκείμενον δηλαδὴ καὶ τὸ ἀντικείμενον εἶναι τὸ αὐτό· οὐδὲ αἴρεται ἡ ἀντίφασις, καθ' ὃν τρόπον ἐπειράθη νὰ ἄρῃ αὐτὴν ὁ Φίχτε, τριχοτομήσας τὸ ἐγὼ εἰς τὸ ἐγώ, τὸ οὐκ ἐγὼ καὶ τὸ ἐν μέρει ἐγώ. Ἕνεκα τῆς ἀντιφάσεως ταύτης δὲν δύναται, φρονεῖ ὁ Ἕρβαρτος, τὸ ἐγὼ νὰ εἶναι ὄντως ὄν, ὡς ἡ πρώτη ἀρχή. Τὸ ἐγὼ εἶναι, ὅπως καὶ ὁ Φίχτε παρεδέχετο, νοητικὴ ἐνέργεια, ὡς ἐνέργεια δὲν δύναται νὰ εἶναι καὶ ἐνεργοῦν ὑποκείμενον· ἕτερόν τι θὰ εἶναι τὸ ὂν τὸ ἐκτελοῦν τὴν ἐνέργειαν ταύτην· τὸ ὂν τοῦτο κατὰ τὸν Ἕρβαρτον εἶναι ἡ ψυχή· τὸ δὲ ἐγώ, ὅπερ ὁ Φίχτε παρεδέχετο ὡς πρώτην αἰτίαν τοῦ ψυχικοῦ ἡμῶν βίου, ὡς ἐκ τῶν προτέρων (a priori) εἰς ἡμᾶς δεδομένον, οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ συνολικὴ νοητικὴ τῆς ψυχῆς ἡμῶν ἐνέργεια, ἥτις ὡς αὐτοσυνειδός, ὡς ἐγὼ δηλαδὴ γινῶσκον οὐ μόνον τὸν ἐκτὸς ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐν ἡμῖν κόσμον, βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἐκ τῶν ὑστέρων (a posteriori) ἀναπτύσσεται. Ἡ δὲ ψυχὴ ἡμῶν, κατὰ τὸν Ἕρβαρτον, εἶναι καὶ αὕτη μία μονάς, ἔχουσα ὅλας ἐκείνας τὰς ἰδιότητας, τὰς ὁποίας ἔχουν καὶ πᾶσαι αἱ ἄλλαι μονάδες· εἶναι δηλαδὴ καὶ ἡ ψυχὴ μονὰς ἁπλῆ τὴν φύσιν, ἀναλλοίωτος κατὰ ποιόν, μὴ ὑποκειμένη εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ μεγέθους· ἔχει δὲ καὶ ἡ ψυχή, ὅπως καὶ αἱ ἄλλαι μονάδες, τὴν τάσιν τῆς αὐτοσυντηρήσεως, ἀντιδρῶσα κατὰ πάσης ἔξωθεν πιέσεως καὶ παντὸς ἐρεθισμοῦ, ὅστις ἔξωθεν ἔρχεται, ἵνα διαταράξῃ τὴν κατάστασιν αὐτῆς. Εἰς τοὺς ἔξωθεν ἐρεθισμοὺς ἀπαντᾷ ἡ ψυχὴ δι' ἀντιδράσεων, αἵτινες ἐν τῇ ψυχολογικῇ γλώσσῃ καλοῦνται παραστάσεις (τοῦ ὅρου ἐν εὐρυτέρᾳ ἐννοίᾳ περιλαμβάνοντος καὶ τὰ αἰσθήματα). Αἱ παραστάσεις εἶναι ἡ πρώτη καὶ μόνη ἐκδήλωσις τῆς ψυχικῆς λειτουργίας. Ἐκ τῶν παραστάσεων, ἐρχομένων εἰς διαφόρους πρὸς ἀλλήλας σχέσεις ἐν τῇ συνειδήσει ἡμῶν, παράγονται πάντα τὰ ἄλλα φαινόμενα τοῦ ψυχικοῦ ἡμῶν βίου, ὅστις ἀποτελεῖ οὕτως ἓν ἑνιαῖον ὅλον. Οὕτως ἀντιλαμβανόμενος ὁ Ἕρβαρτος τὴν ψυχὴν καὶ τὸν ὅλον ψυχικὸν ἡμῶν βίον, πρῶτος αὐτὸς σφοδρῶς κατεπολέμησε τὴν περὶ ψυχικῶν δυνάμεων διδασκαλίαν τοῦ Οὐολφίου, ἣν καὶ ὁ Κάντιος παρεδέχετο, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ αἴσθησις, ἡ μνήμη, ἡ φαντασία, ἡ βούλησις καὶ αἱ ἄλλαι ψυχικαὶ λειτουργίαι ἦσαν κεχωρισμέναι καὶ ἀνεξάρτητοι ἀπ' ἀλλήλων ψυχικαὶ δυνάμεις. Τὰς παραστάσεις ἀντελαμβάνετο ὁ Ἕρβαρτος ὡς ἐχούσας τὰς αὐτὰς ἰδιότητας, ἃς ἔχουν καὶ ὅλαι αἱ ἄλλαι μονάδες. Αἱ παραστάσεις, διάφοροι κατὰ ποιὸν οὖσαι, ἔρχονται εἰς ποικίλας πρὸς ἀλλήλας σχέσεις ἐν τῇ συνειδήσει ἡμῶν· ἑκάστη παράστασις, ἅπαξ γεννηθεῖσα, ἔχει τὴν τάσιν τῆς αὐτοσυντηρήσεως καὶ θέλει νὰ παραμένῃ ἐν τῇ συνειδήσει ἡμῶν, ἀμυνομένη κατὰ τῶν ἄλλων παραστάσεων, αἵτινες προσπαθοῦν νὰ ἐκτοπίσουν αὐτὴν ἐκ τῆς συνειδήσεως. Οὕτω μεταξὺ τῶν παραστάσεων γεννᾶται ἀγών, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐπὶ τέλους αἱ ἰσχυρότεραι παραστάσεις ἐπικρατοῦσαι παραμένουν ὑπὲρ τὸ κατώφλιον τῆς συνειδήσεως, αἱ δὲ ἀσθενέστεραι, πιεζόμεναι καὶ κωλυόμεναι ὑπὸ τῶν ἰσχυροτέρων, κατέρχονται ὑπὸ τὸ κατώφλιον τῆς συνειδήσεως, ἀλλὰ καὶ χωρὶς ἐντελῶς νὰ ἀφανίζωνται· ἐκεῖ εἰς τὸ ἀσυνείδητον, ὡς ἐσκοτισμέναι παραστάσεις διαμένουσαι, ἀναμένουν εὐκαιρίαν, ἵνα εἴτε ἐξ οἰκείας δυνάμεως εἴτε τῇ βοηθείᾳ συγγενοῦς τινος παραστάσεως ἀνέλθουν καὶ πάλιν ὑπὲρ τὸ κατώφλιον τῆς συνειδήσεως, ὅτε τελεῖται τὸ ψυχολογικὸν φαινόμενον, ὅπερ καλεῖται ἀνάπλασις παραστάσεων, ὑπὸ τὴν διπλῆν αὐτῆς μορφήν, εἴτε ὡς ἀμετάβλητος ἀνάπλασις, ὅτε καλεῖται μνήμη, εἴτε ὡς μεταβεβλημένη, ὅτε καλεῖται φαντασία. Πᾶσα νέα παράστασις εἰσερχομένη εἰς τὴν συνείδησιν ἡμῶν ἀναπλάττει ἐκ τοῦ βάθους αὐτῆς ἄλλας ἀρχαιοτέρας συγγενεῖς παραστάσεις καὶ ἀφοῦ ἢ ἀφομοιωθῇ πρὸς ἐκείνας ἢ ἀφομοιώσῃ αὐτάς, συνδέεται μετ' ἐκείνων εἰς ἓν σύμπλεγμα, καὶ οὕτω τελεῖται τὸ ψυχολογικὸν φαινόμενον τῆς προσλήψεως τῶν παραστάσεων, ἡ περίφημος apperception, ἐφ' ἧς ὁ Ἕρβαρτος ἐστήριξε τὴν διδακτικὴν θεωρίαν τῶν πολυθρυλήτων τυπικῶν σταδίων τῆς διδασκαλίας. Ἐκ τῶν ἐπὶ μέρους παραστάσεων δι' ἀφαιρέσεως τῶν διαφόρων γνωρισμάτων καὶ συνενώσεως τῶν κοινῶν σχηματίζονται αἱ καθολικαὶ παραστάσεις, ἤτοι αἱ ἔννοιαι, ἐκ δὲ τῶν πρὸς ἀλλήλας σχέσεων τῶν ἐννοιῶν παράγονται αἱ κρίσεις καὶ οἱ συλλογισμοί. Παραστάσεις ἐν ἁρμονίᾳ μὲν εὑρισκόμεναι ἐν τῇ συνειδήσει ἡμῶν προάγουν ἀλλήλας, ἐν δυσαρμονίᾳ δὲ κωλύουν ἀλλήλας· κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις γεννᾶται ἐν ἡμῖν ψυχικὴ κατάστασις, ἥτις καλεῖται συναίσθημα, καὶ δὴ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ περιπτώσει εὐάρεστον συναίσθημα, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ δυσάρεστον. Ἡ τάσις τῶν παραστάσεων πρὸς ἀπαλλαγὴν αὐτῶν ἀπὸ τῆς κωλύσεως, ἣν ἄλλαι ἀντίθετοι παραστάσεις παράγουν εἰς αὐτάς, γεννᾷ τὴν ψυχικὴν κατάστασιν, ἥτις καλεῖται ὁρμὴ ἢ ὄρεξις· ἐκ δὲ τῆς ὁρμῆς, ἐφ' ὅσον προστίθεται εἰς αὐτὴν καὶ ἡ παράστασις, ὅτι ἡ πρὸς ἄρσιν τῆς κωλύσεως τάσις δύναται διὰ συνειδητῶν μέσων καὶ νὰ ἐκπληρωθῇ, γεννᾶται ἡ βούλησις· ἡ δὲ ἀπέναντι ἄλλων ἀντιθέτων παραστάσεων σταθερὰ καὶ διαρκὴς ἐπικράτησις ἐν τῇ συνειδήσει ἡμῶν ὡρισμένης ὁμάδος παραστάσεων, ἥτις καὶ εἰς τὴν βούλησιν ἡμῶν σταθερὰν δίδει κατεύθυνσιν, γεννᾷ τὸν χαρακτῆρα. Οὕτως ὁ Ἕρβαρτος, ἐξαρτῶν τὴν βούλησιν ἀπὸ τῆς γνώσεως, δὲν παραδέχεται ἀπεριόριστον ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεως (Indeterminismus), ἀλλὰ σχετικὸν αὐτῆς περιορισμὸν (Determinismus)· ὁ περιορισμὸς οὗτος τῆς βουλήσεως ὑπὸ τῆς ἰδίας γνώσεως ἐπιβαλλόμενος ἐμφανίζεται ὡς ἐσωτερικὴ αὐτονομία.

Τοιαύτη κατὰ τὸν Ἕρβαρτον εἶναι ἡ αὐστηρὰ ἑνότης τῆς ἀλληλουχίας πάντων ἀνεξαιρέτως τῶν ψυχολογικῶν φαινομένων, ἅτινα ὁ Ἕρβαρτος παρήγεν ἐκ τῶν παραστάσεων, τὰς ὁποίας ἐθεώρει ὡς τὴν πρώτην καὶ μόνην ἀρχὴν τοῦ ὅλου ψυχικοῦ ἡμῶν βίου. Εἶναι τῷ ὄντι θαυμαστὸν τὸ ψυχολογικὸν τοῦ Ἑρβάρτου οἰκοδόμημα διὰ τὴν ἀκριβῆ καὶ τελείαν τῶν μερῶν αὐτοῦ προσαρμογήν. Δυστυχῶς ὅμως ἡ βάσις, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὁ Ἕρβαρτος ἐστήριξε τὸ ψυχολογικόν του οἰκοδόμημα, δὲν ἦτο πολὺ στερεά. Ἡ θεωρία τοῦ Ἑρβάρτου, φαντασθέντος τὰς παραστάσεις ὡς μονάδας κινουμένας καὶ δρώσας καὶ ὑπὲρ τῆς αὐτοσυντηρήσεώς των ἀγωνιζομένας κατ' ἀλλήλων, εἶναι θεωρία ὅλως μεταφυσική, οὐδαμῶς ἀνταποκρινομένη πρὸς τὴν πραγματικότητα τοῦ ψυχικοῦ ἡμῶν βίου. Εἰς τὴν τοιαύτην περὶ τῶν παραστάσεων θεωρίαν, ὡς τῆς πρωταρχικῆς

Digitized by Google

τοῦ ψυχικοῦ ἡμῶν βίου αἰτίας, παρεσύρθη προφανῶς ὁ Ἕρβαρτος τὸ μὲν ἐκ τῆς συνειρμικῆς θεωρίας τῶν Ἄγγλων ψυχολόγων, τὸ δὲ ἐκ τοῦ ἰσχυροῦ μεταφυσικοῦ πνεύματος, ὅπερ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐπεκράτει ἐν τῇ γερμανικῇ φιλοσοφίᾳ. Καὶ ὅμως ὁ σύγχρονος τοῦ Ἑρβάρτου φιλόσοφος Schopenhauer τὴν βούλησιν ἐξῆρεν ἐν τῷ φιλοσοφικῷ αὐτοῦ συστήματι ὡς τὸν σπουδαιότερον διὰ τὸν ἀνθρώπινον βίον παράγοντα. Ὁμοίως καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ Wundt καὶ ἑξῆς νεωτέρα πειραματικὴ ψυχολογία, βουλησιαρχικὴ μᾶλλον οὖσα (Voluntarismus), οὐκ ὀλίγον συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ σεισθῶσι τὰ θεμέλια τῆς νοησιαρχικῆς (Intellectualismus) ψυχολογίας τοῦ Ἑρβάρτου. Ἐν τούτοις ἡ ἱστορία τῆς ψυχολογίας μετ᾽ εὐγνωμοσύνης πάντοτε θὰ ἀναφέρῃ τὸ ὄνομα τοῦ Ἑρβάρτου, ὡς ἐργασθέντος πρὸς ἀνύψωσιν τῆς ψυχολογίας εἰς ἐπιστήμην.

γ') *Πρακτικὴ φιλοσοφία.* Ἡ πρακτικὴ φιλοσοφία κατὰ τὸν Ἕρβαρτον εἶναι ὅλως ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῆς θεωρητικῆς. Ἐνῷ ἡ θεωρητικὴ φιλοσοφία ἐπεξεργάζεται τὰς ἐννοίας πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς ἀληθοῦς τῶν ὄντων οὐσίας, ἡ πρακτικὴ φιλοσοφία ἐξετάζει τὰς ἐννοίας πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς ἀληθοῦς ἀξίας τῶν ὄντων, ἥτις προκαλεῖ τὴν ἐκτίμησιν ἡμῶν, τὴν ἀρέσκειαν ἢ ἀπαρέσκειαν ἡμῶν· ἡ δὲ ἀξία δύναται νὰ ἀναφέρεται ἢ εἰς τὴν μορφὴν τῶν ὄντων, ὅτε τὰ ὄντα ἐμφανίζονται εἰς ἡμᾶς ὡς καλὰ (ὡραῖα) ἢ αἰσχρὰ (ἄσχημα), ἢ εἰς τὸ περιεχόμενον ἀνθρωπίνων βουλήσεων καὶ πράξεων, αἵτινες, ὡς ἀξίαι ἐξεταζόμεναι, ἐμφανίζονται εἰς ἡμᾶς ὡς ἀγαθαὶ ἢ κακαί.

Ἡ πρώτη ἐξέτασις εἶναι ἔργον τῆς αἰσθητικῆς ἢ καλολογίας, ἡ δευτέρα τῆς ἠθικῆς. Τὸ καλὸν εἶναι ἔννοια σχέσεων, ἀναφερομένη εἰς ἀντικείμενα φυσικὰ ἢ τεχνητά, ἅτινα σύνθετα ὄντα παρουσιάζουν ἐν τῇ συνθέσει αὐτῶν ποικιλίαν, ἀλλὰ καὶ ἁρμονίαν τῶν μερῶν αὐτῶν· ἀντικείμενα ἐντελῶς ἁπλᾶ καὶ οὐδεμίαν ἐκφράζοντα σχέσιν δὲν ἀρέσκουν εἰς ἡμᾶς. Καὶ τὸ ἀγαθὸν ὁμοίως εἶναι ἔννοια σχέσεων, καὶ δὴ σχέσεων ἀναφερομένων εἰς βουλήσεις καὶ πράξεις ἀνθρωπίνους. Ὅπως δὲ ἐν τῇ καλολογίᾳ ἀνευρίσκομεν τὰς ἁπλουστάτας καλαισθητικὰς σχέσεις, τὰς ἀπολύτως εἰς ἡμᾶς ἀρεσκούσας, ἵνα ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν κρίνωμεν καὶ ἐκτιμῶμεν τὴν ἀξίαν τῶν συνθετωτέρων καλαισθητικῶν μορφῶν, οὕτω καὶ ἐν τῇ ἠθικῇ πρέπει νὰ ἀνεύρωμεν τὰς ἁπλουστάτας βουλητικὰς σχέσεις, τὰς ἀπολύτως εἰς ἡμᾶς ἀρεσκούσας, ἵνα ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν κρίνωμεν καὶ ἐκτιμῶμεν κατ᾽ ἀξίαν τὰς πολυπλοκωτέρας ἀνθρωπίνους βουλήσεις καὶ πράξεις. Τοιαύτας ἁπλουστάτας βουλητικὰς σχέσεις ἐκφράζουν αἱ ἑξῆς πέντε, κατὰ τὸν Ἕρβαρτον, ἠθικαὶ ἰδέαι, αἵτινες ἐνῷ λαμβάνονται ὡς μέτρον ἐκτιμήσεως τῆς ἠθικῆς ἀξίας τῶν ἀνθρωπίνων βουλήσεων καὶ πράξεων, χρησιμεύουν συγχρόνως καὶ ὡς πρότυπον, πρὸς ὃ πρέπει νὰ προσαρμόζῃ ὁ ἄνθρωπος τὰς βουλήσεις καὶ τὰς πράξεις αὐτοῦ, ἐὰν θέλῃ νὰ ἐκτιμᾶται ὡς ἄνθρωπος ἠθικός. 1) Ἡ ἐσωτερικὴ ἐλευθερία. Κατὰ τὴν ἰδέαν ταύτην ἐν τῷ ἐσωτερικῷ παντὸς ἀνθρώπου πρέπει νὰ ἐπικρατῇ τελεία συμφωνία τῆς βουλήσεως αὐτοῦ πρὸς τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ συνείδησιν· πᾶν ὅ,τι τις γινώσκει ὡς ἀγαθόν, πρέπει καὶ νὰ βούλεται καὶ νὰ πράττῃ αὐτό. Ἡ τοιαύτη συμφωνία τῆς βουλήσεως πρὸς τὴν ἠθικὴν συνείδησιν ἐμφανίζεται ὡς ἐσωτερικὴ ἐλευθερία ἢ αὐτονομία, καλουμένη ἄλλως καὶ εὐσυνειδησία. Τὸν εὐσυνείδητον ἐκτιμῶμεν καὶ ἐπαινοῦμεν ὡς ἄνθρωπον ἠθικόν, τὸν ἀσυνείδητον ψέγομεν ὡς ἀνήθικον. Τὸ περιεχόμενον τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως καθορίζεται ὑπὸ τῶν τεσσάρων ἄλλων ἠθικῶν ἰδεῶν. 2) Ἡ τελειότης. Κατὰ τὴν ἰδέαν ταύτην ἐκτιμᾶται μὲν καὶ ἐπαινεῖται ὁ ἄνθρωπος ὁ ἔχων τελείαν βούλησιν, ἤτοι βούλησιν ἰσχυράν, πολυμερῆ καὶ συγκεντρωμένην ἢ σκόπιμον, καταφρονεῖται δὲ καὶ ψέγεται ὁ ἔχων ἀτελῆ βούλησιν, ἤτοι βούλησιν ἀσθενῆ, μονομερῆ καὶ διεσπασμένην ἢ ἄσκοπον. 3) Ἡ ἀγαθότης ἢ καλὴ θέλησις (Wohwollen). Κατὰ τὴν ἰδέαν ταύτην ἐκτιμῶμεν καὶ ἐπαινοῦμεν τὸν φιλάνθρωπον, τὸν ἄνθρωπον δηλαδὴ ἐκεῖνον, ὅστις ἀγαθὴν ἔχων βούλησιν καὶ τὸ καλὸν πάντοτε τοῦ πλησίον του θέλων, ἄνευ ἰδιοτελείας συντρέχει αὐτὸν εἰς τὰς ἀνάγκας του καὶ ὑποβοηθεῖ αὐτὸν εἰς ἐπιτέλεσιν σκοπῶν ἀγαθῶν. Τοὐναντίον ἀποδοκιμάζομεν καὶ ψέγομεν τὸν ἀφιλάνθρωπον, ἤτοι τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον, ὅστις οὐδεμίαν συμπάθειαν δεικνύει πρὸς τὸν πλησίον του, δὲν ἐνδιαφέρεται διὰ τὸ καλὸν αὐτοῦ, οὐδὲ συντρέχει καὶ βοηθεῖ αὐτὸν εἰς τὰς ἀνάγκας του· πολὺ δὲ περισσότερον ἀποδοκιμάζομεν καὶ ψέγομεν τὸν κακόβουλον καὶ κακεντρεχῆ ἄνθρωπον, τὸν θέλοντα τὸ κακὸν τοῦ πλησίον του. 4) Τὸ δίκαιον. Ἡ ἰδέα αὕτη ἀπαιτεῖ, ὅπως πᾶς ἄνθρωπος σέβεται τὸ δίκαιον, ἤτοι τὰ δικαιώματα τοῦ πλησίον του· ὁ δίκαιος ἐκτιμᾶται καὶ ἐπαινεῖται, ὁ ἄδικος ἀποδοκιμάζεται καὶ ψέγεται. Ἐὰν δὲ ἕνεκα παραβάσεως τοῦ δικαίου γεννηθῇ μεταξὺ δύο ἀνθρώπων ἔρις, ἡ ἔρις αὕτη πρέπει νὰ διαλύεται συμφώνως πρὸς τὸ δίκαιον· τὸν φίλεριν ἄνθρωπον ἀποδοκιμάζομεν καὶ ψέγομεν, τὸν εἰρηνοποιὸν ἐπιδοκιμάζομεν καὶ ἐπαινοῦμεν. 5) Ἡ ἀνταπόδοσις. Κατὰ τὴν ἰδέαν ταύτην πᾶσα πρᾶξις, ἀγαθὴ ἢ κακή, πρέπει νὰ εὑρίσκῃ τὴν ἀνταπόδοσιν αὐτῆς· ἡ ἀνταπόδοσις τῆς ἀγαθῆς πράξεως λέγεται ἀμοιβὴ καὶ αὕτη ἀρέσκει εἰς ἡμᾶς, ἡ δὲ ἀνταπόδοσις τῆς κακῆς πράξεως λέγεται ποινή, ἥτις ἀπαρέσκει εἰς ἡμᾶς· ἡ ἀναντapόδοτος εὐεργεσία (ἀγνωμοσύνη), ὡς καὶ ἡ ἀναντapόδοτος κακοποιία (ἀτιμωρησία) ἀπαρέσκει εἰς ἡμᾶς. Ἡ συμφωνία τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως πρὸς τὰς ἠθικὰς ἰδέας ἀποτελεῖ τὴν ἀρετήν, τὴν ὁποίαν ὁ Ἕρβαρτος ὁρίζει ὡς ἑξῆς: «ἀρετὴ εἶναι ἡ ἔν τινι ἀνθρώπῳ σταθερὰν ὑπόστασιν λαβοῦσα ἰδέα τῆς ἐσωτερικῆς ἐλευθερίας». Καὶ ὥρισεν ὁ Ἕρβαρτος τὴν ἀρετὴν ὡς ἐσωτερικὴν ἐλευθερίαν, διότι τὸ ἠθικὸν περιεχόμενον τῆς ἰδέας τῆς ἐσωτερικῆς ἐλευθερίας καθορίζεται ὑπὸ τῶν τεσσάρων ἄλλων ἠθικῶν ἰδεῶν. Ἡ ἀπαίτησις τῆς ἠθικῆς, ὅπως αἱ βουλήσεις καὶ αἱ πράξεις τοῦ ἀνθρώπου ρυθμίζωνται συμφώνως πρὸς τὰς ἠθικὰς ἰδέας, γεννᾷ τὴν ἔννοιαν τοῦ καθήκοντος. Ἡ μόρφωσις τοῦ ἀνθρώπου συμφώνως πρὸς τὰς ἠθικὰς ἰδέας, ἤτοι ἡ μόρφωσις ἐν τῷ ἀνθρώπῳ χαρακτῆρος ἠθικοῦ, ὀφείλει νὰ εἶναι ὁ ἰδανικὸς σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου. Ὡς πρὸς δὲ τὴν ὕπαρξιν τοῦ Θεοῦ, ὁ Ἕρβαρτος ἐφρόνει ὅτι αὕτη δι᾽ αὐστηρᾶς ἐρεύνης δὲν δύναται νὰ ἀποδειχθῇ· ἡ εἰς τὸ σύμπαν παρατηρουμένη σκοπιμότης καὶ ἁρμονία εἶναι ἀρκοῦν τεκμήριον, ὅπως πιστεύσῃ τις ὅτι ὑπάρχει ὑπέρτατον λογικὸν ὄν, ὅπερ ἔθηκε καὶ τηρεῖ τὴν ἐν τῷ κόσμῳ τάξιν. Εἰς τὸ ὑπέρτατον τοῦτο ὂν συγκεντροῦνται, καὶ δὴ ἐν βαθμῷ ὑψίστῳ, ὅλαι αἱ ἀρεταί, ὅσαι περιλαμβάνονται εἰς τὰς πέντε ἠθικὰς ἰδέας. Ἡ πίστις εἰς ἓν τοιοῦτον ἰδανικὸν ὂν εἶναι μέγιστον στήριγμα τῆς ἠθικότητος. Αἱ ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσαι ἠθικαὶ ἰδέαι κατὰ πρῶτον λόγον ἀναφέρονται εἰς τὰς βουλήσεις καὶ πράξεις ἑνὸς ἑκάστου ἀνθρώπου· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος εἶναι μέλος τῆς κοινωνίας, αἱ ἰδέαι αὗται πρέπει νὰ ἰσχύουν καὶ διὰ τὴν ὅλην κοινωνίαν. Ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν εἰς τὴν κοινωνίαν προκύπτουν πέντε ἄλλαι παράγωγοι ἢ κανονικαὶ ἰδέαι, αἱ ἑξῆς: 1) Τὸ δικαιολογικὸν σύστημα ἐκ τῆς ἠθικῆς ἰδέας τοῦ δικαίου. Ἡ ἰδέα αὕτη ἀπαιτεῖ, ὅπως πᾶσα ἕνεκα παραβάσεως τοῦ δικαίου μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας ἀναφυομένη ἔρις λύεται συμφώνως πρὸς τὴν ὑπ᾽ αὐτῆς τῆς κοινωνίας τεθεῖσαν δικαιολογικὴν νομοθεσίαν. 2) Τὸ ἀνταποδοτικὸν σύστημα ἐκ τῆς ἰδέας τῆς ἀνταποδόσεως. Κατὰ τὴν ἰδίαν ταύτην πᾶσα κοινωνία ὀφείλει νὰ ἀμείβῃ μὲν πᾶν αὐτῆς μέλος διὰ τὰς πρὸς αὐτὴν εὐεργεσίας του, νὰ τιμωρῇ δὲ τὸν ὁπωσδήποτε παραβλάπτοντα αὐτήν. Ἡ ἀγνωμοσύνη τῆς κοινωνίας πρὸς τοὺς εὐεργέτας αὐτῆς καὶ ἡ ἀτιμωρησία τῶν κακοποιῶν ἀποδοκιμάζεται. 3) Τὸ διοικητικὸν σύστημα ἐκ τῆς ἰδέας τῆς καλῆς θελήσεως. Κατὰ τὴν ἰδέαν ταύτην πᾶσα κοινωνία ὀφείλει νὰ φροντίζῃ, ὅπως ἡ διοίκησις, ἤτοι ἡ διαχείρισις τῶν κοινῶν ἀγαθῶν (γαιῶν, λειμώνων, δασῶν, μεταλλείων κλ.) εἶναι τοιαύτη, ὥστε νὰ προάγεται εἰς ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλύτερον βαθμὸν ἡ εὐδαιμονία πάντων τῶν μελῶν αὐτῆς. 4) Τὸ παιδευτικὸν ἢ ἐκπολιτιστικὸν σύστημα ἐκ τῆς ἰδέας τῆς τελειότητος. Ἡ ἰδέα αὕτη ἀπαιτεῖ, ὅπως ἡ κοινωνία φροντίζῃ νὰ προάγῃ ὁλονὲν εἰς ἀνώτερον βαθμὸν τὸν πολιτισμὸν τοῦ λαοῦ διὰ καταλλήλου ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος. 5) Ἡ ἔμψυχος κοινωνία ἐκ τῆς ἰδέας τῆς ἐσωτερικῆς ἐλευθερίας. Ἡ ἰδέα αὕτη, ὅπως καὶ ἡ ἀντίστοιχος εἰς αὐτὴν ἰδέα τῆς ἐσωτερικῆς ἐλευθερίας, περιλαμβάνει ἐν ἑαυτῇ πάσας τὰς ἄλλας κοινωνικὰς ἰδέας. Ἡ κοινωνία, ἥτις λειτουργεῖ συμφώνως πρὸς τὰς ἀνωτέρω ἐκτεθείσας κοινωνικὰς ἰδέας, ἡ κοινωνία δηλαδή, ἥτις διὰ καλοῦ δικαιολογικοῦ συστήματος λύει τὰς μεταξὺ τῶν μελῶν αὐτῆς ἀναφυομένας διαφοράς, διὰ καλοῦ ἀνταποδοτικοῦ συστήματος ἀμείβει τὰ ἀγαθοποιὰ καὶ τιμωρεῖ τὰ κακοποιὰ αὐτῆς στοιχεῖα, διὰ καλοῦ διοικητικοῦ συστήματος προάγει τὴν εὐημερίαν τῶν μελῶν αὐτῆς καὶ διὰ καλοῦ μορφωτικοῦ συστήματος προάγει τὸν λαὸν εἰς ἀνώτερον βαθμὸν πολιτισμοῦ, τοιαύτη κοινωνία ἐμφανίζεται ὡς ἓν ἠθικὸν πρόσωπον, ὡς εἷς ἔμψυχος ὀργανισμός· ἡ οὕτω διωργανωμένη καὶ οὕτω λειτουργοῦσα κοινωνία καλεῖται πολιτεία. Ἡ διοργάνωσις τοιαύτης πολιτείας πρέπει νὰ ἀποτελῇ τὸν ἰδανικὸν σκοπόν, πρὸς ὃν πρέπει νὰ κατατείνουν αἱ ἁπανταχοῦ ἀνθρώπιναι κοινωνίαι.

Ὁ Ἕρβαρτος ὡς παιδαγωγός. Καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς παιδαγωγικῆς ὁ Ἕρβαρτος ἀποτελεῖ σπουδαιότατον σταθμόν. Πρὸ τοῦ Ἑρβάρτου οὐκ ὀλίγοι ἐν ταῖς ἐπιστήμαις διαπρέψαντες ἄνδρες, εἴτε ὡς φιλόσοφοι, εἴτε ποιηταί, οἷοι ὁ Lessing, ὁ Schiller, ὁ Goethe, ὁ Bassedow, ὁ Kant κ. ἄ., δὲν παρέλειπον ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτῶν νὰ πραγματεύωνται καὶ ζητήματα εἰς τὴν ἀγωγὴν τοῦ ἀνθρώπου ἀναφερόμενα· ἀλλὰ πᾶσαι αὗται αἱ ἐργασίαι, καὶ αὐταὶ ἀκόμη αἱ ἐργασίαι τοῦ Πεσταλότση, ὅστις πρὸ τοῦ Ἑρβάρτου εἰδικώτερον ἠσχολήθη περὶ τὴν παιδαγωγικήν, δὲν ἔφερον τὸν χαρακτῆρα συστηματικῆς παιδαγωγικῆς ἐργασίας. Ὁ πρῶτος, ὅστις κατήρτισεν ὁλόκληρον σύστημα παιδαγωγικῆς καὶ ἀνέδειξε τὴν παιδαγωγικήν, ὅπως καὶ τὴν ψυχολογίαν, ὡς ἐπιστήμην, ὑπῆρξεν ὁ Ἕρβαρτος. Οὗτος, θεωρῶν τὴν παιδαγωγικὴν ὡς μέρος τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας, ἐστήριξεν αὐτὴν ἐπὶ δύο βοηθητικῶν ἐπιστημῶν, ἐπὶ τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς ψυχολογίας· ἡ πρώτη ὑποδεικνύει τοὺς σκοπούς, τοὺς ὁποίους ἡ ἀγωγὴ τοῦ ἀνθρώπου πρέπει νὰ ἐπιδιώκῃ, ἡ δευτέρα δεικνύει τὴν ὁδὸν τὴν ὁποίαν ὀφείλει νὰ ἀκολουθῇ ἡ ἀγωγή, καὶ τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ μεταχειρίζεται πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ αὐτῆς. Σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς κατὰ τὸν Ἕρβερτον εἶναι ἡ ἠθικότης, ἤτοι ἡ μόρφωσις τοῦ τροφίμου εἰς ἠθικὴν προσωπικότητα, συνίσταται δέ, κατὰ τὸν Ἕρβαρτον, ἡ ἠθικότης εἰς τὴν ὑποταγὴν τῆς βουλήσεως εἰς τὴν ἰδίαν ἠθικὴν συνείδησιν, συμφώνως πρὸς τὴν ἠθικὴν ἰδέαν τῆς ἐσωτερικῆς ἐλευθερίας. Ἐκ τοῦ σκοποῦ τούτου τῆς ἀγωγῆς συνάγει ὁ Ἕρβαρτος, ὅτι διπλοῦν εἶναι τὸ ἔργον αὐτῆς: 1) προσπάθεια, ὅπως καταστῇ ἡ βούλησις τοῦ τροφίμου τοιαύτη, ὥστε νὰ δύναται νὰ ὑποτάσσεται εἰς τὴν ἰδίαν ἠθικὴν συνείδησιν, καὶ 2) δημιουργία ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ τροφίμου ἰσχυρᾶς ἠθικῆς συνειδήσεως, ἥτις νὰ δύναται νὰ χαλιναγωγῇ καὶ διευθύνῃ τὴν βούλησιν αὐτοῦ. Τὸ πρῶτον ἐπιτυγχάνει ἡ παιδαγωγικὴ διὰ τῆς ἐνεργείας ἐκείνης, ἥτις καλεῖται ἀγωγή, τὸ δεύτερον διὰ τῆς διδασκαλίας.

α') *Ἀγωγή.* Ἡ ἀγωγὴ εἶναι ἐνέργεια τοῦ παιδαγωγοῦ, δι᾽ ἧς οὗτος προσπαθεῖ νὰ ἀσκήσῃ ἐπίδρασιν εἰς τὴν βούλησιν τοῦ τροφίμου ἀπ᾽ εὐθείας, ἄνευ δηλαδὴ τῆς μεσολαβήσεως τρίτου τινὸς (οἷον ἐν τῇ διδασκαλίᾳ εἶναι ἡ ὕλη τῆς διδασκαλίας). Καὶ ἐφ᾽ ὅσον μὲν ἡ ἀγωγὴ προσπαθεῖ (δι᾽ ἀπειλῆς, διὰ ποινῆς κλ.) νὰ χαλιναγωγήσῃ τὴν ἀτίθασον τοῦ παιδὸς βούλησιν καὶ καταστέλλουσα τὰς ἀταξίας του νὰ δημιουργήσῃ ἐν αὐτῷ διὰ τυφλῆς καὶ εὐσυνειδήτου ἕξεως τάξιν καὶ πειθαρχίαν, ἡ ἀγωγὴ ἐμφανίζεται ὡς παιδονομία· ἐφ᾽ ὅσον δὲ ἡ ἀγωγὴ ἐπιδιώκει δι᾽ ἀμέσου εἰς τὴν βούλησιν ἐπιδράσεως (διὰ παραινέσεως, ἐπιδοκιμασίας καὶ ἀποδοκιμασίας, ἠθικῆς ἀμοιβῆς καὶ ποινῆς κλ.) νὰ δημιουργήσῃ ἐν τῷ τροφίμῳ συνειδητὴν ὑποταγὴν τῆς βουλήσεως αὐτοῦ εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ γνώμην καὶ νὰ ἀναπτύξῃ ἐν αὐτῷ τὰς ἀρετὰς τῆς ἀγάπης, τῆς δικαιοσύνης, τῆς φιλαληθείας, τῆς τιμιότητος κλ., ἡ ἀγωγὴ τότε ἐμφανίζεται ὡς κυρίως ἀγωγὴ ἢ ὁδηγία.

β') *Διδασκαλία.* Ἐνῷ ἐν τῇ ἀγωγῇ ἀπ᾽ εὐθείας προσπαθεῖ ὁ παιδαγωγὸς διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐνεργείας νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τὴν βούλησιν τοῦ τροφίμου, ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ἡ ἐπίδρασις αὕτη ἐπιδιώκεται ἐμμέσως, διὰ τῶν ὑπὸ τῆς διδασκαλίας προσφερομένων γνώσεων. Ἡ τοιαύτη ἔμμεσος διὰ τῶν γνώσεων ἐπίδρασις εἰς τὴν βούλησιν εἶναι δυνατή, ἐφ᾽ ὅσον, κατὰ τὴν ψυχολογικὴν τοῦ Ἑρβάρτου διδασκαλίαν, ἡ βούλησις προέρχεται ἐκ τῶν πρὸς ἀλλήλας σχέσεων τῶν παραστάσεων· καταλλήλως λοιπὸν διὰ τῆς διδασκαλίας ρυθμίζοντες τοὺς κύκλους τῶν γνώσεων τοῦ τροφίμου δυνάμεθα νὰ ἐπιδράσωμεν εἰς τὴν βούλησιν αὐτοῦ, ἐξεγείροντες ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ ἐνδιαφέρον, καὶ δὴ ἐνδιαφέρον πολυμερές. Διὰ ταῦτα ὁ Ἕρβαρτος τὴν διδασκαλίαν θεωρεῖ ὡς ἀπαραίτητον μέσον τῆς ἀγωγῆς· διὸ καὶ λέγει: «δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω ἀγωγὴν ἄνευ διδασκαλίας· καὶ ἀντιθέτως οὐδεμίαν διδασκαλίαν ἀναγνωρίζω, ἥτις δὲν παιδαγωγεῖ». Αἱ γνώσεις, αἱ διὰ τῆς διδασκαλίας παρεχόμεναι, ἵνα ἐξυπηρετοῦν τὸν σκοπὸν τῆς ἀγωγῆς, πρέπει καταλλήλως νὰ ἐκλέγωνται κατὰ προδιαγεγραμμένον σχέδιον (πρόγραμμα). Ἡ διδασκαλία ὡρισμένου τμήματος διδακτέας ὕλης (μεθοδικὴ ἑνότης) ἀκολουθεῖ πορείαν ὑπὸ τῆς ψυχολογίας ὑποδεικνυομένην, ἵνα οὕτω γίνεται εὐκόλως ἡ πρόσληψις (apperception) τῆς ἑκάστοτε διδασκομένης ὕλης καὶ συντελῆται τὸ μανθάνειν. Διὰ τοῦτο ἡ διδασκαλία ἑκάστης μεθοδικῆς ἑνότητος ὀφείλει νὰ διατρέχῃ σταθμούς τινας, τὰ πολυθρύλητα τυπικὰ ἢ εἰδολογικὰ στάδια· εἶναι δὲ τὰ στάδια κατὰ τὸν Ἕρβαρτον τὰ ἑξῆς τέσσαρα. 1) *Διασάφησις* (Klarheit). Τὸ στάδιον τοῦτο ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ἑρβάρτου ὑποδιῃρέθη εἰς δύο στάδια, ἅτινα ὑπὸ μὲν τοῦ Ziller ὀνομάζονται ἀνάλυσις καὶ σύνθεσις (Analyse καὶ Synthese), ὑπὸ δὲ τοῦ Rein προπαρασκευὴ καὶ προσφορὰ (Vorbereitung καὶ Darbietung). Κατὰ τὸ στάδιον τοῦτο, μετά τινα ἀνάλυσιν, ἤτοι σχετικὴν πρὸς τὸ διδαχθησόμενον νέον ἐξέτασιν τῆς κεκτημένης πείρας τῶν μαθητῶν καὶ προπαρασκευὴν τῆς συνειδήσεως αὐτῶν πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ νέου, προσφέρεται τὸ νέον καὶ διασαφηνίζεται, ὥστε νὰ κατανοήσουν, ἤτοι προσλάβουν αὐτό. 2) *Σύνδεσις* (Association). Κατὰ τὸ στάδιον τοῦτο τὸ προσφερθὲν ἤδη νέον ἢ συνδέεται αὐτὸ καθ᾽ ἑαυτὸ ἢ συσχετίζεται καὶ συγκρίνεται πρὸς ἄλλα ὅμοια καὶ ἀντίθετα. 3) *Σύστημα* (System, κατὰ τὸν Rein Zusammenfassung=σύλληψις). Μετὰ τὴν ἐν τῷ προηγουμένῳ σταδίῳ γενομένην σύνδεσιν καὶ σύγκρισιν, ἀφαιρουμένων τῶν ἐπουσιωδῶν καὶ διαφόρων γνωρισμάτων καὶ συλλαμβανομένων τῶν κοινῶν καὶ οὐσιωδῶν παράγεται ἀλήθειά τις γενικὴ ἢ νόμος ἢ κανών. 4) *Μέθοδος* (Methode, κατὰ τὸν Rein Auwendung=ἐφαρμογή). Ἐν τῷ σταδίῳ τούτῳ γίνεται ἄσκησις τῶν μαθητῶν πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς κτηθείσης νέας γνώσεως, ἵνα οὕτω τὸ γινώσκειν μεταβληθῇ

Digitized by Google

εἰς τὸ δύνασθαι. Περὶ πασῶν τούτων τῶν ἐνεργειῶν τῆς ἀγωγῆς πραγματεύεται ἡ «Γενικὴ παιδαγωγική» τοῦ Ἑρβάρτου. Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Ἑρβάρτου διήρεσαν τὴν γενικὴν παιδαγωγικήν, κατὰ τὰς ἀνωτέρω διαγραφείσας ἐργασίας τῆς ἀγωγῆς, εἰς παιδαγωγικὴν καὶ διδακτικήν, τὴν δὲ διδακτικὴν ὑποδιῄρεσαν εἰς γενικὴν καὶ εἰδικὴν διδακτικήν. Ἡ παιδονομία καὶ ἡ κυρίως ἀγωγὴ εἶναι κεφάλαια τῆς παιδαγωγικῆς.

Τοιοῦτον ἐν γενικαῖς γραμμαῖς καὶ τὸ παιδαγωγικὸν σύστημα τοῦ Ἑρβάρτου, ὅπερ ὁμολογουμένως ἐμφανίζεται καὶ πλῆρες καὶ ἄρτιον σύστημα, ἐπὶ ἐπιστημονικῶν στηριζόμενον βάσεων. Τὸ παιδαγωγικὸν τοῦτο σύστημα τοῦ Ἑρβάρτου, μετὰ τὸν θάνατον ἰδίᾳ αὐτοῦ, καλῶς μελετηθὲν καὶ ἐν πολλοῖς σημείοις ἀναπτυχθὲν καὶ συμπληρωθὲν ἢ ὑπὸ μαθητῶν αὐτοῦ ἢ ἄλλων ὀπαδῶν αὐτοῦ, ἐκυριάρχησεν ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος οὐ μόνον ἐν Γερμανίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν πλείσταις χώραις τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς. Τὴν μεγάλην ἀκμὴν καὶ ἐξάπλωσιν τῆς ἑρβαρτιανῆς σχολῆς μαρτυροῦσιν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ μεγάλη πληθὺς τῶν ὀπαδῶν αὐτῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἀπέραντος παιδαγωγικὴ φιλολογία ἡ ἀναπτυχθεῖσα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν, ἃς ἔθηκεν ὁ ἱδρυτὴς τῆς ἐπιστημονικῆς παιδαγωγικῆς. Ἐκ τῶν ὀπαδῶν τῆς ἑρβαρτιανῆς σχολῆς ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρωμεν τὰ εἰς τὸν διεθνῆ ἐκπαιδευτικὸν κόσμον λίαν γνωστὰ ὀνόματα τῶν κορυφαίων Γερμανῶν παιδαγωγῶν Drobisch, Ziller, Stoy, Waïtz, Dörpfeld, Salwürk, Kern, Dittes, Rein. Ἀλλ' ἀφ' ὅτου ἡ νεωτέρα ψυχολογία ἔσεισε τὸ κῦρος τῆς ἑρβαρτιανῆς ψυχολογίας, τὴν ἑτέραν βάσιν, ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζεται ἡ παιδαγωγικὴ τοῦ Ἑρβάρτου διδασκαλία, ἔκτοτε τὸ ὅλον παιδαγωγικὸν οἰκοδόμημα ἤρχισε νὰ συγκλονίζεται. Τὰ δὲ πολυθρύλητα στάδια τῆς διδασκαλίας, καθ' ὧν ἀπὸ ἱκανοῦ ἤδη χρόνου ἠκούοντο παράπονα ὡς δεσμευόντων τὴν πρωτοβουλίαν καὶ τῶν διδασκάλων καὶ τῶν μαθητῶν, ἤρχισαν ἤδη νὰ παραγκωνίζωνται· νέαι προσπάθειαι πρὸς εὕρεσιν νέων διδακτικῶν μεθόδων καταβάλλονται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς νέας περὶ τοῦ σχολείου τῆς ἐργασίας (Arbeitsschule) θεωρίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Hartenstein*, Herbarts gesammelte Werke, 12 τόμ., Leipzig 1850—1852. — *T. Lipps*, Zur Herbartischen Ontologie, Bonn 1874.— *T. Ribot*, La Psychologie de Herbart, ἐν «Rev. Philos.» II, 1876.— *Drobisch*, Über die Fortbildung der Philosophie durch Herbart. Leipzig 1876.— *Rein - Pickel - Scheller*, Theorie und Praxis des Volksschulunterrichts nach Herbarts Grundsätzen, 8 τόμ., Dresden 1880—1886. — *F. Foster*, The doctrine of the transcendent use of the principle of causality in Kant, Herbart und Lotze, 1882.— *Ufer*, Vorschule der Pädagogik Herbarts 4η ἔκδ., Dresden 1886.— *Vogel*, Herbart und Pestalotzi, Hannober 1887.— *Ostermann*, Die hauptsächlichsten Irrtümer der Herbartischen Psychologie, Oldenburg 1887.— *Bartholomäi-Salwurk*, Herbarts pädagogische Schriften, 2 τόμ., 1896.— *Strümpell*, Die Pädagogik der Philosophen Kant, Fische, Herbart. Brunswick 1893.— *Τοῦ αὐτοῦ*, Das System der Pädagogik Herbarts, Leipzig 1894. — *J. Adams*, The Herbärtian Psychology ap lied to education. London 1897. —*T. Ziehen*, Das Verhältniss der herbartischen Psychologie zur physiologischen experimentellen Psychologie, Berlin 1900, 2α ἔκδ. 1911.— *Rimsky - Korsakow*, Ἡ ὀντολογία τοῦ Ἑρβάρτου. Ρωσ. Πετρούπολις 1903. — *L. Busse*, Das Natur und Geisteswelt, Λι[illegible]ια 1904 (μνημονευόμενον κυρίως λόγῳ τοῦ ὅτι μετεφράσθη καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπὸ τοῦ *Σ.Ν. Λαγοπάτη* ὑπὸ τον τίτλον: «Αἱ κοσμοθεωρίαι τῶν μεγάλων φιλοσόφων τῶν νεωτέρων χρόνων», Ἀθῆναι 1925).— *O. Flugel*, Der Rationalismus in die Pädagogik Herbarts, 1896.— *Τοῦ αὐτοῦ*, J. F. Herbart, Leipzig 1905.— *H. Walther*, Herbarts Pädagogik, Leipzig 1913.— *Bludde*, Die philosophische Grundlagen der Pädagogik Herbarts im Urteile Natorps, 1913.— *Sallwürck*, Interese und Handeln bei Herbart 2α ἔκδ., 1924.

Α. Π. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΣ

Ἑρβὲ (Hervé). Τρεῖς ἅγιοι ἀναγράφονται ἐν τῷ ρωμαϊκῷ ἁγιολογίῳ φέροντες τοῦτο τὸ ὄνομα: —1) Ὁ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΣΤ' αἰῶνος ἐν Βρετάνῃ τῆς Γαλλίας γεννηθεὶς καὶ ὡς ἐρημίτης περὶ τὸ 575 ἐν Lesneven παρὰ τὴν Βρέστην ἀποθανὼν καὶ ἑορταζόμενος ὡς ἅγιος κατὰ τὴν 17 Ἰουνίου. —2) Ὁ ἐν Touraine (Indre-et-Loire) τῆς Γαλλίας περὶ τὸ 954 γεννηθεὶς καὶ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ βασιλέως Ροβέρτου τοῦ Β' (996—1031) ὑπηρετῶν ἵδρυσε μοναστήριον ἐν Beaumont καὶ ἀνεκαίνισε τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Μαρτίνου, ὅπου ἀποσυρθεὶς ἔζη ὡς ἐρημίτης καὶ ἐκεῖ ἀποθανὼν τῷ 1012 ἑορτάζεται ὡς ἅγιος κατὰ τὴν 16 Ἀπριλίου. —3) Ὁ ἐκ τῆς Ἀγγλίας εἰς Γαλλίαν μεταβὰς κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν εἰσελθὼν εἴς τι μοναστήριον τῆς Vendôme διευθυνόμενον ὑπὸ τοῦ ἁγίου Bernoy, ἔπειτα δὲ ἀποσυρθεὶς εἴς τι ἐρημητήριον παρὰ τὴν Craon καὶ τῷ 1119 ἐν Chalonnes ἀποθανὼν καὶ ἑορταζόμενος ὡς ἅγιος κατὰ τὴν 18 Ἰουλίου. Ε. Γ. Π.

—**Ἑρβὲ** (Hervé), ***Γουσταῦος.*** Γάλλος δημοσιογράφος, καθηγητὴς καὶ δικηγόρος, γεννηθεὶς τῷ 1872 ἐν Βρέστῃ. Κατ' ἀρχὰς ἐπεδόθη μετὰ ζέσεως εἰς τὴν προπαγάνδαν τῶν σοσιαλιστικῶν ἰδεῶν. Ὢν ἄκρως ἀντιμιλιταριστὴς καὶ ἀντιπατριώτης κατεδιώχθη καὶ κατεδικάσθη ἐπανειλημμένως. Κατὰ τὸ 1900, ὁπότε ἦτο καθηγητὴς τῆς ἱστορίας, ἀπελύθη τῆς θέσεώς του λόγῳ τῶν ἀρχῶν του καὶ ἠναγκάσθη νὰ μετέλθῃ τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα, ἐκ τοῦ ὁποίου ὅμως ἀπεκλείσθη, διαγραφεὶς ὑπὸ τοῦ δικηγορικοῦ συλλόγου. Τῷ 1906 ἵδρυσε τὴν ἐφημερίδα «La guerre sociale», ἡ ὁποία ἀπέβη τὸ ὄργανον τῆς ἐν Γαλλίᾳ ἀντιμιλιταριστικῆς κινήσεως. Τὰ ἄρθρα του προὐκάλεσαν πολλὰς διαφωνίας ἐντὸς τῶν κόλπων τοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος, τοῦ ὁποίου ἦτο μέλος καὶ ἐν ᾧ διεδραμάτισε σπουδαιότατον πρόσωπον συνεργαζόμενος μετὰ τοῦ Ζωρές. Ἀπὸ τῆς ἐκρήξεως ὅμως τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ὁ Ἑρβὲ παραδόξως μετέβαλεν ἄρδην τὰς ἀρχάς του γενόμενος ἔνθερμος πατριώτης καὶ ἀπολογητὴς τοῦ πολέμου. Ἀλλάξας τὸν τίτλον τῆς ἐφημερίδος του εἰς «La victoire», ἐπεδόθη εἰς τὴν ἀπολογίαν τῆς περιφήμου θεωρίας τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης καὶ ἀπεχώρησε τοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος. Ὁ Ἑρβὲ κατόπιν διετέλεσεν ἀρχισυντάκτης τοῦ «Petit Parisien» καὶ συνειργάσθη στενῶς μετὰ τοῦ Μιλλεράν. Συγγράμματα αὐτοῦ εἶναι: «Ἱστορία τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Εὐρώπης» (1905), «Τὰ ἐγκλήματά μου» (1912), «Ὁ Μέγας πόλεμος» (1920) κτλ. —Ω.

— **Ἑρβὲ** (Hervé), ***Ἐδουάρδος.*** Γάλλος δημοσιογράφος (1835—1889), ἀγωνισθεὶς μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς δευτέρας αὐτοκρατορίας ὑπὲρ τῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν. Βραδύτερον ἐξέδωκε τὴν μοναρχικὴν ἐφημερίδα «Ἥλιος» καὶ ἠγωνίσθη ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων τῶν Βουρβώνων ἐπὶ τοῦ γαλλικοῦ θρόνου. Τέλος ἐτάχθη μὲ τὸν δευτερότοκον βασιλικὸν κλάδον τῆς Ὀρλεάνης καὶ διετέλεσε σύμβουλος τοῦ κόμιτος τῶν Παρισίων. Τῷ 1886 ἐξελέγη μέλος τῆς Γαλλικῆς ἀκαδημίας.

—**Ἑρβὲ** (Hervé), ***Ριχάρδος.*** Γάλλος φιλέλλην, κατὰ τὸν ἑλληνικὸν Ἀγῶνα προσενεγκὼν μεγάλας ὑπηρεσίας ἐν Παρισίοις. Τῷ 1827 συνηγόρησεν ὑπὲρ τῆς ἐνεργοῦ ἀναμίξεως τῆς πατρίδος του πρὸς ἀποπεράτωσιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ διὰ τὴν ἀποπομπὴν τῶν αἰγυπτιακῶν στρατευμάτων. Ἡ κατόπιν ἐνεργηθεῖσα ἀποστολὴ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων, προφανὲς εἶναι ὅτι κατὰ πολὺ ὀφείλεται εἰς τὴν πολεμικὴν τοῦ Ἑρβέ. Γ. Δ. Κ.

— **Ἑρβὲ *ντὲ Σαὶν - Ντενῦ*** (d'Hervey-de Saint-Denis), ***Μαρία-Ἰωάννης-Λέων***, *μαρκήσιος ντὲ*—. Γάλλος λόγιος (1823—1892), ἀφιερωθεὶς ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν μελέτην τῆς σινικῆς φιλολογίας, καθηγητὴς εἰς τὸ Γαλλικὸν κολλέγιον καὶ συγγραφεὺς πλείστων ἔργων περὶ τοῦ σινικοῦ πολιτισμοῦ, τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν ἐν τῇ Ἄπω Ἀνατολῇ. Ἔκαμεν ἐπίσης ἀξιολόγους μεταφράσεις κινεζικῶν ἔργων.

— **Ἑρβὲ** (Hervé), ***Φλοριμόνδος - Ρονζέ.*** Γάλλος μουσουργὸς (1821—1892), θεωρούμενος ὡς πατὴρ τῆς γαλλικῆς ὀπερέττας. Πρὶν προσεγγίσῃ τὸ ἐλαφρὸν θέατρον, διῆλθε πλεῖστα ἔτη τῆς ζωῆς του ὡς ὀργανοκρούστης εἰς διαφόρους ἐκκλησίας, κατόπιν δέ, τῷ 1851, ὡς διευθυντὴς ὀρχήστρας τοῦ θεάτρου τοῦ Παλα-Ροαγιάλ. Ὡς συνθέτης παρουσιάσθη ἐπισήμως τῷ 1848, μὲ τὸ κωμικὸν ἐντερμέδιο: «Δὸν Κιχώτης καὶ Σάντσο Πάνσα». Τῷ 1854 τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ θεάτρου τῆς λεωφόρου Τάμπλ, τὸ ὁποῖον ἐπωνόμασε «Folies concertantes», ἤρχισε δημιουργῶν, δι' αὐτό, τὸ ἐλαφρὸν καὶ σατιρικὸν λυρικὸν θέατρον, τὸ ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ τὸν δοξάσῃ.

Ἡ σειρὰ τῶν καλυτέρων του ὀπερεττῶν ἀρχίζει μὲ τὸ «Βγαλμένο μάτι» (1867), ἔργον ὅπερ ὑπεδέχθη ἀρκετὰ ἐνθουσιωδῶς ἡ κριτική. Τῷ 1868 ἀνεβίβασε τὸν «Χιλπερῖχον» καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος τὴν «Πρώτην ἡμέραν εὐτυχίας», τὸν «Παῦλον Φορεστιέ», τὸν «Κόσμον ὅπου διασκεδάζουν», τὴν «Περικόλ», τὴν «Γενοβέφαν τῆς Βραβάντης», τὸν «Καντιό», τὴν «Μὶς Μοῦλτον», τὴν «Παναγίαν τῶν Ρόδων» κ. τ. λ. Ἓν ἔτος ἀργότερον (1869) ὁ Ἑρβὲ ἀνεβίβασε τὸν «Μικρὸν Φάουστ», εἰς τὸν ὁποῖον καὶ ἔπαιξεν αὐτοπροσώπως τὸν ρόλον τοῦ Φάουστ. Τὸ εἰς τρεῖς πράξεις καὶ δεκαπέντε εἰκόνας κωμικὸν τοῦτο μελόδραμα, ἐπὶ λιμπρέττου τοῦ Ἕκτορος Κρεμιὲ καὶ Ζαὶμ (Jaime) υἱοῦ, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐκ τῶν καλυτέρων τοῦ συνθέτου. Αἱ ὡραιότεραι ἐκ τῶν ὑπολοίπων ὑπερπεντήκοντα ὀπερεττῶν του εἶναι ὁ «Νέος Ἀλαδῖνος», «Φλὰ-Φλὰ» (1886), «Οἱ Γάμοι τῆς Νινῆς», ἡ «Ρουσσότ», καὶ «Οἱ Μπαγκατέλλες» (1890). Πλεῖσται σελίδες τοῦ «Χιλπερίχου» ὑπενθυμίζουν Βάγνερ, ἐνῷ περίφημον ἐξ ἄλλου παραμένει τὸ ζωηρότατον φινάλε (συνοδεία μαγειρικῶν σκευῶν). Ὁ «Μικρὸς Φάουστ» δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀφ' ἑτέρου ὡς ἐπιτυχεστάτη παρῳδία τοῦ «Φάουστ» τοῦ Γκουνώ· τὸ ἔργον περιέχει ἀπαραμίλλους κωμικὰς σκηνὰς καὶ μουσικὴν τὴν ὁποίαν σπανίως ἐγνώρισε τὸ ἐλαφρὸν θέατρον. Ὁ Ἑρβέ, ἄριστος στιχουργός, γράφων μόνος του τοὺς στίχους τῶν ἔργων του, ἠσχολήθη ἐν παρόδῳ καὶ μὲ τὴν σοβαρὰν τέχνην, δείγματα τῆς ὁποίας μᾶς ἀφῆκε μίαν ἡρωϊκὴν συμφωνίαν ἢ καντάταν: «Ὁ πόλεμος τῶν Ἀσαντίς», ὡς καὶ τὰ μπαλλέττα: «Τὸ ρόδον τοῦ ἔρωτος» (1888), «Ἄρτεμις» (1888), «Κλεοπάτρα» (1889). Γ. Σ.

Ἑρβὲ (ἢ ***Ἐροὺχ*** ἢ ***Ἀρὸ***) *[Γεωγρ.]*. Ὑποδιοίκησις τῆς Τουρκίας ἐν τῷ νομῷ Σιγίρτ, ὑπαγομένῳ τέως εἰς τὴν γενικὴν διοίκησιν Βιτλίς, κειμένη εἰς τὸ ΝΑ. ἄκρον τοῦ νομοῦ. Ἔχει ἐπιφάνειαν 1550 τετρ. χιλιομέτρων καὶ 14.350 κατοίκους (ἀπογραφὴ 1927). Ἄλλοτε εἶχε καὶ ὑπὲρ τοὺς 5.000 Ἀρμενίους, σφαγέντας ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ διαφόρους ἐποχάς. Ἕδρα αὐτῆς εἶναι τὸ χωρίον *Δέχ*, ἔχον 606 κατοίκους (1927). Ἡ περιοχὴ εἶναι ὀρεινὴ καὶ δασώδης, ἔχουσα ἀμπέλους καὶ θερινὰς βοσκάς. Ν. Μ.

Ἑρβέβιος. Φραγκονορμανδός, καλούμενος ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων καὶ *Φραγκόπωλος* ἢ *Φραγκόπουλος*. Ἦτο ἀρχηγὸς μισθοφόρων ὁμοεθνῶν του ἐν τῷ βυζαντινῷ στρατῷ. Εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Βυζαντίου εἰσῆλθε τὸ πρῶτον τῷ 1038, ὅτε συμμετέσχεν εἰς τὴν νικηφόρον ἐκστρατείαν τοῦ στρατηγοῦ Γεωργίου Μανιάκη κατὰ τῶν ἐν Σικελίᾳ Ἀράβων. Μετὰ τὴν ἐκστρατείαν ἐκείνην ἐλθὼν εἰς Βυζάντιον ἀπεστάλη μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀνδρῶν εἰς Μ. Ἀσίαν καὶ λαβὼν πλουσίας γαίας ἐν Δαβαράμῃ τοῦ Πόντου (θέμα Ἀρμενιακῶν), ἐγκατεστάθη ἐκεῖ καὶ ἐπὶ μικρὸν συμμετέσχεν εἰς τὰς κατὰ τῶν Τούρκων ἐπιχειρήσεις, διακριθεὶς διὰ τὴν ἔξοχον ἀνδρείαν του.

Τῷ 1049, ἀνακληθεὶς ἐκεῖθεν, ἀπεστάλη ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Νικηφόρον κατὰ τῶν εἰς Θρᾴκην εἰσβαλόντων Πατσινάκων (ἢ Πετσενέγκων) καὶ εἶτα πάλιν ἐπανῆλθεν εἰς Μ. Ἀσίαν, ἔνθα ἐσυνέχισε τοὺς κατὰ τῶν Τούρκων ἀγῶνάς του. Τῷ 1057 ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ᾐτήσατο παρὰ τοῦ Μιχαὴλ ΣΤ' τοῦ Στρατιωτικοῦ νὰ προχειρισθῇ μάγιστρος, ἀποπεμφθεὶς ὅμως μετὰ περιφρονήσεως ὑπ' αὐτοῦ δυσηρεστήθη καὶ ὑπέβαλε παραίτησιν ἐκ τῆς ὑπηρεσίας, ἵνα ἀπέλθῃ, δῆθεν, εἰς τὴν πατρίδα του, ἀντὶ δὲ τούτου μετέβη εἰς τὰ ἐν Μ. Ἀσίᾳ κτήματά του καὶ παρασύρας 300 ἐκ τῶν ἐκεῖ Φραγκονορμανδῶν μισθοφόρων ηὐτομόλησε πρὸς τοὺς Τούρκους καὶ συμμαχήσας μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ των Σαμοὺχ ἤρξατο πολεμῶν κατὰ τῶν Βυζαντινῶν. Περιελθὼν μετ' οὐ πολὺ εἰς προστριβὰς μετὰ τοῦ Σαμοὺχ ὑπέστη αἰφνιδιαστικὴν ἐκ μέρους αὐτοῦ ἐπίθεσιν, ἀλλὰ μετὰ καρτερὸν ἀγῶνα ἐνίκησε καὶ κατεδίωξεν αὐτὸν μέχρι τοῦ φρουρίου Χλίατ τοῦ κατεχομένου ὑπὸ τοῦ ἐμίρου Ἀμποῦ-Νάσαρ, ὅστις ἐδέχθη τοὺς φυγάδας καὶ συγχρόνως τοὺς καταδιώκοντας αὐτοὺς Φράγκους, ἐπαναλαβὼν τοὺς πρὸς αὐτοὺς ὅρκους φιλίας καὶ πίστεως. Ὁ Ἑρβέβιος ἐδίσταζε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ φρούριον, ἐν τέλει ὅμως, παρασυρθεὶς ὑπὸ τῆς ἐπιμονῆς τῶν ἀνδρῶν του, εἰσῆλθεν εἰς αὐτό, ἀφοῦ προηγουμένως παρήγγειλεν αὐτοῖς νὰ διατελῶσιν ἄγρυπνοι καὶ νὰ μὴ ἀπομακρύνωνται τῶν ὅπλων καὶ τῶν ἵππων των· ἀλλ' οὗτοι παρακούσαντες τὰς διαταγὰς τοῦ ἀρχηγοῦ των ἐγκατέλιπον καὶ ἵππους καὶ ὅπλα καὶ ἐπεδόθησαν εἰς κραιπάλην. Ἐπωφεληθέντες τούτων οἱ Ἀμποῦ-Νάσαρ καὶ Σαμοὺχ ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Φράγκων καὶ κατέσφαξαν αὐτούς, πλὴν ὀλίγων κατορθωσάντων νὰ κρημνισθῶσιν ἀπὸ τῶν τειχῶν καὶ νὰ σωθῶσι διὰ τῆς φυγῆς. Ὁ Ἑρβέβιος συλληφθεὶς ζῶν ἐρρίφθη δέσμιος εἰς τὰς φυλακὰς καὶ μετ' οὐ πολὺ ἀπηλευθερώθη διὰ λύτρων. Ἐπανελθὼν εἰς τὰ κτήματά του συμμετέσχεν εἰς τὴν συνωμοσίαν τῶν Βυζαντινῶν στρατηγῶν κατὰ τοῦ βασιλέως Μιχαήλ, μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ ὁποίου ἠμείφθη διὰ τίτλων καὶ λοιπῶν τιμῶν ὑπὸ τοῦ νέου βασιλέως Ἰσαακίου Κομνηνοῦ (1057—1059). Ἔκτοτε δὲν ἀναφέρεται πλέον εἰς τὰ ἐπακολουθήσαντα γεγονότα.

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ἐρβεκοαλιζαρίνης *χρώματα* *[Βιομ. Χημ.]*. Βάπτουσαι διὰ προστύψεως ὀξυχρωστικαὶ κατάλληλοι διὰ μάλλινα. Σπουδαιότεροι τύποι εἶναι τὸ *κυανοῦν* καὶ τὸ *ἐρυθρόν*. Σ. Γ.

Ἐρβὲντ *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Περσίας (βλ. *Ἐλβέντ*).

Ἐρβὴλ *[Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς Μεσοποταμίας, ἀπέχουσα δώδεκα περίπου ὥρας τῆς Μοσσούλης καὶ ἔχουσα πληθυσμὸν 4000 κατοίκων. Εἶναι τὰ ἀρχαῖα *Ἄρβηλα* (βλ. λ.).

Ἑρβησσὸς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*.— 1) Ἀρχαία πόλις τῆς Σικελίας, κειμένη εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου πρὸς τὰ ΒΑ τοῦ Ἀκράγαντος. Οἱ Ρωμαῖοι κατέλαβον ταύτην κατόπιν πολιορκίας κατὰ τὸ 262 π. Χ. καὶ κατηδάφισαν πρὸς τιμωρίαν τῶν κατοίκων της, οἵτινες εἶχον ἀνοίξει τὰς πύλας τῆς πόλεώς των εἰς τοὺς Καρχηδονίους (*Πολ.* I. 18). — 2) Πόλις τῆς αὐτῆς νήσου κειμένη εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος, οὐχὶ μακρὰν τῶν Συρακουσῶν καὶ τῶν Λεοντίνων. Τῆς πόλεως ταύτης, τῆς ὁποίας εἶναι ἄγνωστος ἡ ἀκριβὴς τοποθεσία, γίνεται πολλάκις μνεία παρὰ Διοδώρῳ καὶ παρὰ Λιβίῳ καὶ κατὰ τοὺς πολέμους τοῦ τυράννου Διονυσίου κατὰ τῶν Σικελῶν καὶ κατὰ τοὺς Καρχηδονικοὺς πολέμους. Τῆς Ἑρβησσοῦ διεσώθησαν καὶ νομίσματά τινα.

Ἐρβίγιος (Ervigio). Βασιλεὺς τῶν Βησιγότθων τῆς Ἱσπανίας, ἀποθανὼν τῷ 687. Εἰς τὸν θρόνον ἀνῆλθε δι' ἀνατροπῆς τοῦ προκατόχου του, ἡ δὲ ἑνδεκάτη σύνοδος τοῦ Τολέδου ἐνομιμοποίησε τὸν σφετερισμὸν τοῦ θρόνου.

Κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Ἐρβιγίου συνῆλθεν ἡ ΙΓ' σύνοδος, ἡ ὁποία καὶ ἠμνήστευσε πολλοὺς ἐκ τῶν ἀντιπάλων τοῦ νέου βασιλέως, διατάξασα καὶ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν δημευθέντων κτημάτων των. Ἐπίσης, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἐρβιγίου, κατεδικάσθη καὶ ἡ αἵρεσις τοῦ Ἀπολλι-

Digitized by Google

ναρίου ὑπὸ τῆς ΙΔ΄ ἐκκλησιαστικῆς συνόδου. Ὁ Ἐρβίγιος υἱοθέτησεν ἕνα ἐκ τῶν ἀνεψιῶν τοῦ ἀνατραπέντος Βάμπα, ὀνόματι Ἐγίζαν, τὸν ὁποῖον ἔκαμεν ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρόν του, θνήσκων δὲ ὑπέδειξεν ὡς διάδοχόν του. Μ. Δ.

Ἑρβιὲ (Hervieu), ***Λεοπόλδος***. Γάλλος δικηγόρος (1831—1900). Ἔγραψε τὸν «Κατάδικον» καὶ τὴν «Ἀνάγκην τοῦ διαζυγίου».

—**Ἑρβιὲ** (Hervieu). ***Παῦλος-Ἐρνέστος***. Γάλλος συγγραφεὺς (1857—1915). Ἐσπούδασε τὰ νομικὰ καὶ ἠκολούθησε τὸ διπλωματικὸν στάδιον, ὅταν τῷ 1880 παρῃτήθη καὶ ἀφιερώθη ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν φιλολογίαν. Μετά τινα σατιρικὰ πεζογραφημένα ἐξέδωκεν ἀπὸ τοῦ 1890 σειρὰν μυθιστορημάτων: τὸ «Φλέρτ», τὴν «Αὐτοπροσωπογραφίαν» κ. ἄ. Διεκρίθη ἰδίως ὡς θεατρικὸς συγγραφεὺς ἀπὸ τοῦ 1895 μὲ τὴν «Τανάλια», τὴν «Λαμπαδοδρομίαν», τὸ «Αἴνιγμα», τὴν «Τερουὰν ντὲ Μερικούρ» καὶ ἄλλα ἔργα, ἐπιβληθέντα κατὰ τὴν ἐποχήν των εἰς τὴν παγκόσμιον σκηνήν. Τὸ ἐν γένει ἔργον του χαρακτηρίζει δύναμις σκέψεως, λιτὴ καὶ σχεδὸν τραχεῖα ἔκφρασις καὶ ὕφος λακωνικὸν καὶ νευρῶδες. Τῷ 1900 ἐξελέγη μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας.

Παῦλος Ἑρβιέ.

ἐρβιλία (ἡ) (Ervilia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐγχυματικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρβιλιιδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα ζῳάρια γλυκέων καὶ ἁλμυρῶν ὑδάτων, διακρινόμενα κυρίως ἐκ τῶν βλεφάρων των, ἅτινα εἶναι διατεταγμένα ἐντὸς διαυλακώσεως, ἥτις ἀναφαίνεται κατὰ μῆκος τῆς κοιλίας των. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς θαλάσσας καὶ τὰ γλυκέα ὕδατα τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

—**ἐρβιλία** (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν ***πεταλοβραγχίων*** τῆς οἰκογενείας τῶν *ματιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰ ζῷα μὲ κόγχην ᾠοειδῆ, τριγωνικήν, παχεῖαν, μὲ περιφέρειαν λείαν. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς θαλάσσας καὶ τὰς Ἀντίλλας νήσους. Δ. Ν. Π.

ἐρβιλιίδαι (οἱ) (Erviliidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐγχυματικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν ***ὑποτρίχων***, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα εἴδη, ὧν γνωστότερον ἡ *ἐρβιλία* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Ἑρβιλλὺ (Hervilly), ***Ἐρνέστος-Μαρί, ντὲ—***. Γάλλος λόγιος (1839—1900). Ἔγραψεν ἀρχικῶς χιουμοριστικὰ καὶ σατιρικὰ ἄρθρα, πλῆθος μυθιστορημάτων, θεατρικὰ ἔργα καὶ λιμπρέττα μελοδραμάτων, ἐξέδωκε δὲ καὶ συλλογὴν ποιημάτων.

— **Ἑρβιλλὺ** (Hervilly), ***Λουδοβῖκος-Κάρολος***, *κόμις ντὲ—*. Γάλλος στρατηγὸς (1756—1795) καταγόμενος ἐξ ἀρχαίου γαλλικοῦ οἴκου. Μετέσχε τοῦ ὑπὲρ τῆς ἀμερικανικῆς ἀνεξαρτησίας πολέμου ἀκολουθήσας τὸν Γάλλον στρατηγὸν Ροσεμπὼ καὶ παρέστη κατὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ York-town. Ἐπανακάμψας εἰς Γαλλίαν διωρίσθη διοικητὴς τοῦ συντάγματος τοῦ Ροὰν-Σουμπὶζ ἀνήκοντος εἰς τὴν φρουρὰν τῆς Βρετάνης καὶ προήχθη εἰς στρατηγόν. Εὑρίσκετο δ᾽ ἐν Νάντῃ ὅτε ἐξερράγη ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις καὶ ἀρχομένου τοῦ 1791 κληθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου ΙΣΤ΄, ὅπως ἀναλάβῃ τὴν διοίκησιν τῆς βασιλικῆς φρουρᾶς, ὑπερησπίσθη τὰ ἀνάκτορα τοῦ Κεραμεικοῦ κατὰ τας λαϊκὰς ἐξεγέρσεις τῆς 20 Ἰουνίου 1792, ὅτε ὁ λαὸς εἰσώρμησεν εἰς αὐτὰ καὶ ἠπείλει τὴν ζωὴν τῶν βασιλέων, καὶ τῆς 10 Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, καθ᾽ ἣν κατελύθη οὐσιαστικῶς ἡ βασιλεία. Ἀφωσιωμένος εἰς τὴν Μαρίαν Ἀντωανέτταν, κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ τὴν σύλληψιν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, παρέμενε δὲ εἰς Γαλλίαν μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ΄ (1793), ὅτε κατέφυγεν εἰς Λονδῖνον. Κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος, ὅτε οἱ βασιλόφρονες παρεσκεύαζον τὴν ἐξέγερσιν τῆς Βανδέας, ὁ κόμις Πυϊζαὶ μετέβη εἰς Ἀγγλίαν καὶ ἐζήτησε τὴν ἀρωγὴν τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ὅπως ὀργανώσῃ μεγάλην στρατιωτικὴν ἀποστολὴν εἰς τὰς ἐπαναστατησάσας ἐπαρχίας τῆς Βρετάνης καὶ τῆς Βανδέας. Ὁ Ἑρβιλλὺ ἀνέλαβε τὴν ὀργάνωσιν συντάγματος (εἰς ὃ ἔδωκε τὸ ὄνομα τοῦ Λουδοβίκου βασιλέως) ἐκ μεταναστῶν Γάλλων καὶ ἀνεδέχθη τὴν διεύθυνσιν τῆς πρώτης ταξιαρχίας, ἥτις θ᾽ ἀπεβιβάζετο εἰς τὰς παρωκεανίους ἀκτὰς τῆς Γαλλίας. Τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης τῆς Βρετάνης καὶ τῆς Βανδέας ἐπρόκειτο νὰ ἡγηθῇ ὁ κόμις ντ᾽ Ἀρτουᾶ, ἀδελφὸς τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ΄, ὁ κατόπιν βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Κάρολος Ι΄, ὅστις ἐνεφανίσθη μετὰ τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου εἰς Κυμπερόν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη ν᾽ ἀποβιβασθῇ, καὶ οἱ Ἄγγλοι παραλαβόντες αὐτὸν ἀπέπλευσαν ἐκ τῶν γαλλικῶν ἀκτῶν, οὕτω δὲ παρέμειναν ἀρχηγοὶ τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Βανδέας καὶ τῆς Βρετάνης οἱ στρατηγοὶ Στοφλὲ καὶ Σαρέτ. Ὁ Ἑρβιλλὺ ἐν τούτοις ἠδυνήθη ν᾽ ἀποβιβασθῇ εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Καρνὰκ καὶ παρέμεινεν εἰς τὴν χερσόνησον τοῦ Κυμπερόν. Τὴν ἀρχηγίαν τοῦ δημοκρατικοῦ στρατοῦ εἶχεν ἀναλάβει ἤδη ὁ νέος στρατηγὸς Ὅς. Οὗτος ἐφήρμοσε τὸ περίφημον σχέδιον τοῦ ἀφοπλισμοῦ τῶν ἐπαρχιῶν, ἀπέσπασε τὸν λαὸν ἀπὸ τοὺς βασιλικοὺς καὶ κατεδίωκεν ἀπηνῶς τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ἐπαναστάσεως. Τὸν Ἑρβιλλὺ περιέκλεισεν εἰς τὴν χερσόνησον Κυμπερόν, εἰς μάτην δὲ οὗτος ἐμάχετο ἀνδρείως· οἱ στρατιῶταί του ἄλλοι μὲν ἔπιπτον, ἄλλοι δὲ ηὐτομόλουν. Ἠναγκάσθη οὕτω νὰ ἐπιβιβασθῇ ἀγγλικοῦ σκάφους τὴν ἡμέραν καθ᾽ ἣν τὸ ὑπὸ τὸν Σομπραΐγ δεύτερον σῶμα ἀπεβιβάζετο εἰς τὸ γαλλικὸν ἔδαφος. Μεταφερθεὶς εἰς Λονδῖνον ἀπέθανε μετ᾽ ὀλίγον περίλυπος ἐκ τῆς θλίψεως τῆς ἀποτυχίας του. Θ. Β.

Ἔρβιν (Irvin) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, ἐν Σκωτίᾳ, ἐν τῇ κομιτείᾳ τοῦ Ἄϋρ, παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Ἔρβιν, εἰς ἀπόστασιν 50 χλμ. ΝΔ τῆς Γλασκώβης. Ἔχει ἐνδιαφέροντα ἐρείπια τοῦ ἀρχαίου πύργου τοῦ Ντουντόναλντ, ἐργοστάσια χημικῶν προϊόντων, βυρσοδεψεῖα καὶ ναυπηγεῖα. Κάτοικοι 12.000. —Μ.

Ἔρβινγκ (Irving), ***Ἐδουάρδος***. Ἱεροκῆρυξ καὶ Σκῶτος θεολόγος (1792 — 1834). Ἐδείκνυεν ἰδιαιτέραν κλίσιν εἰς τὰ μαθηματικὰ καὶ τὸν ἀθλητισμόν. Τῷ 1810 ἐξελέγη διδάσκαλος νεοσυστάτου τινὸς Ἀκαδημίας ἐν Haddington, ὅπου καὶ ἐγένετο κηδεμὼν τῆς Ἰωάννας Γουέλς, τῆς μετέπειτα γενομένης συζύγου τοῦ Θωμᾶ Καρλάϊλ, τῷ δὲ 1812 ἐν Kirkealdy, ἔνθα καὶ συνεδέθη μετὰ τοῦ Θωμᾶ Καρλάϊλ διὰ φιλίας μέχρι θανάτου διατηρηθείσης. Τῷ 1820 ἐγένετο ἱερεὺς τῆς Σκωτικῆς πρεσβυτεριανῆς ἐκκλησίας ἐν Λονδίνῳ, ὅπου τὰ κηρύγματά του προσείλκυσαν πλῆθος ἀκροατῶν. Ἡ δημοσίευσις τοῦ τόμου «Sermons, lectures and occasional discourses» (1828), προὐκάλεσε κατ᾽ αὐτοῦ ἐπικρίσεις τῶν ἀνωτέρων του. Τῷ 1830 θαυμασταί τινες τῶν κηρυγμάτων αὐτοῦ, ὑπὸ τὸ κράτος παραφόρου θρησκευτικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ἐπεδόθησαν ἔν τινι τῶν ἑνώσεων αὐτῶν εἰς εἶδός τι ῥαψῳδίας ἐν ἀνάρθροις ἤχοις, ἣν ἐκάλουν «τὸ ἐν ἀγνώστοις γλώσσαις κήρυγμα». Τοῦτο ὁ Irving ἐξήγησεν ὡς δείγματα τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Τῷ 1832, ἀναγκασθεὶς νὰ ἀπόσχῃ τῶν ἱερατικῶν αὐτοῦ καθηκόντων, ἵδρυσεν ἐλευθέραν τινὰ συνέλευσιν ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν τῆς «καθολικῆς ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας». Τὸ τυπικὸν ταύτης ἀποτελεῖται ἐξ ἐρανισμάτων ἐκ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐκ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ῥώμης καὶ ἐκ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας. Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Ἔρβινγκ ἔχουσι χιλιαστικὰς δοξασίας καὶ θεωροῦσι προσεχῆ τὴν δευτέραν τοῦ Κυρίου ἐπὶ τῆς γῆς παρουσίαν. Ἡ ὀργάνωσις αὐτῶν ἔχει 12 ἀποστόλους χειροτονοῦντας τοὺς ἱερεῖς, προφήτας, ἐπισκόπους ἢ ἀγγέλους, τοὺς εὐαγγελιστὰς κλπ. Ὁ Ἔρβινγκ ἔγραψε: «For the oracles of God, Four Orations» (1823), «For judgment to come» (1823) καὶ ἄλλα. Τὰ ἅπαντα αὐτοῦ ἐξεδόθησαν ἐν 5 τόμοις ὑπὸ τοῦ Gavin Carlyle. Ν. Κ. ΚΑΨΗΣ

— **Ἔρβινγκ** (Irving), ***Ἐρρῖκος-Μπρόντριμπ***. Ἄγγλος ἠθοποιὸς (1870—1919). Υἱὸς τοῦ κατωτέρω. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Ὀξφόρδην, ἀλλὰ ταχέως ἠσπάσθη τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πατρός του, δημιουργήσας πολλοὺς ἐπιτυχεῖς ῥόλους καὶ γενόμενος, μετὰ τοῦ Τζώρτζ Ἀλεξάντερ, συνδιευθυντὴς τοῦ θεάτρου τοῦ «Ἁγίου Ἰακώβου», τοῦ Λονδίνου. Μ. Δ. Β.

— **Ἔρβινγκ** (Irving), ***Ἰωάννης-Ἐρρῖκος***. Ἄγγλος ἠθοποιὸς (1838—1905). Κατ᾽ ἀρχὰς ἐχρημάτισεν ὑπάλληλος εἰς ἐμπορικὴν ἑταιρείαν καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὴν σκηνὴν τὸ πρῶτον εἰς ἡλικίαν 18 ἐτῶν, τῷ 1856, εἰς τὸ ἐπαρχιακὸν θέατρον τοῦ Σόντερλαντ. Μετὰ δεκαετεῖς περιπλανήσεις ἀνὰ τὰς ἐπαρχίας, κατώρθωσε νὰ παίξῃ ἐπιτυχῶς τὸν ῥόλον τοῦ πρωταγωνιστοῦ εἰς τὸ ἔργον τοῦ Ντίον-Μπάουτσικωλ «Χέντεντ-Ντάουν» εἰς τὸ Μάντσεστερ (1866), καὶ νὰ προσκληθῇ, συνεπείᾳ τούτου, εἰς τὸ Λονδῖνον, ὅπου ἡδραίωσε τὴν φήμην του διὰ νέων ἐπιτυχιῶν καὶ ἤρχισε, διὰ τοῦ «Ἄμλετ», τὴν σειρὰν τῶν παραστάσεων τῶν ἔργων τοῦ Σαίξπηρ, ἅτινα κατέταξαν αὐτὸν μεταξὺ τῶν μεγαλυτέρων Ἄγγλων ἠθοποιῶν. Τῷ 1878 ἐγένετο διευθυντὴς τοῦ «Θεάτρου τοῦ Λυκείου» τοῦ Λονδίνου. Οἱ κυριώτεροι ῥόλοι, εἰς τοὺς ὁποίους διεκρίθη, εἶναι πλὴν τῶν σαιξπηρείων, ὁ τοῦ Ναπολέοντος εἰς τὴν «Κυρίαν δὲν μὲ μέλει» τοῦ Σαρδοῦ, τοῦ Ῥοβεσπιέρρου εἰς τὸ ἐπίτηδες δι᾽ αὐτὸν γραφὲν ὁμώνυμον ἔργον τοῦ ἰδίου, καὶ ὁ Μπέκερ τοῦ Τέννυσον. Ὁ Ἔρβινγκ διεκρίθη ἐπίσης καὶ ὡς κονφερανσιέ, ἔπαιξε δὲ ἐπιτυχῶς καὶ ἐν Ἀμερικῇ. Πλὴν τῶν πολλῶν λόγων καὶ διαλέξεών του, ἀφῆκε καὶ ἓν ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ δρᾶμα» (1893). Τῷ 1895 εἶχε τιμηθῇ ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου βασιλέως διὰ τοῦ τίτλου τοῦ «σέρ». Ἐν Ἀγγλίᾳ εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα «Σὲρ Ἔνρυ». Τὸ Ἔρβινγκ εἶναι ψευδώνυμον. Τὸ πατρικόν του ὄνομα ἦτο *Μπρόντριμπ*.

— **Ἔρβινγκ** (Irving), ***Οὐάσιγκτον***. Ἀμερικανὸς συγγραφεὺς (1783—1859). Εἰς ἡλικίαν δέκα ἐννέα ἐτῶν ἔγραψε τὸ πρῶτον φιλολογικόν του ἔργον, τὰς «Ἐπιστολάς», δημοσιευθείσας κατ᾽ ἀρχὰς εἰς τὴν ἐφημερίδα τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ του «Πρωϊνὰ Χρονικὰ» ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Ἰωνάθαν Ὄλνστυλ*. Τῷ 1807 ἐξέδωκε τὸ περιοδικὸν «Σαλμαγκοῦντι» καὶ τῷ 1809 τὸ πρῶτον βιβλίον του, ὅπερ κατέστησεν αὐτὸν γνωστότατον ὡς συγγραφέα, «Ἱστορία τῆς Νέας Ὑόρκης», ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Ντίτριχ Νικερμπόκερ*, ἐν τῷ ὁποίῳ περιέγραψε μὲ πολὺ χιοῦμορ τὰ ἤθη ἐν τῶν Νέᾳ Ὑόρκῃ ἐγκατεστημένων Ὁλλανδῶν. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1812 ἐναντίον τῆς Ἀγγλίας ὑπηρέτησεν ὡς γραμματεὺς τοῦ στρατιωτικοῦ διοικητοῦ τῆς Νέας Ὑόρκης, ἀπὸ δὲ τοῦ 1915 μέχρι τοῦ 1822 μετέβη εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου παρέμεινε φιλοξενούμενος παρὰ τῷ Ἄγγλῳ συγγραφεῖ Οὐῶλτερ Σκὼτ καὶ καταγινόμενος εἰς τὴν φιλολογίαν. Τῷ 1818 ἐξέδωκε τὸ «Βιβλίον σχεδιαγραφημάτων» (Sketch book), ὅπερ κατέταξεν αὐτὸν μεταξὺ τῶν μεγαλυτέρων Ἀμερικανῶν χιουμοριστῶν. Ἀπὸ τοῦ 1841 μέχρι τοῦ 1846 διετέλεσε πρεσβευτὴς τῶν Ἡν. Πολιτειῶν ἐν Μαδρίτῃ. Ἡ λεπτότης καὶ ἡ χάρις τοῦ ὕφους του κατέστησαν αὐτὸν δημοφιλέστατον συγγραφέα. Μεταξὺ τῶν ἔργων του κυριώτερα εἶναι: «Διηγήσεις ταξιδιώτου» (1824), «Ἱστορία τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ταξιδίου τοῦ Χριστοφόρου Κολόμβου» (1828—1830), «Ἡ κατάκτησις τῆς Γρενάδας» (1829), «Ὁ Μωάμεθ καὶ οἱ διάδοχοί του» (1849—1850), «Ἡ ζωὴ τοῦ Οὐάσιγκτον» (1855—1859). Τὰ ἔργα του ἐξεδόθησαν εἰς 40 τόμους (1897—1903).

Οὐάσιγκτον Ἔρβινγκ.

Ἔρβινγκτον (Irvington) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἡν. Πολιτειῶν, ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Νέας Ὑερσέης καὶ τῇ κομιτείᾳ τοῦ Ἔσσεξ. Εἶναι πόλις βιομηχανική, ἔχουσα ἐργοστάσια αὐτοκινήτων, χυτήρια καὶ μηχανουργεῖα Ἐκτίσθη τῷ 1666 καὶ μέχρι τοῦ 1852 ἐκαλεῖτο *Κάμπτοουν*. Κάτ. 25.480. —Μ.

ἐρβινικαὶ ***γαῖαι*** *[Χημ.]*. Ὁμὰς τῶν σπανίων *γαιῶν* (βλ. λ.), ἤτοι ὀξειδίων σπανίων μετάλλων. Ὑπὸ τοῦ Mosander εἶχεν ἀπομονωθῇ οὐσία τις ἐκ τῶν ὀρυκτῶν τῶν σπανίων γαιῶν, εἰς ἣν εἶχε δοθῇ τὸ ὄνομα «τερβινικὴ γῆ», χαρακτηριζομένη ἐκ τοῦ σχηματισμοῦ κεχρωσμένων ἑνώσεων. Βραδύτερον ἄλλοι ἐρευνηταὶ ἀπέδειξαν ὅτι δὲν ἐπρόκειτο περὶ ἑνιαίας οὐσίας, ἀλλὰ περὶ μείγματος πλειοτέρων ὀξειδίων, τὰ ὁποῖα ὠνόμασαν *ἐρβινικὰς γαίας*. Ἐκ τούτων ἀπεμονώθη κατ᾽ ἀρχὰς ὑπὸ τοῦ Sovet καὶ σχεδὸν ταυτοχρόνως ὑπὸ τοῦ Cleve τὸ στοιχεῖον ὅλμιον. Εἶτα τῷ 1886 ὁ Lecoq du Boisbaudrau ἀπεμόνωσε τὸ δυσπρόσιτον, ὁ Cleve τὸ θούλιον. Εἰς τὸ ἀπομένον ῥοδόχρουν ὀξείδιον μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν τριῶν ὡς ἄνω στοιχείων ἐδόθη τὸ ὄνομα *ἔρβιον* (βλ. λ.), ἐθεωρεῖτο δὲ κατ᾽ ἀρχὰς καὶ αὐτὸ ἔτι ὡς σύνθετον καὶ ἀνεμένετο νὰ ἀπομονωθῶσιν ἐξ αὐτοῦ καὶ ἄλλα στοιχεῖα, ἀλλ᾽ ὡς ἀπέδειξαν οἱ G καὶ E. Urbain, διὰ τῆς κλασματικῆς κρυσταλλώσεως τῶν ἁλάτων του δὲν ἐπήρχετο μεταβολὴ εἰς τὸ φάσμα ἀπορροφήσεως. Σ. Χ.

ἔρβιον (τὸ) *[Χημ.]*. Στοιχεῖον (Er) ἀτομικοῦ βάρους 166, ἀπομονωθὲν ἐκ τοῦ μείγματος τῶν *ἐρβινικῶν* γαιῶν (βλ. λ.) ὑπὸ τοῦ Cleve. Σχηματίζει ὀξείδιον ῥοδόχρουν, ἐπίσης δὲ καὶ ἅλατα ἀσθενῶς ῥοδόχροα, στερεὰ καὶ ἐν τοῖς διαλύμασί των. Αἱ κυριώτεραι ἑνώσεις του εἶναι:

Ὀξείδιον ἐρβίου Er_2O_3. Κόνις ῥοδόχρους διατηροῦσα τὸ χρῶμά της καὶ μετὰ ἰσχυρὰν ἔτι πύρωσιν, εἰδικοῦ βάρους 8,64.

Θειικὸν ἔρβιον $Er_2(SO_4)_3\ 8H_2O$. Ἀποβάλλεται εἰς ῥοδοχρόους μονοκλινεῖς κρυστάλλους διὰ βραδείας ἐξατμίσεως τοῦ διαλύματός του εἰς θερμοκρασίαν 20—25°. Σχηματίζει διπλᾶ ἅλατα μετὰ θειικοῦ καλίου καὶ μετὰ θειικοῦ ἀμμωνίου, εὐδιάλυτα ἐν ψυχρῷ ὕδατι.

Νιτρικὸν ἔρβιον $Er(NO_3)_3 . 5H_2O$. Ἀποτελεῖ μεγάλους ἐρυθροὺς κρυστάλλους σταθεροὺς εἰς τὸν ἀέρα.

Μυρμηκικὸν ἔρβιον $Er(CHO_2)_3$. Ἀποβάλλεται δι᾽ ἐξατμίσεως τοῦ διαλύματος τοῦ ὀξειδίου εἰς μυρμηκικὸν ὀξὺ ὡς ἐρυθρὰ κόνις καὶ κρυσταλλοῦται ἐξ ὑδατικῶν διαλυμάτων μετὰ δύο μορίων ὕδατος.

Ὀξαλικὸν ἔρβιον $Er_2(C_2O_4)_3 . 9H_2O$. Καταβυθίζεται ἐξ ὀξίνου θερμοῦ διαλύματος ὡς ἐρυθρὰ μικροσκοπικὴ κόνις. Τὸ ἔρβιον παρέχει χαρακτηριστικὸν φάσμα ἀπορροφήσεως. Σ. Χ.

Ἕρβιτα ἢ ***Ἑρβίτη*** (λατ. Herbita) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μεσόγειος πόλις τῆς Σικελίας ἀναφερομένη παρὰ Πτολεμαίῳ (Γ΄ 4, 6—7) ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν σικελικῶν πόλεων μεταξὺ Ἀγουρίου καὶ Σεργεντίου. Ταύτης ἀναφέρεται «δυναστεύων» καὶ «ἐπιστάτης» περὶ τὸ 447/446 π. Χ. Ἀρχωνίδης τις, βοηθήσας τοὺς Συρακοσίους κατὰ τὸν πρὸς Ἀκραγαντίνους πόλεμον καὶ συνάψας συνθήκην εἰρήνης Ἑρβιταίων καὶ Διονυσίου τυράννου τῶν Συρακουσῶν. Μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ πολέμου τούτου ὁ Ἀρ-

Digitized by Google

χωνίδης ἄγων μισθοφόρους καὶ «σύμμικτον ὄχλον» ἔκτισεν ἀποικίαν παρὰ τὴν θέσιν Ἄλαισα 8 στάδια ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ἥτις ἀργότερον ἀπέστη τῆς Ἑρβιταίων συγγενείας, ὑπερτερήσασα τῆς μητροπόλεως (*Διοδ. Σικ.* ΙΒ' 8, ΙΔ' 16). Κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχὴν ἡ Ἕρβιτα ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος ὡς civitas decumana ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Ρωμαίων, ὁ δὲ κατὰ τοῦ Οὐέρρεντος (Verres) λόγος τοῦ Κικέρωνος ἀφορμὴν ἔχει τὴν ὑπὸ τούτου λεηλασίαν τῆς Ἑρβίτης. Ἡ Ἕρβιτα ἀναφέρεται ἔν τινι χριστιανικῇ ἐπιγραφῇ τῆς Νικωσίας, τοῦτο δὲ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τοὺς ἀρχαιολόγους νὰ ὁρίσουν τὴν θέσιν αὐτῆς παρὰ τὰ Β. τοῦ νῦν Casalini ἐρείπια ἢ Δ. τοῦ Sperlinga. [Πρβλ. Freeman-Lupus. Geschichte Siciliens, Α' 126 κ.ἑ.]

Π. Ν. Π.

«Ἔργα». Δεκαπενθήμερον εἰκονογραφημένον ἑλληνικὸν περιοδικὸν τῆς βιομηχανίας, τῆς συγκοινωνίας καὶ τῶν τεχνικῶν ἔργων, διευθυνόμενον ὑπὸ τοῦ Κλ. Φιλαρέτου. Ἐκδίδεται ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τοῦ 1925 ὑπὸ τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας «Ἔργα». Ἐβραβεύθη ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ εἶναι ὄργανον δημοσιεύσεων τοῦ Τεχνικοῦ ἐπιμελητηρίου τῆς Ἑλλάδος.

ΑΝ. Δ.

«Ἔργα *καὶ* ***Ἡμέραι»*** *[Ἱστορ. Λογοτ.].* Ποίημα τοῦ *Ἡσιόδου* (βλ. λ.).

Ἐργαδεῖς *['Αρχ.]*· βλ. *Ἀργαδεῖς*.

ἐργάζομαι, ἀόρ. *εἰργάσθην*· ἀσχολοῦμαι εἰς τὸ ἔργον μου, διεξάγω ἐργασίαν σωματικὴν ἢ πνευματικήν, κατανίνομαι, κοιν. *δουλεύω*: «ἐργάζομαι πολύ, — ὀλίγον», «ἐργάζεται νύχτα-μέρα, εἶναι φιλόπονος», «δὲν ἐργάζεται διόλου, εἶναι ὀκνηρός»· || ἀσκῶ τὸ ἐπάγγελμά μου: «ἐργάζομαι εἰς ἐργοστάσιον, — εἰς τὰ καπνά, — εἰς τὴν τράπεζαν, — εἰς τὸ ὑπουργεῖον, — εἰς τὰς Ἀθήνας, — εἰς τὰς Πάτρας», «ποῦ ἐργάζεσαι;» κτλ.»· || ἐνεργῶ, καταβάλλω φροντίδας, κοπιάζω: «εἰργάσθη πολὺ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν θέσιν»· || «ἐργάζομαί τι» ἐξεργάζομαι, ἐπιμελοῦμαι τῶν λεπτομερειῶν, καὶ συνεκδοχικῶς κατασκευάζω: «δὲ μοῦ τὸ εἰργάσθη καλὰ τὸ φόρεμα, — τὰ παπούτσια», «θὰ τὸ ἐργασθῶ ἀκόμη»· || καθόλου, ἔχω ἐργασίαν, ἀντίθ. *ἀργῶ*: «ἔπαυσε νὰ ἐργάζεται ἕνεκα γήρατος», «αὐτὸς ὁ γιατρὸς —, ὁ δικηγόρος ἐργάζεται καλά»· || ἐπὶ ὡρολογίου, μηχανῶν κττ., λειτουργῶ, εἶμαι ἐν ἐνεργείᾳ, λέγεται ὡς ἑλληνικώτερον τοῦ *δουλεύω*: «ἐσταμάτησε τὸ ὡρολόγι, δὲν ἐργάζεται», «ἐργάζονται ὅλα τὰ ἐργοστάσια».

ἐργαλειακός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἐργαλεῖον, ὁ τοῦ ἐργαλείου: «ἐργαλειακὸν σφάλμα».

— **ἐργαλειακὸν *ὕψος ἀστέρος*** */Ναυτ./.* Τὸ διὰ τοῦ ἐξάντος μετρούμενον ὕψος ἀστέρος τινὸς πρὶν νὰ ἐπενεχθῇ εἰς αὐτὸ οἱαδήποτε διόρθωσις. Παρίσταται διὰ τοῦ συμβόλου Ηρ*. Ἀλλὰ καὶ ἡ γωνία ἣν ὑποτείνει ἀντικείμενόν τι προβάλλον ὕψος γραμμικόν, ἀδιόρθωτος ἀπὸ τοῦ *ἐργαλειακοῦ σφάλματος τοῦ ἐξάντος*.

Α. ΚΡΚ.

— **ἐργαλειακὸν *σφάλμα ἐξάντος*** */Ναυτ./*· βλ. *ἐξάς*.

ἐργαλειοθήκη (ἡ)· ἡ θήκη τῶν ἐργαλείων, κιβωτίδιον ἐντὸς τοῦ ὁποίου τοποθετοῦνται ἐργαλεῖά τινα, οἷον τοῦ ἰατροῦ, τὰ ὁποῖα ἐνίοτε εἶναι ἠναγκασμένος νὰ μεταφέρῃ· || ἡ θήκη τοῦ στρατιώτου ἡ περιέχουσα τὰ ἀναγκαῖα ἐργαλεῖα πρὸς λύσιν καὶ συναρμολόγησιν τοῦ ὅπλου του.

—*[Στρατ.]* Καλεῖται *ἐργαλειοθήκη* πᾶσα θήκη, ξύλινος, σκύτινος ἢ μεταλλική, ἐν ᾗ τοποθετοῦνται σχετικὰ ἐργαλεῖα, εἴτε τιθεμένη ἐντὸς ὀχημάτων, ἰδίως τοῦ πεδινοῦ πυροβολικοῦ ἢ τῆς σκευῆς μηχανικοῦ, εἴτε ἀναρτωμένη ἀπὸ σάγματός τινος ἡμιόνου· τοιαῦται δ' εἶναι πολλαί, ὡς π. χ. ἠλεκτροτεχνίτου, πεταλωτοῦ, ὁπλοδιορθωτοῦ, ἰατροῦ, κτηνιάτρου κτλ.

Ν. Θ. Κ.

ἐργαλεῖον (τό)· τὸ ὄργανον τὸ ὁποῖον μεταχειριζόμεθα πρὸς διεξαγωγὴν τῆς ἐργασίας μας, ἄλλως σύνεργον: «τὰ ἐργαλεῖα τοῦ ξυλουργοῦ,—τοῦ κτίστου,—τοῦ σιδηρουργοῦ», «χειρουργικὰ ἐργαλεῖα» «ἐργαλεῖα μηχανικοῦ», «δὲν ἔχει τὰ ἀναγκαῖα ἐργαλεῖα,—τὰ κατάλληλα ἐργαλεῖα».

—*[Ἐγκυκλ.]* Τὰ *ἐργαλεῖα* εἶναι ἀντικείμενα χρησιμοποιούμενα πρὸς ἐπεξεργασίαν διαφόρων σωμάτων. Διὰ τῶν ἐργαλείων μετεβιβάζεται ἡ καταβαλλομένη ἀνθρωπίνη ἐνέργεια (ἐργασία) εἰς τὸ ὑπὸ ἐπεξεργασίαν ἀντικείμενον. Τὰ ἐργαλεῖα διαιροῦνται συνήθως εἰς *ἁπλᾶ*, ἅτινα μεταχειριζόμεθα ἀπ' εὐθείας διὰ τῆς χειρός, καὶ εἰς *σύνθετα*, ἅτινα μεταχειριζόμεθα μέσῳ ἄλλων ἀντικειμένων. Ἡ ἐξέλιξις τῶν ἐργαλείων ἔπαιξε μέγα ρόλον εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ γενικῶς εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ μετάβασις ἀπὸ τῶν λιθίνων ἐργαλείων, ἅτινα ἐχαρακτήρισαν ὁλόκληρον ἐποχὴν (λιθίνη ἐποχή), εἰς τὰ ὀρειχάλκινα κατ' ἀρχὰς (ὀρειχαλκίνη ἐποχή), καὶ εἰς τὰ σιδηρᾶ ἀργότερον, ὑπῆρξεν ὑψίστης σημασίας διὰ τὴν πρόοδον τῆς ἀνθρωπότητος. Κατὰ τὰς τελευταίας δύο δεκαετηρίδας ἡ τελειοποίησις τῶν ἐργαλείων (ἰδίως ἐν τῇ Βορείῳ Ἀμερικῇ, σύστημα Taylor) συνεδέθη πρὸς τὴν ἐντατικωτέραν ἐκμετάλλευσιν τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας. Σημαντικώτατος βιομηχανικὸς κλάδος, ἡ λεγομένη μικρὰ βιομηχανία, ἀσχολεῖται μὲ τὴν παραγωγὴν ἐργαλείων.

Δ. Γ. ΤΣ.

— */Ποιν. Δίκ./* Κατὰ τὸν ἀριθμὸν 2 τοῦ ἄρθρου 363 τοῦ Ποινικοῦ νόμου τιμωροῦνται ὡς ἔνοχοι λῃστείας ὅσοι ἐπὶ σκοπῷ κλοπῆς, ἐκτὸς τῶν ἐργαλείων τὰ ὁποῖα φέρουσι μεθ' ἑαυτῶν πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτῆς, εἶναι προσέτι ἐφωδιασμένοι ἰδίως καὶ μὲ ὅπλα καὶ τὰ μετεχειρίσθησαν τῷ ὄντι εἰς ἐκφόβησιν ἢ κάκωσιν ἀνθρώπων, εἴτε χάριν ἐκτελέσεως τῆς κλοπῆς ἢ πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν ἀφαιρεθέντων πραγμάτων. Κατὰ τὸν ἀριθμὸν 3 τοῦ αὐτοῦ ἄρθρου τιμωροῦνται ἐπίσης ὡς ἔνοχοι λῃστείας, ὅσοι, χωρὶς νὰ εἶναι πρότερον ἐφωδιασμένοι ἰδίως μὲ ὅπλα, μετεχειρίσθησαν ὅσα τοιαῦτα συνέλαβον, ἢ τὰ ὁποῖα ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς κλοπῆς ἐργαλεῖα τὰ στρέφουσιν εἰς ὅπλα κατὰ τὸν εἰς τὸν ἀριθμὸν 2 ὡρισμένον τρόπον, διὰ νὰ φέρωσιν εἰς πέρας τὴν μελετηθεῖσαν κλοπήν. Κατὰ τὸν ἀριθμὸν 5 τοῦ ἄρθρου 374 ἡ κλοπὴ τιμωρεῖται μὲ εἱρκτήν, ἐὰν ὁ κλέπτης ἐκτὸς τῶν ὅσα φέρει μεθ' ἑαυτοῦ ἐργαλείων πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς κλοπῆς εἶναι ἰδίως καὶ μὲ ὅπλα ἐφωδιασμένος. Κατὰ τὸν ἀριθμὸν 2 τοῦ ἄρθρου 375 ἡ κλοπὴ τιμωρεῖται μὲ πρόσκαιρα δεσμά, ἐὰν ὁ κλέπτης, χωρὶς νὰ εἶναι πρότερον ἐφωδιασμένος ἰδίως μὲ ὅπλα, μετεχειρίσθη πρὸς ἐκφόβισιν ἢ κάκωσιν τῶν θελόντων νὰ ἐμποδίσωσι τὴν ἐκκόμισιν τῶν κλαπέντων ὅσα ὅπλα συνέλαβον ἐπὶ τῆς πράξεως ἢ ὅσα ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ ἐργαλεῖα πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς κλοπῆς. Κατὰ τὸ ἄρθρον 384 Ποινικοῦ νόμου ὑπὸ τὴν ἔκφρασιν «πλαστὰ κλειδία» νοοῦνται ἀγκυρίδες, ἀντικλεῖδες καὶ ἄλλα ἐργαλεῖα, δι' ὧν δύνανται νὰ ἀνοιχθῶσι κλεῖθρα.

Χ.Ν.Τ.

— **ἐργαλείων *κιβώτιον*** *[Τεχν.].* Κιβώτιον περιέχον τὰ μᾶλλον ἀπαραίτητα ἐργαλεῖα ὡρισμένης κατηγορίας, τὰ ὁποῖα χρησιμεύουν διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τεχνικῶν ἐργασιῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μακρὰν ἀπὸ τὸν συνήθη τόπον ἐργασίας τοῦ ἐργαζομένου. Τοιαῦτα κυτία ὑπάρχουν διὰ τοὺς λευκοσιδηρουργούς, μηχανουργούς, ἠλεκτροτεχνίτας κτλ., ὁμοίως δὲ καὶ διὰ σχεδιαστάς. Τὸ τελευταῖον τοῦτο περιέχει ἐκτὸς πλήρους σειρᾶς διαβητῶν καὶ τὰ προχειρότερα ἐργαλεῖα σχεδιάσεως.

—Ρ.

ἐργαλειὸς (ὁ)· δημοτ. *ἀργαλειός* (βλ. λ.).

ἐργαλειοστάσιον (τὸ) καὶ ***ἐργαλειοστάτης*** (ὁ)· ἡ θέσις τῶν ἐργαλείων, ὁ χῶρος ἢ τὸ κατασκεύασμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου τοποθετοῦνται τὰ ἐργαλεῖα μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐργασίας.

ἐργαλειοφόρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φέρων τὰ ἐργαλεῖα, ὁ δι' οὗ μεταφέρονται τὰ ἐργαλεῖα τμήματος στρατοῦ: «ἐργαλειοφόρος ἵππος,—ἅμαξα».

—*[Στρατ.]* Καλεῖται *ἐργαλειοφόρος* (*κατὰ παράλειψιν τῆς λέξεως ὄχημα ἢ ἡμίονος*), τὸ ὄχημα ἢ ὁ ἡμίονος ὁ μεταφέρων ἐργαλεῖα. Εὐρεῖα χρῆσις τοῦ ὅρου γίνεται εἰς τὸ μηχανικὸν καὶ τὸ ὀρειβατικὸν πυροβολικόν. *Ἐργαλειοφόρος* καλεῖται προσέτι ἡ μικρὰ μεταλλικὴ θήκη, ἡ φερομένη ἀτομικῶς ὑφ' ἑκάστου ἀνδρός, ἐντὸς τῆς ὁποίας τίθενται τὰ πρόχειρα ἐργαλεῖα διὰ τὴν κάθαρσιν καὶ λίπανσιν τοῦ ὅπλου.

Ν. Θ. Κ.

Ἐργαμένης. Βασιλεὺς τῶν Ναπάτων. Φαίνεται ὅτι κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Πτολεμαίου Β' Φιλαδέλφου εἰς Αἰθιοπίαν (νῦν Νουβίαν), γενομένην διαρκούσης τῆς διετοῦς συμβασιλείας του μετὰ τοῦ πατρός του Σωτῆρος, ἤχθη ὁ Ἐργαμένης ὅμηρος εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου ἐξεπαιδεύθη ἑλληνικῶς. Γενόμενος βασιλεὺς συνήνωσε τὰ δύο βασίλεια Ναπάτων καὶ Μερόης καὶ εἰσήγαγε μετὰ ζήλου θερμοῦ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ ἤθη εἰς τὴν Νουβίαν, διαμείνας θαυμαστὴς καὶ φίλος τῶν Ἀλεξανδρέων. Στενὰς ἰδίως σχέσεις διετήρησε μετὰ Πτολεμαίου Δ' τοῦ Φιλοπάτορος (225—205 π. Χ.), ὅτε ἦτο πλέον καὶ ἡλικιωμένος. Δι' αὐτὸ ψυχία τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ εἰσέδυσαν πρὸ τὸν Ἄνω Νεῖλον μέχρι τοῦ Βάχρ ἐλ Γκάλας, ἐνῷ ταυτοχρόνως διὰ τῶν ἐμπορικῶν σταθμῶν τῆς Ἐρυθρᾶς εἰσέδυεν ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς εἰς τὴν Ἀβησσυνίαν. Ὁ Ἐργαμένης εἶχε καταστῇ πολὺ ἐλευθερόφρων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, διὸ οἱ ἱερεῖς τῶν Ναπάτων δυσαρεστηθέντες διὰ τὰς ἐλεγκτικὰς ταύτας τάσεις τοῦ Ἐργαμένους καὶ ἐκμεταλλευόμενοι τὴν ἐπιρροὴν ἣν ἤσκουν ἀπὸ τῆς ΚΒ' δυναστείας ἐπὶ τῶν βασιλέων, διέταξαν αὐτὸν ν' αὐτοκτονήσῃ. Ἀλλ' ὁ Ἐργαμένης μετέβη εἰς τὸν ναὸν μετὰ στρατιωτῶν καὶ κατέσφαξε τοὺς ἱερεῖς. Εἰς τὴν Ψελκίδα (σημ. Δακκέ) σῴζεται ἐπιγραφή του ἱερογλυφικὴ εἰς τὸν ὑπ' αὐτοῦ κτισθέντα ναὸν τοῦ Θὼθ καὶ περατωθέντα κοινῇ δαπάνῃ μετὰ τοῦ Φιλοπάτορος. Τῷ 1896 ἀνεκαλύφθη ἄλλος ναὸς ἐν Φίλαις τοῦ Ἄρ-χὲς-Νοφὲρ κτισθεὶς ἐν συνεργασίᾳ τῶν δύο τούτων βασιλέων. Δὲν εἶναι ὅμως ἀκριβῆ τὰ ὑπὸ τοῦ Διοδώρου λεγόμενα ὅτι πρὸ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Φιλαδέλφου οὐδεὶς Ἕλλην εἰσέδυσεν εἰς Νουβίαν, διότι αἱ ἐν Ἰψαμπούλ ἐπιγραφαὶ μαρτυροῦν ὅτι ἀπὸ τοῦ Ψαμμιτίχου Β' Ἕλληνες ἐγνώρισαν τὴν χώραν.

Ἐργάνη. Ὡς θεὰ τῆς γυναικείας ἐργασίας ἐμφανίζεται ἡ Ἀθηνᾶ ἤδη ἐν τοῖς Ὁμηρικοῖς ἔπεσιν, ἔνθα λέγεται ὑπ' αὐτῆς, ὅτι τὸν ἴδιον ἑαυτῆς πέπλον καὶ τὴν ἐσθῆτα τῆς Ἥρας ὕφανε καὶ ἔνθα ἡ γυναικεία τεχνικὴ ἐργασία τοῦ ὑφαίνειν καὶ κλώθειν ἐπαναλαμβάνονται διὰ τῆς ὀνομασίας: «ἔργα Ἀθηναίης». Ἐντεῦθεν τὸ γνωστότατον ὄνομα αὐτῆς *Ἐργάνη Ἀθηνᾶ* ἐν Ἀθήναις, ἐν Σάμῳ, ἐν Θεσπιαῖς, ἐν Ἤλιδι, ἐν Σπάρτῃ, ἐν Μεγαλοπόλει.

ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἐργάνη *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐν Θρᾴκῃ κοινότητος Ξυλαγανῆς τῆς ἐπαρχίας Κομοτινῆς τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. (1928) 577. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο *Γιαδερμλῆ*.

Ἐργάνι *[Γεωγρ.].* Ἐπίσημος τουρκικὴ ὀνομασία τῆς πόλεως τῶν Ἀργάνων, ἕδρας τῆς ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως τοῦ σημερινοῦ νομοῦ Διαρβεκὶρ (Ντιαρμπεκίρ), καλουμένη καὶ *Ἄργανα*. Ἔχει (1927) 2995 κατοίκους, ἐνῷ εἰς προηγουμένας στατιστικὰς ἐφέρετο μὲ 7000 περίπου, ἐξ ὧν 2500 Ἀρμένιοι σφαγέντες κατὰ διαφόρους ἐποχάς, ὑπὲρ τοὺς 1000 Ἕλληνες ὀρθόδοξοι προσφυγόντες εἰς Ἑλλάδα τῷ 1923 συνεπείᾳ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν καὶ 1000 Κοῦρδοι, οἱ δὲ λοιποὶ 1500 περίπου Τοῦρκοι, οἵτινες καὶ θὰ εἶναι οἱ μόνοι ὑπολειφθέντες, διότι οἱ Κοῦρδοι ἐξετοπίσθησαν μετὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1927 εἰς ἄλλα μέρη τῆς Τουρκίας.

Ἡ *πόλις Ἐργάνι* κεῖται ὑπὸ 37° 38' Α. μήκους (Παρισίων) καὶ 38° 17' Β. πλάτους, εἰς ἀπόστασιν 5 χιλιομέτρων Ν. τῆς Β. ὄχθης τοῦ Τίγρητος καὶ 55 χμ. ΒΔ. τῆς πόλεως Διαρβεκίρης, ἐπὶ τῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ Σαμψοῦντος - Μοσούλης, 18 χμ. ΝΔ τῶν χαλκωρυχείων. Ἐκτὸς τῆς πόλεως Ἐργάνι ὑπάρχει καὶ τὸ χωρίον Ἐργάνι-μααδέν, κείμενον εἰς ἀπόστασιν 18 χμ. ΒΔ. τῆς πόλεως ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Τίγρητος, τοῦ ὁποίου τὰ ὕδατα χρησιμοποιοῦνται πρὸς παραγωγὴν τῆς διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν ἀναγκαιούσης κινητηρίου δυνάμεως. Τὸ χωρίον ἔχει σήμερον περὶ τοὺς 1000 κατοίκους, ἐνῷ ἄλλοτε εἶχεν ὑπὲρ τοὺς 3000, ὧν 1000 Ἀρμένιοι ἐξοντωθέντες, 500 περίπου Ἑβραῖοι, 750 Ἕλληνες προσφυγόντες εἰς Ἑλλάδα καὶ 1000 Κοῦρδοι. Ὅλοι οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου εἶναι ἐργάται τῶν μεταλλείων.

Ἡ ὅλη *ὑποδιοίκησις Ἐργάνι* ἔχει ἐπιφάνειαν 1595 τετρ. χμ. καὶ 18707 κατοίκους (1927), ἐνῷ ἄλλοτε ἐφέρετο μὲ 46500 κατοίκους, ἐξ ὧν 36000 Μουσουλμᾶνοι (23.222 Κοῦρδοι καὶ Τορκμηνοί) 10.200 Ἀρμένιοι, 1500 Ἕλληνες ὀρθόδοξοι, 2000 Χριστιανοὶ τοῦ ἰακωβιτικοῦ δόγματος καὶ 500 περίπου Ἑβραῖοι. Ἐντὸς τῆς πόλεως εὑρίσκονται τὰ ἐρείπια ἀρχαίου φρουρίου καὶ παλαιῶν δεξαμενῶν· ἔξω δὲ ταύτης μέγα σπήλαιον ἐντὸς βράχου διαρρεόμενον ὑπὸ ὑποχθονίου ρυακίου.

Τὰ κυριώτερα τῶν διασήμων μεταλλείων τῶν Ἀργάνων εἶναι δύο χαλκωρυχεῖα, τὸ ἓν ἐντὸς τῆς ὑποδιοικήσεως Ἐργάνι καὶ τὸ ἄλλο ἐντὸς τῆς ὑποδιοικήσεως Παλοῦ, πρὸς δὲ ἓν μεταλλεῖον γαληνίτου ἐντὸς τῆς ὑποδιοικήσεως Παλοῦ. Τὸ κυριώτερον χαλκωρυχεῖον τῶν Ἀργάνων ἀνεκαλύφθη τῷ 1096 μ. Χ., ἄγνωστον ὅμως πότε ἤρχισεν ἡ ἐκμετάλλευσις. Αἱ φλέβες τοῦ μεταλλεύματος ἐκτείνονται ὑπὸ ἔκτασιν 12000 τετραγωνικῶν μέτρων, ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶναι ἐκτισμένον τὸ ἀνωτέρω ἀναφερόμενον χωρίον τῶν μεταλλωρύχων. Τὸ ἀκαθάριστον μετάλλευμα ἀποτελεῖται ἐκ χαλκοπυρίτου καὶ σιδηροπυρίτου, ἡ εἰς χαλκὸν δὲ περιεκτικότης του εἶναι 30 % αὐξανομένη μετὰ τοῦ βάθους.

Ἡ ἐκμετάλλευσις εἶναι ἀκόμη στοιχειώδης. Τὸ μετάλλευμα μετὰ τὴν πρώτην τῆξιν ἀποστέλλεται εἰς Τοκάτην, εἰς ἀπόστασιν 390 χμ., ὅπου ὑφίσταται νέαν τῆξιν καὶ ἀνακάθαρσιν καὶ ἀποστέλλεται εἰς τοὺς λιμένας τῆς ἐξαγωγῆς, κατὰ προτίμησιν σήμερον εἰς Σιβάς, καὶ ἐκεῖθεν διὰ τοῦ σιδηροδρόμου εἰς Σαμψοῦντα, ἐνῷ ἄλλοτε κατεβιβάζετο καὶ εἰς Ἀλεξανδρέτταν.

Ν. Μ.

ἐργασία (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐργάζεσθαι*, σωματικὴ ἢ πνευματικὴ ἐνέργεια πρὸς παραγωγὴν ἔργου, κοιν. *δουλειά*: «ἐργασία πρὸς καλλιέργειαν τοῦ ἀγροῦ,—πρὸς κατασκευὴν ἐνδυμάτων, ὑποδημάτων κττ.», «χρειάζεται πολλὴ ἐργασία», «ἐργασία ἐλαφρά,—κοπιαστική», «ἐπιστημονική—, ἐμπορική—, τραπεζιτικὴ ἐργασία», «ἐργασίαι τῆς Βουλῆς, —τῆς Γερουσίας», «διεκόπησαν—, ἐπανελήφθησαν αἱ ἐργασίαι»· || ἡ **εἰδικὴ** ἐργασία, εἰς τὴν ὁποίαν ἀσχολεῖταί τις, τὸ ἐπάγγελμα: «τί ἐργασίαν κάμνετε;—ξυλουργός», «ἐπικερδὴς ἐργασία»· || ἡ διεξαγωγή, ἡ ἐκτέλεσις τῆς ἐργασίας: «καλή—, κακὴ ἐργασία», «ἐργασία εὐσυνείδητος καὶ προσεκτική», «δὲν μοῦ ἀρέσκει ἡ ἐργασία του»· || ἀμοιβὴ δι' ἐργασίαν: «τί θὰ μοῦ πάρῃς ἐργασία;», «ἐπλήρωσα ἐργασία χίλιες δραχμές», «ἐργασία μόνον στοιχίζει χίλιες δραχμές, χωρὶς τὰ ὑλικά»· || τμῆμα ἐκτελουμένου ἔργου διδόμενον ἐργολαβικῶς: «ἐπῆρε μίαν ἐργασίαν εἰς τὴν κατασκευαζομένην ὁδόν», «ἔχω εἰς τὴν ἐργασίαν μου εἴκοσι ἐργάτας»· || ὑπόθεσις, κοιν. *δουλειά*: «εἶχα μίαν ἐργασίαν εἰς τὸν Πειραιᾶ».

—[ΕΓΚΥΚΛ.] Ἐν τῇ οἰκονομικῇ ἐπιστήμῃ ὡς ἐργασία θεωρεῖται ἡ **προσπάθεια** τοῦ ἀνθρώπου

Digitized by Google

ἡ ἀποβλέπουσα εἰς παραγωγικὸν σκοπόν. Ἡ ἐργασία εἶναι εἷς τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς (γῆ, ἐργασία, κεφάλαιον) καὶ δὴ ὁ σπουδαιότερος, ὅστις χρησιμοποιεῖ τοὺς δύο ἄλλους. Ἡ ἐργασία συντελεῖ εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν ἀγαθῶν. Εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν ἐξόρυξιν ἢ μεταμόρφωσιν καὶ ἐν γένει χρησιμοποίησιν τῶν πρώτων ὑλῶν. Μόνον διὰ τῆς ἐργασίας καθίστανται χρησιμοποιήσιμα τὰ ὑπὸ τῆς φύσεως παρεχόμενα ἡμῖν ἀγαθά. Ἡ ἐργασία ἀποτελεῖ πηγὴν πλούτου. Ὡς πρὸς τὴν παραγωγικότητα ὅμως τῆς ἐργασίας ἀνεπτύχθησαν ποικίλαι ἀντιλήψεις παρὰ τῶν διαφόρων οἰκονομικῶν σχολῶν. Οὕτως οἱ φυσιοκράται ἐθεώρουν μόνον τὴν γεωργικὴν ἐργασίαν ὡς παραγωγικήν. Ἤδη ὅμως ὁ κύκλος τῶν παραγωγικῶν ἐργασιῶν ηὐρύνθη ἀπεριορίστως, περιλαμβάνων πλέον ἅπαντα τὰ ἐπαγγέλματα.

Χαρακτηριστικὸν στοιχεῖον τῆς παραγωγικῆς ἐργασίας εἶναι ὁ μόχθος. Κάθε παραγωγικὴ ἐργασία συνεπάγεται κόπον. Ἀπὸ ἀπόψεως τῆς παραγωγῆς ἡ ἐργασία διακρίνεται: α) εἰς ἁπλῆν ἐργασίαν, β) εἰς ἐργασίαν ἐφευρέσεως καὶ γ) εἰς ἐργασίαν ὀργανώσεως καὶ διευθύνσεως. Χρήσιμος ἐπίσης εἶναι ἡ διάκρισις μεταξὺ ὑποκειμενικῆς καὶ ἀντικειμενικῆς ἐργασίας. Καὶ ὑποκειμενικῶς μὲν νοεῖται ἡ ἀνθρωπίνη πρᾶξις, ἡ ἐνέργεια, ἀντικειμενικῶς δὲ τὸ συνεπείᾳ τῆς πράξεως ταύτης παραχθὲν ἀποτέλεσμα, τὸ ἔργον. Ἡ ἐργασία συνίσταται εἰς μυϊκὴν ἐνέργειαν ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς ταυτόχρονον συνδρομὴν τῆς διανοίας καὶ τῆς θελήσεως. Ἡ συμβολὴ ὅμως τοῦ σωματικοῦ καὶ διανοητικοῦ στοιχείου δὲν εἶναι πάντοτε ἡ αὐτὴ εἰς τὰς διαφόρους ἐργασίας. Ἀλλοῦ ὑπερέχει τὸ μηχανικὸν στοιχεῖον καὶ ἀλλοῦ τὸ πνευματικόν. Ἕνεκα τούτου ἡ ἐργασία διακρίνεται εἰς: α) σωματικήν. Τοιαύτη ἐργασία εἶναι ἡ καθαρῶς χειρωνακτικὴ ἢ μηχανικὴ ἀπασχόλησις, ἡ τυπικὴ ἐπανάληψις ἐντελῶς ὁμοίας ἐνεργείας· β) διανοητικήν. Ὅταν ἀπαιτῆται ἡ χρῆσις τῶν πνευματικῶν ἱκανοτήτων τοῦ ἀνθρώπου. Κύριος σκοπὸς τῆς ἐργασίας εἶναι ἡ ἐξασφάλισις τῶν μέσων τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ θέσῃ εἰς κίνησιν τὰς σωματικὰς ἢ διανοητικάς του δυνάμεις, νὰ καταβάλῃ ἐνεργείας, δηλαδὴ νὰ ἐργασθῇ, διὰ νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς ζωῆς του. Ἡ ἐργασία εἶναι ἔμφυτος καὶ ἀναπόφευκτος διὰ τὸν ἄνθρωπον. Θεωρεῖται ὡς εἷς τῶν ἐπιτακτικῶν νόμων τῆς φύσεως καὶ ἀποτελεῖ ἓν τῶν ὑψηλῶν καθηκόντων τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, διότι ἐξ αὐτῆς ἐξαρτᾶται ὄχι μόνον ἡ πρόοδος ἀλλὰ καὶ ἡ διατήρησις τοῦ ἀνθρωπίνου εἴδους. Ἡ ἐργασία ἀποτελεῖ παγκόσμιον φαινόμενον ἐν τῇ κοινωνίᾳ, τὸ ὁποῖον παρατηρεῖται εἰς ἁπάσας τὰς ἐποχὰς καὶ εἰς ἁπάσας τὰς χώρας. Ἐκ τῆς κοινωνικῆς συνθέσεως ὅλοι οἱ πολῖται εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ συνεισφέρουν τὰς προσπαθείας των πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς κοινῆς εὐδαιμονίας. Ἡ ἐργασία κέκτηται σπουδαιότατον κοινωνικὸν ῥόλον. Φέρει τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἐπικοινωνίαν, προκαλεῖ τὴν ἀμοιβαίαν ἀνταλλαγὴν ὑπηρεσιῶν καὶ τοὺς συνενώνει εἰς τὴν ἐπιτέλεσιν ἑνὸς κοινοῦ σκοποῦ. Ἡ ἐργασία ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν διαφόρων οἰκονομολόγων ὡς μέτρον τῆς *ἀξίας*. Ὑπεστήριξαν οὗτοι ὅτι ἡ ἀξία τῶν διαφόρων οἰκονομικῶν ἀγαθῶν προσδιορίζεται ἀπὸ τὴν ἐργασίαν, ἡ ὁποία κατηναλώθη διὰ νὰ κατασκευασθοῦν. Ἡ θεωρία ὅμως αὕτη δὲν εἶναι ἀπολύτως ὀρθή, καθόσον διὰ τὸν προσδιορισμὸν τῆς ἀξίας σπουδαῖον ἐπίσης ῥόλον παίζουν καὶ ἕτερα στοιχεῖα.

Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα διακρίνομεν τὴν ἐργασίαν ὑπὸ δύο ἐντελῶς διαφόρους μορφάς. Τὴν δουλείαν ἀφ' ἑνὸς καὶ τὴν ἐργασίαν τῶν ἐλευθέρων τεχνιτῶν ἀφ' ἑτέρου. Αἱ καθαρῶς χειρωνακτικαὶ καὶ ὑπηρετικαὶ ἐργασίαι διεξήγοντο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὑπὸ τῶν δούλων, καθόσον ἐθεωροῦντο ἀπασχολήσεις μὴ ἐπιτρεπόμεναι εἰς ἐλευθέρους ἀνθρώπους. Παραλλήλως ὅμως ὡρισμέναι ἐργασίαι ἐξετελοῦντο ἀπὸ τεχνίτας, οἵτινες συχνάκις ἐκληρονόμουν τὸ ἐπάγγελμά των ἀπὸ τοὺς προγόνους των καὶ τὸ μετεβίβαζον εἰς τοὺς ἀπογόνους αὐτῶν. Τὸ σύστημα τοῦτο τῶν «συλλόγων τῶν τεχνιτῶν» τῆς Ρώμης διεδόθη καὶ ἐπέζησε κατὰ τὴν μεσαιωνικὴν ἐποχὴν καὶ μεταγενεστέρως ὑπὸ τὴν μορφὴν τῶν ἀδελφοτήτων καὶ τῶν συντεχνιῶν. Τόσον ἡ δουλεία ὅσον καὶ αἱ συντεχνίαι ἐξέλιπον ἤδη. Οἱ ὅροι ἐργασίας ἀπὸ δύο περίπου αἰώνων ἔχουν καθ' ὁλοκληρίαν μεταβληθῆ. Ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἐξέλιξις τῶν πολιτικῶν ἀντιλήψεων καὶ ἡ διάδοσις τῶν ἰδεῶν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ καὶ τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης μετέβαλον οὐσιωδῶς τοὺς ἀνθρώπους ὡς πρὸς τὴν ἐκδήλωσιν τῶν σχέσεων, τὰς ὁποίας ἐδημιούργησαν μεταξὺ αὐτῶν τὰ οἰκονομικὰ φαινόμενα. Ἀφ' ἑτέρου σπουδαιότατα οἰκονομικὰ γεγονότα ἀνέτρεψαν τοὺς ὅρους τῆς παραγωγῆς. Ἡ ἐμφάνισις τῶν μηχανῶν, ἡ συγκέντρωσις τῆς βιομηχανίας εἰς τὸ ἐργοστάσιον, ὑπῆρξαν οἱ κύριοι παράγοντες τῆς τοιαύτης μετατροπῆς, ἥτις κατέληξε σήμερον εἰς τὴν εἰδικοποίησιν τῆς ἐργασίας καὶ εἰς ἕνα καταπληκτικὸν καταμερισμὸν τῶν ἔργων. Οὕτως ἡ παραγωγικὴ δύναμις τῆς ἐργασίας ηὐξήθη σημαντικῶς διὰ τοῦ καταμερισμοῦ τῆς ἐργασίας, ἐπολλαπλασιάσθη δὲ ἀπεριορίστως διὰ τῆς χρήσεως τῶν μηχανῶν. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὀργάνωσιν ἐργασίας, ὁ ἐμπειρισμὸς ἤρχισε νὰ ὑποχωρῇ πρὸ τῆς ἐπιστήμης, ἥτις πλέον ἀποβλέπει εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ὀργάνωσιν τῆς ἐργασίας πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς βελτιώσεως καὶ ἐπαυξήσεως τῆς ἀποδοτικότητος. Σήμερον ἡ ἐργασία ἐξυψωθεῖσα ἀπέκτησε σπουδαιοτάτην σημασίαν, θεωρουμένη πλέον ὡς οὐσιῶδες στοιχεῖον τῆς κοινωνικῆς ὀργανώσεως καὶ τῆς κοινῆς εὐημερίας. Τὸ κράτος, τοῦ ὁποίου ὡς ἀποστολὴ τίθεται ἡ ἐπιδίωξις τῆς κοινῆς εὐδαιμονίας, ἐμερίμνησεν ἰδιαιτέρως ὑπὲρ τῆς ἐργασίας πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὴν εὔρυθμον κοινωνικὴν ὀργάνωσιν. Οὕτως ἡ ἐργασία γεννᾷ σήμερον σειρὰν ὁλόκληρον νομικῶν δεσμῶν, οἵτινες ἀναφαίνονται εἰς τὰς σχέσεις ἐργάτου καὶ ἐργοδότου, τὸ σύνολον τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ τὸ *ἐργατικὸν δίκαιον*. Ἡ ἐργασία ἐπίσης ἀπασχολεῖ σήμερον τὸ διεθνὲς ἐνδιαφέρον, τυγχάνουσα ἰδιαιτέρας διεθνοῦς προστασίας. Ἐν Ἑλλάδι τὸ σύνταγμα τοῦ 1927 ἐν ἄρθρῳ 22 αὐτοῦ ὁρίζει ὅτι: Ἡ ἐργασία, ἥ τε πνευματικὴ καὶ σωματική, διατελεῖ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ κράτους, μεριμνῶντος συστηματικῶς ὑπὲρ τῆς ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς ἐξυψώσεως τῶν ἐργαζομένων τάξεων, ἀστικῶν καὶ ἀγροτικῶν.

Ι. Λ. ΖΑΡΡΑΣ

—[ΗΘΙΚ.] Κατὰ τὴν χριστιανικὴν ἠθικήν, καθῆκον ἑκάστου ἀνθρώπου, ἔχοντος σῶμα καὶ πνεῦμα, εἶναι ἡ συντήρησις καὶ ἀνάπτυξις τοῦ σώματος καὶ πνεύματος αὐτοῦ. Πρὸς τοῦτο ἀπαιτοῦνται ὑλικὰ μέσα, ἅτινα ἀποκτᾷ καὶ πρέπει νὰ ἀποκτᾷ ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν χριστιανικὴν ἠθικὴν διὰ τῆς ἐργασίας. Κατὰ ταῦτα ἡ ἐργασία εἶναι καθῆκον ἑκάστου ἀνθρώπου τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον διὰ τῆς ἐργασίας καθιστᾷ ὁ ἄνθρωπος ἑαυτὸν ἐπωφελῆ καὶ πρὸς τὸν πλησίον καὶ τὴν συντήρησιν καὶ πρόοδον τῆς ὅλης κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος τονίζει «εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μηδὲ ἐσθιέτω» (Β' Θεσ. 3, 10) καὶ προτρέπει «ὁ κλέπτων μηκέτι κλεπτέτω, μᾶλλον δὲ κοπιάτω ἐργαζόμενος τὸ ἀγαθὸν ταῖς χερσίν, ἵνα ἔχῃ μεταδοῦναι τοῖς χρείαν ἔχουσιν» (Ἐφεσ. 4, 28). Ὁ αὐτὸς παρακαλεῖ τοὺς Θεσσαλονικεῖς «ἐργάζεσθαι ταῖς ἰδίαις χερσὶν ὑμῶν, καθὼς ὑμῖν παρηγγείλαμεν» (Α' Θεσ. 4, 11) καὶ προβάλλει αὐτοῖς ἑαυτὸν ὡς παράδειγμα λέγων «οὐδὲ δωρεὰν ἄρτον ἐφάγομεν παρά τινος, ἀλλ' ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ νύκτα καὶ ἡμέραν ἐργαζόμενοι πρὸς τὸ μὴ ἐπιβαρῆσαί τινα ὑμῶν» (Β' Θεσ. 3, 8). Ὡς γνωστὸν ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἦτο σκηνοποιός, διὰ τῆς ἐξασκήσεως δὲ τοῦ ἐπαγγέλματος τούτου κατὰ τὴν μακρὰν αὐτοῦ πρὸς διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐργασίαν κατώρθου νὰ συντηρῇ ἑαυτόν, μὴ ἐπιβαρύνων οὐδένα. Καὶ ἐντέλλεται μὲν ἡ χριστιανικὴ θρησκεία τὴν κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ ἑορτὰς κατάπαυσιν τῆς ἐργασίας, τὴν ἀργίαν, ἀλλ' ἡ ἐντολὴ αὕτη προέρχεται οὐχὶ ἐκ τῆς ἀντιλήψεως ὅτι ἡ ἐργασία εἶναι καθ' ἑαυτὴν κακόν τι, οὕτως ὥστε νὰ βεβηλοῖ τὴν ἑορτήν, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς ἀναπαύσεως τοῦ ἐργαζομένου, καταπονουμένου ἐκ τῆς συνεχοῦς ἐργασίας, καὶ τῆς παροχῆς αὐτῷ εὐκαιρίας πρὸς προσευχήν. Ἡ διδασκαλία αὕτη τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς περὶ τῆς ἐργασίας ὡς καθήκοντος παντὸς ἀνθρώπου συμφωνεῖ καὶ πρὸς τὸν ὀρθὸν λόγον. Εἶναι φανερὸν ὅτι ὁ μὴ ἐργαζόμενος καὶ στερούμενος ἕνεκα τούτου τῶν πρὸς συντήρησιν ἀναγκαίων περιπίπτει εὐκόλως εἰς πλείστας κακίας: κλοπήν, ψεῦδος, φόνον καὶ ἄλλας, ὀρθῶς δ' ἐθεωρήθη τὸ πάλαι ἡ ἀργία μήτηρ πάσης κακίας. Καὶ τὸ μὴ ἐργάζεσθαι δέ τινα, ἀλλὰ ζῆν εἰς βάρος τῶν ἄλλων, εἶναι κακόν, διότι ὁ τοιοῦτος ἀφαιρεῖ τὰ διδόμενα αὐτῷ ἀπὸ τοὺς ἀληθῶς ἐνδεεῖς, τοὺς μὴ δυναμένους νὰ ἐργασθῶσιν. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι ἡ ἐργασία εἶναι καθῆκον παντὸς ἀνθρώπου καὶ ὡς τοιοῦτον πρέπει: 1) Νὰ εἶναι ἀνάλογος τῶν δυνάμεων ἡμῶν, ἵνα οὕτω μὴ καταπονῇ ἡμᾶς καὶ φθείρῃ τὴν ὑγείαν ἡμῶν, ἀφοῦ σκοπὸς τῆς ἐργασίας εἶναι καὶ ἡ συντήρησις καὶ ἀνάπτυξις τῆς ζωῆς. Κατὰ ταῦτα ἡ ἐκ πλεονεξίας ἀνάληψις καὶ ἡ ἐπιβολὴ εἰς ἄλλους ἐργασιῶν δυσαναλόγων τῶν δυνάμεων καὶ δυναμένων νὰ διαταράξωσι τὴν ὑγείαν δὲν ἐπιτρέπεται ὑπὸ τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς. 2) Νὰ μὴ εἶναι καθ' ἑαυτὴν ἀνήθικος καὶ νὰ μὴ ἐκτελῆται διὰ ἀνηθίκων μέσων, ἀφοῦ σκοπὸς τῆς ἐργασίας εἶναι καὶ ἡ ἠθικὴ ἀνάπτυξις καὶ τελειοποίησις τοῦ ἀνθρώπου. 3) Νὰ μὴ εἶναι ἐξευτελιστική. Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία διδάσκουσα, ὡς καὶ οἱ ἀρχαῖοι, ὅτι οὐδεμία ἐργασία εἶναι ὄνειδος, μόνον δὲ ἡ ἀργία εἶναι ὄνειδος, ἀπαγορεύει τὸν ἐξευτελισμὸν τοῦ ἀτόμου καὶ ἑπομένως τὸ ἀναλαμβάνειν καὶ ἐκτελεῖν ἐξευτελιστικὰς ἐργασίας. 4) Νὰ μὴ ἀποβλέπῃ ἁπλῶς εἰς τὴν συντήρησιν τοῦ ἀτόμου, ὁπότε ἀποβαίνει ἐγωιστική, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ὠφέλειαν τοῦ πλησίον καὶ τῆς κοινωνίας καθόλου. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι ἡ χριστιανικὴ θρησκεία, ἥτις πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐδίδαξε καὶ τὴν ἰσότητα πάντων τῶν ἀνθρώπων, ἐξύψωσε καὶ ἐξηγίασε τὴν ἐργασίαν καὶ τὰς περὶ ἐργασίας ἰδέας, τὰς πρὸ αὐτῆς ἐπικρατούσας παρὰ τοῖς ἐθνικοῖς καὶ τοῖς φιλοσόφοις αὐτῶν. Κ. Ι. Δ.

—[ΠΑΙΔΑΓ.] Ἐν τῇ συγχρόνῳ παιδαγωγικῇ ἀνεπτύχθη καὶ καθιερώθη ἐν τῇ πράξει ἡ ἀρχὴ τῆς *ἐργασίας* ἢ τοῦ *σχολείου ἐργασίας* (Arbeitsschule), ὡς ἡ ἀποτελεσματικωτέρα μέθοδος διδασκαλίας. Κατὰ τὴν ἀρχὴν ταύτην ἀληθὴς μάθησις τότε μόνον δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ, ὅταν ὁ μανθάνων αἰσθάνεται ἐσωτερικὴν ὁρμὴν πρὸς μάθησιν καὶ ἐργάζεται ἐλευθέρως καὶ αὐτενεργῶς πρὸς τοῦτο, μὴ δεχόμενος παθητικῶς τὰς γνώσεις παρὰ τοῦ διδασκάλου, μήτε χειραγωγούμενος ὑπ' αὐτοῦ, ὡς ἔπραττεν ἡ παλαιοτέρα διδακτικὴ μέθοδος. Πρὸς ἐπίτευξιν τούτου πρέπει οἱ μαθηταὶ α') νὰ αἰσθανθῶσιν ἐσωτερικὴν ὁρμὴν πρὸς μάθησιν· β') νὰ ἐργασθῶσιν ἐλευθέρως καὶ αὐτενεργῶς. Ὁ διδάσκαλος διὰ νὰ προκαλέσῃ ἐσωτερικὴν ὁρμὴν πρὸς μάθησιν εἰς τοὺς μαθητάς του, πρέπει νὰ προπαρασκευάσῃ αὐτοὺς ψυχικῶς εἴτε ἐπιδεικνύων εἰς αὐτοὺς τὰ διδακτέα ἀντικείμενα, ἂν ὑπάρχουν πρόχειρα τοιαῦτα, εἴτε ὁδηγῶν αὐτοὺς πρὸ αὐτῶν, ἂν εὑρίσκωνται μακράν, εἴτε προκαλῶν δι' ἐρωτημάτων καὶ προτροπῶν τὴν περιέργειαν αὐτῶν, ἂν πρόκειται περὶ διηγήσεως ἢ περιγραφῆς ἀποτελούσης συνέχειαν τῶν προηγουμένως διδαχθέντων. Οὕτω π. χ. εἰς τὸ γλωσσικὸν μάθημα θὰ διεγερθῇ εἰς τοὺς μαθητὰς ὁ πόθος νὰ εἰσδύσουν εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ ἀναγνωσθησομένου νέου, ἐὰν προσκληθῶσι νὰ ἐπαναλάβουν καὶ καταστήσουν συνειδητὸν τὸ ἤδη ἀναγνωσθὲν μέρος, τὸ σχετικὸν πρὸς τὸ νέον, καὶ νὰ εἰκάσουν ἐκ τῶν προτέρων τὴν συνέχειαν· εἰς τὴν ἱστορίαν, ἐὰν ἐπαναλάβουν τὸ προηγουμένως διδαχθὲν καὶ προκληθῇ καταλλήλως εἰς τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ μάθουν τὸ ἀμέσως ἑπόμενον ἱστορικὸν γεγονός· εἰς τὴν γεωγραφίαν, ἐὰν μετὰ τὴν ἀναπαράστασιν τῆς μορφῆς τοῦ ἐδάφους καὶ τῶν ἄλλων πληροφοριῶν περὶ τῆς προσφάτως διδαχθείσης χώρας προκληθῇ εἰς αὐτοὺς ἡ ἐπιθυμία νὰ γνωρίσουν ἐκ τοῦ χάρτου καὶ τὴν ὅμορον αὐτῆς· εἰς τὴν ἀριθμητικήν, ἐὰν ἁπλῶς προβληθοῦν εἰς αὐτοὺς προβλήματα ἐκ τοῦ πρακτικοῦ βίου πρὸς λύσιν, λυόμενα διὰ τῶν πράξεων, τὰς ὁποίας σκοπεύει νὰ διδάξῃ ὁ διδάσκαλος, καὶ προκληθοῦν αὐτοὶ νὰ λύσουν αὐτά, κ. ο. κ.

Διὰ νὰ ἐργασθῶσιν ἐλευθέρως καὶ αὐτενεργῶς οἱ μαθηταί, ἀρκεῖ ὁ διδάσκαλος, μετὰ τὴν ἐν τῇ ψυχῇ τῶν μαθητῶν διέγερσιν τοῦ πόθου πρὸς μάθησιν τοῦ νέου, νὰ προσκαλέσῃ αὐτοὺς νὰ εὕρουν ἢ νὰ μάθουν μόνοι των αὐτό. Οὕτως εἰς τὸ γλωσσικὸν μάθημα προσκαλεῖ αὐτοὺς νὰ ἀναγνώσουν κατ' ἰδίαν ἐν τῇ τάξει καὶ νὰ ἀποδώσουν ἔπειτα τὸ περιεχόμενον, προσπαθοῦντες νὰ ὑπερπηδήσουν ἀφ' ἑαυτῶν τὰς τυχὸν συναντωμένας δυσχερείας ἢ καὶ ἐπικαλούμενοι ἐν ἀνάγκῃ τὴν βοήθειάν του· εἰς τὴν ἱστορίαν μανθάνουν οἱ μαθηταὶ τὰ νέα ἱστορικὰ γεγονότα καὶ ἄλλα ἀναγινώσκοντες αὐτοὶ ἐκ τοῦ διδακτικοῦ βιβλίου καὶ ἄλλων σχετικῶν· εἰς τὴν γεωγραφίαν μορφώνουν αὐτοὶ οἱ μαθηταὶ γνῶσιν τοῦ ἐδάφους τῆς διδαχθησομένης χώρας ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ χάρτου, εἰς ὃν ὑποτίθεται ὅτι ἔχουν ἀσκηθῆ, καὶ διὰ τῆς μελέτης σχετικῶν γεωγραφικῶν βιβλίων· κα εἰς τὰ ἄλλα μαθήματα κατὰ παραπλήσιον τρόπον.

Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον κυρίως διακρίνει τὴν μέθοδον τοῦ σχολείου ἐργασίας ἀπὸ τὰς παλαιοτέρας, εἶναι ὅτι κατ' αὐτὴν τελεῖται ἀληθῶς αὐτοτελὴς καὶ αὐτενεργὸς ἐργασία ὑπὸ τῶν μαθητῶν· ἑπομένως αἱ οὕτως ὑπ' αὐτῶν κτώμεναι γνώσεις εἶναι σαφεῖς καὶ σταθεραί, ἐνῷ κατὰ τὰς παλαιοτέρας μεθόδους, καθ' ἃς οἱ μαθηταὶ ἐδέχοντο παθητικῶς τὰς ὑπὸ τοῦ διδασκάλου προσφερομένας γνώσεις ἢ ἐξεμαιεύοντο ἀπ' αὐτῶν αἱ γνώσεις δι' ἀλλεπαλλήλων ἐρωτημάτων τοῦ διδασκάλου, κατεπνίγετο ἡ ἐλευθέρα αὐτῶν σκέψις καὶ ἐνέργεια καὶ αἱ ὑπ' αὐτῶν κτώμεναι γνώσεις ἦσαν ἐπιπόλαιαι καὶ ἐφήμεροι. Ἕτερον, ἐξωτερικὸν τοῦτο, χαρακτηριστικόν, τὸ ὁποῖον διακρίνει τὴν σύγχρονον μέθοδον τῆς ἐργασίας εἰς τὰ σχολεῖα, εἶναι ἡ χρησιμοποίησις καὶ τῆς μυϊκῆς αἰσθήσεως ὑπὸ τῶν μαθητῶν κατὰ τὴν μάθησιν, ἐκτὸς τῆς ὁράσεως καὶ τῆς ἀκοῆς, τὰς ὁποίας μόνας κατὰ τὰς παλαιοτέρας μεθόδους ἐχρησιμοποίουν. Κατὰ τὰς συγχρόνους δηλαδὴ παιδαγωγικὰς ἀντιλήψεις δὲν ἀρκεῖ μόνον νὰ ἴδουν τὰ ἀντικείμενα τῆς διδασκαλίας οἱ μαθηταὶ ἢ καὶ ν' ἀκούσουν περὶ αὐτῶν, ἀλλὰ πρέπει καὶ νὰ ἐκφράζουν εἰ δυνατὸν αὐτὰ δι' ἐκφραστικῶν κινήσεων, νὰ τὰ ἰχνογραφοῦν ἢ νὰ τὰ πλάττουν διὰ πηλοῦ ἢ διὰ πλαστιλίνης, νὰ μιμῶνται τὰς κινήσεις προσώπων ἢ ζῴων, νὰ παριστάνουν ὡς ἐν θεάτρῳ μύθους, ἱστορήματα ἢ γεγονότα καὶ νὰ ἐκφράζουν αὐτὰ προφορικῶς ἢ γραπτῶς.

Ἐργασίας σχολεῖον. Ὠνομάσθη *σχολεῖον ἐργασίας* τὸ σύγχρονον σχολεῖον κυρίως ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ χαρακτηριστικοῦ τοῦ διακρίνοντος αὐτὸ ἀπὸ τοῦ παλαιοτέρου σχολείου. Τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦτο εἶναι ἡ χρησιμοποίησις καὶ τῆς ἐργασίας τῶν χειρῶν τῶν μαθητῶν κατὰ τὴν διδασκαλίαν. Ἤδη ὑπὸ τοῦ Κομενίου κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ἐτονίσθη ἡ σημασία τῶν χειροτεχνικῶν ἐργασιῶν ἐν τοῖς σχολείοις. Κατὰ δὲ τὸν ΙΗ' καὶ ΙΘ' αἰῶνα ὑπὸ τὴν ὤθησιν τοῦ Pestalozzi καὶ τοῦ Fröbel

Digitized by Google

ἐξήρθη ἡ ἐργασία τῶν χειρῶν τῶν παίδων ὡς κύριον μέσον ἀσκήσεως τοῦ πνεύματος αὐτῶν. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ὅμως τοῦ παρόντος αἰῶνος νέα ὤθησις ἐδόθη ἐκ Β. Ἀμερικῆς καὶ σήμερον εἰς ὅλας τὰς πεπολιτισμένας χώρας τὰ σχολεῖα μετετράπησαν εἰς σχολεῖα ἐργασίας, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ηὐρύνθη ἡ ἔννοια τῆς ἐργασίας σήμερον. Κατὰ τὴν σύγχρονονον δηλαδὴ ἀντίληψιν ἐργασία δὲν εἶναι μόνον ἡ τῶν χειρῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ πνευματικὴ ἐργασία καὶ ἑπομένως σχολεῖον ἐργασίας εἶναι ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὁποῖον ὄχι μόνον ἡ ἐργασία τῶν χειρῶν καὶ ἐν γένει τῶν μυῶν χρησιμοποιεῖται, ἀλλὰ καὶ ἀληθὴς πνευματικὴ ἐργασία τελεῖται, ἐλευθέρα πνευματικὴ ἐργασία κατὰ τὸν Gaudig. Τὸ σχολεῖον ἐργασίας τῆς σήμερον ἀντιτίθεται πρὸς τὸ παλαιότερον σχολεῖον, τὸ ὁποῖον κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ πρῶτον ἐκλήθη *σχολεῖον μαθήσεως*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *Χ. Σκαλισιάνου*, Σύγχρονος γενικὴ διδακτική.—*Σπ. Καλλιάφα*. Θεωρία καὶ πρᾶξις τοῦ σχολείου ἐργασίας, μετάφρ. ἐκ τοῦ γερμαν.—*Hugo Gaudig—Καλλιάφα*, Ἡ σύγχρονος διδακτικὴ ἐν θεωρίᾳ καὶ πράξει.—*Ernst Heywang*, Was ist Arbeitsschule.

Χ. ΣΚΑΛΙΣΙΑΝΟΣ

— **ἐργασία *ἀνηλίκων***. Ἡ καταχρηστικὴ ἐκμετάλλευσις ὑπὸ τῶν ἐργοδοτῶν τῆς ἐργασίας τῶν παιδίων, τὰ ὁποῖα ἕνεκα τῆς φυσικῆς των ἀδυναμίας καὶ τῆς ἀπειρίας των δὲν εἶναι εἰς θέσιν μόνα των νὰ ἀμυνθοῦν κατὰ τῶν εἰς βάρος των ὑπερβασιῶν καὶ ἐκμεταλλεύσεων, ὑπῆρξεν ἓν τῶν σπουδαιοτέρων κινήτρων, ἅτινα συνεκίνησαν ἐντονώτερον τοὺς ἀγωνισθέντας ὑπὲρ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ κράτους εἰς τὸν διακανονισμὸν τῆς ἐργατικῆς σχέσεως. Εἶναι τὸ μόνον κεφάλαιον τῆς ἐργατικῆς προστατευτικῆς νομοθεσίας, τὸ ὁποῖον συνήντησε τὰς ὀλιγωτέρας θεωρητικὰς ἀντιρρήσεις καὶ ἐπικρίσεις ἐκ μέρους τῶν πολεμίων τῆς νομοθετικῆς προστασίας τῶν ἐργαζομένων. Ἕνεκα τούτου ὁ διακανονισμὸς τῆς ἐργασίας τῶν ἀνηλίκων προηγήθη πάντων τῶν ἄλλων προστατευτικῶν μέτρων ὑπὲρ τῆς ἐργασίας. Ἡ προστασία τῆς ἐργασίας τῶν ἀνηλίκων ἀνάγεται α') εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς ἡλικίας εἰσδοχῆς των εἰς τὴν ἐργασίαν, β') εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν ἐκτελέσεως ἐπικινδύνων ἐργασιῶν, γ') εἰς τὴν διάρκειαν τῆς ἐργασίας, δ') εἰς τοὺς ὅρους ὑγιεινῆς καὶ ἀσφαλείας κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐργασίας καὶ ε') εἰς τὴν τεχνικὴν καὶ ἐπαγγελματικήν των ἐκπαίδευσιν. Εἶναι προφανεῖς οἱ λόγοι, οἵτινες ἀπαγορεύουν εἰς τοὺς νεαροὺς ὀργανισμοὺς νὰ καταθλίβωνται ὑπερμέτρως εἰς βαρείας καὶ ἐπικινδύνους ἐργασίας. Ἡ πρόωρος καταπόνησίς των εἰς ἐργασίας ἀνωτέρας τῶν μικρῶν των δυνάμεων ἐμποδίζει τὴν φυσιολογικήν των ἀνάπτυξιν, ἀνακόπτει τὴν πνευματικήν των ἐξέλιξιν καὶ ἔχει πολλάκις ὡς ἐπακόλουθον τὴν σωματικήν των στρέβλωσιν. Ὁ ἀδιάπλαστος καὶ εὐπαθὴς ὀργανισμὸς τοῦ παιδίου δὲν δύναται ν' ἀνθέξῃ εἰς τὰς ὑγιεινῶς ἐπιβλαβεῖς ἐπιρροὰς τῆς ἐργοστασιακῆς ἐργασίας.

Τὸ πλεῖστον τῶν φυσιολόγων φρονεῖ ὅτι δὲν εἶναι ἐπιτετραμμένον εἰς τὸ παιδίον νὰ εἰσέλθῃ εἰς οἱονδήποτε ἐργοστάσιον πρὸς ἐργασίαν πρὸ τῆς συμπληρώσεως τουλάχιστον τοῦ 14ου ἔτους τῆς ἡλικίας του. Ἐπακόλουθον τῆς προώρου ἐργασίας τῶν νεαρῶν ὀργανισμῶν εἶναι ἡ αὔξησις τῆς θνησιμότητος τῶν ἐργαζομένων τάξεων, ὡς καὶ ἡ παρακώλυσις τῆς ἐκπαιδεύσεως αὐτῶν. Ἐκ τῆς προστασίας τῆς νεαρᾶς ἡλικίας ἐξαρτᾶται ἡ ὑγεία καὶ ἡ εὐημερία τῆς μελλούσης γενεᾶς καὶ ἡ φυλετικὴ ἐν γένει πρόοδος τῆς χώρας. Εἰς τοὺς σοβαρωτάτους τούτους λόγους, οἵτινες ἐπιβάλλουν τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς προώρου ἐργασίας τῶν ἀνηλίκων, δέον νὰ προστεθῇ καὶ ἕτερος, οἰκονομικός. Οἱ βιομήχανοι, ἐπιδιώκοντες νὰ ἐλαττώσουν κατὰ τὸ δυνατὸν τὸ κόστος τῆς παραγωγῆς, ἀναζητοῦν εὐθηνὰς ἐργατικὰς χεῖρας καὶ ἐφ' ὅσον αἱ μηχαναὶ ἔχουν ἁπλοποιήσει εἰς πλείστας περιπτώσεις τὸν ρόλον τοῦ ἐργάτου, προσλαμβάνουν δι' ἁπλᾶς καὶ εὐκόλους ἐργασίας ἀνηλίκους, τῶν ὁποίων ὁ συναγωνισμὸς ἔχει καὶ τὸ πρόσθετον ἐπιζήμιον ἀποτέλεσμα νὰ καταρρίπτῃ τὸ ἐπίπεδον τῶν ἡμερομισθίων τῶν ἐνηλίκων ἐργατῶν, οἵτινες συνήθως εἶναι καὶ προστάται οἰκογενείας, καὶ ν' ἀποκλείῃ σχεδὸν τούτους ἀπὸ τῆς ἐργασίας. Ἕνεκα τούτου ἡ προστασία τῆς ἐργασίας τῶν παιδίων ἀποτελεῖ ἀναμφισβητήτως συμφέρον αὐτῶν τούτων τῶν ἀνηλίκων ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου ἀφ' ἑτέρου. Πρώτη ἡ Ἀγγλία (1802) ἔλαβε σχετικὴν νομοθετικὴν πρόνοιαν. Τὴν ἐμιμήθησαν βραδύτερον ἡ Γαλλία (1841) καὶ τὴν ἠκολούθησαν σὺν τῷ χρόνῳ ἅπαντα τὰ βιομηχανικὰ κράτη. Σήμερον ἡ προστασία τῆς ἐργασίας τῶν ἀνηλίκων ἀποτελεῖ μέτρον παγκόσμιον, ἡ δὲ συμφωνία ἁπασῶν τῶν νομοθεσιῶν τῶν πολιτισμένων κρατῶν εἶναι ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ὁμόφωνος. Ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑφίσταται εἰσέτι πλήρης συμφωνία εἶναι εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ κατωτάτου ὁρίου ἡλικίας τῶν ἐργαζομένων.

Ἡ Διεθνὴς ὀργάνωσις ἐργασίας ἀπέδωκεν ἅμα τῇ ἱδρύσει της ἰδιάζουσαν σημασίαν εἰς τὴν προστασίαν τῆς ἐργασίας τῶν ἀνηλίκων. Τὸ προοίμιον τοῦ ιγ' μέρους τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν ἀναφέρει μεταξὺ τῶν ἄλλων σκοπῶν τῆς διεθνοῦς ὀργανώσεως τῆς ἐργασίας «τὴν προστασίαν τῶν παιδίων, τῶν ἐφήβων καὶ τῶν γυναικῶν καὶ τὴν ὀργάνωσιν τῆς τεχνικῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς των ἐκπαιδεύσεως». Ὡσαύτως ἐν τῷ ἄρθρῳ 427 τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν περιλαμβάνεται μεταξὺ τῶν κατευθυντηρίων γραμμῶν τῆς διεθνοῦς ὀργανώσεως τῆς ἐργασίας καὶ «ἡ κατάργησις τῆς ἐργασίας τῶν παιδίων καὶ ἡ ὑποχρέωσις τῆς ἐπιβολῆς τῶν ἀναγκαίων περιορισμῶν εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν νεαρῶν προσώπων ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ὥστε νὰ ἐπιτρέπεται ἡ ἐξακολούθησις τῆς ἐκπαιδεύσεώς των καὶ νὰ ἐξασφαλίζεται ἡ σωματικὴ αὐτῶν ἀνάπτυξις». Συνεπείᾳ τῶν διατάξεων τούτων ἡ συνελθοῦσα ἐν Οὐασιγκτῶνι τῷ 1919 διεθνὴς συνδιάσκεψις τῆς ἐργασίας ἐψήφισε δύο σχέδια διεθνῶν συμβάσεων ἀφορῶντα τὴν ἐργασίαν τῶν ἀνηλίκων. Τὸ πρῶτον καθώρισε τὸ 14ον ἔτος ὡς κατώτερον ὅριον τῆς ἡλικίας τῶν ἀνηλίκων διὰ τὰς βιομηχανικὰς ἐργασίας· τὸ δὲ δεύτερον ἀπηγόρευσε τὴν νυκτερινὴν ἐργασίαν τῶν ἀνηλίκων κάτω τῶν 18 ἐτῶν εἰς τὴν βιομηχανίαν. Αἱ συμβάσεις αὗται συνεπληρώθησαν κατὰ τὰς συνόδους τοῦ 1920 (Γένουα) καὶ 1921 (Γενεύη), ἐπεκταθεῖσαι εἰς τὰς ναυτικὰς καὶ γεωργικὰς ἐργασίας. Τῷ 1921 ὡσαύτως ἐψηφίσθη σύμβασις περὶ ἐλαχίστου ὁρίου ἡλικίας παραδοχῆς παίδων εἰς ἐργασίας θερμαστοῦ κλπ.

Ἐν Ἑλλάδι, ἤδη ἀπὸ τοῦ 1912, εἶχε ληφθῆ πρόνοια ὑπὲρ τῶν ἀνηλίκων διὰ τοῦ νόμου ΔΚΘ' «περὶ ἐργασίας γυναικῶν καὶ ἀνηλίκων», ὅστις ἀπηγόρευε τὴν ἐργασίαν τῶν παιδίων τῶν μὴ συμπληρωσάντων τὸ 12ον ἔτος τῆς ἡλικίας. Ἐν τῷ νόμῳ τούτῳ ρυθμίζονται ὡσαύτως ἡ διάρκεια τῆς ἐργασίας τῶν ἀνηλίκων, αἱ διακοπαὶ τῆς ἐργασίας, ἡ κυριακὴ ἀνάπαυσις, ἡ ἀπαγόρευσις τῆς νυκτερινῆς ἐργασίας καὶ τῆς ἐργασίας ἐκτὸς τοῦ καταστήματος κλπ. Παραλλήλως ἐκυρώθησαν μέχρι τοῦδε ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος αἱ κάτωθι διεθνεῖς συμβάσεις, ἀφορῶσαι τοὺς ἀνηλίκους, αἵτινες εἶναι ἐπικρατέστεραι εἰς τὰ σημεῖα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐξασφαλίζουν μείζονα προστασίαν ὑπὲρ τῶν ἀνηλίκων: 1) Ἡ σύμβασις τῆς Οὐασιγκτῶνος «περὶ καθορισμοῦ κατωτάτου ὁρίου ἡλικίας τῶν ἀνηλίκων εἰς τὰς βιομηχανικὰς ἐργασίας», κυρωθεῖσα διὰ τοῦ νόμου 2271 τοῦ 1920. 2) Ἡ σύμβασις τῆς Οὐασιγκτῶνος «περὶ νυκτερινῆς ἐργασίας ἀνηλίκων ἐν τῇ βιομηχανίᾳ», κυρωθεῖσα διὰ τοῦ νόμου 2272 καὶ 3) Ἡ σύμβασις τῆς Γενούης «περὶ ἐλαχίστου ὁρίου ἡλικίας παραδοχῆς παίδων ἐν τῇ ναυτικῇ ἐργασίᾳ», κυρωθεῖσα διὰ νομοθετικοῦ διατάγματος τοῦ 1925.

Ι. Λ. ΖΑΡΡΑΣ

— **ἐργασία *ὑπέρμετρος*** *[Ὑγιειν.]*. Γενικῶς αἱ ὧραι τῆς ἐργασίας εἰς πάντα τὰ εἴδη τῶν ἐπαγγελμάτων πρέπει νὰ κανονίζωνται οὕτως, ὥστε νὰ μὴ ἐπέρχηται βλάβη τοῦ ἐργαζομένου λόγῳ καταπονήσεως. Ἡ διεθνῶς ληφθεῖσα νομοθετικὴ μέριμνα, θεσπίζουσα τὸ ὀκτάωρον τῆς ἐργασίας καὶ τὴν κυριακὴν ἀνάπαυσιν, ἐξασφαλίζει βεβαίως ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὴν ἀποφυγὴν τῆς ἐξ ὑπερμέτρου ἐργασίας βλάβης τῆς ὑγείας. Ἀλλ' ὅμως ὑπάρχουσι καὶ εἰδικοὶ παράγοντες, οἱ ὁποῖοι πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψει εἰς τὸν διακανονισμὸν τοῦ ποιοῦ καὶ τοῦ ποσοῦ τῆς ἐργασίας, ὅπερ δύναται ν' ἀνατίθεται εἰς ἕκαστον ἐργαζόμενον ἄτομον. Διότι οὐχὶ πάντα τὰ ἄτομα κέκτηνται τὴν αὐτὴν σωματικὴν ἀντοχὴν καὶ τὰ αὐτὰ διανοητικὰ προσόντα. Ἐξ οὗ ποσότης τῆς ἐργασίας οὐδόλως καταπονοῦσα ὡρισμένον ἄτομον δύναται ν' ἀποβῇ ὀλεθρία διὰ τὴν ὑγείαν ἑτέρου σωματικῶς ἐξηντλημένου ἢ βραδύνοος. Ὁ κίνδυνος οὗτος εὐκόλως δύναται ν' ἀποφευχθῇ διὰ τῆς καλουμένης *ἐπιλογῆς τῶν ἐργατῶν*, ἥτις τελεῖται ἐν εἰδικοῖς ἐργαστηρίοις καὶ δι' ἧς κανονίζεται ὁ βαθμὸς τῆς διανοητικῆς καὶ σωματικῆς ἱκανότητος αὐτῶν, ἀναλόγως δὲ τούτου ὁ ἐξεταζόμενος κρίνεται κατάλληλος ἢ οὐ δι' ὡρισμένην ἐργασίαν. Ἡ τοιαύτη ἐπιλογὴ ἐργατῶν ἐφηρμόσθη ἐπιτυχῶς ἐν Γερμανίᾳ, εἶναι δὲ λίαν ὠφέλιμος καὶ διὰ τοὺς ἐργάτας, ὡς προλαμβάνουσα μελλούσας βλάβας τῆς ὑγείας αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἐργοδότας, διότι ἡ ἀπόδοσις τῆς ἐργασίας ὑπὸ τῶν οὕτως ὁρισθέντων ἐργατῶν εἶναι μεγαλυτέρα καὶ καλυτέρα. Ἕτερος παράγων ὅστις πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει κατὰ τὴν ἀνάθεσιν ἐργασίας εἴς τι ἄτομον εἶναι τὸ φῦλον καὶ ἡ ἡλικία αὐτοῦ.

Κ. ΚΕΡΕΣΤΕΤΖΗΣ

— **ἐργασίας *βιβλιάρια***. Καλοῦνται οὕτω τὰ βιβλιάρια τὰ παρεχόμενα ὑπὸ ὡρισμένων ἀρχῶν ἢ ἀνεγνωρισμένων ἐργατικῶν σωματείων εἰς τοὺς ἐργάτας πρὸς διαπίστωσιν τῆς ἐργατικῆς ἰδιότητος καὶ τῆς ὑγείας καὶ πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν ἐκ τῆς ἰδιότητος ταύτης προκυπτόντων δικαιωμάτων (πρόσληψις, σύνταξις, βοηθήματα κλπ.).

—Ω.

— **ἐργασίας, *γραφεῖον ἐξευρέσεως***—. Διὰ νὰ εὕρῃ ὁ ἐργοδότης ἐργάτας καὶ ὁ ἐργάτης ἐργασίαν τρεῖς τρόποι ὑφίστανται: 1) ἡ προσφορὰ θέσεων ἐκ μέρους τοῦ ἐργοδότου, εἴτε εἰς τὴν ἕδραν τῆς ἐπιχειρήσεώς του, εἴτε εἰς κοινῶς καθιερωμένον τόπον· 2) ἡ ἀναζήτησις ἐργασίας παρὰ τοῦ ἐργάτου· 3) ἡ ἐπέμβασις ἐνδιαμέσων, οἵτινες θέτουν εἰς ἐπικοινωνίαν τὸν ἐργοδότην μὲ τὸν ἐργάτην, πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως συνάψουν οὗτοι συμβόλαιον ἐργασίας. Ἡ προσφορὰ ἐργασίας ἐγίνετο ἄλλοτε, κατὰ τὸ πλεῖστον, εἰς τὰς δημοσίας πλατείας, ἀληθεῖς ἀγορὰς ἐργασίας, ὅπου προσήρχοντο οἱ ἐργοδόται πρὸς στρατολόγησιν τῶν ἐργατικῶν χειρῶν, ὧν εἶχον ἀνάγκην. Σπουδαιότατον ὅμως ρόλον εἰς τὴν ἐξεύρεσιν ἐργασίας ἐσημείωσεν ἡ τοποθέτησις εἰς τὴν ἐργασίαν τῇ βοηθείᾳ ἐνδιαμέσων. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς εὑρέσεως ἐργασίας προσέλαβε διαφόρους μορφάς, ἀναλόγως τῶν κινήτρων τὰ ὁποῖα ὤθουν τοὺς ἐνδιαμέσους εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου τούτου, ὡς π. χ. ἠθικὸν καθῆκον, ἐπαγγελματικὴ ἀλληλεγγύη, ἐπέμβασις τῆς δημοσίας ἀρχῆς, ἐνδιαφερομένης διὰ τὴν καταπολέμησιν τῆς ἀνεργίας καὶ τὴν τόνωσιν τῆς παραγωγῆς, ἢ τέλος κερδοσκοπικὸς σκοπός. Κατ' ἀρχὰς αἱ μοναὶ ὑπῆρξαν οἱ μεσῖται ἐργασίας, μέχρις οὗ ἐνεφανίσθη κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα ἡ μορφὴ τῆς τοποθετήσεως τῶν ἐργατῶν μέσῳ τῶν συντεχνιακῶν ὀργανώσεων. Αἱ συντεχνίαι μάλιστα διετήρησαν ἓν εἶδος σχετικοῦ μονοπωλίου μέχρι τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀνεπτύχθη καὶ τὸ σύστημα τῆς εὑρέσεως ἐργασίας μέσῳ ἰδιωτῶν μεσιτῶν ἐπὶ πληρωμῇ.

Δεδομένου ὅμως ὅτι παρετηρήθησαν πολλαπλαῖ καταχρήσεις εἰς βάρος τῶν ἐργατῶν ἐκ μέρους τῶν ἰδιωτικῶν τούτων γραφείων, αἱ νομοθεσίαι τῶν διαφόρων κρατῶν, εὑρεθεῖσαι καὶ πρὸ ἐξεγέρσεως τῆς ἐργατικῆς τάξεως, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπέμβουν ἐπανειλημμένως εἰς τὴν ρύθμισιν τῆς λειτουργίας τῶν γραφείων τούτων. Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ καὶ τῆς μεγάλης βιομηχανίας, ἥτις ἐδημιούργησε τὸ πολυπληθὲς ἐργατικὸν προλεταριᾶτον καὶ προεκάλεσε τὴν ἐμφάνισιν τοῦ ἐργατικοῦ ζητήματος μετὰ τῶν πολλαπλῶν προβλημάτων, ἅτινα τοῦτο συνεπάγεται, ὤθησαν τὸ κράτος εἰς τὴν λῆψιν διαφόρων μέτρων προστατευτικῶν τῶν ἐργαζομένων, ἓν τῶν ὁποίων ὑπῆρξε καὶ ἡ προσπάθεια πρὸς καλυτέραν κατανομὴν τῆς προσφερομένης ἐργασίας. Οὕτως ἱδρύθησαν εἰς τὰ βιομηχανικὰ κράτη εἰδικαί, εἴτε δημοτικαὶ εἴτε κρατικαί, ὑπηρεσίαι, αἱ ὁποῖαι σκοπὸν εἶχον νὰ βοηθήσωσι δωρεὰν τοὺς ζητοῦντας ἐργασίαν εἰς τὴν ἐξεύρεσιν τῆς καταλλήλου ἀπασχολήσεως. Ἁπανταχοῦ παρετηρήθη ἡ τάσις, ἰδίᾳ μετὰ τὴν ἐμφάνισιν εἰς διαφόρους βιομηχανικὰς χώρας τοῦ φαινομένου τῆς ἀνεργίας, ὅπως τὸ κράτος διευκολύνῃ τὴν ρύθμισιν τῆς ἀγορᾶς τῆς ἐργασίας. Ἡ ὁμοιότης δὲ τῆς τάσεως ταύτης εἰς τὰ πλεῖστα τῶν κρατῶν ὡδήγησεν εἰς τὴν διεθνοποίησιν τοῦ ζητήματος τῆς τοποθετήσεως τῶν ἐργατικῶν χειρῶν καὶ οὕτως ἀπὸ τῆς πρώτης διεθνοῦς συνδιασκέψεως ἐργασίας, τῆς συνελθούσης ἐν Οὐασιγκτῶνι τῷ 1919, ἐψηφίσθη ἡ σύμβασις «περὶ ἀνεργίας», ἡ ὁποία ἐπέβαλεν εἰς τὰ διάφορα κράτη νὰ «ἐγκαταστήσουν σύστημα δημοσίων γραφείων δωρεὰν ἐξευρέσεως ἐργασίας, διατελούντων ὑπὸ τὸν ἔλεγχον μιᾶς κεντρικῆς ἀρχῆς. Ἐπιτροπαὶ συγκείμεναι ἀπὸ ἀντιπροσώπους τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν ἐργοδοτῶν θέλουν συστηθῆ πρὸς γνωμοδότησιν περὶ παντὸς θέματος ἀφορῶντος τὴν λειτουργίαν τῶν γραφείων τούτων». Ἐπίσης ἐπεδιώχθη ἡ ρύθμισις τῶν διεθνῶν μεταναστευτικῶν ρευμάτων. Ἡ δευτέρα καὶ ἡ τρίτη διεθνὴς συνδιάσκεψις ἐργασίας, συνελθοῦσαι ἐν Γενούῃ τῷ 1920 καὶ Γενεύῃ τῷ 1921, υἱοθέτησαν σχέδια διεθνῶν συμβάσεων περὶ εὑρέσεως ἐργασίας εἰς τοὺς ναυτικοὺς καὶ τοὺς ἐργάτας γεωργίας. Τὰ γραφεῖα εὑρέσεως ἐργασίας ἀποτελοῦν ἓν τῶν *προληπτικῶν* καλουμένων μέτρων πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς ἀνεργίας, διότι ἔργον αὐτῶν εἶναι νὰ παρακολουθοῦν τὰς κενουμένας θέσεις καὶ νὰ μεριμνοῦν διὰ τὴν συμπλήρωσίν των δι' ἀνέργων. Οἱ ἐργοδόται ὑποχρεοῦνται νὰ λαμβάνουν τοὺς ἐργάτας αὐτῶν ἐκ τῶν γραφείων τούτων.

Αἱ ὑπηρεσίαι εὑρέσεως ἐργασίας ἀποτελοῦν πλήρη διοικητικὴν ὀργάνωσιν ἱεραρχικῶς ὠργανωμένην εἰς τοπικὰ γραφεῖα εὑρέσεως ἐργασίας, εἰς περιφερειακὰ γραφεῖα καὶ εἰς τὸ κεντρικὸν γραφεῖον. Τὰ γραφεῖα ταῦτα εὑρίσκονται εἰς διαρκῆ ἐπικοινωνίαν, παρακολουθοῦντα ἀπαύστως τὴν ἑκασταχοῦ κατάστασιν τῆς ἀγορᾶς τῶν ἐργατικῶν χειρῶν, ἀποστέλλουν δὲ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον τοὺς διαθεσίμους ἐργάτας. Αἱ ὑπηρεσίαι εὑρέσεως ἐργασίας, τελοῦσαι ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐποπτείαν τοῦ κράτους, διοικοῦνται ἐξ ἴσου ἀριθμοῦ ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν. Ἡ Ἑλλὰς ἐκύρωσε τὴν σύμβασιν τῆς Οὐασιγκτῶνος «περὶ ἀνεργίας» διὰ τοῦ νόμου 2270 εἰς ἐκτέλεσιν δὲ τοῦ νόμου τούτου ἐξεδόθη τὸ διάταγμα τῆς 22 Σεπτεμβρίου 1922 «περὶ συστάσεως γραφείων ἐξευρέσεως ἐργασίας» ὅπερ προέβλεπε τὴν σύστασιν γραφείων εὑρέσεως ἐργασίας ἐν Ἀθήναις, Πειραιεῖ, Πάτραις, Σύρῳ, Βόλῳ Θεσσαλονίκῃ καὶ Καβάλλᾳ. Αἱ διατάξεις ὅμως τοῦ διατάγματος τούτου ἠτόνισαν βραδύτερον, τὰ δὲ ὑπ' αὐτοῦ προβλεπόμενα γραφεῖα εὑρέσεως ἐργασίας δὲν λειτουργοῦν ἤδη. Ἐπίσης εἰς ἐκτέλεσιν τῆς κυρωθείσης διεθνοῦς συμβάσεως «περὶ εὑρέσεως ἐργασίας εἰς ναυτικοὺς» ἱδρύθη ἐν Πειραιεῖ τῷ 1927 ὁ «Οἶκος τοῦ ναύτου», ἐν τῇ ἁρμοδιότητι τοῦ ὁποίου ὑπάγεται καὶ ἡ μέριμνα πρὸς ἐξεύρεσιν ἐργασίας εἰς τοὺς ἀνέργους ἐργάτας θαλάσσης. Ὡσαύτως τῷ 1927 ἐξεδόθη τὸ ἀπὸ 12 Νοεμβρίου 1927 νομοθετικὸν διάταγμα «περὶ εὑρέσεως ἐργασίας καὶ ὑποχρεωτικῆς ἀσφαλίσεως κατὰ τῆς ἀνεργίας ὑπαλλήλων, ἐργατῶν καὶ ὑπηρετῶν», τὸ ὁποῖον προέβλεπε

Digitized by Google

τὴν ἵδρυσιν περιφερειακῶν καὶ κεντρικοῦ γραφείων εὑρέσεως ἐργασίας, διοικουμένων παρ' ἀντιπροσώπων τῶν ἐργατῶν, τῶν ἐργοδοτῶν καὶ τοῦ κράτους.

Τὸ νομοθετικὸν ὅμως τοῦτο διάταγμα δὲν ἔτυχεν ἐφαρμογῆς, μὴ κυρωθὲν διὰ νόμου. Οὕτως ἐν Ἑλλάδι (πλὴν τῆς μερίμνης ὑπὲρ τῶν ἐργατῶν θαλάσσης καὶ τῶν καπνεργατῶν) δὲν ὑφίσταται κρατικὴ ὑπηρεσία δωρεὰν ἐξευρέσεως ἐργασίας.

Ι. Λ. ΖΑΡΡΑΣ

— ἐργασίας διεθνὴς ὀργάνωσις. Ἡ ἰδέα τῆς διεθνοῦς προστασίας τῆς ἐργασίας ἤρχισε καλλιεργουμένη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἡ ἔλλειψις διεθνοῦς διακανονισμοῦ τῆς προστασίας τῆς ἐργασίας ἐθεωρήθη γενικῶς ὅτι ἠμπόδιζε τὴν ἐκ μέρους μεμονωμένων κρατῶν λῆψιν μέτρων προστατευτικῶν τῶν ἐργαζομένων, καθόσον θὰ ἔθετε τὴν βιομηχανίαν τῶν κρατῶν τούτων εἰς μειονεκτικὴν θέσιν ἐν τῇ διεθνεῖ ἀγορᾷ, ἀπέναντι ἄλλων κρατῶν τὰ ὁποῖα θὰ εὑρίσκοντο εἰς κατώτερον ἐπίπεδον προστασίας. Ἕνεκα τούτου, παραλλήλως μὲ τὴν δημιουργίαν τῆς προστατευτικῆς νομοθεσίας τῶν ἐργαζομένων ἀνεπτύχθη ἀνὰ τὰ διάφορα κράτη μία ἄλλη κίνησις, τείνουσα εἰς τὴν διεθνοποίησιν τῶν κανόνων τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου. Τῆς κινήσεως ταύτης, τὴν ὁποίαν προώθουν ἰδεολόγοι καὶ πολιτικοὶ τῶν διαφόρων χωρῶν καὶ ἐνίσχυον τὰ σοσιαλιστικὰ κόμματα καὶ αἱ ἑνώσεις τῶν καθολικῶν, ἀνέλαβε περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΘ' αἰῶνος νὰ ἡγηθῇ ἐπισήμως ἡ Ἑλβετία. Καὶ ἀφοῦ παρεσκευάσθη τὸ ἔδαφος ἀνὰ τοὺς διπλωματικοὺς καὶ κοινοβουλευτικοὺς κύκλους τῶν σπουδαιοτέρων κρατῶν, ἐπετεύχθη ἡ σύγκλησις ἐν Βερολίνῳ τῷ 1890 (15—29 Μαρτίου) τῆς πρώτης ἐπισήμου συνδιασκέψεως τῆς ἐργασίας. Ἡ συνδιάσκεψις αὕτη, εἰς ἣν μετέσχον 14 κράτη, δὲν κατέληξεν εἰς πρακτικὰ ἀποτελέσματα, περιορισθεῖσα ἁπλῶς εἰς τὴν διατύπωσιν διαφόρων εὐχῶν. Συνετέλεσεν ὅμως μεγάλως εἰς τὸ νὰ καταδειχθῇ ἡ ἀνάγκη τοῦ διεθνοῦς διακανονισμοῦ τοῦ δικαίου τῆς ἐργασίας. Τῷ 1897 συνῆλθον εἰς τὰς Βρυξέλλας καὶ εἰς τὴν Ζυρίχην διεθνῆ συνέδρια, τὰ ὁποῖα ἠσχολήθησαν μὲ τὰ προβλήματα τῆς διεθνοῦς ὀργανώσεως τῆς ἐργασίας. Παρόμοιον συνέδριον ἔλαβε χώραν ἐν Παρισίοις τῷ 1900. Ἀποτέλεσμα δὲ τοῦ συνεδρίου τούτου ὑπῆρξεν ἡ ἵδρυσις τῆς «Διεθνοῦς ἑνώσεως πρὸς νομοθετικὴν προστασίαν τῶν ἐργαζομένων», ἡ ὁποία ἐπιδείξασα ἀξιόλογον δραστηριότητα συνέστησεν ἐν Βασιλείᾳ «διεθνὲς γραφεῖον ἐργασίας» (office international du Travail), ὅπερ ἐπεφορτίσθη μὲ τὴν μελέτην καὶ ἔρευναν τῶν προβλημάτων τῆς διεθνοποιήσεως τῶν κανόνων τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου.

Τὰ διεθνῆ συνέδρια ἀφ' ἑνὸς (συνέδριον τῶν ἀτυχημάτων καὶ τῶν κοινωνικῶν ἀσφαλίσεων, συνέδριον τῆς λαϊκῆς κατοικίας, συνέδρια τῆς διδασκαλίας τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν καὶ ἕτερα διεθνῆ συνέδρια, ἅτινα ἀπησχολήθησαν παρεμπιπτόντως μὲ ζητήματα προστασίας τῆς ἐργασίας) καὶ αἱ διεθνεῖς ἑνώσεις πρὸς προστασίαν τῶν ἐργαζομένων ἀφ' ἑτέρου (διεθνὴς ἕνωσις πρὸς νομοθετικὴν προστασίαν τῶν ἐργαζομένων, διεθνὴς ἕνωσις τῶν κοινωνικῶν ἀσφαλίσεων, διεθνὴς σύνδεσμος πρὸς καταπολέμησιν τῆς ἀνεργίας) συνετέλεσαν σημαντικῶς εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν σχετικῶν ἰδεῶν καὶ προπαρεσκεύασαν ἐπαρκῶς τὴν ὁδὸν τὴν ὁδηγοῦσαν πρὸς τὴν τοιαύτην μεταρρύθμισιν. Οὕτως ἐπετεύχθη ἡ σύγκλησις ἐν Βέρνῃ δύο ἐπισήμων διεθνῶν συνδιασκέψεων τῷ 1905—1906 καὶ τῷ 1913, κατὰ τὰς ὁποίας κατηρτίσθησαν σχέδια διεθνῶν συμβάσεων ἀφορῶντα τὴν κατάργησιν τῆς νυκτερινῆς βιομηχανικῆς ἐργασίας τῶν γυναικῶν, τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς χρήσεως λευκοῦ φωσφόρου, τὸν περιορισμὸν τῶν ὡρῶν ἐργασίας εἰς 10, τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς νυκτερινῆς ἐργασίας τῶν ἀνηλίκων. Ὁ Παγκόσμιος πόλεμος διέκοψε τὰς προσπαθείας ταύτας. Ἀλλὰ κατὰ τὴν διάρκειαν ἔτι τοῦ πολέμου αἱ ἐργατικαὶ ὀργανώσεις τῶν ἐμπολέμων, προεξαρχούσης τῆς συνομοσπονδίας τῶν ἐργατῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἤρχισαν νὰ ἀπαιτοῦν ἀπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν κρατῶν των ὅπως ἡ μέλλουσα νὰ συναφθῇ συνθήκη τῆς εἰρήνης περιλάβῃ καὶ διατάξεις, αἵτινες θὰ ἐπροστάτευον ἐπαρκῶς τὴν ἐργασίαν ἀπὸ τὰ πλήγματα τοῦ διεθνοῦς κεφαλαιοκρατικοῦ ἀνταγωνισμοῦ καὶ θὰ ἐξησφάλιζον στοιχειώδεις ἠθικὰς καὶ ὑλικὰς ἐγγυήσεις εἰς τὴν ἐργατικὴν τάξιν ὅλου τοῦ κόσμου. Τὸ συνελθὸν κατὰ τὸ 1919, μετὰ τὴν ἀνακωχήν, διεθνὲς συνδικαλιστικὸν συνέδριον τῆς Βέρνης υἱοθέτησε σχέδιον διεθνοῦς καταστατικοῦ χάρτου τῆς ἐργασίας, τὸ ὁποῖον ἐζήτησε νὰ περιληφθῇ εἰς τὴν συνθήκην τῆς εἰρήνης. Τὸ προλεταριᾶτον ὅλου τοῦ κόσμου, πληγὲν καιρίως ἀπὸ τὴν ἀθλιότητα καὶ τὰ δεινὰ τοῦ Μεγάλου πολέμου, ἀνέμενεν ἀπὸ τὴν συνδιάσκεψιν τῆς εἰρήνη: νὰ ἐξασφαλίσῃ τοὺς ἐργάτας ἀπὸ τὰ ἐπίσης φοβερὰ διὰ τὴν ἐργατικὴν τάξιν «δεινὰ τῆς εἰρήνης», τὰ ὁποῖα προκαλεῖ ἡ μεταξὺ τῶν λαῶν ἀσυγκράτητος πάλη ἐν τῷ οἰκονομικῷ ἐδάφει. Ἡ διεθνὴς κοινὴ γνώμη ἦτο πλέον ὥριμος, ὅπως ἀποδεχθῇ τὸν διεθνῆ διακανονισμὸν τοῦ δικαίου τῆς ἐργασίας. Οὕτω δὲ ἀπὸ τὰς συνθήκας τῆς εἰρήνης τῶν Βερσαλλιῶν, τοῦ Νεϊγύ, τοῦ Τριανὸν καὶ τοῦ Ἁγ. Γερμανοῦ ἐγεννήθη ἡ διεθνὴς ὀργάνωσις τῆς ἐργασίας. Εἶναι ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέρουσαι καὶ ἀποτελοῦν τὴν ὡραιοτέραν ἐκδήλωσιν ἀνθρωπισμοῦ καὶ κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης αἱ ἱδρυτικαὶ διατάξεις τῆς διεθνοῦς ὀργανώσεως τῆς ἐργασίας, αἱ περιληφθεῖσαι εἰς τὸ ιγ' μέρος τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν, ἥτις εἶναι ἡ πρώτη συνθήκη εἰρήνης, ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς ὁποίας περιλαμβάνονται διατάξεις ρυθμίζουσαι ἐργατικὰ ζητήματα, Τὰ ἀξιομνημόνευτα σημεῖα τῶν ἱστορικῶν τούτων διατάξεων, αἵτινες διέπουν τὰ τῆς διεθνοῦς ὀργανώσεως τῆς ἐργασίας καὶ αἱ ὁποῖαι ἀπεκλήθησαν κοινῶς «χάρτης τῆς ἐργασίας», εἶναι τὰ ἑξῆς κατὰ τὸ ἐπίσημον κείμενον.

«Δεδομένου ὅτι σκοπὸς τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν τυγχάνει ἡ ἀποκατάστασις τῆς παγκοσμίου εἰρήνης καὶ ὅτι τοιαύτη εἰρήνη δύναται νὰ ἑδραιωθῇ μόνον ἐπὶ τῇ βάσει τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης.

Δεδομένου ὅτι ὑφίστανται συνθῆκαι ἐργασίας συνεπαγόμεναι πρὸς πολλοὺς τὴν ἀδικίαν, τὴν ἀθλιότητα καὶ τὰς στερήσεις, τοῦθ' ὅπερ γεννᾷ τοιαύτην δυσφορίαν, ὥστε ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ἁρμονία σύμπαντος τοῦ κόσμου νὰ περιάγωνται εἰς κίνδυνον, ἐπείγει δὲ νὰ βελτιωθῶσιν αἱ ἐν λόγῳ συνθῆκαι, ὡς ἐπὶ παραδείγματι, διὰ τοῦ κανονισμοῦ τῶν ὡρῶν τῆς ἐργασίας, καθοριζομένης τῆς κατ' ἀνώτατον ὅρον διαρκείας τῆς ἡμερησίας καὶ ἑβδομαδιαίας ἐργασίας, διὰ τοῦ διακανονισμοῦ τῆς συγκροτήσεως τοῦ ἐργατικοῦ προσωπικοῦ, τῆς καταπολεμήσεως τῆς ἀνεργίας, τῆς ἐξασφαλίσεως ἡμερομισθίου ἐγγυωμένου προσήκοντας ὅρους ζωῆς, τῆς προστασίας τῶν ἐργατῶν ἀπὸ τῶν γενικῶν ἢ ἐπαγγελματικῶν ἀσθενειῶν καὶ ἀπὸ τῶν ἐκ τῆς ἐργασίας προερχομένων δυστυχημάτων, τῆς προστασίας τῶν παίδων, τῶν ἐφήβων καὶ τῶν γυναικῶν, διὰ τῆς παροχῆς συντάξεων γήρατος καὶ ἀναπηρίας, τῆς ὑπερασπίσεως τῶν συμφερόντων τῶν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἀσχολουμένων ἐργατῶν, τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἀρχῆς τῆς συνδικαλικῆς ἐλευθερίας, τῆς ὀργανώσεως τῆς ἐπαγγελματικῆς καὶ τεχνικῆς διδασκαλίας καὶ ἄλλων ἀναλόγων μέτρων.

Δεδομένου ὅτι ἡ μὴ παραδοχὴ ὑφ' οἱουδήποτε ἔθνους συστήματος ἐργασίας ὄντως ἀνθρωπίνου ἀποτελεῖ κώλυμα εἰς τὰς προσπαθείας τῶν ἑτέρων ἐθνῶν, ἅτινα ἐπιθυμοῦσι τὴν βελτίωσιν τῆς τύχης τῶν ἐργατῶν ἐν ταῖς ἰδίαις αὐτῶν χώραις.

Τὰ ὑψηλὰ συμβαλλόμενα μέρη οὐ μόνον ἐξ αἰσθήματος δικαιοσύνης καὶ φιλανθρωπίας ὁρμώμενα, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ πόθου ἐξασφαλίσεως διαρκοῦς ἐν τῷ κόσμῳ εἰρήνης, συνέθεντο τὰ ἑπόμενα:

Ἄρθρον 387. Συνιστᾶται ὀργάνωσις διαρκής, ἐντεταλμένη τὴν ἐπιδίωξιν τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ ἐν τῷ ὡς ἄνω προλόγῳ ἐκτιθεμένου προγράμματος». Ἐπακολουθεῖ εἰς τὰ ἄρθρα 387—426 τῆς συνθήκης ἡ ὀργάνωσις καὶ ὁ τρόπος ἐν γένει λειτουργίας τοῦ Διεθνοῦς γραφείου ἐργασίας. Καὶ ἰδοὺ ἡ δήλωσις, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν περίφημον κατακλεῖδα τοῦ ιγ' μέρους τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν:

«Τμῆμα Β'. Γενικαὶ ἀρχαί. Ἄρθρον 427. Τὰ ὑψηλὰ συμβαλλόμενα μέρη, ἀναγνωρίζοντα ὅτι ἡ σωματική, ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ εὐεξία τῶν ὑπομισθίων ἐργατῶν τυγχάνει ἀπὸ διεθνοῦς ἀπόψεως οὐσιώδους σημασίας, συνέστησαν πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ὑψηλοῦ τούτου σκοποῦ τὸν ἐν τῷ α' τμήματι προβλεπόμενον διαρκῆ ὀργανισμόν, συνδεόμενον δὲ πρὸς τὸν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν.

Ἀναγνωρίζουσιν ὅτι αἱ διαφοραὶ κλίματος, ἠθῶν καὶ ἐθίμων, οἰκονομικῆς σκοπιμότητος καὶ βιομηχανικῆς παραδόσεως, καθιστῶσι δυσχερῆ τὴν ἄμεσον ἐπίτευξιν ἀπολύτου ὁμοιομορφίας ἐν τοῖς ὅροις ἐργασίας. Πεπεισμένα οὐχ ἧττον, ὅτι ἡ ἐργασία δέον νὰ μὴ θεωρῆται ἁπλῶς ὡς ἀντικείμενον ἐμπορίας, φρονοῦσιν ὅτι ὑπάρχουσι μέθοδοι καὶ ἀρχαὶ πρὸς διακανονισμὸν τῶν ὅρων τῆς ἐργασίας, ἃς πᾶσαι αἱ βιομηχανικαὶ κοινότητες ἔδει νὰ προσπαθῶσιν ὅπως ἐφαρμόζωσιν, ἐφ' ὅσον αἱ εἰδικαὶ περιστάσεις, ἐν αἷς ἐνδέχεται νὰ διατελῶσι, θὰ ἐπέτρεπον τοῦτο.

Μεταξὺ τῶν ἐν λόγῳ μεθόδων καὶ ἀρχῶν αἱ ἑπόμεναι κρίνονται ὑπὸ τῶν ὑψηλῶν συμβαλλομένων μερῶν ὡς ἰδιαζούσης σπουδαιότητος καὶ ἐπειγούσης φύσεως:

1) Ἡ ὡς ἄνω ἰθύνουσα ἀρχή, δηλονότι ἡ ἐργασία δέον νὰ μὴ θεωρῆται ἁπλῶς ὡς ἐμπόρευμα ἢ ἀντικείμενον ἐμπορίας.

2) Τὸ δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι ἐπὶ οἱῳδήποτε σκοπῷ μὴ ἀντιθέτῳ πρὸς τοὺς νόμους τόσον διὰ τοὺς ὑπομισθίους ἐργάτας, ὅσον καὶ διὰ τοὺς ἐργοδότας.

3) Ἡ πρὸς τοὺς ἐργάτας πληρωμὴ ἡμερομισθίου ἐξασφαλίζοντος αὐτοῖς προσήκουσαν κατάστασιν ζωῆς, ὡς ἀντιλαμβάνονται ταύτην ἐν τῇ ἐποχῇ καὶ τῇ χώρᾳ αὐτῶν.

4) Ἡ παραδοχὴ ὀκταώρου ἡμερησίας ἐργασίας ἢ ἑβδομαδιαίας τεσσαρακονταοκταώρου ὡς τέρμα, πανταχοῦ ἔνθα δὲν ἐπετεύχθη εἰσέτι.

5) Ἡ παραδοχὴ ἑβδομαδιαίας ἀναπαύσεως, κατ' ἐλάχιστον ὅρον εἰκοσιτετραώρου, ἥτις δέον νὰ περιλαμβάνῃ τὴν Κυριακήν, ὁσάκις τοῦτο ἤθελεν εἶναι δυνατόν.

6) Ἡ κατάργησις τῆς ἐργασίας τῶν παίδων καὶ ἡ ὑποχρέωσις τῆς ἐπιβολῆς τῶν ἀναγκαίων περιορισμῶν εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν νέων, ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ὥστε νὰ ἐπιτρέπηται ἡ ἐξακολούθησις τῆς ἐκπαιδεύσεώς των καὶ νὰ ἐξασφαλίζηται ἡ σωματικὴ αὐτῶν ἀνάπτυξις.

7) Ἡ ἀρχὴ τῆς ἐξισώσεως τοῦ ἡμερομισθίου ἀδιακρίτως φύλου δι' ἐργασίαν ἴσης ἀξίας.

8) Οἱ ἐν ἑκάστῃ χώρᾳ ἐκδιδόμενοι κανονισμοὶ ἐν σχέσει πρὸς τὰς συνθήκας τῆς ἐργασίας δέον νὰ ἐξασφαλίζωσι δικαίους οἰκονομικοὺς ὅρους εἰς πάντας τοὺς νομίμως διαμένοντας ἐν τῇ χώρᾳ ἐργάτας.

9) Ἕκαστον κράτος ὀφείλει νὰ ὀργανώσῃ ὑπηρεσίαν ἐπιθεωρήσεως, ἥτις θὰ περιλαμβάνῃ καὶ γυναῖκας, ἵνα ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν περὶ προστασίας τῶν ἐργατῶν νόμων καὶ κανονισμῶν. Τὰ ὑψηλὰ συμβαλλόμενα μέρη, χωρὶς νὰ διακηρύττωσιν ὅτι αἱ ἀρχαὶ καὶ αἱ μέθοδοι αὗται τυγχάνουσι πλήρεις ἢ ὁριστικαί, φρονοῦσιν ἐν τούτοις ὅτι δύνανται νὰ καθοδηγήσωσι τὴν πολιτικὴν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, καὶ ὅτι, ἐὰν γίνωσιν ἀποδεκταὶ ὑπὸ τῶν βιομηχανικῶν κοινοτήτων, αἵτινες εἰσὶ μέλη τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, καὶ διατηρηθῶσιν ἄθικτοι ἐν τῇ ἐφαρμογῇ ὑπὸ ἐξιδιασμένου σώματος ἐπιθεωρητῶν, θέλουσι προσπορίζει διαρκῆ εὐεργετήματα εἰς τοὺς ὑπομισθίους ἐργάτας τοῦ κόσμου». Σκοπὸς τῶν διατάξεων τούτων εἶναι ὅπως διὰ τῆς ἱδρύσεως ἑνὸς μονίμου διεθνοῦς ὀργανισμοῦ ἐπιδιωχθῇ ἡ βελτίωσις τῶν συνθηκῶν τῶν ἐργαζομένων ὅλων τῶν χωρῶν, ἐξασφαλισθῇ εἰς τοὺς ἁπανταχοῦ ἐργάτας ἓν ἐλάχιστον ὅριον εὐζωΐας καὶ ἐλευθερίας καὶ δημιουργηθῇ τὸ «ἱερὸν ἄσυλον τῶν ἐργαζομένων», εἰς τὸ ὁποῖον δὲν θὰ φθάνουν τὰ πλήγματα τοῦ διεθνοῦς οἰκονομικοῦ ἀνταγωνισμοῦ.

Ἡ διεθνὴς ὀργάνωσις τῆς ἐργασίας περιλαμβάνει δύο ὄργανα: α) τὴν Διεθνῆ συνδιάσκεψιν καὶ β) τὸ Διεθνὲς γραφεῖον ἐργασίας. Ἡ *Διεθνὴς συνδιάσκεψις ἐργασίας* ἀπαρτίζεται ἀπὸ 4 ἀντιπροσώπους ἑκάστου κράτους ἐκ τῶν ἀποτελούντων μέλη τῆς ὀργανώσεως, ἐξ ὧν δύο εἶναι ἀντιπρόσωποι τῆς κυβερνήσεως καὶ ἀνὰ εἷς ἀντιπρόσωπος τῆς ἐργοδοτικῆς καὶ ἐργατικῆς τάξεως ἑκάστης χώρας. Ἡ συνδιάσκεψις, συνερχομένη ἅπαξ τοὐλάχιστον κατ' ἔτος, κρίνει ἐπὶ διαφόρων προτάσεων, αἵτινες υἱοθετούμεναι παρ' αὐτῆς ἐμφανίζονται ὑπὸ τὰς ἑξῆς δύο μορφὰς ἀποφάσεων:

1) Ὡς σύστασις, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ πρόσκλησιν πρὸς τὰ συμμετέχοντα κράτη ὅπως πραγματοποιήσουν ὡρισμένας μεταρρυθμίσεις.

2) Ὡς σχέδιον διεθνοῦς συμβάσεως, τὸ ὁποῖον ὑποχρεοῦνται τὰ μετέχοντα τῆς διασκέψεως κράτη νὰ ἐπικυρώσουν ὡς ἔχει. Πρόκειται περὶ ὁμοιομόρφων κανόνων, οἵτινες δέον νὰ θεσπισθοῦν ὑποχρεωτικῶς ὑφ' ὅλων τῶν κρατῶν. Ἐξαναγκασμὸς ὅμως πρὸς ἐπικύρωσιν τῶν ψηφιζομένων συμβάσεων δὲν ὑφίσταται. Ὡρισμέναι κυρώσεις προβλέπονται ἐναντίον τῶν κρατῶν, τὰ ὁποῖα δὲν ἤθελον συμμορφωθῇ πρὸς τὰς ἀναληφθείσας διεθνεῖς ὑποχρεώσεις των (συγκρότησις εἰδικῶν ἀνακριτικῶν ἐπιτροπῶν, προσφυγὴ εἰς τὸ Διαρκὲς δικαστήριον διεθνοῦς δικαιοσύνης).

Τὸ *Διεθνὲς γραφεῖον ἐργασίας,* ἑδρεῦον ἐν Γενεύῃ, εἶναι τὸ διοικητικὸν καὶ ἐκτελεστικὸν ὄργανον τοῦ διεθνοῦς ὀργανισμοῦ τῆς ἐργασίας, λειτουργεῖ δὲ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν διοικητικοῦ συμβουλίου ἀποτελουμένου ἐξ 24 μελῶν, ἐξ ὧν 12 ἀντιπρόσωποι τῶν κυβερνήσεων καὶ ἀνὰ 6 ἀντιπρόσωποι τῶν ἐργοδοτῶν καὶ ἐργατῶν, ἐκλεγόμενοι ἀνὰ τριετίαν κατὰ τὴν συνδιάσκεψιν. Τὸ γραφεῖον τοῦτο διευθύνεται ὑπὸ διευθυντοῦ διοριζομένου ὑπὸ τοῦ συμβουλίου. Διευθυντὴς τοῦ γραφείου τούτου εἶναι ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς του ὁ Ἀλμπὲρ Τομάς. Εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ διεθνοῦς γραφείου ἐργασίας ὑπάγεται α) ἡ ἐκτέλεσις ὅλων τῶν ἐργασιῶν τῶν σχετικῶν μὲ τὴν προπαρασκευήν, τὴν ὀργάνωσιν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀποφάσεων τῆς διεθνοῦς συνδιασκέψεως ἐργασίας καὶ β) ἡ συγκέντρωσις πληροφοριῶν καὶ ἡ διενέργεια ἐρευνῶν ἀναγομένων εἰς τὸν διεθνῆ διακανονισμὸν τῆς ἐργασίας ἐν γένει.

Ἡ ἐν Γενεύῃ διεθνὴς ὀργάνωσις τῆς ἐργασίας δὲν ἐπέτυχεν εἰσέτι νὰ δώσῃ εἰς τὸ ἐργατικὸν δίκαιον ὅλων τῶν χωρῶν τὸν ἐπιδιωκόμενον χαρακτῆρα τῆς ἑνότητος καὶ τῆς παγκοσμιότητος, οὐδὲ κἂν ὡς πρὸς πάσας τὰς γενικὰς τοὐλάχιστον γραμμάς. Μολονότι ἐγένετο εν τῷ σημείῳ τούτῳ σημαντικὴ πρόοδος, ἡ ἡμέρα τῆς καθιερώσεως ἑνὸς ὁμοιομόρφου, παγκοσμίου δικαίου ἐργασίας δὲν φαίνεται εἰσέτι ἐγγίζουσα. Ἕνεκα τούτου ὑπεστηρίχθη ὅτι ἡ καταβληθεῖσα μέχρι τοῦδε προσπάθεια πρὸς διεθνῆ προστασίαν τῆς ἐργασίας, δὲν ἀπέφερε τ' ἀποτελέσματα, ἅτινα ἀρχῆθεν ἀνεμένοντο. Κατὰ τῆς μέχρι τοῦδε δράσεως τοῦ Διεθνοῦς γραφείου ἐργασίας προβάλλονται πολλαπλαῖ ἀντιρρήσεις. Τινὲς ἀρνοῦνται ν' ἀνεχθοῦν τὸ ἀμετάβλητον τῶν ἀποφάσεων τῆς γενικῆς συνδιασκέψεως, τὴν ὁποίαν χαρακτηρίζουν οὕτως ὡς ὑπερκοινοβούλιον περιορίζον τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα τῶν διαφόρων κρατῶν. Ἐνῷ, ἐξ ἀντιθέτου, ἄλλοι ψέγουν τὴν ἀδυναμίαν τῆς Διεθνοῦς ὀργανώσεως ἐργασίας, ὅπως ἐπιβάλῃ τὰς λαμβανομένας ἑκάστοτε ἀποφάσεις. Κατακρίνονται ἐπίσης πολλαὶ τῶν μέχρι τοῦδε ἀποφάσεων ὡς ἐπι-

Digitized by Google

πόλαιαι καὶ ἀμελέτητοι καὶ ὡς ἀγνοοῦσαι τὴν ἐν ἑκάστῳ κράτει ὑφισταμένην πραγματικὴν κατάστασιν. Οὐχ ἧττον, μολονότι πολλαὶ εἰσέτι διεθνεῖς συμβάσεις παραμένουσιν ἀνεπικύρωτοι παρὰ πλείστων κρατῶν, καὶ οἱ πλέον δύσπιστοι μεμψίμοιροι εἶναι ὑποχρεωμένοι ν' ἀνομολογήσουν ὅτι τὸ ἐπιτευχθὲν μέχρι τοῦδε ἔργον παρὰ τῆς Διεθνοῦς ὀργανώσεως τῆς ἐργασίας ὑπῆρξεν ἐκτάκτως γόνιμον. Ἀρκεῖ νὰ ρίψῃ τις ἓν βλέμμα εἰς τὰς ψηφισθείσας μέχρι τοῦδε διεθνεῖς συμβάσεις καὶ συστάσεις, αἱ ὁποῖαι ἀνάγονται εἰς τὰ σπουδαιότερα καὶ πλέον ἐπείγοντα κεφάλαια τῆς ἐργατικῆς προστατευτικῆς νομοθεσίας, ἤτοι: 1. Διάρκεια ἐργασίας. 2. Ὑγιεινὴ καὶ ἀσφάλεια ἐργατῶν. 3. Ἐπανόρθωσις ἀτυχημάτων ἐργασίας. 4. Ἀνεργία. 5. Κοινωνικαὶ ἀσφαλίσεις. 6. Γυναῖκες καὶ ἀνήλικα. 7. Ἐργάται θαλάσσης. 8. Ἐργάται γεωργίας. 9. Ἀλλοδαποὶ ἐργάται. Εἰδικώτερον ἡ διεθνὴς διάσκεψις τῆς ἐργασίας συνῆλθε μέχρι τοῦδε εἰς τὰς ἑξῆς 12 συνόδους, καθ' ἃς ἐψήφισε τὰ ἑξῆς σχέδια διεθνῶν συμβάσεων.

Πρώτη σύνοδος (Οὐάσιγκτων 29 Ὀκτωβρίου — 29 Νοεμβρίου 1919). «Περὶ περιορισμοῦ τῶν ὡρῶν ἐργασίας ἐν ταῖς βιομηχανικαῖς ἐπιχειρήσεσιν εἰς 8 καθ' ἡμέραν καὶ 48 καθ' ἑβδομάδα» (ἐκυρώθη παρὰ 14 κρατῶν, ἐν οἷς ἡ Ἑλλάς). «Περὶ ἀνεργίας» (ἐκυρώθη παρὰ 23 κρατῶν, ἐν οἷς καὶ ἡ Ἑλλάς). «Περὶ ἐργασίας τῶν γυναικῶν πρὸ καὶ μετὰ τὸν τοκετὸν» (ἐκυρώθη παρὰ 11 κρατῶν, ἐν οἷς καὶ ἡ Ἑλλάς). «Περὶ νυκτερινῆς ἐργασίας τῶν γυναικῶν» (ἐκυρώθη παρὰ 19 κρατῶν, ἐν οἷς καὶ ἡ Ἑλλάς). «Περὶ καθορισμοῦ κατωτάτου ὁρίου ἡλικίας τῶν ἀνηλίκων εἰς τὰς βιομηχανικὰς ἐργασίας» (ἐκυρώθη παρὰ 18 κρατῶν, ἐν οἷς καὶ ἡ Ἑλλάς. «Περὶ νυκτερινῆς ἐργασίας τῶν ἀνηλίκων ἐν τῇ βιομηχανίᾳ» (ἐκυρώθη παρὰ 21 κρατῶν, ἐν οἷς καὶ ἡ Ἑλλάς).

Δευτέρα σύνοδος (Γένουα 15 Ἰουνίου — 10 Ἰουλίου 1920). «Περὶ ἐλαχίστου ὁρίου ἡλικίας παραδοχῆς παίδων ἐν ταῖς ναυτικαῖς ἐργασίαις» (ἐκυρώθη παρὰ 21 κρατῶν, ἐν οἷς καὶ ἡ Ἑλλάς). «Περὶ ἀποζημιώσεως ἀνεργίας ἐν περιπτώσει ναυαγίου» (ἐκυρώθη παρὰ 12 κρατῶν, ἐν οἷς καὶ ἡ Ἑλλάς). «Περὶ εὑρέσεως ἐργασίας εἰς τοὺς ναυτικοὺς» (ἐκυρώθη παρὰ 16 κρατῶν, ἐν οἷς καὶ ἡ Ἑλλάς).

Τρίτη σύνοδος (Γενεύη 24 Ὀκτωβρίου—19 Νοεμβρίου 1921). «Περὶ ἐλαχίστου ὁρίου ἡλικίας παραδοχῆς παίδων εἰς τὰς γεωργικὰς ἐργασίας» (ἐκυρώθη παρὰ 12 κρατῶν). «Περὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ συνέρχεσθαι καὶ ἑνοῦσθαι πρὸς κοινὴν ἐνέργειαν τῶν ἐργατῶν» (ἐκυρώθη παρὰ 17 κρατῶν). «Περὶ ἐπανορθώσεως τῶν ἀτυχημάτων ἐργασίας ἐν τῇ γεωργίᾳ» (ἐκυρώθη παρὰ 12 κρατῶν). «Περὶ ἀπαγορεύσεως τῆς χρήσεως τοῦ ἀνθρακικοῦ μολύβδου ἐν τοῖς χρωματισμοῖς» (ἐκυρώθη παρὰ 16 κρατῶν, ἐν οἷς καὶ ἡ Ἑλλάς). «Περὶ ἑβδομαδιαίας ἀναπαύσεως ἐν τοῖς βιομηχανικοῖς καταστήμασιν» (ἐκυρώθη παρὰ 18 κρατῶν, ἐν οἷς καὶ ἡ Ἑλλάς). «Περὶ ἐλαχίστου ὁρίου ἡλικίας παραδοχῆς παίδων ἐν ἐργασίαις θερμαστοῦ κλπ.» (ἐκυρώθη παρὰ 20 κρατῶν). «Περὶ ὑποχρεωτικῆς ἰατρικῆς ἐξετάσεως τῶν παίδων καὶ τῶν νεαρῶν προσώπων τῶν χρησιμοποιουμένων ἐπὶ τῶν πλοίων» (ἐκυρώθη παρὰ 20 κρατῶν).

Τετάρτη σύνοδος (Γενεύη 18 Ὀκτωβρίου — 3 Νοεμβρίου 1922). Ἐψήφισε μόνον μίαν σύστασιν.

Πέμπτη σύνοδος (Γενεύη 22—29 Ὀκτωβρίου 1923). Ἐψήφισε μόνον μίαν σύστασιν.

Ἕκτη σύνοδος (Γενεύη 16 Ἰουνίου — 5 Ἰουλίου 1924). Ἐψήφισε μόνον μίαν σύστασιν.

Ἑβδόμη σύνοδος (Γενεύη 19 Μαΐου—10 Ἰουνίου 1925). «Περὶ ἀποζημιώσεως τῶν ἀτυχημάτων ἐργασίας» (ἐκυρώθη παρὰ 9 κρατῶν). «Περὶ ἀποζημιώσεως τῶν ἐπαγγελματικῶν ἀσθενειῶν» (ἐκυρώθη παρὰ 15 κρατῶν). «Περὶ ἰσότητος ὅρων ἀποζημιώσεως ἀλλοδαπῶν καὶ ἰθαγενῶν ἐργατῶν ἐν περιπτώσει ἀτυχημάτων ἐργασίας» (ἐκυρώθη παρὰ 22 κρατῶν). «Περὶ νυκτερινῆς ἐργασίας ἐν τοῖς ἀρτοποιείοις» (ἐκυρώθη παρὰ 3 κρατῶν).

Ὀγδόη σύνοδος (Γενεύη 26 Μαΐου—5 Ἰουνίου 1926). «Περὶ ἁπλοποιήσεως τῆς ἐπιθεωρήσεως τῶν μεταναστῶν ἐπὶ τῶν πλοίων» (ἐκυρώθη παρὰ 8 κρατῶν).

Ἐνάτη σύνοδος (Γενεύη 7—24 Ἰουνίου 1926). «Περὶ συμβολαίου προσλήψεως πρὸς ἐργασίαν τῶν ἐργατῶν ναυτιλίας» (ἐκυρώθη παρὰ 4 κρατῶν). «Περὶ παλινοστήσεως τῶν ἐργατῶν ναυτιλίας» (ἐκυρώθη παρὰ 5 κρατῶν).

Δεκάτη σύνοδος (Γενεύη 25 Μαΐου—16 Ἰουνίου 1927). «Περὶ ἀσφαλίσεως ἀσθενείας τῶν ἐργατῶν βιομηχανίας, ἐμπορίου καὶ ναυτιλίας» (ἐκυρώθη παρὰ 5 κρατῶν). «Περὶ ἀσφαλίσεως ἀσθενείας τῶν ἐργατῶν γεωργίας» (ἐκυρώθη παρὰ 4 κρατῶν).

Ἑνδεκάτη σύνοδος (Γενεύη 30 Μαΐου—16 Ἰουνίου 1928). «Περὶ μεθόδου καθορισμοῦ ἐλαχίστου ὁρίου ἀντιμισθίας».

Δωδεκάτη σύνοδος (Γενεύη 30 Μαΐου—21 Ἰουνίου 1929). «Περὶ ἐνδείξεως τοῦ βάρους ἐπὶ τῶν δι' ἀτμοπλοίων μεταφερομένων μεγάλων δεμάτων». «Περὶ προστασίας τῶν φορτοεκφορτωτῶν ἀτμοπλοίων κατὰ τῶν ἀτυχημάτων».

Τὸ Διεθνὲς γραφεῖον ἐργασίας, ἐξελιχθὲν εἰς σπουδαιότατον διεθνῆ ὀργανισμὸν καὶ ἐπιδεῖξαν ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς του ἔκτακτον δραστηριότητα, ἐπέτυχεν ἐντὸς μιᾶς δεκαετίας ν' ἀποκτήσῃ μέγα ἠθικὸν κῦρος. Ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ ἐπαυξάνει τὸ γόητρον αὐτοῦ καὶ ἑλκύει διαρκῶς τὴν ἐμπιστοσύνην τῆς διεθνοῦς κοινῆς γνώμης. Τὰ μέλη τῆς Διεθνοῦς ὀργανώσεως τῆς ἐργασίας δὲν εἶναι πλέον δυνατὸν νὰ μένουν ἐπὶ μακρὸν ἀδιάφορα εἰς τὰς λαμβανομένας κατὰ τὰς γενικὰς συνδιασκέψεις ἀποφάσεις. Τὸ Διεθνὲς γραφεῖον ἐργασίας διὰ τῶν ἐπιμόνων διαβημάτων του καὶ τῆς ἐπιτοπίου παρακολουθήσεως τῶν ἐπιτευχθέντων παρὰ τῶν διαφόρων κρατῶν προόδων ἐν τῷ ἐδάφει τῆς διεθνοῦς ὀργανώσεως τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου, προωθεῖ ἀπαύστως τὰ διστάζοντα ἢ βραδύνοντα κράτη, ὅπως συστηματοποιήσουν καὶ συμπληρώσουν τὴν προστατευτικὴν νομοθεσίαν τῶν μισθωτῶν των, ἐλέγχει τὴν πιστὴν αὐτῆς ἐφαρμογὴν καὶ ἐνισχύει ἁπανταχοῦ τὸ φιλεργατικὸν πνεῦμα. Ἡ πολύτιμος δρᾶσις τοῦ Διεθνοῦς γραφείου ἐργασίας ἐκδηλοῦται ὡσαύτως διὰ τῶν ἀξιολόγων δημοσιευμάτων του. Πλὴν τῶν ὑπηρεσιακῶν τοιούτων, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀπαραίτητα διὰ τὴν λειτουργίαν τῆς ὀργανώσεως (ἐρωτηματολόγια, πρακτικὰ τῶν συζητήσεων, ἐτησία ἔκθεσις τοῦ διευθυντοῦ κλπ.), τὸ Διεθνὲς γραφεῖον ἐργασίας ἐκδίδει ἐπίσης πλεῖστα δημοσιεύματα χαρακτῆρος πληροφοριακοῦ καὶ ἐπιστημονικοῦ. Σκοπός των εἶναι ἡ παροχὴ πάσης πληροφορίας ἀφορώσης τὸν διεθνῆ διακανονισμὸν τοῦ δικαίου τῆς ἐργασίας. Πολλὰ τούτων εἶναι περιοδικῆς μορφῆς ὡς τὰ «Informations sociales», «Revue Internationale du Travail», «Chronique de la sécurité industrielle», «Bibliographie d'hygiène industrielle», «Série legislative», «Recueil international de jurisprudence du Travail», «Annuaire international du Travail», «Encyclopédie d'hygiène du Travail».

Τὰ μὴ περιοδικὰ δημοσιεύματα ἀφοροῦν εἰδικὰ ζητήματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων τὸ Διεθνὲς γραφεῖον ἐργασίας ἐνήργησεν ἐπιστημονικὰς ἐρεύνας. Ἅπαντα τὰ βιβλία ταῦτα περιλαμβάνονται εἰς τὴν περίφημον συλλογὴν «Études et Documents», ἡ ὁποία ὑποδιαιρεῖται εἰς τὰς ἑξῆς σειράς, ἀναλόγως τοῦ μελετωμένου ἀντικειμένου: Κοινωνικὴ ζωή, οἰκονομικὴ ζωή, ἀνεργία, ἀντιμισθία καὶ διάρκεια ἐργασίας, ἀνάπηροι πολέμου, βιομηχανικὴ ὑγιεινὴ καὶ ἀσφάλεια, ἐργατικὴ κατοικία, συνεταιρισμοί, ἐργασία γυναικῶν καὶ ἀνηλίκων, ἐκπαίδευσις, γεωργία, διανοούμενοι ἐργάται, κοινωνικαὶ ἀσφαλίσεις, στατιστική, μετανάστευσις, ἐργάται θαλάσσης. Ἑκάστη τῶν ἀνωτέρω σειρῶν περιλαμβάνει πλείονα πολυσέλιδα βιβλία. Εἰς τὰς ἐκδόσεις τοῦ Διεθνοῦς γραφείου ἐργασίας δέον νὰ προστεθοῦν καὶ αἱ πολυάριθμοι «Études spéciales». Ἅπαντα τὰ δημοσιεύματα τοῦ Διεθνοῦς γραφείου ἐργασίας ἐκδίδονται εἰς τὴν γαλλικὴν καὶ ἀγγλικήν, αἵτινες εἶναι αἱ ἐπίσημοι γλῶσσαι τῆς διεθνοῦς ὀργανώσεως ἐργασίας. Ἡ διεθνὴς ὀργάνωσις ἐργασίας κέκτηται πλέον σπουδαιοτάτην σημασίαν ἐν τῇ διεθνεῖ οἰκονομικῇ ζωῇ, δεδομένου ὅτι συμβάλλει, διὰ τῆς ἐπιτυγχανομένης διαρκῶς ἐξισώσεως τῶν βαρῶν τῶν ἐπιβαλλομένων ὑπὲρ τῶν μισθωτῶν ἐπὶ τῶν διαφόρων ἐθνικῶν βιομηχανιῶν, εἰς τὸν ἐπὶ ἴσοις ὅροις διεθνῆ οἰκονομικὸν ἀνταγωνισμόν. Διὰ τῶν ἐπιδιωκομένων μεταρρυθμίσεων καθιεροῦνται ὑπὲρ τῶν ἁπανταχοῦ ἐργαζομένων ὁμοιόμορφοι εὐμενεῖς ὅροι ἐργασίας καὶ ἐκτείνονται ἐπὶ τοῦ συνόλου τῆς ἐργατικῆς τάξεως τῆς ὑδρογείου τὰ εὐεργετήματα τῆς προστασίας καὶ τῆς ἀσφαλίσεως. Ἡ δὲ ἐξασφάλισις τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἰσότητος ἐν τῇ ἐργασίᾳ, οὐ μόνον εἶναι δεῖγμα ὑπερτέρου πολιτισμοῦ, ἀλλ' ἀποτελεῖ τὸ ἀσφαλὲς θεμέλιον τῆς κοινωνικῆς ἀλλὰ καὶ γενικωτέρας εἰρήνης.

Ι. Λ. ΖΑΡΡΑΣ

—**ἐργασίας ἐλευθερία.** Ἡ ἀρχὴ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐργασίας ἀφορᾷ τὴν ἄνευ οὐδεμιᾶς κρατικῆς δεσμεύσεως ἐλευθερίαν τοῦ ἐργάζεσθαι ἢ τοῦ μὴ ἐργάζεσθαι. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐργασίας περιλαμβάνονται τρεῖς διακεκριμέναι ἐλευθερίαι: 1) ἐλευθερία ἐκλογῆς ἐπαγγέλματος, 2) ἐλευθερία ἐκλογῆς τόπου ἀσκήσεως τοῦ ἐπαγγέλματος, 3) ἐλευθερία ἐκλογῆς μέσων ἐκτελέσεως τοῦ ἐπαγγέλματος. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐργασίας, ἀπορρέουσα ἐκ τοῦ φυσικοῦ δικαίου, ἀποτελεῖ στοιχεῖον τῆς καθόλου προσωπικῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐργασίας καθιερώθη ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν, διὰ τοῦ νόμου τῆς 2/17 Μαρτίου 1791. Πρὸ τοῦ νόμου τούτου ἐλευθερία ἐργασίας δὲν ὑφίστατο, περιοριζομένη σημαντικῶς παρὰ τοῦ λειτουργοῦντος τότε συστήματος τῶν συντεχνιακῶν ὀργανώσεων. Τὸ σύστημα τοῦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς κανονικῆς του ἀναπτύξεως (ΙΒ' — ΙΣΤ' αἰῶνας) ἦτο ἀληθῶς εὐεργετικὸν τῶν μελῶν τῶν ὀργανώσεων αὐτῶν, καθόσον οἱ ἐργάται διὰ τοῦ ἰσχυροῦ των συνδέσμου ἐπετύγχανον τὴν ἀσφάλειάν των καὶ ἀντεμετώπιζον ἀποτελεσματικῶς τοὺς κινδύνους τοῦ ἐλευθέρου συναγωνισμοῦ. Μετὰ τὸν ΙΣΤ' ὅμως αἰῶνα αἱ συντεχνίαι παρουσίασαν πραγματικὰς καταχρήσεις, αἱ ὁποῖαι αὐξηθεῖσαι κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἀπετέλεσαν ἀληθῆ καταδυνάστευσιν τῆς καθόλου οἰκονομικῆς ζωῆς. Ἡ δύναμις τῶν συντεχνιῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἦτο ἐξαιρετική, ματαιώσασα μάλιστα τὴν προσπάθειαν τοῦ ὑπουργοῦ τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ' Turgot ὅπως τῷ 1776 καταργήσῃ ταύτας. Ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις διεκήρυξε τὴν ἀρχὴν τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐργασίας καὶ κατήργησεν ἀποτελεσματικῶς τὰς συντεχνίας.

Ἡ ἀρχὴ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐργασίας εἶναι γενική, ἐφαρμοζομένη εἰς ἅπαντα ἐν γένει τὰ πρόσωπα τὰ ἐπιθυμοῦντα νὰ ἀσκήσουν οἱανδήποτε ἐπαγγελματικὴν δραστηριότητα. Ὁ βιομήχανος, ὁ ἔμπορος, ὁ γαιοκτήμων ἀπολαμβάνουν τὴν ἐλευθερίαν νὰ ἱδρύσουν, νὰ ὀργανώσουν, νὰ ἐκμεταλλευθοῦν ἢ καὶ νὰ σταματήσουν τὰς ἐπιχειρήσεις των. Ὁ ἐργοδότης εἶναι ἐλεύθερος νὰ προσλαμβάνῃ εἰς τὰς ἐργασίας του οὑσδήποτε ἐργάτας θέλει· καὶ ὁ ἐργάτης νὰ προσφέρῃ ὑφ' οἵους ὅρους ἐπιθυμεῖ τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ. Ἐργοδόται καὶ ἐργάται εἶναι ἐλεύθεροι καὶ πλήρως ἀνεξάρτητοι νὰ καθορίσουν τοὺς ὅρους τῆς ἐργατικῆς συμβάσεως. Εἰδικώτερον ἡ ἀρχὴ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐργασίας περιλαμβάνει: πλήρη ἰσότητα ἡμεδαπῶν καὶ ἀλλοδαπῶν· ἐλευθερίαν ἐγκαταστάσεως· ἐλευθερίαν μέσων κατασκευῆς· ἀκυρότητα τῶν συμβάσεων τῶν περιοριστικῶν τῆς ἐλευθερίας τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς ἐργασίας· ἐλευθερίαν πωλήσεως· ἐλευθερίαν τοῦ συνεταιρίζεσθαι. Ὑπὸ τὸ σύστημα τοῦτο τῆς πλήρους ἐλευθερίας συνεπληρώθη ἡ μεγάλη οἰκονομικὴ ἐπανάστασις τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἡ ὁποία ἀντικατέστησε τὴν χειροτεχνίαν καὶ τὸ μικρὸν ἐμπόριον διὰ τῆς μηχανικῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ μεγάλου ἐμπορίου. Ἀπαραίτητος συνέπεια τοῦ συστήματος τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐργασίας ἦτο ἡ μὴ ἐπέμβασις τοῦ νόμου εἰς τὰς σχέσεις μεταξὺ ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἐλευθερία ἀπεδείχθη ἐν τῇ ἐφαρμογῇ της ὠφέλιμος μόνον διὰ τοὺς οἰκονομικῶς ἰσχυροὺς ἐργοδότας. Ὅπως δὲ ἅπασαι αἱ λοιπαὶ φυσικαὶ ἐλευθερίαι, οὕτω καὶ ἡ ἐλευθερία τῆς ἐργασίας δὲν δύναται νὰ ἀφεθῇ ἀπεριόριστος, καθόσον ἀποβαίνει πηγὴ κακοῦ, τόσον διὰ τὸ ἄτομον, ὅσον καὶ διὰ τὴν κοινωνίαν. Ἡ ἐλευθερία τῆς ἐργασίας γεννᾷ ὀλεθρίας ἰδίᾳ συνεπείας διὰ τὸν ἐργάτην. Ἐπὶ μακρὸν ὅμως πᾶσα προσπάθεια νομίμου διακανονισμοῦ τοῦ δικαίου τῆς ἐργασίας ἢ ἐπιβολῆς περιορισμῶν πρὸς τὸν σκοπὸν γενικωτέρων κοινωνικῶν ἐξυπηρετήσεων, προσέκρουεν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐργασίας. Ἀφ' ἧς ὅμως στιγμῆς ἀνεγνωρίσθη ὅτι τὸ κράτος ἀποτελεῖ τὴν ἔκφρασιν τοῦ κοινοῦ συμφέροντος καὶ ὅτι ἀποστολὴ αὐτοῦ εἶναι ἡ ἐξασφάλισις τῆς κοινῆς εὐδαιμονίας, κατέστη ἐπιβεβλημένον ὅπως τεθοῦν παντοειδεῖς περιορισμοὶ εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐργασίας. Οὕτω τὸ κράτος σήμερον ἐπεμβαίνει εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν τῶν κατ' ἰδίαν ἀτόμων, δημιουργοῦν εἰς αὐτὰ ὑποχρεώσεις, αἵτινες ἀποβλέπουν εἰς τὸ κοινὸν καλόν. Πλὴν δὲ τῶν περιορισμῶν, οἵτινες, ἐπιβαλλόμενοι ἰδίως εἰς τοὺς ἐργοδότας, σκοποῦν τὴν προστασίαν τῶν ἐργαζομένων ἐναντίον τῶν εἰς βάρος των παντοειδῶν καταχρήσεων καὶ οἵτινες ἀποτελοῦν τὸ ἐργατικὸν δίκαιον, τὸ κράτος σήμερον θέτει περιορισμοὺς εἰς πάσας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς. Περιορίζεται οὕτως ἡ ἐλευθερία τῆς ἐργασίας πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς προστασίας τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης, τῆς διατηρήσεως τῆς ὑγείας, τῆς προασπίσεως τῆς κοινωνικῆς εἰρήνης, τῆς προστασίας τῆς ἐθνικῆς βιομηχανίας κλπ. Καὶ οἱ περιορισμοὶ μὲν οὗτοι ἀφοροῦν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἐργάζεσθαι. Εἰς τὰς συγχρόνους ὅμως νομοθεσίας ἤρχισαν νὰ τίθενται περιορισμοὶ καὶ εἰς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ μὴ ἐργάζεσθαι. Εἰς ὡρισμένας κατηγορίας ἐργαζομένων (π.χ. ἐργάτας ἐπισιτισμοῦ, κινήσεως, φωτισμοῦ) δὲν ἐπιτρέπει τὸ κράτος νὰ ἀπόσχουν τῆς ἐργασίας των (ὑποχρεωτικὴ διαιτησία, ἐπιστρατεύσεις κλπ.). Ἡ ἐργασία αὐτῶν λαμβάνει τὴν μορφὴν ὑποχρεωτικῆς κοινωνικῆς ὑπηρεσίας. Ἀλλ' ἡ γενικωτέρα περιοριστικὴ διάταξις τῆς ἐλευθερίας τοῦ μὴ ἐργάζεσθαι εἶναι ἡ διάταξις τοῦ κομμουνιστικοῦ Συντάγματος τῶν σοβιὲτ τῆς Ρωσίας, ἥτις ἔναντι σοβαρωτάτων κυρώσεων ἐπιβάλλει εἰς πάντας τοὺς Ρώσους, ἀνεξαρτήτως φύλου καὶ ἡλικίας (ἐξαιρουμένων τῶν ἀσθενῶν, τῶν ἀναπήρων καὶ τῶν παιδίων) τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ ἐργάζεσθαι. Ἐν Ἑλλάδι πλεῖστοι νεώτεροι ἰδίᾳ νόμοι περιώρισαν, τόσον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν ἐργοδοτῶν, ὅσον καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν ἐργατῶν, τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐργασίας. Πλὴν τῶν περιπτώσεων καθ' ἃς προσαπαιτοῦνται ὡρισμένα προσόντα (σπουδῶν, ἀσκήσεων κλπ.), ὑφίστανται καὶ περιπτώσεις καθ' ἃς ὡρισμένα ἐπαγγέλματα δὲν εἶναι εἰς πάντας προσιτὰ (π.χ. φορτοεκφορτωταί, κομισταί, χαπνεργάται κλπ.). Ἐν τῇ ἑλληνικῇ νομοθεσίᾳ ὑφίσταται ὡς ἰδιώνυμον ἀδίκημα ἡ προσβολὴ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐργασίας. Ὁ νόμος 2111 τοῦ 1920 «περὶ ἀδικημάτων κατὰ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐργασίας» ἀπέβλεψε, παραλλήλως πρὸς τὴν καθιέρωσιν τῆς ἐλευθερίας τῆς ἀπεργίας, νὰ ἐξασφαλίσῃ καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐργασίας ἀπὸ παντοειδεῖς ἐπιβουλάς, συμφώνως δὲ πρὸς τὸν νόμον τοῦτον τιμωρεῖται πᾶς ὅστις ἐν περιπτώσει ἀπεργίας ἐμποδίζει διὰ διαφόρων μέσων τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ ἐργασθῶσι (βλ.λ. *ἐλευθερία [Νομ.]*, τ. Θ', σ. 930 κἑ.).

Ι. Λ. ΖΑΡΡΑΣ

Digitized by Google

— **ἐργασίας *σύμβασις*.** Συμφώνως πρὸς ἕνα τῶν πληρεστέρων ὁρισμῶν, τὸν τοῦ βελγικοῦ νόμου τῆς 10 Μαρτίου 1900, ὅστις περιελήφθη καὶ ἐν τῷ ὑποβληθέντι τῷ 1927 εἰς τὴν ἑλληνικὴν βουλὴν νομοσχεδίῳ «περὶ τοῦ συμβολαίου ἐργασίας», ὡς σύμβασις ἐργασίας θεωρεῖται «ἡ σύμβασις διὰ τῆς ὁποίας ὁ ἐργάτης ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐργάζηται ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν, τὴν διεύθυνσιν καὶ τὴν ἐποπτείαν ἀρχηγοῦ ἐπιχειρήσεως ἢ ἐργοδότου, τῇ μεσολαβήσει ἀντιμισθίας παρεχομένης παρὰ τοῦ τελευταίου τούτου καὶ ὑπολογιζομένης εἴτε ἀναλόγως τῆς διαρκείας τῆς ἐργασίας, εἴτε ἀναλόγως τῆς ποσότητος, τῆς ποιότητος ἢ τῆς ἀξίας τοῦ ἐκτελουμένου ἔργου, εἴτε συμφώνως πρὸς πᾶσαν ἄλλην βάσιν, καθοριζομένην παρὰ τῶν συμβαλλομένων μερῶν». Τὸ χαρακτηριστικὸν στοιχεῖον τῆς συμβάσεως ἐργασίας συνίσταται εἰς τὸ ὅτι πρόσωπόν τι θέτει τὴν πρὸς ἐργασίαν ἱκανότητά του κατὰ τρόπον διαρκῆ ἢ πρόσκαιρον εἰς τὴν διάθεσιν ἑτέρου προσώπου ἔναντι ἀμοιβῆς. Ἀπὸ οἰκονομικῆς δὲ ἀπόψεως ὑφίσταται ἐργατικὴ σύμβασις ὁσάκις ἡ ἐκτέλεσις τῆς εργασίας, οἱοσδήποτε καὶ ἂν εἶναι ὁ τρόπος τῆς ἀμοιβῆς της, θέτει τὸν παρέχοντα αὐτὴν εἰς θέσιν οἰκονομικης ἐξαρτήσεως ἢ ὑποταγῆς ἔναντι ἐκείνου ὅστις τὴν ἀμείβει. Εἶναι τρόπον τινὰ ὡσὰν ὁ μισθωτὸς νὰ πωλῇ εἰς τὸν ἐργοδότην τὴν ἐργασίαν του. Πρὸ τῆς διαμορφώσεω τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου ἡ ἐργατικὴ σχέσις διείπετο ὑπὸ τῶν περὶ ἐκμισθώσεως ὑπηρεσίας διατάξεων τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου. Συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις ταύτας, αἵτινες ἐπὶ μακρὸν ἐρρύθμιζον τὴν ἐργατικὴν σύμβασιν, εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ σύμβασις συνάπτεται ἐπὶ ἀορίστῳ διαρκείᾳ. ἕκαστος τῶν συμβαλλομένων εἶχε τὸ δικαίωμα ἀποχωρήσεως ἀπὸ τῆς συμβάσεως ἐν παντὶ χρόνῳ. Ὡσαύτως οὐδεὶς νόμιμος περιορισμὸς ἠδύνατο νὰ νοηθῇ ἐν τῇ συνάψει τῆς ἐργατικῆς συμβάσεως, τοῦ ἐργοδότου καὶ τοῦ ἐργάτου παραμενόντων ἀπολύτως ἐλευθέρων νὰ καθορίσουν τοὺς ὅρους αὐτῆς. Αἱ διατάξεις ὅθεν τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου, δεδομένου ὅτι τὸν καθορισμὸν τῶν ὅρων τῆς ἐργατικῆς συμβάσεως ἐγκατέλειπον εἰς τὸν ἀσυγκράτητον οἰκονομικὸν ἀνταγωνισμόν, ἄφινον ἐκτεθειμένον καὶ ἐν μειονεκτικῇ θέσει τὸν οἰκονομικῶς ἀσθενέστερον ἐργάτην ἐν τῇ συνάψει τῆς ἐργατικῆς σχέσεως. Ἀλλ' ἤδη ἡ πώλησις τῆς ἐργασίας δὲν εἶναι ἀπολύτως ἐλευθέρα. Τὸ κράτος, ἀφ' ἧς ἐγένετο δεκτὸν ὅτι ἡ σχέσις τῆς ἐργασίας ἀποτελεῖ σπουδαιότατον κοινωνικὸν λειτούργημα, κεκτημένη ἰδιάζουσαν σημασίαν ἐν τῇ καθόλου οἰκονομικῇ καὶ κοινωνικῇ ὀργανώσει, ἔλαβεν ἰδιαίτερα μέτρα προστασίας τῆς ἐργασίας. «Ἡ ἐργασία, ἀνέγραψεν ἡ συνθήκη τῶν Βερσαλλιῶν, δέον νὰ μὴ θεωρῆται ἁπλῶς ὡς ἐμπόρευμα ἢ ἀντικείμενον ἐμπορίας». Σήμερον αἱ νομοθεσίαι ὅλων τῶν πεπολιτισμένων κρατῶν ἔλαβον μέρος ἐννόμου διακανονισμοῦ τῆς συμβάσεως ἐργασίας. Ἡ καθιέρωσις διατάξεων ρυθμιζουσῶν τὴν σύμβασιν ἐργασίας ἀποτελεῖ. ἐκτὸς τοῦ γενικωτέρου συμφέροντος εἰς ὃ ἀποβλέπει, καὶ συμφέρον τόσον τοῦ ἐργοδότου, ὅσον καὶ τοῦ ἐργάτου. Οὕτως ὁ ἐργοδότης δύναται νὰ ὑπολογίζῃ εἰς τὴν σταθερότητα τῆς προσφερομένης εἰς αὐτὸν ἐργασίας, μὴ διατρέχων τὸν κίνδυνον τῆς ἀποτόμου διακοπῆς αὐτῆς. Ἀλλὰ κυρίως ὁ ἐργάτης, ὅστις ἀποζῇ ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς ἐργασίας του, δὲν κινδυνεύει ἕνεκα ἐξαφνικῆς ἀποβολῆς ἀπὸ τῆς ἐργασίας αὐτοῦ νὰ παραμείνῃ ἐκτεθειμένος καὶ ἄνευ πόρων ζωῆς, σήμερον ἰδίως ὅτε πλεῖστοι λόγοι (εἰδίκευσις, ἀνεργία κλπ.) καθιστοῦν δυσχερῆ τὴν ἄμεσον ἐξεύρεσιν ἑτέρας ἐργασίας. Πλὴν τούτου ἡ καθιέρωσις σαφῶν, ἀμοιβαίων ὑποχρεώσεων ἐκ μέρους τῶν συμβαλλομένων, συντελεῖ εἰς τὸ ν' ἀποφεύγωνται αἱ ἕνεκα παρερμηνείας τῶν ὅρων τῆς συμβάσεως δίκαι μεταξὺ ἐργοδοτῶν καὶ ἐργατῶν, αἱ ὁποῖαι καὶ ἐξαντλητικαὶ καὶ ἐπιζήμιοι διὰ τοὺς ἐργάτας εἶναι, ἀλλὰ καὶ εἰς βάρος πολλάκις τούτων ἕνεκα τῆς οἰκονομικῆς αὐτῶν ἀδυναμίας καταλήγουσι. Τὸ κράτος διὰ τῶν διατάξεων περὶ συμβάσεων ἐργασίας περιορίζει ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ τὴν ἐλευθερίαν τῆς συμβάσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐποπτεύει καὶ διασφαλίζει τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς μὲ τὴν κυρίαν πρόθεσιν νὰ προστατεύσῃ ἐκείνους τῶν συμβαλλομένων, τοὺς ὁποίους κρίνει περισσότερον ἀδυνάτους καὶ ἀνεπαρκῶς ὡπλισμένους διὰ τὸν οἰκονομικὸν ἀγῶνα. Εἰδικώτερον ὁ νομοθετικὸς διακανονισμὸς τῆς συμβάσεως ἐργασίας σκοπεῖ: α') τὸν καθορισμὸν τοῦ τρόπου τοῦ καταρτισμοῦ τῆς ἐργατικῆς σχέσεως, ἤτοι: ἱκανότης τῶν συμβαλλομένων (ἀνήλικοι, γυναῖκες, ἀλλοδαποί), ὅροι ἐργασίας (κανονισμοὶ πρόστιμα κλπ.), εἶδος προσφερομένης ἐργασίας, ἀντιμισθία, τοποθέτησις εἰς ἐργασίαν μέσῳ τῶν γραφείων ἐξευρέσεως ἐργασίας· κλπ. β') τὴν ἀπόδειξιν τῆς συνάψεως τῆς ἐργατικῆς συμβάσεως (βιβλιάρια, πιστοποιητικὰ ἐργασίας κλπ.)· γ') τὴν λύσιν τῆς ἐργατικῆς συμβάσεως (καταγγελία τῆς συμβάσεως, προειδοποίησις, ἀποζημιώσεις)· δ') τὸν καθορισμὸν εἰδικῶν δικονομικῶν διατάξεων πρὸς λύσιν τῶν ἐκ τῆς ἐκτελέσεως τῆς συμβάσεως ἐργασίας προκυπτουσῶν ἀμφισβητήσεων (εἰδικὴ διαδικασία, διαιτητικὰ δικαστήρια). Ἅπασαι αἱ διατάξεις αὗται ἀποτελοῦν κανόνας ἐπιτακτικούς. Ἡ ἐλευθερία τῶν συμβαλλομένων κινεῖται μόνον ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν τιθεμένων ὑπὸ τῶν κανόνων τούτων, οἵτινες μάλιστα ἑρμηνεύουσι καὶ συμπληροῦσι τὴν σύμβασιν ἐργασίας ἐν περιπτώσει καθ' ἣν σιωπᾷ τὸ σχετικὸν συμβόλαιον. Αἱ διατάξεις περὶ συμβάσεως ἐργασίας ἐφαρμόζονται οὐ μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν μισθώσεως ὑπηρεσιῶν τῶν ἐργατῶν, ἀλλ' ἐπίσης καὶ τῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν προσώπων ἐν γένει τῶν ἀσκούντων ἐλευθέρια ἐπαγγέλματα. Οἱ περιορισμοὶ οἵτινες τίθενται κατὰ τὴν σύναψιν τῆς ἐργατικῆς συμβάσεως καὶ ἰδίᾳ οἱ ἀφορῶντες τοὺς ἐργοδότας ἀποτελοῦν τὰς κυριωτέρας διατάξεις τῆς ἐργατικῆς νομοθεσίας. Ἕνεκα τούτου δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ σύμβασις ἐργασίας ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τοῦ οἰκοδομήματος τοῦ ὅλου ἐργατικοῦ δικαίου. Παραλλήλως πρὸς τὴν κατὰ τ' ἀνωτέρω ρύθμισιν τῆς ἐργατικῆς συμβάσεως ἀνεπτύχθη τελευταίως νέα μορφὴ ἐργατικῆς συμβάσεως, ἡ *συλλογικὴ σύμβασις ἐργασίας*, συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν ἐργατικὸν σωματεῖον συμβάλλεται μεθ' ἑνὸς ἢ πλειόνων ἐργοδοτῶν ἢ καὶ τοῦ ἐπαγγελματικοῦ αὐτῶν σωματείου, πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως τεθῶσι γενικοὶ ὑποχρεωτικοὶ ὅροι (π.χ. ὡς πρὸς τὸν μισθόν, τὸν χρόνον ἐργασίας, τὰ μέλλοντα νὰ ἐργασθῶσι πρόσωπα κλπ.), ὑφ' οὓς θὰ διεξάγηται ἡ ἐργασία καὶ θὰ συνάπτωνται εἰς τὸ μέλλον αἱ εἰδικαὶ μεταξὺ τῶν ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν τούτων συμβάσεις ἐργασίας. Αἱ συλλογικαὶ συμβάσεις ἐργασίας καταλαμβάνουσιν ἰδιαιτέραν θέσιν ἐν τῷ συγχρόνῳ ἐργατικῷ δικαίῳ. Συνάπτονται δὲ συνήθως αἱ συμβάσεις αὗται μετὰ μίαν ἀπεργίαν καὶ ἀποτελοῦν, οὕτως εἰπεῖν, τὴν συνθήκην τῆς εἰρήνης τὴν θέτουσαν τέρμα εἰς τὴν ὁμαδικὴν διαφορὰν ἢ καὶ πρὸ τῆς κηρύξεως ἀπεργίας ἐν περιπτώσει διατυπώσεως ἀξιώσεων ἐκ μέρους τῶν ἐργατῶν. Αἱ συλλογικαὶ συμβάσεις ἐργασίας κέκτηνται ἰδιαιτέραν τινὰ σημασίαν διὰ τὴν μεγάλην βιομηχανίαν. Σήμερον εἰς ἅπαντα τὰ βιομηχανικὰ κράτη ἐρρυθμίσθησαν αἱ συμβάσεις αὗται δι' εἰδικῶν νομοθετικῶν διατάξεων.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἐν Ἑλλάδι ἰσχύοντα παρατηροῦμεν: α') Ὡς πρὸς τὴν σύμβασιν ἐργασίας: Ἐκτὸς τῶν περὶ μισθώσεως διατάξεων τοῦ κοινοῦ ἀστικοῦ δικαίου ἰσχυουσῶν ἐν προκειμένῳ, καὶ τῶν γενικῶν προστατευτικῶν νόμων οἱ μόνοι κανόνες οἱ ἀναγόμενοι ἰδιαιτέρως εἰς σημεῖά τινα τῆς ἐργατικῆς συμβάσεως εἶναι οἱ ἑξῆς:

1) Ὁ νόμος ΔΛ' τοῦ 1912 «περὶ πληρωμῆς ἡμερομισθίων», δι' οὗ ὁρίζεται ὁ τρόπος καὶ ὁ τόπος πληρωμῆς εἰς τοὺς ἐργαζομένους τῆς ὀφειλομένης εἰς αὐτοὺς παρὰ τοῦ ἐργοδότου ἀντιμισθίας ἔναντι τῆς παρασχεθείσης ἐργασίας ἢ τῶν παρασχεθεισῶν ὑπηρεσιῶν, ὡς καὶ αἱ περιπτώσεις ἐπιβολῆς κρατήσεών τινων ἐπὶ τῶν δεδουλευμένων μισθῶν καὶ ἡμερομισθίων· 2) ὁ νόμος 1234 τοῦ 1918 «περὶ τῆς θέσεως ὑπαλλήλων ἐν περιπτώσει ἐπιστρατεύσεως», δι' οὗ ὡρίσθη ὅτι ἡ πρόσκλησις εἰς τὸν στρατὸν τῶν ἰδιωτικῶν ὑπαλλήλων δὲν θέτει τέρμα εἰς τὴν ὑπαλληλικὴν σύμβασιν· 3) ὁ νόμος 2112 τοῦ 1920 «περὶ ὑποχρεωτικῆς καταγγελίας τῆς συμβάσεως ἐργασίας ἰδιωτικῶν ὑπαλλήλων», ὅστις ὥρισεν ὅτι ἡ ἄνευ νομίμου προειδοποιήσεως καταγγελία τῆς συμβάσεως συνεπάγεται τὴν ἐκ μέρους τοῦ ρηγνύοντος τὴν σύμβασιν πληρωμὴν εἰς τὸν ἕτερον ἀποζημιώσεως ἀναλόγου πρὸς τὴν χρόνον ὑπηρεσίας· 4) ὁ νόμος ΓϡΟΔ' τοῦ 1911 «περὶ ἐκδικάσεως τῶν μεταξὺ ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν διαφορῶν περὶ πληρωμῆς μισθῶν καὶ ἡμερομισθίων», ὡς οὗτος μεταγενεστέρως ἐτροποποιήθη. Συμφώνως πρὸς τὸν νόμον τοῦτον αἱ διαφοραὶ αὗται ὅταν τὸ ποσὸν εἶναι κατώτερον τῶν 5000 δραχμῶν δικάζονται ἐπὶ τῇ βάσει εἰδικῆς συντόμου καὶ ὀλιγοδαπάνου διαδικασίας παρὰ τοῦ εἰρηνοδίκου· 5) τὸ νομοθετικὸν διάταγμα τῆς 21 Ἀπριλίου 1926 «περὶ διαιτησίας ἰδιωτικῶν ὑπαλλήλων»· τὸ νομοθετικὸν ὅμως τοῦτο διάταγμα, ὅπερ καθορίζει τὴν διαιτητικὴν ἐπίλυσιν τῶν μεταξὺ ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν διαφορῶν, δὲν ἐκυρώθη μέχρι τοῦδε διὰ νόμου. β') Ὡς πρὸς τὰς συλλογικὰς συμβάσεις ἐργασίας. Παρ' ἡμῖν ὁ νομικὸς οὗτος τύπος, μὴ ρυθμιζόμενος εἰδικῶς, δὲν ἔχει ἀποκτήσει εἰσέτι ἀξιόλογον ἔκτασιν. Ἡ ἔλλειψις δὲ εἰδικῶν περὶ αὐτῶν διατάξεων γεννᾷ δυσεπίλυτα νομικὰ τροβλήματα. Κατ' ἀρχὴν βεβαίως ἡ συλλογικὴ σύμβασις ἐργασίας εἶναι ἔγκυρος ὡς πᾶσα σύμβασις μὴ ἔχουσα ἀνήθικον ἢ παράνομον περιεχόμενον. Δὲν δύναται ὅμως νὰ ὑπαχθῇ οὔτε εἰς τὴν σύμβασιν μισθώσεως ἐργασίας, διότι οἱ συμβαλλόμενοι δὲν ὑπόσχονται ἀλλήλοις μισθὸν καὶ ἐργασίαν, ἀλλὰ καθορίζουν τοὺς ὅρους τῶν μελλουσῶν μεταξύ των συμβάσεων μισθώσεως ἐργασίας, οὔτε νὰ θεωρηθῇ ὡς pactum de contrahendo, διότι καὶ τοῦτο ἀφορᾷ ὡρισμένα πρόσωπα, οὔτε ὡσαύτως ὡς κανονισμοὶ ἐργασίας, διότι οὗτοι περιέχουν μονομερεῖς δηλώσεις ἃς ἀποδεχόμενοι οἱ καθ' ἕκαστον ἐργάται καταρτίζουν συμβάσεις ἐργασίας. Οὔτε τέλος δύναται νὰ θεωρηθῇ συμβιβασμὸς ὡς ἐπακολούθημα πολλάκις ἀπεργίας, διότι δὲν εἶναι ἀναγκαῖον ἵνα συναφθῇ νὰ προηγηθῇ ταύτης ἀπεργία ἢ ἔρις. Πρόκειται μᾶλλον περὶ σχέσεως sui generis καὶ κατὰ τὴν κρατοῦσαν θεωρίαν οὐχὶ ἁπλῆς, ἀλλὰ συνθέτου. Ἀμφότερα τὰ σπουδαιότατα ταῦτα σημεῖα τῆς ἐργατικῆς σχέσεως (σύμβασις ἐργασίας καὶ συλλογικὴ σύμβασις ἐργασίας) ἐπεδιώχθη ἤδη νὰ ρυθμισθοῦν πληρέστερον καὶ παρ' ἡμῖν. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον τὸν Μάϊον τοῦ 1927 κατετέθησαν εἰς τὴν βουλὴν παρὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας τρία σχετικὰ νομοσχέδια: 1) περὶ τοῦ συμβολαίου ἐργασίας, 2) περὶ τῆς ὑπαλληλικῆς συμβάσεως καὶ 3) περὶ τῶν συλλογικῶν συμβάσεων ἐργασίας. Τὰ νομοσχέδια ὅμως ταῦτα δὲν ἐψηφίσθησαν ὑπὸ τῆς βουλῆς, ἐγκαταλειφθέντα βραδύτερον.

Ι. Λ. ΖΑΡΡΑΣ

— **ἐργασίας *συνδιασκέψεις*·** βλ. λ. *ἐργασίας* διεθνὴς ὀργάνωσις.

Ἐργασίας *ἱππόται* (Knights of Labor). Ἀμερικανικὸν ἐργατικὸν σωματεῖον ἱδρυθὲν τῷ 1869 ὑπὸ μικροῦ ἀριθμοῦ ἐργατῶν ἐν Φιλαδελφείᾳ τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς. Μέχρι τοῦ 1882 διετήρησε τὸν τύπον τῆς μυστικῆς ὀργανώσεως. εἶτα δ' ἐπετράπη ἐλευθέρως ἡ εἰς αὐτὸ ἐγγραφὴ τῶν ἐργατῶν καὶ ἕνεκα τούτου τὰ μέλη του ηὔξησαν ταχέως. Εἶναι ὠργανωμένον κατὰ τὸ συνδικαλιστικὸν σύστημα, διοικεῖται δὲ ὑπὸ τοπικῶν συνελεύσεων, αἵτινες ἐκλέγουν ἀντιπροσώπους εἰς τὰς ἐπαρχιακὰς τοιαύτας, αἵτινες πάλιν ἀποστέλλουν ἀντιπροσώπους εἰς τὰς συνελεύσεις τῶν πολιτειῶν. Ἡ γενικὴ διεύθυνσις ἀνατίθεται εἰς γενικὸν διευθυντήν, ἐκλεγόμενον μεταξὺ τῶν ἐργατῶν. Σκοπὸς τοῦ σωματείου τούτου εἶναι ἡ ἐξίσωσις τῆς ἀμοιβῆς ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ἡ ἔκδοσις προστατευτικῶν ἐργατικῶν νόμων, ἡ ὕψωσις τῶν ἡμερομισθίων. Κατὰ τὸ 1885 τὸ σωματεῖον τοῦτο ἠρίθμει 700.000 μέλη μεταξὺ τῶν ἐργατῶν. Ἔκτοτε ὅμως ἡ σπουδαιότης αὐτοῦ ἐμειώθη, συνεπείᾳ τῆς ὀργανώσεως καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν συνδικαλιστικῶν, σοσιαλιστικῶν καὶ ἄλλων ἐργατικῶν σωματείων.

—Η.

ἐργασιλίδαι (οἱ) (Ergasilidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σιφωνοστόμων*, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα γένη, ὧν γνωστότερα τά: *ἐργάσιλος, ὠμόλοχος* καὶ *νικοθόη*.

Δ. Ν. Π.

ἐργάσιλος (ὁ) (Ergasilus) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐργασιλιδῶν*, περιλαμβάνον τρία εἴδη ζῶντα παρασιτικῶς ἐπὶ τῶν βραγχίων διαφόρων ἰχθύων. Οἱ ἐργάσιλοι εἶναι μικρότατα ὑδρόβια ζῷα μὲ σῶμα ἀπιοειδές, κεφαλὴν ἐξωγκωμένην, φέρουσαν κατὰ τὸ μέσον τῆς μετωπικῆς χώρας ἕνα ὀφθαλμόν, καὶ περὶ τὸ στόμα ζεῦγος προβοσκιδοειδῶν ἀποφύσεων, δι' ὧν προσκολλῶνται ἐπὶ τῆς λείας των. Ἡ κοιλία εἶναι κωνικὴ καὶ τελευτᾷ εἰς δύο ἐπιμήκεις ἀποφύσεις. Ἀπαντῶσιν εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας τῆς Εὐρώπης.

Δ. Ν. Π.

ἐργάσιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δυνάμενος νὰ ὑποβληθῇ εἰς ἐργασίαν, καλλιεργήσιμος (ἐπὶ ἀγρῶν)· || ὁ δυνάμενος νὰ τύχῃ κατεργασίας: «ἐργάσιμον ξύλον», «λίθος ἐργάσιμος»· || ὁ χρόνος καθ' ὃν ἐργάζεταί τις ἢ δύναται νὰ ἐργάζεται: «ἐργάσιμοι ἡμέραι», ἀντίθ. «ἡμέραι ἀργίας». «ἐργάσιμοι ὧραι γραφείου,— ἐργοστασίου κττ».

Ἐργαστήρια *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* Ἀρχαία πόλις τῆς Μυσίας (Φρυγίας ἐφ' Ἑλλησπόντῳ) ἐπὶ τοῦ Ταρσίου, παραποτάμου τοῦ Ρυνδάκου, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Κυζίκου πρὸς Πέργαμον, ἀπέχουσα τῆς τελευταίας 440 σταδίους. Ἀναφέρεται ἐν τῷ «Συνεκδήμῳ» Ἱεροκλέους ὡς *Ἐργαστήριον* καὶ ὡς ὑπαγομένην εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἑλλησπόντου. Κατὰ τὸν Γαληνὸν (ΙΒ, 230) εἶχεν ἀργυρωρυχεῖα. Ἡ σύγχρονός της ὀνομασία *Μπάλια Μαντέν*, σημαίνουσα «παλαιὰ μεταλλεῖα», ἔχει προφανῶς τὴν προέλευσιν ἀπὸ τὰ ἀργυρωρυχεῖα ἐκεῖνα, ὡς καὶ ἡ ἀρχαία τοιαύτη.

Σ. Ε. Λ.

— **Ἐργαστήρια** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Λαυρεωτικῆς, κατέναντι τῆς Μακρονήσου καὶ εἰς 1 $^1/_2$ μίλ. Β τοῦ ἀκρωτηρίου Φονιᾶς (πλάτ. 37° 42' Β, μῆκ. 24° 05' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1526: Port Mandri and Ergasteria bay). Ὁ ὅρμος οὗτος ἄλλοτε ἦτο ἔρημος καὶ σχεδὸν ἄγνωστος, τὸν κατέστησε δὲ πασίγνωστον τὸ ἐξ *ἐκβολάδων* ἕρμα, ὅπερ ἱστιοφόρον ἑλληνικὸν πλοῖον εἶχεν ἀπορρίψει εἴς τινα προκυμαίαν τοῦ Λιβόρνου, καὶ ὅπερ εἶχε φορτωθῇ ἀπὸ τὸν ἐν λόγῳ ὅρμον, ἐξελιχθέντα ἀπὸ τοῦ γεγονότος τούτου εἰς τὸν σύγχρονον λιμένα *Λαυρίου* (βλ. λ.).

Σ. Ε. Λ.

ἐργαστηριακός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἐργαστήριον, ὁ τοῦ ἐργαστηρίου: «ἐργαστηριακὴ μέθοδος» κατὰ τρόπον ἐργαστηρίου, ὡς ἐν ἐργαστηρίῳ.

— **ἐργαστηριακὴ *μέθοδος*** *[Ἐγκυκλ.]*. Οὕτως ἐκλήθη νεωτάτη μέθοδος διδασκαλίας στηριζομένη ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ *σχολείου ἐργασίας*, ἥτις, ὡς καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς δεικνύει, μεταβάλλει τὸ σχολεῖον εἰς ἐργαστήριον. Κατ' αὐτὴν ἀνατίθεται εἰς ἕκαστον τῶν μαθητῶν ἡ ἐκτέλεσις μέρους τῆς ὅλης ἐργασίας, ἣν πρόκειται νὰ φέρῃ εἰς πέρας ἡ τάξις, εἶτα δὲ συνάπτονται τὰ ἐπὶ μέρους ἔργα πρὸς

Digitized by Google

συγκρότησιν τοῦ ὅλου ὑπ' αὐτῶν τῶν μαθητῶν ἐπὶ τούτῳ συνερχομένων καὶ συνεργαζομένων. Ὁ διδάσκαλος περιορίζεται εἰς τὸ νὰ ἐποπτεύῃ καὶ ὑποβοηθῇ τὴν ἀτομικὴν καὶ ὁμαδικὴν ἐργασίαν διὰ συμβουλῶν καὶ ὑποδείξεων. Τὰ κατὰ τὴν ἐργαστηριακὴν μέθοδον λειτουργοῦν σχολεῖον δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχῃ ἰδιαιτέραν αἴθουσαν δι' ἑκάστην τάξιν, ἀλλ' ἰδιαιτέραν αἴθουσαν δι' ἕκαστον κλάδον διδασκαλίας, π. χ. αἰθούσας φυσικῆς, χημείας, γεωγραφίας κτλ., ἰδιαίτερον τρόπον τινὰ ἐργαστήριον δι' ἕκαστον μάθημα. Ἕκαστος τῶν μαθητῶν δύναται νὰ ἐργάζεται εἰς ἓν ἢ καὶ πλείονα ἐξ αὐτῶν, ἀναλόγως τῆς ἐργασίας ἣν ἀνέλαβε νὰ ἐκτελέσῃ. Ἡ μέθοδος αὕτη, ἡ ὁποία θὰ ἠδύνατο νὰ ὀνομασθῇ καὶ *κατ' ἄτομον διδασκαλία*, προσαρμόζεται μὲν ἄριστα εἰς τὴν σπουδὴν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἐπεκτεινομένη ὅμως εἰς πάντας τοὺς κλάδους τῆς διδασκαλίας ἄγει εἰς ἄτοπα, ὧν τὸ σπουδαιότερον εἶναι ὅτι ἀφήνει πολλὰ κενὰ εἰς τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν καθόλου ἀγωγὴν τῶν παίδων.

Χ. ΣΚΑΛ ΣΙΑΝΟΣ

ἐργαστηριάρης (ὁ), θηλ. — *ισσα*· ὁ ἔχων ἐργαστήριον· || ὁ προϊστάμενος ἐργαστηρίου, ὁ ἐργαστηριάρχης.

Ἐργαστηριάρης, *Βασίλειος*. Διαπρεπὴς οἰκονομικὸς ἀξιωματικὸς τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ, ἀναμορφωτὴς τοῦ οἰκονομικοῦ κλάδου τοῦ ναυτικοῦ μας, γεννηθεὶς ἐν Ὕδρᾳ τῷ 1840. Κατετάγη εἰς τὸ ναυτικὸν ὡς «τροφοδότης τοῦ στόλου» (1859), ἐβαθμολογήθη ὡς «λογιστής» (1865) προήχθη μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀρχιφροντιστοῦ (1889) καὶ ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις (1899). Τὸ μνημειῶδες διὰ τὴν διευκόλυνσιν τῶν ναυτικῶν ὑπηρεσιῶν ἔργον του «Νέος ναυτικὸς συνέκδημος», διακοπὲν διὰ τοῦ θανάτου του, συνέχισεν ὁ Ν. Μαρουδῆς. Σ. Ε. Λ.

— **Ἐργαστηριάρης, *Γεράσιμος*.** Κεφαλλὴν Ἀγωνιστής, ὅστις τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς συμπατριωτῶν του ἐπολέμησε τῷ 1822 εἰς Ἀθήνας, τῷ 1825 εἰς Πελοπόννησον καὶ τέλος εἰς Μεσολόγγιον, κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ ὁποίου ἔπεσε μαχόμενος, ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς ἐξόδου. Τούτου υἱὸς ὑπῆρξεν ὁ ***Νικόλαος***, ὅστις μετέσχε τοῦ κινήματος τοῦ Γρίβα εἰς τὴν Αἰτωλοακαρνανίαν. Γ. Δ. Κ.

ἐργαστηριάρχης (ὁ)· ὁ ἄρχων, ὁ προϊστάμενος ἐργαστηρίου.

ἐργαστήριον (τό)· τὸ μέρος ἔνθα τελεῖται ἐργασία τις, τὸ μέρος ἔνθα ἐργάζεταί τις πρὸς ἐπιτέλεσιν ὡρισμένης ἐργασίας, μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ σχετικῶν ὀργάνων ἐργασίας· «ἐργαστήριον ὑποδηματοποιοῦ», «ἐργαστήριον ῥάπτου», «ἐργαστήριον φαρμακοποιοῦ».

—*[Ἀρχ.]* Ἐν Ῥώμῃ ἐκαλοῦντο *ἐργαστήρια* (ergastula) τὰ συνήθως ὑπόγεια οἰκήματα, ἐντὸς τῶν ὁποίων οἱ Ῥωμαῖοι ἐνέκλειον κατὰ τὴν νύκτα τοὺς πάντοτε σιδηροδεσμίους δούλους των, ἰδίᾳ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ὑπ' αὐτῶν κατακτήσεως τῆς Ἰταλίας. Ὅθεν τὰ οἰκήματα ταῦτα ὠνομάζοντο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ «δεσμωτήρια» (ὡς καὶ «ἐργάτωνες»). Ἐπειδὴ οἱ δοῦλοι οἱ χρησιμοποιούμενοι εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς ἦσαν ἠγορασμένοι αἰχμάλωτοι πολέμου, ὑποκείμενοι εἰς δραπετεύσεις ἢ στάσεις, ὡς ἐκ τούτου ἀφ' ἑνὸς μὲν ἔδενον αὐτοὺς (servi vincti) δι' ἁλύσεων οὐχὶ πολὺ βαρειῶν, ἵνα μὴ ἐμποδίζωνται εἰς τὰς ἐργασίας των, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐνέκλειον αὐτοὺς τὴν νύκτα εἰς τὰ «ἐργαστήρια», ὅπου κα ἐφρουροῦντο. Ὅτε ὅμως σὺν τῷ χρόνῳ οἱ ἐν τῷ οἴκῳ ἢ τοῖς κτήμασι τοῦ κυρίου γεννώμενοι δοῦλοι ἦσαν περισσότερον εὐπειθεῖς, οἱ Ῥωμαῖοι ἔλυσαν αὐτοὺς (servi soluti) καὶ ἐπέτρεψαν τὴν ἀνετωτέραν διαμονὴν των ἐν ἰδίοις ὑπεργείοις οἰκήμασι, περιώρισαν δὲ τὰ δεσμὰ καὶ τὴν ἐν ἐργαστηρίοις φύλαξιν μόνον εἰς τοὺς δυστρόπους καὶ ἀποπειρωμένους νὰ φύγωσι. Τοιαῦτα ἐργαστήρια θὰ ὑπῆρχον καὶ διὰ τοὺς εἰς λατομεῖα, μύλους καὶ πᾶσαν ἄλλην βιομηχανίαν ἐργαζομένους δούλους. ὁσάκις ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἦτο μέγας καὶ κατ' ἀκολουθίαν μεταξὺ αὐτῶν ὑπῆρχον καὶ πολλοὶ ἢ ὀλίγοι δυσπειθεῖς. Ἐπειδὴ πολλάκις οἱ γαιοκτήμονες κύριοι δὲν ἠγόραζον τοὺς δούλους, ἀλλ' ᾐχμαλώτιζον ταξιδιώτας, λιποτάκτας, προγεγραμμένους πολίτας, τοὺς ὁποίους ἐνέκλειον εἰς τὰ ἐργαστήρια. ὅθεν οὐδεὶς νόμος ἠδύνατο νὰ τοὺς σώσῃ, ὁ Αὔγουστος καὶ εἶτα ὁ Τιβέριος διέταξαν τὴν γενικὴν ἐπιθεώρησιν τῶν ἱδρυμάτων τούτων καὶ ὡς λέγεται ὁ Ἀδριανὸς τὰ κατήργησεν. Ὁπωσδήποτε ὁ τοιοῦτος τραχὺς καὶ ἀπάνθρωπος μεταχειρισμὸς τῶν δούλων συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν ἔκρηξιν ἐπικινδύνων διὰ τὴν δημοκρατίαν ἐπαναστάσεων, ὡς ἡ τοῦ Εὔνου, Ἀθηνίωνος καὶ Σπαρτάκου. Ἐπίσης κατὰ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους οἱ διάφοροι ἀρχηγοὶ (Μάριος, Ἀντώνιος, Πομπήϊος) ἐκ τῶν ἐργαστηρίων τούτων ἐστρατολόγησαν ἀνθρώπους ἑτοίμους διὰ πᾶν ἔγκλημα. Κ. Ι. Β

— *[Ἐγκυκλ.]* Καλοῦνται *ἐργαστήρια* τὰ διαμερίσματα τῶν ἐπιστημονικῶν ἱδρυμάτων, ὅπου ἐκτελοῦνται αἱ ἐπιστημονικαὶ ἔρευναι. Τὰ πρῶτα ἱδρυθέντα ἐπιστημονικὰ ἐργαστήρια ἦσαν τ' *ἀλχημιστικά*, τὰ ὁποῖα σὺν τῇ ἐξελίξει τῆς ἐπιστήμη μετετράπησαν εἰς *χημικὰ* ὑπὸ τὴν σημερινὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως. Ἀργότερον ἱδρύθησαν ἐργαστήρια φυσικῆς, φυσιολογίας κλπ. Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ παρελθόντος αἰῶνος προσαρτῶνται ἐργαστήρια εἰς ἅπαντα τὰ μεγάλα ἐπιστημονικὰ ἱδρύματα, καὶ δὴ ἀνὰ ἓν δι' ἕκαστον κλάδον ἐπιστήμης. Οὕτως ὑπάρχουν ἰδιαίτερα ἐργαστήρια Ἀνοργάνου, Ὀργανικῆς, Ἀναλυτικῆς, Φαρμακευτικῆς Χημείας, Φυσιοχημείας, Πειραματικῆς, Θεωρητικῆς Φυσικῆς κλπ. Ἐκτὸς τῶν ἐργαστηρίων τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν ἱδρύθησαν καὶ ὑπὸ ἄλλων ἐπιστημῶν τοιαῦτα, ὡς ἡ Ἰατροδικαστική, ἡ Ψυχολογία, ἡ Παιδαγωγικὴ κλπ. Τὰ ἐργαστήρια τῶν ἀνωτάτων διδακτικῶν ἱδρυμάτων σκοπὸν ἔχουν τὴν πειραματικὴν μόρφωσιν τῶν σπουδαστῶν, ὡς καὶ τὴν ἔρευναν νέων κλάδων τῆς ἐπιστήμης.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη κατεδείχθη ὡς ἀπαραίτητος ἀνάγκη ὁ ἐφοδιασμὸς καὶ παντὸς μεγάλου τεχνικοῦ οἴκου καὶ ἐργοστασίου δι' εἰδικῶν ἐργαστηρίων. Ταῦτα ἔχουν ὡς προορισμὸν τὴν διηνεκῆ παρακολούθησιν τῆς ποιότητος τῶν προϊόντων, ὁμοίως δὲ καὶ τὴν ἔρευναν διὰ τὴν ἀνακάλυψιν νέων βιομηχανικῶν μεθόδων ἢ τὴν βελτίωσιν τῶν ὑπαρχουσῶν. Πολλὰ μεγάλα ἐργοστάσια διατηροῦν καὶ ἴδια ἐργαστήρια ἐρεύνης. Ταῦτα εἶναι ἐπιφορτισμένα μὲ τὴν ἀνακάλυψιν νέων ἐμπορευσίμων οὐσιῶν ἢ νέων βιομηχανικῶν μεθόδων.

Τέλος ἐργαστήρια διατηροῦν πολλαὶ δημόσιαι ἢ δημοτικαὶ ὑπηρεσίαι διὰ τὸν ἔλεγχον τῶν εἰσαγομένων (τελωνεῖα) ἢ καταναλισκομένων εἰδῶν (ὑπουργ. Οἰκονομικῶν κλπ.). ΑΝ. Δ.

— *[Οἰκον.]* *Ἐργαστήριον* γενικώτερον σημαίνει τὸν τόπον, ὅπου διεξάγεται ἐργασία τις. Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ ἔννοια τοῦ ἐργαστηρίου ἀπεχωρίσθη ἐκείνης τοῦ *ἐργοστασίου*, οὕτω δὲ ἐπεκράτησε νὰ λέγεται ἐργαστήριον ὁ τόπος, ὅπου διεξάγεται ἐργασία τις, ἄνευ τῆς χρήσεως ἢ μὲ βοηθητικὴν μόνον χρῆσιν μηχανημάτων. Ἡ χρῆσις μηχανημάτων καὶ ὄχι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀσχολουμένων ἐργατῶν, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς δύναται νὰ εἶναι καὶ εἰς τὰ ἐργαστήρια τεράστιος, εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τοῦ ἐργοστασίου ἀπὸ τοῦ ἐργαστηρίου. Τὰ ἐργαστήρια διακρίνονται, ἀναλόγως τῆς διεξαγομένης εἰς αὐτὰ ἐργασίας, εἰς διαφόρους κατηγορίας (*βιοτεχνικά, γεωργικὰ* κτλ.). Διὰ τῶν συγχρόνων κοινωνικῶν νομοθεσιῶν περὶ τηρήσεως ὅρων ὑγιεινῆς κτλ. ἔχει ληφθῇ σχετικὴ πρόνοια καὶ διὰ τὰ ἐργαστήρια. Δ. Γ. ΤΣ

Ἐργαστῖναι. Οὕτως ὠνομάζοντο αἱ δύο ἐκ τῶν τεσσάρων ἀρρηφόρων, αἵτινες κύριον ἔργον εἶχον νὰ ἑτοιμάζωσι τὸν πέπλον, μὲ τὸν ὁποῖον περιέβαλλον οἱ Ἀθηναῖοι τὸ ξύλινον ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Παναθηναίων. Αἱ Ἐργαστῖναι, ὡς καὶ πᾶσαι αἱ Ἀρρηφόροι, ἦσαν νεάνιδες (7—11 ἐτῶν) τῶν εὐγενεστέρων ἐν Ἀθήναις οἰκογενειῶν (τῶν Εὐμολπιδῶν καὶ Λυκομιδῶν συνήθως) καὶ διετέλουν κατὰ τὴν ἐνιαυσίαν θητείαν των ἐν τῇ Ἀκροπόλει ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς ἱερείας τῆς Ἀθηνᾶς, ἥτις ἦτο ἐκ τοῦ γένους τῶν Ἐτεοβουταδῶν. Αἱ Ἐργαστῖναι ἤρχιζον τὸ ἔργον των τὴν τελευταίαν ἡμέραν τοῦ Πυανεψιῶνος, καὶ ἐν ἀρχῇ ἠσχολοῦντο βοηθούμεναι καὶ ὑπὸ ὡρίμων γυναικῶν εἰς τὴν ἐξεργασίαν τοῦ ἐρίου, ὅπερ προωρίζετο διὰ τὸν πέπλον, καὶ μετὰ ταῦτα διὰ νὰ ὑφάνωσι τὸν πέπλον. Μετὰ τὴν λῆξιν τῆς θητείας των, ἐὰν μετὰ ζήλου εἶχον ἀσχοληθῇ εἰς τὸ ἔργον των, ἐτιμῶντο διὰ στεφάνου ἐλαίας καὶ δι' ἀναγραφῆς τοῦ ὀνόματός των ἐπὶ τιμητικῆς στήλης ἐν τῇ Ἀκροπόλει. Ἡ δαπάνη τῆς διατροφῆς των, ὡς καὶ ἡ τῶν δύο ἄλλων ἀρρηφόρων, ἐγίνετο ὑπὸ τῶν γονέων των καὶ ἐθεωρεῖτο, φαίνεται, ὡς μία δημοσία λειτουργία, καλουμένη ἀρρηφορία (βλ. καὶ λ. *ἀρρηφόροι* καὶ *Ἀθηνᾶ* τ. Β', σ. 26 γ'). ΚΑΨ.

ἐργαστόπλασμα (τὸ) *[Βιολ.]*. Ὁ ὅρος ἐδόθη ὑπὸ τῶν Garnier, Prenant καὶ Renault εἰς τὸ *ἀνώτερον κυτόπλασμα* ἢ *κινόπλασμα*, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ *θρεπτικὸν κυτόπλασμα* ἢ *τροφόπλασμα*. Τὸ ἐργαστόπλασμα παρουσιάζεται ὑπὸ μορφὴν κόκκων ἢ νηματίων ἀναλόγως τῆς ὑφῆς τῶν κυττάρων τοῦ πρωτοπλάσματος καὶ ἀπὸ ἱστοχημικῆς ἀπόψεως χαρακτηρίζεται ὑπὸ τῆς λεπτότητος τῶν ἐκκρινομένων χρωματοφόρων ὑγρῶν καὶ δὴ τῆς χρωματίνης. Δ. Ν. Π.

ἐργατεία (ἡ)· κοιν. *ἐργατειά* (βλ. λ.).

ἐργατεύομαι· εἶμαι ἐργάτης, ἐργάζομαι ὑπερβολικά, μοχθῶ.

ἐργάτης (ὁ), θηλ. *ἐργάτις, —ιδος*, κοιν. *ἀργάτης — ἀργάτισσα*· ὁ ἐργαζόμενος, ὁ καταβάλλων κόπον ἰδίᾳ σωματικὸν πρὸς ἀποτέλεσιν ἔργου: «ἐργάτης τῆς γῆς» γεωργός, «ἐργάτης τῆς θαλάσσης» ὁ ναύτης, «ἐργάται λιμένος», «ἐργάτης τυπογραφείου, — ὑφαντουργείου, — ὑελουργείου, — σαπωνοποιείου κτλ.»· || ὁ ἐπὶ ἡμερομισθίῳ ἐργαζόμενος: «ἐπῆρα ἀργάτες νὰ μοῦ σκάψουν τ' ἀμπέλι, —νὰ μοῦ καλλιεργήσουν τὸν κῆπο κττ.», «ἂν ἔχῃς πολλὰ ἀμπέλια, πᾶρε καὶ πολλοὺς ἀργάτες»· || ἐν τῇ οἰκοδομίᾳ, ὁ ἐκτελῶν τὴν βαναυσοτέραν ἐργασίαν, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸν τεχνίτην, ὁ παρασκευάζων τὸν πηλὸν καὶ μεταφέρων αὐτὸν εἰς τὸν τοῖχον, ὁ πηλοφόρος, ἰδιωμ. *ἀπουργός*· || ὁ πένης, ὁ ἀποζῶν ἐκ μόνης σχεδὸν τῆς ἐργασίας του, ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὸν *νοικοκύρην* καὶ τὸν *τεχνίτην*, ἄλλως *ἀποχειροβίοτος*: «τί δουλειὰ κάμνει; — ἀργάτης εἶναι»· || μεταφ. «ἐργάτης τοῦ πνεύματος» ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων, «ἐργάται τοῦ καλάμου» οἱ γράφοντες, οἱ δημοσιογράφοι καὶ οἱ συγγραφεῖς· || αὐτουργός, ὁ ἰδίᾳ χειρὶ ἐνεργήσας τι, ὁ κύριος ὑπεύθυνος διά τι: «ἐργάτης τῆς δυστυχίας του. —πάσης ἀδικίας», «οἱ ἐργάται τοῦ ἐγκλήματος»· || δημοτ. εἶδος μηχανήματος ἐν τοῖς ἐλαιοτριβείοις, πρὸς ἐντελεστέραν ἐκπίεσιν τῶν ἐλαιῶν, μακρὸς κύλινδρος ἐκ κορμοῦ δένδρου στρεφόμενος περὶ ἄξονα, περὶ ὃν ἑλίσσεται χονδρὸν σχοινίον ἢ κάλως· || (ναυτ.) «ἀποδίδω εἰς τὸν ἐργάτην» περιελίσσω τρεῖς ἢ τέσσαρας φορὰς περὶ τὸν κορμὸν τοῦ ὁμωνύμου μηχανήματος σχοινίον, πρυμνήσιον, ἐπάγοντα, ἀγόμενον ἐπωτιδίου συσπάστου, ἵνα στρεφομένου τοῦ ἐργάτου ἐντείνω τὸ πρυμνήσιον ἢ ἄρω τὸ ἐπιστήλιον ἢ τὴν ἄκατον.

— *[Ἐγκυκλ.]* *Ἐργάτης* γενικῶς θεωρεῖται πᾶς ὅστις ἔναντι μισθοῦ ἢ ἡμερομισθίου προσφέρει τὴν δραστηριότητά του (διανοητικὴν ἢ σωματικὴν) εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ἐργοδότου. Οὕτως ὑπὸ τὴν εὐρεῖαν ἔννοιαν τῆς λέξεως ἐργάτης περιλαμβάνονται ἅπαντα τὰ πρόσωπα, ὧν ἡ ἐργασία ῥυθμίζεται διὰ συμβάσεως ἐργασίας καὶ ἑπομένως καὶ ὁ ὑπάλληλος. Ἐν τῷ καθορισμῷ τῶν ὁρίων, τὰ ὁποῖα χωρίζουν τὸν ὑπάλληλον ἀπὸ τοῦ ἐργάτου, γεννῶνται πλεῖσται ἀμφισβητήσεις. Ἡ διάκρισις τοῦ ἐργάτου ἀπὸ τὸν ὑπάλληλον, ἡ ὁποία ἐνδιαφέρει κυρίως τὸ ἐργατικὸν δίκαιον καὶ τὴν σχετικὴν νομοθεσίαν, ἀποτελεῖ ζήτημα πραγματικόν, λυόμενον ἑκάστοτε ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κριτηρίου, καθ' ὅ, ἐὰν ὑπερέχῃ τὸ χειρωνακτικὸν στοιχεῖον πρόκειται περὶ ἐργάτου, ἐὰν δὲ ἡ διανοητικὴ ἐργασία πρόκειται περὶ ὑπαλλήλου. Τὸ εἶδος τῆς ἀντιμισθίας οὐδένα ῥόλον παίζει ἐν προκειμένῳ. Ἑπομένως ἐργάτης θεωρεῖται ὁ συνεπείᾳ συμβάσεως ἐργασίας προσφέρων χειρωνακτικὰς ὑπηρεσίας εἰς τρίτους.

Ἡ ἑλληνικὴ ἐργατικὴ νομοθεσία περιέχει διάταξιν ὁρίζουσαν τὴν ἔννοιαν ἐργάτης ἐν τῷ νόμῳ ΔΛ' «περὶ πληρωμῆς ἡμερομισθίων» τοῦ 1912, ὅστις ἐκωδικοποιήθη διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 24 Ἰουλίου 1920 (Ἐργατικὴ καὶ κοινων. νομοθεσία *Κρητικοῦ —Ζάρρα* σελ. 3): «Διὰ τῆς λέξεως ἐργάτης ἐν τῷ παρόντι νόμῳ νοεῖται πᾶς ἐργάτης ἢ τεχνίτης, ἑκατέρου φύλου καὶ πάσης ἡλικίας, ἐργαζόμενος ἐπὶ μισθῷ ἡμερησίῳ, ἑβδομαδιαίῳ ἢ μηνιαίῳ ἢ κατ' ἀποκοπήν, ἢ κατὰ μονάδα ἐργασίας, πρὸς κατασκευὴν εἰδῶν ἐμπορευσίμων, παρ' ἀρχηγῷ ἢ διευθυντῇ ἢ ἰδιοκτήτῃ βιομηχανικοῦ ἐργοστασίου, ἐντὸς αὐτοῦ ἢ ἔξω αὐτοῦ, ἢ παρὰ πάσῃ ἐπὶ κέρδει ἐπιχειρήσει, οἱ μὴ ἐργολάβοι ἀρχιτεχνῖται ἢ ἀρχιεργάται, οἱ ἐργάται μεταλλείων καὶ λατομείων, οἱ πωληταὶ ἢ διανομεῖς προϊόντων βιομηχανίας, οἱ ἐργάται ὑλοτομίας καὶ πᾶς χειροτέχνης ἐπὶ μισθῷ παρέχων τὴν προσωπικὴν αὐτοῦ ἐργασίαν» (ἄρθρ. 1). Ὁ ὁρισμὸς οὗτος ἐπαναλαμβάνεται καὶ εἰς μεταγενέστερα νομοθετήματα («περὶ καταγγελίας συμβάσεως», «περὶ ἐπαγγελματικῶν σωματείων»). Ἤδη οἵ τε ἐργάται καὶ οἱ ὑπάλληλοι περιλαμβάνονται ὑπὸ τὸν γενικὸν ὅρον *μισθωτοί*, ὅστις τείνει πλέον νὰ γενικευθῇ.

Οἱ ἐργάται θὰ ἠδύναντο νὰ ὑπαχθοῦν ὑπὸ τὰς ἑξῆς βασικὰς κατηγορίας: 1) ἐργάτης βιομηχανίας· 2) ἐργάτης ἐμπορίου· 3) ἐργάτης γεωργίας καὶ 4) ἐργάτης θαλάσσης.

Ὁ ἐργάτης ἀποτελεῖ σπουδαιότατον παράγοντα τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς μηχανάς, τὸ ὑλικὸν κεφάλαιον, θεωρεῖται ἐν τῇ παραγωγῇ τὸ ἔμψυχον κεφάλαιον, τὸ ὁποῖον παρέχει ἐπίσης ὡρισμένην ποσότητα παραγωγικῶν δυνάμεων. Ὁ ἐργάτης κατὰ τὸ Ῥωμαϊκὸν δίκαιον ἐθεωρεῖτο ὡς πρᾶγμα, ἐφηρμόζοντο δὲ ἐπ' αὐτοῦ αἱ διατάξεις περὶ νομῆς πράγματος. Ἤδη τυγχάνει εἰδικῆς νομικῆς προστασίας (βλ. λ. *Ἐργατικὸν δίκαιον*).

Ὁ ἐργάτης ἀποτελεῖ μέλος ἰδίας κοινωνικῆς τάξεως, τῆς *ἐργατικῆς*. Ἡ ἐργατικὴ τάξις εἶναι κυρίως προϊὸν τῆς οἰκονομικῆς ἐξελίξεως τῶν τελευταίων αἰώνων. Ἐδημιουργήθη μετὰ τὴν ὑποχώρησιν τῆς οἰκιακῆς βιομηχανίας καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ καὶ τῆς μεγάλης βιομηχανίας. Ὁ ἐργάτης, λόγῳ τοῦ ὅτι δὲν κέκτηται ἰδιοκτησίαν, αἱ δὲ ἐκ τῆς ἐργασίας του πρόσοδοι μόλις ἐξαρκοῦν πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς καθημερινῆς του ζωῆς, ἀνήκει εἰς τὴν καλουμένην τάξιν τῶν *προλεταρίων*. Ι. Λ. ΖΑΡΡΑΣ

—*[Ὑγιειν.]* Αἱ βλάβαι τῶν *ἐργατῶν* εἶναι ποικίλαι, ὀφειλόμεναι εἴτε εἰς τὸ εἶδος τῆς ἐργασίας (βλ. *ἐπαγγελματικαὶ ἀσθένειαι*), εἴτε εἰς αἰφνίδια ἀτυχήματα (ἐκρήξεις, καθιζήσεις κλπ.), εἴτε εἰς ὑπέρμετρον ἐργασίαν καὶ ἀκαταλληλότητα τοῦ εἴδους αὐτῆς ἐν σχέσει πρὸς τὴν σωματικὴν καὶ διανοητικὴν κατάστασιν τοῦ ἐργάτου. Αἱ παρόμοιαι βλάβαι τῶν ἐργατῶν περιωρίσθησαν σημαντικώτατα διὰ τῆς ληφθείσης μερίμνης ὑπὸ τῶν διαφόρων κρατῶν (βλ. *ἐργατικὴ νομοθεσία*), ἡ δ' ἐσχάτως ἐφαρμοζομένη ἐν σμικρᾷ ἔτι κλίμακι ἐπιλογὴ τῶν ἐργατῶν κατόπιν ἐξετάσεως αὐτῶν ἐν εἰδικοῖς ἐρ-

Digitized by Google

γαστηρίοις, θέλει ἔτι πλέον ἐλαττώσει τὰς τοιαύτας βλάβας (βλ. καὶ λ. *ἐργασία* ὑπέρμετρος). Κ. Κ.

—*[Στρατ.]* *Ἐργάται στρατιωτικοὶ* καλοῦνται οἱ διὰ τὴν κατασκευὴν διαφόρων χωματουργικῶν ἐργασιῶν, π. χ. ὁδοποιίας, ὀχυρώσεως κτλ., περισυλλεγόμενοι δι' ἐπιτάξεως ἄνδρες. Ν. Θ. Κ.

—*[Τεκτον.]* Καλεῖται *ἐργάτης* πᾶν μέλος τοῦ τάγματος τῶν ἐλευθέρων τεκτόνων, ὡς ἐκ τῆς καταγωγῆς αὐτοῦ ἐκ τῶν παλαιῶν συλλόγων τῶν ἐργατῶν οἰκοδόμων. Ὁ τεκτονισμὸς ὡς τέχνη οἰκοδομητικὴ ἐπιζητεῖ διὰ τῶν ἐργατῶν μελῶν αὐτοῦ νὰ οἰκοδομήσῃ τὸν περίλαμπρον ναὸν τῆς Ἀρετῆς, τουτέστι νὰ ἀναπλάσῃ τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν κατὰ τὰς ἀρχὰς αὐτοῦ. Οὗτος θεωρεῖ τὴν ἐργασίαν ὡς τὸν πρῶτον καὶ ὠφελιμώτατον νόμον τῆς ἀνθρωπότητος, ἀποκλείει ἐπομένως ἀπὸ τὰς τάξεις αὐτοῦ τοὺς ἀέργους. Τὸ περιεχόμενον τοῦ 2ου τεκτονικοῦ βαθμοῦ, τοῦ «Ἑταίρου», εἶναι ἡ ἀποθέωσις τῆς ἐργασίας καὶ τῶν μεγάλων τῆς ἀνθρωπότητος ἐργατῶν διὰ θαυμασίας συμβολικῆς εἰκόνος. Κ. Κ. Κ.

—**ἐργάται θαλάσσης.** Θεωροῦνται ἐργάται θαλάσσης τὰ πρόσωπα τὰ ἀκολουθοῦντα τὸ ναυτικὸν ἐπάγγελμα ἐν γένει (πληρώματα ἐμπορικῶν πλοίων, λεμβοῦχοι, δῦται, πορθμεῖς, ἁλιεῖς κλπ.). Ἐκ τοῦ συνόλου ὅμως τῶν ἐργατῶν θαλάσσης τὴν νομοθεσίαν κυρίως ἐνδιαφέρουν τὰ πρόσωπα τὰ ὑπηρετοῦντα ἐπὶ ἐμπορικοῦ πλοίου κατόπιν συμβάσεως ἐργασίας μετὰ ἐφοπλιστοῦ. Οἱ ἐργάται θαλάσσης κατατάσσονται γενικῶς εἰς δύο κατηγορίας: 1) Τὸ προσωπικὸν τῆς γεφύρας καὶ τῶν μηχανῶν, περιλαμβάνον τὸν πλοίαρχον, τοὺς ἀξιωματικούς, τοὺς ναύτας, τοὺς μηχανικούς, τοὺς θερμαστάς, τοὺς ναυτόπαιδας, οἵτινες εἶναι ἅπαντες προσωπικὸν τῆς διευθύνσεως τῆς κινήσεως ἢ τῆς συντηρήσεως τοῦ πλοίου. 2) Τὸ προσωπικὸν τῆς γενικῆς ὑπηρεσίας, τὸ ὁποῖον περιλαμβάνει τὰ πρόσωπα τὰ χρησιμοποιούμενα διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐπιβατῶν (προσωπικὸν μαγειρείου, ἑστιατορίου, θαλαμηπόλοι κλπ.). Τὸ σύνολον τῶν δύο τούτων κατηγοριῶν ἀπαρτίζει τὸ καλούμενον πλήρωμα τοῦ πλοίου. Οἱ ἐργάται θαλάσσης ἀποτελοῦν ἐντελῶς διακεκριμένην κατηγορίαν ὅλων τῶν ἄλλων ἐργατικῶν κλάδων. Ἡ εἰδικὴ πειθαρχία εἰς ἣν ὑπόκεινται, ὁ πλάνης καὶ ἀπομεμακρυσμένος τοῦ λοιποῦ κόσμου βίος ὃν διάγουν διαρκῶς μέσα εἰς τὸ ὑγρὸν στοιχεῖον, ὁ ἐπικίνδυνος ἀγὼν ὃν εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ διεξάγουν ἐναντίον τῶν στοιχείων τῆς φύσεως, ἀποτελοῦν ἰδιάζοντα διακριτικὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα χωρίζουν σαφῶς τὸν ἐργάτην θαλάσσης ἀπὸ τὸν ἐργάτην τῆς ξηρᾶς.

Οἱ ἐργάται θαλάσσης ἐνωρίτατα ἀπησχόλησαν τὴν νομοθετικὴν μέριμναν. Ἅπασαι αἱ ἐθνικαὶ νομοθεσίαι περιλαμβάνουν εἰδικὰς διατάξεις περὶ τῆς κατηγορίας ταύτης τῶν ἐργατῶν.

Ἐν Ἑλλάδι οἱ ἐργάται θαλάσσης διέπονται ὑπὸ εἰδικῆς νομοθεσίας. Συμφώνως πρὸς τὸν νόμον «περὶ Ναυτικοῦ ἀπομαχικοῦ ταμείου» «οὐδεὶς δύναται νὰ ναυτολογῇ ὑφ' οἱανδήποτε ἰδιότητα ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐμπορικοῦ πλοίου εἴτε ν' ἀσκήσῃ ἀνὰ τὴν ἑλληνικὴν θάλασσαν ναυτικὸν ἐπάγγελμα, ἐὰν δὲν τυγχάνῃ ἀπογεγραμμένος ὡς ἐργάτης θαλάσσης».

Ἡ ἀπογραφὴ τῶν ἐργατῶν θαλάσσης ἐνεργεῖται εἰς τὰ οἰκεῖα λιμεναρχεῖα, τὰ ὁποῖα ἐκδίδουν τὰ ναυτικὰ φυλλάδια. Τὴν σχέσιν ἐν γένει ἐργασίας τῶν ἐργατῶν θαλάσσης διέπει εἰδικὴ νομοθεσία (νόμοι περὶ θαλασσίας ἐμπορίας, περὶ ἐμπορικῆς ναυτιλίας καὶ ἀστυνομίας ἐμπορικῆς ναυτιλίας, ποινικὸς καὶ πειθαρχικὸς κῶδιξ τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ κλπ.). Οἱ ἀπογεγραμμένοι ἤδη ἐν Ἑλλάδι καὶ κεκτημένοι ναυτικὸν φυλλάδιον ἐργάται θαλάσσης ἀνέρχονται εἰς πολλὰς δεκάδας χιλιάδων. Ἀλλ' οἱ ἐν ἐνεργείᾳ τοιοῦτοι δὲν ὑπερβαίνουν τὰς 25.000. Ὑπὲρ τῶν ἐργατῶν θαλάσσης ἱδρύθη καὶ λειτουργεῖ ἀπὸ τοῦ 1861 ἐν Ἀθήναις τὸ «Ναυτικὸν ἀπομαχικὸν ταμεῖον», τὸ ὁποῖον ὑποστὰν ἐν τῷ μεταξὺ πλείστας βελτιωτικὰς μεταρρυθμίσεις ἀσφαλίζει ἤδη τοὺς ἐργάτας θαλάσσης ἐναντίον τῶν κινδύνων γήρατος καὶ θανάτου. Ἀπὸ τοῦ 1927 ἡ ἀσφάλισις τῶν ἐργατῶν θαλάσσης συνεπληρώθη διὰ τῆς συστάσεως νέου ἀσφαλιστικοῦ ὀργανισμοῦ, τοῦ «Οἴκου τοῦ ναύτου». Τὸ ἀσφαλιστικὸν τοῦτο ἵδρυμα σκοπὸν ἔχει τὴν παροχὴν στέγης καὶ τροφῆς ὡς καὶ ἐξόδων μετακινήσεως πρὸς ἐξεύρεσιν ἐργασίας εἰς τοὺς ἀνέργους ἐργάτας θαλάσσης, καθὼς ἐπίσης ἰατρικῆς, νοσοκομειακῆς καὶ φαρμακευτικῆς περιθάλψεως εἰς αὐτοὺς καὶ τὰς οἰκογενείας αὐτῶν. Ἀπὸ ἀπόψεως διεθνοῦς διακανονισμοῦ τῆς ἐργασίας τὰ ζητήματα τῶν ἐργατῶν θαλάσσης παρουσιάζουν ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον. Ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς φύσεως τοῦ ἐπαγγέλματος ἡ ἐργασία τοῦ ναυτικοῦ παρουσιάζει χαρακτῆρα διεθνῆ καὶ ἐπὶ πλέον ἐκθέτει τὰ πρόσωπα ταῦτα εἰς ἰδιάζοντας καὶ πολλαπλοῦς κινδύνους. Ἕνεκα τούτου ἡ Διεθνὴς συνδιάσκεψις τῆς ἐργασίας συνῆλθε μέχρι τοῦδε εἰς εἰδικὰς συνόδους (Γένουα 1920, Γενεύη 1926, Γενεύη 1929), καθ' ἃς ἀποκλειστικῶς ἠσχολήθη μὲ ζητήματα ἀφορῶντα τοὺς ἐργάτας θαλάσσης καὶ καθ' ἃς ἐψήφισε πέντε διεθνεῖς συμβάσεις καὶ ἓξ διεθνεῖς συστάσεις. Προσθέτως ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς της ἡ Διεθνὴς ὀργάνωσις ἐργασίας ἐργάζεται νὰ ἐπιτύχῃ τὴν καθιέρωσιν ἑνὸς διεθνοῦς κώδικος κανονισμῶν ρυθμίζοντος τοὺς ὅρους ἐργασίας ἐπὶ τῶν πλοίων καὶ ἰδιαιτέρως τὰς σχέσεις μεταξὺ ἐργατῶν θαλάσσης καὶ ἐφοπλιστῶν. Ι. Λ. Ζ.

— **«Ἐργάται τοῦ κόσμου, Βιομηχανικοὶ—»** («Industrial Workers of the World») (I. W. W.). Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστὴ ἀναρχοσυνδικαλιστικὴ ὀργάνωσις ἐν Ἀμερικῇ, ἱδρυθεῖσα τῷ 1905. Ἡ γένεσις τῆς ὀργανώσεως ταύτης ὀφείλεται εἰς διαφωνίαν ἀναφυεῖσαν ἐν τοῖς κόλποις τῆς Ἀμερικανικῆς Συνομοσπονδίας τῆς Ἐργασίας ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς ὀργανώσεως τῶν τμημάτων της. Ἡ κρατοῦσα ὀργανωτικὴ μορφὴ ἦτο ἡ ὁμοιοεπαγγελματική, ἥτις καθίστα τὴν ὀργάνωσιν δυσκίνητον εἰς περιπτώσεις ἀπεργιῶν καὶ ἄλλων ἐργατικῶν κινημάτων. Ἡ μειοψηφία, ἐξ ἧς προῆλθον οἱ I. W. W., ἐζήτει τὴν κατὰ βιομηχανίαν ὀργάνωσιν πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῶν μειονεκτημάτων τοῦ παλαιοῦ συστήματος. Κατὰ τὴν νέαν ὀργανωτικὴν μορφὴν οἱ ἐργάται θὰ ὠργανοῦντο κατ' ἐπιχείρησιν ἢ βιομηχανίαν: δηλαδὴ οἱ μηχανικοί, οἱ θερμασταὶ κτλ. δὲν θ' ἀνῆκον πλέον εἰς τὴν ὁμοιοεπαγγελματικὴν ὀργάνωσιν τῶν μηχανικῶν, ἢ θερμαστῶν καὶ καθ' ἑξῆς, ἀλλ' εἰς τὴν ὀργάνωσιν τοῦ ἐργοστασίου εἰς ὃ ὑπηρέτουν, ὁμοῦ μετὰ τῶν ἄλλων ἐργατῶν, ἀδιακρίτως κλάδου.

Ἡ ἀπόφασις τῆς διασπάσεως τῆς Γενικῆς Συνομοσπονδίας τῆς Ἐργασίας καὶ τῆς ἱδρύσεως νέας ἀνεξαρτήτου μὲ τὸ νέον ὀργανωτικὸν σύστημα—ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὸν τίτλον—ἐλήφθη ἐν Σικάγῳ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1905 εἰς μυστικὴν συνεδρίασιν 25 περίπου ἐργατῶν ἐπαγγελματικῶν ἡγετῶν, ἐκ τῶν ὁποίων τινὲς ἀνῆκον εἰς ὀργανώσεις ἐκτὸς τῆς συνομοσπονδίας εὑρισκομένας. Τὸν Ἰούνιον τοῦ ἰδίου ἔτους συνεκλήθη συνέδριον, εἰς τὸ ὁποῖον ἔλαβον μέρος 212 ἀντιπρόσωποι τοῦ μαχητικωτέρου τμήματος τῶν ἐργατῶν, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν σοσιαλιστὴν ἡγέτην *Εὐγένιον Ντέμπς*. Κατὰ τὸ 1908 ἡ ὀργάνωσις τῶν βιομηχάνων ἐργατῶν τοῦ κόσμου ὑπέστη ἐξαντλητικὴν διάσπασιν (ἀποσπασθείσης ἀπ' αὐτῆς τῆς Δυτικῆς Ὁμοσπονδίας τῶν Ἀνθρακωρύχων, ἀριθμούσης 27000 μέλη), κατόπιν συντόνου δράσεως τῶν συντηρητικῶν σοσιαλιστῶν τῶν προσκειμένων πρὸς τὴν παλαιὰν Γενικὴν Συνομοσπονδίαν τῆς Ἐργασίας. Ἐντὸς ὀλίγου ὅμως ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ *Γουΐλλιαμ Χέϋγουντ* ἀνέκτησε τὰς δυνάμεις της καὶ κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου εὑρίσκετο εἰς πλήρη ἄνθησιν.

Τὴν ὀργάνωσιν ταύτην διεῖπεν ἐξ ἀρχῆς ἀναρχοσυνδικαλιστικὸν πνεῦμα, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἱδρύσεώς της ἦτο λίαν διαδεδομένον μεταξὺ τῶν ὠργανωμένων Ἀμερικανῶν ἐργατῶν. Τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῶν ἀντιλήψεων τῆς ὀργανώσεως ταύτης ἦσαν: α') Ἄρνησις τῆς ὁμαδικῆς δράσεως πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ κρατοῦντος καθεστῶτος καὶ παραδοχὴ μόνον τῆς ἀτομικῆς ἢ μειοψηφικῆς τρομοκρατικῆς δράσεως. β') Ἐχθρότης πρὸς πᾶσαν μορφὴν κράτους, ἔστω καὶ ἐργατικοῦ, ὡς καταπιεστικῆς μηχανῆς εἰς οἱωνδήποτε τὰς χεῖρας καὶ ἂν εὑρίσκεται. γ') Παραδοχὴ πάσης ἀπεργίας (δι' οἱανδήποτε αἰτίαν καὶ ἂν ἐγίνετο καὶ ὑπὸ οἱανδήποτε μορφὴν) ὡς μέσου κινητοποιήσεως νέων στρωμάτων ἐργατῶν καὶ «ἐπαναστατικῆς γυμναστικῆς». δ') Ἄρνησις συμμαχίας πρὸς ἄλλα ἐργατικὰ στρώματα λόγῳ τῆς κατωτερότητος καὶ δυσκινησίας των. ε') Παραδοχὴ τῆς οἰκονομικῆς τρομοκρατίας «σαμποτάζ» πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν ἀπεργιῶν. στ') Ἄρνησις τῆς ἀνάγκης πολιτικῶν ὀργανισμῶν διὰ τὴν ἐργατικὴν τάξιν καὶ πίστις ἐπὶ τὴν αὐτάρκειαν τῶν ἐπαγγελματικῶν ὀργανώσεων. Κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον οἱ I. W. W. ἐτήρησαν στάσιν ἀντιπολεμικήν, ἀποδυθέντες εἰς ἐνεργὸν προπαγάνδαν καὶ δρᾶσιν καὶ ὑποβληθέντες εἰς πολλὰς θυσίας. Σήμερον ἡ ὀργάνωσις αὕτη εὑρίσκεται εἰς μαρασμώδη κατάστασιν. Ν. Φ.

—**Ἐργατῶν παιδείας, Διεθνὴς**—· βλ. λ. *Διεθνὴς* (τ. Θ', σ. 333 γ').

— **Ἐργατῶν Χριστιανῶν, Διεθνὴς**—· βλ. λ. *Διεθνὴς* (τ. Θ' σ. 333 γ').

ἐργάτης *[Μηχαν.]*· βλ. λ. *βαροῦλκον.*

—**ἐργάτης ἀγκύρας** *[Ναυτ.]* Μηχάνημα (κοιν. *ἀργάτης*, γαλλ. cabestan, ἀγγλ. cabstan) ἔχον τὴν ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχήματι μορφήν, δι' οὗ (μέσῳ τῆς μυϊκῆς δυνάμεως τῶν ἀνδρῶν παλαιότερον, διὰ τοῦ ἀτμοῦ τὴν σήμερον) ἀνασπῶμεν τὰς ἀγκύρας ἕλκοντες τὰς ἁλύσεις ἢ τοὺς κάλπας αὐτῶν· ἀλλὰ καὶ δι' οὗ ἐπαίρομεν παντὸς εἴδους βαρὺ ἀντικείμενον, περιελίσσοντες (ἀποδίδοντες) τὸ σχοινίον ἢ τὸ ἀγόμενον τοῦ συσπάστου εἰς τὸν ἐργάτην καὶ στρέφοντες αὐτόν, ὅταν ἡ συνήθης διὰ τῶν χειρῶν ἕλξις ἀποβαίνῃ ἀνεπαρκής. Ἀποτελεῖται δὲ ὁ *ἐργάτης* (βλ. σχ.) ἐκ τῆς *ἀτράκτου* (Α) (κοιν. *ἀδράχτι*, γαλλ. mèche, ἀγγλ. spindle), οὔσης σιδηρᾶς, διαπερώσης δὲ τὸ σῶμα τοῦ ἐργάτου καὶ στερεῶς συνδεδεμένης πρὸς τὸ σκάφος· περὶ ταύτην περιστρέφεται τὸ σῶμα τοῦ ἐργάτου· ἄλλοτε πάλιν, πρὸς τὸν ἐργάτην εἶναι στερεῶς συνδεδεμένη ἡ ἄτρακτος καὶ στρέφει ἐν τῇ *ἐργατοπέδῃ* (βλ. λ.).

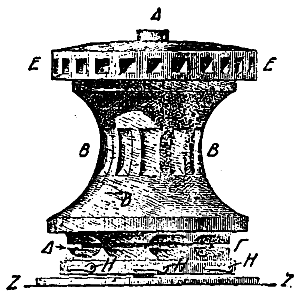

Ἐργάτης ἀγκύρας.

Α ἄτρακτος. Β κορμός, Γ ἁλυσέλικτρον μετ' ἐντυπωμάτων, 8 συνήθως, διὰ τὴν ἐμπλοκὴν τῶν κρίκων τῆς ἁλύσεως πρὸς ἕλξιν αὐτῆς κατὰ τὴν στροφὴν τοῦ ἐργάτου, Δ διατομὴ χωρίζουσα τὰ ἐντυπώματα, Ε ἐργατόκρανον μετὰ τῶν τρημάτων τῶν σκυταλῶν, Ζ ὀλμειός, Η κατακλεῖδες τοῦ ἐργάτου.

Ἐκ τοῦ *ἐργατοκράνου* (Ε) (κοιν. *τούμπανο*, γαλλ. chapeau, ἀγγλ. drumhead) μεταλλικοῦ τεύχους κυλινδρικοῦ χθαμαλοῦ σχήματος, φέροντος δὲ τετραγωνικὰς ἀνατρήσεις, τὰ τρήματα (κοιν. τρῦπες γιὰ τὶς μανέλλες), ἐν αἷς εἰσχωροῦσιν αἱ πρὸς περιστροφὴν τοῦ ἐργάτου σκυτάλαι, ἐφ' ὧν ἐξασκεῖται ἡ μυϊκὴ τῶν ἀνδρῶν δύναμις, ὠθούντων αὐτὰς πρὸς τὰ ἐμπρός. Ἐκ τοῦ *κορμοῦ* (Β) (κοιν. *σῶμα*, γαλλ. la cloche, ἀγγλ. the body), ἐφ' οὗ περιελίσσεται, στροφάς τινας, τὸ πρὸς ἕλξιν διὰ τῆς περιστροφῆς τοῦ ἐργάτου σχοινίον. Ἐκ τοῦ *ἁλυσελίκτρου* (Γ) (βλ. λ.), εἰς τὰ *τυπώματα* (Δ) τοῦ ὁποίου ἐμπλέκονται οἱ κρίκοι τῆς ἁλύσεως κατὰ τὴν ἄπαρσιν τοῦ πλοίου· ἐντομὴ ὁριζόντιος, κατὰ τὴν διάταξιν ταύτην, ἐπινοηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Γάλλου ἀντιπλοιάρχου Barbotin, διαχωρίζει τὰ ἐντυπώματα ταῦτα. Ἐκ τῶν *κατακλείδων* (Η), ὧν τὰ ἄκρα ἐμπλεκόμενα εἰς τὰ ἐν τῷ *ὀλμειῷ* (Ζ) ἀναστάλματα, παρακωλύουσι τὴν ἀντίθετον στροφὴν τοῦ ἐργάτου καὶ ἐπιτρέπουσιν ὅπως ἀναπαύωνται ἐπὶ μικρὸν οἱ ἄνδρες, χωρὶς νὰ παρίσταται ἀνάγκη *ἀπολαβείων* (βλ. λ.) πρὸς ἔχμασιν τῆς ἁλύσεως.

Εἰς τὰ παλαιὰ ἱστιοφόρα, τὰ πρὸ τῆς ἐπινοήσεως τῶν ἁλύσεων, ἐπειδὴ τὸ πάχος τοῦ κάλωος καὶ δὴ τοῦ ἐμπεποτισμένου δι' ὕδατος καὶ βορβόρου τοῦ βυθοῦ καθίστα αὐτὸν δύσκαμπτον, τὴν δὲ περιέλιξίν του εἰς τὸν κορμὸν τοῦ ἐργάτου ἀδύνατον, ὁ ἐργάτης εἷλκε τὸν κάλων τῆς ἀγκύρας ἐμμέσως, διὰ τῆς παρεμβολῆς περιτρόχου. Ἀλλὰ καὶ ἀφ' ἧς ἐπενοήθησαν αἱ ἁλύσεις, οὐχὶ ὅμως καὶ πρὸ τῆς ἐπινοήσεως τῶν ἀτμοκινήτων *βαρούλκων*, συχνάκις συνέβαινεν, εἴτε διὰ τὸ ὀλιγάριθμον τοῦ πληρώματος, εἴτε διότι ὁ ὄνυξ τῆς ἀγκύρας εἶχεν εἰσχωρήσει ὑπὸ βράχον, νὰ μὴ δύναται νὰ ἀνασπάσῃ τὴν ἄγκυραν, ὁπότε ἡ ἀπὸ τοῦ ἐργάτου ἕλξις τῆς ἁλύσεως ἦτο καὶ πάλιν ἔμμεσος, διὰ τῆς παρεμβολῆς *ἀναγκάστρου* (βλ. λ.). Δὲν πρέπει νὰ συγχέηται ὁ ἐργάτης τῆς ἀγκύρας, εὑρισκόμενος πρὸς τὸ πρόστεγον, πρὸς τὸν *ἐργάτην* πρυμνησίων (βλ. λ. καὶ σχ.) εὑρισκόμενον πρὸς τὴν πρύμναν. Σ. Ε. Λ.

—**ἐργάτης πρυμνησίων** *[Ναυτ.]*. Σύσκευον, ὁμοιάζον τὸν *ἐργάτην* ἀγκύρας (βλ. λ.), πλὴν τῆς διαφορᾶς ὅτι στερεῖται ἁλυσελίκτρου καὶ συνεπῶς ἐντυπωμάτων, ἅτε χρησιμεύων πρὸς ἰσχυρὰν ἕλξιν σχοινίων μόνον καὶ δὴ πρυμνησίων καλώων (κοιν. *πρυμάτσες*) πρὸς ἔντασιν (κοιν. *καντίνι*) αὐτῶν. Διὰ τοῦτο ὁ κορμός του, δυνάμενος νὰ ᾖ δρΰϊνος ἢ μεταλλικός, ἐφοδιάζεται διὰ *τυλωμάτων* (κοιν. *τάκων*, γαλλ. taquets, ἀγγλ. welps). Σ. Ε. Λ.

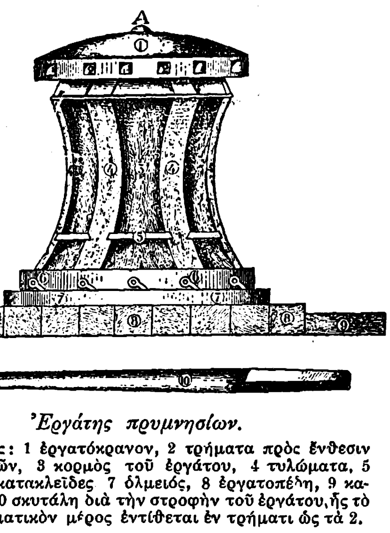

Ἐργάτης πρυμνησίων.

Α ἄκρακτος: 1 ἐργατόκρανον, 2 τρήματα πρὸς ἔνθεσιν τῶν σκυταλῶν, 3 κορμὸς τοῦ ἐργάτου, 4 τυλώματα, 5 διαδοκίς, 6 κατακλεῖδες 7 ὀλμειός, 8 ἐργατοπέδη, 9 κατάστρωμα, 10 σκυτάλη διὰ τὴν στροφὴν τοῦ ἐργάτου, ἧς τὸ δεξιὸν πρισματικὸν μέρος ἐντίθεται ἐν τρήματι ὡς τὰ 2.

ἐργάτης (ὁ) (Ergates) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *πριονιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ. Δ. Ν. Π.

ἐργατιὰ (ἡ) κοιν. *ἀργατιά*· ἡ ὁμὰς τῶν ἐργατῶν ἡ ἐργαζομένη εἰς ξένον ἰδίως ἐργατικὸν κτῆμα: «πηγαίνω φαΐ στὴν ἀργατιά»· || τὸ σύνολον τῶν ἐργατῶν ὡς τάξις κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς *ἀστούς*: ᾆσμ. «σὲ καταριέται ἡ ἀργατιὰ κι' οἱ ξενοδουλευτάδες».

Digitized by Google

ἐργατικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς ἐργάτας, ὁ τῶν ἐργατῶν: «ἐργατικὸν ἡμερομίσθιον», «ἡ λύσις τοῦ ἐργατικοῦ ζητήματος», «ἐργατικὴ τάξις»· ‖ φίλεργος, φιλόπονος, ὁ προσκείμενος εἰς τὸ ἔργον, του: «ἐργατικὸς ἐπιστήμων,— δικηγόρος,— διδάσκαλος» «ἐργατικώτατος ἄνθρωπος»· ‖ ὁ ἀποζῶν διὰ τῆς ἐργασίας του, ὁ ἀποχειροβίοτος, ἐργάτης, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸν τεχνίτην καὶ τὸν νοικοκύρη: «τί δουλειὰ κάμνει; — εἶναι ἐργατικός»· ‖ *ἐργατικὰ* (τά)· ἡ ἀντιμισθία τοῦ ἐργάτου, ἡ πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου δαπάνη, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὰ *ὑλικά*. — Ἐπίρρ. ***ἐργατικῶς***.

— **ἐργατικὰ ᾄσματα** *[Λαογρ.]*. Καλοῦνται *ἐργατικὰ* τὰ *ᾄσματα* ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα συνοδεύοντα τὴν ἔρρυθμον κυρίως ἐργασίαν ὡς φυσικαὶ ἐκδηλώσεις τῆς ἐντάσεως τῶν δυνάμεων καὶ τῆς ἐκ τούτου ὑπερδιεγέρσεως τοῦ συναισθήματος, ἀνακουφίζουν τὸν ἐργαζόμενον, ἐντείνουν τὸν ρυθμὸν καὶ συγχρόνως τὰς κινήσεις τῶν ἀπὸ κοινοῦ ἐργαζομένων, ὅπως γίνεται εἰς τὴν κωπηλασίαν, τὴν ἀπὸ κοινοῦ προσπάθειαν πολλῶν ἐργατῶν πρὸς ἄρσιν ἢ ἕλξιν βαρῶν κλπ.

Τὰ ᾄσματα ταῦτα, τὰ ὁποῖα πλησιάζουν περισσότερον εἰς τὸν πρωτόγονον ἐπιφωνηματικὸν καὶ ρυθμικὸν χαρακτῆρα τοῦ ᾄσματος, εἰς τοὺς ἀγρίους λαοὺς εἶναι πλεῖστα καὶ συνοδεύουν πᾶσαν ἐργασίαν, συνδεόμενα τόσον στενῶς μετ' αὐτῆς, ὥστε κατήντησε νὰ πιστευθῇ ὅτι ἄνευ αὐτῶν εἶναι ἀδύνατον νὰ προχωρήσῃ ἀπροσκόπτως. Εἰς τοὺς ἀρχαίους ἐπίσης εἶναι γνωστὰ καὶ συνήθη, περιεσώθησαν δὲ καὶ μερικὰ δείγματα, ὡς τὸ γνωστότατον μυλικὸν «ἄλει, μύλα, ἄλει κλπ.». Ὁμοίως καὶ κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας καὶ κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν ἐχρησιμοποιοῦντο ἀρκετὰ τὰ τοιαῦτα ᾄσματα. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως, μὲ τὴν προαγωγὴν τοῦ πολιτισμοῦ, ἡ χρῆσις ἐργατικῶν ᾀσμάτων ἠλαττώθη. Σήμερον παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ ὑπάρχουν σχεδὸν μόνον τὰ κωπηλατικά, διὰ τῶν ὁποίων οἱ κωπηλάται κανονίζουν τὸν ρυθμὸν τῆς κωπηλασίας, καὶ τὰ μυλικά, δι' ὧν αἱ γυναῖκες συνοδεύουν τὸ ἄλεσμα διὰ τοῦ χειρομύλου. Σπανιωτέρας χρήσεως εἶναι εἰδικά τινα ᾄσματα διὰ διαφόρους γεωργικὰς συνήθως ἐργασίας, ὡς τὸ σκάλισμα, ὁ θερισμός, ὁ τρύγος, ἡ περισυλλογὴ τῆς σταφίδος κλπ., τὰ ὁποῖα μᾶλλον πρὸς ἀνακούφισιν τῶν ἐργαζομένων καὶ ὄχι πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ρυθμοῦ τῆς ἐργασίας ᾄδονται.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Σ. Κυριακίδου*, Ἑλληνικὴ λαογραφία Α 28 κ. ἑξ.—*Τοῦ αὐτοῦ*, Αἱ γυναῖκες εἰς τὴν λαογραφίαν σ. 66 κ. ἑξ.—*K. Bücher*, Arbeit und Rythmus. —Ω.

— **ἐργατικὰ ἐπιμελητήρια**· βλ. *ἐπιμελητήρια* (τ. ΙΑ' σ. 391 α').

— **ἐργατικὰ κόμματα.** Μολονότι ἡ ἱστορία τῶν πολιτικῶν κομμάτων ἀνάγεται εἰς τὸν ΙΓ' αἰῶνα, ὁπότε συνεκροτήθησαν τοιαῦτα ἐν Ἀγγλίᾳ ἐπὶ Ἐδουάρδου τοῦ Α', ἐργατικὰ κόμματα ἐνεφανίσθησαν μόλις κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας. Εἶναι βεβαίως ἀφ' ἑαυτοῦ φανερὸν ὅτι ἡ συγκρότησις ἐργατικῶν κομμάτων συνδέεται ἀρρήκτως πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν σοσιαλιστικῶν ἰδεῶν καὶ τὴν πολιτικὴν κίνησιν, ἡ ὁποία ἐπηκολούθησε ταύτην κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα. Ἐνῷ ὅμως τὰ ἐργατικὰ κόμματα προήχθησαν ἐκ τῆς ἐπικρατήσεως παρὰ ταῖς ἐργαζομέναις μάζαις τῶν σοσιαλιστικῶν θεωριῶν, ἐν τούτοις δὲν ἀνεπτύχθησαν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁμοιομόρφως εἰς ὅλας τὰς χώρας, ὅπου διεδόθησαν εὐρύτατα αὗται.

Εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπου τὸ πρῶτον ἀνεπτύχθησαν αἱ σοσιαλιστικαὶ θεωρίαι ἀπὸ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος διὰ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ καλουμένου οὐτοπικοῦ σοσιαλισμοῦ, διεμορφώθη τὸ πρῶτον ἐργατικὸν κόμμα. Σοσιαλιστικὰ κόμματα ὑπῆρχον ἐν Γαλλίᾳ πρὸ τῆς Κομμούνας τῶν Παρισίων (1871). Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ αὕτη ἡ Κουμοῦνα δὲν ἦτο οὔτε ἑνιαίως ὠργανωμένον κόμμα οὔτε καθαρῶς σοσιαλιστικόν, διότι ἐν αὐτῇ ἀντεπροσωπεύοντο διάφοροι πολιτικαὶ κατευθύνσεις (ἀναρχισμός, προυντονισμός, μπλανκισμός, μαρξισμός), ἀλλ' οὔτε καὶ ἀπὸ μόνον ἐργάτας ἀπετελεῖτο. Ἡ πρώτη ἀκραιφνὴς ἐργατικὴ ἕνωσις ἦτο τῶν ἐργατικῶν σωματείων (28 Μαΐου 1872), εἰς ἣν ἐδόθη τὸ ὄνομα «Cercle de l'union syndicale ouvrière» καὶ τῆς ὁποίας σκοπὸς ἦτο ἡ κοινὴ συνεννόησις πρὸς ρύθμισιν τῶν διαφόρων συμφερόντων τῶν ἐργαζομένων ἐν γένει. Ἀπαγορευθείσης ὅμως τῆς λειτουργίας τῆς ἑνώσεως ταύτης μετετράπη αὕτη εἰς ἁπλοῦν συνεταιρισμόν. Μετὰ 4 ἔτη συνῆλθεν ἐργατικὸν συνέδριον ἐν Παρισίοις, εἰς τὸ ὁποῖον ἀντεπροσωπεύθησαν 1,100,000 ἐργάται. Τὸ συνέδριον τοῦτο ἀνεγνώρισεν ὡς τὸ κυριώτερον μέσον τῆς ἐργατικῆς δράσεως τοὺς ἐργατικοὺς παραγωγικοὺς συνεταιρισμούς. Εἰς τὸ ἐν ἔτει 1878 ἐργατικὸν συνέδριον ἐν Λυὼν ὑπεστηρίχθη, χωρὶς ὅμως νὰ ἐπικρατήσῃ, καὶ ὁ κολλεκτιβισμός, ὁ ὁποῖος ὅμως ἐπεκράτησεν ὁριστικῶς ἀπὸ τοῦ ἑπομένου ἔτους, ὅτε τὸ ἐν Μασσαλίᾳ συνέδριον ἀπεδέχθη τὴν ριζοσπαστικὴν σοσιαλιστικὴν κατεύθυνσιν, ὀνομασθὲν «Congrès ouvrier socialiste de France». Διὰ τοῦ συνεδρίου τούτου ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον ἐπισήμως τὸ ἐργατικὸν κόμμα (parti ouvrier) ἐν Γαλλίᾳ. Τὸ πρόγραμμα τοῦ κόμματος τούτου εἶναι καθαρῶς μαρξιστικόν, διότι καὶ περὶ τῆς κοινωνικῆς ἐπαναστάσεως ὁμιλεῖ, εἰς ἣν καλεῖ τὸ προλεταριᾶτον, καὶ περὶ κοινωνικοποιήσεως τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς. Ἀλλὰ τὸ κόμμα τοῦτο οὐδέποτε κατώρθωσε νὰ ἐμφανισθῇ ἑνιαῖον ἐν Γαλλίᾳ, διότι ἀμέσως καὶ ἀντίδρασιν συνήντησε μεταξὺ τῶν ἄλλων σοσιαλιστικῶν κομμάτων, ἀλλὰ καὶ οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ διεσπάσθησαν καὶ προσεκολλήθησαν εἰς τὰ διάφορα σοσιαλιστικὰ κόμματα (κομμουνιστικόν, ριζοσπαστικόν, ριζοσπαστικὸν σοσιαλιστικόν, ἀνεξάρτητοι κλπ.). Κατὰ τὸ ἔτος 1905 δὲν σῴζεται πλέον ὡς ἰδιαίτερον κόμμα τὸ ἐργατικόν, διότι πάντα τὰ σοσιαλιστικὰ κόμματα ἡνώθησαν εἰς ἓν ἑνιαῖον τοιοῦτον (parti unifié) ἐκτὸς τῶν ἀνεξαρτήτων. Ἐπ' ἐσχάτων ὅμως μέγα μέρος τῆς ἐργατικῆς κινήσεως ἐστράφη ἔξω πλέον τοῦ κοινοβουλίου καὶ ἐτάχθη εἰς τὸ πλευρὸν τῆς συνδικαλιστικῆς κινήσεως, ἡ ὁποία ἐν Γαλλίᾳ ἐξαπλοῦται ὁλονέν.

Ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ ἐργατικὴ κίνησις κατ' ἀρχὰς προσέλαβε χαρακτῆρα περισσότερον οἰκονομικὸν καὶ ὀλιγώτερον πολιτικόν. Ἀπὸ τοῦ Owen καὶ τῶν λοιπῶν σοσιαλιστῶν καὶ τῶν μετέπειτα χαρτιστῶν ὁλόκληρος ἡ ἐργατικὴ κίνησις ἐξηντλεῖτο μέχρι τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος εἰς τοὺς συνεταιρισμοὺς καὶ τὰς συντεχνιακὰς ὀργανώσεως ἄνευ ἑνιαίας πολιτικῆς ἐμφανίσεως καὶ ὀργανώσεως κομματικῆς. Πολιτικὴ κίνησις ἀρχίζει ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς «Social-Democratic-Federation» (1883), ἡ ὁποία ἦτο πλήρως προσανατολισμένη εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ μαρξισμοῦ καὶ δὴ εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν τάξεων καὶ προσεπάθησε νὰ προσεταιρισθῇ τὰς ἐργατικὰς τάξεις. Ἡ ἀποτυχία τῆς ἑνώσεως ταύτης ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ ἱδρυθῇ τὸ ἀνεξάρτητον ἐργατικὸν (Independant labour Party) ἐν ἔτει 1893, τὸ ὁποῖον ἀπεκήρυξε τὸν ἀγῶνα τῶν τάξεων καὶ προσέλαβε πλεῖστα ἀστικὰ στοιχεῖα, χωρὶς ὅμως νὰ ταυτίζεται μὲ τὰ ἕτερα δύο κόμματα (συντηρητικῶν καὶ φιλελευθέρων). Ἀλλὰ καὶ τὸ κόμμα τοῦτο δὲν κατώρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ πάντας τοὺς ἐν τῷ κοινοβουλίῳ ἀντιπροσώπους τῶν ἐργατικῶν ὀργανώσεων. Κατὰ τὸ ἔτος 1899, ὅτε αἱ ἐργατικαὶ ὀργανώσεις ἀντεπροσωπεύοντο διὰ 15 θέσεων ἐν τῷ κοινοβουλίῳ, ἱδρύθη παρὰ πασῶν τῶν ἐργατικῶν καὶ σοσιαλιστικῶν ὀργανώσεων ἡ «Labour Represantation Comitee», ἡ ὁποία κατὰ τὸ ἔτος 1903 ἐπωνομάσθη «Ἐργατικὸν κόμμα» (Labour Party) καὶ ἤρχισεν οὕτω τὸν πολιτικὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν λοιπῶν δύο κομμάτων.

Τὸ ἐργατικὸν κόμμα δὲν ἔχει ἐκδεδηλωμένον σοσιαλιστικὸν πρόγραμμα, πλεῖστα δὲ τῶν μελῶν του δὲν εἶναι κἂν σοσιαλισταί. Ἡ γενικὴ ἀρχὴ τοῦ προγράμματος εἶναι ἡ προστασία τῶν συμφερόντων τῶν ἐργατῶν. Εἰδικὸν καὶ ἐπίσημον πρόγραμμα σκοπίμως ἀπέφυγε νὰ διατυπώσῃ τὸ ἐργατικὸν κόμμα. Ἐκ τῶν ἄρθρων τῶν διαφόρων ἀρχηγῶν τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος (λ.χ. Mac Donald, Snowden) καταφαίνεται ὅτι τὸ κόμμα τοῦτο ἔχει σκοποὺς κοινωνικομεταρρυθμιστικούς, κλῖνον μᾶλλον πρὸς τὸν κρατικὸν σοσιαλισμόν. Διὰ τοῦτο καὶ πρὶν ἢ καταλάβῃ τὴν ἀρχὴν τὸ ἐργατικὸν κόμμα εὑρίσκετο πάντοτε ἐν συνεργασίᾳ πρὸς τοὺς φιλελευθέρους, τῶν ὁποίων μάλιστα τὴν ἐργατικὴν πολιτικὴν κατώρθωσε νὰ προσεγγίσῃ πρὸς τὰς ἀπόψεις του. Παρ' ὅλην ὅμως τὴν ἐπιτυχῆ πολιτικὴν δρᾶσιν τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος ἐν Ἀγγλίᾳ, ἡ ὅλη ἐργατικὴ κίνησις δὲ ἐξέφυγε τῶν χειρῶν τῶν συντεχνιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐξηκολούθουν ἀκόμη μέχρι τοῦ πολέμου νὰ παίζουν πρωτεύοντα ἐν αὐτῇ ρόλον. Μόνον μετὰ τὸν πόλεμον τὸ ἐργατικὸν κόμμα συνεκέντρωσε τὴν ὅλην ἐργατικὴν κίνησιν.

Ἐν Γερμαμίᾳ ἐργατικὸν κόμμα δὲν ὑπάρχει ὡς ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ὅπου αἱ σοσιαλιστικαὶ διδασκαλίαι ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν κριτικήν, ἡ σοσιαλιστικὴ κίνησις ἔλαβε πολὺ εὐρύτερον χαρακτῆρα ἀπὸ μίαν ἁπλῆν ἐργατικὴν κίνησιν. Σοβαρὰ σοσιαλιστικὴ κίνησις ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ Ferd. Lasalle καὶ ἰδίως ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς «Γενικῆς ἑνώσεως τῶν Γερμανῶν ἐργατῶν» (1863), τὴν ὁποίαν οὗτος ἐσχεδίαζε νὰ ἀνυψώσῃ εἰς αὐτοτελὲς γερμανικὸν ἐργατικὸν κόμμα μετὰ μάλιστα τὴν παρὰ τοῦ Βίσμαρκ παραχώρησιν, τῇ εἰσηγήσει του, γενικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ ὑποστήριξιν τῶν παραγωγικῶν συνεταιρισμῶν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Lasalle καὶ ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ Bebel καὶ τοῦ Liebknecht ἡ ἕνωσις αὕτη μετὰ τοῦ «Ἐργατικοῦ συνδέσμου» ἀπετέλεσαν ἐν ἔτει 1869 τὸ «σοσιαλδημοκρατικὸν ἐργατικὸν κόμμα». Τὸ κόμμα τοῦτο διετύπωσε πρόγραμμα καθαρῶς σοσιαλιστικόν, ἐμπνευσμένον ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ Μὰρξ, ὁ ὁποῖος ἄλλωστε, καίτοι ἐξόριστος, διηύθυνε τὴν κίνησιν, ἰδίᾳ δὲ διὰ τὸ ἐργατικὸν ζήτημα περιέλαβεν εἰς τὸ πρόγραμμά του κανονισμὸν τῶν ὡρῶν ἐργασίας, περιορισμὸν τῆς ἐργασίας τῶν γυναικῶν, ἀπαγόρευσιν τῆς ἐργασίας τῶν παίδων κλπ. Παρ' ὅλην τὴν καταδίωξιν, ἣν ὑπέστη τὸ κόμμα τοῦτο, καὶ τὰς διαφόρους μετωνυμίας, τὰς ὁποίας ἑκάστοτε προσελάμβανε (ἀπὸ τοῦ 1874 ὠνομάσθη σοσιαλιστικὸν ἐργατικὸν κόμμα Γερμανίας), διετηρήθη ἑνιαῖον μὲ θαυμαστὴν ἐργάνωσιν καὶ πειθαρχίαν, φέρεται δὲ ὑπὸ τὸ ὄνομα σοσιαλδημοκρατικὸν κόμμα. Ἀλλὰ μετὰ τὸν πόλεμον ὑπέστη διάσπασιν· ἐξ αὐτοῦ ἐδημιουργήθησαν καὶ ἄλλα μικρότερα σοσιαλιστικὰ κόμματα (ἀνεξάρτητοι, σπαρτακικοὶ κ.λ.π.). Ἡ ἐπικράτησις τοῦ μπολσεβικισμοῦ ἐν Ρωσίᾳ ἐπέδρασεν ὥστε νὰ ἱδρυθῇ ἐν ἔτει 1919 τὸ κομμουνιστικὸν ἐργατικὸν κόμμα τῆς Γερμανίας ἐντὸς τῶν κόλπων τοῦ ἡνωμένου κομμουνιστικοῦ κόμματος τῆς Γερμανίας. Ἡ διαφορὰ τῆς τακτικῆς συνίσταται εἰς τὴν ἀπόκρουσιν πάσης ἐν γένει κοινοβουλευτικῆς δράσεως, τὴν ὁποίαν τὸ κομμουνιστικὸν κόμμα μόνον ὡς μέσον ἐχρησιμοποίει. Ἀντὶ τῆς κοινοβουλευτικῆς καὶ συντεχνιακῆς πολιτικῆς τὸ κομμουνιστικὸν ἐργατικὸν κόμμα διακηρύσσει τὸν ἀγῶνα τῶν τάξεων καὶ τὴν δι' ἐπαναστάσεως δικτατορίαν τοῦ προλεταριάτου. Ἡ ἐργατικὴ κίνησις συμπληροῦται ἐν Γερμανίᾳ ἐκτὸς τῆς πολιτικῆς δράσεως διὰ τῆς «*ἐλευθέρας ἐργατικῆς ἑνώσεως Γερμανιας*», ἥτις ἀποτελεῖ καθαρῶς συνδικαλιστικὴν ὀργάνωσιν μὲ ἀρχὰς καὶ τάσεις προσεγγιζούσας τὸν μπολσεβικισμόν, ἀλλὰ μακρὰν πάσης κοινοβουλευτικῆς ἀναμίξεως. Τὰ ἐν Γερμανίᾳ σοσιαλιστικὰ κόμματα, δὲν εἶναι ἀποκλειστικῶς ἐργατικὰ κόμματα, ἐπιδιώκοντα τὴν βελτίωσιν τῆς θέσεως τῶν ἐργατῶν, ἀλλ' εἶναι κόμματα ἀρχῶν καθαρῶς σοσιαλιστικῶν (ἀνεξαρτήτως τῶν διαφορῶν, τὰς ὁποίας παρουσιάζουν ἐν τῇ τακτικῇ) καὶ ἐπιδιώκουν ἐνσυνειδήτως τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ἰδεώδους τῆς σοσιαλιστικῆς κοινωνίας.

Ἐν Ρωσίᾳ, καίτοι ὑπῆρχε κόμμα σοσιαλιστικὸν κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας, μὲ πρόγραμμα καθαρῶς μαρξιστικόν, δὲν ὠργανώθη ἰδιαίτερον ἐργατικὸν κόμμα. Τόσον οἱ τῆς πλειοψηφίας τοῦ κόμματος τούτου (μπολσεβίκοι), ὅσον καὶ οἱ τῆς μειοψηφίας (μενσεβίκοι), ἀνεξαρτήτως τῶν ἄλλων διαφορῶν των, ἀπέβλεπον γενικώτερον εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῆς σοσιαλιστικῆς κοινωνίας. Ἐπὶ πλέον ὅμως ἐν Ρωσίᾳ ἡ δημιουργία ἐργατικοῦ κόμματος δὲν ἦτο καὶ εὔκολος, λόγῳ τῆς μὴ μεγάλης ἀναπτύξεως τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς ἐν αὐτῇ ὑπεροχῆς τῶν ἀγροτικῶν στοιχείων, ἐφ' ὧν κυρίως καὶ ἐβασίσθη τὸ σοβιετικὸν καθεστώς. Π. Γ. ΖΗΣΗΣ

— **ἐργατικὰ σωματεῖα.** Τὰ σωματεῖα ταῦτα ἀπαρτίζονται ἐξ *ἐργατῶν* (βλ. λ.) ἐξασκούντων τὸ αὐτὸ ἢ συναφὲς ἐπάγγελμα καὶ ἔχουν ἀποκλειστικὸν σκοπὸν τὴν μελέτην, τὴν προστασίαν καὶ τὴν προαγωγὴν τῶν οἰκονομικῶν ἢ ἐπαγγελματικῶν συμφερόντων τῶν μελῶν αὐτῶν.

Συναφοῦς ἐπαγγέλματος θεωροῦνται καὶ οἱ ἐργάται διαφόρων μὲν εἰδικοτήτων, ἀλλ' ἀπασχολούμενοι εἰς μίαν ἐπιχείρησιν ἢ καὶ οἱ ἐργάται διαφόρων μὲν κλάδων ἀλλ' ἀσχολούμενοι εἰς τὴν παραγωγὴν ἑνὸς προϊόντος.

Ἡ μεγάλη σημασια, ἣν κέκτηται διὰ τὴν ἐργατικὴν τάξιν ἡ ὁμαδικὴ ὀργάνωσις, κατενοήθη ἀφ' ἧς οἱ ἐργάται ἤρχισαν σκεπτόμενοι τὴν βελτίωσιν τῆς θέσεως αὐτῶν.

Αἱ συντεχνίαι ἀποτελοῦν μίαν τῶν ἀρχαιοτέρων μορφῶν τῶν ἐργατικῶν σωματείων. Αἱ συντεχνίαι ἐξησφάλιζον βεβαίως ἀποτελεσματικὴν προστασίαν εἰς τὰ μέλη των, ἀλλὰ κατέστησαν σὺν τῷ χρόνῳ τυραννικαί, διότι περιορίζουσαι αὐθαιρέτως τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐργατῶν, ἐδημιούργησαν ἓν καταθλιπτικὸν μονοπώλιον ἐργασίας. Παραλλήλως ὅμως εἶχον ἀναπτυχθῆ αἱ καλούμεναι «ἀδελφότητες», εἶδος συλλόγων τῶν ἐργατῶν τοῦ αὐτοῦ ἐπαγγέλματος. Ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις, ἐπηρεασμένη ἀπὸ μίαν δεδικαιολογημένην δυσπιστίαν πρὸς τὰς ὁμαδικὰς ὀργανώσεις, κατήργησε συγχρόνως τὰς συντεχνίας καὶ τὰς ἀδελφότητας. Οὕτω τὸ δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι ἀπηγορεύθη ὑπὸ πάσας αὐτοῦ τὰς μορφάς.

Ἀλλὰ τὰ μέτρα ταῦτα δὲν κατέστησαν ἱκανὰ νὰ καταστείλουν τὴν τάσιν πρὸς συνασπισμὸν τῶν ἐργατῶν. Πιεζόμενοι οὗτοι ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τῆς διεξαγωγῆς ἀγώνων πρὸς βελτίωσιν τῆς οἰκονομικῆς των θέσεως, κατενόησαν τὴν μεγάλην δύναμιν ἣν δύνανται ν' ἀποκτήσουν δι' ἰσχυροῦ μεταξὺ των συνδέσμου. Ἡ γένεσις δὲ καὶ ἔντασις τῆς πάλης τῶν τάξεων ἐνίσχυσε τὸν σύνδεσμον τοῦτον.

Σήμερον ἁπανταχοῦ διασφαλίζεται τὸ δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι, τὸ ὁποῖον θεωρεῖται ὡς μία τῶν βάσεων τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ, τὸ δὲ περὶ ἐργασίας τμῆμα τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν (βλ. *ἐργασίας* διεθνὴς ὀργάνωσις) περιέχει διάταξιν, ἥτις σκοπεῖ νὰ προστατεύσῃ «τὸ δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι ἐπὶ οἱῳδήποτε σκοπῷ μὴ ἀντιθέτῳ πρὸς τοὺς νόμους τόσον διὰ τοὺς ὑπομισθίους ἐργάτας, ὅσον καὶ διὰ τοὺς ἐργοδότας».

Ἡ συνδικαλιστικὴ ὀργάνωσις προσέλαβε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐξαιρετικὴν ἔκτασιν. Ἕκαστος ἐργάτης ἀνήκει σήμερον εἰς τὸ οἰκεῖον ἐπαγγελματικὸν σωματεῖον, κύριος δὲ σκοπὸς τῶν σημερινῶν ἐπαγγελματικῶν σωματείων εἶναι ἡ συστηματοποίησις τοῦ ἀγῶνος κατὰ τῶν ἐργοδοτῶν πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς βελτιώσεως τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῶν μελῶν των. Πρὸς τοῦτο ἐνισχύουν

Digitized by Google

τὸ πνεῦμα τοῦ ἀγῶνος, προβαίνουν εἰς συγκεντρώσεις, ὀργανώνουν μαθήματα ἐπαγγελματικῆς μορφώσεως τῶν μελῶν των, ἱδρύουν γραφεῖα εὑρέσεως ἐργασίας, συνιστοῦν μεταξὺ τῶν μελῶν των εἰδικὰ ταμεῖα ἀλληλοβοηθείας καὶ συντάξεων. Ἐπίσης προβαίνουν εἰς τὴν κήρυξιν ἀπεργίας, διαπραγματεύονται τὴν λύσιν τῶν μεταξὺ ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν ἀναφυομένων διαφορῶν, συνάπτουν συλλογικὰς συμβάσεις ἐργασίας. Σήμερον τὰ ἐργατικὰ σωματεῖα κέκτηνται σπουδαιοτάτην οἰκονομικὴν καὶ πολιτικὴν ἔτι δύναμιν.

Τὰ ἐργατικὰ σωματεῖα ἑνοῦνται μεταξύ των εἰς ἑνώσεις ὑπὸ δύο μορφάς. Ἡ μία στηρίζεται ἐπὶ γεωγραφικῆς βάσεως· ἅπαντα τὰ ἐργατικὰ σωματεῖα διαφόρων μὲν ἐπαγγελμάτων ἀλλὰ τῆς αὐτῆς περιφερείας ἑνοῦνται εἰς ἕνα σύνδεσμον. Ἀποτελεῖ οὕτος τὸ καλούμενον «Ἐργατικὸν Κέντρον». Ἡ ἑτέρα μορφὴ ἑνώσεως ἐργατικῶν σωματείων στηρίζεται ἐπὶ ἐπαγγελματικῆς βάσεως· ἅπαντα τὰ ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ ὑφιστάμενα ἐργατικὰ σωματεῖα τοῦ αὐτοῦ ἐπαγγελματικοῦ κλάδου ἑνοῦνται εἰς μίαν ἕνωσιν, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν «Ὁμοσπονδίαν». Τέλος ἅπασαι αἱ ὁμοσπονδίαι αὗται ἑνούμεναι εἰς μίαν ἕνωσιν ἀπαρτίζουν τὴν «Γενικὴν συνομοσπονδίαν τῶν ἐργατῶν».

Ἐν Ἑλλάδι τὸ δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι προστατεύεται διὰ συνταγματικῆς διατάξεως (ἄρθρ. 14), ἡ δὲ σύστασις καὶ λειτουργία τῶν ἐργατικῶν σωματείων διέπεται ὑπὸ τοῦ νόμου 281 «περὶ σωματείων» καὶ 2151 «περὶ ἐπαγγελματικῶν σωματείων»· ἐπίσης δύο ἢ πλείονα ἐργατικὰ σωματεῖα δύνανται νὰ ἑνώνωνται εἰς σύνδεσμον ἢ ἕνωσιν, διατηροῦντα τὴν οἰκονομικὴν καὶ διοικητικὴν αὐτονομίαν των.

Τὰ ἐργατικὰ σωματεῖα, λαβόντα ἐξαιρετικὴν ἀνάπτυξιν ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαπενταετίαν, ἀποτελοῦν ἤδη παράγοντα ὑπολογίσιμον εἰς τὴν καθόλου οἰκονομικὴν μας ὀργάνωσιν. Θεωρούμενα ὅτι ἐκπροσωποῦν τὴν ἐργατικὴν τάξιν ὑποδεικνύουν τοὺς ἀντιπροσώπους αὐτῆς, οἵτινες συμμετέχουν εἰς διάφορα κρατικὰ συμβούλια διαιτητικὰς ἐπιτροπάς, ταμεῖα συντάξεων κλπ. Ἐπίσης ἐκλέγουν τοὺς ἐκ τῆς ἐργατικῆς τάξεως προερχομένους γερουσιαστάς.

Ἐν Ἑλλάδι ἑδρεύουν ἐργατικὰ κέντρα εἰς τὰς κυριωτέρας πόλεις (Ἀθήνας, Πειραιᾶ, Πάτρας, Βόλον, Καβάλλαν, Ξάνθην, Κέρκυραν, Καλάμας, Χανιὰ κλπ.). Ἐ ίσης ἔχουν ἱδρυθῆ πλεῖσται ὁμοσπονδίαι (σιδηροδρομικῶν, φορτοεκφορτωτῶν, ἐργατῶν ἠλεκτρισμοῦ, τεχνιτῶν βιομηχανίας καπνοῦ, ἀρτεργατῶν καὶ μυλεργατῶν, καπνεργατῶν, ἐργατῶν τύπου κλπ.). Ὑφίσταται δὲ καὶ Γενικὴ συνομοσπονδία τῶν ἐργατῶν τῆς Ἑλλάδος, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν γενικωτέρας σημασίας ἐργατικὴν ὀργάνωσιν.

Ἀλλαχοῦ ἐπιβάλλεται, ὅπως οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν αὐτὴν ἐπαγγελματικὴν τάξιν ἐκπροσωποῦνται δι' ἑνὸς καὶ μόνου ἐπαγγελματικοῦ σωματείου. Παρ' ἡμῖν ὅμως οὐδεὶς περιορισμὸς ὑφίσταται εἰς τὴν ἵδρυσιν πλειόνων σωματείων τῆς αὐτῆς ἐπαγγελματικῆς τάξεως. Ἕνεκα τούτου ὑφίστανται δι' ἑκάστην ἐπαγγελματικὴν εἰδικότητα πλεῖστα ἐργατικὰ σωματεῖα. Συνηθέστατα ὅμως λειτουργοῦν δύο σωματεῖα τοῦ αὐτοῦ ἐργατικοῦ ἐπαγγελματικοῦ κλάδου, τὸ καλούμενον κομμουνιστικόν, ὅπερ ἐκπροσωπεῖ τὸ ἐπαναστατικὸν τμῆμα τῆς οἰκείας εἰδικότητος, καὶ τὸ συντηρητικόν. Ἕνεκα τούτου ὑφίστανται καὶ διπλαῖ ὁμοσπονδίαι, ὡς καὶ δύο γενικαὶ συνομοσπονδίαι.

Ι. Λ. ΖΑΡΡΑΣ

ἐργατικὰ τάγματα *[Στρατ.]*. Καλοῦνται οὕτως αἱ μονάδες, εἰς ἃς συγκροτοῦνται οἱ στρατιωτικοὶ ἐργάται (βλ. λ.). Τοιαῦται ὀργανώσεις κατηρτίζοντο ἀνέκαθεν εἰς τοὺς διαφόρους στρατούς, κατὰ τὸν τελευταῖον ὅμως Παγκόσμιον πόλεμον ἔλαβον ἐξαιρετικὴν εὐρύτητα, λόγῳ τῶν μεγάλων χωματουργικῶν ἐργασιῶν, π. χ. ὀχυρώσεως, ὁδοποιίας, κατασκευῆς οἰκίσκων, ὑπονόμων κτλ. Τοιαῦτα τάγματα ἐργατῶν εἶχεν ὀργανώσει ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις τὸν χειμῶνα 1916—1917, πρὸς παροχὴν ἐργασίας εἰς τοὺς τότε ἀνέργους, λόγῳ τοῦ ἀποκλεισμοῦ, ἐργάτας, ἅτινα ἠσχολήθησαν εἰς τὴν κατασκευὴν ὁδῶν ἐν Ἀττικῇ. Ἡ ἑλληνικὴ στρατιὰ Μικρᾶς Ἀσίας εἶχεν ὀργανώσει ἐργατικὰ τάγματα κατὰ τὰ ἔτη 1921—1922 ἐκ Τούρκων χωρικῶν, διὰ τὴν ὑποβοήθησιν τοῦ μηχανικοῦ εἰς τὰς ὁδοποιητικὰς καὶ μόνον ἐργασίας. Ἐργατικὰ τάγματα. εἰδικῶς τῶν σιδηροδρόμων, συνεστήθησαν ἐν Βουλγαρίᾳ δυνάμει διατάξεως τῆς συνθήκης τοῦ Νεϊγύ, εἰς ἀρκετὸν δ' ἀριθμόν, ἅτινα διαλύουσιν ὑπὸ στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν.

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

— ἐργατικαὶ ἀσφάλειαι· βλ. λ. *ἀσφάλεια* (τ. ΣΤ' σ. 33 α' ἐπ.).

— ἐργατικὴ βοήθεια, Διεθνής — βλ. λ. *Διεθνὴς* (τ. Θ' σ. 334 α').

— ἐργατικὴ διαιτησία· βλ. *ἐργατικὸν δίκαιον καὶ συλλογικαὶ διαφοραί*.

— ἐργατικὴ νομοθεσία· βλ. *ἐργατικὸν δίκαιον*.

— ἐργατικὴ πολιτική· βλ. *ἐργατικὴ νομοθεσία, ἐργατικὸν ζήτημα καὶ κοινωνικὴ πολιτική*.

— ἐργατικὴ συνομοσπονδία. Ἡ *ἐργατικὴ συνομοσπονδία*, ἤ, ἄλλως, *γενικὴ συνομοσπονδία τῶν ἐργατῶν*, εἶναι ἡ τρίτη κατὰ σειρὰν ἀνωτερότητος ἕνωσις τῶν ἐργατικῶν σωματείων, μετὰ τὰ ἐργατικὰ κέντρα, τὰ ὁποῖα περιλαμβάνουν τὰς εἰς ἑκάστην πόλιν ἐργατικὰς ὀργανώσεις, καὶ τὰς ἐπαγγελματικὰς ὁμοσπονδίας, αἵτινες περιλαμβάνουν τοὺς τοῦ αὐτοῦ ἐπαγγέλματος ἐργάτας μιᾶς χώρας. Ἡ ἐργατικὴ συνομοσπονδία ἀποτελεῖ ἕνωσιν ὅλων τῶν ἐργατικῶν ὁμοσπονδιῶν χώρας τινός, περιλαμβάνει δηλαδὴ εἰς τούς κό πους αὐτῆς ὅλους τοὺς ὠργανωμένους ἐργάτας. Ἡ κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὀργάνωσις τῶν ἐργατῶν, προελθοῦσα ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς πάλης πρὸς βελτίωσιν τῆς οἰκονομικῆς καὶ τῆς καθόλου θέσεως τῆς ἐργατικῆς τάξεως, εἶναι γέννημα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ὅστις διὰ τῆς τεραστίας ἀναπτύξεως τῆς τεχνικῆς ἐπέφερε πλήρη κοινωνικὴν διαφοροποίησιν καὶ ἐδημιούργησε νέαν διακεκριμένην καὶ μεγάλην κοινωνικὴν τάξιν, τὴν τάξιν τῶν ἐκ τῆς μισθώσεως τῆς ἐργατικῆς των δυνάμεως ζώντων ἀνθρώπων. Ἡ πρώτη ἐργατικὴ συνομοσπονδία ἱδρύθη ἐν Ἀμερικῇ τῷ 1886. Ταύτην ἠκολούθησαν ἡ τῆς Ἀγγλίας, ἱδρυθεῖσα τῷ 1890, τῆς Γερμανίας τῷ 1892, τῆς Δανίας τῷ 1898, τῆς Γαλλίας τῷ 1902, τῆς Σερβίας τῷ 1903, τῆς Βουλγαρίας τῷ 1903, τῆς Ἰταλίας τῷ 1906, τοῦ Βελγίου τῷ 1907 κλπ.

Αἱ ἐργατικαὶ συνομοσπονδίαι, διοικούμεναι ὑπὸ ἐπιτροπῆς ἐκλεγομένης κατ' ἔτος ὑπὸ τοῦ συγκροτουμένου πανεθνικοῦ συνεδρίου τῶν ἐργατῶν καὶ παρεδρευομένης ὑπὸ συμβουλίου, εἶναι ὄργανα πάλης, ὀργανώσεως, μορφώσεως κλπ. καὶ περιορίζονται εἰς τὸν στενὸν ἐπαγγελματικὸν ἀγῶνα, ἀπέχουσα (θεωρητικῶς τοὐλάχιστον) πάσης πολιτικῆς δράσεως. Ἐν τῇ πράξει ὅμως σήμερον αἱ ἐργατικαὶ συνομοσπονδίαι πρόσκεινται πρὸς ἓν ἐκ τῶν δύο ἀνταγωνιζομένων καὶ ἀντιποιουμένων τὴν ἰδιότητα τοῦ κόμματος τῆς ἐργατικῆς τάξεως κομμάτων, τὸ σοσιαλιστικὸν καὶ τὸ κομμουνιστικὸν ἑκάστης χώρας. Οὕτως ἡ ἀγγλικὴ καὶ ἡ γερμανικὴ ἐργατικὴ συνομοσπονδία συνεργάζονται στενῶς μὲ τὰ ἐθνικὰ σοσιαλιστικὰ κόμματα. Ἐν Ἰταλίᾳ ἡ ἐργατικὴ συνομοσπονδία ἀπώλεσε τελείως τὸν ἀγωνιστικόν της χαρακτῆρα, ὑπαχθεῖσα εἰς τὸ φασιστικὸν κρατικὸν σύστημα τῆς σωματειακῆς ὀργανώσεως καὶ στερηθεῖσα τοῦ δικαιώματος τοῦ ταξικοῦ ἀγῶνος. Ἐν Ρωσίᾳ πάλιν, ὅπου ἐπικρατεῖ ἡ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου, θεωρεῖται περιττὴ ἡ πάλη ὑπὲρ τῆς ἐργατικῆς τάξεως ἐκ μέρους τῆς ἐργατικῆς συνομοσπονδίας (ἐφ' ὅσον τὴν ἐξουσίαν κατέχει ἡ ἐργατικὴ τάξις) καὶ διὰ τοῦτο αὕτη δρᾷ μᾶλλον ὀργανωτικῶς καὶ μορφωτικῶς.

Ἐν Ἑλλάδι ἡ γενικὴ συνομοσπονδία τῶν ἐργατῶν ἱδρύθη τῷ 1918 καὶ διοικεῖται ὑπὸ ἐπιτροπῆς παρεδρευομένης ὑπὸ συμβουλίου, παγκρατικοῦ κληθέντος καὶ ἀποτελουμένου ἐξ ἀντιπροσώπων τῶν ὁμοσπονδιῶν, ἐργατικῶν κέντρων καὶ συνδικάτων. Κατὰ περιόδους ἡ γενικὴ συνομοσπονδία συνειργάσθη στενῶς μὲ τὸ ἑλληνικὸν κομμουνιστικὸν κόμμα. Σήμερον (1929) εἶναι διῃρημένη εἰς δύο τμήματα, ἐξ ὧν τὸ ἕν, διατηροῦν τὸν τίτλον *γενικὴ συνομοσπονδία*, ὑφίσταται τύποις μόνον καὶ εἶναι ὑπὲρ τοῦ δόγματος τῆς ἀποχῆς ἐκ πάσης πολιτικῆς κινήσεως, τὸ δὲ ἄλλο, καλούμενον *ἑνωτικὴ γενικὴ συνομοσπονδία*, ἐξ ἴσου χαλαρωμένον, ἔχει ταχθῆ ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς δράσεως καὶ πρόσκειται εἰς τὸ κομμουνιστικὸν κόμμα.

—Ω

— ἐργατικὴ τάξις *[Κοινωνιολ.]*· βλ. λ. *τάξεις*.

— ἐργατικὸν ἀτύχημα. Θεωρεῖται τοιοῦτο τὸ ὀφειλόμενον εἰς ἐξωτερικὰ αἴτια τυχαῖον, αἰφνίδιον καὶ βίαιον γεγονός, τὸ ὁποῖον προκαλεῖ προσβολὴν τῆς ἀκεραιότητος ἢ τῆς ὑγείας τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ἐφ' ὅσον ἤθελε λάβει χώραν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐργασίας καὶ ἐξ ἀφορμῆς αὐτῆς. Ἐκ τοῦ ὁρισμοῦ τούτου συνάγεται ὅτι τὸ ἐργατικὸν ἀτύχημα χαρακτηρίζουν αἱ ἑξῆς ἰδιότητες: 1) νὰ εἶναι ἀπρόοπτον, 2) νὰ ὀφείλεται εἰς ἐξωτερικὰ αἴτια, 3) νὰ εἶναι αἰφνίδιον, 4) νὰ εἶναι βίαιον, 5) νὰ προκαλέσῃ τραυματισμὸν ἢ ἐν γένει βλάβην ὀργανικὴν ἢ σωματικήν, 6) μεταξὺ τῆς ἐργασίας αἰτίου καὶ ἐπελθόντος ἀτυχήματος νὰ ὑφίσταται σχέσις αἰτίου καὶ ἀποτελέσματος.

Ἐν τῇ ἐξευρέσει τοῦ αἰτιώδους συνδέσμου, ὅστις ἀπαραιτήτως δέον νὰ ὑφίσταται μεταξὺ ἐργατικῆς σχέσεως καὶ ἐργατικοῦ ἀτυχήματος ἵνα χαρακτηρισθῇ ἀτύχημά τι ὡς ἐργατικόν, γεννῶνται πλεῖστα προβλήματα, ἀναγόμενα εἰς τὴν εἰδικὴν ἑκάστοτε ἔρευναν τῆς σχέσεως μεταξὺ ἀτυχήματος καὶ χρόνου ἐργασίας καὶ τῆς σχέσεως μεταξὺ ἀτυχήματος καὶ τόπου ἐργασίας. Δυσχέρειαι πολλάκις ὑφίστανται εἰς τὴν διάκρισιν μεταξὺ ἐργατικοῦ ἀτυχήματος καὶ ἐπαγγελματικῆς νόσου. Παρατηρεῖται ὅμως τελευταίως μία τάσις, ὅπως ἐπεκταθῇ ἡ ἔννοια τοῦ ἐργατικοῦ ἀτυχήματος καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ ἔννομα ἀποτελέσματα καὶ εἰς τὰς ἐπαγγελματικὰς ἀσθενείας.

Τὸ ἐργατικὸν ἀτύχημα δημιουργεῖ ὑπὲρ τοῦ θύματος δικαίωμα ἀποζημιώσεως πληρωτέας ὑπὸ τοῦ ἐργοδότου ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς τοῦ *ἐπαγγελματικοῦ κινδύνου* (βλ. λ.). Ὡς δ' ἐν αὐτῷ ἀνεπτύχθη, σήμερον εἰς ἅπαντα τὰ πεπολιτισμένα κράτη ἔχει καθιερωθῆ ἡ εἰς βάρος τοῦ ἐργοδότου ἐπανόρθωσις τῶν οἰκονομικῶν συνεπειῶν τοῦ ἐργατικοῦ ἀτυχήματος (βλ. καὶ *ἀτυχήματα τυχαῖα ἐργασίας*). Ἡ εἰδικὴ προστατευτικὴ νομοθεσία τῶν ἐργαζομένων καθορίζει λεπτομερῶς: 1) τὰ πρόσωπα ὑπὲρ ὧν ἐξασφαλίζεται ἀποζημίωσις, 2) τοὺς ὑποχρέους πρὸς ἀποζημίωσιν, 3) τὰ ὅρια τῆς χορηγητέας ἀποζημιώσεως καὶ τῶν λοιπῶν παροχῶν, 4) τὰς ἐξασφαλίσεις καὶ ἐγγυήσεις περὶ πληρωμῆς τῶν ἀποζημιώσεων ὡς καὶ τὴν τηρητέαν πρὸς τοῦτο διαδικασίαν. Πρὸς τὸν σκοπὸν ὅμως ὅπως καταστῇ βεβαία καὶ ἀσφαλὴς εἰς τὰ θύματα ἐργατικοῦ ἀτυχήματος ἡ ἀπόληψις τῶν καθωρισμένων ὑπὲρ αὐτῶν παροχῶν, αἱ νομοθεσίαι πλείστων κρατῶν ἐπέβαλον τὴν ὑποχρεωτικὴν ἀσφάλισιν τοῦ ἀτυχήματος, ἥτις εἶναι κλάδος τῶν κοινωνικῶν ἀσφαλίσεων. Ἐν περιπτώσει καθιερώσεως τῆς ἀσφαλίσεως ἀτυχήματος, ἢ ἀφίνεται εἰς τὸν ἐργοδότην, ὑπέχοντα ἀποκλειστικῶς ἅπαντα τὰ βάρη τῆς ἀσφαλίσεως, πλήρης ἐλευθερία εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἀσφαλιστοῦ, ἢ ἐπιβάλλεται τὸ λεγόμενον «μονοπώλιον τῆς ἀσφαλίσεως», ὅπερ ἀναλαμβάνουν κατὰ κανόνα εἰδικοὶ αὐτόνομοι ἀσφαλιστικοὶ ὀργανισμοὶ δημοσίου δικαίου. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει διὰ τῆς εἰς ἐνιαῖον ὀργανισμὸν ἀσφαλίσεως τοῦ ἀτυχήματος, εἰς τὴν ἀτομικὴν εὐθύνην τοῦ ἐργοδότου ὑποκαθίσταται ἡ συλλογικὴ εὐθύνη τοῦ συνόλου τῆς ἐργοδοτικῆς τάξεως.

Οὕτω καὶ τὰ βάρη, ἀνάλογα πλέον πρὸς τὰ λαμβάνοντα χώραν ἀτυχήματα, ἐπιμερίζονται δικαιότερον μεταξὺ τοῦ συνόλου τῶν ἐργοδοτῶν, καὶ τὰ θύματα ἀτυχήματος λαμβάνουσιν εὐχερῶς, ἐγκαίρως καὶ πλήρως τὴν ὑπὲρ αὐτῶν τεθειμένην πρόνοιαν. Ἕνεκα τῶν πλεονεκτημάτων τούτων ἐκ τῶν ὑπερτεσσαράκοντα κρατῶν, ἅτινα παραδεχθέντα τὴν ἐπαγγελματικὸν κίνδυνον ἀνεγνώρισαν τὴν «ἐπανόρθωσιν τῶν ἀτυχημάτων ἐργασίας», εἰς πλέον τῶν εἴκοσιν εἰσήχθη ἤδη ἡ ὑποχρεωτικὴ ἀσφάλισις ἀτυχήματος.

Ἐν Ἑλλάδι ἡ ἀρχὴ τῆς ἐπανορθώσεως τῆς οἰκονομικῆς ζημίας, τῆς προελθούσης συνεπείᾳ ἐργατικοῦ ἀτυχήματος, καθιερώθη τῷ 1914 διὰ τοῦ νόμου 551 «Περὶ εὐθύνης εἰς ἀποζημίωσιν τῶν ἐξ ἀτυχήματος ἐν τῇ ἐργασίᾳ παθόντων ἐργατῶν καὶ ὑπαλλήλων» (βλ. Ἐργατικὴ καὶ κοινωνικὴ νομοθεσία *Κρητικοῦ-Ζάρρα*, σελ. 285). Συμφώνως πρὸς τὸν νόμον τοῦτον (ἄρθρ. 1) ἐργατικὸν ἀτύχημα θεωρεῖται «τὸ ἐκ βιαίου συμβάντος ἐπερχόμενον ἐν τῇ ἐκτελέσει τῆς ἐργασίας ἢ ἐξ ἀφορμῆς αὐτῆς». Τὸ ἀτύχημα ἐργασίας παρέχει δικαίωμα ἀποζημιώσεως, ἐὰν ἡ εἰς τὸν παθόντα ἐπελθοῦσα διακοπὴ τῆς ἐργασίας διήρκεσε πλέον τῶν τεσσάρων ἡμερῶν καὶ ἐφ' ὅσον ἔλαβε χώραν εἰς μίαν τῶν κατονομαζομένων ἐν τῷ νόμῳ (ἄρθρ. 2) ἐπιχειρήσεων, ἤτοι: οἰκοδομικήν, τεχνικήν, μεταφοράς, φορτώσεως καὶ ἐν γένει χρησιμοποιουσῶν μηχανάς. Τὰ ἀτυχήματα τὰ ἐπισυμβαίνοντα εἰς τὰς μὴ ἀναφερομένας ἐν τῷ ἄρθρῳ τούτῳ ἐπιχειρήσεις ρυθμίζονται κατὰ τὸ κοινὸν δίκαιον.

Εἰς ἀποζημίωσιν δικαιοῦνται: α) ὁ παθὼν ἐξ ἐργατικοῦ ἀτυχήματος, καὶ β) ἐν περιπτώσει θανάτου αὐτοῦ, οἱ οἰκεῖοί του, ἤτοι ὁ ἐπιζῶν τῶν συζύγων, οἱ κατιόντες ἢ οἱ ἀδελφοὶ ἢ ἀδελφαὶ οἱ ζῶντες εἰς βάρος τοῦ θανόντος. Ἐλλείψει δικαιουμένων προσώπων ἡ ἀποζημίωσις περιέρχεται εἰς τὸ Ταμεῖον Προνοίας Ἐργατῶν. Ἡ εὐθύνη ἢ βαρύνουσα συμφώνως τῷ νόμῳ τὸν ἐργοδότην συνίσταται εἰς παροχήν: α) ἰατρικῆς, νοσοκομειακῆς καὶ φαρμακευτικῆς περιθάλψεως, καὶ β) εἰς ἐφ' ἅπαξ ἀποζημιώσεις. Ἡ ἀποζημίωσις αὕτη εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὰς ἀποδοχὰς τοῦ παθόντος καὶ τὴν βαρύτητα τοῦ ἀτυχήματος.

Ὁ νόμος προβλέπει τὰς περιπτώσεις πλήρους διαρκοῦς ἀνικανότητος, πλήρους προσκαίρου ἀνικανότητος, μερικῆς διαρκοῦς ἀνικανότητος, μερικῆς προσκαίρου ἀνικανότητος καὶ θανάτου τοῦ θύματος. Ἐν τῷ νόμῳ καθορίζεται ἡ διαδικασία πρὸς ἀπόληψιν τῶν παροχῶν τούτων.

Ἀλλὰ καὶ ἡ *ἀσφάλισις ἀτυχήματος* δὲν εἶναι ἄγνωστος ἐν Ἑλλάδι. Τῷ 1882 ἱδρύθη ὑπὲρ τῶν μεταλλευτῶν θυμάτων βιαίου ἀτυχήματος τὸ ὀνομασθὲν «Ταμεῖον περιθάλψεως», τὸ ὁποῖον ὀργανώθη συστηματικώτερον διὰ τοῦ νόμου ΒΩΜΑ' (βλ. Ἐργατικὴ καὶ κοινωνικὴ νομοθεσία *Κρητικοῦ-Ζάρρα*, σελ. 296), μετωνομάσθη εἰς «Ταμεῖον μεταλλευτῶν», ἀπὸ δὲ τοῦ 1920 διὰ τοῦ νόμου 2114 ἐξέτεινε τὴν πρόνοιαν αὐτοῦ καὶ εἰς τὰ θύματα ἐπαγγελματικῶν νόσων. Ἠσφαλισμένοι εἰς τὸ ταμεῖον μεταλλευτῶν εἶναι τὸ προσωπικὸν τῶν μεταλλείων καὶ μεταλλουργείων, ὀρυχείων καὶ λατομείων. Τὸ ταμεῖον τοῦτο παρέχει συντάξεις ἐν περιπτώσει θανάτου συνεπείᾳ ἐργατικοῦ ἀτυχήματος ἢ ἀνικανότητος πρὸς ἐργασίαν, ἥτις ἤθελε διαρκέσει πέραν τῶν τριῶν μηνῶν. Αἱ συντάξεις βαρύνουσι μόνον κατὰ τὸ ἥμισυ τὸ ταμεῖον, τοῦ ἑτέρου ἡμίσεος καταβαλλομένου ὑπὸ τῆς ἐπιχειρήσεως εἰς ἣν ἔλαβε χώραν τὸ ἀτύχημα. Ὡσαύτως οἱ ἐργάται θαλάσσης εἶναι ἠσφαλισμένοι ἐναντίον τοῦ κινδύνου ἀτυχήματος εἰς τὸ Ναυτικὸν Ἀπομαχικὸν Ταμεῖον. Ἐπίσης ἅπαντα τὰ σιδηροδρομικὰ ταμεῖα συντάξεων περιέχουσι διατάξεις ἀναγνωρίζουσας δικαίωμα συντάξεως εἰς τὰ θύματα ἐργα-

τικοῦ ἀτυχήματος. Ὁ νόμος 2868 «Περὶ ὑποχρεωτικῆς ἀσφαλίσεως τῶν ἐργατῶν καὶ ἰδιωτικῶν ὑπαλλήλων» τοῦ 1922 ἐπέβαλε τὴν ὑποχρεωτικὴν ἀσφάλισιν τοῦ ἀτυχήματος. Ἡ διάταξις ὅμως αὕτη δὲν ἔτυχεν ἐφαρμογῆς, καταργηθεῖσα κατὰ τὸ 1923. Τῷ 1927 κατετέθη εἰς τὴν βουλὴν σχέδιον νόμου «Περὶ ἐπικυρώσεως τῆς διεθνοῦς συμβάσεως περὶ ἀποζημιώσεως τῶν ἐν τῇ ἐργασίᾳ ἀτυχημάτων καὶ συμπληρώσεως τῆς περὶ τούτου ἰσχυούσης νομοθεσίας». Ἡ διεθνὴς αὕτη σύμβασις ἐγένετο ἀποδεκτὴ κατὰ τὴν συνελθοῦσαν τὸν Μάϊον τοῦ 1925 συνδιάσκεψιν τοῦ Διεθνοῦς Γραφείου Ἐργασίας. Διὰ τοῦ ὡς ἄνω νομοσχεδίου, ὅπερ ἔτυχε καὶ ἐπεξεργασίας ἐν τῇ βουλῇ, προεβλέπετο ἡ καθιέρωσις ὑποχρεωτικῆς ἀσφαλίσεως ἀτυχήματος. Τὸ νομοσχέδιον ὅμως τοῦτο δὲν κατωρθώθη νὰ ψηφισθῇ, ἐγκαταλειφθὲν βραδύτερον.

Ἡ ὑποχρεωτικὴ ἀσφάλισις τοῦ ἀτυχήματος ἀποτελεῖ ἤδη ἓν τῶν κεφαλαίων τοῦ καταρτισθέντος ὑπὸ τῆς Διευθύνσεως Ἐργασίας καὶ Κοινωνικῆς Προνοίας προσχεδίου κώδικος τῶν κοινωνικῶν ἀσφαλίσεων, δι' οὗ ὀργανοῦνται αἱ κοινωνικαὶ ἀσφαλίσεις εἰς τὴν χώραν μας. Ι. Λ. ΖΑΡΡΑΣ

— **ἐργατικὸν *δίκαιον*.** Τὸ ἐργατικὸν δίκαιον ἀποτελεῖ νέον αὐτοτελῆ κλάδον δικαίου, ἀναπτυχθέντα κατὰ τὴν τελευταίαν πεντηκονταετίαν καὶ σκοποῦντα τὴν προστασίαν τῆς χρησιμοποιήσεως τῆς ἐργατικῆς δυνάμεως. Εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ δικαίου τούτου ὑπάγονται ἅπαντες οἱ κανόνες οἱ καθορίζοντες τὰς σχέσεις μεταξὺ ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν καὶ ἀποσκοποῦντες εἰς τὴν προστασίαν τῶν μισθωτῶν ἐν γένει ἐν τῇ ὑπαλληλικῇ καὶ ἐργατικῇ των ἀπασχολήσει. Τὸ ἐργατικὸν δίκαιον συγγενεύει πρὸς τὴν *ἐργατικὴν ἢ κοινωνικὴν πολιτικήν*, ἥτις ἀσχολεῖται μὲ τὸ ἐργατικὸν ζήτημα καὶ τὰ μέσα τῆς λύσεως τοῦ ἐργατικοῦ προβλήματος. Διαφέρει ὅμως ταύτης, καθόσον ἡ κοινωνικὴ πολιτικὴ ἐξετάζει τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα ἐν τῷ συνόλῳ του ὡς πρὸς τὴν αἰτίαν, μορφὴν ἐμφανίσεως, δυνατότητας λύσεως καὶ συνεπείας ἐν τῇ ἀδιακόπῳ του ἐξελίξει, ἄνευ περιορισμοῦ εἰς ὡρισμένον τόπον καὶ χρόνον. Ἀντιθέτως τὸ ἐργατικὸν δίκαιον ἀποτελεῖ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς κοινωνικοπολιτικῆς ἐργασίας ὡρισμένης ἐποχῆς καὶ περιέχει τοὺς νομικοὺς κανόνας τοὺς ἰσχύοντας ἐν ὡρισμένῳ λαῷ καὶ δεδομένῳ χρόνῳ. Εἰδικώτερον εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου καὶ τῆς σχετικῆς νομοθεσίας ὑπάγεται: α') ἡ ἐπιδίωξις τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰσότητος τῶν δύο συμβαλλομένων (ἐργοδότου καὶ ἐργάτου) ἐν τῇ σχέσει ἐργασίας καὶ ἡ ἐξασφάλισις δικαίας ἀμοιβῆς τῆς μισθωτῆς ἐργασίας· β') ὁ καθορισμὸς ὑποχρεωτικῶν κανόνων ὑγιεινῆς καὶ ἀσφαλείας τῶν ἐργατῶν κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὑπηρεσίας των· γ') ἡ πρόνοια ὑπὲρ τῶν μισθωτῶν ἐν περιπτώσει πραγματοποιήσεως φυσικοῦ τινος ἐπαγγελματικοῦ ἢ οἰκονομικοῦ κινδύνου.

Μέχρι τῶν μέσων σχεδὸν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἡ ἀνθρωπίνη ἐργασία δὲν ἐτύγχανεν ἰδιαιτέρας νομικῆς προστασίας. Τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον ἠγνόει παντελῶς τὴν ἐργατικὴν σχέσιν ὑπὸ τὴν σημερινὴν αὐτῆς μορφὴν καθὼς καὶ τὰ πολλαπλᾶ προβλήματα, ἅτινα αὕτη ἐμφανίζει. Ἐν Ρώμῃ, ἔνθα ὑπερεῖχεν ἡ ἐργασία τῶν δούλων, αὕτη ἐθεωρεῖτο ὡς νομὴ πράγματος καὶ ἐρρυθμίζετο ὑπὸ τῆς locatio conductio rei. Βραδύτερον ἐδημιουργήθη ἡ locatio conductio operarum, καθ' ἣν ἐλεύθεροι πολῖται ἐξεμίσθουν τὰς ὑπηρεσίας αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ ἡ σχέσις αὕτη δὲν διαφέρει κατ' οὐσίαν τῆς ἐκμισθώσεως δούλων ἢ ἄλλων ὑπεξουσίων ὑπὸ τοῦ ἐξουσιαστοῦ. Οὐδαμοῦ συναντῶμεν μέτρα προστατευτικὰ τῶν ἐργαζομένων. Εἶναι σχεδὸν πρόσφατον δημιούργημα ἡ σημερινὴ μορφὴ τῆς συμβάσεως ἐργασίας, ὑφ' ἣν λαμβάνει ἤδη χώραν ἡ χρησιμοποίησις τῆς ἐργατικῆς δυνάμεως. Αἱ διάφοροι διατάξεις αἱ ρυθμίζουσαι μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος τὴν σχέσιν ἐργασίας, ἀπέβλεπον μόνον εἰς τὴν προστασίαν καὶ ἐξασφάλισιν τῶν συμφερόντων τῶν ἐργοδοτῶν. Δὲν ὑφίστατο συνδικαλιστικὴ ἐλευθερία, τὸ δὲ δικαίωμα τῆς ἀπεργίας δὲν ἀνεγνωρίζετο.

Εἰς τὴν γένεσιν καὶ ἐπέκτασιν τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου συνετέλεσεν ἡ ἀνάπτυξις τῆς μεγάλης βιομηχανίας καὶ τοῦ μεγάλου ἐμπορίου, ἡ ὁποία ἐδημιούργησε τὸ ἐργατικὸν προλεταριᾶτον. Ἡ ἀλματώδης πρόοδος τῶν μηχανικῶν μέσων, τὰ ὁποῖα μετέβαλον τὴν ἐργασίαν εἰς πρᾶγμα ἀντικαταστατόν, ἡ ἐγκατάλειψις τῆς ἐργασίας εἰς τὸν σκληρὸν καὶ μειονεκτικὸν διὰ τὸν ἐργάτην νόμον τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως, ἐξηυτέλισαν τὸ ἐργατικὸν ἡμερομίσθιον καὶ ἐδημιούργησαν δυσμενεστάτας συνθήκας ζωῆς διὰ τὴν ἐργατικὴν τάξιν. Ἀλλ' ἡ διαρκῶς αὔξουσα ἀπαθλίωσις τῆς ὁλονὲν πληθυνομένης κοινωνικῆς τάξεως τῶν ἐγκαταλελειμμένων εἰς τὴν τύχην των προλεταρίων, ἤρχισε μὲ τὴν ἐν τῷ μεταξὺ ἐξέλιξιν τῶν περὶ ἀποστολῆς τοῦ κράτους ἰδεῶν νὰ ἀπασχολῇ τὴν νομοθετικὴν μέριμναν. Ἐγένετο γενικῶς δεκτὸν ὅτι τὸ κράτος, εὑρισκόμενον ὑπεράνω τῶν ἀτομικῶν συμφερόντων, ἔχει ὡς ἀποστολὴν αὐτοῦ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς κοινῆς εὐδαιμονίας καὶ πρὸς τοῦτο ὑποχρεοῦται νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὴν καθόλου διαρρύθμισιν τοῦ συστήματος ἐργασίας, πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως προστατεύσῃ τὸν μεμονωμένον ἐργάτην ἔναντι τοῦ ἐργοδότου, διαφυλάττον τὸ ὑλικὸν αὐτοῦ συμφέρον καὶ τὴν ὑγιεινὴν καὶ ἠθικὴν αὐτοῦ ὑπόστασιν, καὶ νὰ συγκρατήσῃ τὴν ἰσορροπίαν μεταξὺ κεφαλαίου καὶ ἐργασίας. Οὕτω δὲ ἡ πνευματικὴ ἀνάνηψις τῆς ἐργατικῆς μάζης, ἡ ἐπαγγελματικὴ αὐτῆς ὀργάνωσις, ἡ ἀνάπτυξις τῆς πάλης τῶν τάξεων, ἡ θέσις τοῦ ἐργατικοῦ προβλήματος ὑπὸ τῶν σοσιαλιστικῶν κομμάτων, ἀλλ' ἐπίσης ἡ ἐπίδρασις τῶν ἰδεῶν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ καὶ τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης, ἡ ἀνάγκη τῆς κοινωνικῆς ἀμύνης, ὅλα ταῦτα συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῆς κοινωνιστικῆς τάσεως, εἰς τὴν σύγχρονον δικαιοπλαστικὴν κίνησιν καὶ ὑπῆρξαν ἀπὸ τινων δεκαετηρίδων ἡ ἀφορμὴ σειρᾶς προστατευτικῶν μέτρων ὑπὲρ τῶν ἐργαζομένων, ἅτινα ἀπέβλεψαν εἰς τὸν περιορισμὸν τῶν μεγάλων καταχρήσεων εἰς βάρος τῶν ἐργατῶν καὶ εἰς τὴν ἀνθρωπινωτέραν ἐν γένει διαρρύθμισιν τῶν ὅρων ἐργασίας ἐν τῇ καθημερινῇ των ἐργατικῇ ἀπασχολήσει. Τοιαῦτα μέτρα ἦσαν τὰ ἑξῆς: προστασία γυναικῶν καὶ ἀνηλίκων, μέτρα ὑγιεινῆς καὶ ἀσφαλείας ἐργατῶν, χρονικὰ ὅρια ἐργασίας, ἑβδομαδιαία ἀνάπαυσις, συμβόλαιον ἐργασίας, καθορισμὸς τρόπου πληρωμῆς ἡμερομισθίων κλπ. Ἀλλ' ἡ ἔκτασις τῶν μέτρων τούτων, καθαρῶς προληπτικῶν, περιωρίζετο κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν προστασίαν τοῦ ἐργάτου κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐργατικῆς σχέσεως. Δὲν παρηκολούθουν αὐτὸν πέραν τοῦ ἐργοστασίου ἢ τοῦ γραφείου του. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ἐδημιουργήθη νέον εἶδος προνοίας, ἡ ἐπανορθωτικὴ τοιαύτη, ἥτις ἀπέβλεψεν εἰς τὴν προστασίαν τοῦ ἐργάτου καὶ πέραν τῆς ἐργατικῆς σχέσεως, εἰς τὴν περίπτωσιν δηλαδὴ καθ' ἣν οὗτος, ἕνεκα φυσικοῦ τινος ἐπαγγελματικοῦ ἢ οἰκονομικοῦ κινδύνου, εὑρίσκεται εἰς ἀδυναμίαν νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰς πνευματικάς του ἱκανότητας ἢ τοὺς βραχίονάς του, ἤτοι πᾶν ὅ,τι διαθέτει καὶ προσφέρει διὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς. Ἐδημιουργήθη οὕτως ἴδιον τμῆμα τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου, ἡ κοινωνικὴ πρόνοια, ἥτις περιλαμβάνει καὶ τὸν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη λαμβάνοντα ἐξαιρετικὴν ἔκτασιν θεσμὸν τῶν κοινωνικῶν ἀσφαλίσεων. Τὸ ἐργατικὸν δίκαιον δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὴν θέσιν κανόνων ρυθμιζόντων τὴν ἐργατικὴν σχέσιν ἐν ἠρεμίᾳ ἀλλὰ καὶ κανόνων ρυθμιζόντων ταύτην ἐν κινήσει καὶ ἀνωμαλίᾳ, εἰς περίπτωσιν δηλαδὴ ἐπιδιώξεως ἐκ μέρους τόσον τῶν ἐργατῶν ὅσον καὶ τῶν ἐργοδοτῶν βιαίας ἐπιβολῆς μιᾶς λύσεως. Τὸ δὲ ἐργατικὸν δίκαιον δὲν εἶναι μόνον οὐσιαστικόν, ἀλλὰ καὶ τυπικόν, ἰδίᾳ δὲ δικονομικὸν δίκαιον. Ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου εἶναι ἡ ὑπεροχὴ τοῦ κοινωνικοῦ στοιχείου ἐπὶ τοῦ ἀτομικοῦ καὶ τὸ πνεῦμα κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης ὅπερ τὸ διέπει.

Ὑπὸ τὰς ἀνωτέρω διακρίσεις τὸν ἐργατικὸν δίκαιον θὰ ἠδύνατο νὰ ὁρισθῇ ὡς: «τὸ σύνολον τῶν κανόνων οἵτινες διέπουσι τὴν σχέσιν ἐργασίας καὶ τὰς συνεπείας αὐτῆς». Τὸ ἐργατικὸν δίκαιον ἀνήκει εἴς τε τὸ ἰδιωτικὸν καὶ εἰς τὸ δημόσιον δίκαιον, καίτοι κατὰ τὴν νεωτέραν αὐτοῦ ἐξέλιξιν τείνει τοῦτο νὰ καταστῇ δημόσιον. Ἡ τοιαύτη τάσις πρὸς πλήρη δημοσιοποίησιν τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου καταφαίνεται ἐκ τῆς πορείας, ἣν ἀκολουθεῖ τοῦτο ἐν τῇ συγχρόνῳ αὐτοῦ ἐξελίξει. Ἰδιαίτερα δὲ χαρακτηριστικὰ τῆς ἐξελικτικῆς τάσεως τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου εἶναι τὰ ἑξῆς: α') Διαρκῶς μείζονες περιορισμοὶ ἐπιβαλλόμενοι εἰς τὰς οἰκονομικὴν δρᾶσιν ὅσον ἀφορᾷ τὴν χρησιμοποίησιν τῆς ἐργατικῆς δυνάμεως καὶ ἐνεργοτέρα διαρκῶς ἐπέμβασις τοῦ κράτους εἰς τὴν ρύθμισιν τῆς ἐργατικῆς σχέσεως. β') Ἀπροσωποποίησις τῆς ἐργατικῆς σχέσεως καὶ ὑπαγωγὴ αὐτῆς εἰς ὡρισμένους γενικοὺς κανόνας καθοριζομένους διὰ συλλογικῶν συμβάσεων. γ') Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν ρύθμισιν τῆς σχέσεως ἐργασίας τῆς καλουμένης δημοκρατικῆς ἀρχῆς ἀντὶ τοῦ μέχρι τοῦδε ἀκολουθουμένου μοναρχικοῦ ἀξιώματος, ἤτοι παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ ἐργοδότου ἐμφάνισις ἤδη καὶ τῆς θελήσεως τῆς ὀργανικῶς συντεθειμένης ἐργατικῆς τάξεως (συμβούλια ἐπιχειρήσεων, ἐργατικὰ συμβούλια κτλ.). δ') Δραστικωτέρα προστασία τοῦ ἐργάτου διὰ τῆς ποινικοποιήσεως τῶν διατάξεων τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου. Πᾶσα παράβασις διατάξεως ἐργατικοῦ δικαίου, θεωρουμένη ὡς δημοσίου συμφέροντος καὶ δημοσίας τάξεως, συνεπάγεται πλὴν τῶν ἀστικῆς φύσεως συνεπειῶν καὶ ποινικὴν δίωξιν τοῦ παραβάτου. Ὁ μεγαλύτερος ἀριθμὸς τῶν δημιουργουμένων ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ νέων ἀδικημάτων ἀφορᾷ τὰς καλουμένας ἐργατικὰς παραβάσεις. Ἅπασαι αἱ ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο θεσπιζόμεναι διαρκῶς διατάξεις ἀποτελοῦν ἀληθῆ ἀνατροπὴν τοῦ μέχρι τοῦδε ἰσχύοντος κοινοῦ δικαίου καὶ καταδεικνύουν τὴν ἰδιάζουσαν αὐτοτελῆ θέσιν, ἣν καταλαμβάνει τὸ ἐργατικὸν δίκαιον ἐν τῇ σφαίρᾳ τοῦ καθόλου δικαίου.

Ἡ ἐργατικὴ νομοθεσία ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα, διεδόθη δὲ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν αὐτῶν αἰτίων καὶ τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχὴν εἰς ἅπαντα τὰ βιομηχανικὰ κράτη. Ἤδη εἰς πλεῖστα τῶν κρατῶν ἡ ἐργατικὴ σχέσις προστατεύεται καὶ διὰ συνταγματικῶν διατάξεων. Αἱ σχετικαὶ προστατευτικαὶ διατάξεις κατέκτησαν τὴν παγκόσμιον νομοθεσίαν, ἐν δὲ τῇ μεταπολεμικῇ κοινωνίᾳ τὸ ἐργατικὸν δίκαιον καταλαμβάνει σπουδαιοτάτην θέσιν. Ἵνα ἐκφράσωσι τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου χρησιμοποιοῦσί τινες καὶ τὸν ὅρον *βιομηχανικὸν δίκαιον*. Οὐχ ἧττον ὅμως κατέστη ἤδη ἐπιβεβλημένη ἡ σαφὴς διάκρισις μεταξὺ τῶν δύο τούτων δικαίων ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι τὸ βιομηχανικὸν δίκαιον περιλαμβάνει ἀποκλειστικῶς τοὺς κανόνας τοὺς ἀφορῶντας τὸν διακανονισμὸν τῆς βιομηχανικῆς ἰδιοκτησίας ἐν γένει (σήματα, διπλώματα εὑρεσιτεχνίας, ἀπομιμήσεις), σκοποῦν ἁπλῶς νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀκρίβειαν τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν καὶ ἕνεκα τούτου θεωρούμενον ὡς ἐξάρτημα τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου. Τὸ ἐργατικὸν δίκαιον διαιρεῖται ὑπό τινων, ἐκ τῆς ratio legis εἰς πέντε μέρη: Εἰς τὸ πρῶτον μέρος ὑπάγονται οἱ κανόνες οἱ ρυθμίζοντες τὰ ἀμοιβαῖα, ἰδιωτικοῦ δικαίου, δικαιώματα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ ἐργάτου καὶ ἐργοδότου ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἰσότητος. Εἰς τὸ δεύτερον μέρος ὑπάγονται οἱ κανόνες, δι' ὧν ἐπιζητεῖται ἡ πρόληψις ζημιῶν. Ἐπιβάλλονται εἰς τὸν ἐργοδότην μονομερεῖς ὑποχρεώσεις δημοσίου δικαίου ἔναντι τοῦ κράτους, ἀφορῶσαι τὴν λῆψιν ὡρισμένων προστατευτικῶν μέτρων. Εἰς τὸ τρίτον μέρος ὑπάγονται οἱ κανόνες οἱ ἀφορῶντες τὴν ἐπανόρθωσιν τῆς ἐπελθούσης ζημίας (κοινωνικὴ πρόνοια, κοινωνικαὶ ἀσφαλίσεις). Ἀναγνωρίζεται οὕτω δημόσιον ἐξ ὑποκειμένου δίκαιον εἰς τὸν ἐργάτην. Τὸ τέταρτον μέρος ἀφορᾷ τὴν ρύθμισιν τῶν σχέσεων, αἵτινες δημιουργοῦνται ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς συνενώσεως εἰς τάξιν τῶν ἀνηκόντων εἰς τὰ αὐτὰ κοινωνικὰ στρώματα προσώπων· καὶ τέλος τὸ πέμπτον μέρος περιλαμβάνει τοὺς κανόνας τοὺς ἀφορῶντας τὴν ἐπίλυσιν τῶν μεταξὺ ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν ἀναφυομένων συλλογικῶν ἢ καὶ μονομερῶν διαφορῶν. Εἰδικώτερον τὸ ἐργατικὸν δίκαιον ἀφορᾷ τὰ ἑξῆς ζητήματα: α') Σχέσις ἐργασίας. Ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ ὑπάγονται: 1) Αἱ διατάξεις αἱ ἀφορῶσαι τὴν σύναψιν ἐν γένει τῆς συμβάσεως ἐργασίας (ἤτοι τῆς ἐννόμου σχέσεως, καθ' ἣν ὑπόσχεταί τις εἰς ἕτερον τὴν παροχὴν ἐργασίας ἐπὶ ἀντιμισθίᾳ), ἡ κατάρτισις τῆς ὁποίας κέκτηται ἰδιαιτέραν σημασίαν ἐν τῇ οἰκονομικῇ καὶ βιομηχανικῇ ὀργανώσει τῶν νεωτέρων κρατῶν. 2) Αἱ διατάξεις περὶ συλλογικῶν συμβάσεων ἐργασίας, καθ' ἃς ἐργατικὸν σωματεῖον συμβάλλεται μεθ' ἑνὸς ἢ πλειόνων ἐργοδοτῶν ἢ καὶ τοῦ ἐπαγγελματικοῦ αὐτῶν σωματείου πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως τεθῶσι γενικοὶ ὑποχρεωτικοὶ ὅροι (π. χ. ὡς πρὸς τὸν μισθόν, τὸν χρόνον ἐργασίας, τὰ μέλλοντα νὰ ἐργασθῶσι πρόσωπα κλπ.), ὑφ' οὓς θὰ διεξάγηται ἡ ἐργασία καὶ θὰ συνάπτωνται εἰς τὸ μέλλον αἱ εἰδικαὶ μεταξὺ τῶν ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν τούτων συμβάσεις ἐργασίας. Αἱ συλλογικαὶ συμβάσεις ἐργασίας, ἀποτελοῦσαι νέον νομικὸν τύπον, περιλαμβάνονται εἰς τὰς πλείστας τῶν συγχρόνων νομοθεσιῶν καὶ χαρακτηρίζονται λόγῳ τοῦ δευσμευτικοῦ των χαρακτῆρος καὶ ἔναντι τῶν μὴ ἀποδεχομένων τὴν συμφωνίαν ὡς νέα πηγὴ δικαίου. 3) Αἱ διατάξεις περὶ καταγγελίας τῆς συμβάσεως ἐργασίας καὶ τῶν συνεπειῶν αὐτῆς, ἀφορῶσαι ἐξασφάλισιν τοῦ ἐργάτου διὰ τὴν περίπτωσιν τῆς ἀποτόμου ἐκ μέρους τοῦ ἐργοδότου διακοπῆς τῆς ἐργασίας καὶ καθορίζουσαι τὰ δικαιώματα αὐτῶν ἐν περιπτώσει μεταβιβάσεως ἢ πτωχεύσεως τῆς ἐπιχειρήσεως. 4) Αἱ διατάξεις ἐπὶ τοῦ καθορισμοῦ ἐλαχίστου μισθοῦ ἢ ἡμερομισθίου, αἵτινες ἀποβλέπουν νὰ ἐξασφαλίσουν εἰς τὸν μισθωτὸν ἓν ἐλάχιστον ὅριον συντηρήσεως. 5) Αἱ διατάξεις ἐπὶ τῶν ἐργατικῶν βιβλιαρίων ταυτότητος, ἀποβλέπουσαι εἰς τὴν ρύθμισιν τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως τῆς ἐργασίας. 6) Αἱ διατάξεις ἐπὶ τῆς πληρωμῆς μισθῶν καὶ ἡμερομισθίων, ρυθμίζουσαι τὸν τόπον, τὸν χρόνον καὶ τὸν τρόπον τῆς πληρωμῆς, τὸ ἀνεκχώρητον καὶ ἀκατάσχετον τῶν ἐργατικῶν μισθῶν καὶ ἡμερομισθίων, τὸ δικαίωμα διενεργείας κρατήσεων καὶ ἐπιβολῆς προστίμων. 7) Αἱ διατάξεις περὶ τοποθετήσεως εἰς τὴν ἐργασίαν διὰ τῶν γραφείων εὑρέσεως ἐργασίας. β) Ἐργατικὴ προστασία. Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο ὑπάγονται αἱ διατάξεις αἱ ἀφορῶσαι τὴν προστασίαν τοῦ ἐργάτου εἰς τοὺς τόπους τῆς ἐργασίας του καὶ εἰδικώτερον: 1) Αἱ διατάξεις αἱ ἀφορῶσαι τὰς γυναῖκας καὶ ἀνήλικα, αἱ ὁποῖαι ἀποβλέπουν εἰς τὴν προστασίαν τῶν ἐργαζομένων ὀργανισμῶν ἀπὸ τὴν ἐξάντλησιν, τὴν ὁποίαν συνεπάγεται μία πρόωρος ἢ ὑπερβολικὴ ἐργασία (καθορισμὸς τῆς ἡλικίας εἰσοδοχῆς τῶν παίδων εἰς τὴν βιομηχανικὴν ἐργασίαν, ἀπαγόρευσις νυκτερινῆς ἐργασίας γυναικῶν, ἐπίτοκοι γυναῖκες καὶ δικαιώματα αὐτῶν). 2) Αἱ διατάξεις περὶ ὑγιεινῆς καὶ ἀσφαλείας τῶν ἐργατῶν, αἱ ὁποῖαι ἀποβλέπουν εἰς τὴν ὑπὸ ὑγιεινοὺς ὅρους καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ ἐνδιαίτησιν τῶν ἐργατῶν εἰς τοὺς τόπους τῆς ἐργασίας. Καθορίζονται οἱ κανόνες ὑγιεινῆς καὶ ἀσφαλείας, οἵτινες δέον νὰ τηρῶνται εἰς τὰ ἐργοστάσια, ἐργαστήρια καὶ καταστήματα (φωτισμός, ἀερισμός, καθαριότης κλπ.), πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως μὴ παραμένωσιν ἐκτεθειμένοι οἱ ἐργαζόμενοι εἰς τοὺς κινδύνους ἀσθενειῶν καὶ ἀτυχημάτων. 3) Αἱ διατάξεις περὶ ἑβδομαδιαίας ἀναπαύσεως, καθ' ἃς εἰς ἅπαντας ἐν γένει τοὺς ἐργαζομένους ἀναγνωρίζεται τὸ δικαίωμα τῆς ἀναπαύσεως ἐπὶ μίαν ἡμέραν καθ' ἑβδο-

Digitized by Google

μάδα, συνήθως κατὰ Κυριακὴν (Κυριακὴ ἀνάπαυσις). 4) Αἱ διατάξεις περὶ χρονικῶν ὁρίων ἐργασίας, αἱ ὁποῖαι ρυθμίζουσι τὸ ἀνώτατον χρονικὸν ὅριον διαρκείας τῆς καθημερινῆς ἐργασίας· τοῦτο διὰ τὰ πλεῖστα τῶν ἐπαγγελμάτων καθωρίσθη κατόπιν τῆς διεθνοῦς συμβάσεως τῆς Οὐασιγκτῶνος ὀκτάωρον. Ἐνταῦθα ἐπίσης ὑπάγονται αἱ διατάξεις αἱ ρυθμίζουσαι τὴν νυκτερινὴν ἐργασίαν, τὴν μεσημβρινὴν διακοπὴν καὶ τὰς ἀδείας τῶν μισθωτῶν. γ) Ἐπανορθωτικὴ προστασία τῶν ἐργαζομένων. Ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ ὑπάγονται αἱ διατάξεις αἱ ἀφορῶσαι τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ζημιῶν ἃς ὑφίσταται ὁ ἐργάτης ἐκ τοῦ γεγονότος τῆς παρ' αὐτοῦ ἐκπληρώσεως τῆς ἐργατικῆς συμβάσεως καὶ τὴν ἐπανόρθωσιν ἐν γένει τῶν δυσμενῶν οἰκονομικῶν συνεπειῶν, τὰς ὁποίας συνεπάγεται διὰ τὸν ἐργάτην καὶ τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ ἡ πραγματοποίησις τῶν κινδύνων ἀτυχήματος ἐργασίας, ἐπαγγελματικῆς νόσου, ἀσθενείας, μητρότητος, ἀναπηρίας, γήρατος, θανάτου, οἰκογενειακῶν βαρῶν καὶ ἀνεργίας. Ἰδιαιτέραν σημασίαν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ κέκτηνται τὰ μέτρα πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς ἀνεργίας (ὑποχρεωτικὴ πρόσληψις ἐργατῶν καὶ ὑπαλλήλων, καθιέρωσις συστήματος ἐκ περιτροπῆς ἐργασίας, ἀποζημίωσις ἐκτοπιζομένων κλπ.) καὶ αἱ κοινωνικαὶ ἀσφαλίσεις. Τὸ κράτος ἱδρύει αὐτονόμους ἀσφαλιστικοὺς ὀργανισμοὺς δημοσίου δικαίου, εἰς οὓς μετέχουσιν ὑποχρεωτικῶς ἅπαντες οἱ ἐργαζόμενοι. Τοὺς πόρους της ἀντλεῖ ἡ κοινωνικὴ ἀσφάλισις ἐξ εἰσφορῶν τῶν ἠσφαλισμένων, τῶν ἐργοδοτῶν καὶ τοῦ κράτους. Οἱ ὀργανισμοὶ οὗτοι διοικοῦνται ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων ἐργατῶν, ἐργοδοτῶν καὶ κράτους, παρέχουν δὲ βοηθήματα, περίθαλψιν καὶ συντάξεις εἰς περίπτωσιν πραγματοποιήσεώς τινος τῶν κινδύνων ἀτυχήματος ἐργασίας, ἀσθενείας, μητρότητος, ἀναπηρίας, γήρατος, θανάτου καὶ ἀνεργίας. Αἱ κοινωνικαὶ ἀσφαλίσεις ἀποτελοῦν ἓν τῶν σπουδαιοτέρων κεφαλαίων τοῦ σημερινοῦ ἐργατικοῦ δικαίου, ἡ δὲ σύγχρονος κατεύθυνσις αὐτοῦ ὠθεῖται πρὸς τὴν συστηματοποίησιν, τελειοποίησιν καὶ ἐπέκτασιν τοῦ θεσμοῦ τούτου. δ) Ὁμαδικὴ ὀργάνωσις. Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο ὑπάγονται αἱ διατάξεις αἱ ἀφορῶσαι τὸ δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι. Ὡσαύτως δύνανται νὰ ὑπαχθῶσιν ἐνταῦθα καὶ αἱ διατάξεις αἱ ἀφορῶσαι τοὺς ἐργατικοὺς συνεταιρισμούς. Τὰ ἐπαγγελματικὰ σωματεῖα ὑπόκεινται εἰς ἰδίους κανόνας καθορίζοντας τὰ τῆς συστάσεως καὶ ἐκπροσωπήσεώς των, τὰ τοῦ σκοποῦ των, τῆς λειτουργίας των κλπ. Οἱ δὲ ἐργατικοὶ συνεταιρισμοί, αἱ συνεργατικαί, τυγχάνουσιν εἰδικῆς προστασίας καὶ παντοειδῶν εὐνοιῶν. ε) Ἐργατικαὶ διαφοραί. Ἐνταῦθα ὑπάγονται δικονομικῆς κυρίως φύσεως διατάξεις, ἀφορῶσαι τὴν τηρητέαν διαδικασίαν πρὸς ἐπίλυσιν τῶν ἐργατικῶν διαφορῶν, ἀτομικῶν ἢ συλλογικῶν, ἀναφυομένων μεταξὺ ἐργοδοτῶν καὶ μισθωτῶν ἐξ ἀφορμῆς τῆς συμβάσεως ἐργασίας (αἰτίαι, ἐξέλιξις, συνέπειαι καὶ λύσεις τῶν διαφορῶν). Αἱ διατάξεις αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν ἀπεργίαν καὶ τὸ λὸκ-ἄουτ. Αἱ διατάξεις αἱ ἀφορῶσαι τὴν συνδιαλλαγὴν καὶ τὴν διαιτησίαν. Συνιστῶνται ὄργανα συνδιαλλαγῆς ἢ διαιτητικὰ δικαστήρια ἀποτελούμενα ἀπὸ τακτικοὺς δικαστὰς καὶ ἀντιπροσώπους τῶν ἐργοδοτῶν καὶ ἐργατῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἁρμοδιότης συνίσταται εἰς τὴν ἐπίλυσιν τῶν μεταξὺ ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν ἀναφυομένων ὁμαδικῶν διαφορῶν. Καθορίζεται ὁ ρόλος ὃν κέκτηνται αἱ ἐπαγγελματικαὶ ὀργανώσεις ἐν περιπτώσει ἀπεργίας ἢ λὸκ-ἄουτ. Ἐπίσης καθορίζονται διατάξεις ἐξασφαλίζουσαι εἰς τὸν ἐργάτην μίαν ἁπλῆν, σύντομον καὶ ἀδάπανον διαδικασίαν πρὸς διεκδίκησιν τῶν ἐκ τῆς ἐργατικῆς σχέσεως προκυπτόντων δικαιωμάτων του.

Ἐκτὸς τῶν διατάξεων τούτων, αἱ ὁποῖαι, συνδεόμεναι ἀμέσως ἢ ἐμμέσως μὲ τὴν σύμβασιν ἐργασίας ἀφοροῦν ἀποκλειστικῶς τὰ πρόσωπα τὰ συνάπτοντα σύμβασιν ἐργασίας, ἤτοι τοὺς μισθωτούς, τὸ ἐργατικὸν δίκαιον ἐνδιαφέρουν ἐπίσης καὶ ἕτεραι διατάξεις, αἵτινες ἀποβλέπουν μὲν εἰς τὸ σύνολον τῶν πολιτῶν, ἀλλ' αἱ ὁποῖαι κέκτηνται ἰδιάζουσαν ὄντως σημασίαν διὰ τοὺς ἀποζῶντας ἀποκλειστικῶς ἐκ τοῦ προϊόντος τῆς προσωπικῆς αὐτῶν ἐργασίας, ὡς οἱ μισθωτοί. Οὕτω τὸ ἐργατικὸν δίκαιον ἐρευνᾷ ἐπίσης τὰς διατάξεις τὰς ἀφορώσας: 1) Τὸ πρόβλημα τῆς καταναλώσεως, (Συνεταιρισμοὶ καταναλώσεως, λαϊκαὶ ἀγοραὶ κ λ. π.). 2) Τὸ πρόβλημα τῆς ἐργατικῆς κατοικίας (τὴν ὀργάνωσιν μὲ μικρὰς δαπάνας τῆς οἰκογενειακῆς ἑστίας τοῦ ἐργάτου). 3) Τὸ πρόβλημα τῆς οἰκογενείας (τὸ παιδίον, ἡ φυσική του ἀνάπτυξις, ἡ ἐπαγγελματική του ἐκπαίδευσις). 4) Τὸ ζήτημα τῆς ἀποταμιεύσεως καὶ τῆς πίστεως (ταμιευτήρια, ταμεῖα κεφαλαιοποιήσεως, πιστωτικοὶ συνεταιρισμοί). 5) Τὸ ζήτημα τῆς δημοσίας ἀρωγῆς. Ἡ μελέτη τοῦ συνόλου τῶν ἀνωτέρω διατάξεων περιλαμβάνεται ἐν τῇ σφαίρᾳ τοῦ (ἂς τὸ ὀνομάσωμεν οὕτω) *κοινωνικοῦ δικαίου*, ὅπερ δὲν εἶναι ἄλλο ἢ τὸ ἐργατικὸν δίκαιον ἐν τῇ εὐρυτάτῃ αὐτοῦ ἐννοίᾳ.

Τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἐργατικῶν νόμων καὶ κανονισμῶν ἐποπτεύει εἰδικὸν διοικητικὸν προσωπικόν, τὸ σῶμα ἐπιθεωρήσεως ἐργασίας. Ὁ ὑπαλληλικὸς οὗτος κλάδος, περιβεβλημένος μὲ ἀστυνομικά, πολλάκις δὲ καὶ δικαστικὰ καθήκοντα, ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐπιθεωρητὰς καὶ ἐπόπτας ἐργασίας (ἄνδρας καὶ γυναῖκας), οἱ ὁποῖοι ἀσχολοῦνται μὲ τὸν ἔλεγχον ἐν γένει τῶν τόπων ἐργασίας ὡς πρὸς τὴν τήρησιν τῶν διατάξεων περὶ γυναικῶν καὶ ἀνηλίκων, ὑγιεινῆς καὶ ἀσφαλείας, χρονικῶν ὁρίων ἐργασίας κλπ. Τὸ κράτος σήμερον ἀναγνωρίσαν τὴν σπουδαιότητα τῶν ἐργατικῶν ζητημάτων καὶ τὴν ἐπίδρασιν αὐτῶν ἐπὶ τοῦ κοινωνικοῦ καὶ οἰκονομικοῦ ρυθμοῦ, ἱδρύει εἰδικὰς ὑπηρεσίας, αἵτινες παρακολουθοῦν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὰ ζητήματα ταῦτα. Εἴς τινα κράτη ἔχουσιν ἱδρυθῆ καὶ εἰδικὰ ὑπουργεῖα ἐργασίας. Ἓν ἐκ τῶν ἀπασχολούντων σήμερον τὰ διάφορα κράτη προβλημάτων εἶναι ἡ διεθνοποίησις τῶν κανόνων τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου. Οἱ λόγοι οἵτινες ὠθοῦν πρὸς τὴν θέσιν διεθνῶν ἐργατικῶν κανόνων εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν λόγοι ἠθικῆς ἁμίλλης μεταξὺ τῶν διαφόρων κρατῶν, ἀλλὰ κυρίως οἰκονομικοί, ἵνα ἐφ' ὅλων τῶν ἐθνικῶν οἰκονομιῶν ἐπιβάλλωνται τὰ αὐτὰ οἰκονομικὰ βάρη πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ἐπὶ ἴσοις ὅροις οἰκονομικοῦ ἀνταγωνισμοῦ. Τὴν δὲ ἐπέκτασιν, συμπλήρωσιν καὶ βελτίωσιν ἐν γένει καὶ τὴν διεθνοποίησιν τοῦ ἐργατικοῦ δικαίου προωθεῖ ἤδη καὶ κατευθύνει ἡ διεθνὴς ὀργάνωσις ἐργασίας διὰ τῶν ψηφιζομένων ὑπ' αὐτῆς διεθνῶν συμβάσεων καὶ τῶν ἐνεργουμένων ἑκάστοτε εἰδικῶν ἐπιστημονικῶν μελετῶν καὶ συγκριτικῶν ἐρευνῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Paul Pic*, Traité Élémentaire de Législation industrielle. —*Γ. Μαλαματιανοῦ*, Ἐργατικὸν δίκαιον, ἔνθα καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία.

Ι. Λ. ΖΑΡΡΑΣ

—**ἐργατικὸν ζήτημα**. Εἰδικὴ κατηγορία καὶ ἰδιαιτέρα μορφή, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐμφανίζεται τὸ ὅλον *κοινωνικὸν ζήτημα*. Ἐνῷ τὸ τελευταῖον ἀφορᾷ τὴν προβληματικότητα τῆς ὅλης ἐν ἁρμονίᾳ κοινωνικῆς διαβιώσεως μὲ ὅλας τὰς συμπτώσεις καὶ συγκρούσεις τῶν οἰκονομικῶν συμφερόντων τῶν κοινωνικῶν ἀτόμων καὶ μὲ ὅλας τὰς ἀντιθέσεις καὶ διασταυρώσεις τῶν κοινωνικῶν ἀξιῶν, τὸ πρῶτον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐν τῇ κοινωνίᾳ θέσιν καὶ ἀποστολὴν μόνον τῶν ἐργατῶν. Λόγῳ ὅμως τῆς ραγδαίας κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἐξελίξεως τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας καὶ τῆς ἐξ ὁλοκλήρου σχεδὸν κατακτήσεως τοῦ κοινωνικοῦ βίου ὑπὸ τοῦ οἰκονομικοῦ, πρὸ παντὸς δὲ τῆς τεραστίας ἀναπτύξεως τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ συστήματος καὶ τῆς ἐντεῦθεν καταπληκτικῆς αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐργατῶν, ὑπὸ τὸν ὅρον ἐργατικὸν ζήτημα νοεῖται σήμερον αὐτὸ τοῦτο τὸ κοινωνικὸν ζήτημα.

Ἐργατικὸν ζήτημα, ὑφ' ἣν ἔννοιαν παρουσιάζεται τοῦτο σήμερον, δὲν ὑπῆρχε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Τὸ κοινωνικὸν ζήτημα—διότι τοιοῦτον ὑπάρχει εἰς πᾶσαν οἰκονομικὴν ἐποχὴν—περιωρίζετο εἰς τὴν ἀντίθεσιν μεταξὺ τῶν ἀκτημόνων καὶ τῶν κυρίων τοῦ ἐδάφους καὶ τὸν ἐντεῦθεν μεταξὺ αὐτῶν ἀγῶνα. Τοῦτο ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ λόγου, ὅτι ἐφ' ὅσον δὲν ὑπῆρχε τεχνική, ὡς κεφάλαιον ἐθεωρεῖτο τὸ ἔδαφος καὶ εἰς αὐτὸ διετίθεντο τὰ κινητὰ κεφάλαια. Ὑπῆρχον βεβαίως ἐργάται, ἀλλ' ἐστερημένοι πολιτικῶν δικαιωμάτων—διότι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἦσαν δοῦλοι—καὶ συνεπῶς πολιτικῆς συνειδήσεως, δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ δημιουργήσουν *τάξιν* καὶ πολιτικὸν ἀγῶνα. Οἱ ὀλίγοι ἐξ ἄλλου ἐλεύθεροι ἐργάται ἐστέλλοντο εἰς τὰς ἀποικίας, καὶ οὕτως ἐργατικὸν ζήτημα δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀνακύψῃ οὔτε εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα οὔτε εἰς τὴν Ρώμην. Ἀντιθέτως κατὰ τὸν μεσαίωνα, ὁπότε ἀναπτύσσεται ἡ χειροτεχνία, αὐξάνονται καὶ οἱ ἐργάται, οἱ ὁποῖοι διὰ τῶν συντεχνιῶν ἀποκτοῦν πλεῖστα πλεονεκτήματα. Ἡ οἰκονομία τῶν πόλεων, ἡ ὁποία ἐπικρατεῖ, ἡ ἀναλογία παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως καὶ ἡ ἐντεῦθεν ἔλλειψις κρίσεων ἐπιτρέπουν εἰς τοὺς ἐργάτας ν' ἀξιῶσι καὶ νὰ ἐπιτυγχάνωσιν ἑκάστοτε αὔξησιν τοῦ μισθοῦ, ἐλάττωσιν ὡρῶν ἐργασίας καὶ ἐν γένει μεγαλυτέραν ἐλευθερίαν κινήσεως. Τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα μεταχειρίζονται οἱ ἐργάται κατὰ τὸν μεσαίωνα, εἶναι ἡ ἀπεργία, ἡ δυσφήμησις τῶν συντεχνιῶν (Zünfte), ἀποκλεισμὸς ἀπὸ τῆς ἐργασίας ἄλλων ἀπειθαρχούντων ἐργατῶν. Ἐπομένως δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ ὑπάρξεως ἔν τινι βαθμῷ ἐργατικοῦ ζητήματος. Ἀλλὰ ἡ περίοδος αὕτη δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολύ, διότι ἡ οἰκονομία τῶν πόλεων παρήκμασε καὶ ἡ οἰκονομικὴ σημασία τῶν συντεχνιῶν ὑπεχώρησε κατὰ πολύ, ἐνῷ ἀντιθέτως ηὐξήθη ἡ οἰκονομικὴ καὶ πολιτικὴ ἰσχὺς τῶν φεουδαρχῶν καὶ ἤρχισεν ἡ καταπίεσις τῶν ἐργαζομένων μαζῶν. Ἡ ἀντικατάστασις τῆς φεουδαρχίας ὑπὸ τῆς ἀστοκρατίας, ἡ ἁλματώδης ἐξέλιξις τῆς οἰκονομίας πρὸς τὸν κεφαλαιοκρατικὸν τρόπον τῆς παραγωγῆς καὶ ἡ ὁριστικὴ ἐπικράτησις τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ συστήματος ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ κοινωνικοῦ πεδίου, ἐγέννησαν τὸ ἐργατικὸν ζήτημα, ὑφ' ἣν ἔννοιαν ἀντιλαμβανόμεθα τοῦτο σήμερον. Ἡ ἐξέλιξις τῆς χειροτεχνίας εἰς τὴν σημερινὴν βιομηχανίαν καὶ ἡ χρησιμοποίησις μηχανῶν, ὡς καὶ ἡ ἀπόλυτος ἐφαρμογὴ τῆς οἰκονομικῆς ἀρχῆς τοῦ μείζονος κέρδους, ἤγαγον τοὺς ἐργάτας εἰς ἀξιοθρήνητον κατάστασιν. Ηὐξήθησαν αἱ ὧραι τῆς ἐργασίας, εἰσήχθη ἡ ἐργασία τῆς νυκτός, ἤρχισαν νὰ προσλαμβάνωνται εἰς τὰ ἐργοστάσια γυναῖκες καὶ παιδία, ἠλαττώθησαν τὰ ἡμερομίσθια καὶ οὐδεμία τέλος ἐλαμβάνετο μέριμνα πρὸς προστασίαν τῶν ἐργαζομένων τάξεων. Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις τῶν ἐργαζομένων. Παρὰ ταύτην ἔτι ἀθλία ἦτο ἡ κατάστασις τῶν ἀνέργων, οἱ ὁποῖοι ὁσημέραι ηὐξάνοντο, διότι ἡ χρησιμοποίησις τῶν μηχανῶν εἰς τὴν παραγωγὴν ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀθρόαν ἀπόλυσιν τῶν ἐργατῶν πρὸς ἐξοικονόμησιν παραγωγικῶν ἐξόδων. Ἐντεῦθεν ἐδημιουργήθη ὁλόκληρος τάξις τοῦ ἐργατικοῦ προλεταριάτου, τὸ ὁποῖον κατέστη ἀντικείμενον ἐκμεταλλεύσεως ἐκ μέρους τῶν κεφαλαιοκρατῶν καὶ τὸ ὁποῖον ὁσημέραι ἀφ' ἑνὸς μὲν ηὐξάνετο, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐξηθλιοῦτο. Εἶναι γνωστόν, ὅτι ἡ οἰκτρὰ αὕτη κατάστασις τῶν ἐργατῶν παρέσχε τὴν πρώτην ἀφορμὴν πρὸς γένεσιν τῶν σοσιαλιστικῶν ἰδεῶν καὶ δημιουργίαν ἑνὸς φιλανθρωπικοῦ ρεύματος ὑπὲρ τῶν καταδυναστευομένων τούτων ὄντων (*Saint-Simon, Blanc, Proudhon, Fourier, Owen* κλπ.), πολλαὶ δ' ἐγένοντο κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἀπόπειραι πρακτικῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἰδεῶν τούτων, πλὴν ὅμως πᾶσαι ἀπέτυχον.

Τὸ ἀστικὸν κράτος, τὸ ὁποῖον διεδέχθη τὸ φεουδαρχικόν, παρέσχεν εἰς τὰ ἄτομα πολιτικὰς ἐλευθερίας. Ἐντεῦθεν οἱ ἐργάται, παρ' ὅλην τὴν οἰκονομικὴν ἀθλιότητά των, ἤρχισαν ὀργανούμενοι πολιτικῶς πρὸς βελτίωσιν τῆς θέσεως αὐτῶν. Ἡ ὀργάνωσις δὲ τῶν ἐργατικῶν μαζῶν, καίτοι συνετελέσθη βραδέως ἐν τῇ πολιτικῇ, συνετέλεσεν εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν ὅρων τῆς ἐργασίας, τὴν αὔξησιν τῶν ἡμερομισθίων, τὴν λῆψιν προστατευτικῶν μέτρων τῆς ἐργασίας κλπ. Κυρίως ἀπὸ τοῦ Βίσμαρκ, ὑπὸ τὸ κράτος τῶν σοσιαλιστικῶν ἀντιλήψεων, αἵτινες ἐκυριάρχουν ἐν Γερμανίᾳ κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, ἤρχισε νὰ λαμβάνεται εἰδικὴ νομοθετικὴ μέριμνα χάριν τῶν ἐργατῶν, ἥτις ἐν Γερμανίᾳ κυρίως ἀνεκούφισεν ὁπωσδήποτε τὰς ἐργατικὰς μάζας. Τοῦτο ὅμως δὲν συνέβη εἰς ἄλλας χώρας, ὡς λ.χ. ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅπου οἱ ἐργάται εἶχον κυριολεκτικῶς ἐγκαταλειφθῆ εἰς τὴν τύχην των μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων. Ἀλλ' ὅσον εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ πολιτικὴ δύναμις τῶν ἐργατῶν ηὐξάνετο διὰ τῆς ὀργανώσεως αὐτῶν εἰς ἐργατικὰ σωματεῖα καὶ διὰ τῆς ἐξαπλώσεως τῆς ἰδέας τῶν συνεταιρισμῶν ἐπετυγχάνετο ἐλαφρὰ ἀνακούφισις αὐτῶν, εἶναι ὅμως ἐξ ἴσου ἀληθὲς καὶ ἀναμφισβήτητον, ὅτι ἡ οἰκονομικὴ ἐξέλιξις τῆς κεφαλαιοκρατίας δὲν ἔμεινε στάσιμος.

Τὸ κεφαλαιοκρατικὸν σύστημα τῆς παραγωγῆς, στηριζόμενον ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐπιδιώξεως τοῦ μεγίστου δυνατοῦ κέρδους, ἤγαγε μοιραίως τὴν κοινωνικὴν οἰκονομίαν πρὸς τὴν συγκέντρωσιν τοῦ κεφαλαίου. Διότι δεδομένου, ὅτι τὰ οἰκονομικὰ ἀγαθὰ δὲν ὑπάρχουν ἐν τῇ φύσει ἄφθονα, ἡ πραγματοποίησις τῆς ἀρχῆς τοῦ μείζονος κέρδους δὲν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ εἰ μὴ μόνον διὰ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς ἐργασίας τῶν ἐργαζομένων. Ἡ πρὸς τὴν συγκέντρωσιν δὲ ροπὴ τῆς οἰκονομίας, ἡ ὁποία κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἐμφανίζεται διὰ τῆς κατισχύσεως τοῦ ἰδιωτικοῦ μονοπωλίου καὶ τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τοῦ συναγωνισμοῦ διὰ τῶν τράστ, καρτὲλ καὶ λοιπῶν οἰκονομικῶν συνασπισμῶν, πρὸς οὓς φέρεται ἡ ὁσημέραι συγκεντρουμένη οἰκονομία, ἔχει διττὸν ἀποτέλεσμα: τοῦτο μὲν ὅτι ἐκμηδενίζει τὰς μικροτέρας οἰκονομικῆς δυνάμεως ἐπιχειρήσεις, τῶν ὁποίων καὶ οἱ κύριοι καθίστανται προλετάριοι καὶ οἱ ἐργάται στεροῦνται ἐργασίας, τοῦτο δ' ἐλαττώνει σημαντικῶς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀπασχολουμένων ἐργατῶν, διότι ὅπου πρότερον ὑπῆρχον πολλαὶ ἐπιχειρήσεις νῦν ὑπάρχει μία συγκεντρωμένη, ἡ ὁποία ρυθμίζει τὴν παραγωγὴν ἀναλόγως τῆς καταναλώσεως καὶ ἐντεῦθεν ἐπέρχεται κατ' ἀνάγκην μείωσις τῶν ἐργαζομένων ἐργατῶν. Οὕτως ἐμφανίζεται ἡ σημερινὴ εἰκὼν τοῦ οἰκονομικοῦ βίου καὶ ἡ ἐν αὐτῷ θέσις τῶν ἐργατῶν. Ἐνῷ ὁ ἀριθμὸς τῶν κεφαλαιοκρατῶν βαίνει λόγῳ τῆς βαθμιαίας συγκεντρώσεως ἐλαττούμενος καὶ ἀντιστοίχως ἐλαττοῦται ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐργαζομένων ἐργατῶν, αὐξάνεται ἐξ ἄλλου καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν στερουμένων ἐργασίας. Ἐνταῦθα ἀκριβῶς κεῖται ἡ τραγικὴ προβληματικότης τοῦ ὅλου ἐργατικοῦ ζητήματος. Τὸ ἀστικὸν κράτος, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν θεωρηθῇ σήμερον ὡς ὄργανον τῶν κεφαλαιοκρατῶν κατὰ τὴν μαρξιστικὴν ἀντίληψιν, πάντως ὅμως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μείνῃ ἀνεπηρέαστον ἐκ τῆς πολιτικῆς ἐπιδράσεως τοῦ συγκεντρωμένου κεφαλαίου. Συνεπῶς δὲν δύναται τὸ ἀστικὸν κράτος νὰ ἐπιφέρῃ ριζικὴν μεταβολὴν εἰς τὰς σχέσεις κεφαλαίου καὶ ἐργασίας καὶ νὰ ἄρῃ τὴν ἐντεῦθεν μεταξὺ τούτων ἀντίθεσιν. Ἡ διὰ τῆς ἐργατικῆς πολιτικῆς τοῦ σημερινοῦ κράτους καταβαλλομένη προσπάθεια πρὸς ἄμβλυνσιν τῆς ἀντιθέσεως ταύτης διὰ τῶν διαφόρων προστατευτικῶν μέσων (προστασία κατὰ τῆς ἀνεργίας, συντάξεις, ὑγιεινοὶ ὅροι ἐργασίας κλπ.), καίτοι ἐπιβάλλονται παρὰ τὴν θέλησιν τῶν κεφαλαιοκρατῶν καὶ μόνον ὑπὸ τὴν διαρκῆ πίεσιν τῶν ὠργανωμένων πλέον ἐργατῶν, τῶν ὁποίων τὴν πολιτικὴν δύναμιν ἐξ ἀνάγκης δὲν δύναται παρὰ νὰ ὑπολογίζῃ τὸ ἀστικὸν κράτος, δὲν εἶναι ἱκανὴ

Digitized by Google

ὅπως λύσῃ τὸ ἐργατικὸν ζήτημα καὶ ἐπιφέρῃ τὴν πλήρη ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως ἐξίσωσιν τοῦ ἐργάτου καὶ τοῦ κεφαλαιούχου. Καὶ αὐταὶ αἱ προσπάθειαι τῆς νομοθεσίας κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, ἐν Γαλλίᾳ μὲν διὰ τοῦ νόμου τοῦ 1917 περὶ συμμετοχῆς τῶν ἐργατῶν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις διὰ τῶν actions de travail, αἵτινες ἀνήκουσιν εἰς τὸ σύνολον τῶν ἐργατῶν τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ οὐχὶ εἰς τοὺς καθ' ἕκαστον ἐργάτας, ἐν Γερμανίᾳ δὲ διὰ τῆς συμμετοχῆς τῶν ἐργατῶν εἰς τὰ συμβούλια τῶν ἐπιχειρήσεων, παρ' ὅλον τὸ γεγονὸς ὅτι θεωρητικῶς ἀποτελοῦν σταθμοὺς εἰς τὴν ἐργατικὴν πολιτικὴν τοῦ ἀστικοῦ κράτους, οὐδαμῶς ἴσχυσαν ὥστε νὰ μεταβάλουν οὐσιωδῶς τὴν θέσιν τῶν ἐργατῶν καὶ νὰ λύσουν τὸ ἐργατικὸν ζήτημα. Οὐδ' αὐτὴ τέλος ἡ ὁμαδικὴ οἰκονομία, ὅπως εἰσηγήθη ταύτην ἐν Γερμανίᾳ ὁ Rathenau, καθ' ἣν ὑπάρχει ἐσωτερικὴ καὶ ὀργανικὴ ἕνωσις τῶν κεφαλαιούχων, ἐργατῶν καὶ καταναλωτῶν εἰς ἕκαστον βιομηχανικὸν κλάδον, εἶναι εἰς θέσιν ν' ἀπαλείψῃ ἢ ἔστω καὶ οὐσιωδῶς νὰ ἀμβλύνῃ τὴν μεταξὺ κεφαλαίου καὶ ἐργασίας ὀξεῖαν ἀντίθεσιν, ἡ ὁποία στηρίζεται εἰς τὸ οἰκονομικὸν ἀξίωμα τῆς ἐπιδιώξεως τοῦ μεγίστου δυνατοῦ κέρδους, τὸ ὁποῖον ὅμως ὑπὸ τὸ ἀστικὸν κράτος δὲν εἶναι ποτὲ δυνατὸν νὰ ἐξαλειφθῇ.

Ἀνεξαρτήτως ὅμως πρὸς τὴν κοινωνικὴν πολιτικήν, τὴν ἀσκουμένην ὑπὸ τοῦ ἀστικοῦ κράτους, οἱ ἐργάται διὰ τῶν συνεταιρισμῶν ἐξεῦρον ἓν ὅπλον, διὰ τοῦ ὁποίου δύνανται ἐπιτυχῶς νὰ ἀμύνωνται κατὰ τῆς κεφαλαιοκρατίας. Ὁ συνεταιρισμός, κυρίως ὁ καταναλωτικὸς τοιοῦτος—διότι οἱ παραγωγικοὶ συνεταιρισμοὶ οὐδαμοῦ ηὐδοκίμησαν—παρέχει εἰς τὰς ἐργαζομένας μάζας ἓν μέσον ἀνακουφίσεως ἐκ τῆς πιέσεως, τὴν ὁποίαν ἀσκεῖ ἡ εἰς τοὺς τεραστίους οἰκονομικοὺς συνασπισμοὺς συγκεντρωμένη οἰκονομία. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ὅλης οἰκονομικῆς συνθέσεως τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας ἡ ἀξία τῶν συνεταιρισμῶν εἶναι μικρά, διότι οὐδέποτε κατώρθωσαν οὔτε δύνανται νὰ κατορθώσουν τὴν λύσιν τοῦ ἐργατικοῦ ζητήματος, καθότι ἐργατικὸν ζήτημα ὑπάρχει καὶ θὰ ὑπάρχῃ πάντοτε, ἐφ' ὅσον ὑφίσταται ἀντίθεσις κεφαλαίου καὶ ἐργασίας, τοιαύτη δὲ ἀντίθεσις ὑφίσταται καὶ θὰ ὑφίσταται πάντοτε ἐφ' ὅσον ὑπάρχει κεφαλαιοκρατικὴ συνείδησις, ἡ ὁποία στηρίζεται εἰς τὴν θεμελιώδη οἰκονομικὴν ἀρχὴν τῆς ἀστικῆς κοινωνίας, τὴν ἐπίτευξιν τοῦ μεγίστου ἀριθμοῦ οἰκονομικῶν ἀγαθῶν.

Ἡ σημερινὴ φάσις τοῦ ἐργατικοῦ ζητήματος δὲν περιορίζεται, ὡς ἄλλοτε, εἰς τὴν ἀθλίαν κατάστασιν τῶν ἐργατῶν ἀπὸ ἀπόψεως ὅρων ἐργασίας, μεγέθους μισθῶν, ὡρῶν ἐργασίας κλπ., ἀλλ' ἐκτείνεται—καὶ πρὸ παντὸς τοῦτο εἶναι σημαντικὸν—ἐπὶ τῆς ἀνεργίας, διότι, ὡς ἐλέχθη, ἐλαττοῦται ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀπασχολουμένων ἐργατῶν καὶ αὐξάνεται διαρκῶς, λόγῳ τῆς συγκεντρώσεως τοῦ κεφαλαίου εἰς τοὺς ὀλίγους, ὁ ἀριθμὸς τῶν στερουμένων ἐργασίας. Καὶ ἐνῷ διὰ τοὺς ἐργαζομένους ἐργάτας ὑπάρχουν μέσα ἀμύνης κατὰ τῆς κεφαλαιοκρατικῆς καταθλίψεως (λ. χ. ἀπεργία κλπ.), διὰ τοὺς ἐστερημένους ἐργασίας οὐδὲν ἀπολύτως ὑπάρχει οἰκονομικὸν μέσον. Ἐντεῦθεν ὅμως αὐξάνεται ἡ δύναμις τῆς πολιτικῆς κινήσεως τῶν ἐργατῶν, ἡ ὁποία εἶναι τὸ μόνον σοβαρὸν μέσον πρὸς λύσιν τοῦ ἐργατικοῦ καὶ ἐν γένει τοῦ κοινωνικοῦ ζητήματος. Ἡ πολιτικὴ ὀργάνωσις τῶν ἐργατῶν, καὶ ἐν γένει τοῦ προλεταριάτου, τοῦ ἔχοντος συνείδησιν τῆς πάλης τῶν δύο τάξεων, εἶναι ὁ σπουδαιότερος, ἂν μὴ ὁ μοναδικὸς παράγων τῆς λύσεως τοῦ ἐργατικοῦ ζητήματος. Ἀνεξαρτήτως ὅμως τῆς παρὰ τῆς ἐργατικῆς τάξεως ἀποδοχῆς τῶν σοσιαλιστικῶν ἰδεῶν, ἡ διὰ τῆς πολιτικῆς ἐπικράτησις τῆς τάξεως ταύτης δύναται καὶ ἐντὸς τοῦ πλαισίου τοῦ ἀστικοῦ καθεστῶτος νὰ ἐπιφέρῃ οὐσιώδη βελτίωσιν τῶν ἐργατῶν καὶ προλεταρίων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Herkner-Καλλιτσουνάκι*, Τὸ ἐργατικὸν ζήτημα — *Tönnies*. Die Entwickelung der sozialen Frage, 1919.—*F. A. Lange*, Arbeiterfrage.—*Ad. Weber*, Der Kampf Zwischen Kapital und Arbeit, 1921. — *K. Diehl*, Ueber Sozialismus, Kommunismus u. Anarchismus, 1923.— *Beer*, Allegemeine Geschichte des Sozialismus und der sozialen Kämpfe, 1922. — *Sombart*, Der proletarische Sozialismus, 1924. — *Pöhlmann*, Geschichte der sozialen Frage und des Sozialismus in der antiken Welt, 1925. — *Π. Ζήση*, Αἱ σύγχρονοι οἰκονομικαὶ ὀργανώσεις, 1925. — *Τοῦ αὐτοῦ*, Ἡ συγκέντρωσις τοῦ κεφαλαίου καὶ ὁ Μαρξισμός, 1927, καὶ τὴν αὐτόθι βιβλιογραφίαν.

Π. Γ. ΖΗΣΗΣ

— ἐργατικὸν κέντρον. Καλοῦνται *ἐργατικὰ κέντρα* οἱ ἀνώτεροι τοπικοὶ συνδικαλιστικοὶ ὀργανισμοὶ ἐργατῶν, ἀποτελούμενοι ἀπὸ τὰ κατ' ἐπάγγελμα σωματεῖα τῆς ἐν ᾗ ἑδρεύουσι πόλεως ἢ ἀπὸ τὰς βιομηχανικὰς αὐτῶν ἑνώσεις καὶ ἔχοντες τὴν διοίκησιν τοῦ συνόλου τῶν τοπικῶν ἐργατικῶν ζητημάτων ἐν τῇ διεκδικήσει αὐτῶν. Τὰ ἐργατικὰ κέντρα κυβερνῶνται ὑπὸ διοικήσεως ἐκλεγομένης ἐν γενικῇ συνελεύσει τῶν ἀντιπροσώπων τῶν καθ' ἕκαστον σωματείων, ἐκλεγομένων καὶ τούτων ἐν γενικαῖς συνελεύσεσι τῶν σωματείων των, τοῦ ἀριθμοῦ των ποικίλλοντος ἀναλόγως πρὸς τὴν δύναμιν τῶν μελῶν ἑκάστου σωματείου, ἐκπροσωποῦνται δὲ ἐν ταῖς διαφόροις αὐτῶν σχέσεσιν ὑπὸ τῶν προέδρων ἢ τῶν ἰσοτίμων αὐτοῖς γενικῶν γραμματέων, ἀναλόγως τοῦ καταστατικοῦ.

ἐργατικὸς (ὁ) ((Ergaticus) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σπιζιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 5 εἴδη ἰθαγενῆ τῆς κεντρικῆς Ἀμερικῆς.

Δ. Ν. Π.

ἐργατικότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐργατικοῦ, φιλοπονία, φιλεργία, τὸ νὰ πρόσκειταί τις εἰς τὸ ἔργον του σταθερῶς: «ἄνθρωπος πρωτοφανοῦς ἐργατικότητος».

ἐργάτις, *— ιδος* (ἡ)· θηλ. τοῦ *ἐργάτης*, κοιν. *ἀργάτισσα*: «αἱ ἐργάτιδες τῶν ὑφαντουργείων»· ‖ ἐπὶ τῶν μελισσῶν αἱ *ἐργάτιδες*· αἱ ἐργαζόμεναι πρὸς παρασκευὴν τοῦ μέλιτος, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς *κηφῆνας*· ‖ ἀρχ. ἡ ἐνεργός, ἡ δρῶσα, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἀργήν: «γλῶσσαν μὲν ἀργόν, χεῖρα δ' εἶχον ἐργάτιν» *(Σοφ.)*.

Ἐργάτις *['Αρχ.]*. Ἐπίκλησις τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς, ταυτόσημος πρὸς τὴν ἑτέραν αὐτῆς *Ἐργάνη* (βλ. λ.).

—Π.

ἐργατογένεια (ἡ) *[Βιολ.]*. Καλεῖται οὕτως ὁ κλάδος τῆς φυσιολογίας ὁ ἀσχολούμενος μὲ τὴν γένεσιν τῶν διαφόρων λειτουργιῶν εἰς τὰ ὀργανικὰ ὄντα. Πολλοὶ ἀντὶ τοῦ ὅρου ἐργατογένεια προτιμῶσι τὸν ὅρον *ἐργατογένεσις*.

Δ. Ν. Π.

ἐργατόγυνοι (οἱ) *[Βιολ.]*. Καλοῦνται οὕτω μύρμηκές τινες, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὸν ἐνδιάμεσον τύπον μεταξὺ τῶν καθ' αὐτὸ θηλειῶν καὶ τῶν ἐργατίδων. Ὁ Wasman πρῶτος παρετήρησε καὶ διέκρινεν ἐργάτιδας γυναικοειδεῖς, ἃς καὶ *μικρογύνους* ἐκάλεσεν. Ἐκ τῶν μυρμήκων τούτων ἄλλοι μὲν εἶναι ἄπτεροι, ἄλλοι δὲ πτερωτοί. Γενικῶς οἱ ἐργατόγυνοι μύρμηκες διαφέρουσι τῶν ἑρμαφροδίτων κυρίως ἐκ τῆς ἀσυμμετρίας, ἥτις παρατηρεῖται εἰς τὰ πλάγια μέρη τοῦ σώματός των.

Δ. Ν. Π.

ἐργατόγυνος (ὁ) *[Βιολ.]*· βλ. *ἐργατόγυνοι*.

ἐργατόκρανον (τὸ) *[Ναυτ.]*. βλ. λ. *ἐργάτης ἀγκύρας*.

ἐργατοκρατία (ἡ). Ὅρος σημαίνων γενικῶς τὴν ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀπόλυτον ἐπικράτησιν τῆς τάξεως τῶν ἐργατῶν. Ἡ περὶ ἐργατοκρατίας θεωρία, καθ' ἣν ἡ δικαία ρύθμισις τῶν κοινωνικῶν σχέσεων θὰ ἐπιτευχθῇ μόνον διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς τάξεως τῶν ἐργατῶν, ἀποτελεῖ μίαν τῶν βασικῶν δοξασιῶν τοῦ σοσιαλισμοῦ. Στενῶς συνδεδεμένη μετὰ τῆς ἐργατοκρατίας εἶναι ἡ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου, ἥτις, κατὰ τοὺς σοσιαλιστάς, προπαρασκευάζει τὴν τελικὴν ἐπικράτησιν τῆς ἐργατικῆς τάξεως. Παράδειγμα δικτατορίας τοῦ προλεταριάτου παρέχει ἡ σημερινὴ Ρωσία.

Δ. Γ. ΤΣ

ἐργατοπέδη (ἡ) *[Ναυτ.]*. Κυλινδρικὴ ὀπὴ (κοιν. ἡ *τρῦπα τοῦ ἀργάτη*, γαλλ. l'étambrai, ἀγγλ. the cabstan-partner) τοῦ καταστρώματος ἐπενδεδυμένη διὰ μεταλλικοῦ σχοινίου. ἐντὸς τοῦ ὁποίου, ὡς ἐντὸς τριβέως, στρέφει ἡ ἄτρακτος *τοῦ ἐργάτου*, ὅταν αὕτη ἀποτελῇ ἓν σῶμα μετ' αὐτοῦ.

Σ.Ε.Λ.

ἐργατόσχοινον (τὸ) *[Ναυτ.]*. Σχοινίον (κοιν. ἡ *σάγουλα τοῦ ἀργάτη*, γαλλ. le raban des barres, ἀγγλ. swi ter, Ναυτ. ὀνοματ. ἄρθρ. 469) περιδενόμενον ἀπὸ ἄκρον εἰς ἄκρον τῶν σκυταλῶν τοῦ *ἐργάτου* καὶ ἐντεινόμενον οὕτως, ὥστε νὰ σχηματίζηται κανονικὸν πολύγωνον ἔχον κέντρον τὴν ἄτρακτον τοῦ ἐργάτου καὶ ἀκτῖνας τὰς σκυτάλας του. Χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ δύνανται νὰ συμβοηθῶσι πρόσθετοι ἄνδρες τὴν στροφὴν τοῦ ἐργάτου, ἐκτὸς τῶν ἐπὶ τῶν σκυταλῶν ὠθούντων, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ὁμοιόμορφον καὶ σύγχρονον μετάδοσιν τῆς ὠθήσεως· ἐπὶ πλέον, ὅπως συγκρατῇ τὰς σκυτάλας ἀπὸ τοῦ τὰ ἐκτινάσσωνται λόγῳ φυγοκέντρου δυνάμεως, ἕνεκα αἰφνιδίας, καὶ μετὰ ταχύτητος γινομένης, ἀναστροφῆς τοῦ ἐργάτου.

Σ.Ε.Λ.

ἐργάτωνες καὶ *ἐργατῶνες* *['Αρχ.]*. Ἐκαλοῦντο οὕτω κατὰ τὸν Ἡσύχιον οἱ εἰς τὰς δωρικὰς πόλεις τῆς Κρήτης «ἐπὶ τῆς ταφῆς τῶν τεθνηκότων τεταγμένοι», οἱ ἐπιμελούμενοι δηλαδὴ τῆς καύσεως καὶ ταφῆς τῶν ἀποθνησκόντων κατ' ἐντολὴν τῶν ἀρχόντων, οἱονεὶ νεκροθάπται διωρισμένοι. Ἂν δ' ἡ εἰκασία, ὅτι *ἐργατῶναι* μᾶλλον εἶναι ἡ ὀρθὴ ἐκφορά, εἶναι ἀκριβής, τότε δηλοῦνται διὰ τῆς λέξεως οἱ ἐργολάβοι τρόπον τινὰ τῶν κηδειῶν, χρησιμοποιοῦντες δούλους ἢ μετοίκους διὰ τὸ ἔργον τοῦτο. Πιθανῶς δὲ εἶναι οἱ αὐτοὶ μὲ τοὺς ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου μνημονευομένους Κατακαύτας, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἀρχή τις (Πλουτάρχου 2, 296 Β). Κατά τινας οἱ Ἐργάτωνες ἦσαν Τυρρηνοὶ ἢ Πελασγοὶ (Meursius. Höck. Daper).

Ε. Γ.

ἐργένης (τουρκ. *ἐργκέν*)· ἀνὴρ ἄγαμος, ὁ ἄλλως *μπεκιάρης*.

ἐργένικος, *—η, —ον* ἢ *ἐριγένικος*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν *ἐργένην* (βλ. λ.), εἰς τὸν ἄγαμον ἄνδρα: «ἐργένικη ζωή».

Ἐργίνης *[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν μεγαλυτέρων παραποτάμων τοῦ Ἕβρου, πηγάζων ἐκ τοῦ Μικροῦ Αἵμου (Στράντζας) καὶ ἐκβάλλων εἰς αὐτὸν μεταξὺ Τυχίου (πρώην Μπιντικλῆ) καὶ τῶν Ὑψάλων (τῶν ἀρχαίων Κυψέλων), μετὰ ροῦν 230 περίπου χιλιομέτρων. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἦτο γνωστὸς ὑπὸ τὸ θρακικὸν αὐτοῦ ὄνομα Ἀγριάνης, ἀργότερον δὲ ἔλαβε διάφορα ὀνόματα: Ἐργῖνος, Ρηγίνα, Ρηγινία, Ἐρίγων καὶ Ἐργίνης (*Στράβ.* VII, 331, 49), ἐξ οὗ καὶ τὸ τουρκικὸν ὄνομα *Ἔργκινα*.

Οἱ παραπόταμοι τοῦ Ἐργίνου, μικροὶ καὶ μεγάλοι. ἀνέρχονται εἰς 100 καὶ πλέον, οἵτινες καθιστῶσι τὴν χώραν εὐφορωτάτην. Τὸ ρεῦμα τοῦ Ἐργίνου εἶναι ὁρμητικώτατον, ἰδίᾳ δὲ ἐν καιρῷ χειμῶνος, πλημμυρίζον τὴν ὕπαιθρον χώραν. Ἐπὶ τοῦ Ἐργίνου ὑπάρχει μεγάλη λιθόκτιστος γέφυρα. τὴν ὁποίαν κατεσκεύασεν ὁ σουλτᾶνος Μουρὰτ τῷ 1427.

Μεταξὺ τῶν παραποτάμων τοῦ Ἐργίνου ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (IV, 89—90) δύο ποταμίσκοι, ὁ Κοντάδεσδος καὶ ὁ Τέαρος (βλ. καὶ λ. *Ἕβρος*).

Α. Θ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

Ἐργῖνος.—1) Υἱὸς τοῦ Κλυμένου καὶ τῆς Βουζύγης ἢ Βουδείας, βασιλεὺς τοῦ Ὀρχομενοῦ ἐν Βοιωτίᾳ. Ὅτε ὁ πατὴρ αὐτοῦ κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ποσειδῶνος ἐν Ὀγχηστῷ διὰ λιθοβολισμοῦ τοῦ Θηβαίου Περιήρους, ἁρματηλάτου τοῦ Μενοικέως, ἐφονεύθη, συνήθροισε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ στρατόν, ἦλθεν ἐναντίον τῶν Θηβῶν, ἐνίκησε τοὺς Θηβαίους καὶ ὑπεχρέωσεν αὐτοὺς εἰς ὑποταγήν, ἀφοῦ ἐπέβαλεν εἰς αὐτοὺς ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη νὰ καταβάλλωσι φόρον ἑκατὸν βοῶν κατ' ἔτος. Κατὰ τῶν ἀγγελιαφόρων τοῦ Ἐργίνου, τῶν μελλόντων νὰ ζητήσωσι τὸν φόρον, ἐπετέθη ὁ Ἡρακλῆς ἐπιστρέφων ἐκ Κιθαιρῶνος καὶ ἀπέκοψε τὰ ὦτα καὶ τὰς ρῖνας, ἐδέσμευσε τὰς χεῖρας ὄπισθεν καὶ ἐξαπέστειλε πρὸς τὸν Ἐργῖνον. Ὅτε δὲ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ὀρχομενοῦ ἐξεστράτευσε μετὰ διπλῆς δυνάμεως, ἐπετέθη κατ' αὐτοῦ ὁ Ἡρακλῆς, ἐφοδιασθεὶς δι' ὅπλων ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς, ἢ μόνος ἢ ὡς ἀρχηγὸς στρατοῦ, προσέβαλε καὶ ἐφόνευσεν αὐτὸν καὶ ὑπεχρέωσε τοὺς Ὀρχομενίους νὰ πληρώνωσι τὸν διπλοῦν φόρον εἰς τοὺς Θηβαίους. Εἰς εὐχαριστίαν ἐπὶ τῇ ἀπελευθερώσει τῆς χώρας ἔλαβεν ὁ Ἡρακλῆς παρὰ τοῦ βασιλέως Κρέοντος ὡς σύζυγον τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Μεγάραν. Εἰς ἀνάμνησιν δὲ τῆς νίκης ἱδρύθησαν ἱερὰ εἰς τὸν Ἡρακλέα, ὀνομασθέντα Ρινοκολούστην καὶ Ἱπποθέτην (Παυσ. 9, 24. 4 καὶ 26, 1.) Κατὰ τὸν Παυσανίαν (9, 37, 2) ὁ Ἐργῖνος ἔκλεισεν εἰρήνην μετὰ τοῦ Ἡρακλέους.—2) Εἷς τῶν Ἀργοναυτῶν. Ἦτο κατά τινας υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος ἐκ Μιλήτου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τίφυος, ἀντικατέστησε τοῦτον ὡς πηδαλιοῦχος τῶν Ἀργοναυτῶν. Λαμβάνει μέρος εἰς τοὺς ἐν Λήμνῳ ἀγῶνας, ἐμπαίζεται ὅμως ὑπὸ τῶν Λημνίων γυναικῶν διὰ τὰς λευκάς του τρίχας· ὅτε δὲ ἐνίκησεν εἰς τὴν σταδιοδρομίαν λέγει πρὸς τὴν Ὑψιπύλην: «Οὗτος ἐγὼ ταχύτητι, χεῖρες δὲ καὶ ἦτορ ἴσον» (*Πινδ.* Ὀλ. 4, 19). Περὶ αὐτοῦ λέγεται καὶ τὸ: «Οὐχ ὅτι σοι τὸ τοῦ Ἐργίνου συμβέβηκεν, ἐν νεότητι πολιά».

ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

— Ἐργῖνος. Ἀρχαῖος Ἕλλην ἀγγειοπλάστης ἀκμάσας κατὰ τὸ Β' ἥμισυ τῆς Ε' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Ὡς ζωγράφον τῶν ὑπ' αὐτοῦ πλαττομένων ἀγγείων ἐχρησιμοποίησε τὸν Ἀριστοφάνη, δι' ὃ καὶ τὰ ἐκ τῆς συνεργασίας αὐτῶν προερχόμενα

Ἀγγεῖον Ἐργίνου - Ἀριστοφάνους.

(Ἡ ἀγγειογραφία τοῦ πυθμένος ἐν τῷ μουσείῳ Βατικανοῦ.)

φέρουσι τὴν ἐπιγραφὴν «Ἐργῖνος ἐποίεσεν, Ἀριστοφάνες ἔγραφε». Ἐξ αὐτῶν περίφημα εἶναι τὰ σῳζόμενα δύο ἀγγεῖα τοῦ Μουσείου τῆς Βοστώνης καὶ τοῦ Βατικανοῦ. Ἐπὶ τοῦ πρώτου ἐξεικονίζεται Κενταυρομαχία, ἐπὶ δὲ τοῦ δευτέρου ἡ Γιγαντομαχία. Τὸ τελευταῖον αὐτό, κύλιξ ἐκ τῶν σπανιωτέρων, θεωρεῖται ἔξοχον διά τε τὴν δύναμιν τῆς συνθέσεως καὶ τὴν ἐκφραστικότητα τῶν εἰκονιζομένων προσώπων. Ἐν τῷ πυθμένι παρίστατο ὁ

Digitized by Google

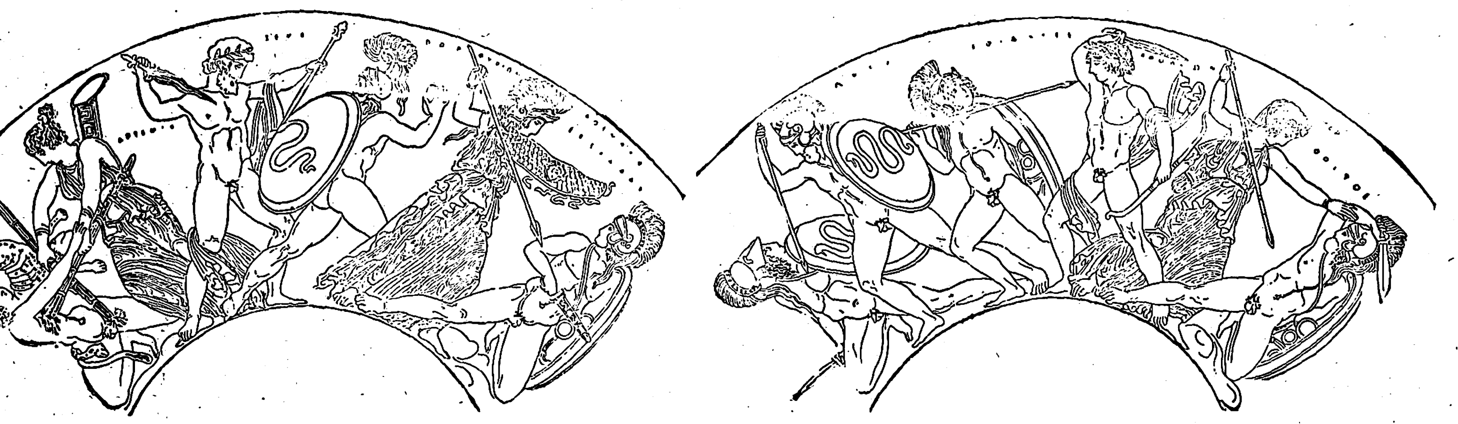

'Αγγεῖον 'Εργίνου - 'Αριστοφάνους.
[Αἱ ἀγγειογραφίαι παρειῶν ἀποκείμεναι ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Βατικανοῦ.]

Ποσειδῶν διώκων τὸν Πολυβώτην καὶ ἡ Γαῖα δεομένη ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἡ ἔκφρασις τῆς θλίψεως ἐν τῷ προσώπῳ τῆς Γαίας θεωρεῖται ἰσαξία τῆς ἐν τῇ ζῳοφόρῳ τῆς Περγάμου, ὅπου ἡ αὐτὴ θεὰ δέεται ὑπὲρ τοῦ 'Εγκελάδου. Τὰς παρειὰς τῆς κύλικος κοσμοῦσι 2 τριάδες ζευγῶν θεῶν καὶ γιγάντων. 'Εν τῇ πρώτῃ τριάδι εἰς τὸ μέσον ὁ Ζεὺς διὰ τοῦ κεραυνοῦ πλήττει τὸν Πορφυρίωνα φεύγοντα, δεξιὰ αὐτοῦ ἡ 'Αθηνᾶ διαπερᾷ διὰ τοῦ δόρατος τὸν 'Εγκέλαδον, ἀριστερὰ δὲ ἡ ῎Αρτεμις δι' ἀνημμένων δᾴδων κτυπᾷ τὸν Αἰγαίωνα. 'Εν τῇ δευτέρᾳ τριάδι εἰς τὸ μέσον ὁ 'Απόλλων μὲ τὴν σπάθην καὶ τὸ τόξον ἀνὰ χεῖρας διώκει τὸν 'Εφιάλτην, δεξιὰ αὐτοῦ ἡ Ἥρα κτυπᾷ διὰ τοῦ δόρατος τὸν Ροῖτον, καὶ ἀριστερὰ ὁ ῎Αρης διαπερᾷ ἀνώνυμόν τινα γίγαντα, ἐπὶ τῆς ἀσπίδος τοῦ ὁποίου ἐπισημαίνεται ὄφις. Πλὴν τῆς καλλιτεχνικῆς ἀξίας τῶν παραστάσεων τοῦ ἀγγείου τούτου, μέγιστον εἶναι τὸ διαφέρον τῆς ἱστορίας, δεδομένου ὅτι αἱ ἀμφιέσεις τῶν προσώπων ἀνταποκρίνονται πρὸς τὰς ἐπικρατούσας κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην στρατιωτικὰς στολάς. —Π.

'Εργῖνος *[Γεωγρ.]*. Παραλλαγὴ τοῦ ὀνόματος τοῦ ποταμοῦ *'Εργίνης* (βλ. λ.).

ἔργιον (τὸ) *[Φυσ.]*. Μονὰς μετρήσεως μηχανικῆς *ἐνεργείας* (βλ. λ. τ. ΙΑ', σ. 161α').

'Εργίσκη *['Αρχ. Γεωγρ.]*. 'Αρχαία πολίχνη τῆς Θράκης, ἀναφερομένη κατ' ἐπανάληψιν ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους (Περὶ 'Αλλονήσου, 36—37, Περὶ στεφάνου, 27). Κατὰ τὸν 'Αρποκρατίωνα ὠνομάσθη οὕτως ἀπὸ τοῦ *'Εργίσκου*, υἱοῦ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς νύμφης ῎Αβας. Ταύτην κατέλαβεν ὁ Φίλιππος τῷ 346 π. Χ. μετὰ τοῦ Σερρείου, 'Ιεροῦ Τείχους καὶ ἄλλων, ἐξαναγκάσας τὴν φρουρὰν τῶν 'Αθηναίων νὰ ἐκκενώσῃ αὐτὴν (πρβλ. *Αἰσχίνου*, Κατὰ Κτησιφῶντος. 82). Ποῦ ὅμως ἔκειτο δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένον. Κατὰ τὸν σχολιαστὴν τοῦ Δημοσθένους εἶναι τὸ *Σερέντιον* ἢ *Σιρέντζιον* τῶν Βυζαντινῶν, ἡ σημερινὴ *Στράντζα*, κειμένη ΒΔ. τῶν Μετρῶν (Τσατάλτζας) ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Μικροῦ Αἵμου, «ὃ λέγουσι νῦν Σεργέντζιν».
Α. Θ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

῎Εργισκος. Υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς νύμφης ῎Αβας, ἱδρυτὴς κατὰ τὸν 'Αρποκρατίωνα τῆς *'Εργίσκης* (βλ. λ.).
Α. Θ. ΣΑΜ.

'Εργὶτ - χανὶ *[Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς Τουρκίας, ἕδρα ὁμωνύμου δήμου ἐν τῇ ὑποδιοικήσει 'Ιλγὶν τοῦ νομοῦ 'Ικονίου, εἰς ἀπόστασιν 15 χμ. ΒΔ. τῆς πόλεως 'Ιλγίν, ἐπὶ τῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ 'Ικονίου. Κάτοικοι 2500.
Ν. Μ.

῎Εργκενε *[Γεωγρ.]*. Παραπόταμος τοῦ Ἕβρου (βλ. λ. *'Εργινης*).

'Εργκενὲτ (ἀλβαν.=ἀργυροῦς) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς 'Αλβανίας, οὕτω κληθεὶς ὡς ἐκ τῆς διαυγείας τῶν ὑδάτων του καὶ τῆς λευκότητος τῶν ἀφρῶν του. Εἰς τοὺς χάρτας σημειοῦται *'Αρσὲν* ἢ *'Ερζέν*. Πηγάζει ἐκ τοῦ μεταξὺ 'Ελβασὰν καὶ Πράντι ὄρους Γαρὰπ καὶ ἐκβάλλει 15 χμ. Β. τοῦ Δυρραχίου.
Ν. Μ.

῎Εργκερι *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ 'Αργυροκάστρου.

'Εργκόνε *[Γεωγρ.]* βλ. *'Αργκούν*.

ἐργοβόρος (ὁ) *[Μηχαν.]*. Καλεῖται οὕτως ἐν τῇ μηχανικῇ τεχνολογίᾳ οἱαδήποτε ἀλλαγὴ καταστάσεως, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας καταναλίσκεται ἔργον ἄλλοθεν προσδιδόμενον. Ἡ ἀνύψωσις βάρους, ἡ συμπίεσις ἀερίου ἢ ἀτμοῦ κτλ. εἶναι ἐργοβόροι μεταβολαὶ τῆς καταστάσεως τῶν σωμάτων εἰς ἃ ἀναφέρονται.
Λ. Ν. Κ.

ἐργογόνος (ὁ) *[Μηχαν.]*. Καλεῖται οὕτως ἐν τῇ μηχανικῇ τεχνολογίᾳ οἱαδήποτε ἀλλαγὴ καταστάσεως, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας ἀποδίδεται ἔργον ὑπὸ οἱανδήποτε μορφήν. Ἡ καῦσις καυσίμου ὑλικοῦ, ἡ πτῶσις ἑνὸς βάρους, ἡ ἀποτόνωσις ἀερίου ἢ ἀτμοῦ κτλ. εἶναι ἐργογόνοι μεταβολαὶ καταστάσεως.
Λ. Ν. Κ.

ἐργογράφος (ὁ). ῎Οργανον χρησιμοποιούμενον ἐν τοῖς φυσιολογικοῖς καὶ παιδαγωγικοῖς ἐργαστηρίοις πρὸς μέτρησιν τῆς μυϊκῆς ἰσχύος, ἣν ἄτομόν τι δύναται ν' ἀναπτύξῃ μέχρι τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ἤθελε καταληφθῆ ὑπὸ κοπώσεως οὕτως ἰσχυρᾶς, ὥστε νὰ μὴ δύναται πλέον νὰ συνεχίσῃ τὴν ἐργασίαν. Ὁ ἐργογράφος ἐφευρέθη ὑπὸ τοῦ 'Ιταλοῦ φυσιολόγου Mosso πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ μειονεκτήματος, ὅπερ παρουσιάζει τὸ ἐπίσης πρὸς μέτρησιν τῆς μυϊκῆς ἰσχύος χρησιμοποιούμενον

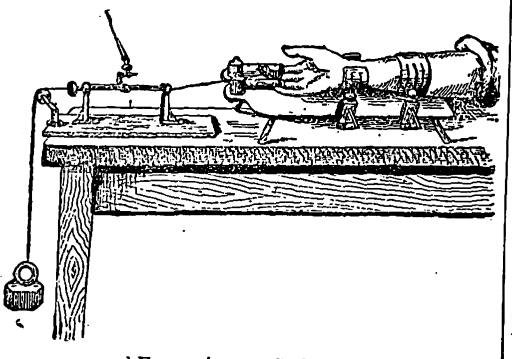

'Εργογράφος τοῦ Mosso.

δυναμόμετρον. Τὸ μειονέκτημα τοῦ δυναμομέτρου συνίστατο εἰς τὸ ὅτι τοῦτο ἐμέτρει τὴν μυϊκὴν ἰσχὺν τοῦ ἀτόμου οὐχὶ ἐν διαρκείᾳ, ἀλλ' ἐν μιᾷ δεδομένῃ στιγμῇ. Ὁ ἐργογράφος ἀποτελεῖται ἐκ δύο τμημάτων, ὧν τὸ πρῶτον χρησιμεύει, ἵνα ἐπ' αὐτοῦ στηρίζεται ἡ χείρ, κατέχουσα θέσιν φυσικήν, ἀβίαστον καὶ ἑπομένως μὴ προκαλοῦσαν κόπωσιν. Πρὸς τοῦτο ὁ πῆχυς καὶ ἡ παλάμη στερεοῦνται, οὕτως ὥστε ἡ παλάμη μένει συνήθως ὑπτία, εἷς δὲ μόνος δάκτυλος, συνήθως ὁ μέσος, ἀφίεται ἐλεύθερος πρὸς κίνησιν. Τοῦ δευτέρου τμήματος σκοπὸς εἶναι νὰ παρέχῃ ἀκριβῆ ἀντίληψιν τῶν κινήσεων, τῶν τελουμένων διὰ τοῦ ἐλευθέρου ἀφεθέντος δακτύλου. Οὗτος δηλαδὴ καμ-

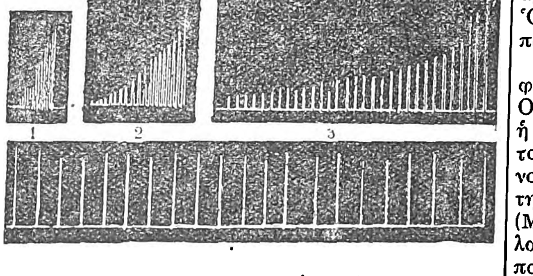

Ταχύτης τῆς κοπώσεως.
[1 Μὲ διάλειμμα συστολῆς 1'' ἐπέρχεται τελεία ἐξάντλησις μετὰ 14 συστολάς. 2 Μὲ διάλειμμα 2'' ἐπέρχεται τελεία ἐξάντλησις μετὰ 18 συστολάς. 3 Μὲ διάλειμμα 4'' ἐπέρχεται ἐξάντλησις μετὰ 31 συστολάς. 4 Μὲ διάλειμμα συστολῆς 10'' δεν ἐπέρχεται κοπωσις.]

πτόμενος ἕλκει νῆμα, ἀπὸ τῆς ἄκρας τοῦ ὁποίου κρέμαται βάρος τι, ὅπερ κινεῖται ἀνερχόμενον καὶ κατερχόμενον κατὰ τρόπον ἀντίστοιχον πρὸς τὰς κάμψεις καὶ τάσεις τοῦ δακτύλου. 'Επὶ τοῦ νήματος εἶναι προσηρμοσμένη γραφίς, ἥτις ὡσαύτως κινεῖται κατὰ τὴν κάμψιν καὶ τάσιν τοῦ δακτύλου, τὸ μέγεθος δὲ τῶν κινήσεων αὐτῆς εἶναι ἀκριβῶς ἀνάλογον πρὸς τὴν ὁδόν, ἣν τὸ βάρος διατρέχει ἑλκόμενον. 'Επὶ περιστρεφομένου δὲ τυμπάνου σημειοῖ ἡ γραφὶς μετ' ἀκριβείας ἑκάστην ὕψωσιν. Οὕτω παρέχεται ἀμέσως καὶ κατὰ τρόπον ἐποπτικώτατον ἀκριβὴς εἰκὼν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κινήσεων, τοῦ μήκους ἑκάστης ὑψώσεως καὶ τῆς ταχύτητος τῶν συστολῶν, γινώσκοντες δὲ τὸ βάρος τοῦ αἰρομένου σώματος, τὰς γενομένας συστολὰς καὶ τὸ μέγεθος ἑκάστης ἐξ αὐτῶν, δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν καταβληθεῖσαν μυϊκὴν ἰσχύν. 'Ιδίως δὲ κατορθοῦμεν νὰ παρακολουθήσωμεν ἀκριβῶς τὴν ταχύτητα, μεθ' ἧς ἡ μυϊκὴ ἰσχὺς ἐξαντλεῖται, τὴν ταχύτητα δηλαδὴ μεθ' ἧς ἐπέρχεται ἡ κόπωσις παρὰ τῷ ἐργαζομένῳ μυΐ.

Ὁ ἐργογράφος τοῦ Mosso ὑπέστη σὺν τῷ χρόνῳ πολλὰς τροποποιήσεις, οὕτω δὲ σήμερον ὑπάρχουσι πλεῖστοι τύποι τοῦ ὀργάνου τούτου, ὧν σπουδαιότεροι οἱ ὑπὸ τῶν Treves, Meumann, Lehmann, Weiler, Henry καὶ Dubois ἐφευρεθέντες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ν. Ι. 'Εξαρχοπούλου*, Ἡ σωματικὴ ἐξέλιξις τοῦ παιδός, σ. 96 κ. ἑξ.—*E. Meumann*, Vorlesungen zur Einführung in die experimentelle Pädagogik Γ, 215 κ.ἑξ., 221 κ.ἑξ. —Π.

ἐργοδηγὸς (ὁ)· ὁ ὁδηγὸς τῆς ἐργασίας, ὁ ἐπιβλέπων τὴν ἀκριβῆ ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου· || ὁ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ἀρχιτέκτονος ἢ τοῦ μηχανικοῦ διευθύνων τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἔργων· || ἐν ἐργοστασίοις, ὁ διευθυντὴς τμήματος, ὁ ἀρχιεργάτης.

— *[Τεχν.]* Καλεῖται *ἐργοδηγὸς* ὁ κατέχων ἰδίαν τινὰ τεχνικὴν μόρφωσιν ἀρχιεργάτης. 'Εν 'Ελλάδι λειτουργεῖ Σχολὴ ἐργοδηγῶν εἰς τὰ προσηρτημένα σχολεῖα τοῦ 'Εθν. Μετσοβίου Πολυτεχνείου. Εἰσακτέοι εἰς ταύτην εἶναι οἱ κατέχοντες ἀπολυτήριον σχολαρχείου, ἡ δὲ φοίτησις εἶναι τετραετής. —Δ.

ἐργοδοσία (ἡ)· ἡ δόσις ἔργου, ἡ ἀνάθεσις ἔργου πρὸς ἐκτέλεσιν, πβλ. *ἐργολαβία, ἐργοληψία*.

ἐργοδόσιον (τό)· μεσαιων., ἐργοστάσιον.

ἐργοδότης (ὁ)· ὁ δι' ἴδιον λογαριασμὸν καὶ ὑπ' εὐθύνην του διατηρῶν καὶ διευθύνων οἰκονομικήν τινα ἐπιχείρησιν· || ὁ ἀναθέτων εἴς τινα τὴν ἐκτέλεσιν ἔργου· || καθόλου, ὁ παρέχων ἐργασίαν εἴς τινα.

— *[Οἰκον.]* Διὰ τοῦ ἄρθρου 1 τοῦ νόμου ΔΛ' τοῦ 1912 «Περὶ πληρωμῆς τῶν ἐργατῶν κτλ.» «'Εργοδότης νοεῖται πᾶς ἀρχηγὸς ἢ ἰδιοκτήτης ἢ διευθυντὴς βιομηχανικῆς ἢ βιοτεχνικῆς ἐπιχειρήσεως, ἐργοστασιάρχης, διαχειριστής, διευθυντὴς ἢ ἐπιτετραμμένος πάσης ἐπιχειρήσεως ἐπὶ κέρδει, ἁπλῆς ἢ ἑταιρικῆς, ἀρχηγὸς μεταλλευτικῆς ἐπιχειρήσεως ἢ λατομείου». Ὁ ἐργοδότης συνενώνει κεφάλαιον καὶ ἐργασίαν πρὸς παραγωγὴν προϊόντων.

Οἱ θεωρητικοὶ τῶν διαφόρων ἐποχῶν δὲν συμφωνοῦν εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ ἐργοδότου. Οὕτως ἐνῷ κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ' αἰῶνος (Locke) ἡ ἰδιότης τοῦ ἐργοδότου ἐχωρίζετο ἀπὸ ἐκείνην τοῦ κεφαλαιούχου, οἱ θεωρητικοὶ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος (Smith-Ricardo) θεωροῦν τὰς ὡς ἄνω ἰδιότητας ἀχωρίστους. 'Αργότερον οἱ σοσιαλισταὶ (Marx) τάσσουν ἔναντι τῶν ἐργατῶν τοὺς κεφαλαιούχους γενικῶς, δεχόμενοι ὅτι οἱ δεύτεροι προσπορίζονται τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐκμεταλλευόμενοι τὴν ἐργασίαν τῶν πρώτων.

Ἡ ὑπὸ τοῦ Say ἐν Γαλλίᾳ καὶ τοῦ Hermann ἐν Γερμανίᾳ τονισθεῖσα ἀξία τῆς προσωπικῆς ἱκανότητος τοῦ ἐργοδότου κατακτᾷ ἔδαφος κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα. Ἡ ραγδαία ἐξέλιξις τοῦ καπιταλισμοῦ κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας ἔφερεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοὺς παντοδυνάμους τύπους τῶν οἰκονομικῶν ἡγετῶν, τῶν ὁποίων τὴν ἱστορικοκοινωνιολογικὴν ἀνάλυσιν ἐπεχείρησεν ἡ ἱστορικὴ σχολὴ τῆς 'Εθνικῆς Οἰκονομίας (Schmoller, Brentana, Sombart). Εἰς τὴν προσωπικὴν ἱκανότητα τοῦ ἐργοδότου ἀποδίδεται σήμερον ὅλως ἰδιαιτέρα σημασία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Brentano*, Der Unternehmer, 1907.— *Seligman*, Principles of Economics, 1906.— *Sombart*, Der Bourgeois, 1920 (καὶ ἐν γαλλικῇ μεταφράσει). — *Pinner*, Deutsche Wirtschaftsführer, 1920.— *Schumpeter*, ῎Αρθρον Unternehmer εἰς H. W. d. S. 4 ἐκδ.— *Δ. Τσόγκου*, Οἱ οἰκονομικοὶ ἡγέται τῆς χώρας μας. Σειρὰ ἄρθρων εἰς τὸν «Οἰκ. Ταχυδρόμον» (1929).
Δ. Γ. ΤΣ

Digitized by Google

ἐργοθειονεΐνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]* 'Αλκαλοειδὲς τοῦ τύπου $C_9H_{15}N_3O_2S$, ἀνευρεθὲν εἰς τὴν ἐρεσυβώδη ὄλυραν. Ἔχει σύνταξιν ἀνάλογον πρὸς τὴν *ἐρκυνίνην* (βλ. λ.). Σ. Γ.

ἐργοθεσία (ἡ)· ἡ θέσις, ὁ τόπος τῆς ἐργασίας.

Ἐργοκλῆς. —1) Ἀθηναῖος ἄρχων τῷ 132—131 π. Χ. —2) Ὀπαδὸς τῆς δημοκρατικῆς μερίδος τῷ 403 π. Χ. Στρατηγὸς μετὰ Θρασυβούλου τοῦ Στειριέως ἐν Ἑλλησπόντῳ καὶ τοῖς παραλίοις τῆς Μ. Ἀσίας τῷ 390—389 π. Χ. Ὅτε ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας ἐδικάσθη δι' ὑπεξαίρεσιν καὶ βλάβην Ἀθηναίων πολιτῶν καὶ προξένων, κατεδικάσθη δ' εἰς θάνατον. Ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἔγραψεν ὁ Λυσίας τὸν κατὰ Ἐργοκλέους λόγον τῷ 389 π. Χ. —3) Υἱὸς τοῦ Ἀριστείδου, Ἀθηναῖος, ἐκ τοῦ δήμου Βήσης, ὁ ὁποῖος εἶναι γνωστὸν ἐξ ἐπιγραφῆς ὅτι ὑπῆρξεν Ἑλληνοταμίας τῷ 418—417 π. Χ. (Inscr. Graec. I, 480). ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἐργολαβία (ἡ)· ἡ ἀνάληψις ἐργασίας τινὸς ἢ ἐκτελέσεως ἔργου ἐπὶ ὡρισμένῳ τιμήματι, κατ' ἀποκοπήν· || δημοτ., ἐρωτοτροπία, κοιν. φλερτάρισμα.

— *['Αστικ. Δίκ.]* Βλ. *μίσθωσις* ἔργου.

— **ἐργολαβία δίκης.** Ἀπεκλήθη οὕτω (Redemtio litis) παρὰ τῶν Ρωμαίων ἡ ἐκ μέρους τοῦ διαδίκου ἐκχώρησις τῆς δίκης μετὰ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῆς ἀντὶ ὡρισμένου τιμήματος. Ἡ τοιαύτη ἐκχώρησις ἐχαρακτηρίσθη ὡς πειρατική (piraticus mos) παρὰ τοῦ Κυντιλιανοῦ.

Ὁ Κλαύδιος, καταργήσας τὴν Lex Cincia, ἀπαγορεύσασαν πᾶσαν ἀμοιβὴν πρὸς συνήγορον δίκη ὡς μὴ δυναμένην νὰ τηρηθῇ, καὶ καθορίσας τὸ ἀνώτατον ὅριον δικηγορικῆς ἀμοιβῆς εἰς 10 000 σηστέρτια ἢ ἑκατὸν χρυσᾶ νομίσματα, διὰ νὰ μὴ καταστρατηγῆται ὁ νόμος του οὗτος καὶ ἵνα μὴ καθίσταται πεισματωδέστερος ὁ δικαστικὸν ἀγών, περιορισθῶσι δὲ καὶ αἱ στρεψοδικίαι, ἀπηγόρευσε τόσον τὴν περὶ ἐργολαβίας δίκης σύμβασιν, ὅσον καὶ τὴν ὑπόσχεσιν μερίσματος (ποσοστοῦ) ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος τῆς δίκης ἀντὶ ἀμοιβῆς. Ἀμφότεραι αἱ συμβάσεις αὗται ἐθεωρήθησαν ὡς ἀντιβαίνουσαι εἰς τὰ χρηστὰ ἤθη. Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἀνωτέρω, ἕτερος σοβαρὸς λόγος παρωθήσας τὸν Κλαύδιον εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς συμβάσεως ἐργολαβίας δίκης ὑπῆρξε καὶ ἡ συνήθεια τῆς ἐκχωρήσεως τῆς δίκης εἰς πρόσωπα ἰσχυρὰ (potentiores) πρὸς καταπίεσιν τῶν ἀδυνάτων ὀφειλετῶν. Ὁ αὐτὸς μάλιστα αὐτοκράτωρ, μὴ ἀρκεσθεὶς εἰς τὴν περὶ ἧς πρόκειται ἀπαγόρευσιν, ἐν προκειμένῳ τὸν μὲν καταφεύγοντα εἰς ἰσχυροὺς πρὸς προστασίαν ἕνεκα δίκης ἐξέπιπτεν αὐτῆς, τὸν δὲ παρέχοντα τοιαύτην προστασίαν ἐτιμώρει χρηματικῶς (C. 2,14,1). Τὰ μέτρα ταῦτα ἀνενέωσε νομοθετικῶς καὶ ὁ Διοκλητιανός.

Παρ' ἡμῖν τὴν ἐργολαβίαν δίκης ἀπηγόρευσαν εἰς τοὺς δικηγόρους τόσον τὸ ἄρθρον 145 τοῦ Ὀργανισμοῦ τῶν δικαστηρίων, ὅσον καὶ νεώτεροι νόμοι (οἷον ὁ ΓΦΟΓ' τοῦ 1911 καὶ τὸ ἀπὸ 14 Μαΐου 1911 Β. διάταγμα). Σήμερον διὰ τοῦ ἐν ἰσχύϊ κώδικος περὶ δικηγόρων (Ν. Δ. 5/20 Μαΐου 1926 κυρωθὲν καὶ τροποποιηθὲν ὑπὸ τοῦ Ν.Δ. 23 Νοεμβρ. 1917) ἡ σύμβασις ἐργολαβίας δίκης ἐπιτρέπεται, τοῦ ἄρθρου 83 § 2 αὐτοῦ ρητῶς ὁρίζοντος ὅτι ἐπιτρέπεται συμφωνία, ἐξαρτῶσα τὴν ἀμοιβὴν ἢ τὸ εἶδος αὐτῆς ἐκ τῆς ἐκβάσεως τῆς δίκης ἢ ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος τῆς ἐργασίας ἢ ἐξ οἱασδήποτε ἄλλης αἱρέσεως, ὡς καὶ συμφωνία περὶ ἀμοιβῆς δι' ἐκχωρήσεως ἢ μεταβιβάσεως μέρους τοῦ ἀντικειμένου τῆς δίκης ἢ τῆς ἐργασίας, θεωρουμένων ἐγκύρων καὶ τῶν τυχὸν πρὸ τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος νόμου συνομολογηθεισῶν τοιούτων.

Ἡ κατὰ τὰ ἀνωτέρω συμφωνία, ἡ ἐξαρτῶσα τὴν ἀμοιβὴν ἐκ τῆς ἐκβάσεως τῆς δίκης, τότε μόνον ἰσχύει, ὅταν ὁ μὲν δικηγόρος ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ διεξαγάγῃ τὴν δίκην μέχρι τῆς τελεσιδικίας χωρὶς ἐν ἀποτυχίᾳ νὰ λάβῃ ἀμοιβὴν οὐδεμίαν, οὔτε αὐτός, οὔτε ὁ κατὰ τὸν αὐτὸν ἢ ἄλλον βαθμὸν συμπληρεξούσιος ἢ ὑποκατάστατος, ἡ δὲ δίκη ἐκερδήθη κατ' οὐσίαν καὶ τελεσιδίκως. Τοιαύτη συμφωνία δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς ἐνώπιον τῶν εἰρηνοδικείων μόνον δικηγοροῦντας ἄνευ πτυχίου. Ἡ συμφωνία περὶ ἐπιμελείας ὑπὸ τοῦ δικηγόρου τῆς ἐκτελέσεως διαφόρων ἐξωδίκων ἢ διοικητικῶν ἐνεργειῶν κυρωτέων ὑπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας πρὸς ἐπέλευσιν τοῦ συμφωνηθέντος ἀποτελέσματος, παράγει τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ ἐντολέως πρὸς καταβολὴν πλήρους τῆς συμφωνηθείσης ἀμοιβῆς, κἂν ἔτι ἡ κυρωτικὴ πρᾶξις τῶν ἄνω ἐξουσιῶν ἐπῆλθε μετὰ τὴν πάροδον τῆς ταχθείσης προθεσμίας. Οὐχ ἧττον ὁ ἁρμόδιος πρόεδρος ἢ δικαστήριον δύναται νὰ μειώσῃ τὴν συμφωνηθεῖσαν ἀμοιβὴν κατὰ 20% τὸ πολὺ ἀναλόγως πρὸς τὴν χρονικὴν καθυστέρησιν τοῦ ἀποτελέσματος. Ἂν ἡ καθυστέρησις αὕτη ὑπῆρξε μικροτέρα τοῦ ἔτους, ἐφαρμόζεται ἀναλόγως ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου 156. Αἱ ἀπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ κώδικος συμφωνίαι περὶ ἀμοιβῆς δέον νὰ ἀποδεικνύωνται μόνον διὰ δημοσίου ἢ διὰ ἰδιωτικοῦ ἐγγράφου, συντασσομένου ἐπὶ πεντηκονταλέπτου χαρτοσήμου (ἀποκλειομένου παντὸς ἄλλου μέσου) οὗ τὸ ἀνάλογον τέλος θὰ ἐπιβάλληται κατὰ τὴν καταβολὴν τῆς ἀμοιβῆς. Δ. Ι. ΖΕΠΟΣ

ἐργολαβικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐργολαβίαν: «ἐργολαβικὴ ἀνάληψις τῆς οἰκοδομῆς». — Ἐπίρρ. ***ἐργολαβικῶς***· κατ' ἀποκοπήν.

ἐργολάβος (ὁ)· ὁ ἀναλαμβάνων, ὁ ἀναδεχόμενος τὴν ἐκτέλεσιν ἔργου ἐπὶ ὡρισμένῃ ἀμοιβῇ, κατ' ἀποκοπήν· || δημοτ., εἶδος πλακοῦντος ἀμυγδαλωτοῦ· || ὁ ἐρωτοτροπῶν καὶ κατ' ἐπέκτασιν ὁ ἐραστής.

— *['Αστικ. Δικ.]* Βλ. λ. *μίσθωσις* ἔργου.

— *[Ναυτ.]* Ὅρος τῆς κοινῆς τῶν ναυτικῶν μας γλώσσης, σημαίνων τὸν τροφοδότην τῶν ἐπιβατῶν, τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τοῦ πληρώματος. Σ. Ε. Λ.

ἐργολαβῶ *(—έω)*· ἀναλαμβάνω, ἀναδέχομαι ἔργον τι ἐπὶ ὡρισμένῳ τιμήματι. κατ' ἀποκοπήν· || δημοτ. κάμνω *ἐργολαβίαν*, ἐρωτοτροπῶ, φλερτάρω.

ἐργολήπτης (ὁ)· ὁ ἀναλαμβάνων ἔργον πρὸς ἐκτέλεσιν κατ' ἀποκοπήν, ἄλλως *ἐργολάβος* (βλ. λ.).

ἐργοληπτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἐργολήπτην, ἐργολαβικός. — Ἐπίρρ. ***ἐργοληπτικῶς.***

ἐργοληψία (ἡ)· ἡ ἀνάληψις ἔργου, ἐργολαβία.

ἐργολὶς (ἡ) (Ergolis) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *νυμφαλιδῶν*, περιλαμβάνον μικράς, πολυχρώμους ψυχὰς ἀπαντώσας εἰς τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας. Δ. Ν. Π.

ἐργομηχαναὶ (αἱ) *[Μηχανολ.]*. Μία ἐκ τῶν δύο κατηγοριῶν εἰς ἃς διαιροῦνται αἱ μηχαναὶ (ἡ ἑτέρα κατηγορία περιλαμβάνει τὰς *κινητηρίους μηχανάς*). Αἱ ἐργομηχαναὶ παραλαμβάνουσαι μηχανικὸν ἔργον ἀπὸ κινητηρίου τινὸς μηχανῆς ἢ μυϊκῆς δυνάμεως, χρησιμοποιοῦσι τοῦτο διὰ τὸν μετασχηματισμὸν ἢ τὴν μετάθεσιν σώματός τινος. Οὕτως τὰ μηχανουργικὰ ἐργαλεῖα (τόρνοι, πλάναι κλπ.), αἱ ἀνυψωτικαὶ μηχαναί, αἱ ἀντλίαι κλπ. περιλαμβάνονται εἰς τὰς ἐργομηχανάς. Ε. Γ. Α.

ἔργον (τό)· ἀσχολία, ἐνασχόλησις, ἐργασία, κοιν. *δουλειά*, λατ. negotium, ἰδίᾳ περὶ τὴν γεωργίαν ἤδη ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου, παρ' ᾧ ἀπολύτως λεγομένη ἡ λέξις σημαίνει γεωργικὸν ἔργον· καὶ εἰς τὸ Ἡσιόδειον «Ἔργα καὶ ἡμέραι» σημαίνει γεωργικὰ ἔργα· ὁμοίως σήμερον ἰδιωματικῶς: «πάμε 'ς τὰ ἔργα» μεταβαίνομεν εἰς τοὺς ἀγροὺς πρὸς καλλιέργειαν αὐτῶν· || ἡ ἰδιαιτέρα ἑκάστου ἐργασία, καθῆκον: «αὐτὸ εἶναι ἔργον τῶν κυβερνώντων», «δὲν εἶναι ἰδικόν μου ἔργον»· || «ἔργον εἰρηνικόν, — πολεμικόν, — κοινωνικόν»: «ὁ λαὸς ἀσχολεῖται εἰς τὰ εἰρηνικά του ἔργα»· || τὸ ἐπάγγελμα, ἡ τέχνη τὴν ὁποίαν ἀσκεῖ τις ἐπαγγελματικῶς (ἰδιωματικώτερον): «δὲν ἔμαθε ἕνα ἔργον νὰ ζήσῃ»· || φρ. «εἰς ἔργον!» ἐμπρός! δουλειά! «εἰς ἔργον παιδιά, φθάνει ἡ ἀνάπαυσις»· || «ἅμ' ἔπος, ἅμ' ἔργον» ἀμέσως, μὲ τὴν ἀπόφασιν καὶ ἡ ἐκτέλεσις, πρβλ. κοιν. «τὸ εἶπε καὶ τὸ ἔκαμε»· || «ἔργῳ» ἐπιρρηματικῶς, πράγματι, ἀληθῶς, ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὸ «λόγῳ»: «λόγῳ μὲν δίκαιος, ἔργῳ δὲ ἀδικώτατος», πρβλ. κοιν. «ἔργα καὶ ὄχι λόγια»· || τὸ εἰργασμένον, πᾶν ὅ,τι ἔχει τις πράξει, τὸ συντελεσθὲν ὑπό τινος, προϊὸν ἐργασίας, ἀποτέλεσμα, λατ. res facta: «ἔργον τῶν χειρῶν μου», «ἔργον μέγα,—σπουδαῖον, —ἐξαίρετον», «ἔργον τέχνης», «ἔργον ἀρίστου ζωγράφου.—γλύπτου»· || «τεχνικὰ ἔργα» ἔργα τέχνης, τὰ ἀπαιτοῦντα ἐξαιρετικὴν τέχνην, ὑπολογισμὸν καὶ προσοχήν, οἷον ἐν τῇ ὁδοποιίᾳ αἱ γέφυραι, οἱ ἐκβραχισμοί, τὰ ἀναλήμματα, αἱ σήραγγες κττ.· || «δημόσια ἔργα» τὰ ἐκτελούμενα δαπάναις τοῦ δημοσίου, οἷον ὁδοποιία, γεφυροποιία, σιδηρόδρομοι, ἀποξηράνσις τελμάτων καὶ ἑλῶν κττ.· || πρᾶξις, ἐνέργεια: «αὐτὰ εἶναι τὰ ἔργα του, διαβολαὶ καὶ συκοφαντίαι», «διαβολικὰ ἔργα», «ἔργον φιλανθρωπίας, —εὐσεβείας,— συνέσεως», «ἔργα ἀγαθά», ἀρχ. «ἔργον οὐδὲν ὄνειδος, ἀργίη τὸ ὄνειδος» *(Ἡσίοδ.)*, ἔνθα νοεῖται «ἔργον ἀγαθὸν οὐδὲν ὄνειδος....»· || «εὐχῆς ἔργον» εὐκταῖον, ἐπιθυμητὸν ἔργον: «εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο ἄν....»· || ἰδιωματ., ὑπὸ τὸν τύπον *ἔργος* καὶ *ὄργος* (ὁ)· τὸ κλωσθὲν νῆμα· || τμῆμα ἀγροῦ ἢ ἀμπελῶνος, τὸ ὁποῖον ὁρίζεται κατὰ τὴν καλλιέργειαν χάριν τάξεως καὶ εὐκολίας: «ἔβγαλα τὸν ὄργο μου» ἔφερα εἰς πέρας τὸ πρὸς καλλιέργειαν τμῆμα· || πληθ. *ἔργατα*· αἱ πονηρίαι: «τὰ ἔργατα τοῦ διαβόλου». Β. Φ.

—[ΦΥΣ.] Ὅταν δύναμις ἐπενεργῇ ἐπὶ σώματος κινουμένου λόγῳ οἱασδήποτε αἰτίας, τὸ δὲ σημεῖον ἐφαρμογῆς αὐτῆς μετατίθεται, τότε ἡ δύναμις ἀσκεῖ ὡρισμένην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς κινήσεως τοῦ σώματος, ἤ, ὡς λέγομεν, παράγει *ἔργον*. Γενικῶς δύναμις παράγει ἔργον, ὅταν τὸ σημεῖον ἐφαρμογῆς αὐτῆς συνεχῶς μετατίθεται. Ἐκ τῆς πείρας γνωρίζομεν ὅτι παράγομεν ἔργον, ὅταν π.χ. δι' ἐφαρμογῆς τῆς μυϊκῆς ἡμῶν δυνάμεως ὑψοῦμεν βάρος.

Πρὸς σπουδὴν τοῦ ἔργου θέλομεν ἐξετάσει δύο εἰδικὰς περιπτώσεις:

α') Θεωρήσωμεν ἐν ἀρχῇ τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἐπὶ σώματος ἐπενεργεῖ ἐκτὸς τῆς δυνάμεως f καὶ ἡ δύναμις f', ἴση μὲν κατ' ἔντασιν πρὸς τὴν f, ἀλλ' ἀντιθέτου διευθύνσεως, καὶ ὅτι τὸ σῶμα ὑπὸ τὴν ἐπενέργειαν ἀρχικῆς ὤσεως ἢ ἄλλης τινὸς αἰτίας κινεῖται κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς δυνάμεως f μὲ ταχύτητα v. Ἡ δύναμις f', ἥτις ὑφίσταται κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κινήσεως (τριβή, ἀντίστασις τοῦ μέσου κλπ.), καλεῖται εἰδικώτερον *ἀντίστασις*. Ἐὰν ἡ δύναμις f δὲν ὑφίστατο, ἡ κίνησις τοῦ σώματος θὰ ἦτο ἐπιβραδυνομένη καὶ ἡ ταχύτης αὐτοῦ θὰ ἠλαττοῦτο. Ἡ δύναμις ὅθεν f κατὰ τὴν προκειμένην περίπτωσιν ἐπενεργεῖ οὕτως, ὥστε νὰ ἐξουδετερώνῃ τὴν ἐνέργειαν τῆς δυνάμεως f' καὶ νὰ διατηρῇ ἀμετάβλητον τὴν ταχύτητα v τοῦ σώματος. Θεωρήσωμεν ὅτι τὸ σῶμα διανύει κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς δυνάμεως f τὸ διάστημα s, ἡ δὲ δύναμις f καθ' ὅλην τὴν διαδρομὴν ταύτην ὑπερνικᾷ τὴν ἀντίστασιν f'. Ἐπειδὴ τὸ ἔργον R τῆς δυνάμεως f χρησιμεύει ὡς μέτρον τῆς ἐπενεργείας τῆς δυνάμεως f ἐπὶ τῆς κινήσεως τοῦ σώματος, θέτομεν ὅτι τὸ ἔργον R εἶναι ἀνάλογον τῆς ἀντιστάσεως f' καὶ τοῦ δρόμου s, ἤτοι $R = cf's$ ἔνθα c συντελεστὴς ἀναλογίας. Ὡς εἴδομεν ὅμως εἶναι $f = f'$ καὶ ἐὰν θέσωμεν $c = 1$ προκύπτει $R = f.s$ (1).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι ὡς μονὰς τοῦ ἔργου λαμβάνεται τὸ ἔργον τὸ παραγόμενον ὑπὸ τῆς μονάδος δυνάμεως μεταθετούσης τὸ σημεῖον ἐφαρμογῆς αὐτῆς κατὰ μονάδα μήκους. Ἐν τῷ ἀπολύτῳ συστήματι τῶν μονάδων (C. G. S.) ὡς μονὰς τοῦ ἔργου λαμβάνεται τὸ ἔργον τὸ παραγόμενον ὑπὸ δυνάμεως μιᾶς δύνης μεταθετούσης τὸ σημεῖον ἐφαρμογῆς αὐτῆς κατὰ ἓν ἑκατοστόμετρον, ἥτις ἐκλήθη ἑκατοστόμετρον-δύνη ἢ ἔργιον (erg). Διὰ τὰς πρακτικὰς ἐφαρμογὰς χρησιμοποιοῦνται πολλαπλάσια τῆς μονάδος ταύτης, ἤτοι τὸ μεγαέργιον ($=10^6$ ἔργια) καὶ τὸ ζοὺλ ($=10^7$ ἔργια).

Ἐν τῷ πρακτικῷ συστήματι τῶν μονάδων ὡς μονὰς ἔργου λαμβάνεται τὸ χιλιογραμμόμετρον, ὅπερ εἶναι τὸ ἔργον τὸ παραγόμενον ὑπὸ δυνάμεως ἑνὸς χιλιογράμμου μεταθετούσης τὸ σημεῖον ἐφαρμογῆς αὐτῆς κατὰ ἓν μέτρον. Μεταξὺ τῶν διαφόρων μονάδων τοῦ ἔργου ὑφίστανται αἱ ἀκόλουθοι σχέσεις:

1 ζοὺλ $= 10$ μεγα-έργια $= 10^7$ ἔργια $=$
$= 0{,}102$ χιλιογραμμομέτρου.

1 χιλιογραμμόμετρον $= 9{,}81,\ 10^7$ ἔργια $= 9{,}81$ ζοὺλ.

Ἡ ἀνωτέρω περίπτωσις, ἣν περιεγράψαμεν, παρουσιάζεται ὁσάκις ἐπιζητοῦμεν τὴν ἀνύψωσιν σώματος ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Οὕτως ὁσάκις ἀνυψοῦμεν σῶμα βάρους p ἐκ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς εἰς ὕψος h, τότε τὸ ἀντίστοιχον ἔργον εἶναι: $R = ph$ (ὑποτίθεται ὅτι τὸ σῶμα δὲν λαμβάνει θετικὴν ἢ ἀρνητικὴν ἐπιτάχυνσιν).

β) Ἐξετάσωμεν ἤδη τὴν ἑτέραν περίπτωσιν, καθ' ἣν ἐπὶ τοῦ σώματος ἐπενεργεῖ ἡ δύναμις f, ὅπερ δὲν ὑπόκειται εἰς οὐδεμίαν ἐπενέργειαν δυνάμεως προερχομένης ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, ἤτοι δὲν συναντᾷ οὐδεμίαν ἀντίστασιν κατὰ τὴν κίνησιν αὐτοῦ. Ἐὰν δεχθῶμεν καὶ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν, ὅτι ἡ δύναμις f ἔχει τὴν διεύθυνσιν τῆς κινήσεως, τότε ἡ ἐπενέργεια τῆς δυνάμεως ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα ἀλγεβρικὴν αὔξησιν τῆς ταχύτητος, ἤτοι τὸ σῶμα λαμβάνει ἐπιτάχυνσιν. Τὸ σῶμα ὅμως λόγῳ τῆς ἀδρανείας αὐτοῦ τείνει νὰ διατηρήσῃ σταθερὰν τὴν ταχύτητα αὐτοῦ, ἡ δ' ἐμμονὴ τοῦ σώματος εἰς τὴν κατάστασιν κινήσεως αὐτοῦ ἔχει ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει τὴν αὐτὴν σημασίαν, ἣν ἡ ἀντίστασις, καὶ ἥτις ὑπερνικᾶται ὑπὸ τῆς ἐπενεργούσης δυνάμεως. Ἡ ἀντίστασις ὅμως αὕτη κατὰ τῆς ἐπενεργούσης δυνάμεως δὲν προέρχεται ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ κινουμένου σώματος. Καὶ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν ὡς ἔργον ὑπονοοῦμεν μέγεθος, οὗτινος ἡ ἀριθμητικὴ τιμὴ παρέχεται ἐκ τοῦ τύπου (1), ἤτοι ἐκ τοῦ γινομένου τῆς ἐπενεργούσης δυνάμεως ἐπὶ τὸν διανυόμενον δρόμον κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς δυνάμεως.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω εἴδομεν ὅτι ἔχομεν νὰ διακρίνωμεν δύο περιπτώσεις ἔργου. Κατὰ τὴν πρώτην τὸ ἔργον συνίσταται εἰς τὴν ὑπερνίκησιν ἐξωτερικῆς ἀντιστάσεως κινήσεως καὶ ἥτις λαμβάνει χώραν ἄνευ αὐξήσεως τῆς ταχύτητος τοῦ σώματος, ἐνῷ εἰς τὴν δευτέραν ἡ ἐπενέργεια τοῦ ἔργου συνίσταται εἰς αὔξησιν τῆς ταχύτητος, δι' ἣν ὁ ἐξωτερικὸς κόσμος παραμένει τελείως ἀδιάφορος. Πράγματι ἐν τῇ πράξει συναντῶμεν καὶ τὰς δύο περιπτώσεις ἡνωμένας, ἤτοι ἡ δύναμις f ὑπερνικᾷ ἀφ' ἑνὸς μὲν ὡρισμένας ἀντιστάσεις καὶ ἀφ' ἑτέρου μεταβάλλει τὴν ταχύτητα τῆς κινήσεως τοῦ σώματος.

Ἔστω ὅτι $f' < f$, τότε τὸ ἔργον ρ τῆς δυνάμεως $f - f'$ προκαλεῖ αὔξησιν τῆς ταχύτητος τοῦ σώματος. Ἔχομεν δὲ $\rho = (f - f')s$ καὶ ἐκ ταύτης $fs - f's + \rho$. Ἐκ τῆς σχέσεως ταύτης παρατηροῦμεν ὅτι τὸ ἔργον $r = fs$ ἀποτελεῖται ἐκ δύο μερῶν, ἐκ τοῦ μέρους $f's$, ὅπερ χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν ὑπερνίκησιν τῆς ἐξωτερικῆς ἀντιστάσεως, καὶ τοῦ μέρους ρ, ὅπερ χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν αὔξησιν τῆς ταχύτητος τοῦ σώματος.

Ἡ δευτέρα τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθεισῶν περιπτώσεων δὲν πραγματοποιεῖται ἐπὶ τῆς γῆς, καθ' ὅσον εἰς πᾶσαν κίνησιν σώματος ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας

Digitized by Google

τῆς γῆς ἀναφαίνεται ἀντίστασις κινήσεως ἐκ τῶν γειτνιαζόντων σωμάτων, ὡς π. χ. ἀντίστασις ἀέρος, τριβὴ κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τῶν ἀξόνων τροχῶν κ.ο.κ. Ἐκ τούτου ὅθεν προκύπτει ὅτι ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς κατὰ πᾶσαν ἐπενέργειαν δυνάμεως ἐπὶ σώματος μέρος τοῦ ἔργου καταναλίσκεται πρὸς ὑπερνίκησιν ἐξωτερικῶν ἀντιστάσεων (ὡς λέγομεν ἀπόλλυται, ἐξαφανίζεται).

Τὰς ἀντιστάσεις διακρίνομεν γενικῶς εἰς δύο κατηγορίας. Τὰς *παθητικὰς* ἢ ἐπιζημίους ἀντιστάσεις (τριβὴ κλπ.), αἵτινες εἰς τὰς μηχανὰς π. χ. παράγονται συνεπείᾳ τῆς κινήσεως αὐτῶν, καὶ αἵτινες διὰ τὸ ὠφέλιμον ἔργον ἀπόλλυνται, καὶ τὰς ὠφελίμους ἀντιστάσεις, αἵτινες ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὸ ὑπὸ τῆς μηχανῆς παρεχόμενον ἔργον.

Ἐν τοῖς προηγουμένοις ὑπεθέσαμεν ὅτι ἡ δύναμις ἔχει τὴν διεύθυνσιν τῆς μετατοπίσεως s. Θεωρήσωμεν ἤδη τὴν γενικωτέραν περίπτωσιν, καθ' ἣν ἡ δύναμις f καὶ ἡ μετατόπισις s σχηματίζουσι γωνίαν (f,s)=a. Ἐὰν ἡ γωνία a=90°, τότε τὸ ἔργον τῆς δυνάμεως ἰσοῦται πρὸς τὸ μηδέν, καθόσον ἡ δύναμις αὕτη οὔτε τὸ μέγεθος τῆς ταχύτητος δύναται νὰ μεταβάλῃ, οὔτε νὰ ὑπερνικήσῃ ἀντιστάσεις, αἵτινες ἔχουσιν ἀντίθετον διεύθυνσιν πρὸς τὴν τῆς κινήσεως. Δι' οἱανδήποτε γωνίαν a ὡς ἀριθμητικὴ τιμὴ τοῦ ἔργου λαμβάνεται τὸ μέγεθος:

$$R = f.\ s\,\text{συν}\,a = f.s\ \text{συν}\ (f,s) \qquad (2)$$

ἔνθα διὰ a = 0 προκύπτει R = f.s καὶ διὰ a=90° προκύπτει R=0. Ἐὰν καλέσωμεν διὰ f_1 τὴν κατὰ ἐφαπτομένην συνιστῶσαν, τότε εἶναι $f_1 = f$ συν a. Πρὸς τούτοις ἔστω s συν a = s_1. Ἡ δύναμις f_1 εἶναι ἡ προβολὴ τῆς ἐπενεργούσης δυνάμεως f ἐπὶ τῆς διευθύνσεως μετατοπίσεως s, ἐνῷ ἡ s_1 εἶναι ἡ προβολὴ τῆς μετατοπίσεως s ἐπὶ τῆς διευθύνσεως τῆς δυνάμεως f. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω προκύπτει εὐκόλως:

$$R=f.\ s.\ \text{συν}\ a=f_1\, s=f.\ s_1$$

Ἐὰν ἡ δύναμις εἶναι μεταβλητὴ κατὰ τὸ μέγεθος καθ' ὅλην τὴν διαδρομὴν s, ὡς καὶ ἡ γωνία a, τότε ὑποδιαιροῦμεν τὴν διαδρομὴν s εἰς λίαν μικρὰ μέρη, στοιχεῖα διαδρομῆς Δs, καὶ δι' ἕκαστον στοιχεῖον Δs προσδιορίζομεν τὸ ἔργον ΔR, θεωροῦντες ὅτι καθ' ὅλον τὸ μῆκος αὐτοῦ ἥ τε δύναμις καὶ ἡ γωνία a=(f, Δs) διατηροῦσι τιμὰς σταθεράς. Κατὰ ταῦτα εἶναι:

$$\Delta R=f.\ \Delta s\ \text{συν}\ (f,\ \Delta s).$$

Τὸ συνολικὸν ἔργον καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς διαδρομῆς s θὰ εἶναι:

$$R\text{—ὅρ}\ \Sigma f.\ \Delta s\ \text{συν}\ (f.\ \Delta s) = \int f\ \text{συν}\ (f,\ ds)\ ds$$

εἴτε

$$R=\text{ὅρ}\ \Sigma f_1\ \Delta s= \int f_1\ ds$$

ἔνθα f_1 ἡ κατὰ τὴν ἐφαπτομένην τῆς διαδρομῆς συνιστῶσα τῆς ἐπενεργούσης δυνάμεως f.

Ἡ γενικωτέρα περίπτωσις εἶναι ἐκείνη, καθ' ἣν ἥ τε δύναμις f καὶ ἡ ἀντίστασις f' σχηματίζουσι γωνίας καθ' οἱονδήποτε τρόπον μεταβαλλομένας μετὰ τῆς διευθύνσεως τῆς κινήσεως τοῦ σημείου ἐφαρμογῆς. Οὕτως ἐὰν τὸ Μ κινῆται ἐπὶ τροχιᾶς καμπύλης ΑΒ καὶ καλέσωμεν τὰς κατὰ τὴν ἐφαπτομένην συνιστώσας τῶν f καὶ f' διὰ f_1 καὶ f'_1, τότε ὑποδιαιροῦντες πάλιν τὴν διαδρομὴν εἰς στοιχειώδη μέρη εὑρίσκομεν δι' ἕκαστον στοιχεῖον τὴν σχέσιν

$$f_1\ \Delta s = f'_1\ \Delta s + \Delta \varrho$$

ἔνθα Δρ παριστᾷ στοιχειῶδες ἔργον καταναλισκόμενον διὰ τὴν ἐπαύξησιν τῆς ταχύτητος τοῦ σώματος. Διὰ τὸ συνολικὸν ἔργον θὰ ἔχωμεν:

$$R = \text{ὅρ}\ \Sigma f_1\ \Delta s = \text{ὅρ}\ \Sigma f'_1\ \Delta s + \varrho$$

$$R = \int f_1\, ds = \int f'_1\ ds + \varrho$$

ἔνθα ρ τὸ ὅλον ἔργον τὸ ἀπαιτούμενον διὰ τὴν συνολικὴν αὔξησιν τῆς ταχύτητος. Προκειμένου περὶ πολλῶν δυνάμεων ἐχουσῶν κοινὸν σημεῖον ἐφαρμογῆς μετατοπιζόμενον, τότε τὸ ἔργον τῆς συνισταμένης τῶν δυνάμεων τούτων ἰσοῦται πρὸς τὸ ἀλγεβρικὸν ἄθροισμα τῶν ἔργων τῶν συνιστωσῶν δυνάμεων.

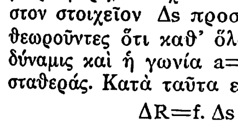

Σχ. 1. *Ἔργον συνισταμένης δυνάμεων.*

Θεωρήσωμεν δύο δυνάμεις P_1 = ΟΑ καὶ P_2 = ΟΒ, ὧν ἡ συνισταμένη εἶναι P = ΟΓ (σχ. 1). Φαντασθῶμεν ὅτι τὸ σημεῖον Ο μετατίθεται κατὰ τὸ διάστημα Δs κατὰ τὴν διεύθυνσιν ΟΜ. Ἐὰν ἐκ τῶν Α, Β, Γ φέρωμεν τὰς καθέτους ἐπὶ τὴν ΟΜ, ἔχομεν ΟΖ=ΟΕ+ΕΖ. Ἀλλ' εἶναι:

$$EZ = O\Delta,\ \text{ὅθεν}\ OZ = O\Delta + OE\ \ \text{ἢ}$$

$$P\ \text{συν}\ (P,\ \Delta s) = P_1\ \text{συν}\ (P_1,\ \Delta s) + P_2.\ \text{συν}\ (P_2.\ \Delta s)$$

ἐὰν δὲ ἀμφότερα τὰ μέλη τῆς ἄνω ἐξισώσεως πολλαπλασιάσωμεν ἐπὶ Δs, προκύπτει:

$$P.\ \Delta s\ \text{συν}\ (P,\ \Delta s) = P_1.\ \Delta s\ \text{συν}\ (P_1,\ \Delta s) + P_2.\ \Delta s\ \text{συν}\ (P_2,\ \Delta s)$$

ἤτοι τὸ ἔργον συνισταμένης δύο δυνάμεων ἰσοῦται πρὸς τὸ ἀλγεβρικὸν ἄθροισμα τῶν ἔργων τῶν συνιστωσῶν. Ἡ ἀπόδειξις δύναται εὐκόλως νὰ ἐπεκταθῇ εἰς τὴν περίπτωσιν τριῶν ἢ καὶ περισσοτέρων δυνάμεων.

Ἐκ τοῦ τύπου (2) ἡ τιμὴ τοῦ ἔργου R εἶναι θετική, ἐφ' ὅσον ἡ γωνία a εἶναι ὀξεῖα. Ἐὰν ἡ γωνία a καταστῇ ἀμβλεῖα, τότε τὸ ἔργον R εἶναι ἀρνητικόν, ὅτε ὅμως διακρίνομεν δυο περιπτώσεις:

α') Ἐπὶ τοῦ σώματος ὑφίσταται μία ἄλλη δύναμις f', ἥτις σχηματίζει μετὰ τοῦ στοιχείου Δs ὀξεῖαν γωνίαν, καὶ αἱ προβολαὶ τῶν δυνάμεων f_1 καὶ f'_1 ἐπὶ τῆς διευθύνσεως τῆς κινήσεως εἶναι ἴσαι καὶ ἀντίθετοι. Τὸ σῶμα εἰς ὅπερ ὑπὸ δευτερευούσης δυνάμεως ἔχει μεταδοθῇ ταχύτης κινεῖται ὁμαλῶς. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ δύναμις f ἰσοδυναμεῖ πρὸς ἀντίστασιν, ἧς τὸ ἔργον εἶναι ἀρνητικὸν καὶ ἴσον πρὸς τὸ τῆς ἑτέρας ἐπενεργούσης δυνάμεως. Ἀποτέλεσμα τοῦ ἔργου τούτου εἶναι ἡ ἐξουδετέρωσις τῆς ἐπιταχυνούσης ἐπενεργείας τῆς δυνάμεως f_1' καὶ ἡ διατήρησις σταθερᾶς τῆς ταχύτητος τῆς κινήσεως.

β') Ἡ δύναμις f ἐπενεργεῖ ἐπὶ τοῦ σώματος, ὅπερ δὲν ὑπόκειται εἰς οὐδεμίαν ἐπίδρασιν. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἀρνητικοῦ ἔργου εἶναι ἐπιβράδυνσις τῆς κινήσεως τοῦ σώματος, ἤτοι ἐλάττωσις τῆς ταχύτητος.

Γενικῶς, ἐὰν ἡ προβολὴ τῆς δυνάμεως f ἐπὶ τῆς διευθύνσεως τῆς κινήσεως εἶναι μείζων τῆς προβολῆς τῆς δυνάμεως f', τότε ἡ ὑπεροχὴ τοῦ ἔργου τοῦ παραγομένου ὑπὸ τῆς δυνάμεως f ἔναντι ἐκείνου τοῦ παραγομένου ὑπὸ τῆς f' προκαλεῖ ἐπιβράδυνσιν τῆς ταχύτητος.

Ἔργον ζεύγους δυνάμεων. Φαντασθῶμεν ὅτι ἐπὶ σώματος ἐπενεργεῖ ζεῦγος δυνάμεων ΡΑΒΡ (σχ. 2) οὗτινος ἡ ῥοπὴ εἶναι Μ = Pa ὅπου a = ΑΒ. Αἱ δύο δυνάμεις Ρ κατὰ τὴν περιστροφὴν τοῦ σώματος διατηροῦσι συνεχῶς τὴν διεύθυνσιν τῶν βελῶν κατὰ τὰ σημεῖα Α καὶ Β. Ἐὰν τὸ σῶμα στραφῇ κατὰ γωνίαν φ περὶ τὸ Ο, τότε τὸ παραχθὲν ἔργον θὰ εἶναι P×AC+P×BD = 2P×AC. Ἀλλὰ εἶναι τόξον AC = αφ/2 καὶ ἑπομένως R = Ρ.α.φ.=Μφ.

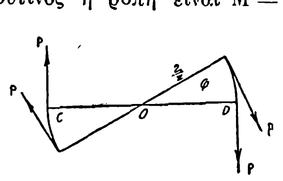

Σχ. 2. *Ἔργον ζεύγους δυνάμεων.*

Ἔργον καὶ ῥύμη. Ἐν τῇ μηχανικῇ καλοῦμεν *ῥύμην* τὸ μέγεθος $^1/_2$ m. v^2, ὅπου m ἡ μᾶζα σώματος καὶ v ἡ ταχύτης τῆς κινήσεως αὐτοῦ. Πολλάκις ἡ ῥύμη καλεῖται ζῶσα δύναμις τοῦ σώματος.

Θεωρήσωμεν ὅτι σῶμα ὑπὸ τὴν ἐπενέργειαν δυνάμεων ἐξωτερικῶν, ἤτοι δυνάμεων πηγαζουσῶν ἐκτὸς τοῦ σώματος καὶ ὧν ἡ συνισταμένη εἶναι f, διαγράφει τροχιὰν ΑΒ. Τὸ ἔργον τῶν δυνάμεων θὰ εἶναι κατὰ τ' ἀνωτέρω

$$R= \text{ὅρ}\ \Sigma\ f_1\ \Delta s \qquad (3)$$

ἔνθα Δ s στοιχεῖον τῆς τροχιᾶς ἀπείρως μικρὸν καὶ f_1=f συν (f, Δs), ἤτοι ἡ συνιστῶσα κατὰ τὴν ἐφαπτομένην τῆς τροχιᾶς.

Ἡ κατὰ τὴν ἐφαπτομένην συνιστῶσα ὡς ἀποτέλεσμα ἔχει τὴν μετάδοσιν κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐφαπτομένης ἐπιταχύνσεως w, εἰς τρόπον ὥστε εἶναι $f_1 = m\ w_1$ καὶ ἑπομένως εἶναι:

$$R = \text{ὅρ}\ \Sigma\, m\, w_1\, \Delta s \qquad (4)$$

Δεχθῶμεν ὅτι τὸ σῶμα κατὰ τὸ σημεῖον Α τῆς τροχιᾶς ἔχει τὴν ταχύτητα v_1 καὶ κατὰ τὸ πέρας τῆς τροχιᾶς τῆς ταχύτητος v_2, αἱ ἀντίστοιχοι τιμαὶ τῆς ῥύμης θὰ εἶναι:

$$J_1 = \frac{1}{2}\ m{v_1}^2 \quad \text{καὶ}\ J_2 = \frac{1}{2}\ m{v_2}^2.$$

Ὑποθέσωμεν ὅτι εἰς ἐνδιάμεσον σημεῖον Μ τῆς τροχιᾶς ἡ ταχύτης εἶναι v καὶ ἡ ῥύμη J = $^1/_2$ mv^2. Ὅταν τὸ σῶμα διανύῃ τὸ ἀπειροστὸν διάστημα Δs ἀπὸ τοῦ Μ, τότε τοῦτο θὰ ἔχῃ ταχύτηtα v+Δv καὶ ἡ νέα ῥύμη αὐτοῦ θὰ εἶναι $^1/_2 m(v+\Delta v)^2$ καὶ ἡ μεταβολὴ τῆς ῥύμης αὐτοῦ θὰ εἶναι $\Delta J = {}^1/_2 m[(v+\Delta v)^2 - v^2] = {}^1/_2 m[2v\Delta v+(\Delta v)^2]$. Ἐπειδὴ ὅμως Δs καὶ Δv ἀπειροστά, δυνάμεθα νὰ γράψωμεν κατὰ προσέγγισιν: ΔJ = mvΔv. Κατὰ ταῦτα ἡ ὁλικὴ μεταβολὴ τῆς ῥύμης κατὰ τὴν διαδρομὴν ἀπὸ Α εἰς Β εἶναι $J_2 - J_1$ = ὅρ ΣΔ J = ὅρ Σmv Δv. Ἀλλ' εἶναι $\Delta v = W_1 \Delta t$, ἔνθα Dt παριστᾷ τὸν χρόνον καθ' ὃν διανύεται τὸ στοιχεῖον τροχιᾶς Δs καὶ W_1 ἡ ἐπιτάχυνσις εἰς Μ, ἑπομένως

$$J_2 - J_1 = \text{ὅρ}\ \Sigma m\ w_1\ v.\ \Delta t.$$

Ἐξ ἄλλου εἶναι v. Δt = Δs, ὅθεν:

$$J_2 - J_1 = \text{ὅρ}\ \Sigma m w_1.\ \Delta s \qquad (5)$$

Ἐὰν συγκρίνωμεν τὴν σχέσιν (5) πρὸς τὰς (3) καὶ (4) προκύπτει:

$$R = \text{ὅρ}\ \Sigma f_1\ \ \Delta s = J_2 - J_1 \qquad (6)$$

Ὁ τύπος οὗτος εἶναι εἷς τῶν θεμελιωδεστέρων τῆς Φυσικῆς καὶ ἐκφράζει τὸ ἀκόλουθον θεώρημα, ὅπερ δεικνύει τὴν στενοτάτην σχέσιν μεταξὺ ἔργου καὶ ῥύμης: "Ὅταν σῶμα κινῆται ὑπὸ τὴν ἐπενέργειαν ἐξωτερικῶν δυνάμεων, τὸ ἔργον αὐτῶν ἰσοῦται ἀριθμητικῶς πρὸς τὴν αὔξησιν τῆς ῥύμης αὐτοῦ. Προκειμένου περὶ σώματος στρεφομένου περὶ ἄξονα ἡ ῥύμη αὐτοῦ παρέχεται ἐκ τοῦ τύπου J = $^1/_2$ Kw^2, ἔνθα Κ ἡ ῥοπὴ ἀδρανείας τοῦ σώματος ὡς πρὸς τὸν ἄξονα περιστροφῆς αὐτοῦ καὶ w ἡ γωνιώδης ταχύτης αὐτοῦ.

Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν περὶ ἄξονα στρεφομένου σώματος ἰσχύει ἡ ἐξίσωσις

$$R = J_2\ - J_1 = \frac{1}{2}\ K{w_2}^2 - \frac{1}{2}\ K{w_1}^2$$

ἔνθα Κ ἡ ῥοπὴ ἀδρανείας τοῦ σώματος ὡς πρὸς τὸν ἄξονα περιστροφῆς καὶ w_2 καὶ w_1 αἱ γωνιώδεις ταχύτητες τοῦ σώματος εἰς τὸ τέλος καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ χρονικοῦ διαστήματος, καθ' ὃ αἱ ἐξωτερικαὶ δυνάμεις παρήγαγον τὸ ἔργον R.

Ἔργον καὶ χρόνος. Ἐκ πείρας γνωρίζομεν ὅτι μηχανὴ δύναται νὰ παραγάγῃ ὁσονδήποτε μέγα ἔργον, ἀρκεῖ αὕτη νὰ ἐργάζηται ἐπὶ ὁσονδήποτε μακρὸν χρονικὸν διάστημα. Ἐν τῇ πράξει ὅμως τὸ ἔργον ὅπερ παράγει μηχανὴ ἐκτιμᾶται ἐκ τοῦ ἔργου ὅπερ δύναται νὰ παραγάγῃ αὕτη ἐν τῇ μονάδι τοῦ χρόνου, ἤτοι ἐκ τῆς ἰσχύος τῆς μηχανῆς. Τὸ ἔργον τὸ παραγόμενον εἰς τὴν μονάδα τοῦ χρόνου καλεῖται *ἰσχὺς* (βλ. λ.). Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

—*[Μηχαν.]* Ἐν θερμοκινητηρίῳ μηχανῇ ἐργασθείσῃ ἐπί τινα χρόνον διακρίνομεν τὰ ἑξῆς δύο ἐπιτελεσθέντα *ἔργα* (βλ. ἀνωτ. [Φυσ.]):

α') Τὸ *ἐνδεικνύμενον* ἢ *ἐσωτερικὸν ἔργον*, δηλαδὴ τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον ἔγινε κατὰ τὸν χρόνον αὐτὸν ἐπὶ τῶν ἐμβόλων ἢ τῶν πτερυγίων τῆς μηχανῆς ἐκ τῆς ἐργοτρεπτικῆς ἀλλαγῆς καταστάσεως τοῦ ἐκτελοῦντος ὡρισμένον κύκλον ἀερίου ἢ ἀτμοῦ. Τὸ ἐνδεικνύμενον ἔργον εἰς ἐμβολοφόρους μηχανὰς εἶναι εὔκολον νὰ μετρηθῇ τῇ βοηθείᾳ τοῦ δυναμοδεικτικοῦ διαγράμματος αὐτῶν.

β') Τὸ *πραγματικὸν* ἢ *ἐπὶ τῆς ἀτράκτου ἔργον*, δηλαδὴ τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον πραγματικῶς ἀπέδωσεν ἡ μηχανὴ αὕτη κατὰ τὸ ἄνω διάστημα χρόνου ἐπὶ τῆς ἀτράκτου αὐτῆς, ὁπόθεν παρελήφθη πρὸς χρησιμοποίησιν. Τὸ ἔργον τοῦτο δύναται νὰ μετρηθῇ διά τινος μηχανικῆς ἢ ὑδραυλικῆς πέδης.

Τὰ δύο ταῦτα ἔργα διαφέρουν μεταξύ των κατὰ τάς, ἀπὸ τοῦ ἐμβόλου ἢ τῶν πτερυγίων μέχρι τῆς ἀτράκτου, μεσολαβούσας μηχανικὰς ἀπωλείας, συνδεόμενα μεταξύ των διὰ τοῦ μηχανικοῦ βαθμοῦ ἀποδόσεως. Εἰς τὰς ἠλεκτρικὰς μηχανὰς διακρίνομεν τὸ *ἠλεκτρικὸν* καὶ τὸ *μηχανικὸν ἔργον* αὐτῶν. Καὶ ἂν μὲν ἡ μηχανὴ ἐργάζηται ὡς κινητήρ, τὸ μηχανικὸν ἔργον εἶναι μικρότερον τοῦ ἠλεκτρικοῦ, ἐὰν δὲ ὡς γεννήτρια, ἀντιστρόφως. Τὸ μηχανικὸν καὶ τὸ ἠλεκτρικὸν ἔργον, διαφέροντα κατὰ τὰς συνολικὰς ἀπωλείας τῆς μηχανῆς, συνδέονται διὰ τοῦ βαθμοῦ ἀποδόσεως αὐτῆς. Τὸ ἠλεκτρικὸν ἔργον δύναται νὰ μετρηθῇ διὰ παρεμβολῆς γνώμονος εἰς τὸ κύκλωμα, τὸ δὲ μηχανικὸν διὰ πέδης. Λ.Ν.Κ.

— **ἔργα ἀγαθὰ** *[Χριστ. Ἠθικ.]*. Κατὰ τὴν χριστιανικὴν ἠθικὴν *ἔργα ἀγαθὰ* εἶναι τὰ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἐλευθέρως πραττόμενα καὶ συμφωνοῦντα πρὸς τὸν ἠθικὸν νόμον. Τὰ τοιαῦτα ἀγαθὰ ἔργα διαιροῦνται εἰς *φυσικὰ* καὶ *ὑπερφυσικά*. Καὶ τὰ μὲν πρῶτα εἶναι τὰ προερχόμενα ἐκ τῶν ἐμφύτων ἠθικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου ἄνευ τῆς θείας χάριτος, τὰ δὲ δεύτερα τὰ ἐκ τῆς θείας χάριτος. Τὰ πρῶτα καλοῦνται καὶ *ἔργα νεκρὰ* (opera mortua), τὰ δὲ δεύτερα καὶ *ἔργα ζῶντα* (opera viva). Διαιροῦνται ἔτι τὰ ἀγαθὰ ἔργα εἰς *ἐσωτερικὰ* καὶ *ἐξωτερικά*. Καὶ *ἐσωτερικὰ* μὲν λέγονται τὰ μὴ ἐξωτερικῶς διὰ πράξεων ἐκδηλούμενα, ἀλλὰ τὰ περιοριζόμενα ἐν τῇ ἐσωτερικῇ προαιρέσει, τοῖς διανοήμασι καὶ ἐπιθυμίαις, *ἐξωτερικὰ* δὲ τὰ καὶ ἐξωτερικῶς δι' ἔργων ἐκδηλούμενα.

Ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν διαμαρτυρομένην, δέχεται τὰ ἀγαθὰ ἔργα ὡς ἀξιόμισθα, ὡς παρέχοντα δηλαδὴ τῷ τελοῦντι τὸ δικαίωμα τῆς ἀπαιτήσεως μισθοῦ. Δέχεται ἐπίσης ὅτι ὁ ἐκτελῶν τὰς εὐαγγελικὰς προτροπὰς ἐκτελεῖ ὑπεραξιόμισθα ἔργα (opera supererogatoria), ἅτινα καὶ αὐτῷ παρέχουσι μείζονα τελειότητα καὶ ἀνταμοιβὴν καὶ ἄλλοις δύνανται νὰ παράσχωσι βοήθειαν. Κ. Ι. Δ.

— **ἔργα δημόσια** *[Δημοσιον.]*. Ὑπὸ τὴν εὐρυτέραν σημασίαν τῆς λέξεως καλοῦνται *ἔργα δημόσια* τὰ ἐξυπηρετοῦντα κοινωφελεῖς σκοπούς, τῶν ὁποίων ἡ κατασκευή, συντήρησις καὶ ἐκμετάλλευσις διεξάγεται ἀπ' εὐθείας ἢ μέσῳ τρίτων ὑπὸ τοῦ κράτους ἢ ἄλλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου. Λέγοντες συνήθως δημόσια ἔργα ἐννοοῦμεν τὰ στενῶς κρατικά, ἄτινα διαστέλλομεν τῶν *δημοτικῶν, κοινοτικῶν* καὶ τῶν ἄλλων ἔργων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου.

Εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ πεπολιτισμένα κράτη ὑφίστανται ἰδιαίτεραι ὑπηρεσίαι δημοσίων ἔργων. Παρ' ἡμῖν ἐκτὸς τῶν σχετικῶν ὑπηρεσιῶν τῶν διαφόρων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου (δήμων κτλ.) λειτουργεῖ καὶ κεντρικὴ ὑπηρεσία δημοσίων ἔργων, ὑπαγομένη εἰς τὴν Α' διεύθυνσιν τοῦ ὑπουργείου τῆς Συγκοινωνίας. Αἱ διέπουσαι τὴν ἐν λόγῳ ὑπηρεσίαν διατάξεις νόμων ἐκωδικοποιήθησαν διὰ διατάγματος τῆς 28 Σεπτεμβρίου 1929. Εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῆς ὑπηρεσίας τῶν δημοσίων ἔργων ὑπάγονται:

α') Ἡ μελέτη τῶν ἔργων καὶ ἡ διεύθυνσις τῆς κατασκευῆς, συντηρήσεως καὶ ἀνακαινίσεως, ὡς

Digitized by Google

καὶ ἡ ἀστυνομία τῶν ὁδῶν πάσης κατηγορίας καὶ ὁ ἔλεγχος τῆς μελέτης, κατασκευῆς, συντηρήσεως καὶ ἀνακαινίσεως καὶ ἡ ἐποπτεία τῶν τεχνικῶν ἔργων, τῶν δαπάναις τῶν δήμων, κοινοτήτων καὶ νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου κατασκευαζομένων.

β') Ἡ μελέτη καὶ τὰ ἔργα κατασκευῆς, συντηρήσεως καὶ ἐκμεταλλεύσεως τῶν λιμένων, προκυμαιῶν καὶ κρηπιδωμάτων, ἐγκαταστάσεως μηχανημάτων φορτώσεως καὶ ἡ ἐποπτεία τῆς διαχειρίσεως τῶν λιμενικῶν ταμείων καὶ ἡ διοίκησις τῶν μὴ διοικουμένων ὑπὸ ε᾿δικῶν ἐπιτροπῶν.

γ') Ἡ κατασκευή, διαρρύθμισις, βελτίωσις καὶ συντήρησις πάντων τῶν δημοσίων κτιρίων, ἐξαιρουμένων τῶν ὀχυρωματικῶν ἐν γένει ἔργων καὶ τῶν ἀποτελούντων μέρος αὐτῶν κτιρίων καὶ τῶν συναφῶν ἔργων συγκοινωνίας, ἅτινα ὑπάγονται εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῶν πολεμικῶν ὑπουργείων.

δ') Ὁ κανονισμὸς τῶν δημοσίων ὑδάτων τῶν ποταμῶν, χειμάρρων, λιμνῶν καὶ διωρύγων, ἐκβολῆς τεχνικῆς, ἡ ἐγκατάστασις καὶ λειτουργία πορθμείων, ἡ παραχώρησις ροῆς ὑδάτων διὰ βιομηχανικὰς ἐγκαταστάσεις, αἱ μελέται καὶ ἡ κατασκευὴ τῶν σχετικῶν διὰ τὴν ποταμοπλοΐαν καὶ λιμενοπλοΐαν ἔργων ὑδατοφραγμάτων καὶ δεξαμενῶν, ἡ μελέτη, κατασκευὴ καὶ συντήρησις τῶν ἔργων προασπίσεως τῶν παροχθίων κτημάτων ἀπὸ πλημμυρῶν καὶ προσχώσεων, τῆς διοχετεύσεως ὑδάτων, ἡ μελέτη καὶ κατασκευὴ τῶν ἔργων ἀποξηράνσεως, ἀποστραγγίσεως ἑλῶν καὶ ἀρδεύσεως, ἡ συντήρησις τῶν ἔργων τούτων καὶ ἡ σχετικὴ τεχνικὴ ἀστυνομία, ὡς καὶ ὁ ἔλεγχος τῆς μελέτης καὶ κατασκευῆς ὑδραγωγείων.

ε') Ὁ ἔλεγχος καὶ ἡ ἐποπτεία τῆς μελέτης, κατασκευῆς καὶ συντηρήσεως τῶν ἔργων ἐξυγιάνσεως καὶ καλλωπισμοῦ τῶν πόλεων καὶ κωμῶν, ὡς καὶ ὁ ἔλεγχος τῆς μελέτης καὶ ἐφαρμογῆς τῆς ρυμοτομίας.

στ') Ὁ ἔλεγχος τῆς στερεότητος καὶ ἀσφαλείας τῶν ἰδιωτικῶν ἐν γένει κτιρίων καὶ ἡ τεχνικὴ αὐτῶν ἀστυνομία.

Ἡ κεντρικὴ ὑπηρεσία τῶν δημοσίων ἔργων ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ συμβουλίου τῶν δημοσίων ἔργων, τὸ ὁποῖον ἀπαρτίζεται: 1) Ἐκ τοῦ διευθυντοῦ τῶν δημοσίων ἔργων ὡς προέδρου, 2) ἐκ τοῦ γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῶν δημοσίων ἔργων, 3) ἐκ τῶν τεχνικῶν τμηματαρχῶν τῆς διευθύνσεως τῶν δημοσίων ἔργων, καὶ 4) ἐξ ὡρισμένων καθηγητῶν τῶν ἀνωτάτων σχολῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Πολυτεχνείου καὶ ἐκ τῆς ἐν τῷ ὑπουργείῳ Συγκοινωνίας Α' διευθύνσεως δημοσίων ἔργων, συγκροτουμένης ἐκ τῶν ἑξῆς τμημάτων: α') διοικητικοῦ, β') κατασκευῆς ὁδῶν καὶ γεφυρῶν, γ') συντηρήσεως ὁδῶν καὶ γεφυρῶν, δ') λιμενικῶν ἔργων, ε') ὑδραυλικῶν ἔργων, στ') ἀρχιτεκτονικῶν καὶ δημοσίων κτιρίων, ζ') σχεδίων πόλεων, η') μεγάλων ὑδραυλικῶν ἔργων καὶ ὑδραυλικῶν δυνάμεων, θ') ἀπαλλοτριώσεων.

Ἐκτὸς τοῦ συμβουλίου δημοσίων ἔργων, τὸ ὁποῖον συζητεῖ καὶ γνωμοδοτεῖ ἐπὶ διαφόρων προτάσεων περὶ κατασκευῆς ὁδῶν κτλ., ὑφίσταται ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῆς Συγκοινωνίας καὶ ἀνώτατον τεχνικὸν συμβούλιον, ἐξ ἀνωτέρων τεχνικῶν ὑπαλλήλων, εἰς ὃ δύνανται νὰ μετέχωσι καὶ ἰδιῶται, τὸ ὁποῖον ἀποφαίνεται ἐπὶ σπουδαίων γενικῆς φύσεως ζητημάτων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Leroy Beaulieu*, L'état moderne et ses fonctions 4 ἔκδ. Paris 1911. Διάταγμα 28 Δεκεμβρίου 1929, περὶ κωδικοποιήσεως τῶν περὶ ὀργανισμοῦ τῆς ὑπηρεσίας δημοσίων ἔργων κειμένων διατάξεων.—Νομοθεσία δημοσίων ἔργων.

Δ. Γ. ΤΣ

— *[Στρατ. Ποιν. Νομοθ.]* Μεταξὺ τῶν ἐπανορθωτικῶν ποινῶν, αἵτινες προβλέπονται ὑπὸ τῆς στρατιωτικῆς ποινικῆς νομοθεσίας, συμπεριλαμβάνονται κατὰ τὸ στοιχεῖον β' τοῦ ἄρθρου 176 καὶ τὰ *δημόσια ἔργα*. Κατὰ τὸ ἄρθρον 183 ἡ διάρκεια τῶν δημοσίων ἔργων δὲν ὑπερβαίνει τὰ πέντε ἔτη, οὔτε εἶναι βραχυτέρα τῶν δύο. Ὁ εἰς τὴν ποινὴν ταύτην καταδικασθείς, φέρων τὸ κατὰ τοὺς κανονισμοὺς ἔνδυμα τοῦ καταδίκου, προσάγεται ἐνώπιον τοῦ στρατοῦ ἐν παρατάξει καὶ τῷ ἀναγινώσκεται ἡ κατ' αὐτοῦ ἀπόφασις. Ὑποβάλλεται δὲ εἰς δημοσίας ὠφελείας ἔργα, ἀλλ' οὐδέποτε ἐργάζεται εἰς τὰ αὐτὰ ἐργοστάσια, ἐν οἷς καὶ οἱ εἰς δεσμὰ καταδικαζόμενοι. Ὅταν ὑπάρχουν συναίτιοι ἢ συνεργοὶ μὴ στρατιωτικοὶ ἢ μὴ ἐξομοιούμενοι πρὸς στρατιωτικούς, κηρύσσωνται δὲ οὗτοι ἔνοχοι κακουργήματος ἢ πλημμελήματος μὴ προβλεπομένου ὑπὸ τοῦ κοινοῦ ποινικοῦ νόμου, καταδικάζονται εἰς τὰς ποινὰς τὰς ὑπὸ τῆς στρατιωτικῆς ποινικῆς νομοθεσίας προβλεπομένα, ἀλλ' ἀντὶ τῶν δημοσίων ἔργων ἐπιβάλλεται φυλάκισις ἑνὸς μέχρι πέντε ἐτῶν (ἄρθρ. 187). Ἡ ποινὴ τῶν δημοσίων ἔργων ἄρχεται ἀφ' ἧς ἡμέρας ἀναγνωσθῇ ἐνώπιον στρατεύματος ἡ κατ' αὐτῶν ἀπόφασις. Ποινὴν δημοσίων ἔργων προβλέπουν τὰ ἄρθρα 218 τῆς στρατιωτικῆς ποινικῆς νομοθεσίας καὶ 244, ἤτοι ὁ στρατιωτικός, ὅστις ἤθελε παραβῇ ἢ ἐκβιάσει στρατιωτικὴν ἐντολὴν (consigne) τιμωρεῖται εἰς ἰδίως ἐλαφρυντικὰς περιστάσεις μὲ δημόσια ἔργα 2—5 ἐτῶν, ἐὰν ἡ πρᾶξις ἐγένετο ἐν φρουρίῳ εἰς κατάστασιν πολέμου ἢ ἐν χώρᾳ εἰς κατάστασιν ἐνόπλου στάσεως, ἀλλ' οὐχὶ ἐνώπιον τοῦ ἐχθροῦ ἢ ἐνόπλων ἐπαναστατῶν· ἐπίσης μὲ τὴν αὐτὴν ποινὴν τιμωρεῖται ὁ στρατιωτικός, ὅστις ἐκ δολίας προαιρέσεως κατέστρεψεν ἢ ἔθραυσεν ὅπλα, ὑλικὸν στρατοπεδεύσεως, στρατωνισμοῦ (casernement), ἀποσκευῆς ἢ ἱματισμοῦ ἀνήκοντος εἰς τὸ κράτος, εἴτε τὰ πράγματα ταῦτα τῷ ἐνεπιστεύθησαν διὰ τὴν ὑπηρεσίαν, εἴτε τὴν χρῆσιν αὐτῶν εἶχον ἄλλοι στρατιωτικοί, ἢ ὅστις ἐκ δολίας προαιρέσεως ἐπήρωσεν ἢ ἐθανάτωσεν ἵππον, ὑποζύγιον ἢ ἀχθοφόρον κτῆνος τῆς χρήσεως τοῦ στρατοῦ. Ἐὰν ὅμως ὁ ἔνοχος εἶναι ἀξιωματικὸς τιμωρεῖται μὲ ἔκπτωσιν ἢ μὲ φυλάκισιν.

Χ. Ν. Τ.

—**ἔργα καταναγκαστικὰ** *[Ποιν. Δικ.]*· βλ. λ. *καταναγκαστικὰ* ἔργα.

—**ἔργου μεταφορὰ** *[Μηχαν.]*. Ὑπὸ τὸν γενικὸν τοῦτον ὅρον νοοῦμεν τοὺς τρόπους μεταδόσεως οἱασδήποτε μορφῆς ἔργου, ἀπὸ τῆς πηγῆς αὐτοῦ εἰς τὸν τόπον τῆς χρησιμοποιήσεως. Τὰ τῆς μεταφορᾶς τῶν πλειόνων μορφῶν ἔργου δύνανται νὰ ἀνευρεθῶσιν εἰς τὰ κάτωθι ἀναφερόμενα διὰ τὸ μηχανικὸν καὶ ἠλεκτρικὸν τοιοῦτον.

Τὸ *μηχανικὸν* μεταφέρεται εἴτε ὡς ἔχει, εἴτε μετὰ μετατροπὴν εἰς ἄλλην τινὰ μορφήν. Κατὰ τὸν *πρῶτον τρόπον* ἐπιτυγχάνεται ἡ μεταφορά, διὰ μὲν τὴν περίπτωσιν κινητηρίου καὶ κινουμένης ἀτράκτου εἰς τὴν προέκτασιν ἀλλήλων, διὰ ζεύξεως τούτων μέσῳ συνδέσμων σταθερῶν ἢ λυομένων, διὰ δὲ τὴν περίπτωσιν ἀτράκτων παραλλήλων, τεμνομένων ἢ διασταυρουμένων, μέσῳ τροχῶν τριβῆς ἢ ὀδοντωτῶν (κυλινδρικῶν ἢ κωνικῶν), τροχῶν ἑλικοειδῶν καὶ συστημάτων ἀτερμόνων κοχλιῶν καὶ ὀδοντωτῶν τροχῶν, καθὼς καὶ τοιούτων ἐκ τροχαλιῶν καὶ ἱμάντων ἢ καλωδίων (καναβίνων καὶ συρματίνων) κλπ., τοῦ καταλληλοτέρου ἑκάστοτε συστήματος κρινομένου ἐκ τῶν εἰδικῶν συνθηκῶν καὶ τῆς ἀποστάσεως μεταφορᾶς. Κατὰ τὸν *δεύτερον τρόπον* μετατρέπεται τὸ μηχανικὸν ἔργον εἰς ἔργον ὑδραυλικὸν (ὕδατος ἢ ἐλαίου ὑπὸ πίεσιν), εἰς ἔργον πεπιεσμένου ἀέρος ἢ εἰς ἠλεκτρικόν, τῇ βοηθείᾳ τῶν ἑκάστοτε καταλλήλων μηχανῶν (ἀντλίας, ἀνεμιστῆρος γεννητρίας), ὅτε δύναται νὰ μεταβιβασθῇ (διὰ σωληνώσεων, δι' ἀγωγῶν) καὶ εἰς πολὺ πλέον μεμακρυσμένας ἀποστάσεις, ὅπου διὰ κατ' ἀντίστροφον τρόπον ἐργαζομένων μηχανῶν (μηχανῆς λειτουργούσης δι' ὕδατος ὑπὸ πίεσιν, ὡς ὁ ὑδροστρόβιλος, μηχανῆς πεπιεσμένου ἀέρος, ἠλεκτρικοῦ κινητῆρος) μετατρέπεται πάλιν εἰς μηχανικόν.

Τὸ *ἠλεκτρικὸν ἔργον*, ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτοῦ, δύναται νὰ μεταφέρηται κατὰ λίαν ἁπλοῦν τρόπον (διὰ χαλκίνων ἀγωγῶν) καὶ εἰς ἀποστάσεις πολὺ μεγαλυτέρας ἀπὸ οἱανδήποτε ἄλλην μορφὴν ἔργου.

Ἐσχάτως ἐπιδιώκεται ἡ μεταφορὰ ἔργου διὰ ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάνσεων (τηλεμηχανική), λόγῳ ὅμως τοῦ πολὺ κακοῦ βαθμοῦ ἀποδόσεως δὲν ἔχει καταστῇ μέχρι τοῦδε δυνατὴ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς μεθόδου ταύτης μεταφορᾶς διὰ βιομηχανικοὺς σκοπούς.

Ε. Γ. Α.

ἐργοστασιάρχης (ὁ)· ὁ ἄρχων, ὁ ἰδιοκτήτης ἐργοστασίου· || προϊστάμενος, διευθυντὴς ἐργοστασίου.

ἐργοστάσιον (τό)· κατάστημα εἰς τὸ ὁποῖον ἐργάζονται πολλοὶ ὁμοῦ τεχνῖται ἢ ἐργάται, ἐργαστήριον κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ *πρατήριον*: «ἐργοστάσιον ὑποδηματοποιίας,—ζαχαροπλαστικῆς κττ.»· || ἰδίᾳ, κατάστημα ὅπου εἶναι ἱδρυμένα μηχανήματα παρασκευῆς προϊόντων: «ἐργοστάσιον ὑφαντουργίας,—ὑελουργίας,—σαπωνοποιίας κτλ.».

— *[Ἐγκυκλ.]* Τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ *ἐργοστασίου* τινός, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς ἄλλας ὀργανώσεις ἐργασίας (ἐργαστήρια, χειρωνακτικαὶ καὶ οἰκοκυρικαὶ ἐργασίαι κ.τ.λ.), εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) ἡ μεγαλυτέρα ἔκτασις τόσον τοῦ ὑλικοῦ ἐργοστασίου ὅσον καὶ τῶν τελουμένων ἐργασιῶν· 2) τὸ σταθερὸν καὶ μόνιμον τοῦ τόπου τοῦ ἐργοστασίου· 3) ἡ σαφὴς καὶ αὐστηρῶς τηρουμένη κατανομὴ τῆς ἐργασίας· καὶ 4) ἡ χρησιμοποίησις ἐκτεταμένων μηχανικῶν ἐγκαταστάσεων. Ἡ ἐξέλιξις τῶν ἐργοστασίων εἶναι στενῶς συνδεδεμένη μὲ τὴν ἐξέλιξιν τῆς κινητηρίου δυνάμεως. Εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἐχρησιμοποιεῖτο κυρίως ἡ μυϊκὴ δύναμις τῶν δούλων, ἀργότερον καὶ ἡ ὑδραυλικὴ δύναμις ὡς καὶ ἡ δύναμις τοῦ ἀνέμου. Ἡ ἐφεύρεσις τῆς ἀτμομηχανῆς (1769) ἐπετάχυνε διττῶς τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἐργοστασίων, διότι ἐκτὸς τῆς μεγάλης κινητηρίου δυνάμεως, ἣν παρέχει αὕτη, κατέστησεν ἀναγκαίαν καὶ τὴν λειτουργίαν ἐργοστασίων κατεργασίας μετάλλων πρὸς κατασκευὴν ἀτμομηχανῶν. Δευτέραν μεγάλην ὤθησιν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἐργοστασίων ἔδωκεν ἡ χρησιμοποίησις τῆς ἠλεκτρικῆς μεταφορᾶς ἐνεργείας εἰς μεγάλας ἀποστάσεις, ἄνευ μεγάλων ἀπωλειῶν, ἡ ὁποία ἀπήλλαξε τὰ ἐργοστάσια ἀπὸ τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ εὑρίσκωνται πλησίον ὑδραυλικῶν πτώσεων ἢ πλησίον τοποθεσιῶν ἐπιτρεπουσῶν οἰκονομικῶς συμφέρουσαν χορηγίαν ἄνθρακος (π. χ. πλησίον λιμένων ἢ ἀνθρακωρυχείων). Χαρακτηριστικὰ τῆς ἐξελίξεως τῶν ἐργοστασίων εἶναι: 1) Ἡ ἐπέκτασις τῶν ἐγκαταστάσεων συμβαδίζουσα μετὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐργατῶν. 2) Ὁ περιορισμὸς τῆς παραγωγῆς εἰς ὡρισμένα προϊόντα (Spezialisierung=εἰδικοποίησις). 3) Ἡ συνένωσις ἐργοστασίων: α) μὲ τὰ αὐτὰ ἀντικείμενα παραγωγῆς (*ὁριζοντία ἐπέκτασις*), β) μὲ διάφορα ἀντικείμενα παραγωγῆς (*κατακόρυφος ἐπέκτασις*).

Τὸ στάδιον ἐξελίξεως εἰς τὸ ὁποῖον εὑρίσκονται σήμερον τὰ ἐργοστάσια χαρακτηρίζεται: α') Διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς *ρεούσης ἐργασίας* (Fliessarbeit=ἐργασία ἐπὶ ταινιῶν) διευκολυνούσης τὴν μέχρι τοῦ μεγαλυτέρου δυνατοῦ ὁρίου κατανομὴν τῆς ἐργασίας. β') Διὰ τῆς οἰκονομικῆς συνενώσεως μεγάλων βιομηχανιῶν, ἐξ ὧν προέκυψαν τὰ διάφορα τράστ, συνδικᾶτα κ.τ.λ. γ') Ἐκ τῆς τάσεως πρὸς ἀντικατάστασιν τῶν ἐργατικῶν δυνάμεων διὰ μηχανῶν, ἥτις ὅμως προϋποθέτει *μεγάλην παραγωγὴν* (Massenfabrikation, fabrication en série).

Γ. Θ. ΚΑΚΡΙΔΗΣ

— *[Πολιτ. Οἰκον.]*· βλ. λ. *βιομηχανία* (τ. Ζ' σ. 337 γ' ἑπ.).

— *[Ἑλλην. Στατιστ.]* Ἡ χρονολογία, κατὰ τὴν ὁποίαν ἱδρύθησαν ἐν Ἑλλάδι τὰ πρῶτα *ἐργοστάσια*, δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστή. Εἶναι ὅμως βέβαιον ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1854 ἱδρύθη ἐν Ζακύνθῳ τὸ πρῶτον μικρὸν ἐργοστάσιον κατασκευῆς πυρηνελαίων καὶ κατὰ τὸ 1874 ἐν Ἐλευσῖνι τὸ πρῶτον μέγα πυρηνελαιουργεῖον καὶ σαπωνοποιεῖον. Ἐπίσης εἶναι ἐξηκριβωμένον ὅτι τὰ ἐργοστάσια, τὰ ὁποῖα ἐλειτούργουν κατὰ τὸ ἔτος 1875 ἐν Ἑλλάδι, ἀνήρχοντο μόνον εἰς 89, ἐχρησιμοποίουν δὲ ἀτμομηχανὰς δυνάμεως ἐν ὅλῳ 1887 ἵππων. Ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἐργοστασίων ἤρχισε παρ' ἡμῖν πρὸ τεσσαρακονταετίας, ἐπεταχύνθη δὲ ὀλίγον πρὸ τοῦ Μεγάλου πολέμου. Σήμερον δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι μεταξὺ ὅλων τῶν βαλκανικῶν κρατῶν ἡ Ἑλλὰς ἀριθμεῖ τὰ περισσότερα ἐργοστάσια. Κατὰ στατιστικὴν τοῦ ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, τὰ κυριώτερα ἐργοστάσια τῆς Ἑλλάδος, τὰ ὁποῖα λειτουργοῦν σήμερον, ἀνέρχονται εἰς 1689, ἤτοι: 73 μηχανουργεῖα, 10 χυτήρια, 5 ἐργοστάσια γεωργικῶν ἐργαλείων, 10 κλινοποιεῖα, 9 ἐργοστάσια χρηματοκιβωτίων καὶ πλαστίγγων, 23 καρφοβελονοποιεῖα, 4 χαλκουργεῖα, 5 ὀρειχαλκουργεῖα, 3 κλειθροποιεῖα, 1 ἐργοστάσιον κατεργασίας λευκοῦ μετάλλου, 1 πεταλοποιεῖον, 4 ναυπηγεῖα, 3 ἐργοστάσια ἁμαξῶν καὶ αὐτοκινήτων, 1 λειοτριβήσεως σμύριδος, 1 τυπογραφικῶν στοιχείων, 2 κατασκευῆς σωλήνων Μπέργκμαν, 3 κατασκευῆς μολυβδοσωλήνων, 50 κεραμοποιεῖα καὶ πλινθοποιεῖα, 17 μωσαϊκῶν πλακῶν, 8 ἀσβεστοποιεῖα, 5 γύψου, 4 τσιμέντου, 3 μαρμαροκοπεῖα, 2 γυψίνων διακοσμήσεων, 71 κλωστήρια καὶ ὑφαντήρια βάμβακος, 28 κλωστήρια καὶ ὑφαντήρια ἐρίου, 31 νηματουργεῖα καὶ ὑφαντήρια μετάξης, 12 κλωστήρια καὶ ὑφαντήρια ἰούτης, καννάβεως κλπ., 50 εἰδῶν πλεκτικῆς, 16 ἐκκοκκιστήρια βάμβακος, 51 ταπητουργεῖα καὶ 143 ἀλευρόμυλοι. Ἐκτὸς τῶν ἀλευρομύλων τούτων ὑπάρχουσιν εἰσέτι ὑπερπεντακόσιοι δευτερευούσης σημασίας, ἀπειρία δὲ μικρῶν πετρομύλων. Ἐπίσης λειτουργοῦν σήμερον 59 ἐργοστάσια ζυμαρικῶν, 36 μηχανικὰ ἀρτοποιεῖα, 25 κονσερβοποιεῖα, 43 οἰνοποιεῖα, οἰνοπνευματοποιεῖα καὶ ποτοποιεῖα μὴ περιλαμβανομένων πλείστων ἄλλων μικρῶν ποτοποιείων, 64 παγοποιεῖα καὶ ψυγεῖα, 3 ζυθοποιεῖα καὶ βυνοποιεῖα, 43 ἐργοστάσια σοκολάτας καὶ σακχαρωδῶν καὶ ἀμυλωδῶν προϊόντων, 24 κεκαθαρμένου ἐλαίου καὶ σπορελαίων. Ὑπάρχουσιν ὡσαύτως ὑπὲρ τὰς 5.000 ἐργοστάσια ἐκθλίψεως ἐλαιῶν (ἐλαιουργεῖα), ἐξ ὧν περὶ τὰ 600 ὑδραυλικὰ ἐλαιουργεῖα, ἐγκατεστημένα εἰς τὰς διαφόρους ἐλαιαπαραγωγοὺς περιφερείας. Ἐπίσης λειτουργοῦν 5 ἁλατοκαθαριστήρια, 24 σταφιδοκαθαριστήρια, 1 ἐργοστάσιον τροφῶν ζῴων, 1 μουστάρδας, 7 ἀεριούχων ποτῶν, 2 ζυμῶν ἀρτοποιίας, 96 σαπωνοποιεῖα καὶ πυρηνελαιουργεῖα (ἐκτὸς τῶν ἐργοστασίων τούτων λειτουργοῦσιν ἀνὰ τὴν χώραν καὶ ἄλλα σαπωνοποιεῖα μικροτέρας σημασίας), 25 τερεβινθελαίου καὶ κολοφωνίου, 26 διαφόρων χημικῶν προϊόντων, 8 κατασκευῆς γαλακτολίθου, κομβίων, πλακῶν φωνογράφου, 5 ὑελουργεῖα καὶ ἀγγειοπλαστεῖα καὶ κατασκευῆς λαμπτήρων, 16 ἐκρηκτικῶν ὑλῶν, 8 παραφίνης καὶ κηρίων, 2 ἀσφάλτου, 105 βυρσοδεψεῖα, 8 ἐργοστάσια δερματίνων εἰδῶν, 8 ὑποδηματοποιεῖα (μηχανικά), 10 χαρτοποιεῖα καὶ χαρτονοποιεῖα, 18 κυτιοποιεῖα, 5 φακέλων, καταστίχων κλπ., 36 τυπογραφεῖα, μὴ περιλαμβανομένων πολλῶν ἄλλων μικροτέρας σημασίας καὶ τῶν τυπογραφείων τῶν ἐφημερίδων, 18 λιθογραφεῖα, 7 χαρτοσακκουλοποιεῖα, 18 πιλοποιεῖα, 5 ὀμβρελοποιεῖα, 5 μηχανικὰ πλυντήρια, 80 ἐργοστάσια κατεργασίας ξύλου, 1 φελλοποιεῖον, 3 ψηκτροποιεῖα, 2 βαρελοποιεῖα (μηχανικά), 92 βιομηχανίας καπνοῦ καὶ 96 παραγωγῆς ἠλεκτρισμοῦ.

Χ. Ι. Τ.

ἐργοστάτης (ὁ). Εἰδικὸν ὄργανον μηχανοθεραπευτικόν, εὔχρηστον διὰ τὴν παραγωγὴν ἔργου καὶ τὴν ἐκ τούτου ἄσκησιν τοῦ μυϊκοῦ συστήματος

Digitized by Google

εἴς τινας καταστάσεις μὴ φυσιολογικάς. Τὸ ὄργανον τοῦτο φέρει στρόφαλον, δι' οὗ περιστρέφεται τροχός, συγκρατούμενος ὑπὸ τροχοπέδης, ἧς τὴν πίεσιν διαρκῶς μεταβάλλει κοχλίας, κανονίζων ἀκριβῶς τὸ ποσὸν τῆς ὑπὸ τῶν μυῶν καταβλητέας προσπαθείας διὰ τὴν κίνησιν τοῦ τροχοῦ. Τὴν διὰ τοῦ ἐργοστάτου παραγωγὴν τοῦ ἀπαιτουμένου ἔργου ἐπιδιώκουν πρὸς θεραπευτικὸν σκοπὸν οἱ πάσχοντες ἐκ παχυσαρκίας, ἀρθρικῶν ἢ νευρικῶν λειτουργικῶν παθήσεων, μυϊκῶν ἐξαντλήσεων κλπ. Σ. Γ. Σ.

ἐργοστεαρίνη (ἡ) *[Χημ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τῆς *ἐργοστερίνης* (βλ. λ. *βιταμῖναι*). Σ. Γ.

ἐργοστεαρόλη (ἡ) *[Χημ.]*. Ἕτερον ὄνομα τῆς *ἐργοστερίνης* (βλ. λ. *βιταμῖναι*). Σ. Γ.

ἐργοστερίνη (ἡ) *[Χημ.]*· βλ. *βιταμῖναι*.

Ἐργοτέλης.—1) Υἱὸς Θεοφάνους ἐκ Δήλου, χορηγὸς Διονυσίων ἐν Δήλῳ τῷ 284—283 π. Χ.—2) Ἄρχων ἐπώνυμος ἐκ Κνίδου.—3) Υἱὸς τοῦ Φιλάνορος ἐκ Κνωσοῦ. Οὗτος ἐνίκησεν ἐν Ὀλυμπίᾳ εἰς ἀγῶνα δολιχοδρομίας τῷ 472 π. Χ., ἣν νίκην ὕμνησεν ὁ Πίνδαρος (Ὀλ. 12). Κατὰ τὸν Παυσανίαν ὁ Ἐργοτέλης ὑπῆρξε δὶς νικητὴς δολιχοδρομίας (6, 4, 11), ἀναγορευθεὶς ἐν τοῖς ἀγῶσιν ὡς Ἱμεραῖος καὶ οὐχὶ ὡς Κρής. Ἀναφέρεται δὲ καὶ ἀνδριὰς αὐτοῦ. Ἐνίκησε δὲ δὶς καὶ εἰς τὰ Πύθια καὶ ἅπαξ εἰς τὰ Ἴσθμια. Ἐκ Κνωσοῦ φυγὼν ἕνεκα στάσεως ἐγένετο πολίτης ἐν Ἱμέρᾳ, διὸ καὶ ὡς Ἱμεραῖος διεφημίσθη.—4) Ἀθηναῖος ἀγγειοπλάστης τοῦ μέσου τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, υἱὸς Νεάρχου ἀγγειογράφου καὶ ἀγγειοπλάστου καὶ ἀδελφὸς τοῦ Τλήσωνος, τεχνίτου. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἐργότιμος. Ἕλλην ἀγγειοπλάστης ἐξ Ἀττικῆς, ἀκμάσας κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΣΤ' αἰῶνος π. Χ. Εἶχεν ἐργαστήριον ἐν Ἀθήναις κατασκευάζων ἀγγεῖα, τῶν ὁποίων εὑρέθησαν μερικὰ καὶ ἔξω τῶν Ἀθηνῶν. Τὰ πλεῖστα τούτων ἐζωγράφησεν ὁ ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ του ἀγγειογράφος Κλιτίας. Οὕτως ἐν Γορδίῳ τῆς Μ. Ἀσίας εὑρέθη κύλιξ ἔχουσα ἐζωγραφημένους τρεῖς ἰχθῦς, εἰς τοὺς Δελφοὺς ἐπίσης τεμάχιον κύλικος μὲ τὴν ὑπογραφήν του καὶ εἰς τὴν Ναύκρατιν τῆς Αἰγύπτου τεμάχια ἐπίσης μιᾶς κύλικος. Εἰς τὸ Chiusi ὅμως τῆς Ἰταλίας ἀνεκαλύφθη τὸ ἀριστούργημά του, τὸ λεγόμενον «ἀγγεῖον τοῦ Φραγκίσκου» (Vase François), εὑρισκόμενον ἐν τῷ ἀρχαιολογικῷ μουσείῳ τῆς Φλωρεντίας. Τὸ σχῆμα τοῦ κρατῆρος ἔχει κομψότητά τινα ἀπέναντι τῶν παλαιοτέρων βαρέων ὁμοίων ἀγγείων μὲ ἀνοικτὰς καὶ λεπτὰς καμπυλότητας, αἱ ὁποῖαι λαμβάνουν ὅλην τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὸν πλοῦτον τῆς ἐμφανίσεως εἰς τὰς ὑψηλὰς ἑλισσομένας πρὸς τὰ ἄνω λαβὰς μὲ τὴν μεταλλικήν των ἀκρίβειαν καὶ εὐκαμψίαν. Ἐκ τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ Ἐργοτίμου προέρχεται πρὸς τούτοις καὶ μίας κύλιξ ἐξ Αἰγίνης τοῦ μουσείου τοῦ Βερολίνου, ἔχουσα γραφὰς χωρὶς ὑπογραφήν. Ἡ τέχνη των ὅμως ἔχει διάφορον χαρακτῆρα ἀπὸ τὴν τοῦ Κλιτίου. Ἐντὸς εἰκονίζεται ὁ Ἡρακλῆς παλαίων κατὰ λέοντος, ἐκτὸς δὲ εἰς τὴν μίαν μὲν παρειὰν βλέπομεν ἕνα ἰθυφαλλικὸν Σειληνόν, τὸν ὁποῖον προσπαθοῦν νὰ συλλάβουν δύο χωρικοί, ἐξ ὧν ὁ μὲν κρατεῖ ἀσκὸν καὶ σύρει τὸν Σειληνόν, ὁ δὲ ἕτερος κρατεῖ σχοινίον. Εἰς δὲ τὴν ἄλλην παρειὰν τοῦ ἀγγείου παριστάνεται κῶμος, δηλαδὴ διασκέδασις ἀνδρῶν χορευόντων καὶ πινόντων ἑκατέρωθεν μιᾶς αὐλητρίδος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Klein*, Griechischen Vasen mit Meistersignaturen² σ. 32.—*Hoppin*, A. Handbook of greek black-figured vases. Δ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

ἐργοτίνη (ἡ) (Ergotinum) *[Φαρμ.]*. Καλεῖται οὕτως ἀλκαλοειδὲς ἀνακαλυφθὲν ὑπὸ τοῦ Tanret τῷ 1876 εἰς τὴν ἐρυσιβώδη σίκαλιν. Τὸ σῶμα τοῦτο ἐξάγεται διὰ κατεργασίας μετ' οἰνοπνεύματος τῆς λεπτῆς κόνεως τῆς ἐρυσιβώδους σικάλεως, ἀνταποκρίνεται δὲ εἰς τὴν σύνθεσιν $C_{35}H_{40}N_4O_6$. Ἡ κρυσταλλικὴ ἐργοτίνη εἶναι λευκή, ταχέως ἐν τῷ ἀέρι κιτρινίζουσα, εἶναι ἀδιάλυτος ἐν ὕδατι, διαλυτὴ εἰς οἰνόπνευμα, αἰθέρα καὶ χλωροφόρμιον. Ἡ ἐργοτίνη εἶναι ἀσθενὴς βάσις καὶ παράγει μετ' ὀξέων ἅλατα ὀλίγον διαλυτὰ καὶ δυσκόλως κρυσταλλούμενα. Τὰ διαλύματα τῆς ἐργοτίνης εἶναι δεξιοτρεπῆ. Ἡ ἐργοτίνη κέκτηται τὰς ἰδιότητας τῆς ἐρυσιβώδους σικάλεως, παρέχεται δὲ ὡς αἱμοστατικὸν ἐπὶ αἱμοπτυσιῶν, ἐπιστάξεων, αἱμορραγιῶν τῆς μήτρας καὶ εἰς ὑποδορίους ἐνέσεις. Τὸ ὄνομα ἐργοτίνη ἐπίσης χρησιμεύει πρὸς χαρακτηρισμὸν τοῦ δι' ἰδίας μεθόδου παρασκευαζομένου ἐκχυλίσματος τῆς ἐρυσιβώδους σικάλεως. Τοῦτο ἐνέχει ὅλα τὰ δραστικὰ συστατικὰ ταύτης τὰ δρῶντα συσπαστικῶς ἢ αἱμοστατικῶς, ὑπὸ ἀναλλοίωτον μορφήν. Εἶναι ὑγρὸν σκοτεινῶς φαιόν. Χορηγεῖται ἐσωτερικῶς κατὰ τὸν τοκετὸν (5—10 σταγόνες) ἐπὶ αἱμορραγιῶν, μητρορραγιῶν κλπ. Πλὴν τῆς μορφῆς ταύτης τοῦ ἐκχυλίσματος, τὸ ἐκχύλισμα τῆς ἐργοτίνης φέρεται ἔτι ὡς κεκαθαρμένον καὶ διαπιδυθὲν (Ergotin purum dialysetum spissum) τοῦ Wernich, ὡς ἐργοτίνη τοῦ Bonjean κεκαθαρμένη δι' ἐγχύσεις. Κ. Γ. Μ.

— **ἐργοτίνης, δηλητηρίασις ἐξ** — *[Φαρμ.]* βλ. λ. *ἀντίδοτα* (τ. Δ' σ. 860α).

ἐργοτινικὸν ὀξὺ (acidum ergotinicum) *[Φαρμ.]*. Ὠχροκιτρίνη, λίαν ὑγροσκοπικὴ κόνις σκοτεινῶς χρωματίζουσα, παρασκευαζομένη δὲ ἐκ τῆς ἐρυσιβώδους σικάλεως δι' ἐκχυλίσεως δι' αἰθεραλκοόλης καὶ κατεργασίας δι' ὀξικοῦ μολύβδου. Τὸ ἐργοτινικὸν ὀξὺ περιέχει 45,7 % ἄνθρακα, 6.38 % ὑδρογόνον καὶ 6,47 % ἄζωτον, τήκεται εἰς 154—158° καὶ τὸ ὑδατικὸν αὐτοῦ διάλυμα ἀντιδρᾷ ὀξίνως. Τὸ ἐργοτινικὸν ὀξὺ εἶναι τὸ μόνον δραστικὸν συστατικὸν τοῦ σκληροτινικοῦ ὀξέος τῶν Draggendorff καὶ Podwyssotzki καὶ συνεπῶς ἓν τῶν δραστικῶν συστατικῶν τοῦ σημερινοῦ ἐκχυλίσματος τῆς σικάλεως καὶ τῆς παλαιᾶς ἐργοτίνης. Ἡ δραστικότης τοῦ ἐργοτινικοῦ ὀξέος, ἐσωτερικῶς χορηγουμένου, εἶναι ἀσήμαντος, εἴτε διότι δὲν εἶναι εὐαπορρόφητον, εἴτε διότι τὰ φυράματα τῆς πήξεως τοῦ παγκρέατος διασπῶσι τὸ ὀξὺ εἰς σάκχαρον καὶ πρὸς ἀδρανεῖς βάσεις. Μόνον ἐπὶ ἐσωτερικῆς χορηγήσεως σημαντικῶν δόσεων αὐτοῦ παρουσιάζεται εἰς μικρὸν βαθμὸν ἡ δρᾶσις αὐτοῦ, ἐνῷ δι' ὑποδορίου ἐνέσεως παρουσιάζεται ταχύτερον καὶ εἰς μικροτέρας δόσεις ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἐργοτινικοῦ ὀξέος διὰ παραλύσεως τοῦ νωτιαίου καὶ τοῦ ἐγκεφάλου. Κ. Γ. Μ.

ἐργότιον (τὸ) *[Φυτοπαθ.]*. Νόσος τῶν σιτηρῶν προκαλουμένη ὑπὸ τοῦ μύκητος γομφομόρφου τοῦ πορφυροῦ (Claviceps purpurea) καὶ προξενοῦσα συνηθέστερον ἐπὶ τῶν σταχύων τῆς σικάλεως τὸν σχηματισμὸν ἑνὸς σώματος σκληροῦ 1—3,5 ἑκατοστομ. μήκους. Ἐπὶ ἑκάστου στάχυος δύνανται νὰ ὑπάρξουν ἓν ἢ περισσότερα τοιαῦτα σώματα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὰ σκληρώτια τοῦ μύκητος. Ε. Ν. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

ἐργοτισμὸς (ὁ) *[Ἰατρ.]*. Νόσος προερχομένη ἐκ τῆς βρώσεως σιτηρῶν. Ὀφείλεται εἰς τὸν μύκητα τῆς ἐρυσιβώδους βρίζης, ὅστις εἶναι παράσιτον ἀναπτυσσόμενον ἐπὶ τοῦ σίτου, τῆς κριθῆς καὶ τῆς βρίζης, μετὰ τῶν ὁποίων εἶναι δυνατὸν νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὸν ὀργανισμὸν καὶ νὰ γεννήσῃ οὕτω τὴν νόσον. Ὁ ἐργοτισμὸς ἐμφανίζεται συνήθως ὑπὸ δύο μορφάς, τὴν γαγγραινώδη καὶ τὴν σπασμωδικήν. Ἐπὶ τῶν ἄκρων τοῦ πάσχοντος ἐμφανίζονται κινητικαί, αἰσθητικαὶ καὶ τροφικαὶ διαταραχαί, εἶτα δ' ἐπέρχεται πολλάκις καὶ ξηρὰ γάγγραινα. Ἡ νόσος κατὰ τὸ πλεῖστον εἶναι θανατηφόρος. Τὰ βαρέα ταύτης συμπτώματα ἀποδίδονται εἰς ἰσχυροτάτας τοξικὰς οὐσίας ἐκκρινομένας ὑπὸ τῶν παρασίτων (βλ. καὶ λ. *ἀντωνιανὸν πῦρ*). Κ. ΚΕΡΕΣΤΕΤΖΗΣ

ἐργοτρεπτικὴ λειτουργία *[Μηχαν.]*. Καλεῖται οὕτως ἐν τῇ μηχανικῇ τεχνολογίᾳ ἡ ἀλλαγὴ καταστάσεως ἑνὸς ἀερίου ἢ ἀτμοῦ εὑρισκομένου ὑπὸ σχετικὴν πίεσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν, ἀποτονουμένου τοῦ ἀτμοῦ ἢ τοῦ ἀερίου, παράγεται, ὑπὸ σύγχρονον ψῦξιν αὐτοῦ, μηχανικὸν ἔργον. Ἡ ἐργοτρεπτική, ἢ ἄλλως *ψυχογόνος* λειτουργία, ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῶν θερμοκινητηρίων μηχανῶν ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς καύσεως. Λ. Ν. Κ.

ἐργόχειρον (τό)· ἔργον τῶν χειρῶν, χειροτέχνημα· || ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν παρασκευαζομένων ὑπὸ τῶν γυναικῶν κεντημάτων κττ.

— *[Ἐγκυκλ.]* Βλ. λ. *χειροτεχνία*.

ἐργώδης (ὁ, ἡ), —*ες* (τό)· ὁ ἀπαιτῶν πολὺ ἔργον, πολὺν κόπον, δυσχερής, δύσκολος, κοπιώδης. — Ἐπίρρ. ***ἐργωδῶς***.

Ἔρδα (Erda) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 894. Ἀνεκαλύφθη τὴν 4ην Ἰουνίου 1918 ὑπὸ τοῦ M. Wolf ἐν Heidelberg. Σ. Π.

ἔρδε *[Ναυτ.]*. Παρεφθαρμένος ὅρος τῆς κοινῆς τῶν ναυτικῶν μας γλώσσης, ἀντὶ *ἔρειδε* (βλ. λ.)·

Ἐρδὲκ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία τῆς *Ἀρτάκης* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

ἐρδερίτης (ὁ) (Herderit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι φωσφορικὸν ἅλας τοῦ ἀσβεστίου καὶ βηρυλλίου, φθοριοῦχον, μὲ χημικὸν μοριακὸν τύπον $CaBeFPO_4$. Τὸ φθόριον δύναται νὰ ἀντικατασταθῇ ἐξ ὁλοκλήρου ἢ ἐν μέρει ὑπὸ ὑδροξυλίου (OH). Ὁ ἐρδερίτης παρουσιάζεται εἰς κρυστάλλους τοῦ μονοκλινοῦς κρυσταλλικοῦ συστήματος. Ἔχει θραῦσιν μικροκογχώδη, σκληρότητα 5ου βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 3, λάμψιν ὑελώδη καὶ εἶναι ἄχρους ἢ ἀσθενῶς ὑποκίτρινος. Ἀπαντᾷ ἐπὶ φλεβῶν γρανίτου εἰς τὸ Stoneham, Auburn καὶ Hebron εἰς τὸ Maine. Πολὺ σπανίως εὑρίσκεται καὶ εἰς τὰς φλέβας κασσιτερίτου τοῦ Ehrenfriedersdorf, ὁμοιάζων πρὸς ἀπατίτην. Γ. Κ. Γ.

Ἐρδεσὶ *[Γεωγρ.]*. Μικρὰ πόλις τῆς Τουρκίας, ἕδρα τῆς ὑποδιοικήσεως Τορούλ, ἐν τῷ σημερινῷ νομῷ Γκιουμουσχανέ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Χαρσοὺτ-τσάϊ, ἐπὶ τῆς ἐκ Τραπεζοῦντος εἰς Ἐρζεροὺμ ὁδοῦ καὶ εἰς ἀπόστασιν 18 ὡρῶν πορείας ἀπὸ τῆς Τραπεζοῦντος. Κάτοικοι 1107 (1927). Ν. Μ.

Ἐρδιχὰν *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὸν ὄνομα τοῦ *Ἀρδαχάν*, ἕδρας ὑποδιοικήσεως τοῦ ἀπὸ τοῦ 1920 τουρκικοῦ νομοῦ Κάρς, ἐχούσης 2397 κατοίκους (1927). Ἡ ὁμώνυμος ὑποδιοίκησις ἔχει ἐπιφάνειαν 980 τετρ. χμ. και 24302 κατοίκους (1927). Ν. Μ.

Ἐρδομοὺς *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Ἐρτομούς*.

Ἑρδονία καὶ ***Ἑρδωνία*** (λατ. Herdonia) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μεσόγειος πόλις τῆς Δαυνιακῆς Ἀπουλίας ἐν Ἰταλίᾳ, ἡ νῦν ὀνομαζομένη *Ὀρντονα* (Ordona). Κατὰ Στράβωνα (ΣΤ' 282) ἔκειτο ἐπὶ τῆς ἡμιονικῆς ὁδοῦ τῆς ἐκ Βρινδησίου πρὸς Ρώμην ἀγούσης καὶ διερχομένης διὰ τῶν ἐδαφῶν τῶν Πευκετίων Δαυνίων καὶ Σαυνιτῶν· ἀναφέρεται ὡς τελευταία μετὰ τὸ Κανύσιον πόλις ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης, ἐν δὲ τῷ καταλόγῳ τοῦ Πτολεμαίου (Γ' 1, 63) κεῖται μεταξὺ Ἀρπίου καὶ Κανυσίου. Κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Ἀννίβα ἐν Ἰταλίᾳ ἡ Ἑρδονία κατελήφθη ὑπὸ τῶν καρχηδονικῶν στρατευμάτων. Ὁ Ἀννίβας ἀπέστειλε προδότην τινὰ Ἑρδονιάτην, ὅστις ἐκ μέρους δῆθεν τῶν προκρίτων τῆς πόλεως ἐκάλεσε τὸν Φλάκκον νὰ καταλάβῃ τὴν Ἑρδωνίαν, διότι κατέστη ἀφόρητος ὁ ζυγὸς τῶν Καρχηδονίων· ὁ Φλάκκος ἐβάδισε κατὰ τῆς πόλεως, προσβληθεὶς ὅμως ἐκ τῶν νώτων ὑπέστη πανωλεθρίαν φονευθεὶς καὶ ὁ ἴδιος. Ἐν τούτοις περὶ τὸ 210 π. Χ. ἡ Ἑρδωνία κατεστράφη ὑπὸ τοῦ Ἀννίβα. Σῴζεται ἓν νόμισμα τῆς πόλεως φέρον κεφαλὴν νεαροῦ Ἡρακλέους ἐν λεοντῇ, στάχυν, ρόπαλον καὶ τὴν ἐπιγραφὴν ΟΡΔΑΝΩΝ. —Π.

Ἑρδώνιος (Herdonius), ***Ἀππιανός***. Ἀρχηγὸς Σαβῖνος τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος, ὅστις ἐπὶ κεφαλῆς τετρακισχιλίων, ὡς παραδίδεται, δούλων και ἐξορίστων, ἀναπλεύσας τὸν Τίβεριν ἐπὶ σχεδιῶν καὶ καταλαβὼν νύκτωρ καὶ ἀπαρατήρητος τὸ Καπιτώλιον τῷ 460 π. Χ., ἐκήρυξε τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν δούλων, τὴν κατάργησιν τῶν χρεῶν καὶ τῶν δημοκρατικῶν νόμων. Πολιορκηθεὶς ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου ἐξηναγκάσθη εἰς ἔξοδον, ἀλλὰ κατεσφάγη μετὰ τῶν ὀπαδῶν του. Ὁ ἱστορικὸς Νίμπουρ παραδέχεται, ὅτι ὁ Ἑρδώνιος ὑπῆρξεν ὄργανον τῶν ἀριστοκρατικῶν φυγάδων καὶ δὴ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν Καίσωνος, υἱοῦ τοῦ Κιγκιννάτου, οὗτινος τὸ κατὰ τῆς πληθύος μῖσος καὶ αἱ βιαιότητες εἶναι γνωσταί, ἰδίᾳ ἀφότου τῷ 461, μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας, ἐψηφίσθη ὁ Τερεντίλιος νόμος, δι' οὗ ὑπεχρεώθησαν οἱ πατρίκιοι νὰ συντάξωσι γραπτοὺς νόμους, τὴν περίφημον Δωδεκάδελτον. Ὁ Καίσων καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ φυγάδες διὰ τοῦ ἐγχειρήματος τοῦ Ἑρδωνίου ἐπεζήτησαν ματαίωσιν τῆς ἐκτελέσεως τοῦ Τερεντιλίου νόμου. Κ. Ι. Β.

ἔρε (öre) *[Νομισμ.]*. Χαλκοῦν σουηδικὸν νόμισμα ἰσοδυναμοῦν πρὸς τὸ ἓν ἑκατοστὸν τῆς *κορώνας*.

ἐρέα (ἡ)· ἔριον, μαλλίον (ἀρχ.)· || εἶδος ἀνθεκτικοῦ ὑφάσματος, συνήθως ἐξ ἐρίου, ἐνίοτε δὲ ἐξ ἐρίου καὶ βάμβακος ἢ καὶ ἄλλων ὑλικῶν, τὸ κοιν. *τσόχα*.

— *[Ἀρχαιολ.]* Ἡ *ἐρέα* ἦτο γνωστὴ παρ' ἀρχαίοις, ἰδίᾳ τοῖς Γαλάταις, τοῖς Γερμανοῖς καὶ Ἑλβετοῖς πρὸς κατασκευὴν τῶν σάγων (sagum). Ἐντεῦθεν εἰσήχθη καὶ παρὰ Ρωμαίοις, ἰδίᾳ τῷ λαῷ καὶ τῷ στρατῷ.

— *[Τεχνικ.]*. Ἡ *ἐρέα* εἶναι ὕφασμα χρησιμοποιούμενον ἰδίως διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ στρατοῦ καὶ παρασκευαζόμενον κυρίως ἐκ *τεχνητοῦ ἐρίου*. Τὸ τεχνητὸν τοῦτο ἔριον ἢ *ἔριον ρακῶν*, λαμβανόμενον ἐκ παλαιῶν μαλλίνων ὑφασμάτων ἢ ρακῶν, κατασχιζομένων καὶ κατατιλλομένων διὰ μηχανημάτων εἰδικῶν, ὑφίστανται κατεργασίαν πρὸς κατασκευὴν ἐρέας, ἐν ἑνώσει πάντοτε μετὰ νέου ἐρίου ἢ βάμβακος. Ἡ τεχνικὴ τῆς παρασκευῆς τῆς ἐρέας συνίσταται καὶ εἰς τὰς ἐν τῇ ἐριουργίᾳ ἀναγομένας ἐργασίας, αἵτινες ἐκτελοῦνται διὰ δαπανηρῶν καὶ διαφόρων μηχανῶν. Μετὰ τὴν ὕφανσιν ἐκπλύνεται ἐν μέρει ἡ κατ' αὐτὴν προστεθεῖσα κόλλα, λευκαίνεται καὶ τέλος στιλπνοῦται. Ἡ στίλβωσις ἐκτελεῖται περιστρεφομένων ἐπὶ τοῦ ὑφάσματος κυλίνδρων βαρέων ἢ διερχομένου αὐτοῦ διὰ τριῶν ὁμαλῶν κυλίνδρων. Τῆς ξυρίσεως, ἥτις γίνεται δι' ἰδιαιτέρων ξύστρων ἐν εἴδει μεγάλων ψαλίδων, προηγεῖται ἡ ξύσις, γινομένη διὰ τῶν καρπῶν φυτοῦ τινος καλουμένου *ἄκανθα τῶν ὑφαντῶν*, δι' ὧν ἀνορθοῦνται αἱ τρίχες. Περαιτέρω διαπερᾶται ἡ ἐρέα διὰ φλογὸς οἰνοπνεύματος ἢ φωτιστικοῦ ἀερίου, λαμβάνουσα οὕτως ὑποκίτρινον χρῶμα. Προκειμένου περὶ ἐρέας χειμερινῆς περιόδου γνάφεται καὶ ψαλιδίζεται, εἶτα δὲ ὑποβάλλεται εἰς τὰς προαναφερθείσας πράξεις. Ἡ γνάψις ἐκτελεῖται εἰς ἰδιαιτέρους μύλους, γναφικοὺς καλουμένους. Ι. Γ. ΜΠΑΡΔΑΝΗΣ

Ἐρεβάντζι, *Μελχισεδὰκ* (=Μελχισεδὲκ ἐξ Ἐριβάν). Ἀρμένιος φιλόσοφος (1559—1631). Παιδιόθεν εἰσήχθη εἰς τὴν μονὴν τὴν κειμένην ἐν τῇ νήσῳ Λίμ, ὡς δ' ἐγένετο ἔφηβος ἐδέχθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα. Ἐν τῷ ἐρήμῳ τούτῳ μοναστηρίῳ, τῷ κειμένῳ εἰς τὸ μέσον τῆς λίμνης Βάν, ἐξεπαιδεύθη καὶ μετὰ δεκαπενταετεῖς σπουδὰς ἐγένετο βαρταμπέτ, ἤτοι διδάκτωρ, ἔχων καθηγητὴν τὸν διάσημον Νερσὲς Περγλοῦ, παραδίδοντα τὴν ρητορικήν, τὴν μεταφυσικὴν καὶ τὴν φιλοσοφίαν.

Digitized by Google

'Ανδρωθεὶς περιῆλθεν ὅλην τὴν 'Αρμενίαν, συνετέλεσεν εἰς τὴν σύστασιν πολυαρίθμων ἐκπαιδευτηρίων καὶ ἔδωκε μεγάλην ὤθησιν εἰς τὴν πνευματικὴν διάπλασιν τῶν συμπολιτῶν του. Ὁ πατριάρχης τῶν 'Αρμενίων Μωϋσῆς Γ' ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν τὴν διεύθυνσιν τῆς πατριαρχικῆς σχολῆς, ἣν ἐτήρησε μέχρι τοῦ θανάτου του. Ὁ 'Ερεβάντζι κατέλιπε πολυάριθμα συγγράμματα, διατηρηθέντα εἰς χειρόγραφα, μεταξὺ τῶν ὁποίων: τὴν «'Ανάλυσιν τῆς ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας», τὴν «'Ανάλυσιν τῶν θεωριῶν τοῦ Δαβὶδ Νέρκεν», τοῦ ὀνομαζομένου ὑπὸ τῶν 'Αρμενίων Ἰμαστασὲρ (φιλοσόφου), «Ὑπόμνημα πρὸς τὸν Πορφύριον», «Πραγματείαν περὶ λογικῆς», «Περὶ τῆς τέχνης τῶν ὁρισμῶν» κλπ. Συνέγραψεν ἐπίσης ἱστορίαν τῶν πρώτων χρόνων τῆς 'Αρμενίας καὶ τῶν σχέσεων αὐτῆς μετὰ τῶν Ἑλλήνων. Θ. Β.

ἐρέβια (ἡ) (Erebia) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *σατυριδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 25 εἴδη, ἀπαντῶντα σχεδὸν πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

ἐρεβίνθινος, —*η*, —*ον* καὶ ***ἐρεβίνθειος*** ὁ ἐξ ἐρεβίνθου κατεσκευασμένος.

ἐρέβινθος (ὁ) (Cicer) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλλοβοκάρπων*. Τὸ γένος περιλαμβάνει 15 εἴδη, ὧν τὰ 14 ἀπαντῶσιν εἰς τὴν 'Ανατολὴν καὶ τὸ ἓν εἶναι ἰθαγενὲς τῆς 'Αβησσυνίας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *ἐρέβινθος ὁ κοινὸς* (Cicer arictinum), κοινότατος διὰ τὸν καρπόν του, ὅστις εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα ἐρέβινθος, ρεβίδι, ροβίδι, ἐρβίθι.

Οἱ ἐρέβινθοι εὐδοκιμοῦσιν εἰς ξηράς, πυριτικῆς συστάσεως καὶ βαθείας γαίας. Ἡ σπορά των γίνεται συνήθως κατὰ Μάρτιον. Ἅμα ὡς ἐξέλθωσι τὰ φύτρα σκάπτονται ἅπαξ ἢ δίς. Ἡ ἀπόδοσις τῶν ἐρεβίνθων κατὰ στρέμμα κυμαίνεται μεταξὺ 4—6 κοιλῶν. Ἐκ τῶν βλαπτικῶν ἐντόμων ἅτινα προσβάλλουσι τὸν ἐρέβινθον εἶναι ἡ κάμπη τῆς *μελόης* καὶ ὁ μύκης *ἐρυσίβη*. Οἱ ἐρέβινθοι εἶναι ὄσπριον θρεπτικὸν καὶ εὔγευστον, τρώγονται δὲ νωποὶ ἢ ξηροί. Οἱ ξηροὶ ἐρέβινθοι χρησιμεύουσι καὶ πρὸς νόθευσιν τοῦ καφέ. Ἐπίσης οἱ ξηροὶ ἐρέβινθοι χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν κατασκευὴν στραγαλίων κυρίως παρ' ἡμῖν καὶ ἐν 'Ανατολῇ, ὅπου εἶναι γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα λεμπλεμπιά, τὰ ἀφρᾶτα στραγάλια παρ' ἡμῖν καλούμενα, καὶ κουδαμὲς τὰ ξηρά. Ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν τοὺς καλυτέρους ἐρεβίνθους παράγει ἡ Ἱσπανία.

Οἱ ἐρέβινθοι ἦσαν γνωστοὶ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, ἀναφερόμενοι καὶ ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου ('Ιλ. Ν, 589), λέγεται δὲ ὅτι πρῶτος ὁ Ποσειδῶν ἀνεκάλυψε τούτους. Ὁ 'Αθήναιος ἀναφέρει ὅτι μεγάλη χρῆσις ἐγίνετο τῶν πεφρυγμένων ἢ ἀνθρακωμένων ἐρεβίνθων. Ὁ Διοσκορίδης διακρίνει ἡμέρους, ἀγρίους καὶ κριούς, ὁ δὲ Θεόφραστος κριούς, μέλανας, πυρροὺς καὶ λευκούς. Δ. Ν. Π.

ἐρεβινθώδης (ὁ, ἡ), —*ες* (τό), καὶ ***ἐρεβινθοειδής*** ὁ ὅμοιος πρὸς ἐρέβινθον.

'Ερεβινθώδης *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ κατὰ Πλίνιον ὀνομασία μικρᾶς νήσου τῆς Προποντίδος, ἐν τῇ συστάδι τῶν *Πριγκιποννήσων* (πλάτ. 40°51'1/2 Β, μῆκ. 29°08'3/4 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 2286: Princes island), ἔχουσα μῆκος ἡμίσεος μιλλίου, ὕψος 180 ποδῶν, κειμένη δὲ ἀνατολικῶς τῆς Πριγκίπου, ἀφ' ἧς χωρίζεται διὰ στενοῦ, πλάτους χιλιομέτρου περίπου. 'Ονομαζομένη ὑπὸ τῶν Τούρκων *Σεδὲφ 'Αδᾶ*, ἤτοι «νῆσος τοῦ ἀγριαπηγάνου», ὡς βρίθουσα τοιαύτης βοτάνης, εἶναι ἡ *'Αντερόβιθος* τῶν Ἑλλήνων, κατὰ παραφθορὰν τῆς Βυζαντινῆς της ὀνομασίας *Τερέβινθος*: «Πλάτη μὲν οὖν καὶ Ὕατρος καὶ Τερέβινθος αἱ Πριγκίπιοι προσαγορευόμεναι νῆσοι» *(Νικητ.* ἐν βίῳ 'Ιγνατ. πατριάρχ.). Τόπος ἐξορίας Βυζαντινῶν ἀξιωματούχων, λαϊκῶν ἢ κληρικῶν, ὡς τοῦ πατριάρχου Θεοδοσίου τοῦ Βορραδιώτου (1184), ἐξωσθέντος ὡς μὴ ἐπιτρέψαντος ἀθέμιτον πριγκιπικὸν γάμον, ἀποσυρθέντος δὲ εἰς τὴν ἣν ἀνήγειρε πρὸς τὸ δυτικὸν τῆς νήσου μονὴν (σῴζονται τὰ ἐρείπιά της), ἐν ᾗ ἀπέθανε καὶ ἐτάφη, καθὼς καὶ τοῦ πατριάρχου 'Ιγνατίου τοῦ Ραγκαβέ, ἐξορισθέντος κατὰ διαταγὴν Καίσαρος Βάρδα *(Σκαρλ. Βυζαντ.*, Κωνσταντινούπολις Β, 316 καὶ παραπομπαί). Ἐπὶ Θεοφίλου, ἢ Μιχαήλ, ὑπῆρξε καὶ αὕτη ὡς καὶ πᾶσαι αἱ Πριγκιπόννησοι ὁρμητήριον τῶν ἀπὸ Ρωσίας ἐπιδρομέων. Ἔρημον ἔκτοτε καὶ βρίθουσαν ἀγριοκονίκλων κατέστησε κατάφυτον ἐλαιῶν καὶ ἀμπέλων καὶ ὀπωροφόρων δένδρων ὁ Φετῆ 'Αχμοὺδ πασᾶς (1849) ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸς τοῦ τότε σουλτάνου 'Αβδοὺλ Μετζήτ. Θανόντος ὅμως τοῦ Φετῆ κατήντησε καὶ πάλιν ἡ νῆσος σχεδὸν ἐρημονήσιον. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

'Ερεβίνθων οἶκος. Ὁ 'Ιώσηπος ἀναφέρων τὰ σημεῖα, δι' ὧν διῆλθε τὸ πρόχειρον τεῖχος, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Τίτος περιέβαλε τὴν πόλιν τῶν Ἱεροσολύμων, ὥστε οἱ πολιορκούμενοι νὰ μὴ διαλανθάνωσιν ἐξερχόμενοι εἰς εὕρεσιν τροφίμων καὶ ὕδατος. Λέγει, ὅτι ἀφοῦ ἔκαμψε τὸ δυτικόν του ἄκρον καὶ διηυθύνετο πρὸς τὰ ΒΔ διῆλθε διὰ τόπου καλουμένου *'Ερεβίνθων οἶκος*. Τὸ σημεῖον τοῦτο θέτομεν κατὰ τὸ δυτικὸν ἄκρον τοῦ σημερινοῦ κτήματος «Νικηφορία». Εἶναι δὲ πολὺ σπουδαῖον διὰ τὴν ἀρχαίαν τοπογραφίαν τῆς πόλεως καὶ τὴν θέσιν ἣν ὑποστηρίζομεν ὅτι ἡ πραγματικὴ θέσις τοῦ Γολγοθᾶ καὶ τοῦ τάφου εἶναι ὅπου τὸ ἐν τῇ Νικηφορίᾳ λαμπρὸν μνημεῖον, τὸ κακῶς ταυτισθὲν ὑπὸ πάντων τῶν ἀσχοληθέντων ἀρχαιολόγων πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ 'Ιωσήπου ἀναφερόμενον «μνημεῖον Ἡρώδου». Γ. Λ. Α.

ἔρεβος, —*ους* (τό)· ὁ κάτω κόσμος, ὁ ὑπὸ τὴν γῆν σκοτεινὸς τόπος, τὸν ὁποῖον διερχόμενοι οἱ νεκροὶ μετέβαινον εἰς τὸν Ἅδην· ‖ σκότος πυκνόν, ψηλαφητόν.

—*[Μυθολ.]* Εἰς τὸ *ἔρεβος* φθάνουσι καθ' Ὅμηρον οἱ ἀποθανόντες, λαμβάνεται δὲ ἐν προσωποποιίᾳ ὡς μία τῶν ἐν Ἅδου θεοτήτων. Τὸ Ἔρεβος καὶ ἡ Νὺξ προῆλθον ἀπὸ τοῦ Χάους, ἐκ τῆς Νυκτὸς δ' ἐγεννήθη ὁ Αἰθὴρ καὶ ἡ Ἡμέρα. Τὸ σπήλαιον τῆς Σκύλλης κεῖται πρὸς ζόφον εἰς Ἔρεβος τετραμμένον. Ἐκ τοῦ 'Ερέβους ἀκούει ἡ 'Ερινὺς τὴν 'Αλθαίαν, ἐκ τούτου λαμβάνει ὁ Ἡρακλῆς τὸν Κέρβερον, ὁ Ζεὺς τοὺς Ἑκατόγχειρας, ἐκ τούτου ἔρχεται ἡ Νύξ, πρὸς τοῦτο δὲ πορεύονται οἱ ὄνειροι. Τῆς Ἴσιδος ἡ παράδοσις σχετίζεται πρὸς τὴν θεότητα τοῦ 'Ερέβους. Τοῦτο μετὰ τοῦ Χάους ὑπολαμβάνεται ὡς χῶρος ἀσεβῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν εὐσεβῶν, πρὶν ἢ διὰ τοῦ καθαρμοῦ μεταβῶσιν εἰς τὰ 'Ηλύσια. Διὰ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Σωκράτους ὁ 'Αριστοφάνης ἔλεγεν, ὅτι ἐρεβοδιφῶσιν, ἤτοι τὰ ὑπὸ γῆν ζητοῦσιν. Ἐκεῖ ὑπάρχουσι καὶ ὁ Ἔρως καὶ ἡ Μῆτις, ἐπειδὴ προῆλθον ἐκ τοῦ γάμου τοῦ 'Ερέβους καὶ τῆς Νυκτός. Κατὰ τὴν ὀρφικὴν κοσμογονίαν ἐπηκολούθησε τὸν Χρόνον εἰς τὸν Αἰθέρα καὶ τὸ Χάος, ὡς τρίτον μέρος, τὸ Ἔρεβος τὸ ὁμιχλῶδες. Καὶ ὁ Ἔπαφος προῆλθεν ἐκ τῆς Νυκτὸς καὶ τοῦ 'Ερέβους. Οἱ παλαιοὶ γραμματικοὶ παρῆγον τὴν λέξιν ἀπὸ τοῦ *ἐρέφω* ἢ ἀπὸ τοῦ *ἔρα*, ἡ γῆ (=τὸ ὑπὸ τὴν ἔραν βαῖνον). Ἄλλοι ἐσχέτισαν πρὸς τὴν λέξιν *Κέρβερος*, κατ' ἄλλους εἶναι σημιτικῆς καταγωγῆς. ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

Ἔρεβος (Erebus) *[Γεωλογ.—Γεωγραφ.]*. Ἡφαίστειον ὄρος κείμενον ἐπὶ τῆς νήσου Ρὼς πρὸς Ν. τῆς Γῆς τῆς Βικτωρίας εἰς τὴν 'Ανταρκτικὴν θάλασσαν. Τὸ ὕψος του ἀνέρχεται κατά τινας εἰς 3800 μ., κατ' ἄλλους εἰς 4000 μ. καὶ κατ' ἄλλους εἰς 3690 μ.

Τὸ ἡφαίστειον τοῦτο εἶναι ἐνεργόν, ἀνεκαλύφθη δὲ τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου πλοιάρχου καὶ ἐξερευνητοῦ 'Ιακώβου Ρὼς (J. C. Ross) κατὰ τὸ ἔτος 1841 μαζὶ μὲ τὸ ἕτερον ἐσβεσμένον ἡφαίστειον, τὸν *Τρόμον*, ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται πρὸς ἀνατολὰς τοῦ 'Ερέβους. Τὰ ὀνόματα ἐδόθησαν ὑπὸ τοῦ Ρὼς ἐκ τῶν ὀνομάτων τῶν πλοίων του. Ὅταν ὁ Ρὼς τῷ 1841 ἔφθασεν ἐκεῖ, τὸ Ἔρεβος ἦτο ἐν ἐνεργείᾳ, ἐκπέμπον ἀνὰ ἡμίσειαν ὥραν πυκνὰς στήλας ἀτμῶν ὕψους 500—600 μ. καὶ παρουσιάζον σημεῖα διάπυρα. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Κ' αἰῶνος τὸ Ἔρεβος εὑρίσκετο ἐπίσης ἐν ἐνεργείᾳ, ὅταν τὸ ἐπεσκέφθη ἡ ἀποστολὴ τοῦ πλοιάρχου Σκώττ. Κατὰ τὸ 1908 ἡ ἀποστολὴ τοῦ Σάκλετον εὗρε πάλιν αὐτὸ ἐν ἐνεργείᾳ. 'Απὸ τοῦ 'Ιουνίου μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους τούτου ἀνεδίδοντο πυκναὶ στῆλαι καπνοῦ καὶ λάμψεις ἐφαίνοντο ἀναδιδόμεναι ἐκ τοῦ κρατῆρος. Ὁ Σάκλετον ἀναφέρει ἐντονωτάτην ἐνέργειαν κατὰ τὴν 14ην, 17ην καὶ 25ην 'Ιουνίου, ὡς καὶ κατὰ τὴν 8 Σεπτεμβρίου τοῦ 1908. Τῷ 1912 πάλιν ὁ Σκώττ εὗρεν αὐτὸ ἐν ἐνεργείᾳ. Ἐξ ὅλων τούτων συνάγεται ὡς πιθανόν, ὅτι τὸ Ἔρεβος κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους εὑρίσκεται μονίμως εἰς κατάστασιν ἐνεργείας μὲ μικροτέρας καὶ μεγαλυτέρας ἐνδιαμέσους περιόδους ἠρεμίας. Γ. Κ. Γ.

ἐρεβόφις (ὁ) (Erebophis) *[Ζωολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀφιδίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πυθωνιδῶν*. Γνωστὸν ἓν καὶ μόνον εἶδος ἀπαντῶν εἰς τὴν Νέαν Γουϊνέαν. Δ. Ν. Π.

ἐρεβώδης (ὁ, ἡ), —*ες* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς τὸ ἔρεβος, ὁ σκοτεινὸς ὡς ἔρεβος: «ἐρεβώδης νύξ».

'Ερεγλῆ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. 'Ακρωτήριον, ὅρμος καὶ κωμόπολις τοῦ μέσου τῆς νοτίας ἀκτῆς τοῦ κόλπου *'Ισμὶτ ('Αστακηνός*, Βυζαντ. *Νικομηδείας)* μεταξὺ τῶν κωμοπόλεων Καραμουσὰλ καὶ Κοντζέ. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν κατῳκεῖτο ἀπὸ 3.500 κατοίκους, ὧν τὰ δύο τρίτα Χριστιανοὶ (ἀκρωτήριον: πλάτ. 40° 42' 15" Β, μῆκος 29° 39' 50" 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 497: Gulf of Ismid). Σ. Ε. Λ

'Ερέγλι ἢ *'Ερέκλι [Γεωγρ.]* Πόλις τῆς Τουρκίας, ἕδρα ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως ἐν τῷ νομῷ 'Ικονίου, ΝΔ τῆς πόλεως Νίγδης (Νίγδε), εἰς ἀπόστασιν 130 χμ. ΝΑ τοῦ 'Ικονίου, ΝΔ. τῆς ὁμωνύμου λίμνης (Ἂκ-Γκιόλ), ἐπὶ μικροῦ ποταμοῦ χυνομένου εἰς τὴν λίμνην ταύτην εἰς ὕψος 1038 μ. καὶ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Κωνσταντινουπόλεως—Βαγδάτης. Εἶναι ἡ *Κύβιστρα* τῶν ἀρχαίων, εἰς ἣν διέτριψεν ὁ Κικέρων καὶ ὁ Γοδεφρεῖδος Μπουγιών, κατ' ἄλλους δὲ ἡ 'Αρχελαΐς. Ἡ σημερινὴ πολίχνη ἔχει 7476 κατοίκους (1927) περίπου, ὅλους Μουσουλμάνους. Ἄλλοτε εἶχε καὶ 200 περίπου Ἕλληνας, προσφυγόντας τῷ 1923 εἰς Ἑλλάδα, καὶ 300 'Αρμενίους.

Ἡ *ὑποδιοίκησις 'Ερέγλι* ἔχει ἐπιφάνειαν 4700 τετρ. χμ. καὶ πληθυσμὸν 33.863 κατοίκων (1927). Παράγει σιτηρὰ καὶ ὀπωρικά. Ν. Μ.

'Ερεδὸμ *[Τεκτον.]*. Τάγμα τεκτονικὸν ἱδρυθὲν κατὰ τὴν παράδοσιν τῷ 1314 ὑπὸ τοῦ Σκώτου βασιλέως Robert Bruce, τοῦ νικητοῦ τῶν Ἄγγλων. Τοῦτο ἀνεφάνη τῷ 1741 εἰς τὴν 'Αγγλίαν καὶ τὴν Γαλλίαν καὶ μετεφυτεύθη ἐκεῖθεν εἰς τὴν 'Αμερικήν. Τὸ νέον τοῦτο τάγμα ἔλαβε τὸ ὄνομα Βασιλικὸν τάγμα τῆς Σκωτίας (Harodim Kilvining), ἔχει δὲ ἀνώτερον βαθμὸν ὀνομαζόμενον «Σκῶτος Harodim». Κ. Κ. Κ.

ἐρεθίζω, ἀόρ. *ἠρέθισα—ἠρεθίσθην*, παθ. μετχ. *ἠρεθισμένος*· κινῶ πρὸς ὀργήν, παροξύνω, διεγείρω, κάμνω τινὰ νὰ θυμώσῃ: «ἐρεθίζει τὸν κύνα,—τὴν γαλῆν»· ‖ παθ. *ἐρεθίζομαι*· ὀργίζομαι, παροξύνομαι, θυμώνω: «μὴν ἐρεθίζεσαι εὔκολα», «εἶναι μαζί μου ἐρεθισμένος»· ‖ μεταφ. «ἐρεθίζω τὸ τραῦμα,—τὸ ἕλκος, —τὸν δοθιῆνα» προκαλῶ ἐρεθισμόν, φλόγωσιν.

ἐρεθίζων (ὁ) (Erethizon) *[Ζωολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρωκτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑστριχιδῶν*, περιλαμβάνον εὔρωστα ζῷα, μὲ σῶμα ἀτρακτοειδές, οὐρὰν βραχεῖαν, οὐχὶ συλληπτήριον, μὲ δέρμα καλυπτόμενον ὑπὸ ἀκανθῶν σκληρῶν καὶ χρῶμα μελανὸν ἢ μελανότεφρον. Γνωστὰ 2 εἴδη, ὁ *ἐρεθίζων ὁ ἐπίξανθος* (Erethizon epixanthus), ἰθαγενὴς τῆς Νοτίου 'Αμερικῆς, καὶ *ἐρεθίζων ὁ οὔρσων* (Erethizon urson), ὅστις ἀπαντᾷ ἐν τῇ Κολομβίᾳ. Δ. Ν. Π.

ἐρέθισμα, —*ατος* (τό)· ἐρεθισμός· ‖ πᾶν τὸ διεγεῖρον τὰ αἰσθητήρια νεῦρα.

—*['Εγκυκλ.]* Βλ. *ἐρεθισμός*.

ἐρεθισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐρεθίζειν, παρακίνησις πρὸς ὀργήν, ἐξέγερσις, παρόξυνσις, ὀργή: «ἐρεθισμὸς τῶν πνευμάτων, —τοῦ λαοῦ»· ‖ μεταφ. φλόγωσις, ἀντίδρασις τοῦ ὀργανισμοῦ κατὰ ἐξωτερικῆς ἐπιδράσεως: «ἐρεθισμὸς τοῦ τραύματος,—τοῦ δοθιῆνος».

—*['Ιατρ.]* Διὰ τοῦ ὅρου *ἐρεθισμὸς* καθορίζεται ἰατρικῶς ἡ νοσηρὰ αὔξησις τῆς ζωτικότητος ὀργάνου τινός· παράγονται δ' ὡς ἐκ τούτου φλεγμονώδη φαινόμενα ὀφειλόμενα εἰς τὴν ἐπίδρασιν ἐρεθιστικῶν φυσικῶν ἢ χημικῶν αἰτίων. 'Ερεθισμὸς λ. χ. παράγεται κατὰ τὴν χρῆσιν ἐκδορίου ἢ σιναπισμοῦ ἢ ἐρεθιστικῆς τινος οὐσίας εἰς ἐπιτριβὰς ἐπὶ τοῦ δέρματος, ὡς λ. χ. τῆς τερεβινθίνης, τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος κλπ. Πολλάκις ὅμως ὁ ἐρεθισμὸς ἀποβαίνει καὶ παθολογικός, ὁπότε ἡ τοιαύτη κατάστασις χαρακτηρίζεται διὰ τῆς δυσαναλόγως μεγάλης ἀντιδράσεως ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἐρέθισμα, τὸ ὁποῖον ἐπὶ φυσιολογικοῦ ἀτόμου προκαλεῖ πολὺ μικροτέραν *διέγερσιν* (βλ. λ.). Μ. Ν. Κ.

—*[Ψυχολ.]* *'Ερεθισμὸς* ἢ *ἐρέθισμα* ἐν τῇ ψυχολογίᾳ καλοῦνται κυρίως τὰ ἐν τῇ περιβαλλούσῃ ἡμᾶς φύσει γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἐπενεργοῦντα ἐπὶ τῶν αἰσθητηρίων ἡμῶν ὀργάνων (ὀφθαλμῶν, ὤτων, ρινὸς κλπ.) προκαλοῦν ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν τὰ διάφορα *αἰσθήματα* (βλ. λ.). Οὕτω π. χ. ὀπτικοὶ ἐρεθισμοὶ εἶναι οἱ παλμοὶ τοῦ αἰθέρος, τοὺς ὁποίους παράγουν τὰ φωτεινὰ ἢ φωτιζόμενα σώματα καὶ οἱ ὁποῖοι ἐπενεργοῦντες ἐπὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς χιτῶνος τοῦ ὀφθαλμοῦ γίνονται ἀφορμὴ νὰ γεννηθῶσιν ἐν ἡμῖν ὀπτικὰ αἰσθήματα, αἱ εἰκόνες δηλαδὴ τῶν ὑφ' ἡμῶν βλεπομένων ἀντικειμένων. Ὡσαύτως ἀκουστικοὶ ἐρεθισμοὶ εἶναι οἱ παλμοὶ τοῦ ἀέρος, τοὺς ὁποίους παράγουν τὰ ἠχοῦντα σώματα πληττόμενα (μέταλλα, ξύλα, χορδαὶ κττ.) καὶ οἵτινες ἐπενεργοῦντες ἐπὶ τοῦ ὠτὸς ἡμῶν γίνονται ἀφορμὴ πρὸς γένεσιν τῶν ἤχων. Προκειμένου περὶ τῆς ὀσφρήσεως, ἐρεθισμοὶ εἶναι τὰ ἐκπεμπόμενα ὑπό τινων σωμάτων ἀέρια, ἅτινα εἰσδύοντα εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ρινὸς προκαλοῦν τὰς ὀσμάς.

Ὅταν ὁ ἐρεθισμὸς εἶναι λίαν ἀσθενής, εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ προκαλῇ αἴσθημα εἴς τινας ἀνθρώπους, ὡς π. χ. τεμάχιον λεπτοῦ χάρτου πῖπτον ἐκ τῆς τραπέζης εἰς τὸ ἔδαφος δὲν προκαλεῖ ἦχον. Δύναται ὅμως ἡ ἔντασις τοῦ ἐρεθισμοῦ νὰ εἶναι τοιαύτη, ὥστε νὰ προκαλῇ μόλις ἀντιληπτὸν αἴσθημα. Οὕτω π. χ. ἐὰν αὐξήσωμεν διὰ διαδοχικῶν προσθηκῶν τὸ βάρος τοῦ χάρτου καὶ δοκιμάσωμεν νὰ παραγάγωμεν ἦχον ἀφήνοντες αὐτὸν νὰ πίπτῃ ἐκ τῆς τραπέζης, θὰ φθάσωμεν εἰς βάρος τι, τὸ ὁποῖον πῖπτον ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ὕψους προκαλεῖ μόλις ἀκουόμενον ἦχον. Αὕτη ἡ ἐλαχίστη ποσότης ἐρεθισμοῦ, ἡ ὁποία προκαλεῖ μόλις ἀντιληπτὸν αἴσθημα, καλεῖται *ἐλάχιστος ἐρεθισμός*, τὸ δὲ μόλις ἀντιληπτὸν αἴσθημα, τὸ ὁποῖον προκαλεῖται ὑπὸ τοῦ ἐλαχίστου ἐρεθισμοῦ, καλεῖται *ἐλάχιστον αἴσθημα*.

Αὐξανομένου τοῦ ἐρεθισμοῦ αὐξάνει καὶ τὸ αἴσθημα. Ὅταν ὅμως αὐξηθῇ ὁ ἐρεθισμὸς εἰς μέγιστον βαθμόν, δύναται νὰ συμβῇ, ὥστε οἱαδήποτε προσθήκη εἰς αὐτὸν νὰ μὴ προκαλῇ αὔξησιν αἰ-

Digitized by Google

σθήματος καὶ τότε ἡ τοιαύτη ποσότης τοῦ ἐρεθισμοῦ καλεῖται *μέγιστος ἐρεθισμός*, τὸ δὲ ὑπ' αὐτοῦ προκαλούμενον αἴσθημα *μέγιστον αἴσθημα*. Ἀπὸ τοῦ ἐλαχίστου ἐρεθισμοῦ μέχρι τοῦ μεγίστου ὑπάρχουν ἄπειροι βαθμίδες. Προβάλλεται ὅμως τὸ ἐρώτημα, ἂν εἰς οἱανδήποτε αὔξησιν τοῦ ἐρεθισμοῦ αὐξάνεται καὶ τὸ αἴσθημα. Τοῦ ζητήματος τούτου ἐπελήφθη ὁ ἐκ Γοττίγγης φυσικὸς Βέμπερ, ὅστις κατέληξεν εἰς συμπεράσματα διατυπούμενα εἰς νόμον, τὸν γνωστὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ψυχολογίας ὡς *νόμον τοῦ Βέμπερ*, καθ' ὃν «ὁ πρόσθετος ἐρεθισμὸς ὁ δυνάμενος νὰ προκαλέσῃ μόλις ἀντιληπτὴν διαφορὰν αἰσθήματος, ἀποτελεῖ πάντοτε τὸ αὐτὸ κλάσμα τοῦ ἀρχικοῦ ἐρεθισμοῦ». Ἐννοεῖται ὅτι τὸ κλάσμα τοῦτο εἶναι διάφορον κατὰ τὰς διαφόρους αἰσθήσεις καὶ ποιότητας τῶν αἰσθημάτων, ἄλλο διὰ τὴν ἰσχὺν τῶν ἤχων, ἄλλο διὰ τὸ ὕψος τῶν τόνων καὶ ἄλλο διὰ τὰ μυϊκὰ αἰσθήματα κατὰ τὴν ἄρσιν βαρῶν κ. ο. κ. Χ. ΣΚΑΛΙΣΙΑΝΟΣ

ἐρεθιστικός, *—ή, —όν*· ὁ προκαλῶν ἐρεθισμόν: «λόγοι ἐρεθιστικοί», «ἐρεθιστικὰ φάρμακα,—ποτά», «ἐρεθιστικὸν τῆς καρδίας,—τῶν νεύρων».—Ἐπίρρ. *ἐρεθιστικῶς*.

— *[Φαρμ.]* Καλοῦνται *ἐρεθιστικὰ* (Acria, irritantia, Erethistica) τὰ φάρμακα ἐκεῖνα, ἅτινα εἰς ἐπαφὴν πρὸς μέρη τοῦ σώματος προκαλοῦν τὰ φαινόμενα τῆς φλογώσεως (ὕψωσις τῆς θερμοκρασίας, ἐρύθημα, πόνος καὶ ἐξοίδησις). Τὰ ἐρεθιστικὰ ἐπὶ τῶν μερῶν τοῦ σώματος τῶν ἄνευ ἀγγείων, ὡς π. χ. ἐπὶ τῶν τενόντων, οὐδεμίαν ἐπίδρασιν ἔχουν. Διαιροῦνται εἰς ἐρεθιστικὰ τοῦ δέρματος (Dermerethistica), εἰς ἐρεθιστικὰ τοῦ στόματος (Stomerethistica), ἐρεθιστικὰ τοῦ στομάχου (Stomacherethistica), ἐρεθιστικὰ τῶν ἐντέρων (Entererethistica). Ἡ πλειονότης τῶν εἰς τὴν φαρμακευτικὴν χρησιμοποιουμένων ἐρεθιστικῶν προέρχεται ἐκ τοῦ φυτικοῦ κόσμου, ἐν τούτοις ὅμως καὶ ἐκ τοῦ ζωϊκοῦ κόσμου ἀπολαμβάνονται πολλὰ καὶ σπουδαῖα ἐρεθιστικὰ (κανθαρίδες, μύρμηκες κλπ.). Αἱ δραστικαὶ οὐσίαι τῶν φυτικῶν δρογῶν εἶναι μερικῶς ἀνυδρῖται ὀξέων τινῶν (ἐλατηρίνη, κονβολβουλίνη, τουρπεθίνη κτλ.), μερικῶς γλυκοζῖται (κολοκυνθίνη, σαπωνίνη), μερικῶς ἐλαιώδεις τινὲς μὴ ἀζωτοῦχοι οὐσίαι τῆς σειρᾶς τῶν λιπαρῶν ὀξέων (ὡς τὸ ἐλαϊκὸν ὀξὺ τοῦ κίκεως, τοῦ κρότωνος κλπ.) καὶ τέλος μέγας ἀριθμὸς αἰθερίων ἐλαίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἰδιαιτέρως δρῶσιν ἐρεθιστικῶς τὰ θειοῦχα. Διάφορα ἐρεθιστικὰ φυτικῆς προελεύσεως μετὰ τὴν ξήρανσιν χάνουν τὴν ἐρεθιστικότητά των. Ἡ βάσις τῆς ἐρεθιστικῆς δράσεως ὀφείλεται πιθανὸν εἰς ἀλλοιώσεις τῶν οὐσιαστικῶν τοῦ λευκώματος τοῦ σώματος. Μετὰ τῆς τοπικῆς δράσεως ἐπὶ τῶν ἀγγείων τοῦ αἵματος σχετίζεται, κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἐρεθιστικῶν ἐπὶ τῶν βλεννομεμβρανῶν, αἱ ἀλλοιώσεις τῆς ἐκκρίσεως, ἥτις ἐπὶ μεγαλυτέρων ποσοτήτων ἰσχυρῶς ἐλαττοῦται ἢ τελικῶς ἀνακόπτεται, ἐπὶ ἐλαχίστων δὲ δόσεων αὐξάνεται. Οὕτω τὰ ἐρεθιστικὰ ἅτινα ἐν τῷ στόματι αὐξάνουν τὴν ἔκκρισιν τοῦ σιέλου καὶ ἐν τῷ στομάχῳ τοῦ γαστρικοῦ χυμοῦ, ἀνήκουν εἰς τὰ σπουδαῖα φάρμακα τῆς ὑποδιαιρέσεως τῶν πεπτικῶν καὶ σιελαγωγῶν. Κ. Γ. Μ.

ἐρεθιστικότης, *—ητος (ἡ)*· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐρεθιστικοῦ, ἡ δύναμις τοῦ ἐρεθίζειν: «ἡ ἐρεθιστικότης τῶν ποτῶν» ‖ ἰδιότης τοῦ ἐρεθίζεσθαι: «ἡ ἐρεθιστικότης τοῦ τραύματος».

— *[Φυσιολ.]* *Ἐρεθιστικότης* καλεῖται ἡ ἰδιότης τῶν ζώντων ὀργανισμῶν τοῦ νὰ ἀντιδρῶσι διὰ κινήσεων τῶν μερῶν τοῦ σώματος αὐτῶν, λόγῳ ἐξωτερικῶν ἐπ' αὐτῶν ἐπιδράσεων. Ἡ ἰδιότης αὕτη εἶναι θεμελιώδης ἰδιότης τῆς ζώσης ὕλης. Οὕτω πολλοὶ μονοκύτταροι ὀργανισμοί, ὡς τὰ ριζόκυτα, τὰ βακτηρίδια, τὰ ἐγχυματικὰ ζωΰφια, ἐὰν προσεγγίσωσιν ἐπὶ στερεοῦ τινος ἀντικειμένου παρουσιάσουσι κίνησιν. Ἡ κίνησις αὕτη, ἥτις κυρίως συνίσταται εἰς τὴν σύσπασιν τῶν ψευδοποδίων, εἶναι ὅλως ἀνταναχλαστικὴ καὶ ὀφείλεται εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἐπίδρασιν. Ι. Ν. Μ.

ἐρεθιστός, *—ή, —όν*· ὁ δυνάμενος νὰ ἐρεθισθῇ, νὰ πάθῃ ἐρεθισμόν· ‖ *ἐρεθιστὸν* (τὸ) ὡς οὐσ., ἡ *ἐρεθιστότης*.

ἐρεθμοκαρίς (ἡ) (Erethmocaris) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δεκαπόδων - μακρούρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐκταρβοπόδων*, περιλαμβάνον μικρὰς καρίδας διακρινομένας κυρίως ἐκ τῶν ἐξωγκωμένων ὀφθαλμῶν, οὓς φέρουσιν ἐπὶ τῶν ἄκρων τῶν μακροτάτων κεραιῶν των. Γνωστὰ ἓξ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰ βάθη τῶν θερμῶν χωρῶν. Δ. Ν. Π.

«ἔρειδε !» *[Ναυτ.]*. Κέλευμα, ἀλλὰ καὶ παροτρυντικὸν ἐπιφώνημα κατὰ διαλείμματα ἐκφωνούμενον, τοῦ κυβερνῶντος πολεμικὸν κωπήλατον, ὅπως οἱ ἐρέται καταβάλωσι πᾶσαν τὴν δύναμίν των, συγχρονίζοντες ἅμα αὐτήν, πρὸς ἀπόδοσιν τῆς μεγίστης δυνατῆς ταχύτητος. Ὁ ὅρος οὗτος, ὃν οἱ καταρτίσαντες τὸ ναυτικὸν ὀνοματολόγιον παρέλαβον παρὰ τοῦ Ἀριστοφάνους, παρ' ᾧ πολλαχοῦ ἀπαντᾷ, ἀνταποκρίνεται πρὸς τοὺς ὁμηρικοὺς «εὖ μάλα !» καὶ «εὖ πάντες !», πρὸς τοὺς κοινοὺς «κάργα κουπί !» καὶ «φόρτσα κουπί !», καὶ πρὸς τὸν τῆς ἐποχῆς τῶν γαλερῶν «arranga !», πρὸς τοὺς γαλλικοὺς «souque !» ἢ «souque un coup !» καὶ «souque ensemble !» (ἐξυπακούεται les avirons=τὰς κώπας) καὶ πρὸς τοὺς ἀγγλικοὺς «pull away» καὶ «hang». Σ. Ε. Λ.

ἐρείδω· στηρίζω τι ἐπί τινος, ἐπακουμβῶ: «ἐρείδω ἐπὶ τοῦ τοίχου δοκόν», «ἐρείδω τὰ πλευρὰ ἐπὶ τοῦ ἐρεισινώτου» ‖ *μέσ.* *ἐρείδομαι*· στηρίζομαι, ἐπακουμβῶ τὸ σῶμά μου· ‖ *μεταφ.* στηρίζομαι, βασίζομαι: «ἐρείδομαι εἰς τὴν διάταξιν τοῦ νόμου, —εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῶν ἰσχυρῶν».

—*[Ναυτ.]* *Ἐρείδω* (κοιν. *καργάρω* ἢ καὶ *φορτσάρω*, γαλλ. souquer, ἀγγλ. to hang, Ναυτ. ὀνομ. ἄρθρ. 1009), σημαίνει ἐλαύνω πάσῃ δυνάμει τὴν ἐρεσίαν, βιάζων αὐτὴν ὅπως δώσω τὴν μεγίστην δυνατὴν ταχύτητα εἰς κωπήλατον σκάφος. Κέλευμα *«ἔρειδε !»* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

ἐρείκη (ἡ) (Erica) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρεικοειδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 500 εἴδη. Εἶναι φυτὰ συμπέταλα, ἀειθαλῆ, μικρόφυλλα, συχνὰ βελονοειδῆ, καὶ ἀρέσκονται ἰδιαιτέρως εἰς τὸ φῶς καὶ τὸ ὕδωρ. Φρυγανώδη καὶ θαμνώδη, μὲ ἐξαιρετικῶς λεπτὰς ρίζας, πολλὰ ἐξ αὐτῶν χρησιμεύουν ὡς διακοσμητικὰ διὰ τὰ ὡραῖα πορφυρᾶ, ρόδινα καὶ σπανιώτερον λευκὰ ἢ κιτρινοπράσινα μελιγόνα ἄνθη των καὶ τὸν εὐθυτενῆ κομψὸν κορμόν των. Ὡς τοιαῦτα φημίζονται ἰδίως τὰ φυόμενα περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος. Ἐν Ἑλλάδι ἀπαντῶσι τὰ εἴδη: *ἐρείκη ἡ δενδρώδης* καὶ *ἐρείκη ἡ σπονδυλωτὴ* (Erica arborea καὶ Erica verticillata) γνωστὰ ὑπὸ τὰ λαϊκὰ ὀνόματα, τὸ πρῶτον: *ρείκια, ρείκι, ρεῖγκλα, ρείκος ἀρείκι ρειχιά*· τὸ δεύτερον: *ρείκι, ρεῖγγλες, χαμορείκι* κλπ. Εἰς πολλὰ μέρη τῆς Βορείου Εὐρώπης ἀπαντᾷ ἡ *ἐρείκη ἡ κοινὴ* (Erica vulgaris). Αὕτη παρέχει ἀφ' ἑνὸς μὲν καύσιμον ὕλην, ἀφ' ἑτέρου δὲ λαμπρὸν ὑλικὸν πρὸς κατασκευὴν σαρώθρων. Ἡ ρίζα τῆς ἐρείκης χρησιμεύει πρὸς κατασκευὴν πολυτίμων καπνοσυρίγγων. Εἰς χώρας ἔνθα καλλιεργεῖται ἐντατικῶς ἡ σηροτροφία, κατ' ἐξοχὴν χρησιμεύει πρὸς κλάδωσιν τοῦ μεταξοσκώληκος ἡ ἐρείκη ἡ σπονδυλωτή, ἐξ οὗ καὶ *κουκουλόχορτο* ἢ *κλαδὶ* ὀνομάζεται. Φυτικὰ ὑπόλοιπα τῆς ἐρείκης ἀναμεμειγμένα μὲ χῶμα χρησιμεύουσι πρὸς συντήρησιν φυτῶν θεραπευομένων ἐν θερμοκηπίοις καὶ γάστραις. Ἡ *ἐρείκη ἡ εὐειδὴς* (Erica species), κοινῶς *καλούπι*, ἀπαντᾷ σπανίως παρ' ἡμῖν. Κ. ΠΑΠ.

— **ἐρείκης πόα** (Herba ericae) *[Φαρμακογν.]*. Παραγωγὸν τοῦ φυτοῦ τούτου εἶναι ἡ Erica vulgaris. Τὰ ἐναέρια ἠνθισμένα μέρη τοῦ φυτοῦ περιέχουν ἐρεικίνην, ἐρεικολίνην, καλοταννικὸν ὀξὺ καὶ κιτρίνην τινὰ χρωστικὴν οὐσίαν. Ἡ πόα τῆς ἐρείκης ἀναγράφεται ἐνίοτε ὡς καθαρτικὸν τοῦ αἵματος, ἀντιρρευματικὸν καὶ ὡς εἰδικὸν φάρμακον κατὰ τῶν χολολίθων. Κ. Γ. Μ.

Ἐρείκη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Εὐμοίρου τῆς ἐπαρχίας Ξάνθης τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτοικοι (1928) 265. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Καγιαλάρ*.

ἐρεικίδαι (οἱ) (Ericaceae) *[Παλαιοφυτολ.]*. Τῆς οἰκογενείας ταύτης λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς κρητιδικῆς περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Μεγαλύτερα ἀφθονία τοιούτων λειψάνων εὑρέθη ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ἐν Ἑλλάδι εὑρέθησαν (ἐκ τοῦ γένους *ἀνδρομέδα*) ἐντὸς τῶν τριτογενῶν λιγνιτοφόρων στρωμάτων τῆς λεκάνης τῆς Κύμης ἐν Εὐβοίᾳ. Γ.Κ.Γ.

ἐρεικίνη (ἡ) (Ericin) *[Φαρμ.]*. Καλεῖται οὕτω κιτρίνη χρωστική τις, ἀπαντῶσα εἰς τὸ φυτὸν *ἐρείκη* ἢ *καλλυντὴρ ὁ κοινὸς* (Erica ἢ Calluna vulgaris) καὶ εἰς τοὺς κλάδους πολλῶν εἰδῶν αἰγείρου. Διὰ τῆς χρωστικῆς ταύτης χρώννυνται ζωϊκαὶ καὶ φυτικαὶ ἶνες ἄνευ προστύμματος. Ἐρεικίνη ἐκαλεῖτο ἄλλοτε καὶ ὁ μεθοξυμεθυλεστὴρ τοῦ σαλικυλικοῦ ὀξέος, ἡ μεσοτάνη. Κ. Γ. Μ.

ἐρεικοειδῆ (τὰ) (Ericaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων* μὲ ἄνθη γαμοπέταλα, ἑρμαφρόδιτα καὶ κανονικά, σπανιώτερον ἀκανόνιστα, μικρά, σχηματίζοντα βοτρυώδεις ταξιανθίας, ἀκτινωτά, ὑπόγυνα. Στεφάνη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συμπέταλος, πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων. Ἀνθῆρες κερατοειδεῖς, ἀνοιγόμενοι δι' ὀπῶν ἢ ρωγμῶν καὶ περιέχοντες γύριν κατὰ τετράδας ἢ ἑξάδας. Ὠοθήκη τετράχωρος, πεντάχωρος ἢ καὶ δεκάχωρος μὲ λευκωματοῦχα σπέρματα. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει περὶ τὰ 50 γένη, ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰ κοσμητικά. Γνωστότερα εἶναι: *ἀζαλέα* (Azalea), *ἀνδρομέδα* (Andromeda), *ἀρκτοστάφυλος* (Arctostaphylus), *γωλθερία* (Gaultheria), *ἐρείκη* (Erica), *καλμία* (Kalmia), *κόμαρος* (Arbutus), *λευκοθόη* (Leuchothoe), *λῆδον* (Ledum), *ροδόδενδρον* (Rododendron), *ψευδόκλειθρα* (Clethra) κλπ. Κ. ΠΑΠ.

ἐρεικολίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Γλυκοζίτης ἀνευρεθεὶς εἰς τὰ φύλλα τῆς ἐρείκης (ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα), τοῦ λήδου κλπ. Ἔχει τὸν ἐμπειρικὸν τύπον $C_{34}H_{56}O_{21}$. Σ. Γ.

ἐρεικόχωμα (τὸ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ χῶμα, ὅπερ λαμβάνεται ἐκ τῆς ἀποσυνθέσεως τῶν διαφόρων μορίων τῆς ἐρείκης καὶ ὅπερ χρησιμεύει εἰς τὴν ἀνθοκομίαν κυρίως. Δ. Ν. Π.

ἐρεικώδης (ὁ, ἡ), *—ες (τό)*· ὁ πλήρης ἐρεικῶν: «ἐρεικώδης τόπος» ‖ ὁ ὅμοιος μὲ ἐρείκην: «ἐρεικῶδεν φυτόν», ἄλλως *ἐρεικοειδής*.

ἐρείπιον (τό)· λείψανον οἰκοδομήματος, οἰκοδόμημα κατηδαφισμένον, κοιν. *χάλασμα*: «ἐρείπια ναοῦ,—οἰκιῶν,—πόλεως», «περιεσώθησαν ἐρείπιά τινα», «ἐτάφη ὑπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ κρημνισθέντος οἰκήματος» ‖ μεταφ. ἐπὶ ἀνθρώπου καταβληθέντος ὑπὸ γήρατος ἢ νόσου: «κατήντησε ἐρείπιο, δὲν μπορεῖ νὰ σείσῃ τὰ πόδια του».

ἐρειπῶ *(—όω)* καὶ *ἐρειπιῶ* *(—όω)*· καθιστῶ τι ἐρείπιον, μεταβάλλω εἰς ἐρείπια, κρημνίζω: «οἰκήματά τινα κατηρειπωμένα».

ἐρείπωσις, *—εως (ἡ)*· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐρειποῦν*, μεταβολὴ εἰς ἐρείπια, κατακρήμνισις, καταστροφὴ οἰκοδομήματος ἢ ἄλλου κατασκευάσματος.

ἔρεισις, *—εως (ἡ)*· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐρείδειν*, στήριξις, στύλωσις, βάσις.

ἔρεισμα (τό)· τὸ ἐφ' οὗ τις ἐρείδεται, στήριγμα, ὑποστήριγμα: «ἀσφαλὲς—, ἀκλόνητον ἔρεισμα».

— *[Μηχαν.]* Τὸ *ἔρεισμα* ἀποτελεῖ ἐν γένει στενὴν ἢ εὐρυτέραν λωρίδα γῆς, παρεμβαλλομένην ἑκατέρωθεν τοῦ καταστρώματος τῆς ὁδοῦ πρὸς ἐγκιβωτισμὸν τοῦ ὁδοστρώματος. Εἰς τὰς ὑπεραστικὰς κυρίως ὁδοὺς τὸ ἔρεισμα κατασκευάζεται ἰσόπεδον πρὸς τὸ κατάστρωμα μὲ ἐγκαρσίαν πρὸς τὰς τάφρους κλίσιν, ποικίλλουσαν ἐκ τῶν συνθηκῶν κατασκευῆς. Τὸ πλάτος τῶν ἐρεισμάτων μεταβάλλεται κατὰ τὰς τοπικὰς συνθήκας, δυνάμενον νὰ περιορισθῇ εἰς 0,50 μ., ἐφ' ὅσον ταῦτα ἀποβλέπουσι μόνον εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς σκυροδόχου σκάφης. Ἡ στένψις τοῦ ἐρείσματος, ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, προκειμένης τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ ἐκ λιθοδομῆς ἢ σκυροδέματος, δύναται να ἐλαττωθῇ ἔτι περισσότερον. Αἱ ἀνάγκαι ὅμως τῆς ἀποθηκεύσεως τῶν ὑλικῶν συντηρήσεως τῆς ὁδοῦ καὶ τῆς ἐπὶ τοῦ ἐρείσματος κυκλοφορίας πεζῶν καὶ διασταυρώσεως τῶν ὀχημάτων, ἐπιβάλλει συνήθως πλάτος ἀπὸ 2.0 μ. — 1,5 μ. Εἰς ὀρεινὰς ὁδοὺς μικρᾶς κυκλοφορίας τὸ πλάτος τῶν ἐρεισμάτων ἐλαττοῦται μέχρι 0,75 μ. εἰς βάρος τοῦ πλάτους τοῦ καταστρώματος τῆς ὁδοῦ, μὴ ἀποκλειομένης καὶ τῆς κατασκευῆς ἑνὸς μόνου ἐρείσματος πρὸς τὸ πρανὲς τοῦ ἐπιχώματος ὑπὸ δυσμενεστέρας συνθήκας κατασκευῆς. Πρὸς βελτίωσιν τῶν συνθηκῶν κυκλοφορίας, ἡ τελευταία περίπτωσις ὁδηγεῖ ἐνίοτε εἰς τὴν ἀνὰ διαστήματα διεύρυνσιν τῶν ἐρεισμάτων εἰς σταθμοὺς ἐναποθηκεύσεως ὑλικῶν καὶ διασταυρώσεως τῶν ὀχημάτων.

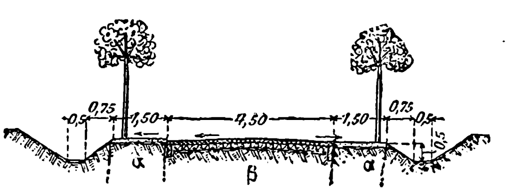

Διατομὴ ὁδοῦ.
[α, α' ἔρεισμα. β τάφρος.]

Τὰ ἐρείσματα διαμορφοῦνται ἐπίσης εἰς στάθμην ἀνωτέραν τοῦ ποδὸς τοῦ καταστρώματος, ὁπότε συνήθως πλαισιοῦνται κατὰ μῆκος τῆς πρὸς τὴν ὁδὸν ὄψεως αὐτῶν διὰ κρασπέδου λιθίνου ἢ σκυροπαγοῦς. Ἡ διάταξις αὕτη, προτιμωμένη εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν πόλεων καὶ ἐν γένει εἰς ὁδοὺς μεγάλης κυκλοφορίας, ἀποκλείει τὴν ἐπὶ τῶν ἐρεισμάτων κυκλοφορίαν τῶν ὀχημάτων, περιορίζουσα τὴν χρῆσιν αὐτῶν εἰς τοὺς πεζούς, ὡς πεζοδρομίων.

Τὰ πεζοδρόμια, τὰ ὁποῖα ἐνίοτε δὲν ἐκτείνονται ἐφ' ὅλου τοῦ πλάτους τοῦ ἐρείσματος, ἐπιστρωννυνται διὰ πλακῶν ἐκ φυσικῶν ἢ τεχνικῶν λίθων ἢ καὶ δι' ὁμοίου πρὸς τὸ κατάστρωμα ὁδοστρώματος, ἐλαφροτέρας ἐν γένει κατασκευῆς, ἢ τέλος ἐπιχώννυνται ἁπλῶς, ἐγκιβωτιζόμενα ἐντὸς τῶν κρασπέδων. Τὰ ἐρείσματα ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει διήκουσι κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ εἰς ἐγκαρσίως κεκλιμένον ἐπίπεδον, διακοπτόμενον εἰς εἰδικὰς ἐντὸς τῶν πόλεων περιπτώσεις ὑπὸ λωρίδων ἐγκαρσίων κυλινδρικῆς ἐπιφανείας μεγάλης ἀκτῖνος καμπυλότητος διὰ τὴν εἴσοδον τῶν ὀχημάτων ἐν γένει εἰς τὰ ἁμαξοστάσια, ὅτε τὸ ὑπόστρωμα τῶν ἐρεισμάτων τούτων δέον νὰ τύχῃ ἐνισχύσεως ἱκανῆς νὰ φέρῃ τὰ βάρη τῶν ἁμαξῶν. Τὸ πλάτος ἀμφοτέρων τῶν πεζοδρομίων καθορίζεται συνήθως διὰ τὰς ὁδοὺς μεγάλου πλάτους εἰς τὰ 0,40 τοῦ συνολικοῦ πλάτους τοῦ καταστρώματος, χωρὶς

Digitized by Google

ἐν τούτοις ἡ συνθήκη αὕτη νὰ ἰσχύῃ γενικῶς προκειμένης τῆς βελτιώσεως τῶν συνθηκῶν κυκλοφορίας τῶν ὀχημάτων ἐπὶ τῆς ὁδοῦ. Δὲν δύναται ἐν τούτοις τὸ πλάτος τῶν πεζοδρομίων νὰ κατέλθῃ κάτω τῶν 75 ἑκατοστομέτρων δι' ἑκάτερον τῶν ἐρεισμάτων. Ἐὰν ἡ διάθεσις ἐκτεταμένου καταστρώματος καθιστᾷ ἄνετον τὴν κυκλοφορίαν τῶν ὀχημάτων, ἡ διάταξις εὐρέων πεζοδρομίων εἰς τὰς λεωφόρους τῶν μεγαλοπόλεων ἐπιβάλλεται πρὸς βελτίωσιν τῶν συνθηκῶν κυκλοφορίας τοῦ ἀέρος καὶ τοῦ φωτὸς ἐν τῇ ὁδῷ. Εἰς τὰς λεωφόρους μεγάλου πλάτους διακόπτεται ἐνίοτε ἡ συνέχεια τοῦ καταστρώματος, διαμορφουμένω ἐνδιαμέσων πεζοδρομίων ἀσφαλείας (καταφύγια). Διὰ τῶν ἐρεισμάτων ἐν γένει ἀποχετεύονται τὰ ὄμβρια ὕδατα ἐκ τοῦ καταστρώματος, εἰς τὰς τάφρους ἢ τὰ πρανῆ τῶν ἐπιχωμάτων. Ὁ καθαρισμὸς καὶ ἡ συντήρησις τῶν ἐρεισμάτων ἐξασφαλίζει τὴν καλὴν συντήρησιν τοῦ καταστρώματος. Ἡ παρεμβολὴ ὅμως ὑπερυψωμένων ἐρεισμάτων συσσωρεύει τὰ ὕδατα παρὰ τὸν πόδα τοῦ κρασπέδου τοῦ πεζοδρομίου, ἐπιβάλλουσα τὴν κατασκευὴν ῥείθρων διὰ τὴν προστασίαν τοῦ καταστρώματος κατὰ τὴν ῥύσιν τῶν ὑδάτων παρὰ τὸ κράσπεδον καὶ συστήματος διοχετεύσεως (drainage) πρὸς τὰς τάφρους καὶ τὰ πρανῆ τῶν ἐπιχωμάτων, ἤ, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ὁδῶν ἐντὸς πόλεων, πρὸς τὰς δημοτικὰς ὑπονόμους διὰ παροδίων ἐσχαρῶν Ἐπὶ τῶν ἐρεισμάτων τῶν ὁδῶν φέρονται ἐνίοτε, πρὸς προάσπισιν τῆς κυκλοφορίας τῶν ὀχημάτων κατὰ τὴν δι' ὑψηλῶν ἐπιχωμάτων διέλευσιν ὑπὸ ἰσχυρὰν κλίσιν, ἀποτόμους καμπύλας καὶ μικρὸν πλάτος ὁδοῦ, χωμάτια ἀσφαλείας στηθαῖα ἐκ λιθοδομῆς ἢ δενδροφυτεῖαι. Πρὸς τὴν ὀφρὺν τῶν ἐρεισμάτων καὶ παρὰ τὸ κράσπεδον τῶν πεζοδρομίων τοποθετοῦνται ἐπίσης οἱ φορεῖς τῶν εναερίων γραμμῶν, οἱ δημοτικοὶ φανοστάται κ.τ.τ., τὸ ὑπέδαφος δὲ τούτων χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν διέλευσιν πάσης φύσεως σωληνωτῶν ἀγωγῶν καὶ καλωδίων, πολλάκις δὲ καὶ ὑπονόμων.

Π. ΧΑΡΔΑΒΕΛΛΑΣ

ἐρεισματικός, *—ή, —όν·* ὁ χρησιμεύων ὡς ἔρεισμα: «ἐρεισματικὴ δοκός», «στρωτὴρ ἐρεισματικός».— Ἐπίρρ. ***ἐρεισματικῶς.***

ἐρεισματουρίδαι (οἱ) (Erismaturidae) *[Ζωολ.].* Οἰκογένεια πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *στεγανοπόδων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη, ὧν γνωστότερα τά: *ἐρεισμάτουρος, ὑδροβάτης* καὶ *θαλασσόρνις* (βλ.λ.). Δ. Ν. Π.

ἐρεισμάτουρος (ὁ) (Erismaturus) *[Ζωολ.].* Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρεισματουριδῶν*, περιλαμβάνον νήσσας μεγάλου σχετικῶς μεγέθους, μὲ σῶμα ἐπίμηκες, κεφαλὴν ὀγκώδη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, λαιμὸν βραχὺν καὶ οὐρὰν μακρὰν καὶ κωνικήν. Γνωστὰ ἓξ εἴδη, ὧν ἀξιολογώτερον *ἐρεισμάτουρος ὁ λευκοκέφαλος* (Erismaturus leucocephalus), γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *νῆσσα φασιανός*, ὅστις ἔχει χρῶμα πυρρὸν μὲ φαιάς, μελανὰς καὶ κυανᾶς ἀποχρώσεις ἐπὶ τῆς ῥάχεως καὶ κεφαλὴν λευκὴν μὲ μελανὰς κηλῖδας κατὰ τὴν κορυφήν της. Ἀπαντᾷ ἀπὸ τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης μέχρι τῆς βορειοανατολικῆς Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

ἐρειστικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἔρεισιν, ὁ χρησιμεύων πρὸς ἔρεισιν, ὡς στήριγμα: «ἐρειστικὸς ἱστός».

— **ἐρειστικὸς** ***ἱστὸς*** *['Ανατομ.].* Ὁ ἱστὸς οὗτος κύριον γνώρισμα ἔχει τὴν ἄφθονον μεταξὺ τῶν κυττάρων παρεμβαλλομένην οὐσίαν, τὴν *μεσοκυττάριον*, ἧς ἡ σύστασις ποικίλλει ἀπὸ πηκτοειδοῦς μέχρι λιθοειδοῦς. Ἀποτελεῖται δ' ὁ ἐρειστικὸς ἱστὸς ἐκ κυττάρων καὶ ἐκ μεσοκυτταρίου οὐσίας· αὕτη δὲ συνίσταται ἐξ ἀμόρφου οὐσίας, τῆς *θεμελίου*, καὶ ἐξ ἰνῶν, τῶν *συνδετικῶν ἰνιδίων*. Ἀναλόγως δὲ τῆς φυσικῆς καὶ χημικῆς συστάσεως τῆς μεσοκυτταρίου οὐσίας, ὁ ἐρειστικὸς ἱστὸς διακρίνεται εἰς τρία γένη, τὸν *συνδετικόν*, τὸν *χονδρικὸν* καὶ τὸν *ὀστίτην ἱστόν*. Καὶ ὁ μὲν συνδετικὸς ἱστὸς χρησιμεύει πρὸς παντοίας λειτουργίας, ὁ δὲ χονδρικὸς καὶ ὀστίτης ἱστός, προσαρμοσθέντες κυρίως πρὸς τὴν ἐρειστικὴν λειτουργίαν καὶ διὰ τοῦτο σκληρότεροι γενόμενοι, ἀπέβησαν οἱ κατ' ἐξοχὴν ἱστοὶ τοῦ σκελετοῦ.

—**ἐρειστικὸς** ***χονδρικὸς ἱστὸς*** *['Ανατομ.].* Ὁ ἱστὸς οὗτος εἶναι ἓν τῶν τριῶν γενῶν, εἰς ἃ ὁ *ἐρειστικὸς ἱστὸς* (βλ. λ.) διακρίνεται ἀναλόγως τῆς φυσικῆς καὶ χημικῆς συστάσεως τῆς μεσοκυτταρίου οὐσίας. Ἔνθα δὲ τοῦ σώματος συμβαίνει τριβή, ἐκεῖ ἐκ τοῦ ἐμβρυϊκοῦ ἢ καὶ ἐκ τοῦ τελείου συνδετικοῦ ἱστοῦ παράγεται στερρότερος ἱστός, ὁ *χονδρικὸς ἱστὸς* ἢ *χόνδρος*, οὗ ἡ μεσοκυττάριος οὐσία προσκτᾶται ἑτεροίας μορφολογικὰς καὶ χημικὰς ἰδιότητας. Μορφολογικῶς διαφέρει ἡ χονδρικὴ μεσοκυττάριος οὐσία, 1) ὅτι ἔχει σύστασιν μὲν στερεάν, ἐλαστικὴν καὶ διαφανῆ, χροιὰν δὲ λευκὴν ὑποκυανίζουσαν ἢ ὠχράν, 2) ὅτι ἐμφανίζεται ὁμογενής, 3) ὅτι δὲν ἔρχεται εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν μετὰ τῶν χονδρικῶν κυττάρων, ἅτε χωριζομένη ἀπ' αὐτῶν διὰ τῶν χονδρικῶν ἐλύτρων. Ἀλλὰ καὶ χημικῶς ἐμφανίζει διαφοράς τινας ἡ χονδρικὴ μεσοκυττάριος οὐσία ἀπὸ τῆς τοῦ κολλογόνου ἱστοῦ. Ὁ χόνδρος ἀποτελεῖ τὴν διάμεσον βαθμίδα διαπλάσεως μεταξὺ τοῦ συνδετικοῦ καὶ τοῦ ὀστίτου ἱστοῦ. Ἀναλόγως δὲ τῆς μείξεως τῆς χονδρικῆς μεσοκυτταρίου οὐσίας μετ' ἄλλων συστατικῶν διακρίνονται αὐτοῦ τρία εἴδη, ὁ *ὑαλοειδής*, ὁ *ἐλαστικὸς* καὶ ὁ *ἰνώδης χόνδρος*. Καὶ ὁ μὲν ὑαλοειδὴς χόνδρος χαρακτηρίζεται ἐκ τοῦ ὅτι ἡ μεσοκυττάριος οὐσία ἐμφανίζεται ὁμογενὴς δίκην ὑάλου· ὁ δ' ἐλαστικὸς διαφέρει τοῦ ὑαλοειδοῦς, καθ' ὅτι ἡ θεμέλιος αὐτοῦ οὐσία εἶναι συμπεφυρμένη μετ' ἐλαστικῶν ἰνῶν· ὁ δὲ ἰνώδης χόνδρος χαρακτηρίζεται ἐκ τοῦ ὅτι ἡ μεσοκυττάριος οὐσία περιέχει ἀφθόνους συνδετικὰς (κολλογόνους) δεσμίδας κατὰ παντοίαν διεύθυνσιν φερομένας. Ὁ χονδρικὸς ἱστὸς στερεῖται ἰδίων αἱμοφόρων καὶ λεμφοφόρων ἀγγείων Τελεῖται δ' ἡ θρέψις αὐτοῦ ἐκ τῶν τριχοειδῶν τοῦ αἱμοβριθοῦς περιχονδρίου συνδετικοῦ ὑμένος, ἐξ οὗ διαπιδύεται ὀρῶδες θρεπτικὸν ὑγρὸν εἰς τὰ ἐν τῷ βάθει τοῦ χόνδρου δι' ἀναπόσεως.

Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

'Ερὲκ *[Γεωγρ.].* Πολίχνη τῆς Συρίας κειμένη εἰς ἀπόστασιν 38 χμ. ΒΑ τῶν ἐρειπίων τῆς Παλμύρας (Ταδμοὺρ) εἰς τὴν ἔρημον τῆς πολιτείας τοῦ Χαλεπίου. Ν. Μ.

'Ερεκεβὶ *Παραλ. Γεωγρ.].* Μικρασιατικὸς ὅρμος ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ *Σιγαζὶκ* (ἀρχ. τῆς *Τέω*). ἄριστον ἀγκυροβόλιον καταφυγῆς (πλάτ. 38° 13' 00'' Β. μῆκ. 25° 42' 10'', χάρτ. ἀγγλ. 3446: Paspargo islet to Samos strait). Εἶναι οἱ *Χαλκιδεῖς* τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ.

'Ερεκλῆ *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἀνατολικῆς Θράκης ἐν τῇ περιφερείᾳ Κισσάνης (Καλλιπόλεως). Ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς ἐκαλεῖτο *Ρυκάνη* καὶ ἠρίθμει (1920) 227 κατοίκους.

'Ερέκλι ἢ ***'Ερέγλι*** *[Γεωγρ.].* Τουρκικὸν ὄνομα τῆς ἐν Προποντίδι *Ἡρακλείας* καὶ τῆς *Ποντοηρακλείας* (βλ. τὰς λ.).

'Ερὲλ (Herelle). ***Γεώργιος.*** Γάλλος συγγραφεὺς διδάξας φιλοσοφίαν εἰς πλεῖστα κολλέγια καὶ λύκεια τῆς Γαλλίας. Ἐταξίδευσεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τὸ Βέλγιον, τὴν Γερμανίαν, Ὁλλανδίαν καὶ Ἑλβετίαν, τὸ Ἀλγέριον, Μαρόκκον, Τύνιδα καὶ Ἑλλάδα. Τὴν τελευταίαν ἐπεσκέφθη μετὰ τοῦ Ντ' Ἀννούντζιο. Μετέφρασε γλαφυρῶς ἐκ τῆς ἰταλικῆς καὶ ἰσπανικῆς πλεῖστα φιλολογικὰ ἔργα τοῦ Ντ' Ἀννούντζιο, τῆς Μ. Σεράο, καὶ τοῦ Βλάσκο Ἰμπάνιεθ. Μ. Ν. Δ.

—**'Ερὲλ** (d'Herelle), ***Φῆλιξ, ντ*** —. Σύγχρονος ἐξ Ἀμερικῆς ἰατρὸς καὶ ἐντομολόγος, καθηγητὴς πανεπιστημίου ἐν New-Haven τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, γεννηθεὶς τῷ 1873. Ἐκ τῶν διαφόρων αὐτοῦ ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν περὶ ζυμώσεων, ἐπιδημιῶν, ἀσθενειῶν τῶν ἐντόμων κλπ., ἀναφέρομεν τὴν ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὸ 1918 ἀνακάλυψιν τοῦ βακτηριοφάγου, μικροβίου διερχομένου διὰ συνήθους μικροβιοκρατοῦς διυλιστηρίου καὶ ἔχοντος τὴν ἰδιότητα νὰ διαλύῃ καὶ καταυγάζῃ τὰς ἐν τῷ ζωμῷ καλλιεργείας τῶν μικροβίων τῆς δυσεντερίας. Κατὰ τελευταίας ἐρεύνας ἐκτὸς τοῦ εἴδους τούτου τοῦ μικροβιοφάγου, τοῦ δρῶντος ἐπὶ τοῦ μικροβίου τῆς δυσεντερίας, εὑρέθησαν καὶ ἄλλοι εἰδικοὶ μικροβιοφάγοι δρῶντες ἐπὶ τοῦ μικροβίου τῆς πανώλους, τοῦ κολοβακτηριδίου κλπ. καὶ δυνάμενοι οὕτω νὰ χρησιμοποιηθῶσι θεραπευτικῶς. Ἐκ τῶν πολλῶν ἐπιστημονικῶν πραγματειῶν τοῦ d' Herelle ἀναφέρομεν τὰ πρόσφατα αὐτοῦ ἔργα, μεταφρασθέντα εἰς τὴν ἀγγλικὴν καὶ γερμανικὴν ὑπὸ τοὺς ἑξῆς τίτλους: «Le bactériophage, son rôle dans l' immunité» (Paris 1921), «Les défenses de l'organisme» (Paris 1923), «Le bactériophage et son comportement» (Paris 1926). Ο. Ρ.

"Ερ-ὲ-Λουὰρ (Eure et Loire) *[Γεωγρ.].* Εἷς ἐκ τῶν νομῶν τῆς Γαλλίας, ἀποτελούμενος ἀπὸ μέρος τῆς Νορμανδίας καὶ τῆς Νήσου τῆς Γαλλίας, ἐπονομασθεὶς οὕτω λόγῳ τῶν διαρρεόντων αὐτὸν ποταμῶν Λουὰρ καὶ Ἔρ. Πρωτεύουσα αὐτοῦ εἶναι ἡ Σάρτρη, ἕδρα τοῦ νομάρχου, ἐφετείου, ἐπισκοπῆς καὶ στρατολογικοῦ γραφείου τῆς Δ' στρατιωτικῆς περιφερείας. Ὁ νομὸς διαιρεῖται εἰς 4 διαμερίσματα, 24 ἐπαρχίας καὶ 426 δήμους μὲ σύνολον κατοίκων 272 χιλ. Κυριώτερα προϊόντα τοῦ νομοῦ εἶναι τὰ δημητριακὰ καὶ ἡ κτηνοτροφία, ἔχει δὲ καὶ πλεῖστα ἐργοστάσια χυτοσιδήρου. Μ. Ν. Δ.

'Ερεμβοί. Λαὸς πανάρχαιος, τὸν ὁποῖον λέγεται ὅτι ἐπεσκέφθη ὁ Μενέλαος κατὰ τὰς περιπλανήσεις αὐτοῦ πρὸς τὴν Κύπρον, Φοινίκην, Αἴγυπτον, Αἰθιοπίαν, παρὰ τοῖς Σιδονίοις, ὃν οἱ Ἐρεμβοὶ καὶ εἰς τὴν Λιβύην ὡδήγησαν. Δὲν εἶναι εὔκολον νὰ εὑρεθῇ ἡ θέσις τῶν Ἐρεμβῶν ἐν τῇ Ὁμηρικῇ γεωγραφίᾳ. Κατὰ τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (1, 41), φαίνεται ὅτι πρόκειται περὶ τῶν Ἀράβων. Καὶ τοῦ Ζήνωνος δὲ ἡ γνώμη συμπίπτει, ἀναφέροντος Σιδονίους Ἄραβάς τε. Ὁ δὲ Ποσειδώνιος προσθέτει ὅτι οἱ Ἕλληνες Ἐρεμβοὺς ἐκάλουν τοὺς Ἄραβας, συμβάλλεται δὲ καὶ ἡ ἐτυμολογία τῆς λέξεως ἀπὸ τοῦ ἔραν ἐμβαίνειν, ἀφ' οὗ εἰς μετὰ ταῦτα χρόνους ὠνομάσθησαν οἱ *Ἐρεμβοὶ Τρωγλοδύται*. Εἶναι οἱ Ἄραβες οἱ κατοικοῦντες πρὸς τὴν ἑτέραν πλευρὰν τὴν προέχουσαν πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους καὶ Αἰθίοπας τοῦ Ἀραβικοῦ κόλπου. ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἔρεμνος (ὁ) (Eremnus) *[Ζωολ.].* Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ῥυγχοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*. Οἱ ἔρεμνοι εἶναι κάνθαροι μετρίου μεγέθους μὲ σῶμα κεκαλυμμένον ὑπὸ μελανῶν σκληρῶν τριχῶν καὶ φαιοκαστανῶν λεπίδων. Γνωστὰ 30 εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

ἐρεμόβιος (ὁ) (Eremobius) *[Ζωολ.].* Γένος ἐντόμων ὀρθοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πηδητικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκριδιδῶν*, περιλαμβάνον ἀκρίδας μὲ κεραίας λίαν διισταμένας κατὰ τὴν βάσιν των, μὲ προθώρακα ἐξωγκωμένον καὶ χρῶμα μελανόφαιον μὲ μεταλλικὰς ἀποχρώσεις. Γνωστὰ 12 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς ἐρήμους ἐκτάσεις τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Δ. Ν. Π.

"Ερεμπρο (Oerebro) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Σουηδίας, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, κειμένη ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Svarta, ἔχουσα πληθυσμὸν 30 χιλ. κατοίκων καὶ μέγαν ἀριθμὸν ἐργοστασίων. Ὁ ὡραῖος μητροπολιτικὸς ναός της, γοτθικοῦ ῥυθμοῦ, ἐκτίσθη τὸν ΙΓ' αἰῶνα. Εἰς τὸ Ἔρεμπρο συνῆλθον κατὰ καιροὺς πλεῖστα συνέδρια, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ τοῦ 1540 προεκήρυξε τὸ κληρονομικὸν τῆς σουηδικῆς μοναρχίας, καὶ τὸ συνέδριον τοῦ 1810 ὑπέδειξε τὸν Βερναδόττην ὡς πρίγκιπα διάδοχον. Τὴν 12 Ἰουλίου τοῦ 1812 συνήφθη εἰς τὸ Ἔρεμπο ἡ μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Σουηδίας συνθήκη εἰρήνης. Μ. Ν. Δ.

'Ερέν-κιοϊ *[Γεωγρ.].* Προάστειον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Προποντίδος, εἰς ἀπόστασιν 5 περίπου χιλιομέτρων ΝΑ τῆς Χαλκηδόνος (Καδήκιοϊ), ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς τῆς Ἀνατολῆς. Διαιρεῖται εἰς τὸ *παλαιόν*, κείμενον ὑπὲρ τὴν γραμμήν, καὶ εἰς τὸ *νέον*, τὸ ἐπὶ τῆς γραμμῆς καὶ τῆς παραλίας. Αἱ οἰκίαι αὐτοῦ εἶναι κομψὰ θέρετρα, βίλλαι καὶ κιόσκια ἐν μέσῳ γραφικῶν περιβολίων καὶ ἀμπελώνων, ἐκ τῶν ὁποίων παράγεται καλὸς οἶνος ἐξ ἀμπέλων μεταφυτευθεισῶν ἐκ Γαλλίας. Ν. Μ.

—**'Ερέν-κιοϊ** ἢ ***Ρέν-κιοϊ*** *[Γεωγρ.].* Κωμόπολις τῆς Τουρκίας ἐν τῷ νομῷ Δαρδανελλίων (τέως σαντζακίῳ Βίγας), ἕδρα ὁμωνύμου δήμου τῆς ὑποδιοικήσεως Βίγας (Μπίγας ἢ Πηγῶν), εἰς ἀπόστασιν 15 χμ. ΝΔ τῆς πόλεως τῶν Δαρδανελλίων καὶ ἑνὸς χιλιομέτρου ἀπὸ τῆς παραλίας, ἐπὶ λόφου καταφύτου ἐξ ἀμπέλων, ἀπὸ τοῦ ὁποίου φαίνονται τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Τροίας. Οἱ κάτοικοι ὅλοι Ἕλληνες, διὸ καὶ ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Τούρκων *Γκιαούρ-κιοϊ*, ἀνερχόμενοι εἰς 5000 περίπου, προσέφυγον τῷ 1923 εἰς Ἑλλάδα. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο καὶ τὸ μόνον μέρος τῆς ὅλης περιοχῆς, ὅπου ἐτρέφοντο καὶ χοῖροι, οἱ Τοῦρκοι παρωνόμαζον τὸ Ἐρὲν-κιοϊ ἐμπαικτικῶς *Γιὸλ γκελμὲζ* (=ποῦ δὲν περνᾷ δρόμος). Εἰς ἀπόστασιν 1 χιλιομέτρου Β. τῆς κωμοπόλεως σῴζονται ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως τοῦ Ὀφρυνίου ἢ Ὀφρυνείου. Ν. Μ.

ἐρενβεργίτης (ὁ) (Ehrenbergit) *['Ορυκτολ.].* Ὀρυκτόν, ἔνυδρον πυριτικὸν ἅλας τοῦ ἀργιλλίου Al (Na, Fe, Mn κλπ.) ἀκαθορίστου χημικοῦ τύπου, ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τοῦ ἀλλοφανοῦς. Ἔχει χρῶμα ἀνοικτὸν ἐρυθρόν, εἶναι εὐδιάλυτον εἰς ὀξέα καὶ προσκολλᾶται εἰς τὴν γλῶσσαν. Ἀπαντᾷ εἰς τὰ Siebergebirge. Γ. Β.

'Ερένεια *['Αρχ. Γεωγρ.].* Κώμη τῆς Μεγαρίδος, εἰς τὴν ὁποίαν, κατά τινα παράδοσιν, κατέφυγεν ἐκ Θηβῶν ἡ Αὐτονόη, ἡ θυγάτηρ τοῦ Κάδμου, βαρυαλγοῦσα διὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀκταίωνος καὶ τὰς συμφορὰς τῶν οἰκείων της. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Παυσανίου (Α' 44,5) ἐδεικνύετο καὶ χῶρός τις, ὅστις ἐθεωρεῖτο ὡς μνῆμα αὐτῆς. —Π.

"Ερενες *[Παραλ. Γεωγρ.].* Βραχονησὶς νοτίως τῆς Δωδεκανησιακῆς νήσου Ψέριμο ἢ Κάππαρη (ἀρχ. *Ὑψίρισμα*) ἐν τῷ διαύλῳ Ψέριμο - Μπογάζι (πλάτ. 36°55'00'' Β, μῆκ. 27°11'15'' Ἀν, χάρτ. ἀγγλ. 1899: Kalimno, Kos and Kappari channels) βορείως τῆς Κῶ. Λέγεται καὶ *Τεσερέμι*. Σ. Ε. Λ.

'Ερένθιας (Herencias) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Ἰσπανίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Τολέδου. Κάτ. 8200. Εἶναι ἐμπορικὸν καὶ βιομηχανικὸν κέντρον, ἔχουσα ἐργοστάσια σάπωνος, τυροῦ καὶ ὑποδημάτων καὶ διεξάγουσα ἐμπόριον σιτηρῶν καὶ ὀπωρῶν. —Μ.

"Ερενμπεργ (Ehrenberg), ***Χριστιανὸς - Γκοδεφρουά.*** Γερμανὸς φυσιοδίφης (1795—1876), γνωστὸς διὰ τὰς ἐργασίας αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἐγχυματικῶν καὶ ἐπὶ τῶν κατωτέρων ζωϊκῶν ὀργανισμῶν. Ἐγκύψας εἰς τὴν διὰ τοῦ μικροσκοπίου μελέτην τῶν πρωτοζῳαρίων, ἠναντιώθη ζωηρότατα κατὰ τοῦ μεταμορφισμοῦ, ὑποστηρίξας τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἀνθρώπου ἐφ' ὅλων τῶν ὄντων. Αἱ ἐρ-

Digitized by Google

γασίαι του ἐπὶ τῶν κοραλλίων καὶ τῶν ἐγχυματικῶν, αἵτινες καὶ τὸν κατέστησαν διάσημον κατὰ τὴν ἐποχήν του, ἐκτιμῶνται καὶ σήμερον. Τῷ 1861 ἡ Γαλλικὴ ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν κατέλεξε τὸν Ἔρενμπεργ μεταξὺ τῶν ξένων ἑταίρων. Διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1826 καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν ἐν τῇ ἰδίᾳ πόλει, συγκαταριθμεῖται δὲ μεταξὺ τῶν σοφῶν τῆς Γερμανίας. Μ. Ν. Δ.

Ἐρεννιανός. Υἱὸς τοῦ Ὀδαινάθου καὶ τῆς Ζηνοβίας, βασιλίσσης τῆς Παλμύρας, ἀκμάσας κατὰ τὸν Γ' μ. Χ. αἰῶνα καὶ συμβασιλεύσας κατά τινας μετ' αὐτῆς. Τῷ 273, λαβὼν μέρος εἰς τὴν κατὰ τοῦ Αὐρηλιανοῦ σύγκρουσιν τῆς Ζηνοβίας, ᾐχμαλωτίσθη μετ' αὐτῆς καὶ ἐκόσμησε τὸν ἐν Ῥώμῃ θρίαμβον τοῦ Αὐρηλιανοῦ. —Π.

Ἐρέννιος. Ἕλλην φιλόσοφος τῆς νεοπλατωνικῆς σχολῆς. Ὑπῆρξε μετὰ τοῦ Πλωτίνου καὶ τοῦ Ὠριγένους μαθητὴς τοῦ Ἀμμωνίου Σακκᾶ, ὑπὸ τοῦ ὁποίου, καθ' ἃ ἀναφέρει ὁ Πορφύριος ἐν τῷ βίῳ τοῦ Πλωτίνου, ἐμυήθησαν εἰς τὰ βαθύτερα διδάγματα τῆς φιλοσοφίας, ἅτινα καὶ ὡρκίσθησαν νὰ τηρήσωσι μυστικά. Ἀλλ' ὁ Ἐρέννιος πρῶτος ἠθέτησε τὸν ὅρκον του καὶ οἱ συμμαθηταί του ἐθεώρησαν καὶ ἑαυτοὺς λελυμένους τοῦ ὅρκου. Τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐξήγησις εἰς τὰ Μετὰ τὰ φυσικὰ» ἀποδιδόμενον εἰς τὸν Ἐρέννιον ἔργον θεωρεῖται ὅτι ἀνήκει εἰς λογοκλόπον, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὸν Ἀνδρέαν Δαρμάριον (ΙΣΤ' αἰών). Δ. Μ. Μ.

— **Ἐρέννιος, *Γαΐος*.** Ὄνομα γνωστὸν ἐκ τῆς ὑπὸ τὸν τίτλον «Ῥητορικὴ πρὸς Ἐρέννιον» γνωστῆς πραγματείας περὶ ῥητορικῆς εἰς τέσσαρα βιβλία, καὶ ἀποδιδομένης ὑπό τινων μὲν εἰς τὸν Ἀντώνιον Γνίφωνα ἢ τὸν Κορνιφίκιον, ὑπὸ τῶν περισσοτέρων ὅμως θεωρουμένης ἔργου τοῦ Κικέρωνος κατὰ τοὺς χρόνους τῆς νεανικῆς του ἡλικίας. Δὲν εἶναι γνωστὸν ποῖος εἶναι ὁ Ἐρέννιος οὗτος, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπευθύνεται ἡ πραγματεία. Τὸ ἄξιον σημειώσεως εἶναι, ὅτι αὕτη φαίνεται ὅτι εἶναι τὸ ἀρχαιότερον εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν ἐγχειρίδιον περὶ ῥητορικῆς. Τῆς πραγματείας ταύτης μεγάλη χρῆσις ἔγινε κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα. Ἐν αὐτῇ ὁ συγγραφεὺς πραγματεύεται κατὰ πρῶτον τὰ τρία εἴδη τῆς ῥητορικῆς, τὸ ἐπιδεικτικόν, τὸ συμβουλευτικὸν καὶ τὸ δικανικόν, καὶ καθορίζει μετὰ ταῦτα τὰς ἀρετάς, τὰς ὁποίας ἀπαραιτήτως πρέπει νὰ ἔχῃ ἕκαστος ῥήτωρ, ἤτοι τὴν ἐπινόησιν, τὴν τέχνην τῆς κατατάξεως τῶν νοημάτων, τὴν εὐφράδειαν, τὴν μνήμην καὶ τὴν ἀπαγγελίαν. Καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔργου παρατίθενται ἱκανὰ ὑποδείγματα ῥητορικῆς τέχνης, πλούσια εἰς ἰδέας καὶ εἰκόνας. Μέρος τοῦ ἔργου μετεφράσθη καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπὸ *Μαξίμου Πλανούδη* καὶ κυρίως τὰ κεφάλαια τοῦ τρίτου βιβλίου τὰ ἀφορῶντα τὴν τέχνην τῆς μνήμης. Δ. Μ. Μ.

— **Ἐρέννιος *Μοδεστῖνος*.** Ῥωμαῖος νομοδιδάσκαλος (βλ. *Μοδεστῖνος*).

— **Ἐρέννιος *Πόπλιος Δέξιππος*.** Ἀθηναῖος ἱστορικός (βλ. *Δέξιππος*).

— **Ἐρέννιος *Φίλων*** βλ. *Φίλων*.

Ἔρενο *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον μικρασιατικὸν ἐπίσημον, τῆς χερσονήσου τῆς Μύνδου, ἀντικρύζον τὴν Κῶ (πλάτ. 36° 58' 30" Β, μηκ. 27° 02' 10" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1899: Kalimno, Kos and Kappari channels). Ὁ Στράβων (Didot, 561,45) διέσωσε τὴν ἀρχαίαν ὀνομασίαν *Ἀστυπάλαια* τῆς ἄκρας ταύτης τῆς Καρίας. Σ. Ε. Λ.

Ἐρενπράϊς, *Μᾶρκος Μορδεχάϊ Ζεέβ*. Ἀρχιραββῖνος τῆς Στοκχόλμης, γεννηθεὶς τῷ 1869 ἐν Λεμβέργῃ. Ἀπὸ τοῦ 1900 μέχρι τοῦ 1914 διετέλεσεν ἀρχιραββῖνος τῆς Βουλγαρίας, ἔκτοτε δὲ μέγας ραββῖνος τῆς Στοκχόλμης. Ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν προκαταρκτικὴν ἐργασίαν τοῦ πρώτου Σιωνιστικοῦ Κογκρέσσου τῆς Βραζιλίας, διαδραματίσας σπουδαῖον πρόσωπον ἐν τῷ ὅλῳ κινήματι τῆς μορφωτικῆς δράσεως. Ὡς πρὸς τὴν νεοεβραϊκὴν φιλολογίαν εἶναι γνωστὸς ὡς κριτικὸς καὶ μονογράφος, συνεργασθεὶς ἐπανειλημμένως μετὰ τοῦ Μπερντιτσέφσκ. Ἔγραψεν: «Ἡ ἐξέλιξις τῆς καββαλιστικῆς θεωρίας περὶ τῆς ἀπορροῆς κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα» (Φραγκφούρτη 1895), συνηδιστὶ δέ: «Neuhebr. Lyrik», (τῇ συνεργασίᾳ τοῦ Ragnar Joseph-son 1920), «Vom Wachtturne» (1921), «Die Seele des Margenlandes» (1926), «Das Land Zwischen Ost und West» (1927) πρὸς τούτοις καὶ σειρὰν μονογραφιῶν. Γ. ΕΛ. ΓΙΑ

Ἐρέντια (Heredia). Ἱσπανὸς κατακτητὴς (1500—1574). Οὗτος ἀναχωρήσας τῷ 1532 ἐκ Γαδείρων διὰ τὸν νέον κόσμον, ἀπεβιβάσθη μεθ' 150 ἀνδρῶν τῇ 14ῃ Ἰανουαρίου 1533 εἰς Κολομβίαν, ἔνθα ἵδρυσε τὴν πόλιν Καρθαγένην. Ν. Κ. Κ.

— **Ἐρέντια** (Heredia), ***Ἰωάννης - Φερνάνδος***. Ἱσπανός, μέγας μάγιστρος τῶν ἱπποτῶν τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν (1376—1396). Ἀποδεχθεὶς ὁ Ἰωάννης Φερνάνδος τὴν πρότασιν τοῦ δουκὸς τοῦ Τάραντος περὶ ἐνισχύσεως τοῦ τάγματος τούτου διὰ τῆς κατοχῆς τῆς Πελοποννήσου, ἀποτελούσης λαμπρὰν στρατηγικὴν βάσιν, ἐμίσθωσεν ἀντὶ 400 δουκάτων ἐτησίως τὸ πριγκιπᾶτον τῆς Ἀχαΐας διὰ πέντε ἔτη. Ὁ Ἐρέντια κατὰ τοὺς ἐναντίον τῶν ἐν Πελοποννήσῳ Ἀλβανῶν ἀγῶνας ἔσχε μὲν τὸ πρῶτον ἐπιτυχίας τινάς, κατορθώσας νὰ καταλάβῃ τῷ 1379 τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀλβανοῦ δεσπότου Ἰωάννου Μπούα Σπάτα κατεχομένην Ναύπακτον, ἐμπεσὼν ὅμως εἰς ἐνέδραν στηθεῖσαν αὐτῷ ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν κατὰ τὴν κατὰ τῆς Ἄρτης πορείαν αὐτοῦ καὶ αἰχμαλωτισθείς, ἐπωλήθη ὑπὸ τοῦ Μπούα εἰς τοὺς Ὀθωμανούς, ἀπολύσαντας αὐτὸν τῷ 1381 ἀντὶ γενναίων λύτρων. Ἐν ταῖς ἔκτοτε ἐπιχειρηθείσαις ὑπ' αὐτοῦ ἀποπείραις πρὸς διοργάνωσιν ἐκστρατείας εἰς τὸν Μορέαν ἀπέτυχε. Κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἐρέντια ἐγένετο ἡ ἀραγωνικὴ διασκευὴ τοῦ «Χρονικοῦ τοῦ Μορέως», πολυτίμους περιέχουσα εἰδήσεις περὶ τῆς τελευταίας περιόδου τῆς λατινοκρατίας, εἰ καὶ δὲν ἐλλείπουσιν ἀναχρονισμοί τινες ἐν αὐτῇ. Ν. Κ. ΚΑΨΗΣ

Ἐρέντια (Heredia) *[Γεωγρ.]*. Ἐπαρχία καὶ πόλις τῆς κεντρικῆς Κόστα Ρίκας ἐν τῇ Κεντρῴᾳ Ἀμερικῇ. Ἡ χώρα εἶναι κυρίως ὀρεινή, τῆς ὑψηλοτέρας κορυφῆς ἐξικνουμένης εἰς ὕψος 2100 μ. Εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη ὑπάρχουν ἐκτεταμένα κτηνοτροφεῖα, εἰς δὲ τὰς εὐφορωτάτας κοιλάδας καλλιεργεῖται ὁ καφές, τοῦ ὁποίου γίνεται μεγάλη ἐξαγωγή. Κάτ. 72.736. Ἡ πρωτεύουσα *Ἐρέντια*, κειμένη εἰς ὕψος 1200 μ. περίπου, ἀπέχει 9 χιλ. σιδηροδρομικῶς Β. τοῦ Σὰν Χοζέ. Κάτ. 9.500. Δ. Δ.

Ἐρεντιά (Heredia), ***Ζοζὲ-Μαρία ντὲ***—. Γάλλος ποιητὴς (1842—1905). Ὁ πατήρ του ἐγκατεστημένος ἐν Ἁγίῳ Δομίγγῳ ἠναγκάσθη μετὰ τῶν ἄλλων λευκῶν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν νῆσον κατὰ τὴν ἐξέγερσιν τῶν ἰθαγενῶν τοῦ 1801 καὶ νὰ μετοικήσῃ εἰς Κούβαν. Ἐνταῦθα ἐγένετο καλλιεργητὴς μεγάλων ἐκτάσεων καφέ, ἐκ τοῦ δευτέρου δὲ γάμου του ἀπέκτησε τρεῖς θυγατέρας καὶ ἕνα υἱόν, τὸν ποιητήν. Ἡ μήτηρ αὐτοῦ Λουΐζα Ζεράρ ἦτο Γαλλίς, ἧς ὁ πάππος ντ' Οὐβὶλλ διετέλεσεν ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΕ' πρόεδρος τοῦ παρλαμέντου τῆς Νορμανδίας. Ὀκταετὴς ὁ νέος Ζοζὲ-Μαρία ἐστάλη εἰς Γαλλίαν, ἵνα σπουδάσῃ τὰ ἐγκύκλια μαθήματα. Ὅτε, τῷ 1858, ἔλαβε τὸ πτυχίον του, ἐπανῆλθεν εἰς Κούβαν, ἔνθα ἠκολούθησεν ἐπὶ ἓν ἔτος μαθήματα φιλοσοφίας καὶ λογοτεχνίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ἀβάνας. Ἤρξατο ἤδη γράφων στίχους ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ποιήσεως τοῦ Λεκὸντ ντὲ Λὶλλ. Μετὰ ἓν ἔτος ἐπέστρεψεν εἰς Γαλλίαν, ὅπου ἐσπούδασε τὰ νομικὰ καὶ τὴν παλαιογραφίαν. Συγχρόνως ἐσύχναζεν εἰς τὰς φιλολογικὰς αἰθούσας τῆς ἐποχῆς καὶ ἐγνωρίσθη μετὰ τῶν διασημοτέρων τότε ποιητῶν καὶ λογοτεχνῶν. Τῷ 1862 ἐδημοσίευσε καὶ τοὺς πρώτους στίχους του ἐν τῇ παλαιᾷ «Ἐπιθεωρήσει τῶν Παρισίων». Ἔκτοτε ἐδημοσίευσε κατὰ καιροὺς σοννέττα εἰς τὴν «Γαλλικὴν Ἐπιθεώρησιν», τὴν «Ἀναγέννησιν», τὴν «Ἐπιθεώρησιν γραμμάτων καὶ τεχνῶν», τὴν «Νέαν Ἐπιθεώρησιν», τοὺς διαφόρους «Παρνασσούς», τὴν «Ἐπιθεώρησιν τῶν Δύο Κόσμων». κ. τ. λ. Ἦτο ἡ ἐποχὴ παρακμῆς τοῦ ρωμαντισμοῦ καὶ τῆς μορφώσεως νέας ποιητικῆς σχολῆς, τοῦ περιφήμου παρνασσισμοῦ, τὴν ὁποίαν ἀντεπροσώπευε διὰ τῶν περιοδικῶν του «Φανταστικῆς ἐπιθεωρήσεως» καὶ «Τέχνης» ὁ Κατοὺλ Μαντές, συγκεντρώσας περὶ αὐτὸν πάντας τοὺς τότε ἐπαναστάτας τῆς ποιήσεως ἀπὸ τοῦ Λεκὸντ ντὲ Λὶλλ μέχρι τοῦ Βερλαὶν καὶ Μαλλαρμέ. Ὁ Ἐρεντιὰ συνειργάσθη μετὰ τοῦ Μαντὲς καὶ συχνάζων εἰς τὸν οἶκον τοῦ Λεκὸντ ντὲ Λὶλλ, ὅστις τὸν ἐξετίμα πολύ, ἐλάμβανε παρ' αὐτοῦ μαθήματα «καθαρᾶς ποιήσεως», ἤτοι μορφικῶς ἀψόγου. Ὁ Ἐρεντιὰ κατώρθωσε νὰ γίνῃ ὁ κορυφαῖος τῶν παρνασσιακῶν καὶ νὰ διαδεχθῇ τὸν διδάσκαλόν του εἰς τὴν ἡγεσίαν τῆς σχολῆς. Μολονότι ὀλίγα ἐδημοσίευεν, ἰδίᾳ σοννέττα, τὰ ποιήματα αὐτοῦ ἐκυκλοφόρουν ἀντιγραφόμενα μεταξὺ τῶν φιλομουσῶν καὶ μόλις τῷ 1893 ἀπεφάσισε νὰ συλλέξῃ ταῦτα εἰς τόμον, τοῦ ὁποίου ἡ πρώτη ἔκδοσις ἐξηντλήθη ἐντὸς ὀλίγων ὡρῶν. Τοσαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἐπιτυχία τῆς συλλογῆς ταύτης, φερούσης τὸν τίτλον «Τὰ τρόπαια» (Les Trophées), ὥστε τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐξελέγη μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Τὰ σοννέττα τῶν «Τροπαίων» εἶναι ἐμπνευσμένα ἐκ τοῦ ἀρχαίου βίου, τοῦ μεσαίωνος, τῆς Ἀναγεννήσεως, τῆς Βρετάνης καὶ τῶν τροπικῶν χωρῶν, ἡ δὲ ἐκτέλεσις αὐτῶν ἔχει φθάσει πᾶσαν δυνατὴν τελειότητα. Εἰ καὶ ἡ κατ' ἀρχὴν ἀποφυγὴ συναισθηματισμοῦ προσδίδει εἰς αὐτὰ ψυχρότητά τινα, ὅμως ἡ μουσικότης τῆς φράσεως καὶ ἡ εὐρυθμία αὐτῆς, ἡ πρωτοτυπία καὶ ὁ πλοῦτος τῶν ὁμοιοκαταληξιῶν, ἡ ἐκλογὴ τῶν λέξεων, ἡ καθαρότης τοῦ ὕφους, ἐν ἑνὶ λόγῳ ἡ «τέχνη τοῦ ἐλαχίστου» οὐδέποτε μέχρις αὐτοῦ ἔφθασεν εἰς τοσαύτην περιωπήν. Ὁ Ἐρεντιὰ δικαίως θεωρεῖται ὡς ὁ τελειωτὴς τοῦ γαλλικοῦ σοννέττου, χωρὶς ἡ μεγάλη τεχνικὴ φροντὶς τοῦ ποιητοῦ νὰ βλάπτῃ τὴν φυσικότητα τῶν στίχων του. Ποιήματα ἀναγλυφικά, μεγάλης ὁραματιστικῆς γοητείας, ἐξήσκησαν πολλὴν ἐπίδρασιν οὐ μόνον ἐπὶ τῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ξένων χωρῶν, ὡς καὶ παρ' ἡμῖν. Ὁ τόμος τῶν «Τροπαίων» δὲν ἔσχε συνέχειαν. Ἡ νοσηρὰ μορφικὴ ἀνησυχία τοῦ ποιητοῦ, ὁ ἀγὼν τῆς ζωῆς, τὸ γῆρας καὶ αἱ συμπαρομαρτοῦσαι ἀσθένειαι (κώφωσις) ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ σιωπήσῃ καὶ ν' ἀπομονωθῇ ἐν τῷ οἴκῳ του. Ἀνὴρ ὡραῖος, θορυβώδης, ἰδιότυπος κατὰ τὴν νεότητά του, κατὰ τὸ γῆρας του ἐδέχετο μετὰ συμπαθείας τοὺς νέους καὶ συνεβούλευεν αὐτούς, πάντοτε εὐχάριστος ὁμιλητὴς ὡς ἦτο καὶ γόης ποιητής. Ἀλλὰ καὶ ὡς πεζογράφος ἔδειξε τὰς αὐτὰς ἀρετὰς τοῦ ποιητικοῦ του λόγου. Ἀπὸ τοῦ 1877—1887 ἐδημοσίευσεν εἰς 4 τόμους γαλλικὴν μετάφρασιν μετὰ προλόγου, σχολίων καὶ σημειώσεων τῆς «Ἀληθοῦς ἱστορίας τῶν κατακτήσεων τῆς Νέας Ἱσπανίας ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου Μπερνὰλ Ντιὰζ ντὲ Καστίλιο». Ὅπως προσδώσῃ τὸν κατάλληλον γλωσσικὸν χρωματισμὸν εἰς τὴν παλαιὰν ταύτην ἀφήγησιν, ἐμελέτησεν ἰδιαζόντως τὴν γλῶσσαν τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, παρ' ἧς ἔλαβεν ὅ,τι ὑπῆρχε μεσημβρινόν, γενναῖον καὶ πολεμικόν. Ὁ Ταὶν κρίνων τὸ ἔργον τοῦτο τὸ παρηλλήλιζε πρὸς τ' «Ἀπομνημονεύματα» τοῦ Τσελλίνι καὶ τὰς «Ἐπιτραπέζιες κουβέντες» τοῦ Λουθήρου καὶ ηὔχετο νὰ ὑπῆρχον παρόμοια διὰ τὸν ἀνθρώπινον τύπον ἑκάστης μεγάλης ἐποχῆς. Ἐπίσης ὁ Ἐρεντιὰ μετέφρασεν ἐκ τοῦ ἱσπανικοῦ (τῷ 1894) τὴν «Καλόγρια Ἀλφερὲζ» καὶ τὸ ἀνδαλούσιον διήγημα «Ζουὰν στρατιώτης» τοῦ Φερνὰν Καμπαλλέρο.

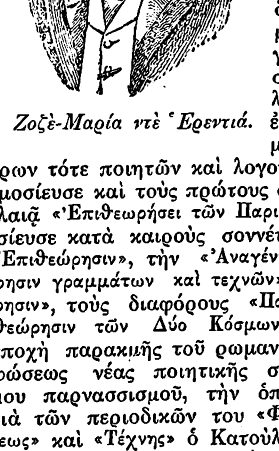

Ζοζὲ-Μαρία ντὲ Ἐρεντιά.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του, σιωπηλὸς καὶ καταβεβλημένος, ἀπεσύρθη εἰς τὸν πύργον τοῦ Μπουρντοννέ, ὅπου ἐπεράτωσε τὴν ἔκδοσιν τῶν «Βουκολικῶν» τοῦ Ἀνδρέου Σενιὲ καὶ ὅπου ἀπέθανεν. Ἐτάφη δὲ πλησίον τῆς μητρός του ἐν Ρουένῃ. Κ. Ι. ΒΑΡΝΑΛΗΣ

Ἔρενφελς (Ehrenfels), ***Χριστιανός, βαρῶνος φὸν***—. Γερμανὸς φιλόσοφος, μαθητὴς τοῦ Brentano καὶ ἰδίως τοῦ Αὐστριακοῦ Meinoug, γεννηθεὶς τῷ 1859 εἰς τὸ Rodaun τῆς Κάτω Αὐστρίας. Διωρίσθη καθηγητὴς εἰς τὴν Βιέννην καὶ εἶτα εἰς τὸ γερμανικὸν πανεπιστήμιον τῆς Πράγας. Ὁρμηθεὶς ἀπὸ τὴν λεγομένην Θεωρίαν τοῦ ἀντικειμένου τοῦ Meinoug, καθ' ἣν τὸ ἀντικείμενον τῆς διανοήσεως εἶναι ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὴν κρίσιν περὶ τοῦ δυνατοῦ ἢ τοῦ πραγματικοῦ τῆς ὑπάρξεώς του, ἀπέδωκε μεγαλυτέραν σπουδαιότητα εἰς τὰς κρίσεις τῆς ἀξίας ἢ στενὴ σχέσις τῆς ἐπιθυμίας πρὸς τὰς ἀξιολογικὰς κρίσεις τὸν ὡδήγησεν εἰς τὴν ἀντίληψιν, ὅτι ἡ ἀξία ταυτίζεται πρὸς τὸ ἐπιθυμητόν. Τονίζει ἐπίσης ἰδιαιτέρως τὴν ἐξελικτικὴν ἠθικὴν καὶ ἀσχολεῖται τελευταίως σχεδὸν ἀποκλειστικῶς μὲ τὴν ἠθικὴν τῶν προβλημάτων τοῦ φύλου. Ἐπί τινα χρόνον διηύθυνε καὶ τὴν σχετικὴν πρὸς τὰ ζητήματα ταῦτα «Πολιτικὴν καὶ ἀνθρωπολογικὴν ἐπιθεώρησιν», ὅπου ἐδημοσίευσε καὶ τὰ πλεῖστα ἄρθρα ἐπὶ τῆς φυλετικῆς ἀναμορφώσεως. Ἀνέκαθεν ἐνδιεφέρετο ἐπίσης διὰ ζητήματα φιλολογίας καὶ τέχνης, ἰδίως μουσικῆς, ἔγραψε δὲ ὁ ἴδιος «Ἀλληγορικὰ δράματα» μὲ φιλοσοφικὰς καὶ μεταφυσικὰς βάσεις, καὶ τεχνοκριτικὰς μελέτας, ὡς: «Πρὸς ἐκκαθάρισιν τῆς περὶ τὸν Βάγνερ ἀμφιλογίας», «Ὁ Ρ. Βάγνερ καὶ οἱ ἀποστάται του», «Ὁ ἀγὼν τοῦ Προμηθέως», «Mélusine», «Hildegard», κ. ἄ. Τὰ θεμελιώδη περὶ τοῦ συστήματός του ἔργα εἶναι: «Σύστημα τῆς θεωρίας τῶν ἀξιῶν», «Βασικαὶ ἔννοιαι τῆς ἠθικῆς», «Φυλετικὴ ἠθικὴ» (1910) καὶ πλεῖστα ἄρθρα εἰς φιλοσοφικὰ περιοδικά. Ε. Λ.

Ἔρενφόϋχτερ (Ehrenfeuchter), ***Φρειδερῖκος-Αὔγουστος***. Γερμανὸς θεολόγος (1814—1878). Ἐγένετο καθηγητὴς τῆς θεολογίας ἐν Γοττίγγῃ ἀπὸ τοῦ 1845 καὶ ἐδίδαξεν ἰδίᾳ τὴν πρακτικὴν θεολογίαν. Ἔργα αὐτοῦ: «Theorie des christlichen Kultus» (1857), «Geschichte des Katechismus» (1857), «Die praktische Theologie» (1859), «Christentum und moderne Weltanschauung» (1876). Ν. Κ. Κ.

ἐρεπτάσαι (αἱ) καὶ **ἐρεπτάση** (ἡ) *[Χημ.]* βλ. *ἐρεψίμη* καὶ *ἔνζυμον*.

Ἐρεσελῆ *[Γεωγρ.]*. Παλαιὰ ὀνομασία τοῦ χωρίου *Κορομηλιὲς* (βλ. λ.) τῆς ἐπαρχίας Κιλκίς.

— **Ἐρεσελῆ** *[Γεωγρ.]*. Παλαιὰ ὀνομασία τοῦ χωρίου *Δρῦς* (βλ. λ.) τῆς ἐπαρχίας Σιντικῆς.

ἐρεσία (ἡ) *[Ναυτ.]*. Ἀδόκιμος ὅρος (κοιν. τὸ *βογάρισμα* γαλλ. la vogue), γενικευμένης ἐν τούτοις χρήσεως ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ *εἰρεσία*. Ἡ ἐν ῥυθμῷ διὰ πολλῶν κωπῶν, συγχρόνως πληττουσῶν τὴν θάλασσαν, ἐλασία (ἀσχέτως συχνότητος, ἥτις δύναται νὰ ᾖ ταχεῖα ἢ βραδεῖα), ὡς ἡ τῶν ἀρχαίων τριήρεων κτλ., τῶν βυζαντινῶν *δρομώνων*, τῶν με-

Digitized by Google

σαιωνικῶν *γαλερῶν*, τῶν πολυκώπων πολεμικῶν λέμβων καὶ τῆς συγχρόνου *τράτας*. Σ. Ε. Λ.

ἐρεσιίδαι (οἱ) (Eresiidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἀραχνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀραχνίων*, περιλαμβάνουσα μετρίου μεγέθους ἀράχνας ζώσας ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, διαφόρων βρύων, ὑπὸ τὰς πέτρας ἢ ἐντὸς ὑπογείων στοῶν, καὶ ἀπαντώσας εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς γῆς. Γνωστότερα γένη εἶναι τά: *ἔρεσος* καὶ *στεγοδίφης* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Ἐρέσμα (Eresma) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἱσπανίας, διαρρέων τοὺς νομοὺς Ἀβίλα, Σεγκοβία καὶ Βαλλαντολίδ. Πηγάζει ἐκ τῶν προπόδων τοῦ ὄρους Πενιαλάρα, τῆς ὀροσειρᾶς Γκανταρράμα καὶ μετὰ ροῦν 150 χιλμ. χύνεται εἰς τὸν ποταμὸν Ἀντάχα. —Μ.

ἔρεσος (ὁ) (Eresus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρεσιιδῶν*, περιλαμβάνον ἀράχνας μετρίου μεγέθους, μὲ σῶμα βραχύ, εὔρωστον καὶ χρῶμα ζωηρῶς ἐρυθρὸν μετὰ λευκῶν ἀνταυγειῶν εἰς τοὺς ἄρρενας καὶ μελανὸν μετὰ κυανῶν ἀποχρώσεων εἰς τὰς θηλείας. Γνωστὰ περὶ τὰ 15 εἴδη, ζῶντα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ὑπὸ τὰς πέτρας ἢ εἰς ὑπογείους στοὰς καὶ ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς χώρας τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Δ. Ν. Π.

Ἐρεσὸς καὶ **Ἐρεσσὸς** *[Γεωγρ.]*. —1) Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας Μηθύμνης τοῦ νομοῦ Λέσβου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 2892. Κεῖται εἰς τὰς ὑπωρείας τῶν βουνῶν Τρούλλου καὶ Λιμπόρ, διαρρεομένη ὑπὸ χειμάρρου διαχωρίζοντος εἰς τὴν *Ἄνω καὶ Κάτω Ἐρεσόν*. Ἔχει κλῖμα ὑγιεινόν, μόνον δὲ ἐν τῇ παρ' αὐτὴν πεδινῇ περιοχῇ τῆς Χαλάνδρας ἐνδημεῖ ἡ ἑλονοσία. Ὑδρεύεται ἐκ πηγαίων ὑδάτων. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ἡ Σκάλα Ἐρεσοῦ (κάτ. 253).

Ὁλόκληρος ἡ περὶ τὴν κωμόπολιν βουνώδης περιοχὴ στερεῖται δασικῶν βλαστήσεων. Καλλιεργησίμους ἐκτάσεις ἔχει εἰς τὸν κάμπον (5.000 στρέμ.), ἀποδιδούσας 250.000 ὀκ. δημητριακὰ καὶ 100.000 καπνοῦ. Ἔχει ὅμως μεγάλην κτηνοτροφίαν, ἐκτρεφομένων περὶ τὰς 18.000 αἰγοπροβάτων.

Ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς κοινότητος ὑπάρχουσι δύο παλαιαὶ μοναί, ἡ τοῦ *Ὑψηλοῦ* τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, καὶ τοῦ Πιθαρίου ἐπ' ὀνόματι τῶν Ταξιαρχῶν. Ἐν τῇ πρώτῃ σῴζονται ἀξιόλογα χριστιανικὰ κειμήλια. Ἡ Ἐρεσὸς ἔχει εἰρηνοδικεῖον, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεγραφικὸν γραφεῖον, ἀστυνομικὸν σταθμόν, ὑποτελωνεῖον, ἡμιγυμνάσιον (μαθ. 25) καὶ δημοτικὰ σχολεῖα ἀρρένων (μαθ. 250) καὶ θηλέων (μαθ. 170). Τὰ σχολικὰ κτίρια ὀφείλονται εἰς τὴν συμβολὴν τῶν ἐν τῇ ξένῃ σωματείων τῶν Ἐρεσαίων. Δ. Ε. Μ.

— 2) Ἀκρωτήριον τῆς Δ.ΝΔ ἀκτῆς τῆς Λέσβου (πλάτ. 39° 08′ 00″ Β, μῆκος 25° 55′ 10″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1665: Mityleni island) καὶ Δ.ΒΔ κέρας τῆς φερωνύμου κολπώσεως. Ὁ δὲ *ὅρμος* (κόλπωσις) τῆς Ἐρεσοῦ ἐκτείνεται πρὸς Α.ΝΑ τοῦ φερωνύμου ἀκρωτηρίου καὶ μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Βρισὰ (ἀφ' οὗ λαμβάνει οὗτος καὶ δευτέραν ὀνομασίαν: Ράδα τῆς *Βρισᾶς*), ἐπὶ τρία μίλλια ἀναπεπταμένος εἰς τοὺς νοτίους ἀνέμους καὶ παρουσιάζων πολὺ μικρὰν εἴδυσιν. Ὀλίγον δυτικῶς τοῦ μέσου τῆς ἀκτῆς τοῦ ὅρμου ἐκβάλλει ὁ χείμαρρος Βρισᾶ, πρὸς τὴν ἀνατολικὴν ὄχθην τοῦ ὁποίου καὶ εἰς $3\,^1/_2$ χιλιόμ. ὁριζοντίας ἀποστάσεως πρὸς Β τῆς ἐκβολῆς, ὁ λόφος ἐφ' οὗ τὸ χωρίον *Ἐρεσός*, ἐπώνυμον τῆς ἀρχαίας πόλεως, ἧς περίπου τὴν θέσιν ἐπέχει. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— *[Ἱστορ.]* Ἡ *Ἐρεσὸς* φερομένη καὶ ὡς *Ἔρεσος* καὶ *Ἐρισὸς* καὶ κειμένη τὸ πάλαι παρὰ τὴν ἀρχαίαν πόλιν Πύρραν, ἀπεῖχε τοῦ Σιγείου εἴκοσιν ὀκτὼ στάδια, ἦτο δὲ ὠχυρωμένη δι' ἀκροπόλεως καὶ τειχῶν. Εἶναι πατρὶς τῆς ποιητρίας Σαπφοῦς, ἐντεῦθεν δὲ κατήγοντο οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἀριστοτέλους Φανίας καὶ Τύρταμος. Κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα π. Χ. ἦτο σύμμαχος τῶν Ἀθηναίων, ἀλλὰ τῷ 428 π. Χ. αὕτη τε καὶ ὁλόκληρος ἡ Λέσβος, πλὴν τῆς Μηθύμνης, μόνης τηρησάσης τὴν πρὸς Ἀθηναίους συμμαχίαν, ἀφίσταται πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους, οἱ ὁποῖοι ἔπεμψαν τὸν Ἀλκίδαν μετὰ τεσσαράκοντα πλοίων, τὸ μὲν ἵνα ὑποτάξῃ τὴν Μήθυμναν, τὸ δὲ νὰ καταστήσῃ βεβαιότερα τὰ ἐν τῇ νήσῳ. Καίτοι δ' ἐβοήθουν αὐτῷ καὶ οἱ Μυτιληναῖοι, μὴ δυνηθεὶς νὰ ὑποτάξῃ τὴν Μήθυμναν, περιωρίσθη εἰς τὴν τακτοποίησιν τῶν ἐν Ἐρεσῷ, ἧς τὰ τείχη ἐνίσχυσε. Μετ' ὀλίγον ὅμως πλεύσας ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων Πάχης καταλαμβάνει τὴν Πύρραν καὶ τὴν Ἐρεσὸν καὶ συλλαβὼν Σάλαιθον τὸν Λακεδαιμόνιον ἁρμοστὴν μετὰ τῶν πρωταιτίων τῆς ἀποστασίας πέμπει τούτους εἰς Ἀθήνας, ἔνθα πάντες φονεύονται, ἐπαναφέρει δὲ τὴν νῆσον εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Ἐν ἔτει 412 π.Χ. ἡ Ἐρεσὸς ταχθεῖσα ἐκ νέου πρὸς Λακεδαιμονίους δέχεται τὴν ἐπίθεσιν τῶν Ἀθηναίων στρατηγῶν Θρασυβούλου καὶ Θρασύλλου, ἡγουμένων ἑξήκοντα ἑπτὰ πλοίων. Ἐνῷ δ' ὁ Θρασύβουλος καθώρμει ἐν τῷ παρὰ τὴν Ἐρεσὸν αἰγιαλῷ, ἑτοιμαζόμενος νὰ καταλάβῃ ἐξ ἐφόδου τὴν πόλιν, ἀγγελθέντος αὐτῷ, ὅτι ἐφάνη ὁ ὑπὸ τὸν Μίνδαρον στόλος τῶν Λακεδαιμονίων, λύσας τὴν πολιορκίαν τῆς Ἐρεσοῦ σπεύδει εἰς Ἑλλήσποντον. Τῷ 393 ἐπανέρχεται εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων, ἀλλὰ μετὰ ἑξαετίαν, ἤτοι τῷ 387 π. Χ., τάσσεται πάλιν μὲ τοὺς Σπαρτιάτας μέχρι τοῦ ἔτους 377, ὁπότε γίνεται πάλιν σύμμαχος τῶν Ἀθηναίων. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἡ πόλις, ὡς ἐν ἐπιγραφαῖς ἀναφέρεται, τυραννεῖται ὑπὸ Ἕρμητος καὶ Ἡραίου καὶ ἀργότερον ὑπὸ Εὐρυλάου καὶ Ἀγωνίππου, οἵτινες, θεωρηθέντες διὰ τὰς σκληρὰς κατὰ τῆς πόλεως πράξεις ἐναγεῖς, ἐξορίζονται ἐκ τῆς πόλεως αὐτοί τε καὶ πάντες οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν. Τέλος δ' ἐν ἔτει 324 π. Χ. Ἡγέλοχος, ὁ ναύαρχος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, εὑρισκομένου τότε ἐν Αἰγύπτῳ, πλεύσας εἰς Λέσβον καταλαμβάνει τὴν Μυτιλήνην καὶ ἀναγκάζει τὴν Ἐρεσὸν μετὰ τῶν ἄλλων τῆς νήσου πόλεων νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Συλλαβὼν δὲ τὸν τύραννον Χάρητα, ὡδήγησε μετὰ τῶν ἐκ τῶν ἄλλων νήσων συλληφθέντων αἰχμαλώτων εἰς Αἴγυπτον ἐνώπιον τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅστις ὅμως ἀπέστειλε πάντας τοὺς τυράννους εἰς τὰ ἴδια, ἐλευθέρους νὰ διοικῶσιν ὅπως ἕκαστος ἤθελε. Κατὰ δὲ τὸν Β' π. Χ. αἰῶνα συναντῶμεν ἄρχοντα τῆς πόλεως Ἀγήμορτον τὸν Βακχίου ἐπαινούμενον ὑπὸ τοῦ δήμου. Ἡ Ἐρεσός, κυρίως εἰπεῖν, ἀπὸ τοῦ 377 π.Χ. καὶ ἑξῆς περιπίπτει εἰς ἀφάνειαν, ἐξ ἧς ἐξέρχεται μὲν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ρωμαίου αὐτοκράτορος Φιλίππου, ἀλλ' ἡ ἀκμὴ αὐτῆς 'μικρὸν μόνον χρόνον διατηρεῖται. Ἔκτοτε καὶ καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα οὐδὲν ἄξιον λόγου περὶ αὐτῆς ἀναφέρεται μέχρι τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως (βλ. κατ.).

Τῆς ἀκροπόλεως τῆς Ἐρεσοῦ, ἥτις καλεῖται σήμερον *Παλιόκαστρο*, σῴζονται μέχρις ἡμῶν ἀρκετὰ ἐρείπια· ὑπὸ δὲ τοῦ Μπουτὰν (*Boutan Ar. Miss. Scientif.* V 322) ἐσημειώθη παλαιότερον νεκρόπολις κειμένη βορειοδυτικῶς τῆς ἀρχαίας πόλεως. Ἐντὸς δὲ τῆς πόλεως ὑπῆρχον τρεῖς ναοί, ὧν εἷς ὁ τοῦ Διὸς Φιλιππίου. Ἐπίσης ἀναφέρεται ὅτι τὰ ψηφίσματα τοῦ δήμου καὶ αἱ πράξεις τῶν ἀρχῶν τῆς πόλεως ἐστήνοντο εἰς τόπον ἱερόν, τὸ Ἀδάνιον. Ὑπῆρχε προσέτι καὶ Πτολεμαῖόν τι, πιθανῶς γυμνάσιον, ἱδρυθὲν πρὸς τιμὴν τοῦ βασιλέως Πτολεμαίου τοῦ Φιλοπάτορος. Ἐν τούτῳ διεξήγοντο ἀγῶνες ἢ πολυήμεροι ἑορταί, τὰ Πτολεμαίεια, συνοδευόμενα ὑπὸ θυσιῶν καὶ ἄλλων τελετῶν. Πρὸς ἀποκάλυψιν τούτων ἐνεργεῖ ἀπὸ τοῦ 1926 ἡ ἀρχαιολογικὴ ἑταιρεία τακτικὰς ἀνασκαφὰς ἀναθεθείσας εἰς τὸν Δ. Εὐαγγελίδην. Παραλλήλως πρὸς τὰς ἀνασκαφὰς ταύτας ὁ Ἀ. Ὀρλάνδος ἀπεκάλυψε τῷ 1927 παλαιοχριστιανικὴν ἐκκλησίαν, ἐκ τῶν λεγομένων βασιλικῶν, κειμένην εἰς τὸ Δ. ἄκρον τῆς παραλίας. Ἦλθον δὲ εἰς φῶς ἐκτὸς τοῦ συνθρόνου κλπ. μερῶν τῆς βασιλικῆς πολλὰ γλυπτὰ καὶ ὡραῖον μωσαϊκὸν δάπεδον καλύπτον τὸν περὶ τὴν ἁγίαν τράπεζαν χῶρον τῆς ἀψῖδος. Ὀλίγον μετὰ ταῦτα ὁ Ὀρλάνδος προέβη εἰς τὸν καθαρισμὸν καὶ τακτοποίησιν τῶν ἐρειπίων τῆς γνωστῆς πρὸ πολλοῦ παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς, λεγομένης τοῦ Ἁγ. Ἀνδρέου καὶ κειμένης ἐντὸς τῆς νεωτέρας παραλιακῆς πόλεως. Τῆς ἐκκλησίας ταύτης τὸ δάπεδον τοῦ μεσαίου κλίτους κοσμεῖται διὰ θαυμασίων μωσαϊκῶν, ἐν οἷς διακρίνονται γεωμετρικὰ σχήματα, πτηνά, ἐπιγραφαὶ καὶ ἄλλα διακοσμητικά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Bürchner*, ἐν Pauly RE². —*Δ. Εὐαγγελίδης*, Πρακτ. Ἀρχ. Ἑτ. 1926. —*Ἀ. Ὀρλάνδος*, Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθ. 1928. Ν. Χ. ΚΟΤΖΙΑΣ

Νεώτεροι χρόνοι. Κατὰ τὸν Ἀγῶνα εἰς τὸν ὅρμον τῆς Ἐρεσοῦ, τὴν 25 Μαΐου 1821, ἐθεμελιώθη ἡ δόξα τοῦ ναυτικοῦ τῶν Ἑλλήνων, μὲ τὴν ἀνατίναξιν τουρκικῆς φρεγάτας ἀπὸ ἑλληνικὸν πυρπολικόν. Τὸ δίκροτον «Κινούμενον Ὄρος» κατήρχετο ἀπὸ τὸν Ἑλλήσποντον διὰ νὰ συναντήσῃ τὴν ὑπὸ τὸν Ἰργιάλα βέην Καρὰ-Ἀλὴν μοῖραν τοῦ τουρκικοῦ στόλου, τὴν εὑρισκομένην εἰς τὰ Μοσχονήσια. Ἐπρόκειτο νὰ φέρῃ αὐτὸν τοῦτον τὸν καπετὰν πασᾶν Δελῆ-Ἀμπντουλλάχ, δι' ὃ καὶ ἐβράδυνε μετὰ τὸν ἔκπλουν τῆς λοιπῆς μοίρας. Ὁ ἀρχιναύαρχος ὅμως παρέμεινεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὸ δίκροτον μὲ τοὺς χιλίους ἄνδρας του, τὰ πολυάριθμα μεγάλα κανόνια του καὶ τὸ πλῆθος τῶν πυρομαχικῶν, τῶν κομιζομένων εἰς τὸν στρατὸν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐκυβερνᾶτο ἀπὸ ἐμπειροπόλεμον ἄνδρα, τὸν παλαιὸν Ἀλβανὸν πειρατὴν Ὀσμὰν-Γκέγκαν. Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας εἰς τὰ Ψαρά, οἱ ναύαρχοι καὶ οἱ πλοίαρχοι τῶν ἡνωμένων ἤδη στόλων τῶν τριῶν νήσων, μετὰ πολλὰς σκέψεις περὶ τοῦ καλυτέρου τρόπου, διὰ τοῦ ὁποίου τ' ἀδύνατα σκάφη των θ' ἀντεμετώπιζαν τὰ πλωτὰ φρούρια τῶν Τούρκων, εἶχον καταλήξει εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ χρησιμοποιήσουν τὰ πυρπολικά. Ἀφοῦ δὲ ἀνέθεσαν εἰς τὸν Ψαριανὸν Γ. Καλαφάτην καὶ τὸν Πάργιον Ἰ. Πατατοῦκον τὴν Δημουλίτσαν τὴν μετατροπὴν δύο παλαιῶν πλοίων, ἀπέπλευσαν πρὸς τὰ ὕδατα τῆς Λέσβου. Δύο πλοῖα, τὸ τοῦ Ζάππα καὶ τὸ τοῦ Λαλεχοῦ, εἶχον προχωρήσει πρὸς τὸ Καραμπουρνοῦ τοῦ Ἀδραμυττικοῦ κόλπου, εἰς κατόπτευσιν. Γενόμενα ὅμως ἀντιληπτὰ ἀπὸ τὴν φρεγάταν κατεδιώχθησαν ὑπ' αὐτῆς πρὸς τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Λέσβου. Ἐκεῖ, ὁ Ὀσμὰν Γκέγκας διέκρινε τὸ πλῆθος τῶν ἑλληνικῶν πλοίων. Διὰ νὰ μὴ ἐμπέσῃ δὲ εἰς αὐτά, ἐπροτίμησε νὰ προσορμισθῇ εἰς Ἐρεσόν, ὅπου ἠγκυροβόλησεν, ἀφοῦ ἀντήλλαξε κανονιοβολισμούς τινας μὲ τὰ δύο προπορευόμενα ὑδραϊκὰ πλοῖα. Τὴν νύκτα τῆς 16 πρὸς τὴν 17 Μαΐου, ὅλοι οἱ πλοίαρχοι, κληθέντες εἰς συμβούλιον, συνῆλθον εἰς τὴν ναυαρχίδα τοῦ Τομπάζη. Οἱ νέοι ἐζήτουν τὴν ἄμεσον ἔφοδον, οἱ γέροντες ὅμως, ἀντιλαμβανόμενοι τὸ δυσχερὲς τῆς ἐφόδου εἰς χῶρον σχετικῶς στενόν, ἐδίσταζον. Ὁ Ψαριανὸς Κοτζιᾶς ἐπρότεινε τότε τὴν χρησιμοποίησιν τῶν κατασκευαζομένων πυρπολικῶν, καὶ τούτου γενομένου δεκτοῦ τῇ ἐπιμονῇ τοῦ Τομπάζη, ἐστάλησαν ὁ Χ. Γ. Κοτζιᾶς καὶ ὁ Κ. Χ. Κυριᾶκος νὰ τὰ παραλάβωσι. Τὴν ἰδίαν ὅμως νύκτα ἀφίκετο διὰ πλοιαρίου ὁ Πατατοῦκος ν' ἀναγγείλῃ ὅτι ἡ μετατροπὴ ἐπροχώρει καὶ συνετελεῖτο ἀπὸ τὸν Καλαφάτην. Ἀνυπόμονοι οἱ Ὑδραῖοι ἐφοβήθησαν μήπως τὸ ἔργον βραδύνῃ καὶ ἐν τῷ μεταξὺ διαφύγῃ τὸ τουρκικὸν δίκροτον. Ἐπειδὴ δὲ πρόχειρος ἦτο ὁ ἐμπειροτέχνης Πατατοῦκος, ὁ δ' ἐνθουσιασμὸς διὰ τὰ πυρπολικά, μετὰ τὰς νέας ἐξηγήσεις του, ἔφθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον, ἀπεφασίσθη νὰ ἐξαγορασθῇ τὸ ὑδραϊκὸν πλοῖον τοῦ Ἰωάννου Θεοδοσίου ἀντὶ τεσσαράκοντα χιλιάδων γροσίων, νὰ μετατραπῇ προχείρως εἰς πυρπολικὸν καὶ νὰ χρησιμοποιηθῇ ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον. Τὴν ἐπομένην 17 Μαΐου ἦτο ἕτοιμον. Τὸ πλήρωμά του ἐξελέγη μεταξὺ τῶν τολμηροτέρων, καὶ ἀνετέθη ἡ διοίκησις εἰς αὐτὸν τὸν Πατατοῦκον. Μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν κατελέγετο καὶ ὁ μετέπειτα ἥρως Δημήτριος Παπανικολῆς. Ἀλλὰ τὸ πυρπολικὸν ἐνεπρήσθη μακρὰν τοῦ δικρότου, δὲν κατώρθωσε νὰ προσηλωθῇ ἐπ' αὐτοῦ, παρασυρθὲν δὲ ὑπὸ τοῦ ἀντιθέτου ἀνέμου ἀπεμακρύνθη φλεγόμενον καὶ κατεβυθίσθη πυροβολούμενον ἀπὸ τὸ «Κινούμενον Ὄρος». Μία ὁλόκληρος ἑβδομὰς ἀπραξίας παρῆλθε· διότι ἀποτεθαρρημένοι οἱ Ἕλληνες ναυτικοί, λόγῳ τῆς ἀποτυχίας, ἀνέμενον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τοῦ δικρότου, μόλις τοῦτο ἀνήγετο εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος καὶ ἐστερεῖτο τῆς ἀπὸ ξηρᾶς βοηθείας, ἥτις ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε καταφθάσει. Τοῦτο δὲ παρέμενεν εἰς τὸν ὅρμον λόγῳ τῆς νηνεμίας. Τέλος, κατόπιν τῆς ἐπιμονῆς τοῦ Πατατούκου καὶ τοῦ Παπανικολῆ, ἀπεφασίσθη νὰ μετατραπῇ μικρὸν λήμνιον πλοῖον εἰς πυρπολικόν. Ἀλλὰ δὲν θὰ ἐστηρίζετο ἐπ' αὐτοῦ καμμία ἐλπίς, ἂν τὴν 24 Μαΐου δὲν κατέφθανεν ἐκ Ψαρῶν τὸ πρῶτον κατασκευασθὲν αὐτόθι πυρπολικὸν τοῦ Γεωργίου Καλαφάτη. Ἡ ἐπίθεσις ἐγένετο τὴν ἑσπέραν τῆς ἑπομένης. Τὰ καλύτερα πλοῖα τῶν τριῶν νήσων συνώδευσαν τὰ δύο πυρπολικὰ εἰς τὸν ὅρμον καὶ ἀπὸ τὸ πέλαγος ἤρχισαν τοὺς κανονιοβολισμούς, ὥστε νὰ ἑλκύσουν ἐπ' αὐτῶν τὴν προσοχὴν τοῦ δικρότου. Ἐν τούτοις ὁ Ὀσμὰν Γκέγκας κατώρθωσε νὰ καταβυθίσῃ τὸ πυρπολικὸν τοῦ Καλαφάτη. Διότι τοῦτο, ἀναφθὲν ἐνωρίτερον τοῦ δέοντος, παρέσχεν ἀσφαλῆ στόχον εἰς τὸν ἐχθρόν, δὲν κατώρθωσε δὲ νὰ περιβάλῃ μὲ φλόγας τὸ δίκροτον, ἐπειδὴ ἡ ἐκ δρυὸς ξυλεία του δὲν διηυκόλυνε τὸ φλογιστικὸν ἔργον τῆς πίσσης. Ἀλλὰ τὸ ἄλλο πυρπολικόν, πηδαλιουχούμενον ἀπὸ τὸν ἐκ Λαγκαδίων τῆς Γορτυνίας Ἰωάννην Θεοφιλόπουλον, ἄριστον ναυτικὸν παρὰ τὴν ὀρεινὴν καταγωγήν του, ἔφθασε πλησίον εἰς τὴν πρῷραν τοῦ «Κινουμένου Ὄρους», καὶ ἐκεῖ ἐγκαίρως ἐνεπρήσθη ἀπὸ τὸν Δημήτριον Παπανικολῆν, εἰς τὸν ὁποῖον οἱ ναύαρχοι εἶχον ἐμπιστευθῆ τὴν σπουδαιοτέραν ἀποστολήν, τῆς φλεγομένης δᾳδός. Κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν τὸ δίκροτον ἐξήμει πλῆθος σφαιρῶν πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις, ἀπὸ δὲ τὴν ξηρὰν ὁ διοικητὴς τῆς Λέσβου Κουλακσίζης κατεπυροβόλει τοὺς εἰς τὸ δεύτερον πυρπολικόν. Καὶ τοῦτο μὲν πρὸς στιγμὴν ἀπωθήθη ἀπὸ τοὺς ἄνδρας τῆς φρεγάτας. Ἀλλ' ὁ ἄνεμος ἐκ νέου ὤθησε τὸ φλεγόμενον πυρπολικὸν πρὸς τὸν ἀκίνητον ὄγκον, διότι τὰ ἱστία του ἀκόμη δὲν εἶχον ἀναφλεγῇ. Τοιουτοτρόπως τὰ δύο πλοῖα προσηγγισαν καὶ τὸ πῦρ τοῦ ἑνὸς μετεδόθη εἰς τὸ ἄλλο. Κολοσσιαία στήλη φλογὸς ἀπὸ ὄγκον πίσσης, μὲ ἐκτυφλωτικὸν καπνόν, ἐκύκλωσε τὴν πρῷραν τοῦ δικρότου. Καὶ ὅταν ἤρχισαν, ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς θερμότητος νὰ ἐκπυρσοκροτοῦν τὰ κανόνια τῆς πρῴρας, ὁ πανικὸς ἐματαίωσε πᾶσαν ἄμυναν εἰς τὸ τουρκικὸν πλοῖον. Τρομεραὶ ὁμοβροντίαι μετ' ὀλίγον συνεκλόνιζον τὸν ἀέρα, μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν τὸ ἀναμενόμενον ἐπῆλθε. Τὸ πῦρ εἶχε μεταδοθῆ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην, καὶ ἡ ἔκρηξις ἀπετελείωσε τὸ δρᾶμα. Ἐπέζησαν μόνον ὀλίγοι Χριστιανοί, ἐξ ὅλων ἐκείνων ὅσοι ἐγκαίρως εἶχον ριφθῆ εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ σωθοῦν κολυμβῶντες. Διότι ἄλλοι μὲν ἐφονεύθησαν ἀπὸ τὰ πίπτοντα συντρίμματα τῆς ἀνατιναχθείσης φρεγάτας, οἱ δὲ Μουσουλμᾶνοι ἀπὸ τὰ σπεύσαντα ἑλληνικὰ πλοῖα. Μεταξὺ τούτων κατελέγετο καὶ τὸ ψαριανὸν πλοῖον τοῦ Χατζῆ-Νικολῆ τῆς Γιαννάρας, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶχον διασωθῆ ὁ πυρπολητὴς Παπανικολῆς καὶ οἱ δεκαοκτὼ σύντροφοί του. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ τουρκικὸς στόλος εἶχεν ἐκπλεύσει ἀπὸ τὰ Μοσχονήσια καὶ ἐζήτει νὰ περιπλεύσῃ τὴν Λέσβον διὰ

Digitized by Google

νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἐπειδὴ ὅμως οὗτοι, μετὰ τὴν ἀνατίναξιν τοῦ «Κινουμένου Ὄρους» ἀναθαρρήσαντες, ἐκινήθησαν πολεμικῶς μόλις ἐσημειώθη ἡ ἀρμάδα, ὁ Ἰογιάλα βέης δὲν ἐτόλμησε νὰ θέσῃ εἰς ἐφαρμογὴν τὸ σχέδιόν του, ἀλλ' ἐπωφεληθεὶς τοῦ πνεύσαντος νοτίου ἀνέμου, ἔσπευσε πλησίστιος εἰς τὰ Δαρδανέλλια. Καὶ οἱ μὲν Τοῦρκοι δὲν ἐπληροφορήθησαν τὸν λόγον τῆς καταστροφῆς, ἐπειδὴ αὕτη μὲν ἀπεδόθη εἰς τυχαῖον ναυάγιον, ἡ δὲ παῦσις τοῦ Δελῆ-Ἀμπντουλλὰχ εἰς ἄλλην αἰτίαν. Οἱ δ' Ἕλληνες, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι τότε ἐδοκιμάζοντο πολεμικῶς, τόσον πολὺ ἐχάρησαν διὰ τὸ γεγονός, ὥστε εἰς τὸ δρᾶμα τῆς Ἐρεσοῦ κατὰ μέγα μέρος δέον ν' ἀποδοθῇ ἡ πεποίθησις, μεθ' ἧς ἤρχισαν ἀτενίζοντες ἀπτόητοι τοὺς ἀληθῶς ἀνυπολογίστους κινδύνους τοῦ κατὰ θάλασσαν Ἀγῶνος. Γ. Δ. Κ.

ἐρέσσω καὶ —ττω· κωπηλατῶ, ἐλαύνω τὰς κώπας, κοιν. *λάμνω* ἢ *τραβῶ κουπί*.

ἐρεσχελία (ἡ) καὶ *ἐρεσχηλία* (ἡ)· πείραγμα, ἐγγιχτικὸς λόγος, χυδαῖος ἀστεϊσμός· || ἀηδὴς λόγος, μωρολογία.

ἐρεσχελῶ (—έω) καὶ *ἐρεσχηλῶ*· πειράζω τινὰ μὲ λόγους ἐγγιχτικούς, μὲ χυδαίας ἀστειότητας· || μωρολογῶ, λέγω ἀηδεῖς λόγους.

ἐρέτης (ὁ)· ὁ ἐρέσσων, κωπηλάτης.

ἐρέτης (ὁ) (Eretes) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *δυτικιδῶν*. Μοναδικὸν εἶδος τοῦ γένους εἶναι *ἐρέτης ὁ εὔνηκτος* (Eretes eunectus), ὅστις ἔχει μέγεθος μέτριον, σῶμα ἀπεστρογγυλωμένον, κεραίας λεπτὰς καὶ ἀρκετὰ μακράς, πρῶτον ζεῦγος ποδῶν εἰς ῥοπαλοειδεῖς ἀποφύσεις τελευτῶν, δεύτερον ζεῦγος βραχὺ καὶ λεπτὸν καὶ τρίτον φυλλοειδὲς καὶ μεταβεβλημένον εἰς ὄργανα νηκτικά. Ἀπαντᾷ εἰς πάντα τὰ στάσιμα ὕδατα τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

ἐρετικὸν (τὸ) *[Ναυτ. Ἱστορ.]*. Τὸ ἐκ καταδίκων ἐν κατέργοις ἢ αἰχμαλώτων πλήρωμα τῶν ἐρετῶν τῶν γαλερῶν καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ κωπηλατούντων *μπενεβόλιε* (βλ. λ. *γαλέρα*)· τὸ ciurmo τῶν Ἑνετῶν καὶ λοιπῶν τῶν τότε ναυτικῶν τῆς Ἰταλίας κρατῶν, la chiourme τῶν Γάλλων, κοινῶς οἱ *κατεργάρηδες*, τῆς σημασίας τοῦ ὅρου τούτου περιπεσούσης μεταφορικῶς, διὰ τὸ ἐλεεινὸν τοῦ ἤθους τῶν ἀπαρτιζόντων τὰ ἐρετικά, εἰς τὴν σύγχρονον τοιαύτην. Ἀλλά, κοινῶς ἐπίσης, καὶ τὸ *τσιούρμο*· ἐπειδὴ δὲ ἡ κυρία κινητήριος δύναμις καὶ τῶν παλαιῶν ἐμπορικῶν πλοίων ἦτο ἡ ἀπὸ τῶν μυώνων τοῦ ἐρετικοῦ, ἐπεξετάθη ἡ ἔννοια τῶν *τσουρμάρω*, *πέρνω τσούρμο* εἰς τὴν τοῦ *ναυτολογῶ*, ἀντὶ τῆς κυριολεκτικῆς *προσλαμβάνω ἐρετικόν*. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἐρετικός, *—ή*, *—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἐρέσσειν, εἰς τὸν ἐρέτην· || ὁ ἁρμόδιος, ὁ ἱκανὸς πρὸς κωπηλασίαν· || *ἐρετικὴ* (ἡ) ὡς οὐσιαστ., κατὰ παράλειψιν τοῦ τέχνη.

—**ἐρετικὰ μέλη** *[Ἀρχ. Μουσ.]*. Ἐκαλοῦντο οὕτως ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων διάφοροι ᾠδαὶ καὶ ᾄσματα ᾀδόμενα ἢ ἐκτελούμενα δι' αὐλῶν ὑπὸ τῶν ναυτῶν κατὰ τὴν κωπηλασίαν, πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ῥυθμοῦ καὶ ἀνακούφισιν. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

Ἐρετλῆ-Μαχαλὲ *[Γεωγρ.]*. Οὕτως ὠνομάζετο ἐπὶ τουρκοκρατίας τὸ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Νέστου χωρίον *Ἐρατεινόν*.

ἐρετμὸν (τὸ) καὶ *ἐρετμὸς* (ὁ) *[Ναυτ.]*. Ἡ παρ' ἀρχαίοις ὀνομασία τῆς *κώπης*, ἀπαντῶσα ἰδίως εἰς πληθυντικὸν τοῦ οὐδετέρου. Τανῦν οὐδέποτε χρησιμοποιεῖται ὡς ὅρος. Σ. Ε. Λ.

ἐρετμοφόρος (ὁ) (Eretmophorus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τελεοστέων* τῆς οἰκογενείας τῶν *γαδιδῶν*. Κύρια χαρακτηριστικὰ τῶν ἰχθύων τοῦ γένους τούτου εἶναι: Σῶμα πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων καὶ κεκαλυμμένον ὑπὸ μικρῶν κυκλοειδῶν λεπίων, κοιλία κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτῆς μέρος παρουσιάζουσα ἐξόγκωσιν κωνικήν. Τὸ πρῶτον ῥαχιαῖον πτερύγιον εἶναι μικρότατον καὶ τὸ δεύτερον μακρότατον, φθάνον περίπου μέχρι τῆς βάσεως τῆς οὐρᾶς. Τὸ κοιλιακὸν πτερύγιον εἶναι ἰσομῆκες πρὸς τὸ δεύτερον ῥαχιαῖον. Τὸ οὐραῖον πτερύγιον εἶναι μικρόν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *ἐρετμοφόρος ὁ παράδοξος* (Eretmophorus paradoxus), ὅστις ἔχει μῆκος 8—10 ἑκατοστομέτρων, φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους καὶ κάτωθεν τῆς σφαγῆς τοῦ λαιμοῦ νηματοειδεῖς ἀποφύσεις ἀπολήγουσας εἰς φυλλοειδὲς ἄκρον. Ὁ χρωματισμός του εἶναι φαιομελανὸς μὲ τὸ ἥμισυ κατώτερον τμῆμα τῶν πλευρῶν ὑπόλευκον. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ σπανίως εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Δ. Ν. Π.

Ἐρετμοφόρος ὁ παράδοξος.

Ἐρέτρια *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Εὐβοίας κειμένη νοτιοανατολικῶς τῆς Χαλκίδος, εἰς ἀπόστασιν 5 ὡρῶν, καὶ ἔναντι τῆς βοιωτικῆς Τανάγρας.

—*[Ἱστορ.]* Τὰ περὶ τῆς κτίσεως τῆς ἀρχαίας *Ἐρετρίας*, ἀναγομένης εἰς ἀπωτάτην ἐποχήν, εἶναι ἀσαφῆ. Οὕτως, ἄλλοι μὲν ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ Ἐρέτρια ἐκτίσθη πρὸ τῶν τρωϊκῶν ὑπ' Ἀθηναίων, ἄλλοι δ' ὅτι ἐκλήθη οὕτως ἀπὸ Ἐρετριέως ὁρμηθέντος ἐκ τῆς Τριφυλιακῆς πόλεως Μακίστου, καὶ ἄλλοι ἀπὸ τῆς Ἀθήνησιν Ἐρετρίας, παρὰ τὴν ἀγορὰν κειμένης. Ὁ Ὅμηρος ὅμως βεβαιοῖ, ὅτι ἐπὶ τῶν τρωϊκῶν ἡ πόλις ἐκαλεῖτο *Εἰρέτρια*, κατῳκεῖτο μετὰ τῆς ἄλλης Εὐβοίας ὑπὸ Ἀβάντων καὶ ὅτι μετέσχε μετὰ τῆς Χαλκίδος, Ἱστιαίας, Κυρίνθου κλπ. τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου ὑπὸ ἡγεμόνα Ἐλεφήνορα Χαλκωδοντιάδην «ἀρχὸν μεγαθύμων Ἀβάντων», ἄγοντα τεσσαράκοντα πλοῖα. Διεκρίνοντο δὲ οὗτοι εἰς τὰς ἐκ τοῦ συστάδην ἰδίᾳ μάχας. Κατά τινας συγγραφεῖς ἡ Ἐρέτρια ἐκαλεῖτο καὶ *Μελανηὶς* καὶ *Ἀρότρια*. Ἡ Ἐρέτρια ἀνελθοῦσα εἰς ἀκμὴν καὶ δύναμιν καὶ κατέχουσα τὰ δευτερεῖα μεταξὺ τῶν πόλεων τῆς νήσου, συνηγωνίζετο ἐπικινδύνως τὴν πρωτεύουσαν Χαλκίδα μέχρι τοσούτου, ὥστε ἦλθεν εἰς ῥῆξιν κατ' αὐτῆς καὶ δεινὸς ἠγέρθη πόλεμος. Ἀφορμὴ τοῦ πολέμου τούτου ὑπῆρξεν ἡ κατοχὴ τοῦ εὐφορωτάτου Ληλαντίου πεδίου, ἀλλὰ τοιαύτην ἔκτασιν ἔλαβεν, ὥστε πλεῖσται ἑλληνικαὶ πόλεις μετέσχον ὡς σύμμαχοι ἑκατέρας τῶν διαμαχομένων. Ὑπὲρ τῆς Ἐρετρίας μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐτάχθησαν καὶ αἱ ἰωνικαὶ πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἡ ἔκβασις ὅμως τοῦ πολέμου ἀπέβη ὑπὲρ τῆς Χαλκίδος καὶ οὕτως ἡ Ἐρέτρια ἐταπεινώθη. Μετὰ τὰ τρωϊκὰ ἡ Ἐρέτρια ἐδέχθη ἐποίκους ἐξ Ἀθηνῶν ὑπὸ τὸν Αἴκλον καὶ ἐξ Ἤλιδος· οἱ τελευταῖοι οὗτοι μετέδωκαν εἰς τοὺς Ἐρετριεῖς τὸν πάτριον ῥωτακισμόν, ἤτοι τὴν πολλὴν χρῆσιν τοῦ γράμματος ρῶ, διὰ τὴν ὁποίαν καὶ διεκωμῳδοῦντο. Ἐκ τῶν ἐποίκων τούτων ἐνισχυθεῖσα ἡ Ἐρέτρια ἐξέπεμψεν ἀποικίας εἰς Κάτω Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν καὶ συνῴκισε τὰς περὶ τὴν Παλλήνην καὶ τὸν Ἄθω τῆς Χαλκιδικῆς πόλεις, ἔτι δὲ καὶ τὴν Κέρκυραν, ἐγκαταλειφθεῖσαν ὅμως μετὰ ταῦτα, ὅτε Χαρικράτης ὁ Κορίνθιος, πλεύσας μετὰ δυνάμεως καὶ νικήσας ἐν πολέμῳ, κατέλαβε τὴν νῆσον. Εἰς Ἐρέτριαν κατέφυγεν ἐν ἔτει 552 π. Χ. ὁ τύραννος τῶν Ἀθηνῶν Πεισίστρατος, φεύγων τὴν ὀργὴν τῶν Ἀλκμαιωνιδῶν, ἔνθα παραμείνας ἐπὶ δεκαετίαν παρεσκεύαζε μετὰ τοῦ υἱοῦ του Ἱππίου τὰ διὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς τυραννίδος. Τὸ δὲ ἑνδέκατον ἔτος, συγκεντρώσας διὰ θηβαϊκῶν χρημάτων ἀξιόλογον δύναμιν ἐκ μισθοφόρων κατὰ τὸ πλεῖστον Ἀργείων καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ Ναξίου τυράννου Λυγδάμιος διὰ χρημάτων καὶ ἀνδρῶν, ἐξώρμησε διὰ τοῦ Μαραθῶνος κατὰ τῶν Ἀθηνῶν, ἃς κατέλαβε τῷ 442. Μετὰ ταῦτα, λήγοντος τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, ἡ Ἐρέτρια μετέσχε τῆς ἰωνικῆς ἐπαναστάσεως διὰ πέντε τριήρων, εἰς ἀνταπόδοσιν τῆς βοηθείας τῶν Ἰώνων πρὸς αὐτὴν κατὰ τὸν περὶ Ληλαντίου πεδίου πόλεμον. Ἡ πρᾶξις αὕτη τῆς Ἐρετρίας τοσαύτην ὀργὴν προεκάλεσε παρὰ τοῖς Πέρσαις, ὥστε, ὅτε ὁ Δαρεῖος ἔπεμψε κατὰ τῆς Ἑλλάδος Δᾶτιν καὶ Ἀρταφέρνην, ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς ῥητὴν ἐντολὴν νὰ μὴ φεισθῶσι τῆς Ἐρετρίας. Οὕτως ἡ πόλις ἐν ἔτει 490 π. Χ., πρώτη δεχθεῖσα τὴν ἐπίθεσιν τῶν Περσῶν, ἐπολιορκήθη στενῶς ἐπὶ ἑξάημερον καὶ ἐνῷ οἱ κάτοικοι ἔντρομοι καὶ κατάπληκτοι ἠγωνίζοντο ἐπὶ τῶν τειχῶν τὸν ὕστατον ἀγῶνα, Εὔφορβος ὁ Ἀλκιμάχου καὶ Φίλαγρος ὁ Κυνέου, δύο ἐκ τῶν τὰ μέγιστα εὐδοκιμούντων ἀνδρῶν, ἐπρόδωσαν τὴν πόλιν. Εἰσελθόντες εἰς αὐτὴν οἱ Πέρσαι ἐσύλησαν καὶ ἐνέπρησαν τὰ ἱερά, «ἀποτινύμενοι τῶν ἐν Σάρδεσι κατακαυθέντων ἱρῶν», κατέσκαψαν τὴν πόλιν καὶ τοὺς κατοίκους ἐξανδραποδίσαντες μετέφερον εἰς τὴν νῆσον τῶν Στυρέων Αἰγίλιαν.

Μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν, παραλαβόντας τούτους ἐκεῖθεν ὡδήγησαν εἰς Σοῦσα ἐνώπιον τοῦ Δαρείου, ὅστις ἱκανοποιηθεὶς διὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν Ἐρετριέων, ἀντὶ παντὸς ἄλλου ἐγκατέστησε τούτους μεταξὺ τῶν νομάδων τῆς ἐρήμου χώρας *Κισσίας* εἰς τόπον καλούμενον *Ἀρδέρικκα* καὶ ἀπέχοντα διακόσια δέκα στάδια ἢ ἡμέρας δρόμον ἀπὸ τῶν Σούσων. Ἐνταῦθα οἱ αἰχμάλωτοι Ἐρετριεῖς, ζῶντες ἐλεύθεροι, διετήρησαν ἐπὶ μακρὸν τὴν ἑαυτῶν γλῶσσαν, ὡς μαρτυροῦσιν ἐπιγράμματα ἐπὶ τῶν τάφων αὐτῶν εὑρεθέντα καὶ μαρτυροῦντα σὺν τοῖς ἄλλοις τὸ διὰ τὴν συμφορὰν ἄλγος. Ἀλλ' οἱ αἰχμαλωτισθέντες δὲν φαίνεται νὰ ἦσαν πολλοί. Ὁ Φιλόστρατος ἀναβιβάζει τούτους μόνον εἰς 780, μεταξὺ τῶν ὁποίων κατελέγοντο γέροντες καὶ γυναῖκες καὶ παιδία ἀκόμη. Οἱ δὲ ὑπολειφθέντες, συνελθόντες ἐκ τῆς καταστροφῆς, ἔκτισαν ἐκ νέου τὴν ἑαυτῶν πόλιν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς πρώτης καὶ ἀναλαβόντες ταχέως, εἴτε ἀφ' ἑαυτῶν, εἴτε τῇ βοηθείᾳ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων, βαρέως φερόντων τὴν καταστροφήν, ἐξ ἧς «πόλει λογίμῳ ἡ Ἑλλὰς γέγονεν ἀσθενεστέρα», μετέσχον δι' ἑπτὰ μὲν πλοίων εἰς τὴν ἐπ' Ἀρτεμίσιον ναυμαχίαν, δι' ἑξακοσίων δὲ ὁπλιτῶν μετὰ τῶν Στυρέων εἰς τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην, ἐχόντων ἔναντι Βακτρίους καὶ Ἰνδούς. Μετὰ τὰ μηδικὰ εἰς νέαν ἀκμὴν ἀνελθοῦσα διὰ τῆς γεωργίας, ἁλιείας καὶ ναυτιλίας ἐπῆχε τῶν Ἀνδρίων, Τηνίων, Κείων, καὶ ἄλλων νήσων, ἀλλ' ὑποκύψασα εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηνῶν ἐγένετο φόρου ὑποτελὴς καὶ κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον μετέσχε μετὰ τῶν Χαλκιδέων, Στυρέων καὶ Καρυστίων εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῆς Σικελίας. Κατὰ δὲ τὴν ἐν ἔτει 411 π. Χ. γενομένην πρὸ τῆς Ἐρετρίας ναυμαχίαν μεταξὺ Ἀθηναίων ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Θυμοχάρην καὶ Λακεδαιμονίων ὑπὸ τὸν Ἀγησανδρίδαν, ἀποστᾶσα τῶν ἡττηθέντων Ἀθηναίων, τὰ μὲν εἰς τὸν λιμένα καταφυγόντα πλοῖα κατέστρεψε, τοὺς δὲ ἀνὰ τὴν πόλιν διεσκορπισμένους φυγάδας κατέκοψε. Διὰ τῆς ἀποστασίας ταύτης συνετέλεσε μὲν εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Εὐβοϊκῶν πόλεων ἀπὸ τῆς εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὑποτελείας, ὑπετάγη ὅμως αὐτὴ εἰς τὴν ἐπιρροὴν τῆς Σπάρτης. Τὸ διπλοῦν τοῦτο γεγονὸς τοσαύτην ἀθυμίαν ἐδημιούργησεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ὥστε περισσότερον ἀνελογίζοντο τὴν ἀπώλειαν τῆς Εὐβοίας παρὰ τὴν ἐν Σικελίᾳ ἐπελθοῦσαν συμφοράν. Ὑπὸ τὴν Σπάρτην διετέλεσεν ἡ Ἐρέτρια μέχρι τοῦ 378, ὁπότε μετέσχεν ἐκ νέου τῆς ναυτικῆς ἀθηναϊκῆς συμμαχίας καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὸν μετὰ εἰκοσαετίαν ἐκραγέντα Συμμαχικὸν πόλεμον. Ὅτε δὲ ἀργότερον Φίλιππος ὁ Μακεδὼν εἰσβαλὼν εἰς τὴν Εὔβοιαν κατελάμβανε τὰς πόλεις αὐτῆς καὶ ἐγκαθίστα τυράννους, ἡ Ἐρέτρια, διοικουμένη ὑπὸ Πλουτάρχου τοῦ Ἐρετριέως, ἵνα ἀποκρούσῃ τὸν ἀπὸ τοῦ Φιλίππου κίνδυνον, ἐκάλεσεν εἰς βοήθειαν τοὺς Ἀθηναίους, οἱ ὁποῖοι ἀπέστειλαν μὲν ἐσπευσμένως τὸν στρατηγὸν Φωκίωνα, ἀλλ' ἐλπίζοντες εἰς τὴν ἐκ τῶν ἐντοπίων δυνάμεων ἐπικουρίαν δὲν παρέσχον αὐτῷ ἀρκοῦσαν δύναμιν. Ὁ Φωκίων εὑρὼν τὰ ἐκεῖ ἐν πλήρει ἀταξίᾳ καὶ τοὺς κατοίκους διεφθαρμένους διὰ δωροδοκιῶν καὶ ἑτοίμους εἰς προδοσίαν, δὲν εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ καταλαβὼν λόφον τινὰ παρὰ τὰς Ταμύνας συνεκρότει τὸ μαχιμώτατον τοῦ στρατοῦ, μέχρις οὗ καλλιεργήσῃ. Γενομένης δ' ἐπιθέσεως, ἀπήλλαξε μὲν τὴν Ἐρέτριαν ἐκ τοῦ κινδύνου, ἐξεδίωξεν ὅμως τὸν Πλούταρχον ὡς δειλὸν καὶ φυγάδα καὶ κατέλαβε τὸ ἐπικαιρότατον φρούριον Ζάρητρα. Παρὰ ταῦτα, μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην, ἡ Ἐρέτρια ὑπέκυψε καὶ πάλιν εἰς τοὺς Μακεδόνας μέχρι τοῦ 198 π.Χ., ὁπότε ὑπέστη τὴν ἐπίθεσιν τοῦ Ῥωμαίου στρατηγοῦ Φλαμινίου. Οἱ Ἐρετριεῖς πολιορκούμενοι στενότατα ὑπὸ πασῶν τῶν ῥωμαϊκῶν δυνάμεων ἀνθίσταντο ἰσχυρῶς τῇ προτροπῇ τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Φιλοκλέους, ἐπάρχου τῶν Μακεδόνων, τοὺς ὁποίους ἐφοβοῦντο ἐξ ἴσου μὲ τοὺς Ῥωμαίους, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἀντίστασιν οἱ Ῥωμαῖοι, ὑπερβάντες ἐν καιρῷ νυκτὸς διὰ κλιμάκων κατεστραμμένον μέρος τοῦ τείχους, ἐγένοντο κύριοι τῆς πόλεως, ἐνῷ οἱ κάτοικοι ἔντρομοι κατέφυγον μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν τέκνων εἰς τὴν ἀκρόπολιν. Ἡ καταληφθεῖσα πόλις λεηλατηθεῖσα καὶ στερηθεῖσα τῶν ἐγκαταλειφθέντων θησαυρῶν διετέλεσεν ἔκτοτε ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Ῥωμαίων. Ἀποφάσει ὅμως τῆς ῥωμαϊκῆς συγκλήτου ἀπενεμήθη εἰς αὐτήν, τὸν Ὠρεὸν καὶ τὴν Κάρυστον ἡ ἐλευθερία. Κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους περιπεσοῦσα εἰς ἀφάνειαν καὶ συν

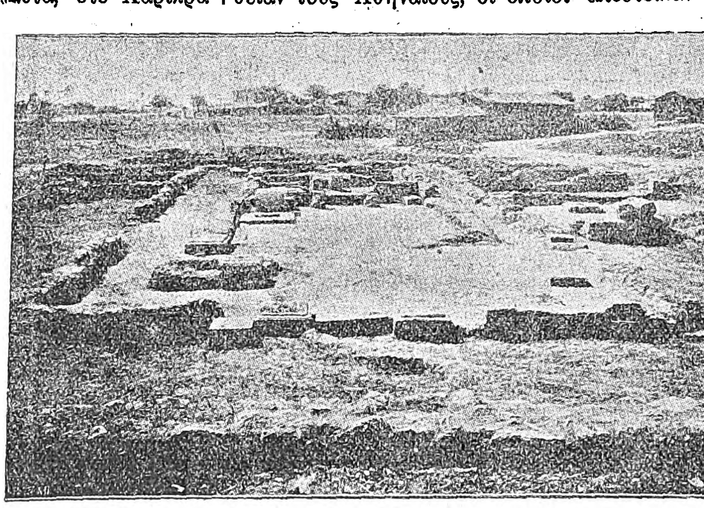

Ἰσείου ἄποψις ἐξ ἀνατολῶν.

Digitized by Google

τῷ χρόνῳ ἐγκαταλειφθεῖσα μετεβλήθη εἰς ἐρείπια. Μόλις δὲ τῷ 1824 μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν συνοικισθεῖσα ὑπὸ τῶν Ψαριανῶν ἀναφαίνεται ἐκ νέου ὑπὸ τὸ ὄνομα *Νέα Ψαρά*.

—*[Ἀρχαιολ.]* Ἡ Ἐρέτρια ἦτο ἀρχαιότατα ὠχυρωμένη διὰ τειχῶν ἰσχυροτάτων, ὧν ἐδέσποζεν ἀκρόπολις ἐκτισμένη ἐπί τινος τῶν λόφων τῶν νοτίων κλιτύων τοῦ ἐρετρικοῦ Ὀλύμπου. Τῆς ὀχυρώσεως ταύτης διατηροῦνται μέχρι σήμερον ἀρκετὰ ἐρείπια. Ἡ Ἐρέτρια μέχρι τῶν μέσων τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος διῳκεῖτο ὀλιγαρχικῶς ὑπὸ τῆς τάξεως τῶν ἱππέων, ἀλλὰ τῷ 442 π. Χ. Δίφιλος ὁ Ἐρετριεὺς τῇ βοηθείᾳ τῶν Ἀθηναίων κατέλυσε τὴν τυραννίδα καὶ ἵδρυσε τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα, ψηφίσας ἅμα καὶ τὸν λεγόμενον *Ἐρετριακὸν κατάλογον*. Τὴν Ἐρέτριαν, ἐκτὸς τῆς πόλεως, ἥτις ἦτο ἐκτισμένη ἀπὸ τῶν κλιτύων τῆς ἀκροπόλεως μέχρι τῆς θαλάσσης, ἀπετέλουν καὶ οἱ ἑξῆς δῆμοι: Αἰγίλια, Ἀγλέφειρα, Ἀμάρυνθος, Βουδόχη, Γρυγχεῖς, Δύσιος, Ζάρηξ, Κοτύλαιον, Κωμαιεῖς, Μινθοῦς, Οἰχαλία, Παρθένιον, Στύρα, Τάμυνα, Φύλλα, Φηγοῦς, Φλιεύς, Χοιρέα, καί τινες ἄλλοι ἀβέβαιοι εἰσέτι. Καὶ ἐντὸς μὲν τῆς πόλεως, ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῶν ἐνεργηθεισῶν ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀμερικανικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς καὶ βραδύτερον ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας διὰ τοῦ Κ. Κουρουνιώτου καὶ τοῦ ὑπουργείου Παιδείας διὰ

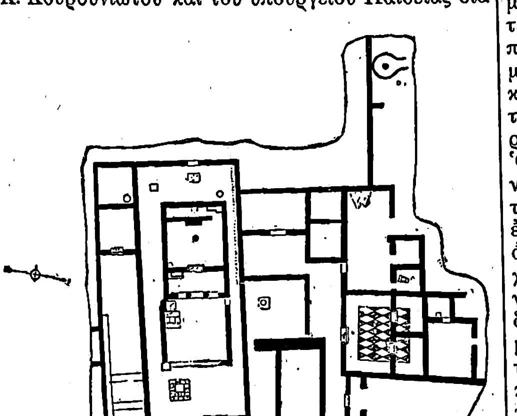

Διάγραμμα Ἰσείου.

τῶν Κ. Κουρουνιώτου καὶ Ν. Παπαδάκη, ἀπεκαλύφθησαν τὸ θέατρον, τὸ γυμνάσιον, ἡ παλαίστρα, πολλαὶ ἰδιωτικαὶ οἰκίαι, μικρά τινα ἱερὰ ἀγνώστων θεῶν καὶ τὸ σπουδαιότερον ὅλων ὁ ναὸς τοῦ Δαφνηφόρου Ἀπόλλωνος. Ὁ ναὸς οὗτος ἦτο τὸ μέγιστον καὶ ἀξιολογώτατον τῶν ἐν τῇ πόλει ἱερῶν. Κείμενος ἐν τῷ κέντρῳ τῆς πόλεως, ἦτο ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Δ' π.Χ. αἰῶνος ὁ συνήθης τόπος πρὸς ἵδρυσιν τῶν στηλῶν, δι' ὧν ἐδημοσιεύοντο αἱ ἐπίσημοι πράξεις τῶν ἀρχῶν τοῦ δήμου τῶν Ἐρετριέων. Εἰς ἀπόστασιν μικροτέραν τῶν 500 μ. καὶ ΝΑ. τοῦ ναοῦ τούτου ἀπεκαλύφθη ὁ ναὸς τῆς Ἴσιδος (Ἰσεῖον) καὶ τῶν ἄλλων συννάων καὶ συμβώμων αὐτῇ Αἰγυπτίων θεῶν, πρὸς τιμὴν τῶν ὁποίων ἐτελοῦντο ἐαριναὶ ἑορταί. Ἐκτὸς τῶν οἰκοδομῶν εὑρέθησαν καὶ πλῆθος ἄλλων εὑρημάτων, οἷον ἀγαλμάτων, ἀνδριάντων, ἐπιγραφῶν καὶ ἀγγείων, ὧν ἄλλα μὲν ἀπόκεινται εἰς τὸ ἐν Ἐρετρίᾳ μου-

Θραύσματα βωμῶν καὶ βάθρων.

σεῖον, ἄλλα μετηνέχθησαν εἰς τὸ τῆς Χαλκίδος καὶ ἄλλα εἰς τὸ Ἐθνικὸν ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον. Πάντων ὅμως τῶν ἐρετρικῶν ἱερῶν σπουδαιότατον καὶ σεμνότατον ἦτο τὸ ἐν Ἀμαρύνθῳ τῆς Ἐρετρικῆς ἱερὸν τῆς Ἀμαρυσίας Ἀρτέμιδος, πρὸς τιμὴν τῆς ὁποίας ἤγοντο κατὰ τὰ τέλη τοῦ μηνὸς Ἀνθεστηριῶνος μεγάλαι ἑορταὶ καὶ διεξήγετο λαμπροτάτη πομπή, συνοδευομένη ὑπὸ τρισχιλίων ὁπλιτῶν, ἑξακοσίων ἱππέων καὶ ἑξήκοντα ἁρμάτων. Κατὰ τὰς αὐτὰς ἑορτὰς ἐτελοῦντο καὶ ἀγῶνες μουσικῶν, τραγῳδῶν καὶ κωμῳδῶν. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος ἡ ἑορτὴ αὕτη ἤγετο κατ' ἔτος κοινῇ συνόδῳ ὄχι μόνον τῶν Ἐρετριέων, ἀλλὰ καὶ τῶν Καρυστίων. Ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ ἐστήνοντο αἱ περιέχουσαι τὰς συνθήκας τῶν Ἐρετριέων στῆλαι. Ἐνταῦθα ἀνετέθη ἡ παλαιοτάτη πρὸς Χαλκιδεῖς συνθήκη περὶ Ληλαντίου πεδίου καὶ ἡ περὶ συμμαχίας πρὸς τοὺς Ἱστιαιεῖς, γενομένη περὶ τὸ τέλος τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος καὶ πᾶσαι αἱ ἐπίσημοι πράξεις τῶν Ἐρετριέων μέχρι τῆς συνθήκης τοῦ Χαιρεφάνους.

Ἐρετριέων νομίσματα.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης καὶ ἐντεῦθεν τὸ κέντρον τῶν τοιούτων πράξεων μετεφέρθη εἰς τὸν ναὸν τοῦ Δαφνηφόρου Ἀπόλλωνος, ὅστις ἐθεωρεῖτο προστάτης τῆς τε Ἐρετρίας καὶ τῶν λοιπῶν Εὐβοϊκῶν πόλεων. Εἰς τὴν Ἐρέτριαν ἐτελοῦντο ἀκόμη καὶ ἑορταί, τὰ Δημητρίεια, πρὸς τιμὴν Δήμητρος τῆς Θεσμοφόρου, τὴν ὁποίαν ἀπὸ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ ἰδίᾳ ἐθεώρουν ἐπίσης προστάτην τῆς πόλεως, καὶ ἄλλαι ἑορταὶ πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου, τοῦ προστάτου τῶν τεχνιτῶν καὶ τῶν μουσικῶν καὶ δραματικῶν τελετῶν. Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς ὅμως χρόνους οἱ Ἐρετριεῖς ἐθεώρουν ὡς πρόμαχον τῆς ἑαυτῶν πόλεως τὸν Ἑρμῆν. Ὁ λιμὴν τῆς Ἐρετρίας, ἔχων προκειμένην μικρὰν νησῖδα, *Πεζόνησον* σήμερον καλουμένην καὶ περὶ τὰ ὀκτακόσια μέτρα ἀπέχουσαν ἀπὸ τῆς πόλεως, ἐξασφαλίζεται ἀπὸ τῶν ρευμάτων τοῦ Εὐρίπου ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπὸ ἀμμώδους προβόλου, σὺν τῷ χρόνῳ ὑπὸ τῆς θαλάσσης σχηματισθέντος καὶ φθάνοντος μέχρι τῆς νησῖδος περίπου, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ μεγάλου κρηπιδώματος, μήκους ἑπτακοσίων μέτρων καὶ βάθους μέχρις εἴκοσι. Τὸ κρηπίδωμα τοῦτο, ἔργον τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος, εἶναι τοιαύτης κατασκευῆς, ὥστε καὶ σήμερον ἔτι προκαλεῖ τὸν θαυμασμόν. Ἐξ Ἐρετρίας κατήγετο ὁ χαλκουργὸς Φιλήσιος. Οὗτος κατὰ Παυσανίαν κατεσκεύασε χαλκοῦν βοῦν, ἀνατεθέντα ὑπὸ τῶν Ἐρετριέων εἰς Ὀλυμπίαν. Ἐντεῦθεν κατήγετο καὶ ὁ φιλόσοφος Μενέδημος, μαθητὴς τοῦ Πλάτωνος καὶ Στίλπωνος τοῦ Μεγαρέως καὶ ἱδρυτὴς ἰδίας σχολῆς, τῆς *Ἐρετριακῆς*. Ἐν Ἐρετρίᾳ τέλος εἶχε παλαιόθεν ἱδρυθῆ ἴδιον ἐργαστήριον παραγωγῆς ἀγγείων γνωστῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἐρετριακὰ ἀγγεῖα*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Philippson* ἐν *Pauli* RE[3].—*Κ. Κουρουνιώτου* ἐν «Ἀρχαιολ. Ἐφημερ.» (1900 1911, 1916, 1917).—*Ν. Παπαδάκη*, Τὸ ἐν Ἐρετρίᾳ Ἰσεῖον ἐν «Ἀρχαιολ. Δελτίῳ» (1915). —*Ἀ. Γεωργιάδου*, Sur la topographie d'Erétrie, ἐν συνεδρίῳ τῶν Ἀθηνῶν τοῦ 1905.—*A. Schwarzstein*, Eine Gebäudegruppe in Olympia (Strassburg 1909). Ν. Χ. ΚΟΤΖΙΑΣ

—**Ἐρέτρια** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Φθιώτιδος, καλουμένη καὶ *Ἐραιτρίαι*, *Ἐρετρίαι* καὶ *Ἐρετριαὶ* περὶ τὸ Θετίδιον τῆς Φαρσαλίας, παρὰ τὰ σημερινὰ Φάρσαλα. Εἰς ταύτην ἀφίκετο κατὰ τοὺς μακεδονικοὺς πολέμους ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς Τίτος Φλαμίνιος. Ν. Χ. Κ.

—**Ἐρέτρια** *[Γεωγρ.]*.—1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Χαλκίδος τοῦ νομοῦ Εὐβοίας ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 1595. Ἐνταῦθα ἐπῳκίσθησαν τῷ 1824 Ψαριανοί, ἐξ οὗ καὶ *Νέα Ψαρὰ* καλεῖται ἐπισήμως. Κοινῶς ὑπὸ τῶν κατοίκων ὀνομάζεται *Ἀλέτρια*. Δ. Ε. Μ.

—2) Λιμὴν τῆς Εὐβοϊκῆς ἀκτῆς τοῦ νοτίου Εὐβοϊκοῦ, σχεδὸν κατέναντι τοῦ Ὠρωποῦ, παλαιότερον ὀνομαζόμενος *Πόρτο Ἀλέτρια* (Portolano del Mar Mediterraneo etc. ὑπὸ Luigi Lambert, Λιβόρνον 1856). Εὐαναγνώριστος εἰς τοὺς προσπλέοντας ἀπὸ λόφου (ὑψόμετρ. 427 ποδ.), ἐφ' οὗ τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας ἀκροπόλεως, ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ λείψανα τῶν δύο ἀρχαίων κυματοθραυστῶν, ἅτινα ἀποφυόμενα ἀπὸ τῆς ἀκτῆς χωροῦν ἐπὶ $^2/_5$ μιλ. πρὸς νότον. Τὰ ἔξαλα αὐτῶν, διαβρωθέντα ὑπὸ τῶν τρικυμιῶν καὶ τοῦ χρόνου, κατήντησαν ποῦ μὲν μύρμηκες, ποῦ δὲ ὕφαλοι· πρὸ τοῦ ἀνατολικοῦ ἰδίως κυματοθραύστου ἀπέμειναν ἕρματα δυσχεραίνοντα τὸν εἴσπλουν εἰς τοὺς τὸ πρῶτον προσπλέοντας, δεδομένου ὅτι ἡ φύσις δὲν παρέχει ἐπάκτια γνωρίσματα διὰ τὴν ἀπὸ τῶν τοιούτων ὑφάλων προφύλαξιν, ὑφισταμένων ἕως 1 $^1/_2$ μίλ. ἀπὸ τῆς ἀκτῆς καὶ εἰς 2 μὲν μίλ. πρὸς Ἀν., 1 $^1/_4$ δὲ πρὸς δυσμὰς τῶν κυματοθραυστῶν. Ἐπὶ τοῦ σῳζομένου ἐξάλου ἄκρου τοῦ δυτικοῦ κυματοθραύστου, ἀριστερὰ τῷ εἰσπλέοντι τὸν λιμένα, διατηροῦντα βάθος καὶ ἔκτασιν ἀρκετὰ διὰ τὴν καταφυγὴν μικρῶν ἀκτοπλοϊκῶν, ἐγείρεται ἀπὸ τοῦ 1901 ναυτικὸς φανὸς μετὰ κλεισιάδος (πλάτ. 38° 40' 25'' Β, μῆκ. 23° 05' 49'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1554 b: Talanta channel and the western part of Euripos channel), ἐκπέμπων σταθερὸν ἐρυθρὸν φῶς 6 μίλ., τοῦ ὁποίου ὅμως ἡ ἀφὴ δυσχεραινομένη ὑπὸ τῶν τρικυμιῶν καθίσταται ἀδύνατος ὑπὸ τὰς θυελλώδεις ἑσπέρας. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—**Ἐρέτρια** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Νεράϊδας (τέως Ἀναμπακλὶ) τῆς ἐπαρχίας Φαρσάλων τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτοικοι (1928) 358. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τσαγκλί*.

ἐρετριακός, —*ή*, —*όν* καὶ *ἐρετρικός*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν Ἐρέτριαν, ὁ τῆς Ἐρετρίας: «ἐρετρικὸν ἔργον», «ἐρετριακὴ τέχνη»· || ὁ Ἐρετριεύς: «μειράκιον ἐρετρικόν», «γυνή τις ἐρετρική», «ἐρετρικοὶ σκύλακες».

— **ἐρετριακὰ ἀγγεῖα** *[Ἀρχ. Τέχν.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ ἀγγεῖα, τὰ ὁποῖα προέρχονται ἐκ τῶν τάφων τῆς ἐρετρικῆς νεκροπόλεως, τῶν ἀποκαλυφθέντων ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας, τὰς ὁποίας ἐνήργησεν ὁ Κ. Κουρουνιώτης. Τὰ ἀγγεῖα ταῦτα, ἐπειδὴ εἶχον χαρακτηριστικά τινα ἰδιάζοντα εἰς τὰ κεραμεικὰ ἐργαστήρια τῆς Βοιωτίας καὶ τῆς Ἀττικῆς, ἐνομίσθη κατ' ἀρχὰς ὅτι προήρχοντο ἐκ τῶν ἐργαστηρίων τούτων. Ἔπειτα ὑπεστηρίχθη, ὅτι ἦσαν μὲν ταῦτα προϊόντα ἐντοπίου ἐργαστηρίου, τὸ ὁποῖον ὅμως εἶχεν ὑποστῇ σπουδαίας ἐξωτερικὰς ἐπιδράσεις ἐν τῇ καθόλου τεχνοτροπίᾳ αὐτοῦ. Ἀπεδείχθη ὅμως ἐν τέλει ὅτι οὐχὶ πάντα τὰ εὑρεθέντα ἐν Ἐρετρίᾳ ἀγγεῖα, ἀλλ' ὡρισμένα εἴδη τούτων κατεσκευάσθησαν ἐν Ἀττικῇ καὶ Βοιωτίᾳ καὶ ὅτι προήρχοντο ἐξ ἐντοπίου κεραμεικοῦ ἐργαστηρίου, ὑποστάντος μὲν ἐπιδράσεις, ἔχοντος ὅμως ἰδίαν χαρακτηριστικὴν τεχνοτροπίαν, ἣν διετήρησε μέχρι καὶ τοῦ Ε' περίπου αἰῶνος. Εἶναι δὲ τὰ ἐρετριακὰ ἀγγεῖα κατὰ τὸ πλεῖστον ἀμφορεῖς μεγάλοι, ἔχοντες κωνικὸν πόδα, ὑψηλὸν καὶ πλατὺν λαιμόν, ὦμον κυρτὸν μετὰ διπλῶν λαβῶν, κοιλίαν ᾠοειδῆ ἢ λίαν ἐξωγκωμένην καὶ σῶμα ὑψηλὸν μετὰ λαβῆς. Ἀρχαιότερα τούτων εἶναι τὰ *γεωμετρικά*, τὰ ἔχοντα δηλαδὴ τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῶν ἐπιφάνειαν πλήρη ἁπλῶν γραμμικῶν διακοσμήσεων, διατεταγμένων εἰς γεωμετρικὰ σχήματα. Ἡ διακόσμησις αὕτη κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα π. Χ. ὑποχωρεῖ εἰς τὸν *ἀνατολίζοντα* ρυθμόν, καθ' ὃν μεταξὺ τῶν γραμμικῶν διακοσμήσεων παρεντίθενται λέοντες, σφίγγες πτηνά, βόες ἀντωποὶ ἢ κατὰ σειράν, φύλλα λωτοῦ κλπ. Ἐν ἀμφοτέροις τούτοις παρατηρεῖται ἀδεξιότης τοῦ τεχνίτου, παρουσιάζοντος τέχνην κατωτέραν, μαρτυροῦσαν τὴν ἐγχώριον κατασκευήν. Ἐπιμελεστέρας ἐργασίας εἶναι τὰ ἀγγεῖα τοῦ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος, τὰ φέροντα ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν τοιχωμάτων μελανομόρφους παραστάσεις. Ἐκ τῶν μελανομόρφων ἐρετριακῶν ἀγγείων ἅτινα ἀπόκεινται ἐν τῷ Ἀρχαιολογικῷ μουσείῳ Ἀθηνῶν, τὸ ἓν φέρει ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ σκηνὴν ἐκ τῆς κρίσεως τοῦ Πάριδος. Ὁ Ἑρμῆς κρατῶν κηρύκειον ἡγεῖται τῶν τριῶν θεαινῶν, φερουσῶν εἰς τὰς χεῖρας στεφάνους. Ἡ πρώτη κρατεῖ καὶ σκῆπτρον. Πρὸ αὐτῶν ἵσταται ὄρθιος ὁ Πάρις ἔχων πρὸ αὐτοῦ τὸ δόρυ. Ὄπισθεν τοῦ λαιμοῦ δύο ἀντωποὶ λέοντες. Ἐπὶ τῆς κοιλίας παρίσταται ὁ γάμος τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἥρας φερομένων ἐπὶ τεθρίππου, οὗ προηγεῖται ἡ Ἄρτεμις δᾳδοῦχος καὶ ἕπεται ὁ Διόνυσος καὶ ἡ Ἀφροδίτη. Παρὰ τὸ ἅρμα εἰκονίζονται αὐλητρὶς καὶ αἱ Ὧραι. Ὑπεράνω τοῦ ἅρματος ἵπταται μικρὰ Σειρήν. Ὁμοία Σειρὴν μὲ ἀναπεπταμένας τὰς πτέρυγας εἰκονίζεται εἰς τὸ ἀντίθετον μέρος τῆς κοιλίας. Τὸν πόδα κοσμοῦσιν εἰς δύο ζώνας ἀντωποὶ λέοντες καὶ σειρῆνες. Ἐν ἑτέρῳ ἀγγείῳ ἐπὶ μὲν τοῦ λαιμοῦ παρίσταται τέθριππον, ἐφ' οὗ μορφὴ φέρουσα κωνικὸν πῖλον καὶ κρατοῦσα κέντρον. Περὶ τὸ τέθριππον τρεῖς μορφαὶ κρατοῦσαι δόρατα. Ἐπὶ τῆς κοιλίας εἰκονίζονται ὁ Ἡρακλῆς καὶ ὁ Ἰόλαος καταβάλλοντες τὴν Λερναίαν ὕδραν. Ἐπὶ τοῦ ποδὸς καὶ τῶν λοιπῶν μερῶν λέοντες, βόες, σειρῆνες, πτηνά. Ἕτερος ἀμφορεύς, ὅμοιος κατὰ τὰ ἄλλα μὲ τὴν διακόσμησιν τῶν προηγουμένων, εἰς μὲν τὸν λαιμὸν φέρει ὀκτὼ ἀνδρικὰς καὶ γυναικείας μορφάς, ἐπὶ δὲ τῆς κοιλίας παρίσταται ὁ γάμος τοῦ Πηλέως καὶ τῆς Θέτιδος, φερομένων ἐπὶ ἅρματος περιστοιχιζομένου ὑπὸ διαφόρων προσώπων. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐρετριακοῦ ἐργαστηρίου προέρχεται καὶ τὸ ἐν ἔτει 1892 εὑρεθὲν πήλινον σκεῦος, καλούμενον «ὄνος» ἢ «ἐπίνητρον», ἔργον τῶν μέσων τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος. Ἐπὶ τούτου παρίσταται ἐρωτικὸς ἀγὼν τοῦ Πηλέως καὶ τῆς Θέτιδος· εἰς δὲ τὰς μακρὰς πλευρὰς εἰκονίζονται προετοιμασίαι διὰ τὴν τέλεσιν γάμου. Ἡ κυκλοτερὴς πρόσοψις τοῦ ἐπινήτρου κοσμεῖται διὰ πλαστικῆς ἐκτύπου προτομῆς καλλίστης τέχνης. Ἡ προτομὴ αὕτη παραβάλλεται πρὸς τὰ ἄριστα ἔργα τῆς ἀρχαίας πηλοπλαστικῆς. Ν. Χ. ΚΟΤΖΙΑΣ

—**ἐρετρικὴ σχολή** *[Φιλοσ.]*. Φιλοσοφικὴ σχολὴ ἀκμάσασα ἐν Ἐρετρίᾳ τῆς Εὐβοίας ἐπὶ ὀλίγα ἔτη περὶ τὸ 300 π. Χ. Ἱδρυτὴς καὶ μόνος ἀρχηγὸς τῆς (διότι μετὰ τὸν θάνατόν του ἐξέλιπε καὶ ἡ σχολὴ) ὑπῆρξεν ὁ *Μενέδημος* ὁ Ἐρετριεὺς (βλ. λ.).

Ἐρετριεὺς (ὁ, ἡ)· τὸ ἐθνικὸν τῆς Ἐρετρίας, ὁ κάτοικος τῆς Ἐρετρίας ἢ ὁ καταγόμενος ἐξ Ἐρετρίας.

Digitized by Google

Ἐρὲτς ***Μεσρόβ.*** Ἀρμένιος ἱστορικὸς ζήσας κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ι′ μ. Χ. αἰῶνος. Συνέγραψε τὸν «Βίον καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἁγίου Νερσές, πατριάρχου τῆς Ἀρμενίας». Ἡ ἱστορία αὕτη ἐξήχθη ἐκ πλείστων ἀρμενικῶν χειρογράφων καὶ ἐκ τῶν τοῦ Φαύστου τοῦ Βυζαντινοῦ, περιέχει δὲ οὐχὶ μόνον τὰς πράξεις τοῦ ἁγίου Νερσές, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ ἱστορικὰ συμβάντα κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ πατριάρχου τούτου, ἀποθανόντος τῷ 384 μ. Χ. θ. β.

ἐρευγμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐρεύγεσθαι*, ἡ ἐκ τοῦ στόματος θορυβώδης ἐκβολὴ ἀερίου τοῦ στομάχου, κοιν. *ρέψιμο*, ἄλλως *ἐρυγή*.

ἐρεύγομαι, κοιν. *ρεύγομαι*· ἐκβάλλω ἐκ τοῦ στόματος θορυβωδῶς τὰ ἐν τῷ στομάχῳ ἀέρια: «ρεύγομαι σκόρδο,—τὸ φαΐ ποῦ ἔφαγα»· μεταφ. «ἐρεύγεται ὕβρεις», ἄλλως *ἐξερεύγομαι*.

Ἐρευθαλίων. Ἀρκὰς ἥρως, υἱὸς τοῦ Ξανθίππου ἢ Ἱππομέδοντος, περίφημος διὰ τὸ πελώριον σῶμα αὐτοῦ. Ἐξεστράτευσεν ἡγηθεὶς τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ, ἐναντίον τῶν Πυλίων, τοὺς ὁποίους καὶ ἐνίκησεν. Ὁ Ἐρευθαλίων κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην ἐφονεύθη, μονομαχήσας πρὸς τὸν νεώτερον τῶν Πυλίων Νέστορα. Ὁ Παυσανίας περιγράφει τὴν παράστασιν τῆς μάχης ὡς ἀπεικονίζετο αὕτη ἐπὶ τῆς λάρνακος τοῦ Κυψέλου ἐν Ὀλυμπίᾳ. Μ. ΜΠΙΣΤΗ

ἐρευθέδανον (τὸ) *[Βοτ.]*· βλ. *ἐρυθρόδανον*.

ἔρευθος, *—ους* (τό)· τὸ ἐρύθημα, ἡ κοκκινάδα.

ἐρευθοφοβία (ἡ) *['Ιατρ.]*. Νευρικὸν φαινόμενον ἢ πάθησις παρά τισιν ἀτόμοις, τὰ ὁποῖα εὐχερέστατα συγκινοῦνται ἐξ ἀφορμῆς ἐλαχίστης καὶ τὰ ὁποῖα διαρκῶς κατέχονται ὑπὸ φόβου μήπως ἐρυθριάσουν ἐνώπιον ἑνὸς ἢ πλειοτέρων ἄλλων προσώπων. Τὰ ἄτομα ταῦτα εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν περιάγονται συγχρόνως εἴς τινα κατάστασιν συγχύσεως καὶ ἀνησυχίας, δὲν δύνανται σχεδὸν ν' ἀρθρώσουν λέξιν, τὸ δὲ πρόσωπον αὐτῶν ἐρυθριᾷ ζωηρῶς ἐκ συμφορήσεως, διαθεόμενον ὑπὸ αἰσθήματος θερμότητος, ἐναλλασσομένης πολλάκις πρὸς αἴσθημα ψύχους. Ἡ ἐξέτασις τῶν ἀτόμων τούτων ἀποδεικνύει τὴν ὕπαρξιν ταχυκαρδίας, ἐντόνου ἀναπάλσεως τῶν ἀγγείων τοῦ τραχήλου καὶ τῆς κεφαλῆς, πτώσεως τῆς ἀρτηριακῆς πιέσεως καὶ ἐμφανοῦς δερμογραφισμοῦ. Σ. Γ. Σ.

ἔρευνα (ἡ)· ζήτησις, ἀναζήτησις, ἐξέτασις πρὸς ἐξακρίβωσιν: «ἡ ἔρευνα τοῦ ζητήματος,—τῆς ὑποθέσεως», «ἐπιστημονική—, δικαστικὴ ἔρευνα»· || ἀνίχνευσις, ἐξέτασις πρὸς ἀνεύρεσιν: «κατ' οἶκον ἔρευνα», «σωματικὴ ἔρευνα».

—*[Θεολογ.]* Κατὰ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν διὰ τῆς ὑπερφυσικῆς ἀποκαλύψεως ἀποκαλύπτονται τοῖς ἀνθρώποις ἀλήθειαι θρησκευτικαὶ καὶ ἠθικαὶ ὑπερβαίνουσαι τὸν ἀνθρώπινον νοῦν, ὅστις ἄνευ τῆς ὑπερφυσικῆς ταύτης ἀποκαλύψεως δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ εὕρῃ καὶ γνωρίσῃ αὐτάς. Αἱ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀποκαλυφθεῖσαι ἀλήθειαι, αἱ περιεχόμεναι ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ καὶ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας κηρυττόμεναι, πρέπει νὰ πιστευθοῦν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, τῶν ὁποίων ὁ νοῦς μετὰ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα ἐξησθένησε καὶ ἠμαυρώθη. Ἀφοῦ ἡ χριστιανικὴ θρησκεία περιέχει ἀληθείας ἀποκεκαλυμμένας, δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἀμφιβολία, ὅτι ἡ πίστις προηγεῖται καὶ πρέπει νὰ προηγῆται τῆς γνώσεως, καθόσον, ἐὰν ἡ γνῶσις ἠδύνατο ἀφ' ἑαυτῆς νὰ κατανοήσῃ τὰς ἀληθείας ταύτας, ἡ θεία ἀποκάλυψις ἤθελεν εἶσθαι περιττή. Ἡ γνώμη λοιπὸν ὅτι ἡ γνῶσις προηγεῖται τῆς πίστεως, ὡς αἴρουσα τὸ ἀναγκαῖον τῆς θείας ἀποκαλύψεως, εἶναι ἐσφαλμένη. Κατὰ ταῦτα αἱ χριστιανικαὶ ἀλήθειαι, αἱ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας διὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ θείου λόγου οἱονεὶ σπειρόμεναι εἰς τὰς καρδίας τῶν πιστῶν, πρέπει κατ' ἀρχὰς νὰ πιστευθῶσιν. Ὡς οἱ γονεῖς ἀπαιτοῦσι παρὰ τῶν ἑαυτῶν τέκνων καὶ οἱ διδάσκαλοι παρὰ τῶν ἑαυτῶν μαθητῶν παραδοχὴν τῶν ὑπ' αὐτῶν λεγομένων καὶ διδασκομένων, οὕτω καὶ ἡ διδάσκουσα Ἐκκλησία παρὰ τῶν πιστῶν. Ἀπαιτοῦσα ὅμως ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία παραδοχὴν τῶν ὑπ' αὐτῆς διδασκομένων ἐν ἀντιθέσει πρός τε τὴν δυτικήν, τὴν καταπιέζουσαν τὴν ἀτομικότητα, καὶ τὴν διαμαρτυρομένην, τὴν ἐπιτρέπουσαν τῷ ἀτόμῳ ἀχαλίνωτον ἐλευθερίαν, δὲν αἴρει τὴν αὐτενέργειαν τοῦ ἀτόμου, ἀλλὰ τοὐναντίον προσπαθεῖ νὰ ἐξεγείρῃ καὶ ἐξεγερθεῖσαν νὰ βοηθήσῃ, ὅπως ἐπιτύχῃ τοῦ ποθουμένου, τῆς ἐσωτερικῆς κατανοήσεως τῶν διδασκαλιῶν τῆς Ἐκκλησίας. Ὅσῳ περισσότερον, βαθύτερον καὶ ἰσχυρότερον προσοικειοῦται τὸ ἄτομον τὰς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας, τόσον περισσότερον χαίρει αὕτη βλέπουσα ὅτι τὰ μέλη αὐτῆς ὄχι μόνον γνωρίζουσι τί πιστεύουσιν, ἀλλὰ καὶ διατὶ πιστεύουσιν, ὄντα ἕτοιμα νὰ δώσωσι λόγον παντὶ τῷ αἰτοῦντι (Α′ Πετρ. 3, 15). Περὶ τῶν προσπαθούντων νὰ ἀναγάγωσι τὴν πίστιν εἰς γνῶσιν δὲν δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι δὲν ἔχουσι σταθερὰν τὴν πίστιν. Ἡ πίστις δὲν εἶναι ἁπλῆ παραδοχὴ ἀληθείας τινός, ὡς τινες νομίζουσιν, ἀλλὰ βεβαιότητος τοιαύτη. Ἡ βεβαιότης ὅμως αὕτη τῆς πίστεως εἶναι ἐξωτερική, στηριζομένη ἐπὶ τῆς αὐθεντίας τῆς Ἐκκλησίας, τῇ ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς ἱερᾶς Παραδόσεως, ἢ καὶ μιᾶς τούτων καὶ πρέπει παρὰ τοῖς πνευματικῶς μάλιστα ἀνεπτυγμένοις μέλεσι τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸ ἐφικτὸν νὰ ἀναχθῇ εἰς γνῶσιν. Οὕτω τὰ πνευματικῶς ἀνεπτυγμένα μέλη τῆς Ἐκκλησίας τείνουσι νὰ ἀναγάγωσι τὴν πίστιν αὐτῶν εἰς γνῶσιν. Ἡ τάσις αὕτη τῆς ἀναγωγῆς τῆς πίστεως εἰς γνῶσιν δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ προέρχεται ἐξ ἀπιστίας ἢ κλονισμοῦ τῆς πίστεως, ἀλλὰ δύναται νὰ προέρχεται καὶ ἐκ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ ἀτόμου νὰ νοῇ ἐκεῖνο ὅπερ πιστεύει, ὡς ὁ Ἄνσελμος κάλλιστα παρετήρησεν. Ἡ ἁγία Γραφὴ ἐξαίρει πολλαχοῦ τὴν μετὰ τῆς πίστεως συνδεδεμένην γνῶσιν, χαρακτηρίζουσα τοὺς Χριστιανοὺς ὡς τοὺς ἐγνωκότας τὴν ἀλήθειαν (Β′ Ἰωαν. 1) καὶ θεωροῦσα τὴν γνῶσιν ὡς χάρισμα (Α′ Κορ. 12, 8. 14, 6), οἱ δὲ πατέρες καὶ διδάσκαλοι τῆς Εκκλησίας ἐν τοῖς ἔργοις αὐτῶν προσπαθοῦσι πολλαχοῦ νὰ ἀναγάγωσι τὴν πίστιν εἰς γνῶσιν. Κατὰ ταῦτα ἡ ἀνατολικὴ Ἐκκλησία οὐ μόνον ἐπιτρέπει, ἀλλὰ καὶ προτρέπει τὰ μέλη αὐτῆς εἰς ἔρευναν. [Πρβλ. *Κ. Ἰ. Δυοβουνιώτου* Ὀφειλομένη ἀπάντησις σελ. 1—12.] Κ. Ι. Δ.

—*[Στρατηγ.]* Καλεῖται *ἔρευνα* ἡ ὑπηρεσία, δι' ἧς παρέχονται ἑκάστοτε τῷ ἀρχιστρατήγῳ ἅπασαι αἱ γενικαὶ περὶ τοῦ ἐχθροῦ πληροφορίαι, αἱ χρησιμεύουσαι αὐτῷ διὰ τὴν ἐπιτυχῆ διεξαγωγὴν πάσης ἐπιχειρήσεως· ἡ βεβαίωσις δηλαδὴ τῆς παρουσίας ἢ ἀπουσίας τοῦ ἐχθροῦ ἔν τινι ὡρισμένῃ ζώνῃ ἐδάφους, ὁ καθορισμὸς τῆς ζώνης πορείας στρατεύματός τινος ἐχθρικοῦ, ἡ περίπου δύναμις τοῦ ἀντιπάλου στρατεύματος καὶ ἔστιν ὅτε ἡ ἀναγνώρισις τοῦ ἐδάφους καὶ ἡ ἐξακρίβωσις τῆς καταστάσεως σπουδαίων τινῶν τεχνικῶν ἔργων, ὡς π.χ. σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, γεφυρῶν κτλ. Στοιχειώδης ὑπηρεσία ἀναγνωρίσεως ἐξετελεῖτο ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων ἐποχῶν ὑφ' ἁπάντων τῶν στρατῶν, ἀλλ' ἔρευνα δὲν ἐξετελέσθη εἰμὴ τὸ πρῶτον ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, καθ' ὅσον καὶ ἐπὶ τῶν ἐποχῶν τῶν μεγάλων στρατηλατῶν Γουσταύου Ἀδόλφου καὶ Μεγάλου Φρειδερίκου ἡ ἔρευνα ἦτο ὑποτυπώδης, περιοριζομένη εἰς ἁπλᾶς ἀναγνωρίσεις καὶ ἀνιχνεύσεις ἀπὸ ἐγγὺς ἀποστάσεως, ἐξαιρέσει τῆς Αὐστρίας, ἡ ὁποία εἶχε κἄπως προαχθῇ λόγῳ τῆς κατατάξεως Ἑλλήνων, ὠργανωμένων κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν παλαιῶν *χωσσαρίων* τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ἀλλά, καίτοι ὁ Μέγας Ναπολέων ἔθεσεν ὄντως τὰς πρώτας βάσεις τῆς ἐρεύνης, ἐν τούτοις δὲν ἦτο καὶ αὕτη ὡς ἡ σύγχρονος, καθ' ὅσον ὁ στρατηλάτης οὗτος δὲν ἠδύνατο ν' ἀπομακρυνθῇ τῆς γενικῶς ἐπικρατούσης τότε ἀντιλήψεως παρ' ἅπασι τοῖς στρατοῖς, ὅτι τὸ μεῖζον μέρος τοῦ ἱππικοῦ ἔπρεπε ν' ἀποτελῇ ἐφεδρείαν χρήσιμον διὰ τὴν τελικὴν ἀποφασιστικὴν ἐνέργειαν. Ἡ δὲ Πρωσσία, μολονότι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Φρειδερίκου εἶχεν ἀντιληφθῆ τὴν ἀνάγκην ἐκτελέσεως ἐρεύνης ἐκ τῶν διδαγμάτων τοῦ κατὰ τῆς Αὐστρίας πολέμου τοῦ 1757 (*Ἑπταετοῦς πολέμου*), δι' ὃ εἶχεν ἔκτοτε ὀργανώσει ἐλαφρὸν ἱππικὸν (*οὐσσάρους* κατὰ τὸ αὐστριακὸν ὑπόδειγμα), ἐν τούτοις δὲν ἐξετέλεσε καὶ αὕτη πραγματικὴν ἔρευναν οὐδὲ κατὰ τοὺς ναπολεοντείους πολέμους, οὐδὲ κἂν κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1866. Ἔρευνα ὑπὸ τὴν σύγχρονον ἔννοιαν διὰ πρώτην φορὰν ἐξετελέσθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν καὶ τῶν Γάλλων κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1870, καὶ ἔκτοτε θεωρεῖται ὡς ἀπαραίτητος ὑπηρεσία πάσης ἐπιχειρήσεως.

Κατὰ τὴν ἀκολουθήσασαν τὸν πόλεμον ἐκεῖνον ἐποχὴν διεμορφώθησαν ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἐν Γαλλίᾳ τρόποι ἐκτελέσεως τῆς ἐρεύνης διαφέροντες οὐσιωδῶς ἀλλήλων, ἰδίως λόγῳ τῆς περὶ τὸ 1890 ἐπελθούσης ριζικῆς διαφορᾶς ἀντιλήψεων περὶ ἐρεύνης καὶ ἀσφαλείας, (πρβλ. Idées allemandes sur le rôle et l' emploi de la cavalerie. ἐν «Rev. mil. des arm. étrang». Ἀπριλίου καὶ Μαΐου 1904. *Ἰ. Μεταξᾶ*. Ἡ ὑπηρεσία ἐρεύνης καὶ ἀσφαλείας ὑπὸ τοῦ ἱππικοῦ. Γαλλ. καν. ἐκστρ. 1895, ἑλλ. 1899 § 19, Γερμαν. 1908 § 109—147. Διὰ τοῦ Γαλλ. καν. ἐκστρατείας 1913 προσεχώρησαν καὶ οἱ Γάλλοι πρὸς τὰς τότε γερμανικὰς ἀντιλήψεις).

Ἡ ἔρευνα χωρίζεται εἰς *μακρὰν* καὶ εἰς *ἐγγύς*. Ὡς μακρὰν μὲν θεωρεῖται ἡ ἐκτελουμένη εἰς ὄφελος τῆς στρατιᾶς, δηλαδὴ περὶ τὰ 30—40 χιλιόμετρα μέχρι τῆς χθές, περὶ τὰ 100—150 χιλιόμετρα σήμερον πρὸς τὰ ἐμπρός, ὡς ἐγγὺς δὲ ἡ ἐκτελουμένη εἰς ὄφελος τοῦ σώματος στρατοῦ, δηλαδὴ περὶ τὰ 10—15 χιλιόμετρα, ἢ τῆς μεραρχίας, δηλαδὴ περὶ τὰ 8—10 χιλιόμετρα. Διὰ νὰ ἐκτελεσθῇ ἔρευνα, πρέπει νὰ χρησιμοποιῆται ὅπλον ταχυκίνητον, ἵνα τοιουτοτρόπως κερδίζηται χρόνος, συνεπῶς ἀπόστασις, εἰς ὄφελος τῆς μονάδος δι' ἣν ἐκτελεῖται ἡ ἔρευνα. Ἐπειδὴ κατὰ τὴν μέχρι τοῦ 1910 ἐποχὴν τὸ μᾶλλον ταχυκίνητον ὅπλον ἦτο τὸ ἱππικόν, δι' αὐτὸ τοῦτο ἦτο τὸ μόνον χρησιμοποιούμενον διά τε τὴν μακρὰν καὶ τὴν ἐγγὺς ἔρευναν. Ἀφ' ἧς ὅμως ἡ ἀεροπλοΐα ἤρχισε χρησιμοποιουμένη εὐρέως εἰς τὸν στρατὸν (ἀπὸ τοῦ 1910 περίπου), κατεφάνη ὅτι ἠδύνατο αὕτη νὰ συμβάλῃ μεγάλως εἰς τὴν ἔρευναν, διὸ ὁ γερμανικὸς κανονισμὸς ἐκστρατείας (1908) ἀνέγραψε πρῶτος τοιαύτην τινὰ ἔνδειξιν, ἐν ἔτει δὲ 1913, καὶ ὁ γαλλικός, χωρὶς ὅμως οἱ κανονισμοὶ οὗτοι καὶ νὰ καθορίζωσι σαφῶς τὴν ἀποστολὴν τῆς ἀεροπλοΐας ἐν τῇ ἐρεύνῃ. Ἅμα ὅμως, διαρκοῦντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ἔλαβεν ἡ ἀεροπλοΐα τὴν γνωστὴν τεχνικὴν ἐξέλιξιν, καθωρίσθη ὅτι αὕτη θ' ἀναλαμβάνῃ τὴν μακρὰν ἔρευναν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐκτελῆται ὄχι μόνον ταχύτερον, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀποστάσεις ἀσυγκρίτως μείζονας τῶν μέχρι τῆς χθὲς ἐκτελουμένων ὑπὸ τοῦ ἱππικοῦ· οὕτως, ἐνῷ μέχρι τοῦ 1915 ἡ ἐναέριος παρατήρησις ἐθεωρεῖτο ἐπιβοηθητικὴ τῆς ἐρεύνης, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἀποτελεῖ αὕτη τὸν βασικὸν τρόπον ἐκτελέσεως τῆς μακρὰν ἐρεύνης. Ἀλλ' ἡ ἐναέριος ἔρευνα δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀπολύτως πάντοτε ἐξησφαλισμένη, διότι, ἐν περιπτώσει εἴτε βροχῆς εἴτε ὁμίχλης εἴτε ἐχθρικοῦ στρατεύματος κεκρυμμένου ἐντὸς δάσους ἢ εἰδικῆς ἐδαφικῆς διαμορφώσεως (π.χ. φάραγγος, βαθείας κοιλάδος κτλ.), ἡ παρατήρησις εἶναι δυσκολωτάτη· ὡς ἐκ τούτου ἡ ἔρευνα ἐκτελεῖται σήμερον, ἢ ἀπὸ κοινοῦ ὑπὸ τῆς ἀεροπλοΐας (ἀεροπορίας παρατηρήσεως) καὶ ὑπὸ τοῦ ἱππικοῦ (μεραρχίας ἱππικοῦ ἐν Γερμανίᾳ, ἐλαφρᾶς μεραρχίας ἐν Γαλλίᾳ), ὁπότε τὸ ἱππικὸν συμπληροῖ τὴν ἀεροπλοϊκὴν ἔρευναν ἐκτελοῦν συνήθως τὴν ἐγγὺς (σαφὲς ὅριον καθορισμοῦ δράσεως μεταξὺ τῶν δύο τούτων ὅπλων δὲν ὑπάρχει, καθ' ὅσον καὶ διὰ τὴν ἐγγὺς ἔρευναν συντρέχει καὶ ἡ ἀεροπλοΐα), ἢ ἐν ὅλως ἐξαιρετικαῖς περιπτώσεσιν ὑπὸ τοῦ ἱππικοῦ μόνον, οὐδέποτε ὅμως ὑπὸ μόνης τῆς ἀεροπλοΐας, καθ' ὅσον ἀδυνατεῖ αὕτη νὰ ἐκτελέσῃ τελείως τὴν ἐγγὺς ἔρευναν, διότι οὔτε τὴν ἐπακριβῆ παρυφὴν τῆς ἐχθρικῆς θέσεως δύναται νὰ προσδιορίσῃ, οὔτε αἰχμαλώτους πρὸς παροχὴν προσφάτων πληροφοριῶν δύναται νὰ συλλάβῃ, οὔτε αἱ ἀρνητικαὶ πληροφορίαι της ἔχουσι σημασίαν, λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ ὑπὸ τῆς ἀεροπλοΐας παρεχομένη πληροφορία, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἐχθρὸς πρὸς ὡρισμένην κατεύθυνσιν, δὲν σημαίνει ὅτι ὄντως δὲν ὑπάρχει, οὔτε συνεχῆ παρατήρησιν δύναται νὰ ἐκτελῇ, δεδομένου ὅτι ἡ κυριαρχία τοῦ ἀέρος ἀποκτᾶται ἑκάστοτε καὶ δὲν εἶναι συνεχής. Ἐνῷ λοιπὸν κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 1800—1915 ἡ ἔρευνα ἐξετελεῖτο δι' ἐπιγείων μόνον μέσων, ἀπὸ τοῦ 1915 καὶ ἐντεῦθεν ἐκτελεῖται δι' ἐναερίων καὶ ἐπιγείων. Διὰ τὴν ἔρευναν ἀπαιτεῖται ἄμεσος ἀντίληψις, ἀποκτωμένη διὰ τῆς ὁράσεως ὀλιγίστων ἀνδρῶν καὶ διὰ πυρὸς μικρᾶς τινος μονάδος, ἐξαναγκάζοντος τὸν ἐχθρὸν ν' ἀποκαλυφθῇ, αἱ ἐργασίαι δ' αὗται ὑπό τε τῶν παλαιῶν καὶ τῶν συγχρόνων κανονισμῶν καλοῦνται συλλήβδην *κατόπτευσις* (découverte).

Ἐναέρια μέσα. Περὶ τῆς δι' ἐναερίων μέσων ἐρεύνης βλ. λ. *ἀεροπλοΐα* (τόμ. Α′ σ. 774 γ′).

Ἐπίγεια μέσα. Τὰ σύγχρονα ἐπίγεια μέσα οὐδόλως διαφέρουσι τῶν παλαιοτέρων, δηλαδὴ τῶν ἀπὸ τοῦ 1870 διαμορφωθέντων. Ἐνῷ ὅμως εἰς παλαιοτέρας ἐποχὰς ἡ ἔρευνα συνήθως δὲν ἐπεζητεῖτο πρὸς ὡρισμένην μόνον κατεύθυνσιν (Γαλλ. καν. ἐκστρ. 1883 καὶ 1895, Ἑλλην. 1885 καὶ 1899), ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ ἀντίληψις αὕτη ἤρχισε μετατρεπομένη ἐπὶ τὸ ὀρθότερον, καθ' ὅσον ἔρευνα ἐκτελουμένη εἰς τὸ ἄπειρον δὲν δύναται ποτὲ νὰ δώσῃ τὰ ἐπιθυμητὰ ἀποτελέσματα· οὕτως οἱ κανονισμοὶ ἐκστρατείας (Γερμαν. 1908 καὶ Γαλλ. 1913) ἔγραφον ἄλλοτε ὅτι ἐνίοτε εἰς τὴν ἔρευναν καθορίζεται ὁ χῶρος, πρὸς ὃν θὰ ἐκπεμφθῇ, ὁ δὲ σύγχρονος γαλλικὸς κανονισμὸς τοῦ 1924 (Ἑλλ. 1926), γράφει σαφῶς καὶ κατηγορηματικῶς, ὅτι εἰς τὴν ἔρευναν καθορίζεται πάντοτε ἡ ζώνη ἢ ἡ κατεύθυνσις πρὸς ἣν θὰ ἐπιζητηθῶσιν αἱ πληροφορίαι.

Ἐκτέλεσις τῆς ἐπιγείου ἐρεύνης. Διὰ νὰ ἐκτελεσθῇ ἔρευνα, τὸ ἐντεταλμένον ἱππικόν, προηγούμενον τῆς στρατιᾶς κατὰ 30—40 χιλιόμετρα, τοῦ σώματος δὲ στρατοῦ κατὰ 10—15, ἐκπέμπει, πλὴν τῆς *ἐναερίου κατοπτεύσεως*, καὶ *ἐπίγειον* τοιαύτην ἀποτελουμένην ἐξ *ἀποσπασμάτων κατοπτεύσεως*, δηλαδὴ ἐκ μικρᾶς μονάδος ἱππικοῦ, συνήθως ἴλης ἢ ἐπιλαρχίας, ἥτις σήμερον ἐνισχύεται δι' αὐτοκινητοπολυβόλων καὶ ἐν ἀνάγκῃ καὶ αὐτοκινητοπυροβόλων, πρὸς δὲ ἐξ *ἀναγνωρίσεων*, ἤτοι ἐξ ὀλιγίστων τινῶν ἱππέων ὑπὸ ἀξιωματικὸν ἢ ὑπαξιωματικόν. Δεδομένου ὅτι ὁ προορισμὸς τῆς κατοπτεύσεως εἶναι τὸ νὰ βλέπῃ, τὰ ἐν γένει στοιχεῖά της πρέπει νὰ εἶναι πολὺ μικρᾶς δυνάμεως, ἵνα δύνανται νὰ ἀποκρύπτωνται καλύτερον, νὰ μὴ προσελκύωσι τὴν προσοχὴν τοῦ ἐχθροῦ καὶ νὰ ὦσιν εὐκίνητα· ἰδίως δ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν *ἀναγνώρισιν* ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνδρῶν οὐδεμίαν ἔχει ἀπολύτως σημασίαν, καθ' ὅσον δύο ὀφθαλμοὶ καὶ ἰσχυρὸν ζεῦγος διόπτρων ἐπαρκοῦσι πλήρως, εἰς τρόπον ὥστε, ἂν ὁ λόγος τῆς δι' ἱππέων διαβιβάσεως τῶν πληροφοριῶν δὲν ἐπέβαλλε τὴν συναποστολὴν πλειόνων τοιούτων, εἷς ἀξιωματικὸς ἢ ὑπαξιωματικὸς θὰ ἦτο ἀρκετός.

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἀναγνώρισις ἀδυνατεῖ συνήθως νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἐντολήν της, ἅτε εὑρισκομένη πρὸ ἐχθρικῆς ἀντιστάσεως, δι' αὐτὸ ὑπάρχουσι τὰ ἀποσπάσματα, ἵνα ἐκβιάσωσι τὴν ἀντίστασιν ταύτην, ἐν ἀνάγκῃ δ' ὑποδεχθῶσιν ἀπωθηθεῖσαν ἀνα-

Digitized by Google

γνώρισιν. Ὄπισθεν τῶν διαφόρων στοιχείων κατοπτεύσεως πορεύεται ἡ μεραρχία ἱππικοῦ (ἡ ἐλαφρὰ μεραρχία) ἕτοιμος ἢ νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν περαιτέρω προχώρησιν τῶν στοιχείων κατοπτεύσεως, ἢ νὰ ὑποδεχθῇ ἀπωθηθέντα τοιαῦτα. Καὶ ναὶ μὲν ἡ σημερινὴ ἀποστολὴ τοῦ ἱππικοῦ τούτου εἶναι ἀπαράλλακτος πρὸς τὴν τῶν παλαιοτέρων ἐποχῶν, ἐν τούτοις ὅμως ὁ τρόπος τῆς ἐκτελέσεως εἶναι ριζικῶς διάφορος· κατὰ τὰς μέχρι τοῦ φθινοπώρου 1914 ἐποχάς, ἡ ἐνέργεια τῆς μεραρχίας ἱππικοῦ ἐξετελεῖτο δι' ἐφίππου ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ ἀντιπάλου ἱππικοῦ, τοῦ μόνου θεωρουμένου τότε ἱκανοῦ νὰ παρεμποδίσῃ τὴν ἔρευναν. «Εἶναι ὑψίστης σημασίας τὸ νὰ τεθῇ τὸ ταχύτερον ἐκποδὼν τὸ ἐχθρικὸν ἱππικὸν καὶ ν' ἀποκτηθῇ ἐπ' αὐτοῦ ἀδιαφιλονίκητος ἠθικὴ ὑπεροχή· συνεπῶς, πᾶν κλιμάκιον ἱππικοῦ, μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν περιοπολιῶν, δηλαδὴ τῶν ἀποσπασμάτων, ὀφείλει, ὁσάκις ἡ ἀποστολή του καὶ ἡ κατάστασίς του ἐπιτρέπουσι, νὰ ἐπιτίθηται κατὰ τῶν ἐχθρικῶν ἱππέων ὁπουδήποτε ἤθελον οὗτοι ἐμφανισθῇ» (Γερμαν. καν. ἐκστρ. 1908 § 118). Σήμερον ἡ ἐνέργεια αὕτη ἐκτελεῖται δι' ἀγῶνος πεζῇ, δηλαδὴ διὰ πυρός, τοῦτο δὲ διότι μέχρι τοῦ 1916 τὸ ἱππικὸν δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ μεγάλα πράγματα κατὰ τὴν πεζομαχίαν, ἅτε ἔχον μέσα πυρὸς πολὺ περιωρισμένα, ἐνῷ νῦν τὰ μέσα πυρὸς τοῦ ἱππικοῦ εἶναι ἰσάξια τῶν τοῦ πεζικοῦ· δύναται συνεπῶς ν' ἀναλαμβάνῃ πολλάκις πεζῇ ἀγῶνα σοβαρὸν πρὸς διάσπασιν τῶν ἐχθρικῶν προκαλυπτικῶν ἀποσπασμάτων (*προκαλυπτικοῦ φλοιοῦ* κατὰ τὴν ἔκφρασιν τῶν συγχρόνων κανονισμῶν), καὶ τοιουτοτρόπως νὰ ἐπιτρέπῃ τὴν προχώρησιν τῶν στοιχείων κατοπτεύσεως, χωρὶς βεβαίως νὰ ἐπιζητῇ τὴν μέχρι πέρατος διεξαγωγὴν ἀγῶνος (à fond), καθ' ὅσον τὸ τοιοῦτον ἀντίκειται πρὸς τὴν ἀποστολήν του. Ἐν τῷ θεμελιώδει δὲ τούτῳ ὅρῳ ἔγκειται ἡ διαφορὰ τῆς ἀναγνωριστικῆς ἀποστολῆς τοῦ ἱππικοῦ ἀπὸ τῆς τοιαύτης τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς. Νοεῖται οἴκοθεν, ὅτι καὶ σήμερον δὲν ἀποκλείεται ἡ διὰ μικρᾶς μονάδος ἱππικοῦ ἐκτέλεσις ἐφίππου ἀγῶνος, πρὸς ἀπώθησιν ἐχθρικοῦ τινος τμήματος εὑρεθέντος ὑπὸ ὅλως εἰδικὰς μειονεκτικὰς συνθήκας.

Διαβίβασις τῶν πληροφοριῶν. Τὸ νὰ προσπορισθῇ τὸ ἱππικὸν τὰς ἀναγκαίας πληροφορίας δὲν εἶναι ἀρκετόν· πρέπει καὶ νὰ τὰς διαβιβάσῃ ταχέως, διότι «ἡ καλυτέρα πληροφορία οὐδεμίαν ἔχει ἀξίαν, ἂν φθάσῃ βραδέως», διὰ τοῦτο δὲ ὁ στρατὸς χρησιμοποιεῖ *πάντοτε* τὰ ἑκάστοτε νεώτατα τεχνικὰ μέσα. Σήμερον τὴν πρώτην θέσιν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ διαβιβάσεως κατέχουσιν ὁ ἀσύρματος καὶ τὸ *αὐτοκίνητον*.

Ἔρευνα δι' αὐτοκινητικοῦ ἀποσπάσματος. Πολὺς γίνεται λόγος κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ἰδίως ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ, περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἐπιγείου ἐρεύνης διὰ πεζικοῦ μεταφερομένου αὐτοκινητικῶς. Πρόκειται περὶ τῆς τάσεως τῆς καταργήσεως τοῦ ἱππικοῦ καὶ ἀντικαταστάσεώς του δι' αὐτοκινητικῶν μέσων· μέχρις ὥρας ὅμως τὰ πάντα τείνουσι νὰ δείξωσιν, ὅτι διὰ τὴν ἐπίγειον ἔρευναν τὸ μόνον κατάλληλον ὅπλον εἶναι τὸ ἱππικόν, διότι, ἀνεξαρτήτως τῶν γνωστῶν μειονεκτημάτων τῆς *αὐτοκινήσεως* (βλ. λ.), ἡ ταχυτέρα ἐκτέλεσις θὰ ἐπεξετείνετο μόνον μέχρι τῆς στιγμῆς τῆς καθόδου τῶν πεζῶν ἐκ τῶν αὐτοκινήτων, οὐχὶ δὲ καὶ κατὰ τὴν κατόπτευσιν. Δὲν πρέπει δὲ νὰ συγχέηται τὸ πεζικὸν τὸ διατιθέμενον ἐνίοτε πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἱππικοῦ, καὶ δὴ τὸ ἀποστελλόμενον αὐτοκινητικῶς, διότι τοῦτο δὲν χρησιμεύει διὰ τὴν κατόπτευσιν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ἱππικοῦ κατὰ τὸν πεζῇ ἀγῶνά του.

Ἔρευνα ἐν ὀρεινῇ χώρᾳ. Ἐν περιπτώσει ὀρεινοῦ καὶ δὴ δασώδους καὶ πολὺ δυσκόλου ἐδάφους, ἡ ἔρευνα καθίσταται δυσκολωτάτη. Ἡ μὲν δι' ἐναερίων μέσων δὲν δύναται ν' ἀποδώσῃ μεγάλα πράγματα, καθ' ὅσον ἡ προκάλυψις εὐκολύνεται μεγάλως διὰ τῆς ἐντὸς βαθειῶν κοιλάδων ἢ φαράγγων ἢ καταλλήλων ἐδαφικῶν διαμορφώσεων τάξεως τῶν ἀντιπάλων στρατευμάτων, ὡς π. χ. συνέβη ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ κατὰ τὴν πρὸ τοῦ Αὐγούστου 1922 ἐποχήν, καθ' ἣν τὰ τουρκικὰ στρατεύματα, μετακινούμενα ἑκάστοτε κατὰ τὴν νύκτα, προὐκαλύπτοντο κατὰ τὴν ἡμέραν ἐντὸς τῶν ὀρεινῶν ἐδαφικῶν διαμορφώσεων τόσον ἐπιτυχῶς, ὥστε διεξέφυγον τελείως τῆς ἑλληνικῆς ἀεροπορικῆς ἐρεύνης· ἡ δὲ δι' ἐπιγείων μέσων δὲν δύναται νὰ ἐκτελεσθῇ ὑπὸ ἱππικοῦ, διότι τὰ στοιχεῖα τῆς κατοπτεύσεως ἀδυνατοῦσι νὰ πορευθῶσιν ἐπὶ τοιούτου ἐδάφους, ἂν δὲ τυχὸν τὸ κατορθώσωσι, πάντως οὔτε ταχυκινησίαν οὔτε εὐκινησίαν θὰ ἔχωσιν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ ἐπίγειος ἔρευνα ἐκτελεῖται ἐξ ὁλοκλήρου διὰ πεζικοῦ, συμπεριλαμβανομένης τῆς κατοπτεύσεως. Τοιοῦτόν τι ἐφηρμόζετο ἀνέκαθεν παρ' ἁπάντων τῶν στρατῶν, χωρὶς ὅμως ν' ἀναγράφηται καὶ ἐν τοῖς κανονισμοῖς, πλὴν τοῦ γερμανικοῦ, ὅστις τὸ ἐθέσπισε τῷ 1908 (§ 148—151). Ἡ κατόπτευσις ἐκτελεῖται ὑπὸ τοῦ πεζικοῦ διὰ τῶν ἰδίων στοιχείων δι' ὧν καὶ ὑπὸ ἱππικοῦ, μὲ τὴν οὐσιώδη ὅμως διαφοράν, ὅτι ἐν ἀναπεπταμένῃ χώρᾳ δυνατὸν ν' ἀποσταλῇ ἀναγνώρισίς τις ἄνευ ὑποστηρίξεως δι' ἀποσπάσματος κατοπτεύσεως, ἐνῷ ἐν ὀρεινῇ πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ παρακολουθῆται ἑκάστη ἀναγνώρισις ὑπὸ σχετικοῦ ἀποσπάσματος· διότι, λόγῳ τοῦ δυσκόλου ἐδάφους, δὲν δύναται ἀναγνώρισίς τις νὰ ὑποστηριχθῇ ὑπὸ ἀποσπάσματος παρακολουθοῦντος κεντρικήν τινα ἀτραπὸν καὶ ἐντεταλμένου τὴν ὑποστήριξιν πλειόνων ἀναγνωρίσεων. Τὰ περὶ τῆς ἐν ὀρεινῇ χώρᾳ ἐρεύνης ἀφορῶσιν ὅλως ἰδιαιτέρως τὸν ἑλληνικὸν στρατόν, τὸν δρῶντα συνήθως ἐπὶ τοιούτου ἐδάφους. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς, ὁ ἑλληνικὸς στρατός, ἐφαρμόζων σήμερον τὴν κτηθεῖσαν ἐκ τῆς μικρασιατικῆς ἐκστρατείας 1919—1922 πεῖραν, ὠργάνωσε τὰς *ὁμάδας ἀναγνωρίσεως* σώματος στρατοῦ καὶ μεραρχίας, δηλαδὴ τὰ ἱππικὰ τῶν μεγάλων τούτων μονάδων, κατὰ τρόπον ὥστε, πλὴν τῆς κυρίας ἱππικῆς δυνάμεως, νὰ ἔχωσι καὶ ἀπόσπασμα *ἐφίππου πεζικοῦ*, ἀντικαταστῆσαν λίαν προσφυῶς τὸ ἐν Γαλλίᾳ ὑπάρχον παρὰ ταῖς ὁμάσι ταύταις *ἀπόσπασμα ποδηλατῶν*, τὸ δ' ἱππικὸν τοῦ ἑλληνικοῦ συντάγματος πεζικοῦ ν' ἀποτελῆται ἐξ οὐλαμοῦ ἐφίππου πεζικοῦ. Τοιουτοτρόπως ὑπάρχει σήμερον διὰ τὴν ἐγγὺς ἔρευναν τῶν ἑλληνικῶν τούτων μονάδων (σώματος στρατοῦ, μεραρχίας, συντάγματος) ἔφιππον πεζικόν, δηλαδὴ πεζικὸν ποιοῦν χρῆσιν τῆς σχετικῆς ταχυκινησίας καὶ τῆς μεγάλης εὐκινησίας τοῦ ἐγχωρίου ἀγροτικοῦ ἵππου. Καθ' ἡμᾶς, ἐὰν οἱ ἵπποι ἀμφοτέρων τῶν ἑλληνικῶν μεραρχιῶν ἱππικοῦ ἦσαν μικρόσωμοι ἐγχώριοι, ἡ ἐπίγειος ἔρευνα θὰ ἦτο πάντοτε πλήρως ἐξησφαλισμένη. Εἰς τὴν γνώμην ταύτην ἐνισχυόμεθα ἐκ τῶν λαμπρῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἀποδοθέντων κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις 1921 καὶ 1922 ὑπὸ τῶν μεραρχιῶν ἱππικοῦ τοῦ στρατηγοῦ Φαχρεδίν, τῶν ἐχουσῶν κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις ἐκείνας μικροσώμους ἀγροτικοὺς ἵππους. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

—*[Μεταλλευτ.]* Τὴν ἀναγνώρισιν τῶν κοιτασμάτων ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐπιτοπίων παρατηρήσεων, προχείρων τινῶν ἐκσκαφῶν, ὡς καὶ ἐπιστημονικῆς μελέτης τῆς γεωλογικῆς κατασκευῆς τῆς περιοχῆς,

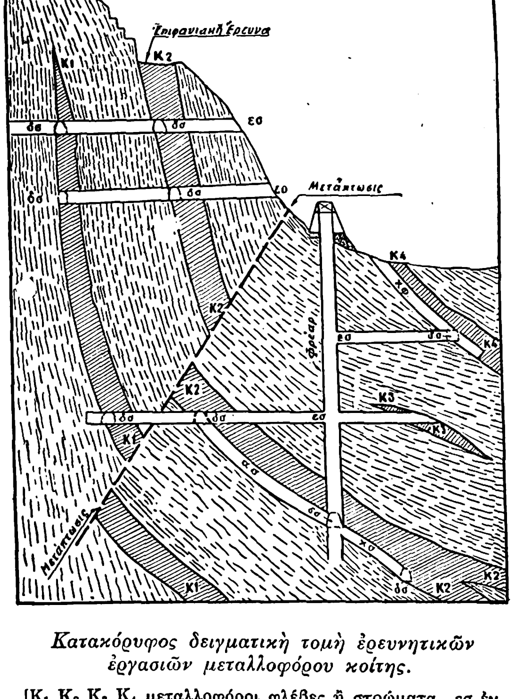

Κατακόρυφος δειγματικὴ τομὴ ἐρευνητικῶν ἐργασιῶν μεταλλοφόρου κοίτης.

[K_1 K_2 K_3 K_4 μεταλλοφόροι φλέβες ἢ στρώματα, εσ ἐγκαρσία στοά, δσ στοὰ κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κοιτάσματος, ασ ἀνωφερὴς στοὰ (καμινέτον), κσ κατωφερὴς στοὰ (φυρές), κφ κεκλιμένον φρέαρ (φυρές).]

ἀπὸ ἀπόψεως λιθολογικῆς, στρωματογραφικῆς καὶ τεκτονικῆς, ὡς καὶ τῶν δεδομένων τῆς τοπικῆς παραδόσεως ἢ ἀρχαιολογίας, τοπωνυμιῶν κλπ., ὡς καί, ἐπικουρικῶς, ἐπὶ τῇ βάσει διαφόρων νεωτέρων μεθόδων ἐρεύνης, πηγαζουσῶν ἐκ τῆς Φυσικῆς (ἐρεύνης μαγνητικοῦ πεδίου, ἠλεκτρικῆς ἀγωγιμότητος, ἐνεργείας τῆς ἕλξεως τῶν μαζῶν διὰ τῆς ζυγοῦ τοῦ Ἕοτβος), ἐπακολουθεῖ, ἐὰν κριθῇ σκόπιμον, ἡ ἐκτέλεσις ἐρευνητικῶν ἐργασιῶν πρὸς πιστοποίησιν τῆς διατάξεως καὶ τῆς ποσότητος καὶ τῆς σταθερότητος τῆς συνθέσεως τοῦ μεταλλεύματος, πρὸς προσδιορισμὸν τῆς μεθόδου ἐκμεταλλεύσεως καὶ τῆς ἀρίστης τοποθετήσεως τῶν μελλοντικῶν ἐγκαταστάσεων, τῆς ὁριστικῆς ἐκμεταλλεύσεως, ὡς καὶ τῶν ἀπαιτουμένων χρηματικῶν κεφαλαίων δι' αὐτήν. Αἱ ἐρευνητικαὶ ἐργασίαι συνίστανται καὶ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν γεωτρήσεων, ἰδίως ὅμως εἰς τὴν ἐκτέλεσιν διαφόρων ἐκσκαφῶν, ἤτοι ἐπιφανειακῶν ὀρυγμάτων ἐν εἴδει ἐκχώματος, φρεάτων καὶ στοῶν εἰς σημεῖα καὶ διευθύνσεις καταλλήλως ὑποδεικνυόμενα καὶ ἐπιμελῶς παρακολουθούμενα ὑπὸ τῶν ἐπὶ κεφαλῆς μηχανικῶν μεταλλείων. Ἐννοεῖται ὅτι, ὅταν τὰ ἐρευνητικὰ ἔργα εἶναι σημαντικά, κατευθύνονται εἰς τρόπον ὥστε νὰ εἶναι χρήσιμα εἰς τὴν περαιτέρω ἐκμετάλλευσιν. Συγχρόνως δέ, ἐπειδὴ κατὰ κανόνα τὰ ἔργα ταῦτα εἶναι λίαν δαπανηρά, καταβάλλεται προσπάθεια, ἵνα τὸ ἐξορυσσόμενον μετάλλευμα πωλούμενον ἀντισταθμίσῃ μέρος τῶν δαπανῶν, χωρὶς ὅμως νὰ ἐπιχειρῆται καθ' ἑαυτὸ ἐκμετάλλευσις, παραβλεπομένου τοῦ ἀντικειμενικοῦ σκοποῦ τῆς ὅσον τὸ δυνατὸν ταχυτέρας καταλήξεως τῶν ἐρευνῶν εἰς τὴν πιστοποίησιν τῶν ζητουμένων στοιχείων.

Εἰς τὴν μεταλλευτικὴν νομοθεσίαν ὅλων τῶν κρατῶν, εἰς ἃ ἡ ἰδιοκτησία τοῦ μεταλλείου δὲν εἶναι ἡνωμένη μετὰ τῆς ἰδιοκτησίας τῆς ἐπιφανείας, ὡς εἰς τὸ ἀγγλικὸν δίκαιον, ἀλλὰ κεχωρισμένη, καὶ τὸ δικαίωμα ἐρεύνης ἀνήκει εἰς τὸν ἰδιοκτήτην, ἀπαιτεῖται εἰδικὴ ἄδεια ἐκδιδομένη ὑπὸ τῆς ἁρμοδίας ἀρχῆς, συνήθως τοῦ νομάρχου, πρὸς ἐκτέλεσιν ἐρευνῶν ἢ τοὐλάχιστον ἀπόκτησιν τῶν ἐξ αὐτῆς πηγαζόντων δικαιωμάτων ἐπὶ παντὸς μὲν ἐδάφους ἔστω καὶ ἰδιοκτήτου κατὰ τὰς νομοθεσίας τὰς πηγαζούσας ἐκ τοῦ πρωσσικοῦ δικαίου, καθ' ἃς τὸ μεταλλεῖον παραχωρεῖται εἰς τὸν ἐφευρέτην, ἐπὶ ἀλλοτρίου δὲ μόνον ἐδάφους κατὰ τὸν γαλλικὸν νόμον τῆς 21ης Ἀπριλίου 1810, καθ' ὃν τὸ μεταλλεῖον παραχωρεῖται μὲν εἰς τὸν κρινόμενον ὑπὸ τῆς ἀρχῆς ἱκανὸν νὰ τὸ ἐκμεταλλευθῇ, ἀλλὰ λαμβάνονται ὑπ' ὄψει τὰ δικαιώματα τοῦ ἐφευρέτου καὶ τοῦ ἰδιοκτήτου τῆς ἐπιφανείας, ὅστις δικαιοῦται νὰ ἐνεργῇ ἐρεύνας ἐλευθέρως ἐπὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἰδιοκτησίας, ἀπαιτουμένης μόνον ἀδείας διὰ τὴν ἀποκομιδὴν ἢ πώλησιν τοῦ μεταλλεύματος. Εἰς τὴν ἄδειαν ἐρευνῶν καθορίζεται ἡ διάρκεια αὐτῆς, συνήθως ἑνὸς ἢ δύο ἐτῶν, δυναμένη νὰ παραταθῇ, ἡ ἐξασφάλισις τῆς ἀποζημιώσεως τῶν ἐπιφανειούχων διὰ τὴν κατάληψιν τῶν ἀπαιτουμένων γηπέδων, διὰ τὰς ἐνδεχομένας φθορὰς οἰκοδομῶν, ἡ προστασία τῶν μνημείων καὶ κοινωφελῶν ἢ καλλιτεχνικῶν ἔργων, ὡς καὶ ἡ συγκομιδὴ καὶ πώλησις τῶν προϊόντων τῆς ἐξορύξεως κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐρευνῶν κτλ. Εἰς τὴν ἡμετέραν νομοθεσίαν μέχρι μὲν τοῦ 1910 ἴσχυεν ὁ νόμος ΧΗ' τῆς 22ας Αὐγούστου 1861, ὅστις ἐπήγαζεν ἐκ τοῦ ναπολεοντείου γαλλικοῦ νόμου τοῦ 1810. Τὰ τῆς ἐρεύνης ἐκανονίζοντο ὑπὸ τῶν ἄρθρων 11, 12, 13, καθ' ἃ ἡ ἄδεια ἐξεδίδετο ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν ὑπουργείου δι' ἀλλότρια ἐδάφη. Ἀπὸ δὲ τοῦ ἰσχύος τοῦ νῦν εἰσέτι ὑφισταμένου νόμου ΓΦΚΔ' τῆς 13ης Ἰανουαρίου 1910, ἀκολουθοῦντος τὰς ἀρχὰς τοῦ πρωσσικοῦ δικαίου, ἡ ἄδεια ἐρευνῶν δίδεται ὑπὸ τοῦ νομάρχου μετὰ σύμφωνον γνωμοδότησιν τοῦ ἐπιθεωρητοῦ μεταλλείων εἰς τὸν κατὰ τεκμήριον ἐφευρέτην τοῦ μεταλλείου, ἤτοι τὸν πρῶτον αἰτητὴν ἀδείας ἐρευνῶν, ὅστις καὶ δυνάμει τοῦ νόμου τούτου λαμβάνει κατόπιν τὴν παραχώρησιν. Ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ ἐδάφους δύναται μὲν νὰ ἐκτελῇ ἐρεύνας ἐπὶ τῆς ἰδιοκτησίας του, ἀλλὰ δὲν ἀποκτᾷ δικαίωμα εἰ μὴ ἐὰν ὑποβάλῃ πρῶτος αἴτησιν ἐκδόσεως ἀδείας ἐρευνῶν. Ἡ ὀθωμανικὴ νομοθεσία, ἥτις ἴσχυεν εἰς τὰς νέας χώρας (πρὸ τῆς προσαρτήσεως), ἀκολουθεῖ τὴν γαλλικήν. Θ. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

— **ἔρευνα κατ' οἶκον** *[Ποιν. Δικ.]*. Κατὰ τὸ ἄρθρον 15 τοῦ Συντάγματος τῆς 3 Ἰουνίου 1927, τὸ ἄσυλον τῆς κατοικίας εἶναι ἀπαραβίαστον. Οὐδεμία *ἔρευνα* ἢ εἴσοδος εἰς κατοικίαν ἐνεργεῖται, εἰμὴ ὅταν καὶ ὅπως ὁ νόμος διατάσσει. Οἱ παραβάται τῶν διατάξεων τούτων τιμωροῦνται ἐπὶ καταχρήσει τῆς ἐξουσίας τῆς ἀρχῆς, ὑποχρεοῦνται δὲ καὶ εἰς πλήρη ἀποζημίωσιν τοῦ παθόντος καὶ εἰς ἱκανοποίησιν αὐτοῦ διὰ χρηματικοῦ ποσοῦ, ὁριζομένου κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ δικαστηρίου, οὐδέποτε δὲ κατωτέρου τῶν ἑκατὸν μεταλλικῶν δραχμῶν. Τὸ Σύνταγμα νοεῖ ὡς κατοικίαν τὸν χῶρον ἔνθα τις διαρκῶς ἢ προσκαίρως διαμένει, δηλαδὴ τοὐλάχιστον διανυκτερεύει. Πάντως ὁ χῶρος οὗτος δέον νὰ ᾖ περίκλειστος. Ἡ Ποινικὴ δικονομία ὁρίζει τὰς περιστάσεις καὶ τὸν τρόπον καθ' ὃν δύναται νὰ ἐνεργηθῇ ἐγκύρως κατ' οἶκον ἔρευνα ὑπὸ ἀνακριτικῶν ὑπαλλήλων. Τὰ ἄρθρα τῆς Ποινικῆς δικονομίας, ἅτινα περιέχουν τοὺς ὁρισμοὺς τούτους, εἶναι τὰ 139, 169—173, 189, 199—201, 157. Ἡ κατ' οἶκον ἔρευνα χρησιμεύει ὡς μέσον ἀνακαλύψεως ἢ ἀποδείξεως τοῦ ἢ τῶν ἐνόχων καὶ βεβαιώσεως τῆς πράξεως, δηλαδὴ ἐξασφαλίσεως πραγματικῶν ἀποδείξεων περὶ τῆς πράξεως καὶ περὶ τοῦ πράξαντος. Τὰ κατὰ τὴν κατ' οἶκον ἔρευναν ἀνακαλυπτόμενα πειστήρια κατάσχονται. Ἐφ' ᾧ ἡ κατ' οἶκον ἔρευνα τότε μόνον γίνεται (ἄρθρον 169 Ποιν. Δικον.), ὅταν μετὰ λόγου δύναται νὰ ὑποτεθῇ ὅτι δύναται νὰ συμβάλῃ εἰς τοὺς ἀνωτέρω σκοπούς. Δευτέρα προϋπόθεσις τῆς κατ' οἶκον ἐρεύνης εἶναι ἡ ἐνέργεια ἀνακρίσεως ἢ ἐπὶ κακουργήματι ἢ ἐπὶ πλημμελήματι ἢ ἐπὶ ἑνὶ τῶν πταισμάτων τῶν ἄρθρων 535 καὶ ἑπόμ. (ἐξύβρισις), 673, 693, 701 καὶ 702 τοῦ Ποινικοῦ νόμου. Ὑπόχρεως ὅπως ἀνεχθῇ τὴν κατ' οἶκον ἔρευναν εἶναι καὶ αὐτὸς ὁ ὕποπτος τοῦ ἀνακρινομένου ἐγκλήματος καὶ τρίτα πρόσωπα. Ὕποπτος εἶναι ἢ ἐκεῖνος ἐναντίον τοῦ ὁποίου πρόκεινται συγκεκριμέναι ἐνδείξεις περὶ τελέσεως τοῦ ἀνακρινομένου ἐγκλήματος, ἢ τὸ πρόσωπον τὸ ὁποῖον ἕνεκα τοῦ χαρακτῆρός του καὶ τῆς διαγωγῆς του δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἱκανὸν νὰ πράξῃ τὸ ἔγκλημα. Ἡ περὶ τούτου κρίσις ἀφέθη ὑπὸ τοῦ νόμου εἰς τὸν

Digitized by Google

ἐνεργοῦντα τὴν κατ' οἶκον ἔρευναν. Τρίτον πρόσωπον ὑποχρεοῦται νὰ ἀνεχθῇ τὴν κατ' οἶκον ἔρευναν, ἐὰν ὑπάρχῃ ὡρισμένη ὑποψία ὅτι εἰς τὴν κατοικίαν του κρύπτονται (ἐν γνώσει ἢ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ κυρίου τῆς κατοικίας) ὕποπτοι καὶ φυγάδες ἄνθρωποι ἢ ὕποπτα πράγματα. Ἐπίσης ὅταν ἐλήφθη ἀστυνομικὸν μέτρον περὶ γενικῆς ἐρεύνης εἰς ὁλοκλήρους τόπους, ἢ ὅταν ἡ ὑποψία κολασίμου τινὸς πράξεως δὲν ἀποβλέπῃ ὡρισμένον τινὰ ἀλλ' ἐν γένει κάτοικον τόπου τινός. Ἐπίσης δύναται νὰ ἐνεργηθῇ κατ' οἶκον ἔρευνα ἐὰν τὸ ἀπαιτήσῃ ὁ κάτοικος τῆς οἰκίας. Ἐν σχέσει πρὸς τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἐπιτρέπεται νὰ ἐνεργηθῇ ἡ κατ' οἶκον ἔρευνα, ὑπάρχει ἀφ' ἑνὸς ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου 171 τῆς Ποινικῆς δικονομίας, καθ' ἣν εἰς ξενοδοχεῖα καὶ ἄλλους δημοσίους οἴκους συγχωρεῖται ἡ εἴσοδος εἰς τοὺς ἐπὶ τῆς ἀνακρίσεως ὑπαλλήλους ἐν παντὶ καιρῷ, συνεπῶς καὶ ἐν ὥρᾳ νυκτός. Κατὰ δὲ τὸ ἄρθρον 223 τῆς Ποινικῆς δικονομίας, ἐδ. 2, ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ νόμου 1582 τῆς 24 Δεκεμβρίου 1918, δὲν δύναται νὰ ἐκτελεσθῇ «σύλληψις» ἐν καιρῷ νυκτὸς εἰς ἰδιωτικὴν οἰκίαν, ἐκτὸς ἂν ὁ κάτοικος τῆς οἰκίας τὸ ζητήσῃ ῥητῶς, ἢ ἐὰν συμπαραληφθῇ ἀνακριτικός τις ὑπάλληλος, ἢ ὁ δήμαρχος ἢ ὁ πρόεδρος τῆς κοινότητος ἢ οἱ νόμιμοι αὐτῶν ἀναπληρωταί. Κατὰ τὸ ἄρθρον 101 τοῦ κανονισμοῦ τῆς χωροφυλακῆς (διάταγμα τῆς 22 Μαΐου 1918), ἐπὶ ἀδικήματος αὐτοφώρου οἱ χωροφύλακες ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ καταδιώξωσι τὸν ἔνοχον καὶ ἐν ἰδιωτικῇ ἔτι οἰκίᾳ, ἐὰν τυχὸν ἤθελε καταφύγει ἢ κρυβῇ εἰς ταύτην, ἐν καιρῷ δὲ νυκτὸς δέον νὰ παρίσταται καὶ εἷς ἀνακριτικὸς ὑπάλληλος. Κατ' οἶκον ἔρευναν δύναται νὰ ἐνεργήσῃ πᾶς ἀνακριτικὸς ὑπάλληλος ἐκ τῶν ἐν τοῖς ἄρθροις 15—18 τῆς Ποινικῆς δικονομίας ἀναφερομένων, ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ δικαστικοῦ γραμματέως (ἢ δημάρχου κλπ.) δέον νὰ προσλάβῃ καὶ ἕτερον ἀνακριτικὸν ὑπάλληλον, ὅστις καὶ συνυπογράφει τὴν ἔκθεσιν. Εἰς μέρη ἔνθα δὲν ὑπάρχει ἕτερος ἀνακριτικὸς ὑπάλληλος, ἐκ δὲ τῆς ἀναβολῆς ἐπίκειται κίνδυνος, ἡ κατ' οἶκον ἔρευνα δύναται νὰ γίνῃ (νόμος 1582 τῆς 24 Δεκεμβρίου 1918) καὶ ὑφ' ἑνὸς μόνον ἀνακριτικοῦ ὑπαλλήλου, παρουσίᾳ τοῦ προέδρου τῆς κοινότητος ἢ τοῦ νομίμου ἀναπληρωτοῦ καὶ δύο μαρτύρων, προτιμωμένων ὡς τοιούτων τῶν τυχὸν παρόντων δημοσίων ὑπαλλήλων, οἵτινες συνυπογράφουσι τὴν ἔκθεσιν. Οἱ ὕποπτοι καὶ λοιποὶ διάδικοι δύνανται νὰ προσέλθωσιν ἐλευθέρως.

Κατὰ τὴν γερμανικὴν Ποινικὴν δικονομίαν κατ' οἶκον ἔρευνα κατ' ἀρχὴν δὲν δύναται νὰ ἐνεργηθῇ ἐν καιρῷ νυκτός, ἐκτὸς εἰς τὰ καπηλεῖα τὰ γνωστὰ εἰς τὴν ἀστυνομίαν ὡς ἐντευκτήρια κακούργων. Ἐπίσης ἐξαιρεῖται ἡ περίπτωσις κινδύνου, ἐπ' αὐτοφώρῳ καταδιώξεως καὶ συλλήψεως ἀποδράντος φυλακισμένου. Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

— **ἐρεύνης δικαίωμα** *[Διεθν. Δίκ.]*. Τὰ ἐν ἀνοικτῇ θαλάσσῃ πλοῖα ὑπόκεινται μόνον εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ κράτους εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκουσιν. Ἐν τούτοις ἐγένετο δεκτὸν ὅτι ἐν καιρῷ εἰρήνης τὰ πολεμικὰ πλοῖα ἔχουσιν ἐπὶ πάντων τῶν ἐμπορικῶν *δικαίωμα ἐρεύνης* (droit de recherche ou d'enquête du pavillon) πρὸς ἀναγνώρισιν τῆς σημαίας, τὸ ὁποῖον ἀσκεῖται κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον: Τὸ πολεμικὸν σκάφος διευθύνεται πρὸς τὸ ἐμπορικὸν καὶ αἴρει τὴν σημαίαν του, ἀξιοῦν ὅπως οὕτω καὶ τὸ ἐμπορικὸν ὑψώσῃ τὴν ἰδικήν του καὶ καταστήσῃ γνωστὴν τὴν ἰθαγένειάν του. Ἡ εἰδοποίησις αὕτη ἐνισχύεται καὶ δι' ἀσφαίρου βολῆς, ἐν περιπτώσει δὲ ἀρνήσεως ἐπιμόνου καὶ δι' ἐνσφαίρου ἀλλ' ἀστόχου βολῆς. Τὸ πολεμικὸν σκάφος δύναται ἐπίσης νὰ πλησιάσῃ τὸ ἐμπορικὸν διὰ ν' ἀπευθύνῃ αὐτῷ ἐρωτήσεις, εἰς τὰς ὁποίας ὁ πλοίαρχος τοῦ ἐμπορικοῦ ὑποχρεοῦται ν' ἀπαντήσῃ. Ἀναγνωρισθείσης κατὰ τ' ἀνωτέρω τῆς ἰθαγενείας τοῦ ἐμπορικοῦ πλοίου, τὸ πολεμικὸν ὀφείλει, πλὴν ἐξαιρετικῆς περιπτώσεως πειρατείας, νὰ ἱκανοποιηθῇ καὶ νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τοῦτο νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν πλοῦν του. Ε. Ι. Μ.

«Ἔρευνα». Ἑλληνικὸν ἀνθρωπιστικὸν περιοδικὸν ἱδρυθὲν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῷ 1927 καὶ ἐκδιδόμενον κατὰ μῆνα. Διευθυντὴς *Ἀγγ. Κασιγόνης*. Μέχρι τοῦδε (1929) ἐξεδόθησαν μονογραφίαι τῶν: Μ. Σιγούρου, Κ. Καιροφύλα, Ἠ. Βουτιερίδη, Μ. Μωϋσείδη, Ν. Ἰ. Λούβαρι, Γ. Λ. Ἀρβανιτάκη, Ἐμμ. Λαμπαδαρίου, Κ. Χαριτάκη, Ἰ. Μ. Παναγιωτοπούλου, Ἄννας Κατσίγρα, Α. Κασιγόνη κ. ἄ. Ι. Φ. Δ.

— **«Ἔρευνα»** (Erevna). Ἑλληνικὸν περιοδικὸν ἐν Ὀξφόρδῃ, ἱδρυθὲν τῷ 1901 ὑπὸ *Π. Ἐ. Δρακούλη*. Κατ' ἀρχὰς τριμηνιαῖον, κατόπιν δὲ μηνιαῖον, ἠσχολεῖτο μὲ τὴν κοινωνιολογίαν, τὸν ἀνθρωπισμὸν κλπ. Ἦτο ἐκ τῶν πρώτων ἑλληνικῶν περιοδικῶν τῶν ἀσχοληθέντων μὲ τὸν σοσιαλισμὸν καὶ τὰ ἐργατικὰ ζητήματα, ἐγένετο δὲ ὄργανον τοῦ «Συνδέσμου τῶν ἐργατικῶν τάξεων τῆς Ἑλλάδος» (ΣΤΕΤ), ἱδρυθέντος τῷ 1909. Ἀξιολογωτάτη πηγὴ ἐπὶ τῶν ζητημάτων τῶν ἀφορώντων τὰς ἀρχὰς τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐπαγγελματικῆς καὶ πολιτικῆς κινήσεως τῶν ἐργατῶν, ἡ «*Ἔρευνα*» ἐξεδόθη ἐν 7 τόμοις μέχρι τοῦ 1914, ἐξαιρουμένου τοῦ ἀπὸ 1910 μέχρι τοῦ 1911 χρονικοῦ διαστήματος, καθ' ὅ, διακοπείσης τῆς ἐν Ὀξφόρδῃ ἐκδόσεως, ἱδρύθη ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Π. Ἐ. Δρακούλη ἑβδομαδιαία ἐφημερὶς ὑπὸ τὸν ἴδιον τίτλον, ἀσχολουμένη ἀποκλειστικῶς μὲ τὰ ἐργατικὰ ζητήματα καὶ ἐκδιδομένη ὡς ὄργανον τοῦ «Συνδέσμου τῶν ἐργατικῶν τάξεων τῆς Ἑλλάδος» καὶ τοῦ «Ἑλληνικοῦ Σοσιαλιστικοῦ Κόμματος» μέχρι τοῦ 1920. Ἡ ἐν Ἀθήναις «*Ἔρευνα*», μὴ περιοριζομένη εἰς θεωρητικὰς μόνον μελέτας, συχνάκις ἐδημοσίευσεν ἄρθρα πολεμικῆς, προκαλέσαντα ἐπανειλημμένως τὴν ἐπέμβασιν τῆς λογοκρισίας. Π. Ν. Π.

ἐρευνήσιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἄξιος ἢ δυνατὸς νὰ ἐρευνηθῇ.

ἐρευνητέος, *—α, —ον*· ὁ ἄξιος νὰ ἐρευνηθῇ, νὰ ἐξετασθῇ· ‖ *ἐρευνητέον*· ὡς ἀπρόσ. ῥῆμα, πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν.

ἐρευνητὴς (ὁ)· ὁ ἐρευνῶν, ὁ ἐξετάζων πρὸς ἐξακρίβωσιν ἢ ἀνεύρεσιν, ἐξεταστής: «ἐρευνητὴς τῆς ἱστορίας τῶν μέσων χρόνων».

— **ἐρευνητὴς** (ὁ) *[Φωτογρ.]*. Ἐξάρτημα τῶν φωτογραφικῶν συσκευῶν, χρησιμεῦον διὰ τὴν διερεύνησιν τῆς θέσεως τῆς εἰκόνος ἐν τῷ φωτογραφικῷ θαλάμῳ καὶ τὴν τακτοποίησιν αὐτῆς. Ὁ πλέον κοινὸς τῶν τοιούτων ἐρευνητῶν εἶναι ὁ συγκείμενος ἐκ μικροῦ συγκεντρωτικοῦ φακοῦ, ὅστις προβάλλει ἐπὶ κεκλιμένου ὑπὸ γωνίαν 45° κατόπτρου τὸ εἴδωλον τοῦ πρὸς φωτογράφησιν ἀντικειμένου, ὅπερ ἀνακλώμενον παρατηρεῖται δι' ἑτέρου μικροῦ συγκεντρωτικοῦ φακοῦ. Ἕτερος τύπος ἐρευνητοῦ εἶναι ὁ καλούμενος ἐρευνητὴς Newton. Οὗτος ἀποτελεῖται ἐξ ὀρθογωνίου μεταλλικοῦ πλαισίου φέροντος τετράγωνον συγκεντρωτικὸν φακόν, ἐφ' οὗ εἶναι κεχαραγμέναι δύο κάθετοι γραμμαί. Ὄπισθεν τοῦ φακοῦ, εἰς μικρὰν ἀπόστασιν, εὑρίσκεται τὸ προσοφθάλμιον σύστημα, ὅπερ εἶναι μικρὰ ὀπὴ ἐπὶ μεταλλίνου ἐλάσματος ἢ φακὸς προσοφθάλμιος διόπτρας. Ἁπλοῦς τύπος ἐρευνητοῦ εἶναι ὁ συγκείμενος ἐκ μεταλλίνου ὀρθογωνίου πλαισίου, φέροντος σταυροειδῶς δύο νήματα καὶ ὄπισθεν προσοφθάλμιον σύστημα. Παραπλήσιον πρὸς τὸν ἀνωτέρω τύπον εἶναι καὶ τὸ καλούμενον *εἰκονόμετρον*, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐξ ἁπλοῦ μόνον τετραγωνικοῦ συρματίνου πλαισίου, φέροντος ὄπισθεν σκοπευτικόν. Ὁ ἐρευνητὴς εἰς τοὺς διὰ κατόπτρου θαλάμους περιττεύει. Κ. Γ. Μ.

ἐρευνητὴς (ὁ) (Ereunetes) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *στεγανοπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *χαραδριδῶν*. Γνωστὰ τρία εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Ἀμερικῇ καὶ Ἰνδίαις. Δ. Ν. Π.

ἐρευνητικός, *—ή, —όν*· ὁ ἱκανός, ὁ δεξιὸς πρὸς ἔρευναν: «ἐρευνητικὴ διάνοια», «νοῦς ἐρευνητικός»· ‖ ὁ ἐρευνῶν, ὁ πρὸς ἔρευναν: «ἔρριψεν ἓν βλέμμα ἐρευνητικόν».—Ἐπίρρ. ***ἐρευνητικῶς***.

— **ἐρευνητικὴ λαπαροτομία** *[Ἰατρ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ διὰ διανοίξεως τοῦ κύτους τῆς κοιλίας ἔρευνα τῶν ἐν αὐτῇ ὀργάνων πρὸς καθορισμὸν ἀκριβοῦς διαγνώσεως τῆς παθήσεως, ὡς καὶ τοῦ δυνατοῦ ἢ μὴ ἀναλόγου θεραπευτικῆς ἀγωγῆς. Ἡ ἐρευνητικὴ λαπαροτομία εἶναι ἡ ὑστάτη, πρὸς διαγνωστικὸν σκοπὸν τῶν νόσων τῶν κοιλιακῶν σπλάγχνων, καταφυγή, καθ' ἃς περιπτώσεις τὸ ἀναμνηστικὸν τῶν ἀσθενῶν ὡς καὶ πᾶσα ἀντικειμενικὴ ἐξέτασις αὐτῶν δι' ἐπικρούσεως, ψηλαφήσεως ἢ διὰ διαφόρων χειρουργικῶν καὶ ἐργαστηριακῶν μέσων δὲν ἐπαρκοῦσι διὰ τὴν διάγνωσιν τῆς νόσου. Εὐνόητον ὅτι ἡ οὕτω διὰ σπλαγχνικῆς ἐρεύνης διαγνωσθεῖσα νόσος, ἂν μὲν εἶναι ἐγχειρήσιμος ἐγχειρεῖται αὐθωρεί, ἄλλως ἐπανακλείεται ἡ κοιλία, ἐφαρμοζομένης ἑτέρας εἰδικῆς θεραπείας ἢ παρηγόρου συμπτωματικῆς τοιαύτης. Ο. ΡΑΛΛΙΔΗΣ

ἐρευνῶ (*—άω*), *ἀόρ. ἠρεύνησα —ἠρευνήθην*, *παθ. μετχ. ἠρευνημένος*· ζητῶ, ἀναζητῶ, ἐξετάζω πρὸς ἐξακρίβωσιν: «ἐρευνῶ τὴν ὑπόθεσιν,—τὸ ζήτημα»· ‖ ἐξετάζω πρὸς ἀνεύρεσιν, κοιν. *ψάχνω*: «ἠρεύνησαν τὴν οἰκίαν,—τὸ ὑπόγειον, ἀλλ' οὐδὲν εὗρον», «ἠρεύνησεν εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς Δύσεως,—τὰς βιβλιοθήκας».

ἔρευξις (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐρεύγεσθαι*· ἡ ἐκ τοῦ στόματος θορυβώδης ἐκβολὴ ἀερίου τοῦ στομάχου, κοιν. *ῥέψιμο*, ἄλλως *ἐρυγή*.

— *[Ἰατρ.]* Βλ. λ. *ἐρυγή*.

Ἐρὲχ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μεσοποταμίας, ἄλλως *Ὀρὲχ* (βλ. λ.).

Ἐρεχθεῖδαι *[Ἀρχ.]*. *Ἐρεχθεῖδαι* εἶναι οἱ ἄμεσοι ἀπόγονοι τοῦ Ἐρεχθέως, τὰ τέκνα αὐτοῦ ὡς ἰδίου προσώπου, ἥρωος καὶ βασιλέως. Κυρίως ὅμως Ἐρεχθεῖδαι καλοῦνται οἱ Ἀθηναῖοι ὡς ἔχοντες γενάρχην αὐτῶν τὸν Ἐρεχθέα, ἀρχέγονον θεότητα τῶν ὑδάτων, μὲ τὴν ὁποίαν συγχέεται ἡ ἔννοια τοῦ παναρχαίου βασιλέως. Εἰς τοὺς ἀρχαίους ποιητάς, καὶ δὴ τοὺς Ἀθηναίους, ἐπικρατεῖ ἡ δευτέρα αὕτη ἔννοια. Οὕτως ὁ Πίνδαρος ὁμιλεῖ περὶ τῶν *κλεινῶν χαρίτων* τῶν Ἐρεχθειδῶν εἰς τὰς «λιπαρὰς Ἀθήνας» (Ἰσθμ. II, 19). Ἰδίως ὅμως οἱ τραγικοὶ εἰς τὰ χορικά των δὲν παύουν νὰ ὀνομάζουν ἐπὶ τὸ ποιητικώτερον τοὺς κατοίκους τῶν Ἀθηνῶν «Ἐρεχθεΐδας». Λέγονται δὲ ἰδίως Ἐρεχθεῖδαι, ὅταν πρόκειται νὰ ἐπιδειχθῇ ἡ εὐγένεια καὶ ἡ παλαιότης ἅμα τῆς καταγωγῆς (σπέρμα ἀρχεγόνων Ἐρεχθειδῶν, *Σοφ.* Ἀντιγ. στ. 981.—τὸν εὐπατρίδην ἀρχηγὸν Ἐρεχθειδῶν, *Εὐριπ.* Ἱππολ. στ. 151.—χθόνιοι, εὐγενέται Ἐρεχθεῖδαι, *Σοφ.* Αἴας, στ. 201. *Εὐριπ.* Ἴων, στ. 1060). ΑΔ. ΑΔ.

Ἐρέχθειον *[Ἀρχ.]*. Ὁ σήμερον ἀρκούντως καλῶς ὁπωσδήποτε σῳζόμενος ἀρχαῖος ναὸς εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν εἶναι τὸ λαμπρότατον καὶ κομψότατον λείψανον καὶ ὑπόδειγμα ἑλληνικοῦ κλασσικοῦ ἰωνικοῦ ναοῦ, ἐγερθεὶς ἐπὶ Περικλέους, ὅτε προέβη ὁ μέγας οὗτος ἀνὴρ εἰς πλήρη ἀνακαίνισιν τῆς Ἀκροπόλεως. Δὲν ἦτο ὅμως οὗτος ὁ πρῶτος ναός, ὁ ἐπικληθεὶς *Ἐρέχθειον*· ὑπῆρχε πρὸ τῶν Περσικῶν πολέμων εἰς τὸ Β μέρος τῆς Ἀκροπόλεως παλαιότατον ἱερὸν τῆς Ἀθηνᾶς τῆς Πολιάδος, τὸ ὁποῖον ἐκαλεῖτο *Ἐρέχθειον*, ἔκ τινος ὡρισμένου μέρους αὐτοῦ, ἐπισήμως δ' ἐλέγετο «ὁ παλαιὸς τῆς Ἀθηνᾶς νεώς», ἢ «ὁ ἀρχαῖος νεὼς ὁ Πολιάδος». Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ παλαιοτάτου τούτου ναοῦ ὑπὸ τῶν Περσῶν, οἵτινες καταλαβόντες τὴν Ἀκρόπολιν ἔκαυσαν, ὡς γνωστόν, τὰ παλαιὰ ἱερὰ αὐτῆς, ἀνηγέρθη τὸ γνωστὸν μεγαλοπρεπὲς οἰκοδόμημα, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν ὅλην ἀρχιτεκτονικὴν διάταξιν αὐτοῦ ἀποτελεῖ μοναδικὸν παράδειγμα εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν ἀρχιτεκτονικήν.

Χρονολογία τῆς οἰκοδομῆς. Τὸ σῳζόμενον Ἐρέχθειον εἶναι τὸ τελευταῖον κατὰ χρόνον κτισθὲν οἰκοδόμημα εἰς τὴν Ἀκρόπολιν κατὰ τοὺς χρόνους τοὺς ἐπακολουθήσαντας τὸν θρίαμβον τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Περικλῆς, ἐν τῇ χαρᾷ τῆς ὁρμητικῆς προόδου τῶν Ἀθηνῶν μετὰ τὰ περσικά, ἠθέλησε ν' ἀναδείξῃ τὴν μεγάλην πόλιν αὐτοῦ πραγματικὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἑλλάδος, ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν αὐτῆς. Καὶ τότε συνέλαβε τὸ ὑψηλὸν σχέδιον ν' ἀναδείξῃ τὴν Ἀκρόπολιν τὸ θαυμαστότατον ἱερὸν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, ἀληθὲς τέμενος τῶν θεῶν καὶ τῆς τέχνης. Ἔχων τὴν τύχην νὰ περιστοιχίζηται ἀπὸ μεγάλους ἀρχιτέκτονας καὶ γλύπτας, κατώρθωσε διὰ τῆς πολιτικῆς ἐπιβολῆς αὐτοῦ νὰ βάλῃ εἰς ἐνέργειαν τὸ σχέδιον ὀλίγον πρὸ τοῦ 450 καὶ ἐξηκολούθησε μὲ δραστηριότητα τὰς ἐργασίας. Φαίνεται δὲ ὅτι εἰς τὸ ἀρχικὸν γενικὸν σχέδιον τοῦ ἐγκαλλωπισμοῦ τῆς Ἀκροπόλεως, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐκπονήσει ὁ Περικλῆς μὲ τὸν Φειδίαν, περιελαμβάνετο καὶ ἡ οἰκοδόμησις τοῦ Ἐρεχθείου· ἕως ὅτου ὅμως ἀνεγερθῇ ὁ Παρθενών, τὰ Προπύλαια, ἐπηκολούθησαν ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος καὶ ὁ θάνατος τοῦ Περικλέους, καὶ οὕτω δὲν κατέστη δυνατὴ ἡ ἵδρυσις κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους. Ἡ οἰκοδομία τοῦ Ἐρεχθείου ἤρχισεν, ὡς φαίνεται, περὶ τὰ μέσα τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ ἐπερατώθη κατὰ τὰ τέλη τῆς Ε' ἑκατονταετηρίδος (περὶ τὸ 407 π. Χ.).

Τὸ ὄνομα τοῦ ναοῦ. Εἰς τὸ παλαιὸν Ἐρέχθειον, τὸ πρὸ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Περσῶν, ἐφυλάσσετο τὸ σεβαστότατον διιπετὲς ἐκ ξύλου ἐλαίας λατρευτικὸν ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς (τὸ *ξόανον*), ἐλατρεύοντο δ' ἐκεῖ καὶ τὰ πανάρχαια ἱερὰ σημεῖα τῆς πρώτης ἐν τῇ Ἀκροπόλει λατρείας τοῦ θείου, ἡ ὁποία συνωψίζετο εἰς τὰ ὀνόματα τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Ποσειδῶνος, τῶν δύο μεγάλων θεοτήτων, αἵτινες εἶχον ἐρίσει περὶ τῆς προστασίας τῆς πόλεως. Εἰς τὸν χῶρον τοῦτον τῶν παμπαλαίων ἱερῶν εἶχεν ἡ παράδοσις τοποθετήσει τὸ μέρος, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχε συμβῇ ἡ μεγάλη ἔρις μεταξὺ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Ἀθηνᾶς διὰ τὴν κατοχὴν καὶ προστασίαν τῆς Ἀττικῆς· ἐπίσης ἐνταῦθα ἦσαν, κατὰ τὴν παράδοσιν πάντοτε, τὰ ἱερὰ σημεῖα, μὲ τὰ ὁποῖα οἱ δύο θεοὶ εἶχον ὑποστηρίξει τοὺς τίτλους των, δηλαδὴ ἡ ἱερὰ ἐλαία, τὴν ὁποίαν ἔκαμε διὰ τοῦ δόρατος ἡ Ἀθηνᾶ νὰ φυτρώσῃ, καὶ ἡ ἁλμυρὰ πηγή, τὴν ὁποίαν παρήγαγεν ὁ Ποσειδῶν διὰ τῆς τριαίνης αὐτοῦ. Μὲ τὸ ζεῦγος τοῦτο τῶν δύο σεβασμίων θεοτήτων, τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Ποσειδῶνος, εἶχον συνενωθῆ καὶ ἄλλαι θεότητες τοῦ παναρχαίου ἀττικοῦ μυθολογικοῦ κύκλου, ὁ Ἐρεχθεύς, ὁ Πάνδροσος καὶ ὁ Κέκροψ. Ἐκ τῶν δευτερευουσῶν τούτων θεοτήτων ἐνδιαφέρει ἡμᾶς ἐνταῦθα ὁ Ἐρεχθεύς, ὁ ὁποῖος κοινῶς θεωρεῖται ὡς πανάρχαιος ἥρως τῶν Ἀθηνῶν. Κατ' ἀλήθειαν ὅμως εἶναι ἐγχώριος προσωποποίησις τοῦ θεοῦ τῶν ὑδάτων καί, φυσικά, ταυτίζεται μὲ τὸν Ποσειδῶνα. Εἰς τὸ πανάρχαιον δὲ τοῦτο ἱερὸν τῆς Ἀττικῆς βλέπομεν ὅτι συνενώνεται ἡ λατρεία τῆς Ἀθηνᾶς μὲ τὴν τοῦ Ποσειδῶνος, τοῦ Ἐρεχθέως, ἡ λατρευτικὴ δὲ αὕτη ἕνωσις δεικνύει συμβολικῶς τὴν πολιτικὴν καὶ θρησκευτικὴν συγχώνευσιν τῶν δύο παλαιοτάτων κρατῶν τῆς Ἀττικῆς, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν ἦτο ἡ Κεκροπία, λατρεύουσα τὴν Πολιάδα Ἀθηνᾶν, τὸ ἄλλο (ἴσως ἡ Ἐλευσίς, ἴσως ὁ Μαραθὼν) λατρεῦον τὸν Ποσειδῶνα.

Τοιαύτη εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς ὀνομασίας *Ἐρέχθειον*, ἡ ὁποία παρέμεινε καὶ εἰς τὸν νεώτερον ναόν.

Digitized by Google

Τὸ ἀρχαϊκὸν Ἐρέχθειον περιεῖχε δύο ἱερά, εἰς ἑκάτερον τῶν ὁποίων ἐλατρεύετο ἡ θεότης, τῆς ὁποίας τὸ ἱερὸν σημεῖον εὑρίσκετο εἰς τὸ ἱερόν της. Ἀλλὰ καὶ τὰ δύο ἱερὰ ἀπετέλουν ἕνα ναόν, τὸν *ἀρχαῖον νεών*, τὸν ὁποῖον μνημονεύουν αἱ εὑρεθεῖσαι ἐπιγραφαί. Τοῦ ἀρχαίου τούτου Ἐρεχθείου δὲν εὑρέθη οὐδὲν ἴχνος, ὁ προορισμὸς δὲ αὐτοῦ, ἀφιερωμένου εἰς διαφόρους θεότητας, ἐξηγεῖ καὶ τὴν παράδοξον πολυμερῆ ἀρχιτεκτονικὴν διασκευὴν τοῦ νεωτέρου κομψοτάτου Ἐρεχθείου.

Περιγραφὴ τοῦ ναοῦ. Ὅτε ὁ Παυσανίας εἶδε τὸ Ἐρέχθειον, θὰ ἐσῴζετο τοῦτο ἐν ὅλῃ τῇ μεγαλοπρεπείᾳ, ἡ περιγραφή του ὅμως παραδόξως εἶναι βραχεῖα: «πρὸ δὲ τῆς εἰσόδου Διός ἐστι βωμὸς ὑπάτου... εἰσελθοῦσι δέ εἰσι βωμοί, Ποσειδῶνος, ἐφ' οὗ καὶ Ἐρεχθεῖ θύουσιν ἐκ τοῦ μαντεύματος, καὶ ἥρωος Βούτου, τρίτος δὲ Ἡφαίστου... Καὶ διπλοῦν γάρ ἐστι τὸ οἴκημα, καὶ ὕδωρ ἐστὶν ἔνδον θαλάσσιον ἐν φρέατι... καὶ τριαίνης ἐστὶν ἐν τῇ πέτρᾳ σχῆμα» (I, 26, 6).

Ἡ περιγραφὴ τοῦ Παυσανίου, ἂν καὶ σύντομος, δίδει ἀκριβῆ ἰδέαν τῆς πραγματικότητος. Τὸ πάγκαλον οἰκοδόμημα τοῦτο εἶναι ἐντελῶς διάφορον ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀρχαίους ναούς· δὲν εἶναι ἁπλοῦν, ὅπως ὅλοι οἱ ναοί, ἀλλὰ περίπλοκον, καὶ ἡ ἀναπαράστασις τῆς ἀρχιτεκτονικῆς διαθέσεως τοῦ κτιρίου τούτου ἀποτελεῖ ἓν ἀρκετὰ δύσκολον πρόβλημα. Συνήθως θεωρεῖται ὅτι σύγκειται ἀπὸ δύο σηκούς, περιβάλλεται δὲ ἀπὸ τρεῖς στοὰς *(προστάσεις)*. Γενικῶς ὁ ναὸς εἶχεν ἕνα σηκὸν ὀρθογώνιον (20 μ. μήκους ἐπὶ 11 μ. 21 πλάτος), ὁ ὁποῖος διαιρεῖται δι' ἐγκαρσίου τοίχου εἰς δύο μέρη ἀνίσου ἐπιφανείας ἐδάφους. Πρὸς Α. ἦτο ὁ σηκὸς τῆς Ἀθηνᾶς Πολιάδος, πρὸς Δ. ὁ σηκὸς τοῦ Ποσειδῶνος-Ἐρεχθέως (ὁ Παυσανίας σφάλλεται ὅταν λέγῃ ὅτι εἰς τὸν βωμὸν τοῦ Ποσειδῶνος θύουσι καὶ εἰς τὸν Ἐρεχθέα, διότι Ποσειδῶν καὶ Ἐρεχθεὺς ἦσαν μία θεότης). Ὁ σηκὸς τῆς Ἀθηνᾶς ἔχει πρὸς Α. ἑξάστυλον στοὰν (αἱ ἐπιγραφαὶ λέγουν: πρόστασιν πρὸς ἕω), ἀποτελεῖ δὲ αὕτη τὴν κυρίαν πρόσοψιν τοῦ οἰκοδομήματος. Εἰς τὸν σηκὸν τοῦτον ἦτο ἱδρυμένον τὸ παλαιὸν ἐκ ξύλου ἐλαίας ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, τὸ ξόανον, ἔμπροσθεν τοῦ ὁποίου ἔκαιεν ὡραῖος χρυσοῦς λύχνος, ἔχων ἀκοίμητον τὴν φλόγα. Ἀναμφιβόλως τὸ ἄγαλμα τοῦτο ἦτο ὄρθιον, ὡπλισμένον μὲ τὴν λόγχην καὶ τὴν περικεφαλαίαν, ἀφιερωμένον, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κέκροπος ἢ τοῦ Ἐριχθονίου. Τὸ ἀρχαϊκὸν τοῦτο ἄγαλμα ἐκάη ὑπὸ τῶν Περσῶν, ἀλλ' ἦτο τὸ ὑπόδειγμα καὶ τοῦ ἀγάλματος τοῦ Ε' αἰῶνος, τὸ ὁποῖον κάθε τέσσαρα ἔτη ἐκαλύπτετο διὰ νέου πέπλου κατὰ τὴν μεγάλην πανήγυριν τῶν Παναθηναίων.

Πρὸς Δ. τοῦ σηκοῦ τούτου τῆς Ἀθηνᾶς ἦτο ὁ δεύτερος σηκός, τὸ κυρίως λεγόμενον *Ἐρέχθειον*, εἰς τὸ ὁποῖον ἐλατρεύετο ὁ Ποσειδῶν - Ἐρεχθεύς. Ἐχωρίζετο δ' ὁ μεσαῖος οὗτος σηκὸς ἀπὸ τὸν ἀνατολικόν, τὸν σηκὸν τῆς Ἀθηνᾶς, διὰ τοίχου πλήρους, καὶ εἶχεν εἴσοδον ἀπὸ ἰδιαιτέραν στοὰν πρὸς Β. μεγαλοπρεπεστάτην. Τὸ ὀρθογώνιον τοῦτο ἦτο μακρότερον, μίαν καὶ ἡμίσειαν φοράν, ἀπὸ τὸ ἀνατολικὸν τῆς Ἀθηνᾶς (ἔχει μῆκος 11 μέτρων), καὶ διῃρεῖτο εἰς δύο μέρη: 1ον) Τὸ πρὸς Α., τὸ χωριζόμενον διὰ τοίχου ἀπὸ τὸν σηκὸν τῆς Ἀθηνᾶς, τὸ ὁποῖον ἦτο ὁ ναός. Ἐνταῦθα ἐλατρεύοντο ὁ Ποσειδῶν - Ἐρεχθεύς, ὁ Ἥφαιστος καὶ ὁ ἥρως Βούτης, ἔχοντες ἕκαστος ἰδιαιτέρους βωμούς. Ἐνταῦθα ἐτρέφετο καὶ ὁ ἱερός, ὁ οἰκουρὸς ὄφις. 2ον) Τὸ προστομιαῖον, τὸ ὁποῖον ἦτο καὶ αὐτὸ πρόδομος, πρὸς Ν. τοῦ προηγουμένου σηκοῦ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐχωρίζετο διὰ σειρᾶς ἰωνικῶν κιόνων. Εἰς τὸ πλακόστρωτον τῆς αἰθούσης ταύτης ὑπῆρχε στόμιον ὡς φρέατος, ἐξ οὗ προῆλθεν ἡ ὀνομασία. Κάτω δὲ τοῦ πλακοστρώτου ἦτο δεξαμενὴ περιέχουσα τὴν θάλασσαν τοῦ Ποσειδῶνος, ἡ ὁποία ἐλέγετο Ἐρεχθηῒς θάλασσα καὶ εἶχεν ἀναβλύσει, κατὰ τὴν παράδοσιν, διὰ τοῦ κτυπήματος τοῦ βράχου διὰ τῆς τριαίνης τοῦ Ποσειδῶνος.

Μία μικρὰ θύρα εἰς τὸν δυτικὸν τοῖχον ἤνοιγεν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ ναοῦ πρὸς δυσμάς, ὅπου ἦτο τὸ *Πανδρόσειον* καὶ τὸ *Κεκρόπιον*, ἱερὰ καὶ ταῦτα πανάρχαια, τοῦτο μὲν τοῦ Κέκροπος, ἐκεῖνο δὲ τῆς κόρης του Πανδρόσου. Ἐνταῦθα, εἰς τὸ Πανδρόσειον, τὸ ὁποῖον ἦτο ναΐδιον ἢ βωμός, καὶ εἰς τὸ ὕπαιθρον, εὑρίσκετο ἡ ἱερὰ ἐλαία τῆς Ἀθηνᾶς, καὶ ὁ βωμὸς τοῦ Ἑρκείου Διός. Πρὸς Ν. δὲ τοῦ Ἐρεχθείου, πρὸς τὸ μέρος τοῦ Παρθενῶνος, ἦτο ὁ ἀρχαϊκὸς ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς Πολιάδος, τὸ *Ἑκατόμπεδον*, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀνεγερθῆ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Σόλωνος (τὸ α' τέταρτον τοῦ ΣΤ' αἰῶνος), τὸ ὁποῖον ἔκαυσαν οἱ Πέρσαι καὶ τὸ ὁποῖον ὑπῆρξε τὸ πρωτότυπον τοῦ Παρθενῶνος.

Αἱ εἰς τὰ πλάγια τοῦ Ἐρεχθείου στοαί. Ὁ τόσον περίπλοκος ναὸς τοῦ Ἐρεχθείου ἐκαλλωπίσθη εἰς τὰ πλάγια, εἰς τὰς μακρὰς πλευράς, διὰ δύο ἀκόμη στοῶν, περιλαλήτων διὰ τὴν ὡραιότητα αὐτῶν. Εἰς τὸ Β. μέρος, τὸ πρὸς τὴν σημερινὴν πόλιν, ἦτο ἡ λεγομένη «πρόστασις ἡ πρὸς τοῦ θυρώματος», διότι διὰ τῆς στοᾶς ταύτης καὶ διὰ μεγαλοπρεποῦς θύρας εἰσερχόμεθα εἰς τὸ προστομιαῖον τοῦ Ἐρεχθείου, ἤτοι τοῦ σηκοῦ τοῦ Ποσειδῶνος. Σχεδὸν καταντικρὺ αὐτῆς εἰς τὸ Ν. μέρος, πρὸς τὸν Παρθενῶνα, σῴζεται ἄλλη στοὰ μικροτέρα, ἡ γνωστὴ ὡς στοὰ τῶν Καρυατίδων. Ἡ βόρειος στοὰ τοῦ Ἐρεχθείου ἐσχημάτιζεν ὡς ἕνα πλάγιον πρόναον, διότι εἶναι ἀρκετὰ εὐρύχωρος (10 μ. 60×6 μ. 75). Εἰς τὸ μέσον ὑπῆρχε βωμός, ἀποτελεῖ δὲ ἡ ὅλη στοὰ θαῦμα κομψότητος καὶ γλυπτικοῦ πλούτου. Εἶναι ἡ διάβασις πρὸς τὴν κυρίαν πύλην τοῦ Ἐρεχθείου, τὸ θύρωμα, μεγάλης, καλλιπρεποῦς καὶ πολυκόσμου θύρας, τῆς ὁποίας τὰ πλήρη ἐξαισίων γλυφῶν μαρμάρινα πλαίσια ἐχρησίμευσαν ὡς πρότυπα εἰς θύρας τῆς νεωτέρας οἰκοδομίας. Ἡ κομψοτάτη αὕτη στοὰ εἶναι ἰωνικὴ καὶ συνίσταται ἀπὸ 4 κίονας (ὕψους 6 μ. 50) κατὰ πρόσοψιν καὶ ἀνὰ δύο (μετὰ τοῦ γωνιαίου τῆς προσόψεως) εἰς ἑκάστην πλαγίαν ὄψιν. Ἐπὶ τῶν κιόνων εἶναι τὸ ἐπιστύλιον, ἐπ' αὐτοῦ ἡ ζῳφόρος ἐκ κυανοῦ ἐλευσινίου λίθου, ἡ δὲ ὀροφὴ κοσμεῖται μὲ ἐξαίσια φατνώματα. Ἡ χλιδῶσα γλυπτικὴ διακόσμησις τῆς μεγάλης θύρας ἀποδεικνύει τὴν ἰωνικὴν ταύτην στοὰν ἓν ἐκ τῶν θαυμασιωτέρων ἔργων τῆς ἑλληνικῆς τέχνης καὶ εἶναι περιλάλητος διὰ τὸν πλοῦτον, τὸ κάλλος καὶ τὴν λεπτότητα αὐτῆς.

Εἰς τὸ ἀντικρὺ μέρος τῆς Β. ταύτης στοᾶς ἔχομεν τὸ πρωτοτυπώτερον ἔργον τοῦ Ἐρεχθείου, τὴν συνήθως λεγομένην καὶ γνωστὴν ὡς στοὰν τῶν Καρυατίδων, ἡ ὁποία ὀνομάζεται εἰς τὰς ἐπιγραφὰς «πρόστασις ἡ πρὸς τῷ Κεκροπίῳ». Εἰς τὴν γωνίαν τὴν ΝΔ. τοῦ Ἐρεχθείου ἦτο τὸ Κεκρόπιον, στηρίζεται δ' ἐν μέρει ἡ στοὰ τῶν Καρυατίδων ἐπὶ θεμελίων τοῦ ἀρχαϊκοῦ Ἑκατομπέδου. Ἐπὶ κρηπιδώματος ὑψηλοῦ (ὕψους 2 μ. 60) καὶ πλακοστρώτου ἐκ μεγάλων πλακῶν ὑψοῦνται ἐν εἴδει κιόνων ἓξ ἀγάλματα νεανίδων, αἱ ὁποῖαι λέγονται εἰς τὰς ἐπιγραφὰς Κόραι. Εἶναι ὑψηλαὶ (ἔχουν ὕψος 2 μ. 30), εὐθυτενεῖς, ἐνδεδυμέναι ποδήρεις ἰωνικοὺς χιτῶνας. Αἱ χεῖρες αὐτῶν πίπτουν εὐθεῖαι κατὰ μῆκος τοῦ σώματος, ἡ κεφαλὴ εἶναι ὀρθία καὶ φέρει ἐν εἴδει προσκεφαλαίου ἓν κυκλικὸν κιονόκρανον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι κάνιστρον, ἐφ' οὗ στηρίζεται ἐλαφρὸς θριγκὸς πλήρης λεπτῶν γλυπτῶν διακοσμήσεων. Ἡ στοὰ ἐχρησίμευε πιθανὸν καὶ ὡς ἐξώστης, ἀπὸ τὸν ὁποῖον σημαίνοντα πρόσωπα, ὡς ἱέρειαι, ἀρρηφόροι, ἐθεῶντο τὴν πομπὴν τῶν Παναθηναίων ἐκτυλισσομένην πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ Παρθενῶνος.

Ἱστορία τοῦ Ἐρεχθείου. Ποικίλη ὑπῆρξε καὶ ἡ ἱστορία τοῦ μνημείου. Κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους, ἴσως ἀπὸ τὸν ΣΤ' αἰῶνα, ὁ ἀρχαῖος ναὸς μετετράπη εἰς βυζαντινὴν ἐκκλησίαν. Ὁ πρὸς Δ. χῶρος, τὸ προστομιαῖον, ἤτοι ὁ πρόδομος, εἰς τὸν ὁποῖον εἰσερχόμεθα διὰ τῆς παγκάλου Β. θύρας, ἔγινεν ὁ νάρθηξ τῆς ἐκκλησίας. Ὁ σηκὸς τοῦ Ποσειδῶνος, ὡς καὶ ὁ σηκὸς τῆς Ἀθηνᾶς, δηλαδὴ ὁ εὐρύτατος τετράπλευρος χῶρος, ἔγινεν ἡ κυρίως ἐκκλησία καὶ διὰ δύο κιονοστοιχιῶν, τῶν ὁποίων σῴζονται τὰ ἴχνη, ἐχωρίσθη, ὡς βασιλική, εἰς τρία κατὰ μῆκος χωρίσματα, εἰς τρία κρίτη. Τὸ ἱερὸν ἔγινε πρὸς Α. εἰς τὴν στοάν, τὴν ἄγουσαν εἰς τὸν σηκὸν τῆς Ἀθηνᾶς, σῴζονται δὲ λείψανα τῆς ἡμικυκλικῆς κόγχης τοῦ ἁγίου βήματος.

Ἀργότερον, τὸν ΙΔ' αἰῶνα, ἐπὶ τῆς κυριαρχίας τῶν Καταλανῶν, μετεβλήθη τὸ Ἐρέχθειον εἰς δουκικὸν παλάτιον. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἔγινε γυναικωνίτης τοῦ Τούρκου διοικητοῦ τῆς Ἀκροπόλεως. Τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος (1801—1803) ὁ λόρδος Ἐλγῖνος ἀφήρεσεν ἐκ τοῦ Ἐρεχθείου μάρμαρα, ὡς καὶ ἐκ τοῦ Παρθενῶνος. Ἰδιάζουσαν δὲ λύπην προκαλεῖ ἡ ἀφαίρεσις μιᾶς ἐκ τῶν Καρυατίδων τῆς νοτίας στοᾶς (τῆς δευτέρας πρὸς δυσμάς), ἡ ὁποία ἀντικατεστάθη διὰ πηλίνου ὁμοιώματος, χρώματος ὑπεράγαν μελαψοῦ. Ἡ δὲ κεφαλὴ τῆς πρὸς Α. Καρυάτιδος εἶναι ἀτυχὴς νεωτέρα προσθήκη. Κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν ἔπεσεν εἰς τὸν ναὸν βόμβα τουρκικὴ (τῷ 1826), ἡ ὁποία ἐκρήμνισε τὴν ὀροφὴν καὶ ἔθαψεν ὑπὸ τὰ συντρίμματα τὴν οἰκογένειαν τοῦ στρατηγοῦ Γκούρα. Εὐθὺς ἀπὸ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἀπελευθερώσεως ἐξετελέσθησαν (τῷ 1837) ἐργασίαι τινὲς ἐκκαθαρίσεως τῶν ἐρειπίων. Πολὺ ἀργότερα ὅμως (ἀπὸ τὸ 1902) ἤρχισαν αἱ συστηματικαὶ ἐργασίαι καθαρισμοῦ καὶ ἀναστηλώσεως, αἱ ὁποῖαι ἔδωκαν εἰς τὸν ἀρχαῖον ναὸν μέρος τῆς παλαιᾶς αἴγλης.

Ὁ τόσος ἰδιόρρυθμος, ἀλλὰ θαυμαστὸς εἰς τὰς λεπτομερείας ἀρχαῖος ναὸς οὗτος μαγεύει τὸν θεατὴν διὰ τὴν ἐλαφρὰν χάριν τῆς ὅλης οἰκοδομίας, διὰ τὴν ποικιλίαν καὶ λεπτότητα τῶν στοῶν, διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν τελειότητα τῶν διακοσμήσεων. Ἰδίως ἡ Β. καὶ ἡ Ν. στοὰ περιέχουν ἐξαισίαν θέαν διὰ τὸ κάλλος καὶ τὴν λεπτότητα τῶν μορφῶν καὶ τῆς γλυπτικῆς διακοσμήσεως. Ἡ Β. στοὰ εἶναι ὑπόδειγμα κομψότητος καὶ πλούτου καλλιτεχνικοῦ. Εἰς τὰ φατνώματα, εἰς τὰ πλαισιώματα τῆς μεγάλης θύρας, ἔχομεν καταπλήσσουσαν ἀφθονίαν κομψοτάτων διακοσμητικῶν μορφῶν. Ἡ σπεῖρα τῆς βάσεως τῶν κιόνων φέρει περιπεπλεγμένας ταινίας, καὶ τὸ χαριέστατον κιονόκρανον ἀναπηδᾷ ἐξ ἑνὸς στεφάνου ἐξ ἀνθεμίων, ὁ ὁποῖος παρεντίθεται μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ κορμοῦ τοῦ κίονος.

Τὸ λαμπρότατον μέρος τοῦ Ἐρεχθείου ἦτο ἡ στοὰ τῶν Καρυατίδων, αἵτινες, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὠνομάσθησαν οὕτως, ἀπὸ τὰς εὐθυτενεῖς Λακαίνας γυναῖκας, τὰς ὁποίας παρῆγεν ἡ πόλις Καρυαὶ καὶ τὰς ὁποίας ἔλαβον ὡς ὑπόδειγμα οἱ καλλιτέχναι. Ἡ διὰ μαρμάρου μίμησις αὕτη παρέσχεν ἔκπαγλον τύπον εὐγενείας καὶ κάλλους μορφῶν τοῦ γυναικείου σώματος. Ρυθμὸς ἐξαίσιος γραμμῶν αὐστηρῶν καὶ γραμμῶν εὐλυγίστων κάμνει νὰ δεικνύωνται αἱ κόραι ὡς πραγματικῶς ὑποβαστάζουσαι φορτίον, ἀλλὰ χωρὶς νὰ κάμπτωνται. Ἔχομεν τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι αἱ νέαι αὗται, μὲ τὰ ρωμαλέα μέλη τοῦ σώματος, ἐκτελοῦν τὸ ἀνατεθειμένον εἰς αὐτὰς ἔργον μὲ εὐκολίαν καὶ μὲ χάριν.

Ἂν προσθέσῃ ἡ φαντασία εἰς τὰ σήμερον ὑπάρχοντα καὶ τὸν καταστραφέντα στολισμόν, τὴν πολύκοσμον μαρμαρίνην ὀροφήν, τοὺς χρυσοῦς ἀστέρας εἰς τὰ φατνώματα, τὰ ἐξ ἐπιχρύσου χαλκοῦ φυλλώματα, τὰς ποικίλας χρυσᾶς ἐπικολλήσεις καὶ διακοσμήσεις, θὰ δεχθῶμεν τὸ Ἐρέχθειον ὡς τὸ κομψότατον καὶ χαριέστατον δημιούργημα τῆς ἑλληνικῆς τέχνης: «Εἶναι τὸ ἀληθὲς ἰωνικὸν μνημεῖον, πλούσιον μὲ τὰς διακοσμήσεις, τὸ ὁποῖον ἐκφράζει μὲ τὰς γυναικείας λεπτότητας ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἀρρενωπὸν κάλλος τοῦ Παρθενῶνος» *(Λουκιανός; Magne)*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Εἰς τὰς γενικὰς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας τέχνης, καὶ δὴ εἰς τὰς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς τέχνης τοῦ *Anton. Springer* καὶ τοῦ ἡμετέρου *Καββαδία* εὑρίσκεις κάλλιστας περιγραφάς Λεπτομερεστέραν δὲ πραγματείαν εἰς *A.Baumeister*, Denkmäler des Klassischen Altertums der Griechen und Römer, 1889, λ. Erechtheion. — Ἔχομεν ὅμως καὶ νεωτάτην μεγάλην καὶ τελείαν ἐργασίαν τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀμερικανικῆς σχολῆς τῶν κλασσικῶν σπουδῶν, ἐκδοθεῖσαν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ *James Morton Paton*, 1927, The Erechtheum, mesured, drawn and restored. Τὸ ἔργον σύγκειται ἀπὸ δύο τεύχη· τὸ ἓν περιέχει τὸ κείμενον (μελέτην, ἐπιγραφὰς κτλ.), τὸ ἄλλο μέγα εἰς φύλλον (in-folio) ἔχει διαγράμματα, ἀπόψεις, ἀναστηλώσεις, εἰκόνας τοῦ συνόλου καὶ λεπτομερειῶν κ.λ. κ.λ. ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

Ἐρεχθεὺς *[Μυθολ.]*. — 1) Παλαιοτάτη προσωποποίησις τοῦ θεοῦ τῶν ὑδάτων, συνταυτισθεῖσα μὲ τὸν Ποσειδῶνα, ὅστις ἐλατρεύετο ὡς Ποσειδῶν - Ἐρεχθεύς. Συγχρόνως ὁ Ἐρεχθεύς, κατὰ συνήθη μυθολογικὸν νόμον, ἐξεχωρίσθη ἀπὸ τοῦ Ποσειδῶνος, ἀπέκτησεν, οὕτως εἰπεῖν, ἰδίαν ὀντότητα καὶ ἔλαβε τὴν τάξιν παλαιοῦ βασιλέως καὶ ἥρωος, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἱδρύσει τὴν λατρείαν τοῦ Ποσειδῶνος. Οὕτως ἔχομεν δύο ἐννοίας τοῦ ὀνόματος Ἐρεχθεύς: α') τὴν ἔννοιαν τοῦ Ποσειδῶνος, β') τὴν ἔννοιαν ἰδίου προσώπου, τοῦ ἥρωος καὶ βασιλέως Ἐρεχθέως. Κατὰ τὰς διαφόρους παραδόσεις ὁ Ἐρεχθεὺς ἐν καιρῷ σιτοδείας τινὸς ἐκόμισε σῖτον εἰς Ἀθήνας καὶ ὠνομάσθη βασιλεύς, εἰσήγαγε δὲ τὰ Μυστήρια εἰς τὴν Ἐλευσῖνα καὶ ἵδρυσεν ἱερὸν εἰς τὴν Νέμεσιν, ἔλαβε δὲ μέρος εἰς τὴν κατὰ τῶν βαρβάρων ἐκστρατείαν τοῦ Διονύσου. Ἐπὶ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ ὠνομάσθησαν οἱ κάτοικοι Ἀθηναῖοι, πρότερον Κεκροπίδαι καλούμενοι. Ὁ Ἐρεχθεὺς ἐκανόνισε τὰ τῆς ἑορτῆς τῶν Παναθηναίων. Υἱοὶ αὐτοῦ ἐκ τῆς Πραξιθέας εἶναι ὁ Πανδίων, ὁ Κέκροψ ὁ νεώτερος, ὁ ὁποῖος μετῴκησε βραδύτερον εἰς Εὔβοιαν καὶ εἰς ὃν ἔπειτα ἐδόθη ἡ ἀρχὴ ὑπὸ τοῦ Ξούθου, ὁ Ἄλπων, ὁ Ὀρνεύς, ὁ Θέσπιος, ὁ Εὐπάλαμος, ὁ Πάνδωρος, ὁ Μητίων, ὁ Σικυών, θυγατέρες δὲ ἡ Μερόπη, μήτηρ τοῦ Δαιδάλου, ἡ Κρέουσα, ἡ Ὠρείθυια, ἡ Πρόκρις, ἡ Πρωτογένεια, ἡ Πανδώρα καὶ ἡ Χθονία. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἐρεχθέως ἔγινεν ὁ ἀγὼν τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Ποσειδῶνος περὶ κατοχῆς τῆς χώρας. Εἴτε διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τοὺς Ἐλευσινίους τοὺς λαβόντας μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα, εἴτε ἁπλῶς διὰ νὰ στερήσῃ τὸν Ἐρεχθέα τῆς δυνάμεως, ἦλθεν ὁ Εὔμολπος, βασιλεὺς τῆς Θρᾴκης, μετὰ Θρᾳκῶν, εἰς Ἀθήνας. Ὁ Ἐρεχθεὺς μετέβη εἰς Δελφοὺς πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα, ἵνα μάθῃ πῶς θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποκρούσῃ τὴν ἐπίθεσιν τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἔλαβε τὸν χρησμόν, ὅτι θὰ ἐνίκα, ἐὰν πρὸ τοῦ ἀγῶνος ἐθυσίαζε μίαν τῶν θυγατέρων αὐτοῦ, ὅπερ καὶ ἔπραξε. Κερδήσας τὴν νίκην, ἀπέβαλε καὶ τὰς λοιπὰς θυγατέρας, διότι αὗται μετὰ τῆς φονευθείσης ἔδωσαν τὸν λόγον αὐτῶν, ὅτι οὐδεμία θὰ ἐπέζη τῆς ἄλλης. Μετὰ τὴν νίκην οἱ Ἐλευσίνιοι ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, τηρήσαντες παρ' ἑαυτοῖς τὰ μυστήρια. Ὁ Ἐρεχθεὺς ὡς ἥρως ἐπώνυμος τῶν Ἀθηνῶν ἐτιμήθη πολλαχῶς καὶ δι' ἀνδριάντων ἐν τῇ ἀγορᾷ, δι' ἔργου τοῦ Μύρωνος, καὶ ἐν Δελφοῖς δι' ἔργου τοῦ Φειδίου ἐκ τῆς δεκάτης τῆς ἐν Μαραθῶνι λείας. Ἐρεχθεὺς ἐπωνομάζετο καὶ ὁ Ζεὺς ἐν Ἀθήναις καὶ Ἀρκαδίᾳ.

ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

Ἐρεχθηῒς. Ὄνομα φυλῆς τινος Ἀττικῆς, ἀπὸ τοῦ ἐπωνύμου ἥρωος Ἐρεχθέως κληθεῖσα καὶ περιλαμβάνουσα ἴσως τοὺς Εὐωνυμεῖς, Θημακεῖς, Λαμπτρεῖς.

— **Ἐρεχθηῒς** ***θάλασσα.*** Κρήνη τις ἢ πηγὴ ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν, παρὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῶν Προπυλαίων τοῦ Ἐρεχθείου ἐν τῷ βράχῳ, ἀναδειχθεῖσα κατὰ τὸν ἀγῶνα μεταξὺ Ποσειδῶνος καὶ Ἀθηνᾶς, ὅτε ἔπληξε τὸν βράχον διὰ τῆς τριαίνης αὐτοῦ ὁ Ποσειδῶν. Αὕτη δείκνυται μέχρι σήμερον ἐπὶ τοῦ βράχου ἐκείνου.

ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἐρεψίνη ἢ ***ἐρεπτάση*** *[Χημ.]*. Φύραμα πρωτεολυτικὸν ἁπάντων εὐρύτατα εἰς τὸν φυτικὸν κόσμον

Digitized by Google

καὶ εἰς τὸν ἐντερικὸν σωλῆνα. Ἡ ἐκ τοῦ βλεννογόνου ὑμένος τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου ἐκκρινομένη ὑδρολύει, ἐν οὐδετέρῳ ἢ ἀσθενῶς ἀλκαλικῷ διαλύματι, τὰ πεπτίδια καὶ τὸ ἀντιπεπτόν, οὐχὶ δὲ καὶ τὰς πρωτεΐνας (βλ. καὶ λ. *ἔνζυμος*). Σ. Γ.

ἔρεψις (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐρέφειν*, ἡ ἐπιστέγασις, ἡ στέγη, πβλ. *ὄροφος*.

Ἐρζεγοβίνη (Herzegovina) *[Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς Νοτιοσλαυΐας, πρὸς τὸ ΝΔ αὐτῆς τμῆμα, ὁριζομένη πρὸς Β ὑπὸ τῆς Βοσνίας, πρὸς Α ὑπὸ τοῦ Μαυροβουνίου καὶ πρὸς Δ καὶ ΝΔ ὑπὸ τῆς Δαλματίας καὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους. Ἡ ἀρχικὴ ἔκτασις αὐτῆς ἦτο 16.500 τετρ. χλμ., ἀπετέλει δὲ εἰς παλαιοτέρους χρόνους μέρος τῆς Ἰλλυρίας. Ἀπὸ τῆς καταλήψεως ὅμως αὐτῆς, μετὰ τῆς Βοσνίας, τῷ 1878 ὑπὸ τῆς Αὐστροουγγαρίας, ἀπετέλεσε τὴν περιφέρειαν τοῦ Μόσταρ μετὰ 9,119 τετρ. χλμ., ἀφαιρεθέντων ἀπ' αὐτῆς τῶν διαμερισμάτων τῆς Νικσία καὶ Πίβα καὶ προσαρτηθέντων εἰς τὸ Μαυροβούνιον. Ἡ ἐπιφάνεια αὐτῆς παραμένει σήμερον περίπου ἡ αὐτὴ (9139 τετρ. χλμ.), οἱ δὲ κάτοικοι ἀνέρχονται εἰς 265.998. Τὸ ἔδαφος τῆς Ἐρζεγοβίνης εἶναι ὀρεινόν, σχηματίζον εὐρὺ πετρῶδες καὶ ξηρὸν ὀροπέδιον, ὅπερ ἀποτελεῖ τμῆμα τῶν Δειναρικῶν Ἄλπεων, ὧν τὸ μεγαλύτερον ὕψος ἐνταῦθα φθάνει τὰ 2328 μ. Τὸ ὀροπέδιον τοῦτο σχίζεται εἰς πολλὰς παραλλήλους κοιλάδας πλήρεις δασῶν καὶ λειμώνων, μετὰ ἀποτόμων καὶ βαθειῶν χαραδρῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων καταπίπτουν καταρρακτώδεις ποταμοὶ καὶ χείμαρροι.

Πλὴν τῶν χειμάρρων τῶν ΒΑ ἐπαρχιῶν, οἵτινες διὰ τοῦ Δβίνα καὶ Σαύου κατέρχονται πρὸς τὸν Δούναβιν, οἱ ποταμοὶ τῆς Ἐρζεγοβίνης χύνονται πάντες εἰς τὴν Ἀδριατικήν. Ὁ κυριώτερος τῶν ποταμῶν τούτων εἶναι ὁ Ναρέντα μὲ παραποτάμους τὸν Τρέμπιζατ, τὸν Μπρεγκάβας, τὸν Ράμας κτλ. Πολλοὶ τῶν χειμάρρων, χανόμενοι ἐντὸς χαραδρῶν, ἀποτελουμένων ἐξ ἀσβεστολιθικῶν πετρωμάτων, ἐπαναφαίνονται εἰς ἱκανὴν ἀπόστασιν ὑπὸ τύπον θαυμασίων πηγῶν. Τὸ κλῖμα αὐτῆς εἶναι ψυχρόν, λόγῳ δὲ τοῦ ὀρεινοῦ αὐτῆς σχηματισμοῦ τὸ ἔδαφος εἶναι σχεδὸν κατὰ τὸ ἥμισυ ἄγονον καὶ ἀκαλλιέργητον. Μέγα μέρος αὐτῆς καλύπτεται ὑπὸ δασῶν καὶ βοσκῶν καὶ μόνον τὸ ἓν πέμπτον περίπου καλλιεργεῖται, παράγον ἰδίως καπνὸν καὶ οἶνον. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν κτηνοτροφίαν. Τὸ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον συνίσταται εἰς ἀραβόσιτον, καπνόν, οἴνους ὀνομαστούς, ξυλείαν, ὀπώρας, βοῦς, πρόβατα καὶ χοίρους. Τὸ ὑπέδαφος ἐξηκριβώθη ὅτι περιέχει ἄφθονα μέταλλα, ἀλλ' ἡ ἐξαγωγὴ τούτων καὶ ἡ κατεργασία εὑρίσκεται εἰς τὰ σπάργανα. Ἡ βιομηχανία εἶναι ἐλάχιστα ἀνεπτυγμένη, κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη ἡ βιομηχανία τοῦ καπνοῦ καὶ τῶν οἴνων βαίνει ὁλονὲν αὐξανομένη. Αἱ συγκοινωνίαι διεξάγονται διὰ δευτερευούσης σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, διηκούσης κατὰ μῆκος καὶ παραλλήλως τῆς κοίτης τοῦ ποταμοῦ Ναρέντα, ἀπὸ τοῦ Ναρέτβα μέχρι τῶν ἐκβολῶν αὐτοῦ. Ἡ σιδηροδρομικὴ αὕτη γραμμὴ συνδέει τὴν κυριωτέραν πόλιν τῆς χώρας, τὸ Μόσταρ, μετὰ τῆς Ἀδριατικῆς διὰ τοῦ κόλπου τοῦ Καττάρου ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου μετὰ τοῦ Σεραγιέβου καὶ τοῦ κεντρικοῦ σιδηροδρομικοῦ δικτύου τῆς Νοτιοσλαυΐας.

—*[Ἱστορ.]*. Ἡ ἱστορία τῆς Ἐρζεγοβίνης ταυτίζεται ἐν πολλοῖς μὲ τὴν τῆς *Βοσνίας* (βλ. λ.), τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα φέρεται συνήθως ἡνωμένον μετὰ τοῦ ἰδικοῦ της ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν καὶ τῶν γεωγράφων (*Βοσνία καὶ Ἐρζεγοβίνη*). Κατὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους καὶ κατὰ διαφόρους περιόδους ἡ Ἐρζεγοβίνη περιελαμβάνετο ἐντὸς τῆς περιοχῆς τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἰλλυρίας, τῆς Παννονίας καὶ τῆς Δαλματίας. Μέχρι τῆς μεγάλης σλαυϊκῆς μεταναστεύσεως τοῦ 636 ἡ Ἐρζεγοβίνη κατῳκεῖτο ὑπὸ λατινικῶν στοιχείων καὶ δὲν εἶχεν ἰδίαν ἑνότητα. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ὅμως ταύτης μετέβαλε τελείως τὸν χαρακτῆρά της, διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν Σλαύων καὶ τῆς δημιουργίας πολλῶν μικρῶν αὐτονόμων περιοχῶν, τῶν *βανάτων*, κυβερνωμένων ὑπὸ τῶν βάνων, οἵτινες ἦσαν εἶδος τι ἀντιβασιλέων ὑπὸ τὴν ἐξάρτησιν τῶν βασιλέων τῆς Κροατίας, οἱ ὁποῖοι ἐκυριάρχουν καὶ ἐπὶ τῆς Βοσνίας ἀπὸ τοῦ 958 μέχρι τοῦ 1010. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ Ἐρζεγοβίνη ἀπετέλει κυρίως δύο ἡγεμονίας: τὴν τῆς *Τριβουνίας* ἢ *Τραβουνίας*, μὲ πρωτεύουσαν τὴν Τραβινίαν, καὶ τὴν τῆς *Χουλμίας* ἢ *Ζαχουμλίας* ἢ *Ζαχλουμίας*. Κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα ἡ Ἐρζεγοβίνη ὑπετάγη καὶ διεμοιράσθη μεταξὺ Οὐγγαρίας καὶ Σερβίας, τῷ δὲ 1326 περιῆλθεν ὑπὸ τὴν ὁλοσχερῆ κατοχὴν τῆς Βοσνίας. Τῷ 1362 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Οὔγγρων, ἀλλὰ τῷ 1382 ὁ βασιλεὺς τῆς Βοσνίας Τβάρτκο ὁ Α' ὑπέταξεν αὐτὴν εἰς τὴν Βοσνίαν, ἕως ὅτου τῷ 1440 ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας Φρειδερῖκος ὁ Γ' τὴν κατέστησεν ἀνεξάρτητον γερμανικὸν δουκᾶτον, δώσας αὐτὴν ὡς φέουδον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Χράνιτς. Ὁ πρῶτος ἰθαγενὴς ἡγεμών, ὁ ὁποῖος ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ «δουκὸς τοῦ Ἁγίου Σάββα», ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ πάτρωνος τῆς χώρας ἁγίου, ὑπῆρξεν ὁ βοεβόδας Στέφανος Βοῦκτσιτς, ἐκ τοῦ τίτλου δὲ τούτου ὠνομάσθη κατόπιν καὶ ὁλόκληρος ἡ χώρα (σλαυ. Ἐρζεγοβίνα=«τὸ δουκᾶτον»).

Τῷ 1463 ἡ Ἐρζεγοβίνη ἐγένετο φόρου ὑποτελὴς εἰς τὴν Τουρκίαν, ὑπὸ τῆς ὁποίας καὶ ὑπετάγη τελείως τῷ 1483, μεταβληθεῖσα εἰς ἐπαρχίαν ὑπὸ τὸ ὄνομα «*Ἐρτζὲκ*» καὶ προσκολληθεῖσα εἰς τὴν ἤδη ὑποτεταγμένην εἰς τοὺς Τούρκους ἐπαρχίαν τῆς Βοσνίας. Ὁ δοὺξ Στέφανος ἠναγκάσθη τότε νὰ ἐξισλαμισθῇ λαβὼν τὸ ὄνομα Ἀχμὲτ Ἐρζέγοβιτς. Κατὰ τὸ 1832 ὁ σουλτᾶνος Μαχμοὺτ παρεχώρησεν αὐτὴν ὡς ἀνεξάρτητον βεζυρᾶτον εἰς τὸν Ἀλῆ ἀγᾶν Ρισβανμπέγκοβιτς, διοικητὴν τοῦ Στόλακ, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Βοσνίας εἶχε παραμείνει πιστὸς εἰς τὴν Πύλην. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ὑποπτεύθη κατόπιν αὐτὸν ὡς ἐργαζόμενον ὑπὲρ ἀνακηρύξεως τῆς Βοσνίας, τῆς Ἐρζεγοβίνης καὶ τοῦ Μαυροβουνίου εἰς ἀνεξάρτητον βασίλειον, συνέλαβε διὰ δόλου αὐτὸν καὶ τὸν ἐτυφέκισε κατὰ τὸ 1851. Τῷ 1861 ὁ Βουκάτοβιτς ἐπαναστατήσας κατὰ τῆς Πύλης ἐπέτυχεν ἀπ' αὐτῆς μεταρρυθμίσεις καὶ παραχωρήσεις τινάς. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἡ Πύλη προσήρτησε, μετ' ὀλίγον, τῷ 1865, τὴν Ἐρζεγοβίνην εἰς τὴν Βοσνίαν, τῆς ὁποίας ἀπετέλεσεν ἰδιαίτερον διαμέρισμα.

Ἕνεκα ὅμως τῶν καταπιέσεων τῶν Τούρκων ὑπαλλήλων καὶ στρατιωτικῶν, οἱ χριστιανικοὶ πληθυσμοὶ τῆς Ἐρζεγοβίνης ἐπανεστάτησαν, τὸν Ἰούλιον τοῦ 1875, ὑπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς Πέκο Πάβλοβιτς, Σοτσίκα καὶ Λιουμπιμπράτιτς. Τῷ 1876 ἡνώθησαν πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας καὶ οἱ Μαυροβούνιοι καὶ οἱ Σέρβοι. Ἡ ἐπανάστασις αὕτη ὑπῆρξε μία τῶν κυριωτέρων ἀφορμῶν τῆς κηρύξεως ὑπὸ τῆς Ρωσίας τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1877 τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Τουρκίας. Τὸ ἐπακολουθῆσαν συνέδριον τοῦ Βερολίνου, τὸν Ἰούλιον τοῦ 1878, ἐπέτρεψε τὴν στρατιωτικὴν κατοχὴν τῆς Ἐρζεγοβίνης μετὰ τῆς Βοσνίας ὑπὸ τῆς Αὐστρίας, ἡ ὁποία κατόπιν προσήρτησε καὶ τὰς δύο χώρας, τῷ 1908. Μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἡ Ἐρζεγοβίνη περιῆλθεν εἰς τὴν Νοτιοσλαυΐαν, τῆς ὁποίας ἀπετέλεσεν ἰδιαίτερον διοικητικὸν διαμέρισμα. Τὰς λεπτομερείας τῆς ἱστορίας τῶν τελευταίων ἐτῶν ἀπὸ τοῦ Συνεδρίου τοῦ Βερολίνου τῷ 1878 καὶ ἐντεῦθεν βλ. εἰς λ. *Βοσνία*. Μ. Δ. Β.

Ἐρζεγοβίνιος, —α, —ον· ὁ τῆς Ἐρζεγοβίνης, ὁ εἰς τὴν Ἐρζεγοβίνην ἀναφερόμενος: «ἐρζεγοβίνιος γλῶσσα», «ἐρζεγοβίνια προϊόντα»· || τὸ ἐθνικὸν τῆς Ἐρζεγοβίνης, ὁ κάτοικος ὁ καταγόμενος ἐξ Ἐρζεγοβίνης.

Ἐρζεροὺμ (ὀρθότ. *Ἐρζὲν - ἐρ - Ρούμ*) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τουρκίας, ἡ *Γκαρὶν* τῶν Ἀρμενίων, *Καρινῖτις* τῶν ἀρχαίων, Arx Romanorum τῶν Ρωμαίων καὶ *Θεοδοσιούπολις* τῶν Βυζαντινῶν. Εἶναι ἕδρα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, κειμένη ὑπὸ 39° 55' 16'' Β. πλάτους καὶ 38° 58' 8'' Α. μήκους (Παρισίων) εἰς τὸ ἄκρον ὑψηλῆς πεδιάδος καὶ ἐπὶ τῆς ὑπωρείας ὑψηλοῦ ὄρους, τοῦ λεγομένου Σιγβελὲρ (Chighveler), εἰς ὕψος 1880 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Ἐθεωρεῖτο ἀνέκαθεν ὡς μία τῶν σπουδαιοτέρων πόλεων τῆς Ρωμαϊκῆς, τῆς Βυζαντινῆς καὶ τῆς Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας τόσον ἀπὸ στρατηγικῆς, ὅσον καὶ ἀπὸ ἐμπορικῆς ἀπόψεως, ὡς κλείουσα ἄλλοτε μὲν τὰς ἐκ Περσίας, κατὰ δὲ τοὺς νεωτέρους χρόνους τὰς ἐκ τῆς Καυκασίου Ρωσίας καὶ τῆς τέως ρωσικῆς Ἀρμενίας, ἤτοι ἐκ τῶν ὀχυρῶν πόλεων Κὰρς καὶ Ὀλτὶ πρὸς τὴν Τουρκίαν ὁδούς, συνάμα δὲ καὶ ὡς σημεῖον διασταυρώσεως τῶν ἐκ Τραπεζοῦντος καὶ ἄλλων σημείων τῆς Ἀνατολῆς ἀρτηριῶν συγκοινωνίας. Τὴν ἐκεῖ ὑψηλὴν πεδιάδα ἀρδεύει ὁ Ἄνω Εὐφράτης (ὀνομαζόμενος εἰς τὸ τμῆμα τοῦτο Καρᾶ - σοῦ, ἤτοι Μαυρονέρι), πηγάζων ὀλίγα χιλιόμετρα βορειότερον ἐκ τοῦ Δουμλοῦ - δὰγ καὶ διερχόμενος 8 χιλιόμετρα βορειότερον τῆς πόλεως, τὴν ὁποίαν διαρρέει εἷς αὐτοῦ βραχίων. Ἀνατολικῶς τῆς πόλεως εὑρίσκεται τὸ ὄρος Ντεβὲ-μπογιοὺν (ἢ Ντεβὲ-μποϊνοῦ=λαιμὸς καμήλου). Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως περιβάλλετο ἀπὸ ὀχυροῦ περιτειχίσματος ἔχοντος καὶ τέσσαρας πύργους, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων ὑπάρχει φρούριον καλούμενον Ἴτς-καλὲ (ἐσωτερικὸν φρούριον) δεσπόζον τῆς κεντρικῆς συνοικίας. Τὰ ἐξωτερικὰ ὀχυρώματα κατηδαφίσθησαν βαθμιαίως, εἰς τὴν θέσιν δὲ αὐτῶν ἐκτίσθησαν οἰκίαι ἀποτελέσασαι τὴν ὑψηλὴν συνοικίαν, ἐντὸς τῆς ὁποίας κεῖνται τὸ διοικητήριον, τὰ ἄλλα δημόσια καταστήματα καὶ αἱ κατοικίαι τῶν προκρίτων Μουσουλμάνων. Περὶ τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς πόλεως ὑπάρχουσι τέσσαρες ἄλλαι συνοικίαι, κατοικούμεναι ἄλλοτε κατὰ μέγα μέρος ὑπὸ Χριστιανῶν καὶ τῶν ὁποίων ἡ βορεία ἐλάμβανεν ὁσημέραι μεγαλυτέραν ἔκτασιν. Ἐντὸς ταύτης ὑπῆρχον καὶ τὰ ξένα προξενεῖα. Ἐν τῇ πόλει ὑπάρχουσιν 65 παλαιὰ καὶ νέα τζαμία, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ Οὐλοὺ-τζαμὶ (μέγα τζαμίον) εἶναι ἀρχαία ἐκκλησία. Οἱ Ἀρμένιοι εἶχον δύο ἐκκλησίας, τῶν ὁποίων ἡ μία ἦτο ἐθνικὸν προσκύνημα. Ὑπῆρχεν ὡσαύτως ναὸς τῶν Ὀρθοδόξων, πρὸς δὲ μία ἐκκλησία τῶν Ἀρμενοκαθολικῶν καὶ μία τῶν Λατίνων. Μεταξὺ τῶν ἀρχαίων κτιρίων τῆς πόλεως διακρίνεται ὁ πύργος ὁ λεγόμενος Τεψὶ-μιναρέ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε μέγα ὡρολόγιον. Ἔξω τῆς πύλης τῆς λεγομένης Ταμπρὶζ-καπουσοῦ ἀναβλύζει πηγὴ ψυχροῦ ὕδατος, ὅπου λέγεται ὅτι εὗρον τὸν θάνατον τοῦ μαρτυρίου οἱ ἅγιοι Εὐσέβιος καὶ Ἰσαάκ. Ἐκεῖ συνέρρεον μέχρις ἐσχάτων χάριν προσκυνήσεως Μουσουλμᾶνοι καὶ Χριστιανοί. Τὸ κλῖμα τῆς πόλεως εἶναι ὑγιεινότατον. Τὸν χειμῶνα τὸ ψῦχος εἶναι δριμύ, κατερχόμενον ἐνίοτε μέχρι 30° Κ. ὑπὸ τὸ μηδέν, πίπτει δὲ ἄφθονος χιών, ἥτις εἰς παλαιοτέρας ἐποχὰς ἐκάλυπτε τὰ πάντα, τόσον ὥστε αἱ συγκοινωνίαι διεξήγοντο διὰ σηράγγων ἐντὸς τῶν παγερῶν ὄγκων. Ἀλλ' ἀπὸ πεντήκοντα ἐτῶν αἱ συγκοινωνίαι οὐδέποτε διακόπτονται ἐντὸς τῆς πόλεως. Γενικῶς ἡ μέση θερμοκρασία τοῦ χειμῶνος εἶναι ἴση πρὸς τὴν τοῦ Βερολίνου. Τὸ θέρος τὸ θερμόμετρον κυμαίνεται μεταξὺ +15° καὶ +25° Κ., διαρκεῖ ὅμως μόνον τέσσαρας μῆνας, ἄνευ ἔαρος καὶ φθινοπώρου. Τὸ ἔδαφος εἶναι πρόσφορον διὰ τὴν δενδροκομίαν, παράγον καλὰ βύσσινα, φραγκοστάφυλα, μῆλα, ἀπίδια καὶ ἄλλα ὀπωρικά.

Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἀνέρχονται κατὰ τὴν τουρκικὴν στατιστικὴν τοῦ 1927 εἰς 30801. Κατὰ παλαιοτέρας τουρκικὰς στατιστικὰς ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς ἀνήρχετο εἰς 38403 κατοίκους, ἐξ ὧν 10435 Ἀρμένιοι, 484 Ἕλληνες Ὀρθόδοξοι, 26564 Μουσουλμᾶνοι καὶ περὶ τοὺς 1400 διάφοροι (ἀλλοδαποὶ καὶ ἄλλοι).

Ὁ ὁμώνυμος *νομὸς* περιελάμβανεν ἄλλοτε τὰς διοικήσεις (σαντζάκια) Ἐρζερούμ, Ἐρζιντζὰν καὶ Βαγιαζίτ, διαιρούμενα εἰς 19 ὑποδιοικήσεις μὲ 645.600 κατοίκους. Ἀλλ' ὑπὸ τὴν Ἀγκυρανὴν Τουρκίαν τοῦ Μουσταφᾶ Κεμὰλ ὁ νομὸς Ἐρζεροὺμ περιωρίσθη εἰς τὰς ὑποδιοικήσεις Ἐρζερούμ, Ἐσπὶρ (Ἰσπίρ), Χινίς, Ὀλτί, Πασινλέρ, Τορτοὺμ καὶ Τερτζὰν μὲ ἐπιφάνειαν 26.330 τετρ. χιλιομέτρων καὶ 270.925 κατοίκους, δηλαδὴ περιωρίσθη εἰς μέρος τοῦ τέως σαντζακίου Ἐρζεροὺμ μὲ τὸ τέως ρωσικὸν διαμέρισμα Ὀλτί. Ν. Μ.

—*[Ἱστορ.]*. Ἡ Ἐρζεροὺμ εἶναι πόλις ἀρχαιοτάτη. Οἱ ἀρχαῖοι Ἀρμένιοι ὠνόμαζον αὐτὴν καὶ *Καρνογκὰν* ἢ *Γκαρὶν-Καλάκ*, ὅπερ οἱ Ἄραβες γεωγράφοι παρέφθειραν εἰς *Καλικαλᾶ*. Ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου, περὶ τὸ 380 μ. Χ., ἡ πόλις ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ ἑλληνορρωμαϊκοῦ στρατοῦ, τότε δὲ ἐκτίσθη τὸ μέχρι σήμερον σῳζόμενον φρούριον καὶ ἄλλα ὀχυρώματα. Οὕτως ἡ ἀρμενικὴ Γκαρὶν ἐγένετο ἑλληνική, μετονομασθεῖσα πρὸς τιμὴν τοῦ αὐτοκράτορος εἰς *Θεοδοσιούπολιν*, ὀχυρώτατον παρὰ τὰ σύνορα προπύργιον τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Τὰ τῆς ἁλώσεως καὶ ἀνοικοδομήσεως τῆς πόλεως ἀφηγεῖται μὲ τὸ ἀνατολικόν του ὕφος καὶ μὲ λεπτομερείας φαντασιώδεις ὁ Ἀρμένιος ἱστορικὸς Μωϋσῆς ὁ Χωρηνός, λέγων ὅτι ὁ στρατηγὸς Ἀνατόλιος ἦλθε κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὰς ἀρμενικὰς χώρας μέχρι τῆς πλουσίας, εὐφόρου καὶ καταφύτου Καρίν, ὅπου ἀνήγειρεν ὀχυρώματα μὲ τάφρους καὶ φοβεροὺς πύργους, τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος ὠνομάσθη «Θεοδοσία» πρὸς τιμὴν τοῦ Θεοδοσίου. Ἔξω τῆς πόλεως ὁ Ἀνατόλιος ἔκτισε πύργους ὀξεῖς ὡς πρῷραν πλοίου καὶ ἔσκαψε διόδους πρὸ τοῦ ὄρους, πρὸς ἄλλο δὲ μέρος ἄλλους πύργους στρογγύλους. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς πόλεως, τὸ ὁποῖον ὠνόμασε πρὸς τιμὴν τοῦ Αὐγούστου «Αὐγουσταῖον», ἔκτισεν ἀποθήκας, ἔφερεν εἰς διάφορα μέρη τῆς πόλεως ὕδατα ἐκ τῶν πέριξ πηγῶν δι' ὑπογείων σωλήνων (ὑδραγωγείων), ἐπλήρωσε τὴν πόλιν ὅπλων καὶ στρατοῦ καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὴν τὸ ὄνομα Θεοδοσιούπολις, τέλος δὲ ἀνήγειρε μεγάλα λίθινα κτίρια παρὰ τὰς θερμοπηγάς.

Τόσον ὀχυρὰ ἦτο ἡ πόλις αὕτη τοῦ Θεοδοσίου, ὥστε, ὅτε βραδύτερον κατέκλυσαν τὴν χώραν οἱ Τοῦρκοι ὑπὸ τοὺς Σελτζουκίδας σουλτάνους, προελαύνοντες πρὸς τὸ Ἰκόνιον, δὲν ἐτόλμησαν κατ' ἀρχὰς νὰ ἐπιτεθῶσι κατ' αὐτῆς. Περιωρίσθησαν μόνον νὰ κυριεύσωσι τὴν οὐχὶ μακρὰν κειμένην ἀνυπεράσπιστον πόλιν Ἐρζέν, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι κατέφυγον εἰς Θεοδοσιούπολιν. Ταύτην ὠνόμασαν τότε οἱ Τοῦρκοι πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῆς ἄλλης Ἐρζὲν - ἐρ - Ρούμ (=Ρωμαϊκὴ Ἐρζέν), ὅπερ βραδύτερον ἐσυντομεύθη εἰς Ἐρζ - Ρούμ. Τὴν Ἐρζὲν - ἐρ - Ροὺμ ἐκυρίευσαν οἱ Σελτζοῦκοι Τοῦρκοι τῷ 1201. Βραδύτερον κατέλαβον ταύτην ὁ Τζεγκὶζ-Χὰν καὶ ὁ Ταμερλᾶνος, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τὴν κρατήσωσιν ἐπὶ πολύ. Τῷ 1430 κατέλαβεν αὐτὴν ὁ ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Ἀκ-Κογιουνλοῦ Χασὰν πασᾶς, ὁ γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Οὐζοὺν Κασὲμ ἢ Οὐζοὺν-Χασάν, ὅστις ἦλθεν εἰς συγκρούσεις πρὸς Μωάμεθ τὸν Β' τὸν πορθητήν. Οἱ υἱοὶ τοῦ Οὐζοὺν Χασὰν ἐκυριάρχησαν τῆς Ἐρζεροὺμ ἐπὶ 40 ἔτη, μεθ' ὃ τὴν πόλιν ἐκυρίευσεν ὁ Τουρκομάνος σεΐχης Χαϊδὰρ-ζαδέ, διοικήσας αὐτὴν ἐπὶ 44 ἔτη ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Περσίας. Τέλος, μετὰ τὴν μεγάλην κατὰ τῶν Περσῶν νίκην τοῦ σουλτάνου τῆς Τουρκίας Σελὶμ τοῦ Α', τοῦ ἐπιλεγομένου Γιαούζ, ἡ Ἐρζεροὺμ μετ' ἄλλων περσικῶν ἐπαρχιῶν περιῆλθεν εἰς τὴν κυριαρχίαν τῆς Τουρκίας. Ἐν τούτοις ἐπὶ ἀρκετὰ ἔτη ἀκόμη ἡ τουρκικὴ κυριαρχία δὲν ἐπαγιώθη ὁριστικῶς, διότι οἱ κάτοικοι ἐπανεστάτησαν ἐπα-

Digitized by Google

νειλημμένως, μὴ ἀνεχόμενοι τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Ἐπῆλθε κατόπιν σεισμὸς καταστρέψας μέγα μέρος τῆς πόλεως. Τὸ ἔργον τῆς καταστροφῆς συνεπληρώθη ὑπὸ τριῶν ἀλλεπαλλήλων χειμώνων ἀσυνήθους δριμύτητος, τοὺς ὁποίους ἐπηκολούθησε λιμός, ἀναγκάσας τοὺς κατοίκους νὰ φύγωσιν εἰς τὰ πέριξ. Μετὰ τὴν ἔξοδον ταύτην ὁ Κοῦρδος Χατζῆ-Ἀλῆ βέης, ἀρχηγὸς φυλῆς κατασκηνούσης εἰς τὰ περίχωρα, ἐζήτησε καὶ ἔλαβε παρὰ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως τὴν ἄδειαν νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς τὴν πόλιν μετὰ 12.000 ὀπαδῶν του. Ὁ Κοῦρδος οὗτος ἀνῳκοδόμησε μέρος τῆς πόλεως συνεργασθεὶς μετὰ τοῦ Τούρκου διοικητοῦ Μεχμὲτ Χάν. Ἔκτοτε ἡ Ἐρζερούμ διῆλθεν ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας περίοδον ἡσυχίας ὑπὸ Τούρκους διοικητάς. Κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1828—1829 οἱ Ρῶσοι ἐπολιόρκησαν καὶ ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν ἐξ ἐφόδου, κρατήσαντες αὐτὴν ἐπὶ ἓν ἔτος, μεθ' ὃ ἐξεκένωσαν καὶ ἀπέδωκαν αὐτὴν εἰς τὴν Τουρκίαν δυνάμει τῆς συνθήκης τῆς Ἀδριανουπόλεως τῆς 2/14 Σεπτεμβρίου 1829. Ἀποχωροῦντες συναπήγαγον 10.000 ἀρμενικὰς οἰκογενείας ἐγκατασταθείσας μετ' ἄλλων Ἀρμενίων τῆς Τουρκίας εἰς τὰς πόλεις Ἀχαλτζίκ, Ἀχαλχαλὰκ καὶ Ἀλεξανδροπὸλ τῆς Καυκασίου Ρωσίας. Τὴν 21/2 Μαΐου 1859 ἡ Ἐρζερούμ κατεστράφη πάλιν ὑπὸ σεισμοῦ, καθ' ὃν εὗρον τὸν θάνατον 500 ἄνθρωποι. Καὶ πάλιν οἱ κάτοικοι ἔφυγον εἰς τὰ πέριξ χωρία. Τῷ 1863 οἱ Τοῦρκοι ἐπεσκεύασαν τὸ φρούριον καὶ ἀνήγειραν νέα ὀχυρώματα. Κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877 — 1878 οἱ Ρῶσοι ἐκυρίευσαν τὸ φρούριον Ἀζιζιέ, κείμενον εἰς ἀπόστασιν 2 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς πόλεως, δὲν ἠδυνήθησαν ὅμως νὰ καταλάβωσι ταύτην, ὑποχωρήσαντες ἐνώπιον τῆς πείσμονος ἀντιστάσεως τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, βοηθουμένου ὑφ' ὁλοκλήρου τοῦ μουσουλμανικοῦ πληθυσμοῦ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ἀχμὲτ Μουχτὰρ πασᾶν, ἐπικληθέντα διὰ τοῦτο «Γαζῆν». Ἡ ἐπακολουθήσασα πολύμηνος πολιορκία τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ οὐδεμίαν ἐσημείωσε ρωσικὴν ἐπιτυχίαν. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου οἱ πολιορκηταὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν τὴν 7ην Φεβρουαρίου 1878 συμφωνησάντων εἰς τοῦτο καὶ τῶν πολιορκουμένων. Ὠργανώθη τότε ρωσικὴ πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ διοίκησις ὑπο τὸν στρατηγὸν Δοδόσκη καὶ ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην ἐπίβλεψιν τοῦ Ἀρμενίου τὴν καταγωγὴν στρατηγοῦ Λορὶς Μελίνκωφ, ἀρχιστρατήγου τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ τοῦ Καυκάσου. Ἡ ρωσικὴ κατοχὴ διήρκεσεν ἑπτὰ μῆνας, μεθ' ὃ ὁ ρωσικὸς στρατὸς ἀπεσύρθη πέραν τῶν ὑπὸ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου τῆς 13 Ἰουλίου 1878 ὁρισθέντων συνόρων. Ἡ διαμονὴ τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ προσεπόρισεν ἱκανὰ κέρδη εἰς τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως, ἀναλαβούσης τότε κἄπως ἐκ τῆς προτέρας κακοδαιμονίας. Τῷ 1882 ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἀνήγειρε νέα ὀχυρωματικὰ ἔργα, χρησιμοποιήσασα πρὸς τοῦτο τὰ εἰς ἀπόστασιν 14 χιλιομέτρων Α. τῆς πόλεως κείμενα ὑψώματα τοῦ Νεμπὶ-τσάϊ, τὴν δίοδον τοῦ Κουρτζῆ, εὑρισκομένην 19 χλμ. ΒΑ. καὶ τὸ διάσημον στενὸν τοῦ Ντεβὲ-μποϊνοῦ, 8 χλμ. πρὸς Α. Τῷ 1901 ἡ πόλις πάλιν ἔπαθεν ἐκ σεισμοῦ.

Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον οἱ Ρῶσοι, μετὰ τὰς πρώτας εἰσβολὰς τῶν Τούρκων εἰς τὰ ρωσικὰ ἐδάφη τοῦ Καυκάσου, ἀναλαβόντες ἐπιθετικὴν κίνησιν προήλασαν πρὸς τὴν Ἐρζερούμ, ὑπερασπιζομένην ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν Γερμανῶν ἀξιωματικῶν καὶ κατέλαβον αὐτὴν τῇ 16 Φεβρουαρίου 1916 διὰ κυκλωτικῆς κινήσεως ἐκ Β. ἐκτελεσθείσης ὑπὸ τοῦ 2ου σώματος στρατοῦ τοῦ Τουρκεστὰν ὑπὸ τὸν Πζεβάλσκυ (Prjevalski), ὅστις ἐγνώριζε καλῶς τὸ ἔδαφος, ἐπισκεφθεὶς τὰ μέρη ἐκεῖνα ὡς στρατιωτικὸς ἀκόλουθος. Οἱ Τοῦρκοι ἔφυγον ἀτάκτως, ὑποστάντες μεγάλας ἀπωλείας εἰς ἄνδρας καὶ ὑλικόν. Ἀλλὰ μετὰ τὴν εἰρήνην τοῦ Μπρὲστ-Λιτόβσκι τὰ ρωσικὰ στρατεύματα ἐξεκένωσαν μετὰ τῶν ἄλλων τουρκικῶν ἐδαφῶν καὶ τὴν Ἐρζερούμ, ἥτις ἀνακατελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐρζιντζὰν (ἢ ***Ἐρζιγκιὰν***) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τουρκίας, ἡ *Ἀρσίγγα* τοῦ μεσαίωνος, ἕδρα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ὑπαγομένου ἄλλοτε εἰς τὴν γενικὴν διοίκησιν Ἐρζερούμ. Κεῖται παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Εὐφράτου εἰς ὕψος 1300 μ. ἐν τῷ μέσῳ ὡραίας κοιλάδος, εἰς ἀπόστασιν 176 χιλιομέτρων ΝΔ. τῆς πόλεως Ἐρζερούμ. Τὸ κλῖμα αὐτῆς εἶναι γλυκὺ τὸ ἔαρ καὶ τὸ φθινόπωρον καὶ μέτριον τὸν χειμῶνα, ἀλλὰ τὸ θέρος ἡ μέση θερμοκρασία ἀνέρχεται μέχρι 33° Κ., διὸ καὶ οἱ κάτοικοι μετοικοῦσι τὸν Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον εἰς τὰ πέριξ χωρία, κείμενα ἐν μέσῳ κήπων καὶ ἀμπέλων ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν τῶν ὀρέων Νουρκὰγ καὶ Τσακιρμάν, ὅπου ὑπάρχουσι καὶ πολλαὶ θερμοπηγαί. Ἡ πόλις ἦτο ἄλλοτε σπουδαία, ὡς κειμένη δὲ εἰς θέσιν στρατηγικήν, ἐπὶ τοῦ σημείου τῆς διασταυρώσεως τῶν πρὸς Τραπεζοῦντα, Ἐρζερούμ, Καύκασον καὶ Περσίαν, Σιβάς, Καραχισὰρ καὶ Χαρποὺτ ὁδῶν, ἦτο ἀπὸ τοῦ 1878 μέχρι τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἕδρα τῆς 4ης τουρκικῆς στρατιᾶς, ἔχουσα ὡς ἐκ τούτου μεγάλους στρατῶνας καὶ στρατιωτικὰ ἐργοστάσια. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἀνέρχονται κατὰ τὴν τουρκικὴν στατιστικὴν τοῦ 1927 εἰς 16104, ἐνῷ κατὰ παλαιοτέρας τουρκικὰς πηγὰς ἦσαν μόνον 14000, κατὰ δὲ τὸν Cuinet (1892) 23000, ἐξ ὧν 7700 Ἀρμένιοι, σφαγέντες ἢ διασκορπισθέντες κατὰ τὰς διαφόρους ἀρμενικὰς σφαγάς.

Ἡ Ἐρζιντζάν, ὀνομαζομένη ὑπὸ τῶν ἐντοπίων καὶ *Ἐρζιγκιὰ* ἢ *Ἐριζᾶ*, θεωρεῖται πόλις ἀρχαιοτάτη τῆς Ἀρμενίας, ἔχουσα καὶ διάσημον ναὸν τῆς θεᾶς Ἀναΐτιδος, τῆς Ἀφροδίτης τῶν Ἀρμενίων. Περὶ τὸ 305 μ. Χ. ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Φωτιστής, ὅστις ἐκήρυττε τὸν Χριστιανισμὸν ἐν Ἀρμενίᾳ, διαφωνήσας πρὸς τὸν βασιλέα Θιριδάτην (Διρτάτ) ἐπὶ θρησκευτικῶν ζητημάτων, ἐγκατεστάθη ἐπί τινα καιρὸν ἐν Ἐρζιντζάν. Εἰς ἀνάμνησιν τῆς διαμονῆς τοῦ Ἀρμενίου ἱεράρχου ἱδρύθησαν εἰς τὰ πέριξ τῆς πόλεως δύο ἀρμενικαὶ μοναὶ σῳζόμεναι ἀκόμη. Μετὰ τὴν νίκην τοῦ Σελτζουκίδου σουλτάνου Ἄλπ-Ἀρσλὰν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ρωμανοῦ τοῦ Διογένους, ἡ πόλις μεθ' ὁλοκλήρου τῆς ἐπαρχίας περιῆλθεν ἐκ τῶν Βυζαντινῶν εἰς τοὺς Τούρκους, ἐκ τούτων δὲ εἰς τοὺς Μογγόλους, νικήσαντας τοὺς Σελτζούκους τῷ 1243. Ἀφοῦ δὲ ἐκυριάρχησαν αὐτῆς διαδοχικῶς οἱ Μογγόλοι, Τάταροι καὶ Τουρκομᾶνοι, προσηρτήθη ὁριστικῶς εἰς τὸ κράτος τῶν Ὀσμανιδῶν Τούρκων ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ Β' τῷ 1473. Τῷ 1784 κατεστράφη κατὰ μέγα μέρος ὑπὸ σεισμοῦ, ταφέντος τότε ὑπὸ τὰ ἐρείπια καὶ τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ Σουλεϋμὰν πασᾶ. Καὶ ἀνεκτίσθη μὲν μετά τινα χρόνον ἐπὶ τῇ βάσει νέου σχεδίου, ἀλλὰ δὲν ἀνέλαβε τὴν προηγουμένην σπουδαιότητά της.

Ὁ σημερινὸς *νομὸς Ἐρζιντζὰν* ἔχει ἐπιφάνειαν 14276 τετρ. χιλιομέτρων καὶ 134.443 κατοίκους (ἀπογραφὴ 1927). Ἡ δὲ σημερινὴ ὑποδιοίκησις Ἐρζιντζὰν ἔχει ἐπιφάνειαν 2985 τετρ. χιλιομέτρων καὶ 51.789 κατοίκους.

Τὸν νομὸν διαρρέει ὁ Εὐφράτης εἰσδεχόμενος τὸν Κιομοὺρ καὶ τὸν Κουροῦ-τσάϊ. Κυριώτερον ὄρος εἶναι τὸ Τσαρδὰκ-δάγ. Κυριώτερα γεωργικὰ προϊόντα τοῦ νομοῦ εἶναι σιτηρά, ὄσπρια, ὀπωρικά, βάμβαξ καὶ ἄλλα. Ἡ ἐπιτόπιος βιομηχανία παράγει τάπητας, κιλίμια, χαλκώματα καὶ χονδρὰ μάλλινα ὑφάσματα (ἀμπᾶδες). Παρὰ τὸ Κεμὰχ ὑπάρχει ἀνθρακωρυχεῖον, παρὰ δὲ τὸ Κεμετζὶκ μεταλλεῖον ἀργυρούχου μολύβδου. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

ἐρημάζω· ζῶ ἐν τῇ ἐρημίᾳ, διαμένω μόνος.

ἐρήμην· ἐπίρρ. ἐκ τοῦ ἐπιθ. *ἐρῆμος* ἢ *ἔρημος* κατὰ παράλειψιν τοῦ *δίκην*: «δικάζομαι ἐρήμην δίκην» καὶ ἁπλῶς «δικάζομαι ἐρήμην» ἀπόντος τοῦ ἑτέρου τῶν διαδίκων, ἀντίθ. *κατ' ἀντιμολίαν*: «ἐδικάσθη —, κατεδικάσθη ἐρήμην».

—**ἐρήμην *ἀπόφασις*** *[Ποιν.-Πολ. Δικον.]*· βλ. λ. ἀπόφασις.

—**ἐρήμην *δίκη*** *[Πολ. Δικ.]*. Ἐὰν ἐκφωνουμένης τῆς ὑποθέσεως ἐπ' ἀκροατηρίου συμβῇ νὰ μὴ ἐμφανισθῇ ὁ ἕτερος τῶν διαδίκων, λαμβάνει χώραν ἐρημοδικία. Ἐπίσης ἐρήμην δικάζεται καὶ ὁ ἐμφανισθεὶς ἀλλὰ μὴ ὑποβαλὼν ἐγγράφους προτάσεις διάδικος καὶ ὁ ὑποβαλὼν ἀκύρους τοιαύτας καὶ ὁ μὴ προκαταβαλὼν τὰ τέλη τῆς συζητήσεως ἢ τὴν ὁποίαν ὑποχρεοῦται ἐγγύησιν (ὡς ἀλλοδαπὸς π.χ.). Ἐπὶ ἐρημοδικίας τοῦ ἐναγομένου τὸ δικαστήριον ἐξετάζει, ἐὰν ἡ ἀγωγὴ ἐπεδόθη νομίμως καὶ ἐμπροθέσμως, τὴν ἑαυτοῦ καθ' ὕλην ἁρμοδιότητα, καθὼς καὶ πᾶσαν κατὰ τῆς ἀγωγῆς ἔνστασιν ἐξ ἐπαγγέλματος ἐξεταστέαν. Τούτων δὲ τακτικῶς ἐχόντων τεκμαίρεται ὁμολογία τοῦ ἀπόντος ἐναγομένου καὶ αἱ αἰτήσεις τοῦ ἐνάγοντος ἐπιδικάζονται καὶ ἄνευ ἀποδείξεως.

Ἀπολιπομένου τοῦ ἐνάγοντος ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ ἐπιδικάζονται πάντοτε καὶ ἄνευ τινὸς περιορισμοῦ αἱ κατὰ τῆς ἀγωγῆς αἰτήσεις τοῦ ἐναγομένου καὶ ἡ ἀγωγὴ ἀπορρίπτεται, διότι ἡ μὴ παρουσία τοῦ ἐνάγοντος ἀποτελεῖ τεκμήριον παραιτήσεως αὐτοῦ. Ἐν ᾗ περιπτώσει τινὲς τῶν ὁμοδίκων ἐναγόντων ἢ ἐναγομένων ἀπουσιάζουσιν, οἱ μὲν ἐμφανισθέντες δικάζονται κατ' ἀντιμολίαν, οἱ δὲ ἀπουσιάζοντες, ἐρήμην κατὰ τ' ἀνωτέρω.

Οἱ ἀναπτυχθέντες ὅμως κανόνες περὶ ἐρημοδικίας, συμφώνως πρὸς τὰ Ν. διατάγματα τῆς 4—9 Σεπτεμβρίου 1925 «Περὶ τῆς ἐν μέρει καταργήσεως τῆς ἐρημοδικίας» καὶ 20 Ἀπριλίου—12 Μαΐου τοῦ 1926, κυρωθέντα διὰ τοῦ νόμου 3887 τοῦ 1929, ἐφαρμόζονται μόνον ὅταν ἡ ἐρημοδικία λάβῃ χώραν κατὰ τὴν πρώτην ἐν ἑκάστῳ βαθμῷ δικαιοδοσίας συζήτησιν, ὁπότε συγχωρεῖται καὶ ἀνακοπὴ κατὰ τῆς ἐκδοθείσης ἀποφάσεως. Κατὰ πάσας ὅμως τὰς λοιπὰς συζητήσεις τῆς ὑποθέσεως ἡ ἀπουσία τοῦ διαδίκου δὲν ἀποτελεῖ τεκμήριον κατ' αὐτοῦ. Τὸ δὲ δικαστήριον ὀφείλει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὸ εἰσαγωγικὸν τῆς δίκης δικόγραφον ἐν πρωτοτύπῳ ἢ τὸ κοινοποιηθέν, ὡς καὶ πάσας τὰς ὑποβληθείσας ὑπὸ τοῦ ἐμφανισθέντος διαδίκου προγενεστέρας τυχὸν προτάσεις, τὰς μαρτυρικὰς καταθέσεις καὶ τὰ ὑποβληθέντα ἐν γένει ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα καὶ νὰ ἐξετάσῃ τὴν ὑπόθεσιν κατὰ τὸ νομικὸν καὶ τὸ πραγματικὸν μέρος αὐτῆς καὶ οὕτω ν' ἀποφασίσῃ ἐπ' αὐτῆς ὡσεὶ ἐπρόκειτο περὶ συζητήσεως κατ' ἀντιμολίαν γινομένης. Κατὰ τῶν οὕτως ἐκδιδομένων (εἰς τὰς ἑπομένας τῆς πρώτης ἐν ἑκάστῳ βαθμῷ συζητήσεις) ἐρήμην ἀποφάσεων δὲν συγχωρεῖται τὸ ἔνδικον τῆς ἀνακοπῆς μέσον, πλὴν μόνον ἂν ὁ ἐρήμην δικασθεὶς δὲν ἐκλητεύθη παντάπασιν ἢ ἐμπροθέσμως.

Ἡ εἰσαχθεῖσα εἰς τὴν Πολιτικὴν δικονομίαν διὰ τῶν ἄνω σημειωθέντων νόμων μεταρρύθμισις σκοπεῖ τὸν περιορισμὸν τῆς ἐρημοδικίας, ἥτις συγχωρουμένη πάντοτε ὑπὸ τῶν πρότερον ἰσχυουσῶν δικονομικῶν διατάξεων ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς μέσον εὐχεροῦς παρελκύσεως τῶν δικῶν. Ε. Ι. Μ.

—*[Ποιν. Δικον.]* Καλεῖται *ἐρήμην δίκη* ἐν γένει ἡ διεξαγομένη ἐν ἀπουσίᾳ τινὸς τῶν διαδίκων, ἤτοι τοῦ κατηγορουμένου ἢ τοῦ πολιτικῶς ἐνάγοντος.

Α'. *Ἐρημοδικία τοῦ κατηγορουμένου.* Ι.— Ἐὰν ὁ κατηγορούμενος, κλητευθεὶς νομίμως καὶ ἐμπροθέσμως, δὲν ἐμφανισθῇ αὐτοπροσώπως ἢ διὰ πληρεξουσίου, ὁσάκις ὁ νόμος ἐπιτρέπει τὸ τελευταῖον τοῦτο (βλ. λ. *διαδικασία* [Ποιν. Δικ.]), δικάζεται ἐρήμην. Ἂν κατηγορούμενος ἐπὶ πταίσματι ἢ πλημμελήματι ἐμφανισθῇ μὲν ἐν τῇ δίκῃ, ἀποχωρήσῃ ὅμως ἐκ τοῦ ἀκροατηρίου ὁποτεδήποτε πρὸ τῆς ἀπαγγελίας τῆς ἀποφάσεως τοῦ δικαστηρίου, δὲν δικάζεται ἐρήμην, ἀλλὰ λογίζεται ὡς δικαζόμενος κατ' ἀντιμολίαν (ἄρθρ. 336 καὶ 403 Ποιν. Δικον., ὡς ἐτροποποιήθησαν διὰ τοῦ νόμου ΓΨΟ' τοῦ 1911, καὶ ἄρθρ. 5 τοῦ νόμου ΥΞΔ' τοῦ 1858 «Περὶ τῆς τῶν πολιτικῶν πλημμελημάτων καὶ τῶν τοῦ τύπου διαδικασίας»). Ἡ τοιαύτη ἀποχώρησις τοῦ ἐπὶ κακουργήματι κατηγορουμένου ἐν τῷ κακουργιοδικείῳ, πρὸ τῆς ἐγχειρίσεως τῆς ἐτυμηγορίας τῶν ἐνόρκων εἰς τὸν πρόεδρον τῶν συνέδρων γενομένη, δὲν ἐπιφέρει τὴν κατ' ἀντιμολίαν δίκην αὐτοῦ, ἀλλὰ τὴν ματαίωσιν τῆς δίκης, διότι ἐν ταῖς ρυθμιζούσαις τὴν ἐρήμην τοῦ ἐπὶ κακουργήματι κατηγορουμένου δίκην διατάξεσι τῶν ἄρθρων 464 καὶ 465 Ποινικῆς δικονομίας δὲν περιέχονται οὔτε ρητῶς, ὡς ἐν ἄρθρῳ 5 νόμου ΥΞΔ', οὔτε κατὰ παραπομπὴν αἱ τῶν ἄρθρων 336 καὶ 403 Ποινικῆς δικονομίας.

ΙΙ. Προϋπόθεσις τοῦ ἐγκύρου τῆς ἐρημοδικίας τοῦ κατηγορουμένου εἶναι: 1) ἡ ὑπὸ τοῦ ἀσκοῦντος τὴν ποινικὴν ἀγωγὴν εἰσαγγελέως ἢ δημοσίου κατηγόρου δι' ἐγγράφου καλουμένου κλητηρίου θεσπίσματος ἢ κλητηρίου *ἐπικρίματος* (βλ. λ.) πρόσκλησις τοῦ κατηγορουμένου, ἵνα ἐμφανισθῇ εἰς τὸ ἀκροατήριον τοῦ δικαστηρίου καὶ δικασθῇ κατὰ τὴν ὁρισθεῖσαν δικάσιμον ἡμέραν· καὶ 2) ἡ νόμιμος *ἐπίδοσις* (βλ. λ.) τοῦ κλητηρίου ἐντὸς τῆς ὑπὸ τοῦ νόμου ὁριζομένης προθεσμίας. Ἄλλως ἡ ἐρημοδικία εἶναι ἄκυρος. Ἡ κατ' ἐρήμην τοῦ κατηγορουμένου διαδικασία εἶναι ὁμοία πρὸς τὴν διεξαγομένην κατ' ἀντιμολίαν· ἐξετάζονται οἱ ὑπὸ τοῦ εἰσαγγελέως ἢ δημοσίου κατηγόρου κλητευθέντες καὶ ἐμφανισθέντες μάρτυρες, ὑποβάλλονται εἰς τὸ δικαστήριον αἱ λοιπαὶ ἀποδείξεις καί, ἀγορεύσαντος τοῦ κατηγόρου, ἀπαγγέλλεται ἀμέσως ἡ ἀπόφασις, μία περί τε τῆς ἐνοχῆς τοῦ κατηγορουμένου καὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἐπιβλητέας ποινῆς, ἂν οὗτος κριθῇ ἔνοχος (ἄρθρ. 336 καὶ 403 Ποιν. δικον.). Ἐπίσης ἡ ἐρημοδικία τοῦ κατηγορουμένου δὲν συνεπάγεται τὴν ἀσυζητητὶ παραδοχὴν τῆς τυχὸν μετὰ τῆς ποινικῆς δίκης εἰσαγομένης πρὸς συζήτησιν πολιτικῆς ἀγωγῆς, ἀλλ' ἐρευνᾶται αὐτεπαγγέλτως ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου τό τε νόμῳ καὶ κατ' οὐσίαν βάσιμον αὐτῆς καὶ ἐπιδικάζεται μόνον ἐὰν καὶ καθ' ὃ μέρος ἤθελεν εὑρεθῇ νόμιμος καὶ πράγματι ἀποδεδειγμένη (ἄρθρ. 336 § β', 403, ὡς ἐτροποποιήθησαν διὰ νόμου ΓΨΟ', καὶ 466 Ποιν. δικον.). Ἐντὸς εἴκοσι τὸ βραδύτερον ἡμερῶν ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς ἐρήμην ἀποφάσεως, ἂν αὕτη εἶναι καταδικαστική, ὁ γραμματεὺς τοῦ δικαστηρίου ὀφείλει, ἐπὶ πειθαρχικῇ ποινῇ προστίμου δραχ. 25 τοὐλάχιστον, νὰ πέμψῃ πρὸς τὸν εἰσαγγελέα ἢ δημόσιον κατήγορον ἀντίγραφα αὐτῆς εἰς ἀριθμὸν ἴσον πρὸς ἐκεῖνον τῶν καταδικασθέντων, ἐντὸς δ' εἴκοσιν ἡμερῶν τὸ βραδύτερον ἀφ' ἧς λάβῃ ὁ κατήγορος τὰ ἀντίγραφα ὀφείλει νὰ κοινοποιήσῃ τὴν ἐρήμην ἀπόφασιν εἰς τὸν καταδικασθέντα συμφώνως πρὸς τὰ ἄρθρα 145 καὶ 146 Ποιν. δικονομίας (βλ. λ. *ἐπίδοσις*). Οὗτος ἔχει τὸ δικαίωμα δι' ὡρισμένους ἐν τῷ νόμῳ λόγους ν' ἀσκήσῃ κατὰ τῆς ἐρήμην καταδικαστικῆς ἀποφάσεως τὸ ἔνδικον μέσον τῆς ἀνακοπῆς· ἂν δὲν πράξῃ τοῦτο ἐμπροθέσμως, ἡ ἐρήμην ἀπόφασις ἐκτελεῖται, ἐκτὸς ἐὰν εἶναι ἐπιδεκτικὴ ἐφέσεως ἀναστελλούσης τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς (βλ. λ. *ἔνδικα μέσα*).

ΙΙΙ. Τὰ ἀνωτέρω ἐφαρμόζονται ἐπὶ τῆς ἐρήμην διαδικασίας ἐνώπιον τῶν ποινικῶν δικαστηρίων, τῶν πταισματοδικῶν, τῶν πλημμελειοδικῶν καὶ τῶν ἐφετῶν (δικαζόντων ἐφέσεις κατ' ἀποφάσεων τῶν πλημμελειοδικῶν ἢ πλημμελήματα τῶν εἰς τὴν ἰδιάζουσαν δικαιοδοσίαν ὑπαγομένων προσώπων ἢ τὰ διὰ τοῦ ψηφίσματος τῆς 16 Δεκεμβρίου 1924 ὑπαχθέντα εἰς τὸ ἐφετεῖον ἀδικήματα), ὡς καὶ τῆς ἐνώπιον τοῦ κακουργιοδικείου ἐπὶ τῶν πολιτικῶν πλημμελημάτων καὶ τῶν τοῦ τύπου, καθ' ἣν ὁ κατηγορούμενος, μὴ ἐμφανιζόμενος, δικάζεται ἐρήμην ὑπὸ μόνων τῶν συνέδρων (ἄρθρ. 3 τοῦ νόμου ΓΞΔ' τοῦ 1858), ἔτι δὲ καὶ ἐπὶ τῆς διαδικασίας

Digitized by Google

ἐνώπιον τοῦ Ἀρείου Πάγου, δικάζοντος ἐφέσεις κατ' ἀποφάσεων τῶν ἐφετείων, ἐκδιδομένων κατὰ προσώπων εἰς τὴν ἰδιάζουσαν δικαιοδοσίαν ὑπαγομένων (ἄρθρ. 5 ἐδ. γ' Ν. Δ. 6 Νοεμβρίου 1926, κυρωθέντος διὰ νόμου 4215 τοῦ 1929.—Βλ. λ. *ἔνδικα μέσα: ἔφεσις*). Σημειωτέον ὅμως ὅτι ἐν τῷ πταισματοδικείῳ, προκειμένης ἐκδικάσεως πταίσματος, ἡ ἐρήμην δίκη προϋπόθεσιν ἀναγκαίαν ἔχει προσέτι καὶ ὅτι ὁ κατηγορούμενος εἶναι παρὼν ἐν τῇ κατοικίᾳ του καὶ γνωστῆς διαμονῆς καὶ ὅτι συνεπῶς εἶναι δυνατὴ ἡ διὰ κλητηρίου θεσπίσματος, κοινοποιουμένου εἰς αὐτὸν κατὰ τὰ ἄρθρα 145 καὶ 146 Ποινικῆς δικονομίας, πρόσκλησίς του ἵνα δικασθῇ, διότι αἱ περὶ κλητηρίου ἐπικρίματος καὶ διαδικασίας κατ' ἀπόντων καὶ ἀγνώστου διαμονῆς κατηγορουμένων διατάξεις τῶν ἄρθρων 460—474 Ποινικῆς δικονομίας ἀναφέρονται μόνον εἰς τοὺς ἐπὶ κακουργήματι ἢ πλημμελήματι κατηγορουμένους· ἄρα, ἂν ὁ πταίσματι κατηγορούμενος εἶναι ἀπὼν καὶ ἀγνοῆται ἡ διαμονή του, δὲν εἶναι ἐφικτὴ ἡ ἐρήμην δίκη αὐτοῦ.

IV. Ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τῶν κακουργιοδικῶν ἐρήμην δικάζεται ὁ ἐπὶ κακουργήματι κατηγορούμενος ὅταν φυγοδικῇ καὶ εἶναι συνεπῶς ἀγνώστου διαμονῆς. Ἵνα ἐγκύρως χωρήσῃ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ ἐρήμην διαδικασία, πρέπει: 1) νὰ τῷ ἐπιδοθῇ τὸ παραπέμψαν αὐτὸν βούλευμα κατὰ τὸ ἄρθρον 2 τοῦ νόμου 1228 τοῦ 1918, ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ νόμου 3104 τοῦ 1924 (βλ. λ. *ἐπίδοσις*)· καὶ 2) μετὰ τὴν τελεσιδικίαν τοῦ βουλεύματος, ἐπερχομένην ἅμα τῇ παρόδῳ τῆς πρὸς ἀνακοπὴν καὶ ἀναίρεσιν προθεσμίας ἀπράκτου ἢ ἅμα τῇ ἀπορρίψει τῶν τυχὸν ἀσκηθέντων ἐνδίκων τούτων μέσων, νὰ προσκληθῇ ὁ κατηγορούμενος ὑπὸ τοῦ παρ' ἐφέταις εἰσαγγελέως διὰ κλητηρίου ἐπικρίματος, ἵνα ἐντὸς 20 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐπιδόσεως αὐτοῦ, γινομένης ὅπως καὶ ἡ τοῦ βουλεύματος, ἐμφανισθῇ εἰς τὸ ἀκροατήριον τοῦ δικαστηρίου τῶν κακουργιοδικῶν, ἵνα δικασθῇ κατ' ἀντιμολίαν, εἰδοποιούμενος συγχρόνως, ὅτι ἄλλως θέλει δικασθῇ ἐρήμην (ἄρθρ. 22 νόμου ΓϠΜΔ' τοῦ 1911 «περὶ φυγοδικίας»). Ἂν δὲν ἐμφανισθῇ ὁ κατηγορούμενος, δικάζεται ἐρήμην παρὰ μόνου τοῦ δικαστηρίου τῶν συνέδρων, ἄνευ συμπράξεως ἐνόρκων, ὡς ἑξῆς (ἄρθρ. 464—465 Ποιν. δικον.): Ἀπαγγέλλει ὁ εἰσαγγελεὺς τὴν κατηγορίαν καὶ ἐγχειρίζει εἰς τὸν πρόεδρον τῶν συνέδρων τὸν κατάλογον τῶν κλητευθέντων μαρτύρων, μεθ' ὃ ὁ γραμματεὺς ἀναγινώσκει τὸ περὶ παραπομπῆς τοῦ κατηγορουμένου εἰς δίκην βούλευμα καὶ ἐπακολουθεῖ ἡ συζήτησις ὁμοία πρὸς τὴν ἐρήμην ἐνώπιον τῶν πλημμελειοδικῶν (βλ. ἀνωτέρω, II), δυναμένου παντὸς νὰ παραστῇ ἀντὶ τοῦ κατηγορουμένου, ἵνα δικαιολογήσῃ τὴν ἀπουσίαν του (βλ. λ. *διαδικασία [Ποιν. δικ.]*.) Ἡ ἐρήμην καταδικαστικὴ ἀπόφασις ἐπιδίδεται, ὅπως καὶ τὸ κλητήριον ἐπίκριμα, ἐὰν δὲ ὁ καταδικασθεὶς δὲν ἀνακόψῃ ταύτην ἐντὸς ἓξ μηνῶν ἀπὸ τῆς ἐπιδόσεως, ἡ ἀπόφασις ἐκτελεῖται, μὴ ὑποκειμένη εἰς ἀναίρεσιν ἐκ μέρους τοῦ καταδικασθέντος (ἄρθρ. 466 καὶ 473 Ποιν. δικ.), καὶ ὁ εἰς ἐγκληματικὴν ποινὴν καταδικασθεὶς διατελεῖ ἀπὸ τῆς παρόδου τῆς αὐτῆς προθεσμίας εἰς κατάστασιν νομίμου ἀπαγορεύσεως, διαρκοῦσαν μέχρι τῆς παραγραφῆς τῆς ἀποφάσεως (ἄρθρ. 25 νόμου ΓϠΜΔ' «περὶ φυγοδικίας»). Ἐκ τούτου ὅμως δὲν ἕπεται ὅτι ἡ ἐρήμην ἀπόφασις, μὴ ἀνακοπεῖσα, καθίσταται ἀμετάκλητος, διότι ὁψέποτε ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως αὐτῆς μέχρι τῆς συμπληρώσεως τοῦ πρὸς παραγραφὴν τῆς ποινικῆς ἀποφάσεως ὡρισμένου ἐν τῷ νόμῳ χρόνου συλληφθῇ ἢ ἐμφανισθῇ καὶ φυλακισθῇ ὁ κατηγορούμενος, δικάζεται ἐκ νέου κατ' ἀντιμολίαν, τῆς ἐρήμην ἀποφάσεως ἀποβαλλούσης πᾶσαν ἰσχὺν (ἄρθρ. 470 Ποιν. δικον. καὶ 26 νόμου ΓϠΜΔ' «περὶ φυγοδικίας»), ἐκτὸς μόνον τῆς περὶ δικαστικῶν ἐξόδων καὶ τελῶν τῆς ἐρήμην διαδικασίας διατάξεώς της, ἅτινα, πάντοτε, καὶ ἂν ἔτι κατόπιν ἀθωωθῇ, μένουσιν εἰς βάρος τοῦ ἐρήμην καταδικασθέντος (ἄρθρ. 471 Ποιν. δικον.). Τὰ αὐτὰ ἰσχύουσι καὶ ἂν ὁ ἐρήμην καταδικασθεὶς ἀσκήσῃ ἐμπρόθεσμον ἀνακοπήν, ὅτε ὅμως πρέπει προσέτι νὰ προσέλθῃ ἢ συλληφθῇ καὶ φυλακισθῇ, διότι μόνον ἡ σύλληψις ἢ ἡ ἐμφάνισίς του ἐπιφέρει τὴν νέαν κατ' ἀντιμολίαν συζήτησιν. Ἡ περαιτέρω δὲ διαδικασία γίνεται ὡσεὶ τὸ πρῶτον εἰσήγετο εἰς δίκην ὁ κατηγορούμενος· κοινοποιεῖται τουτέστιν εἰς αὐτὸν τὸ περὶ παραπομπῆς βούλευμα καὶ ὁ κατάλογος τῶν μαρτύρων καὶ ἐπακολουθεῖ ἡ συνήθης ἐνώπιον τοῦ κακουργιοδικείου διαδικασία, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὴν δικάσιμον ἡμέραν ὁρίζει ὁ πρόεδρος τῶν συνέδρων, νέοι μάρτυρες ἐξετάζονται πάντοτε, οἱ δὲ κατὰ τὴν ἐρήμην δίκην ἐξετασθέντες τότε μόνον ὅταν τὸ δικαστήριον τῶν συνέδρων, κατ' αἴτησίν τινος τῶν διαδίκων ἢ αὐτεπαγγέλτως, τὸ διατάξῃ, ἂν δ' οὗτοι δὲν προσῆλθον καὶ δὲν ἐξητάσθησαν ἐκ νέου εἰς τὴν κατ' ἀντιμολίαν συζήτησιν, ἀναγινώσκονται κατ' αὐτὴν αἱ κατὰ τὴν ἐρήμην δίκην γενόμεναι καταθέσεις των, ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος τῆς διαδικασίας (ἄρθρ. 470 Ποιν. δικ. καὶ 26 ἐδ. α' νόμου ΓϠΜΔ' «περὶ φυγοδικίας»). Ἂν τινες τῶν κατηγορουμένων μόνον εἶναι φυγόδικοι καὶ ἀγνώστου διαμονῆς, συνδικάζονται, ἐφ' ὅσον βεβαίως ἐτηρήθησαν αἱ ἀνωτέρω διατυπώσεις καὶ προθεσμίαι, μετὰ τῶν ἄλλων κατ' ἀντιμολίαν δικαζομένων, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ περὶ τῶν ἀπόντων ἀποφασίζει μόνον τὸ δικαστήριον τῶν συνέδρων, ἐνῷ περὶ τῶν παρόντων κρίνει τὸ δικαστήριον τῶν ἐνόρκων καὶ τὸ τῶν συνέδρων (ἄρθρ. 474 Ποιν. δικ.).

Τὰ ἀνωτέρω περὶ τῆς ἐνώπιον τῶν κακουργιοδικῶν ἐρήμην δίκης ἐφαρμόζονται καὶ προκειμένης ἐρήμην ἐκδικάσεως τῶν κακουργημάτων τῆς πειρατείας καὶ ναυταπάτης, ὡς καὶ τῆς μονομαχίας, ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τῶν ἐφετῶν, μὲ τὴν διαφοράν, ὅτι ἂν ὁ ἐρήμην καταδικασθεὶς συλληφθῇ ἢ ἐμφανισθῇ δικάζεται πάλιν ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τῶν ἐφετῶν κατ' ἀντιμολίαν (ἄρθρ. 20 νόμου Δ' τῆς 30 Μαρτίου 1845 «περὶ ναυταπάτης καὶ πειρατείας» καὶ ἄρθρ. 7 νόμου 1592 τῆς 29 Δεκεμβρίου 1918 «περὶ μονομαχίας»).

Ἡ αὐτὴ ἐπίσης τηρεῖται ἐρήμην διαδικασία, ὅταν ὁ κατηγορούμενος εἶναι μὲν παρὼν ἐν τῇ κατοικίᾳ του καὶ γνωστῆς διαμονῆς, ἀλλὰ συγχρόνως διατελεῖ ὑπὸ ἀπόλυσιν ἐπὶ ἐγγυήσει, κλητευόμενος δὲ νομίμως, ἵνα δικασθῇ, δὲν ἐμφανίζεται κατὰ τὴν δικάσιμον ἡμέραν (ἄρθρ. 4 νόμου ΓΥΠΓ' τοῦ 1911 προστεθὲν διὰ τοῦ νόμου 2897 τοῦ 1922).

Β'. *Ἐρημοδικία τοῦ πολιτικῶς ἐνάγοντος.* Διαφόρους ἐντελῶς συνεπείας ἔχει ἡ μὴ ἐμφάνισις τοῦ πολιτικῶς ἐνάγοντος κατὰ τὴν δικάσιμον ἡμέραν ἐνώπιον παντὸς ποινικοῦ δικαστηρίου. Κατὰ τὰ ἄρθρα 342, 404, 406 δίς, 425 καὶ 464 Ποινικῆς δικονομίας, ἀποβάλλεται ἡ πολιτικὴ ἀγωγὴ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει καὶ ὁ ἐγείρας ταύτην πολιτικῶς ἐνάγων καταδικάζεται εἰς τὴν πληρωμὴν τῶν ἐκ τῆς ἐγέρσεως καὶ κοινοποιήσεως τῆς πολιτικῆς ἀγωγῆς εἰς τὸν κατηγορούμενον προξενηθέντων εἰς αὐτὸν ἐξόδων. Ἡ τοιαύτη ἐκ τῆς ποινικῆς διαδικασίας ἀποβολὴ τῆς πολιτικῆς ἀγωγῆς εἶναι ὁριστικὴ καὶ ἀμετάκλητος, μὴ ἐπιτρεπομένης εἰς τὸν πολιτικῶς ἐνάγοντα ἀνακοπῆς κατὰ τῆς ἐρήμην αὐτοῦ ἐκδοθείσης περὶ τῆς ἀποβολῆς ἀποφάσεως· δι' ὅ, ἂν τυχὸν ἀνεβλήθη ἡ ἐκδίκασις τῆς κατὰ τοῦ κατηγορουμένου κατηγορίας, ἢ ἐδικάσθη οὗτος ἐρήμην καὶ ἀνέκοψε, δὲν δικαιοῦται ὁ πολιτικῶς ἐνάγων νὰ ἐμφανισθῇ πλέον εἰς τὴν νέαν συζήτησιν πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἀγωγῆς του. Δύναται ὅμως νὰ εἰσαγάγῃ ταύτην ἐνώπιον τοῦ ἁρμοδίου πολιτικοῦ δικαστηρίου. Α. Ν. ΜΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

—*[Καν. Δίκ.]* Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν κοσμικὴν τῶν Ρωμαίων ποινικὴν δικονομίαν, καθ' ἣν ἀπόντες δὲν κατεδικάζοντο, ἀλλὰ μόνον ὑφίσταντο διὰ τὴν ἀπείθειαν δήμευσιν τῆς περιουσίας αὐτῶν μετὰ προηγουμένην κατάσχεσιν αὐτῆς, ἡ Ἐκκλησία ἐδέξατο, ὅτι ὁ προσηκόντως καλούμενος καὶ μὴ ἐμφανιζόμενος δύναται νὰ καταδικασθῇ *ἐρήμην*. Οὕτως ὁρίζει ὁ οδ' ἀποστολικὸς κανών, ὅτι ὁ παρ' ἀξιοπίστων ἀνθρώπων κατηγορούμενος ἐπίσκοπος καλεῖται ὑπὸ ἐπισκόπων· καὶ ἂν μὲν ὁμολογήσῃ τὸ πταῖσμα αὐτοῦ ἢ ἀποδειχθῇ τοῦτο, ὁρίζεται τὸ ἐπιτίμιον· ἂν δὲ καλούμενος μὴ ὑπακούσῃ, καλεῖται καὶ δεύτερον ἀποστελλομένων πρὸς αὐτὸν δύο ἐπισκόπων, ἂν δὲ καὶ οὕτω μὴ ὑπακούσῃ, καλεῖται καὶ τρίτον, δύο αὖθις ἀποστελλομένων ἐπισκόπων πρὸς αὐτόν· ἂν δὲ καὶ μετὰ τὴν τρίτην πρόσκλησιν μὴ προσέλθῃ, ἡ σύνοδος δικάζει αὐτὸν ἐρήμην, «ὅπως μὴ δόξῃ κερδαίνειν φυγοδικῶν». Παραδείγματα τοιούτων κλήσεων πρὸς ἐμφάνισιν περιοριζόμεθα μνημονεύοντες: α') τὸ τοῦ Εὐτυχοῦς κληθέντος ὑπὸ τῆς β' Οἰκουμενικῆς συνόδου, τὸ πρῶτον διὰ τοῦ πρεσβυτέρου Ἰωάννου καὶ τοῦ διακόνου Ἀνδρέου, τὸ δεύτερον διὰ τῶν πρεσβυτέρων Μάμαντος καὶ Θεοφίλου, τὸ τρίτον δὲ διὰ τῶν πρεσβυτέρων Μέμνοντος καὶ Ἐπιφανίου καὶ τοῦ διακόνου Γερμανοῦ, μεθ' ὃ προσῆλθε τῇ συνόδῳ δοθείσης αὐτῷ τῆς αἰτηθείσης παρατάσεως τῆς πρὸς ἐμφάνισιν προθεσμίας· β') τὸ τοῦ Διοσκούρου κληθέντος ὑπὸ τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, τὸ πρῶτον διὰ τῶν ἐπισκόπων Κωνσταντίνου, Ἀκακίου καὶ Ἀττικοῦ, ὡς καὶ τοῦ νοταρίου Ἱμερίου, τὸ δὲ δεύτερον διὰ τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐν Πισιδίᾳ Ἀντιοχείας Περγαμίου, τοῦ Σεβαστοπόλεως Κεκροπίου καὶ τῶν Σαμοσάτων Ρουφίνου, ὡς καὶ τοῦ νοταρίου Ὑπατίου, τὸ τρίτον δὲ διὰ τῶν ἐπισκόπων Φιλιππουπόλεως Φραγκίωνος, Βιζύης Λουκιανοῦ καὶ τῆς ἐν Συρίᾳ Γερμανικίας Ἰωάννου, ὡς καὶ τοῦ νοταρίου διακόνου Παλλαδίου, μεθ' ὃ ἐπηκολούθησεν ἡ καθαίρεσις αὐτοῦ. Ὁ κανὼν ζ' τῆς γ' ἐν Καρχηδόνι συνόδου (397) ὥρισεν, ὅτι ὁ κατηγορούμενος ὁ ἐμφανιζόμενος πρὸ τῆς συνόδου ἐκδίδει αὐτὸς καθ' ἑαυτοῦ τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν· τοῦτο ὅμως δηλοῖ οὐχὶ ὅτι ἡ καταδίκη ἀποτελεῖ διὰ τὴν μὴ ἐμφάνισιν αὐτοῦ ποινήν, ἀλλ' ὅτι ἐκείνη δύναται ν' ἀκολουθήσῃ καὶ ἀπόντος αὐτοῦ. Οὕτω κατὰ τοῦ Ἀθανασίου, ἐμφανισθέντος πρῶτον τῷ 335 ἐνώπιον τῆς ἐν Τύρῳ συνόδου καὶ ἀρξαμένου τῆς ὑπερασπίσεως αὐτοῦ, εἶτα δ' ἀπελθόντος διὰ τὸν φόβον τῆς καταδίκης, ἐξηκολούθησεν ἡ διαδικασία καὶ ἤχθη εἰς πέρας. Ἡ γνώμη καθ' ἣν ἡ ἀπόφασις τῆς συνόδου κατὰ τοῦ Ἀθανασίου ἦτο ἄκυρος, ὡς ἐκδοθεῖσα κατ' ἀπόντος, δὲν εἶναι ὀρθή, διότι τὸ γράμμα τοῦ Ρώμης ἐπισκόπου Ἰουλίου πρὸς τὸν Δάνιον, Φλακίλλον κλπ., δὲν λέγει ἢ ὅτι ἡ ἀποδεικτικὴ διαδικασία γίνεται παρόντος τοῦ τε κατηγόρου καὶ τοῦ κατηγορουμένου, προϋποτίθησι δηλαδὴ ὅτι ὁ κατηγορούμενος προσῆλθεν εἰς τὴν σύνοδον. Ἡ ἐν Ἐφέσῳ σύνοδος τῷ 431 ἐδίκασεν ἐρήμην τὸν μὴ προσελθόντα ἐπίσκοπον Νεστόριον καὶ κατεδίκασεν αὐτὸν εἰς καθαίρεσιν. Ὡσαύτως ἡ ἐν Χαλκιδόνι σύνοδος τῷ 451 ἐδίκασε καὶ κατεδίκασεν ἐρήμην εἰς καθαίρεσιν, καθ' ἃ προείρηται, τὸν μὴ προσελθόντα εἰς αὐτὴν ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας Διόσκουρον. Ἐξ ἀμφοτέρων τῶν καταδικαστικῶν τούτων ἀποφάσεων δῆλον γίνεται ὅτι ἡ καθαίρεσις ἀπηγγέλθη οὐχὶ ὡς ποινὴ διὰ τὴν ἀπείθειαν, ἤτοι διὰ τὴν πρὸς ἐμφάνισιν ἄρνησιν, ἀλλ' ὡς ποινὴ τῶν ἐκκλησιαστικῶν παραπτωμάτων, δι' ἃ κατηγορήθησαν ὁ Νεστόριος καὶ ὁ Διόσκουρος. Καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἐν τῇ πρὸς τὴν δρῦν συνόδῳ τῷ 403 κατεδικάσθη ἐρήμην.

Ὁ κατήγορος δὲν ἐδύνατο νὰ παραιτηθῇ τῆς κατηγορίας. Ὁ κανὼν ζ' τῆς γ' συνόδου Καρχηδόνος τοῦ 397 ὥρισεν, ὅτι ὁ κατὰ τὴν δίκην μὴ προσερχόμενος κατήγορος ἐτιμωρεῖτο διὰ τοῦ ἀπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας ἀποκλεισμοῦ. Οὕτως ἡ ποινὴ αὕτη ἐπεβλήθη ὑπὸ τῆς συνόδου Ἀντιοχείας τοῦ 447 τοῖς μὴ προσελθοῦσι κατηγόροις τοῦ ἐπισκόπου Ἐδέσσης Ἴβα, Σαμουὴλ καὶ Κύρῳ.

Καὶ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ὁ νομίμως κλητευθεὶς κατηγορούμενος ἵνα ἀπολογηθῇ πρὸ τοῦ δικαστηρίου, πλὴν ἂν μὴ ἐδύνατο νὰ προσέλθῃ ἐκ λόγων ἀνωτέρας βίας, ἀποκειμένων τῇ ἐκτιμήσει τοῦ δικαστηρίου, ἀναβάλλοντος ἐν ἀποδοχῇ τοιούτων λόγων τὴν ἐκδίκασιν, ἀλλ' οὐχὶ πέρα τοῦ χρόνου, καθ' ὃν θὰ ἦτο ἐφικτὴ ἡ τῶν τοιούτων λόγων ἄρσις, δικάζεται ἐρήμην, τῆς τοιαύτης ἀποφάσεως λογιζομένης ἐγκύρου καὶ κατ' οὐδὲν παραλλασσούσης τῆς κατ' ἀντιμολίαν τοῦ κατηγορουμένου ἐκδοθείσης (Ἄρθρ. 70 Καταστατικοῦ Ἁγίου Ὄρους).

[Βλ. *Κ. Μ. Ράλλη*, Ποινικὸν δίκαιον τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας 1907, σελ. 543—545.—*Τοῦ αὐτοῦ*, Ἐγχειρίδιον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου τεῦχ. Α'. 1927, σελ. 153—154.] Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

ἐρημητήριον (τό)· ὁ τόπος ὅπου ζῇ τις ἐν ἐρημίᾳ, κατὰ μόνας, κατοικία ἐν ἐρημίᾳ, μακρὰν τῶν κατοικουμένων τόπων.

ἐρημία (ἡ), κοιν. *ἐρημιά*· τόπος ἔρημος, ἀκατοίκητος· || μεταφ. ἔλλειψις, ἀπουσία: «ἐρημία φίλων, —συγγενῶν»· || δυστυχία, ἐγκατάλειψις, ἔλλειψις προστάτου: «ἄφησέ με 'ς τὴν ἐρημιά μου», «τίνος εἶναι τὰ πρόβατα; — τῆς ἐρημιᾶς καὶ τῆς σκοτεινιᾶς».

Ἐρημίας ***μονή***, ἢ ***Ἡρεμίας***. Μονὴ κειμένη ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἀναφέρεται ὑπάρχουσα κατὰ τὰ τέλη τῆς Θ' ἑκατονταετηρίδος, οὐχὶ δὲ μετ' αὐτήν. Λέων ὁ Γραμματικὸς (σ. 258) γράφει, ὅτι τὸ σῶμα τοῦ πατριάρχου Φωτίου, θανόντος, ἀπετέθη ἐν τῇ μονῇ τῆς Ἐρημίας «ἐν τῇ Μερδοσαγάρῃ»· καὶ Γεώργιος δὲ μοναχὸς (σ. 844) ταὐτὰ μαρτυρῶν γράφει μονὴν Ἱερεμίου. Γινώσκομεν ἐξ αὐτῶν ὅτι τὴν Ἐρημίαν, οὖσαν «καθολικὴν ἐκκλησίαν», ὁ Φώτιος εἰς μονὴν μετεποίησε γυναικείαν. Ἐπειδὴ δὲ Μερδοσαγάρη (ὀρθότερον μερδοσάχρη), σημαίνει περσιστὶ ἄνθρωπον ἐρημίας, ὀνόματα μονῆς τε καὶ τοποθεσίας εἰσὶ συνώνυμα. Μερδοσαγάρη ἦν ὁ τόπος, ὅπου ἐκτίσθη ἡ μονὴ τοῦ Λιβὸς (σήμερον τουρκ. *Ντεμιρτζηλὰρ - μεσδζητὶ* = σιδηρουργῶν εὐκτήριον, *Πασπάτη* Βυζαντ. Μελέται, σ. 325, ὅπου καὶ τὸ ἀπεικόνισμα). Οὐδεμίαν δ' ἔχουσι σχέσιν αἱ μοναὶ τοῦ Μανουὴλ (Κεφελῆ δζαμισί) πρὸς τὴν τοῦ Λιβὸς καὶ τὴν τῆς Ἐρημίας (βλ. καὶ παρατηρήσεις *Ἠλ. Τανταλίδου* καὶ *Κ. Ἀνθοπούλου* ἐν τέλει τῆς περὶ Φωτίου πραγματείας *Π. Ζάνου*, ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1865). Μ. Ι. Γ.

ἐρημιὰς (ἡ) (Eremias) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαύρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σαυριδῶν*, περιλαμβάνον ἑρπετὰ μετρίου μεγέθους ἀπαντῶντα εἰς ἐρήμους τόπους. Γνωστὰ περὶ τὰ 15 εἴδη χαρακτηριζόμενα ὑπὸ ἐπιμήκους, πεπλατυσμένου σώματος καὶ φαιοκαστανοῦ χρώματος. Ἀπαντῶσιν εἰς τὰς ἐρήμους τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀραβίας. Δ. Ν. Π.

ἐρημιάφιλον (τὸ) (Eremiaphilum) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὀρθοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δρομέων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μαντιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα ἐνδιαιτώμενα εἰς ξηρὰς καὶ ἀγόνους ἐκτάσεις. Τὰ ἐρημιάφιλα ἔχουσι μέγεθος μέτριον, σῶμα λεπτὸν καὶ πτέρυγας ἀναναπτύκτους. Γνωστὰ περὶ τὰ 20 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὸν παλαιὸν κόσμον. Δ. Ν. Π.

ἐρημικός, *—ή, —όν*· ὁ τῆς ἐρημίας, ὁ εὑρισκόμενος, ὁ διαμένων ἐν ἐρημίᾳ: «εἰς τὸ βουνὸ ψηλὰ ἐκεῖ | εἶν' ἐκκλησιὰ ἐρημική», «ἐρημικὸς τόπος», «ἐρημικὴ ζωή».— Ἐπίρρ. **ἐρημικῶς**.

ἐρημίτης (ὁ)· ὁ ἐν τῇ ἐρημίᾳ ζῶν· || ὁ μονάζων μοναχός, ἀναχωρητής, ἀσκητής.

—*[Ἐκκλ. Ἱστορ.]* Βλ. λ. *ἀναχωρηταί*.

—*[Τεκτον.]* Ὁ *ἐρημίτης* (Hérémite) εἶναι ἡ

Digitized by Google

ἐνάτη συμβολικὴ εἰκὼν τῶν Ταρώ, τὰς ὁποίας περιέγραψεν ὁ Γάλλος συγγραφεὺς O. Wirth ἐν τῇ Revue Mensuel. Ἡ εἰκὼν αὕτη ἐμφανίζει γέροντα, φέροντα μανδύαν μοναχοῦ, νὰ κρατῇ εἰς τὰς χεῖράς του φανὸν καὶ ῥάβδον, συμβολίζει δὲ τὴν ἀπομόνωσιν, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ τοὺς ὀπαδοὺς αὐτῆς εἰς τὴν σοφίαν. Ἐν δὲ τῷ 18ῳ βαθμῷ τοῦ Σκωτικοῦ δόγματος ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸν ὁδηγόν, ὁ ὁποῖος μέλλει νὰ καθοδηγήσῃ τοὺς νεομυουμένους εἰς τὴν ὀρθὴν ὁδὸν πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς ἀληθείας. Κ. Κ. Κ.

— **ἐρημῖται** (οἱ) *[Κυνηγετ.]*. Ὀνομασία ἀποδιδομένη ὑπὸ τῶν κυνηγῶν εἰς τοὺς ἄνω τῶν πέντε ἐτῶν ἀγριοχοίρους.

Ἐρημίτης *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Τὸ βόρειον ἀκρωτήριον τῆς ἐρημονήσου Γιούρας τῶν θεσσαλικῶν Σποράδων.

ἐρημιτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἐρημίτην, ὁ τοῦ ἐρημίτου.

Ἐρημιτῶν ***Παναγία***· βλ. λ. *Ἀϊνζίντελν*.

ἐρημοδικία (ἡ)· δίκη διεξαχθεῖσα ἀπόντος τοῦ ἑτέρου τῶν διαδίκων καὶ συνήθως τοῦ κατηγορουμένου.

— *[Δικονομ. Δίκ.]* Βλ. λ. *ἐρήμην* δίκη.

ἐρημοδικῶ (*—έω*)· δικάζομαι ἐρήμην δίκην, δὲν παρίσταμαι κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῆς δίκης μου.

Ἐρημόκαβος *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον κρημνῶδες τῆς «Ἀξένου ἀκτῆς» τῆς Θετταλομαγνησίας, τερματισμὸς πλοκάμου τοῦ Πηλίου, εἰς 3 μίλλια βορείως τοῦ ἀκρωτηρίου Πορὶ (πλάτ. 39° 31′ 40″ Β, μῆκ. 23° 04′ 34″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1085: Negrepont to Gulf of Kassandra). Σ. Ε. Λ.

Ἐρημόκαστρον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Καλοῦνται οὕτως ἐρείπια κείμενα Δ τῆς Πάργας παρὰ τὸν ὅρμον Καραβοστάσι, ἀνήκοντα κατὰ τὸν Ἀραβαντινὸν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἠπειρωτικὴν πόλιν *Τορύνην*. Κατ' ἄλλους τὰ ἐρείπια ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Θωμᾶ, υἱοῦ τοῦ δεσπότου τῆς Ἠπείρου Νικηφόρου, οἰκισθὲν *Θωμόκαστρον*. Χ. Ι. Σ.

— **Ἐρημόκαστρον** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς περιφερείας τοῦ τέως δήμου Θεσπιέων τῆς ἐπαρχίας Θηβῶν τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 1268. Κεῖται ἐπὶ λόφου παρὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Καννάβαρι διαρρεομένην εὔφορον πεδιάδα. Παράγει δημητριακά. Δ. Ε. Μ.

ἐρημοκκλήσι (τὸ) καὶ ***ἐρημοκκλησιά***· ἐκκλησία ἐν ἐρήμῳ τόπῳ, μακρὰν τοῦ χωρίου ἢ τῆς πόλεως, διάφορον τοῦ *ἐξωκκλήσι*· ‖ ἐκκλησία ἐγκαταλελειμμένη, κατηρειπωμένη.

Ἐρημοκκλησιὰ *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Σιδηρονέρου (τέως Ὀσενίτσης) τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κουλιάρμπα*.

ἐρημολάλος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ὁ ἐν ἐρημίᾳ, κατὰ μόνας λαλῶν: «ἐρημολάλος τέττιξ».

Ἐρημόμηλος *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τῆς *Ἀντιμήλου* (βλ. λ.).

ἔρημον (τὸ) (Eremon) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακροκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κεραμβυκιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα μὲ σῶμα ἐπίμηκες, πολυτριχωτόν, πόδας λεπτοὺς καὶ χρῶμα φαιὸν μετὰ κιτρίνων ἀποχρώσεων. Γνωστὰ δύο εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Γουϊνέας. Δ. Ν. Π.

ἐρημονήσι (τό)· νῆσος ἔρημος, ἀκατοίκητος.

Ἐρημονήσι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία διαφόρων νησίδων τῶν θαλασσῶν μας καὶ δή:—1) Ἐν τῷ ὅρμῳ *Βλαχιὰ* τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Εὐβοίας (πλάτ. 38° 45′ 10″ Β., μῆκ. 23° 38′ 40″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 426: Doro channel to Gulf of Saloniki). Ἀνώνυμον ἐν τῷ ἀγγλικῷ χάρτῃ, κεῖται 3 μίλ. Δ.ΝΔ τοῦ ἀκρωτηρίου Σαρακήνικο.—2) Ἐν τῷ στομίῳ τοῦ Λεσβιακοῦ κόλπου τῆς *Καλλονῆς*, ἀριστερὰ τῷ εἰσπλέοντι καὶ πρὸ τοῦ βορείου στόματος (πλάτ. 39° 06′ 10″ Β, μῆκ. 26° 06′ 50″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1665 Mityleni island), πρὸ τοῦ ὅρμου *Ἀπόθυρο*.—3) Ἐν τῷ κολπίσκῳ τῆς Μάκρης, τῆς ἀνατολικῆ Λεσβίας ἀκτῆς (πλάτ. 39° 16′ 00″ Β, μῆκ. 26° 25′ 30″ Ἀν., χάρτ. ὁ ἀνωτέρω). Οὖσα ἄσχετος πρὸς τὴν συστάδα *Τουμάκια* (ἢ *Τομάρια*), ὀνομάζεται καὶ *Λησμονή*.—4) Ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Περάμου, ἀνατολικῶς τῆς Κυζικηνῆς χερσονήσου (πλάτ. 40° 26′ 25″ Β., μῆκ. 28° 06′ 35″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 907: Fenar Adassi to Kalolimno island)· λέγεται καὶ *Ἄγρια Πέτρα*.—5) Παρὰ τὸ δυτικὸν τμῆμα τῆς Β. ἀκτῆς τῆς Ὕδρας, δυτικῶς τοῦ νησίου *Κιβωτὸς* καὶ πρὸ τοῦ λιμένος τοῦ *Μώλου* (πλάτ. 37° 19′ 35″ Β. μῆκ. 23° 24′ 20″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1525: Hydra bay, Spezzia and Dhoko). Σ. Ε. Λ.

—**Ἐρημονήσι** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησίον προσκείμενον τῇ ἀκτῇ τῆς *Ἐρυθραίας* ἐν τῷ μυχῷ (πλάτ. 38° 19′ 50″ Β., μῆκ. 26° 41′ 40″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: The island of Khios and the Gulf of Smyrna) τοῦ κόλπου τοῦ *Γκιοὺλ Μπαχτσέ*. Σ. Ε. Λ.

ἐρημόνησος (ἡ)· νῆσος ἔρημος, ἀκατοίκητος, ἐρημονήσι.

ἐρημοπλάνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τὸ)· ὁ ἐν τῇ ἐρημίᾳ πλανώμενος.

Ἐρημόπολις *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία δύο ὅρμων τῆς Κρήτης.—1) Ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς, ἐν τῷ Β. τμήματι τῆς ἀκτῆς τοῦ κόλπου Γκράντες (πλάτ. 35°16′ Β, μῆκ. 26°17′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536 b: Candia Eastern portion, καὶ 2715: Eremopoli bay) 4 μίλ. Ν.ΝΔ τοῦ ἀκρωτηρίου *Σίδερος*. Πολύτιμον ἀγκυροβόλιον κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας διὰ τὰ πλοῖα, ἅτινα, προερχόμενα ἐξ Ἀλεξανδρείας ἢ Ἀφρικῆς, ἀδυνατοῦσι νὰ ἀποπλεύσωσι πρὸς Κωνσταντινούπολιν ἢ τὸ Αἰγαῖον, λόγῳ τῶν ἐπικρατούντων ἐτησίων (μελτεμίων).—2) Ὅρμος καὶ ὑδρεῖον ἐν τῇ βορείᾳ ἀκτῇ τοῦ κόλπου τῆς Μεσσαρᾶς (πλάτ. 35°05′ Β., μῆκ. 24°42′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536 a: Candia Eastern portion) εἰς 2 μίλ. δυτικῶς τοῦ *Ἁγίου Γαλήνη* (ἀρχ. *Σουλία* καὶ *Σουλήνα*). Ἡ συσχετικὴ αὐτῶν θέσις, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν φράσιν ἐν τῷ «Σταδιασμῷ τῆς Μεγάλης θαλάσσης» «ἀπὸ Σουλήνας εἰς Ψυχέα στάδιοι ιβ'. Λιμὴν θερινός· ὕδωρ ἔχει» (§ 325), πείθει ὅτι ὁ ὅρμος *Ἐρημόπολις* ὠνομάζετο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων *Ψυχεύς*. Σ. Ε. Λ.

— **Ἐρημόπολις.** Μετόχιον τῆς μεγάλης ἐν τῇ ἀνατολικῇ Κρήτῃ (Σητείᾳ) μονῆς τοῦ Τοπλοῦ, Κυρίας Ἀκρωτηριανῆς ἐπονομαζομένης. Ἐπὶ τῆς θέσεως αὐτῆς ἔκειτο ἡ παλαιὰ *Ἴτανος*. Ε. Γ.

ἔρημος (ὁ, ἡ) ἢ *ἐρήμη*, *—ον* (τό)· ἰδιωμ. *ἔρμος*· ἐστερημένος, ἀπηλλοτριωμένος, μόνος, ἄνευ ἄλλων: «ἔρημος φίλων, — συγγενῶν, —βοηθῶν, —ὑπερασπιστῶν»· ‖ ἐπὶ τόπου, ἐστερημένος ἀνθρώπων, ἀκατοίκητος, ἀγεώργητος, ἀκαλλιέργητος: «νῆσος ἔρημος»· ‖ ἐγκαταλελειμμένος, ἀδέσποτος: «ἔρημο σπίτι, —χωράφι, —ἀμπέλι», «τοὺς ἔφαγε τὸ θανατικὸ ὅλους κι' ἔμεινε τὸ σπίτι ἔρημο»· ‖ σχετλιαστικῶς, ἀβοήθητος, ἀνυπεράσπιστος: «ἀφῆστε τα τὰ ἔρημα καὶ ποιὸς μοῦ τὰ φορτώνει;», «ἔμεινα ἔρμη καὶ μοναχή», «ἔρημος καὶ σκοτεινός»· ‖ «μὲ γονάτισαν τὰ ἔρημα τὰ χρόνια», «λείπουν τὰ ἔρημα τὰ χρήματα» «ἔρμα νιᾶτα, ποῦ εἶστε!»· ‖ «νά! ὁ ἔρημος ποῦ κατήντησε» ὁ δυστυχής, ὁ ταλαίπωρος· ‖ ***ἔρημος*** (ἡ) ὡς οὐσ. κατὰ παράλειψιν τοῦ *χώρα*, ἐρημία, τόπος ἀκατοίκητος: «ἡ ἔρημος Σαχάρα», «φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ» ὡσεὶ ἐν ἐρήμῳ, εἰς ὦτα μὴ ἀκουόντων, «ὁ Χριστὸς ἐπῆγε 'ς τὴν ἔρημο», «ὄασις ἐν ἐρήμῳ»· ‖ νομ. «ἐρήμη δίκη» δίκη διεξαγομένη ἀπόντος τοῦ ἐναγομένου (βλ. *ἐρήμην* δίκη).

— [ΓΕΩΓΡ.] Καλεῖται *ἔρημος* πᾶσα μεγάλη ἔκτασις ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, ἡ ὁποία λόγῳ κλιματολογικῶν αἰτίων εἶναι ἐξαιρετικῶς ξηρὰ καὶ ἢ στερεῖται ἐντελῶς φυτείας ἢ φέρει μεμονωμένα τινὰ ξηρόφυτα καὶ θάμνους καὶ ἕνεκα τῆς τοιαύτης της καταστάσεως εἶναι καὶ ἀκατοίκητος. Αἱ ἔρημοι εἶναι συνήθως μονίμως ἐστερημέναι φυτείας. Οὐχ ἧττον εἴς τινας παρατηρεῖται τὸ φαινόμενον, ὅτι κατόπιν βροχῶν καὶ πυκνῆς ὁμίχλης προβάλλει πυκνοτέρα τις βλάστησις, ἡ ὁποία ὅμως εἶναι παροδική, ἔχουσα ὀλίγων μόνον ἡμερῶν ζωήν.

Ἐνίοτε ἐντὸς τῶν ἐρήμων ἀπαντῶνται καὶ θέσεις, ὅπου ἐμφανίζονται πηγαὶ ἢ ὑπογείως συναθροίζεται ἐδαφικὸν ὕδωρ ἐγγὺς τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, δυνάμενον νὰ ληφθῇ διὰ φρεάτων. Αἱ θέσεις αὗται ὑδρεύσεως καλοῦνται *ὀάσεις*. Συνήθως αὗται εὑρίσκονται κατὰ τὰ περιφερειακὰ τμήματα τῶν ἐρήμων, οὐχ ἧττον ὅμως ἀπαντῶνται καὶ εἰς τὰ κεντρικὰ μέρη. Ἐντὸς τῶν ἐρήμων ἀπαντῶνται καὶ κοιλώματα τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, εἰς τὰ ὁποῖα συναθροίζεται ὑπογείως ἐδαφικὸν ὕδωρ δυνάμενον μὲν νὰ ληφθῇ, μὴ ἐπαρκοῦν ὅμως διὰ νὰ στηριχθῇ καλλιέργειά τις καὶ ἀναπτυχθῇ ἐκεῖ συνοικισμὸς ἀνθρώπινος. Τὰ κοιλώματα ταῦτα καλοῦνται *ντάγιας* (dayas), καὶ εἶναι αἱ τοποθεσίαι ὅπου φύονται τὰ φυτὰ τῶν ἐρήμων, προσσπαθοῦντα ἐκεῖ νὰ φθάσουν μὲ τὰς βαθείας ῥίζας των καὶ νὰ ἀντλήσουν τὸν κεκρυμμένον θησαυρὸν ὕδατος. Τὰ συνηθέστατα φυτὰ τῶν ἐρήμων εἶναι τὰ *ταμαρίσκο*, οἱ *φοίνικες*, αἱ ***κομμιοακακίαι***, ἡ *λεύκη ἡ εὐφρατικὴ* (Populus euphratica) ἐν Σαχάρᾳ, αἱ *πικροδάφναι* (Nerium oleander) κλπ. Ἐκ τῆς ὀλίγης σχετικῶς βλαστήσεως τρέφονται ἐντὸς τῶν ἐρήμων ζῷά τινα, γαζέλλαι π.χ. καὶ ἀντιλόπαι, εὑρίσκονται δὲ καὶ ἁρπακτικά τινα ὡς καὶ σαῦραι κλπ. Ἔρημοι εὑρίσκονται εἰς ὅλας τὰς ἠπείρους. Γενικῶς καταλαμβάνουν ὅλαι ὁμοῦ τὸ $1/45$ τῆς γηΐνης ἐπιφανείας. Συναντῶνται εἰς ὅλα τὰ ὕψη, αἱ πλεῖσται εἰς ὕψη 200—2000 μέτρων, ἐνῷ ἡ ἔρημος Ἀτακάμα εὑρίσκεται εἰς ὕψος μεγαλύτερον τῶν 3000 μέτρων. Ἐπίσης παρουσιάζονται—ἀνεξαρτήτως τῶν ὀρογραφικῶν συνθηκῶν—εἰς βαθύπεδα, εἰς τραπεζοειδεῖς καὶ ὀρεινὰς χώρας, ὡς ἐπίσης καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς γεωλογικῆς συστάσεως τῆς περιοχῆς. Ἡ ἀπὸ θαλάσσης ἀπόστασις οὐδόλως ἐπηρεάζει τὴν ἐμφάνισίν των.

Γενικῶς ὁ παλαιὸς κόσμος ἔχει τὰς μεγαλυτέρας ἐρήμους. Ἡ πλέον ἐκτεταμένη περιοχὴ ἐρήμων κεῖται εἰς τὴν μέσην Ἀσίαν, ὅπου, ἐκτὸς τῆς μεγάλης ἐρήμου *Γόβης*, συναντῶνται καὶ ἡ ἔρημος *Τάκλα-Μακὰν* ἢ τοῦ *Τσὲρτς* εἰς τὴν λεκάνην τοῦ Ταρίμ, καὶ αἱ ἔρημοι τῶν Turkmen καὶ αἱ ἀραλοκασπιακαί. Αἱ ἔρημοι τῶν Ἰνδιῶν (ἀνατολικῶς τοῦ Ἰνδοῦ), τῆς Περσίας, Ἀραβίας καὶ Συρίας ἀποτελοῦν τὴν πρὸς δυσμὰς προέκτασιν τῆς μεγάλης ζώνης ἐρήμων τῆς μέσης Ἀσίας, καὶ συνέχονται πάλιν μὲ τὴν μεγάλην περιοχὴν ἐρήμων τῆς βορείου Ἀφρικῆς, τὴν περιλαμβάνουσαν τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Σαχάραν. Ἔναντι τῆς γιγαντιαίας αὐτῆς ζώνης ἐρήμων, ἡ ὁποία ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ σχεδὸν μέχρι τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ, ὑποχωροῦν πολὺ εἰς ἔκτασιν αἱ λοιπαὶ περιοχαὶ ἐρήμων τῆς γῆς. Ἡ Βόρειος Ἀμερικὴ ἔχει τὴν ἔρημον *Νεβάδα*, τὴν *Γιούτα* (Utah), τὴν ***νοτιοκαλιφορνιακήν***, τὴν *Ἀριζόναν* καὶ ***νεομεξικανικήν***. Ἡ Νότιος Ἀμερικὴ ἔχει τὴν μακρὰν στενὴν ζώνην κατὰ τὴν δυτικήν της ἀκτήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει καὶ ἡ *Ἀτακάμα*. Ἡ νότιος Ἀφρικὴ τὴν *Ναμὶμπ* καὶ τὴν *Καλαχάρην*. Τέλος ὁλόκληρον σχεδὸν τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Αὐστραλίας ἀποτελεῖ ἔρημον. Αἱ ἔρημοι τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου καταλαμβάνουν ἐν συνόλῳ ἔκτασιν 13.750.000 τετρ. χιλιομ. περίπου. Ὅλαι αὐταὶ αἱ περιοχαὶ χαρακτηρίζονται διὰ τῆς μεγάλης ξηρασίας των, διὰ τῶν ὀλίγων, σχεδὸν τελείως μὴ ὑπαρχόντων, ἀτμοσφαιρικῶν κατακρημνισμάτων καὶ τῆς ἐλλείψεως —ὡς ἐκ τούτου—ποταμῶν διαρκῶς ῥεόντων καὶ ἀποχετευόντων τὰ ὕδατα πρὸς τοὺς ὠκεανούς. Εἶναι—μὲ ἄλλας λέξεις—περιοχαὶ στερούμεναι ἀπορροῶν ὑδάτων. Ἡ ἔλλειψις αὕτη δὲν ἐξαρτᾶται οὔτε ἀπὸ τὰς ὀρογραφικάς, οὔτε ἀπὸ τὰς γεωλογικάς, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ τὰς μετεωρολογικὰς συνθήκας. Μεγάλην ἐπίδρασιν ἔχουν οἱ ἄνεμοι, οἱ ὁποῖοι πνέουν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους κατὰ διεύθυνσιν τοιαύτην, ὥστε νὰ ἐμποδίζηται ὅσῳ τὸ δυνατὸν περισσότερον ἡ διείσδυσις ὑδρατμῶν εἰς τὰς περιοχὰς τῶν ἐρήμων. Οὕτω π. χ. εἰς τὴν βορειοαφρικανικὴν ζώνην ἐρήμων, οἱ ἀπὸ τῆς Μεσογείου πνέοντες ἄνεμοι δὲν προσκομίζουν ἀτμοσφαιρικὰ κατακρημνίσματα, διότι ὅλα τὰ ὑπ' αὐτῶν μεταφερόμενα νέφη, εἰσερχόμενα εἰς τὴν θερμὴν ξηράν, διαλύονται ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ. Καθ' ὅμοιον τρόπον ἡ μεγάλη ἔρημος τῆς Γόβης προσελκύει κατὰ τὸ θέρος—συνεπείᾳ τῆς χαμηλῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως, ἡ ὁποία ἐπικρατεῖ ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας της—μεγάλας μάζας ὑγροῦ ἀέρος ἐκ τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ. Ἀλλ' ὅλη αὐτὴ ἡ ὑγρασία καταπίπτει εἰς τὰ ὄρη, τὰ περιβάλλοντα γύρωθεν τὴν ἔρημον, πρὶν φθάσῃ μέχρις αὐτῆς. Καὶ ἡ λεκάνη τῆς μεγάλης Ἁλμυρᾶς λίμνης εἰς τὴν δυτικὴν Βόρειον Ἀμερικὴν ἀποκτᾷ τὴν μορφὴν ἐρήμου, διότι κεῖται μεταξὺ τῶν Βραχωδῶν ὀρέων καὶ τῶν Κορδιλλιερῶν. Τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει καὶ διὰ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Αὐστραλίας, ὅπου οἱ νοτιοανατολικοὶ ἀληγεῖς ἄνεμοι καταρρίπτουν ὅλην των τὴν ὑγρασίαν εἰς τὰ ὄρη τοῦ ἀνατολικοῦ κρασπέδου τῆς ἠπείρου καὶ φθάνουν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν κατόπιν ὡς τελείως ξηροὶ ἄνεμοι.

Αἱ πλεῖσται ἔρημοι δὲν εἶναι τελείως ἄνυδροι. Πολλαί, ὅπως π. χ. ἡ τῆς Αἰγύπτου, ἡ τῆς λεκάνης τοῦ Ταρίμ, διασχίζονται ὑπὸ μεγάλων ὑδατίνων ῥευμάτων. Ἄλλαι, ὡς π. χ. ἡ *Σαχάρα* καὶ ἡ *Ναμίμπ*, κρύπτουν εἰς τὰ βαθύτερά των μάζας ἐδαφικοῦ ὕδατος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σημαντικάς. Γενικῶς ὅμως καὶ ὅλων αὐτῶν τῶν περιοχῶν τὰ ποσὰ τῶν καταπιπτόντων ἀτμοσφαιρικῶν κατακρημνισμάτων εἶναι τόσον ἀσήμαντα καὶ ἀπορροφῶνται τόσον ταχέως ὑπὸ τοῦ ἐδάφους, ὥστε δὲν δύνανται νὰ ἐξασκήσουν ἰσχυρὰν διαβρωτικὴν ἢ ἀποκομιστικὴν ἐνέργειαν. Τούτου ἕνεκα οἱ μόνοι παράγοντες οἱ διαμορφώνοντες τὰς ἐρήμους εἶναι οἱ ἄνεμοι, ἡ προσηλίασις καὶ ἡ μηχανικὴ καὶ χημικὴ ἀποσάθρωσις.

Ἀπὸ μακροῦ χρόνου διακρίνουν —κατὰ τὸν Ριχτχόφεν— τρεῖς κυρίως μορφὰς ἐρήμων: 1) *Ἔρημοι ἄμμων* (Sandwüsten). Αὗται δημιουργοῦνται ἐκεῖ, ὅπου σχεδὸν πάντοτε ὅλα τὰ λεπτοκονιώδη τεμαχίδια, τὰ ἐκ τῆς διαβρώσεως καὶ ἀποφυσήσεως τῶν πετρωμάτων προκύπτοντα, μεταφέρονται ὡς κόνις ὑπὸ τῶν ἀνέμων, ἀπομένουν δὲ αἱ χονδρότεραι ἄμμοι. 2) *Ἔρημοι χαλίκων* (Kieswüsten). Εἶναι ἔρημοι, τῶν ὁποίων τὸ ἔδαφος εἶναι κεκαλυμμένον μὲ χονδροτέρους χάλικας καὶ συνάγματα. Συνεπείᾳ μεγαλυτέρας ἰσχύος τῶν ἀνέμων καὶ τῆς ἐπικρατήσεως ὡρισμένης διευθύνσεως πνοῆς αὐτῶν, ὄχι μόνον ἡ κόνις, ἀλλὰ καὶ τὰ κοκκία τῶν ἄμμων μετακινοῦνται πρὸς τὴν κατεύθυνσιν πνοῆς τῶν ἀνέμων, οὕτω πως δ' ἀπομένουν οἱ δυσμετακίνητοι χονδρότεροι χάλικες. Οἱ χάλικες οὗτοι εἶναι ἐν μέρει μὲν γωνιώδεις μὲ αἰχμὰς καὶ ἀκωκάς, ἐν μέρει δὲ λεῖοι, καθιστάμενοι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τοιοῦτοι βαθμηδὸν ὑπὸ τῆς ἄμμου τῆς μεταφερομένης διὰ τῶν ἀνέμων (ὡς π. χ. εἰς τὰ Sserir τῆς Λιβυκῆς καὶ τῆς Ἀραβικῆς ἐρήμου. Εἰς τὸν τύπον τοῦτον ἀνήκουν ἰδιαιτέρως ἡ πετρώδης μορφὴ ἐρήμων τῆς Ἀφρικῆς, ἡ γνωστὴ

Digitized by Google

ὑπὸ τὸ ὄνομα *Χαμάντα* (Hammâda). 3) *Ἔρημοι βράχων* (Felswüsten). Αὗται ἀποτελοῦνται μόνον ἀπὸ γυμνοὺς βράχους πετρωμάτων. Γεννῶνται ἐκεῖ, ὅπου τὰ προϊόντα τῆς διαβρώσεως καὶ τῆς ἀποφυσήσεως ἀποκομίζονται τελείως ὑπὸ τῶν ἀνέμων, οὕτως ὥστε πανταχοῦ ἐκπροβάλλουν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν γυμνοὶ βράχοι. Εἰς τὰς ἐρήμους ταύτας ἄμμοι ἐλλείπουν τελείως καὶ οἱ μεγαλύτεροι ἔκλυτοι χάλικες εἶναι ἐπίσης σπάνιοι, ἐνῷ μεμονωμένα τεμάχια βράχων παρουσιάζονται συχνά. Αἱ ἔρημοι αὗται εἶναι αἱ πλέον ἀχάριτες ἐξ ὅλων τῶν μορφῶν τῶν ἐρήμων καὶ εὑρίσκονται ἰδιαιτέρως εἰς τὰς τραπεζοειδεῖς καὶ ὀρεινὰς χώρας, ὅπως π. χ. εἰς τὴν ἀνατολικὴν Σαχάραν, εἰς τὴν Ἀργεντινὴν καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐκτὸς τῶν τριῶν τούτων τύπων ἐρήμων ὁ Ἰω. Βάλτερ διακρίνει καὶ 4) Τὰς *πηλούχους* —, *ἀργιλλούχους* — καὶ *ἁλμυρὰς* ἢ *ἁλατούχους ἐρήμους* (Lehm —, Ton — καὶ Salzwüsten). Εὑρίσκονται κυρίως ἐκεῖ, ὅπου ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους ἐκτείνονται κοιλώματα, εἰς τὰ ὁποῖα συνάζονται ἅλατα, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει ἀπορροὴ ὑδάτων. Ἀποτελοῦν συχνὰ ἐνδιαμέσους τύπους μεταξὺ τῶν χαλικούχων καὶ τῶν ἀμμούχων ἐρήμων. Εἰς τὴν ἔρημον τῆς Ἀτακάμας ἐμφανίζεται ἰδιαιτέρως συχνὰ ὁ τύπος οὗτος, ὑπάρχει ὅμως καὶ ἀλλαχοῦ, ὡς π. χ. εἰς τὴν Περσίαν καὶ κεντρικὴν Ἀσίαν, τὴν Αὐστραλίαν καὶ μεμονωμένως ἐπίσης καὶ εἰς τὴν Σαχάραν.

Ὅλαι αἱ μορφαὶ τῶν ἐρήμων δὲν παρουσιάζουν σαφῆ ὅρια διακρίσεως ἀπ᾽ ἀλλήλων. Ἡ μία μορφὴ δύναται νὰ μεταπίπτῃ πολλάκις εἰς τὴν ἄλλην, ἢ δυνατὸν πολλάκις νὰ ἐμφανίζωνται αἱ διάφοροι μορφαί, ποικιλοτρόπως ἐναλλασσόμεναι, ἡ μία παρὰ τὴν ἄλλην. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ ὑλικὸν τῶν ἐξ ἄμμου ἐρήμων κατάγεται ἐκ τῶν βραχωδῶν ἐρήμων, εἶναι εὐνόητον, ὅτι γενικῶς αἱ ἔρημοι ἄμμων εὑρίσκονται—ἐν σχέσει πρὸς τὰς βραχώδεις ἐρήμους—πάντοτε κατὰ τὴν προέκτασίν των κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν κυρίων ἀνέμων. Αἱ μᾶλλον ἐξηπλωμέναι εἶναι αἱ ἔρημοι ἄμμων, τῶν ὁποίων τὸ ἔδαφος πολλάκις συνίσταται ἀποκλειστικῶς ἀπὸ ἐκλύτους ἄμμους μέχρι βάθους πολλῶν ἑκατοντάδων μέτρων. Εἰς τὰ περιφερειακὰ μέρη τοιούτων ἐρήμων δύναταί τις νὰ παρατηρήσῃ πῶς αἱ πρῶται μικραὶ συσσωρεύσεις ἄμμων δημιουργοῦνται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, εἰς μέρη προφυλαττόμενα ἀπὸ τὸν ἄνεμον, ὡς π. χ. ὄπισθεν προεξεχουσῶν κεφαλῶν βράχων, μικρῶν βραχωδῶν λόφων κλπ. Ὅσῳ ὅμως εἰσδύει τις περαιτέρω πρὸς τὰ κεντρικὰ μέρη τῆς ἐρήμου, τόσῳ ἡ ἄμμος καθίσταται κατὰ κανόνα βαθυτέρα. Ἐφ᾽ ὅσον ὁ ὀφθαλμὸς δύναται νὰ ἴδῃ μακράν, παρακολουθεῖ τις τὰς ἄμμους συσσωρευμένας εἰς ἀκανονίστους παραλλήλους σειράς, ὁμοίας πρὸς κύματα θαλάσσης, ῥάχεις ἄμμων ἀλληλοδιαδεχομένας. Ὅταν πνέῃ ἰσχυρότατος ἄνεμος, ὅλαι αὐταὶ αἱ ἄμμοι τίθενται εἰς κίνησιν, πολλάκις τόσῳ ταχεῖαν, ὥστε ὁλόκληρα καραβάνια, καταλαμβανόμενα καθ᾽ ὁδόν, καταχώννυνται ὑπ᾽ αὐτῶν. Ἡ μετακινουμένη ὑπὸ τοιούτων ἐντόνων ἀνέμων ἄμμος καὶ ὁ κονιορτὸς ἀμαυροῦσιν ὁλόκληρον τὸν οὐρανόν.

Ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου, ὡς καὶ ἕνεκα τῆς ὑπερβολικῆς θερμότητος τῆς ἡμέρας καὶ τοῦ ψύχους τῆς νυκτός, τῆς ἐλλείψεως ὕδατος καὶ σκιᾶς κλπ., ἡ διάβασις τῶν ἐρήμων εἶναι δυσκολωτάτη. Γίνεται κατὰ καταβάνια διὰ καμήλων. Γ. Κ. Γ.

—[ΥΓΙΕΙΝ.] Τὸ ἔδαφος τῶν *ἐρήμων* ἐκτάσεων δὲν περιέχει μικρόβια, διότι καὶ οἱ ἐξωτερικοὶ παράγοντες (θερμοκρασία, ὑγρασία) εἶναι ἀκατάλληλοι πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὸν πολλαπλασιασμὸν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἐλλείπουσιν αἱ πηγαί, ὑφ᾽ ὧν ταῦτα δύνανται νὰ προσκομισθῶσιν, ἐφ᾽ ὅσον αἱ ἐκτάσεις αὗται εἶναι ἀκατοίκητοι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζῴων. Κ. Κ.

Ἔρημος *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Μίνας τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτοικοι (1928) 64.

— **Ἔρημος *Ἁλμυρὰ*** *[Γεωγρ.]*· βλ. *Μικρὰ* Ἀσία.

ἐρημόσπαρτον (τὸ) (Eremospartum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χεδροπῶν*, περιλαμβάνον πόας ἰθαγενεῖς τῶν παρὰ τὴν Κασπίαν θάλασσαν χωρῶν. Δ. Ν. Π.

ἐρημόσπερα (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω φυτά τινα τῆς κατωτάτης φυτολογικῆς ὑποδιαιρέσεως, καὶ ἰδίως τοῦ ἀθροίσματος τῶν ἀλγῶν, ἅτινα φέρουσι μεμονωμένα σπόρια. Δ. Ν. Π.

ἐρημοσπίτης (ὁ)· εἰς τὴν παροιμίαν: «πολυτεχνίτης κι᾽ ἐρημοσπίτης» ὁ πολλὰς τέχνας γνωρίζων καὶ πολλὰ ἐπιχειρῶν, ἀλλὰ μὴ δυνάμενος νὰ ἐφοδιάσῃ τὸν οἶκόν του διὰ τῶν ἀπαραιτήτων.

ἐρημόσταχυς (ὁ) (Eremostachus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *χειλανθῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *σταχυδιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 50 εἴδη. Εἶναι φυτὸν ποῶδες, μὲ βλαστὸν τετράγωνον καὶ φύλλα πλατέα, κείμενα ἀντιθέτως. Εἶναι φυτὸν καλλωπιστικὸν χάρις εἰς τὰ κιτρινωπά, ῥοδόχροα ἄνθη του, καὶ χρήσιμον εἰς τὴν φαρμακευτικήν. Ἀφθονεῖ ἐν Ἀσίᾳ. Κ. ΠΑΠ.

ἐρήμουρος (ὁ) (Eremurus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λειριοειδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ εἴκοσιν εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Ἀσίας. Εἶναι φυτὰ ποώδη, πολυετῆ καὶ διακοσμητικά. Κυριώτερα εἴδη εἶναι: *ἐρήμουρος ὁ ἱμαλαϊκός*, (Eremurus himalaycus), *ἐρήμουρος ὁ εὐπρεπής*, (Eremurus spectabilis), *ἐρήμουρος ὁ ἰσχυρὸς* (Erymurus robustus) κτλ. Κ. ΠΑΠ.

ἐρημόφιλος (ὁ) (Eremophilus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυσοστόμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σιλουριδῶν*, περιλαμβάνον ἰχθῦς ἀποτελοῦντας τὸν ἐνδιάμεσον μεταξὺ *κυπρίνων* καὶ *σιλούρων* τύπον καὶ ἀπαντῶντας εἰς τὰς ἐπὶ τῶν ὀροπεδίων τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς λίμνας Δ.Ν.Π.

ἐρημοφοβία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Ὅρος ταυτόσημος πρὸς τὸν ὅρον *ἀγοραφοβία* (βλ. λ.). Μ. Ν. Κ.

ἐρημῶ (*—όω*) καὶ *ἐρημώνω*· καθιστῶ τόπον τινὰ ἔρημον τῶν ἐνοικούντων, ἀπομακρύνω τοὺς κατοίκους τόπου τινός, συνήθως ἐπὶ τὸ ὑπερβολικώτερον: «ἡ χολέρα ἠρήμωσε τὸν τόπον», «ἠρημώθησαν αἱ νῆσοι ὑπὸ τῶν πειρατῶν»· ‖ λεηλατῶ, καταστρέφω, κοιν. *ῥημάζω* (βλ. λ.).

ἐρημώνω· βλ. ἐρημῶ.

ἐρήμωσις *—εως* (ἡ) καὶ *ἐρήμωμα* (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐρημώνειν*, ἀπομάκρυνσις ἢ ἔκλειψις τῶν ἀνθρώπων, λεηλασία, καταστροφή, κοιν. *ῥήμαγμα*.

ἐρημωτὴς (ὁ)· ὁ ἐρημώνων, ὁ καταστρέφων.

ἐρημωτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἐρημῶν, ὁ καταστρέφων.

Ἤρητον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Παρατιβέριος πόλις (*Στράβ.* Didot 190,15. 198.52) τῶν Σαβίνων. Σ. Ε. Λ.

Ἔρθα (Hertha) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ᾽ αὔξοντα ἀριθμὸν 135. Ἀνεκαλύφθη τὴν 18ην Φεβρουαρίου 1874 ὑπὸ τοῦ C. H. F. Peters ἐν Clinton. Σ. Π.

Ἐρθίλλια ὑ *Θουνίγκα* (Ercilla y Zuniga) *δὸν **Ἀλφόνσος***. Ἐπιφανὴς Ἱσπανὸς ποιητὴς καὶ πολεμιστής, γεννηθεὶς ἐν Μαδρίτῃ τῷ 1533 καὶ θανὼν ἐκεῖ περὶ τὰ 1596. Ὁ Ἐρθίλλια ἐχρημάτισεν ἀκόλουθος τοῦ πρίγκιπος διαδόχου Φιλίππου, τὸν ὁποῖον συνώδευσεν εἰς τὴν Γαλλίαν, Ἰταλίαν, Ἀγγλίαν, Γερμανίαν καὶ Αὐστρίαν. Εἰς ἡλικίαν 21 ἐτῶν μετέσχε τῆς κατὰ τῶν Ἀραυκανῶν τῆς Χιλῆς ἐκστρατείας τῶν Ἱσπανῶν, διακριθεὶς εἰς αὐτὴν καὶ φθάσας μέχρι τῆς Γῆς τοῦ Πυρός. Ἐκεῖ κατεδικάσθη εἰς θάνατον, διότι ἤρισε μετά τινων εὐγενῶν. Τῇ ἐπεμβάσει ὅμως τοῦ ἀντιβασιλέως ἡ ποινή του μετετράπη εἰς φυλάκισιν. Ὅταν ἀνέκτησε τὴν ἐλευθερίαν του ὁ Ἐρεθίλλια, ἐγκατέλειψε τὴν Χιλήν, καὶ διὰ τοῦ Παναμᾶ μετέβη εἰς Ἱσπανίαν (1562), ἣν ἐγκατέλειψε μετ᾽ ὀλίγον, διὰ νὰ μεταβῇ εἰς Γαλλίαν, Γερμανίαν καὶ Πολωνίαν. Ἐγκατεστάθη τέλος ἐν Μαδρίτῃ ὅπου καὶ ἀπέθανεν.

Ἐρθίλλια ὑ Θουνίγκα.

Ὁ Ἐρθίλλια ὀφείλει τὴν ποιητικήν του φήμην εἰς τὸ μακροσκελὲς ἔπος «Araucana», ὅπερ ἐνεπνεύσθη ἐκ τῶν μακρινῶν χωρῶν ὅπου ἐπολέμησε, ἐκ τῶν ἀγρίων ἠθῶν καὶ τῆς τόλμης ἣν ἐπεδείκνυον οἱ στασιασταὶ Ἀραυκανοί. Τὸ ἔπος ἀποτελεῖται ἐκ τριάκοντα ἑπτὰ ᾀσμάτων, εἰς ὀκταστίχους στροφὰς (octavas). Τὰ πρῶτα αὐτοῦ ᾄσματα ἤρχισε συνθέτων διαρκούσης τῆς ἐκστρατείας, κατὰ τὰς ἑσπερινὰς ὥρας, καὶ ἐπὶ τεμαχίων δέρματος ἐλλείψει χάρτου. Ἡ ὑπόθεσις στερεῖται μυθολογικοῦ περιεχομένου. Περιγραφαὶ τοπίων καὶ μαχῶν, ἠθικαὶ καὶ πολιτικαὶ γνῶμαι, περιπέτειαι, βιογραφικαὶ πληροφορίαι, τὰ πάντα συμμίγνυνται ἐν τῷ ποιήματι. Ὁ Θερβάντε, θαυμάζων ὑπερβολικὰ τὸν Ἐρθίλλια, τοποθετεῖ αὐτὸν εἰς τὸ πλευρὸν τῶν μεγάλων Ἰταλῶν.

Τὸ ὁριστικὸν κείμενον τοῦ «Araucana» ἐξεδόθη τῷ 1590 μετὰ προλόγου ὑπὸ Cristoval de Figueroa. Ἐκ τῶν καλυτέρων ἐκδόσεων εἶναι ἡ τοῦ Sancha (Μαδρίτη 1776—1861) μετὰ βιογραφίας τοῦ ποιητοῦ. Ἐπίσης ὁ Eugenio do Ochoa ἐξέδωκε τὸ ἔπος ἐν τῇ «Treso de los poemos epicos sagrados y burlescos» (Paris 1840). Γαλλιστὶ μεταφράσθη ὑπὸ τοῦ Alexandre Nicolas (Paris 1869). Γ. ΕΛΙΓΙΑ

ἐρι—· ἀχώριστον μόριον σημαῖνον ἐπίτασιν τῆς ἐννοίας τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ· π. χ. *ἐριαυγής*, ὁ ἰσχυρῶς λάμπων· *ἐριαχθής*, ὁ λίαν βαρυνόμενος· *ἐριβρεμέτης*, *ἐριβρύχης*, *ἐριβῶλαξ* καὶ *ἐρίβωλος* (εὐγεως, λιπαρά), *ἐρίγδουπος*, *ἐριγηθής*, *ἐρηχής*, *ἐριθαλής*, *ἐρίκτυπος*, *ἐριλαμπής*, *ἐριστάφυλος*, *ἔριτιμος*, *ἐριφεγγής*, *ἐρίφυλλος*, *ἐρίχρυσος* κτλ.

Ἐριακοῦ. Βασιλεὺς Χαλδαῖος, υἱὸς τοῦ Κουδοὺρ - Μαβοὺκ νικηθέντος ἐν Οὔρᾳ τῆς Συρίας ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Βαβυλῶνος Σινμουβαλλίτ, πατρὸς τοῦ περιφήμου Χαμουραμπῆ.

Ἐριάνθης ἢ ***Ἐρίανθος***. Στρατηγὸς τῶν Βοιωτῶν κατὰ τὴν ἐν Αἰγὸς Ποταμοῖς ναυμαχίαν (405 π. Χ.), κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Βοιωτοὶ συνεμάχουν μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων. Ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν Βοιωτῶν ὁ Ἐριάνθης κατὰ μὲν τὸ μετὰ τὴν ναυμαχίαν συγκροτηθὲν συμβούλιον τῶν συμμάχων στρατηγῶν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Λυσάνδρου συνετέλεσε νὰ ληφθῇ ἡ ἀπάνθρωπος ἀπόφασις τοῦ συμβουλίου ὄχι μόνον νὰ καταδικασθῶσιν εἰς θάνατον οἱ συλληφθέντες Ἀθηναῖοι αἰχμάλωτοι, ἀλλὰ καὶ νὰ στερηθῶσι τῶν μετὰ θάνατον τιμῶν, κατὰ δὲ τὸ περὶ εἰρήνης συγκροτηθὲν συνέδριον (404 π. Χ.) εἰσηγήθη, ὅτε ἐκρίνετο ἡ τύχη τῶν Ἀθηνῶν, μετὰ τοῦ ἀντιπροσώπου τῶν Κορινθίων, νὰ κατεδαφισθῶσιν αἱ οἰκίαι καὶ νὰ μεταβληθῇ ὁ χῶρος αὐτῆς εἰς ἀγροὺς νομῆς ποιμνίων. Ἡ ὠμὴ ὅμως αὕτη πρότασις ἀπερρίφθη κατ᾽ ἐπιθυμίαν τῶν Σπαρτιατῶν, οἵτινες ὑπεστήριξαν ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ἐξαφανισθῇ πόλις, ἥτις μεγάλας εὐεργεσίας προσέφερεν εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους. Τοῦ Ἐριάνθους, ὡς καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων στρατηγῶν, τῶν μετασχόντων τῆς ἐν Αἰγὸς Ποταμοῖς ναυμαχίας, ἐστήθη καὶ ἀνδριὰς ἐν Δελφοῖς ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων ἐν τῷ συμπλέγματι ἐκείνῳ, εἰς τὸ ὁποῖον παρίστατο ὁ Λύσανδρος στεφανούμενος ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος. ΚΑΨ.

ἐρίανθος (ὁ) (Erianthus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστωδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 15 εἴδη, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ πλεῖστα εἶναι ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν καὶ παραμεσογείων χωρῶν. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου εἶναι μονοκοτυλήδονα, πολυετῆ, καλαμώδη καί τινα κοσμητικά· ἔχουσι βλαστὸν λεπτὸν κυλινδρικόν, καλαμώδη, καὶ σπανίως ξυλώδη. Τὰ φύλλα των εἶναι στενά, προμήκη καὶ ὀξέα καὶ τὰ ἄνθη εἶναι μικρὰ καὶ λεπυροειδῆ. Γνωστότερα εἴδη εἶναι: *ἐρίανθος ὁ ὅστιος* (Erianthus hostii) καὶ *ἐρίανθος ὁ ῥαβέννιος* (Erianthus Ravennii). Τὸ δεύτερον εἶδος ἀπαντᾷ συνήθως παρ᾽ ἡμῖν καὶ εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὰς ὀνομασίας: *καζάβι*, *καλαμίθι*, *μαχαιρίδα*, *ξιφάρα*, *σαμάκι* κτλ. Τὰ φύλλα τοῦ ἐριάνθου ξηραινόμενα χρησιμεύουσι πρὸς κατασκευὴν ψαθῶν, οἱ δὲ κάλαμοι εἶναι πολύτιμοι εἰς τὴν σηροτροφίαν. Κ. ΠΑΠ.

Ἐριβὰν *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρωσίας, πρωτεύουσα τῆς ἀρμενικῆς σοσιαλιστικῆς δημοκρατίας, ἀποτελούσης τμῆμα τῆς σοβιετικῆς σοσιαλιστικῆς δημοκρατίας τῆς Ὑπερκαυκασίας. Κεῖται παρὰ τὸν ποταμὸν Σάγκα, εἰς ἀπόστασιν 65 χλμ. ΒΑ. τοῦ Ἀραρὰτ καὶ εἰς ὕψος 1144 μ. Κάτ. 64613, οἱ πλεῖστοι Ἀρμένιοι, Πέρσαι καὶ Τάταροι, μετ᾽ ὀλίγων Ρώσων καὶ Ἑλλήνων. Διαιρεῖται εἰς τὴν παλαιὰν περσικὴν πόλιν καὶ εἰς τὴν νέαν ῥωσικὴν καὶ περιλαμβάνει ἐρείπια ἀρχαίου τουρκικοῦ φρουρίου μετὰ παλαιοῦ ἀνακτόρου τῶν Περσῶν ἀντιβασιλέων. Τὸ ὡραιότερον κτίριον τῆς πόλεως εἶναι τὸ τέμενος τοῦ Χουσεῒν Ἀλῆ χάν, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κυανοῦν τέμενος*, ἐκ τοῦ χρώματος τῶν πολλῶν διακοσμήσεών του. Εἶναι ἕδρα ἀρμενικῆς ἐπισκοπῆς καὶ ἔχει ἱερατικὴν σχολήν, μουσικὴν ἀκαδημίαν, ἐργατικὰς σοβιετικὰς σχολὰς καὶ πανεπιστήμιον ἱδρυθὲν τῷ 1921. Ἔχει μικρὰν βιομηχανίαν βάμβακος, μαλλίου καὶ κεραμικῆς καὶ ἐξάγει ὀνομαστὰς ὀπώρας, ἰδίως μῆλα, σταφυλάς, βερύκοκκα καὶ πέπονας. Τὸ Ἐριβὰν περιῆλθε διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων τῷ 1582, κατελήφθη ὑπὸ τῶν Περσῶν τῷ 1604, ἐπανῆλθεν εἰς τοὺς Τούρκους τῷ 1615 καὶ ἀνεκτήθη ὑπὸ τῶν Περσῶν κατὰ τὸν ΙΗ΄ αἰῶνα. Τῷ 1780 ἐπολιορκήθη ματαίως ὑπὸ τοῦ γεωργιανοῦ ἡγεμόνος Ἡρακλείου. Τῷ 1827 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ρώσων, οἱ ὁποῖοι ἐκράτησαν αὐτὸ ὁριστικῶς διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Τουρκμὰν-τσάϊ τοῦ 1828 (βλ. καὶ λ. *Ἀρμενία* Ε΄ 573 β΄). —Μ.

Ἐριβόας *[Ἀρχ.]* βλ. *Ἐρίβρομος*.

Ἐρίβοια. Θυγάτηρ τοῦ Ἀλκιθόου, σύζυγος τοῦ Τελαμῶνος καὶ μήτηρ τοῦ Αἴαντος, ὀνομαζομένη πολλάκις καὶ Περίβοια. Καταστᾶσα ἔγγυος πρὸ τοῦ γάμου της, παρεδόθη ὑπὸ τοῦ πατρός της εἴς τινα Εὐβοέα ὅπως φονευθῇ. Οὗτος ὅμως, ἀντὶ νὰ τὴν φονεύσῃ, τὴν ἐπώλησεν ἐν Σαλαμῖνι εἰς τὸν Τελαμῶνα, ὅστις εἶχε προκαλέσῃ τὴν ἐγκυμοσύνην της. Τὸ γεννηθὲν τέκον ἦτο ὁ Αἴας. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἐρίβομβος *[Ἀρχ.]*· βλ. *Ἐρίβρομος*.

ἐριβρεμέτης (ὁ)· ὁ ἰσχυρῶς βρέμων, ἠχῶν· ἐπίθετον τοῦ Διός· ‖ «ἐπιβρεμέται λέοντες» (*Πίνδαρ.*)· ‖ *ἐριβρεμέτας* ἀπεκλήθη καὶ ὁ Αἰσχύλος ὑπὸ τοῦ **Ἀριστοφάνους**.

Digitized by Google

Ἐριβρεμὴς *['Αρχ.]*· βλ. *Ἐρίβρομος*.

Ἐρίβρομος. Οὕτως ἐκαλεῖτο (καὶ *Ἐρίβροχρος, Ἐρίβομβος, Ἐριβρεμὴς* καὶ *Ἐριβόας*) ὁ θεὸς Διόνυσος ἐν τῷ πρὸς αὐτὸν Ὁμηρικῷ ὕμνῳ, λόγῳ τῆς παραδόσεως, καθ' ἣν οὗτος διήρχετο τὴν ζωήν του ἐν διαρκεῖ ἑορτῇ καὶ κώμῳ. Αἱ ἐπικλήσεις αὗται ἔχουν σχέσιν πρὸς τὰς κραυγὰς τῆς ἀγαλλιάσεως τὰς ἀποδιδομένας εἰς αὐτὸν καὶ τὴν ὑπόλοιπον βακχικὴν ἀκολουθίαν. Ἀνάλογοι εἶναι αἱ ἐπικλήσεις *Βρίακχος, Βρόμιος* κ. ἄ. —Π.

ἐριβῶλαξ, *—ακος* (ὁ, ἡ)· χαρακτηριστικὸν τῆς Φθίας καὶ καθόλου γῆς λιπαρᾶς καὶ εὐφόρου.

Ἐριβώτης. Υἱὸς τοῦ Τελέοντος, εἷς τῶν Ἀργοναυτῶν, ὁ ὁποῖος μετὰ τοῦ Λοκροῦ ἥρωος Εὐρυτίωνος καὶ τοῦ Ὀϊλέως προσεχώρησεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ἰάσονος (*Ἀπολ. Ρόδ.* 1, 71 καὶ 2, 1039) καὶ παρέσχε βοήθειαν εἰς τὸν πληγωθέντα πατριώτην αὐτοῦ Ὀϊλέα. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀναγράφεται καὶ *Εὐρυβώτης* καὶ *Εὐρυβάτης*. Λέγεται ὅτι ἐπιστρέφων ἐκ τῆς ἐκστρατείας ἐφονεύθη ἐν Λιβύῃ μετὰ τοῦ Κάνθου, ἐδεικνύετο δὲ καὶ ὁ τάφος αὐτοῦ ἐκεῖ. ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἐρίγδουπος (ὁ, ἡ) καὶ ***ἐρίδουπος***· ὁ ἰσχυρῶς δουπῶν, βροντῶν· ἐπίθετον τοῦ Διὸς καθὰ καὶ τὸ *ἐριβρεμέτης*, ὡς ἐξακοντίζοντος τοὺς κεραυνοὺς μετὰ ἰσχυροῦ δούπου· ‖ «ἐρίγδουπος ἀκτὴ» διὰ τὴν ἐκ τῶν κυμάτων βοήν, «ἐρίγδουπος ποταμὸς» διὰ τὴν βοὴν ἐκ τοῦ ῥέοντος ὕδατος.

Ἐριγένης (Erigena), ***Ἰωάννης Σκῶτος***, ὁ —. Σπουδαῖος φιλόσοφος τοῦ μεσαίωνος, ἀκμάσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς σχολαστικῆς φιλοσοφία., ἧς ὑπῆρξεν ἐκ τῶν θεμελιωτῶν. Ἐγεννήθη πιθανῶς περὶ τὸ 810 μ. Χ. εἰς τὴν Ἰρλανδίαν καὶ ἐξεπαιδεύθη εἰς τὰ ἀκμάζοντα τότε ἐκεῖ σχολεῖα. Ἦτο ἐκ τῶν ὀλίγων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς του, οἵτινες κατεῖχον τὴν ἑλληνικὴν τόσον καλῶς, ὅσον καὶ τὴν λατινικήν. Ἡ φήμη του ἔκαμε τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Κάρολον τὸν Φαλακρὸν νὰ τὸν καλέσῃ εἰς τὴν αὐλήν του καὶ νὰ τοῦ ἀναθέσῃ τὴν διεύθυνσιν τῆς Παλατινῆς σχολῆς, ἣν διῴκησεν ἐπὶ ἔτη, καὶ τὴν μετάφρασιν εἰς τὴν λατινικὴν τῶν περιφήμων νεοπλατωνικῶν ἔργων, τῶν ψευδῶς φερομένων ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου. Ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν, καθὼς καὶ ἄλλων ἑλληνικῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα ἐγνώρισεν εἰς τὸ πρωτότυπον ἢ εἰς μετάφρασιν (Μάξιμος Ἀπολογητής, Γρηγόριος ἐκ Νύσσης, «Τίμαιος» τοῦ Πλάτωνος, «Κατηγορίαι» καὶ «Περὶ Ἑρμηνείας» τοῦ Ἀριστοτέλους, «Εἰσαγωγὴ» τοῦ Πορφυρίου κ. ἄ.) ὑπῆρξε διαρκὴς καὶ σημαντικὴ διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς φιλοσοφικῆς σκέψεως τοῦ Ἐριγένους. Ἐξ αὐτῶν ἤντλησε τὴν βαθεῖαν του πεποίθησιν ἐπὶ τὸν ἀνθρώπινον λόγον καὶ τὴν μυστικοπαθῆ ταύτισιν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς πρὸς τὸν θεῖον νοῦν, τὴν πίστιν πρὸς τὸ δυνατὸν τῆς ἀμέσου ἐπικοινωνίας πρὸς τὰς θείας ἀρχάς, συνέπεια τῆς ὁποίας θὰ ἦτο ἡ ἀχρήστευσις τῆς μεσολαβήσεως τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τὴν τελείαν ἀδιαφορίαν πρὸς τὴν ἠθικὴν λογιστικὴν τῶν ἐξωτερικῶν τύπων καὶ πράξεων. Ἡ προσπάθειά του νὰ συμμορφωθῇ ὅμως πρὸς τὸ δόγμα τῆς Ἐκκλησίας, δι' ἀλληγορικῆς ἑρμηνείας καὶ ἐπεξηγήσεων τῶν ἰσχυρισμῶν του, δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ὑποκριτικὴ διπροσωπία, ἀλλ' ὡς βαθεῖα ὑποταγὴ εἰς τὴν πνευματικὴν ἀρχὴν καὶ ὡς διαφορετικὸς διαφωτισμὸς ὑπὸ τῆς συνειδήσεως τῶν προβλημάτων καὶ τῶν ἀντιθέσεων. Οἱ περὶ τὸν πάπαν ὅμως δὲν ἠπατήθησαν καὶ ἐκτὸς τῶν ζωηρῶν ἀντιρρήσεων, ἃς διήγειρεν ἤδη ἡ μετάφρασις τοῦ Ψευδοδιονυσίου, ἡ ἀνάμιξις τοῦ Ἐριγένους εἰς δύο δογματικὰς ἔριδας τῆς ἐποχῆς του, περὶ τῆς Εὐχαριστίας καὶ περὶ τοῦ προορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου, περὶ οὗ καὶ ἴδιον συνέγραψεν ἔργον «De praedestinatione», κατεδικάσθη ἐπισήμως εἰς δύο ἐκκλησιαστικὰ συνέδρια, τῷ 855 καὶ 859. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καρόλου τὰ ἴχνη τοῦ Ἐριγένους ἐξαφανίζονται. Κατά τινας ἀπέθανεν ἐν τῇ δυτικῇ Γαλλίᾳ, κατ' ἄλλους ἐπανῆλθεν εἰς Ἀγγλίαν. Ἀπὸ τὸν νεοπλανωνισμὸν διετήρησεν ὁ Ἐριγένης τὴν ἰδέαν τοῦ ἑνὸς καὶ ἀπολύτου Θεοῦ, τὸ δὲ κεντρικὸν πρόβλημα τῆς φιλοσοφίας του εἶναι πῶς τὸ ἀπόλυτον τοῦτο Ὂν ἐκδηλοῦται ὑπὸ τὰς πολυποικίλους μορφὰς τῶν πλασμάτων τῆς φύσεως. Ἐξηγεῖ τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς νεοπλατωνικῆς θεωρίας περὶ ἐκπομπῆς ἢ ἀπορροῆς καὶ εἰς τὸ θεμελιῶδες ἔργον του «Περὶ φύσεως μερισμοῦ» (id est de divisione naturae) διακρίνει τεσσάρων εἰδῶν τρόπους ὑπάρξεως, ἤτοι: 1) τὸ δημιουργοῦν καὶ μὴ δημιουργούμενον (Θεός)· 2) τὸ καὶ δημιουργοῦν καὶ δημιουργούμενον (αἱ ἐν τῷ Θεῷ ὑφιστάμεναι ἰδέαι ὡς causae primordiales)· 3) τὸ μὴ δημιουργοῦν, ἀλλὰ δημιουργούμενον (φύσις)· 4) τὸ μήτε δημιουργοῦν, μήτε δημιουργούμενον, ὅπερ συμπίπτει μὲ τὸ πρῶτον, ἀφοῦ εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ φύσις μετὰ τὴν ἐπιστροφήν της εἰς τοὺς κόλπους τοῦ θείου, ἥτις εἶναι καὶ ὁ ὕψιστός της προορισμός. Διότι οὐσία ὅλων τῶν ὑπάρξεων εἶναι μόνον τὸ ἀπόλυτον Ὄν, αὐτὸ μόνον ὑπάρχει καθεαυτό. Εἶναι ἀδύνατον νὰ ὁρισθῇ, εἴτε διὰ τῆς θετικῆς, καταφατικῆς μεθόδου, εἴτε διὰ τῆς ἀρνητικῆς ἢ ἀποφατικῆς, ἥτις συνίσταται εἰς τὴν ἄρσιν ἀπὸ τῆς ἐννοίας τοῦ Θεοῦ κάθε προσδιορισμοῦ, ὅστις δὲν δύναται ἢ νὰ περιορίζῃ αὐτήν. Ἀπὸ τὸν συνδυασμὸν τῶν δύο αὐτῶν μεθόδων συνάγεται μία ἄλλη πλήρης ἀντιθέσεων, αἵτινες παύουν νὰ εἶναι ἀσυμβίβαστοι μόλις πρόκειται περὶ τοῦ ἀπολύτου. Ἡ ὑπερ-οὐσία δὲν εἶναι οὔτε οὐσία, οὔτε μὴ οὐσία. Ὁ Θεὸς δὲν ἐδημιούργησε τὸν κόσμον ἐν χρόνῳ, διότι τότε θὰ ἦτο κατὰ τύχην καὶ κατὰ συμβεβηκός, ἀλλὰ τὰ πρωτότυπα τῶν πλασμάτων ὅλων εὑρίσκοντο ἐν τῷ Θεῷ ἀνέκαθεν, ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς φύσεώς του· εἶναι ἀκριβῶς αἱ «πρωταρχικαὶ αἰτίαι», τῶν ὁποίων τὸ σύνολον ἀποτελεῖ τὸν θεῖον λόγον, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ὅστις μόνον διὰ τὴν στενὴν ἀντίληψίν μας εἶναι κάτι διάφορον τοῦ Θεοῦ. Κατὰ ταῦτα αἱ γενικαὶ ἔννοιαι προηγοῦνται κατ' ἀξίαν καὶ οὐσίαν τῶν ἐπὶ μέρους ὑπάρξεων, αἵτινες δὲν εἶναι κἂν οὐσίαι. Ὁ Ἐριγένης εἶναι ρεαλιστὴς μὲ τὴν μεσαιωνικὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως. Ταυτίζει τοὺς βαθμοὺς τῆς ἀφαιρέσεως μὲ τὴν διαβάθμισιν τῆς ὑπάρξεως, δίδει ὑπόστασιν εἰς τὸν «λογικὸν πίνακα».

Ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου, ὡς τοῦ ἀνωτέρου πλάσματος τοῦ κόσμου, εἶναι θεῖος, ἀπορροὴ τοῦ θείου πνεύματος. Ἑπομένως δὲν ὑφίσταται περίπτωσις συγκρούσεως τῆς πίστεως πρὸς τὸ λογικόν. Ἡ ἀληθὴς πίστις καὶ ἡ ἀληθὴς φιλοσοφία συμπίπτουν. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος φθάσῃ, διὰ λογικῆς ἐμβαθύνσεως, καὶ ὄχι δι' ἐκστάσεως μυστικοπαθοῦς, εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῆς ταυτότητος αὐτῆς, τότε βλέπει ὅτι καὶ ἐξ αὐτοῦ ἐκπορεύονται ὅλαι αἱ ἔννοιαι, ἑπομένως ὅλα τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, καὶ ἠρεμεῖ εἰς τὴν τελείαν του ταύτισιν μὲ τὸν Θεόν. Εἰς τὴν κατάστασιν αὐτὴν δὲν ὑπάρχει ἁμαρτία, τιμωρία, ἐξιλέωσις.

Τὸ σύστημα τοῦ Ἐριγένους περιέχει ἐν σπέρματι καὶ τὴν κατόπιν ἐξελιχθεῖσαν σχολαστικὴν φιλοσοφίαν μὲ τὴν λεπτομερῆ ἐπεξεργασίαν τῶν συλλογισμῶν της καὶ τὴν ἀπαγωγὴν ὡς θεμελιώδη γνωσεολογικὴν μέθοδον, καὶ τὸν νεοπλατωνικὸν μυστικισμόν, ὅστις τόσας αἱρέσεις ὑπεκίνησεν ἀργότερον. Τὸ λογικὸν δὲν ἐθεωρεῖτο ἀντίθετον πρὸς τὴν μυστικοπαθῆ διάθεσιν· ἀμφότερα ἐπολεμοῦντο ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας καὶ συνῆπτον μεταξύ των πρωτοφανεῖς καὶ ζωντανοὺς συνδυασμούς. Τὸ κυριώτερον ἔργον τοῦ Ἐριγένους ἀπηγορεύθη ἐκ νέου τῷ 1210 μ. Χ. *Ἔργα:* «De divine praedestinatione», σχόλια εἰς τὸν Μαρκιανὸν Καπέλλαν, ἔκδοσις ὑπὸ Hauréau, μεταφράσεις τοῦ ψευδοαρεοπαγίτου, τοῦ Μαξίμου Ἀπολογητοῦ κτλ. «Περὶ φύσεως μερισμοῦ», ἔκδοσις εἰς 122 τόμον τοῦ Migne 1853, σχόλια εἰς τὴν «Consolatio» τοῦ Βοηθίου, δημοσιευθέντα ὑπὸ τοῦ E. K. Raud, σχόλια εἰς τὸ Εὐαγγέλιον κατὰ Ἰωάννην, ποιήματα, ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ L. Traube εἰς 518—583 τῶν «Poetae latini aevi Carol. III».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ueberneg - Baumgartner*, Grundriss d. Geschichte d. Philosophie II, Patristische u. Scholastische Zeit, ἔκδ. ι' (1915). σ. 221—223. — *Delacroix*, Essai sur le mysticisme spéculatif en Allemagne, σ. 19 κ.ἑ.—*De Wulff*, Histoire de la philosophie médiévale.

ΕΛΛΗ ΛΑΜΠΡΙΔΗ

ἐριγέρων (ὁ) (Erigeron) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον πόας ἐτησίας ἢ πολυετεῖς, μὲ ἄνθη κατὰ καταληκτικὰς κεφαλίδας ἐπὶ τῶν κλάδων διατεταγμένα καὶ καρπὸν ἀχαίνιον. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς εὐκράτους χώρας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

Ἐριγόνη (Erigone) *['Αστρον.]*. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 163. Ἀνεκαλύφθη τὴν 26ην Ἀπριλίου 1876 ὑπὸ J. Perrotin ἐν Νικαίᾳ. Σ. Π.

ἐρίγονος (ὁ) (Erigonus) *[Ζῳολ.]*. Εἶδος *ἀράχνης* (βλ. λ., τ. Ε', σ. 339γ').

Ἐρίγυιος. Στρατηγὸς καὶ φίλος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἐκ Μυτιλήνης, υἱὸς τοῦ Λαρίχου. Κατὰ τὸ 336 π. Χ. ὁ Ἐρίγυιος μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Λαομέδοντος, αὐλικοὶ ὄντες τοῦ βασιλέως Φιλίππου, ἐξεδιώχθησαν τῆς αὐλῆς του καὶ τῆς χώρας του μετὰ τῶν Μακεδόνων Ἁρπάλου, Νεάρχου καὶ Πτολεμαίου τοῦ Λάγου, διότι φίλοι ὄντες τοῦ Ἀλεξάνδρου συνεβούλευσαν αὐτὸν νὰ ἀντιστῇ εἰς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ γάμου τοῦ νόθου υἱοῦ τοῦ Φιλίππου Ἀρριδαίου μετὰ θυγατρὸς τοῦ δυνάστου τῆς Καρίας Πιξωδάρου, ἐπανῆλθον δὲ ἐκ τῆς ἐξορίας μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Φιλίππου. Ὁ Ἐρίγυιος μετέσχε τῆς κατὰ τῶν Περσῶν ἐκστρατείας τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ ἦτο ἀρχηγὸς τῶν μισθοφόρων ἱππέων κατά τε τὴν μάχην τῶν Γαυγαμήλων (331 π. Χ.) καὶ κατὰ τὴν μετὰ τὴν μάχην δίωξιν τοῦ Δαρείου. Κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῆς στρατιᾶς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου εἰς Ὑρκανίαν (330 π. Χ.), ἦτο ὁ ἀρχηγὸς ἑνὸς τῶν τριῶν τμημάτων, ἅτινα εἰσήλασαν εἰς αὐτὴν (οἱ δύο ἄλλοι ἦσαν αὐτὸς ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Κράτερος). Κατὰ τὴν σύλληψιν καὶ δίκην τοῦ συνωμότου Φιλώτα ὁ Ἐρίγυιος ἦτο ἓν τῶν μελῶν τοῦ συγκληθέντος τότε μυστικοῦ συμβουλίου (οἱ ἄλλοι ἦσαν ὁ Ἡφαιστίων, ὁ Κράτερος, ὁ Κοῖνος, ὁ Περδίκκας καὶ ὁ Λεοννᾶτος), εἰς τὸ ὁποῖον ἀνεκοίνωσεν ὁ Ἀλέξανδρος τὰ τῆς συνωμοσίας καὶ παρὰ τοῦ ὁποίου ἐζήτησε γνώμην περὶ τοῦ πρακτέου. Κατὰ τὴν ἀποστασίαν τῆς Ἀρείας ὁ Ἐρίγυιος ἦτο εἷς τῶν ἀποσταλέντων πρὸς καταστολὴν τῆς ἀνταρσίας ἀρχηγῶν καὶ ἐφόνευσεν ἰδιοχείρως τὸν ἀρχηγὸν τῶν ἀποστατῶν Σατιβαρζάνην, γενόμενος οὕτως ὁ πρωταίτιος τῆς ὑποταγῆς καὶ πάλιν τῆς χώρας. Ἐφονεύθη μαχόμενος κατὰ τῶν Βακτρίων κατὰ τὸ ἔτος 328 π. Χ. ΚΑΨ.

Ἐρίγων *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Παλαιὸν ὄνομα τοῦ *Ἐργίνου* (βλ. λ.) ποταμοῦ. Α. Θ. ΣΑΜ.

Ἐριγών, ἢ ***Τσέρνα***, ἢ ***Καρᾶ - σοὺ*** *[Γεωγρ.]*. Παραπόταμος τοῦ *Ἀξιοῦ* (βλ. λ., τ. Ε', σ. 44β').

— *[Στρατ. Ἱστορ.]*. Διαρκοῦντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, δὶς διεξήχθησαν μάχαι παρὰ τὸν Ἐριγῶνα, φερόμεναι ἀμφότεραι ὑπὸ τὸ ὄνομα *μάχαι Ἐριγῶνος*.

Α. Ὁ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀποβιβασθεὶς ἀνταντικὸς στρατὸς προὐχώρησε τὰς ἀρχὰς Νοεμβρίου 1915 ΒΔ., ἵνα ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀπωθηθέντων Σέρβων καὶ εὑρισκομένων εἰς τὰς στενωποὺς Κατσανὶκ καὶ Μπάμπουνα, κατέλαβε δὲ τότε τὸ Γράδσκο καὶ τὸ Τσίτσεβο (παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Ἐριγῶνος μετὰ τοῦ Ἀξιοῦ). Οἱ Βούλγαροι ἐπετέθησαν τὴν 12ην Νοεμβρίου, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν, ἅμα δ' ἐπανέλαβον τὴν ἐπίθεσιν, τὰς 13ην καὶ 14ην, ἐπηκολούθησε σφοδρὰ μάχη, καθ' ἣν ἀπεδεκατίσθησαν οὗτοι καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσιν ὁριστικῶς. Μολονότι μετὰ τὴν μάχην ταύτην δὲν ἠδυνήθησαν οἱ Ἀγγλογάλλοι νὰ προχωρήσωσι πολὺ πέραν τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἐριγῶνος, λόγῳ ἀριθμητικῆς ἀνεπαρκείας, ἐν τούτοις διὰ τῆς μάχης ταύτης παρέσχον τὸν χρόνον εἰς τὰς σερβικὰς φάλαγγας, τὰς ὑποχωρούσας πρὸς Περλεπὲν καὶ Μοναστήριον, νὰ διολισθήσωσιν.

Β. Κατὰ τὴν ἐπίθεσιν τῶν ἀνταντικῶν πρὸς κατάληψιν τοῦ Μοναστηρίου, τὸ φθινόπωρον 1916, ἀπωθήθησαν οἱ Βούλγαροι τὰς 1—3 Ὀκτωβρίου ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ἀγκῶνος τοῦ Ἐριγῶνος (ΝΑ τοῦ Μοναστηρίου), τὴν δὲ 4ην Ὀκτωβρίου προσεπέρασαν οἱ Σέρβοι, τεταγμένοι δεξιὰ τῶν Γάλλων, τὸν Ἐριγῶνα παρὰ τὸ Μπρὸντ καὶ τὸ Ντομπροβένι, κατὰ δὲ τὰς ἀκολούθους ἡμέρας κατέλαβον τὰ ὑψώματα Ντομπροταλτζὲ καὶ Σοκόλ, τὰ ἐπικρατοῦντα τοῦ ἀγκῶνος τοῦ Ἐριγῶνος, μεθ' ὃ μέχρι τῆς 20ῆς Ὀκτωβρίου κατώρθωσαν νὰ προσπεράσωσιν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης ἐπὶ μεγάλου μήκους, ἀπωθήσαντες τελείως τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς κατὰ τοὺς ἀγῶνας τῶν τελευταίων ἡμερῶν σπεύσαντας πρὸς βοήθειαν Γερμανούς. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

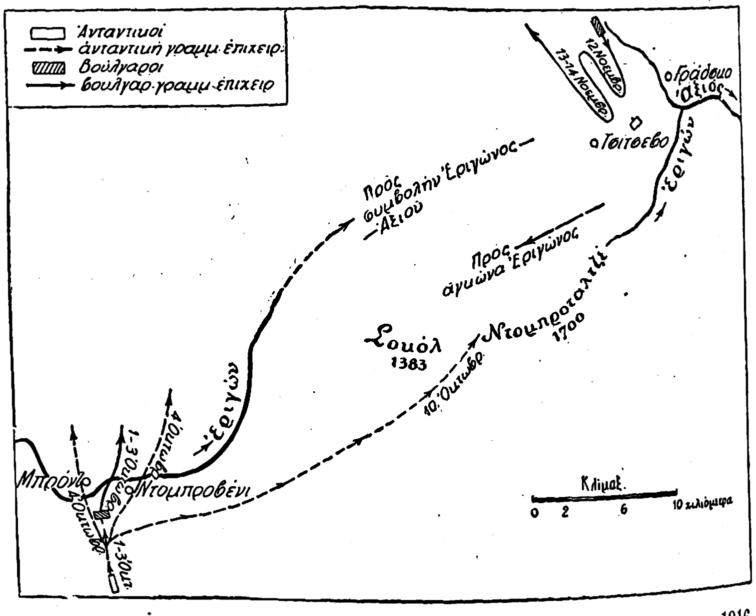

ἐριγώνη (ἡ) (Erigone) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐριγωνιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰς ἀράχνας, διακρινομένας ἰδίως διὰ τὰ ἀκανθωτὰς ἀποφύσεις, τὰς ὁποίας φέρουσιν ἐπὶ τῶν

Digitized by Google

ἄκρων τῶν χηλογνάθων των. Γνωστὰ πλεῖστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας τὰς ψυχρὰς καὶ εὐκράτους χώρας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

ἐριγωνιίδαι (οἱ) (Erigoniidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἀραχνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀραχνίων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη, ὧν γνωστότερα τά: *ἐριγώνη, νεριένη* καὶ *τρίχογγος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Ἐρίδα (Erida) *['Αστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 718. Ἀνεκαλύφθη τὴν 29ην Σεπτεμβρίου 1911 ὑπὸ τοῦ J. Palisa ἐν Βιέννῃ. Σ. Π.

Ἠριδανὸς *['Αστρον.]*. Μέγας ἀστερισμὸς τοῦ Ν. ἡμισφαιρίου, τὸν ὁποῖον διασχίζει κατὰ μέσον ὁ ἀποκλιτικὸς κύκλος τῆς 4ης ὥρ. ὀρθῆς ἀναβάσεως, ἐκτείνεται δὲ ἀπὸ τοῦ Ἰσημερινοῦ μέχρις ἀποκλίσεως 60°, ἤτοι ἀπὸ τοῦ Ὠρίωνος μέχρι τῆς Ἄρρενος Ὕδρας. Ὁ λαμπρότερος τῶν ἀστέρων του εἶναι ὁ καὶ νοτιώτερος *Ἀχερνάρ*, οἱ δὲ λοιποὶ εἶναι γ' καὶ δ' μεγέθους. Εἷς ἐκ τούτων ὁ O_2 μεγέθους 4,5, ἔχει παράλαξιν, 0″, 19, ἐξ οὗ συνάγεται ὅτι ἀπέχει ἀφ' ἡμῶν 162.300 δισεκατομύρια χιλιόμετρα, ἢ ὅπως λέγουν οἱ ἀστρονόμοι 17,15 ἔτη φωτός. Γ. Λ. Α.

Ἐριδοῦ *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ὀνομαστὴ θεοκρατικὴ πόλις τῆς Χαλδαίας, ἡ *Ράτα* τοῦ Κλαυδίου Πτολεμαίου, περίφημος διὰ τὰς μονοθεϊστικὰς της σχολάς, ἡ πόλις τοῦ ὑπάτου θεοῦ Ἔα. Σήμερον *Ἀμποῦ Σαχρεΐν*. Εἶχε κτισθῆ ἐπὶ νησίδος τοῦ Περσικοῦ κόλπου, χωριζομένη ἀπὸ τῆς κοιλάδος τοῦ Εὐφράτου διὰ ἀποτόμως βραχώδους ἀκτῆς ἐκ ψαμμολίθου, ὥστε ἦτο ἡ νοτιωτάτη πόλις τῆς Μεσοποταμίας. Σήμερον, λόγῳ τῶν ἔκτοτε προσχώσεων, εὑρίσκεται ἡ θέσις της πολλὰ χιλιόμετρα εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Τῷ 2294 π. Χ. περιῆλθεν εἰς τὴν κυριότητα τοῦ Ἰσχμὲ Δαγάν, υἱοῦ τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς ἀμορραίας δυναστείας τοῦ Ἰσίν. Κατόπιν περιῆλθεν εἰς τὴν κυριότητα τοῦ Χαμουραμπῆ, βασιλέως τῆς Βαβυλῶνος, ὅπως ἀναφέρεται εἰς τὸν «Κώδικά» του. Ὅταν ἡ Μεσοποταμία ὅλη ὑπέκυψεν εἰς τὸν Ἀσσύριον Σαργών, καὶ ἡ Ἐριδοῦ μετέσχε τῆς ἰδίας τύχης. Ὁ ἐν αὐτῇ ναὸς τοῦ Ἐσαγὶλ ἀνεφέρετο ὑπὸ τῆς παραδόσεως ὡς ὁ πρῶτος ἱδρυθεὶς ἐν Μεσοποταμίᾳ. Γ. Λ. Α.

ἐρίζω, ἀόρ. *ἤρισα·* μάχομαι, φιλονικῶ, διαπληκτίζομαι συνήθως διὰ λόγων: «ἐρίζουσι τίς θὰ λάβῃ τὰ περισσότερα» || ἀνταγωνίζομαι, ἁμιλλῶμαι πρός τινα: «ἐρίζουσι περὶ πρωτείων».

ἐριθάκη (ἡ) *['Αρχ.]*. Ἡ κομμιώδης οὐσία ἡ συνενοῦσα τὰς κηρήθρας μεταξύ των (λατ. mellingo) ἢ κατ' ἄλλους ἡ ἰξώδης καὶ ὄχι τόσον γλυκεῖα, ὅσον τὸ μέλι, οὐσία, στερεωτέρα ὅμως τούτου, ἡ παραγομένη ὑπὸ τῶν μελισσῶν πρὸς ἰδίαν αὐτῶν τροφήν. —Π.

Ἐρίθινοι σκόπελοι *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ κατὰ Πτολεμαῖον (Πόντου καὶ Βιθυνίας θέσις, Ε, α, 15) ὀνομασία τῶν *Ἐρυθίνων* σκοπέλων. Σ. Ε. Λ.

ἔριθοι (οἱ) *['Αρχ.]*. Παρ' Ὁμήρῳ τάξις ἡμερομισθίων ἐργατῶν, ἰδίως γεωργῶν, ὡς συνάγεται ἐκ τῆς Ἰλιάδος, ὅπου οὗτοι φέρουν «ὀξείας δρεπάνας ἐν χερσίν». Ἀργότερον *ἔριθοι* ἐκαλοῦντο αἱ νήθουσαι τὸ ἔριον ἐργάτριαι. Ὁ Ἡσύχιος δίδει τὸν ἑξῆς ὁρισμόν: «ἔριθοι, οἱ γεωργοί, παρὰ τὸ τὴν ἔραν (γῆν) ἐργάζεσθαι, καταχρηστικῶς δὲ οἱ ἐριουργοί, οἱ μισθωτοί».
Οἱ ἔριθοι τῆς ὁμηρικῆς ἐποχῆς, κατά τινας φιλολόγους, πλὴν τοῦ ἡμερομισθίου ἐλάμβανον τροφὴν καὶ κατοικίαν. Π. Ν. Π.

Ἔρικ (Erik). Σκανδιναυϊκὴ λέξις (γερμ. Erich, ἀγγλ. Eric, ἰσλανδ. Eirikr) σημαίνουσα τὸν βασιλέα, χρησιμοποιουμένη κυρίως ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Ὑπὸ τῶν Σκανδιναυῶν μετηνέχθη καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Γερμανίαν, μεταπεσοῦσα κατόπιν εἰς τὴν σημασίαν κυρίου ὀνόματος. Τὸ ὄνομα τοῦτο φέρουν πολλοὶ ἀρχαῖοι Δανοὶ καὶ Σουηδοὶ ἡγεμόνες. —Β.

ΔΑΝΙΑ

—Ἔρικ Α'. Βασιλεὺς τῆς Δανίας, ἐπιλεγόμενος *Πάντοτε καλός*. Ἐγεννήθη περὶ τὸ 1030 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὴν Κύπρον τῷ 1103 μεταβαίνων εἰς προσκύνημα τῆς Ἱερουσαλήμ. Υἱὸς τοῦ βασιλέως Σβὲν Ἔστριδσεν, διεδέχθη τὸν ἀδελφόν του Ὄλαφ τῷ 1095. Ἐνίκησεν ἐπανειλημμένως τοὺς Βένδους πειρατὰς καὶ ἔπαιξε ρόλον διαιτητοῦ μεταξὺ τῶν τριῶν Σκανδιναυῶν βασιλέων.

—Ἔρικ Β'. Βασιλεὺς τῆς Δανίας, ἐπικαλούμενος *Ἀξιομνημόνευτος*. Νόθος υἱὸς τοῦ προηγουμένου, διεδέχθη τὸν δολοφονηθέντα ἀδελφόν του Κνοὺτ Λάβερετ. Κατεδίωξε τοὺς δολοφόνους τοῦ ἀδελφοῦ του, καίτοι ἀνεκήρυξαν αὐτὸν βασιλέα, καὶ νικήσας τὸν βασιλέα Νὶλ κατέλαβε τὸν θρόνον του. Κατεδίωξε καὶ αὐτὸς τοὺς Βένδους πειρατὰς καὶ ἐδολοφονήθη τῷ 1137.

—Ἔρικ Γ'. Βασιλεὺς τῆς Δανίας, ἐπιλεγόμενος *Ἀρνίον*. Διεδέχθη τὸν προηγούμενον προτιμηθεὶς ἀπὸ τὸν υἱόν του, ἀλλ' ἀνίκανος νὰ ὑπερασπισθῇ τὸ βασίλειόν του κατὰ τῶν πειρατῶν παρῃτήθη καὶ ἀπεσύρθη εἰς μοναστήριον, ὅπου ἀπέθανε τῷ 1146.

—Ἔρικ Δ'. Βασιλεὺς τῆς Δανίας (1216—1250). Διαδεχθεὶς τὸν πατέρα του Βαλδεμὰρ τὸν Νικηφόρον τῷ 1241, ἠγωνίσθη ἐπὶ μακρὸν κατὰ τῶν ἀδελφῶν του, οἵτινες ἠρνοῦντο ν' ἀναγνωρίσουν τὴν κυριαρχίαν του καὶ συλληφθεὶς ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του Ἄβελ ἀπεκεφαλίσθη. Λόγῳ εἰδικοῦ φόρου, τὸν ὁποῖον ἐπέβαλεν ἐπὶ τῶν ὑπηκόων του, ἔμεινεν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Δανίας μὲ τὸ παρεπώνυμον *Φόρος τοῦ ἀρότρου*.

—Ἔρικ Ε'. Βασιλεὺς τῆς Δανίας, ὁ ἐπικαλούμενος *Ἀλλήθωρος* (1249—1286). Διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον τὸν πατέρα του Χριστόφορον Α' εἰς ἡλικίαν 10 ἐτῶν καὶ ἔμεινε μὲ ἀντιβασίλισσαν τὴν μητέρα του αἰχμάλωτος τῶν ἐχθρῶν του μέχρι τέλους σχεδὸν τῆς ζωῆς του.

—Ἔρικ ΣΤ'. Βασιλεὺς τῆς Δανίας (1274—1319). Διεδέχθη τὸν πατέρα του τῷ 1286 ὑπὸ τὴν ἀντιβασιλείαν τῆς μητρός του. Ἐπολέμησε κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Νορβηγίας καὶ ἐπενέβη εἰς ἐσωτερικὰς ἔριδας ἐν Σουηδίᾳ καὶ Γερμανίᾳ. Ἔγινε γνωστὸς κυρίως διὰ τὴν διένεξίν του μὲ τὸν μέγαν ἀρχιεπίσκοπον τοῦ Λούνδου.

—Ἔρικ Ζ'. Βασιλεὺς τῆς Δανίας, ἐπιλεγόμενος *Πομερανός*. Υἱὸς τοῦ Βρατισλάου Ζ' τῆς Πομερανίας καὶ τῆς Μαρίας τοῦ Μεκλεμβούργου (1382—1459). Ἐξελέγη βασιλεὺς τῆς Δανίας τῷ 1395 καὶ τῆς Σουηδίας τῷ 1396. Γενόμενος, χάρις εἰς τὴν συνθήκην τοῦ Κάλμαρ, βασιλεὺς τῆς Σκανδιναυϊκῆς ἑνώσεως, ἐκυβέρνησε πραγματικῶς μετὰ τὸν θάνατον τῆς ἀντιβασιλίσσης θείας του Μαργαρίτας Βαλδεμαρστάτερ. Μετέβη εἰς προσκύνημα εἰς τοὺς Ἁγίους τόπους καὶ κατὰ τὴν ἐπάνοδόν του ἐπολέμησεν ἐναντίον τῶν Ἀνσεατῶν καὶ τῶν κατοίκων τοῦ Ὁλστάϊν. Ἡ σύζυγός του βασίλισσα Φιλίππα ἠμύνθη κραταιῶς τῆς Κοπεγχάγης. Ἀλλ' οἱ Σουηδοὶ ἐστράτευσαν ἐναντίον του καὶ οἱ Δανοὶ τὸν ἐγκατέλειψαν. Κατέφυγε τότε εἰς τὴν νῆσον Γκότλανδ καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν πειρατείαν. Ἐκδιωχθεὶς καὶ ἐκεῖθεν κατέφυγεν εἰς τὴν Πομερανίαν, ὅπου ἀπέθανεν ἄνευ ἀπογόνων.

ΝΟΡΒΗΓΙΑ

—Ἔρικ Μανιοῦπιν. Βασιλεὺς τῆς Νορβηγίας (1268—1299). Διεδέχθη τὸν πατέρα του Μάνιους Λαγκεμπαῒκ εἰς ἡλικίαν δώδεκα ἐτῶν. Μετὰ τὴν ἐνηλικίωσίν του διεξήγαγε πόλεμον κατὰ τῆς Δανίας, καταλήξαντας εἰς τὴν συνθήκην τοῦ 1295, δυνάμει τῆς ὁποίας τὸ βόρειον Χάλλανδ περιῆλθε βραδύτερον εἰς τὴν Νορβηγίαν.

ΣΟΥΗΔΙΑ

Ἐκ τῶν πολλῶν βασιλέων τῆς Σουηδίας, οἵτινες φέρουσι τὸ ὄνομα *Ἔρικ*, κυριώτεροι εἶναι οἱ ἑξῆς:

—Ἔρικ Ζ' *ὁ Νικητής*. Βασιλεὺς τῆς Σουηδίας. Οὐδὲν εἶναι ἱστορικῶς ἐξηκριβωμένον περὶ τῶν προκατόχων τοῦ βασιλέως τούτου. Ἐβασίλευσεν ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ὄλαφ ἀπὸ τοῦ 932 μ. Χ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ του ἠρνήθη νὰ δεχθῇ τὸν ἀνεψιόν του ὡς συμβασιλέα, ἐπολέμησε κατ' αὐτοῦ, τὸν ἐνίκησε καὶ τὸν ἐφόνευσεν. Ὁ Ἔρικ Ζ' κατέκτησε τὴν Δανίαν καὶ τὴν προσήρτησεν εἰς τὸ βασίλειόν του.

—Ἔρικ Η'. Βασιλεὺς τῆς Σουηδίας (ἀρχαὶ ΙΑ' αἰῶνος). Ἐβαπτίσθη εἰς τὸν χριστιανισμὸν καὶ κατὰ τὴν βασιλείαν του ἡ συγκομιδὴ ἦτο τόσον πλουσία, ὥστε οἱ ὑπήκοοι του τὸν ὠνόμασαν «*Εὐτυχισμένος χρόνος*». Ὁ υἱός του Σβέρκερ εἶναι ἀρχηγὸς τῆς δυναστείας τῶν Σβερκεριδῶν.

—Ἔρικ Θ', ὁ *Ἅγιος* ἢ *ὁ Νομοθέτης*. Βασιλεὺς τῆς Σουηδίας καὶ τῆς Δανίας. Ἀνεψιὸς τοῦ Ἔρικ Η'. Εἶναι ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς ἐποχῆς του ὁ ἐκδόσας νόμους πρὸς βελτίωσιν τῆς θέσεως τῆς γυναικός. Συλληφθεὶς καὶ ἀποκεφαλισθεὶς ἀπὸ τὸν Μάνιους Ἔρικσον ἐλατρεύετο ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους του ὡς ἅγιος, καίτοι μὴ κατὰ τύπους ἀνακηρυχθεὶς ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας (1160).

—Ἔρικ Ι'. Βασιλεὺς τῆς Σουηδίας (*ὁ Βασιλεὺς τῶν καλῶν χρόνων*). Ἔγγονος τοῦ προηγουμένου, κατέφυγε μετὰ τὸν ἀποκεφαλισμὸν τοῦ πάππου του εἰς τὴν Νορβηγίαν καὶ βραδύτερον ἀνέκτησε τὴν Σουηδίαν, ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας καὶ ἐχρίσθη (πρῶτος εἰσαγαγὼν τὸ βασιλικὸν χρίσμα) βασιλεὺς τῷ 1210.

—Ἔρικ ΙΑ' (*Χωλὸς ἢ Τραυλός*). Βασιλεὺς τῆς Σουηδίας. Γεννηθεὶς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του διεδέχθη τὸν Ἰωάννην Α' τῷ 1222, ἐξεθρονίσθη ὑπὸ τοῦ ἐξαδέλφου του Κνοὺτ Λάνς, ἀλλ' ἀνέκτησε τὸν θρόνον.

—Ἔρικ ΙΒ', *ὁ Θωπευτής*. Βασιλεὺς τῆς Σουηδίας (1339—1359). Υἱὸς τοῦ Μάνιους Ἔρικσον, βασιλέως τῆς Νορβηγίας καὶ τῆς Σουηδίας, διεξεδίκησεν ἀπὸ τὸν πατέρα του ἐνόπλως τὸν θρόνον καὶ τοῦ ἐπεβλήθη διὰ συνθήκης. Ἀπέθανεν εἰκοσαετὴς μετὰ τῆς συζύγου καὶ τῶν τέκνων του ἢ δηλητηριασθεὶς ὑπὸ τῆς μητρὸς του Λευκῆς τοῦ Ναμὺρ ἢ προσβληθεὶς ὑπὸ θανατηφόρου ἐπιδημίας.

—Ἔρικ ΙΓ' βλ. *Ἔρικ Ζ'* (Δανίας).

—Ἔρικ ΙΔ'. Βασιλεὺς τῆς Σουηδίας (1533—1577). Υἱὸς τοῦ Γουσταύου Βάζα καὶ τῆς Αἰκατερίνης τοῦ Σὰξ-Λαουεμπουργκ. Ἵδρυσε τίτλους κομίτων καὶ βαρώνων καὶ περιεστοιχίσθη ἀπὸ εὐπατρίδας. Ἐπολέμησεν ἐπιτυχῶς κατὰ τῆς Δανίας καὶ ὠργάνωσε σουηδικὸν στόλον καταγαγόντα ἐπιτυχίας. Θιχθεὶς ὅμως διανοητικῶς ἀπὸ ἀστρονομικὰς μελέτας καὶ λόγῳ διαδοχικῶν στάσεων εἰς τὸν στρατόν του παρεφρόνησε. Κατόπιν πολλῶν ὠμοτήτων καὶ παρεκτροπῶν ἐκηρύχθη ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰωάννου ἔκπτωτος καὶ ἀπέθανεν εἰς τὴν φυλακήν, ὅπου εἶχεν ἀφιερωθῆ εἰς φιλολογικὰ ἔργα. Α. ΧΡ.

—Ἔρικ (Erik), *ὁ Ἐρυθρὸς θαλασσοπόρος*. Νορβηγὸς τὴν καταγωγήν, ἀνεκάλυψε τὴν νῆσον Γροιλανδίαν κατὰ τὸν Ι' μ. Χ. αἰῶνα καὶ ἀπέστειλε πλείστας ἐξερευνητικὰς ἀποστολὰς εἰς τὰ παράλια τῆς Β. Ἀμερικῆς. Μ. Δ.

Ἐρὶκ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς νοτίας ἀκτῆς τοῦ Εὐξείνου, 15 μίλ. Ἀν. τοῦ ἀκρωτηρίου Ἐρέκλεια μπουρνοῦ καὶ ἀμέσως πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ἀκρωτηρίου Φίδι ἢ Φιδγὶ μπουρνοῦ (πλάτ. 41°02' Β, μήκ. 40°26'½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2236: Cape Yassun to fort Anakria). Ἐν αὐτῷ ἐκβάλλει ποταμός, Μπαλτατζῆ ντερὲ ἢ Καλὸ Ποτάμ. Πρόκειται περὶ τοῦ ὅρμου *Ὀφιοῦντος* καὶ τοῦ εἰς αὐτὸν ἐκβάλλοντος φερωνύμου ποταμοῦ, ὅστις κατὰ τὸν Σταδιασμὸν (§ 38) «ἀφορίζει τὴν Κόλχων χώραν ἀπὸ τῆς Θιανικῆς». Ἄλλως τε καὶ ἡ ὀνομασία του διεσώθη, εἰς τὸ κέρας τοῦ ὅρμου, τὸ ἀκρωτήριον *Φίδι*. Σ. Ε. Λ.

ἔρικα (ἡ) *[Βιομ. Χημ.]*. Συνθετικὸν χρῶμα. Ὁ τύπος Β extra ἀνακαλυφθεὶς τῷ 1888 ὑπὸ τοῦ Schultz, εἶναι ἀζωχρωστικὴ συνισταμένη ἐκ δεϋδροθειο-μ-ξυλιδίνης καὶ α-ναφθολο-ε-δισουλφοξέος. Ἐρυθρόφαιος κόνις διαλυτὴ εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὴν ἀλκοόλην μὲ ἐρυθροῦ χρώματος. Βάπτει λίαν ἀνθεκτικῶς τὸν βάμβακα, ἔριον καὶ μέταξαν. Οἱ τύποι G extra, GN καὶ 4GN περιέχουσιν ὡς ἀζωσυστατικὸν τὸ 2-ναφθολο-6, 8-δισουλφοξύ. Ὁ τύπος GN εἶναι ἐρυθρόφαιος κόνις, ὁ δὲ 4 CN κεραμέρυθρος κόνις καὶ βάπτουσι τὰς ζωϊκὰς ἶνας. Σ. Γ.

Ἐρίκα (Erika) *['Αστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 636. Ἀνεκαλύφθη τὴν 8ην Φεβρουαρίου 1907 ὑπὸ τοῦ J. H. Metcalf ἐν Winchester. Σ. Π.

Ἐρίκη *[Μυθολ.]*. Θυγάτηρ τοῦ ποταμίου θεοῦ Ἀναύρου, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Ἡσυχίου.

Ἐρίκης κόλπος *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Κόλπος τοῦ Λιγυστικοῦ πελάγους ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου. Ἐκ τῆς περιγραφῆς του (Γ, α, 3) ὡς καὶ τοῦ ἀγγλικοῦ χάρτου (157: San Remo to cape Cavallo) προκύπτει ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ ἀρίστου συγχρόνου κόλπου τῆς *Σπέτζια*. Σ. Ε. Λ.

ἐρικινέλλα (ἡ) (Ericinella) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρικινιδῶν*, περιλαμβάνον τρία εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν Μαδαγασκάρην. Δ. Ν. Π.

ἐρικίνη (ἡ) *[Φαρμ.]* βλ. λ. *ἐρεικίνη*.

ἐρικινίδαι (οἱ) (Ericinidae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα δένδρα ἢ δενδρύλλια μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα ἢ ἀντίθετα καὶ ἄνθη κανονικὰ μὲ κάλυκα εἰς τέσσαρα ἢ πέντε τμήματα διῃρημένον καὶ 8 ἢ 10 στήμονας. Ἡ φωθήκη εἶναι διῃρημένη εἰς πλείονας λοβοὺς καὶ τοποθετημένη ἐπὶ κυλινδρικοῦ λεπτοῦ στυλίσκου. Ὁ καρπὸς εἶναι κάψα καὶ σπανίως δρύπη, περικλείουσα πλεῖστα σπέρματα. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει πλεῖστα γένη, ὧν κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *βόσραμον, ἐρικινέλλα, κωδωνόστιγμα, κηλόστιγμα, κωδωνάνθεμον, λαγηνόκαρπος, λυωνία* καὶ *φιλιππία* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Ἐρικλῆ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἄριστον ἀγκυροβόλιον τῆς ΒΔ ἀκτῆς τῆς Προποντίδος, 40 μίλ. δυτικῶς τοῦ Ἁγίου Στεφάνου καὶ 33 μίλ. ΒΑ τοῦ ἀκρωτηρίου Χόρα μπουρνοῦ, σχηματιζόμενον ΒΑ ἀκρωτηρίζοντος ἐμβόλου, οὗ τὴν κορυφὴν ἐπιστέφει ἰσχυρὸς φάρος (πλάτ. 40°57'49″ Β, μήκ. 27°58'00″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2605: Erekli to Hora Burnu, καὶ 844: Erekli bay) σταθεροῦ φωτὸς λευκοῦ. Ὁ *λιμὴν* καὶ ἡ *πόλις* ὠνομάζοντο ἐπὶ Πτολεμαίου *Ἡράκλεια*, ἀρχαιότερον δὲ *Πέρινθος* (*Πτολεμ.* Θράκης θέσις Γ, ια, 6: «Πέρινθος, ἤτοι Ἡράκλεια»), τῆς συγχρόνου ὀνομασίας οὔσης προφανῶς παραφθορᾶς τοῦ Ἡράκλεια. ΝΔ καὶ ἐγγὺς τοῦ λιμένος ἡ ἐκβολὴ τοῦ ποταμίου Ντοκάτ-ντερέ, τοῦ Ἄξου ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ Πτολεμαίου. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Digitized by Google

Ἐρικοὺρ (Héricourt) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ὢτ-Σὼν, παρὰ τὸν ποταμὸν Λιζαίν, εἰς ἀπόστασιν 24 χλμ. ἀπὸ τὴν Λὺρ καὶ περὶ τὰ ΝΔ. τοῦ Μπελφόρ. Εἶναι πόλις βιομηχανικὴ ἔχουσα κλωστήρια, χρωματουργεῖα καὶ ἐργοστάσια κατασκευῆς μεταλλικῶν εἰδῶν. Κάτ. 6054. —Μ.

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ στρατοῦ τῆς ἐθνικῆς γαλλικῆς ἀμύνης, τὰς διεξαχθείσας περὶ τὸ τέλος τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου 1870—1871, ἐπῆλθε μάχη παρὰ τὸ *Ἑρικοὺρ* μεταξὺ τοῦ ὑπὸ τὸν Βούρβαχην γαλλικοῦ στρατοῦ τῆς ἀνατολῆς καὶ τῆς ὑπὸ τὸν Manteuffel γερμανικῆς στρατιᾶς τοῦ νότου (βλ. λ. *Γαλλογερμανικὸς πόλεμος*, τόμ. Η′ σ. 119 γ′), φερομένη ὑπὸ τὸ ὄνομα μάχη τῆς Ἑρικοὺρ κατὰ τοὺς Γάλλους, μάχη τοῦ Λιζαὶν (Lizaine) κατὰ τοὺς Γερμανούς. Τὸ γερμανικὸν σῶμα στρατοῦ τοῦ στρατηγοῦ Werder εἶχε ταχθῆ ἀπὸ τῆς 14 Ἰανουαρίου 1871 ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Λιζαὶν ἀπὸ τοῦ χωρίου Montbelliard μέχρι τοῦ χωρίου Frahier, ἤτοι ἐπὶ μήκους 18 περίπου χιλιομέτρων, μὲ τὰς ἐφεδρείας τεταγμένας ὄπισθεν τοῦ κέντρου καὶ τοῦ ἀριστεροῦ του. Τὴν 15 Ἰανουαρίου διέταξεν ὁ Βούρβαχης, τρία μὲν σώματα στρατοῦ νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τοῦ μετώπου Μονμπελλιὰρ—Ἑρικούρ, ἓν δὲ σῶμα στρατοῦ καὶ μία μεραρχία νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τοῦ δεξιοῦ γερμανικοῦ πλευροῦ, ὅπερ ὑπέθετεν ἐξικνούμενον μέχρι Chagey μόνον, ἵνα τοιουτοτρόπως ἀποκτηθῇ ἡ πρὸς Μπελφὸρ ὁδός. Κατὰ τὴν 16 Ἰανουαρίου ἡ μὲν μετωπικὴ ἐπίθεσις καθηλώθη, ἡ δὲ πλευρικὴ προὐχώρησε μόνον διὰ τῆς μεραρχίας Cremer, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ ὑπερκε-

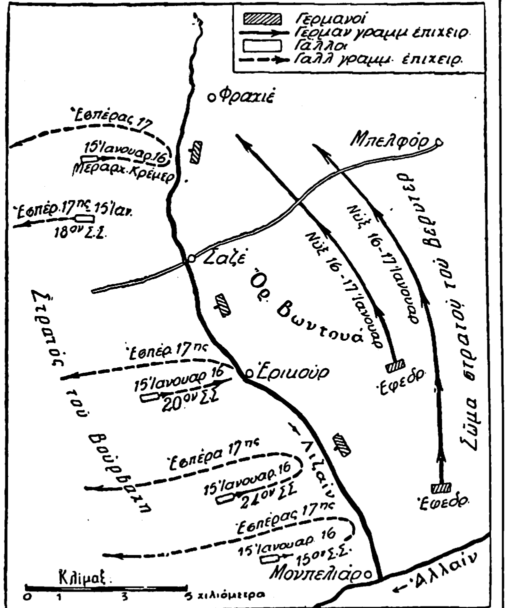

ράσῃ, διότι, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ δεξιὸν γερμανικὸν πλευρὸν ἐπεξετείνετο ἔτι βορειότερον, μέχρι Φραχιέ, συνεπῶς ἐπρόκειτο πλέον περὶ διαρρήξεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ σῶμα στρατοῦ ἠδράνησε πλήρως. Ἐπωφεληθεὶς ὁ Βέρντερ τῆς χλιαρᾶς ταύτης γαλλικῆς ἐνεργείας, ἔλαβε τὸν χρόνον νὰ μεταφέρῃ τὰς ἐφεδρείας του πρὸς τὸ δεξιόν, εἰς τρόπον ὥστε τὴν 17 Ἰανουαρίου ἡ πρὸς Μπελφὸρ ὁδὸς εἶχε φραχθῆ πλέον ὁριστικῶς. Εὑρεθεὶς ὁ Βούρβαχης πρὸ τοιαύτης καταστάσεως, διέταξε πρὸς τὴν ἑσπέραν τῆς 17 τὴν πρὸς Besançon ὑποχώρησιν. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Ἐρικοῦσα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νῆσος μικρὰ τοῦ Ἰονίου, ἣν ὁ Πτολεμαῖος (Γ, ιδ, 12) καὶ ὁ Πλίνιος (IV, 53) λογίζουσι προσκειμένην τῇ Ἠπείρῳ. Ἀπέχει ὅμως αὐτῆς 15 μίλ. δυτικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Κεφάλι, ἅτε οὖσα ἡ ἐν τῇ συστάδι τῶν *Ὀθωνῶν* βορειοτέρα καὶ ἀνατολικωτέρα *Ἐρίκουσα* ἢ *Μερλέρα* τανῦν ὀνομαζομένη (ὑψόμ. 435 ποδ., πλάτ. 39°53′Β, μῆκ. 19°36′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2701 : Gulf of Cattaro to Corfu). Κειμένη 7 μίλ. Β.ΒΔ τοῦ ἀκρωτηρίου Δράστης τῆς Κερκύρας, ἔχει σχῆμα κυκλοειδές, διαμέτρου 1 ½ μιλ., καὶ περιλαμβάνει, ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα (543 κάτοικοι τῷ 1928) τοῦ νομοῦ Κερκύρας, τοὺς συνοικισμοὺς Δένδρα, Μογιάτικα, Νικολάτικα, Παλιοκάλυβα, Πόρτο, Στράτη, Τούρη, ὧν ὁ ἄρρην πληθυσμὸς ἀποτελεῖται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξ ἁλιέων, ἀρίστων δὲ ναυτικῶν, καὶ ὧν πολλοὶ φέρουσι τὸ ἀγγλικῆς προελεύσεως ἐπίθετον Γρήνγουδ. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **Ἐρικοῦσα** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Ἐρικώδης*.

Ἐρικώδης *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ κατὰ τοὺς Ἕλληνας γεωγράφους (*Στράβων* Didot 230,27. *Διόδ. Σικελ.* Ε, ζ, 1. *Πτολεμ.* Γ, δ, 16) ὀνομασία τῆς ἐκ τῶν *Λιπαραίων* νήσων τανῦν ὀνομαζομένης *Ἀλικούδι* (βλ. λ. *Αἰόλου* νῆσοι), ἣν ὁ Πλίνιος (III, 94) ὀνομάζει *Ἐρικοῦσαν* (Ericussa). Σ. Ε. Λ.

Ἐριμένης. Βασιλεὺς τοῦ Οὐραρτοῦ, ὑποτελὴς τοῦ Ἀσσουρβαναβὰλ βασιλέως τῆς Ἀσσυρίας.

Ἔριν (Erin). Ἀρχαῖον ὄνομα τῆς Ἰρλανδίας. Ὁ παλαιότερος τύπος αὐτοῦ ἦτο *Ἔριου* (Eriu), παραφθορὰ τοῦ λατινικοῦ Iberio, Hiberio, Hibernia. Ὁ κελτικὸς τύπος τοῦ Ἔριου εἶναι *Αἴρι* (Éire καὶ Ire), ἐξ οὗ προῆλθε τὸ *Ἰρλανδία*. Σήμερον χρησιμοποιεῖται κυρίως ὑπὸ τῶν ποιητῶν. —Μ.

ἐρινάζω, ἰδιωματ. *ἀρινιάζω* καὶ *ὀρνιάζω*· ἀναρτῶ ἐρινὰ εἰς τὰς συκᾶς πρὸς γονιμοποίησιν τῶν σύκων.

ἐρινασμὸς (ὁ) *[Γεωπ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ τεχνητὴ γονιμοποίησις τῆς ἡμέρου συκῆς δι' ἀγρίας τοιαύτης. Ὁ ἐρινασμὸς γίνεται ἰδίως ἐπὶ τῶν συκῶν ἐκείνων, αἵτινες δὲν δύναται νὰ συγκρατήσουν τὸν καρπόν των μέχρι τῆς ὡριμάνσεώς του, διενεργεῖται δὲ κυρίως εἴς τινας ποικιλίας τῆς κοινῆς συκῆς, ὡς εἰς τὰς γνωστὰς ὑπὸ τὰ ὀνόματα, μαντουλάρικη, βασιλική, μεσσηνιακή, σμυρναϊκή, αἵτινες ἀπαντῶσι παρ' ἡμῖν ὡς καὶ εἰς ἑτέρας παραμεσογειακὰς χώρας. Ὁ ἐρινασμὸς κυρίως ἐκτελεῖται κατὰ τὸν Ἰούνιον· πρὸς τοῦτο ἀποκόπτονται ἐκ τῶν ἀγρίων συκῶν τὰ μεγαλύτερα σῦκα, ἅτινα καθ' ὁρμαθοὺς ἀναρτῶνται ἐπὶ τῶν κλάδων τῶν ἡμέρων συκῶν καὶ ἅτινα σχεδὸν πάντοτε ἐγκλείουσι πλῆθος νυμφῶν τοῦ ὑμενοπτέρου ἐντόμου *ψὴν ὁ βλαστοφάγος* (Psenes blastophagus). Αἱ νύμφαι αὗται, ἅμα ὡς μεταμορφωθῶσιν εἰς τέλεια ἔντομα, ἐξέρχονται διὰ μικρᾶς τινος ὀπῆς, ἣν σχηματίζουν διατρυπῶσαι τὸν καρπόν, καὶ προστριβόμεναι κατὰ τὴν ἔξοδόν των κατὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἀρρένων ἀνθέων συμπαρασύρουν ἐπὶ τῶν πτερύγων των πολλοὺς κόκκους γύρεως. Τὰ ἐξερχόμενα ἔντομα, ἅτινα πρὸ τῆς ἐξόδου των ἔχουσι γονιμοποιηθῆ, διατρυπῶσι τὰ νεαρὰ σῦκα τῆς ἡμέρου συκῆς, ἅτινα εἶναι ἀτροφικά, εἰς ἄρρενα γονιμοποιὰ στοιχεῖα καὶ ἐντὸς τούτων ἐναποθέτουσι τὰ ᾠά των καὶ συγχρόνως καὶ τὴν ἐπὶ τῶν πτερῶν των προσκεκολλημένην γῦριν. Οὕτω συντελεῖται ἡ γονιμοποίησις τῶν θηλέων ἀνθέων τῆς ἡμέρου συκῆς, ἥτις γονιμοποίησις συντελεῖ εἰς τὴν συγκράτησιν καὶ ὡρίμανσιν τοῦ καρποῦ της. Εἰς πλεῖστα μέρη ὁ ἐρινασμὸς τελεῖται τὸν μῆνα Ἰούνιον, κατὰ τὴν παραμονὴν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, διὰ τοῦτο καὶ ὁ μὴν οὗτος καλεῖται εἰς πολλὰς τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ ἰδίως ἐν Νάξῳ Ὀρνιαστής.

Ὁ ἐρινασμὸς ἦτο γνωστότατος ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ ἀναφέρεται ἐν πάσαις αὐτοῦ ταῖς λεπτομερείαις ὑπὸ τοῦ Θεοφράστου (Φ. Ἱ. 2, 8, 1 καὶ Φ. Αἰτ. 2, 9, 5). Τινὲς γεωπόνοι διατείνονται ὅτι καὶ ἄνευ τοῦ ἐρινασμοῦ οἱ καρποὶ τῆς ἡμέρου συκῆς ὡριμάζουσιν, ἀλλὰ πρό τινων ἐτῶν (κατὰ τὸ 1900) αἱ ἐργασίαι τοῦ ἐρινασμοῦ, αἵτινες ἐγένοντο ἐν τῇ βορείῳ Ἀμερικῇ καὶ τῷ Ἀλγερίῳ ὑπὸ τοῦ Trabut, ἐπέφερον τὰ ἄριστα τῶν ἀποτελεσμάτων καὶ ἐπιστοποίησαν ὅτι εἶναι ἀπαραίτητος. Δ. Ν. Π.

ἐρινεὸς (ὁ) (Caprificus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν του ἀθροίσματος τῶν *κνιδωδῶν*, τῆς οἰκογενείας τῶν *μορεοειδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ δώδεκα εἴδη. Ὁ ἐρινεὸς εἶναι ὁ πρόγονος τῆς παρ' ἡμῖν καλλιεργουμένης ἡμέρου συκῆς καὶ γνωστὸς ὑπὸ τὰ ὀνόματα: *ἀγριοσυκιά, ὀρνὸς* ἢ *ρινιός*. Συναντᾶται ἐν ἀφθονίᾳ καὶ ἰδίᾳ εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Κ. ΠΑΠ.

Ἐρινεὸς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*.—1) Πόλις τῆς Δωρίδος, κειμένη κατὰ τὸν Στράβωνα ὑπὲρ τὴν Πίνδον, κατὰ τὸν Διόδωρον ὑπὸ τὸν Παρνασσόν, κατὰ δὲ τὸν Πλίνιον μεταξὺ Βοιοῦ καὶ Σπερχειοῦ. Κατά τινα παράδοσιν ἦτο μία τῶν ἀρχικῶν τριῶν πόλεων τῆς Δωρίδος, αἱ ὁποῖαι ἐκτίσθησαν ὑπὸ τῶν Καδμείων ὅτε οὗτοι ἐξεδιώχθησαν ἐκ Θηβῶν ὑπὸ τῶν Ἐπιγόνων. Ὅτε οἱ Φωκεῖς ἐβάδισαν κατὰ τῆς Δωρίδος, ὁ Ἐρινεὸς ἐκινδύνευσε νὰ κυριευθῇ παρ' αὐτῶν, ἀπεστάλη δὲ τότε αὐτόθι ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων δύναμις 1,500 Σπαρτιατῶν καὶ 10,000 Πελοποννησίων ὑπὸ τὸν Νικομήδη τὸν Κλεομένους. Ὁ Ἐρινεὸς τοποθετεῖται ὑπὸ μὲν τοῦ Κίπερτ παρὰ τοὺς ἀποκρήμνους βράχους τοῦ νῦν Ἄνω Καστελλίου, ὑπὸ δὲ τοῦ Λόλλιγκ παρὰ τὰ ἀρχαῖα ἐρείπια τοῦ Κάτω Καστελλίου. — 2) Θέσις ἐν Ἀττικῇ κατὰ τὸ βιαιότερον τοῦ ρεύματος τοῦ Κηφισοῦ, ὡς ὁρίζει ὁ Παυσανίας. Ἐκεῖ κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ Θησεὺς ἐφόνευσε τὸν Προκρούστην, ὁ Πλούτων δὲ ἀνήρπασε τὴν Κόρην. — 3) Παράλιος πόλις τῆς Κορινθίας ἀπέχουσα, κατὰ τὸν Παυσανίαν, ἀπὸ μὲν τοῦ Αἰγίου περὶ τὰ 60 στάδια διὰ θαλάσσης καὶ 44 διὰ ξηρᾶς, ἀπὸ δὲ τῶν Πατρῶν περὶ τὰ 170 στάδια. Ὁ Ἐρινεὸς οὗτος μετὰ τοῦ Αἰγίου, Αἰγίρας καὶ Σικυῶνος ἐκτίσθησαν ὑπὸ τῶν σεισμοπλήκτων κατοίκων τῆς Ἑλίκης καὶ Βούρας μετὰ τὴν καταστροφὴν αὐτῶν. —4) Ὀνομασία θέσεώς τινος τοῦ τείχους τῆς Τροίας παρ' Ὁμήρῳ, πιθανὸν ἀπὸ ὑπαρχούσης ἐκεῖ χαρακτηριστικῆς ἀγριοσυκιᾶς (*ἐρινεοῦ*). Κατὰ τὸ σημεῖον αὐτό, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς συνομιλίας Ἀνδρομάχης καὶ Ἕκτορος, ὑπῆρχεν ἄβατος πύλη, τὸ τεῖχος δὲ ἦτο ἀπότομον. —5) Ποταμός τις ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου καὶ ῥέων παρὰ τὰς Συρακούσας· ὑπὸ τοῦ Holm ταυτίζεται πρὸς τὸν νῦν *Φιοῦμε π' Ἄβολα*. —6) Πόλις τῆς Φθιώτιδος, ἀναφερομένη ὑπὸ Στράβωνος μεταξὺ Ναρθακίου καὶ Κορωνείας.—7) Ὅρμος «μηνοειδὴς» τῆς νοτίας ἀκτῆς τοῦ Κορινθιακοῦ, «τῆς Ἀχαΐας ἐν τῇ Ῥυπικῇ». Πρὸ αὐτοῦ ἐγένετο ἀναποφάσιστος ναυμαχία (412 π. Χ.) μεταξὺ εἴκοσι πέντε τριήρεων Κορινθίων ὑπὸ τὸν Ἀντιφάνη καὶ τριάκοντα τριῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τὸν Δίφιλον. «Καὶ χρόνον πολὺν ἀντεῖχον ἀλλήλοις. Καὶ τῶν μὲν Κορινθίων τρεῖς νῆες διαφθείρονται, τῶν δ' Ἀθηναίων κατέδυ μὲν οὐδεμία ἁπλῶς, ἑπτὰ δέ τινες ἄπλοι ἐγένοντο» (*Θουκυδ.* Ζ, λδ). Ἐπειδὴ ὅμως, καίτοι κατ' οὐσίαν ἡ ἔκβασις ἀπέκλινεν ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων, «δίωξις οὐδεμία ἐγένετο, οὐδ' ἄνδρες οὐδετέρων ἑάλωσαν», ἀμφότεροι οἱ στόλοι, θεωροῦντες ἑαυτοὺς νικητάς, ἔστησαν τρόπαια, οἱ μὲν Κορίνθιοι ὡς θέσαντες περισσοτέρας τριήρεις ἐκτὸς μάχης, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ὡς ὁλοκληρωτικῶς καταστρέψαντες τρεῖς τριήρεις· τὸ δὲ τρόπαιόν των ἔστησαν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς μέρος «ἀπέχον τοῦ Ἐρινεοῦ, ἐν ᾧ οἱ Κορίνθιοι ὥρμουν, ὡς εἴκοσι σταδίους· καὶ ἡ ναυμαχία οὕτω ἐτελεύτα». Εἶναι δὲ ὁ ὅρμος, ὁ μηνοειδῶς ἀναπεπταμένος πρὸς βορρᾶν, μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Σαλμήνικο, ὅπερ διαρκῶς προσεπιχώνει ὁ κατ' αὐτὸ ἐκβάλλων φερώνυμος ποταμὸς (ἀρχ. *Φοίνιξ*), καὶ τῶν γραφικῶν ἀπορρώγων *Λαμπίρι* διανοιγόμενος παρὰ τὸν μυχὸν αὐτοῦ (πλάτ. 38° 19′40″ Β., μῆκ. 21°53′45″ Ἀν, χάρτ. ἀγγλ. 1600: Gulf of Corinth). Σ. Ε. Λ.

— **Ἐρινεοῦ, *τέως δῆμος*—** *[Γεωγρ.]*. Εἷς ἐκ τῶν πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ′ ἀπαρτιζόντων τὴν ἐπαρχίαν Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐοήλιδος 5 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων Ἀραγοζένης, Ἀργυρῶν (τέως Ἀβέρνων), Ἀρραβωνίτσης, Βερίνου, Δαμακινίου, Δοκανείκων, Ζιρίας, Καμαρῶν, Λάκκας (τέως Γρόπας), Μάγερα, Μυροβρύσεως, Πιτίτσης, Σαλμενίκου, Σελλᾶ καὶ Τραγανοῦ. Δ. Ε. Μ.

Ἐρίνια *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἐρημόνησος μεταξὺ τῶν προσκειμένων τῇ Σκύρῳ νησίων *Σκυροπούλα* καὶ *Βαλάζα* (πλάτ. 38° 49′ ½ Β., μῆκ. 24° 33′ ½ Ἀν, χάρτ. ἀγγλ. 2048: Skyros island)· ἀλλὰ καὶ τρεῖς ὕφαλοι φερώνυμοι, περὶ τὴν νησῖδα, ἀκίνδυνοι διὰ τὴν ναυτιλίαν, ἀστακοβριθεῖς. Σ. Ε. Λ.

ἐρίνιον (τὸ) *[Ὀρυκτ.]*· βλ. *ἐρινίτης*.

ἐρινίτης (ὁ) (Erinit) *[Ὀρυκτολ.]*. — 1) Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀρσενικικὸς χαλκὸς ἔνυδρος μὲ χημικὸν μοριακὸν τύπον

$5CuO, As_2O_5 . 2H_2O$ ἢ $Cu_3(AsO_4)_2 + 2Cu(OH)_2$.

Εἶναι φαινομενικῶς ἄμορφος, εὑρισκόμενος εἰς σχήματα νεφροειδῆ μὲ φλοιώδη κατασκευὴν καὶ τραχεῖαν ἐπιφάνειαν. Ἔχει θραῦσιν ὀστρεώδη, σκληρότητα 4½ — 5ου βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 4—4, 1, χρῶμα σμαραγδοπράσινον, συρόμενος δ' ἐπ' ἀλαμποῦς πλακὸς ἐκ πορσελλάνης δίδει γραμμὴν μηλοπρασίνην. Ἀπαντᾷ ἐν Κορνουαλλίᾳ. Εὑρέθη τὸ πρῶτον εἰς τὸ Ἔριν τῆς Ἰρλανδίας, ὁπόθεν ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα. Συνώνυμον: *ἐρίνιον*. — 2) Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον ἀνήκει εἰς τὴν ὁμάδα ὀρυκτῶν τοῦ *ἀλλοφανοῦς* (βλ. λ.). Ἔχει χρῶμα κιτρινωπέρυθρον. Γ. Κ. Γ.

ἐρίννη (ἡ) (Erinne) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πνευμονωδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *λιμναιιδῶν*, περιλαμβάνον ὑδροβίους σκώληκας μὲ σῶμα κυλινδρικὸν ἢ σφαιροειδές, ἀπαντῶντας εἰς τὰ ρέοντα ὕδατα τῆς Ὠκεανίας. Δ. Ν. Π.

ἐρινοΐδη (ἡ) *[Βιομ. Χημ.]*. Εἶδος γαλαλίθου ἀγγλικῆς προελεύσεως. Διὰ περαιτέρω κατεργασίας αὐτοῦ δυνάμεθα ν' ἀπομιμηθῶμεν τὸν ἐλεφαντόδοντα, τὴν ἄμβραν, κοράλλιον, ἐβονίτην κτλ. Ἐπίσης δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ καὶ ὡς ἀντικαταστάτης τῆς βουλκανισμένης ἰνὸς (fibre vulcanisée), εἴδους χάρτου παρασκευαζομένου ἰδίως ἐν Ἀμερικῇ καὶ Γερμανίᾳ ἐκ κυτταρίνης, χλωριούχου ψευδαργύρου καὶ ἄλλων χημικῶν ὑλῶν καὶ χρησιμοποιουμένου, λόγῳ τῆς σκληρότητος αὐτοῦ καὶ τῆς εἰς τόρνον ἐπεξεργασίας του, εἰς τὴν παρασκευὴν ποικίλων εἰδῶν διακοσμήσεως. Ι. Γ. ΜΠ.

ἐρινόκαρπος (ὁ) (Erinocarpus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *φιλυροειδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τοῦ Ἰνδοστάν. Δ.Ν.Π.

ἔρινος (ἡ) (Erinus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *γρομφαδιοειδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 10 εἴδη. Ἐκ τούτων γνωστότατον εἶναι ἡ *ἔρινος ἡ ἄλπειος* (Erinus alpinus). Εἶναι φυτὸν μικρόν, ποῶδες, πολυετές, κοσμητικὸν καὶ ἰθαγενὲς τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης. Χρησιμώτατον εἰς τοὺς στολισμοὺς τεχνητῶν βράχων. Κ. ΠΑΠ.

ἐρίνοσμος (ὁ) (Erinosmus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀμαρυλλιδῶν*, περιλαμβάνον φυτὰ ποώδη, ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν καὶ εὐκράτων χωρῶν καὶ καλλιεργούμενα πανταχοῦ πρὸς κόσμον. Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

'Ερινύες (λατ. Furiae) *[Μυθολ.]*. Θεότητες τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς καὶ ρωμαϊκῆς μυθολογίας, αἵτινες ἦσαν ἡ προσωποποίησις τοῦ ἐλέγχου τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς ἠθικῆς ἐπανορθώσεως, ἐκτελεστικὰ ὄργανα ἐπιφορτισμένα ὑπὸ τῶν θεῶν μὲ τὴν τιμωρίαν τῶν φονέων, τῶν ἐπιόρκων καὶ τῶν ἀδίκων καθόλου, τοὺς ὁποίους διώκουν ἀπηνῶς ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ καὶ βασανίζουν ἀνοικτιρμόνως ἐν τῷ βασιλείῳ τῶν σκιῶν. Αἱ περὶ τῆς γενεαλογίας αὐτῶν παραδόσεις παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ποιηταῖς καὶ μυθογράφοις ἦσαν ποικίλαι. Οὕτω κατὰ τὸν 'Επιμενίδην ἦσαν αὗται θυγατέρες τοῦ Κρόνου (Οὐρανοῦ) καὶ τῆς Εὐωνύμης, ἥτις ἦτο ἡ προσωποποίησις τῆς γῆς. Κατὰ ἕνα ὕμνον τῶν 'Ορφικῶν ἦσαν θυγατέρες τοῦ Πλούτωνος καὶ τῆς Περσεφόνης. Κατὰ τὸν Σοφοκλέα ἐγεννήθησαν ἐκ τῆς Γῆς καὶ τοῦ 'Ερέβους καὶ κατὰ τὴν μυθογράφον 'Υγῖνον ἐκ τῆς Γῆς καὶ τοῦ Αἰθέρος. Κατὰ τὸν 'Ησίοδον, τὸν ὁποῖον ἠκολούθει καὶ ὁ μυθογράφος 'Απολλόδωρος, ἐγεννήθησαν ἐκ τοῦ χυθέντος εἰς τοὺς κόλπους τῆς Γῆς αἵματος τοῦ Οὐρανοῦ ἀκρωτηριασθέντος ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Κρόνου. 'Ελέχθη ἀκόμη περὶ αὐτῶν, ὅτι ἦσαν θυγατέρες τοῦ ποταμοῦ τοῦ ᾅδου 'Αχέροντος καὶ τῆς αἰωνίας Νυκτὸς κ. ο. κ. Ἦσαν δὲ αὗται ὑπόγειοι θεότητες ἀνήκουσαι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν καταχθονίων θεῶν, Ἅδου (Πλούτωνος) καὶ Περσεφόνης, ὑπὸ τῶν ὁποίων ἀνετίθετο εἰς αὐτὰς ἡ τιμωρία τῶν καταδικαζομένων μετὰ θάνατον ὑπὸ τοῦ ἐν τῷ Ἅδῃ δικαστηρίου, ἦσαν δηλαδὴ μετὰ τῶν τριῶν δικαστῶν, Μίνωος, Αἰακοῦ καὶ Ραδαμάνθυος, τὰ ἐκτελεστικὰ ὄργανα μιᾶς δικαιοσύνης, ἥτις ἠσκεῖτο, ὡς ἐπίστευον οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, μετὰ θάνατον, ἡ ἐνέργεια τῶν ὅμως ἐπεξετείνετο καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπιστεύετο ὅτι ἤρχοντο τὴν 5ην ἑκάστου μηνὸς διὰ νὰ τιμωρήσωσι τοὺς ἀδίκους. Κατεδίωκον λοιπὸν λυσσωδῶς πάντα ἔνοχον καὶ ἐφ' ὅσον ἔζη, διὰ νὰ τὸν καταβάλωσι μὲ μυρίας λύπας καὶ νὰ τὸν βασανίσωσι μὲ τὸν πειρασμὸν τῆς τύψεως τῆς συνειδήσεως του, καὶ ἐπέβαλλον εἰς αὐτὸν σκληρὰς τιμωρίας μετὰ θάνατον ἐν τῷ Ἅδῃ, ἐπιδιώκουσαι τὴν ἐπανόρθωσιν τοῦ διαπραχθέντος ἐγκλήματος μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν ἀπογόνων τοῦ ἐνόχου. Οὕτως ἔγιναν αἱ θεότητες τοῦ ἐλέγχου τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς ἠθικῆς ἱκανοποιήσεως καὶ τὰ ὄργανα τῶν νόμων τῆς ἁρμονίας τοῦ κόσμου ἐν γένει καὶ τῆς ἠθικῆς τάξεως, ἅτινα ἐπέβαλλον τὸν σεβασμὸν εἰς αὐτούς, ρυθμιστικαὶ τῆς ἰσορροπίας τοῦ σύμπαντος δυνάμεις, ὅπως ἦσαν καὶ αἱ Μοῖραι. 'Επεμβαίνουν καὶ ἐπαναφέρουν τὴν τάξιν ὁσάκις αὕτη διαταράσσεται καὶ τιμωροῦν τοὺς παραβάτας φυσικῶν καὶ ἠθικῶν νόμων. Οὕτω τὸν πεπροικισμένον ὑπὸ τῆς Ἥρας μὲ φωνὴν ἵππον τοῦ 'Αχιλλέως Ξάνθον στεροῦσι τῆς παρὰ φύσιν θαυμασίας ταύτης δυνάμεως, ὅτε προεῖπεν εἰς τὸν 'Αχιλλέα τὸν μέλλοντα ὑπὸ θεοῦ καὶ ἀνδρὸς θάνατόν του («ὣς ἄρα φωνήσαντος 'Ερινύες ἔσχεδον αὐδὴν» ('Ιλ. Τ. 418). Πᾶσα ὑπερηφάνεια, ἥτις ἀπέβλεπε πολὺ ὑψηλά, πᾶσα εὐτυχία, ἥτις ὑπερέβαινε τὰ τεθέντα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν ὅρια, ἐπλήττετο σκληρῶς ἀπὸ τὴν «ἠεροφοῖτιν» (ἀφανῆ) καὶ «δασπλῆτιν» (πλήττουσαν δυνατά) 'Ερινύν. Αὗται ἔστελλον εἰς τοὺς ἰσχυροὺς καὶ ὑπερηφάνους ἀνθρώπους τὴν Ἄτην, ἡ ὁποία ἐξώθει αὐτοὺς εἰς τὸ κακὸν καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ τὴν τιμωρίαν. 'Ο ἐπίορκος προκαλεῖ ἰδιαιτέρως τὴν ὀργήν των ἐν τῇ γῇ καὶ τὴν ἐκδίκησίν των μετὰ τὸν θάνατόν του ('Ιλ. Τ. 259—260), διότι εἰς τὴν πρωτόγονον κοινωνίαν, τῆς ὁποίας θεότητες ἦσαν αἱ 'Ερινύες, ὁ ὅρκος ἦτο ἡ καλυτέρα ἐγγύησις. 'Ο καταδιωκόμενος πτωχὸς ἔχει αὐτὰς ἐκδικητρίας του καὶ οἱ ἀδικούμενοι γονεῖς, ἀδελφοὶ καὶ ξενιζόμενοι φίλοι αὐτὰς προστάτιδάς των. Εἶχον δηλαδὴ κατ' ἀρχὰς αἱ 'Ερινύες τὴν δύναμιν τῆς Νεμέσεως, ἥτις ἦτο ἀκόμη ἄγνωστος ὡς θεὰ κατὰ τοὺς ὁμηρικοὺς χρόνους. Πρὸ πάντων ὅμως ἦσαν αἱ 'Ερινύες φύλακες τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς καὶ ἐκδικήτριαι τοῦ φόνου. Τὸ χυθὲν αἷμα, κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῶν ἀρχαίων 'Ελλήνων, ἐφώναζεν ἐκδίκησιν—καὶ αὐτὸς ἦτο ὁ κύριος λόγος τῆς ὑπάρξεως τῶν 'Ερινύων—καὶ ὁ φονεὺς ἦτο ἀδύνατον ν' ἀποφύγῃ τὴν σφοδρὰν καὶ ἀκούραστον δίωξιν τῶν 'Ερινύων. Τὰ τρομακτικὰ ὁράματα τῆς νυκτὸς καὶ αἱ διαρκεῖς ἀϋπνίαι, αἵτινες προεκάλουν τὴν νευρασθένειάν του, ἦσαν διὰ τὴν πάσχουσαν φαντασίαν του αἱ ἀπηνεῖς 'Ερινύες. Εἰς μάτην ἐκρύπτετο οὗτος· τὸ διαπεραστικὸν ὄμμα τῆς 'Ερινύος, κρατούσης δᾶδα εἰς τὴν χεῖρα, ἀνεκάλυπτεν αὐτόν. Εἰς μάτην ἔφευγεν ὁ φονεὺς μὲ ὅλην τὴν ταχύτητα τῶν ποδῶν του· αἱ 'Ερινύες κατέφθανον αὐτόν. 'Απηνεστέρα ἦτο ἡ δίωξις τῶν 'Ερινύων κατὰ τῶν πατροκτόνων καὶ μάλιστα τῶν μητροκτόνων. 'Επειδὴ δὲ ὁ σεβασμὸς πρὸς τοὺς γονεῖς ἦτο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἓν τῶν ἱερωτέρων καθηκόντων των, ὄχι μόνον ὁ φόνος αὐτῶν ὑπὸ τῶν τέκνων των ἐπέσυρε τὴν ὀργὴν τῶν σκληρῶν θεῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἁπλῆ κατ' αὐτῶν ἀγανάκτησις· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ 'Ερινὺς ἐταυτίσθη ἐνωρὶς μὲ τὴν 'Αράν, ἥτις ἦτο ἡ προσωποποίησις τῆς κατάρας. «Ὦ Ζεῦ τε καὶ Γῆ καὶ πολιοῦχοι θεοὶ— 'Αρά τ' 'Ερινὺς πατρὸς ἡ μεγασθενής...», ἀνακράζει ὁ 'Ετεοκλῆς εἰς τοὺς «'Επτὰ ἐπὶ Θήβας» τοῦ Αἰσχύλου. 'Ερινύες Λαΐου ἐκλήθησαν αἱ κατάραι αὐτοῦ, καὶ 'Ερινύες πατρὸς καὶ μητρὸς αἱ κατὰ τῶν

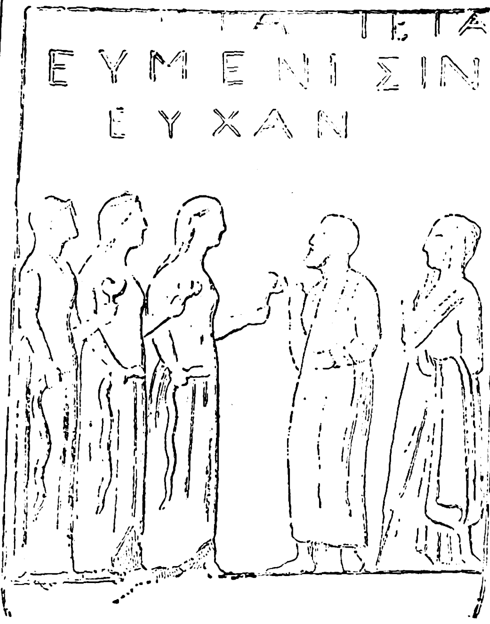

'Ανάγλυφον εὑρεθὲν ἐν Ἄργει καὶ παριστᾶνον ἄνδρα, ὅστις μετὰ τῆς συζύγου του ἱκετεύει τὰς 'Ερινῦς νὰ καταστήσωσι γόνιμον τὸν γάμον του.

τέκνων κατάραι. Οὐδεμία δικαιολογία τοῦ πατροκτόνου ἢ μητροκτόνου δύναται νὰ προκαλέσῃ τὸν ἔλεον τῶν 'Ερινύων. Ἔχουσιν «ἀμείλιχον ἦτορ» δι' αὐτόν. Διὰ τοῦτο καὶ ὅτε καταδιώκουσαι τὸν μητροκτόνον 'Ορέστην ἔφθασαν εἰς τὴν 'Αττικήν, ἠπείλησαν τοὺς κατοίκους αὐτῆς ὅτι θὰ καταστήσωσιν ἄφορον τὸ ἔδαφος τῆς χώρας καὶ ἀγόνους τὰς γυναῖκας αὐτῶν, ἐὰν ἀθῳώσωσι τὸν μητραλοίαν.

Αἱ 'Ερινύες ἀκολουθοῦσαι τὴν σκιὰν τῆς Κλυταιμνήστρας.
[Παράστασις ἐπὶ ἀμφορέως.]

'Η δεξιὰ ὅμως συνηγορία τῆς 'Αθηνᾶς συνετέλεσε νὰ καμφθῶσιν αἱ 'Ερινύες, ν' ἀποδεχθῶσι τὴν ἐκδοθεῖσαν ἀθῳωτικὴν ἀπόφασιν καὶ νὰ κατευνάσωσι τὴν μανίαν των, νὰ ἐγκατασταθῶσι δὲ εἰς τὸ ἱδρυθὲν εἰς αὐτὰς παρὰ τὸν Ἄρειον Πάγον ἱερόν των ὡς θεαὶ *Σεμναί*, ἐμπνέουσαι τὸν θρησκευτικὸν φόβον εἰς τοὺς φονεῖς, οἵτινες ἐδικάζοντο εἰς τὸ δικαστήριον τοῦ 'Αρείου Πάγου, καὶ *Εὐμενίδες*,

'Ο 'Ορέστης καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν 'Ερινύων.
[Παράστασις ἐπὶ ἀγγείου.]

προστάτριαι δηλαδὴ τῆς χώρας, τὴν ὁποίαν πρότερον εἶχον ἀπειλήσει. Οὕτω τὸ πατρικὸν δίκαιον μὲ ὑπέρμαχον τὸν 'Απόλλωνα κατίσχυσε τοῦ μητρικοῦ, καὶ ἡ ἐπιείκεια, τῆς ἀμειλίκτου τιμωρίας. Εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν ἀρχαίων 'Ελλήνων ὅτι αἱ 'Ερινύες ἦσαν κυρίως αἱ τιμωροὶ θεαὶ τῶν φονέων ὠφείλετο καὶ ἡ δημιουργία τοῦ ἐν τῇ 'Ησιοδείῳ θεογονίᾳ μύθου περὶ τῆς γεννήσεως αὐτῶν. Αἱ 'Ερινύες, τρεῖς παρ' Εὐριπίδῃ, ἀνώνυμοι, ἔλαβον παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις ποιηταῖς καὶ μυθογράφοις τὰ ὀνόματα ***Μέγαιρα, 'Αληκτὼ καὶ Τισιφόνη*** καὶ ἦσαν ἡ μὲν Μέγαιρα ἡ προσωποποίησις τοῦ φθόνου ἢ τοῦ μίσους, ἡ 'Αληκτὼ ἡ προσωποποίησις τῆς ἀπαύστου μανίας καὶ ἡ Τισιφόνη ἡ προσωποποίησις τῆς ἐκδικήσεως τοῦ φόνου· κατ' ἀρχὰς ὅμως, πρὸ τῶν χρόνων τοῦ Εὐριπίδου, ὄχι μόνον ὀνόματα δὲν εἶχον αὗται, ἀλλ' οὐδὲ ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἐμνημονεύετο, ὑπὸ τοῦ 'Ομήρου δέ, ὅστις ἀδιαφόρως ἄλλοτε μὲν ὁμιλεῖ περὶ 'Ερινύος καὶ ἄλλοτε περὶ 'Ερινύων, οὐδὲ ἡ μορφὴ αὐτῶν περιγράφεται. Εἰς τὴν ἀντίθεσιν μεταξὺ ἑνότητος καὶ πληθύος ἐπὶ πνευματικῶν ὄντων ('Ερινύος καὶ 'Ερινύων, Μούσης καὶ Μουσῶν), ὀφειλομένην εἰς τὴν διηνεκῆ πρὸς προσωποποίησιν ροπήν, δὲν προσεῖχε πολὺ ὁ ἀρχαῖος Ἕλλην, διότι εὐκόλως ἐχώρει εἰς τὸν νοῦν του ἑνότης ἐνεργείας ἄνευ ἑνότητος τοῦ προσώπου· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐπίστευεν εἰς ἑνιαίαν τοῦ κόσμου κυβέρνησιν, ἐλάτρευε δὲ ὡς ἀσκοῦντας αὐτὴν πολλοὺς θεοὺς καὶ εἰς τὰς ἐκφράσεις του ἐφέρετο ἐναλλὰξ ὑπὸ τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἑτέρου εἴδους τῆς ἀντιλήψεως.

Αἱ 'Ερινύες ἐν τῇ λογοτεχνίᾳ καὶ τῇ καλλιτεχνίᾳ. Αἱ περὶ τῆς παντοδυναμίας τῶν 'Ερινύων ἀντιλήψεις τῶν ἀρχαίων 'Ελλήνων εἶναι καταφανεῖς εἰς τὰ λογοτεχνικὰ προϊόντα αὐτῶν καὶ ἰδίως εἰς τὴν ἀττικὴν τραγῳδίαν. Οὕτως ἡ λύσις τῆς τραγῳδίας «'Επτὰ ἐπὶ Θήβας» εἶναι ὁ θρίαμβος τῆς 'Αρᾶς-'Ερινύος, τῆς κατάρας, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐκτοξεύσει ὁ Οἰδίπους κατὰ τῶν υἱῶν του. Εἰς τὴν «'Ορέστειαν», κατὰ τὸν Jules Girard (Le sentiment religieux en Grèce 504 κ. ἑξ.), ὅλα τὰ ἐγκλήματα τοῦ Αἰγίσθου (μοιχεία, δολοφονία) εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς κατάρας τοῦ Θυέστου. Εἰς τὸν «'Αγαμέμνονα» καὶ τὰς «Χοηφόρους» αἱ 'Ερινύες εἶναι αἱ ἀόρατοι παντοδύναμοι ἠθοποιοὶ τοῦ δράματος καὶ ἐκ τῆς σκιᾶς, μέχρις ὅτου ἀναφαίνονται ἐπὶ τῆς σκηνῆς βαίνουσιν ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ 'Ορέστου. Εἶναι τοσαύτη ἡ δύναμις τῶν 'Ερινύων παρ' Αἰσχύλῳ, ὥστε ὁ Προμηθεὺς λέγει ὅτι Μοῖραι καὶ 'Ερινύες εἶναι ἰσχυρότεραι τοῦ Διὸς καὶ θὰ καταρρίψωσί ποτε τὸ κράτος αὐτοῦ. 'Ενίοτε ἡ 'Ερινὺς ἐν τῇ τραγῳδίᾳ εἶναι ὁ δαίμων τοῦ ὀλέθρου (*Εὐριπ. Φοίν.* 1504) καὶ ὅτε δὲν προηγήθη ἀρά τις, ἡ σημαίνει τὴν συμφορὰν ἁπλῶς (*Σοφ. Τραχ.* 1051). 'Εκ τῆς παροιμίας δὲ «εἰσὶ καὶ κυσὶν 'Ερινύες» ἐξάγεται, ὅτι ὄχι μόνον ἡ κατάρα, ἀλλὰ καὶ τὸ ἄναυδον βλέμμα τοῦ ἀδικηθέντος, καὶ ζῴου ἀκόμη, ἐπισύρει τὴν τιμωρίαν. Ἡ ἐξέλιξις τῶν περὶ τῶν 'Ερινύων ἀντιλήψεων τῶν ἀρχαίων 'Ελλήνων εἶναι ἐν ταὐτῷ καὶ ἐξέλιξις τῶν περὶ ποινικοῦ δικαίου ἀντιλήψεων αὐτῶν. Τὴν τυφλὴν καὶ ἀνοικτίρμονα καταδίωξιν τοῦ ἐνόχου, ἥτις δὲν ἀνεγνώριζεν ἐλαφρυντικὰς περιπτώσεις εἰς τὸν ἐγκληματίαν, ἀντικατέστησε διαδικασία ἥμερος, περιεσκεμμένη καὶ φιλάνθρωπος. Ἡ τιμὴ αὕτη ἀνῆκεν εἰς τὰς 'Αθήνας, ἔνθα τὴν ἀπηνῆ δίωξιν τοῦ φονέως ὑπὸ τῶν συγγενῶν τοῦ θύματος ἀντικατέστησεν ἡ δίωξις αὐτοῦ ὑπὸ τῆς πολιτείας, ἥτις ἵδρυσε φονικὸν δικαστήριον, τὸν Ἄρειον Πάγον, «ἐγρηγορὸς φρούρημα τῆς χώρας». Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἑκάστοτε κρατουσῶν περὶ 'Ερινύων ἀντιλήψεων τῶν ἀρχαίων 'Ελλήνων ἀπεικόνισαν ταύτας καὶ οἱ καλλιτέχναι καὶ ἀγγειοπλάσται τῶν ἀρχαίων χρόνων, ἐμπνευσθέντες κυρίως ἀπὸ τὰς περιγραφὰς τῶν 'Ερινύων τοῦ Αἰσχύλου. Οὕτως, ἐπὶ διαφόρων ἀγγείων, τῶν ὁποίων αἱ παραστάσεις ἐκφράζουν πιστότερον καὶ ἀφελέστερον τὰς δημώδεις δοξασίας τῶν ἀρχαίων 'Ελλήνων, ἀπεικονίζονται αἱ 'Ερινύες ὡς παρθένοι στυγναὶ τὴν ὄψιν καὶ ὀφιοπλόκαμοι, ὡπλισμέναι δὲ μὲ κοντὰ ρόπαλα καὶ μὲ τόξον καὶ φαρέτραν, φέρουν βραχεῖς μέλανας χιτῶνας, ἀπὸ τῶν ὁποίων κρέμανται ὄφεις, καὶ ἐνίοτε καὶ πτέρυγας, σύμβολον τῆς ταχύτητος μὲ τὴν ὁποίαν καταδιώκουν τὸν ἔνοχον· ἄλλοτε παρίστανται κρατοῦσαι πυρσὸν πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ κρυπτομένου εἰς τὰ σκότη ἐγκληματίου. Πολλάκις, ἐκτὸς τῶν μικρῶν ὄφεων, οἵτινες ἀντικαθιστοῦν τοὺς πλοκάμους τῆς κόμης των, καὶ ἄλλοι ὄφεις τυλίσσονται περὶ τὴν ὀσφύν των καὶ τοὺς βραχίονάς των, ἐνίοτε μάλιστα παρίστανται αὗται κρατοῦσαι μεγάλους ὄφεις, τοὺς ὁποίους διευθύνουν κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ θύματός των. 'Εκ τῶν διασωθέντων ἐπὶ ἀγγείων παραστάσεων ἀξιολογώτεραι, διὰ τὴν σύνθεσίν των ἰδίως, εἶναι αἱ ἑξῆς: «Ἡ ἄφιξις τοῦ 'Ορέστου εἰς τοὺς Δελφούς», ἔνθα παρίσταται ὁ 'Ορφεὺς ἐξηντλημένος ἀπὸ τὴν κούρασιν, καὶ μὲ πρόσωπον, εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι κατάδηλος ἡ ἔκστασις τῶν φρενῶν του, πρὸ τοῦ τρίποδος τοῦ 'Απόλλωνος, ὅστις γαλήνιος ἵσταται παρ' αὐτὸν κρατῶν κλάδον δάφνης καὶ εἶναι ἕτοιμος νὰ προστατεύσῃ τὸν ἱκέτην του ἀπὸ δύο 'Ερινῦς, αἵτινες καταδιώκουσαι τὸ θῦμά των ἔχουν φθάσει συγχρόνως εἰς τὸ ἱερὸν τῶν Δελφῶν· «'Ο 'Ορέστης καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν 'Ερινύων», ἔνθα παρίσταται ὁ ἥρως κρατῶν ἐγχειρίδιον καὶ ἑκατέρωθεν αὐτοῦ ἀνὰ μία 'Ερινὺς κρατοῦσα μέγαν ὄφιν, τὸν ὁποῖον διευθύνει κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ 'Ορέστου (ἡ ἑτέρα τού-

Digitized by Google

των κρατεῖ καὶ κάτοπτρον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου φαίνεται ἡ κεφαλὴ τῆς Κλυταιμνήστρας)· «Ἐρινὺς δένουσα τὸν Θησέα καὶ τὸν Πειρίθουν», ἔνθα παρίσταται πτερωτὴ Ἐρινὺς δένουσα ὄπισθεν τῆς ράχεως τὰς χεῖρας τῶν δύο ἡρώων ἐνώπιον τοῦ Πλούτωνος καὶ τῆς Περσεφόνης, καὶ «Ἡ τιμωρία τοῦ Ἰξίονος», ἔνθα παρίστανται δύο Ἐρινύες πτερωταί, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία θέτει εἰς κίνησιν τὸν τροχόν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔχει δεθῆ ὁ Ἰξίων πρὸς βασανισμὸν ἐνώπιον τοῦ Πλούτωνος.

Λατρεία τῶν Ἐρινύων. Τῶν εἰρημένων θεοτήτων ἡ λατρεία, εἴτε ὡς *Ἐρινύων* εἴτε ὡς *Εὐμενίδων*, ὡς μετωνομάσθησαν ἐν Ἀττικῇ τὸ πρῶτον, κατὰ τὴν ἐπιχώριον ἐν αὐτῇ παράδοσιν, ἦτο διαδεδομένη πολλαχοῦ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἀλλ' ἐνιαχοῦ μόνον εἶχε διατηρηθῆ ἡ ἀνάμνησις τοῦ φοβεροῦ χαρακτῆρός των. Παρὰ τὴν ἀρχαίαν Σικυῶνα ἐν τῇ πρὸς τὴν Τιτάνην ὁδῷ ἐντὸς ἄλσους πρίνων καὶ πλησίον τοῦ Ἀσωποῦ ποταμοῦ ὑπῆρχε ναὸς τῶν Εὐμενίδων, εἰς τὸν βωμὸν τοῦ ὁποίου οἱ Σικυώνιοι φέροντες ἄνθη ἀντὶ στεφάνων ἐτέλουν ἅπαξ τοῦ ἔτους θυσίας εἰς τὰς θεὰς ἐγκυμόνων προβάτων καὶ μέλιτος. Ἐν τῇ ἐκ τῆς ἀρχαίας Μεγαλοπόλεως εἰς Μεσσήνην ἀγούσῃ ὁδῷ ὑπῆρχεν ἱερὸν θεῶν, αἵτινες ἐκαλοῦντο *Μανίαι* (ἦσαν προφανῶς αἱ Ἐρινύες), διότι ἐκεῖ, κατὰ τὴν ἐπιχώριον παράδοσιν, ἐμάνη τὸ πρῶτον ὁ Ὀρέστης μετὰ τὴν μητροκτονίαν του καὶ «ἀπέφαγεν» ἕνα τῶν δακτύλων τῆς χειρός του. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ πολίχνῃ τῆς Ἀχαΐας Κερυνείᾳ ὑπῆρχεν ἱερὸν τῶν Εὐμενίδων, ἱδρυθέν, κατὰ τὴν ἐπιχώριον παράδοσιν, ὑπὸ τοῦ Ὀρέστου. Εἰς τὸ ἱερὸν τοῦτο ἀπηγορεύετο ἡ εἰς πάντας εἴσοδος, διότι ὁσάκις φονεὺς ἢ ἀσεβὴς εἰσῆλθεν εἰς αὐτό, κατελήφθη ὑπὸ φόβου καὶ παρεφρόνησε. Ἐν Σπάρτῃ ὑπῆρχεν ἐπίσης ἱερὸν αὐτῶν, ἱδρυθὲν πρὸς ἀνάμνησιν τῆς καταπαύσεως τοῦ λοιμοῦ, ὅστις εἶχεν ἀπειλήσει μὲ ὄλεθρον παντελῆ τὸ γένος τῶν Αἰγειδῶν. Ἐν Ἀθήναις ἐλατρεύοντο αἱ Ἐρινύες ὡς θεαὶ *Σεμναί*, ἔχουσαι ἱερὸν παρὰ τὸν Ἄρειον Πάγον, καὶ ὡς χθόνιαι θεαὶ εἰς τὸ παρὰ τὸν Κολωνὸν ἱερὸν ἄλσος των, ἔνθα μυστηριωδῶς ἐξηφανίσθη κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ Οἰδίπους. Ὁμοίως ὑπῆρχεν ἱερὸν Ἐρινύος Δήμητρος ἐν Θελπούσῃ τῆς Ἀρκαδίας, παρὰ τὸν ποταμὸν Λάδωνα, καὶ ἱερὸν τῶν Εὐμενίδων ἐν Ἄργει, ἔνθα ἀνευρέθη καὶ ἀνάγλυφον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπεικονίζοντο τρεῖς Ἐρινύες καὶ πρὸ αὐτῶν εἷς ἀνὴρ μετὰ τῆς συζύγου του εὐγονίαν εὐχόμενοι.

Ὁ ἀρχικὸς μῦθος. Ὁ μῦθος τῶν Ἐρινύων, θεοτήτων αἵτινες τοσαύτην εἶχον δρᾶσιν ἐν τῷ πεδίῳ τῆς ἠθικῆς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν, εἶχεν, ὡς καὶ οἱ μῦθοι τῶν πλείστων ἑλληνικῶν θεοτήτων, φυσικὴν τὴν ἀρχήν. Ἡ συνταύτισις τῆς ἑλληνικῆς λέξεως *Ἐρινὺς* πρὸς τὴν σανσκριτικὴν *Σαρανιού*, διά τε τὴν φωνητικὴν ὁμοιότητα καὶ πρὸ πάντων τὸ περιεχόμενον τῶν μύθων ἑκατέρας θεότητος, διήρεσε τοὺς σοφοὺς ἰνδολόγους εἰς δύο στρατόπεδα, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ μὲν περὶ τὸν Max-Müller δέχονται ὅτι Ἐρινὺς εἶναι ἡ αὐγὴ καὶ ὅτι οἱ ἀρχαιότατοι Ἕλληνες λέγοντες ὅτι ἡ Ἐρινὺς (ἡ αὐγὴ) καταδιώκει τὸν φονέα, ἐννόουν ὅ,τι ἡμεῖς, λέγοντες ὅτι ἡ αὐγή, ἡ ἐπιοῦσα, τὸ μέλλον γενικῶς, θ' ἀποκαλύψῃ τὸ ἔγκλημα τῆς νυκτός, οἱ δὲ περὶ τὸν Ad. Kühn ὅτι Σαρανιοὺ (Ἐρινὺς) εἶναι τὸ θυελλῶδες νέφος· οἱ πρῶτοι δηλαδὴ δέχονται ὅτι καὶ οἱ μῦθοι τῶν Ἐρινύων, ὡς καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ἀρχαίων μύθων, ἔχουσι τὴν προέλευσίν των ἀπὸ τὰ φυσικὰ φαινόμενα τῆς ἀνατολῆς καὶ δύσεως τοῦ ἡλίου, τῆς ἡμέρας καὶ νυκτός, τῆς ἀντιθέσεως φωτὸς καὶ σκότους κ.ο.κ., οἱ δὲ ἀπὸ μετεωρολογικὰ φαινόμενα (διαφόρους φάσεις θυέλλης).

Αἱ αὐταὶ πρὸς τὰς ἑλληνικὰς Ἐρινῦς ἦσαν αἱ *Furiae* (μανίαι) τῶν Ρωμαίων, τῶν ὁποίων τὰς εἰδεχθεῖς μορφὰς καὶ τὰς κατὰ τῶν ἐνόχων ἀνοικτίρμονας διώξεις περιέγραψαν μετ' ἴσης πρὸς τὸν Αἰσχύλον καὶ Εὐριπίδην δυνάμεως οἱ Ρωμαῖοι ποιηταὶ Βιργίλιος, ὅστις παρέβαλλε ταύτας πρὸς τὰς Ἁρπυίας, Ὁράτιος καὶ Στάτιος. Καὶ ἡ λατρεία τῶν Ἐρινύων ἐν Ρώμῃ ἦτο ὅσον καὶ ἐν Ἑλλάδι διαδεδομένη, ἐκαλοῦντο δὲ αὗται παρὰ Ρωμαίοις καὶ *Ἀραί, Ποιναὶ* καὶ *Στυγναὶ* (Dirae, ἐννοουμένης τῆς λέξεως deae). Κατὰ τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν Ἐρινύες τῆς γκιλοτίνης ὠνομάσθησαν αἱμοχαρεῖς τινες γυναῖκες, αἵτινες φοροῦσαι ἐρυθρὸν σκοῦφον ᾐσθάνοντο ἰδιαιτέραν εὐχαρίστησιν νὰ παρευρίσκωνται εἰς τὰς καρατομήσεις τῶν εἰς θάνατον καταδικαζομένων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. ***Πηγαί*** : οἱ ἀρχαῖοι ποιηταί, ἰδίως οἱ τραγικοὶ καὶ μυθογράφοι. *Συγγράμματα* : *P. Decharme*, Μυθολογία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος (μετάφρ. *Α. Ἀδαμαντίου*).— *Jules Girard*, Le sentiment religieux en Grèce.— *Schmidt*, Ἡ ἠθικὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων (μετάφρ. *Ὀλυμπίου*) κ. ἄ.

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

ἐρίνωσις (ἡ) *[Φυτοπαθολ.]*. Εἶναι ἀσθένεια τῆς ἀμπέλου χαρακτηριζομένη ὑπὸ ἐξογκωμάτων ἀναφαινομένων ἐπὶ τῶν φύλλων. Ἡ ἐρίνωσις ὀφείλεται εἰς τὴν παρουσίαν ἀκάρεώς τινος, ὅπερ εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *φυτόπτης ὁ ἐπιδερμικὸς* (Phytoptus epidermicus). Αἱ ἐξογκώσεις, ἃς προκαλεῖ τὸ ἄκαρι τοῦτο, ἔχουσι χρῶμα ἰοκίτρινον εἰς τὰ νεαρὰ φύλλα καὶ πράσινον εἰς τὰ ἐνήλικα τοιαῦτα, καὶ ἀναφαίνονται κατὰ τὴν ἄνοιξιν. Ἐπὶ τοῦ ἀντιθέτου τμήματος ἐφ' οὗ ὑπάρχει ἡ ἐξόγκωσις, τὸ φύλλον φέρει κοιλότητα ὑπερύθρου ἢ πυρροῦ χρώματος, ἐντὸς δὲ τῆς κοιλότητος ταύτης τὸ θῆλυ ἄκαρι ἐναποθέτει τὰ ᾠά του. Ἐφ' ὅσον ἡ ἐρίνωσις προσβάλλει μόνον τὰ νεαρὰ φύλλα καὶ ἐγκαίρως καταπολεμεῖται ὑπὸ διαφόρων ἐντομοκτόνων μέσων, ἡ ζημία ἣν ἐπιφέρει ἐπὶ τῶν ἀμπέλων εἶναι σχετικῶς μικρά, ἀλλ' ἐφ' ὅσον, λόγῳ ἀμελείας, προχωρήσῃ καὶ εἰς τὰ ἐνήλικα φύλλα καὶ τοὺς νεαροὺς βλαστούς, τότε καθίσταται δύσκολος ἡ καταπολέμησις αὐτῆς. Δ. Ν. Π.

Ἔριξεν (Erichsen), ***Ἰωάννης-Ἔρικ.*** Ἄγγλος χειρουργός, γεννηθεὶς τῷ 1818, διατελέσας δὲ ἀπὸ τοῦ 1850 καθηγητὴς τῆς χειρουργικῆς κλινικῆς τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Λονδίνου, ὡς καὶ ἰδιαίτερος ἰατρὸς τῆς βασιλίσσης. Ἐδημοσίευσεν: «Ἐπιστήμην καὶ τέχνην τῆς χειρουργικῆς» (Λονδῖνον, 1891), «Παθολογίαν καὶ θεραπείαν τῆς ἀσφυξίας» (Ἐδιμβοῦργον, 1845) κλπ. Ἐν ἰδίᾳ συγγραφῇ δὲ περὶ βλαβῶν τοῦ νευρικοῦ συστήματος ἐκ σιδηροδρομικῶν ἀτυχημάτων (Λονδῖνον, 1866) περιέγραψε καὶ τὴν φερώνυμον νόσον (*Ἔριξεν νόσος*), ἤτοι τὴν τραυματικὴν ὑστερίαν μετὰ τοιοῦτον ἀτύχημα. Ἐκλήθη προσέτι «σημεῖον τοῦ Ἔρριξεν» τὸ ἄλγος τὸ προκαλούμενον κατὰ τὸν ἀπότομον συμπλησιασμὸν τῶν δύο λαγονίων ὀστῶν, κατὰ τὸ μεταίχμιον τοῦ ἱεροῦ καὶ τοῦ λαγονίου ὀστοῦ, ἐπὶ τῆς ἱεροκοξαλγίας. Ὁ Ἔριξεν ἀπέθανε τῷ 1896. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

Ἔριξον (Ericsson), ***Ἰωάννης.*** Σουηδὸς μηχανικὸς καὶ ἐφευρέτης (1803—1889). Διετέλεσεν ἐν ἀρχῇ ἀξιωματικός, ἐγκατεστάθη ὅμως ἀπὸ τοῦ 1826 ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ μετηνάστευσε τῷ 1839 εἰς Νέαν Ὑόρκην. Ἐκ τῶν πολυαρίθμων του ἐφευρέσεων, ἐκτὸς τῆς ἀτμομηχανῆς του «Novelty», ἡ ὁποία ἀπεδείχθη ὑποδεεστέρα εἰς τὸν συναγωνισμὸν μετὰ τῆς «Rocket» τοῦ Στέφενσον, ἀξία ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ἡ ὑπ' αὐτοῦ κατασκευασθεῖσα μηχανὴ θερμοῦ ἀέρος (1833). Ἐκτὸς αὐτῆς κατεσκεύασε καὶ ἑτέραν θερμαινομένην ὑπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, ἐβελτίωσε τὴν ἕλικα τῶν ἀτμοπλοίων καὶ ἐναυπήγησε τὸ ἀμερικανικὸν θωρηκτὸν «Monitor». [Πρβλ. *Church*, Life of John Ericsson (Β' ἔκδ. 1893).] —Β.

ἐριοβοτρύα (ἡ) (Eriobotrya) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ροδοειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῶν εὐκράτων καὶ θερμῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας, ὧν ἀξιολογώτερον ἡ *ἐριοβοτρύα ἡ ἰαπωνικὴ* (Eriobotrya japonica). Τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι δενδρύλλιον φθάνον εἰς ὕψος 3—5 μέτρων, μὲ βλαστὸν ἀρκετοῦ πάχους, κλάδους κυλινδρικούς, ἐριώδεις, φύλλα ᾠοειδολογχοειδῆ, σαρκώδη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, πράσινα κατὰ τὴν ἄνω αὐτῶν ἐπιφάνειαν καὶ ὑπέρυθρα κατὰ τὴν κάτω. Τὰ ἄνθη φέρονται ἐπὶ τῶν μασχαλῶν τῶν φύλλων ἢ τῶν κορυφῶν τῶν κλάδων, εἶναι κατὰ κεφαλίδας διατεταγμένα, ἔχουσι λευκὸν χρῶμα καὶ ἀναδίδουσι λεπτόν, εὐάρεστον ἄρωμα. Οἱ καρποὶ εἶναι μικραὶ ᾠοειδεῖς δρύπαι, ὑποκιτρίνου χρώματος, εὐώδεις καὶ ἡδύταται τὴν γεῦσιν, ἐφ' ὅσον εἶναι τελείως ὥριμοι. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Ἰαπωνίαν καὶ τὴν Κίναν καὶ καλλιεργεῖται σχεδὸν πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης διὰ τοὺς ἐδωδίμους καρπούς του. Δ. Ν. Π.

— *[Φαρμ.]* Τῆς *ἐριοβοτρύας τῆς ἰαπωνικῆς* τὰ φύλλα εἶναι πλούσια εἰς ταννίνην, διὸ καὶ ἀναγράφονται ἐνίοτε ὡς στυπτικὰ τοῦ ἐντέρου. Οἱ καρποὶ τοῦ φυτοῦ εἶναι ἐδώδιμοι, θλιβόμενοι δὲ περιέχουν πήκτωμα γλυκίζον, ἀναγραφόμενον ἐνίοτε ὡς ἀποχρεμπτικόν. Οἱ καρποὶ οὗτοι περιέχουν φαιὰ σπέρματα πλούσια εἰς ἀμυγδαλίνην, ἥτις προσδίδει εἰς τὸ σκεύασμα γεῦσιν ἀρωματικὴν εὐάρεστον. Κ. Γ. Μ.

ἐριόγαστρος (ὁ) (Eriogastrus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νυκτίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σατουρνιιδῶν*, περιλαμβάνον τρία εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ. Δ. Ν. Π.

ἐριόγλωσσον (τὸ) (Erioglossum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σαπινδοειδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια φυόμενα ἐν Ἰάβᾳ. Δ. Ν. Π.

ἐριογόνον (τὸ) (Eriogonum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πολυγωνιιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 25 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικήν. Δ. Ν. Π.

ἐριόδενδρον (τὸ) (Eriodendrum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μαλαχωδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ ὀκτὼ εἴδη, θάμνους καὶ δένδρα ἀειθαλῆ, ἰθαγενῆ κυρίως τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας καὶ Ἀμερικῆς. Γνωστότερα εἴδη εἶναι τά: *ἐριόδενδρον τὸ γουϊάνιον* (Eriodendrum guianense) καὶ *ἐριόδενδρον τὸ σκολιὸν* (Eriodendrum anfractiosum). Ἀμφότερα ἐνέχουσι 25—28 % λιπαρὸν ἔλαιον χρήσιμον εἰς τὴν σαπωνοποιίαν. Οἱ καρποὶ περιλαμβάνουν λεπτὰς σκληρὰς τρίχας, καταλληλοτάτας πρὸς πλήρωσιν προσκεφαλαίων, στρωμνῶν κ. τ. τ., ἀκαταλλήλους ὅμως πρὸς κλῶσιν. Κ. ΠΑΠ.

ἐριοδικτυόλη (ἡ) (Eriodictyol) *[Χημ.]*. Σῶμα ἀνταποκρινόμενον εἰς τὴν σύνθεσιν $C_{16}H_{14}O_6$, ἀποτελοῦν λευκήν, κρυσταλλικὴν κόνιν, τηκομένην εἰς 225°, ὀλίγον διαλυτὴν ἐν ὕδατι, λίαν διαλυτὴν ἐν ἀλκοόλῃ. Ἐν τῇ βυρσοδεψίᾳ χρησιμοποιεῖται καὶ ὡς βαφικὴ ὕλη. Κ. Γ. Μ.

ἐριοδίκτυον (τὸ) (Eriodictyum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδρολιδῶν*, περιλαμβάνον τρία εἴδη, ἅτινα εἶναι δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῆς Καλιφορνίας. Δ. Ν. Π.

— ***ἐριοδικτύου πόα*** (Herba Heriodictyonis ἢ Herba santa). *[Φαρμ.]* Τὰ φυτὰ τῆς πόας ταύτης εἶναι ἰθαγενῆ τῆς Καλιφορνίας. Ἐνέχουν ἐριοδικτυονικὸν ὀξύ, πικρὰν οὐσίαν, τὴν ἐριοδικτύνην, πεκτινικὰς καὶ ρητινικὰς οὐσίας καὶ ἴχνη αἰθερίου ἐλαίου, ταννίνης, γλοιώδους οὐσίας καὶ χρυσοεριόλης. Ἡ δρόγη εἶναι ἄοσμος, λίαν πικρᾶς γεύσεως καὶ ἀναγράφεται ἐνίοτε, εἰς τοὺς τόπους τῆς προελεύσεως τῶν φυτῶν αὐτῆς, ὡς ἀντιπυρετικὸν καὶ ἀποχρεμπτικὸν φάρμακον. Κ. Γ. Μ.

ἐριοδίνη (ἡ) *[Φαρμ.]*· βλ. *ἑσπεριδίνη*.

ἐριόδων (ὁ) (Eriodon) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μυγαλιδῶν*, περιλαμβάνον ἀράχνας μετρίου μεγέθους, μὲ σῶμα διωγκωμένον καὶ πόδας πολυτριχωτούς. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς γῆς καὶ ἐνδιαιτώμενα εἰς ὑπογείους στοάς. Δ. Ν. Π.

ἐριοκάμπη (ἡ) (Eriocampa) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *τενθρηδινιδῶν*. Τὸ εἶδος *ἐριοκάμπη τῆς κερασέας* (Eriocampa cerasi) ἔχει χρῶμα μέλαν στίλβον, πτερὰ ὑελώδη, ὀλίγον περὶ τὸ μέσον ὑπομέλανα, κνήμας ὑποκιτρίνας καὶ μῆκος 5—10 χιλιοστομ. Ἡ προνύμφη εἶναι μέλαινα μήκους 10 χιλιοστομ. καὶ ὁμοιάζει πρὸς γυμνοκοχλίαν. Αἱ προνύμφαι προσβάλλουν τὰ φύλλα τῆς μηλέας καὶ τῆς ἀπιδέας καὶ κατατρώγουν τὸ παρέγχυμά των. Αἱ ζημίαι εἶναι σημαντικαί. Ἐνδείκνυται ἐπίπασις τῶν προνυμφῶν διὰ κόνεως ὀξειδίου τοῦ ἀσβεστίου. Ἡ ἐριοκάμπη αὕτη ἔχει φυσικοὺς ἐχθροὺς διαφόρους ἰχνεύμονας. Ε. Ν. Ε.

ἐριόκαρπος (ὁ) (Eriocarpus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀστεριιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον γνωστὸν εἶδος ἰθαγενὲς τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

ἐριοκαυλοειδῆ (τὰ) (Eriocaulaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μονοκοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν καὶ ἰδίᾳ τῆς Ἀμερικῆς καὶ Αὐστραλίας. Εἶναι φυτὰ βαλτώδη, τῶν ὁποίων ὁ βραχὺς καυλὸς φέρει παρὰ τὴν βάσιν ἕνα θύσανον σαρκωδῶν στενῶν φύλλων. Ὁ φλοιὸς τῆς ρίζης των εἶναι κοῖλος, σχηματίζων χάσματα ἀεροφόρα, κανονικὰ κατὰ διαστήματα. Τὰ ἄνθη των εἶναι διατεταγμένα κατὰ σκιάδιον, ἑρμαφρόδιτα. Τὸ περιάνθιον ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία πέταλα, συνήθως σχηματίζοντα θήκην ἢ χωνίον. Ἡ στεφάνη εἶναι ἀτελὴς ἢ ἐλλείπει. Οἱ στήμονες σχηματίζουσι δύο τριαδικοὺς ποδίσκους ἢ ἕνα μόνον. Οἱ ἀνθῆρες εἶναι ἀδιάβροχοι τετράθηκοι ἢ δίθηκοι, ἀνοιγόμενοι διὰ σχισμῶν, καὶ ὁ καρπός των εἶναι μονόχωρος κάψα περικλείουσα σαρκῶδες, γαλακτῶδες καὶ ἀμυλοῦχον ἔμβρυον. Γνωστότερον γένος τῆς οἰκογενείας εἶναι τὸ *ἐριόκαυλον* (βλ. λ.). Π. ΠΑΠ.

ἐριόκαυλον (τὸ) (Eriocaulon) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐριοκαυλοειδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 200 εἴδη, ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ Αὐστραλίας. Εἶναι θάμνοι ποώδεις, φέροντες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γυμνὸν καυλόν. Ἐν Εὐρώπῃ ἀπαντᾷ τὸ *ἐριόκαυλον τὸ ἑπτάγωνον* (Eriocaulon heptagonum). Κ. ΠΑΠ.

ἐριοκέφαλα (τὰ) *[Ζῳολ.]* Καλοῦνται οὕτω τὰ ζῷα, ἅτινα φέρουσιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς των ἐριῶδες τρίχωμα. Δ. Ν. Π.

ἐριοκέφαλος (ὁ) (Eriocephalus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *συνθέτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀνθεμιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 10 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος χώρας. Δ. Ν. Π.

— **ἐριοκέφαλος ἀφρικανικὸς** (Eriocephalum africanum) *[Φαρμακογν.]*. Τὸ φυτὸν τοῦτο ἀναγράφεται ὡς διουρητικὸν καὶ διαφορητικόν. Κ. Γ. Μ.

ἐριόκλαδα (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτὰ τὰ φέροντα ἐριώδεις κλάδους. Δ. Ν. Π.

ἔριον (τό)· τὸ καλύπτον τὸ δέρμα τῶν προβάτων καὶ ἄλλων τινῶν ζῴων μαλλίον· ἀποτελεῖται ἀπὸ λεπιδωτὰς τρίχας λίαν ἐλαστικὰς καὶ εὐκόλως συμπλεκομένας· || κατ' ἐπέκτασιν, τὸ προϊὸν τοῦ ἐριοδένδρου.

— [ΑΡΧ.] Ἡ παραγωγὴ *ἐρίου* παρὰ τοῖς ἀρχαίοις εἶχεν ἀναχθῆ εἰς τέχνην ἀξιοσημείωτον. Οἱ ἀρχαῖοι ὁμιλοῦντες περὶ τῶν προβάτων, τῶν «διφθέραις ἐστεγασμένων» ὑπενόουν τὰ «μαλακὰ πρόβατα»

Digitized by Google

pecus molle), διὰ τὸ ἔριον τῶν ὁποίων ἰδιαιτέρα προσοχὴ κατεβάλλετο. Τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἐγεννᾶτο ὁ ἀμνός, καὶ μετὰ τὸν καθαρισμὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς μητρός, τὸν περιέβαλλον ἀμέσως μὲ ἓν κάλυμμα, κατεσκευασμένον ἀπὸ μαλλὶ τῆς Ἀραβίας, τὸ ὁποῖον, κατὰ τὸν Πλίνιον, ἦτο καταλληλότατον πρὸς κατασκευὴν τοιούτου εἴδους καλυμμάτων, ἤ, τὸ συνηθέστερον, μετεχειρίζοντο δερμάτινα καλύμματα, διφθέρας, ἐξ οὗ καὶ τὰ ὑπὸ τοιούτους ὅρους ἐνδιαιτώμενα πρόβατα ἐκαλοῦντο «ὑποδίφθεροι ποῖμναι». Τὰ καλύμματα ταῦτα, τὰ ὁποῖα δὲν ἀπεχωρίζοντο πλέον τὸ σῶμα τοῦ προβάτου, τὰ συνεκράτουν, διὰ νὰ μὴ τὰ ἀπορρίπτουν τὰ πρόβατα, μὲ πόρπας. Ἐπὶ πλέον τὰ περιέβαλλον μὲ διαρκεῖς φροντίδας καὶ ἐνδελεχεῖς ἐπαγρυπνήσεις. Τὰ ἔβοσκον εἰς μέρη ἀναπεπταμένα καὶ εἰς ἐκτάσεις ἐστερημένας βράχων καὶ θάμνων, ἵνα μὴ σχίζωνται τὰ περικαλύμματα, ὧν ἡ κατασκευὴ ἦτο δαπανηρά. Οἱ σταῦλοί των ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀμέμπτου καθαριότητος, μὲ δάπεδον διατρυπημένον δι' ὀπῶν, καὶ ἡ τροφή, ἡ παρεχομένη εἰς αὐτά, ἐκλεκτή. Ἔπρεπε τρὶς τοῦ ἔτους ν' ἀφαιροῦν ἀπὸ τὰ πρόβατα τὸ κάλυμμά των, νὰ καθαρίζουν τὸ ἔριόν των μὲ οἶνον καὶ ἔλαιον, χωρίζοντες τὰς τρίχας γνάφαλον πρὸς γνάφαλον, καί, ἂν ἡ κατάστασις τοῦ καιροῦ τὸ ἐπέτρεπε, τὰ ὑπέβαλλον εἰς πλῆρες λουτρόν. Ἡ ἐλαχίστη παραμέλησις τοῦ κυρίου ἢ τοῦ ποιμένος ἠδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ τὸν θάνατον αὐτῶν. Δὲν ὑπέφερον οὔτε τὸ ψῦχος οὔτε τὴν ζέστην. Ἂν ἡ τροφή των ἦτο ἀνεπαρκὴς δὲν ἀντεῖχον καὶ ἀπέθνησκον. Ἡ τιμὴ τῶν ἐρίων τῶν προερχομένων ἐκ τοιούτων ζῴων καὶ ἐκ τοιούτων περιποιήσεων, καὶ τὰ ὁποῖα ἦσαν ἐξόχου λεπτότητος καὶ ἀπολύτου καθαριότητος, ἔφθανεν εἰς ὕψη. Διὰ τὴν τοιαύτην ἐξαιρετικὴν μέριμναν διεκρίνετο ἡ Μεγαρίς, ὁ δὲ Διογένης ὁ Λαέρτιος ἐξῆρε τὸ πρᾶγμα οὕτως: «ἐν Μεγαρεῦσιν ἰδὼν τὰ μὲν πρόβατα τοῖς δέρμασιν ἐσκεπασμένα, τοὺς δὲ παῖδας αὐτῆς γυμνούς, ἔφη, λυσιτελέστερόν ἐστι Μεγαρέως εἶναι κριὸν ἢ υἱόν» (Βιβλ. VI, κεφ. II. 41). Ἐπίσης διεκρίνετο ἡ Ἀττικὴ καὶ ἡ Μίλητος. Ἀλλὰ καὶ ἡ Ἤπειρος δὲν ὑστέρει εἰς ἐκλεκτὴν ἐριοπαραγωγήν. Εἰς τὰς πλουσίας βοσκὰς τῆς Μολοσσίας διέτρεφον «ποίμνας ὑποδιφθέρους», ἐξ ὧν παρῆγον ἔριον λεπτὸν καὶ πολὺ ἁπαλόν. Ἡ Ἀρκαδία πλησίον τῆς Κυναίθης διετήρει τὰ πρόβατά της διὰ τῆς ἰδίας μεθόδου. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν Μ. Ἑλλάδα δὲν ἔλειψεν ἡ ἐφαρμογὴ τῆς μεθόδου ταύτης. Ἡ Καλαβρία καὶ ἡ Ἀπουλία, χῶραι μεγάλης ποιμνιοτροφίας, εἶχον τὴν εἰδικότητα τῆς παραγωγῆς ἐρίου πολυτελείας καὶ διετήρουν καὶ αὗται πρόβατα «διφθέραις ἐσκεπασμένα». Εἰς τὴν λατινικὴν ἐκαλοῦντο oves pellitae (= «πρόβατα διφθέραις ἐστεγασμένα διὰ τὴν τῶν ἐρίων ἀρετήν»).

Δ. Λ. ΖΩΓΡΑΦΟΣ

—[ΕΜΠΟΡ.] *Ἐρίων* ἔχομεν τρία εἴδη: α') ***Ζωικόν***. Καλεῖται οὕτω τὸ ἔριον τῶν προβάτων. Ταῦτα, ἀναλόγως τοῦ εἴδους των, δίδουν διαφόρου ποιότητος ἔριον, κρινομένης ἐκ τοῦ πάχους, τοῦ μήκους, τῆς ἐλαστικότητος καὶ μαλακότητος τῶν τριχῶν τοῦ ἐρίου. Ἡ λεπτότης καὶ τὸ μαλακὸν τούτων ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ κλίματος, τοῦ εἴδους καὶ τῆς διαίτης τῶν προβάτων, ἔτι δὲ καὶ ἐκ τοῦ ἐὰν τὸ ἔριον προέρχεται ἀπὸ ἄρρενα ἢ θήλεα πρόβατα, ἔστω καὶ τοῦ αὐτοῦ εἴδους. Τὸ ἔριον νοσούντων ζῴων ἢ θνησιμαίων εἶναι πολὺ κατώτερον τοῦ τῶν ὑγιῶν. Τὸ μῆκος τοῦ ἐρίου ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν συχνότητα τῆς κουρᾶς· τὸ ἀκατέργαστον ἔριον εἶναι λιπῶδες τὴν ἁφήν. Γενικῶς τὸ περικαλύπτον τὸ ζῷον ἔριον διακρίνεται εἰς τὸ τοῦ ἄνω μέρους τοῦ σώματος, ὅπερ εἶναι μᾶλλον τραχὺ καὶ ἐπιμηκέστερον, καὶ εἰς τὸ τοῦ κάτω μέρους. Εἰς τὸ ἐμπόριον διακρίνουσιν ἐν τῷ αὐτῷ τριχώματι: α') τὸ τῆς πρώτης ποιότητος ἔριον, ὅπερ εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς ράχεως, ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ μέχρι τῆς οὐρᾶς, ὀνομαζόμενον κοινῶς πλάτες· β') τὸ τῆς δευτέρας ποιότητος, ὅπερ καλύπτει τὰ πλευρὰ τοῦ ζῴου, ἐκτεινόμενον ἀπὸ τῶν μηρῶν μέχρι τῶν ὤμων· καὶ γ') τὸ τῆς τρίτης ποιότητος, ὅπερ περιβάλλει τὸν λαιμὸν ἢ τὸ στῆθος μέχρι τῶν ποδῶν, εἰς ὃ περιλαμβάνεται καὶ τὸ τῶν ὀπισθίων ποδῶν (ἀρνόκουρα). Περαιτέρω τὸ ἔριον ὑποδιαιρεῖται εἰς τρεῖς μεγάλας κατηγορίας: 1) ἔριον τριχωτόν, 2) ἔριον καθαρὸν ἢ ἁγνὸν καὶ 3) ἔριον βοστρυχωτὸν ἢ κατσαρωτόν. Τὸ *τριχωτὸν* ἔριον προέρχεται ἐξ εἰδῶν προβάτων ἐν ἡμιαγρίᾳ καταστάσει. Τὸ ἔριον τοῦτο, τοῦ ὁποίου ἡ λεπτότης εἶναι σχεδὸν ἡ αὐτὴ μετὰ τοῦ ἐρίου τοῦ εἴδους Merinos, χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν παρασκευὴν πυκνῶν ὑφασμάτων (feutres πιλημάτων), ταπήτων καὶ κουβερτῶν. Τὸ *καθαρὸν* ἔριον χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν παρασκευὴν λεπτοτέρων ὑφασμάτων, καὶ τέλος τὸ *βοστρυχωτὸν* ἔριον, προερχόμενον ἐκ προβάτων τοῦ εἴδους Merinos, θεωρεῖται ὡς ἀνωτάτης ποιότητος καὶ χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν κατασκευὴν ὑφασμάτων, καλουμένων drap. Ἐπὶ πλέον τὸ ἔριον διακρίνεται εἰς ἄπλυτον (lorda) καὶ πεπλυμένον (lavata). Τὰ ἄπλυτα ἔρια, κοινῶς πινόμαλλα, ὁποῖα λαμβάνονται ἐκ τοῦ ζῴου, περιέχουσι λίπος (suint) 36 ἕως 40%. Πεπλυμένα δὲ εἶναι τὰ ὑποβληθέντα εἰς ἰδιαιτέραν πλύσιν, πρὶν παραδοθῶσιν εἰς τὸ ἐμπόριον, δι' ἧς ἀποβάλλουσι 40% ἐκ τοῦ βάρους αὐτῶν. Τὰ ἔρια τὰ κοπέντα ἀπὸ ζῶντος ζῴου λέγονται τῆς κουρᾶς καὶ διακρίνονται, ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν αὕτη γίνεται, εἰς *ἐαρινὰ* καὶ *φθινοπωρινά*. Προτιμῶνται τὰ κοπέντα ἀπὸ ζῴου 2 ἕως 6 ἐτῶν εἰς μίαν μόνην κουράν. Τὸ τῆς κατωτέρας ποιότητος ἔριον ὑποδιαιρεῖται πάλιν εἰς: 1) ἔριον feutrée, μὴ χρησιμοποιούμενον διὰ τὴν παρασκευὴν ὑφασμάτων· 2) ἔριον fourchue ἢ διχαλωτόν, προερχόμενον ἐξ ἀσθενικῶν προβάτων ἢ τοιούτων ἀκανονίστως διαιτωμένων· 3) ἔριον morte, προερχόμενον ἐκ πολὺ ἐνηλικιωμένων καὶ ἀσθενικῶν προβάτων· 4) ἔριον inégale ἢ ἀκανόνιστον· 5) ἔριον vrillée ἢ σπειροειδές· 6) ἔριον bourrue· 7) ἔριον plate· 8) ἔριον maigre· 9) brouillée· 10) ξηρόν· 11) εὔθρυπτον· 12) faible καὶ 13) ἔγχρωμον. Τῆς καλῆς ποιότητος ἔριον χαρακτηρίζεται κυρίως ἀπὸ τὴν λεπτότητα, τὸ μῆκος, τὴν στερεότητα, τὴν εὐκαμψίαν καὶ τὴν ἐλαστικότητα αὐτοῦ. Ὡς ἰδιαίτερος δὲ χαρακτὴρ ἐκλαμβάνεται τὸ σγουρόν, τὸ βοστρυχοειδές, τὸ ἑλικοειδὲς καὶ ἐὰν αἱ καμπαὶ αὐτοῦ ἀναπτύσσωνται σπειροειδῶς ἢ εἶναι ἴσαι καὶ λεῖαι. Τὸ μῆκος τοῦ ἐρίου εὑρίσκεται συνήθως ἐν ἀντιστρόφῳ λόγῳ πρὸς τὴν λεπτότητα αὐτοῦ, ἡ δύναμις δὲ αὐτοῦ προσδιορίζεται ἐκ τῆς ἀντιστάσεως ἣν προβάλλει, ὅταν τις προσπαθῇ νὰ κόψῃ τοῦτο. Ἡ εὐκαμψία καὶ ἐλαστικότης αὐτοῦ γνωρίζονται ἐκ τῆς ἁφῆς καὶ τῆς ἰδιότητος τὴν ὁποίαν ἔχει, ὅταν στριφθῇ, νὰ μεταβάλλῃ θέσιν καὶ μορφήν, χωρὶς νὰ κόπτηται. Τὸ πολὺ ἢ ὀλίγον βοστρύχωμα καὶ τὸ πάχος τῶν τριχῶν τοῦ ἐρίου ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ εἴδους τοῦ ζῴου. Τὰ παχύτερα εἴδη ἔχουσι πάχος $^1/_{40}$ τοῦ χιλιοστομέτρου, τὰ δὲ λεπτότερα $^1/_{100}$ τοῦ χιλιοστομέτρου. Μακρότριχον λέγεται τὸ ἔριον, τοῦ ὁποίου ἡ θρὶξ διαταθεῖσα ἔχει μῆκος τοὐλάχιστον ἐννέα ἑκατοστομέτρων, χρησιμεύει δὲ εἰς τὴν κατασκευὴν λείων καὶ λεπτῶν ὑφασμάτων, ἔτι δὲ καὶ εἰδῶν πλεκτικῆς· βραχύτριχον δὲ τὸ ἔχον τρίχα μήκους κάτω τῶν 9 ἑκατοστομέτρων, χρησιμεύει δὲ ἰδίᾳ πρὸς κατασκευὴν παχέων ὑφασμάτων. Τὰ φυσικῶς κεχρωσμένα ἔρια εἶναι κατώτερα τῶν λευκῶν, ἅτινα ἐκτιμῶνται περισσότερον, διότι βάπτονται εὐκολώτερον καὶ ταχύτερον. Τὰ ὀξέα οὐδόλως ἐπιδροῦν ἐπὶ τοῦ ἐρίου, ἀκόμη καὶ ἐν θερμῷ. Τὰ ἀλκάλια, ἅτινα δὲν προσβάλλουν τὰς φυτικὰς ἶνας, ἐπιδροῦν ἐπὶ τοῦ ἐρίου καὶ δὴ ἐπὶ τῆς ἀζωτούχου καὶ θειούχου οὐσίας αὐτῶν, κερατίνης καλουμένης. Διάλυσις 5% ὑδροξειδίου τοῦ καλίου ἢ νατρίου διαλύει ἐν θερμῷ ἐντελῶς τὸ ἔριον. Τὰ ἀνθρακικὰ ἀλκάλια ἐπιδροῦν ἀσθενῶς ἐπ' αὐτοῦ, οἱ σάπωνες δὲ ἀκόμη ὀλιγώτερον.

Αἱ χῶραι αἱ παράγουσαι ἔρια εἶναι: 1) Ἡ Αὐστραλία, ἧς τὸ ἔριον εἰσάγεται εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν ἀποικιακὸν ἔριον. Τοῦτο προέρχεται ἐκ προβάτων τοῦ εἴδους Merinos, εἰσαχθέντος ἐξ Ἱσπανίας κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἡ πρώτη εἰς Ἀγγλίαν ἀποστολὴ ἐγένετο τὸ ἔτος 1807. Τὸ αὐστραλικὸν ἔριον θεωρεῖται ὡς ἀρίστης ποιότητος· εἶναι λευκόν, λεπτόν, λεῖον, στιλπνὸν καὶ μαλακόν. Ἐκτὸς τοῦ εἴδους Merinos ἐνυπάρχουν ἐπίσης καὶ τὰ εἴδη μακροτρίχων ἐρίων προερχομένων ἐξ ἀγγλικῶν προβάτων, new leicester καλουμένων. 2) Ἡ ἀργεντκὴ δημοκρατία καὶ Οὐρουγουάη, καὶ ἰδίως αἱ περιφέρειαι τοῦ Ρίο ντὲ λὰ Πλάτα (Rio de la Plata), παράγουσαι ἔριον προσόμοιον τοῦ τῆς Αὐστραλίας ἐκ προβάτων Merinos καὶ new leicester. 3) Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι παράγουσαι ἐπίσης ἔριον καλῆς ποιότητος ἐξ ἱσπανικῶν προβάτων. 4) Τὸ Cap τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος. 5) Ἡ Ρωσία, ἥτις μεθ' ὅλον τὸ ψυχρὸν κλῖμα κατώρθωσε νὰ βελτιώσῃ τὴν ποιότητα τῶν ἐρίων αὐτῆς, τὰ ὁποῖα διαθέτει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰ ἐπιτόπια ἐριουργεῖα. 6) Ἡ Ἀγγλία παράγουσα ἔριον ἐξ ἱσπανικῶν προβάτων. 7) Ἡ Γαλλία, παράγουσα ἔριον ἐκ προβάτων Merinos, τοῦ ὁποίου ἡ ποιότης θεωρεῖται ὡς ἀρίστη. Εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν ποιότητος συγκαταλέγονται καὶ τὰ ἔρια Ἰταλίας καὶ Ἱσπανίας. 8) Ἡ Αὐστροουγγαρία, παράγουσα ἐκτάκτου λεπτότητος, ἀντοχῆς καὶ στιλπνότητος ἔρια. 9) Ἡ Γερμανία, παράγουσα ἐκ σαξωνικῶν προβάτων τῆς οἰκογενείας Electoral ἔριον, διακρινόμενον διὰ τὴν στιλπνότητα, μαλακότητα, λεπτότητα, στερεότητα καὶ τὸ μῆκος αὐτοῦ, ὃν κατὰ μέσον ὅρον 60 χιλιοστομέτρων. 10) Ἡ Ρουμανία, παράγουσα ἄφθονα ἔρια (ὑπὲρ τὸ ἓν καὶ ἥμισυ ἑκατομμύριον ὀκάδων), ὧν τὰ καλύτερα εἶναι τὰ τῆς ἐπαρχίας Ζαλόμνιτσας καὶ τὰ τῆς μικρᾶς Βλαχίας, λεγόμενα τσιγάκια. 11) Ἡ Μικρὰ Ἀσία, ἐξάγουσα ἔρια λαμπρᾶς ποιότητος, ἀποστελλόμενα διὰ Σμύρνης καὶ Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας, Γερμανίας καὶ Αὐστρίας. 12) Ἡ Ἑλλάς, παράγουσα ὡσαύτως ἔρια ὑπὲρ τὸ ἥμισυ ἑκατομμύριον ὀκάδων, ὧν μέρος ἀποστέλλεται εἰς Αὐστρίαν, Γαλλίαν καὶ Ἰταλίαν.

Γενικῶς ἡ παγκόσμιος παραγωγὴ ἐρίου ἀνέρχεται κατὰ μέσον ὅρον εἰς 1.257.400 τόννους, ἐξ ὧν Αὐστραλία 374.000, Πλάτα καὶ Οὐρουγουάη 225,876, Βόρειος Ἀμερικὴ 162.000, Cap 72.524, Εὐρώπη 302.000, ἄλλα μέρη 121.000. Ἡ μέση παραγωγὴ τῆς Εὐρώπης κατὰ τὰ ἔτη 1900—1909 ὑπῆρξε: Ρωσία 100.000, Ἀγγλία 60.000, Γαλλία 45.000, Ἱσπανία 35.000, Αὐστροουγγαρία 30.000 καὶ Γερμανία 30,000 τόννους. Τὰ σπουδαιότερα δὲ εἴδη ἐρίων, ἅτινα παράγονται ἐξ ἄλλων ζῴων, ἐκτὸς τοῦ προβάτου, εἶναι: 1) Τὸ *ἔριον τῆς Κασεμίρης*, χνοῶδες, λεπτὸν καὶ ἐριῶδες, παραγόμενον ἐξ αἰγῶν τῆς Κασεμίρης διαιτωμένων ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς κλιτύος τῶν Ἱμαλαΐων εἰς ὕψος 4.500 μέχρι 5.000 μέτρων. 2) Τὸ *ἔριον τῆς Περσίας*, διακρινόμενον διὰ τὸ μῆκος τῆς τριχός. 3) Τὸ *ἔριον τῆς αἰγὸς τῆς Ἀγκύρας*, κοινῶς λεγόμενον τιφτίκι ἢ φιλίκι (καὶ γαλλ. Mohair), ἐξαγόμενον κατὰ τὴν κουρὰν εἰς ὁλόκληρα τεμάχια, ὑποκάμισα λεγόμενα, τὰ ὁποῖα διακρίνονται διὰ τὴν καθαρότητα καὶ λεπτότητα αὐτῶν. Ἡ παραγωγὴ αὐτοῦ ἀνέρχεται μέχρι 5.000.000 χιλιογράμμων ἐτησίως, ἀξίας 2.000.000 εἰκοσαφράγκων. 4) Τὸ *ἔριον τῆς λάμας*, ζώσης ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν ὀρέων τῆς Περουβίας, τῆς Χιλῆς καὶ τοῦ Μεξικοῦ· καὶ 5) Τὸ *ἔριον τῆς καμηλοαιγὸς Alpaga*, ζώσης ἐν Περουβίᾳ. Αὕτη παράγει ἔριον (ἀλπακᾶς), χρώματος ὑπερύθρου, ἢ μαύρου, ἔχον μῆκος 0,30 καὶ ἔκτακτον στιλπνότητα.

β) ***Τεχνητὸν*** ἢ ***μηχανικόν***. Τὸ τεχνητὸν ἔριον ἢ *ἔριον ρακῶν* (laine régénérée, laine artificielle, laine de chiffons) ἐξάγεται ἀπὸ παλαιὰ μάλλινα ὑφάσματα ἢ ράκη, ἅτινα διὰ μηχανημάτων κατασχίζονται καὶ κατατίλλονται. Διακρίνουσι δύο εἴδη τοῦ ἐρίου τούτου: 1) τὸ *βραχύτριχον*, προερχόμενον ἐκ ρακῶν παχέων ὑφασμάτων, καὶ 2) τὸ *μακρότριχον*, λαμβανόμενον ἐκ ρακῶν λεπτῶν καὶ πλεκτῶν ὑφασμάτων. Τὸ τεχνητὸν ἔριον ἐπεξεργάζεται ἐν ἑνώσει πάντοτε μετὰ βάμβακος ἢ νέου ἐρίου, χρησιμοποιεῖται δὲ ἐπίσης μεγάλως πρὸς δολισμὸν τοῦ καλοῦ ἐρίου καὶ ἰδίᾳ τοῦ μεταποιουμένου εἰς τὰ παχέα μάλλινα ὑφάσματα. Ἐπίσης χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν τῆς *ἐρέας* (βλ. λ.). Ὁ δολισμὸς τοῦ καλοῦ ἐρίου διὰ τοῦ τεχνητοῦ τοιούτου ἀνακαλύπτεται διὰ χημικῶν ἀντιδράσεων ἢ διὰ μικροσκοπικῆς ἐξετάσεως· ἐπίσης δὲ καὶ διὰ πρακτικῆς ἐξετάσεως, διὰ τινάξεως δηλαδὴ τοῦ ὑφάσματος ἐπὶ χάρτου. Ἐὰν καταπίπτωσιν ἐξ αὐτοῦ ἄφθονοι τρίχες, αὗται ὀφείλονται εἰς τὸ τεχνητὸν ἔριον, τὸ ὁποῖον εἶναι εὔθρυπτον.

γ) ***Φυτικὸν ἔριον***. Εἶναι προϊὸν τοῦ *ἐριοδένδρου* (βλ. λ.).

Ι. Γ. ΜΠΑΡΔΑΝΗΣ

—[ΥΓΙΕΙΝ.] Ἀπὸ ὑγιεινῆς ἀπόψεως τὸ ἔριον δυνατὸν ν' ἀποβῇ βλάβης πρόξενον εἴτε εἰς τοὺς κατεργαζομένους αὐτό, οἵτινες εἶναι δυνατὸν νὰ προσβληθῶσιν ὑπὸ σπληνάνθρακος (ἂν τὸ ζῷον ἐξ οὗ προέρχεται τὸ ἔριον ἔπασχεν ἐκ τῆς νόσου ταύτης), εἴτε εἰς τοὺς χρησιμοποιοῦντας τὰ ἐξ ἐρίου ὑφάσματα, ἐφ' ὅσον διὰ τὸν χρωματισμὸν αὐτῶν ἐγένετο χρῆσις δηλητηριωδῶν οὐσιῶν. Κ. Κ.

— **ἐρίων** ***γνήσιον ἰῶδες*** *[Βιομ. Χημ.]*. Συνθετικὸν χρῶμα βάπτον ἁπλῶς ἐν ὀξίνῳ λουτρῷ, ἀρκούντως δὲ ὁμοιογενὲς καὶ ἀνθεκτικὸν εἰς τὸ φῶς. Κατάλληλον καὶ διὰ τὴν τυποβαφικὴν τῶν μαλλίνων. Σ. Γ.

— **ἐρίων** ***γνήσιον κυανοῦν*** *[Βιομ. Χημ.]*. Συνθετικὸν χρῶμα κατάλληλον ἐπίσης διὰ τὰ μετάξινα, ἡμιμάλλινα καὶ μαλλινομετάξινα, ὡς ἀκόμη καὶ διὰ τὴν τυποβαφικὴν τοῦ ἐρίου καὶ μετάξης. Σ. Γ.

— **ἐρίων** ***γνήσιον φαιὸν*** *[Βιομ. Χημ.]*. Τεχνικὸν χρῶμα βάπτον ἐν ὀξίνῳ λουτρῷ Ἀνθεκτικὸν εἰς τὴν πλύσιν καὶ ὕφανσιν. Σ. Γ.

— **ἐρίων** ***ἐρυθρὸν*** *[Βιομ. Χημ.]*. Συνθετικὸν χρῶμα ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ *γνήσιον μπορντώ*, τὴν *ἀμαράνθην* καὶ *ἀζωγρεναδίνην*. Βάπτει εἰς ὄξινα καὶ οὐδέτερα μέσα. Σ. Γ.

— **ἐρίων** ***ἰῶδες*** *[Βιομ. Χημ.]*. Συνθετικὸν χρῶμα κατάλληλον καὶ δι' ἡμιμάλλινα, λίαν ἀνθεκτικόν.

— **ἐρίων** ***κυανοῦν*** *[Βιομ. Χημ.]*. Ὀξίνη χρωστικὴ τοῦ τριφαινυλομεθανίου, ἀρκούντως ἀνθεκτική. Σ.Γ.

— **ἐρίων** ***μαρινοκυανοῦν*** *[Βιομ. Χημ.]*. Συνθετικὸν χρῶμα βάπτον ἐν ὀξίνῳ λουτρῷ. Τὰ βαμβακερὰ ὑφάσματα παραμένουσι λευκά. Σ. Γ.

— **ἐρίων** ***πράσινον*** *[Βιομ. Χημ.]*. Συνθετικὸν χρῶμα βάπτον λίαν ὁμοιογενῶς ἐν ὀξίνῳ λουτρῷ. Σ. Γ.

— **ἐρίων** ***σκοτεινοπράσινον*** *[Βιομ. Χημ.]*. Τεχνητὸν χρῶμα βάπτον τὰ μάλλινα καὶ μαλλομετάξινα ἐν οὐδετέρῳ λουτρῷ. Ἀρκούντως ἀνθεκτικὸν χρῶμα. Σ. Γ.

— **ἐρίων** ***ὕσγινον*** *[Βιομ. Χημ.]*. Ὀξίνη ἀζωχρωστικὴ ἀνακαλυφθεῖσα τῷ 1885 ὑπὸ τοῦ Mensching καὶ συνισταμένη ἐξ 1, 4, 8-ναφθολοδισουλφοξέος. Μετρίας ἀνθεκτικότητος. Σ. Γ.

ἐριοπλύται (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Οὕτως ἐκαλοῦντο παρ' ἀρχαίοις οἱ ἐργάται οἱ ἀπησχολημένοι μὲ τὴν λεύκανσιν καὶ τὸν καθαρισμὸν τῶν ἐρίων (λατιν. lanitutores, lanam polientes).

ἐριόπτερος (ὁ) (Eriopterus) *[Βοτ.]*. Γένος ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *λιμνοβιιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα μικροῦ μεγέθους μὲ χρῶμα φαιὸν ἢ ὑπέρυθρον καὶ πτέρυγας τριχωτάς. Γνωστὰ περὶ τὰ 15 εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ. Δ. Κ. Π.

Digitized by Google

ἐριόσημον (τὸ) (Eriosemon) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας συγγενεῖς πρὸς τοὺς φασιόλους. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη φυόμενα εἰς τὰς περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος χώρας. Δ. Ν. Π.

ἐριοσολένιον (τὸ) (Eriosolenium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *θυμελιοειδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια μὲ φύλλα σαρκώδη. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος φυόμενον ἐν Ἰάβᾳ. Δ. Ν. Π.

ἐριόσπερμον (τὸ) (Eriospermum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λειριοειδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 45 εἴδη, ἰθαγενῆ τῆς νοτίου Ἀφρικῆς, καλλιεργούμενα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ τὰ κοσμητικὰ ἄνθη των. Φέρουσι φύλλα μεγάλα καὶ πλατέα καὶ ἀνθῆρας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀδιαβρόχους, συμπτυσσομένους. Κ. ΠΑΠ.

— *[Φαρμ.]* Οἱ βολβοὶ τοῦ *ἐριοσπέρμου* ἀναγράφονται ὡς εἰδικὸν φάρμακον κατὰ τῶν τραυμάτων καὶ κτυπημάτων. Κ. Γ. Μ.

ἐριόσπορον (τὸ) (Eriosporum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κυπεριδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἰθαγενεῖς τῆς τροπικῆς Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

ἐριοστήμων (ὁ) (Eriostemon) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *διοσμιδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια φυόμενα ἐν Αὐστραλίᾳ. Δ. Ν. Π.

ἐριόστομα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ ζῷα ἅτινα φέρουσι περὶ τὸ στόμα ἐριώδεις τρίχας. Δ. Ν. Π.

ἐριόσφαιρον (τὸ) (Eriosphaerum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὠκιμοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἐριώδεις, ἰθαγενεῖς τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος. Δ. Ν. Π.

Ἐριούνιος, καὶ ***Ἐριούνης***. Ἐπίθετον τοῦ Ἑρμοῦ παρὰ τῷ Ὁμήρῳ, σημαίνει δὲ τὸν ἀγαθοποιόν, τὸν πολὺ ὠφελοῦντα (ἐκ τοῦ *ἐρι*— καὶ *ὀνίνημι*): «Διὸς ἐριούνιος υἱός», «θεῶν ἐριούνιε δαῖμον» (Ὕμν. 72—Ὕμν. Ἑρμ. 145). Ἐν Ἰλιάδι (Ω, 360 καὶ 440) τίθεται καὶ ὡς κύριον ὄνομα. ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἐριουργεῖον (τό)· τὸ μέρος ἔνθα γίνεται κατεργασία τοῦ ἐρίου· τὸ ἐργοστάσιον κατεργασίας ἐρίου.

ἐριουργία (ἡ)· ἡ κατεργασία τοῦ ἐρίου· ἡ τέχνη τῆς κατεργασίας τοῦ ἐρίου· τὸ σύνολον τῶν ἐργασιῶν πρὸς κατεργασίαν τοῦ ἐρίου.

— *[Ἐγκυκλ.]* Ἡ πρώτη ἐργασία εἰς ἣν ὑποβάλλεται τὸ ἀκατέργαστον ἔριον εἶναι ἡ κάθαρσις, ἥτις ἔχει σκοπὸν τὴν ἀποβολὴν τοῦ κονιορτοῦ καὶ τῶν λοιπῶν ἑτερογενῶν οὐσιῶν, ἰδίως ἀχύρων. Ἡ κάθαρσις αὕτη ἐκτελεῖται διὰ μηχανικῶν καὶ χημικῶν μεθόδων. Ἡ μηχανικὴ κάθαρσις συνίσταται εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ ἐρίου ἐπὶ ἐλαστικῶν τραπεζῶν καὶ εἰς κτύπημα τούτου διὰ ῥάβδων, ὅπερ ἐκτελεῖται διὰ μηχανῶν καλουμένων échardonneuses. Ἡ χημικὴ κάθαρσις συνίσταται εἰς τὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἐρίου ἠραιωμένου ὑδροχλωρικοῦ ἢ θειικοῦ ὀξέος. Τὸ ὀξὺ ἐπιδρῶν ἐπὶ τοῦ κονιορτοῦ καὶ τῶν ἀχύρων κατακαίει αὐτά, ἐνῷ τὸ ἔριον παραμένει ἄθικτον. Εἶτα διὰ μηχανικῆς μεθόδου ἀποχωρίζεται τὸ ἔριον τῶν ἑτερογενῶν τούτων οὐσιῶν, αἵτινες πίπτουν ὑπὸ μορφὴν κόνεως. Διὰ περαιτέρω ἐκπλύσεως τοῦ ἐρίου δι' ἀλκαλικοῦ διαλύματος ἐξουδετεροῦται τὸ ὀξύ, τέλος δὲ ἐκπλύνεται τὸ ἔριον δι' ὕδατος. Ἀκολούθως τὸ ἔριον καθαρίζεται ἀπὸ τὸ λίπος, διὰ νὰ δύναται νὰ χρωματισθῇ. Ἡ διάλυσις τοῦ λίπους γίνεται διὰ βρασμοῦ αὐτοῦ ἐπί τινα χρόνον ἐντὸς καταλλήλων λεβήτων μετὰ σεσηπότος οὔρου, ἐνεργοῦντος διὰ τοῦ ἐν αὐτῷ περιεχομένου ἀνθρακικοῦ ἀμμωνίου. Πρὸς ἐκλίπανσιν χρησιμοποιεῖται ἐπίσης διάλυμα σάπωνος, ἀλκάλια, πότασσα, σόδα, ἀμμωνία, θειοῦχος ἄνθραξ, βενζίνη ἢ καὶ μόνον ὑδατώδεις ἀτμοί. Μετὰ τὴν ἐκλίπανσιν τὸ ἔριον ἐκπλύνεται καλῶς ἐντιθέμενον εἰς κοφίνους καὶ ἐγκρεμώμενον εἰς ῥέον ὕδωρ. Περαιτέρω πιέζεται καὶ ξηραίνεται κατὰ προτίμησιν εἰς τὸν ἥλιον. Ἐκ τοῦ λίπους τῶν ἐρίων λαμβάνεται δι' ἐκχυλίσεως τὸ ἀνθρακικὸν κάλιον, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ σουϊντίνη καὶ λανολίνη τοῦ ἐμπορίου. Διὰ τῶν ἀνωτέρω πράξεων ἐλαττοῦται τὸ βάρος τοῦ ἐρίου κατὰ 20%—40%. Ἀφοῦ τὸ ἔριον καθαρισθῇ τοιουτοτρόπως ἀπὸ τὴν λιπώδη ὕλην, διὰ νὰ γίνῃ ὅσον ἔνεστιν ἀραιόν, ξαίνεται διὰ μηχανῶν, ἐν αἷς διασχίζεται διά τινος τροχοῦ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι ἐμπεπηγμένα αἰχμηρὰ σύρματα. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου αἱ ἶνες τοῦ ἐρίου τίθενται παραλλήλως ἑαυτῶν. Διὰ νὰ καταστῇ κατόπιν τὸ ἔριον εὐκαμπτότερον, ἐλαστικὸν καὶ καταλληλότερον πρὸς κατασκευὴν ὑφασμάτων, λιπαίνεται ἐκ νέου, ἐξαπλούμενον καὶ ἐπιχυνόμενον διὰ ῥευστοῦ λίπους (φυτικὰ ἔλαια ἢ ὀλεϊκὸν ὀξύ). Τὸ πρὸς κατασκευὴν λεπτοτάτων ὑφασμάτων χρήσιμον ἔριον κτενίζεται διὰ κτενῶν ἢ καὶ διὰ μηχανικῶν μέσων, ἀλείφεται δὲ διὰ καθαροῦ ἐλαίου. Ι. Γ. ΜΠΑΡΔΑΝΗΣ

ἐριουργός (ὁ)· ὁ ἀσχολούμενος μὲ τὴν ἐριουργίαν· ὁ ἐπιδιδόμενος εἰς τὴν κατεργασίαν τοῦ ἐρίου· ὁ ἐργάτης ἐριουργείου.

ἐριοῦχος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ περιέχων ἔριον· || τὸ οὐδ. *ἐριοῦχον* ὡς οὐσιαστ., ὕφασμα κατεσκευασμένον ἐξ ὁλοκλήρου ἢ ἐν μέρει ἐξ ἐρίου· *κοιν. μάλλινο.*

ἐριοφόρον (τὸ) (Erioforum L.) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κυπειρωδῶν*. Τὰ φυτὰ τούτου διακρίνονται ἐκ τῆς καλάμης αὐτῶν ὀλίγον ἢ οὐδόλως ἐξογκουμένης κατὰ τὴν βάσιν, φέρουν δὲ δίσκον ὑπόγυνον, περιγόνιον σφαιρικόν, μεταβαλλόμενον εἰς χυλινδρικὸν μετὰ τὴν ἄνθησιν, καὶ ποικιλόχρωμα ἄνθη μεμονωμένα ἢ κατὰ σκιάδιον. Τὸ γένος περιλαμβάνει 13 εἴδη, ὧν κυριώτερον *ἐριοφόρον τὸ πλατύφυλλον* (Erioforum latifolium).

— *[Φαρμακ.]* Τὸ *ἐριοφόρον* (Erioforum polystachyum L.) ἀναγράφεται κατὰ τῶν ἐν τοῖς ἐντέροις βιούντων σκωλήκων καὶ ὡς στυπτικὸν τῶν ἐντέρων. Κ. Γ. Μ.

— **ἐριοφόρον** ***δένδρον*** (τὸ) *[Βοτ.]*: Τὴν ὀνομασίαν ταύτην ἔδωκεν ὁ Θεόφραστος (Φυσ. Ἱστορ. 4,4,8 *καί*, 4,7,7) εἰς τὸ φυτὸν *βάμβαξ*. Δ. Ν. Π.

ἐριοφόρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ φέρων ἔριον ἢ ἄλλην ὕλην παρομοίαν πρὸς τὸ ἔριον.

ἐριόφυλλα (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτὰ τὰ φέροντα ἐριώδη φύλλα. Δ. Ν. Π.

ἐριόφυτον (τὸ) (Eriophyton) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σταχυϊδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος φυόμενον εἰς τὰς Ἰνδίας. Δ. Ν. Π.

ἐριοχρωμαλοχρώματα *[Βιομ. Χημ.]*. Λίαν ἀνθεκτικὰ συνθετικὰ χρώματα βάπτοντα τῇ προσθήκῃ ἁλάτων τοῦ χρωμίου. Σπουδαιότερα ἐξ αὐτῶν εἶναι τὸ φαιὸν καὶ τὸ τεφρόν. Σ. Γ.

ἐριοχρώματα (τὰ) *[Βιομ. Χημ.]*. Ὄξινα χρώματα τῶν μαλλίνων. Ἐνταῦθα ἀνήκουσιν: ἡ *ἐριοαζουρίνη*, τὸ *ἐριοκυανοῦν*, ἡ *ἐριοκαρμίνη*, ἡ *ἐριοκυανίνη*, τὸ *ἐριοκυανοῦν γνήσιον*, ἡ *ἐριοφουξίνη γνησία*, τὸ *ἐριοϊῶδες γνήσιον*, ἡ *ἐριοφλαβίνη*, ἡ *ἐριογλαυκίνη*, ἡ *ἐριογρεναδίνη*, τὸ *ἐριοπράσινον*, τὸ *ἐριομαρινοκυανοῦν*, ἡ *ἐριοφλοξίνη*, ἡ *ἐριορουβίνη*, τὸ *ἐριοκίτρινον εὔθηνόν*, τὸ *ἐριοϊῶδες* καὶ ἡ *ἐριοβιριδίνη*. Σ. Γ.

ἐριοχρωμιοχρώματα (τὰ) *[Βιομ. Χημ.]*. Συνθετικὰ διὰ προστύψεως βάπτοντα χρώματα, τῶν ὁποίων ἡ ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ ἐρίου χρῶσις καθίσταται ἀνθεκτικωτέρα διὰ μετακατεργασίας διὰ χρωμικῶν ἁλάτων, ἤτοι χρώματα ἐμφανιζόμενα διὰ χρωμίου. Εἰς τὴν ὁμάδα ταύτην ἀνήκουν: Ἡ *ἐριοχρωμιοαζουρόλη*, ἥτις ἀνεκαλύφθη τῷ 1906 ὑπὸ τοῦ Conzetti διὰ συμπυκνώσεως ο-ἀλογονωμένης βενζαλδεΰδης μετὰ ο-κρεσοτικοῦ ὀξέος καὶ ὀξειδώσεως τῆς προκυπτούσης λευκοβάσεως. Φαιὰ κόνις δυσδιάλυτος ἐν ὕδατι καὶ ἀλκοόλῃ. Καθαρὸν κυανοῦν λίαν ἀνθεκτικὸν χρῶμα. Τὸ *ἐριοχρωμιοκυανοῦν*, ἀνακαλυφθὲν τῷ 1909. Τὸ *ἐριοχρωμιοκυανομέλαν*, ἀνακαλυφθὲν τῷ 1904 ὑπὸ τῶν Sandmeyer καὶ Hagenbach. Εἶναι ἀζωχρωστικὴ συνισταμένη ἐξ 1-ἀμινο-2-ναφθολο-4-σουλφοξέος καὶ α-ναφθόλης. Φαιομέλαινα κόνις διαλυτὴ ἐν θερμῷ μὲν ὕδατι μετὰ μελανοϊώδους χροιᾶς, ἐν ἀλκοόλῃ δὲ μετὰ κερασερύθρου. Διὰ μεταχρωμιώσεως τὸ κατ' ἀρχὰς σκοτεινοϊῶδες χρῶμα καθίσταται γνήσιον κυανομέλαν. Τὸ *ἐριοχρωμιομπορντώ*, τὸ *ἐριοχρωμιοφαιόν*. Ἡ *ἐριοχρωμιοκυανίνη*, ἀνακαλυφθεῖσα τῷ 1906 ὑπὸ τοῦ Conzetti. Λαμβάνεται διὰ συμπυκνώσεως βενζαλδεϋδο-ο-σουλφοξέος μετὰ ο-κρεσοτικοῦ ὀξέος καὶ ὀξειδώσεως τῆς λευκοβάσεως. Κεραμέρυθρος κόνις διαλυτὴ ἐν ὕδατι μὲν μετὰ χρώματος ἐρυθροῦ, ἐν ἀλκοόλῃ δὲ μετὰ πορτοκαλλιοκιτρίνου. Βάπτει τὸ ἔριον ἀπ' εὐθείας ἐρυθρόν, διὰ μεταχρωμιώσεως δὲ καθίσταται ἰωδοκυανοῦν. Χρησιμοποιεῖται ἐπίσης μεθ' ἁλάτων χρωμίου εἰς τὴν τυποβαφικήν. Ἡ *ἐριοχρωμιοφλαβίνη*, τὸ *ἐριοχρωμιοκίτρινον*, ἡ *ἐριοχρωμιογερανόλη*, τὸ *ἐριοχρωμιοπράσινον*, τὸ *ἐριοχρωμιοϊνδικόν*, τὸ *ἐριοχρωμιοελαιόχρουν*. Ἡ *ἐριοχρωμιοφωσφίνη*, ἀνακαλυφθεῖσα τῷ 1909 ὑπὸ τοῦ Richard, εἶναι ἀζωχρωστικὴ συνισταμένη ἐκ π-νιτρανιλινο-ο-σουλφοξέος καὶ σαλικυλικοῦ ὀξέος. Πορτοκαλλιόχρους κόνις διαλυτὴ εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὴν ἀλκοόλην. Λίαν ἀνθεκτικὸν χρῶμα. Τὸ *ἐριοχρωμιοερυθρόν*, κατάλληλον καὶ δι' ἀποχρώσεις. Τὸ *ἐριοχρωμιομέλαν*, συνιστάμενον ἐκ νιτρο-1-αμινο-2-ναφθολο-4-σουλφοξέος καὶ α- ἢ β-ναφθόλης. Ἀρκούντως ἀνθεκτικὸν χρῶμα. Τὸ *ἐριοχρωμιοϊῶδες* κλπ. Σ. Γ.

Ἐρὶπ ***Ἀχμὲτ*** *πασᾶς*. Τοῦρκος στρατηγὸς ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Κατήγετο ἐξ Εὐβοίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἐστάλη διοικητὴς περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἐξ οὗ καὶ τὸ παρωνύμιόν του *Ἐρὶπ* (*Ἐγρὶπ*=Εὔριπος, ὅπως ἐκαλεῖτο ἡ Χαλκίς, καὶ κατ' ἐπέκτασιν ἡ ὅλη Εὔβοια μετὰ τῆς διοικητικῆς της περιφερείας). Γενόμενος ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν, συνετέλεσεν εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν δερεμπέηδων, ἀλλ' ἐκ τούτου ἀκριβῶς ὑπέπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν τῶν ὑπολειφθέντων καὶ δὲν ἠδυνήθη πλέον νὰ διακριθῇ εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πολιτικὸν βίον. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων, ἠκολούθησε τὸν Μπεχλιβὰν Μπαμπᾶ πασᾶν, εἶτα δὲ ἀπεσπάσθη εἰς τὸ στράτευμα τοῦ Χουρσὴτ πασᾶ, καὶ εἰδικώτερον εἰς τὰς στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Δράμαλη Μαχμοὺτ πασᾶ εἰς τὴν Θεσσαλίαν, κατὰ τὰς ὁποίας ἀνεδείχθη νικητής. Ἀκολουθήσας ὅμως αὐτὸν εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Πελοποννήσου, ὑπέστη ὅλας τὰς περιπετείας αὐτῆς καὶ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἐνεκλείσθη εἰς Κόρινθον. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δράμαλη, κατὰ Νοέμβριον 1822, ἦλθεν εἰς ῥῆξιν πρὸς τὸν ἀναλαβόντα τὴν ἀρχηγίαν τῶν ὑπολειμμάτων τῆς στρατιᾶς Ζίχναλη-Μαχμοὺτ πασᾶν, καὶ ἐζήτησε νὰ ἀπομακρυνθῇ μὲ τὰ λείψανα τοῦ στρατιωτικοῦ του σώματος, ἀποτελουμένου τὸ πλεῖστον ἐκ Μακεδόνων, τῶν καλουμένων «Ἰβλιᾶ-Φατιχιέ». Παρέλαβεν ὅθεν περὶ τοὺς χιλίους ἄνδρας, ὡς καὶ τὸν Χασὰν πασᾶν Κασσάμπασην μετὰ τοῦ σώματός του, καὶ διὰ πλοιαρίων, ἀψηφῶν τοὺς ἐνδεχομένους ἀπὸ θαλάσσης κινδύνους, ἔφθασεν εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ῥίου. Ἐκεῖ ὅμως οἱ ἐγκεκλεισμένοι Τοῦρκοι ἠρνήθησαν νὰ ἀνοίξουν τὰς πύλας, ζητοῦντες εἰδικὴν ἐντολὴν τοῦ διοικητοῦ τῶν Πατρῶν Γιουσοὺφ πασᾶ Σέρεζλη. Τότε ὁ Ἐρὶπ Ἀχμὲτ κατηυθύνθη εἰς Πάτρας, ὅπου καὶ ἐγένετο δεκτός· ἐγκατασταθεὶς δὲ αὐτόθι, προσέφερε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἐξησθενημένην φρουράν, πολλάκις ἐξελθὼν μετὰ τῶν ἀνδρῶν του πρὸς βοήθειαν τοῦ ἐν Ἀκράτᾳ ἐμπλακέντος συστρατήγου του Δελῆ Ἀχμέτ, τὸν ὁποῖον τέλος διὰ θαλάσσης ἀπελύτρωσε καὶ διέσωσεν εἰς Πάτρας. Τὸ τέλος τοῦ Ἐρὶπ ἀγνοεῖται· φαίνεται ὅμως ὅτι μετὰ τὴν παράδοσιν τῶν Πατρῶν εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἀνεχώρησε μετὰ τοῦ Σέρεζλη Γιουσοὺφ εἰς Ῥωσίαν, ἐπειδὴ ἐφοβεῖτο νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Γ. Δ. Κ.

ἐρίρρινος (ὁ) (Erirhinus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ῥυγχοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς κανθάρους χρώματος μελανοῦ ἢ φαιοῦ, ἀπαντῶντας πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς παρὰ τὰς ὄχθας τῶν γλυκέων ὑδάτων. Δ. Ν. Π.

ἔρις, —*ιδος* (ἡ)· φιλονικία, διένεξις, μᾶλλον μᾶλλον ζωηρὰ συζήτησις μεταξὺ ἀτόμων ἐπὶ ἀμφισβητουμένου ζητήματος· || λογομαχία, διχόνοια, ἀνταλλαγὴ βιαίων λόγων καὶ ὕβρεων μεταξὺ ἀτόμων δυσμενῶν ἐπὶ ζητήματος ὑλικοῦ ἢ ἠθικοῦ· *κοιν. τσάκωμα.*

Ἔρις *[Μυθολ.]*. Θεότης προσωποποιοῦσα τὴν διχόνοιαν καὶ ταυτιζομένη πρὸς τὴν Discordia τῶν Ῥωμαίων. Εἰκονίζεται ἐν τοιχογραφίαις μαχῶν εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ Ἄρεως καὶ τῆς Ἐνυοῦς καὶ ἐκφράζει ἀκόρεστον δίψαν αἵματος. Ἦτο θυγάτηρ τῆς Νυκτός, μήτηρ τοῦ Λιμοῦ, τοῦ Πόνου καὶ πάντων ἐν γένει τῶν κακῶν. Μόνη ἐκ τῶν θεῶν μὴ προσκληθεῖσα εἰς τοὺς γάμους τοῦ Πηλέως καὶ τῆς Θέτιδος, ἐξεδικήθη διὰ τὴν περιφρόνησιν, ῥίψασα ἐν τῷ μέσῳ τῶν συμποσιαστῶν χρυσοῦν μῆλον μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «τῇ καλλίστῃ». Ἡ ὑστερόβουλος αὕτη δωρεὰ ἐγέννησε διαμάχην μεταξὺ τῶν τριῶν παρουσῶν ὡραιοτέρων θεαινῶν, τῆς Ἥρας, τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τῆς Ἀφροδίτης λυθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Πάριδος ὑπὲρ τῆς Ἀφροδίτης, ἡ ὁποία εἰς ἀντάλλαγμα ἐνέπνευσεν εἰς τὴν Ἑλένην σύζυγον τοῦ Μενελάου ἔρωτα πρὸς τὸν Πάριν. Ὁ μῦθος οὗτος φαίνεται ἀλεξανδρινὸν δημιούργημα. Ἡ θεὰ Ἔρις ἐνίοτε ἐλαμβάνετο καὶ ὡς προσωποποίησις τῆς εὐγενοῦς ἁμίλλης. —Π.

Ἐρίσβη *[Μυθολ.]*. Θυγάτηρ τοῦ Ἀρκάδος, σύζυγος τοῦ Δαρδάνου καὶ μήτηρ τοῦ Ἐριχθονίου.

Ἐρισιάδαι *[Ἀρχ.]*· βλ. λ. *Εἰρεσιδαι.*

ἔρισμα (τὸ) (Erisma) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ζυγοφυλλοειδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα ἢ δενδρύλλια μὲ φύλλα ἀντίθετα καὶ ἄνθη κατὰ καταληκτικοὺς βότρυς διατεταγμένα, ἅτινα εἶναι ἰθαγενῆ τῆς Βραζιλίας καὶ τῆς Γουϊάνας.

Ἐρισούμ. Εἷς τῶν πρώτων ἡγεμόνων καὶ ἀρχιερέων τῆς Ἀσσούρ, ὑποτελοῦς ἀκόμη εἰς τὴν Χαλδαίαν.

Ἑρισσὸν (Herisson), ***Μαυρίκιος***, *κόμης τοῦ Ἱρισσόν, ντ'* —. Γάλλος ἀξιωματικὸς καὶ δημοσιογράφος· μετέβη εἰς Τύνιδα ἐπὶ ἀποστολῇ ἀρχαιολογικῇ καὶ τῷ 1891 ἀνέλαβε τὴν ὀργάνωσιν τῶν Γάλλων ἐθνοφυλάκων ἐν Κόγγῳ. Μεταξὺ ἄλλων συνέγραψε: «Μελέτην διὰ τὴν σύγχρονον Κίναν» (1864), «Ἡμερολόγιον ἑνὸς ἀξιωματικοῦ» (1885), πολὺ περίεργον διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν Παρισίων ἀπὸ τοῦ 1870—1871.

ἔρισσος (ὁ) (Erissus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *θωμισιδῶν*, περιλαμβάνον ἀράχνας ἀρκετοῦ μεγέθους μὲ σῶμα βραχὺ καὶ χρῶμα μελανὸν ἢ κυανομέλαν μὲ μεταλλικὰς ἀποχρώσεις. Γνωστὰ ἓξ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικὴν καὶ ἰδίως εἰς τὴν Βραζιλίαν καὶ τὸ Περού. Δ. Ν. Π.

Ἐρισσὸς *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Ἱερισσός.*

— **Ἐρισσὸς** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Μακρὰ χερσονησίζουσα προβολὴ τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς Κεφαλληνίας, ἔχουσα ὡς μασχάλην τὸν κόλπον τῆς

Digitized by Google

...κώμης (καὶ δὴ τῆς Πυλάρου ἢ Ἁγίας Εὐφημίας τὸν ὅρμον) ἐξ ἀνατολῶν καὶ ὡς ὦμον τὸν κόλπον τοῦ Μύρτου ἐκ δυσμῶν. Εἶναι βουνώδης προβολή, προέχουσα ἐπὶ 10 μίλ. κατὰ μέσον ὅρον καὶ παρουσιάζουσα μέγιστον πλάτος μὲν $4^1/_3$ μιλ. πρὸς τὴν ῥίζαν, ὑψόμετρον δὲ (κορυφὴ *Καλὸ* ἐπὶ τῆς διευθύνσεως Ἄσσου-Πυλάρου) 2601 ποδῶν. Ἐπὶ τῆς βουνοσειρᾶς καταφανῆ ἀπὸ θαλάσσης πολλὰ χωρία, ἐν οἷς τὰ Βασιλινᾶτα, Τζουλιᾶτα, Καμπανᾶτα, Στελιᾶτα, Μαρκαντωνᾶτα, Ἀντωνᾶτα κ. ἄ. δ. Ἀπολήγουσα δὲ εἰς τὸ ἀκρωτήριον *Βλιώτης* παρουσιάζει ἀρκετὰς ὀδοντώσεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ ὅρμοι *Φισκάρδου* (Β, ΒΑ) καὶ *Ἄσσου* (Δ). Ὑπάρχει καὶ ἡ γραφὴ *Ἔρυσσος* καὶ *Ἔρισος*. Σ. Ε. Λ.

— **Ἐρισσοῦ κόλπος** *[Παραλ. Γεωγρ.]* βλ. λ. *Ἱερισσός*.

ἐρισταλις (ἡ) (Eristalis) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν βραχυκέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *συρφιδῶν*, περιλαμβάνον μυίας μετρίου μεγέθους, μὲ σῶμα ἀτρακτοειδές, παρόμοιον πρὸς τὸ τῶν μελισσῶν. Αἱ ἐρισταλίδες ἵπτανται ταχύτατα κατὰ τὴν ἡμέραν ἐπὶ τῶν διαφόρων ἀνθέων. Γνωστὰ πολλὰ εἴδη, ἐξ ὧν περὶ τὰ τριάκοντα ἀπαντῶσιν ἐν τῇ μέσῃ καὶ νοτίῳ Εὐρώπῃ. Δ. Ν. Π.

ἐριστής (ὁ)· ὁ ἀγαπῶν νὰ ἐρίζῃ, ὁ φιλόνικος.

ἐριστικός, —ή, —όν (τό)· ὁ ἀγαπῶν τὴν ἔριδα, ὁ φιλόμαχος, ὁ μαχητικός· ‖ ἰδίως: ὁ ἀγαπῶν τὰς συζητήσεις, τὰς λογομαχίας· ‖ πληθ. οἱ *ἐριστικοί*, οἱ φιλόσοφοι τῆς Μεγαρικῆς σχολῆς ὡς ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν ἄγονον διαλεκτικήν· ‖ ἡ *ἐριστικὴ* (ἐνν. *τέχνη*), ἡ περὶ τὰς συζητήσεις τέχνη, ἡ σοφιστεία.

— **ἐριστικὴ σχολὴ** *[Ἱστορ. Φιλοσ.]*. Ἀπεκλήθη οὕτως ἡ ὑπὸ τοῦ Εὐκλείδου τοῦ Μεγαρικοῦ, μαθητοῦ τοῦ Σωκράτους, ἱδρυθεῖσα ἐν Μεγάροις φιλοσοφικὴ σχολή, ἥτις τὴν διαλεκτικήν, τέχνην τῆς ζητήσεως τῆς ἀληθείας διὰ τοῦ διαλόγου, μετέβαλεν εἰς τέχνην συζητητικήν, ἐν ᾗ κατεβάλλετο προσπάθεια ὄχι διαφωτίσεως τοῦ συζητουμένου, ἀλλ' ἀποστομώσεως τοῦ συζητητοῦ διὰ παντοειδῶν σοφισμάτων (σωρείτου, ἐγκεκαλυμμένου, κερατίτου, φαλακροῦ κλπ.).

Ἔριστος *[Παραλ. Γεωγρ.]*· Ἀκρωτήριον τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς νήσου *Ἐπισκοπῆς* (ἀρχ. *Τῆλος*) τῶν Δωδεκανήσων (πλάτ. 36°25'00" Β, μηκ. 27° 22'10" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1898: The islands of Kos, Niseros and Piskopi) ἀπὸ τῆς βορείας ἀκτῆς τοῦ κολπίζοντος ὅρμου προέχον. Ἀμέσως ἀνατολικῶς αὐτοῦ ὅρμος *Ἔριστος* ὡσαύτως ὀνομαζόμενος. Σ. Ε. Λ.

ἐριτιέρη (ἡ) (Heritiera) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μαλαχοειδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα, κεκαλυμμένα ὑπὸ μικρῶν σκληρῶν τριχῶν, καὶ ἄνθη πολύχρωμα κατὰ στάχυς διατεταγμένα. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

ἐρίτιμος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ πολύτιμος, ὁ ἔχων μεγάλην ἀξίαν· ‖ ἐπὶ προσώπων καὶ πραγμάτων: ὁ ἀξιότιμος, ὁ ἀξιοσέβαστος, ὁ μεγάλης ἀξίας: «καταχωρήσατε παρακαλῶ εἰς τὴν ἐρίτιμον ἐφημερίδα σας» ‖ ὡς οὐσ., ἰχθύς τις, πιθανῶς εἶδός τι σαρδέλλας (ἀρχ.).—Ἐπίρρ. **ἐριτίμως**.

Ἐρίτιον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Θεσσαλικῆς Περραιβίας, τοποθετουμένη ὑπὸ Λήκ, Κίπερτ κ. ἄ. παρὰ τὸ νῦν χωρίον Παλαιόκαστρο, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Εὐρώπου ποταμοῦ (νῦν Σαρανταπόρου). — Π.

Ἐρίτσο (Erizzo). Παλαιοτάτη βενετικὴ οἰκογένεια ἀναγεγραμμένη εἰς τὴν χρυσῆν βίβλον τῆς ἀριστοκρατίας τῆς Βενετίας, ἧς κυριώτερα μέλη ἦσαν: — 1) ***Ἰωάννης***, ὁ πρῶτος ἐκ τῆς οἰκογενείας γνωστός, ζήσας κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα. — 2) ***Ἀνδρέας***, υἱὸς τοῦ Ἰωάννου, μέλος τοῦ συμβουλίου τῶν Δέκα, δικαστὴς κατὰ τὴν περίφημον δίκην τοῦ Φαλιέρου (1355), μετασχὼν εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ἀνδρέου Δόρια (1342), Μαρίνου Φαλιέρου (1354), Ι. Γραδενίγου (1355) καὶ θανὼν τῷ 1366.— 3) ***Μᾶρκος***, κυβερνήτης τῆς Ζάρας (1428) καὶ κόμης τοῦ Σκουτάρεως (1444). — 4) ***Παῦλος***, θανὼν τῷ 1470. Ἦτο ἀντιπρόσωπος τῆς Βενετίας (ποντεστὰ) ἐν Εὐβοίᾳ, κατὰ τὴν πολιορκίαν δὲ τῆς νήσου ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ Β', παρὰ τὴν ἀποσταλεῖσαν ὑπὸ τοῦ Νικόλαον Κανάλε βοήθειαν τῆς Βενετίας ἁλωθέντος τοῦ φρουρίου, ἐφονεύθη διχοτομηθεὶς κατά τινα παράδοσιν. — 5) ***Ἄννα***, θυγάτηρ τοῦ Παύλου, αἰχμαλωτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ καὶ ἀποκεφαλισθεῖσα, διότι δὲν ἐνέδιδεν εἰς τὰς ὀρέξεις αὐτοῦ. — 6 καὶ 7) ***Λουδοβῖκος*** καὶ ***Μᾶρκος - Ἀντώνιος***, δολοφόνοι τοῦ θείου των Μαρίνο Μπερνάρντο. Κατεδικάσθησαν τῷ 1546 εἰς ἰσόβια δεσμά, ἐξ αὐτῶν δὲ ὁ μὲν πρῶτος ἀπεκεφαλίσθη, ὁ δὲ δεύτερος ἀπέδρασεν εἰς Ἀγγλίαν, ὅπου ἀπέθανε.— 8) ***Σεβαστιανὸς*** (1525—1585). Φιλόλογος, φιλόσοφος καὶ ἀρχαιολόγος, μέλος τῆς Συγκλήτου καὶ τοῦ συμβουλίου τῶν Δέκα. Ἐκ τῶν ἔργων του γνωστότερα εἶναι ἡ μετάφρασις τῶν Διαλόγων τοῦ Πλάτωνος (1557 καὶ 1574) καὶ ἡ ἑρμηνευτικὴ ἐργασία ἐπὶ τῶν «Τριῶν ἀδελφῶν» (Le tre sorelle) τοῦ Πετράρχη (1556).— 9) ***Φραγκῖσκος*** (1570—1646). Ἀρχηγὸς τοῦ βενετικοῦ στρατοῦ κατὰ τὸν πόλεμον τῆς διαδοχῆς τῆς Μαντούης, κατόπιν δὲ (1631) δόγης τῆς Βενετίας, διάδοχος τοῦ Νικολάου Κονταρίνι. Ἐπ' αὐτοῦ ὁ σουλτᾶνος Ἰμβραὴμ διὰ 50,000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Γιουσοὺφ πασᾶν κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὸ φρούριον τῶν Ἁγίων Θεοδώρων ἐν Χανίοις (22 Αὐγούστου 1645). Ἐπὶ τοῦ καταρτισθέντος ἐν Βενετίᾳ στόλου, ὅπως σταλῇ εἰς Κρήτην, ἐτοποθετήθη ὁ ἴδιος ὁ Ἐρίτσο ὡς «αὐτοκράτωρ» (generalissimo) ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, ἀπέθανεν ὅμως πρὸ τοῦ ἀπόπλου.— 10) ***Νικόλαος-Μᾶρκος-Ἀντώνιος*** (1723—1787), ὑπῆρξεν ἐπίτροπος τοῦ Ἁγίου Μάρκου (1767) καὶ «προνοητὴς» τῆς Βενετικῆς δημοκρατίας διὰ τὴν Ἀνατολὴν παραμένων εἰς Κέρκυραν (1783). — Π.

ἐριυφάνται (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Οἱ ὑφαίνοντες τὰ ἐξ ἐρίου ὑφάσματα παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησιν.

ἐριφεία (ἡ) (Eriphia) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐριφιδῶν*, περιλαμβάνον καρκίνους μετρίου μεγέθους, μὲ σῶμα κεκαλυμμένον ὑπὸ τετραγωνικοῦ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὀστράκου καὶ ἰσχυρὰς λαβίδας. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας τὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

—**ἐριφεία** (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀνθομυϊδῶν*, περιλαμβάνον μυίας μετρίου μεγέθους μὲ σῶμα πεπιεσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ χρῶμα φαιὸν ἢ ἀνοικτῶς μελανόν. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς ὀρεινὰς χώρας τῆς μέσης Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

ἐρίφης (ἀράβ. *χερίφ*, ἐκ τοῦ *χάραφα* καὶ τουρκιστὶ *χαραφέτ*=γεωργία, ὁ ἐν τῇ γεωργίᾳ σύντροφος)· ἄνθρωπος ταλαίπωρος (π.χ. ὁ ἐρίφης=ὁ καϋμένος). Ἐξ αὐτοῦ καὶ τὸ *χαρίφης* μὲ τὴν αὐτὴν σημασίαν. Ν. Μ.

ἐριφιΐδαι (οἱ) (Eriphiidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια μαλακοστράκων δεκαπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυούρων*, περιλαμβάνουσα γένη τινά, ὧν γνωστότερον ἡ *ἐριφία* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἐρίφιον (τὸ) *[Ζῳολ.]*. Καλεῖται ὁ μικρὸς *ἔριφος* (βλ. λ.)· κοιν. *κατσικάκι*.

Ἐρίφιος ἢ **Ῥίφιος, Παῦλος**. Ἕλλην ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1809. Ἐσπούδασε τὴν ζωγραφικὴν ἐν Μιλάνῳ καὶ ἀφῆκε πολλὰ ἔργα εἰς ναοὺς τῆς Ζακύνθου καὶ Κεφαλληνίας. Λ.Χ.Ζ.

ἔριφος (ὁ) (Eriphus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακροκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κεραμβυκιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς κανθάρους μὲ σκοτεινοὺς χρωματισμούς, ἰθαγενεῖς τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Δ.Ν.Π.

—**ἔριφος** (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ νεογνὸν τῆς αἰγός, κοιν. *κατσίκι*.

Ἔριφος. Ἀρχαῖος Ἕλλην κωμικὸς ποιητής, ἀνήκων κατὰ Κάϊμπελ εἰς τὴν μέσην κωμῳδίαν. Ἔγραψε: «Πελταστήν», «Μελίβοιαν» καὶ «Αἴολον». Τούτων ἐσώθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου μόνον 7 ἀποσπάσματα ἐκ 30 ἐν ὅλῳ στίχων, δημοσιευμένα ἐν Meineke (Fragm. Comic. Graec. τόμ. Γ' 556). Διὰ τὴν κωμῳδίαν του «Μελίβοια», ὁ Ἔριφος κατηγορεῖται ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου ὡς λογοκλόπος, «τὰ ἰαμβεῖα προθεὶς ὡς ἴδια τοῦ Ἀντιφάνους». Π. Ν. Π.

Ἐριφύλη.—1) Θυγάτηρ τοῦ Ταλαοῦ ἐξ Ἄργους καὶ τῆς Λυσιμάχης, ἀδελφὴ τοῦ Ἀδράστου, σύζυγος τοῦ Ἀμφιαράου. Ταύτης καὶ τοῦ Ἀμφιαράου τέκνα εἶναι ὁ Ἀλκμαίων καὶ ὁ Ἀμφίλοχος, ἡ Εὐρυδίκη καὶ ἡ Δημώνασσα, ὡς καὶ ὁ Ἄσσιος καὶ ἡ Ἀλκμήνη. Ὅτε ὁ Ἄδραστος ἠτοίμασε τὴν πρώτην ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Θηβῶν καὶ ὁ Ἀμφιάραος ἀπέκρουσε τὴν συμμετοχήν, τότε ἡ Ἐριφύλη ἠνάγκασε τὸν σύζυγον αὐτῆς εἰς τὸν πόλεμον καὶ τὸν θάνατον νὰ σπεύσῃ, ἐπειδὴ ἐδεκάσθη ὑπὸ τοῦ Πολυνείκους διὰ τοῦ περιδεραίου τῆς Ἁρμονίας, ἐνῷ ἐγνώριζεν ὅτι ὅλοι οἱ μετέχοντες τῆς ἐκστρατείας θὰ κατεστρέφοντο. Ἐκαλεῖτο καὶ *Ἐρίτιμος*.—2) Θυγάτηρ τοῦ Κατρέως, σύζυγος τοῦ Πλεισθένους, μήτηρ τοῦ Ἀγαμέμνονος.—3) Ὄνομα τῆς Ἐρυθραίας Σιβύλλης. ΙΑΚ. Χ. Δ.

—*[Ἀρχ. Τέχν.]*. Ἀρκεταὶ εἶναι αἱ ἀναπαραστάσεις τῆς δωροδοκίας τῆς Ἐριφύλης εἰς τὴν ἀρχαίαν τέχνην. Μεταξὺ τῶν σημαντικωτέρων ἐκ τούτων μνημονεύομεν τὴν ἐπὶ τῆς ἐν Ὀλυμπίᾳ λάρνακος τοῦ Κυψέλου, ἔνθα ἡ Ἐριφύλη, φέρουσα τὸ δι' οὗ ἐδωροδοκήθη περιδέραιον, ἵσταται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Ἀμφιαράου καὶ τῶν τέκνων του Εὐρυδίκης, Δημωνάσσης καὶ Ἀλκμαίωνος· τὴν ἐπὶ τοῦ κορινθιακοῦ κρατῆρος τοῦ Μουσείου τοῦ Λούβρου, ἀποτελοῦσαν ἀντίγραφον τῆς προηγουμένης· τὴν ἐπὶ ἐρυθρομόρφου ἀττικοῦ ἀγγείου τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος καὶ τὴν ἐν τῇ «Νεκυίᾳ» τοῦ Πολυγνώτου, ἔνθα ἡ Ἐριφύλη παρίσταται μεταξὺ τῶν ἄλλων εὐκλεῶν νεκρῶν φέρουσα τὸ μοιραῖον περιδέραιον. Ι. Μ. Π.

Ἐριφύλη (Eriphyla) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 462. Ἀνεκαλύφθη τὴν 22αν Ὀκτωβρίου 1900 ὑπὸ τοῦ M. Wolf ἐν Heidelberg. Σ. Π.

Ἔριχ (Erich). Γερμανικὴ προφορὰ καὶ ἀπόδοσις τοῦ σκανδιναυϊκοῦ ὀνόματος *Ἔρικ* (βλ. λ.).

Ἐριχὰ *[Γεωγρ.]*. Ἀραβικὸν ὄνομα τῆς *Ἱεριχοῦς*.

— **Ἐριχὰ** *[Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς Συρίας εἰς ἀπόστασιν 8 χλμ. Ν τῆς πόλεως Ἰδλίπ. Κάτοικοι 3000 περίπου.

Ἐριχειώτης, Νεῖλος. Μοναχὸς γεννηθεὶς ἐν Νικαίᾳ (Βιθυνίας) καὶ ἀκμάσας ἐπὶ Μιχαὴλ καὶ Ἀνδρονίκου τῶν Παλαιολόγων. Ἀπεβίωσε μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1335—1339 εἰς ἡλικίαν 106 ἐτῶν, ἀφοῦ ἐχρημάτισεν ἐπὶ 19 ἔτη ἡγούμενος τῆς κτισθείσης ὑπ' αὐτοῦ μονῆς τῆς Ὁδηγητρίας Θεοτόκου τοῦ Γηρομερίου. Τὴν διαθήκην τοῦ Ἐριχειώτου ἐξέδωκεν ὁ Π. Ἀραβαντινός, ἀπὸ νεωτάτου χειρογράφου μεταγραφέντος ἀπὸ παλαιοῦ («Πανδώρα» τ. ΙΕ' σ. 473—474). Μ. Ι. Γ.

Ἐριχθονίδαι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Προσωνυμία τῶν Ἀθηναίων ἔν τινι ἀττικῇ ἐπιγραφῇ, ὡς ἀπογόνων τοῦ *Ἐριχθονίου* (βλ. λ.) κατὰ τὸ *Ἐρεχθεΐδαι* (βλ.λ.).

Ἐριχθόνιος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἡφαίστου καὶ τῆς Ἀτθίδος, θυγατρὸς τοῦ Κραναοῦ, ἢ τῆς Ἀθηνᾶς Γῆς (ἐξ οὗ καὶ γηγενὴς ὠνομάσθη). Ὅτε ἡ Ἀθηνᾶ ἐζήτει τὸν Ἥφαιστον, ἵνα κατασκευάσῃ ὅπλα δι' αὐτήν, οὗτος πεποιθὼς εἰς τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ Διὸς ὅτι θὰ ἐγίνετο σύζυγος αὐτοῦ ἐπετέθη ἐναντίον της καὶ μὴ ἐπιτυχὼν τοῦ σκοποῦ του «ἀπεσπέρμηνεν εἰς τὸ σκέλος τῆς θεᾶς· ἐκείνη δὲ μυσαχθεῖσα ἐρίῳ ἀπομάξασα τὸν γόνον εἰς γῆν ἔρριψε», ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα Ἐριχθόνιος. Τὸ ἐκ τῆς γῆς προελθὸν παιδίον ἔλαβεν ἡ Ἀθηνᾶ καὶ ἀνέθρεψεν ἐν ἀγνοίᾳ τῶν θεῶν, ἀπέκρυψε δ' αὐτὸ ἐντὸς κιβωτίου (κίστης) μεθ' ἑνὸς ἢ δύο ὄφεων πρὸς διαφύλαξιν, καὶ τὸ παρέδωκεν εἰς τὰς θυγατέρας τοῦ Κέκροπος Ἄγλαυρον, Ἕρσην καὶ Πάνδροσον, συστήσασα εἰς αὐτὰς νὰ μὴ ἀνοίξωσι τὴν κίστην. Αἱ θυγατέρες ὅμως τοῦ Κέκροπος, παρὰ τὴν ἐντολήν, ἤνοιξαν τὴν κίστην καὶ ἰδοῦσαι τὸν παῖδα περιελισσόμενον ὑπὸ τοῦ ὄφεως κατάπληκτοι ἐρρίφθησαν κατὰ τοῦ βράχου τῆς Ἀκροπόλεως. Ὁ Ἐριχθόνιος παρέμεινεν εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Ἀθηνᾶς καὶ ἀνδρωθεὶς ἔλαβε παρὰ τοῦ ἄπαιδος Κέκροπος τὴν ἀρχὴν τῆς Ἀττικῆς ἢ ἄλλως ἐγένετο βασιλεὺς ἐκδιώξας τὸν Ἀμφικτίονα. ΙΑΚ. Χ. Δ.

— *[Ἱστορ. Τέχν.]* Ὁ *Ἐριχθόνιος* εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν τέχνην ἀπεικονίζεται ὡς βρέφος ἢ ὡς ὄφις. Καὶ κατὰ μὲν τὸν πρῶτον τύπον ἀπαντᾷ ἐπὶ ἀγγείων, ἔνθα ἡ Γῆ ἐξερχομένη κατὰ τὸ ἥμισυ ἐκ τοῦ ἐδάφους προσφέρει τοῦτον εἰς τὴν Ἀθηνᾶν, ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ἀετώματος τοῦ κοινῶς καλουμένου Θησείου, ἔνθα ἐπαναλαμβάνεται ἡ αὐτὴ παράστασις προσθήκῃ δύο Κεκροπιδῶν, τοῦ Κέκροπος καὶ τοῦ Ἡφαίστου, καὶ ἐν μετόπῃ τῆς νοτίας πλευρᾶς τοῦ Παρθενῶνος, ἔνθα ἀπεικονίζεται ἡ ὑπὸ τῶν θυγατέρων τοῦ Κέκροπος ἀποκάλυψις τοῦ φέροντος τὸν Ἐριχθόνιον κανίστρου. Κατὰ τὸν δεύτερον δὲ τύπον, ἰδίᾳ μὲν παρὰ τὴν ἀσπίδα τῆς Ἀθηνᾶς τοῦ Βαρβακείου, πιθανῶς δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ γνωστοῦ ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ἡ σύννους Ἀθηνᾶ» ἀναγλύφου τοῦ μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως, ἔνθα εἰκάζεται ὁ Ἐριχθόνιος ἐζωγραφημένος ἐπὶ κιονίσκου. Ι. Μ. Π.

Αἱ θυγατέρες τοῦ Κέκροπος φέρουσαι ἐντρόμως πρὸ τοῦ Ἐριχθονίου καὶ τῶν ὄφεων, οἵτινες ἐκπηδῶσι τῆς κίστης.

[Παράστασις ἐπὶ ἀττικοῦ ἀγγείου.]

— **Ἐριχθόνιος**. Υἱὸς τοῦ Δαρδάνου καὶ τῆς Βατείας, ὁ πλουσιώτατος τῶν θνητῶν. Ἐγέννησε μετὰ τῆς Ἀστυόχης, τῆς θυγατρὸς τοῦ Σιμόεντος, ἢ τῆς Καλλιρρόης, θυγατρὸς τοῦ Σκαμάνδρου, τὸν Τρῶα ἢ τὸν Ἀσσάρακον. Ἡ Ἱπποθόη, ἡ μήτηρ τῆς Ἑκάβης, εἶναι θυγάτηρ αὐτοῦ. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἔριχος. Ἑλληνικὴ ἀπόδοσις τοῦ σκανδιναυϊκοῦ ὀνόματος *Ἔρικ* (βλ. λ.).

ἐριώδης (ὁ, ἡ),—ες (τό)· ὁ ὅμοιος ἐρίῳ, μαλλωτός.

ἐριώδης (ὁ) (Eriodus) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πλατυρρίνων πιθήκων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κηβιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει τέσσαρα εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Οἱ πίθηκοι τοῦ γένους τούτου ἔχουσιν ἀνάστημα μέτριον, τρίχωμα βραχύ, ἐριῶδες καὶ ἁπαλὸν εἰς

Digitized by Google

τὴν ἀφήν. Τὸ σῶμά των γενικῶς εἶναι λεπτὸν καὶ εὐκίνητον, ἡ κεφαλὴ των μικρὰ καὶ τριγωνική, τὰ ὦτά των μικρὰ καὶ κεκαλυμμένα ὑπὸ πυκνῶν καὶ μακρῶν τριχῶν, ἡ οὐρὰ μακρὰ καὶ γυμνὴ τριχῶν κατὰ τὸ ἄκρον της. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *ἐριώδης ὁ ἀραχνοειδὴς* (Eriodus arachnoides), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους, χρῶμα φαιοκαστανὸν καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὰ μεγάλα δάση τῆς Βραζιλίας. Δ. Ν. Π.

ἐριωλένη (ἡ) (Eriolene) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μαλαχοειδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῶν Ἰνδιῶν. Δ. Ν. Π.

Ἐριῶπις *[Μυθολ.]*. —1) Θυγάτηρ τοῦ Φέρητος, σύζυγος τοῦ Ὀϊλέως καὶ μήτηρ τοῦ Αἴαντος, ἀναφερομένη ἐν τῇ Ἰλιάδι. —2) Θυγάτηρ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀρσινόης, ταυτιζομένη πρὸς τὴν Ἀλκιμάχην. —3) Σύζυγος Ἀγχίσου καὶ μήτηρ τῆς Ἱπποδαμείας, ἀναφερομένη ἐν τοῖς ἀρχαίοις σχολίοις τῆς Ἰλιάδος. —Π.

Ἔρκ (Erk), ***Λουδοβῖκος - Χριστιανός***. Γερμανὸς μουσικὸς (1807—1883), ἀσχοληθεὶς εἰδικῶς μὲ τὴν σχολικὴν μουσικὴν καὶ τὴν χορῳδίαν. Αἱ συλλογαὶ σχολικῶν ᾀσμάτων: «Lieder Krauz», «Singrögerlein», «Deutscher Liedergarten», «Musikalischer Jugendfreund», «Sängerhain», «Siona» κτλ., ὧν ἀντίτυπα ἐπωλήθησαν κατὰ ἑκατομμύρια, θέτουν τὸν Ἔρκ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν σχολικῶν μουσικῶν παιδαγωγῶν. Ἐπίσης μεγάλη ὑπῆρξεν ἡ συμβολὴ τοῦ Ἔρκ εἰς τὴν ὀργάνωσιν συλλόγων χορῳδίας καὶ ἰδίως τῆς περιφήμου χορῳδίας τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τοῦ Βερολίνου. Εἰς τὸν Ἔρκ ὀφείλεται ὁμοίως ἡ ἵδρυσις τῶν ὁμίλων χορῳδίας «Erkscher Männergesaugverein» (1843) καὶ «Erkscher Gesaugverein» διὰ μικτὴν χορῳδίαν (1852). Ἐκ τῶν λοιπῶν ἔργων του τὰ κυριώτερα εἶναι: «Die deutschen Volkslieder mit ihren Singweisen», «Volkslieder, alte und neue für Männerstimmen» κλπ. Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Ἔρκ μετὰ τὸν θάνατόν του ἐγένετο κτῆμα τῆς κρατικῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βερολίνου. Γ. Σ.

Ἔρκαβον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία μεσόγειος πόλις τῆς εὐρωπαϊκῆς Σαρματίας, κειμένη, κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. III, 5, 13), περὶ τὸν Καρκινίτην ποταμόν, ἐκβάλλοντα εἰς τὸν ὁμώνυμον κόλπον ἢ Ταμυράκην κατὰ Στράβωνα (VII, 308), ΒΔ τῆς Ταυρικῆς χερσονήσου. Α. Θ. ΣΑΜ.

ἐρκάνη (ἡ) *[Ναυτ.]*. Χειραγωγὸς σιδηροῦς (γαλλ. la batayole, ἀγγλ. guard rail, Ναυτ. ὀνομ. ἄρθρ. 228) ἢ ξύλινος, περιθέων τὰ θωράκια, ἢ καὶ τὰ πρόστεγα καὶ τὰ ἐπίστεγα τῶν πλοίων τὰ στερούμενα δρυφάκτου, πρὸς παρεμπόδισιν τῆς πτώσεως τῶν ἀνδρῶν εἰς τὴν θάλασσαν. Εἰς πολλὰ πλοῖα, εἰς ἃ τὸ δρύφακτον ἐλλείπει τελείως, ἵνα τὰ εἰσβάλλοντα κύματα φεύγουν ἐλευθέρως, ἡ ἐρκάνη, στηριζομένη ἐπὶ ἰσαπεχόντων στηλίσκων, ἐπέχει θέσιν *περιτοναίου*. Διὰ τοιαύτης προφυλακτηρίου ἐρκάνης πλαισιοῦνται καὶ αἱ γέφυραι καὶ τὰ ὑπέρβαθρα πολλῶν πλοίων. Σ. Ε. Λ.

ἐρκεῖος (ὁ, ἡ) καὶ *—εία —ον* (τό) ὁ ἀνήκων εἰς τὸ ἕρκος, τὸ προαύλιον.

— *[Ἀρχ.]* Ἐπίκλησις τοῦ Διός, ὡς προστάτου τῆς οἰκογενειακῆς ἑστίας. Βωμὸς τοῦ Ἑρκείου Διὸς ἦτο ἱδρυμένος ἐν τῇ αὐλῇ ἑκάστης οἰκίας, ἤδη ἀπὸ τῶν ὁμηρικῶν χρόνων, καὶ ἐν ταῖς στρατιωτικαῖς ἀκόμη κατασκηνώσεσιν. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἔρκελεντς (Erkelenz) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας, ἐν Πρωσσίᾳ, παρὰ τὸν ποταμὸν Ρέρ. Κάτοικοι 6600. Εἶναι πόλις βιομηχανική, ἔχουσα ἐργοστάσια καρφίδων καὶ οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. —Μ.

Ἔρκεμπερτ (Erchempert). Ἰταλὸς χρονογράφος τοῦ Θ' αἰῶνος. Συνέγραψεν ἱστορίαν τῶν Λομβαρδῶν πριγκίπων τοῦ Βενεβέντου. Τὸ ἔργον, ἀποτελοῦν ἐξάρτησιν τῆς ἐργασίας τοῦ Παύλου Διακόνου καὶ τῶν συνεχιστῶν αὐτοῦ, παρέχει ἐνδιαφερούσας λεπτομερείας περὶ τῶν καταστροφῶν τῶν Σαρακηνῶν ἐν τῇ Νοτίῳ Ἰταλίᾳ καὶ περὶ τῶν ἑλληνικῶν ἐκστρατειῶν. Ἡ καλυτέρα ἔκδοσις εἶναι ἡ τοῦ Waitz: «Erchemperti historia Langobardorum Beneventanorum» ἐν τῇ συλλογῇ «Scriptores rerum italicarum» κλπ. τοῦ 1878. —Ω.

Ἐρκεντζηλὲρ *[Γεωγρ.]* βλ. λ. *Γρήγορον*.

Ἔρκενυ (Oerkény) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Οὐγγαρίας εἰς τὸ κομιτᾶτον τῆς Πέστης πρὸς τὰ ΝΑ. τῆς Βουδαπέστης. Ἔχει 6000 κατοίκους καὶ εἶναι πόλις γεωργική, συνδεομένη μετὰ τῆς Βουδαπέστης διὰ σιδηροδρόμου. —Μ.

ἐρκιὰν-ἰ-δεβλὲτ *[Ἐγκυκλ.]*. Ἐκαλοῦντο οὕτως ἐν Τουρκίᾳ συλλήβδην οἱ ἀνώτεροι λειτουργοὶ τοῦ κράτους. Ἡ λέξις σημαίνει «οἱ στῦλοι τοῦ κράτους», εἶναι δὲ πεποιημένη ἐκ τῆς εἰκόνος τῆς σουλτανικῆς σκηνῆς (αὐλῆς, κράτους), ἥτις ἦτο προσδεδεμένη ἐπὶ τεσσάρων κυρίων στύλων (ἐρκιάν). Τούτων **πρῶτος εἶναι οἱ** *βεζύραι* (ἤτοι οἱ ἀχθοφόροι, οἱ φέροντες ἐπ' ὤμων τὸ βάρος τοῦ κράτους), ἀρχικῶς εἷς μόνος, κατόπιν ὅμως τρεῖς καὶ ἀπὸ Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ τέσσαρες, ὧν μεγαλύτερος ὁ μέγας βεζύρης, κινητήριος μοχλὸς τῆς ὅλης κυβερνητικῆς μηχανῆς, τοποτηρητὴς τοῦ σουλτάνου. Δεύτερος στῦλος ἦσαν οἱ *στρατοδίκαι* (καδιασκέραι ἢ καζασκέραι), εἷς κατ' ἀρχάς, ἀπὸ δὲ Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ δύο, εἷς διὰ τὴν Ρούμελην καὶ εἷς διὰ τὴν Ἀνατολήν. Τρίτος οἱ *δεφτερδάραι*, ἤτοι οἱ κρατοῦντες τὰ φορολογικὰ βιβλία (διφθέρας, δεφτέρια) τοῦ κράτους, οἱ ἀρχιλογισταί, τέταρτος δὲ οἱ *νισαντζῆδες*, οἱ γραμματεῖς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ σώματος (νισάν), ἤτοι οἱ σφραγιδοφύλακες ἢ γραμματεῖς τῆς ἐπικρατείας. Ἀρχικῶς ὑπῆρχεν εἷς δεφτερδάρης καὶ εἷς νισαντζῆς, κατόπιν ὅμως ἐπολλαπλασιάσθησαν. Οὕτως ὁ βεζύρης, ὁ καζασκέρης, ὁ δεφτερδάρης καὶ ὁ νισαντζῆς ἦσαν οἱ *ἐρκιὰν-ἰ-δεβλέτ*. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐρκιλὲτ *[Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς Τουρκίας ἐν τῷ νομῷ Καισαρείας, εἰς ἀπόστασιν 8 χμ. Β. τῆς πόλεως Καισαρείας, ἐπὶ καταφύτου λόφου ἀποτελουμένου ἐκ μαύρης λάβας, ἐξ ἧς εἶναι ἐκτισμέναι καὶ ὅλαι αἱ οἰκίαι. Κάτοικοι 5000. Ν. Μ.

Ἐρκίλλας (Ercilla), ***Ἀλόνζος***. Ἱσπανὸς στρατιωτικὸς καὶ ἐποποιὸς (βλ. λ. *Ἐρθίλλια)*.

Ἐρκὶς *[Μυθ.]*. Ἐπίθετον τῆς θεᾶς *Δήμητρος* (βλ. λ. τ. Θ' σ. 112 α').

Ἐρκίστα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μικροῦ χωριοῦ τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας. Κάτοικοι (1928) 293.

Ἐρκμὰνν - Σαρτριὰν (Erckmann - Chartrian). Δύο Γάλλοι συγγραφεῖς, *Αἰμίλιος* (1822—1899) καὶ *Ἀλέξανδρος* (1826—1890), οἵτινες καταγόμενοι ἐκ τοῦ αὐτοῦ νομοῦ (Meurthe) συνέδεσαν τὰ ἐπίθετά των εἰς ἓν κοινὸν φιλολογικὸν ὄνομα, ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσαν πολυάριθμα ἔργα. Ταῦτα, μυθιστορήματα καὶ διηγήματα, γεγραμμένα εἰς τόνον οἰκεῖον καὶ ἐγκάρδιον, διαπνεόμενα ὑπὸ δημοκρατικοῦ καὶ ἀντιπολεμικοῦ πνεύματος, δημοσιευόμενα δὲ συνήθως εἰς λαϊκὰς εἰκονογραφημένας ἐκδόσεις, ἔσχον μεγάλην ἐπιτυχίαν ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δεσποτικῆς ἀπολυταρχίας Ναπολέοντος τοῦ Γ' καὶ μετ' αὐτήν. Τὸ πρῶτον ἐνεφανίσθησαν οἱ δύο συγγραφεῖς ἐν κοινῇ συνεργασίᾳ τῷ 1848 εἰς τὸν «Δημοκράτην τοῦ Ρήνου», ἔνθα ἐδημοσίευσαν διηγήματά τινα, τὰ ὁποῖα κατόπιν ἐξέδωκαν εἰς τόμον ὑπὸ τὸν τίτλον: «Φανταστικαὶ ἱστορίαι καὶ διηγήσεις». Τῷ 1850 ἀνεβίβασαν ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ παρισινοῦ θεάτρου Ambigu-Comique τὸ δρᾶμα «Γεώργιος ἢ Κυνηγὸς τῶν ἐρειπίων», τῷ αὐτῷ δ' ἔτει ἐν Στρασβούργῳ τὸ δρᾶμα «Ἡ Ἀλσατία στὰ 1814», τοῦ ὁποίου ἡ ἀστυνομία ἀπηγόρευσε τὰς παραστάσεις. Ἀπὸ τοῦ 1860 ἐξέδωκαν τὰ «Φανταστικὰ διηγήματα» (1860), τὰ «Διηγήματα τοῦ βουνοῦ» (1861), τὰ «Διηγήματα τῶν ὀχθῶν τοῦ Ρήνου» (1862), τὰς «Ἐξομολογήσεις τοῦ κλαρινοπαίκτου» (1865) κλπ. Περὶ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν συνέλαβον τὸ σχέδιον σειρᾶς ἔργων εἰλημμένων ἐκ τῶν πολέμων τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τοῦ Ναπολέοντος Α'. Τούτων κυριώτερα εἶναι: «Ὁ τρελλὸς Γιεγκὼφ» (1862), «Ἡ Κυρὰ Τερέζα καὶ οἱ ἐθελονταὶ τοῦ 1792» (1863), ἡ «Ἱστορία ἑνὸς κληρωτοῦ τοῦ 1813» (1864), «Τὸ Βατερλὼ» (1865) κλπ. Ἐκ τῶν συμφορῶν τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου τοῦ 1870—1871 ἐνεπνεύσθησαν σειρὰν λαϊκῶν ἔργων. Ἐπίσης ἀνεβίβασαν ἐπὶ σκηνῆς δράματα καὶ κωμῳδίας μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας, ὡς τὸν «Πολωνὸν Ἑβραῖον» (1869), τὸν «Φίλον Φρὶτς» (1876), τὴν «Κυρὰ Τερέζαν» κλπ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου ὁ Αἰμίλιος ἐδημοσίευσε διηγήματά τινα ἐν τῷ «Χρόνῳ» τῶν Παρισίων. Κ. Ι. Β.

Ἐρκμὰνν-Σαρτριάν.

Ἐρκολάνι (Ercolani), ***Ἰωσὴφ-Μαρία***. Ἰταλὸς λογογράφος καὶ κληρικὸς (1690—1760). Ὑπῆρξε μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἀρκάδων, ἐδημοσίευσε δὲ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Νεράλκο* πολλὰ ἔργα, ποιητικὰ καὶ ἐπιστημονικά, ὧν κυριώτερα εἶναι: «Στίχοι πρὸς τὴν Μαρίαν» (1725), «Ἡ Σουλαμῖτις» (1731), ἥτις θεωρεῖται τὸ ἀριστούργημά του, «Οἱ τρεῖς ἀρχιτεκτονικοὶ ρυθμοὶ» (1744), «Γεωγραφικὴ περιγραφὴ τῶν τεσσάρων μερῶν τοῦ κόσμου» (1756) κτλ.

Ἔρκολε (Porto Ercole) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὡραῖον ἀγκυροβόλιον, ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων τῆς Μεσογείου, ἐπὶ τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους μεταξὺ *Τσιβίτα Βέκκια* καὶ *Πιομπίνο* (ὁ φάρος του: πλάτ. 42° 23′ 23″ Β, μῆκ. 11° 12′ 49″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 158: Capo Cavallo to Civita vecchia). Σχηματιζόμενος νοτίως τῆς χερσονησιζούσης προβολῆς τοῦ ὄρους Ἀρτζεντάριο, ἔχει ἀμφίδυμον λιμένα πρὸς βορρᾶν τὸ Πόρτο Σὰν Στέφανο, νότιον μυχὸν τοῦ κόλπου Τελαμῶνε. Ὁ Πτολεμαῖος (Γ, α, 4) ἀναφέρει μὲν τὴν πόλιν Κόσσαι, ἣν ἐξυπηρετεῖ ὁ λιμήν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὸν λιμένα· ἀντιθέτως ὁ Στράβων (Didot, 187) ἀναφέρει ἀμφότερα: «Μετὰ δὲ τὸ Ποπλώνιον (τὸ τανῦν Piombino), Κόσσαι πόλις, μικρὸν ὑπὲρ τῆς θαλάττης· ἔστι δὲ ἐν τῷ κόλπῳ βουνὸς ὑψηλὸς ἐφ' οὗ τὸ κτίσμα· ὑπόκειται δὲ Ἡρακλέους λιμήν». Ἐκ τῶν πορφυρείων δέ, ὧν τὴν ἐκεῖ ὕπαρξιν τονίζει ὁ Στράβων παρακατιών, δικαιοῦται τις νὰ συναγάγῃ, ὅτι ὑπῆρξε παλαιότερον φοινικικὸν ἐμπορεῖον. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἐρκομβάλδος (Erconwald), *ἐπίσκοπος Λονδίνου*. Ἐξ ἡγεμονικοῦ οἴκου τοῦ Est τῆς Ἀγγλίας καταγόμενος, ἔκτισε κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα ἰδίαις δαπάναις τὰ δύο περιώνυμα μοναστήρια τοῦ Chertsey διὰ τοὺς ἄνδρας καὶ τοῦ Barking διὰ τὰς γυναῖκας. Γενόμενος ἐπίσκοπος τοῦ Λονδίνου ἀπέθανε τῷ 686 καὶ ἑορτάζεται ὡς ἅγιος τὴν 30 Ἀπριλίου κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν Ἁγιολόγιον. Ε. Γ. Π.

ἕρκος (τὸ) καὶ ὑποκορ. ***ἑρκίον*** (τό). Φραγμὸς περιορίζων οἱονδήποτε τμῆμα γῆς, κῆπον, ἄμπελον, τέμενος, αὐλὴν οἰκίας, πόλιν κλπ.: «γαίας ἕρκος» ‖ αὐτὴ ἡ αὐλή, τὸ τέμενος (ὅθεν «ἑρκεῖοι» θεοὶ) ἢ ἡ περιτετειχισμένη πόλις· ‖ πᾶν περίφραγμα οἱουδήποτε ἀντικειμένου: «ἕρκος ὀδόντων», «ἕρκος σφραγῖδος», «ἕρκος κυμάτων», «ἕρκος ἀκόντων», ἔτι δὲ καὶ τὸ ὄστρακον τῆς πίννης· ‖ εἶδος δικτυωτοῦ βρόγχου πρὸς σύλληψιν κτηνῶν καὶ ἁλιείαν ἰχθύων· ‖ ἐκκλησιαστ. ἑτέρα ὀνομασία τοῦ *κιγκλιδώματος* ἢ *τέμπλου (Γρηγόρ. Θεολόγ.)*.

— *[Ἀρχ.]* Κατὰ παλαιοτάτας ἐποχάς, πρὸ τῆς ἱδρύσεως τῶν ναῶν, ὅτε ἡ πρὸς τοὺς θεοὺς λατρεία ἐτελεῖτο ἐντὸς ἄντρων, ἀλσῶν, τεμενῶν κ.ἄ. φυσικῶν θέσεων, τὸ *ἕρκος* ὑπῆρξεν εἷς τῶν προδρόμων τῆς κατασκευῆς τῶν ναῶν. Ἀπετέλει ἁπλοῦν τοῖχον, ὅστις περιέβαλλε τὸν ἱερὸν χῶρον (τέμενος), ἐν τῷ μέσῳ δὲ τούτου ἱδρύετο ὁ βωμός. —Π.

Ἑρκουλάνο (Herculano) ***ντὲ Καρβάλο ὔ Ἀραοῦχο, Ἀλέξανδρος***. Πορτογάλος ποιητὴς καὶ ἱστοριοδίφης πολυγραφώτατος (1810—1877). Σπουδάσας ξένας γλώσσας: γαλλικήν, ἀγγλικήν, γερμανικήν, ὡς καὶ παλαιογραφίαν, ἤρξατο λίαν ἐνωρὶς γράφων στίχους εἰς τὰ φιλολογικὰ περιοδικὰ τῆς ἐποχῆς. Ἀναμιχθεὶς εἰς τὴν φιλελευθέραν κίνησιν τῆς πατρίδος του καὶ μετασχὼν ἐπαναστάσεώς τινος τῷ 1831, ἠναγκάσθη μετ' ἄλλων νὰ καταφύγῃ κατ' ἀρχὰς εἰς Ἀγγλίαν καὶ εἶτα εἰς Ρέννας τῆς Γαλλίας. Ἐνταῦθα ἐπεδόθη μετὰ ζήλου εἰς τὴν μελέτην τῶν παλαιῶν ἱστορικῶν χειρογράφων καὶ βιβλίων, τὰ ὁποῖα ὑπῆρχον εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς πόλεως. Τῷ 1832 μετέβη εἰς Ἀζόρας, μεθ' ὃ εἰς Ὀπόρτον, ὅπου διωρίσθη βοηθὸς βιβλιοθηκαρίου εἰς τὴν αὐτόθι ἐπισκοπικὴν βιβλιοθήκην. Τῷ 1836 διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Ντὸν Φερνάντο διευθυντὴς τῆς βασιλικῆς βιβλιοθήκης τῆς Ἀχιούντα. Συγχρόνως συνειργάζετο εἰς τὸ περιοδικὸν «Repositorio Letterario», τῷ δὲ 1837 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς πολιτικῆς καὶ λογοτεχνικῆς ἐφημερίδος «Πανόραμα», ὅπου τὰ δημοσιευθέντα ποιήματά του ἔσχον τοσαύτην ἐπιτυχίαν, ὥστε ὁ Ἑρκουλάνο ἀφωσιώθη εἰς τὴν ποίησιν μετὰ περισσοτέρου ζήλου. Τὸ μακρὸν ποίημά του «Ἡ φωνὴ τοῦ προφήτου» (Φερρὸλ 1836), ἔνθα ὑπὸ μορφὴν ὁραματιστικὴν περιγράφει μὲ τὰ μελανώτερα χρώματα τὸ μέλλον τῆς πατρίδος του, ἐστερέωσε τὴν φήμην του. Τῷ 1838 ἐδημοσίευσεν ἕτερον μακρὸν ποίημα εἰς 4 ᾄσματα, τὴν «Ἅρπαν τοῦ πιστοῦ», ἔνθα ἀσχολεῖται μὲ τὸ αὐτὸ θέμα. Ἀμφότερα τὰ ἔργα ταῦτα εἶναι ρωμαντικὰ καὶ ἀπαιτερα... σιόδοξα, κατὰ τὸν κρατοῦντα τότε γαλλικὸν φιλολογικὸν συρμόν. Συνέγραψε προσέτι καὶ μυθιστορήματα: τὸν «Ἔριχ, ἱερέα τῶν Γότθων», τὸν «Μοναχὸν τοῦ Σιτῶ» κλπ. Ἐν τούτοις ἡ πρὸς τὰς ἱστορικὰς ἐρεύνας κλίσις του δὲν ἔμεινεν ἀκαλλιέργητος. Συνέγραψε τὴν «Ἱστορίαν τῆς Πορτογαλλίας» εἰς 4 τόμους. Καὶ τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι ἀξιόλογον καὶ διὰ τὴν χρησιμοποίησιν νέων ἀγνώστων πηγῶν καὶ διὰ τὴν ἱστορικὴν κριτικήν του καὶ τὸ ὕφος του, ὅπερ θεωρεῖται κλασσικόν. Ἕτερα σπουδαῖα ἱστορικὰ ἔργα τοῦ Ἑρκουλάνο εἶναι: τὸ «Περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως ἐν Πορτογαλλίᾳ» (Λισσαβὼν 1845), ὡς καὶ ἡ ἔκδοσις πολλῶν ἱστορικῶν δοκουμέντων συνοδευομένων ὑπὸ σοφῶν σχολίων. Ὁ Ἑρκουλάνο ἐξελέγη τῷ 1841 μέλος τοῦ Κορτές, τῷ δὲ 1844 τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν τῆς Λισσαβῶνος. Κ. Ι. Β.

Ἑρκουλίνα (Herculina) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 532. Ἀνεκαλύφθη τὴν 20ὴν Ἀπριλίου 1904 ὑπὸ τοῦ Μ. Wolf ἐν Heidelberg. Σ. Π.

Ἑρκουνιάται *[Ἀρχ Γεωγρ.]*. Ἀρχαῖος λαὸς κελτικῆς καταγωγῆς, κατοικῶν τὴν Ἄνω Παννο-

Digitized by Google

νίαν, μεταξὺ τοῦ Ἀρραβῶνος ποταμοῦ (νῦν Ραὰβ) καὶ τῆς λίμνης Pelso (νῦν Plattensee), ἐν τῇ σημερινῇ δυτικῇ Οὐγγαρίᾳ (*Πτολεμ.* Γεωγρ. II, 15, 2. *Πλιν.* Natur. Hist. III, 148). Α. Θ. ΣΑΜ.

Ἑρκυνία (Hercynia) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 458. Ἀνεκαλύφθη τὴν 21ην Σεπτεμβρίου 1900 ὑπὸ τοῦ M. Wolf ἐν Heidelberg. Σ. Π.

ἑρκυνίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἀλκαλοειδὲς εὑρεθὲν εἰς τὸ ἐκχύλισμα ἀμανίτου τοῦ ἀρουραίου καὶ βωλήτου τοῦ ἐδωδίμου. Ἔχει τὸν τύπον

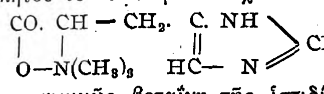

ἤτοι εἶναι χημικῶς βεταΐνη τῆς ἱστιδίνης (τριμεθυλιστιδίνη). Σ. Γ.

Ἑρκύνιος ***δρυμὸς*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μέγας δρυμὸς τῆς ἀρχαίας Γερμανίας, ἐκτεινόμενος ἀπὸ τῶν νοτιοδυτικῶν αὐτῆς ὁρίων ἕως τῶν βορείων καὶ νοτιοανατολικῶν. Σήμερον καλεῖται *Χέρτζ*.

Ἕρκυννα καὶ ***Ἑρκύνα*** *[Μυθολ.]*. Νύμφη τῆς πηγῆς Ἑρκύνης, ἥτις ἔρρεε παρὰ τὴν Λεβάδειαν ἐν Βοιωτίᾳ διὰ τοῦ ἱεροῦ τεμένους τοῦ Τροφωνίου. Κατὰ τὰς τοπικὰς ἀφηγήσεις, ὅτε ποτὲ ἡ Ἕρκυννα ἔπαιζε μετὰ τῆς Κόρης, χήν τις, ἀποπτᾶσα παρὰ τὴν θέλησιν αὐτῆς, κατηυθύνθη πρὸς σπήλαιόν τι καὶ ἐκρύβη ὑπὸ λίθον· ἡ Κόρη ἔσπευσε πρὸς τὸ σπήλαιον καὶ ἔσυρεν ἔξω τὴν χῆνα καὶ ὡς ἀπέσυρε τὸν λίθον, ἐξώρμησε τὸ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον ἔλαβε τὸ ὄνομα τῆς Ἑρκύννης. Παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ χειμάρρου ὑπῆρχε ναὸς τῆς Ἑρκύννης καὶ ἐν αὐτῷ ἵστατο τὸ ἄγαλμα νεάνιδος μετὰ χηνὸς ἐν χερσί. ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἐρλ (earl). Ἀγγλικὸς τίτλος καὶ τάξις εὐγενείας, ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸν λατινικόν, γαλλικὸν καὶ ἰταλικὸν τοῦ κόμιτος (comes, comte, conte) καὶ κατέχων σήμερον τὴν τρίτην θέσιν εἰς τὴν σειρὰν τῶν τίτλων εὐγενείας ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐρχόμενος μετὰ τὸν δοῦκα καὶ τὸν μαρκήσιον καὶ προηγούμενος τοῦ *βίσκαουντ* (viscount=ὑποκόμις). Εἶναι ὁ ἀρχαιότερος τίτλος καὶ τάξις εὐγενῶν ἐν Ἀγγλίᾳ, ἦτο δὲ ὁ ἀνώτατος πάντων μέχρι τοῦ 1337, ὁπότε ὁ Ἐδουάρδος ὁ Γ' ὠνόμασε δοῦκα τῆς Κορνουάλλης τὸν Μέλανα πρίγκιπα. Ὁ τίτλος οὗτος δὲν συνεπάγεται ἐπίσημόν τινα ἀρχὴν ἢ ἐξουσίαν καὶ ἐδαφικὰ δικαιώματα, εἶναι δὲ ἀμεταβίβαστος εἰς ξένους, δὲν δύναται νὰ ἀφαιρεθῇ ἀπὸ τοὺς κατόχους του καὶ μεταβιβάζεται κανονικῶς εἰς πάντας τοὺς ἄρρενας ἀπογόνους τῆς οἰκογενείας. Εἶναι σκανδιναυϊκῆς προελεύσεως, ἐνεφανίσθη δὲ τὸ πρῶτον ἐν Ἀγγλίᾳ ἐπὶ τοῦ Δανοῦ βασιλέως Κανούτου ὡς γιὰρλ (jarl), ὅπερ μετετράπη εἰς τὴν ἀγγλικὴν εἰς eorl, καὶ ἀντικατέστησε τὸν ἀγγλικὸν τίτλον *ὤλντερμαν* (ealderman), τὸν ὁποῖον εἶχον τότε ἀνώτατοι ἀξιωματικοὶ τῆς αὐλῆς. Ὁ ἔρλ προσαγορεύεται διὰ τῆς λέξεως *λόρδος*, ἡ δὲ σύζυγος διὰ τῆς λέξεως *λαίδη*. Μ. Δ. Β.

Ἔρλ (Earl ἢ Earle), ***Ἰωάννης***. Ἄγγλος θεολόγος καὶ συγγραφεὺς (1601—1665). Υἱὸς γραμματέως τῆς ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Ὑόρκης, ἐσπούδασεν ἐν Ὀξφόρδῃ, μεθ' ὃ εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον. Τῷ 1627 ἐδημοσίευσεν ἀνωνύμως πνευματῶδες ἔργον, τὴν «Μικροκοσμογραφίαν», δι' ἧς ἐσατύριζε τὰ ἤθη τῆς ἐποχῆς. Οἱ κριτικοὶ ἐθεώρησαν τὸν Ἔρλ ἐφάμιλλον τοῦ Λὰ Μπρυϊγιὲρ εἰς τὴν τέχνην τῆς περιγραφῆς χαρακτήρων. Τρεῖς ἐκδόσεις ἐξηντλήθησαν ἀμέσως καὶ ἄλλαι πολλαὶ ἠκολούθησαν μέχρι τοῦ 1669. Ὁ βασιλεὺς Κάρολος Α' ἀνέθηκεν εἰς τὸν Ἔρλ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ υἱοῦ τοῦ πρίγκιπος τῆς Οὐαλλίας (τοῦ μετέπειτα Καρόλου Β'), ὃν καὶ ἠκολούθησε πιστῶς εἰς Γαλλίαν. Μετὰ τὴν παλινόρθωσιν τῶν Στούαρτ ὁ Κάρολος Β' διώρισε τὸν διδάσκαλόν του Ἔρλ ἐπίσκοπον τοῦ Οὐεστμίνστερ καὶ εἶτα τοῦ Σώλσβερυ. Κ. Ι. Β.

Ἐρλάγγη (Erlangen) *[Γεωγρ.]*. Γερμανικὴ πόλις ἐν Βαυαρίᾳ, 30 χλμ. ΒΔ. τῆς Νυρεμβέργης. Κάτοικοι 24.900. Ἔχει βιομηχανίας ζυθοποιίας, χαρτοποιίας, ὑφαντουργίας. Εἰς τὴν ὑφαντουργίαν, εἰσαχθεῖσαν ὑπὸ τῶν Οὐγενότων, ὀφείλει ἡ πόλις τὴν εὐημερίαν της. Τὸ πανεπιστήμιον τῆς πόλεως ἱδρύθη τῷ 1742 ὑπὸ Φρειδερίκου, μαργράβου τῆς Μπαϊρόϋτ. Ἔχει μεγάλην βιβλιοθήκην, βοτανικὸν κῆπον καὶ βιβλιοθήκην, ἐκτὸς τῶν μικροβιολογικῶν καὶ ἄλλων ἐργαστηρίων. Ἡ πόλις τῷ 1791 περιῆλθεν εἰς τὴν Πρωσσίαν, τῷ δὲ 1810 εἰς τὴν Βαυαρίαν. Δ. Δ.

Ἔρλαμ (Irlam) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀγγλίας, ἐν τῇ κομιτείᾳ τῆς Λαγκασάϊρ, παρὰ τὴν διώρυγα τοῦ Μάντσεστερ, εἰς ἀπόστασιν 13 χλμ. ΝΔ τοῦ Μάντσεστερ. Κάτοικοι 9.500. Ἔχει ἐργοστάσια μηχανημάτων καὶ ναυπηγεῖα. —Μ.

Ἐρλανζὲ (Erlanger), ***Κάμιλλος***. Γάλλος μουσουργὸς γεννηθεὶς τῷ 1863. Διεκρίθη κυρίως ὡς συνθέτης μελοδραμάτων, ἐξ ὧν ἡ «Ἀφροδίτη», ἐπὶ λιμπρέτου ληφθέντος ἐκ τοῦ ὁμωνύμου μυθιστορήματος τοῦ Πιὲρ Λουΐς, ἐσημείωσε καταπληκτικὴν ἐπιτυχίαν. Τὰ ἄλλα του σκηνικὰ ἔργα εἶναι: «Κερμάρια» (1897), «Ὁ Πολωνο-Ἑβραῖος» (1900), «Ὁ υἱὸς τοῦ ἀστέρος» (1904), «Ἀννὲλ» (Hannele, κατὰ Χάουπτμαν, 1908). Ἐκ τῶν λοιπῶν του συνθέσεων ἄξιαι λόγου εἶναι κυρίως ὁ δραματικὸς θρῦλος: «Ἅγιος Ἰουλιανὸς ὁ φιλόξενος» (1897), τὰ συμφωνικὰ ποιήματα: «Τὸ φανταστικὸν κυνήγιον», (1893), «Ἀποκριάτικη σερενάτα», «Αὐθέντης καὶ ὑπηρέτης» (κατὰ Τολστόϊ), μελῳδίαι κτλ. Γ. Σ.

Ἐρλάου *[Γεωγρ.]*· βλ. *Ἔγκερ*.

Ἔρλεμπαχ (Erlebach), ***Φίλιππος-Ἐρρῖκος***. Γερμανὸς μουσουργὸς (1657—1714), ζήσας ἐπ' ἀρκετὸν ἐν Παρισίοις, ἔνθα ἐμελέτησε τὴν γαλλικὴν σχολὴν καὶ ἰδίως τὴν τοῦ Λούλλη. Ἡ ἐπίδρασις τῆς σχολῆς ταύτης γίνεται φανερὰ εἰς πλείστας μελῳδίας καὶ ἄλλα κοσμικὰ ἔργα τοῦ Ἔρλεμπαχ, τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζει ἀσυνήθης ἐκφραστικότης καὶ δύναμις πάθους. Ἄξιαι λόγου ἐπίσης εἶναι αἱ δι' ὀργανικὴν καὶ θρησκευτικὴν μουσικὴν συνθέσεις τοῦ Γερμανοῦ διδασκάλου, περιλαμβάνουσαι εἰσαγωγὰς δι' ὀρχήστραν, σουΐτας διὰ βιολίον, βιολοντσέλλον καὶ συνεχὲς βάσιμον, θρησκευτικὰς ἄριας συνοδείᾳ διαφόρων ὀργάνων, δύο καντάτας, λίαν νεωτεριζούσας διὰ τὴν ἐποχήν, τεμάχια δι' ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον, ὡς καὶ μερικὰ ἀκόμη ἔργα ἐν χειρογράφῳ. Τῆς λυρικῆς τραγῳδίας τοῦ Ἔρλεμπαχ «Αἱ πλειάδες», ἐπὶ στίχων τοῦ ντὲ Μπρεσσάν, παιχθείσης ἐν Βρουνσβίκῃ, ἀπωλέσθησαν τὰ ἴχνη. Γ. Σ.

Ἐρλενμάϊερ ***κανὼν*** *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλεῖται οὕτως ἐν τῇ Ὀργανικῇ Χημείᾳ ἡ ἀρχή, καθ' ἣν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ εἰς ἄνοικτὴν ἄλυσιν ὑδροξύλιον ἡνωμένον πρὸς πολλαπλῶς ἡνωμένον ἄτομον ἄνθρακος καὶ ὅτι ἐπομένως κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐμφανίσεως τοιαύτης περιπτώσεως ἀμέσως ἐπέρχεται μετατροπὴ εἰς τὸ σύμπλεγμα, ὡς λ.χ. τοῦ >C=CH (OH) εἰς >CH. CHO ἢ τοῦ

>C=C(OH)—C< εἰς >CH—CO—C< , ἤτοι

ἀντὶ ἀκορέστων ἀλκοολικῶν λαμβάνονται καρβονυλικαὶ ἑνώσεις.

Ὁ κανὼν τοῦ Ἐρλενμάϊερ (Erlenmeyer) δὲν ἰσχύει, ὅταν εἰς τὸ μόριον τῆς ἑνώσεως συνυπάρχουν καὶ ἄλλα ὀξυγονοῦχα συμπλέγματα, ὡς καρβονύλια ἢ καρβοξύλια. Σ. Γ.

Ἔρλικον (Oerlikon) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἑλβετίας, ἐν τῷ καντονίῳ καὶ τῷ διαμερίσματι τῆς Ζυρίχης, εἰς ἀπόστασιν 5 χλμ. Β τῆς λίμνης τῆς Ζυρίχης. Συνδέεται σιδηροδρομικῶς μετὰ τῆς Ζυρίχης καὶ εἶναι πόλις βιομηχανική, ἔχουσα ἐργοστάσια κατασκευῆς μηχανῶν, σιδηρῶν ἐργαλείων, ἠλεκτροκινητήρων, ἠλεκτρικῶν σιδηροδρόμων καὶ εἰδῶν ταξιδίου. Κάτ. 7.300. —Μ.

Ἔρλιχ (Ehrlich), ***Παῦλος***. Γερμανὸς ἰατρὸς (1854—1915) διακριθεὶς διὰ τὰς σημαντικωτάτας ἐπιστημονικὰς μελέτας καὶ ἐρεύνας αὐτοῦ. Ὑπῆρξε καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου καὶ ἀπὸ τοῦ 1896 διηύθυνε τὸ ἐν Φραγκφούρτῃ «Ἰνστιτοῦτον τῆς Πειραματικῆς Θεραπευτικῆς», ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξετέλεσε τὰς σημαντικωτάτας ἐργασίας αὐτοῦ περὶ τῆς παθολογικῆς βιολογίας. Μετὰ τοῦ Βέρινγκ (Behring) θεωρεῖται ἱδρυτὴς τῆς ὀροθεραπευτικῆς, θεσπίσας καὶ τὸν τρόπον (ὅστις καὶ μέχρι σήμερον ἐφαρμόζεται) πρὸς καθορισμὸν τῆς ἰσχύος τῶν θεραπευτικῶν ὀρῶν. Πρὸς ἑρμηνείαν τῶν κατὰ τὴν ἀνοσίαν ἐν τοῖς ὑγροῖς τοῦ ὀργανισμοῦ συμβαινόντων καὶ τῆς δράσεως τῶν ἀντισωμάτων ἐδημιούργησε τὴν θεωρίαν τῶν πλευρικῶν ἀλύσεων. Ὑπῆρξεν ὡσαύτως ὁ ἱδρυτὴς τῆς Χημικοθεραπευτικῆς, ἀσχοληθεὶς ἐπὶ μακρὸν πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ εἰδικοῦ κατὰ τῆς σπειροχαίτης τῆς συφίλιδος φαρμάκου, ἐπιτυχὼν τέλος τὴν σύνθεσιν ἀρσενικούχου σκευασίας, ἀρχικῶς ὀνομασθείσης Ἔρλιχ-Χάτα 606, σήμερον δὲ σαλβαρσάνη καλουμένης καὶ τῆς ὁποίας εἶναι γνωστὰ τὰ κατὰ τῆς νόσου ἀποτελέσματα. Σπουδαῖαι εἶναι ἐπίσης αἱ ἐργασίαι τοῦ Ἔρλιχ περὶ τῆς γενέσεως τῶν κακοήθων νεοπλασμάτων. Τῷ 1908 ἀπενεμήθη αὐτῷ τὸ βραβεῖον τοῦ Νόμπελ. Κ. Κ.

Παῦλος Ἔρλιχ.

—**Ἔρλιχ** ***ἀντίδρασις*** ἢ ***διαζωτοαντίδρασις***. Ἀντίδρασις χρωματικὴ ἐκτελουμένη διὰ τῆς ἀναμίξεως τῶν σχετικῶν ἀντιδραστηρίων μετὰ τῶν οὔρων, ἅτινα ἐπὶ θετικῆς ἀντιδράσεως λαμβάνουσι χροιὰν ῥοδίνην μέχρι βαθέως ἐρυθρᾶς. Ἐθεωρεῖτο ἄλλοτε ὡς εἰδικὴ ἀντίδρασις ἐπὶ τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς ἓν τῶν διαγνωστικῶν μέσων αὐτοῦ, εἶτα ὅμως παρατηρηθέντος ὅτι θετικὴ ἀντίδρασις ἐμφανίζεται ἐπὶ πλείστων ὅσων λοιμωδῶν νόσων, ἡ ἀξία αὐτῆς ὡς διαγνωστικοῦ μέσου κατέπεσε. Σχετικὴν μόνον ἀξίαν παραδεχόμεθα ὅτι ἐνέχει ἡ μεταβολὴ τῆς θετικῆς ἀντιδράσεως εἰς ἀρνητικὴν ὡς πρὸς τὴν εὐοίωνον πρόγνωσιν κατὰ τὴν πορείαν τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ (βλ. καὶ λ. *ἀντιδραστήριον* τ. Δ' 864 β' καὶ *οὖρα*).

—**Ἔρλιχ** ***κύτταρα***. Τὰ ἐν τῷ αἵματι ὑπάρχοντα ἠωζινόφιλα πολυμορφοπύρηνα λευκὰ αἱμοσφαίρια.

—**Ἔρλιχ** ***φαινόμενον***. Ἡ ἀντιτοξίνη ἀναμιγνυομένη ἐν δοκιμαστικῷ σωλῆνι μετὰ τῆς σχετικῆς τοξίνης ἐξουδετεροῖ ταύτην, ὅπως ἀκριβῶς ἡ βάσις ἐξουδετεροῖ τὸ ὀξὺ ἐν τῇ Χημείᾳ. Ἐνῷ ὅμως κατὰ τὴν τμηματικὴν καὶ κατὰ ἴσα ποσὰ ἀνάμιξιν βάσεως μετὰ ὀξέος πάντοτε ἐξουδετεροῦται τὸ αὐτὸ ποσὸν ὀξέος εἰς ἑκάστην δόσιν, δὲν συμβαίνει τὸ αὐτὸ κατὰ τὴν τμηματικὴν ἀνάμιξιν ἀντιτοξίνης καὶ τοξίνης, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Ἔρλιχ ἐν τῷ σχετικῷ φαινομένῳ, καθ' ὅ, ἐνῷ ἡ πρώτη δόσις ἐξουδετερώνει ὡρισμένον ποσὸν τοξίνης, ἡ δευτέρα ἐξουδετερώνει ὀλιγώτερον, ἡ τρίτη ἔτι ὀλιγώτερον κ. ο. κ.· αἱ προηγούμεναι δηλαδὴ ἑκάστοτε κατὰ τὴν ἀνάμιξιν δόσεις τῆς ἀντιτοξίνης εἶναι δραστικώτεραι (ἀπὸ ἀπόψεως ἐξουδετερώσεως τοξίνης) τῶν ἀμέσως ἑπομένων. Κ. Κ.

—**Ἔρλιχ** (Ehrlich), ***Φρειδερῖκος***. Γερμανὸς φιλέλλην ἐκ τῶν κατελθόντων εἰς Ἑλλάδα κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ Ἀγῶνος. Μετέσχε διαφόρων μαχῶν κατὰ τὰ δύο πρῶτα ἔτη, τῷ δὲ 1823 ἀνεχώρησεν εἰς τὴν πατρίδα του. Γ. Δ. Κ.

—**Ἔρλιχ-*Χάτα*** (Ehrlich-Hata)· βλ. λ. *σαλβαρσάνη*.

Ἔρλομ (Eurlome), ***Ριχάρδος***. Ἄγγλος χαράκτης καὶ σχεδιαστὴς (1728—1822). Ἐφιλοτέχνησε πλείστας χαλκογραφίας καὶ ξυλογραφίας καὶ εἰς τὸ δεύτερον τοῦτο εἶδος θεωρεῖται ἀπαράμιλλος. Ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἔργων του θεωροῦνται: τὸ «Σαλόνι τοῦ Λονδίνου», ἡ «Μάγισσα» κατὰ τὸν Τενιέ, ὁ «Σειληνὸς μεθυσμένος» κατὰ τὸν Ροῦμπενς, ἡ «Παρθένος» κατὰ τὸν Κορέτζιο κλπ. Ἐπίσης ἀπέδωκε διὰ χαρακτικῶν πινάκων πολλὰ ἔργα τοῦ Βὰν-Ντάϊκ, τοῦ Ρένι ὡς καὶ διακόσια σχεδιαγραφήματα ἐκ πρωτοτύπων τοῦ Κλὼντ Λορραίν, τὰ ὁποῖα ἐξέδωκεν ὑπὸ τὸν τίτλον «Liber Veritatis» (1777—1819). Ἐσφαλμένως πολλάκις θεωροῦνται ὡς ἔργα τοῦ Ἔρλομ ἄλλου ὁμωνύμου χαράκτου, μικροτέρας καλλιτεχνικῆς ἀξίας.

Ἔρλυ (Early), ***Ἰοῦβαλ Ἄντερσον***. Ἀμερικανὸς στρατιωτικὸς (1816—1894). Καίτοι ὀπαδὸς τῆς διατηρήσεως τῆς ἑνώσεως, προσεχώρησεν εἰς τὸν στρατὸν τῶν Νοτίων κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, ἀναλαβὼν τὴν διοίκησιν μεραρχίας. Ἡττηθεὶς ἐπανειλημμένως ὑπὸ τῶν Σέρινταν καὶ Κῶστερ, τῷ 1864, ἀντικατεστάθη· ἐν τούτοις θεωρεῖται εἷς τῶν καλυτέρων στρατηγῶν τοῦ στρατοῦ τῶν ἐπαναστατῶν μετὰ τὸν Λῆ καὶ τὸν Τζάκσων. Συνέγραψεν «Ἀναμνήσεις τοῦ τελευταίου ἔτους τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας πολέμου» καὶ ἄλλα στρατιωτικὰ καὶ ἱστορικὰ ἔργα.

ἕρμα, —*ατος* (τό)· ἔρεισμα, ὑποστήριγμα λίθινον ἢ ξύλινον, ἐφ' οὗ ἵστατο τὸ πλοῖον, ὅτε ἐσύρετο ἔξω· ‖ ὕφαλος ἐν θαλάσσῃ, ἔνθα δύναται νὰ προσαράξῃ πλοῖον· ‖ σωρὸς χωμάτων ἢ λίθων, ὕψωμα, λοφίσκος, κοιν. *τοῦμπα* (ἀρχ.)· ‖ βάρος τιθέμενον ἐντὸς τοῦ κύτους τοῦ πλοίου ἢ εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ ἀεροστάτου, πρὸς ἰσορρόπησιν, κοιν. *σαβοῦρα*· ‖ μεταφ. θεμέλιον, βάσις: «ὁ ἄνθρωπος οὗτος στερεῖται ἠθικοῦ ἕρματος».

—*[Ναυτ.]* Τὸ *ἕρμα* (κοιν. *σαβοῦρα*, γαλλ. le lest, ἀγγλ. the ballast) εἶναι πρόσθετον βάρος τιθέμενον εἰς τὸ κατώτατον τοῦ κύτους τῶν πλοίων, ὅπως κατερχομένου οὕτω τοῦ κέντρου τοῦ βάρους καὶ αὐξανομένης τῆς ἀποστάσεως αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ κέντρου γάστρας (ἀντώσεως) αὐξήσῃ ἡ ῥοπὴ τοῦ μετακεντρικοῦ ζεύγους καὶ συνεπῶς ἡ εὐστάθεια τοῦ πλοίου. Εἰς τὰ πολεμικὰ τὸ ἕρμα σπανίως μεταβάλλεται εἰς βάρος ἢ θέσιν καὶ ἀποτελεῖται ἐκ χυτοσιδηρῶν σόλων (κοιν. μαντέμια), στερεούμενον ἐνίοτε μονίμως ἐπὶ τῆς ἐντερονείας. Εἰς τὰ θαλαμηγά, ἐκ σόλων μολύβδου μετακινουμένων, εἰς τὰ ἱστιοφόρα ἰδίως, πρὸς πρέπουσαν συσχέτισιν τοῦ κέντρου βάρους πρὸς τὸ κέντρον ἱστιοφορίας. Εἰς τὰ ἐμπορικὰ ἱστιοφόρα τὸ ἕρμα ἀποτελεῖται ἐξ ἄμμου βαρείας ἢ χαλίκων μεγάλου εἰδικοῦ βάρους, ἐντιθέμενον ὅταν πρόκειται νὰ πλεύσῃ τὸ πλοῖον κενὸν καὶ ἀπορριπτόμενον εἰς τὴν θάλασσαν ἢ τὰς προκυμαίας ὅταν πρόκειται νὰ φορτώσῃ· τοιοῦτον ἕρμα ἐξ ἐκβολάδων ἐγένετο αἰτία ἀνακαλύψεων τοῦ θησαυροῦ τοῦ Λαυρίου. Εἰς τὰ φορτηγὰ ἀτμόπλοια, τὴν ἔνθεσιν τοῦ ἕρματος ὑποκαθιστᾷ ἡ πλήρωσις τῶν διπυθμένων τῶν πλοίων

Digitized by Google

διὰ θαλασσίου ὕδατος. Εἰς τὰς ἱστιοφορούσας λέμβους, ἀντὶ ἕρματος τοποθετοῦνται μικρὰ βυτία πεπληρωμένα ὕδατος, ἵνα μὴ ἀνατρεπομένης τῆς λέμβου ὑπάρξῃ κίνδυνος καταβυθίσεώς της.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—*['Ωκεανογρ.]* Καλεῖται *ἕρμα* (κοιν. *σαβοῦρα*, γαλλ. banc de pierres ἢ des cailloux) ἔξαρσις τοῦ θαλασσίου βυθοῦ τῆς κατηγορίας τῶν *στηθῶν*, ἀποτελουμένη ἀπὸ σωροὺς λίθων ἢ μεγάλων τροχάλων, συγκρατουμένων εἴτε διὰ τοῦ ἰδίου των βάρους, εἴτε μέσῳ προσφύσεων ἀπὸ τιτανωδῶν ἐναποθέσεων, συναρμογούσης καὶ τῆς ὑφάλου βλαστήσεως. Ἀπαντῶσι δὲ τὰ ἕρματα ἐντὸς ποταμῶν, λιμένων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς πλησίον λιμένων ἀκτάς. Διὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο οἱ πρὸ τοῦ στομίου τοῦ λιμένος τῆς Αἰγίνης ἐκτεινόμενοι ὕφαλοι «μῶλοι» (βλ. λεπτομερείας εἰς λ. *Αἴγινα*), λείψανα ὄντα ὑποβρυχίου ἀμύνης ἀρχαϊκῆς ἐποχῆς, ἀποτελοῦσι κλασσικὸν τύπον ἕρματος.

Σ. Ε. Λ.

—*['Αεροπλ.]* Καλεῖται *ἕρμα* τὸ πρόσθετον βάρος ἐκ σάκκων ἄμμου ἢ δοχείων ὕδατος, τὸ ὁποῖον παραλαμβάνουν μεθ' ἑαυτῶν τὰ ἀερόστατα καὶ τὰ ἀερόπλοια διὰ τὴν κατὰ βούλησιν ρύθμισιν τοῦ ὕψους των. Ἡ πτῶσις ἀεροπλοίου, ἡ ὁποία συμβαίνει διὰ τῆς ἐκφυγῆς ἀερίου, ἀντισταθμίζεται διὰ τῆς ἀντιστοίχου ἀπορρίψεως ἕρματος.

ΑΝ. Δ.

—*[Σιδηροδρ.]* Καλεῖται *ἕρμα* ἐν τῇ σιδηροδρομικῇ τὸ ἐκ σκύρων ὑπόστρωμα τῆς σιδηρᾶς ὁδοῦ, πάχους 40—50 ἐκ., ἐντὸς τοῦ ὁποίου τοποθετοῦνται τελείως καλυπτόμενοι, πλὴν τῆς ἄνω αὐτῶν ἐπιφανείας, οἱ στρωτῆρες. Τὸ ἕρμα χρησιμεύει τὸ μὲν πρὸς συγκράτησιν τῶν στρωτήρων εἰς ἣν θέσιν οὗτοι τοποθετοῦνται, τὸ δὲ διὰ τὴν ὁμοιομορφοτέραν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κατανομὴν τῶν πιέσεων, ὁσάκις διέρχεται διὰ τῆς γραμμῆς συρμός. Τὸ ἕρμα πρέπει νὰ εἶναι διαπερατὸν ὑπὸ τοῦ ὕδατος καὶ νὰ ἔχῃ ἐλαστικότητά τινα, ὅπως ἀποφεύγωνται αἱ ἐπικίνδυνοι καὶ ὀχληραὶ κρούσεις κατὰ τὴν κίνησιν τῶν συρμῶν. Τὰς ἰδιότητας ταύτας παρέχουν εἰς τὸ ἕρμα τὰ σκῦρα ἢ μικρὰ τεμάχια λιθωδῶν σωμάτων, ἐξ ὧν τοῦτο ἀποτελεῖται.

Λ. Ν. Κ.

—*['Αλιευτ.]* Βλ. λ. *ἁλιεία* (τ. Γ' σ. 772 γ').

Ἑρμαγόρας. —1) Ἐπώνυμος ἱερεὺς τοῦ Ἡλίου ἐν Ρόδῳ. —2) Υἱὸς Νηλιδείου, ἐπώνυμος πρύτανις ἐν Μυτιλήνῃ ἐν τοῖς πρὸ τῶν Ρωμαίων χρόνοις. —3) Ἀθηναῖος, ἱερομνήμων ἐν Δελφοῖς τῷ 178—187 π. Χ. —4) Φιλόσοφος στωϊκὸς τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος ἐξ Ἀμφιπόλεως, μαθητὴς τοῦ Περσαίου. Ἔγραψε: «Περὶ σοφιστείας πρὸς τοὺς Ἀκαδημαϊκούς». «Μισοκύων ἢ περὶ ἀτυχημάτων» καὶ τὸ «Ἔχυτον».

ΙΑΚ. Χ. Δ.

— **Ἑρμαγόρας ὁ *Ἀμφιπολίτης*.** Στωϊκὸς φιλόσοφος, μαθητὴς Περσαίου, δούλου καὶ ἀπελευθέρου Ζήνωνος τοῦ στωϊκοῦ, γνωστὸς ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Σουΐδα μνημονευομένων ἐπιγραφῶν συγγραμμάτων τινῶν αὐτοῦ.

Ι. Φ. Δ.

— **Ἑρμαγόρας,** ὁ ἐπικαλούμενος *Καρίων*. Ἕλλην τεχνογράφος, ζήσας ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου καὶ διακούσας μαθήματα Θεοδώρου τοῦ Γαδαρέως. Εἰς τὸν Ἑρμαγόραν τοῦτον ἀνήκουσι πιθανῶς τὰ ὑπὸ τοῦ Σουΐδα μνημονευόμενα βιβλία: περὶ ἐξεργασίας, περὶ πρέποντος, περὶ φράσεως, περὶ σχημάτων, ὡς ἔργα Ἑρμαγόρου τοῦ Τημνίτου.

Ι. Φ. Δ.

— **Ἑρμαγόρας ὁ *Τημνίτης*.** Ἕλλην ρητοροδιδάσκαλος, κορυφαῖος ἀντιπρόσωπος τῆς ροδιακῆς ρητορικῆς σχολῆς, γεννηθεὶς ἐν Τήμνῳ τῆς Αἰολίδος καὶ ἀκμάσας κατὰ τὴν α' πεντηκονταετηρίδα τοῦ Α' μ. Χ. αἰῶνος. Ἐκ τῶν διασωθεισῶν περὶ αὐτοῦ μαρτυριῶν συνάγεται ὅτι εἶχε μεγάλην φήμην παρὰ τοῖς συγχρόνοις του. Ἦτο ἐπισημότερος ὡς τεχνογράφος ἢ ὡς ρήτωρ. ἔγραψε δὲ ἀξιόλογα ρητορικὰ παραγγέλματα, ἅτινα καὶ ἄλλοι μετέπειτα ἠκολούθησαν, ἐν οἷς καὶ αὐτὸς ὁ Κικέρων. Ὁ Ἑρμαγόρας φέρεται ὡς πρῶτος διδάξας τὰ περὶ *στάσεων* (βλ. λ.). Κατὰ τὸν Σουΐδαν, τὸν Στράβωνα (XIII, 621) καὶ τὸν Κικέρωνα (De invent. I. 6, 8) ἔγραψε «Τέχνας ρητορικὰς» εἰς 6 βιβλία, ἔργον ὅπερ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουβενάλη (Sat. VII, 177) ἦτο ἐν κοινῇ χρήσει. Ἐν αὐτῷ ἐπραγματεύθη ἀκριβέστερον περὶ εὑρέσεως καὶ οἰκονομίας, παρημέλησε δὲ τὰ περὶ ἑρμηνείας καὶ ρητορικοῦ κόσμου (*Cic.* Br. 76, 78). Ὁ Ἑρμαγόρας κατέχει σπουδαίαν θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ρητορικῆς, ἐκ δὲ τῆς σχολῆς αὐτοῦ ἐξῆλθον πολλοὶ ρήτορες, οἵτινες ἠσχολήθησαν καὶ περὶ τὴν γλῶσσαν.

Ι. Φ. Δ.

Ἑρμαγόρειοι (οἱ). Ἐκαλοῦντο οὕτω παρὰ Ρωμαίοις οἱ ὀπαδοὶ *Ἑρμαγόρου* τοῦ Τημνίτου (βλ. λ.), ὧν ποιεῖται μνείαν καὶ ὁ Κικέρων.

Ι. Φ. Δ.

Ἑρμαθήνη καὶ **Ἑρμαθηνᾶ** *['Αρχ.]*. Ἄγαλμα, κατά τινας τῆς Ἀθηνᾶς, τοῦ ὁποίου τὰ κάτω ἔληγον εἰς σχῆμα κεφαλῆς, κείμενον ἐπὶ τετραγώνου ὑποβάθρου. Κατ' ἄλλους ἄγαλμα παριστάνον δύο πρόσωπα, τὸ τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Ἑρμοῦ, συνημμένα τὸ μὲν ἔμπροσθεν, τὸ δὲ ὄπισθεν, ὡς τὸ τοῦ Ἰανοῦ, ἢ εἰς τὸ ὁποῖον τὰ χαρακτηριστικὰ ἀμφοτέρων τῶν θεοτήτων παριστάνοντο μεμειγμένα εἰς μίαν μόνην κεφαλήν, ὡς τὰ τοῦ Ἑρμαφροδίτου. Ὁμοίως ὑπὸ τὰς τρεῖς ταύτας ἐκδοχὰς δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν καὶ τὸν *Ἑρμηρακλέα* καὶ τὸν *Ἑρμόπανα*, περὶ τῶν ὁποίων εἶναι γνωστὸν μόνον ὅτι ἦσαν ἔργα πλαστικῶν συμμείκτων μορφῶν, ὡς τὸ τῆς Ἑρμαθήνης.

ἑρμαῖ (οἱ) *['Αρχ.]*. Λίθινα ἀγαλμάτια λατρείας τοῦ Ἑρμοῦ («ἑρμαῖ Ἑρμοῦ», γαλλ. Hermhermès, γερμ. Hermeshermen) καὶ ἄλλων θεοτήτων, εὐρύτατα διαδεδομένα καθ' ἅπασαν τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, συνιστάμενα ἐκ κεφαλῆς συνεχομένης, ἀντὶ κορμοῦ, πρὸς τετράπλευρον λιθίνην στήλην, χρησιμοποιούμενα δὲ πλὴν τῶν θρησκευτικῶν σκοπῶν καὶ διὰ ποικίλας πρακτικὰς ἀνάγκας, ὡς ἡ σταδιομέτρησις τῶν ὁδῶν τῆς ὑπαίθρου, ὁ χωρισμὸς τῶν ἀγροτικῶν ἰδιοκτησιῶν κ.ἄ.

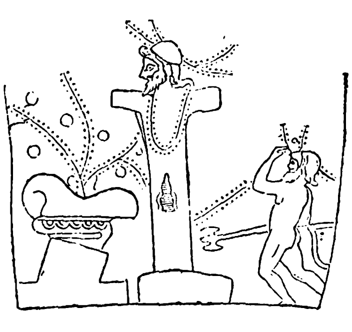

Ἑρμῆς Διονύσου.
[Ἐξ ἀγγειογραφίας.]

Περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν ἰδιοτύπων αὐτῶν ἀγαλματίων πλεῖσται γνῶμαι ὑπάρχουσιν, ἡ δὲ μᾶλλον ἐπικρατοῦσα ἔχει ὡς ἑξῆς: Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Ἑρμῆς κατὰ τὰς παλαιοτάτας ἐποχὰς τῆς ἱστορίας ἐλατρεύθη ὑπὸ μορφὴν διαφόρων συμβόλων, ὡς ἅπασαι ἄλλωστε αἱ θεότητες, τοιαῦτα δὲ ἦσαν ἄμορφοι λίθοι («ἀργοὶ λίθοι»), σωροὶ λίθων («ἑρμαῖοι λόφοι») καὶ πελώριοι φαλλοί. Ὅτε τὰ ἄμορφα αὐτὰ σύμβολα εἰς μεταγενεστέρας ἐποχὰς ἤρξαντο καθιστάμενα ἡμιανθρωπόμορφα, τότε διὰ τετραγωνοποιήσεως τοῦ πρωταρχικοῦ φαλλοῦ καὶ διὰ τοποθετήσεως ἀνθρωπίνης κεφαλῆς ἐπ' αὐτοῦ προῆλθον οἱ πρῶτοι ἑρμαῖ, οἱ λεγόμενοι «ἄκωλοι», τοῦτο δὲ ἐγένετο κατ' ἄγνωστόν τινα μακροχρόνιον πορείαν, ἀνάλογον πάντως ἐκείνης ἣν διῆλθον αἱ πρῶται λατρευθεῖσαι σανίδες καὶ κορμοὶ δένδρων, ὅπως καταλήξουν εἰς τὰ περίφημα καταστάντα «ξόανα». Πλεῖσται παραδόσεις ἀναφέρουν ὅτι οἱ πρῶτοι κατασκευάσαντες τοιαῦτα ἀγαλμάτια ἦσαν οἱ Ἀθηναῖοι. Ὁ Παυσανίας ἀναφέρει ὅτι «πρῶτοι οἱ Ἀθηναῖοι ἀκώλους ἑρμᾶς ὠνόμασαν», «Ἀθηναίων τὸ σχῆμα τὸ τετράγωνον ἐπὶ τοῖς ἑρμαῖς», περιγράφων δὲ τοὺς ἑρμᾶς λέγει αὐτοὺς «τέχνης τῆς ἀττικῆς» ἐξειργασμένους. Ἀλλὰ καὶ τὰ συχνάκις ἐξεικονιζόμενα ἐπὶ τῆς λιθίνης στήλης αἰδοῖα, κατάλοιπα τῆς παλαιᾶς λατρείας τῶν φαλλῶν, οἱ Ἀθηναῖοι πρῶτοι κατὰ Ἡρόδοτον (Β' 51) ἐξεικόνισαν, παραλαβόντες τὴν συνήθειαν ταύτην ἀπὸ τῶν Πελασγῶν κατὰ «ἱερὸν λόγον». Μετὰ τοὺς Ἀθηναίους δὲ ἀναφέρονται οἱ Ἀρκάδες ὡς «περισσῶς τῷ σχήματι τούτῳ χαίρειν» (δηλαδὴ τῷ τετραπλεύρῳ). Οὐχὶ σοβαρὰ εἶναι ἡ ἐκδοχὴ τοῦ Σουΐδα περὶ τῆς προελεύσεως τῶν ἑρμῶν· κατ' αὐτὸν ἐποιήθησαν τετράγωνοι, «ἐπειδὴ λόγου καὶ ἀληθείας ἔφορος ὁ Ἑρμῆς», παραβάλλει δηλαδὴ οὗτος τὴν ἀλήθειαν πρὸς τοὺς τετραπλεύρους ἑρμᾶς, οἵτινες ἐφ' ἃ πέσωσι μέρη πάντοτε ὄρθιοι καὶ βάσιμοι μένουν.

Ἑρμῆς Διονύσου καὶ Κόρης.
[Ἐξ ἀγγειογραφίας.]

Ὅπως πάντα τὰ ὁμοιώματα θεῶν, οὕτω καὶ οἱ ἑρμαῖ, κατὰ πρῶτον λόγον ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς τοὺς τόπους λατρείας τῶν θεῶν, δηλαδὴ εἰς τὰ ἱερὰ καὶ τοὺς ναούς. Τοιοῦτοι ἑρμαῖ μνημονεύονται τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ εἰς Τρικολώνους τῆς Ἀρκαδίας, τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τῆς Ὑγείας ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «ἐργάται» ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ εἰς Μεγαλόπολιν, ἐν Ἀθήναις «ἑρμῆς ξύλον» ἀνάθημα τοῦ Κέκροπος εἰς τὸν ναὸν τῆς Πολιάδος, ἑρμῆς τῆς Ἀφροδίτης ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς Δῆλον, ἔργον τοῦ Δαιδάλου καὶ ἀνάθημα τοῦ Θησέως, κ. ἄ. Πλὴν ὅμως τῶν τόπων λατρείας οἱ ἑρμαῖ ποικιλοτρόπως ἐχρησιμοποιήθησαν. Ἐν Ἀττικῇ καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῶν πρὸς τοὺς δήμους ὁδῶν ὑπῆρχον ἑρμαῖ ὑπὸ τοῦ Ἱππάρχου στηθέντες πρὸς μέτρησιν τῶν ἀποστάσεων καὶ ὑπόδειξιν τῶν διευθύνσεων, ἐπιγεγραμμένοι διὰ ρητῶν καὶ συμβολικῶν φράσεων.

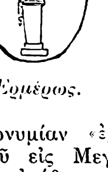

Ἑρμέρως.

Περὶ αὐτῶν ὁ Πλάτων λέγει τὰ ἑξῆς (Ἵππαρχ. 228 θ): ὁ Ἵππαρχος «ἐπιβουλεύων τοὺς ἐν τοῖς ἀγροῖς παιδεῦσαι, ἐκλεξάμενος ἃ ἡγεῖτο σοφώτατα, ἐπέγραψεν», ἀναφέρει δὲ τοιαῦτα ρητὰ ὡς «στεῖχε δίκαια φρονῶν», «μὴ φίλον ἐξαπάτα» κ. ἄ., τῶν ὁποίων προηγεῖτο ἡ φράσις «μνῆμα τόδ' Ἱππάρχου». Ὡς «ἐπιτέρμιοι», δηλαδὴ δηλωτικοὶ τῶν ὁρίων δημοσίων ἢ ἰδιωτικῶν ἰδιοκτησιῶν ἀναφέρονται πλεῖστοι ἑρμαῖ· δι' αὐτῶν διεκρίνοντο τὰ σύνορα τῶν Μεγαλοπολιτῶν πρὸς τοὺς Μεσσηνίους, τῶν Λαμψακηνῶν πρὸς τοὺς Παριανοὺς (Πολύαιν. ΣΤ' 24) καὶ κατὰ τὸν Πάρνωνα τῶν Τεγεατῶν πρὸς τοὺς Ἀργείους. Ἀπ' αὐτῶν ἀπεκλήθησαν ὁμωνύμως πλεῖσται συνοριακαὶ τοποθεσίαι (βλ. *Ἑρμαῖον* ['Αρχ. Γεωγρ.]), ὁ δὲ Παυσανίας εἰς τὴν «Ἑλλάδος Περιήγησιν» αὐτοῦ κατὰ τὴν λῆξιν τῆς περιγραφῆς μιᾶς ἐπαρχίας εἰς τὰ σύνορά της καὶ τὴν ἔναρξιν τῆς περιγραφῆς τῶν μερῶν τῆς γείτονος τοιαύτης, χρησιμοποιεῖ τὰς φράσεις «μετὰ δὲ τοὺς ἑρμᾶς», «ἰοῦσιν ἀπὸ τῶν ἑρμῶν». Καὶ πρὸ τῶν πυλῶν τῶν πόλεων ἐτίθεντο ἑρμαῖ, ὡς ἐν Μεγαλοπόλει, καὶ πρὸ τῶν θυρῶν οἰκιῶν (*Λουκ.* Πλοῖον 20), ἀλλὰ καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς οἰκίαις, ἔχοντες βεβαίως σχέσιν πρὸς τὰς ἐπικλήσεις τῶν θεῶν «προπύλαιος», «στρόφαιος», «ἐπιθαλάμιος» κλπ.

Τρικέφαλος Ἑρμῆς, παριστῶν κατὰ Gerhard τὴν Κόρην, τὸν Ἔρωτα καὶ τὸν Διόνυσον.
[Μουσεῖον Βατικανοῦ.]

Περιφημότεροι ὅμως πάντων ἦσαν οἱ ἐν Ἀθήναις ἑρμαῖ τῆς ἀγορᾶς (πρβλ. Ἑρμῆς «ἀγοραῖος»), πυκνότατοι ὄντες ἀπὸ τῆς Ποικίλης μέχρι τῆς Βασιλικῆς στοᾶς, τῆς ἐπικαλουμένης ἀπ' αὐτῶν καὶ Στοᾶς τῶν Ἑρμῶν· τοιούτους ἑρμᾶς, πλὴν τῶν ἀρχόντων («Ἱππάρχειοι ἑρμαῖ», οἱ ὑπὸ Ἱππάρχου στηθέντες), ἀνήγειρον κατόπιν ἀδείας τῆς πολιτείας τιμῆς ἕνεκεν οἱ πολεμισταὶ (*Αἰσχ.* Κατὰ Κτησ. 183), ἐπ' αὐτῶν δὲ ἐτύγχανον ἐπιγράμματος οἱ «πολλὰ ἀγαθὰ εἰργασμένοι» (*Δημοσθ.* Πρὸς Λεπτ. 112). Διὰ τῶν ἑρμῶν τῆς ἀθηναϊκῆς ἀγορᾶς διήρχοντο αἱ πλεῖσται τῶν πομπῶν, κατέστησαν δὲ περιώνυμοι οὗτοι, ὅτε περιεκόπησαν ὑπὸ ἱεροσύλων τινῶν κατὰ τὰ πρόσωπα (βλ. λ. *ἑρμοκοπίδαι*). Ἡ πληθωρικὴ αὕτη ἵδρυσις ἑρμῶν εἰς τὰς τριόδους τῶν ἀρχαίων πόλεων συνδέεται πρὸς τὴν ἰδιότητα τοῦ Ἑρμοῦ ὡς προστάτου τῶν ὁδοιπορούντων καὶ κεκμηκότων (πρβλ. καὶ λ. *ἐνόδιοι*). Ἑρμαῖ ἐτίθεντο ἐπίσης καὶ ἐπὶ τύμβων, ὡς ὁ Κράτωνός τινος ἰατροῦ παρὰ τὸ Βαρβάκειον τῶν Ἀθηνῶν εὑρεθεὶς (Corp. Inscr. Att. Β' 1327) καὶ ὁ ἐν τῷ ἄλσει τοῦ Σμινθέως παρὰ τὸν τύμβον τῆς Σιβύλλης.

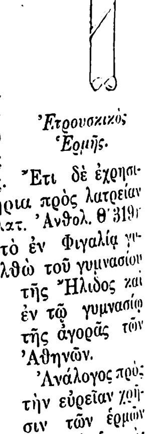

Ἐτρουσκικὸς Ἑρμῆς.

Ἔτι δὲ ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ εἰς τὰ γυμναστήρια πρὸς λατρείαν ἢ καὶ ὡς ἀφετήρια σήματα (Παλατ. Ἀνθολ. Θ' 319)· τοιοῦτοι ἑρμαῖ εὑρίσκοντο εἰς τὸ ἐν Φιγαλίᾳ γυμνάσιον, εἰς τὸν περίβολον Μαλθὼ τοῦ γυμνασίου τῆς Ἤλιδος καὶ ἐν τῷ γυμνασίῳ τῆς ἀγορᾶς τῶν Ἀθηνῶν.

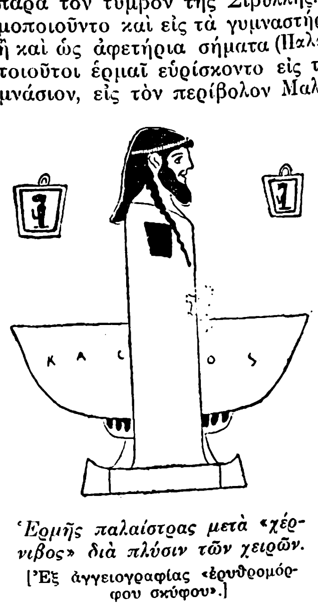

Ἑρμῆς παλαίστρας μετὰ «χέρνιβος» διὰ πλύσιν τῶν χειρῶν.
[Ἐξ ἀγγειογραφίας «ἐρυθρομόρφου σκύφου».]

Ἀνάλογος πρὸς τὴν εὐρεῖαν χρῆσιν τῶν ἑρμῶν ἦτο καὶ ἡ πρὸς αὐτοὺς ἀποδιδομένη λατρεία. Εἰς τοὺς ἐν τῇ ὑπαίθρῳ ἑρμᾶς ἐγίνοντο λιταὶ προσφοραὶ ὀπωρῶν, ἰδίως σύκων (ἐξ οὗ καὶ ἡ φράσις «σῦκον ἐφ' ἑρμῇ»). Ἀλλαχοῦ ἐγίνοντο σπονδαί, ἀφιερώσεις διαφόρων ἀντικειμένων, ἔτι δὲ καὶ θυσίαι· τοῦ ἐν μέσῃ τῇ ἀγορᾷ τῶν Φαρῶν τῆς Ἀχαΐας ἑρμοῦ, ἀναθήματος Σιμύλου τοῦ Μεσσηνίου, προέκειτο λιθίνη ἑστία, ἑκατέρωθεν αὐτοῦ ἦσαν χαλκοῖ λύχνοι· ἐκεῖ δὲ ἐγίνοντο σπονδαὶ καὶ ἀντὶ μικροῦ τιμήματος χρησμοδοτήσεις, κάτι ἀνάλογον δηλαδὴ πρὸς τὰς ἐν Ἑλλάδι εἰκόνας ἁγίων εἰς τὰς

Digitized by Google

ὁδούς, ὅπου εὐλαβεῖς διαβάται ἀνάπτουν λύχνον καὶ διὰ ἐπικολλήσεως μεταλλίνου νομίσματος πληροφοροῦνται, ὡς νομίζουν, τὰς διαθέσεις τοῦ ἁγίου σχετικῶς μὲ τὰς ὑποθέσεις αὐτῶν. Κατὰ Gerhard δέ, ὅστις ἐμελέτησεν ἁπάσας τὰς ἐπὶ ἀγγείων κλπ. ἔργων κεραμευτικῆς παραστάσεις ἑρμῶν, ἐγένοντο καὶ τακτικαὶ ἑορταὶ εἰς τακτὰς ἡμέρας πρὸς τιμὴν τῶν ἑρμῶν. Ἀναφέρονται ἔτι καὶ προσφοραὶ στεφάνων δάφνης, μυρσίνης, κισσοῦ καὶ στολισμοὶ τῶν ἑρμῶν διὰ ταινιῶν (γιρλαντῶν)· Ξενοκράτης δὲ ὁ Χαλκηδόνιος φιλόσοφος, τιμηθεὶς διὰ χρυσοῦ στεφάνου εἰς διαγωνισμὸν πολυποσίας, ἀφιέρωσεν αὐτὸν «ἑρμῇ τῷ πρὸ τῶν θυρῶν ἑστῶτι» (*Αἰλ.* Ποικ. Ἱστ. Β' 41).

Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἱστορίας τῆς τέχνης ἀξιόλογος εἶναι ἡ ἔρευνα τῶν ἑρμῶν. Ὡς πρὸς τὴν ἐξεικόνισιν τοῦ προσώπου δύο ἦσαν οἱ ἐπικρατήσαντες τύποι ἑρμῶν· ὁ ἀρχαϊκός, ἐν ᾧ ὁ θεὸς εἰκονίζετο «σφηνοπώγων», ὡς ὁ ἐν Πελλήνῃ ὑπὸ Παυσανίου ἀναφερόμενος, καὶ ὁ μετὰ τὸν Δ' περίου αἰῶνα π. Χ. ἐπικρατήσας τύπος, ὅπου τὸ πρόσωπον ἦτο ἀγένειον. Εἰς τὸν ἀρχαϊκὸν μάλιστα τύπον ἑρμοῦ οὐδεμία διαφορὰ χαρακτηριστικῶν Διονύσου καὶ Ἑρμοῦ ὑπάρχει, ὥστε ἡ γενομένη ὑπὸ τῶν νεωτέρων διάκρισις στηρίζεται συνήθως ἐπὶ τοῦ «κηρυκείου», τοῦ πίλου καὶ ἄλλων στοιχείων, ἅτινα συνοδεύουν τοὺς ἑρμᾶς τοῦ Ἑρμοῦ. Ἐσώθησαν ἔτι δικέφαλοι καὶ τρικέφαλοι ἑρμαῖ ἢ ἐξεικονίσεις αὐτῶν, ὁ δὲ Φώτιος ἀναφέρει καὶ τετρακεφάλους. Ὡς πρὸς τὴν ἐξεικονιζομένην θεότητα, πλὴν τῶν μνημονευθεισῶν, ἀναφέρονται καὶ ἑρμαῖ τοῦ Ἡρακλέους ἐν Σικυῶνι, Διὸς Τε-

Εἷς τῶν διπλῶν ἑρμῶν τοῦ ἐν Ἀθήναις Σταδίου παριστῶν τὸν Ἀπόλλωνα καὶ τὸν Διόνυσον.

λείου ἐν Τεγέᾳ, Διὸς Ἄμμωνος ἐν Μεγαλοπόλει, Ἔρωτος ἐν Θεσπιαῖς κ. ἄ. Ἐνίοτε δὲ ἐπὶ πολυκεφάλων ἑρμῶν ἐγίνετο συνδυασμὸς πλειόνων τῆς μιᾶς θεοτήτων, ὅθεν τὰ οὐσιαστικὰ Ἑρμαφρόδιτος, Ἑρμάρης, Ἑρμαθηνᾶ, Ἑρμάνουβις, Ἑρμέρως, Ἑρμηρακλῆς, Ἑρμοπάν, Ἑρμοτιτὰν καὶ τὰ τοιαῦτα, εὑρέθησαν δὲ ἐν τῷ Παναθηναϊκῷ σταδίῳ τῶν Ἀθηνῶν δύο διπλοῖ ἑρμαῖ Ἀπόλλωνος καὶ Διονύσου. Ἐξ αὐτῶν συνηθέστεροι, ἰδίως κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχήν, ἦσαν οἱ τύποι τοῦ Ἑρμηρακλέους καὶ Ἑρμοπανός. Μνημονευτέαι τέλος αἱ προϊόντος τοῦ χρόνου ἐπελθοῦσαι μεταβολαὶ τῶν τετραπλεύρων ἀρχαϊκῶν ἑρμῶν, τῶν ὡς ἐκ τοῦ σχήματος καὶ «τοιχοπυργίσκων» χαρακτηρισθέντων. Κατ' ἀρχὰς προσετέθησαν ἑκατέρωθεν τῆς στήλης δύο ἀποφύσεις συμβολίζουσαι τὰς ἐλλειπούσας χεῖρας, ἀργότερον περὶ τὸ στῆθος καὶ τὴν κοιλίαν ἡ τετράπλευρος στήλη ἐκαμπυλώθη, ἐκυρτώθη περὶ τὴν ῥάχιν, τέλος δὲ προσετέθησαν καὶ καμπυλότητες ὅλου τοῦ σώματος, ἡ τελευταία δὲ φάσις τῆς κατὰ ἐμφάνισιν καὶ περιεχόμενον ἐξελίξεως τῶν ἑρμῶν ὑπῆρξαν ἀσφαλῶς αἱ μετὰ βάθρου διπλαῖ προτομαὶ συναφῶν ἱστορικῶν προσώπων, ὡς Ὁμήρου καὶ Ἀρχιλόχου, Βίαντος καὶ Θαλοῦ, Ἡροδότου καὶ Θουκυδίδου κ. ἄ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *G. Zoëga*, De origine et usu obeliscorum (Ρώμη 1797).— *Roscher*, Hermes der Windgott (Λειψία, 1878 σ. 88 κ. ἑ.).— *L. Curtius*, Die antike Hermen (1903).

Π. Ν. ΠΑΠΑΣ

Ἑρμαια (καὶ **Ἑρμαῖα**) *[Ἀρχ.]*. Ἐκαλοῦντο οὕτω τὸ πάλαι αἱ ἑορταὶ αἱ τελούμεναι ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα εἰς τιμὴν τοῦ Ἑρμοῦ, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ προστάτης θεὸς τῶν γυμνασίων καὶ τῆς παλαίστρας. Διὰ τοῦτο αἱ ἑορταὶ αὗται ἤγοντο ὑπὸ τῶν παίδων ἐν τοῖς γυμνασίοις, ἔνθα ἐθυσίαζον καὶ εὐωχοῦντο, ἀγωνιζόμενοι ἅμα καὶ παίζοντες, ὅσον ἠδύναντο ἐλευθεριώτερον τοῦ συνήθους. Διὰ τοῦτο δὲν ἐπετρέπετο νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὰ γυμνάσια οἱ ἐν ἡλικίᾳ ὄντες, ὅτε ἐτελοῦντο τὰ Ἑρμαῖα ταῦτα. Φαίνεται ὅμως ὅτι μετὰ τὸν Σόλωνα τοῦτο δὲν ἐτηρεῖτο, ἀφοῦ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Πλάτωνος παρουσιάζονται οἱ παῖδες τελοῦντες τὰ Ἑρμαῖα ἐνώπιον πάσης ἡλικίας ἄλλων ἀνδρῶν. Τοιαῦται ἑορταὶ ἐτελοῦντο καὶ ἐν Κρήτῃ, καθ' ἃς ἐπετρέπετο εἰς τοὺς δούλους νὰ εὐωχῶνται καὶ διασκεδάζωσιν ὡς ἐλεύθεροι, ἐνῷ οἱ κύριοι αὐτῶν ὑπηρέτουν αὐτούς, ὅπως συνέβαινε τοῦτο καὶ εἰς τὰ Κρόνια εἰς τὴν Ῥώμην, ὅπου παρέλαβον τὴν ἑλληνικὴν ταύτην συνήθειαν παρὰ τῶν Κρητῶν (*Ἀθήν.* 14, 639). Καὶ εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, καὶ δὴ ἐν Φενεῷ, ἐτελεῖτο ἡ ἑορτὴ αὕτη μετὰ ἀγώνων, τοῦ Ἑρμοῦ ἰδιαιτέρως ἐκεῖ λατρευομένου. Ὁμοίως ἑώρταζον καὶ ἐν Πελλήνῃ καὶ ἐν Τανάγρᾳ τῆς Βοιωτίας (*Παυσ.* 9, 22, 2) καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Λεπτομέρειαι τῶν τελουμένων κατὰ τὰς ἑορτὰς ταύτας δὲν περιεσώθησαν εἰς ἡμᾶς, μόνον δὲ τὰ κατὰ τοὺς τελουμένους ἀγῶνας ἀναφέρονται καὶ τὰ ἀγάλματα τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τὰ ἄλλα τὰ σχετικὰ πρὸς αὐτὸν καὶ τὰς κατὰ τόπους παραδόσεις.

ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

Ἑρμαία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νῆσος ἐκ τῶν περὶ τὴν *Σαρδώ*. Ἐκ τῆς σειρᾶς διαδοχῆς ἐν τῇ γεωγραφικῇ περιγραφῇ τοῦ Πτολεμαίου (Δ, ε, 7) δικαιοῦταί τις νὰ ὑποθέσῃ, ὅτι πρόκειται περὶ τῆς συγχρόνου *Ταβολάρα* (isola Tavolara: πλάτ. 40°55' Β, μηκ. 9°44' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 163: Cape Ferro to port Brandinche) προσκειμένης τῇ Β.Β Α ἀκτῇ τῆς Σαρδηνίας.

Σ. Ε. Λ.

— **Ἑρμαία ἄκρα** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὠνομάζοντο οὕτως ἀκρωτήρια καὶ δή:—1) Τῆς, κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν διοικητικὴν διαίρεσιν, ἐπαρχίας τῆς Ἀφρικῆς, προέχον μεταξὺ Ἀσπίδος καὶ Κλυπέας, τερματίζον τὴν χερσόνησον τῆς Ζευγιτανίας καὶ ὂν συνεπῶς τὸ ὅριον τοῦ Καρχηδονιακοῦ κόλπου, καὶ τοῦ τῆς Νεαπόλεως (*Πτολεμ.* Δ. γ, 8. *Στράβ.* Didot 708, 2. Σταδ. Μεγ. θαλ. § 118), ὀνομαζόμενον παρά τισιν καὶ *Ἀπολλώνιον* (*Στράβ.* Didot 706, 24). Εἶναι τὸ σύγχρονον Τυνήσιον ἀκρωτήριον *Κὰπ Μπὸν* (Cap Bon: πλάτ. 37° 04' 48" Β., μηκ. 11° 02' 38" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 250: Fratelli rocks to Mahedia) τῶν ξένων, ὁ *Κάβο Μπόνος* τῶν ναυτικῶν μας, τὸ *Ρὰς Ἀντὰρ* τῶν Ἀράβων, τὸ χωρίζον τοὺς κόλπους τῆς Τύνιδος καὶ τοῦ *Ἀμμαμὲτ* (βλ. λ.). —2) Τοῦ δυτικοῦ τμήματος τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς Κρήτης, προέχον μεταξὺ Ποικιλασίου καὶ Φοίνικος ἢ Φοινικοῦντος (*Πτολεμ.* Γ, ιζ, 3). Τοῦ Ποικιλασίου ταυτιζομένου πρὸς τὸ σύγχρονον Βουκολιάσι (*Muller* εἰς Α' τόμ. ἐκδ. Ἐλασσ. Ἑλλ. Γεωγρ. Didot σελ. 509 ὑποσ. 330), τοῦ δὲ Φοινικοῦντος πρὸς τὸ Πόρτο Λουτρό, τὴν ταυτότητα τῆς Ἑρμαίας δύνανται ἐξ ἴσου νὰ ἀμφισβητήσωσι τὰ ἀκρωτήρια *Πλάκα* (πλάτ. 35° 11' Β, μηκ. 24° 02' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536 α: Candia Eastern Part) καὶ τὸ *Ἀγ. Ρούμελης*, 5 μίλ. δυσμικῶς τοῦ προηγουμένου. —3) Τῆς Μαρμαρικῆς ἀκτῆς, μεταξὺ Λευκῆς Ἀκτῆς καὶ Φοινικοῦντος (*Πτολεμ.* Δ, ε, 7). Ἡ τοπωνυμία ὅμως, ἐνταῦθα, δὲν εἶναι θηλυκοῦ ἀλλὰ οὐδετέρου πληθυντικοῦ. «Ἀπὸ Φοινικοῦντος ἐπὶ τὰ Ἑρμαῖα στάδιοι 90· ἐκ δεξιῶν τὴν ἄκραν ἔχων ὁρμίζου· ὕδωρ ἔχει ἐπὶ τοῦ Πύργου» (Σταδ. Μεγάλ. θαλ. § 13). Εἶναι τὸ σύγχρονον ἀκρωτήριον *Ρὰς-Ἐλ-Κεναγὶς* (πλάτ. 31° 15' Β, μηκ. 27° 52' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 374: Mersa Metruh to Alexandria), ὅπερ πεπλανημένως αἱ ἀγγλικαὶ ναυτιλιακαὶ ὁδηγίαι (Mediter. Pilot V ἔκδ. 1925, σελ. 53) ταυτίζουσι πρὸς τὴν *Λευκὴν Ἀκτήν*.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἑρμαία (ἡ) (Hermaea) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν *αἰολιδῶν*, περιλαμβάνον ζῷα θαλάσσια μὲ σῶμα γυμνὸν καὶ ὑποπράσινον ἢ ἐρυθρόφαιον χρῶμα. Γνωστὰ εἰς πάσας τὰς εὐρωπαϊκὰς θαλάσσας.

Δ. Ν. Π.

ἑρμαϊκός, *—ή, —όν*· ὁ ἀνήκων εἰς τὸν Ἑρμῆν, ἢ ὁμοιάζων πρὸς τοῦτον· || πληθ. *οἱ Ἑρμαϊκοί*, λατ. Mercuriales (*Ὁράτιος*)· οἱ προστατευόμενοι ὑπὸ τοῦ Ἑρμοῦ τοῦ λογίου, οἱ πεπαιδευμένοι ἄνδρες, οἱ φιλόλογοι, οἱ γραμματισμένοι.

Ἑρμαϊκὸς κόλπος *[Γεωγρ.]* βλ. *Ἑρμαῖος κόλπος*.

ἕρμαιον (τό)· τὸ ἐκ τοῦ Ἑρμοῦ προερχόμενον, δῶρον τοῦ Ἑρμοῦ, δηλαδὴ ἀπροσδόκητος τύχη, θεόπεμπτον εὕρημα, *κοιν. ηὕρεμα, κελεπούρι* || μεταφ. ἐν τῇ νέᾳ ἑλλην.: παίγνιον, λεία, θῦμα: «τὸ πλοῖον κατήντησεν ἕρμαιον τῶν κυμάτων», «ὁ ἀκρατὴς εἶναι ἕρμαιον τῶν παθῶν του».

—*[Ναυτ.]* Καλεῖται *ἕρμαιον* πᾶν τὸ τῇδε κἀκεῖσε ὑπὸ τῶν κυμάτων τοῦ ἀνέμου ἢ τῶν ρευμάτων φερόμενον, ἀδέσποτον πρᾶγμα (γαλλ. aubaine, trouvaille), ἢ ἐκκυμαινόμενον εἰς τὴν ἀκτὴν (γαλ. épave, ἀγγλ. flotsam) *ἄγμα* (γαλ. bris, ἀγγλ. stray), ἢ *ναυάγημα* (γαλλ. naufrage, ἀγγλ. wreck). Ἐπίσης ἀδέσποτα εὑρήματα ἐν τοῖς αἰγιαλοῖς, οἷον ἤλεκτρον, κοράλλια κλπ. (βλ. *Παλάσκα*, Λεξ. Γαλλοελλ. ναυτ. ὅρων λ. épave καὶ herpes).

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἑρμαῖον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Τόπος ἐν Βοιωτίᾳ παρὰ τὴν Μυκαλησσὸν μετὰ φερωνύμου ναοῦ. —2) Τόπος ἐν Ἀρκαδίᾳ ἀποτελῶν τὸ σύνορον μεταξὺ Μεγαλοπολιτῶν καὶ Μεσσηνίων, ἐν ᾧ ὑπῆρχε καὶ στήλη Ἑρμοῦ. —3) Τόπος ἐν Προποντίδι, μεταξὺ Λαμψάκου καὶ Παρίου, μετὰ φερωνύμου ναοῦ. —4) Ἀκρωτήριον ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ παραλίᾳ τοῦ Βοσπόρου, κείμενον παρὰ τὸ στενότατον μέρος αὐτοῦ, ὅπου σήμερον τὸ *Ρούμελη - Χισσάρ*. Ὠνομάζετο ἐπίσης *Νέον Κάστρον* καὶ *Λαιμοκοπία*, κατὰ μετάφρασιν τοῦ *Μπογὰζ - Κεσσέν*, τουρκικῆς ὀνομασίας τοῦ στενώματος τοῦ Βοσπόρου. Ἐνταῦθα τὸ ρεῦμα τοῦ Βοσπόρου εἶναι ὁρμητικώτατον, καλούμενον ὑπὸ μὲν τῶν Τούρκων «Σεϊτὰν Ἀκχουδί», ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων δὲ καὶ ξένων ναυτικῶν «Διάβολος», κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ τουρκικοῦ. Εἶναι δὲ τοῦτο ἡ *Πυρρὰ Κύων* ἢ ὁ *Φονέας* τῶν Βυζαντινῶν.

Ἐνταῦθα κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (IV, 87, 88), «μέσον ἐστὶ Βυζαντίου τε καὶ τοῦ ἐπὶ στόματι ἱροῦ», ὅπου ὁ Σάμιος ἀρχιτέκτων Μανδροκλῆς κατεσκεύασε γέφυραν, διὰ τῆς ὁποίας διῆλθον τὰ στρατεύματα τοῦ Δαρείου τῷ 515 π. Χ., ὅτε ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Σκυθῶν. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ στενοῦ κατεσκευάσθη γέφυρα κατ' ἀπομίμησιν τοῦ Δαρείου τῷ 628 μ. Χ., ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ Ἡράκλειος ἐπέστρεφε νικητὴς καὶ τροπαιοῦχος ἐκ τῶν κατὰ τῶν Περσῶν πολέμων. Ἐπίσης, διὰ γεφύρας, ἀλλ' ἐξ Εὐρώπης εἰς τὴν Ἀσίαν διῆλθον ἐκεῖθεν οἱ Γότθοι σταυροφόροι τῷ 1049. — 5) Ἀκρωτήριον τῆς ἀκτῆς τῆς Λιβύης μεταξὺ Λέπτεως τῆς Μεγάλης καὶ Γαφάρων (Σταδ. Μεγ. θαλάσσης § 94—95), μὴ ἀναφερόμενον παρ' ἄλλου ἀρχαίου γεωγράφου, σημειούμενον δὲ ἐπὶ τοῦ Πεουτιγγεριανοῦ χάρτου ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ad palman. Εἶναι τὸ σύγχρονον *Λιγκάτα* (Ras Ligata: πλάτ. 32°38' Β., μηκ. 14°16' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 246: Ras Makhabez to Benghasi). — 6) Ἀκρωτήριον τῆς ΒΑ. ἐσχατιᾶς τῆς Λήμνου, ἐφ' οὗ κατὰ τὸν Τρωικὸν πόλεμον ὑπῆρχε φρυκτός, μεταβιβάζων διὰ τοῦ ὀρθοπάγου τοῦ Ἄθωνος καὶ διὰ διαμέσων φρυκτωρικῶν σταθμῶν τὰς ἀπὸ τῆς Ἴδης τῆς Μυσίας εἰδήσεις περὶ τοῦ Ἰλίου εἰς τὰς κορυφὰς τῶν Μακίστου τῆς Ἐρετρίας, τοῦ Μεσσαπίου τῆς Βοιωτίας, ἐκεῖθεν δὲ ὑπὲρ τὴν πεδιάδα τοῦ Ἀσωποῦ καὶ τὴν Γοργῶπιν μέχρι τῶν κλιτύων τοῦ Ἀραχναίου καὶ τοῦ ἀνακτόρου τῶν Ἀτρειδῶν. Εἶναι τὸ σύγχρονον ἀκρωτήριον *Χάρος* ἢ *Πλάκα* (πλάτ. 40°02' Β, μηκ. 25°27' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1659: Lemnos island).—7) Ἀκρωτήριον τῆς Σαρδοῦς (*Πτολεμ.* Γ', γ', 2) ἐπὶ τῆς δυτικῆς αὐτῆς πλευρᾶς. Εἶναι τὸ σύγχρονον ἐπίσημον ἀκρωτήριον *Κάτσια* (Caccia: πλάτ. 40°34' Β., μηκ. 8°10' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 161 b: Sardenia Northern Portion).— 8) Ἀκρωτήριον τῆς Τιγγιτανῆς (*Σκυλ. Καρυανδ.* § 112) ἔξω τῶν Ἡρακλείων Στηλῶν. Εἶναι τὸ σύγχρονον *Ρὰς Φεντάλα* (πλάτ. 33°48' Β., μηκ. 7°26' Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. Gibraltar to River Gambia).

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἑρμαῖον, ἕρμαιον, ἑρμεῖον (τὸ) ἢ **ἕρμαξ** (ὁ) *[Ἀρχ.]*. Σωροὶ λίθων ἀνὰ τὴν ὕπαιθρον καὶ εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς ἀρχαιοτάτης Ἑλλάδος, οἱ ἄλλως καλούμενοι καὶ λίθακες, ἀποτελοῦντες τοὺς πρωταρχικοὺς βωμοὺς τοῦ Ἑρμοῦ καὶ χρησιμεύοντες πλὴν τῆς λατρείας, καὶ διὰ ποικίλους πρακτικοὺς σκοπούς, ὡς ἡ καθοδήγησις τῶν ὁδοιπορούντων ἐπὶ τῶν ἀποστάσεων ἢ τῆς διευθύνσεως τῶν ὁδῶν (πρβλ. λ. *ἑρμαῖ*). Πᾶς διερχόμενος πρὸ αὐτῶν, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἔπρεπε νὰ αὐξήσῃ τὸν σωρὸν κατὰ ἕνα λίθον, τοῦτο δὲ πλὴν τῆς γενικωτέρας σχέσεως ἣν ἔχει πρὸς τοὺς περὶ Ἑρμοῦ μύθους διὰ τὸν φόνον τοῦ Ἄργου διὰ λίθου, ἐγένετο πιθανὸν καὶ διὰ τὸν καθαρισμὸν τῶν ὁδῶν ἀπὸ τοὺς ὑπάρχοντας λίθους. Τοιοῦτον ἑρμαῖον ἦτο καὶ τὸ ἐν Ὁμήρῳ ἀναφερόμενον ἐπί τινος λόφου ὑπεράνω τῆς πόλεως τῆς Ἰθάκης, ὡς καὶ τὰ παρὰ τὸν Ἀλφειὸν ἐν τῇ ὑπαίθρῳ κείμενα ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Παυσανίου «ἑρμεῖα», ἀνάλογα πρὸς τὰ παρὰ τὰς ἀκτὰς «ποσείδια».

—Π.

Ἑρμαῖος, ἱερομάρτυς. Πρεσβύτερος τῶν ἐν Λυκίᾳ Μύρων, χειροτονηθεὶς ὡς καὶ ὁ ἐπίσκοπος Μύρων Νίκανδρος ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου Τίτου. Διαβληθέντες ἀμφότεροι πρὸς τὸν ἄρχοντα τῆς πόλεως Λιβάνιον, πρῶτον μὲν προσεδέθησαν εἰς δύο ἵππους δρομαίως τρέχοντας καὶ οὕτω κατεξεσχίσθησαν τὰς σάρκας, ἔπειτα δὲ κατὰ τῶν καρδιῶν, τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν σπλάγχνων αὐτῶν ἐνεπήχθησαν καρφία καὶ τελευταῖον ζωντανοὶ ἔτι ἐντὸς τάφου κατακλεισθέντες «τῷ Θεῷ τὰς ἁγίας αὐτῶν ψυχὰς παρέδωκαν». Ἡ μνήμη αὐτῶν ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 4 Νοεμβρίου μετὰ μαρτυρολογίου καὶ ἰδίας ἀκολουθίας, ἧς τὸν κανόνα ἐποίησεν Ἰωσὴφ ὁ ὑμνογράφος.

Ε. Γ. Π.

Ἑρμαῖος. —1) Ἀρχαῖος Ἕλλην ἀγγειογράφος σύγχρονος τοῦ Ἐπικτήτου, θεωρούμενος μετ' αὐτοῦ ὡς εἷς τῶν κλασσικωτέρων ἀντιπροσώπων τοῦ «ἐρυθρομόρφου» ρυθμοῦ ἐν τῇ ἀγγειογραφίᾳ. Τούτου σῴζονται ἐν ὅλῳ πέντε ἔργα, φέροντα τὴν ὑπογραφὴν ΗΕΡΜΑΙΟΣ ΕΠΟΙΕΣΕΝ. Ἐξ αὐτῶν τὸ ἐν Παρισίοις τὸν Ἑρμῆν κρατοῦντα εἰς τὴν δεξιὰν ἀγγεῖον ἕτερον, ἀνῆκον πρότερον εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ van Branteghem, νῦν δὲ εὑρισκόμενον εἰς τὸ Βρεττανικὸν μουσεῖον, παριστᾷ γυμνὴν κυμβα-

Digitized by Google

λίστριαν· τὸ τρίτον, ἐπίσης τῆς πρῴην συλλογῆς van Branteghem, παριστᾷ τὸν Διόνυσον· ἐπὶ τοῦ τετάρτου εὑρισκομένου εἰς τεμάχια ἐν τῷ Βρεττανικῷ μουσείῳ εἰκονίζεται ὁ Ἑρμῆς, καὶ ἐπὶ τοῦ τελευταίου, εὑρισκομένου ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Βοστώνης, νεανίας ἱππεύων. —2) Ἀρχαῖος Ἕλλην ἱστορικὸς ἀγνώστου ἐποχῆς, γράψας σύγγραμμα «Περὶ Αἰγυπτίων», τοῦ ὁποίου δύο ἀποσπάσματα ἐσώθησαν ὑπὸ Πλουτάρχου. Ὁ Ράϊσκε διορθοῖ τὸ ὄνομα καὶ ἀναγιγνώσκει «Ἑρμέας», ἐκ τούτου δὲ ὁρμώμενοί τινες ταυτίζουν τοῦτον πρὸς τὸν πατέρα τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ γραμματικοῦ Νικάνορος. [Πρβλ. *Müller* Fragm. Hist. Graec. Τόμ. Δ' σελ. 427.] π.ν.π.

— **Ἑρμαῖος,** ὁ ἐπικαλούμενος καὶ Σωτήρ. Ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τοῦ ἰνδοελληνικοῦ κράτους, ζήσας κατὰ τὸν Σμὶθ περὶ τὰ τέλη τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ Α'. Τὸ κράτος αὐτοῦ εἶχε περιορισθῆ εἰς τὴν κοιλάδα τῆς Καβούλης καὶ μέρος τοῦ ἐδάφους τοῦ Πεντσάμπ (Pendschab). Τοῦ Ἑρμαίου ἐσώθησαν πλεῖστα νομίσματα ἐπιγεγραμμένα ἑλληνιστὶ καὶ ἰνδιστί, εἰς ἓν δὲ τούτων εἰκονίζεται φέρουσα διάδημα Καλλιόπη τις, πιθανώτατα σύζυγος αὐτοῦ. Ἐκ κινεζικῶν πηγῶν μανθάνομεν ὅτι περὶ τὸ τέλος τῆς βασιλείας του προσέλαβε συνάρχοντα Καδφίσην τὸν Α' καὶ ὅτι τὸ κράτος τοῦ Ἑρμαίου κατελύθη ὑπὸ τῶν Βακτρίων περὶ τὰ μέσα τοῦ Α' π. Χ. αἰῶνος. —π.

Ἑρμαῖος ἢ *Ἕρμειος ['Αρχ.].* Εἷς τῶν μηνῶν τοῦ μηνολογίου πλείστων ἀρχαίων ἑλληνικῶν πόλεων, ἰδίως αἰολικῶν καὶ δωρικῶν. Ἀπαντᾷ ὑπὸ τὰς ἀκολούθους ἀντιστοιχίας. Ἐν τῷ μηνολογίῳ τῆς Αἰτωλικῆς συμπολιτείας ἔρχεται ἕβδομος κατὰ σειρὰν μὴν καὶ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν Θεοξένιον τῶν Δελφῶν καὶ τὸν ἀττικὸν *Ἐλαφηβολιῶνα*, εἰς τὰ μηνολόγια βοιωτικῶν πόλεων ὅπου ἀπαντᾷ καὶ ὁ τύπος «Ἑρμαῖος» εἶναι ὁ δεύτερος μὴν τοῦ ἔτους, ἀντίστοιχος τοῦ ἀττικοῦ *Γαμηλιῶνος*, ἐν Ἐπιδαύρῳ τέταρτος μὴν τοῦ ἔτους ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸν ἀττικὸν *Πυανεψιῶνα*, ἐν Βιθυνίᾳ τῆς Κρήτης εἶναι ὁ δεύτερος τοῦ ἐκεῖ ὑπάρξαντος ρωμαϊκοῦ ἡμερολογίου (24 Ὀκτωβρίου—22 Νοεμβρίου), ἔν τινι δὲ ἡμερολογίῳ ἀναφέρεται ἀντίστοιχος πρὸς τὸν *Αὔγουστον* παρὰ Ἐτρούσκοις, παρ' οἷς ἀπαντᾷ καὶ ὁ τύπος «*Ἕρμιος*». Ἄγνωστος εἶναι ἡ χρονικὴ θέσις τοῦ Ἑρμαίου εἰς τὰς θεσσαλικὰς πόλεις: Αἰγίνιον καὶ Μητρόπολιν τῆς Ἑστιαιώτιδος, Ἄζορον καὶ Δολίχην τῆς Περραιβίας, Λάρισαν καὶ Φερὰς τῆς Πελασγιώτιδος καὶ Θαυμακοὺς τῆς Φθιώτιδος (βλ. καὶ λ. *Ἑρμαιών*). —π.

Ἑρμαῖος (ἢ καὶ *Ἕρμειος* καὶ ***Ἑρμαϊκὸς***) ***κόλπος*** *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ὀνομασία δοθένη εἰς τὸν *κόλπον τῆς Σμύρνης*, τὸν «Σμυρναῖον κόλπον» τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, τὸν Smyrnaeus sinus ἢ καὶ Hermaeus sinus τῶν Λατίνων γεωγράφων (βλ. λ. *Αἰγαῖον* τ. Β' σ. 390 α') ἐν τοῦ εἰς τὴν Β ἀκτὴν τοῦ ἐκβάλλοντος *Ἕρμου* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

Ἑρμαϊσταί (οἱ) *['Αρχ.].* Θίασοι καὶ ἔρανοι ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Ἑρμοῦ, ἀποτελούμενοι ἰδίως ἐξ Ἰταλιωτῶν καὶ Ρωμαίων ἐμπόρων καὶ ναυτιλλομένων, ἀκμάσαντες ἀπὸ τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος. Ἱδρύθησαν κατ' ἀπομίμησιν τοῦ collegium mercatorum ἢ mercurialium, μιᾶς τῶν μεγαλυτέρων καὶ ἀρχαιοτέρων συντεχνιῶν τῆς Ρώμης, ἱδρυθείσης κατὰ τὸ 435 π. Χ., συνερχομένης ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἑρμοῦ καὶ ἑορταζούσης ἀνὰ πᾶσαν 15ην Μαΐου πρὸς τιμὴν αὐτοῦ. Περιφημότατος θίασος Ἑρμαϊστῶν ἐν Ἑλλάδι ἦτο ὁ τῆς Δήλου, ἥτις ἦτο σημαντικὸν κέντρον ἐμπορίου. Πλῆθος διγλώσσων ἐπιγραφῶν καὶ ἄλλων μνημείων μαρτυροῦν τὴν ὕπαρξιν ἰδίου ἱεροῦ τοῦ Ἑρμοῦ, ἱδρυθέντος ὑπ' αὐτῶν, καὶ δρᾶσιν ἀξιόλογον, ἰδίως κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ἐλευθέρας πολιτείας. Οἱ Ἑρμαϊσταὶ ἐλάτρευον κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ ἐν Ρώμῃ συλλόγου τὸν Ἑρμῆν μετὰ τῆς Μαίας, ἀργότερον ὅμως, εἰσαχθείσης παρ' αὐτοῖς τῆς ἑλληνικῆς λατρείας, τὴν Μαίαν ἀντικατέστησεν ὁ Ἡρακλῆς καὶ ὁ Ἀπόλλων, συνειργάζετο δὲ ὁ θίασος, ὡς ἐξ ἐπιγραφῆς μαρτυρεῖται, μετὰ τῶν Ἀπολλωνιαστῶν καὶ Ποσειδωνιαστῶν. Ἑρμαϊστῶν θίασος ὑπῆρχε καὶ ἐν Ρόδῳ ἀπὸ τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος, ἐν Λέσβῳ, ἐν Κῷ κατὰ τὸν Γ' π. Χ., τοῦ τελευταίου δὲ τὰ μέλη διετήρουν ἴδιον νεκροταφεῖον. Ἡ ἰδιάζουσα προτίμησις τῶν ἐμπόρων θιασωτῶν πρὸς τὴν θεότητα τοῦ Ἑρμοῦ ἀπορρέει ἀπὸ τῆς ἰδιότητος τοῦ θεοῦ τούτου ὡς προστάτου τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν κερδοφόρων ἐπιχειρήσεων. [Πρβλ. *Homolle*, Les Romains à Délos ἐν «Bulletin de Corresp. Hélleniqué» 1884 σελ. 75—158.] Π. Ν. Π.

Ἑρμαιών *['Αρχ.].* Ἰωνικὸς τύπος τοῦ αἰολικοῦ καὶ δωρικοῦ *Ἑρμαίου* μηνός, ἀπαντῶν ἐν Ἁλικαρνασσῷ εἰς τὴν συνθήκην τοῦ Λυγδάμιδος μετὰ τῆς πόλεως καὶ εἴς τινα διαθήκην, ἐπίσης δὲ ἐν Κέῳ καὶ ἐν τῇ χερσονήσῳ τῆς Μαγνησίας. Ἡ χρονικὴ ἀντιστοιχία τοῦ μηνὸς τούτου εἶναι ἔτι ἄγνωστος.

«Ἑρμάκ» *[Ναυτ.].* Παγοθραυστικὸν πλοῖον ναυπηγηθὲν ἐν Κρονστάνδῃ (1899—1901) ἐπὶ τῇ βάσει μελετῶν, σχεδίων καὶ τροποποιήσεων τοῦ ναυάρχου *Μακάρωφ*. Αἱ ὑπηρεσίαι, ἃς τὸ πλοῖον τοῦτο παρέσχεν εἰς τὴν ὠκεανογραφίαν τῶν μεγάλων γεωγραφικῶν πλατῶν, ὑπῆρξαν μέγισται. Σ. Ε. Λ.

Ἑρμάκ, *Τιμόθεος*. Ἀρχηγὸς τῶν Κοζάκων τοῦ Δὸν γεννηθεὶς τῷ 1524 καὶ ἀποθανὼν ἐν Σιβηρίᾳ τῷ 1583. Ὡς ἀταμᾶνος τῶν Κοζάκων τοῦ Δὸν εἶχε προκαλέσει τὴν ὀργὴν τοῦ τσάρου τῆς Μόσχας Ἰβὰν τοῦ Τρομεροῦ, ἕνεκα τῶν διαρπαγῶν αὐτοῦ κατὰ τῶν γειτονικῶν του ἐπαρχιῶν. Ἐγκαταλείψας τὴν μοσχοβιτικὴν Ρωσίαν, ὁ Ἑρμὰκ ἐτέθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν πλουσίων ἐμπόρων Στρογκόνωφ, οἵτινες ἵδρυον τότε ἐμπορικὰς ἀποικίας εἰς τὴν λεκάνην τῆς Κάμα καὶ ἐπιτεθεὶς κατὰ τῶν Τατάρων εἰσεχώρησεν εἰς τὴν Σιβηρίαν. Εἰς ἀνταμοιβὴν ὁ τσάρος παρὰ τὴν δυσαρέσκειάν του τῷ ἀπένειμε τὸν τίτλον τοῦ ἡγεμόνος τῆς Σιβηρίας, ἀπέστειλε δὲ εἰς αὐτὸν καὶ πεντακόσιους στερλίτσας (τοξότας), οἵτινες κατέλαβον ἐπ' ὀνόματι του τὴν Σιβηρίαν. Ἐξακολουθῶν τὸν κατὰ τῶν Τατάρων πόλεμον ὁ Ἑρμὰκ ἔπεσε μαχόμενος εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ἰρτίχ. Ὁ Ἑρμὰκ ἐγένετο θρυλικὸς ἥρως, τὸ δὲ ὄνομά του φέρεται εἰς τὰς δημοτικὰς ραψῳδίας τῆς ἐποχῆς του. Πολλὰ δράματα, ποιήματα καὶ διηγήματα ἐγράφησαν περὶ τοῦ περιπετειώδους βίου τοῦ ἥρωος τούτου. Θ. Β

Ἑρμακιά *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἑορδαίας (τέως Καϊλαρίων) τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 1225. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Φραγκότς*.

Ἕρμαν (Erman), ***Γεώργιος-Ἀδόλφος.*** Γερμανὸς φυσικὸς (1806—1877). Ἐπεχείρησε κατὰ τὰ ἔτη 1828—1830 ταξίδιον περὶ τὴν γῆν, ἵνα συλλέξῃ δίκτυον ἀκριβῶν μαγνητικῶν παρατηρήσεων. Ἐπὶ τῶν παρατηρήσεων τοῦ Ἕρμαν ἐστήριξεν ὁ Γκάους τὰς βάσεις τῆς θεωρίας τοῦ γηΐνου μαγνητισμοῦ. Ὁ Ἕρμαν ἔγραψεν: «Αἱ βάσεις τῆς θεωρίας τοῦ Γκάους καὶ τὰ φαινόμενα τοῦ γηΐνου μαγνητισμοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1829» (ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ *Πέτερσεν*, 1874) καὶ ἐξέδωκε τὸ «Ἀρχεῖον τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως τῆς Ρωσίας» (1841—1865, εἰς 25 τόμους). ΑΝ. Δ.

— **Ἕρμαν** (Erman), ***Παῦλος.*** Γερμανὸς φυσικὸς (1764—1851). Εἰργάσθη κυρίως ἐπὶ τοῦ μαγνητισμοῦ, ἠλεκτρισμοῦ, ὀπτικῆς καὶ φυσιολογίας. ΑΝ. Δ.

«Ἕρμαν *καὶ Δωροθέα*» (Hermann und Dorothea). Ποίημα τοῦ Γκαῖτε συντεθὲν τῷ 1797 καὶ διαιρούμενον εἰς 9 ᾄσματα. Ἐν αὐτῷ ὁ ποιητὴς ἀναπαριστᾷ πιστῶς τὰ ἤθη καὶ τὰς ἰδέας τῶν ἀνθρώπων τῆς μεσαίας τάξεως. Ἡ σύνθεσις τοῦ ποιήματος θεωρεῖται τελεία. Τὰ πρόσωπα ζωντανὰ καὶ ἀληθῆ. Τὸ ὕφος ἄψογον. Τὸ ποίημα τοῦτο ἐνεπνεύσθη ὁ Γκαῖτε ἔκ τινος «Λουΐζης τοῦ Voss», τὴν ὁποίαν ὅμως ὑπερέβαλεν ἀσυγκρίτως. Ἀρτία μετάφρασις τοῦ ποιήματος εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Κ. Θεοτόκη.

— **Ἕρμαν** (Hermann), ***Ἰωάννης-Γοδοφρέδος-Ἰάκωβος.*** Γερμανὸς φιλόλογος (1772—1848), διδάξας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν φιλολογίαν. Τῷ 1799 ἵδρυσε τὴν «Ἑλληνικὴν ἑταιρείαν», τῷ 1835 ἐξελέγη ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν καὶ γραμμάτων τῆς Γαλλίας. Ὁ Ἕρμαν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν σχολὴν τοῦ Βόλφ, ὑποστηρίζοντος, ὅτι διὰ τῆς μελέτης τῶν γλωσσῶν κατορθοῦται ἡ γνῶσις τῆς ἱστορίας, τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν ἰδεῶν τῶν ἀρχαίων, δοξάζει ὅτι ἡ μελέτη τῶν γλωσσῶν ἀποτελεῖ ἁπλῶς μέσον πρὸς κατανόησιν τῶν συγγραφέων. Σπουδαιότερα ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἕρμαν εἶναι: αἱ «Ἐπιστολαὶ περὶ τοῦ Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου» (1818), ἡ «Μετρική», τὰ «Opuscula» (1827—1869) κλπ. Ὁ Ἕρμαν ἐξέδωκε καὶ πλείστους Ἕλληνας καὶ Λατίνους συγγραφεῖς, ἐν οἷς καὶ τὸν Αἰσχύλον (1852). Μ. Ν. Δ.

Ἑρμὰν (Ehrmann), ***Φραγκῖσκος.*** Γάλλος ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Στρασβούργῳ τῷ 1833. Εἰσελθὼν εἰς τὴν σχολὴν τῶν Καλῶν Τεχνῶν τὸ 1857 ἐβραβεύθη διαδοχικῶς. Μεταξὺ τῶν ἔργων του διακρίνονται ὁ «Νικητής», ἡ «Κρήνη τῆς Νεότητος», αἱ «Μοῦσαι» κλπ. Μ. Δ.

Ἑρμὰν (Hermant), ***Ἀμπέλ.*** Γάλλος μυθιστοριογράφος καὶ θεατρικὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1862. Ἐνεφανίσθη μὲ μίαν συλλογὴν ποιημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Περιφρονήσεις» καὶ ἀμέσως κατόπιν ἐδημοσίευσε σειρὰν μυθιστορημάτων, τὰ ὁποῖα προεκάλεσαν ζωηροτάτην φιλολογικὴν πολεμικήν. Νατουραλιστὴς καὶ ἐμπρεσιονιστὴς συγχρόνως, μὲ σατυρικὴν διάθεσιν, ἔγραψε ζωντανὰς ἠθογραφίας καὶ ἐζωγράφησε πιστῶς τὰ ἤθη τῆς ἐποχῆς του. Διεκρίθη ἐπίσης καὶ ὡς θεατρικὸς συγγραφεὺς μὲ τὴν «Καρριέραν», τὴν κυριωτέραν κωμεντί του. Ἐκ τῶν μυθιστορημάτων του τὴν μεγαλυτέραν ἐπιτυχίαν εἶχον ἡ «Αἰσθηματικὴ ὑπερκόπωσις», ὁ «Ἐξωτικὸς ἐραστής», ὁ «Σέργιος», τὸ «Σκῆπτρον» καὶ οἱ «Ὑπερωκεάνιοι».

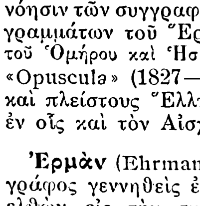

Ἀμπὲλ Ἑρμάν.

Ἑρμανάριχος. Ὁ νεώτερος υἱὸς τοῦ Γότθου αὐλικοῦ τοῦ Βυζαντίου Φλαβίου Ἀρδαβοὺρ Ἄσπαρ, ἀσπασθεὶς τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ παραμένων ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὴν ἐπὶ Λέοντος ὑπατείαν τοῦ πατρός του (465 μ.Χ.). Ὅτε κατὰ διαταγὴν τοῦ Λέοντος ἐσφάγησαν ἅπαντες οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει Γότθοι, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἄσπαρ (471), ὁ Ἑρμανάριχος διασωθεὶς ὑπὸ τοῦ Ζήνωνος, στρατηγοῦ τῆς Ἀνατολῆς, κατέφυγεν εἰς Ἰσαυρίαν ὅπου ἐνυμφεύθη τὴν νόθον θυγατέρα τοῦ Ζήνωνος. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λέοντος (474) ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἔζησεν ἥσυχον βίον, τὰ μέγιστα ἐκτιμηθείς. Π. Ν. Π.

— **Ἑρμανάριχος** ἢ ***Ἑρμάνριχος*** καὶ ***Ἑρμενέριχος*** ἢ ***Ἑρμένριχος*** (Ermanaricus, Hermanrich, Hermenrichus, Hermenerig, Ermeric). Βασιλεὺς τῶν Ὀστρογότθων ἀκμάσας κατὰ τὰ ἔτη 266—276 μ.Χ. Διάγων πολεμικώτατον βίον, κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ Κασσιοδώρου παρεχομένας πληροφορίας, ἐσχημάτισεν ἀχανὲς κράτος ἀποτελούμενον ἀπὸ τὰ πλέον ἑτερογενῆ στοιχεῖα. Ηὐτοκτόνησε περὶ τὸ 376 μ.Χ., εἰς ἡλικίαν 110 περίπου ἐτῶν, ἐκ λύπης διὰ τὴν ὁλοσχερῆ κατάλυσιν τῆς ἐπικρατείας του ὑπὸ τῶν ἐπιδραμόντων Οὔννων. Π. Ν. Π.

ἑρμανία (ἡ) (Hermania) *[Ζῳολ.].* Γένος ἀκάρεων τῆς οἰκογενείας τῶν *σαρκοκοπτιδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα ζῷα μὲ σῶμα σφαιροειδὲς καὶ πόδας πολυακανθωτούς. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης. Δ.Ν.Π.

ἑρμανία (ἡ) (Hermania) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μαλαχωδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 100 εἴδη, ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς. Εἶναι μικρὰ δενδρύλλια μὲ κιτρινωπὰ ἄνθη, φύλλα ἐναλλασσόμενα, πλατέα καὶ μακρόμισχα. Κ. ΠΑΠ.

Ἑρμάνουβις (ὁ) *[Μυθολ.].* Θεότης τῶν Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων προελθοῦσα ἐκ τοῦ συνταυτισμοῦ τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τοῦ αἰγυπτιακοῦ θεοῦ Ἀνούβιος κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, καθ' ἣν ἀνεπτύχθη τὰ μάλιστα ἡ πνευματικὴ ἐπικοινωνία μετὰ τῆς Αἰγύπτου. Ὡς παραστάσεις τοῦ Ἑρμανούβιος θεωροῦσι πλεῖστοι τῶν ἀρχαιολόγων τὰς ἐξεικονίσεις τοῦ Ἀνούβιος, ἐν αἷς οὗτος παρίσταται μετὰ διαφόρων συμβόλων τῆς ἑρμαϊκῆς λατρείας. Τοιαύτη παράστασις εἶναι ἡ ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Καπιτωλίου, ὅπου ὁ Ἄνουβις ἐν τῇ δεξιᾷ κρατεῖ κηρύκειον, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ ὑδρίαν καὶ φοίνικα. —π.

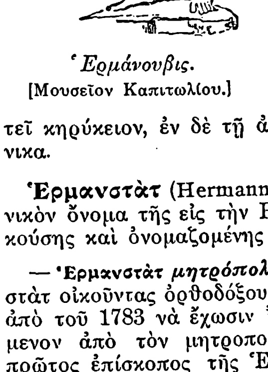

Ἑρμάνουβις.
[Μουσεῖον Καπιτωλίου.]

Ἑρμανστὰτ (Hermannstadt) *[Γεωγρ.].* Γερμανικὸν ὄνομα τῆς εἰς τὴν Ρουμανίαν σήμερον ἀνηκούσης καὶ ὀνομαζομένης *Σιμπιοὺ* (βλ. λ.) πόλεως.

— **Ἑρμανστὰτ *μητρόπολις*.** Εἰς τοὺς ἐν Ἑρμανστὰτ οἰκοῦντας ὀρθοδόξους Ρουμούνους ἐπετράπη ἀπὸ τοῦ 1783 νὰ ἔχωσιν ἴδιον ἐπίσκοπον ἐξαρτώμενον ἀπὸ τὸν μητροπολίτην Καρλοβιτσίου. Ὁ πρῶτος ἐπίσκοπος τῆς Ἑρμανστὰτ καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ ἦσαν Σέρβοι τὸ γένος, τὸ πρῶτον δὲ τῷ 1810 ἔλαβον οἱ Ρουμοῦνοι τὴν ἄδειαν νὰ ἐκλέγωσι Ρουμοῦνον ἐπίσκοπον. Ὅτε δὲ οἱ ἐν Οὐγγαρίᾳ οἰκοῦντες Ρουμοῦνοι ἠξίωσαν, χωριζόμενοι ὡς πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν ἀπὸ τῶν ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ κατοικούντων Σέρβων, νὰ ἔχωσιν αὐτοδιοίκησιν καὶ τὰ αὐτὰ δικαιώματα ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ διοικήσει, ἅτινα καὶ οἱ ἐν Οὐγγαρίᾳ οἰκοῦντες Σέρβοι, ἡ σύνοδος τοῦ Καρλοβιτσίου συζητήσασα τὴν αἴτησιν ταύτην τῷ 1864 ἀνεγνώρισεν ὡς αὐτοκέφαλον τὴν ρουμανικὴν μητρόπολιν τοῦ Ἑρμανστάτ, ἀποτελουμένην ἐκ τοῦ μητροπολίτου τοῦ Ἑρμανστὰτ καὶ δύο ἐπισκόπων ἐδρευόντων ἐν Ἄραδ καὶ Καρανσεβισσίῳ (Karansebesch). Ἱδρυθείσης οὕτω τῆς μητροπόλεως τοῦ Ἑρμανστὰτ καὶ ἀναγνωρισθείσης τῆς αὐτονομίας αὐτῆς (1864), συνῆλθε τὸ ἐθνικὸν ἐκκλησιαστικὸν συμβούλιον, ὅπερ συνέταξε τὸν ὀργανικὸν κανονισμὸν τῆς ἐν Οὐγγαρίᾳ καὶ Τρανσυλβανίᾳ ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας (1869). Ὁ κανονισμὸς οὗτος ἐκυρώθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Αὐστρίας τῇ 28 Μαΐου 1869 καὶ ἤρχισεν ἐφαρμοζόμενος ἐν τῇ μητροπόλει τοῦ Ἑρμανστάτ.

Ἀνωτάτη ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ ἔν τε τοῖς δογματικοῖς καὶ καθαρῶς πνευματικοῖς κατὰ τὸν κανο-

Digitized by Google

νισμὸν εἶναι ἡ ἐπισκοπικὴ σύνοδος, συγκειμένη ἐκ τοῦ μητροπολίτου ὡς προέδρου καὶ τῶν δύο ἐπισκόπων (πρβλ. *A. v. Schaguna:* Geschichte der ort. orient Kirche in Oesterreich καὶ *N. Μίλας,* Τὸ ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον κατὰ μετάφρασιν *Μ. Ἀποστολοπούλου* σελ. 206. 436. 466. 485. 514 καὶ 1022). Μετὰ τὸ τέλος τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου καὶ τὴν προσάρτησιν τῶν ἐν Οὐγγαρίᾳ ρουμανικῶν χωρῶν εἰς τὴν Ρουμανίαν συνηνώθη ἡ μητρόπολις τοῦ Ἑρμανστὰτ μετὰ τοῦ πατριαρχείου τῆς Ρουμουνίας. Κ. Ι. Δ.

Ἑρμὰντ *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Ἄνω Αἰγύπτου, 20 χιλμ. πρὸς Ν τοῦ Λοὺξορ. Ἔχει 13 χιλιάδας κατοίκων καὶ μέγα ἐργοστάσιον σακχαρουργίας. Εἶναι πόλις προϊστορική, τῆς ὁποίας ἡ κτίσις ἀνάγεται εἰς τὸν Ἀναμὶμ, γενάρχην τῆς φυλῆς τῶν Ἀνοῦ καὶ υἱὸν τοῦ Μιζραῒμ, ὅστις ἐξ Ἀσίας κατῴκησε πρῶτος τὴν κοιλάδα τοῦ Νείλου (Γεν. Ι 3—6). Ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν χρόνων ἐλατρεύετο ἐνταῦθα ὁ ἱερακοκέφαλος θεὸς Μόντ, ἐξ οὗ καὶ ἡ πόλις ὠνομάζετο *Πὲρ-Μόντ* (ἤτοι οἶκος τοῦ Μόντ). Τὸ ὄνομα τοῦτο ἐξελληνίσθη εἰς *Ἕρμονθις,* ἐξ οὗ τὸ σημερινὸν ἀραβικὸν *Ἀρμὰντ* ἢ *Ἑρμέντ.* Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῶν Πτολεμαίων καὶ δὴ ἐπὶ Φιλομήτορος, ἐξερράγησαν ἐν τῇ πόλει ἐπανειλημμέναι ἐπαναστάσεις, αἱ ὁποῖαι κατεστάλησαν. Ὅταν ὁ Φιλομήτωρ καὶ κατόπιν ὁ Εὐεργέτης Β' διὰ διοικητικῶν μεταρρυθμίσεων κατέτμησαν τὴν δύναμιν τῶν ἐν Θήβαις κληρικοφρόνων, ἡ Ἕρμονθις ἀνεδείχθη ἀντίζηλος καὶ ἀνωτέρα τῶν Θηβῶν. Σῴζονται πάπυροι ἀναφερόμενοι εἰς καταστολὴν ἐπαναστάσεως ἐν Ἑρμόνθει καὶ ἄλλοι μαρτυροῦντες ὅτι ἐγένετο πρωτεύουσα ἰδίου νομοῦ, τοῦ *Παθυρίτου* ἢ *Ἑρμονθίτου.* Εἰς ταύτην ἡ Κλεοπάτρα ἔκτισε ναὸν Μαμέσιον, δηλαδὴ ναὸν διαιωνίζοντα τὴν ἐκ τοῦ θεοῦ σύλληψιν αὐτῆς καὶ γέννησιν τοῦ Καισαρίωνος. Σήμερον σῴζονται ἐλάχιστα ἴχνη τῶν ἀρχαίων της μνημείων. Γ. Λ. Α.

ἑρμαντὰδ (hermandad) *['Εγκυκλ.].* Διὰ τοῦ ὅρου τούτου, ὅστις προέρχεται ἐκ τοῦ ἰσπανικοῦ hermano (ἀδελφός), εἶναι γνωσταὶ ἐν τῇ μεσαιωνικῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἱσπανίας ἑνώσεις τοῦ πληθυσμοῦ τῶν πόλεων, ἰδίως τῆς βορείου, σκοποῦσαι τὴν φρούρησιν τῶν ὁδῶν ἐναντίον τῶν λῃστῶν ἱπποτῶν. Αἱ ἑνώσεις αὗται εἶχον ὑπὸ τὰς διαταγάς των μισθοφορικὸν στρατὸν — οἷος ἄλλως τε ἦτο καὶ ὁ φεουδαρχικὸς—καὶ ἴδιον δικαστήριον. Ὁ πρῶτος σχηματισμὸς τῶν ἑρμαντὰδ ἀνάγεται εἰς τὸν ΙΒ' ἢ ΙΓ' αἰῶνα. Κατὰ τὴν ἀναδημιουργίαν τῆς Ἱσπανίας ὑπὸ τὸν Φερδινάνδον καὶ τὴν Ἰσαβέλλαν οἱ ἑρμαντὰδ μετεβλήθησαν εἰς ἐπίσημον ἀστυνομίαν τοῦ κράτους, ἵνα ἐκκαθαρίσουν τὴν ὕπαιθρον ἀπὸ τὴν πληγὴν τῶν λῃστῶν. Ἡ ἀστυνομία αὕτη ἦτο πλέον μόνον κατ' ὄνομα ἑρμαντάδ, διότι δὲν ἐπρόκειτο πλέον παρὰ περὶ ὑποχρεωτικῆς ἑνώσεως τῶν πόλεων καὶ ὑποχρεωτικῆς στρατολογίας τῶν ὀργάνων τῆς τάξεως, ἀναλόγως πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν οἰκογενειῶν. Ἕδρα ὑπὸ ἀξιωματικοὺς διοριζομένους παρ' αὐτῶν τῶν βασιλέων καὶ εἶχεν εὐρεῖαν δικαιοδοσίαν καὶ εἰς κεφαλικὰς ποινὰς ἀκόμη. Οἱ εὐγενεῖς ὑπεχρεώθησαν νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ δικαστηρίου ταύτης, ὅπερ ὑπῆξεν εἰς χεῖρας τῶν βασιλέων ὅπλον ἐκμηδενίσεως τῆς πολιτικῆς δυνάμεως τῶν εὐγενῶν. Ἔκτοτε, προϊόντος τοῦ χρόνου, οἱ ἑρμαντὰδ τοῦ παλαιοῦ τύπου παρήκμασαν. Παρεξετράπησαν δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ των ὡς ἀστυνομικῆς δυνάμεως, ὅταν ἐχρησιμοποιήθησαν καὶ εἰς διαφόρους πολέμους. Ν. Δ. Π.

ἕρμαξ (ἡ) *['Αρχ.]·* βλ. λ. *ἑρμαῖον.*

Ἑρμαπίας. Ἀρχαῖος Ἕλλην γραμματικὸς σύγχρονος τοῦ Ἀριστάρχου. Ἀναφέρεται τρὶς εἰς τὰ σχόλια τοῦ Ὁμήρου ὅπου παρατίθενται γνῶμαί του περὶ ὀρθογραφίας καὶ τονισμοῦ, φαίνεται δὲ ὅτι διίστατο εἴς τινα σημεῖα μὲ τὸν Ἀρίσταρχον καὶ Πτολεμαῖον τὸν Ἀσκαλωνίτην. Π. Ν. Π.

ἑρμάριον (τό)· βλ. *ἀρμάρι.*

Ἕρμαρχος. Μυτιληναῖος φιλόσοφος, φίλος καὶ μαθητὴς τοῦ Ἐπικούρου, διαδεχθεὶς τοῦτον κατὰ τὸ 265 εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς σχολῆς. Ὁ Ἐπίκουρος διὰ διαθήκης του τὸν κατέστησε κύριον τῆς βιβλιοθήκης του, τοῦ κήπου του καὶ διὰ βίου ἔνοικον τῆς ἐν Μελίτῃ οἰκίας του. Ὁ Ἕρμαρχος ἔγραψεν: «Ἐπιστολικὰ περὶ Ἐμπεδοκλέους» εἰς 22 βιβλία, «Περὶ τῶν μαθημάτων», «Πρὸς Πλάτωνα» καὶ «Πρὸς Ἀριστοτέλη». Ὁ Ἀθήναιος μαρτυρεῖ (ΙΓ' 588 β) καὶ Ἐπικούρου πρὸς Ἕρμαρχον ἐπιστολάς. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ οὐδὲν περιεσώθη. Ἀπέθανεν εἰς προκεχωρημένην ἡλικίαν, πάσχων ἐκ παραλύσεως, διεδέχθη δὲ αὐτὸν ὁ Πολύστρατος. Ἐν Ἡρακλείῳ τῆς Καμπανίας εὑρέθη προτομὴ τοῦ Ἑρμάρχου. Π. Ν. Π.

ἑρμᾶς (ἡ) (Hermas) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιαδανθῶν,* περιλαμβάνον πόας πολυετεῖς, ἰθαγενεῖς τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

Ἑρμᾶς. Ρωμαῖος Χριστιανὸς τοῦ Α' αἰῶνος μνημονευόμενος ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου Παύλου (Ρωμ. 15, 14). Ὁ Ὠριγένης, ὁ Ἱερώνυμος, ὁ Τερτυλλιανός, Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς κλπ. νομίζουσιν, ὅτι ὑπὸ τούτου τοῦ Ἑρμᾶ ἐγράφη τὸ ἔργον τὸ φέρον τὸν τίτλον «Ὁ Ποιμήν». Τὸ ἔργον ἐπωνόμασε «Ποιμένα» ὁ Ἑρμᾶς, λέγει ὁ Ὠριγένης, ἐπειδὴ ὁ διδάξας αὐτὸν τὴν μετάνοιαν ἄγγελος ἔφερε ποιμενικὴν περιβολήν, εἶχε πήραν κρεμαμένην ἀπὸ τῶν ὤμων καὶ ἐκράτει ἐν τῇ χειρὶ ῥάβδον. Τὸ ἔργον διαιρεῖται εἰς τρία μέρη, ὧν τὸ μὲν α' περιλαμβάνει πέντε ὁράσεις (visiones), τὸ β' δώδεκα ἐντολάς, (mandata), τὸ δὲ γ' δέκα παραβολὰς (similitudines). Ὁ «Ποιμὴν» εἶναι ἓν τῶν ἀρχαιοτάτων μνημείων τοῦ Χριστιανισμοῦ, μεγίστου ἀπολαῦσαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κύρους, ἐν τῷ κανόνι τῆς Κ. Διαθήκης περιληφθὲν καὶ θεόπνευστον ὑποληφθέν. Τὸ ἔργον γραφὲν ἑλληνιστὶ σῴζεται, πλὴν ἐλαχίστων τινῶν ἀποσπασμάτων ἑλληνικῶν, ἐν ἀρχαιοτάτῃ λατινικῇ μεταφράσει, ἧς ἄγνωστος ὁ συγγραφεύς. Τὸ ἑλληνικὸν κείμενον, γνήσιον μέν, ἀλλ' ἐν πολλοῖς διεφθαρμένον, εὑρὼν ἐδημοσίευσε πρῶτος ὁ Σιμωνίδης ἐν Λειψίᾳ τῷ 1855. Πλῆρες καὶ ἀπηλλαγμένον σφαλμάτων κείμενον εὗρεν ἐν ἀρχαιοτάτῳ χειρογράφῳ τοῦ Ἁγίου Ὄρους ὁ Σ. Λάμπρος. Τῷ 1860 εὑρέθη καὶ αἰθιοπική τις τοῦ ἔργου μετάφρασις. Πολλοὶ ἰσχυρίζονται, ὅτι ὁ Ἑρμᾶς ἦτο πρεσβύτερος, ἀλλὰ τὸ ὀρθὸν καὶ πιθανώτερον εἶναι, ὅτι ἦτο λαϊκός, ἅτε ζήσας, κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ὁμολογίαν, βίον ἀντικείμενον τοῖς χριστιανικοῖς διδάγμασιν. Ὁ Muratori, ὁ Ἀν. Διομ. Κυριακὸς καὶ ὁ Γ. Ἰ. Δέρβος νομίζουσι συγγραφέα τοῦ «Ποιμένος» τὸν ἀδελφὸν τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης Πίου τοῦ Α' (140—154 ἢ 155) Ἑρμᾶν. Ὁ Champagny νομίζει, ὅτι δύο εἶναι οἱ συγγραφεῖς τοῦ «Ποιμένος», ὧν ὁ μὲν συγγραφεὺς τῶν «Ὁράσεων» εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου Παύλου μνημονευόμενος Ἑρμᾶς, ὁ δὲ συγγραφεὺς τῶν «Ἐντολῶν» καὶ τῶν «Παραβολῶν» εἶναι ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης Πίου τοῦ Α' Ἑρμᾶς. Ὁ A. Hilgenfeld, τέλος, ἐκδοὺς τῷ 1881 τὸν «Ποιμένα», ὑπεστήριξεν, ὅτι τρεῖς εἶναι οἱ συγγραφεῖς, φέροντες τὸ ὄνομα *Ἑρμᾶς.* Αἱ γνῶμαι τοῦ Champagny καὶ Hilgenfeld δὲν ἐγένοντο δεκταὶ ὑπὸ τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου, δεχομένου, ὅτι εἷς καὶ μόνος εἶναι ὁ συγγραφεὺς τοῦ ὅλου ἔργου, ἅτε καὶ τῶν τριῶν μερῶν εὑρισκομένων ἐν στενοτάτῳ συνδέσμῳ καὶ συνοχῇ. Ν. Κ. ΚΑΨΗΣ

ἑρματίζω *[Ναυτ.].* Τοποθετῶ ἕρμα (κοιν. *σαβουρώνω,* γαλλ. lester, ἀγγλ. to ballast, Ναυτ. ὀνομ. ἄρθρ. 292) εἰς τὸ κύτος τοῦ πλοίου πρὸς αὔξησιν τῆς εὐσταθείας αὐτοῦ. Σ. Ε. Λ.

ἑρματισμὸς (ὁ) *[Ναυτ.].* Ἡ τοποθέτησις ἕρματος εἰς τὸ πλοῖον (κοιν. τὸ *σαβούρωμα,* γαλλ. le lestage, ἀγγλ. the ballasting, Ναυτ. ὀνοματολ. ἄρθρ. 292). Σ. Ε. Λ.

ἑρματοδόχη (ἡ) *[Ναυτ.].* Τὸ πρώραθεν τῆς οὐρᾶς τῆς αὐτοκινήτου τορπίλλης διαμέρισμα, ἐν τῷ πυθμένι τῆς ὁποίας στερεοῦνται μολύβδινα τεμάχια, χρησιμεύοντα ὡς ἕρμα διὰ τὴν καλὴν τῆς τορπίλλης πλευστότητα.

ἑρματοφόρον (τό) *[Ναυτ.].* Μικρὸν πλοῖον (κοιν. *σαβουράδικο*) χρησιμοποιούμενον πρὸς μεταφορὰν ἕρματος εἰς πλοῖον, ὅπερ πρόκειται νὰ ἀποπλεύσῃ κενὸν φορτίου, ἢ πρὸς παραλαβὴν τοῦ ἕρματος ἀπὸ πλοίου, ὅπερ καταπλεῦσαν κενὸν φορτίου θέλει νὰ ἀπαλλαγῇ τοῦ ἕρματός του, ὅπως ᾖ ἕτοιμον πρὸς φόρτωσιν. Τὸ ὑπὸ τῶν ἑρματοφόρων παραλαμβανόμενον ἕρμα μεταφέρεται πρὸς ἀπόρριψιν μακρὰν τοῦ στομίου τοῦ λιμένος, τῆς τοιαύτης ἐντὸς τοῦ λιμένος ἀπαγορευομένης ὑπὸ τῶν λιμενικῶν κανονισμῶν. Σ. Ε. Λ.

ἑρμαφροδιτισμὸς (ὁ) ἢ *ἑρμαφροδισία* (ἡ) *['Ιατρ.].* Καλεῖται οὕτω τὸ φαινόμενον, καθ' ὃ ἐφ' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ζῳικοῦ ἢ φυτικοῦ ἀτόμου συνυπάρχουσι τὰ διακριτικὰ γνωρίσματα ἀμφοτέρων τῶν φύλων ἐν πλήρει μορφολογικῇ καὶ λειτουργικῇ ἱκανότητι (τέλειος τύπος), ἢ ἐν ἀτροφικῇ καταστάσει (ἀτελὴς τύπος), ἢ ὑπερτερεῖ ἢ τοῦ ἄρρενος ἢ θήλεος ἐμφάνισις (ἄρρην ἢ θῆλυς ἑρμαφρόδιτος) ἢ ἀμφοτέρων τῶν φύλων τὰ γνωρίσματα συνυπάρχουσιν ἐν ὑποτυπώδει μορφῇ (οὐδέτερος ἑρμαφρόδιτος), ἢ τὰ ἐσωτερικὰ γεννητικὰ ὄργανα ἀνήκουν εἰς τὸ ἓν φῦλον καὶ τὰ ἐξωτερικὰ εἰς τὸ ἄλλο (ἐσωτερικὸς ἢ ἐξωτερικὸς ἑρμαφροδιτισμός) κ. ο. κ.

Ὁ ἑρμαφροδιτισμὸς εἶναι παθολογικὸς ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ *ἑρμαφρόδιτοι* διακρίνονται ἢ εἰς *ἄρρενας, διγενεῖς* καὶ *οὐδετέρους,* ἢ εἰς *ἀνδρογύνους γυνανδρώπους, μονογάμους, διγάμους* καὶ *ἀγάμους,* ἀναλόγως τοῦ φύλου τὸ ὁποῖον ὑπερτερεῖ, τοῦ ἂν εἶναι γονιμοποιήσιμοι μόνον, ἢ γονιμοποιοῦντες καὶ γονιμοποιούμενοι συγχρόνως, ἄγονοι κλπ. Κατ' ἄλλην κατάταξιν διακρίνονται: α') εἰς *ἑρμαφροδίτους ἄνευ ἐπαυξήσεως,* ὅταν τὸ γεννητικὸν σύστημα παρουσιάζῃ εἴς τινα σημεῖα χαρακτῆρας τοῦ ἀντιθέτου φύλου ἢ ὅταν τὰ γεννητικὰ ὄργανα εἶναι κατὰ ἄρρενος καὶ θήλεος (οὐδέτερος), ἢ ὅταν τὰ ἔσω γεννητικὰ ὄργανα εἶναι ἑνὸς φύλου καὶ τὰ ἔξω ἑτέρου, ὅπως π. χ. συνύπαρξις μήτρας καὶ πέους (τύπος ὑπερκείμενος), ἢ τοῦ ἑνὸς φύλου δεξιὰ καὶ τοῦ ἑτέρου ἀριστερά, ὅπως π.χ. συνύπαρξις δεξιᾶς ὠοθήκης καὶ ἀριστεροῦ ὄρχεος (τύπος διασταυρούμενος) κλπ. β') Εἰς *ἑρμαφροδίτους μετ' ἐπαυξήσεως,* ὅταν τὸ γεννητικὸν σύστημα εἶναι ἄρρεν ἢ θῆλυ, ἀλλὰ παρουσιάζει ἐν ἐπαυξήσει καὶ τὰ ὄργανα τοῦ ἑτέρου φύλου, τέλεια ἢ ἀτελῆ καὶ κεχωρισμένα, ἤτοι αὐθύπαρκτα, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀτόμου. Κατὰ τοὺς νεωτέρους συγγραφεῖς ὁ ἑρμαφροδιτισμὸς διακρίνεται: 1) εἰς *ἀληθῆ* ἢ *ψευδῆ,* 2) *μονόπλευρον* ἢ *δίπλευρον,* 3) *ἐσωτερικὸν* ἢ *ἐξωτερικόν,* 4) *τέλειον* ἢ *ἀτελῆ.* Εἰς τοὺς τύπους τοῦ ἀνατομικοῦ ἑρμαφροδιτισμοῦ προσθετέος καὶ ὁ τοῦ ψυχικοῦ ἑρμαφροδιτισμοῦ, συγγενοῦς ἢ ἐπικτήτου, φυσικοῦ ἢ τεχνητοῦ, αὐτονομηθεὶς ὑπὸ τοῦ Kraft-Eving (βλ. *γενετήσιος ἀντιστροφή*) καὶ ἀποτελῶν καθαρὰν γενετήσιον διαστροφήν.

Θεραπεία τῶν διαφόρων τύπων τοῦ τε ἀνατομικοῦ καὶ τοῦ ψυχικοῦ ἑρμαφροδιτισμοῦ δὲν ὑπάρχει, πλὴν ἐκείνων εἰς οὓς ἐνδείκνυνται χειρουργικὴ ἐπέμβασις ἢ ψυχαναλυτικὴ ἀγωγή.

Ὁ ἑρμαφροδιτισμὸς ὀφείλεται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς κληρονομικότητα. Οὕτω τέκνα ἀλκοολικῶν, ἐπιληπτικῶν κλπ. δυνατὸν νὰ γεννηθῶσιν ἑρμαφρόδιτα. Ὁ ἑρμαφρόδιτος εἶναι συνήθως στεῖρος καὶ στερεῖται γεννητικῶν ἐπιθυμιῶν. Σπανίως ἐπικρατεῖ παρ' αὐτῷ ἡ λειτουργία τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν δύο φύλων, σπανιώτατα δὲ ἡ λειτουργία ἀμφοτέρων. Ἄτομον τοιοῦτον, ἐπιδειχθὲν εἰς τὴν Obstetrical Society τῆς Νέας Ὑόρκης, ἔφερε δύο ὄρχεις, δύο ὠοθήκας, πέος τέλειον, κόλπον καὶ μήτραν. Διὰ τῆς οὐρήθρας ἀπέβαλλεν οὖρα, σπέρμα καὶ ἔμμηνα, διηγείρετο δὲ ἐξ ἴσου ἐπὶ παρουσίᾳ ἀνδρὸς καὶ γυναικός. Παρόμοιον ἦτο τὸ ἄτομον τὸ ἐπιδειχθὲν τῷ 1889 εἰς τὴν ἀνθρωπολογικὴν ἑταιρείαν τῶν Παρισίων. Σπανιώταται εἶναι αἱ περιπτώσεις γάμου μεταξὺ διγενῶν ἑρμαφροδίτων. Κατὰ ταύτας ὁ εἷς σύζυγος γονιμοποιεῖ τὸν ἄλλον· εἶναι δυνατὸν δὲ νὰ μείνουν ἔγγυοι καὶ ἀμφότεροι ταυτοχρόνως. Ἀλλὰ καὶ αὐτογονιμοποίησις παρετηρήθη ἐπὶ ἑρμαφροδιτισμοῦ. Σύνηθες εἶναι ἐξ ἄλλου τὸ φαινόμενον, ἰδίως μεταξὺ ἐφήβου καὶ ὡρίμου ἡλικίας, τῆς μεταπτώσεως ἐν τῷ ἑρμαφροδίτῳ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ ἑνὸς φύλου εἰς τὸν τοῦ ἑτέρου. Οὕτως ἑρμαφρόδιτοι θεωρηθέντες ὡς ἄρρενες κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, ἐξεδηλώθησαν ὡς γυναῖκες μετὰ τὴν ἔφηβον, καὶ τἀνάπαλιν. Πλὴν τῶν ἀνωμαλιῶν τῶν γεννητικῶν χαρακτήρων παρουσιάζονται ἐν τῷ ἑρμαφροδιτισμῷ καὶ δευτερογενεῖς ἀνωμαλίαι, ἐμμέσως ἐξαρτώμεναι ἐκ τοῦ γεννητικοῦ συστήματος, ὅπως π. χ. συνύπαρξις μαστῶν (βλ. λ. *γυναικομαστία*) καὶ μύστακος, ψυχικαὶ ἰδιότητες ὑπενθυμίζουσαι τὸ ἕτερον φῦλον κλπ. Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

—*[Βιολ.]* Ὁ ὅρος *ἑρμαφροδιτισμὸς* δὲν ἔχει τὴν αὐτὴν σημασίαν ἐν τῇ βοτανικῇ καὶ ἐν τῇ ζῳολογίᾳ. Ἐν τῇ πρώτῃ ὀνομάζονται *ἑρμαφρόδιτα φυτὰ* τινα φέροντα ἐπὶ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἄνθους ἄρρενα καὶ θήλεα ὄργανα, ἤτοι στήμονας καὶ ὕπερον. Τὰ φυτὰ τὰ φέροντα ἄνθη μόνον ἄρρενα ἢ μόνον θήλεα καλοῦνται *μονόοικα.* Ἐν τῇ ζῳολογίᾳ καλοῦσι γενικῶς ἑρμαφρόδιτα τὰ ζῷα, ἅτινα ἔχουσι διακεκριμένον ἄρρενα γεννητικὸν ἀδένα καὶ διακεκριμένον θῆλυν. Ὁ ἑρμαφροδιτισμὸς παρατηρεῖται κυρίως εἰς τοὺς κατωτάτους ζῳικοὺς ὀργανισμούς, ὅπως εἰς τὰς *βδέλλας,* ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τοὺς *λείμακας,* οἵτινες ἔχουσι μοναδικὸν ἀρρενόθηλυν ἀδένα, καὶ εἰς πλεῖστα ἄλλα ζῷα διαφόρων ζῳολογικῶν ἀθροισμάτων, ἐλλείπει δὲ τελείως ἐκ τῶν θηλαστικῶν καὶ τῶν ἐντόμων.

Ἄλλοτε ἐνομίζετο ὅτι τὰ ἑρμαφρόδιτα ζῷα ἦσαν ἱκανὰ ν' αὐτογονιμοποιήσωσιν, ἀλλ' ὁ Δαρβῖνος ἀνέτρεψε τὴν δοξασίαν ταύτην, κυρίως διὰ τὰ φυτά, ἀποδείξας ὅτι μόνον διὰ διασταυρώσεως γονιμοποιοῦσι. Τοῦτο συμβαίνει, διότι εἰς τὰ ἑρμαφρόδιτα φυτὰ παρατηρεῖται ὅτι τὰ ἄρρενα γεννητικὰ ὄργανα δὲν ὡριμάζουσι ταυτοχρόνως μὲ τὰ θήλεα τοιαῦτα, εἰς τρόπον ὥστε φυσιολογικῶς ὁ ἑρμαφροδιτισμὸς εἶναι διαδοχικός. Εἰς τὰ ζῷα, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ ἑρμαφροδιτισμὸς εἶναι περισσότερον ἐμφανής, ὑφίσταται πάντοτε ἀμοιβαία ὀχεία καὶ γονιμοποίησις. Κατὰ παλαιοτάτην τινὰ θεωρίαν, ὑπῆρξαν ἄλλοτε καὶ θηλαστικὰ καὶ πτηνὰ ἑρμαφρόδιτα. Ὁ πρωτογενής, οὕτως εἰπεῖν, ἑρμαφροδιτισμὸς ἐξηγεῖ πλήρως ἑρμαφροδιτικά τινα φαινόμενα, ἅτινα σπανίως ἀπαντῶσιν ἔτι καὶ σήμερον εἰς ἀμφίβιά τινα τοῦ ἀθροίσματος τῶν βατραχίων, εἰς τὰ ὁποῖα συνήθως τὰ γένη, ἄρρεν καὶ θῆλυ, εἶναι τελείως διακεκριμένα. Δ. Ν. Π.

—**ἑρμαφροδιτισμὸς πρωτανδρικὸς** *[Βιολ.]·* βλ. λ. *γονιμοποίησις* (τ. Η' σ. 617 γ).

ἑρμαφρόδιτον (τό) *[Ναυτ.].* Ὅρος ὅστις ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸ τῆς συντάξεως τοῦ ἐπισήμου ναυτικοῦ ὀνοματολογίου πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς *γαυλολιβυνίδος* (βλ. λ. *βομβάρδα*). [Πρβλ. *Γ. Ἰ. Κοτοβίλη:* Περὶ ἐξαρτισμοῦ τῶν πλοίων (Ἑρμούπολις 1854) σ. 57.] Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἑρμαφρόδιτος *[Μυθολ.].* Ἡ θεότης αὕτη εἶναι συλλήψεως ἀνατολικῆς, συναντωμένη εἰς πάσας τὰς ἀσιατικὰς θρησκείας. Ἐκφράζει ἡ τὴν ἰδέαν ἑνὸς πρωταρχικοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος, ἀνω-

Digitized by Google

τέρου καὶ τελειοτέρου ἢ τὸ ζῶν, συνενοῦντος ἐν ἑαυτῷ καὶ τὰ δύο φῦλα καὶ δυναμένου ν' αὐτογονιμοποιῆται (καὶ τὴν ἰδέαν ταύτην ἀνήγαγεν εἰς φιλοσοφικὴν θεωρίαν ὁ 'Αριστοφάνης ἐν τῷ «Συμποσίῳ» τοῦ Πλάτωνος), ἢ τὴν ἐπὶ πάσης τῆς φύσεως ἐκτεινομένην γονιμοποιὸν δύναμιν τῆς μεγάλης θεᾶς, Γῆς ἢ Σελήνης, ἐξ ἧς προέρχεται τὸ ἄπειρον πλῆθος τῶν εἰδῶν. Κατ' ἀρχὰς ἡ θεότης αὕτη ἀπετέλει ἓν καὶ μόνον πρόσωπον ἀνδρόγυνον· σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως διεσπάσθη εἰς δύο, ἄρρεν καὶ θῆλυ, ἅτινα συμπληροῦντα ἄλληλα γίνονται ἡ πηγὴ πάσης γονιμοποιήσεως. Οὕτως αἱ χαλδαιοβαβυλωνιακαὶ Μύλλιτα καὶ Σάνδων, αἱ συροφοινικικαὶ 'Αστάρτη καὶ Ἄδωνις, αἱ καρχηδονιακαὶ Διδὼ - 'Αστάρτη, ἡ φέρουσα τὴν γενειάδα τοῦ Μελικέρτου, καὶ ὁ Δόλ, ὡς καὶ ἡ φρυγιακὴ Κυβέλη (Ἄγδιστις τὸ θῆλυ, Ἄτις τὸ ἄρρεν στοιχεῖον) εἶναι θεότητες ἀνδρόγυνοι.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰσήχθη ὁ ἑρμαφροδιτικὸς μῦθος καὶ ἡ σχετικὴ λατρεία διὰ μέσου τῆς Κύπρου. Ἡ ἐν Πάφῳ καὶ 'Αμαθοῦντι λατρευομένη 'Αφρο-

Τοιχογραφία τῆς Πομπηΐας παριστῶσα τὸν Ἑρμαφρόδιτον ἐν μέσῳ θεραπαινίδων περιποιουμένων αὐτόν, ὧν ἡ πρὸς τ' ἀριστερὰ πωγωνοφόρος εἶναι προφανῶς ὁ Κύπριος 'Αφρόδιτος.

δίτη καλουμένη ὑπὸ τῶν συγγραφέων «ἀρσενοθῆλυς» (λατ. biformis), ἔχει μεγάλην συγγένειαν πρὸς τὴν ἐν Φρυγίᾳ Κυβέλην, ἔνθα ὄντως ὑπῆρχε ναὸς 'Αφροδίτης Κυβέλης. Ἡ παλαιὰ αὕτη ἀμφοτερόφυλος 'Αφροδίτη διεκρίθη εἰς δύο θεότητας, τὴν κυρίως 'Αφροδίτην καὶ τὸν 'Αφρόδιτον. Οὗτος παρίστατο πωγωνοφορῶν καὶ φαλλοφόρος, ἔχων κορμὸν καὶ ἐνδύματα γυναικεῖα καὶ κρατῶν σκῆπτρον.

Κατὰ τὴν εἰς αὐτὸν ἀπονεμομένην λατρείαν οἱ ἄνδρες ἐνεδύοντο ὡς γυναῖκες καὶ αἱ γυναῖκες ὡς ἄνδρες. Ἐκ Κύπρου ἡ λατρεία τοῦ 'Αφροδίτου μετεδόθη εἰς Μ. 'Ασίαν (Παμφυλίαν, Λυδίαν, Καρίαν) καὶ τέλος εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα οὐχὶ πρὸ τοῦ τέλους τοῦ Ε' μ. Χ. αἰῶνος, οὕτως ὥστε δὲν κατώρθωσε ν' ἀποβῇ προσωποποίησις βαθέος θρησκευτικοῦ συμβόλου, ἀλλὰ παρέμεινε μᾶλλον ὡς ἥρως ποιητικοῦ μύθου, ἄξιος καλλιτεχνικῆς μόνον ἀποδόσεως. Ἐν τούτοις ἐν Ἄργει ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἑορταὶ («Ὑβριστικά»), καθ' ἃς μετημφιέζοντο ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ὡς ἐν Κύπρῳ, εἰς τὸ ἀντίθετον φῦλον. Τοιαῦται ἑορταὶ φέρονται καὶ ἐν Κῷ. Ἡ δὲ περὶ τοῦ Ἡρακλέους παράδοσις, ἡ συναντωμένη μόνον παρὰ τοῖς Ρωμαίοις ποιηταῖς, καθ' ἣν οὗτος ἐνδεδυμένος γυναικεῖα φορέματα ἔκλωθεν εἰς τοὺς πόδας τῆς 'Ομφάλης, φέρει τὰ ἴχνη ἀνατολικῆς ἐπιδράσεως μεταβαλούσης τὸν ἥρωα εἰς ἑρμαφροδιτικὴν θεότητα. Σημειωτέον, ὅτι καὶ ἡ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ δημιουργία τῆς Εὔας ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ 'Αδὰμ τὴν αὐτὴν ἔχει καταγωγήν.

Ὁ 'Αφρόδιτος οὗτος βαθμηδὸν ἤλλαξεν ὄνομα ἐν Ἑλλάδι. Ἐπειδὴ κατεσκεύαζον εἰς αὐτὸν *ἑρμᾶς* καλουμένους *ἑρμαφροδίτους*, ὡς οἱ ἑρμαῖ τοῦ Ἔρωτος, τοῦ Ἡρακλέους, τοῦ Ἄρεως ἐκαλοῦντο *Ἑρμέρωτες*, *Ἑρμηράκλεις*, *Ἑρμάρεις* κτλ., ἐπεκράτησε διὰ τὸν θεὸν τοῦτον τὸ ὄνομα *Ἑρμαφρόδιτος* καὶ ἐκ τούτου ἐπλάσθη καὶ ὁ σχετικὸς αἰτιολογικὸς μῦθος. Κατὰ τὸν μῦθον τοῦτον ὁ Ἑρμαφρόδιτος ἦτο υἱὸς τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τῆς 'Αφροδίτης, συγκεντρῶν τὴν καλλονὴν τῶν γονέων του. Λουόμενός ποτε ἐν τῇ πηγῇ Σαμαλκίδι (παρὰ τὴν Ἁλικαρνασσὸν) προεκάλεσε τὸν σφοδρὸν ἔρωτα τῆς ὁμωνύμου νύμφης, ἥτις βυθισθεῖσα εἰς τὸ ὕδωρ καὶ ἐναγκαλισθεῖσα αὐτὸν ἐζήτησε παρὰ τῶν θεῶν νὰ μὴ τοὺς χωρίσουν ποτέ. Οὕτω τὰ δύο σώματα αὐτῶν ἀπετέλεσαν ἓν καὶ μόνον, διατηρῆσαν τὰ γενετήσια ὄργανα τῶν δύο φύλων. Ἔκτοτε πᾶς ὁ λουόμενος εἰς τὴν πηγὴν ταύτην μετεμορφοῦτο εἰς ἑρμαφρόδιτον.

Ἑρμαφρόδιτος ἐρειδόμενος ἐπὶ θύρσου. Τούτου προηγεῖται Ἔρως κρατῶν ἀνημμένην δᾷδα.

[Ἀνάγλυφον ἐπὶ μαρμαρίνου ἀγγείου τῆς συλλογῆς Baracco.]

Τὸν μῦθον τοῦτον διαπραγματεύονται ἢ ἀναφέρουσιν ὁ 'Οβίδιος, Μαρτιάλις, Αὐσώνιος, Στράβων, Διόδωρος καὶ Λουκιανός. Ἐξ αὐτοῦ ἐνεπνεύσθησαν αἱ ἀρχαῖαι εἰκαστικαὶ τέχναι τὸν τύπον τοῦ γυναικοειδοῦς ἐφήβου, ἰδίᾳ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν διαδόχων τοῦ Μ. 'Αλεξάνδρου, τὸν ὁποῖον πρότερον εἶχον πραγματοποιήσει ἐν μέρει οἱ γλύπται τοῦ Δ' αἰῶνος (Πραξιτέλης) ἐν τῇ παραστάσει τοῦ 'Απόλλωνος, τοῦ Ἔρωτος καὶ τοῦ Διονύσου μὲ τὴν χαριέσσαν καὶ ἀμφιβόλου γένους μορφήν.

Παρὰ Ρωμαίοις δὲν εὑρίσκεται αὐτὸς οὗτος ὁ Ἑρμαφρόδιτος ὡς θεότης· ἡ ἔννοια ὅμως τοῦ ἑρμαφροδιτισμοῦ ὑπάρχει ἐν τῇ Venus barbata ἢ biformis, ἐν τῇ Fortuna barbata καὶ τῷ Jupiter Ruminus (Διῒ Τροφῷ). Κ. Ι. Β.

—*[Τεχν.]* Ἡ πραγμάτωσις τοῦ ἰδεώδους τύπου τοῦ Ἑρμαφροδίτου φαίνεται ὅτι ὑπῆρξε τὸ κοινὸν ὄνειρον πλείστων καλλιτεχνῶν ἀπὸ τῶν παναρχαίων χρόνων. Εἰς αἰγυπτιακὰ ἀνάγλυφα τῆς ΙΘ' δυναστείας ἀνευρίσκομεν τοῦτον ἤδη πραγματωθέντα. Ἡ ἐποχὴ ὅμως, καθ' ἣν οὗτος ἐνεφανίσθη ὡς ἀποκορύφωμα μακρᾶς καλλιτεχνικῆς ἐξελίξεως, εἶναι ὁ Δ' π. Χ. ἑλληνικὸς αἰών. Ἦτο δ' ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἡ χώρα, ἐν ᾗ ἔδει καὶ ἐν ᾗ συνέτρεχον λόγοι, ὅπως δημιουργηθῇ ὁ τύπος οὗτος. Ἡ λατρεία τοῦ γυμνοῦ, ἡ ἐν ταῖς παλαίστραις ἀνατροφή, ὁ ἐθισμὸς εἰς τὰς μεταξὺ ἀρρένων ἐρωτικὰς ὁμιλίας, ἦτο πολὺ φυσικὸν ν' ἀγάγουν εἰς τὴν δημιουργίαν ἑνὸς τύπου, ὅστις ἐπρόκειτο νὰ συνενώσῃ ἐν ἑαυτῷ τὴν ἰσχὺν τοῦ ἄρρενος καὶ τὴν ἡδυπάθειαν τοῦ θήλεος. Ὁ ἑρμαφρόδιτος ὑπῆρξεν ἓν καλλιτεχνικὸν βῆμα πέραν τῶν παραδεδομένων φυσικῶν προτύπων. Οὐδεμίαν σχέσιν εἶχεν οὗτος πρὸς τὸν παθολογικὸν ἑρμαφροδιτισμόν. 'Απετέλει ἁπλῶς τὴν ἀποκρυστάλλωσιν μιᾶς μορφολογικῆς συνθέσεως, ἣν οἱ ἀρχαῖοι καλλιτέχναι κατειργάσθησαν, προσπαθοῦντες νὰ συναρμόσουν εἰς σύνολον ἀπηλλαγμένον ἀτελειῶν τὰ ὑπερέχοντα διακριτικὰ γνωρίσματα τῶν δύο φύλων. Εἶχον ἤδη προγενεστέρως ἀναπαραστήσει οὗτοι ὑπὸ προφανῶς ἐκτεθηλυμένα χαρακτηριστικὰ θεότητας οὐχὶ ἀμοίρους γυναικείας τινὸς χάριτος ἢ διακρινομένας διὰ τὴν αἰσθησιακήν των μέθην, ὡς ὁ 'Απόλλων, ὁ Βάκχος, ὁ Ἔρως. 'Αλλ' ἐν τῷ Ἑρμαφροδίτῳ ἐπέτυχον τὴν πλήρη συνένωσιν τῶν ἰδιαζόντων εἰς ἑκάτερον τῶν φύλων γνωρισμάτων. Κατὰ τὸν Richer («Le nu dans l'art») διακρίνονται καθόλου δύο τύποι ἑρμαφροδίτων· ὁ εἷς τούτων εἶναι γυναικεῖον σῶμα φέρον ἀνδρικὰ γεννητικὰ ὄργανα, ὁ δ' ἕτερος θαυμάσιον σύνολον, ἐν ᾧ συνενοῦνται τὰ δύο φῦλα ἐν ἀγαστῇ ἁρμονίᾳ καὶ ἐξαισίᾳ τελειότητι. Εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Φλωρεντίας ἀπόκειται ἄγαλμα τοῦ 'Απόλλωνος, τελείως ἐκτεθηλυμένον, ὅπερ οὐδόλως θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀνῆκον εἰς ἄνδρα, ἂν δὲν ἔφερεν ἔκδηλα τὰ γεννητικὰ ὄργανα τοῦ ἀνδρός. Ἐν δὲ τῷ Λούβρῳ Ἑρμαφρόδιτος τοῦ α' τύπου ἐν κατακλίσει καὶ ἕτερος Ἑρμαφρόδιτος τοῦ α' τύπου ὄρθιος, ἀνασύρων διὰ τῶν χειρῶν τὸ ἔνδυμα καὶ ἀποκαλύπτων τὰ ἄρρενα γεννητικά του ὄργανα, οὗ ἡ θέα εἶναι ἀπηγορευμένη εἰς τοὺς ἐπισκέπτας. Ἕτερα ἀγάλματα Ἑρμαφροδίτων ἀπόκεινται εἰς τὰ μουσεῖα τοῦ Βατικανοῦ, τῆς Φλωρεντίας, τῆς Νεαπόλεως, τοῦ Λονδίνου, τοῦ Βερολίνου, τῆς Δρέσδης καὶ τῶν 'Αθηνῶν. Ι. Μ. Π.

Τύπος Ἑρμαφροδίτου. Τὸ ἀπηγορευμένον ἄγαλμα τοῦ Λούβρου.

ἑρμαφρόδιτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ συγχρόνως ὢν Ἑρμῆς καὶ 'Αφροδίτη· ὁ μετέχων καὶ ἄρρενος καὶ θήλεος γένους· ‖ ὁ υἱὸς τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τῆς 'Αφροδίτης· ‖ ὁ περικλείων ἐν ἑαυτῷ ἀντιφατικὰ πράγματα, ἡ ὕπαρξις τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν ὁποίων αἴρει λογικῶς τὴν ὕπαρξιν τοῦ ἄλλου· ‖ ὁ ἀκαθορίστου καταστάσεως ἢ ἰδιότητος.

—*['Αποκρυφ.]* Ἡ ἔννοια τοῦ ἑρμαφροδίτου, τοῦ ἀρρενοθήλεος, εὑρίσκεται εἰς ὅλας τὰς κοσμογονικὰς διδασκαλίας τῶν ἀνατολικῶν λαῶν. Συμφώνως μὲ τὰς θεωρίας ταύτας εἰς τὴν φύσιν τῆς θεότητος, τῆς πρωταρχικῆς τῶν ὄντων ἀρχῆς, ἐνυπάρχει καὶ ἡ ἄρρην καὶ ἡ θήλεια ἀρχή, ἡ πρὸς παραγωγὴν δύναμις (vis genetrix), ἡ συνδυάζουσα ἐν τῇ φύσει της πάντα τὰ στοιχεῖα τῆς ἀναπαραγωγῆς, συμβολιζομένη διὰ τοῦ σημείου ἐντὸς κύκλου ⊙, συμβόλου τὸ ὁποῖον εἰς ὅλας τὰς ἀρχαίας μυσταγωγικὰς διδασκαλίας ἐξεικονίζει τὴν δημιουργικὴν δύναμιν. Ἡ διδασκαλία τῶν ὀρφικῶν, ἕλκουσα πιθανῶς τὴν καταγωγήν της ἐκ τῶν αἰγυπτιακῶν καὶ χαλδαϊκῶν μυστηρίων, ἀποδίδει ἑρμαφροδιτισμὸν εἰς τὸν Δία. Ὁ ἑρμαφρόδιτος ἀπηχεῖ παλαιοτάτας μυστικὰς παραδόσεις περὶ καταγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου, καθ' ἃς τὰ δύο φῦλα ἦσαν ἀρχικῶς ἡνωμένα. Κατὰ τοὺς ταλμουδιστὰς ὁ 'Αδὰμ ἀρχικῶς συνεπλάσθη μετὰ τῆς Λιλίθ, τῆς πρώτης γυναικός του, ἥτις ἦτο συγκεκολλημένη μετ' αὐτοῦ ἐκ τῶν νώτων. Βραδύτερον, συνεπείᾳ ἔριδος, ἐπῆλθεν ὁ χωρισμὸς τῶν δύο σωμάτων, ἐπειδὴ δὲ ἡ Λιλὶθ ἐλάτρευσε τὸν διάβολον, ἐπλάσθη ἡ Εὔα. Εἰς παρομοίας παραδόσεις φαίνεται ὅτι ἀναφέρεται καὶ ὁ περὶ ἀνδρογύνου μῦθος τοῦ «Συμποσίου» τοῦ Πλάτωνος, ἐφ' οὗ στηρίζεται καὶ ἡ περὶ ἔρωτος θεωρία του, καθ' ἣν ὁ ἔρως εἶναι τάσις πρὸς ἐπιστροφὴν εἰς τὴν ἀνδρογυνικὴν ἑνότητα. Αἱ παραδόσεις αὗται ἐπιβεβαιοῦνται καὶ ὑπὸ τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης, ἡ ὁποία ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῶν ἐσωτερικῶν γεννητικῶν ὀργάνων τοῦ ἀνθρώπου ἄγεται εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ταῦτα δεικνύουν ἀρχὴν ἑρμαφροδιτισμοῦ. Η. Π. ΓΕΩΡΓΟΥΛΗΣ

—*['Αστ. Δικ.]* Τὸ δίκαιον παρέχον εἰδικὰ προνόμια, δυσμενῆ καὶ εὐμενῆ, εἰς ἕκαστον τῶν φύλων, δὲν δύναται νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐπαμφοτερίζουσαν ἰδιότητα τοῦ ἑρμαφροδίτου καὶ ἠναγκάσθη νὰ θέσῃ ὡρισμένους κανόνας καταλέγοντας αὐτὸν εἰς ὡρισμένον φῦλον. Πρῶτοι οἱ Ρωμαῖοι ἐδέχθησαν ὅτι οἱ ἑρμαφρόδιτοι ἀνήκουσιν εἰς τὸ γένος, ὅπερ μᾶλλον προσεγγίζουσιν ὡς ἐκ τῆς ἐπικρατούσης παρ' αὐτοῖς φύσεως. Τοῦτο σημαίνει ὁ κανὼν «Quaeritur hermaphoditum cui comparamus? Magis puto ejus sexus aestimandum qui in eo praevalet». Ἐφόσον ἐπικρατεῖ παρ' αὐτῷ ἡ τοῦ ἄρρενος φύσις, δύναται νὰ ᾖ μάρτυς ἐν διαθήκῃ, ὡς δεικνύει ὁ κανών: «Hermaphorditus an ad testamendum adhiberi possit? Qualitas sexus incalascentis ostendit». Γάμος μεταξὺ δύο ἑρμαφροδίτων διαφόρου ἐπικρατούσης φύσεως ἐπιτρέπεται. Διαφέρουσιν οἱ ἑρμαφρόδιτοι τῶν διγενῶν· διότι παρὰ τοῖς τελευταίοις τούτοις οὐδετέρα τῶν φύσεων ἐπικρατεῖ, εἰσὶ δ' ὑποχρεωμένοι οὗτοι νὰ ἐκλέξωσι μεταξὺ τῶν δύο φύλων, ἀποστερούμενοι τέλεον, μετὰ τὴν ἐπιλογήν, τῶν ἰδιοτήτων καὶ τῶν δικαίων τοῦ ἑτέρου φύλου. Σπουδαιότατον ὅμως πρόκειται τὸ ζήτημα τοῦ ἐπιτρεπτοῦ ἢ μὴ τῆς ἐπιλογῆς ταύτης μετὰ τὸ βάπτισμα, ὅπερ ἄλλως τε προηγεῖται τῆς ἐφηβότητος, μετὰ τὴν ὁποίαν καὶ μόνην εἶναι φυσικῶς δυνατὸν εἰς τὸν ἑρμαφρόδιτον νὰ ἐκλέξῃ καὶ νὰ διακρίνῃ τὴν ἐπικρατοῦσαν παρ' αὐτῷ φύσιν. Εἰδικὴ διάταξις ἔδει νὰ προβλέψῃ τὴν περίπτωσιν ταύτην. Μέχρι τοῦ ΙΖ' αἰῶνος παρὰ τοῖς πλείστοις τῶν λαῶν εἶχεν ἐπι-

Digitized by Google

κρατήσει ἡ θανάτωσις τῶν ἑρμαφροδίτων καὶ διγενῶν. Οἱ ἀρχαῖοι Σπαρτιᾶται τοὺς ἔρριπτον εἰς τὸν Καιάδαν, οἱ δὲ λοιποὶ Ἕλληνες ἔρριπτον αὐτοὺς εἰς τὴν θάλασσαν. Κ. Ι. Ν.

— *[Ἰατρ.]* Βλ. *ἑρμαφροδιτισμός*.

Ἑρμάων. Ἕτερος τύπος τοῦ ὀνόματος τοῦ *Ἑρμοῦ* (βλ. λ.).

Ἑρμειανοί. Αἵρεσις ἀναφανεῖσα περὶ τὰ τέλη τοῦ Β′ π. Χ. αἰῶνος ἐπὶ βασιλείας Σελεύκου τοῦ Κεραυνοῦ, τῆς ὁποίας ἀρχηγὸς ἐγένετο ὁ Ἑρμείας, ὑπουργὸς αὐτοῦ, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν μετέσχε καὶ ὁ Σέλευκος. Οἱ ὀπαδοὶ τῆς αἱρέσεως ταύτης ἐφρόνουν, ὅτι ἡ ὕλη τῶν στοιχείων, ἐξ ὧν παρήχθη ὁ κόσμος, δὲ ἐπλάσθη ὑπὸ θεοῦ τινος, ἀλλ' ὑπάρχει προαιωνίως. Θ. Β.

Ἑρμείας. —1) Ἕλλην ἱστορικὸς ἀκμάσας περὶ τὸν Δ′ αἰῶνα π. Χ. ἐξ Ἑρμουπόλεως τῆς ἐν Αἰγύπτῳ, γράψας κατὰ Φώτιον «Τὰ πάτρια τῆς Ἑρμουπόλεως καὶ ἕτερά τινα» εἰς ἰάμβους (πρβλ. *Müller*, Fragm. Hist. Gr. Β′ 81). —2) Ἱστορικὸς γράψας «Περὶ τοῦ Γρυνείου Ἀπόλλωνος». Ἀπόσπασμά τι τῆς ἐν λόγῳ συγγραφῆς διέσωσεν ἡμῖν ὁ Ἀθήναιος. —3) Φιλόσοφος ἐκ Φοινίκης. Μεταβὰς μετὰ τὴν κατάργησιν τῶν ἐν Ἀθήναις φιλοσοφικῶν σχολῶν, τῷ 529 μ. Χ., εἰς τὴν αὐλὴν τῶν βασιλέων τῆς Περσίας, ἐπέστρεψε μετ' ὀλίγον, εὑρὼν τοὺς ἐκεῖ ἀνεπιδέκτους φιλοσοφίας. Ν. Κ. Κ.

— **Ἑρμείας ὁ *Ἀλεξανδρεύς*.** Ἕλλην φιλόσοφος ζήσας κατὰ τὸ τέλος τοῦ Ε′ μ. Χ′ αἰῶνος, συνεζεύχθη τὴν φιλόσοφον Αἰδεσίαν, ἐξ ἧς ἀπέκτησε δύο υἱούς, τὸν Ἡλιόδωρον καὶ τὸν Ἀμμώνιον, φιλοσόφους καὶ τούτους. Ὑπῆρξεν ὀπαδὸς τῆς Νεοπλατωνικῆς αἱρέσεως, μαθητὴς δὲ τοῦ Συριανοῦ, συμμαθητὴς τοῦ Πρόκλου καὶ διδάσκαλος τοῦ Δαμασκίου. Κατὰ τὸν Φώτιον, «ὁ Ἑρμείας ἦτο ἐπιεικὴς τὴν φύσιν καὶ ἁπλοῦς τὸ ἦθος, φιλοπονώτατος μέν, οὐχὶ δὲ καὶ ἀγχίνους, οὐδὲ εὑρετὴς λόγων, ὅθεν οὐδὲ γενναῖος ζηλωτὴς ἀληθείας». Παρέμεινεν ἐθνικὸς καὶ ἠσχολεῖτο περὶ τὴν ἑρμηνείαν τῶν πλατωνικῶν διαλόγων συμφώνως πρὸς τὰ δόγματα τῆς αἱρέσεως εἰς ἣν ἀνῆκε καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς του. Τὰ σχόλια αὐτοῦ εἰς τὸν «Φαῖδρον» τοῦ Πλάτωνος ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ Ἄστ τῷ 1810 ἐν Λειψίᾳ, κατὰ τὸ εὑρισκόμενον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Μονάχου χειρόγραφον. Πλεῖστα ἄλλα ἔργα τοῦ συγγραφέως παραμένουσιν εἰσέτι ἀνέκδοτα. Θ. Β.

— **Ἑρμείας, *μάρτυς*.** Ἐκ Κομάνων τῆς Καππαδοκίας καταγόμενος, συνελήφθη ἐπὶ ἄρχοντος Σεβαστιανοῦ ὡς Χριστιανὸς καὶ εἰς ποικίλας βασάνους ὑποβληθεὶς τελευταῖον θανατοῦται. Ἡ μνήμη του ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 31 Μαΐου μετὰ μαρτυρολογίου καὶ ἰδίας ἀκολουθίας, ἧς τὸν κανόνα ἐποίησεν Ἰωσὴφ ὁ ὑμνογράφος. Ε. Γ. Π.

— **Ἑρμείας ὁ *Μηθυμναῖος*.** Ἱστορικὸς συγγραφεὺς γράψας «Σικελικά». Ἦτο σύγχρονος Διονυσίου τοῦ Πρεσβυτέρου (περὶ τὸ 400 π. Χ.). Ν. Κ. Κ.

— **Ἑρμείας *Σωζόμενος*.** Ἱστορικὸς τοῦ Ε′ μ. Χ. αἰῶνος, γεννηθεὶς ἐν Βαιθὴλ τῆς Παλαιστίνης. Ἐσπούδασεν ἐν Βηρυττῷ, ἀσκήσας εἶτα τὸ τοῦ συνηγόρου ἐπάγγελμα ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἔγραψεν Ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν, ἥτις ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ 324 μέχρι τοῦ 415, εἰ καὶ ὁ συγγραφεὺς ἐξ ἀρχῆς προυτίθετο νὰ παρατείνῃ αὐτὴν μέχρι τοῦ 439. Ν. Κ. ΚΑΨΗΣ

ἑρμεῖον (τὸ) *[Ἀρχ.]*· βλ. λ. *ἑρμαῖον*.

Ἕρμειος (ὁ) *[Ἀρχ.]*· βλ. λ. *Ἑρμαῖος*.

Ἕρμειος *κόλπος* *[Γεωγρ.]*· βλ. *Ἑρμαῖος κόλπος*.

Ἕρμελαντ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Ἕρμλαντ*.

ἑρμελίνη (ἡ) *[Ζῳολ.]*· βλ. *ὀζοΐκτίς*.

ἑρμέλλα (ἡ) (Hermella) *[Ζῳολ.]*. Γένος ζωοσκωλήκων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑρμελιδῶν*, περιλαμβάνον σκώληκας ἀπαντῶντας εἰς τὰς εὐκράτους καὶ ψυχρὰς χώρας τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Αἱ ἑρμέλλαι ζῶσιν ἐντὸς ὑπογείων στοῶν. Δ. Ν. Π.

ἑρμελλίδαι (οἱ) (Hermellidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ζωοσκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πολυχαιτῶν*, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα εἴδη, ὧν γνωστότερον *ἑρμέλλα* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Ἑρμενγάρδη (Ermengarde). Αὐτοκράτειρα τῆς Δύσεως, νυμφευθεῖσα τῷ 798 τὸν Λουδοβῖκον τὸν Εὐήθη, βασιλέα τότε τῆς Ἀκουϊτανίας καὶ υἱὸν τοῦ Καρολομάγνου. Φιλόδοξος, ἐπιβαλλομένη ἐπὶ τοῦ συζύγου της καὶ θέλουσα νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸν θρόνον διὰ τὰ τέκνα της Λοθάριον, Πιπῖνον καὶ Λουδοβῖκον, ἔκλεισε τὰ νόθα τέκνα τοῦ Καρολομάγνου εἰς μοναστήριον καὶ διέταξε νὰ τυφλώσουν τὸν Βερνάρδον, βασιλέα τῆς Ἰταλίας καὶ ἀνεψιὸν τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ Βερνάρδος ἀπέθανε τρεῖς ἡμέρας κατόπιν, ἀλλ' ἡ Ἑρμενγάρδη τὸν ἠκολούθησε σύντομα εἰς τὸν τάφον (818), τέσσαρα ἔτη μετὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ συζύγου της εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον.

Ἑρμενεγίλδος (Herménégilde), ***ἅγιος***. Πρίγκιψ τῶν Βησιγότθων ἀποθανὼν τῷ 586 μ. Χ. Ἦτο υἱὸς τοῦ βασιλέως Λιουβιγίλδου (Leuvigilde), ὅστις ἔλαβεν αὐτὸν βοηθὸν ἐν τῇ διοικήσει καὶ παρεχώρησεν αὐτῷ τῷ 573 τὴν Ἀνδαλουσίαν. Ἀπαρνηθεὶς τὸν ἀρειανισμὸν ἠσπάσατο τὴν ὀρθοδοξίαν, συνεμάχησε μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἔλαβε δὶς τὰ ὅπλα κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἡττήθη, ᾐχμαλωτίσθη καὶ κληθεὶς νὰ ἀρνηθῇ τὴν ὀρθοδοξίαν ἐπροτίμησε καὶ ὑπέστη τὸν θάνατον. Καταλεγεὶς ἐν τοῖς ἁγίοις ἑορτάζεται ὑπὸ μὲν τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας τὴν 1ην Νοεμβρίου, ὑπὸ δὲ τῆς παπικῆς τὴν 13ην Ἀπριλίου.

— **Ἑρμενεγίλδου *τάγμα*.** Στρατιωτικὸν παράσημον ἱδρυθὲν τῇ 28ῃ Νοεμβρίου 1814 ὑπὸ τοῦ Φερδινάνδου Ζ′. Τὰ μέλη σχηματίζουσι τρεῖς τάξεις: α′) τοὺς μεγαλοσταυρίτας, β′) τοὺς διοικητὰς καὶ γ′) τοὺς ἱππότας. Διακριτικὸν τοῦ τάγματος ἦτο ταινία λευκὴ μετὰ πλατείας ἐρυθρᾶς γραμμῆς ἐν τῷ μέσῳ. Εἶχον τὸ ῥητόν: «Premio a la constancia militor» (= βραβεῖον τῆς στρατιωτικῆς σταθερότητος). Ν. Κ. ΚΑΨΗΣ

Ἐρμενέκ. Πόλις τῆς Τουρκίας, ἐν τῇ Κιλικίᾳ, ἕδρα τῆς ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως τοῦ σημερινοῦ νομοῦ Ἰκονίου, τέως τῆς διοικήσεως Ἴτς-Ἔλ τοῦ τέως νομοῦ Ἀδάνων. Κεῖται ἐπὶ τοῦ Καλυκάδνου (Γκιὸκ-σοῦ), εἰς ἀπόστασιν 125 χιλμ. ΒΔ τῆς Σελευκείας, ἕδρας τοῦ νομοῦ. Ἔχει κατὰ τὴν τελευταίαν τουρκικὴν στατιστικὴν (1927) 6430 κατοίκους, εἶναι δὲ ἐκτισμένη ἐπὶ τοῦ χώρου ἔνθα ἡ ἀρχαία *Γερμανικόπολις* (βλ. λ.).

Ἡ ὁμώνυμος *ὑποδιοίκησις*, ἀποσπασθεῖσα ἤδη ἀπὸ τοῦ τέως βιλαετίου Ἀδάνων καὶ ὑπαχθεῖσα εἰς τὸν νομὸν Ἰκονίου, ἔχει ἐπιφάνειαν 4700 τετρ. χμ. καὶ 33.863 κατοίκους (1927), ἤτοι 7 κατοίκους κατὰ τετρ. χιλμ. Ν. Μ.

Ἑρμενέριχος (Hermenerig). Βασιλεὺς τῶν Ὀστρογότθων (βλ. *Ἑρμανάριχος*).

Ἐρμενῆ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον ἐν τῷ ὁμωνύμῳ ὅρμῳ (πλάτ. 40° 24′ 30″ Β, μῆκ. 27° 55′ 25″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 967: Fenar Adassi to Kalolimno) ὀνομαζόμενον ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ *Ἀρμενοχώρι*, ὑπὸ δὲ τῶν Τούρκων *Ἐρμενίκιοϊ*. Πληθυσμὸς 720 κάτοικοι πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν. —2) Ὅρμος τῆς Ν.ΝΑ ἀκτῆς τῆς χερσονήσου τῆς Ἀρτάκης (ἢ Κυζικηνῆς) εἰς 1½ μίλ. ΒΑ τοῦ ἰσθμοῦ της, ἀντικρύζον πρὸς ΝΑ τὴν Πάνορμον. Σ. Ε. Λ.

Ἐρμενί. Τουρκικὴ ὀνομασία τῶν *Ἀρμενίων*.

Ἐρμενίκιοϊ *[Παραλ. Γεωγρ.]*· βλ. *Ἐρμενῆ*.

— **Ἐρμενίκιοϊ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Α. Θρᾴκης, κείμενον περὶ τὰ 5 χιλιόμετρα βορείως τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Καπάκτσας. Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου, 550 Ἕλληνες, μετὰ τὴν ὑποχρεωτικὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν τῷ 1924 μετηνάστευσαν εἰς τὴν Μακεδονίαν, πολλοὶ αὐτῶν ἐγκατεσταθέν εἰς τὴν Εἰδομένην (Σέχοβον). Τὸ Ἐρμενίκιοϊ εἶχεν ἄλλοτε πολλοὺς Ἀρμενίους (ἐντεῦθεν καὶ τὸ ὄνομά του), οἵτινες ἠναγκάσθησαν καὶ οὗτοι νὰ μεταναστεύσουν εἰς τὴν Σηλυβρίαν. Κατὰ τὸν Βαλκανικὸν πόλεμον (1912) εἰς τὸ Ἐρμενίκιοϊ ἦτο ἡ ἕδρα τοῦ Βουλγάρου στρατηγοῦ Δημητρίεφ, ὅστις διηύθυνε τὴν μάχην τῶν Μετρῶν (Τσατάλτζας).

— **Ἐρμενίκιοϊ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀν. Θρᾴκης ὀνομασθὲν ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς *Ἄρμενα* (βλ. λ.).

Ἐρμενιστάν. Τουρκικὴ ὀνομασία τῆς *Ἀρμενίας*.

Ἐρμενονβίλ (Ermenonville) *[Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Οὐάζ παρὰ τὸ Σανλίς, βορείως τῶν Παρισίων. Κάτ. 500. Ἐνταῦθα ἀπέθανε καὶ ἐτάφη ὁ Ρουσσώ, ἀλλ' ἤδη ὁ τάφος του εἶναι κενός, τῆς σποδοῦ του μετενεχθείσης εἰς τὸ Πάνθεον τῶν Παρισίων. Ἐπίσης ὑπάρχει ἀξιόλογος πύργος τῆς ἐποχῆς Λουδοβίκου ΙΓ′. Κ. Ι. Β.

Ἑρμένριχος (Hermenrichus)· βλ. *Ἑρμανάριχος*.

Ἑρμεντάρια (Hermentaria) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 346. Σ. Π.

ἑρμηνεία (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἑρμηνεύειν, ἡ ἀκριβεστέρα καὶ βαθυτέρα κατανόησις ἐγγράφου λόγου, εἰκόνος κττ., ἡ ἐξήγησις καὶ διασάφησις παραβολῆς, παροιμίας κττ.· ‖ μετάφρασις εἰς ἄλλην γλῶσσαν ἢ εἰς ἄλλο ἰδίωμα.

— [ΦΙΛΟΛ.] Βλ. *ἑρμηνευτική*.

— [ΝΟΜ.] Ἡ *ἑρμηνεία* συνήθως εἶναι ἡ πρὸς ἐξακρίβωσιν τοῦ περιεχομένου τοῦ νόμου κατευθυνομένη ἐργασία, ἡ ὁποία δυνατὸν νὰ ἐπεκταθῇ καὶ ἐπὶ τῆς ἑτέρας τοῦ δικαίου πηγῆς, τοῦ ἐθίμου, πρὸς ἐξακρίβωσιν δηλαδὴ τῆς ἀληθοῦς καὶ τούτου ἐννοίας. Ἡ ἐξακρίβωσις ὅμως τῆς ἐννοίας τοῦ ἐθίμου εἶναι μᾶλλον σπανία, καὶ τοῦτο διότι τὸ ἔθιμον ὑποτίθεται ὅτι παρίσταται ὑπὸ ἀπολύτως συγκεκριμένην μορφὴν μὴ χρῄζουσαν ἑρμηνείας. Κυρίως οὕτως ὑπὸ ἑρμηνείαν νοεῖται, τοὐλάχιστον κατὰ τὴν κλασσικὴν σχολήν, ἡ ἐργασία διὰ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀληθοῦς ἐννοίας τοῦ νόμου, ἡ interpretatio legis, κατ' ἀντίθεσιν τῆς interpretatio juris. Ἀνεπτύχθη δὲ σύστημα ὁλόκληρον κανόνων ἑρμηνείας, ἀποστολὴν καὶ ἀντικείμενον ἐχόντων σχεδὸν ἀποκλειστικῶς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ γραπτοῦ νόμου. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην διεκρίθη κατ' ἀρχὴν ὁλόκληρος ἡ πρὸς ἑρμηνείαν μέθοδος εἰς δύο κλάδους, εἰς ἑρμηνείαν νόμιμον καὶ ἑρμηνείαν ἐπιστημονικήν. *Νόμιμος* καλεῖται ἡ διὰ νεωτέρου κανόνος δικαίου (νόμου δηλ., σπανιώτερον δ' ἐθίμου) παρεχομένη ἑρμηνεία προγενεστέρου νόμου ἢ ἐθίμου. Ἡ νόμιμος, καθόσον ἀσκεῖται διὰ νεωτέρου νόμου ἢ νεωτέρου ἐθίμου, διακρίνεται εἰς αὐθεντικὴν ἢ ἐθιμογενῆ. Κυρίως εἰπεῖν ἡ νόμιμος ἑρμηνεία δὲν εἶναι εἰμὴ θέσις νέου κανόνος δικαίου μετ' ἀναδρομικῆς δυνάμεως. Ἑρμηνεία κυρίως εἶναι ἡ κατ' ἀντίθεσιν τῆς νομίμου καλουμένη *ἐπιστημονική*, ἡ δι' ἐπιστημονικῆς δηλαδὴ ἐνεργείας ἐπιτυγχανομένη, καὶ τῆς ὁποίας ἡ ἐνέργεια ὡς ἑξῆς καθορίζεται. Πρωτίστως διασαφηνίζεται κατὰ τοὺς κανόνας τῆς γλωσσολογίας καὶ τῆς γραμματικῆς αὐτὸ τοῦτο τὸ γράμμα τοῦ νόμου, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν, ἐν ἀμφιβολίᾳ, τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τοῦ νομοθέτου. Τοῦ γράμματος δὲ τοῦ νόμου καθορισθέντος πρὸς τελείαν ἐξακρίβωσιν τῆς ἐννοίας αὐτοῦ γίνεται προσφυγὴ εἰς ἄλλα μέσα, ἰδίᾳ τοὺς κανόνας τῆς λογικῆς, ἐξ οὗ καὶ ἡ νέα αὐτὴ ἐργασία, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν γραμματικήν, καλεῖται λογικὴ ἑρμηνεία. Τῆς λογικῆς ταύτης ἑρμηνείας βοηθητικὰ μέσα συνήθη εἶναι ἡ ἐξέτασις τῶν περιστάσεων ὑφ' ἃς ὁ νόμος ἐξεδόθη (occasio legis), τοῦ λόγου δι' ὃν ἐξεδόθη (ratio legis), αἱ προπαρασκευαστικαί του ἐργασίαι (συζητήσεις ἐν βουλαῖς, ἐκθέσεις συντακτικῶν ἐπιτροπῶν κλπ.), ἡ ἐν τῷ δικαίῳ θέσις τοῦ ἑρμηνευομένου νόμου κλπ. Οἱ κανόνες τῆς λογικῆς ἑρμηνείας εἶναι οἱ γενικοὶ τοῦ λογικῶς σκέπτεσθαι κανόνες. Λαμβάνεται οὕτως ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἐν τῷ μείζονι περιέχεται τὸ ἔλασσον, τὸ ἐξ *ἀντιδιαστολῆς* (βλ. λ.) ἐπιχείρημα, τὸ καλούμενον argumentum ad absurdum (ὅταν δηλαδὴ τὸ λογικὸν συμπέρασμα ἀντιτίθεται ἀποτόμως πρὸς τὰ πράγματα) κλπ. Τὸ λογικὸν συμπέρασμα δυνατὸν νὰ παρουσιάζῃ διαφορὰν ἀπὸ τοῦ γράμματος τοῦ νόμου, εἴτε λόγῳ ἀσαφείας αὐτοῦ, ὁπότε ἡ θεραπεία ἐπιτρέπεται ἐὰν προδήλως τὸ ἐκ τοῦ γράμματος πόρισμα εἶναι παράλογον, εἴτε διότι ὁ νομοθέτης δὲν ἐξεφράσθη καθ' ὃν τρόπον ὁ ἑρμηνευτὴς συνήγαγε διὰ τῆς λογικῆς ὅτι ἠθέλησε νὰ ἐκφρασθῇ. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει δυνατὸν ὁ νομοθέτης νὰ ἐξεφράσθη στενότερον ἢ ὅσον ἐσκόπει, ὁπότε ἡ σκέψις του συμπληροῦται καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ νόμου ἐπεκτείνεται καὶ ἐπὶ τῶν ἐκτὸς τοῦ γράμματος πλὴν ἐν τῷ πνεύματι τοῦ νόμου θεμάτων, ἡ δὲ τοιαύτη ἑρμηνεία καλεῖται διασταλτική. Ὅταν τοὐναντίον ὁ νομοθέτης ἐξεφράσθη εὐρύτερον ἢ ὅσον ἐβουλήθη, τὸ περιεχόμενον τοῦ νόμου περιορίζεται ἐφ' ὧν θεμάτων μόνον συνάγεται ὅτι ἐσκόπει νὰ δώσῃ λύσιν, καὶ ἡ τοιαύτη ἑρμηνεία καλεῖται συσταλτική. Διατάξεις τῆς αὐτῆς τυπικῆς ἀξίας (λ. χ. ἀμφότεραι νόμου) καὶ σύγχρονοι ὡς πρὸς τὴν ἔναρξιν τῆς ἰσχύος, πλὴν ἀντιφατικαὶ κατὰ περιεχόμενον πρὸς ἀλλήλας, ἀναιροῦνται ἀμοιβαίως.

Ὑποστηρίζεται ὅτι ἡ μεταξὺ γραμματικῆς καὶ λογικῆς ἑρμηνείας διαφορὰ εἶναι ἀνύπαρκτος, καθόσον ἀμφότεραι ἐνεργοῦνται κατὰ τοὺς κανόνας τῆς λογικῆς, μὴ νοουμένης ἑρμηνείας διὰ μόνον τῶν ξηρῶν λέξεων ἀσκουμένης.

Τὸ τοιοῦτον σύστημα διαγνώσεως τῆς ἐννοίας τοῦ θετικῶς ἐκπεφρασμένου δικαίου (νόμου ἢ ἐθίμου) εἶναι ἀδύνατον νὰ δώσῃ λύσιν τινά, ὁσάκις πραγματική τις κατάστασις μένει ἀρρύθμιστος ὑπὸ τοῦ δικαίου, ὁσάκις δηλαδὴ πρόκειται ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον τεχνικῶς καλεῖται κενὸν ἐν τῷ δικαίῳ. Τὰ ἐν τῷ δικαίῳ κενὰ δικαιολογοῦνται ἐκ τῆς ἀδυναμίας νὰ καλυφθοῦν ὅλαι αἱ ἄπειροι πραγματικαὶ σχέσεις ὑπὸ γενικὰς καὶ ὁμοιομόρφους διατάξεις, ἐξ ἑτέρου δὲ ἐκ τοῦ ὅτι ὁ νομοθέτης εἶναι ἀδύνατον νὰ προβλέπῃ τὰς ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ μεταβολάς. Ὁ δικαστὴς ὅμως κατὰ ῥητὴν διάταξιν (Πολ. Δικονομ. ἄρθρ. 56, 57) ἀδυνατεῖ ν' ἀρνηθῇ τὴν ἔκδοσιν κρίσεως ἐπὶ τοῦ ὑποβαλλομένου αὐτῷ θέματος ἐπὶ τῇ προφάσει τῆς ἀσαφείας ἢ τῆς σιωπῆς τοῦ νόμου. Τὸ κείμενον δηλαδὴ δίκαιον φοβεῖται τὰ κενὰ (τοῦτο καλεῖται horror vacui τοῦ δικαίου), καὶ δι' αὐτό, ἀφοῦ ὁ δικαστὴς πάντως θὰ ἐκδώσῃ ἀπόφασιν, ὑπὸ τὴν ἔποψιν αὐτὴν κενὰ ἐν τῷ δικαίῳ δὲν ὑπάρχουν (*Brinz*, βλ. καὶ κατωτέρω). Μέσα πρὸς τὴν τοιαύτην του ἐνέργειαν παρέχουν εἰς τὸν δικαστὴν πρὸ παντὸς οἱ κανόνες τῆς καλουμένης *ἀναλογίας* (βλ. λ.). Αὕτη πράγματι κεῖται ἐκτὸς τῆς ἑρμηνείας, πλησιάζουσα τὴν δημιουργίαν ὑπὸ τοῦ ἐφαρμοστοῦ κανόνος δικαίου, τῆς ὁποίας ὑστερεῖ μόνον, καθ' ὅσον ὁ παραγόμενος κανὼν δὲν εἶναι ποτὲ πρωτότυπος, ἀλλὰ μορφοῦται ἐκ τοῦ ὑπάρχοντος ὑλικοῦ τοῦ κειμένου δικαίου.

Ἡ κλασσικὴ αὐτὴ μέθοδος τοῦ ἑρμηνεύειν, παρὰ τὸ πλεονέκτημα ὅτι μὲ τὴν χρῆσιν συλλογισμῶν καὶ λογικῶν ἀξιωμάτων παρέχει εἰς τὸ σύνολον

Digitized by Google

τοῦ δικαίου σταθερότητα, ἐξ ἧς προέρχεται ἡ ἀπαραίτητος κατὰ τὰς συναλλαγὰς ἀσφάλεια, ἐν τούτοις περιέχει βασικὰ ἐλαττώματα. Ἀποδίδουσα πράγματι παντοδυναμίαν ἀλλὰ σχεδὸν καὶ ἀποκλειστικότητα εἰς τὸν γραπτὸν νόμον, ὡς πηγὴν τοῦ θετικοῦ δικαίου, καὶ τοῦ γραπτοῦ τούτου νόμου προσπαθοῦσα νὰ ἀνεύρῃ διὰ συλλογισμῶν τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν, ἀναμφισβητήτως δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς ἀνάγκας, τὰς ὁποίας ὑπαγορεύει ἡ πραγματικὴ τοῦ δικαίου ἐφαρμογή. Τὸ βασικὸν ἐλάττωμα τῆς μεθόδου ταύτης ἀποτελεῖ τὸ ὅτι ὑπετέθη ὅτι ὁ νόμος ἀρκεῖ δι' ὅλα, ὅτι τὸ πνεῦμα τοῦ νομοθέτου ἀποκρυσταλλώνεται εἰς μόνον τὸν γραπτὸν νόμον, τὸ γράμμα τοῦ ὁποίου καὶ μόνον ἑρμηνεύεται. Συμπλήρωμα τῆς στενῆς αὐτῆς γραμματικῆς ἑρμηνείας ἀποτελεῖ ἡ λογικὴ τοιαύτη, σειρὰ δηλαδὴ συλλογισμῶν πρὸς ἀποκάλυψιν τῆς θελήσεως τοῦ νομοθέτου. Τῆς θελήσεως δὲ ταύτης τοῦ νομοθέτου ἀποκαλυφθείσης, ἀνακύπτει, κατὰ Γερμανοὺς ἰδίᾳ συγγραφεῖς, ἄλλη ἐργασία, ἡ ἀποκάλυψις τῶν νομικῶν ἐννοιῶν τῶν περιεχομένων εἰς τὸν ἑρμηνευόμενον κανόνα καὶ ἡ προσαρμογὴ τῆς ἐπιδίκου ἐννόμου σχέσεως πρὸς τὰς ἀντιστοιχούσας νομικὰς ἐννοίας. Ἡ τοιαύτη ἐργασία, κληθεῖσα νομικὴ κατασκευὴ (juristische Construktion), δὲν ἔχει βάσιν εἰμὴ μόνον τὸ λογικὸν στοιχεῖον, καὶ ἀντὶ ἀντικειμενικῆς ἑρμηνείας ἀνταποκρινομένης εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς ζωῆς προέρχεται ἑρμηνεία παραλλάσσουσα ἀναλόγως τῆς ὑποκειμενικότητος τοῦ ἑρμηνευτοῦ, ὁ ὁποῖος εἰς κάθε του συμπέρασμα ἀποκρυσταλλώνει καὶ τὴν σκέψιν του.

Ἡ κυριώδης ἐλαττωματικὴ συνέπεια τῆς μεθόδου τῆς ἑρμηνείας ταύτης συνίσταται εἰς τὸ νὰ σταματᾷ κάθε ἐξέλιξιν τοῦ δικαίου, προσδίδουσα εἰς αὐτὸ τελείαν ἀκαμψίαν. Καὶ τοῦτο εἶναι φανερόν: ὁ ἑρμηνευτὴς ἑρμηνεύων μὲ κανόνας λογικῆς ὡρισμένους καὶ σταθεροὺς καὶ οἱ ὁποῖοι, ὅπως καὶ οἱ νόμοι, δὲν πρέπει νὰ μεταβάλλωνται ταχέως, δὲν ἀποβλέπει διὰ τὴν ἐργασίαν του εἰμὴ εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς ἐκδόσεως τοῦ νόμου, συμπιέζων τὴν τυχὸν παρουσιαζομένην νέαν πραγματικὴν σχέσιν εἰς τὸ στενὸν πεδίον, τὸ ὁποῖον ἀφίνει πρὸς τοῦτο ἐλεύθερον ἡ θέλησις τοῦ νομοθέτου, ὅταν δὲ πλέον τοῦτο λόγῳ τῆς ἀποτόμου ἀντιθέσεως τῆς πρακτικῆς ζωῆς πρὸς τὸν νόμον εἶναι ἀδύνατον, καταφεύγει εἰς τὸν νομοθέτην καὶ ζητεῖ ἀπὸ αὐτὸν τὴν ρύθμισιν τῆς σχέσεως.

Ἐξ ἄλλου οὐσιῶδες μειονέκτημα τοῦ κλασσικοῦ αὐτοῦ συστήματος εἶναι ἡ ὑπεραξία, ἡ προσδοθεῖσα εἰς τὸ λογικὸν στοιχεῖον, καὶ δὴ ἡ χρησιμοποίησις ἀφῃρημένων λογικῶν ἐννοιῶν, διὰ τὴν ἑρμηνείαν τῶν κατ' ἐξοχὴν συγκεκριμένων σχέσεων τοῦ πρακτικοῦ βίου.

Ἡ ὑπερβολικὴ σημασία ἥτις ἀπεδόθη εἰς τὸν γραπτὸν νόμον, ὁ ὁποῖος ἐκ τοῦ ἀπείρου κόσμου τῶν πρακτικῶν σχέσεων δὲν ἐκδηλώνει κατ' ἀνάγκην εἰμὴ τὰς λύσεις τὰς ὁποίας ἠδυνήθη ἢ ἠθέλησε νὰ προβλέψῃ ὁ νομοθέτης, ἡ προσπάθεια πρὸς ἀποκάλυψιν τῆς ἀκριβοῦς θελήσεως τοῦ νομοθέτου τούτου, ὅπως αὕτη συνελήφθη καὶ ὅπως ἀπεκρυσταλλώθη εἰς νόμου διάταξιν κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκδόσεώς της, καὶ ἡ διὰ τὴν προσπάθειαν ταύτην χρησιμοποίησις ἀφῃρημένων συλλογισμῶν, τοὺς ὁποίους ὑπαγορεύει ἡ ὑποκειμενικὴ ἑκάστου ἑρμηνευτοῦ ἀντίληψις, ἀποτελοῦσι τὰ οὐσιώδη ἐλαττώματα τῆς κλασσικῆς ἑρμηνευτικῆς μεθόδου.

Αἱ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἰδίᾳ αἰῶνος προσπάθειαι πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ στείρου αὐτοῦ ἑρμηνευτικοῦ συστήματος εἶναι πολλαί. Τὰς διακρίνει κατὰ πρῶτον λόγον ἡ τάσις πρὸς χρησιμοποίησιν ἄλλων πλὴν τοῦ λογικοῦ στοιχείων. Εἰς τὴν Γαλλίαν οὕτω παραγκωνίζονται οἱ ἐκ τῆς λεκτικῆς ἑρμηνείας συλλογισμοὶ καὶ δίδονται λύσεις ἐπὶ τῇ βάσει τῶν οἰκονομικῶν, ἠθικῶν ἢ κοινωνικῶν συνθηκῶν, τῶν συμφερόντων κλπ. Ἡ πρακτικὴ τῶν δικαστηρίων, ἡ ἱστορία, ἡ πολιτικὴ οἰκονομία, ἡ ψυχολογία, ἡ νομολογία τῶν δικαστηρίων ὡς δημιουργὸς δικαίου (*Lambert*), τὸ συγκριτικὸν τῶν διαφόρων χωρῶν δίκαιον (*Saleilles*) εἶναι στοιχεῖα νέα, τὰ ὁποῖα εἰσήχθησαν καὶ ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς τὴν ἑρμηνευτικὴν μέθοδον. Πολλοὶ τῶν Γάλλων καὶ Βέλγων συγγραφέων (*Saleilles*, *Percerou*, *Lambert*, *Vander Eycken* κλπ.), ἀντιμετωπίζοντες ὡς βασικὸν σφάλμα ἐν τῇ ἑρμηνευτικῇ μεθόδῳ τὴν ἀκαμψίαν τοῦ γραπτοῦ νόμου, ἐδέχθησαν ὅτι «ἡ καλυτέρα ἑρμηνεία τούτου εἶναι ἡ μᾶλλον προσαρμόζουσα αὐτὸν πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ συγχρόνου βίου», ἀφίνοντες εἰς τὸν δικαστὴν ν' ἀντιληφθῇ καὶ ἐφαρμόσῃ τὸ πνεῦμα τοῦ νομοθέτου συμφώνως πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ βίου καθ' ὃν χρόνον ἀποφασίζει. Εἶναι τὸ σύστημα τῆς εὐστροφίας, τῆς προσαρμογῆς τῶν κειμένων (système de l' assouplissement des textes). Δὲν ἔλειψαν δὲ καὶ οἱ ἀρνηθέντες κάθε σημασίαν εἰς τὸν νόμον, καὶ δεχθέντες τοὐναντίον ὡς ἀληθῆ τοῦ δικαίου ἐκδήλωσιν τὴν διὰ τοῦ δικαστοῦ ἐν τῇ ἐφαρμογῇ του ἐνεργουμένην, καθ' ἣν οὗτος δέον νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν του τὰς κοινωνικὰς ἀνάγκας, τὴν πεῖράν του καὶ τὴν περὶ δικαίου συνείδησίν του. Ἐδῶ κατατακτέα καὶ δρᾶσις τοῦ προέδρου τοῦ ἐν Chateau - Thiéry δικαστηρίου Magnaud, τοῦ ὁποίου αἱ ἀποφάσεις ὑπαγορευθεῖσαι ἀπὸ τὰς καθαρῶς ὑποκειμενικάς του ἀνθρωπιστικὰς πεποιθήσεις ἔξω τοῦ κειμένου δικαίου ἀπετέλεσαν ἀντικείμενον εὐρυτάτης ἐπιστημονικῆς συζητήσεως.

Ἀνεξαρτήτως τῶν γενικῶν αὐτῶν κατευθύνσεων ἀνεπτύχθησαν καὶ ἴδια συστήματα ἑρμηνευτικῆς μεθόδου. Ἀξιοσημείωτα μεταξὺ τούτων εἶναι τὸ τοῦ Βέλγου Vander Eycken καὶ τοῦ Γάλλου Geny. Ὁ ἑρμηνευτής, κατὰ τὸν Vander Eycken, ἐξετάζων ἔννομόν τινα σχέσιν, μὲ κύριον σκοπὸν ἐν τῇ ἐρεύνῃ του τὴν ἐπίτευξιν τῆς κοινωνικῆς εὐτυχίας, θὰ μορφώσῃ ἀτομικὴν γνώμην, πρὸς τὴν ὁποίαν εἶτα θὰ προσαρμόσῃ τὸ τεχνικῶς ἐσχηματισμένον δίκαιον (νόμον, ἔθιμον). Τὸ σύστημά του διαπνέει ἡ ἐπιδίωξις ἑνὸς σκοποῦ, τῆς κοινωνικῆς εὐτυχίας, εἶναι σύστημα τελολογικόν. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ὁ Geny ἀναπτύσσει ἄλλο σύστημα μεθόδου ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ, τὸ ὁποῖον ἀπέκτησεν ἰδιάζουσαν σημασίαν, διότι εὗρεν ἀκριβῆ περίπου ἐφαρμογὴν καὶ εἰς νομοθετικὸν κείμενον. Τὸ ἐσχηματισμένον δίκαιον λαοῦ τινος, ὅσον τέλειον καὶ ἂν εἶναι, ἀπέχει πάντως πολὺ ἀπὸ τὰς ἀνάγκας τὰς ὁποίας κέκληται νὰ ρυθμίσῃ. Τὸ δίκαιον εἶναι πολὺ περίπλοκον καὶ ἐν διαρκεῖ κινήσει, ὥστε διὰ τὸν Geny ἓν ἢ περισσότερα ἄτομα νὰ μὴ δύνανται διὰ τῆς ἐκδόσεως νόμου μὲ ὡρισμένας διατάξεις νὰ τὸ ἱκανοποιήσουν. Τὸν νόμον αὐτόν, ἵνα ἀποφύγωμεν ἀδικαιολόγητα πλάσματα δικαίου, πρέπει νὰ τὸν ἑρμηνεύσωμεν συμφώνως ἀκριβῶς πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ τὴν θέλησιν τοῦ δημιουργοῦ του, τὴν στιγμὴν καθ' ἣν αὕτη τὸ πρῶτον ἐξεδηλώθη, οὔτε πλατύτερον οὔτε στενότερον. Ἐκ τούτου ὅμως μοιραίως θὰ ὑπάρξουν κενά, τὰ ὁποῖα παρίσταται ἀνάγκη νὰ πληρωθοῦν δι' ἄλλων στοιχείων πλὴν τοῦ νόμου. Καὶ κατὰ πρῶτον λόγον τὸ ἔθιμον ὑποβοηθεῖ τὴν ἀποστολὴν τοῦ γραπτοῦ νόμου. Ἡ νομολογία καὶ ἡ νομικὴ ἐπιστήμη, μὴ ἀποτελοῦσαι τυπικὰς πηγὰς δικαίου, ὑποβοηθοῦν ἁπλῶς τὸν ἑρμηνευτὴν εἰς τὴν ἐξήγησιν τοῦ γραπτοῦ νόμου καὶ τοῦ ἐθιμικοῦ δικαίου. Ὅταν οὔτε ὁ νόμος οὔτε τὸ ἔθιμον εἶναι ἱκανὰ νὰ δώσουν τὴν προσήκουσαν λύσιν, ἀνοίγεται τότε εἰς τὸν ἐφαρμοστὴν τοῦ δικαίου, τὸν δικαστήν, ἐλεύθερον πεδίον ἐρεύνης. Ὁ δικαστής, ἀσκῶν πρὸς τοῦτο ἕνα ἐντελῶς ἐλεύθερον ρόλον, θὰ ἐπιζητήσῃ νὰ δώσῃ λύσιν, δημιουργῶν αὐτὸς πλέον δίκαιον ὡς θὰ ἔπραττεν ἂν ἦτο νομοθέτης. Εἰς τὴν τοιαύτην του ἐνέργειαν θὰ τὸν βοηθήσῃ ἡ νομικὴ ἐπιστήμη καὶ ἡ νομολογία, τὸ ἀποτέλεσμα ὅμως δὲν θὰ ἔχῃ ποτὲ σημασίαν γενικήν, ἀλλὰ μόνον τὴν συγκεκριμένην περίπτωσιν τὴν ὁποίαν ἐρρύθμισε.

Τὸ σύστημα αὐτὸ τοῦ Geny τῆς ἐλευθέρας ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης (libre recherche scientifique) ἔλαβεν ὀστᾶ καὶ σάρκα εἰς τὸν ἑλβετικὸν Ἀστικὸν κώδικα τοῦ 1907, κατὰ τὸ ἄρθρον 1 τοῦ ὁποίου «ὁ νόμος ἐφαρμόζεται ἐφ' ὅλων τῶν νομικῶν ζητημάτων δι' ὅσα περιλαμβάνει ὁρισμοὺς κατὰ τὸ γράμμα ἢ τὸ πνεῦμά του. Ἐν ἐλλείψει νομίμου διατάξεως, ὁ δικαστὴς ἀποφασίζει κατὰ τὸ δίκαιον τῶν ἐθίμων, καὶ τούτου ἐλλείποντος κατὰ τοὺς κανόνας, τοὺς ὁποίους οὗτος θὰ ἔθετεν ἐνεργῶν ὡς νομοθέτης. Ἀκολουθεῖ πρὸς τοῦτο τὰς λύσεις τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς νομολογίας».

Σφοδρότερος ὁ ἀγὼν κατὰ τῆς ἀπηρχαιωμένης μεθόδου ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ ὑπῆρξεν ἐν Αὐστρίᾳ καὶ ἰδίᾳ ἐν Γερμανίᾳ. Ἐκεῖ ἡ κίνησις πρὸς ἀναμόρφωσιν τῆς ἑρμηνευτικῆς μεθόδου προσέλαβεν ἐν τῷ συνόλῳ της καὶ ἴδιον ὄνομα, ὀνομασθεῖσα ἐλευθέρα ἀναζήτησις τοῦ δικαίου ἢ ὅπως παρ' ἡμῖν μετεφράσθη ἐλευθέρα ἑρμηνεία (Freirechtsbewegung freie Rechtsfindung, freies Recht). Ἐκ τῶν πολυπληθῶν ἐπὶ τοῦ θέματος πραγματειῶν συνάγονται μερικαὶ γενικαὶ γραμμαὶ χαρακτηριστικαὶ τῆς κινήσεως ταύτης. Ἡ ἀναγνώρισις τῶν κενῶν ἐν τῷ δικαίῳ (Zücken im Recht) πρωτίστως, ἡ διατήρησις τῶν δύο τυπικῶν μορφῶν τοῦ θετικοῦ δικαίου (νόμος, ἔθιμον), ἐνίοτε δὲ καὶ ἡ ἀπόλυτος περὶ τὴν κρίσιν αὐτῶν ἐλευθερία τοῦ δικαστοῦ (freies Ermessen) εἶναι συνήθεις κατευθύνσεις τῆς κινήσεως. Οἱ ὀπαδοὶ ταύτης ἐξ ἄλλου δυνατὸν νὰ διακριθῶσιν εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας, τοὺς ἀναπτύξαντας τὴν τελολογικὴν μέθοδον τοῦ Jhering καὶ ἑρμηνεύοντας τὸ δίκαιον μὲ βάσιν τὰ συγκρουόμενα ἀνθρώπινα συμφέροντα (Interessenjurisprudenz, Interessenforschung), καὶ εἰς τοὺς τείνοντας νὰ προσδώσουν λύσεις ἑρμηνευτικὰς ἐπὶ τῇ βάσει τῆς κοινωνιολογίας· οἱ τελευταῖοι ὅμως διαφωνοῦν ὡς πρὸς τὴν μέθοδον. Ἱστορικῶς ἡ ὅλη κίνησις τῆς μεθόδου ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ ἀρχίζει ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ὁπότε ὁ Savigny θεμελιώνει τὴν θεωρίαν, ὅτι τὸ κατεστρωμένον εἰς τὰς πηγὰς θετικὸν δίκαιον καλύπτει κάθε κενόν, ὑποβοηθούμενον εἰς αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀναλογίαν, πάσης ἄλλης ἐρεύνης ἀποκλειομένης. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς διδασκαλίας ταύτης ἐχωρίσθησαν δύο κατευθύνσεις. Οἱ ὀπαδοὶ τῆς πρώτης (Windscheid, Gierke) περιορίζουν τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἑρμηνευτοῦ εἰς τὸ κείμενον θετικὸν δίκαιον, ἀποκλείουν δὲ κάθε ἔρευναν ἔξω αὐτοῦ. Ἡ ἄλλη κατεύθυνσις (Stobbe, Dernburg) τοὐναντίον ἐν σιωπῇ τῶν τυπικῶν τοῦ δικαίου πηγῶν (νόμος, ἔθιμον) ἀναγνωρίζει εἰς τὸν ἑρμηνευτὴν τὸ δικαίωμα νὰ ἐρευνήσῃ τὴν «φύσιν τῶν πραγμάτων», τὰς σχέσεις δηλαδή, τὰς ὁποίας παρουσιάζουν αἱ πραγματικαὶ συνθῆκαι, καὶ ὄχι το ἀφῃρημένον φυσικὸν δίκαιον (Regelsberger). Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς πρώτης τῶν δύο τούτων κατευθύνσεων ἐδημιουργήθη μία στενὴ λογικὴ μέθοδος πρὸς ἀναγνώρισιν τῶν πηγῶν τοῦ δικαίου (ἡ κληθεῖσα Begriffsbildung ἢ juristische Construktion). Ὁ Brinz φθάνει νὰ εἴπῃ, ὅτι ἡ πληρότης τοῦ δικαίου εἶναι ἀναμφισβήτητος καὶ κενὰ δὲν ὑπάρχουν, τὰ ὁποῖα νὰ πρόκειται νὰ συμπληρώσῃ ἡ ἀναλογία. Ἐναντίον τῆς τοιαύτης μεθόδου ἑρμηνείας καταβάλλονται πολλαὶ προσπάθειαι, μὲ τὰς ὁποίας συνδέονται τὰ ὀνόματα τῶν Adickes, Schlossmann Bülow, Kohler γενικῶς διὰ τὰς πηγὰς τοῦ δικαίου, καὶ τῶν Heck, Rümelin, Stampe, Schein κλπ. εἰδικώτερον διὰ τὴν ἑρμηνείαν. Τὴν ἀνεπάρκειαν τοῦ παλαιοῦ συστήματος κατεδείκνυον καὶ ἄλλοι: Becker, Dernburg, Zittelmann, Wundt καὶ Stammlcr. Ἡ παλαιὰ ὅμως θεωρία τῆς λογικῆς αὐταρκείας τοῦ θετικοῦ δικαίου (Theorie der logische Geschlossenheit des Rechts) ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἡ κρατοῦσα καὶ κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ γερμανικοῦ ἀστικοῦ κώδικος τῷ 1900. Ἔκτοτε ὁ ἀγὼν κατὰ τῆς μεθόδου συνεχίζεται. Ὁ Zittelmann καταδεικνύει τὴν ὕπαρξιν τῶν κενῶν ἐν τῷ δικαίῳ, θεωρίαν τὴν ὁποίαν ὁ Jellinek ἀναπτύσσει εἰς τὸ δημόσιον δίκαιον. Οἱ Stammler, Kantorowicz, Heck, Radbruch, Ehrlich ἀσκοῦν νέαν κριτικὴν τῶν πηγῶν τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἑρμηνείας αὐτῶν.

Ὁ πόλεμος μὲ τὴν ἀπειρίαν τῶν πρακτικῶν θεμάτων, ἅτινα ἐγέννησε, δίδει νέαν ὀξύτητα εἰς τὸν ἀγῶνα. Τροποποιεῖται οὕτως ἡ θεωρία τῶν πηγῶν τοῦ δικαίου, τῆς ὁμαδικῆς συμβάσεως ἐργασίας ἀναγνωριζομένης ὡς πηγῆς δικαίου παρὰ τὸν νόμον καὶ τὸ ἔθιμον· παρέχεται καὶ ὑπὸ τῆς νομολογίας (γερμανικὸν ἀκυρωτικὸν τῷ 1920, γαλλικὸν Συμβούλιον Ἐπικρατείας 1916 κλπ.) εἰς τὸν δικαστὴν ἡ ἐξουσία τῆς μεταβολῆς τοῦ περιεχομένου τῶν συμβάσεων, ὅταν συντρέχουν εἰδικοὶ πρὸς τοῦτο οἰκονομικοὶ καὶ κοινωνικοὶ ὅροι, καὶ δημιουργοῦνται νέαι θεωρίαι σχετικαὶ μὲ τὴν ἑρμηνευτικὴν ἐξουσίαν τοῦ δικαστοῦ (λ. χ. ἡ θεωρία τοῦ ἀπροβλέπτου καὶ τῆς ἀναθεωρήσεως τῶν συμβάσεων). Τὸ παλαιὸν οὕτω σύστημα τῆς μεθόδου ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ ἀσφαλῶς πλέον κλονίζεται.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Πλὴν τῶν παρ' ἡμῖν συστημάτων βλέπε: *Savigny*, System des hentigen römischen Rechts, 1843. — *Brinz*, Lehrbuch der Pandekten, τόμ. 1, 1884.— *Windscheid-Kipp - Ἀργυροῦ*, Γενικαὶ ἀρχαὶ τοῦ δικαίου τῶν Πανδεκτῶν. — *Gierke*, Deutsches Privatrecht, τόμ. 1, 1895.— *Aubry et Rau*, Cours de droit civil français, τόμ. 1, 1897.— *Stobbe*, Handbuch des deutschen Privatrechts, ἐκδ. β', τόμ. 1. — *Regelsberger - Μαριδάκη - Πράτσικα*, Γενικαὶ διδασκαλίαι τοῦ δικαίου τῶν Πανδεκτῶν, 1915. — *Stammler*, Über die Methode der gerichtlichen Rechtstheorie, 1889.— *Τοῦ αὐτοῦ*, Die Lehre von dem richtigen Rechte, 1902, καὶ Theorie der Rechtswissenschaft, 1911. — *Oertmann*, Allgemeiner Teil des Burg. Gesetz Buche, 1908.— *Endemann*, Einführung in das Studium des B.G.B.—*Planiol*, Traité élementaire du droit civil, 1911, β' ἐκδ. — *Τριανταφυλλοπούλου*, Περὶ ἐλευθέρας ἑρμηνείας.— *Kohler*, Lehrbuch des bürgerlichen Rechts, τόμ. 1, 1904.— *Leyret*, Les jugements du président Magnaud, 1911.—*Capitant*, Introduction à l'étude du droit civil.— *Colin-Capitant*, Cours du droit civil français, τόμ. 1, 1914.— *Dernburg-Sokolowski*, Römisches Recht, 1912.— *Thaller-Percerou*, Traité de droit commercial, 1915. Πρὸ παντὸς δέ:— *Geny*, Méthode d'interprétation et sources en droit privé positif, β' ἐκδ. 1919 μετὰ προλόγου τοῦ *Saleilles*, ἔνθα καὶ πλήρης ἐπὶ τοῦ θέματος διεθνὴς βιβλιογραφία. — *Ἀναστασιάδου*, Ἐμπορικὸν δίκαιον, τόμ. 1, 1928, Φιλοσοφικὴ εἰσαγωγὴ σελ. 5 ἑπ.

Π. Ι. ΖΕΠΟΣ

—[ΡΗΤΟΡ.] Ἡ *ἑρμηνεία* εἶναι ἓν τῶν ἔργων τοῦ ρήτορος. «Ρητορικὴ τοίνυν ἐστίν, ὡς Διόδωρός φησι, δύναμις εὑρετικὴ καὶ ἑρμηνευτικὴ μετὰ κόσμου τῶν ἐνδεχομένων πιθανῶν ἐν παντὶ λόγῳ» (*Νικόλαος ὁ Σοφιστὴς* ἐν *Spengel* Rhet. Gr. Γ' 451). Συνίσταται δὲ ἡ ἑρμηνεία εἰς τὸ νὰ ἀναπτύξῃ καὶ παραστήσῃ ὁ ρήτωρ τὰ εὑρεθέντα καὶ διαταχθέντα μὲ κατάλληλον σύνθεσιν λόγου, πρὸς εὐάρεστον τῶν ἀκροατῶν διάθεσιν καὶ συγκίνησιν, καὶ γενικῶς τὸ εἰπεῖν ἀττικῶς καὶ καθαρῶς καὶ σαφῶς καὶ ἀκριβῶς. «Ἵνα δὲ ὁ λέγων τοῦ σκοποῦ ἐπιτύχῃ, ἀνάγκη ἐστὶν αὐτὸν καὶ καλῶς διανοεῖσθαι καὶ καλῶς συναισθάνεσθαι· μηδὲ ἀκρίτως τοῖς τοῦ λόγου χρῆσθαι σχήμασιν εἰδέναι τε» (*Θ. Καΐρη*, Φιλοσοφικὰ καὶ φιλολογικὰ σ. 170). Κατὰ τὸν Διονύσιον ὁ Θουκυδίδης πολλαχοῦ ἐξαλλάττει «τὴν ἑρμηνείαν εἰς ὄγκον ἅμα καὶ κόσμον ὀνομάτων ἀηθέστερον». Ἡ χρῆσις τοῦ ὅρου τούτου εὕρηται κυρίως παρὰ τῷ Διονυσίῳ Ἁλικαρνασσεῖ («Περὶ συνθ. ὀνομ.» Ε', 1, σ. 6). Τὸ «Περὶ ἑρμηνείας» ρητορικὸν ἔργον, ὅπερ κακῶς ἀποδίδεται εἰς Δημήτριον τὸν Φαληρέα, διαλαμβάνει περὶ ρητορικῆς λέξεως, περὶ περιόδων, περὶ χασμωδίας, περὶ τῶν διαφόρων χαρακτήρων τοῦ λόγου, περὶ σχημάτων κτλ., δίδον οὕτως εὐρὺ περιεχόμενον εἰς τὸν ὅρον τοῦτον.

Ι. Φ. Δ.

—ἑρμηνεία Γραφῆς *[Θεολ.]*· βλ. *ἑρμηνευτική*.

ἑρμηνεὺς (ὁ), *—εύτρια* (ἡ)· ὁ ἑρμηνεύων, διερμηνεύς.

— *[Πολ. Δικον.]* Καλεῖται *ἑρμηνεὺς* τὸ πρόσωπον, διὰ τοῦ ὁποίου κατὰ τὴν δίκην λαμβάνεται ἡ μαρτυρία μαρτύρων εἴτε ἀγνοούντων τὴν ἑλληνικὴν

Digitized by Google

γλῶσσαν, εἴτε τοιούτων κωφῶν, ἀλάλων καὶ κωφαλάλων ἀγνοούντων ἔτι πλέον γενικῶς γραφήν. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν πᾶσα ἐρώτησις καὶ ἀπόκρισις ἀναγράφεται εἰς τὴν ἔκθεσιν κατά τε τὴν ὑπὸ τοῦ μάρτυρος ὁμιλουμένην γλῶσσαν (οὕτω λέγει τὸ ἄρθρ. 340 Πολ. δικ. εἰλημμένον ἐκ τοῦ βαυαρικοῦ Σχεδ. § 298. Πλὴν ἡ διάταξις αὕτη θεωρεῖται ἀνεκτέλεστος) καὶ κατὰ τὴν παρὰ τοῦ ἑρμηνέως γενομένην μετάφρασιν· ἡ ἐν λόγῳ ἔκθεσις ὑποβάλλεται πρὸς ἀνάγνωσιν εἰς τὸν μάρτυρα (τὸν ἀγνοοῦντα τὴν ἑλληνικήν), ἤ, ἂν οὗτος ἀδυνατῇ νὰ ἀναγινώσκῃ, εἰς τὸν ἑρμηνέα. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀγνοούντων γραφὴν κωφαλάλων κλπ. πάντοτε ὑπογράφει ὁ ἑρμηνεύς, ἀντ' αὐτῶν, τὴν ἔκθεσιν.

Οἱ ἑρμηνεῖς διορίζονται καὶ ὁρκίζονται ἐπὶ μὲν τῶν ἐξετάσεων τῶν ἐκτὸς τοῦ ἀκροατηρίου γινομένων παρὰ τοῦ εἰσηγητοῦ, ἐπὶ δὲ τῶν ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ παρὰ τοῦ προέδρου. Πᾶς διάδικος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσῃ τὴν ἐξαίρεσιν αὐτῶν δι' οὓς λόγους καὶ τῶν πραγματογνωμόνων (ἄρθρ. 295 καὶ 324 Πολ. δικ.). Ὑποβληθείσης αἰτήσεως ἐξαιρέσεως ἑρμηνέως, προκειμένου μὲν περὶ ἐξετάσεως ἐκτὸς τοῦ ἀκροατηρίου ἀποφασίζει ὁ εἰσηγητής, ἐπὶ δὲ ἐξετάσεως ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ ἀποφαίνεται τὸ ὅλον δικαστήριον. Δ. Ι. ΖΕΠΟΣ

— *[Ποιν. Δικον.]* Ὁ *ἑρμηνεὺς* (interprète, Dolmetscher) εἶναι μὴ δικαστικὸν πρόσωπον βοηθοῦν τὸν δικαστὴν καὶ διευκολῦνον τὴν συνεννόησιν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ ἑτέρων προσώπων διὰ τῆς μεταφράσεως εἰς ἄλλην γλῶσσαν ἢ ἄλλο ἰδίωμα τῶν διὰ τὴν δίκην γιγνομένων δηλώσεων. Αἱ περὶ ἑρμηνέων διατάξεις τῆς Ποινικῆς δικονομίας περιέχονται ἐν ἄρθροις 130—133. Κατὰ τὸ ἄρθρον 130 «ἐὰν οἱ κωφοὶ ἢ οἱ ἄλαλοι ἢ οἱ κωφοὶ ἐν ταὐτῷ καὶ ἄλαλοι κατηγορούμενοι ἢ μάρτυρες εἶναι ἄπειροι τοῦ γράφειν, διορίζεται ἕνεκα τούτων ἑρμηνεύς, εἰς μὲν τὴν προανάκρισιν παρὰ τοῦ ἀνακριτοῦ, εἰς δὲ τὸ ἀκροατήριον παρὰ τοῦ προέδρου τοῦ δικαστηρίου· εἰς ὅλας δὲ τὰς περιπτώσεις καθ' ἃς οἱ μάρτυρες χρεωστοῦν νὰ ὑπογράφωσι πρέπει νὰ ὑπογράφηται ἡ ἔκθεσις καὶ παρὰ τοῦ ἑρμηνέως. Τὸ αὐτὸ γίνεται καὶ ὅταν οἱ κατηγορούμενοι καὶ οἱ μάρτυρες δὲν εἶναι ἐγκρατεῖς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης». Κατὰ τὸ ἄρθρον 131 «οἱ ἑρμηνεῖς οὗτοι δὲν πρέπει, ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος, νὰ εἶναι ἐκ τῶν κατηγορουμένων, συνηγόρων, μαρτύρων ἢ δικαστῶν, οὐδὲ νὰ διορίζωνται συναινέσει τοῦ κατηγορουμένου ἢ τοῦ εἰσαγγελέως». Κατὰ τὸ ἄρθρον 132 «πᾶς διάδικος, ἑπομένως καὶ ὁ εἰσαγγελεύς, ἔχει τὸ δίκαιον νὰ ἐξαιρῇ τὸν διορισθέντα ἑρμηνέα διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους δύνανται νὰ ἐξαιρῶνται καὶ οἱ πραγματογνώμονες (ἄρθρ. 100). Περὶ τῆς ἐξαιρέσεως ταύτης εἰς μὲν τὴν προανάκρισιν ἀποφασίζει ὁ ἐπὶ τῆς ἀνακρίσεως, ἐν δὲ τῷ ἀκροατηρίῳ ὅλον τὸ δικαστήριον». Κατὰ τὸ ἄρθρον 133 «προτοῦ ἀρχίσωσι τὸ ἔργον των οἱ ἑρμηνεῖς, ὑποχρεοῦνται παρὰ τοῦ διορίσαντος αὐτοὺς ὑπαλλήλου νὰ ὁρκισθῶσιν ὅτι θέλουν κάμει πιστὴν διερμήνευσιν». Κατὰ δὲ τὸ ἄρθρον 458 ἀριθ. 15 «ὡς λόγος ἀναιρέσεως εἶναι παραδεκτὸς ἐὰν ἐναντίον τῶν διὰ τῶν ἄρθρων 130 καὶ 131 διατεταγμένων, εἴς τινα κωφὸν ἢ ἄλαλον ἢ κωφάλαλον ἢ μὴ γιγνώσκοντα τὴν ἑλληνικὴν δὲν ἐδόθη παντάπασι διερμηνεύς, ἢ δὲν ἐδόθη ὁ προσήκων, ἢ ὁ δοθεὶς δὲν ὡρκίσθη προσηκόντως (ἄρθρ. 133)». Ἀπὸ τῶν ἑρμηνέων τούτων, οἵτινες διενεργοῦσι τὴν συνεννόησιν, δέον νὰ διακρίνωνται οἱ «πραγματογνώμονες ἑρμηνεῖς ἀποδείξεως», οἵτινες δὲν εἶναι ἑρμηνεῖς ἀλλὰ πραγματογνώμονες. Ἐὰν π.χ. ὑποθέσωμεν ὅτι ἐγένετο πλαστογραφία ἐγγράφου γεγραμμένου εἰς ξένην γλῶσσαν, ὁ ἐμπειροτέχνης ὅστις μεταφράζει τὸ ξένον ἔγγραφον εἰς τὴν ἑλληνικὴν εἶναι πραγματογνώμων ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἄρθρου 98 Ποινικῆς δικονομίας καὶ οὐχὶ ἑρμηνεύς.

[*Beling*, Deutsches Reichss tufprozessrecht (1928) 146 ἑπ.] Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

—*[Διεθν. Δίκ.]* Βλ. *διερμηνεύς*.

ἑρμηνευτὴς (ὁ)· ὁ ἑρμηνεύων, ὁ διασαφῶν τὰ σαφηνείας χρῄζοντα, ἐξηγητὴς δυσνοήτου λόγου, παροιμίας, παραβολῆς κττ.: «ἑρμηνευτὴς ἀρχαίων συγγραφέων, —τῆς ἁγίας Γραφῆς κττ.» μεταφράστης, ἐξηγητής.

— **ἑρμηνευταὶ** ***Γραφῶν*** *[Θεολ.]*· βλ. *ἑρμηνευτική*.

ἑρμηνευτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἑρμηνείαν, ἐξηγητικός, διασαφητικός: «ἑρμηνευτικαὶ σημειώσεις» || *ἑρμηνευτικὴ* (ἡ) κατὰ παράλειψιν τοῦ *τέχνη*, ἡ περὶ τὴν ἑρμηνείαν τῶν κειμένων ἀσχολουμένη ἐπιστήμη (βλ. κατ.).—Ἐπιρρ. ***ἑρμηνευτικῶς***.

— **ἑρμηνευτικαὶ** ***ἐπιστῆμαι*** *[Φιλοσ.]*. Καλοῦνται οὕτως αἱ ἐπιστῆμαι ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἐξεύρεσιν ἁπλῶς τῶν νόμων τῶν διεπόντων τὰ φαινόμενα τοῦ ἀντικειμένου τῆς ἐρεύνης των, καὶ εἰς τὴν καθόλου περιγραφὴν τοῦ ἀνήκοντος αὐταῖς τμήματος τῆς ἀντικειμενικῆς πραγματικότητος, χωρὶς νὰ προβάλλουν καὶ κανόνας ὡς ἀκολουθητέους σκοπούς. Τοιαῦται ἐπιστῆμαι εἶναι αἱ φυσικαὶ ἐν γένει καὶ ἱστορικαὶ ἐπιστῆμαι (φυσική, μαθηματικά, ἱστορία κλπ.). Αἱ ἑρμηνευτικαὶ ἐπιστῆμαι, ἄλλως *περιγραφικαὶ* καλούμεναι, ἀντιτίθενται πρὸς τὰς *κανονικάς*, χαρακτηριστικὸν τῶν ὁποίων εἶναι, πλὴν τῆς ἐξαγωγῆς νόμων καὶ περιγραφῆς τῶν φαινομένων, καὶ ἡ προβολὴ κανόνων πρὸς τήρησιν. Τοιαύτη ἐπιστήμη εἶναι κυρίως ἡ ἠθική. Θ. Π.

— **ἑρμηνευτικὴ** (ἡ). Εἷς τῶν σπουδαιοτέρων κλάδων τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης, ἀσχολούμενος περὶ τὴν ὀρθὴν κατανόησιν καὶ μετάδοσιν αὐτῆς καὶ εἰς τοὺς ἄλλους τοῦ περιεχομένου τῶν γραπτῶν καὶ τῶν προφορικῶν μνημείων τοῦ λόγου.

—[ΦΙΛΟΛ.] Ἤδη ἀπὸ τῶν κλασσικῶν χρόνων κατέστη αἰσθητόν, ὅτι δὲν ἤρκει πλέον ἡ ἁπλῆ γνῶσις τῶν δοκίμων ποιητῶν καὶ συγγραφέων καὶ ἡ φιλόκαλος ἀνάγνωσις τῶν ἔργων αὐτῶν. Οἱ σοφισταὶ ἐλάμβανον ὡς θέμα τῶν διαλέξεων αὐτῶν γνωστὰ χωρία ποιητῶν, ἐξήταζον τὸ εἶδος αὐτῶν καὶ τὴν οὐσίαν, καὶ δὴ πολλάκις μόνον πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἰδίας ἑαυτῶν ὑπεροχῆς καὶ τῆς ἐξελέγξεως ἐσφαλμένης χρήσεως λέξεων ἢ ἐλλείψεως ὀρθῆς κρίσεως παρ' αὐτοῖς. Ἐπὶ πλέον ἠσχολοῦντο καὶ περὶ σοβαρωτέρας μελέτας, καὶ ἰδίως συνεκροτήθη τάξις ἰδία λογίων ἀσχολουμένων ἐξ ἐπαγγέλματος περὶ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Ὁμήρου. Ἤκμασαν δὲ τοιαῦται μελέται ἐν Θάσῳ καὶ Λαμψάκῳ. Ἐκ Θάσου κατήγοντο ὁ Ἱππίας, ὅστις ἐπεζήτησε τὴν ἀποκατάστασιν ἀδιαφθόρου κειμένου τοῦ ποιητοῦ, καὶ ὁ Στησίμβροτος, ὅστις ἔζησε τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου ἐν Ἀθήναις καὶ ἐθεωρεῖτο ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Πλάτωνος μετὰ τοῦ Λαμψακηνοῦ Μητροδώρου ὁ εὐφυέστατος ἑρμηνευτὴς τοῦ ἔπους *(Πλάτ.* Ἴων 630 c., *Διογ. Λαέρτ.* II, 11). Ἀλλ' ἡ ἑρμηνεία ἐξετράπη ἐνωρὶς ἤδη εἰς σκολιὰς ὁδοὺς ἕνεκα τῆς χρήσεως ἀλληγορικῶν ἐξηγήσεων καὶ τῆς εἰς τοὺς ἐπικοὺς μύθους ὑποβολῆς ἐννοιῶν εἰλημμένων ἐκ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν.

Ἡ ἑρμηνευτικὴ ἔλαβεν ἐπιστημονικὸν χαρακτῆρα κυρίως ἀπὸ τῶν ἀλεξανδρεωτικῶν χρόνων. Οἱ περιώνυμοι γραμματικοὶ τῆς Ἀλεξανδρείας ἀνήγαγον ταύτην εἰς μεγάλην περιωπήν. Πάντων δ' ἐπιφανέστατος ἀνεδείχθη *Ἀρίσταρχος ὁ Σαμόθραξ* «ὃν μάντιν ἐκάλει Παναίτιος ὁ Ρόδιος φιλόσοφος διὰ τὸ ῥᾳδίως καταμαντεύεσθαι τῆς τῶν ποιητῶν διανοίας» (*Ἀθήν.* ΙΔ', 634 C). Διότι τότε περὶ τὰ ποιήματα περιεστρέφετο κυρίως ἡ ἑρμηνευτική. Ὁ γραμματικὸς οὗτος περιῆλθεν εἰς πολλὰς ἀντιλογίας πρὸς τὸν *Κράτητα τὸν Μαλλώτην*, ἐπιφανῆ ὡσαύτως γραμματικὸν ἐν Περγάμῳ, καὶ τὸν *Χρύσιππον* (βλ. *W. Chirst*, Ἱστ. ἑλλ. λογ., ἑλλ. μετ. Β 203 καὶ 228). Ὁ Κράτης ἑρμηνεύων τοὺς ποιητὰς καὶ πρὸ πάντων τὸν Ὅμηρον, ἐπειρᾶτο νὰ εὕρῃ ἀλληγορίας καὶ ὑπολανθανούσας ἀναφοράς, μεγάλην ἐν τούτῳ καταδεικνύων πολυμάθειαν καὶ περίνοιαν. Ὁ δὲ Ἀρίσταρχος ἀποκρούων πᾶσαν ἀλλοτρίαν τοῦ πράγματος πολυμάθειαν, ἐπιμόνως προὐτίμα τὴν κατὰ γράμμα ἑρμηνείαν τῆς ἐπικῆς διηγήσεως, ὁρμώμενος ἐκ τῆς ἀρχῆς ὅτι ἕκαστος τῶν ποιητῶν πρέπει νὰ ἑρμηνεύηται ἐξ ἑαυτοῦ. Τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀριστάρχου τεθειμένα ἑρμηνευτικὰ ἀξιώματα, καθ' ἅ: «Ὅμηρον ἐξ Ὁμήρου δεῖ σαφηνίζειν, αὐτὸν ἐξηγούμενον ἑαυτὸν» καὶ «τὰ φραζόμενα ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ μυθικῶς ἐνδέχεσθαι κατὰ τὴν ποιητικὴν ἐξουσίαν, μηδὲν ἔξω τῶν φραζομένων περιεργαζομένους» ἀποτελοῦσιν ἀσφαλεῖς ἀρχὰς ἑρμηνευτικῆς ἐργασίας. Πλὴν τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Περγάμου, καὶ αἱ Ἀθῆναι καὶ βραδύτερον ἡ Ρώμη παρέταξάν τινας ἀξίους λόγου γραμματικούς, οἵτινες κύριον ἔργον ἐθεώρουν νὰ καταστήσωσι κατὰ πάντα καταληπτὰ τὰ ἔγκριτα ποιήματα καὶ συγγράμματα. Εἰς τὴν ὀρθὴν κατάληψιν τούτων συνετέλει ἡ ὀρθὴ ἀνάγνωσις, ἡ ἐξήγησις τῶν μύθων, ἡ διόρθωσις χωρίων ἡμαρτημένως παραδεδομένων καὶ ἡ αἰσθητικὴ κρίσις. Τὴν δ' ὀρθὴν μέθοδον τῆς ἑρμηνευτικῆς ὄχι μόνον καθώρισαν θεωρητικῶς, ἀλλὰ καὶ ἐφήρμοσαν θαυμασίως οἱ ἀρχαῖοι γραμματικοί, διὰ τοῦτο ὁσάκις συμβῇ ν' ἀνακαλυφθῇ σήμερον λείψανόν τι τῆς ἐργασίας ἐκείνων, ὡς ὅτε ἐφανερώθησαν πρὸ ἑνὸς καὶ ἡμίσεος περίπου αἰῶνος τὰ περίφημα βενετικὰ εἰς τὸν Ὅμηρον σχόλια, εὐθὺς καταφαίνεται πόσον ἀτελεῖς καὶ πολλάκις πεπλανημέναι ἦσαν αἱ τέως ἐπικρατοῦσαι δοξασίαι τῶν νεωτέρων ἐπιστημόνων. Δυστυχῶς ὅμως καὶ ὀλίγα καὶ μικρὰ εἶναι τὰ περισωθέντα, ἐκ τῶν κατόπιν χρόνων τῆς παρακμῆς καὶ τῆς ἐκβαρβαρώσεως, μνημεῖα τῆς φιλοπονίας τῶν λογίων ἐκείνων, τὰ δὲ πολλὰ μανθάνομεν ἐκ τῶν ἐπιτομῶν καὶ τῶν συλλογῶν, ἃς ἐφιλοπόνησαν οἱ μεταγενέστεραι γενεαί, στηριζόμεναι εἰς τὰ μεγαλοπρεπῆ ἔργα τῶν Ἀλεξανδρινῶν. Οὕτως ἡ νεωτέρα φιλολογικὴ ἐπιστήμη ἠναγκάσθη νὰ δημιουργήσῃ ἐξ ὑπαρχῆς νέον σύστημα ἐκ τῶν ὀλίγων διασωθέντων λειψάνων τῆς ἐργασίας ἐκείνων. Πολὺ ὅμως πρὸ τῶν νεωτέρων χρόνων, καθ' ἣν ἐποχὴν ἐπεκράτει βαθὺ διανοητικὸν σκότος ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ, ἐν τῷ Βυζαντίῳ κληρικοὶ καὶ ἄλλοι λόγιοι ἐμελέτων καὶ ἐσχολίαζον ὡς Ἕλληνες τὰ παραδεδομένα ἑλληνικὰ κείμενα, καὶ τὰ σχόλια καὶ ὑπομνήματά των ταῦτα ἀναγκάζονται σήμερον ξέναι ἀκαδημίαι νὰ ἐκδίδωσι καὶ μελετῶσιν. Ἡ σειρὰ τῶν ὀνομάτων τῶν ἀνδρῶν τούτων εἶναι μακρά, διακρίνονται δὲ μεταξὺ αὐτῶν ὁ Καισαρείας Ἀρέθας, Μιχαὴλ ὁ Ψελλός, ὁ πατριάρχης Φώτιος, Μιχαὴλ ὁ Ἀκομινᾶτος, Γρηγόριος ὁ Κορίνθου, ὁ πολυμαθέστατος ἐπίσκοπος Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος, ὁ μητροπολίτης Νικαίας Εὐστράτιος, ὁ σχολιάσας τὰ «Ἠθικὰ Νικομάχεια» τοῦ Ἀριστοτέλους, ὁ πατριάρχης Μιχαὴλ ὁ Σύγκελλος, ὁ πατριάρχης Ἰωάννης ὁ Γλυκύς, ὁ Μάξιμος Πλανούδης, οἱ ἀριστοτελικοὶ ὑπομνηματισταὶ καὶ ἑρμηνευταὶ Μιχαὴλ ὁ Ἐφέσιος, Θεόδωρος ὁ Μετοχίτης κ. ἄ.

Ἡ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων μεταλαμπάδευσις ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων φυγάδων λογίων τῶν ἑλληνικῶν φώτων εἰς τὴν Δύσιν ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐνασχόλησιν τῶν Εὐρωπαίων περὶ τὴν μελέτην καὶ ἔκδοσιν τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων. Σχόλια καὶ μεταφράσεις ἰδίως εἰς τὴν λατινικὴν συνοδεύουσαι τὰς ὁσημέραι πληθυνομένας ἐκδόσεις, βαθυτέρα μελέτη τῆς ἑλληνικῆς, ὡς καὶ τῆς γλώσσης ἑκάστου ποιητοῦ ἢ συγγραφέως κεχωρισμένως, ἐργασίαι λεξικογραφικαί, πάντα ταῦτα ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν κριτικὴν ἐπιστασίαν τῶν κειμένων συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἑρμηνευτικῆς, ἥτις διὰ τοῦ *Wolf* καὶ διὰ τοῦ *Boeckh* ἀπέκτησεν ἀκριβέστατον ἐπιστημονικὸν χαρακτῆρα (βλ. λ. *Φιλολογία*). Ἔκτοτε πολλαχῶς καὶ ποικιλοτρόπως καλλιεργηθεῖσα καὶ διαμορφωθεῖσα ὑπήχθη ὑπὸ κανόνας καὶ ἀπέκτησε μεθόδους, συμφώνως πρὸς τὰς ὁποίας βαδίζει ἐν τῷ ἔργῳ αὐτῆς. Πρὸ τοῦ φιλολογικοῦ συστήματος τοῦ Wolf ἡ ἑρμηνευτικὴ μετὰ τῆς κριτικῆς ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ κυρία ἀσχολία τοῦ φιλολόγου, πᾶσαι δὲ αἱ ἄλλαι φιλολογικαὶ μαθήσεις ἦσαν θεραπαινίδες αὐτῶν· μετὰ τὸν Wolf ἐθεωρήθησαν μὲν ὡς δύο μαθήσεις μεταξὺ τῶν πολλῶν ἄλλων, ἀλλ' οὐδεμία ἄλλη φιλολογικὴ γνῶσις δύναται νὰ ἔχῃ κῦρος ἄνευ τῶν δύο τούτων σπουδαίων μαθημάτων. Ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Wolf καὶ ἰδία τοῦ Hermann καὶ τοῦ Boeckh, οἵτινες ἦσαν μαθηταί του ἐπῆλθεν ὀξεῖα ῥῆξις, διότι ὁ μὲν πρῶτος ὑπεστήριζεν ὅτι εἰς τὴν ἑρμηνείαν πρωτεύει κυρίως ἡ ἔρευνα τῆς γλώσσης καὶ τῶν μετρικῶν τύπων, ὁ δὲ δεύτερος ἐδίδασκεν ὅτι ἵνα νοήσωμεν τὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων ποιητῶν καὶ συγγραφέων πρέπει νὰ γνωρίσωμεν καλῶς τὸν βίον τῶν γραψάντων ταῦτα καὶ τὸν ὅλον πολιτισμὸν τῆς ἐποχῆς ἐν ᾗ ἔδρασαν. Διὰ τοῦτο ὁ Boeckh ἠρεύνα μᾶλλον τὰς ἰδέας τῶν συγγραφέων καὶ ἐνδιεφέρετο διὰ τὴν πραγματικὴν ἑρμηνείαν τῶν κειμένων. Ἡ ἔρις αὕτη ἐπὶ μακρὸν διαρκέσασα ἐχώρισεν εἰς δύο ἀντιμαχόμενα στρατόπεδα τοὺς Γερμανοὺς φιλολόγους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἀλλ' ἔσχεν ἀγαθὰ ἀποτελέσματα διὰ τὴν μετέπειτα ἐξέλιξιν τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης.

Εἴδη τῆς ἑρμηνείας. Ἐν τῇ ἑρμηνευτικῇ ἔχομεν τέσσαρα εἴδη: 1) τὴν *γραμματικὴν* ἑρμηνείαν, 2) τὴν *ἱστορικήν*, 3) τὴν *ἐκ τοῦ ἀτόμου* ἢ *ἐκ τοῦ πνεύματος* αὐτοῦ καὶ 4) τὴν *ἐκ τοῦ εἴδους* ἢ *λογοτεχνικήν*. Τὰ εἴδη ταῦτα δὲν χρησιμοποιοῦνται κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον εἰς πάντας τοὺς ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς· π. χ. εἰς τὸ ἔπος ἐλάχιστα ἐξαρτᾶται ἡ ἑρμηνεία ἐκ τῆς γνώσεως τοῦ ὑποκειμένου ἢ τοῦ ἀτόμου, ἐνῷ ἀντιθέτως ἐν τῇ λυρικῇ ποιήσει πρωτεύει. Γενικῶς τὰ στάδια τῆς ἑρμηνείας δύνανται νὰ διακριθῶσιν εἰς δύο κατηγορίας: τὴν κατανόησιν τοῦ λεκτικοῦ καὶ τὴν κατανόησιν τῶν πραγμάτων. Ἡ γραμματικὴ δηλαδὴ ἑρμηνεία, ἡ ἐρειδομένη ἐπὶ τῶν καθολικῶν κανόνων τῆς γλώσσης, ὀφείλει νὰ συμπληρωθῇ διὰ τῆς πραγματικῆς ἑρμηνείας. Πάντα δὲ τ' ἀνωτέρω εἴδη τῆς ἑρμηνείας προϋποθέτουσιν ἄλληλα· π. χ. πολλάκις δὲν δύναταί τις παντελῶς νὰ ἐννοήσῃ τὴν γενικὴν σημασίαν τοῦ γραμματικοῦ στοιχείου χωρὶς νὰ γνωρίζῃ τὰς ἱστορικὰς σχέσεις· καὶ ἐπειδὴ δὲν δύναταί τις νὰ προϋποθέτῃ μίαν ἀπόλυτον παράδοσιν τῆς ἐννοίας, πρέπει νὰ συναγάγῃ αὐτὴν ἐκ διαφόρων χωρίων, τὰ ὁποῖα πάλιν εἶναι παραδεδομένα διὰ τῶν γλωσσικῶν στοιχείων· τὸν ὅλον χαρακτῆρα τοῦ εἴδους δὲν δύναταί τις πάλιν νὰ ὁρίσῃ χωρὶς νὰ γνωρίζῃ τὸ γλωσσικὸν μέρος. Ἐκ τούτων γίνεται κατάδηλον, ὅτι τὸ πρόβλημα τῆς καταλήψεως δύναται νὰ λύηται συχνάκις δι' ἀποδείξεων μόνον κατὰ προσέγγισιν.

Γραμματικὴ ἑρμηνεία. Ὁ καθορισμὸς τῆς ἐννοίας κειμένου τινὸς ὑπὸ λεκτικὴν ἔποψιν εἶναι ἐνέργεια ἀπαιτοῦσα κατὰ πρῶτον καὶ κύριον λόγον τὴν γνῶσιν τῆς γλώσσης ἐν ᾗ ἐγράφη. Ἐὰν ἕκαστον στοιχεῖον τῆς γλώσσης εἶχε: α') μίαν μόνην σημασίαν καθ' ὅλον τὸ χρονικὸν διάστημα καθ' ὃ ἔζησε, ὡς συμβαίνει εἰς τὴν κινεζικήν, καὶ β') ἐὰν ἡ σημασία αὕτη ἦτο διὰ παραδόσεως βεβαιωμένη, οὐδεμία δυσκολία γραμματικῆς ἑρμηνείας θὰ ὑπῆρχε. Δυστυχῶς τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει οὕτω. Ἑκάστη τῶν λέξεων ἀπέκτησε κατὰ τὴν διαρροὴν τῶν αἰώνων πλείστας σημασίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ δὲν ὑπάρχει ἀποδεδειγμένη βεβαία παράδοσις. Ἐπειδὴ δὲ τὰ λεξικὰ καὶ αἱ γραμματικαί, αἵτινες περιλαμβάνουσι τὰς σημασίας, γεννῶνται διὰ φιλολογικῶν ἐργασιῶν καὶ βελτιοῦνται καθ' ἑκάστην, ἡ γραμματικὴ ἑρμηνεία καθίσταται ζήτημα σημαντικόν. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῆς ποικιλίας τῶν σημασιῶν ὁ

Digitized by Google

ἑρμηνευτὴς ὀφείλει νὰ εὕρῃ τὴν κυρίαν σημασίαν. Λέξις τις ἔχει φύσει σημασίαν, ὅταν αὕτη προκύπτει ἐκ τῶν φθόγγων τῶν ἀποτελούντων αὐτήν, θέσει δὲ ὅταν οἱ ἄνθρωποι δίδουσιν εἰς αὐτὴν ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν ἔννοιαν. Ἀφοῦ δὲ αἱ λέξεις ἀπέκτησαν θέσει σημασίαν, ἔπρεπεν ἡμεῖς νὰ ὁρίσωμεν τὴν φύσει σημασίαν αὐτῶν. Ἀλλ' ἡ ἐπιστήμη, ὅσον καὶ ἂν ἐπλησίασε διὰ τῆς γλωσσολογίας εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῆς σημασίας τῶν φθόγγων, δὲν κατώρθωσε ν' ἀναγάγῃ τὰς λέξεις εἰς τὴν φυσικήν των τοιαύτην, διότι παρῆλθον πολλοὶ αἰῶνες, καθ' οὓς συνέβησαν πλεῖσται μεταβολαί, ὡς ἐκ τούτου δὲ πολλαὶ λέξεις εὑρίσκονται ἔχουσαι θέσει σημασίαν, ἐνῷ ἀρχικῶς εἶχον φύσει τοιαύτην. Ἐξαφανίζεται δὲ ἡ φυσικὴ σημασία τῶν ῥιζῶν, διότι ἡ πνευματικὴ κατάστασις τῶν ἀνθρώπων προοδεύει καὶ ἐμφανίζονται διαρκῶς νέα πράγματα, εἰς τὰ ὁποῖα δίδονται συμβατικῶς ὀνομασίαι. Πρὸς τούτοις ἡ ἀρχικὴ σημασία τῶν λέξεων ποικίλλει, διότι τὸ δι' αὐτῆς προσδιοριζόμενον πρᾶγμα ἐμφανίζεται ὑπὸ διαφόρους ἀπόψεις. Μεταβολὴν εἰς τὰς λέξεις φέρουσι καὶ οἱ λεγόμενοι τρόποι, ἤτοι τὰ ῥητορικὰ σχήματα (μετωνυμία, μεταφορά, συνεκδοχή). Ἡ ἀνεύρεσις ἐν τῇ ποικιλίᾳ τῶν σημασιῶν τῆς πρώτης τοιαύτης εἶναι πολὺ δύσκολος, λόγῳ τῆς ἀτελείας τῶν λεξικῶν καὶ τῆς δυσκολίας περὶ τὴν ἐτυμολογίαν. Εὑρίσκομεν μὲν τὴν ῥίζαν πολλῶν λέξεων, ἀλλὰ πολλάκις πλανώμεθα προκειμένου περὶ τῆς κυρίας καὶ ἀρχικῆς αὐτῆς σημασίας. Εἶναι ὅμως ἀναμφισβήτητον ὅτι εἰς τὴν ἱστορίαν λέξεώς τινος δύναται τὰ μέγιστα, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀσφαλῶς, νὰ μᾶς ὁδηγήσῃ ἡ καθωμιλημένη, διότι ἡ γλῶσσα τοῦ λαοῦ διέσωσε λέξεις, τύπους, ἐκφράσεις ἀρχαίας, αἵτινες δὲν ἐχρησιμοποιήθησαν ὑπὸ τῶν ποιητῶν ἢ τῶν συγγραφέων. Τελεία παρεκτροπὴ καὶ ἀποπλάνησις ἐπέρχεται ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ, ὅταν τις διὰ λογικῶν συλλογισμῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν ὑπάρχουσιν ἐν τῇ παραστάσει τῆς λέξεως, συνάγει διαφόρους σημασίας.

Ἔμφυτος κλίσις ἄγει ἡμᾶς εἰς τὸ ν' ἀποδώσωμεν εἰς λέξιν τινὰ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν, ἁπανταχοῦ ἔνθα συναντῶμεν αὐτήν. Ἐξ ἐνστίκτου πραγματευόμεθα τὴν γλῶσσαν ὡς σύστημά τι σταθερὸν συμβόλων. Ἐν τούτοις ἡ γλῶσσα, ἐν ᾗ εἶναι γεγραμμένα τὰ λογοτεχνικά, τὰ ἱστορικά, τὰ φιλοσοφικὰ καὶ τὰ τούτοις παρόμοια μνημεῖα, εἶναι γλῶσσα κυμαινομένη· ἡ αὐτὴ λέξις σημαίνει πολλὰ πράγματα διάφορα, λαμβάνει δὲ διάφορον ἔννοιαν παρὰ τῷ αὐτῷ συγγραφεῖ συνῳδὰ πρὸς τὰς ἄλλας συνεκφερομένας μετ' αὐτῆς λέξεις καὶ μεταβάλλει ἔννοιαν ἀπὸ συγγραφέως εἰς συγγραφέα καὶ προϊόντος τοῦ χρόνου. Κατὰ ταῦτα, πρὸς κατανόησιν γραπτοῦ τινος μνημείου, ὀφείλομεν νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψει τὰ ἑξῆς: 1) Νὰ γινώσκωμεν τὴν σύγχρονον γλῶσσαν, ἤτοι τὴν ἔννοιαν τῶν λέξεων καὶ τῶν φράσεων ἐν τοῖς χρόνοις καθ' οὓς ἐγράφη τὸ μνημεῖον. Ἡ δ' ἔννοια λέξεώς τινος καθορίζεται διὰ συναγωγῆς τῶν χωρίων, ἐν οἷς γίνεται χρῆσις αὐτῆς· εὑρίσκεται δὲ σχεδὸν πάντοτε χωρίον τι, ἐν ᾧ τὰ λοιπὰ τῆς φράσεως οὐδεμίαν ἐπιτρέπουσιν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς ἐκδοχῆς. Τοιοῦτον εἶναι τὸ ἔργον τῶν ἱστορικῶν λεξικῶν, ὡς ὁ «Thesaurus linguae Latinae», τοῦ Du Gange, τὸ «Glossarium ad scriptores mediae et infimae Latinitatis,» τοῦ Ε. Α. Σοφοκλέους, τὸ «Greek lexicon of the Roman and Byzantine periods». Ὅταν δὲ ἡ γλῶσσα ἦτο ἤδη νεκρὰ διὰ τὸν συγγραφέα τοῦ μνημείου καὶ ἔμαθεν αὐτὴν ἐκ τῶν συγγραμμάτων, τοῦθ' ὅπερ συμβαίνει εἰς τὰ λατινικὰ κείμενα τῶν μέσων αἰώνων καὶ εἰς τοὺς ψευδαττικίζοντας Βυζαντινούς, πρέπει νὰ προσέξωμεν μὴ αἱ λέξεις εἶναι εἰλημμέναι κατ' ἐκδοχὴν αὐθαίρετον καὶ ἐξελέχθησαν μόνον χάριν ἐπιδείξεως γλαφυρίας. 2) Ἕκαστος τῶν συγγραφέων ἔχει ἴδιον τρόπον τοῦ γράφειν· διὸ ὀφείλομεν νὰ μελετήσωμεν τὴν γλῶσσαν τοῦ συγγραφέως, διὰ νὰ ἐννοήσωμεν τὴν εἰδικὴν ἔννοιαν, ἣν ἔδιδεν εἰς τὰς λέξεις. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἔχουσι συνταχθῆ εἰδικὰ λεξικὰ τῆς γλώσσης τῶν κυριωτέρων συγγραφέων, ὅπου εἶναι συνηγμένα ἅπαντα τὰ χωρία, ἐν οἷς ὁ συγγραφεὺς ἐποιήσατο χρῆσιν ἑκάστης λέξεως. 3) Ἔκφρασίς τις μεταβάλλει ἔννοιαν κατὰ τὸ χωρίον ἐν ᾧ εὑρίσκεται· πρέπει λοιπὸν νὰ ἑρμηνεύσωμεν ἑκάστην λέξιν καὶ ἑκάστην φράσιν οὐχὶ μεμονωμένως, ἀλλὰ λαμβάνοντες ὑπ' ὄψει τὴν καθολικὴν ἔννοιαν τοῦ χωρίου, τὰ συμφραζόμενα: «Οὐδέποτε πρέπει ν' ἀπομονώνωμεν δύο λέξεις ἀπὸ τῶν συμφραζομένων, διότι κατὰ τοιοῦτον τρόπον εἶναι φόβος ὅτι θ' ἀπατηθῶμεν περὶ τῆς σημασίας αὐτῶν» *(Fustel de Coulanges)*. Ὁ κανὼν οὗτος τῶν συμφραζομένων, ὅστις εἶναι κανὼν τῆς ἑρμηνείας θεμελιώδης, ἐπιβάλλει ὅπως, πρὶν ἢ ποιήσωμεν χρῆσιν φράσεως κειμένου τινός, ἀναγνώσωμεν τὸ κείμενον ἐν τῷ συνόλῳ, καὶ ἀπαγορεύει τὴν ἐν νεωτέρᾳ τινὶ ἐργασίᾳ συναγωγὴν παραπομπῶν, ἤτοι ἀποκομμάτων φράσεων ἀπεσπασμένων ἐκ χωρίου, ἐνῷ ἀγνοεῖται ἡ εἰδικὴ ἔννοια ἡ παρεχομένη ἐκ τῶν συμφραζομένων. Οἱ κανόνες οὗτοι, ἂν ἐφηρμόζοντο μετ' αὐστηρότητος, θ' ἀπετέλουν ἀκριβῆ μέθοδον ἑρμηνείας, ἥτις οὐδένα μὲν θὰ ἐπέτρεπε κίνδυνον πλάνης, ἀλλὰ θ' ἀπῄτει κατανάλωσιν πλείστου ὅσου χρόνου. Μεγίστη ἀληθῶς θ' ἀπῃτεῖτο ἐργασία, ἂν ἦτο ἀνάγκη νὰ καθορίσωμεν δι' εἰδικῆς ἐνεργείας τὴν ἔννοιαν ἑκάστης λέξεως ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ χρόνου, τῆς χώρας τοῦ συγγραφέως καὶ ἐν συνεκδοχῇ μετὰ τῶν συνεκφερομένων. Τοιαύτην ἐργασίαν ἀπαιτεῖ μετάφρασις καλῶς γινομένη, οἱ δὲ περὶ τὰς φιλολογικὰς καὶ ἱστορικὰς μελέτας διατρίβοντες ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποβληθῶσιν ἀγογγύστως εἰς τοὺς τοιούτους μόχθους χάριν ἀρχαίων τινῶν συγγραμμάτων μεγάλην ἐχόντων λογοτεχνικὴν ἀξίαν. Εἰς μεταβολὴν σημασίας δὲν ὑπόκεινται ὁμοίως ἅπασαι αἱ λέξεις· αἱ πλεῖσται δ' αὐτῶν διατηροῦσι παρ' ἅπασι τοῖς συγγραφεῦσι καὶ καθ' ἅπαντας τοὺς χρόνους σημασίαν σχεδὸν ὁμοίαν. Διὸ δυνάμεθα ν' ἀρκεσθῶμεν εἰς τὴν εἰδικὴν μελέτην τῶν ἐκφράσεων ἐκείνων, αἵτινες ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως αὐτῶν εἶναι ἐκτεθειμέναι εἰς μεταβολὴν σημασίας. Πάντως θὰ ἦτο ἀσύνετος ἡ προϋπόθεσις σημασίας ἀμεταβλήτου τῶν λέξεων, ἀναπόφευκτος δὲ πρόνοια εἶναι ἡ βεβαίωσις τῆς ἐκδοχῆς καθ' ἣν ἐλήφθησαν ἐν τῷ ἑρμηνευτέῳ κειμένῳ. 4) Καὶ μετὰ τὴν ἀνάλυσιν τοῦ μνημείου καὶ τὸν καθορισμὸν τῆς γραμματικῆς ἐννοίας τῶν φράσεων, δὲν εἴμεθα ἀκόμη βέβαιοι, ὅτι ἐξεύρομεν τὴν ἀληθῆ σκέψιν τοῦ συγγραφέως. Εἶναι δυνατὸν νὰ μεταχειρίσθῃ ἐκφράσεις τινὰς μεταφορικῶς· πρέπει συνεπῶς διὰ τῆς γραμματικῆς ἐννοίας νὰ εἰσδύσωμεν εἰς τὴν πραγματικὴν ἔννοιαν, ἣν ὁ συγγραφεὺς ἀπέκρυψεν ἑκουσίως ὑπὸ διατύπωσιν ἀναкριβῆ. Ὅταν δὲ ἡ κατὰ γράμμα ἔννοια εἶναι ἄλογος, ἀνακόλουθος ἢ σκοτεινὴ ἢ ἀντίθετος πρὸς τὰς ἰδέας τοῦ συγγραφέως ἢ πρὸς τὰ εἰς αὐτὸν γνωστὰ γεγονότα, ὀφείλομεν νὰ συναγάγωμεν ἐντεῦθεν, ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἐκφράζεται ἀλληγορικῶς ἢ μεταφορικῶς. 5) Ὅταν, τέλος, ἐπιτευχθῇ ἡ εὕρεσις τῆς ἀληθοῦς σημασίας τοῦ κειμένου, ἐπερατώθη ἡ ἐργασία τῆς γραμματικῆς ἑρμηνείας.

Ἱστορικὴ ἑρμηνεία. Μόνη ἡ γραμματικὴ ἑρμηνεία δὲν ἀρκεῖ εἰς κατάληψιν γλωσσικοῦ τινος μνημείου. Παρ' ἑκάστῳ ὁμιλοῦντι ἢ γράφοντι ὑπάρχει πλῆθος παραστάσεων ἢ δεδομένων σχέσεων, τὰς ὁποίας προϋποθέτει γνωστὰς εἰς ἐκεῖνον πρὸς ὃν μεταδίδει τὰς ἰδέας του, ἢ γίνεται χρῆσις λέξεων, αἵτινες ἐκφράζουσι τὴν ἔννοιαν ἐλλιπῆ. Ἐκ τούτου ἕπεται ὅτι ὁ ἑρμηνευτὴς τόσον καλύτερον ἐννοεῖ ὅσον περισσότερον γιγνώσκει. Συχνάκις δύναται τὸ ἀναγιγνωσκόμενον νὰ εἶναι τοιοῦτον, ὥστε πρέπει τις νὰ εἰσέρχηται εἰς τὰς ὅλως μερικωτάτας σχέσεις αἰῶνός τινος, ἵνα κατανοήσῃ αὐτό. Ἡ ἱστορικὴ ὅμως ἑρμηνεία δὲν ἐφαρμόζεται εἰς πάντας τοὺς συγγραφεῖς κατὰ τὸν αὐτὸν βαθμὸν ἀλλὰ διαφόρως, ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῆς παραστάσεως καὶ τῆς ἀτομικότητος τοῦ γράφοντος. Ἐάν τις εἶναι ὑποκειμενικὸς συγγραφεὺς ἀπαιτεῖ ἱστορικὴν ἑρμηνείαν, ἐὰν δὲ ἀντικειμενικός, δηλαδὴ περιγράφει τὸν ἐκτὸς κόσμον, ἀπαιτεῖ ὀλιγωτέραν ἱστορικὴν ἑρμηνείαν. Ὁ Ὅμηρος περιγράφει τὸν ἐκτὸς κόσμον μετὰ μεγάλης σαφηνείας καὶ ἀκριβείας, διὰ τοῦτο δὲν ἔχομεν ἀνάγκην πολλῆς ἱστορικῆς ἑρμηνείας εἰς τὰς περιγραφὰς τοῦ ποιητοῦ. Ὁ Πλάτων εἰς τοὺς διαλόγους του ὑπαινίττεται πολλάκις γνώμας τινάς, ἃς εἶχον σύγχρονοι αὐτοῦ· δὲν ἀναφέρει, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τὸ ὄνομα ἀπὸ ἀπάθειαν καὶ μετριοφροσύνην, καὶ λέγει μόνον τὸ πρᾶγμα. Τοῦτο οἱ σύγχρονοί του ἐνόουν, ἀλλὰ δι' ἡμᾶς δὲν εἶναι γνωστόν. Ὁμοίως οἱ ῥήτορες, οἱ λυρικοὶ ποιηταί, καὶ δὴ ὁ Πίνδαρος, οἱ δραματικοὶ καὶ ἰδίως οἱ κωμικοὶ καὶ ἐκ τούτων ὁ Ἀριστοφάνης, ὅστις ἀποβλέπων εἰς τὸ νὰ κινήσῃ τὸν γέλωτα οὐδόλως προσέχει εἰς τὴν ἀκριβῆ περιγραφὴν τῶν πραγμάτων. Παλαιοί τινες ἑρμηνευταὶ εἶχον τὴν ἀρχὴν ὅτι δὲν πρέπει τις ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ νὰ παραδέχηταί τι, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐναντίον τῆς ἱστορίας, ἐναντίον τῆς πείρας, ἐναντίον τοῦ κοινοῦ νοῦ, ἑπομένως πᾶν ὅ,τι θὰ περιεῖχεν ἀντιφάσεις. Ἡ τοιαύτη ἑρμηνεία εἶναι ψευδής, καθότι φροντὶς αὐτῆς δὲν εἶναι ν' ἀνευρίσκῃ τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν ἀλλὰ τὸ εἰρημένον· διότι δύναταί τι νὰ εἶναι ἱστορικῶς ψευδές, νὰ ἔχῃ λεχθῇ ἐναντίον πάσης πείρας, ἐναντίον τοῦ ὑγιοῦς ἀνθρωπίνου νοῦ, μάλιστα νὰ ὑπάρχῃ παρὰ τῷ συγγραφεῖ καὶ πρόθεσις νὰ εἴπῃ τὸ ἐναντίον τοῦ ἀληθοῦς.

Ἡ ἐκ τοῦ ἀτόμου ἑρμηνεία. Καλεῖται οὕτω, διότι πηγάζει ἐκ τῆς ἰδιότητος αὐτοῦ τοῦ λέγοντος. Εἶναι δυνατὸν π. χ. νὰ ἔχωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν δύο συγγραφεῖς, οἵτινες εἶναι ἱστορικοὶ καὶ ἤκμασαν κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχήν· ἐν τούτοις μεταξὺ αὐτῶν εὕρηται διαφορά, ἥτις ἔγκειται εἰς τὸ ἄτομον. Ἑκάτερος λόγῳ τῶν τοιούτων ἢ τοιούτων προτιμήσεών του καὶ τὸν τρόπον τοῦ ἐκφράζεσθαι ἔχει ἴδιον ὕφος· παράδειγμα, ὁ Ξενοφῶν καὶ ὁ Θουκυδίδης. Ἐὰν λοιπὸν θελήσωμεν βαθέως νὰ νοήσωμεν καὶ νὰ καταστήσωμεν καταληπτὸν τοῖς ἄλλοις ποιητήν τινα ἢ συγγραφέα, ὀφείλομεν νὰ γνωρίσωμεν τὸν ἀτομικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα καὶ δή: α') νὰ εὕρωμεν τὴν ἐν τῷ λέγειν ἀτομικότητα αὐτοῦ ὥς τι ἑνιαῖον, τουτέστι τὸν χαρακτῆρα τοῦ λόγου του ἢ τὸ ὕφος. Εἰς τοὺς ποιητὰς ἢ συγγραφεῖς κοινὰ εἶναι μόνον τὰ γραμματικὰ στοιχεῖα, τὸ δὲ εἶδος καθ' ὃ εἶναι συντεταγμένα ταῦτα εἶναι τὸ ἰδιάζον ἑκάστῳ χαρακτηριστικόν. Ἐκ τῆς παρατηρήσεως δὲ τοῦ συνόλου τῆς συνθέσεως διορίζονται τὰ καθ' ἕκαστον. Τὸ ὅλον τοῦτο τῆς συνθέσεως ὑπάρχει κυρίως εἰς τὴν ἑνότητα τοῦ πονήματος. Πρέπει λοιπὸν νὰ παρατηρῇ τις τὸ πόνημα ὡς ὅλον καὶ ἐξ αὐτοῦ νὰ κατέρχηται εἰς τὰ καθ' ἕκαστον. Ὁ Διονύσιος δέχεται τρεῖς βαθμῖδας τοῦ ὅλου, καθ' ἃς δύναται νὰ εὑρίσκεται ἡ ἑνότης τοῦ πονήματος. Ἡ πρώτη εἶναι νὰ ἐξετάζῃ τις τὰ καθ' ἕκαστον χωρία ἐν συγκρίσει πρὸς ἄλληλα καὶ οὕτω νὰ σχηματίζῃ τὴν ἰδέαν τοῦ ὅλου. Ἡ δευτέρα εἶναι παραβολὴ τῶν κυρίων μερῶν πρὸς ἀνεύρεσιν κοινῆς τινος ἐννοίας. Ἡ τρίτη εἶναι παραβολὴ καὶ πρὸς ἄλλα ἔργα τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως, διότι οὕτως εὑρίσκει νόμους τινὰς ὑπάρχοντας ἐν τῷ ἀτόμῳ, οἵτινες δύνανται νὰ συνδράμωσιν εἰς τὴν ἐξήγησιν τοῦ μερικοῦ πονήματος, ὡς καὶ εἰς τὴν ἄρσιν τῶν τυχὸν ἀμφιβολιῶν. Ὅταν δ' εὕρωμεν τὴν κυρίαν ἔννοιαν, ἔχομεν συνεπτυγμένως καὶ τὸν κύριον τρόπον τῆς συνθέσεως, ἀνήκοντα εἰς τὴν ἀτομικότητα τοῦ ποιητοῦ ἢ τοῦ συγγραφέως. Ὡσαύτως πρέπει νὰ ἐξετάζωμεν καὶ ἂν συγγραφεύς τις ἐκλέγῃ σφοδρὰς ἢ μαλακὰς εἰκόνας καὶ ἐκφράσεις, ἂν προβαίνῃ διαλεκτικῶς ἢ δογματικῶς κτλ., διότι εἰς πάντα ταῦτα ὑπάρχει ἡ ἠθικὴ διαφορὰ προερχομένη ἐκ τῆς ἀτομικότητος. Ἐκτὸς δ' αὐτῶν πρέπει νὰ παρατηρῶμεν καὶ τὸ ὑλικὸν περιεχόμενον (τὰς λέξεις), ἔπειτα τὴν κατασκευὴν τῶν περιόδων, τὸν ῥυθμὸν καὶ μάλιστα τὸ μελῳδικὸν τῆς γλώσσης. Ταῦτα πάντα ὁ ἑρμηνευτὴς πρέπει ν' ἀντιλαμβάνηται καὶ νὰ παριστάνῃ δι' ἐννοιῶν ἢ τοὐλάχιστον νὰ τὰ αἰσθάνεται. Ἀφοῦ δὲ κατανοήσωμεν καλῶς τὴν ἀτομικότητα, δυνάμεθα νὰ καθορῶμεν τὰ καθ' ἕκαστον ὑπὸ τὸ φῶς αὐτῆς. Τότε βλέπομεν κατὰ πόσον ἡ ἐκλογὴ τῶν στοιχείων τῆς γλώσσης ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς διαθέσεως τοῦ συγγραφέως, διὰ τῶν ὁποίων ἡ γραμματικὴ σημασία τροποποιεῖται, καὶ γνωρίζομεν ποῦ πρέπει νὰ γίνεται δεκτὴ ἡ ἱστορικὴ ἑρμηνεία. Κατὰ τὰ ἄλλα ὁ ἑρμηνευτὴς θὰ καθοδηγηθῇ ὑπὸ τῆς ἱστορίας τῆς λογοτεχνίας. Ἡ ἐκ τοῦ ἀτόμου ἑρμηνεία, ὁρμωμένη, ὡς ἐλέχθη, ἐκ τῆς γνώσεως τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ὑποκειμένου, γεννᾷ τὴν λεγομένην καλολογικὴν ἑρμηνείαν, ἣν οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμαζον *κριτικὴν* καὶ *ῥητορικήν*.

Ἡ ἐκ τοῦ εἴδους ἢ λογοτεχνικὴ ἑρμηνεία. Αὕτη στηρίζεται ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ εἴδους τοῦ λόγου ἢ ἐπὶ τοῦ κανόνος τῆς τέχνης· τὸν κανόνα ὅμως τοῦτον δὲν δυνάμεθα παντελῶς νὰ θεωρῶμεν φιλολογικῶς ὥς τι δεδομένον. Τὸν ἀνευρίσκει ἡ φιλολογία δι' ἱστορικῆς ὁδοῦ ἐξ αὐτῶν τῶν λογοτεχνικῶν ἔργων. Ὁ ἑρμηνεύσων λοιπὸν λογοτέχνημά τινα ὑπὸ ἔποψιν λογοτεχνικὴν ὀφείλει: α') Νὰ παρατηρήσῃ εἰς ποῖον εἶδος τοῦ ἐντέχνου λόγου ἀνήκει. β') Νὰ ἐξηγήσῃ τὰ γνωρίσματα τοῦ εἴδους τούτου καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτοῦ, εἶτα δὲ νὰ ὁρίσῃ κατὰ πόσον τὸ λογοτέχνημα ἐκπληροῖ τὸν σκοπὸν αὐτοῦ, ἐὰν δηλαδὴ εἶναι συντεταγμένον καθ' ὅλους τοὺς κανόνας, οὓς ἀπαιτεῖ τὸ εἶδος εἰς ὃ ἀνήκει. Ἡ λογοτεχνικὴ ἑρμηνεία δὲν δύναται νὰ εἶναι μονομερής, ἀλλὰ συνδέεται στενότατα πρὸς τὴν ἐκ τοῦ ἀτόμου ἑρμηνείαν, διότι πολλαὶ τῶν ἀρετῶν, ἃς θὰ παρατηρήσωμεν εἴς τινα ποιητὴν ἢ συγγραφέα, εἶναι ἀτομικαί, ἐπίσης δὲ καὶ πολλαὶ τῶν κακιῶν. Ἡ λογοτεχνικὴ ἑρμηνεία συμπίπτει μὲ τὴν κρίσιν κατὰ τὸ στάδιον ἐκεῖνο, καθ' ὃ αὕτη ἐξετάζει κατὰ πόσον σύγγραμμά τι ἐκπληροῖ τὸν σκοπόν του.

Μέθοδος. Ὁ ἑρμηνεύων δὲν δύναται νὰ χωρήσῃ εἰς τὸ ἔργον του ἄνευ μεθόδου. Κατὰ τὸν Hermann «πᾶσα ἑρμηνεία διατρίβει ἢ περὶ τὴν ἐξήγησιν τῶν λέξεων ἢ περὶ τὴν ἐξιστόρησιν ἢ περὶ τὴν δήλωσιν τοῦ σκοποῦ τοῦ συγγραφέως ἢ περὶ τῶν ἀρετῶν καὶ κακιῶν αὐτοῦ· εἰς οἱονδήποτε δὲ τῶν εἰρημένων ἐνδιατρίψῃ πρέπει νὰ παρατηρῇ ἐπιμελῶς τρία τινά: α') νὰ μὴ ἐλλείπῃ τι τῶν ἀναγκαίων, β') νὰ μὴ προστεθῇ τι τῶν μὴ ἀναγκαίων, καὶ γ') τὰ λεγόμενα νὰ ἐκτεθῶσι σαφῶς καὶ ὀρθῶς». Πρὶν εἰσέλθῃ τις εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν καθ' ἕκαστα ποιητοῦ τινος ἢ συγγραφέως, πρέπει νὰ προτάξῃ εἰσαγωγήν τινα διαλαμβάνουσαν: α') Περὶ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἔζησεν οὗτος καὶ δὴ περὶ ἐκείνων ἅτινα ἔχουσι σχέσιν πρὸς τὸν ἑρμηνευόμενον συγγραφέα. β') Βιογραφίαν τοῦ λογοτέχνου ἀπηκριβωμένην. γ') Ἀνάλυσιν τοῦ λογοτεχνήματος, ἐν ᾗ θὰ ἐφαρμόσῃ ὁ ἑρμηνευτὴς τὴν κατ' ἄτομον ἑρμηνείαν. δ') Ἱστορίαν τῆς παραδόσεως τοῦ κειμένου, δηλαδὴ τῶν χειρογράφων. ε') Περὶ τῶν σχολιαστῶν καὶ τῶν κατὰ καιροὺς γενομένων ἐκδόσεων. Κατόπιν ἀκολουθεῖ ἡ ἑρμηνεία τοῦ κειμένου, ἤτοι ἡ κατὰ μέρος ἑρμηνεία. Ὅταν δ' ἐπιτελεσθῇ αὕτη δι' ὧν τρόπων ἐξετέθη ἀνωτέρω, ἀπομένει ἡ *μετάφρασις* (βλ. λ.) τοῦ κειμένου. Τὸ πόρισμα δ' ἐκ πάντων τούτων τῶν σταδίων τῆς ἑρμηνείας εἶναι ἡ γνῶσις τῶν νοημάτων τοῦ συγγραφέως, τῶν εἰκόνων ἃς εἶχε κατὰ νοῦν τῶν καθολικῶν ἐννοιῶν, δι' ὧν ἐφαντάζετο τὰ τοῦ κόσμου. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἦσαν καλλιτέχναι, εἶναι ἀνάγκη ὁ ἑρμηνευτὴς νὰ δείξῃ, ὡς ἤδη ἐξετέθη ἀνωτέρω, καὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ καλλιτεχνήματος, διὰ νὰ φθάσῃ οὕτω εἰς τὴν ἐμψύχωσιν καὶ ἐποπτικὴν παράστασιν τῆς τε παραδόσεως καὶ τῆς πνευματικῆς καὶ ἐκπολιτιστικῆς ἀξίας τη- Ἡ ἑρμηνεία καὶ κατανόησις τοῦ γραπτοῦ μνημείου

Digitized by Google

δὲν εἶναι ἁπλῆ μέθοδος, ἀλλ' εἶναι ὑψηλὸς καὶ ἱερὸς σκοπὸς τὸ νὰ δύναταί τις ν' ἀναπαριστᾷ ἐκ τῶν τετυπωμένων φύλλων τοῦ βιβλίου μορφὰς καὶ σκέψεις τοῦ παρελθόντος ὡς ζωντανάς, νὰ κατανοῇ τὴν ἱστορικὴν αὐτῶν χρησιμότητα καὶ ἀνάγκην. Ἡ κρατοῦσα σήμερον ἐν τῇ φιλολογίᾳ ἀντίληψις εἶναι, ὅτι τοὺς ἀρχαίους ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς ὀφείλομεν νὰ νοῶμεν ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτῶν δράσει ὡς ἀτόμων καὶ ὡς ἱστορικῶν προσώπων, ἄνευ τοῦ κλασσικοῦ φωτοστεφάνου καὶ τῆς ἀνιστορήτου προκαταλήψεως (βλ. *Ἰ. Καλιτσουνάκι*, Αἱ μεταλλαγαὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἑλλην. φιλολογίας, Ἀθῆναι 1926, σ. 24). Ἄριστα ὑποδείγματα ἑρμηνευτικῆς ἀποτελοῦσιν αἱ ἐκδόσεις τῆς «Ζωγραφείου Βιβλιοθήκης», λεξικὸν δ' ἑρμηνευτικὸν ἔχομεν τὸ τοῦ *Γρηγορίου Βερναρδάκη* (β' ἔκδ.).

[Περὶ παντὸς ἄλλου ἀφορῶντος τὴν ἑρμηνευτικὴν βλ. λ. *λεξικογραφία, σύνταξις, σχολιασταί, ὑπομνήματα.*]

Ι. Φ. ΔΗΜΑΡΑΤΟΣ

—[ΘΕΟΛ.] *Ἑρμηνευτικὴ* λέγεται τὸ θεολογικὸν ἐκεῖνο μάθημα τοῦ ἐξηγητικοῦ κλάδου, ὅπερ πραγματεύεται περὶ τῶν προϋποθέσεων καὶ τῶν μεθόδων τῆς ὀρθῆς ἑρμηνείας τῶν βιβλίων τῆς Ἁγ. Γραφῆς, δηλαδὴ τῆς διακριβώσεως τῶν νοημάτων, ἅτινα πράγματι ἤθελεν ἕκαστος τῶν ἱερῶν συγγραφέων νὰ ἐκφράσῃ. Ἐν ἄλλοις λόγοις Βιβλικὴ Ἑρμηνευτικὴ εἶναι ἡ θεωρία τῆς ἑρμηνείας τῆς Βίβλου. Ἡ ἑρμηνεία ὅμως εἶναι παλαιοτέρα τῆς σὺν τῷ χρόνῳ μορφωθείσης θεωρίας αὐτῆς, δυναμένη νὰ θεωρηθῇ ὡς σύγχρονος πρὸς τὰ πρῶτα βιβλία τῆς Βίβλου. Ἡ συστηματικωτέρα πως ἑρμηνεία τῆς Βίβλου ἤρξατο θεραπευομένη, ὡς ἦτο ἑπόμενον, παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις, τῆς τε Παλαιστίνης, τῆς Βαβυλωνίας καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας, ὑφ' ὧν πάντων ἐκαλλιεργήθη ὄχι μόνον ἡ *ἀλληγορικὴ* ἑρμηνεία (μάλιστα ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν Ἰουδαίων), ἀλλὰ καὶ ἡ *κατὰ γράμμα*. Ἀμφότεραι αἱ ἑρμηνευτικαὶ αὗται μέθοδοι ἐφηρμόσθησαν ἔπειτα καὶ ἐν τῇ χριστιανικῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ δὴ οὐ μόνον ἐπὶ τῆς Παλαιᾶς, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς Κ. Διαθήκης. Ἐνῷ δὲ ἐν τῇ κατηχητικῇ σχολῇ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐκαλλιεργήθη ὁ ἄκρατος ἀλληγορισμός, ὅστις διὰ τῆς ἐπιβολῆς μάλιστα τοῦ Ὠριγένους καὶ διὰ τῆς ὑποβοηθείας τοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς ἤσκησε μεγάλην ἐπίδρασιν ἔν τε τῇ παλαιᾷ καὶ τῇ μεσοχρονίῳ Ἐκκλησίᾳ, ἐξ ἄλλου ἐν τῇ σχολῇ τῆς Ἀντιοχείας, ἧς ἐπιφανεῖς ἀντιπρόσωποι εἶναι ὁ Θεόδωρος ὁ Μοψουεστίας, ὁ Χρυσόστομος καὶ ὁ Θεοδώρητος, ἐθεραπεύθη εἰς βαθμὸν ἀξιάγαστον ἡ γραμματικὴ καὶ ἡ ἱστορικὴ ἑρμηνεία, χωρὶς νὰ παραμεληθῇ ἐντελῶς ἐνταῦθα καὶ ἡ *ἀλληγορικὴ* (βλ. λ.) καὶ δὴ ἡ λεγομένη *τυπικὴ* ἑρμηνεία. Κατὰ τοὺς μέσους χρόνους ἐπεκράτει παρὰ τοῖς ἀσχολουμένοις περὶ τὴν Βίβλον ἡ ἀλληγορικὴ ἑρμηνεία ἔν τε τῇ Ἀνατολῇ καὶ τῇ Δύσει, ἔνθα μάλιστα ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Αὐγουστίνου ἐμορφώθη σὺν τῷ χρόνῳ ἡ περίφημος τετραπλῆ ἑρμηνευτικὴ μέθοδος, ἥτις διατυποῦται περιληπτικώτατα ἐν τῇ ἑξῆς ὑπομνηστικῇ ῥήτρᾳ· «Littera gesta docet, quod credas allegoria, quidquid agas moralis, quo tendas anagogia», ὅ ἐστι «τὸ γράμμα διδάσκει τὰ πραχθέντα, τί πρέπει νὰ πιστεύῃς ἡ ἀλληγορία, τί πρέπει νὰ πράττῃς ἡ ἠθική, τί δὲ νὰ ἐλπίζῃς ἡ ἀναγωγή». Καὶ δὲν ἐξέλιπε μὲν ὅλως κατὰ τοὺς μέσους χρόνους τὸ περὶ τὴν διακρίβωσιν τοῦ γράμματος τῆς Βίβλου διαφέρον, οὔτε ἐν τῇ Ἀνατολῇ (Ζυγαβηνός, Θεοφύλακτος. Οἰκουμένιος κλπ.), οὔτε ἐν τῇ Δύσει (Νικόλαος ὁ ἐκ Λύρας), κυρίως ὅμως τὸ διαφέρον τοῦτο ἤρξατο ἐνισχυόμενον μεγάλως ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἀναγεννήσεως τῶν γραμμάτων, ἵνα γιγαντωθῇ ἀπὸ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς. Ἀπὸ δὲ τῶν μέσων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος δεσπόζει ἡ φιλολογικὴ (γραμματικὴ καὶ ἱστορικὴ) ἑρμηνεία τῆς Γραφῆς, ἡ δὲ ἀλληγορικὴ μέθοδος σὺν τῷ χρόνῳ ἐκτοπίζεται μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε νὰ ἐξορισθῇ σχεδὸν τελείως ἀπὸ τοῦ κύκλου τῶν ἐργασιῶν τῶν φιλελευθέρων διαμαρτυρομένων ἐξηγητῶν. Τὸ πρῶτον ἔργον, ὅπερ μετὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν λεγομένων εἰσαγωγικῶν ζητημάτων τοῦ ὑπὸ ἑρμηνείαν βιβλίου ἔχει νὰ ἐπιτελέσῃ ὁ ἑρμηνευτὴς τῆς Γραφῆς, εἶναι νὰ διακριβώσῃ κατὰ πόσον τὸ κείμενον αὐτοῦ προσεγγίζει πρὸς τὸ ἀρχέτυπον (κριτικὴ τοῦ κειμένου). Ἔπειτα δὲ θὰ στραφῇ πρὸς τὸν κύριον σκοπὸν πάσης ἑρμηνείας, ὅστις εἶναι ἡ διακρίβωσις τῶν νοημάτων, τὰ ὁποῖα ἤθελε νὰ ἐκφράσῃ ὁ συγγραφεύς. Τοῦτο θὰ ἐπιδιώξῃ ἐν πρώτοις προσπαθῶν νὰ διακριβώσῃ τὸ κατὰ γράμμα νόημα τοῦ βιβλίου (*γραμματικὴ* ἑρμηνεία). Κατὰ τὴν ἑρμηνείαν ποιητικῶν μερῶν ἐννοεῖται ὅτι θὰ ἔχῃ πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ τὰς ἰδιορρυθμίας τῆς βιβλικῆς ποιήσεως, ὥσπερ ἐν γένει κατὰ τὴν ἑρμηνείαν τῆς Γραφῆς δέον νὰ ἔχῃ πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν φιλολογικὸν χαρακτῆρα ἑκάστου βιβλίου καὶ τὸ ὕφος ἑκάστου συγγραφέως. Ἐπίκουρος εἶτα ἔρχεται ἀπαραιτήτως ἡ λεγομένη *πραγματικὴ* ἢ *ἱστορικὴ* ἑρμηνεία, ἥτις ἀποβλέπει εἰς τὴν κατανόησιν τῶν γραφομένων ἐντὸς τοῦ γεωγραφικοῦ, φυσιογνωστικοῦ καὶ ἱστορικοῦ αὐτῶν πλαισίου. Δὲν ἀρκοῦσι δ' ὅμως ταῦτα, ἀλλ' ἀπαιτεῖται καὶ ἰδιαιτέρα προσπάθεια πρὸς κατανόησιν τοῦ ἰδιάζοντος πνευματικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ περιεχομένου ἑκάστου βιβλίου, ἐφ' ᾧ δέον ὁ ἑρμηνευτὴς τῶν Γραφῶν, τοὐλάχιστον ὁ ὀρθόδοξος, νὰ ἔχῃ πρὸ ὀφθαλμῶν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸν θεόπνευστον χαρακτῆρα αὐτῶν, ἐννοῶν τὴν θεοπνευστίαν ὑπὸ τὴν ὀρθὴν ἔννοιαν αὐτῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ δεδομένα τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ψυχολογίας τῆς θρησκείας. Ἐνταῦθα ὅμως ὀφείλει νὰ μὴ παρασύρεται ὑπὸ τοῦ παραδείγματος ἐκείνων, οἵτινες τὰ πάντα προσπαθοῦσιν ἐν τῇ Γραφῇ νὰ ἐξηγήσωσι διὰ τῶν ἐν λόγῳ ἐπιστημῶν, παραγνωρίζοντες ἐντελῶς τὴν ἰδιορρυθμίαν τῆς βιβλικῆς θρησκείας. Φευκτέα εἶναι ἐν γένει τόσον ἡ ἄγαν ψυχολογοῦσα ὅσον καὶ ἡ ἄγαν ἠθικολογοῦσα ἑρμηνεία. Ἐπίσης θὰ διαπράξῃ μέγας σφάλμα ὁ ἑρμηνευτὴς τῆς Γραφῆς, ὅταν, ἀκολουθῶν τὸ ἀντιαλληγορικὸν πνεῦμα τῆς ἡμετέρας ἐποχῆς, θελήσῃ ν' ἀποφύγῃ τὴν ὀρθὴν χρῆσιν τῆς *ἀλληγορικῆς* μεθόδου ἐπὶ ἐκείνων τῶν μερῶν αὐτῆς, ὧν πρόδηλος εἶναι ὁ ἀλληγορικὸς χαρακτὴρ (ἀλληγορίαι τῆς Βίβλου, ἔνιαι τῶν παραβολῶν τοῦ Ἰησοῦ). Ἐπίσης δὲν πρέπει νὰ ἀποφύγῃ ὁ ὀρθόδοξος ἑρμηνευτὴς τὴν ἐντὸς τοῦ προσήκοντος μέτρου χρῆσιν τῆς συναφοῦς πρὸς τὴν ἀλληγορικὴν *τυπικῆς* ἑρμηνευτικῆς μεθόδου, ἀλλ' ὀφείλει νὰ ἀναζητήσῃ τοὺς πραγματικοὺς τύπους τῆς Π. Διαθήκης κατὰ τὴν σχέσιν αὐτῶν πρὸς τοὺς ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ ἀντιτύπους. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ῥηθέντων συνάγεται, ὅτι ὁ ἑρμηνευτὴς τῆς Βίβλου δὲν ἀρκεῖ νὰ εἶναι καλῶς κατηρτισμένος φιλολογικῶς καὶ νὰ κατέχῃ τοὐλάχιστον τὰς γλώσσας τῶν πρωτοτύπων, ἀλλὰ δέον νὰ εἶναι καὶ θεολόγος, ἄλλως τυγχάνει ἀναπόφευκτος ἡ παρερμηνεία αὐτῆς, ὅπερ διὰ πολυαρίθμων διαπιστοῦται παραδειγμάτων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τὰ σπουδαιότατα ἐγχειρίδια Βιβλικῆς Ἑρμηνευτικῆς κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους εἶναι τὰ τῶν διαμαρτυρομένων *Immer* (1873), *Hofmann* (1880), *Lemme* (β' ἔκδ. 1909), καὶ *König* (1916) καὶ τὰ τῶν παπικῶν *Zapletal* (β' ἔκδ. 1908), *Hilber* (β' ἔκδ. 1912), *Doeller* (β' ἔκδ. 1914), *Hoberg* (1914). Ἐκ τῶν ἡμετέρων θεολόγων ὁ μὲν *Κ. Κοντογόνης* περιέλαβε κεφάλαιά τινα βιβλικῆς ἑρμηνευτικῆς ἐν τῇ ἑαυτοῦ «Εἰσαγωγῇ εἰς τὰς Ἁγ. Γραφάς», οἱ δὲ *Β. Ἀντωνιάδης* καὶ *Χρυσόστομος Παπαδόπουλος* ἐδημοσίευσαν ἰδιαίτερα ἐγχειρίδια.

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

Ἡ ἑρμηνευτικὴ τῆς Βίβλου παρ' Ἰουδαίοις. Ἀπὸ τῆς προταλμουδικῆς ἤδη περιόδου διαφαίνεται παρ' Ἰουδαίοις προσπάθειά τις πρὸς συστηματοποίησιν τῆς ἑρμηνευτικῆς. Τὰ ποικιλώνυμα ἄλλωστε «Ταργκουμεὶμ» (τουτέστιν ἀραμαϊκαὶ μεταφράσεις ἐπὶ τῆς Βίβλου) δὲν ἀποτελοῦν κυρίως εἰπεῖν μεταγλώττισιν τοῦ ἱεροῦ κειμένου, ἀλλὰ μᾶλλον παραφραστικὰ καὶ δὴ ἑρμηνευτικὰ δοκίμια. Ἐπὶ τῶν ὀλίγων διασωθέντων μέχρις ἡμῶν ἀραμαϊκῶν τούτων κειμένων ἀντικατοπτρίζονται διάφοροι ξέναι πρὸς τὸν φαρισαϊσμὸν ἀντιλήψεις σαμαριτισμοῦ, σαδδουκισμοῦ, ἑλληνισμοῦ κλ. Συγκεκριμένως διακρίνεται ἐν τῷ ἔργῳ τῶν μεταφραστῶν: α') ἐπιμελὴς προσπάθεια πρὸς περιορισμὸν ἐπὶ τὸ ἐλάχιστον τῶν ἀνθρωπομορφισμῶν τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου, β') συστηματικὴ ἐξήγησις τῶν ἀφηγήσεων δι' ἀλληγοριῶν καὶ συμβόλων, γ') ἐπιμέλεια περὶ τὴν μέχρι στριφνότητος πιστοτάτην ἀπόδοσιν τοῦ ἱεροῦ κειμένου. Εἰς τὰς τρεῖς ἀνωτέρω ἑρμηνευτικὰς τάσεις δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν τὸν πυρῆνα μιᾶς συστηματικῆς ἑρμηνευτικῆς, ὡς αὕτη ἀνεπτύχθη ὀλίγον τι ἀργότερον ὑπὸ τῶν Ταναϊτῶν. Ἡ μέθοδός των μᾶς εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸν περσοεβραϊκὸν ὅρον παρδὲς (παράδεισος), ὅστις σύγκειται ἐκ τεσσάρων συμφώνων, ἕκαστον τῶν ὁποίων ὑποδηλοῖ ἰδιαιτέραν ἐξηγητικὴν ἀρχήν· (π=πεσάτ, δηλαδὴ κυριολεκτικὴ ἐξήγησις· ρ=ρέμεζ, τουτέστι συμβολικὴ ἑρμηνεία· δ=δεράς, τουτέστι μιδρασικὴ ἐξήγησις καὶ σ=σώδ, δηλαδὴ ἐσωτερικὴ καὶ μυστικιστικὴ ἑρμηνεία). Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν ταξινόμησιν ταύτην τῶν ἑρμηνευτικῶν μεθόδων ἀνεπτύχθη καὶ ἡ τάσις πρὸς μίαν αὐστηροτέραν καὶ ἐπὶ τῇ βάσει λογικωτέρων ἀντιλήψεων συστηματοποίησιν τῆς ἰουδαϊκῆς ἑρμηνευτικῆς, τὴν ὁποίαν ἐπεχείρησεν ὁ νομοδιδάσκαλος Χιλλέλ, ὅστις ἐπενόησε τὰ ἑπτὰ *μέτρα* (μιντώθ), δι' ὧν ἑρμηνεύεται ὁ νόμος (Βίβλος). Εἰς τὰς ἐν λόγῳ ἀρχάς, ἃς διακρίνει ἀπόλυτος ὀρθολογισμός, προσετέθησαν ἀργότερον αἱ δεκατρεῖς μέθοδοι τοῦ ῥαββῆ Ἰσμαήλ, αἵτινες παρουσιάζουν τὸν αὐτὸν χαρακτῆρα. Ταυτοχρόνως ὅμως ὁ Ἀκιμπᾶ μπὲν Γιώσεφ εἰσηγήθη νέαν ἑρμηνευτικὴν μέθοδον, ἥτις πολλάκις ἀντικατέστησε τὰς ἀρχὰς τοῦ Χιλλὲλ καὶ τοῦ Ἰσμαὴλ καὶ τῆς ὁποίας τὰ τολμηρὰ συμπεράσματα ἐστηρίζοντο ἐπὶ διαφόρων εἰδικῶν περιπτώσεων γραμματικῆς καὶ ἀλφαβητικῆς φύσεως, ἃς ἐνεφάνιζε τὸ βιβλικὸν κείμενον. Ἡ κατά τι αὐθαίρετος καὶ τολμηρὰ αὕτη μέθοδος ὡδήγησεν εἰς τὴν ἀναπτυχθεῖσαν μεταγενεστέρως *καββαλιστικὴν* ἑρμηνευτικήν. [Πρβλ. *Schwartz:* Die hermeneutische Analogie (Wien 1897), *Frankel:* Darkei ha' Mischna σελ. 19, 108.]

Γ. ΕΛ.

—[ΙΣΤΟΡ.] Ἐν τῇ μεθοδολογίᾳ τῆς ἱστορίας ἡ ἀνάλυσις τοῦ περιεχομένου τοῦ μνημείου καὶ ἡ θετικὴ *ἑρμηνευτικὴ* κριτικὴ ἀποτελοῦν ἀναγκαίαν μέθοδον πρὸς βεβαίωσιν τοῦ τί ἠθέλησε νὰ εἴπῃ ὁ συγγραφεύς. Ἡ φυσικὴ κλίσις καὶ αὐτῶν τῶν μεθοδικῶς ἐργαζομένων ἱστορικῶν εἶναι τὸ ἀναγινώσκειν τὸ κείμενον μετὰ τῆς προθέσεως τοῦ εὑρεῖν ἐν αὐτῷ ἀμέσως τὰς ζητουμένας εἰδήσεις, χωρὶς νὰ σκέπτωνται ν' ἀναπλάσωσιν ἀκριβῶς τί εἶχε κατὰ νοῦν ὁ συγγραφεύς. Ἡ ἕξις αὕτη εἶναι μὲν συγγνωστὴ τὸ πολὺ προκειμένου περὶ τῶν μνημείων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, γεγραμμένων παρ' ἀνδρῶν, ὧν ἡ γλῶσσα καὶ ὁ τρόπος τοῦ σκέπτεσθαι εἶναι οἰκεῖα πρὸς ἡμᾶς, ἐν αἷς περιπτώσεσι μία καὶ μόνη ἑρμηνεία εἶναι δυνατή· ἀλλ' ἡ ἕξις αὕτη ἀποβαίνει ἐπικίνδυνος εὐθὺς ὡς αἱ γλωσσικαὶ συνήθειαι ἢ ὁ τρόπος τοῦ σκέπτεσθαι τοῦ συγγραφέως ἀποσχοινίζονται τῶν τοῦ ἀναγινώσκοντος αὐτὸν ἱστορικοῦ ἢ ἡ ἐκδοχὴ τοῦ κειμένου δὲν εἶναι προφανὴς καὶ ἀδιαμφισβήτητος. Πᾶς ὅστις ἀναγινώσκων κείμενόν τι δὲν ἀσχολεῖται αὐτόχρημα περὶ τὴν κατανόησιν αὐτοῦ καταντᾷ ἀναγκαίως νὰ ἐμβάλλῃ εἰς τὸ ἀναγινωσκόμενον τὰ ἴδια ἑαυτοῦ διανοήματα· κατὰ δὲ τὴν ἀνάγνωσιν διεγείρουσι τὴν προσοχὴν αὐτοῦ αἱ φράσεις ἢ αἱ λέξεις ἐκεῖναι, ὅσαι ἀνταποκρίνονται πρὸς τὰς ἰδίας ἑαυτοῦ ἀντιλήψεις ἢ συμφωνοῦσι πρὸς τὴν ἐκ τῶν προτέρων ὑπ' αὐτοῦ σχηματισθεῖσαν περὶ τῶν γεγονότων ἰδέαν· ἀπαρατηρήτως δ' ἀποσπᾷ τὰς φράσεις ἐκείνας ἢ λέξεις καὶ κατασκευάζει δι' αὐτῶν κείμενον φαντασιῶδες, δι' οὗ ἀντικαθιστᾷ τὸ πραγματικὸν κείμενον τοῦ συγγραφέως. «Προέρχεται δὲ τοῦτο ἐκ τοῦ λόγου, ὅτι μεταξὺ τοῦ κειμένου καὶ τοῦ νοῦ τοῦ ἐκ προκαταλήψεως ἀναγινώσκοντος αὐτὸ γεννᾶται ποιά τις λανθάνουσα σύγκρουσις· ὁ νοῦς ἀντιτάσσεται εἰς τὴν κατανόησιν παντὸς ὅ,τι ἀντίκειται εἰς τὴν ἐν αὐτῷ προεσχηματισμένην ἰδέαν, τὸ δὲ σύνηθες ἀποτέλεσμα τῆς συγκρούσεως ταύτης δὲν εἶναι ἡ παράδοσις τοῦ νοῦ εἰς τὴν προφανῆ ἔννοιαν τοῦ κειμένου, ἀλλὰ μᾶλλον ἡ ὑποχώρησις, καθυπόταξις καὶ προσαρμογὴ τοῦ κειμένου εἰς τὴν ἐν τῷ νῷ προϋπάρχουσαν γνώμην... Ἡ εἰς τὰ μελετώμενα κείμενα παρεμβολὴ τῶν ἰδίων σκέψεων τοῦ ἐργαζομένου εἶναι ἡ ἐξ ὑποκειμένου μέθοδος. Πιστεύει τις, ὅτι βλέπει ἀντικείμενόν τι καὶ βλέπει μόνον τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ ἰδέαν. Πιστεύει, ὅτι παρατηρεῖ γεγονός τι, καὶ τὸ γεγονὸς ἐκεῖνο προσλαμβάνει πάραυτα τὸ χρῶμα καὶ τὴν ἔννοιαν, ἣν θέλει νὰ προσδώσῃ εἰς αὐτὸ ὁ νοῦς. Πιστεύει, ὅτι ἀναγινώσκει κείμενόν τι, καὶ αἱ φράσεις τοῦ κειμένου τούτου προσλαμβάνουσι σημασίαν ἰδιάζουσαν, συνῳδὰ πρὸς τὴν ἐκ τῶν προτέρων περὶ αὐτῶν κατασταθεῖσαν γνώμην» (*Fustel de Coulanges*). Πρέπει νὰ ἐμφορηθῇ τις τῆς ἀρχῆς, καθ' ἣν μνημεῖόν τι περιέχει μόνον τὰς ἰδέας τοῦ γράψαντος αὐτὸ ἀνθρώπου καὶ πρέπει νὰ ἔχῃ τις ὡς κανόνα τὴν κατὰ πρῶτον κατανόησιν τοῦ κειμένου καθ' ἑαυτό, πρὶν ἢ ἐξετάσῃ τί δύναται νὰ ἐξαχθῇ ἐξ αὐτοῦ χάριν τῆς ἱστορίας. Οὕτω δὲ ἐξικνούμεθα εἰς τὸν ἑξῆς καθολικὸν κανόνα τῆς ἱστορικῆς μεθόδου: ἡ μελέτη παντὸς μνημείου ὀφείλει ν' ἀρχίσῃ δι' ἀναλύσεως τοῦ περιεχομένου ἄνευ ἄλλου σκοποῦ πλὴν τοῦ καθορισμοῦ τῆς πραγματικῆς σκέψεως τοῦ συγγραφέως· ἡ ἀνάλυσις ὀφείλει νὰ ἐνδεικνύῃ οὐ μόνον τὴν καθολικὴν ἔννοιαν τοῦ κειμένου, ἀλλὰ καθ' ὅσον δυνατὸν τὸν σκοπὸν καὶ τὴν ἀντίληψιν τοῦ συγγραφέως. Καλῶς δὲ θὰ πράξῃ ὁ ἐργαζόμενος νὰ ἐπαναλάβῃ αὐτολεξεὶ τὰς ἐκφράσεις ἐκείνας, αἵτινες θὰ φανῶσι χαρακτηρίζουσαι τὰς σκέψεις τοῦ συγγραφέως. Συνίσταται δὲ ἡ ἀνάλυσις μνημείου τινὸς εἰς τὴν διάκρισιν καὶ ἀπομόνωσιν ἁπασῶν τῶν παρὰ τοῦ συγγραφέως ἐκφραζομένων ἰδεῶν. Ἡ ἀνάλυσις ἀνάγεται κατὰ ταῦτα εἰς τὴν ἑρμηνευτικὴν κριτικήν. Ἀμφότεραι ἀναφέρονται μόνον εἰς τὴν ἐνδόμυχον πνευματικὴν ἐργασίαν τοῦ συγγράψαντος τὸ μνημεῖον καὶ γνωρίζουσι μόνον τὰς ἰδέας αὐτοῦ, ἀλλ' οὐδὲν διδάσκουσιν ἀμέσως περὶ τῶν ἐξωτερικῶν γεγονότων. Καὶ ὅταν δ' ἀκόμη ὁ συγγραφεὺς ἠδυνήθη νὰ παρατηρήσῃ ταῦτα, τὸ κείμενον αὐτοῦ ἐνδεικνύει μόνον πῶς ἠθέλησε νὰ παραστήσῃ αὐτά, οὐχὶ δὲ πῶς εἶδεν αὐτὰ πράγματι καὶ ἔτι ὀλιγώτερον ὁποῖα ὑπῆρξαν πράγματι. Τὸ ἐκφραζόμενον ὑπό τινος συγγραφέως δὲν εἶναι ἀναγκαίως ὅ,τι ἐπίστευεν, ἐπειδὴ δυνατὸν καὶ νὰ ἐψεύσθη· ὅ,τι δ' ἐπίστευε δὲν εἶναι ἀναγκαίως τὸ ἀληθῶς ὑπάρξαν, ἐπειδὴ δυνατὸν νὰ ἠπατήθη.

—Β.

—[ΔΙΔΑΚΤ.]. Ἐν τῇ ἑρμηνευτικῇ ἡ *γραμματικὴ ἑρμηνεία* ἔχει σπουδαίαν σημασίαν ἀπὸ διδακτικῆς ἀπόψεως. Ἡ ἑρμηνεία τῶν ἀρχαίων ποιητῶν καὶ συγγραφέων δὲν σκοπεῖ νὰ μεταδώσῃ εἰς τοὺς μαθητὰς μόνον τὸ νόημα αὐτὸ καθ' ἑαυτό, ἀλλ' ὀφείλει πρώτιστα νὰ ἐξετάσῃ καὶ τὴν γλωσσικὴν μορφὴν τοῦ κειμένου, διὰ τοῦτο δὲ καὶ δὲν διδάσκονται οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς ἐν μεταφράσει, ἀλλ' ἐν τῷ πρωτοτύπῳ. Δὲν ἐξηγεῖται δηλαδὴ μόνον τί ἔχει εἴπει ὁ ἀρχαῖος συγγραφεύς, ἀλλὰ καὶ πῶς ἐξέφρασεν αὐτό, διότι μόνον διὰ τοιαύτης ἑρμηνείας δύναται νὰ κατανοηθῇ ὀρθῶς καὶ τελείως τὸ κείμενον. Πρὸς τοῦτο εἶναι ἀναγκαῖον νὰ γίνῃ πρῶτον ἀκριβὴς γραμματικὴ ἀνάλυσις τῆς γλώσσης τοῦ κειμένου, ἀναγομένων τῶν ἐν αὐτῇ παρατηρουμένην γλωσσικῶν μορφῶν εἰς τοὺς γενικωτέρους κανόνας τῆς γλώσσης, κατόπιν νὰ ἑρμηνευθῇ τὸ κείμενον συμφώνως πρὸς τὴν ἀνάλυσιν ταύτην καὶ τέλος ὁ διδάσκων δύναται νὰ ὑποδείξῃ πρὸς τοὺς μαθητὰς τὸ ἐνδιαφέρον, ὅπερ παρέχουσι δι' αὐτοὺς τὰ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως γεγραμμένα καὶ νὰ ἐξάρῃ τὰς λογοτεχνικὰς ἀρετὰς τῆς

Digitized by Google

ἐκφράσεως, ὁσάκις παρατηρεῖ ὅτι ὑπάρχουσιν ἐκφράσεις ἐξαιρετικῶς τεχνικαὶ καὶ ὡραῖαι. Ἄνευ γραμματικῆς ἑρμηνείας τοῦ κειμένου εἶναι ἀδύνατον εἰς τὸν διδάσκοντα νὰ ἐνδιατρίψῃ εἰς τὰ νοήματα τοῦ ἑρμηνευομένου συγγραφέως καὶ νὰ καταδείξῃ τὸ κάλλος τῶν λόγων.

Πλὴν τῆς γραμματικῆς ἑρμηνείας, ἐν τῇ καθόλου διδασκαλίᾳ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, ἀπαιτεῖται καὶ *πραγματικὴ ἑρμηνεία.* Αὕτη σύγκειται εἰς τὴν διὰ καταλλήλου διδακτικῆς μεθόδου ἐξήγησιν τῶν ἐν τῷ κειμένῳ διαλαμβανομένων πραγμάτων (ὅροι, ὀνόματα ἀντικειμένων, ὀνόματα προσώπων, ἀντιλήψεις, ἔθιμα, ὑπαινιγμοὶ μυθολογικοί, ἱστορικοὶ κλπ.) διὰ τῆς ὁποίας ὁ μαθητὴς ὑποβοηθεῖται εἰς τὴν πλήρη κατανόησιν τοῦ κειμένου καὶ δι' αὐτοῦ εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ. Ι. Φ. Δ. — Θ. Π.

ἑρμηνευτός, *—ή, —όν·* ὁ δυνάμενος νὰ ἑρμηνευθῇ, νὰ διασαφηθῇ, ἐξηγητός.

ἑρμηνεύω, ἀόρ. *ἡρμήνευσα —ἡρμηνεύθην,* παρακ. παθ. μετχ. *ἡρμηνευμένος·* ἐξηγῶ, διασαφῶ, ἀναπτύσσω ἀκριβέστερον καὶ βαθύτερον λόγον, εἰκόνα, παράστασιν, σύμβολον κττ.· || μεταφράζω, μεταγλωττίζω.

Ἑρμηρακλῆς [*Ἀρχ.*]. Κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχήν, προσφιλὴς ἦτο ὁ συνταυτισμὸς Ἑρμοῦ καὶ Ἡρακλέους ἐν τῇ λατρείᾳ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ρωμαίων ὑπὸ τὴν μορφὴν ἑνιαίας τινὸς θεότητος. Τοῦτο μαρτυρεῖται εἰς πλείστας λατινικὰς ἐπιγραφὰς καὶ παραστάσεις ἀναγλύφων καὶ νομισμάτων, εἰς τὴν λατρείαν δὲ ταύτην ἀνάγεται κατά τινας ἀρχαιολόγους καὶ ὁ ὅρος Ἑρμηρακλῆς. Κατ' ἄλλους ἀναφέρεται εἰς τοὺς ἀπειροπληθεῖς *ἑρμᾶς* (βλ. λ.) τοῦ Ἡρακλέους. — Π.

Ἑρμῆς (καὶ *Ἑρμείας, Ἑρμέας, Ἑρμέης* καὶ συνῃρημένον *Ἑρμᾶς, Ἑρμῆς, Ἑρμάων,* λατιν. Mercurius). Ὁ πολυασχολώτερος τῶν δώδεκα θεῶν τοῦ Ὀλύμπου, διότι ἦτο ὁ λόγιος καὶ κερδῷος ἅμα Ἑρμῆς, ὁ δόλιος προστάτης τῶν κλεπτῶν, ὁ ἀγγελιαφόρος καὶ κῆρυξ τῶν θεῶν, καὶ ἰδιαιτέρως τοῦ Διός, ὁ ψυχοπομπὸς τῶν νεκρῶν, ὁ προστάτης τῶν ὁδοιπόρων, ὁ ἀγροτικὸς θεός, ὁ χθόνιος κ.ο.κ. Ὅπως δὲ ἦσαν πολλαὶ αἱ ἀσχολίαι του, οὕτως ἦσαν πολλαὶ καὶ αἱ περὶ τῆς γενεαλογίας του παραδόσεις. Διὰ τοῦτο καὶ πολλοὶ Ἑρμαῖ ἐμνημονεύοντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων. Ὁ Κικέρων ἐγνώριζε πέντε, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ *Θώθ,* ὁ θεὸς τῶν Αἰγυπτίων καὶ σοφὸς σύμβουλος τοῦ Ὀσίριδος, ὁ θεός, οὗτινος εἶναι ἀκαθόριστος ὁ ἀρχικὸς προορισμὸς καὶ ὅστις ἐδίδαξεν εἰς τοὺς Αἰγυπτίους τὰς τέχνας καὶ τὰ πρῶτα γράμματα. Μεταξὺ ὅμως ὅλων τῶν Ἑρμῶν γνωστότερος ἀπέβη καὶ ἐπεκράτησε καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα ὁ υἱὸς τοῦ Διὸς (Οὐρανοῦ) καὶ τῆς Μαίας προσωποποιήσεως τῆς γῆς. Κατὰ τὴν πανελλήνιον καταστᾶσαν ἀρκαδικὴν ταύτην παράδοσιν ἐγεννήθη ἐπὶ τοῦ ὄρους Κυλλήνης ἐντὸς σκοτεινοῦ ἄντρου, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχε συντελεσθῆ ἡ ἕνωσις τοῦ Διὸς μετὰ τῆς μητρός του, θυγατρὸς τοῦ Ἄτλαντος καὶ πρεσβυτέρας τῶν Πλειάδων. Ἡ ἐπικρατήσασα αὕτη γενεαλογία του κατέστησεν ἀμέσως γνωστὸν καὶ τὸν κύριον χαρακτῆρά του. Εἶναι ὁ οὐράνιος, γήϊνος καὶ θαλάσσιος θεὸς τῆς γονιμότητος καὶ παραγωγῆς. Διὰ τοῦτο καὶ κύριον σύμβολόν του ἦτο ἐν ἀρχῇ ὁ φαλλός, ὑπὸ τὸ σχῆμα τοῦ ὁποίου καὶ ἐλατρεύθη τὸ πρῶτον, ἐκαλεῖτο Νόμιος (θεὸς τῶν βοσκῶν) καὶ Ἀγροτὴρ (ἐπιστεύετο δηλαδὴ ὅτι ἐμερίμνα διὰ τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν ζῴων καὶ τὴν παραγωγὴν τῶν καρπῶν), ἐταυτίζετο πρὸς τὸν *Τροφώνιον* καὶ *Ἐριχθόνιον,* οἵτινες ἔδιδον τὰ πλούτη, τῶν ὁποίων ἡ πηγὴ εὑρίσκετο εἰς τὰ βάθη τῆς γῆς, πρὸς τὸν Ἰασίωνα, ὅστις ἐκ τῆς Δήμητρος εἶχε γεννήσει τὸν Πλοῦτον, ἐλέγετο πατὴρ ἐκ τῆς Περσεφόνης τοῦ ἥρωος Ἐλευσῖνος, συμβόλου τοῦ ἐκ τῶν καρπῶν τῆς γῆς πλούτου, ἐκ τῆς Πολυμήλας (ἐχούσης πολλὰ πρόβατα), ἐκ τῆς ὁποίας εἶχε γεννηθῆ ὁ Εὔδωρος, τῆς Ἕρσης (δρόσου), ἐκ τῆς ὁποίας εἶχε γεννηθῆ ὁ Κέφαλος, τοῦ Πολύβου (ἔχοντος πολλὰς βοῦς), βασιλέως τῆς Κορίνθου, καὶ τῆς Χιόνης (προσωποποιήσεως τῆς χιόνος), ἐκ τῆς ὁποίας εἶχε γεννηθῆ ὁ γνωστὸς διὰ τὰς τολμηρὰς κλοπάς του καὶ αὐθάδεις ἐπιορκίας του Αὐτόλυκος (*Ὁμήρ.* Ὀδύσ. τ. 391 καὶ 432 κ.ἑξ.)

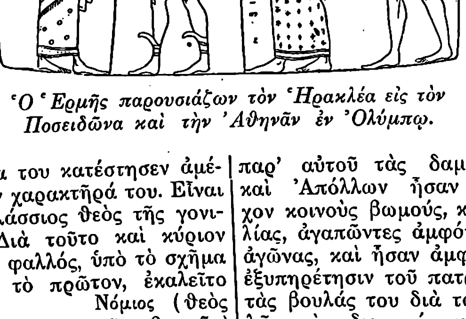

Ὁ Ἑρμῆς παρουσιάζων τὸν Ἡρακλέα εἰς τὸν Ποσειδῶνα καὶ τὴν Ἀθηνᾶν ἐν Ὀλύμπῳ.

Ἑρμῆς κρατῶν βαλάντιον.

Ὁ ἀρχαιότατος περὶ τῶν ἄθλων του μῦθος εἶναι ἡ κλοπὴ τῶν βοῶν τῶν θεῶν, τὰς ὁποίας ἐφύλασσεν ἐν Πιερίᾳ ὁ Ἀπόλλων. Ταύτας ἔκλεψεν ὁ Ἑρμῆς, ἐξελθών, βρέφος ἔτι ὤν, ἐκ τοῦ λίκνου του, μόλις εἶχε βυθισθῆ εἰς τὸν Ὠκεανὸν ὁ ἥλιος, καὶ ὡδήγησεν, ἀφοῦ περιέβαλε μὲ ὑποδήματα τοὺς πόδας των πρὸς ἀπόκρυψιν τῶν ἰχνῶν των, εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ἀλφειοῦ, ἔνθα καὶ ἔκλεισεν αὐτὰς ἐντὸς σπηλαίου. Ὁ Ἀπόλλων, ὁδηγούμενος ἀπὸ τὴν μαντικὴν τέχνην του, ἔφθασε περὶ τὸ λυκαυγὲς εἰς Κυλλήνην καὶ ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν νεαρὸν κλέπτην, ὅστις πρὸ ὀλίγης ὥρας εἶχεν ἐπιστρέψει εἰς τὸ λίκνον του καὶ προσεποιεῖτο ὅτι ἐκοιμᾶτο, τὰς βοῦς, ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖνος ἠρνεῖτο τὴν κλοπήν του, ὁ Ἀπόλλων ἔφερεν αὐτὸν πρὸς τὸν Δία, ὅστις, ἀφοῦ ἐγέλασε διὰ τὰ ἔξυπνα τεχνάσματα τοῦ υἱοῦ του, διέταξεν αὐτὸν νὰ παραδώσῃ τὰς ἀποκρυβείσας δαμάλεις εἰς τὸν Ἀπόλλωνα. Ὁ εἰρημένος μῦθος, ὅμοιος ὢν μὲ τὸν μῦθον τῆς κλοπῆς τοῦ ποιμνίου τοῦ Ἴνδρα τῆς βεδικῆς μυθολογίας, προῆλθεν ἐκ τοῦ φυσικοῦ φαινομένου τῆς ἐμφανίσεως κατὰ τὴν πρωΐαν τῶν νεφῶν (δαμάλεων), ἅτινα κατὰ τὴν νύκτα εἶχε διώξει εἰς ἄγνωστον μέρος ὁ ἄνεμος. Μὲ τὸν μῦθον τῆς κλοπῆς τοῦ ποιμνίου τοῦ Ἀπόλλωνος ἦτο συνδεδεμένη καὶ ἡ παράδοσις ὅτι ὑπῆρξε καὶ ὁ εὑρετὴς τῆς λύρας, τὴν ὁποίαν κατεσκεύασεν προσαρμόσας εἰς τὸ ὄστρακον χελώνης ἑπτὰ ἁρμονικὰς χορδάς, κατασκευασθείσας ἀπὸ ἔντερα ἀμνάδος. Ταύτην παρέδωκεν ὁ Ἑρμῆς πρὸς ἐκμάθησιν εἰς τὸν Ὀρφέα, ὅστις ἐδίδαξεν αὐτὴν εἰς Θάμυριν καὶ Λίνον, τὸν ἐν τῇ μουσικῇ διδάσκαλον τοῦ Ἡρακλέους, ὑφ' οὗ καὶ ἀνῃρέθη. Προσέτι ἐδίδαξε καὶ Ἀμφίωνα τὸν Θηβαῖον, ὅστις, ὡς ἱστορεῖται, ᾠκοδόμησεν ἑπταπύλους τὰς πύλας τῶν Θηβῶν, ἐμψυχῶν διὰ τῆς λύρας του τοὺς λίθους καὶ λοιπὴν ὕλην. Ἀναιρεθέντος τοῦ Ὀρφέως ὑπὸ Θρασσῶν ἐρρίφθη ὑπ' αὐτῶν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἡ λύρα του, ἐκβληθεῖσα εἰς τὴν ἐν Λέσβῳ πόλιν Ἄντισσαν, εὑρέθη ὑπὸ ἁλιέων καὶ ἐδωρήθη ὑπ' αὐτῶν εἰς τὸν περίφημον λυρικὸν ποιητὴν Τέρπανδρον, ὅστις κομίσας ταύτην εἰς Αἴγυπτον ἐπέδειξεν αὐτὴν τοῖς Αἰγυπτίοις ἱερεῦσι, θεωρηθεὶς ὡς πρωθευρετὴς τῆς λύρας. Διὰ τῆς ἁρμονίας τῆς λύρας του ἐξημέρωσεν ὁ Ἑρμῆς τὸν θεὸν τοῦ ᾄσματος καὶ τῆς ποιήσεως καὶ ἀρχηγὸν τοῦ χοροῦ τῶν Μουσῶν (τὸν Ἀπόλλωνα), καὶ ἐδέχθη νὰ δώσῃ τὴν λύραν του εἰς τοῦτον καὶ νὰ δεχθῇ παρ' αὐτοῦ τὰς δαμάλεις. Ἀπὸ τότε Ἑρμῆς καὶ Ἀπόλλων ἦσαν οἱ καλύτεροι φίλοι. Εἶχον κοινοὺς βωμούς, κοινὰς ἐπιθυμίας καὶ ἀσχολίας, ἀγαπῶντες ἀμφότεροι τὴν μουσικὴν καὶ τοὺς ἀγῶνας, καὶ ἦσαν ἀμφότεροι ἀφιερωμένοι εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ πατρός των, ὁ μὲν ἀνακοινῶν τὰς βουλάς του διὰ τῶν μαντείων του, ὁ δὲ ἐκτελῶν τὰς διαταγάς του. Βραδύτερον ὁ Ἑρμῆς, βόσκων τὸ δωρηθὲν εἰς αὐτὸν ποίμνιον, ἐφεῦρε τὴν σύριγγα, ἕτερον μουσικὸν ὄργανον, τὸ ὁποῖον ἐδώρησεν ἐπίσης εἰς τὸν Ἀπόλλωνα λαβὼν εἰς ἀντάλλαγμα χρυσῆν ῥάβδον, διὰ τῆς ὁποίας ἐποίμαινε τοῦ λοιποῦ τὸ ποίμνιόν του, καὶ διδαχθεὶς τὴν μαντικὴν τέχνην. Ἀμφότεροι οἱ μῦθοι ἐπενοήθησαν προφανῶς, διὰ νὰ ἐξηγηθῇ πῶς ὁ Ἀπόλλων ἔγινεν ὁ θεὸς τῆς μουσικῆς ἁρμονίας, ὁ δὲ Ἑρμῆς περιωρίσθη εἰς ποιμενικὸν θεόν, ἔχοντα τὰς ὀρέξεις καὶ ἔνστικτα τῶν ἄλλων ποιμενικῶν θεῶν (Πανός, Σατύρων). Ἡ πρὸς τὴν μουσικὴν σχέσις τοῦ Ἑρμοῦ μαρτυρεῖται ἀκόμη καὶ ἐκ τῆς ἐφευρέσεως τοῦ αὐλοῦ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Πανός, ὅστις ἦτο ὄχι μόνον ἀγροτικὸς θεός, ἀλλὰ καὶ μουσικός. Κατὰ τὴν Ὀδύσσειαν τοῦ Ὁμήρου κύριον ἔργον τοῦ Ἑρμοῦ ἦτο νὰ ἐκτελῇ τὰς ἐντολὰς τοῦ πατρός του, ὢν ὁ ἀγγελιαφόρος, ταχυδρόμος καὶ ὑπηρέτης τοῦ ὑπερτάτου τούτου θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ. Διὰ νὰ ἐκτελῇ δὲ τάχιστα τὰς διαταγὰς τοῦ πατρός του ἐφόρει τὰ θαυματουργὰ χρυσᾶ πέδιλα, ἅτινα ἔφερον αὐτὸν μετὰ καταπληκτικῆς ταχύτητος ὑπεράνω τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης. Ἕτερον, ἐπίσης σπουδαῖον, ἔργον τοῦ Ἑρμοῦ ἦτο νὰ ὁδηγῇ τὰς ψυχὰς εἰς τὸν Ἅδην, προπορευόμενος αὐτῶν καὶ φέρων χρυσῆν ῥάβδον (Ὀδυσ. ω. 1—10). Διὰ τοῦ ἔργου του τούτου κατέστη ὁ ψυχοπομπὸς καὶ νεκροπομπὸς Ἑρμῆς, ἀπὸ Ὀλυμπίου θεοῦ χθόνιος θεὸς (πιθανώτατα χθόνιος ἦτο τὸ πρῶτον) καὶ συνῆψε κατὰ τὰς ἐν Ἐλευσῖνι καὶ Σαμοθρᾴκῃ παραδόσεις ἐρωτικὰς σχέσεις μετὰ τῆς Περσεφόνης καὶ τῆς Ἑκάτης. Ὡς χθόνιος θεὸς ἐκόσμει μὲ τὴν μορφήν του τοὺς τάφους καὶ ἐδέχετο θυσίας προσφερομένας εἰς αὐτὸν κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ θανάτου καὶ κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν τῶν ἀνθεστηρίων. Σχετικὴ μὲ τὴν ἰδιότητά του ταύτην ἦτο ἡ λατρεία αὐτοῦ ὡς θεοῦ τοῦ ὕπνου καὶ τῶν ὀνείρων (ὡς ὀνειροπομποῦ καὶ ὑπνοδότου). Ὅπως δὲ ὡδήγει τὰς ψυχὰς εἰς τὸν Ἅδην, οὕτως εἶχε καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιτρέπῃ εἰς αὐτὰς νὰ ἐπανέρχωνται εἰς τὴν ζωὴν καὶ νὰ ἐπαναβλέπωσι τὸ φῶς. Αὐτὸς μετὰ τῆς Ἀθηνᾶς ὡδήγησε τὸν Ἡρακλέα εἰς τὸν Ἅδην καὶ ἐπανέφερεν ἐξ αὐτοῦ τὸν ἥρωα τοῦτον εἰς τὸν ἐπάνω κόσμον, αὐτὸς ἐπανέφερεν εἰς τὸ φῶς τὴν Ἄλκηστιν, καὶ αὐτὸν ἱκετεύει ὁ χορὸς τῶν Περσῶν τοῦ Αἰσχύλου διὰ νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὴν σκιὰν τοῦ Δαρείου ν' ἀναβῇ εἰς τὴν γῆν. Ἀπὸ ἀγγελιαφόρου τοῦ Διὸς καὶ θεοῦ ψυχοπομποῦ εὐχερῶς κατέστη ὁ Ἑρμῆς ἔπειτα καὶ ὁ ὁδηγὸς παντὸς ἀνθρώπου κατὰ τὰ ταξίδιά του καὶ ὁ προστάτης αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ὅπου ἐχωρίζοντο οἱ δρόμοι καὶ εἰς τὰς τριόδους τῶν πόλεων ἐστήνοντο ξύλινοι ἢ λίθινοι στῦλοι φέροντες εἰς τὰς κορυφάς των μίαν ἕως τέσσαρας κεφαλὰς Ἑρμοῦ, ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὁδῶν, αἵτινες ἤρχιζον ἐκ τοῦ αὐτοῦ σημείου καὶ ὡδήγουν εἰς διαφόρους διευθύνσεις. Ὅπως δὲ ἠγείροντο Ἑρμαῖ εἰς τὰς πλατείας καὶ τὰς ὁδοὺς τῶν πόλεων, οἵτινες ἐτύγχανον μεγάλου σεβασμοῦ, ὡς μαρτυρεῖ ὁ δεισιδαιμονικὸς τρόμος τῶν Ἀθηναίων ἐκ τοῦ ἐγκλήματος τῶν Ἑρμοκοπιδῶν κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, οὕτως ἐσωρεύοντο λίθοι εἰς τὰς διασταυρώσεις τῶν ὁδῶν τῆς ὑπαίθρου χώρας, τοὺς ὁποίους οἱ διαβάται ἐθεώρουν ἀναπαραστάσεις τοῦ Ἑρμοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ἔστεφον μὲ ἄνθη καὶ ἔρραινον μὲ ἔλαιον. Ἐνίοτε εἰς τὴν κορυφὴν τῶν λιθίνων τούτων σωρῶν (τὰ σημερινὰ ἀναθέματα) ὑπῆρχον στῦλοι εἰς σχῆμα φαλλοῦ καὶ οὕτως ἐγίνετο ἐκδηλοτέρα ἡ παρουσία τοῦ θεοῦ. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀποστολῆς του ταύτης ἐτιμᾶτο ὡς «ἐνόδιος καὶ ἡγεμόνιος καὶ ἀγήτωρ Ἑρμῆς». Ἀπὸ προστάτου τῶν ὁδοιπόρων ἑπόμενον ἦτο νὰ καταστῇ ὁ Ἑρμῆς καὶ ὁ προστάτης τῶν ἐμπόρων, ὁ ἀγοραῖος, κερδῷος καὶ ἐμπολαῖος θεὸς κ. ο. κ. Τοῦ Ἑρμοῦ τούτου τὰ ἀγάλματα ἐκόσμουν τὰς ἀγορὰς τῶν κυριωτέρων πόλεων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ὡς ἐμπολαῖος θεός, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπεδίδετο ἡ ἐφεύρεσις τῶν μέτρων καὶ σταθμῶν καὶ παντὸς ὅ,τι ἀφορᾷ τὰς ἀγοράς, μετεφέρθη μετὰ τῶν ἐμπορευμάτων ἐκ τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς ἄλλας χώρας, καὶ ἰδίως τὴν Ἰταλίαν, ἔνθα ἐταυτίσθη μὲ τὸν ἐπιχώριον θεὸν Mercurium, τὸν προστάτην τῶν mercatorum (ἐμπόρων), διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ὁμοιότητα. Τὰ κέρδη τὰ προερχόμενα ἐκ τῶν ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων ἐθεωροῦντο ὡς δῶρα τοῦ Ἑρμοῦ, ὡς καὶ πᾶν καθ' ὁδὸν εὕρημα, τὸ ὁποῖον διὰ τοῦτο ἐλέγετο καὶ «*ἕρμαιον*». Ἐντεῦθεν καὶ ἡ παροιμία «Ἑρμοῦ ψῆφος τὰ ἐν ταῖς ὁδοῖς ἕρμαια». Ἐπειδὴ δὲ σχετικὴ πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς καπηλείας ἦτο, κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, καὶ ἡ ἔννοια τῆς ἀπάτης καὶ τοῦ δόλου καὶ τῆς κλοπῆς, εὐχερῶς ὁ θεὸς καὶ προστάτης τῶν ἐμπόρων καὶ καπήλων ἔγινε καὶ προστάτης τῶν ἀπατεώνων καὶ κλεπτῶν. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐπεκαλεῖτο οὐχὶ μόνον βοῦκλεψ καὶ βοῶν ἐλατὴρ καὶ λῃστήρ, ἀλλὰ καὶ κλεψίφρων καὶ φηλητῶν (φηλός= ἀπάτη) ἄναξ καὶ ὄρχαμος, φωρῶν ἑταῖρος, δόλιος καὶ δολομήτης δολοφραδὴς καὶ ποικιλομήτης. Ἀπὸ τῆς εὐρύτητος ταύτης, τὴν ὁποίαν ἔλαβον αἱ πρῶται ἀσχολίαι τοῦ Ἑρμοῦ, προῆλθε καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν παλαιοτέρων περὶ αὐτοῦ μύθων. Οὕτως ἐμυθολογεῖτο ὅτι, ὅτε ἔφθασεν εἰς Κυλλήνην ὁ Ἀπόλλων ζητῶν τὰς κλαπείσας δαμάλεις, ὁ Ἑρμῆς καθ' ὃν χρόνον ἡ μήτηρ του Μαῖα προσεπάθει

Ἑρμῆς κριοφόρος.

[Ἀνάγλυφον ἐκ βωμοῦ ἐν Ἀττικῇ.]

Ἡ κλοπὴ τῶν δαμάλεων τοῦ Ἀπόλλωνος ὑπὸ τοῦ Ἑρμοῦ.

[Ἐπὶ ὑδρίας ἰωνικῆς.]

Digitized by Google

νὰ πείση τὸν Ἀπόλλωνα ὅτι δὲν ἦτο ὁ υἱός της ὁ βοῦκλεψ, ἔκλεψεν οὗτος καὶ τὰ τόξα τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἐπιστεύετο ἀκόμη ὅτι ἔκλεψεν ἐκ τοῦ τάφου της, κατὰ διαταγὴν τοῦ Διός, καὶ τὴν νεκρὰν Ἀλκμήνην, τοποθετήσας λίθον ἀντ' αὐτῆς εἰς τὴν λάρνακα, καὶ ἔφερεν αὐτὴν εἰς τὰς νήσους τῶν Μακάρων, ὡς καὶ τὴν Ἰώ, ἐπίσης κατὰ διαταγὴν τοῦ Διός.

Ἄλλη ἀφορμὴ προκαλέσασα τὴν μεταρρύθμισιν

Ὁ Ἑρμῆς ἐπαναφέρων ἐκ τοῦ Ἅδου εἰς τὸ φῶς τὴν Περσεφόνην.
[Ἀγγειογραφία.]

τῶν ἀρχαιοτέρων περὶ Ἑρμοῦ μύθων ἢ καὶ τὴν δημιουργίαν νέων, ἦτο ἡ προσπάθεια ἑρμηνείας τῶν ἀποδιδομένων εἰς τὸν θεὸν ἐπιθέτων, ὡς ἦτο ἡ τοῦ ἐπιθέτου «Ἀργεϊφόντης» ἑρμηνεία, ἥτις ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ πλασθῆ ὁ ὡραῖος μῦθος τοῦ φόνου τοῦ φύλακος τῆς Ἰοῦς πανόπτου *Ἄργου* (βλ. λ. τ. Ε' σ. 387γ), ἐνῷ πιθανώτατα τὸ ὁμηρικὸν ἐπίθετον τοῦ Ἑρμοῦ «Ἀργεϊφόντης» εἶναι ἕτερος τύπος τῆς λέξεως «Ἀργειφάντης», ἥτις σημαίνει τὸν καθαίροντα τὸν οὐρανὸν ἀπὸ τὰ νέφη καὶ ἐμφανίζοντα τὸ λαμπρὸν φῶς *(ἄργος - φαίνειν)*. Εἰς τὸν Ἑρμῆν, ὡς θεὸν δόλιον καὶ ἔχοντα τὸ χάρισμα τῆς πειθοῦς καὶ τὸ τάλαντον τῆς σαφοῦς καὶ γλυκείας ἐκφράσεως, ἀφοῦ ἦτο ὁ διερμηνεὺς τῶν ἐντολῶν τοῦ Διός, ἀπεδίδετο ὅτι ἐδώρησεν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἡφαίστου πλασθεῖσαν πρώτην γυναῖκα, τὴν Πανδώραν, τὴν θελκτικὴν φωνήν, ἥτις ἐπέπρωτο νὰ ἀποβῆ ὀλεθρία εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Σχετικὰ πρὸς τὰς ἰδιότητας τοῦ Ἑρμοῦ ἦσαν καὶ τὰ ὀνόματα τῶν νυμφῶν συζύγων του, τῶν τέκνων καὶ ἀπογόνων του, καὶ τῶν ἀκολούθων καὶ θεραπόντων του, τῶν τε προειρημένων, τῆς Πολυμήλας, τῆς Ἕρσης, τῆς Χιόνος, τοῦ Πολύβου, τοῦ Πολυδώρου καὶ τοῦ Πανός, ὡς καὶ τῆς Φαίνης, θεᾶς τῶν προβάτων, ἐκ τῆς ὁποίας εἶχε γεννηθῆ ὁ Σαμόθραξ ἥρως υἱός του Σάων, τοῦ υἱοῦ του Πριάπου, τοῦ υἱοῦ ἢ ἐρωμένου του ὡραίου Δάφνιδος, τοῦ υἱοῦ του Ἔρωτος (ἐκ τῆς Περσεφόνης ἢ Χθονίας Ἀρτέμιδος ἢ Ἀφροδίτης) καὶ οὕτω καθεξῆς.

Σύμβολα τοῦ Ἑρμοῦ. Τρία ἦσαν τὰ κυριώτερα σύμβολα τοῦ Ἑρμοῦ, ὁ κριός, τὸ ἱερὸν αὐτοῦ ζῷον, ὁ φαλλὸς καὶ τὸ κηρύκειον. Ὁ κριός, σχετιζόμενος κυρίως μὲ τὸν ποιμενικὸν χαρακτῆρα τοῦ Ἑρμοῦ, εἶναι ἐν ταὐτῷ ὁ προπορευόμενος τῶν ἐξερχομένων τῆς μάνδρας προβάτων ὁδηγός, ὡς ὁ Ἑρμῆς εἶναι ὁ ἀγήτωρ, ἡγεμόνιος καὶ ἐνόδιος θεὸς τῶν ἀνθρώπων. Εἶναι ἀκόμη τὸ γονιμοποιὸν ζῷον, τοῦ ὁποίου ἡ γεννητικὴ δύναμις συντηρεῖ καὶ πολλαπλασιάζει τὴν ζωὴν τοῦ ποιμνίου. Ἀνάλογος πρὸς τὴν σημασίαν ταύτην τοῦ κριοῦ ἦτο καὶ ἡ σημασία τοῦ φαλλοῦ, συμβόλου καὶ τούτου τῆς παραγωγικότητος, ὡς ἐδηλοῦτο εἰς τὰ ἐν Σαμοθράκη μυστήρια, τῶν ὁποίων οἱ ἱεροφάνται ἡρμήνευον ὅτι ὁ ἰθυφαλλικὸς Ἑρμῆς ἐσυμβόλιζε τὸ ἄρρεν στοιχεῖον, τὴν γονιμοποιὸν δύναμιν, ἥτις ἐπεζήτει ἀπλήστως τὴν ἕνωσίν της μετὰ τοῦ θήλεος στοιχείου, συμβολιζομένου ἐν τῇ μορφῇ τῆς Περσεφόνης, διὰ νὰ συμπληρώση τὸ ἔργον τῆς παραγωγῆς ἐν τῇ φύσει. Ἦσαν λοιπὸν τὰ δύο εἰρημένα σύμβολά του, ὁ κριὸς καὶ ὁ φαλλός, τὰ δύο ἀρχαῖα σύμβολα τῆς παραγωγικότητος. Τὸ τρίτον σύμβολον, τὸ κηρύκειον, εἶχεν ἐν τῇ τέχνῃ ἄλλο σχῆμα κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους καὶ ἄλλο κατὰ τοὺς νεωτέρους. Ἀρχικῶς τὸ κηρύκειον ἦτο μία ῥάβδος ἄνευ κοσμημάτων, τῆς ὁποίας ἡ κεφαλὴ ἐχρησίμευεν ὡς ἀφετηρία δύο κλάδων, οἵτινες διχαλούμενοι ἐστρογγύλευον καὶ συνηνοῦντο κατόπιν εἰς τὰ ἄκρα των. Ἦτο φαίνεται τὸ σκῆπτρον τοῦ δεσπότου τοῦ ἀρκαδικοῦ ὀροπεδίου θεοῦ. Βραδύτερον ἔλαβε

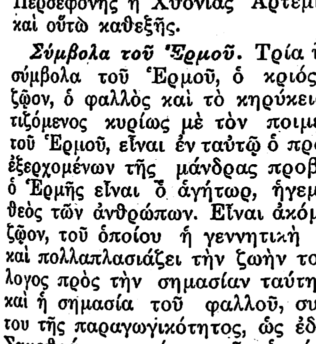

Ο Ἑρμῆς λαμβάνων διαταγὰς παρὰ τοῦ Διός.

τοῦτο καλλιτεχνικὸν σχῆμα. Ἔγινε κατ' ἀρχὰς μία ῥάβδος, σύμβολον κήρυκος, ὅτε καὶ τοῦ Ἑρμοῦ κύριον ἔργον ἦτο νὰ εἶναι κῆρυξ τοῦ Διός. Μετὰ ταῦτα ἔγινε πτερωτὴ πρὸς δήλωσιν τῆς μαγικῆς δυνάμεώς της, καὶ περὶ ταύτην ἐτυλίσσοντο δύο τεχνητοὶ συμπεπλεγμένοι ὄφεις, τῶν ὁποίων τὰ σώματα ἐνίοτε συνηνοῦντο διὰ κόμβου εἰς τὸ ἄκρον τῆς ῥάβδου καὶ αἱ κεφαλαὶ προσέβλεπον πρὸς ἀλλήλας καὶ ἤγγιζον μεταξύ των. Τὴν μεταμόρφωσιν ταύτην ἔλαβεν ὅτε καὶ ὁ Ἑρμῆς ἔγινε χθόνιος θεός. Τοῦτο μαρτυροῦσιν οἱ ὄφεις του. Τὸ κηρύκειον τοῦ Ἑρμοῦ εἶχε τὴν θαυματουργὸν δύναμιν ν' ἀποκοιμίζη καὶ ν' ἀφυπνίζη τοὺς ἀνθρώπους, νὰ σύρη ὄπισθέν του τὰς ψυχὰς τῶν νεκρῶν καὶ νὰ μεταβάλη εἰς χρυσὸν ὅ,τι ἤγγιζε (διὰ τοῦτο καὶ ἐκαλεῖτο ὁ Ἑρμῆς Χρυσόρραπις). Τὸ κηρύκειον, καταστὰν σύμβολον εἰρήνης, ἔφερον οἱ κήρυκες, οἵτινες καὶ ἐθεωροῦντο ἀπόγονοι τοῦ Ἑρμοῦ ἐν Ἀθήναις, ὄντες διὰ τοῦτο ἱεροί. Ἦτο δέ, φαίνεται, καὶ σύμβολον ἀφθονίας καὶ πλούτου ἀνάλογον πρὸς τὴν μαγικὴν ῥάβδον τῶν γερμανικῶν μυθικῶν παραδόσεων.

Λατρεία τοῦ Ἑρμοῦ. Ἡ λατρεία τοῦ Ἑρμοῦ ἦτο πολὺ διαδεδομένη ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι καὶ τῇ ἀρχαίᾳ Ῥώμῃ καὶ ἐπεκράτει ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἀρκαδίᾳ κληρονομηθεῖσα ἀπὸ τοὺς Πελασγούς, τῶν ὁποίων θεότης ἦτο ὁ Ἑρμῆς, ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τῆς παρ' Ἡροδότῳ περικοπῆς (Β' 51), ἀπηχούσης ἀρχαιοτέραν παράδοσιν, εἰς τὴν ὁποίαν γίνεται λόγος περὶ τῆς ἀρχαιοτέρας ἀπεικονίσεως τοῦ θεοῦ: «Ὀρθὰ ὦν ἔχειν τὰ αἰδοῖα τἀγάλματα τοῦ Ἑρμέω Ἀθηναῖοι πρῶτοι Ἑλλήνων μαθόντες παρὰ Πελασγῶν ἐποιήσαντο· οἱ δὲ Πελασγοὶ ἱερόν τινα λόγον περὶ αὐτοῦ ἔλεξαν, τὰ ἐν τοῖσι ἐν Σαμοθρηΐκῃ μυστηρίοισι δεδήλωται». Ἡ ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ δὲ (τῇ Σαμοθράκῃ) καὶ τῇ Ἴμβρῳ λατρεία τοῦ Ἑρμοῦ ἦτο καὶ ἡ ἀρχαιοτέρα πασῶν. Εἰς ἀμφοτέρας ταύτας ἐτελοῦντο ὅμοια μυστήρια καὶ ὁ Ἑρμῆς συνελατρεύετο μετ' ἄλλων χθονίων θεοτήτων ὑπὸ τὸ ὄνομα Κασμῖλος ἐν Σαμοθράκῃ, ταυτιζόμενος πρὸς ἕνα τῶν Καβείρων, καὶ ὡς Ἴμβραμος ἐν Ἴμβρῳ. Ἐπίσης πολὺ ἀρχαία ἦτο ἡ λατρεία τοῦ Ἑρμοῦ ἐν Κυλλήνῃ τῆς Ἀρκαδίας, τόπῳ τῆς γεννήσεώς του, ἐξ ἧς καὶ Κυλλήνιος ἐκαλεῖτο, καὶ ἐν τῇ Κυλλήνῃ τῆς Ἠλείας. Ἐντὸς τοῦ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους τῆς Ἀρκαδίας ναοῦ του ὑπῆρχε ξόανον τοῦ θεοῦ ἐκ θύου (δένδρου, τοῦ ὁποίου τὸ ξύλον ἐκαίετο ὡς ἀρωματικόν), ἐν δὲ τῇ Κυλλήνῃ τῆς Ἠλείας ἄγαλμά του ἔχον τὴν μορφὴν «ὀρθοῦ αἰδοίου ἐπὶ βάθρου» (*Παυσ.* VI 26.5). Ἐν Μεγαλοπόλει εἶχε κοινὸν ἱερὸν μετὰ τῶν Μουσῶν καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος, τοῦ ὁποίου τὸ ἄγαλμα εἶχε τὴν μορφὴν τετραγώνου ἑρμοῦ (στήλης), κοινὸν βωμὸν μετὰ τοῦ Ἡρακλέους καὶ ἴδιον ναὸν ὑπὸ τὴν ἐπίκλησιν Ἀκακήσιος παρὰ τὴν Φιλίππειον στοάν. Ὑπὸ τὴν ἐπίκλησιν Ἀκακήσιος εἶχε ναὸν καὶ ἐν Ἀκακησίῳ (πολίχνῃ τῆς Ἀρκαδίας), οὕτως ἐπικαλούμενος διότι εἶχεν ἀνατραφῆ ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ ἐπωνύμου ἥρωος τῆς πολίχνης Ἀκάκου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Λυκάονος. Ἐπίσης εἶχε ναὸν μετὰ ἀγάλματος ἐκ λίθου ἐν αὐτῷ, ὅπερ ἦτο ἔργον τοῦ Ἀθηναίου Εὔχειρος ἐν Φενεῷ, τῆς ὁποίας καὶ τὰ νομίσματα ἔφερον τὴν εἰκόνα τοῦ Ἑρμοῦ. Παρὰ τὸν ναὸν τοῦτον, ὄπισθεν τοῦ ὁποίου ὑπῆρχεν ὁ τάφος τοῦ υἱοῦ του Μυρτίλου, ἡνιόχου τοῦ Οἰνομάου, ἐτελοῦντο καὶ ἀγῶνες πρὸς τιμὴν τοῦ Ἑρμοῦ, «*Ἕρμαια*» (βλ. λ.) καλούμενοι. Εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους τῶν Φενεατῶν «*Τρίκρηνα*», ἦσαν ἀφιερωμέναι εἰς αὐτὸν αἱ τρεῖς ἐκεῖ κρῆναι, διότι ἐπιστεύετο ὅτι εἰς ταύτας ἔλουσαν αὐτὸν γεννηθέντα αἱ νύμφαι. Ἀγάλματα τοῦ Ἑρμοῦ εἶχον στηθῆ καὶ κατὰ τὰ ὅρια Μεγαλοπολιτῶν καὶ Μεσσηνίων καὶ εἰς τὸ γυμναστήριον τῆς Φιγαλίας. Ἐν Τεγέᾳ, ἔνθα εἶχεν ἴδιον ναόν, ἐτιμᾶτο ὡς Ἑρμῆς Αἴπυτος. Πρὸς τὴν Ἀρκαδίαν, τῆς ὁποίας ἦτο ὁ κύριος θεός, συνέδεον τὸν Ἑρμῆν ἐκτὸς τῆς ἐξ αὐτῆς καταγωγῆς

Ὁ Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλους.
[Μουσεῖον Ἀρχ. Ὀλυμπίας.]

Ὁ Ἑρμῆς ὑποδεχόμενος τὸν Ἐριχθόνιον ἐξερχόμενον ἐκ τῶν κόλπων τῆς γῆς.
[Ἀγγειογραφία.]

του καὶ ἄλλοι δεσμοὶ πολλοί, διότι καὶ ὁ σωτὴρ τοῦ ἐπωνύμου τῆς χώρας ἥρωος Ἀρκάδος ὑπῆρξε, κατ' ἐντολὴν τοῦ Διός, ὅτε ἡ μήτηρ του Καλλιστὼ μετεμορφώθη εἰς ἄρκτον, καὶ πατὴρ πολλῶν Ἀρκάδων ἡρώων ἐλέγετο. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα πλεῖστα ἦσαν τὰ ἱερὰ καὶ τὰ ἀγάλματα τοῦ θεοῦ τούτου. Οὕτως ἐτιμᾶτο ὡς Ἑρμῆς *Ἀγοραῖος* ἐν Ἀθήναις, ἔνθα καὶ ἄγαλμα χαλκοῦν αὐτοῦ ὑπῆρχεν, ἐν Σικυῶνι, ἐν Σπάρτῃ, ἔνθα παρίστατο κρατῶν τὸν Διόνυσον παῖδα, ἐν Φαραῖς τῆς Ἀχαΐας, ἔνθα παρίστατο γενειοφόρος, ἐν Θήβαις, ἔνθα τὸ ἄγαλμά του ἦτο ἀνάθημα τοῦ ποιητοῦ Πινδάρου. Ὡς Ἑρμῆς *Δόλιος* ἐν Πελλήνῃ τῆς Ἀχαΐας, ἔνθα τὸ ἄγαλμά του εἶχε σχῆμα τετράγωνον καὶ ἡ γενειοφόρος κεφαλὴ τοῦ ἀγάλματος ἔφερε πῖλον. Ὡς Ἑρμῆς *Ἐναγώνιος* ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ὀλυμπίᾳ, ἔνθα καὶ βωμὸς αὐτοῦ ὑπῆρχε παρὰ τὸν βωμὸν τῶν Μοιρῶν καὶ τὸν τοῦ Διὸς Ὑψίστου. Ὡς Ἑρμῆς *Ἐπιμήλιος* ἐν Κορωνείᾳ τῆς Βοιωτίας, ἔνθα καὶ βωμὸς αὐτοῦ ὑπῆρχε παρὰ τὸν βωμὸν τῶν ἀνέμων. Ὡς *Κριοφόρος* Ἑρμῆς ἐλατρεύετο ἐν Κορίνθῳ, ἔνθα καὶ χαλκοῦν ἄγαλμα αὐτοῦ ὑπῆρχε καὶ κριὸς πλησίον αὐτοῦ, ἐν τῇ Οἰχαλίᾳ τῆς Μεσσηνίας, ἐντὸς τοῦ Καρνασίου ἄλσους, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπῆρχε καὶ ἰδικόν του ἄγαλμα φέρον κριὸν καὶ τοῦ Καρνείου Ἀπόλλωνος, ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ὀλυμπίᾳ, ἔνθα ἀπεικονίζετο (τὸ ἄγαλμά του ἦτο ἔργον τοῦ Αἰγινήτου Ὀνάτα καὶ τοῦ υἱοῦ του Καλλιτέλους) κρατῶν κριὸν ὑπὸ τὴν μασχάλην, μὲ κυνῆν εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ χιτῶνα καὶ χλαμύδα εἰς τὸν κορμόν, καὶ ἐν Τανάγρᾳ, ἔνθα ἀπεικονίζετο φέρων κριὸν ἐπὶ τῶν ὤμων. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐτελεῖτο καὶ ἑορτὴ πρὸς τιμὴν τοῦ Ἑρμοῦ, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ προκριθεὶς ὡς ὡραιότερος ἐκ τῶν ἐφήβων περιήρχετο τὸ τεῖχος τῆς πόλεως κρατῶν ἀμνὸν εἰς τοὺς ὤμους εἰς ἀνάμνησιν τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως ἐκ λοιμοῦ ὑπὸ τοῦ Ἑρμοῦ. Τὸ προρρηθὲν ἄγαλμά του ἦτο ἔργον τοῦ Καλάμιδος. Ἐλατρεύετο προσέτι ὁ Ἑρμῆς ὡς *Παράμμων* ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ὀλυμπίᾳ, οὕτω κληθείς, διότι οἱ Ἠλεῖοι ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐζήτουν χρησμοὺς ἀπὸ τὸ ἐν Λιβύῃ μαντεῖον τοῦ πατρός του Ἄμμωνος (Διός), ὡς *Πολύγιος* ἐν Τροιζῆνι, ὡς *Πρόμαχος* ἐν Τανάγρᾳ, ἔνθα, ὡς προελέχθη, ἐτιμᾶτο καὶ ὡς Κριοφόρος, ὡς *Πρόναος* ἐν Θήβαις, ἔνθα εἶχε στηθῆ τὸ ἄγαλμά του, ἔργον, ὡς ἐλέγετο, τοῦ Φειδίου, πρὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἰσμηνίου Ἀπόλλωνος, ὡς καὶ τὸ τῆς Προνάου Ἀθηνᾶς, ὡς *Σπηλαΐτης*, ὡς καὶ ὁ Ἡρακλῆς καὶ ὁ Ἀπόλλων, ἐν Δελφοῖς καὶ ὑπὸ διάφορα ἄλλα ἐπίθετα εἰς διάφορα μέρη τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος (ἐν Ἀθήναις εἶχεν ἄγαλμα καὶ ὡς χθόνιος θεὸς εἰς τὸ ἱερὸν τῶν Ἐρινύων).

Ὁ Ἑρμῆς ἐπαναφέρων ἐκ τοῦ Ἅδου εἰς τὸ φῶς τὴν Ἄλκηστιν.
[Ἐπὶ βάσεως κίονος ἐν Ἐφέσῳ.]

Ὁ μῦθος τοῦ Ἑρμοῦ καὶ ἡ ἐξέλιξις αὐτοῦ. Ἀλλὰ τίς ἦτο ὁ ἀρχικὸς μῦθος τοῦ Ἑρμοῦ, ὅστις ἔλαβε τόσον πλουσίαν ἀνάπτυξιν; Ἦτο χθόνιος θεὸς ἢ ὁ θεοποιηθεὶς ἄνεμος, ἡ κραταιὰ αὕτη φυσικὴ δύναμις; Ὑπὲρ τῆς πρώτης γνώμης συνηγορεῖ ἡ ἰδιότης αὐτοῦ ὡς θεοῦ ψυχοπομποῦ, καὶ

Digitized by Google

ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ὁμήρου (*Ὀδυσ. ω'* 1—10) οἱ ὄφεις τοῦ κηρυκείου, σύμβολον τῶν χθονίων θεῶν, καὶ οἱ ἀπὸ ἀπωτάτων χρόνων δεσμοὶ τῆς λατρείας του μὲ τὴν λατρείαν ἄλλων χθονίων θεῶν ἐν τοῖς μυστηρίοις τῆς Σαμοθρᾴκης. Ὑπὲρ τῆς δευτέρας δὲ ὁ ὅλος μῦθος τῆς γεννήσεώς του καὶ τῆς καταγωγῆς του: Ἐγεννήθη ἐκ τοῦ Διὸς καὶ ἐν σπηλαίῳ ὄρους, ὡς ὁ ἄνεμος γεννᾶται ἐν τῷ αἰθέρι, οὗτινος προσωποποίησις εἶναι ὁ Ζεύς, καὶ φυσᾷ ἀπὸ τῶν σπηλαίων τῶν ὀρέων, εἶναι υἱὸς μιᾶς τῶν Πλειάδων, νύμφης τοῦ ὑετώδους νέφους, φέρει πτέρυγας, ὡς καὶ οἱ πτερωτοὶ υἱοὶ τοῦ Βορέως (ἀνέμου Βορρᾶ), εἶναι ταχὺς ὡς ἐκεῖνοι καὶ εὐεργετικὸς ὡς αὐτός. Εἶναι ἀοιδὸς καὶ μουσικός, ὅπως παρίστανται εἰς ὅλας τὰς μυθολογίας οἱ θεοὶ τῶν ἀνέμων, καὶ ἀγγελιαφόρος τοῦ Διός, ὡς εἶναι, κατὰ τὰ ὁμηρικὰ ἔπη, καὶ οἱ ἄνεμοι.

Ὁ ψυχοπομπὸς Ἑρμῆς ἀπάγων ἐκ τῆς οἰκογενείας της τὴν Μυρρίνην.
[Οἰκία Βούρου ἐν Ἀθήναις.]

Παρὰ τὰς εἰρημένας ὅμως ὁμοιότητας τοῦ Ἑρμοῦ πρὸς τὸν ἄνεμον ἡ γνώμη αὕτη δὲν εἶναι σήμερον ἡ κρατοῦσα. Ὑπεστηρίχθη ἀκόμη ὅτι ὁ Ἑρμῆς, προτοῦ νὰ γίνῃ ὁ δροσίζων καὶ γονιμοποιῶν ἄνεμος, ἦτο ἡ προσωποποίησις τοῦ Ἐρέβους εἰς πάσας τὰς ἐκδηλώσεις του, ὡς σκότους, ὡς θυελλωδῶν νεφῶν, ὡς βροχῆς, ὡς νυκτός, ὡς ᾅδου, καὶ ὅτι ἔγινε θεὸς εὐεργετικὸς μετὰ τὴν ἧττάν του ὑπὸ τοῦ θεοῦ τοῦ φωτός, τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων. Ἄλλοι δέχονται ὅτι ὁ Ἑρμῆς ἦτο ἐν ἀρχῇ ἡλιακὴ θεότης, ἡ Αὐγὴ ἢ τὸ Λυκόφως, καὶ ἄλλοι ὅτι εἶναι ἡ ζωογόνος κίνησις, αἱ ἐπαναστάσεις τοῦ οὐρανοῦ, ἡ ἡμέρα καὶ ἡ νύξ, ἡ ἀγρυπνία καὶ ὁ ὕπνος, ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος. Δὲν ἔλειψαν δὲ καὶ οἱ συνήγοροι τῆς φοινικικῆς καταγωγῆς τοῦ Ἑρμοῦ, ὅστις ἦτο, κατ' αὐτούς, ἐν ἀρχῇ ὁ ἀγγελιαφόρος ἢ ἀπεσταλμένος τῆς Ἀστάρτης ἢ τοῦ Βάαλ. Οὕτω πολλαπλῆ, ὡς παρετήρησαν καὶ οἱ ἀρχαῖοι, ἐμφανίζεται ἡ καταγωγὴ τοῦ Ἑρμοῦ, καὶ πολυάριθμοι καὶ ἀντιφατικαὶ αἱ περὶ τῆς ἀρχικῆς σημασίας τοῦ Ἑρμοῦ ἑρμηνεῖαι. Ἐμφανίζεται ἐν ἀρχῇ, εὐθὺς μετὰ τὸν ἀνθρωπομορφισμόν του, ὡς ὁ μέγας θεὸς καὶ κύριος τοῦ ἀρκαδικοῦ ὀροπεδίου, πατὴρ ἢ ἀδελφὸς τοῦ Πανός, θεὸς βοσκός, ὅστις συμβολίζει τὴν παγκόσμιον γονιμότητα. Ἦτο δηλαδὴ ὅ,τι καὶ ὁ πρωτόγονος Διόνυσος, μὲ τὸν ὁποῖον καὶ συνεχέετο, διακρινόμενος αὐτοῦ διὰ τοῦ κηρυκείου μόνον. Ἀμφότεροι ἦσαν ἡ προσωποποίησις τῆς πλουσίας γονιμότητος τῆς φύσεως. Εἶναι ἄγνωστον διὰ τίνος σειρᾶς ἐργασίας τῆς φαντασίας τῶν ἀρχαιοτάτων κατοίκων τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ὁ ποιμενικὸς ἀρκαδικὸς θεός, ὁ θεὸς τῶν Πελασγῶν, οἵτινες ὑπῆρξαν οἱ ἱδρυταὶ καὶ τῶν Σαμοθρᾳκικῶν μυστηρίων, εἰς τὰ ὁποῖα συνελατρεύετο μετ' ἄλλων χθονίων θεῶν καὶ ὁ Ἑρμῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα Κασμῖλος, ὡς προελέχθη, μετεμορφώθη ἔπειτα εἰς τὸν Ὀλύμπιον θεόν. Πιθανώτατα ὁ Ὀλύμπιος Ἑρμῆς εἶναι ἡ συνόψισις πλείστων τοπικῶν θεοτήτων. Παρ' Ὁμήρῳ εἶναι ὁ φιλάνθρωπος θεός. Ὁδηγεῖ τὸν Πρίαμον ἀσφαλῶς εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Ἀχιλλέως, ἀποκοιμίζων τοὺς Ἀχαιούς, διὰ νὰ μὴ ἐνοχλήσουν αὐτόν, καὶ δωρίζει τὸ χρυσοῦν σκῆπτρόν του, ἔργον τοῦ Ἡφαίστου καὶ δῶρον τοῦ Διός, εἰς τὸν Πέλοπα. Ἐν τῇ Ἰλιάδι δὲν εἶναι ἀκόμη ὁ ἀγγελιαφόρος τοῦ Διός, τὸ ἔργον τοῦτο ἐκτελεῖ ἡ Ἶρις· μόνον ἐν Ὀδυσσείᾳ ἐμφανίζεται ὡς ἀγγελιαφόρος τοῦ ὑπερτάτου θεοῦ, φορῶν τὰ πέδιλα, ἅτινα φέρουσιν αὐτὸν μετ' ἀστραπιαίας ταχύτητος εἰς τὸν αἰθέρα. Κατὰ τοὺς μεθομηρικοὺς χρόνους ἔγινεν ὁ ἐπόπτης τοῦ πρωτοκόλλου τοῦ Ὀλύμπου ἐν ἀρχῇ καὶ ἔπειτα ὁ οἰνοχόος (παρὰ τῷ Ἀλκαίῳ, τὸν ὁποῖον ἠκολούθησε καὶ ἡ Σαπφὼ) τῶν θεῶν. Παρ' Αἰσχύλῳ, παρὰ τῷ ὁποίῳ τὸ πρῶτον φέρει καὶ τὸ ἐπίθετον χθόνιος, ἐμφανίζεται ὡς ὁ προστάτης τοῦ Ὀρέστου, τὸν ὁποῖον, κατ' ἐντολὴν τοῦ Διός, ὡδήγησεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Περὶ τοὺς αὐτοὺς δὲ χρόνους ἀρχίζει ἡ ἀνάθεσις εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῶν μυθογράφων καὶ ποιητῶν τῶν χρόνων ἐκείνων, διαρρυθμιζόντων καὶ συμπληρούντων τοὺς ἀρχαιοτέρους μύθους του, τῶν ἔργων καὶ τῶν ἀσχολιῶν, αἵτινες ἐκδηλοῦνται εἰς τὰ πολυάριθμα καὶ ποικίλα ἐπίθετα τοῦ θεοῦ.

Ὁ Ἑρμῆς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ τέχνῃ. Ὡς ἦσαν ποικίλαι αἱ ἀσχολίαι τοῦ Ἑρμοῦ, οὕτω ποικίλαι ἦσαν καὶ αἱ ἀπεικονίσεις αὐτοῦ εἰς τὰ μνημεῖα τέχνης, αἵτινες κατανέμονται εἰς δύο περιόδους, τὴν τῆς συμβολικῆς παραστάσεως αὐτοῦ, καὶ τὴν τῆς ἀνθρωπομόρφου ἀπεικονίσεώς του, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ τύπος τοῦ Ἑρμοῦ παρουσιάζει πάλιν δύο οὐσιώδεις ποικιλίας, τὴν τοῦ ὡρίμου ἀνδρὸς καὶ τὴν τοῦ ἐφήβου. Εἰς τὴν περίοδον τῆς συμβολικῆς παραστάσεως ἀνήκουσι τὰ ἀνείδεα ἀγάλματα αὐτοῦ, οἱ ἁπλοῖ σωροὶ λίθων καὶ τὰ ὑπὸ μορφὴν φαλλοῦ ἀγάλματά του, ὡς τὸ προρρηθὲν ἐν Κυλλήνῃ τῆς Ἠλείας. Εἰς τὴν μεταβατικὴν δὲ ἀπὸ τῆς συμβολικῆς παραστάσεως εἰς τὴν ἀνθρωπόμορφον ἀπεικόνισιν, ὅτε δηλαδὴ καὶ ὁ φυσιολατρικὸς μῦθος ἀντικατεστάθη δι' ἀνθρωπομορφικῆς προσωπικότητος, αἱ τετράγωνοι λίθιναι στῆλαι (οἱ *ἑρμαῖ*), τῶν ὁποίων ἡ μὲν κορυφὴ κατέληγεν εἰς ὁμοίωμα κεφαλῆς τοῦ θεοῦ, αἱ δὲ πλευραὶ ἔφερον ἔγγλυπτα τὰ σύμβολα τοῦ Ἑρμοῦ, τὸν φαλλὸν καὶ τὸ κηρύκειον. Ἐκ τῶν τύπων τῆς ἀνθρωπομόρφου ἀπεικονίσεώς του, ὁ μὲν ἀρχαιότερος, ὁ τοῦ ὡρίμου εὐρώστου ἀνδρός, ἔχει τὸ γένειον μακρὸν καὶ πυκνόν, τὴν κόμην δεδεμένην διὰ ταινίας καὶ βοστρυχουμένην εἰς τὸ μέτωπον (ἐνῷ δύο μακροὶ πλόκαμοι αὐτῆς κατέρχονται ἑκατέρωθεν ἐπὶ τῶν ὤμων), τὴν φυσιογνωμίαν αὐστηρὰν καὶ σοβαρὰν καὶ σεμνότητα στάσεως ἀξίαν τοῦ ὑψηλοῦ προορισμοῦ τοῦ θεοῦ, ὡς κήρυκος τοῦ Διός. Ὁ νεώτερος τύπος, ἐπικρατήσας μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, ὁ τοῦ ἐφήβου, εἶναι ἡ ἰδεώδης εἰκὼν τοῦ Ἕλληνος ἐφήβου, τοῦ ἔχοντος ἄρτια καὶ λεπτοφυᾶ μὲν ἀλλὰ καὶ νευρώδη τὰ μέλη του, εὐρὺ τὸ στῆθος καὶ εὐλύγιστον τὸ ὡραῖον σῶμα, πλασμένον διὰ τὸν δρόμον καὶ διὰ τὴν πάλην. Μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου τοῦ νεωτέρου τούτου τύπου τοῦ θεοῦ ἐκδηλοῦται ἡ γαλήνη τοῦ πνεύματος καὶ ἐξωτερικεύεται ἡ λεπτότης τῆς διανοίας καὶ τὸ αἴσθημα τῆς ἀγάπης του πρὸς τὴν προστατευομένην του νεότητα, ἀσκουμένην εἰς τὰ γυμναστήρια καὶ τὰς παλαίστρας. Εἶναι *Ἑρμῆς* ὁ ἐναγώνιος (βλ. λ.). Ἄριστος τύπος εἶναι ὁ τοῦ Ἑρμοῦ δεχομένου διαταγὰς τοῦ Διός. Εἰς πάντα τὰ κοσμούμενα διὰ τῆς ὡραίας μορφῆς του καλλιτεχνικὰ μνημεῖα, καὶ τὰ δευτερεύοντα (νομίσματα, ἀγγεῖα, δακτυλιολίθους κλπ.), ἀναπαρίστανται διάφοροι σκηναὶ τοῦ μυθικοῦ βίου του. Ἀρχαιότεραι εἶναι αἱ ἀγγεῖα τοῦ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος κοσμοῦσαι, εἰς τὰς ὁποίας ὁ Ἑρμῆς ἐμφανίζεται ἢ ὡς συνοδὸς ἄλλων θεῶν, τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος συνήθως, ἢ ὡς βοηθὸς *ἐριούνης* (ἐκ τοῦ *ἐρι* καὶ *ὀνίνημι*) τῶν ἀνθρώπων, παρευρισκόμενος εἰς δυσχερεῖς ἐπιχειρήσεις των, ἰδίως ἡρώων, πρὸς συμβολισμὸν τοῦ ὅτι οἱ θεοὶ παρακολουθοῦσι τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων. Οὕτω παρίσταται εἰς τὴν Γιγαντομαχίαν, εἰς τὴν δίωξιν τοῦ Τρωΐλου ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως, εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ Θησέως κατὰ τοῦ Μινωταύρου, παρουσιάζει ἐν Ὀλύμπῳ τὸν Ἡρακλέα, τὸν ἀγαπητόν του ἥρωα, μετὰ τοῦ ὁποίου καὶ κοινὸν ἱερὸν εἶχεν ἐν Ἀρκαδίᾳ, εἰς τὸν Ποσειδῶνα καὶ τὴν Ἀθηνᾶν καὶ παρευρίσκεται εἰς τὴν ἀποθέωσίν του.

Ἑρμῆς ἀγένειος.
[Ρωμαϊκὸν νόμισμα.]

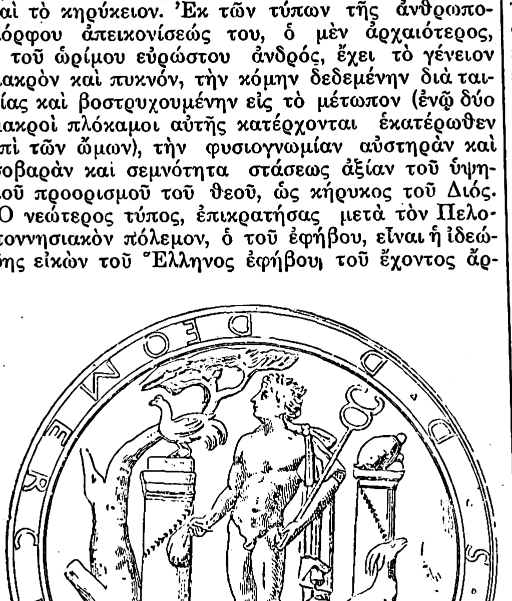

Τριβλίον (πιᾶτο) ἀργυροῦν, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπεικονίζονται ὅλα τὰ σύμβολα τοῦ Ἑρμοῦ.

Εἰς παλαιότατον ἀγγεῖον ἐκ τοῦ Πόντου εἶναι ὁ συνοδὸς τῶν τριῶν θεῶν, Ἥρας, Ἀθηνᾶς καὶ Ἀφροδίτης, πορευομένων πρὸς τὸν Πάριν διὰ νὰ κρίνῃ ποία ἦτο ἡ ὡραιοτέρα ἐκ τῶν τριῶν, καὶ εἰς ἄλλο ἀπεικονίζεται ἐπαναφέρων, ὡς χθόνιος θεός, εἰς τὸ φῶς τὴν Περσεφόνην. Παρευρίσκεται εἰς τὴν γέννησιν τοῦ Διονύσου ἐκ τοῦ μηροῦ τοῦ Διός, τοῦ Ἡρακλέους καὶ τὴν ψυχοστασίαν (ζύγισιν τῶν ψυχῶν) Ἀχιλλέως καὶ Μέμνονος καὶ ἀπελευθερώνει τὸν Ἄρην ἐκ τῶν ἁλύσεων τῶν *Ἀλωαδῶν* (βλ. λ.). Πολυσύνθετος εἶναι ἡ ἐπί τινος ἀγγείου καλῆς ἐποχῆς παράστασις, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ χθόνιος Ἑρμῆς βοηθεῖ τὸν Ἐριχθόνιον (υἱὸν τοῦ Ἡφαίστου καὶ τῆς Γῆς), λαμβάνων αὐτὸν ἐκ τῶν χειρῶν, νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὸ φῶς ἐκ τῶν κόλπων τῆς γῆς. Ἀλλ' ἐνῷ πολλαὶ καὶ ποικίλαι εἶναι αἱ ἀγγειογραφίαι, εἰς τὰς ὁποίας ἐμφανίζεται ἡ μορφὴ τοῦ Ἑρμοῦ (ἔρχονται εἰς ἀριθμὸν εὐθὺς μετὰ τὰς τῆς Ἀθηνᾶς), ἀφθονώτεραι εἶναι ἰδίως ἡ τοῦ μύθου τῆς κλοπῆς τῶν βοῶν τοῦ Ἀπόλλωνος, ἡ τοῦ Ἑρμοῦ κριοφόρου, κατ' ἀπομίμησιν τοῦ κριοφόρου Ἑρμοῦ τοῦ Ὀνάτα (κάλλιστον αὐτοῦ τοῦ τύπου μνημεῖον εἶναι τὸ εἴς τινα βωμὸν ἐν Ἀττικῇ ἀνευρεθὲν ἀνάγλυφον), ὅστις ἐνεπνεύσθη τὸ ἔργον του ἔκ τινος ποιμενικῆς συνήθους σκηνῆς, ἥτις ἔγινε δημοφιλὴς ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Ε' π.Χ. αἰῶνος, ὅτε ὁ Κάλαμις ἔγλυψε τὸν ἐν τῇ ἀγορᾷ Τανάγρας στηθέντα κριοφόρον του (ἀπὸ τοῦ κριοφόρου Ἑρμοῦ προῆλθε καὶ ὁ Καλὸς Ποιμὴν τῆς χριστιανικῆς συμβολικῆς), ἡ τοῦ ψυχοπομποῦ Ἑρμοῦ, τῆς ὁποίας καλλίστη ἀναπαράστασις εἶναι σύμπλεγμα (ἐπὶ μαρμαρίνης ἀττικῆς ληκύθου) Ἑρμοῦ ἀπάγοντος τὴν Μυρρίνην ἐκ τῆς οἰκογενείας της. Ἐκ τῶν Ἑρμῶν τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς ἄριστα ἔργα ἦσαν ὁ Ἑρμῆς τοῦ Πολυκλείτου, τύπος στερεοῦ καὶ ἀποφασιστικοῦ νέου, ἑτοίμου πρὸς ἐνέργειαν, ὁ μετὰ ἥμισυν αἰῶνα ἀπὸ τῆς δημιουργίας τοῦ προηγουμένου τύπου δημιουργηθεὶς Πραξιτέλειος Ἑρμῆς, ἐπ' εὐκαιρίᾳ συναφθείσης συμμαχίας μεταξὺ Ἀρκάδων, τῶν ὁποίων ἐθνικὸς θεὸς ἦτο ὁ Ἑρμῆς, καὶ Ἠλείων, τῶν ὁποίων ἐθνικὸς θεὸς ἦτο ὁ Διόνυσος, ὅστις ἦτο πλέον ἐράσμιος ἐν τῇ νωχελείᾳ του, τύπος τοῦ τοῦ Πολυκλείτου (τοῦ τύπου τοῦ Ἑρμοῦ τῆς Πραξιτελείου σχολῆς ἀντίγραφον εἶναι καὶ ὁ Ἑρμῆς τῆς Γ' αἰθούσης,—αἰθούσης τοῦ Ἑρμοῦ—τοῦ Ἐθνικοῦ ἐν Ἀθήναις μουσείου) καὶ ἀπηλλαγμένος παντὸς συμβόλου, καὶ τρίτος ὁ τοῦ Λυσίππου Ἑρμῆς, ἐκ τοῦ ὁποίου τύπου προέρχεται ὁ ἐν Αἰγίῳ εὑρεθεὶς Ἑρμῆς τῆς Ε' τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικοῦ μουσείου—τῆς τοῦ Ποσειδῶνος—αἰθούσης. Ἄλλος τύπος Ἑρμοῦ εἶναι ὁ δημιουργηθεὶς κατὰ τοὺς ἀλεξανδρινοὺς χρόνους, ὁ ἑλληνιστικὸς *(τρισμέγιστος)* Ἑρμῆς, ὁ συμβολίζων τὴν παντογνωσίαν, δημιουργηθεὶς παραλλήλως πρὸς τοὺς συμβολίζοντας τὴν παντοδυναμίαν θεούς. Ὁ Ἑρμῆς τῆς ἐποχῆς ταύτης ἦτο ἡ προσωποποίησις τῆς παγκοσμίου σκέψεως, ὁ θεὸς Λόγος. Τὸν Ἑρμῆν τοῦτον τῆς εἰδωλολατρείας εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ ἀπολογητὴς Ἰουστῖνος, ὅτε ἡρμήνευεν εἰς τὸ ἀκροατήριόν του τὴν νέαν θρησκείαν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Τοῦ δημοφιλοῦς καὶ φιλανθρώπου τούτου θεοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ πανθέου ἠγάπα νὰ λαμβάνῃ τὴν μορφὴν ἐμφανιζόμενος εἰς τοὺς φίλους του ἰδιαιτέρως ὁ Μ. Ἀλέξανδρος.

Ὁ Ἑρμῆς ἐν τῇ ρωμαϊκῇ μυθολογίᾳ καὶ τέχνῃ. Οἱ Ρωμαῖοι, ἔχοντες τὴν δεξιότητα ἀπὸ τῶν συνήθων πράξεων τῆς ζωῆς νὰ πλάττωσι θεούς, εἶχον πλάσει θεὸν τῆς ἀγορᾶς καὶ τῆς πωλήσεως, τούτου ὅμως τὴν λατρείαν ἀνέπτυξαν, ὅτε ἐγνώρισαν διὰ τῆς ἐπικοινωνίας των μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων τῆς Κάτω Ἰταλίας καὶ Σικελίας τὸν ἐμπολαῖον Ἑρμῆν τῶν Ἑλλήνων. Εἰς τὸν θεόν των τοῦτον, Mercurium παρ' αὐτοῖς καλούμενον, ἀνήγειραν τὸ πρῶτον ναὸν εἰς τὰς κλιτῦς τοῦ Ἀβεντίνου λόφου, ἀπέναντι τοῦ Κίρκου (Circus maximus) κατὰ τὸ ἔτος 495 π. Χ., ὅτε ὠργανώθη τὸ πρῶτον καὶ τὸ ἐν Ρώμῃ συνδικᾶτον τῶν ἐμπόρων. Αἱ ἄλλαι ἰδιότητες τοῦ Ἑρμοῦ, ἐκτὸς τῆς τοῦ προστάτου τῶν ἐμπόρων *(ἐμπολαίου)*, ἀνεπτύχθησαν πολὺ βραδύτερον, ὑπὸ τοῦ Ὀβιδίου καὶ τοῦ Ὁρατίου, οἵτινες, Ἕλληνες ὄντες τὴν διανοητικότητα, ἐξηυγένισαν τὸν Μερκούριουμ εἰς Ἑρμῆν. Τότε καὶ ἡ λέξις *Μερκουριάλιοι* (=Ἑρμαϊκοί), ἥτις

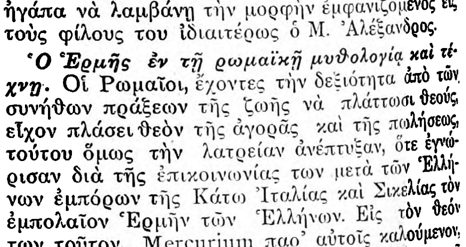

Ἑρμῆς καὶ Τύχη.
[Τοιχογραφία ἐν Πομπηΐᾳ.]

Digitized by Google

ἐσήμαινεν ἕως τότε μέλη ἐμπορικῆς ἑταιρείας, ἤρχισε νὰ σημαίνῃ καὶ λόγιοι. Ἡ πρὸς τιμὴν τοῦ Ἑρμοῦ ἑορτὴ ἐτελεῖτο κατὰ τὰς εἰδοὺς τοῦ Μαΐου, ἴσως ἕνεκα τῆς συγγενείας τῆς λέξεως Majus (=Μάϊος) πρὸς τὴν λέξιν Maja (=Μαῖα), καὶ ἡ ἀφιερωμένη εἰς αὐτὸν ἡμέρα ἦτο ἡ τετάρτη τῆς ἑβδομάδος (dies Mercurii, ἐξ ἧς ἡ γαλλ. Mercredi). Ἐν ἀρχῇ ὁ Μερκούριους ἦτο θεὸς μόνον τοῦ συνδικάτου τῶν ἐμπόρων, σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ἔγινε καὶ θεὸς τῶν συντεχνιῶν, τῶν ἀργυραμοιβῶν, τῶν μεταπρατῶν, τῶν ἰχθυοπωλῶν κ. ο. κ. Οἱ Ρωμαῖοι καλλιτέχναι διὰ νὰ παραστήσωσι τὸν κερδῷον Ἑρμῆν ἐδανείσθησαν τὸν ἑλληνικὸν τύπον, ἔδωσαν ὅμως εἰς τὴν χεῖρά του ὡς νέον σύμβολον βαλάντιον. Παρίστατο ἀκόμη παρ' αὐτοῖς καὶ μὲ ἄλλα σύμβολά του, ὡς τὸν ἀλέκτορα, ὅστις ἦτο μόνον ρωμαϊκὸν σύμβολον αὐτοῦ, τὴν χελώνην (ἐκ τοῦ μύθου τῆς ἐφευρέσεως τῆς λύρας), τὴν σφίγγα, τὸν σκορπίον κ. ο. κ., καὶ συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν ζῴων (τράγου, κριοῦ, μόσχου, χοίρου), ἅτινα ἐθυσιάζοντο εἰς αὐτόν, καὶ μετὰ τῆς Τύχης (ἀνευρέθη ἡ παράστασις αὕτη ἐν τοιχογραφίᾳ τῆς Πομπηΐας). Εἰς ἓν ἀργυροῦν τρυβλίον, εὑρεθὲν ἐν Νορμανδίᾳ, ἀπεικονίζονται συνηνωμένα ὅλα τὰ ρωμαϊκὰ σύμβολα τοῦ Ἑρμοῦ. Ὁ Ρωμαῖος Ἑρμῆς δὲν εἶχε τὸ λεπτὸν μειδίαμα τοῦ ἑλληνικοῦ προτύπου καὶ ἦτο συνθετώτερος τύπος, ἀφ' ὅτου μάλιστα μετὰ τῆς ἰδικῆς του φύσεως εἶχε συγχωνευθῆ καὶ ἡ φύσις ἄλλου θεοῦ (τοῦ Ἀπόλλωνος ἰδίως). Ἐνίοτε ὅμως οἱ Ρωμαῖοι καλλιτέχναι ἀπεμιμοῦντο τὰ ἑλληνικὰ πρότυπα, τὸν Ἑρμῆν τοῦ Πολυκλείτου, ἢ τὸν τοῦ Πραξιτέλους, ἢ τὸν τοῦ Σκόπα, ἢ τὸν τοῦ Λυσίππου. Ἀπὸ τῆς Ρώμης μετεδόθη ἡ λατρεία καὶ ἡ καλλιτεχνικὴ ἀπεικόνισις τοῦ Ἑρμοῦ καὶ εἰς τὰς ἄλλας ρωμαϊκὰς χώρας τῆς Εὐρώπης, ἀφοῦ ηὐρύνθησαν ἐν αὐτῇ τὰ ἔργα του, διότι καὶ προστάτης τῶν ταξιδιωτῶν ἔγινε καὶ εὑρετὴς τῶν ὁδῶν ἐθεωρήθη, καὶ ὡς θεὸς τῆς χαρᾶς ἐλατρεύθη καὶ ὡς τὸ πνεῦμα τῆς ὁμονοίας καὶ τῆς εἰρήνης ἐπιστεύθη. Ἐλέγετο μάλιστα περὶ τοῦ θεοῦ τούτου ὅτι εἶχεν ἔλθει εἰς τὴν Ρώμην ὡς Ὀκτάβιος, διὰ νὰ τιμωρήσῃ τοὺς δολοφόνους τοῦ Καίσαρος καὶ νὰ σώσῃ τοὺς Ρωμαίους. Εἶχε μάλιστα καὶ ἀπεικονισθῆ ὑπὸ καλλιτεχνῶν ὁ Αὔγουστος φέρων τὰ σύμβολα τοῦ Ἑρμοῦ.

Τὰ καλύτερα τῶν διασωθέντων ἀγαλμάτων τοῦ Ἑρμοῦ. Ἀπειράριθμοι εἶναι αἱ διασωθεῖσαι μορφαὶ τοῦ θεοῦ τούτου εἰς ἀγάλματα, εἰς ἀνάγλυφα, εἰς ἀγγεῖα, εἰς τοιχογραφίας, εἰς νομίσματα, εἰς πολυτίμους λίθους κ. ο. κ., διεσκορπισμέναι εἰς τὰ μουσεῖα τῶν πεπολιτισμένων λαῶν τῆς Εὐρώπης. Ὑπερέχει δὲ πάντων, ἄφθαστος καὶ ἀσύγκριτος εἰς κάλλος, ὁ Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλους (βλ. λ. *Πραξιτέλης*), εὑρεθεὶς ἐν τῇ ἱερᾷ Ἄλτει τῆς Ὀλυμπίας καὶ κοσμῶν νῦν τὸ ἐν αὐτῇ μουσεῖον. Ὁ θεὸς φέρει τὸν νεογέννητον Διόνυσον εἰς τὰς Νύμφας, αἵτινες μέλλουσι νὰ μεριμνήσωσι περὶ τῆς ἀνατροφῆς του, ἀλλὰ καθ' ὁδὸν σταματᾷ διὰ ν' ἀναπαυθῇ καὶ ἀκουμβᾷ εἰς κορμὸν δένδρου, παίζων δὲ ἐπιδεικνύει σταφυλὴν πιθανώτατα, πρὸς τὴν ὁποίαν τείνει ὁ Διόνυσος τὴν χεῖρα. Τὸ σῶμα τοῦ Ἑρμοῦ εἶναι εὔρωστον, ἀλλὰ συνάμα καὶ ἀνθηρὸν καὶ ἁβρόν, τὸ δὲ περικαλλὲς πρόσωπόν του γλυκύτατον καὶ ρεμβῶδες. Αἱ σκέψεις τοῦ νεαροῦ θεοῦ δὲν περιορίζονται εἰς τὸ παιδίον, ἀλλὰ πλανᾶται τὸ βλέμμα του μακρὰν εἰς ἀορίστους ρεμβασμούς. Ὁ ἀπεικονιζόμενος εἰς μίαν βάσιν κίονος ἐν Ἐφέσῳ ψυχοπομπὸς Ἑρμῆς, ὅστις παρίσταται ὁδηγῶν ἐκ τοῦ σκότους τοῦ Ἅδου εἰς τὸ φῶς τῆς ζωῆς τὴν Ἄλκηστιν καὶ ἔχει μίαν στάσιν, ἥτις ἐκφράζει βαθυτάτην τῆς ψυχῆς συγκέντρωσιν καὶ συγκίνησιν, δύναται νὰ ταχθῇ, ἴσως, εὐθὺς μετὰ τὸ μεγαλούργημα τοῦ Πραξιτέλους. Τοῦ δευτέρου ὅμως τούτου Ἑρμοῦ δὲν ὑπολείπονται ὁ Ἑρμῆς τοῦ Belvedere τοῦ Βατικανοῦ, τελειότατον ἀντίγραφον ἀριστουργηματικοῦ πρωτοτύπου (ὅστις ἄλλοτε ἐξελαμβάνετο ὡς Ἀντίνοος) καὶ ὁ Ἑρμῆς τοῦ ἀναγλύπτου συμπλέγματος, ὅπερ κοσμεῖ τὸν ἐκ παρίου μαρμάρου κρατῆρα τοῦ Ἀθηναίου Σαλπίωνος, ὅστις ἀνευρεθεὶς ἐν Γαέτᾳ καὶ χρησιμοποιηθεὶς ἐπί τινα χρόνον ὡς κολυμβήθρα, ἀπόκειται νῦν εἰς τὸ ἐν Νεαπόλει Ἐθνικὸν μουσεῖον. Εἰς τὸ ἀρίστης τέχνης τῶν κλασσικῶν χρόνων τοῦτο σύμπλεγμα παρίσταται ὁ Ἑρμῆς ἐμπιστευόμενος τὸ βρέφος Διόνυσον εἰς τὴν νύμφην Νῦσαν.

Ἑρμῆς προσδένων τὰ πτερωτὰ πέδιλα.
[Μουσεῖον Λούβρου.]

Ἐκ τῶν πολλῶν ἄλλων ἀξίων λόγου ἀπεικονίσεων τοῦ Ἑρμοῦ δύνανται νὰ μνημονευθῶσι μόνον αἱ ἑξῆς: Δύο ἀγάλματα τοῦ θεοῦ, ὀρθίου παρὰ τὸν κορμὸν φοίνικος, ἀποκείμενα ἐν Λούβρῳ, ἓν ἄγαλμα τοῦ ἐν Φλωρεντίᾳ (ὁ θεὸς παρίσταται φορῶν πέτασον καὶ ἐλαφρὰν χλαμύδα καὶ φέρων πτέρυγας ἐπὶ τοῦ πετάσου καὶ τῶν ἀστραγάλων), ἕν, χαλκοῦν, ἐν Νεαπόλει, τοῦ ὁποίου ἡ φυσικότης ἐν τῇ στάσει (ὁ θεὸς παρίσταται ἀναπαυόμενος) καὶ ἡ ἐπιτυχία ἐν τῇ ἐκτελέσει εἶναι τοιαύτη, ὥστε κατατάσσεται καὶ τοῦτο εἰς τὰ ἄριστα διασωθέντα ἔργα τῆς ἑλληνικῆς καλλιτεχνίας, μία μορφή του, ὡς Ἑρμοῦ ψυχοπομποῦ, ἐν τοιχογραφίᾳ φυλασσομένη εἰς τὸ Ἐθνικὸν μουσεῖον Νεαπόλεως, ἓν ἄγαλμά του ὡς Ἑρμοῦ ἀγοραίου, μὲ τὴν χαρακτηριστικὴν ρητορικὴν χειρονομίαν, εὑρισκόμενον ἐν Ρώμῃ, ἓν ὡραῖον μαρμάρινον ἄγαλμά του ὡς παιδίου ἐν Βατικανῷ (διὰ τῆς μιᾶς τῶν χειρῶν του κρατεῖ βαλάντιον, διὰ δὲ τῆς ἑτέρας φέρει τὸν δάκτυλον εἰς τὸ στόμα, διὰ νὰ παραγγείλῃ σιγὴν εἰς τὸν ἐξ Ὀγχηστοῦ γέροντα, μόνον μάρτυρα τῆς κλοπῆς τῶν δαμάλεων τοῦ Ἀπόλλωνος). Εἰς τὰς ἀπεικονίσεις ταύτας τοῦ Ἑρμοῦ εἶναι ἄξιαι νὰ καταταχθῶσι καὶ ὁ προρρηθεὶς Ἑρμῆς τῆς Γ' αἰθούσης τοῦ Ἐθνικοῦ μουσείου τῶν Ἀθηνῶν (μαρμάρινος ἀνδριὰς ἀφηρωϊσμένου, πιθανώτατα, ὑπὸ μορφὴν Ἑρμοῦ νεκροῦ) καὶ οἱ τρεῖς Ἑρμαῖ τῆς Ε' αἰθούσης τοῦ αὐτοῦ μουσείου, μαρμάρινα ἀγάλματα εὑρεθέντα ἀνὰ ἓν ἐν Ἀταλάντῃ, ἐν Αἰγίῳ καὶ ἐν Τροιζῆνι. Τὸ τελευταῖον εἶναι ἄγαλμα κριοφόρου Ἑρμοῦ. Ἐπίσης ἓν ἀντίγραφον, εὑρεθὲν ἐν Περγάμῳ, τῆς ἀποληγούσης εἰς κεφαλὴν Ἑρμοῦ τετραγώνου στήλης τοῦ Ἀλκαμένους, ἥτις εἶχε στηθῆ πρὸ τῶν Προπυλαίων τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν, ὁ Φαρνέσιος Ἑρμῆς τοῦ Βρεττανικοῦ μουσείου. Καὶ ἀκόμη ὁ ἔφηβος τοῦ Μαραθῶνος, ὅστις, ὡς ἐπιτυχῶς ὑπεστήριξεν ὁ Κ. Ρωμαῖος, εἶναι Ἑρμῆς κρατῶν χελώνην.

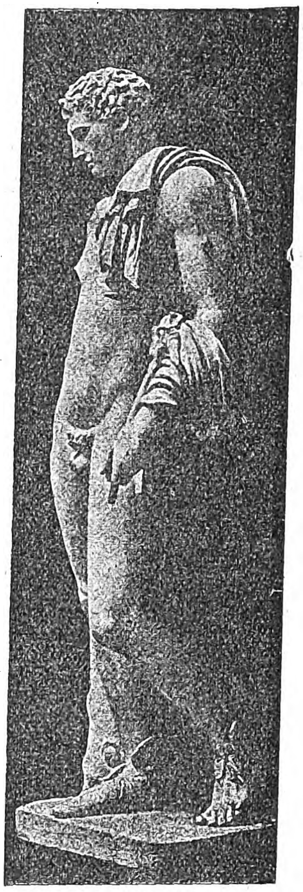

Ἑρμῆς Φαρνέσιος.
[Βρετ. Μουσεῖον.]

Ὁ Ἑρμῆς ἐν τῇ τέχνῃ τῶν νεωτέρων χρόνων. Ἀπειράριθμοι εἶναι ὡσαύτως αἱ εἰκόνες τοῦ δημοφιλεστάτου τούτου, ὡς μαρτυρεῖ τὸ πλῆθος τῶν φερόντων τὸ ὄνομά του ἐμπορικῶν οἴκων καὶ ἐπιστημονικῶν περιοδικῶν, θεοῦ καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Γλύπται καὶ ζωγράφοι, ἐμπνευσθέντες ἀπὸ τοὺς ὡραίους περὶ αὐτοῦ ἀρχαίους μύθους, ἐφιλοτέχνησαν πλῆθος ἐπεισοδίων τοῦ βίου του καὶ ἀπεικόνισαν αὐτὸν κατὰ τὰς ποικίλας ἀσχολίας του. Οὕτως οἱ γλύπται J. Bologne, J. B. Pigall, καὶ Fr. Rude ἔπλασαν Ἑρμᾶς ἐκ χαλκοῦ, ὁ δὲ J. Devret ἐκ μαρμάρου, οἱ ζωγράφοι Rubens, Raffaello, Jordaens καὶ πλεῖστοι ἄλλοι ἐνεπνεύσθησαν ἐκ τῶν μύθων του πολυπλόκους συνθέσεις, κατὰ προτίμησιν τὰς σχετιζομένας μὲ τὸν Ἑρμῆν ἐκτελοῦντα τὰς διαταγὰς τοῦ πατρός του Διός, ὡς Ἑρμῆν ἀποκοιμίζοντα ἢ φονεύοντα τὸν παντόπτην Ἄργον, Ἑρμῆν διατάσσοντα τὸν Αἰνείαν νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν Διδώ, Ἑρμῆν διατάσσοντα τὴν Καλυψὼ νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ὀδυσσέως, Ἑρμῆν ἀπάγοντα ψυχὴν εἰς οὐρανὸν κ.ο.κ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ Λατῖνοι μυθογράφοι καὶ ποιηταί. Ἔτι *Roscher*, Lex. d. Myth.—*Pauly-Wissowa*, Real-Encycl.—*Preller-Robert*, Griech. Mythol.—*Descharme*, Μυθ. ἀρχ. Ἑλλ. (μετ. Ἀδ.).—*Darremberg-Saglio*, Dict. des antiqu.—*Rinck*, Relig. d. Hellenen.—*Ploix*, Étude sur Hermès.

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— [ΑΠΟΚΡΥΦ.] *Ἑρμῆς* εἰς τὰς ἀποκρύφους ἐπιστήμας εἶναι: 1) Ὁ μετασαρκωθεὶς υἱὸς τοῦ Αἰγυπτίου θεοῦ Θώθ, ὁ ὁποῖος κατὰ τὰ ἑρμητικὰ βιβλία ἐδίδαξεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν γραφήν, τὴν θρησκείαν, τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς τέχνας. Οὗτος εἰς τὰ ἀποκρυφικὰ μυστήρια συμβολίζει τὸν διδάσκαλον, ὁ ὁποῖος ὁδηγεῖ τοὺς νεομύστας εἰς ἀπόκτησιν τῆς ἀνωτέρας ἠθικῆς, εἰς τὴν κατανόησιν τῶν μυστηρίων τῆς φύσεως, πρὸς τὴν ἀπόκτησιν τῆς ἀνωτέρας γνώσεως. 2) Ἑρμῆς ὁ ψυχοπομπός, ὁ συνοδὸς τῶν ψυχῶν εἰς τὰς προωρισμένας δι' αὐτὰς κατοικίας. Οὗτος ὁδηγεῖ τοὺς μύστας εἰς τὸν κόσμον τῶν μυστηρίων, συμβολίζει τὴν δημιουργίαν καὶ τὴν γονιμότητα καὶ εἰκονίζεται μετὰ τοῦ ἀλέκτορος καὶ τοῦ φαλλοῦ. 3) Ἑρμῆς (λατ. Mercurius=ὑδράργυρος), ὁ λίθος τῶν σοφῶν, ἡ πανάκεια τῶν φιλοσόφων, ἡ πρώτη ὕλη τῆς φύσεως, ἐξ ἧς προῆλθε τὸ πᾶν. Ἡ πρώτη αὐτὴ ὕλη εἶχε τὴν δύναμιν νὰ μεταβάλλῃ οὐχὶ μόνον τὰ ἀγενῆ μέταλλα εἰς εὐγενῆ, ἀλλὰ καὶ νὰ δίδῃ τὴν αἰωνίαν νεότητα εἰς μικρὰς δόσεις ἐσωτερικῶς λαμβανομένη (aurum potabile=τέλεσμα), νὰ θεραπεύῃ πᾶσαν νόσον, νὰ ἰσχυροποιῇ τὴν μνήμην καὶ νὰ καθιστᾷ τὸν λαμβάνοντα ἱκανὸν νὰ κατανοῇ τὴν *ἑρμητικὴν* φιλοσοφίαν.

Κ. Κ. Κ.

— *Ἑρμῆς ἐναγώνιος* καὶ *ἀγώνιος* [*Μυθολ.*]. Ὡς ἀγώνιος καὶ ἐναγώνιος θεὸς ὁ Ἑρμῆς, ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Πινδάρου φέρων τὸ ἐπίθετον τοῦτο, ἤτοι ὡς προστάτης τῶν ἀγώνων καὶ γυμνικῶν παιδιῶν, ἦτο ὁ θεῖος ἀρχηγὸς τῶν ἐφήβων, ὁ ὁποῖος καὶ μὲ τὴν στλεγγίδα του μόνον ὡπλισμένος ἐτέθη ποτὲ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν νεανιῶν τῆς Τανάγρας καὶ ἀπέκρουσε, κατὰ τὴν ἐπιχώριον ἐν τῇ πόλει ταύτῃ παράδοσιν, μίαν εἰσβολὴν τῶν Εὐβοέων (*Παυσ.* IX 22. 2). Ὁ ἐναγώνιος Ἑρμῆς ἐθεωρεῖτο εὑρετὴς τῆς πάλης, ἀγωνίσματος εἰς τὸ ὁποῖον ὁ δόλος καὶ τὰ τεχνάσματα κατισχύουσι πολλάκις τῆς σωματικῆς ρώμης, καὶ πατὴρ τῆς Παλαίστρας (προσωποποιήσεως τῆς παλαίστρας), ἥτις, κατὰ τὰς περὶ αὐτῆς παραδόσεις, ἔζησεν ἐν Ἀρκαδίᾳ ἀσχολουμένη εἰς σωματικὰς ἀσκήσεις, ἐπιστεύετο δὲ περὶ αὐτοῦ ὅτι εἶχε τὴν δύναμιν νὰ μεταδίδῃ τὰς θαυμασίας ἀρετάς του, τὴν ρώμην καὶ εὐκινησίαν, εἰς τοὺς διατελοῦντας ὑπὸ τὴν προστασίαν του. Τὸν Ἑρμῆν τοῦτον οἱ καλλιτέχναι ἀπεικόνισαν γυμνόν, ὅπως δηλαδὴ ἐνεφανίζετο πᾶς ἔφηβος εἰς τὴν παλαίστραν, καὶ ὡς ἔφηβον νικητὴν εἰς δρόμον, ὅστις λαμβάνει μαζί του καὶ τὴν δάφνην καὶ τὸν στέφανον, τὸν ὁποῖον πρὸ ὀλίγου εἶχε κερδήσει. Ἀπὸ τοῦ ἐναγωνίου Ἑρμοῦ, μὲ ἀγάλματα τοῦ ὁποίου ἦσαν πλήρεις αἱ παλαῖστραι καὶ τὰ γυμναστήρια, ἐκαλοῦντο καὶ οἱ ἐφηβικοὶ ἀγῶνες *Ἑρμαῖα*. Ἐπίσης ἦσαν πλήρεις αἱ παλαῖστραι, ὡς καὶ τὰ γυμναστήρια, ἀπὸ ἐπιγραφὰς καὶ ἀφιερώσεις, κοινὰς εἰς αὐτὸν καὶ τὸν Ἡρακλέα, θεὸν τῆς φυσικῆς ρώμης. Ἡ λατρεία τοῦ ἐναγωνίου Ἑρμοῦ προῆλθεν ἐκ τῆς λατρείας αὐτοῦ ὡς ἀγγελιαφόρου τοῦ Διός, ὅστις ὤφειλε, κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, νὰ εἶναι ἀκούραστος δρομεύς. Οὕτω δὲ καὶ ἀπεικονίζετο: καθήμενος ἐπὶ βράχου ἦτο ἕτοιμος νὰ ὁρμήσῃ εἰς νέον δρόμον, ὡς ἐμαρτύρει ἡ τεταμένη πρὸς τὰ ἔμπρὸς ἀριστερὰ κνήμη του. Ὡς ἦτο δὲ ἀθλητὴς τοῦ δρόμου, οὕτως ἦτο καὶ ἀθλητὴς τῆς πάλης (παλαιστρίτης). Τοῦ ἐναγωνίου Ἑρμοῦ ὑπῆρχε καὶ βωμὸς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ὀλυμπίᾳ (*Παυσ.* V. 14. 9).

ΚΑΨ.

—*Ἑρμῆς Τρισμέγιστος.* Καλεῖται οὕτω κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους ὁ αἰγυπτιακὸς θεὸς *Θώθ*, ὅστις ἐταυτίσθη πρὸς τὸν ἑλληνικὸν Ἑρμῆν διὰ τὰς συγγενεῖς πρὸς αὐτὸν ἰδιότητας. Ὡς ὅλοι οἱ θεοὶ τοῦ αἰγυπτιακοῦ πανθέου, οὕτω καὶ ὁ Θὼθ ἦτο ἀρχικῶς τοπικὸς θεός, καὶ ἐλατρεύετο εἰς ἀμφοτέρας τὰς Ἑρμουπόλεις, τήν τε ἐν τῇ Ἄνω καὶ τὴν ἐν τῇ Κάτω Αἰγύπτῳ, ὑπὸ μορφὴν πιθήκου ἢ ἴβιος. Ἦτο ἀναντιρρήτως σεληνιακὸς θεὸς καὶ ὡς τοιοῦτος κατέστη θεὸς τοῦ ἡμερολογίου, τῆς διαιρέσεως τοῦ χρόνου, τῶν διαφόρων μηνῶν καὶ ἐποχῶν. Ἐθεωρεῖτο εὑρετὴς τῆς γραφῆς καί, ὡς ὁ Ἕλλην Ἑρμῆς, προστάτης τῶν τεχνῶν καὶ τῶν γραμμάτων. Διὰ τοῦτο καὶ ἀφιεροῦνται εἰς αὐτὸν συνήθως τὰ μαγικὰ βιβλία, ἄλλως τε καὶ νομίζεται ὁ μέγας γνώστης τῶν μαγικῶν ρητρῶν καὶ τῶν μαγικῶν τελετῶν, διδάσκαλος τῆς ὀρθῆς αὐτῶν προφορᾶς καὶ τῆς ὀρθῆς ἐκφράσεως. Πρὸς τούτοις πιστεύεται ὡς ὁ γραφεὺς καὶ ὁ σύμβουλος τῶν θεῶν. Δὲν εἶναι λοιπὸν παράδοξον, ὅτι ἐταυτίσθη πρὸς τὸν Ἑρμῆν καὶ ὅτι ἐκλήθη Ἑρμῆς Τρισμέγιστος ὑπὸ τῶν νεοπλατωνικῶν, οἵτινες ἔχουσι κοινὴν τὴν ἔκστασιν καὶ τὴν μυστικοπάθειαν πρὸς τοὺς πιστοὺς τοῦ Αἰγυπτίου θεοῦ. Ἕνεκα τῆς μεγάλης σημασίας, τὴν ὁποίαν διὰ τὴν θρησκευτικὴν συνείδησιν ἀπέκτησε βαθμηδόν, συνεδυάσθη πρὸς τὸν ἐπιφανῆ θεὸν *Ὄσιριν*, εἰσήχθη εἰς τοὺς ἡλιακοὺς μύθους καὶ ἐπιστεύθη ὡς μέλος τοῦ περὶ τὸν Ὄσιριν δικαστηρίου ἐν τῷ κόσμῳ τῶν νεκρῶν. Ἡ θρησκευτικὴ μυστικοπάθεια ἐχρησιμοποίησεν αὐτὸν ὡς σύμβολον ἑαυτῆς καὶ ὡς διδάσκαλον τῆς μυστικοπαθοῦς θεολογίας.

Ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ φέρεται ὁμὰς συγγραμμάτων, τὰ ὁποῖα μαρτυροῦσι τὸν βαθμὸν τῆς ἀναμείξεως αἰγυπτιακῆς θεολογίας πρὸς συγγενεῖς ἰδέας πλατωνικὰς καὶ πυθαγορείους, καὶ ἀποτελοῦσι σπουδαῖον μνημεῖον τοῦ συγκρητισμοῦ τῆς ἑλληνορρωμαϊκῆς περιόδου.

Παραθέτομεν ἐνταῦθα ὡς μάλιστα χαρακτηριστικὸν τῆς φύσεως τοῦ θεοῦ τούτου προσευχήν,

Digitized by Google

περιεχομένην ἐν παπύρῳ ἀποκειμένῳ ἐν Λουγδούνῳ τῶν Παταίων καὶ ἔχουσαν οὕτω: «Δεῦρό μοι ὁ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων, ὁ παντοκράτωρ, ὁ ἐμφυσήσας πνεῦμα ἀνθρώποις εἰς ζωήν, οὗ ἐστιν τὸ κρυπτὸν ὄνομα καὶ ἄρρητον ἐν ἀνθρώποις, ὃ μάντει λαληθῆναι οὐ δύναται, οὗ καὶ οἱ δαίμονες ἀκούοντες τὸ ὄνομα πτοῶνται. Οὗ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη ὀφθαλμοί εἰσιν ἀκάματοι, λάμποντες ἐν ταῖς κόραις τῶν ἀνθρώπων. Ὦ οὐρανὸς κεφαλή, αἰθὴρ δὲ σῶμα, γῆ δὲ πόδες, τὸ δὲ περὶ σὲ ὕδωρ ὁ ὠκεανός. Σὺ εἶ ὁ ἀγαθὸς δαίμων ὁ γεννῶν ἀγαθὰ καὶ τρέφων τὴν οἰκουμένην. Σοῦ δὲ τὸ ἀέναον κωμαστήριον ἄνω καθίδρυται. Οὗ αἱ ἀγαθαὶ ἀπόρροιαι τῶν ἀστέρων εἰσὶν Δαίμονες καὶ Τύχαι καὶ Μοῖραι, ἐξ ὧν δίδοται πλοῦτος, εὐκερασία, εὐτεκνία, τύχη, ταφὴ ἀγαθή, σὺ δὲ κυριεύεις τῆς ζωῆς. Ὁ βασιλεύων τῶν οὐρανῶν καὶ τῆς γῆς καὶ πάντων τῶν ἐν αὐτοῖς ἐνδιατριβόντων. Οὗ ἡ Δικαιοσύνη οὐκ ἀποκινεῖται, οὗ αἱ Μοῦσαι ὑμνοῦσι τὸ ἔνδοξον ὄνομα, ὃν δορυφοροῦσιν οἱ ὀκτὼ φύλακες, ὁ ἔχων τὴν ἄψευστον ἀλήθειαν, ὄνομά σου καὶ πνεῦμά σου ἐπ' ἀγαθοῖς. Εἰσέλθοις τὸν ἐμὸν νοῦν καὶ τὰς ἐμὰς φρένας εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον τῆς ζωῆς μου, καὶ ποιήσαις μοι πάντα τὰ θελήματα τῆς ψυχῆς μου. Σὺ γὰρ εἶ ἐγὼ καὶ ἐγὼ σύ. Ὃ ἂν εἴπω, ἀεὶ γενέσθω. Τὸ γὰρ ὄνομά σου ἔχω ὡς φυλακτήριον ἐν καρδίᾳ τῇ ἐμῇ....». Ν. Ι. Λ.

— **Ἑρμοῦ** ***ἡμέρα*** *['Αρχ.].* Ἐκαλεῖτο ἡμέρα τοῦ Ἑρμοῦ: εἰς τὰς ἀρχαίας Ἀθήνας ἡ τρίτη ἡμέρα τῆς ἑορτῆς τῶν Ἀνθεστηρίων, ἥτις ἑωρτάζετο ὑπὸ τὸ ἰδιαίτερον ὄνομα *Χύτροι* καὶ ἦτο ἀφιερωμένη εἰς αὐτὸν ὡς θεὸν χθόνιον καὶ ψυχοπομπὸν (διὰ τοῦτο καὶ ἐτελεῖτο κατὰ ταύτην θυσία πρὸς αὐτὸν ἐκ βρασθέντων εἰς χύτρας καρπῶν)· εἰς τὸ ἀρχαῖον Ἄργος ἡ τριακοστὴ ἀπὸ τοῦ θανάτου τινὸς ἡμέρα, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐτελεῖτο ἐπίσης θυσία εἰς τὸν Ἑρμῆν ὑπὲρ τοῦ ἀποθανόντος· καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ρώμην ἡ τετάρτη ἡμέρα ἑκάστης ἑβδομάδος, Mercurii dies κληθεῖσα, ἀπὸ τῆς ὁποίας προῆλθεν ἡ mercredi τῶν Γάλλων. ΚΑΨ.

— **Ἑρμοῦ** ***Χαριδότου*** (καὶ *Χαριτοδότου*) ***ναός.*** Ὁ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Σάμῳ ναὸς τοῦ Ἑρμοῦ, ὅστις ὡς ἐναγώνιος θεὸς δὲν μετέδιδε μόνον εὐκινησίαν καὶ ρώμην εἰς τοὺς προστατευομένους ἐφήβους του, ἀλλὰ καὶ παρεῖχεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀσύγκριτος ἐκείνην χάριν καὶ λάμψιν (*Ὁμ.* Ὀδ. ο 320), ἥτις περιέβαλλε μὲ αἴγλην τὰ ὡραῖα ἐφηβικὰ σώματα. Κατὰ τὸν Πλούταρχον ὑπῆρχεν ἔθιμον ἐν Σάμῳ νὰ ἐπιτρέπεται ἄνευ τιμωρίας ἡ κλοπὴ κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἑορτῆς τοῦ Χαριδότου Ἑρμοῦ. ΚΑΨ.

Ἑρμῆς *['Αστρονομ.].* Εἷς ἐκ τῶν πλανητῶν, ὁ πρῶτος κόσμος τοῦ πλανητικοῦ συστήματος ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀπὸ τοῦ Ἡλίου ἀπόστασιν.

Ὁ πλανήτης Ἑρμῆς, ὡς συνήθως καὶ ὁ τῆς Ἀφροδίτης, δὲν παρατηρεῖται δι' ἀόπλου ὀφθαλμοῦ εἰμὴ τὴν ἑσπέραν, μετὰ τὴν δύσιν τοῦ Ἡλίου, ἢ τὴν πρωίαν πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἄστρου τοῦ φωτός. Οἱ πρῶτοι παρατηρηταὶ τοῦ οὐρανοῦ ἐνόμισαν ὅτι ἡ ἑσπερινὴ καὶ ἡ ἑωθινὴ ἐμφάνισις τοῦ ἐν λόγῳ πλανήτου ἀφεώρα δύο διαφορετικὰ ἄστρα· ἀλλ' οἵ τε Αἰγύπτιοι, οἱ Χαλδαῖοι καὶ οἱ Ἕλληνες συνεῖδον ἀκολούθως ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἐνταῦθα εἰμὴ εἷς καὶ ὁ αὐτὸς κόσμος. Ἐκαλεῖτο δὲ ὁ Ἑρμῆς παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις *Σεβέκ, Σὲτ* καὶ *Ὧρος*, ἔτι δὲ καὶ *Ἀπόλλωνος ἀστήρ*, παρὰ δὲ τοῖς Ἰνδοῖς *Βούδδας* καὶ *Ρωχινέγιας*. Παρὰ δὲ τοῖς προγόνοις ἡμῶν ἐγνωρίζετο καὶ ὡς *Ἑρμείας, Ἑρμάων* καὶ *Ἀργειφόντης*. Ἡ σμικρότης τοῦ δίσκου αὐτοῦ προξενεῖ μαρμαρυγὴν τοῦ φωτὸς αὐτοῦ παρὰ τὸν ὁρίζοντα, ὅθεν καὶ οἱ Ἕλληνες ἐκάλουν αὐτὸν κατ' ἐξοχὴν *Στίλβοντα*. Ὁ Πλάτων μνημονεύει αὐτὸν ὡς «ἱερὸν» ἀστέρα (*Τίμαιος*, 38 d). Ἐτύπου δ' ὁ Ἑρμῆς «ὕδωρ αἰθέριον», καθὰ λέγει ὁ Διάδοχος Πρόκλος, ἀκολούθως δὲ ὑδράργυρον ἐν Ἑσπερίᾳ. Ἀπὸ αἰώνων τὸ σύμβολον αὐτοῦ εἶναι ☿, τυποῦν δῆθεν κηρύκειον τοῦ θεοῦ Ἑρμοῦ. Ἡ ἡμέρα τῆς Τετάρτης ὠνομάσθη ἀπ' αὐτοῦ Mercurii dies, γαλλιστὶ mercredi. Ἔχομεν χαλδαϊκὴν παρατήρησιν τοῦ Ἑρμοῦ τοῦ ἔτους 265 π. Χ. καὶ σινικὴν χρονολογοῦσαν ἀπὸ τοῦ ἔτους 118 π. Χ. Ὅταν ὁ Ἑρμῆς εὑρίσκηται ἐν τῇ μεγίστῃ αὐτοῦ λάμψει, τότε παρίσταται λαμπρότερος καὶ αὐτοῦ τοῦ Σειρίου, ὅταν δὲ εἶναι λίαν ἀπομεμακρυσμένος τῆς Γῆς φαίνεται ὑποδεέστερος τοῦ Βασιλίσκου καὶ τοῦ Φομαλχώτ. Ὅθεν καὶ τὸ ἀστρῷον αὐτοῦ μέγεθος ἐναλλάσσει ἀπὸ —1,7 ἕως 1,0.

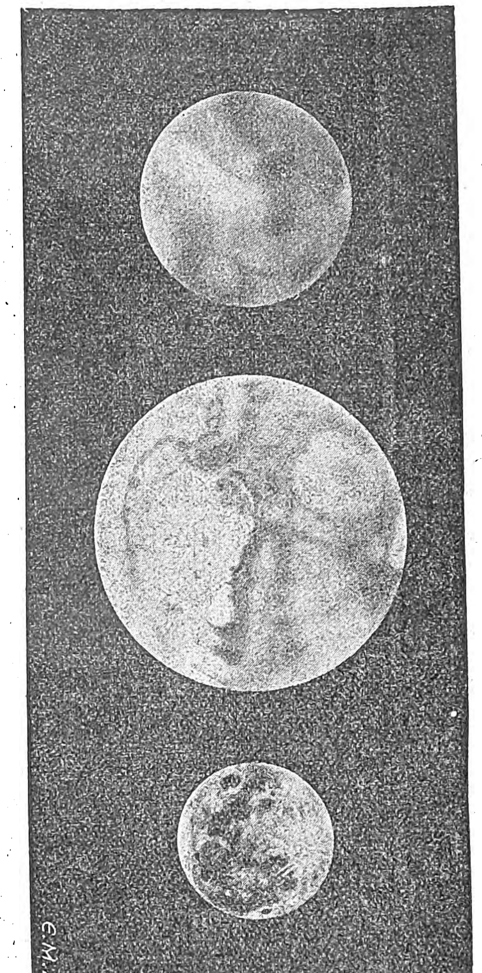

Σχ. 1. *Σχετικαὶ διαστάσεις τοῦ Ἑρμοῦ, τοῦ Ἄρεως καὶ τῆς Σελήνης.*

[Ἡ διάμετρος τοῦ Ἑρμοῦ μόλις ἀνέρχεται εἰς τὰ τρία ὄγδοα τῆς τῆς Γῆς, ἐνῷ ὁ ὄγκος αὐτοῦ εἶναι 17 φορὰς μικρότερος τοῦ τοῦ ἡμετέρου πλανήτου.]

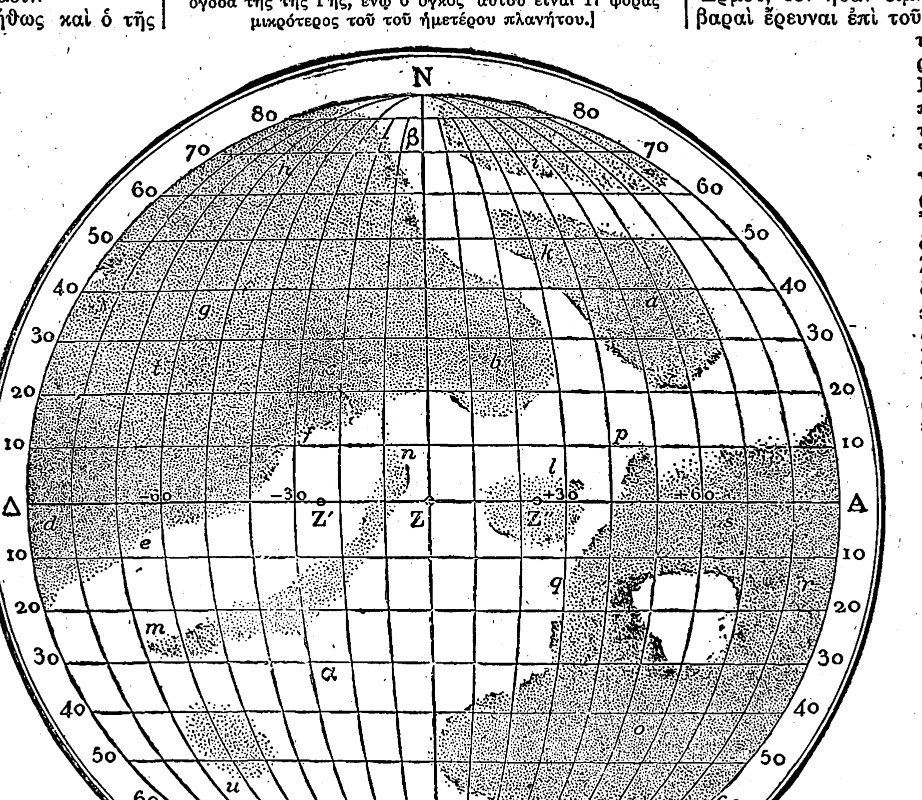

Σχ. 2. *Χάρτης τοῦ πρὸς τὸν Ἥλιον ἐστραμμένου ἡμισφαιρίου τοῦ Ἑρμοῦ ἐν περιηλίῳ ἢ ἀφηλίῳ κατὰ τὰς παρατηρήσεις Ἐ. Μ. Ἀντωνιάδου διὰ τοῦ μεγάλου τηλεσκοπίου τοῦ Ἀστεροσκοπείου τοῦ Μεδών.*

[Ἐν α, β καὶ γ, ὑπάρχουσι λαμπραὶ κηλῖδες.]

Ἡ περὶ τὸν Ἥλιον τοῦ Ἑρμοῦ περιφορὰ καὶ αἱ φάσεις αὐτοῦ. Τὴν ἡλιοκεντρικὴν τοῦ ἄστρου στροφὴν ἀνεκάλυψαν οἱ Πυθαγόρειοι, καὶ Θέων ὁ Σμυρναῖος ἀναφέρει τὴν «κοίλην....τοῦ ἡλίου», καὶ «περὶ....ταύτην τὴν τοῦ Στίλβοντος» (ἔκδ. Teubner, σ. 186—187). Ἐπειδὴ δὲ ἡ τροχιὰ τοῦ πλανήτου τυγχάνει ἐσωτερικὴ πρὸς τὴν τῆς Γῆς, ὁ Ἑρμῆς παρουσιάζει, ὡς καὶ ἡ Ἀφροδίτη, φάσεις ὁμοίας ταῖς τῆς Σελήνης. Οὕτως ὅταν εὑρίσκηται ἀναμεταξὺ τῆς Γῆς καὶ τοῦ Ἡλίου, ἐν κατωτέρᾳ συνόδῳ, ὁ πλανήτης διατελεῖ ἀόρατος, ἐκτὸς ὅταν προβάλληται ἐπὶ τοῦ ἡλιακοῦ δίσκου, ὁπότε φαίνεται ὡς μέλας κύκλος ἐν τοῖς τηλεσκοπίοις. Ὅταν δ' εὑρίσκηται ἐπέκεινα τοῦ Ἡλίου, ἐν ἀνωτέρᾳ συνόδῳ, παρίσταται πλησιφαής. Ἐν δὲ ταῖς ἀπομακρύνσεσιν αὐτοῦ ἔπρεπε νὰ παρουσιάζῃ διχότομον φάσιν, ἀλλὰ τότε, κατὰ τὸν Schroeter, φαίνεται μηνοειδής πως. Τέλος, ἐν τῷ ἀπωτέρῳ ἐκ τῆς Γῆς ἡμίσει τῆς τροχιᾶς αὐτοῦ, ὁ Ἑρμῆς παρίσταται ἀμφίκυρτος, καὶ ἐν τῷ πλησιεστέρῳ μηνοειδής.

Ἀστρονομικὰ διδόμενα. Ταῦτα ἔχουσιν ὧδε:

Διάρκεια τῆς περὶ τὸν Ἥλιον περιφορᾶς	ἡμ.	87,96926
Μέση ἀπὸ τοῦ Ἡλίου ἀπόστασις { Γῆ=1	»	0,387099
Μέση ἀπὸ τοῦ Ἡλίου ἀπόστασις { Ἐν χιλιομ.	»	57.850.000
Ἐκκεντρότης τῆς τροχιᾶς	»	0,20562
Μέση ταχύτης ἐπὶ τῆς τροχιᾶς	χιλιόμ.	47,83
Κλίσις τῆς τροχιᾶς ἐπὶ τῆς ἐκλειπτικῆς	»	$7^{\circ}0'11''$
Διάμετρος, Γῆ=1	»	0,37
» ἐν χιλιομέτροις	»	5.006
Ἐπιφάνεια, Γῆ=1	»	0,14
Ὄγκος, Γῆ=1	»	0,06
Πυκνότης, Γῆ=1	»	0,7
» ὕδωρ=1	»	3,9
Μᾶζα, Γῆ=1	»	0,04
Ἔντασις βαρύτητος ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, Γῆ=1	»	0,28
Ταχύτης ἐκφυγῆς μορίου ἀερίου ἐκ τῆς ἐπιφανείας, ἐν χιλιομέτροις ἀνὰ δευτερόλεπτον	χλμ.	3,6

Ἡ γωνιώδης διάμετρος τοῦ Ἑρμοῦ ἐναλλάσσει ἀπὸ 4'',7 ἕως 12'',9.

Φυσικὴ ἄποψις καὶ κηλῖδες τοῦ Ἑρμοῦ. Πρῶτος ὁ Πλάτων ἀνέφερε τὸ ξανθὸν χρῶμα τοῦ ἐν λόγῳ πλανήτου (Πολιτεία ι' 14), ὅπερ ἐπεκυρώθη ὑπὸ τῆς πλειονότητος τῶν παρατηρητῶν. Ὁ Σκιαπαρέλλης ἐσημείωσε τὸ κίτρινον καί πως χαλκόχρουν τοῦ δίσκου τοῦ Ἑρμοῦ, ὅστις παρίσταται ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ κιτρινωπὸς καὶ μικρόν τι ροδόχρους ἐν τῷ μεγάλῳ διαθλαστικῷ τηλεσκοπίῳ τοῦ Μεδών. Ὁ Schroeter παρετήρησε τῷ 1800 ὅτι τὸ νότιον κέρας τοῦ πλανήτου ἐν φάσει μηνίσκου ἐφαίνετο συχνάκις ἀπημβλυμένον, ὅπερ διάφοροι παρατηρηταὶ ἐπεκύρωσαν ἔκτοτε, καὶ ὅπερ ὁ Σκιαπαρέλλης ὀρθῶς ἐξήγησε διὰ σκιερᾶς ἐκτάσεως εὑρισκομένης ἐπὶ τῶν μεσημβρινῶν χωρῶν τοῦ ἄστρου. Αἱ κηλῖδες καὶ τὰ ὑψηλότατα ὄρη, ἅτινα ὁ Schroeter ἐνόμισεν ὅτι εἶδεν ἐπὶ τοῦ Ἑρμοῦ, δὲν ἦσαν εἰμὴ ὀπτικαὶ ἀπάται· αἱ δὲ σοβαραὶ ἔρευναι ἐπὶ τοῦ πλανήτου ἤρξαντο μόνον τῷ 1882 μετὰ τῶν παρατηρήσεων τοῦ De Ball, τοῦ Denning καὶ ἰδίᾳ τοῦ Σκιαπαρέλλη. Κατὰ τὸν δεύτερον τῶν ἀστρονόμων τούτων, ὁ Ἑρμῆς δεικνύει τόσον ἐντόνους κηλῖδας, ὥστε νὰ παρουσιάζῃ ἀναλογίαν μετὰ τοῦ Ἄρεως, ὅπερ ὀρθόν. Ἂν δὲ ὁ Σκιαπαρέλλης εὗρε τὰς κηλῖδας ταύτας εἰς ἄκρον ἀμυδρὰς καὶ ὁρατὰς μόνον μετὰ πολλοῦ κόπου καὶ τῆς μεγίστης προσοχῆς, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι παρετήρει τὸν πλανήτην ἐν ὥρᾳ ἡμέρας, ὅταν ἡ ὑπὸ τοῦ Ἡλίου πεφωτισμένη ἀτμοσφαῖρα ἡμῶν ἐξασθενῇ τὰς ἀντιθέσεις χροιῶν τῶν ἄστρων, καὶ ὅτι δὲν παρετήρει νύκτωρ, ὡς ὁ Denning. Τὸ χρῶμα τῶν σκιερῶν κηλίδων τοῦ Ἑρμοῦ ἐφάνη καστανόχρουν, ἀμυδρότατον, τῷ διασήμῳ Ἰταλῷ ἀστρονόμῳ, ὅστις ἰχνογράφησε συνδυασμὸν κηλίδων ἐν σχήματι τοῦ ἀριθμοῦ 5 ἐπὶ τῆς ἑσπερινῆς φάσεως. Τὸν πλανήτην τέλος ἐσπούδασεν ἀκολούθως ὁ Danjon καὶ ὁ συγγραφεὺς τοῦ παρόντος ἄρθρου.

Ἡ διάρκεια τῆς περὶ τὸν ἄξονα στροφῆς τοῦ Ἑρμοῦ. Ἐκ τῶν ἀνακριβῶν παρατηρήσεων τοῦ Schrœter ὁρμώμενος, ὁ πολὺς Bessel ὑπελόγισεν ὅτι ὁ πλανήτης στρέφεται ἐντὸς 24$^{\omega\rho}$ 0$^{\lambda}$ 53$^{\delta}$ ὁλόγυρα ἄξονος ἀποτελοῦντος γωνίαν 70° μετὰ τῆς τροχιᾶς. Τῷ 1882 ὁ Denning ἐνόμισεν ὅτι εὗρεν ἀνακύκλησιν 25$^{\omega\rho}$ περίπου, ἥτις ἦτο λελανθασμένη. Ἀλλ' αἱ λεπτομερεῖς παρατηρήσεις τοῦ Σκιαπαρέλλη, ἐκτεινόμεναι ἀπὸ τοῦ 1882 ἄχρι τοῦ 1889, ἐπέτρεψαν

Digitized by Google

αὐτῷ νὰ ἀνακαλύψη τὸ ἀπροσδόκητον γεγονός, ὅτι ὁ πλανήτης στρέφεται βραδύτατα περὶ τὸν ἄξονα αὐτοῦ, ὡς ἡ Σελήνη περὶ τὴν Γῆν, τῆς διαρκείας τῆς περὶ τὸν ἄξονα ἀνακυκλήσεως ἐξισουμένης τῇ διαρκείᾳ τῆς περὶ τὸν Ἥλιον περιφορᾶς, καὶ ἀνερχομένης οὕτως εἰς 87ἡμ 9693. Ὁ ἀστρονομικὸς κόσμος ὑπεδέχθη λίαν δυσπίστως τὸ συμπέρασμα τοῦτο, ἀλλ' αἱ παρατηρήσεις ἃς ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἄρθρου τούτου ἐξετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1924 ἄχρι τοῦ 1929 δι' ἡμέρας, ἀπέδειξαν τὸ ὀρθὸν τῆς γνώμης τοῦ Σκιαπαρέλλη. Αἱ ἔρευναι δ' αὗται, γενόμεναι διὰ τοῦ ἰσχυροῦ τηλεσκοπίου 0μ 83 διαμέτρου, συνοψίζονται ἐν τῷ παρατιθεμένῳ ἐπιπεδοσφαίρῳ (σχ. 2). Ὁ χάρτης οὗτος μᾶς δεικνύει: α') ὅτι αἱ φωτειναὶ ἐκτάσεις τοῦ Ἑρμοῦ, ὡς αἱ τοῦ Ἄρεως καὶ τῆς Σελήνης, παρίστανται ἐκτενέστεραι τῶν φαιῶν· β') ὅτι ἐν ταῖς φωτειναῖς ἐπιφανείαις παρατηροῦνται λαμπρότεραι κηλῖδες ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ Ἄρεως καὶ τῆς Σελήνης· γ') ὅτι τὸ νότιον ἡμισφαίριον τοῦ πλανήτου εἶναι σκιερώτερον τοῦ βορείου, τοῦθ' ὅπερ κρατεῖ καὶ ἐπὶ τοῦ Ἄρεως καὶ ἐπὶ τῆς Γῆς· δ') ὅτι αἱ σκιεραὶ κηλῖδες ὁρίζονται ἑνιαχοῦ διὰ σκιερωτέρων λωρίδων, ὡς ἐπὶ τοῦ Ἄρεως καὶ τῆς Σελήνης· καὶ ε') ὅτι ἀπαντᾷ τις ἐπὶ τοῦ ἐν λόγῳ κόσμου, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ Ἄρεως, τῆς Γῆς καὶ τῆς Σελήνης, τὴν τάσιν πρὸς τὴν ἀνώμαλον λωρίδα, ἥτις εἶναι ἴχνος τῶν ποτὲ περισπασμῶν τοῦ φλοιοῦ τοῦ κόσμου ἐκείνου.

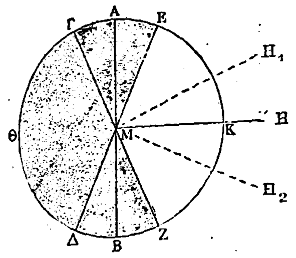

Σχ. 3. *Ἡ ἐν μήκει ταλάντωσις τοῦ Ἑρμοῦ.*

Ἡ ἐν μήκει ταλάντωσις. Ἡ περὶ τὸν ἄξονα ἀνακύκλησις τοῦ Ἑρμοῦ εἶναι, ὡς εἰκός, ὁμοιότροπος· ἕνεκα δὲ τῆς ἐκκεντρότητος τῆς τροχιᾶς αὐτοῦ, ἡ τοιαύτη ἀνακύκλησις ἐπιφέρει μεγάλην ταλάντωσιν ἐν μήκει, ἀνερχομένην, ὡς ὀρθῶς εὗρεν ὁ Σκιαπαρέλλης, εἰς 23°,7 ἑκατέρωθεν τῆς μέσης θέσεως, ἤτοι εἰς 47°,4 ἐν συνόλῳ. Οὕτως, ἔστω Μ τοῦ παρατεθειμένου διαγράμματος (σχ. 3) εἷς τῶν πόλων τοῦ Ἑρμοῦ, προβαλλόμενος ἐπὶ τοῦ κέντρου, καὶ ΜΗ ἡ διεύθυνσις τοῦ Ἡλίου. Ἡ θέσις τοῦ καταλήγοντος (terminateur, ἤτοι τοῦ ἐπὶ τοῦ πλανήτου κύκλου τοῦ χωρίζοντος τὸ πεφωτισμένον ἡμισφαίριον τοῦ σκοτεινοῦ) ἐναλλάσσει ἀπὸ ΑΒ ἐπὶ τοῦ μείζονος ἄξονος τῆς τροχιᾶς εἰς ΓΖ καὶ ΔΕ, καὶ τὰ τόξα ΑΓ, ΑΕ, ΔΒ καὶ ΒΖ εἶναι ἴσα καὶ 23°,7 ἕκαστον. Ὅθεν καὶ ἡ τομὴ σφαίρας ΜΕΚΖ ἔχει αἰωνίαν ἡμέραν· εἶτα τὰ διάφορα μέρη τῶν τομῶν ΜΓΑΕ καὶ ΜΔΒΖ ἐναλλὰξ φωτίζονται ἢ βυθίζονται ἐν τῷ σκότει, ἔχοντα μίαν ἡμέραν καὶ μίαν νύκτα ἕκαστον καθ' ἑρμαϊκὸν ἔτος 88 ἡμερῶν· καὶ ἡ τομὴ ΜΓΘΔ ἔχει αἰώνιον νύκτα. Ἐκ τούτων δὲ προκύπτει ὅτι ὁ Ἥλιος οὐδέποτε λάμπει ἐπὶ 39% τῆς ἐπιφανείας τοῦ πλανήτου.

Τὸ σχ. 4 ἐξηγεῖ λεπτομερέστερον τὸ φαινόμενον τῆς ἐν μήκει ταλαντώσεως τοῦ Ἑρμοῦ. Σημεῖόν τι Α τοῦ ἰσημερινοῦ αὐτοῦ, ὑποτιθεμένου ἐντὸς τοῦ ἐπιπέδου τῆς τροχιᾶς, σημεῖον ὅπερ ἔχει τὸν Ἥλιον ἐν τῷ ζενὶθ ἐν ὥρᾳ περιηλίου ἢ ἀφηλίου, δὲν ἔχει πλέον αὐτὸν κατακόρυφον ἐν ταῖς ἄλλαις θέσεσι τοῦ πλανήτου ἐπὶ τῆς τροχιᾶς αὐτοῦ· καὶ ἡ παράτασις τῆς γραμμῆς τῆς ἑνούσης τὸ κέντρον τοῦ πλανωμένου Ἑρμοῦ Μ μετὰ τῶν σημείων $Α_1$, $Α_2$, $Α_3$, $Α_4$, . . . $Α_{18}$ καταλήγει πάντοτε, παραδόξως καὶ παραπλησίως πρὸς Ε, τὴν δευτέραν ἑστίαν τῆς ἐλλειψοειδοῦς τροχιᾶς. Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ Ἥλιος φωτίζει πάντοτε περισσότερον ἡμισφαιρίου τοῦ Ἑρμοῦ, ἤτοι 181°44' ἐν περιηλίῳ καὶ 181°10' ἐν ἀφηλίῳ. Ὅθεν λάμπει ἐν συνόλῳ ἐπὶ 228° μήκους, ἐνῷ αἱ 192° ὑπολειπόμεναι ἔχουσιν ἀέναον νύκτα. «Ἐὰν σφαῖρα ὑπὸ μείζονος ἑαυτῆς σφαίρας φωτίζηται, λέγει ὁ μεγαλόνους Ἀρίσταρχος ὁ Σάμιος, μεῖζον ἡμισφαιρίου φωτισθήσεται» (Περὶ μεγεθῶν καὶ ἀποστημάτων ἡλίου καὶ σελήνης). Τέλος ὁ ἄξων τοῦ Ἑρμοῦ δὲν ἀποτελεῖ σημαντικὴν γωνίαν μετὰ τῆς καθέτου τῇ τροχιᾷ αὐτοῦ, ὅθεν καὶ ἡ ἐν πλάτει ταλάντωσις εἶναι μικρά.

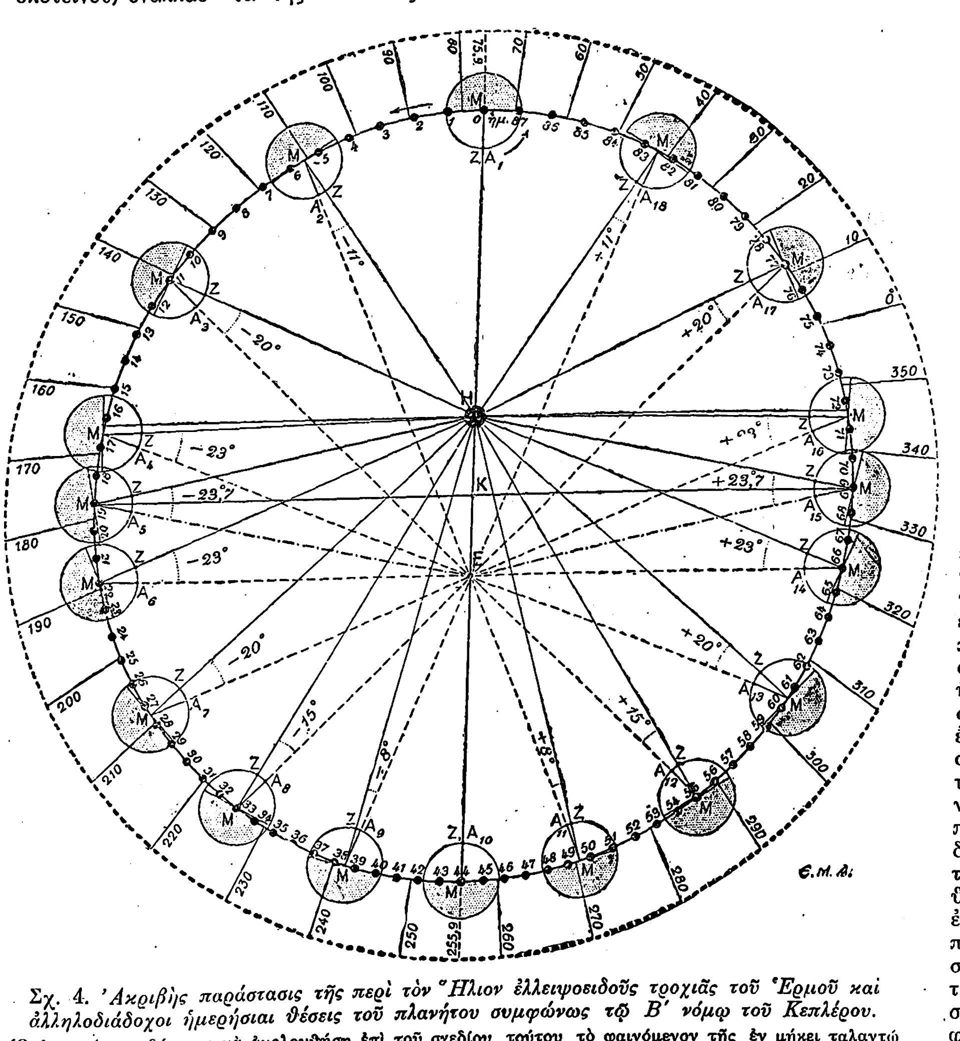
Σχ. 4. *Ἀκριβὴς παράστασις τῆς περὶ τὸν Ἥλιον ἐλλειψοειδοῦς τροχιᾶς τοῦ Ἑρμοῦ καὶ ἀλληλοδιάδοχοι ἡμερήσιαι θέσεις τοῦ πλανήτου συμφώνως τῷ Β' νόμῳ τοῦ Κεπλέρου.*
[Ὁ ἀναγνώστης δύναται νὰ ἀκολουθήσῃ ἐπὶ τοῦ σχεδίου τούτου τὸ φαινόμενον τῆς ἐν μήκει ταλαντώσεως τοῦ Ἑρμοῦ. Οἱ ἐξωτερικοὶ ἀριθμοὶ ἀφορῶσι τὰ ἡλιοκεντρικὰ μήκη.]

Ἡ ἐπίδρασις τῶν παλιρροιῶν ἐπὶ τῆς ἀνακυκλήσεως τῶν οὐρανίων σωμάτων καὶ τοῦ Ἑρμοῦ. Γνωστὸν ὅτι ἡ περὶ τὸν ἄξονα στροφὴ τῆς Γῆς βραδύνεται ἠρέμα. Τὸ φαινόμενον δὲ τοῦτο πρῶτος ἐξήγησεν ὁ Kant διὰ τῆς τριβῆς τῶν παλιρροιῶν ἐπὶ τοῦ βυθοῦ τῶν ὠκεανῶν, συνιδὼν περαιτέρω ὅτι ἐὰν ἡ Σελήνη μᾶς παρουσιάζῃ, πλὴν ταλαντώσεων, τὸ αὐτὸ πάντοτε πρόσωπον, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὰς παλιρροίας, ἅστινας ἡ Γῆ ἐξήσκησεν ἐπὶ τοῦ ἄστρου τῆς νυκτὸς ὅταν τοῦτο εὑρίσκετο εἰσέτι ἐν θερμῇ, ρευστῇ καὶ δὴ πλαστικῇ καταστάσει. Ἡ αὐτὴ δρᾶσις τῶν πλανητῶν Ἄρεως, Διός, Κρόνου, Οὐρανοῦ καὶ Ποσειδῶνος ἐπέφερεν, ὡς φρονοῦμεν, τὴν πρὸς αὐτοὺς ἐκμηδένισιν ἀνακυκλήσεως ἁπάντων τῶν μὴ λίαν ἀπομεμακρυσμένων δορυφόρων αὐτῶν. Τὸ μᾶλλον ἀξιοσημείωτον παράδειγμα τῆς τοιαύτης ἐνεργείας παρουσιάζει ὁ Ἰαπετός, ὁ 8ος δορυφόρος τοῦ Κρόνου, ὅστις, καθὰ ἀνεκοίνωσεν ὁ Κασσίνης, δεικνύει πάντοτε τὸ αὐτὸ πρόσωπον πρὸς τὸν πλανήτην αὐτοῦ· καὶ τὸ τοιοῦτον συμβαίνει ἐν ἀποστάσει 62 μέσων ἀκτίνων τοῦ Κρόνου, τοῦ ἀπυκνοτέρου ἐκείνου πάντων τῶν πλανητῶν. Ἀλλ' ἐὰν ὁ Κρόνος, μετὰ τῆς μικρᾶς πυκνότητος αὐτοῦ, 0,7, τῆς τοῦ ὕδατος οὔσης 1, ἠνάγκασε τὸν Ἰαπετόν, ἐν ἀποστάσει 62 ἀκτίνων, νὰ παρουσιάζῃ αὐτῷ τὸ ἴδιον πάντοτε πρόσωπον, ὁ Ἥλιος, μετὰ τῆς διπλασίας αὐτοῦ πυκνότητος, 1,41, ἔπρεπε πιθανώτατα νὰ πράξῃ τὸ αὐτὸ ἐπὶ τοῦ Ἑρμοῦ, ἐν ἀποστάσει 83 ἡλιακῶν ἀκτίνων, ὅπερ ἄλλως ἐξηκριβώθη διὰ τῶν παρατηρήσεων, ὡς ἄνω ἐξετέθη. Σημειωτέον τέλος ὅτι ἡ τὴν παλίρροιαν ἀναπτύσσουσα δύναμις ἀλλάσσει ἀντιθέτως πρὸς τὸν κύβον τῆς ἀποστάσεως, καὶ ὅτι ἡ δύναμις τριβῆς ἡ ἀργοποροῦσα τὴν ἀνακύκλησιν ἀλλάσσει ἀντιθέτως πρὸς τὴν 6ην δύναμιν τῆς ἀποστάσεως.

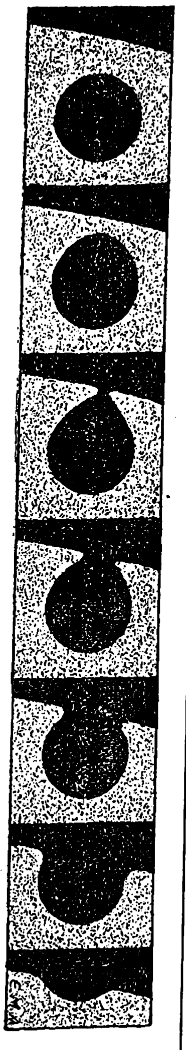
Σχ. 5. *Διάφοροι φάσεις τοῦ ἀπατηλοῦ φαινομένου τῆς μελάνης σταγόνος.*
[Παρατήρησις τοῦ Ε. Μ. Ἀντωνιάδου.]

Φυσικὴ κατάστασις καὶ ἀτμοσφαῖρα τοῦ Ἑρμοῦ. Ἀντιθέτως πρὸς τὴν λαμπρὰν Ἀφροδίτην, ἡ ἐπιφάνεια τοῦ πλανήτου τούτου εἶναι σκιερά, ἥκιστα ἀνταναχλῶσα ἢ διαχέουσα τὸ ἡλιακὸν φῶς, τῆς φωτεινότητος (albédo) τυγχανούσης ὑποδεεστέρας ἐνταῦθα τοῦ 0,10 καὶ οὔσης παρεμφεροῦς τῇ τῆς Σελήνης. Ἐπομένως τὸ ἔδαφος τοῦ Ἑρμοῦ ἀποτελεῖται πιθανῶς ἐκ τραχέων βράχων καὶ σκοτεινῶν ψαμμολίθων, ἐκ βασάλτου καὶ λάβας, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Πρὸς τούτοις αἱ φωτομετρικαὶ καμπαὶ τοῦ Ἑρμοῦ εἶναι ὅμοιαι ταῖς τῆς Σελήνης, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Müller, καὶ αἱ καταμετρήσεις πολώσεως τοῦ φωτὸς ἤγαγον τὸν Lyot εἰς παρόμοιον συμπέρασμα. Τὸ φασματοσκόπιον δὲν ἔδειξεν ἀναμφίλογα ἴχνη ἀτμοσφαίρας ἐπὶ τοῦ Ἑρμοῦ, καὶ ὁ Johnstone Stoney ἐβεβαίωσεν ὅτι τὸ ὕδωρ, οὗτινος ἡ πυκνότης εἶναι 9, δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἐπὶ τοῦ πλανήτου καὶ ὅτι τὸ ἄζωτον καὶ τὸ ὀξυγόνον ἐξέλιπον ἐκεῖ βραδέως, προσθεὶς ὅτι ἡ ἀτμοσφαῖρα τοῦ Ἑρμοῦ δὲν δύναται νὰ περιέχῃ εἰμὴ μόνον ἀργὸν καὶ ἀνθρακικὸν ὀξύ. Ἡ ὕπαρξις ἀραιοτάτης ἀτμοσφαίρας ἐπὶ τοῦ πλανήτου εἶναι βεβαία, διότι, ὡς παρετήρησεν ὁ Σκιαπαρέλλης καὶ ὁ νῦν συγγραφεύς, αἱ σκιεραὶ κηλῖδες παρίστανται ἐνίοτε ἀμυδραὶ ἢ ἀόρατοι, διὰ τῆς παρεμβολῆς φαιῶν, ὑπολεύκων, ἡμιδιαφανῶν ἢ καὶ πυκνοτέρων πως νεφῶν, ὧν ἡ σύστασις δέον νὰ διαφέρῃ τῶν γηΐνων καὶ νὰ ἀποτελῆται ἰδίᾳ ἐκ κονιορτοῦ.

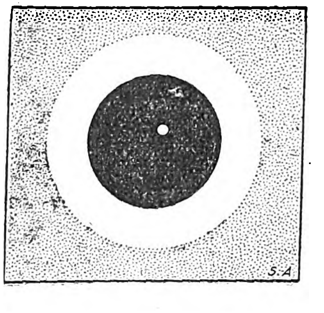

Σχ. 6. *Φωτεινὴ στεφάνη, περιστοιχίζουσα τὸν Ἑρμῆν καὶ λαμπρὰ ὀπτικὴ κηλὶς ἐπ' αὐτοῦ, διαρκούσης τῆς πρὸ τοῦ Ἡλίου παρόδου τοῦ πλανήτου τῆς 4ης Νοεμβρίου 1868.*
[Παρατήρησις Huggins]

Ἐκ τούτων συνάγεται, ὅτι ὁ Ἑρμῆς εἶναι κόσμος γεγηρακὼς καὶ πρὸς φθορὰν τείνων, εὑρισκόμενος ἐν διαμέσῳ καταστάσει ἀναμεταξὺ τοῦ ζῶντος κόσμου τοῦ Ἄρεως καὶ τῆς νεκρᾶς Σελήνης. Αἱ ἐνιαύσιαι ὧραι αὐτοῦ προξενοῦνται οὐ μόνον διὰ τῆς μικρᾶς ἐκκλίσεως τοῦ ἄξονος αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἐν μήκει ταλαντώσεως, ὡς καὶ διὰ τῆς ἀποστάσεως τοῦ Ἡλίου, ἥτις ἀλλάσσει ἐν τῷ λόγῳ τοῦ 2 πρὸς 3. Ὠκεανοὶ δὲν ὑπάρχουσιν ἐπὶ τοῦ Ἑρμοῦ, καὶ ἡ βροχὴ εἶναι ἄγνωστος ἐπ' αὐτοῦ, ἀλλ' οἱ ἄνεμοι δέον νὰ εἶναι βίαιοι ἕνεκα τῆς γειτονίας τοῦ Ἡλίου.

Καὶ τοιουτοτρόπως ὁ μικρὸς οὗτος πλανήτης παρίσταται ἡμῖν μοναδικὸς ἐν τῷ ἡλιακῷ συστήματι. Ξηρόφιλος καὶ στοιχειώδης ζωὴ πρὸς τὸν καταλήγοντα καὶ τοὺς πόλους αὐτοῦ δὲν φαίνεται ἀδύνατος. Αἰωνία νὺξ ἐκτείνει τὸν μέλανα αὐτῆς πέπλον ἐπὶ τῶν τριῶν ὀγδόων τῆς ἐπιφανείας, αἰωνία δὲ ἡμέρα ἐπὶ τῆς μείζονος ἐκτάσεως τοῦ πρὸς τὸν Ἥλιον ἐστραμμένου μέρους. Αἱ διαφοραὶ θερμοκρασίας ἀναμεταξὺ τῆς παραδόξου ἐκείνης νυκτὸς καὶ τῆς οὐχ ἧττον παραδόξου ἐκείνης ἡμέρας δέον νὰ ἀνέρχωνται εἰς ἑκατοντάδας ὁλοκλήρους βαθμῶν τοῦ ἑκατομβάθμου. Καὶ ἐνῷ τὸ σκοτεινὸν μέρος τοῦ πλανήτου εἶναι καταδεδικασμένον εἰς αἰώνιον χειμῶνα, τὸ μέρος τῆς ἡμέρας ὑφίσταται πνιγηρὰν θερμότητα, φθάνουσαν τοὐλάχιστον ἕως 250° τοῦ ἑκατομβάθμου, ὅπου τὰ πρόσκαιρα καὶ ἀραιὰ νέφη κονιορτοῦ δὲν δύνανται νὰ μετριάσωσι τὴν φοβερὰν ἀκτινοβολίαν Ἡλίου τετράκις ἕως ἐννεά-

Digitized by Google

κις περιφλεγεστέρου τοῦ ἡμετέρου, καὶ ὅπου οἱ κατάξηροι βράχοι καὶ αἱ ἀπέραντοι ἔρημοι διατελοῦσι κατακεκαυμέναι ἀπὸ ἀπείρων αἰώνων.

Αἱ ἔμπροσθεν τοῦ Ἡλίου πάροδοι τοῦ Ἑρμοῦ. Αὗται παρατηροῦνται ἐνίοτε κατὰ Μάϊον ἢ Νοέμβριον, τοῦ δίσκου τοῦ πλανήτου ὑποτείνοντος ἐν παρόδῳ 12″, 0 κατὰ τὸν πρῶτον ῥηθέντα μῆνα, 9″, 8 κατὰ τὸν δεύτερον. Ὅταν δ' ὁ Ἑρμῆς παρίσταται ἐσωτερικῶς ἐφαπτόμενος τῷ γύρῳ τοῦ Ἡλίου, τότε βλέπει τις συνήθως τὸ φαινόμενον τῆς μελαίνης σταγόνος (σχ. 5), ὀφειλόμενον ἰδίᾳ, κατὰ τὰς παρατηρήσεις ἡμῶν, τοῖς κύμασι τοῦ ἀέρος καὶ ἥκιστα τῇ ἐκτροπῇ. Ὁ ἐπὶ τοῦ Ἡλίου προβεβλημένος δίσκος τοῦ Ἑρμοῦ παρίσταται μέλας, πολλῷ σκιερώτερος τῶν ἡλιακῶν κηλίδων, καὶ ὤφθη ἐνίοτε περικυκλούμενος φαιᾷ ἢ λαμπρᾷ στεφάνῃ, ἔτι δὲ καὶ ἔχων ἐπ' αὐτοῦ φωτεινὴν κηλῖδα (σχ. 6). Τὰ φαινόμενα ταῦτα εἶναι ὀπτικαὶ ἀπάται. Καὶ ἡ μὲν φαιὰ στεφάνη εἶναι προϊὸν κακῶν εἰδώλων, ἡ δὲ λαμπρὰ ἀποτέλεσμα ἀντιθέσεως (contraste), ἐνῷ ἡ παράδοξος ἐκείνη φωτεινὴ κηλὶς ἀντέστη ἄχρι τοῦδε εἰς ἁπάσας τὰς ἀποπείρας ἐξηγήσεως. Ε. Μ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ

«Ἑρμῆς». Ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦτον ἐξεδόθησαν πλεῖστα ἑλληνικὰ καὶ ξένα περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδες, ὧν ἀξιολογώτερα ἐκ τῶν ἐν Ἑλλάδι: —1) Ἑβδομαδιαία οἰκονομικὴ καὶ ἐμπορικὴ ἐπιθεώρησις ἱδρυθεῖσα τῷ 1882 καὶ ἐκδιδομένη ἐν Ἀθήναις εἰς σχῆμα 4ον ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Γ. Π. Λεοναρδοπούλου μέχρι τοῦ 1893. —2) Ἑβδομαδιαία οἰκονομικὴ καὶ χρηματιστηριακὴ ἐπιθεώρησις ἱδρυθεῖσα ἐν Ἀθήναις τῷ 1900 καὶ ἐκδιδομένη εἰς σχῆμα 4ον ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Π. Κωνσταντοπούλου μέχρι τοῦ 1915. —3) Ἐφημερὶς ἱδρυθεῖσα ἐν Πειραιεῖ τῷ 1850. —4) Ἐφημερὶς ἱδρυθεῖσα ἐν Πειραιεῖ τῷ 1874. —5) Ἐφημερὶς ἱδρυθεῖσα ἐν Θεσσαλονίκῃ τῷ 1875. —6) Ἐφημερὶς ἐν Σύρῳ ἱδρυθεῖσα τῷ 1837 καὶ ἐκδιδομένη μέχρι τοῦ 1850. —7) Δισεβδομαδιαία εἰδησεολογική, πολιτικὴ καὶ φιλολογικὴ ἐπιθεώρησις ἐν Ἑρμουπόλει, ἱδρυθεῖσα τῷ 1871 καὶ ἐκδιδομένη μέχρι 1874 εἰς σχῆμα 4ον. —8) (Mercurius). Διεθνὲς περιοδικὸν τῶν συλλεκτῶν γραμματοσήμων καὶ ταχυδρομικῶν δελταρίων, ἱδρυθὲν ἐν Σύρῳ τῷ 1923 καὶ ἐκδιδόμενον εἰς τὴν ἑλληνικήν, ἀγγλικὴν καὶ γαλλικὴν ὑπὸ Γ. Μελλᾶ κατὰ δίμηνον εἰς σχῆμα 8ον. —9) Ἐκπαιδευτικὸν περιοδικὸν ἱδρυθὲν ἐν Χαλκίδι ὑπὸ Ἀντων. Καραγιάννη τῷ 1920, ἐκδιδόμενον κατ' ἀρχὰς μὲν δεκαπενθήμερον, ἀπὸ δὲ τοῦ Μαΐου 1924 ἑβδομαδιαῖον. Ἐκφράζει τὰς γνώμας τὴς ἄκρως συντηρητικῆς μερίδος τῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν τῆς χώρας. —10) Ἐφημερὶς ἐν Τριπόλει τῆς Ἀρκαδίας ἱδρυθεῖσα τῷ 1873.

Ἐκ τῶν ἐν τῇ ξένῃ: —1) Μηνιαῖον περιοδικὸν δημοσίευμα τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁμωνύμου ἑλληνικοῦ συλλόγου, ἱδρυθὲν τῷ 1879 καὶ ἐκδιδόμενον εἰς σχῆμα 8ον. —2) Ἡμερησία ἑλληνικὴ ἐφημερὶς ἐκδιδομένη ἀπὸ τοῦ 1888 ἐν Καΐρῳ τῆς Αἰγύπτου. —3) Ἡμερησία ἑλληνικὴ ἐφημερὶς ἐκδιδομένη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῆς Αἰγύπτου ἀπὸ τοῦ 1887. —4) Ἐφημερὶς τῆς ἐν Βραΐλᾳ τῆς Ρουμανίας ἑλληνικῆς παροικίας, ἱδρυθεῖσα τῷ 1875.

— **«Ἑρμῆς *τῆς Γαλλίας*»** (Mercure de Francc). Γαλλικὸν περιοδικόν, τὸ παλαιότατον μετὰ τὴν «Ἐφημερίδα τῆς Γαλλίας» (Gazette de France), ἱδρυθὲν ἐν Παρισίοις τῷ 1672 ὑπὸ Βιζὲ ὑπὸ ἀρχικὴν ὀνομασίαν Mercure galant, ὑπὸ τὸν ὁποῖον ἐξεδίδετο μέχρι τοῦ 1714. Τῷ 1788 ἀνελήφθη ἡ ἔκδοσίς του προνομιακῶς ὑπὸ τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου Πανκούκ, ὅστις προσέθηκε καὶ παράρτημα ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἱστορικὴ καὶ πολιτικὴ ἐφημερὶς» (Journal historiqne et politique). Διεκόπη διαδοχικῶς κατὰ τὰ ἔτη 1799, 1814, 1823, ὁριστικῶς δὲ τῷ 1825. Ἡ μέχρι τότε ἐκδοθεῖσα σειρὰ τοῦ «Ἑρμοῦ τῆς Γαλλίας» εἶναι σπουδαιοτάτη ἀπὸ ἀπόψεως κοινωνικῆς, πολιτικῆς καὶ φιλολογικῆς ἐργασίας. Ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα μετὰ πολλὰ ἔτη ἀπὸ τῆς διακοπῆς τῆς πρώτης σειρᾶς ἱδρύθη ὑπὸ ὁμάδος φιλολόγων μηνιαῖον περιοδικὸν ἐκδιδόμενον μέχρι σήμερον ἐν Παρισίοις. Ἐκ τῶν καλυτέρων γαλλικῶν φιλολογικῶν περιοδικῶν, ὁ νέος «Ἑρμῆς τῆς Γαλλίας», ἐξέδωκε πλεῖστα ἔργα ποικίλης φύσεως.

— **«Ἑρμῆς *Λόγιος*»**· βλ. λ. «*Λόγιος* Ἑρμῆς».

— **«Ἑρμῆς *ὁ Λόγιος*».** —1) Ἑλληνικὸν περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ἀπὸ τοῦ 1811 ἐν Βιέννῃ ὑπὸ τοῦ Ἀνθίμου Γαζῆ, τοῦ ὁποίου σκοπὸς ἦτο, ὡς ἔγραφεν ἐν τῷ πρώτῳ φυλλαδίῳ του, «νὰ δίδῃ εἰδήσεις φιλολογικὰς καὶ προσφέρῃ ὡς δῶρον ἓν ἀντίτυπον εἰς τὰ περιφημότερα σχολεῖα τοῦ Γένους». Ἐξεδίδετο τοῦτο δὶς τοῦ μηνὸς ἐκ δύο τυπογραφικῶν φύλλων εἰς ὄγδοον. Ἡ τάσις «Ἑρμοῦ τοῦ λογίου» πρὸς καθορισμὸν τῆς νεωτέρας γλώσσης κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ προεκάλεσε μεγάλας γλωσσικὰς ἔριδας. Διὰ τοῦ περιοδικοῦ τούτου ἐπεζήτησεν ἡ Ἰόνιος Ἀκαδημία νὰ συγκεντρώσῃ πληροφορίας περὶ τῶν ἀπὸ τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐντεῦθεν ἱδρυθέντων ἑλληνικῶν σχολείων, τοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων διδασκάλων καὶ συγγραφέων τῆς περιόδου ταύτης, ὡς καὶ τῶν συσταθέντων εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἐπαρχίας τυπογραφείων. Ἀναχωρήσαντος ἐκ Βιέννης τῷ 1816 τοῦ Ἀνθίμου Γαζῆ ἀνέλαβον τὴν συνέχισιν τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ ὁ Κωνσταντῖνος Κοκκινάκης καὶ ὁ Θεόκλητος Φαρμακίδης, ἤρξατο δὲ ἡ ἔρευνα τοῦ περὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς παιδεύσεως προγράμματος τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας. Τὸ περιοδικὸν τοῦτο ἐξηκολούθησεν ἐκδιδόμενον μέχρι τοῦ 1821, ἀλλ' ἐκραγείσης τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, οἱ διευθυνταὶ αὐτοῦ ὑπεχρεώθησαν ὑπὸ τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως νὰ δημοσιεύσωσι τοὺς καταναγκαστικοὺς ἀφορισμοὺς τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ τοὺς ἐναντίον τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου τοιούτους ἐν παραρτήματι. Ὑπὸ τοιούτους ὅρους οἱ διευθυνταὶ αὐτοῦ δὲν ἠδύναντο νὰ ἐκδίδωσι τὸ περιοδικόν των καὶ τὴν 1 Μαΐου 1821 ἐξεδόθη τὸ τελευταῖον φύλλον «Ἑρμοῦ τοῦ Λογίου», οἱ δὲ Κοκκινάκης καὶ Φαρμακίδης κατῆλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπως μετάσχωσι τοῦ ἱεροῦ Ἀγῶνος. Ὁ «Ἑρμῆς ὁ Λόγιος» εἶναι τὸ δεύτερον ὄργανον τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου, τοῦ πρώτου τοιούτου ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ἐφημερὶς*» ἐκδοθέντος τῷ 1791 ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Μακριδῶν. Τούτου ἡ ἔκδοσις ἀπηγορεύθη τῷ 1797. — 2) Περιοδικὸν ὅπερ ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Ἀσωπίου εἰς τὰ «Σούτσεια» αὐτοῦ, ὅτι ἐξεδίδετο ἐν Κερκύρᾳ πρὸ τῆς ἐκδόσεως μάλιστα τῆς «Ἐφημερίδος». Τοῦ περιοδικοῦ τούτου οὐδὲν φύλλον διεσώθη, ὡς ἐκ τούτου ἐθεωρήθη ὡς ἐσφαλμένη ἡ τοιαύτη πληροφορία τοῦ Ἀσωπίου. Τοῦτο δὲ φαίνεται ἀκριβές, καθ' ὅσον πρὸ τῆς καταλήψεως τῆς Κερκύρας ὑπὸ τῶν Γάλλων (1797), εἰς τὴν νῆσον ταύτην οὔτε τυπογραφεῖον, οὔτε βιβλιοπωλεῖον ὑφίστατο, ὡς ἀναφέρεται εἰς τὴν «Vita di Mario Pieri Corciresо scrita da lui medesimo». Ὁ Παῦλος Λάμπρος φρονεῖ ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ βραδύτερον ἐκδοθέντος ἰταλιστὶ περιοδικοῦ «Mercurio Letterario», τοῦ ὁποίου ὅμως ἡ ἔκδοσις ἤρξατο τῷ 1805 καὶ παρετάθη μέχρι τοῦ 1807, ἤτοι δέκα τέσσαρα ἔτη μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς «Ἐφημερίδος» τῶν Μακριδῶν. Εἰς τὸν «Mercurio Letterario» ἐδημοσίευον διατριβὰς πλεῖστοι λόγιοι Κερκυραῖοι, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἐμμανουὴλ Θεοτόκης. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Ἑρμησιάναξ. —1) Κύπριος ἱστορικὸς συγγραφεύς, ἀγνώστου ἐποχῆς. Ἔγραψε «Φρυγιακά», τοὐλάχιστον εἰς δύο βιβλία, ὧν ἀποσπάσματα ἐσώθησαν παρὰ Πλουτάρχῳ (πρβλ. *Müller* Fragm. Histor. Graec. τόμ. Δ′ σ. 427—428]. —2) Κολοφώνιος ἐλεγειακὸς ποιητὴς ἀκμάσας περὶ τὸ 330 π. Χ. Ἦτο γνώριμος τοῦ Φιλητᾶ κατὰ τὸν σχολιαστὴν τῶν «Θηριακῶν» τοῦ Νικάνδρου. Ἔγραψε «Περσικὰ» καὶ ποιήματα εἰς τὴν ἑταίραν Λεόντιον. Τὸ πρῶτον κατά τινας μὲν ἦτο ἱστορικόν, κατ' ἄλλους δὲ ποιητικὸν ἔργον. Τοῦ δευτέρου, περιέχοντος τρία βιβλία, ἐσώθη μακρὸν ἀπόσπασμα παρ' Ἀθηναίῳ (597α). [Πρβλ. *Bergk*, Anthologia lyrica Α′ ἔκδ. σελ. 116 κ. ἑ.] Π. Ν. Π.

ἑρμητικός, *—ή, —όν*· στεγανός, ἀδιαπέραστος, σταθερός: «ἑρμητικὴ ἀπόφραξις», «ἑρμητικὸν κλείσιμον»· || ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν φιλοσοφικὴν θεωρίαν τοῦ Ἑρμοῦ τοῦ Τρισμεγίστου: «ἑρμητικὴ φιλοσοφία», «ἑρμητικὰ συγγράμματα», «ἑρμητικὸς τεκτονισμός». — Ἐπίρρ. ***ἑρμητικῶς*** εἰς τὴν φράσιν: «κλείω —, φράττω ἑρμητικῶς», «θύραι ἑρμητικῶς κεκλεισμέναι» (ἡ λέξις εἶναι πιθανώτατα μεταγραφὴ τῆς γαλλ. hermétique (clôture hermétique, science hermetique), σχηματισθεῖσα ἐκ τῆς λατινικῆς Hermes—etis, ἥτις εἶναι πάλιν μεταγραφὴ τῆς ἑλληνικῆς Ἑρμῆς. Ἡ ἔλλειψις ἐτυμολογικῆς σειρᾶς τῆς λέξεως ἐμφαίνει τὴν ξενικὴν αὐτῆς καταγωγήν). Β. Φ.

— **ἑρμητικὴ *φιλολογία*.** Καλεῖται *ἑρμητικὴ φιλολογία* ἢ *φιλολογία περὶ Ἑρμῆν τὸν Τρισμέγιστον* ὁμὰς ἐκ δέκα καὶ ὀκτὼ ἑλληνιστὶ συντεταγμένων συγγραμμάτων, τὰ ὁποῖα φέρονται ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἑρμοῦ* τοῦ Τρισμεγίστου (βλ. λ.), τουτέστι τοῦ Αἰγυπτίου θεοῦ *Θώθ*. Τὰ συγγράμματα ταῦτα συνέστησαν κατὰ τὸν Γ′ καὶ Δ′ μ. Χ. αἰῶνα, αἱ ἰδέαι ὅμως τὰς ὁποίας ἀντιπροσωπεύουσιν εἶναι ἀρχαιότεραι. Τὸ περιεχόμενον αὐτῶν ἀποτελεῖ κρᾶμα θρησκευτικῆς μυστικοπαθείας καὶ πλατωνικῆς φιλοσοφίας, μεμιγμένης πρὸς στοιχεῖα πυθαγόρεια. Τὰ συγγράμματα ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς διάφορα θεολογικὰ συστήματα καὶ εἰς διαφόρους ἐποχάς, εἶναι δὲ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀνεξάρτητα ἀλλήλων. Ἡ διάδοσις αὐτῶν ἦτο εὐρεῖα, ἤσκησαν δὲ ἐπίδρασιν καὶ ἐπὶ τῆς χριστιανικῆς γραμματείας. Τὸ κυριώτατον ἔργον τὸ εἰς τὴν ἑρμητικὴν φιλολογίαν ἀναφερόμενον εἶναι ὁ «Poemandres» τοῦ R. Reitzenstein (1904). Ν. Ι. Λ.

— **ἑρμητικὴ *φιλοσοφία*** *[Ἀποκρυφ.]*. Ἡ *ἑρμητικὴ φιλοσοφία* (ἄλλως: *ἑρμητισμός*) στηρίζεται ἐπὶ τῶν βιβλίων Ἑρμοῦ τοῦ Τρισμεγίστου, κατέκτησε δὲ ἰδιαιτέρως τοὺς Ἄραβας, οἱ ὁποῖοι ἵδρυσαν πρὸς τοῦτο τὴν *ἑρμητικὴν ἅλυσιν* (ἑταιρείαν) καὶ δι' αὐτῆς μετέδωσαν τὴν ἑρμητικὴν φιλοσοφίαν εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τὸν μεσαίωνα. Βάσις τοῦ ἑρμητισμοῦ εἶναι τὸ ἑνιαῖον τῆς ὕλης καὶ τὸ δυνατὸν τῆς μετατροπῆς τῶν στοιχείων ἐκ τοῦ ἑνὸς εἰς ἄλλο. Χαρακτηριστικὸς τῆς ἑρμητικῆς φιλοσοφίας εἶναι ὁ ἀκόλουθος ὕμνος τῶν ἀλχημιστῶν «Ὦ Σύμπαν, ἄκουσον τῆς φωνῆς μας, ἄνοιξον τοὺς καταρράκτας τοῦ οὐρανοῦ, ἵνα τὰ ὕδατα ἔλθωσιν ἐφ' ἡμᾶς. Δένδρα μὴ τρέμετε, θέλομεν νὰ λατρεύσωμεν τὸν Κύριον, τὸ Ἓν καὶ Πᾶν». Ἡ ἑρμητικὴ φιλοσοφία, ἀναλόγως τοῦ ἀντικειμένου μὲ τὸ ὁποῖον ἀσχολεῖται λέγεται: 1) ἀλχημία ὅταν ἀσχολῆται νὰ ἀνεύρῃ τὴν φιλοσοφικὴν λίθον διὰ τὴν μετατροπὴν τῶν μετάλλων, τὴν κατασκευὴν τοῦ χρυσοῦ, 2) ἀστρολογία, 3) μαγική, 4) θεραπευτική, ὅταν ἐπιζητῇ νὰ ἀνεύρῃ τὸ ἐλιξίριον τῆς ζωῆς, τὴν πανάκειαν τῶν φιλοσόφων διὰ τὴν θεραπείαν καὶ πρόληψιν τῶν ἀσθενειῶν, διὰ τὴν παράτασιν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Ὁ ἑρμητισμὸς προϋποθέτει πάντοτε στενὰς σχέσεις μεταξὺ πάντων τῶν μερῶν τοῦ σύμπαντος, ὁρατῶν καὶ ἀοράτων. Κ. Κ. Κ.

— **ἑρμητικὸς *τεκτονισμὸς*** *[Τεκτον.]*. Καλοῦσιν *ἑρμητικὸν τεκτονισμὸν* τὰς ἐλευθεροτεκτονικὰς στοὰς τὰς ἱδρυθείσας κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ′ αἰῶνος ἐν Γερμανίᾳ καὶ Γαλλίᾳ ὑπὸ ἀλχημιστῶν καὶ σκοπούσας τὴν διάδοσιν καὶ καλλιέργειαν τῆς ἑρμητικῆς φιλοσοφίας μεταξὺ τῶν ἐλευθέρων τεκτόνων.

ἑρμητικότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἑρμητικοῦ, τοῦ ἑρμητικῶς κεκλεισμένου.

ἑρμητισμὸς (ὁ)· βλ. λ. *ἑρμητικὴ* φιλοσοφία.

Ἑρμία (Hermia) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 685. Ἀνεκαλύφθη τὴν 12ην Αὐγούστου 1909 ὑπὸ τοῦ W. Lorenz ἐν Heidelberg. Σ. Π.

Ἑρμιὰ *[Παρ. Γεωργ.]*. Ὅρμος τῆς Χαλκιδικῆς ἐν τῷ Σιγγιτικῷ κόλπῳ ἐπὶ τῆς Α.ΝΑ ἀκτῆς τῆς χερσονήσου Σιθωνίας (πλάτ. 40^0 05′ $^1/_4$ Β, μῆκ. 23^0 59$^2/_3$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1086: Gulf of Kassandra to Thassos and Lemnos), νοτίως ἀμέσως τοῦ ἀκρωτηρίου Ρηχά. Ἔχει ψαμμαθῶνα καὶ ἔνδον ἀγρελαιῶνα. Σ. Ε. Λ.

Ἑρμίας. —1) Πλατωνικὸς φιλόσοφος καὶ τύραννος τοῦ Ἀταρνέως, σύγχρονος τοῦ Ἀριστοτέλους. Δοῦλος κατ' ἀρχὰς τοῦ τυράννου Εὐβούλου, ἦλθεν εἰς Ἀθήνας, ἔνθα ἠκροάσθη τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους, ἐπιστρέψας δὲ παρὰ τῷ κυρίῳ του, συνεβασίλευσε μετ' αὐτοῦ, ἐπεξέτεινε τὴν ἐξουσίαν του καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του ἐγένετο διάδοχος αὐτοῦ, μετεκάλεσε δὲ παρ' αὐτῷ τὸν Ξενοκράτη καὶ Ἀριστοτέλη, μετὰ τῶν ὁποίων συνεδέετο διὰ φιλίας. Μεταβὰς εἰς Ἀταρνέα ὁ Ἀριστοτέλης μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πλάτωνος (348/7 π. Χ.), ἠράσθη κατά τινας μὲν τὴν παλλακήν, κατ' ἄλλους δὲ τὴν γνησίαν ἢ θετὴν θυγατέρα τοῦ Ἑρμίου Πυθιάδα, ἣν καὶ ἔλαβε σύζυγον. Πρὸς τὸν Ἑρμίαν ἔγραψεν ὁ Ἀριστοτέλης ὕμνον τινὰ ἢ παιᾶνα, δι' ὃν καὶ κατηγορήθη ἐπὶ ἀσεβείᾳ. Ἐκ τοῦ φιλοσοφήματος τοῦ Ἑρμίου γνωρίζομεν μόνον ὅτι παρεδέχετο τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς. Ὁ Ἑρμίας ἦτο ὑποτελὴς τῶν Περσῶν, κύριος «ὀχυρωμάτων καὶ πόλεων πολλῶν», ἀποστάτης δὲ γενόμενος ἐδέχθη ἐπίθεσιν τοῦ Ροδίου στρατηγοῦ Μέμνωνος, δρῶντος κατὰ διαταγὴν τοῦ μεγάλου βασιλέως. Τότε συνελήφθη διὰ δόλου, ἀπεσπάσθη παρ' αὐτοῦ ὁ δακτύλιος αὐτοῦ, δι' οὗ ἐσφραγίσθησαν πλασταὶ ἐπιστολαί του πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτὸν στρατιωτικοὺς διὰ νὰ παραδώσουν εἰς τὸν Μέμνωνα τὰ φρούρια, ὁ ἴδιος δὲ ἀπεστάλη πρὸς τὸν βασιλέα καὶ ἀπηγχονίσθη. [Πρβλ. *Διογ. Λαερτ.* Ε′ 3—9, *Σουίδ.*] Π. Ν. Π.

—2) Φίλος Σελεύκου τοῦ Γ′, ἀντιβασιλεύσας κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τούτου, καθ' ἣν ὁ βασιλεὺς ἐφονεύθη. Διετήρησε τὴν θέσιν συμβούλου ἐπὶ τοῦ διαδόχου Ἀντιόχου Γ′ τοῦ μεγάλου, ἀλλ' ἐγένετο ἐπιζήμιος εἰς αὐτὸν διὰ τῶν ῥᾳδιουργιῶν του. Ἀπέθανε δολοφονηθεὶς τῇ εἰσηγήσει τοῦ Ἀντιόχου, ὅστις δὲν ἠνείχετο τὴν αὐταρχικότητά του. Ὁ Πολύβιος λέγει περὶ αὐτοῦ ὅτι ἦτο φθονερὸς καὶ καχύποπτος, σκληρὸς καὶ θρασύδειλος. Γ. Λ. Λ.

—3) Χριστιανὸς συγγραφεὺς ζῶν κατὰ τὸ τελευταῖον ἥμισυ τοῦ Β′ μ.Χ. αἰῶνος. Συνέταξε σύγγραμμα ἐπιγραφόμενονν: «Διασυρμὸς τῶν ἔξω φιλοσόφων», διασωθὲν ἀκέραιον καὶ πολλάκις ἐκδοθέν. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐν εἴδει διαλόγου ἀπευθύνεται εἰς τοὺς φίλους καὶ τοὺς οἰκείους τοῦ συγγραφέως, ὅπως ἀπομακρύνῃ αὐτοὺς ἐκ τῆς ἀπάτης τῶν εἰδωλολατρῶν φιλοσόφων· δι' αὐτοῦ ἐρευνᾷ ὁ Ἑρμίας τὰς διαφόρους γνώμας τῶν φιλοσόφων τούτων, περὶ τῆς φύσεως, τοῦ κόσμου, τοῦ θεοῦ, τῆς οὐσίας αὐτοῦ, τῶν σχέσεών του μετὰ τοῦ κόσμου, τῆς ψυχῆς, δεικνύων δὲ τὰς διαφωνίας καὶ τὰς ἀντιφάσεις αὐτῶν, παρουσιάζει τὸ ἀτελές, τὸ ἄχρηστον καὶ τὸ ἐπιβλαβὲς αὐτῶν. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο εἶναι γεγραμμένον κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὸν τρόπον τοῦ Λουκιανοῦ, μετὰ κομψότητος φράσεως καὶ εἰρωνείας, ἔχει δὲ πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας. Θ. Β.

Ἑρμίγκεζ (Hermiguez ἢ Hermingues), ***Γκονσάλβος***. Πορτογάλος ποιητὴς καὶ πολεμιστής, ἀκμάσας κατὰ πᾶσαν πιθανότητα κατὰ τὸν ΙΒ′ αἰῶνα. Κατέστη διάσημος διὰ τὴν τόλμην καὶ τὴν

Digitized by Google

ἀνδρείαν ἣν ἐπέδειξεν εἰς τοὺς ἀγῶνας κατὰ τῶν Μαύρων. Καίτοι ὑπὸ τῶν πλείστων Πορτογάλων γραμματολόγων θεωρεῖται ὡς ἐπιφανὴς τροβαδοῦρος ἐξησκημένος εἰς τὴν ποιητικὴν τέχνην, ἐν τούτοις δὲν σῴζεται ἐκ τῶν ἔργων του εἰμὴ ἀτελὲς ἀπόσπασμα λίαν σκοτεινὸν καὶ στριφνόν. Γ. ΕΛ.

Ἑρμίδιον· ὑποκοριστικὸν τοῦ *Ἑρμῆς*, ἀντὶ *Ἑρμάδιον* (*Ἀριστοφ.* Εἰρ. 924).

Ἑρμὶς *[Γεωγρ.]*. Ὄνομα τοῦ *Ἁλμυροῦ* (Βόλου) ἐπὶ τουρκοκρατίας. Ν. Μ.

ἑρμίνα (ἡ) *[Ζωολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀρπακτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *μουστελιδῶν* ἢ *ἰκτίδων* (βλ. λ. *ἰκτὶς ἢ ἑρμελίνειος*). Δ. Ν. Π.

—*[Ἐγκυκλ.]* Ἡ δορὰ τῆς *ἑρμίνας* εἶναι ἓν τῶν ὡραιοτέρων καὶ σπανιωτέρων γουναρικῶν, ἐχρησιμοποιεῖτο δὲ ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων πρὸς διακόσμησιν τῶν βασιλικῶν ἰδίως ἀμφιέσεων. Πρῶτος ὁ Καρλομάγνος ἀναφέρεται περιβαλλόμενος κατὰ τὰς ἐπισήμους τελετὰς μανδύαν ἐξ ἑρμίνας, ἔκτοτε δὲ ἡ συνήθεια διετηρήθη παρ' ὅλων σχεδὸν τῶν βασιλέων καὶ ἡγεμόνων, ἐπεκταθεῖσα βαθμηδὸν καὶ εἰς ἀνωτέρας τινὰς τάξεις εὐγενῶν καὶ τιτλούχων, πολιτικῶν, στρατιωτικῶν καὶ κληρικῶν ἀκόμη. Ἐν Γαλλίᾳ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Λουδοβίκου Θ' ἀπηγορεύθη αὐστηρῶς εἰς τοὺς ἰδιώτας νὰ φέρουν ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων αὐτῶν καὶ ἐπιρράμματα ἔστω ἐξ ἑρμίνας, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιοῦντο μόνον εἰς τὰς στολὰς διαφόρων βαθμούχων ὡς διακριτικὰ γνωρίσματα τοῦ ἀξιώματός των. Ἡ ἀπαγόρευσις, ἀτονήσασα βραδύτερον, ἐπανήχθη ἐν ἰσχύϊ ἐπὶ Φιλίππου τοῦ Ὡραίου. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως εἶχεν ἐπιτραπῆ ἡ χρῆσις τῆς ἑρμίνας εἰς τὰς κυρίας τῆς αὐλῆς, εἴτε διὰ κατασκευὴν μανδυῶν ὁλοκλήρων, εἴτε πρὸς διακόσμησιν περιλαιμίων καὶ χειρίδων. Ἐκεῖθεν ὁ στολισμὸς τοῦ εἴδους τούτου ἐπεξετάθη ὡς μόδα μεταξὺ τῶν γυναικῶν τῆς ἀριστοκρατίας καὶ τοῦ πλούτου, ἔκτοτε δὲ οὐδεμία ἀπαγόρευσις ἐστάθη ἱκανὴ νὰ στερήσῃ τὸν γυναικεῖον καλλωπισμὸν τῆς δαπανηρᾶς αὐτῆς ποικιλίας.

Τὸ τρίχωμα τῆς ἑρμίνας εἶναι μακρόν, λεῖον καὶ ἁπαλόν, ἔχει δὲ κατὰ τὸ θέρος χρῶμα ἐλαφρῶς καστανόχρουν κατὰ τὴν ράχιν καὶ ὑποκίτρινον κατὰ τὴν κοιλίαν. Κατὰ τὸν χειμῶνα ὅμως, ὁ τότε καὶ θηρεύεται τὸ ζῷον, τὸ χρῶμα τῶν τριχῶν του γίνεται ἐξ ὁλοκλήρου λευκόν, παρεκτὸς τοῦ ἄκρου τῆς οὐρᾶς, ὅπερ εἶναι μέλαν. Ἐκ τοῦ τμήματος τούτου τῆς οὐρᾶς οἱ γουνοποιοὶ σχηματίζουν, διὰ προσραφῆς, μελανὰ στίγματα συμμετρικῶς διατεταγμένα ἐπὶ τοῦ ὅλου δέρματος, τοῦ ὁποίου ἐξαίρουσι πλειότερον τὴν λευκότητα. Εἰς παλαιοτέρους χρόνους παρενεβάλλοντο πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν τρίχες προβάτων τῆς Λομβαρδίας, γνωστῶν διὰ τὸ ὡραῖον μέλαν καὶ ἐξαιρετικῶς στιλπνὸν τρίχωμά των.

Αἱ καλύτεραι δοραὶ ἑρμίνας εἶναι αἱ προερχόμεναι ἐκ τῶν βορείων περιοχῶν τῆς Ἀσίας, κατωτέρας δὲ ποιότητος αἱ τῆς Ἰρκούτσκης τῆς Σιβηρίας. —Ρ.

Ἑρμινία (Erminia) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 705. Ἀνεκαλύφθη τὴν 6ην Ὀκτωβρίου 1910 ὑπὸ τοῦ E. Ernst ἐν Heidelberg. Σ. Π.

ἑρμινία (ἡ) (Herminia) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑρμινιδῶν*, περιλαμβάνον ὡραίας ψυχὰς μετρίου μεγέθους μὲ ζωηρὰ χρώματα. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ὧν πέντε ἀπαντῶσιν ἐν Εὐρώπῃ. Δ. Ν. Π.

ἑρμινίδαι (οἱ) (Herminidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νυκτίων*, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα εἴδη, ὧν γνωστότερον ἡ *ἑρμηνία* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Ἑρμίνιον ὄρος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Λουζιτανίας ἀναφερόμενον παρὰ Δίωνι Κασσίῳ, τὸ κατὰ τὸν μεσαίωνα καλούμενον *Ἑρμένο* (Hermeno) καὶ *Ἀρμίνια* (Arminia), νῦν δὲ *Σιέρρα ντέλα Ἐστρέλα* (Sierra de la Estrella), ὕψους 1993 μέτρων.

Ἑρμινόλδος (Erminold), *μάρτυς*. Ἔζη περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΑ' αἰῶνος. Γενόμενος ἡγούμενος μονῆς τινος παρὰ τὴν Ρατισβόννην, δυσηρέστησε πολλοὺς τῶν ὑπ' αὐτὸν μοναχῶν, ὧν εἷς ἐδολοφόνησεν αὐτόν. Ἡ μνήμη αὐτοῦ ἑορτάζεται τὴν 5 Ἰανουαρίου κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν μαρτυρολόγιον. Ε. Γ. Π.

Ἕρμινος. Στωικὸς φιλόσοφος σχολιαστὴς τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀκμάσας κατὰ τὰ μέσα τοῦ Β' μ.Χ. αἰῶνος. Ἐκ τῶν ἔργων του οὐδὲν περιεσώθη, πλὴν γνωμῶν τινων αὐτοῦ ἐπὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἀριστοτέλους, ἃς ἀναγράφει ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Ἀφροδισιεύς. —Π.

Ἑρμινῶνοι ἢ **Ἑρμιῶνοι** (Herminonen, Herminonen). Κοινὴ ὀνομασία μιᾶς τῶν πολυαρίθμων φυλετικῶν διαιρέσεων τῶν γερμανικῶν λαῶν, περιλαμβάνουσα τοὺς Σουηβούς, Ἑρμονδούρους, Κάττας καὶ Ἐρούσκους. Οἱ Ἑρμινῶνοι ἔζων παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν Ἔλβα καὶ Μοίνου. —Ω.

Ἑρμιόνη *[Μυθολ.]*. Θυγάτηρ τοῦ Μενελάου καὶ τῆς Ἑλένης καὶ ἀδελφὴ ἑτεροθαλὴς τοῦ Νικοστράτου (κατ' ἄλλον μῦθον εἶχε γεννηθῆ καὶ οὗτος ἐκ τῆς Ἑλένης), τοῦ Μεγαπένθους, ὅστις εἶχε γεννηθῆ ἐκ τῆς δούλης Πιερίδος, καὶ τοῦ Ξενοδάμου, γεννηθέντος ἐκ Κνωσίας νύμφης. Ἡ Ἑρμιόνη οὖσα ὡραιοτάτη, ὡς καὶ ἡ μήτηρ αὐτῆς, ἠρραβωνίσθη κατὰ τὸ τέλος τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Τροίας, δέκα ὅλα ἔτη μετὰ τὴν ἐκ Σπάρτης φυγὴν τῆς μητρός της, ἥτις κατέλιπεν αὐτὴν ἐννεαετῆ τότε, τὸν υἱὸν τοῦ Ἀχιλλέως Νεοπτόλεμον ἢ Πύρρον, μετὰ τοῦ ὁποίου ἐτέλεσε μεγαλοπρεπῶς τοὺς γάμους της μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας ἐν Σπάρτῃ, ὡς μνημονεύει ὁ Ὅμηρος (Ὀδυσ. Δ' 5). Ὁ γάμος ὅμως ἐκεῖνος ὑπῆρξεν ἄκαρπος καὶ ἡ Ἑρμιόνη ἐγκαταλιποῦσα τὸν Πύρρον ἐνυμφεύθη τὸν ἐξάδελφόν της Ὀρέστην, τὸν ὁποῖον ἀπέστεργε πρότερον νὰ νυμφευθῆ, ὡς μητραλοίαν. Κατ' ἄλλον μῦθον τὸν Νεοπτόλεμον ἐδολοφόνησεν ἐν Δελφοῖς ὁ Ὀρέστης, τῇ ὑποκινήσει τῆς Ἑρμιόνης, ὅστις καὶ ἐνυμφεύθη αὐτὴν μετὰ τὴν δολοφονίαν, διότι προετίμα αὐτῆς τὴν αἰχμάλωτόν του Ἀνδρομάχην, χήραν τοῦ Ἕκτορος. Ἐκ τοῦ μετὰ τοῦ Ὀρέστου γάμου της ἡ Ἑρμιόνη ἐγέννησε τὸν Τισαμενόν, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ὁποίου ἔγινεν ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Δωριέων εἰς τὴν Πελοπόννησον. Κατ' ἄλλον μῦθον ἡ μνηστεία τῆς Ἑρμιόνης μετὰ τοῦ Ὀρέστου ἔγινε πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Τροίας, καὶ κατὰ τὸν Σοφοκλέα, διαρρυθμίσαντα τὸν μῦθον τοῦτον εἰς τὴν τραγῳδίαν του «Ἑρμιόνη», κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ Μενελάου εἰς Τροίαν, ὑπὸ τοῦ πάππου της Τυνδάρεω. Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὸν μῦθον τοῦτον, ἔπαθε μανίαν ὁ Ὀρέστης, Νεοπτόλεμος ἥρπασεν αὐτήν. Τῆς Ἑρμιόνης ἡ εἰκών, ἔργον τοῦ Καλάμιδος καὶ ἀνάθημα τῶν Λακεδαιμονίων, εἶχεν ἀφιερωθῆ εἰς τοὺς Δελφούς.

Τὸ ὄνομα Ἑρμιόνη ἦτο καὶ δεύτερον ὄνομα τῆς *Ἁρμονίας*, θυγατρὸς τοῦ Ἄρεως καὶ τῆς Ἀφροδίτης καὶ συζύγου τοῦ Κάδμου. Ὡσαύτως ἦτο ἐπώνυμον τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Περσεφόνης ἐν Συρακούσαις καὶ ἐν Ἄργει, μεταδοθὲν, πιθανώτατα, εἰς ταύτας ἐκ τῆς πόλεως *Ἑρμιόνης*, ἔνθα αἱ θεαὶ αὗται καὶ ναὸν εἶχον, ὅστις ἐθεωρεῖτο ἄσυλον, καὶ ἐξαιρετικῆς λατρείας ἐτύγχανον. Ὑπὸ τὸ αὐτὸ ἐπώνυμον ἐλατρεύοντο αὗται καὶ ἐν Μακεδονίᾳ, ἔνθα εἶχον μαντεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐθεραπεύοντο οἱ προσφεύγοντες εἰς αὐτὸ ἀσθενεῖς διὰ μέσων, τὰ ὁποῖα ὑπεδείκνυον εἰς αὐτοὺς ἐν ὀνείρῳ αἱ θεαί. ΚΑΨ.

Ἑρμιόνη, *ἁγία*. Παρθένος Χριστιανή, ἥτις μετήρχετο τὴν ἰατρικήν, θεραπεύουσα τοὺς ἀθρόως πρὸς αὐτὴν συρρέοντας διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἱδρύσασα ἐν Ἀσίᾳ ἱερὸν πανδοχεῖον, ἐδέχετο δωρεὰν πάντας τοὺς ξένους, περιθάλπουσα καὶ παρηγοροῦσα αὐτοὺς ἐν ταῖς ἀσθενείαις καὶ ἀνάγκαις αὐτῶν. Παρὰ τὰς ἐπανειλημμένας προσπαθείας τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ τοῦ Τραϊανοῦ, ὅπως πείσουν τὴν Ἑρμιόνην ν' ἀπαρνηθῆ τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἀσπασθῆ τὸν Ἐθνισμόν, αὕτη παρέμεινε πιστή, θανατωθεῖσα διὰ τοῦτο. Ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἑορτάζει τὴν ἁγίαν Ἑρμιόνην τὴν 4 Σεπτεμβρίου. Ν. Κ. ΚΑΨΗΣ

Ἑρμιόνη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Σπετσῶν καὶ Ἑρμιονίδος τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1922. Κοινῶς καλεῖται *Καστρί*. Κεῖται εἰς τὸν μυχὸν ὁμωνύμου λιμένος τῆς Ἀργολίδος καὶ ἔχει ἀρκετὴν πεδινὴν ἔκτασιν ἀποδίδουσαν δημητριακά, οἶνον, ἔλαιον, ἀμύγδαλα καὶ ἐσπεριδοειδῆ. Εἶναι τὸ ἐπίνειον τοῦ Κρανιδίου, μεθ' οὗ συνδέεται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Θερμήσι* (κάτ. 197) καὶ *Πηγάδια* (τέως *Σαμπάριζα*, κάτ. 220). Παρ' αὐτὸ βορείως τῆς θέσεως Περιβόλα κεῖται ἡ μονὴ τῶν *Ἁγίων Ἀναργύρων*, εἰς τὸ προαύλιον τῆς ὁποίας ἀναβλύζει ἐντὸς φρέατος πηγὴ πικροῦ ἰαματικοῦ ὕδατος. Δ. Ε. Μ.

Ὁ ὁμώνυμος *λιμήν*, γνωστὸς εἰς τοὺς ναυτικοὺς ὡς *Πόρτο Καστρί*, διανοίγεται βορείως τοῦ ἀκρωτηρίου Καστρί. Εἶναι λιμὴν ἐπικοινωνίας τῆς Ἑρμιονίδος καὶ ἐξυπηρετεῖται (1889) διὰ ναυτικοῦ φανοῦ (πλάτ. 37° 22' 50" Β, μῆκ. 23° 15' 50" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1525: Hydra bay, Spetzai and Dhokos) σταθεροῦ ἐρυθροῦ 6 μιλλίων, ἐγειρομένου ἐπὶ τῆς ἄκρας τοῦ ἀκρωτηρίου Καστρί. Σ. Ε. Λ.

—*[Ἱστορ.]* Ἡ ἀρχαία *Ἑρμιόνη* ἔκειτο ἐπὶ μικρᾶς χερσονήσου τῆς νοτιοανατολικῆς ἀκτῆς τῆς Ἀργολίδος ἀπέναντι τῶν νήσων Ἀπεροπίας (Δοκοῦ) καὶ Ὑδρέας (Ὕδρας). Ἡ Ἑρμιόνη, καλουμένη καὶ Ἑρμιών, κατ' ἀρχὰς μὲν εἶχε κτισθῆ εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Προνός, ἐπὶ κλιτύος τοῦ ὁποίου εἶχε καὶ τὴν ἀκρόπολίν της, βραδύτερον δὲ ἐπεξετάθη ἐπὶ τῆς χερσονήσου, ἐπὶ τοῦ χώρου εἰς τὸν ὁποῖον ἐκτείνεται καὶ ἡ σημερινὴ ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα πολίχνη. Ταύτην κατὰ μὲν τὴν μυθολογικὴν παράδοσιν ἔκτισεν ὁ δεύτερος βασιλεὺς τοῦ Ἄργους Ἑρμίων, κατὰ δὲ τοὺς ἱστορικοὺς οἱ Δρύοπες «Οἱ δὲ Ἑρμιονέες εἰσὶ Δρύοπες, ὑπὸ Ἡρακλέος τε καὶ Μηλιέων ἐκ τῆς νῦν Δωρίδος καλεομένης χώρης ἐξαναστάντες» (*Ἡροδ.* Η' 43). Ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου γίνεται μνεία τῆς Ἑρμιόνης ὡς μιᾶς τῶν πόλεων τοῦ βασιλείου τοῦ βασιλέως τοῦ Ἄργους Διομήδους καὶ ἀπὸ τῶν πρώτων ἱστορικῶν χρόνων εἶναι γνωστὴ αὕτη ὡς μία τῶν ἑπτὰ πόλεων (αἱ ἄλλαι ἦσαν ἡ Αἴγινα, ἡ Ἐπίδαυρος, αἱ Πρασιαί, ἡ Ναυπλία, αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Μινύειος Ὀρχομενός), αἵτινες ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων εἶχον ἀποτελέσει τὴν πρώτην ναυτικὴν ἀμφικτιονίαν μὲ κέντρον θρησκευτικὸν καὶ πολιτικὸν τὸν ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος ἐν Καλαυρείᾳ. Ὁ πλοῦτος εἰς πορφυροῦχα κογχύλια κόλπος της φαίνεται ὅτι εἶχε προσελκύσει πολὺ ἐνωρὶς Φοίνικας καὶ ἄλλους ναυτικοὺς λαούς, οἵτινες καὶ ἦλθον εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τοὺς ἀρχαιοτάτους κατοίκους της. Ἡ ἐπικοινωνία αὕτη ὑπῆρξε, φαίνεται, καὶ ἡ αἰτία τῆς πρωΐμου ναυτικῆς ἀκμῆς της. Κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Δωριέων εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἡ Ἑρμιόνη ὑπετάγη εἰς τοὺς ἐπιδρομεῖς, οἵτινες συνανεμίγησαν μετὰ τῶν κατοίκων αὐτῆς. Μετὰ ταῦτα ἡ ἱστορία τῆς πόλεως συνοψίζεται εἰς τὰ ἑξῆς: Κατὰ τὸ 524 π. Χ. ὁ πειρατικὸς στόλος τῶν Σαμίων, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν του νὰ ἐκβάλῃ τῆς ἀρχῆς τὸν τύραννον Πολυκράτη, εἶχεν ἀγοράσει παρὰ τῶν Ἑρμιονέων τὴν νῆσον Ὕδραν καὶ εἶχε καταστήσει ταύτην ὁρμητήριον τῶν κατὰ τῶν παραλίων πόλεων τοῦ Ἀργολικοῦ καὶ τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου, ἰδίως τῆς Αἰγίνης, ἐπιδρομῶν του. Κατὰ τοὺς ἐθνικοὺς κατὰ τῶν Περσῶν ἀγῶνας οἱ Ἑρμιονεῖς ἐπολέμησαν γενναιότατα καὶ ἐν Σαλαμῖνι, ἔνθα μετέσχον τῆς ναυμαχίας τρία πλοῖα αὐτῶν, καὶ ἐν Πλαταιαῖς, ἔνθα συνεπολέμησαν μετὰ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων καὶ 300 Ἑρμιονεῖς. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος ἡ Ἑρμιόνη, ὡς καὶ αἱ Μυκῆναι καὶ ἡ Τίρυνς, ὑπετάγη εἰς τοὺς Ἀργείους, τῶν ὁποίων τὸν ζυγὸν ἀπετίναξε κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐκ μίσους πρὸς τὸ Ἄργος ἐτάχθη μετὰ τῶν Σπαρτιατῶν, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὑπέστη δῄωσιν ἡ χώρα αὐτῆς, ὡς καὶ ἡ τῶν Πρασιῶν καὶ Τροιζῆνος ὑπὸ τοῦ στόλου τῶν Ἀθηναίων, διοικουμένου ὑπὸ τοῦ Περικλέους κατὰ τὸ 430 π. Χ. Ὁμοίως μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων ἐτάχθη ἡ Ἑρμιόνη καὶ κατὰ τὸν μεταξὺ Σπάρτης καὶ Θηβῶν ἀγῶνα, κατὰ τὸν ὁποῖον δὲν ἠμέλει νὰ στέλλῃ τὰς πρὸς τὴν σύμμαχον ἐπικουρίας της. Κατὰ δὲ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας προσεχώρησε καὶ ἡ Ἑρμιόνη εἰς τὴν μεγάλην ταύτην συμπολιτείαν, ἥτις ἐφαίνετο ὅτι ἔμελλε ν' ἀναγεννήσῃ τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, δὲν εἶχε διστάσει ὅμως ν' ἀποστατήσῃ αὐτῆς, ὅτε ὁ δαιμόνιος τῆς Σπάρτης βασιλεὺς Κλεομένης ἠπείλησε νὰ μεταβάλῃ εἰς ἐρείπια τὸ μεγαλοπρεπὲς πολιτικὸν οἰκοδόμημα τοῦ Ἀράτου, τὸ ὁποῖον ἔσωσε τότε ἡ πρὸς τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν βοήθεια τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀντιγόνου τοῦ Δώσωνος. Μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ Ἄργους ἀπελευθέρωσίν της ἡ Ἑρμιόνη εἶχε φθάσει εἰς μεγάλην ἀκμήν, ὡς μαρτυρεῖ ἡ περιγραφὴ τῶν τε διασῳζομένων ἐπὶ τοῦ περιηγητοῦ Παυσανίου μνημείων τῆς συγχρόνου τοῦ πόλεως καὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαιοτέρας πόλεως (*Παυσ.* ΙΙ. 34 καὶ 35). Ἐκ τῶν ἱερῶν καὶ μνημείων τῆς πόλεως ἀξιολογώτερα ἦσαν τὰ ἑξῆς: ναοί: τοῦ Ποσειδῶνος, τῆς Ἀθηνᾶς δύο, τοῦ Ἡλίου, τῶν Χαρίτων, τοῦ Σαράπιδος καὶ τῆς Ἴσιδος, στάδιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐλέγετο ὅτι εἶχον ἀγωνισθῆ οἱ Διόσκουροι καὶ περίβολοι ἐκ μεγάλων λογάδων λίθων, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐτελεῖτο μυστικὴ τελετὴ τῆς Δήμητρος ἐν τῇ ἀρχαιοτέρᾳ πόλει. Ἐν δὲ τῇ νεωτέρᾳ, ἥτις ἀπεῖχε τέσσαρα στάδια (800 περίπου μέτρα) τοῦ ἀκρωτηρίου, τοῦ ὁποίου τὴν κορυφὴν ἔστεφε ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος, ναὸς τῆς Ποντίας καὶ Λιμενίας Ἀφροδίτης, τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε τὸ ἐκ λευκοῦ λίθου ἄγαλμά της, θαυμαζόμενον καὶ διὰ τὸ μέγεθός του καὶ διὰ τὴν καλλιτεχνικὴν ἀξίαν του, ἕτερος ναὸς τῆς Ἀφροδίτης, εἰς τὸν ὁποῖον ἐτέλουν θυσίαν αἱ παρθένοι πρὸ τοῦ γάμου των καὶ αἱ χῆραι, ὁσάκις ἐπρόκειτο νὰ ἔλθουν εἰς δεύτερον γάμον, εἷς ναὸς τῆς Δήμητρος Θερμασίας (ὑπῆρχε καὶ ἕτερος ναὸς αὐτῆς τῆς θεᾶς παρὰ τὰ πρὸς τὴν Τροιζῆνα ὅρια τῆς Ἑρμιονίδος χώρας), εἷς ναὸς τοῦ Μελαναίγιδος Διονύσου, εἰς τὸν ὁποῖον ἐτελεῖτο κατ' ἔτος ἀγὼν μουσικῆς καὶ ἐδίδοντο ἆθλα εἰς τοὺς νικητὰς κολυμβητικῶν ἀγώνων καὶ λεμβοδρομιῶν, εἷς ναὸς τῆς Ἰφιγενείας Ἀρτέμιδος καὶ εἷς τοῦ Ποσειδῶνος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε καὶ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ χαλκοῦν, τρεῖς ναοὶ τοῦ Ἀπόλλωνος, εἰς ἕκαστον τῶν ὁποίων ὑπῆρχε καὶ ἀνὰ ἓν ἄγαλμα τοῦ θεοῦ, καὶ ὁ νεώτατος πάντων τῆς Τύχης, τῆς ὁποίας τὸ ἄγαλμα ἦτο κολοσσὸς ἐκ παρίου λίθου. Πλὴν δὲ τῶν ἱερῶν τούτων ὑπῆρχε καὶ ἱερὸν τῆς Χθονίας Δήμητρος ἐπὶ τοῦ ὄρους Προνός, εἰς τὸ ὁποῖον ἐτελεῖτο κατὰ τὸ θέρος ἑορτὴ ἐτησία, Χθόνια καλουμένη, τῆς ὁποίας μετεῖχον πάντες οἱ κάτοικοι ἐν πομπῇ, καὶ παρ' αὐτὸ δύο ἕτερα ἱερά, τὸ τοῦ Ἄρεως καὶ τὸ τοῦ Κλυμένου, παρὰ τὸ ὁποῖον ὑπῆρχε καὶ χάσμα γῆς, διὰ τοῦ ὁποίου ἀνεβίβασεν εἰς τὴν γῆν ἐκ τοῦ Ἅδου, κατὰ τὴν ἐπιχώριον παράδοσιν, ὁ Ἡρακλῆς τὸν Κέρβερον. Ἐπειδὴ δὲ διὰ τοῦ χάσματος τούτου ἐπιστεύετο ὅτι ἦτο συντομωτάτη ἡ εἰς τὸν Ἅδην κατάβασις, δὲν ἔθε-

Digitized by Google

τον εἰς τοὺς νεκροὺς τὸν ναῦλον (*Στρ.* C. 373). Περὶ τοῦ πλούτου καὶ τῆς ἀκμῆς τῆς Ἑρμιόνης, ἐκτὸς τῶν εἰρημένων ἀφθόνων ἱερῶν, μαρτυροῦσι καὶ τὰ διασωθέντα νομίσματα ταύτης, ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ τοῦ Δ' καὶ Γ' π. Χ. αἰῶνος. Τὰ νομίσματα ταῦτα ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως ἔφερον κεφαλὴν Δήμητρος (Χθονίας) ἐστεμμένην μὲ στάχυς, ἐπὶ τῆς ἑτέρας δὲ τὰ γράμματα ΕΡ ἐντὸς στεφάνου ἐκ σταχύων ἢ λαμπάδα ἐντὸς στεφάνου ἐκ σταχύων. Τῆς Ἑρμιόνης διεσώθησαν καὶ νομίσματα τῶν χρόνων, καθ' οὓς μετεῖχε τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας (229 π. Χ. μετέσχε τὸ πρῶτον), ὡς καὶ τῶν ρωμαϊκῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων (ἀπὸ Σεβήρου μέχρι Γέτα), ἅτινα φέρουσι ἕνα τῶν ἑξῆς τύπων: Ἑρμῆν, ἢ Ποσειδῶνα, ἢ Δία, ἢ Κυβέλην, ἢ θύτην ἄγοντα δάμαλιν πρὸς θυσίαν, ἢ Τύχην ἱσταμένην ἢ Ἀφροδίτην μετὰ τοῦ Ἔρωτος ἢ Διόνυσον. Εἰς τὴν χώραν τῆς Ἑρμιόνης ἀνῆκον καὶ τὰ χωρία Ἁλιεῖς, Δίδυμοι καὶ Εἰλεοί.

Μεταβληθεῖσα εἰς ἐρείπια ἡ ἀρχαία Ἑρμιόνη ἀνέζησεν ὑπὸ νέον ὄνομα «Καστρὶ» κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῆς μεσαιωνικῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Οὕτω κατὰ τὴν συνομολογηθεῖσαν μεταξὺ Ἑνετῶν καὶ Τούρκων εἰρήνην κατὰ τὸ 1479, τὸ Καστρί, ἀνῆκον μετὰ τῆς ἀπορθήτου Θερμησίας εἰς τὴν Ναυπλίαν, μνημονεύεται μεταξὺ τῶν ἑνετικῶν ἐν Πελοποννήσῳ κτήσεων. Κατὰ τὸ 1519 εἶχε παραχωρηθῆ τοῦτο ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν εἰς δύο οἰκογενείας, τὴν τῶν Παλαιολόγων καὶ τὴν τῶν Ἰταλῶν Ἀλμπέρτη. Κατὰ τὸν ἐκραγέντα κατὰ τὸ 1537 πόλεμον μεταξὺ Ἑνετῶν καὶ Σουλεϋμὰν τοῦ Μεγαλοπρεποῦς, τὸ Καστρὶ περιῆλθεν εἰς τοὺς Τούρκους, καταληφθὲν ὑπὸ τοῦ Κασὶμ πασᾶ, ὅστις ἐκαρατόμησεν ἐν Ἄργει τοὺς τέσσαρας Παλαιολόγους, οἵτινες ἦσαν δεσπόται τοῦ Καστρίου.

Τῆς Πελοποννήσου μετονομασθείσης εἰς Ἀχαΐαν, ἡ Ἑρμιόνη, λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς της θέσεως ἔναντι τῆς τότε πρωτευούσης πόλεως Κορίνθου, ἐπεκράτησε νὰ λέγεται *Κάτω Ἀχαΐα*. Ἐκ παρερμηνείας τῆς τοπωνυμίας ταύτης ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἡ Ἑρμιόνη ἐπωνομάσθη *Κάτω Ναχαγιές*, ἤτοι ἑλληνοτουρκιστὶ Κατωτέρα ἐπαρχία, λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς της θέσεως, ἐν σχέσει πρὸς τὴν τότε πρωτεύουσαν πόλιν Ναύπλιον καὶ τὴν διοικητικήν της περιφέρειαν. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, τουρκικαὶ οἰκογένειαι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐγκατασταθῶσιν εἰς τὴν δύσβατον μέν, ἀλλὰ καὶ πλουσίαν λόγῳ τῶν ἐλαιώνων της χώραν ταύτην, καὶ τοιουτοτρόπως ὁ Κάτω Ναχαγιὲς ἀπέκτησεν εἶδος ἐκκλησιαστικῆς αὐτοδιοικήσεως, καὶ σχεδὸν ἀπήλαυε πραγματικῆς ἀνεξαρτησίας, ὅπως αἱ γειτονικαί της νῆσαι Σούλεζα (Ὕδρα) καὶ Τσάμλιζα (Σπέτσαι). Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως κατῳκεῖτο ἀπὸ δισχιλίας περίπου οἰκογενείας ἀλβανοφώνων Ἑλλήνων, πολεμικωτάτων, οἵτινες κατὰ τὸν Ἀγῶνα διεκρίθησαν εἰς πλείστας περιστάσεις ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ παπᾶ-Ἀρσενίου, πεσόντος κατὰ τὴν μάχην τῶν Δερβενακίων, καὶ ἄλλων Ἑρμιονέων κατόπιν. Ἡ θέσις τῆς Ἑρμιόνης ἦτο τοιαύτη, καὶ ἐθεωρεῖτο τόσον ἀσφαλής, ἐπίκαιρος καὶ ἰδίως χρήσιμος, λόγῳ τῆς γειτονίας πρὸς τὰς δύο πολεμικὰς νήσους καὶ τὸ Ναύπλιον, ὥστε πολλοὶ κατέφυγον εἰς αὐτήν, μετὰ δὲ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους, τὰς διαιρέσεις καὶ τὴν κατάστασιν τὴν δημιουργηθεῖσαν διὰ τῆς πτώσεως τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῶν Κουντουριωτῶν, προεκρίθη, ἀπὸ τοὺς ἀντιπολιτευομένους τὴν νέαν κυβέρνησιν τοῦ Ἀνδρέα Ζαΐμη, ὡς τόπος τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως. Πράγματι, ὅταν ἡ Γ' ἐν Ἐπιδαύρῳ συνέλευσις ἀνέβαλε τὰς ἐργασίας της, ἐψήφισεν ὅτι θὰ συνήρχετο τὸν Σεπτέμβριον 1826 εἰς ὅ,τι μέρος θὰ συνεκαλεῖτο ἀπὸ τὴν ἐπιτροπὴν τῆς συνελεύσεως. Δὶς οἱ πληρεξούσιοι ἐκλήθησαν εἰς τὸν Πόρον καὶ οὐδεὶς μετέβη. Ἀφοῦ δὲ ἀπεφασίσθη νὰ συγκληθῆ ἡ συνέλευσις εἰς Αἴγιναν, ὅπου καὶ ἡ κυβέρνησις, οἱ ἀντιπολιτευόμενοι, ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην, ἐξωθούμενοι ἀπὸ τοὺς Κουντουριώτας καὶ ἀριθμοῦντες τοὺς κρατίστους ἐκ τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν πολεμικῶν ἀρχηγῶν, συνεκεντρώθησαν εἰς Ἑρμιόνην καὶ ἐκάλεσαν τοὺς λοιπούς, παλαιοὺς καὶ νέους συναδέλφους, νὰ συνέλθωσιν εἰς τὸ Καστρί, δυνάμει τοῦ ψηφίσματος τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ Γ' Ἐθνικῆς συνελεύσεως. Ἐν τούτοις καὶ μεταξὺ τῶν ἀντιπολιτευομένων ἐπῆλθε διαφωνία, ἥτις ἐκλόνισε τὴν δύναμίν των, πρὸς στιγμὴν ἀπειλήσασαν νὰ ἐπικρατήσῃ. Ἐστάλησαν ἐξ Αἰγίνης πρεσβεῖαι ὅπως μεταπείσουν τοὺς ἐν Ἑρμιόνῃ. Ἐπὶ μακρὸν καὶ ὁ Ἄγγλος κομμόδορος Χάμιλτων καὶ ἐμμέσως ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴς Στράτφορδ-Κάνιγγ ἐπάσχιζον πρὸς τοῦτο. Ἐπροτείνετο τέλος νὰ ἐξευρεθῇ οὐδέτερος τόπος, ἔνθα, ἐὰν δὲν ἐφαίνετο ὁ καπνὸς τῶν πολιορκούντων τὴν Ἀκρόπολιν κανονίων, νὰ ἠκούετο τοὐλάχιστον ὁ κρότος αὐτῶν. Οὐδὲν ὅμως ἴσχυσε. Καὶ τὴν 11ην Φεβρουαρίου 1827 ἐκηρύχθη ἡ ἔναρξις τῆς ἐν Ἑρμιόνῃ Ἐθνικῆς συνελεύσεως, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ γηραιοῦ Σισίνη. Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας κατέφθασεν ὁ Ριχάρδος Τσούρτζ, καὶ μετ' αὐτόν, κατὰ Μάρτιον, ὁ λόρδος Κόχραν. Ἀμφότεροι συνήνεσαν εἰς τὴν ἐκλογὴν ὡς τόπου τῆς συνελεύσεως τῆς Τροιζῆνος (τῶν Δαμαλῶν), πικρότατα δὲ ἐμέμφθησαν τοὺς ἐν Ἑρμιόνῃ ἐπιμένοντας. Ὁ Κόχραν μάλιστα ἀπηύθυνε δριμύτατον ἔγγραφον, χάρις εἰς τὸ ὁποῖον οἱ ἐν Ἑρμιόνῃ ἐπείσθησαν νὰ μεταβῶσιν εἰς Τροιζῆνα. Καὶ οὕτω διελύθη τὸ κέντρον τοῦτο τῆς ἀντιπολιτευομένης τὸν Ζαΐμην μερίδος, χωρὶς νὰ θεωρηθῇ ὡς πραγματικὴ ἡ ἐν Ἑρμιόνῃ Ἐθνικὴ συνέλευσις. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ—Γ. Δ. ΚΟΡΟΜΗΛΑΣ

— **Ἑρμιόνης, τέως δῆμος** — *[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' ἀπαρτιζόντων τὴν ἐπαρχίαν Σπετσῶν καὶ Ἑρμιονίδος τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας 4 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῆς νῦν ὁμωνύμου κοινότητος. Δ. Ε. Μ.

Ἑρμιόνη (Hermione) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 121. Σ. Π.

ἑρμιόνη (ἡ) (Hermione) *[Ζῳολ.]*. Γένος ζωνοσκωλήκων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑρμιονιδῶν*, περιλαμβάνον πλεῖστα εἴδη διεσπαρμένα εἰς πάσας τὰς θαλάσσας τῆς γῆς. Αἱ ἑρμιόναι γενικῶς εἶναι σκώληκες μὲ σῶμα λεῖον, ψευδοπόδια ἀγκιστροειδῆ καὶ ὀφθαλμοὺς ἐπὶ τῶν *προσθίων* κεραιῶν τοποθετημένους. Δ. Ν. Π.

ἑρμιονίδαι (οἱ) (Hermionidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ζωνοσκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νηρειδῶν*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη, ὧν γνωστότερον *ἑρμιόνη* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Ἑρμιονικὸς ***κόλπος*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ κατὰ Στράβωνα (ἔκδ. Didot 49, 26. 288, 18. 326, 46. 316, 9. 317 § 3) ὀνομασία τῆς ἐκτάσεως τοῦ Μυρτῴου τῆς συνεχιζούσης τὸν Ἀργολικὸν κόλπον καὶ συναπτομένης πρὸς τὸν Ἐλευσινιακὸν κόλπον. Δὲν πρόκειται ἄρα περὶ κόλπου, ἀλλὰ περὶ θαλάσσης, δι' ἣν μάλιστα καὶ ὁ Στράβων αὐτὸς τονίζει ὅτι «ἄρχεται δὲ ἀπὸ Ἀσίνης πολίχνης· εἶθ' Ἑρμιόνη καὶ Τροιζήν, ἐν παράπλῳ δὲ πρόκειται καὶ Καλαυρία ἡ νῆσος» καὶ ὅτι ἁπλοῦται «μέχρι πρὸς Αἴγιναν καὶ τὴν Ἐπιδαυρίαν», καθὼς καὶ ὁ Σκύλαξ (Περίπλους: 51 Ἑρμιών) «ἔστι δὲ ὁ κόλπος οὗτος κατὰ στόμα εὐθύτατος». Πάντως, λαμβάνει τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆς *Ἑρμιόνης* (βλ. καὶ *Ἑρμιονία θάλασσα*). Σ. Ε. Λ.

Ἑρμιονὶς *[Γεωγρ.]*. Διαμέρισμα τῆς Πελοποννήσου, τὸ νοτιώτερον τῆς Ἀργολικῆς Χερσονήσου. Περιβρέχεται ὑπὸ τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου, τοῦ Μυρτῴου πελάγους καὶ τοῦ Σαρωνικοῦ. Εἶναι χώρα ὀρεινὴ καὶ τραχεῖα, ἔχουσα ὑψηλότατον ὄρος τὰ Δίδυμα (1070 μ.), συνεχιζόμενον πρὸς Α ὑπὸ τῶν Ἀδέρων (720 μ.), ἅτινα καταλήγουσιν εἰς τὸ Σκύλλαιον (κοινῶς Σπαθὶ) ἀκρωτήριον. Τὸ δυτικὸν τμῆμα τῆς Ἑρμιονίδος καταλήγει εἰς τὴν χερσόνησον τοῦ Κρανιδίου, πρὸς νότον τῆς ὁποίας ὑπάρχει ὁ λιμὴν Πόρτο Χέλι. Διοικητικῶς ἀποτελεῖ τμῆμα τῆς ἐπαρχίας *Σπετσῶν καὶ Ἑρμιονίδος*. Στερουμένη ἀφθόνων ρεόντων ὑδάτων, ἔχουσα δ' ἄγονον κατὰ τὸ πλεῖστον ἔδαφος, δὲν ἔχει μεγάλην γεωργικὴν ἀπόδοσιν. Κύρια προϊόντα τῆς Ἑρμιονίδος εἶναι τὸ ἔλαιον, ὁ σῖτος, τὰ γεώμηλα καὶ αἱ ὀπῶραι. Ἔχει μικρὰς δασικὰς ἐκτάσεις, κτηνοτροφίαν δ' εἰς κάπως περιωρισμένην κλίμακα. Δ. Ε. Μ.

— **Ἑρμιονὶς** ***θάλασσα*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ κολπίζουσα θάλασσα ἡ περιοριζομένη ΒΔ ὑπὸ τοῦ Ἀργολικοῦ ἀκρωτηρίου Κόρακας, ΝΔ ὑπὸ τῆς νήσου Σπετσοπούλας καὶ ΒΑ ὑπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Σκυλλαίου, ὁ Hydra bay τῶν Ἄγγλων καὶ τῶν ναυτικῶν χαρτῶν (χάρτ. ἀγγλ. 1525), πρὸς τὸ Μυρτῷον δὲ ὑπὸ τοῦ μήκους τῆς νήσου Ὕδρας. Σχηματίζονται οὕτως ἐν αὐτῇ, ὁ ὅρμος Κιλαδιὸ πρὸς δυσμάς, τοῦ Κρανιδίου τὸ ἐπίνειον, ὁ ὅρμος Βεβαρόνδα καὶ ὁ λιμὴν Χέλι ΝΝΔ, ὁ ὅρμος τῆς Κάππαρης, καὶ ὁ λιμὴν τῆς Ἑρμιόνης, καὶ ὁ σάλος (ράδα) Θερμήσι. Νῆσοι ἐν αὐτῇ καὶ νησῖδες, αἱ ἐν λ. *Αἰγαῖον* (τ. Β' σ. 395γ'—396α') ἀναφερόμεναι καὶ εἰς εἰδικὰς ἅμα παραπομπὰς ἐξετασθεῖσαι ἢ ἐξετασθησόμεναι. Ἀκρωτήρια δὲ ὁ Κόρακας, ΝΔ κέρας αὐτῆς, ὁ Μιλιανός, τὸ Μουζάκι (βλ. λ. *Βούπορθμος*), τὸ Στενό, τὸ Καστρί, τὸ Θερμήσι καὶ τὸ Σκυλί, ἔχον πρὸ αὐτοῦ τὰς νησῖδας Τσελεβίνια, ΒΑ τῆς Ἑρμιονίδος θαλάσσης κέρας. Ὥστε ἡ τὴν τοιαύτην σύγχρονον ὀνομασίαν φέρουσα θάλασσα εἶναι τὸ μεσαῖον μέρος τοῦ *Ἑρμιονικοῦ κόλπου*, τοῦ κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῶν ἀρχαίων γεωγράφων. Σ. Ε. Λ.

Ἕρμιος *[Ἀρχ.]*. Μὴν παρ' Ἐτρούσκοις (βλ. *Ἑρμαῖος*).

Ἑρμιππεία *[Ἀρχ. Μουσ.]*. Γενεὰ ἀρχαίων Ἑλλήνων μουσικῶν ἀκμάσασα μετὰ τὸν Ἀριστόξενον. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

Ἑρμίππη. Θυγάτηρ τοῦ Βοιωτοῦ τεκοῦσα διὰ τοῦ Διὸς τὸν Ὀρχομενόν.

Ἕρμιππος. Ποιητὴς τῆς παλαιᾶς κωμῳδίας ἐν Ἀθήναις, υἱὸς τοῦ Λύσιος, ἀδελφὸς τοῦ κωμικοῦ Μυρτίλου. Κατὰ Σουΐδαν ἔγραψε 10 ἔργα, ὧν γνωρίζομεν τὰ 9 ἐκ διασωθέντων τίτλων καὶ τεμαχίων, ἅτινα ὑπὸ μετρικὴν καὶ γλωσσικὴν ἔποψιν εἶναι ἔξοχα. Τὸ περιεχόμενον αὐτῶν ἦτο πολιτικὸν καὶ δὴ κατὰ τοῦ Περικλέους καὶ τῆς Ἀσπασίας, καθ' ἧς προὐκάλεσε δίκην ἐπὶ ἀθεΐᾳ (*Πλουτάρχ.* Περικλ. 32), καὶ κατὰ τοῦ Ὑπερβόλου. Λέγεται, ὅτι ἔγραψε καὶ φορμοφόρους καὶ ἰάμβους κατὰ τὸν ἀρχιλόχειον τρόπον. Συλλογὴν τῶν ἀποσπασμάτων τῶν ἔργων τοῦ Ἑρμίππου ἐξέδωκεν ἐν δυσὶ τόμοις ὁ Meineke. Ν. Κ. Κ.

— **Ἕρμιππος ὁ Βηρύτιος.** Ἕλλην ἱστορικὸς συγγραφεὺς ἐκ Βηρυτοῦ, ἀκμάσας ἐπὶ Ἀδριανοῦ. Ἦτο ἔκδουλος, ἐμαθήτευσε παρὰ Φίλωνι τῷ Βυβλίῳ, δι' αὐτοῦ δὲ ἐσχετίσθη μετὰ τοῦ Ἑρεννίου Σεβήρου. Ἔγραψε: «Περὶ τῶν ἐν παιδείᾳ διαλαμψάντων δούλων», ἀπὸ τοῦ ἔργου δὲ τούτου ἠρανίσθησαν πλεῖστοι τῶν μετέπειτα ἱστορικῶν, καὶ «Περὶ ἑβδομάδος», σῴζονται δὲ καί τινα ἀποσπάσματα ἐξ ἀγνώστων αὐτοῦ ἔργων, ἀναφερόμενα εἰς τὸν Κένταυρον Χείρωνα καὶ εἰς ὀρθογραφικὰ καὶ ἐτυμολογικὰ ζητήματα· τινὰ τῶν ἀποδιδομένων εἰς *Ἕρμιππον* τὸν Καλλιμάχειον (βλ. λ.) πιθανὸν ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ Βηρυτίου. [Πρβλ. *Müller*, Fragm. Hist. Graec., τόμ. Γ' σ. 35.] Π. Ν. Π.

— **Ἕρμιππος**, ὁ ἐπικληθεὶς *Καλλιμάχειος* καὶ *Περιπατητικός*. Σμυρναῖος βιογράφος, μαθητὴς τοῦ Καλλιμάχου, ἀκμάσας κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος καὶ θανὼν μετὰ τὸ 208—205 π. Χ. Κατ' ἀπομίμησιν τῶν «Πινάκων» τοῦ διδασκάλου του συνέγραψε πλείστους βίους, ἐκ τῶν ὁποίων διεσώθησαν παρὰ διαφόρων ἀρχαίων συγγραφέων ἀρκετὰ ἀποσπάσματα ὑπὸ ποικιλωνύμους τίτλους, ὧν ὁ γενικώτερος εἶναι «Περὶ τῶν ἐν παιδείᾳ διαλαμψάντων λόγος», ὑφ' ὃν σῴζεται ἓν μόνον ἀπόσπασμα. Τὰ διασωθέντα ἀποσπάσματα Ἑρμίππου ἐδημοσίευσεν ὁ Müller (Fragm. Hist. Graec. τόμ. Γ' σ. 36—54). Αἱ βιογραφικαὶ ἐργασίαι τοῦ Ἑρμίππου μεγίστην δόξαν προσέδωσαν εἰς αὐτὸν καὶ ἀπετέλεσαν σημαντικὴν πηγὴν διὰ τοὺς μετέπειτα βιογράφους, ἰδίως δὲ διὰ τὸν Διογένη τὸν Λαέρτιον, ὅστις πολλάκις μνημονεύει τοὺς «Βίους» τοῦ Ἑρμίππου. Ἀλλὰ πλὴν τούτων ἀναφέρονται καὶ ἄλλα ἔργα Ἑρμίππου, τὰ ὁποῖα ἐκ τῶν συγχρόνων φιλολόγων ἀποδίδουν ἄλλοι εἰς τὸν Καλλιμάχειον Ἕρμιππον, ἄλλοι δὲ εἰς τὸν ἐκ Βηρυτοῦ ὁμώνυμον αὐτοῦ βιογράφον. Τὰ ἀμφιβόλου συγγραφέως ταῦτα ἔργα εἶναι: 1) «Περὶ τῶν ἀπὸ φιλοσοφίας εἰς τυραννίδας καὶ δυναστείας μεθεστηκότων», ἀναφερόμενον ἔν τινι ἀναγραφῇ τῶν φιλοσόφων τῆς Ἀκαδημίας. 2) «Περὶ μάγων», περιλαμβάνον περισσότερα τοῦ ἑνὸς βιβλία καὶ τοῦ ὁποίου ἐσώθησαν 4 ἀποσπάσματα. 3) «Περὶ ἐνδόξων ἀνδρῶν ἰατρῶν», γραφὲν εἰς πέντε τοὐλάχιστον βιβλία καὶ τοῦ ὁποίου σῴζεται ἓν μόνον ἀπόσπασμα. 4) «Συναγωγὴ καλῶς ἀναφωνηθέντων ἐξ Ὁμήρου», οὗ σῴζεται ἓν ἀπόσπασμα. 5) «Φαινόμενα». 6) «Περὶ τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ», γραφὲν ἐν τριμέτροις. Ἔτι δὲ σῴζονται καὶ ἀποσπάσματα ἐκ συγγραμμάτων ἀγνώστου τίτλου ὑπὸ συγγραφέα τὸν Ἕρμιππον, πραγματευόμενα περὶ Αἰθιόπων, Νείλου, Τήθας, Σιβύλλης κ. ἄ.

[Πρβλ. *Susemihl*, Geschichte der griech. Litteratur in der Alexandriner Zeit Α' (1891), σελ. 492 κ.ἑ. — *Leo*, Die griechisch-römische Biographie 1901, σελ. 124 κ. ἑ.] Π. Ν. Π.

«Ἕρμιππος ἢ ***Περὶ Ἀστρολογίας*»**. Διάλογος εἰς δύο βιβλία ἀγνώστου συγγραφέως, πάντως ὅμως Χριστιανοῦ. Τὸ κύριον πρόσωπον τοῦ διαλόγου ἔδωκε τὸ ὄνομά του εἰς τὸ ἔργον. Ἀπορρίπτει τὴν ἀστρολογίαν, δηλαδὴ τὴν σχέσιν τῶν ἄστρων πρὸς τὰ ἐπὶ γῆς συμβαίνοντα, παραδέχεται δὲ ὅτι ταῦτα κατοικοῦνται ὑπὸ λογικῶν ὄντων. Ἐδημοσιεύθη διὰ πρώτην φορὰν ὑπὸ τοῦ Fabricius εἰς τὴν Bibliotheca Graeca, κατόπιν δὲ τῷ 1830 ὑπὸ τοῦ Bloch ἐν Κοπεγχάγῃ. Ἄλλος εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου μνημονευόμενος «Ἀστρολογικὸς» Ἕρμιππος, γράψας «Περὶ Μάγων» τὸν ὁποῖον τινὲς ταυτίζουν πρὸς τὸν Σμυρναῖον Ἕρμιππον. Γ. Λ. Α.

Ἕρμιππος, ***μάρτυς*** · βλ. λ. *Ἑρμόλαος*.

Ἑρμὶτ (Hermite), ***Κάρολος***. Γάλλος μαθηματικὸς (1822—1901). Διετέλεσε καθηγητὴς ἐν Παρισίοις ἀπὸ τοῦ 1869 καὶ ἔλυσε πρῶτος ἐξισώσεις πέμπτου βαθμοῦ τῇ βοηθείᾳ ἐλλειπτικῶν συναρτήσεων. Ἀπέδειξεν ὅτι ὁ ἀριθμὸς e τῶν φυσικῶν λογαρίθμων δὲν εἶναι ἀλγεβρικὸς ἀριθμὸς καὶ εἰργάσθη ἐπὶ τῶν συναρτήσεων τοῦ Abel, τῶν ἀλγεβρικῶν ἐξισώσεων καὶ τῆς θεωρίας τῶν ἀριθμῶν καὶ τῶν ἀμεταβλήτων. Τὰ ἔργα του ἐξεδόθησαν ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν εἰς 4 τόμους (1905—1917). —Β.

Ἑρμιτὰζ (Ermitage) *[Γεωγρ.]*. Οἰνοπαραγωγὸς περιοχὴ τῆς Γαλλίας, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ροδανοῦ, περίφημος διὰ τοὺς λευκοὺς καὶ ἐρυθροὺς οἴνους της. Τὴν ὀνομασίαν της ὀφείλει εἰς ἐρημητήριον κτισθὲν ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ Γάλλου ἱππότου Gaspard de Sterimberg κατὰ τὸ 1225 τοῦ ὁποίου οἱ διάδοχοι φαίνεται ὅτι ἐφύτευσαν καὶ τὰ πρῶτα κλήματα. Μ. Ν. Δ.

Ἑρμιτάζ, ***Μουσεῖον τοῦ***—. Περίφημον μουσεῖον ἐν Πετρουπόλει. Ἡ οἰκοδόμησις αὐτοῦ ἤρχισε τῷ

Digitized by Google

1765, ὅτε ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη Β' ἀνήγειρε μικρὸν κομψότατον ἀνάκτορον ἐπὶ σχεδίου τοῦ Γάλλου ἀρχιτέκτονος Βαλλὲν ντὲ-λὰ-Μότ, μὲ πρόσοψιν ἐπὶ τῆς ἀγγλικῆς προκυμαίας τοῦ Νέβα, ὅπερ συνέδεσε διὰ στοᾶς μετὰ τῶν χειμερινῶν ἀνακτόρων καὶ τὸ ὁποῖον ὠνόμασεν Ἐρμιτάζ. Μετὰ δέκα ἔτη ἡ αὐτὴ αὐτοκράτειρα διέταξε τὴν κατασκευὴν συμπληρωματικοῦ ἱδρύματος ἐπὶ σχεδίου τοῦ ἀρχιτέκτονος Ἰουλίου Βάλτεν, ὅπως τοποθετήσῃ τοὺς πίνακας καὶ ἄλλα ἔργα τέχνης, τὰ ὁποῖα ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε συλλέξει. Εἰς αὐτὸ ἐτοποθέτησε τὰ ἀντίγραφα τῆς ἐν τῷ Βατικανῷ στοᾶς τοῦ Ραφαήλ, τῆς ὁποίας αἱ τοιχογραφίαι ὑπέστησαν τῷ 1813 μεγάλην φθοράν. Τῷ 1785 προσέθεσε θέατρον ἐπὶ σχεδίου τοῦ Ἰταλοῦ ἀρχιτέκτονος Κουαρτάγκι, ὅπερ ἥνωσε μετὰ τῆς ραφαηλικῆς στοᾶς. Οὕτω τὸ Ἐρμιτὰζ ἤρξατο μεταβαλλόμενον εἰς μουσεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ Αἰκατερίνη Β' συνεκέντρωσε πλείστους πίνακας εὑρισκομένους εἰς διάφορα ἀνάκτορα τῆς πόλεως καὶ τῶν προαστείων, ἀνέθεσε δὲ τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ εἰς τὸν ζωγράφον Γκρότ. Συνέλαβε τότε τὴν ἰδέαν τοῦ σχηματισμοῦ μεγάλου μουσείου. Οὕτω μετεφέρθησαν εἰς τὸ Ἐρμιτὰζ αἱ συλλογαὶ τῶν πινάκων τῆς φλαμανδικῆς σχολῆς, ἃς εἶχε καταρτίσει ὁ αὐτοκράτωρ Πέτρος Α' κατὰ τὴν ἐν Ὁλλανδίᾳ διαμονήν του, καὶ ἄλλην συλλογὴν τῆς αὐτοκρατείρας Ἐλισαβέτας Πετρόβνας. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Αἰκατερίνη Β' ἠγόραζε πάσας τὰς πωλουμένας ἐν Εὐρώπῃ συλλογάς, οὕτω δὲ περιέλαβεν εἰς τὸ Ἐρμιτὰζ τὰς πολυτίμους συλλογὰς τοῦ Γκρὸζ ντὲ-Σατέλ, αὐλάρχου τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ', τοῦ κόμητος Μπρύλ, πρωθυπουργοῦ τοῦ βασιλέως Αὐγούστου Β', καὶ τοῦ λόρδου Βάλπολ, ὑπουργοῦ τῶν βασιλέων τῆς Ἀγγλίας Γεωργίου Α' καὶ Γεωργίου Β'. Ἐκτὸς τῶν μεγάλων τούτων συλλογῶν ἐπρομηθεύθη πλείστας ἄλλας μικροτέρας, ἠγόρασε δὲ καὶ πλῆθος ἀγαλμάτων ἐν Ρώμῃ καὶ ὁλόκληρον τὴν ἀρχαιολογικὴν συλλογὴν τοῦ κόμητος Σουβάλωφ, νομισματικὰς συλλογὰς πλουσιωτάτας καὶ πλεῖστα ἄλλα ἀντικείμενα τῆς ρωσικῆς ἀρχαιολογίας καὶ ἱστορίας. Ὁ αὐτοκράτωρ Παῦλος Α', περιελθὼν τὴν Εὐρώπην, εἶχεν ἀποκτήσει πλῆθος εἰκόνων παλαιῶν καὶ νέων ζωγράφων, αἵτινες ἐτοποθετήθησαν πᾶσαι εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Ἐρμιτάζ. Τὸ ἵδρυμα τοῦ Ἐρμιτὰζ δὲν ἠδύνατο νὰ περιλάβῃ πλέον τὸ πλῆθος τῶν πινάκων καὶ τῶν πολυτίμων ἀντικειμένων, τὰ ὁποῖα οἱ διάδοχοι τῆς Αἰκατερίνης συνεσώρευον εἰς Πετρούπολιν. Ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Ἀλεξάνδρου Α' τὸ μουσεῖον ἐπλουτίσθη μεγάλως. Εὑρισκόμενος οὗτος ἐν Παρισίοις μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος Α', ἐξηγόρασε τὴν περίφημον συλλογὴν τῆς Μαλμαιζόν, ἣν εἶχε καταρτίσει ἡ αὐτοκράτειρα Ἰωσηφίνα, τοὺς ἱσπανικοὺς πίνακας τοῦ Κόεσβελντ καὶ τὴν συλλογὴν τοῦ Γκρέγκτων. Ὁ αὐτοκράτωρ Νικόλαος ἀνέθεσε τότε εἰς τὸν Βαυαρὸν ἀρχιτέκτονα Λέοντα Κλέντσε, τὸν χαράξαντα τὸ σχέδιον τῶν Ἀθηνῶν, ὅπως συμπληρώσῃ τὸ ἵδρυμα καὶ καταστῇ δυνατὸν νὰ συμπεριλάβῃ τὰς εὑρισκομένας συλλογὰς εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν Τσάρσκογιε-Σέλο, Γκάτζινα, Ταυρίδος, Πετερχώφ, οὕτω δὲ ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ συνεπληρώθη τὸ κτίριον τοῦ Ἐρμιτάζ, ἐκτεινόμενον ἐπὶ τῆς προκυμαίας καὶ τῆς ὁδοῦ Μιλιονάγια, ἀποτελεῖ δὲ ἔκτοτε παραλληλόγραμμον ἐξ 171 μέτρων μήκους ἐπὶ 125 μέτρων πλάτους καὶ ἀποτελεῖ τέσσαρας μεγάλας πτέρυγας συνδεομένας μετὰ τοῦ κέντρου διὰ δύο αὐλῶν καὶ ἑνὸς πέμπτου οἰκοδομήματος. Οὕτω τὸ Ἐρμιτὰζ κατέστη ἓν τῶν μεγαλυτέρων καὶ πλουσιωτέρων μουσείων τοῦ κόσμου. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου τὸ μουσεῖον ἐπλουτίσθη ἔτι μᾶλλον, ἠγοράσθησαν πίνακες τοῦ Λουΐνι, τοῦ Ρούμπενς, τοῦ Ρέμπραντ, τοῦ Ρασσέλλι, ἐννέα τοῦ Ραφαήλ, τέσσαρα ἀγάλματα τοῦ Καννόβα, πλῆθος μαρμαρίνων δοχείων, ἀρχαῖα ρωμαϊκὰ ἀγάλματα προερχόμενα ἐκ τῆς στοᾶς τοῦ ἐν Ρώμῃ μαρκησίου Καμπάνα, καὶ ἄλλα πολυάριθμα τοιαῦτα ἀπὸ τῆς συλλογῆς τοῦ Βασιλείβσκη. Ἡ σοβιετικὴ κυβέρνησις προσέθεσε νέον πλοῦτον πινάκων ληφθέντων ἐξ ἰδιωτικῶν συλλογῶν. Τὸ σημερινὸν δὲ Ἐρμιτὰζ περικλείει πλείονας τῶν 6000 πινάκων ὅλων τῶν σχολῶν.

Ἐκτὸς τῆς μεγάλης αὐτῆς πινακοθήκης ὑπάρχουν αἱ γλυπτοθῆκαι ἀρχαίων καὶ νέων γλυπτῶν, μεταξὺ δὲ τῶν τελευταίων πλεῖστα ἔργα τοῦ Καννόβα καὶ τοῦ Τορβάλτσεν, αἱ αἴθουσαι τῶν χαλκίνων ἀντικειμένων, αἱ ἀρχαιότητες τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου, ἐκ τῶν γενομένων ἀνασκαφῶν ἐν τῇ Μεσημβρινῇ Ρωσίᾳ, ἔνθα ἤνθουν αἱ ἀρχαῖαι ἑλληνικαὶ ἀποικίαι, αἱ συλλογαὶ τῶν δακτυλιολίθων, αἱ τῶν μεταλλίων καὶ τῶν νομισμάτων, πρωτότυπα σχέδια μεγάλων ζωγράφων ὑπερβαίνοντα τὰς 20.000, ἡ στοὰ τοῦ Μεγάλου Πέτρου, περιλαμβάνοντα ἀπειράριθμα ἱστορικὰ ἀντικείμενα σχετιζόμενα πρὸς τὸν βίον καὶ τὴν ἵδρυσιν τῆς Πετρουπόλεως. Ὁ πρῶτος ὄροφος τοῦ μουσείου περιλαμβάνει ἔργα γλυπτικά, τῆς αἰγυπτιακῆς καὶ ἀσσυριακῆς ἐποχῆς, τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς ρωμαϊκῆς, τῆς ἀρχαίας Ταυρίδος, τῆς σκυθικῆς καὶ σιβηριανῆς. Ἑπτὰ παμμέγισται αἴθουσαι περιλαμβάνουσι μόνον τὰς ἑλληνικὰς καὶ ρωμαϊκὰς ἀρχαιότητας, τῶν ὁποίων ἡ πρώτη προμήθεια ἤρξατο τῷ 1719 ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Πέτρου, ἀγοράσαντος ἐν Ρώμῃ τὴν Ταυρικὴν Ἀφροδίτην, ἄλλαι τόσαι αἴθουσαι εἶναι ἀφιερωμέναι εἰς τὰς αἰγυπτιακὰς καὶ ἀσσυριακὰς ἀρχαιότητας, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ αἱ ἐκ μελανοῦ γρανίτου σαρκοφάγοι, αἱ περικλείουσαι τὰς μουμίας τοῦ Ἀμάσιδος καὶ τῆς μητρός του.

Ἀλλ' ἐκεῖνο ὅπερ καθιστᾷ μοναδικὸν εἰς τὸν κόσμον τὸ μουσεῖον τοῦτο, εἶναι αἱ συλλογαὶ τῶν χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν ἀντικειμένων, αἱ ὑδροχόαι, αἱ λεκάναι, οἱ ἀμφορεῖς, τὰ γυναικεῖα κοσμήματα, τὰ ἐπισάγματα τῶν ἵππων, αἱ συσκευαὶ τῶν ἁρμάτων, τὰ πολύτιμα κάτοπτρα, τὰ δοχεῖα τῶν τροφίμων, τὰ ὁποῖα ἔφερον εἰς φῶς αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς Ταυρίδος. Τὰ ἀντικείμενα ταῦτα προήρχοντο ἐκ τῶν μητροπόλεων τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, δι' ὧν εἰσήγοντο εἰς τὰς χώρας τῶν Σκυθῶν, διεξαγόντων εὐρύτατον ἐμπόριον μετ' αὐτῶν. Εἰς τὰς συλλογὰς ταύτας εὑρίσκονται ἀγάλματα θεῶν καὶ ἡρώων τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας, καταριθμοῦνται δὲ καὶ πλῆθος ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν.

Εἰς τὸν ἄνω ὄροφον εὑρίσκονται τὰ σχεδιαγραφήματα τῶν μεγάλων ζωγράφων, ἀνερχόμενα εἰς 16.800, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχουν ἔργα τοῦ Μαντένια, τοῦ Λεονάρδου ντὰ Βίντσι, τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου, τοῦ Τισιανοῦ, τοῦ Γκαροφάλο, τοῦ Ἀνδρέα ντὲλ Σάρτο, τοῦ Καραβάτζιο, τοῦ Τιντορέττο, τοῦ Λουκᾶ Ντέϊντεν, τοῦ Ρέμπραντ, τοῦ Μπούρμαν, τοῦ Ρούμπενς κλπ. Ἀκολουθοῦν τὰς αἰθούσας ταύτας αἱ πολυάριθμοι τῆς πινακοθήκης, διῃρημέναι κατὰ σχολάς, εἰς τὰς ὁποίας ἀντιπροσωπεύονται πάντες οἱ μεγάλοι καλλιτέχναι καὶ μαθηταὶ αὐτῶν. Εἶτα δὲ ἀκολουθεῖ ἡ μεγάλη στοὰ τῆς ρωσικῆς ζωγραφικῆς, ἀπὸ τῶν χρόνων καθ' οὓς εἰσήχθησαν ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν αἱ τέχναι ἐν Ρωσίᾳ, μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς ἡμερῶν, ὡς καὶ τῶν ἀναδειχθέντων κατὰ τοὺς δύο τελευταίους αἰῶνας γλυπτῶν ἐν Ρωσίᾳ.

Σπανιώτατα εἶναι τὰ μουσεῖα ἐν τῷ κόσμῳ, τὰ ὁποῖα συγκεντρώνουν τοιούτους ἀνεκτιμήτους θησαυρούς, ὡς τὸ Ἐρμιτάζ. Οἱ αὐτοκράτορες τῆς Ρωσίας εὗρον τὰς καταλληλοτέρας περιστάσεις, ὅπως προμηθεύωνται ἔργα τέχνης. Ἡ κατάπτωσις τῆς Βενετικῆς δημοκρατίας καὶ ἡ πενία εἰς ἣν περιῆλθον οἱ μεγιστᾶνες τῆς Ἰταλίας, ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις, αἱ εἰσβολαὶ εἰς Φλάνδραν, Γερμανίαν καὶ Ἰταλίαν κατέστησαν εὔκαιρον τὴν ἐξαγορὰν τῶν χιλιάδων αὐτῶν τῶν εἰκόνων καὶ τῶν ἀρχαιολογικῶν συλλογῶν, αἵτινες ἀποτελοῦν τὴν δόξαν τῆς παλαιᾶς τῆς Ρωσίας πρωτευούσης.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Ἐρμίτσι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 432.

Ἔρμλαντ (Ermeland ἢ Ermland) *[Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς Β. Πρωσσίας, ἀμμώδης καὶ ὁμαλή, ἐκτεινομένη μεταξὺ τοῦ Ἔλμπιγκ καὶ τῆς Καινιξβέργης. Ἔμβαδὸν 4287 τετρ. χιλ. Κάτ. 251.000. Κατεκτήθη ὑπὸ τῆς Πρωσσίας τῷ 1250, περιεχωρήθη δὲ εἰς τὴν Πολωνίαν τῷ 1466. Κατὰ τὴν διανομὴν τῆς τελευταίας (1772) κατελήφθη ὑπὸ τῆς Πρωσσίας. Αἱ κυριώτεραι πόλεις τῆς περιφερείας εἶναι αἱ Μπράουνσμπεργ, Ἀλλενστάϊν καὶ Φράουενμπουργ. Εἰς τὴν πρώτην ὑπάρχει τὸ Μουσεῖον Ἔρμλαντ.

Ἑρμογενειανὸς ***κῶδιξ***. Συλλογὴ περιέχουσα διατάξεις τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, συνταχθεῖσα ὑπό τινος νομικοῦ *Ἑρμογένους* τῷ 364—365 μ. Χ. Ἀποτελεῖ συμπλήρωμα ἑτέρας συλλογῆς τοιούτων διατάξεων, τοῦ *Γρηγοριανοῦ* κώδικος (βλ. λ.), τοῦ ὁποίου ἐνίοτε ἐπαναλαμβάνει διατάξεις. Ὁ Ἑρμογενειανὸς κῶδιξ περιεῖχεν ἀπαντήσεις ἢ ἀντιγραφὰς (rescripta) τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων διῃρημένας εἰς τίτλους. Τῶν διατάξεων τούτων αἱ ἀρχαιότεραι φέρουν τὴν ἐπιγραφὴν Aurelius Alexio-Aurelius Ennio Saturnino ἀνήκουν ἑπομένως εἰς τοὺς αὐτοκράτορας Διοκλητιανὸν καὶ Μαξιμιανόν, Αὐρηλίους καλουμένους ἀμφοτέρους, καὶ συνεπῶς ἐξεδόθησαν μεταξὺ 293—304 μ. Χ. Αἱ δὲ νεώτεραι τούτων φθάνουν μέχρι τοῦ 364 μ. Χ. ἐπὶ αὐτοκρατόρων Οὐάλεντος καὶ Οὐαλεντινιανοῦ. Ὁ Ἑρμογενειανὸς κῶδιξ δὲν διεσώθη ὁλόκληρος, ἀλλὰ μόνον ἀποσπάσματα αὐτοῦ ἐν τῷ Breviarium Alaricianum, τῇ συλλογῇ δηλαδὴ ἣν ὁ Ἀλάριχος Β', βασιλεὺς τῶν Βησιγότθων, ἐξέδωκε τῷ 506 χάριν τῶν ἐν τῷ βασιλείῳ του Ρωμαίων. Ὁ κῶδιξ οὗτος ἐξεδόθη ὑπὸ Χαῖνελ (G. Haenel) ἐν τῷ Corpus juris antejustiniani εἰς Βόννην τῷ 1837, εἶτα δὲ ὑπὸ Κρύγκερ (Krueger) ἐν Collectio librorum juris antejustiniani, τόμ. Γ'.

Π. Ι. ΖΕΠΟΣ

Ἑρμογένειοι. Μαθηταὶ καὶ ὀπαδοὶ τοῦ κατὰ τὸν Β' μ. Χ. αἰῶνα τελευτῶντα ἀκμάσαντος αἱρεσιάρχου *Ἑρμογένους*, ζωγράφου ἐν Καρχηδόνι. Διὰ τὸ πολυάριθμον καὶ τὴν μεγάλην ἐπὶ τὸν λαὸν ἐπίδρασιν αὐτῶν ἔγραψεν ὁ Τερτυλλιανὸς ἴδιον κατὰ τοῦ Ἑρμογένους (adversus Hermogenem) ἔργον.

Ν. Κ. Κ.

Ἑρμογένης. —1) Ἕλλην φιλόσοφος, μαθητὴς τοῦ Σωκράτους, ἀναφερόμενος πλειστάκις ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος ἐν τοῖς «Ἀπομνημονεύμασιν» αὐτοῦ. Ὁ Πλάτων ἐξέλεξε τὸν Ἑρμογένην ὡς ἕνα ἐκ τῶν συζητητῶν τοῦ διαλόγου του «Κρατύλος». Ὁ Ξενοφῶν μᾶς τὸν εἰκονίζει ὡς ἀφωσιωμένον φίλον καὶ ἄξιον πάσης ἐμπιστοσύνης.—2) Ἕλλην ἀρχιτέκτων γεννηθεὶς ἐν Μ. Ἀσίᾳ. Ἔζησε κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ ἀπέλαυε μεγάλης ἐκτιμήσεως. Ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων του ἐθεωρεῖτο καὶ ὡς εὑρετὴς τοῦ ψευδοδιπτέρου ναοῦ (*Vitruv.* III, 2, 6 κλπ.). Ἦτο ὀπαδὸς τοῦ ἰωνικοῦ ρυθμοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου προσεπάθει ν' ἀντικαταστήσῃ τὸν δωρικόν. Μεταξὺ ἄλλων ᾠκοδόμησε τὸν ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος ἐν Μαγνησίᾳ καὶ τὸν ναὸν τοῦ Διονύσου ἐν Τέῳ. Τὰ δύο ταῦτα οἰκοδομήματα τὰ εἶχε περιγράψει λεπτομερῶς εἰς δύο του ἔργα ἀπολεσθέντα (*Vitruv.* VII, προλ. 12).—3 Ἰατρός, υἱὸς Χαριδήμου τινός, συγγράψας πολλὰ ἰατρικὰ καὶ ἱστορικὰ ἔργα ἀπολεσθέντα. Ἦτο ὀπαδὸς τοῦ Ἐρασιστράτου καὶ ἀντίπαλος τῶν θεωριῶν τοῦ Γαληνοῦ.—4) Φιλόσοφος ἐν Καρχηδόνι, κατὰ τὸ τέλος τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος, διδάξας ὅτι ἡ ὕλη, ἐξ ἧς ἐδημιουργήθη ὁ κόσμος, ἦτο συναΐδιος τῷ Θεῷ καί, κατ' ἀκολουθίαν, ἀδημιούργητος. Τὸν Ἑρμογένην ἀντέκρουσεν ὁ Τερτυλλιανὸς ἐν ἰδίῳ ἔργῳ («Adversus Hermogenem»), διδάξας, ὅτι ἡ ὕλη, ἐξ ἧς ἐδημιουργήθη ὁ κόσμος, δὲν εἶναι συναΐδιος τῷ Θεῷ, ἀλλ' ἐδημιουργήθη ἐν χρόνῳ ὑπ' αὐτοῦ ἐκ τοῦ μηδενός. Τὸν Ἑρμογένην ἔψεξεν ὁ Τερτυλλιανὸς ὡς κακὸν ζωγράφον καὶ ὡς πολλάκις νυμφευθέντα.—5) Νομικὸς ἀκμάσας ἐπὶ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου. Γνωστὸς διὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ γενομένην συμπλήρωσιν τοῦ Γρηγοριανοῦ κώδικος διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἑρμογενειανοῦ.

—Π.

— **Ἑρμογένης** ***μάγιστρος***. Πολιτικὸς ἀνήρ, ἀκμάσας ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀπεστάλη ὑπ' αὐτοῦ πρεσβευτὴς εἰς τὴν Περσίαν. Ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν συγχρόνων του σοφὸς ἀνήρ.

Μ. Ι. Γ.

— **Ἑρμογένης** *ὁ Ταρσεύς, ὁ ἐπιλεγόμενος Ξυστήρ*. Ἕλλην τεχνογράφος τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος. Οὗτος ἐκ μικρᾶς ἡλικίας ἦτο θαυμαστὸς διὰ τὴν πρώϊμον ἀνάπτυξιν αὐτοῦ, κατὰ δὲ τὴν ἐφηβικήν του ἡλικίαν τόσον ηὐδοκίμει ὡς ρήτωρ, ὥστε ὁ αὐτοκράτωρ Μᾶρκος Αὐρήλιος ἠθέλησε νὰ τὸν ἀκούσῃ. Ἀνδρωθεὶς ὅμως ὁ Ἑρμογένης ἔπαθε κατάπτωσιν τῶν διανοητικῶν του δυνάμεων, ἐφ' ᾧ ἀποσκώπτων εἶπε ποτὲ ὁ σοφιστὴς Ἀντίοχος: «Ἑρμογένης ὁ ἐν παισὶ γέρων, ἐν δὲ γηράσκουσι παῖς». Ἐν τούτοις τὰ βιβλία του ἐτιμῶντο ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων, αὐτὸς δὲ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἐκαλεῖτο πολλάκις διὰ μόνου τοῦ ὀνόματος «ὁ τεχνικός», ὡς ὁ κατ' ἐξοχὴν δηλαδὴ τεχνογράφος. Ἐν τῇ πραγματικότητι ὅμως ὁ Ἑρμογένης ἦτο μέτριος τὴν διάνοιαν συγγραφεύς, κατορθώσας μόνον νὰ γράψῃ εὔχρηστον ἐγχειρίδιον, ἐξ οὗ ἠδύναντο νὰ διδαχθῶσι τὰ στοιχεῖα τῆς ρητορικῆς οἱ μὴ βουλόμενοι νὰ καταβάλωσι πολὺν κόπον πρὸς τοῦτο. Εἰς τὴν ρητορικὴν οὐδεμίαν καινοτομίαν ἐπέφερεν· ἀληθὲς ὅμως εἶναι ὅτι ἐξ αὐτοῦ καὶ μόνου διδασκόμεθα πολλὰ τῶν δογμάτων τῆς ρητορικῆς θεωρίας. Ἐκ τῶν βιβλίων αὐτοῦ ἦσαν ἐν πολλῇ χρήσει τὰ «Προγυμνάσματα», ἀλλὰ τὸ κεφαλαιῶδες ἔργον του ἦτο ἡ «Τέχνη ρητορική». Αὕτη διαιρεῖται εἰς τὴν διδασκαλίαν «περὶ στάσεων», ἤτοι τῶν δικαστικῶν περιπτώσεων, εἰς τὴν «περὶ εὑρέσεως» ἐκ τεσσάρων μερῶν, εἰς τὴν «περὶ ἰδεῶν», ἤτοι περὶ τῶν εἰδῶν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ λόγου ἐκ δύο μερῶν καὶ φέρει ἐπίμετρον «περὶ μεθόδου δεινότητος». Τὸ σπουδαιότατον τῶν τμημάτων τῆς «Τέχνης ρητορικῆς» τοῦ Ἑρμογένους εἶναι τὸ «περὶ ἰδεῶν», ἐξ οὗ καὶ σήμερον δυνάμεθα ν' ἀρυσθῶμεν μεγάλην πρακτικὴν χρησιμότητα.

— Ω.

Ἑρμογένης ***(μάρτυρες)***. Ἐν τῷ ἁγιολογίῳ ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν ἀναγράφονται οἱ ἑξῆς ἅγιοι φέροντες τοῦτο τὸ ὄνομα:— 1) Ὁ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Εὐόδου καὶ τῆς ἀδελφῆς Καλλίστης κατὰ τοὺς χρόνους τῶν ἀποστόλων μαρτυρήσας (ἐν Συρακούσαις κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν μαρτυρολόγιον) καὶ ἑορταζόμενος μετ' αὐτῶν κατὰ τὴν 1 Σεπτεμβρίου (25 Ἀπριλίου ὑπὸ τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας).—2) Ὁ μετὰ Μηνᾶ καὶ Εὐγράφου μαρτυρήσας ἐπὶ Μαξιμίνου πρὸ τοῦ 313. Ἡ μνήμη των ἑορτάζεται τὴν 10 Δεκεμβρίου μετ' ἰδίας ἀκολουθίας, ἧς τὸν κανόνα ἐποίησεν Ἰωσὴφ ὁ ὑμνογράφος.—3) Ὁ μετὰ τοῦ διακόνου τῆς Ἀντιοχείας Πέτρου ἄγνωστον πότε μαρτυρήσας καὶ ἑορταζόμενος ὑπὸ τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας τὴν 17 Ἀπριλίου.—4) Ὁ ἐπίσκοπος Ἀκραγαντίνων ἑορταζόμενος κατὰ τὴν 24 Νοεμβρίου.—5) Ὁ μετὰ Γαΐου, Ἀριστονίκου καὶ ἄλλων Ἀρμενίων Χριστιανῶν ἐν Μελιτινῇ ἄγνωστον πότε μαρτυρήσας καὶ ἑορταζόμενος μετ' αὐτῶν ὑπὸ τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας τὴν 19 Ἀπριλίου.

Ε. Γ. Π.

— **Ἑρμογένης**, *πατριάρχης Ρωσίας*. Ἐγεννήθη ἐν Μόσχᾳ τῷ 1530 καὶ ἀπέθανε τῷ 1612. Εὐρείας παιδείας ἀνὴρ ἐγένετο κληρικός, καὶ διετέλει μητροπολίτης τοῦ Καζάν, ὅτε κατέλαβε τὸν

Digitized by Google

ρωσικὸν θρόνον ὁ Ψευδοδημήτριος. Μετὰ τὴν δολοφονίαν τούτου καὶ τὴν ἄνοδον εἰς τὸν θρόνον τοῦ Βασιλείου Σουΐσκι, ἡ ρωσικὴ Ἐκκλησία ἐστερεῖτο πατριάρχου, διότι ὁ μὲν πατριάρχης Ἰγνάτιος εἶχεν ἐκβληθῆ καὶ κλεισθῆ εἰς τὴν μονὴν τῶν Τσοῦντοβ, ὁ δὲ πρώην τοιοῦτος Ἰὼβ εἶχε στερηθῆ τῆς ὁράσεως. Οὕτως ἀνηγορεύθη ὁμοφώνως πατριάρχης τῆς Ρωσίας καὶ ἐχειροτονήθη τῷ 1606 τοιοῦτος μεγαλοπρεπῶς ἐν Μόσχᾳ ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς συνόδου ὁ Ἑρμογένης, ὅστις ἐπὶ Ψευδοδημητρίου εἶχεν ἐπιδείξει μέγα θάρρος ἀντιτιθέμενος εἰς τὰς παρανομίας αὐτοῦ. Ἡ ἡγεμονία τοῦ Βασιλείου Σουΐσκη ἦτο πλήρης ταραχῶν, ἐπαναστάσεων καὶ πολέμων. Ὁ Ἑρμογένης ἐτάχθη μὲ τὸ μέρος τοῦ Βασιλείου, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ σώσῃ αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἐκπτώσεως. Οὕτως ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Βλαδίσλαος, ὅστις διέκειτο δυσμενῶς πρὸς τὸν Ἑρμογένην, καὶ ἦτο φίλος τῶν Πολωνῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐπιδράμει κατὰ τῆς Ρωσίας. Οὗτοι ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ Βλαδισλάου, ἀφοῦ ἐπυρπόλησαν καὶ ἐλεηλάτησαν τὴν Μόσχαν, κατηγόρουν τὸν Ἑρμογένην ὡς ὑπαίτιον τῶν συμβάντων καὶ προβάντες εἰς τὴν καθαίρεσιν αὐτοῦ ἀνηγόρευσαν πατριάρχην ἐκ νέου τὸν Ἰγνάτιον. Ὁ Ἑρμογένης καθείρχθη εἰς τὸ μετόχιον τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1612. Ἡ πατριαρχικὴ βιβλιοθήκη τῆς Μόσχας κατέχει ἐν χειρογράφῳ δύο συγγράμματα τοῦ Ἑρμογένους. Θ. Β.

Ἑρμογλύφαι (οἱ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὁδὸς τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν ἀπὸ τῶν ἐν αὐτῇ εὑρισκομένων ἐργαστηρίων ἑρμογλυφικῆς. Ἀναφέρεται μόνον παρὰ Πλουτάρχῳ (Δαιμ. Σωκρ. 10), ἔκειτο δὲ «παρὰ τὰ δικαστήρια».

ἑρμογλυφεῖον (τό)· τὸ ἐργαστήριον τοῦ ἑρμογλύφου, τοῦ λιθοξόου, τοῦ γλύπτου.

ἑρμογλυφεὺς καὶ *ἑρμογλύφος*· ὁ τεχνίτης ὁ ἐπαγγελλόμενος τὴν ἑρμογλυφικήν.

ἑρμογλυφία ἢ *ἑρμογλυφικὴ* (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Ἡ τέχνη τοῦ κατασκευάζειν ἑρμᾶς, ἡ ἄλλως καλουμένη καὶ «τετράγωνος ἐργασία», ὡς ἐκ τοῦ τετραπλεύρου τῆς βάσεως τῶν κατασκευαζομένων ἀγαλμάτων. Ἦτο εὐρύτατα διαδεδομένη, ἰδίως δὲ εἰς Ἀθήνας, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν κειμένων καὶ ἐκ τῶν ἀρκετῶν παραστάσεων τῶν ἀγγείων. Βραδύτερον, κατ' ἐπέκτασιν, *ἑρμογλυφικὴ* ὠνομάσθη γενικῶς πᾶσα ἐργασία μαρμαρογλυφίας, *ἑρμογλύφος* δὲ πᾶς ὁ ὁπωσδήποτε κατασκευάζων ἀγάλματα (ἀνδριαντοποιός). —Π.

ἑρμογλυφικός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἑρμογλύφον, ὁ τοῦ ἑρμογλύφου || *ἑρμογλυφικὴ* (ἡ) ὡς οὐσ., ἡ τέχνη τοῦ ἑρμογλύφου, ἡ γλυπτική.

ἑρμογλύφος· βλ. *ἑρμογλυφεύς*.

ἑρμογραφία (ἡ)· ἡ περιγραφὴ τοῦ πλανήτου Ἑρμοῦ.

ἑρμογραφικός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν *ἑρμογραφίαν*.

ἑρμοδάκτυλος (ὁ) (Hermodactylus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰριδοειδῶν*. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς παραμεσογείους χώρας καὶ παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ λαϊκὸν ὄνομα *ἄγριος κρίνος*. Αἱ ῥίζαι του ἄλλοτε ἐχρησίμευον ὡς καθαρτικόν, διὰ τὸ πικρὸν καὶ δηλητηριῶδες τοῦ περιεχομένου των. Κ. ΠΑΠ.

Ἑρμοδάμας *ὁ* **Κρεωφύλιος** ἢ **Λεωδάμας**. Παλαιότατος Ἕλλην φιλόσοφος θεωρούμενος ἀπόγονος τοῦ ὁμηρικοῦ Κρεωφύλου, διδάσκων ἐν Σάμῳ. Τὸν Ἑρμοδάμαντα, γέροντα ἤδη, ἦλθε νὰ ἀκροασθῇ ὁ Πυθαγόρας, ἀφοῦ ἔθαψεν ἐν Δήλῳ τὸν παλαιόν του διδάσκαλον Φερεκύδην τὸν Σύριον. Κατ' ἄλλην ὑπὸ Ἰαμβλίχου σῳζομένην πληροφορίαν, ὁ Ἑρμοδάμας μετὰ τοῦ Πυθαγόρου «ὑποφυομένης τῆς Πολυκράτους τυραννίδος» ἔφυγον ἐκ Σάμου, ἐλθόντες πρὸς τὸν Φερεκύδην, Ἀναξαγόραν καὶ Θαλῆν. Π. Ν. Π.

Ἑρμόδωρος. —1) Ἕλλην φιλόσοφος γεννηθεὶς ἐν Ἐφέσῳ, σύγχρονος καὶ φίλος τοῦ Ἡρακλείτου. Οἱ συμπολῖται του τὸν ἐξώρισαν ὡς ὀλιγαρχικόν. Κατὰ τὸν Τσέλλερ ὁ Ἑρμόδωρος ἐβοήθησε τὴν ρωμαϊκὴν δεκανδρίαν εἰς τὴν σύνταξιν τῆς δωδεκαδέλτου. —2) Ἕλλην φιλόσοφος, μαθητὴς τοῦ Πλάτωνος, γεννηθεὶς ἐν Συρακούσαις καὶ ἀσχοληθεὶς εἰδικῶς εἰς τὰ μαθηματικά. Εἶχε συγγράψει ἔργον ἐπὶ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ φιλοσοφήματος τοῦ Πλάτωνος, ἀναφερόμενον ὑπὸ Διογένους τοῦ Λαερτίου. —3) Ἐπικούρειος φιλόσοφος ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Λουκιανοῦ. —4) Ἕλλην ἀρχιτέκτων γεννηθεὶς ἐν Σαλαμῖνι καὶ ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος. Ζήσας ἐπὶ ἔτη ἐν Ρώμῃ, ὑπὸ πολλῶν θεωρεῖται ρωμαϊκῆς καταγωγῆς. Ἐν Ρώμῃ ἔκτισε τὸν ναὸν τοῦ Ἄρεως πλησίον τοῦ circus Flaminius καὶ πιθανῶς καὶ τὸν ναὸν τοῦ Στήτωρος Διός, ὅστις ἔκειτο πλησίον τῆς στοᾶς τοῦ Μετέλλου. Ἔκ τινος χωρίου τοῦ Κικέρωνος (De orat. I, 14) προκύπτει ὅτι ὁ Ἑρμόδωρος εἶχεν ἀσχοληθῆ καὶ μὲ ναυτικὰ ἱδρύματα. —Π.

Ἑρμόδωρος, *Μιχαήλ*. Ἕλλην ἰατρὸς τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, γεννηθεὶς ἐν Ζακύνθῳ καὶ ἐξασκήσας τὴν ἰατρικὴν ἐν Χίῳ. Τῷ 1546 προσκληθεὶς διωρίσθη καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Φερράρας, ἐν ᾧ εἶχε σπουδάσει τὴν ἰατρικήν. «Καὶ οὐκ ἔστι χώρα» λέγει ὁ Παχώμιος Ρουσάνος, «εἰς ἣν τις ἀφικόμενος οὐκ ἀκούει Ἑρμόδωρον ἐπὶ σοφίᾳ τε καὶ ἐπιεικίᾳ θρυλλούμενον καὶ ὑπερθειαζόμενον». Μετωνομάσθη βραδύτερον Ἑρμόδωρος, μεταλλάξας τὸ ἀρχικὸν αὐτοῦ ὄνομα *Λήσταρχος*. ΑΡ. Π. Κ.

Ἑρμοκαπηλεία ἢ ***Ἑρμοκάπηλος*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Λυδίας ἀναφερομένη ὑπὸ Πλινίου παρὰ τὸν Ἱερὸν Λόφον. Ὑπήγετο εἰς τὴν δικαστικὴν σύνοδον (conventus juridicus) τῆς Περγάμου, ἦτο δὲ ἕδρα ἐπισκοπῆς, εἰκοστῆς πρώτης κατὰ σειρὰν μεταξὺ τῶν ὑπὸ τὴν μητρόπολιν τῶν Σάρδεων ἐπισκοπῶν πρὸ τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, εἰκοστὴ ἑβδόμη δὲ ἐπ' αὐτοῦ. Σῴζονται νομίσματα τῆς πόλεως ἀναγόμενα εἰς τὸν ἐπὶ αὐτοκρατορίας Ἀδριανοῦ χρόνον καὶ φέροντα κεφαλὰς τῆς Ρώμης, τῆς Συγκλήτου, τῆς Κυβέλης, τὴν ἁρπαγὴν τῆς Περσεφόνης καὶ τοὺς τίτλους «Θεὰ Ρώμη», «Ἱερὰ Σύγκλητος» ἢ τὰ ὀνόματα στρατηγῶν καὶ αὐτοκρατόρων. Ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἡ Ἑρμοκαπηλεία τοποθετεῖται μεταξὺ Γυγαίας καὶ Ὕλλου ποταμοῦ (νῦν Κοὺμ-τσάϊ), ὑπὸ Κίπερτ μεταξὺ Ἱεροκαισαρείας καὶ Σαρδηνῆς παρὰ τὸν Ἕρμον ποταμόν, ἐξ οὗ πιθανὸν καὶ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως, ὑπὸ δὲ τοῦ Μπούρες κατὰ τὰ περίχωρα τῆς Ἀπολλωνίδος παρὰ τὸ Γκιοκτσέκιοϊ Β. τοῦ Καρᾶ, μεταξὺ δηλαδὴ Καΐκου καὶ Λύκου. Π. Ν. Π.

Ἑρμοκλῆς. —1) Ἕλλην ποιητὴς ἐκ Κυζίκου ζήσας κατὰ τὸν Δ' π. Χ. αἰῶνα. Ἐποίησε παιᾶνας εἰς τιμὴν τοῦ Ἀντιγόνου Δημητρίου καὶ προεκρίθη κατὰ τὸν Ἀθήναιον (XV, 697a) πολλῶν ἄλλων ποιητῶν παιάνων ἐν Ἀθήναις. Ἐπίσης τὸ ἰθυφαλλικὸν ᾆσμα, τὸ ὁποῖον ἔψαλλον οἱ Ἀθηναῖοι ὅτε ἐδέχοντο θυμιῶντες καὶ στεφανούμενοι τὸν ἀπὸ τῆς Λευκάδος καὶ Κερκύρας εἰς Ἀθήνας ἐπανελθόντα Δημήτριον, εἶναι ἰδικόν του (*Ἀθην.* Δειπν. IV, 253d). Ἐν αὐτῷ ὁ ποιητὴς ἀφθόνως καίει λιβανωτὸν εἰς τὸν ἐλευθερωτὴν τῶν Ἀθηνῶν, παραβάλλων αὐτὸν μὲν πρὸς ἥλιον, τὴν δὲ ἀκολουθίαν του πρὸς ἀστέρας. —2) Ἀγαλματοποιὸς τῆς σχολῆς τῆς Ρόδου, ὅστις ἔζη κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος. Τὸ σπουδαιότερον ἔργον του διεφυλάσσετο ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἥρας ἐν Ἱεραπόλει τῆς Συρίας καὶ ἦτο ὀρειχάλκινον ἄγαλμα παριστάνον ἕνα τῶν ἱδρυτῶν τοῦ ναοῦ, τὸν Κόμβαβον, τὴν παράδοξον ἱστορίαν τοῦ ὁποίου ἀναφέρει ὁ Λουκιανὸς ἐν τῷ «Περὶ τῆς Συρίας θεοῦ» ἔργῳ του (19—26). —Π.

ἑρμοκοπίδαι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Οὕτως ἀπεκλήθησαν οἱ κατὰ τὰ ἔτη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἀκρωτηριάσαντες τοὺς ἐν Ἀθήναις καθ' ὅλην τὴν ἀγορὰν ἑρμᾶς. Ἡ ὑπόθεσις αὐτή, συνδεθεῖσα ἀνέκαθεν πρὸς τὰς ἐν Ἀθήναις διαμάχας τῶν πολιτικῶν φατριῶν, κατέστη περιώνυμος, ἔχει δὲ ὡς ἑξῆς.

Τὴν νύκτα τῆς 10ης πρὸς τὴν 11ην Μαΐου τοῦ 415 π. Χ. (κατὰ Droysen) ἐπὶ ἄρχοντος Ἀριμνήστου περιεκόπησαν κατὰ τὰ πρόσωπα ἅπαντες οἱ ἑρμαῖ τῶν Ἀθηνῶν, πλὴν τοῦ παρὰ τὴν οἰκίαν τοῦ ρήτορος Ἀνδοκίδου, ὅστις ἦτο ἀνάθημα τῆς Αἰγηΐδος φυλῆς. Ὁ μόνος ὅστις ἐγνώριζε τὰ τῆς ὑποθέσεως ἦτο ὁ *Ἀνδοκίδης* (βλ. λ.), ὅστις ὅμως ἀπειληθεὶς ὑπὸ τῶν δραστῶν ἐσιώπησε καὶ οὕτως ἡ ὑπόθεσις κατέστη μυστηριώδης. Τὸ ἀνοσιούργημα τοῦτο ἐθεωρήθη ὡς κακὸς οἰωνὸς διὰ τὸν εἰς Σικελίαν ἔκπλουν (ἡ περικοπὴ ἐγένετο τὴν παραμονὴν τοῦ ἔκπλου) καὶ ὡς προοίμιον στάσεως πρὸς κατάλυσιν τῆς δημοκρατίας. Ὁ δῆμος συνελθὼν εἰς ἐκκλησίαν προεκήρυξε μεγάλα μήνυτρα διὰ τοὺς γνωρίζοντας τοὺς δράστας καὶ ἀνέθεσε τὰς ἀνακρίσεις εἰς τὸν Χαρικλῆ, Διόγνητον καὶ Πείσανδρον. Κατ' ἀρχὰς ὑπετέθη ὅτι ἡ σύλησις ἐγένετο ὑπὸ Κορινθίων, κατόπιν ὅμως καταγγελίας μετοίκου τινὸς αἱ ὑποψίαι ἐστράφησαν κατὰ τοῦ *Ἀλκιβιάδου* (βλ. λ.) καί τινων φίλων του· καὶ ἐξ αὐτῶν μὲν πλεῖστοι ἐθανατώθησαν, ὁ δὲ Ἀλκιβιάδης ἐσώθη διὰ τῆς φυγοδικίας. Τὸ ζήτημα ὅμως τῶν ἑρμοκοπιδῶν κατέστη σοβαρώτατον διὰ τῆς καταγγελίας Διοκλείδου τινός, ὅστις ἀνεβίβασε τοὺς δράστας εἰς 300, μεταξὺ δὲ αὐτῶν κατωνόμασε 42 πρόσωπα, ἐν οἷς καὶ δύο βουλευτάς, τὸν Μαντίθεον καὶ Ἀφεψίωνα, ἔτι δὲ τὸν Λεαγόραν, τὸν Ἀνδοκίδην καὶ πλείστους συγγενεῖς αὐτοῦ, Κριτίαν τινά, πιθανὸν τὸν ἄρξαντα ἐπὶ τυραννίας τῶν τριάκοντα, τὸν κωμικὸν Φρύνιχον καὶ ἄλλας σπουδαίας προσωπικότητας. Τὰ πνεύματα ὅλων ἐξήφθησαν, ὁλόκληρος κατὰ φαντασίαν στάσις καὶ συνωμοσία ἐδημιουργήθησαν, ἡ βουλὴ ἐκήρυξεν ἑαυτὴν ἐν διαρκεῖ συνεδρίᾳ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, ἐκηρύχθη ὁ στρατιωτικὸς νόμος, ὁ δὲ Διοκλείδης γενόμενος λαϊκὸς τύπος ἐστεφανώθη δι' ἀνθέων ὡς σωτήρ, περιῆλθεν ἐν θριάμβῳ τὴν πόλιν καὶ παρετέθη κρατικὸν δεῖπνον εἰς αὐτὸν ἐν τῷ Πρυτανείῳ. Καὶ οἱ μὲν βουλευταὶ ἐλευθερωθέντες δι' ἐγγυητῶν ἀπέδρασαν, οἱ ἐγγυηταὶ ὅμως καὶ οἱ λοιποὶ κατονομασθέντες ἐρρίφθησαν εἰς τὰς φυλακάς. Τότε ὁ Ἀνδοκίδης ὡμολόγησεν ὅσα ἐγνώριζε, κατονομάσας τὸν Εὐφίλητον καὶ τὰ μέλη τῆς ἑταιρείας αὐτοῦ ὡς τοὺς πραγματικοὺς ἐνόχους, καὶ ὁ Διοκλείδης, ὁμολογήσας ὅτι ἔδρασε τῇ ὑποκινήσει Ἀλκιβιάδου τοῦ Φηγουσίου καὶ ἑτέρου τινὸς Ἀμιάντου, ἐθανατώθη. Τέσσαρα ἔτη μετὰ τὴν δοθεῖσαν τῷ 402 π. Χ. ἀμνηστείαν ἐν Ἀθήναις ὁ Ἀνδοκίδης ἐξεφώνησε τὸν «Περὶ Μυστηρίων» λόγον του, ἐν τῷ ὁποίῳ δικαιολογεῖται τρόπον τινὰ πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτοῦ κατηγορηθέντας καὶ ἐπανακάμψαντας μετὰ τὴν ἀμνηστείαν ἑταίρους τοῦ Εὐφιλήτου. Ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀνδοκίδου ἡ εἰλικρίνεια ἀμφισβητεῖται ὑπὸ πλείστων, τὸ μόνον δὲ βέβαιον εἶναι ὅτι, καὶ ἐὰν ἀκόμη οἱ ἑρμοκοπίδαι ἦσαν ἁπλῶς μέθυσοί τινες νεανίσκοι, πάντως τὸ ζήτημα ἐξεμεταλλεύθησαν κατὰ τὸ πολιτικόν των συμφέρον οἵ τε δημοκρατικοὶ καὶ οἱ ὀλιγαρχικοί.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *H. Weil*, Les Hermocopides et le peuple Athénien. Παρίσιοι 1891.—Ἄρθρον τοῦ *R. De Tascher*, Le procès des Hermocopides (ἐν Annuaire des Études, Grecques 1886, σ. 172—227.—Ἄρθρον τοῦ *Droysen*, Des Aristophanes Voegel und die Hermokopiden ἐν Reinische Museum f. Philologie. Βόννη 1835). Π. Ν. ΠΑΠΑΣ

Ἑρμοκράτης. Ἐπιφανὴς πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς ἀνὴρ τῶν Συρακουσῶν, ζήσας κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ Ε' π.Χ. αἰῶνος. Ἦτο υἱὸς τοῦ Ἕρμωνος καὶ ἀνῆκεν εἰς μίαν τῶν εὐγενεστέρων οἰκογενειῶν τῆς πόλεως. Ἐκέκτητο μεγάλην εὐγλωττίαν καὶ εἶχε τὴν φήμην χρηστοῦ ἀνδρός. Ἕνεκα τῶν εἰρημένων προσόντων του κατέλαβεν ἐνωρὶς ἐξέχουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς πατρίδος του καὶ κατὰ τὸ 424, ὅτε ἰσχυρὸς στόλος τῶν Ἀθηναίων ἐστάθμευεν ἐν Ρηγίῳ μὲ φαινομενικὸν μὲν προορισμὸν νὰ παράσχῃ τὴν συνδρομήν του εἰς τοὺς φίλους αὐτῶν Ρηγίους καὶ Λεοντίνους, μὲ πραγματικὸν δὲ διὰ νὰ κυριαρχήσῃ τῆς νήσου, ἦτο οὗτος ἀρχηγὸς τῆς ἀριστοκρατικῆς φατρίας τῶν Συρακοσίων, ἥτις ἐχθρικῶς διέκειτο πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Ἀπὸ τοῦ ἔτους ἐκείνου ἤρχισεν ἡ ἔνδοξος σταδιοδρομία του, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνεδείχθη καὶ ὀξυδερκὴς πολιτευτὴς καὶ γενναῖος καὶ ἱκανὸς στρατηγός. Πρώτη ἐπιτυχὴς πολιτικὴ ἐνέργεια τοῦ Ἑρμοκράτους ἦτο ἡ σύγκλησις τῶν Σικελιωτῶν (τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἐν Σικελίᾳ ἑλληνίδων πόλεων) εἰς καθολικὴν σύνοδον πρὸς συζήτησιν πασῶν τῶν μεταξύ των διαφορῶν. Κατὰ τὴν σύνοδον ταύτην, γενομένην μετὰ τὴν διαλλαγὴν τῶν Καμαριναίων πρὸς τοὺς Συρακοσίους, ὁ Ἑρμοκράτης, τοῦ ὁποίου ἔργον ἦτο καὶ ἡ προρρηθεῖσα διαλλαγή, διὰ λόγου πειστικοῦ κατέδειξεν ὅτι συμφέρον τῶν Σικελιωτῶν ἦτο ἡ συνένωσις εἰς κοινὴν συμμαχίαν πόλεων ἐλευθέρων καὶ ἐνσπόνδων, τῶν ὁποίων οἱ πολῖται δὲν ἔμελλον νὰ λέγωνται Δωριεῖς ἢ Ἴωνες, Λεοντῖνοι ἢ Συρακόσιοι, ἀλλὰ Σικελιῶται, διότι οὕτω μόνον θ' ἀπέφευγον τὴν ὑποδούλωσίν των εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες δὲν εἶχον μεταβῆ εἰς τὴν νῆσον πρὸς βοήθειαν τῶν συμμάχων των, ἀλλὰ πρὸς καθυπόταξιν συμπάσης τῆς νήσου, φίλων καὶ ἐχθρῶν, Δωριέων καὶ Ἰώνων (*Θουκ.* Δ' 59—64)· καὶ ἐπέτυχε τοῦ σκοποῦ του, ἀναγκάσας τοὺς Ἀθηναίους ν' ἀπομακρυνθῶσι τῆς Σικελίας, ἀφοῦ ὁ σκοπὸς τῆς ἐν τῇ νήσῳ παρουσίας των, ἡ ἀσφάλεια τῶν συμμάχων των, εἶχεν ἐπιτευχθῇ, ὡς εἶχον εἴπει οὗτοι πρὸς αὐτούς, κατ' ἄλλον τρόπον (διὰ τῆς διαλλαγῆς των πρὸς τοὺς πολεμίους των). Δέκα περίπου ἔτη εἶχον παρέλθει ἀπὸ τοῦ προρρηθέντος διπλωματικοῦ θριάμβου τοῦ Ἑρμοκράτους, ὅτε καὶ πάλιν ἡ κρίσιμος κατάστασις τῆς πατρίδος του ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς αὐτὸν νὰ προσφέρῃ μεγάλας ὑπηρεσίας πρὸς ταύτην. Κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 415 π. Χ. στόλος τῶν Ἀθηναίων ἀπέπλεε καὶ πάλιν ἐκ Πειραιῶς καὶ κατηυθύνετο εἰς τὰ σικελικὰ ὕδατα πρὸς καθυπόταξιν τῆς ποθητῆς νήσου ὑπὸ τὸν Ἀλκιβιάδην, ὅστις καὶ εἶχε παρασύρει τοὺς συμπολίτας του εἰς τὴν ὀλεθρίαν ἐκείνην πολεμικὴν ἐπιχείρησιν, καὶ τοὺς συστρατήγους του, καὶ κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ στόλος ἐκεῖνος εἰσέπλεεν ὑπὸ τὸν Νικίαν, μετὰ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Ἀλκιβιάδου, εἰς τὸν λιμένα τῶν Συρακουσῶν. Ἡ ἐμφάνισις ἐκείνη τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως κατετάραξε τοὺς Συρακοσίους καὶ ἠνάγκασε τούτους νὰ προσφύγωσι καὶ πάλιν εἰς τὸν Ἑρμοκράτη καὶ ἀναθέσωσιν εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς συστρατήγους του Ἡρακλείδην καὶ Σικανὸν τὴν σωτηρίαν τῆς πόλεως, μεταμεληθέντες διότι παρασυρθέντες ἀπὸ τοὺς δημαγωγοὺς τῆς πόλεως δὲν εἶχον ἀκούσει τὰς φρονίμους συμβουλάς του, νὰ ἐμποδίσωσι τὸν κατάπλουν τοῦ στόλου τῶν Ἀθηναίων εἰς τὰ σικελικὰ ὕδατα, πλέοντες ἐναντίον αὐτοῦ μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Ἰαπυγίας.

Περιβληθεὶς ὁ Ἑρμοκράτης μὲ τόσην δύναμιν ἐν Συρακούσαις, διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς ἐξουσίας τῶν στρατηγῶν, ὅσην εἶχεν ἐν ἀρχῇ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ὁ Περικλῆς ἐν Ἀθήναις, κατώρθωσεν εἰς ὀλίγον χρόνον διὰ τῆς δραστηριότητός του καὶ τῆς διπλωματικῆς περινοίας του τὴν μὲν πόλιν νὰ ὀχυρώσῃ τελείως, τὰς δὲ ἐν Σικελίᾳ μεγάλας ἑλληνικὰς πόλεις, Γέλαν καὶ Ἀκράγαντα, καὶ τὴν γείτονα Καμάριναν, νὰ πείσῃ ὅπως

Digitized by Google

μείνουν οὐδέτεραι εἰς τὸν μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Συρακοσίων ἀγῶνα. Καὶ ἀπώλεσε μὲν ἐπί τινα χρόνον τὴν ἰσχύν του ἐξ ἀθυμίας τῶν συμπολιτῶν του, καταπτοηθέντων ἔκ τινων ἐπιτυχιῶν τοῦ Νικίου, ἀλλ' ἀνέκτησε καὶ πάλιν αὐτὴν μετὰ τὴν εἰς Συρακούσας ἄφιξιν τοῦ Σπαρτιάτου στρατηγοῦ Γυλίππου, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ὁ δεξιὸς συνεργάτης εἰς τὸν πείσμονα ἀγῶνα, ὅστις κατέληξεν εἰς τὸν ὄλεθρον τῆς ἀθηναϊκῆς στρατιᾶς. Διὰ τὴν εἰς θάνατον καταδίκην τῶν δύο αἰχμαλωτισθέντων Ἀθηναίων στρατηγῶν, Νικίου καὶ Δημοσθένους, ἠναντιώθη ὁ Ἑρμοκράτης, ἀλλὰ κατίσχυσε τῶν φρονίμων συμβουλῶν αὐτοῦ ἡ δίψα τῆς ἐκδικήσεως τῶν συμπολιτῶν του Συρακοσίων καὶ τὸ πάθος τῶν παρόντων ἐν Συρακούσαις Κορινθίων. Κατὰ τὸν Δεκελεικὸν πόλεμον ἡ ἄφιξις τοῦ Ἑρμοκράτους εἰς τὸ Αἰγαῖον μετὰ στόλου ἐξ 22 πλοίων προέλαβε τὴν κατάληψιν τῆς Μιλήτου ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ὀλίγον πρὸ τῆς ἀφίξεώς του (412 π. Χ.) εἶχον καταγάγει περιφανῆ νίκην παρ' αὐτήν. Κατὰ τὴν παρὰ τὴν Κύζικον ναυμαχίαν (410 π. Χ.), κατὰ τὴν ὁποίαν κατήγαγε περιφανῆ νίκην ὁ Ἀλκιβιάδης κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων, ὁ Ἑρμοκράτης ἐκυβέρνα τὴν δεξιὰν πτέρυγα τοῦ ἡττηθέντος συμμαχικοῦ στόλου καὶ ἐπυρπόλησε μετὰ τὴν ἧτταν τὰ πλοῖα τῶν Συρακοσίων (*Ξεν.* Ἑλ. I. 1.18) διὰ νὰ μὴ περιέλθωσι ταῦτα, ὡς τὰ τῶν Λακεδαιμονίων, εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἀθηναίων. Μετὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Κυζίκου ὁ Ἑρμοκράτης, καθαιρεθεὶς τῆς στρατηγίας ὑπὸ τῆς κατισχυσάσης ἐν τῇ πατρίδι του ἀντιθέτου του πολιτικῆς φατρίας, κατέφυγε μετὰ τὴν παράδοσιν τοῦ στολίσκου του εἰς τοὺς διαδόχους του στρατηγούς, παρὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν στρατιωτῶν του νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀρχήν, εἰς τὴν Σπάρτην. Ἐκεῖθεν μετέβη βραδύτερον εἰς Μ. Ἀσίαν καὶ ἀφοῦ ἐξώπλισε κατὰ τὰ παράλια αὐτῆς πέντε πλοῖα καὶ ἐπεβίβασεν εἰς αὐτὰ 1000 ἄνδρας, τῇ χορηγίᾳ τοῦ Φαρναβάζου, ἀπέπλευσεν εἰς Σικελίαν καὶ ἀπεβιβάσθη εἰς Μεσσήνην, ὁπόθεν τῇ βοηθείᾳ προσφύγων Ἱμεραίων ἀπεπειράθη νὰ καταλάβῃ τὰς Συρακούσας. Ἀποκρουσθεὶς κατέφυγεν εἰς Σελινοῦντα, ὅστις εἶχε μεταβληθῆ εἰς ἐρείπια ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων (βλ. λ. *Ἀννίβας* 2, τ. Δ' 796 β'), καὶ ἀφοῦ ἀνῳκοδόμησεν αὐτὸν προσεκάλεσεν ἐκεῖ πάντας τοὺς ἐκ τῶν σικελικῶν πόλεων ἐξορίστους καὶ ὠργάνωσεν ἐξ αὐτῶν στρατόν, διὰ τοῦ ὁποίου ἐνίκησε κατ' ἐπανάληψιν τοὺς Καρχηδονίους. Αἱ ἐπιτυχίαι του αὗται κατέστησαν αὐτὸν δημοφιλῆ καὶ πάλιν ἐν Συρακούσαις, ἰδίως ὅτε ἀπέστειλε πρὸς ταφὴν τὰ ἄταφα μείναντα ὀστᾶ τῶν φονευθέντων ἐν Ἱμέρᾳ ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων Συρακοσίων, καὶ ἐπέφερον τὴν πτῶσιν τοῦ ἀντιπάλου του κόμματος. Τοῦτο ἐνεθάρρυνε τὸν Ἑρμοκράτη καὶ κατὰ τὸ 407 μετὰ μέρους τοῦ στρατοῦ του, ὅστις ἔμεινεν ἔξω τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, εἰσῆλθεν εἰς τὰς Συρακούσας, οἱ συμπολῖταί του ὅμως ἀντὶ ὑποδοχῆς ἐπετέθησαν κατ' αὐτοῦ καὶ τὸν ἐφόνευσαν ὡς καὶ τοὺς ὀπαδούς του. Τούτου τὴν θυγατέρα ἐνυμφεύθη κατὰ τὸ 405 π. Χ. ὁ τύραννος τῶν Συρακουσῶν Διονύσιος ὁ πρεσβύτερος. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Ἑρμοκράτης, *μάρτυς*· βλ. λ. *Ἑρμόλαος*.

Ἑρμοκρέων. Ἀρχαῖος Ἕλλην ἀρχιτέκτων, γνωστὸς μόνον ἐκ χωρίου τοῦ Στράβωνος, ἔνθα ἀναφέρεται ὅτι ᾠκοδόμησε βωμὸν «πολλῆς μνήμης ἄξιον κατά τε μέγεθος καὶ κάλλος» (ΙΓ, 13) διὰ τῶν λειψάνων τῶν καταστραφέντων ἱερῶν τοῦ Ἀπόλλωνος Ἀκταίου καὶ τῆς Ἀρτέμιδος. Ἐπὶ νομισμάτων τοῦ Δ' π. Χ. ἐκ Παρίου προερχομένων ὁ βωμὸς οὗτος ἀπεικονίζεται τετράπλευρος, ἱστάμενος ἐπὶ πολυπληθῶν βαθμίδων, ἀπολήγων πρὸς τὰ ἄνω εἰς γεῖσον ἁπλοῦν καὶ διακοσμούμενος δι' ἑλίκων. Ἑκάστη πλευρὰ τούτου εἶχε, κατὰ τὸν Στράβωνα, μῆκος ἑνὸς σταδίου. Ι. Μ. Π.

Ἑρμόλαος. —1) Μακεδών, παρὰ τῷ στρατῷ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, φερόμενος ὡς πρωτοστατήσας εἰς τὴν ἐν Βάκτροις ἐναντίον τούτου συνωμοσίαν.—2) Γραμματικὸς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, συγγραφεὺς τῆς ἐπιτομῆς τῶν Στεφάνου «Ἐθνικῶν».—3) Γλύπτης τις ἐν Κύπρῳ κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους. Τὸ ὄνομα Ἑρμόλαος φέρεται ἐπὶ λυδικῶν νομισμάτων καὶ τῶν τῆς Κυζίκου καὶ Νικομηδείας. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἑρμόλαος, *μάρτυς*. Ἱερεὺς τῆς ἐν Νικομηδείᾳ Ἐκκλησίας, διδάξας τὸν ἅγιον Παντελεήμονα τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν. Τοῦτο μαθὼν ὁ Μαξιμιανὸς διέταξε ν' ἀγάγωσι πρὸ αὐτοῦ τόν τε Ἑρμόλαον καὶ τοὺς συλλειτουργοὺς αὐτοῦ ἐν τῇ αὐτῇ Ἐκκλησίᾳ Ἕρμιππον καὶ Ἑρμοκράτην. Μὴ ἐπιτυχὼν δὲ παρ' αὐτῶν ν' ἀπαρνηθῶσι τὸν Χριστιανισμὸν διέταξε τὸν ἀποκεφαλισμὸν αὐτῶν. Ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία ἑορτάζει καὶ τοὺς τρεῖς τὴν 26ην Ἰουλίου. Ν. Κ. Κ.

Ἑρμόλυκος. Ἀθηναῖος, υἱὸς τοῦ Εὐθοίνου, νικητὴς εἰς ἀγῶνα παγκρατίου. Ἠρίστευσεν ὡς πολεμιστὴς ἐν τῇ μάχῃ τῆς Μυκάλης τῷ 479 π. Χ. καὶ ἐν τῇ παρὰ τὴν Κύρνον τῆς Καρυστίας (472), ἔνθα καὶ ἔπεσε μαχόμενος. Πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ἱδρύθη χαλκοῦς ἀνδριὰς ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, οὗ διεσώθη τὸ βάθρον. Ν. Κ. Κ.

Ἑρμόλωφ, *Ἀλέξιος Πέτροβιτς*. Ῥῶσσος στρατηγὸς (1772—1861). Ἐπολέμησεν ἐν Πολωνίᾳ κατὰ τὴν ἐκραγεῖσαν ἐν αὐτῇ ἐπανάστασιν, διακριθεὶς ἐπ' ἀνδρείᾳ, τῷ δὲ 1796 μετέσχε τῆς διπλωματικῆς ἀποστολῆς εἰς Περσίαν κατὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς συνθήκης Γκουλιστάν. Περιπεσὼν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ αὐτοκράτορος Παύλου Α' ἀπεμακρύνθη τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, μετεκλήθη δὲ τῷ 1802 ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου Α'. Μετέσχε τῶν πολέμων τῆς ἱστορικῆς ταύτης περιόδου καὶ πολεμήσας ἀνδρείως ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Ἀούστερλιτς, ἐγένετο διοικητὴς ταξιαρχίας. Μετὰ τὴν εἰσβολὴν εἰς Ρωσίαν τοῦ Ναπολέοντος (1812), ἐγένετο ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου τοῦ στρατηγοῦ Μπάρκλεϋ Τόλλυ καὶ διέπρεψεν εἰς πλείστας μάχας. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1813 ἐγένετο ἀρχηγὸς τοῦ ρωσικοῦ πυροβολικοῦ. Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Λοῦτζεν, περιπεσὼν εἰς δυσμένειαν τοῦ αὐτοκράτορος, ἀπεμακρύνθη καὶ πάλιν τοῦ στρατοῦ, ἀλλ' ἀνεκλήθη τὸ ἐπιὸν ἔτος καὶ διοικῶν τὴν ρωσικὴν καὶ πρωσσικὴν φρουρὰν εἰσῆλθεν εἰς Παρισίους μετὰ τῶν συμμάχων. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος ἐγένετο ἀρχηγὸς τοῦ ἐποπτικοῦ στρατεύματος εἰς τὰ αὐστριακὰ σύνορα, ἐκεῖθεν δὲ ἀπεστάλη ὡς κυβερνήτης τῆς Γεωργίας, ἔνθα ἐπέδειξε μεγάλας ἀρετὰς πολιτικοῦ ἀνδρός, διοργανώσας τὰς νέας κτήσεις τοῦ Καυκάσου καὶ καθυποτάξας τὰς ἐπαναστατησάσας ἐπαρχίας τῆς Μιγκρελίας, τῆς Γουρίας καὶ ἐκμηδενίσας τοὺς Γαμβαρδιανούς, οὕτω δὲ ἀποκατέστησε τὴν τάξιν εἰς τὴν πολυτάραχον ἐκείνην χώραν.

Τῷ 1826 ἡ Περσία ἐκήρυξεν ἱερὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσίας, πρὸς ἀναχαίτισιν δὲ τῶν περσικῶν στρατευμάτων ἐστάλη, πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ Ἑρμόλωφ ὁ στρατηγὸς Πάσκιεβιτς, ὅστις καὶ κατώρθωσε ν' ἀποκόψῃ τὴν προέλασίν των καὶ νὰ ἐκβιάσῃ τὸν σάχην Φὲτ-Ἀλὴ-Σὰχ νὰ ὑπογράψῃ βραδύτερον τὴν εἰρήνην τοῦ Τουρκμασάϊ. Οἱ θρίαμβοι οὗτοι τοῦ Πάσκιεβιτς κατέρριψαν τὸ γόητρον τοῦ Ἑρμόλωφ, ὅστις κατηγορηθεὶς εἰς τὸν αὐτοκράτορα Νικόλαον Α', ὅτι εἶχεν ἀφήσει ἀνυπεράσπιστον τὴν χώραν τοῦ Καυκάσου, ὑπέβαλε τὴν παραίτησιν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ (1827). Τῷ 1855 οἱ εὐπατρίδαι τῆς Μόσχας ἐξέλεξαν αὐτὸν διοικητὴν τῆς Ὀπολτσάνιε, ἤτοι τῆς στρατιωτικῆς ὀργανώσεως τοῦ κυβερνείου τούτου, ἀλλὰ τὸ προκεχωρημένον τῆς ἡλικίας δὲν ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν ν' ἀναλάβῃ τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐδημοσιεύθησαν τὰ «Ἀπομνημονεύματά του ἐπὶ τοῦ πολέμου τοῦ 1812». Θ. Β.

Ἕρμονας. Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ λογοτέχνου Πέτρου *Βλαστοῦ* (βλ. λ.).

Ἑρμόνδοροι καὶ ***Ἑρμούνδουροι*.** Μέγας καὶ ἰσχυρὸς λαὸς τῆς Γερμανίας, Β. τῶν Σουδετῶν, Α. τῶν Χάττων, ΒΑ. Δεκουμάτων ἀγρῶν κατοικοῦντες, ἐν τῷ Δ. μέρει τῆς νῦν Θυριγγίας καὶ τῷ ΝΔ. μέρει τοῦ τέως βασιλείου τῆς Σαξωνίας. Ἀνῆκον τοῖς Σουήβοις, μεθ' ὧν ἐγνωρίσθησαν οἱ Ρωμαῖοι τὸ πρῶτον ἐπὶ τοῦ Καίσαρος καὶ τοῦ Αὐγούστου (*Τάκιτ.* Annal 2, 63. 12. 29. 30. *Στράβ.* 7,290). Ν.Κ.Κ.

Ἕρμονες *[Παραλ. Γεωγρ.]*. —1) Ὅρμος τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Κερκύρας, βορείως τοῦ ἀκρωτηρίου Ἅγιος Γεώργιος. Ἀποτελεῖ κυρίως εἰπεῖν *ἀνάχυσιν* (βλ. λ.) ἐν κοιλάδι διαχωριζούσῃ δύο βουνοὺς περιορίζοντας πρὸς τὴν θάλασσαν τὸ λεκανοπέδιον τοῦ Ρόπα καὶ διαρρεομένῃ ὑπὸ χειμάρρου (πλάτ. 39°36'10" Β., μῆκ. 19°47'40" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 206: Channels of Corfù). —2) Ὅρμος τῆς Β. ἀκτῆς (πλάτ. 39°05'40" Β., μῆκ. 23°52'00", χάρτ. ἀγγλ. 1085: Negrepont to Gulf of Kassandra) τῆς λεγομένης *Ἀλονήσου* τῶν θεσσαλικῶν Σποράδων. Σ. Ε. Λ.

Ἑρμονιακός, *Κωνσταντῖνος*. Ἕλλην ποιητής, ζήσας ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ δεσπότου τῆς Ἠπείρου Ἰωάννου Β' Κομνηνοῦ Ἀγγέλου Δούκα (1323—1355) καὶ συγγράψας δημώδη διασκευὴν τῆς Ἰλιάδος τοῦ Ὁμήρου. Τὸ ἔργον συγκείμενον ἐξ 8779 στίχων, διῃρημένων εἰς 24 ραψῳδίας ἀρχομένας δι' ἀκροστιχίδος, ἐγράφη εἰς τροχαϊκοὺς ὀκτασυλλάβους ἀνομοιοκαταλήκτους, περιῆλθε δὲ εἰς ἡμᾶς διὰ τριῶν χειρογράφων τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, τοῦθ' ὅπερ ἐμφαίνει εὐρυτάτην διάδοσιν αὐτοῦ. Ὁ τίτλος του εἶναι «Μετάφρασις ἱστορίας τινὸς ἁρμοδίας πρὸ Ὁμήρου κλπ»., ἐγράφη εἰς τεχνητὸν γλωσσικὸν ἰδίωμα, κρᾶμα ἀρχαίας καὶ λαϊκῆς γλώσσης, συνοδεύεται δὲ ὑπὸ «πίνακος τῆς παρούσης βίβλου», ἐν ᾧ διαιρεῖται τὸ κείμενον εἰς 142 μικρότερα κεφάλαια. Πλὴν τῆς γλωσσικῆς ἀσχημίας τοῦ ἔργου, τὸ ὕφος τοῦ Ἑρμονιακοῦ ἐκρίθη ὑπὸ πάντων πτωχὸν εἰς ἔκφρασιν καὶ σκαιόν, ἔτι δὲ ἀπεδόθη εἰς αὐτὸν ἔλλειψις αἰσθήματος καὶ δημιουργικὴ ἀνικανότης. Τὴν ὕλην ὁ Ἑρμονιακὸς ἠρύσθη οὐχὶ ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ Ὁμήρου, ἀλλ' ἐκ τοῦ Τζέτζη καὶ Κωνσταντίνου Μανασσῆ, ἐν τῷ ἔργῳ του δὲ εὕρηται μεῖξις ὁμηρικῶν ὑποθέσεων, προσώπων τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ μεσαιωνικῶν τοιούτων· οἱ Τρῶες π. χ. ζητοῦν στρατιωτικὴν ἐνίσχυσιν παρὰ τοῦ Δαυίδ, ὁ δὲ Ἀχιλλεὺς βαδίζει κατὰ τῆς Τροίας ἄγων Βουλγάρους, Οὔγγρους καὶ Μυρμιδόνας. Στηριζόμενοι ἐπὶ τοῦ μέτρου, ὅπερ ἐχρησιμοποίησεν ὁ Ἑρμονιακός, τινὲς νομίζουν ὅτι οὗτος εἶχεν ὡς πρότυπον τὴν τρωικὴν μυθογραφίαν τοῦ Γάλλου Benoît de Saint-More, γραφεῖσαν εἰς ἰαμβικοὺς ὀκτασυλλάβους. Περὶ τοῦ Ἑρμονιακοῦ ἔγραψεν ὁ Ψυχάρης ἐν «Revue Critique» (12 Ἰαν. 1891), ὅλον δὲ τὸ ἔργον ἐξέδωκεν εἰς ἴδιον τόμον (ἀρ. 5, 1890) ὁ Legrand ἐν τῇ σειρᾷ τῆς Bibliothèque grecque vulgaire, προσθέσας ἀλφαβητικὸν πίνακα τῶν λέξεων. Π. Ν. Π.

Ἑρμοπολίτης ἢ ***Ἑρμουπολίτης*** (ὁ), θηλ. *—ῖτις, —ιδος*· ὁ κάτοικος τῆς Ἑρμοπόλεως ἢ Ἑρμουπόλεως.

Ἑρμοπολιτικὴ φυλακὴ *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Τελωνειακὸς συνοριακὸς σταθμὸς τῆς Αἰγύπτου πρὸς τὴν Θηβαΐδα, ἔχων κατέναντί του τὴν *Θηβαϊκὴν φυλακήν*, διὰ τὴν ἀντίστροφον διέλευσιν (*Στράβ.* Didot ΙΖ, α, 41) καὶ ἐπιποτάμιον ἅμα ἐπίνειον τῆς Ἑρμοῦ Πόλεως τῆς Μεγάλης. Κατὰ τὸν C. Müller εἶναι τὸ σύγχρονον *Μπὰχρ-Ιουσσοῦ* ἢ *Ἐσμούν*. Σ. Ε. Λ.

ἕρμος, *—η, —ο*· ἰδιωματ. τύπος τοῦ *ἔρημος*.

Ἕρμος, *μάρτυς*. Χριστιανὸς εὑρὼν μαρτυρικὸν θάνατον μετὰ τοῦ Σεραπίωνος καὶ Πολυαίνου. Ἡ μνήμη αὐτῶν ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 18 Αὐγούστου μετὰ βραχέος μαρτυρολογίου. Ε.Γ.Π.

Ἕρμος (τουρκ. *Γκεντὶζ - τσάϊ*) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μήκους 300 χιλιομ., πηγάζων ἐκ τοῦ Διδύμου ὄρους ἐν τῷ τέως νομῷ Προύσης, λαμβάνει δὲ τὸ τουρκικὸν ὄνομά του ἐκ τοῦ χωρίου *Γκεντίζ*, παρὰ τὸ ὁποῖον διέρχεται ἐξ ἀποστάσεως 7 χιλιομέτρων. Εἰσερχόμενος εἰς τὸν σημερινὸν νομὸν Μαγνησίας τρέπεται γενικῶς ἐξ Α. πρὸς Δ, διερχόμενος δὲ 5 χιλμ. ἀπὸ τῆς κώμης Μπορλοῦ, εἰσδέχεται δεξιόθεν τὸν Ἀϊνᾶ τσάϊ καὶ τὸν Δεμιρτζῆ τσάϊ, καὶ διαρρέει τὴν κυρίως κοιλάδα τοῦ Ἕρμου, ρέων εἰς ἴσην σχεδὸν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς λίμνης Μερμερὲ γκιόλ, τοῦ Σαλιχλῆ, τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας πόλεως τῶν Σάρδεων, ὅπου εἰσδέχεται τὸν Σάρτ-σοῦ (Πακτωλὸν) καὶ τῆς κώμης Ἀχμετλῆ ἐξ ἀριστερῶν. Εἶτα τρέπεται πρὸς Β. μέχρι Μαγνησίας τῆς πρὸς Σιπύλῳ καὶ τοῦ Γκιαούρκιοϊ, ὅπου ἀρχίζει διὰ καμπύλης κατερχόμενος πρὸς Ν. διὰ Μαινεμένης μέχρι τῆς ἐκβολῆς τοῦ ποταμοῦ εἰς τὸν κόλπον τῆς Σμύρνης. Ἡ τελευταία αὕτη καμπύλη ἐξέλιπε μετὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Γάλλου μηχανικοῦ Rivet ἐκτελεσθέντα ἔργα. Παραπόταμοι τοῦ Ἕρμου ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω εἶναι ὁ Ἀλασεχὶρ-τσάϊ καὶ ἄλλοι ἀσήμαντοι παραπόταμοι, πλὴν τοῦ ἱστορικοῦ Πακτωλοῦ καὶ τοῦ Νὺφ τσάϊ. Μέχρι πρὸ πεντηκονταετίας αἱ πλήμμυραι τοῦ Ἕρμου κατέκλυζον καὶ κατέστρεφον περιοδικῶς τὴν πεδιάδα τῆς Μαινεμένης. Ἐκτραπέντος ὅμως διὰ τῶν ἀνωτέρω ἀναφερομένων τεχνικῶν ἔργων τοῦ ροῦ τοῦ ποταμοῦ, αἱ προσχώσεις αὐτοῦ σχηματίζουσι νέαν εὐφορωτάτην πεδιάδα πρὸς τὸ Γκιορένκιοϊ. Ἡ κοιλὰς τοῦ Ἕρμου ἀποτελεῖ τὸ κυριώτερον τμῆμα τῆς ἀρχαίας Λυδίας. Εἶναι εὐφορωτάτη καὶ πλουσιωτάτη, ἦτο δὲ μέχρι τῆς φυγῆς τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν πυκνοκατῳκημένη, ὡς καὶ ἡ παρακειμένη κοιλὰς τοῦ Μαιάνδρου, παράγουσα ἄφθονον σταφίδα, ἂν καὶ οὐχὶ ἀρίστην. Παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἕρμου ὑπάρχουσι παχεῖς βοσκήσιμοι λειμῶνες.

Ἄλλα προϊόντα τῆς περιοχῆς ταύτης εἶναι κριθή, κύαμοι, σιτηρά, χιλὸς (χασίλι), ὄπιον, ἀραβόσιτος, βάμβαξ, βαλανίδια, εἰς δὲ τὴν πεδιάδα τοῦ Νυμφαίου καὶ ἐλαῖαι. Παρὰ τὰ κράσπεδα τῶν ὀρέων, ὅπου ἐκβάλλουσιν οἱ ἄνωθεν φερόμενοι ρύακες, προκόπτουσι τὰ ὀπωροφόρα δένδρα. Αἱ κυριώτεραι διὰ τῆς κοιλάδος διερχόμεναι ὁδοὶ εἶναι: 1) ἡ ἀπὸ Σμύρνης διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Νυμφαίου εἰς Κασαμπᾶν καὶ Σάρδεις, 2) ἡ ἀπὸ Σμύρμης διὰ Φωκαίας καὶ Κύμης πρὸς Μαγνησίαν-Κασαμπᾶ-Σάρδεις, 3) ἡ ἀπὸ τοῦ ἄνω Καΐκου διὰ Θυατείρων (Τύρα) εἰς Μαγνησίαν, 4) ἡ ἀπὸ Θυατείρων διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Μέρμερε (Σωσάνδρων) εἰς Σάρδεις καὶ πλεῖσται ἄλλαι ὁδοί. Ὁ κυριώτερος κόμβος τῶν συγκοινωνιακῶν ὁδῶν ἦσαν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα αἱ Σάρδεις. Σήμερον κυριωτέρα συγκοινωνιακὴ ἀρτηρία εἶναι ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Σμύρνης-Μαγνησίας-Φιλαδελφείας-Ἀφιὸν Καραχισὰρ καὶ Μαγνησίας-Ἀξαρίου-Σόμα.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

—*[Στρ. Γεωγρ.]* Ἡ κοιλὰς τοῦ Ἕρμου ἔχει σπουδαίαν στρατιωτικὴν ἀξίαν, διότι: α') Εἰσδύουσα πρὸς δυσμὰς εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐμφανίζει τὴν καλυτέραν καὶ ἅμα βραχυτέραν ὅδευσιν ἀπὸ τοῦ Αἰγαίου πρὸς τὴν Φρυγίαν καὶ τὸν σιδηρόδρομον τῆς Βαγδάτης. β') Συνδέουσα τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μ. Ἀσίας μετὰ τοῦ κυριωτέρου λιμένος (Σμύρνης), τῆς χερσονήσου ταύτης πρὸς τὸ Αἰγαῖον, εὐνόητον ὅτι προσαποκτᾷ ἐκ τούτου οὐ τὴν τυχοῦσαν σπουδαιότητα, ἐπαυξανομένην ἐκ τῆς ὑπάρξεως κατὰ τὴν διεύ-

Digitized by Google

θυνσιν ταύτην ἁμαξιτῆς καὶ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. γ') Λόγῳ τοῦ πλούτου καὶ τῆς ποικιλίας τῶν πόρων τῆς κοιλάδος, ἔτι δὲ καὶ τοῦ εὔρους αὐτῆς, ἐνδείκνυται ἡ κοιλὰς τοῦ Ἕρμου ὡς χῶρος πρὸς συγκέντρωσιν στρατοῦ δυναμένου νὰ κινηθῇ πρὸς οἱανδήποτε κατεύθυνσιν. δ') Πρὸς τὸν χῶρον Οὐσὰκ-Τουμλοῦ Μπουνὰρ συγκλίνουσιν αἱ κοιλάδες τοῦ Ἕρμου, τοῦ Καΰστρου, τοῦ Μαιάνδρου, τοῦ Ἀκὰρ-Τσάϊ, τοῦ Πουρσὰκ ἢ Γύμαρι (Θύμβρου) καὶ ἀκόμη καὶ τοῦ Καΐκου. Ἐντεῦθεν δὲ παρατηρεῖ τις, ὅτι ἅπαξ ὁ περὶ τὸ Τουμλοῦ Μπουνὰρ-Οὐσὰκ χῶρος, ὡς συνιστῶν κόμβον σπουδαῖον συγκοινωνιῶν, κέκτηται μεγάλην στρατιωτικὴν ἀξίαν. ε') Ἱστορικῶς ἐπιβεβαιοῦται, ὅτι κατὰ τὴν Μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἡ κοιλὰς τοῦ Ἕρμου ἀπετέλεσε πάντοτε κυρίαν ζώνην ἐπιχειρήσεων τῶν διαμαχομένων στρατῶν, ἑλληνικοῦ καὶ τουρκικοῦ.

Ν. Κ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Ἕρμος (τό), καὶ *Ἕρμοι* (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Εἷς τῶν δήμων τῆς Ἀττικῆς, ἀνήκων εἰς τὴν Ἀκαμαντίδα φυλήν. Τίθεται περὶ τὸ ὄρος Ποικίλον εἰς τὴν δίοδον τὴν μεταξὺ τῆς Πάρνηθος καὶ τοῦ Αἰγάλεω, δι' ἧς διέρχεται ἡ Ἱερὰ ὁδός, ἐκεῖ ἔνθα ἡ σημερινὴ μονὴ τοῦ Δαφνίου παρὰ τὸν χείμαρρον Ἕρμον.

ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἑρμοσίλλο (Hermosillo) *[Γεωγρ.]* Πόλις τοῦ Μεξικοῦ, πρωτεύουσα τῆς πολιτείας Σονόρα, γνωστὴ ἐπίσης ὑπὸ τὸ ὄνομα *Πιτίο*. Κάτ. 14.575. Εἶναι ἐμπορικὸν κέντρον καὶ ἔχει μεταλλεῖα ἀργύρου καὶ χαλκοῦ. Αἱ κυριώτεραι βιομηχανίαι εἶναι βυρσοδεψία καὶ συντήρησις νωπῶν καρπῶν, τοὺς ὁποίους ἐξάγει κυρίως εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας. Δ. Δ.

Ἑρμότιμος. Εὐνοῦχος τοῦ Ξέρξου ἐκ Πηδάσου τῆς Μ. Ἀσίας. Αἰχμαλωτισθεὶς ἐν παιδικῇ ἡλικίᾳ κατὰ τὴν ἰωνικὴν ἐπανάστασιν, ἐπωλήθη ὡς δοῦλος εἰς τὸν δουλέμπορον Πανιώνιον τὸν Χῖον, ὅστις ἐκτιμῶν αὐτὸν ἔπεμψε δῶρον εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν. Ἐκεῖ ὁ Ἑρμότιμος διὰ τῆς λαμπρᾶς ἐργασίας καὶ συμπεριφορᾶς αὐτοῦ κατέλαβε τιμητικὴν παρὰ τῷ Ξέρξῃ θέσιν. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν δ' αὐτοῦ κατὰ τῆς Ἑλλάδος, τῷ 480 π. Χ., ὁ Ἑρμότιμος ἐτιμώρησε τὸν Πανιώνιον, ἐκτεμὼν τοὺς τέσσαρας υἱοὺς αὐτοῦ. Μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν συνώδευσε τοὺς υἱοὺς τοῦ Ξέρξου ἐπιστρέφοντας ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Σάρδεις.

—**Ἑρμότιμος** *ὁ* ***Κλαζομένιος.*** Ἕλλην φιλόσοφος. Πρῶτος ποιεῖται μνείαν τούτου ὁ Ἀριστοτέλης (Μετὰ τὰ Φυσ., βιβλ. Α' κεφ. 3). Ὁμιλῶν περὶ Ἀναξαγόρου ἀναγνωρίζοντος νοῦν ὡς διαμορφωτὴν τοῦ σύμπαντος, προστίθησιν «αἰτίαν δ' ἔχει πρότερον Ἑρμότιμος ὁ Κλαζομένιος εἰπεῖν». Πλίνιος ὁ πρεσβύτερος (Hist. nat. VII, 53) ἀναφέρει ὅτι κατά τινα παράδοσιν Ἑρμότιμος ὁ Κλαζομένιος ζῶν εἶχε τὴν ἱκανότητα νὰ ἐγκαταλείπῃ τὸ σῶμα αὐτοῦ καὶ ν' ἀπέρχηται πνευματικῶς εἰς τοὺς μάλιστα μεμακρυσμένους τόπους τοῦ κόσμου. Ἀναλαμβάνων εἶτα τὸ σῶμα διηγεῖτο πᾶν ὅ,τι εἶδεν ἢ ἤκουσεν ἐν ταῖς περιηγήσεσιν αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡμέραν τινὰ οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ἐπωφελούμενοι τοιαύτην τινὰ περιήγησιν τοῦ Ἑρμοτίμου, παρέδωκαν τὸ σῶμα αὐτοῦ εἰς τὸ πῦρ, ἀναγκάσαντες οὕτω αὐτὸν νὰ ὑποστῇ πρόωρον θάνατον. Ὁ μῦθος οὗτος προῆλθε πιθανῶς ἐκ τοῦ θεωρητικοῦ βίου τοῦ Ἑρμογένους καὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἐξωτερικῶν πραγμάτων ἀποξενώσεως αὐτοῦ.

Πάντες οἱ ἄλλοι ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, οἱ ποιούμενοι λόγον περὶ Ἑρμοτίμου τοῦ Κλαζομενίου, δὲν πράττουσί τι ἄλλο ἢ ν' ἀναφέρωσι τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Πλινίου ἀναγραφόμενα μετά τινων ἀσημάντων παραλλαγῶν. Πάντα τὰ σχετικὰ ταῦτα χωρία συνήθροισεν ὁ Carus ἔν τινι πραγματείᾳ φερούσῃ τὸν τίτλον «Des traditions relatives à Hermotime de Clazomène» ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Fülleborn. Ὁ Zeller νομίζει μυθικὸν πρόσωπον Ἑρμότιμον τὸν Κλαζομένιον.

— **Ἑρμότιμος** *ὁ* ***Κολοφώνιος.*** Μαθηματικὸς τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Πρόκλου ὡς διάφορος τοῦ Εὐδόξου καὶ τοῦ Θεαιτήτου, ὧν τὰς μαθηματικὰς ἐρεύνας ἐπεξέτεινεν. Ἀνήκει τοῖς νεωτέροις μαθηταῖς τοῦ Πλάτωνος. Κατὰ τὸν Πρόκλον «τῶν στοιχείων πολλὰ ἀνεῦρεν», ἀπίθανον δ' ὅμως εἶναι, ὅτι ἔγραψέ τι «περὶ γεωμετρικῶν τόπων».

Ν. Κ. Κ.

Ἑρμοῦ ***πόλις*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* βλ. λ. *Ἑρμούπολις* ἢ *Ἑρμόπολις*.

Ἑρμούπολις. Ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ πόλις, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Κυκλάδων, ἕδρα τῆς ἐπαρχίας Σύρου καὶ τοῦ δήμου Ἑρμουπολιτῶν. Κεῖται εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς νήσου Σύρου καὶ ἔχει ὡραῖον λιμένα.

—*[Ἱστορ. Γεωγρ.]* Ἡ Ἑρμούπολις συνῳκίσθη ἀμέσως μετὰ τὴν ἐν Ἁγίᾳ Λαύρᾳ κήρυξιν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ὑπὸ Χριστιανῶν προσφύγων ἐκ Σμύρνης, μέρος τῶν ὁποίων ἦλθον ἀπ' εὐθείας, μέρος δὲ μέσῳ τῆς Τήνου, ἔνθα ἀρχικῶς εἶχον καταφύγει. Μετὰ τὴν κατὰ τὸ 1822 ἅλωσιν τῆς Χίου μέχρι τοῦ 1828 οἱ πρόσφυγες διαρκῶς ηὐξάνοντο, προερχομένων οἰκογενειῶν ἐκ Ψαρῶν, Ὕδρας, Κρήτης, Θεσσαλίας, Ρόδου, Κυδωνιῶν κλπ. Πάντες οὗτοι διεκρίνοντο ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *πάροικοι*.

Ἡ παραλία ἔνθα ἠγέρθη ὁ νέος συνοικισμὸς ἦτο τότε ἐντελῶς ἔρημος. Κατ' ἀρχὰς ἠγέρθησαν παραπήγματά τινα, ἀργότερον δὲ ἤρχισεν ἡ ἀνέγερσις οἰκιῶν πέριξ τοῦ παρὰ τὴν παραλίαν ὑγειονομείου καὶ τελωνείου (κοιν. *Σανιτᾶ*). Μέχρι τοῦ 1824 ἡ πόλις ἦτο σχεδὸν ἀνώνυμος, διακρινομένη ἀπὸ τῆς παλαιᾶς *Ἄνω Σύρου*, τοῦ μόνου ἀκμάζοντος ἐκεῖ πλησίον πολίσματος, διὰ τοῦ ὀνόματος *Σῦρος*. Πρὸς ὀνοματοθεσίαν τοῦ συνοικισμοῦ ἐγένετο δημοψήφισμα ἐν τῷ προαυλίῳ τοῦ ἀνεγειρομένου τότε ναοῦ τῆς Μεταμορφώσεως, καθ' ὃ ἐδόθη τὸ ὑπὸ τοῦ δημογέροντος Λουκᾶ Ράλλη προταθὲν καὶ ὑπὸ τοῦ Δρόσου Μανσόλα ὑποστηριχθὲν ὄνομα *Ἑρμούπολις*. Ὠνομάσθη δ' οὕτω, διότι ἦτο τότε ἡ μόνη πόλις τῆς Ἑλλάδος, εἰς ἣν ἤρχισεν ἀναπτυσσόμενον τὸ ἐμπόριον.

Ὁ συνοικισμὸς τῆς Ἑρμουπόλεως δὲν ἐγένετο ὑπὸ ὁμαλὰς περιστάσεις. Οἱ ἐκ τῶν οἰκιστῶν της Κεφαλλῆνες διετάραξαν τὴν ἡσυχίαν τῶν πρώτων κατοίκων της, συμπλακέντες μετὰ τῶν αὐτοχθόνων. Κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1821 ἡ νέα πόλις ἐγένετο θέατρον ταραχῶν, καθότι ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς Ἄνω Σύρου εἶχε διαβληθῆ ὡς κακοποιὸς ὁ ὡς ἀρχηγὸς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας διορισθεὶς Ν. Φατζόλης. Οὗτος ἐλθὼν πρὸς ἀνάληψιν τῶν καθηκόντων του εὑρέθη πρὸ ἀντιστάσεως, γενομένης δὲ μάχης, καθ' ἣν ἐφονεύθησαν περὶ τοὺς 30 ἐκ τῆς συνοδείας του, τῇ παρεμβάσει τοῦ πληρώματος μικροῦ αὐστριακοῦ πλοίου ἠναγκάσθη ν' ἀπέλθῃ. Χολωθεὶς ὁ Φατζόλης ἐπανῆλθε μετὰ δίμηνον ἡγούμενος στολίσκου ἐξ 60 σκαφῶν. Πάλιν ὅμως ἡ ἐπιδρομή του αὕτη ἀπέτυχε λόγῳ τῆς προσβολῆς τῶν πλοίων ὑπὸ τῆς παρατυχούσης γαλλικῆς ἡμιολίας Estafette. Ὁ Φατζόλης ὅμως καὶ ἐκ τρίτου, κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1822, ἐπανῆλθε κατὰ τῆς Ἑρμουπόλεως ἐπιβαίνων βρικίου, ἀλλὰ συνελήφθη παρὰ τοῦ παρακολουθοῦντος αὐτὸν Γάλλου ναυάρχου Δὲ Ριγνὺ καὶ μετεφέρθη ἐκεῖθεν σιδηροδέσμιος. Οἱ Ἑρμουπολῖται πολλάκις συνεκρούσθησαν καὶ μετὰ τῶν Συρίων, ἕνεκα κυρίως τοπικῶν ζητημάτων, ὡς π. χ. κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1841 διὰ τὸ ζήτημα τῆς ὑδρεύσεως, κατὰ Μάρτιον καὶ Μάϊον τοῦ 1842, κατ' Αὔγουστον τοῦ 1848 κ. ο. κ.

Τῷ 1824 λόγῳ τῆς ἀναπτύξεως τῆς Ἑρμουπόλεως μετεφέρθη ἐνταῦθα ἐκ Μυκόνου καὶ ἡ ἕδρα τῆς διοικήσεως τῆς τῷ 1823 συσταθείσης ἐπαρχίας Σύρας καὶ Μυκόνου. Κατὰ τὸν τότε δὲ τύπον ἡ πόλις αὕτη ἐθεωρεῖτο τὸ κέντρον καὶ ἡ καρδία σύμπαντος τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἔνθα συνέρρεον πάντες πρὸς εὕρεσιν ἀσφαλοῦς συνδρομῆς, προστασίας, ἀνακουφίσεως ἐκ τῶν δεινῶν καὶ ἐργασίας πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ μέλλοντος.

Ἡ Ἑρμούπολις ἀπὸ τῆς συνοικίσεώς της μετεβλήθη εἰς σκοπιὰν τῶν κινήσεων τῶν ἐχθρικῶν στόλων καὶ εἰς κέντρον ἀνεφοδιασμοῦ τῶν ἑλληνικῶν πλοίων. Εἰς τὸν Ἱερὸν Ἀγῶνα οἱ Ἑρμουπολῖται, καίτοι οἱ πλεῖστοι ἄποροι πρόσφυγες, συνεισέφερον οὐκ ὀλίγα δι' ἐράνων καὶ δανείων καὶ μέρους τῶν εἰσαγωγικῶν δασμῶν πρὸς κατασκευὴν πυρπολικῶν. Εἰς τὰς ἐθνοσυνελεύσεις ἤρχισεν ἡ Ἑρμούπολις ἀντιπροσωπευομένη ἀπὸ τῆς ἐν Τροιζῆνι τοῦ 1827, ἀποσταλέντων τότε τῶν Ἀργυρίου Δ. Ταρποχτζῆ καὶ Π. Ὁμηρίδου. Εἰς τὸ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος συγκροτηθὲν ἐν Αἰγίνῃ βουλευτικὸν ἀντεπροσωπεύθη ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Πετρίτζη, εἰς δὲ τὴν τῷ 1829 ἐν Ἄργει Δ' ἐθνοσυνέλευσιν ὑπὸ τῶν Παρασκευᾶ Κάζηρα καὶ Ἰωάννου Περίδου. Πλὴν τῶν τελευταίων ἀπεστάλησαν καὶ οἱ Λουκᾶς Ράλλης, Νικόλαος Πρασακάκης καὶ Εὐστράτιος Πετρᾶς, οἱ μὲν δύο πρῶτοι ὡς ἐκπρόσωποι τῶν ἐν Ἑρμουπόλει Χίων, ὁ δὲ τῶν Κυδωνιέων καὶ Μοσχονησίων.

Πρὸ τοῦ 1828 ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑρμουπόλεως δὲν εἶχε μονιμότητα. Οἱ πλεῖστοι ἐκ τῶν οἰκιστῶν της ἐθεώρουν μᾶλλον προσωρινὴν τὴν ἐκεῖ διαμονήν των. Κατὰ γενομένην τὸ ἔτος τοῦτο ἀπογραφὴν εὑρέθη ὅτι ἡ Ἑρμούπολις κατῳκεῖτο ὑπὸ 14.929 ψυχῶν, ὧν οἱ 1.134 διέμενον καὶ ἐν τῇ Ἄνω Σύρῳ, καὶ ὅτι περιελάμβανε 4167 οἰκοδομάς. Ἐκ τῶν 14.929 τούτων κατοίκων ἦσαν:

Χῖοι	4500	Κωνσταντινουπολῖται	1000
Ρουμελιῶται	1000	Πελοποννήσιοι	1000
Σμυρναῖοι	1500	Ὑδραῖοι	200
Κυδωνιεῖς, Μοσχονήσιοι	2000	Αἰγαιοπελαγῖται	2850
Ψαριανοί	250	Ἑτεροεθνεῖς	200
Ἑπτανήσιοι	5ύυ		

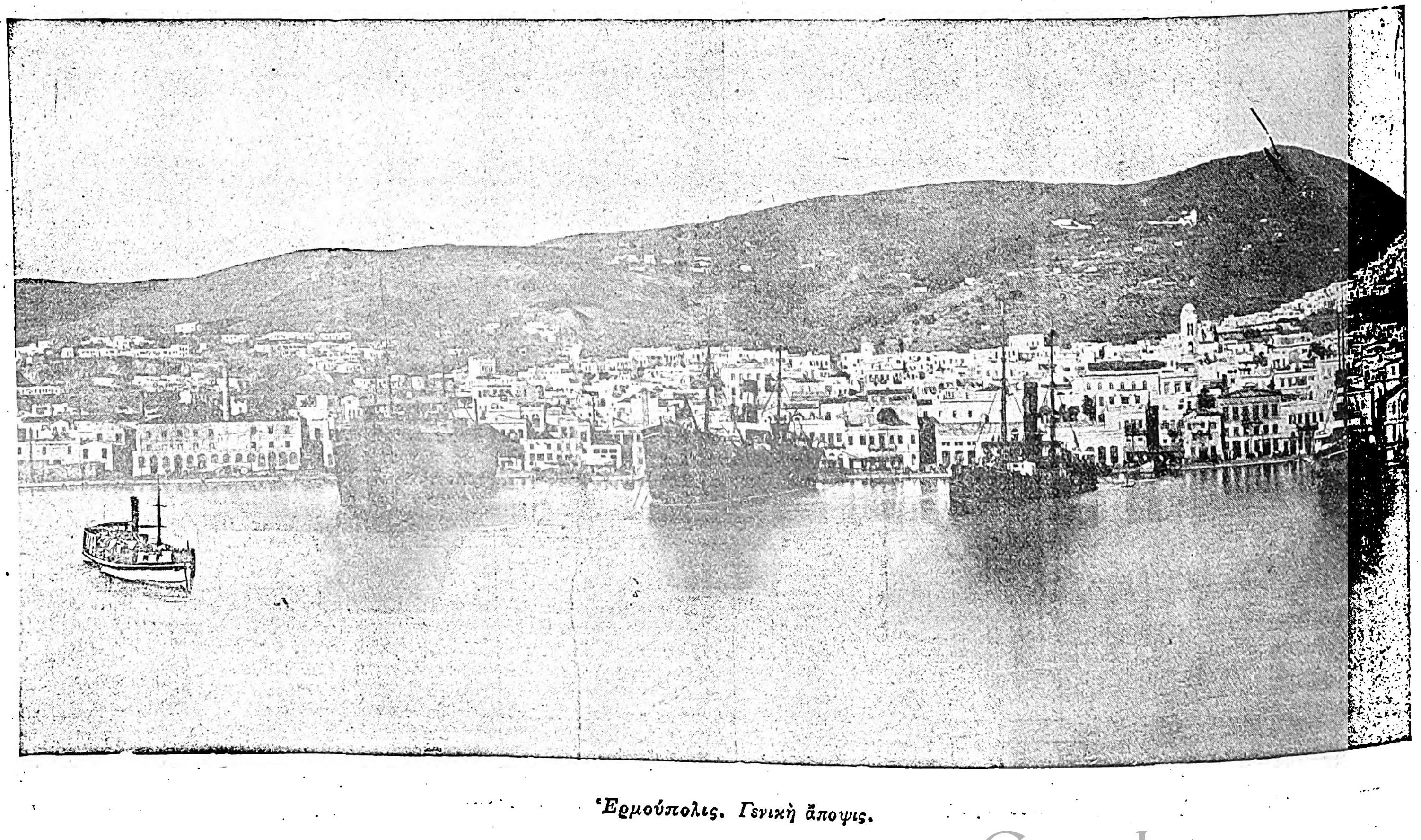

Ἑρμούπολις. Γενικὴ ἄποψις.

Digitized by Google

Οἱ ἐκ τῶν ἐν Ἑρμουπόλει παροίκων Χῖοι διεδραμάτισαν σπουδαῖον πρόσωπον ἐν τῷ Ἀγῶνι πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος των. Ἀπὸ τῆς κηρύξεως τῆς ἐπαναστάσεως (1821) εἰργάζοντο ἀδιαλείπτως ἐνθαρρυνόμενοι παρὰ τοῦ συμπολίτου των ἑταίρου τῆς Φιλικῆς ἑταιρείας Ἰωάννου Λ. Ράλλη, σχόντος εἰδικὴν ἀποστολὴν τοῦ Δημ. Ὑψηλάντη πρὸς στρατολογίαν διὰ τὸν ἐθνικὸν Ἀγῶνα. Τῷ 1827 ἡ δημογεροντία τῶν ἐν Ἑρμουπόλει Χίων, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν Ἀμβρ. Σκαραμαγκᾶ, Γ. Ν. Ψύχα καὶ Ζ. Ν. Εὐμορφοπούλου, ἐξέδωκε προκήρυξιν πρὸς τοὺς ἁπανταχοῦ Χίους, καλοῦσα αὐτοὺς ἵνα προσέλθουν εἰς τὰς τάξεις τοῦ Ἀγῶνος. Ἀποτέλεσμα τῆς ἐνεργείας ταύτης ἦτο ἡ συγκέντρωσις 5000 Χίων, οἵτινες συμμετέσχον τῆς πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς νήσου των ἀτυχοῦς ἐκστρατείας.

Ἐπὶ Καποδίστρια (1828) ἡ Ἑρμούπολις ἐγένετο πρωτεύουσα τῆς διοικήσεως τῶν Βορείων Κυκλάδων, περιλαμβανούσης τὰς νήσους Σῦρον, Τῆνον, Ἄνδρον, Κίον, Κύθνον καὶ Σέριφον. Πρῶτος ἔκτακτος ἐπίτροπος τῶν Βορείων Κυκλάδων διωρίσθη ὁ Μπενιζέλος Ροῦφος. Ἐπὶ τῆς διοικήσεως αὐτοῦ συνέστη ἐνταῦθα ἐμποροδικεῖον, τὸ πρῶτον ἐν Ἑλλάδι. Ἔκτοτε ἡ πόλις διαρκῶς προώδευεν ἐμπορικῶς καὶ κοινωνικῶς, καταλαβοῦσα ἐπίζηλον θέσιν μεταξὺ τῶν ἑλληνίδων πόλεων. Πρὸς τὸν κυβερνήτην ὅμως Καποδίστριαν οἱ Ἑρμουπολῖται διέκειντο μᾶλλον δυσμενῶς, διότι εἶχε λάβει αὐστηρὰ μέτρα κατὰ τῶν συμμετασχόντων τῆς εἰς Χίον ἐκστρατείας, ὡς καὶ τῶν μὴ δεχθέντων τὰς ἀπόψεις του περὶ εἰδικῆς κατατάξεως ἐμπόρων. Τούτων ἕνεκα καὶ ἡ Ἑρμούπολις, πρωτοστατούντων τῶν δημογερόντων Γ. Καραγιαννάκη, Ἀμβρ. Σκαραμαγκᾶ, Εὐστρ. Σουγδουρῆ καὶ Ἀντ. Νίκα, τὴν 28 Ἰουλίου 1831 ἠκολούθησε τὴν κατὰ τῆς κυβερνήσεως στασιάσασαν τότε προστάτιδά της Ὕδραν. Καταλυθεισῶν δὲ τῶν ἀρχῶν ἀνέλαβεν ἡ δημογεροντία τὴν εἴσπραξιν τῶν τελωνειακῶν δικαιωμάτων, ἅτινα ἀπέστελλον εἰς Ὕδραν πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ ἐπαναστατικοῦ σκοποῦ. Πρὸς μεγαλυτέραν δ' ἐκδήλωσιν τῆς ἀντιθέσεως τῶν Ἑρμουπολιτῶν ἦλθον τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐκλογῶν ἀντιπροσώπων διὰ τὴν ἐν Ἐπιδαύρῳ Ε' ἐθνικὴν συνέλευσιν, καθ' ἣν ἀνεδείχθησαν οἱ Ἰωάννης Περίδης καὶ Ἀργύριος Ταρποχτζῆς, ὧν ὁ πρῶτος κατηγορήθη παρὰ τοῦ κυβερνήτου ὡς στασιαστής. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰω. Καποδίστρια ἔλαβε τέλος ἡ ἀντιδραστικὴ στάσις τῆς Ἑρμουπόλεως. Τῷ 1833 δι' εἰδικοῦ βασιλικοῦ διατάγματος ἡ Ἑρμούπολις ἀπετέλεσε δῆμον πρώτης τάξεως, διοικηθέντα, μέχρι τοῦ 1835, ὁπότε ἐγένετο ἡ πρώτη δημαιρεσία, παρὰ τῶν δημογερόντων Ζαννῆ Α. Βούρου, Νικολάου Γιαγιτζῆ και Σταμ. Κωνσταντίνου. Τῷ 1835 αἱ δημοτικαὶ ἐκλογαὶ ἀνέδειξαν δήμαρχον τὸν ἐκ Σμύρνης Γεώργιον Πετρίτζην.

Εἰς τὴν κατὰ τοῦ Ὄθωνος ἐπανάστασιν τοῦ 1862 συμμετέσχε καὶ ἡ Ἑρμούπολις. Ὁ φρούραρχός της Ν. Λεωτσᾶκος μετ' ἄλλων στρατιωτικῶν ἐν συνεννοήσει μετὰ τινων ἐντοπίων στοιχείων ἡγήθησαν τοῦ ἀγῶνος. Διὰ τῆς θαλαμηγοῦ «Καρτερίας» οἱ ἐπαναστάται μετέβησαν εἰς Κύθνον πρὸς παραλαβὴν καὶ ἄλλων τοιούτων. Ἐκεῖ συνεπλάκησαν μετὰ βασιλικῶν στρατιωτῶν ἀποσταλέντων διὰ τῆς φρεγάτας «Ἑλλάδος» καὶ ἐφονεύθη ὁ Ν. Λεωτσᾶκος. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἔσχεν ἀποτέλεσμα τὴν ἀνάκλησιν τῶν ἐπαναστατικῶν ψηφισμάτων τῶν ἀρχόντων τῆς Ἑρμουπόλεως, ἐστοίχισε δὲ τὴν ἑκουσίαν ἀπομάκρυνσιν τοῦ δημάρχου Ἀμβροσίου Δαμαλᾶ, ἀποθανόντος μετ' οὐ πολὺ ἐν Μασσαλίᾳ.

Εἰς τὴν κρητικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1868 ἡ Ἑρμούπολις πάρεσχεν ἀρκετὴν συμβολήν, χρησιμεύσασα ὡς σταθμὸς καὶ ἀποθήκη τῶν ἐκεῖ στελλομένων. Καὶ εἰς τοὺς μετέπειτα δ' ἀγῶνας τοῦ ἔθνους ἡ ἐμποροβιομηχανικὴ αὕτη πόλις διεδραμάτισε σπουδαῖον πρόσωπον, βομβαδισθεῖσα μάλιστα τῷ 1913 παρὰ τοῦ τουρκικοῦ πολεμικοῦ «Χαμηδιέ». Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως τῆς Θεσσαλονίκης (1916—1917) καὶ τῆς τοῦ ἀποκλεισμοῦ ὑπὸ τῶν συμμάχων τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος, ὁ λιμὴν τῆς Ἑρμουπόλεως ἦτο μία τῶν βάσεων ἀνεφοδιασμοῦ τοῦ συμμαχικοῦ στόλου.

Κλῖμα. Τὸ κλῖμα τῆς Ἑρμουπόλεως εἶναι ἓν ἐκ τῶν καλυτέρων τῆς Ἑλλάδος. Ἡ μέση ἐτησία θερμοκρασία αὐτῆς εἶναι περὶ τοὺς 19°, ἡ δὲ μεγίστη ἀπόλυτος 39°,5 καὶ ἡ ἐλαχίστη —2° κατὰ μέσον ὅρον. Τὸ ἐτήσιον ὕψος βροχῆς ποικίλλει μεταξὺ 300—500 χλστ., ἐνίοτε δ' ὑπερβαίνει καὶ ταῦτα· ἡ μέση ὑγρασία εἶναι 10,25—13,50 ἡ ἀπόλυτος, καὶ ἡ σχετικὴ περὶ τοῖς 62. Πτῶσις χιόνος δὲν παρατηρεῖται κατ' ἔτος, καὶ ἂν αὕτη συμβῇ δὲν διαρκεῖ εἰμὴ ἐλαχίστας ἡμέρας. Ἐπικρατοῦντες ἄνεμοι εἶναι οἱ βόρειοι.

Ἡ σημερινὴ πόλις. Ἡ Ἑρμούπολις ἀποτελεῖ ἰδίαν δημοτικὴν περιφέρειαν. Ἐνταῦθα ἑδρεύουσι τὸ ἐφετεῖον Αἰγαίου, εἰσαγγελία ἐφετῶν, πρωτοδικεῖον, εἰσαγγελία πλημμελειοδικῶν, εἰρηνοδικεῖον, πταισματοδικεῖον καὶ ὑποθηκοφυλακεῖον. Αἱ δικαστικαὶ αὗται ὑπηρεσίαι στεγάζονται εἰς τὸ ἐν τῇ πλατείᾳ Μιαούλη ἐπὶ σχεδίου τοῦ ἀρχιτέκτονος E. Ziller ἀνεγερθέντος τῷ 1892 μεγαλοπρεποῦς κτιρίου τῶν δημοτικῶν ἀρχείων, ἔνθα καὶ τὰ γραφεῖα τοῦ δήμου. Ἐπίσης ἐν Ἑρμουπόλει ἑδρεύει τελωνεῖον α' τάξεως, εἰς ὃ ὑπάγονται τὰ διάφορα ὑποτελωνεῖα καὶ τελωνοσταθμαρχεῖα τῶν Κυκλάδων. Τὸ κτίριον τοῦ τελωνείου καὶ αἱ εὐρύταται ἀποθῆκαι αὐτοῦ, κείμεναι εἰς τὸ δεξιὸν τῷ εἰσπλέοντι μέρος τοῦ λιμένος, ἠγέρθησαν ἐπὶ ἀντιβασιλείας, ὑπέστησαν δὲ μετέπειτα τροποποιήσεις τινάς. Ἐπίσης ἐν Ἑρμουπόλει ὑπάρχουσι: λιμεναρχεῖον καὶ πλοηγικὸς σταθμός, ἐφορεία, ταμεῖον, δασονομεῖον, χημικὸν ἐργαστήριον, ἀποθήκη μονοπωλίου καί τινα προξενεῖα καὶ ὑποπροξενεῖα ξένων κρατῶν. Εἶναι ἕδρα τοῦ διοικητοῦ τῆς χωροφυλακῆς Κυκλάδων, τοῦ νομομηχανικοῦ, νομιάτρου, νομοκτηνιάτρου καὶ νομογεωπόνου Κυκλάδων, ἐπίσης ἐπόπτου γεωργικῶν συνεταιρισμῶν καὶ ἐπιθεωρητοῦ δημοτικῶν σχολείων τῶν βορείων Κυκλάδων. Ἔχει πυριτιδαποθήκην καὶ φυλακὰς ἐν θέσει *Λαζαρέτα*.

Ἡ Ἑρμούπολις ἀριθμεῖ κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1928 κατοίκους 21416 (ἀρρ. 10109, θήλ. 11307). Ἐκ τούτων οἱ 2876 (ἀρρ. 1488, θήλ. 1388) εἶναι πρόσφυγες ἐλθόντες μετὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφήν. Οἱ κάτωθι ἀριθμοὶ ἐμφαίνουσι τὴν ἐξέλιξιν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς πόλεως ἀπὸ τοῦ 1853:

Τῷ	1853.	κάτοικοι	19981		
»	1856	»	16830	(διαφορὰ	— 3151)
»	1861	»	18511	(»	+ 1681)
»	1870	»	20996	(»	+ 2485)
»	1879	»	21540	(»	+ 544)
»	1889	»	21104	(»	+ 564)
»	1896	»	18760	(»	— 3344)
»	1907	»	18132	(»	— 628)
»	1920	»	18663	(»	+ 531)
»	1928	»	21156	(»	+ 2493)

Πλὴν τοῦ ἀνωτέρω πραγματικοῦ πληθυσμοῦ ὁ νόμιμος (δημόται) τοιοῦτος τῆς Ἑρμουπόλεως ἀνέρχεται εἰς (1928) 22124 κατοίκους. Κατὰ κατηγορίας ἐπαγγελμάτων ὁ πραγματικὸς πληθυσμὸς τῆς Ἑρμουπόλεως (1928) ἔχει ὡς ἑξῆς:

Κατηγορίαι	*Ἄρρενες*	*Θήλεις*	*Σύνολον*
Γεωργία	255	7	262
Κτηνοτροφία—Θήρα	7	—	7
Ἁλιεία	130	—	130
Μεταλλεῖα	11	—	11
Βιομηχανία	2206	909	3115
Μεταφοραὶ—Συγκοινωνίαι	1353	3	1356
Πίστις - Ἀνταλλαγὴ - Μεσολάβησις	113	9	122
Ἐμπόριον	934	25	959
Προσωπικαὶ ὑπηρεσίαι	171	410	581
Ἐλευθέρια ἐπαγγέλματα	288	134	422
Δημόσιαι ὑπηρεσίαι	183	8	191
Ἄνευ ἐπαγγέλματος	1756	7275	9031
Μὴ δηλώσαντες ἐπάγγελμα	581	384	965
	7988	9164	17152

Ὁ δῆμος Ἑρμουπόλεως ἱδρύθη τῷ 1833. Ἔχει σήμερον προϋπολογισμὸν περὶ τὰ 3.000.000 δραχμῶν (χρῆσις 1929—1930). Διατηρεῖ ἀρκετὴν κτηματικὴν περιουσίαν, πλὴν τοῦ μεγαλοπρεποῦς κτιρίου τῶν δημοτικῶν ἀρχείων. Ἐκ τούτων σημειοῦμεν τὰ σφαγεῖα, παλαιὸν κτίριον ἱδρυθὲν τῷ 1848 καὶ ἀνακαινισθὲν τῷ 1890, τὰ ἐν τῷ κέντρῳ κτίρια παντοπωλείων, ἰχθυοπωλείων καὶ κρεοπωλείων, ἐγερθέντα τῷ 1846 καὶ 1855 διαφόρους ἀποθήκας, ἡμικυκλικὸν κτίριον (εἰς θέσιν Νησάκι) προοριζόμενον διὰ λουτρὰ κλπ. Ὁ δῆμος κέκτηται ὡραῖον χειμερινὸν θέατρον, τὸν «Ἀπόλλωνα», κτισθὲν τῷ 1862, ὡς καὶ τὸ κτίριον τῆς λέσχης «Ἑλλάς», ταυτοχρόνως ἐγερθέν, κάτωθι τοῦ ὁποίου στεγάζεται τὸ ταχυδρομεῖον. Τὰ δύο ταῦτα οἰκοδομήματα ἐκτίσθησαν ἐπὶ δημοτικοῦ γηπέδου ὑπὸ ἑταιρείας ἐξ Ἑρμουπολιτῶν, τοκοχρεωλυτικῶς ἀναλαβούσης τὰς πρὸς τοῦτο δαπάνας.

Ἡ Ἑρμούπολις εἶναι ἕδρα μητροπολίτου φέροντος τὸν τίτλον: Σύρου, Τήνου, Ἄνδρου, Κέας καὶ Μήλου. Ὁ μητροπολιτικὸς ναὸς αὐτῆς εἶναι ὁ παλαιότερος τοιοῦτος τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος. Ἐθεμελιώθη τῷ 1824 δι' ἰδιωτικῶν συνεισφορῶν καὶ εἶναι ἱστορικὸς διὰ τὴν πόλιν, καθότι ἀπετέλει προσκύνημα τῶν πρώτων οἰκιστῶν της. Ἄλλος ναὸς εἶναι ὁ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἐγερθεὶς τῷ 1829 δαπάναις κατὰ μέγα μέρος τοῦ Δ. Πλατανίτου. Ἕτεροι εἶναι ὁ τῷ 1839 κτισθεὶς μικρότερος ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, καὶ οἱ νεώτεροι τούτων, τῆς Ἀναστάσεως, κείμενος ἐπὶ τοῦ ὑπερκειμένου τῆς πόλεως λόφου, τῶν Ταξιαρχῶν, ἔναντι τοῦ νεκροταφείου τῶν δυτικῶν, καὶ ὁ κεντρικώτερος πάντων τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Ὁ τελευταῖος εἶναι μεγαλοπρεπέστατος καὶ περικαλλέστατος, δεσπόζων ὡς ἐκ

Ἑρμούπολις. Γενικὴ ἄποψις.

Digitized by Google

τοῦ ὕψους του ὅλων τῶν οἰκοδομημάτων τῆς πόλεως. Τὸ νεκροταφεῖον ἠγέρθη τῷ 1837 ἐν τῇ συνοικίᾳ Ἁγίου Γεωργίου καὶ κοσμεῖται δι' ὡραίων μνημείων.

Συνοικίας ἡ Ἑρμούπολις ἔχει πολλάς, φερούσας διάφορα ὀνόματα. Αἱ κυριώτεραι εἶναι ἡ τῆς Ἀγορᾶς, ἔνθα συγκεντροῦται ἡ ἐμπορικὴ κίνησίς της· ἡ τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἔνθα ἐγείρονται αἱ ἐπιβλητικώτεραι οἰκίαι τῶν εὐπορωτέρων· πέραν ταύτης ἡ τῶν Βαπορίων, ἄνωθεν τῆς ὁποίας κεῖται ἡ τοῦ Ὀρφανοτροφείου· παρ' αὐτὴν καὶ κατωτέρω ἡ τοῦ Ποταμοῦ, ἄνωθεν ταύτης δὲ κεῖνται αἱ τοῦ Βροντάδου καὶ ἡ ὑψηλοτέρα πασῶν ἡ τῆς Ἀναστάσεως. Παρὰ τὴν Ἄνω Σῦρον κεῖται ἡ συνοικία τοῦ Παυσιλύπου, συνορεύουσα πρὸς Δ. πρὸς τὴν τοῦ Ξηροκάμπου, τὴν τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ τὴν τῆς Πλακούρας. Νοτίως ἐκτείνονται αἱ συνοικίαι τῶν Ψαριανῶν, τῆς Νεαπόλεως, τῆς Ἄμμου, τοῦ Πτωχοκομείου, τοῦ Μυλαρακίου, τῆς Πέτρας καὶ τῶν Λαζαρέττων.

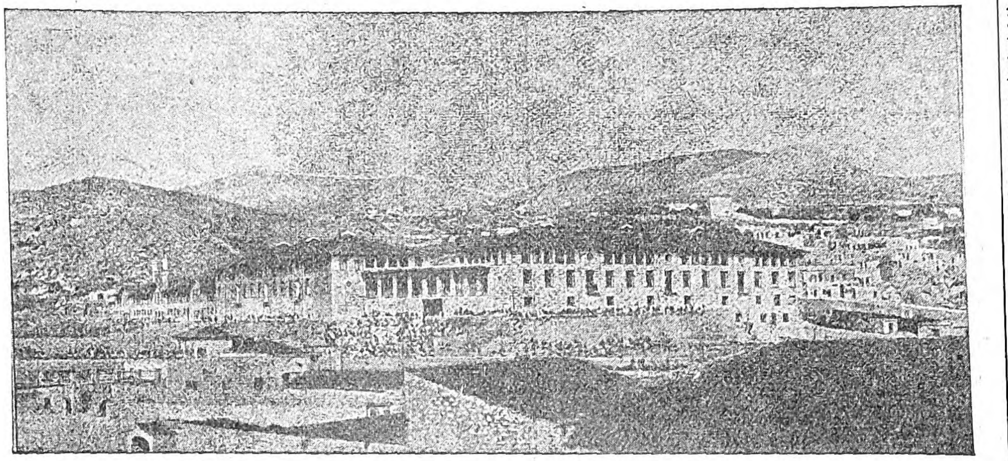

Ἑρμούπολις. Τὸ Ἀμερικανικὸν Ὀρφανοτροφεῖον.

Αἱ ὁδοὶ τῆς Ἑρμουπόλεως εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κάθετοι πρὸς τὴν παραλίαν. Αἱ παρὰ τὴν θάλασσαν τοιαῦται εἶναι λιθόστρωτοι, ἄλλαι ἀσφαλτόστρωτοι. Εἰς τὰς βορείους συνοικίας ἡ συγκοινωνία ἐνεργεῖται διὰ κλιμακωτῶν ὁδῶν. Ἡ πόλις ἔχει καὶ ἀρκετὰς πλατείας. Ἡ κυριωτέρα εἶναι ἡ πρὸ τῶν Δημοτικῶν ἀρχείων τοῦ Μιαούλη, πρῴην καλουμένη Λεωτσάκου καὶ Ὄθωνος, κοσμουμένη διὰ τοῦ δαπάναις τοῦ δήμου καὶ τοῦ Σταματ. Ἰ. Πρωΐου ἀνεγερθέντος ἀνδριάντος τοῦ ναυάρχου Μιαούλη καὶ μαρμαρίνης ἐξέδρας μουσικῆς κατασκευασθείσης δαπάνῃ Θ. Παγκάλου. Ἄλλας πλατείας σημειοῦμεν τὴν τῶν Βαπορίων καλουμένην, τὴν τῶν «ἀδελφῶν Μπαμπαγιώτου», τὴν τῆς Κοιμήσεως καλουμένην «Πρωΐου», τὴν τῶν Τριῶν Μύλων κλπ. Ρυμοτομικὸν σχέδιον ἤρχισεν ἐν αὐτῇ κατὰ τύπους ἐφαρμοζόμενον ἀπὸ τοῦ 1838.

Ὕδρευσις-Φωτισμός. Ἡ Ἑρμούπολις ἔχει πλούσιον ὑδρονομικὸν δίκτυον, κατασκευασθὲν τῷ 1926 ἐπὶ τῇ βάσει μελέτης ξένων ὑδραυλικῶν. Ἐκ τούτου τροφοδοτοῦνται αἱ ἀρκετὰ ἀνεκταὶ πυροσβεστικαὶ ἐγκαταστάσεις, συντηρούμεναι ὑπὸ τοῦ δήμου. Φωτιστικὸν δίκτυον ἔχει πλουσιώτατον, εἰσαχθέντος τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος ἀπὸ τοῦ 1890. Πρότερον ἡ πόλις ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐφωτίζετο δι' ἐγκαταστάσεως δικτύου ἀερίου ἀσετυλίνης. Ὑπονόμων δίκτυον ἔχει εἰς τὰς καθέτους τῇ παραλίᾳ ὁδούς, διαρκῶς συμπληρούμενον.

Πνευματικὴ ἀνάπτυξις. Ἡ Ἑρμούπολις ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς ἱδρύσεώς της ἀπετέλεσεν ἀξιόλογον κέντρον καλλιεργείας τῶν γραμμάτων. Τῷ 1826 ἀναφέρεται ἱδρυθὲν τὸ πρῶτον ἐν αὐτῇ ἑλληνοδιδακτικὸν σχολεῖον, διευθυνόμενον ὑπὸ τῶν Γρηγορίου Κωνσταντᾶ καὶ Γεωργίου Κλεοβούλου. Εἰς τοῦτο ἐδίδαξε μέχρι τοῦ 1828 καὶ ὁ Φίλιππος Ἰωάννου προσκληθεὶς παρὰ τοῦ Μιαούλη πρὸς μόρφωσιν τῶν τέκνων του. Τῷ 1828 ἱδρύθη καὶ σχολεῖον θηλέων διευθυνόμενον ὑπὸ τῆς Εὐανθίας Καΐρη. Ἐκ παραλλήλου μὲ ταῦτα ἱδρύθησαν σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων παρὰ τῶν μελῶν τῶν ἀγγλοελληνικῶν εὐαγγελικῶν ἑταιρειῶν Δ. Κὸρκ καὶ Φ. Ἴλδεν καὶ ἀργότερον τοῦ Ρόβερτσον. Κατὰ στατιστικὴν τοῦ 1829 εἰς τὰ λειτουργοῦντα τὸ ἔτος αὐτὸ 10 σχολεῖα, ἐξ ὧν τὰ 2 κοινοτικὰ καὶ τὰ λοιπὰ ἰδιωτικά, ἐφοίτων 813 μαθηταὶ ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Τῷ 1833 ἡ Ἑρμούπολις ἀπέκτησε γυμνάσιον στεγασθὲν μετ' οὐ πολὺ εἰς νεόδμητον κτίριον ἀνεγερθὲν διὰ δωρεῶν, εἰσφορῶν καὶ προσθέτων τοπικῶν φόρων. Μέχρι τοῦ 1835, ὁπότε ἀνεγνωρίσθη τοῦτο ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, ἐδίδαξαν εἰς αὐτὸ οἱ Δωρόθεος Στεφανάκης, Δημ. Φιλάρετος καὶ Ἰω. Ξενοφωντίδης, ἔκτοτε ὅμως διωρίσθησαν γυμνασιάρχης ὁ πολὺς Νεόφυτος Βάμβας καὶ ἄλλοι διακεκριμένοι τότε καθηγηταί. Ἐκ παραλλήλου μὲ τὴν ἵδρυσιν τοῦ γυμνασίου ἤρξατο καὶ ἡ δρᾶσις τοῦ συγχρόνως σχεδὸν ἱδρυθέντος καὶ μέχρι τοῦ 1840 διατηρηθέντος συλλόγου μὲ τὴν ἐπωνυμίαν «*Φιλολογικὸν Μουσεῖον*», ὅστις εἶχε βιβλιοθήκην, ἀναγνωστήριον καὶ σχολὴν ἐπιστημονικῶν μαθημάτων. Ἐν αὐτοῖς ἐδίδασκον πλὴν τοῦ Νεοφ. Βάμβα καὶ ὁ Κ. Πλατῆς ἐμπορικὸν δίκαιον καὶ ἄλλα νομικὰ μαθήματα. Εἰς τὴν Ἑρμούπολιν εὗρον ξενίαν καὶ οἱ ἐκ τῶν μεγάλων τοῦ ἔθνους διδασκάλων Ἄνθιμος Γαζῆς, Νεόφυτος Δούκας, Θεόφιλος Καΐρης καὶ Γεώργιος Γεννάδιος, ἐνταῦθα ἐξεδόθη τῷ 1831 ἡ πρώτη ἑλληνογαλλικὴ ἐφημερίς, ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ἑλληνικὴ Μέλισσα*» ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Σφοίνη, μετ' αὐτὴν δὲ τῷ 1832 τὰ «Περίεργα». Ἔκτοτε δὲ ἐξεδόθησαν κατὰ διαφόρους χρονολογίας περὶ τὰ 200 διάφορα φύλλα, τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων ὑπῆρξαν βραχύβια. Αἱ ἐφημερίδες αὗται ἄλλαι ἦσαν τῶν εἰδήσεων, ἄλλαι φιλολογικαὶ ἄλλαι σατυρικαί, ἄλλαι οἰκονομολογικαὶ κλπ. Σήμερον ἐκδίδονται τακτικὰ δισεβδομαδιαῖα φύλλα ἡ «*Κυκλαδικὴ*» καὶ τὸ «*Θάρρος*».

Ἡ τυπογραφία εἰς τὴν Σῦρον εἰσήχθη τῷ 1828 ὑπὸ τοῦ ἐκδότου τῆς «Ἑλληνικῆς Μελίσσης» μετενεγκόντος τὴν ἐπιχείρησίν του ἐκ Σάμου. Ἔκτοτε ἐγκατεστάθησαν ἐνταῦθα ἀρκετοὶ τυπογράφοι εὑρίσκοντες ἔδαφος καλῶν ἐργασιῶν λόγῳ τῶν ἐν Ἑρμουπόλει λογίων καὶ διακριθέντες διὰ τὴν καλλιτεχνικότητα τῆς ἐργασίας των.

Ἡ πνευματικὴ κίνησις τῆς Ἑρμουπόλεως ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερον νὰ εἶναι ζωηρά. Ἡ ἐκπαίδευσις ἀντιπροσωπεύεται σήμερον διὰ σχολείων ὅλου τοῦ κύκλου τῆς μορφώσεως. Ἔχει 4 μικτὰ δημοτικὰ σχολεῖα (μαθηταὶ 1500 ἀμφοτέρων τῶν φύλων) καὶ ἓν ἑξατάξιον γυμνάσιον (600 μαθηταί). Πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου 4373 (τοῦ 1929) εἶχεν ἀνὰ 4 δημοτικὰ ἀρρένων καὶ θηλέων, ἀνὰ ἓν ἑλληνικὸν ἀρρένων καὶ θηλέων καὶ τὸ γυμνάσιον. Πλὴν τούτων λειτουργεῖ ἐνταῦθα τετρατάξιος δημοσία ἐμπορικὴ σχολὴ (μαθηταὶ 110) καὶ 4 ἰδιωτικὰ σχολεῖα, ἐν οἷς ἓν γαλλικὸν ἀρρένων καὶ ἓν θηλέων (μαθηταὶ 400 περίπου). Τὰ ὡς ἄνω δημόσια σχολεῖα στεγάζονται εἰς τὰ διδακτήρια, τὰ ὁποῖα ἐν τῇ κατασκευῇ καὶ ἐμφανίσει των ἀποτελοῦν ζωηρὰν ἀντίθεσιν πρὸς τὸ καλλιμάρμαρον καὶ τὴν εὐμάρειαν τῶν κτιρίων ἄλλων εὐαγῶν ἱδρυμάτων.

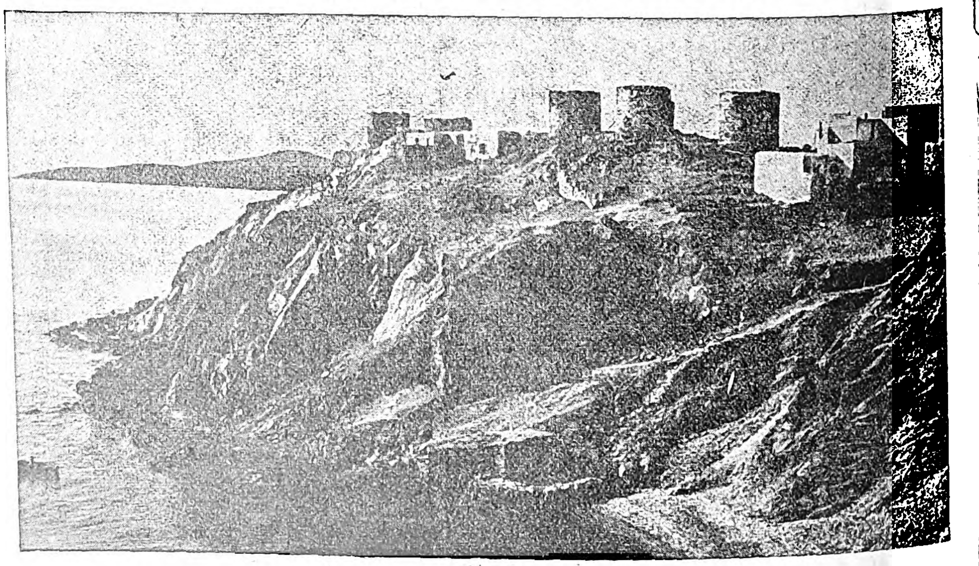

Ἑρμούπουλις. Μῦλλοι.

Ἡ Ἑρμούπολις, πλὴν τῆς ἐν τῇ λέσχῃ «Ἑλλὰς» βιβλιοθήκης, κέκτηται πολύτομον δημοτικὴν τοιαύτην, ἥτις ἐπὶ πολλὰ ἔτη διετηρεῖτο ἐν τῷ γυμνασίῳ.

Δημοσία ἀντίληψις. Ὀλίγαι πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἔχουν νὰ ἐπιδείξουν τὸν ἀριθμὸν τῶν κοινωφελῶν καὶ φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων τῆς Ἑρμουπόλεως. Ἐν πρώτοις ἔχει δύο ὀρφανοτροφεῖα, ἓν ἀρρένων καὶ ἓν θηλέων. Τὸ πρῶτον ἱδρύθη τῷ 1856 ἐπὶ γηπέδου δωρηθέντος παρὰ τοῦ Ἀλ. Μπαμπαγιώτου, ἀπὸ τοῦ 1919 καλούμενον «Ἰσιδώρειον» λόγῳ τῆς ὑπὸ τοῦ δωρητοῦ Ἰσιδώρου ἔκτοτε συντηρήσεώς του. Τὸ τῶν θηλέων ἱδρύθη τῷ 1874 διὰ δωρεᾶς τοῦ Ἀλ. Μπαμπαγιώτου, διὸ καὶ «Μπαμπαγιώτειον» καλεῖται. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἄριστα λειτουργεῖ ἐπὶ νεοδμήτου κτιρίου καὶ ἀμερικανικὸν ὀρφανοτροφεῖον συντηρούμενον ἀπὸ τὴν «Περίθαλψιν τῆς Ἐγγὺς ἀνατολῆς». Εἶναι τὸ μεγαλύτερον τῶν παρὰ τῶν Ἀμερικανῶν ἱδρυθέντων ἐν Ἑλλάδι καὶ στεγάζει σήμερον περὶ τὰ 1000 ὀρφανά. Ἄλλοι ὀργανισμοὶ πρὸς προστασίαν τοῦ παιδὸς εἶναι οἱ ἑξῆς: Τὸ ἀπὸ τοῦ 1914 τῇ ἐπιμελείᾳ τῆς Ἕλλης Ἀδοσίδου ἱδρυθὲν καὶ εὐδοκίμως λειτουργοῦν ἀρωγῇ τῆς κοινωνίας σωματεῖον «Περίθαλψις τοῦ παιδός», ὅπερ ἔχει παιδοτροφεῖον, βρεφοκομεῖον καὶ νηπιαγωγεῖον. Ἡ ἀπὸ τοῦ 1889 λειτουργοῦσα «Σχολὴ ἀπόρων παίδων», εἰς ἣν φοιτοῦν περὶ τοὺς 100 παῖδες, διδασκόμενοι δωρεὰν τὰς ἑσπερινὰς ὥρας, συντηρουμένη πενιχρῶς ἐκ τῶν προσόδων περιουσίας κληροδοτηθείσης παρὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις «Φιλολογικοῦ συλλόγου Παρνασσοῦ» καὶ συνδρομῶν τῆς κοινωνίας, καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ 1920 λειτουργοῦν «Ἄσυλον τῶν ἐκθέτων βρεφῶν» συντηρούμενον ἐκ δωρεῶν καὶ ἐράνων.

Ὀργανώσεις μὲ εὐρύτερα ὅρια ἐνεργείας εἶναι: ἡ «Φιλόπτωχος ἑταιρεία Ἑρμουπόλεως», λειτουργοῦσα ἀπὸ τοῦ 1915 πρὸς ἐξάλειψιν τῆς ἐπαιτείας, διατηροῦσα γηροκομεῖον ἐκ συνδρομῶν τῶν μελῶν της, τοῦ δήμου, τῶν ναῶν καὶ ἐκτάκτων δωρεῶν· ἡ «Φιλάνθρωπος ἐπιτροπὴ Ἑρμουπόλεως», ἐπιδιώκουσα ἀνάλογον μὲ τὴν προηγουμένην σκοπόν, διατηροῦσα ἀπὸ τοῦ 1908 ἄσυλον φρενοβλαβῶν, ἀναπήρων καὶ ἐξ ἀνιάτων νόσων πασχόντων· τὸ δημοτικὸν νοσοκομεῖον «Ἐλπίς», ἓν τῶν ἐνδιαφερόντων ἱδρυμάτων τῆς Ἑρμουπόλεως, ἀνεγερθὲν τῷ 1826 δαπάναις καὶ συνεισφοραῖς τῶν παροίκων. Ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ βιβλίων ἐμφαίνεται ὅτι κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς λειτουργίας του ἐνοσηλεύθησαν οὐκ ὀλίγοι ἐκ τῶν ἐνδόξων ἐπαναστατῶν τοῦ 1821. Πρὸ τοῦ 1837 συνετηρεῖτο ἐξ εἰσφορῶν καὶ μικρᾶς ἐπιχορηγήσεως τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ἔκτοτε ὅμως συντηρεῖται μέχρι μὲν τοῦ 1885 μόνον ὑπὸ τοῦ δήμου, ἀπὸ τοῦ ἔτους δὲ τούτου ἐκ τῶν εἰσοδημάτων μεγάλης δωρεᾶς τοῦ Σταμ. Πρωΐου καὶ ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν διὰ συμβολῆς τοῦ δήμου. Ἀπὸ τοῦ 1902 ἱδρύθη ἐν Ἑρμουπόλει καὶ ἀπολυμαντήριον, τὸ ὁποῖον μέχρι τοῦ 1923 συνετηρεῖτο ὑπὸ τοῦ δήμου, ἀπὸ τοῦ 1923 δὲ διὰ νομοθετικοῦ διατάγματος ἀνεγνωρίσθη ὡς μόνιμον κρατικὸν ἵδρυμα. Φιλανθρωπικὸν σκοπὸν ἔχει καὶ ὁ ἀπὸ τοῦ 1894 εὐδοκίμως δρῶν σύλλογος «Ἀλληλοβοηθείας», παρέχων πᾶσαν ἐνίσχυσιν εἰς τοὺς ἐνδεεῖς. Ὁ «Σύλλογος ὑγιεινῆς», ἱδρυθεὶς τῷ 1918, εἶναι ἓν τῶν ἐχόντων ἐξέχουσαν θέσιν εὐαγῶν ἱδρυμάτων τῆς Ἑρμουπόλεως, διατηρῶν φθισιατρεῖον μετὰ ἠλεκτροθεραπευτηρίου.

Κοινωνικὴ ζωή. Ἡ Ἑρμούπολις εἶναι μία τῶν λίαν προηγμένων ἀπὸ κοινωνικῆς ἀπόψεως πόλεων τῆς Ἑλλάδος. Σχεδὸν ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς της ἐνεφάνιζε κίνησιν σπανίαν καὶ σήμερον ἀκόμη εἰς ἐπαρχιακὰς πόλεις. Ἀπὸ τοῦ 1832 ὑπῆρχον ἐν αὐτῇ δύο λέσχαι, ἔνθα ἐδίδοντο χοροί, θεατρικαὶ παραστάσεις καὶ ἐγίνοντο διάφοροι συγκεντρώσεις. Ἐλειτούργουν τότε καὶ χοροδιδασκαλεῖα. Τῷ 1836 ἱδρύθη μικρὸν θέατρον καλούμενον «τῶν Ἐθελοντῶν» (ἐρασιτεχνῶν) καὶ συντηρούμενον ὑπὸ τῆς διοικήσεως καὶ τοῦ δήμου.

Σήμερον αἱ κοσμικώτεραι συγκεντρώσεις γίνονται ἐν τῇ δημοτικῇ λέσχῃ «Ἑλλάς». Αἱ θεατρικαὶ παραστάσεις δίδονται εἰς τὸ δημοτικὸν θέατρον

Digitized by Google

«Ἀπόλλων», κινηματογράφοι δὲ λειτουργοῦσιν εἰς ἰδιωτικὰ κέντρα. Παρὰ τοῦ δήμου λαμβάνει ἐπίδομα ἡ διατηροῦσα πολυμελῆ φιλαρμονικὴν «Μουσικὴ ἑταιρεία». Ἤδη ἱδρύθη καὶ δεύτερον μουσικὸν σωματεῖον «Φιλαρμονικὴ Σύρου», ὑποστηριζόμενον ὑπὸ τοῦ ἐργατικοῦ κέντρου. Κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας ἡ κοινωνικὴ κίνησις τῆς πόλεως μεταγγίζεται εἰς τὰς ὡραίας ἐξοχάς της. Τὰ πρὸς δυσμὰς καὶ νότον χωρία *Τάλαντα*, *Ἐπισκοπεῖον*, *Μάννα*, *Χροῦσα*, *Παρακοπή*, *Φοίνικας* καὶ ἡ παράλιος *Ποσειδωνία* (κοινῶς *Δελλαγράτσια*) συγκεντρώνουσι τὰς πλείστας τῶν εὐπόρων οἰκογενειῶν, ἐχουσῶν ὡραίας ἐπαύλεις. Ἡ σύνδεσις τούτων δι' ἀνέτων ἁμαξιτῶν ὁδῶν, ὧν τὰς ἀποστάσεις ἔχουσιν ἐκμηδενίσει τὰ πολλὰ κυκλοφοροῦντα αὐτοκίνητα, καθιστῶσι προσιτὰ τὰ ὡραῖα ταῦτα προάστεια εἰς πάντας.

Ἐν Ἑρμουπόλει λειτουργοῦσιν ἀρκεταὶ κοινωνικαὶ ὀργανώσεις. Ὁ ἐμπορικός, ὁ ἐπαγγελματικὸς καὶ ὁ ἐπιστημονικὸς κόσμος αὐτῆς ἔχει κατὰ κλάδον καὶ τὸ σωματεῖόν του. Τὰ πλεῖστα τούτων δρῶσιν εὐδοκίμως. Οἱ ἐργάται εἶναι ὠργανωμένοι κατὰ ἐπαγγέλματα εἰς σωματεῖα, ὑπαγόμενα μετὰ τῶν ἐργατικῶν σωματείων τῶν Κυκλάδων εἰς τὸ ἐν Ἑρμουπόλει ἑδρεῦον «Ἐργατικὸν Κέντρον Κυκλάδων». Ἐπίσης ἐν Ἑρμουπόλει ὑπάρχουν καὶ ἀθλητικαὶ ὁμάδες καὶ μία προσκοπικὴ ὁμάς.

Ἐμπόριον. Ἡ Ἑρμούπολις ἀφ' ὅτου συνῳκίσθη ἀπετέλει ἀξιόλογον ἐμπορικὸν κέντρον τῆς Ἀνατολῆς. Ἄλλωστε οἱ οἰκισταί της ἦσαν κυρίως ἔμποροι, μονιμοποιήσαντες τὴν ἐνταῦθα κατοικίαν των λόγῳ τῆς προσφόρου ἀναπτύξεως τῶν ἐμπορικῶν, ναυτιλιακῶν καὶ βιομηχανικῶν ἐργασιῶν των. Ἀπὸ τοῦ 1835 ἐλειτούργει ἐν Ἑρμουπόλει σχολὴ ἐμπορικῶν μαθημάτων. Τὸ ἱδρυθὲν κατόπιν γυμνάσιον εἶχεν εἰδικὸν τμῆμα καὶ ἐχορήγει πτυχία ἐμπορικῶν σπουδῶν, μέχρι τῆς ἱδρύσεως τῆς νῦν ἰδιαιτέρας δημοσίας ἐμπορικῆς σχολῆς. Ἡ Ἑρμούπολις εἶναι ἡ πρώτη ἑλληνικὴ πόλις, εἰς ἣν μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἱδρύθη ἐμπορικὸν ἐπιμελητήριον. Τούτου ὁ ὀργανισμὸς ἐξεπονήθη τῷ 1833 ὑπὸ ἐπιτροπῆς ἐκ τῶν Σ. Ζυγομαλᾶ, Δ. Μαξίμου, Ν. Πρασσακάκη καὶ Θ. Παλαιολόγου. Τὸ ἐμπορικὸν ἐπιμελητήριον κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐμπορικῆς ἀκμῆς τῆς πόλεως παρέσχε μεγίστας ὑπηρεσίας εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν. Ἀπὸ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς συστάσεώς της, ἡ πόλις ἀπέκτησε καὶ ἐμποροδικεῖον. Ἀπὸ τοῦ 1837 δ' ἐζητήθη παρὰ τῆς κυβερνήσεως ἡ ἀνακήρυξίς της ὡς ἐλευθέρου λιμένος, ὡς ἐκ τοῦ ἐν αὐτῇ διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου τῶν ἐξ Εὐρώπης εἰς Τουρκίαν ἐμπορευμάτων. Κατὰ στατιστικὴν τοῦ ἔτους 1837, τὴν πρώτην ἑξαμηνίαν αὐτοῦ ἐνεφάνιζεν ἀξίαν εἰσαγωγῆς δραχμῶν 3.475.135 καὶ ἐξαγωγῆς 2.194.514, μὲ τὰς κάτωθι κατηγορίας ἐμπορευμάτων:

	Εἰσαγωγὴ Δρχ.	Ἐξαγωγὴ Δρχ.
Προϊόντα καὶ ὗλαι ἀκατέργαστοι	80.702	299.325
Χειροτεχνήματα	1.565.208	1.172.789
Προϊόντα ἀποικιῶν	524.025	356.565
	2.895.122	2.828.679
Προστίθενται τὰ κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ νόμου ἀφαιρεθέντα 20% ἀπὸ τῆς ἐκτιμήσεως	579.187	365.835
Ὁλικὴ ἄθροισις	3.475.135	2.194.514

Τῷ 1847 ἱδρύθη ἐν Ἑρμουπόλει ὑποκατάστημα τῆς Ἐθνικῆς τραπέζης, ὅπερ πρότερον ἐπὶ διετίαν ἐλειτούργει ὡς πρακτορεῖον. Αἱ εἰσπράξεις τοῦ τελωνείου ἀπὸ τοῦ οἰκισμοῦ της διαρκῶς ηὔξανον. Τῷ 1853 ἀνήρχοντο εἰς 1.382.911 δραχ., τῷ 1864 εἰς 1.399.454 δραχ., τῷ 1869 εἰς 2.170.668 κ. ο. κ. Ὁ ἐμπορικὸς οὗτος ὀργασμός, ἰδίως ἐν τῷ διαμετακομιστικῷ κλάδῳ, διήρκεσεν ἐπὶ δεκαετηρίδας. Μετέπειτα ὅμως ἤρχισεν ἡ παρακμὴ τοῦ λιμένος της, ὀφειλομένη ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν τομὴν τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου καὶ τὴν κατασκευὴν τῶν διαφόρων σιδηροδρόμων, οἵτινες ἐπέτρεψαν τὴν μεγάλην συντομίαν τῶν ἀπὸ Εὐρώπης εἰς Ἀνατολὴν μεταφορῶν, δι' ὧν διοχετεύθη ἡ ἀκμὴ τῆς Ἑρμουπόλεως εἰς τὸν Πειραιᾶ. Ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ ἄλλα πλεῖστα γεγονότα συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνακοπὴν τῆς προόδου ταύτης, ὡς ἡ παγκόσμιος κατάπτωσις τῆς ἱστιοφόρου ναυτιλίας, αἱ πτώσεις τῶν μεγάλων συριανῶν ἀτμοπλοϊῶν κλπ. Πολλοὶ ἔμποροι τῆς Σύρου μετῴκησαν εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ δὴ εἰς τὸν Πειραιᾶ. Πρὸς ἰσορρόπησιν τῆς ἐν τῷ ἐμπορίῳ οἰκονομικῆς καταπτώσεως τῆς Ἑρμουπόλεως ἦλθεν ἡ ἀξιόλογος ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας.

Ἑρμούπολις. *Πλατεία Μιαούλη.*

Τὸ εἰσαγωγικὸν ἐμπόριον τῆς Ἑρμουπόλεως ἀντιπροσωπεύει ἤδη ἀξίαν (στατιστικὴ 1928) 154.097.000 δρχ. καὶ τὸ ἐξαγωγικὸν 17.992.000 δρχ. Ὁ κάτωθι πίναξ δεικνύει τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἀξίας τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς τῆς Ἑρμουπόλεως κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη:

Ἔτη	Εἰσαγωγὴ (δρχ.)	Ἐξαγωγὴ (δραχ.)
1922	78.371.190	6.790.880
1923	114.379.085	28.851.247
1924	92.686.528	30.252.779
1925	154.009.207	26.435 944
1926	106.565.000	31.840.000
1927	141.053.000	24.157.000
1928	154.097.000	17.992.000

Κατὰ γενικὰς κατηγορίας ἡ ἀξία τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν ἀριθμῶν τοῦ κατωτέρω πίνακος.

Ἐκ τῶν κυριωτέρων εἰσαγομένων εἰδῶν εἶναι ὁ σῖτος, προερχόμενος ἐξ Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἐκ Ρουμανίας, τὰ ἀκατέργαστα δέρματα (Ἰνδίαι, Κίνα, Βραζιλία, Βέλγιον, Ἡν. Πολ. Ἀμερικῆς, Ἀργεντινή, Γαλλία), ὁ βάμβαξ (Ἡνωμ. Πολιτεῖαι Ἀμερικῆς, Τουρκία, Ἀγγλία, Κύπρος) καὶ οἱ γαιάνθρακες (Ἀγγλία). Ἐκ τῶν ἐξαγομένων δέ, ἡ Ναξία σμύρις, ἧς ἡ ἀξία ὑπερβαίνει τὸ ἥμισυ τῆς ὅλης κινήσεως (Ἰταλία, Ἀγγλία, Γερμανία, Ἡνωμ. Πολιτεῖαι Ἀμερικῆς, Ὁλλανδία, Βέλγιον).

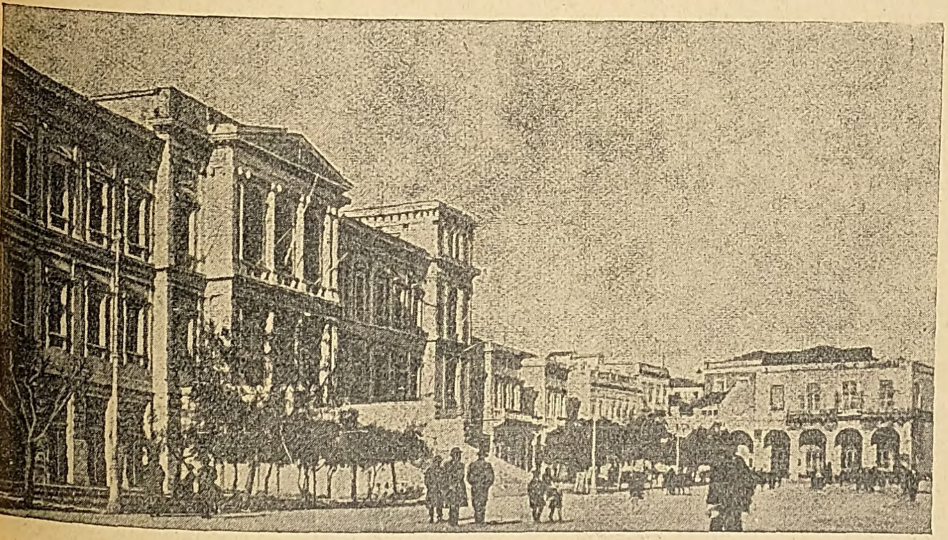

Ἑρμούπολις. *Ἑτέρα ὄψις τῆς πλατείας Μιαούλη.*

Τὸ ἐσωτερικὸν ἐμπόριον τῆς Ἑρμουπόλεως εἶναι ἀρκετὰ ζωηρόν. Εἰς αὐτὴν εἰσάγονται κυρίως αἱ ἀνάλογοι πρὸς διατροφὴν τῶν κατοίκων ποσότητες, ὡς καὶ ἱκαναὶ τοιαῦται πρώτων ὑλῶν πρὸς κίνησιν τῶν βιομηχανιῶν της. Ἐξάγονται δὲ εἰς τὰ κυριώτερα κέντρα τῆς χώρας κυρίως τὰ προϊόντα τῆς ἐν αὐτῇ βιομηχανίας.

Ἐν Ἑρμουπόλει ἑδρεύει καὶ σήμερον ἐμπορικὸν καὶ βιομηχανικὸν ἐπιμελητήριον ἐκδίδον καὶ σχετικὸν δελτίον. Πιστωτικὰ ἱδρύματα ἔχει οὐκ ὀλίγα, τόσον ἰδιωτικά, ὅσον καὶ ὑποκαταστήματα ἑλληνικῶν τραπεζῶν (Ἐθνικῆς, Ἀθηνῶν, Ἐμπορικῆς, Ἐθνικῆς Οἰκονομίας).

Κατηγορίαι ἐμπορευμάτων	*Εἰσαγωγὴ* Δρχ.	*Ἐξαγωγὴ* Δρχ.
Ζῳοκομίας καὶ ἁλιευτικῆς προϊόντα	764.000	—
Γεωργικὰ προϊόντα	68.704.000	—
Κηπουρικά, ἀποικιακά.	1.298.000	815.000
Ἐλαιώδη, καρποί, ἔλαια κλπ.	173.000	138.000
Πνευματώδη ποτὰ	42.000	—
Ζάχαρις, ζαχαρωτὰ	5.651.000	145.000
Δέρματα καὶ εἴδη ἐκ τούτων	19.581.000	75.000
Δασικὰ προϊόντα, εἴδη ξύλινα	1.784.000	15.000
Ὀρυκτὰ	12 227.000	16.040 000
Μέταλλα καὶ εἴδη μετάλλων	12.060.000	113.000
Ἐπιστημ. καὶ μουσικὰ ὄργανα	231.000	—
Κεραμευτικῆς προϊόντα	331.000	—
Χημ. καὶ Φαρμακ. προϊόντα	1.809 000	30.000
Ἀποστάγματα, ἀρώματα, σάπωνες	34.000	—
Χρώματα	3.089.000	310.000
Χάρτης καὶ εἴδη χάρτου	389.000	1.000
Καουτσοὺκ καὶ γουτταπέρκα	30.000	—
Κλωσταὶ καὶ ὑφάσματα	25.627.000	178.000
Παίγνια καὶ ἀθύρματα	70.000	—
Εἴδη πιλοποιίας	2.000	—
Μεταφορικὰ ὄργανα	112.000	1.000
Ὅπλα καὶ ἐκρηκτ. ὗλαι	36.000	131.000
Εἴδη ναυπηγίας	22.000	—
Διάφορα	31.000	—
Σύνολον	154.097.000	17.992.000

Βιομηχανία. Ἀντιθέτως πρὸς τὴν μετὰ τὸ 1900 παρακμὴν τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἑρμουπόλεως, ἡ βιομηχανία της ἔχει σήμερον νὰ ἐπιδείξῃ ζηλευτὰς προόδους. Ἡ βυρσοδεψία, ἥτις ἀσκεῖται ἐνταῦθα ἀπὸ τοῦ 1834, καὶ ἡ κλωστοϋφαντουργική, ἥτις χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1870, εἶναι οἱ κυριώτεροι κλάδοι τῆς βιομηχανίας. Κατὰ στατιστικὴν τοῦ 1924 ἐν Ἑρμουπόλει ἠριθμοῦντο 79 ἐργοστάσια, ὧν τὰ 52 μηχανοκίνητα (σύνολον δυνάμεως 2505 ἵππων) μὲ σύνολον ἀσχολουμένων ἐργατῶν 3653. Ἔκτοτε καὶ ὁ ἀριθμὸς τούτων ηὐξήθη καὶ αἱ ἐγκαταστάσεις των ἐβελτιώθησαν. Κατὰ κατηγορίας αἱ βιομηχανίαι τῆς Ἑρμουπόλεως διακρίνονται ὡς κάτωθι:

Βιομηχανίαι	*Ἀριθ. ἐργοστ.*	*Ἀριθ. ἐργατῶν*
Διατροφῆς	29	181
Δέρματος	14	190
Βάμβακος	23	2205
Μηχανολογικαὶ	10	253
Χημικαὶ κλπ.	3	324
Σύνολον	79	3153

Εἰς τὰς βιομηχανίας διατροφῆς πλὴν τῶν ἀλευρομύλων περιλαμβάνονται καὶ τὰ πολυάριθμα ἐργοστάσια παρασκευῆς λουκουμίων, τοῦ χαρακτηριστικοῦ τούτου προϊόντος τῆς Σύρου. Ἡ κίνησις τῶν κυριωτέρων προϊόντων τῆς βιομηχανίας τῆς Ἑρμουπόλεως ἐμφαίνεται εἰς τὸν κάτωθι πίνακα, δηλωτικὸν τῆς ἐξαγωγῆς (ποσὸν καὶ ἀξία) εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν κατὰ τὸ ἔτος 1928:

Προϊόντα	*Ποσότης χγρ.*	*Ἀξία ἐξαγωγῆς Δρχ.*	
		Ἐσωτερ.	*Ἐξωτερ.*
Ἄλευρα	3.053.115	22.478.441	—
Ἀμυλάλευρον	231.880	3.138.400	—
Δρίλλια—ἀλατζάδες	469.243	38.587.085	46.000
Δέρματα εἰργασμένα	378.171	29.519.590	110.000
Ἐκχυλίσματα βυρσοδεψ.	25.476	17.800	84.104
Ζυμαρικὰ	52.976	591.100	—
Καλεμικεριὰ	17.055	1.806.000	79.500
Λουκούμι	84.188	1.597.218	86.000
Νήματα βάμβακος	433.024	23.704.735	—
Πλεκτὰ εἴδη	124.056	12 189 632	33.000
Πνευματώδη ποτὰ	28.748	761.610	—
Χαλβαδόπητες	310	4.000	3.500

Digitized by Google

Τῷ 1861 ἱδρύθη τὸ πρῶτον ναυπηγικὸν ἐργοστάσιον παρὰ τῆς τότε ἑλληνικῆς ἀτμοπλοΐας, εἰς τὸ ὁποῖον οὐχὶ μόνον ἐπεσκευάσθησαν διάφορα ἀτμόπλοια, ἀλλὰ καὶ ἐναυπηγήθησαν ἀξιόλογα μικρὰ καὶ μεγάλα τοιαῦτα, ἐν οἷς καὶ τὸ γνωστὸν θαλαμηγὸν «Ἀθηνᾶ». Εἰς τὰ σήμερον λειτουργοῦντα δύο μεγάλα μηχανουργεῖα μετὰ νεωλκείου ἐνεργοῦνται ἐτησίως ἐπισκευαὶ ἀρκετῶν ἀτμοπλοίων, τῶν ὁποίων ἡ συνολικὴ χωρητικότης ὑπερβαίνει τὰς 200,000 τόννων. Ἐνταῦθα συχνὰ ἐκτελοῦνται καὶ παρὰ τοῦ κράτους ἐπισκευαὶ πολεμικῶν πλοίων, ὡς συνέβη καὶ κατὰ τὴν πολεμικὴν περίοδον, ὁπότε οὐκ ὀλίγας ὑπηρεσίας τὰ ναυπηγεῖα τῆς Σύρου προσέφερον εἰς τοὺς συμμάχους. Εἰς εἰδικὸν δ' ἐργοστάσιον ἐν Ἑρμουπόλει ἐνεργεῖται ἡ βιομηχάνησις τῆς Ναξίας σμύριδος, ἧς μεγάλαι ἀποθῆκαι καταναλώσεως εὑρίσκονται ἐνταῦθα.

Ναυτιλία. Ἡ Ἑρμούπολις ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς της ἤρχισεν ἀναπτυσσομένη οὐ μόνον ἐμπορικῶς ἀλλὰ καὶ ναυτιλιακῶς. Τὰ παράλια τοῦ λιμένος της ἦσαν ἓν ἀπέραντον ναυπηγεῖον, εἰς ὃ κατεσκευάζοντο κατὰ δεκάδας ἱστιοφόρα διαφόρων μεγεθῶν. Ἡ κίνησις δ' ἀπὸ ἀπόψεως κατάπλων ἣν παρουσίαζεν ὁ λιμὴν ἦτο ἀπερίγραπτος. Οὕτως ἡ πόλις ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν της ἀπετέλει ἄριστον φυτώριον μορφώσεως ναυτιλλομένων. Τὸ πρῶτον ναυτικὸν σχολεῖον τῆς Ἑλλάδος ἱδρύθη ἐνταῦθα τῷ 1828 ὑπὸ τοῦ Κεφαλλῆνος Ν. Βρυώνη. Τῷ 1837 διὰ βασιλικοῦ διατάγματος εἰσήχθη ἡ διδασκαλία τῶν ναυτικῶν μαθημάτων εἰς τὰ σχολεῖα τῆς πόλεως, διορισθέντος ἀμέσως τοῦ Ἀντωνίου Σκάση, ὃν διεδέχθη τῷ 1843 ὁ Νικόλαος Δομεστίνης καὶ ἄλλοι, τελευταῖος τῶν ὁποίων ὁ Ἰορδάνης Μαυρομμάτης, ὅστις συνέγραψε διάφορα ναυτικὰ συγγράμματα ἐκδοθέντα ἐν Ἑρμουπόλει.

Ἀπὸ τοῦ 1834—1867 ἦσαν ἐγγεγραμμένα εἰς τὸ νηολόγιον τῆς Ἑρμουπόλεως 4103 πλοῖα, χωρητικότητος πολλῶν ἑκατοντάδων τόννων, ἐκ τῶν ὁποίων ὑπὲρ τὰ ἡμίση ἐναυπηγήθησαν ἐνταῦθα. Τῷ 1870 ἠριθμοῦντο τὰ ἱστιοφόρα εἰς 1442 (τόν. 198.304), ὑπῆρχον δὲ καὶ 12 ἀτμόπλοια (χωρητικότητος 15.360 τόν.). Τῷ 1854 ἱδρύθη ἐν Ἑρμουπόλει ἡ πρώτη ἑλληνικὴ ἀτμοπλοϊκὴ ἑταιρεία, ἥτις ἐγκαινίασε τὴν δι' ἀτμοπλοίων ἐξυπηρέτησιν τακτικῶν ἀκτοπλοϊκῶν γραμμῶν, ἀποκτήσασα στόλον ἐξ ἀτμοπλοίων τῶν καλυτέρων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἡ ἑταιρεία αὕτη εἰργάσθη μέχρι τοῦ 1892, ὁπότε ἐπτώχευσε, καὶ τὸ ἔργον της συνέχισεν ἡ πάλιν ἐνταῦθα ἑδρεύουσα «Νέα ἑλληνικὴ ἀτμοπλοΐα», συμπληρώσασα τὸν εἰς ταύτην περιελθόντα στόλον τῆς πρώτης, σχοῦσα ὅμως καὶ αὕτη συντόμως τὴν ἰδίαν μὲ αὐτὴν τύχην. Ἐκποιηθέντων ἀργότερον τῶν ἀτμοπλοίων τῆς νέας ἑταιρείας, τινὰ περιῆλθον εἰς τὴν ἱδρυθεῖσαν ἐν Ἑρμουπόλει «Κυκλαδικὴν ἀτμοπλοΐαν», ἥτις διετήρησεν αὐτὰ μέχρι τῆς ἐν Πειραιεῖ τῷ 1916 ἱδρύσεως τῆς τῷ 1927 διαλυθείσης «Ἀνωνύμου ἑλληνικῆς ἑταιρείας θαλασσίων ἐπιχειρήσεων» (Παλιοῦ), εἰς ἣν ἐπωλήθησαν.

Πλὴν τῆς ἐν τῇ ἀκτοπλοΐᾳ προόδου τῶν Ἑρμουπολιτῶν, ἀπὸ τοῦ 1885 ἤρχισαν οὗτοι συνδυάζοντες τὰς ἐμπορικάς των ἐργασίας μὲ τὰς μεγάλας διὰ φορτηγῶν ἀτμοπλοίων μεταφοράς. Ἀπὸ τοῦ 1895 μέχρις ὀλίγων πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐτῶν ἡ Σῦρος κατεῖχε μετὰ τὸν Πειραιᾶ τὰ σκῆπτρα μεταξὺ τῶν λιμένων ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν χωρητικότητα τῶν νηολογημένων φορτηγῶν ἀτμοπλοίων. Ἤδη κατέχει τὴν τετάρτην θέσιν (14,84 %) μεταξὺ τῶν ναυτικῶν λιμένων τῆς Ἑλλάδος. Ἐν τῷ λιμένι της εἶναι νηολογημένα (Μάρτιος 1929) 66 ἀτμόπλοια, συνολικῆς χωρητικότητος 209.693 τόννων. Τούτων τὰ 57 εἶναι φορτηγὰ (τόν. 203.797) καὶ τὰ 9 ἐπιβατηγὰ (τόν. 5896). Πλὴν τούτων εἶναι ἐνταῦθα νηολογημένα καὶ ἀρκετὰ ἱστιοφόρα καὶ ἄλλα πλοιάρια.

Ἡ ἐξέλιξις τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας τῆς Ἑρμουπόλεως ἀπὸ τοῦ 1883 μέχρι σήμερον φαίνεται ἐκ τῶν κάτωθι στατιστικῶν ἀριθμῶν:

Ἔτη	*Ἀριθ. πλοίων*	*Ὀλ. χωρητ. τόννοι*
1883	17	10478
1892	26	13332
1893	33	19031
1901	54	36845
1902	57	47607
1903	56	48564
1907	66	59223
1911	74	83397
1913	101	92888
1923	36	75120
1925	52	135283
1926	53	137699
1927	53	164947
1928	66	209693

Συναφὴς μὲ τὴν πρόοδον τῆς ναυτιλίας ἦτο καὶ ἡ ἵδρυσις πολλῶν θαλασσασφαλιστικῶν ἐπιχειρήσεων ἐξ ἐντοπίων κεφαλαίων, αἱ ὁποῖαι ἐλειτούργησαν ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ἰδίως ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν ἱστιοφόρων. Σήμερον ὅμως οὐδεμία τούτων ὑφίσταται.

Ὁ λιμὴν τῆς Ἑρμουπόλεως. Ὁ φυσικὸς τῆς Ἑρμουπόλεως λιμήν, ὅρμος μᾶλλον, οἷος ἦτο ὅταν συνῳκίζετο ἡ πόλις, ἐξετείνετο μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Κοντογιάννης, ὅπου τανῦν φάρος Ἄγκα ἐρυθρῶν ἐκλάμψεων, καὶ ἑτέρου ἀκρωτηρίου, ὅπερ κείμενον εἰς $^{1}/_{8}$ μιλ. ΔΝΔ τοῦ ἀκρωτηρίου *Βαπόρια* δὲν δύναται πλέον νὰ ἀναγνωρισθῇ. Διότι πρὸ αὐτοῦ ὑπῆρχε τότε νησίον *Νησάκι*, ὅπερ ἥνωσαν (1849) πρὸς τὴν κυρίως ἀκτὴν πρὸς διασκευὴν τοῦ Β τοῦ ὅρμου μυχοῦ εἰς λιμένα· λησμονήσαντες δὲ τὴν λεπτομέρειαν ταύτην, ἀνήγειραν ἐπὶ τῶν σαθρῶν χωμάτων δι' ὧν ἐπεχωματώθη ὁ πόρος, μεγίστας ἀποθήκας τοῦ τελωνείου, αἵτινες γενομένης ὡς εἰκὸς καθιζήσεως (1885), κατέρρευσαν αἰφνιδίως, προξενήσασαι δυστυχήματα εἰς τοὺς εὑρεθέντας ἐκεῖ διαβάτας· πάντως τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο, βόρειον τοῦ ὅρμου κέρας, ἔκειτο ἐκεῖ ἀκριβῶς, ὅπου ὁ σταθμὸς τῆς καταδύσεως τῶν τηλεγραφικῶν καλωδίων τῆς Ἤστερν. Κατόπιν (1878—1887) ὁ λιμὴν διεμορφώθη ἔτι μᾶλλον, προεκταθείσης τῆς νοτίας ἄκρας τοῦ ποτὲ νησίου Νησάκι καὶ τότε ὡραίου τόπου περιπάτου, διὰ κυματοθραύστου 360 μέτρων. Τανῦν εἰς τὸ ἀκροχήλιον τοῦ κυματοθραύστου ἀνάπτεται φανὸς διοπτρικός, δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι, ἐκπέμπων πράσινον σταθερὸν φῶς 5 μιλλίων καὶ οὗ αἱ γεωδαιτικαὶ συντεταγμέναι (πλάτ. 37° 26′ 08″ 5 Β., μῆκ. 24° 56′ 41′ 1 Ἀν.) ἐξήχθησαν ἐκ τοῦ τριγωνομετρικοῦ δικτύου τῆς χώρας, κατὰ τὴν ὑποτύπωσιν (1920 καὶ 1928) τοῦ ὑδρογραφικοῦ χάρτου τοῦ λιμένος (ἔκδ. 1929) ὑπὸ τῆς ὑδρογραφικῆς ὑπηρεσίας τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ. Παλαιότεροι χάρται ἦσαν ὁ ὑπὸ τοῦ Βρεττανοῦ πλωτάρχου Owen Stanley ὑποτυπωθεὶς τῷ 1835 (ἀριθ. 1542: Syra island), ὅστις συνεπληρώθη θαυμασίως ὑπὸ τοῦ Ἑρμουπολίτου ναυτικοῦ συγγραφέως Νικολ. Γ. Κοτσοβίλλη, ἐκδόσαντος τοὺς χάρτας τόν τε τῆς νήσου τῆς Σύρου (1892) καὶ τὸν τοῦ λιμένος της (βλ. καὶ λ. *Αἰγαῖον* τ. Β', σ. 400α').

Ἑρμούπολις. Ὁ ἀνδριὰς τοῦ Μιαούλη.

Ἡ κίνησις τοῦ λιμένος Ἑρμουπόλεως σήμερον δὲν παύει τοῦ νὰ ἔχῃ ἐνδιαφέρον. Καθ' ἑκάστην εἰς αὐτὸν προσεγγίζουσι τὰ ἐκτελοῦντα ἀκτοπλοϊκὰς γραμμὰς τῶν Κυκλάδων καὶ ἄλλων νήσων τοῦ Αἰγαίου ἀτμοπλοίων· πλὴν τούτου ὅμως ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του ἀποτελεῖ ἀξιόλογον ἐν τῷ Αἰγαίῳ κέντρον ἀνθρακεύσεως φορτηγῶν ἀτμοπλοίων. Ἐν αὐτῷ ὑπάρχουσι μεγάλαι γαιανθρακαποθῆκαι, ὧν ἡ κατανάλωσις φθάνει ἤδη ἐτησίως τοὺς 50.000 τόννους. Τὴν κίνησιν τοῦ λιμένος κατὰ ἐθνικότητα τῶν καταπλεόντων πλοίων δίδει ὁ κάτωθι στατιστικὸς πίναξ τοῦ ἔτους 1928:

Ἐθνικότης	*Ἀτμόπλοια*		*Ἱστιοφόρα*		*Σύνολον*	
	ἀριθ.	χωρ.	ἀριθ.	χωρ.	ἀριθ.	χωρ.
Ἑλληνικὰ	1302	572664	657	11887	1959	584551
Ἰταλικὰ	33	51662	49	846	82	52408
Ἀγγλικὰ	25	28941	3	33	28	28974
Γερμανικὰ	9	12479	—	—	9	12479
Ὀλλανδικὰ	8	12994	—	—	8	12994
Νορβηγικὰ	4	5060	—	—	4	5060
Γιουγκοσλαυικὰ	3	3311	—	—	3	3311
Βουλγαρικὰ	2	1475	—	—	2	1475
Αἰγυπτιακὰ	2	303	—	—	2	303
Ἱσπανικὰ	1	1860	—	—	1	1860
Ἰαπωνικὰ	1	4260	—	—	1	4260
Ρωσικὰ	—	—	1	45	1	45
Γαλλικὰ	—	—	1	33	1	33
Ἄθροισις	1390	694909	711	12844	2101	707753

Συγκοινωνίαι. Ἡ Ἑρμούπολις μετὰ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος συγκοινωνεῖ διὰ θαλάσσης, ἀπέχουσα ἀπὸ τοῦ Πειραιῶς 78 ναυτικὰ μίλλια. Τὴν συγκοινωνίαν ἐνεργοῦσι τακτικῶς καθ' ἑκάστην τὰ ἐκτελοῦντα γραμμὰς τῶν Κυκλάδων καὶ ἄλλων νήσων τοῦ Αἰγαίου ἀτμόπλοια. Ἀπὸ τῶν ἑδρῶν τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν τοῦ νομοῦ Κυκλάδων ἀπέχει: τῆς μὲν Ἄνδρου 27 μίλ., τῆς Τήνου 13 μίλ., τῆς Κέας 38 μίλ., τῆς Νάξου 29 μίλ., τῆς Θήρας 68 μίλ. καὶ τῆς Μήλου 55 μίλ.

Ἡ Ἑρμούπολις εἶναι ἕδρα τῆς διευθύνσεως Τ.Τ.Τ. Κυκλάδων, ἐν αὐτῇ δὲ λειτουργοῦσι ταχυδρομεῖον, ἀνταλλακτήριον καὶ τηλεγραφεῖον. Ἐπίσης ὑπάρχει καὶ γραφεῖον τῆς ἀγγλικῆς ἑταιρείας Eastern. Ἡ κατὰ τὸ 1928 κίνησις ἀλληλογραφίας ἀνῆλθε τὰ 1.495.372 ἀποσταλέντα καὶ ἀφιχθέντα ἀντικείμενα ἐν γένει ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ καὶ τὰ 17.361 ταχυδρομικὰ δέματα. Αἱ κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος ἐκδοθεῖσαι καὶ πληρωθεῖσαι ἐν γένει ἐπιταγαὶ ἀνῆλθον τὰς 12.613 διὰ ποσὸν δραχ. 7.524.180, τὸ ταχυδρομικὸν δὲ ταμιευτήριον αὐτοῦ εἶχε κίνησιν καταθέσεων 1.393.178 δραχ. καὶ ἀποδόσεων 937.100 δραχ. Ἡ κίνησις τοῦ τηλεγραφείου ἀνῆλθεν εἰς 125.689 τηλεγραφήματα. Αἱ ἐκ πωλήσεως γραμματοσήμων ἐν γένει εἰσπράξεις ἀνῆλθον τὰς 1.418.619 δραχ., αἱ δὲ ἐκ τηλεγραφημάτων τὰς 743.393 δραχ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Τιμ. Ἀμπελᾶ,* Ἱστορία τῆς νήσου Σύρου (Ἑρμούπολις 1874).—*Ε. Πολιτάκη,* Ἑρμούπολις (ἐν «Ἡμερολογίῳ Γυμνασίου Σύρου», Ἑρμούπολις 1889).—*Α. Π. Φουστάνου,* Πατριδογραφία Σύρου (ἐν «Ἡμερολογίῳ Σύρου» 1902).—*Ν. Γ. Κοτσοβίλλη,* Τὸ ναυτικὸν τῆς Σύρου.—*Ἀνδρ. Κ. Χούμη,* Συριανὰ Παλαιὰ (Ἑρμούπολις 1903).—*Ἰω. Βλαχογιάννη,* Χιακὸν Ἀρχεῖον (Ἀθῆναι 1911).—*Ν. Γ. Κοτσοβίλλη,* Ἡ Σῦρος κέντρον τοῦ ἐμπορίου (ἐν «Ἐργαζομένῃ Ἑλλάδι» *Β. Γαβριηλίδου,* τόμ. Γ' Ἀθῆναι 1917).—*Δ. Ε. Μουστάκα,* Ἡ βιομηχανία τῆς Σύρου (Ἀθῆναι 1922).—*Θρ. Μάλλη,* Ἔκθεσις περὶ τῶν ἐν γένει εὐαγῶν ἱδρυμάτων τῶν λειτουργούντων ἐν τῷ νομῷ τῶν Κυκλάδων (Ἑρμούπολις 1926).—*Σ. Βροντιάδου,* Ἔκθεσις περὶ τῆς ἐν γένει ὑγειονομικῆς καταστάσεως τοῦ νομοῦ Κυκλάδων κατὰ τὸ ἔτος 19.. (Ἑρμούπολις 1929).—*Π. Μ. Στεφάνου,* Κυκλαδικὸν Ἡμερολόγιον 1927, 1928, 1929 (Ἑρμούπολις).

Δ. Ε. ΜΟΥΣΤΑΚΑΣ

— **Ἑρμούπολις** ἢ ***Ἑρμόπολις*** καὶ *Ἑρμοῦ πόλις* [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. — 1) Αἰγυπτιακὴ «Πόλις ἐν νήσῳ κειμένη» ἐν τῇ Βουτικῇ λίμνῃ ἐγγὺς τοῦ Σεβεννυτικοῦ στομίου τοῦ Νείλου (*Στράβων* Didot 681, 30). — 2) Ἄλλη, ἐν τῷ Σεβεννυτικῷ νομῷ αὐτή, νοτίως δὲ τοῦ Φατνιτικοῦ καὶ τοῦ Σεβεννυτικοῦ στομίων τοῦ Δέλτα, ἐγγὺς τῆς Μένδης καὶ τῆς Λύκου πόλεως, καὶ «ὅπου τὸν Πᾶνα τιμῶσι καὶ τῶν ζῴων τράγον· ὡς δὲ Πίνδαρός φησι, οἱ τράγοι ἐνταῦθα γυναιξὶ μίγνυνται» (*Στράβ.* Didot ΙΖ, α, 19). Ἀμφοτέρων ἡ ταυτότης ἄγνωστος.

Σ. Ε. Λ.

— **Ἑρμούπολις** ἢ ***Μεγάλη*** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Μία τῶν ὀλίγων πόλεων τῆς Αἰγύπτου, αἵτινες συνοικισθεῖσαι ὑπὸ Ἑλλήνων νομίζεται ὅτι ἀπέλαυσαν τοῦ προνομίου ἐσωτερικῆς κατὰ τὰ πάτρια αὐτοδιοικήσεως, χωρὶς νὰ διεκφεύγωσι τὰς πρὸς τὸ κράτος κοινὰς τῶν κατοίκων τῆς χώρας ὑποχρεώσεις. Ἐκλήθη *Μεγάλη* πρὸς διάκρισιν ἄλλων ὁμωνύμων καὶ δὴ τῆς παρὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν *Μικρᾶς*. Ἔκειτο ἐπὶ τῆς Δ. ὄχθης τοῦ Νείλου μεταξὺ Λυκουπόλεως (νῦν Ἀσσιοὺτ) καὶ Κυνοπόλεως (νῦν Ἐλ-Γκίς), ὅπου σήμερον τὸ χωρίον Ἀσμουνεΐν. Ἐπὶ τῶν φαραὼ ἦτο πόλις μεγάλη, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Οὐὸν (νομοῦ τοῦ λαγωοῦ), ἢ τοῦ Ἑρμουπολίτου τῶν Ἑλλήνων. Ἐλέγετο κοινῶς *Χμούθ*, ἱερογλυφικῶς δὲ *Πὶ-Θούτ*, ἤτοι πόλις τοῦ θεοῦ Θώθ, ταὐτισθέντος πρὸς τὸν Ἑρμῆν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Διὰ τὸ αὐτόνομον αὐτῆς, νομίζομεν ὅτι πλὴν τῆς Ναυκράτιος καὶ τῆς Πτολεμαΐδος εἶναι ἀμφίβολον ὅτι ἄλλαι πόλεις ηὐτονομοῦντο, ἀφοῦ συγκατῴκουν πολλοὶ ἰθαγενεῖς, οἱ δὲ Πτολεμαῖοι ἀπέφευγον νὰ τονώνουν τὴν φυλετικὴν καὶ θρησκευτικὴν διαφορὰν τῶν κατακτητῶν πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς. Ἡ προσωπικὴ κατάστασις ἦτο διάφορος, ὄχι ὅμως καὶ συνολικὴ αὐτενέργεια διακεκριμένης φυλῆς. Ὅ,τι συνέβαινε καὶ μὲ τοὺς Ἑλληνομεμφίτας καὶ τοὺς ἐν Φαγιοὺμ συνοικισθέντας ἀπομάχους Μακεδόνας.

Ἐν Ἀσμουνεΐν εὑρέθησαν πολλοὶ πάπυροι τῶν ρωμαϊκῶν καὶ βυζαντινῶν χρόνων. Ἵστανται ἀκόμη ὄρθιοι πολλοὶ κίονες ἐκ γρανίτου, ἀνήκοντες εἰς τὰ προπύλαια τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἀγορᾶς, πρὸς τὰ ΝΔ σπουδαῖα λείψανα τοῦ πυλῶνος καὶ τῆς περιστόου αὐλῆς ναοῦ κτισθέντος ὑπὸ τοῦ Μερενφθᾶ καθὼς καὶ ναοῦ τοῦ Φιλίππου Ἀρριδαίου.

Γ. Λ. Λ.

— **Ἑρμούπολις** ἢ ***Μικρὰ*** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πρωτεύουσα τοῦ Πτολεμαϊκοῦ νομοῦ τῆς «Ἀλεξανδρέων χώρας», ἡ νῦν *Δαμαγχοὺρ* (βλ. λ.).

«Ἑρμούπολις». Ἑβδομαδιαία πολιτικὴ ἐφημερίς, ἐκδιδομένη ἐν Σύρῳ ἀπὸ τῆς 5ης Δεκεμβρίου 1865.

Ἑρμουπολίτης [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Νομὸς τῆς Αἰγύπτου, κατὰ τὴν ἐπὶ Πτολεμαίου (Δ, ε, 60) διοικητικὴν διαίρεσιν, συνορεύων πρὸς τὸν δυσμικῶς τοῦ Νείλου νομὸν Κυνοπολίτην καὶ ἀντικειμένως πρὸς τὸν ἀνατολικῶς τοῦ ποταμοῦ Ἀντινοΐτην νομόν. Πρωτεύουσα αὐτοῦ ἡ *Ἑρμούπολις ἡ Μεγάλη* (βλ. λ.).

Σ. Ε. Λ.

Digitized by Google

Ἑρμουπολίτης (ὁ), θηλ. *—ῖτις, —ιδος*· τὸ ἐθνικὸν τῆς Ἑρμουπόλεως, ὁ κάτοικος ἢ ὁ καταγόμενος ἐξ Ἑρμουπόλεως.

«Ἑρμουπολίτης». Ἐφημερὶς πολιτικὴ καὶ τῶν δικαστικῶν εἰδήσεων, ἱδρυθεῖσα ἐν Ἑρμουπόλει τῷ 1909 καὶ ἐκδιδομένη αὐτόθι μέχρι τοῦ 1921. Ἀπὸ τοῦ 1922 ἐκδιδομένη εἰς Πειραιᾶ ἐγένετο καθημερινὴ καὶ ὑπετιτλοφορήθη «Ἐφημερὶς ἐμπορική, βιομηχανική, ναυτικὴ καὶ πολιτική».

ἑρμουπολιτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν Ἑρμούπολιν, ὁ τῆς Ἑρμουπόλεως: «ἑρμουπολιτικὸν ἐμπόριον».

Ἑρμόφαντος. Μιλήσιος ἀποσταλεὶς ὡς στρατηγὸς ὑπὸ τοῦ Ἀρισταγόρου, τυράννου τῆς Μιλήτου, μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ τούτου Χαροπίνου κατὰ τῶν Σάρδεων τῷ 498. Καὶ κατέλαβε μὲν τὴν πόλιν ταύτην (πλὴν τῆς ἀκροπόλεως), ἀλλ' ἐκ πυρκαϊᾶς προελθούσης ἐκ περσικῆς οἰκίας ἠναγκάσθη ν' ἀποχωρήσῃ εἰς τὰ πλοῖα ἵνα σωθῇ. Ν. Κ. Κ.

Ἔρμπ (Erb), ***Γουλιέλμος-Ἐρρῖκος.*** Γερμανὸς νευροπαθολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1840. Διετέλεσε ὑφηγητὴς καὶ ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς ἐσωτερικῆς παθολογίας ἐν Ἀϊδελβέργῃ ὡς καὶ διευθυντὴς τῆς πολυκλινικῆς τῆς Λειψίας (1880—1883), ἀπὸ δὲ τοῦ 1883 παρέμεινε τακτικὸς καθηγητὴς καὶ διευθυντὴς τῆς ἰατρικῆς κλινικῆς τῆς Ἀϊδελβέργης. Συγγράμματα αὐτοῦ: «Νόσοι τῶν ἐγκεφαλονωτιαίων νεύρων» (1874), «Νόσοι νωτιαίου καὶ προμήκους μυελοῦ» (1876), «Ἠλεκτροθεραπεία» (1882), αἱ μονογραφίαι αὐτοῦ περὶ «συγγενοῦς μυοτονίας ἢ νόσου τοῦ Thomsen» (1886) κλπ. ὡς καὶ πληθὺς διατριβῶν αὐτοῦ, ἠλεκτροθεραπευτικῆς καὶ νευροπαθολογικῆς ὕλης. Ο. Ρ.

Γουλιέλμος-Ἐρρῖκος Ἔρμπ.

— **Ἔρμπ-Σαρκώ, *νόσος τοῦ* —.** Σπασμωδικὴ νωτιὰς φθῖσις.

— **Ἔρμπ, *σύνδρομον τοῦ* —, *ἢ νόσος τοῦ* —.** Παράλυσις προμήκους καὶ νωτιαίου· λεγομένη ἔτι καὶ ἐξωτερικὴ προϊοῦσα ὀφθαλμοπληγία *(Eisenlohr)*, ἢ βαρεῖα ψευδοπαραλυτικὴ μυασθένεια *(Jolly)*, ἢ καὶ ἀνωτέρα ὑποξεῖα παράλυσις τοῦ προμήκους κατιούσης μορφῆς *(J. B. Charcot* καὶ *Marinesco)*. Κλινικῶς ἡ νόσος αὕτη τοῦ Ἔρμπ χαρακτηρίζεται ὑπὸ διπλῆς βλεφαροπτώσεως συνοδευομένης μετὰ διαταραχῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ μυϊκοῦ συστήματος τοῦ ὀφθαλμοῦ (στραβισμός, διπλωπία), διαταραχῶν φωνήσεως (δυσαρθρία), μασήσεως καὶ καταπόσεως· αἱ διαταραχαὶ τῶν μυῶν τοῦ τραχήλου, τῶν μελῶν καὶ τοῦ κορμοῦ ἐπέρχονται κατὰ κανόνα δευτεροπαθῶς· ἡ τελεία παράλυσις ἐπέρχεται μόνον μετὰ μυϊκὸν κάματον, ὡς καὶ ἐξαιρετικῶς ἡ μυϊκὴ ἀτροφία.

— **Ἔρμπ, *τύπος τοῦ* —.** Πρωτοπαθὴς ἀτροφικὴ μυοπάθεια ἀρχομένη διὰ τῶν μυῶν ὠμοπλάτης καὶ βραχίονος, τοῦ δελτοειδοῦς δικεφάλου βραχιονίου κλ. Ο. Ρ.

Ἔρμπαα ἢ ***Ἔρπεα*** *[Γεωγρ.]*. Ὑποδιοίκησις τοῦ σημερινοῦ τουρκικοῦ νομοῦ Τοκάτ. Κάτοικοι 54745, εἰς οὓς συμπεριελαμβάνοντο ἄλλοτε 7837 Ἀρμένιοι, σφαγέντες ἢ διασκορπισθέντες, καὶ 2700 Ἕλληνες προσφυγόντες εἰς Ἑλλάδα τῷ 1923. Ἕδρα τῆς ὑποδιοικήσεως εἶναι ἡ μικρὰ πόλις *Ἐβρὲκ* ἢ *Ἔρμπαα*. Ν. Μ.

Ἐρμπαΐν *Δζεμπὲλ* *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τοῦ σημερινοῦ κράτους τῆς Συρίας, ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Χαλεπίου. Ν. Μ.

Ἔρμπαχ (Erbach), ***Χριστιανός.*** Γερμανὸς συνθέτης, γεννηθεὶς κατὰ τὸ 1560. Κατατάσσεται μεταξὺ τῶν σπουδαιοτέρων Γερμανῶν μουσικῶν τῆς ἐποχῆς του. Τὰ ἔργα του ἐξετυπώθησαν τῷ 1600. —Ω.

Ἔρμπε (Erbe) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἐπικινδυνωδεστάτη ὕφαλος (πλάτ. 45° 17′ Β., μῆκ. 13° 35′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 201: Gulfs of Venice and Trieste) ἐπὶ τοῦ ἀπὸ Πόλας πρὸς Τεργέστην παράπλου τῆς Ἰστρίας. Σεσημασμένη δι' ἀλεωρίου. Σ. Ε. Λ.

Ἔρμπελ, *Νικόλαος-Βασιλείεβιτς.* Ρῶσος ποιητὴς (1827—1883). Τὰς σπουδάς του ἐπεράτωσεν ἐν Κιέβῳ, ὅπου ἔλαβε τὸ ἀργυροῦν φιλολογικὸν μετάλλιον, σπανίως τότε χορηγούμενον, διὰ τὸ ἔργον του «Λεπτομερὴς ἀνάλυσις τῶν φιλολογικῶν ἔργων τοῦ Λομονόσωφ καὶ Σουμαρόκωφ». Βραδύτερον ἐβραβεύθη ἕτερον ἔργον του, τὸ «Περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς ρωσικῆς λογοτεχνίας ἀπὸ τοῦ Πέτρου Α' μέχρι Αἰκατερίνης Β'». Ἐδημοσίευσε κατόπιν ὡραίας μεταφράσεις τῶν ποιημάτων τοῦ λόρδου Βύρωνος. Ἀπὸ τοῦ 1860 ἀνέλαβε τὸ τεράστιον ἔργον τῆς ἐκδόσεως ἐν ρωσικῇ μεταφράσει ὅλων τῶν ἔργων τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν νέων ποιητῶν τῆς Εὐρώπης. Περισυνέλεξε τὰς ὑπαρχούσας μεταφράσεις Ἑλλήνων καὶ Λατίνων ποιητῶν, ἐξέδωκε δὲ ταυτοχρόνως τὰ ἅπαντα τοῦ Σίλλερ, τοῦ Γκαῖτε, τοῦ Σαίξπηρ καὶ τοῦ Βύρωνος. Τὰ ἴδια αὐτοῦ ποιήματα ἐδημοσίευσε τῷ 1858 ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀπηχήσεις». Θ. Β.

Ἑρμπελὲν (Herbelin), ***Ματθίλδη.*** Γαλλὶς μικρογράφος (1820—1904). Ἐκ τῶν πλέον περιφήμων πορτραίτων της συγχρόνων προσωπικοτήτων εἶναι τὰ τῶν Εὐγενίου Ντελακρουά, Ροσσίνι, Γκυϊζό, Ρόζα Μπονέρ, τῶν δύο Δουμᾶ, τοῦ Μεριμέ, Θιέρσου, Αἰμιλίου Ὠζιὲ καὶ πολλῶν ἄλλων. —Ω.

Ἑρμπελῶ (Herbelot) *ντὲ* ***Μολαινβίλ, Βαρθολομαῖος.*** Γάλλος ἀνατολιστὴς (1625—1695). Ἀφοῦ ἐξέμαθε τὴν ἑβραϊκήν, τὴν ἀραβικήν, τὴν τουρκικὴν καὶ τὴν περσικήν, ἐταξίδευσεν εἰς Ἰταλίαν. Τῷ 1692 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς συριακῆς εἰς τὸ Κολλέγιον τῆς Γαλλίας. Συνέγραψε τὸ διάσημον ἔργον του: «Bibliothèque orientale» κ. τ. λ. Ὁ Ἑρμπελῶ κατέλιπε χειρόγραφα λεξικὰ ἀραβικά, περσικά, τουρκικὰ καὶ λατινικά, μὴ δημοσιευθέντα. Δ. Δ.

Ἑρμπεμπαὶ *ντὲζ Ἐσσὰρ* (Herbebay des Essarts), ***Νικόλαος ντ'* —.** Γάλλος λόγιος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, κυρίως μεταφραστὴς καὶ διασκευαστὴς τῶν ὑπαρχόντων τότε φιλολογικῶν προϊόντων τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος. Κατ' ἐντολὴν τοῦ Φραγκίσκου Α' τῆς Γαλλίας συνεκέντρωσε τοὺς 8 πρώτους τόμους τῶν ἱπποτικῶν παραδόσεων ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἄμαδις τῆς Γαλατίας». Διεσκεύασεν ἐπίσης πολλὰ ἄλλα ἐρωτικὰ καὶ ἱπποτικὰ διηγήματα.

Ἔρμπεν (Erben), ***Ἰωσήφ.*** Τσέχος γεωγράφος γεννηθεὶς τῷ 1830. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τοῦ διεθνοῦς στατιστικοῦ γραφείου καὶ ἐξέδωκε χάρτην τοῦ σλαυικοῦ κόσμου (1869). —Ω.

— **Ἔρμπεν** (Erben), ***Κάρολος Ζαρομίρ.*** Τσέχος συγγραφεὺς (1811—1870). Ὡς εἰδήμων τῶν σλαυικῶν γλωσσῶν ἀνέλαβε νὰ καθορίσῃ τὴν νομολογικὴν ὁρολογίαν τῆς τσεχικῆς γλώσσης. Ἐξέδωκε: «Τὰ λαϊκὰ τραγούδια τῆς Βοημίας» (Πράγα 1842—1845, εἰς 3 τ.), «Ἀνθοδέσμη λαϊκῶν μύθων» (1851), «Λαϊκὰ ᾄσματα καὶ παροιμίαι τῶν Τσέχων» (1862), «Μουσικὴ τῶν λαϊκῶν ᾀσμάτων» (1862), «Συλλογὴ ἀποσπασμάτων ἐκ τῆς τσεχικῆς φιλολογίας» (1857—1868), «Ἡ Χριστιανικὴ δημοκρατία τοῦ Θωμᾶ ντὲ Στίτνυ» (1852), «Ἡ ζωὴ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης» (1866). Γ. ΕΛ.

Ἕρμπερτ (Herbert). Γραμματεὺς τῆς ἐν Ἀθήναις ἀγγλικῆς πρεσβείας, φονευθεὶς τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1870 εἰς τὸ *Δήλεσι* (βλ. λ.).

— **Ἕρμπερτ** (Herbert), ***Ἐδουάρδος,*** *καὶ εἶτα λόρδος* ***Σέρμπουρυ*** (Cherbury). Ἄγγλος στρατιωτικός, διπλωμάτης καὶ φιλόσοφος (1583—1648). Ἦτο ἀντιπροσωπευτικὸς τύπος τοῦ εὐφυοῦς καὶ τυχοδιωκτικοῦ χαρακτῆρος τῶν δευτεροτόκων υἱῶν τῶν εὐπατριδῶν. Παρουσιασθεὶς εἰς τὴν αὐλὴν καὶ χειροτονηθεὶς ἱππότης, ἐπολέμησεν ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὴν Ὁλλανδίαν ὑπὸ τὸν πρίγκιπα τῆς Ὀράγγης, εἰς τὴν Ἱσπανίαν ὡς ἀρχηγὸς Οὐγενότων καὶ φυλακισθεὶς εἰς τὴν Λυῶνα ἐδραπέτευσε καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Ὁλλανδίαν καὶ Ἀγγλίαν, ὅπου ἀντημείφθη μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ πρεσβευτοῦ ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἀργότερον μὲ τὴν βαρωνίαν τοῦ Σέρμπουρυ. Περὶ τὸ τέλος τῆς ζωῆς του παρῃτήθη πάσης πολιτικῆς δράσεως καὶ ἰδιώτευσε. Τὸ κυριώτερον ἔργον του, «Tractatus de veritate κλπ.», εἶναι ἡ πρώτη καθαρῶς μεταφυσικὴ πραγματεία ἥτις ἐγράφη ὑπὸ Ἄγγλου καὶ περιέχει ἄφθονον, ἀλλὰ κάπως συγκεχυμένον ὑλικὸν ἀπὸ διαφόρους κλάδους τῆς φιλοσοφικῆς ἐρεύνης, μέρη τῆς ψυχολογίας, γνωσεολογίαν, μεθοδολογίαν πρὸς ἐξέτασιν τῆς ἀληθείας, φιλοσοφίαν τῆς θρησκείας. Ἀπορρίπτει ὡς ἀνωφελεῖς πάσας τὰς φιλοσοφικὰς θεωρίας τοῦ παρελθόντος καὶ εὑρίσκει τὸ τελευταῖον στήριγμα εἰς τὴν ἔμφυτον βεβαιότητα τοῦ ἀνθρώπου ἀπέναντι ὡρισμένων πραγμάτων. Ἡ ἀλήθεια, κατὰ τὸν Ἕρμπερτ, ἔγκειται ἀκριβῶς εἰς τὴν ὀρθὴν συναρμογὴν πρὸς ἀλλήλας τῶν διαφόρων ἐμφύτων ἢ ἐνστίκτων ἱκανοτήτων τοῦ ἀνθρώπου, ὡς καὶ τὴν προσαρμογὴν πρὸς τὸ ἀντικείμενόν των, κατανέμεται δὲ εἰς τέσσαρα εἴδη, ἀναλόγως τῆς ἀμέσου ἢ ἐμμέσου σχέσεως τοῦ ἀντικειμένου πρὸς τὸ ὑποκείμενον τῆς γνώσεως. Ὑπάρχει λοιπόν: 1) ἡ ἀλήθεια τοῦ ἀντικειμένου, ἡ ἄμεσος αἴσθησις, ἥτις δὲν δύναται ποτὲ νὰ σφάλλῃ· 2) ἡ ἀλήθεια τοῦ φαινομένου· 3) ἡ ἀλήθεια τῆς ἀντιλήψεως (ἔννοια, conceptus) καὶ 4) ἡ ἀλήθεια τῆς διανοίας. Παραλλήλως πρὸς τὰ εἴδη ταῦτα ἔχομεν τέσσαρας κυρίας κατηγορίας τῶν πνευματικῶν ἱκανοτήτων ἢ αἰσθήσεων (sensus), βαίνοντες καὶ πάλιν ἀπὸ τοῦ ἀμεσωτέρου εἰς τὸ ἐμμεσώτερον· εἶναι δ' αὗται: α') τὸ ἔμφυτον ἔνστικτον, εἰς ὃ ἀνήκουν αἱ κοιναὶ ἔννοιαι (notitiae communes), ἀλάθητοι, θεῖαι καὶ ἀναμφισβήτητοι· αἱ ἔννοιαι αὗται ἔχουν ποιάν τινα ἀναλογίαν πρὸς τὰς μορφὰς τῆς ἐποπτείας τοῦ Κάντ, καθότι μόνον αὗται καθιστοῦν δυνατὴν τὴν ἐμπειρίαν καὶ τὴν διάκρισιν ἑνὸς ἀντικειμένου ἀπὸ τὸ ἄλλο. Δὲν ἀποδεικνύονται οὔτε συνάγονται ἀπὸ τίποτε ἄλλο. Τὰς διακρίνει προτεραιότης, ἀνεξαρτησία, καθολικότης, βεβαιότης, ἀναγκαιότης καὶ ἀμεσότης· β') ἡ ἐσωτερικὴ αἴσθησις (sensus internus)· γ') ἡ ἐξωτερικὴ αἴσθησις (sensus externus)· δ') τὸ λογικὸν (discursus), τὸ ὀλιγώτερον παντὸς ἄλλου, ἱκανότης βραδεῖα, προχωροῦσα διὰ διαιρέσεως καὶ ἀναλύσεως. Πάντως οὐδεμία πνευματικὴ ἱκανότης δύναται νὰ ὑποπέσῃ εἰς σφάλμα, ἐὰν τὴν χειρισθῇ τις ὀρθῶς.

Εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ τὴν θρησκείαν ἡ ὑστάτη βεβαιότης παρέχεται ἐπίσης ὑπὸ τῶν ἐμφύτων αἰσθήσεων. Βάσις πασῶν τῶν ἱστορικῶν θρησκειῶν καὶ ὑπεράνω ὅλων εἶναι ἡ φυσικὴ θρησκεία, ἡ δίδουσα εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀπολύτως ὡρισμένας ἀρχὰς ἢ δόγματα, πέντε τῶν ὁποίων ἀπετέλεσαν, οὕτως εἰπεῖν, τὸν καταστατικὸν χάρτην τοῦ μεταγενεστέρου ἀγγλικοῦ δεϊσμοῦ. Ὁ Ἕρμπερτ δὲν ἀσκεῖ ἀρνητικὴν πολεμικήν, ἀλλὰ διὰ τῶν θετικῶν του ἄρθρων πίστεως ὑποσκάπτει βεβαίως τὴν ἐξουσίαν τῆς Ἐκκλησίας· ἀρνεῖται τὴν ἀποκάλυψιν ἐκτὸς ὡς ὑποκειμενικὸν ζήτημα. Καθορίζων τὴν ὑποδεεστέραν θέσιν τῶν ὑπαρχουσῶν θρησκειῶν ἐν σχέσει πρὸς τὴν φυσικὴν θρησκείαν, θέτει τὰς βάσεις μιᾶς συγκριτικῆς θρησκειολογίας, ἥτις ἀνεπτύχθη πολὺ ἀργότερα. Ὡς διανοούμενος γενικῶς εἶναι πολὺ πρωτότυπος καὶ τολμηρός, πλούσιος εἰς ἰδέας, ὄχι ὅμως καὶ πολὺ συστηματικός. Ἐκτὸς τοῦ κυρίου ἔργου του ἔγραψε: «De religione gentilium», «De causis errorum». Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐξεδόθησαν: «The life and raigne of King Henry VIII», «Ποιήματα» ἀσαφῆ καὶ συγκεχυμένα καὶ μία «Αὐτοβιογραφία» (τελ. ἔκδ. 1904).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Charles de Rémusat*, Lord Herbert de Cherbury 1874.—*C. Güttler*, Eduard, Lord von Cherbury 1897. — *H. Scholz*, Die Religionsphilosophie des Eduard Herbert, Lord von Cherbury, Auszüge mit Einleitung u. Bemerkungen 1914.

Ε. Λ.

Ἑρμπὲττ (Herbette), ***Ἰούλιος-Γαβριήλ.*** Γάλλος διπλωμάτης (1839—1899) μακρᾶς καὶ διαπρεποῦς σταδιοδρομίας. Ὑπηρετήσας ἀρχικῶς ὡς πρόξενος εἰς τὴν Νεάπολιν ἀνεκλήθη εἰς Παρισίους καὶ ἐχρημάτισε γραμματεὺς τοῦ Ἰουλίου Φάμπρ κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις τῆς εἰρήνης μετὰ τῆς Γερμανίας. Τῷ 1886 ἐτοποθετήθη ὡς πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας εἰς τὸ Βερολῖνον καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ διαπεπιστευμένος ὑπὸ τρεῖς διαδοχικῶς αὐτοκράτορας: τὸν Γουλιέλμον Α', τὸν Φρειδερῖκον Γ' καὶ τὸν Γουλιέλμον Β'. Ἔγραψε καὶ σύγγραμμα περὶ τῶν ὅρων τῆς ἐργασίας ἐν Γερμανίᾳ.

Ἐρμπίλ, ἢ *Ἀρπίλ*, ἢ *Ἰρμπὶλ [Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τοῦ σημερινοῦ κράτους τοῦ Ἰράκ, 80 χλμ. ΝΑ τῆς Μοσσούλης, ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἀδιαβηνῇ, τῆς ὁποίας ἦτο πρωτεύουσα κατὰ τὴν προασσυριακὴν καὶ ἀσσυριακὴν περίοδον. Σήμερον εἶναι ἕδρα τῆς ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως ἐν τῷ νομῷ Σέχρι-Ζόρ. Κάτ. 3800, ἐξ ὧν 500 Χριστιανοί. Ὑπό τινων νομίζεται ὅτι ἡ Ἐρμπὶλ κατέχει τὴν θέσιν τῶν ἀρχαίων *Ἀρβήλων*, ἡ γνώμη ὅμως αὕτη ἀμφισβητεῖται ὑπὸ τῶν ἀρχαιολόγων. Ἡ πόλις εἶναι γνωστὴ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ μεσαίωνος ὡς προσωρινὴ πρωτεύουσα τοῦ Σαλαδίνου τῷ 1184. Βραδύτερον, τῷ 1244, ἐφιλοξένησε προσωρινῶς τοὺς χαλίφας τῆς Βαγδάτης. Τῷ 1236 ἐλεηλατήθη ὑπὸ τῶν Μογγόλων καὶ τῷ 1393 ὑπὸ τῶν ὀρδῶν τοῦ Ταμερλάνου. Τῷ 1732 ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ περσικοῦ στρατοῦ τοῦ Ναδὶρ-Σάχ. Κατὰ τὰς ἀραβικὰς καὶ μογγολικὰς εἰσβολὰς ὁ χριστιανικὸς πληθυσμὸς τῆς πόλεως, ὅστις ἦτο ἄλλοτε σημαντικός, ὑπέφερε τὰ πάνδεινα, τῷ δὲ 1310 ἐσφάγη καθ' ὁλοκληρίαν ὑπὸ τῶν Ἀράβων.

Τὸ ὄνομα *Ἐρμπὶλ* ἢ ὀρθότερον *Ἐρμπαΐλ* σημαίνει ἀραβιστὶ «πόλις τῶν τεσσάρων θεῶν».

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἑρμπιτσεᾶνο (Erbiceanu), ***Κωνσταντῖνος.*** Ρουμᾶνος θεολόγος γεννηθεὶς τῷ 1835. Σπουδάσας θεολογίαν ἐν Ἰασίῳ καὶ Ἀθήναις, διωρίσθη κατ' ἀρχὰς καθηγητὴς τῆς ἱερατικῆς σχολῆς Ἰασίου καὶ εἶτα τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Βουκουρεστίου εἰς τὴν ἕδραν τοῦ Κανονικοῦ δικαίου. Βαθὺς γνώστης τῶν ζητημάτων τοῦ κύκλου του, ἐδημοσίευσε πολλὰ ἔργα, ὧν κυριώτερα: «Ὁ βίος καὶ τὸ ἔργον τοῦ ἀρχιεπισκόπου Νεοφίλου Σχριβάνου», «Ἱστορία τῆς μητροπόλεως τῆς Μολδαυΐας καὶ τῆς Γιουτσεάβας» «Ἕλληνες χρονικογράφοι γράψαντες περὶ Ρουμανίας», «Βιογραφία Μιχαὴλ Κογκαλνιτσεάνου», «Ἡ θρησκεία κατὰ τοὺς ἀγῶνας τῶν Ρουμάνων» κλπ.

Ἑρμσὲν Α'. Γάλλος ἀραβολόγος (1783—1806), συγγράψας περὶ τῆς δημώδους ἀραβικῆς, καὶ δύο λεξικὰ ἀραβο-γαλλικὸν καὶ γαλλο-αραβικόν, ὡς καὶ περὶ μουσικῆς παρ' ἀρχαίοις Ἄραψιν.

Ἑρμύλοι (λατ. Hermuli) *[Ἀρχ.]*. Ἐκαλοῦντο οὕτω παρὰ Ρωμαίοις μικρὰ χάλκινα ἢ ἐκ μαρμάρου ἀγαλμάτια τοῦ Ἑρμοῦ, τοποθετημένα ἔμπρο-

Digitized by Google

σθεν τοῦ μεσοτοίχου τοῦ περιφράγματος (carcer) τοῦ ἱπποδρομίου τῆς Ρώμης. —π.

Ἑρμύλος. Δύο μάρτυρες ἀναγράφονται ἐν τῷ μαρτυρολογίῳ, φέροντες τὸ ὄνομα τοῦτο: — 1) Ὁ ἐπὶ Λικινίου (307—324) διάκονος τῆς ἐν Σιγηδόνι ἐκκλησίας, ὅστις, καταγγελθεὶς εἰς τὰς ἀρχὰς ὡς Χριστιανός, ἀπέθανεν ἐν βασάνοις. Ἡ μνήμη αὐτοῦ ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 13 Ἰανουαρίου μετὰ μαρτυρολογίου καὶ ἰδίας ἀκολουθίας, ἧς τὸν κανόνα ἐποίησεν Ἰωσὴφ ὁ ὑμνογράφος.—2) Ὁ μετὰ Φωκᾶ ἄγνωστον ποῦ καὶ πότε μαρτυρήσας. Ἡ μνήμη αὐτοῦ ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 18 Δεκεμβρίου. Ε. Γ. Π.

Ἕρμων.—1) Ἕλλην γραμματικὸς ἀγνώστου ἐποχῆς, καταγινόμενος εἰς τὴν ἰατρικήν. Ὁ Γαληνὸς διέσωσεν ἔμπλαστρον τοῦ Ἕρμωνος, ὁ δ' Ἀέτιος ἕτερον αὐτοῦ «ἶσιν χλωρὰν» καλούμενον, ὅπερ ἀναγράφει λεπτομερῶς καὶ θεωρεῖ πολύχρηστον φάρμακον. —2) Μεγαρεὺς κυβερνήτης τῆς ναυαρχίδος τοῦ Λυσάνδρου κατὰ τὴν ἐν Αἰγὸς Ποταμοῖς ναυμαχίαν (405 π. Χ.). Ὁ Λύσανδρος ἵδρυσεν ἐν Δελφοῖς χαλκοῦν ἀνδριάντα αὐτοῦ μετὰ τῶν ἄλλων ναυάρχων τοῦ στόλου καὶ πολλῶν θεῶν. —3) Γραμματικὸς (ἄλλως *Ἑρμῶναξ*), οὗ ἀναφέρεται ἔργον «Γλῶτται κρητικαί», ἤτοι γλωσσάριον ἐπιχωρίων ἐν Κρήτῃ λέξεων, ὧν τινας ἀναγράφει ὁ Ἀθήναιος.—4) Δυνάστης τῆς Λήμνου. Οὗτος ἐδέχθη νὰ παραδώσῃ τὴν Λῆμνον εἰς τὸν Μιλτιάδην τὸν Ἀθηναῖον χαριζόμενος δῆθεν εἰς αὐτόν, κατ' ἀλήθειαν δὲ φοβηθεὶς τὴν δύναμιν τοῦ Δαρείου, ὅστις κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους στρατεύων κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐν Θράκῃ εὑρισκόμενος ὑπέτασσε πάντα τὰ πέριξ, ἐπρόκειτο δὲ καὶ τὴν Λῆμνον νὰ ὑποτάξῃ. Ἐντεῦθεν προῆλθεν ἡ παροιμιώδης φράσις «Ἑρμώνειοι χάριτες», λεγομένη ἐπὶ δωρεῶν ἀκουσίων, καθ' ἃς ποιούμεθα τὴν ἀνάγκην φιλοτιμίαν. —5) Ἐλεφαντάρχης Πτολεμαίου τοῦ Φιλοπάτορος. Διετάχθη ὑπὸ τούτου ν' ἀπολύσῃ κατὰ τῶν ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ τῆς Ἀλεξανδρείας συγκεκλεισμένων Ἰουδαίων τοὺς ἐλέφαντας διὰ νὰ τοὺς κατασπαράξωσιν. Ἀλλὰ τὰ θηρία ὥρμησαν κατὰ μόνον τῶν φυλάκων καὶ τοὺς κατεσπάραξαν οἰκτρῶς. Τὴν σκηνὴν περιγράφει διὰ μακρῶν τὸ γ' βιβλίον τῶν «Μακκαβαίων» καὶ ὁ Ἰώσηπος εἰς τὴν «Ἀρχαιολογίαν» του. —π.

Ἑρμὼν *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Ἀερμών*.

Ἑρμώνακτος ***κώμη*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία κώμη κειμένη ἐν τῇ Σαρματίᾳ, κατὰ τὰ βόρεια παράλια τοῦ Εὐξείνου πόντου (*Στράβ.* Ζ', 306), ἐπὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Τύρα ποταμοῦ (Δνειστέρου), παρὰ τὸ νῦν Ἄκκερμαν τῆς Βεσσαραβίας. Ὁ Πτολεμαῖος ἀναφέρει αὐτὴν (Γεωγραφ. III, 10, 7) μεταξὺ τῶν πόλεων τῆς Κάτω Μοισίας. Α. Θ. ΣΑΜ.

Ἑρμῶναξ. Ἕλλην ἀγγειογράφος τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος. Τούτου σῴζονται ἰδίᾳ στάμνοι, ἐφ' ὧν, καὶ ὅταν δὲν ὑπάρχῃ ἡ ὑπογραφή, εὐχερὴς εἶναι ἡ ἀναγνώρισις τῆς χαρακτηριστικῆς του τεχνοτροπίας, ἥτις κυμαίνεται μεταξὺ τῆς ρωμαλεότητος τῆς ἀγγειογραφίας τῆς ἀρχαϊκῆς ἐποχῆς καὶ τῆς ἠρέμου σοβαρότητος τῆς κλασσικῆς ἀγγειογραφίας. Μεταξὺ τῶν σπουδαιοτέρων του ἔργων τάσσεται πελίκη ἀποκειμένη εἰς Βιέννην, ἐφ' ἧς ἔχει ἀπεικονισθῆ ἡ Σφίγξ ἐπὶ κίονος ἐν τῷ μέσῳ ὁμίλου ἀνδρῶν, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τῶν θυμάτων της. Ι. Μ. Π.

Ἑρμώνασσα. Γυνὴ Σημάνδρου τοῦ Μυτιληναίου, ἀνάδοχος τῆς πόλεως *Ἑρμωνάσσης* (βλ. λ.) τῆς ἐν Σαρματίᾳ. Σ. Ε. Λ.

Ἑρμώνασσα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Ἀρχαία πολίχνη τοῦ Πόντου παράλιος, εἰς μικρὰν ἀπόστασιν δυτικῶς τῆς Τραπεζοῦντος, μνημονευομένη ὑπὸ τοῦ Στράβωνος καὶ τῶν λοιπῶν γεωγράφων τῆς ἀρχαιότητος. Ἐπὶ Φαρνάκου Α' βασιλέως τοῦ Πόντου μετωνομάσθη *Φαρνακία*, βραδύτερον δὲ *Ἄκανθος*. Ἄγνωστον πότε ἠρημώθη ἡ πολίχνη. Σήμερον σῴζονται ἐλάχιστα ἐρείπια αὐτῆς. Εἰς τὴν ἐρήμωσιν αὐτῆς συνετέλεσεν ἡ κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους ἀναπτυχθεῖσα πλησίον πολίχνη Πλάτανα. —2) Ἀρχαία πόλις τῆς εὐρωπαϊκῆς Σαρματίας, ἀποικία Μιλησίων, ἀναφερομένη ὑπὸ Σκύμνου τοῦ Χίου (Περιηγ. 886), τοῦ Στράβωνος (XI, 425), τοῦ Ἀνωνύμου (Περίπλ. Εὐξ. Πόντ. 47) καὶ ἄλλων. Ἔκειτο ἐπὶ τῆς χερσονήσου Κοροκονδάμας, ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου, πρὸς νότον τῆς πόλεως Φαναγόρεια, ὅπου σήμερον ἡ ρωσικὴ πόλις *Μετρίγκα*. Α. Α. Π.—Α. Θ. ΣΑΜ.

Ἑρμωνθὶς ἢ ***Ἕρμονθις*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. *Ἑρμάντ*.

Ἑρμωνιεὶμ *[Αρχ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Ἀερμών*.

Ἑρμώνυμος, ***Γεώργιος***. Ἕλλην λόγιος γεννηθεὶς ἐν Σπάρτῃ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Ἐγένετο μαθητὴς Γεωργίου τοῦ Γεμιστοῦ, μετέβη δὲ εἰς Ἰταλίαν μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τῶν Τούρκων. Διδάξας ἐπ' ὀλίγον τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἐκεῖ, μετέβη κατόπιν, ἐπὶ Λουδοβίκου τοῦ ΙΑ', εἰς Παρισίους καὶ πρῶτος ἐδίδαξε συστηματικῶς τὰ ἑλληνικά, οὐκ ὀλίγον συντελέσας εἰς τὴν διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων. Φίλος τοῦ Πάπα Σίξτου τοῦ Δ' (1471—1484) ἀπεστάλη ὑπ' αὐτοῦ τῷ βασιλεῖ Ἐδουάρδῳ τῷ Δ' πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ δεσμώτου ἐπισκόπου Ὑόρκης Γεωργίου Nevill, ἀδελφοῦ τοῦ κόμιτος τοῦ Warwik. Ἀπελευθερώσας τὸν ἐπίσκοπον ἐπανῆλθεν εἰς Ρώμην τῷ 1476, ὅπου, συκοφαντηθεὶς ὑπό τινων ἐμπόρων, ἐρρίφθη εἰς τὴν φυλακήν, ἐξ ἧς ἐξῆλθεν ἐνεργείαις τοῦ Βησσαρίωνος. Ἐκ Ρώμης ἐπανῆλθεν εἰς Παρισίους, ὅπου ἔγραψε πλείστους κώδικας περιέχοντας ἔργα ἀρχαίων ποιητῶν καὶ συγγραφέων, ὡς καὶ Εὐαγγέλια, συγγράμματα πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, γραμματικὰ καὶ λεξικά. Ἄγνωστος παραμένει ὁ τόπος καὶ ὁ χρόνος τοῦ θανάτου του.

Ὁ Ἑρμώνυμος ὑπῆρξεν ἐκ τῶν διασημοτέρων ἐν Εὐρώπῃ Ἑλλήνων λογίων τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Μαθηταί του ἦσαν ἐκτὸς ἄλλων πολλῶν Εὐρωπαίων καὶ οἱ περιώνυμοι Ρεϋχλίνιος καὶ Βουδαῖος.

Ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Ἑρμωνύμου ἐξεδόθησαν: «Βίος Μωάμεθ» ἐν Βασιλείᾳ 1541, «Ὑμνῳδία τῷ σοφωτάτῳ διδασκάλῳ κυρίῳ Γεωργίῳ τῷ Γεμιστῷ», ἐκδοθεῖσα ὑπὸ C. Alexandre ἐν τῷ συγγράμματι «Πλήθωνος νόμων συγγραφῆς τὰ σῳζόμενα» Paris 1858, «Λόγος ἐπικήδειος εἰς Παλαιολόγον» ὑπὸ Boissonade «Anecdota Graeca» (Ε', 427 κ. ἑξ.), «Λόγος ἐγκωμιαστικὸς εἰς Βησσαρίωνα», ὑπὸ Boissonade αὐτόθι, «Aristoteles de virtutibus», ἄνευ τόπου καὶ χρόνου ἐκδόσεως, «Vita salutis hominum», (Basiliae 1656), μετάφρασις τοῦ περὶ σωτηρίας ἔργου Γενναδίου Σχολαρίου, κ. ἄ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κ. Σάθα*, «Νεοελληνικὴ φιλολογία» ἐν Ἀθήναις 1868. — *Egger*, «L' Hellénisme en France» Paris 1869. — *H. Omont*, «Georges Hermonyme de Sparte» Paris 1885.— *Müntz-Favre*, «La bibliothèque du Vatican au XV siècle» Paris 1887. — *E. Legrand*, «Bibliographie Hellénique» Paris 1903, Γ'.— *Σ. Λάμπρου* «Νέος Ἑλληνομνήμων» τόμ. Δ'.
Ε. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ

Ἔρν (Erne), ***Ἰωάννης***. Ἄγγλος πολιτικός, μέλος τῆς Βουλῆς τῶν κοινοτήτων ἀπὸ τοῦ 1868—1885 καὶ ἀπὸ τοῦ 1885 μέλος τῆς Βουλῆς τῶν λόρδων. Διετέλεσεν ὑπουργὸς τοῦ Θησαυροφυλακίου ἀπὸ τοῦ 1876—1880. Μ. Ν. Δ.

Ἔρνα (Erna) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 406. Σ. Π.

ἐρνανδία (ἡ) (Hernandia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρνανδιοειδῶν*, περιλαμβάνον ὀκτὼ εἴδη ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν ἰδίᾳ χωρῶν. Εἶναι φυτὰ χρήσιμα εἰς τὴν φαρμακευτικήν. Ἔχουσι φύλλα πλατέα, μακρόμισχα, κείμενα κατ' ἐναλλαγήν, καὶ ἄνθη μικρά. Ἀξιολογώτερον ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν εἶναι ἡ *ἐρνανδία ἡ ἠχητικὴ* (Hernandia sonora). Τὸ δένδρον τοῦτο φυόμενον εἰς τὰς Ἰνδίας ἔχει καρπόν, ὅστις ἕνεκα τῶν ἐμπεριεχομένων σπόρων καὶ τῆς εἰς τὸ ἄκρον ὀπῆς αὐτοῦ, φυσῶντος ἀνέμου, ἀναδίδει ἦχον ὅμοιον πρὸς τὸν τῶν κωδώνων. Τὸν κορμὸν τοῦ δένδρου τούτου ὑπερκαλύπτουν ἑκατομμύρια μεγάλων ἐπιβλαβῶν μυρμήκων. Αἱ μικραὶ ρίζαι τοῦ δένδρου τούτου θεωροῦνται εἰς τὴν δυτικὴν Ἰνδίαν ἀσφαλὲς μέσον κατὰ τῶν δηγμάτων τῶν ὄφεων καὶ κατὰ τῶν τραυμάτων ὑπὸ δηλητηριωδῶν βελῶν. Ι. Γ. ΜΠ.

ἐρνανδιοειδῆ (τὰ) (Hernandiaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*. Περιλαμβάνει περὶ τὰ 20 γένη ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν ἰδίᾳ χωρῶν. Εἶναι θάμνοι ἢ δένδρα μὲ φύλλα κείμενα κατ' ἐναλλαγήν, ἄνθη ἑρμαφρόδιτα ἢ μονογενῆ, κανονικά, στήμονας τεταγμένους κατὰ σπονδύλους, ᾠοθήκην ὑποφυᾶ μετ' ἐκκρεμοῦς σπερματικῆς βλαστήσεως κλπ. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *ἐρνανδία* (Hernandia) (βλ. λ.). Κ. ΠΑΠ.

«Ἑρνάνης» (Hernani). —1) Τίτλος ἐμμέτρου δράματος τοῦ Βίκτωρος Οὐγκὼ εἰς πέντε πράξεις, ἀναβιβασθέντος διὰ πρώτην φορὰν ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ Γαλλικοῦ θεάτρου τῶν Παρισίων τῷ 1830. Οἱ ὀπαδοὶ καὶ μαθηταὶ τοῦ Οὐγκὼ προσῆλθον θριαμβευτικῶς, ἐνδεδυμένοι μὲ περιέργους ἀμφιέσεις καὶ μὲ μακρὰν ὡς τῶν ποιητῶν κόμην, κατὰ τὴν διάρκειαν δὲ τῶν διαλειμμάτων προέβαινον εἰς θορυβώδεις ἐκδηλώσεις ὑπὲρ τοῦ διδασκάλου καὶ τῶν νέων αἰσθητικῶν ἀρχῶν. Τὸ ἔργον, ὑστεροῦν ἱστορικῶς καὶ ψυχολογικῶς, πλουσιώτατον ὅμως εἰς ποιητικὰς εἰκόνας καὶ λυρικὴν ἔξαρσιν, ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Δὸν Καρόλου βασιλέως τῆς Ἱσπανίας, ἀποτελεῖ δὲ ἓν ἐκ τῶν ὡραιοτέρων ποιητικῶν μνημείων τῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας. Ὁ «Ἑρνάνης» μετεφράσθη καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπὸ τοῦ Πολέμη (ἔκδ. 1917).

—2) Μελόδραμα πεντάπρακτον τοῦ *Βέρντι* (βλ. λ.), ἀναβιβασθεῖσα ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου Φενίτσια τῆς Βενετίας τὴν 9 Μαρτίου 1844, ἐπὶ λιμπρέττου τοῦ Piave. Ἡ ἐπιτυχία τοῦ «*Ἑρνάνη*», οὗ ἡ ὑπόθεσις εἶναι εἰλημμένη ἐκ τοῦ ὁμωνύμου δράματος τοῦ Οὐγκώ, ὑπῆρξε λαμπρά. Ὅτε ἐπρόκειτο νὰ παιχθῇ εἰς τὸ ἰταλικὸν θέατρον τῶν Παρισίων, παρέστη ἀνάγκη, κατόπιν ἀπαιτήσεως τοῦ Οὐγκώ, ὡρισμένης μεταβολῆς εἰς τὸ λιμπρέττο καὶ ἀλλαγῆς τοῦ τίτλου (il Proscritto)· τῷ 1846 ὅμως ὁ Οὐγκὼ ἐπέτρεψε νὰ παιχθῇ τὸ ἔργον μὲ τὸν πραγματικὸν τίτλον του καὶ ὑπὸ τὴν προτέραν αὐτοῦ μορφήν. Γ. ΕΛ.

Ἔρνε (Erne) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἰρλανδίας πηγάζων ἐκ τῆς λίμνης Γκόουνα τῆς κομιτείας Λένγκφορντ. Χύνεται, μετὰ ροῦν 115 χλμ., εἰς τὸν κόλπον Ντόνεγκαλ, παρὰ τὸ Μπαλλυσχάννον. Ὁ ποταμὸς οὗτος σχηματίζει πολυαρίθμους νησῖδας καὶ καταρράκτας. Κυριωτέρα παρόχθιος πόλις ἡ Ἐννισκίφλεν.

— **Ἔρνε** (Erne). Ὄνομα δύο λιμνῶν τῆς Ἰρλανδίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Ὤλστερ τῆς κομιτείας τοῦ Φερμονά, ἀπέχουσαι ἀλλήλων περὶ τὰ 16 χλμ. Ἡ μία, καλουμένη καὶ «Ἄνω λίμνη», ἔχει μῆκος 21 χλμ. καὶ πλάτος 7 χλμ., ἡ δὲ ἄλλη, «Κάτω λίμνη» λεγομένη, μῆκος 29 χλμ. καὶ πλάτος 4 ἕως 8 χλμ., μεταξὺ αὐτῶν δὲ διέρχεται ὁ ὁμώνυμος ποταμός. Ἐντὸς τῶν λιμνῶν τούτων ὑπάρχουν πολυάριθμοι νῆσοι, ὧν κυριωτέρα ἡ Μπόα. —Μ.

Ἐρνὲ (Ernée) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Γαλλίας πηγάζων ἐκ τοῦ νομοῦ τῆς Μαγιὲν καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν παραπόταμον τοῦ Λίγηρος Μαγιὲν μετὰ ροῦν 50 περίπου χιλιομέτρων.

Ἡ ὁμώνυμος *πόλις* (κάτ. 5.308) εἶναι κέντρον ἐμπορίας λίνου. Μ. Ν. Δ.

Ἐρνὲστ (Ernest), ***Κάρολος - Ἰωάννης***. Γάλλος κριτικὸς γεννηθεὶς τῷ 1875. Ἔγραψε: «Κοινωνικαὶ θεωρίαι καὶ πολιτικοί», «Πρακτικοὶ πολιτικοί», «Βαλδὲκ Ρουσσώ», ἡ «Γαλλικὴ λογοτεχνία τῆς σήμερον», καὶ πλείστους τόμους τῶν Samedis Littéraires. Κριτικὸς ἀνεξάρτητος, δηκτικός, θαρραλέος καὶ πνευματώδης. Μ. Ν. Δ.

Ἐρνέστι (Ernesti), ***Ἰωάννης-Αὔγουστος***. Γερμανὸς φιλόλογος, φιλόσοφος καὶ θεολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1707 ἐν Θοριγγίᾳ καὶ ἀποθανὼν τῷ 1781. Ἐξέδωκε διαφόρους φιλολογικὰς συγγραφὰς καὶ πολλοὺς ἐκ τῶν ἀρχαίων κλασσικῶν, ὡς τὸν Ξενοφῶντα, Ὅμηρον, Πολύβιον, Τάκιτον κτλ. Ἰδίᾳ ὅμως εἶναι ἐπίσημος παρὰ τοῖς λουθηρανοῖς θεολόγοις, διότι διὰ τοῦ κατὰ τὸ 1761 ἐκδοθέντος συγγράμματος αὐτοῦ «Institutio interpretis N. Testamenti», ὑπεστήριξε τὴν γραμματικὴν καὶ ἱστορικὴν μέθοδον ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῆς Ἁγ. Γραφῆς, κατὰ τῆς τότε παρὰ τοῖς λουθηρανοῖς ἐπικρατούσης δογματικῆς καὶ ἀλληγορικῆς ἑρμηνείας. Ἡ κυρία βάσις τῆς ἑρμηνευτικῆς αὐτοῦ μεθόδου εἶναι ὅτι ἡ Ἁγία Γραφὴ πρέπει νὰ ἑρμηνεύηται καθαρῶς φιλολογικῶς, ὡς οἱ κλασσικοὶ συγγραφεῖς. Ἀλλὰ καίτοι ὑπεστήριζε τὴν μέθοδον ταύτην, δὲν ἀπέσχεν ὅμως τοῖς παρὰ λουθηρανοῖς ἐπικρατούσης δογματικῆς θεολογίας. Ὁ Ἐρνέστι δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ ὡς θεμελιωτὴς τῆς ἱστορίας τῶν δογμάτων, ὡς ἐπιστήμης βοηθητικῆς εἰς τὴν θεολογίαν. Η. Φ. ΒΑΦΕΙΔΗΣ

—**Ἐρνέστι** (Ernesti), ***Ἰωάννης-Χριστιανὸς-Γκότλημπ***. Γερμανὸς φιλόλογος (1756—1802). Ἐσπούδασεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Λειψίας, ὅπου κατόπιν, τῷ 1782, διωρίσθη ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας καὶ τῷ 1801 τακτικὸς τῆς φιλολογίας. Ἐξέδωκε τὸν Αἴσωπον (1781), τὸν Ἡσύχιον (1785), τὸν Σουΐδαν, τὸν Φαβωρῖνον (1786) κλπ. καὶ συνέγραψε: «Lexicon Technologiae Graecorum» thetoricae» (1795), «Lexicon technologiae Latinorum rhetoricae» (1797), κτλ.

Ἐρνεστικὴ ***γραμμή***. Κλάδος τοῦ οἴκου τῆς Σαξωνίας, ἔχων ὡς ἀρχηγὸν τὸν *Ἐρνέστον* (1441—1486), πρεσβύτερον υἱὸν τοῦ Φρειδερίκου Β' ἐκλέκτορος τῆς Σαξωνίας. Ὁ ἔγγονος τοῦ Ἐρνέστου *Ἰωάννης - Φρειδερῖκος* ἀπώλεσε τὰς κτήσεις του καὶ τὸ ἐκλεκτορᾶτον, διατηρήσας μόνον τὸ Ἀϊζεναχ, τὴν Ἰέναν καὶ τὴν Βεϊμάρην. Τῷ 1553 τὸ Κοβοῦργον ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἐρνεστικὴν γραμμὴν καὶ τῷ 1554 τὸ Ἄλτενβουργ. Οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Ἰωάννου - Φρειδερίκου Β' διὰ τῆς διανομῆς τῶν πατρικῶν κρατῶν τῷ 1572 ἐσχημάτισαν τοὺς οἴκους τῆς *Βεϊμάρης* καὶ τοῦ *Κοβούργου*. Ὁ τελευταῖος διεκλαδώθη τῷ 1592 εἰς τὸν κλάδον *Κοβούργου* καὶ εἰς τὸν κλάδον τοῦ *Ἀϊζεναχ*. Ὁ οἶκος τῆς Βεϊμάρης ὑποδιῃρέθη τῷ 1603, εἰς τὸν οἶκον *Βεϊμάρης* καὶ τὸν τοῦ *Ἄλτενβουργ*. Μετὰ τὴν ἐξαφάνισιν τῶν οἴκων Κοβούργου καὶ Ἀϊζεναχ, τῷ 1633 καὶ 1638, ἡ Ἐρνεστικὴ γραμμὴ ἀντεπροσωπεύετο μόνον ὑπὸ τοῦ κλάδου τῆς Βεϊμάρης. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κλάδου τούτου *Ἰωάννης*, δοὺξ τοῦ Saxe-Weimar, ἀποθανὼν τῷ 1605, ἀφῆκε τρεῖς υἱούς. Ὁ πρωτότοκος ἀπέθανεν ἄκληρος, ὁ δευτερότοκος, *Γουλιέλμος*, δοὺξ τῆς Βεϊμάρης, ὑπῆρξεν ὁ ἱδρυτὴς τεσσάρων κλάδων, τῶν ὁποίων αἱ κτήσεις ἡνώθησαν καὶ πάλιν ὑπὸ τὸν *Ἐρνέστον-Αὔγουστον*, δοῦκα τῆς Βεϊμάρης, ἀποθανόντα τῷ 1748, καὶ ἐσχημάτισαν τὸ δουκᾶτον τῆς Saxe-Weimar-Eisenach.

Ὁ νεώτερος, *Ἐρνέστος*, ὁ ἐπιλεγόμενος ὁ *εὐσεβής*, δοὺξ τοῦ Γκόθα, ἀποθανὼν τῷ 1675, ἀφῆκεν 7 υἱούς, οἱ ὁποῖοι διένειμαν τὰ κράτη τοῦ πατρὸς

Digitized by Google

των καὶ ἐσχημάτισαν ἰσαρίθμους κλάδους, οἵτινες ἐξηφανίσθησαν καὶ δὲν ἀπομένουν ἐκ τῆς ἐρνεστικῆς γραμμῆς τῆς Σαξωνίας παρὰ οἱ οἶκοι τῆς *Βεϊμάρης*, τοῦ *Σὰξ-Μάϊνιγκεν*, τοῦ *Κοβούργου-Γκόθα* καὶ τοῦ *Ἄλτενβουργ*. Μ. Ν. Δ.

Ἐρνεστίνα (Ernestina) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 698. Σ. Π.

Ἐρνέστος. Γερμανικὸν κύριον ὄνομα (Ernst), σημαῖνον ἐν τῇ παλαιᾷ γερμανικῇ γλώσσῃ τὸν συνετόν, σοβαρόν.

— **Ἐρνέστος, *μάρτυς***. Μοναχὸς τοῦ τάγματος τῶν Βενεδικτίνων ἐν Zwiefalten τῆς Γερμανίας. Μετέσχε τῆς β' Σταυροφορίας καὶ ἐλθὼν εἰς Ἀσίαν ἐκήρυττε τὸ εὐαγγέλιον εἰς τοὺς ἀπίστους καὶ ἔφθασε μέχρι τῆς Περσίας, εὗρε δὲ μαρτυρικὸν θάνατον τῷ 1148 ἐν Μέκκᾳ τῆς Ἀραβίας. Ἡ μνήμη του ἑορτάζεται τὴν 7 Νοεμβρίου κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν μαρτυρολόγιον. Ε. Γ. Π.

— **Ἐρνέστος Α'**, *δοὺξ τοῦ* ***Σὰξ-Ἄλτενβουργ*** (1826—1908). Υἱὸς τοῦ δουκὸς Γεωργίου καὶ τῆς δουκίσσης Μαρίας τοῦ Μεκλεμβούργου - Σβέριν, γεννηθεὶς τῷ 1826. Μετέσχε τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου τοῦ 1870—1871. Ὡς ἡγεμὼν ὑπῆρξε δημοτικώτατος λόγῳ τοῦ ἀγαθοῦ του χαρακτῆρος καὶ τῶν ἁπλῶν τρόπων του. Ἀπέθανε τῷ 1908.

— **Ἐρνέστος Β'**, *δοὺξ τοῦ* ***Σὰξ-Ἄλτενβουργ***. Ἀνεψιὸς τοῦ προηγουμένου, υἱὸς τοῦ πρίγκιπος Μαυρικίου καὶ τῆς πριγκιπίσσης Αὐγουστίνης τοῦ Σὰξ-Μάϊνιγκεν, γεννηθεὶς τῷ 1877. Διεδέχθη τὸν θεῖόν του τῷ 1908. Στρατιωτικὸς μεγάλης μορφώσεως μετέσχε τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Ἐξεθρονίσθη τῷ 1908 κατὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς Γερμανικῆς δημοκρατίας.

— **Ἐρνέστος-*Αὔγουστος***, βασιλεὺς τοῦ ***Ἀννοβέρου*** (1837—1851). Πέμπτος υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Γεωργίου Γ', γεννηθεὶς ἐν Λονδίνῳ τῷ 1771. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ Γκαίτιγκε καὶ ἠκολούθησε τὸ στρατιωτικὸν στάδιον. Τῷ 1793—1795 μετέσχεν ἐπὶ κεφαλῆς ἑνὸς ἱππικοῦ συντάγματος τοῦ Ἀννοβέρου εἰς τὸν κατὰ τῆς Γαλλίας πόλεμον τραυματισθεὶς εἰς Ἀβὲν - λὲ - Σὲκ καὶ ἀπολέσας τὸν ἀριστερὸν ὀφθαλμὸν εἰς Κάϊγκεμ. Μετὰ τὴν συνθήκην τῆς Βασιλείας ἐπανῆλθεν εἰς Ἀγγλίαν καὶ ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ δουκὸς τῆς Κουμβερλάνδης. Ὡς μέλος τῆς Βουλῆς τῶν λόρδων ἀντετάχθη κατὰ πάσης φιλελευθέρας μεταρρυθμίσεως. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γουλιέλμου Β' ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τοῦ Ἀννοβέρου (1837), κατήργησε τὸ Σύνταγμα τοῦ 1833 καὶ ἐκυβέρνησε κατὰ τὰς ἀπολυταρχικὰς θεωρίας του. Ἐν τούτοις τῷ 1848 παρεχώρησε μερικὰς ἐλευθερίας πρὸς ἀποφυγὴν ἐπαναστάσεως.

— **Ἐρνέστος-*Αὔγουστος***, ἐκλέκτωρ τοῦ ***Ἀννοβέρου*** (1692—1698). Ὁ νεαρώτερος υἱὸς τοῦ δουκὸς Γεωργίου, γεννηθεὶς τῷ 1629. Ὡς διαμαρτυρόμενος ἐπίσκοπος τοῦ Ὄσναμπρουκ μετέσχε τοῦ κατὰ τῆς Γαλλίας πολέμου, διακριθεὶς διὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὰς στρατηγικάς του ἀρετάς. Νικητὴς εἰς τὸ Κονσταρμπρούκ, τὸ Τρέβ, τὸ Μάεστριχ καὶ τὸ Σαρλερουὰ καὶ διαδεχθεὶς τῷ 1679 τὸν ἀδελφόν του ἐν Ἀννοβέρῳ, ἔλαβεν εἰς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του τὸν τίτλον τοῦ ἐκλέκτορος τοῦ Ἀννοβέρου παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Λεοπόλδου. Ὑπῆρξεν ὁ προστάτης τοῦ Λεϊβνιτίου, παρεσκεύασε δὲ τὴν διαδοχὴν τοῦ ἀγγλικοῦ θρόνου διὰ τὴν δυναστείαν του. Ἀπέκτησεν ἐκ τῆς συζύγου του Σοφίας, θυγατρὸς τοῦ Παλατίνου ἐκλέκτορος Φρειδερίκου Ε', δύο τέκνα, τὸν Γεώργιον-Λουδοβῖκον, ὅστις τὸν διεδέχθη, καὶ τὴν Σοφίαν-Καρλότταν, πρώτην βασίλισσαν τῆς Πρωσσίας.

— **Ἐρνέστος Α'**, δοὺξ τοῦ ***Σὰξ-Γόθα*** (1601 — 1675). Υἱὸς τοῦ Ἰωάννου, δουκὸς τῆς Βεϊμάρης. Μετέσχε τοῦ Τριακονταετοῦς πολέμου, πολεμήσας ὑπὸ τὸν Γουσταῦον-Ἀδόλφον καὶ διακριθεὶς εἰς τὰς μάχας τῆς Νυρεμβέργης καὶ κατόπιν τοῦ Λοῦτσεν. Προσεχώρησεν εἰς τὴν εἰρήνην τῆς Πράγας. Ὁ ἀδελφός του Βερνάρδος, δοὺξ τῆς Βεϊμάρης, τοῦ ἀνέθεσε τῷ 1636 τὴν κυβέρνησιν τοῦ δουκάτου τῆς Φραγκονίας, εἰς τὸ ὁποῖον προσετέθη κατόπιν τὸ Λαντσοὺτ τῆς Βαυαρίας. Τῷ 1640 τῷ ἐδόθη τὸ δουκᾶτον τοῦ Γόθα καὶ ἀργότερον ἐκληρονόμησε τὸ δουκᾶτον τοῦ Ἄλτενβουργ. Ἐγένετο οὕτως ὁ ἱδρυτὴς τοῦ δουκικοῦ οἴκου τοῦ Σὰξ-Γόθα.

— **Ἐρνέστος Β'**, δοὺξ τοῦ ***Σὰξ-Γόθα-Ἄλτενβουργ*** (1745—1804). Διεκρίθη διὰ τὴν μόρφωσιν, πολιτικότητα καὶ τὴν φρόνησίν του. Ἐμερίμνησε διὰ τὴν ἀνόρθωσιν τῶν οἰκονομικῶν τῆς χώρας του, ἅτινα εἶχον περιέλθει εἰς οἰκτρὰν κατάστασιν λόγῳ τοῦ Ἑπταετοῦς πολέμου.

— **Ἐρνέστος Γ'**, δοὺξ τοῦ ***Σὰξ-Κοβούργου-Γόθα*** (1784—1844). Υἱὸς τοῦ δουκὸς Φραγκίσκου καὶ ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως τοῦ Βελγίου Λεοπόλδου καὶ πατὴρ τοῦ πρίγκιπος Ἀλβέρτου συζύγου τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας τῆς Ἀγγλίας (1784—1844). Μετέσχε τῶν πολέμων κατὰ τοῦ Ναπολέοντος, ὅστις καὶ κατέλαβε τὰς κτήσεις του, ἀποδοθείσας διὰ τῆς συνθήκης τῆς Τιλσίτης. Μετὰ τὴν τελικὴν ἧτταν τοῦ Ναπολέοντος ἐπέτυχεν εὔρυνσιν τῶν συνόρων του σημαντικήν, ἀλλ' ἐξεχώρησεν ἀρκετὸν μέρος εἰς τὴν Πρωσσίαν.

— **Ἐρνέστος Δ'**, δοὺξ τοῦ ***Σὰξ-Κοβούργου-Γόθα*** (1818—1893). Διαδεχθεὶς τὸν πατέρα του Ἐρνέστον Γ' τῷ 1844, διεκρίθη καὶ διὰ τὰς στρατιωτικὰς καὶ διὰ τὰς διπλωματικὰς ἀρετάς του. Μετέσχε τῷ 1849 τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Δανίας ὡς ἀρχηγὸς ἀνεξαρτήτου σώματος καὶ ἐνίκησεν εἰς τὴν μάχην τοῦ Ἐκερφαῖρντε. Συνδεθεὶς διὰ προσωπικῆς φιλίας μὲ τὸν Ναπολέοντα Γ', αὐτοκράτορα τῶν Γάλλων, ἔπαιξε σημαντικὸν ρόλον εἰς τὴν διπλωματικὴν ἱστορίαν τῆς Εὐρώπης, ἀποσοβήσας ρῆξιν μεταξὺ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Πρωσσίας κατὰ τὸν πόλεμον τῆς Κριμαίας. Μετέσχεν εἰς τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870 ὑπηρετήσας εἰς τὸ γερμανικὸν ἀρχηγεῖον. Ὁ Ἐρνέστος κατέγινε καὶ εἰς τὰ γράμματα καὶ τὴν μουσικήν. Ἔγραψε τὰ «Ἀπομνημονεύματά» του, λίαν ἐνδιαφέροντα, καὶ σημειώσεις ἐκ τοῦ ταξιδίου του εἰς τὴν Αἴγυπτον. Φίλος τῆς μουσικῆς συνέθεσεν ἐκτὸς λαϊκῶν τραγουδιῶν καὶ θρησκευτικὸν ὕμνον καί τινας ὀπερέττας καὶ μελοδράματα.

— **Ἐρνέστος**, ἐκλέκτωρ τῆς ***Σαξωνίας*** (1441—1486). Υἱὸς τοῦ ἐκλέκτορος Φρειδερίκου, διεδέχθη τὸν πατέρα του γενόμενος ἀρχηγὸς τῆς *Ἐρνεστικῆς γραμμῆς* (βλ. λ.) ἢ *Ἐρνεστικοῦ κλάδου*. Ἐκυβέρνησε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀλβέρτου τὸ Μέϊσσεν καὶ τὴν Θουριγγίαν καὶ διὰ πολέμων καὶ συνθηκῶν ἐπέτυχε νὰ εὐρύνῃ τὰ ὅρια τῶν κτήσεών του. Ὁ πάπας Σίξτος Δ' τοῦ ἀπένειμε τὸ χρυσοῦν ρόδον. Ἡ ἔρις μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του ὡδήγησεν εἰς τὴν διανομὴν τοῦ ἐκλεκτοράτου. Ὁ Ἐρνέστος διετήρησε τὴν Κουρλάνδην, τὴν Θουριγγίαν καὶ τὴν Φραγκονίαν, αἵτινες ἔμειναν κτήσεις τῶν διαδόχων του.

Ἐρνῆ - *κιοϊ* *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Σερρῶν, ἤδη καλούμενον *Ποντισμένον*.

ἐρνιαρία (ἡ) (Herniaria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *καρυοφυλλιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ δώδεκα εἴδη, τὰ πλεῖστα ἰθαγενῆ τῶν παραμεσογείων χωρῶν. Εἶναι φυτὰ μικρά, ποώδη, μὲ πέταλα κάλυκος ἀσύναπτα, στεφάνην ἐλλειμματικὴν ἢ τελείως ἐλλείπουσαν καὶ καρπὸν κάρυον. Εὐδοκιμοῦσιν εἰς ἀγόνους καὶ ξηροὺς τόπους. Ἡ ἐρνιαρία ἀπαντᾷ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Ἑλλάδος. Γνωστότερον εἶδος *ἐρνιαρία ἡ ἄτριχος* (Herniaria glabra) καὶ *κηλόχορτο*, εἶδος πολυετές, γνωστὸν διὰ τὴν διουρητικὴν καὶ μαλακτικὴν ἰδιότητά του, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία του (λέγεται ὅτι τὸ πάλαι ἐθεράπευεν ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς τὰς παθήσεις τῆς κήλης)· *ἐρνιαρία ἡ δασύτριχος* (Herniaria hirsuta). Κ. ΠΑΠ.

ἐρνιαριασαπωνίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Σαπωνίνη τοῦ τύπου C_{57} H_{90} O_{30}, ἀπαντῶσα εἴς τινα εἴδη κηλοχόρτου. Δι' ὑδρολύσεως διασπᾶται εἰς σάκχαρον καὶ σαπωγενίνην τελικήν. Εἶναι κόνις καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς διουρητικόν. Σ. Γ.

Ἕρνικοι ἢ ***Ἕρνικες***. Ἀρχαῖος μικρὸς λαὸς σαβινικῆς καταγωγῆς (κατὰ τὸν Φῆστον κληθέντες οὕτω ἐκ τοῦ *herna* = βράχος), μετοικήσαντες πρωϊμώτατα εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Τρήρου ποταμοῦ. Τῷ 486 π. Χ. μετέσχον τοῦ λατινικοῦ συνδέσμου (πιθανῶς μετὰ 16 πόλεων). Μετ' ἐπανειλημμένους πολέμους τῷ 306 ἡττήθησαν, διετήρησαν δ' ὅμως τοὺς νόμους αὐτῶν (*Liv.* 9,42 καὶ ἑξ.) ἀναγνωρισθέντες τῷ 244 Ρωμαῖοι πολῖται. Πρωτεύουσα ἦτο ἡ Anagnia. Ν. Κ. ΚΑΨΗΣ

Ἐρνκοὺρ (Ernecourt), ***Ἀλβερτίνη - Βαρβάρα ντ'***—. Γαλλὶς συγγραφεὺς (1608—1660). Κατὰ τὸν Τριακονταετῆ πόλεμον ὠργάνωσε τὴν ἄμυναν τοῦ οἰκογενειακοῦ φρουρίου τοῦ Νεβὶλλ (Neuville) κατὰ τῶν ἐπιδρομέων, διὰ δὲ τῶν στρατιωτικῶν αὐτῆς περιπόλων τῆς ὑπαίθρου κατέστη περίφημος τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Μετὰ τὴν συνθήκην τῆς Βεστφαλίας ἠσχολήθη μὲ τὴν λογοτεχνίαν. Ἔγραψεν: «Οἱ δίδυμοι μάρτυρες» (1650) καὶ «Γενναιόφρων Κόρη». —Π.

ἐρνόλιθος (ὁ) *[Τεχνικ.]*. Πλαστικὴ μᾶζα προσομοιάζουσα πρὸς τὸν γαλάλιθον, εἰδικοῦ βάρους 1,33. Εἶναι ὕλη σκληρά, ἐπιδεκτικὴ τορνεύσεως καὶ συμπιέσεως. Παρασκευάζεται δι' ἀναμίξεως τῶν παραπροϊόντων τῆς βιομηχανίας τοῦ ζύθου μετὰ ζελατίνης, ἀμύλου, ἐλαίων πίσσης, ἀλμπουμινικῶν ὑλῶν κλπ., ὡς καὶ διαφόρων ὀρυκτῶν οὐσιῶν, καὶ διὰ περαιτέρω ἐπιδράσεως ἀλδεϋδῶν καὶ μηχανικῆς πιέσεως. Διὰ καταλλήλου συνθέσεως τοῦ μίγματος δύναται νὰ ληφθῇ ἐρνόλιθος ἔγχρωμος, μαλακὸς ἢ σκληρός, ἐλαστικὸς ἢ θλαστικός. Ἡ χρῆσις αὐτοῦ εἶναι εὐρεῖα καὶ ποικίλη ἐν τῇ βιομηχανίᾳ. Ἐσχάτως ὁ ἐρνόλιθος ἐχρησιμοποιήθη διὰ τὴν κατασκευὴν λεπτοτάτων κλισέ, κομβίων, στηριγμάτων λυχνιῶν, λαβῶν, πλαισίων, ἀναγλύφων κλπ. Ἡ κατασκευή του ὀφείλεται εἰς τοὺς χημικοὺς Hans Bluher καὶ E. Krause. Ι. Γ. ΜΠ.

ἔρνος, *—ους* (τό)· ὁ τρυφερὸς βλαστὸς τῶν φυτῶν, ὅστις ἐτησίως ἀναφαίνεται ἐκ τῶν δένδρων ἢ θάμνων· ἐν γένει, βλαστός· || μετφ. τὸ τέκνον, ὁ ἀπόγονος.

Ἐρνοὺλ (Ernoul). Εὐγενὴς τῆς Ἀνατολῆς καὶ χρονογράφος, ἀκμάσας περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Ἐχρημάτισεν ὑπασπιστὴς τοῦ Βαλιὰν ντ' Ἰμπελέν, βαρώνου τῆς Συρίας, ὑπερασπιστοῦ τῆς Ἱερουσαλὴμ διαρκουσῶν τῶν σταυροφοριῶν. Συνέγραψε γαλλιστὶ σύντομον «Χρονικὸν ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῶν πρώτων Λατίνων βασιλέων τῆς Ἱερουσαλήμ». Τοῦτο ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Mas - Latrie τῷ 1781 μετὰ τῆς «Cronique de Bernard le Trésorier», ἐκτείνεται δὲ ἀπὸ τοῦ 1183—1227. Τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως δέον νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὸ τοῦ *Ἐρνοὺλ ντὲ Ζιμπλέ*. —Ω.

— **Ἐρνοὺλ** (Ernoul), ***Ἰωάννης-Ἐδμόνδος***. Γάλλος πολιτικὸς γεννηθεὶς τῷ 1829. Τῷ 1871 ὡς βουλευτὴς εἰς τὴν Ἐθνικὴν ἐθνοσυνέλευσιν διεκρίθη ἐν τῷ ἀγῶνι κατὰ τοῦ Θιέρσου. Διετέλεσε καὶ ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης. —Ω.

Ἔρνστ (Ernst). Διάσημος Αὐστριακὸς βιολιστὴς (1814—1865), μαθητὴς τῶν Μπὲμ (Böhm) καὶ Μάϋζεντερ, οὗτινος ἔργα τινὰ διὰ βιολίον, ὡς τὸ Ἐλεγεῖον, ἡ Φαντασία ἐπὶ τοῦ Ὀθέλλου, τὸ κονσέρτο εἰς φα δίεσιν ἔλασσον, ἐξακολουθοῦν νὰ παραμένουν εἰς τὸ ρεπερτόριον ὅλων τῶν δεξιοτεχνῶν. Γ. Σ.

— **Ἔρνστ** (Ernst). Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τῆς Σουηδίδος συγγραφέως *Ἄχλγκρεν* Βικτωρίας (βλ. λ.).

— **Ἔρνστ** (Ernst), ***Ἀλφρέδος***. Αὐστριακὸς μουσικογράφος (1860—1898). Τὰ σπουδαιότερά του ἔργα, γραφέντα εἰς γαλλικήν, εἶναι: «Τὸ δραματικὸν ἔργον τοῦ Μπερλιὸζ» (1884), «ὁ Ριχάρδος Βάγνερ καὶ τὸ σύγχρονον δρᾶμα» (1887), «Ἡ τέχνη τοῦ Ριχάρδου Βάγνερ», οὗτινος μόνον τὸ πρῶτον μέρος ἐπρόφθασε νὰ φέρῃ εἰς πέρας. Εἰς τὸν Ἔρνστ ὀφείλεται ὁμοίως ἡ γαλλικὴ μετάφρασις τῶν «Ἀρχιτραγουδιστῶν τῆς Νυρεμβέργης» καὶ τῆς «Τετραλογίας». Γ. Σ.

Ἐρντὰν (Erdan), ***Ἀνδρέας-Ἀλέξανδρος***. Γάλλος δημοσιογράφος γεννηθεὶς τῷ 1826. Ἀποφοιτήσας τοῦ σεμιναρίου τοῦ Ἁγίου Σουλπικίου, προσελήφθη ὡς συντάκτης εἰς τὸ «Temps» (1848), βραδύτερον εἰς τὸ «Événement» καὶ τέλος συνεργάτης τῆς «Presse» μέχρι τοῦ 1855. Ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς μεταρρυθμίσεως τῆς ὀρθογραφίας καὶ εἰργάσθη ὑπὲρ τοῦ καθορισμοῦ παγκοσμίου γλώσσης. Κατηγορηθεὶς διὰ τὸ δίτομον ἔργον του «La France mystique» ὡς ὑβριστὴς τῆς καθολικῆς θρησκείας, κατεδικάσθη εἰς φυλάκισιν ἑνὸς ἔτους, ἀπειληθεὶς δὲ νὰ συλληφθῇ κατέφυγεν εἰς Ἀμβέρσαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Βρυξέλλας. Ἀπελαθεὶς ἐκεῖθεν μετέβη, ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον d'Auberson, εἰς Ρώμην, ὁπόθεν ἀπέστειλε πρὸς τὸ «Temps» σειρὰν ἀνταποκρίσεων ἀξιοσημειώτων. Μ. Ν. Δ.

Ἐρντεβὶλ *[Γεωγρ.]*· βλ. *Ἀρντεβίλ*.

Ἐρντὲκ *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὸν ὄνομα τῆς *Ἀρτάκης* (βλ. λ.).

Ἔρντελυ (Erdelyi), ***Ἀλέξανδρος***. Οὔγγρος νομομαθὴς καὶ πολιτικὸς (1833—1901). Διετέλεσεν εἰσηγητὴς τοῦ Ἀρείου Πάγου τῷ 1870 καὶ ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης ἀπὸ τοῦ 1895—1899. Μ. Ν. Δ.

— **Ἔρντελυ** (Erdelyi), ***Ἰωάννης***. Οὔγγρος ποιητὴς καὶ λαογράφος (1814—1868). Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ὑπερμάχων τῆς ἀπαλλαγῆς τῆς ἐθνικῆς ποιήσεως τῶν Οὔγγρων ἀπὸ τῶν ξένων ἐπιδράσεων. Πλὴν τῶν πολλῶν πρωτοτύπων ποιημάτων του μετέφρασεν ἐμμέτρως εἰς τὴν οὐγγρικὴν τὸν Μπουαλώ. Ἀλλὰ τὸ κυριώτερον ἔργον του ὑπῆρξεν ἡ συλλογὴ καὶ ἔκδοσις εἰς τρεῖς τόμους τῶν δημωδῶν ᾀσμάτων καὶ μύθων τῆς πατρίδος του ὑπὸ τὸν τίτλον: «Nepdalok ès mondâk» (Πέστη 1846—1848). Τὸ ἔργον τοῦτο κατέχει ἐξαίρετον θέσιν ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ λαογραφίᾳ. Τῷ 1852 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Σαροσπατάκ. Ν. Ι. Β.

Ἕρντερ (Herder), ***Ἰωάννης-Γοδοφρεῖδος***. Μέγας Γερμανὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1744 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1803. Τῷ 1762 μεταβὰς εἰς τὴν Καινιξβέργην ἵνα σπουδάσῃ τὴν ἰατρικήν, ἐγκατέλειψε τὸ σχέδιον τοῦτο, μόλις ἀντίκρυσε τὸ ἀνατομεῖον, καὶ ἐνεγράφη εἰς τὴν θεολογικὴν σχολήν. Ἐν Καινιξβέργῃ ἐδίδασκε τότε ὁ Κάντ, ἀλλὰ μετὰ βραχὺ διάστημα πνευματικῆς παθητικότητος, κατὰ τὸ ὁποῖον τὸν ἐθαύμαζε μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους, ὁ Ἕρντερ ἐξανέστη κατὰ τῆς ὑπερκριτικῆς καὶ ψυχρᾶς διανοητικότητος τοῦ φιλοσόφου καὶ ἐπενέβη ἀργότερον πολὺ ἐνεργῶς ἐναντίον του εἰς τὰς φιλοσοφικὰς συζητήσεις τῆς ἐποχῆς. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐδημοσίευε μερικὰ ποιήματα καὶ κριτικὰς εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τῆς Καινιξβέργης», καὶ διωρίσθη δευτε-

Digitized by Google

ροβάθμιος διδάσκαλος εἰς τὴν μητροπολιτικὴν σχολὴν τῆς Ρίγας καὶ ἀργότερον βοηθὸς τοῦ ἐφημερίου. Τὸ πρῶτον του ἔργον ἦσαν τὰ «Ἀποσπάσματα περὶ τῆς νέας γερμανικῆς φιλολογίας», τὰ ὁποῖα ἐκίνησαν τὴν προσοχὴν τοῦ Λέσσιγκ. Τὰ πολυάριθμα κριτικὰ δοκίμια, ἄρθρα κτλ., ἅτινα ἐδημοσίευε τότε συνεχῶς, περιέχουν τολμηρὰς ἰδέας καὶ ἀντιλήψεις προοδευτικωτέρας τῶν τοῦ Λέσσιγκ, διήγειραν δὲ ἐχθρικὴν κριτικήν. Ὁ Ἕρντερ ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ρίγαν, καὶ ἤρχισε νὰ περιοδεύῃ ἀνὰ τὴν Γαλλίαν, Ἀγγλίαν καὶ Ὁλλανδίαν πρὸς μελέτην τῶν ἐκπαιδευτικῶν ὀργανώσεων. Εἰς τὸ Στρασβοῦργον ἐγνωρίσθη μὲ τὸν νεώτατον ἀκόμη Γκαῖτε, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐξήσκησεν ἰσχυρὰν ἐπιβολήν.

Ἐκ τῶν πολλῶν ὅμως στενοχωριῶν καὶ ἠθικῶν θλίψεων ἐκλονίσθη ἡ ὑγεία του καὶ δι' ἀποτόμου πνευματικῆς ἀντιδράσεως ἀπηρνήθη τὴν ψευδοκλασσικὴν παράδοσιν καὶ ἔγινεν εἷς ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐμπαθοῦς καὶ ἐνθουσιώδους ρωμαντικῆς σχολῆς. Τῷ 1776 διωρίσθη γενικὸς ἐπιθεωρητὴς καὶ αὐλικὸς κήρυξ τοῦ θείου λόγου ἐν Βεϊμάρῃ, ὅπου καὶ ἀπέθανεν. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ Ἕρντερ εἰς τὰ γερμανικὰ γράμματα ὑπῆρξε τεραστία, συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀπομάκρυνσιν τῆς νέας γενεᾶς ἀπὸ τὸ κλασσικὸν ἰδανικὸν καὶ ἐκήρυξε τὴν ἐπάνοδον πρὸς τὴν ἐθνικὴν παράδοσιν, τὰ πλούσια σπέρματα τῆς λαϊκῆς τέχνης, τὴν ἀπόσεισιν τοῦ ζυγοῦ τῆς συμβατικότητος καὶ τὴν ἄμεσον κατανόησιν καὶ συγκίνησιν ἐκ τῆς ἐπαφῆς μὲ τὴν ἁπλῆν, ἀφελῆ καὶ πλήρη ἐμφύτου γενναιοψυχίας καὶ μεγαλοφυΐας ψυχὴν τῶν λαῶν. Ὁ Ἕρντερ ἐγένετο ὁ πρόδρομος τῆς γενετικῆς ἢ ἱστορικῆς καὶ τῆς συγκριτικῆς μεθόδου εἰς τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἱστορίας. Ἕνεκα τούτου ἀπέρριπτε τὸ κλασσικὸν ἰδανικὸν ὡς ἀμετάβλητον τύπον, καὶ ἐτοποθέτει κάθε τέχνην εἰς τὰς συνθήκας τῆς ἐποχῆς της. Τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀποτελεῖ κατ' αὐτὸν ἓν ὀργανικὸν ὅλον, τὸ ὁποῖον ἐξελίσσεται διὰ μέσου τῆς ἱστορίας· ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ ἀνώτατον πλάσμα τῆς δημιουργίας. Αἱ δύο αὐταὶ ἰδέαι δὲν συνεχωνεύθησαν ποτὲ εἰς τὴν συνείδησίν του, ὥστε νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἐξελικτικὴν θεωρίαν τοῦ Δαρβίνου· ἡ πρόοδος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους εἶναι δι' αὐτὸν δυναμικὸν φαινόμενον, ἡ διαβάθμισις τῶν ὄντων στατική, καὶ ἡ ἱστορικὴ αὐτὴ ἀκόμη ἀντίληψις, ἐκ τῆς ὁποίας πολλὰ ἐδανείσθη ὁ Ἕγελος, εἶναι μᾶλλον κατὰ τὸν τύπον τοῦ Ρουσσώ· τὸ καλόν, τὸ εὐγενές, τὸ ὡραῖον τοποθετεῖται εἰς μίαν ὑποθετικὴν ἀρχέγονον κατάστασιν. Ὁ ἄνθρωπος τείνων πρὸς τὸ ἄπειρον ἕνεκα τοῦ θρησκευτικοῦ του αἰσθήματος, δὲν χρειάζεται διὰ νὰ ἐπανεύρῃ τὴν τελειότητα εἰμὴ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς ἑαυτόν. Ὁ πολιτισμὸς εἶναι τὸ τέρμα τῆς ἱστορίας, ὁ κύκλος τῶν ἐξελίξεων τείνει πρὸς τὸ τέρμα του. Ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι ἡ καθαρωτέρα ἐκδήλωσις τοῦ ἀνθρωπισμοῦ (συγκρίνων ὅμως αὐτὸν μὲ μύθους καὶ θρησκευτικὰ δόγματα ἄλλων λαῶν, θέτει τὰς βάσεις μιᾶς συγκριτικῆς ἐπιστήμης τῶν θρησκειῶν, ὅπως ἔπραξε τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τὴν γλωσσολογίαν εἰς τὴν πραγματείαν του «über den Ursprung der Sprache», ὅπου κατακρίνει τὴν θεωρίαν τῆς ἀμέσου καὶ θείας μεταδόσεως τῆς γλώσσης εἰς τοὺς ἀνθρώπους). Ἡ θρησκεία εἶναι φυσικὸν συναίσθημα καὶ ποικίλλει εἰς τὸ εἶδός της ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν καὶ τοῦ βαθμοῦ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἀνθρώπων· αἱ τελειότεραι καὶ μεταγενέστεραι θρησκεῖαι ἐνσαρκώνουν τὰ βαθέως ἡδραιωμένα ἠθικὰ συναισθήματα. Ὁ Θεὸς δὲν εἶναι ἄψυχος ἔννοια, ἀλλὰ ζωντανὴ πραγματικότης πλήρης δυνάμεως, καὶ ἡ ἄμεσος ἐπέμβασίς του φανερώνεται εἰς τὴν λογικὴν γνῶσιν, ἥτις ἐκ τῶν προτέρων εἶναι ἀδύνατος ἄνευ τῆς ἰδέας τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν συλλαμβάνομεν μόνον διὰ τοῦ νοῦ. Ὁ Ἕρντερ περιφρονεῖ καὶ εἰρωνεύεται τὸν Κάντ διὰ τὰς ἐκ τῶν προτέρων κατηγορίας του καὶ τὰς θεωρίας, αἵτινες δὲν ἔχουν ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὴν πραγματικότητα, ἔχει δὲ ἀπόλυτον πεποίθησιν εἰς τὸν λόγον καὶ τὴν ἄμεσον ἐμπειρίαν, παραδεχόμενος συγχρόνως ὅτι οἱ νόμοι τῆς λογικῆς κρίσεως εἶναι θεῖοι. Εἰς τὸ ἔργον του ὁ Ἕρντερ εἶναι τυπικὸν παράδειγμα πνεύματος συλλαμβάνοντος μεγαλειώδεις νέας ἰδέας, καὶ ἰδιοσυγκρασίας ἀνιάτως προσκολλημένης εἰς τὰ ἀναγκαστικῶς στενὰ ὅρια μιᾶς ἐποχῆς καὶ μιᾶς χώρας, καὶ ἴσως αὐτὸ ἐξηγεῖ καὶ τὴν δημοτικότητά του. Περὶ τοῦ Σπινόζα εἶχε τὴν γνώμην ὅτι ὄχι μόνον δὲν ἦτο ἄθεος (ὅπως ὑπεστήριζον ὁ Bayle, ὁ Fénelon, ὁ Wolff, ὁ Βολιαῖρος), ἀλλ' οὔτε κἂν πανθεϊστής, καὶ ὅτι μόνον ἡ ἐσφαλμένη ὁρολογία του τὸν παρέδωκεν ὡς τοιοῦτον. Κατὰ τὸν Ἕρντερ, ὁ Σπινόζα πιστεύει εἰς τὴν ἀπόλυτον δύναμιν, δικαιοσύνην καὶ ἀγαθότητα τοῦ ἑνὸς ἀτομικοῦ Θεοῦ καὶ συνδυάζει τὰς ἰδιότητας αὐτὰς πρὸς τὴν ἄκαμπτον αἰτιοκρατίαν, ἥτις δὲν εἶναι ἐξαναγκασμός, ἀλλὰ τελεία προσαρμογὴ πρὸς τὴν ἅπαξ τεθεῖσαν καὶ διὰ παντὸς ἀναλλοίωτον, καθὸ τελείαν, θείαν βούλησιν. Ἡ ἀντιφατικότης ἀποκορυφοῦται, ὅταν λέγῃ ὅτι ἕκαστον ὂν εἶναι τέλειον εἰς τὸ εἶδός του ἀλλ' εἰς διαφορετικὸν βαθμόν. Τὸ μνημειῶδες ἔργον του εἶναι αἱ «Ἰδέαι ἐπὶ τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητος» (1784—1787) εἰς εἴκοσι τόμους, ὅπου ἐκθέτει τὰς γενικὰς περὶ ἱστορίας ἰδέας μὲ πληθὺν παραδειγμάτων εἰλημμένων ἐκ πλουσίας καὶ βαθείας γνώσεως τῆς ἱστορίας, ὡς ἦτο, ἐννοεῖται, νοητὴ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του. Τὸ ἔργον τοῦτο προετοιμάζει τὸν Ἕγελον καὶ τὸν ἐνθυμίζει εἰς πολλά. Ἄλλα ἔργα του εἶναι τὰ «Praeludien» προτασσόμενα τῶν «Ἰδεῶν», «Vom Erkennen n. Empfinden d. menschlichen Seele», «Kalligone», ὅπου συσχετίζει στενὰ τὸ καλὸν πρὸς τὸ ἀγαθὸν καὶ ἀποδίδει περισσοτέραν σημασίαν εἰς τὸ περιεχόμενον, ἤτοι εἰς τὴν ἠθικήν, παρὰ εἰς τὴν μορφήν, ἤτοι τὴν αἰσθητικὴν τοῦ ἔργου τέχνης. Εἰς τὰ «Portscenien» ὑποκύπτει εἰς τὸν πειρασμὸν κάθε ἱστορικοῦ νὰ προκαταλάβῃ τὸ μέλλον, ἰσχυριζόμενος ὅτι τὸ μέλλον προβλέπεται διὰ τῆς καλῆς ἐκτιμήσεως καὶ γνώσεως τοῦ παρόντος καὶ παρελθόντος καὶ ἐκφράζει τὴν ἐλπίδα περὶ τῆς ἀτομικῆς ἀθανασίας τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς διὰ μετεμψυχώσεως.

Ἔκδοσις τῶν ἀπάντων του ἐγένετο εἰς 45 τόμους ὑπὸ τῆς συζύγου του (1805—1820), δευτέρα εἰς 60 τόμους τῷ 1827—1830, τρίτη εἰς 40 τῷ 1852—1854. Κριτικὴ ἔκδοσις ὑπὸ Suphan εἰς 32 τόμους τῷ 1877. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐξεδόθησαν ὑπὸ τῆς συζύγου του ἄρθρα, ταξίδια καὶ ἐντυπώσεις ἀλληλογραφίας, ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ Ἕρντερ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *C. Jorel*. Herder et la renaissance littéraire en Allemagne au XVIII siècle (1875). — *F. von Bärenbach*, Herder als Vorgänger Darwins.— *R. Haym*, Herder nach seinem Leben u. Werken (1880—1885).— *M. Kronenberg*, Herder's Philosophie nach ihrem Entwichelungsgange (1889).— *R. Bürkner*, Herder, sein Leben und Wirken (1904).

ΕΛΛΗ ΛΑΜΠΡΙΔΗ

Ἕρντμαν (Erdmann), ***Ἄξελ-Ἰωακείμ.*** Σουηδὸς γεωλόγος (1814—1869). Διηύθυνεν ἀπὸ τοῦ 1858 τὰς ἐργασίας τῆς γεωλογικῆς ἐρεύνης τῆς Σουηδίας καὶ ἐξέδωκε τῷ 1859 τὸν κρατικὸν γεωλογικὸν ἄτλαντα τῆς Σουηδίας. —Β.

— **Ἕρντμαν** (Erdmann), ***Ἰωάννης.*** Γερμανὸς φιλόσοφος, ψυχολόγος καὶ ἱστορικὸς τῆς φιλοσοφίας, γεννηθεὶς τῷ 1805 ἐν Βόλμαρ τῆς Λεττονίας καὶ ἀποθανὼν τῷ 1892. Χρηματίσας κατ' ἀρχὰς ἱερεὺς εἰς τὴν πατρίδα του, ἔλαβε τὸ διδακτορικὸν δίπλωμα εἰς ἡλικίαν 30 ἐτῶν καὶ μετὰ δύο ἔτη διωρίσθη καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν Χάλλῃ, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Ἀνήκει κυρίως εἰς τὴν ἑγελιανὴν σχολὴν μὲ ἐλαχίστας διαφορὰς ἀπὸ τὸ σύστημα τοῦ διδασκάλου, καὶ δὴ εἰς τὴν δεξιὰν πτέρυγα, ἥτις ζητεῖ νὰ συμβιβάσῃ τὰς θεωρίας τοῦ Ἑγέλου πρὸς τὰ παραδεδεγμένα θρησκευτικὰ δόγματα, ὡς τὸ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, τοῦ Θεοῦ ὡς ἀτόμου, τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ, κ. ἄ. Εἴς τινα σημεῖα κλίνει ὅμως πρὸς μέσην τινὰ λύσιν καὶ συμβιβασμὸν μὲ τὸν πανθεϊσμὸν τῆς ἀριστερᾶς παρατάξεως, ἥτις κατέληξεν εἰς τὸν ὑλισμὸν διὰ τῶν καλυτέρων της ἐκπροσώπων. Τὸ ἔργον του «Ἐπιτομὴ τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας» (1865 1867) εἶναι κλασσικὸν καὶ μνημειῶδες. Ἐν αὐτῷ ἐφαρμόζει τὰς θεμελιώδεις ἑγελιανὰς ἰδέας περὶ χρόνου, ἱστορίας καὶ διαλεκτικῆς ἐξελίξεως. Κατὰ τὴν Ἕρντμαν, φιλοσοφικόν τι σύστημα δὲν εἶναί τι αὐθύπαρκτον, ἀλλὰ συνέπεια, διαλεκτικὴ ἄρνησις ἢ σύνθεσις τῶν προγενεστέρων καὶ μείζων ἢ ἐλάσσων πρώτη τῶν ἑπομένων συνθέσεων. Αἱ φιλοσοφικαὶ θεωρίαι σχετίζονται πρὸς τὰς συνθήκας τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν παρήχθησαν, καὶ παρακμάζουν συγχρόνως μὲ τὴν μεταβολὴν τῶν χρονικῶν συνθηκῶν. Τὰ ἔργα ὅπου ἐκθέτει συστηματικῶς τὰς θεωρίας του εἶναι: «Ψυχὴ καὶ σῶμα», «Φύσις ἢ δημιουργία;», «Ἐγχειρίδιον ψυχολογίας», «Ψυχολογικαὶ ἐπιστολαὶ» μᾶλλον ἐκλαϊκευτικοῦ χαρακτῆρος, ὅπου ὁ ἴδιος παραδέχεται ὅτι δὲν ἐκθέτει τὴν ἐπιστήμην καθ' ἑαυτὴν ἀλλὰ μόνον τὰ συμπεράσματά της, «Λογικὴ καὶ μεταφυσική», «Σύμμικτα ἄρθρα» κ. ἄ. Ε. Λ.

— **Ἕρντμαν** (Erdmann), ***Ἰωάνννης-Λινναῖος.*** Γερμανὸς χημικὸς (1804—1869). Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς χημείας ἐν Λειψίᾳ καὶ εἰργάσθη κυρίως ἐπὶ τοῦ νικελίου (1827), ἰνδικοῦ, φωταερίου καί, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Marchand, ἐπὶ τῶν ἀτομικῶν βαρῶν. Ἐξέδωκε κατὰ τὰ ἔτη 1828—1833 τὸ «Journal für technische und ökonomische Chemie» καὶ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν Schweigger - Seidel καὶ Marchand τὸ «Journal füg praktische Chemie» (1834). ΑΝ. Δ.

— **Ἕρντμαν** (Erdmann), ***Μπένο.*** Γερμανὸς φιλόσοφος καὶ ἱστορικὸς τῆς φιλοσοφίας, γεννηθεὶς τῷ 1851 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1921. Εἰς ἡλικίαν 25 ἐτῶν ἔγινεν ὑφηγητὴς ἐν Βερολίνῳ, ἔδρασε δὲ ὡς καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἀλληλοδιαδόχως ἐν Κιέλῳ, Μπρεσλάου, Χάλλῃ, Βόννῃ καὶ ἀπὸ τοῦ 1909 ἐν Βερολίνῳ. Εἰς τὴν συστηματικὴν φιλοσοφίαν ἀσχολεῖται κυρίως μὲ τὴν ψυχολογίαν, λογικὴν καὶ γνωσεολογίαν καὶ ἐφαρμόζει αὐστηρῶς ἐπιστημονικὴν μέθοδον. Ἡ λογικὴ εἶναι δι' αὐτὸν τὸ κέντρον τῆς φιλοσοφικῆς ἐπιστήμης καὶ μολονότι τὸ ἀντικείμενόν της ἀποτελεῖ τμῆμα τοῦ ἀντικειμένου τῆς ψυχολογίας, εἶναι τελείως ἀνεξάρτητος αὐτῆς καθὸ κανονικὴ (normative) μάθησις, ἐνῷ ἡ ψυχολογία εἶναι ἁπλῶς περιγραφικὴ ἐπιστήμη, ἀπαραίτητος ὅμως. Ἀλλὰ καὶ εἰς ἰδίας ψυχολογικὰς μελέτας ἠσχολήθη ὁ Ἕρντμαν, περιοριζόμενος κυρίως εἰς τὰς γνωστικὰς λειτουργίας καὶ προσπαθῶν καὶ πειραματικῶς νὰ ἐξιχνιάσῃ τὴν βασικήν των σύστασιν («Ψυχολογικαὶ ἔρευναι ἐπὶ τῆς ἀναγνώσεως, ἐπὶ πειραματικῆς βάσεως» (1898), «Σκιαγράφησις τῆς ψυχολογίας τῆς διανοήσεως» (1900), «Ψυχολογία τοῦ παιδὸς» (1901), «Ψυχολογία τῆς ἀναπαραστάσεως»). Τὰ γλωσσικῶς διατυπούμενα διανοήματα εἶναι κατὰ τὸν Ἕρντμαν μόνον μία τῶν μορφῶν τῆς σκέψεως· ἡ ἀδιατύπωτος διανόησις διαιρεῖται εἰς τὴν ὑπερλογικήν, παρατηρουμένην κατὰ τὰς στιγμὰς ἐντατικῆς πνευματικῆς δημιουργίας, καὶ ὑπολογικήν, ὅπως παρουσιάζεται εἰς τὰ παιδία καὶ εἰς τοὺς ἀγρίους. Εἰς τὸ κέντρον τῆς λογικῆς εὑρίσκεται ἡ κρίσις, ὡς ὀργανικὸν ὅλον, ἑνότης προϋπάρχουσα τῆς διατυπώσεώς της· ὑποκείμενον καὶ κατηγορούμενον χωρίζονται μόνον ἐξωτερικῶς, γλωσσικῶς· τὸ δεύτερον ἐνυπάρχει ἐν τῷ πρώτῳ (Immanenztheorie). Διὰ τοῦτο ἡ μεμονωμένη ἔννοια δὲν ἐξετάζεται ὑπὸ τοῦ Ἕρντμαν μὲ τόσην λεπτολόγησιν ὅσην τῆς ἀφιερώνουν συνήθως οἱ ἄλλοι φιλόσοφοι, ἀλλ' ἀντικαθίσταται ἀπὸ τὴν λογικὴν ἀνάλυσιν τῶν εἰδῶν τῶν ἀντικειμένων τῆς γνώσεως. Παρὰ τὸν κανονικὸν χαρακτῆρα τῆς λογικῆς, ὁ Ἕρντμαν τονίζει ἐπανειλημμένως καὶ διακρίνει σαφῶς, ὅτι οἱ λογικοὶ κανόνες ὄχι μόνον δὲν θ' ἀπετέλουν ὑποχρεωτικὸν νόμον διὰ πνεύματα διαφόρου ὑποστάσεως ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινον, ἀλλ' ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἴμεθα ἀποδεδειγμένως βέβαιοι, ὅτι τὸ κῦρός των ἦτο καὶ θὰ εἶναι ἀμετάβλητον κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Διὸ καὶ ὑποστηρίζει τὴν ἀπόλυτον κανονικήν των ἰσχὺν μόνον ἐπὶ τοῦ φαινομενολογικοῦ ἐπιπέδου. Ἐπ' αὐτοῦ καὶ μόνον δέχεται καὶ τὸν ψυχοφυσικὸν παραλληλισμὸν καὶ τὴν θεωρίαν τῆς ἐξελίξεως («Ἐπιστημονικαὶ ὑποθέσεις περὶ ψυχῆς καὶ σώματος» (1907), «Ἡ λειτουργία τῆς φαντασίας ἐν τῷ ἐπιστημονικῷ τρόπῳ τῆς διανοήσεως»). Τὸ κυριώτερον ἔργον του εἶναι ἡ «Λογικὴ» (1892). Ἄλλαι ἐπὶ μέρους ἐργασίαι, ἀναφερόμεναι ἰδίως εἰς τὴν σχετικὴν πρὸς τὸν Κὰντ ἱστορικήν, φιλοσοφικὴν καὶ φιλολογικὴν ἔρευναν, ἀφ' ὅτου μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Dilthey ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῶν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας ἐκδιδομένων κειμένων τοῦ Κὰντ καὶ τοῦ Λεϊβνιτίου, εἶναι: «Ὁ κριτικισμὸς τοῦ Κάντ», «Ἡ ἰδέα τῆς κριτικῆς τοῦ καθαροῦ λογισμοῦ». (ἐν «Abhandlungen des Berliner Akademie» 1917), «Ὁ Martin Knutzen καὶ ἡ ἐποχή του», «Γνῶσις καὶ κατανόησις». Μεταξὺ τῶν μαθητῶν τοῦ Ἕρντμαν συγκαταλέγονται πολλοὶ ζῶντες νῦν καθηγηταὶ τῆς φιλοσοφίας, ὡς ὁ W. Freytag (Ζυρίχη), ὁ R. Hertz (Βέρνη), ὁ P. Hoffmann (Βερολῖνον) κ. ἄ. ΕΛΛΗ ΛΑΜΠΡΙΔΗ

Ἕρντμαν (Herdman), ***Ἀρθοῦρος.*** Γερμανὸς φιλέλλην, ὑπηρετήσας κατὰ τὸν Ἀγῶνα καὶ πολεμήσας εἰς διαφόρους μάχας, ἔπεσεν ἡρωϊκῶς μαχόμενος εἰς Μεσολόγγιον. Γ. Δ. Κ.

Ἕρντρ (Erdre) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Γαλλίας ἐν Βρεττάνῃ, δεξιὸς παραπόταμος τοῦ Λουάρ. Πηγάζει ἐν τῷ νομῷ τοῦ Μαὶν καὶ Λουάρ, παρὰ τὸ Λονρού-Μπεκονναὶ καὶ ἔχει μῆκος 103 χλμ., ὧν τὰ 28 χλμ. εἶναι πλωτά. —Μ.

Ἐρξλέμπεν (Erxleben), ***Δωροθέα - Χριστίνα.*** Γερμανὶς ἰατρὸς (1715—1762). Εἶναι ἡ πρώτη ἐν Γερμανίᾳ ἥτις ἔλαβε τὸ διδακτορικὸν δίπλωμα τοῦ ἰατροῦ (1755). Συνέγραψε: «Βασικὴ ἔρευνα τῶν αἰτίων, τὰ ὁποῖα ἀπομακρύνουν τὸ θῆλυ γένος ἀπὸ τῶν Ἀκαδημαϊκῶν σπουδῶν» (1742). —Β.

Ἑροὲ (Héroet), ***Ἀντώνιος.*** Γάλλος κληρικὸς καὶ ποιητής, ἀκμάσας ἐν Παρισίοις τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα. Τῷ 1552 ἐξελέγη ἐπίσκοπος τῆς Digrie. Ἔγραψε πρὸ παντὸς στίχους, ὅπου ἐξυμνεῖ τὸν πλατωνικὸν ἔρωτα. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «La parfaite amie» (1542), «De n' aymer point sans être aymé», «Opuscules d' amour» κ. ἄ. Πρὸς τούτοις μετέφρασεν ἐλευθέρως εἰς δεκασυλλάβους στίχους μέρος τοῦ Συμποσίου τοῦ Πλάτωνος ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀνδρόγυνος». —Ω.

Ἐροιάδαι ἢ ***Ἐρωίδαι*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Δῆμος τῆς Ἱπποθοωντίδος φυλῆς ἐν Ἀττικῇ, ἀναφερόμενος μετὰ τὸν Δ' αἰῶνα π. Χ. ὡς ἀνήκων εἰς τὴν Ἀντιοχίδα φυλήν. Ἔκειτο πιθανῶς παρὰ τὸν σημερινὸν Γέρακα τοῦ Χαρβατίου εἰς τὰς Β. ὑπωρείας τοῦ Ὑμηττοῦ ἢ δυτικῶς τοῦ Πειραιῶς παρὰ τὸν Κορυδαλλόν. —Π.

Ἑρὸλ (Herold), ***Ἀνδρέας-Φερδινάνδος.*** Γάλλος δραματικός, ποιητὴς καὶ φιλόλογος, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1865. Κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Chevaleries sentimentales» (1893), «Au hasard des Chemins» (1900), «La Route fleurie» (1911), «La joie de Maguelonne» (1891), «Le jeune Dieu» (1911), «Cléopâtre» (1921). Πρὸς τούτοις μετέφρασε τοὺς «Πέρσας» καὶ τοὺς «Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας», τὸν Αἰσχύλον, τὴν «Ἀνδρομάχην» τοῦ Εὐριπίδου καὶ πολλὰ ἄλλα ἔργα ἐκ τῆς ἰνδικῆς καὶ λατινικῆς. —Ω.

— **Ἑρὸλ** (Herold), ***Λουδοβῖκος - Ἰωσὴφ - Φερδινάνδος.*** Γάλλος μουσουργὸς (1791—1833). Δεκα-

Digitized by Google

πενταετὴς ἐνεγράφη ὡς μαθητὴς τοῦ Ὠδείου τῶν Παρισίων. Τῷ 1810 ἔτυχε τοῦ πρώτου βραβείου εἰς τὸ κλειδοκύμβαλον, τῷ δὲ 1812 τοῦ πρώτου μεγάλου βραβείου τῆς Ρώμης εἰς τὴν σύνθεσιν. Μετὰ τριετῆ παραμονὴν ἐν Ρώμῃ μετέβη εἰς Νεάπολιν, ἔνθα συνέθεσε τὸ μελόδραμα «Ἡ νεότης Ἐρρίκου Ε'», ὅπερ, χάρις εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῆς αὐλῆς, κατώρθωσε ν' ἀναβιβάσῃ τῷ 1815 ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου Φόντο. Ἐπιχειρήσας κατόπιν καλλιτεχνικὸν ταξίδιον εἰς Ρώμην, Βιένννην καὶ Μόναχον, ὅπου ἐδόθησαν παραστάσεις τῶν ἔργων του, ἐπανῆλθεν εἰς Παρισίους, ἔνθα συνειργάσθη μὲ τὸν Μποαλντιὲ εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ μελοδράματος «Κάρολος τῆς Γαλλίας» ἢ «Ἔρως καὶ δόξα», παιχθὲν τῷ 1816 μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ὁ νεαρὸς μουσικοσυνθέτης ἀνεβίβασεν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τῆς Ὀπερὰ-Κωμὶκ τὰς «Ροζιέρ», τὸ πρῶτον μέγα ἔργον του, ὅπερ ἐπρόκειτο νὰ τὸν δοξάσῃ. Μετ' ὀλίγους μῆνας ἐπαίχθη εἰς σειρὰν 100 παραστάσεων τὸ κωμικὸν μελόδραμα «Τὸ κουδουνάκι», καὶ κατόπιν «Ὁ πρῶτος τυχών», «Οἱ ἀπατεῶνες», «Συγγραφεὺς ζωντανὸς καὶ πεθαμένος» (1820) καὶ «Ὁ ἡμιονηγός» (1823). Τῷ 1826 ἀνεβίβασε τὴν «Μαρίαν», ἔργον σημειῶσαν μεγάλην ἐπιτυχίαν, ἐν συνεχείᾳ δὲ ἔγραψε τὴν μουσικὴν διὰ τὸ δρᾶμα τοῦ Ὀζαννὼ «Ἡ τελευταία ἡμέρα τοῦ Μεσολογγίου» (1828) καὶ τὴν «Ἐμμελίναν», μεθ' ὃ εἶδον τὸ φῶς τὰ δύο ἀριστουργήματά του «Ζάμπα ἢ ἡ Μνηστὴ ἐκ Μαρμάρου» καὶ «Πρὲ ἢ Κλὲρ» (1832), ἅτινα ἐπαίχθησαν μὲ καταπληκτικὴν ἐπιτυχίαν καὶ ἔσωσαν τὴν Ὀπερὰ-Κωμὶκ ἀπειλουμένην τότε ἀπὸ χρεοκοπίαν. Τὸ λιμπρέττον τοῦ δευτέρου μελοδράματος, ληφθὲν ἐκ τῶν «Χρονικῶν τοῦ Καρόλου Θ'», τοῦ Μεριμέ, ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Πλανάρ. Ἡ ἱστορία τοῦ θαυμασίου τούτου ἔργου εἶναι συνδεδεμένη μὲ ἓν ἐκ τῶν τραγικωτέρων γεγονότων, ἅτινα ἀναφέρουν τὰ θεατρικὰ χρονικά. Ἐνῷ δηλαδὴ τὸ ἀκροατήριον ἔξαλλον ἐζήτει νὰ ἐμφανισθῇ ἐπὶ τῆς σκηνῆς ὁ συνθέτης, ἀντ' αὐτοῦ παρουσιάσθη ὁ ἀοιδὸς Τενὰρ καὶ ἀνήγγειλεν ὅτι ὁ Ἑρόλ, λόγῳ τῆς συγκινήσεως, εἶχε καταληφθῆ ἀπὸ φοβερὰν αἱμόπτυσιν, ἥτις τὸν ἠμπόδιζε νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ κοινοῦ. Μετὰ τρεῖς μῆνας ὁ συνθέτης ἀπέθνησκεν, ἐνῷ τὸ ἀριστούργημά του ἐξηκολούθει τὸν θριαμβευτικόν του δρόμον καὶ ἔσῳζε τὴν ψυχορραγοῦσαν Ὀπερὰ-Κωμὶκ. Χαρακτηριστικὸν τῆ ἐπιτυχίας του εἶναι ὅτι ἐσημείωσεν 150 καὶ πλέον παραστάσεις κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἀναβιβάσεώς του καὶ 1589 μέχρι τοῦ 1895. Ἐξαιρέσει δὲ τῆς «Μινιὸν» τοῦ Τομὰ καὶ τῆς «Κάρμεν» τοῦ Μπιζὲ οὐδὲν ἄλλο ἔργον διετηρήθη ἐπὶ τόσον μέγα χρονικὸν διάστημα ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ δευτέρου λυρικοῦ θεάτρου τῆς Γαλλίας.

Λουδοβῖκος Ἑρόλ.

Ὁ Ἑρὸλ ἀποθνήσκων ἀφῆκεν ἡμιτελῆ τὸν «Λουδοβῖκον», ἔργον ὅπερ ἀπεπεράτωσεν ὁ Ἀλεβύ. Ἐκ τῶν λοιπῶν συνθέσεών του ἄξιαι λόγου εἶναι: 7 σονάται, 9 καπρίτσια, 11 φαντασίαι ἐπὶ θεμάτων μελοδραμάτων, 23 ροντώ, διάφοροι ὕμνοι, τρία κουαρτέττα ἐγχόρδων κλπ. Κατὰ τὸν βιογράφον του Πουζὲν ὁ Ἑρὸλ «διακρίνεται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπὸ τὴν δροσερότητα καὶ τὸν πλοῦτον τῆς ἐμπνεύσεως, τὴν χάριν τῶν ἁρμονικῶν τύπων, τὴν ποικιλίαν τῶν ρυθμῶν καὶ τὴν ζωηρότητα τῆς ὀρχήστρας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπὸ τὴν τελείαν κατανόησιν τῆς σκηνικῆς ἀληθείας, ἀπὸ τὴν παθητικήν του δύναμιν καὶ ἰδίως ἀπὸ τὴν εὐγένειαν τοῦ ὕφους, ἣν σπανίως συναντᾷ τις εἰς τοιοῦτον βαθμόν. Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

Ἑρόλε (Eroles), *βαρῶνος ντὲ*—. Ἱσπανὸς στρατηγὸς (1785—1825). Παρὰ τὰς φιλελευθέρας πεποιθήσεις του ἔλαβε τὰ ὅπλα διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ βασιλέως Φερδινάνδου τοῦ Ζ', κρατουμένου αἰχμαλώτου εἰς τὰ Γάδειρα, καὶ διωργάνωσε τὰς συμμορίας τῆς Καταλωνίας. Καταδιωχθεὶς ὀλίγον βραδύτερον ἠθέλησε διὰ τοῦ τυφεκισμοῦ δύο γενναίων ἀξιωματικῶν ν' ἀποδείξῃ τὴν πρὸς τὸν βασιλέα ἀφοσίωσίν του, ἀλλ' ἐξηναγκάσθη κατόπιν μάχης νὰ διαβῇ τὰ σύνορα μετὰ 5000 προσφύγων, τὸ πλεῖστον καλογήρων καὶ ἱερέων, καὶ νὰ μεταβῇ εἰς Γαλλίαν. Ἐπιστρέψας εἰς Ἱσπανίαν διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Φερδινάνδου τοῦ Ζ' γενικὸς ἀρχηγὸς τῆς Καταλωνίας, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀπέθανε προσβληθεὶς ὑπὸ παραφροσύνης. Μ. Ν. Δ.

Ἐρομάνγκα (Eromanga ἢ Eromango) *[Γεωγρ.]*. Νησὶς τοῦ ἀρχιπελάγους τῶν Νέων Ἑβρίδων ἐν τῇ Ὠκεανίᾳ (Μελανησίᾳ) μεταξὺ τῶν νησίδων Ἔφατ καὶ Βατὲ Β. καὶ τῆς Τάννας Ν. Δ. Δ.

Ἐρὸν ντὲ Βιλφὸς (Héron de Villefosse), **Ἀλβέρτος**. Γάλλος ἀρχαιολόγος (1845—1919). Τῷ 1886 διωρίζετο ἔφορος τοῦ τμήματος τῆς ἑλληνικῆς καὶ ρωμαϊκῆς γλυπτικῆς τοῦ μουσείου τοῦ Λούβρου, τὸ αὐτὸ δ' ἔτος ἐξελέγετο μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιγραφῶν καὶ Καλῶν Τεχνῶν. Ἐξέδωκε πλῆθος ἀρχαιολογικῶν συγγραμμάτων, ὑψίστου ἐπιστημονικοῦ ἐνδιαφέροντος, ἐξ ὧν σπουδαιότερα εἶναι τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὰς ἀρχαιότητας τῆς Γαλατίας, τοῦ Ἀλγερίου καὶ τῆς Τύνιδος. Ἐκ τῶν τελευταίων ἀξιομνημόνευτα εἶναι: «Rapport sur une mission archéologique en Algerie» (1875). «Les Antiquités d' Entrain» (1881). «Histoire de l' abbaye d' Orbais» (1890) κλπ. —Ω.

ἔροντας (ὁ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία, ἐν Κρήτῃ ἰδίως, τοῦ φυτοῦ *ὀρίγανον ὁ δίκταμνος* (Origanum dictamnus).

ἐροὺβ (=σύμμειξις). Καλεῖται οὕτω τὸ ἰουδαϊκὸν ἔθιμον, καθ' ὃ πάντες οἱ κάτοικοι μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ ἢ αὐλῆς ὀφείλουν νὰ τοποθετήσουν τὰς τροφάς των εἰς ἰδιαίτερον κοινὸν μέρος, κατὰ τὴν παραμονὴν τοῦ Σαββάτου ἢ τῶν ἄλλων ἑορτῶν. Γ. ΕΛ.

«Ἐρουβεὶν-Μασσέχεθ». Ταλμουδικὴ πραγματεία ἀναφερομένη εἰς νομολογικὰς περιπτωσιολογίας τοῦ *ἐρούβ* (βλ. λ.). Γ. ΕΛ.

ἐρουβεσκίτης (ὁ) *['Ορυκτολ.]*· βλ. λ. *βορνίτης*.

Ἔρουελλ (Irwell) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἀγγλίας, ἐν τῇ κομιτείᾳ τῆς Λαγκαστρίας. Πηγάζει ἐκ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ δάσους Ρόσσεντεϊλ καὶ ρέει κατ' ἀρχὰς πρὸς Ν τοῦ Μάντσεστερ καὶ κατόπιν πρὸς τὰ ΝΔ πρὸς τὸν ποταμὸν Μέρσεϋ, ἐντὸς τοῦ ὁποίου καὶ χύνεται μετὰ ροῦν 48 χλμ. Τὸ κατώτερον αὐτοῦ τμῆμα ἀποτελεῖ μέρος τῆς πλωτῆς διώρυγος τοῦ Μάντσεστερ. —Μ.

ἐρούκα (ἡ) *[Βοτ.]*· βλ. *εὔζωμον*.

ἐρουκαρία (ἡ) (Erucaria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σταυρανθῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 40 εἴδη, πόας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Τὸ μόνον ἐν Ἑλλάδι συναντώμενον εἶδος εἶναι *ἐρουκαρία ἡ δριμεῖα* (Erucaria acris) κοινῶς παρ' ἡμῖν καρδαμίδα, κάρδαμον, κρίταμα. Κ. ΠΑΠ.

ἐρουκικὸν ***ὀξὺ*** *['Οργ. Χημ.]*. Ἀκόρεστον μονοκαρβονικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου

$$CH_3\,[CH_2]_7\,CH:CH.\,[CH_2]_{11}.COOH$$

Κρυσταλλοῦται ἐξ ἀλκοόλης εἰς βελόνας τηκομένας εἰς 34°, εἰδικοῦ βάρους 0,8602 καὶ βραζούσας ὑπὸ πίεσιν 10 χστμ. εἰς 254°,5. Τὸ ἐρουκικὸν ὀξὺ ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ γλυκεριδίου αὐτοῦ ἀποτελεῖ τὸ κύριον συστατικὸν τοῦ κραμβελαίου, ἐξ οὗ καὶ λαμβάνεται εὐκόλως διὰ σαπωνοποιήσεως. Περαιτέρω ἀπαντᾷ ὁμοίως εἰς τὸ λιπαρὸν ἔλαιον τοῦ λευκοῦ καὶ μέλανος σινάπεως, τῶν σπερμάτων τροπαίου τοῦ μεγάλου, τοῦ ἥπατος τοῦ γάδου κ.λ.π. Τὸ μετὰ μολύβδου ἅλας τοῦ ἐρουκικοῦ ὀξέος εἶναι εὐδιάλυτον ἐν θερμῷ αἰθέρι καὶ δυσδιάλυτον ἐν ψυχρῷ ὕδατι. Δι' ἐπιδράσεως μικρῶν ποσοτήτων νιτρώδους ὀξέος μετατρέπεται εἰς τὸ ἰσομερὲς *βρασσιδικὸν ὀξύ*. Ἡ τοιαύτη μετατροπή, ὀφειλομένη εἰς ἰσομέρειαν διπλοῦ δεσμοῦ, εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν μεταξὺ ἐλαϊκοῦ καὶ ἐλαϊδικοῦ ὀξέος παρατηρουμένην, ἤτοι ἔχομεν τοὺς τύπους:

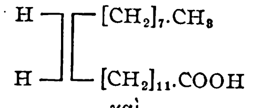

καὶ

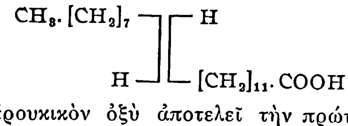

Τὸ ἐρουκικὸν ὀξὺ ἀποτελεῖ τὴν πρώτην ὕλην πρὸς παρασκευὴν τῆς *σαϊωδίνης, σαβρωμίνης, λιποϊωδίνης* καὶ *ἐλαρσόνης*, καθόσον εὐκόλως μετατρέπεται τοῦτο εἰς *βεχενικὸν ὀξύ*. Σ. Γ.

Ἔρουλοι (οἱ) καὶ *Ἕρουλοι* (Eruli, Heruli). Λαὸς σκανδιναυικός, οὗτινος εἶναι σκοτεινὴ ἡ ἀρχικὴ προέλευσις καὶ ἡ ἐξέλιξις καὶ διασπορὰ πρὸς διαφόρους διευθύνσεις.

Κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα μ. Χ. ἀναφέρονται ἐγκατεστημένοι εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Εὐξείνου (ἐν Ν. Ρωσίᾳ) καὶ ἐπιχειροῦντες μετὰ τῶν Γότθων ἐπιδρομὰς εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας.

Κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ὑπετάχθησαν ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Γότθων Ἕρμανριχ, κατόπιν δὲ ἑνωθέντες μετὰ τῶν Οὕννων τοῦ Ἀττίλα (434—453) ἐπέδραμον μετ' αὐτῶν μέχρι τῆς Γαλλίας. Μετὰ τὴν ὑποχώρησιν καὶ τὸν θάνατον τοῦ Ἀττίλα (453) ἐγκατεστάθησαν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως καὶ συμμαχήσαντες μετὰ τῶν Γεπιδῶν ἐξεδίωξαν τοὺς τέως συμμάχους των Οὕννους. Μετά τινα ἔτη (τῷ 476) συμμαχοῦντες μετὰ γερμανικῶν φύλων εἰσέβαλον ὑπὸ τὸν Ὀδόακρον εἰς Ἰταλίαν, κατέλαβον καὶ ἐλεηλάτησαν τὴν Ρώμην, ἐξεθρόνισαν τὸν τελευταῖον Ρωμαῖον αὐτοκράτορα Ρωμύλον Αὐγουστύλον καὶ ἵδρυσαν ἴδιον βασίλειον, τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν ἔσχε μακρὸν βίον, διότι μετ' ὀλίγα ἔτη (τῷ 493) ἐπελθόντες οἱ Ὀστρογότθοι ὑπὸ τὸν Θεοδόριχον κατέλυσαν αὐτό, φονεύσαντες ἐν Ραβέννῃ καὶ αὐτὸν τὸν Ὀδόακρον.

Λήγοντος τοῦ Ε' αἰῶνος εὑρίσκονται ἐγκατεστημένοι περὶ τὸν ποταμὸν Τισίαν (ἐν Οὐγγαρίᾳ), ὁπόθεν ὁρμηθέντες κατέστησαν φόρου ὑποτελεῖς τοὺς Λογγοβάρδους καὶ ἔκτοτε διήγαγον ἐν εἰρήνῃ ἐπὶ τρία ἔτη, ἀλλ' ἀδημονοῦντες ἐπὶ ταύτῃ ἔσκωπτον καὶ ἐλοιδόρουν τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν Ροδοῦλφον, ὃν ἀπεκάλουν μαλθακὸν καὶ γυναικώδη. Πιεζόμενος οὗτος ὑπὸ τῶν ὕβρεων τοῦ λαοῦ του ἐστράτευσεν ἀναιτίως κατὰ τῶν Λογγοβάρδων, ἵνα καθυποτάξῃ ἐντελῶς αὐτούς. Τρομοκρατηθέντες οὗτοι ἔπεμψαν πρέσβεις πρὸς τὸν Ροδοῦλφον ὑποσχόμενοι νὰ αὐξήσωσι τοὺς τελουμένους φόρους, ἀλλὰ μὴ κατορθώσαντες νὰ σταματήσωσιν εἰρηνικῶς τὴν ἐπίθεσιν, ἔλαβον τὰ ὅπλα καὶ συγκρουσθέντες ἐν μάχῃ ἐνίκησαν κατὰ κράτος τοὺς Ἐρούλους φονεύσαντες μέγαν ἀριθμὸν αὐτῶν, ἐν οἷς καὶ αὐτὸν τὸν Ροδοῦλφον, καὶ διεσκόρπισαν τοὺς λοιποὺς τραπέντας πρὸς διαφόρους διευθύνσεις.

Μέρος ἐξ αὐτῶν διασχίσαντες τὴν Εὐρώπην ὁλόκληρον διεπεραιώθησαν εἰς τὴν μεμακρυσμένην νῆσον Θούλην, ἔνθα ἐγκατεστάθησαν, οἱ λοιποὶ δὲ εἰσελθόντες εἰς τὴν χώραν τῶν Γηπαίδων (ἐν τῇ σημερινῇ Ρουμανίᾳ) ἐγένοντο ἱκέται αὐτῶν, ἀλλὰ πιεζόμενοι ὑπὸ τῶν δεσποτῶν των ἐτράπησαν πρὸς Ν καὶ διαβάντες, ἀδείᾳ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Ἀναστασίου Α', τὸν Δούναβιν (τῷ 512) ἐγκατεστάθησαν ὡς σύμμαχοι τῶν Βυζαντινῶν ἐν τῇ σημερινῇ Βουλγαρίᾳ.

Ἦσαν τότε λαὸς πολεμικὸς καὶ ἄγριος, ἐλάτρευον πολλοὺς θεούς, εἰς τοὺς ὁποίους καὶ ἀνθρώπους ἀκόμη ἔθυον. Ὅταν τις ἐγήρασκεν ἢ ἠσθένει σοβαρῶς, παρεκάλει τοὺς συγγενεῖς του νὰ τὸν φονεύσωσιν, οὗτοι δέ, ἀφοῦ ἐτοποθέτουν αὐτὸν ἐπὶ σωροῦ ξύλων, ἔσφαζον αὐτὸν διά τινος μὴ συγγενοῦς καὶ εἶτα ἔθετον πῦρ εἰς τὸν σωρόν, μεθ' ὃ ἔθαπτον τὰ ὀστᾶ του. Ἡ σύζυγος τοῦ οὕτω θυσιασθέντος ηὐτοκτόνει ἀπαγχονιζομένη πλησίον τοῦ τάφου τοῦ συζύγου της.

Τοιοῦτοι ὄντες δὲν ἠδυνήθησαν νὰ διαβιώσωσιν ἐν εἰρήνῃ ἐν ταῖς βυζαντιναῖς χώραις καὶ μετ' οὐ πολύ, μὴ ἀρκούμενοι εἰς τὰς παραχωρηθείσας αὐτοῖς γαίας, ἤρξαντο λῃστεύοντες τοὺς συνοικοῦντας λαούς, μέχρις οὗ ἐπελθὼν ἐναντίον των ὁ βυζαντινὸς στρατὸς ἐξηνάγκασεν αὐτοὺς νὰ εἰρηνεύσωσι καὶ νὰ ἐπαναλάβωσι τοὺς ὅρκους τῆς ὑποταγῆς καὶ τῆς συμμαχίας. Σὺν τῷ χρόνῳ ἐκ τοῦ συγχρωτισμοῦ αὐτῶν μετὰ τῶν Βυζαντινῶν ἤρξαντο ἐκπολιτιζόμενοι, ἀσπασθέντες καὶ τὸν Χριστιανισμὸν ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰουστινιανοῦ τοῦ Α' (527—565) καὶ παρέχοντες ἰσχυρὰ ἀποσπάσματα εἰς τὸν ἐκστρατεύοντα βυζαντινὸν στρατόν. Τοιουτοτρόπως συμμετέσχον εἰς τὰς ἐκστρατείας κατὰ τῶν Περσῶν ἐν Ἀσίᾳ, κατὰ τῶν Βανδάλων ἐν Β. Ἀφρικῇ καὶ κατὰ τῶν Γότθων ἐν Ἰταλίᾳ. Ἔκτοτε ἀπορροφηθέντες ὑπὸ τῶν συνοικούντων λαῶν ἔπαυσαν ἀναφερόμενοι ὡς αὐτοτελὲς ἔθνος. Ν. ΚΛΣ

ἑρπάκανθα (ἡ) *[Βοτ.]*. Ὀνομασία δοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου εἰς τὸ φυτὸν *ἄκανθα ἡ πλατύφυλλος* (Achantha latifolia).

Ἐρπένιος (Erpenius), ***Θωμᾶς***. Ὁλλανδὸς ἀνατολιστὴς (1584—1624). Τὸ πραγματικόν του ὄνομα ἦτο *Van Erpen*. Νεαρώτατος ἐπεδόθη κατὰ προτροπὴν τοῦ Σκαλιγέρου εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν καὶ πρὸς εὔρυνσιν τῶν γνώσεών του περιηγήθη τὴν Ἀγγλίαν, Γαλλίαν, Ἰταλίαν καὶ Γερμανίαν. Ἐτελειοποιήθη εἰς τὴν ἀραβικήν, μεθ' ὃ μετέβη εἰς τὴν Βενετίαν, ἔνθα ἐξέμαθε τὴν περσικήν, τὴν τουρκικὴν καὶ τὴν αἰθιοπικήν. Ἐπιστρέψας εἰς Ὁλλανδίαν τῷ 1612 διωρίσθη καθηγητὴς τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν, ἐκτὸς τῆς ἑβραϊκῆς, ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Λουγδούνου τῶν Βαταυῶν. Τῷ 1619 ἱδρύθη ἰδιαιτέρα δι' αὐτὸν ἕδρα τῆς ἑβραϊκῆς. Οἱ σοφοὶ Ἄραβες ἐθαύμαζον τὴν ἰδιαιτέραν ὅλως κομψότητα, τὴν καθαρότητα καὶ τὴν ἐνάργειαν μεθ' ἧς ὡμίλει καὶ ἔγραφε τὴν γλῶσσάν των, τὴν πλουσιωτάτην εἰς ἰδιωτισμοὺς καὶ εἰς λεπτότητα ἐκφράσεως. Τὸ σπουδαιότερον ἔργον αὐτοῦ εἶναι ἡ ἀραβικὴ γραμματική. Ἐκδοθεῖσα ἐν Λουγδούνῳ τῷ 1631, ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ἐμφανισθεῖσα ἐν Εὐρώπῃ, μέχρι δὲ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἦτο καὶ ἡ μόνη χρησιμοποιουμένη πρὸς σπουδὴν τῆς ἀραβικῆς γλώσσης. Ὁ Ἐρπένιος συνέστησε τὸ πρῶτον ἐν Εὐρώπῃ ἀραβικὸν τυπογραφεῖον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξέδωκε τὴν μετάφρασιν τῆς Πεντατεύχου εἰς τὴν ἀραβικήν, τὴν «Σαρακηνὴν ἱστορίαν» τοῦ Ἐλ-Μαζὶν μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως, πλειστάκις ἐκδοθεῖσαν. Τὰ σπουδαιότερα τῶν συγγραμμάτων του εἶναι: «Rudimenta Linguae Arabicae», «Grammatica Arabica, quinque libris, methodice explicata», «Grammatica Ebraea generalis», «Grammatica Chaldaica et Syra», «Orationes tres de Linguarum Ebraeae atque Arabicae», «Praecepta de Lingua Graecorum communi». Θ. Β.

ἑρπετὰ (τὰ) (Reptilia) *[Ζωολ.]*. Ἄθροισμα ζῴων τῆς συνομοταξίας τῶν *σπονδυλωτῶν*. Τὰ ἑρπετὰ κατατάσσονται εἰς τὰ *ψυχρόαιμα* ζῷα ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ θηλαστικὰ καὶ τὰ πτηνά, ἅτινα εἶναι *θερμόαιμα*.

Digitized by Google

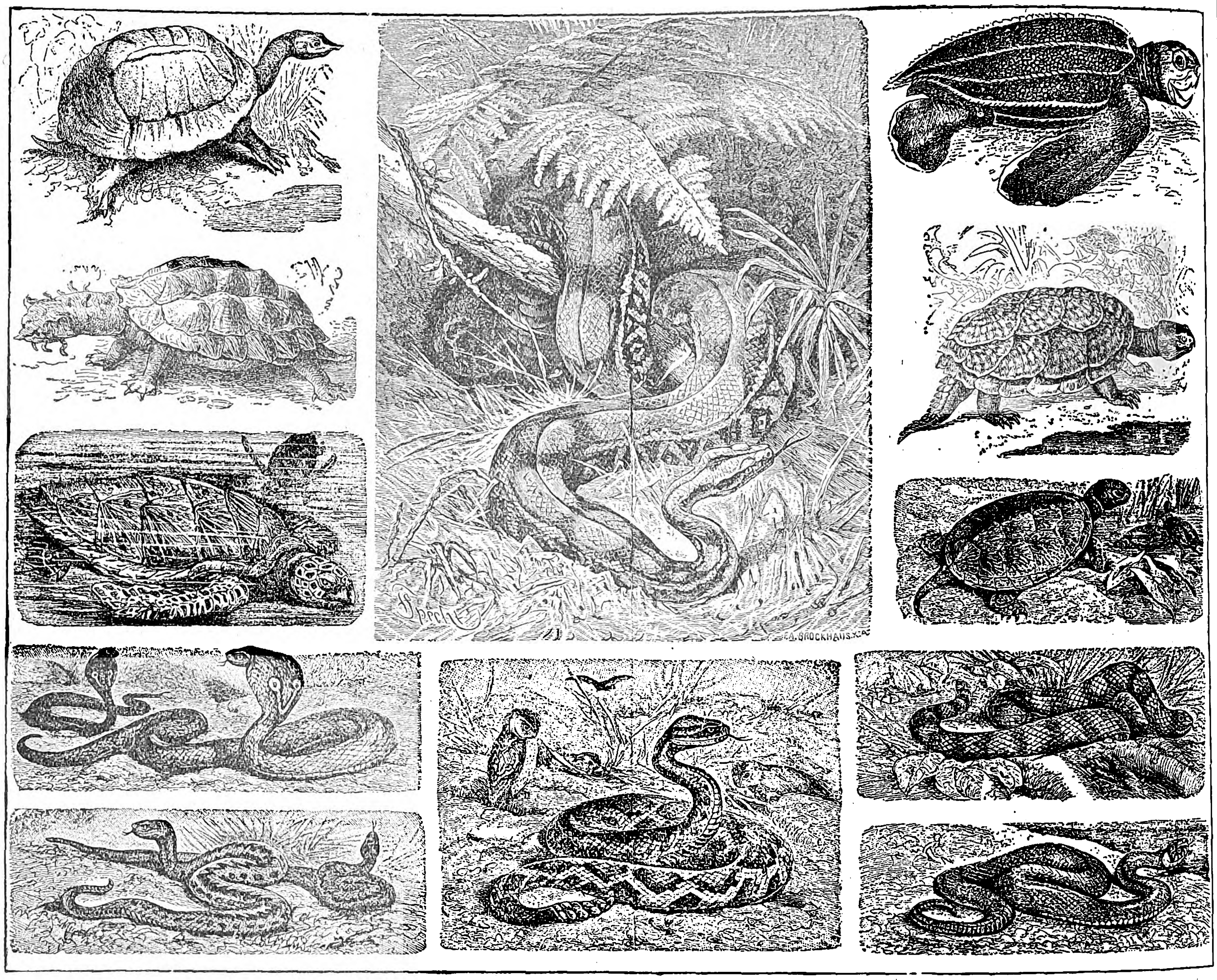

ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΤΥΠΟΙ ΕΡΠΕΤΩΝ

[*Κατὰ σειρὰν ἐξ ἀριστερῶν καὶ ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω:* τριόνυξ ὁ ἄγριος, ἐμὺς ἡ τελματιαία, θαλασσοχελώνη ἡ στεγανή, νάζα τὸ φάσμα, πελίας ὁ στιγματοφόρος, βόας ὁ συσφιγκτήρ, κροταλίας ὁ φρικαλέος, σφαργὶς ἡ δερματώδης, χέλιδρυς ἡ ὀφιοειδής, χελώνη ἡ ἑλληνική, τόρτριξ ὁ σκυταλώδης, τροπιδονωτος ὁ φίλυδρος.]

Ἐξωτερικὴ μορφολογία. Τὸ σῶμα τῶν ἑρπετῶν καλύπτεται ἐξ ὁλοκλήρου ὑπὸ κερατίνων ἢ ὀστεοειδῶν λεπίων ἢ *φολίδων* καὶ εἶναι εἴς τινα μὲν εἴδη ἀπεστρογγυλωμένον καὶ πεπιεσμένον, ἀτρακτοειδὲς ἢ δισκοειδές, εἰς ἄλλα δὲ σκωληκοειδές. Μερικὰ ἔχουσι πόδας, ἕτερα δὲ στεροῦνται παντελῶς τοιούτων. Ὅταν ὑπάρχουσι πόδες, οὗτοι εἶναι πάντοτε βραχύτατοι καὶ ἀνίσχυροι εἰς τὸ νὰ ὑποβαστάζωσι τὸ σῶμα. Γενικῶς οἱ πόδες ἀντὶ νὰ διευθύνωνται καθέτως πρὸς τὸν ἄξονα τοῦ θώρακος εἶναι διατεταγμένοι πλαγίως καὶ χρησιμεύουσι κυρίως εἰς τὸ νὰ προωθῶσι τὸ σῶμα.

Ἐσωτερικὴ μορφολογία. Ὁ σκελετὸς τῶν ἑρπετῶν παρουσιάζει ποικιλίαν μορφῆς καὶ εἶναι τελείως προσηρμοσμένος πρὸς τὸ περιβάλλον ἐν ᾧ ζῶσι, δηλαδὴ τὸ ἐναέριον, τὸ γήϊνον ἢ τὸ ὑδρόβιον. Ὁ ἀριθμὸς τῶν σπονδύλων ποικίλλει ἀπὸ 34 μέχρι 422, ἀναλόγως τοῦ μήκους τοῦ σώματος. Ὁ ἀριθμὸς τῶν πλευρῶν εἶναι διάφορος καὶ εἴς τινα εἴδη, ἅτινα στεροῦνται τελείως ἄκρων, χρησιμεύουσιν αὗται ὡς ὄργανα κινήσεως. Ὀλίγιστα εἴδη ἔχουσι στέρνον, ἡ δὲ λεκάνη εἶναι λίαν ὑποτυπώδης. Ἡ κάτω σιαγὼν ἀποτελεῖται ἐκ πολλῶν τεμαχίων, ἅτινα στηρίζονται ἐπὶ ἰσχυροτέρου ὀστοῦ συνδεομένου ἀπ' εὐθείας μετὰ τῆς κεφαλῆς· τὸ ὅλον σύστημα εἶναι κινητὸν ἢ ἀκίνητον.

Τὸ πεπτικὸν σύστημα εἶναι σχεδὸν ὅμοιον εἰς πάντα τὰ ἑρπετὰ ἀδιακρίτως κατηγοριῶν, οἰκογενειῶν, γενῶν καὶ εἰδῶν, καὶ τοῦτο διότι πάντα τρέφονται ἐκ ζωϊκῆς τροφῆς. Τὸ στόμα εἰδῶν τινων φέρει ὀδόντας, ἑτέρων δὲ εἰδῶν κερατοειδῆ περικαλύμματα ἐκφυόμενα ἀπὸ τῶν σιαγονικῶν ὀστῶν. Οἱ ὀδόντες, καὶ ὅταν ὑπάρχουσι, χρησιμεύουσι μᾶλλον πρὸς σύλληψιν καὶ συγκράτησιν τῆς τροφῆς παρὰ πρὸς μάσησιν. Ἡ γλῶσσα ἔχει διάφορον μῆκος καὶ σχῆμα εἴς τὰ διάφορα εἴδη. Τὰ ἀναπνευστικὰ ὄργανα συνίστανται ἐξ ἑνὸς ἢ δύο πνευμόνων· ἐφ' ὅσον ὑπάρχουσι δύο πνεύμονες ὁ εἷς εἶναι τελείως ἀνανάπτυκτος. Ἡ φωνή των εἶναι ἀσθενής.

Τὸ κυκλοφορικὸν σύστημα διαφέρει οὐσιωδῶς τῶν θηλαστικῶν καὶ τῶν πτηνῶν. Οἱ δύο κόλποι τῆς καρδίας χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων διὰ διαφράγματος, ἡ δὲ κοιλία ἀτελῶς, ἄλλως ἑνοῦται αὕτη κατὰ τὸ κατώτερον ἄκρον της μετὰ τῆς πνευμονικῆς ἀρτηρίας καὶ τῆς ἀορτῆς· ὡς ἐκ τούτου τὰ ἑρπετὰ ἔχουσι μικτὸν αἷμα ἐντὸς τῶν αἱματοφόρων ἀγγείων των. Ἡ τοιαύτη διαρρύθμισις τοῦ κυκλοφορικοῦ συστήματος ἐπιφέρει ἀναγκαίως τὴν βραδύτητα τῆς θρέψεως, ἄρα καὶ ἡ καταναλισκομένη ποσότης ὀξυγόνου εἶναι ἐλαχίστη. Τοῦτο ἐξηγεῖ τὸν λόγον, δι' ὃν τὰ ἑρπετὰ εἶναι ψυχρόαιμα καὶ ἡ θερμοκρασία των οὐδόλως ὑπερβαίνει τὴν θερμοκρασίαν τοῦ τόπου ἐν ᾧ βιοῦσι. Τὸ νευρικὸν σύστημα τῶν ἑρπετῶν εἶναι ἁπλοῦν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Ὁ ἐγκέφαλός των εἶναι μετρίως ἀνεπτυγμένος καὶ ἡ ἐπιφάνεια τούτου εἶναι λεία καὶ ἄνευ γύρων. Ὁ νωτιαῖος μυελὸς εἶναι ἐπιμήκης καὶ σχεδὸν ὅμοιος κατὰ τὸ βάρος πρὸς τὸν ἐγκέφαλον. Τὸ μέγα συμπαθητικὸν σύστημα ὑπάρχει εἰς πάντα τὰ ἑρπετά. Ἐκ τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων ἡ ὅρασις εἶναι ἡ μᾶλλον ἀνεπτυγμένη καὶ παραπλησία πρὸς τὴν ὅρασιν τῶν τελειοτέρων ζῴων. Ἡ ὄσφρησις εἶναι ἐπίσης ἀνεπτυγμένη, ἡ ἀκοὴ μᾶλλον ἀτελής, διότι ἐλλείπει τὸ τύμπανον, ἤτοι ἡ κοιλότης τοῦ μέσου ὠτός. Ἡ ἁφὴ εἶναι ἀμβλεῖα καὶ ὡς ὄργανον ταύτης χρησιμεύει ἡ γλῶσσα. Τὸ μυϊκὸν σύστημα ἀποτελεῖται ἐξ ἐρυθρῶν μυῶν καὶ τὸ δέρμα καλύπτεται ὑπὸ φολίδων ἢ πολυγώνων λεπίων χωριζομένων ἀπ' ἀλλήλων διὰ κενοῦ. Αἱ κερατοειδεῖς ἢ ὀστεΐναι αὗται ἀποφύσεις καλύπτονται συνήθως ὑπὸ ἐπιδερμίδος, ἥτις εἰς εἴδη τινὰ ἀποβάλλεται περιοδικῶς. Ἡ διάταξις καὶ τὸ σχῆμα τῶν λεπίδων καὶ τῶν φολίδων ἀποτελεῖ ἓν ἐκ τῶν κυριωτέρων χαρακτηριστικῶν τῆς κατατάξεως τῶν ἑρπετῶν εἰς διαφόρους κατηγορίας. Ἡ κίνησις τῶν ἑρπετῶν ἐκτελεῖται διαφόρως εἰς τὰ διάφορα εἴδη. Τινὰ τούτων, ὅπως αἱ *χελῶναι*, κινοῦνται μετὰ πολλοῦ κόπου καὶ ὅταν τοποθετηθῶσιν ἢ πέσωσιν ὕπτιαι δὲν δύνανται νὰ ἀνορθωθῶσιν. Ἕτερα εἴδη, ὅπως οἱ *κροκόδειλοι*, ὡς μὴ δυνάμενοι νὰ φέρωσι τὸ βάρος τοῦ σώματός των σύρουσι τὸν κορμὸν καὶ τὴν οὐράν των ἐπὶ τῆς γῆς. Οἱ *σαῦροι* ὅταν θέλουσι νὰ μετακινηθῶσι κινοῦνται ζωηρῶς, ἂν καὶ σύρουσι καὶ οὗτοι ἐπὶ τῆς γῆς τὸ σῶμα καὶ τὴν οὐράν των. Ἕτερα εἴδη, ὡς οἱ ὄφεις, ἕρπουσι καὶ ἀναρριχῶνται μετ' ἴσης εὐκολίας καὶ τέλος θαλάσσιά τινα ἑρπετὰ ἔχουσι μεταβεβλημένους τοὺς πόδας των καὶ τὴν οὐράν των εἰς κωποειδῆ ὄργανα.

Τὸ γεννητικὸν σύστημα τῶν ἀρρένων ἀποτελεῖται ἐκ δύο ὄρχεων καὶ τῶν θηλέων ἐκ δύο ᾠοθηκῶν. Ἡ γονιμοποίησις τελεῖται ἐσωτερικῶς. Οἱ ἄρρενες ἔχουσιν ἓν ἢ δύο ὄργανα ὀχείας, ἅτινα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀναπαραγωγῆς εἰσέρχονται εἰς τὸ γεννητικὸν τρῆμα τῆς θηλείας. Τὰ πλεῖστα τῶν ἑρπετῶν εἶναι ᾠοτόκα, τινὰ ὅμως συγκρατῶσι τὰ ᾠὰ ἐντὸς τῶν ᾠοθηκῶν των μέχρι τελείας ἀναπτύξεως τοῦ ἐμβρύου. Τοῦτο παρατηρεῖται εἰς τὰς *ἐχίδνας* καὶ ἄλλα τινὰ εἴδη, ὁπότε καλοῦνται *ζῳοτόκα* ἢ κατά τινας φυσιοδίφας *ᾠοζῳοτόκα*. Ἡ ἐξέλιξις τῶν ᾠῶν εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις εἶναι ἡ αὐτή, καὶ πάντοτε ταῦτα ἔχουσι παρομοίαν σύστασιν καὶ σχῆμα πρὸς τὰ τῶν πτηνῶν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ᾠῶν κυμαίνεται, ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν, ἀπὸ 2—50. Τὰ θήλεα ἑρπετὰ ἐναποθέτουσι ταῦτα ἐπὶ ἐφύγρου καὶ ἀμμώδους ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐδάφους καὶ ἐγκαταλείπουσι ταῦτα. Εἴδη τινὰ χελωνῶν ὀρύσσουσιν ὀπὰς εἰς ἀρκετὸν βάθος καὶ ἐναποθέτουσι τὰ ᾠά των, καὶ τέλος ἕτερα εἴδη θερμαίνουσι ταῦτα διὰ τοῦ ἰδίου αὐτῶν σώματος.

Τρόπος διαίτης καὶ διαμονῆς. Ὁ τρόπος, καθ' ὃν διαιτῶνται τὰ ἑρπετὰ ὡς καὶ ἡ διαμονὴ αὐτῶν ποικίλλει ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν, πάντως ὅμως ἡ δίαιτα καὶ ἡ διαμονὴ ἐναρμονίζονται πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν διαμόρφωσιν τοῦ σώματός των καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν κινητηρίων ὀργάνων των. Τινὰ ἐκ τῶν ἑρπετῶν εἶναι ἐπίγεια, ἄλλα ὑδρόβια, ἅτινα πάλιν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς γονιμοποιήσεως ἐξέρχονται εἰς τὴν ξηράν· μερικὰ εἶναι ἀναρριχητικά. Τινὰ ἐνδιαιτῶνται εἰς θερμὰς χώρας, ἕτερα εἰς ξηρὰς καὶ ἄλλα εἰς ὑγράς. Ἡ αὔξησις τῶν ἑρπετῶν τελεῖται βραδύτατα, λέγεται δέ, ὅτι εἰδῶν τινων ἡ αὔξησις διαρκεῖ καθ' ὅλην αὐτῶν τὴν ζωήν, δι' ὃ καὶ εἶναι δυσχερὲς νὰ προσδιορισθῇ τὸ μῆκος αὐτῶν. Πλεῖστα ἑρπετὰ διέρχονται τὴν *χειμερινὴν νάρκην* καλουμένην. Ἡ πνευματικὴ

Digitized by Google

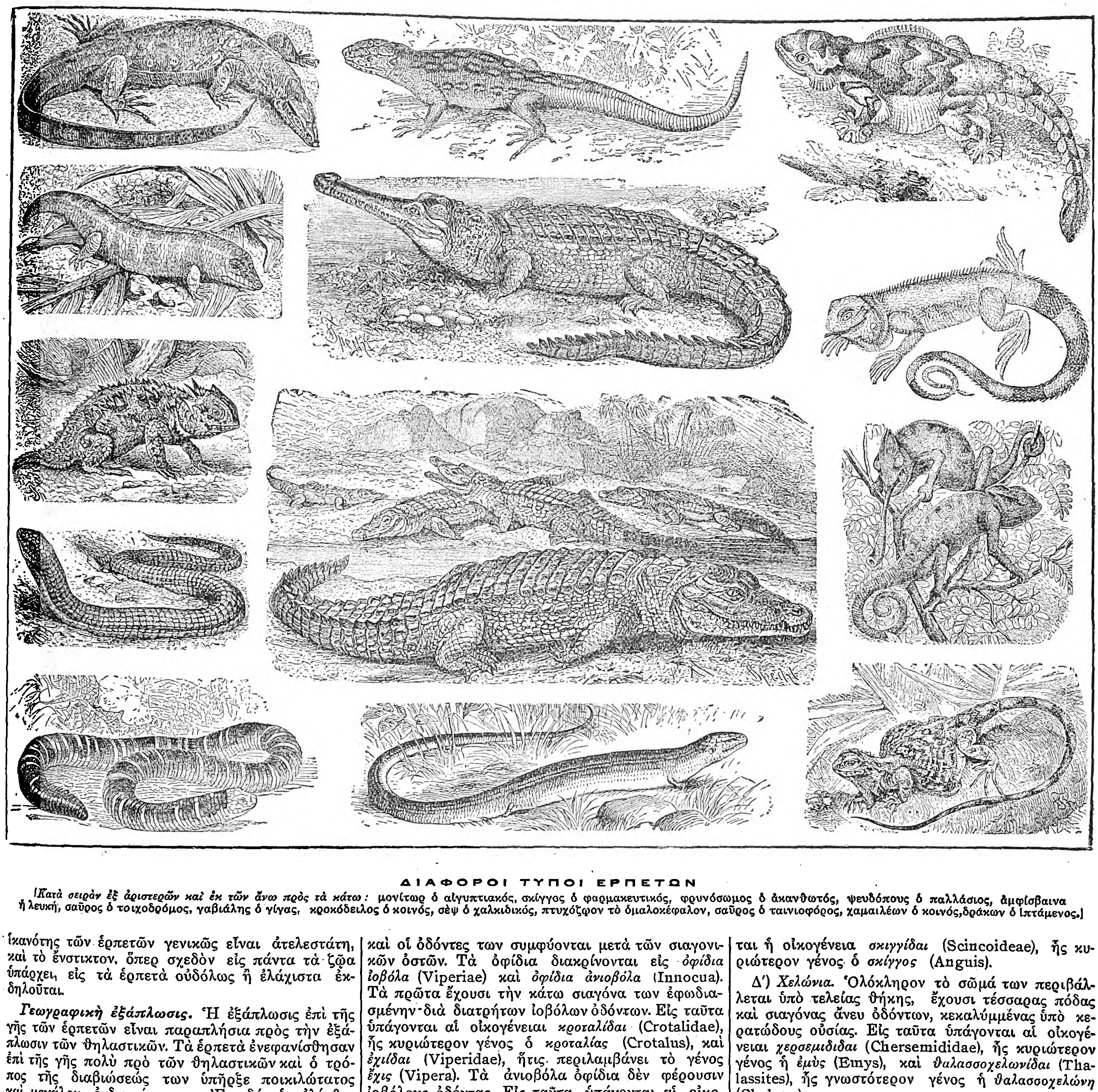

ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΤΥΠΟΙ ΕΡΠΕΤΩΝ

[*Κατὰ σειρὰν ἐξ ἀριστερῶν καὶ ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω:* μονίτωρ ὁ αἰγυπτιακός, σκίγγος ὁ φαρμακευτικός, φρυνόσωμος ὁ ἀκανθωτός, ψευδόπους ὁ παλλάσιος, ἀμφίσβαινα ἡ λευκή, σαῦρος ὁ τοιχοδρόμος, γαβιάλης ὁ γίγας, κροκόδειλος ὁ κοινός, σὲψ ὁ χαλκιδικός, πτυχόζῳον τὸ ὁμαλοκέφαλον, σαῦρος ὁ ταινιοφόρος, χαμαιλέων ὁ κοινός, δράκων ὁ ἱπτάμενος.]

ἱκανότης τῶν ἑρπετῶν γενικῶς εἶναι ἀτελεστάτη, καὶ τὸ ἔνστικτον, ὅπερ σχεδὸν εἰς πάντα τὰ ζῷα ὑπάρχει, εἰς τὰ ἑρπετὰ οὐδόλως ἢ ἐλάχιστα ἐκδηλοῦται.

Γεωγραφικὴ ἐξάπλωσις. Ἡ ἐξάπλωσις ἐπὶ τῆς γῆς τῶν ἑρπετῶν εἶναι παραπλήσια πρὸς τὴν ἐξάπλωσιν τῶν θηλαστικῶν. Τὰ ἑρπετὰ ἐνεφανίσθησαν ἐπὶ τῆς γῆς πολὺ πρὸ τῶν θηλαστικῶν καὶ ὁ τρόπος τῆς διαβιώσεώς των ὑπῆρξε ποικιλώτατος καὶ μεγάλου ἐνδιαφέροντος. Ἐπειδή, ὡς ἐλέχθη, τὰ πλεῖστα τούτων εἶναι ᾠότοκα καὶ ἀφοῦ ἐναποθέσωσι τὰ ᾠά των ἐγκαταλείπωσι ταῦτα εἰς τὴν θερμότητα τῆς ἀτμοσφαίρας ὅπως ἐκκολαφθῶσι, διὰ τοῦτο καὶ τὰ περισσότερα τῶν ἑρπετῶν ἀπαντῶσιν εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς γῆς, μερικὰ δὲ εἰς τὰς εὐκράτους. Πρὸς βορρᾶν δὲν ἀπαντῶσιν εἰς πλάτος μεγαλύτερον τῶν 60°. Σχετικῶς εἰς ψυχρότερα κλίματα ἀπαντῶσι τὰ ᾠοζῳοτόκα ἑρπετά. Οἱ κροκόδειλοι δὲν ἀπαντῶσι πέραν τῶν 35° πλάτους, αἱ χελῶνοι πέραν τῶν 50° καὶ τὰ ὀφίδια πέραν τῶν 60°. Ἀπαντῶσιν ὡσαύτως εἰς ξηροὺς καὶ ἀγόνους τόπους, εἰς τὰ δάση, εἰς τὰς πεδιάδας καὶ εἰς τὰ ὄρη· ἐξ ἴσου δὲ εἰς τὰ πετρώδη ἐδάφη ὅσον καὶ εἰς ἀμμώδη. Ἐκ πάντων τῶν ἑρπετῶν οἱ σαῦροι εἶναι οἱ περισσότερον διαδεδομένοι.

Κατάταξις. Τὰ ἑρπετὰ διαιροῦνται εἰς τέσσαρα διακεκριμένα ὑπαθροίσματα ἢ κατηγορίας: τὰ *κροκοδειλοειδῆ* (Crocodilinae), τὰ *ὀφίδια* (Ophidia), τὰ *σαυροειδῆ* (Sauria), καὶ τὰ *χελώνια* (Chelonia).

Α') *Κροκοδειλοειδῆ.* Ταῦτα ἔχουσι σῶμα ἐπίμηκες, 4 πόδας βραχεῖς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μετὰ 5 στεγανῶν δακτύλων, δέρμα κεκαλυμμένον ὑπὸ ὀστεΐνων φολίδων, οὐρὰν πεπιεσμένην ἐκ τῶν πλαγίων καὶ ὀδόντας κωνικούς. Εἰς τὸ ὑπάθροισμα τοῦτο ἀνήκουσιν αἱ οἰκογένειαι *ἀλλιγατορίδαι* (Alligatoridae), εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάγεται τὸ γένος *ἀλλιγάτωρ* (Alligator) καὶ *κροκοδειλίδαι* (Crocodilidae), ἥτις περιλαμβάνει τὸ γένος *κροκόδειλος* (Crocodilus).

Β') *Ὀφίδια.* Ταῦτα ἔχουσι σῶμα ἐπίμηκες, στεροῦνται ποδῶν, ἔχουσι δέρμα κεκαλυμμένον ὑπὸ φολίδων, οἱ ὀφθαλμοί των δὲν φέρουσι βλέφαρα καὶ οἱ ὀδόντες των συμφύονται μετὰ τῶν σιαγονικῶν ὀστῶν. Τὰ ὀφίδια διακρίνονται εἰς *ὀφίδια ἰοβόλα* (Viperiae) καὶ *ὀφίδια ἀνιοβόλα* (Innocua). Τὰ πρῶτα ἔχουσι τὴν κάτω σιαγόνα των ἐφωδιασμένην διὰ διατρήτων ἰοβόλων ὀδόντων. Εἰς ταῦτα ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι *κροταλίδαι* (Crotalidae), ἧς κυριώτερον γένος ὁ *κροταλίας* (Crotalus), καὶ *ἐχιίδαι* (Viperidae), ἥτις περιλαμβάνει τὸ γένος *ἔχις* (Vipera). Τὰ ἀνιοβόλα ὀφίδια δὲν φέρουσιν ἰοβόλους ὀδόντας. Εἰς ταῦτα ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι: *πυθωνίδαι* (Pythonidae), ἥτις περιλαμβάνει τὸ γένος *πύθων* (Python), *βοΐδαι* (Boidae), περιλαμβάνουσα τὸ γένος *βόας* (Boa), καὶ *ὑδρίδαι* (Colubridae), ἥτις περιλαμβάνει τὸ γένος *τροπιδόνωτον* (Tropidonotus).

Γ') *Σαυροειδῆ.* Ταῦτα ἔχουσι σῶμα ἐπίμηκες, κεκαλυμμένον ὑπὸ λεπίων καὶ φολίδων. Τινὰ φέρουσι πόδας καί τινα στεροῦνται παντελῶς τούτων. Οἱ ὀφθαλμοί των ἔχουσι κινητὰ βλέφαρα, καὶ οἱ ὀδόντες των ἀναφαίνονται κατὰ τὸ ἄνω χεῖλος τῶν σιαγόνων. Τὰ σαυρώδη διακρίνονται εἰς *σχιζόγλωσσα* (Fissilinguia), *σκωληκόγλωσσα* (Vermilinguia) καὶ *βραχύγλωσσα* (Brevilinguia). Τὰ σχιζόγλωσσα διακρίνονται ἐκ τῆς μακρᾶς καὶ λεπτῆς γλώσσης, δισχιδοῦς κατὰ τὸ ἄκρον της, καὶ τῆς μακρᾶς καὶ ὑπὸ κερατοειδῶν λεπίδων κεκαλυμμένης οὐρᾶς των. Εἰς ταῦτα ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι *μονιτορίδαι* (Monitoridae), εἰς ἣν ὑπάγεται τὸ γένος *μονίτωρ* (Monitor), καὶ *σαυρίδαι* (Lacertidae), περιλαμβάνουσα τὸ γένος *σαῦρος* (Lacerta). Τὰ σκωληκόγλωσσα ἔχουσι γλῶσσαν μακράν, κυλινδρικήν, παχεῖαν καὶ ἰξώδη κατὰ τὸ ἄκρον της, τὸ σῶμά των καλύπτεται ὑπὸ μικρῶν λεπίδων καὶ οἱ ὀφθαλμοί των φέρουσι βλέφαρα. Εἰς ταῦτα ὑπάγεται μία μόνον οἰκογένεια, οἱ *χαμελεοντίδαι* (Chamaeleontidae), ἧς γνωστότερον γένος ὁ *χαμαιλέων* (Chamaeleon).

Τὰ βραχύγλωσσα διακρίνονται ἐκ τῆς βραχείας καὶ παχείας κατὰ τὴν ῥίζαν γλώσσης των. Φέρουσι τέσσαρα ἄκρα ἢ στεροῦνται παντελῶς τοιούτων καὶ πλησιάζουσι περισσότερον τῶν λοιπῶν ἑρπετῶν πρὸς τὰ ὀφίδια. Εἰς τὰ βραχύγλωσσα ὑπάγεται ἡ οἰκογένεια *σκιγγίδαι* (Scincoideae), ἧς κυριώτερον γένος ὁ *σκίγγος* (Anguis).

Δ') *Χελώνια.* Ὁλόκληρον τὸ σῶμά των περιβάλλεται ὑπὸ τελείας θήκης, ἔχουσι τέσσαρας πόδας καὶ σιαγόνας ἄνευ ὀδόντων, κεκαλυμμένας ὑπὸ κερατώδους οὐσίας. Εἰς ταῦτα ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι *χερσεμιδιδαι* (Chersemididae), ἧς κυριώτερον γένος ἡ *ἐμὺς* (Emys), καὶ *θαλασσοχελωνίδαι* (Thalassites), ἧς γνωστότερον γένος ἡ *θαλασσοχελώνη* (Chelone).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Laurentius*, Synopsis reptilium emendata (1768).— *Daudien*, Histoire générale et particulière des reptiles (1802—1804).— *Oppel-Ordungen*, Familien und Gatungen der Reptilien (1811).— *Schlegel*, Abbildungen neuer oder nuvollständig bekaunter Amphibien (1837—1844).—*Holbrook*, North-American Herpetology (1836—1843). —*Günther*, The reptiles of Britisch India (1864 .— *Hoffman*, Die Reptilien (1870—1890).— *Duméril* et *Bibron*, Herpétologic générale (1878).—*R. Perrier*. Zoologie. (1921).

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΠΑΛΑΙΟΖΩΟΛ.] Παλαιοζῳολογικῶς ἡ ὁμοταξία τῶν *ἑρπετῶν* ὑποδιαιρεῖται ὡς ἀκολούθως:

Ἑρπετὰ	θηρόμορφα	κοτυλοσαύρια, ἀνομοδόντια
	τοκοσαύρια ἢ λεπιδοσαύρια	ῥυγχοκεφάλια, φολιδωτὰ
	ἀρχοσαύρια	παραζούχια, κροκοδείλια, δεινοσαύρια, πτεροσαύρια
	σαυροπτερύγια	
	ἰχθυοσαύρια	
	χελωνώδη	

Ἐκτὸς τούτων θεωροῦνται εἰσέτι ὡς οὐχὶ ἀσφαλεῖς τάξεις τὰ *πρωτοροσαύρια*, τὰ *πλακοδόντια*, τὰ *προγανοσαύρια*, τὰ *θαλασσοσαύρια*, ὁμάδες ἀτελῶς εἰσέτι γνωσταί.

Ἡ γεωλογικὴ ἐξάπλωσις τῶν ἑρπετῶν δεικνύει, ὅτι ἡ ὁμοταξία αὐτὴ τῶν ζῴων ἐνεφανίσθη ἐπὶ τῆς γῆς μετὰ τοὺς ἰχθῦς καὶ τὰ στεγοκέφαλα ἀμφίβια κατὰ τὴν ἀνωτέραν λιθανθρακοφόρον ὑποπερίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Εὐρώπῃ καὶ βορείῳ Ἀμερικῇ (ἂν ἐξαιρέσῃ τις τὰ ἀμφίβολα λείψανα τοῦ *παππασαύρου*, εὑρισκόμενα ἐν-

Digitized by Google

τὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας λιθανθρακοφόρου). Οἱ ἀρχαιότατοι ἀντιπρόσωποι ἑρπετῶν προέρχονται ἐκ τῶν δύο ὑποτάξεων τῶν *κοτυλοσαυρίων* καὶ τῶν *πελυκοσαυρίων*, αἱ ὁποῖαι ἀνήκουν εἰς τὰ μεγάλα *θηρόμορφα* ἑρπετά, τὰ ὁποῖα ἔζησαν μόνον ἀπὸ τῆς ἀνωτέρας λιθανθρακοφόρου μέχρι καὶ τῆς τριασίου ὑποπεριόδου καὶ ἦσαν κυρίως κάτοικοι τῆς χέρσου. Σποραδικά τινα λείψανα ὅμως, εὑρισκόμενα ἐντὸς στρωμάτων τῶν γεωλογικῶν τούτων περιόδων καὶ ἀνήκοντα εἰς μορφὰς πολὺ προηγμένας (ἀπὸ ἀπόψεως ὀργανισμοῦ), δεικνύουν, ὅτι ἤδη τὰ ἑρπετὰ εἶχον πρὶν ἀπὸ τὴν ἀνωτέραν λιθανθρακοφόρον περίοδον μακρὰν γεωλογικὴν προϊστορίαν, περὶ τῆς ὁποίας οὐδὲν μέχρι τοῦδε μαρτύριον ἀνεκαλύφθη. Τὰ θηρόμορφα ἑρπετὰ διὰ τῶν πρώτων των ἀντιπροσώπων (ἐκ τῶν κοτυλοσαυρίων) συνδέονται στενῶς διὰ σειρᾶς κοινῶν γνωρισμάτων μὲ τὰ ἀμφίβια στεγοκέφαλα, τὰ ἐμφανιζόμενα ἤδη κατὰ τὴν κατωτέραν λιθανθρακοφόρον ὑποπερίοδον.

Κατὰ τὴν τριάσιον περίοδον τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐξαφανίζονται αἱ δύο ὑποτάξεις τῶν θηρομόρφων ἑρπετῶν, τὰ χερσαῖα δηλαδὴ ἁρπακτικὰ *κυνοδόντια ἑρπετά*, τὰ ὁποῖα ἦσαν ὅμοια ἐξωτερικῶς πρὸς θηλαστικά, καὶ τὰ περίεργα *δικυνόδοντα*, τὰ ὁποῖα ἦσαν προσηρμοσμένα περισσότερον πρὸς τὴν ἐντὸς ὑδάτων διαβίωσιν. Εἰς τὴν θέσιν τῶν θηρομόρφων ἔρχονται μετὰ ταῦτα ἐν Εὐρώπῃ, Βορείῳ Ἀμερικῇ καὶ Νοτίῳ Ἀφρικῇ (πιθανῶς ἐν μέρει ἐκ τῶν θηρομόρφων προελθόντα) τὰ *δεινοσαύρια*, πολύκλαδος τάξις ἑρπετῶν πολὺ ὀργανικῶς προηγμένων. Παρουσιάζονται καὶ αἱ δύο ὑποτάξεις τούτων, τὰ *σαυρισχία* καὶ τὰ *ὀρνιθισχία*. Ἐπίσης μὲ πενιχρὰ λείψανα παρουσιάζονται τὰ ἀρχαιότατα *λεπιδοσαύρια* εἰς τὰ στρώματα τῆς τριασίου διαπλάσεως τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς. Ἀλλὰ πολὺ πολυαριθμότερα ἀναπτύσσονται τὰ ἐπίσης χερσαῖα *ῥυγχοκεφάλια*, ἄφθονα λείψανα τῶν ὁποίων ἀπαντῶνται εἰς τὰ στρώματα τῆς ἀνωτέρας τριασίου ὑποδιαπλάσεως ἐν Εὐρώπῃ, Ἰνδίαις καὶ Νοτίῳ Ἀφρικῇ. Ἐκ τῆς τοιαύτης ἐξαπλώσεως τῶν ἑρπετῶν τούτων καθίσταται πιθανὴ ἡ ἐκδοχή, ὅτι ταῦτα μετηνάστευσαν ἐκ τῶν Ἰνδιῶν εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἐντὸς θαλασσογενῶν στρωμάτων τῆς μέσης καὶ ἀνωτέρας τριασίου περιόδου τῆς Βορείου Ἀμερικῆς συναντῶνται καὶ τὰ *θαλασσοσαύρια* ἑρπετά, λίαν προσηρμοσμένα πρὸς τὴν διαβίωσιν ἐντὸς ὑδάτων.

Κατὰ τὴν τριάσιον ἐπίσης περίοδον ἀρχίζουν νὰ ἐμφανίζωνται καὶ τὰ *σαυροπτερύγια* καὶ τὰ *ἰχθυοσαύρια* καὶ δὴ (κυρίως τὰ πρῶτα) μὲ μορφὰς ἐχούσας μέγεθος σώματος μικρότερον σχετικῶς ἀπὸ τὸ μέγεθος τοῦ σώματος τῶν νεωτέρων των ἀπογόνων.

Τέλος κατὰ τὴν τριάσιον μόνον περίοδον ἔζησαν (σύμφωνα μὲ τὰ μέχρι τοῦδε γνωστὰ) καὶ τὰ *πλακοδόντια* ἑρπετά, ὡς καὶ εἰς τὰ ἕλη καὶ τοὺς ποταμοὺς τῆς Εὐρώπης, Βορείου Ἀμερικῆς, Ἀφρικῆς καὶ Ἰνδιῶν τὰ *παραζούχια* ἑρπετά. Παρουσιάζονται δὲ καί τινα *χελώνια*, ὡς καί τινα λείψανα, ἀτελῶς γνωστά, *πτεροσαυρίων*.

Κατὰ τὴν ἰουράσιον περίοδον προστίθενται εἰς τὰς μέχρι τοῦδε ὑπαρχούσας τάξεις ἑρπετῶν, ἐφ' ὅσον δὲν ἐξέλιπον, καὶ τὰ μέχρι τοῦδε ἐλλείποντα *κροκοδείλια*. Κατ' ἀρχὰς ἐμφανίζονται καθαρῶς θαλασσόβια γένη, ἐν μέρει κάτοικοι τῶν ἀκτῶν καὶ ἐν μέρει κάτοικοι ἀνοικτῆς θαλάσσης. Τὰ λεπιδοσαύρια εἶναι ἀκόμη πολὺ σπάνια, τὰ δεινοσαύρια πληθυνόμενα ἀρχίζουν νὰ κυριαρχοῦν τῆς ξηρᾶς, καὶ τὰ χελωνώδη αὐξάνονται διὰ τῆς προσθήκης πολυαρίθμων ἀντιπροσώπων ἐκ τῶν *κρυπτοδείρων*. Ἐπίσης ἀναπτύσσονται πλέον καλῶς τὰ *πτεροσαύρια*. Ταῦτα μὲ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς των παρουσιάζουν χαρακτηριστικά τινα γνωρίσματα, τὰ ὁποῖα ὑπενθυμίζουν μὲν τὰ πτηνά, ἀλλ' οὐδεμίαν στενοτέραν συγγένειαν αἵματος καταδεικνύουν, καὶ εἶναι ἁπλῶς φαινόμενα συγκλίσεως.

Κατὰ τὴν κατωτέραν κρητιδικὴν ὑποπερίοδον τὰ ἰχθυοσαύρια, καὶ μάλιστα τὸ γένος ἰχθυόσαυρος, εἶναι ἐξηπλωμένα σχεδὸν εἰς ὅλην τὴν γῆν, ἐνῷ κατὰ τὴν ἀνωτέραν κρητιδικὴν καθίστανται πολὺ ὀλιγώτερα. Κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην ὑποπερίοδον ἀκμάζουν τὰ σαυροπτερύγια, ἐμφανίζονται καὶ ἀναπτύσσονται κοσμοπολιτικῶς τὰ ὑδρόβια *μοσασαύρια*, παρουσιάζοντα μεγάλας σωματικὰς διαστάσεις. Ἐκ τῶν κροκοδειλίων παρουσιάζονται οἱ ἀρχαιότατοι ἀντιπρόσωποι τῶν ἀκόμη σήμερον ζώντων γαβιαλιδῶν καὶ κροκοδειλιδῶν. Τὰ χελωνώδη πληθύνονται διὰ τῶν ὑποτάξεων τῶν χελωνιοειδῶν καὶ τῶν τριονυχίων. Ἐντὸς τῶν στρωμάτων, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὰ ὅρια μεταξὺ ἰουρασίου καὶ κρητιδικῆς διαπλάσεως, εὑρίσκονται ἐν Βορείῳ Ἀμερικῇ καὶ Ἀνατολικῇ Ἀφρικῇ αἱ ἰσχυρόταται γιγάντειοι μορφαὶ τῶν *σαυροπόδων δεινοσαυρίων*, κάτοικοι τῶν τότε ξηρῶν. Γένη τινά, παρουσιαζόμενα κοινὰ εἰς παλαιοκρητιδικὰ στρώματα τῆς Εὐρώπης (καὶ πιθανῶς ἐν Ἀνατολικῇ Ἀφρικῇ καὶ Ἀσίᾳ) καὶ τῆς Βορείου Ἀμερικῆς συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς ἰδέας, ὅτι ἐλάμβανον τότε χώραν μεγάλαι μεταναστεύσεις τῶν ἑρπετῶν τούτων. Μεταξὺ τῶν πτεροσαυρίων συναντῶνται κατὰ τὴν ἀνωτέραν κρητιδικὴν ὑποπερίοδον τὰ μέγιστα ἱπτάμενα ζῷα.

Ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω συνάγεται, ὅτι καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος, τάξεις τινὲς ἑρπετῶν ἦσαν οἱ κυρίαρχοι τῆς ξηρᾶς, τῶν θαλασσῶν καὶ τοῦ ἀέρος. Μόλις ὅμως ἐτελείωνεν ἡ κρητιδικὴ περίοδος τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ ἤρχιζεν ἡ τριτογενὴς τοῦ καινοζωϊκοῦ, ἐξηφανίσθη ἡ σειρὰ αὐτὴ τῶν τάξεων ἑρπετῶν, παραδίδουσα τὰ σκῆπτρα τῆς κυριαρχίας εἰς τὰ ἀναπτυσσόμενα θηλαστικά. Ἐκ τῶν τάξεων ἐκείνων τῶν ἑρπετῶν, αἱ ὁποῖαι ἤκμαζον κατὰ τὸν μεσοζωϊκὸν αἰῶνα ἐπιζῶσιν ἁπλῶς αἱ τάξεις τῶν καὶ σήμερον ἀκόμη ὑπαρχόντων φολιδωτῶν, ῥυγχοκεφαλίων, κροκοδειλίων καὶ χελωνωδῶν ἑρπετῶν. Οὐδεμία δ' ἱκανοποιητικὴ ἐξήγησις ἔχει ἄχρι τοῦδε δοθῆ διὰ τὴν ἐξαφάνισιν τῶν δεινοσαυρίων ἑρπετῶν, καὶ ἰδίᾳ τῶν θαλασσοβίων σαυροπτερυγίων καὶ μοσασαυρίων, τὰ ὁποῖα ἀκόμη κατὰ τὴν ἀνωτέραν κρητιδικὴν περίοδον ἦσαν πλήρη ζωϊκῆς ἀκμῆς καὶ παρήγαγον σειρὰν διαφόρων νέων γενῶν.

Ἔκτοτε, ὅπως καὶ σήμερον, καθ' ὅλην τὴν τριτογενῆ περίοδον τὰ ἑρπετὰ εἶναι πολὺ ὀπισθοχωρημένα ἐν μέσῳ τῶν ἄλλων ζωϊκῶν ὁμοταξιῶν. Ἐν τούτοις ἐκ τῶν τριτογενῶν εὑρημάτων εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαχθῶσι σπουδαῖα συμπεράσματα διὰ τὴν ζωογραφίαν καὶ τὴν κλιματολογίαν. Οὕτω κροκοδείλια, διάφορα φολιδωτὰ καὶ χελωνώδη ἑρπετά, τῶν ὁποίων οἱ σημερινοὶ ἀντιπρόσωποι εἶναι περιωρισμένοι εἰς θερμότερα καὶ τροπικὰ κλίματα, ζῶσι κατὰ τὴν τριτογενῆ περίοδον εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Βόρειον Ἀμερικήν. Σήμερον δ' ἐκ τῶν (ὑπὲρ τὰς 4.000) ζώντων ἑρπετῶν, τὰ ὁποῖα ζῶσι κεκρυμμένα καὶ φοβισμένα καὶ εἶναι πολλάκις ἐφωδιασμένα μὲ στερεὸν ὄστρακον προστατευτικόν, τὸ πλεῖστον ἀνήκει εἰς τὰ λεπιδοσαύρια, ἐνῷ τὰ ἄλλα κατανέμονται εἰς τὰ χελωνώδη, τὰ κροκοδείλια, ἓν δὲ μοναδικὸν γένος ἐκ τῶν ῥυγχοκεφάλων ἐπιζῇ ἐν Νέᾳ Σηλανδίᾳ.

Γ. Κ. Γ.

ἑρπετόδηκτος (ὁ, ἡ)· ὁ δηχθεὶς ὑπὸ ἑρπετοῦ.

ἑρπετοδρυὰς (ἡ) (Herpetodryas) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀφιδίων* τῆς οἰκογενείας *ὑδριδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Μαδαγασκάρης. Γενικῶς αἱ ἑρπετοδρυάδες ἐνδιαιτῶνται ἐπὶ τῶν δένδρων καὶ ἔχουσι σῶμα ἐπίμηκες, πεπιεσμένον, κεφαλὴν λίαν πεπιεσμένην καὶ μακράν, ὀφθαλμοὺς ἀρκετὰ μεγάλους καὶ οὐρὰν ἀπολήγουσαν εἰς αἰχμήν.

Δ. Ν. Π.

ἑρπετοειδὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς ἑρπετόν.

ἑρπετολογία (ἡ)· ἡ περὶ τῶν ἑρπετῶν ἀσχολουμένη ἐπιστήμη.

— *[Ἐγκυκλ.]* Ἡ *ἑρπετολογία* εἶναι ὁ ἀρχαιότερος ἴσως τῶν κλάδων τῆς ζῳολογίας, ἐὰν δὲ πιστεύσωμεν εἰς τὰς διαφόρους μυθολογίας τῶν λαῶν, ἀνάγεται εἰς τὴν προϊστορικὴν ἀρχαιότητα. Ἡ ἰδιόρρυθμος μορφὴ τοῦ σώματός των, τὸ μέγεθος αὐτῶν, ἡ καταπληκτικὴ δύναμις τινῶν ἐξ αὐτῶν, ἡ ἀξιοθαύμαστος εὐκινησία ἑτέρων, τὸ θανατηφόρον δηλητήριον ὅπερ ἐκκρίνουσιν εἴδη τινὰ καὶ πλεῖσται ἄλλαι ἰδιότητες αὐτῶν ἐξώγκωσαν τὴν φαντασίαν τῶν διαφόρων λαῶν καὶ ἐδημιούργησαν περὶ τῶν ἑρπετῶν τοὺς παραδοξοτέρους καὶ φοβερωτέρους τῶν μύθων. Οἱ περισσότεροι τῶν λαῶν ἀπέδιδον τὴν γένεσιν τῶν ἑρπετῶν ἀπ' εὐθείας εἰς τοὺς θεούς, οἵτινες τὰ ἐδημιούργησαν πρὸς φόβητρον τῶν ἀνθρώπων. Αἱ πρῶται περὶ ἑρπετολογίας πληροφορίαι ἀναγράφονται ἐν τῇ Βίβλῳ. Εἰς τὸ πρῶτον κεφάλαιον τῆς Γενέσεως ὁ Μωυσῆς ἀναφέρει, ὅτι ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὰ ἑρπετά, ὧν πλεῖστα εἴδη ἀναγράφονται καὶ εἰς τὸ Δευτερονόμιον. Ὅταν τὸ πνεῦμα τοῦ κακοῦ προσεπάθησε νὰ πειράξῃ τὴν πρώτην γυναῖκα ἔλαβε τὴν μορφὴν ὄφεως καὶ ἠπάτησε ταύτην, ἐκ τοῦ γεγονότος δὲ τούτου προῆλθε τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα καὶ ἐξεδιώχθησαν οἱ πρωτόπλαστοι ἐκ τοῦ παραδείσου. Συχνότατα ἀναφέρονται οἱ ὄφεις ἐν τῇ Βίβλῳ, ὁ δὲ Θεὸς κατὰ τὴν μακροχρόνιον περιπλάνησιν τῶν Ἰσραηλιτῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐξαπέστειλεν εἰς αὐτοὺς ἰοβόλους ὄφεις, ὅπως τιμωρήσῃ τούτους διὰ τὴν ἀπιστίαν των καὶ τοὺς γογγυσμοὺς των κατὰ τοῦ Μωϋσέως.

Πλεῖστοι ἄγριοι λαοὶ ἐθεοποίησαν τοὺς ὄφεις καὶ ἄλλοι μᾶλλον πεπολιτισμένοι εἶχον τούτους ὡς ἔμβλημα τῆς ἰατρικῆς. Διὰ πάντα ταῦτα ἐξεδηλώθη πανταχοῦ ζωηρὸν τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν μελέτην τῶν ἑρπετῶν. Εἰς τὴν Αἴγυπτον ὑπάρχουν πλεῖσται ἱερογλυφικαὶ παραστάσεις ἑρπετῶν ἐπὶ διαφόρων μνημείων. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ ἑρπετολογία συγχέεται μὲ τοὺς μύθους.

Πρῶτος ὁ Ἀριστοτέλης ἤρχισε μεθοδικῶς νὰ κατατάσσῃ τὰ ἑρπετὰ ἀναλόγως τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ σώματός των, μεγέθους, σχήματος, λεπίων, κτλ. Ἡ ἀναλυτικὴ αὐτὴ μελέτη ἔθεσε τὰς βάσεις τῆς μελλούσης ἐπιστημονικῆς περὶ ἑρπετῶν ἐρεύνης, ἥτις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔλαβε καταπληκτικὰς προόδους. Ὁ Πλίνιος καὶ ὁ Διοσκορίδης ἐξήτασαν τοὺς ὄφεις μόνον ἐφ' ὅσον οὗτοι εἶχον σχέσιν πρὸς τὴν φαρμακευτικὴν καὶ ἰατρικήν. Ἀπὸ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἰδίᾳ διὰ τῶν ἐργασιῶν τῶν Dumerile, Bibron, Bonaparte, Rusconi, De Betta, Hoffmann, Blainville κ. ἄ. ἡ ἑρπετολογία ἐσημείωσε μεγάλας προόδους.

Δ. Ν. Π.

ἑρπετολογικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἑρπετολογίαν: «ἑρπετολογικὴ μελέτη».

ἑρπετολόγος (ὁ, ἡ)· ὁ ἀσχολούμενος εἰς τὴν μελέτην τῶν ἑρπετῶν, ὁ ἐξετάζων τὴν φύσιν καὶ τὴν ζωὴν τῶν ἑρπετῶν.

ἑρπετομονὰς (ἡ) (Herpetomonas) *[Ζῳολ.]*. Γένος πρωτοζῴων τῆς οἰκογενείας τῶν *κερκομοναδιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη παρασιτικῶς ἐνδιαιτώμενα ἐπὶ τῆς κυκλοφορικῆς συσκευῆς διαφόρων ζῴων.

Δ. Ν. Π.

ἑρπετόμορφος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων μορφὴν ἑρπετοῦ.

ἑρπετὸν (τό)· τὸ ἕρπον ζῷον, τὸ συρόμενον ἢ οἱονεὶ συρόμενον μὲ τὴν κοιλίαν· ‖ μεταφ. ὁ ὑποκύπτων, ὁ ὑποτασσόμενος ἑκάστοτε ὅπως ἐπιτύχῃ τι, ὁ διὰ τῆς εὐτελοῦς κολακείας ἐπιτυγχάνων τὴν εὔνοιαν τῶν ἰσχυρῶν, χαμερπής.

— *[Ζῳολ.]* Καλεῖται *ἑρπετὸν* ἐν τῇ ζῳολογίᾳ κυρίως ὁ *ὄφις* ὁ ἀνιοβόλος (βλ. λ.).

ἑρπετοφάγος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ τρώγων ἑρπετά: «πτηνὸν ἑρπετοφάγον».

ἑρπετώδης (ὁ, ἡ), —*ες* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς ἑρπετόν, ἑρπετοειδής.

ἕρπης (ὁ) *[Ἰατρ.]*. Ὀξεῖα ἔκθυσις φυσαλλιδώδης, ἧς προηγεῖται αἴσθημα τάσεως καὶ καύσου ἐπὶ τοῦ δέρματος καὶ κατόπιν ἀναφαίνονται αἱ φυσαλλίδες ἐπὶ βάσεως ἐρυθρᾶς.

1ον) *Ἕρπης κοινός*, καλούμενος ἀναλόγως τῶν ἰδιαιτέρων του χαρακτήρων, ἐπιχείλιος, ἐξ ἐρεθισμοῦ, ἐκ πυρετικῆς κινήσεως, συμπτωματικὸς τῶν λοιμωδῶν νοσημάτων, τῶν γεννητικῶν ὀργάνων, ὑποτροπιάζων, καταμήνιος, κυητικὸς (τῶν ἐγγύων γυναικῶν), κλιμακτηρικὸς· κλπ. Αἱ φυσαλλίδες του περιέχουν ὑγρὸν διαφανές, μεταβαλλόμενον εἶτα εἰς ἀδιαφανές, καὶ τέλος θραύονται καλυπτόμεναι ὑπὸ ἐφελκίδος. Συνοδεύεται συνήθως ὑπὸ πυρετοῦ παροδικοῦ καὶ ἑδράζεται κυρίως εἰς τὰς γωνίας τῶν χειλέων, περὶ τοὺς ῥώθωνας καὶ εἰς τὰ γεννητικὰ ὄργανα. Ὁ ἕρπης δὲν εἶναι μεταδοτικός, ἡ θεραπεία του εἶναι ἁπλῆ, ἀλλὰ συνήθως ὑποτροπιάζει. Ἡ αἰτιολογία του εἶναι ἄγνωστος. Πολλάκις ἀναφαίνεται κατὰ τὸ τέλος ὀξείας νόσου (πνευμονία, γρίππη, ἐγκεφαλονωτιαία μηνιγγῖτις) εἰς τὴν λῆξιν πυρετοῦ, ἢ μετὰ τραυματισμόν. Ἄλλοτε ἀπεδίδετο εἰς ἰδιοσυγκρασίαν ἑρπητικήν, ἀλλ' ἡ αἰτιολογία αὐτὴ εἶναι τελείως ἀσαφής. Ἡ ὑποτροπή του εἰς διάφορα μέρη τοῦ σώματος ἐδημιούργησε παλαιόθεν τὸν ἐν ἀχρηστίᾳ ἤδη εὑρισκόμενον ὅρον *ἑρπητισμός*. Πρὸς θεραπείαν τοῦ ἕρπητος χρησιμοποιοῦνται οὐδέτεραι κόνεις (talc), ἐν ἀρχῇ δὲ τῆς ἐκθύσεως, ἵνα ἐπιτευχθῇ ἐκτρωτικὴ θεραπεία, χρησιμοποιοῦνται ἐπιθέματα οἰνοπνεύματος 90°. Εἰς πολλὰ ἄτομα ὁ ἕρπης ἐμφανίζεται καθ' ὡρισμένας περιόδους, ἐπὶ δὲ τῶν γυναικῶν παρατηρεῖται ἄμεσος σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὴν ἔμμηνον ῥύσιν, τὴν ἐγκυμοσύνην καὶ τὴν κλιμακτηρικὴν ἡλικίαν.

Ἕρπης τοῦ προσώπου.

2ον) *Ἕρπης ζωστὴρ* (zona). Ὀξεῖα φυσαλλιδώδης δερματικὴ ἔκθυσις, μονόπλευρος (δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ) καὶ σπανίως ὑποτροπιάζουσα. Αἱ φυσαλλίδες ἀναπτύσσονται ἐπὶ βάσεως ἐρυθρᾶς καὶ ἀθροίζονται ἀκολουθοῦσαι συνήθως τὴν διαδρομὴν ἑνὸς νεύρου. Ἡ ἔκθυσις ἐμφανίζεται ἀποτόμως καὶ ἐν πλήρει ὑγείᾳ, ἐκδηλουμένη διὰ μικρῶν ἐρυθηματωδῶν κηλίδων, ἐπὶ τῶν ὁποίων τὴν ἑπομένην παρουσιάζονται φυσαλλίδες μεγέθους κεφαλῆς καρφίδος, περιέχουσαι ὑγρὸν θολερόν. Αἱ φυσαλλίδες ἀποξηραίνονται μεταξὺ 7—12ης ἡμέρας, αἱ δ' ἐφελκίδες των πίπτουσι μετὰ 12—20 ἡμέρας, καταλείπουσαι ὑποφαίους κηλῖδας. Ὁ ἕρπης

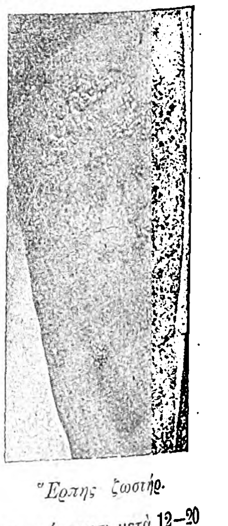

Ἕρπης ζωστήρ.

Digitized by Google

ζωστὴρ δυνατὸν νὰ συνοδεύεται ὑπὸ νευραλγιῶν, πυρετοῦ καὶ κακοδιαθεσίας, τὰ δὲ πλησίον του γάγγλια φλεγμαίνουν ἐλαφρῶς. Ἀναλόγως τῆς ἐξελίξεώς του καλεῖται αἱμορραγικός, φλυκταινώδης, γαγγραινώδης, ἀναλόγως δὲ τῶν ἐντοπίσεών του, μεσοπλεύριος, ὀφθαλμικός, τῶν ὤτων, τῶν βλεννογόνων κ. λ. π. Ὁ ζωστὴρ προσβάλλει ἀμφότερα τὰ φῦλα, ἀνεξαρτήτως ἡλικίας, ἐμφανιζόμενος κατὰ προτίμησιν τὴν ἄνοιξιν. Ἡ αἰτιολογία του εἶναι ἄγνωστος. Παρατηρεῖται συχνὰ καὶ κατὰ τὰς ὀξείας λοιμώδεις παθήσεις, τοὺς νευρικοὺς κλονισμούς, τὰς συγκινήσεις, μετὰ ἀνεμοευλογίαν, τραυματισμόν, δηλητηριάσεις κ.ο.κ. Εἶναι πάθησις καλοήθης ἀγαθῆς προγνώσεως. Θεραπεία: 1) ἐκκένωσις τῶν φυσαλλίδων διὰ βελόνης ἀπεστειρωμένης, 2) ἐπιθίξεις δι' ὕδατος Alibour, 3) ἐπίπασις δι' οὐδετέρας κόνεως ἢ ἀλοιφῆς. Κατὰ τῶν πόνων συμπτωματικὴ θεραπεία. Εἰδικώτερον δὲ ἐνέσεις ναϊοδίνης.

Ἕρπης ἶρις.

3ον) *Ἕρπης ἶρις* (βλ. λ. *ἐρύθημα*).

Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΔΙΗΣ

—ἕρπης **δαμαλιδοειδὴς** *τοῦ Fournier [Ἰατρ.]* βλ. λ. *δερματῖτις* (τ. Θ' σ. 61 β').

ἑρπηστὴς (ὁ) *[Ζωολ.]* βλ. λ. *μαγκοῦστα.*

ἑρπηστικός, *—ή, —όν*· ὁ ἐπιτήδειος εἰς τὸ ἕρπειν, ὁ ἕρπων· || ὁ ἐξαπλούμενος δίκην ἕρπητος: «ἕλκος ἑρπηστικόν».

ἑρπηστὶς (ἡ) (Herpestis) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκροφουλαριοειδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 40 εἴδη, ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν κλιμάτων καὶ ἰδίᾳ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων, τὰ χρήσιμα εἰς τὴν φαρμακευτικήν, ὡς ἀντιπυρετικά, ἀντιδηγματικά, ἐφιδρωτικά, διουρητικὰ κλπ. εἶναι τά: *ἑρπηστὶς ἡ γρατιολοειδὴς* καὶ *ἑρπηστὶς ἡ μοννιέρειος* (Herpestis gratioloïdes καὶ Herpestis monniera). Κ. ΠΑΠ.

ἑρπητικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἕρπητα, ὁ τοῦ ἕρπητος: «ἡ ἑρπητικὴ μορφὴ τοῦ ἕλκους»· || ὁ πάσχων ἐξ ἕρπητος.

—ἑρπητικὴ **στοματῖτις** καὶ **φαρυγγῖτις** *[Ἰατρ.]*. Πάθησις συχνοτάτη, ἑδραζομένη κατὰ προτίμησιν εἰς τὸ ἄκρον τῆς γλώσσης, ἔνθα ἀναπτύσσονται φλυκταίνια ἕρπητος· δύναται δὲ νὰ συγχυσθῇ κάλλιστα πρὸς τὰς συφιλιδικὰς βλάβας, ἰδίως μετὰ τὴν ῥῆξιν τῶν φλυκταινῶν καὶ τὸν σχηματισμὸν μικρῶν βλεννωδῶν πλακῶν. Ὁ δὲ ἐπὶ τοῦ φάρυγγος ἀναπτυσσόμενος ἕρπης δύναται νὰ προκαλέσῃ κυνάγχας μετ' ἐξελκώσεων. Μ. Ν. Κ.

ἑρπητισμὸς (ὁ)· ἡ νοσηρότης τοῦ ἕρπητος, ὁ πρὸς τὴν νόσον τοῦ ἕρπητος προδιατεθειμένος.

ἑρπίνη (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Θήρᾳ τοῦ φυτοῦ *κέντρανθος ὁ σιβθόρπειος* (Centranthus sibthorpii).

ἑρποτριχία (ἡ) (Herpotrichia Fuck) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *σφαιριοειδῶν*. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *ἑρποτριχία ἡ μέλαινα* (H. nigra Hartig), ἥτις προσβάλλει διάφορα κωνοφόρα φυόμενα εἰς ὕψος 1500 μ. καὶ ἄνω. Ἐνδείκνυται ἡ ἀφαίρεσις καὶ καῦσις τῶν προσβεβλημένων κλάδων καὶ ἡ ἐγκατάστασις τῶν φυτωρίων εἰς οὐχὶ πολὺ ψυχρὰς τοποθεσίας. Ε. Ν. Ε.

ἑρπύζω· θαμιστικὸς τύπος τοῦ *ἕρπω*, σύρομαι μὲ τὴν κοιλίαν, κινοῦμαι βραδέως.

ἑρπύλη (ἡ) (Serpula) *[Ζωολ.]*. Γένος σκωλήκων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑρπυλιδῶν*, περιλαμβάνον θαλασσίους σκώληκας ἀπαντῶντας εἰς πλείστας θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

ἑρπυλίδαι (οἱ) (Serpulidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πολυχαιτῶν*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη, ὧν γνωστότερον ἡ *ἑρπύλη* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Ἑρπυλλίς. Παλλακὴ τοῦ Ἀριστοτέλους, μεθ' ἧς οὗτος συνέζησε μέχρι θανάτου καὶ ἐξ ἧς ἀπέκτησε τὸν *Νικόμαχον*. Ἐν τῇ παρὰ Διογένει Λαερτίῳ (Α' 12—14) διαθήκῃ του λέγει περὶ αὐτῆς «σπουδαία περὶ ἐμοὶ ἐγένετο», τὴν ἀναθέτει ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῶν συμφιλοσοφησάντων καὶ μαθητῶν του Ἀριστομένους, Τιμάρχου, Ἱππάρχου, Διοτέλους καὶ Θεοφράστου, καὶ τῆς κληροδοτεῖ ἓν τάλαντον καὶ τὴν ἐν Χαλκίδι οἰκίαν. Π. Ν. Π.

ἕρπυλλος (ὁ) (Serpullum) *[Βοτ.]*. Θάμνος κληματώδης, εὐώδης, ἀειθαλής. Εἰς τὴν ἀρχαιότητα κατεσκεύαζον ἐκ τῶν κλάδων του στεφάνους. Παρ' ἡμῖν εἶναι γνωστὰ δύο εἴδη τά: *ἕρπυλλος ὁ κηπευτὸς ἢ στεφανωτὸς* καὶ *ἕρπυλλος ὁ ἄγριος καὶ φρυγανώδης*. Ἡ *καλαμίνθη ἡ πολιὰ* (Calamintha incana) κοιν. *ἀγριοβασιλικὸς* ἢ *ἀγριοβάλσαμος* κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι ὁ *ἕρπυλλος* τοῦ Θεοφράστου. Κ. ΠΑΠ.

— **ἑρπύλλου** *ἔλαιον* (Oleum Serpulli) *[Φαρμ.]*. Προέρχεται ἐκ τοῦ φυτοῦ Thymus serpullum L. Ἐλαιῶδες εὐκίνητον ὑγρόν, ἄχρουν ἢ ἐλαφρῶς κιτρινωπόν, ἀριστεροστρόφον, ἔχει εἰδ. βάρος 0,905 - 0,920, ὀσμὴν ἀρωματικὴν καφουροῦχον, γεῦσιν ἀρωματικήν, εἶναι διαλυτὸν εἰς ἀλκοόλην, αἰθέρα, διθειάνθρακα, αἰθέρια καὶ λιπαρὰ ἔλαια. Τὸ ἔλαιον τοῦ ἑρπύλλου περιέχει θυμόλην, κυμόλιον, καρβακρόλιον, πινένιον, διπεντένιον καὶ ἴχνη τερπίνης. Κ. Γ. Μ.

— **ἑρπύλλου** *πόα* (Herba Serpulli) *[Φαρμακ.]*. Παράγωγον φυτὸν τῆς πόας ταύτης εἶναι τὸ Thymus Serpyllum L. Τὸ φυτὸν συλλέγεται κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνθήσεως, ξηραίνεται εἰς τὸν ἀέρα καὶ ὑπὸ σκιάν, ἀφαιροῦνται οἱ μεγάλοι βλαστοὶ καὶ φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον εἴτε ἀκεραία ἡ πόα, εἴτε τετμημένη εἰς τεμάχια. Ἔχει ὀσμὴν εἰδικῶς ἀρωματικήν, ἐλαφρῶς καφουροῦχον, γεῦσιν ἀρωματικήν, θερμὴν καὶ ὀλίγον δριμεῖαν. Ἡ δρόγη περιέχει ὡς δραστικὸν σῶμα πικράν τινα οὐσίαν, ταννίνην, 0,15 ἕως 0,6 % αἰθέριον ἔλαιον, ῥητινικὰς καὶ πεκτινικὰς οὐσίας. Ἡ πόα τοῦ ἑρπύλλου ἀναγράφεται ὡς ἀφέψημα ἢ ἔγχυμα, ὡς εὐστόμαχον καὶ ἀντισπασμωδικὸν φάρμακον. Τὸ αἰθέριον ἔλαιον τῆς πόας ἀναγράφεται ἐνίοτε ἀντὶ τοῦ θυμελαίου. Ὁ Θεόφραστος σημειοῖ διὰ τὸν ἕρπυλλον ὅτι ἐβλάστανεν εἰς τὴν Θρᾴκην καὶ εἰς τὸν Ὑμηττόν. Εἰς τὴν φαρμακοτεχνίαν ἡ πόα τοῦ ἑρπύλλου χρησιμεύει πρὸς παρασκευὴν τῶν species aromaticae, spiritus Serpulli καὶ τῶν ἀρωματικῶν λουτρῶν. Κ. Γ. Μ.

ἑρπυσμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἑρπύζειν, βάδισις μὲ τὴν κοιλίαν.

—*[Παιδοκ.]* Ὁ *ἑρπυσμὸς* τῶν βρεφῶν εἶναι τὸ πρῶτον μέσον, τὸ ὁποῖον μεταχειρίζεται τὸ βρέφος ὅπως μετακινηθῇ, καὶ προηγεῖται τῆς βαδίσεως. Συνήθως τὸ βρέφος ἕρπει καὶ μετακινεῖται μὲ τὴν βοήθειαν τῶν γονάτων καὶ τῶν ἀγκώνων του· ἀργότερον αἱ χεῖρες ἀντικαθιστῶσι τοὺς ἀγκῶνας καὶ οἱ πόδες τὰ γόνατα καὶ οὕτως ἐγκαθιδρύεται ἡ βάδισις (βλ. *βῆμα*). Διὰ τοῦ ἑρπυσμοῦ τὸ παιδίον δοκιμάζει τὰς δυνάμεις του καὶ εἶναι καλὸν νὰ ἀφίεται ἐλεύθερον νὰ μετακινῆται διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐπί τινος τάπητος, διότι οὕτως ἐξασκεῖται βαθμιαίως ἄνευ ξένης βοηθείας, ἥτις εἶναι πολλάκις βλαβερά, πρὸς ἀσφαλεστέραν βάδισιν. Σ. Β.

—*[Τακτ.]* Ὁ *ἑρπυσμός*, ἤτοι ἡ προχώρησις τοῦ ἕρποντος ἀνδρός, εἶναι μέσον προχωρήσεως ὑπὸ τὰ ἐχθρικὰ πυρὰ ὁσάκις τὸ ἔδαφος εἶναι τελείως ἀποκεκαλυμμένον, δι' ὃ καὶ χρησιμοποιεῖται ἐνίοτε κατὰ τὰ ἅλματα, καθ' ὃ προσδίδον ἀφανῆ προχώρησιν. Μειονεκτήματα τοῦ ἑρπυσμοῦ εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐλαχίστη ταχυκινησία (κατὰ μὲν τὸν Balck 100 μέτρων ἀνὰ 3' περίπου, καθ' ἡμᾶς ὅμως 100 μέτρων ἀνὰ 10'—12'), ἀφ' ἑτέρου δὲ κόπωσις ὑπέρμετρος ἐπιφέρουσα πνευστίασιν καὶ πόνους ἰσχυροὺς περὶ τοὺς βουβῶνας καὶ τὰ ἰσχία, λόγῳ τῆς διαδοχικῆς κάμψεως καὶ τάσεως τῶν σκελῶν, μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε πολλάκις ν' ἀνακόπτεται ἡ περαιτέρω προχώρησις. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

ἑρπυστικός, *—ή, —όν*· ὁ ἐπιτήδειος εἰς τὸ ἕρπειν, ὁ ἕρπων: «ζῷα ἑρπυστικὰ» τὰ ἑρπετὰ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ *βαδιστικά*.

ἑρπύστρια *[Μηχανολ.]*. Ἅλυσις κλειστὴ νεωτέρας κατασκευῆς, εἶναι ἐκ πεδίλων δι' ἀρθρώσεως συνδεομένων πρὸς ἄλληλα. Ἐχρησιμοποιήθη τὸ πρῶτον κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον διὰ τὴν κίνησιν πολεμικῶν ἁρμάτων ἐπὶ παντὸς εἴδους ἐδάφους (βλ. λ. *ἅρμα*, τ. Ε', σ. 558 β').

ἑρπυστριοφόρον *ἅρμα*· βλ. λ. *ἅρμα* (τ. Ε' σ. 558).

ἕρπω, παρατ. *εἷρπον*· σύρομαι μὲ τὴν κοιλίαν· || μεταφ. κλίνω γόνυ, κύπτω τὸν αὐχένα, ταπεινοῦμαι: «ἕρπει πρὸ τῶν ἰσχυρῶν».

Ἐρραζουρὶζ (Errazuriz), ***Φρειδερῖκος***. Πολιτικὸς ἀνὴρ τῆς Χιλῆς (1825—1877). Διετέλεσε βουλευτής, ὑπουργός, γερουσιαστὴς καὶ τῷ 1871, ὑποστηριχθεὶς ὑπὸ τοῦ κόμματος τῶν κληρικοφρόνων, ἐξελέγη πρόεδρος τῆς δημοκρατίας. Εἰς τὴν προεδρείαν ἀντικατεστάθη τῷ 1876 ὑπὸ τοῦ Ἀννίβα Πίντο. Μ. Ν. Δ.

— **Ἐρραζουρὶζ** (Errazouriz), ***Φρειδερῖκος ὁ νεώτερος***. Χιλιανὸς πολιτικὸς (1850—1901), υἱὸς τοῦ προηγουμένου, λαβὼν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν κατὰ τῆς δικτατορίας τοῦ Balmaceda. Διετέλεσεν ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν καὶ τῶν Ναυτικῶν καὶ ἐξελέγη πρόεδρος τῆς δημοκρατίας τῷ 1896. Μ. Ν. Δ.

Ἐρράντε (Errante), ***Βικέντιος***. Ἰταλὸς ποιητὴς (1813—1886). Ἐσπούδασε τὴν νομικήν, ἐγένετο δὲ γερουσιαστὴς καὶ σύμβουλος τῆς ἐπικρατείας. Ἐνεφανίσθη εἰς τὸ δημόσιον διὰ τοῦ ἔργου του «Casa dei Maltin», δημοσιευθέντος εἰς ἐφημερίδα τοῦ Παλέρμου, καὶ πλήθους λυρικῶν ποιήσεων. Εἶτα ἐδημοσίευσε πλεῖστα θεατρικὰ ἔργα, εἰς δύο τόμους, ἐν Ρώμῃ τῷ 1874, δύο δὲ τραγῳδίαι του «La San Felice» καὶ «Solimaro in Grande», ἔσχον μεγάλην ἐπιτυχίαν. Τῷ 1880 ἐδημοσιεύθη ἡ «Storia dell'Impero Osmano». Θ. Β.

Ἐρρὰρ (Errard), ***Κάρολος***. Γάλλος ζωγράφος, ἀρχιτέκτων καὶ μηχανικὸς (1570—1636). Διωρίσθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου ΙΓ' ἐπόπτης τῶν ὀχυρωμάτων τῶν Παρισίων, τότε δ' ἐζωγράφησε τὴν προσωπογραφίαν τοῦ βασιλέως διὰ τὴν αἴθουσαν τοῦ λογιστηρίου τῆς Νάντης. Ἔγραψεν ἐπίσης πλείστας θρησκευτικὰς εἰκόνας καὶ ἐξετέλεσε τὴν διακόσμησιν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Πέτρου τῆς Νάντης, πρὸς δὲ εἰκόνα παριστῶσαν τὸν Ἰησοῦν παραδίδοντα τὰς κλεῖδας τοῦ Παραδείσου εἰς τὸν ἅγιον Πέτρον. Εἶτα ἐγκατεστάθη εἰς Παρισίους καὶ εἰργάζετο ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. Ἡ Ἐθνικὴ βιβλιοθήκη τῶν Παρισίων διασῴζει τὴν προσωπογραφίαν αὐτοῦ. Θ. Β.

— **Ἐρρὰρ** (Errard), ***Κάρολος***. Γάλλος ζωγράφος καὶ ἀρχιτέκτων (1611—1689), υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Ὁ βιογράφος αὐτοῦ Θεόφιλος Ντελμπὰρ ἀναφέρει ὅτι ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος ΙΓ' ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν τὴν διεύθυνσιν τῆς διακοσμήσεως τῶν ἀνακτόρων τοῦ Φοντενεμπλώ, ἐζωγράφησε δὲ πλεῖστα ἐκ τῶν φατνωμάτων αὐτῶν, ὡς καὶ τῶν ἀνακτόρων τοῦ Λούβρου. Ὁ Καρδινάλιος Ρισελιὲ ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς Ρώμην καὶ τοῦ ἀνέθηκε τὴν ἐποπτείαν τῆς ἀποτυπώσεως πλείστων ἀρχαίων ἀγαλμάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ οἱ θαυμάσιοι κολοσσοὶ τοῦ Monte-Cavallo, οἵτινες, χυθέντες εἰς χαλκόν, ἐστήθησαν πρὸ τῆς εἰσόδου τῶν ἀνακτόρων τοῦ Λούβρου. Τῷ 1627 ἀπεστάλη ἐκ νέου ὑπὸ τοῦ βασιλέως εἰς Ἰταλίαν, ὅπου παρέμεινεν δέκα ἓξ ἔτη, ἀντιγράφων πίνακας, ἀγάλματα καὶ κυρίως μελετῶν τὴν ἀρχιτεκτονικὴν διακοσμητικήν. Ἐπέστρεψεν εἰς Παρισίους τῷ 1643, ὠνομάσθη ζωγράφος τοῦ βασιλέως καὶ παρεχωρήθη εἰς αὐτὸν κατοικία καὶ ἐργαστήριον ἐντὸς τῶν ἀνακτόρων τοῦ Λούβρου. Κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἔγραψε πίνακα παριστάνοντα τὴν «Βάπτισιν τοῦ ἁγίου Παύλου», ὅστις ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν συγχρόνων ὡς ἀριστούργημα, ἀλλ' ὁ ὁποῖος ἐξηφανίσθη, κλαπείς, ὡς λέγεται, κατὰ τὸ ἔτος 1690. Ὡς ζωγράφος τοῦ βασιλέως παρεσκεύαζε μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ σχέδια τῶν σκηνογραφιῶν τῶν διδομένων ἐν τοῖς ἀνακτόροις θεατρικῶν παραστάσεων.

Ὁ Ἐρρὰρ συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἵδρυσιν τῆς Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν τῷ 1648, ἀνέλαβε τὴν ὀργάνωσίν της καὶ ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος διευθυντὴς αὐτῆς. Τῷ 1666, ἀκολουθούμενος ὑπὸ δώδεκα μαθητῶν του, μετέβη εἰς Ρώμην καὶ ἤρξατο μετ' αὐτῶν ἐκ νέου τὴν ἀποτύπωσιν ἀρχαίων ἀγαλμάτων καὶ τὴν ἀντιγραφὴν πινάκων. Ἐπέστρεψεν εἰς Παρισίους τῷ 1673, καίτοι δὲ ἦγε τότε τὸ ἑξηκοστὸν ἔτος, συνεζεύχθη μετὰ δεκαοκταετοῦς νεάνιδος.

Ἀναλαβὼν τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐν Ρώμῃ γαλλικῆς ἀκαδημίας, διετήρησε ταύτην μέχρι τοῦ 1683, ὅτε καταληφθεὶς ὑπὸ τοῦ γήρατος ἀπεσύρθη. Ὁ ἐν Παρισίοις ναὸς τῆς Ἀναλήψεως τοῦ μοναστηρίου τοῦ Αὐγουστίνου ἐγένετο ἐπὶ σχεδίων τοῦ Ἐρράρ. Ὁ Ἐρρὰρ ἠσχολήθη καὶ εἰς τὴν φιλολογίαν, ἐδημοσίευσε δὲ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Σαμπερὰν τὸν «Παραλληλισμὸν τῆς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας ἀρχιτεκτονικῆς» καὶ τὴν μετάφρασιν τῆς πραγματείας «Περὶ γραφικῆς» τοῦ Λεονάρδου ντὰ Βίντσι.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **Ἐρρὰρ** (Errard ἢ Herrard), ***Γεράρδος - Λεονάρδος***. Βέλγος γλύπτης (1630—1675). Ἤρξατο τοῦ σταδίου του ὡς χαράκτης μεταλλίων. Ὁ Ἐρρὰρ ἔγλυψε πλεῖστα ἀγάλματα διακοσμοῦντα τὰ ἀνάκτορα τῶν Βερσαλλιῶν, τοῦ Μαρλὺ καὶ τοὺς κήπους αὐτῶν, μεταξὺ δὲ τούτων εἶναι τὸ σύμπλεγμα τοῦ Μαρσύα, ἕνα Ἥφαιστον, διασῴζεται δὲ ἔτι τὸ ἄγαλμα τοῦ Νοεμβρίου ἐκ χαλκοῦ ἐπιχρύσου· ἐξετέλεσεν ἐπίσης μετὰ τοῦ συμπολίτου του Μπαϊστὲρ τὰ ἀγάλματα τῆς Δήμητρος, τοῦ Βάκχου, τοῦ Πνεύματος κτλ., ἡ δὲ Γαλλικὴ ἀκαδημία κατεῖχεν ἄλλοτε τὴν παρ' αὐτοῦ γλυφεῖσαν προτομὴν τοῦ Μεγάλου Κοντέ. Τὴν 16 Ὀκτωβρίου τοῦ 1670 ὁ Ἐρρὰρ ἐξελέγη μέλος τῆς Βασιλικῆς ἀκαδημίας τῶν Καλῶν τεχνῶν τῶν Παρισίων. Θ. Β.

ἔρρε· προστακτ. τοῦ ῥήματος *ἔρρω*=πορεύομαι λυπούμενος, ἀλγῶν, πηγαίνω νὰ χαθῶ, χάνομαι, ἀφανίζομαι: «ἔρρε!» πήγαινε 'ς τ' ἀνάθεμα, «ἔρρ' ἐς κόρακας» πήγαινε νὰ σὲ φάνε τὰ κοράκια· || «τοιοῦτος φίλος ἐρρέτω» ἂς πάῃ νὰ χαθῇ, «ἐρρέτωσαν οἱ τοιοῦτοι».

Ἐρρεβάντιον ἢ ***Σερρεβάντιον*** (Errebantium) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Τὸ βορειότερον ἄκρον τῆς νήσου Σαρδηνίας, τὸ νῦν ὀνομαζόμενον *Κάπο ντὲλ Τέστα*, ἀναφερόμενον παρὰ Πτολεμαίῳ. —Π.

Digitized by Google

Ἐρρέρα ὑ Τορδεσίλιας (Herrera y Tordesillas), **Ἀντώνιος.** Ἱσπανὸς ἱστορικὸς (1559—1625). Τὰ κυριώτερά ἔργα του εἶναι: «Historia general de los hecos de los Castellanos en las islas y tierra ferme del mar Oceano» (Μαδρίτη 1601—1726), μεταφρασθὲν ἐν μέρει γαλλιστὶ ὑπὸ τοῦ N. de la Costa (Παρίσιοι 1659—1671)· «Historia de los sucesos de Francia» (Μαδρίτη 1598), ἱστορία τῶν θρησκευτικῶν πολέμων τῆς Γαλλίας, ἀπὸ καθαρῶς ἱσπανικῆς ἀπόψεως ἐξεταζομένη· «Historia general del mundo del tiempo der rey don Felipe II» (Μαδρίτη (1601—1612)· «Historia del levantamiento de Aragon» (1612) κλπ. Ὁ Ἐρρέρα ἐφιλοτέχνησε καὶ μετάφρασιν τῶν πέντε πρώτων βιβλίων τῶν «Χρονικῶν» τοῦ Τακίτου: «Los cinco libres primeros de los Anales de C. Cornelio Tacito» (Μαδρίτη 1615). —Ω.

— **Ἐρρέρα** (Errera), **Φερδινάνδος.** Ἱσπανὸς λυρικὸς ποιητὴς γεννηθεὶς ἐν Σεβίλλῃ τῷ 1534 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1597. Διῆλθε τὸν βίον του μονάζων, μελετῶν καὶ συγγράφων. Ἐκ τῶν πολλῶν ποιητικῶν του ἔργων ὡς ὡραιότερον θεωρεῖται ἡ ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς καταστροφῆς τοῦ τουρκικοῦ στόλου κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου (1571) συντεθεῖσα ᾠδή. Ἐκ τῶν πεζῶν του ἄξιον λόγου θεωρεῖται ἡ «Ἱστορία τοῦ πολέμου τῆς Κύπρου καὶ τῆς νίκης τῆς Ναυπάκτου». Μ. Δ.

— **Ἐρρέρα** (Herrera), **Φραγκῖσκος** *ὁ πρεσβύτερος.* Ἱσπανὸς ζωγράφος ἐκ τῶν κορυφαίων, γεννηθεὶς ἐν Σεβίλλῃ (1576—1656). Πρῶτος αὐτὸς ἐχειραφετήθη ἐκ τῶν ἰταλικῶν ἐπιδράσεων, ὁδηγήσας τὴν ζωγραφικὴν πρὸς τὴν προσεκτικὴν μελέτην τοῦ πραγματικοῦ καὶ τοῦ ὡραίου καὶ πρὸς μίαν ἁπλουστέραν καὶ πλέον αὐθόρμητον σύνθεσιν. Τὰ ἀντικείμενα τὰ ὁποῖα ἐπραγματεύετο τὰ ἐξέλεγε κατὰ προτίμησιν μεταξὺ τῶν πλέον σοβαρῶν καὶ τῶν πλέον τραγικῶν. Κανεὶς καλύτερον τοῦ Ἐρρέρα δὲν ἐζωγράφησε τοὺς καλογήρους μὲ τὰς ἀσκητικὰς φυσιογνωμίας καὶ τοὺς ἀξιωματούχους τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὰ πολυτελῆ ἱερατικὰ των ἄμφια. Μέγας τεχνίτης, διεκρίνετο καὶ διὰ τὸ γόνιμον καὶ τὴν δύναμιν τῆς φαντασίας του. Μ. Δ.

— **Ἐρρέρα** (Herrera), **Φραγκῖσκος** *ὁ νεώτερος.* Ἱσπανὸς συγγραφεὺς καὶ ἀρχιτέκτων γεννηθεὶς ἐν Σεβίλλῃ τῷ 1622 καὶ ἀποθανὼν ἐν Μαδρίτῃ τῷ 1685. Τὰ ἔργα του δὲν στεροῦνται χάριτος καὶ ζωηρότητος, μολονότι δὲν διακρίνονται διὰ τὴν εἰλικρίνειαν καὶ τὴν ἀληθῆ συγκίνησιν. Ἐπεσκέφθη τὴν Ῥώμην, ὅπου ἐσπούδασε τὴν ἀρχιτεκτονικήν. Διετέλεσε ζωγράφος τοῦ βασιλέως Φιλίππου τοῦ Δ΄ καὶ βραδύτερον διευθυντὴς τῶν βασιλικῶν οἰκοδομῶν. Εἶχεν ἐξαιρετικὴν δεξιοτεχνίαν εἰς τὸ νὰ ζωγραφίζῃ ἰχθῦς. Μ. Δ.

Ἐρρέρα (Herrera) *[Γεωγρ.].* Ὄνομα πολλῶν πόλεων ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ Ν. Ἀμερικῇ, ὧν κυριώτεραι εἶναι:—1) Πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐν τῷ νομῷ τῆς Σεβίλλης, παρὰ τὸν ποταμὸν Χενίλ. Κάτ. 6715. Παράγει σιτηρά, οἰνοπνευματώδη ποτά, ἔλαιον κτλ. —2) Ἐπαρχία τῆς δημοκρατίας τοῦ Παναμᾶ, παρὰ τὸν κόλπον Παρίτα. Κάτ. 28,737. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι ἡ *Τσιτρέ.* Τὰ κυριώτερα προϊόντα αὐτῆς εἶναι καφές, κακάον καὶ ὀπῶραι. Ἔχει ἐπίσης καὶ μεταλλεῖα χρυσοῦ.

Ἐρρέρος (οἱ) (Herreros). Φυλαὶ μαύρων τῆς δυτικῆς Ἀφρικῆς ὑποταγεῖσαι παρὰ τῶν Γερμανῶν πρὸ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου καὶ ἐπανειλημμένως ἐξεγερθεῖσαι, ἄνευ ἀποτελέσματος, κατὰ τῆς γερμανικῆς κυριαρχίας. Δυνάμει τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν, ἡ Γερμανία, ὡς γνωστόν, ἐστερήθη τῶν ἀποικιῶν της, συνεπῶς καὶ τῶν Ἐρρέρος. Μ.Ν.Δ.

Ἐρρηφόρια ἢ **Ἀρρηφόρια** *[Ἀρχ.]* βλ. λ. *Ἀθηνᾶ* (τ. Β΄ σ. 26γ΄).

Ἐρριέττα (Henriette) **Ἄννα.** Δούκισσα τῆς Ὀρλεάνης (1644—1670), κόρη τοῦ Καρόλου τοῦ Α΄ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ἐρριέττας-Μαρίας τῆς Γαλλίας. Δύο ἑβδομάδας μετὰ τὴν γέννησίν της ἡ μήτηρ της ἠναγκάσθη νὰ τὴν ἐγκαταλείψῃ διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Γαλλίαν. Κατὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Ἔξετερ ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν στρατευμάτων τοῦ κοινοβουλίου (1646), ἀλλὰ τρεῖς μῆνας βραδύτερον ἀπεστάλη εἰς Γαλλίαν. Ἔλαβεν ἀνατροφὴν καθολικὴν καὶ ἐνυμφεύθη τῷ 1660 τὸν κόμητα τοῦ Σουασσόν, ἡ μετὰ τοῦ ὁποίου συμβίωσις ὑπῆρξεν ἀφόρητος ἕνεκα τῆς ζηλοτυπίας του. Ἐπροστάτευε τὰ γράμματα καὶ ἐνεθάρρυνε τὸν Ρακίναν, τὸν Μπουαλὼ καὶ τὸν Μολιέρον. Ἐξετίμα ὡσαύτως ὑπερβαλλόντως τὸν Βοσσουέτον. Ἐπιστρέψασα ἐξ Ἀγγλίας, ὅπου μετέβη ἐντολῇ τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου ΙΔ΄ διὰ τὴν σύναψιν συνθήκης μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας, ἐγένετο ψυχρῶς δεκτὴ ὑπὸ τοῦ συζύγου της, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς τὴν ὑπεδέχθη, διὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἔκβασιν τῆς ἀποστολῆς της, μετ' εὐγνωμοσύνης. Ἀπέθανε τῷ 1670, κατόπιν σφοδρῶν πόνων, προσβληθεῖσα ὑπὸ μυστηριώδους ἀσθενείας. Ὑπετέθη ὅτι ἐδηλητηριάσθη καὶ ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας ἐζήτησε νὰ παραστῇ ὁ ἴδιος κατὰ τὴν αὐτοψίαν, καθ' ἣν διεπιστώθη ὅτι ὁ θάνατός της προῆλθεν ἐκ καταχρήσεως παγωμένων ποτῶν. Πλεῖστοι νεώτεροι ἱστορικοὶ ἰσχυρίζονται ὅτι ἐδηλητηριάσθη. Τὸν ἐπικήδειόν της ἐξεφώνησεν ὁ Βοσσουέτος. Μ. Δ.

— **Ἐρριέττα** (Henriette) **Μαρία.** Βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας (1605—1669), θυγάτηρ Ἐρρίκου τοῦ Δ΄ καὶ τῆς Μαρίας τῶν Μεδίκων, συζευχθεῖσα τὸν πρίγκιπα τῆς Οὐαλλίας τῷ 1625, ἀναγορευθέντα βασιλέα τῆς Ἀγγλίας 15 ἡμέρας μετὰ τὸν γάμον του ὑπὸ τὸ ὄνομα Κάρολος ὁ Α΄. Ἕνεκα θρησκευτικῶν λόγων βίαιαι σκηναὶ διεδραματίζοντο καθ' ἑκάστην μεταξὺ τῶν δύο συζύγων, μέχρις οὗ ὁ Κάρολος ἀπέστειλε τὸ ἐκ Γάλλων καθολικῶν προσωπικὸν τῆς Μαρίας εἰς Γαλλίαν (1626). Ὅταν ὁ Κάρολος ἤρχισε τὸν κατὰ τοῦ κοινοβουλίου ἀγῶνα, ἡ Ἐρριέττα ὑπεστήριζε τὰς ἀξιώσεις τοῦ συζύγου της μετὰ σπανίας ἐνεργητικότητος καὶ ἐδείχθη ἱκανὴ εἰς τὴν διαχείρισιν σοβαρωτάτων πολιτικῶν ὑποθέσεων. Αἱ σχέσεις της μετὰ τοῦ Καρόλου ἐβελτιώθησαν καὶ ἠδυνήθη οὕτω νὰ ἐξασκήσῃ ἐπ' αὐτοῦ μεγίστην ἐπίδρασιν. Ὅταν ἐξερράγη ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἀνέπτυξεν ἔκτακτον δραστηριότητα, προσπαθήσασα νὰ συνάψῃ συμμαχίας μετὰ διαφόρων κρατῶν ὑπὲρ τοῦ συζύγου της. Πρὸς τοῦτο μετέβη εἰς Ὁλλανδίαν, Δανίαν καὶ Γαλλίαν, ἀλλ' αἱ προσπάθειαί της ἀπέβησαν μάταιαι, λόγῳ τῆς ἀδιαφορίας τοῦ Μαζαρίνου. Ὁ Κάρολος, ἀνυπόμονος καὶ παλίμβουλος ὡς ἦτο, συνεννοήθη μετὰ τῶν Σκώτων, οἱ ὁποῖοι ὅμως ἀποκαμόντες ἐκ τῆς διπλοπροσωπίας του τὸν παρέδωσαν εἰς τοὺς Ἄγγλους ἔναντι γενναίας ἀποζημιώσεως. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἡ βασίλισσα ἐξηκολούθει τὰ διαβήματά της ἐν Εὐρώπῃ, ἐνῷ ὁ Κάρολος ἐξηκολούθει παίζων τὸ διπλοῦν παιγνίδιόν του, μοιραῖον ἀποτέλεσμα τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ἡ παραπομπή του εἰς δίκην καὶ ἡ εἰς θάνατον καταδίκη αὐτοῦ. Ἡ Ἐρριέττα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της κατέφυγεν εἰς μοναστήριον Καρμιλιτῶν καὶ ἀφιερώθη εἰς ἔργα φιλανθρωπικά. Μετὰ τὴν παλινόρθωσιν τῆς βασιλείας ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐπεσκέφθη δὶς τὸ Λονδῖνον, ὁπόθεν ἐπιστρέψασα τῷ 1665 ἐγκατεστάθη εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Chaillot. Τὸν ἐπικήδειόν της ἐξεφώνησεν ὁ Βοσσουέτος. Μ. Ν. Δ.

Ἐρρῖκο (Herrico), **Σκηπίων.** Ἰταλὸς φιλόλογος γεννηθεὶς ἐν Μεσσήνῃ τῆς Σικελίας (1402—1670). Πολὺ ἐνωρὶς ἐπέδειξε μεγάλας διαθέσεις διὰ τὴν ποίησιν, ἀκολούθως ἐσπούδασε θεολογίαν, ἐγένετο μοναχὸς καὶ μετέβη εἰς Ῥώμην, ἔνθα εὗρε θερμὴν προστασίαν παρὰ τοῦ καρδιναλίου Σπάδα. Ἐκ Ῥώμης μετέβη εἰς Βενετίαν, ἔνθα ἐσχετίσθη μὲ τοὺς πλέον ἐξέχοντας ἄνδρας τῆς πόλεως ταύτης, ἐπέστρεψεν ἀκολούθως εἰς τὴν γενέθλιόν του πόλιν, ὅπου ἐδίδαξε τὴν φιλοσοφίαν, ἀποκρούσας προσφερθεῖσαν εἰς αὐτὸν θέσιν ἐπισκόπου. Τὰ ἔργα του εἶναι ἀξιοσημείωτα λόγῳ τῆς ἁπλότητος ὕφους, τῆς ζωηρότητος τῆς ἀφηγήσεως καὶ τῆς ἐπιδεξιότητος μεθ' ἧς στολίζει τὰς ἀφηγήσεις του μὲ διάφορα σοφὰ ἀποφθέγματα. Πλὴν διαφόρων πεζῶν ἔργων, συνέθεσε τὸ μουσικὸν δρᾶμα «Δαϊδόμνα», παρασταθὲν μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας ἐν Βενετίᾳ τῷ 1642, τὰς «Ποιήσεις» (Μεσσήνη 1653), περιεχούσας εἰδύλλια, βουκολικὰ καὶ ποιήματα, τοὺς «Πολέμους τοῦ Παρνασσοῦ» (Βενετία 1643), ἀφηγήσεις φιλολογικῶν ἐρίδων κατὰ τὸν ΙΖ΄ αἰῶνα κτλ. Μ. Δ.

Ἐρρῖκος. Οὕτως ἀπεδόθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν τὸ κύριον γερμανικὸν ὄνομα Heinrich (*Heim*=πατρίς, *rich*=ἰσχυρός), σημαῖνον τὸν «ἰσχυρὸν ἐν τῇ πατρίδι» (γαλλ. Henri, ἀγγλ. Henry, ἰσπαν. Enrique). Τὸ ὄνομα τοῦτο, ὅπερ ἔφερον ἀρχικῶς οἱ Γερμανοὶ ἰδίως βαρῶνοι, ἐγένετο ταχύτατα κοινότατον εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Δύσεως.

ΒΑΣΙΛΕΙΣ, ΗΓΕΜΟΝΕΣ, ΠΡΙΓΚΙΠΕΣ

ΑΓΓΛΙΑ

— **Ἐρρῖκος Α΄**, βασιλεὺς τῆς *Ἀγγλίας* (1100—1135). Τέταρτος υἱὸς Γουλιέλμου τοῦ Κατακτητοῦ καὶ τῆς Ματθίλδης, γεννηθεὶς εἰς τὸ Σέλμπυ τῷ 1068 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1135. Ἔτυχεν ἐξαιρετικῆς διὰ τὴν ἐποχήν του μορφώσεως, ἐκμαθὼν τὴν γαλλικήν, τὴν λατινικὴν καὶ τὴν ἑλληνικήν, ἐπονομασθεὶς δὲ «*Σοφός*» (Beauclerc). Καίτοι οἱ μεγαλύτεροι ἀδελφοί του Γουλιέλμος Β΄ ὁ Πυρρόθριξ καὶ Ροβέρτος τῆς Νορμανδίας δὲν διέκειντο συμπαθῶς πρὸς αὐτόν, ἔφθασαν δὲ καὶ μέχρι τοῦ νὰ φυλακίσουν αὐτόν, ἐν τούτοις ὁ Ἐρρῖκος ἐβοήθησεν αὐτοὺς εἰς τὸ νὰ καταστείλουν τὰς ἀνταρσίας τῶν ὑποτελῶν των βαρώνων εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Νορμανδίαν.

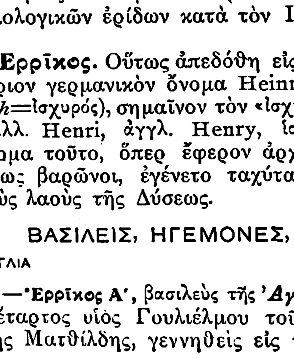

Ἐρρῖκος Α΄, βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας.

Κληρονομήσας παρὰ τῆς μητρός του μέγα ποσὸν χρημάτων, ἐδάνεισεν ἐξ αὐτῶν εἰς τὸν ἀδελφόν του Ροβέρτον, λαβὼν ὡς ἀντάλλαγμα τὰς κομιτείας τοῦ Ἀβρανσὲν (Avranchin) καὶ τοῦ Κοταντὲν (Cotentin). Τῷ 1092, ὅτε οἱ κάτοικοι τοῦ Ντομφρὸν ἐπανεστάτησαν κατὰ τοῦ δεσπότου των Ροβέρτου Μπελλέμ, κατέφυγον εἰς τὸν Ἐρρῖκον, ὅστις οὕτως ἐγένετο κύριος τοῦ σπουδαιοτάτου φρουρίου τοῦ Ντομφρόν, ἐκ τοῦ ὁποίου ὁρμώμενος κατώρθωσε νὰ γίνῃ κύριος καὶ τῶν γειτονικῶν κομιτειῶν. Τῷ 1100 ἐφονεύθη μυστηριωδῶς ὁ ἀδελφός του Γουλιέλμος ὁ Πυρρόθριξ. Ὁ Ἐρρῖκος ἐπληροφορήθη τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως ἐνῷ εὑρίσκετο εἰς κυνήγιον, χωρὶς δὲ νὰ χάσῃ καιρὸν σπεύδει εἰς τὸν πύργον τοῦ Οὐΐντσεστερ (Winchester), βιάζει τοὺς φύλακας νὰ τοῦ παραδώσουν τὰς κλεῖδας τοῦ βασιλικοῦ θησαυροῦ καὶ ἀνακηρύσσεται ὑπὸ τῶν ἐκεῖ παρευρισκομένων βαρώνων βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας χάρις εἰς τὴν ἐπιρροὴν καὶ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ Ἐρρίκου ντὲ Μπωμόν, κόμιτος τοῦ Βάρβικ, καίτοι τὰ ἐπὶ τοῦ θρόνου δικαιώματα εἶχον πωληθῆ ὑπὸ τοῦ Γουλιέλμου εἰς τὸν ἕτερον ἀδελφόν του Ροβέρτον τῆς Νορμανδίας, ἀπουσιάζοντα τότε εἰς Παλαιστίνην, ὡς μετέχοντα τῆς Α΄ Σταυροφορίας. Ὁ Ἐρρῖκος ἦτο ἀνὴρ ρωμαλέος μὲ μακρὰν μέλαιναν κόμην. Μανιώδης διὰ τὸ κυνήγιον καὶ τὰς γυναῖκας, ἦτο ἐν τούτοις ἐγκρατὴς εἰς τὴν οἰνοποσίαν καὶ ὀλιγώτερον τοῦ ἀδελφοῦ του ἐλευθέριος ὡς πρὸς τὰ ἤθη. Ἐπὶ πλέον ἦτο ἐνεργητικὸς καὶ μεθοδικός. Πολὺ ὀλίγον φίλος τοῦ πολέμου, προετίμα τὴν διπλωματικὴν ὁδὸν διὰ τὸν διακανονισμὸν τῶν διαφορῶν του, ἀλλ' ἐθεωρεῖτο ἀσταθὴς εἰς τὰς συμφωνίας του. Τέλος ἦτο σκληρός, φιλάργυρος καὶ φιλύποπτος. Ὅπως στερεωθῇ εἰς τὸν θρόνον, παρεχώρησεν εἰς τοὺς ὑπηκόους του «χάρτην», δι' οὗ παρεῖχεν εἰς αὐτοὺς ἐλευθερίας τινὰς καὶ πολλὰς ὑποσχέσεις, ἔσπευσε δὲ ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ἀνακαλέσῃ τὸν ἀρχιεπίσκοπον τοῦ Καντέρμπουρυ Ἄνσελμον, ὃν Γουλιέλμος ὁ Πυρρόθριξ εἶχεν ἐξορίσει, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ φυλακίσῃ τὸν μισητὸν εἰς τὸν λαὸν σύμβουλον τοῦ ἀτοθανόντος βασιλέως Φλαμπάρ. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1100 ἐνυμφεύθη τὴν Ματθίλδην θυγατέρα τοῦ Μάλκολμ, βασιλέως τῆς Σκωτίας, διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ βόρεια σύνορα τοῦ βασιλείου του καὶ κατόπιν ἐπεδόθη εἰς τὴν καταστολὴν τῶν ἀνταρσιῶν τῶν ὑποτελῶν του βαρώνων. Ὁ ἀδελφός του Ροβέρτος, ἐπιστρέψας ἐν τῷ μεταξὺ ἐκ Παλαιστίνης εἰς τὴν Νορμανδίαν, συνεκέντρωσε περὶ ἑαυτὸν ὅλους τοὺς δυσηρεστημένους ἄρχοντας, ἐν οἷς καὶ τὸν δραπετεύσαντα ἐκ τῆς φυλακῆς Φλαμπάρ, καὶ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1101 ἀπεβιβάσθη εἰς Πόρτσμουθ, τῇ βοηθείᾳ αὐτοῦ τούτου τοῦ στόλου, ὃν ὁ Ἐρρῖκος εἶχεν ἐξαποστείλει, ὅπως παρεμποδίσῃ τὴν εἰς Ἀγγλίαν ἀπόβασίν του. Τὰ ἀντίπαλα στρατεύματα εὑρέθησαν ἀντιμέτωπα παρὰ τὸ Ἄλτον, ἀλλ' ἡ σύγκρουσις προελήφθη, ἐπιτευχθείσης συμφωνίας μεταξὺ τῶν δύο ἀδελφῶν, δυνάμει τῆς ὁποίας ὁ μὲν Ἐρρῖκος παρεχώρησεν εἰς τὸν ἀδελφόν του ὁλόκληρον τὴν Νορμανδίαν, πλὴν τοῦ φρουρίου τοῦ Ντομφρόν, ὁ δὲ Ροβέρτος ἐγκατέλειψε τὰς ἐπὶ τῆς Ἀγγλίας ἀξιώσεις του. Ὁ Ἐρρῖκος, ἀσφαλισθεὶς διὰ τῆς συμφωνίας ταύτης, ἐστράφη κατὰ τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ ἰσχυρῶν ἀρχόντων, οἵτινες εἶχον ὑποστηρίξει τὸν ἀδελφόν του, κατώρθωσε δὲ νὰ καταβάλῃ ἀλληλοδιαδόχως πάντας τοὺς ἐχθρούς του, ἐν οἷς καὶ τοὺς ἰσχυροτάτους ἄρχοντας Ροβέρτον Μπέλεμ καὶ τὸν Γουλιέλμον Μορταίν, οἵτινες ἠναγκάσθησαν νὰ καταφύγωσιν εἰς Νορμανδίαν, ὅπου λόγῳ τῆς ἀσθενοῦς διοικήσεως τοῦ Ροβέρτου ἐπεκράτει πλήρης ἀναρχία. Ὁ Ἐρρῖκος ἀποφασισμένος νὰ καταδιώξῃ μέχρι πλήρους ἐξασθενήσεως τοὺς ἐχθρούς του, ἀπεβιβάσθη τῷ 1105 εἰς Νορμανδίαν καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τῶν κομίτων τοῦ Ἀνζοῦ καὶ τοῦ Μαὶν ἐπυρπόλησε τὸ Μπαγιέ, κατέλαβε τὸ Κέν, ἀλλὰ μὴ δυνηθεὶς νὰ καταλάβῃ τὸ Φαλαὶζ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Τὸ ἔαρ τοῦ 1106 ὁ Ροβέρτος τῆς Νορμανδίας μετέβη εἰς Νόρθαμπτον, ὅπως προτείνῃ εἰς τὸν Ἐρρῖκον τὴν σύναψιν εἰρήνης. Μὴ ἐπιτευχθείσης συμφωνίας ὁ Ἐρρῖκος, τὸν Αὔγουστον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἐστράτευσεν ἐκ νέου κατὰ τῆς Νορμανδίας καὶ κατὰ τὴν ἐν Τενσεμπραὶ μάχην κατενίκησε τοὺς ἀντιπάλους του, συλλαβὼν αἰχμαλώτους τὸν Ροβέρτον, ὃν καὶ ἐφυλάκισε μέχρι τοῦ θανάτου του, καὶ τὸν Γουλιέλμον Μορταίν, ὅστις ὑπέστη τὴν αὐτὴν τύχην ἀφοῦ πρότερον ἐτυφλώθη. Ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς ταύτης μάχης ἡ Ἀγγλία, κτῆσις τῶν Νορμανδῶν, καταλαμβάνει κυρίαρχον θέσιν ἀπέναντι τῆς κοιτίδος τῶν κατακτητῶν της. Ἐν τούτοις ὁ υἱὸς τοῦ Ροβέρτου Γουλιέλμος Κλίτον συνεχίζει τὴν ἀνταρσίαν εἰς τὰς ἠπειρωτικὰς κτήσεις, ὑποστηριζόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας. Ἡ κατάστασις τοῦ ἐμφυλίου σπαραγμοῦ γίνεται πλέον μόνιμος μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Γουλιέλμου Κλίτον (1128), καὶ ὠμότητες φρικώδεις διαπράττονται. Μεταξὺ ἄλλων ὁ Ἐρρῖκος Α΄, ὅστις εἶχε δώσει τὴν νόθον κόρην του Ἰουλιανὴν ὡς σύζυγον εἰς τὸν Εὐστάθιον ντὲ Πασύ, ἄρχοντα τοῦ Μπρετεΐγ, διὰ νὰ τιμωρήσῃ αὐτὸν διὰ μίαν παρασπονδίαν του, τυφλώνει τὰς δύο θυγατέρας του

Digitized by Google

(καὶ ἐγγόνας του), τὰς ὁποίας ἐκράτει ὡς ὁμήρους. Ἐνῷ εἰς τὴν Νορμανδίαν ὁ ἀγὼν ἐξακολουθεῖ, εἰς Ἀγγλίαν ὁ Ἐρρῖκος κατορθώνει νὰ καταβάλῃ τοὺς Οὐαλλοὺς καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰς ἀρχικὰς κτήσεις του. Τῷ 1120 ὁ Ἐρρῖκος ὑπέστη καίριον πλῆγμα, ὡς ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου του Γουλιέλμου, πνιγέντος εἰς τὸ ναυάγιον τοῦ πλοίου, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπέστρεφεν ἐκ τῆς Νορμανδίας εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ὅπως μὴ περιέλθῃ ὁ θρόνος εἰς τὸν Γουλιέλμον Κλίτον, τὸν μόνον ἄρρενα ἀπόγονον Γουλιέλμου τοῦ Κατακτητοῦ, ὁ Ἐρρῖκος μετεκάλεσεν ἐκ Γερμανίας τὴν θυγατέρα του Ματθίλδην, χήραν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Ἐρρίκου Ε', καὶ ἀνεκήρυξεν αὐτὴν διάδοχόν του, συζεύξας αὐτὴν ἐκ νέου μὲ τὸν Γοδεφρεῖδον Πλανταγενέτην, κόμιτα τοῦ Ἀνζοῦ. Ἐκ τοῦ γάμου τούτου ἐγεννήθησαν δύο υἱοί, ὁ Ἐρρῖκος καὶ ὁ Γοδεφρεῖδος. Ὁ Ἐρρῖκος Α' ἀπέθανεν εἰς τὸ δάσος τοῦ Λάϊονς κατὰ τὴν διάρκειαν ἑνὸς κυνηγίου τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1135.

—**Ἐρρῖκος Β'**, βασιλεὺς τῆς ***Ἀγγλίας*** (1154—1189). Πρωτότοκος υἱὸς τῆς Ματθίλδης, θυγατρὸς τοῦ Ἐρρίκου Α' καὶ τοῦ Γοδεφρείδου Πλανταγενέτη, κόμιτος τοῦ Ἀνζοῦ, γεννηθεὶς τῷ 1133 εἰς τὸ Μάν. Τῷ 1151 ἀνηγορεύθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας ὡς δοὺξ τῆς Νορμανδίας καὶ κύριος τῶν ὑπολοίπων πατρικῶν κτήσεων μεταξὺ Σὸμ καὶ Λείγηρος, τῷ δὲ 1154 ἐστέφθη βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας εἰς τὸ Οὐεστμίνστερ, ἀφοῦ ἐν τῷ μεταξὺ διὰ τοῦ γάμου του μὲ τὴν πριγκίπισσαν Ἐλεονώραν προσέθεσεν εἰς τὰς ἠπειρωτικὰς κτήσεις του τὴν Ἀκουϊτανίαν. Ἐγκατασταθεὶς εἰς τὸν θρόνον, παρὰ τὴν ἀντίστασιν τοῦ Στεφάνου τοῦ Μπλουᾶ, κατώρθωσε ταχέως νὰ ἐπιβληθῇ ἐπὶ τῶν ὑποτελῶν βαρώνων καὶ νὰ προστατεύσῃ τὸ κράτος του. Γεννηθεὶς ὅμως καὶ ἀνδρωθεὶς εἰς τὴν Γαλλίαν ἐνδιεφέρετο περισσότερον διὰ τὴν Νορμανδίαν καὶ τὰς ἠπειρωτικὰς κτήσεις του παρὰ διὰ τὸ ἀγγλικὸν βασίλειον. Κατόπιν συνεχῶν πολέμων καὶ συνθηκῶν κατώρθωσε νὰ ἑδραιώσῃ καὶ νὰ ἐπαυξήσῃ τὰς ἠπειρωτικὰς κτήσεις. Οἱ τρεῖς ὅμως υἱοί του, Ριχάρδος, Γοδεφρεῖδος καὶ Ἐρρῖκος, μὲ τὰς συνεχεῖς πρὸς τὸν πατέρα καὶ μεταξύ των ἔριδας ἐπίκραναν τὰ γηρατειά του.

Ἐρρῖκος Β', βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας.

Ἔπειτα ἀπὸ μίαν ἔνοπλον ἀνταρσίαν τούτων, τὴν ὁποίαν κατέστειλε, τοὺς ἔδωκε τὴν συγγνώμην του καὶ ὑπεσχέθη νὰ ἀφήσῃ εἰς μὲν τὸν Ριχάρδον τὴν Ἀκουϊτανίαν, εἰς τὸν Γοδεφρεῖδον τὴν Βρετάνην καὶ εἰς τὸν Ἐρρῖκον τὸ Ἀνζοῦ, τὴν Νορμανδίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν. Δὲν παρῆλθεν ὅμως ὀλίγος χρόνος καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ Ἐρρίκου Β' ἐστασίασαν πάλιν κατὰ τοῦ πατρός των. Ἐξεστράτευσε καὶ τοὺς ἐπολιόρκησεν εἰς τὴν Λιμόζ, ὅπου ἐκινδύνευσε νὰ φονευθῇ. Μετὰ μακρὰς μάχας ἡ τύχη τὸν ἐγκατέλειψε καὶ ὁ Ἐρρῖκος ἔπεσεν αἰχμάλωτος εἰς χεῖρας τοῦ υἱοῦ του Ριχάρδου, ὅστις ἠξίωσεν ὁλόκληρον τὴν πατρικὴν κληρονομίαν. Ὁ Ἐρρῖκος ἠναγκάσθη νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὰς ἀξιώσεις τοῦ υἱοῦ του καὶ ἀπέθανεν ἀπὸ θυμὸν καὶ καταισχύνην τῷ 1189. Ἦτο ἐκ τῶν καλῶν βασιλέων. Ἐμεγάλωσε καὶ ἐξησφάλισε τὸ κράτος του ἀπὸ τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν, ἐρρύθμισε τὰ δικαιώματα καὶ τὰ καθήκοντα τῶν ὑποτελῶν βαρώνων, ὑπέταξε τὴν Οὐαλλίαν καὶ τὴν Ἰρλανδίαν καὶ ὠργάνωσε τὴν στοιχειώδη φεουδαρχικὴν δικαιοσύνην τῆς ἐποχῆς του.

— **Ἐρρῖκος Γ'**, βασιλεὺς τῆς ***Ἀγγλίας*** (1216—1273). Πρωτότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως Ἰωάννου τοῦ Ἀκτήμονος καὶ τῆς Ἰσαβέλλας ντ' Ἀγγουλέμ. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Οὐΐντσεστερ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1207 καὶ ἐστέφθη βασιλεὺς τῷ 1216 εἰς ἡλικίαν ἐννέα ἐτῶν μὲ ἀντιβασιλέα τὸν σὲρ Γουλιέλμον Μαρεσάλ, κόμιτα τοῦ Πέμπροκ. Οὗτος, βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ Γκουάλα καὶ τοῦ Οὐμβέρτου ντὲ Μπούργκ, ἠσχολήθη εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως ἐν τῇ μόλις ἀπελευθερωθείσῃ ἀπὸ τῶν ἐπιδρομέων χώρᾳ. Δυστυχῶς ὁ Γουλιέλμος Μαρεσὰλ ἀπέθανε τῷ 1219 καὶ δὲν ἀντικατεστάθη ἐν τῇ ἀντιβασιλείᾳ ὑπὸ τῆς συνελεύσεως τῶν βαρώνων. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ηὐξήθη μεγάλως ἡ ἐπιρροὴ τοῦ Πέτρου ντὲ Ρός, ἐπισκόπου τοῦ Οὐΐντσεστερ, ἀρχηγοῦ τῆς μερίδος τῶν «ξένων». Ἐναντίον τούτου καὶ ὑπέρμαχος, τρόπον τινά, τῆς «ἐθνικῆς ὑποθέσεως» ἐτάχθη ὁ Οὐμβέρτος ντὲ Μπούργκ, ὑποστηριζόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Λάνγκτον. Ὁ Οὐμβέρτος γενόμενος κύριος τῶν βασιλικῶν φρουρίων, ἅτινα μέχρι τοῦδε εὑρίσκοντο κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς χεῖρας τῶν Νορμανδῶν ἀρχόντων, διεξεδίκησεν ἐπιτυχῶς τὴν κηδεμονίαν τοῦ βασιλέως, ἐνῷ ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Οὐΐντσεστερ ἐξηναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ἀγγλίαν καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς Νορμανδίαν. Ἡ κηδεμονία τοῦ φιλοδόξου Οὐμβέρτου ἐπὶ τοῦ νεαροῦ βασιλέως παρετάθη ἔτη τινὰ καὶ μετὰ τὴν ἐνηλικίωσιν τούτου. Ἐνῷ ὁ βασιλεύς, ὅστις ἔδιδε δείγματα δραστηριότητος καὶ θάρρους, ὑπέτασσε διὰ τῶν ὅπλων τὸν Φοὺλκ ντὲ Μπρωτὲ καὶ ἡτοιμάζετο νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Εὐρώπην διὰ νὰ ἀνακτήσῃ τὸ Πουατοῦ καὶ τὴν Γασκώνην, τὰ ὁποῖα εἶχε καταλάβει ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Λουδοβῖκος Η', ὁ Οὐμβέρτος ντὲ Μπούργκ παρενέβαλε κρυφίως δυσχερείας εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην. Τοῦτο ἠνάγκασε τὸν βασιλέα νὰ ἐκδιώξῃ τὸν μέχρι τοῦδε σύμβουλον. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης (1232) ὁ Ἐρρῖκος Γ' ἐκυβέρνησε τὴν χώραν μόνος. Νυμφευθεὶς τὴν Ἐλεονώραν, θυγατέρα τοῦ κόμιτος τῆς Προβηγκίας, ἔφερεν εἰς τὴν αὐλήν του ὅλους σχεδὸν τοὺς συγγενεῖς της καὶ περιεστοιχίσθη ἀπὸ ἀναξίους κόλακας. Τῷ 1242 ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Εὐρώπην ὑπὸ τοὺς ἀρίστους ὅρους. Ἐκτὸς τοῦ πενθεροῦ του, εἶχε μὲ τὸ μέρος του ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν δυτικὴν Γαλλίαν. Παρ' ὅλα ταῦτα ὅμως ἡττήθη εἰς τὸ Σαὶνζ καὶ ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ Βορδώ. Ἐκεῖ ὑπέγραψεν ἀνακωχήν, ἥτις διαρκῶς ἀνανεουμένη διετήρησε τὸ καθεστὼς ἐπὶ 15 ἔτη. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ἐν Ἀγγλίᾳ ἐπολιτεύετο ἀστόχως καὶ ἀντιπολιτικῶς. Διένεμεν ἀφειδῶς κτήσεις καὶ δῶρα εἰς τοὺς εὐνοουμένους του, περιώρισε τὰ δικαιώματα τῶν ἀνωτάτων λειτουργῶν καὶ ηὐνόει προκλητικώτατα ἀσημάντους αὐλικούς. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ πάπας διαρκῶς ἐζήτει καὶ διαρκῶς ἐλάμβανε χρηματικὰ βοηθήματα. Τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους περιῆλθον εἰς κακὴν κατάστασιν καὶ τὸ Παρλαμέντον τοῦ 1249, ποιοῦν χρῆσιν τῶν δικαιωμάτων του, ὑπέβαλεν εὐλαβῶς ὑποδείξεις εἰς τὸν βασιλέα, ζητοῦν νὰ ἐκλέγῃ αὐτὸ τοὺς ἀνωτάτους λειτουργοὺς τοῦ κράτους. Ὁ Ἐρρῖκος πρὸ τῶν δυσχερειῶν αὐτῶν ἐζήτει ἀντιπερισπασμὸν εἰς ἐξωτερικὰς ἐπιτυχίας. Ἐδέχθη παρὰ τοῦ πάπα τὸ στέμμα τῆς Σικελίας διὰ τὸν δευτερότοκον υἱόν του Ἐδμόνδον καὶ ἐβοήθησεν ὥστε ὁ ἀδελφός του Ριχάρδος τῆς Κορνουάλης νὰ ἐκλεγῇ βασιλεὺς τῶν Ρωμαίων εἰς τὴν Φραγκφούρτην (1257). Ἀλλὰ καὶ ὁ Κονράδος Δ' ἀντέστη εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ πάπα καὶ ἐκράτησε τὴν Σικελίαν καὶ οἱ Γερμανοὶ ἐκλέκτορες ἀντὶ τοῦ Ριχάρδου ἀντέτειναν τὸν Ἀλφόνσον Ι'. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἀφ' ἑτέρου τὰ πράγματα ἐπεδεινοῦντο. Τὸ Παρλαμέντον τοῦ 1258 ἔδειξε πρωτοφανὲς σθένος. Οἱ βαρῶνοι παρουσιάσθησαν ἐνώπιον τοῦ βασιλέως. «Εἶμαι λοιπὸν αἰχμάλωτος τῶν ὑποτελῶν μου;» ἀπήντησεν ὁ Ἐρρῖκος Γ'. Οἱ βαρῶνοι ἠξίωσαν νὰ ἐκδιώξῃ πάντας τοὺς ξένους, νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλογῆς τῶν ἀνωτάτων λειτουργῶν εἰς τὸ Παρλαμέντον καὶ νὰ ἐμπιστευθῇ τὴν διοίκησιν τῶν φρουρίων εἰς γενναίους Ἄγγλους. Ὁ Ἐρρῖκος ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ, μὲ τὴν κρυφὴν σκέψιν ὅμως νὰ μὴ τηρήσῃ τὰς ὑποσχέσεις του. Ἐν τῷ μεταξὺ ὑπέγραψε συνθήκην μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου Θ'. Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης, ὁ μὲν Γάλλος βασιλεὺς ἐπέστρεφε μέρος τῶν ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ Ἀκτήμονος κατασχεθεισῶν ἠπειρωτικῶν κτήσεων, ὁ δὲ Ἐρρῖκος παρῃτεῖτο τῶν ἐξουσιῶν του ἐπὶ τῆς Νορμανδίας, τῆς Βρετάνης, τῆς Ὠβέρνης καὶ τοῦ Ἀνζοῦ. Ἅμα τῇ ὑπογραφῇ τῆς συνθήκης ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας ἔδωκε χρήματα διὰ νὰ διευκολύνῃ τὸν Ἐρρῖκον, μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι τὰ ἔδιδε διὰ τὴν ὀργάνωσιν σταυροφορίας. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὅμως ἡ κατάστασις ἔβαινεν ἐπὶ τὰ χείρω. Οἱ βαρῶνοι, βλέποντες τὸν βασιλέα νὰ ἀναστέλλῃ διαρκῶς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὑποσχέσεών του, ἐξηγέρθησαν ἐνόπλως ζητοῦντες νὰ ἐπιτελέσῃ τὰς ἀξιώσεις τοῦ Παρλαμέντου. Ὁ βασιλεὺς ἐζήτησε νὰ καταστείλῃ τὴν στάσιν, ἀλλὰ νικηθεὶς εἰς τὴν μάχην τοῦ Λὲβ (1264) ἠναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ τὸν «Χάρτην» τοῦ Παρλαμέντου καὶ νὰ δώσῃ ὡς ὁμήρους διὰ τὴν τήρησιν τῆς ὑπογραφῆς του τὸν πρωτότοκον υἱόν του Ἐδουάρδον καὶ τὸν ἀνεψιόν του Ἐρρῖκον τῆς Γερμανίας. Τριανδρία ἀποτελουμένη ἀπὸ τὸν Σίμωνα ντὲ Μοντφόρ, τὸν ἐπίσκοπον τοῦ Τσαϊτσέστερ καὶ τὸν Τιλμπὲρ ντὲ Κλὰρ διώρισεν ἐννεαμελὲς συμβούλιον, μὲ τὸ ὁποῖον ὁ Ἐρρῖκος ὀνόματι μόνον ἐκυβέρνα. Ἡ κατάστασις ὅμως αὐτὴ δὲν διήρκεσε πολύ. Ὁ Τιλμπὲρ ντὲ Κλὰρ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀνεχθῇ ἐπὶ μακρὸν τὴν ὑπεροψίαν τοῦ Σίμωνος ντὲ Μοντφόρ. Ἐπὶ πλέον ὁ δεσμώτης Ἐδουάρδος, πρίγκιψ τῆς Οὐαλλίας, κατώρθωσε νὰ δραπετεύσῃ. Ἀμφότεροι συγκεντρώσαντες περὶ ἑαυτοὺς τοὺς δυσηρεστημένους καὶ τοὺς πιστοὺς ἀκόμη εἰς τὸν βασιλέα, ἐνίκησαν πρῶτον τὸν υἱὸν τοῦ Μοντφὸρ εἰς τὸ Κενίλουορθ καὶ κατόπιν τὸν ἴδιον τὸν Σίμωνα εἰς τὸ Ἔβεσαμ (1268), ὅπου ἐφονεύθη καὶ ὁ δικτάτωρ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Ἐρρῖκος ἀνέκτησε τὴν ἰσχύν του. Συνεβιβάσθη ὅμως μὲ τὸ Παρλαμέντον, ἐτακτοποίησε τὰ τῶν διωγμῶν καὶ τῶν δημεύσεων κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ἐμφυλίου πολέμου καὶ ἔζησεν ἐν εἰρήνῃ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του. Ἀπέθανε τῷ 1273 εἰς ἡλικίαν 66 ἐτῶν.

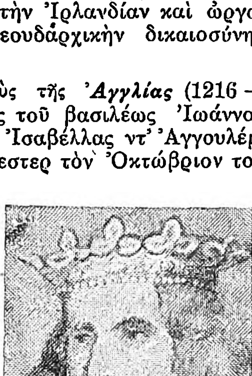
Ἐρρῖκος Γ', βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας.

— **Ἐρρῖκος Δ'**, βασιλεὺς τῆς ***Ἀγγλίας*** (1399—1413). Ἦτο ὁ μεγαλύτερος ἐκ τῶν ἐπιζώντων υἱῶν τοῦ Ἰωάννου τῆς Γάνδης, τετάρτου υἱοῦ τοῦ βασιλέως Ἐδουάρδου Γ', καὶ τῆς Λευκῆς καὶ Καστίλλης. Ἐγεννήθη τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1367, εἰς ἡλικίαν δὲ 13 ἐτῶν ἐνυμφεύθη τὴν Μαίρην Μποέν, κληρονόμον τῆς ἰσχυρᾶς κομιτείας τοῦ Ἔρεφορδ. Εἰς τὴν νεανικήν του ἡλικίαν ἐφάνη ἀδιάφορων ἐντελῶς πρὸς τὴν πολιτικὴν καὶ τὰς αὐλικὰς φιλοδοξίας, ἐπεδίδετο δὲ ἀποκλειστικῶς εἰς ἀγῶνας καὶ ἱππο ικὰς ἐπιδείξεις, φθάσας μέχρι τοῦ νὰ μεταβῇ μετὰ τῶν Τευτόνων ἱπποτῶν εἰς μίαν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Λιθουανῶν. Ὁ πατήρ του ἐπέτυχε βραδύτερον ὅπως ἀναγνωρισθῇ ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ριχάρδου Β' τῆς Ἀγγλίας ὡς κόμις τοῦ Ἔρεφορδ καὶ νὰ ἀνακτήσῃ ἐπιρροὴν ἐν Ἀγγλίᾳ, καθ' ὅσον χάρις εἰς τὸν ἱπποτισμὸν καὶ τὰ κατορθώματά του ἦτο δημοτικώτατος. Ἡ ἔρις του μὲ τὸν δοῦκα τοῦ Νόρφολκ ἀνεστάτωσεν ἐπὶ μῆνας τὴν αὐλήν. Ὁ Νόρφολκ εἰς μίαν συνομιλίαν μὲ τὸν Ἐρρῖκον τοῦ εἶπε νὰ μὴ ἐμπιστεύεται ἀπολύτως εἰς τὴν εὔνοιαν, τὴν ὁποίαν τοῦ ἐδείκνυεν ὁ βασιλεύς. Ὁ Ἐρρῖκος ὀργισθεὶς ἀπήντησε προκλητικῶς πρὸς τὸν Νόρφολκ καὶ μονομαχία ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ εἰς τὸ Κοβεντρύ, ὅταν ὁ βασιλεὺς ἐπενέβη ἐξορίσας τὸν μὲν Νόρφολκ διὰ βίου, τὸν δὲ Ἐρρῖκον δι' ἓξ ἔτη ἐκ τῆς αὐλῆς. Ὁ Ἐρρῖκος ἔφυγε πανηγυρικῶς προπεμφθεὶς καὶ μετέβη εἰς Παρισίους, ὅπου ἔμεινεν εἰς τὸ περίφημον μέγαρον Κλισσόν. Ὅταν ὁ Ἰωάννης τῆς Γάνδης ἀπέθανεν, ὁ Ριχάρδος Β' ἀπεκάλυψε τὴν ζηλοτυπίαν του καὶ τὰς ἐχθρικὰς διαθέσεις πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ ἀποθανόντος Ἐρρῖκον. Κατέστησεν ἰσόβιον τὴν ἐξορίαν καὶ ἀφῄρεσε τὴν κομιτείαν τῆς Λαγκαστρίας.

Ἐρρῖκος Δ', βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας.

Ὁ Ἐρρῖκος βασιζόμενος εἰς τὴν δημοτικότητά του καὶ προσεταιρισθεὶς τὴν ἰσχυρὰν οἰκογένειαν τῶν Ἀρῶντελ ἔσπευσε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Πράγματι δὲ εὐθὺς ὡς ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὅλοι οἱ ἰσχυροὶ καὶ ὁ λαὸς ἐτάχθησαν μὲ τὸ μέρος του. Ὁ Ριχάρδος Β' ἐγκαταλειφθεὶς παρ' ὅλων παρεδόθη εἰς τὸν νικητὴν καὶ παρῃτήθη τοῦ θρόνου του ὑπὲρ τοῦ Ἐρρίκου, ὅστις ἐστέφθη τὴν 13ην Ὀκτωβρίου 1399 βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας. Οἱ κόμητες τοῦ Κέντ, τοῦ Σώλσμπαρυ καὶ τοῦ Οὐδιγκτον, οἵτινες συνώμοσαν νὰ συλλάβουν διὰ δόλου τὸν νέον βασιλέα καὶ νὰ τὸν ἀναγκάσουν εἰς παραίτησιν ἀπέτυχον, προὐκάλεσαν δὲ τὴν θανάτωσιν τοῦ ἐν τῇ φυλακῇ κρατουμένου Ριχάρδου Β'. Ὁ θάνατος τοῦ Ριχάρδου προὐκάλεσε ῥῆξιν τοῦ Ἐρρίκου πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Κάρολον ΣΤ', ὅστις ἐκάλεσε παρ' αὐτῷ τὴν χήραν τοῦ θανατωθέντος Ἰσαβέλλαν, θυγατέρα του, καὶ ἐζήτησε τὴν ἐπιστροφὴν τῆς προικός. Πόλεμος ἀκήρυκτος ἐπηκολούθησε τοιουτοτρόπως εἰς τὰς ἠπειρωτικὰς κτήσεις τῆς Ἀγγλίας. Ἐξ ἄλλου οἱ Οὐαλλοὶ καὶ οἱ Σκῶτοι ἠρνοῦντο νὰ ἀναγνωρίσουν τὸν νέον βασιλέα καὶ παρίστατο ἀνάγκη χρησιμοποιήσεως τῶν ὅπλων πρὸς ὑποταγήν των.

Οἱ Πέρσυ, δοῦκες τοῦ Νορθούμπερλαντ καὶ φύλακες τῶν συνόρων, ἀνέλαβον τὴν ἐκστρατείαν καὶ μετὰ αἱματηρὰν ἀντίστασιν κατώρθωσαν νὰ καταβάλουν τὴν ἀνταρσίαν. Ἀλλ' οἱ Πέρσυ, πανίσχυροι, φιλόδοξοι καὶ ὑπερόπται, κατηγόρησαν τὸν βασιλέα Ἐρρῖκον ἐπὶ ἀχαριστίᾳ ἀπέναντί των καὶ ἑνωθέντες μὲ τοὺς ἀντιπάλους, τοὺς ὁποίους εἶχον νικήσει, ἔλαβον τὰ ὅπλα κατὰ τοῦ βασιλέως. Ἡ αἱματηρὰ μάχη τοῦ Σέσμπουρυ, καθ' ἣν ὁ βασιλεὺς ἐνίκησε κατὰ κράτος, ἔθεσε τέρμα εἰς τὴν παντοδυναμίαν τῶν Πέρσυ καὶ ἠνάγκασε τοὺς στασιαστὰς νὰ ὑποταχθοῦν. Αἱ ἐσωτερικαὶ διενέξεις ἐν τούτοις δὲν ἐτερματίσθησαν. Ὁ Ἐρρῖκος εἶχε νὰ καταβάλῃ διαδοχικῶς αὐτοὺς τούτους τοὺς περὶ αὐτόν, οἵτινες ἐνισχυθέντες διὰ τῆς εὐνοίας του δὲν ἐβράδυναν νὰ ἐγείρουν τὴν κεφαλήν. Ἡ μεγαλυτέρα στάσις ἦτο ἡ τῶν ἀρχόντων τοῦ Μπωφόρ, οἵτινες μετὰ τοῦ πρωτοτόκου υἱοῦ του Ἐρρίκου ἐστασίασαν κατὰ τοῦ βασιλέως. Ἀλλὰ καὶ ἡ στάσις αὐτὴ κατεβλήθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῇ συνδρομῇ καὶ τοῦ δευτεροτόκου υἱοῦ του, κόμιτος τῆς Κλαρεντίας. Ὁ Ἐρρῖκος Δ' ἦτο ἐπισφαλοῦς ὑγείας, καὶ καθ' ὅλην τὴν βασι-

Digitized by Google

λείαν του κατατρυχόμενος ὑπὸ οἰκονομικῶν ἀναγκῶν, ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ὑποχωρῇ εἰς τὰς ἀξιώσεις τοῦ Παρλαμέντου, τὸ ὁποῖον εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐγκρίνῃ τοὺς ἐπιβαλλομένους φόρους. Κατώρθωσεν ἐν τούτοις νὰ ἐπιβληθῇ κατὰ τῶν ἐχθρῶν του, νὰ περιορίσῃ ὀλίγον τὴν ὑπεροψίαν τῶν μεγάλων ἀρχόντων καὶ νὰ κρατήσῃ ἀσφαλῆ τὰ σύνορά του. Ἀπέθανε τῷ 1413, οὐχὶ ἐκ λέπρας, ὅπως ἀναφέρει μία παράδοσις, ἀλλ' ἐκ χρονίου καρδιακοῦ νοσήματος μὲ δερματικὰς ἐκδηλώσεις.

— **Ἑρρῖκος Ε'**, βασιλεὺς τῆς ***Ἀγγλίας*** (1413—1422). Υἱὸς τοῦ Ἑρρίκου Δ' καὶ τῆς Μαίρης Μποέν, κόμις τοῦ Τσέστερ, δοὺξ τῆς Κορνουάλης, πρίγκιψ τῆς Οὐαλλίας γεννηθεὶς ἐν Μονμοὺθ τῷ 1387. Ὡς διάδοχος ἀκόμη τοῦ θρόνου μετέσχεν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ πατρός του εἰς ἐπανειλημμένας ἐκστρατείας πρὸς καθυπόταξιν τῶν Οὐαλλῶν καὶ διεκρίθη εἰς τὴν μάχην κατὰ τῆς ἀνταρσίας τῶν δουκῶν τοῦ Νορθούμπερλαντ. Ἡ ἀπομάκρυνσις ὅμως τοῦ συμβούλου Θωμᾶ Μπωφόρ, ἀντικατασταθέντος ἀπὸ τὸν κόμιτα Ἀρῶντελ, ἤγαγε τὸν Ἑρρῖκον εἰς ἔριδα πρὸς τὸν πατέρα του.

Ἑρρῖκος Ε', βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας.

Ἀπεμακρύνθη καὶ αὐτὸς τοῦ ἰδιαιτέρου συμβουλίου καὶ ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του δουκὸς τῆς Κλαρεντίας. Ἐν τούτοις αἱ σχέσεις πατρὸς καὶ υἱοῦ δὲν ἐβράδυναν νὰ ἀποκατασταθοῦν καὶ ὁ Ἑρρῖκος ἀποκατεστάθη εἰς τοὺς τίτλους καὶ τὰ δικαιώματά του. Ἡ παράδοσις ἀναφέρει ὅτι πρὸ τῆς νεκρικῆς κλίνης τοῦ Ἑρρίκου Δ' ὁ διάδοχός του, πρὶν ἢ ὁ πατήρ του ἀκόμη ἐκπνεύσῃ, ἔλαβε τὸ στέμμα καὶ τὸ ἔθεσεν εἰς τὴν κεφαλήν του. Ὁ Σαίξπηρ ἐπίσης ἀφήνει μίαν εἰκόνα τοῦ Ἑρρίκου Ε' ὡς βασιλέως ἐκλύτου καὶ ἀκολάστου. Πρέπει ὅμως νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ Ἑρρῖκος ἀπὸ ἡλικίας 15 ἐτῶν ἔζη εἰς τὸν στρατὸν καὶ ὅτι τὰ ἤθη τῆς ἐποχῆς κάθε ἄλλο παρὰ αὐστηρὰ ἦσαν. Ἐστέφθη βασιλεὺς εἰς τὸ Οὐεστμίνστερ τὴν 9ην Ἀπριλίου 1413 καὶ ἀμέσως ἐπελήφθη μετὰ σθένους τῶν καθηκόντων του. Κατεδίωξεν ἀπηνῶς καὶ μὲ τὰ σκληρὰ μέτρα τῆς ἐποχῆς του τὴν ἀναφανεῖσαν μεταξὺ τῶν ὑπηκόων του θρησκευτικὴν αἵρεσιν τῶν Λολάρ. Ἀλλὰ κατὰ τὰ ἄλλα ἐφάνη μετριοπαθής, γενναῖος καὶ ὄχι μνησίκακος. Ἔστρεψε τὴν προσοχήν του κυρίως πρὸς τὴν Γαλλίαν, ὅπου ἡ φρενοπάθεια τοῦ βασιλέως Καρόλου ΣΤ' ἤνοιξεν ὁρίζοντας εἰς τὴν φιλοδοξίαν ὅλων τῶν γειτόνων του. Ἀπέστειλε πρέσβεις πρὸς τὸν Κάρολον ΣΤ' ζητῶν τὴν ἐκχώρησιν τῆς Νορμανδίας, τῆς Τουραίνης, τοῦ Ἀνζοῦ, τοῦ Μαὶν καὶ τοῦ Πουατιέ. Ἐζήτει ἐπίσης εἰς γάμον τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Αἰκατερίνην μὲ σημαντικὴν προῖκα. Εἰς ἀρνητικὴν ἢ μᾶλλον παρελκυστικὴν ἀπάντησιν ἐπεβιβάσθη (1415) εἰς Πόρτσεστερ ἐπὶ 1.500 πλοίων, ἔχων 30.000 ἄνδρας ὑπὸ τὰς διαταγάς του, ἐστράτευσε κατὰ τῆς Γαλλίας καὶ κατέλαβε τὸ Ἀρφλέρ· καίτοι δὲ ὁ στρατός του, λόγω ἀσθενειῶν, ἐμειώθη κατὰ τὸ ἥμισυ σχεδόν, προὐχώρησε διὰ μέσου τοῦ Γαλλικοῦ ἐδάφους, ἐνίκησε τοὺς Γάλλους εἰς τὸ Μαιζονσὲλ καὶ τὴν 26 Ὀκτωβρίου 1415 ἐγένετο κύριος τοῦ Καλαὶ καὶ ἐπέστρεψε κατόπιν εἰς τὴν Ἀγγλίαν θριαμβευτής. Μετὰ διετίαν (1417), ἐπιτυχὼν τὴν συγκατάθεσιν τοῦ δουκὸς τῆς Βουργουνδίας ὅπως τὸν ἀναγνωρίσῃ ὡς βασιλέα τῆς Γαλλίας, ὁ Ἑρρῖκος Ε' ἐστράτευσε πάλιν κατὰ τῆς Γαλλίας, κατέλαβε τὸ Κὰν καὶ ἤρχισε τὴν πολιορκίαν τῆς Ρουάν. Ἡ πόλις ἀντέστη γενναίως. Ἡ φρουρὰ ἀπέπεμψεν ἐκ τῆς πόλεως 12.000 «ἄχρηστα στόματα», γυναῖκας, γέροντας καὶ παιδία. Ὁ Ἑρρῖκος ὅμως δὲν ἐπέτρεψε τὴν διάβασίν των ἀπὸ τὰς πολιορκητικὰς γραμμὰς καὶ τοιουτοτρόπως πάντες οὗτοι ἀπέθανον ἐκ τῆς πείνης καὶ τῶν κακουχιῶν μεταξὺ τῶν δύο στρατοπέδων. Ὅταν τὸ Ρουὰν παρεδόθη τέλος τὴν 13 Ἰανουαρίου 1419, ὁ Ἑρρῖκος ἔκοψε νομίσματα μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἑρρῖκος, βασιλεὺς τῆς Γαλλίας». Μία συνάντησις τοῦ δουκὸς τῆς Βουργουνδίας, τῆς βασιλίσσης τῆς Γαλλίας, τῆς πριγκιπίσσης Αἰκατερίνης καὶ τοῦ Ἑρρίκου δὲν ἀπέληξεν εἰς συνεννόησιν. Ὁ Ἑρρῖκος κατέλαβε τὸ Ζισόρ. Ἡ ὁδὸς πρὸς τοὺς Παρισίους ἦτο ἀνοικτή. Ἡ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην συμπεσοῦσα δολοφονία τοῦ δουκὸς τῆς Βουργουνδίας Ἰωάννου τοῦ Ἀτρομήτου, ὑποκινήσει τοῦ διαδόχου τῆς Γαλλίας, ἀπήλλαξε τὸν Ἑρρῖκον τοῦ κινδύνου συνεννοήσεως τῶν δύο τούτων Γάλλων πριγκίπων κατὰ τοῦ ξένου ἐπιδρομέως. Ὁ νέος δοὺξ τῆς Βουργουνδίας Φίλιππος ὁ Ἀγαθὸς ἦτο κύριος τῶν Παρισίων καὶ ἐτάχθη μὲ τὸ μέρος τοῦ Ἑρρίκου. Τοιουτοτρόπως τὴν 21 Μαΐου 1420 ὑπεγράφη ἡ συνθήκη τοῦ Τρουᾶ, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Κάρολος ΣΤ' ἔδιδε τὴν θυγατέρα του Αἰκατερίνην ὡς σύζυγον εἰς τὸν Ἑρρῖκον Ε' καὶ ἀνεκήρυξεν αὐτὸν ὡς διάδοχόν του εἰς τὸν θρόνον τῆς Γαλλίας. Ὁ Ἑρρῖκος Ε' ἐξεστράτευσεν ἅπαξ ἔτι κατὰ τῆς Γαλλίας τῷ 1421 διὰ τὴν ἄμυναν τῶν Παρισίων, ἀπειλουμένων ἀπὸ τοὺς Γάλλους, καὶ ἐνίκησεν αὐτούς, ἀλλ' ἀπέθανεν ἐκ δυσεντερίας. Ἦτο ἀπὸ τοὺς δραστηρίους βασιλεῖς καὶ ἐπωφελήθη καλῶς τὴν ἐσωτερικὴν ἡσυχίαν τῶν κατοίκων διὰ νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν ἐξωτερικὴν ἐπέκτασίν του.

— **Ἑρρῖκος ΣΤ'**, βασιλεὺς τῆς ***Ἀγγλίας*** (1422—1471). Υἱὸς τοῦ Ἑρρίκου Ε' καὶ τῆς Αἰκατερίνης τῆς Γαλλίας, γεννηθεὶς τῷ 1421 εἰς τὸ Οὐίνδσορ καὶ ἀποθανὼν τῷ 1471. Εἰς ἡλικίαν μόλις ἐννέα μηνῶν ὁ θάνατος τοῦ πατρός του τὸν ἔφερεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Ἀγγλίας, δύο δὲ μῆνας βραδύτερον, λόγῳ τοῦ θανάτου τοῦ Καρόλου ΣΤ', ἀνεκηρύχθη καὶ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας. Τὴν ἀντιβασιλείαν ἀνέλαβεν ὁ θεῖος τοῦ Ἑρρίκου Ἰωάννης δοὺξ τοῦ Μπέντφορδ καὶ αὐτοῦ ἀπουσιάζοντος εἰς τὴν Γαλλίαν ὁ Ὄμφρεϋ, δοὺξ τοῦ Γλώτσεστερ.

Ἑρρῖκος ΣΤ', βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας.

Παιδαγωγός του ἦτο ὁ κόμις τοῦ Βάρβικ. Ὅταν τῷ 1429 ὁ Κάρολος Ζ' τῆς Γαλλίας ἐστέφθη βασιλεὺς εἰς τὴν Ρέϊμς, ὁ Ἑρρῖκος ἐστέφθη βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας εἰς τὸ Οὐεστμίνστερ καὶ κατόπιν μεταβὰς εἰς Παρισίους ἐστέφθη ἐκεῖ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας. Ἐνυμφεύθη τῷ 1443 τὴν Μαργαρίταν θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Σικελίας Ρενὲ τοῦ Ἀνζοῦ, κόμιτος τῆς Προβηγκίας. Ὁ δοὺξ τοῦ Σῶφολκ, ἀναλαβὼν τὸ ἀξίωμα τοῦ πρώτου συμβούλου τοῦ βασιλέως, ἀπώλεσε κατὰ τὴν ὑπουργίαν του τὴν Νορμανδίαν καὶ καταδικασθεὶς εἰς ἐξορίαν ἐφονεύθη ἐπὶ τοῦ πλοίου τὸ ὁποῖον τὸν μετέφερε (1450). Ἀπὸ τοῦ σημείου αὐτοῦ κυρίως εἰπεῖν ἀρχίζει διὰ τὴν Ἀγγλίαν ὁ αἱματηρὸς ἐμφύλιος σπαραγμός, ὁ γνωστὸς εἰς τὴν ἱστορίαν ὡς «Πόλεμος τῶν δύο Ρόδων». Προκειμένου περὶ τῆς διαδοχῆς τοῦ δουκὸς τοῦ Σῶφολκ εἰς τὴν πρωθυπουργίαν, ὁ Τζὼν Κέϊντ ἐξήγειρε τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας, ὑποδεικνύων τὸν Ριχάρδον δοῦκα τοῦ Ὑόρκ ὡς σύμβουλον τοῦ βασιλέως. Ἀλλὰ καὶ τὸ κόμμα τοῦ δουκὸς τοῦ Σώμερσετ δὲν ἦτο ὀλιγώτερον ἰσχυρὸν καὶ ἐζήτει νὰ ἐπιβάλῃ τὸν ἀρχηγόν του. Ὁ Ριχάρδος τοῦ Ὑόρκ συγκεντρώσας ἀρκετὸν στρατὸν ἐβάδισε κατὰ τοῦ Λονδίνου. Ἐξαπατηθεὶς ὅμως ἀπὸ διαφόρους ὑποσχέσεις κατέθεσε τὰ ὅπλα καὶ ἐπέτυχε παρὰ τοῦ βασιλέως συγγνώμην. Τῷ 1453 ὁ Ἑρρῖκος ΣΤ' ἀπέκτησεν ἄρρενα υἱόν, τοῦ ὁποίου ἡ γέννησις ἐμείωσεν ὀλίγον τὰς περὶ τὸν θρόνον φιλοδοξίας. Σχεδὸν συγχρόνως ὅμως ὁ Ἑρρῖκος ΣΤ' ἔπαθε παράλυσιν καὶ διανοητικὴν διατάραξιν ὁμοίαν μὲ τὴν τοῦ πενθεροῦ του Καρόλου ΣΤ' τῆς Γαλλίας.

Τὸ γεγονὸς τοῦτο, δημιουργοῦν ἀνάγκην ἀντιβασιλείας, ἐγένετο ἀφορμὴ ἐρίδων μεταξὺ τριῶν διεκδικητῶν τοῦ τίτλου: τῆς βασιλίσσης Μαργαρίτας, τοῦ Ριχάρδου τοῦ Ὑόρκ καὶ τοῦ δουκὸς τοῦ Σώμερσετ. Οἱ λόρδοι συνελθόντες τῷ 1454 ἔθεσαν τέρμα εἰς τὴν διένεξιν, ἐκλέξαντες τὸν Ριχάρδον «προστάτην τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ βασιλείου» καὶ φυλακίσαντες τὸν Σώμερσετ. Ὁ βασιλεὺς Ἑρρῖκος ΣΤ' ὅμως ἀνέκτησεν ἐν τῷ μεταξὺ παροδικῶς τὸ λογικὸν καὶ ἡ πρώτη πρᾶξίς του ἦτο νὰ ἐπαναφέρῃ τὸν Σώμερσετ εἰς τὸ ἀξίωμα καὶ τοὺς τίτλους του. Ὁ Ριχάρδος τοῦ Ὑόρκ σπεύδει ὅμως καὶ συνεγείρει ὑπὸ τὰ ὅπλα τοὺς ὀπαδούς του. Τὰ δύο ἀντίπαλα στρατεύματα συναντῶνται εἰς τὸ Σαὶντ-Ἀλμπάν, ὅπου ὁ βασιλικὸς στρατὸς ἡττᾶται κατὰ κράτος. Ὁ Σώμερσετ φονεύεται καὶ ὁ βασιλεὺς συλλαμβάνεται αἰχμάλωτος. Οἱ νικηταὶ τότε ρίπτονται εἰς τοὺς πόδας τοῦ αἰχμαλώτου βασιλέως, οἱ δύο ἀντίπαλοι οἶκοι τῆς Λαγκαστρίας καὶ τοῦ Ὑόρκ συμφιλιοῦνται καὶ κατὰ τὴν ἐπάνοδον εἰς τὸ Λονδῖνον γίνεται πανηγυρικὴ λιτανεία, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ δύο θανάσιμοι ἐχθροί, ἡ βασίλισσα καὶ ὁ Ριχάρδος, ἐμφανίζονται ὁμοῦ στηριζόμενοι ὁ εἷς εἰς τὸν βραχίονα τοῦ ἄλλου.

Ἡ εἰρήνη ὅμως δὲν διήρκεσε πολύ. Τὸ κόμμα τοῦ Ὑόρκ δυσαρεστηθὲν ἐκ νέου ἐγκαταλείπει τὸ Λονδῖνον, προσφεύγει εἰς τὰ ὅπλα καὶ κατὰ τὴν μάχην τοῦ Νόρθαμπτον ὁ βασιλεὺς συλλαμβάνεται ἐκ νέου αἰχμάλωτος. Τότε διὰ πρώτην φορὰν ὁ Ριχάρδος τοῦ Ὑόρκ ἐμφανίζει ἀξίωσιν ἐπὶ τοῦ θρόνου ὡς ἀπόγονος ἐκ θηλέων τοῦ Λυονέλ, δουκὸς τῆς Κλαρεντίας, πρωτοτόκου υἱοῦ τοῦ Ἐδουάρδου Γ'. Ὁ Ἑρρῖκος ΣΤ' ἀναγκάζεται νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸν Ριχάρδον ὡς διάδοχον, ἐνῷ ἡ βασίλισσα Μαργαρίτα φεύγει πρὸς τὴν Σκωτίαν. Ἡ Μαργαρίτα δὲν εἶναι ἐξ ἐκείνων ποῦ ὑποτάσσονται εὐκόλως. Κατορθώνει νὰ ἑλκύσῃ μὲ τὸ μέρος της τοὺς Σκώτους, κερδίζει τὴν φιλίαν ἀρκετῶν δυσηρεστημένων Ἄγγλων βαρώνων καὶ εἰσβάλλει ἐπὶ κεφαλῆς στρατοῦ εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἡ μάχη τοῦ Μπαῖκφελδ δικαιώνει τὰς ἐλπίδας τῆς Μαργαρίτας. Ὁ στρατὸς τοῦ Ὑόρκ ἡττᾶται κατὰ κράτος καὶ πίπτουν εἰς τὴν μάχην αὐτὸς ὁ Ριχάρδος καὶ ὁ κόμις τοῦ Σώλσμπαρυ. Ἡ Μαργαρίτα περισυλλέγει τὴν κεφαλὴν τοῦ ἐχθροῦ της καὶ τὴν περιφέρει στολισμένην μὲ χάρτινον στέμμα. Ὁ υἱὸς τοῦ Ριχάρδου Ἐδουάρδος τοῦ Ὑόρκ συνεχίζει τὸν ἀγῶνα. Καίτοι ὅμως ἡττᾶται, οἱ κάτοικοι τοῦ Λονδίνου ἐξεγείρονται, τὸν ἀνακηρύττουν βασιλέα ὡς Ἐδουάρδον Δ' καὶ θέτουν ἐκτὸς νόμου τὴν βασίλισσαν καὶ τὸν διάδοχον, οἵτινες φεύγουν εἰς τὴν Σκωτίαν. Ὁ Ἑρρῖκος ΣΤ' κλείεται δεσμώτης εἰς τὸν πύργον τοῦ Λονδίνου. Ἀκάθαρτος, ἠλίθιος, θρησκομανής, μὲ διαλείψεις ἐχεφροσύνης καὶ τρέλλας, ράκος ἀνθρώπου ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας, γίνεται ἀνδρείκελον εἰς χεῖρας τῶν περὶ τὸν θρόνον. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Νεβὶλ ἐρίσας μὲ τὸν Ἐδουάρδον, ἀποφυλακίζει τὸν Ἑρρῖκον ΣΤ', τὸν ἀποκαθιστᾷ πάλιν ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ ἀναγκάζει τὸν Ἐδουάρδον νὰ φύγῃ εἰς τὴν Γαλλίαν. Δὲν παρέρχεται ὅμως πολὺς καιρὸς καὶ τῷ 1471 ὁ Νεβὶλ συμφιλιοῦται μὲ τὸν Ἐδουάρδον καὶ τοῦ παραδίδει δεσμώτην τὸν Ἑρρῖκον. Τὸν Μάϊον τοῦ 1471 εἰς τὴν μάχην τοῦ Τεκέσμπουρυ ἡ βασίλισσα Μαργαρίτα συλλαμβάνεται αἰχμάλωτος, ὁ δὲ διάδοχος υἱός της δολοφονεῖται. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς αὐτῆς ἡ ζωὴ τοῦ Ἑρρίκου ΣΤ' εἶναι ἄχρηστος εἰς ἐκείνους, ποῦ εἶχον μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἀνάγκην τῆς σκιᾶς του, ἐπὶ πλέον δὲ οὗτος δολοφονεῖται τὴν 21 Μαΐου. Μετὰ τὸν θάνατόν του οἱ ὀπαδοὶ τοῦ «Ἐρυθροῦ ρόδου» τῆς Λαγκαστρίας ἐζήτησαν καὶ ἐπέτυχον παρὰ τοῦ πάπα νὰ τὸν ἀνακηρύξουν ὅσιον καὶ ἀνήγειραν ειδικὸν παρεκκλήσιον εἰς τὸ Οὐεστμίνστερ διὰ τὸν νεκρὸν τοῦ μοιραίου καὶ τραγικοῦ βασιλέως.

— **Ἑρρῖκος Ζ'**, βασιλεὺς τῆς ***Ἀγγλίας*** (1485—1509). Ἐγεννήθη τὴν 28 Ἰανουαρίου 1457. Υἱὸς τοῦ Ἐδμόνδου Τύδορ, κόμιτος τοῦ Ρίτσμονδ, καὶ τῆς Μαργαρίτας Μπωφόρ, θυγατρὸς τοῦ Ἰωάννου δουκὸς τοῦ Σώμερσετ καὶ ἀπογόνου τοῦ Ἰωάννου τῆς Γάνδης, γεννηθεὶς τῷ 1457 εἰς τὸ Πέμπροκ-Κάστλ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἑρρίκου ΣΤ' καὶ τοῦ υἱοῦ του, ὁ Ἑρρῖκος Ζ' παρέμεινεν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ οἴκου τῆς Λαγκαστρίας. Ἡ μήτηρ του ἦτο 14 ἐτῶν ὅταν τὸν ἔφερεν εἰς φῶς καὶ τὴν ἀνατροφήν του ἀνέλαβεν ὁ θεῖός του κόμις τοῦ Πέμπροκ.

Ἑρρῖκος Ζ', βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας.

Ἔμεινεν εἰς τὴν Βρετάννην ἕως ὅτου ὁ θάνατος τοῦ Ἐδουάρδου Δ' καὶ αἱ ὠμότητες τοῦ Ριχάρδου Γ' παρεσκεύασαν τὸ ἔδαφος τῆς ἐπανόδου του εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἀπεβιβάσθη εἰς αὐτὴν ἡγούμενος στρατοῦ καὶ ἄνευ πολλῶν δυσχερειῶν ἐνίκησε τοὺς ἀντιπάλους του ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Μπόσγουορθ, καθ' ἣν ὁ Ριχάρδος Γ' ἐφονεύθη. Διὰ νὰ προλάβῃ ἀνταπαιτήσεις ἐνυμφεύθη τὴν Ἐλισάβετ τοῦ Ὑόρκ, θυγατέρα τοῦ Ἐδουάρδου Δ', καὶ ἐγκατεστάθη ἐπὶ τοῦ θρόνου τῷ 1485. Δύο ὅμως ἔτη βραδύτερον ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Ἰρλανδίαν εἷς ἀπατεών, ὅστις αὐτοκαλούμενος Ἐδουάρδος Βέρβικ καὶ ἀρχηγὸς τοῦ οἴκου τοῦ Ὑόρκ, κατώρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ περὶ ἑαυτὸν ἱκανοὺς ὀπαδοὺς καὶ νὰ βαδίσῃ κατὰ τοῦ Ἑρρίκου Ζ'. Ὁ βασιλεὺς ἐπέδειξεν εἰς τοὺς λόρδους τὸν ἀληθινὸν δοῦκα τοῦ Βέρβικ, τὸν ὁποῖον ἐκράτει δεσμώτην εἰς τὸν πύργον τοῦ Λονδίνου καὶ βαδίσας κατὰ τῶν στασιαστῶν ἐξώντωσεν αὐτοὺς εἰς τὴν μάχην τοῦ Στὸκ παρὰ τὸν Τρέντ. Ὁ ψευδο-Βάρβικ συλληφθεὶς ὡμολόγησεν ὅτι ἦτο ἁπλοῦς υἱὸς χωρικοῦ καὶ τυχὼν συγγνώμης παρέμεινεν ὡς ἐκγυμναστὴς ἱεράκων εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ βασιλέως. Ὁ Ἑρρῖκος Ζ' ἀπαλλαγεὶς τῶν ἐσωτερικῶν περισπασμῶν ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Γαλλίαν χάριν τῆς Βρετάνης, ἥτις διὰ τοῦ γάμου τοῦ Καρόλου Η' μὲ τὴν Ἄνναν τῆς Βρετάνης περιήρχετο εἰς τὰς κτήσεις τοῦ γαλλικοῦ στέμματος. Ἡ ἐκστρατεία ἔληξε μὲ πληρωμὴν παρὰ τοῦ Καρόλου Η' ἀποζημιώσεως 127 χιλιάδων λιρῶν διὰ τὰ ἔξοδα τῆς ἐκστρατείας. Κατὰ τὴν ἐπάνοδόν του εἰς Ἀγγλίαν ὁ Ἑρρῖκος Ζ' εὗρεν ἄλλον ἀπαιτητὴν τοῦ θρόνου, τὸν Πέρκιν Οὐῶρμπεκ, ὅστις ὡς Ριχάρδος τοῦ Ὑόρκ, υἱὸς τοῦ Ἐδουάρδου Δ', κατώρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ ὀπαδούς, νὰ ἀναγνωρισθῇ ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Σκωτίας καὶ νὰ καταστῇ ἐπίφοβος. Ἀλλὰ τὴν παραμονὴν τῆς μάχης τοῦ Τάουντον ὁ ψευδο-Ριχάρδος καταληφθεὶς ὑπὸ τρόμου ἐτράπη εἰς φυγὴν καὶ ἐκρύβη εἴς τι μοναστήριον, ὅπου καὶ συνελήφθη. Ὁ βασιλεὺς τὸν συνεχώρησεν ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως νὰ ὁμολογήσῃ τὴν πλαστοπροσωπίαν του.

Digitized by Google

'Αποτέλεσμα τῆς ἀνταρσίας ταύτης ὑπῆρξεν ἡ θανάτωσις τοῦ κρατουμένου εἰς τὸν πύργον τοῦ Λονδίνου κόμιτος τοῦ Βέρβικ, τελευταίου ἄρρενος ἀπογόνου τῆς οἰκογενείας τοῦ Ὑόρκ.

Ὁ Ἐρρῖκος Ζ', ἀπαλλαγεὶς οὕτω τῶν μακροχρονίων ἐσωτερικῶν περισπασμῶν, ἔστρεψε περισσότερον τὴν προσοχήν του εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἐξωτερικῶν αὐτοῦ σχέσεων. 'Επέτυχε διὰ τὸν πρωτότοκον υἱόν του 'Αρθοῦρον τὴν χεῖρα τῆς Αἰκατερίνης τῆς 'Αραγωνικῆς, θυγατρὸς τοῦ Φερδινάνδου καὶ τῆς 'Ισαβέλλας, βασιλέων τῆς Ἱσπανίας. 'Αλλ' ὁ πρίγκιψ 'Αρθοῦρος ἀπέθανεν ὀλίγον μετὰ τὸν γάμον. Ὁ Ἐρρῖκος τότε ἐπρότεινε νὰ νυμφευθῇ αὐτὸς τὴν χήραν τοῦ υἱοῦ του, ὅπως ἀποφύγῃ τὴν ἐπιστροφὴν τῆς πλουσίας προικὸς τῆς Ἱσπανίδος ἰνφάντης. 'Αλλ' ἡ ἱσπανικὴ αὐλὴ ἐφάνη ἀνένδοτος καὶ μόλις, κατόπιν μεσολαβήσεως αὐτοῦ τοῦ πάπα, συγκατετέθη, ὅπως τὴν Αἰκατερίνην νυμφευθῇ ὁ δευτερότοκος υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Ἄγγλου βασιλέως Ἐρρῖκος. Ὁ Ἐρρῖκος Ζ', μετὰ τὸν διακανονισμὸν τῆς ὑποθέσεως ταύτης, ἐζήτησε τὴν χεῖρα τῆς 'Ιωάννας τῆς Τρελλῆς, χήρας τοῦ Φιλίππου τῆς Καστίλλης, ἀποβλέπων εἰς τὴν κληρονομίαν τοῦ βασιλείου τούτου, καὶ κατόπιν τῆς Μαργαρίτας, θυγατρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ. 'Εν τῷ μεταξὺ οἱ τελευταῖοι ἀπομείναντες πλάγιοι βλαστοὶ τοῦ οἴκου τοῦ Ὑὸρκ ἐξωντοῦντο. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν πρὸς γάμον διαπραγματεύσεών του ὁ Ἐρρῖκος Ζ' ἀπέθανεν αἰφνιδίως εἰς τὸν πύργον τοῦ Ρίτσμοντ, τὸν ὁποῖον αὐτὸς εἶχεν ἀνεγείρει. Ὁ Ἐρρῖκος καθ' ὅλην τὴν βασιλείαν του ἠγωνίζετο νὰ προσπορισθῇ δι' ὅλων τῶν μέσων χρήματα, καίτοι δὲ ἦτο γενναιόδωρος καὶ σπάταλος ἀφῆκεν ἀποθνῄσκων τὸ μυθῶδες διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ποσὸν τῶν δύο ἑκατομμυρίων λιρῶν. Τὰ χρήματα προσεπορίζετο διὰ παντὸς μέσου καὶ πάσης αὐθαιρεσίας ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους του, παροιμιῶδες δὲ παρέμεινε τὸ ἐπιχείρημα τοῦ καγκελλαρίου Μόρτον, τοῦ ἐκτελεστοῦ τῶν βασιλικῶν ἁρπαγῶν, συνηθίζοντος νὰ λέγῃ πρὸς μὲν τοὺς φιλαργύρους: «δαπανᾷς ὀλίγα, ἄρα τὰ χρήματα δὲν σοῦ χρειάζονται», πρὸς δὲ τοὺς σπατάλους: «δαπανᾷς πολλά, ἄρα ἔχεις περισσεύματα».

—**Ἐρρῖκος Η'**, βασιλεὺς τῆς ***'Αγγλίας*** (1509—1547). Υἱὸς τοῦ Ἐρρίκου Ζ', γεννηθεὶς εἰς τὸν πύργον τοῦ Γκρήνουϊτς τῷ 1491. 'Ενυμφεύθη τῷ 1509 τὴν Αἰκατερίνην τὴν 'Αραγωνικήν, χήραν τοῦ πρωτοτόκου ἀδελφοῦ του. Ἔτυχεν ἐπιμεμελημένης ἀνατροφῆς καὶ κατὰ τὴν νεανικήν του ἡλικίαν ἦτο δημοτικώτατος, τόσον μεταξὺ τῶν εὐγενῶν, ὅσον καὶ μεταξὺ τοῦ λαοῦ. Ἦτο θαυμάσιος ἱππεύς, δεξιώτατος ἱππότης, διεκρίνετο εἰς ὅλα τὰ ἱπποτικὰ ἀγωνίσματα καὶ ἦτο ἐπιμελὴς καὶ ἐργατικός.

Ἐρρῖκος Η', βασιλεὺς τῆς 'Αγγλίας.

'Εγκαινίασε τὴν βασιλείαν του διὰ παροχῆς γενικῆς συγγνώμης πρὸς τοὺς ἐσωτερικοὺς ἀντιπάλους καὶ ἐξεστράτευσε πρὸς τὰ σκωτικὰ σύνορα ὅπου ἐπεβλήθη. Πανίσχυρος ἐσωτερικῶς καὶ διαθέτων τὰ μεγάλα χρηματικὰ μέσα, τὰ ὁποῖα ἐκληρονόμησεν ἀπὸ τὸν πατέρα του, ἦτο περιζήτητος σύμμαχος. Κατ' ἀρχὰς συνεβλήθη μὲ τὸν βασιλέα τῆς Ἱσπανίας Φερδινάνδον καὶ τὸν Γερμανὸν αὐτοκράτορα εἰς κοινὸν κατὰ τῆς Γαλλίας πόλεμον, τοῦ ὁποίου αὐτὸς ἦτο χρηματοδότης. 'Απεβιβάσθη εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ ἐπολιόρκησε τὸ Καλαί. Μαθὼν ὅμως ὅτι οἱ σύμμαχοί του διεπραγματεύοντο κρυφίως συνθήκην μετὰ τῆς Γαλλίας, ἔσπευσε νὰ συνεννοηθῇ μὲ τὸν βασιλέα Λουδοβῖκον ΙΒ', εἰς τὸν ὁποῖον, καίτοι γέροντα, ἔδωκεν ὡς σύζυγον τὴν ἀδελφήν του Μαρίαν. Ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Οὐώλσλεϋ, καρδινάλιος καὶ καγκελλάριος τοῦ βασιλέως, διηύθυνε δεξιώτατα τὰς συνεννοήσεις μετὰ τῶν ξένων ἡγεμόνων καὶ κατώρθωσε νὰ καταστήσῃ τὸν Ἐρρῖκον ρυθμιστὴν τρόπον τινὰ τῶν εὐρωπαϊκῶν πραγμάτων. 'Αλλὰ τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τοῦ Ἐρρίκου διεῖπε κυρίως ὁ ἔρως του πρὸς τὴν ὡραίαν Ἄνναν Μπόλεϋν καὶ ἡ προσπάθειά του ὅπως διαζευχθῇ τὴν Αἰκατερίνην. 'Εζήτησεν ἐμμέσως παρὰ τοῦ πάπα νὰ ἀκυρώσῃ τοὺς γάμους αὐτοῦ διὰ λόγους συγγενείας, καθ' ὅσον ἡ Αἰκατερίνη καὶ αὐτὸς ἦσαν ἐξάδελφοι καὶ ἐπὶ πλέον ἡ Αἰκατερίνη ἦτο χήρα τοῦ ἀδελφοῦ του. 'Αλλ' ὁ πάπας τρέμων πρὸ τοῦ πανισχύρου Καρόλου Κουΐντου, ἀδελφοῦ τῆς Αἰκατερίνης, ἐδίστασε νὰ δεχθῇ τὴν αἴτησιν τοῦ Ἐρρίκου καὶ τελικῶς ἠρνήθη. Ὁ Ἐρρῖκος ἔσπευσε νὰ συνδεθῇ στενότερον διὰ συμμαχικῶν δεσμῶν μὲ τὸν Φραγκῖσκον Α' τῆς Γαλλίας, διάδοχον τοῦ Λουδοβίκου ΙΒ', ὑπολογίζων ἐπὶ τῆς βοηθείας του. Ὁ πόλεμος ὅμως μὲ τὴν Ἱσπανίαν, ἥτις ἦτο κυρίαρχος καὶ τῶν Κάτω Χωρῶν, ἦτο ἀντιδημοτικὸς εἰς τὴν 'Αγγλίαν, ἥτις διεξῆγε ζωηρὸν ἐμπόριον μὲ τὴν ἀπέναντι ἀκτήν. Ἕνεκα τούτου ὁ καρδινάλιος Οὐώλσλεϋ ἀπέτυχε τελείως εἰς τὴν ἀποστολήν του καὶ ἀπεπέμφθη ἀντικατασταθεὶς ἀπὸ τὸν Θωμᾶν Μῶρον ὡς καγκελλάριον καὶ τὸν δοῦκα τοῦ Νῶρφολκ ὡς πρωθυπουργόν. Εἰς τὸ Παρλαμέντον, τὸ ὁποῖον συνεκάλεσεν ὁ Ἐρρῖκος, ἀνεκοίνωσεν ὅτι λόγοι συνειδήσεως τοῦ ἐπιβάλλουν νὰ διαλύσῃ τὸν γάμον του μετὰ της Αἰκατερίνης. Συγχρόνως ἀνεβίβασεν εἰς τὸν θρόνον τὸν ἀρχιεπίσκοπον τοῦ Καντέρβουρυ, τὸν Θωμᾶν Κράμμερ, ὅστις ὡς πρωθιεράρχης τῆς 'Αγγλίας κηρύττει διαλελυμένον τὸν γάμον. Πέντε ἡμέρας κατόπιν ὁ Ἐρρῖκος ἐνυμφεύθη τὴν Ἄνναν Μπόλεϋν καὶ ἐκήρυξε νόθον τὴν ἐκ τῆς Αἰκατερίνης θυγατέρα του Μαρίαν Τύδορ. Ὁ πάπας πρὸ τῆς καταπατήσεως αὐτῆς τῶν δικαιωμάτων του ἀφώρισε τὸν Ἐρρῖκον Η'. Οἱ χρόνοι ὅμως τῆς παπικῆς ἐπιβολῆς εἶχον παρέλθει ἀνεπιστρεπτί. Ὁ Ἐρρῖκος καλέσας εἰς σύνοδον τὸν ἀγγλικὸν κλῆρον, ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν ἀρχηγὸν τῆς ἀγγλικανικῆς 'Εκκλησίας καὶ ἀπηυθύνετο πρὸς τὸν πάπαν ὡς πρὸς τὸν «'Επίσκοπον Ρώμης». Συγχρόνως ἤρχισεν ἐν 'Αγγλίᾳ ἄγριος διωγμὸς τῶν πιστῶν εἰς τὴν παπικὴν ἐξουσίαν. Πλεῖστα μοναστήρια διελύθησαν καὶ αἱ περιουσίαι των ἐδημεύθησαν. Τὰ παντὸς εἴδους θρησκευτικὰ ἱδρύματα κατηργήθησαν καὶ ἡ μεγάλη κτηματικὴ περιουσία τοῦ κλήρου περιῆλθεν εἰς τὸν βασιλέα καὶ τοὺς εὐνοουμένους του. Ὁ Φίσερ καθῃρέθη ἀπὸ τὴν ἐπισκοπὴν τοῦ Ρότσεστερ. Ὁ πάπας εἰς ἀμοιβὴν προεχείρισε τὸν πιστὸν κληρικὸν εἰς καρδινάλιον, ἀλλ' ὁ Ἐρρῖκος εἰς ἀπάντησιν τὸν ἀπεκεφάλισεν. 'Επίσης διέταξε τὸν ἀποκεφαλισμὸν πάντων τῶν θρησκευτικῶν ἀγαλμάτων καὶ τὴν καταστροφὴν τῶν συμβόλων τῆς καθολικῆς λατρείας. Τὸν 'Ιανουάριον τοῦ 1536 ἡ Αἰκατερίνη ἡ 'Αραγωνικὴ ἀπέθανε καὶ ὁ Ἐρρῖκος εἰς ἔνδειξιν χαρᾶς περιεβλήθη, ὡς καὶ ἡ Ἄννα Μπόλεϋν, κιτρίνην περιβολήν. 'Αλλ' ἡ ἰσχὺς τῆς δευτέρας συζύγου τοῦ βασιλέως ἐπέπρωτο νὰ ἐκλείψῃ ὀλίγους μῆνας ἀργότερον. Τὸν Μάϊον τοῦ 1536 ὁ βασιλεὺς ἐνεκάλεσεν ἐνώπιον τῶν λόρδων τὴν σύζυγόν του ἐπὶ αἱμομιξίᾳ μὲ τὸν ἀδελφόν της καὶ μοιχείᾳ μετ' ἄλλων αὐλικῶν καὶ ἐπέτυχε τὴν εἰς θάνατον καταδίκην της. Τὴν ἐπομένην τοῦ ἀποκεφαλισμοῦ τῆς Ἄννας Μπόλεϋν, ὁ Ἐρρῖκος ἐμνηστεύθη τὴν νέαν εὐνοουμένην του 'Ιωάνναν Σέϋμουρ. Τὸ νέον Παρλαμέντον κηρύττει νόθα τὰ ἐκ τῶν δύο πρώτων γάμων τέκνα τοῦ Ἐρρίκου, τὴν Μαρίαν ἐκ τῆς Αἰκατερίνης καὶ τὴν 'Ελισάβετ, τὴν κατόπιν βασίλισσαν τῆς 'Αγγλίας, ἐκ τῆς Ἄννας Μπόλεϋν. Τὸν 'Οκτώβριον τοῦ 1536 ἡ 'Ιωάννα Σέϋμουρ ἔτεκεν υἱόν, τὸν κατόπιν βασιλέα 'Εδουάρδον ΣΤ', ἀλλ' ἀπέθανε δώδεκα ἡμέρας μετὰ τὸν τοκετόν. Πρὸς ὁλοσχερῆ ἐξόντωσιν πάσης θρησκευτικῆς ἀντιγνωμίας ὁ βασιλεὺς ἐξέδωκε τὸ περίφημον «Διάταγμα περὶ καταργήσεως τῶν παραλλαγῶν τῶν γνωμῶν», ἀποτέλεσμα τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ἡ δημιουργία ἐπὶ μίαν ὀκταετίαν ἐν 'Αγγλίᾳ καταστάσεως διωγμῶν, ἐκτελέσεων, ἁρπαγμῶν καὶ παντὸς εἴδους αὐθαιρεσίας. Τὴν 24ην Σεπτεμβρίου 1539 ὁ βασιλεὺς ἐνυμφεύθη τὴν Ἄνναν ντὲ Κλέβ, συγγενῆ τοῦ ἐκλέκτορος τῆς Σαξωνίας, ἀρχηγοῦ τῶν ἐν Γερμανίᾳ διαμαρτυρομένων. 'Αλλ' ἡ Ἄννα ἦτο ἄσχημος. 'Ολίγους μῆνας μετὰ τὴν ἄφιξίν της εἰς τὴν 'Αγγλίαν ὁ κλῆρος ἠκύρωσε τὸν γάμον, τὴν αὐτὴν δὲ ἐποχὴν κατεδικάσθη καὶ ἐθανατώθη ὁ καγκελλάριος Κρόμβελ, ὁ εἰσηγητὴς καὶ ἐκτελεστὴς τῶν κατὰ τοῦ κλήρου δημεύσεων ἐπὶ ἰδιοποιήσει (1540). 'Εν τούτοις ὁ βασιλεὺς ἐσυνέχισε τὴν πολιτικήν του. Πᾶν ὅ,τι εἶχεν ἀπομείνει ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ κλήρου ἐθεωρήθη ὡς ἰδιοκτησία τοῦ στέμματος. Τὸν Αὔγουστον τοῦ 1540 ὁ Ἐρρῖκος Η' ἐνυμφεύθη τὴν Αἰκατερίνην Χόβαρτ, ἥτις ὅμως μετ' οὐ πολὺ ἀπεκεφαλίσθη ἐπὶ ἀπιστίᾳ. Τῷ 1543 ὁ Ἐρρῖκος ἐπεχείρησεν ἐκστρατείαν κατὰ τοῦ 'Ιακώβου Ε' τῆς Σκωτίας, ἥτις ἀπέβη νικηφόρος καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐξασθένησιν τῆς ἰσχύος τῶν βορείων ἐχθρῶν τοῦ Ἐρρίκου. Καίτοι ἡ ὑγεία τοῦ βασιλέως ἔχει ἤδη κλονισθῆ, τῷ 1543 ἐνυμφεύθη οὗτος τὴν Αἰκατερίνην Πάρ. Κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην περίοδον τῆς βασιλείας τοῦ Ἐρρίκου, αἱ φιλοδοξίαι τῶν αὐλικῶν ἤρχισαν νὰ γίνωνται προκλητικώτεραι. 'Αλλ' ὁ αὐταρχικὸς βασιλεὺς ἠδυνήθη πρὶν ἀποθάνῃ νὰ δώσῃ ἓν τελευταῖον δεῖγμα τῆς ἰσχύος του, συντρίψας τὴν ἀνταρσίαν τοῦ δουκὸς τοῦ Νῶρφολκ καὶ τοῦ υἱοῦ του. Συγχρόνως ὡς σύμμαχος πλέον τοῦ Καρόλου Κουΐντου ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Γαλλίας καὶ κατέλαβε τὴν Βουλώνην. Ὁ Ἐρρῖκος Η' ἀπέθανε τὴν 28 'Ιανουαρίου 1547.

—**Ἐρρῖκος**, *πρίγκιψ τῆς* ***'Αγγλίας***. Ὁ νεώτερος τῶν ἓξ υἱῶν τοῦ βασιλέως Καρόλου Α', γεννηθεὶς τῷ 1640 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1660. Ἔφερε τὸν τίτλον τοῦ δουκὸς τοῦ Γκλώτσεστερ, ὅπως πάντες οἱ νεώτεροι πρίγκιπες τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῆς 'Αγγλίας.

ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ

—**Ἐρρῖκος** *τῆς 'Αννωνίας*, αὐτοκράτωρ τῆς ***Κωνσταντινουπόλεως*** (1206—1216). Δευτερότοκος υἱὸς τοῦ κόμιτος τῆς Φλάνδρας Βαλδουΐνου Ζ', γεννηθεὶς ἐν Βαλανσιὲν τῷ 1174 καὶ ἀποθανὼν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1216. Μετασχὼν μετὰ τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ του τῆς Δ' Σταυροφορίας, ἔλαβε μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων τῷ 1204 ἐπαρχίας ἐν 'Ασίᾳ, ἃς καὶ κατέλαβε. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ του καὶ πρώτου Λατίνου αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως Βαλδουΐνου Α' κατὰ τὴν μάχην τῆς 'Αδριανουπόλεως (1205), ἐξελέγη ἐν ἀρχῇ ἀντιβασιλεὺς καὶ κατόπιν αὐτοκράτωρ, στεφθεὶς ἐν Ἁγίᾳ Σοφίᾳ τὴν 20ὴν Αὐγούστου 1206. Συνέχισε τὸν κατὰ τῶν Βουλγάρων πόλεμον, οὓς ἐξηνάγκασε νὰ ζητήσωσιν εἰρήνην, κατόπιν δὲ ἐστράφη κατὰ τοῦ Θεοδώρου Λασκάρεως, μετὰ τοῦ ὁποίου συνῆψε τῷ 1216 συνθήκην, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν ἠδυνήθη νὰ στραφῇ κατὰ τῆς 'Ηπείρου. 'Απέθανε διαρκούσης τῆς ἐκστρατείας ταύτης, δηλητηριασθείς, ὡς λέγεται, ὑπὸ τῆς δευτέρας συζύγου του, θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῶν Βουλγάρων 'Ιωαννικίου. Πρώτη σύζυγός του ὑπῆρξεν ἡ Ἁγνή, θυγάτηρ τοῦ μαρκησίου τοῦ Μομφεράτου. —α.

ΓΑΛΛΙΑ

—**Ἐρρῖκος Α'**, βασιλεὺς τῆς ***Γαλλίας*** (1031—1060). Υἱὸς τοῦ βασιλέως Ροβέρτου καὶ τῆς συζύγου του Κωνσταντίας, γεννηθεὶς τῷ 1008. Ἑπταετὴς ἀκόμη παρευρέθη πλησίον τοῦ πατρός του εἰς τὴν μάχην τὴν δοθεῖσαν πλησίον τοῦ Τονὲρ καὶ ἑνδεκαετὴς ἠκολούθησε τὸν πατέρα του εἰς τὴν ἐκστρατείαν πρὸς καθυπόταξιν τῆς Βουργουνδίας, τῆς ὁποίας τὸ δουκικὸν στέμμα ἀπενεμήθη εἰς τὸν νεαρὸν Ἐρρῖκον. Τῷ 1025, ἀποθανόντος τοῦ πρωτοτόκου υἱοῦ τοῦ Ροβέρτου Οὔγου, ὁ Ἐρρῖκος ἀνεκηρύχθη διάδοχος τοῦ θρόνου, παρὰ δὲ τὴν ἀντίδρασιν τῆς μητρός του, ἡ ὁποία ηὐνόησε τὸν τριτότοκον υἱόν της Ροβέρτον, ὁ Ἐρρῖκος ἐχρίσθη ζῶντος ἔτι τοῦ πατρός του βασιλεὺς εἰς τὸ Ρέϊμς. Ἡ Κωνσταντία δυσαρεστηθεῖσα ἀπεσύρθη μετὰ τοῦ εὐνοουμένου υἱοῦ της ἐκ τῆς αὐλῆς, μελετῶσα ἐκδίκησιν. Πράγματι δὲ κατώρθωσε νὰ ἐξεγείρῃ ἀμφοτέρους τοὺς υἱούς της ἐναντίον τοῦ πατρός των. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἐπακολουθήσαντος ἐμφυλίου σπαραγμοῦ, οἱ δύο υἱοὶ ἐνίκησαν τὸν πατέρα καὶ συνωμολόγησαν μετ' αὐτοῦ τὴν εἰρήνην τοῦ 1030.

Ἐρρῖκος Α', βασιλεὺς τῆς Γαλλίας.

Μετὰ ἓν ἔτος ὁ Ροβέρτος ἀπέθανε καὶ ὁ Ἐρρῖκος Α' ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Γαλλίας. Μία τῶν πρώτων πράξεών του ὑπῆρξεν ἡ παραχώρησις τῆς Βουργουνδίας εἰς τὸν ἀδελφόν του Ροβέρτον καὶ τοῦ Βαντομουὰ εἰς τὸν Γοδεφρεῖδον Μαρτέλ. Ἡ μήτηρ του ὅμως δὲν ἐλησμόνησε τὸ κατὰ τοῦ υἱοῦ της μῖσος. Δραστηριωτάτη καὶ δολοπλόκος κατώρθωσε νὰ συνενώσῃ ἐναντίον τοῦ Ἐρρίκου τοὺς κυριωτέρους ὑποτελεῖς του ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἒντ ντὲ Μπλουᾶ. Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἤρξατο τὸν Μάρτιον τοῦ 1032. Ἡ Κωνσταντία κατέλαβε διαδοχικῶς τὸ Σανλί, τὸ Σάνς, τὸ Μπετιζὺ καὶ ἄλλας πόλεις καὶ ἠνάγκασε τὸν βασιλέα νὰ καταφύγῃ πλησίον τοῦ δουκὸς τῆς Νορμανδίας, οὗτινος ἐζήτησε τὴν βοήθειαν κατὰ τῆς μητρός του. Ὁ δοὺξ τῆς Νορμανδίας Ροβέρτος Διάβολος εἰσέβαλε τότε εἰς τὰς γαλλικὰς χώρας, ἔκαυσε τὴν 'Ορλεάνην καὶ ἐνίκησε τὴν Κωνσταντίαν, ἥτις ὑπετάγη εἰς τὸν υἱόν της ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου της (1034). Παρὰ τὰς ἐπιτυχίας ὅμως ταύτας ἡ θέσις τοῦ Ἐρρίκου δὲν ἦτο εὐχάριστος. 'Αφ' ἑνὸς ὁ κόμις τοῦ Μπλουᾶ ἐξηκολούθει τὴν ἔνοπλον ἀντίστασιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ σύμμαχός του Ροβέρτος τῆς Νορμανδίας δὲν ἦτο ὀλιγώτερον τῶν ἐχθρῶν του ἐπικίνδυνος. 'Εναντίον τοῦ τελευταίου τούτου καὶ τοῦ διαδόχου του Γουλιέλμου τοῦ Νόθου ὁ Ἐρρῖκος διεξήγαγε μακροετεῖς πολέμους, βοηθούμενος ἑκάστοτε ὑπὸ διαφόρων ἰσχυρῶν γειτόνων του, καὶ κατώρθωσε, καίτοι ἡ τύχη δὲν ἐφάνη πάντοτε εὐνοϊκὴ πρὸς αὐτόν, νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰς πρὸς τὴν Νορμανδίαν κτήσεις τοῦ κράτους του, ἐπὶ πλέον δὲ καὶ νὰ αὐξήσῃ αὐτάς. 'Επίσης εἰς τὰς πρὸς τὴν Βουργουνδίαν διενέξεις του ὑπῆρξε τελικῶς εὐτυχής, ἐπιβληθεὶς ὡς ἐπικυρίαρχος. Τέλος ἔστρεψε τὰς βλέψεις του μέχρι τοῦ νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἐπικυριαρχίαν του καὶ ἐπὶ τῆς Λωρραίνης, ἡ ὁποία εἶχε περιέλθει εἰς τὴν Αὐστρίαν, ἀλλ' ἡ ἐκστρατεία τὴν ὁποίαν ἡτοι-

Digitized by Google

μαζεν ἐματαιώθη, διότι ἠναγκάσθη νὰ σπεύσῃ εἰς βοήθειαν τοῦ συμμάχου του τώρα δουκὸς τῆς Νορμανδίας, ἐναντίον τοῦ ὁποίου εἶχον ἐξεγερθῆ διάφοροι ὑποτελεῖς του.

Τῷ 1049 ὁ Ἐρρῖκος Α' περιῆλθεν εἰς διένεξιν μετὰ τοῦ πάπα Λέοντος Θ' ἐξ ἀφορμῆς τῆς συνόδου, τὴν ὁποίαν ὁ τελευταῖος ἐκάλεσεν εἰς τὴν Ῥέϊμς καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ὁ βασιλεὺς μεθ' ὅλων τῶν ἐπισκόπων τῆς χώρας του ἀπέφυγον νὰ παραστοῦν ἐπιζητοῦντες τὴν αὐτοτέλειαν τοῦ γαλλικοῦ κλήρου. Ὁ βασιλεὺς Ἐρρῖκος ἠρραβωνίσθη τὴν Ματθίλδην, θυγατέρα τοῦ αὐτοκράτορος Κονράδου Β'. Ἡ πριγκίπισσα ὅμως ἀπέθανε πρὸ τοῦ γάμου (1044) καὶ τῷ 1048 ὁ Ἐρρῖκος ἐνυμφεύθη τὴν Ἄνναν, θυγατέρα τοῦ Γιαροσλὰβ πρίγκιπος τοῦ Κιέβου. Ἀπέκτησεν ἐκ τοῦ γάμου τούτου τρεῖς υἱούς: τὸν μετέπειτα βασιλέα Φίλιππον, τὸν Ροβέρτον, ὅστις ἀπέθανεν εἰς νεαρὰν ἡλικίαν, καὶ τὸν Οὖγον, κόμιτα τοῦ Βερμαντουᾶ. Ὁ Ἐρρῖκος Α' ἀπέθανε τὸν Αὔγουστον τοῦ 1060, ὁρίσας πρὸ τοῦ θανάτου του ἐπιτρόπους τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ του τὴν σύζυγόν του Ἄνναν καὶ τὸν Βαλδουῖνον κόμιτα τῆς Φλάνδρας.

— **Ἐρρῖκος Β'**, βασιλεὺς τῆς ***Γαλλίας*** (1547 — 1559). Δευτερότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως Φραγκίσκου Α' καὶ τῆς πρώτης του συζύγου Κλαυδίας, γεννηθεὶς τὸν Μάρτιον τοῦ 1519. Ἀνεκηρύχθη διάδοχος τοῦ θρόνου τῷ 1536 μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πρωτοτόκου ἀδελφοῦ του Φραγκίσκου. Τῷ 1033 ἐνυμφεύθη τὴν *Αἰκατερίνην* (βλ. λ.) τῶν Μεδίκων. Μέχρι τῆς ἀναρρήσεώς του εἰς τὸν θρόνον ἦτο πρίγκιψ, νωχελοῦς μᾶλλον χαρακτῆρος καὶ ἀσθενοῦς θελήσεως, ἀφωσιωμένος εἰς τὰς ἱπποτικὰς παραδόσεις τῆς ἐποχῆς, ἐπιδέξιος εἰς τὸ κυνήγιον καὶ τὴν ὁπλασκίαν. Τὸ αὐτὸ ἔτος, καθ' ὃ ἀνεκηρύχθη διάδοχος, συνῆψεν ἐρωτικὰς σχέσεις μὲ τὴν περίφημον Ἀρτέμιδα τοῦ Πουατιέ, εἰς τὴν ὁποίαν ἔμεινε πιστὸς μέχρι θανάτου. Ἡ σύζυγος τοῦ Ἐρρίκου Αἰκατερίνη τῶν Μεδίκων ἤρχετο εἰς δευτέραν μοῖραν μετὰ τὴν ἐρωμένην. Εὐφυεστάτη ὅμως, γνωρίζουσα τὸ συμφέρον της καὶ ἔχουσα τὴν ἀρετὴν τῆς ὑπομονῆς, ἔζησε μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ συζύγου της ἐν ἁρμονίᾳ καὶ σχεδὸν εἰς φιλικὰς σχέσεις μὲ τὴν ἐρωμένην τοῦ συζύγου της. Ζῶντος τοῦ Φραγκίσκου Α' ὁλόκληρος ἡ αὐλή, διῃρημένη εἰς δύο στρατόπεδα, παρηκολούθει καὶ ἐλάμβανε μέρος εἰς τὰς ἔριδας μεταξὺ τῆς ἐρωμένης τοῦ βασιλέως Φραγκίσκου κυρίας ντ' Ἐτὰμπ καὶ τῆς ἐρωμένης τοῦ διαδόχου. Ἀφ' ἧς ὅμως ὁ Ἐρρῖκος Β' ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁλόκληρος ἡ Γαλλία διῃρέθη εἰς δύο στρατόπεδα, τὸ μὲν ὑπὸ τὸν κοντόσταυλον δοῦκα Ἄνναν ντὲ Μονμορανσύ, παιδικὸν φίλον τοῦ βασιλέως, τὸ δὲ ὑπὸ τὸν Φραγκῖσκον δοῦκα ντὲ Γκὶζ τοῦ οἴκου τῆς Λωρραίνης. Ἀμφότεροι οἱ ἀντίπαλοι ἐπιφανεῖς στρατιωτικοὶ ἀρχηγοὶ ἤριζαν διὰ τὴν ἐπιρροὴν πλησίον τοῦ βασιλέως, ὁ μὲν προσεταιριζόμενος τὴν εὔνοιαν τῆς Ἀρτέμιδος τοῦ Πουατιέ, ὁ δὲ συμμαχῶν πότε μὲ τὴν ἀφελῆ πάντοτε Αἰκατερίνην τῶν Μεδίκων, πότε μὲ τοὺς καθολικοὺς μεγιστᾶνας, ἡ μερὶς τῶν ὁποίων εἶχεν ἀρχίσει ἤδη τὸν αἱματηρὸν κατὰ τοῦ προτεσταντισμοῦ ἀγῶνα. Ὁ Ἐρρῖκος Β' ἔδειξεν ὅτι γνωρίζει νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὴν ἅμιλλαν τῶν ἀρχόντων του. Διεξήγαγε νικηφόρους πολέμους ἀνακτήσας τὴν Βουλώνην ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους, τὸ Μέτς, τὸ Βερντὲν καὶ τὸ Τοὺλ ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας. Ἀνεδείχθη ἐπίσης νικητὴς κατὰ τοῦ Καρόλου Κουΐντου εἰς τὴν Ἰταλίαν. Νέα ὅμως εἰσβολὴ τῶν Ἱσπανῶν εἰς τὴν Φλάνδραν, ἡ ἅλωσις τοῦ Σαὶν-Καντὲν καὶ ἡ αἰχμαλωσία τοῦ Μονμορανσὺ καὶ τοῦ ἄνθους τῶν Γάλλων πολεμιστῶν μετήλλαξε τὴν κατάστασιν. Ἐν τούτοις ὁ Ἐρρῖκος Β', συνετὸς καὶ ὑπὸ καλῶν συμβούλων περιστοιχιζόμενος, ἐζήτησε τὴν σύναψιν, παρὰ τὴν ἀντίδρασιν τοῦ δουκὸς ντὲ Γκίζ, ὑποσχομένου νέας νίκας, τῆς συνθήκης τοῦ Κατὼ-Καμπρεζί, ἥτις ἐξησφάλισε τὴν ἀκεραιότητα τοῦ κράτους του ἔναντι τῆς παραιτήσεως τοῦ Γάλλου βασιλέως ἐπὶ τοῦ Μιλάνου καὶ τῆς Νεαπόλεως, αἵτινες τόσον ἐστοίχισαν αἷμα καὶ θυσίας εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἡ ὑπογραφὴ τῆς εἰρήνης, ἥτις ἐστέρει τὸν φιλόδοξον οἶκον τῆς Λωρραίνης σταδίου ἀναδείξεως καὶ προσπορισμοῦ νέας ἰσχύος, ἠνάγκασε τὸν δοῦκα Φραγκῖσκον Γκὶζ νὰ ζητήσῃ νέον πεδίον δράσεως. Διεξεδίκησε τὴν θέσιν ἀρχηγοῦ εἰς τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῶν καλβινιστῶν, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ὁποίου ἦσαν οἱ Βουρβῶνοι, οἱ Κονδὲ καὶ ὁ ναύαρχος Κολινύ, καὶ παρέσυρε τὸν βασιλέα εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, ὅστις τόσον αἷμα ἐστοίχισεν εἰς τὴν Γαλλίαν. Ὁ Ἐρρῖκος Β' μόνον τὸ σύνθημα ἐπρόλαβε νὰ δώσῃ εἰς τὸν ἐμφύλιον σπαραγμόν. Εἰς τὰς ἑορτὰς ποὺ ἐδόθησαν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν γάμων τῆς θυγατρός του Ἐλισάβετ μὲ τὸν βασιλέα τῆς Ἱσπανίας καὶ τῆς ἀδελφῆς του Μαργαρίτας μὲ τὸν δοῦκα τῆς Σαβοΐας, κατῆλθεν, ὅπως ἐσυνήθιζεν, αὐτοπροσώπως εἰς τὸν στίβον εἰς ἀγῶνα κονταροκτυπήματος. Κατὰ τὸν ἀγῶνα ὁ Ἐρρῖκος ἐπλήγη ὑπὸ τοῦ ἀντιπάλου του κόμιτος Μογγομερὺ τυχαίως εἰς τὸν ὀφθαλμόν, μετὰ δώδεκα δὲ ἡμέρας ὁ βασιλεὺς ἀπέθνησκεν ἐκ τοῦ τραύματος. Ἐκ τοῦ γάμου του μὲ τὴν Αἰκατερίνην τῶν Μεδίκων ὁ Ἐρρῖκος Β' ἀφῆκεν ἑπτὰ τέκνα: τὴν Ἐλισάβετ, βασίλισσαν τῆς Ἱσπανίας, τὴν Κλαυδίαν, δούκισσαν τῆς Λωρραίνης, τὸν Φραγκῖσκον Β', ὅστις τὸν διεδέχθη, τὸν Κάρολον-Μαξιμιλιανόν, βραδύτερον βασιλέα Κάρολον Θ', τὸν Ἐδουάρδον-Ἀλέξανδρον-Ἐρρῖκον, κατόπιν Ἐρρῖκον Γ', τὴν Μαργαρίταν, βασίλισσαν τῆς Ναβάρρας, καὶ τὸν Φραγκῖσκον, δοῦκα τοῦ Ἀλανσὸν καὶ τοῦ Ἀνζού, ἀποθανόντα ἄγαμον.

Ἐρρῖκος Β', βασιλεὺς τῆς Γαλλίας.

— **Ἐρρῖκος Γ'**, βασιλεὺς τῆς ***Γαλλίας*** (1574 — 1589). Τρίτος υἱὸς τοῦ Ἐρρίκου Β' καὶ τῆς Αἰκατερίνης τῶν Μεδίκων, γεννηθεὶς ἐν Φονταινεμπλῷ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1551. Φέρων ἀρχικῶς τὸν τίτλον τοῦ δουκὸς τοῦ Ἀνζοῦ, ἔλαβε μετὰ τὴν στέψιν τοῦ ἀδελφοῦ του Καρόλου Θ' τὸν τίτλον τοῦ δουκὸς τῆς Ὀρλεάνης. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ κοντοσταύλου Ἄννα Μοντμορανσὺ (1567) ἡ μήτηρ του, τῆς ὁποίας ὁ Ἐρρῖκος ἦτο ὁ εὐνοούμενος υἱός, τῷ ἀνέθεσε τὴν διοίκησιν τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων, τοποθετήσασα παρ' αὐτῷ ὡς ὑπαρχηγὸν ἢ μᾶλλον ὡς μέντορα τὸν στρατάρχην ντὲ Ταβάν. Ὁ τελευταῖος οὗτος, ἐξ ἴσου πιστὸς ὑπήκοος καὶ πεπειραμένος στρατιωτικός, τῷ ἀφῆκεν ὅλην τὴν δόξαν διὰ τὰς νίκας τοῦ Ζαρνὰκ καὶ τοῦ Μονκοντούρ. Ἐξ ἄλλου ὅμως τῷ ἀνήκει πραγματικῶς μέγα μέρος τῆς εὐθύνης διὰ τὰς σφαγὰς τῆς νυκτὸς τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου, τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν ὁ ὀργανωτὴς μετὰ τῆς μητρός του Αἰκατερίνης καὶ τῶν Ρέτζ, Μπιρὰγκ καὶ Νεβέρ. Ὀλίγον ἀργότερον, τῷ 1573, ἐνῷ εὑρίσκετο πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Λὰ Ροσέλ, τοῦ τελευταίου καταφυγίου τῶν Οὐγενότων, ἐπληροφορήθη ὅτι ἐξελέγη ὑπὸ τῆς συνελεύσεως τῶν Πολωνῶν εὐγενῶν βασιλεὺς τῆς Πολωνίας. Καίτοι ἡ ἐκλογὴ αὕτη ἐκολάκευε τὸν ἐγωϊσμόν του, ἔδειξε μεγίστην ἀπροθυμίαν εἰς τὸ νὰ σπεύσῃ νὰ λάβῃ κατοχὴν τοῦ θρόνου του, προτιμῶν τὰς ἀπολαύσεις τῆς αὐλῆς τῶν Παρισίων, καί, ἰδίως, μὴ θέλων νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἐρωμένην του Μαρίαν ντὲ Κλέβ, πριγκίπισσαν Κοντέ. Τέλος ἐδέησε νὰ ἐπέμβῃ ὁ Κάρολος Θ' καὶ νὰ ἀπειλήσῃ τὸν ἀδελφόν του διὰ νὰ ἀποφασίσῃ οὗτος νὰ ἀναχωρήσῃ εἰς Πολωνίαν: «Ἐὰν δὲν φύγετε μὲ τὴν θέλησίν σας, θὰ σᾶς ἀναγκάσω νὰ μεταβῆτε διὰ τῆς βίας» τῷ εἶπε μίαν ἡμέραν. Καὶ ὁ Ἐρρῖκος ἀνεχώρησε πλήρης δυσαρεσκείας: «Δὲν θὰ μείνῃς πολὺ ἐκεῖ πέρα», τῷ εἶπεν ἡ μήτηρ του ὅταν τὸν ἀποχαιρέτα. Πράγματι δὲ τὴν νύκτα τῆς 14—15 Ἰουνίου 1574 εἷς ταχυδρόμος ἀνήγγειλεν εἰς τὸν Ἐρρῖκον ὅτι τὴν 30ὴν Μαΐου ὁ βασιλεὺς ἀδελφός του Κάρολος Θ' εἶχεν ἀποθάνει καὶ ὅτι ἀπὸ δεκαπενθημέρου ἤδη ἦτο ὁ νόμιμος βασιλεὺς τῆς Γαλλίας. Ὁ Ἐρρῖκος ἀπεφάσισεν ἀμέσως νὰ ἀναχωρήσῃ. Ἀλλ' οἱ Πολωνοί, οἵτινες κατόπιν μακρᾶς ἀναμονῆς ἠδυνήθησαν νὰ ἴδουν εἰς τὴν χώραν των τὸν βασιλέα των, ἐφρούρουν τὸν Ἐρρῖκον ἀγρύπνως. Διὰ νὰ διαφύγῃ ἀπὸ τὴν ἐνοχλητικὴν αὐτὴν ἀφοσίωσιν τῶν ὑπηκόων του ὁ Ἐρρῖκος ἠναγκάσθη νὰ σκηνοθετήσῃ μυθιστορηματικὴν πράγματι δραπέτευσιν, μόλις δὲ μετὰ συνεχῆ ἐπὶ τριάκοντα ὥρας καλπασμὸν ἐπὶ τοῦ ἵππου του διὰ μέσου τῶν στεππῶν τῆς Γαλικίας ἠδυνήθη νὰ ὑπερβῇ τὰ πολωνικὰ σύνορα. Μόλις ὅμως εἰσῆλθεν εἰς τὸ αὐστριακὸν ἔδαφος ἡ δραστηριότης, ἣν κατὰ τὴν δραπέτευσίν του ἐπέδειξεν, ἐξηφανίσθη. Τὸ ταξίδιόν του διὰ τῶν αὐστριακῶν πόλεων καὶ τῶν κρατιδίων τῆς βορείου Ἰταλίας ὑπῆρξε μία ἀδιάκοπος σειρὰ ἑορτῶν καὶ ὀργίων. Ἡ πρώτη εἴδησις, ἣν ἐπληροφορήθη ἅμα ὡς εἰσῆλθεν εἰς τὸ γαλλικὸν ἔδαφος, ὑπῆρξεν ὁ θάνατος τῆς ἐρωμένης του πριγκιπίσσης Κοντέ. Ὁ Ἐρρῖκος παρέμεινεν ἀπαρηγόρητος διὰ τὴν ἀπώλειαν ταύτην, τὸ δὲ ἔτος τοῦτο (1574) ὑπῆρξε τὸ κρίσιμον ἔτος τῆς ζωῆς του. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐγκατέλειψε διὰ παντὸς τὸ «κυνήγιον τῶν γυναικῶν», ποὺ ὑπῆρξεν ἡ κυριαρχοῦσα σκέψις τῶν νεανικῶν χρόνων του καὶ ἀρέσκεται μετὰ πάθους εἰς τὴν συναναστροφὴν ἐκτεθηλυμένων ὅπως αὐτὸς νεανίσκων. Τοῦτο ὑπῆρξεν ἀφορμὴ νὰ τῷ ἀποδοθῶσιν ἤθη αἰσχρὰ καὶ κλίσεις διεστραμμέναι, κατηγορία ἥτις ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν κρίνεται ὡς ὑπερβολικὴ καὶ ὀφειλομένη μᾶλλον εἰς τὸν Ἐρρῖκον Γκίζ, ὅστις ἀφ' ἧς ὡς ἀρχηγὸς τοῦ Καθολικοῦ κόμματος εἶχε καταστῆ πανίσχυρος ἐν Γαλλίᾳ, ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἀνατροπὴν τοῦ οἴκου τῶν Βαλουὰ καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ κατάληψιν τοῦ θρόνου.

Ἐρρῖκος Γ', βασιλεὺς τῆς Γαλλίας.

Ἀφωσιωμένος εἰς τὰς φιλίας καὶ τὰς συναναστροφάς του ὁ Ἐρρῖκος Γ' ἐπέδειξεν ἐντελῆ ἀδιαφορίαν διὰ τὰς ὑποθέσεις τοῦ κράτους. Ἀπὸ τοῦ 1575 μέχρι τοῦ 1588 πραγματικὸς κυβερνήτης τῆς Γαλλίας ὑπῆρξεν ἡ Αἰκατερίνη τῶν Μεδίκων. Ἡ ἐπαμφοτερίζουσα καὶ τυχοδιωκτικὴ πολιτικὴ ταύτης, προσφιλὴς εἰς τὴν ἰδιοσυγκρασίαν της ὡς Ἰταλίδος, ἐθριάμβευσε προσωρινῶς ἀλλὰ καὶ παρεσκεύασε τὴν πτῶσιν τῆς δυναστείας. Τὴν 6ην Μαΐου 1576 ὑπέγραψεν εἰς Ἐλινὺ-λὲ-Σὰν τὴν συνθήκην, ἥτις ἐτερμάτισε τὸν πέμπτον ἐμφύλιον πόλεμον. Οἱ διαμαρτυρόμενοι καὶ οἱ σύμμαχοί των μετριοπαθεῖς καθολικοὶ ἐδέχθησαν νὰ ἀφοπλισθῶσιν ἀντὶ προνομίων καὶ ἰδίως κατόπιν τῆς ὑποσχέσεως ὅτι ἡ ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως, ἡ δὶς μέχρι τότε προκηρυχθεῖσα (1570 καὶ 1573) καὶ δὶς καταπατηθεῖσα, δὲν θὰ ἀπετέλει ἐφεξῆς λέξιν κενήν. Εἰς ἀπάντησιν τῆς συνθήκης ταύτης οἱ φανατικοὶ καθολικοὶ συνέστησαν τὴν «Ἁγίαν Ἕνωσιν» (Sainte Ligue). Ματαίως ὁ Ἐρρῖκος Γ', διαισθανόμενος τὸν κίνδυνον, ἔσπευσε νὰ τεθῇ αὐτὸς οὗτος ἐπὶ κεφαλῆς τῆς Ἑνώσεως. Διὰ τοὺς καθολικοὺς πραγματικός των ἀρχηγὸς παρέμενεν ὁ Ἐρρῖκος Γκίζ. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1584 ἀπέθανεν ἄτεκνος ὁ δοὺξ τοῦ Ἀλανσόν, ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως, ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ Ἐρρῖκος Γ' δὲν εἶχεν ἀποκτήσει τέκνα ἐκ τῆς συζύγου του Λουΐζας τῆς Λωρραίνης, νόμιμος διάδοχος τοῦ θρόνου ἦτο ὁ Οὐγενότος Ἐρρῖκος Βουρβῶνος, βασιλεὺς τῆς Ναβάρρας καὶ ἀρχηγὸς τῶν διαμαρτυρομένων. Τοῦτο ἐνίσχυσε τὴν Ἕνωσιν. Ὁ Ἐρρῖκος τῆς Ναβάρρας ἢ ἔπρεπε νὰ παραδοθῇ εἰς αὐτὴν ἢ νὰ ἐξοντωθῇ. Ὁ Ἐρρῖκος Γ' προέβη ἐν τούτοις εἰς μίαν τελευταίαν ἐνέργειαν πρὸς πρόληψιν τοῦ νέου ἐμφυλίου πολέμου, προτρέψας τὸν Ἐρρῖκον τῆς Ναβάρρας ὅπως ἐγκαταλείψῃ τὴν ἀρχηγίαν τῶν διαμαρτυρομένων πρὸ τῶν καθηκόντων του ὡς διαδόχου τοῦ γαλλικοῦ θρόνου. Ὁ Ἐρρῖκος ὅμως ἠρνήθη, καθ' ὅσον τὸ νὰ ἐγκαταλείψῃ τότε τοὺς διαμαρτυρομένους θὰ συνετέλει ἁπλῶς εἰς τὸ νὰ ἀποκτήσῃ νέους ἐχθρούς, χωρὶς νὰ ἀποκτήσῃ τὴν φιλίαν οὐδενὸς τοῦ ἀντιπάλου κόμματος. Ὁ Ἐρρῖκος Γ' ἐρρίφθη τότε, ἑκὼν ἄκων, εἰς τὸν κατ' αὐτοῦ ἀγῶνα. Τὴν 7 Ἰουλίου 1585 ἐξέδωκε τὸ διάταγμα τοῦ Νεμούρ, ὅπερ ἔθετε τοὺς διαμαρτυρομένους ἐκτὸς νόμου. Καὶ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἤρξατο. Ὁ πόλεμος οὗτος εἶναι γνωστὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὡς πόλεμος τῶν «Τριῶν Ἐρρίκων» ἐκ τοῦ ὀνόματος τῶν τριῶν ἀρχηγῶν αὐτοῦ: τοῦ βασιλέως Ἐρρίκου Γ' τοῦ Βαλουά, ὅστις ὀνομαστικῶς μόνον διευθύνει τὸν πόλεμον, ζητῶν ἐν τῇ πραγματικότητι νὰ τὸν περιορίσῃ· τοῦ Ἐρρίκου Γκίζ, ὅστις ἐπιζητεῖ τὴν πλήρη ἐξόντωσιν τῶν ἀντιπάλων του, καὶ τοῦ Ἐρρίκου τῆς Ναβάρρας, ὅστις ὑφίσταται κυρίως τὴν πίεσιν τοῦ πολέμου. Τὴν 18 Ὀκτωβρίου 1587 στρατιὰ μικτὴ ἐκ στρατιωτῶν τοῦ βασιλέως καὶ τῆς Ἑνώσεως, ὑπὸ τὸν δοῦκα ντὲ Ζουαγιέζ, εὐνοούμενον τοῦ Ἐρρίκου Γ', ἡττήθη εἰς Κουτρὰ ὑπὸ τῶν καλβινιστῶν, ὁ δὲ ἀρχηγός της ἐφονεύθη. Ἡ ἐσπευσμένη ὅμως ἀποχώρησις τῶν νικητῶν, ὀφειλομένη εἰς αἰσθηματικοὺς μᾶλλον ἢ πολιτικοὺς λόγους, συνετέλεσεν ὥστε ἡ ἧττα αὕτη νὰ μὴ ἐπιφέρῃ ἄλλας συνεπείας διὰ τὸν Γκίζ. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἑτέρα στρατιὰ καθολικῶν, τὴν ἀρχηγίαν τῆς ὁποίας ὁ Ἐρρῖκος Γ' δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀρνηθῇ εἰς τὸν Γκίζ, ἀνέτρεψεν εἰς Καμπανίαν, Βουργουνδίαν καὶ Γκατιναὶ τὴν ἀντίστασιν τῶν Ἑλβετῶν καὶ Γερμανῶν, οὓς εἶχον παρατάξει οἱ Οὐγενότοι. Οἱ ἡττηθέντες ὑπεχώρησαν πέραν τοῦ Λίγηρος, ὅπου εὑρίσκετο ὁ Ἐρρῖκος τῆς Ναβάρρας. Ἡ ἀνικανότης τοῦ Ἐρρίκου Γκὶζ ὡς στρατηγοῦ κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην ὑπῆρξε σωτηρία διὰ τοὺς ἀντιπάλους του. Αἱ δῆθεν νῖκαί του ἐν Βιμορὺ (26 Ὀκτωβρίου) καὶ Ὠνὼ (24 Νοεμβρίου) δὲν ὑπῆρξαν ἐν τῇ πραγματικότητι παρὰ μία ἁπλῆ ἧττα τῆς προφυλακῆς ἡ πρώτη καὶ μία νυκτερινὴ ἀψιμαχία ἡ δευτέρα ὅταν περὶ τὰ μέσα τοῦ Δεκεμβρίου τὰ ἐρείπια τοῦ «βοηθητικοῦ στρατοῦ» τῶν διαμαρτυρομένων ἐσυνθηκολόγησαν, ὁ Ἐρρῖκος Γ' διέταξε ξηρῶς τὸν Ἐρρῖκον Γκὶζ νὰ ἀποσυρθῇ εἰς τὴν ἐν Καμπανίᾳ διοίκησιν καὶ νὰ ἀναμείνῃ ἐκεῖ τὰς διαταγάς του. Ὁ Ἐρρῖκος Γκὶζ εἰς ἀπάντησιν ἀφίκετο τὴν 9 Ἀπριλίου 1588 εἰς Παρισίους, τὴν 12ην δὲ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς τρομερὰ ἐπανάστασις ἐξερράγη ἐν τῇ πρωτευούσῃ ὑπὸ τοῦ πραγματικοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ἑνώσεως. Ὁ Ἐρρῖκος Γ' ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τοὺς Παρισίους ὡς φυγάς, ἐνῷ ὁ Ἐρρῖκος Γκὶζ ἀπέρριψεν ἐντελῶς τὸ προσωπεῖόν του. Ὁ Ἐρρῖκος Γ' εὑρέθη πλήρως ἀφωπλισμένος καὶ ἔχων κατ' αὐτοῦ ὁλόκληρον τὴν Γαλλίαν: ἡ καθολικὴ Γαλλία εἶχε κηρυχθῆ ὑπὲρ τοῦ Ἐρρίκου Γκίζ, ἡ προτεσταντικὴ Γαλλία ὑπὲρ τοῦ Ἐρρίκου τῆς Ναβάρρας, δὲν ὑπελείποντο δὲ εἰς τὸν Ἐρρῖκον Γ' εἰμὴ θέσεις τινὲς ὀχυραί, ἐλάχιστοι πιστοὶ εὐγενεῖς καὶ ἡ προσωπική του φρουρά, οἱ περίφημοι «τεσσαράκοντα πέντε». Τὴν φορὰν ταύ-

Digitized by Google

την ἔσωσαν τὸν Γάλλον βασιλέα αἱ δολοπλοκίαι τῆς Αἰκατερίνης τῶν Μεδίκων. Αὕτη συγκαλέσασα τὴν συνέλευσιν τῶν «γενικῶν τάξεων», προσεκάλεσεν, ὅπως μετάσχῃ εἰς αὐτήν, τὸν Ἐρρῖκον Γκίζ, ὅστις βασιζόμενος εἰς τὸν καλὸν ἀστέρα του καὶ τὴν ἀτολμίαν τοῦ Ἐρρίκου Γ΄ ἀπεδέχθη τὴν τόσους κινδύνους περικλείουσαν πρότασιν. Ἀλλ' ἐπλήρωσε διὰ τῆς ζωῆς του τὴν τόλμην του. Τὴν 23ην Δεκεμβρίου 1588 ἔπεσε νεκρὸς πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ Ἐρρίκου Βαλουὰ ὑπὸ τὰ πλήγματα εἰκοσιδύο ἐγχειριδίων. «Ὁ θεὸς ἐπαγρυπνεῖ ὥστε νὰ μὴ γίνεται βασιλεὺς ἄνευ χώρας» εἶπεν ἡ Αἰκατερίνη εἰς τὸν υἱόν της, ὅταν οὗτος τῆς ἀνήγγειλε τὸν φόνον τοῦ ἐχθροῦ του. Ἡ φράσις αὕτη ὑπῆρξεν ἀπὸ τὰς τελευταίας τῆς δολοπλόκου Ἰταλίδος. Δεκαπέντε ἡμέρας ἀργότερον ἀπέθνησκεν. Ἡ προφητεία της ἐν τούτοις ἐπραγματοποιήθη. Μετὰ τὸν φόνον τοῦ Γκὶζ ὁ βασιλεὺς ἐγκατελείφθη καὶ ὑπὸ τῶν ὀλίγων εὐγενῶν οἵτινες τοῦ ἀπέμειναν πιστοί. Ἀπειλούμενος νὰ συλληφθῇ εἰς τὸ Τούρ, τὸ τελευταῖόν του καταφύγιον, ἐξήρτησε τὴν σωτηρίαν του ἀπὸ τὴν βοήθειαν τοῦ Ἐρρίκου τῆς Ναβάρρης, μετὰ τοῦ ὁποίου εἶχεν ἀρχίσει διαπραγματεύσεις. Αὗται ἐστέφθησαν ὑπὸ ἐπιτυχίας, διὰ τὸν ἁπλοῦν λόγον ὅτι ὁ Ἐρρῖκος Γ΄ ἐδέχθη πάσας τὰς ἀξιώσεις τοῦ γαμβροῦ του. Τὰ βασιλικὰ καὶ προτεσταντικὰ στρατεύματα συνενωθέντα ἐβάδισαν κατὰ τῶν Παρισίων, καταλαβόντα διαδοχικῶς κατὰ τὴν νικηφόρον πορείαν των τὰ ὀχυρὰ Ζαργκώ, Πιτιβιέρ, Ἐτάμπ. Τὴν 30 Ἰουλίου 1589 ἤρξατο ἡ πολιορκία τῶν Παρισίων, ὁπόθεν εἶχεν ἐξορμήσει τὸ σύνθημα τοῦ πολέμου κατὰ τοῦ «ἀτίμου Ἡρώδου» («*vilain Herodes*» κατ' ἀναγραμματισμὸν τοῦ «*Henri de Valois*»). Ὁ λαὸς τῶν Παρισίων ἐγνώριζε τὸν ὅρκον, τὸν ὁποῖον ὁ βασιλεύς του ὤμοσεν ὅταν διήρχετο τὴν «Νέαν πύλην»: νὰ μὴ εἰσέλθῃ πλέον εἰς τὴν πρωτεύουσάν του παρὰ διὰ ῥήγματος τῶν τειχῶν. Καὶ μεταξὺ αὐτοῦ ἐκυκλοφόρουν οἱ ἀπειλητικοὶ λόγοι, οὓς εἶχε προφέρει ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Σαὶν-Κλοῦ, ὅταν πρὸ τῶν ὀμμάτων του αἱ μάχαι διεδέχοντο τὰς μάχας εἰς τὰ προάστεια: «Κεφαλὴ πολὺ ἐξωγκωμένη δι' ἓν τοιοῦτο σῶμα! ἔχεις ἀνάγκην ἀφαιμάξεως, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ θὰ προβῶ». Δὲν τοῦ ἐδόθη ὅμως καιρὸς νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς ἀπειλάς του. Τὴν 1 Αὐγούστου εἷς φανατικὸς καλόγηρος, ὁ Ἰάκωβος Κλεμάν, εἰσχωρήσας πλησίον αὐτοῦ χάρις εἰς ψευδῆ πιστοποιητικά, τὸν ἔπληξε διὰ μαχαίρας εἰς τὴν κοιλίαν. Τὸ τραῦμα ἐφάνη ἐν ἀρχῇ ἐλαφρόν. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἡ κατάστασις τοῦ βασιλέως ἐπεδεινώθη καὶ τὴν ἑπομένην ὁ Ἐρρῖκος Γ΄ ἀπέθανεν, ἀφοῦ ἀνεγνώρισεν ὡς νόμιμον διάδοχόν του τὸν γαμβρόν του Ἐρρῖκον Βουρβῶνον βασιλέα τῆς Ναβάρρας (Ἐρρῖκον Δ΄).

Ἐρρῖκος Δ΄, βασιλεὺς τῆς Γαλλίας.

— **Ἐρρῖκος Δ΄**, βασιλεὺς τῆς ***Γαλλίας*** καὶ τῆς ***Ναβάρρας*** (1589—1610). Ἐγεννήθη εἰς τὸ Πῶ τὴν 15 Δεκεμβρίου 1553 καὶ ἐδολοφονήθη ἐν Παρισίοις τῷ 1610. Υἱὸς τοῦ Ἀντωνίου τῶν Βουρβώνων, δουκὸς τοῦ Βανδώμ, καὶ τῆς Ἰωάννας Ἀλμπρέ, θυγατρὸς τοῦ Ἐρρίκου Β΄ βασιλέως τῆς Ναβάρρας καὶ ὑποκόμιτος κυριάρχου τοῦ Βεάρν. Ὁ πατήρ του ἦτο ἀρχηγὸς τοῦ δευτεροτόκου κλάδου τῶν Βουρβώνων (ὁ πρωτότοκος ἐξέλιπε μὲ τὸν θάνατον τοῦ κοντοσταύλου Μπουρμπὸν) ὡς καταγόμενος ἀπὸ τὸν Ροβέρτον ντὲ Κλερμόν, ἕκτον υἱὸν τοῦ Ἁγ. Λουδοβίκου. Οἱ χρονικογράφοι διηγοῦνται ὅτι κατὰ τὸν τοκετὸν ἡ Ἰωάννα ἔψαλλε τὰ ἄγρια λαϊκὰ τραγούδια τῆς ὀρεινῆς χώρας της καὶ ὅτι ὁ πάπας ἔτριψε τὰ χείλη τοῦ νεογνοῦ μὲ σκόροδον καὶ τοῦ ἔδωκεν οἶνον τοῦ Τουρανσὸν διὰ νὰ γίνῃ ῥωμαλέος. Ἀνετράφη ἐν σκληραγωγίᾳ καὶ ἐπέδειξεν ἐξ ἀρχῆς χαρακτῆρα ἰσχυρόν, δραστήριον καὶ ἀποφασιστικόν. Ἦτο εὔθυμος, διαχυτικός, ἐγνώριζε νὰ κρύπτῃ τὰς σκέψεις του, εἶχε ταχεῖαν τὴν ἀντίληψιν, πολλὴν κρίσιν καὶ ἱπποτικὴν γενναιότητα. Ἡ ἁπλότης τῶν τρόπων του, ἡ προσήνεια καὶ ἡ λατρεία του πρὸς τὰς γυναῖκας τὸν κατέστησαν δημοτικώτατον εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Γαλλίας. Ὅταν ἐκλήθη εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Γαλλίας ὑπὸ τὸ πρόσχημα μὲν νὰ νυμφευθῇ τὴν πριγκίπισσαν Μαργαρίταν, ἀδελφὴν τοῦ Καρόλου Θ΄, πράγματι δὲ διὰ νὰ φέρῃ μαζί του εἰς Παρισίους τοὺς ἐπιφανεῖς καλβινιστὰς ὅπως ἐξοντωθοῦν κατὰ τὰς προετοιμασθείσας σφαγὰς (νὺξ Ἁγίου Βαρθολομαίου), ὁ Ἐρρῖκος παρὰ τὰς συμβουλὰς τῆς μητρός του ἀπεφάσισε νὰ ῥιψοκινδυνεύσῃ. Οἱ γάμοι του εἶναι ἐναλλαγὴ ἑορτῶν καὶ δραμάτων. Ἐν πρώτοις ἡ μήτηρ του ἐδηλητηριάσθη. Κατόπιν ἐδολοφονήθη ὁ ναύαρχος Κολινύ. Τέλος αὐτὸς ὁ ἴδιος δὲν διέφυγεν ἀπὸ τὴν σφαγὴν τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου παρὰ μόνον χάρις εἰς τὴν ἀδυναμίαν, τὴν ὁποίαν ᾐσθάνετο πρὸς αὐτὸν ὁ Κάρολος Θ΄ καὶ χάρις εἰς τὴν εὐκολίαν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐδέχθη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τοὺς κόλπους τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας. Αἰχμάλωτος καὶ δεσμώτης, ἐνῷ φαίνεται ὅτι δὲν ἐνδιαφέρεται παρὰ διὰ τοὺς ἔρωτάς του, ἐσχεδίαζε τολμηρὰν δραπέτευσιν. Φθάσας εἰς τὸ ὀρεινὸν βασίλειόν του ἐτέθη πάλιν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν διαμαρτυρομένων καὶ κατώρθωσε νὰ κυριαρχήσῃ ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς νοτίου Γαλλίας. Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας τοῦ προσέφερεν εἰς γάμον τὴν ἀδελφήν του καὶ τὴν συμμαχίαν του. Ἀλλ' ὁ Ἐρρῖκος, ἐνθυμούμενος ὅτι ἦτο Γάλλος πρίγκιψ, ἀπέκρουσε τὰς προτάσεις. Ὁ θάνατος τοῦ δουκὸς τοῦ Ἀλανσὸν καὶ τοῦ Ἀνζοῦ, τελευταίου υἱοῦ τοῦ Ἐρρῖκου Β΄, τὸν κατέστησε, κατὰ τὸν γαλλικὸν νόμον, διάδοχον τοῦ θρόνου τῆς Γαλλίας. Εἰς τὴν τελευταίαν φάσιν τοῦ πολέμου τῶν «Τριῶν Ἐρρίκων» (βλ. *Ἐρρῖκος Γ΄*) ἐπολέμησεν εἰλικρινῶς παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Ἐρρίκου Γ΄. Μετὰ τὸν θάνατον τούτου ἤρχισε μαχόμενος βῆμα πρὸς βῆμα ὅπως καταλάβῃ τὸν θρόνον του. Ἡ τύχη τῶν ὅπλων ὑπῆρξε διαδοχικῶς εὐνοϊκὴ καὶ δυσμενὴς δι' αὐτόν. Εἶχε νὰ πολεμήσῃ κατὰ τῆς καθολικῆς πλειονότητος τοῦ λαοῦ, κατὰ τῶν ἀπλήστων ἀρχόντων καὶ κατὰ τῶν Ἱσπανῶν. Ἀλλ' ἡ Γαλλία εἶχεν ἀπαυδήσει πλέον ἀπὸ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ Ἐρρίκου ἐπὶ τοῦ θρόνου ἦσαν ἀπαράγραπτα. Αἱ τοπικαὶ συνελεύσεις διαφόρων πόλεων ἤρχισαν νὰ τὸν ἀναγνωρίζουν. Ὁ λαός, μισῶν τοὺς Ἱσπανοὺς καὶ ἐξαντληθεὶς ἀπὸ τὰς ἁρπαγὰς τῶν ἰδικῶν του ἀρχόντων, τὸν συνεπάθει ἐμφανῶς. Τὰ ξένα κράτη τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο τὸν ἀνεγνώριζον. Αἱ πόλεις ὑπετάσσοντο. Μετὰ τὰς παρατόλμους μάχας καὶ τὰς νίκας τοῦ Ντρὲ καὶ τοῦ Ἰβρύ, τὰς ὁποίας ἐκέρδησε μὲ τὸ προσωπικόν του θάρρος, ἔφθασε καταδιώκων τοὺς ἡττημένους ἐνώπιον τῶν Παρισίων. Οἱ στρατηγοί του καὶ οἱ πολιτικοί του, ἓν ἐκλεκτὸν ἐπιτελεῖον περὶ ἕνα ἐκλεκτὸν ἀρχηγόν, ἀνέκτων διαδοχικῶς τὰς ἐπαρχίας τοῦ βασιλείου καὶ ὑπέτασσον τοὺς στασιαστὰς ὑποτελεῖς. Δὲν ἔμενε παρὰ ἓν τελευταῖον βῆμα. Ἐκεῖνο, ὅπερ ὁ πάπας καταλλήλως βολιδοσκοπηθεὶς ὑπέδειξε καὶ τὸ ὁποῖον ἔφεραν ὡς δικαιολογίαν τῆς ἀντιστάσεώς των οἱ τελευταῖοι στασιασταί. «Ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας πρέπει νὰ εἶναι πιστὸς εἰς τὴν καθολικὴν θρησκείαν». Ἐπὶ πέντε ἡμέρας μία συνέλευσις κληρικῶν εἰς τὴν Νάντην συνεζήτει μὲ τὸν βασιλέα καὶ τοὺς ὀπαδούς του. Τέλος ὁ Ἐρρῖκος ἔλαβε τὴν ἀπόφασίν του: «Οἱ Παρίσιοι ἀξίζουν μίαν λειτουργίαν» εἶπε. Καὶ τὴν 25 Ἰουλίου 1593 εἰς τὸ Σαὶντ-Ντενὺ ὁ Ἐρρῖκος Δ΄ ἐνώπιον τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Μπρὺζ ἠσπάσθη τὸν καθολικισμόν. Ἡ ἑνότης τῆς Γαλλίας ἐξησφαλίσθη καὶ ὁ οἶκος τῶν Βουρβώνων ἤρχιζε τὴν ἔνδοξον ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Γαλλίας σταδιοδρομίαν του.

Ἡ περίοδος τῆς βασιλείας τοῦ Ἐρρίκου Δ΄ εἶναι μία συνεχὴς καὶ δημιουργικὴ ἐργασία διὰ τὴν εὐημερίαν, τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν ἐπιβολὴν τῆς χώρας του. Μὲ τὸν δοῦκα τοῦ Σουλὺ παρὰ τὸ πλευρόν του ὠργάνωσε τὸ κράτος του, ἐπιβάλλων τὸν σεβασμὸν πρὸς τοὺς γείτονας καὶ ἠνώρθωσε τὰ οἰκονομικά του. Ὁ Ἐρρῖκος Δ΄ ἐγνώριζε νὰ κερδίζῃ τὴν ἀγάπην τῶν ὑπηκόων του καὶ ἡ μορφή του περιεβλήθη μὲ αἴγλην, τὴν ὁποίαν σπανίως ἐγνώρισε βασιλεύς. Τῷ 1600 διαζευχθεὶς τὴν πρώτην του σύζυγον ἐνυμφεύθη τὴν Μαρίαν τῶν Μεδίκων, ἀνεψιὰν τοῦ πάπα. Ἐν τούτοις τὰ θρησκευτικὰ μίση καὶ αἱ ἐξωτερικαὶ ὑποκινήσεις ὑπῆρξαν ἀφορμὴ πλείστων ὅσων ἀποπειρῶν κατὰ τῆς ζωῆς του. Τῷ 1610, ἐνῷ παρεσκεύαζεν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Αὐστρίας ἐφονεύθη (14 Μαΐου) διὰ μαχαίρας ἀπὸ τὸν φανατικὸν Ραβαγιάκ, τὸν ὁποῖον, κατὰ τὴν πιθανωτέραν ἔκδοσιν, ἐξώθησε τὸ ἀποδιωχθὲν ἐκ τῆς Γαλλίας τάγμα τῶν Ἰησουϊτῶν. Ἡ δίκη τοῦ δολοφόνου δὲν ἐγένετο ποτέ. Αὐτὸ ὑπῆρξεν ἀφορμὴ νὰ διασπαροῦν διάφοροι φῆμαι, κατὰ τὰς ὁποίας τὸν φόνον ὑπεκίνησεν ἡ σύζυγος τοῦ Ἐρρίκου Μαρία τῶν Μεδίκων, ὡς ἐνδιαφερομένη ὑπὲρ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου τῆς Αὐστρίας, κατὰ τοῦ ὁποίου ἡτοιμάζετο νὰ ἐκστρατεύσῃ ὁ βασιλεύς. Ἐκ τοῦ γάμου του μὲ τὴν Μαρίαν τῶν Μεδίκων ὁ Ἐρρῖκος Δ΄ ἀπέκτησε τὸν Λουδοβῖκον ΙΓ΄, τὸν Γάστωνα δοῦκα τοῦ Ὀρλεάν, τὴν Ἐλισάβετ βασίλισσαν τῆς Ἱσπανίας, τὴν Χριστίναν δούκισσαν τῆς Σαβοΐας καὶ τὴν Ἐρριέταν βασίλισσαν τῆς Ἀγγλίας. Ἐκτὸς τῆς δουκίσσης Φοσσέζ, τῆς περιφήμου Γαβριέλλας ντ' Ἐστρὲ καὶ τῆς Ἐρριέτης ντ' Ἀντράγκ, ἡ παράδοσις ἀναφέρει πλῆθος ἄλλο γυναικῶν, τὰς ὁποίας ὁ Ἐρρῖκος ἠράσθη καὶ κατέκτησεν. Ἀφῆκεν ἐξ αὐτῶν πλεῖστα νόθα τέκνα, τὰ ὁποῖα ἔλαβον τίτλους καὶ ἐπροικοδοτήθησαν. Ἡ ἐρωτοπάθειά του ὑπῆρξεν ἀφορμὴ νὰ τοῦ δοθῇ ἡ προσωνυμία τοῦ Vert-galant. Ὑπῆρξε δημοτικώτατος. Ἐκέρδιζε τὰς καρδίας μὲ τὴν ἁπλότητά του, τὴν γασκωνικὴν ζωηρότητα, τὴν εὔκολον διὰ γέλια καὶ διὰ δάκρυα, τὴν πραγματικὴν καλωσύνην του καὶ τὸ βαθὺ αἴσθημα τοῦ γαλλικοῦ μεγαλείου. Τὸν ἔκριναν ὡς ὑπερβολικὰ παράτολμον εἰς τὰς μάχας. Ἀλλ' ἐπὶ κεφαλῆς στρατοῦ ἀπειθάρχου, χωρὶς ἄλλα μέσα καὶ μὲ τὰ μίση μαινόμενα γύρω του, ἔπρεπεν αὐτὸς νὰ δίδῃ τὸ παράδειγμα ἂν ἤθελε νὰ ὑπακούεται καὶ νὰ ἐπιτυγχάνῃ. Α. ΧΡ.

Σχετικῶς μὲ τὴν πολιτικὴν ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ ἰδίως μὲ τὴν Ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν, ἡ δημοσιευθεῖσα συλλογὴ ἀνεκδότων ἐγγράφων τοῦ Barger de Xivery (Collection des lettres missives de Henri IV), καίτοι ἀτελής, δεικνύει τὸ κρατοῦν ἐν τῇ γαλλικῇ αὐλῇ πνεῦμα περὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος. Τὸ ἐνδιαφέρον τὴν Ἑλλάδα ζήτημα εὑρίσκεται ἀνερεύνητον εἰς τὰ ἀρχεῖα διαφόρων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, ἰδίως δὲ εἰς τὰ διπλωματικὰ ἔγγραφα τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας, ὅπου ὑπάρχουν πολυάριθμα ἔγγραφα ἀναφέροντα τὴν μελετωμένην ἐκδίωξιν τῶν Τούρκων ἐξ Εὐρώπης ἐπὶ Ἐρρίκου Δ΄. Ἐν τῷ φακέλῳ τῷ φέροντι τὴν ἐπιγραφὴν «Venise» (1607—1623), ὑπάρχει, μεταξὺ πλήθους ἄλλων ἐγγράφων, τὸ σχέδιον τῆς ἐκδιώξεως τῶν Τούρκων ἀπὸ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς ἐγκαταστάσεως ὡς αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Ἐρρίκου Δ΄. Ὁ πρῶτος συλλαβὼν τὸ σχέδιον τοῦτο ἦτο ὁ *Ἰωάννης Φαντῖνος Μινῶττος*, Ἕλλην ἐκ Χανίων τῆς Κρήτης. Ἐκ τῶν κατατεθειμένων εἰς τὸ γαλλικὸν ἀρχεῖον ὑπομνημάτων του, φαίνεται ὅτι οὗτος ἀνῆκει εἰς ἄγνωστον ἑταιρείαν ἐνεργοῦσαν πρὸ τοῦ 1600 ὑπὲρ τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ. Περιελθὼν ὁ Μινῶττος οὕτω διάφορα μέρη τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, παρουσιάζει τὴν τότε κρατοῦσαν ἐν Τουρκίᾳ κατάστασιν, ἥτις ἔπεισεν αὐτὸν ὅτι θὰ ἠδύναντο νὰ ἐκδιωχθῶσιν οἱ Τοῦρκοι ἐκ τῆς Εὐρώπης, ἐὰν βασιλεύς τις τῆς Εὐρώπης θ' ἀνελάμβανε τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην, ὡς τοιοῦτον δὲ μόνον τὸν Ἐρρῖκον Δ΄ ἔβλεπεν ἱκανόν. Ἀπετάθη τότε εἰς τὸν συμπολίτην του *Ἐμμανουὴλ Δεστερῖγον*, Ἕλληνα ὑπηρετοῦντα μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου τοῦ ἱππικοῦ εἰς τὸν στρατιωτικὸν οἶκον τοῦ Γάλλου μονάρχου, καὶ ἐζήτει νὰ πληροφορηθῇ παρ' αὐτοῦ ἂν θὰ ἐδέχετο ὁ Ἐρρῖκος Δ΄ ν' ἀναλάβῃ τοιαύτην ἐνέργειαν κατὰ τῆς Τουρκίας. Εἰκονίζει τὴν ἐλεεινὴν κατάστασιν, εἰς ἣν εὑρίσκετο τότε ἡ Τουρκία, παρουσιάζει δὲ τὴν Ἑλλάδα ἑτοίμην πρὸς ἐξέγερσιν καὶ τὴν Περσίαν πρόθυμον ὅπως ἐπιπέσῃ κατὰ τοῦ σουλτάνου. Οὕτω διὰ τοῦ Δεστερίγου ἤρξαντο αἱ διαπραγματεύσεις τοῦ Μινώττου ὡς ἐκπροσώπου εὐρυτάτης ἐπαναστατικῆς ἑταιρείας. Εἰς τὸ ὑπόμνημά του κατέληγεν ὁ Μινῶττος λέγων ὅτι εἰς τοὺς Ἕλληνας δὲν ἀπέμενε τίποτε ἄλλο ἢ νὰ ἐπικαλεσθῶσι τὴν θείαν πρόνοιαν, ὅπως φωτίσῃ καὶ ἐμπνεύσῃ τὸν Γάλλον ἡγεμόνα ν' ἀκούσῃ τὴν φωνήν των καὶ ἀναλάβῃ τὴν ἀπελευθέρωσιν τόσων ἑκατομμυρίων Χριστιανῶν, οἵτινες μετὰ χαρᾶς θὰ ἔβλεπον αὐτὸν λαμβάνοντα τὸ σκῆπτρον τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Αἱ προτάσεις αὗται τοῦ Μινώττου ἐξητάσθησαν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἐρρίκου Δ΄ μετὰ πολλῆς προσοχῆς, καθ' ὅσον ὁ ἐκθέτων τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα Ἰωάννης Μινῶττος ἐφαίνετο μελετήσας μετὰ μεγάλης ἀκριβείας τὴν κατάστασιν τῆς Τουρκίας, παρεῖχε δὲ πληροφορίας, ὅτι οἱ ὑπ' αὐτὴν χριστιανικοὶ λαοὶ ἦσαν ἕτοιμοι πρὸς ἀποστασίαν ἐὰν ἀνελάμβανε τὴν ἡγεσίαν τοιαύτης κινήσεως ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας. Ἐν τῷ ἀρχείῳ τῆς Γαλλίας εὑρίσκονται λεπτομερεῖς μελέται καὶ σχέδια τοιαύτης τινὸς ἐκστρατείας, ὑπολογίζεται ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀναγκαίων πλοίων καὶ τοῦ στρατοῦ δι' οὗ θὰ προέβαινεν εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Πελοποννήσου, Εὐβοίας, Κύπρου, Ῥόδου, Χίου καὶ Λέσβου, ὡς καὶ σχέδιον περὶ καταλήψεως τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ Θεσσαλίας. Ἐπίσης ὑπάρχουν ἐκθέσεις περὶ προμηθείας ὅπλων καὶ πολεμεφοδίων πρὸς τοὺς ἀναμένοντας ὅπως ἐπαναστατήσωσιν Ἕλληνας. Ὁ Ἐρρῖκος Δ΄ ἐκολακεύετο ἐκ τῆς ἰδέας τῆς ἀναγορεύσεως αὐτοῦ ὡς αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐπεθύμει νὰ διεξαγάγῃ τοιοῦτον ἀγῶνα εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἀλλὰ δὲν ἐθεώρει ἑαυτὸν ἰσχυρὸν κατὰ θάλασσαν καὶ ἐμελέτα εὐρυτέραν κατὰ τῆς Τουρκίας σταυροφορίαν, εἰς ἣν νὰ μετεῖχον ἡ Ἱσπανία, ἡ Μεγάλη Βρεττανία, ἡ Αὐστρία, τὸ παπικὸν κράτος, ἡ Βενετία, τὰ ἰταλικὰ κράτη, ἡ Σουηδία καὶ ἡ Δανία, εἰς δὲ τὸν εὐρωπαϊκὸν τοῦτον σύνδεσμον δὲν παρείχετο μόνον θέσις εἰς τὸν μεγάλον ἡγεμόνα τῆς Μόσχας, τὸν ὁποῖον ἐκάλει Knes Chithien. Ἡ πολιτικὴ οὕτω τοῦ Ἐρρίκου Δ΄ ἦτο καθαρῶς ἀντιτουρκική, ἡ δὲ ἐκδίωξις τῶν Τούρκων ἐξ Εὐρώπης εἶχε ῥιζοβολήσει εἰς τὴν διάνοιαν αὐτοῦ. Ὁ Ἰωάννης Μινῶττος παρουσιασθεὶς ἐνώπιον τοῦ Ἐρρίκου Δ΄ ἔλαβε τὰς δεούσας ὁδηγίας καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν Ἰταλίαν πρὸς συνεννόησιν μετὰ πλείστων ἄλλων ἡγεμόνων. Ἀλλὰ πᾶσαι αὗται αἱ ἐνέργειαι καὶ αἱ μελέται πρὸς ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Τουρκίας ἐματαιώθησαν αἴφνης, ἕνεκα τῆς ἐπακολουθησάσης δολοφονίας τοῦ Ἐρρίκου Δ΄. Ἡ διαδεχθεῖσα αὐτὸν ὡς ἀντιβασίλισσα, κατὰ τὴν ἀνηλικιότητα τοῦ Λουδοβίκου ΙΓ΄, σύζυγός του Μαρία τῶν Μεδίκων δὲν συνέχισε τὴν ἀνατολικὴν πολιτικὴν αὐτοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Geschichte des Osmanischen Reiches in Europa, von *Johann Wilhelm Zinkeisen*.— Relazioni degli

Digitized by Google

Ambasciatori Veneti al Senato ed edite da *Eugenio Alberti*, Firenze.— Negociations de la France dans le Levant, par *E. Charrière*, Paris 1848—1853, Venise 1607—1623, *Ἀρχεῖον ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν Παρισίων*.— Recueil des lettres missives de Henri IV, par *Barger de Xivery*, Paris 1859.— *Σ. Ν. Παλαϊζώφ*, Ἑταιριστὴς Ἕλλην τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, Πετρούπολις 1861.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

ΓΕΡΜΑΝΙΑ

—**Ἑρρῖκος Α'**, ὁ *Ὀρνιθοθήρας*, βασιλεὺς τῆς ***Γερμανίας*** (919—936). Ἀνήκων εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Λιουδολφίγκων, μίαν ἐκ τῶν σημαντικωτέρων τῆς Σαξωνίας, διεδέχθη τὸν πατέρα του Ὄθωνα δοῦκα τῆς Σαξωνίας. Ἤδη ζῶντος τοῦ πατρός του, ὁ θάνατος τοῦ μαργράβου τῆς Θουριγγίας εἶχε δώσει εἰς τὸν Ὄθωνα καὶ τὸν Ἑρρῖκον τὴν ἀπόλυτον ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης. Εὐθὺς κατόπιν ἡ νίκη του κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Φραγκωνίας Κονράδου τὸν κατέστησε βασιλέα. Τὸ βασίλειον τῶν ἀνατολικῶν Φράγκων ἐκινδύνευσε νὰ διαλυθῇ λόγῳ τῶν ἐρίδων τῶν ἀποτελούντων αὐτὸ κρατιδίων καὶ τῆς ἐλλείψεως ἀπολύτου ἐπιβολῆς ἑνὸς ἐξ αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἄλλων. Ἐπὶ πλέον αἱ ξέναι ἐπιδρομαὶ καὶ ἰδίως αἱ διαδοχικαὶ εἰσβολαὶ τῶν Οὔγγρων εἰς Σουαβίαν ἠπείλουν μὲ ὑποδούλωσιν. Ὁ Ἑρρῖκος ἐτέθη ἀμέσως ἐπὶ τὸ ἔργον μὲ πολιτικότητα καὶ σύνεσιν. Περιώρισε σημαντικῶς τὴν ἐπιρροὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχόντων, ἐπεβλήθη εἰς τοὺς φεουδαρχικοὺς ἀρχηγούς, ἵδρυσε πόλεις ἀντὶ τῶν κατεσπαρμένων συνοικισμῶν τοῦ λαοῦ του καὶ ὠργάνωσε στρατόν, πρῶτος αὐτὸς εἰσαγαγὼν τὸ ἱππικὸν εἰς τὴν χώραν του. Ἐξαγοράσας ἀντὶ φόρου ὑποτελείας ἐννεαετῆ ἀνακωχὴν ἀπὸ τοὺς Οὔγγρους, κατώρθωσε, κατὰ τὸ διάστημα αὐτό, νὰ ἑτοιμασθῇ πλήρως καὶ ἅμα τῇ λήξει τῆς ἀνακωχῆς νικήσας διαδοχικῶς τοὺς Οὔγγρους πρὸς ἀνατολὰς καὶ τοὺς Δανοὺς πρὸς βορρᾶν, ἐπέτυχε τὴν ἑνότητα καὶ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ κράτους του. Ἡτοιμάζετο νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ρώμην εἴτε δι' ἁπλοῦν προσκύνημα εἴτε διὰ νὰ διεκδικήσῃ τὸ αὐτοκρατορικὸν στέμμα, ὅταν ἀπέθανεν ἐξ ἀποπληξίας κατὰ τὴν διάρκειαν ἑνὸς κυνηγίου τῷ 935 μ. Χ. Θεωρεῖται ὡς ὁ ἱδρυτὴς τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ συστήματος τοῦ Γερμανικοῦ κράτους καὶ χάρις εἰς τὴν προσωπικήν του ἐπιβολὴν συνεκράτησε πάντοτε ἡνωμένους τοὺς ἀπειραρίθμους ὑποτελεῖς του.

—**Ἑρρῖκος Β'** ὁ *ἅγιος*, αὐτοκράτωρ τῆς ***Γερμανίας*** (1002—1024). Υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας Ἑρρίκου, διεδέχθη τὸν πατέρα ἐπὶ τοῦ βαυαρικοῦ θρόνου τῷ 995. Παρακολουθήσας τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Ὄθωνα τὸν Μέγαν διεξεδίκησε μετὰ τὸν θάνατόν του τὸ αὐτοκρατορικὸν στέμμα. Εἶχεν ὡς ἀντιπάλους εἰς τὴν ὁμοσπονδιακὴν ἐκλογὴν τὸν Ἔκκαρτ, μαργράβον τῆς Μισνίας καὶ τῆς Θουριγγίας, καὶ τὸν Ἕρμαν, τὸν πλουσιώτατον δοῦκα τῆς Σουαβίας. Χάρις εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχόντων ἐξελέγη αὐτοκράτωρ καὶ διὰ διαδοχικῶν νικῶν κατώρθωσε νὰ ἐπιβληθῇ. Οἱ μακροί του πόλεμοι μὲ τὸν δοῦκα Βολέσλαον τῆς Πολωνίας καὶ αἱ διαδοχικαὶ εἰσβολαί του εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου καὶ ἐστέφθη μὲ τὸ σιδηροῦν στέμμα τῶν βασιλέων τῆς Λομβαρδίας, ἡδραίωσαν ἀσφαλῶς καὶ μονίμως τὸ κράτος του. Ὁ πολεμιστὴς αὐτὸς βασιλεὺς ἦτο θεοσεβὴς μέχρι θρησκοληψίας. Διὰ τοῦτο καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του ὁ πάπας Εὐγένιος Γ' τὸν ἀνεκήρυξεν ἅγιον (1046). Ἀπέθανεν ἄνευ τέκνων.

—**Ἑρρῖκος Γ'** ὁ *Μαῦρος*, αὐτοκράτωρ τῆς ***Γερμανίας*** (1039—1056). Υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ βασιλέως τῆς Φραγκωνίας καὶ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Κονράδου τοῦ Β', ἐξελέγη ζῶντος τοῦ πατρός του αὐτοκράτωρ καὶ ἐστέφθη εἰς τὸ Ἀκυΐσγρανον ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Κολωνίας. Ὅταν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του ἀνέλαβε τὸ σκῆπτρον, εὑρέθη ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἰσχυροτέρου κράτους τῆς Εὐρώπης. Εἶναι βασιλεὺς τῆς Γερμανίας, τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Βουργουνδίας καὶ ἐπικυρίαρχος τῆς Βοημίας, τῆς Πολωνίας καὶ τῆς Οὐγγαρίας. Εὐφάνταστος ὅμως καὶ ὀνειροπόλος ἐτρέφετο μὲ τὰ ὄνειρα τοῦ Ὄθωνος περὶ «Ἁγίας Ρωμαιο-γερμανικῆς αὐτοκρατορίας» καὶ κατετρίβετο εἰς ἐσωτερικὰ μικροζητήματα καὶ μικροπολέμους. Ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 39 ἐτῶν.

—**Ἑρρῖκος Δ'**, αὐτοκράτωρ τῆς ***Γερμανίας*** (1056—1106), γεννηθεὶς τῷ 1050 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1106. Ἦτο ἑξαετὴς καὶ εἶχε χρισθῇ ζῶντος τοῦ πατρός του Ἑρρίκου Γ', ὅταν ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλυτέρας αὐτοκρατορίας τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου. Εὗρε βαρεῖαν κληρονομίαν, ἀφ' ἑνὸς τῆς διχονοίας μεταξὺ τῶν ὁμοσπόνδων τῆς αὐτοκρατορίας κρατῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν ἀρξαμένην μετὰ τοῦ πάπα διένεξιν. Ὁ δοὺξ τῆς Λωρραίνης, ὁ βασιλεὺς τῆς Σαξωνίας καὶ οἱ ἐπίσκοποι-ἐκλέκτορες τῆς Μαγεντίας καὶ τῆς Κολωνίας εἶχαν κηρύξει φανερὰ τὴν ἀνταρσίαν καὶ ἐκάλεσαν συνέδριον μὲ σκοπὸν νὰ τοῦ ζητήσῃ νὰ παραιτηθῇ. Τὸ παράδειγμα τῶν μεγάλων ἐμιμοῦντο οἱ μικροὶ φεουδάρχαι καὶ τὰ κτήματα τῆς αὐτοκρατορίας, αἱ πόλεις, τὰ φρούρια της διηρπάζοντο. Μία ὁλόκληρος δωδεκαετία παρῆλθε μὲ τὸ κράτος ἐν πλήρει διαλύσει. Ὁ Ἑρρῖκος ὅμως ἀνδρωθεὶς ἔδειξε καὶ θέλησιν καὶ θάρρος καὶ ἀποφασιστικότητα. Ἐντὸς τετραετίας κατώρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ εἰς χεῖράς του τὴν ἐξουσίαν καὶ ν' ἀνακτήσῃ τὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν μικροτέρων ἡγεμόνων. Εἰς τὴν διένεξιν μετὰ τῆς Ρώμης ὑπῆρξεν ἀτυχέστερος. Παρὰ τὴν τεραστίαν κοσμικὴν ἐξουσίαν καὶ τὰς μεγάλας ἐν Ἰταλίᾳ κτήσεις του, εὑρῆκεν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ πάπα Γρηγορίου Ζ' ἰσχυρὸν ἀντίπαλον. Θελήσας νὰ ἐπιμείνῃ εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς διεκδικήσεις τοῦ πατρός του (θρησκευτικὴν αὐτοτέλειαν ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ, δικαίωμα νὰ χρίῃ ἐπισκόπους, ἐλευθερίαν τῶν ἱερέων νὰ νυμφεύωνται κτλ.), εἶδε τὴν Ἁγίαν ἕδραν διαδοχικῶς ἀφορίζουσαν τοὺς ἐπισκόπους του καὶ τέσσαρας τῶν συμβούλων του, λύουσαν τοὺς ὑπηκόους του τοῦ ὅρκου ὑπακοῆς εἰς τὸν αὐτοκράτορα καὶ τέλος ἀφορίζουσαν αὐτὸν τὸν ἴδιον. Οἱ κεραυνοὶ αὐτοὶ τοῦ Βατικανοῦ παρέλυσαν τὴν ἐσωτερικὴν ἑνότητα τῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ Ἑρρῖκος Δ' ἐκκινεῖ πρὸς τὴν Ρώμην ἐπὶ κεφαλῆς στρατοῦ ὡς κατακτητὴς καὶ καταλήγει ὡς ἱκέτης. Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας (25—27 Ἰανουαρίου 1077) γυμνόπους καὶ μὲ τὸ ὑποκάμισον ἐπὶ τῆς χιόνος ἀναμένει νὰ εὐδοκήσῃ ὁ πάπας Γρηγόριος Ζ' νὰ τὸν δεχθῇ εἰς τὸ φρούριον Κανόσσα ἐπὶ τῶν Ἀπεννίνων. Ἡ συνάντησις γίνεται ἐπὶ τέλους καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ῥίπτεται εἰς τοὺς πόδας τοῦ πάπα ζητῶν συγγνώμην.

Ἑρρῖκος Δ', αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας.

Ἡ συμφιλίωσις ἐπέρχεται προσωρινή. Ἀλλὰ νέος ἐσωτερικὸς κίνδυνος ἀπειλεῖ τὸν Ἑρρῖκον. Δίαιτα ἐκλεκτόρων συνελθοῦσα εἰς τὸ Φορσάϊμ τὸν καθαιρεῖ καὶ ἐκλέγει αὐτοκράτορα τὸν Ροδόλφον τῆς Σουαβίας. Πόλεμος μεταξὺ τῶν δύο ἀντιπάλων ἐπακολουθεῖ καὶ λήγει μὲ τὸν φόνον τοῦ Ροδόλφου εἰς τὴν μάχην τοῦ Ἔλστερ. Ἐν τῷ μεταξὺ ἄρχεται νέα ἔρις μὲ τὸ Βατικανόν. Κογκλάβιον ἐπισκόπων τῆς αὐτοκρατορίας συνέρχεται εἰς τὸ Μπρίξεν καὶ ἐκλέγει πάπαν τὸν Γιβέρτον τῆς Ραβέννας ὑπὸ τὸ ὄνομα Κλήμης Γ'. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἑρρῖκος ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στρατευμάτων του κατέρχεται εἰς τὴν Ρώμην καὶ τὸν ἐγκαθιδρύει, ἐνῷ ὁ Γρηγόριος Ζ' καταφεύγει εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ἁγίου Ἀγγέλου καὶ καλεῖ εἰς βοήθειάν του τὸν Γυϊσκάρδον μὲ 30 χιλιάδας Νορμανδούς, Ἰταλοὺς καὶ ἄλλους μισθοφόρους. Ὁ Ἑρρῖκος Δ' ἀναγκάζεται ν' ἀποσυρθῇ τῆς Ρώμης, ἀλλὰ καὶ ὁ Γρηγόριος Ζ' ὁδηγεῖται σχεδὸν αἰχμάλωτος τοῦ Γυϊσκάρδου εἰς τὸ Σαλέρνον, ὅπου ἀποθνήσκει. Τὸν διαδέχεται ὁ Βίκτωρ Γ' καὶ μετὰ βραχὺ διάστημα ὁ Οὐρβανὸς Β', ὅστις ἀφορίζει πάλιν τὸν Ἑρρῖκον Δ' καὶ ἐξεγείρει ἐναντίον του εἰς ἀνταρσίαν τοὺς δύο υἱούς του. Ἐκ τούτων ὁ δεύτερος, ὁ κατόπιν Ἑρρῖκος Ε', στήνει παγίδα εἰς τὸν πατέρα του, τὸν φέρει εἰς τὸν πύργον τοῦ Μπαικελχάϊμ καὶ δέσμιον κατόπιν τὸν σύρει μέχρι τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ πάπα. Ὁ Ἑρρῖκος Δ' ἐξαναγκάζεται νὰ παραιτηθῇ. Φεύγων πρὸς τὴν Κολωνίαν ἐξεγείρει ὑπὲρ αὐτοῦ τοὺς ἀστοὺς καὶ ἐπὶ κεφαλῆς στρατοῦ τώρα διεκδικεῖ τὸν θρόνον ἀπὸ τὸν υἱόν του. Ἀρχικῶς ἀποδεικνύεται νικητής. Ὁ θάνατος ὅμως τὸν εὑρίσκει εἰς τὴν Λιέγην, ἀκριβῶς ἐνῷ ἡτοιμάζετο νὰ δώσῃ τὴν ἀποφασιστικὴν κατὰ τοῦ υἱοῦ του μάχην.

—**Ἑρρῖκος Ε'**, αὐτοκράτωρ τῆς ***Γερμανίας*** (1106—1125). Διαδεχθεὶς τὸν πατέρα του, κατὰ τοῦ ὁποίου ἐμάχετο διεκδικῶν τὸν θρόνον, εἶχε τὴν ἱκανότητα νὰ ἑδραιώσῃ τὸ κράτος του, καταδιώξας τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ πατρός του καὶ συγκρατήσας εἰς ἀπόστασιν τοὺς φίλους του. Κατῆλθεν εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἐχρίσθη παρὰ τοῦ πάπα αὐτοκράτωρ λαβὼν καὶ τὸν τίτλον τοῦ πατρικίου τῆς Ρώμης. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ περιῆλθεν εἰς νέαν διένεξιν μὲ τὴν Ρώμην καὶ ὁ πάπας Γρηγόριος Η' τὸν ἀφώρισε. Μετὰ μακρὰς διαπραγματεύσεις ἐπῆλθε συμβιβασμός. Τὸ ὑπόλοιπον τῆς δεκαεννεαετοῦς βασιλείας του ὁ Ἑρρῖκος Ε' κατηνάλωσεν εἰς τὸ νὰ καταστέλλῃ ἐσωτερικὰς στάσεις καὶ νὰ ἐπιβάλλῃ διὰ τῶν ὅπλων τὰ δίκαια τοῦ θρόνου ἐπὶ τῶν ἀτιθάσων ὑποτελῶν του. Εἶναι ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ ἐκ τοῦ οἴκου τῆς Φραγκωνίας.

Ἑρρῖκος Ε', αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας.

—**Ἑρρῖκος ΣΤ'**, αὐτοκράτωρ τῆς ***Γερμανίας*** (1190—1197). Υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος Φρειδερίκου τοῦ Βαρβαρόσσα καὶ τῆς πριγκιπίσσης Βεατρίκης τῆς Βουργουνδίας. Τετραετὴς ὡδηγήθη παρὰ τοῦ πατρός του εἰς τὴν δίαιταν τῆς Βαμβέργης καὶ ἀνεγνωρίσθη ὡς διάδοχος τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου. Εἰς νεωτάτην ἐπίσης ἡλικίαν ἐνυμφεύθη τὴν πολὺ μεγαλυτέραν του θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Σικελίας Κωνσταντίαν, κληρονόμον τῶν κτήσεων τοῦ πατρός της. Ὁ γάμος αὐτός, ὅστις περιέκλειε τρόπον τινὰ τὸν πάπαν ἐντὸς τῶν κτήσεων τῆς αὐτοκρατορίας, συνήντησε πεισματώδη ἀντίστασιν ἐν Ρώμῃ. Ἀλλ' ὁ Φρειδερῖκος ἐπεβλήθη καὶ ὁ γάμος ἀνεγνωρίσθη. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ὁ Ἑρρῖκος ΣΤ' ἐκλήθη ἀπὸ τὸν πατέρα του νὰ συμμετάσχῃ τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν του ἀσχολιῶν. Ἐδείχθη καλὸς στρατηλάτης καὶ δεινὸς πολιτικός. Ὅταν ὁ πατήρ του ἀνεχώρησε διὰ τὴν Σταυροφορίαν, ἀφῆκε τοποτηρητὴν τοῦ θρόνου τὸν υἱόν του. Μετ' ὀλίγον ὁ θάνατος τοῦ Φρειδερίκου ἀνεβίβασεν εἰς τὸν θρόνον τὸν Ἑρρῖκον. Διεξήγαγεν ἐπιτυχεῖς πολέμους ἑδραιώσεως τῆς ἐξουσίας του καὶ ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ. Ἀποκαταστήσας τὴν τάξιν ἐν τῷ κράτει του συνέλαβε τὸ σχέδιον νὰ προσθέσῃ εἰς τὰς κτήσεις του καὶ τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν. Ἡ δίαιτα τοῦ Βυρτσβούργου, τὴν ὁποίαν συνεκάλεσε διὰ νὰ ἐγκρίνῃ τὸ σχέδιόν του, τὸ ἀπέρριψεν. Ἐν τούτοις ὁ Ἑρρῖκος δὲν ἀπηλπίσθη. Κατῆλθεν εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ νὰ ἐργασθῇ αὐτοπροσώπως εἰς τὰς ἑτοιμασίας διὰ τὴν νέαν Σταυροφορίαν, διὰ τῆς ὁποίας ὑπελόγιζε νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ σχέδιόν του. Ἤδη ὁ βασιλεὺς τῆς Κύπρου εἶχε δηλώσει ὑποτέλειαν εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Ὁ Βοεμόνδος τῆς Ἀντιοχείας ἠκολούθησε τὸ παράδειγμά του. Ἀλλ' ὁ θάνατος ἦλθε νὰ διακόψῃ τὰ τολμηρὰ σχέδιά του. Ἀπέθανεν εἰς τὸ Παλέρμον (1197) εἰς ἡλικίαν 32 ἐτῶν καὶ εἰς τὸ ἀπόγειον τῆς ἰσχύος.

—**Ἑρρῖκος Ζ'**, αὐτοκράτωρ τῆς ***Γερμανίας*** (1308—1313). Υἱὸς τοῦ κόμιτος Ἑρρίκου Β' τοῦ Λουξεμβούργου, γεννηθεὶς τῷ 1262 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1313. Ἐξελέγη αὐτοκράτωρ χωρὶς νὰ τὸ ἐλπίζῃ, καὶ χωρὶς κανεὶς νὰ ὑπολογίζῃ ἐπ' αὐτοῦ, χάρις εἰς τὴν ἐπιρροὴν τοῦ ἀδελφοῦ του Βωδουΐνου ἀρχιεπισκόπου Τρέβης καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Μαγεντίας. Ἦτο γενναῖος καὶ ἱπποτικὸς καὶ ηὐδοκίμησεν εἰς τοὺς ἐσωτερικοὺς πολέμους, ὑποτάξας καὶ ἐκθρονίσας τὸν βασιλέα Ἑρρῖκον τῆς Βοημίας, τοῦ ὁποίου τὸ βασίλειον ἔδωκεν εἰς τὸν υἱόν του Ἰωάννην τῆς Βουργουδίας. Τακτοποιήσας τὰ ἐσωτερικὰ τῆς χώρας του κατῆλθεν ἐπὶ κεφαλῆς στρατοῦ εἰς τὴν Ἰταλίαν, διὰ νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τὸν πάπαν καὶ λάβῃ τὸ χρίσμα. Προχωρῶν νικηφόρος εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ρώμην καὶ κατέλαβε τὸ Καπιτώλιον. Ἀπέτυχεν ὅμως πρὸ τῆς Λεονίνης καὶ ἔστρεψε τὴν προσοχήν του ἐπὶ τῆς πολιορκίας τῆς Φλωρεντίας, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν κατώρθωσε νὰ εἰσέλθῃ. Ἀποκηρύξας κατόπιν τὸν βασιλέα τῆς Νεαπόλεως, ἡτοιμάζετο νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον του, ἀλλ' ἀπέθανε (1313) δηλητηριασθείς, ὡς λέγεται, ὑπὸ δομινικανοῦ μοναχοῦ.

—**Ἑρρῖκος** βασιλεὺς τῆς ***Γερμανίας*** (1220—1235). Υἱὸς Φρειδερίκου τοῦ Β' καὶ Κωνσταντίας τῆς Ἀραγωνίας γεννηθεὶς ἐν Σικελίᾳ τῷ 1211 καὶ ἀποθανὼν ἐν Μαρτιάνο τῷ 1242. Ἐξελέγη βασιλεὺς τῆς Γερμανίας ἐνεργείᾳ τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ διετέλεσε μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεώς του ὑπὸ τὴν ἐπιτροπείαν κατ' ἀρχὰς τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Κολωνίας καὶ κατόπιν τοῦ δουκὸς τῆς Βαυαρίας. Ὅταν ὁ δοὺξ τῆς Βαυαρίας ἐτάχθη μὲ τὸ μέρος τοῦ πάπα (1229), ὁ Ἑρρῖκος ἐνηλικιωθεὶς ἀπέκτησε τὴν ἀνεξαρτησίαν του καὶ ἐστράφη ἐναντίον τοῦ πατρός του, ἕως οὗ ἐξεθρονίσθη ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἀπέθανεν ἐν τῇ φυλακῇ.

—**Ἑρρῖκος** *Γιαζομιργκότ*, μαργράβος καὶ εἶτα δοὺξ τῆς ***Αὐστρίας*** (1114—1177). Ἀνήκων εἰς τὴν οἰκογένειαν Μπάμπεμβεργ διεδέχθη τὸν ἀδελφόν του Λεοπόλδον ὡς δοὺξ τῆς Βαυαρίας καὶ μαργράβος τῆς Αὐστρίας καὶ ἐνυμφεύθη τὴν χήραν τοῦ Ἑρρίκου τοῦ Ὑπερηφάνου. Ἡττηθεὶς ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας Γκέτα καὶ κατόπιν ἀπὸ τὸν Γουέλφον ΣΤ' καὶ τὸν Ἑρρῖκον τὸν Λέοντα ἀπώλεσε τὴν Βαυαρίαν, ἀλλ' ἔλαβεν εἰς ἀντάλλαγμα τὸν τίτλον τοῦ δουκὸς τῆς Αὐστρίας. Μετέσχε τῆς Σταυροφορίας, ἀλλὰ δὲν ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν Χρονικῶν ἡ δρᾶσίς του πλησίον τῶν ἄλλων ἀρχηγῶν. Ἐφρόντισε διὰ τὴν ἐπέκτασιν τῆς πόλεως τῆς Βιέννης καὶ διὰ τὸν καλλωπισμὸν καὶ τὴν ὀχύρωσίν της.

—**Ἑρρῖκος** *Ράσπε*, λανδγράβος τῆς *Θουριγγίας* (1212—1243). Διαδεχθεὶς τὸν ἀνεψιόν του εἰς τὴν Θουριγγίαν ἐξελέγη ἐπίτροπος τῆς αὐτοκρατορίας ἐν ὀνόματι τοῦ νεαροῦ βασιλέως Κονράδου, υἱοῦ τοῦ Φρειδερίκου Β', ὅστις εἶχεν ἀφορισθῇ. Τὸν Μάϊον τοῦ 1246 ἡ δίαιτα τοῦ Βυρτσβούργου τὸν ἐξέλεξε διάδοχον τοῦ αὐτοκράτορος. Διεκδικῶν τὸν τίτλον αὐτὸν ἐναντίον τοῦ βασιλέως Κονράδου ἐνίκησε τὸν τελευταῖον, ἀλλ' ἀπέθανεν ἐξ ἀσθενείας κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Οὔλμης, χωρὶς νὰ λάβῃ τὸν τίτλον τοῦ αὐτοκράτορος.

—**Ἑρρῖκος** ὁ *Ὑπερήφανος*, δοὺξ τῆς ***Σαξωνίας*** καὶ τῆς ***Βαυαρίας*** (1108—1139). Πιστὸς εἰς τὸν

Digitized by Google

αὐτοκράτορα καὶ φρόνιμος εἰς τὴν διακυβέρνησιν τῶν κτήσεών του κατώρθωσε νὰ διέλθῃ τὴν πολυτάραχον διὰ τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην ἐποχὴν ἐν σχετικῇ ἠρεμίᾳ καὶ νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τοὺς ἀτιθάσους ὑποτελεῖς του. Ἐνυμφεύθη τὴν πριγκίπισσαν Γερτρούδην, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπέκτησε τὸν Ἐρρῖκον τὸν ἐπικληθέντα Λέοντα καὶ ἀπέθανε διεκδικῶν τὸ δουκᾶτον τῆς Βαυαρίας κατὰ τοῦ Γουέλφου ΣΤ'.

— **Ἐρρῖκος** *(Ἀλβέρτος-Γουλιέλμος)*, πρίγκιψ τῆς ***Πρωσσίας***. Δευτερότοκος ἀδελφὸς τοῦ πρῴην αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Γουλιέλμου Β', γεννηθεὶς τῷ 1862 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1929. Ἠκολούθησε τὰς σπουδὰς τῆς ἀνωτέρας ναυτικῆς σχολῆς καὶ ἀνελθὼν τὴν κλίμακα τῆς ἱεραρχίας διετέλεσεν ἐπὶ δεκαετίαν ναύαρχος τοῦ γερμανικοῦ στόλου καὶ ἀρχηγὸς τῆς γερμανικῆς μοίρας, ἥτις ἐστάλη εἰς τὴν Ἄπω Ἀνατολὴν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν Μπόξερς. Ἐπισκιασθεὶς ἀπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ ὀργανωτοῦ τοῦ γερμανικοῦ ναυτικοῦ ναυάρχου φὸν Τίρπιτς εὑρέθη μακρὰν τῆς ἐνεργοῦ ὑπηρεσίας πολὺ πρὸ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου. Ἐνυμφεύθη τὴν πριγκίπισσαν Εἰρήνην τῆς Ἔσσης καὶ τοῦ Ρήνου. Ἦτο ἐπίτιμος διδάκτωρ τῆς ἀνωτέρας τεχνικῆς σχολῆς τοῦ Σαρλότεμβουργ, ἐπίτιμος διδάκτωρ τῆς φιλολογίας τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Κιέλου καὶ διεκρίνετο διὰ τὴν μετριοφροσύνην του, τὴν πειθαρχικότητά του καὶ τὰς εὐρυτάτας ἐγκυκλοπαιδικὰς γνώσεις του.

— **Ἐρρῖκος** ὁ *Λέων*, δοὺξ τῆς ***Σαξωνίας*** καὶ τῆς ***Βαυαρίας*** (1139—1181). Υἱὸς Ἐρρίκου τοῦ Ὑπερηφάνου, διαδεχθεὶς εἰς ἡλικίαν δέκα ἐτῶν τὸν πατέρα του, ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς μάμμης καὶ τῆς μητρός του. Γενναῖος πολεμιστὴς καὶ τολμηρὸς ἀρχηγὸς ἔπαιξε σημαντικὸν ρόλον εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς αὐτοκρατορίας ὑπὸ τὸν Κορνάδον Γ', τὸν Φρειδερῖκον Α' καὶ τὸν Ἐρρῖκον ΣΤ'. Ἀκολουθήσας τὸν Φρειδερῖκον τὸν Βαρβαρόσσαν εἰς ἁπάσας τὰς ἐκστρατείας του ἐπωνομάσθη Λέων διὰ τὴν γενναιότητα καὶ τὴν τόλμην του. Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς μερίδος τῶν Γουέλφων ἐγνώρισε τὰς μεγαλυτέρας μεταπτώσεις τῆς τύχης, πότε πανίσχυρος καὶ πότε ἐξόριστος, καὶ ἀπέθανεν ἡγεμὼν ἐλαχίστης περιοχῆς περὶ τὸ Μπρουνσβικ, ὅπου τὸν περιώρισεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἐρρῖκος ΣΤ'.

ΙΣΠΑΝΙΑΣ

— **Ἐρρῖκος** *ντὲ Μπουρμπόν*, ἰνφάντης τῆς ***Ἱσπανίας***, *δοὺξ τῆς* ***Σεβίλλης***. Πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ Φραγκίσκου τῆς Ἀσίζης, γεννηθεὶς τῷ 1823 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1870· ὠνομάσθη ἀντιναύαρχος τοῦ στόλου, ἀλλὰ λόγῳ τῶν προκεχωρημένων ἀντιλήψεών του ἀπώλεσε τὸ ἀξίωμά του τῷ 1867 καὶ ἦλθεν εἰς Παρισίους. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1868 ἀνέτρεψε τὴν βασίλισσαν Ἰσαβέλλαν, καὶ ὁ Ἐρρῖκος ντὲ Μπουρμπὸν ἐπέστρεψεν εἰς Ἱσπανίαν, ὅπου συνεδέθη μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Πρίμ. Ἀποδυθεὶς εἰς ἔντονον ἀγῶνα κατὰ τοῦ δουκὸς τοῦ Μονπανσιέ, τὸν ὁποῖον κατηγόρει ὡς συνεργήσαντα εἰς τὴν ἐκθρόνισιν τῆς Ἰσαβέλλας πρὸς ἱκανοποίησιν προσωπικῆς του φιλοδοξίας, ἐμονομάχησε μετ' αὐτοῦ καὶ ἐφονεύθη.

— **Ἐρρῖκος Α'**, βασιλεὺς τῆς ***Καστίλλης*** (1204—1217). Υἱὸς τοῦ Ἀλφόνσου Η' τοῦ Εὐγενοῦς, ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου δεκαετὴς ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς μεγαλυτέρας ἀδελφῆς του Βερεγκουέλας. Ὁ δὸν Ἀλβάρε Νουνιὲθ τῆς ἰσχυρᾶς οἰκογενείας τῶν Λάρα στασιάσας, κατέλαβε τὴν ἀρχήν, ἐξεδίωξε τὴν ἀντιβασίλισσαν καὶ ἐφυλάκισε τὸν μικρὸν βασιλέα. Ὁ ἀρξάμενος ἐμφύλιος πόλεμος ἐτερματίσθη μὲ τὸν θάνατον τοῦ Ἐρρίκου, φονευθέντος τυχαίως ἀπὸ τραῦμα λίθου εἰς τὴν κεφαλήν.

— **Ἐρρῖκος Β'** ὁ *Γέρων*, βασιλεὺς τῆς ***Καστίλλης*** (1332—1379). Νόθος υἱὸς τοῦ βασιλέως Ἀλφόνσου ΙΑ'. Εἶναι μᾶλλον γνωστὸς εἰς τὴν ἱστορίαν ὡς κόμις Τρασταμάρα διὰ τὰς συνεχεῖς στάσεις ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του βασιλέως Πέτρου τοῦ Σκληροῦ καὶ τοὺς μακροὺς ἐμφυλίους πολέμους, καθ' οὓς Ἄγγλοι, Γάλλοι, Γασκῶνοι καὶ παντοειδεῖς μισθοφόροι μετακαλούμενοι εἰς βοήθειαν πότε ὑπὸ τοῦ ἑνὸς πότε ὑπὸ τοῦ ἄλλου ἀδελφοῦ ἐδῄωσαν τὴν Καστίλλην. Ὅταν τέλος, δολοφονηθέντος τοῦ δὸν Πέτρου, ὁ Ἐρρῖκος ἔγινε βασιλεύς, διεξήγαγε δεκαετῆ σχεδὸν πόλεμον κατὰ τῆς Πορτογαλίας καὶ ἀπέθανεν, ὡς λέγεται, δηλητηριασθεὶς ἀπὸ ὑποδήματα, τὰ ὁποῖα τοῦ ἔστειλεν ὡς δῶρον ὁ βασιλεὺς τῆς Γρενάδης.

— **Ἐρρῖκος Γ'**, ὁ *Ἀσθενικός*, βασιλεὺς τῆς ***Καστίλλης*** (1379—1406). Υἱὸς καὶ διάδοχος Ἰωάννου Α'. Καίτοι διῆλθεν ὁλόκληρον τὴν ζωήν του πάσχων, ἀντιμετώπισε διὰ τῶν στρατευμάτων του εἰς συνεχεῖς πολέμους τοὺς Μαύρους, τοὺς Πορτογάλους καὶ τοὺς Ἀραγωνικοὺς καὶ ἐπεβλήθη ἐπὶ μερικῶν ὑποτελῶν του ἀρχόντων, οἵτινες ἐστασίασαν. Ἐδέχθη ἐπὶ τῆς βασιλείας του πρεσβείαν τοῦ Ταμερλάνου, ὅστις, ὡς λέγεται, τοῦ ἔστειλεν ὡς δῶρον τὴν σύζυγον τοῦ αἰχμαλώτου του σουλτάνου Βαγιαζήτ.

— **Ἐρρῖκος Δ'**, βασιλεὺς τῆς ***Καστίλλης***, ἐπιλεγόμενος *Ἀνίκανος* ἢ *Φιλελεύθερος* (1425—1474). Κυβερνώμενος ἀπὸ τὸν εὐνοούμενόν του μαρκήσιον Βιλένα, εἶχε ν' ἀντιμετωπίσῃ καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς βασιλείας του τὰς στάσεις τῶν ἀντιζήλων τοῦ εὐνοουμένου ἀρχόντων καὶ τὴν ἐξέγερσιν τῶν ἐπαρχιῶν διὰ τὴν ἀνακήρυξιν ὡς διαδόχου τῆς δόνα Ζουένας, ἥτις ἐθεωρεῖτο ὡς νόθος κόρη τοῦ Βιλένα. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων μέσων χρηματισμοῦ κατεσκεύαζε καὶ κίβδηλα νομίσματα.

— **Ἐρρῖκος** *(δὸν —)*, ἰνφάντης τῆς ***Καστίλλης***. Τρίτος υἱὸς Φερδινάνδου τοῦ Γ', τοῦ ἁγίου, βασιλέως τῆς Καστίλλης, γεννηθεὶς τῷ 1225 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1304. Ἡ ζωή του ὑπῆρξε πολὺ περιπετειώδης. Μετὰ τὸν θάνατον Φερδινάνδου τοῦ Δ' (1252) ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ πρεσβύτερος υἱός του Ἀλφόνσος Ι' ὁ σοφός, ἐναντίον τοῦ ὁποίου ἐπαναστατήσας ὁ Ἐρρῖκος ἐνικήθη καὶ κατέφυγεν εἰς Ἀφρικήν, ὅπου ἐτέθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ βασιλέως τῆς Τύνιδος. Μετ' ὀλίγα ἔτη ὁ Ἐρρῖκος διεπεραιώθη εἰς Ἰταλίαν παρὰ τῷ Καρόλῳ τῷ Ἀνδεγαυϊκῷ, ὅστις εἶχε κατακτήσει τὸ βασίλειον τῆς Νεαπόλεως. Οὗτος τὸν συνέστησεν εἰς τὸν πάπαν Κλήμεντα τὸν Δ', ζητῶν νὰ τὸν ὀνομάσῃ βασιλέα τῆς Σαρδηνίας. Ἀλλ' ἡ φιλία μετὰ τοῦ Καρόλου δὲν διήρκεσε πολύ, διότι οὗτος, βλέπων τὴν δημοτικότητα, ἧς ἀπήλαυεν ἐν Ρώμῃ ὁ Ἐρρῖκος, συνεκρούσθη μετ' αὐτοῦ. Ὁ Ἐρρῖκος ἀπεπειράθη νὰ καταλάβῃ τὴν Ρώμην, ᾐχμαλωτίσθη ὑπὸ τοῦ Καρόλου καὶ ἐνεκλείσθη ἐντὸς σιδηροῦ κλωβοῦ. Ἀπελευθερωθεὶς ὑπὸ τοῦ πάπα Ὁνωρίου τοῦ Δ', ἐπανῆλθεν εἰς Ἱσπανίαν τῷ 1294, παρὰ τῷ δὸν Σάντσο βασιλεῖ τῆς Καστίλλης. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ δὸν Σάντσο ὁ Ἐρρῖκος ἐχρημάτισεν ἀντιβασιλεὺς κηδεμὼν μέχρις ἐνηλικιώσεως τοῦ Φερδινάνδου τοῦ Δ' (1302).

— **Ἐρρῖκος Α'**, βασιλεὺς τῆς ***Ναβάρρας*** (1270—1274). Ἦτο τρίτος υἱὸς τοῦ Τιμπὼ Δ' καὶ διεδέχθη τὸν ἀδελφόν του Τιμπὼ τὸν Ε' ἐν τῷ βασιλείῳ τῆς Ναβάρρας καὶ τῇ κομιτείᾳ τῆς Καμπανίας. Ἀναγορευθεὶς βασιλεὺς τῷ 1270 ἀπέθανεν ἐντὸς ὀλίγου. Εἶχε συζευχθῆ τῷ 1269 τὴν Μπλὰνς ντ' Ἀρτουά, ἀνεψιὰν Λουδοβίκου τοῦ Θ', ἐκ τῆς ὁποίας ἀπέκτησεν ἕνα υἱὸν ἀποθανόντα εἰς νεαρὰν ἡλικίαν, καὶ μίαν θυγατέρα, τὴν Ἰωάνναν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκληροδότησε τὰς κτήσεις του. Ἀπέθανε τῷ 1274.

— **Ἐρρῖκος Β'**, βασιλεὺς τῆς ***Ναβάρρας*** (1516—1555). Υἱὸς τοῦ Ἰωάννου ντ' Ἀλμπρὲ καὶ τῆς Αἰκατερίνης ντὲ Φουά, γεννηθεὶς τῷ 1503, κληρονομήσας μετὰ τὸν θάνατόν των (1516) τὰς ἐν τοῖς Πυρηναίοις κτήσεις των καὶ τὰ δικαιώματά των ἐπὶ τῆς ἱσπανικῆς Ναβάρρας. Κατὰ τὸ 1521, ὁ συγγενὴς τοῦ νεαροῦ Ἐρρίκου Ἀνδρέας ντὲ Λεσπάρρε ἐπεχείρησε διὰ τῆς βίας ν' ἀποσπάσῃ ἐδάφη ἐκ τῶν χωρῶν τοῦ Ἐρρίκου καὶ κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ πόλεις τινάς, ἐν αἷς καὶ τὴν Παμπελούνην. Τέλος ὅμως συλληφθεὶς ἐφυλακίσθη. Ἔκτοτε τὸ τμῆμα τῆς Ναβάρρας τὸ κείμενον πέραν τῶν Πυρηναίων οὐδέποτε ἀφῃρέθη ἀπὸ τῆς ἱσπανικῆς κυριαρχίας. Πιστὸς εἰς τὸν Φραγκῖσκον τὸν Α', ὁ Ἐρρῖκος τὸν ἠκολούθησεν εἰς τὴν ἐν Ἰταλίᾳ ἐκστρατείαν του, ἐπληγώθη, ἐφυλακίσθη ἐν Παβίᾳ καὶ ἀπελευθερωθεὶς συνεζεύχθη τὴν ἀδελφὴν τοῦ Φραγκίσκου Μαργαρίταν, χήραν τοῦ δουκὸς τοῦ Ἀλανσόν, ἡ ὁποία κατέστησε τὴν αὐλὴν τῆς Ναβάρρας φιλολογικὸν καὶ ἐπιστημονικὸν κέντρον, συγχρόνως δὲ καὶ ἄσυλον τῶν διαμαρτυρομένων φυγάδων. Ὁ Ἐρρῖκος Β' ἐφάνη εὐμενὴς εἰς τὰς νέας ἰδέας καὶ κατά τινας ἀπέθανεν Οὐγενότος.

— **Ἐρρῖκος Γ'**, βασιλεὺς τῆς ***Ναβάρρας***· βλ. *Ἐρρῖκος Δ'* τῆς Γαλλίας.

ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑΣ

— **Ἐρρῖκος**, βασιλεὺς τῆς ***Πορτογαλίας*** (1057—1114). Τέταρτος υἱὸς τοῦ Ἐρρίκου δουκὸς τῆς Βουργουνδίας, κατῆλθε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ραϋμόνδου εἰς τὴν Καστίλλην, διὰ νὰ βοηθήσῃ τὸν βασιλέα Ἀλφόνσον ΣΤ' τὸν Γενναῖον εἰς τοὺς πολέμους του κατὰ τῶν Μαύρων. Διακριθεὶς ἔλαβεν ὡς σύζυγον μίαν νόθον θυγατέρα τοῦ βασιλέως Ἀλφόνσου καὶ τῆς δόνα Χιμένης Μοῦκοζ μὲ προῖκα τὰς ἀνακτηθείσας παρὰ τῶν Μαύρων ἐπαρχίας τῆς Πορτογαλίας. Ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ κόμιτος μὲ τὴν ὑποχρέωσιν ὡς ὑποτελὴς νὰ προσέρχεται εἰς τὰ Κορτὲς καὶ νὰ παρέχῃ ὡρισμένον ἀριθμὸν στρατευμάτων. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλφόνσου, ὁπότε οἱ Μαῦροι ἀναθαρρήσαντες ἤρχισαν ἐκ νέου τὸν πόλεμον, ὁ Ἐρρῖκος νικήσας εἰς 17 μάχας ἀνέκτησε τὴν Σίντρα καὶ ἀνεκήρυξεν αὐτὸν ἀνεξάρτητον. Ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τοῦ Τολέδου ἐπανίδρυσε τὰς ἐπισκοπὰς τῆς Κοΐμβρας, τοῦ Ὁπόρτου, τῆς Μπλάγκας καὶ τοῦ Λαμέγκο καὶ ἀπέθανεν ἀφήσας υἱὸν τὸν Ἀλφόνσον Ἐνρικέθ, ἀνακηρυχθέντα βασιλέα τῆς Πορτογαλίας ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης τῆς Οὐρίκας τοῦ 1139.

— **Ἐρρῖκος**, βασιλεὺς τῆς ***Πορτογαλίας*** (1578—1580). Υἱὸς τοῦ βασιλέως δὸν Μανουὴλ, γεννηθεὶς τῷ 1512 προωρίσθη διὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν σχῆμα καὶ ἔλαβεν εὐρεῖαν μόρφωσιν. Ὁ ἑλληνιστὴς Κλενὰρ ἐκλήθη εἰς Λισσαβῶνα διὰ νὰ συμπληρώσῃ τὰς γνώσεις του. Ἐπίσκοπος τῆς Ἐβόρας ἀπὸ νεανικῆς ἡλικίας, ὠνομάσθη τῷ 1539 μέγας ἱερεξεταστής, ἵδρυσε πολλὰ ἱεροδικαστήρια, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ περίφημον τῆς Γκόα, εἰς τὰς ὠμότητας ὅμως τῶν ὁποίων δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένον ἂν μετέσχε. Ἦτο ἤδη καρδινάλιος, ὅταν εἰς ἡλικίαν 66 ἐτῶν ὁ θάνατος τοῦ ἀδελφοῦ του δὸν Σεβαστιανοῦ (1578) ἀτέκνου τὸν ἔφερεν ἐπὶ τοῦ θρόνου. Προβλέπων τοὺς κινδύνους διὰ τὸ κράτος του μετὰ τὸν θάνατόν του ἄνευ κληρονόμων, ἐζήτησε παρὰ τοῦ πάπα τὴν ἄδειαν νὰ νυμφευθῇ ἀλλ' ἀπέτυχε. Καλέσας τὸ Κορτὲς διὰ νὰ προνοήσῃ περὶ τοῦ μέλλοντος τοῦ θρόνου, δὲν κατώρθωσε νὰ ἐξεύρῃ λύσιν τινά. Μετέφερε τὸ Κορτὲς εἰς τὸ Ἀλμέϊρον καὶ ἐπρότεινε συνεννόησιν μὲ τὸν Φίλιππον Β' τῆς Ἱσπανίας. Ἀλλὰ τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα τῶν Πορτογάλων ἐξηγέρθη καὶ ἡ πρότασις αὕτη ἀπεκρούσθη. Ἀπέθανεν ὁρίζων διὰ διαθήκης πέντε κυβερνήτας τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον τοιουτοτρόπως ἔμεινε καταδικασμένον εἰς τὴν ἐπακολουθήσασαν ξενικὴν κατάκτησιν.

— **Ἐρρῖκος** ὁ *Θαλασσοπόρος*, ἰνφάντης τῆς ***Πορτογαλίας***. Γεννηθεὶς τῷ 1394 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1460. Υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Α' τῆς Πορτογαλίας καὶ τῆς δόνα Ζουάνας τῆς Λαγκαστρίας. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἐπιδοθεὶς εἰς τὰ μαθηματικὰ καὶ τὴν ἀστρονομίαν, μετὰ βραχεῖαν πολεμικὴν δρᾶσιν κατὰ τῶν Μαύρων ἵδρυσεν εἰς τὸ ἀκρωτήριον Σάγκρ, ἔναντι τοῦ ἀκρωτηρίου Ἁγίου Βικεντίου, εἶδος ναυτικῆς σχολῆς καὶ κέντρον ναυτικῶν ἐξερευνήσεων, τὰ ὁποῖα ταχέως ἀπέκτησαν εὐρωπαϊκὴν φήμην. Τολμηροὶ θαλασσοπόροι ἐκκινοῦντες ἐκ τῆς βάσεως ταύτης ἀνεκάλυψαν μεταξὺ τοῦ 1417 καὶ τοῦ 1447 τὰς δυτικὰς ἀκτὰς τῆς Ἀφρικῆς μέχρι τοῦ Πρασίνου ἀκρωτηρίου καὶ τῆς Σενεγαμβίας. Ἡ ἀνακάλυψις τῶν νήσων Ἀζορῶν τῷ 1447 ἐπέστεψε θριαμβευτικῶς τὸ ἔργον τοῦ Ἐρρίκου. Μὴ ἀρκούμενος εἰς τὸ ἔργον τοῦ ἐξερευνητοῦ ἦτο συγχρόνως καὶ ἐποικιστὴς καὶ ἐργάτης προόδου διὰ τὰς νέας κτήσεις, τὰς ὁποίας ἔδωκεν εἰς τὴν πατρίδα του. Μετέφερεν ἐκεῖ ἀποίκους, ἐνεκλιμάτισεν ἵππους καὶ ἐδίδαξε τὴν καλλιέργειαν τοῦ σακχαροκαλάμου καὶ τῆς ἀμπέλου. Ἡ νῆσος Μαδέρα, μία τῶν πρώτων ἐξερευνηθεισῶν, ἐδωρήθη εἰς τὸν Ἐρρῖκον ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ ἔτυχεν ἰδιαιτέρας προσοχῆς ἐκ μέρους του. Ἀπέθανεν ἀντικείμενον σεβασμοῦ εἰς τὴν πατρίδα του καὶ μεταξὺ τῶν ξένων.

ΑΛΛΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΕΣ

— **Ἐρρῖκος** ὁ ἐκ ***Βαλεντίας***. Χρονογράφος τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, συγγραφεὺς μιᾶς ἡμιτελοῦς «Ἱστορίας τοῦ αὐτοκράτορος Ἐρρίκου τῆς Κωνσταντινουπόλεως», ἀναφερομένη εἰς τὰ μεταξὺ τῶν 1207 — 1216 γεγονότα. Τὸ ἐν λόγῳ χρονικὸν συνεγράφη κατ' ἀρχὰς ἐμμέτρως, ἀλλ' ἡ διασωθεῖσα ἔκδοσις εἶναι εἰς τὸ πεζόν. —Ω.

— **Ἐρρῖκος** ***Στέφανος*** (Estienne)· βλ. *Στέφανος*.

— **Ἐρρῖκος** ***Χριστόφορος***. Μαῦρος ἀρχηγὸς τῆς ἐπαναστάσεως τῶν ἐν Ἀϊτῇ γαλλικῶν κτήσεων (Ἅγιος Δομίγκος), κατορθώσας νὰ ἐξοντώσῃ τὰ τελευταῖα λείψανα τοῦ ὑπὸ τὸν Ροσαμπῦ γαλλικοῦ στρατοῦ καὶ νὰ κηρύξῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς νήσου τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1804. Τὰ φυλετικὰ μίση μεταξὺ τοῦ Ἐρρίκου Χριστοφόρου μαύρου καὶ τοῦ συναρχηγοῦ του Ἀλεξάνδρου Πετιὲν μιγάδος διῄρεσαν τὴν νῆσον εἰς δύο χωριστὰς δημοκρατίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ ἐμφύλιος σπαραγμὸς παρετάθη μέχρι τοῦ 1820. Ὁ Ἐρρῖκος Χριστόφορος ἀνακηρυχθεὶς βασιλεὺς ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἐρρῖκος Α' τῷ 1811, ἀντέγραψε τὴν ὀργάνωσιν, τὴν αὐλὴν καὶ τὸ τυπικὸν τοῦ Μ. Ναπολέοντος καὶ ἔφθασε μέχρι τοῦ νὰ δημοσιεύσῃ Ἐρρίκειον κώδικα. Ἡττηθεὶς τῷ 1820 ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τῶν μιγάδων καὶ ἀντιμετωπίζων ἐσωτερικὴν ἐπανάστασιν ηὐτοκτόνησε τὴν 8 Ὀκτωβρίου, ὁ δὲ υἱός του καὶ διάδοχος ἐσφάγη.

Ἐρρίκουσαι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. *Ἐρικοῦσα*.

— **Ἐρρίκουσαι** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κερκύρας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 543.

ἐρρινίζω· προφέρω ἐρρίνως, ὁμιλῶν ἐκβάλλω τὸ πνεῦμα διὰ τῆς ρινός, ὁμιλῶ μὲ τὴ μύτη.

ἐρρινισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐρρινίζειν, τὸ νὰ ὁμιλῇ τις μὲ τὴ μύτη.

ἐρρινομελὴς (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό)· ὁ διὰ τῆς ρινὸς ἐκτελῶν τὸ μέλος, αὐτὸς ποῦ ψάλλει μὲ τὴ μύτη.

ἔρρινος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· βλ. *ἔνρινος*.

ἐρρινότης, *—ητος* (ἡ)· ἡ ἰδιότης τῆς ἐρρίνου φωνῆς.

Ἔρριξον (Erricsson), ***Ἰάκωβος***. Σουηδὸς φιλέλλην, ἐκ τῶν κατελθόντων εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα μετὰ τὸ 1825, πολεμήσας κατὰ τοῦ Ἰμβραήμ. Τῷ 1827 ἀσθενήσας ἀνεχώρησεν εἰς

Digitized by Google

Ἰταλίαν, ἐκεῖθεν δ' ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του, ὅπου καὶ δι' ἄρθρων ὑπεστήριξε τὸ ζήτημα τῆς ἀμφισβητουμένης ἀπελευθερώσεως τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Γ. Δ. Κ.

Ἐρριὸ (Herriot), ***Ἐδουάρδος***. Γάλλος πολιτικός, γεννηθεὶς ἐν Τρουὰ τῆς Καμπανίας τῷ 1872 καὶ ἀνήκων εἰς τὸ κόμμα τῶν ῥιζοσπαστῶν-σοσιαλιστῶν. Ἀποφοιτήσας τῷ 1894 τῆς École Normale supérieure, ἐδημοσίευσε, στρατιώτης ὤν, τὸν «Φίλωνα τὸν Ἰουδαῖον», ἔργον βραβευθὲν ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς ἀκαδημίας. Ἀπολυθεὶς τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ, διωρίσθη καθηγητὴς τῆς φιλολογίας εἰς τὸ λύκειον τῆς Νάντης καὶ ἀκολούθως εἰς τὸ λύκειον τῆς Λυών. Παραιτηθεὶς τοῦ καθηγητικοῦ ἀξιώματος, ἤρχισεν ἀναμιγνυόμενος εἰς τὴν πολιτικήν, προβαίνων εἰς διαλέξεις καὶ δημοσιογραφῶν συγχρόνως. Καταστὰς λίαν ἐνωρὶς δημοφιλέστατος λόγῳ τοῦ χαρακτῆρός του, ἐφείλκυσε τὴν ἀγάπην καὶ ἐκτίμησιν τῶν κατοίκων τῆς Λυών, οἱ ὁποῖοι καὶ τὸν ἐξέλεξαν τῷ 1904 δημοτικὸν σύμβουλον, τὸ δὲ ἑπόμενον ἔτος δήμαρχον. Ἔκτοτε ἐκλέγεται συνεχῶς δημοτικὸς ἄρχων τῆς Λυών. Κατὰ τὰς δημοτικὰς ἐκλογὰς τοῦ 1929 ἐπέτυχε καὶ πάλιν ὡς δήμαρχος, ἀλλὰ συνεπείᾳ τῆς ἀποτυχίας πλείστων δημοτικῶν συμβούλων τοῦ κόμματός του ἠθέλησε νὰ παραιτηθῇ· ἡ παραίτησίς του ὅμως ἀπεσοβήθη κατόπιν τῆς δηλώσεω τῶν σοσιαλιστῶν ὅτι θὰ τὸν ὑποστηρίξωσι. Τῷ 1912 ἐξελέγη γερουσιαστὴς τοῦ νομοῦ Ῥοδανοῦ, κατὰ δὲ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1916 ἐγένετο διὰ πρώτην φορὰν ὑπουργὸς ἐν τῇ κυβερνήσει Μπριάν, ἀναλαβὼν τὸ ὑπουργεῖον τῶν Δημοσίων ἔργων, μεταφορῶν καὶ προμηθειῶν, ἐπιδείξας μεγίστην δραστηριότητα καὶ φειδὼ καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ὑπουργίας του, ἤτοι μέχρι τοῦ Μαρτίου τοῦ 1917. Μετὰ διετίαν παρῃτήθη τοῦ ἀξιώματος τοῦ γερουσιαστοῦ καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὰς βουλευτικὰς ἐκλογὰς τοῦ 1919, ἐκλεγεὶς διὰ μεγάλης πλειοψηφίας βουλευτὴς τοῦ ἰδίου νομοῦ. Εἰσελθὼν εἰς τὴν Βουλὴν ἐξελέγη μέλος τῆς ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν κοινοβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς καὶ γενικὸς εἰσηγητὴς ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας. Ἀντεπολιτεύθη μετὰ σθένους τὴν κυβέρνησιν Πουανκαρὲ καὶ συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν σύμπηξιν τοῦ συνασπισμοῦ τῶν κομμάτων τῆς ἀριστερᾶς (Cartel des gauches). Ὡς δήμαρχος τῆς Λυὼν διωργάνωσε τὴν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ πανήγυριν τοῦ 1916, τὸ δ' ἑπόμενον ἔτος ἔγραψε τὸ περίφημον βιβλίον του «Δρᾶν» (Agir), διὰ τοῦ ὁποίου ἐξέφραζε τὴν ἀκλόνητον πίστιν του ἐπὶ τὴν τελικὴν νίκην τῆς Γαλλίας. Μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου καὶ τὴν σύναψιν τῆς ἀνακωχῆς ἐδημοσίευσε τὸ «Δημιουργεῖν» (Créer), ἐν τῷ ὁποίῳ περιλαμβάνει τὸ πολιτικόν του πρόγραμμα, καθ' ὃ θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναδημιουργηθῇ ἡ Γαλλία. Τῷ 1921—1922 ἐταξίδευσεν εἰς τὴν Ῥωσίαν, συντελέσας κατὰ πολὺ εἰς τὴν μετὰ τῶν Σοβιὲτ ἐπανάληψιν τῶν διπλωματικῶν καὶ ἐμπορικῶν σχέσεων τῆς Γαλλίας, ἐκδόσας καὶ σχετικὸν βιβλίον περὶ τῶν ἐξ αὐτῆς ἐντυπώσεών του. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐπεσκέφθη ἐπίσης τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὸν Καναδᾶν.

Ἐδουάρδος Ἐρριό.

Μετὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ Μαΐου τοῦ 1924, καθ' ἃς τὰ κόμματα τῆς ἀριστερᾶς ἐπλειοψήφησαν, ὁ Ἐρριό, ὑποστηριζόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος, ἐσχημάτισε τὴν πρώτην κυβέρνησίν του, ἀναλαβὼν συγχρόνως καὶ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν. Ἐπὶ τῆς πρωθυπουργίας του ἐγένετο ἡ μετακομιδὴ τῶν ὀστῶν τοῦ Ζωρὲς εἰς τὸ Πάνθεον, ἡ παραίτησις τοῦ τότε προέδρου τῆς δημοκρατίας Μιλλερὰν καὶ ἡ ἀντ' αὐτοῦ ἐκλογὴ τοῦ Δουμέργκ. Μετέσχε τῆς διασκέψεως τοῦ Λονδίνου, πρωθυπουργοῦντος τοῦ Μὰκ-Ντόναλδ, καθ' ἣν συνεζητήθη τὸ σχέδιον «Ντὸζ» περὶ τῶν γερμανικῶν ἐπανορθώσεων, ἐν δὲ τῇ Γενεύῃ ἠδυνήθη ν' ἀποτρέψῃ τὸν κίνδυνον τῆς ἀπομονώσεως τῆς Γαλλίας, ἕνεκα τῆς ἐμμονῆς τῶν Γάλλων ἐθνικοφρόνων, ἀπαιτούντων τὴν αὐστηρὰν ἐφαρμογὴν τῆς πολιτικῆς τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν. Ἀλλ' ἡ κατ' αὐτοῦ ἀντιπολίτευσις δὲν ἔμεινεν ἀδρανής. Ἐπωφεληθεῖσα δυσχερειῶν τῆς κυβερνήσεως Ἐρριὸ ἐν τῇ οἰκονομικῇ της πολιτικῇ, διεξῆγεν ἔμμονον καὶ σφοδρὸν κατ' αὐτῆς ἀγῶνα, ἀποτέλεσμα τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ἡ δυσμενὴς ψῆφος τῆς γερουσίας, ἀναγκάσασα τὸν Ἐρριὸ νὰ ὑποβάλῃ τὴν παραίτησιν τῆς ὑπ' αὐτὸν κυβερνήσεως κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1925, ἀλλὰ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἡ Βουλὴ τὸν ἐξέλεξε πρόεδρόν της. Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1926 ἀνέτρεψε τὴν κυβέρνησιν Μπριὰν-Καγιὼ ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ ζητήματος τῆς διαρρυθμίσεως τῆς κρίσεως τοῦ γαλλικοῦ φράγκου, ὅτε τοῦ Ἰωσὴφ Καγιὼ ζητήσαντος παρὰ τῆς Βουλῆς εὐρεῖαν ἐξουσιοδότησιν πρὸς λῆψιν μέτρων διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῆς κρίσεως, κατῆλθε τῆς προεδρικῆς ἕδρας καὶ κατήγγειλε τὴν κυβέρνησιν ὡς σκοποῦσαν νὰ διακυβερνήσῃ δικτατορικῶς τὴν Γαλλίαν. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς κυβερνήσεως Μπριὰν ἐκλήθη καὶ ἐσχημάτισε κυβέρνησιν, ἡ ὁποία ὅμως ὑπῆρξε βραχύβιος, μὴ διαρκέσασα πέραν τοῦ τετραημέρου. Μετέσχεν ἀκολούθως, ὡς ὑπουργὸς τῆς Παιδείας, τῆς κυβερνήσεως Πουανκαρέ, ἀλλὰ διαφωνήσας μετ' αὐτοῦ παρῃτήθη μετὰ τῶν λοιπῶν ῥιζοσπαστοσοσιαλιστῶν ὑπουργῶν.

Ἔνθερμος θαυμαστὴς τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ κάλλους, ἐξεδήλωσε τὴν πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἀγάπην του διὰ τῆς κατὰ τὸ 1929 εἰς αὐτὴν ἐπισκέψεώς του. Μετὰ ὀλιγόωρον παραμονὴν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ἐπεσκέφθη τὰς Ἀθήνας καὶ τὰς ἐν αὐτῇ ἀρχαιότητας. Τῇ συνοδείᾳ Ἑλλήνων ἀρχαιολόγων μετέβη ἐπίσης εἰς ἐπίσκεψιν τῶν Δελφῶν καὶ τῆς Ὀλυμπίας καὶ μετέσχεν ἐκδρομῆς πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Δήλου, ὀργανωθείσης ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Μιχαλακοπούλου. Διὰ δηλώσεών του πρός τε τὸν ἑλληνικὸν καὶ γαλλικὸν τύπον ἐξέφρασε τὸν θαυμασμόν του πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα καὶ τὸ ἐνδιαφέρον του διὰ τὴν πρόοδον τῆς νεωτέρας, ὑποσχεθεὶς νὰ ἐκθέσῃ τὰς ἐξ αὐτῆς ἐντυπώσεις του εἰς ἰδιαίτερον βιβλίον.

Ὁ Ἐρριὸ φημίζεται καὶ ὡς συγγραφεὺς δόκιμος. Πλὴν τῶν προαναφερθέντων ἔργων του ἔγραψε: «Ἡ κυρία Ῥεκαμιὲ καὶ οἱ φίλοι της» καὶ «Εἰς τὸ δάσος τῆς Νορμανδίας», ἀμφότερα ἀναγνωσθέντα ἀπλήστως. Μ. Ν. Δ.

ἔρριρεμ· βλ. *τέρριρεμ*.

ἔρρυθμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων ῥυθμόν, ὁ μετὰ ῥυθμοῦ, ῥυθμικός, ἀντίθ. *ἄρρυθμος* καὶ *ἔκρυθμος*: «ἔρρυθμος λόγος». — Ἐπίρρ. ***ἐρρύθμως***.

— **ἔρρυθμον** ***μέλος*** *[Μουσ.]*. Καλεῖται τὸ διαφυλάττον τὴν αὐτὴν τάξιν, ἣν ἔχουσι καὶ οἱ χρόνοι τοῦ ῥυθμικοῦ ποδός, εἰς ὃ ἀνήκει. Τὰ ἔρρυθμα μέλη τέμνονται διὰ καθέτων γραμμῶν, διαστολῶν καλουμένων, περικλειουσῶν δὲ μέλος τόσων χρόνων, ὅσους περιέχει ὁ ῥυθμικὸς πούς, εἰς ὃν ἀνάγονται. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

ἐρρωμένος, *—η, —ον*· παθ. μετχ. τοῦ *ῥώννυμι* ὡς ἐπίθετον· ὁ πλήρης ῥώμης, εὔρωστος, ὑγιής, ἰσχυρός: «ἀντέταξεν ἐρρωμένην ἄμυναν»· ‖ παραθ. βαθμοί: *ἐρρωμενέστερος, ἐρρωμενέστατος*. — Ἐπίρρ. ***ἐρρωμένως***: «ἀντέστη ἐρρωμένως».

Ἐρρωμένος, ***Θεόδωρος***. Ἀγωνιστής, κατελθὼν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τῷ 1822. Ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὸν Χατζῆ-Χρῆστον καὶ κατόπιν ὑπὸ τὸν Φαβιέρον. Ἔπεσε μαχόμενος εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ὅπου εἰσῆλθε φέρων ἐπὶ τῆς ῥάχεως σακκίδιον πυρίτιδος, ὅπως οἱ τακτικοὶ κατὰ τὴν ἱστορικὴν ἀνάβασιν. Γ. Δ. Κ.

ἔρρωσο, ***ἔρρωσθε***· β' πρόσωπ. τῆς προστακτ. τοῦ παρακειμένου *ἔρρωμαι* τοῦ ῥήμ. *ῥώννυμαι*· ἔχε ῥώμην, ὑγείαν, ὑγίαινε· ἐτίθετο εἰς τὸ τέλος τῆς ἐπιστολῆς πρὸ τῆς ὑπογραφῆς, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ *χαῖρε—χαίρετε*, τὸ ὁποῖον ἐτίθετο εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπιστολῆς.

Ἔρς (Ersch), ***Ἰωάννης-Σαμουήλ***. Γερμανὸς λόγιος (1766—1828). Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς γεωγραφίας καὶ στατιστικῆς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Χάλλης (1803), διευθυντὴς τῆς βιβλιοθήκης τοῦ αὐτοῦ πανεπιστημίου (1808), ἐδημοσίευσεν ἱστορικὰ καὶ φιλολογικὰ συγγράμματα καὶ ἵδρυσεν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ J. G. Gruber τὴν μεγάλην, ἀλλὰ μὴ συμπληρωθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ, «Γενικὴν ἐγκυκλοπαιδείαν τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν», τῆς ὁποίας ἡ ἔκδοσις ἐσυνεχίσθη ὑπὸ τοῦ Brockhaus. Αὕτη ἀφιέρωσεν 8 τόμους διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀποτελεῖ μνημειῶδες σύγγραμμα ἐξ 167 τόμων (μέχρι τοῦ 1890). —Β.

Ἐρσαμπὼ (Erchambaud καὶ Erkanborld). Ἐπίσκοπος Στρασβούργου, ποιητὴς καὶ νομοθέτης. Διεδέχθη τὸν Ὄθωνα Γ', κατεῖχε δὲ τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον ἀπὸ τοῦ 965 μέχρι τοῦ 991, δημιουργήσας ἐν Στρασβούργῳ κέντρον πραγματικῆς φιλολογικῆς καὶ διανοητικῆς κινήσεως. Ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του συνέθεσεν ἔμμετρον κατάλογον τῶν προκατόχων ἐπισκόπων του. Τὸ ἔργον δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ πρῶτον δοκίμιον ἀλσατικῆς ἱστοριογραφίας. Τῷ 969 ἐκάλεσεν εἰς Στρασβοῦργον τὸν σοφὸν βενεδικτῖνον Βίκτωρα ἐξ Ἁγίου Γάλλου διὰ νὰ τῷ ἀναθέσῃ τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐπισκοπικῶν σχολῶν, αἱ ὁποῖαι περιῆλθον εἰς μεγάλην ἀκμὴν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του. Διαρκοῦντος τοῦ εἰς Ἰταλίαν ταξιδίου του, ὅπου μετέβη μετὰ τοῦ Ὄθωνος τοῦ Α', ἀπέκτησε πολλὰ χειρόγραφα, ἅτινα ἀπετέλεσαν τὴν βάσιν τῆς βιβλιοθήκης τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ. Κατὰ τὸ ταξίδιον τοῦτο τῷ ἀπενεμήθη ἐν Σαλέρνῃ (982) καὶ αὐτοκρατορικὸν δίπλωμα, δι' οὗ ἐτίθετο ἐπὶ κεφαλῆς τῆς πόλεως τοῦ Στρασβούργου μὲ τὸν τίτλον καὶ τὰς τιμὰς κόμιτος. Ὑπὸ τὴν ἰδιότητα ταύτην κατέστη νομοθέτης τῆς ἐπισκοπείας του. Οἱ σχετικοὶ νόμοι του, συμπληρωθέντες καὶ βελτιωθέντες κατὰ τὸν ΙΑ' καὶ ΙΒ' αἰῶνα, μετεφράσθησαν εἰς τὴν γερμανικὴν καὶ παρέμειναν ἐν ἰσχύϊ μέχρι τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν οἱ κάτοικοι τοῦ Στρασβούργου, χειραφετηθέντες ἀπὸ τῆς ἐπισκοπικῆς ἐξουσίας, ἐσχημάτισαν εἶδός τι δημοκρατίας. Ὁ Γκραντιντιὲ ἐν τῇ «Histoire de l'Église de Strasbourg» (II, 34—103) ἐδημοσίευσε τὸ ἀρχικὸν κείμενον τῶν νόμων αὐτῶν μετὰ τῆς γερμανικῆς μεταφράσεως τοῦ 1270. —Π.

Ἑρσὰν (Hersent), ***Κάρολος***. Θεολόγος γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1590 καὶ ἀποθανὼν ἐν Βρετάνῃ τῷ 1660. Ἐλθὼν εἰς ῥῆξιν πρὸς τοὺς ἄλλους θεολόγους, ἔγραψε κατ' αὐτῶν, κατηγόρησε δὲ καὶ τὸν καρδινάλιον Ῥισελιέ, ὅτι ἤθελε νὰ χωρίσῃ τὴν Γαλλίαν ἀπὸ τῆς ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἔγραψε τῷ 1640 βιβλίον φέρον τὸν τίτλον «Optati Galli de cavendo schismate», καθ' ὑπαινιγμὸν εἰς τὸ βιβλίον τοῦ ἁγίου Ὀπτάτου κατὰ τοῦ σχίσματος τῶν Δονατιστῶν. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐκρίθη ὑπὸ 16 ἐπισκόπων, κατεδικάσθη ὑπὸ τοῦ παρλαμέντου καὶ ἐκάη ὑπὸ τοῦ δημίου. Ἐν Ῥώμῃ ταχθεὶς ὑπὲρ τοῦ Βαΐου καὶ τοῦ Ἰανσενίου ἀφωρίσθη ὑπὸ τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου Ι'. Πλὴν τῶν πολεμικῶν αὐτοῦ ἔργων ἔχομεν καὶ ἀξιόλογον αὐτοῦ ἔργον περὶ τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου (1626). Ν. Κ. Κ.

— **Ἑρσὰν** (Hersent), ***Λουδοβῖκος***. Γάλλος ζωγράφος (1777—1860), ἀνήκων εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Δαβίδ. Διεπραγματεύθη θέματα ἱστορικὰ καὶ μυθολογικά, κατέλιπε δὲ καὶ σειρὰν ἀξιολόγων προσωπογραφιῶν. Κατὰ τὴν ἐποχήν του ἐθεωρεῖτο εἷς ἀπὸ τοὺς δοκιμωτέρους καλλιτέχνας. Σήμερον ὅμως ὁ ἐμφαντικὸς τόνος τῶν συνθέσεών του ἀπαρέσκει. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ὁ θάνατος Κάτωνος τοῦ πρεσβυτέρου», «Ὁ Ἀχιλλεὺς ἀπελευθερώνων τὴν Βρισηίδα» «Δάφνις καὶ Χλόη» (λίαν ἀξιομνημόνευτος εἰδυλλιακὴ σύνθεσις ἀποκειμένη εἰς τὸ Λοῦβρον), «Ἄρτεμις καὶ Ἐνδυμίων», «Ὁ Νάρκισσος κατοπτριζόμενος εἰς τὸ ὕδωρ», «Ἡ ἀποκήρυξις τοῦ Γουσταύου Βάζα», «Ὁ Λουδοβῖκος ΙΣΤ' διανέμων βοηθήματα εἰς τοὺς πτωχοὺς κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1779» καί τινες προσωπογραφίαι, ὡς αἱ τοῦ Λουδοβίκου-Φιλίππου, τῆς βασιλίσσης Μαρίας-Ἀμαλίας κλπ. Ι. Μ. Π.

Ἐρσὲκ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς νοτίας ἀκτῆς (Βιθυνίας) τοῦ κόλπου τοῦ *Ἰσμὶτ* (Νικομηδείας, ἀρχ. Ἀστακηνοῦ), μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Δὶλ-Μπουρνοῦ καὶ τῆς ἐκβολῆς τοῦ ποταμίου Γιαλὰκ-Ντερὲ (πλάτ. 40° 43' 3/4 Β, μῆκ. 29° 29' 1/2 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 497: The gulf of Ismid). *Κιβωτὸς* ἐπὶ σταυροφόρων ὀνομαζόμενον, ἐπέχει τὴν θέσιν ἀρχαίου πολίσματος, ὅπερ ἦτο πατρὶς τῆς Ἑλένης μητρὸς Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, δι' ὃ καὶ ἐξελιχθὲν τότε εἰς πόλιν εἶχεν ὀνομασθῆ *Ἑλενούπολις*.

Ἐρσὲκ ***Ζαντὲ Ἀχμὲτ*** *πασᾶς*. Τοῦρκος βεζύρης (βλ. λ. *Ἀχμὲτ πασᾶς* Ἐρσέκ, τ. ΣΤ' σ. 400 γ').

Ἐρσέκα *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς ἐν τῇ Ἀλβανίᾳ Βορείου Ἠπείρου, κειμένη ἐπὶ ὀροπεδίου ἐκτεινομένου εἰς τοὺς δυτικοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Γράμμου ἐπὶ τῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ Ἰωαννίνων-Διασκοβικίου-Κοριτσᾶς. Ἡ Ἐρσέκα εἶναι ἐμπορικὸν κέντρον τῆς ἐπαρχίας Κολωνίας, δημιουργηθὲν λόγῳ τῆς τοποθεσίας της μετὰ τὴν κατασκευὴν τῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ. Ἔχει 60—70 ἐμπορικὰ καταστήματα καὶ 30—40 οἰκογενείας χριστιανικὰς κατὰ τὸ πλεῖστον. Διαρκοῦντος τοῦ βορειοηπειρωτικοῦ ἀγῶνος κατεστράφη ὑπὸ ἀνταρτικῶν σωμάτων. Ἀνατολικῶς ταύτης εἶναι ἡ ἐπαρχία Κονίτσης, μεθ' ἧς συγκοινωνεῖ διὰ τοῦ αὐχένος τῆς Μπάτρας. Εἶναι ἕδρα ὑποδιοικήσεως ὑπαγομένης εἰς τὴν Κορυτσᾶν. Χ. Ι. Σ.

Ἕρσελ (Herschel), ***Ἰωάννης***. Ὀνομαστὸς Ἄγγλος ἀστρονόμος καὶ φυσικὸς (1792—1871), υἱὸς τοῦ William Herschel. Σπουδάσας εἰς τὸ Κολλέγιον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ἐν Cambridge, ἀπεφοίτησε τῷ 1813. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐδημοσίευσε πραγματείαν περὶ ἐφαρμογῶν τοῦ διαφορικοῦ λογισμοῦ, μετὰ ἑξαετίαν δὲ εἰς τὴν «Philosophical Journal» τοῦ Ἐδιμβούργου τὰς ἐνδιαφερούσας ἐρεύνας του ἐπὶ τοῦ ὑποθειώδους ὀξέος καὶ τῶν παραγώγων αὐτοῦ ἁλάτων. Τῷ 1820 ἐδημοσίευσεν ὑπόμνημα περὶ τῆς θεωρίας τῶν σειρῶν, καὶ ὀλίγον βραδύτερον ὑπόμνημα ἐπὶ τῆς ὀπτικῆς. Ἀπὸ τοῦ 1821—1823 ἐξετέλεσε μετὰ τοῦ James South παρατηρήσεις 380 διπλῶν καὶ τριπλῶν ἀστέρων, ἀπὸ δὲ τοῦ 1825 ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν παρατηρήσεων νεφελοειδῶν καὶ ἀστρικῶν σμηνῶν, ἅτινα εἶχεν ἀνακαλύψει ὁ πατήρ του. Ὁ κατάλογος τῶν σωμάτων τούτων, ὃν συνέταξε καὶ ἐδημοσίευσε μετά τινα ἔτη, περιλαμβάνει 2.306 νεφελοειδεῖς, ὧν 525 ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ τοῦ ἰδίου. Συγχρόνως ἀνεκάλυψε περὶ τὰς 3—4 χιλιάδας

Digitized by Google

νέων διπλῶν ἀστέρων, ὧν κατάλογος ἐδημοσιεύθη εἰς τὰς πραγματείας τῆς «Royal Astronomical Society».

Μεταβὰς οἰκογενειακῶς εἰς Νότιον Ἀφρικήν, ἐξηκολούθησεν ἐκεῖ τὰς παρατηρήσεις του, αἵτινες ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Results of astronomical observations made in Cape» 1834—1838. Ἐπανελθὼν εἰς Ἀγγλίαν ἔλαβε τὸν τίτλον εὐγενείας καὶ ἀνεδείχθη πρόεδρος τῆς «Royal Astr. Society» τῷ 1848, τιμηθεὶς δὶς ὑπ' αὐτῆς διὰ τοῦ μεταλλίου τοῦ Copley. Ἐκ τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ ἐργασιῶν κυριώτεραι εἶναι: «Περὶ τῆς τροχιᾶς τῶν διπλῶν ἀστέρων» (1833), «Χημικὴ ἐπίδρασις τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων» (1840), «Νέαι φωτογραφικαὶ μέθοδοι« (1863), «Ἐπιτομὴ ἀστρονομίας (1849), «Ἐπιστημονικὸν ἐγχειρίδιον διὰ τοὺς ναυτιλλομένους» (1849) καὶ πλῆθος ὑπομνημάτων δημοσιευθέντων εἰς διάφορα εἰδικὰ περιοδικά. σ. π.

— **Ἕρσελ** (Herschel), ***Λουκρητία - Καρολίνα.*** Ἀδελφὴ καὶ βοηθὸς τοῦ ἀστρονόμου *Φρειδερίκου - Γουλιέλμου Ἕρσελ* (1750—1843). Τῷ 1772 μετέβη πρὸς συνάντησιν τοῦ ἀδελφοῦ της, ὅταν οὗτος ἐγκατεστάθη ἐν Bath ὡς ἀρχιμουσικός, ἠκολούθησε δὲ αὐτὸν καὶ διεκρίθη ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τοῦ οὐρανοῦ, ἀνακαλύψασα 7 κομήτας ἀπὸ τοῦ 1786—1797. Τῷ 1798 ἐδημοσίευσεν ἔργον μεγάλης ἀξίας μὲ πρόλογον γραφέντα ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀποτελεῖ κατάλογον τῶν ὑπὸ τοῦ Flamsteed παρατηρηθέντων ἀστέρων καὶ μὴ συμπεριληφθέντων εἰς τὸν γενικὸν βρεττανικὸν κατάλογον. Τῷ 1882, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ της, ἐπανῆλθεν εἰς Ἀννόβερον, ὅπου παρὰ τὴν προβεβηκυῖαν ἡλικίαν της δὲν ἔπαυσεν ἀσχολουμένη εἰς τὴν ἀστρονομίαν, οὕτω δὲ τῷ 1828 ἐπεράτωσε τὸν κατάλογον τῶν ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ της παρατηρηθέντων νεφελοειδῶν καὶ ἀστρικῶν σμηνῶν. Διὰ τὸ ἔργον τοῦτο ἡ «Royal Astronomical Society» τοῦ Λονδίνου ἀπένειμεν αὐτῇ χρυσοῦν μετάλλιον. σ. π.

— **Ἕρσελ** (Herschel), *σὲρ* ***Φρειδερῖκος - Γουλιέλμος.*** Διάσημος Ἄγγλος ἀστρονόμος (1738—1822).

Φρειδερῖκος Ἕρσελ.

Υἱὸς μουσικοῦ ἐπεδόθη κατὰ τὴν νεανικὴν ἡλικίαν εἰς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πατρός του. Νεώτατος ἀπετέλει μέλος τῆς μουσικῆς τῆς φρουρᾶς τοῦ βασιλέως τοῦ Ἀννοβέρου καὶ συνάμα βασιλέως τῆς Ἀγγλίας. Εἰς ἡλικίαν 21 ἔτους μετέβη εἰς Λονδῖνον πρὸς βελτίωσιν τῆς τύχης του, βραδύτερον δὲ εἰς τὸ Bath ὡς ἀρχιμουσικὸς εἰς τὸ Octagon, παλαίων πάντοτε πρὸς οἰκονομικὰς δυσχερείας. Ἦτο 28 ἐτῶν ὅταν ἤρχισε νὰ καταγίνεται εἰς τὴν μελέτην τῆς ἀστρονομίας καὶ τῶν μαθηματικῶν. Ἐνθουσιασθεὶς ἐκ τῶν περιγραφῶν διαφόρων οὐρανίων σωμάτων καὶ φαινομένων, ἀπεφάσισε νὰ μελετήσῃ ταῦτα ἐκ τοῦ φυσικοῦ, ἀδυνατῶν ὅμως ἐξ οἰκονομικῶν λόγων νὰ ἀγοράσῃ τὰ ἀπαιτούμενα ὄργανα, κατεσκεύασεν ὁ ἴδιος τῷ 1774 τηλεσκόπιον ἑστιακῆς ἀποστάσεως 1,52 μ., διὰ τοῦ ὁποίου ἠδύνατο νὰ παρατηρῇ τὸν Κρόνον.

Ἐνθαρρυνθεὶς ἐκ τῆς ἐπιτυχίας ταύτης, ἤρχισε τὴν κατασκευὴν ἰσχυροτέρου τηλεσκοπίου. Διὰ τοῦ νέου τούτου ὀργάνου ἑστιακῆς ἀποστάσεως 2,13 μ. καὶ μεγεθύνσεως 22) περίπου, τὴν νύκτα τῆς 13ης Μαρτίου 1781 ἀνεκάλυψε τὸν πλανήτην Οὐρανόν.

Ἡ σπουδαία αὕτη ἀνακάλυψις οὐ μόνον κατέστησε τὸ ὄνομα τοῦ Ἕρσελ ἀθάνατον, ἀλλ' ἐβοήθησεν αὐτὸν τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀπρόσκοπτον συνέχισιν τῶν ἐρευνῶν του, διότι μετ' ὀλίγον ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας Γεώργιος Γ', ἐπιθυμῶν ὅπως ἀπαλλάξῃ αὐτὸν πάσης μερίμνης καὶ περισπασμῶν ἐν τῷ ἔργῳ του, τὸν ἐκάλεσεν εἰς τὸ Slough παρὰ τὸ Windsor, ὁρίσας αὐτῷ ἐτήσιον ἐπίδομα 300 λιρῶν. Ὑπὸ τὴν βασιλικὴν προστασίαν ὁ Ἕρσελ κατεσκεύασε τότε μέγα κατοπτρικὸν τηλεσκόπιον διαμέτρου 1μ. 47 καὶ ἑστιακῆς ἀποστάσεως 12 μέτρων. Διὰ τοῦ τηλεσκοπίου τούτου, ὅπερ ἐζύγιζε 1000 κιλὰ καὶ ἐπέτρεπε μεγέθυνσιν 6000 φορῶν περίπου, προσέφερε νέας ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἐπιστήμην διὰ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἀνακαλύψεων αὐτοῦ. Οὕτω τῷ 1789 ἀνεκάλυψε δύο νέους δορυφόρους τοῦ Κρόνου καὶ τῷ 1787 δύο νέους δορυφόρους τοῦ Οὐρανοῦ. Τῷ 1794 διὰ παρατηρήσεως ὡρισμένων σημείων ἐπὶ τοῦ δακτυλίου τοῦ Κρόνου ἀπέδειξεν ὅτι ὁ δακτύλιος περιστρέφεται περὶ ἄξονα διερχόμενον διὰ τοῦ κέντρου τοῦ πλανήτου εἰς 10ω. 32' 15'',4, ἐπιβεβαιώσας οὕτω τὸ συμπέρασμα, εἰς ὃ εἶχε καταλήξει θεωρητικῶς ὁ Laplace.

Ἓν ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων προσέτι ἔργων του ὑπῆρξεν ὁ κατάλογος 2500 νεφελοειδῶν, οὓς παρετήρησε καὶ τῶν ὁποίων οἱ πλεῖστοι διὰ τοῦ ἰσχυροῦ τηλεσκοπίου του ἀνελύοντο εἰς σμήνη ἀστέρων. Ἀξιοσημείωτοι ἐπίσης ὑπῆρξαν αἱ ἐργασίαι αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ Γαλαξίου, ἐπὶ τοῦ Ἡλίου, ἐπὶ τῶν ἰδίων κινήσεων τῶν ἀπλανῶν, ὧν μέρος ἀνεγνώρισεν ὅτι ὀφείλεται εἰς τὴν κίνησιν τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος, καὶ τέλος ἐπὶ τῶν διπλῶν ἀστέρων, ἐκ τῆς παρατηρήσεως τῶν ὁποίων ἤχθη εἰς τὸ συμπέρασμα περὶ τῆς παγκοσμίου ἰσχύος τοῦ ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος ἀνακαλυφθέντος νόμου τῆς ἕλξεως.

Ὁ Ἕρσελ, γενόμενος τῷ 1781 μέλος τῆς Royal Society, δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐκλεγῇ πρόεδρος αὐτῆς. Κατὰ τὸ 1802 ἐγένετο μέλος τοῦ Institut de France, καὶ κατὰ τὸ 1820 ἐπὶ τῇ ἱδρύσει τῆς Royal Astronomical Society ἐξελέγη ὁμοφώνως πρῶτος πρόεδρος αὐτῆς, τιμηθεὶς βραδύτερον διὰ τοῦ μεταλλίου τοῦ Copley.

Μεταξὺ 1780 καὶ 1818 συνέγραψεν 71 ὑπομνήματα, δημοσιευθέντα εἰς τὰς «Philosophical Transactions». Ἐκ τούτων κυριώτερα εἶναι: «Κατάλογος διπλῶν ἀστέρων» (1785), «Κατάλογος 1000 νέων νεφελοειδῶν καὶ συστροφῶν» (1786), «Κατάλογος ἑτέρων 1000 νεφελοειδῶν» (1789), «Μικρόμετρον πρὸς προσδιορισμὸν τῶν γωνιῶν θέσεως», κτλ. Πλήρης κατάλογος τῶν ἔργων τοῦ Ἕρσελ ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ Biographische-Litterarisches Handwörterbuch τοῦ Poggendorf (1857—1863). σ. π.

Ἕρση *[Μυθολ.].* Θυγάτηρ τοῦ Κέκροπος καὶ ἀδελφὴ τῆς Ἀγλαύρου καὶ τῆς Πανδρόσου. Ἄλλοι ὑπολαμβάνουσιν ὅτι πατὴρ αὐτῆς εἶναι ὁ Ἀκταίων, ἢ ὁ Ζεύς, καὶ μήτηρ της ἡ Σελήνη. Σχετίζεται ἀμέσως πρὸς τὴν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως παράδοσιν τοῦ *Ἐριχθονίου* (βλ. λ.) καὶ τὴν ἀφήγησιν τῆς ἱερᾶς κίστης τῆς Ἀθηνᾶς. Κατ' ἄλλην παράδοσιν ἡ Ἕρση καὶ ἡ Πάνδροσος ἔμειναν πισταὶ εἰς τὴν Ἀθηνᾶν, μόνη δ' ἡ Ἄγλαυρος ἠνέῳξε τὴν κίστην καὶ ἐτιμωρήθη πεσοῦσα ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως ἐκεῖ ἔνθα δεικνύεται ὑπὸ τὸν ναὸν τῆς Πολιάδος τὸ σπήλαιον, τὸ ἀπ' αὐτῆς Ἀγλαύριον ἢ Ἀγραύλιον κληθέν, καὶ ἔνθα εἰς ὑπόμνησιν τοῦ ὅτι οἱ στρατευόμενοι νέοι ὤφειλον νὰ εἶναι πιστοὶ εἰς τὸν ὅρκον αὐτῶν, ὡρκίζοντο οἱ ἔφηβοι τῶν Ἀθηνῶν τὸν περίφημον ὅρκον: «Οὐ καταισχυνῶ ὅπλα τὰ ἱερά, οὐδ' ἐγκαταλείψω τὸν παραστάτην....κτλ.». ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἐρσικὴ (ἡ) *[Γλωσσολ.].* Ἐκαλεῖτο *ἐρσικὴ* (Erse, γερμ. Ersisch) ἡ σκωτική, ἔτι δὲ καὶ ἡ ἰρλανδική, ἤτοι αἱ *γαελικαὶ* καλούμεναι γλῶσσαι (βλ. *κελτικὴ γλῶσσα*). Ἡ λέξις εἶναι ἤδη ἐν σπανιωτάτῃ χρήσει. —Ω.

Ἑρσιλία (Hersilia). Σαβίνη, σύζυγος τοῦ Ρωμύλου, ἁρπαγεῖσα ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὴν μυθολογουμένην ἁρπαγὴν τῶν γυναικῶν τῶν Σαβίνων ὑπὸ τῶν Ρωμαίων. Ἐκ τοῦ μετὰ τοῦ Ρωμύλου γάμου της ἔτεκε δύο τέκνα. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της ὡδηγήθη ὑπὸ τῆς Ἴριδος κατ' ἐντολὴν τῆς Ἥρας εἰς τὸ ἱερὸν δάσος τοῦ Κυριναλίου λόφου, ὁπόθεν ἀνηρπάγη εἰς τοὺς οὐρανούς. Ἐλατρεύθη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ὡς θεότης ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἄρτα (Harta). —Π.

Ἑρσιλία (Hersilia) *[Ἀστρον.].* Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 206. Ἀνεκαλύφθη τὴν 13 Ὀκτωβρίου 1879 ὑπὸ τοῦ C. H. F. Peters ἐν Clinton. Σ. Π.

Ἐρσίλλια, *Ἀλόνσο ντὲ—* βλ. λ. ***Ἐρθίλλια.***

Ἐρσὶν *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ἄκρα τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς χερσονήσου Σιθωνίας τῆς Χαλκιδικῆς, ἐν τῷ Σιγγιτικῷ κόλπῳ (πλάτ. 40° 07½ Β., μῆκ. 23° 58' ¾ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1086: Gulf of Kassandra to Thasos and Lemnos). Προεκτείνεται ὑπὸ ἐπικινδύνου ὑφαλοπλαισίου. Ἀνώνυμον (shoal point) ἐν τῷ ἀγγλικῷ χάρτῃ. Σ. Ε. Λ.

Ἔρσκιν (Erskine), ***Ἐδουάρδος-Μόρρις.*** Ἄγγλος διπλωμάτης γεννηθεὶς τῷ 1817 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1883. Εἰσῆλθεν εἰς τὴν διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν ὡς ἀκόλουθος τῆς ἐν Μονάχῳ ἀγγλικῆς πρεσβείας, τῷ δὲ 1868 διωρίσθη πρεσβευτὴς ἐν Ἀθήναις. Διετέλει τοιοῦτος ὅτε διεπράχθη ἡ ἐν Δήλεσι ληστεία, ἥτις συνετάραξε τὴν Ἑλλάδα καὶ προεκάλεσε δεινὸν πάταγον καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην. Ἐξ Ἀθηνῶν ὁ Ἔρσκιν μετετέθη ὡς πρεσβευτὴς εἰς Στοκχόλμην τὸν Νοέμβριον τοῦ 1872, ἐκ τῆ πόλεως δὲ ταύτῃ λόγῳ ὁρίου ἡλικίας ἀπεχώρησε τῆς ὑπηρεσίας τῷ 1881. Θ. Β.

— **Ἔρσκιν** (Erskine), ***Θωμᾶς,*** *λόρδος —.* Διάσημος Ἄγγλος νομικός, συγγραφεὺς καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1750 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1823. Δεκαοκταετής, καὶ πρὶν τοῦ περατώσῃ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου τὰς σπουδάς του, εἰσῆλθεν εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικόν, ἀλλὰ κατέλιπε τάχιστα τὸ στάδιον τοῦτο, ὅπως καταταχθῇ εἰς τὸν στρατὸν τῆς ξηρᾶς. Νυμφευθεὶς εἰκοσαετὴς καὶ γενόμενος οἰκογενειάρχης, παρῃτήθη τοῦ στρατοῦ, ὅπως ἐπιδιώξῃ στάδιον δυνάμενον ν' ἀσφαλίσῃ σταθερώτερον εἰς αὐτὸν τὰ μέσα τῆς συντηρήσεως, καὶ ἠκολούθησε νομικὰς σπουδάς. Εἰσήχθη τότε ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ fellow commoner, εἶδος ὑποτρόφου φοιτητοῦ, εἰς τὸ κολλέγιον τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐν Κανταβριγίᾳ καὶ εἶτα ἐνεγράφη ὡς φοιτητὴς εἰς τὸ Lincoln's-Inn (νομικὸν κολλέγιον τοῦ Λονδίνου). Καίτοι κατεγίνετο εἰς ἀποκλειστικῶς νομικὰς μελέτας, οὐχ ἧττον εὗρε στιγμάς, ὅπως καλλιεργήσῃ τὰ γράμματα. Ἡ φαντασία του ἐστράφη πρὸς τὴν ποίησιν καὶ ἔγραψε χαριεστάτας ἀπομιμήσεις τῶν ἔργων τοῦ Γκρέϋ. Ἀποφοιτήσας τοῦ πανεπιστημίου εἰσήχθη ὡς γραμματεὺς εἰς τὸ δικηγορικὸν γραφεῖον τοῦ Μπύλλερ καὶ τῷ 1778 ἐνεφάνισε κατὰ πρῶτον ἐνώπιον τοῦ κοινοῦ τὴν ἀπαράμιλλον εὐγλωττίαν του. Ἐντὸς ἐλαχίστου κατέστη διάσημος δικηγόρος. Αἱ σπουδαιότεραι τῶν ἀγορεύσεών του ἐδημοσιεύθησαν εἰς πέντε τόμους ἐν Λονδίνῳ (1810—1812). Ἡ φήμη αὐτοῦ τὸν συνέδεσε στενῶς μετὰ τοῦ πρίγκιπος τῆς Οὐαλλίας, ὅστις τὸν διώρισε γενικὸν δικηγόρον τῶν ὑποθέσεών του. Τῷ 1783 οἱ ἐκλογεῖς τοῦ Πορτσμοὺθ ἐξέλεξαν αὐτὸν ἀντιπρόσωπόν των εἰς τὴν βουλὴν τῶν Κοινοτήτων, ὅπου παρεκάθησεν εἰς τὴν πτέρυγα τῆς ἀντιπολιτεύσεως, μετέσχε δὲ ὅλων τῶν διεξαχθεισῶν μεταξὺ τοῦ Πὶτ καὶ τοῦ Φὸξ συζητήσεων. Αἱ γνῶμαί του ἐπεβάλλοντο εἰς τὴν κοινὴν γνώμην καὶ συχνάκις εἰς τὰς κατὰ τῆς κυβερνήσεως ἐπιθέσεις ἐξηνάγκαζε τὸν Φὸξ νὰ ὑποστηρίζῃ αὐτάς. Μία μελέτη αὐτοῦ, δημοσιευθεῖσα τῷ 1789, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐν Γαλλίᾳ ἀρξαμένης κοινωνικῆς ἐπαναστάσεως, ἠρίθμησεν ἐντὸς τεσσάρων μηνῶν πεντήκοντα ἐκδόσεις. Ἡ ἐπιτυχία αὕτη τοῦ ἔργου τοῦ Ἔρσκιν ὠφείλετο εἰς τὰς φιλελευθέρας ἀρχὰς αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ συμπάθειά του ἐν τῷ ζητήματι τῆς χειραφετήσεως τῶν τάξεων, ὑποδούλων μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἰς τὴν ἀριστοκρατίαν καὶ τὸν κλῆρον, δὲν τὸν ἀνεχαίτισεν, ὅταν ἐξερράγη ὁ πόλεμος μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς ἐθελοντικοῦ σώματος, ὅπως ἀποκρούσῃ τὴν μελετωμένην εἰσβολὴν εἰς τὸ ἀγγλικὸν ἔδαφος ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ὃς.

Ὑπὸ τὴν ἰδιότητα αὐτοῦ ὡς μέλους τῆς Βουλῆς, ὁ Ἔρσκιν παρέμεινε πιστὸς εἰς τὴν ἀντιπολίτευσιν τῶν Οὐίγων καὶ ὅτε τῷ 1806, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πίττ, ἐσχημάτισε μικτὴν κυβέρνησιν ὁ Φόξ, μετέσχε ταύτης ὡς λόρδος σφραγιδοφύλαξ καὶ οὕτως ἐγένετο μέλος τῆς βουλῆς τῶν Λόρδων. Ἡ κυβέρνησις αὕτη, ἀποτελουμένη ἐξ ἑτερογενῶν στοιχείων, δὲν ἠδυνήθη νὰ τηρήσῃ ἐπὶ μακρὸν σύμπνοιαν. Εἰς ταύτην ὅμως ὀφείλεται ἡ ψήφισις τοῦ περὶ καταργήσεως τῆς δουλεμπορίας τῶν μαύρων νόμου, τὸν ὁποῖον ὁ Ἔρσκιν ὑπεστήριξεν ἐνώπιον τῆς βουλῆς τῶν Λόρδων μετὰ θέρμης καὶ εὐγλωττίας. Ὡς λόρδος σφραγιδοφύλαξ οὐδέποτε ἐξέκλινε τῶν φιλελευθέρων ἀρχῶν, τὰς ὁποίας ἐπρέσβευεν ἐκ νεότητος, συνηγόρησεν ὑπὲρ τῶν καθολικῶν τῆς Ἰρλανδίας καὶ ὑπεστήριξε τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ ποινικοῦ νόμου, τοῦ νόμου περὶ ἐλευθερίας τοῦ τύπου καὶ τῆς ἐξασφαλίσεως τῶν ἐκλογῶν ἐκ τῶν νοθεύσεων. Εἶναι ὁ πρῶτος ἐκ τῶν μελῶν τῆς βουλῆς τῶν Λόρδων ὁ ταχθεὶς ὑπὲρ τῶν μαχομένων διὰ τὴν ἐλευθερίαν των Ἑλλήνων, δημοσιεύσας τὴν ὑπὲρ τούτων περίφημον ἐπιστολὴν αὐτοῦ, προκαλέσασαν βαθυτάτην συγκίνησιν παρὰ τῇ κοινῇ γνώμῃ τῆς Ἀγγλίας. Μεταξὺ τῶν φιλολογικῶν αὐτοῦ ἔργων, ἐκτὸς τῶν ἀγορεύσεών του, δημοσιευθεισῶν ἐν Λονδίνῳ εἰς πέντε τόμους, εἶναι: «Σκέψεις περὶ τῶν ζητημάτων καὶ τῶν συνεπειῶν τοῦ μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας πολέμου», «Πρόλογος εἰς τὰς ἀγορεύσεις τοῦ Φόξ», τὸ δίτομον πολιτικὸν μυθιστόρημα «Ἀρμάτα» καὶ «Ἐπιστολαὶ ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος τῶν Ἑλλήνων», εἰς ἃς ἐκδηλοῦται τὸ μέγα ἐνδιαφέρον καὶ ὁ ἐνθουσιασμός του ὑπὲρ αὐτοῦ. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **Ἔρσκιν** (Erskine), ***Ἰωάννης,*** *βαρῶνος —.* Σκῶτος θεολόγος (1509—1591). Ὁ Ἔρσκιν πρῶτος μεταξὺ τῶν συμπολιτῶν του ἐνεψύχωσε τὴν σπουδὴν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Καλέσας πλείστους Γάλλους ἑλληνομαθεῖς εἰς τὴν Σκωτίαν ἀνέθεσεν εἰς αὐτοὺς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας, ἔκτοτε δὲ ἤρξατο αὕτη διαδιδομένη, οὐχὶ μόνον εἰς τὴν Σκωτίαν ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τῇ συνδρομῇ δὲ αὐτοῦ ἐγένοντο αἱ πρῶται ἐκδόσεις Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ μετεφράσθησαν εἰς τὴν ἐγχώριον γλῶσσαν. Ὁ Ἔρσκιν μετέσχε τοῦ ἐμφυλίου θρησκευτικοῦ πολέμου, ταχθεὶς μετὰ τῶν διαμαρτυρομένων. Μετά τινα χρόνον ἐξελέγη μέλος τῆς πενταμελοῦς ἐπιτροπῆς πρὸς ρύθμισιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως τῶν διαμαρτυρομένων, συνειργάσθη δὲ εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ τύπου τῆς διοικήσεως τῆς πρεσβυτεριανῆς Ἐκκλησίας. Μετὰ τὴν λῆξιν τῶν ταραχῶν ἵδρυσε ἐν Σκωτίᾳ κολλέγια, εἰς τὰ ὁποῖα εἰσήγαγεν ὑποχρεωτικῶς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φιλολογίας. Θ. Β.

— **Ἔρσκιν** (Erskine), ***Ράλφ.*** Ἄγγλος ποιητὴς (1685—1766). Τῷ 1730 ἐδημοσίευσε συλλογὴν σονέττων κατ' ἀπομίμησιν τῶν Ἰταλῶν ποιητῶν καὶ ἰδίως τοῦ Πετράρχου, ἥτις προεκάλεσε μεγίστην ἐντύπωσιν, κατὰ δεκάδας δὲ ἠριθμοῦντο αἱ ἐκδόσεις των μέχρι τῶν πρώτων χρονων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Τὰ ποιήματα ταῦτα διακρίνει ἔμπνευσις, εὐρυθμία καὶ καθαρότης γλώσσης. Ἐκτὸς

Digitized by Google

τῶν ποιημάτων, ἐξέδωκεν εἰς δύο τόμους (ἐν Γλασκώβῃ 1766) καὶ πλεῖστα ἄλλα ἔργα ἱστορικὰ καὶ αἰσθητικά. Θ. Β.

Ἔρσλεβ (Erslev), ***Θωμᾶς-Χάνσεν***. Δανὸς λόγιος (1803—1870). Συνειργάσθη εἰς περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας, διετέλεσεν ἀρχειοφύλαξ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν (1856) καὶ ἐξέδωκε (1843—1853) τρίτομον «Γενικὸν λεξικὸν τῶν Δανῶν συγγραφέων» (ἀπὸ τὸ 1814—1840) μετὰ παραρτήματος (μέχρι τοῦ 1853). Μ. Ν. Δ.

Ἔρσος (ἀπὸ τοῦ ρήμ. *ἔρσω*=ὑγραίνω). Ἐπίκλησις τοῦ Ἀπόλλωνος, ὡς κομίζοντος τὴν δρόσον («ἐρσηφόρου») κατὰ Αἰλιανόν. Ὑπὸ τὴν ἐπίκλησιν ταύτην ὁ Ἀπόλλων ἐλατρεύετο ἐν Ἀττικῇ. Παρὰ τὴν ἐπὶ τοῦ Ὑμηττοῦ θέσιν *Βάρι* εὑρέθη ἐπὶ σπηλαίου ἐπιγραφή, ἐν ᾗ οὗτος ἀναγράφεται ὁμοῦ μετὰ τῶν Νυμφῶν, Χαρίτων καὶ Πανός, θεοτήτων ἀμεσωτάτην σχέσιν ἐχουσῶν πρὸς τὴν δρόσον (C. I. G. 456). —Π.

Ἔρστεντ (Oersted), ***Ἀνδρέας-Σάνδε***. Δανὸς νομομαθὴς καὶ πολιτικὸς (1778—1860). Κατόπιν φιλολογικῶν σπουδῶν ἠκολούθησε μαθήματα φιλοσοφίας καὶ νομικῆς, γενόμενος τῷ 1825 βασιλικὸς ἐπίτροπος, τῷ δὲ 1842 ὑπουργός. Τῷ 1853 ἐγένετο πρωθυπουργός, ἀπεσύρθη δὲ τῆς πολιτικῆς μετὰ τὴν ἧττάν του εἰς τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1854. Συνέγραψε πλεῖστα ἔργα εἰς τὴν δανικήν, ἐξ ὧν τὰ κυριώτερα εἶναι: ἡ «Εὐνομία» καὶ ἡ «Ἱστορία τῆς ζωῆς μου καὶ τῆς ἐποχῆς μου». Μ. Ν. Δ.

— **Ἔρστεντ** (Oersted), ***Ἰωάννης-Χριστιανός***. Δανὸς φυσιοδίφης (1787—1851). Ἐτέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1806 καθηγητὴς τῆς φυσικῆς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Κοπεγχάγης καὶ ἀπὸ τοῦ 1829 διευθυντὴς τοῦ πολυτεχνικοῦ διδακτηρίου. Εἰς τὸν Ἔρστεντ ὀφείλεται ἡ ἀνακάλυψις τῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν φαινομένων. Συνέγραψεν: «Experimenta circa effectum conflictus elecrici in acum magneticam» (1820), «Ἀπόψεις ἐπὶ τῶν χημικῶν νόμων τῆς φύσεως» (1812), «Testamen nomenclaturae chemicae omnibus linguis Scandinavo-germanicis communis» (1814), «Τὸ πνεῦμα τῆς φύσεως» (1849—1850, εἰς 2 τόμ.), «Αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι καὶ ἡ σχέσις αὐτῆς πρὸς τὴν ποίησιν καὶ τὴν θρησκείαν» (1850), «Αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι καὶ ἡ πνευματικὴ μόρφωσις» (1850). Τὰ ἅπαντά του ἐξεδόθησαν εἰς 9 τόμους (1850—1851). ΑΝ. Δ.

Ἕρσχελος (Herschel)· βλ. *Ἕρσελ*.

Ἐρτὰκ (Ertac) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἐπίσημον ἀκρωτήριον τῆς Κροατίας (πλάτ. 45°13'12'' Β., μῆκ. 14°36'42'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2711: Adriatic east coast, gulf of Quarnero) ἐν τῷ διέκπλῳ *Μορλάκκα*. Σ. Ε. Λ.

Ἔρτελ (Oertel), ***Μὰξ-Ἰωσήφ***. Γερμανὸς ἰατρὸς (1835—1897). Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς λαρυγγολογίας ἐν Μονάχῳ ἀπὸ τοῦ 1876, ἐργασθεὶς κυρίως ἐπὶ τῆς διφθερίτιδος. Ἐφήρμοσε νέαν μέθοδον θεραπείας τῶν κυκλοφοριακῶν διαταραχῶν τῶν προκαλουμένων ἐξ ἀτονίας τῆς καρδίας. Εἰς τὸν Ἔρτελ ὀφείλεται ἀκόμη ἰδία μέθοδος τονώσεως τῆς καρδίας διὰ τῆς ἐκτελέσεως σωματικῶν ἀσκήσεων καὶ ἀποβολῆς τοῦ περιττοῦ ὕδατος ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ δι' ἐφιδρώσεως κλπ. —Β.

Ἔρτερ (Erter), ***Ἰσαάκ***. Ἑβραῖος ἐκ Γαλικίας, σατιρικὸς συγγραφεὺς καὶ ἰατρὸς (1792—1851). Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς μεγάλης χολέρας ἐν Γαλικίᾳ προσέφερεν ὡς ἰατρὸς μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τοὺς συμπολίτας του. Ὡς συγγραφεὺς θεωρεῖται ὡς ὁ πλέον ἐπιδέξιος στυλίστας τῆς νεοεβραϊκῆς. Σειρὰ σατιρικῶν ἐργασιῶν του ἐδημοσιεύθη ἐν «Bikkuré haitun», «Kerem Chemed» καὶ «Hechaluz», μεταξὺ δὲ αὐτῶν ὑπερέχουν αἱ πεζαὶ σάτιραί του: «Γκιλγκοὺλ νέφες» (1545), «Τασλίχ», «Χοχμάβα χασιδοὺθ» κλπ. Αἱ ὀλίγαι ἔμμετροι συνθέσεις του ἐνθυμίζουν τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Χάϊνε. Τὰ ἅπαντά του ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ M. Letteris ὑπὸ τὸν τίτλον: «Harofe lewet Israel» (1864, Wien), ἐπανεκδοθέντα πλειστάκις. Διὰ τὸ ἔργον τοῦ Ἔρτερ οἱ Luzzato καὶ Graetz ἐξεφράσθησαν ἐνθουσιωδῶς. Γ. ΕΛ'ΓΙΑ

Ἐρτζελῆ *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Μουριῶν (τέως Ἀκίντζαλι) τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτοικοι (1928) 69. Ἤδη καλεῖται *Ἀλεξάνδρα*.

Ἐρτζεμὲντ ***Ἐκρὲμ βέης***· βλ. λ. *Ἐκρὲμ βέης*.

ἐρτζιανὸς —*ή*, —*ὸν* (τό)· βλ. *ἐρτσιανός*.

Ἐρτζὶς ἢ ***Ἐρδζιὰς-νταὴ*** *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ ἐν τῇ Μ. Ἀσίᾳ ὄρους *Ἀργαίου* (βλ. λ.).

Ἐρτμαννσδόρφερ (Erdmansdoerfer), ***Βερνάρδος***. Γερμανὸς ἱστορικὸς (1833—1901). Ἐδίδαξε διαδοχικῶς εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Ἰένας, τοῦ Βερολίνου, τοῦ Breslau καὶ τῆς Ἀϊδελβέργης. Συνέγραψεν ἱστορίαν τῆς Γερμανίας ἀπὸ τῆς εἰρήνης τῆς Βεστφαλίας μέχρι τῆς ἀνόδου εἰς τὸν θρόνον Φρειδερίκου τοῦ Μεγάλου. Μ. Ν. Δ.

Ἐρτογρούλ, ὁ ἐπιλεγόμενος *γαζῆ* (= ὁ νικητής). Γενάρχης τῆς τουρκικῆς δυναστείας τῶν Ὀσμανιδῶν, πατὴρ τοῦ σουλτάνου Ὀσμάν, ἱδρυτοῦ τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας. Ἦτο υἱὸς τοῦ Σουλεϋμὰν σάχ, υἱοῦ τοῦ Καγιᾶ-Ἀλῆ, καταγομένου ἐξ εὐγενοῦς οὐγουζικῆς οἰκογενείας τῶν Καγί, ἐγκατεστημένης μεταξὺ Κασπίας καὶ Ἀράλης λίμνης, χώρας τῶν Χωρασμίων. Κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Δζεγκὶζ-χὰν ὁ Σουλεϋμὰν οὗτος μετὰ τῆς οἰκογενείας του καὶ ὁλοκλήρου τῆς εἰς αὐτὸν ὑποκειμένης φυλῆς μετηνάστευσεν εἰς Περσίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν περὶ τὴν λίμνην τοῦ Βὰν χώραν, ὅπου καὶ κατεσκήνωσε παρὰ τὸ Ἐρζιντζὰν καὶ τὸ Ἀχλὰτ (1217). Μὴ δυνηθεὶς ὅμως νὰ συμβιβασθῇ μετὰ τῶν ἐκεῖ Κούρδων καὶ Ἀρμενίων κατῆλθε πρὸς ΝΔ, ἀλλὰ διαβαίνων τὸν Εὐφράτην ἐπνίγη καὶ ἐτάφη παρὰ τὸ Δζαμπὲρ-καλεσί, εἰς θέσιν ὀνομασθεῖσαν Τοὺρκ-μεζαρὶ (τάφος Τούρκου). Μετὰ τοῦτο ἡ συνοδεία αὐτοῦ, ἀριθμοῦσα 50.000 ἀτόμων, διελύθη. Ἐκ τῶν τεσσάρων υἱῶν τοῦ Σουλεϋμὰν σὰχ ὁ μὲν Σουγγοὺρ-Τεκὶν καὶ ὁ Γκιοὺν-Ντογντοῦ ἐπανῆλθον εἰς τὴν πατρογονικὴν των χώραν, ὁ δὲ Δουνδὰρ καὶ ὁ Ἐρτογροὺλ μὲ 400 μόνον οἰκογενείας ἐστράφησαν πρὸς ΒΑ καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Πασίν, παρὰ τὸ Ἐρζερούμ τῆς Ἀρμενίας. Μαθόντες ὅμως ὅτι καὶ ἐκεῖ ἐπλησίαζον αἱ ταταρικαὶ ὁρδαὶ τοῦ Δζεγκὶζ-χάν, ἐτράπησαν πρὸς Α καὶ κατέφυγον εἰς τὴν χώραν τῶν Σελτζουκιδῶν τοῦ Ἰκονίου. Καθ' ὁδὸν συνήντησαν παρὰ τὴν Σεβάστειαν στρατὸν σελτζουκικὸν μαχόμενον πρὸς Τατάρους, ἀλλ' ὑποχωροῦντα πλέον. Οἱ περὶ τὸν Ἐρτογροὺλ ἔσπευσαν ἀμέσως εἰς βοήθειαν τῶν Σελτζουκικῶν, οἵτινες ἀναθαρρήσαντες ἐκέρδησαν τὴν τελικὴν νίκην. Εἰς ἀμοιβὴν ὁ Σελτζουκίδης σουλτᾶνος Ἀλαεδδὶν ἐτίμησε τὸν Ἐρτογροὺλ καὶ παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν κατ' ἀρχὰς μὲν ἐκτεταμένας γαίας πρὸς ἐγκατάστασιν εἰς τὸ Καρατζᾶ-δάγ, δυτικῶς τῆς Ἀγκύρας (1231), κατόπιν δὲ πλουσίας θερινὰς βοσκὰς παρὰ τὸ Δουμανίτς, μεταξὺ Προύσης καὶ Κιουταχίας, καὶ χειμερινὰς μεταξὺ Σογιοὺτ καὶ Καρατζᾶ-χισάρ. Ὁ Ἐρτογροὺλ διῆγε κατ' ἀρχὰς ἐν εἰρήνῃ μετὰ τῶν γειτονικῶν Βυζαντινῶν ἀρχόντων. Βραδύτερον ὅμως περιελθὼν εἰς σύγκρουσιν μετὰ τοῦ ἄρχοντος τῆς ὀχυρᾶς θέσεως Καρατζᾶ-χισάρ, κειμένης παρὰ τὸν ποταμὸν Πουρσὰκ (Θύμβριν) εἰς ἀπόστασιν τεσσάρων ὡρῶν ἀπὸ τοῦ Ἰν-Ὀνοῦ, Β τῆς Κιουταχίας, εἰσηγήθη εἰς τὸν σουλτᾶνον τοῦ Ἰκονίου νὰ κυριεύσῃ τὸ φρούριον. Ἀφοῦ κατώρθωσε τοῦτο, συνῆψε καὶ νέαν μάχην μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ταττάρων εἰς τὸ στενὸν τοῦ Ἐρμενί, μεταξὺ Προύσης καὶ Γενῆ-σεχίρ, καὶ νικήσας κατεδίωξεν αὐτοὺς μέχρι τῆς παραλίας τῆς Προποντίδος, ὁπόθεν οἱ φεύγοντες διεπεραιώθησαν εἰς Καλλίπολιν. Κατὰ τοὺς πολέμους τῆς διαδοχῆς τοῦ σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου, ὁ Ἐρτογροὺλ ἔμεινεν οὐδέτερος παραμένων ἐν Σογιούτ, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1289. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐρτογροὺλ *[Γεωγρ.]*. Τέως διοίκησις τῆς Τουρκίας, ἀποτελοῦσα μέρος τῆς γενικῆς διοικήσεως (βιλαετίου) Προύσης, καταργηθεῖσα ἀπὸ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν κεμαλικῶν (1922) καὶ συγχωνευθεῖσα μετὰ τῶν σημερινῶν νομῶν Προύσης καὶ Βιλετζίκ. Περιελάμβανε τὰς ὑποδιοικήσεις (καζᾶδες) Βιλετζίκ, Σογιούτ, Ἀϊνεγκιὸλ καὶ Γενὶσεχίρ, ἐξ ὧν αἱ μὲν δύο πρῶται περιελήφθησαν εἰς τὸν τελευταῖον, αἱ δὲ δύο τελευταῖαι εἰς τὸν πρῶτον. Ἕδρα τῆς διοικήσεως ἦτο τὸ *Βιλετζίκ*.

Ἡ διοίκησις αὕτη εἶχεν ἱδρυθῆ ἐπὶ σουλτάνου Ἀβδοὺλ Χαμὶτ χὰν τοῦ Β', εἰς ἀνάμνησιν τοῦ Ἐρτογρούλ, πατρὸς τοῦ Ὀσμάν, ἱδρυτοῦ τοῦ τουρκικοῦ κράτους. Εἶχεν ἔκτασιν 11,150 τετρ. χμ. καὶ 125.000 κατοίκους. Προηγουμένως ἀπετέλει μέρος τοῦ σαντζακίου Σουλτὰν-Ὀνοῦ ἢ Σουλτὰν-Ὀγκιοῦ, τὸ ὁποῖον, περιλαμβάνον καὶ τὸ Ἐσκῆ-σεχίρ, ὠνομάζετο ἄλλοτε Μπὸζ-Ὀνοῦ· μετωνομάσθη δὲ εἰς Σουλτὰν-Ὀνοῦ εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης τῶν ὑπὸ τὸν Ὀσμὰν ἱππέων τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἐρτογροὺλ ἐναντίον τῶν Βυζαντινῶν καὶ τῶν Ταττάρων εἰς τὸ στενὸν τοῦ Ἐρμενί. Ν. Μ.

Ἐρτομοὺς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἑορδαίας ἤδη καλούμενον *Ποντοκώμη* (βλ. λ.).

Ἕρτς (Hertz), ***Ἑρρῖκος***· βλ. *Χὲρτς* Ἑρρῖκος.

Ἐρτσγκεμπίργκε (Erzgebirge) *[Γεωγρ.]*. Ὀροσειρὰ ἐν Γερμανίᾳ ἐκτεινομένη πρὸς Δ.ΝΔ. διεύθυνσιν ἀπὸ τοῦ Ἔλμπε εἰς Ἐλστεργκεμπίργκε ἐπὶ τῆς μεθορίου μεταξὺ Σαξωνίας καὶ Βοημίας εἰς μῆκος 125 χιλ. Αἱ νότιαι κλιτύες εἶναι ἀπόκρημνοι, ἐνῷ αἱ βόρειαι, περιέχουσαι πολλὰς κοιλάδας, τινὲς τῶν ὁποίων εὐφορώταται κατέρχονται πρὸς τὴν μεγάλην πεδιάδα τῆς βορείου Γερμανίας. Τὸ κεντρικὸν μέρος τῆς ἁλύσεως ἀποτελεῖ ὀροπέδιον ὕψους 1000 μ., εἰς τὰς ἐσχατιὰς τοῦ ὁποίου εὑρίσκονται αἱ ὑψηλότεραι κορυφαὶ τῆς ὀροσειρᾶς. ΝΑ τὸ ὄρος *Κάϊλμπεργ* (1244 μ.), ΒΑ τὸ *Φίχτελμπεργ* (1204 μ.) καὶ ΝΔ τὸ *Ἐπίσμπεργ* (1.111 μ.). Μεταξὺ τοῦ Κάϊλμπεργ καὶ τοῦ Φίχτελμπεργ, εἰς ὕψος 1.028 μ., κεῖται ἡ ὑψηλοτέρα πόλις ἐν Βοημίᾳ, Γκόττεσγκαμπ. Ἡ ὀροσειρὰ εἶναι πλουσία εἰς μεταλλευτικὰς φλέβας. Ὑπάρχουν μεταλλεῖα χρυσοῦ, ἀργύρου, σιδήρου, χαλκοῦ, νικελλίου, λευκοσιδήρου, ἀρσενικοῦ, ἀντιμωνίου, βισμουθίου, μαγνησίου, ὑδραργύρου καὶ θείου. Ἡ Ἐρτσγκεμπίργκε εἶναι διάσημος διὰ τὴν βιομηχανίαν της δαντελλῶν, εἰσαχθεῖσαν τῷ 1541 ὑπὸ τοῦ Οὔτμαν, τῶν κεντημάτων, μεταξουργείων καὶ παιγνιδίων της. Τὸ θέρος εἶναι δροσερόν, ὑπάρχουν δὲ πλεῖστα θερινὰ κέντρα ἀεροθεραπείας, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὰ γνωστότερα εἶναι τὰ *Κίπσντορφ*, *Μπαίρενφελς* καὶ *Ὀμπερβίζενταλ*. Τὸ ἐμπόριον τῆς Ἐρτσγκεμπίργκε ἐσχάτως ἀνεπτύχθη σπουδαίως λόγῳ τῆς ἐπαρκεστάτης συγκοινωνίας, ἐξυπηρετουμένης ὑπὸ πολυαρίθμων σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, ἰδίᾳ τῶν ὑπὸ Φράϊμπεργ εἰς Μπρύξ, ἀπὸ Χέμνιτς εἰς Κομοτάου καὶ ἀπὸ Τσβικάου εἰς Καρλσβάδην, αἵτινες διασχίζουν τὴν ὀροσειράν μὲ πολλὰς τοπικὰς διακλαδώσεις. Δ. Δ.

Ἔρτσεμπετ ***βάρος*** (οὔγγρ. *Ἐλισαβετούπολις*) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τρανσυλβανίας συνοικισθεῖσα ὑπὸ Ἀρμενίων προσφύγων φυγόντων ἐκ Πολωνίας, ἀναγνωρισθεῖσα δὲ ὡς πόλις ἐλευθέρα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας Καρόλου τοῦ ΣΤ' (1711—1740). Ν. Μ.

ἐρτσιανὰ ***κύματα*** *['Ηλεκτρ.]*. Καλοῦνται οὕτως ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ Γερμανοῦ φυσικοῦ *Χὲρτς* τὰ *ἠλεκτρικὰ κύματα*. ΑΝ. Δ.

Ἐρτσιουζὲ-*τσάϊ* *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ποτάμιον μικρασιατικὸν ἐκβάλλον (πλάτ. 36° 45' Β., μῆκ. 28° 05' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1604: The gulfs of Kos, Doris and Symi) ἐν τῷ *Σχοινοῦντι* (νῦν *Ἀρινὲ*) κόλπῳ. Μεσαιωνικὸν φρούριον καὶ λείψανα ἀρχαῖα, πιθανῶς τῶν Ὕλων. Σ. Ε. Λ.

Ἐρτσμπέργκερ (Erzberger), ***Ματθίας***. Γερμανὸς πολιτικὸς (1875—1921). Διετέλεσεν ἐν ἀρχῇ δημοδιδάσκαλος καὶ δημοσιογράφος ἐν τῷ καθολικῷ τύπῳ (1896). Ἐκλεγεὶς βουλευτὴς κατεπολέμησεν εἰς τὸ Ράϊχσταγ ἀπὸ τοῦ 1903 τὴν ἀποικιακὴν πολιτικὴν τῆς Γερμανίας, προκαλέσας μάλιστα τὴν διάλυσιν αὐτοῦ τῷ 1906. Ὁ Ἐρτσμπέργκερ ἀνῆκε πολιτικῶς εἰς τὸ *κέντρον*. Εἰς τὰς εἰσηγήσεις αὐτοῦ ὀφείλεται ἡ ἀπόφασις εἰρήνης τοῦ Ράϊχσταγ τῆς 19 Ἰουλίου 1917. Τῷ 1918 διωρίσθη ὑπουργὸς ἄνευ χαρτοφυλακίου καὶ διετέλεσεν ἐκ τῶν πρωτεργατῶν τῆς εἰρήνης, ὑπογράψας τὴν 11 Νοεμβρίου 1918 τὴν ἀνακωχὴν τῆς Κομπιένης. Εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν τῆς Βαϊμάρης ὑπεστήριξεν ἐνεργότατα τὴν ἀποδοχὴν τῆς εἰρήνης τῶν Βερσαλλιῶν. Ἀπὸ τῆς 21 Ἰουνίου 1919 διετέλεσεν ἀντιπρόεδρος τῆς κυβερνήσεως καὶ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν τῆς Γερμανίας, καταθέσας τὰ περιώνυμα φορολογικὰ νομοσχέδια. Κατηγορηθεὶς ὑπὸ τῶν πολιτικῶν του ἀντιπάλων διὰ παράβασιν τοῦ ὑπουργικοῦ ἀξιώματος καὶ ψευδεῖς ἀτομικὰς φορολογικὰς δηλώσεις καὶ καταδικασθεὶς κατὰ τὴν δίκην του μετὰ τοῦ Helfferich εἰς τὴν πληρωμὴν μικροῦ προστίμου, ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ τοῦ ἀξιώματός του τὴν 13 Μαρτίου 1920. Τὸ φθινόπωρον τοῦ 1921 ἐσκόπει νὰ κατέλθῃ καὶ πάλιν εἰς τὴν πολιτικὴν κονίστραν, ἀλλ' ἐδολοφονήθη τὴν 26 Αὐγούστου 1921 ὑπὸ τῶν πρώην ἀξιωματικῶν Schulz καὶ Tilessen. Ὁ Ἐρτσμπέργκερ συνέγραψεν: «Ἐπεισόδια ἐκ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου» (1920) καὶ πολιτικάς τινας διατριβάς. —Β.

Ματθίας ***Ἐρτσμπέργκερ***.

ἐρυγὴ (ἡ) (καὶ ***ἔρευξις***) *['Ιατρ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ ἠχηρὰ ἢ μὴ ἀπὸ τοῦ στόματος ἀποβολὴ ἀερίων, ἀόσμων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, προερχομένων ἐκ τοῦ στομάχου. Ὅταν αἱ ἐρυγαὶ εἶνε δύσοσμοι, ὀσμῆς θειώδους ὑδρογόνου (ὡς ἀπὸ ἐφθαρμένων ᾠῶν), ἀποτελοῦσι σημεῖον ἀνωμάλων ζυμώσεων ἐπιτελουμένων ἐντὸς τοῦ στομάχου. Συνήθη αἴτια τῶν ἐρυγῶν εἶναι πρὸ παντὸς αἱ πλημμελεῖς πέψεις καὶ αἱ χρόνιαι δυσπεψίαι. Αἱ συνεχεῖς καὶ ἀλληλοδιάδοχοι ἐρυγαί, ἑπτά, ὀκτὼ ἢ πλείονες τὸν ἀριθμόν, αἱ ἐπισυμβαίνουσαι μετὰ τὸ φαγητὸν ἢ καὶ ἐπὶ νήστεως πολλάκις ἀτόμου, προέρχονται ἐξ ἀεροφαγίας. Ἀλλ' ὑπάρχει καὶ ἐρυγὴ προκαλουμένη ἐπὶ σκοπῷ θεραπευτικῷ· ὁ ἰατρὸς Max Hertz ἐκ Βιέννης, ἐρειδόμενος ἐπὶ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ αὐθόρμητος κένωσις τῶν ἀερίων τοῦ στομάχου ἐπιφέρει βελτίωσιν τῶν ὀδυνηρῶν παροξυσμῶν τῶν καρδιοπαθῶν, ἐχρησιμοποίησεν ἐπιτυχῶς τὴν προκαλουμένην ἐρυγὴν κατὰ τῶν παροξυσμῶν τῆς

Digitized by Google

στηθάγχης καὶ τῆς παροξυντικῆς ταχυκαρδίας, αἵτινες ἐκτιτρώσκονται ἢ ἐλαττοῦνται τοὐλάχιστον τὴν ἔντασιν διὰ τῆς θεραπείας ταύτης. Δέον ὅμως νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν ἀεροφαγίαν· οἱ πάσχοντες, παρατηρήσαντες ὅτι ἡ ἐρυγὴ ἀνακουφίζει αὐτούς, ἐπιδιώκουσι τὴν πρόκλησιν ταύτης καὶ πρὸς τοῦτο καταπίνουσιν ἀέρα, τὸν ὁποῖον ἀποβάλλουσιν εὐθὺς ἀμέσως, ἐν μέρει ὅμως, τὸ ὑπόλοιπον τοῦ ὁποίου παραμένει ἐν τῷ στομάχῳ, διαστέλλει αὐτὸν καὶ αὐξάνει οὕτω τὴν δυσπεψίαν. Ἡ θεραπεία τῆς παραγωγῆς ἐρυγῶν ἀποβλέπει εἰς τὴν πάθησιν εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλονται αὗται. Γενικῶς δὲ συνιστῶνται αἱ *ἀπορροφητικαὶ* καλούμεναι κόνεις, τὰ θερμὰ ποτά, ἰδίως δὲ τὸ χαμαίμηλον, ἅτινα διευκολύνουσι τὴν πέψιν καὶ καταπολεμοῦσιν οὕτω τὰς ἀνωμάλους στομαχικὰς ζυμώσεις. Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

ἐρύθακος (ὁ) (Erythacus) [*Ζωολ.*]. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κοτινφιδῶν*, περιλαμβάνον κοττύφους μικροῦ μᾶλλον μεγέθους ἀπαντῶντας ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀφρικῇ. Δ. Ν. Π.

Ἐρύθεια. —1) Μία τῶν Ἑσπερίδων κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρον (2, 5, 11), ἐξ ἧς ὠνομάσθη ἡ ὁμώνυμος νῆσος. —2) Θυγάτηρ τοῦ Γηρυόνου, μήτηρ τοῦ Νώρακος ἀπὸ τοῦ Ἑρμοῦ, ἡ ὁποία μετὰ τῶν Ἰβήρων ἵδρυσε τὴν Νώραν, τὴν πρώτην τῆς Σαρδηνίας. Ἀπὸ τοῦ Ἄρεως ἦτο μήτηρ τοῦ Εὐρυτίωνος. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἐρύθεια [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. —1) Μυθικὴ χώρα. ἐν ᾗ ὁ Εὐρυτίων ἔβοσκε τοὺς βοῦς τοῦ Γηρυόνου, βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ κυνός του Ὄρθου, ἕως ὅτου ὁ Ἡρακλῆς φονεύσας ποιμένα καὶ κύνα ἀπήγαγε τὰς ἀγέλας. Αὕτη δέον κατὰ Φερεκύδην (παρὰ *Στράβωνι* Didot 140,53) νὰ ἀναζητηθῇ εἰς αὐτὰ ταῦτα τὰ *Γάδειρα* (βλ. λ.). Κατ' ἄλλους (*Στράβ.* αὐτόθι) ἡ τοπωνυμία ἀνήκει εἰς νῆσον, ἥτις χωρίζεται ἀπὸ τὴν πόλιν τῶν Γαδείρων διὰ πορθμοῦ μόλις σταδιαίου. Ἤχθησαν δὲ οἱ τελευταῖοι εἰς τὸ συμπέρασμα τοῦτο, βλέποντες ὅτι διὰ τὸ θρεπτικὸν τῆς πόας τῶν λειμώνων της, «νεμομένων αὐτόθι προβάτων τὸ γάλα ὀρὸν οὐ ποιεῖ» λόγῳ τοῦ πάχους, τὰ δὲ γαλουχοῦντα ζῷα παχύνονται τοσοῦτον, ὥστε νὰ ἀποπνίγωνται ἐντὸς πεντήκοντα ἡμερῶν, ἐὰν δὲν προέβλεπον τακτικὰς ἀνὰ πενθήμερον εἰς αὐτὰ ἀφαιμάξεις ἀπὸ τοῦ ὠτός, ὡς διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ποιοῦσι καὶ εἰς τὰ ἐπὶ τῆς Αἴτνας βόσκοντα πρόβατα· «τεκμαίρονται δὲ ἐκ τούτου πεπλᾶσθαι τὸν μῦθον τὸν περὶ τὰ βουκόλια τοῦ Γηρυόνου». Κατὰ τὸν Πλίνιον (IV, 22) ἡ νῆσος αὕτη, ἣν ὁ Ἔφορος ἀνέφερεν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἐρύθεια* ὡς καὶ Φιλιστίδης, εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν *Ἀφροδισιάδα* τοῦ Τιμαίου, ἣν οἱ γηγενεῖς τῶν Γαδείρων εἶχον ἀφιερώσει εἰς τὴν Ἥραν. «Ἡ νῆσος αὕτη, ἣν ματαίως θὰ ἀνεζήτει τις τανῦν, φαίνεται ὅτι κατεστράφη διαβρωθεῖσα ὑπὸ τῶν τρικυμιῶν. Ἴσως ἡ πρὸ τοῦ ὅρμου τοῦ Κάδιξ ὕφαλος ἀποτελεῖ πᾶν ὅ,τι ἀπέμεινεν ἐξ αὐτῆς» (Σχόλια τοῦ *Γκοσλὲν* εἰς Géogr. de Strabon» ἔκδ. 1805, τόμ. I σελ. 169 ὑποσ. 4). Τὴν Ἐρύθειαν ἀναφέρουσι καὶ ὁ Ἐρατοσθένης καὶ ὁ Ἀρτεμίδωρος (*Στράβ.* Didot 123,13). Πάντως ἡ *Ἐρύθεια* αὕτη εἶναι ὅλως ἄσχετος πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου ἀναφερομένην.—2) Νῆσος, ἄλλη ἢ ἡ πρὸς τῷ Γηρυόνῃ μυθολογουμένη, πραγματικὴ αὕτη. Ἀναφερομένη ὑπὸ Πτολεμαίου (Δ, α, 16), ὡς νῆσος «παρακειμένη ἀπὸ δυσμῶν τῆς ἐπαρχίας Μαυριτανίας τῆς Τιγγιτανῆς, ἐν τῇ ἐκτὸς θαλάσσῃ», εἶναι ἡ σύγχρονος μικρὰ νῆσος *Μογαδὸρ* τῆς ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ μαροκκινῆς ἀκτῆς. Σ. Ε. Λ.

ἐρύθεια (ἡ) (Erythea) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *φοινικωδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, ὧν γνωστότερα εἶναι: *ἐρύθεια ἡ ἔνοπλος* (Erythaea armata) καὶ *ἐρύθεια ἡ γλυκεῖα* (Erythaea dulcis). Εἶναι δένδρον ῥιπιδιόφυλλον, κοσμητικόν, μᾶλλον μικροῦ ἀναστήματος, ἰθαγενὲς τοῦ Μεξικοῦ, καλλιεργούμενον καὶ παρ' ἡμῖν, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ ὡριμάζουν οἱ καρποί του ἐξ αἰτίας τοῦ ψύχους εἰς τὸ ὁποῖον σχετικῶς ἀντέχει ὀλίγον. Συναντᾶται πολλαχοῦ τῆς Ἀττικῆς. Κ. ΠΑΠ.

ἐρύθημα (τό)· ἡ ἐρυθρότης τοῦ δέρματος, κοκκινάδα, κοκκίνισμα: «ἐρύθημα τοῦ προσώπου», «ἐρύθημα κατ' ἀκολουθίαν φλεγμονῆς», «τὸ ἐρύθημα τῆς αἰδοῦς δὲν ἤνθησεν εἰς τὸ πρόσωπόν του», «ἐρύθημα ὀργῆς».

—[*Ἰατρ.*] Καλεῖται *ἐρύθημα*, ἐρυθρότης τοῦ δέρματος ὑπεραιμική, περιγεγραμμένη ἢ διάχυτος, παροδικὴ καὶ ἐξαφανιζομένη ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ δακτύλου. Ὅθεν δὲν εἶναι ἐρυθήματα αἱ ἐκ γενετῆς χρόνιαι ἐρυθραὶ κηλῖδες, οὔτε αἱ αἱμορραγικαὶ τοιαῦται, οὔτε αἱ ἐρυθροδερμίαι, οὔτε κατὰ μείζονα λόγον αἱ τεχνηταὶ ἐπὶ τοῦ δέρματος ἐρυθραὶ κηλῖδες. Τὸ ἐρύθημα εἶναι ἡ κοινοτέρα τῶν ἀντιδράσεων τοῦ δέρματος, προερχομένη καὶ ἐξ ἐλαφροτάτου ἐρεθισμοῦ ἢ τριβῆς αὐτοῦ. Δύναται ὅμως νὰ προέλθῃ καὶ αὐτομάτως ἐξ ἐπιδράσεως διαφόρων ψυχικῶν αἰτίων (ὀργή, φόβος, αἰδὼς) ἐπὶ τῶν νεύρων, ἅτινα διαστέλλουν τὰ ἀρτηρίδια τοῦ δέρματος προκαλοῦντα πρόσκαιρον ὑπεραιμίαν. Ἐξ ἄλλου τὸ ἐρύθημα εἶναι συνηθέστατον σύμπτωμα, προηγούμενον ὀξειῶν ἐκθύσεων, πυρετικῶν νόσων, λοιμωδῶν κλπ. Τὸ ἐρύθημα προέρχεται εἴτε ἐξ ἀρτηριακῆς ὑπεραιμίας, εἴτε ἐκ φλεβικῆς στάσεως. Ὀφείλεται εἴτε εἰς ἐξωτερικὰ αἴτια, εἴτε εἰς ἐσωτερικά, λειτουργικὰ ἢ νευρικά. Τὰ ἐρυθήματα συνοδεύονται πολλάκις ὑπὸ αὐξήσεως τῆς θερμοκρασίας, κνησμοῦ, αἰσθήματος τάσεως κλπ. Ἀναλόγως τῆς μορφολογίας αὐτῶν διαιροῦνται εἰς *βλατιδώδη*, *πομφώδη*, *ὀζώδη*, *φυσαλλιδώδη*, *πομφολυγώδη* κλπ. Ἀναλόγως τῆς ἐξελίξεώς των καὶ ἐν συνδυασμῷ μετ' ἄλλων δερματικῶν βλαβῶν προσονομάζονται *κηλιδοβλατιδώδη*, *ἐρυθηματολεπιδώδη*, *φλυκταινώδη* κ.ο.κ. Ἀναλόγως τῆς ἐκτάσεώς των διαιροῦνται εἰς ἐρυθήματα *τοπικά*, *κατὰ πλάκας*, *καθολικά*, *γραμμοειδῆ*, *δακτυλιοειδῆ* κλπ. Ἀναλόγως δὲ τῆς διατάξεώς των καὶ τῆς κλινικῆς των εἰκόνος διαιροῦνται εἰς ἐρυθήματα *ὀστρακοειδῆ* (ἐρυθρότης ἔντονος καὶ καθολικὴ) καὶ *ἱλαριοειδῆ* (μικραὶ ἐρυθηματώδεις πλάκες). Εἰς τὴν τελευταίαν αὐτὴν κατηγορίαν ὑπάγεται ἡ *ῥοδάνθη* (ῥοδάνθη πυρετικῶν νόσων, μολυσματικῶν, ὡς ἡ σύφιλις, ὁ τῦφος κλπ., ῥοδάνθη φαρμακευτικὴ ἐξ ἀντιπυρίνης, σαντάλου, κωπαΐου, βαλσάμου κλπ.).

Ἡ διάρκεια τῶν ἐρυθημάτων εἶναι βραχεῖα. Μακροτέρα εἶναι ἡ τῶν ἰδιοπαθῶν ἐρυθημάτων καὶ τῶν συφιλιδικῶν τοιούτων. Τὰ ἐρυθήματα αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ δὲν εἶναι μολυσματικά. Παρερχόμενα δύνανται νὰ ὑποτροπιάσουν. Φυσιοπαθολογικῶς τὸ ἐρύθημα ὀφείλεται εἰς διαστολὴν τῶν αἱμοφόρων ἀγγείων τοῦ δέρματος, ἡ κυκλοτερὴς τῶν ὁποίων διάταξις εἶναι ἐκείνη, ἐξ ἧς προέρχεται τὸ σχῆμα τῶν ἐρυθηματωδῶν κηλίδων. Ἐντονωτέρα ἀγγειοδιαστολὴ προκαλεῖ διαπίδυσιν τῶν λευκῶν αἱμοσφαιρίων, ἐξ ἧς προκαλεῖται οἴδημα πομφῶδες· ἡ φυσιοπαθολογικὴ ἐξέλιξις τῶν ἐπεξεργασιῶν τούτων δύναται νὰ προκαλέσῃ κατ' ἀκολουθίαν βλατίδα ἐκ φλεγμονῆς, σκληρίαν, ἀπολέπισιν, φλύκταιναν, οὕτω δὲ παράγονται τὰ λεπιδώδη, βλατιδώδη, φλυκταινώδη, πομφώδη, φυσαλλιδώδη καὶ λοιπὰ ἐρυθήματα. Νοσολογικῶς τὰ ἐρυθήματα δύνανται νὰ διαιρεθοῦν εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας, ἤτοι εἰς τὰ *συμπτωματικὰ* ἐρυθήματα καὶ εἰς τὰ *ἰδιοπαθῆ* τοιαῦτα.

Ἐρυθήματα συμπτωματικά. Ταῦτα ὀφείλονται: 1) Εἰς ἐξωτερικὰ αἴτια (ἐπίδρασις ἡλίου, ψύχους, θερμότητος, πιέσεως, ἐρεθισμὸς ἐκ φυτικῶν ἢ χημικῶν οὐσιῶν κλ.). 2) Εἰς ἐσωτερικὰ αἴτια (λοιμώδεις νόσοι, δηλητηριάσεις ἐκ φαρμάκων ἢ τροφῶν, ἀφυλαξία κλπ.). 3) Εἰς νευρικὰ αἴτια (ἀνταινακλαστικὸν ἐρύθημα αἰδοῦς, ἐρύθημα ἐκ συγκινήσεως, ἐκ νευριτίδων κλπ.). 4) Ἀποτελοῦν σύνδρομα ὡρισμένων δερματοπαθειῶν (ὡς π. χ. τοῦ ἐρυθηματώδους λύκου, τῆς ῥοδοχρόου ἀκμῆς, τοῦ παρατρίμματος, τοῦ ἐρυθράσματος, τῆς πελλάγρας, τῆς ἐρυθρομελαλγίας, τῶν χιμέτλων, τῆς συφιλιδικῆς καὶ τυφικῆς ῥοδάνθης κλπ.).

Ἐρυθήματα ἰδιοπαθῆ. Ταῦτα χαρακτηρίζουν αὐθυπάρκτους νόσους, ὧν τὰ κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: 1ον) *Ἐρύθημα πολύμορφον ἰδιοπαθές*. Χαρακτηρίζεται ὑπὸ στοιχείων κηλιδο-βλατιδωδῶν ἢ βλατιδο-φυσαλλιδωδῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ ὑπὸ πομφολύγων καὶ ὄζων. Κατὰ ταῦτα διαιρεῖται εἰς τρεῖς κυρίας μορφάς: α') Κηλιδο-βλατιδώδης καὶ βλατιδο-φυσαλλιδώδης μορφή. Ἀποτελεῖται ἐκ κηλίδων ὑπεραιμικῶν, πομφωδῶν, βλατιδωδῶν, ἐνίοτε συνδυαζομένων μετὰ φυσαλλίδων ἢ πορφυροειδῶν στοιχείων, ταχέως ἐγκατασπειρομένων καθ' ἅπαν τὸ σῶμα, ἐνίοτε συμμετρικῶς καὶ ἰδίως εἰς τὴν ῥαχιαίαν ἐπιφάνειαν τῶν ἄνω ἄκρων καὶ εἰς τὸν κορμόν. Συνοδεύονται ὑπὸ κεφαλαλγίας, ἀρθραλγίας, πεπτικῶν διαταραχῶν, κνησμοῦ, καύσου καὶ ἐλαφροῦ πυρετοῦ κατὰ τὴν ἔναρξιν. Ἡ πάθησις αὕτη εἶναι βραχείας διαρκείας. Παρατηρεῖται συνηθέστερον κατὰ τὴν ἄνοιξιν καὶ τὸ φθινόπωρον, κατὰ προτίμησιν ἐπὶ τῶν γυναικῶν, καὶ δύναται νὰ ὑποτροπιάσῃ. Δὲν εἶναι μεταδοτική. Ἡ αἰτιολογία της δὲν εἶναι σαφῶς καθωρισμένη. Δυνατὸν νὰ ὀφείλεται εἰς ψῦχος, εἰς πεπτικὰς διαταραχάς, εἰς δηλητηριάσεις ἐκ φαρμάκων ἢ ἐκ σιτίων, εἰς αὐτοδηλητηριάσεις, εἰς ἀφυλακτικὰς καταστάσεις ἐκ διαταραχῆς τοῦ χυμισμοῦ τοῦ αἵματος κλπ. Ἐσχάτως παρετηρήθησαν ἐξ εὐαισθητοποιήσεως εἰς τὸ ἡλιακὸν φῶς καὶ ἐξ ἀφυλαξίας εἰς τὴν μορφίνην ἐπὶ φωτοευαισθητοποιημένου ἀτόμου. Ἡ θεραπεία ἔγκειται εἰς ἀνάπαυσιν, δίαιταν, χορήγησιν καθαρσίου, χλωριούχου ἀσβεστίου καὶ συμπτωματικὴν ἀγωγήν. β') Μορφὴ ἐρυθήματος ὑδρωϊκοῦ ἢ ἕρπης ἶρις τοῦ Bateman. Ποικιλία τοῦ πολυμόρφου ἐρυθήματος χαρακτηριζομένη ὑπὸ κηλίδων ἐρυθρῶν, εἰς τὸ κέντρον τῶν ὁποίων σχηματίζεται φυσαλλίς, ἥτις τὴν δευτέραν ἡμέραν ῥήγνυται, ξηραίνεται καὶ καλύπτεται ὑπὸ ἐφελκίδος, ἐνῷ συγχρόνως ἀναφαίνεται περιφερικὸς ἐρυθηματώδης κύκλος δίδων εἰς τὴν ὅλην βλάβην ἐμφάνισιν ἐθνοσήμου (concarde). Τοιαῦται ἐκθύσεις δυνατὸν ν' ἀναφανοῦν διαδοχικῶς καὶ μὲ τάσεις ὑποτροπῆς. Ἡ μορφὴ αὕτη ἑδράζεται εἰς τὰς χεῖρας, τοὺς ἀγκῶνας, τὰ γόνατα, τὸ μέτωπον, τὰ χείλη, τὸν βλεννογόνον τοῦ στόματος κλπ. γ') Μορφὴ ἐρυθήματος ὀζώδους τοῦ Bazin. Ἐνταῦθα τὰ στοιχεῖα ἀποτελοῦνται ἐξ ὄζων δερμο-ὑποδερματίων, ῥοδοχρόων, μεγέθους φασιόλου μέχρι καρύου, ἑδραζομένων κυρίως ἐπὶ τῶν κνημῶν καὶ διαρκούντων δύο ἕως τρεῖς ἑβδομάδας. Τὰ γενικὰ συμπτώματα εἶναι τὰ αὐτὰ ὡς καὶ τῆς πρώτης μορφῆς, εἰς δὲ τὴν αἰτιολογίαν προστίθεται καὶ ἡ φυματίωσις (Landouzy). 2ον) *Ἐρύθημα ὀστρακιοειδὲς ἰδιοπαθές*. Ἐξάνθημα ἐπερχόμενον κατόπιν ὑψηλοῦ πυρετοῦ, κατ' ἐρυθρὰς πλάκας ταχέως συνενουμένας, καθολικευόμενον εἰς ἅπαν τὸ σῶμα μετὰ διασπάρτων φυσαλλίδων κατὰ τόπους καὶ ὑφιστάμενον πιτυρώδη ἀπολέπισιν ἀπὸ τῆς 4ης ἢ 5ης ἡμέρας. Ἡ νόσος εἶναι καλοήθης, βραχείας διαρκείας, ἀγνώστου αἰτιολογίας καὶ ἐνίοτε ὑποτροπιάζουσα. Ἡ διαφορικὴ διάγνωσις δέον νὰ γίνεται κυρίως ἀπὸ τῆς φλοϊστικῆς δερματίτιδος, τῆς ὀστρακιάς, τῶν φαρμακευτικῶν ἐξανθημάτων καὶ δὴ τοῦ τοξικοῦ ὀστρακιοειδοῦς ἐξ ἀρσενικοῦ ἐξανθήματος. Θεραπεία: καθάρσια καὶ τοπικαὶ ἐπιπάσεις δι' ἀμυλούχου κόνεως. 3ον) *Ἐρύθημα δακτυλιοειδὲς φυγόκεντρον*. Περιεγράφη τῷ 1916 ὑπὸ τοῦ Darier. Ὀξεῖα ἔκθυσις ἐκ στοιχείων πομφωδῶν, στερεῶν, μεταβαλλομένων ταχέως εἰς δακτυλίους, ἀνανεουμένων διαρκῶς καὶ λίαν ἐπιμόνων. Πάθησις σπανία, ἀγνώστου αἰτιολογίας, ἐντοπιζομένη εἰς τὴν ῥάχιν καὶ τὰ κάτω ἄκρα. 4ον) *Ἐρύθημα ὀζῶδες τῶν νεανίδων* (βλ. λ. *φυματίδαι*). 5ον) *Ἐρύθημα φυγόκεντρον τοῦ Biett*. Τύπος ἐρυθηματώδους λύκου, εἰς ὃν προεξάρχει ἡ φλεγμονώδης ὑπεραιμία (βλ. λ. *λύκος* ἐρυθηματώδης). Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

ἐρυθηματικός, *—ή*, *—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἐρύθημα, ὁ τοῦ ἐρυθήματος. —Ἐπίρρ. ***ἐρυθηματικῶς***.

ἐρυθηματοειδὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τὸ) καὶ ***ἐρυθηματώδης***· ὁ ὅμοιος πρὸς ἐρύθημα.

— **ἐρυθηματώδης *ἀνετοδερμία*** (ἡ) [*Ἰατρ.*]· βλ. λ. *ἀνετοδερμία*.

Ἐρυθίβιος [*Μυθολ.*]. Ἐπίθετον τοῦ Ἀπόλλωνος (βλ. λ. τ. Ε' σ. 180 γ').

Ἐρυθῖνοι [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Παλαιοτάτη τοπωνυμία (*Ὁμήρ.* Ἰλ. Β, 941). Κατὰ τὸν σχολιαστὴν τοῦ Ἀπολλοδώρου «Ἐρυθῖνοι, οὕτω λεγόμενοι λόφοι, περὶ Παφλαγονίαν· οὕτω δὲ λέγονται διὰ τὴν ἐρυθρότητα τοῦ χρώματος· εἰσὶ δὲ τοιοῦτοι». Στέφανος πάλιν ὁ Βυζάντιος (εἰς λ.) τονίζει ὅτι οἱ «Ἐρυθῖνοι πόλις Παφλαγονίας· λέγεται δὲ παρὰ τὸ Ἔρευθος. Τὸ ἐθνικόν, ὅμοιον». Ὁ Στράβων ἀφ' ἑτέρου (Didot 467,6) «Ἐρυθίνους δὲ λέγεσθαι (παρ' Ὁμήρῳ) φασὶ τοὺς νῦν Ἐρυθρίνους ἀπὸ τῆς χρόας· δύο δ' εἰσὶ σκόπελοι» τῆς Παφλαγονίας, ἀπέχοντες 60 στάδια ἀπὸ τὴν *Ἄμαστριν* κα ἄλλα τόσα ἀπὸ τὰς *Κρώμνας* (Σταδ. Μεγάλ. θαλ. § 20). Ἀλλὰ καὶ ὁ Πτολεμαῖος χαρακτηρίζει αὐτοὺς ὡς βραχονησῖδας (Ε, α, 15). Ἐκ τῆς μνείας τοῦ Στράβωνος καὶ τῆς ἀποστάσεως τοῦ «Σταδιασμοῦ», προκύπτει ἀνενδοιάστως ἡ ταυτότης τῶν *Ἐρυθίνων* πρὸς δύο βραχονησῖδας εὑρισκομένας πρὸ τοῦ ἀκρωτηρίου *Ντελικλὶ* (πλάτ. 41° 50' Β, μῆκ. 32° 33' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2238: Bosporus to Kerempeh), 7 μίλ. ΒΑ τῆς *Ἀμάστρας*. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἐρυθῖνοι ἢ ***Κιζιλμπάσηδες***· βλ. λ. *Γιουροῦκοι* καὶ *Ἀδάνων* νομός.

ἐρυθρὰ (ἡ) [*Ἰατρ.*]. Ἐπιδημικὴ καὶ μολυσματικὴ νόσος, ἐμφανιζομένη μετ' ἐξανθήματος ἐκ μικρῶν ῥοδοχρόων κηλίδων, μόλις ἐπηρμένων, τὸ ὁποῖον συνήθως συνοδεύεται ὑπὸ ἐλαφρῶν καταρροϊκῶν συμπτωμάτων καὶ σχετικῶς μικροῦ πυρετοῦ. Ἡ ἐρυθρὰ εἶναι ἰδιαιτέρα νόσος, διαφέρουσα τῆς ἱλαρᾶς καὶ τῆς ὀστρακιᾶς, μολονότι πολλάκις τὸ ἐξάνθημά της ὑπενθυμίζει ὁτὲ μὲν τὴν ἱλαράν, ὁτὲ δὲ τὴν ὀστρακιὰν ἢ καὶ τὰς δύο ταύτας νόσους συγχρόνως, δι' ὃ καὶ μέχρι τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἡ νόσος αὕτη δὲν εἶχε τελείως διακριθῆ ἀπὸ τὰς ἄλλας ἐξανθηματικὰς νόσους. Ὁ κατὰ τὸν ΙΑ' μ. Χ. αἰῶνα ἀκμάσας Ἄραψ ἰατρὸς Ἀβικένας ἀναφέρει ἐξανθηματικήν τινα νόσον, ὁμοιάζουσαν πρὸς τὴν ἱλαράν· ἀνάλογον νόσον περιέγραψαν ἀργότερον ὁ Baillon (τῷ 1574) καὶ ὁ Ingrassias. Δὲν δύναται ὅμως νὰ εἴπῃ τις ὅτι ἡ νόσος αὕτη ἦτο πραγματικῶς ἡ ἐρυθρά. Πρῶτοι οἱ Γερμανοὶ συγγραφεῖς, κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, περιέγραψαν τὴν ἐρυθρὰν ὑπὸ τὸ ὄνομα Röteln καὶ τὴν ἐχώρισαν ἀπὸ τὴν ἱλαρὰν καὶ τὴν ὀστρακιάν· μόλις ὅμως τῷ 1881 εἰς τὸ συνέδριον τοῦ Λονδίνου καθωρίσθη ἡ ἐρυθρὰ ὡς ἰδιαιτέρα νόσος μὲ τὰ ἴδια αὐτῆς χαρακτηριστικά. Οἱ Γάλλοι περιγράφουσιν αὐτὴν ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν rubéole ἢ roséole épidémique (Trousseau), ἰσοδυναμοῦσαν πρὸς τὴν ἡμετέραν *ἐρυθρὰν* ἢ *ἐπιδημικὴν ἐρυθράν*· ἀνάλογον ὀνομασίαν ἔχουσι καὶ οἱ Ἰταλοί, οἵτινες καλοῦσιν αὐτὴν rosolia. Μόνον οἱ Ἄγγλοι ἀποδίδοντες τὴν τιμὴν εἰς τοὺς πρώτους περιγράψαντας αὐτὴν Γερμανούς, ἐκάλεσαν αὐτὴν *γερμανικὴν ἱλαρὰν* (German measles).

Αἰτιολογία. Πᾶσα ἐρυθρὰ προέρχεται ἐξ ἄλλης ἐρυθρᾶς. Εἶναι δὲ λίαν μεταδοτικὴ καὶ προκαλεῖ πολλάκις μεγάλας ἐπιδημίας· ἀλλ' εἶναι καὶ ἐνδη-

Digitized by Google

μικὴ εἰς τὰς μεγαλοπόλεις καὶ συναντᾶται ἰδίᾳ κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν (ἐξαιρετικῶς δὲ εἰς τὰ βρέφη). Προσβάλλει ὅμως ἐπίσης καὶ τοὺς ἐνηλίκους, δι' ὃ καὶ αἱ ἐπιδημίαι ἐρυθρᾶς εἰς τὸν στρατὸν δὲν εἶναι σπάνιαι. Ἐμφανίζεται σχεδὸν πάντοτε ὑπὸ καλοήθη μορφὴν καὶ εἶναι τόσον περισσότερον καλοήθης ὅσον νεώτερον εἶναι εἰς τὴν ἡλικίαν τὸ παρ' αὐτῆς προσβληθὲν ἄτομον. Ἡ μεταβίβασις τῆς νόσου ταύτης ἀπὸ ἀτόμου εἰς ἄτομον γίνεται διὰ τῆς κατ' εὐθεῖαν ἐπαφῆς καὶ καὶ ἂν ἀκόμη ἡ ἐπαφὴ αὕτη εἶναι βραχυτάτης διαρκείας. Ἀρκεῖ ἓν οἰκογενειακὸν γεῦμα, ὅπως γράφει ὁ Béclère, διὰ νὰ μεταδοθῇ ἡ νόσος εἰς ὅλους τοὺς συγγενεῖς καὶ τὸ ὑπηρετικὸν προσωπικόν. Ὑποτίθεται ὅμως ὅτι ὁ ἰὸς τῆς ἐρυθρᾶς καταστρέφεται εὐκόλως καὶ ταχύτατα, ὡς ὁ τῆς ἱλαρᾶς, δι' ὃ καὶ δὲν θεωρεῖται πιθανὸν νὰ μεταδίδηται ἡ νόσος αὕτη ἐμμέσως δι' ἄλλων ἀτόμων, ἐλθόντων εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν ἄρρωστον ἢ δι' ἀντικειμένων, τὰ ὁποῖα ἐκράτει ὁ ἄρρωστος. Ὁ ἐπισκεφθεὶς τὸν ἄρρωστον ἰατρὸς δὲν μεταδίδει τὴν νόσον εἰς ἄλλο ἄτομον. Ἀλλ' ἡ μεταδοτικότης τῆς ἐρυθρᾶς εἶναι λίαν *πρώϊμος*· παρατηρεῖται ἀπὸ τὸ πρῶτον σύμπτωμα, τὸ ὁποῖον εἶναι συνήθως τὸ ἐξάνθημα, καὶ ἴσως καὶ πρὸ αὐτοῦ, ὅταν προϋπάρχουν ἐλαφραὶ καταρροϊκαὶ διαταραχαί. Δὲν διαρκεῖ ὅμως πολὺ ἡ περίοδος αὕτη τῆς μεταδοτικότητος, ἐπὶ 4—5 ἡμέρας καὶ σπανιώτερον ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα, οὐδέποτε δὲ περισσότερον.

Συμπτωματολογία. Ἡ περίοδος ἐπῳάσεως διαρκεῖ συνηθέστατα 14 ἡμέρας, ὡς καὶ ἡ τῆς ἱλαρᾶς, ἐν τούτοις δύναται νὰ διαρκέσῃ 16 (Sevestre) καὶ 18 ἡμέρας (Lindberg). Οὐδὲν σύμπτωμα χαρακτηριστικὸν διακρίνει τὴν περίοδον ταύτην, καὶ πολλάκις τὸ ἐξάνθημα ἐμφανίζεται αἰφνιδίως ἄνευ περιόδου εἰσβολῆς. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ περίοδος εἰσβολῆς, καὶ ἂν ὑπάρχῃ, εἶναι βραχυτάτη καὶ ἐκδηλοῦται ἐνίοτε διὰ πυρετοῦ (38° καὶ σπανιώτατα 39°) μετὰ φρικίων, κεφαλαλγίας, ἐμέτων ἢ πόνων κατὰ τὴν ράχιν καὶ τὰ ἄκρα. Τὸ ἐξάνθημα εἶναι τὸ πρῶτον σύμπτωμα, μολονότι καὶ αὐτὸ πολλάκις μόλις διακρίνεται, ὥστε τυχαίως μόνον ἀνακαλύπτεται. Ἐμφανίζεται δὲ ὑπὸ δύο μορφάς: τὴν ἱλαροειδῆ, ἥτις εἶναι καὶ συνηθεστέρα, καὶ τὴν ὀστρακιοειδῆ, ἥτις εἶναι σχεδὸν πάντοτε μικτή, ὑπενθυμίζουσα εἴς τινα μέρη τοῦ σώματος ὀστρακιὰν μέσης ἐντάσεως. Τὸ ἱλαροειδὲς ἐξάνθημα κάμνει τὴν πρώτην ἐμφάνισίν του ἐπὶ τοῦ προσώπου καὶ εἶναι πλέον καταφανὲς ἐπὶ τῶν παρειῶν καὶ εἰς τὸ μέσον τῆς κάτω σιαγόνος, διακρινόμενον ἀπὸ τὸ τῆς ἱλαρᾶς, τὸ ὁποῖον συνήθως ἐμφανίζεται κατ' ἀρχὰς ὄπισθεν τῶν ὤτων (Hallé). Συνίσταται δὲ ἐκ μικρῶν κηλίδων ροδοχρόων (μεγέθους κεφαλῆς καρφίδος μέχρι μεγέθους φακῆς), στρογγύλων ἢ ᾠοειδῶν, χωριζομένων δι' ὑγιοῦς δέρματος τοῦ αὐτοῦ περίπου μεγέθους. Ὅταν τὰ διαστήματα τοῦ ὑγιοῦς δέρματος καταστῶσιν ἀκόμη μικρότερα, τότε τὸ ἐρύθημα εἶναι πλέον συγκεχυμένον καὶ λαμβάνει εἰς πολλὰ μέρη ὀστρακιώδη μορφήν. Ἡ χρῶσις ὅμως τοῦ ἐξανθήματος τῆς ἐρυθρᾶς εἶναι πάντοτε ὀλιγώτερον ἔντονος τῆς τοῦ ἐξανθήματος τῆς ἱλαρᾶς, ὡς καὶ τῆς ὀστρακιᾶς. Ἐπὶ τῆς κιονίδος καὶ τοῦ ὑπερῴου ἱστίου παρατηρεῖται ἐνίοτε ροδίζον κηλιδῶδες ἐνάνθημα. Ἡ ἐξάνθησις διαρκεῖ 3—4 ἡμέρας. Ὁ πυρετὸς εἴς τινας περιπτώσεις αὐξάνει τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἐξανθήσεως (39°—39° 5), ἐλαττοῦται τὴν δευτέραν καὶ πίπτει τὴν 3ην ἢ 4ην ἡμέραν· συνήθως ὅμως ἡ πυρετικὴ αὕτη κίνησις εἶναι μετρία ἢ καὶ παντελῶς ἐλλείπει. Διαρκούσης τῆς ἐξανθήσεως παρατηρεῖται ἐλάττωσις τῶν λευκῶν αἱμοσφαιρίων (Reh, Suzuki, Kaneko). Ὡς ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τῆς ἐρυθρᾶς ἐσημειώθη ἰδίᾳ ἡ ὑπερτροφία τῶν λυμφατικῶν ἀδένων· ἐν τούτοις ἡ ἀδενοπάθεια αὕτη, ἥτις εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι τραχηλική, μασχαλιαία καὶ βουβωνική, δὲν παρατηρεῖται εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις. Ὅταν ὅμως ὑπάρχῃ, παρατείνεται καὶ μετὰ τὴν ἐξάνθησιν, ἀλλ' οὐδέποτε τείνει πρὸς τὴν διαπύησιν. Ἡ μετὰ τὴν ἐξάνθησιν ἀπολέπισις εἶναι σπανιωτάτη· παρατηρεῖται μόνον εἴς τινας ἐλαχίστας περιπτώσεις ἐλαφρά τις πυρετώδης ἀπολέπισις, λήγουσα ἐντὸς 2—3 ἡμερῶν. Αἱ ἐπιπλοκαὶ εἰς τὴν ἐρυθρὰν εἶναι σπανιώταται· παρετηρήθησαν ἐνίοτε ἐλαφραὶ λαρυγγίτιδες κατὰ τὴν 6ην ἡμέραν τῆς νόσου (Nobécourt), ὀξεῖαι στοματίτιδες (Lindberg), λευκωματουρία καὶ νεφρῖτις καὶ μία περίπτωσις πολυνευρίτιδος (Aviragnet καὶ Apert).

Θεραπεία. Ἀρκεῖ νὰ κρατήσῃ τις τὸν ἄρρωστον κλινήρη, χορηγῶν εἰς αὐτὸν ἄφθονα θερμὰ ἀφεψήματα καὶ ἐλαφρὰν τροφήν· καλὴ εἶναι ἐπίσης μία σχετικὴ ἀντισηψία τοῦ ρινοφάρυγγος. Ἐν περιπτώσει ὑπερπυρεξίας θὰ γίνωσι λουτρά. Σ. ΒΕΡΑΣ

Ἐρυθρὰ θάλασσα *[Γεωγρ.]*. Βραχίων στενὸς καὶ ἐπιμήκης τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ, εἰσχωρῶν μεταξὺ Ἀραβίας καὶ τῆς ΒΑ Ἀφρικῆς. Διευθυνόμενος ἀπὸ τῶν ΒΒΔ πρὸς ΝΝΑ ἔχει μῆκος 2600 χλμ. καὶ μέσον πλάτος 250 χλμ. Εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἐλέγετο *Ἀράβιος κόλπος*, ἐνῷ *Ἐρυθρὰ θάλασσα* ὠνομάζετο τὸ κατὰ μῆκος τῶν νοτίων ἀκτῶν τῆς Ἀραβίας πέλαγος τοῦ Ἰνδικοῦ. Τὸ ὄνομα *Ἐρυθρὰ* ἔλαβεν ἐκ τοῦ πλήθους μικροσκοπικῶν ζῳοφύτων, ἅτινα ἐνίοτε ἐπιπολάζουσιν εἰς μεγάλην ἔκτασιν ἐπ' αὐτῆς. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αἱ ἀκταί της εἶναι ἀμμώδεις καὶ χθαμαλαί, ἀλλ' ἡ βάθυνσις παρὰ τὰς ἀκτὰς εἶναι ἀπότομος καὶ πολὺ ἀκανόνιστος. Τὸ κινδυνῶδες τοῦ διάπλου ἔγκειται εἰς τὸ πλῆθος τῶν πλακῶν ἢ μονίμων ὑφάλων κοραλλίων, καὶ διὰ τὰ ἱστιοφόρα εἰς τὴν σφοδρότητα τῶν κατὰ τὸν ἄξονα τῆς Ἐρυθρᾶς πνεόντων ἀνέμων. Ἡ Ἐρυθρὰ συγκοινωνεῖ μετὰ μὲν τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ Βὰβ ἐλ Μανδέβ, μετὰ δὲ τῆς Μεσογείου διὰ τῆς διώρυγος τοῦ Σουέζ. Κατὰ τὸ βόρειον αὐτῆς ἄκρον προβάλλει βραχίονα πρὸς τὰ ΒΑ, ὅστις εἶναι ὁ κόλπος Ἄκαμπα. Ἡ Ἐρυθρὰ ἐπὶ χιλιετηρίδας μόνον κατὰ πλάτος διεσχίζετο ἐπὶ πρωτογενῶν λέμβων δι' ὧν μετηνάστευσαν εἰς τὴν ΒΑ Ἀφρικὴν ἀπὸ Ἀραβίας οἱ πρῶτοι ἐπήλυδες, οἱ εἰσαγαγόντες τὴν ἐκπολιτιστικὴν τάσιν τῶν ἐκεῖ ἀφρικανικῶν πληθυσμῶν καὶ ἰδίως κατὰ μῆκος τοῦ Νείλου καὶ ἐν Ἀβησσυνίᾳ. Οἱ πρῶτοι φαραὼ ἀνέπτυξαν ὑπερπόντιον δρᾶσιν πρὸς τὴν Φοινίκην καὶ τὴν Κρήτην. Κατόπιν ἐπεχείρησαν ἔκπλους διὰ τῆς Ἐρυθρᾶς πρὸς ἀναζήτησιν ἀρωμάτων, ὧν ἔκαμνον εἰς τοὺς ναοὺς καὶ τὴν ταρίχευσιν μεγίστην κατανάλωσιν. Ἡ Ἐρυθρὰ ὑπόκειται κατὰ μὲν τὸ νότιον αὐτῆς εἰς τὸ σύστημα τῶν ἐτησίων τοῦ Ἰνδικοῦ, τοὺς ὁποίους πρῶτος ἐγνώρισεν ὁ Ἵππαλος, κατὰ δὲ τὸ βόρειον εἰς τοὺς κανονικοὺς τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου ἀνέμους, οἵτινες πνέουν ἰσχυροὶ κατὰ τὸ θέρος, εἶναι δὲ συχνοὶ καὶ τὸ λοιπὸν τοῦ ἔτους. Οἱ Ἄραβες ἠκτοπλόουν δι' ἱστίων καὶ ἐφοβοῦντο ἀμφοτέρους, δι' ὃ ἔπλεον μόνον ὑπὸ τὸν ἥλιον, ἀγκυροβολοῦντες ὄχι πάντοτε ἀσφαλῶς τὴν νύκτα. Κατηνάλισκον οὕτω μῆνας ὁλοκλήρους διὰ νὰ διαπλεύσουν τὸ μῆκος τῆς Ἐρυθρᾶς. Κατ' ἀρχὰς ἐξέπλεον ἐκ τοῦ λιμένος Ταάου (Κοσσεΐρ), ὅπου φέρει ἀπὸ τῆς Κοπτοῦ ἐπὶ τοῦ Νείλου στενὸς καὶ ἄγριος λαιμὸς τῆς Ἀραβικῆς ὀροσειρᾶς (Κοιλὰς Ροχαννοῦ, σήμερον δὲ Οὐάδι Χαμαμάτ). Ὁ δρόμος αὐτὸς ἦτο πλησιέστερος διὰ τὰς Θήβας. Βραδύτερον ὅμως ὁρμητήριον ἔσχον τὴν Πιθὼμ εἰς τὸ βάθος τοῦ κόλπου Σουὲζ (Ἡρωοπολιτικοῦ τῶν Πτολεμαίων). Εἶναι σχεδὸν βέβαιον καὶ ἀπὸ τῶν τοπικῶν συνθηκῶν δεδομένον, ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι δὲν ἦσαν οὔτε ἠδύναντο νὰ εἶναι θαλασσινοί, ἀλλ' ὅτι μετεχειρίσθησαν Φοίνικας. Διὰ τῶν Φοινίκων καὶ τῶν εἰς Παλαιστίνην ἐκδρομῶν τῶν φαραὼ ἐγνώσθη ἡ πηγὴ τοῦ τροπικοῦ πλούτου καὶ ἡ πρὸς ταύτην ὁδός, δι' ὃ καὶ ἔσχομεν τοὺς ἐμπορικοὺς ἔκπλους τοῦ Χιρὰμ τῆς Τύρου εἰς Ὀφίρ, τὴν παράδοσιν τῆς Σαβᾶ, τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Σολομῶντος, τοῦ Ἰωσαφὰτ καὶ τοῦ Ἀχὰζ πρὸς τὴν Ἐρυθραίαν, ἀπὸ ὁρμητηρίου τοῦ Ἐζιὸν-Γκομπὰρ εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Αἰλανιτικοῦ κόλπου (Ἄκαμπα), ὅπου τὸ φαραωνικὸν φρούριον Οὐζαϊνά, καταληφθὲν ὑπὸ τοῦ Δαυῒδ περὶ τὸ 1000 π. Χ. Ὁ ἀνώνυμος συγγραφεὺς τοῦ «Περίπλου τῆς Ἐρυθρᾶς» (Α' αἰὼν μ. Χ.) μᾶς ἀναφέρει ἀρκετοὺς λιμένας, τὴν Ἄβαλιν (παρὰ τὸ Δζιμπουτί), Μαλάο, Μοῦνδρον, Μοσυλλών, περὶ ὧν ὁμιλοῦν ὁ Ἀρτεμίδωρος, ὁ Πλίνιος καὶ ὁ Ἰούβας. Ἡ αἰγυπτιακὴ ἀκτὴ τῆς Ἐρυθρᾶς δὲν παρουσιάζει καλοὺς λιμένας. Καὶ οἱ ὀλίγοι τῆς ἀρχαιότητος ἔμειναν πάντοτε οἱ ἴδιοι. Λόγῳ τῆς φύσεως τῆς ἐνδοχώρας ἔμειναν πάντοτε ἁπλοῖ σταθμοὶ ἀνεφοδιασμοῦ ἢ ἐπισκευῆς καὶ ἀναπαύλας. Οὐδὲν ἴχνος εὑρίσκεται ναοῦ ἢ μνημείου καὶ οἰκοδομήματος, μαρτυροῦν εἴς τινα αὐτῶν σπουδαίαν ἐγκατάστασιν. Εἰς τούτους μέχρι τοῦ ΣΤ' αἰῶνος μ.Χ. ἐμπορικὴ γλῶσσα ἦτο ἡ ἑλληνικὴ μέχρι τῆς (Σοκοτόρας) νήσου τοῦ Διοσκορίδου. Πρὸς Β. ὁ Ἡρωοπολιτικὸς κόλπος εἰσεχώρει πέραν τῶν Πικρῶν λιμνῶν τοῦ Σουέζ. Ὅπου σήμερον τὸ Πόρτ-Τεουφίκ, ἦτο ἡ Ἀρσινόη-Κλεοπατρίς, τὸ Κλύσμα (σήμερον Κολζοὺμ) τῶν ἀρχαίων. Νοτιώτερον ἄλλη Ἀρσινόη καὶ κατέναντι ἐπὶ τῆς Σιναϊτικῆς ἀκτῆς ὁ Φοινικών, νοτίως τοῦ σημερινοῦ Τὸρ (Ραϊθὼ) ἐπινείου τῆς μονῆς τοῦ Σινᾶ. Ἔτι νοτιώτερον ὁ ὅρμος Φιλοτέρα ὑπὸ τὸ ὄρος τοῦ Πορφυρίτου, ὅθεν ἐλατόμησαν οἱ Ρωμαῖοι τὸ ὡραῖον μάρμαρον, δι' οὗ ἐκόσμησαν τὴν αὐτοκρατορίαν των. Ἔπειτα ὁ Μυὸς ὅρμος, ὁρμητήριον τῆς ἀτυχοῦς ἐκστρατείας τοῦ Αἰλίου Γάλλου εἰς Ἀραβίαν, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ φαραωνικὸς λιμὴν Ταάου (τὸ Κοσσεΐρ) τῶν Ἀράβων, ὅθεν ἐξέπλεον οἱ ἀπὸ πάσης Ἀφρικῆς προσκυνηταὶ τῶν ἱερῶν τόπων τοῦ Ἰσλὰμ εἰς τὴν ἀπέναντι ἀραβικὴν Λευκὴν Κώμην. Κατωτέρω ὁ ἀπὸ τῶν βορείων ἀνέμων ὑπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Βενὰς προστατευόμενος λιμὴν τῆς Βερενίκης εἰς τὸ πλάτος τῆς Συήνης. Ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Φιλαδέλφου (275 π. Χ.) κατέναντι τῆς νήσου τῶν Σμαράγδων, ὅπου σῴζεται εἰς ρωμαντικὴν θέσιν τῆς ἀκτῆς ἐν ἐρειπίοις κομψὸν ἱερὸν τοῦ Σαράπιδος. Παρὰ τὸ σημερινὸν Σουάκειμ ἦτο ὁ λιμὴν τῆς Πτολεμαΐδος τῆς ἐπὶ Θήραις. Ἐκεῖ συνεκεντροῦντο καὶ ἐξεκίνουν οἱ ἀπεσταλμένοι τῶν Πτολεμαίων πρὸς αἰχμαλωσίαν ἐλεφάντων καὶ εὕρεσιν ἐλεφαντοδόντων, ὁπλῶν ρινοκέρων κλπ. Μεταξὺ Βερενίκης καὶ Πτολεμαΐδος ἐπὶ Θήραις κεῖνται δύο ὅρμοι ἀκμάσαντες ἐπὶ τῆς ἀραβικῆς ἐποχῆς, ὁ Ἀϊδὰπ παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Ρὰς Ἔλμπα καὶ ὁ Ἀϊδὶπ παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Ρὰς Δαβαΐρ ἢ Ροβαΐ. Κατέναντι τούτων ἐπὶ τῆς ἀραβικῆς ἀκτῆς οἱ καὶ σήμερον λειτουργοῦντες λιμένες Ὑάμπο (ἀρχ. Μαῦρος ὅρμος, Nigra vicus) καὶ Δζέδδα (ἀρχ. Centus vicus) ἐπίνειον τῆς Μέκκας (ἀρχ. Μακοράβα). Ὁλόκληρος ἡ παραλία αὕτη μέχρι τῆς Σομαλὶ ἐλέγετο ἀκτὴ τῶν Τρωγλοδυτῶν, χαρακτηριστικὸν τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἰθαγενῶν πληθυσμῶν. Κατὰ τὴν ἀβησσυνιακὴν παραλίαν, ὅπου ἡ σημερινὴ Μασσάβα, κατέναντι τῆς ἀρχαίας νήσου Ὀρεινῆς (Δάχλακ), θεωρουμένης πατρίδος τῆς βασιλίσσης Σαβᾶ, ἦτο ὁ λιμὴν Σαβᾶ, παρ' αὐτὸν δὲ εἰς τὸν μυχὸν κολπίσκου ἡ ὀνομαστὴ Ἄδουλις, τὸ ἐπίνειον τῆς Αὐξούμης (βλ. λ.), πόλις ἀκμάσασα κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας, ἐντελῶς ἐξελληνισμένη. Κατέναντι ἡ ἀραβικὴ νησὶς Καρδαμίνη καὶ ἡ Χοδεΐδα (Napegus vicus), ἐπίνειον τῆς χώρας τῶν Ὁμηριτῶν ἢ Σαβαίων. Κατὰ τὸ στενὸν τοῦ Βὰβ ἐλ Μανδὲβ ἡ νησὶς Διοδώρου (σήμερον Περίμ). Ἔξω τοῦ στενοῦ ἐπὶ τῆς ἀφρικανικῆς ἀκτῆς οἱ λιμένες Ἀρσινόη, Βερενίκη καὶ Ἐμπόριον Αὐαλιτῶν, ἐπὶ δὲ τῆς ἀραβικῆς τὸ Ἄδεν, ἡ Εὐδαίμων Ἀραβία τῶν ἀρχαίων. Ἡ Ἐρυθρὰ δὲν ἀνέπτυξεν ἰδίαν ζωήν, πλὴν τῆς κινήσεως τῶν προσκυνητῶν Ἀράβων, ἀλλὰ καὶ μέχρι σήμερον ὑπῆρξε δίοδος πρὸς τὸν Ἰνδικόν. Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Πορτογάλων ἀνακαλύψεως τῆς πρὸς τὰς Ἰνδίας ὁδοῦ διὰ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, τὰ ἰνδικὰ προϊόντα προσεκομίζοντο καὶ ἀποθηκεύοντο εἰς Ἄδεν. Ἐκεῖθεν διὰ τῶν καραβανίων τῶν Σαβαίων ἔφθυνον διὰ τῆς παραλιακῆς ὁδοῦ εἰς Ὄννην, κατέναντι τῆς ἄκρας τοῦ Σινᾶ, ὅθεν παρελάμβανον ταῦτα οἱ Πετραῖοι Ἄραβες καὶ διωχέτευον ἢ εἰς Παλαιστίνην ἢ εἰς Αἴγυπτον. Ἐπλούτησαν ἐκ τούτου καὶ τεκμήρια τῆς οἰκονομικῆς των ἀκμῆς σῴζονται τὰ πολλὰ καὶ θαυμάσια τῶν γεγλυμμένων των βράχων μνημεῖα, ναοὶ καὶ ἀνάκτορα. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Αἰλίου Γάλλου καὶ ἄλλαι ἀπόπειραι σκοπὸν εἶχον νὰ μονοπωλήσωσι τὸ ἐμπόριον τοῦτο. Ἀλλὰ τότε ἐξετράπη ἁπλῶς ἀπὸ Ἰνδιῶν πρὸς τὸν Περσικὸν κόλπον καὶ περιῆλθεν ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς Παλμύρας. Ὅτι μέχρι τῶν πτολεμαϊκῶν χρόνων αἱ Ἰνδίαι ἐγνωρίζοντο διὰ ξηρᾶς, ἦτο δ' ἄγνωστος ἡ διὰ Βὰβ ἐλ Μανδὲβ ὁδός, μαρτυρεῖ τὸ περὶ Εὐδόξου τοῦ Κυζικηνοῦ ἀφήγημα τοῦ Ποσειδωνίου, τὸ ὁποῖον τόσον ἀδίκως ἐζήτησε νὰ διαψεύσῃ ὁ Στράβων. Ὁ Εὔδοξος πρῶτος ἀνεκάλυψε τὸν θαλάσσιον τοῦτον δρόμον καὶ τὸν διέπλευσε δίς. Μέχρι τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως τὸ διὰ τῆς Ἐρυθρᾶς ἐμπόριον ἐξεμεταλλεύοντο οἱ Βενετοί, ἐγκατεστημένοι εἰς Σουέζ. Οἱ Πορτογάλοι ὅμως ἀνεκάλυψαν τὸν δρόμον διὰ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος καὶ διὰ νὰ πλήξωσι τοὺς Βενετοὺς εἰσέδυσαν διὰ τοῦ Βὰβ ἐλ Βανδὲβ εἰς τὴν Ἐρυθρὰν μέχρι Τόρ, ὅθεν τοὺς κατεδίωξεν ὁ σουλτᾶνος Σουλεϊμάν. Ἡ ἐν Ἰνδίαις ἔκτοτε ἀντιζηλία τῶν Εὐρωπαίων, ἰδίως Ἄγγλων καὶ Γάλλων, Ὁλλανδῶν καὶ Πορτογάλων, ὠξύνετο. Ἀπὸ τοῦ 1685 ὁ Σενιελὲ ἐπρότεινε τὴν διόρυξιν τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Σουέζ. Τὸ ἐμπόριον τοῦ καφὲ ἦτο τότε ὅ,τι σήμερον αἱ πηγαὶ τοῦ πετρελαίου, ἡ δὲ ἐγκατάστασις ἐμπορικῶν σταθμῶν ἐν Ἰνδίαις ζωτικωτάτη ἀνάγκη τῶν ναυτικῶν δυνάμεων. Ταῦτα ὡδήγησαν τὸν Βοναπάρτην εἰς Αἴγυπτον τῷ 1798. Ἐπὶ τέλους ἡ διόρυξις τοῦ Σουὲζ ὑπὸ τοῦ Λεσσὲψ ἔλυσε τὸ πρόβλημα ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ παγκοσμίου ἐμπορίου, κατέστησεν ὅμως τὰς πέριξ χώρας Αἴγυπτον, Παλαιστίνην καὶ Ἀραβίαν ἀντικείμενον τῆς πολιτικῆς ἀντιζηλίας τῶν ναυτικῶν καὶ ἀποικιακῶν δυνάμεων. Γ. Λ. Α.

— *[Διεθν.]* Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς διανοίξεως τῆς διώρυγος τοῦ Σουὲζ ἡ Ἐρυθρὰ θάλασσα προσέλαβε μεγίστην σπουδαιότητα ἀπὸ διεθνοῦς ἀπόψεως. Ἀπέβη ἡ συντομωτέρα ὁδὸς τῶν συγκοινωνιῶν μεταξὺ Εὐρώπης, τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς καὶ τὸ μῆλον τῆς ἔριδος μεταξὺ τῶν εὐρωπαϊκῶν μεγάλων δυνάμεων. Ἤδη ἡ Μεγάλη Βρεττανία, εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς διατρήσεως τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Σουέζ, ἐφρόντισε, διὰ τῆς κατοχῆς τῆς Αἰγύπτου καὶ τοῦ Ἀγγλοαιγυπτιακοῦ Σουδάν, καθὼς καὶ τῆς ἐξόδου τοῦ στενοῦ τοῦ Βὰβ-ἐλ-Μανδὲβ διὰ τῆς κατοχῆς τῆς νησῖδος τοῦ Περίμ, τῆς ἀγγλικῆς Σομαλίας καὶ τοῦ Ἄδεν, νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰς συγκοινωνίας αὐτῆς μετὰ τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Αὐστραλίας. Ἀφ' ἑτέρου ἡ Γαλλία, διὰ τῆς ἐγκαθιδρύσεώς της εἰς τὴν ἀποικίαν τῆς γαλλικῆς Σομαλίας, παρὰ τὴν νοτίαν ἔξοδον τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, ἐπεχείρησε νὰ μὴ ἀποξενωθῇ τελείως ἀπὸ τὸν ἔλεγχον ἐπὶ τῆς μεγάλης ταύτης θαλασσίας ὁδοῦ, ἐνῷ ἡ Ἰταλία, διὰ τῆς κατοχῆς τῆς Ἐρυθραίας εἰς τὸ δυτικὸν νότιον τμῆμα καὶ τῆς ἰταλικῆς Σομαλίας εἰς τὴν ἔξοδον πρὸς τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανόν, ἐπεζήτησε νὰ ἐπιβάλῃ τὴν παρουσίαν της ἐπὶ τοῦ διεθνοῦς τούτου οἰκονομικοῦ καὶ πολιτικοῦ πεδίου. Καὶ αὐτὴ ἡ Γερμανία, πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, διὰ τῆς διακλαδώσεως τοῦ σιδηροδρόμου τῆς Βαγδάτης μέχρι Χετζάζης καὶ Μέκκας καὶ Ὑεμένης ἐπέδειξε τάσεις ἐμφανίσεως παρὰ τὴν Ἐρυθρὰν

Digitized by Google

θάλασσαν, πρὸς μείωσιν τῆς ἀσφαλείας τῶν ἀγγλικῶν συγκοινωνιῶν πρὸς τὴν Ἀνατολήν. Μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ἰταλία δι' εἰδικῆς συμβάσεως ὑπογραφείσης τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1925 καὶ ἡ Ἰταλία, διὰ συμβάσεως ὑπογραφείσης μετὰ τοῦ κράτους τῆς Ὑεμένης, καθώρισαν τὰς σχέσεις αὐτῶν καὶ τὰ δικαιώματα ἑκατέρου καὶ ἔναντι τρίτων, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ναυσιπλοΐαν ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ. Ἡ ἀνάπτυξις ὅμως τῆς ἀεροπλοΐας ἤρχισε νὰ ἀφαιρῇ, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, μέγα μέρος τῆς σπουδαιότητος τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης ἀπὸ διεθνοῦς ἀπόψεως, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς συγκοινωνίας μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀνατολῆς. Μ. Δ. Β

Ἐρυθραὶ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μία τῶν δώδεκα πόλεων τῆς ἐν τῇ Μ. Ἀσίᾳ Ἰωνίας. Ἔκειτο ἐπὶ μιᾶς πολυγλώσσου χερσονήσου ἀπέναντι τῆς νήσου Χίου (*Σκύλ.* Περίπλ. 98) ἐν τῷ Ἰκαρίῳ πελάγει (*Πτολ.* Ε, β, 6) καὶ μεταξὺ τῶν κόλπων Ἑρμαίου καὶ Καϋστρίου, ἔχουσα *λιμένα* ἐν τῇ δυτικῇ ἀκτῇ τῆς Ἐρυθραίας χερσονήσου καὶ νησῖδας τέσσαρας πρὸ αὐτοῦ, ὀνομαζομένας *Ἵπποι* (*Στράβ.* ΙΔ, α, 31). Εἶναι ὁ σύγχρονος λιμὴν *Λυθρὶ* (κατὰ τοὺς χάρτας Eritra: πλάτ. 38°22'45" Β, μήκ. 26°29'30" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Island of Khios and gulf of Smyrna), εἰς τὸν Α.ΒΑ μυχὸν τοῦ κόλπου τῶν *Ἐρυθρῶν* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

— *[Ἱστορ.]* Κατὰ τὴν ἐπιχώριον παράδοσιν, τὰς *Ἐρυθρὰς* ἔκτισαν Κρῆτες ἀποβιβασθέντες εἰς τὴν παραλίαν ἐκείνην τῆς χερσονήσου ὑπ' ἀρχηγὸν τὸν Ἔρυθρον, ὅστις ἐτιμᾶτο καὶ ὡς ἐπώνυμος ἥρως ἐν τῇ πόλει. Τούτου τὸ ὄνομα «Ἔρυθρος κτίστης» ἐπιγράφεται καὶ ἐπί τινων νομισμάτων τῶν Ἐρυθρῶν. Μετὰ τῶν ἀποίκων Κρητῶν συγκατῴκησαν καὶ Λύκιοι, Κᾶρες καὶ Πάμφυλοι, μετὰ τῶν ὁποίων συνανεμίγησαν καὶ οἱ ὑπὸ τοῦ Κλεόπου, υἱοῦ τοῦ Κόδρου (κατὰ τὸν Στράβωνα ἐκαλεῖτο Κνῶπος καὶ ἦτο νόθος), συλλεγέντες ἐξ ὅλων τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἰωνικῶν πόλεων (*Παυσ.* VII. 3. 7), ὅτε καὶ προσεχώρησαν αἱ Ἐρυθραί, ὡς ἰσότιμος πόλις, εἰς τὴν ἰωνικὴν δωδεκάπολιν. Κατ' ἄλλην παράδοσιν, αἱ Ἐρυθραὶ ἦσαν ἀποικία τῆς ὁμωνύμου βοιωτικῆς πόλεως. Ἡ πόλις ἤκμασε πολὺ ἐνωρίς, ὡς καὶ αἱ ἄλλαι ἰωνικαὶ πόλεις, ἀλλ' ἡ σύγκρουσις τῶν συμφερόντων τῶν πολιτῶν της πρὸς τὰ τῶν Μιλησίων παρέσυρε ταύτην εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Μιλήτου, ὅστις ἐσταμάτησε τὴν πρόοδον αὐτῆς. Κατὰ τὴν ἰωνικὴν ἐπανάστασιν αἱ Ἐρυθραὶ εἰσέφερον ὀκτὼ πλοῖα διὰ τὸν κοινὸν ἀγῶνα, ὅστις ἀπέβη κατὰ τῶν Ἰώνων κατὰ τὴν παρὰ τὴν νησῖδα Λάδην ναυμαχίαν (494 π. Χ.). Ὅτε, μετὰ τοὺς θριάμβους τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν, ἱδρύθη ἡ περὶ τὴν Δῆλον συμμαχία, ἥτις κατέληξεν εἰς τὴν ναυτικὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηνῶν, αἱ Ἐρυθραὶ προσεχώρησαν εἰς τὴν συμμαχίαν κατόπιν ἰδιαιτέρων πρὸς τὰς Ἀθήνας συνθηκῶν (C. I. A τ. Α' ἀρ. 9 καὶ 10). Ἀπὸ τῆς συμμαχίας τῶν Ἀθηναίων ἀπεστάτησαν οἱ Ἐρυθραῖοι κατὰ τὸ 412 π.Χ. κατόπιν συνεννοήσεώς των πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς Χίου, μετὰ τῶν ὁποίων ἰδιαιτέρως συνεδέοντο ἐξ ὅλων τῶν Ἰώνων, ἂν καὶ ἐνίοτε ἤρχοντο καὶ εἰς σύγκρουσιν μεταξύ των. Μετὰ τὸ πέρας τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς παρακμῆς τῶν ἐν τῇ ἠπειρωτικῇ Ἑλλάδι πόλεων (Ἀθηνῶν, Σπάρτης, Θηβῶν) αἱ Ἐρυθραὶ περιῆλθον, ὡς καὶ αἱ ἄλλαι ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἑλληνικαὶ πόλεις, εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Περσῶν. Ἐπὶ Μ. Ἀλεξάνδρου ὅμως καὶ τοῦ Ἀντιγόνου τοῦ Μονοφθάλμου (334—301 π. Χ.) αἱ Ἐρυθραί, ὡς μαρτυρεῖ μία ἐπιγραφή, ἦσαν καὶ αὐτόνομοι καὶ ἀφορολόγητοι, ὡς καὶ ἄλλαι τινὲς ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας. Ἡ πόλις φαίνεται ὅτι διετηρήθη ἐν ποιᾷ τινι ἀκμῇ καὶ κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς καὶ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς ἀκόμη χρόνους, ὡς μαρτυροῦσιν ἀξιόλογά τινα τῶν χρόνων τούτων ἐρείπια. Παρὰ τὸν χῶρον τῶν ἀρχαίων Ἐρυθρῶν κεῖται σήμερον τὸ χωρίον *Λυθρί*, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα εἶναι παραφθορὰ τοῦ ἀρχαίου ὀνόματος. Μάρτυρες τῆς ἀκμῆς τῆς ἀρχαίας πόλεως εἶναι τὰ σῳζόμενα ἐρείπια τῶν ναῶν της (Ἡρακλέους, Ἀφροδίτης, Ἀθηνᾶς), τῆς ἀγορᾶς καὶ τοῦ ὑδραγωγείου της, αἱ ἀνευρεθεῖσαι ἐν τοῖς ἐρειπίοις ἐπιγραφαί, αἱ περὶ αὐτῆς πληροφορίαι τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ τὰ διασωθέντα νομίσματά της. Ἐκ τῶν ναῶν της, τὸ Ἡράκλειον, ὅπερ ἦτο καὶ ὁ ἀρχαιότερος, περιέκλειεν ἄγαλμα τοῦ θεοῦ, τὸ ὁποῖον δὲν ὡμοίαζε πρὸς τὰ Αἰγιναῖα καὶ Ἀττικά, ἀλλὰ τὰ Αἰγύπτια, εἶχε δὲ μεταφερθῇ ἐκεῖ κατὰ θαυμαστὸν τρόπον ἐκ Τύρου τῆς Φοινίκης. Ἡ παρὰ Παυσανίᾳ (VII. 5.5.) αὕτη παράδοσις, ὡς καὶ ἑτέρα παράδοσις ὅτι τὸ ἄγαλμα ἀνῆκεν εἰς ἄλλον Ἡρακλέα, οὐχὶ τὸν υἱὸν τοῦ Ἀμφιτρύωνος, πολὺ ἀρχαιότερον αὐτοῦ, μαρτυροῦσιν ὅτι ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ πρὸ τῆς ἐγκαταστάσεως Ἑλλήνων εἶχον ἱδρύσει ἐμπορεῖον καὶ ἱερὸν τοῦ θεοῦ των Μελκὰρθ (ταυτισθέντος πρὸς τὸν Ἡρακλέα) οἱ Φοίνικες. Ὑπὲρ τῆς γνώμης ταύτης συνηγορεῖ καὶ ἡ ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων λατρεία ἐν Ἐρυθραῖς τῆς Ἀφροδίτης. Ὁ ναὸς τῆς Πολιάδος Ἀθηνᾶς περιέκλειεν ἄγαλμα ξύλινον καθήμενον ἐπὶ θρόνου καὶ ἔχον εἰς ἑκατέραν τῶν χειρῶν ἠλακάτην καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς πόλον, ὅπερ ἦτο κατὰ τὸν Παυσανίαν (VII. 5. 9) ἔργον τοῦ Ἐνδοίου. Πρὸ τοῦ ναοῦ ἵσταντο ἐν ὑπαίθρῳ τὰ ἀγάλματα τῶν Χαρίτων καὶ τῶν Ὡρῶν ἐκ λευκοῦ λίθου. Τὰ νομίσματα τῶν Ἐρυθρῶν εἶναι διαφόρων ἐποχῶν. Ἀρχαιότατα εἶναι τὰ ἐξ ἠλέκτρου τοῦ ΣΤ' π.Χ. αἰῶνος, ἅτινα ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως φέρουσιν ἀστέρα ἀνθεμωτὸν ἢ ρόδον ὅλως ἠνθισμένον ἢ ἡλιοτρόπιον ἢ σταυρὸν μαιανδρικοῦ σχήματος μετὰ μαιάνδρων, ἐπὶ τῆς ἑτέρας δὲ σταυρόμορφον ἔγκοιλον ἢ τετράγωνον ἔγκοιλον. Μετ' αὐτὰ τάσσονται κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν τὰ ὀλίγον χρόνον πρὸ τοῦ 480 π. Χ. κοπέντα, ἅτινα εἶναι ἀργυρᾶ τοῦ φοινικικοῦ σταθμητικοῦ κανόνος καὶ φέρουσιν ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως γυμνὸν ἱππέα, ἐπὶ τῆς ἑτέρας δὲ τετράγωνον ἔγκοιλον. Κατόπιν τούτων εἶναι τὰ ἀργυρᾶ τοῦ περσικοῦ σταθμητικοῦ κανόνος (450—400 π. Χ.), ἅτινα ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως φέρουσιν ἄνδρα γυμνὸν κρατοῦντα ἵππον ἀνωρθωμένον, ἐπὶ τῆς ἑτέρας δὲ τετράγωνον καὶ ἐντὸς μὲν αὐτοῦ ρόδον ἠνθισμένον, εἰς τὰς τέσσαρας δὲ γωνίας του τὰ γράμματα Ε.-Ρ-Υ-Θ ἢ Πήγασον. Τὰ μετ' αὐτὰ ἀργυρᾶ ροδίου σταθμητικοῦ κανόνος (330—300 π. Χ.) φέρουσιν ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως κεφαλὴν Ἡρακλέους ἐν λεοντῇ, ἐπὶ τῆς ἑτέρας δὲ ρόπαλον καὶ τόξον ἐν γωρυτῷ (θήκῃ). Τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ τῶν ἀρχῶν τοῦ Β' π.Χ. αἰῶνος φέρουσιν ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως κεφαλὴν Ἡρακλέους ἐν λεοντῇ, ἐπὶ τῆς ἑτέρας δὲ τὰ γράμματα ΕΡΥ καὶ θεότητα κρατοῦσαν δόρυ ἢ ρόπαλον καὶ τόξον ἐν γωρυτῷ. Πολλὰ εἶναι καὶ τὰ χαλκᾶ νομίσματα τῶν Ἐρυθρῶν, ἅτινα φέρουσι κεφαλὴν Ἡρακλέους ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως καὶ γωρυτὸν μετὰ ροπάλου ἐπὶ τῆς ἄλλης, ἐκτὸς ὀλίγων ἅτινα φέρουσι τὴν ἐπιγραφὴν «ΘΕΑ ΣΙΒΥΛΛΑ». Ὁ Ἡρακλῆς, οὗτινος ἀπεικονίζετο ἡ κεφαλὴ ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῶν Ἐρυθραίων, ἦτο ὁ Ἰπποκτόνος Ἡρακλῆς, ὁ διασῴζων τὰς ἀμπέλους τῶν Ἐρυθρῶν ἀπὸ τοῦ καταστρεπτικοῦ αὐτῶν ἐντόμου ἰπὸς (εἴδους σκώληκος). Τὰ τῶν ρωμαϊκῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων ἔφερον τὴν ἐπιγραφὴν ΕΡΥΘΡΑΙΩΝ.

Ἡ τοποθεσία τῶν ἀρχαίων Ἐρυθρῶν, ὡς καὶ ἡ τοῦ σημερινοῦ Λυθρίου, ἦτο μαγευτική, διότι καὶ ὁ εὔθηρος καὶ πολύδενδρος Μίμας, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὁποίου εἶχε κτισθῇ ἡ πόλις, ἦτο ὡραῖον ὑψηλὸν ὄρος, ὅπως ἦτο ὡραῖος καὶ ὁ πρὸ τῆς πόλεως ἀνοικτὸς καὶ ἀπὸ νησῖδας (τούτων αἱ τέσσαρες μεγαλύτεραι ἐκαλοῦντο *Ἵπποι* κατὰ τὴν ἀρχαιότητα) κατεσπαρμένος κόλπος. Αἱ Ἐρυθραὶ ἦσαν πατρίς, κατὰ τὴν ἐπιχώριον παράδοσιν, τῆς Ἡροφίλης, γεννηθείσης ἔν τινι σπηλαίῳ τοῦ ὄρους Κωρύκου, ἥτις ἐμάντευσεν ὅτι πρὸς ὄλεθρον τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης θὰ τραφῇ ἐν Σπάρτῃ ἡ Ἑλένη, τῆς μαντικῆς Ἀθηναΐδος καὶ τοῦ Ἡροφιλείου ἰατροῦ Ἡρακλείδου. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— *[Ἐκκλησ.]* Ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἱεροκλέους, πρὸ τῶν μέσων δηλαδὴ τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, ἐκ τοῦ «Συνεκδήμου» λείπει πόλις Ἐρυθραὶ (ἔκδ. *Burckhardt*, σ. 16), καίτοι κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον, καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα τῆς Θ' ἑκατονταετηρίδος, ἦσαν ἕδρα ἐπισκοπῆς ὁμωνύμου. Γεώργιος ὁ Κύπριος (ΙΓ' αἰὼν) ἀναγράφει τὰς Ἐρυθρὰς ἕδραν ἐπισκόπου ὑποκειμένου τῇ μητροπόλει Ἐφέσου. Μ. Ι. Γ.

— **Ἐρυθρῶν κόλπος** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Κόλπος τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς χερσονήσου τῆς *Ἐρυθραίας* (βλ. λ.), ἀνοικτὸς πρὸς Σκίρωνα καὶ οὗ ὁ μὲν Α μυχὸς ἀντικρύζει τὴν Χίον, ὁ δὲ ΝΑ τὰς Οἰνούσας. Τὸ μέγιστον εὖρός του εἶναι 10 μιλ. ἀπὸ ΝΔ πρὸς ΒΑ, ἡ δὲ εἴσδυσίς του 6 μιλ. πρὸς ΝΑ. Διανοίγεται δὲ μεταξὺ τοῦ ΝΔ κέρατος τοῦ ἀκρωτηρίου *Κουμουδὶ* (ἀρχ. *Μεσάτη*), βορείας ἐσχατιᾶς τῆς χερσονήσου τοῦ Τσεσμέ, καὶ *Μαῦρο Βουνὶ* ΒΔ κέρατος (ἀρχ. *Κόρυνα*). Μεταξὺ τῶν κεράτων, τέσσαρα νησία, Μακρό, Γονί, Μέσο καὶ Πλατειά, καὶ παρ' αὐτὰ ἔνιαι νησῖδες, ἅτινα νομίζουσί τινες ὅτι εἶναι ἡ συστὰς *Ἵπποι* (*Στράβ.* ΙΔ, α, 31), λησμονοῦντες τὴν ὕπαρξιν τεσσάρων νησίων, τῶν Ὄνος, Καραντάς, Τασιλγῆ, Ἀπεγά, πρὸς τοῦ λιμένος τῶν Ἐρυθρῶν βλ. λ. *Ἐρυθραί*), ὡς ὁ Στράβων τονίζει διὰ τὴν συστάδα Ἵπποι. Ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τοῦ κόλπου, ἐφ' ἧς τὸ πάλαι ἦσαν αἱ *Ἐρυθραὶ* κατὰ τὸν Α.ΒΑ μυχὸν καὶ τὰ Κυβελία ἢ Κυβέλεια κατὰ τὸν Β.ΒΑ τοιοῦτον, ὑπάρχουσιν ἀρκετὰ χωρία καὶ κατὰ διαστήματα θερμοπηγαί. Ἀπὸ δὲ τῆς νοτίας ἀκτῆς, ὁδοὶ πρὸς Ἀλάτσατα καὶ Τσεσμέν. Εἰς τὸν Β μυχόν, 3 χιλιόμετρα ἔνδον, λιμὴν ἐφ' ὑψιπέδου. Σ. Ε. Λ.

Ἐρυθραὶ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. — 1) Πολίχνη τῆς Παρασωπίας τῆς Βοιωτίας, κτισθεῖσα, κατὰ τὴν ἐπιχώριον παράδοσιν, ἀπὸ τὸν Ἐρύθραν τὸν υἱὸν τοῦ Λεύκωνος καὶ ἔγγονον τοῦ Ἀθάμαντος. Ἔκειτο παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ βοιωτικοῦ Ἀσωποῦ καὶ τὴν πολίχνην Ὑσιὰς καὶ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Κιθαιρῶνος. Μεταξὺ Ἐρυθρῶν καὶ Ὑσιῶν εἶχε παραταχθῇ κατ' ἀρχὰς ὁ καταγαγὼν τὴν περιφανῆ νίκην τῶν Πλαταιῶν ἑλληνικὸς στρατὸς καὶ ἐκεῖ ἐδέχθη τὴν ἐπίθεσιν τοῦ ἱππικοῦ τῶν Περσῶν ὑπὸ τὸν Μασίστιον, οὗτινος ὁ φόνος ἐνεθάρρυνε τοὺς Ἕλληνας, μεταστρατοπεδεύσαντας μετ' αὐτὸν εἰς τὴν Πλαταιικὴν χώραν. Περὶ τὸ 150 μ. Χ., ὅτε διῆλθε διὰ τῶν Ἐρυθρῶν ὁ περιηγητὴς Παυσανίας, ἡ πόλις αὕτη εἶχε μεταβληθῇ εἰς ἐρείπια. Αἱ Ἐρυθραὶ αὗται, μνημονευόμεναι καὶ ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου, ἐθεωροῦντο ἡ μητρόπολις τῶν ἐν τῇ Ἰωνίᾳ *Ἐρυθρῶν*. Εἰς Ἐρυθρὰς μετωνομάσθη καὶ ἡ κωμόπολις τῆς τέως ἐπαρχίας Μεγαρίδος Κριεκούκι, διότι παρ' αὐτὴν τοποθετεῖται ἡ ἀρχαία πόλις.—2) Ἀρχαία πολίχνη τῶν Ὀζολῶν Λοκρῶν. Ἔκειτο ἐπὶ τῆς παραλίας πρὸς Ν τοῦ Εὐπαλίου. Ταύτης γίνεται μνεία κατὰ τὸν μεταξὺ Αἰτωλῶν καὶ Φιλίππου Ε' βασιλέως τῆς Μακεδονίας πόλεμον, ὅτε ἀνῆκεν εἰς τοὺς Αἰτωλούς.

Ἐκτὸς τῶν εἰρημένων μνημονεύονται καὶ ἄλλαι πόλεις ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα, ὡς αἱ *Ἐρυθραὶ* τῆς Λιβύης καὶ αἱ *Ἐρυθραὶ* τῆς Κύπρου (ἡ μετονομασθεῖσα βραδύτερον *Πάφος*) μνημονευόμεναι ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου κ. ἄ. ΚΑΨ.

—**Ἐρυθραὶ** *[Γεωγρ.]*. Νέα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Κριεκούκι* τῆς ἐπαρχίας Μεγαρίδος.

—**Ἐρυθρῶν, *τέως δῆμος***—. Εἷς ἐκ τῶν πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' ἀπαρτιζόντων τὴν ἐπαρχίαν Μεγαρίδος τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας 5 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῆς νῦν ὁμωνύμου κοινότητος (τέως *Κριεκουκίου*). Δ. Ε. Μ.

Ἐρυθραία (Erytraea, Eritrea) *[Γεωγρ.]*. Ἰταλικὴ ἀποικία ἐν τῇ ΒΑ Ἀφρικῇ. Ἐκτείνεται κατὰ μῆκος τῆς ΝΔ παραλίας τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, ἐξ ἧς ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα, μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Κάζαρ, ἐν τῇ 18° 2' Β πλ., μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Ντουμέϊρα ἐν τῇ 12° 30' Β. πλ. παρὰ τὸ στενὸν τοῦ Βὰμπ-ἐλ-Μανδέβ, ἐπὶ ἀκτῆς μήκους 1078 χλμ. Ὁρίζεται πρὸς Β ὑπὸ τοῦ Ἀγγλοαιγυπτιακοῦ Σουδὰν (ἐπαρχία Σουακὶμ) καὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, πρὸς Α ὑπὸ τῆς ἰδίας θαλάσσης, πρὸς Ν ὑπὸ τῆς γαλλικῆς Σομαλιλάνδης καὶ τῆς Ἀβησσυνίας καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Ἀγγλοαιγυπτιακοῦ Σουδὰν (ἐπαρχία Χαρτούμ). Ἀπὸ Β πρὸς Ν. μέχρι τοῦ παραλλήλου 15°, τὸ πλάτος αὐτῆς εἶναι κατὰ μέσον ὅρον 260 χλμ. Νοτίως ὅμως τοῦ παραλλήλου τούτου, μέχρι τοῦ στενοῦ τοῦ Βὰλ-ἐλ-Μανδέβ, τὸ πλάτος περιορίζεται εἰς 50 ἕως 60 χλμ., σχηματίζον στενὴν λωρίδα γῆς κατὰ μῆκος τῆς θαλάσσης. Ἡ ἐπιφάνεια αὐτῆς εἶναι 119,700 τετρ. χλμ., οἱ δὲ κάτοικοι 392.681, μεταξὺ τῶν ὁποίων 4681 Εὐρωπαῖοι, καὶ μιγάδες, ὧν 4284 Ἰταλοί. Εἰς τὴν ἀποικίαν τῆς Ἐρυθραίας ἀνήκει καὶ τὸ πρὸ τῆς Μασσάβας ἀρχιπέλαγος τῶν νήσων *Νταλὰκ* ἢ *Νταχαλάκ*, ἀποτελούμενον ἀπὸ 122 νήσους ἢ μεγαλύτερα τῶν ὁποίων ἔχει ἔκτασιν 900 τετρ. χιλμ. Οἱ ἰθαγενεῖς κάτοικοι τῆς χώρας ἀνήκουν εἰς διαφόρους φυλὰς νέγρων, μεταξὺ τῶν ὁποίων αἱ κυριώτεραι εἶναι οἱ Ἀβησσύνιοι καὶ οἱ Μπενὶ-Ἀμέρ, οἵτινες κατοικοῦν τὸ βόρειον τμῆμα, οἱ Μένσα, Μαρία, Μπόγκος, Τερόα, Νταμοεῖτα κα Νταχιμέλα ἐπὶ τῆς παραλίας καὶ εἰς τὸ κέντρον, καὶ οἱ Ἄφαρ, Ντανάκιλ, Σάχο, Κουνάμα καὶ Μπαρία πρὸς νότον. Ἡ ἀποικία τῆς Ἐρυθραίας κυβερνᾶται ὑπὸ πολιτικοῦ διοικητοῦ, διοριζομένου ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἰταλίας καὶ ἐξαρτωμένου ἐκ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἀποικιῶν. Ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ διοικητοῦ τούτου εὑρίσκονται αἱ διοικητικαί, οἰκονομικαὶ καὶ δικαστικαὶ ὑποθέσεις τῆς χώρας, ὁ ἀποικισμός, καθὼς καὶ τὰ ἀποικιακὰ στρατεύματα καὶ ἡ ἀρχηγία τῶν ναυτικῶν δυνάμεων τῆς Ἰταλίας τῶν εὑρισκομένων εἰς τὰ ὕδατα τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης καὶ τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ. Ὁ διοικητὴς βοηθεῖται ὑπὸ διοικητικοῦ συμβουλίου ἐξ 6 ὑπαλλήλων τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἀποικιῶν. Ἡ ἀποικία διαιρεῖται εἰς 8 διοικητικὰς περιφερείας.

Πλέον τοῦ ἡμίσεος τῶν κατοίκων πρεσβεύουν τὸ μωαμεθανικὸν θρήσκευμα· οἱ λοιποὶ εἶναι κόπται, μετ' ἐλαχίστων εἰδωλολατρῶν. Οἱ ἰθαγενεῖς καθολικοὶ ἀνέρχονται εἰς 25.000. Ἐπίσημος γλῶσσα εἶναι ἡ ἰταλική, ἀλλ' αἱ ἐπικρατοῦσαι εἶναι ἡ τῶν Τιγκραὶ καὶ ἡ ἀραβική.

Τὸ ἔδαφος τῆς Ἐρυθραίας εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ὀρεινόν, πλὴν στενῆς παραλιακῆς γραμμῆς, ἡ ὁποία καλύπτεται ὑπὸ ἄμμου. Ἡ κυριωτέρα ὀροσειρὰ αὐτῆς εἶναι ἡ Μπὲτ-Ἀσγκέμπε, ἡ ὁποία διήκει παραλλήλως πρὸς τὴν ἀκτὴν καὶ τῆς ὁποίας ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ φθάνει τὰ 2600 μ. Ἐσωτερικώτερον εὑρίσκεται ἡ ὀροσειρὰ Ρόρα Σιάκα καὶ πρὸς νότον τὸ ὄρος Ντίντικ. Οἱ κυριώτεροι ποταμοὶ εἶναι ὁ Μπάρκα ἢ Μπαράκα ἢ Χὸρ-Μπαράκα, ὁ ὁποῖος πηγάζων ἐκ τοῦ κέντρου τῆς χώρας καὶ ρέων πρὸς βορρᾶν, εἰσέρχεται εἰς τὸ Ἀγγλοαιγυπτιακὸν Σουδὰν καὶ χύνεται εἰς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν, καὶ ὁ Ἐλ-Φάλκατ, ὁ ὁποῖος ρέει κατ' ἀρχὰς πρὸς Β, στρέφει κατόπιν πρὸς ΒΑ καὶ χύνεται ἐπίσης εἰς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν. Ἡ ἀκτὴ εἶναι ἀκανόνιστος, σχηματίζουσα πολλὰς λιμνοθαλάσσας καὶ κόλπους, ὧν οἱ κυριώτεροι εἶναι ὁ βαθύτατος τῆς Ζούλα, ὁ τοῦ Μπεϊλοὺλ καὶ ὁ τοῦ Ἀσσάμπ. Τὸ κλῖμα εἶναι ποικίλον εἰς τὰ ὑψηλότερα σημεῖα καὶ εἰς τὰ χαμηλότερα τροπικόν, ἡ δὲ παραλία αὐτῆς εἶναι θερμοτάτη καὶ ξηροτάτη, λόγῳ τῶν ἐλαχίστων βροχῶν, αἵτινες σπανίζουν καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα. Ἕνεκα τούτου οἱ Ἰταλοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ἀνορύξουν πολυάριθμα ἀρτεσιανὰ φρέατα, διὰ τῶν ὁποίων συμπληρώνουν τὴν ἄρδευσιν τῶν καλλιεργησίμων γαιῶν.

Digitized by Google

Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν, εἶναι δὲ κατὰ τὸ ἥμισυ νομάδες καὶ κατὰ τὸ ἕτερον ἥμισυ ἐγκατεστημένοι. Ἡ ποικιλία τοῦ κλίματος καὶ τοῦ ἐδάφους ἐπιτρέπει τὴν καλλιέργειαν δημητριακῶν, βάμβακος, λαχανικῶν, καπνοῦ, καφέ, βανανῶν, ὀπωρῶν κτλ. Ἡ κτηνοτροφία εἶναι μεγάλως ἀνεπτυγμένη, ἰδίως εἰς τὰ ὑψηλότερα σημεῖα. Κατὰ τὸ 1926 ἡ χώρα ἔτρεφε 553 χιλιάδας βοῦς, 1655 ἵππους, 46.000 ὄνους, 1.701.000 πρόβατα καὶ 68 000 καμήλους. Εἰς τὸ ἀρχιπέλαγος Νταχαρὰκ καὶ παρὰ τὸν Μασσάβαν ἐνεργεῖται ἐντατικὴ ἁλιεία μαργαριτῶν. Τὸ σπουδαιότερον κέντρον ἐμπορίου καὶ ἐξαγωγῆς μαργαριτῶν καὶ μαργαριταρόρριζας (σιντέφι) ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ εἶναι ἡ Μασσάβα. Ἡ κυριωτέρα βιομηχανία τῆς χώρας εἶναι ἡ κατασκευὴ κονσερβῶν κρέατος. Ἐν τῇ Ἐρυθραίᾳ διεπιστώθη ἡ ὕπαρξις πολλῶν κοιτασμάτων ὀρυκτοῦ πλούτου, μέχρι τοῦδε ὅμως εὑρίσκεται ὑπὸ ἐκμετάλλευσιν μεταλλεῖον χλωριούχου ποτασσίου (cloruro di potassio) καὶ ἕτερον χρυσοῦ, ἀπέχον περὶ τὰ 10 χλμ. ἀπὸ τὴν Ἀσμάραν. Παρὰ τὴν Ἀσμάραν ὑπάρχει ἐπίσης καὶ ἡ ἰσχυροτέρα καὶ μεγαλυτέρα ἐγκατάστασις ἠλεκτρισμοῦ καθ' ἅπασαν τὴν ἀνατολικὴν Ἀφρικήν, παρέχουσα φῶς καὶ κινητήριον δύναμιν εἰς τὴν Ἀσμάραν καὶ τὰ περίχωρα ταύτης.

Ἡ εἰσαγωγὴ τῷ 1927 ἀνῆλθεν εἰς 139.000.000 λιρεττῶν, ἡ δὲ ἐξαγωγὴ εἰς 100.849.000 λιρεττῶν, ὧν 28.000.000 ἀντιπροσωπεύουν τὴν ἀξίαν τοῦ βάμβακος, 21.661.000 δερμάτων, 2.850.000 καφφὲ καὶ 2.649.000 μαργαριτῶν. Ἡ συγκοινωνία ἐκτελεῖται ὑπὸ δικτύου 314 χλμ. σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, ὧν τὰ 120 χλμ. καταλαμβάνει ὁ σιδηρόδρομος Μασσάβας—Ἀσμάρας, τὰ 104 ὁ σιδηρόδρομος Ἀσμάρας—Κερὲν καὶ τὰ 90 ὁ σιδηρόδρομος Κερὲν—Ἀγκορντάτ. Ὑπάρχουν ἐπίσης 1836 χλμ. τηλεγραφικῶν γραμμῶν καὶ 4 ραδιοτηλεγραφικοὶ σταθμοί. Ἡ ναυσιπλοΐα κατὰ τὸ 1927 περιέλαβε 460 κατάπλους καὶ ἀναχωρήσεις ἀτμοπλοίων, ὧν τὰ 384 ἰταλικά.

Πρωτεύουσα τῆς Ἐρυθραίας εἶναι ἡ Ἀσμάρα, μετὰ 23.500 κατ., κυριώτεραι δὲ πόλεις ἡ Ἀγκορντάτ, ἡ Κερέν, ἡ Μασσάβα καὶ ἡ Ἀσσάμπ, ὧν αἱ δύο τελευταῖαι ἀποτελοῦν λιμένας ἐπὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης.

Ἡ ἱστορία τῆς Ἐρυθραίας εἶναι νεωτάτη, ἀρχομένη μόλις ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Κατ' ἀρχὰς ἀπετέλει τμῆμα τῆς Ἀβησσυνίας. Ἡ ἐγκατάστασις τῶν Ἰταλῶν ἐν αὐτῇ ἄρχεται ἀπὸ τοῦ 1869, ὁπότε ἡ ἰταλικὴ ἀτμοπλοΐα Ρουμπαττῖνο ἠγόρασεν ἀπὸ τὸν ἰθαγενῆ σουλτᾶνον τοῦ Νταναkὶλ μικρὰν περιοχὴν ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἀσσάμπ, ὅπου ἐστάθμευον τὰ ἀτμόπλοιά της καὶ ἐνήργουν ἐμπόριον εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς διαφόρων προϊόντων. Ἡ περιοχὴ αὕτη ηὐξήθη ἀπὸ τοῦ 1870 μέχρι τοῦ 1880 καὶ κατέλαβεν ὁλόκληρον τὴν ἀκτὴν ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριον Νταρνὰχ μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Σινκάρ, μετὰ τῶν παρακειμένων νήσων. Κατὰ τὸ 1882 ἡ ὑπὸ τὸν Ντεπρέτις ἰταλικὴ κυβέρνησις, ἀκολουθοῦσα τὰς τότε μεγάλας δυνάμεις εἰς τὴν ἀποικιακὴν αὐτῶν πολιτικήν, ἐσκέφθη νὰ καταλάβῃ τὰς ἀνυποτάκτους ἀκόμη περιοχάς, μεταξὺ τῆς Ἀβησσυνίας καὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, καὶ ἠγόρασεν ἀπὸ τὴν ἀτμοπλοΐαν Ρουμπαττῖνο πάντα τὰ δικαιώματα, τὰ ὁποῖα αὕτη εἶχεν ἀποκτήσει ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, ἀντὶ 216.000 φράγκων. Ἡ ἀποβίβασις τῶν πρώτων ἰταλικῶν στρατευμάτων ἐγένετο κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1882 εἰς τὴν Μασσάβαν. Σκοπὸς τῆς ἰταλικῆς κυβερνήσεως δὲν ἦτο ἡ παραμονὴ εἰς τὰς ἀγόνους καὶ ἀνθυγιεινὰς ἀκτάς, ἀλλ' ἡ διείσδυσις εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας καὶ ἡ κατάληψις τῶν πλουσίων ἐδαφῶν τῆς Ἀβησσυνίας. Ἤδη ἀπὸ τοῦ 1887 ὁ Ἰταλὸς πρωθυπουργὸς Κρίσπι ἐξεδήλωσε φανερὰ τὰς προθέσεις του, τῷ δὲ 1889, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ἀβησσυνίας Ἰωάννου, ἐπωφελούμενος τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν τῶν Ἀβησσυνῶν, ἀπέστειλεν εἰς τὴν Ἐρυθραίαν σῶμα ἐξ 20.000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Σὰν Μαρτσάνο, ὁ ὁποῖος κατέλαβε τὸ Ντόγκαλι καὶ τὸ Σαάτι καὶ ἐπέβαλεν εἰς τὸν νέον αὐτοκράτορα Μενελὶκ τὴν συνθήκην τοῦ Οὐτσιαλι, τὴν 2αν Μαΐου τοῦ 1889, διὰ τῆς ὁποίας ἀνεγνωρίσθη ἡ ἰταλικὴ κατοχὴ ἐπὶ ἐκτάσεως μὴ σαφῶς καθορισθείσης. Ἡ ἔκτασις αὕτη ὠνομάσθη ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν «Αὐτοκρατορία τῆς Ἐρυθραίας». Οἱ Ἰταλοί, στηριζόμενοι ἐπὶ τῆς συνθήκης ταύτης καὶ ἐπὶ τῆς ὑποστηρίξεως τῆς Ἀγγλίας (ἡ ὁποία ἤλπιζε, διὰ τῆς καταλήψεως μεγάλου μέρους τῆς Ἀβησσυνίας ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν, νὰ ἐπιφέρῃ καίριον πλῆγμα κατὰ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Μαχδῆ εἰς τὸ Σουδάν), προήλασαν καὶ κατέλαβον τὰς πόλεις Κερέν, Ἀσμάρα, Ἀγκαρντάτ, Γκοντοφελάσσι καὶ Ἄδουαν καὶ προσήρτησαν τὰ σουλτανᾶτα τῶν Μιτζουρτίνων καὶ τῶν Ὄπια.

Ὁ Μενελὶκ ὅμως, μετὰ τὴν κατάπαυσιν τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν, γενόμενος ἀπόλυτος κύριος τῆς χώρας του καὶ ἀνησυχήσας διὰ τὰς προελάσεις τῶν Ἰταλῶν, ἐστράφη κατ' αὐτῶν καὶ ἀφοῦ τὰ στρατεύματά του κατέσφαξαν τῷ 1895 μίαν ἰταλικὴν φάλαγγα εἰς τὸ Ἀμπᾶ-Ἀλαγκί, κατώρθωσαν νὰ κατατροπώσουν τὰ ἰταλικὰ στρατεύματα τοῦ στρατηγοῦ Μπαρατιέρι, τὴν 1 Μαρτίου 1896 εἰς τὴν μάχην τῆς Ἀδούης. Τὴν 26 Ὀκτωβρίου 1896 συνήφθη νέα συνθήκη εἰρήνης ἐν Ἀντὶς-Ἀμπέμπα, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἰταλία περιωρίσθη εἰς τὰ σημερινὰ ὅρια αὐτῆς ἐν Ἐρυθραίᾳ. Τὰ ὅρια ταῦτα καθωρίσθησαν κατόπιν διὰ τῶν συνθηκῶν τοῦ 1898, 1899, 1900 καὶ 1904 ὡς πρὸς τὰ σύνορα μὲ τὸ Ἀγγλοαιγυπτιακὸν Σουδάν, διὰ τῶν συνθηκῶν τῶν ἐτῶν 1900 καὶ 1908 ὡς πρὸς λεπτομερείας τινὰς πρὸς τὰ σύνορα τῆς Ἀβησσυνίας καὶ διὰ τῆς συνθήκης τοῦ 1921 ὡς πρὸς τὰ σύνορα μετὰ τῆς γαλλικῆς Σομαλιλάνδης. Μ. Δ. Β.

— *[Φιλοτ.]* Ἡ Ἰταλία ἐξέδωκε τὸ πρῶτον γραμματόσημα ἐν *Ἐρυθραίᾳ* κατὰ τὸ 1893, ἐπισημάνασα πρὸς τοῦτο μὲ τὰς λέξεις «COLONIA ERITREA» τὴν ἐν χρήσει τότε σειρὰν ἰταλικῶν γραμματοσήμων. Ὅμοιαι σειραὶ σχηματισθεῖσαι δι' ἐπισημάνσεως ἐξεδόθησαν διαδοχικῶς κατὰ τὰ ἔτη 1896, 1903 καὶ 1908. Κατὰ τὸ 1910 ἐξεδόθη εἰδικὴ σειρὰ ἐκ 4 κλάσεων, παριστῶσα διάφορα τοπία τῆς ἀποικίας. Ἡ σειρὰ αὕτη ἔλαβε κατὰ τὸ 1916 τὸ ἐπισήμασμα «ERITREA» καὶ πρόσθετον ἀξίαν ὑπὲρ τοῦ ἐρυθροῦ σταυροῦ. Ἅπασαι αἱ μεταπολεμικῶς κυκλοφορήσασαι ἐν Ἰταλίᾳ ἄφθονοι ἀναμνηστικαὶ σειραὶ (νίκης τοῦ 1922, προπαγάνδας ὑπὲρ τῆς πίστεως τοῦ 1923, φασιστῶν τοῦ 1923, Μαντζόνι τοῦ 1923, Ἁγίου Ἔτους 1925, βασιλικοῦ Ἰωβιλαίου 1925, ἁγίου Φραγκίσκου τῆς Ἀσσίζης 1926 κλπ.) ἐτέθησαν ἐν κυκλοφορίᾳ καὶ ἐν Ἐρυθραίᾳ μὲ τὸ εἰδικὸν ἐπισήμασμα «ERITREA». Νέα σειρὰ εἰδικῶς διὰ τὴν Ἐρυθραίαν ἐξεδόθη κατὰ τὸ 1926 εἰς 6 κλάσεις καὶ ἑτέρα κατὰ τὸ 1928 ἐκ 4 κλάσεων. Ἐν Ἐρυθραίᾳ ἐξεδόθησαν καὶ εἰδικαὶ σειραὶ δι' ἐπειγούσας ἐπιστολάς, ἐπίσημον ἀλληλογραφίαν, ἐπιταγάς, ταχυδρομικὰ δέματα κτλ. Ἡ ἐμπορικὴ ἀξία τῶν γραμματοσήμων της Ἐρυθραίας εἶναι μετρία. Ε. Φ. Ε.

— **Ἐρυθραία** ἢ καὶ ***Ἐρυθραίων χερσόνησος*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Χερσόνησος τῆς Ἰωνίας, ἀποτελοῦσα τὴν πρὸς δυσμὰς στερεὰν τοῦ κόλπου τῆς Σμύρνης, ἔχουσα δὲ περίπου σχῆμα L, οὗ τὸ ἄκρον τοῦ ὁριζοντίου κέρατος προσφύεται τῇ Ἰωνίδι ἀκτῇ· τὸ ὄνομα ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ *Ἐρυθρῶν* (βλ. λ.) λιμένος. Τὰ πρὸς ἀνατολὰς ὅρια τῆς χερσονήσου ἄλλοι ἄλλως ὁρίζουσι· φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ καθ' αὐτὸ Ἐρυθραία εἶναι μᾶλλον ἡ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ὁριζομένη: «Εἶτα οἱ Χαλκιδεῖς καὶ ὁ τῆς Χερρονήσου ἰσθμὸς τῆς Τηίων καὶ Ἐρυθραίων. Ἐντὸς μὲν τοῦ ἰσθμοῦ οἰκοῦσιν οὗτοι, ἐπ' αὐτῷ δὲ Τήϊοι καὶ Κλαζομένιοι· τὸ μὲν γὰρ νότιον τοῦ ἰσθμοῦ πλευρὸν ἔχουσιν οἱ Τήϊοι, τὸ δὲ πρόσβορρον Κλαζομένιοι, καθ' ὃ συνάπτουσι τῇ Ἐρυθραίᾳ. Κεῖται δὲ ὑπόκρημνος ὁ τόπος ἐπὶ τῇ ἀρχῇ τοῦ ἰσθμοῦ, ἐντὸς μὲν περιλαμβάνων τὴν Ἐρυθραίαν, ἐκτὸς δὲ τὴν τῶν Κλαζομενίων» (*Στράβ.* Didot ΙΔ, α, 31). Κατὰ τὸν σαφέστατον ὁρισμὸν τοῦτον, ἡ Ἐρυθραία εἶναι ἡ δυτικῶς τῆς μεγίστης στενότητος τῆς χερσονήσου στερεά, δηλαδὴ τοῦ ἰσθμοῦ, τοῦ ἀρχομένου ἀπὸ τοῦ ὅρμου *Ἐρεκεβῆ* (ἀρχ. *Χαλκιδεῖς*) ἐκ νότου, λήγοντος δὲ εἰς τὸν ὅρμον *Γκιοὺλ Μπαχτσὲ* (ἀρχ. *Ὑπόκρημνος*) πρὸς βορρᾶν, ἔχοντος δὲ εὖρος 5 1/4 μιλλίων, ὅσον ἀκριβῶς καθορίζει ὁ Στράβων: «ἡ δὲ ὑπέρβασις τοῦ ἰσθμοῦ, ἀπὸ τῶν Χαλκιδέων μέχρι τοῦ Ὑποκρήμνου, πεντήκοντα εἰσὶ στάδιοι» (Didot 550, 19). Εἶναι δηλαδὴ ἡ ἔχουσα μεγίστας διαστάσεις 36 μὲν μιλ. ἀπὸ Β πρὸς Ν, 22 δὲ ἀπὸ Δ πρὸς Α. Ὀρεινή, τῆς ὀροσειρᾶς της τερματιζούσης πως τὴν τοῦ Κόρακος καὶ τῆς Μαστουσίας (Δυὸ Ἀδέλφια), παρουσιάζει δύο χαρακτηριστικὰ ὄρη· τὸν Κώρυκα (ὑψόμ. 2328 ποδ. πλάτ. 38° 12′ Β, μῆκ. 26° 35′ Α, χάρτ. ἀγγλ. 1645: Island of Khios and gulf of Smyrna) ἐγείροντα τὴν κορυφήν του εἰς 5 1/2 μίλ. ἔνδον τῆς νοτίας τῆς χερσονήσου ἐσχατιᾶς, καὶ τὸν Μίμαντα (τανῦν Μποζ-Ντάγ: 3096 ποδ.) «ὄρος ὑψηλόν, εὔθηρον, πολύδενδρον», πρὸς τὸ κέντρον τοῦ βορείου ἡμίσεός της. Παρουσιάζει δὲ ἡ χερσόνησος ἄλλας δύο ἐλάσσονας τοιαύτας, τὴν μὲν πρὸς βορρᾶν ἔχουσαν ἰσθμὸν μεταξὺ τῶν μυχῶν τῶν ὅρμων Κυβελία πρὸς Δ καὶ Κολωναὶ πρὸς Α (τὴν ὀνομαζομένην *Καράμπουρνα* τανῦν), τὴν δὲ χωροῦσαν πρὸς Δ καὶ ὀνομαζομένην τῶν *Ἀλατσάτων*· ἀπὸ τῆς δευτέρας δὲ ταύτης ἀποφύεται ἄλλη μικροτέρα χωροῦσα πρὸς Β, ἡ τοῦ *Τσεσμέ*.

Τὰ κυριώτερα τῆς Ἐρυθραίας ἀκρωτήρια εἶναι: ὁ Κόρακας (ἀρχ. Κωρύκειον ἄκρον), ἡ νοτία αὐτῆς ἐσχατιά, ὁ καβο-Μπιάνκος (ἀρχ. Ἄργεννον «ἄκρα ἀντικρύζουσα τῷ τῆς Χίου Ποσειδίῳ») ἀντικρύζων τὸ χιακὸν Ἅγια Ἕλενα, τὸ Κουμουδὶ (ἀρχ. Μεσάτη), ἡ βορεία τῆς χερσονησῖδος τοῦ Τσεσμὲ ἄκρα, τὸ Μαῦρο Βουνὶ (ἀρχ. Κορύνη), ἡ ΝΔ τῆς χερσονήσου Καράμπουρνα ἀπόφυσις, τὸ Καρὰ Μπουρνοῦ (ἀρχ. Μέλαινα ἄκρα ἐπίσης), ΒΒΔ τῆς Ἐρυθραίας ἐσχατιά, ἀντικρύζουσα τὰ Ψαρά, Ἀρτέζ, ἡ Α ἐσχατιά της, Ἄσπρο ἡ ΝΝΑ τοιαύτη καὶ ΒΔ κέρας τοῦ ἐλάσσονος κόλπου τοῦ Γκιοὺλ Μπαχτσέ. Ὅρμοι δὲ σχηματίζονται: ὁ *Ἐρεκεβῆ* (βλ. λ.) πρὸς Ν τοῦ ἰσθμοῦ, τὸ Πόρτο-Βρῶμο (ἀρχ. Κασύστης), τὸ Πόρτο-Καβάκι (ἀρχ. Ἐρυθρᾶς λιμήν), ἡ Μερσίνα, ὁ Ἐγριλάρ, οὗ ὁ μυχὸς εἶναι τὸ νότιον τέρμα τοῦ ἰσθμοῦ τῶν Ἀλατσάτων, Τσεσμὲς ἀντικρύζων τὴν Χίον. Εἶτα ἀνοίγεται ὁ κόλπος τῶν *Ἐρυθρῶν* (βλ. λ.), ἐν ᾧ οἱ ὅρμοι Ἁγ. Παρασκευὴ ἐπὶ τῆς χερσονησῖδος τοῦ Τσεσμέ, Ραΐς Ντερὲ ὁ ΝΝΑ μυχός, τὸ Λυθρὶ (ἀρχ. *Ἐρυθραὶ* βλ. λ.), Μαλαπὸ (πιθανῶς ἀρχ. Κυβελία) καὶ Μαῦρο Βουνὶ ὁ Β μυχός. Μεθ' ὃ ὡραῖος αὐλὼν Ἐγρῆ λιμὰν (ἀρχ. Φοινικοῦς), ὁ Σαχὶμπ κατὰ τὴν ΒΒΑ τῆς Ἐρυθραίας ἐσχατιάν, Κοφρεντὶ (πιθανῶς αἱ Κολωναὶ) καὶ Γκιοὺλ-Μπαχτσὲ (ἀρχ. Ὑπόκρημνος) τὸ Β τοῦ κυρίως ἰσθμοῦ ἄκρον.

Νησῖδες δὲ ἡ Ταβατὲς (ἀρχ. Ἁλόννησος) 8 1/2 μίλλ. ΒΔ τοῦ Κωρυκείου καὶ ἀριστερὰ τῷ εἰσπλέοντι τὸν ὅρμον Πόρτο Μερσίνα, ἡ Παναγία καὶ ἡ εἰς τὴν Τουρκίαν ἐπιστραφεῖσα (1929) Πάσπαργο, αἱ βραχονησῖδες Κουμουδὶ προεκτείνουσαι τὸ φερώνυμον ἄκρον, ἡ πρὸ τοῦ κόλπου τῶν Ἐρυθρῶν συστά, αἱ πρὸ τοῦ λιμένος τῶν Ἐρυθρῶν (ἀρχ. Ἵπποι) δύο νησῖδες Σαχὶμπ σχηματίζουσαι τὸν φερώνυμον λιμένα καὶ τὸ Ἑρμονήσι εἰς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου τοῦ Γκιοὺλ Μπαχτσέ.

Κατ' ἄλλην σύγχρονον γεωγραφικὴν ἀντίληψιν, λογίζεται ὡς Ἐρυθραία χερσόνησος πᾶσα ἡ δυτικῶς τῆς γραμμῆς, ἥτις νοεῖται ἀγομένη ἀπὸ τῆς Σμύρνης πρὸς τὸ Κοὺς-Ἄντασι, ἡ βρεχομένη δηλαδὴ ὑπὸ τοῦ Ἑρμαϊκοῦ κόλπου ἀπὸ Β, τοῦ διέκπλου τῆς Χίου ἀπὸ Δ (Ἐγρῆ λιμὰν-μπογάζ), καὶ τῶν κόλπων Τέω, Λεβέδου καὶ Ἐφέσου ἀπὸ Ν. Κατὰ τὴν ἐκδοχὴν ταύτην, περιλαμβάνουσαν ἐν τῇ Ἐρυθραίᾳ τὴν χερσόνησον τῶν *Κλαζομενῶν* καὶ ἐν τῇ αἰγιαλίτιδί της τὰ *Ἐγγλεζονήσια*, αἱ κυριώτεραι ἐν τῇ χερσονήσῳ κωμοπόλεις εἶναι αἱ Ἁγ. Παρασκευή, Ἀλάτσατα, Βουρλά, Γκιοὺλ Μπαχτσέ, Ἐγρῆ λιμάν, Ἐγριλάρ, Ἰντζιρλί, Μπαλῆ Κλαβᾶ, Σιβρὶ Χισσάρ, Σιγαζίκ, Τεπέτζικα, Τσεσμὲς καὶ Ὑψηλὴ (ἀγγλ. χάρτ. 1645: The island of Khios and gulf of Smyrna). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— *[Στρ. Ἱστορ.]* Ἡ *Ἐρυθραία* κατελήφθη ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ κατὰ Μάϊον 1919, ἀποσταλέντος ἐκ Σμύρνης πρὸς τοῦτο μικροῦ τινος τμήματος, ὅπερ τὰ μὲν Βρύουλα κατέλαβε τῇ 4 Μαΐου 1919, τὸ δὲ Σιβρὶ Χισσὰρ τῇ 14 τοῦ ἰδίου μηνός. Διὰ τῆς χερσονήσου τῆς Ἐρυθραίας ὑπεχώρησε κατὰ Σεπτέμβριον 1922 τὸ ἑλληνικὸν νότιον συγκρότημα μεραρχιῶν, ἐκκενῶσαν τὴν Μικρὰν Ἀσίαν (I, II, VII, Α' μεραρχίαι πεζικοῦ, ἀπόσπασμα XIII μεραρχίας καὶ μεραρχία ἱππικοῦ). Ἡ ὑποχώρησις ἐγένετο ὡς ἑξῆς:

Τῇ 27ῃ Αὐγούστου 1922 (ὥρᾳ 18ῃ) ἐκκινῆσαν τὸ συγκρότημα μεραρχιῶν τοῦτο ἐκ τοῦ χώρου περὶ τὴν Σμύρνην διηυθύνθη πρὸς τὴν Ἐρυθραίαν, ὅπου ἀφίκετο τῇ 7ῃ ὥρᾳ τῆς ἑπομένης, καλυπτόμενον ὑπὸ τῆς μεραρχίας ἱππικοῦ κατὰ τοῦ παρακολουθοῦντος τουρκικοῦ στρατοῦ. Ὡς ὅρμος ἐπιβιβάσεως πρὸς ἀπόπλουν ὡρίσθη ὁ τοῦ Τσεσμὲ (Κισσοῦντος ἢ Κρήνης), ἔναντι τῆς πόλεως Χίου.

Ἡ ἐπὶ τῆς χερσονήσου ἄμυνα πρὸς κάλυψιν τῆς ἐπιβιβάσεως τοῦ στρατοῦ, ἥτις ἤδη ἤρξατο ἐνεργουμένη ἐν Τσεσμέ, ἔδει νὰ ἐγκατασταθῇ ἐπὶ δύο τοποθεσιῶν: 1) ἐπὶ τοῦ Λεστρὲν ντάγ, ἤτοι ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς ὅλης χερσονήσου· καὶ 2) ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ τοῦ Ἀλάτσατα, ἀφ' οὗ ἀμέσως προστατεύεται ὁ ὅρμος τοῦ Τσεσμὲ κατ' ἀπ' ἀνατολῶν ἐχθρικῆς ἐπιδρομῆς. Ἡ ἄμυνα ἐπὶ τῆς πρώτης τοποθεσίας ἀνετέθη εἰς τὰς II, VII καὶ I μεραρχίας, αἵτινες, ἔχουσαι ὡς ἐφεδρείαν μικτὸν ἀπόσπασμα τῆς XIII μεραρχίας καὶ καλυπτόμεναι ἀπὸ βορρᾶ ὑπὸ τῆς Α' μεραρχίας, ἐγκατασταθείσης περὶ τὸ Σεραντάμ, εἶχον παραταχθῆ μὲ μέτωπον πρὸς δυσμὰς κατὰ τὴν εἰρημένην σειρὰν ἀπὸ τοῦ ὅρμου Γκιοὺλ Μπαχτσὲ (ἀπὸ βορρᾶ) μέχρι τοῦ ὅρμου Σιγατζὶκ (πρὸς νότον). Τὰς ἐν τῇ γραμμῇ μεραρχίας ταύτας ἐνίσχυσαν: α') Ἅπαν τὸ διατιθέμενον ἐν Ἐρυθραίᾳ πυροβολικόν. β') Μοῖρα τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, ἐνεργοῦσα βορείως μὲν ἀπὸ τοῦ ὅρμου Γκιοὺλ Μπαχτσὲ διὰ τῶν πυρῶν τοῦ θωρηκτοῦ «Κιλκίς», τῆς «Ἕλλης» καὶ ἑνὸς ἀντιτορπιλλικοῦ, νοτίως δέ, ἤτοι ἀπὸ τοῦ ὅρμου Σιγατζίκ, διὰ τῶν πυρῶν τοῦ ἀντιτορπιλλικοῦ «Σφενδόνης», καὶ τοῦ εὐδρόμου «Νάξος»· καὶ γ') Αἱ μονάδες τοῦ Γ' σώματος στρατοῦ, αἱ εἰς Ἀνατολικὴν Θρᾴκην ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου 1922 ἀποσταλεῖσαι ἐξ Ἐσκὶ Σεχὶρ καὶ Προύσης διὰ τὴν σκοπουμένην ἐπιχείρησιν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἤτοι τὰ 28ον, 5ον (δύο τάγματα) καὶ 62ον συντάγματα πεζικοῦ, ἓν τάγμα εὐζώνων καὶ οὐλαμὸς ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ. Ἡ πρώτη τοποθεσία αὕτη ἐπὶ τοῦ Λεστρὲν ντὰγ ἐκρατήθη μέχρι τῆς 31 Αὐγούστου, τῶν Τούρκων κυρίως τηρησάντων μόνον ἐπαφὴν κατὰ τὸ μέτωπον τῆς II μεραρχίας διὰ τοῦ ἱππικοῦ αὐτῶν, ἐνῷ ἐν τῷ μεταξὺ ἐξηκολούθει ἡ ἐπιβίβασις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐπὶ πλοίων εἰς Τσεσμέ. Κατὰ τὴν νύκτα τῆς 31ης Αὐγούστου πρὸς τὴν 1ην Σεπτεμβρίου 1922 ὑπεχώρησαν ἀπὸ τοῦ Λεστρὲν ντὰγ αἱ εἰρημέναι μεραρχίαι διευθυνθεῖσαι πρὸς Τσεσμέ, χωρὶς ἡ κίνησις νὰ γίνηται ἀντιληπτὴ ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἡ ἄμυνα ἐπὶ τῆς δευτέρας τοποθεσίας (Ἀλάτσατα) ἀνετέθη εἰς τὰς II καὶ VII μεραρχίας ἐχούσας προκεχωρημένον, εἰς τὸν αὐχένα Ζεϊντελῆ, τὸ ἀπόσπασμα τῆς XIII μεραρχίας. Καὶ ἐπὶ τῶν θέσεων τούτων δὲν παρηνωχλήθη σο-

Digitized by Google

βαρῶς ὁ ἑλληνικὸς στρατός, οὗ ἡ ἐπιβίβασις ἐπὶ πλοίων εἰς Τσεσμὲ συντόνως ἐσυνεχίζετο, καθ' ἣν σειρὰν τῶν μονάδων διὰ διαταγῆς τοῦ διοικητοῦ τοῦ συγκροτήματος καθωρίζετο. Τέλος τῇ 2 Σεπτεμβρίου 1922 διαταχθὲν παρέμεινεν εἰς τὸν λαιμὸν Ἀλάτσατα μέχρι τοῦ μεσονυκτίου τῆς 2—3 Σεπτεμβρίου, πρὸς κάλυψιν τῶν λοιπῶν ὑποχωρησασῶν μονάδων, μικτὸν ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ 1ου συντάγματος πεζικοῦ (1200 ἄνδρες) μετὰ μιᾶς ὀρειβατικῆς πυροβολαρχίας, ἐπιβιβασθὲν καὶ τοῦτο εἰς Τσεσμὲ καὶ ἐγκαταλιπὸν τὴν Ἐρυθραίαν κατὰ τὰς πρώτας πρωϊνὰς ὥρας τῆς 3 Σεπτεμβρίου 1922, ὁπότε ἀπέπλευσαν τὰ τελευταῖα μεταφέροντα στρατὸν τοῦ νοτίου συγκροτήματος μεραρχιῶν ἑλληνικὰ ἀτμόπλοια ἐκ τοῦ ὅρμου Τσεσμὲ εἰς Χίον καὶ Μυτιλήνην. Ν. Κ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

— **Ἐρυθραία Νέα** *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς κοινότητος Κηφισίας τῆς ἐπαρχίας Ἀττικῆς. Κεῖται ἐπὶ τῆς ἁμαξιτῆς πρὸς Διόνυσον ὁδοῦ, ἄλλως *Καστρὶ* καλούμενον. Κάτοικοι (1928) 1844, πρόσφυγες ἐποικισθέντες τῷ 1923 ἐξ Ἐρυθραίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Δ. Ε. Μ.

ἐρυθραία (ἡ) (Erythraea) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *γεντιανοειδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 35 εἴδη, ἅτινα εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον φυτὰ μονοετῆ, δικοτυλήδονα, ποώδη, κοσμητικὰ ἢ χρήσιμα εἰς τὴν φαρμακευτικήν, μὲ φύλλα ἀντίθετα, σταυροειδῶς τεταγμένα, ἄμισχα, κωνοειδῆ εἰς τὴν βάσιν, καὶ μὲ λευκὰ ἢ ἐρυθρόχροα ἄνθη. Ταῦτα φέρουσι σωληνοειδῆ κάλυκα μὲ πέντε γραμμωτὰς διαχωρίσεις, στεφάνην βολβοειδῆ μὲ κορυφαίαν περιφέρειαν διῃρημένην εἰς πέντε βαθεῖς λοβοὺς καὶ πέντε στήμονας μὲ ἀνθῆρας κεκαμμένους σπειροειδῶς. Ἡ φοθήκη, μονόχωρος, γίνεται κατὰ τὴν γονιμοποίησιν ἐπιμήκες θυλάκιον. Ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν φυομένων γνωστότερα εἴδη εἶναι: *ἐρυθραία τὸ κενταύριον* (Erythraea centaurium), κοιν. *ριγόχορτο, κινινόχορτο* ἢ *θερμασοβότανο· ἐρυθραία ἡ πλατύφυλλος* (Erythraea latifolia) κοιν. *ἀλοΐ;* ἢ *μικρὸ καλογεράκι*, καὶ *ἐρυθραία ἡ θαλασσία* (Erythraea Maritima) κοιν. *λινόχορτο.* Τὸ ἀφέψημα κυρίως τῶν φύλλων καὶ ἀνθέων των, ἀλλὰ καὶ γενικῶς ὅλων τῶν μερῶν τοῦ κορμοῦ των, παρέχει εἰς τὴν φαρμακευτικὴν τονωτικὰ καὶ ἀντιπυρετικὰ ὑγρά. Συναντᾶται συχνότατα εἰς ἁπάσας σχεδὸν τὰς θερμὰς περιφερείας τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Κ. ΠΑΠ.

ἐρυθραιμία (ἡ) ἢ **ἐρυθροκυτταραιμία** *[Ἰατρ.].* Ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον ὁ Vaquez περιέγραψεν εἰδικὴν πάθησιν χαρακτηριζομένην ὑπὸ τῆς ζωηρῶς ἐρυθρᾶς ὄψεως τοῦ πάσχοντος καὶ ὑπὸ τῶν ἀφθόνων διακλαδώσεων μικροτάτων αἱματοφόρων ἀγγείων, διακρινομένων εἰς τὸ δέρμα. Κατ' αὐτὴν ὑπάρχουσιν ἄλγη εἰς τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας, ἐπὶ τῶν ὁποίων παρατηρεῖται χρωστικὴ βαθέως ἐρυθρόχρους, ἀποτελοῦσα ἀντίθεσιν πρὸς τὸ λοιπὸν δέρμα, ὅπερ παραμένει λευκόν. Οἱ βλεννογόνοι τῶν χειλέων, τῶν παρειῶν, τῆς γλώσσης καὶ τῶν βλεφάρων, ἔχουσι χροιὰν βαθέως ἐρυθρὰν· παρατηρεῖται δὲ σαφὴς διάτασις ἢ ἀνευρυσμὸς τῶν ὑποδορίων φλεβῶν. Ἡ πάθησις αὐτὴ ὀφείλεται εἰς τὴν ὑπερπαραγωγὴν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων τοῦ αἵματος, ἅτινα ὄντως εὑρίσκονται ηὐξημένα εἰς 7 — 8 ἑκατομμύρια κατὰ κυβικὸν χιλιοστόμετρον. Ὀφείλεται δ' αὕτη εἰς τὴν ὑπερλειτουργικότητα τῶν αἱματοποιητικῶν ὀργάνων ἀσκουμένην ἐπὶ τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων, ἐνῷ παραδόξως καὶ ἡ λευχαιμία ὀφείλεται εἰς τὴν ὑπερλειτουργικότητα τῶν αὐτῶν ὀργάνων, ἀσκουμένην ἐπὶ τῶν λευκῶν αἱμοσφαιρίων τοῦ αἵματος. Φαίνεται ὅτι ἡ αἰτία τῆς ὑπερπαραγωγῆς κατὰ τὴν νοσηρὰν ταύτην κατάστασιν ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ὁ μυελὸς τῶν ὀστέων διατηρεῖ καὶ μετὰ τὴν γέννησιν τὴν ἐμβρυϊκὴν αὐτοῦ κατάστασιν. Ἡ πάθησις γενικῶς παρακολουθεῖται ὑπὸ κυανώσεως καὶ ὑπερτροφείας τοῦ σπληνὸς καὶ τοῦ ἥπατος. Κατὰ συνωνυμίαν δὲ ἡ νόσος καλεῖται *νόσος ἢ συνδρομὴ τοῦ Vaquez.* Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

ἐρυθραίνω· καθιστῶ τι ἐρυθρόν, κοκκινίζω· || παθ. *ἐρυθραίνομαι·* γίνομαι ἐρυθρός, κοκκινίζω, ἐρυθριῶ.

Ἐρυθραῖον *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ἀκρωτήριον τῆς Ν. Α. ἀκτῆς τῆς Κρήτης σχηματίζον τὸ ἀνατολικὸν κέρας τοῦ κολπίζοντος ὅρμου Μακροῦ-Γιαλὸς καὶ τὸ Β. Δ. κέρας τοῦ διέκπλου τοῦ Κουφονησιοῦ (βλ. λ. *Γουδερού*).

Ἐρυθραῖος. —1) Ὁ παρὰ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν οἰκῶν, καὶ ὁ κάτοικος τῶν Ἐρυθρῶν τῆς Ἰωνίας. —2) Ἐπίθετον τοῦ Ἡρακλέους, κληθέντος οὕτως ἀπὸ τῆς πόλεως Ἐρυθρῶν ἔνθα ὑπῆρχεν ὁ ἀρχαῖος αὐτοῦ ναός. ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἐρυθράνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]·* βλ. *βουτανοτετρόλη.*

Ἐρύθρας. Κατὰ τὸν Ἀγαθαρχίδη (παρὰ *Στράβ.* ΙΣΤ' δ, 20), ἀρχόμενον τὰς εἰδήσεις του παρά τινος Βόξου, Πέρσου τὸ γένος, οἱ ἵπποι ἱπποφορβείου τινὸς τῆς Καρμανίας, φεύγοντες τὴν δίωξιν λεαίνης ὑπὸ οἴστρου πληγείσης, ἔπεσαν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ διεπεραιώθησαν κολυμβῶντες εἴς τινα ἀπέναντι νῆσον. Ὁ φυλάττων αὐτοὺς *Ἐρύθρας*, Πέρσης, κατασκευάσας σχεδίαν, ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος πατήσας τὴν νῆσον, θελήσας νὰ ἐπαναγάγῃ τοὺς ἵππους· καὶ ἐπανέφερε μὲν αὐτούς, πλὴν ἔχων εὕρει τὴν νῆσον ἐκείνην ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἀρίστην, ἔπεισε διαφόρους ὅπως ἀποικίσωσι ταύτην, καὶ ἀκολουθήσας αὐτοὺς ἐγένετο τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης ὁ ἀνάδοχος. Κατὰ τὸν Νέαρχον καὶ τὸν Ὀρθαγόραν (παρὰ *Στράβ.* Did. 652,33· πρβλ. *Αἰλιαν.* Ζώων ἱστορ. ΙΖ, 6. *Φιλοστρ.* Ἀπολ. Γ', 53) ἐπὶ ὑψώματος τῆς νήσου *Ὀγύρεως* «τάφος Ἐρύθρα δείκνυται, χῶμα μέγα ἀγρίοις φοίνιξι κατάφυτον· τοῦτον δὲ βασιλεῦσαι τῶν τόπων καὶ ἀπ' αὐτοῦ τὴν θάλασσαν ἐπώνυμον καταλιπεῖν». Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **Ἐρύθρας** ἢ **Ἔρυθρος.**—1) Υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῆς Ἐξόλης, θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῶν Θεσπιῶν Θεσπίου. — 2) Υἱὸς τοῦ Λεύκωνος καὶ ἔγγονος τοῦ Ἀθάμαντος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἔλαβε τὸ ὄνομά της ἡ βοιωτικὴ πόλις *Ἐρυθραί*, κατὰ τὴν ἐπιχώριον παράδοσιν.—3) Υἱὸς τοῦ Ραδαμάνθυος καὶ ἀρχηγὸς τῶν ἀποίκων Κρητῶν, οἵτινες ἔκτισαν τὰς *Ἐρυθρὰς* (βλ. λ.) τῆς Ἰωνίας. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἐρυθρᾶς λιμὴν *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* Ὅρμος εἰς τὴν νοτίαν ἐσχατιὰν τῆς *Ἐρυθραίας* χερσονήσου, ἄλλως ἢ ὁ λιμὴν τῶν *Ἐρυθρῶν* (βλ. λ.): «εἶτα Κώρυκος ὄρος ὑψηλὸν καὶ λιμὴν ὑπ' αὐτὸ Κασύστης καὶ ἄλλος Ἐρυθρᾶς λιμὴν» (*Στράβ.* Didot 550, 25). Πρόκειται προφανῶς περὶ τοῦ λιμένος *Πόρτο-Καβάκι* (πλάτ. 30°09'00" Β., μῆκ. 26°35'10" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: The island of Khios and the gulf of Smyrna) ἀμέσως πρὸς δυσμὰς τοῦ ἀκρωτηρίου *Κόρακας* (ἀρχ. *Κωρύκειον*). Ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ Στράβωνος προκύπτει, ὅτι ἀμφότεροι οἱ λιμένες, ὅ τε Κασύστης καὶ ὁ τῆς Ἐρυθρᾶς, ἦσαν ὁρμητήρια τῶν ἐξελιξάντων τὴν πειρατείαν εἰς ἐπιστήμην Κωρυκαίων. Σ. Ε. Λ.

ἐρύθρασμα (τὸ) *[Ἰατρ.].* Δερματοπάθεια συχνοτάτη εἰς τοὺς ἐνήλικας, σπάνια εἰς τὰς γυναῖκας καὶ μὴ ἀπαντῶσα ἐπὶ παιδίων. Ἀποτελεῖ εἶδος ἐπιδερμοφυτίας καὶ ὀφείλεται εἰς τὸ *μικρόσπορον τὸ λεπτότατον.* Ἐντοπίζεται εἰς τὴν μίαν ἢ τὰς δύο μηρογεννητικὰς πτυχὰς κατὰ πλάκας ροδοφαίους μεγέθους παλάμης καὶ ἐλαφρῶς πιτυρώδεις, σπανιώτερον δὲ καὶ εἰς τὰς μασχάλας. Οὐδὲν ὑποκειμενικὸν σύμπτωμα προκαλεῖ καὶ δύναται νὰ διαρκέσῃ ἐπ' ἄπειρον, δυσκόλως ὑποχωροῦν καὶ κατόπιν θεραπείας ἔτι. Τὸ μικρόσπορον ἀνακαλύπτεται εὐκόλως διὰ μικροσκοπικῆς ἐξετάσεως τῶν λεπίων. Ἡ πάθησις, ἂν καὶ παρασιτική, ἐν τούτοις δυσκόλως καλύπτεται μεταδοτική. Ἡ διαφορικὴ διάγνωσις δέον νὰ γίνεται ἀπὸ τὸ παράτριμμα (πλέον φλεγμονῶδες), τὴν ἐκζεματίδην (ἧς τὰ ὅρια δὲν εἶναι σαφῆ), τὴν ἐπιδερμοφυτίαν (πολυκυκλικὴν καὶ ἐπὶ μᾶλλον ροδόχρουν) κ.ο.κ. Ἡ θεραπεία συνίσταται εἰς τὸν σαπωνισμὸν διὰ ρεζορκινούχου σάπωνος· ἐντριβὴν δι' ἰωδιούχου οἰνοπνεύματος 1 % ἐπάλειψιν διὰ pommade d'Alibour καὶ ἐπίπασιν διὰ κόνεως τάλκ. Ν. Ν. Δ.

ἐρυθρένιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]·* βλ. *διβινύλιον.*

ἐρυθρίασις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐρυθριᾶν, κοκκίνισμα: «ἐρυθρίασις τοῦ προσώπου».

ἐρυθρίνη (ἡ) (Erythrina) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑλλοβοκάρπων*, περιλαμβάνον περὶ τὰ τριάκοντα εἴδη ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν. Εἶναι θάμνοι καὶ σπανίως δένδρα, πολλὰ κοσμητικά, πολλαπλασιαζόμενα κυρίως διὰ μοσχευμάτων. Φέρουν ἄνθη ὡραῖα καὶ μεγάλα, συνήθως χρώματος πορφυροῦ, διατεθειμένα κατ' ἐπιμήκεις βότρυς. Γνωστότερα εἴδη: *ἐρυθρίνη ὁ λόφος τοῦ ἀλέκτορος* (Erythrina Crista-galli), καλλιεργούμενον ἐν Βραζιλίᾳ διὰ τὰ ἄνθη της, *ἐρυθρίνη ἡ ἰνδική* (Erythrina Indica), καλλιεργουμένη εἰς τὰς Ἀνατολικὰς Ἰνδίας διὰ τὸν φλοιόν της, ὅστις χρησιμοποιεῖται ὡς φάρμακον ἀντιπυρετικὸν καὶ ἐναντίον τῆς συφίλιδος, *ἐρυθρίνη ἡ κοραλλόδενδρος* (Erythrina corallodendron), κομψὸν δένδρον ἰθαγενὲς τῶν Ἀντιλλῶν καὶ τῶν Ἰνδιῶν, διακρινόμενον διὰ τὴν ὡραιότητα τῶν ἀνθέων του. Ὁ τρυφερὸς ὑπόλευκος κορμὸς της ἀπανθρακούμενος χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν κατασκευὴν πυρίτιδος. Κ. ΠΑΠ.

— *[Ὀργ. Χημ.]* Βλ. *βουτανοτετρόλη.*

ἐρυθρίνης (ὁ) (Erythrin, Kobaltblüte) *[Ὀρυκτολ.].* Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ὑδρομιγὲς ἀρσενικὸν κοβάλτιον, μὲ χημικὸν μοριακὸν τύπον $Co_3\ As_2\ O_8 .\ 8\ H_2\ O$.

Ἀπαντᾶται εἰς ὁλοεδρικοὺς κρυστάλλους τοῦ μονοκλινοῦς κρυσταλλικοῦ συστήματος. Οἱ κρύσταλλοι συνήθως εἶναι μικροὶ καὶ βελονοειδεῖς, συνηνωμένοι εἰς σταχυοειδεῖς δέσμας ἢ ἀστεροειδεῖς ὁμάδας. Εὑρίσκεται ἐπίσης καὶ εἰς ἀκτινωτὰ φυλλώδη συσσωματώματα ἢ εἰς σφαιροειδῆ, νεφροειδῆ σχήματα, ἔχοντα τραχεῖαν ἐπιφάνειαν, ἢ γεηρὸς καὶ εἰς ἐπιφλοιώματα καὶ ἐπανθήματα. Συναντῶνται τέλος καὶ ψευδοκρύσταλλοι του κατὰ σμαλτίνην.

Ὁ ἐρυθρίνης ἔχει σχισμὸν πολὺ τέλειον, εἰς λεπτὰ δὲ φυλλίδια εἶναι κάπως εὔκαμπτος. Ἔχει σκληρότητα $2^1/_2$ βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 2,948, λάμψιν μαργαριτοειδῆ ἢ ὑελοειδῆ, κλίνουσαν πρὸς τὴν ἀδαμαντοειδῆ. Εἶναι διαφώτιστος καὶ ἔχει χρῶμα ὑσγινόεν, ἀποσαθρούμενος δὲ μαργαριτόφαιον μέχρι πρασινωποφαίου. Συρόμενος ἐπ' ἀλαμποῦς πλακὸς ἐκ πορσελλάνης δίδει γραμμὴν ἀνοικτοερυθρωπήν. Περιέχει 37,47% ὀξείδιον κοβαλτίου (CoO), 38, 46% πεντοξειδίου τοῦ ἀρσενικοῦ (A_2sO_5) καὶ 24,07% ὕδωρ. Προκύπτει ἐκ τῆς ἀποσαθρώσεως καὶ ἀλλοιώσεως τοῦ *κοβαλτίνου* καὶ τοῦ *σμαλτίνου* καὶ σχηματίζει ὡς ἐκ τούτου ἐπ' αὐτῶν ἐπανθήματα μαζὶ μὲ *φαρμακόλιθον.* Ἀπαντᾶται εἰς τὸ Schneeberg, Saalfeld, Wolfach, Modum, Allemont, Κορνουαλλίαν καὶ ἀλλαχοῦ. Συνώνυμον: *ἄνθη κοβαλτίου.* Γ. Κ. Γ.

Ἐρυθρῖνοι *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ἡ κατὰ Στράβωνα (Didot 467,6) μνεία τῶν σκοπέλων *Ἐρυθίνων* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

Ἐρυθρῖνος (ὁ) (Erythrinus) *[Ζῳολ.].* Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τελεοστέων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σπαριδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ παράλια τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ καὶ κυρίως ἐν τῇ Μεσογείῳ θαλάσσῃ. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *ἐρυθρῖνος ὁ χρυσόχρους* (Erythrinus auratus), ὅστις ἀπαντᾷ ἐν τῇ Μεσογείῳ, κοινότατος καὶ εἰς τὰ ἑλληνικὰ παράλια καὶ γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *λεθρίνι.* Τὸ μῆκός του κυμαίνεται μεταξὺ 35—50 ἑκατοστομέτρων καὶ σπανίως φθάνει καὶ τὰ 60 ἑκατοστόμετρα, τὸ σῶμά του ἔχει χρῶμα ἐρυθρόφαιον μὲ χρυσοκιτρίνους ἀποχρώσεις. Τὸ ἑδραῖον καὶ τὸ οὐραῖον πτερύγιον ἔχει κιτρινέρυθρον χρῶμα, ἡ κοιλία εἶναι ἀργυρόλευκος καὶ ὁ ὀφθαλμὸς ζωηρῶς ἐρυθρός. Τὸ κρέας του εἶναι νοστιμώτατον καὶ περιζήτητον. Δ. Ν. Π.

Ἐρύθριος. Ἔπαρχος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ζήνωνος (474—491), πολλάκις ἀναφερόμενος ἐν τῷ Ἰουστινιανείῳ κώδικι. Φιλάνθρωπος ὢν καὶ μὴ στέργων εἰς ἐπαχθῆ φορολογίαν τοῦ λαοῦ ἀπεσύρθη τοῦ ἀξιώματος. Μ. Ι. Γ.

ἐρυθρίτης (ὁ) (Erythrit) *[Φαρμ.].* Εἶναι τετρασθενὴς ἀλκοόλη, ἀπαντᾶται ἐν τῇ φύσει ὡς ὀρσελλινικὸς ἐστὴρ εἰς πολλοὺς λειχῆνας καὶ ἄλγη, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὴν Rocella Montagnei, παρασκευάζεται δὲ ἐξ αὐτοῦ διὰ σαπωνοποιήσεως μετὰ καλιρρύματος ἢ ἀσβεστίου γάλακτος. Ὁ ἐρυθρίτης ἀποτελεῖ μεγάλους τετραγωνικοὺς κρυστάλλους δυσδιαλύτους ἐν ἀλκοόλῃ, εὐδιαλύτους ἐν ὕδατι καὶ αἰθέρι, γλυκείας γεύσεως, τηκομένους εἰς 126°. Κ. Γ. Μ.

ἐρυθριτοδιοξείδιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]·* βλ. *βουτανοτετρόλη.*

ἐρυθριῶ (—άω), ἀόρ. *ἠρυθρίασα·* γίνομαι κόκκινος, κοκκινίζω εἰς τὸ πρόσωπον: «ἐρυθριῷ ἐξ αἰδοῦς».

ἐρυθροβάκιλλος (ὁ) (Erythrobacillus) *Βοτ.].* Γένος σχιζομυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *βακτηριδῶν*, περιλαμβάνον ἐναερίους μύκητας ἐρυθροῦ χρώματος, ὅπερ εὐκόλως ἀποπίπτει. Δ. Ν. Π.

ἐρυθροβαφὴς (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ βαφεὶς ἐρυθρὸν χρῶμα, κοκκινοβαμμένος.

ἐρυθροβλάσται ἢ *αἱματοβλάσται* *[Ἀνατομ.]·* βλ. λ. *αἱμοπετάλια.*

ἐρυθρογονὺς (ἡ) (Erythrogonys) *[Ζῳολ.].* Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακροτάρσων* τῆς οἰκογενείας τῶν *χαραδριδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὴν Αὐστραλίαν. Δ. Ν. Π.

ἐρυθρογράφος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ γράφων δι' ἐρυθρᾶς μελάνης τὰ κεφαλαῖα γράμματα εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τῶν κωδίκων.

— *[Παλαιογρ.]* Ἐκαλεῖτο *ἐρυθρογράφος* παρὰ Βυζαντινοῖς (μολονότι δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη ἡ χρῆσις τῆς λέξεως) ὁ κοσμῶν τὰ χειρόγραφα δι' ἀρχικῶν γραμμάτων καὶ ἐπικεφαλίδων ἐξ ἐρυθροῦ μέλανος, ὁ ἐν τῇ Δύσει καλούμενος rubricator. Ὁ ἐρυθρογράφος ἦτο πολλάκις ὁ ἴδιος ὁ βιβλιογράφος, ὁ γραφεὺς δηλαδὴ τοῦ κώδικος, οὐχὶ σπανίως ὅμως ἡ ἐργασία αὕτη ἀνετίθετο εἰς ἕτερον εἰδικώτερον· διὰ τὴν αἰτίαν δὲ ταύτην συναντῶμεν συχνὰ κώδικας, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ βιβλιογράφος ἔχει ἀφήσει χῶρον διὰ τὰ ἀρχικὰ γράμματα, μὴ συμπληρωθέντα.

Ἐρυθρογράφοι ἐπίσης ἐκαλοῦντο γραφεῖς ἰδιαίτεροι, οἵτινες ἔγραφον συνήθως τὰ διὰ κοκκίνης μελάνης σημαδόφωνα τοῦ ἀρχαίου στενογραφικοῦ συστήματος τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς. Ὑπῆρχον καὶ ἕτεροι διὰ τὴν πρασίνην καὶ χρυσῆν γραφήν· οἱ πρασινογράφοι καὶ οἱ χρυσογράφοι.

Digitized by Google

ἐρυθροδανίνη (ἡ) *[Χημ.]*. Ἕτερον ὄνομα τῆς *γαρανσίνης* (βλ. λ.).

ἐρυθροδανοειδῆ (τὰ) (Rubiaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα πόας ἢ δενδρύλλια, κοσμητικά, καρποφόρα, φαρμακευτικὰ ἢ ποικίλως χρήσιμα. Γνωστότερα γένη εἶναι τὰ ἑξῆς: *ἀγκυλοφόρος* (Angylophorus), *γάλιον* (Galium), *γαρδενία* (Gardenia), *ἐρυθρόδανον* (Rubia), *καμπυλοβότρυς* (Campylobotrys), *κεφάλανθος* (Cephalanthus), *κεφαλοειδὴς* (Cephaelis), *κοκκοκύψελος* (Coccocypselus), *κοφφέα* (Coffea), *λουκουλία* (Luculia), *πωγωνόπους* (Pogonopus), *ρεμιγία* (Remijia), *ριχαρδσονία* (Richardsonia), *σέρις* (Serissa), *τραχίδιον* (Trachidium), *χεραρδια* (Scherardia), *χρυσόξυλον* (Chrysoxylon) καὶ *ψυχοτρόφον* (Psychotrophum). Δ. Ν. Π.

ἐρυθρόδανον (τὸ) (Rubia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρυθροδανοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας πολυετεῖς, ἰθαγενεῖς τῶν εὐκράτων καὶ θερμῶν τῆς γῆς χωρῶν. Ἀξιολογώτερα εἴδη εἶναι: *ἐρυθρόδανον τὸ ἐξωτικὸν* (Rubia peregrina) κοιν. ἀγριόρριζα ἢ ἄγριο ριζάρι, *ἐρυθρόδανον τὸ λάμπον*, (Rubia lucida), κοιν. *τραγανάδι* (Κύπρος), καὶ *ἐρυθρόδανον τὸ βαφικὸν* (Rubia tinctorium), κοιν. ριζάρι, ἀλιζάρι ἢ μπογιὰ (Κύπρος). Ἡ ρίζα τοῦ εἴδους τούτου εἶναι κατ' ἐξοχὴν βαφική. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται καὶ τὸ φυτὸν *ἐρευθέδανον* κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, καὶ *ἐρυθρόδανον* κατὰ τὸν Διοσκορίδην. Ἡ καλλιέργεια τοῦ εἴδους τούτου ἦτο ἐντατικωτάτη ἄλλοτε ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἀνατολῇ, ἀλλ' ἀπό τινων ἐτῶν περιωρίσθη κατὰ πολύ, διότι προτιμῶνται αἱ χημικαὶ βαφαί. Παρὰ ταῦτα, χρησιμοποιεῖται ἔτι εἰς πλείστας χώρας, ἰδίως πρὸς βαφὴν ζωηρῶς ἐρυθρῶν ὑφασμάτων, ὡς στρατιωτικῶν ἐπωμίδων, κ. τ. λ. Ἡ ἐντὸς τῆς ρίζης τοῦ ἐρυθροδάνου βαφικὴ οὐσία καλεῖται ἀλιζαρίνη.

Τὸ ἐρυθρόδανον πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς κυρίως. Σπείρεται συνήθως κατὰ Μάρτιον ἢ Ἀπρίλιον. Κατὰ Μάϊον ἢ Ἰούνιον, τὰ νεαρὰ φυτά, ἅτινα ἔχουσιν ὕψος 10—15 ἑκατοστομέτρων, βοτανίζονται καὶ ὅπου εἶναι πολὺ πυκνὰ ἀραιοῦνται καὶ καλύπτονται 2 περίπου ἑκατοστὰ ἀπὸ τῆς γῆς μὲ χῶμα· περὶ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου καλύπτονται ἐκ νέου τὰ φυτὰ μὲ παχύτερον στρῶμα χώματος, 5—8 ἑκατοστομέτρων, καὶ κατὰ Μάϊον, δηλαδὴ τὸ ἑπόμενον ἔτος, βοτανίζονται ἐκ νέου τὰ φυτὰ καὶ κατὰ Σεπτέμβριον θερίζονται εἰς ὕψος 10 περίπου ἑκατοστομέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, τὸ χόρτον δὲ τοῦτο χρησιμεύει ὡς τροφὴ τῶν κτηνῶν. Τελευταίως, κατὰ τὸν Νοέμβριον, τὰ φυτὰ καλύπτονται πάλιν ὑπὸ στρώματος χώματος 7 περίπου ἑκατοστομέτρων. Αἱ ἐπανειλημμέναι αὗται διαστρώσεις τοῦ χώματος ὡς σκοπὸν ἔχουσι τὸν πολλαπλασιασμὸν καὶ τὴν ἐνδυνάμωσιν τῶν ριζῶν, αἵτινες ἀποκόπτονται κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τῆς σπορᾶς καὶ ἀφοῦ προηγουμένως ἀποκοπῇ τὸ χόρτον. Ἡ συγκομιδὴ τῶν ριζῶν διενεργεῖται συνήθως κατὰ τὸν μῆνα Ὀκτώβριον. Μετὰ τὴν συγκομιδὴν αἱ ρίζαι ἐκτίθενται εἰς σκιερὸν καὶ εὐάερον μέρος ὅπως ἀποξηρανθῶσιν. Ἕκαστον στρέμμα καλῆς ποιότητος γῆς ἀποφέρει περὶ τὰς 1,000 ὀκάδας νωπῶν ριζῶν, αἵτινες ἀποξηραινόμεναι ἀποδίδουσι μόνον 250—350 ὀκάδας. Δ. Ν. Π.

— *Τεχν.]* Αἱ μικραὶ ρίζαι τοῦ *ἐρυθροδάνου* χρησιμεύουσι τῇ βαφικῇ πρὸς κατασκευὴν ὡραίων καὶ ἀνεξιτήλων ἐρυθρῶν καὶ κιτρίνων χρωμάτων, ἰδίως δὲ τοῦ τουρκικοῦ ἐρυθροῦ. Ἐν μὲν τῷ φλοιῷ τῆς ρίζης ὑπάρχει ἡ ἐρυθροδανίνη, ἐν δὲ τῷ ξυλώδει μέρει τῆς ρίζης ἡ ξανθίνη. Κατὰ τὸν Runge τὸ ἐρυθρόδανον περιέχει ἑπτὰ διαφόρους οὐσίας. Εἰς τὸ ἐμπόριον φέρεται διαφόρου προελεύσεως ἐρυθρόδανον, ἔτι δὲ καὶ διάφορα ἐκ τούτου παραγόμενα παρασκευάσματα, οἷα τὰ ἄνθη τοῦ ἐρυθροδάνου, ἡ ἀγοραία ριζαρίνη κλπ. Διὰ τὸ ἀνεξίτηλον τῆς δι' ἐρυθροδάνου βαφῆς, ὡς καὶ διὰ τὸ ζωηρὸν τοῦ χρωματισμοῦ, παίζουν σπουδαῖον ρόλον ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ ἡ φύσις τῆς γῆς, ἡ ἡλικία τῆς ρίζης καὶ ὁ τρόπος τῆς συλλογῆς αὐτῆς. Ἐκτὸς τῆς βαφῆς τῶν μαλλίνων καὶ βαμβακερῶν ὑφασμάτων, τὸ ἐρυθρόδανον χρησιμεύει καὶ εἰς τὴν ζωγραφικὴν (λακκιόχρωμα ἢ λάκκος τοῦ ἐρυθροδάνου). Τὸ ἐρυθρόδανον ἔχει τοσαύτην βαφικὴν ἰδιότητα, ὥστε, κατὰ τὸν Dr K. G. Fiedler, βάφονται ἐρυθρὰ τὰ ὀστᾶ, τὰ οὖρα καὶ τὸ γάλα τῶν ζῴων, τὰ ὁποῖα τρέφονται δι' αὐτοῦ. Ἕνεκα τούτου μεταχειρίζονται τὸ ἐρυθρόδανον καὶ κατὰ τῆς ραχίτιδος τῶν παίδων. Τὰ ἐξ ἐρυθροδάνου ἐρυθρὰ χρώματα, ἅτινα εἶναι τὰ ζωηρότερα καὶ μονιμώτερα πάντων τῶν χρωμάτων, ὅσα παράγονται ἐκ τοῦ βασιλείου τῶν φυτῶν, ἦσαν προνομιοῦχα τοῖς ἐν Θεσσαλίᾳ Ἀμπελακιώταις, οἵτινες καὶ ἰσχὺν καὶ πλοῦτον εἶχον ἀποκτήσει ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ τῇ Δύσει. Τὸ ἐμπόριον ὅμως τοῦτο ἔπαυσε, διότι τὸ φυσικὸν ἐρυθρόδανον παρηγκώνισε νῦν ἡ σκευαστὴ *ριζαρίνη* ἢ *ἀλιζαρίνη*, ἡ ὁποία κατεσκευάσθη τὸ πρῶτον τεχνητῶς ἐκ τοῦ ὑδρογονάνθρακος ἀνθρακενίου κατὰ τὸ ἔτος 1868 ὑπὸ τοῦ Crâbe καὶ Liebermann.

[Βλ. *Ὀρφανίδου*, Γεωπονικὰ (τόμ. γ'). — *Dr K. G. Fiedler*: «Unbersicht der wichtigsten und bemerkenswerthesten Gewächse des Königreichs Griechenland» (1834), «Reisedurch alle Theile des Königreiches Griechenland» (Leipsig 1840).] Ι. Γ. ΜΠ.

ἐρυθροδάνωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ δι' ἐρυθροδάνου βαφή.

ἐρυθροδανωτὴς (ὁ)· ὁ δι' ἐρυθροδάνου βαφεύς.

ἐρυθροδεξτρῖναι (αἱ) *[Χημ.]*· βλ. *δεξτρίνη*.

ἐρυθροδερμία (ἡ) *['Ιατρ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ ἐκτεταμένη, φλεγμονώδης καὶ διαρκὴς (ἄνω τῆς ἑβδομάδος διαρκοῦσα) ἐρυθρότης τοῦ δέρματος, συνοδευομένη ὑπὸ ἀπολεπίσεως πιτυρώδους ἢ φλοϊστικῆς. Ἡ ἐρυθροδερμία εἶναι σύμπτωμα χαρακτηρίζον πολλὰς ἐρυθροδερμικὰς δερματοπαθείας (βλ. λ. *δερματοπάθεια*) καὶ ἰδιοπαθεῖς δερματοπαθείας, αἵτινες ὑποδιαιροῦνται εἰς:

Ὀξεῖα πρωτοπαθὴς ἐρυθροδερμία.
[Περίπτωσις Bergé.]

1) Ἐρυθροδερμία ὀξεῖα πρωτοπαθής: βλ. λ. *δερματῖτις ἀπολεπιστικὴ ὀξεῖα*.

2) Ἐρυθροδερμία ὑποξεῖα πρωτοπαθής· βλ. λ. *δερματῖτις, ἀπολεπιστικὴ καθολική*.

3) Ἐρυθροδερμία χρονία προμυκητική· χαρακτηρίζεται ἐκ πλακῶν ἐρυθρῶν, οἰδηματωδῶν, ἐντονώτατα κνησμωδῶν, μετὰ λεπτῆς ἀπολεπίσεως καὶ καθολικῆς ἀδενοπαθείας. Διαρκεῖ ἐπὶ μακρὰ ἔτη καὶ δύναται ν' ἀπολήξῃ εἰς μυκητίασιν σπογγοειδῆ ἢ εἰς θάνατον ἐκ καχεξίας.

4) Ἐρυθροδερμία χρονία πρωτοπαθής: μορφὴ τῆς ὀξείας πρωτοπαθοῦς ἐρυθροδερμίας, διαρκοῦσα ἐπὶ πολλὰ ἔτη (βλ. εἰκόνα εἰς ἄρθρον *δερματῖτις* χρονία φλοϊστική).

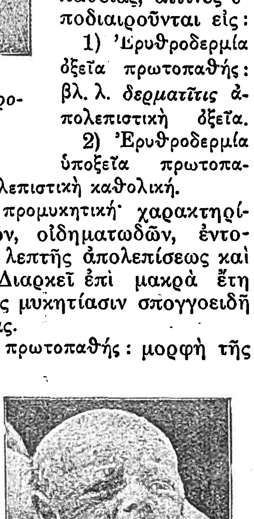

Ἐρυθροδερμία νεογνοῦ.

5) Ἐρυθρὰ πιτυρίασις τοῦ Hébra-Jadassohn. Χρονία ἐρυθροδερμία χαρακτηριζομένη ὑπὸ πλακῶν ἐρυθρῶν, ἀπολεπιζομένων, ξηρῶν, αἵτινες ἐντοπίζονται εἰς τὰς πτυχὰς καὶ σὺν τῷ χρόνῳ γενικεύονται συνοδευόμεναι ὑπὸ πολυαδενίτιδος, πτώσεως τῶν ὀνύχων καὶ τῶν τριχῶν. Τὸ δέρμα παχύνεται, παρατηρεῖται αὔξησις τῶν λευκῶν αἱμοσφαιρίων ἔντονος καὶ ἐπακολουθεῖ θάνατος ἐκ μαρασμοῦ.

6) Ἐρυθροδερμία τῶν νεογνῶν. Αὕτη καθολικεύεται συντόμως, ἀκολουθουμένη ὑπὸ ἀπολεπίσεως ἐντόνου κατὰ μεγάλα πέταλα. Πρόγνωσις σοβαρά. Δὲν πρέπει ἐν τούτοις νὰ συγχέεται πρὸς τὴν φυσιολογικὴν ἀπολέπισιν τῶν νεογνῶν, τὴν παρατηρουμένην κατὰ τὸν πρῶτον μῆνα, ἥτις, ὅταν εἶναι ἔντονος, δυνατὸν νὰ συνοδεύεται ὑπὸ ἐρυθρότητος τοῦ δέρματος παροδικῆς.

7) Ἐρυθροδερμίαι συμπτωματικαί. Αὗται δὲν εἶναι καθ' αὐτὸ ἐρυθροδερμίαι, ἀλλὰ συμπτώματα ἰδίων νόσων, ὡς π. χ. ἐκζέματος καθολικοῦ, πέμφιγος, ψωριάσεως κλπ., ἢ συνέπειαι ἐξωτερικῶν φαρμακευτικῶν ἐπιδράσεων ἐρεθιστικῶν, ἐγκαυμάτων κλπ.

Θεραπεία. Δέον νὰ εἶναι αἰτιολογικὴ ὅπου τὸ αἴτιον εἶναι γνωστόν, ὡς π. χ. ἐπὶ δηλητηριάσεων διὰ φαρμάκων, ἐπὶ ἀλκοολισμοῦ κλπ., ὁπότε δέον νὰ ἐπιδιώκεται ἡ ἄρσις τοῦ αἰτίου. Κατὰ τὰ ἄλλα ἡ θεραπεία εἶναι συμπτωματικὴ (ἀλοιφαὶ ἀντικνησμώδεις, λουτρὰ παρατεταμένα μαλακτικὰ κ.ο.κ.). Ἐπὶ προμυκητικῶν καὶ λευχαιμικῶν ἐρυθροδερμιῶν ἄριστα ἀποτελέσματα ἐπιτυγχάνονται διὰ τῶν ἀκτίνων Röntgen. Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

ἐρυθρόδερμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων τὸ δέρμα ἐρυθρόν· || ***ἐρυθρόδερμος*** (ὁ, ἡ) ὡς οὐσ., ὁ ἀνήκων εἰς τὴν ὁμώνυμον φυλὴν τῆς Ἀμερικῆς: «ἡ φυλὴ τῶν ἐρυθροδέρμων».

—*['Εγκυκλ.]* Βλ. λ. *Ἀμερικὴ* [Ἀνθρωπ.].

ἐρυθροελάτη (ἡ) (Picea) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πιτυϊδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα μεγάλα, δασικά, ἀειθαλῆ καὶ μονόοικα. Ἐκ τῶν 10 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερα εἶναι: *ἐρυθροελάτη ἡ ἀνατολικὴ* (Picea orientalis), δένδρον ἀρκετοῦ ὕψους ἀπαντῶν εἰς τὰ περὶ τὸν Καύκασον μέρη καὶ εἰς τὴν Τραπεζοῦντα· *ἐρυθροελάτη ἡ λευκὴ* (Picea alba) ἥτις, εἶναι παμμέγιστον δένδρον ἰθαγενὲς τῶν βορείων χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς, καλλιεργούμενον εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Εὐρώπης, παρέχον ξύλον καὶ ρητίνην ἀρίστης ποιότητος· *ἐρυθροελάτη ἡ μέλαινα* (Picea migra), ἰθαγενὲς δένδρον τοῦ Καναδᾶ, καλλιεργούμενον διότι ἐκ τῶν νεαρῶν βλαστῶν του παρασκευάζεται εἶδος ζύθου· *ἐρυθροελάτη ἡ ὑψικάρηνος* (Picea excelsa), ἥτις εἶναι πανύψηλον δένδρον φυόμενον εἰς πλείστας ὀρεινὰς χώρας τῆς βορείου καὶ μέσης Εὐρώπης, ἀποτελοῦν πολλαχοῦ μεγάλα δάση, ὅπως εἰς τὸ Τυρόλον, τὴν Νορβηγίαν, τὴν Σουηδίαν καὶ τὴν Γαλλίαν. Ἐκ τοῦ κορμοῦ της παρέχεται ἀρίστης ποιότητος ξυλεία, ἥτις εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα σουηδική, παρασκευάζονται δὲ πυρεῖα καὶ χάρτης. Δ. Ν. Π.

ἐρυθρόζαι (αἱ) *['Οργ. Χημ.]*. Εἶναι ἀλδοτετρόζαι τοῦ τύπου $CH_2(OH).CH(OH).CH(OH).CHO$ Διακρίνονται δύο στερεοϊσομερεῖς, ἐξ ὧν ἡ μία d-*ἐρυθρόζη* ἐλήφθη ἐκ τοῦ d-ἀραβονικοῦ ὀξέος καὶ δι' ἀναγωγῆς δίδει τὸν φυτικὸν *ἐρυθρίτην*, ἡ δ' ἑτέρα 1-*ἐρυθρόζη* ἐλήφθη ἐκ τοῦ 1-ἀραβονικοῦ ὀξέος. Τέλος τὸ μῖγμα, ἤτοι ἡ d, 1-*ἐρυθρόζη*, δύναται νὰ ληφθῇ ἐκ τοῦ d, 1-ἀραβονικοῦ ὀξέος. Σ. Γ.

ἐρυθροθεραπεία (ἡ) *['Ιατρ.]*. Ὅρος (ἐκ τοῦ *ἐρυθρὸς* καὶ *θεραπεύειν*) σημαίνων τὴν θεραπείαν νόσων τινῶν διὰ τῶν ἐρυθρῶν ἀκτίνων. Ὁ τρόπος οὗτος τοῦ θεραπεύειν ἦτο γνωστὸς ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων, καθ' οὓς οἱ Σῖναι εἶχον τὴν συνήθειαν νὰ χρωματίζωσι δι' ἐρυθροῦ χρώματος τοὺς ἐξ εὐλογίας πάσχοντας, οἱ δὲ Τογκίνειοι νὰ ἐπιχρίωσι δι' αἵματος κυνὸς τοὺς ἐξ ἱλαρᾶς προσβεβλημένους. Εἶναι δ' ἐπὶ πλέον γνωστὸν ὅτι οἱ Ρουμᾶνοι καὶ σήμερον ἔτι περιβάλλουσι διὰ χιτῶνος ἐρυθροῦ χρώματος τὰ πάσχοντα παιδία· ἡ δὲ τοιαύτη πρακτικὴ ὑφίστατο ἄλλοτε εἰς τὴν Ἰσπανίαν.

Πλεῖστοι σοφοὶ φυσιοδῖφαι, κατὰ διαφόρους ἐποχάς, ἐπειραματίσαντο ἐπὶ τῶν μονοκυττάρων ὄντων καὶ εἶτα ἐπὶ τῶν μικροβίων, διὰ τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλιακοῦ φάσματος, καταδείξαντες ὅτι τὸ ἐρυθρὸν χρῶμα καὶ τὸ ἐντεῦθεν τοῦ ἐρυθροῦ εἶναι τὸ θερμότερον τμῆμα τοῦ φάσματος καὶ τὸ διεισδυτικώτερον, καὶ ὅτι ἡ ἐν αὐτῷ ζωτικότης τῶν μικροβίων ἐπιτείνεται ἐν ἀρχῇ, ἀλλ' ἀκολούθως καταπαύεται, ὡς ἐξαντληθεῖσα ἐκ τῆς ἀφθονίας καὶ τῆς ὑπερβολικῆς λειτουργικότητος. Τὰ τοιαῦτα πειράματα, ἐφαρμοσθέντα οὐ μόνον ἐπὶ τῶν μεμονωμένων ζώντων κυττάρων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἀνωτέρων ζώντων ὀργανισμῶν καὶ αὐτῶν τῶν σπονδυλωτῶν καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἔτι, ἀπέδειξαν ὅτι ἡ αὐτὴ ὡς ἄνω ἐνέργεια ὑφίσταται καὶ παραμένει, ἀμέσως καὶ ἀπ' εὐθείας σχεδὸν ἐνεργοῦσα ἐπὶ τοῦ δέρματος καὶ τῶν παρασίτων αὐτοῦ, βραδυτέρα δὲ τὴν ἐνέργειαν διὰ τῆς παρεμβολῆς τοῦ νευρικοῦ συστήματος.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω, καὶ ἄλλων νεωτέρων ἔτι πειραμάτων, προκύπτει ὅτι τὸ ἐρυθρὸν χρῶμα εἶναι διεγερτικόν, δὲν ἐρεθίζει τὸ δέρμα, ἀλλ' ἔχει εἰσδυτικὴν δύναμιν πολλῷ δραστικωτέραν τοῦ κυανοῦ χρώματος. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὁ ἐκ Δανίας Finsen, ὁ πρωταγωνιστὴς οὗτος τῆς φωτοθεραπείας, ἐχρησιμοποίησε τὸ ἐρυθρὸν χρῶμα κατὰ τῆς εὐλογίας· ἕτεροι δὲ πρὸς θεραπευτικὸν σκοπὸν κατὰ τῆς ὀστρακιᾶς. Ὁ δὲ Chopf ἀναφέρει ὅτι διὰ τῆς ἐπενεργείας τῆς ἐν τῷ ἐρυθρῷ θαλάμῳ παραμονῆς, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπέβαλε τὰ ἐξ ὀστρακιᾶς πάσχοντα παιδία, παρετήρησεν ὅτι τὸ ἐξάνθημα ὠχρία καὶ ἐξηλείφετο, ὁ πυρετὸς ὑπεχώρει καὶ αἱ ἐπιπλοκαὶ τῆς νόσου, ὁσάκις δὲν ἀπεσοβοῦντο, ἔχανον τοὐλάχιστον τὴν βαρύτητα αὐτῶν. Ἐφ' ὅσον ὅμως ἡ ἐν τῷ ἐρυθρῷ θαλάμῳ παραμονὴ δὲν παρετείνετο ἐπαρκῶς, ἐνεφανίζοντο ἐκ νέου καὶ τὸ ἐξάνθημα καὶ ὁ πυρετός. Ἀποτελέσματα ἐπίσης ἱκανοποιητικὰ ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἐρυθροῦ χρώματος ἢ τοῦ ἐρυθροῦ φωτός, ἐπετεύχθησαν εἴς τε τὴν εὐλογίαν, τὴν ἱλαρὰν καὶ τὸ ἐρυσίπελας.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐρυθροθεραπείας διευθετεῖται κοινόν τι δωμάτιον τῆς οἰκίας, μετατρεπόμενον εἰς «ἐρυθρὸν θάλαμον», ὡς ἀκολούθως: Ἐπικολλῶμεν ἐρυθρὸν χάρτην εἰς τὰ παράθυρα καὶ τὰς ἐξ ὑάλου θύρας, καὶ εἰς τὸ μέσον τοῦ θαλάμου ἀναρτῶμεν λυχνίαν ἠλεκτρικὴν ἐρυθράν. Ἐπὶ πλέον οἱ ἐν τῷ θαλάμῳ τούτῳ εἰσαγόμενοι ἀσθενεῖς περιβάλλονται διὰ χιτῶνος ἐρυθροῦ χρώματος· πρέπει δὲ νὰ παραμένωσιν ἐν αὐτῷ ἀπὸ τρεῖς μέχρι πέντε ἡμερῶν. Παρετηρήθη συγχρόνως ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος δυναμογενικὴ ἐνέργεια τῆς ἐρυθροθεραπείας καὶ ἡ ὡς παρακολούθημα ταύτης ἐνίσχυσις τῆς ζωϊκῆς ἀντιστάσεως ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς εἰσδυτικότητος τῶν ἐρυθρῶν ἀκτίνων. Ὅσον δὲ νεαρώτερος εἶναι ὁ εἰς τὴν θεραπείαν ταύτην ὑποβαλλόμενος ὀργανισμός, κατὰ τοσοῦτον ἡ εἰσδυτικότης αὕτη τῶν ἀκτίνων εἶναι αἰσθητοτέρα, καθόσον αὕτη, ἐξαρτωμένη ἐκ τῆς ὑφῆς τοῦ καλυπτηρίου συστήματος, ἐξασθενοῦται σημαντικῶς εἰς τοὺς ἐνηλίκους, τῶν ὁποίων τὸ δέρμα εἶναι παχύτερον καὶ σκληρότερον.

Digitized by Google

'Αλλὰ καὶ ἐπὶ ἄλλων περιπτώσεων ἐφηρμόσθη ἐπιτυχῶς ἡ ἐρυθροθεραπεία, ὡς π. χ. εἰς τὴν ψυχοθεραπείαν, ἔνθα τὰ ἀποτελέσματα κατεδείχθησαν σαφέστερον. Εἰς τὴν ἐρυθρὰν ἀτμοσφαῖραν λ. χ. οἱ ἐξηντλημένοι νευρασθενικοί, οἱ ὑποχονδριακοί, οἱ μελαγχολικοί, βελτιοῦνται πάντοτε σχεδὸν καὶ ἀνακτῶσι τὴν ὄρεξιν καὶ τὴν πρὸς ζωτικότητα καὶ δρᾶσιν διάθεσιν, ὡς καὶ τὴν ἀνάγκην κινήσεως, καθ' ὅσον τὸ ἐρυθρὸν χρῶμα προκαλεῖ παρ' αὐτοῖς τὴν διέγερσιν ἐν γένει.
Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

ἐρυθροθώραξ (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ ζῷον, τοῦ ὁποίου ὁ θώραξ ἔχει ἐρυθρὸν χρῶμα. Δ. Ν. Π.

ἐρυθροΐδημα ***ἐπιδημικὸν*** *['Ιατρ.]*. Εἶναι πάθησις χαρακτηριζομένη ὑπὸ διογκώσεως ψυχρᾶς, ὑγρᾶς καὶ κυανωτικῆς τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν, πολλάκις δὲ καὶ τῆς ῥινὸς καὶ τοῦ προσώπου, παρακολουθουμένη ὑπὸ κνησμοῦ καὶ ὑπὸ ἐφιδρώσεων ἀφθόνων, ἐνίοτε δὲ καὶ ὑπὸ νευρικῶν διαταραχῶν, τουτέστιν ἐξασθενήσεως, τρόμου, παραισθησιῶν, ἢ καὶ ὑπὸ διαταραχῶν ἀγγειοκαρδιακῶν, ἤτοι: ταχυκαρδίας, ὑπερτονίας, κλπ. Ἡ νόσος αὕτη ἐμφανίζεται κατόπιν περιόδου γενικῆς κακουχίας μετὰ κατάρρου ὀφθαλμορρινικοῦ ὑπομιμνήσκοντος τὴν γρίπην, ἀλλ' ἄνευ πυρετοῦ· ἐξελίσσεται δὲ κατὰ διαδοχικὰς ἐξάρσεις ἐπὶ χρονικὸν διάστημα πολλῶν μηνῶν. Παρετηρήθη ἡ νόσος αὕτη εἰς τὴν Αὐστραλίαν, τὴν 'Αμερικήν, τὴν 'Αγγλίαν καὶ τὴν Ἑλβετίαν· συγγραφεῖς δέ τινες εὑρίσκουν μεγίστην ἀναλογίαν ταύτης πρὸς τὴν *ἀκροδυνίαν*· εἶναι δὲ συνώνυμος πρὸς τὴν *πελλαγροειδῆ πολυνευρίτιδα* (Swift 1914). Μ. Ν. Κ.

ἐρυθροκενταυρίνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. 'Οργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_{27}H_{24}O_8$, ἀνευρεθεῖσα εἰς τὴν *ἐρυθραίαν τὴν κενταύριον*. Εἶναι σῶμα κρυσταλλικόν, ἐρυθρούμενον ὅταν ἐκτεθῇ εἰς τὸν ἀέρα. Σ. Γ.

ἐρυθροκερατοδερμία (ἡ), ***συμμετρικὴ προϊοῦσα*** *['Ιατρ.]*. Σπανιωτάτη δερματοπάθεια ἀνήκουσα μορφολογικῶς εἰς τὰς κερατιάσεις, ἀναφαινομένη ὀλίγον μετὰ τὴν γέννησιν καὶ συνισταμένη ἐκ μεμονωμένων πλακῶν ὑπερκερατιασικῶν ἢ μυρμηκιωδῶν, αἵτινες ἐκτείνονται ταχέως δυνάμεναι νὰ καταλάβουν ἅπαν τὸ σῶμα. Θεραπευτικῶς μικρὰν ὠφέλειαν παρέχουν αἱ ἀκτῖνες Röntgen (βλ. *J. Darier:* Erythro-kératodermie verruqueuse en nappes, symétrique et progressive εἰς Bul. de la Soc. Fr. de Derm. 1 'Ιουν. 1911). Ν. Ν. Δ.

ἐρυθροκίτρινος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἐπὶ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος εἶναι κίτρινος καὶ παρουσιάζει τὰς παρειὰς ἐρυθράς, ἐρυθρὸς καὶ κίτρινος || ὁ ἔχων συνδυασμὸν τοῦ ἐρυθροῦ καὶ κιτρίνου χρώματος.

ἐρυθρόκοκκος (ὁ) (Erythrococcus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐφορβιοειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῆς 'Αφρικῆς Δ.Ν.Π.

ἐρυθρόκυτον (τὸ) ἢ ***ἐρυθροκύτταρον***· τὸ ἐρυθρὸν αἱμοσφαίριον.

ἐρυθρολακκίνη (ἡ) (Erythrolaccin) *[Φαρμ.]*. Σῶμα τοῦ τύπου $C_{14}H_8O_5$, ἀπαντῶν εἰς ἀναλογίαν 1% εἰς τὴν καθαρὰν ῥητίνην τοῦ λακκίου κόμμεως. Εἰς τὸ σῶμα τοῦτο ὀφείλει τὸ λάκκιον κόμμι τὸ κίτρινον χρῶμά του. Ἡ ἐρυθρολακκίνη κρυσταλλοῦται εἰς χρυσοκίτρινα ῥομβικὰ φυλλίδια, ἐξαχνοῦται εἰς ἐρυθρὰς βελόνας καὶ διαλύεται εἰς ἀλκοόλην, αἰθέρα, βενζόλιον, τολουόλιον, χλωροφόρμιον, ὀξικὸν ὀξύ. Κ. Γ. Μ.

ἐρυθρολακκίνη (ὁ) (Erythrolaccine) *[Φαρμ.]*. Σῶμα τοῦ τύπου $C_{14}H_{18}O_5$. Εἶναι ὀξυανθρακινόνη, ἀποτελεῖ δὲ χρυσοκιτρίνην κόνιν, ἐξαχνώνεμον, ἄοσμον, ἄγευστον, ἀδιάλυτον ἐν ὕδατι, λίαν διαλυτὸν εἰς τὰ συνήθη ὀργανικὰ διαλυτικὰ μέσα. Ἡ ἐρυθρολακκίνη ἀπαντᾷ εἰς τὴν λακκαρητίνην τῆς acacia arabica ἡνωμένη ὑπὸ τὴν μορφὴν ἐστέρων. Κ. Γ. Μ.

ἐρυθρόλευκος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐρυθρὸς ἅμα καὶ λευκός· || ἐπὶ ἀνθρώπου ἔχοντος λευκὸν δέρμα καὶ παρειὰς ἐρυθράς, κοιν. *ἀσπροκόκκινος*.

ἐρυθρόλη (ἡ) (Erythrol) *[Φαρμ.]*. Οὕτω καλεῖται ἕνωσις ἰωδιούχου βισμουθίου καὶ ὑδροϊωδικῆς κιγχονιδίνης. Χορηγεῖται ἐπὶ βουτυρικῆς ζυμώσεως καὶ δυσπεψιῶν. Κ. Γ. Μ.

— **ἐρυθρόλη** ***τετρανιτρικὴ*** (Erythrolum tetranitricum) *[Φαρμ.]*. Εἶναι ὁ νιτρικὸς ἐστὴρ τοῦ ἐρυθρίτου $C_8H_4(NO_3)_4$. Εἶναι ἄχροα φυλλίδια, ἐκρηγνύμενα διὰ κτυπήματος σφύρας, τηκόμενα εἰς 61°. Χρησιμοποιεῖται ἐπὶ στηθάγχης, ἄσθματος, καρδιακῶν παθήσεων κλπ. Κ. Γ. Μ.

ἐρυθρόλοφος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φέρων ἐρυθρὸν θύσανον πτερῶν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του· ἐπὶ ζῴων, πτηνῶν κλπ. Δ. Ν. Π.

ἐρυθρολυσία (ἡ) (Erythrolyse) *['Ιατρ.]*. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου ἐκσημαίνεται ἡ καταστροφὴ τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων (βλ. *αἱματολυσία*). Μ. Ν. Κ.

ἐρυθρομελαλγία (ἡ) (érythromélalgie) *['Ιατρ.]*. Πάθησις σπανία χαρακτηριζομένη ὑπὸ παροξυσμῶν, ἰσχυρῶν πόνων παρακολουθουμένων ὑπὸ ὀξοιδήσεως καὶ ἐρυθρότητος τοῦ καλυπτηρίου συστήματος, ἑδραζομένων κυρίως εἰς τὰ ἄκρα καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὰ κάτω ἄκρα, σπανιώτατα δὲ εἰς τὰ ἄνω καὶ τὸ πρόσωπον. Συγκαταλέγεται ἡ νόσος πρὸς τὰς νευροπαθείας παρὰ τὴν νόσον τοῦ Renaud καὶ καλεῖται ἐπίσης *νόσος τοῦ Weir-Mitchell*, τοῦ καὶ καθορίσαντος αὐτὴν τῷ 1878. Ὡς αἴτια τῆς παθήσεως ταύτης φέρονται ἡ οἰνοπνευματίασις, ἡ σύφιλις, τὸ ὑγρὸν ψῦχος, ἡ κληρονομικότης καὶ αἱ διάφοροι τοξικαὶ ἐπιδράσεις. Πρὸς θεραπείαν δὲν συνιστῶνται αἱ ψυχραὶ λούσεις, ἡ ὑδροθεραπεία, ἡ ἠλεκτροθεραπεία καὶ ἡ ἀνάπαυσις τοῦ πάσχοντος μέλους εἰς θέσιν ἐπικλινῆ· συμπτωματικῶς συνιστῶνται ὡς φάρμακα: ἡ νάρδος, τὰ βρωμιοῦχα καὶ ἡ ἀντιπυρίνη. Μ. Ν. Κ.

ἐρυθρομέλας, *—ανος* (ὁ, ἡ), *—αν* (τό)· ὁ ἐρυθρὸς ἅμα καὶ μέλας· || ἐπὶ ἀνθρώπου, ὁ αἱματώδης μελαγχροινός· κοιν. *μαυροκόκκινος*.

ἐρυθρομελία (ἡ) *['Ιατρ.]* βλ. λ. *δερματῖτις* (τ. Θ. σ. 61 α').

ἐρυθρόμορφος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων ἐρυθρὰν μορφήν, ὁ ἐρυθρὸς τὴν ὄψιν· || ἐπὶ τῶν ἀρχαίων ἀγγείων: «*ἐρυθρόμορφα*» τὰ ἔχοντα ἐρυθρὰς μορφάς, εἰκόνας ἐπὶ βάθους μέλανος.

— **ἐρυθρόμορφα ἀγγεῖα** *['Αρχ.]*. Τὰ ἀγγεῖα ταῦτα διεδέχθησαν τὰ μέχρι τοῦ τέλους περίπου τοῦ ΣΤ' αἰῶνος π. Χ. ἐν 'Αττικῇ ἰδίᾳ κατασκευαζόμενα ἀγγεῖα τοῦ μελανομόρφου ῥυθμοῦ, καθ' ὃν ἐζω-

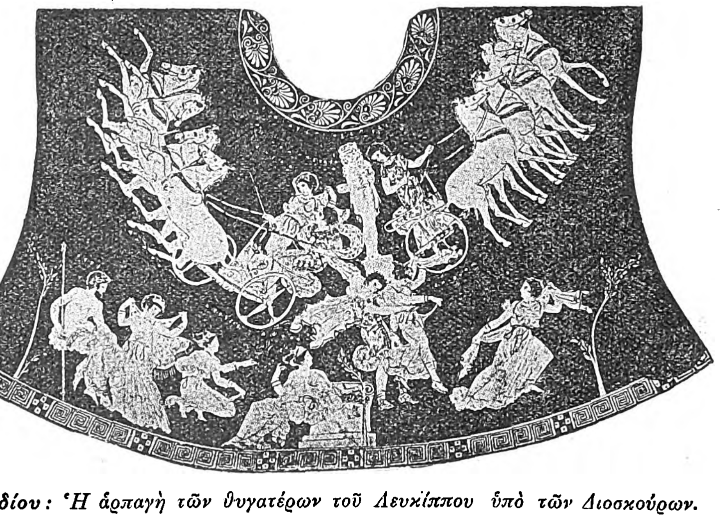

Μειδίου: *Ἡ ἁρπαγὴ τῶν θυγατέρων τοῦ Λευκίππου ὑπὸ τῶν Διοσκούρων.*

γραφοῦντο ἐπὶ ἐρυθροῦ βάθους αἱ μορφαὶ μελαναὶ ὡσὰν σκιαὶ ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ πηλοῦ τῶν ἀγγείων. 'Εν ἀντιθέσει πρὸς τὴν τεχνοτροπίαν ταύτην, τὰ ἐρυθρόμορφα ἔχουσι τὰς μορφὰς ἐρυθράς, δηλουμένας διὰ τοῦ ἐρυθροῦ βάθους τοῦ ἀγγείου, καὶ τὸ περὶ τὰς μορφὰς ἔδαφος τοῦ ἀγγείου κεχρωματισμένον διὰ στιλπνοῦ μέλανος χρώματος, δι' οὗ ἐν τοῖς μελανομόρφοις ἀγγείοις ἐγράφοντο αἱ μορφαί, πλὴν τῶν τμημάτων ἐκείνων τῶν ἀγγείων, ἐφ' ὧν ἀπεικονίζονται διακοσμητικοὶ τύποι, ὡς οἱ μαίανδροι, οἱ ῥόδακες, τὰ ἀνθέμια κλπ. Αἱ λεπτομέρειαι τῶν ἐνδυμάτων, τῶν ὅπλων καὶ τῶν ποικίλων ἄλλων ἀπεικονιζομένων ἀντικειμένων εἰς τὰ ἀγγεῖα ταῦτα σχεδιάζονται διὰ τοῦ χρωστῆρος, ἐνῷ εἰς τὰ ἀγγεῖα τοῦ μελανομόρφου ῥυθμοῦ ἐχαράσσοντο δι' αἰχμηρῶν ἐργαλείων. 'Επὶ πλέον δὲ τὰ γυμνὰ μέρη τοῦ σώματος τῶν γυναικῶν δὲν ὑποσημαίνονται διὰ λευκοῦ ἐπιχρίσματος, ὡς συνέβαινεν εἰς τὸν μελανόμορφον ῥυθμόν, ἀλλ' ἀφήνονται μὲ τὸ φυσικὸν χρῶμα τοῦ πηλοῦ.

Ἡ ἱστορία τῆς ἐρυθρομόρφου τεχνοτροπίας διαιρεῖται εἰς τρεῖς περιόδους. 'Εκ τούτων ἡ μὲν πρώτη, περιλαμβάνουσα τὰ τεσσαράκοντα τελευταῖα ἔτη τοῦ ΣΤ' αἰῶνος π. Χ., ὀνομάζεται *ἀρχαϊκὴ περίοδος*· ἡ δευτέρα, τιθεμένη μεταξὺ τοῦ 500 καὶ τοῦ 460, λέγεται *περίοδος τοῦ αὐστηροῦ ῥυθμοῦ*, εἶναι δὲ ἡ κατ' ἐξοχὴν ἐποχὴ τῆς ἀκμῆς, καθ' ἣν ἡ τεχνοτροπία αὕτη φθάνει εἰς ἀξιοθαύμαστον τελειότητα· ἡ τρίτη τέλος τίθεται μεταξὺ τοῦ 460 καὶ τοῦ τέλους τοῦ Δ' αἰῶνος καὶ ὀνομάζεται *περίοδος τοῦ ἐλευθέρου ῥυθμοῦ*. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος ἐμφανίζονται τὰ καλούμενα Πολυγνώτεια ἀγγεῖα, διότι διεκοσμοῦντο ἐπὶ τῇ βάσει καὶ κατ' ἀπομίμησιν τῶν πινάκων τοῦ Πολυγνώτου. Τὰ ἀγγεῖα τοῦ ἐλευθέρου ῥυθμοῦ παράγονται ἰδίᾳ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Περικλέους, ἀπὸ δὲ τοῦ 430 μέχρι τοῦ 390 ἢ 380 ἐμφανίζονται τὰ καλούμενα ἀγγεῖα τοῦ *ὡραίου ῥυθμοῦ*. Διάκρισις πρέπει νὰ γίνεται κατὰ τὴν περίοδον ταύτην μεταξὺ τῶν ἀττικῶν καὶ τῶν ἰταλιωτικῶν ἀγγείων.

Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ ἐρυθρόμορφος τεχνοτροπία προῆλθεν ἐκ Μ. 'Ασίας. Εἰς τὰς σαρκοφάγους τῶν Κλαζομενῶν ἀνευρίσκομεν τόν τε μελανόμορφον καὶ τὸν ἐρυθρόμορφον ῥυθμόν. Καὶ ἐν 'Αττικῇ δὲ κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους οἱ ἀγγειογράφοι ἀδιαφόρως ἐχρησιμοποίουν κατ' ἐναλλαγὴν τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην τεχνικήν, σῴζεται δ' ἀγγεῖον διακεκοσμημένον κατ' ἀμφοτέρας.

Ὁ ἐρυθρόμορφος ῥυθμὸς ἀποτελεῖ μέγιστον σταθμὸν ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἀγγειογραφίας, ἔτι δὲ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ἰδεώδους τῆς ἀττικῆς εὐγενείας καὶ χάριτος μετ' ἀφθάστου ἐπιτυχίας. Ὁ ῥυθμὸς οὗτος ἐπεκράτησε διαρκῶς ἐξελισσόμενος, ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας, ἀφῆκε δὲ κληρονομίαν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως σημαντικωτάτην. Τὸ 'Εθνικὸν μουσεῖον τῶν 'Αθηνῶν καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ξένων μουσείων περιλαμβάνουν ἄφθονα ἐρυθρόμορφα ἀγγεῖα, ὀφειλόμενα κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς ἀρίστους καλλιτέχνας. Μεταξὺ τῶν καλλιτεχνῶν τούτων σπουδαιότεροι εἶναι: Δοῦρις, Εὐφρόνιος, 'Επίλυκος, Μειδίας, Εὐθυμίδης, Φιντίας, Ἱέρων, Πειθῖνος, Βρύγος, 'Ονήσιμος, Σωσίας, Μάκρων, Ἡγίας.

Ἡ πρώτη περίοδος τῆς ἐρυθρομόρφου τεχνοτροπίας εἶναι ἡ πλουσιωτέρα εἰς σῳζομένας ὑπογραφὰς ἀγγειογράφων. Ὁ ἀρχαιότερος τούτων εἶναι ὁ 'Επίκτητος, τοῦ ὁποίου μερικὰ ἀγγεῖα φέρουν ἔξωθεν μὲν ἐρυθρόμορφον, ἔσωθεν δὲ μελανόμορφον διακόσμησιν. 'Αγαπητὰ εἰς τὸν 'Επίκτητον θέματα ἦσαν αἱ σκηναὶ συμποσίων, τὰ ἐπεισόδια τοῦ ἐφηβικοῦ βίου καὶ αἱ θῆραι Σατύρων κατ' ἀντίδρασιν πρὸς τὰς ἐπικρατούσας κατὰ τοὺς χρόνους του βαρείας μυθολογικὰς συνθέσεις. Ὁ Εὐφρόνιος, ἐμφανισθεὶς εἴκοσι περίπου ἔτη μετὰ τὸν 'Επίκτητον, ἐπανέρχεται μετὰ ζέσεως εἰς τὰ μυθολογικὰ θέματα καὶ δὴ τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὰς περιπετείας καὶ τοὺς ἄθλους τοῦ Ἡρακλέους, μολονότι δὲν παραμελεῖ καὶ τὰς ἐκ τοῦ καθημερινοῦ βίου σκηνάς. Θαυμάσιον ἔργον του εἶναι τὸ ἀγγεῖον, εἰς ὃ ἐν ἐξαιρέτῳ διαδοχῇ ἐξαισίως ἐξειργασμένων σκηνῶν εἰκονίζει τὴν πάλην τοῦ Ἡρακλέους κατὰ τοῦ τρισωμάτου Γηρυόνου. Τὸ ἀγγεῖον τοῦτο ἀνευρέθη εἰς τὴν 'Ετρουρίαν καὶ ἀπόκειται εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Μονάχου. Θαυμάσιον ἔργον τοῦ ἰδίου καλλιτέχνου εἶναι καὶ ὁ κρατὴρ τῆς 'Αντείας, ἐν 'Ετρουρίᾳ καὶ οὗτος εὑρεθείς, ἀποκείμενος δ' εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου. Τοῦ Ἱέρωνος ὡραιότατον εἶναι ἀγγεῖον ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Βερολίνου, ἀπεικονίζον ὅμιλον Βακχῶν περὶ τὸν βωμὸν καὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ Διονύσου, τοῦ Δούριδος, ὅστις δὲν ὑπῆρξε μὲν πρωτοτυπώτερος τοῦ Εὐφρονίου, ἐγνώρισεν ὅμως νὰ ὠφεληθῇ εἰς ἀξιοθαύμαστον βαθμὸν ἀπὸ πᾶσαν μέχρι τῶν χρόνων του κεκτημένην τεχνικὴν γνῶσιν, ἀγγεῖον εὑρεθὲν εἰς 'Ετρουρίαν, ἀποκείμενον εἰς τὸ Βρεττανικὸν μουσεῖον καὶ διακεκοσμημένον διὰ μορφῶν Σατύρων· ἀγγεῖον τοῦ Λούβρου, ἐφ' οὗ ἀπεικονίζεται ἡ Ἠὼς φέρουσα τὸ σῶμα τοῦ νεκροῦ υἱοῦ της Μέμνονος καὶ ἀποτελοῦσα, κατὰ τὸν E. Portier, ἐξαίρετον πρόδρομον τῆς Mater dolorosa, καὶ πλεῖστα ἄλλα. Τοῦ Βρύγου θαυμασία εἶναι ἡ ἐπὶ ἀγγείου ἀποκειμένου εἰς τὸ Λοῦβρον ἀπεικόνισις τῆς ἁλώσεως τῆς Τροίας, τοῦ δὲ Μειδίου ἡ ἁρπαγὴ τῶν θυγατέρων τοῦ Λευκίππου ὑπὸ τῶν Διοσκούρων ἐπὶ κάλπιδος τοῦ Βρεττανικοῦ μουσείου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *E. Pottier:* Le dessin chez les Grecs d'après les vases peints, Paris 1926.—*Charles Dugas*, La céramique grecque, Paris 1924.—*Beazley*, Attic red-figured vases in american museums, 1918.—*Clark Hoppin*, Handbook of attic red-figured vases, 1919.—*Berchmans*, L' esprit décoratif dans la céramique à figures rouges (ἐν Annales de la Société d' archéologie de Bruxelles, XXIII, 1909).—Καὶ τὰ γενικὰ ἔργα τῶν *Rayet et Collignon*, («Histoire de la céramique grecque, 1888), *Walters* (History of ancient pottery, 1905), *Ducati* (Storia della ceramica greca, 2 τόμοι, 1922—1923) καὶ *Buschor* (Griechische Vasenmalerei, 1914).

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

ἐρυθρὸν (τό)· τὸ ἐρυθρὸν χρῶμα (βλ. *ἐρυθρός*)·

'Ερυθρὸν ***ἀκρωτήριον*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Γκάρντ*.

ἐρυθρόνιον (τὸ) (Erythronium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λειριοειδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ ὀκτὼ εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Νοτίου 'Αμερικῆς καὶ ἐν τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Τὰ ἐρυθρόνια εἶναι φυτὰ βολβώδη, μὲ φύλλα ῥιζοφυῆ, ἐκ τοῦ κέντρου τῶν ὁποίων φύεται γυμνὸς καυλὸς ἀπολήγων εἰς ἓν μόνον κρεμάμενον ἄνθος. Ἔχουν ἁπλοῦν περιάνθιον μὲ ἓξ ὑποδιαιρέσεις καὶ ἓξ

Digitized by Google

στήμονας μὲ ἀνθῆρας διθαλάμους καὶ ἀδιαβρόχους. Ὁ καρπός των σχηματίζει τριθαλαμικὸν θυλάκιον περικλεῖον ἀπειρίαν σπόρων. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων καλλιεργουμένων εἶναι τά: *ἐρυθρόνιον τὸ μεγανθὲς* καὶ *ἐρυθρόνιον τὸ ἀμερικανικὸν* (Erythronium Grandiflorum καὶ Erythronium Americanicum), ἰθαγενῆ τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, ὅπου καὶ μεταχειρίζονται τοὺς νεαροὺς βολβοὺς τοῦ τελευταίου ὡς ἐμετικόν. Ἄλλοτε ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ ὡς ἀντιαφροδισιακά. κ. παπ.

ἐρυθρονικὸν *ὀξὺ* [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. *τριοξυβουτυρικὸν* ὀξέα.

ἐρυθρονιτρολικὰ *ἅλατα* [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. *νιτρολικὰ* ὀξέα.

ἐρυθρόνωτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων τὰ νῶτα ἐρυθρά· ἐπὶ ζῴων κλπ.

ἐρυθρόξανθος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων τὸ πρόσωπον ἐρυθρὸν καὶ τὴν κόμην ξανθήν, κοιν. *ξανθοκόκκινος*.

ἐρυθροξυλίνη (ἡ) [*Φαρμ.*]· συνώνυμον τῆς *κοκαΐνης*.

ἐρυθροξυλοειδῆ (τὰ) (Erythroxylaceae) [*Βοτ.*]. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα περὶ τὰ 150 γένη ἰθαγενῆ τῆς τροπικῆς Ἀμερικῆς. Εἶναι θάμνοι ἢ δένδρα, μετὰ οἱονεὶ δερματίνων φύλλων, σχετικῶς μικρῶν λευκῶν ἀνθέων ἑρμαφροδίτων μὲ 10 στήμονας, καὶ τριχώρου ἢ τετραχώρου ᾠοθήκης. Ὁ καρπός των εἶναι δρύπη. Γνωστότερον εἶδος: *ἐρυθρόξυλον* (βλ.λ.). κ. παπ.

ἐρυθρόξυλον (τὸ) (Erythroxylum) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρυθροξυλοειδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 50 εἴδη. Εἶναι θάμνοι ἢ δένδρα ἰθαγενῆ τοῦ Περοὺ καὶ τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Εἶναι τὸ μόνον γένος ὅπερ σχηματίζει διαστρεφομένην ἢ ἀλλεπάλληλον στεφάνην, μὲ ἐσωτερικὰ διπλᾶ πέταλα, τῶν ὁποίων ἡ μία πλευρὰ προεξέχει, ἢ μέγα δίλοβον πρόσφυμα εἰς τὴν κορυφήν. Ἡ πολυμερὴς ᾠοθήκη, ἀλλὰ πάντοτε μὲ μίαν μόνην εὔφορον θυρίδα, κατὰ τὴν γονιμοποίησιν μετατρέπεται εἰς δρύπην. Φέρει ἄνθη μικρὰ καὶ λευκά. Κυριώτερον εἶδος εἶναι *ἐρυθρόξυλον ἡ κόκα* (Erythroxylum Coca), ἰθαγενὲς τοῦ Περοὺ καὶ Βολιβίας. Ἔχει καταπραϋντικὰς ἰδιότητας, ὀφειλομένας εἰς ἀλκαλοειδῆ τινα οὐσίαν, τὴν *κοκαΐνην* ἢ *ἐρυθροξυλίνην*, λίαν χρήσιμον εἰς τὴν φαρμακευτικήν. Ἡ καλλιέργεια τοῦ εἴδους τούτου ἐπεξετάθη σήμερον εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς θερμὰς χώρας. κ. παπ.

ἐρυθροπάρειος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων τὰς παρειὰς ἐρυθράς, κοιν. *κοκκινομάγουλος*.

ἐρυθροπλακία (ἡ) [*Ἰατρ.*]. Πάθησις τῶν βλεννογόνων (στόματος, γεν. ὀργάνων κλπ.), χαρακτηριζομένη ἐκ πλακῶν ἐρυθρῶν, λείων, στιλβουσῶν καὶ περιγράπτων, αἰτιολογίας ἀγνώστου καὶ προγνώσεως κακῆς, καθ' ὅτι ἐξελίσσεται εἰς καρκίνωμα. Δι' ὃ καὶ ἐπιβάλλεται ἡ ἔγκαιρος ἀφαίρεσις τῶν πλακῶν τούτων διὰ χειρουργικῆς ἐπεμβάσεως, κρυοθεραπείας κλπ. Ἡ διαφορικὴ διάγνωσις δέον νὰ γίνῃ ἀπὸ τῆς συφίλιδος, τοῦ ἐρυθηματώδους λύκου κλπ., ἰδίως δὲ στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἱστολογικῆς ἐξετάσεως, ἥτις ἐν περιπτώσει ἐρυθροπλακίας παρουσιάζει μεσοθήλιον ὑπερπλασίαν μετὰ κυτταρικῆς διηθήσεως μετρίας τῆς ἐπιπολῆς στιβάδος τοῦ δέρματος. ν. ν. δ.

ἐρυθροποίησις (ἡ) (érythropoièse) [*Ἰατρ.*]. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου ἐννοεῖται ὁ σχηματισμὸς τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων. μ. ν. κ.

ἐρυθρόπους, *—οδος* (ὁ, ἡ), *—ουν* (τό)· ὁ ἔχων ἐρυθροὺς πόδας: «ἐρυθρόπους περιστερά».

ἐρυθροπρόσωπος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων ἐρυθρὸν πρόσωπον, κοιν. *κοκκινοπρόσωπος*.

ἐρυθροπύρωσις *—εως* (ἡ)· πύρωσις μετάλλου μέχρις ὅτου καταστῇ ἐρυθρόν.

—[*Μεταλλουργ.*] Καλεῖται *ἐρυθροπύρωσις* θέρμανσις ἀντικειμένου εἰς θερμοκρασίαν τοιαύτην, ὥστε νὰ καταστῇ φωτεινὸν λαμβάνον ἐρυθρὰν χρῶσιν. Ἡ ἐπίχρωσις αὕτη χρησιμοποιεῖται παλαιόθεν εἰς τὴν μεταλλουργίαν καὶ μεταλλοτεχνίαν, ὡς καὶ εἰς τὴν χημείαν καὶ τὰς ἐφαρμογὰς αὐτῆς πρὸς προσδιορισμὸν τῆς θερμοκρασίας πυρώσεως. Ἡ ἐρυθροπύρωσις ἄρχεται ἀπὸ τῶν 500° Κελσίου, ὁπότε ἡ χρῶσις εἶναι μόλις διακριτή, εἰς 600° ἔχομεν τὸ ἀσθενὲς ἐρυθρόν, εἰς 700° τὸ βαθὺ ἐρυθρόν, εἰς 800° τὸ βαθὺ κερασόχρουν, εἰς 900° τὸ ζωηρῶς ἐρυθρὸν ἢ κερασόχρουν, εἰς 1100° τὸ πορτοκαλλεόχρουν, εἰς 1300° τὸ λευκὸν ἐρυθρόν· πέραν αὐτῆς τῆς θερμοκρασίας τὸ χρῶμα εἶναι ἔτι μᾶλλον λευκόν. Ἡ ἀκτινοβολία αὐξάνει πολὺ σὺν τῇ αὐξήσει τῆς θερμοκρασίας. Προκειμένου δὲ περὶ σωμάτων μελανῶν ἢ βαθυτέφρων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὰ μέταλλα, ἡ ἀκτινοβολία εἶναι ἀνεξάρτητος τῆς φύσεως τοῦ σώματος καὶ ἡ μέθοδος αὕτη προσδιορισμοῦ τῆς θερμοκρασίας εἶναι ἀρκετὰ ἀκριβὴς δι' ἠσκημένον βλέμμα. Ἡ μέτρησις τῆς ἀκτινοβολίας διὰ φασματοσκοπίου ἐπιτρέπει ἀκριβῆ προσδιορισμὸν τῆς θερμοκρασίας ἐρυθροπυρώσεως καὶ ἔτι ἀνωτέρων διὰ τοῦ *φασματοσκοπικοῦ πυρομέτρου*. θ. χαριτακης

ἐρυθροπώγων, *—ωνος* (ὁ)· ὁ ἔχων τὸν πώγωνα ἐρυθρόν, πολὺ ξανθόν, κοιν. *κοκκινογένης*.

ἐρυθρορητίνη (ἡ) (Erythroretin) [*Φαρμακ.*]. Ρητινῶδες σῶμα ἀπομονωθὲν ἐκ τῆς ῥίζης τοῦ ῥήου. Ἡ ἐρυθρορητίνη ἀποτελεῖ κατὰ τοὺς Tschirch καὶ Heuberger μεῖγμα ἐμοδίνης, ῥηίνης καὶ χρυσοφανικοῦ ὀξέος. κ. γ. μ.

ἐρυθρόρριζος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων τὴν ῥίζαν ἐρυθράν· ἐπὶ φυτῶν κλπ.

ἐρυθρόρρυγχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων τὸ ῥύγχος ἐρυθρόν· ἐπὶ ζῴων κλπ.

ἐρυθρορχὶς (ἡ) (Herythrorchis) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας μὲ βλαστοὺς ἕρποντας, ἀφύλλους, καὶ ἄνθη κατὰ στάχυς εἰς τὴν κορυφὴν τῶν βλαστῶν ἀναφαινόμενα. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Ἰάβας. δ. ν. π.

ἐρυθρός, *—ά, —όν*· ὁ ἔχων χρῶμα ἐρυθρόν, κόκκινος: «ἐρυθρὸς χιτών», «ἐρυθρὰ οἰκία», «ἐρυθρὸν ἱμάτιον, —ῥόδον», «ἐρυθρὸς οἶνος» κοιν. *κοκκινέλλι*, «ἐρυθρὸν δέρμα», «ἐρυθρὰ σημαία» σημαία ἐξ ἐρυθροῦ ὑφάσματος· ‖ *ἐρυθρὸν* (τό)· ἓν τῶν ἁπλῶν χρωμάτων, ὁποῖον τὸ τῆς μήκωνος ἢ τοῦ θερμοῦ αἵματος· ‖ συνεκδοχ. πᾶσα ἀπόχρωσις τοῦ ἐρυθροῦ.

— **Ἐρυθρὰ** ***Ἡμισέληνος*** (τουρκ. *Χιλὰλ-ἰ-ἀχμὲρ δζεμιγετί*). Ὀργάνωσις ἱδρυθεῖσα τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1877, εὐθὺς μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, ὡς ἀντίστοιχος τοῦ *Ἐρυθροῦ* Σταυροῦ (βλ. λ.) καὶ συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τῆς συμβάσεως τῆς Γενεύης (1864). Τὸ ἀρχικὸν αὐτῆς ὄνομα ἦτο «Ἑταιρεία βοηθείας τῶν τραυματιῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀσθενῶν». Μεταξὺ τῶν ἱδρυτῶν τῆς Ἐρυθρᾶς Ἡμισελήνου κατελέγετο καὶ ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἕλλην ἰατρὸς Σεβαστόπουλος. Ἡ ὀργάνωσις αὕτη εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς εὗρε μέγα πεδίον δράσεως κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877, καὶ κατόπιν καθ' ὅλους τοὺς ὑπὸ τῆς Τουρκίας διεξαχθέντας πολέμους. ν. μ.

— **«ἐρυθρὰ** ***σημαία*»**. Ἆσμα σοσιαλιστικόν, ἐπαναστατικοῦ περιεχομένου, ἐξυμνοῦν τὴν συμβολίζουσαν τὴν ἐπανάστασιν σημαίαν ἐρυθροῦ χρώματος. Οἱ στίχοι αὐτοῦ ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου Τζὶμ Κόνιελ, ἡ δὲ μουσική του ἐτονίσθη ὑπὸ τοῦ Γ. Μπαντόκ. —ω.

— **Ἐρυθρὰ** ***Συνδικαλιστικὴ διεθνής***· βλ. λ. *Διεθνὴς* (τ. Θ' σ. 334 α').

— **ἐρυθρὰ** ***χρώματα*** [*Χημ.*]. Τὰ ἀνόργανα ἐρυθρὰ χρώματα διακρίνονται εἰς φυσικὰ ἢ ὀρυκτὰ καὶ εἰς τεχνητά.

Α') *Ὀρυκτὰ χρώματα*. Ταῦτα εἶναι ἑνώσεις σιδήρου, χρησιμοποιούμεναι εἴτε ἀπ' εὐθείας ὡς εὑρίσκονται ἐν τῇ φύσει, εἴτε κατόπιν προηγουμένης κατεργασίας. α) Βῶλος ἢ λημνία γῆ ἢ ἀρμενικὴ γῆ (Bolus, Rötel, Lemnische Erde). Εἶναι εἶδος ἀργίλλου περιέχον μεγάλην ποσότητα σιδήρου καὶ ἔχον χρῶμα ἐρυθρὸν ἀνοικτὸν ἕως βαθέως σκοτεινόν. Ἀπαντᾶται ἐν Λήμνῳ, Ἀρμενίᾳ, Οὑγγαρίᾳ, Σαξωνίᾳ κ.τ.λ. Φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον ἀκάθαρτος λόγῳ προσμείξεως ἄμμου· διαβρεχόμενος δι' ὕδατος διαθρύπτεται καὶ δύναται εὐκόλως νὰ καθαρισθῇ ἀπὸ τῶν προσμείξεων τῆς ἄμμου. Χρησιμεύει ὡς ὑδατόχρωμα πρὸς ἐπίχρισιν τοίχων. Λίαν καθαρὰ εἴδη χρησιμοποιοῦνται πρὸς κατασκευὴν μολυβδοκονδύλων καὶ κρητίδων. β) Μίνιον σιδήρου. Ἀποτελεῖται ἐξ ὀξειδίου τοῦ σιδήρου κατὰ 82—88% καὶ παρασκευάζεται ἐκ τῶν ὀρυκτῶν αἱματίτου καὶ λειμωνίτου. Πρὸς τοῦτο πυροῦνται τὰ ὀρυκτά, μετὰ τὴν ψῦξιν τεμαχίζονται καὶ κονιοποιοῦνται καὶ εἶτα ὑποβάλλονται εἰς κατεργασίαν μεθ' ὕδατος. Ἡ προκύπτουσα ἐρυθρὰ ἰλὺς ξηραίνεται καὶ κονιοποιεῖται ἐκ νέου. Χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν ἐλαιοχρώματος βραδέως μὲν ξηραινομένου, ἀλλὰ καλύπτοντος καλῶς καὶ λίαν σταθεροῦ, ἐφαρμοζομένου πρὸς κάλυψιν σιδηρῶν καὶ ξυλίνων ἐπιφανειῶν. γ) Ἀγγλικὸν ἐρυθρὸν (Englischrot, Caput mortuum, Colcothar). Εἶναι τὸ ἐρυθρὸν ὑπόλειμμα τὸ ἀπομένον ἐντὸς τῶν ἀποστακτικῶν συσκευῶν κατὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ καπνίζοντος θειικοῦ ὀξέος, καὶ ἀποτελεῖται κυρίως ἐξ ὀξειδίου τοῦ σιδήρου μεμειγμένου μετὰ βασικοῦ θειικοῦ σιδήρου. Τὸ ακατέργαστον προϊὸν χρησιμοποιεῖται ὡς εὔωνον ἐρυθρὸν χρῶμα. Διὰ ἐρυθροπυρώσεως αὐτοῦ μετὰ 6% τοῦ βάρους του χλωριούχου νατρίου καὶ βραδείας ψύξεως τοῦ μείγματος ἀπουσίᾳ ἀέρος λαμβάνονται προϊόντα διαφόρων τόνων, ἀναλόγως τῶν συνθηκῶν τῆς κατεργασίας, ἀποτελοῦντα πολύτιμα χρώματα χρησιμοποιούμενα ἐν τῇ ζωγραφικῇ.

Β') *Τεχνητὰ ἐρυθρὰ χρώματα*. α) Μίνιον (Minium). Ὀξείδιον μολύβδου (Pb_3O_4) λαμβανόμενον διὰ προσεκτικῆς θερμάνσεως τοῦ λιθαργύρου (PbO) ἐντὸς φλογοβόλων καμίνων ἢ μυφλοκαμίνων, οὕτως ὥστε ἡ μᾶζα νὰ μὴ τακῇ. Καλύτεραι ποιότητες κατασκευάζονται δι' ἀσθενοῦς ἐρυθροπυρώσεως βασικοῦ ἀνθρακικοῦ μολύβδου (στουπέτσι) ἢ νιτρικοῦ μολύβδου δι' ὀξειδωτικῆς φλογός. Χρησιμοποιεῖται κυρίως ὡς ἐλαιόχρωμα πρὸς προφύλαξιν σιδηρῶν ἐπιφανειῶν ἀπὸ τῆς σκωριάσεως. β) Ἐρυθρὸν χρωμίου. Βασικὸς χρωμικὸς μόλυβδος ($PbCrO_4 + Pb(OH)_2$) λαμβανόμενος εἴτε ἀμέσως διὰ καταβυθίσεως βασικοῦ ὀξικοῦ μολύβδου διὰ χρωμικοῦ νατρίου, εἴτε ἐμμέσως διὰ κατεργασίας κιτρίνου τοῦ χρωμίου (χρωμικοῦ μολύβδου) μετὰ καυστικοῦ ἢ ἀνθρακικοῦ καλίου γ') Κιννάβαρι (Zinnober, vermillon). Θειοῦχος ὑδράργυρος (HgS), εὑρισκόμενος καὶ ἐν τῇ φύσει ὡς ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον κονιοποιούμενον ἐχρησιμοποιεῖτο ἄλλοτε ἀπ' εὐθείας ὡς χρῶμα. Ἤδη μόνον τὸ τεχνητῶς παρασκευαζόμενον χρησιμοποιεῖται. Παρασκευάζεται εἴτε διὰ ξηρᾶς εἴτε δι' ὑγρᾶς ὁδοῦ. Ἡ διὰ ξηρᾶς ὁδοῦ παρασκευὴ γίνεται διὰ μείξεως ὑδραργύρου καὶ θείου καὶ ἐξαχνώσεως τοῦ σχηματιζομένου μέλανος θειούχου ὑδραργύρου ἐντὸς χυτοσιδηρῶν δοχείων. Τὸ ἀποσταζόμενον ἐρυθρὸν κιννάβαρι πλύνεται, ξηραίνεται καὶ κονιοποιεῖται. Δι' ὑγρᾶς δὲ ὁδοῦ παρασκευάζεται δι' αναμείξεως 5 μερῶν ὑδραργύρου μετὰ 1 μέρους θείου, ὁπότε παράγεται τεφρόχρους κόνις, ἥτις θερμαίνεται εἰς 45° μετὰ πυκνοῦ διαλύματος καυστικοῦ κάλεως, ἕως οὗ καταστῇ ζωηρῶς ἐρυθρά. Κατ' ἄλλην μέθοδον καταβυθίζεται ἐκ διαλύματος διχλωριούχου ὑδραργύρου δι' ἀμμωνίας τὸ λευκὸν ἵζημα $HgNH_2Cl$, τὸ ὁποῖον θερμαίνεται ἐπὶ μακρὸν μετὰ πολυθειούχου ἀμμωνίου εἰς 45°—50°· ὅταν τὸ ἵζημα καταστῇ λαμπρῶς ἐρυθρὸν ὑποβάλλεται εἰς κατεργασίαν μετὰ καυστικοῦ κάλεως, πλύνεται καὶ ξηραίνεται. Τὸ ἐρυθρὸν χρῶμα τοῦ κιννάβαρεως φαίνεται τοσούτῳ ζωηρότερον ὅσῳ λεπτότερον εἶναι τοῦτο κονιοποιημένον. δ') Κιννάβαρι ἀντιμονίου ($Sb_6S_6O_3$). Λαμβάνεται δι' ἐπιδράσεως τριχλωριούχου ἀντιμονίου ἐπὶ θειοθειικοῦ νατρίου ἐν διαλύματι ὑπὸ ὡρισμένας πυκνότητας καὶ ἀναλογίας. Ἐπίσης διὰ φρύξεως θειούχου ἀντιμονίου ἐν ῥεύματι ἀέρος καὶ ὑδρατμοῦ. Ἀποτελεῖ ὡραῖον ἐρυθρὸν χρῶμα χρησιμοποιούμενον ἐν τῇ ζωγραφικῇ. ε) Ἐρυθρὸν κοβαλτίου. Εἶναι ἀρσενικικὸν κοβάλτιον, σπανίως χρησιμοποιούμενον ἀπ' εὐθείας ὡς χρῶμα. στ) Ροδέρυθρον κοβαλτίου. Φωσφορικὸν κοβάλτιον, ἐπίσης ὀλίγον ἐν χρήσει ὡς χρῶμα. ζ) Πορφυροῦν τοῦ Cassius. Ἀποτελεῖται ἐκ κασσιτερικοῦ ὀξέος μετὰ χρυσοῦ ἐν ἐξόχως λεπτῷ διαμερισμῷ. Παρασκευάζεται διὰ μείξεως διαλύματος διχλωριούχου κασσιτέρου μετὰ χλωριούχου σιδήρου, ἕως οὗ τὸ μεῖγμα καταστῇ πράσινον· τοῦτο προστίθεται, ὑπὸ ἀνάδευσιν, στάγδην εἰς ἀραιότατον διάλυμα (0,2 %) χλωριούχου χρυσοῦ, καὶ μετὰ ἄφεσιν ἐν ἠρεμίᾳ ἀποτίθεται τὸ πορφυροῦν χρῶμα. Χρησιμοποιεῖται κυρίως πρὸς χρῶσιν τῆς ὑάλου, καὶ ὡς χρῶμα ζωγραφικῆς ἐπὶ πορσελλάνης ἢ ὑάλου. η) Πορφυροῦν διὰ μαγνησίας (Magnesia goldpurpur). Παράγεται διὰ πυρώσεως μαγνησίας διαπεποτισμένης διὰ τριχλωριούχου χρυσοῦ. Καρμινέρυθρον ζωηρὸν χρῶμα. σ. χορς

— **ἐρυθρὸν** ***αἰθυλίου*** [*Ὀργ. Χημ.*]. Παράγωγον τῆς *κινολίνης*, χρησιμοποιούμενον πρὸς εὐαισθητοποίησιν φωτογραφικῶν πλακῶν. σ. γ.

— **ἐρυθρὸν** ***ἀλγόλης*** [*Βιομ. Χημ.*]. Συνθετικὸν χρῶμα ἀνῆκον χημικῶς εἰς τὰ παράγωγα τῆς *ἀνθριπυριδίνης*. σ. γ.

— **ἐρυθρὸν** ***ἐμίνης*** [*Βιομ. Χημ.*]· βλ.λ. *ἐμίνης* ἐρυθρόν.

— **ἐρυθρὸν** ***κείμενον*** (Rotliegendes) [*Γεωγρ.*]. Ἡ ἀρχαιοτέρα ἐκ τῶν δύο σειρῶν στρωμάτων, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἐν Γερμανίᾳ κυρίως (καὶ κατ' ἐπέκτασιν καὶ ἀντιστοιχίαν κατόπιν γενικῶς ἐν ὅλῃ τῇ γῇ) ἡ πέρμιος ἢ δυαδικὴ διάπλασις τοῦ παλαιοζωϊκοῦ ἀθροίσματος στρωμάτων. Ἡ σειρὰ τοῦ ἐρυθροῦ κειμένου ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν κατωτέραν πέρμιον ἢ κατωτέραν δυαδικὴν ὑποδιάπλασιν στρωμάτων. Ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν ταύτην, πρῶτον μὲν διότι ἀποτελεῖται κυρίως ἐκ πετρωμάτων κροκαλοπαγῶν, ψαμμιτῶν καὶ σχιστολίθων κεχρωματισμένων ἐρυθρῶς ὑπὸ ὀξειδίων τοῦ σιδήρου, δεύτερον δὲ διότι ὅλη ἡ σειρὰ ἀποτελεῖ ἐν Γερμανίᾳ τὴν ὑποκειμένην τοῦ χαλκομιγοῦς σχιστολίθου σειρὰν στρωμάτων. Ἡ σειρὰ στρωμάτων τοῦ ἐρυθροῦ κειμένου ἔχει πάχος 500 μ. κατὰ μέσον ὅρον. Ἐντὸς στρωμάτων του εὑρέθησαν εἰς τὸ Plauensche Grund παρὰ τὴν Δρέσδην πολυάριθμοι ἀπολιθωμένοι στεγοκέφαλοι (ἐκλείψαντα ἀμφίβια) καὶ δὴ τὰ γένη βραγχιόσαυρος, πηλόσαυρος, κ. τ. λ. Τὰ στρώματα τοῦ ἐρυθροῦ κειμένου ἐν Γερμανίᾳ ἀπετέθησαν καὶ ἐσχηματίσθησαν ἐντὸς εὐρέος παλαιοῦ βυθίσματος τῆς περμίου ξηρᾶς, ἐκτεινομένου ἀπὸ ΝΔ πρὸς τὰ ΒΑ καὶ ὀνομαζομένου τάφρος τοῦ Σάαρ-Σάαλε (Saar-Saale-graben). γ. κ. γ.

— **ἐρυθρὸν** ***κινολίνης, —Κογκό, —παρανιτρανιλίνης, —πριμουλίνης, —σταθερόν, —τολουυλενίου,—***

Digitized by Google

τουρκικὸν κλπ.· βλ. *κινολίνης, Κογκό, παρανιτρανιλίνης* κλπ. *ἐρυθρόν*.

— **ἐρυθρὸν οὐδέτερον** *[Χημ.]*· βλ. *τολουυλενίου ἐρυθρόν*.

— **ἐρυθρὸν Σιβᾶ** *[Βιομ. Χημ.]*. Συνθετικὸν χρῶμα, βρωμιοπαράγωγον τοῦ θειοναφθενοϊνδολοϊνδικοῦ. Σ. Γ.

— **Ἐρυθρὸς κόμις**· βλ. *Ἀμεδαῖος Ζ'*, κόμις Σαβοΐας.

— **Ἐρυθρὸς σουλτᾶνος**. Προσωνυμία τοῦ σουλτάνου *Ἀβδοὺλ* Χαμὶτ Β' (βλ. λ.).

— **Ἐρυθρὸς σταυρὸς** *[Ἐγκυκλοπ.]*. Διεθνὴς ὀργάνωσις ἀποσκοποῦσα τὴν περίθαλψιν καὶ προστασίαν τῶν τραυματιῶν καὶ ἀρρώστων πολέμου καὶ τὴν ὑπὸ τῶν ἐμπολέμων ἀναγνώρισιν καὶ σεβασμὸν τῶν ὑγειονομικῶν αὐτῆς σχηματισμῶν, τοῦ προσωπικοῦ αὐτῆς καὶ τῶν περιθαλπομένων παρ' αὐτῆς. Ἡ δρᾶσις αὕτη ἐπεξετάθη μεταγενεστέρως εἰς πᾶσαν περίπτωσιν γενικῆς ἀνάγκης ἐκ κοινωνικῶν συμφορῶν καὶ καταστροφῶν, τῇ ὑποδείξει πρώτων τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ σταυροῦ, κατὰ τὴν τρίτην ἐν Γενεύῃ διεθνῆ συνδιάσκεψιν τῶν Ἐρυθρῶν σταυρῶν, τῷ 1884. Ἀμέσως δὲ μετὰ τὸν τελευταῖον Παγκόσμιον πόλεμον, διὰ τοῦ διεθνοῦς συνδέσμου τῶν Ἐρυθρῶν σταυρῶν, ἐτέθη εἰς ἐφαρμογὴν εὐρύτατον πρόγραμμα δράσεως ἐν εἰρήνῃ, τοῦ ὁποίου σκοπὸς εἶναι ἡ ἐκλαΐκευσις τῆς καθ' ὅλου ὑγιεινῆς, ἡ καταπολέμησις τῶν μεταδοτικῶν νοσημάτων, ἡ μόρφωσις νοσοκομειακοῦ προσωπικοῦ κ.τ.λ.

Τὴν ἵδρυσιν τῆς ἐξόχως φιλανθρωπικῆς ταύτης ὀργανώσεως προεκάλεσεν ἡ τελεία ἀνεπάρκεια τῶν στρατιωτικῶν ὑγειονομικῶν ὑπηρεσιῶν κατὰ τοὺς πολέμους τῶν μέσων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἕνεκα τῆς ὁποίας μυριάδες τραυματιῶν ἀπέθνησκον ἄνευ οὐδεμιᾶς περιθάλψεως. Ἡ Ἀγγλὶς F. Naghtingale ὠργάνωσε σῶμα γυναικῶν νοσοκόμων, ἐπικουρικὸν τῶν στρατιωτικῶν ὑγειονομικῶν ὑπηρεσιῶν, κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, καὶ εἶναι ἡ πρώτη ἱδρύτρια τοιαύτης συστηματικῆς γυναικείας ὑπηρεσίας. Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1861 ὁ διάσημος Ἰταλὸς χειρουργὸς Palasciano ὑπέβαλεν εἰς τὴν ἐν Νεαπόλει Ἀκαδημίαν Pontraniana ἔνθερμον ὑπόμνημα ὑπὲρ τῆς οὐδετερότητος τῶν τραυματιῶν πολέμου καὶ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν πρώτην ἀνακίνησιν τοῦ ζητήματος τούτου. Τὰ αὐτὰ ὑπεστήριξε συγχρόνως καὶ ὁ H. Arrault ἐν Γαλλίᾳ. Ὁ πραγματικὸς ὅμως πατὴρ τῆς εὐγενοῦς ἰδέας τῆς ἱδρύσεως τοῦ σωματείου τοῦ Ἐρυθροῦ σταυροῦ εἶναι ὁ Ἑλβετὸς συγγραφεὺς H. Dunant, ὁ ὁποῖος, παραστὰς ὡς ἁπλοῦς θεατὴς εἰς τὴν μάχην τοῦ Σολφερῖνο, ἐδημοσίευσε τῷ 1862 τὸ πολύκροτον σύγγραμμά του «Un souvenir de Solferino», ἐν τῷ ὁποίῳ, περιγράφων τὰ φρικιαστικὰ δεινοπαθήματα τῶν τραυματιῶν καὶ ἀρρώστων τῆς μάχης ἐκείνης, ὑπέδειξε πειστικώτατα τὴν ἐπιτακτικὴν ἀνάγκην τῆς ἱδρύσεως ἰδιωτικῶν ὀργανώσεων, ἐπικουρικῶν τῆς ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας τοῦ στρατοῦ. Ἡ ἐν Γενεύῃ τῆς Ἑλβετίας «Société d' Utilité Publique», προεδρευομένη ὑπὸ τοῦ G. Mounier, ἀσπασθεῖσα τὴν ἰδέαν τοῦ Dunant, ἐν στενῇ μετ' αὐτοῦ συνεργασίᾳ συνεκάλεσε τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1863 διεθνῆ συνδιάσκεψιν, εἰς ἣν ἔλαβον μέρος ἀντιπρόσωποι 16 εὐρωπαϊκῶν κρατῶν καὶ τινα μέλη φιλανθρωπικῶν ὀργανώσεων. Κατὰ τὴν συνδιάσκεψιν ταύτην, ἥτις δὲν εἶχεν ἐπίσημον χαρακτῆρα, ἀπεφασίσθη καὶ ἐπιδιωχθῇ ἡ σύστασις ὀργανώσεων περιθάλψεως τραυματιῶν εἰς ἑκάστην χώραν, ἡ ἀναγνώρισις εἰδικοῦ σήματος διὰ τοὺς νοσοκόμους καὶ τοὺς ὑγειονομικοὺς σχηματισμοὺς καὶ τὸ ἀπαραβίαστον τῶν τραυματιῶν, τοῦ ὑγειονομικοῦ προσωπικοῦ καὶ τοῦ ὑλικοῦ. Ἡ διοίκησις τῆς ἑλβετικῆς ταύτης ἑταιρείας, λαβοῦσα τὴν ὀνομασίαν «Διεθνὲς κομιτᾶτον», κατώρθωσε νὰ συγκληθῇ ὑπὸ τῆς Ἑλβετικῆς ὁμοσπονδίας ἐπίσημον διεθνὲς συνέδριον ἐν Γενεύῃ καὶ νὰ ὑπογραφῇ τὴν 22αν Αὐγούστου 1864 ἡ διεθνὴς σύμβασις τῆς ἱδρύσεως τῶν Ἐρυθρῶν σταυρῶν ὑπὸ 12 εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Εἰς τὴν σύμβασιν ταύτην προσεχώρησαν κατόπιν καὶ τὰ λοιπὰ πεπολιτισμένα κράτη. 57 τὸν ἀριθμὸν μέχρι τοῦδε. Ἡ σύμβασις αὕτη τῆς Γενεύης ἀνεθεωρήθη καὶ συνεπληρώθη τὸν Ἰούνιον τοῦ 1906. Ἀμφότεραι αἱ συμβάσεις ἀφεώρων μόνον τοὺς κατὰ ξηρὰν πολέμους. Δι' ἑτέρων διεθνῶν συμβάσεων τῆς 29 Ἰουλίου 1899 καὶ τῆς 18 Ὀκτωβρίου 1907 ἐπεξετάθη ἡ δρᾶσις τῶν Ἐρυθρῶν σταυρῶν καὶ ἡ ἀναγνώρισις τῆς οὐδετερότητος καὶ τοῦ σήματός των καὶ εἰς τοὺς κατὰ θάλασσαν πολέμους. Εἰς τὰς συμβάσεις ταύτας προσεχώρησαν τῷ 1907 ἡ Τουρκία (μὲ τὴν ἐπιφύλαξιν ὅτι, ἀναγνωρίζουσα τὸ ἀπαραβίαστον τοῦ Ἐρυθροῦ σταυροῦ, διὰ τὴν ἰδικήν της σχετικὴν ὀργάνωσιν θὰ ἔχῃ ὡς ἔμβλημα τὴν ἐρυθρὰν ἡμισέληνον), καὶ ἡ Περσία (μὲ τὴν ἐπιφύλαξιν ὅτι διὰ τὴν ἰδικήν της ὀργάνωσιν θὰ ἔχῃ ὡς ἔμβλημα τὸν ἐρυθρὸν λέοντα καὶ ἥλιον). Κατὰ τὰς διεθνεῖς ταύτας συμβάσεις ἐν καιρῷ πολέμου αἱ ὀργανώσεις τῶν Ἐρυθρῶν σταυρῶν τίθενται ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῆς στρατιωτικῆς ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας ὡς ἐπίκουροι αὐτῆς.

Τὸ Διεθνὲς κομιτᾶτον τοῦ Ἐρυθροῦ σταυροῦ, ἑδρεῦον ἐν Γενεύῃ, συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν ἵδρυσιν τῶν διαφόρων ἐθνικῶν Ἐρυθρῶν σταυρῶν, ἐχρησίμευσεν ὡς σύνδεσμος μεταξὺ αὐτῶν, ἐφρόντισε διὰ τὴν σύγκλησιν ἑτέρων διεθνῶν συνδιασκέψεων τοῦ Ἐρυθροῦ σταυροῦ καὶ εἰσηγήθη σειρὰν προτάσεων πρὸς προστασίαν τῶν πληγωμένων καὶ ἀσθενῶν, τῶν ἀμάχων πληθυσμῶν καὶ τῶν αἰχμαλώτων, ἰδίᾳ κατὰ τὸν τελευταῖον Παγκόσμιον πόλεμον. Καὶ ταῦτα ἐπετέλεσε διὰ μόνης τῆς ἐπιβολῆς του καὶ τοῦ γοήτρου τοῦ Ἐρυθροῦ σταυροῦ, χωρὶς ἀκόμη νὰ ἔχῃ νομικὴν ὕπαρξιν.

Τὸ πρῶτον ἀνεγνωρίσθη ὡς νομικὸν πρόσωπον καὶ ἐνεκρίθη τὸ καταστατικόν του τὴν 10 Μαρτίου 1921. Φέρει ὡς σῆμα τὸν Ἐρυθρὸν σταυρὸν ἰσοσκελῆ ἐπὶ λευκοῦ δαπέδου μὲ τὴν ἐπωνυμίαν «Comité international de la croix rouge» «inter arma caritas». Ὁ ἰσοσκελὴς ἐρυθρὸς σταυρὸς ἐπὶ λευκοῦ μὲ τὸ ὄνομα γύρωθεν τοῦ ἐρυθροῦ σταυροῦ ἑκάστου ἔθνους, εἶναι τὸ ἀνεγνωρισμένον διεθνῶς σῆμα, προστατευόμενον ὑπὸ τῶν διεθνῶν συμβάσεων, καὶ αὐτοῦ δικαιοῦνται νὰ κάμουν χρῆσιν μόνον τὰ σωματεῖα τῶν Ἐρυθρῶν σταυρῶν καὶ αἱ στρατιωτικαὶ ὑγειονομικαὶ ὑπηρεσίαι τῶν διαφόρων κρατῶν. Ἰδιαίτεροι νόμοι ἐψηφίσθησαν εἰς διάφορα κράτη ἀπαγορεύοντες αὐστηρῶς τὴν χρῆσιν τοῦ σήματος τούτου παρ' ἄλλων ὀργανώσεων ἢ ἰδιωτῶν. Ἐν Ἑλλάδι τοιοῦτος εἶναι ὁ νόμος 140 τῆς 21ης Ἰανουαρίου 1914. Τὴν 29ην Ἰουλίου 1929 ὑπεγράφη ἐν Γενεύῃ ἀναθεώρησις τῆς διεθνοῦς συμβάσεως τοῦ 1906 καὶ νέα σύμβασις σχετικὴ πρὸς τοὺς αἰχμαλώτους πολέμου. Ταύτας ὑπέγραψαν οἱ ἐπίσημοι ἀντιπρόσωποι 32 κρατῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τῆς Ἑλλάδος. Τὰ ἐνσκήψαντα μετὰ τὸν Μέγαν πόλεμον δεινὰ εἰς τὰ πλεῖστα τῶν κρατῶν, ἐμπολέμων τε καὶ μή, ἐκίνησαν τὸν ἀμερικανικὸν Ἐρυθρὸν σταυρὸν νὰ λάβῃ τὴν πρωτοβουλίαν καὶ καλέσῃ τοὺς 4 συμμάχους τῆς Ἀμερικῆς, ὅπως συμπήξωσι σύνδεσμον τῶν Ἐρυθρῶν σταυρῶν πρὸς ἀνακούφισιν καὶ περίθαλψιν τῶν πασχόντων πληθυσμῶν. Ὁ σύνδεσμος οὗτος τῶν Ἐρυθρῶν σταυρῶν («Ligue des Sociétés de la Croix rouge») συνέστη ἐν Κάνναις τῆς Γαλλίας τῷ 1919 καὶ ἐκλήθησαν ἅπαντες οἱ Ἐρυθροὶ σταυροὶ νὰ μετάσχωσιν αὐτοῦ ἐὰν ἤθελον. Ἡ πρόσκλησις ἐγένετο μετὰ προθυμίας δεκτὴ παρὰ πάντων σχεδὸν τῶν Ἐρυθρῶν σταυρῶν καὶ οὕτως ὁ σύνδεσμος ἀνδρωθεὶς ἐκάλεσε νέαν συνδιάσκεψιν εἰς Νίκαιαν τῆς Γαλλίας, εἰς ἣν ἐκλήθησαν οἱ διασημότεροι ὑγειονολόγοι τοῦ κόσμου. Ὁ σύνδεσμος ἔλαβεν εὐρυτέραν ἔκτασιν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς καὶ ἀνέλαβε τὴν ὀργάνωσιν μέτρων ὑπὲρ τῆς ἐξυγιάνσεως καὶ τῆς ὑγιεινῆς ἐν γένει τῶν διαφόρων κρατῶν. Ἕδρα τοῦ συνδέσμου ὡρίσθη κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ Γενεύη, κατόπιν δὲ οἱ Παρίσιοι, ὅπως εὐκολώτερον ὁ σύνδεσμος ἐποικοινωνῇ καὶ συνεργάζηται μετὰ τῶν ἄλλων φιλανθρωπικῶν ὀργανώσεων. Σὺν τῷ χρόνῳ ὁ σύνδεσμος οὗτος ἔλαβε τεραστίαν ἀνάπτυξιν, ἐκτείνων τὴν δρᾶσίν του ἐν καιρῷ εἰρήνης πρὸς διάδοσιν τῶν ὑγιεινῶν μέτρων, μόρφωσιν νοσοκόμων καὶ ἠθικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν ἐπικουρίαν εἰς ἅπαντας τοὺς ἐθνικοὺς Ἐρυθροὺς σταυρούς. Ἀλλ' ἡ ἐπέκτασις αὕτη τοῦ συνδέσμου τῶν Ἐρυθρῶν σταυρῶν ἐκινδύνευε νὰ προκαλέσῃ ἀντίθεσίν τινα πρὸς τὴν δρᾶσιν τοῦ ἐν Γενεύῃ Διεθνοῦς κομιτάτου τοῦ Ἐρυθροῦ σταυροῦ, καὶ διὰ τοῦτο κατεβλήθησαν εἰς ἐπανειλημμένας συνδιασκέψεις προσπάθειαι, ὅπως ἐπέλθῃ πλήρης συνεννόησις μεταξὺ τῶν δύο ὀργανώσεων ὡς πρὸς τὴν ἁρμοδιότητα καὶ δρᾶσιν ἑκάστης, καὶ ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὴν συνένωσιν τῶν δύο ὀργανώσεων εἰς διεθνῆ οὕτως εἰπεῖν Ἐρυθρὸν σταυρόν. Τοῦτο ἐπετεύχθη εὐτυχῶς κατὰ τὴν τελευταίαν διεθνῆ συνδιάσκεψιν τῆς Χάγης τοῦ 1928, καθ' ἣν ἐθεσπίσθη, ὅτι ὁ διεθνὴς Ἐρυθρὸς σταυρὸς ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἐθνικῶν Ἐρυθρῶν σταυρῶν, τοῦ ἐν Γενεύῃ Διεθνοῦς κομιτάτου τοῦ Ἐρυθροῦ σταυροῦ καὶ τοῦ συνδέσμου τῶν Ἐρυθρῶν σταυρῶν· ἑκάτερος τῶν δύο ὀργανισμῶν διατηρεῖ τὴν μέχρι τοῦδε ἁρμοδιότητά του εἰς τὸ πεδίον τῆς δράσεώς του, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν καταστατικῶν, συνέρχονται ὅμως ἀμφότεροι εἰς κοινὴν διεθνῆ συνδιάσκεψιν, συγκαλουμένην ὑπὸ μικτῆς ἐπιτροπῆς, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν γραμματείαν, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ διεθνοῦς Ἐρυθροῦ σταυροῦ, λύει δὲ καὶ πᾶσαν τυχὸν προκύπτουσαν ἀμφισβήτησιν περὶ τῆς ἁρμοδιότητος μιᾶς ἑκάστης τῶν δύο ὀργανώσεων. Διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τούτου τῆς ἐκ παραλλήλου δράσεως ἑκατέρας τῶν ὀργανώσεων, ἀπολήγουσης ἐν ἀνάγκῃ εἰς κοινὴν συνδιάσκεψιν, ὁ Ἐρυθρὸς σταυρὸς προσέλαβεν ἅπασαν αὐτοῦ τὴν ἀνάπτυξιν, συμπεριλαβὼν τήν τε ἐν πολέμῳ δρᾶσιν, διὰ τοῦ διεθνοῦς κομιτάτου, καὶ τὴν ἐν εἰρήνῃ τοιαύτην, διὰ τοῦ συνδέσμου τῶν Ἐρυθρῶν σταυρῶν. Ἰδιαιτέρως μεγάλην σημασίαν ἔχει ἡ ὑπὸ τοῦ συνδέσμου ἵδρυσις τοῦ «Ἐρυθροῦ σταυροῦ τῆς νεότητος», ὅστις περιλαμβάνει ἅπασαν σχεδὸν τὴν μαθητιῶσαν νεολαίαν ἀνὰ τὸν κόσμον καὶ ἐθίζει τὰ παιδιὰ ἀπὸ τῆς τρυφεροτέρας ἡλικίας εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἐρυθροῦ σταυροῦ, τουτέστι τὰς ἀρχὰς τῆς ὑγιεινῆς, τῆς ἀλληλοβοηθείας, τῆς ἀλληλεγγύης καὶ τῆς ἐπικοινωνίας μεθ' ὅλων τῶν ἄλλων ἐρυθροσταυριτῶν. Τὰ μέλη τοῦ Ἐρυθροῦ σταυροῦ τῆς νεότητος ἀνέρχονται εἰς πολλὰ ἑκατομμύρια.

Ἑλληνικὸς Ἐρυθρὸς σταυρός. Ἱδρύθη τῷ 1877, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς βασιλίσσης Ὄλγας, ἀναγνωρισθεὶς ὑπὸ μὲν τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας διὰ τοῦ βασιλικοῦ διατάγματος τῆς 10ης Ἰουνίου 1877, ὑπὸ δὲ τοῦ Διεθνοῦς κομιτάτου τοῦ Ἐρυθροῦ σταυροῦ τὴν 6ην Ὀκτωβρίου 1877. Πρῶτος πρόεδρος τοῦ ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ σταυροῦ διετέλεσεν ὁ τότε διοικητὴς τῆς Ἐθνικῆς τραπέζης τῆς Ἑλλάδος Μᾶρκος Ρενιέρης, κατὰ σειρὰν δὲ προήδρευσαν αὐτοῦ οἱ Γεώργιος Κοζάκης Τυπάλδος, Ἰούλιος Γαλβάνης, στρατηγὸς Θρασύβουλος Μάνος, Ἰωάννης Βαλαωρίτης, Ἀλέξανδρος Θ. Ζαΐμης, ἡ βασίλισσα Σοφία, ὁ στρατηγὸς Ἀλέξανδρος Σοῦτσος καὶ ἤδη εἶναι πρόεδρος ὁ Ἰωάν. Ἀθανασάκης. Τὸ καταστατικόν του ὑπέστη κατὰ καιροὺς διαφόρους τροποποιήσεις καὶ ἤδη ἰσχύει τὸ ἐγκριθὲν διὰ τῆς ἀπὸ 11 Ἰουνίου 1922 καὶ ὑπ' ἀριθ. 2782 ἀποφάσεως τῶν ἐν Ἀθήναις πρωτοδικῶν.

Τὴν μεγάλην δρᾶσίν του ὁ ἑλληνικὸς Ἐρυθρὸς σταυρὸς ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ 1912 ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τοῦ Βαλκανοτουρκικοῦ πολέμου. Προηγουμένως εἶχεν ἔλθει ἐπίκουρος τῆς στρατιωτικῆς ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897 καὶ ἐπίκουρος τῆς κοινωνίας εἰς διαφόρους κοινωνικὰς συμφορὰς ἐν Ἑλλάδι καὶ τῷ ἐξωτερικῷ. Κατὰ τοὺς πολέμους τοῦ 1912 καὶ 1913, κατὰ τὸν Μεγάλον πόλεμον καὶ κατὰ τὸν κατόπιν ἑλληνοτουρκικόν, ἵδρυσε καὶ συνετήρησε μέγαν ἀριθμὸν νοσοκομείων, φορητῶν χειρουργείων καὶ ἄλλων ὑγειονομικῶν σχηματισμῶν, νοσηλεύσας καὶ περιθάλψας περὶ τὰς 200.000 τραυματιῶν καὶ ἀρρώστων ἀνδρῶν τοῦ στρατεύματος.

Κατὰ τὴν περίοδον 1918—1920 ἀπέστειλεν ὑγειονομικὰς ἀποστολάς, ἀφθόνως ἐφωδιασμένας, εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Θρᾴκην καὶ τὸν Πόντον, νοσηλεύσας καὶ περιθάλψας περὶ τὰς 800.000 προσώπων, ἀνεξαρτήτως φυλῆς καὶ θρησκεύματος. Ὁ ἑλληνικὸς Ἐρυθρὸς σταυρὸς περιέθαλψε τοὺς πρόσφυγας μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, καὶ δι' εἰδικῶν ὑγειονομικῶν ἀποστολῶν ἐφρόντισε κατόπιν τὴν περισυλλογὴν τῶν ἀνταλλασσομένων πληθυσμῶν. Τὸ τμῆμα αἰχμαλώτων τοῦ ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ σταυροῦ παρέσχε κατὰ τοὺς πολέμους μεγίστας ὑπηρεσίας εἰς τοὺς αἰχμαλώτους, τοὺς Ἕλληνας ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ καὶ τοὺς ξένους ἐνταῦθα.

Ἀμέσως μετὰ τοὺς πολέμους ἤρχισεν ὁ ἑλληνικὸς Ἐρυθρὸς σταυρὸς τὴν ἐν εἰρήνῃ δρᾶσίν του, ἵδρυσε σχολὰς νοσοκόμων, τὴν σχολὴν τῶν ἐθελοντίδων ἀδελφῶν, τὴν σχολὴν τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος νοσοκόμων μετὰ οἰκοτροφείου, ἔνθα αἱ μαθήτριαι διαιτῶνται δωρεὰν ἐπὶ τριετίαν σπουδάζουσαι, καὶ τὴν σχολὴν τῶν ἐπισκεπτριῶν ἀδελφῶν, ἵδρυσε καὶ συντηρεῖ πρότυπα ἰατρεῖα κοινωνικῆς ὑγιεινῆς καὶ εἰδικὰ ἀντιτραχωματικὰ καὶ ἀντιαφροδισιακά, συντηρεῖ τὸ ἀσκληπιεῖον Βούλας διὰ τὰ πάσχοντα ἐκ κλειστῆς φυματιώσεως παιδιὰ καὶ διαδίδει δι' εἰδικῶν φυλλαδίων τὰς ἀρχὰς τῆς ὑγιεινῆς εἰς ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα. Τὰ φυλλάδια ταῦτα εἰς χιλιάδας ἀντιτύπων διανέμονται δωρεάν. Ἀγωνίζεται κατὰ τῆς ἑλονοσίας, μεταδίδων ἁπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος τὰς ἀναγκαίας διὰ τὴν λῆψιν προφυλακτικῶν μέτρων γνώσεις. Ἵδρυσε τὸν ἑλληνικὸν Ἐρυθρὸν σταυρὸν τῆς νεότητος, ἀριθμοῦντα ἤδη περὶ τὰς 220.000 μέλη τῆς ἑλληνικῆς μαθητιώσης νεολαίας. Ὡς κορύφωμα τῆς μεγάλης ἐθνικῆς καὶ κοινωνικῆς δράσεώς του, ὁ ἑλληνικὸς Ἐρυθρὸς σταυρὸς ἀνεγείρει ἤδη, τῇ ὑλικῇ συμμετοχῇ τοῦ Κοργιαλενείου κληροδοτήματος, τοῦ Ἐμμανουὴλ Μπενάκη καὶ ἄλλων δωρητῶν, μέγα πρότυπον νοσοκομεῖον ἐκπαιδεύσεως μετὰ εἰδικοῦ κτηρίου σχολῆς νοσοκόμων, τὰ ὁποῖα θὰ ἀποτελέσουν, συμπληρούμενα, τὰ τελειότερα τοῦ εἴδους των, κατὰ τὰς τελευταίας τῆς ἐπιστήμης λέξεις.

ΓΡ. Α. ΣΑΟΥΝΑΤΣΟΣ

— **ἐρυθρὸς παλαιὸς ψαμμίτης** (old red sandstone) *[Γεωλ.]*. Ὄψις γεωλογική, κυρίως ψαμμιτική, τῆς δεβονίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωικοῦ ἀθροίσματος στρωμάτων, ἀναπτυσσομένη ἰδίᾳ ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅπου καὶ τὸ πρῶτον ἐδόθη εἰς αὐτὴν τὸ ὄνομα old red sandstone. Ἡ ὄψις αὕτη ἀποτελεῖται κυρίως ἀπὸ μαρμαρυγιούχους ἐρυθροὺς καὶ φαιοὺς ψαμμίτας καὶ σχιστολίθους, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἀπὸ μακροῦ χρόνου γνωστοὶ ὡς ἀποτελοῦντες τὴν βάσιν τῶν ὀρέων τῆς νοτίου Οὐαλλίας καὶ τοῦ Χέρφορδσερ, τῶν ἀποτελουμένων ἐκ στρωμάτων τῆς λιθανθρακοφόρου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Εὑρέθησαν κατόπιν καλῶς ἀναπτυσσόμενοι καὶ εὐρέως ἐξηπλωμένοι καὶ ἐν Σκωτίᾳ ὡς καὶ εἰς τὰς νήσους Ὄρκνεϋ. Τὰ στρώματα τοῦ παλαιοῦ ἐρυθροῦ ψαμμίτου χαρακτηρίζονται ὄχι μόνον ἐκ τῆς ἰδιαιτέρας συστάσεώς των, ὡς καὶ τῆς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὁμαλῆς μέχρις ὁριζοντίου στρώσεώς των, ἀλλὰ κυρίως καὶ διὰ τῆς ἀπολιθωμένης πανίδος, τὴν ὁποίαν ἐγκλείουν. Δὲν περιέχουν δηλαδὴ θαλασσόβια ζῷα, τριλοβίτας, βραχιόποδα, κοράλλια, κρινοειδῆ καὶ ἄλλα ἀπολιθώματα, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται ἀπολιθωμένα ἐντὸς τῶν στρωμάτων τῆς

Digitized by Google

ἄλλης θαλασσίας ὄψεως τῆς δεβονίου διαπλάσεως. Ἐκτὸς τῶν χερσαίων φυτῶν, τὰ ὁποῖα ἀντιπροσωπεύονται μὲ τὰ γένη *σφηνόπτερις, ἀρχαιόπτερις (ἢ ἰβερνική), ψιλόφυτον, κυκλόστιγμα* κτλ., εὑρίσκονται πολλάκις καὶ λείψανα μεγάλων *γιγαντοστράκων ἀρθρωτῶν* ἐκ τῶν *εὐρυπτεριδῶν* (τὰ γένη *εὐρύπτερος, στυλόνουρος, πτερύγωτος* κτλ.), ὡς καὶ παράδοξοι ἰχθύες, μεταξὺ τῶν ὁποίων χαρακτηριστικοὶ εἶναι διὰ τὴν ἀφθονίαν των οἱ *τεθωρακισμένοι ἰχθύες* ἢ *πλακόδερμοι* (τὰ γένη *πτερίχθυς, κοκκόστεος* κτλ.), ὡς καὶ *γανοειδεῖς* (τὸ γένος *ὁλοπτύχιος*, κτλ.), Τελευταίως ἐντὸς τῶν στρωμάτων τοῦ ἐρυθροῦ παλαιοῦ ψαμμίτου τῆς Σκωτίας εὑρέθησαν σπουδαιότατα ἀπολιθώματα τῶν ἀρχαιοτάτων χερσαίων φυτῶν, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν ἱστόν. Ταῦτα εἶναι ἐκ τῆς ὁμάδος τῶν ψιλοφυτοειδῶν, κυρίως τὰ γένη *ρυνία, χορνέα, ἀστερόξυλον κ. λ. π.*

Ἡ σειρὰ στρωμάτων τοῦ παλαιοῦ ἐρυθροῦ ψαμμίτου τῆς Ἀγγλίας - Σκωτίας ὑποδιαιρεῖται, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν στρωματογραφικῶν δεδομένων καὶ τῶν παλαιοντολογικῶν εὑρημάτων, εἰς τρεῖς βαθμίδας, τὰς ἀκολούθους: *Ἀνώτερος ἐρυθρὸς ψαμμίτης* μὲ λείψανα τοῦ ἰχθύος *ὁλοπτυχίου*, κτλ. *Μέσος ἐρυθρὸς ψαμμίτης* μὲ λείψανα τοῦ ἰχθύος *διπτέρου*, κλπ. *(ὀρκάδια στρώματα)*. *Κατώτερος ἐρυθρὸς ψαμμίτης* μὲ λείψανα τῶν ἰχθύων *πτεράσπιδος* καὶ *κεφαλάσπιδος* κλπ. *(καληδόνια στρώματα)*. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν τρόπον γενέσεως τῶν στρωμάτων τοῦ ἐρυθροῦ ψαμμίτου, αἱ τελευταῖαι γνῶμαι τοῦ Frech καὶ ἄλλων εἶναι ὅτι δὲν πρόκειται περὶ στρωμάτων θαλασσογενῶν, ἀλλὰ περὶ στρωμάτων σχηματισθέντων ἐντὸς ἀβαθῶν ὅρμων θαλάσσης ἢ ἐντὸς ὑφαλμύρων λιμνοθαλασσῶν, αἱ ὁποῖαι κατὰ καιροὺς ἐγέμιζον μὲ ἁλμυρὰ ὕδατα. Αἱ ἐκτάσεις αὗται τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ ἐρυθροῦ ψαμμίτου εὑρίσκοντο ἐπὶ τῶν ἐπιπέδων περιοχῶν τοῦ τότε ὑπάρχοντος ἠπειρωτικοῦ βάθρου. Τμῆμα ἐπίσης τῶν στρωμάτων τούτων ἐσχηματίσθη καὶ ἐντὸς ἐρήμων τῆς ἠπείρου ταύτης. Στρώματα τῆς ὄψεως τοῦ παλαιοῦ ἐρυθροῦ ψαμμίτου εὑρέθησαν καὶ εἰς τὰς ρωσικὰς ἐπαρχίας τῆς Ἀνατολικῆς θαλάσσης, εἰς τὴν Ποδολίαν, Σπιτσβέργην, Γροιλανδίαν, εἰς τὰς νήσους Bären καὶ εἰς τὴν Χριστιανίαν. Γ. Κ. Γ.

Ἐρυθρὸς ποταμὸς (Red river) *[Γεωγρ.]*.—1) Ποταμὸς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ὁ νοτιώτερος παραπόταμος τοῦ Μισσισσιπῆ, πηγάζων παρὰ τὰ ἀνατολικὰ σύνορα τῆς πολιτείας Νέου Μεξικοῦ. Ἔχει μῆκος 2400 χλμ. —2) Ἕτερος ποταμὸς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ἔχων τὰς πηγάς του ὀλίγα μίλλια ἀπὸ τὰς τοῦ Μισσισσιπῆ ἐν τῇ πολιτείᾳ Μιννεσότα. Χύνεται εἰς τὴν λίμνην Γουΐννιπεγκ μετὰ ροῦν 11263 χλμ. —3) Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ Χόνγκ-Κιάνγκ, ποταμοῦ ἐν Ἰνδοκίνᾳ. Μ. Δ. Β

ἐρυθροσήμαντος (ὁ, ἡ), — *ον* (τό)· ὁ σεσημασμένος δι' ἐρυθροῦ χρώματος, ὁ φέρων ὑπογραφὴν δι' ἐρυθρᾶς μελάνης, ὡς τὰ χρυσόβουλλα τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων.

ἐρυθροσίνη (ἡ) *Βιομ. Χημ.]*. Περιληπτικὸν ὄνομα διὰ πλείονας τύπους συνθετικῶν χρωμάτων βάσιν ἐχόντων τὴν *φλουορεσκεΐνην*. Ὁ τύπος B B, ἀνακαλυφθεὶς τῷ 1875 ὑπὸ τοῦ Nölting, λαμβάνεται διὰ βρωμιώσεως τῆς διχλωριοφλουορεσκεΐνης. Οἱ τύποι G, N, R λαμβάνονται δι' ἰωδιώσεως τῆς φλουορεσκεΐνης. Δὲν βάπτουν τὸν βάμβακα. Σ. Γ.

ἐρυθρόσπερμον (τὸ) (Erythrospermum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βιξοειδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα ἰθαγενῆ τῆς Κεϋλάνης. Δ. Ν. Π.

ἐρυθρόσπερμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων ἐρυθρὰ *σπέρματα*: «ἐρυθρόσπερμον φυτόν».

ἐρυθρόστερνος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ἐκεῖνος, τοῦ ὁποίου τὸ στέρνον εἶναι ἐρυθρὸν· ἐπὶ ζῴων κ. λ. π.

ἐρυθρόστερνος (ὁ) (Erythrosternus) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μυιοθηριδῶν*, περιλαμβάνον πέντε εἴδη διακρινόμενα διὰ τοὺς λαμπροὺς ποικίλους χρωματισμούς των. Ἅπαντα εἶναι ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν τῆς γῆς χωρῶν. Δ. Ν. Π.

ἐρυθρόστικτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ φέρων ἐρυθρὰ στίγματα, ἐρυθροποίκιλτος.

ἐρυθρόστομος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου τὸ στόμα εἶναι ἐρυθρὸν· ἐπὶ ζῴων κλπ.

ἐρυθρόσωμος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου τὸ σῶμα εἶναι ἐρυθρὸν· ἐπὶ ζῴων.

ἐρυθρότεφρον (τό)· τεφρὸν μὲ ἐρυθρὰν ἀπόχρωσιν.

ἐρυθρότης, —*ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐρυθροῦ, ἡ κοκκινάδα: «ἡ ἐρυθρότης τοῦ τραύματος».

Ἐρυθροῦ *Πύργου δίοδος* (Roten Turm ἢ Roter Turm ἢ Vörös Torong) *[Γεωγρ.]*. Δίοδος τῶν Τρανσυλβανικῶν Ἄλπεων, ἐν Ρουμανίᾳ, εἰς ἀπόστασιν 27 χλμ. N τῆς Σίμπιου (Ἕρμανσταντ). Ἡ δίοδος αὕτη ἐγένετο ὀνομαστὴ κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον διὰ τὰς μάχας μεταξὺ τῶν ρουμανικῶν στρατευμάτων καὶ τῶν Αὐστρογερμανῶν. —Μ.

ἐρυθρουλόζη (ἡ) ἡ *βουτανοτριόλη*-(1, 3, 4)-*όνη* *['Οργ. Χημ.]*. Ἡ ἁπλουστέρα κετοτετρόζη, ἔχουσα τὸν τύπον

CH_2 (OH). CH (OH). CO. CH_2 (OH).

Λόγῳ τῆς παρουσίας ἑνὸς ἀσυμμέτρου ἀτόμου ἄνθρακος ἔχομεν δύο ὀπτικῶς ἐνεργοὺς μορφάς, τὴν d- καὶ l- μορφήν, καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν d, l- μορφήν. Ἡ d- ἐρυθρουλόζη λαμβάνεται δι' ὀξειδώσεως τοῦ φυσικοῦ ἐρυθρίτου διὰ τοῦ βακτηρίου τῆς σορβόζης. Σ. Γ.

ἐρύθρουρος (ὁ) (Erythrurus) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σπιζιδῶν*, περιλαμβάνον τρία ἰθαγενῆ τῶν Μολούκων νήσων. Δ.Ν.Π.

ἐρυθρόφθαλμος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἔχων ὀφθαλμοὺς ἐρυθρούς· ἐπὶ ζῴων.

ἐρυθροφλοιΐνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. Ἀλκαλοειδὲς ἀνευρεθὲν εἰς *ἐρυθρόφλοιον τὴν γουϊνέαν*. Λίαν δηλητηριῶδες. Σ. Γ.

ἐρυθρόφλοιον (τὸ) (Erythrophloeum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλλοβοκάρπων*, περιλαμβάνον περὶ τὰ πέντε εἴδη ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν. Γνωστότερα εἴδη εἶναι: *ἐρυθρόφλοιον τὸ τῆς Γουϊνέας* (Erythrophloeum Guineense), φυόμενον κυρίως εἰς τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς, καὶ *ἐρυθρόφλοιον τὸ γουμίγγιον* (Erythrophloeum Gouningei), ἰθαγενὲς τῆς Μαδαγασκάρης. Εἶναι τεράστια δένδρα, μὲ δίπτερα φύλλα καὶ ἄνθη σχηματίζοντα κοῖλα δοχεῖα, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν ὁποίων ὁ γαμοσέπαλος κάλυξ χωρίζεται εἰς πέντε μέρη. Ἔχουν στεφάνην πενταπέταλον καὶ 10 ἐλευθέρους στήμονας. Ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ δοχείου ὑψοῦται ἐπιμήκης καὶ λεπτὸς πούς, φέρων τὴν ᾠοθήκην, ὁ ὁποῖος πολλάκις εἶναι κεκαλυμμένος ἀπὸ μακρὰς τρίχας. Ὁ ἐρυθρόφλοιος τῆς Γουϊνέας φθάνει εἰς ὕψος 30 μέτρων καὶ διάμετρον 2. Ὁ κορμός του παρέχει δι' ἀποστάξεως ἐρυθρωπὸν ὑγρὸν ἐξαιρετικῶς πικρὸν καὶ δηλητηριῶδες, τὸ ὁποῖον ὡρισμέναι ἀφρικανικαὶ φυλαὶ μεταχειρίζονται διὰ νὰ καθιστοῦν δηλητηριώδη τὰ βέλη των. Κ. ΠΑΠ.

ἐρυθροφοβία (ἡ)· βλ. *ἐρευθοφοβία*.

ἐρυθροφυλλίνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*.Συγγενὴς πρὸς τὴν χλωροφύλλην φυτικὴ χρωστική. Φθορίζει ἰσχυρῶς καὶ τὸ διάλυμα αὐτῆς ἐν αἰθέρι ἔχει ἔντονον ἐρυθρὸν χρῶμα. Σ. Γ.

ἐρυθρόφυλλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων φύλλα ἐρυθρά, *κοκκινόφυλλος*.

ἐρυθροχίτων (ὁ)· ὁ φέρων ἐρυθρὸν χιτῶνα. Ἐρυθροχίτωνες ὠνομάσθησαν οἱ *γαριβαλδινοί* (βλ. λ.) ἐκ τοῦ ἐρυθροῦ χρώματος τοῦ χιτωνίου των.

ἐρυθρόχρους,—*ου* (ὁ, ἡ),— *ουν* (τό)· ὁ ἔχων χρῶμα ἐρυθρόν, ὁ βαμμένος κόκκινος· || κοκκινωπός.

ἐρυθρόχρυσος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἔχων χρῶμα ἐρυθρὸν χρυσίζον.

ἐρυθροψία (ἡ) (Erythropsie) *['Οφθαλμ.]*. Ὀνομάζεται *ἐρυθροψία* τὸ βλέπειν ὅλα τὰ ἐντὸς τοῦ πεδίου τῆς ὁράσεως εὑρισκόμενα ἀντικείμενα ἐρυθρά. Ἡ ἐρυθροψία, διαφέρουσα τοῦ *δαλτωνισμοῦ* (βλ. λ.), παρατηρεῖται σπανίως εἰς ἐγχειρισθέντας ἀπὸ καταρράκτου καὶ ὅταν ἐγένετο καὶ ἰριδεκτομία. Οἱ τοιοῦτοι ἀσθενεῖς παρουσιάζουν ἐρυθροψίαν, ὁτὲ μὲν ἅμα τῇ ἐξαιρέσει τοῦ φακοῦ, ὁτὲ δὲ μετὰ τινας ἡμέρας, ὅταν μεταβαίνουν ἀπὸ τὴν φυσικὴν λάμψιν τῆς ἡμέρας εἰς σκιερὸν μέρος. Καταρρακτικοί τινες βλέπουσιν ἐρυθρὰ καὶ ἄνευ προηγουμένης ἐξαιρέσεως τοῦ φακοῦ (Oeller 1924). Ἐρυθροψία ἐπέρχεται ἐπίσης εἰς ἄτομα εὑρισκόμενα ἐπὶ εὐηλίων χιονοσκεπῶν ἐκτάσεων (Fuchs 1895) καὶ μὴ λαβόντα καταλλήλους προφυλάξεις προασπίσεως τῶν ὀφθαλμῶν δι' εἰδικῶν ὑέλων (Fieuzal, Euphos κτλ.), εἰς ἄτομα θαυμάζοντα ἐπὶ πολλὴν ὥραν τὰ λευκὰ νέφη, εἰς παθόντας ἀπὸ ἠλεκτροπληξίαν κτλ.

Ἡ κατάστασις αὕτη εἶναι παροδική, διαρκεῖ δὲ συνήθως ὀλίγα λεπτά. Ἐξαιρετικῶς εἴς τους ἀφάκους παρετηρήθη ἔμμονη ἐρυθροψία ἐπὶ $1^1/_2$ ἔτος. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου δὲν ὑπάρχει ὁμόθυμος συμφωνία μεταξὺ τῶν ἀσχοληθέντων ἐπὶ τοῦ ζητήματος. Οἱ μὲν λέγουσιν ὅτι ἡ ἐρυθροψία ὀφείλεται εἰς κεντρικήν, ἤτοι ἐγκεφαλικὴν, αἰτίαν, ἄλλοι δέ, οἱ καὶ περισσότεροι, φρονοῦν ὅτι προέρχεται ἐκ περιφερικῆς αἰτίας, ἤτοι ἐκθαμβώσεως τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς ἢ ἐξ ὑπερεκκρίσεως ὀφθαλμικῆς πορφύρας. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω θεωριῶν προβάλλονται καὶ ἄλλαι ὀλιγώτερον πειστικαί. Πάντως τὸ ὀφθαλμοσκόπιον δὲν μᾶς δεικνύει ἀντιληπτὰς ἀλλοιώσεις τοῦ βυθοῦ τοῦ ὀφθαλμοῦ. Ὁ Dufour ἅπαξ παρετήρησε μερικὴν ἀτροφίαν τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου. Ἡ ἐρυθροψία τὸ πρῶτον ἀναγράφεται ὑπὸ τοῦ Ἀαρών, ἰατροῦ καὶ Χριστιανοῦ ἱερέως ζήσαντος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπὶ Ἡρακλείου (610—641). Α. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

ἐρυθρῶ (—*όω*)· κάμνω τι ἐρυθρόν, βάφω κόκκινο.

Ἐρυθρώ. Πρωτότοκος θυγάτηρ Καρόλου τοῦ Μεγάλου. Ἡ αὐτοκράτειρα τοῦ Βυζαντίου Εἰρήνη, θέλουσα νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀναστήλωσιν τῶν εἰκόνων ἐν Ἀνατολῇ, ᾐσθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τῶν Φράγκων καὶ τοῦ πάπα. Πρὸς τοῦτο ἔπεμψε πρὸς τὸν Κάρολον τὸν Μέγαν πολυμελῆ πρεσβείαν καὶ ἐζήτησε τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Ροτρούδην, ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν καλουμένην Ἐρυθρώ, ὡς μνηστὴν τοῦ υἱοῦ της Κωνσταντίνου. Κάρολος ὁ Μέγας ἐδέχθη, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἡ μνηστεία αὕτη διελύθη ἐξ ὑπαιτιότητος τῆς αὐτοκρατείρας Εἰρήνης, ἡ ὁποία μετὰ τὴν ἀναστήλωσιν τῶν εἰκόνων ἐνόμισε πρέπον νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν παλαιὰν πολιτικήν της. Μ. Ν. Δ.

ἐρύθρωσις (ἡ) (érythrose) *['Ιατρ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ μεγάλη εὐχέρεια πρὸς τὸ ἀποκτᾶν τὴν ἐρυθρὰν χροιὰν τοῦ προσώπου· ὡσαύτως δὲ ἡ ἐρυθρότης τοῦ δέρματος ἡ προκαλουμένη ἐκ τῆς ἐπιδράσεως ἐρεθιστικῶν ἐπιπαστικῶν οὐσιῶν (τοῦ σιναπισμοῦ λ. χ.). Μ. Ν. Κ.

ἐρύθρωτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων ὦτα ἐρυθρά· ἐπὶ ζῴων.

Ἐρυκάνιοι *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία ἀγνώστου φυλῆς κατοικούσης ἐν Θεσσαλίᾳ. Ἀναφέρεται ἔν τινι λατινικῇ ἐπιγραφῇ εὑρεθείσῃ ἐν Λαμίᾳ (περιοδ. «Ἀθηνᾶ», Ἰούνιος 1855). —Π.

ἐρυκίδαι (οἱ) (Erycidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀφιδίων*, περιλαμβάνουσα γένη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς χώρας τοῦ παλαιοῦ κόσμου καὶ εἰς ἀμμώδη μέρη ἐνδιαιτώμενα. Γνωστότερον γένος εἶναι ὁ *ἔρυξ* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Ἐρυκίνη *[Μυθ.]*. Ἐπίκλησις τῆς Ἀφροδίτης ἀπὸ τῆς σικελικῆς πόλεως *Ἔρυξ*, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐκτίσθη περίλαμπρον ἱερὸν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ υἱοῦ της *Ἔρυκος*. Ὑπὸ τὴν ἐπίκλησιν ταύτην ἡ λατρεία τῆς Ἀφροδίτης διεδόθη ἀπὸ Σικελίας εἰς πλεῖστα μέρη. Τὸ ἐν Ἔρυκι ἱερὸν αὐτῆς ἦτο πλουσιώτατον ἐκ παλαιοτάτων χρόνων, θεωρούμενον ἐφάμιλλον τοῦ ἐν Πάφῳ, πλῆρες ἱεροδούλων γυναικῶν, ἃς ἀνέθηκαν οἱ Σικελοὶ καὶ οἱ ξένοι ἐπισκέπται. Π. Ν. Π.

ἐρυκίνη (ἡ) (Erycina) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικεφάλων* τῆς οἰκογενείας τῶν *λουκινιδῶν*. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη. Δ.Ν.Π.

ἐρυκινίδαι (οἱ) (Erycinidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νυκτίων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν. Δ. Ν. Π.

Ἐρυκῖνος (ὁ)· ὁ ἐξ Ἔρυκος τῆς Σικελίας.

Ἐρύκιος. Ἕλλην ἐπιγραμματοποιὸς ἐκ Κυζίκου ἢ Θεσσαλίας, ἀκμάσας κατὰ τοὺς μετὰ τὸν Μιθριδατικὸν πόλεμον χρόνους, ἴσως σύγχρονος τοῦ Λεωνίδου, ἐπιγραμματοποιοῦ τῆς Νερωνείου ἐποχῆς. Σῴζονται αὐτοῦ τέσσαρα ἐπιγράμματα (Παλατιν. Ἀνθολ. ΣΤ' 96, Ζ' 230, 368, 377). Π. Ν. Π.

ἐρυκίτης (ὁ) (Erycites Gemm.) *[Παλαιοζωολ.]*. Ὑπογένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὸ γένος *ἀμματόκερας* τῆς οἰκογενείας τῶν *αἰγοκερατιδῶν ἀμμωνοειδῶν* μαλακίων. Λείψανα ἐρυκιτῶν εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς δογγερίου ὑποδιαπλάσεως τῆς ἰουρασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ἐντὸς δογγερίων στρωμάτων τῆς ἀδριατικο-ἰονίου ὀρεινῆς ζώνης τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος (ἐν Κερκύρᾳ καὶ ἀλλαχοῦ) ἀνεῦρεν ὁ γεωλόγος Κάρολος Ρὲντς διάφορα εἴδη ἐρυκίτου. Γ. Κ. Γ.

Ἐρικλὶκ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τοῦ Εὐξείνου μεταξὺ Γιάλτας καὶ Λιβάντια εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ βουνοῦ Μεγκαπὶ (πλάτ. 44° 29' Β, μῆκ. 34° 11' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2233: Sebastopol to Kertch Strait). Σ. Ε. Λ.

ἐρυκτῆρες (οἱ) *['Αρχ.]*.Κατηγορία *εἱλώτων* (βλ. λ.).

ἔρυμα (τό)· μέσον προστατευτικόν, τὸ δι' οὗ τις ἀμύνεται, προφυλάσσεται, ἀμυντήριον, ὀχύρωμα.

—*['Οχυρωτ.]* Καλεῖται *ἔρυμα* μεμονωμένον ἔργον μονίμου ὀχυρώσεως, κατεσκευασμένον διὰ καθωρισμένον σκοπὸν καὶ δυνάμενον νὰ ἀντιστῇ μόνον του. Τὸ ἔρυμα, καλούμενον καὶ *ὀχυρὸν ἀνασχέσεως*, δέον νὰ ἔχῃ κατασκευασθῆ τοιουτοτρόπως, ὥστε νὰ δύναται νὰ ἀντιστῇ μόνον του εἰς οἱανδήποτε ἐπίθεσιν, ὁποθενδήποτε ἐκπεμπομένην, ἐν ἀνάγκῃ δὲ νὰ ἀντέχῃ καὶ εἰς κύκλωσιν. Ἡ χρῆσίς των μέχρι τοῦ 1914 ἦτο λίαν διαδεδομένη, ἐδίδετο δὲ ἡ ὀνομασία αὕτη εἴτε εἰς τελείως μεμονωμένα ὀχυρά, προοριζόμενα νὰ ἐξασφαλίσωσι τὴν ἄμυναν σημαινουσῶν συγκοινωνιῶν, εἴτε καὶ εἰς μεμονωμένα ὀχυρὰ πέριξ ἰσχυροῦ φρουρίου· τὰ τελευταῖα προωρίζοντο εἴτε νὰ δώσωσι πρώτην τινὰ ἀντίστασιν, καὶ συντρίψωσι τὴν ὁρμὴν τῆς ἐχθρικῆς ἐπιθέσεως πρὶν ἢ αὕτη θίξῃ τὰ κυρίως ὀχυρά, εἴτε νὰ ἐξασφαλίσωσι τὴν κατοχὴν τοποθεσιῶν, αἵτινες καταλαμβανόμεναι παρὰ τοῦ ἀντιπάλου θὰ καθίστων δυσχερῆ τὴν ἄμυναν τοῦ κυρίως ὀχυροῦ.

Digitized by Google

Διαρκοῦντος ὅμως τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, λόγῳ τῆς ἐναερίου παρατηρήσεως καὶ τῆς αὐξήσεως τῆς δραστικότητος τοῦ πυροβολικοῦ, ἡ ἄμυνα τῶν ἐρυμάτων κατέστη προβληματική. Ἐπισημαινόμενα ὑπὸ τῆς ἐναερίου παρατηρήσεως, ἐπισύρουσιν ἐπ' αὐτῶν τὸ δραστικὸν πῦρ τοῦ ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ καὶ καταστρέφονται πάραυτα, οὐδεμίαν θετικὴν ὑπηρεσίαν προσφέροντα. Σήμερον ἡ κατασκευὴ ἐρυμάτων δικαιολογεῖται μόνον εἰς ὀρεινὰ ἐδάφη, πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ ἀπαραβιάστου σημαινουσῶν συγκοινωνιῶν, καὶ ἐφ' ὅσον τὸ δίκτυον συγκοινωνιῶν δὲν ἐπιτρέπει τὴν συγκέντρωσιν φιλίου πυροβολικοῦ μεγάλου διαμετρήματος.

Π. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐρυμάνθη. Σύζυγος τοῦ ἀστρολόγου Βηρώσσου, μήτηρ τῆς Ἰουδαίας χρησμολόγου Σάββης ἢ Βαβυλωνίας ἢ Σιβύλλης (*Παυσαν.* Ι' 12, 9). —Π.

Ἐρυμανθία *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαϊοήλιδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 278. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τουρκοχώρι*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Ἀβράμη* (κάτ. 102), *Κουτροχώρι* (κάτ. 18) καὶ *Μικρουλέϊκα* (κάτ. 41).

Ἐρυμάνθιος κάπρος *[Μυθολ.]*. Ὑπερμεγέθης ἀγριόχοιρος, τὸν ὁποῖον γεννηθέντα εἰς Κρομμυῶνα τῆς Κορινθίας, μετέφερεν ἡ Ἄρτεμις εἰς τὸ ὄρος Ἐρύμανθον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου καὶ ὠνομάσθη Ἐρυμάνθιος. Ἐκεῖ ὁ ἀγριόχοιρος οὗτος ἐπετίθετο κατὰ τῶν ποιμνίων τῶν κατοίκων τῆς Ψωφίδος, ἅτινα ἔβοσκον εἰς τὰς φάραγγας τοῦ ὄρους, καὶ κατεξέσχιζεν αὐτά, ὡς καὶ τοὺς φυλάττοντας ποιμένας, ὁσάκις ἐτόλμων νὰ προστατεύσωσι τὰ ποίμνιά των. Τὸν ὄλεθρον ἐκεῖνον ποιμνίων καὶ ἀνθρώπων ἔμαθεν ὁ Εὐρυσθεὺς καὶ διέταξε τὸν Ἡρακλέα νὰ φέρῃ εἰς Μυκήνας ζῶντα τὸν Ἐρυμάνθιον κάπρον. Ὁ ἥρως μετέβη πρὸς καταδίωξιν τοῦ κάπρου μετὰ τὴν ἐν Φολόῃ φιλοξενίαν του ἐν τῷ σπηλαίῳ τοῦ κενταύρου Φόλου, καὶ ἀφοῦ κατεδίωξε μετὰ κραυγῶν τοῦτον ἐκ τοῦ δάσους πρὸς μίαν φάραγγα πλήρη χιόνος, τὸν συνέλαβεν ἐντὸς δικτύου καὶ ἔπειτα μετέφερεν ἐπὶ τῶν ὤμων του εἰς Μυκήνας πρὸς τὸν Εὐρυσθέα. Τοῦ κά-

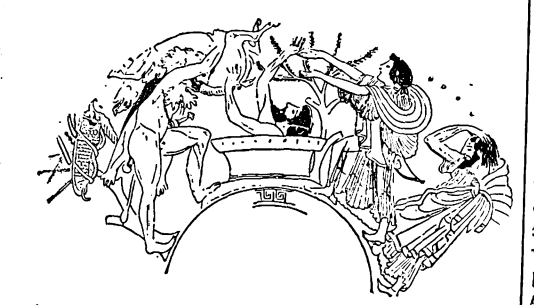

Ὁ Ἡρακλῆς κομίζων τὸν Ἐρυμάνθιον κάπρον.

πρου τούτου, φονευθέντος, οἱ ὀδόντες ἐφυλάσσοντο εἰς τὸν ἐν Κύμῃ ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος κατὰ τὴν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐπιχωριάζουσαν παράδοσιν. Ὁ παλαιότατος οὗτος μῦθος, ὁ πολλὰ τὰ κοινὰ γνωρίσματα ἔχων μὲ τὸν μῦθον τοῦ Καλυδωνίου κάπρου καὶ τὸν τοῦ λέοντος τῆς Νεμέας καὶ τὸν τοῦ ταύρου τοῦ Μαραθῶνος, εἶναι κοινὴ κληρονομία τῶν Ἀρίων λαῶν, ὡς ἐμφαίνεται ἐξ ὁμοίων μύθων εἰς τὴν Ρὶγ-Βέδαν καὶ τὴν μυθολογίαν τῶν λαῶν τοῦ Βορρᾶ (Ἔδδαν). Εἶναι τὸ ἄγριον τῶν εἰρημένων μύθων θηρίον, ὁ κάπρος, τὸ τέρας τῆς καταιγίδος, τὸ ἡττηθὲν ὑπὸ τῆς ἡλιακῆς θεότητος. Ἀπὸ τὴν προσωποποίησιν τῆς καταιγίδος ὡς κάπρου εὔκολον ἦτο ἔπειτα οἱ κάτοικοι τῆς Ψωφῖδος νὰ ὑπονοήσωσι διὰ τῆς εἰκόνος τοῦ κάπρου τὸν ὁρμητικὸν τῆς χώρας των χείμαρρον Ἐρύμανθον, ὅστις ἐξογκούμενος ἀπὸ τὰς χιόνας τῶν ὑψηλῶν ὀρέων κατέκλυζε τὴν στενὴν κοιλάδα τῆς Ψωφῖδος καὶ κατέστρεφε ταύτην. Ἡρακλῆς εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἦτο ὁ θερινὸς ἥλιος, ὅστις ἀποξηραίνων τὸν χείμαρρον ἐδέσμευε τὴν ὁρμὴν τοῦ Ἐρυμανθίου κάπρου. Ὁ μῦθος ὑπῆρξε προσφιλὲς θέμα καὶ τῆς ἀρχαίας τέχνης. Οὕτω παρίστατο ὁ Ἡρακλῆς μετὰ τοῦ κάπρου ἐπὶ μετοπῶν δύο μεγάλων ἱερῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, τοῦ ἐν Ἀθήναις Θησείου καὶ τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ ναοῦ τοῦ Διός. Ὁμοίως ἀπεικονίζετο ὁ κάπρος ἐπὶ νομισμάτων τῆς ἀρχαίας Ψωφῖδος καὶ ἄλλων πόλεων. Ἰδίως ὅμως ὑπῆρξε τὸ προσφιλὲς θέμα τῶν ἀγγειογράφων ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ἀκόμη τοῦ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος· οὕτως ἐπὶ πηλίνων ἀγγείων τοῦ 600 π. Χ. παρίσταται ὁ Ἡρακλῆς φέρων τὸν κάπρον ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ ὁ Εὐρυσθεὺς ἐπὶ τὸ κωμικώτερον κεκρυμμένος ἐντὸς πίθου ἐκ φόβου. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Ἐρύμανθος *Μυθολ.]*. —1) Ὁ υἱὸς τοῦ Ἀρίστα καὶ ἀπόγονος τοῦ Νυκτίμου τοῦ υἱοῦ τοῦ Λυκάονος καὶ ἐγγόνου τοῦ Πελασγοῦ. Τοῦ Ἐρυμάνθου τούτου ἔγγονος ἦτο ὁ Ψῶφις, ὁ ἱδρυτὴς τῆς ἀρκαδικῆς πόλεως Ψωφῖδος, τῆς ὁποίας κατ' ἄλλον μῦθον τὸ ὄνομα εἶχε δοθῆ εἰς μνήμην τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἔρυκος Ψωφῖδος. —2) Ὁ υἱὸς τοῦ Ἀρκάδος καὶ πατὴρ τοῦ Ξάνθου, τοῦ ὁποίου θυγάτηρ ἦτο ἡ Ψωφίς, ἡ ἐπώνυμος τῆς ἀρκαδικῆς πόλεως, ἄλλη αὐτὴ ἀπὸ τὴν Ψωφῖδα τὴν θυγατέρα τοῦ Ἔρυκος καὶ σύζυγον τοῦ Ἡρακλέους. Τοῦ Ἐρυμάνθου τούτου, ἢ κατ' ἄλλην παράδοσιν τοῦ ποταμίου θεοῦ Ἐρυμάνθου, ἦτο καὶ ὁ παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ ναὸς καὶ τὸ ἐκ λευκοῦ λίθου ἄγαλμα, κατὰ τὴν κρατοῦσαν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις συνήθειαν, λευκὰ νὰ εἶναι τὰ ἀγάλματα τῶν ποταμίων θεῶν, πλὴν τοῦ Νείλου, οὗτινος ἦτο μέλαν, διότι κατήρχετο εἰς τὴν θάλασσαν διὰ τῆς χώρας τῶν Αἰθιόπων. ΚΑΨ.

Ἐρύμανθος *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Τὸ ἀρχαιότατον ὄνομα τῆς ἀρκαδικῆς πόλεως Ψωφῖδος κατὰ τὴν παρὰ Παυσανίᾳ μυθικὴν παράδοσιν. Ἡ Ἐρύμανθος, ὀνομασθεῖσα οὕτω (κατὰ τὴν αὐτὴν παράδοσιν) ἀπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀρκάδος Ἐρυμάνθου, μετωνομάσθη *Φηγία* ἀπὸ τοῦ μυθικοῦ βασιλέως Φηγέως ἐν ἀρχῇ, καὶ μετὰ ταῦτα Ψωφὶς ἀπὸ τῆς Ψωφῖδος, θυγατρὸς τοῦ Ἔρυκος, συζύγου τοῦ Ἡρακλέους καὶ μητρὸς τῶν Ἀρκάδων ἡρώων Ἐχέφρονος καὶ Προμάχου. ΚΑΨ.

— **Ἐρύμανθος** *[Γεωγρ.]*. Ὀγκώδης καὶ πολυκόρυφος ὀροσειρὰ τῆς Πελοποννήσου, κατὰ τὰ ὅρια Ἀχαΐας, Ἠλείας καὶ Ἀρκαδίας, ἐξαποστέλλουσα διακλαδώσεις κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις καὶ κατάφυτος ἐξ ἀγρίων δένδρων, ἰδίως δρυῶν, ἐλατῶν, πρίνων καὶ κέδρων. Ὁ Ἐρύμανθος, μνημονευόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου (Ὀδυσσ. ζ, 103) ὡς ὄρος ἀγαπητὸν εἰς τὴν Ἄρτεμιν, ἥτις ἐθήρευεν εἰς τὰς δασώδεις ράχεις του ἀγριοχοίρους καὶ ἐλάφους, ἔχει διεύθυνσιν ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς καὶ φέρει πολλὰ κατὰ τόπους ὀνόματα. Εἶναι τὸ κύριον ὄρος τῆς Ἠλείας, διότι ἀπ' αὐτοῦ ἐξαρτᾶται κατὰ τὸ πλεῖστον τὸ ὀροσύμπλεγμα αὐτῆς, σχηματιζόμενον ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ἐρυμάνθου, τοῦ ὀροπεδίου αὐτοῦ Φολόης καὶ τῆς ὀροσειρᾶς τῆς Σκόλλιος, ἥτις εἶναι ἡ χωρίζουσα τὴν Ἠλείαν ἀπὸ τῆς Ἀχαΐας διακλάδωσίς του. Αἱ κυριώτεραι κορυφαὶ τοῦ Ἐρυμάνθου εἶναι ὁ *Ὠλονὸς* (Ὤλενος), ἔχων ὕψος 2224 μ. καὶ δύο παραφυάδας, τὸ *Σκιαδοβούνι* καὶ *Μεσοβούνι* (ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τοῦ ὄρους), ὁ *Ἀστρᾶς* (μεταξὺ Δίβρης καὶ Βερβινῆς), *Ἀστερίων* καλούμενος κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ *Λάμπεια* κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, οὗτινος καὶ τὰ τρία ὀνόματα προῆλθον, πιθανώτατα, ἀπὸ τὸ πάλλευκον κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας χρῶμα τῆς κορυφῆς του, καὶ οἱ *Καλλίφωνοι* τῶν ἀρχαίων, σήμερον καλούμενοι κατὰ τόπους *Λειβάρτζινο, Λεχουρίτικο, Κερτέζικο* κ. ο. κ. βουνό. Τοῦ ὀροπεδίου τῆς Φολόης ὁ μὲν ὑψηλότερος ἐξώστης (περὶ τὰ 700 μ.) καλεῖται *Κάπελη*, ὁ δὲ χαμηλότερος (περὶ τὰ 600 μ.) *Λάλα* (ἀπὸ τοῦ περιφήμου τουρκαλβανικοῦ συνοικισμοῦ τῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας). Ἡ παραφυὰς τοῦ Ἐρυμάνθου *Σκόλλις* σήμερον φέρει τὰ ὀνόματα *Σανταμέρι* καὶ *Μώβρη*. Ὁ Ἐρύμανθος ἦτο περιλάλητος κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, διότι ἀπὸ τὰς ράχεις αὐτοῦ ὁρμώμενος ὁ Ἐρυμάνθιος κάπρος ἐλυμαίνετο τὴν Ψωφῖδα τῆς Ἀρκαδίας.

— **Ἐρύμανθος** *[Γεωγρ.]*. Παραπόταμος τοῦ Ἀλφειοῦ (*Δοάνα* καλούμενος σήμερον), σχηματιζόμενος ἀπὸ τρεῖς ὁρμητικοὺς χειμάρρους, τὸν *Ἐρύμανθον* (Νουσαΐτικο ποτάμι), ρέοντα κατὰ τὰ ὅρια τῶν τέως ἐπαρχιῶν Ἠλείας καὶ Καλαβρύτων, τὸν *Ἀροάνιον* (Λειβαρτζινὸ ποτάμι), κατὰ τὴν συμβολὴν τοῦ ὁποίου, εἰς τὴν θέσιν Τριπόταμα, ἐκτείνονται τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας ἀρκαδικῆς πόλεως Ψωφῖδος, καὶ τὸν *Σειραῖον* (Βερτσιώτικο ποτάμι), κατερχόμενον, ὡς καὶ ὁ Ἀροάνιος, ἐκ τῆς τέως ἐπαρχίας Καλαβρύτων. Ὁ Ἐρύμανθος εἶναι ὁρμητικὸς ποταμός, χύνεται δὲ εἰς τὸν Ἀλφειὸν παρὰ τὰ Ἄσπρα σπίτια, ἔνθα χύνεται εἰς αὐτὸν καὶ ὁ παραπόταμος Λάδων. Εἶναι πεφημισμένος διὰ τὰς γευστικὰς πέστροφάς του. ΚΑΨ.

ἐρυμάτιον (τό)· μικρὸν ἔρυμα, κατασκευαζόμενον ταχέως καὶ προχείρως, ἔρυμα μικρᾶς χωρητικότητος.

Ἐρυμναὶ *['Αρχ. Γεωγρ.]*· βλ. *Εὐρυμεναί*.

Ἐρυμνεύς. Περιπατητικὸς φιλόσοφος κατὰ τὸν Β' π. Χ. αἰῶνα, διαδεχθεὶς ἐν τῇ διευθύνσει τῆς περιπατητικῆς σχολῆς Διόδωρον τὸν Τύριον. Εἰς τὴν τοῦ Ἐρυμνέως σχολὴν ἐφοίτησε καὶ ὁ σοφιστὴς Ἀθηνίων. Ν. Κ. Κ.

ἐρυμνός, *—ή, —όν*· ὀχυρός, ἀσφαλὴς ἀπὸ ἐχθρικῆς προσβολῆς: «χωρίον ἐρυμνόν» || *ἐρυμνὰ* (τά)· τόποι ἀπρόσβλητοι.

ἐρυμνότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐρυμνοῦ, ὀχυρότης.

Ἐρυνία (Erynia) *['Αστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 889. Ἀνεκαλύφθη τὴν 5ην Μαρτίου 1918 ὑπὸ τοῦ M. Wolf ἐν Heidelberg. Σ. Π.

Ἔρυξ *[Μυθολ.]*. Μυθικὸς ἥρως τῆς Σικελίας, υἱὸς τοῦ Βούτα, ἐνδόξου ἐγχωρίου βασιλέως, καὶ τῆς Ἀφροδίτης, ἢ κατ' ἄλλην παράδοσιν βασιλεὺς τῶν Ἐλύμων, υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος, κατὰ τρίτην δέ, δυνάστης τῆς Σικανίας καὶ πατὴρ τῆς Ψωφῖδος. Κατὰ τὴν πρώτην παράδοσιν ὡς ἐκ τῆς ἀπὸ μητρὸς θείας καταγωγῆς του ἦτο περίφημος, ὅτε δὲ ὁ Ἡρακλῆς διῆλθεν ἐκ Σικελίας κομίζων τὰς βοῦς τοῦ Γηρυόνου, οἱ δύο ἥρωες ἐπάλαισαν θέσαντες ὡς ἔπαθλα, ὁ μὲν Ἔρυξ εἰς περίπτωσιν ἥττης του τὴν ἐπώνυμον αὐτοῦ *Ἔρυκος χώραν* καὶ τὴν πόλιν *Ἔρυκα*, ὁ δὲ Ἡρακλῆς τὰς βοῦς καὶ τὴν ἀθανασίαν, ἥτις προσεγίνετο τῷ κατόχῳ. Κατὰ τὴν πάλην ἀνεδείχθη νικητὴς ὁ Ἡρακλῆς καὶ ἔκτοτε ἡ χώρα ἐμυθολογεῖτο ὡς ἀνήκουσα εἰς τοὺς Ἡρακλείδας. Π. Ν. Π.

Ἔρυξ *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Παραθαλάσσιον ὄρος τῆς Σικελίας, τὸ ἀμέσως μετὰ τὴν Αἴτναν εἰς ὕψος, εἰς τὴν πρὸς τὴν Ἰταλίαν ἀνατεινομένην πλευρὰν τῆς μεγαλονήσου, μᾶλλον δὲ πλησιάζον πρὸς τὰ Δρέπανα. Εἶναι τὸ σύγχρονον ὄρος *Μόντε-Σὰν-Τζιουλιάνο* (Monte San Giuliano, ὑψόμ. 2464 πόδ., πλάτ. 38° 02' Β, μῆκ. 12° 36' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 189: Trapani to Marsala), ὀρθοῦν τὸ κολουροκωνικόν του ἀνάστημα εἰς $2^1/_2$ μίλ. ΝΝΑ τοῦ ἀκρωτηρίου Πιτζολοῦγγο καὶ ἐπιστεφόμενον ὑπὸ φερωνύμου πόλεως $29^1/_2$ χιλιάδων κατοίκων. —2) Πόλις μεταξὺ τῆς κορυφῆς καὶ τῆς ρίζης τοῦ ὄρους, ἔχουσα πανταχόθεν ἀνωφερῆ καὶ μακρὰν τὴν ἀνάβασιν. Ἡ κτίσις τῆς πόλεως ἐγένετο, κατὰ Θουκυδίδην (Ζ,β), ὑπό τινων Τρώων, οἵτινες διαφυγόντες τοὺς Ἀχαιοὺς μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Ἰλίου διεπεραιώθησαν εἰς Σικελίαν, ὅπου συνοικισθέντες παραπλεύρως τῶν Σικανῶν, μεθ' ὧν ὠνομάζοντο ἐφεξῆς Ἔλυμοι, ἀνήγειραν τὸν *Ἔρυκα* καὶ τὴν *Ἔγεσταν*. Κατὰ τὴν παράδοσιν, Ἔρυξ ὁ υἱὸς τῆς Ἀφροδίτης ἔκτισεν ἐπὶ τῶν κλιτύων ὑψηλοῦ βουνοῦ πόλιν ὁμώνυμον αὐτῷ, ἀνεγείρας εἰς περίοπτον αὐτῆς θέσιν καὶ ἱερὸν τῆς μητρός του Ἀφροδίτης (*Ἐρυκίνης* ἐκ τούτου ἀποκληθείσης), περιώνυμον διά τε τὴν ἀρχιτεκτονικήν του μεγαλοπρέπειαν καὶ διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐν αὐτῷ ἀναθημάτων του. Ὁ ἐπίσης υἱὸς τῆς Ἀφροδίτης Αἰνείας, προσορμισθεὶς εἰς Σικελίαν κατὰ τὸν πρὸς Ἰταλίαν πλοῦν του, διὰ πολλῶν καὶ πολυτίμων ἀναθημάτων ἐκόσμησε τῆς μητρός του τὸ ἱερόν· οἱ Σικανοὶ συνέχισαν τὰς μεγαλοπρεπεῖς θυσίας πρὸς τὴν θεὰν καὶ προσέθετον ἀναθήματα εἰς τὸ ἱερόν της· ἀλλὰ καὶ οἱ Καρχηδόνιοι καταλαβόντες μέρος τῆς μεγαλονήσου οὐδαμῶς ὑπελείφθησαν εἰς τοιαύτας ἐκδηλώσεις. Οἱ δὲ Ρωμαῖοι, τελευταῖοι κρατήσαντες τῆς Σικελίας ἁπάσης, ὑπερεβάλοντο πάντας τοὺς πρὸ αὐτῶν εἰς τὰς πρὸς τὴν Ἐρυκίνην τιμάς. Βλέπων ὁ Ἀννίβας τὴν ἁλματώδη ἀνάπτυξιν πόλεως τόσον ἐγγὺς τῆς Καρχηδόνος κειμένης, ἀπεπειράθη τὴν ἅλωσιν τοῦ Ἔρυκος, ἣν ὅμως ἀπέτρεψεν ἡ ἔγκαιρος συνδρομὴ τεσσαράκοντα συρακοσίων τριήρεων. Ἠναγκάσθησαν τότε οἱ Ἐρυκῖνοι (397 π. Χ.) νὰ προσφύγωσιν εἰς συμμαχίαν μετὰ Διονυσίου τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν, πλὴν οἱ Καρχηδόνιοι ἐκυρίευσαν ταύτην διὰ προδοσίας, τοῦ Διονυσίου κατορθώσαντος νὰ τὴν ἐπανακτήσῃ. Ὁ Πύρρος ἐκπορθήσας αὐτὴν διὰ πολιορκητικῶν μηχανῶν (278) καὶ ἐφόδων, ἔμεινεν ἐπὶ βραχὺ κτήτωρ αὐτῆς. Ἀμίλκας (268) καταλαβὼν αὐτήν, κατόπιν σκληρᾶς πολιορκίας, τοὺς μὲν Ἐρυκίνους, ὅσων ἐφείσθη τῆς ζωῆς, μετήγαγεν εἰς Δρέπανα, τὴν δὲ πόλιν τοῦ Ἔρυκος κατέσκαψεν ἐκ θεμελίων. Ἰούνιος, ὁ Ρωμαίων ὕπατος, κατέλαβε τὴν ὀχυρὰν αὐτὴν θέσιν ἐξ ἐφόδου (247), ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀνακατέλαβον αὐτὴν οἱ Καρχηδόνιοι, κρατήσαντες αὐτὴν μέχρι τοῦ πέρατος (241) τοῦ πρώτου Καρχηδονικοῦ πολέμου. Σ. Ε. Λ.

ἔρυξ (ὁ) (Eryx) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρυκιδῶν*, περιλαμβάνον ἀνιοβόλους ὄφεις, ἀρκετοῦ μεγέθους, ἀπαντῶντας εἰς τὰς ἀγόνους καὶ εὐκράτους χώρας τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Δ. Ν. Π.

—**ἔρυξ** (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσθιοβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *τριτωνιδῶν*, περιλαμβάνον θαλάσσια ζῷα μὲ κόγχην ᾠοειδῆ. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

—**ἔρυξ** (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *σιλφιδῶν*, περιλαμβάνον εὐμεγέθεις κανθάρους ἐνδιαιτωμένους ἐπὶ τῶν κορμῶν τῶν παλαιῶν δένδρων. Ἀπαντῶσι πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

Ἐρυξίας. —1) Ἰατρός τις ἐκ Πειραιῶς (*Δημοσθ.* 33, 18). —2) Ἀθηναῖος (Στειριεύς), πρόσωπον διαλόγου τοῦ Πλάτωνος. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἐρυξίμαχος. Ἀθηναῖος, υἱὸς τοῦ Ἀκουμενοῦ, ἰατρός, πρόσωπον ἀναφερόμενον, ἐν τῷ «Συμποσίῳ» τοῦ Πλάτωνος (175a—223b), ἐν τῷ «Φαίδρῳ» (268a) καὶ ἐν τῷ «Πρωταγόρᾳ» (815c). ΙΑΚ.Χ.Δ

Ἐρυξώ. Βασίλισσα τῆς Κυρήνης, σύζυγος τοῦ Ἀρκεσιλάου. Ὅταν οὗτος ἡττήθη πολεμῶν κατὰ φυλῶν ἀφρικανικῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ, τὸ μισθοφορικόν του ἐξ Αἰγυπτίων στράτευμα δυσηρεστήθη καὶ ὑπεστήριξε τὸν ἀδελφόν του Λάαρχον, ὅστις ἐδολοφόνησε τὸν Ἀρκεσίλαον. Τότε ἡ Ἐρυξὼ μετὰ τοῦ

Digitized by Google

ἀδελφοῦ της Πολυάρχου ἐφόνευσε τὸν ἀδελφοκτόνον καὶ ἐπιβήτορα τοῦ θρόνου καὶ ἐπεκαλέσθη τὴν προστασίαν τοῦ Ἀμάσιος, ὅστις καὶ ἀνεκήρυξε βασιλέα τὸν υἱὸν τῆς Ἐρυξοῦς Βάττον τὸν χωλόν.

Ἐρύσθια *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Παράλιον κυπριακὸν πόλισμα, τοποθετούμενον ὑπὸ τοῦ C. Müller (χάρτης 26 Cyprus insula ἐν Γ' τόμ. Graec. Geogr. Minor. ἔκδ. Didot), οὗ δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἀνεύρωμεν τὴν πηγήν, ἣν δὲν ἀναφέρει, εἰς τὴν Δ. ἄκραν τῆς νοτίας τῆς μεγαλονήσου· ἐσχατιᾶς καὶ εἰς ἣν θέσιν τὸ σύγχρονον χωρίον *Ἀκρωτήρι* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

Ἐρυσίβη. Ἐπίκλησις τῆς Δήμητρος παρὰ Γοργονίοις, ὡς προστατευούσης τὰ σπαρτὰ ἀπὸ τῆς προσβολῆς τῆς ἐρυσίβης. —Π.

ἐρυσίβη (ἡ) (Erysiba) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρυσιβοειδῶν*, περιλαμβάνον μικρομύκητας παρασιτικῶς ζῶντας ἐπὶ διαφόρων φυτῶν. Γνωστότερα εἴδη εἶναι: *ἐρυσίβη ἡ κοινὴ* (Erysiba communis), ἥτις ζῇ παρασιτικῶς εἰς τὰ ἐλλοβόκαρπα, τὰ σταυρανθῆ καὶ τὰ κολοκυνθοειδῆ φυτά, εἰς ἃ ἐμφανίζεται ὑπὸ μορφὴν λευκῶν κηλίδων καὶ ἐπιφέρει μεγίστας καταστροφάς. Εἶναι γνωστότατος μύκης παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὰ ὀνόματα *μπάστρα, σιναπίδι, στάκτη, συρίκι* καὶ *σύρικας*. Τὸ ἕτερον εἶδος *ἐρυσίβη ἡ τῶν σιτηρῶν* (Erysiba graminis), προσβάλλει ἰδίως τὴν κριθήν. Δ. Ν. Π.

ἐρυσιβικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐρυσίβην, ὁ τῆς ἐρυσίβης.

ἐρυσιβίνη (ἡ) *[Φαρμ.]*· βλ. λ. *ἐργοτίνη*.

Ἐρυσίβιος, ἢ ***Ἐρυθίβιος***. Ἐπίκλησις τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Ρόδῳ καὶ ἀλλαχοῦ, ὡς θεοῦ προστάτου τῶν σπαρτῶν ἀπὸ τῆς προσβολῆς τῆς ἐρυσίβης. —Π.

ἐρυσιβοειδῆ (τὰ) (Erysibaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κρυπτογάμων*, περιλαμβάνουσα εἴδη τινὰ ζῶντα παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων φυτῶν. Γνωστότερον γένος εἶναι ἡ *ἐρυσίβη* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἐρυσιβῶ (*—άω*)· προσβάλλομαι ὑπὸ ἐρυσίβης: «σῖτος ἐρυσιβῶν».

ἐρυσιβῶ (*—όω*)· προσβάλλω, κάμνω νὰ ἀναπτυχθῇ ἐρυσίβη· || παθ. *ἐρυσιβοῦμαι*· προσβάλλομαι, πάσχω ἀπὸ ἐρυσίβην.

ἐρυσιβώδης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ πλήρης ἐρυσίβης: «σῖτος ἐρυσιβώδης».

— ἐρυσιβώδης *ὄλυρα* *[Φαρμακοτ.]*· βλ. λ. *βρίζα ἡ* ἐρυσιβώδης.

—ἐρυσιβώδους *βρίζης, δηλητηρίασις ἐξ—* *[Φαρμ.]*· βλ. *ἀντίδοτα* (τ. Δ', σ. 60α').

ἐρυσιμίνη (ἡ) (Erysimin) *[Φαρμ.]*. Γλυκοζίτης ἐνεχόμενος εἰς τὰ σπέρματα τοῦ φυτοῦ Erysinum aureum, ἀνταποκρινόμενος εἰς τὴν σύνθεσιν $(C_4 H_7 O_2)$ν. Ἄμορφος, ἀνοικτῶς κιτρίνη, ὀλίγον ὑγροσκοπικὴ μᾶζα τηκομένη εἰς 196°, εὐδιάλυτος ἐν ὕδατι καὶ ἀλκοόλῃ, ἀδιάλυτος εἰς αἰθέρα, χλωροφόρμιον, βενζόλιον, διθειάνθρακα. Ἡ ἐρυσιμίνη εἶναι ἰσχυρὸν δηλητήριον τῆς καρδίας. Κ. Γ. Μ.

ἐρύσιμον (τὸ) (Erysimum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ροιαδοειδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 75 εἴδη, ἅτινα εἶναι φυτὰ ποώδη, ἐτήσια, διετῆ καὶ πολυετῆ τῶν θερμῶν καὶ ἐν μέρει τῶν ψυχρῶν χωρῶν. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπαντῶνται περὶ τὰ δέκα εἴδη, ὧν γνωστότερα εἶναι: *ἐρύσιμον τὸ παρνάσσιον* (Erysimum Parnassi) συναντώμενον καὶ πλησίον τῶν Ἀθηνῶν ὡς *ἐρύσιμον παρνάσσιον τὸ ἀττικὸν* (Erysimum Parnassi Atticum), *ἐρύσιμον τὸ ἑλληνικόν*, κοιν. *σκυλοβρούτα* (Erysimum Graecum), *ἐρύσιμον τὸ αἰχμηρὸν* (Erysimum Cuspidatum), *ἐρύσιμον τὸ κρητικὸν* (Erysimum Creticum), *ἐρύσιμον τὸ ὀλύμπιον* (Erysimum Olympicum). Κ. ΠΑΠ.

—[Φαρμ.] Τῆς πόας καὶ τῶν σπερμάτων τοῦ *ἐρυσίμου* (Herba et semen Erysimi s. Irionis) παράγωγον εἶναι *σισύμβριον τὸ φαρμακευτικὸν* (Sisymbrium officinale Scop, Erysimum officinale L.). Ἡ ἀνθοῦσα πόα αὐτῆς ἔχει γεῦσιν καὶ ὀσμὴν καρδάμου, τὰ δὲ σπέρματα δριμεῖαν ὀσμὴν σινάπεως. Κατὰ τὴν γαλλικὴν φαρμακοποιίαν ἡ νωπὴ πόα χρησιμεύει πρὸς παρασκευὴν τοῦ Sirop d'Erysimum composé. Κ. Γ. Μ

ἐρυσίπελας, *—ατος* (τὸ) (κοιν. *ἀνεμοπύρωμα*). Πάθησις ὀξεῖα, καθολική, ἐμπύρετος, ἐκδηλουμένη ὡς δερματῖτις καὶ ὀφειλομένη εἰς τὸν στρεπτόκοκκον ὅστις ἐμβολιάζεται δι' ὑπαρχούσης μικρᾶς ἀμυχῆς.
Τὸ ἐρυσίπελας ἐκδηλοῦται κατόπιν ἐπωάσεως 3—7 ἡμερῶν καὶ ἑδράζεται κυρίως ἐπὶ τοῦ προσώπου, ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς γωνίας τοῦ ὀφθαλμοῦ, τῶν ρωθώνων ἢ τοῦ ὠτὸς καὶ δυνάμενον κατ' ἐξαίρεσιν νὰ ἐπεκταθῇ εἰς τὸ στόμα, προκαλοῦν ξηρότητα αὐτοῦ καὶ δυσφαγίαν, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ οἴδημα τῆς γλώσσης καὶ τῆς κιονίδος. Ἡ ἔναρξις τοῦ ἐρυσιπέλατος σημειοῦται διὰ ρίγους, ἀποτόμου ἀνυψώσεως τῆς θερμοκρασίας εἰς 40°, ἐμέτων καὶ ἐρυθρᾶς πλακὸς ἐπὶ τοῦ δέρματος, ἐπηρμένης καὶ ὁριζομένης ὑπὸ ὄχθου. Τὸ ἐρυσίπελας διαρκεῖ 6—10 ἡμέρας. Ἡ βαρύτης του εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν ἔκτασίν του καὶ τὴν ἀντοχὴν τοῦ ὀργανισμοῦ. Τὸ ἐρυσίπελας εἶναι εἰς ἄκρον μολυσματικόν. Ἐπιπλεκόμενον παράγει γάγγραιναν τοπικὴν ἢ γενικήν, βαρεῖαν στρεπτοκοκκαιμίαν, τύφλωσιν, ἐνδοκαρδίτιδα κλπ.
Πλὴν τοῦ κοινοῦ ἐρυσιπέλατος ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι ποικιλίαι, ὡς π.χ. ἐρυσίπελας ἕρπον, χρόνιον, ὑποτροπιάζον, χειρουργικόν, ἐσωτερικόν, γεροντικόν, τῶν νεογνῶν κλπ.
Πρὸς θεραπείαν τοῦ ἐρυσιπέλατος συνιστᾶται ἀπομόνωσις εἰς θερμὸν δωμάτιον, συχνὴ ἀπολύμανσις τοῦ στόματος δι' ἀντισηπτικῶν πλύσεων, ἐπιθέματα ἀλκοολοῦχα, περίγραψις τῆς ἐρυσιπελατώδους πλακὸς διὰ κολλωδίου, τοπικὴ ξηρὰ θερμότης, ἐσωτερικῶς δὲ ἀλκοὸλ καὶ τονωτικά, ἐνέσεις ἀντιστρεπτοκοκκικοῦ ὀροῦ, δίαιτα (γάλα, ζωμός, οἰνοπνευματώδη) κλπ. Ἐπὶ χρονίου ὑποτροπιάζοντος ἐκζέματος τὰ μάλα λυσιτελεῖς εἶναι αἱ ἀπευαισθητοποιοὶ μέθοδοι, ὡς ἡ δι' ὑποθειώδους νατρίου, αὐθαιμοθεραπείας κλπ.
Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

ἐρυσιπελατώδης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ ἐρυσίπελας: «φλεγμονὴ ἐρυσιπελατώδης».

Ἐρυσίπολις καὶ ***Ἐρυσίπτολις***. Ἐπίκλησις τῆς Ἀθηνᾶς ἐν τῇ Ἰλιάδι ὡς προστάτιδος καὶ φύλακος τῶν ἀκροπόλεων. Πρὸς τὴν ἀμυντικὴν αὐτῆς ἰδιότητα σχετίζονται καὶ αἱ ἐπικλήσεις πολιάς, πολιοῦχος, ἐπιπυργῖτις, πυλαΐτις, κλειδοῦχος. —Π.

ἐρυσίσκηπτρον (τὸ) *[Βοτ.]*. Τὴν ὀνομασίαν ταύτην ἔδωκεν ὁ Διοσκορίδης εἰς τὸ φυτὸν *ἀσπάλαθος ὁ λαχναῖος* (Calycotomus villosus). Παρά τινων ὑποστηρίζεται ὅτι ἡ ὀνομασία αὕτη δὲν ἐδόθη εἰς τὸν ἀσπάλαθον, ἀλλ' εἰς ἄλλο παρεμφερὲς φυτόν. Δ. Ν. Π.

Ἐρυσίχη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν Ἀκαρνανίᾳ παρὰ τὸν Ἀχελῷον, ἀπὸ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ *Ἐρυσίχης* ὀνομασθεῖσα, ἡ ὁποία βραδύτερον ἔλαβε τὸ ὄνομα Οἰνιάδαι. Κατά τινας ὠνομάζετο οὕτω σύμπασα τῶν Οἰνιαδῶν ἡ χώρα ἐν Ἀκαρνανίᾳ, Ἐρυσιχαῖοι δ' ἐκαλοῦντο οἱ κάτοικοι εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς χώρας (*Στρ.* 10, 460). ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἐρυσίχθων *[Μυθολ.]*. —1) Μυθολογικὸν πρόσωπον, υἱὸς τοῦ Τριόπα, βασιλέως τῆς Θεσσαλίας ἢ κατ' ἄλλους υἱὸς τοῦ Μυρμιδόνος, τὸν ὁποῖον ἡ Δημήτηρ ἐτιμώρησε πέμψασα πρὸς αὐτὸν σφοδρὰν πεῖναν, ἐπειδὴ ἔκοψε μίαν ἱερὰν δρῦν ἐκ τοῦ ἄλσους αὐτῆς. Καταναλώσας ἅπασαν αὐτοῦ τὴν περιουσίαν πρὸς χορτασμόν του κατήντησε νὰ καταφάγῃ τὰ ἴδιά του μέλη, ἕως οὗ ἀπέθανεν ἐλεεινῶς. Κατὰ τὸν σχολιαστὴν τοῦ Λυκόφρονος ὁ ὑπὸ τῆς ἀσθενείας τῆς πείνης προσβληθεὶς Ἐρυσίχθων «ἔσχε θυγατέρα φαρμακίδα Μήστραν, ἥτις εἰς πᾶν εἶδος ζῴου μετεβάλλετο· καὶ ταύτην εἶχε μέθοδον τοῦ λιμοῦ ὁ πατήρ· ἐπίπρασκε γὰρ αὐτὴν καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ ἐκ τούτου ἐτρέφετο· ἡ δὲ πάλιν ἀμείβουσα τὸ εἶδος φεύγουσα πρὸς τὸν πατέρα ἤρχετο». —2) Ἀθηναῖος, υἱὸς τοῦ Κέκροπος καὶ τῆς Ἀγλαύρου. Σχετίζεται πρὸς τὴν Δῆλον, ἔνθα μετέβη καὶ ἵδρυσε τὸ ἀρχαιότατον ξύλινον ἄγαλμα ἐπὶ τῶν θεωριῶν. Ἐκεῖθεν μετήνεγκεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ παλαιότατον ἄγαλμα τῆς Εἰλειθυίας. Κατ' ἄλλην παράδοσιν, ἐπιστρέφων ἐκ τῆς θεωρίας, ἀπέθανε καθ' ὁδὸν πρὶν ἢ κομίσῃ τὸ ξόανον εἰς Ἀθήνας. ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἐρυσολίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου:

$$CH_3 \cdot SO_2 \cdot [CH_2]_4 \cdot N:C:S$$

ἀνευρεθεῖσα εἰς τὰ σπέρματα ἐρυσίμου τοῦ περοβοκιανικοῦ. Τήκεται εἰς 60°. Σ. Γ.

Ἔρυτος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τῆς Ἀντιανείρας, θυγατρὸς τοῦ Μενέτου, δίδυμος ἀδελφὸς τοῦ Γίγαντος Ἐχίονος, μετασχὼν τῆς Ἀργοναυτικῆς ἐκστρατείας. Κατά τινας κατῴκει ἐν Παγγαίῳ. Ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν εὐτολμοτάτων καὶ γενναιοτάτων τῶν Ἀργοναυτῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Εὔρυτος* (*Ἀπολλόδ.* 1, 9, 16). ΙΑΚ. Χ. Δ

ἐρύω· σύρω, ἕλκω τινά· || παθ. *ἐρύομαι*, σύρω. ἕλκω τινὰ πρὸς ἐμαυτὸν διὰ νὰ τὸν σώσω, σῴζω, προφυλάττω· παράγωγα *ἔρυμα, ἐρυμνὸς* (βλ. λ.).

ἐρύων (ὁ) (Eryon) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἐρυονιδῶν μακροούρων δεκαπόδων ἀρθροπόδων*. Ὡραῖα διατηρημένα ἀπολιθωμένα λείψανα ἐρυόνων εὑρέθησαν ἄφθονα, ἰδίᾳ εἰς τὰ πετρώματα τὰ σχηματισθέντα ἐντὸς ἀβαθῶν θαλασσίων ὑδάτων, τοὺς λιθογραφικοὺς δηλαδὴ σχιστολίθους τῆς Βαυαρίας (Σολνχόφεν). Εἰς τὰ στρώματα ταῦτα εὑρέθη καὶ τὸ εἶδος ἐρύων propinquus Schloth., τοῦ ὁποίου τὸ μῆκος φθάνει τὰ 16 ἑκατοστόμετρα. Τὰ ζῷα ταῦτα ἔζησαν κατὰ τὴν ἰουράσιον καὶ τὴν κρητιδικὴν περίοδον τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Ἔρφοι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαρχίας Μυλοποτάμου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 244. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία Σκουλούφια (κάτ. 186) καὶ Ροῦπες (κάτ. 87). Ε. Γ.

Ἐρφούρτη (Erfurt) *[Γεωγρ.]*. Διοικητικὴ ὑποδιαίρεσις τῆς πρωσσικῆς Σαξωνίας, ἐν Γερμανίᾳ, περιλαμβανομένη μεταξὺ τοῦ Ἀννοβέρου πρὸς Β, τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Μέρσεμπουργκ καὶ τοῦ Σὰξ-Βάϊμαρ πρὸς Α, τῆς κυρίως Σαξωνίας πρὸς Ν καὶ τῆς Ἔσσης πρὸς Δ. Περιλαμβάνει δώδεκα περιφερείας καὶ ἔχει ἐμβαδὸν 3,532 τετρ. χλμ. μετὰ 567,884 κατ. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ *Ἐρφούρτη*, κυριώτεραι δὲ πόλεις ἡ Νορντχάουζεν, ἡ Μυλχάουζεν καὶ ἡ Χάϊλιγκενστάντ. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς περιλαμβάνει πολλὰς πεδιάδας καὶ κοιλάδας, καθὼς καὶ τὰ ὑψώματα τοῦ Χὰρτζ καὶ τοῦ Θουριγγιανοῦ Δρυμοῦ. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν. Τὸ ὑπέδαφος εἶναι πλούσιον εἰς μέταλλα, μετὰ μεταλλείων χαλκοῦ, σιδήρου καὶ μολύβδου. Εἰς τὰς κυριωτέρας αὐτῆς πόλεις ὑπάρχουν μεγάλα ἐργοστάσια κατεργασίας σιδήρου, βάμβακος καὶ μαλλίων.

— Ἐρφούρτη *[Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν τῇ πρωσσικῇ Σαξωνίᾳ, πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου διοικητικῆς ὑποδιαιρέσεως. Κεῖται εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Θουριγγιανοῦ δρυμοῦ, ἐν τῷ μέσῳ εὐφορωτάτης πεδιάδος, παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Γκέρα, παραποτάμου τοῦ Οὔνστρουτ, ὅστις χύνεται εἰς τὸν Σάαλε. Κάτ. 136.600. Εὑρίσκεται εἰς τὸ μέσον τῆς ὁδοῦ μεταξὺ Γκότα καὶ Βάϊμαρ καὶ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Χάλλης καὶ Μπέμπρα. Εἶναι σπουδαῖον κέντρον συγκοινωνιῶν, συνδεομένη σιδηροδρομικῶς καὶ δι' ἀεροπορικῶν γραμμῶν μετὰ τοῦ Βερολίνου, τῆς Λειψίας, τῆς Χάλλης, τῆς Γκότα, τῆς Φραγκφούρτης, τῆς Νορντχάουζεν καὶ τῶν κυριωτέρων πόλεων τῆς Γερμανίας. Ἄλλοτε ἡ πόλις αὕτη εἶχε σπουδαιοτάτην ἐμπορικὴν σημασίαν, διότι εὑρισκομένη εἰς τὸ μέσον καὶ μεταξὺ βορείου καὶ νοτίου Γερμανίας ἀπετέλει ἀκμαιότατον διαμετακομιστικὸν σταθμόν. Ἦτο ἄλλοτε πόλις ὀχυρά, ἓν τῶν σπουδαιοτέρων φρουρίων τῆς Γερμανίας, περιβαλλομένη ὑπὸ τειχῶν καὶ κυριαρχουμένη ὑπὸ δύο ἀκροπόλεων εὑρισκομένων πρὸς τὸ δυτικὸν τμῆμα αὐτῆς, τῆς Πέτερσμπεργκ καὶ τῆς Κυρίαξμπεργκ. Τὰ τείχη ταῦτα, πλὴν τμήματος παρὰ τὴν Πέτερσμπεργκ, κατηδαφίσθησαν τῷ 1873, ὁπότε ἡ πόλις ἔχασε τὴν στρατιωτικήν της σημασίαν. Ἡ κατεδάφισις τῶν τειχῶν ἔδωκε μεγάλην ὤθησιν εἰς τὴν πόλιν, ἥτις ἐπεξετάθη ἔκτοτε πρὸς ἁπάσας τὰς διευθύνσεις καὶ κατέλαβε χῶρον 50 περίπου τετρ. χιλμ. Ἀπὸ τῆς ἰδίας ἐποχῆς χρονολογεῖται καὶ ἡ μεγάλη ἀνάπτυξις τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας της. Σήμερον ἡ Ἐρφούρτη θεωρεῖται ἡ ἐμπορικωτέρα πόλις τῆς Θουριγγίας.
Ἡ βιομηχανία τῆς Ἐρφούρτης περιλαμβάνει ἐργοστάσια κατασκευῆς γυναικείων εἰδῶν, μηχανῶν, λυχνιῶν, ἐπίπλων, μαλλίνων εἰδῶν, μουσικῶν ἐργαλείων, γεωργικῶν ἐργαλείων, καπνοῦ καὶ σιγαρέττων, χημικῶν προϊόντων, βαφικῆς, σιδηροδρομικῶν εἰδῶν, ζυθοποιίας καὶ κατασκευῆς ὅπλων. Ἡ μεγαλυτέρα ὅμως δρᾶσις τῶν κατοίκων αὐτῆς στρέφεται πρὸς τὴν κηπουρικὴν καὶ τὴν ἀνθοκομίαν. Ὑπάρχουν ὑπὸ ἐκμετάλλευσιν περὶ τοὺς 50 τεράστιοι κῆποι, οἵτινες παρέχουν ὕλας εἰς πλεῖστα ἐργοστάσια, ἡ δὲ καλλιέργεια τῶν ἀνθέων περιλαμβάνει 100 ἐκταρίων ἔκτασιν. Καλλιεργοῦνται κυρίως τὰ ρόδα, τὰ γαρύφαλλα, αἱ ὀρχιδέαι, τὰ ἡλιοτρόπια κλπ. Τὰ ἄνθη ταῦτα ἀποξηραινόμενα ἢ καταλλήλως συσκευαζόμενα, καθὼς καὶ οἱ σπόροι των, ἀποστέλλονται εἰς μεγάλας ποσότητας εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Ρωσίαν καὶ τὴν Ἀμερικήν.
Ἡ Ἐρφούρτη εἶναι μία τῶν παλαιοτέρων πόλεων τῆς Γερμανίας, διατηροῦσα εἰσέτι, εἰς τὸ κέντρον αὐτῆς, τὴν παλαιὰν μεσαιωνικὴν καὶ ἐπιβλητικὴν ὄψιν. Ἡ πόλις περιέχει πολλὰ ἀξιόλογα μεσαιωνικὰ καὶ νεώτερα κτίρια, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ κυριώτερα: ὁ καθεδρικὸς ναὸς τῆς Παρθένου Μαρίας, γοτθικοῦ ρυθμοῦ, ἀποτελούμενος ἀπὸ πολλὰ προσηρτημένα κτίρια, ὧν τὸ πρῶτον ἤρχισε κτιζόμενον τῷ 1153. Ἐντὸς τοῦ ναοῦ τούτου εὑρίσκεται, ἐπὶ τοῦ βορείου κωδωνοστασίου, ὁ περίφημος κώδων Maria Gloriosa, κατασκευασθεὶς τῷ 1497 καὶ ἔχων βάρος 13750 χιλιογράμμων, καθὼς καὶ ἄγαλμα τῆς Παναγίας, ἐκ μωσαϊκοῦ, ὕψους 9 μ, ἀποδιδόμενον εἰς τὸν Σαλβιάτι τῆς Βενετίας. Παρὰ τὸν ναὸν τοῦτον εὑρίσκονται ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Σεβήρου, γοτθικοῦ ρυθμοῦ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ὁ πρεσβυτεριανὸς ναὸς τῶν Ἱεροκηρύκων, τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, καὶ μία συναγωγή.
Ἡ Ἐρφούρτη εἶχεν ἄλλοτε μεγάλην πνευματικὴν κίνησιν καὶ ἐθεωρεῖτο σπουδαῖον πνευματικὸν κέντρον, χάρις εἰς τὸ πανεπιστήμιον αὐτῆς, ὅπερ εἶχεν ἱδρυθῆ τῷ 1392. Ἡ κίνησις αὕτη

Digitized by Google

ἔπαυσε μετὰ τὴν κατάργησιν τοῦ πανεπιστημίου τῷ 1816. Ἐν τῷ κτιρίῳ τοῦ ἀρχαίου πανεπιστημίου ἐγκατεστάθη ἡ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν, ἥτις ἱδρυθεῖσα τῷ 1758 διατηρεῖ καὶ βιβλιοθήκην μετὰ 110.000 τόμων καὶ 7.000 χειρογράφων. Ἔχει ἐπίσης σήμερον ἡ Ἐρφούρτη γεωργικὴν σχολήν, πολυτεχνεῖον, μουσεῖον, ᾠδεῖον, θέατρα κτλ. Μεταξὺ τῶν ἄλλων μνημείων ὀνομαστότερα εἶναι ὁ ἀνδριάς τοῦ Λουθήρου, τοῦ Γουσταύου Ἀδόλφου, τοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου τοῦ Α΄ καὶ τὸ μνημεῖον τοῦ πολέμου.

Ἡ ἱστορία τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς Ἐρφούρτης εἶναι σκοτεινή. Λέγεται ὅτι ἐκτίσθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Η΄ αἰῶνος ὑπό τινος Ἔρπες, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ὁποίου ὠνομάσθη Ἐρπεσντορφ ἢ Ἐρπεσφουρτ, Ἔρπεφορντ (λατιν. Erfordia). Τῷ 741 ἡ πόλις ἦτο ἀρκετὰ σημαντική, ὥστε ὁ ἅγιος Βονιφάτιος νὰ ἱδρύσῃ ἐν αὐτῇ καὶ ἀρχιεπισκοπήν. Ὁ Καρλομάγνος κατ' ἀρχὰς καὶ κατόπιν ὁ Ἐρρῖκος Α΄ παρεχώρησεν εἰς αὐτὴν μεγάλα προνόμια. Κατὰ τὸν ΙΕ΄ αἰῶνα ἡ Ἐρφούρτη εἶχε φθάσει εἰς τὸν μεγαλύτερον βαθμὸν τῆς εὐημερίας καὶ τοῦ μεγαλείου της, ἰδίως χάρις εἰς τὴν φήμην τοῦ πανεπιστημίου της. Κατόπιν ὅμως, ἕνεκα τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν, τῶν θρησκευτικῶν πολέμων, τοῦ Ἑπταετοῦς καὶ τοῦ Τριακονταετοῦς πολέμου, ὑπέστη μεγάλας καταστροφάς, τῷ δὲ 1802 περιῆλθεν εἰς τὴν Πρωσσίαν. Κατόπιν τῆς μάχης τῆς Ἰένης κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, ὁ ὁποῖος συνεκάλεσεν ἐν αὐτῇ τὴν 12 Ὀκτωβρίου τοῦ 1808 τὸ περίφημον Συνέδριον τῆς Ἐρφούρτης.

—**Ἐρφούρτης *κοινοβούλιον*** (Erfurter Parlament). Ἐκλήθη οὕτως ἡ βραχύβιος βουλὴ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν γερμανικῶν χωρῶν, οἵτινες συνῆλθον εἰς τὴν Ἐρφούρτην ἀπὸ τῆς 20 Μαρτίου μέχρι τῆς 29 Ἀπριλίου τοῦ 1850, ὅπως ἐπικυρώσουν τὴν ἀνακήρυξιν τῆς «Πρωσσικῆς Βορείου Ἑνώσεως», ὅπως εἶχεν ὀνομασθῇ τότε ἡ ὁμοσπονδία τῶν γερμανικῶν χωρῶν, ἡ ὁποία εἶχε συντελεσθῇ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Πρωσσίας. Αἱ ἀποφάσεις ὅμως τοῦ κοινοβουλίου τῆς Ἐρφούρτης οὐδὲν πρακτικὸν ἀποτέλεσμα ἔσχον, διότι ἡ Αὐστρία συνεκάλεσε συγχρόνως σχεδὸν ἐν Φραγκφούρτῃ πάντας τοὺς ἀντιφρονοῦντας καὶ ἐσχημάτισεν ἕτερον ἀντιδραστικὸν κοινοβούλιον. Εἰς τὴν ἀντίθετον ταύτην κίνησιν κατὰ τοῦ κοινοβουλίου τῆς Ἐρφούρτης ἐπρωτοστάτησεν ἡ Βαυαρία καὶ ἡ Βυρτεμβέργη, ὑποκινούμεναι ὑπὸ τῆς Αὐστρίας. Τῷ 1902 ἑωρτάσθη ἐν Ἐρφούρτῃ ἡ ἑκατοστὴ ἐπέτειος ἀπὸ τῆς συνενώσεως τῶν γερμανικῶν πόλεων, διὰ τῆς ὁποίας εἶχε δημιουργηθῇ τὸ ἰσχυρὸν κράτος τῆς Πρωσσίας. Μ. Δ. Β.

—**Ἐρφούρτης *πρόγραμμα***. Καλεῖται οὕτως ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ σοσιαλιστικοῦ κινήματος τὸ πρόγραμμα, τὸ ὁποῖον συνετάχθη ὑπὸ τοῦ Κ. Κάουτσκυ καὶ ἐψηφίσθη κατὰ τὸ σοσιαλιστικὸν συνέδριον τῆς Ἐρφούρτης τῷ 1891. Τὸ πρόγραμμα τοῦτο, ὅπερ ἀποτελεῖ ἓν τῶν δοκουμέντων τῆς σοσιαλιστικῆς θεωρίας, ἐξεδόθη μεταφρασμένον εἰς πλείστας γλώσσας ὑπὸ τὸν τίτλον «Σοσιαλιστικὸν πρόγραμμα» καὶ στηρίζεται ἐπὶ τῶν κρίσεων τὰς ὁποίας εἶχε διατυπώσει ὁ Μὰρξ ἐν τῇ «Κριτικῇ τοῦ προγράμματος τοῦ Γόθα». Ἐν τῷ προγράμματι τῆς Ἐρφούρτης ἐκτίθεται πῶς διὰ τῆς προόδου τῆς τεχνικῆς αὐξάνει ἡ μονοπώλησις τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς καὶ ἡ κοινωνικὴ ἀνισότης, διαπιστοῦται δὲ ἡ ἀνάγκη τῆς μετατροπῆς τοῦ κρατοῦντος κοινωνικοῦ συστήματος διὰ κοινωνικοποιήσεως τῆς παραγωγῆς ὑπὸ τῆς ἀμέσως πρὸς τοῦτο ἐνδιαφερομένης ἐργατικῆς τάξεως, ἡ ὁποία ὀφείλει, πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου, ὅστις προβάλλεται αὐτῇ ὑπὸ τῆς ἱστορικῆς ἀναγκαιότητος, νὰ δράσῃ πολιτικῶς, νὰ συγκεντρωθῇ δηλαδὴ περὶ ἓν κόμμα, τὸ ὁποῖον νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν συνειδητοποίησιν ὁλοκλήρου τῆς καταπιεζομένης μερίδος τῆς κοινωνίας πρὸς κατάργησιν πάσης τάξεως. Ἄμεσοι διεκδικήσεις δι' ὁλόκληρον μὲν τὴν κοινωνίαν τῶν καταπιεζομένων προβάλλονται ἡ καθολικὴ ψηφοφορία, ἡ ὑπὸ τοῦ λαοῦ νομοθεσία, ἡ ἐλευθερία τῆς γνώμης, ἡ ἰσοτιμία τῆς γυναικός, ἡ ἀνακήρυξις τῆς θρησκείας ὡς ἰδιωτικῆς ὑποθέσεως, ἡ προοδευτικὴ φορολογία τοῦ κεφαλαίου, ἡ δωρεὰν ἀπονομὴ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἰατρικῆς περιθάλψεως, κλπ., διὰ δὲ τὴν ἐργατικὴν τάξιν εἰδικῶς ἡ προστασία τῆς ἐργασίας δι' εἰδικῆς νομοθεσίας (ὀκτάωρον, ἀπαγόρευσις νυκτερινῆς ἐργασίας καὶ ἐργασίας ἀνηλίκων, ἑβδομαδιαία ἀνάπαυσις), ἡ ἐποπτεία ἐπὶ τῶν συνθηκῶν ἐργασίας, ἡ ἐξασφάλισις τοῦ δικαιώματος τοῦ συνέρχεσθαι κλπ. Θ. Π.

—**Ἐρφούρτης *συνέδριον***. Ἐκλήθη οὕτως ἡ συνάντησις, ἡ ὁποία ἐγένετο ἐν τῇ Ἐρφούρτῃ, ἀπὸ τῆς 27 Σεπτεμβρίου μέχρι τῆς 14 Ὀκτωβρίου τοῦ 1808, μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορος Ναπολέοντος τοῦ Α΄, τοῦ τσάρου τῆς Ρωσίας Ἀλεξάνδρου τοῦ Α΄ καὶ πάντων τῶν βασιλέων τῶν γερμανικῶν κρατῶν, ἐξαιρέσει τῶν βασιλέων τῆς Πρωσσίας καὶ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας, τῶν τελευταίων ἀντιπροσωπευομένων ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος Γουλιέλμου τῆς Πρωσσίας καὶ τοῦ βαρώνου Βίνσεντ τῆς Αὐστρίας. Ἡ συνάντησις αὕτη προεκλήθη ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου αὐτοῦ κατὰ τῆς Ἱσπανίας καὶ εἶχεν ὡς σκοπὸν τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ὑποστηρίξεως τοῦ συμμάχου του Ἀλεξάνδρου τοῦ Α΄, διὰ τοῦ διακανονισμοῦ πάντων τῶν μετὰ τῆς Ρωσίας ἐκκρεμῶν ζητημάτων. Ὁ Ναπολέων μετέβη πρῶτος εἰς τὴν Ἐρφούρτην καὶ ὑπεδέχθη ἐκεῖ τὸν Ρῶσον αὐτοκράτορα. Ἐκεῖ ἀνέμενον αὐτὸν καὶ οἱ Γερμανοὶ ἡγεμόνες. Ἐν τῷ μέσῳ συνεχῶν καὶ μεγαλοπρεπῶν ἑορτῶν οἱ δύο μονάρχαι, βοηθούμενοι ἀπὸ τοὺς Ρομανζῶφ καὶ Σαμπανύ, συνεζήτησαν τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης, ἡ ὁποία ὑπεγράφη παρὰ τῶν ὑπουργῶν των τὴν 12 Ὀκτωβρίου. Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης ἀνενεοῦτο ἡ συμμαχία των κατὰ τὸν μᾶλλον ἐπίσημον τρόπον, ὑπεχρεοῦντο ὅπως μὴ προέλθουν εἰς οὐδεμίαν διαπραγμάτευσιν ἢ συμφωνίαν πρὸς ἄλλο κράτος ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ ἑτέρου τῶν συμμάχων καὶ ἀνελάμβανον νὰ κάμουν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν πρότασιν εἰρήνης ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διατηρήσεως τῶν κεκτημένων. Ἐξ ἄλλου ὁ Ναπολέων ἐπέτυχεν ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρον τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ τότε καθεστῶτος τῆς Γαλλίας καὶ Ἰταλίας καὶ τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι θὰ συνεκράτει τὴν Αὐστρίαν, ὅτι θὰ προσέφερεν, εἰς περίπτωσιν πολέμου, πρὸς αὐτὸν 150.000 στρατοῦ καὶ ὅτι θὰ ἐβοήθει τὰς προσπαθείας του ὅπως δοθῇ τὸ στέμμα τῆς Ἱσπανίας εἰς τὸν ἀδελφόν του Ἰωσήφ. Εἰς ἀντάλλαγμα τῆς βοηθείας ταύτης ὁ Ἀλέξανδρος ἐπέτυχεν ἀπὸ τὸν Ναπολέοντα, ἀντὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι δὲν θὰ συγκατετίθετο νὰ ὑπογράψῃ εἰρήνην, ἐὰν δὲν ἐξησφαλίζετο εἰς τὴν Ρωσίαν ἡ κατοχὴ τῆς Φινλανδίας, τῆς Βλαχίας καὶ τῆς Μολδαυΐας. Αἱ ἑορταὶ τῆς Ἐρφούρτης καὶ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ συνεδρίου τούτου ἐνεποίησαν βαθυτάτην αἴσθησιν εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Εὐρώπην ὁλόκληρον, σημειώσαντα τὸν ὑψηλότερον σταθμὸν τοῦ μεγαλείου τοῦ Ναπολέοντος, ὁπόθεν ἤρχισε κατόπιν ἡ προϊοῦσα κατάρρευσις. Μ. Δ. Β.

Ἔρφτ (Erft) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Γερμανίας, ἐν Ρηνανίᾳ τῆς Πρωσσίας, παραπόταμος τοῦ Ρήνου. Πηγάζει ἐκ τοῦ Ἄϊφελ καὶ μετὰ ροῦν 120 χιλμ. χύνεται εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ρήνου, παρὰ τὴν Ντύσσελντορφ. —Μ.

Ἔρχαρτ (Ehrhard), ***Ἀδόλφος***. Γερμανὸς ζωγράφος. Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Σάδωβ καὶ συνειργάσθη μετὰ τοῦ Βέντεμαν εἰς τὴν διὰ τοιχογραφιῶν διακόσμησιν τῶν ἐν Δρέσδῃ ἀνακτόρων. Ἀπὸ τοῦ 1846 διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ἐν Δρέσδῃ Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν τεχνῶν. Κυρίως διέπρεψεν εἰς τὴν ἀπεικόνισιν ἱστορικῶν καὶ θρησκευτικῶν θεμάτων. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ὄνειρον τοῦ Δάντη», «Ὁ Ρινάλδος ἀποχαιρετῶν τὴν Ἀρμίδαν», «Ὁ Εὐαγγελισμὸς» κλπ. Ἐπὶ πλέον ὁ Ἔρχαρτ συνέγραψε τὴν «Τέχνην τῆς ζωγραφικῆς». Ι. Μ. Π.

—**Ἔρχαρτ** (Ehrhard), ***Ἀλβέρτος***. Γερμανὸς θεολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1862. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ἐν Βυρτσβούργῃ, Βιέννῃ, Στρασβούργῳ, καὶ ἀπὸ τοῦ 1920 ἐν Βιέννῃ. Ἐκ τῶν ἔργων του προέχουν τὸ περὶ θεολογίας τμῆμα τῆς «Ἱστορίας τῆς βυζαντιακῆς λογοτεχνίας» τοῦ Κρουμβάχερ (α΄ τόμ. ἑλλ. ἔκδ.), «Ὁ καθολικισμὸς καὶ ὁ εἰκοστὸς αἰὼν» (1902) καὶ «Ὁ μεσαίων καὶ ἡ θρησκευτικὴ ἐξέλιξις» (1908). —Ω.

—**Ἔρχαρτ** (Ehrhardt), ***Ἐρρῖκος***. Γερμανὸς μεγαλοβιομήχανος, γεννηθεὶς τῷ 1840, εἰς ὃν ὀφείλεται σειρὰ ἐφευρέσεων καὶ τελειοποιήσεων ἐπὶ διαφόρων κλάδων τῆς τεχνικῆς. Εἶναι ἱδρυτὴς ἐργοστασίου κατασκευῆς ἐργαλείων (1878) καὶ ἀπὸ τοῦ 1889 ἐργοστασίου μεταλλουργίας, κατασκευῆς μηχανῶν καὶ πολεμικῶν ὅπλων. ΑΝ. Δ.

—**Ἔρχαρτ** (Ehrhardt), ***Φραγκῖσκος***. Γερμανὸς φιλόσοφος, γεννηθεὶς τὸ 1864. Τῷ 1898 ἐγένετο καθηγητὴς εἰς τὸ Ροστόκ. Εἰς τὰ κύρια σημεῖα τῆς θεωρίας του ἀκολουθεῖ τὸν Κάντ, ἀλλὰ θεωρεῖ τὴν μεταφυσικὴν δυνατὴν καὶ ἐπιτρεπομένην. Ὁ Ἔρχαρτ παραδέχεται ὅτι αἱ ψυχικαὶ λειτουργίαι εἶναι ἀπολύτως πραγματικαί, μολονότι αἱ μορφαὶ τῆς ἐποπτείας (χῶρος καὶ χρόνος) ἔχουν ἰδανικὸν χαρακτῆρα. Ἀπορρίπτει τὴν θεωρίαν περὶ κατηγοριῶν τοῦ Κάντ· ἡ ἀρχὴ τῆς αἰτιότητος δὲν ἀναφέρεται μόνον εἰς φαινόμενα, ἀλλ' εἰς τὰ πράγματα καθ' ἑαυτὰ καὶ μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὴν γνῶσίν των. Ὁ ἀπολύτως πραγματικὸς κόσμος πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἀποτελεῖ σύστημα ἀΰλων δυνάμεων, στοιχείων ἔξω χώρου. Ἡ μεταφυσικὴ ὀφείλει μὲν νὰ ἔχῃ τὴν ἐμπειρίαν ὡς ἀφετηρίαν, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ μὴ ὑπερπηδήσῃ τὰ ὅριά της, ὅπως καὶ αἱ ἄλλαι ἐπιστῆμαι. Ὁ Ἔρχαρτ προσπαθεῖ λοιπὸν νὰ συμβιβάσῃ τὸν ἐμπειρισμὸν μὲ τὴν θεωρίαν τῆς ἐκ τῶν προτέρων (a priori) γνώσεως, καὶ δημιουργεῖ ἓν ἀπὸ τὰ ἄπειρα ἐκεῖνα μεσάζοντα συστήματα, ὅπου συγχέονται εἰς ἁρμονικὸν δῆθεν σύνολον τὰ ὀξέα περιγράμματα τῶν προβλημάτων, ὅπως τὰ διεῖδον ἑκάστοτε οἱ μεγάλοι φιλόσοφοι. Ἔργα: «Κριτικὴ τῆς Καντιανῆς θεωρίας τῶν ἀντινομιῶν», «Μηχανισμὸς καὶ τελολογία», «Μεταφυσική», «Ψυχολογικὸς παραλληλισμὸς καὶ γνωσεολογικὸς ἰδεαλισμός», «Ἡ φιλοσοφία τοῦ Σπινόζα κριτικῶς ἐξεταζομένη», κλπ. Ε. Λ.

Ἐρχιὰ ἢ ***Ἐρχεία*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν μεγαλυτέρων δήμων τῆς Ἀττικῆς, ἀνήκων εἰς τὴν Αἰγηΐδα φυλήν. Ἐντεῦθεν κατήγετο ὁ Ξενοφῶν καὶ ὁ Ἰσοκράτης. Ὁ Ἀλκιβιάδης εἶχεν ἐν Ἐρχιᾷ πολλὰ κτήματα. Περὶ τῆς παλαιᾶς φήμης τῆς ἐκεῖ γονιμότητος λέγει ἡ παράδοσις ὅτι ὁ Ἐρχιεὺς φιλοξενώτατα ἐδέχθη τὴν Δήμητρα παρ' ἑαυτῷ. Τὰ ἐγχώρια εὑρήματα εἰς νεκρικὰς στήλας καὶ ἄλλα ἀντικείμενα μετὰ ὀνομάτων Ἐρχιέων προέρχονται κυρίως ἐκ τῆς περιφερείας τοῦ χωρίου Σπάτα, εἰς τὰ σημερινὰ Μεσόγεια, ἔνθα συναντῶνται ἄριστα πᾶσαι αἱ λοιπαὶ περὶ τῆς θέσεως τῆς Ἐρχιᾶς ὑποθέσεις. ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

ἔρχομαι, *ἀόρ.* *ἦλθον*, *παρακ.* *ἔχω ἔλθει*· *δημοτ. ἀόρ.* *ἦρθα*, *ὑποτ.* *ἔρθω* καὶ *ἐρθῶ*, *προτακτ.* *ἔλα-ἐλᾶτε*· ‖ τὸ ἀρκτικὸν φωνῆεν *ε* καὶ *η* πρὸ τοῦ ληκτικοῦ φωνήεντος λέξεων μεθ' ὧν στενῶς συνεκφέρεται ἐκθλίβεται ἢ συγκυρνᾶται μετ' αὐτοῦ, καθὰ συμβαίνει εἰς τὰ ἀπὸ φωνήεντος ἀρχόμενα ῥήματα τῆς δημοτικῆς: μοῦ 'ρχεται, μοῦ 'ρθε, νά 'ρχεται, νά 'ρθῃς, νὰ 'ρθῇς, ἐγώ 'ρθα κτλ.· ὅταν τὸ προηγούμενον φωνῆεν εἶναι *ου*, δύναται νὰ γίνῃ κρᾶσις, ὁπότε ἀμφότεραι αἱ λέξεις γράφονται ὑφ' ἕν: μὄρχεται, μὄρθε· ‖ σημαίνει καθόλου κίνησιν πρὸς τὸν τόπον ὅπου εὑρίσκεται ὁ λέγων· ‖ ἀφικνοῦμαι, φθάνω, καταφθάνω: «ἦλθεν ἔφιππος», «ἔρχεται ἀργά», «ὅταν ἔρθῃ θὰ σοῦ μηνύσω», «καλῶς ἦρθες», «καλῶς νά 'ρθετε»· ‖ ἐπανέρχομαι, γυρίζω ὀπίσω, ἐπιστρέφω εἰς τὴν ἀφετηρίαν: «φεύγει τὸ πρωῒ κι' ἔρχεται τὸ βράδυ», «ὅσο νὰ πάῃ κι' ὅσο νά 'ρθῃ θέλει μιὰ μέρα», «πότε νὰ πάω καὶ πότε νά 'ρθω, δὲν ἔχω καιρό»· ‖ φρ. «πάει κι' ἔρχεται» κάπως ταιριάζει, ἁρμόζει ὀλίγον: «πῶς σοῦ φάνηκε ἡ νύφη;—πάει κι' ἔρχεται» δηλαδὴ καλούτσικη εἶναι· ‖ προσέρχομαι καλούμενος, πλησιάζω: «τοῦ φωνάζω καὶ δὲν ἔρχεται», «ἔλα νὰ σοῦ πῶ», «ἐλᾶτε νὰ φᾶμε,—νὰ πιοῦμε,—νὰ φύγωμε», «δὲν ἔρχεται νὰ δουλέψῃ», «δὲν ἔρχεσθε νὰ μᾶς ἰδῆτε», «ἐλᾶτε κι' ἀπὸ τὸ σπίτι μας»· ‖ φρ. «ἔρχομαι εἰς βοήθειαν,—εἰς ἐπικουρίαν» βοηθῶ, ἐπικουρῶ· ‖ «ἔρχομαι εἰς λόγους» φιλονικῶ· ‖ «ἔρχομαι εἰς χεῖρας» συμπλέκομαι, πιάνομαι· ‖ «ἔρχομαι 'ς τὸ κέφι» ἢ «—σὲ κέφι» ἔρχομαι εἰς εὐθυμίαν, εἰς ἐλαφρὰν μέθην· ‖ «ἔρχομαι εἰς φῶς» ἐμφανίζομαι, ἀποκαλύπτομαι: «ἦλθον εἰς φῶς καταχρήσεις»· ‖ «ἔρχομαι νὰ σᾶς εἰπῶ,—νὰ σᾶς παρακαλέσω»· ἐντεῦθεν ἡ ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς χρῆσις: «πρῶτον ἔρχομαι νὰ ἐρωτήσω διὰ τὴν καλήν σας ὑγείαν» κομψότερον ἀντὶ τοῦ *ἐρωτῶ*· ‖ μεταβαίνω, πηγαίνω (ἰδιωματικώτερον): «ἔρχομαι 'ς τὸ σχολειό» πηγαίνω 'ς τὸ σχολειό, «δὲν ἔρχεται πουθενά»· ‖ συγκαταβαίνω, συμφωνῶ: «ἦρθε μὲ τὰ λόγια μου», «ἔρχεται κάπως σὲ λογαριασμό»· ‖ ἐπέρχεταί μοι, μοῦ ἔρχεται σκέψις: «μοῦ 'ρχεται νὰ φύγω», «λέει ὅ,τι τοῦ 'ρθῃ», «κάμνει ὅπως τοῦ 'ρθῃ», «τί σοῦ 'ρθε νὰ πῇς τέτοια λόγια», «ἔτσι μοῦ 'ρχεται τὴν πίστη μου ν' ἀλλάξω»· ‖ ἐκ τῆς χρήσεως ταύτης προῆλθον αἱ φρ. «μοῦ 'ρχεται νὰ γελάσω,—νὰ κλάψω» ἢ «μοῦ 'ρχονται γέλοια,—κλάματα»· ‖ προσαρμόζομαι, ταιριάζω: «πῶς σοῦ 'ρθαν τὰ παπούτσια,—τὰ ροῦχα», «δὲ μοῦ 'ρχεται τὸ καπέλλο», «μοῦ 'ρχεται μεγάλο,—μικρὸ» ἢ ἄνευ τῆς ἀντωνυμίας· «τὸ φαΐ ἔρχεται ἀνάλατο,—ἁρμυρό» εἶναι κάπως ἀνάλατο,—ἁρμυρό, «ἡ νύφη ἔρχεται μικρὴ γιὰ τὴν ἡλικία τοῦ γαμπροῦ», «τὸ σπίτι ἔρχεται μικρό, δὲν μᾶς χωρεῖ»· ‖ «δὲν μοῦ 'ρχεται καλὰ νὰ τὸν διώξω» δὲν τὸ νομίζω καλόν, πρέπον· ‖ ἐπέρχομαι, ἐμφανίζομαι, λαμβάνω ὑπόστασιν: «μοῦ 'ρχεται ἱδρώς,—πυρετός,—ζάλη,—ὄρεξις», «κάθε βράδυ τοῦ 'ρχεται πυρετός», «ὅταν τά 'χουσα μοῦ 'ρθε ζάλη»· ‖ ἄνευ τῆς ἀντωνυμίας: «ἦρθε μιὰ βροχή, κατακλυσμός», «ἦρθε χειμῶνας,—καλοκαίρι», «ἤρθανε χρόνια δύστυχα, μῆνες φαρμακωμένοι»· ‖ φρ. «ἔρχονται τὰ πράγματα» ἔχουν ἔκβασιν: «δὲν ἦρθαν τὰ πράγματα καλά, μᾶς ἦρθαν ζερβά»· ‖ προέρχομαι, ἔχω τὴν ἀρχήν, τὴν ἀφετηρίαν, ἀφικνοῦμαι, κομίζομαι: «ἔρχεται σῖτος ἐξ Ἀμερικῆς», «ἔρχονται σφάγια ἐκ Σερβίας,—ἐμπορεύματα ἐξ Εὐρώπης»· ‖ ἡ προστακτικὴ *ἔλα—ἐλᾶτε* λέγεται παρακελευσματικῶς μετ' ἄλλης προστακτικῆς ἢ προσταγὴν δηλούσης προτάσεως: «ἔλα πήγαινε τώρα», «ἔλα ἑτοιμάσου», «ἔλα, θὰ πᾶς ἐκεῖ;»· ‖ καὶ μετὰ τελικῆς προτάσεως: «ἔλα νὰ μοῦ κάμῃς μιὰ δουλειά», «ἔλα νὰ σὲ στείλω κάπου»· ‖ καὶ ἐλλειπτικῶς: «ἔλα γειά σου!», «ἔλα 'μπρός!», «ἔλα μπράβο»· ‖ συνεκφέρεται μετὰ τοῦ *δὰ* χάριν μετριωτέρας ἐκφράσεως: «ἔλα δά, μὴν κάμνῃς ἔτσι!», «ἔλα δά, γιατὶ βιάζομαι· ‖ καὶ καθ' ἑαυτὸ τὸ «ἔλα δὰ» πρὸς δήλωσιν ἐλαφρᾶς ἀποδοκιμασίας: «δὲ μπορῶ, εἶμαι ἄρρωστος.—ἔλα δά, τί ἔχεις;», «ἔλα δὰ καὶ σύ, γιατὶ κλαίς»· ‖ φρ. «μὰ ἔλα» πρὸς δήλωσιν ἀντιθέσεως: «φθηνὸ εἶναι τὸ σπίτι, μὰ ἔλα ποῦ δὲ μᾶς χωρεῖ»· ‖ φρ. «σῦρε κι' ἔλα» ἀναχώρησις καὶ ἐπάνοδος: «θέλει πεντακόσιες δραχμὲς γιὰ τὸ σῦρε κι' ἔλα», «χάνει τὸν καιρό του μὲ τὸ σῦρε κι' ἔλα»· ‖ ὁμοίως «πήγαιν' ἔλα», «χαλᾷ τὰ παπούτσια του μὲ τὸ πήγαιν' ἔλα»· ‖ μετχ. *ἐρχόμενος,—η,—ον*· ὁ προσεχής, ὁ ἐπιών: «τὴν ἐρχομένη Δευτέρα», «τὸ ἐρχόμενον ἔτος»· ‖ καὶ ἄνευ τοῦ *ἔτος*: «ἐφέτο ὑποφέραμε, ἂς βοηθήσῃ ὁ θεὸς τὸ ἐρχόμενον». Β. Φ.

Digitized by Google

Ἐρχομενὸς *[Γεωγρ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ *Ὀρχομενοῦ* (βλ. λ.).

ἐρχομὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἔρχομαι, ἄφιξις, μετάβασις, ἐπάνοδος.

ἕρψις, —εως (ἡ)· τὸ ἕρπειν, τὸ σύρεσθαι μὲ τὴν κοιλίαν· || εἶδος γυμνάσματος καθ' ὃ διὰ τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν μετατοπίζεται τὸ σῶμα ἀπὸ τῆς πρηνοῦς θέσεως ἐπὶ τοῦ ἐδάφους.

ἐρῶ (—*άω*) καὶ συνήθως *ἐρῶμαι* (—*άομαι*), ἀόρ. *ἠράσθην*· εἶμαι ἐρωτευμένος, ἀγαπῶ ἐπὶ γάμῳ ἢ ἐπὶ συνουσίᾳ: «γέρων αὐτὸς ἠράσθη γυναικὸς νεαρᾶς» || μετφ. ἐπιθυμῶ σφόδρα, φέρομαι ἀκατασχέτως: «ἠράσθη πλούτου, — τυραννίδος».

ἐρῶ (—*έω*)· μέλλ. τοῦ *λέγω*· θὰ εἴπω ἢ θὰ λέγω (ἀρχ.).

Ἐρὼ (Herault) *[Γεωγρ.]*. Νομὸς τῆς Γαλλίας ὀφείλων τὴν ὀνομασίαν του εἰς τὸν δι' αὐτοῦ διερχόμενον ὁμώνυμον ποταμίσκον. Συσταθεὶς τῷ 1790, εὑρίσκεται εἰς τὰ νότια τῆς Γαλλίας, εἰς τὴν μεσογειακὴν λεγομένην περιοχήν, καὶ περιβρέχεται ὑπὸ τῆς Μεσογείου. Πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ εἶναι ἡ πόλις Μομπελλιέ, πατρὶς πολλῶν διασήμων ἀνδρῶν, ἀπέχουσα σιδηροδρομικῶς τῶν Παρισίων 775 χιλιόμ. Τὸ κλίμα τοῦ νομοῦ, λόγῳ τῆς γειτνιάσεως τῆς Μεσογείου, εἶναι εὔκραές, ἀλλ' εἰς τὰ βόρεια ἀρκετὰ ψυχρόν. Κυριώτερα προϊόντα τοῦ νομοῦ εἶναι οἶνοι, ὑφάσματα, ἅλας, σάπωνες, δέρματα κ.λ.π. Λόγῳ τῆς μεγάλης παραγωγῆς οἴνων θεωρεῖται ἐκ τῶν πρώτων οἰνοπαραγωγῶν νομῶν τῆς Γαλλίας. Εἰσάγει σῖτον, ἀποικιακά, ἔπιπλα, εἴδη νεωτερισμοῦ κ.λ.π. Κυριώτεραι πόλεις τοῦ νομοῦ, πλὴν τοῦ Μομπελλιέ, εἶναι ἡ Μπεζιέ, ἡ Κλερμόν, τὸ Σαὶν-Πόν, λιμὴν δὲ τοῦ νομοῦ ἡ Σέττη, εἷς ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων λιμένων τῆς Μεσογείου. Μ. Ν. Δ.

—**Ἐρὼ** (Herault) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς μεσημβρινῆς Γαλλίας μήκους 160 χιλιομ. Οὗτος διαρρέων τοὺς νομοὺς Γκὰρ καὶ Ἐρώ, δέχεται τὰ ὕδατα τῶν παραποτάμων Ἄρρ, Βὶς καὶ Λέργκ καὶ διασχίζων ἀκολούθως τὴν ἀμπελόφυτον πεδιάδα τῆς Πεζενὰ χύνεται εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Μ. Ν. Δ.

Ἐρὼ *ντὲ* ***Σεσὲλ*** (Hérault de Séchelle), ***Μαρία - Ἰωάννης***. Γάλλος πολιτικὸς καὶ συγγραφεὺς (1759 —1794), ἀνήκων εἰς ἀριστοκρατικὴν οἰκογένειαν συγγενεύουσαν μετὰ τῶν ἐπιφανῶν γαλλικῶν οἴκων τῶν Κοντὰντ καὶ τῶν Πολινιάκ. Ὁ Ἐρὼ ἐσπούδασε νομικά, ἀπὸ τῆς πρώτης δὲ αὐτοῦ ἐμφανίσεως εἰς τὰ δικαστήρια διέπρεψεν ὡς εὔγλωττος ῥήτωρ. Λέγεται ὅτι ἡ Μαρία Ἀντωανέττα συμπαθοῦσα πρὸς αὐτόν, τὸν ἀνύψωσεν εἰς τὴν θέσιν τοῦ γενικοῦ ἐπιτρόπου τοῦ ἀνωτάτου δικαστικοῦ συμβουλίου τῶν Παρισίων, καίτοι μόλις ἦγεν οὗτος ἡλικίαν εἴκοσι πέντε ἐτῶν, εἰς ὃ ἀξίωμα καὶ διέπρεψε. Εἰκοσαετὴς εἶχε δημοσιεύσει τὸ «Ἐγκώμιον τοῦ Συζέ», ἀλλὰ τὸ ἄριστον τῶν ἔργων του εἶναι ἡ διήγησις τῆς ἐπισκέψεώς του εἰς τὸν Μπυφφὼν εἰς Μονμπὰρ τῷ 1785.

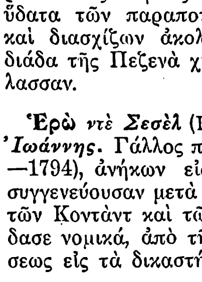

Ἐρὼ ντὲ Σεσέλ.

Εἶναι ἡ πρώτη ἀριστουργηματικὴ δημοσιογραφικὴ συνέντευξις προτοῦ εἰσαχθῇ τὸ εἶδος τοῦτο εἰς τὴν δημοσιογραφίαν. Ὁ Ἐρὼ ἀνῆκεν εἰς τὴν σχολὴν τῶν ἐγκυκλοπαιδικῶν καὶ ὑπῆρξε θαυμαστὴς τοῦ Διδερό, ἐνεκολπώθη δὲ μετὰ θέρμης τὰς ἀρχὰς τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ μετέσχε τῆς ἁλώσεως τῆς Βαστίλλης τὴν 14 Ἰουλίου 1789. Κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐπαναστάσεως ἠκολούθησε μετριοπαθῆ πολιτικὴν καὶ γενόμενος δικαστὴς ἐν Παρισίοις ἀπεστάλη εἰς Ἀλσατίαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου ΙΣΤ' πρὸς εἰρήνευσιν τοῦ ἐξεγερθέντος τούτου διαμερίσματος, παρέμεινε δ' ἐκεῖ ἐπὶ ἓν ἔτος. Ἐπιστρέψας εἰς Παρισίους ἐξελέγη πληρεξούσιος εἰς τὴν συνέλευσιν καὶ ἐτάχθη μετὰ τῶν Ἰακωβίνων, μετέχων τῶν συγκεντρώσεων τῆς λέσχης αὐτῶν καὶ διακρινόμενος μεταξὺ τῶν ῥητόρων τῆς πολυταράχου ταύτης πολιτικῆς ἑταιρείας. Ἐκλεγεὶς ὑπὸ τῆς συνελεύσεως μέλος τῆς νομοθετικῆς ἐπιτροπῆς, ἐγένετο πολλάκις εἰσηγητὴς αὐτῆς. Ὅταν τὰ πράγματα τῆς ἐπαναστάσεως περιεπλάκησαν καὶ οἱ συνησπισμένοι ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης ἠπείλουν εἰσβολὴν εἰς τὸ γαλλικὸν ἔδαφος, ἔχοντες συμμετόχους τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ βασιλέως, οἵτινες εἵλκυον περὶ αὐτοὺς τοὺς μετανάστας ἀξιωματικούς, ὁ Ἐρὼ ἐπρότεινεν εἰς τὴν συνέλευσιν τὴν περίφημον προκήρυξιν τῆς πατρίδος ἐν κινδύνῳ, ἥτις ἐξήγειρε σύσσωμον τὸν γαλλικὸν λαὸν καὶ ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ἐπίσημος οὕτως εἰπεῖν κατηγορία κατὰ τῆς βασιλείας ἐπὶ προδοσίᾳ τοῦ ἔθνους. Ἡ προκήρυξις αὕτη ἐψηφίσθη τὴν 11 Ἰουλίου 1792. Παρεσκευάζετο ἤδη ἡ ἐπανάστασις τῆς 10 Αὐγούστου τοῦ ἔτους τούτου ὑπὸ τοῦ Δαντὼν πρὸς ἀνατροπὴν τῆς βασιλείας, ὁ δὲ Ἐρὼ ἐτάχθη μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἔκτοτε δὲ συνεδέθη μετὰ τοῦ Δαντὼν καὶ μετὰ τοῦ Καμίλλου Δεμουλὲν καὶ ἤνωσε τὴν ὕπαρξίν του μετὰ τῆς τύχης τοῦ μεγάλου τῆς ἐπαναστάσεως πολιτικοῦ ἀνδρός. Ἐξελέγη πρόεδρος τῆς συνελεύσεως. Διὰ ψηφίσματος τῆς 29 Νοεμβρίου 1792 ἀνετέθη εἰς αὐτόν, τὸν Σιμὼν καὶ τὸν Ζαγκὸ ἡ ὀργάνωσις τοῦ νέου διαμερίσματος Μὸν-Μπλάν. Κατὰ τὴν ἀπουσίαν του διεξήχθη ἡ κατὰ τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ' δίκη, αὐτὸς δὲ μετ' ἄλλων ἀπηύθυνον ἐπιστολὴν εἰς τὴν συνέλευσιν, δι' ἧς ἤγγελλον ὅτι ἡ γνώμη των ἦτο ὑπὲρ τῆς καταδίκης τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ δὲν ἀνέφερον τὸ εἶδος τῆς ποινῆς, προφανῶς διότι δὲν συνεμερίζοντο τὴν καταδίκην εἰς θάνατον τοῦ βασιλέως. Προήδρευσε τῆς συνελεύσεως εἰς πλείστας ἐπικινδύνους στιγμάς, χωρὶς οὐδεμίαν νὰ δείξῃ ταραχὴν καὶ συγκίνησιν, ἰδίως καθ' ἣν ἡμέραν ὁ δῆμος ἐζήτει τὴν ἐκδίωξιν ἀπὸ τῆς συνελεύσεως τῶν Γιρονδίνων. Εἶχεν ἀναθέσει τότε τὸ δημαρχεῖον τὴν διοίκησιν ὅλων τῶν ἐνόπλων δυνάμεων τῶν Παρισίων εἰς τὸν Ἐνριό, ὅστις ἀκολουθούμενος ὑπὸ ὀγδοήκοντα χιλιάδων ἀνδρῶν τῶν παρισινῶν τμημάτων παρέταξε πρὸ τῆς συνελεύσεως 168 τηλεβόλα. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην προήδρευε τῆς συνελεύσεως ὁ Ἐρώ, κατὰ γενομένην δὲ πρότασιν ὑπὸ τοῦ Μπαρὲρ ἀπεφασίσθη ὅπως ἡ συνέλευσις, ἐγκαταλείπουσα τὴν αἴθουσαν, συνεδριάσῃ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ λαοῦ. Ὁ Ἐρὼ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν πληρεξουσίων ἐξῆλθε μετ' αὐτῶν εἰς τὸν κῆπον τοῦ Κεραμεικοῦ. Καὶ ἡ μὲν φρουρὰ ἐπέτρεψε τὴν ἔξοδον αὐτῶν, ἀλλ' ὡς ἔφθασαν οὗτοι πρὸ τῶν κανονιοστοιχιῶν καὶ ὁ Ἐρὼ διέταξε τὸν Ἐνριὸ ν' ἀπέλθῃ ἐκεῖθεν, οὗτος ἀπήντησεν εἰς τοὺς λόγους τοῦ προέδρου: «Ὁ λαὸς δὲν ἐξηγέρθη ὅπως ἀκούσῃ φράσεις· ἦλθεν ἐνταῦθα ζητῶν τὴν σύλληψιν τῶν προδοτῶν». «Συλλάβατε τὸν ἀποστάτην τοῦτον» ἐκραύγασε πρὸς τοὺς στρατιώτας ὁ Ἐρὼ εἰς ἀπάντησιν ἐκεῖνος στρεφόμενος πρὸς τοὺς πυροβολητὰς ἀπηύθυνε τὴν διαταγήν: «Πυροβοληταὶ εἰς τὰς θέσεις σας· πάντες οἱ λοιποὶ διαλυθῆτε ἀμέσως». Οὕτως ὁ Ἐρὼ μετὰ τῶν πληρεξουσίων ἐπέστρεψεν εἰς τὴν αἴθουσαν καὶ ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης ἐκρίθη ἡ τύχη τῶν Γιρονδίνων (2 Ἰουνίου 1793). Ἐκλεχθεὶς τὸν Αὔγουστον τοῦ αὐτοῦ ἔτους πρόεδρος τῆς συνελεύσεως ἐχαιρέτισεν ἐκ μέρους τῆς συνελεύσεως τὴν 10ην Αὐγούστου 1793 τὸν λαὸν ἐπὶ τῇ ψηφίσει τοῦ Συντάγματος τοῦ 1793, τοῦ ὁποίου ἡ ζωὴ ὑπῆρξε βραχυτάτη. Μετὰ τὴν ῥῆξιν μεταξὺ Δαντὼν καὶ Ροβεσπιέρρου συνελήφθη μετὰ τῶν ἄλλων δαντωνικῶν καὶ ὁ Ἐρώ, ἐδικάσθη καὶ κατεδικάσθη εἰς θάνατον μετὰ τῶν λοιπῶν φίλων του καὶ τὴν 5ην Ἀπριλίου 1793 ἤχθη ἐπὶ τῆς πλατείας τῆς Δημοκρατίας, νῦν Ὁμονοίας, ὅπως καρατομηθῇ. Κατῆλθε πρῶτος τῆς ἁμάξης καὶ ἐκ φυσικοῦ ἐνστίκτου ἐζήτησε ν' ἀσπασθῇ τὸν Δαντών. Ὁ δήμιος ἀπώθησεν αὐτόν, καὶ ὁ Δαντὼν στρεφόμενος πρὸς τοῦτον, εἶπε: «Βάρβαρε, δὲν θὰ θελήσῃς βέβαια ν' ἀποχωρήσῃς τὰς κεφαλάς μας, ὅπως ἀσπασθῶσι μετὰ μικρὸν ἀλλήλας καὶ ἐντὸς τοῦ καν(ίστρου σου».

Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ τέλος μιᾶς τῶν εὐγενεστέρων φυσιογνωμιῶν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐδημοσιεύθησαν τὰ ἔργα του: «Théorie de l' ambition» (1802), «Reflexions sur la déclamation» καὶ «Pensées et Anécdotes» (1805). Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

ἐρωδίδαι (οἱ) (Erodidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νυκτίων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερα εἶναι: *ἀνόδεσις* καὶ *ἐρώδιος*. Δ. Ν. Π.

ἐρωδιίδαι (οἱ) (Ardeidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *καλοβατικῶν*, περιλαμβάνουσα πτηνὰ ἀρκετοῦ μεγέθους, μὲ σῶμα εὔρωστον, σκέλη ὑψηλά, λαιμὸν ἐπιμήκη καὶ ῥάμφος ἐπίμηκες καὶ ἰσχυρότατον. Εἶναι ὀψὲ βαδιστικά, ἐνδιαιτῶνται παρὰ τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς λίμνας καὶ τρέφονται ἐξ ἰχθύων καὶ ἀμφιβίων. Κυριώτερα γένη τῆς οἰκογενείας εἶναι ὁ *ἐρωδιὸς* καὶ ὁ *πελαργὸς* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἐρώδιος (ὁ) (Érodius) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρωδιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα μετρίου μεγέθους μὲ σῶμα ᾠοειδές, σφαιροειδὲς καὶ χρῶμα μελανόν. Γνωστὰ περὶ τὰ 50 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς παραμεσογειακὰς χώρας καὶ ζῶντα ὑπὸ πέτρας ἢ ὑπὸ σεσηπότα ξύλα. Δ. Ν. Π.

ἐρωδιὸς (ὁ) (Ardea) *[Ζωολ.]* Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρωδιδῶν*. Τὰ πτηνὰ τοῦ γένους τούτου ἔχουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: ῥάμφος κωνικόν, ἰσχυρόν, ἐπίμηκες καὶ μέχρι τοῦ κάτωθεν μέρους τῶν ὀφθαλμικῶν κογχῶν ἐσχισμένον, κεφαλὴν μᾶλλον μακράν, ἐπιμήκη καὶ ἐκ τῶν πλαγίων πεπιεσμένην, λαιμὸν μακρότατον, εὐκίνητον καὶ λίαν κυρτὸν κατὰ τὴν ἄνω αὐτοῦ ἐπιφάνειαν, σῶμα μᾶλλον βραχύ, κυρτὸν κατὰ τὴν ῥάχιν, οὐρὰν βραχεῖαν καὶ πρὸς τὰ κάτω διευθυνομένην, πόδας λεπτούς, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὑψηλοὺς μετ' ἐπιμήκων δακτύλων, καὶ χρῶμα φαιομελανόν, λευκὸν ἢ τεφρόν. Γνωστότερα εἴδη εἶναι: *ἐρωδιὸς ὁ τεφρόχρους* (Ardea cinerea), κοινὸς καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ παρ' ἡμῖν, ὅπου εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *τρυγονοκράχτης*· *ἐρωδιὸς ὁ πορφυροῦς* (Ardea purpurea), διακρινόμενος διὰ τὸ ζωηρῶς πορφυροῦν μετὰ τεφρῶν καὶ κυανῶν ἀποχρώσεων πτέρωμά του· *ἐρωδιὸς ὁ λευκὸς* (Ardea alba), κοινῶς *ψαροφάγος*, καὶ *ἐρωδιὸς ὁ ἀστερίας* (Ardea stellaris), κοινῶς *νυκτοκόραξ*. Τὰ δύο τελευταῖα εἴδη σπανιώτερον ἀπαντῶσι παρ' ἡμῖν. Γενικῶς οἱ ἐρωδιοὶ εἶναι γνωστοὶ παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα *τσικνιᾶδες*. Δ.Ν.Π.

Ἐρωδιὸς ὁ τεφρόχρους.

ἐρωδιὸς (ὁ), ἢ ***ἐρώδιον*** (τὸ) (Erodium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *γερανιιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 50 εἴδη. Εἶναι φυτὰ ποώδη ἢ φρυγανώδη. Συχνότερον ἀπαντῶνται παρ' ἡμῖν τὰ εἴδη: *ἐρώδιον ὁ βότρυς* (Erodium Botrys), *ἐρώδιον μόσχοσμος* (Erodium moschatum), τὸ κοινῶς λεγόμενον *μοσχολάχανο* ἢ *μουσκολάχανο*, *ἐρώδιον τὸ μαλαχοειδὲς* (Erodium malachoides) καὶ *ἐρώδιον τὸ ψευδοκώνειον* (Erodium cicutarium), τὸ κοινῶς λεγόμενον *πηρούνι* ἢ *βελονάκι*. Κ. ΠΑΠ.

—*[Φαρμ.]* Τοῦ φυτοῦ *ἐρώδιον μόσχοσμος* αἱ ῥίζαι ἀναγράφονται ὡς εὐστόμαχον καὶ διαφορητικὸν φάρμακον, τοῦ δὲ *ἐρώδιον τὸ ψευδοκώνειον* τὰ ἐναέρια μέρη ἀναγράφονται ἐνίοτε ὡς αἱμοστατικὰ φάρμακα. Κ. Γ. Μ.

ἐρώδισκος (ὁ) (Erodiscus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*, περιλαμβάνον 10 περίπου εἴδη ἰθαγενῆ τῆς νοτίου Ἀμερικῆς καὶ ἰδίᾳ τῆς Βραζιλίας. Δ. Ν. Π.

ἐρωμανής, *ἐρωμανία*· ἀντὶ *ἐρωτομανής*, *ἐρωτομανία* (βλ. λ.).

ἐρωμένη (ἡ) θηλ. τῆς μετοχ. *ἐρώμενος*· ἡ ἀγαπημένη ἐρωτικῶς, ἐπὶ γάμῳ ἢ συνουσίᾳ, κοιν. *ἀγαπητικιά*· || ἡ ἀθέσμως μετά τινος συζῶσα: «ἔχει— συντηρεῖ ἐρωμένην».

ἐρωμένιον (τό)· ὑποκοριστ. τοῦ *ἐρωμένη*, ἀγαπῖτσα (ἀρχ.).

ἐρωμένος (ὁ)· ὁ ἐρωτικῶς συνδεόμενος μετὰ γυναικός, ἐραστής, ἀγαπητικός: «ὅταν ἦτο κόρη, εἶχε πολλοὺς ἐρωμένους»· || ὁ ἔχων ἀθέσμους μετὰ γυναικὸς σχέσεις (ἐσχηματίσθη ἀπὸ τοῦ θηλ. *ἐρωμένη* ἀναδρομικῶς, διὸ καὶ ὁ τόνος κεῖται ἐπὶ τῆς παραληγούσης).

ἐρωνία (ἡ) (Eronia) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *πιεριδῶν*, περιλαμβάνον ὡραίας ψυχὰς ἀπαντώσας εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τοῦ παλαιοῦ κόσμου καὶ διακρινομένας διὰ τὸ ποικίλον χρῶμά των. Δ. Ν. Π.

ἔρως, —*ωτος* (ὁ), κοιν. *ἔρωτας*· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐρᾶν*, ἐπιθυμία ἐρωτική, ἀγάπη ἐπὶ γάμῳ ἢ συνουσίᾳ, ἡ ὑπὸ τῆς φύσεως προκαλουμένη ἕλξις, τὸ σφοδρὸν αἴσθημα πρὸς τὸ ἕτερον τῶν φύλων: «ὁ ἔρως τοῦ Περικλέους πρὸς τὴν Ἀσπασίαν», «ὁ πρῶτός του ἔρως»· || σφοδρὰ ἐπιθυμία, ἀγάπη ὑπερβολική: «ὁ ἔρως πρὸς τὴν πατρίδα, — πρὸς τὴν ἐπιστήμην, — πρὸς τὴν ἀλήθειαν».

— [ΕΓΚΥΚΛ.] Ἔρως καλεῖται ἡ πρὸς ὡρισμένον ἄτομον ἐκδήλωσις τῆς *ἀφροδισίας* (*σεξουαλισμοῦ*). Ἡ ἀφροδισία εἶναι τὸ ἔνστικτον, ὅπερ προωθεῖ τὰ δύο φῦλα (ἄρρεν καὶ θῆλυ) εἰς σαρκικὴν ἐπαφήν. Ὁ ἔρως εἶναι ἔτι ἐπίπλοκος. Εἶναι ἔνστικτον ἀνάμικτον μετ' αἰσθημάτων ἐξικνουμένων μέχρι σφοδροῦ πάθους. Τὸ ψυχικὸν τοῦτο σύνολον δὲν εἶναι πλέον ἀόριστον, ὡς ἐν τῇ ἀφροδισίᾳ ἢ τῇ ἁπλῇ ἐκδηλώσει τοῦ γενετησίου ἐνστίκτου, δὲν εἶναι πλέον ἡ τάσις, ἡ ἐπιθυμία τῆς ἀμοιβαίας προσελκύσεως τῶν φύλων, ἀλλ' ἡ πρὸς ὡρισμένον ἄτομον συγκεκριμένη κλίσις, συμπάθεια, ἐπιθυμία. Ὁ ἄνθρωπος ἐν φυσιολογικῇ καταστάσει ἐρᾶται ἄτομα ἀνήκοντα εἰς τὸ ἀντίθετον φῦλον. Ὁ ἔρως δὲ ὑπὸ τὴν κυρίαν του ταύτην σημασίαν ἀπαντᾶται καὶ εἰς τὰ ζῷα καὶ εἰς τὰ φυτὰ ἔτι. Πρέπει τοῦ ἔρωτος νὰ διαστέλλωνται αἱ ἔννοιαι τῆς ἀγάπης (π. χ. πρὸς τοὺς γονεῖς, πρὸς τὰ τέκνα, πρὸς τοὺς φίλους κ.λ.π.) ἥτις εἶναι αἴσθημα προσομοιάζον τῷ κυρίῳ ἔρωτι, πλὴν διαφέρον τούτου κατὰ τὸ οὐσιῶδες γνώρισμα τῆς ἀφροδισίας (τοῦ γενετησίου ἐνστίκτου), ὅπερ ὑπάρχει μόνον εἰς τὸν γνήσιον ἔρωτα. Ἡ σύγχυσις αὕτη τῶν δύο ἐννοιῶν ἔρως—ἀγάπη εἶναι ὀλιγώτερον αἰσθητὴ ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ, ἥτις χρησιμοποιεῖ τὰς δύο διακεκριμένας αὐτὰς λέξεις, ἐνῷ ἐν ταῖς πλείσταις τῶν ξένων γλωσσῶν μία καὶ ἡ αὐτὴ λέξις χαρακτηρίζει

Digitized by Google

τὰς δύο ἐννοίας (amour, Liebe, love). Ὁ ἔρως, ἂν καὶ ἀπαντώμενος καὶ εἰς ὀργανισμοὺς κατωτέρους τοῦ ἀνθρώπου, ἐν τούτοις παραμένει κατ' ἐξοχὴν ἀνθρωπίνη ἰδιότης, καθ' ὅσον ἓν ἐκ τῶν κυριωτέρων του στοιχείων εἶναι ἡ φαντασία, ἥτις εἶναι κυρίως ἀνεπτυγμένη εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ὁ ἄνθρωπος ἅμα τῇ ἐκδηλώσει τῆς ἀφροδισίας αὐτοῦ στρέφει μοιραίως τὸ ἔνστικτόν του εἰς τὴν ἀνεύρεσιν ἀτόμου τοῦ ἑτέρου φύλου ἔχοντος ὡρισμένας φυσικὰς καὶ ψυχικάς, ἐκ γενετῆς ἢ ἐπικτήτους, ἰδιότητας, ἀναλόγως τῶν προτιμήσεών του. Ἐκ τῶν ἰδιοτήτων τούτων, αἵτινες εἶναι διάφοροι ἀναλόγως τῶν ἀτόμων, τῶν λαῶν καὶ τῶν ἐποχῶν, ὁ ἄνθρωπος πλάσσει τὸ ἰδεῶδες τοῦ ἔρωτός του. Αἰσθανόμενος ἔρωτα πρὸς ἓν ἄτομον εὑρίσκει ἢ νομίζει ὅτι εὑρίσκει εἰς αὐτὸ τὸ ἰδεῶδες τοῦτο, χωρὶς πράγματι ἐν αὐτῷ νὰ ἐκπληροῦνται αἱ προτιμήσεις του, καθ' ὅτι ὁ ἔρως χειραγωγούμενος ὑπὸ δύο ἰσχυρῶν παραγόντων, ἤτοι τῆς φαντασίας, ἥτις ὠθεῖ εἰς παρακεκινδυνευμένας καὶ μακρὰν τῆς πραγματικότητος ἀντιλήψεις, καὶ ὑπὸ τῆς ἀφροδισίας ἐπιθυμίας, ἥτις οὖσα ἰσχυροτάτη ἀποβλέπει εἰς τὴν κατάκτησιν, τὴν ἀπόλαυσιν, πλανᾶται. Ἐκ τούτου συνήθεις προέρχονται αἱ λεγόμεναι ἐρωτικαὶ ἀπογοητεύσεις, αἵτινες ἀποκαλύπτονται εὐθὺς ὡς ἱκανοποιηθῇ εἷς ἐκ τῶν δύο τούτων παραγόντων, ὁ καὶ ἰσχυρότερος, ἤτοι ἡ ἐρωτικὴ ἐπιθυμία. Εἶναι δὲ τόσον συνήθης ἡ πλάνη αὕτη, ὥστε δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ μεγαλυτέρα δύναμις τοῦ ἔρωτος εὑρίσκεται εἰς τὸ στάδιον τῆς ἐπιθυμίας, τοῦ ἀνεκπληρώτου. Ἡ ἱκανοποίησις τοῦ ἔρωτος σβήνει τὸ πῦρ τῆς φαντασίας, ἀποκαλύπτουσα ὄπισθεν ταύτης μίαν διαφορετικὴν καὶ ἀπογοητευτικὴν πραγματικότητα. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀνὴρ κουράζεται εὐκολώτερον ἀπὸ τὸν ἔρωτα ἢ ἡ γυνή, διὰ τοῦτο αὕτη ἐπινοεῖ πλῆθος τεχνασμάτων πρὸς συγκράτησιν τοῦ ἐρωτικοῦ πυρός. Τούτων πάντων βάσις εἶναι ἡ συντήρησις μιᾶς καταστάσεως προκαλούσης ἀντίδρασιν ἐπωφελῆ πρὸς διατήρησιν τοῦ ἔρωτος. Τὸ γυναικεῖον ἔνστικτον γνωρίζει ὅτι ἡ γυνὴ δὲν πρέπει νὰ δίδεται εὐκόλως, οὔτε διδομένη νὰ παραδίδεται ἐξ ὁλοκλήρου. Μακρὰν τοῦ νὰ ἀποθαρρύνῃ τὸν ἔρωτα τοῦ προτιμωμένου ἀνδρός, τοῦ παραχωρεῖ τόσον, ὥστε μετὰ τὴν ἱκανοποίησιν νὰ παραμένῃ πάντοτε ὁ σπόρος τῆς ἐπιθυμίας, ἥτις καὶ μόνη συγκρατεῖ οὐσιαστικῶς τὸν ἔρωτα. Ὅταν δὲ σὺν τῷ χρόνῳ τὸ ἀτομικὸν ἀπόθεμα τῆς γυναικὸς ἐξαντληθῇ, τότε ἀντικαθίσταται διὰ τῆς φροντίδος τῆς ἀνανεώσεως τοῦ θέματος. Ἡ αὐτὴ γυνὴ φροντίζει νὰ παρουσιάζεται μὲ νέα θέλγητρα, γνωρίζουσα ὅτι τὴν ἔλλειψιν νέων θελγήτρων ὁ ἀνὴρ θὰ ἐπιζητήσῃ εἰς ἄλλο πρόσωπον. Ἡ ἄρνησις καὶ ἡ ἀνανέωσις εἶναι τὰ δύο μεγάλα ὅπλα, τὰ ὁποῖα κατέχει ἡ γυνὴ πρὸς συγκράτησιν τοῦ ἔρωτος. Ἡ πρόκλησις ζηλοτυπίας καὶ ὁ διὰ τῆς τεκνογονίας δεσμὸς εἶναι τὰ δευτερεύοντα μέσα, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιεῖ διὰ τὸν αὐτὸν σκοπόν. Ἐκ τῆς ἐπιτυχοῦς χρησιμοποιήσεως τῶν ψυχοφυσιολογικῶν τούτων μέσων ἐξαρτᾶται κατὰ μέγα μέρος ἡ διάρκεια καὶ συνεπῶς ἡ εὐτυχία ἐν τῷ ἔρωτι.

Ὅπως ἐν τῷ γενετησίῳ ἐνστίκτῳ ἡ ἱκανοποίησις τοῦ ἀνδρὸς εἶναι ταχυτέρα καὶ βραχυτέρα, τῆς δὲ γυναικὸς ἐπέρχεται βραδύτερον καὶ διαρκεῖ πλειότερον, οὕτω καὶ ἐν τῷ ἔρωτι ὁ ἀνὴρ καταλαμβάνεται ταχύτερον καὶ κυριεύεται ἐξ ὁλοκλήρου ὑπὸ τοῦ αἰσθήματός του, τὸ ὁποῖον εἶναι βραχυτέρας διαρκείας τοῦ ἔρωτος τῆς γυναικός. Δι' ὃ καὶ συχνότατα συμβαίνει νὰ σβέννυται ὁ ἀνδρικὸς ἔρως τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἀρχίζει νὰ ἑδραιώνεται εἰς τὴν σύντροφόν του. Τοῦτο ἀκριβῶς εἶναι ἡ πηγὴ τῶν ἐρωτικῶν δυσαρεσκειῶν, αἵτινες οὐχὶ σπανίως καταλήγουν εἰς ἀληθῆ δράματα.

Ὁ ἐραστὴς διατελεῖ ὑπὸ τὸ κράτος μιᾶς ὅλως ἰδιορρύθμου καταστάσεως, ἡ ὁποία εἶναι τόσον ἰσχυρά, ὥστε ἐπισκιάζει πάσας τὰς λειτουργίας τοῦ ὀργανισμοῦ (ἀναισθησία εἰς τὸν πόνον, ἄγνοια τοῦ κινδύνου, ἀπώλεια τοῦ αἰσθήματος τῆς πείνης, ἀπειθαρχία εἰς τὴν λογικὴν κλπ.). Ἡ σφοδρότης δ' αὐτὴ τοῦ αἰσθήματος, ἥτις δύναται ν' ἀναστείλῃ τοσοῦτον βασικὰς λειτουργίας, εἶναι ἐκείνη ἥτις ἀναπτύσσει διὰ τοῦ ἔρωτος ἔκτακτον δημιουργικότητα τοῦ ἀτόμου εἴτε ἐπὶ καλῷ, εἴτε ἐπὶ κακῷ. Πλὴν ἡ δημιουργικότης αὐτὴ βαδίζει ἀνερμάτιστος καὶ τυφλή, καθ' ὅσον ἐλλείπει ἡ ὁδηγὸς λογική. Δι' ὃ ὁ ἐρωτευμένος εἶναι ἱκανὸς διὰ πάντα. Ὁ χαρακτήρ του ἀλλοιοῦται κατὰ βάσιν, ὅλος ὁ κόσμος συγκεντροῦται εἰς τὸ ἀντικείμενον τῆς προτιμήσεώς του, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀνακαλύπτει ἀνύπαρκτα προτερήματα καὶ τοῦ ὁποίου δικαιολογεῖ ἀδικαιολογήτους πράξεις· ἀδιαφορεῖ πρὸς τὸ περιβάλλον, ἀδιαφορεῖ πρὸς τὴν κοινὴν γνώμην καὶ ὅταν θεωρῇ τὸν ἑαυτόν του εὐτυχῆ νομίζει ὅτι ὅλος ὁ κόσμος πρέπει ν' ἀντιλαμβάνηται τὸ αἴσθημά του καὶ εἶναι ἕτοιμος νὰ ἐργασθῇ διὰ τὴν εὐτυχίαν τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ Leibnitz λέγει ὅτι «εἰς τὸν ἔρωτα εὐφραίνεταί τις διὰ τὴν εὐτυχίαν τοῦ ἄλλου καὶ ἐκ τῆς εὐτυχίας αὐτῆς δημιουργεῖ τὴν ἰδικήν του εὐτυχίαν». Ἡ ταχεῖα κυρίευσις τοῦ ἀνδρὸς ὑπὸ τοῦ ἔρωτος δίδει συχνότατα εἰς αὐτὸν ὕφος ἀνόητον, τοῦθ' ὅπερ σπανίως παρατηρεῖται εἰς τὰς ἐρωτευμένας γυναῖκας, ὅπου ἡ βραδύτης τῆς ἐρωτικῆς ἐξελίξεως ἐπιτρέπει καὶ τὴν συμμετοχὴν τῆς σκέψεως. Ἀλλ' ὁ ἔρως δὲν ἀκολουθεῖ ὡρισμένους κανόνας. Ὁ Chamfort εἶπε πολὺ ὀρθῶς ὅτι «πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ λεχθῇ διὰ τὸν ἔρωτα εἶναι ἐξ ἴσου ἀληθὲς ὅσον καὶ ψευδές». Δι' ὃ καὶ πλῆθος ὁρισμῶν ἐξηνέχθησαν ὑπὸ τῶν ἑκάστοτε φιλοσόφων καὶ φυσιολόγων πρὸς διατύπωσιν τῆς ἐννοίας τοῦ ἔρωτος. Ὁ Schopenhauer λέγει ὅτι «ὁ ἔρως εἶναι ἡ παγὶς τὴν ὁποίαν στήνει τὸ εἶδος διὰ νὰ διαιωνίσῃ τὴν ζωήν». Ὁ Σπένσερ ἀναλύων τὸν ἔρωτα εὑρίσκει ὅτι ἀποτελεῖται ἀπό: 1) ἀφοσίωσιν, 2) θαυμασμόν, 3) πόθον προτιμήσεως καὶ ἐπιδοκιμασίας ἐκ μέρους τοῦ ἀγαπωμένου προσώπου, 4) ἐκτίμησιν πρὸς ἑαυτόν, 5) ἡδονὴν τῆς κατακτήσεως καὶ κατοχῆς, 6) εὐχαρίστησιν ἐκ τῆς ἐλευθερίας συμπεριφορᾶς πρὸς τὸ ἀγαπώμενον πρόσωπον, 7) ἔξαρσιν τῆς συμπαθείας. Κατὰ τὸν Nietzsche «ὁ ἔρως εἶναι τὸ μεγαλύτερον κίνητρον τῆς ζωῆς». Κατὰ τὸν Zola εἶναι ὁ ρυθμιστὴς τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, κατὰ τὸν Helvetius περικλείει τὸ σύνολον τῆς ἀνθρωπίνης δραστηριότητος, ἥτις ἐμφανίζεται κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχήν, ἤτοι μεταξὺ 20—40 ἐτῶν. Ὁ Maudsley λέγει ὅτι ἄνευ ἔρωτος θὰ ἐξηφανίζετο ἡ ζωὴ καὶ πᾶσα αὐτῆς ἠθικὴ ἔννοια, ὁ δὲ Renan τὸν ἀποκαλεῖ «ὑπέρτατον ἐγκόσμιον ἀγαθόν». Αἱ γνῶμαι αὗται δὲν ἐκφράζουν εἰμὴ τὴν συμπτωματολογίαν τοῦ ἔρωτος. Εἶναι ὅμως ἅπασαι σύμφωνοι κατὰ τὴν βάσιν, ὅτι ὁ ἔρως ἀποτελεῖ τὴν πηγὴν τῶν μεγαλυτέρων ζωϊκῶν ἐκδηλώσεων. Οἱ μεγαλύτεροι γίγαντες τῆς διανοήσεως, καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ κατὰ τοῦ ἔρωτος κεκηρυγμένοι, κατέληξαν εἰς τὸ νὰ διακηρύξουν, λέγει ὁ Havelock Ellis, ὅτι ὁ ἔρως εἶναι τὸ μόνον πρᾶγμα, διὰ τὸ ὁποῖον ἀξίζει κανεὶς νὰ ζῇ. Ἀλλ' ὅλοι οἱ σοφοὶ οἱ ἐκφρασθέντες οὕτω περὶ ἔρωτος παρατηροῦν τοῦτον, ὅσον καὶ νὰ τὸν ἐξιδανικεύουν, ἀπὸ τῆς σεξουαλικῆς του ἀπόψεως, ἤτοι ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς γενετησίου ἐπιθυμίας. Ἄλλως τε ὁ ἔρως αἰτιολογικῶς καὶ συνῳδὰ πρὸς τὴν σύγχρονον βιολογικὴν ἑρμηνείαν τῶν φαινομένων τῆς ζωῆς, οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἡ ἐκδήλωσις τῆς λειτουργίας τῶν γεννητικῶν ἀδένων. Δι' ὃ καὶ ὁ Campagnou καθορίζων βιοχημικῶς τὸν ἔρωτα, λέγει: «Εἰς τὸν ἔρωτα ἔχει τις τὴν ἠθικὴν τῆς χημείας του καὶ τὴν χημείαν τῶν ἀδένων του ἔσω ἐκκρίσεως».

Ὁ ἔρως ἀναφαίνεται εἰς τὸν ἄνθρωπον πολὺ βραδύτερον τῆς ἀφροδισίας, ἥτις ἐκδηλοῦται ἀπὸ τῆς πρώτης παιδικῆς ἡλικίας. Διότι ἐνῷ ἡ ἀφροδισία εἶναι ἡ ἐκδήλωσις τοῦ γεννητικοῦ ἐνστίκτου, διὰ τὸν ἔρωτα, ὅστις σκοπεῖ ὡρισμένον ἄτομον, προαπαιτεῖται ἡ κτῆσις γνώσεων, ἡ καλλιέργεια τῆς φαντασίας, ἡ δημιουργία ἐντυπώσεων καὶ κρίσεων, ἡ ὁποία θὰ πηδαλιουχήσῃ τὸ γενετήσιον ἔνστικτον. Ἡ ἀφροδισία ἔρχεται ἐκ τῶν ἔνδον, ἐνῷ ὁ ἔρως ἔρχεται ἐκ τῶν ἔξω, ἐκ τοῦ ἔξω κόσμου. Ἐκ τούτων συνάγεται ὅτι ὁ ἔρως ἔχει δύο κυρίας πλευράς. Τὴν μίαν ὀργανικήν, ἐκδηλοῦσαν τὴν ἀφροδισίαν ἐπιθυμίαν, καὶ τὴν ἑτέραν ψυχικήν, ἐκδηλοῦσαν κυρίως τὸν ἀνθρώπινον ἐγωϊσμόν. Ἀλλ' ἐν τῷ ἔρωτι ἐνυπάρχει ἀόρατον καὶ ἕτερόν τι στοιχεῖον: Τὸ πνεῦμα τῆς καταστροφῆς. Εἶναι φυσικὸν ὁ ἔρως, δημιουργὸς τῆς ζωῆς, νὰ εὑρίσκεται ἐγγύτατα πρὸς τὸν θάνατον. Ἡ ἡδονὴ εἶναι αὐτόχρημα ἐκδήλωσις πόνου. Εἰς τὴν ὑπερτάτην ἐκδήλωσιν τοῦ ἔρωτος ἀνήκει τὸ μῖσος, ἡ αὐτοκτονία, ὁ φόνος. Τοὐναντίον ἡ ἀδιαφορία, οὖσα ἀντίθετος τοῦ μίσους, πόρρω ἀπέχει τοῦ ἔρωτος. Ἡ πρᾶξις τοῦ ἔρωτος ἐν τῇ ζωϊκῇ κλίμακι, λέγει ὁ Voivenel, εἶναι συχνότατα πρᾶξις θανάτου.

Τὰ κυριώτερα ἐλατήρια τῶν ἐξ ἔρωτος αὐτοκτονιῶν εἶναι: ἄρνησις τοῦ ἑνὸς μέρους, ζηλοτυπία, ἀπιστία, χωρισμός, ἐμπόδια πρὸς ἕνωσιν, λόγοι κοινωνικοί, οἰκογενειακοί, οἰκονομικοί, ἀνειλημμέναι ὑποχρεώσεις, ἀνίατοι ἢ μεταδοτικαὶ ἀσθένειαι καὶ τέλος ὑστερισμὸς καὶ λόγοι ἐκδικήσεως. Εἰς τὰ ἄτομα ταῦτα, τὰ μὴ δυνάμενα δι' ἕνα οἱονδήποτε λόγον νὰ πραγματοποιήσουν τὰ ἐρωτικά των ὄνειρα, ἡ πρώτη σκέψις ἥτις γεννᾶται ἀσυνειδήτως εἶναι τοῦ ν' ἀπαλλαγοῦν ἐκ τοῦ ἔρωτος, νὰ φονεύσουν τὸν ἔρωτά των, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν κατορθώνουν τοῦτο (ἐκτὸς ἐκείνων οἵτινες προβαίνουν εἰς φόνον τοῦ ἀγαπωμένου προσώπου) προβαίνουν εἰς τὴν θανάτωσιν τοῦ σαρκικοῦ των περιβλήματος, ἐν ᾧ ἐνεκλείσθη ὁ ἔρως, καὶ προτιμῶσι τὸν θάνατον ἀπὸ τὴν ζωήν, θεωροῦντες ὡς συντομωτέραν ὁδόν, διὰ τὴν ἄμεσον ἔξοδόν των ἐκ τῆς χώρας τῆς ζωῆς, τὴν αὐτοκτονίαν. Αἱ αὐτοκτονίαι αὗται εἶναι ἁπλαῖ ἢ διπλαῖ, ὅταν ἀμφότεροι οἱ ἐρασταὶ αὐτοκτονοῦν εἴτε ὁ εἷς κατόπιν τοῦ ἄλλου ἢ συγχρόνως κατόπιν κοινῆς ἀποφάσεως. Ἡ ἐξ ἔρωτος αὐτοκτονία εἶναι πρᾶξις γνωστὴ ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων, ἀλλὰ παρατηρουμένη εἰς μεγαλυτέραν κλίμακα κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχήν. Ἀκμάζει ἰδίως εἰς τοὺς μεσημβρινοὺς λαοὺς καὶ εἶναι πλέον συνήθης κατὰ τὴν ἄνοιξιν, ἐμφανιζομένη ἐνίοτε καὶ ὑπὸ ἐπιδημικὴν μορφὴν ἐκ λόγων μιμήσεως. Παρ' ἡμῖν αἱ αὐτοκτονίαι αὗται εἶναι λίαν συνήθεις. Ἡ ἐξ ἔρωτος αὐτοκτονία ἀφορᾷ κατὰ κανόνα δύο ἄτομα ἀντιθέτου φύλου. Ἐν τούτοις καὶ αὐτοκτονίαι ζευγῶν τοῦ αὐτοῦ φύλου διακαῶς ἀγαπωμένων παρετηρήθησαν, ἰδίως κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν ἐποχήν, ἀλλαχοῦ καὶ παρ' ἡμῖν. Ἡ ἐξ ἔρωτος αὐτοκτονία ἀλλάσσει τελείως μορφὴν εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς, ὅπου, ἐπειδὴ ἡ ζωὴ οὐδεμίαν ἀξίαν ἔχει διὰ τὸν φέροντα αὐτήν, ἡ ἔννοια τῆς αὐτοκτονίας εἶναι μέσον ἐκβιασμοῦ καὶ ἐκδικήσεως, καθ' ὅτι ἔχει συνεπείας διὰ τὸ ἐν τῇ ζωῇ παραμένον πρόσωπον, λόγῳ τοῦ ὁποίου ἐγένετο ἡ αὐτοκτονία. Οὕτως οἱ μὲν Ἰάπωνες μετὰ καταπλησσούσης ψυχραιμίας προβαίνουν εἰς τὸ «χαρακίρι», ἤτοι τὴν πομπώδη καὶ κατὰ τρόπον φρικιαστικὸν εἰς ἔμπνευσιν καὶ ἐκτέλεσιν αὐτοκτονίαν, διανοίγοντες μετὰ πάσης ἀπαθείας τὴν κοιλίαν των καὶ τὰς φλέβας των, εἴτε ἐξάγοντες ἐκ τοῦ στήθους τὴν καρδίαν των, οἱ δὲ Κινέζοι, τελείως ἀναίσθητοι πρὸς τὸν πόνον καὶ τὴν ἀξίαν τῆς ζωῆς, αὐτοκτονοῦν μὲ τὴν μεγαλυτέραν εὐκολίαν καὶ διὰ τριῶν κυρίως τρόπων, ἤτοι δι' ἀπαγχονισμοῦ, πτώσεως εἰς φρέαρ καὶ δηλητηριάσεως ἐξ ὀπίου.

Ὁ φυσιολογικὸς ἔρως εἶναι μία πλάστιγξ ἰσοζυγίζουσα τὴν αἰσθησιακὴν καὶ τὴν αἰσθηματικὴν ἄποψιν. Πᾶσα διαταραχὴ τῆς ἰσορροπίας ταύτης δέον νὰ θεωρῆται νοσηρά. Ὅθεν ὁ πλατωνικὸς ἢ κελαδωνικὸς ἔρως, καθ' ὃν λείπει τελείως ἡ αἰσθησιακὴ πλευρά, εἶναι ἀπολύτως νοσηρός, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ καθαρῶς σαρκικὸς ἔρως, ὅπου ὡς κίνητρα χρησιμοποιοῦνται διάφορα ἐλατήρια μακρὰν τῆς αἰσθηματικῆς σφαίρας.

Ὁ πλατωνικὸς ἔρως θὰ ἦτο λίαν δυσεξήγητος ἐὰν δὲν ἀνέτρεχέ τις εἰς τὰς περὶ ἔρωτος ἀντιλήψεις τῆς ἀρχαιότητος καὶ τοὺς λόγους οἵτινες ἐδημιούργησαν τὰς ἀντιλήψεις αὐτάς. Γνωστοῦ ὄντος ὅτι ἡ φυσικὴ ἀγωγὴ (γυμναστική, ἀθλητισμὸς) κατασιγάζει τὴν γενετήσιον ἐπιθυμίαν διὰ τῆς μυϊκῆς κοπώσεως καὶ λαμβανομένου ὑπ' ὄψει ὅτι ἡ φυσικὴ ἀγωγὴ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, καὶ δὴ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ἦτο ἔντονος, ἡ δὲ φαντασία, ὁ ἕτερος μοχλὸς τοῦ ἔρωτος, οὐδόλως ὑπεδαυλίζετο, λόγῳ τοῦ στενοῦ συγχρωτισμοῦ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν εἰς τὰς παλαίστρας καὶ τὰ λουτρά, τοῦ κοινοῦ ἐνδύματος καὶ τῆς κοινῆς γυμνότητος, εὔνοητον ὅτι ὁ ἔρως δὲν ἦτο οἷος σήμερον τὸν ἀντιλαμβανόμεθα. Τὸ γυναικεῖον σῶμα μικρὸν διέφερε τοῦ ἀνδρικοῦ, ὁ δὲ ἔρως πρὸς τὰς γυναῖκας ἦτο θαυμασμὸς πρὸς τὸ πνεῦμα ἢ τὸ κάλλος. Ἡ δὲ ἀφροδισία ἐπιθυμία εἰς τὸν ἄνδρα δὲν διηγείρετο περισσότερον ὑπὸ τῶν γυναικῶν ἢ ὑπὸ τῶν ὁμοφύλων του. Ὑπὸ τὰς προϋποθέσεις ταύτας ἡ θεωρία τοῦ Πλάτωνος προσεγγίζει πρὸς τὴν εὐλογοφάνειαν. Τοῦτ' αὐτὸ λεκτέον καὶ διὰ τὸν Πλούταρχον, δι' ὃν ἡ μεγαλυτέρα ἐκδήλωσις τοῦ ἔρωτος ἦτο ὁ σεβασμὸς πρὸς τὸ ἐρώμενον πρόσωπον. Ὁ Χριστιανισμὸς καταργήσας τὴν φυσικὴν ἀγωγήν, περιτυλίξας τὸ σῶμα δι' ἐνδυμάτων καὶ τὸ πνεῦμα διὰ μυστικισμοῦ, καλλιεργήσας τὴν συναισθηματικὴν ζωήν, ἔδωκεν εἰς τὸν ἔρωτα τὴν τροπὴν ὑφ' ἣν ἐξελίχθη μέχρι σήμερον. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ὁ ἔρως ἔφθασε τὸ ἀπόγειον τῆς αἰσθηματικῆς του ἐκδηλώσεως διὰ τοῦ παροιμιώδους καὶ πλήρους αὐταπαρνήσεως καὶ ἀφιλοκερδείας ἔρωτος τῶν ἱπποτῶν. Κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν ὁ ἔρως, συγκερασθεὶς πλειότερον μὲ τὴν εὐστροφίαν τοῦ πνεύματος, ἐδημιούργησε τὸν περίφημον ρωμαντικὸν ἔρωτα, τὸν ὁποῖον διεδέχθη κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ὁ ἐλευθεριάζων ἔρως, ὅστις κατὰ τὸν ἑπόμενον αἰῶνα μετεβλήθη εἰς αἰσθησιακὸν ἔρωτα, συνεχιζόμενος μέχρι σήμερον μὲ τάσεις καταφανοῦς ἀτονήσεως κατόπιν τῆς οὐδετέρας καταστάσεως τὴν ὁποίαν προσπαθεῖ νὰ δημιουργήσῃ ἡ χειραφέτησις τῶν γυναικῶν καὶ ἡ ἐξάπλωσις τῆς φυσικῆς ἀγωγῆς.

Ἀνεξαρτήτως τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἔρωτος διὰ μέσου τῶν λαῶν καὶ τῶν ἐποχῶν, ἀνεξαρτήτως τῆς ἐπηρείας τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος, τῶν ἠθῶν καὶ τῶν ἐθίμων, πᾶν ἄτομον ἔχει τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἰδιοσυγκρασίαν. Πλεῖσται παρατηρήσεις ἐγένοντο ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου τούτου πρὸς τὸν σκοπὸν διαγνώσεως τῆς ἐρωτικῆς ἰδιοσυγκρασίας ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς κατασκευῆς. Κατὰ τὸν J. Ferrand «ὁ ἐρωτοπαθὴς ἀνὴρ εἶναι μελαγχροινός, δασύτριχος, ὄχι παχύς, μᾶλλον κοντός, μὲ μεγάλας φλέβας καὶ βαρεῖαν φωνήν, ὦτα μικρὰ καὶ ρῖνα μεγάλην. Ἡ δὲ θερμὴ γυνὴ ἔχει εὐγλώττους ὀφθαλμούς, σαρκώδη χείλη, ρῖνα κυρτὴν κλπ.». Ὁ Paul Bourget προήγαγεν ἔτι λεπτομερέστερον τὰ διαγνωστικὰ σημεῖα, φθάσας εἰς τὸ νὰ διαγνώσῃ τύπους γυναικὸς φονευούσης διὰ περιστρόφου (revolvérieuse), δηλητηριαζούσης (empoisonneuse) κλπ. Ὅλα ὅμως τὰ σημεῖα ταῦτα εἶναι ἀσταθῆ. Αἱ θετικώτεραι παρατηρήσεις φέρονται ἐν τούτοις ἐπαληθεύουσαι τὸ λατινικὸν ἀξίωμα «Vir pilosus seu fortis seu libidinosus». Εἶναι ἐπίσης ἀποδεδειγμένον ὅτι ὁ ἀθλητισμὸς κατευνάζει τὴν ἐρωτικὴν διάθεσιν, ἀντίθετος πρὸς τὴν ἔξαρσιν, ἣν τοῦ δίδει ἡ νωχέλεια τῶν χαρεμίων. Ὅτι ἡ γυνὴ μὲ τὴν ἐντυπωτικὴν παράστασιν ἔχει συνήθως ἀναφροδισίαν καὶ ὁ ὑψηλὸς ἀνὴρ εἶναι συνήθως ψυχρός. Μεταξὺ τούτων εὑρηνται καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ἠπατημένων συζύγων. Τοὐναντίον βραχύσωμοι καὶ λυμφατικοὶ ἄνδρες ἢ γυναῖκες εἶναι λίαν θερμοὶ εἰς τὸν ἔρωτα. Τοῦτ' αὐτὸ λεκτέον καὶ δι' ὡρισμένους ἀσθενεῖς, ὡς π. χ. τοὺς φυματικούς, τοὺς λεπροὺς κλπ. Εἶναι ἐπίσης ἀξιοπερίεργον, πλὴν ἀληθές, ὅτι οἱ ἔχοντες φ-

Digitized by Google

μην σατύρου εἶναι πολὺ κακοὶ κατακτηταὶ ἐν τῇ πράξει. Τοὐναντίον οἱ δειλοὶ εἶναι οἱ πλέον ὁρμητικοὶ εἰς τὰς ἐρωτικάς των ἐκδηλώσεις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Sénancour*, Amour. — *Stendhal*, De l'amour.— *Michelet*, L'amour.—*A. Rouveyre*, Gynécée.— *Anet*, Notes sur l'amour.— *Bourget*, Physiologie de l'amour.— *Voivenel*, La maladie de l'amour.— *Et. Rey*, De l'amour. —*Dugard*, L'amour et le mariage.— *L. Estève*, Les grandes altérations de l'amour romantique.— *C. Mauclair*, L'amour physique.— *M. Borély*, La décadence de l'amour. — *Hav. Ellis*, L'évaluation de l'amour.— *Hav. Ellis*, Le symbolisme érotique. — *Gaufeynon*, L'amour morbide. — *Schopenhauer*, Die Welt als Wille und Vostellung.— *Remy de Gourmont*, La physique de l'amour.— *Hutchinson*, Love a factor in evolution.— *Fischer*, L'amour et la morale.

Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

—[ΜΥΘΟΛ.] Ἡ ἀρχὴ τῆς παγκοσμίου ζωῆς, ὁ *ἔρως*, ἐθεοποιήθη παρὰ τῶν ἀρχαίων. Κατὰ τὸ κοσμογονικὸν σύστημα τοῦ Ἡσιόδου, στηριζόμενον ἐπὶ τῆς ἀναλύσεως τῶν συστατικῶν στοιχείων τοῦ σύμπαντος, ὁ κάλλιστος μεταξὺ τῶν ἀθανάτων «λυσιμελὴς Ἔρως» ἐνεφανίσθη εὐθὺς μετὰ τὸ Χάος καὶ συγχρόνως μετὰ τῆς Γαίας καὶ τῶν Ταρτάρων, ἱκανὸς νὰ δαμάζῃ πάντων τῶν θεῶν καὶ πάντων τῶν ἀνθρώπων «ἐν στήθεσσι νόον καὶ ἐπίφρονα βουλήν». Ἦτο λοιπὸν ἓν ἀπὸ τὰ ἀρχέγονα στοιχεῖα, τὸ ὁποῖον οὐδὲν μὲν ἀφ' ἑαυτοῦ παρήγαγεν, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐνεργείας του προεκάλεσε τὴν ἕνωσιν τῶν στοιχείων, ἐκ τῆς ὁποίας προῆλθεν ἡ ζωή. Ὑπῆρξε δηλαδὴ ἡ ἀμοιβαία ἑλκτικὴ δύναμις τῶν στοιχειωδῶν μορίων. Πρῶτον ἀποτέλεσμα τῆς ἐνεργείας του ὑπῆρξε νὰ γεννηθῶσιν ἐκ τοῦ Ἐρέβους καὶ τῆς Νυκτός, ἐξελθόντων ἐκ τοῦ Χάους, ὁ Αἰθὴρ καὶ ἡ Ἡμέρα, δηλαδὴ ἀπὸ τὰ σκότη τὸ φῶς. Μετὰ ταῦτα διὰ τῆς ἑκάστοτε ἐπιρροῆς του, ὁσάκις ἐπρόκειτο νὰ παραχθῇ νέον στοιχεῖον, συνηνοῦντο, προσωποποιούμενα εἰς δύο ὄντα διαφόρου φύλου, τὰ πρωταρχικὰ στοιχεῖα καὶ οὕτως ἐγίνετο ἡ τεκνοποίησις κατὰ τοὺς νόμους τῆς ἀνθρωπίνης γενεαλογίας. Κατὰ τὴν κοσμογονίαν τῶν Ὀρφικῶν ὁ Ἔρως ἐγεννήθη ἐξ ἑνὸς ᾠοῦ, τὸ ὁποῖον ἐγέννησεν ὁ Κρόνος (προσωποποίησις τοῦ χρόνου) εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Χάους ἢ κατὰ τὴν παρ' Ἀριστοφάνει (Ὄρνιθ. 694 κ. ἑξ.) διαρρύθμισιν τοῦ μύθου τούτου ἐξ ᾠοῦ τῆς μελανοπτέρου Νυκτός, γονιμοποιηθείσης ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, μετὰ τὴν πάροδον τοῦ προσήκοντος χρόνου. Ὁ ἐξελθὼν ἐκ τοῦ ἐναποτεθέντος εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Ἐρέβους ᾠοῦ τῆς Νυκτὸς Ἔρως ἦτο ὁ χρυσόπτερος ἀκτινοβολῶν θεὸς τοῦ φωτὸς καὶ τῆς ζωῆς, ἡ πηγὴ πάσης τῆς δημιουργίας. Κατ' ἄλλους μύθους, ἦτο υἱὸς τῆς θεᾶς τῶν τοκετῶν Εἰλειθυίας ἢ τῆς Ἴριδος καὶ τοῦ Ζεφύρου. Ἀπὸ τοῦ Ζ' ὅμως αἰῶνος εἶχεν ἐπικρατήσει, παρά τε τοῖς ποιηταῖς καὶ καλλιτέχναις, ὁ μῦθος, ὅστις συνέδεεν αὐτὸν μετὰ τῆς θεᾶς Ἀφροδίτης. Κατὰ τὸν μῦθον τοῦτον ἦτο υἱὸς τῆς θεᾶς ταύτης καὶ τοῦ Διὸς ἢ τοῦ Ἑρμοῦ ἢ τοῦ Ἄρεως. Ἦτο ὡραιότατος μὲ χρυσᾶς πτέρυγας παῖς, ἔφερε τόξα καὶ βέλη καὶ ἠρέσκετο νὰ πετᾷ πάντοτε ὑπεράνω τῶν ἀνθέων κατὰ τὸ ἔαρ, ὅτε ἐγκατέλειπε τὴν ὡραίαν νῆσον τῆς Κύπρου καὶ ἀπήρχετο εἰς τοὺς ἀνθρώπους σκορπίζων τὴν γονιμότητα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους (*Πλατ.* Συμπ. 196a). Συνοδεύεται πολλάκις ὑπὸ τοῦ Ἱμέρου, τοῦ Πόθου καὶ τῆς Πειθοῦς, μετὰ τῶν ὁποίων συναποτελεῖ τὴν συνοδείαν τῆς Ἀφροδίτης, καὶ εἶναι συμπαίκτης τῶν Μουσῶν καὶ τῶν Χαρίτων. Ἔχει ἀδελφὸν τὸν *Ἀντέρωτα*, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐρίζει περὶ τῆς κυριότητος κλάδου φοίνικος ἢ διαγωνίζεται ἐν λαμπαδηφορίᾳ. Ἐνίοτε ὅμως ὁ Ἔρως συνέπαιζε μετὰ τοῦ Ἀντέρωτος καὶ τότε παρετηρεῖτο ὅτι ηὔξανε τὸ σῶμά του, ἐνῷ ἀντιθέτως ἔφθινεν, ὁσάκις ἤριζεν ἢ ὁσάκις ἐχωρίζετο τοῦ Ἀντέρωτος. Ἡ ἑρμηνεία εἶναι εὐχερής. Διὰ νὰ ἀναπτυχθῇ ὁ ἔρως, πρέπει νὰ εἶναι ἀμοιβαῖος. Ἐκ τῶν περὶ τῶν ἐρωτικῶν σχέσεών του μύθων οἱ μᾶλλον διαδεδομένοι ἦσαν ὁ τοῦ Ἔρωτος καὶ Σαλμακίδος καὶ ὁ τοῦ Ἔρωτος καὶ Ψυχῆς. Κατὰ τὸν πρῶτον, μίαν ἡμέραν, καθ' ἣν ἐλούετο ὁ Ἔρως εἰς τὰ ὕδατα τῆς κρήνης τῆς Ἁλικαρνασσοῦ Σαλμακίδος, τὸν εἶδεν ἡ ὁμώνυμος τῆς πηγῆς νύμφη καὶ γοητευθεῖσα ἀπὸ τὸ κάλλος του τὸν ἠγάπησεν. Ὁ Ἔρως ἀνταπεκρίθη εἰς τὸ αἴσθημα τῆς νύμφης, ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ἦτο σφοδρότατον, ὅτε συνεσφίχθησαν ἀπετέλεσαν ἓν καὶ μόνον ὄν, τὸ ὁποῖον διετήρησε τὸ διπλοῦν γένος τῶν συνενωθέντων ἐραστῶν (*Ovid.* Metam. IV 285 κ.ἑξ.). Κατὰ τὸν δεύτερον μῦθον, εἰς τὸν ὁποῖον ἀναφαίνεται ὁ ἀφῃρημένος χαρακτὴρ τοῦ Ἔρωτος, ἡ νεᾶνις Ψυχή, ἥτις ἦτο ἡ προσωποποίησις τῆς κατεχομένης ὑπὸ ἔρωτος ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ἠγάπησε τὸν Ἔρωτα, ὁ ὁποῖος ἄλλοτε μὲν θωπεύει καὶ περιπτύσσεται ταύτην παραδεδομένην εἰς τὰς ἀγκάλας του, ὅτε αὕτη εἶναι πλήρης χαρᾶς, ἄλλοτε δὲ δεσμεύει καὶ βασανίζει αὐτήν, ὅτε ἡ Ψυχὴ ὀδύρεται καὶ κλαίει. Ὁ μῦθος συμβολίζει τὰς φάσεις τοῦ ἀμοιβαίου ἔρωτος, ὅστις ἄλλοτε μὲν γεννᾷ τὸν πόνον καὶ ἄλλοτε τὴν χαρὰν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἐρώντων. Ὁ Ἔρως ὑμνεῖται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ποιητῶν, ἰδίως τοῦ Σοφοκλέους ἐν τῇ «Ἀντιγόνῃ» ὡς «ἀνίκατος μάχαν»· καὶ ὡς τύραννος θεῶν καὶ ἀνθρώπων, διότι οὐδεὶς δύναται ν' ἀντιστῇ καὶ ν' ἀποφύγῃ αὐτόν, ὁ δὲ κατεχόμενος ὑπ' αὐτοῦ «μέμηνε», κατὰ τὸν ποιητήν.

Λατρεία τοῦ Ἔρωτος. Ἡ λατρεία τοῦ θεοῦ Ἔρωτος καὶ ἀρχαιοτάτη καὶ πολὺ διαδεδομένη ἦτο εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ἰδίως ὅμως ἐπεχωρίαζεν ἐν Βοιωτίᾳ, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ἀνεφάνη τὸ πρῶτον, διαδοθεῖσα εἰς τοὺς κατοίκους της ὑπὸ τῶν Θρᾳκῶν, οἵτινες εἰς ἀρχαιοτάτους χρόνους εἶχον κατοικίσει τὰς περὶ τὸν Κιθαιρῶνα καὶ Ἑλικῶνα χώρας. Καὶ ἐκ τῶν πόλεων ὅμως τῆς Βοιωτίας σημαντικὸν κέντρον τῆς λατρείας του ἦσαν αἱ Θεσπιαί. Εἰς τὴν πόλιν ταύτην ὑπῆρχε τὸ παλαιότατον ἄγαλμα τοῦ Ἔρωτος, τὸ ὁποῖον ἦτο ἀργὸς λίθος, ταύτην ἐκόσμησαν τὸ χαλκοῦν ἄγαλμά του τοῦ Λυσίππου, τὸ ἐκ πεντελησίου μαρμάρου τοῦ Πραξιτέλους καὶ τὸ κατ' ἀπομίμησιν αὐτοῦ τοῦ Ἀθηναίου Μηνοδώρου (*Παυσ.* IX. 27. 1—4), καὶ εἰς ταύτην ἐτελοῦντο ἀνὰ πενταετίαν οἱ πρὸς τιμήν του μουσικοί, γυμνικοὶ καὶ ἱππικοὶ ἀγῶνες *Ἐρώτια* ἢ *Ἐρωτίδια*. Ἐξαιρετικῶς ἐπίσης ἐτιμᾶτο ὁ Ἔρως καὶ εἰς τὴν παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον πόλιν Πάριον, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ ὑπῆρχε, τὸ ὁποῖον ἦτο ἔργον τοῦ Πραξιτέλους καὶ εἶχεν ἀπεικονισθῆ καὶ εἰς τὰ νομίσματα τῆς πόλεως ταύτης. Εἰς τὰς Ἀθήνας ὑπῆρχε βωμὸς τοῦ Ἔρωτος πρὸ τῆς εἰσόδου εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, ἱδρυθεὶς ὑπὸ τοῦ Χάρμου κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πεισιστράτου. Ἀπὸ τοῦ βωμοῦ τούτου ἠνάπτοντο αἱ δᾷδες κατὰ τὰς λαμπαδηδρομίας τῶν Ἡφαιστίων. Ἐκτὸς ὅμως τοῦ βωμοῦ του ὑπῆρχον καὶ ἀγάλματα αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις. Ὁμοίως ὑπῆρχον ἀγάλματα αὐτοῦ ἐν Κορίνθῳ, ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ Αἰγείρᾳ τῆς Ἀχαΐας, ναὸς μετ' ἄλσους ἐν Λεύκτροις τῆς Λακωνικῆς, καὶ βωμὸς καὶ ἀγάλματα ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἤλιδι, ἐν Μεγάροις, Σάμῳ καὶ Κύπρῳ. Ἐκτὸς ὅμως τῶν εἰρημένων ἱερῶν καὶ ἀγαλμάτων μαρτυροῦσι τὴν διάδοσιν τῆς λατρείας τοῦ Ἔρωτος τὰ εἰς τὰ γυμναστήρια πολλῶν ἑλληνικῶν πόλεων ἀγάλματα αὐτοῦ, ὡς προστάτου τοῦ ἄρρενος ἔρωτος, ὅστις πολλάκις ὑπῆρξεν ἡ πηγὴ εὐγενοῦς ἁμίλλης, ἡ εἰς αὐτὸν καθοσίωσις τοῦ ἱεροῦ λόχου τῶν Θηβαίων καὶ τὸ ἔθιμον τῶν Κρητῶν καὶ Λακεδαιμονίων νὰ τελῶσι θυσίαν εἰς τὸν Ἔρωτα πρὸ τῆς εἰς μάχην παρατάξεώς των.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Πηγαί:* Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς καὶ ποιηταί, ἰδίως ὁ *Ἡσίοδος*, ὁ *Σοφοκλῆς*, ὁ *Εὐριπίδης*, ὁ *Πλάτων*, ὁ *Παυσανίας*, ὁ *Πλούταρχος* καὶ ὁ *Ovidius*. — *Βοηθήματα:* *Preller*, Griech. Mythol. — *Descharme*, Μυθολ. ἀρχ. Ἑλλ. (μετάφρ. *Ἀδαμαντίου*) *Zinzow*, Psyche und Eros κ. ἄ.

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

—[ΙΣΤΟΡ.—ΛΟΓΟΤ.] Ὡς πᾶσαι αἱ φυσικαί, ψυχικαὶ καὶ διανοητικαὶ λειτουργίαι τοῦ ἀνθρώπου, οὕτω καὶ τὸ ἐρωτικὸν ἔνστικτον μετὰ τῶν συνοδευόντων αὐτὸ συναισθηματικῶν στοιχείων ὑπέστη πλείστας μεταμορφώσεις ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτοῦ ἐξελίξει. Παρὰ τοῖς πρωτογόνοις λαοῖς ἡ εὔκολος ἱκανοποίησις τοῦ ἐνστίκτου τούτου στερεῖ αὐτὸ παντὸς ἐνδιαφέροντος, κατ' ἀκολουθίαν δὲ καὶ πάσης συναισθηματικῆς καλλιεργείας καὶ πάσης διὰ τῆς τέχνης ἀποδόσεως. Παρὰ τοῖς Αὐστραλοῖς, Μιγκοπίοις καὶ Βοτοκουδίοις οὐδὲν ἐρωτικὸν ποίημα εὑρέθη, περὶ δὲ τῶν Ἐσκιμώων ὁ Ρὶγκ βεβαιοῖ, ὅτι ἀγνοοῦσι τὸ συναίσθημα τοῦτο. Ἡ ποίησις τῶν πρωτογόνων στρέφεται περὶ τὴν θήραν, τὸν πόλεμον καὶ τὸν θάνατον, οὐδόλως δὲ περὶ τὸν ἔρωτα. Τὸ αὐτὸ περίπου συμβαίνει καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν. Ἡ ὑποδεεστέρα κοινωνικὴ καὶ νομικὴ θέσις τῆς γυναικός, ὁ καθαρῶς πολιτικὸς σκοπὸς τοῦ γάμου (ἡ γέννησις τέκνων) καὶ ἡ εὐκολία ἀποκτήσεως παλλακῶν δὲν παρεῖχον ἔδαφος συναισθηματικῆς ἐξάρσεως τοῦ ἐρωτικοῦ ἐνστίκτου ἔν τε τῇ ζωῇ καὶ τῇ ποιήσει. Εἰ καὶ ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος κατὰ τὰ ὁμηρικὰ ἔπη ὠφείλετο εἰς τὴν ἁρπαγὴν μιᾶς γυναικός, αὕτη ἐλαχίστην θέσιν κατέχει ἐν τῷ ποιήματι καὶ μόνον παρεμπιπτόντως γίνεται περὶ αὐτῆς λόγος. Ἐφόσον πᾶσα ἡ δημοσία ζωὴ ἦτο προνόμιον τῶν ἀνδρῶν (πόλεμοι, παλαῖστραι, ἐκκλησίαι τοῦ δήμου, θέατρον, γνῶσις, φιλοσοφία, τέχναι), αἱ δὲ γυναῖκες καὶ ἐν αὐτῷ τῷ οἴκῳ διῆγον ζωὴν χωριστὴν ἀπὸ τῶν ἀνδρῶν (ἐν τῷ γυναικωνίτῃ), ὁ ἔρως δὲν ἠδύνατο νὰ ἀναπτυχθῇ εἰς τρυφερὸν συναίσθημα καὶ στοργήν, τοὐναντίον ἐθεωρεῖτο ὑπόθεσις ταπεινωτικὴ διὰ τὸν ἄνδρα, ὡς ἀδυναμία αὐτοῦ. Οὕτως ἐν τῷ ἀρχαίῳ δράματι κυρίως εἰς τὰς ἐγκαταλειφθείσας ἢ περιφρονηθείσας γυναῖκας ἐπιτρέπεται τὸ ἐρωτικὸν πάθος, ὡς ἡ Ἀριάδνη, ἡ Φαίδρα, ἡ Μήδεια. Καὶ τοῦτο παρὰ τοῖς νεωτέροις μόνον τραγικοῖς, διότι ὁ Αἰσχύλος καὶ ὁ Σοφοκλῆς ἀγνοοῦσι τὸ ἐρωτικὸν στοιχεῖον, μολονότι ὁ δεύτερος ἐν τῇ «Ἀντιγόνῃ» ἔχει τοῦτο οὐχὶ ὡς οὐσιῶδες μέρος τῆς ὑποθέσεως, ἀλλ' ὡς χορικὸν ποίημα. Παρ' Εὐριπίδῃ ὅμως καὶ Βιργιλίῳ (Διδὼ) ὁ ἔρως ἐμφανίζεται ὡς ἐλατήριον τῆς τραγικῆς ἢ ἐπικῆς δράσεως καὶ ὑπὸ μορφὴν προαναγγέλλουσαν τὴν μετέπειτα ρωμαντικὴν αὐτοῦ ἀνάπτυξιν.

Ἡ λυρικὴ ποίησις τῶν Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων ἀσχολεῖται μὲ τὸν ἔρωτα-πάθος ἢ ἔρωτα-ἐπιθυμίαν καὶ ἀπόλαυσιν, ὀλίγον ἀφιστάμενον τῆς γνησίας φυσιολογικῆς αὐτοῦ οὐσίας, ἑπομένως ἐστερημένον ἰδεαλιστικῆς καὶ ὑπερβατικῆς ἐξάρσεως, ὡς παρὰ Σαπφοῖ, Κατούλλῳ, Ὁρατίῳ, Ὀβιδίῳ, Προπερτίῳ καὶ Τιβούλλῳ. Ἰδίᾳ παρὰ τοῖς Λατίνοις ὁ ἔρως οὗτος ἀποτείνεται πρὸς ἑταίρας, φιλαρέσκους, ἀπίστους καὶ ὠνίας, ὥστε οὔτε ἡ χαρὰ ἐπὶ τῇ κατοχῇ αὐτῶν οὔτε ἡ λύπη ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ νὰ προκαλῶσι λεπτὰς καὶ εὐγενεῖς συναισθηματικὰς ἀπηχήσεις.

Διὰ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας ἡ γυνὴ ἐξισώθη θεωρητικῶς καὶ ἠθικῶς πρὸς τὸν ἄνδρα. Ἀπέκτησε προσωπικότητα, καθήκοντα καὶ ἰδίαν συνείδησιν («οὐκ ἔνι ἄρρεν οὐδὲ θῆλυ»). Ἐπὶ πλέον ἐν τῷ αὐτῷ δόγματι θεοποιεῖται ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ καὶ καταλαμβάνει ἰδίᾳ παρὰ τοῖς δυτικοῖς θέσιν, ἀνωτέραν ἐν τῇ λαϊκῇ λατρείᾳ τῆς τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἡ ἀνάμειξις δὲ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας μετὰ τῶν ἠθῶν τῶν βορείων λαῶν, οἵτινες καὶ ἱερείας εἶχον καὶ τὰς γυναῖκας ἐσέβοντο, ἐδημιούργησε κατὰ τὸν μεσαίωνα τὴν ἐξαιρετικὴν θέσιν τοῦ ἔρωτος ἐν τῷ ἱπποτικῷ θεσμῷ καὶ τῇ ἱπποτικῇ ποιήσει. Ὁ ἔρως οὗτος εἶναι ὁ ἐμπνευστὴς τῶν ἡρωϊκῶν πράξεων, ἡ συνείδησις τοῦ πολεμιστοῦ, τὸ ἰδεῶδες αὐτοῦ, ἡ πηγὴ πασῶν τῶν ἀρετῶν καὶ ἡ σωτηρία τῆς ψυχῆς του. Ἤτοι ἡ περὶ αὐτοῦ ἀντίληψις εἶναι ἐντελῶς ἀντίθετος τῆς τῶν ἀρχαίων. Ὁ ἔρως ἐθεωρεῖτο ὡς μέρος τῆς ἱπποτικῆς ἐκπαιδεύσεως: «Πρέπει ν' ἀγαπᾷ τις, ἵνα ἀποβαίνῃ κρείττων ἑαυτοῦ». Ὁ ἔρως οὗτος καθίστα τὸν ἐρῶντα γενναιότερον, μειλιχιώτερον, φιλοκαλέστερον. Οὐδέποτε ἡ κυρία (dame) ἐδέχετο δι' ἐραστὴν ἄνδρα δειλὸν ἢ φιλάργυρον. Ὁ μεσαίων ἔφθασε μέχρι τοῦ σημείου νὰ καταστήσῃ τὸν ἔρωτα θεσμὸν ἴδιον παρὰ τὸν γάμον καὶ κατὰ τοῦ γάμου, διότι μόνον ὁ παράνομος ἔρως ἐθεωρεῖτο ἱπποτικῶς νόμιμος. Ἡ φύσις τοῦ τοιούτου ἔρωτος δὲν ἦτο ἀναγκαίως ὑλική· διότι, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς ἐπικῆς καὶ λυρικῆς τότε ποιήσεως, ἰδίᾳ τοῦ Δάντου («Vita Nuova», «Θεία Κωμῳδία»), ἦτο πολλάκις ἐντελῶς ἀφῃρημένος καὶ πλατωνικός. Τοιοῦτος συνεχίζεται καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ ποιήσει τῆς Ἀναγεννήσεως (Πετράρχης).

Ἡ νέα κοινωνικὴ μεταμόρφωσις κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν, καθ' ἣν ἡ ἀστικὴ τάξις ἀνελάμβανε τὴν οἰκονομικὴν ἐξουσίαν καὶ μετ' αὐτῆς πολλὰ πολιτικὰ δικαιώματα, ἔδωκεν εἰς τὴν γυναῖκα μεῖζον πεδίον δράσεως. Ἡ διάδοσις τῶν γραμμάτων καὶ τεχνῶν ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὰς νὰ μετάσχωσι τῆς πνευματικῆς κινήσεως τῆς ἐποχῆς καὶ διακρινόμεναι εἰς τὰς κοσμικὰς συναναστροφὰς νὰ ἐμπνέωσιν εἰς τοὺς καλλιτέχνας, ποιητὰς καὶ φιλοσόφους τὸν τότε τοῦ συρμοῦ γενόμενον πλατωνικὸν ἔρωτα. Ὁ ἔρως οὗτος, κομψός, ἐλευθέριος, φιλάρεσκος καὶ καλαίσθητος (galanterie), ἦτο ἐπὶ πολὺ σοβαρὸς καὶ ἔντιμος. Ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' μέχρι τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἡ ἐξέλιξις τῆς galanterie σημειοῖ τρεῖς περιόδους, τῶν ὁποίων ἡ λογοτεχνικὴ διατύπωσις εὑρίσκεται εἰς τρία ἀντιπροσωπευτικὰ ἔργα, τὸν «Ἄμαδιν» τὴν «Ἀστρέαν» καὶ τὴν «Κληλίαν». Ἐν τῷ πρώτῳ οἱ μεσαιωνικοὶ πολεμισταί, χωρὶς ν' ἀποβάλωσι τὸν ἀρρενωπὸν χαρακτῆρά των, μεταβάλλονται εἰς ἐραστὰς τρυφερούς· εἰς τὸ δεύτερον οἱ τρυφεροὶ οὗτοι ἐρασταὶ μεταβάλλονται εἰς ποιμένας πνευματώδεις καὶ φιλαρέσκους· εἰς δὲ τὸ τρίτον ἔργον οἱ ποιμένες οὗτοι μεταμορφοῦνται εἰς τύπους τῶν κοσμικῶν αἰθουσῶν, ἀσχολούμενοι ἀποκλειστικῶς μὲ τὸν ἔρωτα ὡς ὑπέρτατον σκοπὸν καὶ ἀξίαν τῆς καλῆς λεγομένης κοινωνίας, ὀνομάζονται δὲ τοῦ λοιποῦ «ἔντιμοι κύριοι». Καὶ ἐνῷ ἐν τῇ χριστιανικῇ θρησκείᾳ αἱ γυναῖκες δύνανται νὰ ὦσι μόνον ἅγιαι, ἐν δὲ τοῖς ἱπποτικοῖς ἤθεσι νὰ ἐμπνέωσιν ἡρωϊσμόν, ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῆς Ἀναγεννήσεως ἀποβαίνουσιν ἴσαι τῶν ἀνδρῶν καὶ ρυθμίζουσι τὸν τόνον τῶν κοσμικῶν συναναστροφῶν καὶ γίνονται οἱ κριταὶ τῆς φιλοκαλίας. Κατὰ τὸν ΙΗ' ὅμως αἰῶνα ἡ galanterie, σὺν τῇ ἀναπτύξει τοῦ κριτικοῦ πνεύματος καὶ τοῦ σκεπτικισμοῦ καὶ σὺν τῇ κοινωνικῇ διαφθορᾷ ὑπὸ τὸ παρηκμασμένον μοναρχικὸν καθεστώς, ἐξεφυλίσθη εἰς ἀναιδῆ φιληδονίαν. Ἡ λογοτεχνία, ποίησις καὶ τέχνη τῆς ἐποχῆς ἀντικατοπτρίζουσι τὸν ἔρωτα τοῦτον, ὅστις ἐκυριάρχει εἰς τὰς αὐλὰς τῶν βασιλέων, τῶν ἡγεμόνων καὶ γενικῶς εἰς τὰς σχέσεις τῶν ἀνεπτυγμένων τάξεων. Ἀλλ' ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις, ἡ ἀνατρέψασα ριζικῶς τὸ κοινωνικὸν καθεστώς, παρέσυρε μεθ' ἑαυτῆς καὶ τὴν ἀποκλειστικὴν ἀσχολίαν τῆς λογοτεχνίας καὶ ποιήσεως περὶ τὸν ἄνευ ἠθικῶν φραγμῶν ἔρωτα. Ὑπὸ τὸ νέον ἐξισωτικὸν πολίτευμα, ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ ὀρθοῦ λόγου, ὁ ἔρως ἀποβάλλει τὴν ἐνθουσιώδη παντοδυναμίαν του καὶ καλλύνει μὲν καὶ παρηγορεῖ τὴν ζωήν, παύει ὅμως νὰ εἶναι τὸ πρῶτον κριτήριον καὶ ὁ ἔσχατος αὐτῆς σκοπός.

Κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα, μετὰ τὴν πάροδον τῆς ἐπαναστατικῆς θυέλλης, ὁ ἔρως ἐπανέρχεται εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὴν λογοτεχνίαν ὑπὸ νέους χαρακτῆρας. Οὗτος τὸ πρῶτον ἐμφανίζεται ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ Ρουσσὼ καὶ δὴ τῇ «Νέᾳ Ἐλοΐζῃ», καθιεροῦται δὲ καὶ γίνεται τοῦ συρμοῦ διὰ τοῦ «Ρενὲ καὶ τῆς Ἀταλὰ» τοῦ Σατωβριάνδου καὶ τῶν «Ρεμβασμῶν» (Méditations) τοῦ Λαμαρτίνου. Εἶναι ἔρως μελαγχολικός, ὀνειροπόλος, ἄπειρος καὶ ἐγωκεντρικός, ἀναμεμειγμένος μετὰ τῆς ἀγάπης τῆς φύσεως καὶ μετὰ θρησκευτικῶν καὶ μεταφυσικῶν ἀνησυχιῶν καὶ ἀρεσκόμενος νὰ περιφέρῃ καὶ ἀνα-

Digitized by Google

λύη τὸ ἀκατάβλητον καὶ ἀνικανοποίητον πάθος του. Εἶναι ὁ ἔρως romantique, ἐντελῶς διάφορος τοῦ ἔρωτος romanesque (ἱπποτικοῦ) τοῦ μεσαίωνος. Τὸ νοσηρὸν καὶ ἀδρ ινὲς τοῦτο συναίσθημα ἀπὸ τῆς Γαλλίας μετεδόθη εἰς ἅπασαν τὴν Εὐρώπην ὑπὸ ποικίλας ἀποχρώσεις, ἐν Ἑλλάδι δὲ ἡ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς βασιλείας Γεωργίου τοῦ Α΄ ποίησις ἐκυριαρχήθη ὑπὸ τοῦ παθολογικοῦ ἐκτρόπου τούτου ἔρωτος (Παράσχος, Παπαρρηγόπουλος, Βασιλειάδης κλπ.).

Περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Κ΄ ἡ συμμετοχὴ τῶν γυναικῶν εἰς τὸν βιοποριστικὸν ἀγῶνα καὶ ἡ κατὰ τὸ ἐνὸν οἰκονομικὴ αὐτῶν ἀπόσπασις ἀπὸ τῆς οἰκογενείας κατέρριψαν ἐν Εὐρώπῃ τὰς περὶ ἀρετῆς αὐτῶν κρατούσας ἰδέας καὶ κατέστησαν τὸν ἔρωτα ἀπὸ ἀπηγορευμένης λειτουργίας ἄγραφον ἐξωγαμικὸν θεσμόν. Ἀναλόγως καὶ ἐν τῇ λογοτεχνίᾳ ἀπέβαλε τὸν ὀνειροπόλον, ἀφῃρημένον καὶ νοσηρὸν χαρακτῆρα. Ἀφ' ἑτέρου ἡ ἀνατίμησις τοῦ λαϊκοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ τῶν νέων ἀνθρωπιστικῶν καὶ κοινωνιστικῶν ἰδεῶν προήγαγεν αὐτὸν εἰς ἥρωα τοῦ δράματος, τοῦ διηγήματος, τοῦ μυθιστορήματος, τῆς ποιήσεως, προνόμιον τὸ ὁποῖον εἶχον μέχρι τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως μόνον οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ εὐγενεῖς, ἀπὸ δὲ ταύτης ὁ ἀστός. Ἡ τεραστία ἀνάπτυξις τῆς μεταξὺ τῶν πλέον ἀπομεμακρυσμένων λαῶν ἐπικοινωνίας ηὕρυνεν ἔτι πλέον τοὺς ὁρίζοντας τῆς γνώσεως καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς ἐμπνεύσεως· πρὸς δὲ ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἱστορικῆς καὶ ψυχολογικῆς ἐπιστήμης, τὸ κρατῆσαν πνεῦμα ἐκλεκτισμοῦ ὡς πρὸς τὴν ζήτησιν θεμάτων καὶ προτύπων ἔκ τε τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ συγχρόνου βίου πάντων τῶν λαῶν, ἡ ταχύτης ἐναλλαγῆς τῶν διαφόρων ποιητικῶν καὶ λογοτεχνικῶν συρμῶν καὶ ἡ ὑπερεκτίμησις τῆς ἀτομικότητος καὶ πρωτοτυπίας ἐν τῷ λόγῳ καὶ τῇ τέχνῃ ἔδωκαν εἰς τὸ ἐρωτικὸν συναίσθημα ποικιλίαν μορφῆς καὶ βάθος δυσπροσδιόριστον. Ρεαλισταί, νεορρωμαντικοί, ἐντελλεκτουαλισταί, παρνασσιακοί, συμβολισταί, ἐξωτικοὶ καὶ «φανταιζίστ» διατυποῦσι κατὰ διάφορον τρόπον τὸν ἔρωτα. Γενικῶς εἰπεῖν ὁ ἰδιάζων χαρακτὴρ τοῦ ἔρωτος ἐν τῇ νεωτέρᾳ λογοτεχνίᾳ εἶναι ἡ μεγάλη καὶ λεπτολόγος μέχρι τῶν ἀπωτέρων αἰτίων καὶ ἀποτελεσμάτων ψυχολογικὴ ἀνάλυσίς του (Ντοστογιέφσκη, Μπουρζέ, Πρεβό, Προὺστ κτλ.). Παρ' ἄλλοις ὅμως λαμβάνει ἐπικὰς διαστάσεις (Ζολά, Τολστόη, Ρ. Ρολλὰν) ἢ γίνεται σκωπτικός, παιγνιώδης καὶ φιλήδονος ('Α. Φρὰνς) ἢ παρίσταται μοιραῖος, ἀκαταγώνιστος, τυφλὸς καὶ ἀνευθύνως ἐγκληματικὸς λόγῳ τῆς κοινωνικῆς ἀδικίας (Γκόρκυ, Μαργκερὶτ) ἢ ἀνήθικος, παράβολος καὶ παθολογικὸς (Ντεκομπρὰ) ἢ κατὰ προτίμησιν μοιχὸς (νεώτερον δρᾶμα) κλπ. Κατὰ τὴν δευτέραν ἀποστολικὴν περίοδον τῆς λογοτεχνικῆς του δημιουργίας ὁ Τολστόη κατεδίκασε τὸν σαρκικὸν ἔρωτα καὶ ἐν αὐτῷ τῷ γάμῳ («Σονάτα τοῦ Κρόϋτζερ», ὅπως διὰ τοῦ κηρύγματός του ὁ Γκάντι τὸν ἐπέβαλεν εἰς τοὺς ὀπαδούς του. Κ. Ι. ΒΑΡΝΑΛΗΣ

—[ΦΙΛΟΣ.] Ἡ λέξις *ἔρως* εἶναι μία τῶν γενικωτάτων τοῦ τε κοινοῦ καὶ θεωρητικοῦ λόγου, σημαίνουσα οὐ μόνον τὴν κυρίως γενετήσιον ἕλξιν, τὴν γεννωμένην ἐκ τῆς ζωηρᾶς παραστάσεως τοῦ ἀντιθέτου φύλου καὶ ἀπαιτοῦσαν τὴν ἄμεσον κτῆσιν αὐτοῦ πρὸς ἱκανοποίησιν φυσιολογικῆς ἀνάγκης, ἀλλὰ καὶ πλῆθος ἄλλο ψυχολογικῶν φαινομένων, παραγώγων τοῦ γενετησίου ἐνστίκτου ἢ ἀσχέτων καὶ ἀντιθέτων πρὸς αὐτό. Οὕτως ἔρως καλεῖται καὶ ἡ ἀμέτοχος ἀφροδισιακοῦ χαρακτῆρος συμπάθεια πρὸς πρόσωπα, πράγματα καὶ ἰδέας, αἱ ἐκ μακρᾶς ἕλξεως καὶ καλλιεργείας ἀποκτώμεναι ῥοπαὶ πρὸς ὡρισμένας πράξεις, ἡ ἐπὶ θυσίᾳ, συνήθως, πάσης ἠθικῆς ἀρχῆς θεραπεία τοῦ ἐγώ, ἡ ἀλτρουϊστικὴ ὑπεράνω ἐθνικῶν ὁρίων ἢ θρησκευτικῶν διαιρέσεων ἀγάπη τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τέλος ἡ μυστικοπαθὴς λατρεία τοῦ θεοῦ. Πλὴν τούτου ἡ ἔντασις τοῦ ἐρωτικοῦ συναισθήματος, δυναμένη νὰ κυμαίνεται ἀπὸ τοῦ ἁπλοῦ ἐνδιαφέροντος πρός τι ἀντικείμενον μέχρι τοῦ δραματικοῦ πάθους, πρὸς δὲ ἡ διάφορος κατὰ τὰ ἑκάστοτε περιβάλλοντα κοινωνικὴ μεταμόρφωσίς του, ὡς καὶ αἱ ποικίλαι αὐτοῦ παθολογικαὶ διαστροφαί, καθιστῶσι τὸ περιεχόμενόν του δυσπροσδιόριστον καὶ γεννῶσι τὰς διαφορωτάτας περὶ αὐτοῦ φιλοσοφικὰς ἐξηγήσεις.

Αἱ πρῶται περὶ τοῦ ἔρωτος θεωρητικαὶ ἀντιλήψεις εὕρηνται εἰς τὰς κοσμογονίας τῶν ἀρχαίων. Ὁ ἔρως παρ' Ἡσιόδῳ καὶ τοῖς ὀρφικοῖς εἶναι ἡ ζωϊκὴ ἀρχή, ἐξ ἧς προῆλθον πάντα τὰ ὄντα. Ἀπὸ τῶν κοσμογονικῶν τούτων μυθευμάτων γίνεται ἡ μετάβασις εἰς τὰς καθαρῶς φιλοσοφικὰς θεωρίας. Τοῦ Φερεκύδου ἡ γνώμη δὲν διίσταται τῆς τῶν ἀνωτέρω ποιητῶν. Καὶ κατ' αὐτὸν ὁ ἔρως εἶναι ὁ δημιουργὸς τῆς ἁρμονίας ἐν τῷ χάει. Κατὰ τὸν Ἐμπεδοκλέα τὰ τέσσαρα στοιχεῖα τοῦ κόσμου (πῦρ, ὕδωρ, γῆ καὶ ἀὴρ) ἄγονται ὑπὸ δύο ἀρχῶν, τοῦ «νείκους» καὶ τῆς «φιλότητος» (ἔρωτος), ὧν ἡ μὲν πρώτη διασπᾷ τὰ στοιχεῖα καὶ ἀπομακρύνει ἀλλήλων, ἡ δὲ δευτέρα σκοπεῖ τὴν δημιουργίαν τῶν ὄντων. Κατὰ τὸν Πλάτωνα («Συμπόσιον», «Φαῖδρος», «Πολιτεία») ὁ Ἔρως (ὡς διηγεῖται ὁ Σωκράτης μαθὼν παρὰ τῆς Διοτίμας) εἶναι δαίμων υἱὸς τοῦ Πόρου (εὐπορίας) καὶ τῆς Πενίας. Διὰ τοῦ μύθου τούτου ὁ Πλάτων ἠθέλησε νὰ ἐξηγήσῃ τὴν πρὸς κτῆσιν καὶ ἀπόλαυσιν ἀνάγκην τῶν ἐρώντων. Ἐντεῦθεν ὁ φιλόσοφος ἀνάγεται εἰς σφαίρας καθαρῶς μεταφυσικάς. Ἀντικείμενον τοῦ ἔρωτος εἶναι τὸ ὡραῖον καὶ σκοπὸς αὐτοῦ ἡ δημιουργία εἴτε διὰ τοῦ σώματος εἴτε διὰ τοῦ πνεύματος. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος ἀποτείνεται εἰς τὰς γυναῖκας, ὁ δὲ δεύτερος εἰς τοὺς ἄνδρας. Εἶναι ὁ ἔρως τῆς ψυχῆς, ὁ δημιουργὸς τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἀληθοῦς, διὰ τοῦ κάλλους τοῦ σωματικοῦ καὶ τοῦ ἠθικοῦ ἡ ψυχὴ ἀναμιμνῄσκεται τῶν ἀπολύτων ἰδεῶν, ἃς ἐγνώρισε κατὰ τὴν προΰπαρξιν αὐτῆς. Ὅμοιος πρὸς τὸν πλατωνικὸν τοῦτον ἔρωτα, τὸν ἀφῃρημένον, τὸν ἄπειρον, τὸν ἐστερημένον σαρκικοῦ στοιχείου, τὸν ἄνευ ἀντικειμένου καὶ σκοποῦ ὑλικοῦ, εἶναι καὶ ὁ τῶν στωϊκῶν, οἵτινες τὸν ἔρωτα θεωροῦσιν ὡς λατρείαν τοῦ καλοῦ καὶ σκοπὸν αὐτοῦ τὴν φιλίαν. Ἀλλὰ παρ' Ἀριστοτέλει ὁ ἔρως εἶναι ὁ φυσικὸς μεταξὺ ἑτεροφύλων δεσμός, ἐφ' οὗ θεμελιοῦται ἡ οἰκογένεια. Κατὰ δὲ τὸν Ἐπίκουρον εἶναι ἁπλῆ σωματικὴ ἀνάγκη, ἐνῷ κατὰ τὸν Μᾶρκον Αὐρήλιον «μικρὸς σπασμός». Ὁ Πλούταρχος ἐν τῷ «Ἐρωτικῷ» αὐτοῦ διαλόγῳ, ὅστις εἶναι ἀπομίμησις τοῦ πλατωνικοῦ «Συμποσίου» καὶ τοῦ «Φαίδρου», κατακρίνει τὸν τότε λίαν διαδεδομένον μεταξὺ ἀνδρῶν ἔρωτα καὶ ὑπεραμύνεται τοῦ συζυγικοῦ, τὸν ὁποῖον δὲν θεωρεῖ μόνον δημιουργὸν πολιτῶν, ἀλλὰ καὶ εὐτυχίας καὶ ἀρετῆς, διότι αἱ γυναῖκες, παρὰ τὴν κρατοῦσαν περὶ αὐτῶν γνώμην, εἶναι ἱκαναὶ αὐτοθυσίας καὶ στοργῆς.

Ἐν τῇ χριστιανικῇ θρησκείᾳ ὁ ἔρως λέγεται *ἀγάπη* καὶ οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει πρὸς τὸ εἰδικὸν ἔνστικτον, ἀλλ' εἶναι καθαρῶς ἠθικοῦ περιεχομένου, ἡ πρώτη τῶν τριῶν θεολογικῶν ἀρετῶν (πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη) καὶ ἡ κυρία ἰδιότης τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Καρτέσιος συγκαταριθμεῖ τὸν ἔρωτα μεταξὺ τῶν ἓξ βασικῶν παθῶν τῆς ψυχῆς (θαυμασμός, ἔρως, μῖσος, ἐπιθυμία, χαρά, λύπη), καὶ ὁρίζων αὐτὸν ὡς ψυχικὴν εἰς ἓν ἀδιαίρετον ὅλον ἕνωσιν μετὰ τοῦ ἀντικειμένου αὐτοῦ, τὸν διακρίνει τῆς ἁπλῆς ἐπιθυμίας, ἥτις ἀποβλέπει εἰς τὸ μέλλον. Ἡ τοιαύτη ἕνωσις εἶναι ἀνιδιοτελής, εὑρίσκουσα τὴν ἱκανοποίησιν αὐτῆς εἰς τὴν ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ θυσίᾳ εὐδαιμονίαν τοῦ ἀγαπωμένου. Διαβαθμίζει δὲ τὸν ἔρωτα ὧδε: ὅταν ὁ ἀγαπῶν ἀντικείμενόν τι ἔχῃ διὰ τοῦτο ἥττονα ἐκτίμησιν ἢ δι' ἑαυτόν, τότε τὸ ἐν λόγῳ συναίσθημα εἶναι συμπάθεια, ὅταν ἴσην, τότε εἶναι φιλία· καὶ ὅταν περισσοτέραν, τότε εἶναι ἀφοσίωσις καὶ ταύτης ἀληθὲς ἀντικείμενον εἶναι ὁ Θεός. Ὁ ἀνώτατος οὗτος βαθμὸς τῆς ἀγάπης δύναται νὰ ὑπάρξῃ καὶ πρὸς τοὺς ἡγεμόνας, τὴν πατρίδα καὶ ἄλλα ἄτομα, εἰς δὲ τὴν περίπτωσιν ταύτην ὁ ἄνθρωπος φθάνει μέχρι τοῦ θανάτου, ὅπως διατηρήσῃ ὅ,τι ἀγαπᾷ. Ὁμοίως ὁ Λεϊβνίτιος ὁρίζει τὸν ἔρωτα ὡς τὴν «ἐπὶ τῇ εὐδαιμονίᾳ τοῦ ἄλλου εὐχαρίστησιν» καὶ ἀρνεῖται τὸν πρὸς ἄψυχα ἀντικείμενα, ἀφοῦ ταῦτα εἶναι ἀνίκανα νὰ δοκιμάσωσι χαρὰν ἢ λύπην.

Ὁ Αὔγουστος Κὰντ ὠνόμασεν «ἀλτρουϊσμὸν» τὸ σύνολον τῶν ῥοπῶν, αἵτινες μᾶς ἀναγκάζουσι νὰ ζῶμεν διὰ τοὺς ἄλλους· οὕτω μόνον ἡ πρὸς πρόσωπα ἀγάπη εἶναι ἀλτρουϊστική, ἐνῷ ἡ πρὸς πράγματα ἐγωιστική. Ὁ Ἰούλιος Σιμὸν διῄρεσε τὴν ἀνθρωπίνην συναισθηματικότητα εἰς τρία εἴδη: ἔρωτα πρὸς ἑαυτόν, ἔρωτα πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα καὶ ἔρωτα πρὸς τὸν Θεόν. Ἀλλ' ἐφόσον οἱ δύο τελευταῖοι ἀποτείνονται πρὸς ὄντα ἐκτὸς ἡμῶν, δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀποτελοῦντες ἓν εἶδος καὶ κατὰ ταῦτα ἡ τριμερὴς αὕτη διαίρεσις εἶναι ἐσφαλμένη. Κατὰ τὸν αὐτὸν φιλόσοφον ἡ ἀνθρωποποιητικὴ δύναμις τῆς φαντασίας καὶ τοῦ συναισθήματος δύναται νὰ μεταβάλῃ εἰς ἀληθῆ ὑπεράνω πάσης ἰδιοτελείας καὶ τὸν πρὸς τὰ ζῷα, ἄψυχα ἀντικείμενα καὶ ἀφῃρημένα πλάσματα τοῦ νοῦ ἔρωτα. Ἐν τῇ «Μεταφυσικῇ τοῦ ἔρωτος» ὁ Σοπενάουερ θεωρεῖ τὸ ἔνστικτον τοῦτο ὡς θέλησιν τοῦ εἴδους, ὑφ' ἣν ὑπάγεται ἡ ἀτομικὴ θέλησις ἀπατωμένη, ὅτι ἐπιζητεῖ τὴν ἰδίαν εὐδαιμονίαν, ἐνῷ ἐκτελεῖ σκοποὺς τῆς φύσεως. Καλεῖ δὲ τὸν ἔρωτα «δαιμόνιον τοῦ εἴδους», εἰς ὃ ὑπείκουσι ζῷα καὶ ἄνθρωποι πρὸς ἀναπαραγωγὴν ὁμοίων ὄντων. Ἐν γένει ὅμως τὸ ἔνστικτον τοῦτο δὲν ζητεῖ τὴν διατήρησιν τοῦ εἴδους ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ποιότητος, ἀλλὰ μόνον τῆς ποσότητος. Κατὰ τὸν Φουρριὲ ἡ ἀληθὴς κοινωνικὴ ἰσορροπία δὲν ἑδράζεται ἐπὶ τῆς πιέσεως, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἐλευθέρας ἀσκήσεως τῶν ἀντιθέτων λειτουργιῶν. Κατ' αὐτὸν ὁ ἔρως, κατέχων πλεῖον παντὸς ἄλλου στοιχείου τὴν ἑνοποιητικὴν δύναμιν τῶν ὁμάδων, δέον ν' ἀφήνεται ἐλεύθερος, διότι μόνον οὕτω θὰ ὑπάρξῃ μείζων γενναιότης εἰς τὰς κοινωνικὰς σχέσεις καὶ περισσοτέρα ἀρετή. Ἀξιόλογον ἀπὸ ψυχολογικῆς ἀναλύσεως εἶναι τὸ «Περὶ ἔρωτος» ἔργον τοῦ Σταντάλ, δι' οὗ προσπαθεῖ νὰ καθορίσῃ τὰς συνθήκας, ὑφ' ἃς γεννᾶται τὸ συναίσθημα τοῦτο, τοὺς νόμους τῆς ἀναπτύξεώς του καὶ τὰς διαφορὰς τῆς ἐκδηλώσεώς του εἰς τὰ δύο φῦλα καὶ λαούς. Ὁ Σταντὰλ διακρίνει τέσσαρα εἴδη ἔρωτος: τὸν ἔρωτα-πάθος, τὸν ἔρωτα ἐκ καλαισθησίας, τὸν φυσικὸν ἔρωτα καὶ τὸν ἐκ ματαιοδοξίας. Ἐπίσης διακρίνει ἑπτὰ στάδια εἰς τὴν ἐξέλιξιν αὐτοῦ, ὧν πρῶτον εἶναι ὁ θαυμασμός, κυριώτατον δὲ φαινόμενον ἡ περίφημος «κρυσταλλοποίησις» (crystallisation), καθ' ἣν ἡ φαντασία μεταμορφώνει ἐπὶ τὸ τελειότερον καὶ λαμπρότερον τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐπιθυμίας της. Ὁμοίως ὁ Μισελὲ συνέγραψεν ἔργον τιτλοφορούμενον «Ὁ ἔρως», δι' οὗ ἐξετάζει τὰ δύο διακεκριμένα στοιχεῖα τοῦ συναισθήματος τούτου, τὸ φυσικὸν καὶ ἀναπόφευκτον, καὶ τὸ βουλητικὸν καὶ ἐλεύθερον, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μὲν πρῶτον ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς ἠθικῆς ἀναπτύξεως τοῦ δευτέρου, τὸ δὲ δεύτερον ἐπὶ τῆς φυσιολογικῆς ἀναπτύξεως τοῦ πρώτου. Ὁ ἔρως, ὡς πᾶσα ἄλλη φυσικὴ δύναμις, κινεῖ τὴν θέλησιν καὶ τὴν τέχνην, παράγει κοινωνικὴν τάξιν καὶ πειθαρχίαν καὶ εἶναι αἰτία προόδου. Κανονικῶς ἀναπτύσσεται οὗτος ἐν τῷ γάμῳ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ γυνὴ εἶναι πλάσμα ἀδύνατον καὶ νοσηρόν, ὁ ἀνὴρ ὀφείλει νὰ τὴν περιποιῆται, νὰ μὴ ζητῇ παρ' αὐτῆς πρωτοβουλίαν καὶ νὰ τὴν συγχωρῇ. Τὸ νὰ τὴν θεωρῶμεν ἴσην πρὸς τὸν ἄνδρα εἶναι σκληρότης ἀσύγγνωστος.

Ἐκ τῶν νεωτέρων περὶ ἔρωτος θεωριῶν εἶναι ἡ ἐξελικτικὴ τοῦ Δάρβιν καὶ τῆς σχολῆς του καὶ ἡ ψυχαναλυτικὴ τοῦ Φρόϋντ. Καὶ ἡ μὲν πρώτη δέχεται, ὅτι τὸ ὡραῖον ἐν τῇ φύσει ἐξυπηρετεῖ τὴν ἐρωτικὴν λειτουργίαν τῶν ὄντων, τὴν ἀναπαραγωγὴν καὶ ἐπιλογὴν αὐτῶν, καὶ ἀντιθέτως τὸ ἐρωτικὸν ἔνστικτον δημιουργεῖ τὴν ὡραιότητα τῆς μορφῆς τῶν ζῴων, τῶν χρωμάτων καὶ σχημάτων τῶν ἀνθέων καὶ ἐντόμων, τοῦ ᾄσματος τῶν πτηνῶν, καὶ γίνεται παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ ἡ πηγὴ τοῦ τε στολισμοῦ καὶ τῶν καλῶν τεχνῶν. Ἡ θεωρία τοῦ Φρόϋντ δέχεται ὡς αἰτίαν πασῶν τῶν ψυχικῶν ἀσθενειῶν τὴν μὴ ἱκανοποιηθεῖσαν ἐρωτικὴν ἐπιθυμίαν εἴτε ἐξ ἀδυναμίας τοῦ ἀτόμου, εἴτε ἐλλείψει εὐνοϊκῶν περιστάσεων. Τὰ ὄνειρα, αἱ φαντασιώσεις καὶ νευρώσεις αἰτίαν ἔχουσι τὰ «ἀπωθηθέντα συναισθήματα». Εἰς ὡρισμένους ἀνθρώπους αἱ φαντασιώσεις αὗται δύνανται νὰ μεταβληθοῦν εἰς πραγματικότητας διὰ τῆς τέχνης, τῆς ὁποίας οὕτως ἡ πρώτη ἀρχὴ κεῖται ἐν τῷ ἐρωτικῷ ἐνστίκτῳ.

Κ. Ι. Β.

—[ΛΑΟΓΡ.] Εἰς τὰ πνευματικὰ μνημεῖα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ὁ ἔρως, ὡς συναίσθημα ἕλξεως φυσικῆς καὶ πνευματικῆς μεταξὺ ἑτεροφύλων, διαδραματίζει σπουδαῖον πρόσωπον, καὶ παρουσιάζει καταπληκτικὰς ὁμοιότητας εἰς τὰ βασικά του χαρακτηριστικὰ μὲ τὸν ἔρωτα ὡς τὸν ᾐσθάνοντο καὶ τὸν περιέγραφον οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες. Ὅπως παρ' αὐτοῖς, οὕτω καὶ παρὰ τῷ νεοελληνικῷ λαῷ, τὸ δημιουργικώτατον τοῦτο συναίσθημα ἐμφανίζεται προσωποποιημένον εἰς μικρὸν ὡραῖον καὶ ἀνηλεῆ θεόν, οὐδενὸς φειδόμενον καὶ πληγώνοντα τοὺς πάντας διὰ τῶν βελῶν του, τῶν προκαλούντων τὸ τόσον ἀνάμεικτον μετ' ὀδύνης γλυκὺ συναίσθημα τῆς ἀγάπης. Ἡ προσωποποιία αὕτη, συνήθης εἰς τὴν δημοτικὴν ποίησιν, τὴν ἔχουσαν λογίαν προέλευσιν («Ἐρωτόκριτος»), ἐξασθενίζει εἰς καθαρὰν φραστικὴν προσωποποιίαν ἐφ' ὅσον προχωροῦμεν πρὸς τὰ καθαρῶς λαϊκὰ πνευματικὰ δημιουργήματα, διὰ νὰ τὴν ἀντικαταστήσῃ τὸ ἕτερον βασικὸν χαρακτηριστικὸν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔρωτος: ὁ συγκεκρατημένος αἰσθησιασμός.

Ὁ ἔρως, ὅπως περιγράφεται εἰς τὰ σχετικὰ ᾄσματα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ (γαμήλια, δίστιχα, πυραλλαγὰς) δὲν ἔχει τίποτε, οὔτε ἀπὸ τὸν ἱπποτικὸν ρωμαντισμὸν τοῦ ἔρωτος τῶν εὐρωπαϊκῶν καὶ βορείων λαῶν, ἀλλὰ οὔτε καὶ ἀπὸ τὸν ἀχαλίνωτον ἡδονισμὸν τῶν ἀνατολικῶν λαῶν. Χωρὶς ποτὲ νὰ χάνῃ τὴν αἴσθησιν τῆς πραγματικότητος, ἀποτελεῖ συναίσθημα, ἐν τῷ ὁποίῳ εἶναι καταφανέστατον τὸ φυσιολογικὸν παράλληλον. Ὁ ἔρως τῶν πνευματικῶν μνημείων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ εἶναι πραγματιστής. Προκαλούμενος ἀποκλειστικῶς ἐκ τῶν φυσικῶν θελγήτρων τοῦ εἰς τὸ ἕτερον φῦλον ἀνήκοντος ἀτόμου, δὲν λησμονεῖ ταῦτα οὔτε εἰς τὰς δυσκολωτέρας στιγμάς του καὶ διὰ τοῦτο πολὺ δυσκόλως ἐξαίρεται εἰς ἀπολυτρωτικὸν τοῦ ἀτόμου συναίσθημα, χάνων τὴν προσωπικὴν ἀποκλειστικότητά του καὶ διαχεόμενος εἰς γενικὸν συναίσθημα ἐπιθυμίας. Ἐξαίρεσιν τοῦ γενικοῦ τούτου φαινομένου ἀποτελοῦν ἔνιαι παραλογαὶ μὲ τὸν ἐξαιρετικῶς δραματικόν των χαρακτῆρα.

Ὁ χαρακτὴρ οὗτος τοῦ ἐρωτικοῦ συναισθήματος δὲν μειώνει βεβαίως τὴν δύναμίν του. Καὶ διὰ τὸν ἑλληνικὸν λαὸν «ἡ ἀγάπη βράχους καταλεῖ καὶ τὰ θεριὰ μερώνει». Κατ' ἐξοχὴν αἰσθησιακῆς ἀφετηρίας συναίσθημα,

> ἀπὸ τὰ μάτια πιάνεται, στὰ χείλη κατεβαίνει
> κι' ἀπὸ τὰ χείλη στὴν καρδιὰ ριζώνει καὶ δὲν βγαίνει.

Ἐκπροσωπῶν μίαν ἀπὸ τὰς θεμελιώδεις λειτουργίας τῆς ζωῆς, ἀπαιτεῖ καὶ ἀνάλογον σοβαρότητα καὶ ποτίζει μυρίας πικρίας εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος θὰ τὸν αἰσθανθῇ:

> Δὲν εἶναι ὁ ἔρωτας ἀνθὸς μαζί του γιὰ νὰ παίξῃς,
> μόν' εἶναι βάτος μ' ἀγκαθιὲς κι' ἄλιμονό σου ἂν μπλέξῃς.

Τὸ ἐρωτικὸν συναίσθημα, τοῦ ὁποίου ὁ μαχητικὸς καὶ πολεμικὸς χαρακτὴρ δὲν διαφεύγει τὴν ἀντίληψιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ζητεῖ πλήρη συγκέντρωσιν ὁλοκλήρου τῆς ζωϊκῆς καὶ πνευματικῆς

Digitized by Google

ὁρμῆς τοῦ ἐρῶντος. Ὁ ὑποτιμῶν τὴν σοβαρότητά του ἡττᾶται εἰς τὴν μάχην:

Ἡ ἀγάπη θέλει φρόνηση, θέλει ταπεινοσύνη
θέλει λαγοῦ περπατησιά, ἀϊτοῦ γληγορωσύνη.

Ὅπως ὅλα τὰ συναισθήματα, τὰ ὁποῖα πηγάζουν ἐκ θεμελιωδῶν λειτουργιῶν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς καὶ συνεγείρουν ὁλόκληρον τὴν δυναμικότητα αὐτῆς, οὕτω καὶ ὁ ἔρως ἀφήνει βαθέα ἴχνη εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος θὰ τὸν αἰσθανθῇ καὶ οὐδεμίαν ἄλλην λύσιν, ἀπὸ τὴν ἱκανοποίησιν, δέχεται:

Μὲ τῆς ἀγάπης τὴ φωτιὰ ὅποιος καῇ δὲ γιαίνει
μ' ἂν γιάνῃ καὶ καμμιὰ φορά, πάλι σημάδι μένει.

Εἰς τὰ ἐρωτικὰ ᾄσματα, ὡς προορισμὸς τοῦ συναισθήματος παρουσιάζεται, κατὰ τρόπον λιτὸν μέν, ἀλλ' ἀρκετὰ εὔγλωττον, ἡ φυσική του τελείωσις, ἡ διὰ πλήρους κατοχῆς τοῦ ἀγαπωμένου ἱκανοποίησις:

Πᾶρ' ἐμὲ τὸ νιὸ παιδί, τ' ὄμορφο παλληκάρι,
νὰ σὲ ταΐζω ζάχαρη, νὰ σὲ ποτίζω μόσκο,
νὰ σὲ χορτάσω φίλημα, νὰ σὲ σφιχταγκαλιάσω.

Ὁ ἔρως, ὡς κατ' ἐξοχὴν κοινωνικὸν συναίσθημα, περιεβλήθη ἀναγκαίως καὶ ὡρισμένας ἠθικὰς ἀρχὰς κατὰ προέκτασιν τῶν στοιχειωδῶν κρατουσῶν ἠθικῶν ἀρχῶν. Οὕτω, κατ' ἀναλογίαν τῶν λοιπῶν κοινωνικῶν σχέσεων, ὡς θεμελιώδης ἀπαίτησις προβάλλεται ἡ εἰλικρίνεια καὶ ἡ πίστις, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν γενικὰς κοινωνικὰς ἀρετάς. Ὁ ἀνειλικρινὴς ἐραστής, ὁ ἀπαρνούμενος τὸν ἔρωτά του στιγματίζεται καὶ ἐπισύρει καθ' ἑαυτοῦ μυρίας κατάρας («ὀπ' ἀγαπᾷ καὶ ἀρνηθῇ, τὸ αἷμά του νὰ κινηθῇ»), ὅταν δὲν προκαλῇ μόνον τὴν ἀπέχθειαν τοῦ ἀκροατοῦ, ἀκούοντος τὴν τραγικότητα τῆς θέσεως τῆς ἐγκαταλελειμμένης κόρης, ἡ ὁποία γεννᾷ τὸν ἔλεον καὶ τὸν οἶκτον.

Ἰδιαιτέραν ὅλως κατηγορίαν δοξασιῶν καὶ ἰδιαίτερον τρόπον ἀντιμετωπίσεως τοῦ ἐρωτικοῦ προβλήματος παρὰ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἀποτελοῦν αἱ δοξασίαι περὶ δυνατότητος κατευθύνσεως αὐτοῦ κατὰ βούλησιν διὰ ποικίλων μαγικῶν πράξεων, φίλτρων, ἐπῳδῶν κλπ., αἱ ὁποῖαι καὶ κατὰ τὸ παρελθόν, καὶ σήμερον ἀκόμη, διαδραματίζουν σπουδαῖον πρόσωπον εἰς τὴν ἐρωτικὴν ζωὴν τῶν λαῶν.

θ. π.

— [ΤΕΧΝ.] Ἀνάλογος πρὸς τὴν θέσιν, ἣν κατέχει καθόλου ἐν τῇ λογοτεχνίᾳ, εἶναι καὶ ἡ ἐν ταῖς καλαῖς τέχναις θέσεις τοῦ Ἔρωτος. Ἀπαντᾷ δ' οὗτος ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς καθ' ἡμᾶς ἐποχῆς εἴτε ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς μυθολογικῆς θεότητος, εἴτε ὑπὸ τὴν ἄποψιν τοῦ βαθυτάτην σημασίαν κεκτημένου συμβόλου τῆς μεταξὺ τῶν φύλων κυριαρχούσης πρὸς ἄλληλα ῥοπῆς, τῆς τάσεως πρὸς συνένωσιν καὶ πρὸς σύζευξιν.

Πολυπληθεῖς εἶναι αἱ ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος προερχόμεναι ἀπεικονίσεις τοῦ Ἔρωτος ἐν τῇ πλαστικῇ, τῇ ἀναγλυφοποιίᾳ καὶ τῇ ἀγγειογραφίᾳ. Ἐν τῇ ἀρχαϊκῇ τέχνῃ (Ζ' — Ε' αἰὼν π. Χ.) ἐμφανίζεται ὡς ἔφηβος ἢ παῖς, μετὰ ἢ ἄνευ

Ὁ Ἔρως, ἀντίγραφον ἔργου τοῦ Λυσίππου.
[Ρώμη. Μουσεῖον Καπιτωλίου.]

πτερύγων, φέρων ἄνθος καὶ λύραν ἢ στέφανον καὶ ταινίαν ἢ τόξον. Συνήθης εἶναι ἡ μετὰ τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἱμέρου ἀπεικόνισίς του, ὡς ἐν μελανομόρφῳ πηλίνῳ ἀναθηματικῷ πίνακι ἀνακαλυφθέντι ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν. Ἐν τῇ ἀπεικονίσει ταύτῃ ὁ Ἔρως παρουσιάζεται ὡς παῖς ἄνευ πτερύγων. Εἰς δὲ τὴν ἀγγειογραφίαν, καὶ δὴ τὴν ἐρυθρόμορφον τοιαύτην, τοῦ Ε' αἰῶνος π. Χ., ὁ Ἔρως ἀνευρίσκεται τυπικῶς εἰς πάσας σχεδὸν τὰς σκηνὰς ἐκ τοῦ βίου τοῦ γυναικωνίτου καὶ τὰς ἐρωτικὰς συνεντεύξεις, εἴτε καθήμενος, εἴτε ἱστάμενος, ὑπὸ τὴν μορφὴν παιδὸς πτερωτοῦ. Τοιουτοτρόπως βραδέως καὶ σχεδὸν ἀνεπαισθήτως ἀπὸ μυθολογικῆς προσωπικότητος ὁ Ἔρως καθίσταται σύμβολον. Σὺν τῷ χρόνῳ αἱ ἀπεικονίσεις του ἐν τῇ αὐτῇ συνθέσει πολλαπλασιάζονται καὶ ἀντὶ ἑνὸς Ἔρωτος παρουσιάζονται ζεύγη Ἐρώτων ἱπταμένων ὑπὲρ τὰς γυναῖκας μετὰ ἢ ἄνευ στεφάνου ἀνὰ χεῖρας. Εἰς ἀττικὸν ἀγγεῖον τοῦ Δ' αἰῶνος, εὑρεθὲν ἐν Κὲρτς καὶ ἀποκείμενον εἰς τὸν ἐν Λένιγκραντ μουσεῖον τοῦ Ἐρμιτάζ, ἀναπαρίσταται ἡ ἑτοιμασία τῆς μελλονύμφου· εἷς μικρὸς Ἔρως προσπαθεῖ νὰ δέσῃ τὰ σανδάλιά της, ἐνῷ μία θεραπαινὶς ἀσχολεῖται εἰς τὴν διευθέτησιν τῆς κόμης της· περαιτέρω ἕτερος Ἔρως ἵσταται μετὰ στεφάνου ἀνὰ χεῖρας. Εἰς πελίκην ἐκ Καμείρου τῆς Ῥόδου, ἀποκειμένην εἰς τὸ Βρεττανικὸν μουσεῖον, ἔνθα ἀπεικονίζεται ἡ ἀπαγωγὴ τῆς Θέτιδος, εἷς Ἔρως μὲ μορφὴν πτερωτοῦ νεανίου ἱπτάμενος ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς τοῦ Πελίου στεφανοῖ τοῦτον πρὸς τιμὴν τοῦ ἀδαμάστου του θάρρους. Εἰς δὲ τὸ ἐπίνητρον τῆς Ἐρετρίας ὁ Ἔρως μετὰ τοῦ Ἱμέρου ἀνοίγουσι πυξίδας πρὸ ὁμίλου γυναικῶν. Εἰς τὰς συχνάς, τέλος, ἐπὶ ἀγγείων τοῦ Ε' αἰῶνος π. Χ. ἀπεικονίσεις τοῦ Ἀδώνιδος ἐπὶ τῶν γονάτων τῆς Ἀφροδίτης ἀπαντᾷ καὶ ὁ Ἔρως ὡς ἀπαραίτητον μέλος τῆς ὅλης συνθέσεως. Τοιουτοτρόπως, καθ' ὅλας σχεδὸν τὰς περιόδους τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἀγγειογραφίας, συμβαδιζούσης κατὰ τὸ πλεῖστον μὲ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν ζωγραφικήν, ὁ Ἔρως ἔτυχεν ἀμειώτου προσοχῆς.

Ἔρως ἐπὶ ἐτρουσκικοῦ κατόπτρου.

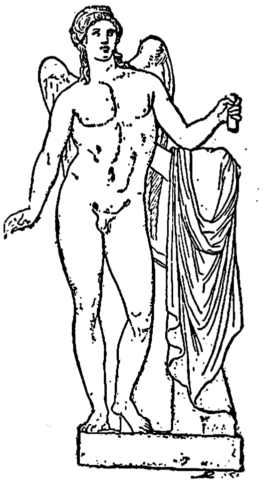

Ἔρως κατὰ τὸν τύπον τοῦ Πραξιτέλους.

Παρὰ τὴν ἀγγειογραφίαν καὶ ἡ ζωγραφική, ὡς εἶναι φυσικόν, δὲν ἠδιαφόρησε πρὸς τὴν ἀναπαράστασιν τοῦ Ἔρωτος. Οἱ μέγιστοι τῶν Ἑλλήνων ζωγράφων, ἰδίᾳ δ' ὁ Ζεῦξις καὶ ὁ Ἀπολλόδωρος, ἠσχολήθησαν εἰς θαυμαστὰ ἀπεικονίσει τοῦ Ἔρωτος. Μεγίστη δὲ καὶ σημαντικωτάτη εἶναι ἡ θέσις, ἣν κατέχει οὗτος ἐν τῇ πλαστικῇ καὶ τῇ ἀναγλυφοποιίᾳ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἐν τῇ ζωφόρῳ τοῦ Παρθενῶνος ἡ Ἀφροδίτη μετὰ τοῦ Ἔρωτος ἀπαρτίζουσι διακεκριμένην τινὰ ὁμάδα. Ἐν ταύτῃ ἡ μὲν θεὰ ὑποδεικνύει διὰ τοῦ δακτύλου εἰς τὸν Ἔρωτα λεπτομέρειάν τινα τῆς τελετῆς, ὁ δ' Ἔρως βλέπων μὲ ἐντεταμένην προσοχὴν διὰ μὲν τῆς μιᾶς χειρὸς κρατεῖ ἀλεξήλιον ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν τῆς μητρός του, διὰ δὲ τῆς ἑτέρας στηρίζεται ἐπὶ τῶν γονάτων της. Καὶ εἰς τὸ βάθρον δὲ τοῦ θρόνου τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ εὑρισκομένου χρυσελεφαντίνου Διὸς τοῦ Φειδίου ἀπεικονίζετο ὁ Ἔρως. Ἀλλὰ μᾶλλον ἀποκλειστικὴ ὑπῆρξε καὶ ἡ κυριαρχία αὐτοῦ εἰς τὴν τέχνην τοῦ Δ' αἰῶνος π. Χ. καὶ μετὰ ταῦτα, ὅτε ἡ πλαστικὴ προσεπάθησε νὰ ἐκφράσῃ τὰ πάθη τῆς σαρκὸς καὶ νὰ δημιουργήσῃ σώματα ταρασσόμενα ἀπὸ σφοδρὰ συναισθήματα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἤρεμον καὶ γαληνιαίαν τέχνην τοῦ προηγουμένου αἰῶνος. Μεταξὺ τῶν σημαντικωτέρων τῆς ἐποχῆς ταύτης Ἐρώτων ἄξιοι ἰδιαιτέρας ὅλως μνείας εἶναι οἱ ὑπὸ Πραξιτέλους ποιηθέντες, ὧν ἕνα μὲν ἡ ἑταίρα Φρύνη ἀνέθηκεν ἐν Θεσπιαῖς, ἕτερος δὲ ἀνετέθη ἐν Παρίῳ καὶ τρίτος, ἐκ χαλκοῦ οὗτος, παρίστατο, κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ Καλλιστράτου, τοξότης. Καὶ ὁ Σκόπας δὲ κατεσκεύασε σύμπλεγμα Ἔρωτος, Ἱμέρου καὶ Πόθου καὶ ὁ Λύσιππος χαλκοῦν Ἔρωτα διὰ τὰς Θεσπιάς. Πολυπληθεῖς δὲ εἶναι καὶ οἱ μεμονωμένοι ἢ μετὰ τῆς Ἀφροδίτης χαλκοῖ, μαρμάρινοι ἢ πήλινοι ἔρωτες τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων. Θαυμάσιον εἶναι τὸ εἰς τὸ Ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον τῶν Ἀθηνῶν σύμπλεγμα, ἐν ᾧ ἡ Ἀφροδίτη ἀπειλεῖ διὰ τοῦ σανδαλίου της τὸν δυσπειθῆ ἔρωτα. Ἀξιομνημόνευτος εἶναι καὶ ἡ ἐπὶ σαρκοφάγων ἀπεικόνισις τοῦ Ἔρωτος ἢ Ἐρωτιδέων. Ἐν τῷ αὐτῷ μουσείῳ, ἀπόκεινται καί τινα λίαν ἀξιομνημόνευτα ἐκ Δωδώνης προερχόμενα εἰδώλια Ἐρώτων, ἔτι δὲ τὰ ἐκ Μυρίνης τῆς Μικρᾶς Ἀσίας πολυπληθῆ εἰδώλια Ἐρωτιδέων (ἐν οἷς Ερωτιδεῖς παλαισταί, ἀρτοποιοί, Ἔρωτες κρατοῦντες τὸν πέπλον, ὅστις καλύπτει τοὺς ἐραστάς, Ἐρωτιδεὺς ἀμυνόμενος κατ' ἀλέκτορος, Ἔρως γονυπετὴς ἐπιπληττόμενος ὑπὸ τῆς Ἀφροδίτης κλπ.). Ἐξ ἔργων τῆς ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς εἶναι ἐμπνευσμέναι πολλαὶ συνθέσεις ἀνευρεθεῖσαι ἐν Ἰταλίᾳ, ἰδίᾳ δὲ τοιχογραφίαι τῆς Πομπηΐας, ἐν αἷς ἐγένετο οὐχὶ ἁπλῶς χρῆσις ἀλλὰ κατάχρησις τῶν Ἐρώτων εἰς διακοσμητικὰς συνθέσεις καὶ εἰς ἔργα, ἐν οἷς οὗτοι κατεῖχον ὁλόκληρον τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ καλλιτέχνου. Τοιουτοτρόπως συναντῶμεν εἰς τὰς τοιχογραφίας ταύτας Ἔρωτας ἀνθοπώλας, Ἔρωτας ὑποδηματοποιούς, Ἔρωτας συρομένους ἐπὶ ἐλαφρῶν ἁρμάτων ὑπὸ δελφίνων, Ἔρωτας φερομένους ὑπ' ἀνδρὸς ἐντὸς κλωβίου πρὸς πώλησιν, Ἔρωτας καπήλους κλπ. Ἐπὶ πλέον δ' ἀξιοπαρατήρητοι εἶναι αἱ οὐχὶ σπάνιαι ἀπεικονίσεις τοῦ Ἔρωτος ἐπὶ νομισμάτων ἀρχαίων πόλεων.

Ἔρως καὶ Διόνυσος.
[Ἀνάγλυφον ἐπὶ κατόπτρου.]

Ἔρως ἐντὸς τοῦ νυμφικοῦ ἅρματος τοῦ Διονύσου καὶ τῆς Ἀριάδνης.
[Ἐκ σαρκοφάγου τῆς Γλυπτοθήκης τοῦ Μονάχου.]

Ἔρως τιμωρημένος.
[Ὀρειχάλκινον ἀγαλμάτιον.]

Ἀπὸ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων πρέπει νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς Ἀναγεννήσεως, διὰ νὰ εὕρωμεν ἐκ νέου τὴν ἀπεικόνισιν τοῦ Ἔρωτος εἰς ἔργα τῆς γλυπτικῆς καὶ τῆς ζωγραφικῆς. Διότι ὁ Χριστιανισμός, ὁμοῦ μετὰ τῶν ἄλλων θεῶν τοῦ εἰδωλολατρικοῦ πανθέου, ἐξώρισεν ἐκ τοῦ περιβόλου τῆς τέχνης καὶ τὸν συμβολικὸν Ἔρωτα, ὃν ἄλλως καὶ ὡς βαρὺ ἁμάρτημα ἐκπροσωποῦντα

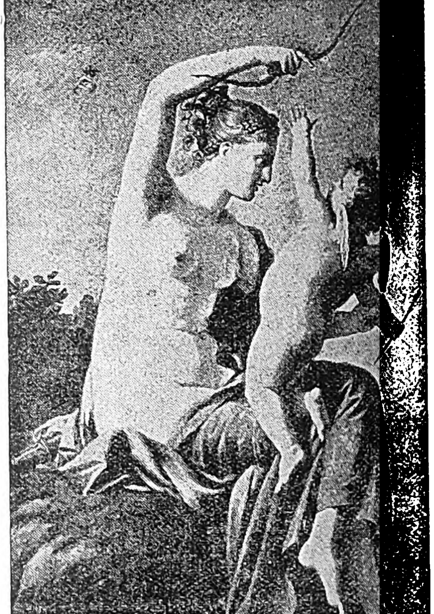

Ὁ Ἔρως ἀφοπλιζόμενος ὑπὸ τῆς Ἀφροδίτης.
[Ἔργον τοῦ Le Fèvre.]

Digitized by Google

ἐθεώρει. 'Αλλ' ἡ 'Αναγέννησις, ὁμοῦ μὲ τὴν ἀναστήλωσιν τῆς λατρείας τῆς φύσεως, τοῦ γυμνοῦ, τῆς ζωῆς, τῆς κινήσεως καὶ τοῦ σφρίγους, ἐπανέφερε καὶ τὴν ἐν τῇ τέχνῃ δεσποτείαν τοῦ Ἔρωτος, δυνάμεως κυριαρχούσης ἐν πάσῃ τῆς ζωῆς ἐκδηλώσει. Οἱ μεγάλοι καλλιτέχναι τῆς 'Αναγεννήσεως

Ὁ Ἔρως ἑτοιμάζων τὸ τόξον του.
[Ἔργον τοῦ Tassaert.]

ἀπεικόνισαν τὸν Ἔρωτα διὰ τρόπου πλήρους θέρμης καὶ φαντασίας. Θαυμασίους Ἔρωτας κατέλιπον ὁ Ραφαήλ, ὁ Μποτιτσέλλι, ὁ Σινιορέλλι, ὁ Περουτζῖνο, ὁ Μαντένια καὶ ὁ Κορρέγιος. Τοῦ Τιντορέττο διάσημος ὑπῆρξεν ὁ «Ἱερὸς καὶ βέβηλος Ἔρως», ετι δ' οἱ γλυπτοὶ ἔρωτες τοῦ Μιχαηλαγγέλου καὶ τοῦ Δονατέλλο. Καὶ οἱ Φλαμανδοὶ ζωγράφοι, κατὰ μίμησιν τῶν 'Ιταλῶν, ἀπεικόνισαν πλειστάκις τὸν Ἔρωτα. 'Αλλ' οἱ Γάλλοι εἶναι ἐκεῖνοι, οἵτινες ἀπηθανάτισαν τοῦτον μὲ ἐξαιρετικὴν δεξιοτεχνίαν. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων σχετικῶν ἔργων ἀναφέρομεν τὸν «Ἔρωτα ἀφοπλιζόμενον» τοῦ Λεφέβρ καὶ τὸν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος πίνακα τοῦ Κορώ, τὸ «Chiffre d'Amour» τοῦ Φραγκονὰρ (ἐν τῷ μουσείῳ Hertford House τοῦ Λονδίνου) τὸν «Ἔρωτα καὶ ψυχὴν» τοῦ Ζεράρ (ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λούβρου), τὴν «Ἁρπαγὴν τῆς ψυχῆς» τοῦ Πρυντὸν (ἐν τῷ

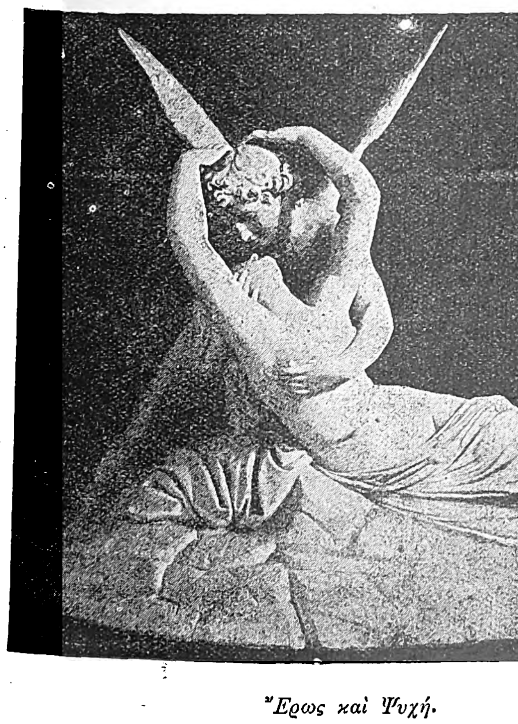

Ἔρως καὶ Ψυχή.
[Ἔργον τοῦ Canova.]

μουσείῳ τοῦ Λούβρου), τὴν «Γέννησιν τῆς 'Αφροδίτης» τοῦ Α. Καμπανὲλ (ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λουξεμβούργου, ἐν Παρισίοις), τὸν «Ἔρωτα πελεκῶντα τόξον ἀπὸ τὸ ρόπαλον τοῦ Ἡρακλέους», γλυπτὸν τοῦ Μπουσαρντὸν (ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λούβρου), τὰ ἀγάλματα τῶν Τασσαὲρ καὶ Ρὺντ κλπ. Ἄλλα τινὰ ἔργα λίαν ἀξιομνημόνευτα εἶναι: «Ὁ Ἔρως καὶ ἡ Ψυχὴ» τοῦ Κανόβα, «Ἡ 'Αφροδίτη καὶ ὁ Ἔρως» τοῦ Βελάσκουεθ, «Ἡ Νύμφη καὶ ὁ Ἔρως» τοῦ Λαγκρενὲ καὶ «Ὁ Ἔρως ὁδηγῶν τὰς ψυχὰς» τοῦ Ν. Γύζη. Τὰ δύο ταῦτα τελευταῖα ἔργα ἀπόκεινται εἰς τὴν Πινακοθήκην τῶν 'Αθηνῶν.

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

—*«Ἔρως καὶ Ψυχή»*. Συμβολικὸν διήγημα τοῦ Λατίνου συγγραφέως καὶ ποιητοῦ *'Απουληΐου* (βλ.λ.), ἀποτελοῦν τμῆμα (ἀπὸ βιβλίου Δ' κεφ. 28 μέχρι βιβλίου ΣΤ' κεφ. 24) τῶν «Μεταμορφώσεων» αὐτοῦ καὶ ἐκδιδόμενον καὶ ἰδιαιτέρως. Τὸ διήγημα τοῦτο διηγεῖται πρὸς μίαν ὑπὸ ληστῶν ἀπαχθεῖσαν νύμφην γραῖά τις πρὸς παρηγορίαν, ἔχει δὲ ὡς ἑξῆς: 'Εκ τῶν τριῶν θυγατέρων βασιλικοῦ τινος ζεύγους ἡ ὡραιοτέρα ἦτο ἡ Ψυχή, τὴν ὁποίαν οἱ ὑπήκοοι ἐλάτρευον ὡς θεάν. 'Εξ αἰτίας αὐτῆς ἐλησμονήθη ἡ 'Αφροδίτη, ἡ ὁποία καὶ ἐμελέτησεν ἐκδίκησιν· καλεῖ τὸν υἱόν της, τὸν Ἔρωτα, καὶ τὸν παρακαλεῖ νὰ ἐμβάλῃ εἰς τὴν Ψυχὴν ἔρωτα πρὸς ἕνα ἀνάξιον ἄνθρωπον καὶ νὰ τὴν κάμῃ δυστυχῆ. 'Εν τῷ μεταξὺ αἱ ἄλλαι δύο ἀδελφαὶ τῆς Ψυχῆς εὑρίσκουν συζύγους, ἀλλὰ διὰ τὴν Ψυχήν, παρ' ὅλην τὴν ὡραιότητά της, δὲν παρουσιάζεται κανεὶς μνηστήρ. Ἔμφοβος δι' αὐτὸ ὁ πατήρ της ἐρωτᾷ τὸ μαντεῖον καὶ τοῦ δίδεται ὁ χρησμός, νὰ ἐκθέσῃ εἰς ἕνα βράχον τὴν κόρην του, καὶ ἐκεῖ θὰ παρουσιασθῇ ὑπερφυσικός, σκληρὸς καὶ βίαιος μνηστήρ. Ὁ χρησμὸς ἐκτελεῖται μὲ θλῖψιν μεγάλην τῶν γονέων τῆς Ψυχῆς. Ἔρχεται ὁ Ζέφυρος εἰς τὸν βράχον, παραλαμβάνει τὴν Ψυχὴν καὶ τὴν φέρει εἰς μίαν κοιλάδα, ὅπου τὴν καθίζει ἐπάνω εἰς τὴν χλόην. 'Εκεῖ βλέπει ἡ Ψυχὴ θαυμάσιον ἀνάκτορον, εἰσέρχεται ἐντὸς αὐτοῦ, ἀλλὰ δὲν εὑρίσκει καμμίαν ἀνθρωπίνην ὕπαρξιν, ἀκούει μόνον μίαν φωνὴν θελκτικήν, ἡ ὁποία τῆς λέγει νὰ γευθῇ ὅλα μὲ χαράν, καὶ ἀποκαλύπτεται μία τράπεζα μὲ ἐκλεκτὰ φαγητά. Ἡ Ψυχὴ γεύεται τὰ φαγητὰ ὑπὸ τοὺς ἤχους θαυμασίας μουσικῆς. 'Επέρχεται ἡ νὺξ καὶ ἡ Ψυχὴ ζητεῖ νὰ ἀναπαυθῇ. 'Εκεῖ τότε τὴν πλησιάζει ὁ ἄγνωστος μνηστήρ, ὁ ὁποῖος ὅμως μὲ τὴν ἀνατολὴν τῆς ἐπομένης ἡμέρας ἀφανίζεται. Αὐτὸ ἐπαναλαμβάνεται ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας. 'Εν τῷ μεταξὺ οἱ γονεῖς τῆς Ψυχῆς ἔχουν βυθισθῆ εἰς ἄφατον λύπην, καὶ αἱ δύο ἄλλαι θυγατέρες των προστρέχουν νὰ τοὺς παρηγορήσουν. Παρὰ τὴν ἀποτροπὴν τοῦ ἀγνώστου συζύγου της ἡ Ψυχὴ ἐπιμένει νὰ ἴδῃ τὰς ἀδελφάς της· ὁ σύζυγός της ἐνδίδει εἰς τὴν παράκλησίν της, ἀλλὰ τὴν συμβουλεύει ἐπιμόνως νὰ μὴ ἀκούσῃ τὰς ἀδελφάς της καὶ νὰ μὴ θελήσῃ νὰ μάθῃ ποῖος εἶναι. Προσκαλοῦνται αἱ ἀδελφαί της, κομίζονται ὑπὸ τοῦ Ζεφύρου, μένουν ἔκπληκτοι ἀπὸ τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ ἀνακτόρου, φθονοῦν καὶ ζητοῦν νὰ μάθουν διὰ τὸν σύζυγόν της, ἀλλ' ἡ Ψυχὴ ἀπαντᾷ ἀσαφῶς, καὶ ἀφοῦ ἔδωκεν εἰς αὐτὰς πλούσια δῶρα τὰς ἀπέστειλε πάλιν εἰς τὴν πατρίδα τους μὲ τὸν Ζέφυρον. Τὰς προσκαλεῖ ὅμως καὶ δευτέραν καὶ τρίτην φοράν, μολονότι ὁ ἄγνωστος σύζυγος πάντοτε τὴν ἀπέτρεπε νὰ τὰς προσκαλῇ, καὶ τέλος πιστεύει εἰς τοὺς λόγους τῶν ἀδελφῶν της, ὅτι ὁ ἄγνωστος ἐπισκέπτης εἶναι κακὸς δαίμων, ἀπὸ τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ ἀπαλλαγῇ φονεύουσα αὐτὸν διὰ νὰ μὴ πάθῃ κακόν τι. Ὅταν ὅμως ἡ Ψυχή, πεισθεῖσα εἰς τὰς πονηρὰς συμβουλὰς τῶν ἀδελφῶν της, ἠθέλησε τὴν ἐπομένην νύκτα νὰ φονεύσῃ τὸν σύζυγόν της, ἀντελήφθη ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ θεὸς Ἔρως. 'Αλλὰ ἐνῷ τὸν παρατηρεῖ σαγηνευμένη ἀπὸ τὴν θείαν λάμψιν του, πίπτει μία σταγὼν θερμοῦ ἐλαίου εἰς τὸν ὦμόν του καὶ τὸν ἀφυπνίζει. 'Αναπηδᾷ τότε ἐκεῖνος καὶ πετᾷ εἰς τὸν ἀέρα. Ἡ Ψυχὴ ἐπιχειρεῖ νὰ τὸν κρατήσῃ ἁρπάσασα μὲ τὰς δύο χεῖράς της τὴν δεξιὰν κνήμην του, ἀλλ' αἴρεται μετέωρος ἐπί τι διάστημα καὶ πίπτει εἶτα κατάκοπος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Ὁ Ἔρως κάθηται ἐκεῖ κοντὰ εἰς τὴν κορυφὴν μιᾶς κυπαρίσσου καὶ ἀνακοινοῖ εἰς τὴν Ψυχὴν ὅτι παρακούσας τὴν συμβουλὴν τῆς μητρός του ἔγινεν αὐτὸς σύζυγός της καὶ ὅτι φεύγει διὰ νὰ τὴν τιμωρήσῃ διὰ τὴν ἀπιστίαν της. Ἡ Ψυχὴ ἀπηλπισμένη ρίπτεται εἰς ἕνα ποταμόν, ἀλλὰ καὶ ὁ ποταμὸς φείδεται αὐτῆς καὶ τὴν φέρει μὲ τὰ ὕδατά του εἰς ὄχθην χλοεράν. 'Εν τῷ μεταξὺ ἡ 'Αφροδίτη μανθάνει ὅτι ὁ υἱός της ἀγαπᾷ τὴν Ψυχὴν καὶ ἐξοργίζεται πολύ. Ἡ Ψυχὴ πλανᾶται ἀναζητοῦσα τὸν Ἔρωτα καὶ ἀποφασίζει νὰ καταφύγῃ εἰς αὐτὴν τὴν 'Αφροδίτην καὶ νὰ προσπέσῃ εἰς τοὺς πόδας της. 'Αλλ' ἡ 'Αφροδίτη τὴν ὑποδέχεται μὲ χλευαστικοὺς λόγους καὶ τῆς ἐπιβάλλει πρὸς ἐκτέλεσιν διαφόρους βαρεῖς ἄθλους, τοὺς ὁποίους ἡ Ψυχὴ ἐκτελεῖ βοηθουμένη ὑπὸ μυρμήκων, δονάκων, ἀετοῦ καὶ τέλος ὑπὸ τοῦ Ἔρωτος, ὁ ὁποῖος ἰαθεὶς ἐν τῷ μεταξὺ δραπετεύει ἀπὸ τὸν θάλαμον τῆς μητρός του καὶ παρακαλεῖ τὸν Δία νὰ συγκαλέσῃ διὰ τοῦ Ἑρμοῦ συμβούλιον τῶν θεῶν καὶ νὰ ἀνακοινώσῃ ἐπισήμως εἰς αὐτοὺς τοὺς γάμους του μετὰ τῆς Ψυχῆς. Διὰ νὰ γίνῃ ἡ σύζυγος ἰσότιμος πρὸς τὸν σύζυγον δωρεῖται εἰς αὐτὴν ὁ Ζεὺς τὴν ἀθανασίαν, ἐπακολουθεῖ τὸ γαμήλιον συμπόσιον, ἀπὸ τὸν γάμον δὲ αὐτὸν τοῦ Ἔρωτος καὶ τῆς Ψυχῆς γεννᾶται ἔπειτα ἡ *Ἡδονή* (Voluptas).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. 'Εκδόσεις ἰδιαίτεραι τοῦ διηγήματος τούτου ἐγένοντο ὑπὸ *Beck* (1902, *F. Norden* (1903) μετ' ἑρμηνευτικῶν καὶ ἄλλων σημειώσεων, *John Michaelis*.

† Θ. Α. ΚΑΚΡΙΔΗΣ

Ἔρως. —1) Γλύπτης ἐξ 'Αθηνῶν τοῦ β' ἡμίσεος τοῦ Α' μ. Χ. αἰῶνος. 'Εγένετο γνωστὸς ἐκ τῆς ὑπογραφῆς του, ἀνευρεθείσης ἐπὶ τῆς χλαμύδος γυναικείου ἀγάλματος τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἑνὸς ἐκ τῶν τριῶν, ἅτινα ἵσταντο πρὸ τῆς ἀνατολικῆς προσόψεως τοῦ Ἡραίου τῆς 'Ολυμπίας. —2) Αὐλικὸς τῆς Κλεοπάτρας, ἀπολαύων μεγίστης εὐνοίας παρ' αὐτῆς καὶ τοῦ 'Αντωνίου. Τοῦτον ἐθανάτωσεν ὁ Καῖσαρ Αὔγουστος καταλαβὼν τὴν 'Αλεξάνδρειαν, ὡς ἔνοχον, κατὰ τὸν Πλούταρχον, τοῦ ὅτι ἀγοράσας ὄρτυγα, νικητὴν εἰς πάσας τὰς ὀρνιθομαχίας καὶ ἀήττητον, τὸν ἔψησε καὶ τὸν ἔφαγε. —3) Οἰκέτης τοῦ Μάρκου 'Αντωνίου. Τὸ δραματικὸν τέλος τούτου ἀφηγεῖται ὁ Πλούταρχος: Ὁ 'Αντώνιος εἶχεν ἀποσπάσει ἀπὸ τὸν Ἔρωτα τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι, ἂν παρίστατο ἀνάγκη, θὰ ἐφόνευε τὸν κύριόν του. Ὅταν δὲ ὁ 'Αντώνιος ἀπεφάσισε ν' αὐτοκτονήσῃ καὶ ἀπῄτησεν ἀπὸ τὸν Ἔρωτα τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὑποσχέσεώς του, οὗτος ἀνασπάσας τὸ ξίφος τὸ ὕψωσεν ὡς δῆθεν σκοπεύων νὰ τὸν φονεύσῃ, ἀποτρέψας δὲ τὸ πρόσωπον ηὐτοκτόνησε καὶ ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ 'Αντωνίου, ὅστις κατάπληκτος ἀνεφώνησε: «Εὖγε, Ἔρως, διότι μὲ διδάσκεις τὸ καθῆκόν μου» καὶ διὰ τοῦ ἰδίου ξίφους διέτρησε τὴν κοιλίαν του καὶ κατέπεσεν εἰς τὸ κλινίδιον. — 4) Ἰδιαίτερος γραμματεὺς (notarius secretorum) τοῦ Αὐρηλιανοῦ καὶ ἠθικὸς αὐτουργὸς τῆς δολοφονίας του. 'Αναφέρεται ὡς «τῶν ἔξωθεν φερομένων ἀποκρίσεων μηνυτής» ὑπὸ Ζωσίμου, ὑπὸ Ζωναρᾶ ὡς «ὠτακουστὴς καὶ προσαγγέλλων τῷ βασιλεῖ τὰ παρά τινων παρ' αὐτοῦ λεγόμενα», ὑπ' ἄλλων δὲ εἷς «τῶν εἰς τάχος γραφόντων οἰκετῶν». 'Απειληθεὶς ὑπὸ τοῦ Αὐρηλιανοῦ διά τι παράπτωμα καὶ φοβούμενος τὴν τιμωρίαν, ἐπλαστογράφησε τὴν ὑπογραφὴν τοῦ αὐτοκράτορος κάτωθι ἐγγράφου, ὅπου ὁ τελευταῖος ἐφέρετο διατάσσων τὸν φόνον τῶν καλυτέρων του χιλιάρχων, φίλων κ. ἄ. 'Επέδειξε τὸ ψευδὲς ἔγγραφον εἰς αὐτούς, οὗτοι δὲ ὑπερασπιζόμενοι τὴν ζωήν των καὶ ἀγανακτήσαντες διὰ τὴν ἀχαριστίαν τοῦ Αὐρηλιανοῦ τὸν ἐφόνευσαν κατὰ τὸν ἀπὸ Βυζαντίου εἰς Ἡράκλειον δρόμον παρὰ τὴν θέσιν «Καινὸν φρούριον». Ὁ διάδοχος τοῦ Αὐρηλιανοῦ ἐκδικούμενος τὸν προκάτοχόν του ἔρριψε τὸν Ἔρωτα εἰς τὰ θηρία. —Π.

—**Ἔρως, μάρτυς**. 'Εξ 'Αντιοχείας καταγόμενος κατετάχθη μετὰ τῶν 6 ἀδελφῶν του 'Ορεντίου, Φαρνακίου, Φίρμου, Φιρμίνου, Κυριακοῦ καὶ Λογγίνου εἰς τὸν λεγεῶνα τὸν καλούμενον Λογέανδρον ἐπὶ Μαξιμιανοῦ (284—305). 'Επειδὴ δ' ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἔρωτος 'Ορέντιος ἔν τινι πολέμῳ κατὰ τῶν Σκυθῶν τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν Μιραθὼμ ἀκοντίσας κατέβαλε, τὸ ἀνδραγάθημα δὲ τοῦτο ἀπέδωκεν εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ συμμαχίαν καὶ δύναμιν, ὁ βασιλεὺς αὐτὸν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ ἐξώρισεν εἰς τὴν 'Αρμενίαν, εὑρόντας μαρτυρικὸν ἐκ τῶν κακουχιῶν καὶ τῶν βασάνων θάνατον. Ἡ μνήμη τῶν ἑπτὰ τούτων μαρτύρων ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 25 'Ιουνίου μετὰ μακρᾶς βιογραφίας.

Ε. Γ. Π.

Ἔρως (Eros) ['Αστρον.]. 'Αστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 443. 'Ανεκαλύφθη φωτογραφικῶς ὑπὸ τοῦ G. Witt ἐν Βερολίνῳ τὴν 13ην Αὐγούστου 1898. Ἂν καὶ λίαν μικρός, ἐφείλκυσεν ἐν τούτοις ἀμέσως τὴν προσοχὴν τῶν ἀστρονόμων, λόγῳ τῆς βραχυτάτης περιόδου αὐτοῦ. Χάρις εἰς πολυαρίθμους παρατηρήσεις, γενομένας ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεώς του καὶ ἑξῆς, κατωρθώθη ὁ προσδιορισμὸς τῶν στοιχείων τῆς τροχιᾶς του μετ' ἐπαρκοῦς ἀκριβείας. Ἡ ἀστρικὴ περίοδος αὐτοῦ ἀνέρχεται εἰς 643,23 ἡμέρας, ἤτοι 1,76 ἔτος, ἡ δὲ συνοδικὴ εἰς 845 ἡμέρας, οὖσα ἡ μακροτέρα τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν. Ὁ Ἔρως εἶναι ὁ ἐγγύτατος πρὸς τὸν Ἥλιον μεταξὺ ὅλων τῶν γνωστῶν ἀστεροειδῶν, ἀπέχων αὐτοῦ κατὰ μέσον ὅρον 1,458 ἀστρονομικὰς μονάδας, ἢ 217,94 ἑκατ. χμ. Λόγῳ τῆς μεγάλης ἐκκεντρότητος τῆς τροχιᾶς του, ἀνερχομένης εἰς 0,223, ἡ ἀπὸ τοῦ Ἡλίου ἀπόστασις αὐτοῦ κατὰ μὲν τὸ ἀφήλιον εἶναι περὶ τὰ 265 ἑκ.

Digitized by Google

χμ.; κατὰ δὲ τὸ περιήλιον περὶ τὰ 168 ἑκ. χμ. Ὑπὸ τὰς εὐνοϊκωτάτας τῶν συνθηκῶν ἡ μεταξὺ Γῆς καὶ Ἔρωτος ἀπόστασις δύναται νὰ φθάσῃ περίπου εἰς 22 ἑκ. χμ., ἤτοι ὀλίγον τι πλέον τοῦ ἡμίσεος τῆς ἐλαχίστης ἀποστάσεως τῆς Ἀφροδίτης, κατὰ τὰς τοιαύτας δὲ ἀντιθέσεις, αἱ ὁποῖαι συμβαίνουσι περὶ τὰς 22 Ἰανουαρίου, ἡ παράλλαξις τοῦ Ἔρωτος ἰσοῦται περίπου πρὸς 60″. Αἱ παρατηρήσεις τοῦ ἀστεροειδοῦς τούτου κατὰ τὰς τοιαύτας προσεγγίσεις χρησιμεύουσι πρὸς προσδιορισμὸν τῆς παραλλάξεως αὐτοῦ, ἐξ αὐτῆς δὲ εὑρίσκεται ἡ παράλλαξις τοῦ Ἡλίου μετὰ μεγάλης ἀκριβείας. Αἱ εὐνοϊκαὶ ἐν τούτοις διὰ τοιούτους προσδιορισμοὺς προσεγγίσεις εἶναι σπάνιαι. Μία συνέβη τῷ 1894, ἀτυχῶς ὀλίγον πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ ἀστεροειδοῦς. Ἑτέρα ἐσημειώθη τῷ 1901, εὐνοϊκωτέρα δὲ θὰ εἶναι ἡ κατὰ τὸ 1931 (30 Ἰανουαρίου), ὁπότε ἡ ἀπόστασις αὐτοῦ θὰ εἶναι 26 ἑκ. χμ. περίπου. Ὁ Ἔρως ὑπόκειται εἰς μεγάλας παρέλξεις, συνεπείᾳ τῆς ἕλξεως τῆς Γῆς. Ἐξ αὐτῶν προσδιορίζεται ὁ λόγος τῆς μάζης τῆς Γῆς πρὸς τὴν τοῦ Ἡλίου καὶ ἐντεῦθεν ἡ παράλλαξις τοῦ Ἡλίου μετ' ἀκριβείας ἀνωτέρας τῆς παρεχομένης ὑφ' οἱασδήποτε ἄλλης μεθόδου.
Ὁ Ἔρως ἔχει διάμετρον πιθανῶς 25 χμ. περίπου, ὡς συνάγεται ἐκ τῆς φαινομένης λαμπρότητος αὐτοῦ. Κατὰ τὸ περιήλιον, ὅταν εὑρίσκεται εἰς ἀντίθεσιν, τὸ μέγεθος αὐτοῦ φθάνει εἰς 7 περίπου, συνήθως ὅμως φαίνεται ἐν τῷ πεδίῳ τηλεσκοπίου ὡς ἀστὴρ 11ου ἢ 12ου μεγέθους, μὴ διακρινόμενος τῶν λοιπῶν ἀστέρων τοῦ πεδίου εἰμὴ τῇ βοηθείᾳ εἰδικοῦ χάρτου τῆς περιοχῆς ἐκείνης τοῦ οὐρανοῦ. Ἐκ τῶν περιοδικῶν κυμάνσεων τῆς λάμψεως αὐτοῦ ὑπολογίζεται ὅτι ἔχει περιστροφὴν περὶ ἄξονα, διαρκοῦσαν περὶ τὰς 5ω. 16λ. Σ. Π.

Ἔρως *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ (ὑψόμετρον 1958 ποδ., πλάτ. $37^{0}19'\,{}^{1}/_{2}$ Β., μῆκ. 23^{0} $27'\,{}^{2}/_{3}$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1525: Hydra bay, Spezzia and Dhokos) τῆς βουνοσειρᾶς ἥτις διαθέει τὴν νῆσον Ὕδραν καθ' ἅπαν τὸ μῆκός της, ἀπολήγουσα εἰς τὰ ἀκρωτήρια *Ζούρβα* πρὸς ἀνατολὰς καὶ *Μπίστι* πρὸς δυσμάς. Σ. Ε. Λ.

ἔρως (ὁ) (Eros) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *συλφιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς κανθάρους ἰθαγενεῖς τῆς Εὐρώπης καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθέων ἐνδιαιτωμένους. Δ. Ν. Π.

ἐρωτάγρωστις (ἡ) (Eragrostis) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστωδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ ἑκατὸν εἴδη, ἅτινα εἶναι φυτὰ ποώδη, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον νομευτικά, ἢ ἐλάχιστα κοσμητικά. Παρ' ἡμῖν ἀπαντᾷ συνηθέστατα *ἐρωτάγρωστις ἡ μεγάσταχυς* (Eragrostis megastachya), κοινῶς *ἀγριάδα* ἢ *ἀγριαγριάδα*· εἶδος κοσμητικόν. Κ. ΠΑΠ.

ἐρωταπόκρισις, *—εως* (ἡ)· ἐρώτησις καὶ ἀπόκρισις: «κατ' ἐρωταπόκρισιν» τρόπος ἐξετάσεως, διηγήσεως, διδασκαλίας: «τὸ μάθημα τὸ κάμνει κατ' ἐρωταπόκρισιν».

ἔρωτας (ὁ)· δημοτ. τύπος τοῦ *ἔρως* (βλ. λ.)· λέγεται παιγνιωδῶς καὶ *ἔρωντας*.

ἐρωτευμένος, *—η, —ον*· παρακ. παθ. μετ. τοῦ *ἐρωτεύομαι*· ὁ ὑπὸ τοῦ ἔρωτος κατεχόμενος, ὁ ἐρῶν.

ἐρωτεύομαι, *ἀόρ. ἐρωτεύθην*, παθ. μετχ. *ἐρωτευμένος*· καταλαμβάνομαι ὑπὸ ἔρωτος, ἀγαπῶ ἐρωτικῶς: «τὴν ἐρωτεύθη ἐμμανῶς», «ἐρωτεύεται μὲ τὴν τάδε»· || ἀμεταβ. «δὲν ἐρωτεύεται εὔκολα, εἶναι ψυχρός»· || ἀλληλοπ. «ἐρωτεύονται» ἀγαπῶσιν ἀλλήλους ἐρωτικῶς.

Ἐρωτηΐς, *μάρτυς*. Θεράπαινα τῆς Καπιτωλίνης εὐγενοῦς δεσποίνης, ζῶσα ἐν Καππαδοκίᾳ ἐπὶ Διοκλητιανοῦ (284—305). Ὅταν ἡ Καπιτωλῖνα ὡς Χριστιανὴ ὑπέστη τὸν διὰ τοῦ ξίφους θάνατον, ἡ Ἐρωτηῒς ἐξυβρίσασα καὶ λιθοβολήσατα τὸν ἄρχοντα ἀπεκεφαλίσθη καὶ αὐτή. Ἡ μνήμη αὐτῶν ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 27 Ὀκτωβρίου μετὰ μαρτυρολογίου.
Καὶ ἑτέρα δὲ μάρτυς *Ἐρωτηῒς* ἀναγράφεται τῇ 6 Ὀκτωβρίου ἄνευ χρόνου καὶ τόπου τοῦ μαρτυρίου της. Ε. Γ. Π.

ἐρώτημα (τό), κοιν. ***ρώτημα***· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐρωτᾶν, ὅ,τι τις ἐρωτᾷ, ἡ ὑπόθεσις, τὸ ζήτημα διὰ τὸ ὁποῖον ἐρωτᾷ τις: «θὰ σᾶς ὑποβάλω ἓν ἐρώτημα», «ἀπήντησεν εἰς τὰ δύο ἐκ τῶν τριῶν ἐρωτημάτων»· || δημοτ. ἐρώτησις: «θέλει ρώτημα;», δὲν θέλει ἐρώτημα, εἶναι βέβαιον, «θὰ πᾷς 'ς τὸ χορό; —θέλει ρώτημα;»· || φρ. «νά 'χωμε καλὸ ρώτημα» εἰρωνικῶς, ἂν μᾶς ἐπιτρέπεται ἐρώτησις: «γιὰ ποῦ εἶσαι; νά 'χωμε καλὸ ρώτημα».

ἐρωτηματικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐρώτησιν, ὁ περιέχων ἐρώτησιν: «ἡ ἐπιστολὴ του ἦτο ἐρωτηματικὴ μᾶλλον παρὰ διατακτική», «ἔρριψεν ἓν βλέμμα ἐρωτηματικόν», «ἐρωτηματικὴ πρότασις, —ἀντωνυμία»· || τὸ οὐδέτ. ***ἐρωτηματικὸν*** ὡς οὐσ., τὸ σημεῖον τῆς στίξεως (ἑλλην. ;, λατιν. ?) διὰ τοῦ ὁποίου δηλοῦται ἐρώτησις.—Ἐπίρρ. ***ἐρωτηματικῶς***.

— **ἐρωτηματικὰ *ἐπιρρήματα*** *[Γραμματ.]*. Καλοῦνται *ἐρωτηματικὰ* τὰ ἐπιρρήματα, τὰ ὁποῖα χρησιμεύουν πρὸς ἐρώτησιν περὶ διαφόρων σχέσεων καὶ ἐννοιῶν: τοῦ τόπου (*ποῦ; πῇ; ποῖ; πόθεν;* κλ.), τοῦ τρόπου (*πῶς; κλ.*), τοῦ ποσοῦ καὶ μεγέθους (*πόσον; πηνίκα;*) κλ.

— **ἐρωτηματικαὶ *ἀντωνυμίαι*** *[Γραμματ.]*. Καλοῦμεν οὕτω τὰς ἀντωνυμίας, διὰ τῶν ὁποίων ἐρωτῶμεν περί τινος προσώπου, ζῴου ἢ πράγματος: ποιὸς ἦρθε; τί κάμνεις αὐτοῦ; κλ. Αἱ ἀρχαῖαι ἑλλην. ἐρωτηματικαὶ ἀντωνυμίαι ἦσαν αἱ ἑξῆς: *τίς;—τί; ποῖος, —α, —ον* (ἐπὶ ποιοῦ=ποίας λογῆς;) *πόσος, —η, —ον* (ἐπὶ ποσοῦ), *πηλίκος, —η, —ον* (=πόσον μέγας ἢ ποίας ἡλικίας;), *πότερος,—α,—ον* (=ποῖος ἐκ τῶν δύο;), *ποδαπός, —ή, —όν*; (=ἀπὸ ποῖον τόπον, πόλιν κτλ.), *πόστος,—η,—ον*; (εἰς ἐρωτήσεις περὶ τῆς ἀριθμητικῆς τάξεως), *ποσταῖος, —α, —ον* (=ἐντὸς πόσων ἡμερῶν: «ποσταῖος ἂν ἀφίκοιτο;»). Ἐκ τοῦ θέματος *πο—* (ἐκ τοῦ ὁποίου παρήχθησαν αἱ ἀντωνυμίαι *ποῖος, πόσος, πότερος, ποδαπὸς*) προῆλθον καὶ τὰ ἐρωτηματικὰ ἐπιρρήματα: *πόθεν, πότε, ποῦ, ποῖ, πῶς* κ.τ.λ.
Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀντωνυμιῶν περιῆλθον ἤδη εἰς πλήρη ἀχρηστίαν ἡ *πότερος* (ἤδη ἐξ ἀρχαίων χρόνων, διὸ παρὰ τῷ εὐαγγελιστῇ Ματθαίῳ λ. χ. ἀναγινώσκομεν: «τίς ἐκ τῶν δύο ἐποίησε κλ.», ἀντὶ τοῦ «πότερος ἐποίησε;»), ἡ *πηλίκος* καὶ ἡ *ποδαπός*, ἡ *πόστος* καὶ *ποσταῖος*, περιωρίσθη δὲ ἡ χρῆσις τῆς ἀντωνυμίας *τίς—τί* εἰς μόνους τοὺς ἑξῆς τύπους: *τίνος* (τίνος εἶν' αὐτὸ τὸ παιδί; τίνος τὰ λὲς αὐτά; κλπ., καὶ ἐν πλαγίᾳ ἐρωτήσει: δὲν ἔχω, τίνος νά το πῶ.—δὲν ξέρω, τίνος εἶν' αὐτὰ τὰ πρόβατα κλ.) καὶ *τί* (τί εἶπες; τί κάμνεις; τί ἔχεις καὶ κλαίς; κλ.). Ἀντιθέτως ὅμως ἐπεξετάθη ἡ χρῆσις τοῦ οὐδετέρου *τί* πρὸς δήλωσιν καὶ τῆς ποιότητος καὶ ποσότητος, ἔτι δὲ καὶ πρὸς ἐπιθετικὸν προσδιορισμὸν ὀνομάτων ὄχι μόνον οὐδετέρου γένους, ἀλλὰ καὶ ἀρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ καὶ δὴ καὶ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ, λ. χ. «τί μάννα εἶσαι σύ;» (=ποίας λογῆς μάννα;) «τί κλάψες θλιβερές, τί μαῦρα μοιρολόγια ἀπὸ τὴν Πάργα βγαίνουνε; κλ.», «τί ὀμορφιά! τί λεβεντιά! τί νεᾶτα! τί κόσμος ἦταν ἐκεῖ!» κλ. Ἐκ τοῦ *τί ἐν συνθέσει* πρὸς τὴν πρόθεσιν *διὰ* προῆλθε τὸ ἐρωτηματικὸν ἐπίρρημα *διατί*, ὅθεν τὸ ἡμέτερον *γιατὶ* (γιατί γελᾷς; ἢ ἁπλῶς: τί γελᾷς; κλ.), εἰς δὲ τὴν Κρήτην, πολλὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τὴν Κύπρον κ. ἀ. τὸ *τεῖντα* (ἐκ τοῦ *τί εἶν' τὰ...*) καὶ κατ' ἀνομοιωτικὴν ἀποβολὴν τοῦ ἀρκτικοῦ τ: *εἶντα* (εἶντα κάμεις;=τί κάμνεις; εἶντα ἔχεις;=τί ἔχεις; κλ.), ὅπερ ἐν συνθέσει μὲ τὸ *γιὰ* ἀπετέλεσε τὸ *γιάντα* (=γιὰ εἶντα, γιατί;). Ἐκ τοῦ *εἶντα* δὲ κατ' ἀφαίρεσιν τοῦ ἀρκτικοῦ ει— προῆλθεν ὁ βραχύτερος τύπος *ντὰ* (ἀντὶ τοῦ ὁποίου εἰς τὸν Πόντον εὐχρηστεῖ τὸ *ντό*, ἐκ τοῦ: *τί εἶν' τὸ*=τί;). Ἐκ δὲ τοῦ *τί λογῆς* τέλος ἐσχηματίσθη ἡ διαλεκτικὴ νεοελληνικὴ ἀντωνυμία *τίλογος* ἢ *τοῦλγος* κλ. κατὰ τόπους (=ποῖος, ποίας λογῆς;). Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

—**ἐρωτηματικαὶ *προτάσεις*** *[Συντακτ.]*. Καλοῦμεν *ἐρωτηματικὰς* τὰς προτάσεις ἐκείνας, διὰ τῶν ὁποίων ζητοῦμεν πληροφορίαν περί τινος προσώπου ἢ πράγματος, περί τινος πράξεως καὶ γεγονότος κ. οὕ. κ. Αἱ ἐρωτηματικαὶ προτάσεις ὑποδιαιροῦνται: 1) εἰς *εὐθείας ἐρωτήσεις*, ἤτοι εἰς ἀνεξαρτήτους, αὐτοτελεῖς ἐρωτηματικὰς προτάσεις, αἱ ὁποῖαι ἢ ἐξαγγέλλονται ἁπλῶς διὰ τοῦ τόνου τῆς φωνῆς ἢ εἰσάγονται διά τινος ἐρωτηματικῆς ἀντωνυμίας ἢ ἐπιρρήματος: «τίς ἀφίκετο;», «νῦν τί χρὴ τὰ γιγνόμενα ἡγεῖσθαι;», «πότε, ἃ χρή, πράξετε;» κλ., «νομίζεις συμφέρον σου νὰ φύγῃς;» «ποῦ σκέπτεσαι νὰ πᾷς;» κ. οὕ. κ.· καὶ 2) εἰς *πλαγίας ἐρωτήσεις*, ἤτοι ἐξηρτημένας, ὑποτελεῖς ἐρωτηματικὰς προτάσεις, αἱ ὁποῖαι εἰσάγονται ἢ διὰ τῶν ἀναφορικῶν ἀντωνυμιῶν καὶ ἐπιρρημάτων, ἐπεχόντων θέσιν ἐρωτηματικῶν συνδέσμων, ἤ, ὡς αἱ εὐθεῖαι ἐρωτήσεις, διὰ τῶν ἐρωτηματικῶν ἀντωνυμιῶν (τίς; ποῖος; πόσος; πότερος; πηλίκος; κλ.) καὶ ἐπιρρημάτων (ποῦ; ποῖ; πόθεν; πότε; κλ.) χάριν ἰσχυροτέρας ἐκφράσεως, χάριν ἐμφάσεως: «ἤρετο, ὅ,τι εἴη τὸ σύνθημα» (εὐθεῖα ἐρώτησις: τί ἐστι τὸ σύνθημα;), «οὐ φροντιστέον ἡμῖν, τί ἐροῦσιν οἱ πολλοὶ ἡμᾶς, ἀλλ' ὅ,τι ὁ ἐπαΐων». Ἡ διὰ τῶν ἐρωτηματικῶν ἀντωνυμιῶν καὶ ἐπιρρημάτων εἰσαγωγὴ τῶν πλαγίων ἐρωτήσεων εἶναι σχεδὸν κανονικὴ ἐν τῇ νέᾳ Ἑλληνικῇ: «μὲ ρώτησε, πῶς πέρασα στὸ ταξίδι»· «κατάλαβα, τί τρέχει»· «ξέρω, ποιὸς μοῦ σκάρωσε αὐτὸ κλπ.». Αἱ πλάγιαι ἐρωτήσεις εἰσάγονται καὶ διὰ τῶν ὑποθετικῶν συνδέσμων εἰ, ἐάν, ἂν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλληνικῇ, διὰ τοῦ ἐὰν δὲ καὶ συνηθέστερον διὰ τοῦ ἂν ἐν τῇ νέᾳ Ἑλληνικῇ: «ἔπεμψαν ἐπερησομένους, εἰ τύχοιεν εἰρήνης»· «σκέψαι, ἐὰν τόδε μᾶλλον ἀρέσκῃ»· κλ., «δὲν ξέρω, ἂν θὰ τὰ καταφέρω»· «δὲ θυμοῦμαι, ἂν εἶπε τέτοια ἀνοησία»· κ. οὕ. κ.

—**ἐρωτηματικὴ *μέθοδος*** *[Διδακτ.]*. Ἡ ἐρωτηματικὴ μορφὴ τῆς διδασκαλίας ἐμφανίζεται ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' αἰ. τὸ πρῶτον ἐν τῇ διαμαρτυρομένῃ Γαλλίᾳ, διότι τότε τὰ σχολεῖα διετέλουν ἁπανταχοῦ εἰς χεῖρας τῆς Ἐκκλησίας. Μετά τινας ἀποπείρας, ὁ Mosheim (1735) ἀνύψωσε καὶ ἐθεμελίωσεν ἐπιστημονικῶς τὴν κατ' ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις διδακτικὴν μέθοδον («σωκρατικὴ ἢ μαιευτικὴ μέθοδος»). Ἐνῷ ὅμως ὁ Mosheim προϋποθέτει τὴν διδασκαλίαν καὶ ἐννοεῖ τὴν σωκρατικὴν ἢ μαιευτικὴν μέθοδον ὡς ἀποσκοποῦσαν εἰς τὴν ἀποκάθαρσιν καὶ ἀναζωογόνησιν τῶν γνώσεων, ὁ πνευματικὸς Διαφωτισμὸς (ΙΗ' αἰὼν) μετεχειρίσθη τὸ πρῶτον τὴν ἐρωτηματικὴν μέθοδον ὡς μέσον πρὸς πορισμὸν νέων γνώσεων. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἀποκλειστικὴ χρῆσις τῆς μεθόδου ταύτης, διὰ τὸ θρησκευτικὸν τοὐλάχιστον μάθημα, ἀποδεικνύεται ἀναρμοδία, διότι καταστρέφει τὸν ἀποκαλυπτικὸν καὶ ὑπερφυσικὸν χαρακτῆρα τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ J. H. Pestalozzi ἀπέδειξε τὴν ἐλαττωματικότητα τῆς χρήσεως τῆς ἐρωτηματικῆς μεθόδου ἐν τῷ θρησκευτικῷ μαθήματι κατὰ τὴν ἐκδοχὴν τοῦ Ὀρθολογισμοῦ. Σήμερον γίνεται γενικῶς χρῆσις τῆς τε *ἐρωτηματικῆς* καὶ *ἀκροαματικῆς* μεθόδου. Δ. Ν. ΜΩΡΑΪΤΗΣ

— **ἐρωτηματικοὶ *σύνδεσμοι*** *[Γραμματ.]*. Καλοῦνται οὕτως οἱ χρησιμεύοντες, ὅπως εἰσάγουν τὰς καλουμένας *ἐρωτηματικὰς* (βλ. λ.) προτάσεις.

ἐρώτησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐρωτᾶν, ἀντίθ. *ἀπόκρισις, ἀπάντησις*: «ἡ ἐρώτησίς του ἔμεινεν ἄνευ ἀπαντήσεως»· || ἐρώτημα, τὸ περὶ οὗ ἐρωτᾷ τις: «δὲν ἦτο σαφὴς ἡ ἐρώτησίς μου».

— *[Κοινοβουλευτ.]* *Ἐρώτησις* ἐν τῇ κοινοβουλευτικῇ γλώσσῃ εἶναι ἡ «αἴτησις ἁπλῆς πληροφορίας, ἂν περιστατικόν τι ἀληθεύῃ, ἂν ἔχῃ εἰδήσεις ἡ κυβέρνησις περί τινος, ἂν εἴδησίς τις εἶναι ἀκριβὴς καὶ ἂν ἔλαβε γνῶσιν αὐτῆς ἡ κυβέρνησις, ἂν ἡ κυβέρνησις προτίθεται νὰ καταθέσῃ εἰς τὴν Βουλὴν ἔγγραφα χρήσιμα ἢ ὄχι, ἂν ἡ κυβέρνησις ἔλαβεν ἢ μέλλει νὰ λάβῃ ἀπόφασίν τινα περὶ ὡρισμένου ἀντικειμένου». Αἱ τοιαῦται ἐρωτήσεις ὑποβάλλονται ὑπὸ τῶν βουλευτῶν διὰ τοῦ προέδρου τῆς Βουλῆς καὶ καταχωρίζονται ἐν ἰδίῳ βιβλίῳ κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ὑποβολῆς των. Ἐντὸς ὀκτὼ ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ὑποβολῆς των παρέχεται παρὰ τοῦ ἁρμοδίου ὑπουργοῦ ἀπάντησις καταχωριζομένη ἐν τοῖς πρακτικοῖς. Ἐν ᾗ δὲ περιπτώσει παρῆλθεν ἡ ὡς ἄνω προθεσμία ἄνευ ἀπαντήσεως, τότε ἡ ἐρώτησις ἐγγράφεται εἰς τὴν *ἡμερησίαν διάταξιν* τῶν ἐρωτήσεων. Ἐρωτήσεις ὑποβάλλονται μόνον εἰς τὴν Βουλήν, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὴν Γερουσίαν, συζητοῦνται δὲ κατὰ τὴν ἀρχὴν ἑκάστης συνεδριάσεως κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ὑποβολῆς των. Ἡ *κυβέρνησις ἀπαντᾷ ἀμέσως*, ἐκτὸς ἂν δηλώσῃ ἢ ὅτι ἀδυνατεῖ νὰ ἀπαντήσῃ, ἢ ὅτι εἶναι ὑποχρεωμένη ν' ἀναβάλῃ τὴν ἀπάντησιν διά τινα ὁριζομένην ὑπ' αὐτῆς ἡμέραν. Εἰς τὰς δηλώσεις τῆς κυβερνήσεως ἐφ' ἑκάστης ἐρωτήσεως ἐπιτρέπεται εἰς τὸν ἐρωτῶντα μόνον ν' ἀπαντήσῃ διὰ νὰ δηλώσῃ ἂν ἡ ἀπάντησις ἦτο ἡ δέουσα εἰς τὴν ἐρώτησίν του. Αἱ τοιαῦται δηλώσεις ἑκάστου ἐρωτῶντος βουλευτοῦ δὲν δύνανται νὰ ὑπερβαίνουν τὰ 5΄ λεπτὰ τῆς ὥρας, ἡ ὅλη δὲ ἐπὶ τῶν ἐρωτήσεων συζήτησις δὲν δύναται νὰ ὑπερβαίνῃ τὴν μίαν ὥραν καθ' ἑκάστην συνεδρίασιν. Ἐν ᾗ περιπτώσει κατὰ τὸ διάστημα τῆς ὥρας δὲν ἐξηντλήθη ἡ συζήτησις ἐφ' ὅλων τῶν ἐν τῇ ἡμερησίᾳ διατάξει ἀναγραφομένων ἐρωτήσεων, τότε τὰ λοιπὰ θέματα ἀναβάλλονται διὰ τὴν ἀμέσως ἑπομένην συνεδρίασιν. Τὰ τῶν ἐρωτήσεων ρυθμίζει νῦν ὁ ἀπὸ 3 Δεκεμβρίου 1927 κανονισμὸς τῆς Βουλῆς ἐν ἄρθρ. 49—54. Χ. Γ. ΣΓΟΥΡΙΤΣΑΣ

— *[Ρητορ.]* Ἡ *ἐρώτησις* εἶναι ἓν τῶν σχημάτων *διανοίας* (βλ. λ.), *ἐκ τῶν τὰ μάλα διεγειρόντων* τὰ πάθη· γίνεται δὲ ὁπόταν ὑπὸ προσποίησιν ἐρωτήσεως ἀποτείνωμεν πρός τινα λόγον, οὐχὶ ἵνα πληροφορηθῶμέν τι, ἀλλ' ἵνα στενοχωρίαν καὶ ἀμηχανίαν αὐτῷ ἐπιφέρωμεν. Παράγει δ' αἴσθημα ἐκπλήξεως, ὀργῆς, ἀγανακτήσεως καὶ ἐν γένει τὰς ὁρμητικὰς ἁπάντων τῶν μεγάλων παθῶν κινήσεις. Τὸ σχῆμα τοῦτο διεγείρει συνάμα καὶ εὐαρεστεῖ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀκροατοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἅπασα ἡ δύναμις αὐτοῦ συνίσταται εἰς τὸ ἀναπολόγητον ἢ εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ διὰ τῆς ἀποκρίσεως ἔνοχον τὸν ἐρωτώμενον, διὰ τοῦτο τὰ ἐρωτώμενα ὀφείλουσι νὰ εἶναι προαποδεδεγμένα καὶ ὁμολογούμενα· διότι ἄλλως οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἐπιφέρουσι. Οὕτως ὁ Δημοσθένης ἐν τῷ «Περὶ στεφάνου» λόγῳ λέγει: «τίς γὰρ συμμαχία, σοῦ πράξαντος, γέγονε τῇ πόλει; τίς δὲ βοήθεια ἢ κτῆσις εὐνοίας ἢ δόξης; τίς δὲ πρεσβεία; τίς διακονία, δι' ἣν ἡ πόλις ἐντιμοτέρα γέγονε;» Πάντα ταῦτα, ἐὰν ἐλέγοντο ἄνευ ἐρωτήσεως, ἤθελον εἶσθαι ἀσθενῆ· τὸ σφοδρὸν ὅμως τῆς ἐρωτήσεως διεγείρει τοὺς ἀκροατὰς καὶ πλήττει αὐτοὺς μὲ δύναμιν πολὺ μεγαλυτέραν. —Π.

—**ἐρώτησις *παραπειστική*** *[Ποιν. Δικον.]*. Κατὰ τὸν ὁρισμὸν τὸν ὁποῖον αὐτὴ ἡ Ποινικὴ δικονομία δίδει (ἄρθρ. 127), παραπειστικαὶ ἐρωτήσεις εἶναι ἐκεῖναι, καθ' ἃς ὑποτίθενται ἢ ἐκλαμβάνονται ὡς ἀληθῆ πράγματα μήπω ὁμολογηθέντα παρὰ τοῦ κατηγορουμένου, ἢ μηκέτι εἰρημένα παρὰ τοῦ μάρτυρος, ἢ αἱ ὁποῖαι διὰ τὴν διττὴν αὐτῶν σημασίαν δύνανται νὰ παρεξηγηθῶσιν. Ἐπειδὴ διὰ τῶν τοιούτων ἐρωτήσεων σαφὴς προέρχεται ὁ κίνδυνος τῆς ἀποπλανήσεως τοῦ ἐξεταζομένου εἴτε κατηγορούμενος εἴτε μάρτυς εἶναι οὗτος, διὰ τοῦτο αἱ παραπειστικαὶ ἐρωτήσεις ἀπαγορεύονται κατὰ

Digitized by Google

πᾶσαν ἀνάκρισιν καὶ κατὰ τὴν κυρίαν ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου διαδικασίαν. Δ. Ι. Ζ.

Ἐρώτια ἢ *Ἐρωτίδια* καὶ *Ἐρωτικὰ* [*Ἀρχ.*]. Ἀρχαία δημοτελὴς θρησκευτικὴ ἑορτή, τελουμένη ἐν Θεσπιαῖς πρὸς τιμὴν τοῦ ἐπιχωριάζοντος αὐτόθι θεοῦ Ἔρωτος. Τὰ Ἐρώτια ἐτελοῦντο ἀνὰ πᾶν πέμπτον ἔτος μετὰ γυμνικῶν καὶ ἱππικῶν ἀγώνων. Ἐν ἐπιγραφαῖς εὑρεθείσαις αὐτόθι ἀναγράφονται καὶ τὰ εἴδη τῶν τελουμένων ἀγωνισμάτων. Ἡ ἑορτὴ αὕτη διεξήγετο μέχρι τοῦ τέλους τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος. Π. Ν. Π.

Ἐρωτιανός. Ἰατρὸς καὶ λεξικογράφος ἀκμάσας περὶ τὸ β' ἥμισυ τοῦ Α' μ. Χ. αἰῶνος. Ἔγραψε «Συναγωγὴν τῶν παρ' Ἱπποκράτει λέξεων», δηλαδὴ κριτικόν, γραμματικὸν καὶ ἑρμηνευτικὸν λεξιλόγιον τῶν ἔργων τοῦ Ἱπποκράτους, παρόμοιον πρὸς τὸ Ἡροδότου τοῦ Λυκίου. Τὸ ἔργον τοῦτο, ὅπερ ὁ Ἐρωτιανὸς ἐπιστέλλει πρὸς τὸν ἀρχίατρον Ἀνδρόμαχον, ἰατρὸν τοῦ Νέρωνος, ἀπετέλεσεν ἀνέκαθεν σπουδαιοτάτην πηγὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἰατρικῆς. Τὸ πρῶτον ἐδημοσιεύθη ἐν Παρισίοις ὑπὸ Ἐρρίκου Στεφάνου ἐν τῷ «Dictionarium Medicum» (1564), ἡ καλυτέρα δὲ αὐτοῦ ἔκδοσις εἶναι ἡ ὑπὸ Κλάϊν ἐπεξειργασμένη (Λειψία 1865). Π.Ν.Π.

ἐρωτιάρης, —*αρα*, —*ικο*· ὁ ἀγαπῶν τὸν ἔρωτα, ὁ ἀρεσκόμενος, ὁ εὐεπίφορος εἰς τὸν ἔρωτα: «εἶναι ἐρωτιάρης καὶ κάπου θὰ πιασθῇ», «ἐρωτιάρικο κορίτσι».

ἐρωτιάρικος, —*η*, —*ο*· ὁ *ἐρωτιάρης* (βλ. λ.)· ἐσχηματίσθη ἀπὸ τοῦ οὐδ. *ἐρωτιάρικο*.

ἐρωτιδεύς, —*έως* (ὁ)· ὑποκορ. τοῦ *ἔρως*, μικρὸς ἔρως· || μεταφρ. νεανίσκος ἐρῶν.

ἐρωτίδιον (τό)· ὑποκορ. τοῦ *ἔρως*, μικρὸς ἔρως.

ἐρωτικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἔρωτα, ὁ τοῦ ἔρωτος: «ἐρωτικὴ ἐπιστολή», «ἐρωτικαὶ σχέσεις», «ποίημα ἐρωτικόν»· || «ἐρωτικὸς ποιητής» ὁ ποιητὴς ἐρωτικῶν ποιημάτων, «ἐρωτικὸς συγγραφεὺς» συγγραφεὺς μυθιστορίας ἐρωτικῆς· || ὁ εὐεπίφορος εἰς τὸν ἔρωτα.—Ἐπίρρ. **ἐρωτικῶς**.

— **ἐρωτικὰ** ***δικαστήρια*** (cours d' amour). Ἐν Γαλλίᾳ ὑφίσταντο τοιαῦτα δικαστήρια ἀπὸ τοῦ ΙΒ' μέχρι τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ἦσαν δὲ δημιούργημα τῶν κρατούντων τότε φεουδαλικῶν ἠθῶν. Ἀπετελοῦντο ἐξ ἐπιφανῶν γυναικῶν λόγῳ καταγωγῆς καὶ μορφώσεως, τῶν ὁποίων ἡ δικαιοδοσία ἐξετείνετο ἐπὶ πάσης ἐρωτικῆς ὑποθέσεως. Ἐγνωμοδότουν εἴτε ἐπὶ γενικῶν ζητημάτων, π.χ. «εἶναι δυνατὸς ὁ ἔρως μεταξὺ συζύγων;», εἴτε ἐπὶ εἰδικῶν περιπτώσεων κατόπιν ἐγγράφου αἰτήσεως τῶν ἐνδιαφερομένων. Κατόπιν σχετικῆς συζητήσεως ἐξεδίδετο ἡ ἐπίσημος ἀπόφασις ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κανόνων τοῦ «ἐρωτικοῦ κώδικος» («De Arte Amatoria et Reprobatione Amoris»), τὸν ὁποῖον συνέταξε περὶ τὸ 1170 ὁ καπελλᾶνος τῆς αὐλῆς τοῦ Γάλλου βασιλέως Ἀνδρέας. Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω ἔργου πληροφορούμεθα, ὅτι ἐρωτικὰ δικαστήρια ὑπῆρχον καθ' ἅπασαν τὴν Γαλλίαν καὶ ὅτι ἐκ τῶν σημαντικωτέρων γυναικῶν, αἵτινες προήδρευσαν τούτων, ὑπῆρξαν ἡ Ἑρμεγκάρδη, ὑποκόμισσα τῆς Ναρβῶνος (1143), ἡ Σίβυλλα, κόμισσα τῆς Φλάνδρας (1137), ἡ βασίλισσα Ἐλεονώρα καὶ ἡ θυγάτηρ της Μαρία τῆς Γαλλίας, κόμισσα τῆς Καμπανίας (1174). Ἕτερος συγγραφεύς, ὁ Ἰωάννης Νοστραδάμος, μνημονεύει ἐρωτικὰ δικαστήρια ἐν Προβηγκίᾳ, ὡς ἐν Signes, Πιερφέ, Ρομανὲν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πρωτευούσῃ τῶν παπῶν Ἀβινιόν. Μολονότι τὰ δικαστήρια ταῦτα προηδρεύοντο ὑπὸ γυναικῶν, ἠδύναντο νὰ καταλέξωσιν ὡς μέλη καὶ ἄνδρας, ἱππότας, εὐγενεῖς ἢ ποιητάς. Εἰς ἕνα τούτων ἀπενέμετο καὶ ὁ τίτλος τοῦ «πρίγκιπος τοῦ ἔρωτος», διὰ τοῦ ὁποίου ἐτιμήθησαν Ριχάρδος ὁ Λεοντόκαρδος, Ἀλφόνσος ὁ ἐξ Ἀραγωνίας, εἷς δελφῖνος τῆς Ὠβέρνης, εἷς κόμις τῆς Προβηγκίας κτλ. Ἀκόμη καὶ κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα αἱ φλαμανδικαὶ αὐλαὶ τῆς Λίλλης καὶ τοῦ Τουρναὶ εἶχον πρίγκιπας τοῦ ἔρωτος. Ὁ Ρενὲ ὁ Ἀνδηγαυός, κόμις τῆς Προβηγκίας, ἐπανίδρυσε τὰ πρὸ πολλοῦ καταργηθέντα δικαστήρια ταῦτα, ὡς καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ πρίγκιπος τοῦ ἔρωτος, ὅστις ἐδικαιοῦτο νὰ ἐπιβάλλῃ πρόστιμον εἰς τοὺς νυμφευομένους ξένας γυναῖκας εὐγενεῖς. Καὶ μολονότι τὸ ἀξίωμα τοῦτο κατηργήθη τῷ 1668, ὁ τίτλος παρέμεινε μέχρι τῷ 1791, ὁ δὲ φέρων τοῦτον κατὰ τὰς τελετὰς ἐβάδιζε μόνος μετὰ τῶν ὑπασπιστῶν του. Ἡ τελευταία ἐκδοθεῖσα ἐρωτικὴ ἀπόφασις ὑπῆρξεν ἐν τῷ περιφήμῳ μεγάρῳ Ραμπουγιὲ κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς πριγκιπίσσης Μαρίας· διὰ ταύτης ἐγνωμοδοτήθη ὅτι «ὁ ἀληθὴς ἐραστὴς ὀφείλει νὰ μεριμνᾷ περισσότερον περὶ τοῦ ἰδίου ἔρωτος ἢ περὶ τῶν αἰσθημάτων, ἅτινα ἐμπνέει». Τὸ κῦρος τῶν τοιούτων δικαστικῶν ἀποφάσεων ἦτο μόνον ἠθικόν, οὐχὶ ὅμως καὶ διὰ τοῦτο ὀλιγώτερον σεβαστόν. Τοὐναντίον αἱ ἀποφάσεις αὗται ἐξετελοῦντο πιστῶς, διότι ἀνταπεκρίνοντο εἰς τὰς περὶ τιμῆς ἰδέας τῶν τότε ἀνεπτυγμένων τάξεων καὶ διότι ἡ κοινὴ γνώμη ὑπεχρέου τὸν καταδικαζόμενον νὰ ὑποστῇ τὴν ἐπιβαλλομένην ποινήν. Πολλάκις αἱ γενικωτέρας φύσεως ἀποφάσεις ἐξεδίδοντο ὑπὸ τὸν τύπον καταστατικῶν νόμων. Ὑπάρχει καὶ παράδειγμα ἐφέσεως εἰς ἄλλο δικαστήριον ἐκδοθείσης ἀποφάσεως, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἄλλως βεβαιωμένη ἡ ἱεραρχικὴ ἀπ' ἀλλήλων ἐξάρτησις τῶν ἐρωτικῶν δικαστηρίων. Παραθέτομεν κατωτέρω τὸ διατακτικὸν μιᾶς ἀποφάσεως ἐκδοθείσης ὑπὸ τῆς κομίσσης τῆς Καμπανίας ἐπὶ τοῦ ἐρωτήματος «ἐὰν ὁ ἀληθὴς ἔρως εἶναι δυνατὸς μεταξὺ συζύγων»: «Λέγομεν καὶ βεβαιοῦμεν ὅτι ὁ ἔρως δὲν δύναται νὰ ἰσχύσῃ ἐπὶ δύο προσώπων συνδεδεμένων διὰ γάμου. Πράγματι οἱ ἐρασταὶ συμφωνοῦσι πρὸς ἀλλήλους ὅλως ἀμοιβαίως καὶ οἰκειοθελῶς, χωρὶς νὰ ὑποχρεῶνται εἰς τοῦτο ὑπὸ οὐδενὸς ἐξαναγκαστικοῦ αἰτίου, ἐνῷ οἱ σύζυγοι ὀφείλουσι νὰ ὑφίστανται ἐξ ἴσου τὰς θελήσεις ἀλλήλων καὶ νὰ μὴ ἀρνοῦνται τίποτε ὁ εἷς εἰς τὸν ἄλλον... Αὕτη ἡ ἀπόφασις, ἣν ἐξεδώκαμεν μετ' ἄκρας φρονήσεως καὶ συνῳδὰ τῇ γνώμῃ πολλῶν ἄλλων κυριῶν, ἔστω δι' ὑμᾶς ἀλήθεια μόνιμος καὶ ἀπαράβατος. Οὕτως ἐκρίθη ἐν ἔτει 1174, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ τῶν καλανδῶν τοῦ Μαΐου, ἰνδικτιῶνος ζ'». Ὁ ἐρωτικὸς κῶδιξ τοῦ καπελλάνου Ἀνδρέου περιλαμβάνει 31 ἄρθρα, ὧν κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ γάμου δὲν εἶναι νόμιμον δικαιολογητικὸν κατὰ τοῦ ἔρωτος. Ὁ μὴ δυνάμενος νὰ κρατῇ τὰ μυστικά, δὲν δύναται καὶ ν' ἀγαπᾷ. Ὁ ἔρως ὑπόκειται εἰς αὔξησιν καὶ μείωσιν. Ὅ,τι ὁ ἐραστὴς λαμβάνει διὰ τῆς βίας δὲν ἔχει νοστιμάδα. Ἐπὶ τῷ θανάτῳ ἑνὸς τῶν ἐραστῶν ὁ ἕτερος ὑποχρεοῦται νὰ τηρήσῃ διετῆ ἀργίαν. Οὐδεὶς δύναται νὰ ἀγαπήσῃ, ἐὰν δὲν ἄγεται ὑπὸ τῆς ἐλπίδος ὅτι θ' ἀγαπηθῇ. Ἔρως κοινοποιηθεὶς σπανίως διαρκεῖ. Ἡ πολὺ εὔκολος ἐπιτυχία στερεῖ ταχέως τὸν ἔρωτα πάσης γοητείας· τὰ ἐμπόδια τοὐναντίον αὐξάνουσι τὴν ἀξίαν του. Ὁ ἀληθῶς ἐρῶν ἐπιθυμεῖ μόνον τὰς θωπείας τῆς ἀγαπωμένης. Πᾶς ἀγαπῶν ὠχριᾷ ἐπὶ τῇ θέᾳ τῆς ἀγαπωμένης. Ὁ σβεσθεὶς ἔρως ἐκπνέει ταχέως, σπανίως δὲ ἀνανεοῦται. Ἡ ὑποψία, ἡ γεννῶσα τὴν ζηλοτυπίαν, αὐξάνει τὸ ἐρωτικὸν συναίσθημα. Ἡ ὑπερβολικὴ ἕξις τῶν ἡδονῶν ἐμποδίζει τὴν γέννησιν τοῦ ἔρωτος. Οὐδὲν κώλυμα ὑπάρχει, ὅπως μία γυνὴ ἀγαπᾶται ὑπὸ δύο ἀνδρῶν ἢ εἷς ἀνὴρ ὑπὸ δύο γυναικῶν» κτλ. Κ. Ι. ΒΑΡΝΑΛΗΣ

— **ἐρωτικοὶ** ***λόγοι*** [*Ἱστορ. Λογοτ.*]. Καλοῦνται οὕτω τὰ ἐρωτικῆς ὑποθέσεως μυθιστορήματα τῶν πρώτων μ. Χ. αἰώνων, τὰ ὁποῖα ἐμιμήθησαν καὶ οἱ Βυζαντινοί. Οἱ συγγραφεῖς τῶν μυθιστορημάτων τούτων ἐκαλοῦντο ἐπίσης *ἐρωτικοὶ* ἢ *σοφισταὶ* καὶ *ῥήτορες*, διότι πράγματι ἦσαν τοιοῦτοι, ἐπιζητήσαντες διὰ τοῦ πεζοῦ περιτετεχνημένου λόγου νὰ ἐπιδείξωσι τὴν ἱκανότητα αὐτῶν πρὸς περιγραφὴν παθῶν, πρὸς ἔκφρασιν ποιητικῶν διανοημάτων καὶ εὑρετικότητα περιπετειωδῶν θεμάτων. Ἐπειδὴ λόγῳ τῶν νέων κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν συνθηκῶν, αἵτινες ἐδημιουργήθησαν κατὰ τοὺς μετ' Ἀλέξανδρον χρόνους, τὰ δράματα καὶ αἱ κωμῳδίαι δὲν ἐπαίζοντο ἐπὶ σκηνῆς, ἀλλ' ἀνεγιγνώσκοντο μόνον, ἡ δὲ ἐξίσωσις τῶν συλλαβῶν τῆς λαλουμένης γλώσσης ἤμβλυνε τὴν αἴσθησιν τῆς ἀρχαίας προσῳδιακῆς μετρικῆς καὶ ὡς ἐκ τούτου ἠχρηστεύθη ὁ ποιητικὸς λόγος, οἱ σοφισταὶ ἠθέλησαν ν' ἀναπληρώσωσι τήν τε δραματικὴν καὶ ἐλεγειακὴν ποίησιν, αἵτινες ἠσχολοῦντο μὲ τὰ ἐρωτικὰ πάθη, διὰ τῆς εἰς πεζὸν ἀφηγήσεως παρομοίων ὑποθέσεων. Ὑπῆρξαν ἀκόμη καὶ σοφισταί, ὡς ὁ Ἱμέριος καὶ ὁ Χορίκιος, οἵτινες συνέθεσαν καὶ ἐπιθαλάμια εἰς πεζὸν ῥυθμικὸν λόγον. Ἔδαφος πρόσφορον διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ νέου τούτου λογοτεχνικοῦ εἴδους παρεῖχεν ἡ πνευματικὴ κατάστασις τῆς ἐποχῆς καὶ ἡ μεταβολὴ τῆς καλαισθησίας. Λόγῳ τῆς μετὰ τῶν Ἀσιατῶν ἐπιμειξίας εἰσήχθησαν ἐν ἀρχῇ εἰς τὰ κατώτερα λαϊκὰ στρώματα καὶ κατόπιν καὶ εἰς τὰς ἀνεπτυγμένας τάξεις οἱ θαυμάσιοι τούτων μῦθοι καὶ παραδόσεις καὶ ἡ πίστις εἰς τὰς πλέον ἀπιθάνους ἀφηγήσεις περὶ πραγμάτων καὶ γεγονότων ἀπωτάτων ἢ φανταστικῶν χωρῶν, ὡς καὶ ἡ πίστις εἰς τὴν παντοδυναμίαν τῆς ἀστάτου Τύχης, ἥτις κυβερνᾷ τὸν κόσμον. Ὁ σκοπὸς τῶν ἑλληνικῶν μυθιστορημάτων ἦτο ἡ ἁπλῆ «ψυχαγωγία», ὡς ὁμολογεῖ ὁ Λουκιανός.

Πρόδρομοι τοῦ εἴδους ὑπῆρξαν τὰ «Μιλησιακὰ» Ἀριστείδου τοῦ Μιλησίου, τὰ ὁποῖα ἀπωλέσθησαν, καὶ τὰ «Ἐρωτικὰ παθήματα» Παρθενίου τοῦ Νικαέως, τὰ ὁποῖα ἐσώθησαν καὶ εἶναι ἀπάνθισμα ποικίλων ἀφηγήσεων εἰλημμένων ἐκ τῶν τραγικῶν, τῶν Ἀλεξανδρινῶν ἐλεγειακῶν ἢ ἐξ ἱστορικῶν συγγραφέων, μὲ τὸν σκοπόν, ὅπως χρησιμεύσωσιν εἰς τοὺς νέους ποιητὰς ὡς θέματα ἐπῶν ἢ ἐλεγειῶν. Κυριώτεροι τῶν μυθιστοριογράφων εἶναι Λούκιος ὁ Πατρεὺς γράψας τὴν «Ἱστορίαν τοῦ ὄνου», ἣν μετεσκεύασεν, ὡς ὑποτίθεται, ὁ Λουκιανός, καὶ ὁ Ἀπουλήϊος· ὁ Ἀντώνιος Διογένης (Α' μ. Χ. αἰών) γράψας τὸ μυθιστόρημα «Τῶν ὑπὲρ Θούλην ἀπίστων» (=ἀπιστεύτων), τοῦ ὁποίου σῴζονται ἀποσπάσματα καὶ ἐπιτομὴ τοῦ Φωτίου· ὁ Ἰάμβλιχος, Σύρος τὸ γένος, γράψας (περὶ τὸ 170) τὰ «Βαβυλωνιακὰ» εἰς 35 βιβλία, τῶν 16 δὲ πρώτων ἐξ αὐτῶν σῴζεται ἐπιτομὴ ὑπὸ Φωτίου· Ξενοφῶν ὁ Ἐφέσιος (μεταξὺ Β' καὶ Γ' αἰῶνος) γράψας τὸ σῳζόμενον μυθιστόρημα «Ἐφεσιακά». Ἡλιόδωρος ὁ Ἐμεσηνὸς (τέλος Γ' αἰῶνος) γράψας τὸ δημοφιλέστατον καὶ σῳζόμενον «Σύνταγμα τῶν περὶ Θεαγένην καὶ Χαρίκλειαν Αἰθιοπικῶν» εἰς 10 βιβλία, ὅπερ διακρίνεται διὰ τὰς ἐναργεῖς περιγραφάς του, ἐνῷ ἀποτυγχάνει εἰς τὴν παράστασιν τοῦ ψυχικοῦ κόσμου τῶν ἡρώων· Ἀχιλλεὺς ὁ Τάτιος (Δ' αἰών) συγγραφεὺς τῶν «Κατὰ Λευκίππην καὶ Κλειτοφῶντα» εἰς 8 βιβλία· ὁ Χαρίτων, δημιουργὸς τοῦ ἱστορικοῦ μυθιστορήματος τῶν «Κατὰ Χαιρέαν καὶ Καλλιρρόην». Εἰς τὰ μυθιστορήματα ταῦτα δέον νὰ προστεθῇ καὶ ὁ ἀνώνυμος κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Πτολεμαίων σχηματισθεὶς καὶ ἐπὶ τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων τοῦ Γ' μ. Χ. αἰῶνος γραφεὶς μυθικὸς βίος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, οὗτινος σῴζονται τέσσαρες ἑλληνικαὶ διασκευαί, ὧν αἱ δύο ἔμμετροι, καὶ μεταφράσεις εἰς τὴν λατινικήν, συριακήν, ἀρμενικήν, αἰθιοπικὴν καὶ σλαυικὴν γλῶσσαν. Ὁμοίως ἀνώνυμος καὶ ἐκ μεταφράσεων γνωστὴ εἶναι καὶ ἡ «Ἱστορία Ἀπολλωνίου τοῦ Τυρίου». Ἀλλὰ τὸ ἄριστον πάντων τῶν ἐρωτικῶν τούτων μυθιστορημάτων εἶναι «Τὰ κατὰ Δάφνιν καὶ Χλόην» τοῦ Λόγγου (Β' αἰών) εἰς 4 βιβλία, τὰ ὁποῖα ἀπλήστως ἀνεγνώσκοντο κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν. Ἡ δροσερότης τῶν περιγραφῶν, ἡ ἀφέλεια τῆς λέξεως, ἡ χάρις τῆς διηγήσεως εἶναι παρὰ πάντων ὡμολογημέναι. Γενικῶς εἰπεῖν πάντα τὰ μυθιστορήματα ταῦτα στεροῦνται εἰλικρινοῦς συγκινήσεως. Διότι τὰ πάντα ἐν αὐτοῖς εἶναι συμβατικά: τὸ γεωγραφικὸν καὶ ἐθνικὸν περιβάλλον, τὰ πρόσωπα καὶ οἱ χαρακτῆρες αὐτῶν, τὸ περισσότεχνον ὕφος. Οἱ συγγραφεῖς ἀπέφευγον ν' ἀτενίσωσι τὴν πραγματικότητα καὶ νὰ δημιουργήσωσι ζωντανοὺς τύπους ἐντὸς ἀληθοῦς, φυσικοῦ καὶ ἱστορικοῦ πλαισίου. Εἶναι ἔργα τοῦ γραφείου, τῶν ὁποίων αἱ ὑποθέσεις ἐζητοῦντο εἰς τὰ παλαιότερα βιβλία καί, ὡς λέγει ὁ Κρουμβάχερ, ἐν αὐτοῖς ὑπῆρχεν ἡ θανάσιμος ἐχθρὰ πάσης γνησίας τέχνης, ἡ ἀναλήθεια.

Οἱ Βυζαντινοὶ ἐμιμήθησαν τὰ εἰδωλολατρικὰ ταῦτα μυθιστορήματα, μετατρέψαντες αὐτὰ εἰς χριστιανικά, ἰδίᾳ κατὰ τὴν σημειωθεῖσαν ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν ἀναγέννησιν τῶν ἀρχαίων σπουδῶν. Οἱ πρῶτοι συγγραφεῖς τοιούτων μυθιστορημάτων ἦσαν κυρίως κληρικοί. Τούτων γνωστοὶ εἶναι ὁ Πρόδρομος, ὁ Μανασσῆς, Νικήτας ὁ Εὐγενιανὸς καὶ ὁ Εὐστάθιος. Ἡ δὲ λογοτεχνικὴ ἀξία τῶν ἔργων των εἶναι μηδαμινή. Πολὺ ὅμως ἀνώτερα εἶναι τὰ εἰς δημώδη κυρίως γλῶσσαν καὶ ἐξ ἀνατολικῆς ἐπιδράσεως γεγραμμένα, τῶν ὁποίων τὰ περισσότερα ἀνεγινώσκοντο ἀπλήστως ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ μετεσκευάσθησαν καὶ εἰς πολλὰς ξένας γλώσσας. Τοιαῦτα εἶναι ὁ «Βαρλαὰμ καὶ Ἰωσαφὰτ» (εἰς γλῶσσαν λογίαν μέν, ἀλλὰ ῥέουσαν), διασκευὴ τῆς βιογραφίας τοῦ Βούδδα, «Ὁ Συντίπας» καὶ τοῦτο ἰνδικῆς προελεύσεως καὶ εἰς πολλὰς παραλλαγὰς σῳζόμενον, ὁ «Στεφανίτης καὶ Ἰχνηλάτης» καὶ τοῦτο διασκευὴ ἰνδικοῦ κειμένου ἐξ ἀραβικῆς μεταφράσεως, ὁ «Βίος τοῦ Αἰσώπου». Ἰδιαίτερον ὅμως κλάδον τῶν παρὰ Βυζαντινοῖς μυθιστορημάτων ἀποτελοῦσι τὰ ἔμμετρα «ρομάντσα», εἴτε ἑλληνικῆς ἐμπνεύσεως, εἴτε φραγκικῆς ἐπιδράσεως, τῶν ὁποίων κύριον γνώρισμα εἶναι ὁ ρωμαντικὸς μεσαιωνικὸς χαρακτὴρ τῆς τε ὑποθέσεως καὶ τῆς παραστάσεως αὐτῆς (βλ. *ἐπύλλιον*). Κ. Ι. Β.

Ἐρώτιον (ἡ). Ἑταίρα ζῶσα μετὰ τῆς Μαρμαρίου, Ἡδείας καὶ Νικιδίου παρὰ τοῖς φιλοσόφοις Μητροδώρῳ καὶ Ἐπικούρῳ (*Διογ. Λαέρτ.* Γ' 3).

Ἐρώτιος. Εἷς τῶν νομοδιδασκάλων τοῦ Βυζαντίου, ἐργασθεὶς ἐν τῇ συντάξει τοῦ Θεοδοσιανοῦ κώδικος. —Π.

ἐρωτισμὸς (ὁ) [*Φυσιολ.*]. Καλεῖται οὕτως ἡ ὑπερβολικὴ ὁρμὴ τοῦ γενετησίου ἐνστίκτου ἢ τῆς *ἀφροδισίας*. Εἰς τὸν ἐρωτισμὸν περιλαμβάνεται ἡ *νυμφομανία* (ἢ μητρομανία ἢ ἀνδρομανία ἢ αἰδοιομανία), ἀφορῶσα τὰς γυναῖκας, καὶ ἡ *σατυρίασις*, ἀφορῶσα τοὺς ἄνδρας. Κατ' ἀμφοτέρας τὰς καταστάσεις ταύτας ὑπάρχει ἀκόρεστος ἡ δίψα τοῦ γενετησίου ἐνστίκτου, ὅπερ μετὰ τὴν πρώτην ἱκανοποίησιν ζητεῖ ἀλλεπαλλήλους τοιαύτας καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον δὲν διστάζει πρὸ οὐδενὸς ἐμποδίου, αἰδοῦς, προσχημάτων, συνθηκῶν καὶ συνεπειῶν. Αἱ νυμφομανεῖς καὶ οἱ σατυριασικοὶ δύνανται ἐν οἱαδήποτε στιγμῇ καὶ τόπῳ νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ παντὸς ἀγνώστου. Ὁ ἐρωτισμὸς ὅθεν εἶναι τελείως διάφορος τῆς *ἐρωτομανίας* (βλ. λ.), ἧς ἡ ἱκανοποίησις γίνεται μόνον ἐν τῇ φαντασίᾳ τοῦ ἐρωτομανοῦς. Ἐπίσης δέον ν' ἀντιδιασταλῶσι πρὸς τὸν ἐρωτισμὸν δύο καταστάσεις ὁμοιάζουσαι πρὸς τὴν σατυρίασιν καὶ τὴν νυμφομανίαν, ἤτοι ὁ *πριαπισμός*, καθ' ὃν ὑπάρχει στύσις συνεχὴς ἄνευ γενετησίου ἐπιθυμίας, καὶ ἡ *παροδικὴ νυμφομανία*, ἡ προερχομένη ἐκ κνησμονῆς τοῦ αἰδοίου λόγῳ δερματικῶν παθήσεων, ὀξυούρων κ.λ.π. Ὁ ἐρωτισμὸς ἀπὸ ἰατροδικαστικῆς ἀπόψεως θεωρεῖται ὡς κατάστασις παθολογικὴ καὶ ἀκαταλόγιστος. Ν. Ν. Δ.

ἐρωτοδουλειὰ (ἡ)· δημοτ., ὑπόθεσις ἐρωτική: «κάποια ἐρωτοδουλειὰ εἶναι 'ς τὴ μέση».

Digitized by Google

ἐρωτόκαστρο (τό). Ὀνομάζεται οὕτως εἰς διάφορα μεσαιωνικὰ μυθιστορήματα μυθικὸν ἀνάκτορον, ἕδρα τοῦ κυριάρχου Ἔρωτος. Ἐν τῷ ἐμμέτρῳ μυθιστορήματι «Βέλθανδρος καὶ Χρυσάντζα», τὸ ἐρωτόκαστρον εἶναι πολυτελὲς ἐκ σαρδόνυχος μέγαρον μὲ ἀδαμαντίνην πύλην καὶ χρυσᾶς ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων κεφαλὰς δρακόντων καὶ λεόντων, ἐντὸς αὐτοῦ δὲ ὑπάρχουν ὅλα τὰ ὡραῖα ἐξωτικὰ ζῷα καὶ πτηνά, ἐν οἷς καὶ ταώς, ἀπὸ τῶν βλεμμάτων τοῦ ὁποίου ἐξέρχεται πύρινον ρεῦμα, ρέον ἐν τῇ κοίτῃ ἑνὸς ποταμοῦ, τὸν ὁποῖον διὰ νὰ διανύσῃ τις ἀπαιτεῖται 10 ἡμερῶν πορεία. Ἐν τῷ ἀνακτόρῳ διαμένει ὁ Ἔρως, εἶναι δὲ τοῦτο διακεκοσμημένον δι' εἰκόνων ἐρωτικῶν, ἐπιγραφῶν ἐρώντων, καὶ εἰς τὴν κρίσιν τοῦ εἰσερχομένου θνητοῦ ὑποβάλλονται ὡραῖαι νεάνιδες, ἐξ ὧν οὗτος βραβεύει μίαν, ἣν καὶ νυμφεύεται. Ἡ αὐτὴ περίπου περιγραφὴ ἐρωτοκάστρου ὑπάρχει καὶ εἰς προβηγκιανὸν ἔργον.

ἐρωτοκαυχηματίας, *—ου* (ὁ)· ὁ καυχηματίας, ὁ καυχώμενος διὰ τοὺς ἔρωτάς του.

«Ἐρωτόκριτος». Ποίημα εἰς κρητικὴν διάλεκτον, διῃρημένον εἰς πέντε μέρη καὶ ἀποτελούμενον ἐκ δέκα χιλιάδων περίπου ὁμοιοκαταλήκτων δεκαπεντασυλλάβων στίχων, γραφὲν ὑπὸ Βιτζέντζου Κορνάρου τὸν ΙΣΤ' ἢ ΙΖ' αἰῶνα. Ὁ Ἐρωτόκριτος εἶναι ἴσως τὸ περιφημότερον ἔργον ἐκ τῶν παραχθέντων τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐν Κρήτῃ.

Εἶναι γνωστόν, ὅτι μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως παρατηρεῖται ἄνθησις τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας εἰς τὰς ἰταλοκρατουμένας νήσους, τὴν Ρόδον, τὴν Κύπρον, τὴν Κρήτην. Ἡ ἄνθησις αὕτη ὁλοκληρώνεται εἰς τὴν Κρήτην, ὅπου ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος παράγονται ἔργα οἷα ὁ «Γύπαρις», ἡ «Ἐρωφίλη», ὑπὲρ πάντα δὲ ἡ «Θυσία τοῦ Ἀβραὰμ» καὶ ὁ «Ἐρωτόκριτος». Ἡ λογοτεχνία αὐτὴ διακρίνεται διὰ τὸν καθαρῶς δημοτικόν της χαρακτῆρα, ἀπηλλαγμένη οὖσα παντὸς ἀρχαΐζοντος στοιχείου, ἰδίως εἰς τὴν γλωσσικὴν αὐτῆς μορφήν. Χρησιμοποιεῖ μάλιστα τὸ ἰδίωμα τοῦ τόπου ἔνθα ἐγράφη τὸ ἔργον. Οὕτως ὁ Ἐρωτόκριτος εἶναι συντεταγμένος εἰς τὸ ἰδίωμα τῆς ἀνατολικῆς Κρήτης, τὸ ὁμιλούμενον εἰδικώτερον ἐν Σητείᾳ, πατρίδι τοῦ ποιητοῦ. Τὸ ἰδίωμα τοῦτο ἔχει τοὺς κοινοὺς χαρακτῆρας τῆς κρητικῆς διαλέκτου, ἤτοι τὸ τρίτον πληθυντικὸν πρόσωπον τῶν ρημάτων εἰς —οῦσι, ὡς καί τινας λέξεις εἰδικῶς κρητικάς· φέρει ὅμως καὶ ἰδιαιτέραν σφραγῖδα, οἷον τὴν ἀντωνυμίαν *τως* ἀντὶ *των*, τὰς ρηματικὰς αὐξήσεις ἤκαμε, ἤφερε κ. ἄ. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὸ ἰδίωμα τοῦτο ξενίζει κατ' ἀρχὰς τὸν ἀσυνήθιστον ἀναγνώστην· εὔκολα ὅμως συνηθίζει οὗτος εἰς αὐτὸ καὶ αἰσθάνεται πλήρως τὸ ποίημα. Ἡ γλῶσσα τοῦ «*Ἐρωτοκρίτου*» εἶναι καθαρῶς δημοτική, οὐδὲ ξένας λέξεις, ἀραβικὰς ἢ ἰταλικάς, μὴ εἰσελθούσας εἰς τὴν κοινὴν χρῆσιν, περιέχει. Ἡ γλωσσικὴ αὐτὴ καθαρότης ἐνέχει μεγαλυτέραν ἀξίαν, ἂν ἀναλογισθῶμεν ὅτι καὶ τὰ δημώδη ἀκόμη ἔργα τὰ γραφόμενα κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἢ καὶ ὀλίγον προγενεστέρως συνετάσσοντο εἰς γλῶσσαν μικτήν, ἐν ᾗ τὸ λόγιον στοιχεῖον εὑρίσκετο εἰς μεγαλύτερον ἢ μικρότερον βαθμὸν ἀναλόγως τῆς μορφώσεως καὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ συγγραφέως.

Ἄψογος, ὡς ἡ γλωσσικὴ μορφή, εἶναι καὶ ἡ στιχουργία τοῦ ποιήματος. Ἡ χασμωδία ἀποφεύγεται κατὰ τὸ δυνατόν, ἡ ρίμα εἶναι, ἐκτὸς μηδαμινῶν ἐξαιρέσεων, τελεία, καὶ οἱ δεκαπεντασύλλαβοι κυλίουσιν ἀπροσκόπτως, οὐδόλως ἐνθυμίζοντες τὴν κατὰ διαφόρους τρόπους παραποίησιν αὐτῶν ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν λογίων.

Ἀνάλυσις τοῦ ποιήματος. Ἡ ὑπόθεσις τοῦ ποιήματος ὑπόκειται ἐν Ἀθήναις εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐποχήν. Κύρια πρόσωπα εἶναι ἡ *Ἀρετοῦσα*, μετὰ μακρὰν ἀτεκνίαν ἀποκτηθεῖσα κόρη τοῦ βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν Ἡράκλη καὶ τῆς βασιλίσσης Ἀρτέμης, καὶ ὁ *Ἐρωτόκριτος* (τὸ ὄνομα, σύνθετον ἐκ τοῦ *ἔρως* καὶ *κρίνω*, σημαίνει τὸν βασανισμένον ἀπὸ τὸν ἔρωτα· εἰς τὸ ποίημα γίνεται χρῆσις μόνον τῶν τύπων *Ρωτόκριτος* καὶ *Ρώκριτος*), υἱὸς μονογενὴς τοῦ πολιτικοῦ συμβούλου τοῦ βασιλέως Πεζόστρατου. Ὁ Ἐρωτόκριτος ἰδὼν τὴν βασιλοπούλαν εἰς τὸ παλάτι, καταλαμβάνεται ὑπὸ σφοδροῦ πρὸς αὐτὴν ἔρωτος, πειθόμενος ὅμως εἰς τὰς συμβουλὰς τοῦ φίλου του Πολύδωρου, προσπαθοῦντος νὰ καταδείξῃ εἰς αὐτὸν τὸ παράλογον καὶ τὸ ἀπρεπὲς τοῦ ἔρωτος ἑνὸς ὑποτελοῦς τοῦ βασιλέως πρὸς τὴν κόρην αὐτοῦ, ἀραιώνει τὰς εἰς τὸ παλάτιον ἐπισκέψεις. Θέλων ὅμως νὰ διασκεδάσῃ τὸν πόνον ψάλλει ἑκάστην νύκτα περιπαθῆ ᾄσματα, ἅτινα συγκινοῦν πάντας καὶ περισσότερον τὴν Ἀρετοῦσαν, ἀρχίζουσαν νὰ αἰσθάνεται συμπάθειαν πρὸς τὸν ἄγνωστον τραγουδιστήν. Ὁ βασιλεύς, θέλων νὰ μάθῃ τίς εἶναι ὁ τραγουδιστής, στέλλει στρατιώτας του, ἵνα τὸν συλλάβωσιν, ὁ ἀνδρεῖος ὅμως Ἐρωτόκριτος μετὰ τοῦ φίλου του καταβάλλουσιν ἅπαντας καὶ ἀπέρχονται εἶτα εἰς Ἔγριπον· ἡ Ἀρετοῦσα στερηθεῖσα τῶν ᾀσμάτων στενοχωρεῖται, ὁ δὲ βασιλεὺς πρὸς διασκέδασίν της προκηρύσσει ἀγῶνα κονταροχτυπήματος. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἡ Ἀρετοῦσα μανθάνει ἐκ τυχαίου περιστατικοῦ τίς ἦτο ὁ τραγουδιστής: μεταβᾶσα μετὰ τῆς μητρός της εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀπουσιάζοντος Ἐρωτοκρίτου, πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ ἀσθενοῦντος πατρός του, εὑρίσκει τὰ ψαλλόμενα τραγούδια καὶ τὴν εἰκόνα της ζωγραφισμένην παρὰ τοῦ Ἐρωτοκρίτου, ἅτινα καὶ λαμβάνει μεθ' ἑαυτῆς. Οὕτως ἐπιστρέψας ὁ Ἐρωτόκριτος ἀντιλαμβάνεται ὅτι ἡ Ἀρετοῦσα γνωρίζει τὸ μυστικόν του, πείθεται δὲ καὶ ἐξ ἄλλων περιστατικῶν ὅτι δὲν ἀποκρούει τὸ αἴσθημά του.

Τὸ δεύτερον μέρος πληροῖ ἐξ ὁλοκλήρου ἡ ἀφήγησις τοῦ «κονταροχτυπήματος», οὗτινος ὁ νικητὴς θέλει λάβει χρυσοῦν στέφανον ἀπὸ τῶν χειρῶν τῆς κόρης τοῦ βασιλέως. Περιγράφονται λεπτομερῶς οἱ ἐξ ὁλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καταφθάσαντες ἡγεμονόπαιδες, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνονται ὁ Πιστόφορος, υἱὸς τοῦ Ρήγα τοῦ Βυζαντίου, ὁ Χαρίδημος, ἀρχοντόπουλο τῆς Κρήτης, καὶ ὁ Ἐρωτόκριτος. Διὰ μελανῶν χρωμάτων παρουσιάζεται ὁ ἀφέντης τῆς Πάτρας Δρακόκαρδος καὶ ὁ Καραμανίτης Σπιδόλιοντας (*σπίδα* καὶ *ἀσπίδα* = ἀσπίς, εἶδος ἐχίδνης). Μεταξὺ τοῦ τελευταίου τούτου καὶ τοῦ Κρητικοῦ Χαρίδημου γίνεται μονομαχία διὰ προηγουμένας ἀφορμάς, κατὰ τὴν ὁποίαν φονεύεται ὁ Καραμανίτης· οἱ δὲ ἀγῶνες ἀναβάλλονται διὰ τὴν ἐπαύριον. Ἐκ τούτων, οὓς περιγράφει λεπτομερῶς ὁ ποιητής, ἐξέρχεται μετὰ κοπιώδη πάλην νικητὴς ὁ Ἐρωτόκριτος, λαμβάνων τὸν στέφανον ἀπὸ τῶν χειρῶν τῆς Ἀρετούσας.

Ὁ Πιστόφορος, «ὑγιὸς τοῦ Ρήγα τοῦ Βυζαντίου», ἐρχόμενος διὰ τὸ «κονταροχτύπημα» (Β 365 κ. ἑ.).
[Μικρογραφία ἐκ τοῦ χειρογράφου τοῦ Λονδίνου.]

Κατόπιν τῶν γεγονότων αὐτῶν ὁ ἔρως αὐξάνει καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη, οἱ δὲ δύο ἐρασταί, παρὰ τὰς συμβουλὰς τοῦ Πολύδωρου καὶ τῆς Νένας (τῆς τροφοῦ τῆς Ἀρετούσας), εὑρίσκουσι τρόπον νὰ συναντηθῶσι νύκτωρ, ἡ μὲν Ἀρετὴ ἐντὸς τῆς οἰκίας, ὁ δὲ Ἐρωτόκριτος ἔξωθεν πρὸ σιδηροφράκτου παραθύρου, καὶ οὕτω, χωρὶς κἂν νὰ βλέπωνται, νὰ ἀνακουφισθῶσιν ἐξομολογούμενοι ὁ εἷς εἰς τὸν ἄλλον τὰ πάθη των. Λαμβάνουσι δὲ τὴν ἀπόφασιν, ὅπως ὁ πατὴρ τοῦ Ἐρωτοκρίτου ζητήσῃ ἀπὸ τὸν βασιλέα τὴν χεῖρα τῆς κόρης του διὰ τὸν υἱόν του. Ὁ βασιλεὺς ὅμως γίνεται ἔξω φρενῶν διὰ τὴν ἀνοίκειον αὐτὴν πρότασιν καὶ διατάσσει τὴν ἐξορίαν τοῦ Ἐρωτοκρίτου. Πράγματι οὗτος, ἀφοῦ πρῶτον συνηντήθη κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον μετὰ τῆς Ἀρετούσας καὶ ἔλαβε παρ' αὐτῆς δακτύλιον ἀρραβῶνα καὶ ὅρκον αἰωνίας πίστεως, ἀπέρχεται εἰς Ἔγριπον ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ μόνον πιστὸν δοῦλον (Γ' μέρος).

Ἐν τῷ μεταξὺ ἀπεσταλμένοι ζητοῦν τὴν χεῖρα τῆς Ἀρετῆς διὰ τὸν Πιστόφορον, τὸ βασιλόπουλον τοῦ Βυζαντίου. Ἡ Ἀρετὴ ὅμως, προφασιζομένη ὅτι δὲν θέλει ν' ἀποχωρισθῇ τῶν γονέων της, ἀρνεῖται νὰ ὑπανδρευθῇ, ἀλλ' ὁ πατήρ της βεβαιωθεὶς περὶ τῆς ἀληθοῦς αἰτίας τῆς ἀρνήσεως τὴν ἐγκλείει εἰς φυλακὴν μετὰ τῆς νένας της Φροσύνης, μέχρις ὅτου με 'νανοήσῃ, καὶ τῆς ἐπαναλαμβάνει κατὰ μῆνα τὴν πρότασιν τοῦ γάμου. Τρία ἔτη παρέρχονται τοιουτοτρόπως, εἰς τὸ πέρας τῶν ὁποίων ἐγείρει πόλεμον κατὰ τοῦ βασιλέως Ἡράκλη ὁ βασιλεὺς τῆς Βλαχιᾶς Βλαντίστρατος. Κατὰ τὰς πρὸ τῶν Ἀθηνῶν γινομένας μάχας προσέρχεται πρὸς βοήθειαν τοῦ βασιλέως του ὁ Ἐρωτόκριτος, καταστὰς ἀγνώριστος χάρις εἰς μαγικὸν ὑγρὸν καὶ ἐμπνέων τὸν φόβον εἰς τοὺς ἀντιπάλους. Μετὰ μικρὰν ἀνακωχήν, καθ' ἣν ὁ Ἐρωτόκριτος ἀπέρχεται πάλιν εἰς τὰ ἴδια, φθάνει ἀπὸ τὴν Φραγκιὰν ὁ ἀνεψιὸς τοῦ ἀντιπάλου βασιλέως Ἄριστος· ὁ βασιλεὺς Βλαντίστρατος προτείνει εἰς τὸν Ἡράκλην νὰ λυθῇ ἡ διαφορὰ διὰ μονομαχίας μεταξὺ τοῦ Ἀρίστου καὶ ἑνὸς τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ. Ὁ βασιλεύς, μὴ διαθέτων νέον ἀρκούντως ἀνδρεῖον, ἵνα μονομαχήσῃ, εὑρίσκεται εἰς δύσκολον θέσιν, ἀπὸ τὴν ἀμηχανίαν ὅμως τὸν ἐξάγει ὁ Ἐρωτόκριτος, προσφερόμενος αὐτὸς ν' ἀγωνισθῇ πρὸς τὸν Ἄριστον, ὃν καὶ νικᾷ πράγματι κατόπιν ὁλοημέρου ἀγῶνος, βαρέως ὅμως πληγωθεὶς (Δ' μέρος).

Ὁ βασιλεὺς σπεύδει νὰ παράσχῃ πᾶσαν βοήθειαν πρὸς τὸ ἄγνωστον παλληκάρι, τὸ ὁποῖον ἔσωσεν αὐτὸν καὶ τὴν χώραν του, καὶ μεταφέρει τὸν Ἐρωτόκριτον εἰς τὸ παλάτι· ἐκεῖ τοῦ προσφέρει τὸ ἥμισυ βασίλειόν του· ὁ Ἐρωτόκριτος δὲν ζητεῖ εἰμὴ τὴν χεῖρα τῆς Ἀρετῆς, αὕτη ὅμως ἀρνεῖται· ὁ Ἐρωτόκριτος μεταβαίνει ὁ ἴδιος, διατηρῶν πάντοτε ἠλλοιωμένην τὴν μορφήν, πρὸς αὐτήν, φεύγων δὲ δίδει τὸν δακτύλιον ἀρραβῶνα εἰς τὴν Φροσύνην. Ἡ Ἀρετὴ ἐκ τούτου εἰκάζει ὅτι ὁ Ἐρωτόκριτος θ' ἀπέθανε, ζητεῖ τὸν ἄγνωστον καὶ αἰτεῖται παρ' αὐτοῦ πληροφορίας. Ὁ Ἐρωτόκριτος διηγεῖται πλαστὴν ἱστορίαν περὶ θανόντος ἱππότου δώσαντος εἰς αὐτὸν τὸν δακτύλιον, ἵνα πεισθῇ περισσότερον περὶ τῆς στερρότητος τοῦ ἔρωτος αὐτῆς. Ἡ Ἀρετὴ ὀδύρεται καὶ λιποθυμεῖ, τότε ὅμως ὁ Ἐρωτόκριτος ἀποπλύνει τὸ πρόσωπον καὶ ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τῆς Ἀρετῆς. Μεταμορφωθεὶς πάλιν ἀναγγέλλει εἰς τὸν βασιλέα, ὅτι ἡ Ἀρετοῦσα δέχεται τὸν γάμον, καὶ ἀφοῦ καλέσῃ καὶ τοὺς γονεῖς του, ἀποκαλύπτεται πρὸ πάντων ἐν μέσῳ γενικῆς χαρᾶς· οὕτω τελοῦνται οἱ γάμοι τοῦ Ἐρωτοκρίτου καὶ τῆς Ἀρετούσας, οἵτινες ὑπῆρξαν τὸ εὐτυχέστερον ἀνδρόγυνον, ἀποκτήσαντες υἱοὺς καὶ ἐγγόνους.

Οὐδὲν ἔργον τῆς βυζαντινῆς καὶ μεταβυζαντινῆς λογοτεχνίας ἐγένετο ἀντικείμενον τοσούτων μελετῶν ὅσον ὁ Ἐρωτόκριτος. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος μέχρι σήμερον πλεῖστοι εἶναι οἱ ἀσχοληθέντες μὲ τὸ ἔργον, διατυπώσαντες διαφόρους γνώμας ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἐρευνήσαντες τὰ ποικίλα προβλήματα, ἅτινα γεννᾷ ἡ μελέτη του. Αἱ νεώτεραι ἔρευναι ἀνέτρεπον ἄρδην τὰ κατόπιν κόπων ἐξαχθέντα συμπεράσματα τῶν προηγηθέντων μελετητῶν, οἱ δὲ ἔτι νεώτεροι ἐρευνηταὶ ἀπεδείκνυον ἐσφαλμένας καὶ τούτων τὰς γνώμας, οὕτως ὥστε σήμερον ἡ ἐπιστήμη δὲν δύναται εἰσέτι νὰ δώσῃ ἀκριβῆ καὶ ἀναντίρρητον ἀπάντησιν εἰς τὰ τρία σπουδαιότερα προβλήματα τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Ἐρωτόκριτον: τὸ πρόβλημα τοῦ προσώπου τοῦ ποιητοῦ, τοῦ χρόνου τῆς συγγραφῆς καὶ τῶν πηγῶν, ἐξ ὧν οὗτος ἤντλησε. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐκτεθῶσιν ἅπασαι αἱ ἐξενεχθεῖσαι σοβαραὶ εἰκασίαι περὶ τῶν προβλημάτων αὐτῶν, τονιζομένων ἰδιαιτέρως τῶν συμπερασμάτων, ἅτινα παραδέχονται πλέον οἱ περισσότεροι τῶν σημερινῶν μελετητῶν.

Τὰ τρία προαναφερθέντα προβλήματα εἶναι στενῶς συνδεδεμένα πρὸς ἄλληλα, διότι εἶναι φανερὸν ὅτι, ἂν φθάσωμεν εἰς θετικὸν συμπέρασμα περὶ τοῦ χρόνου τῆς συγγραφῆς τοῦ ἔργου, θὰ πρέπῃ εἰς αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ν' ἀναζητήσωμεν τὸν ποιητὴν καὶ νὰ περιορίσωμεν εἰς ὡρισμένον χρονικὸν ὅριον τὰς περὶ αὐτοῦ ἐρεύνας μας· ἀλλὰ καὶ τὸ ζήτημα τῶν πηγῶν συνδέεται πρὸς τὰ δύο ἄλλα, διότι ἐὰν ἀποδειχθῇ ὅτι τὸ ποίημα περιέχει μιμήσεις ἔργου τινὸς ἰταλικοῦ ἢ ἑλληνικοῦ, οὗτινος ὁ χρόνος τῆς ἐκδόσεως εἶναι γνωστός, ὁ χρόνος αὐτὸς θ' ἀποτελέσῃ ὅριον, πέραν τοῦ ὁποίου δὲν θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ τεθῇ ἡ συγγραφὴ τοῦ ἡμετέρου ἔργου, ὅπως ἐπίσης, ἂν τὰ συμπεράσματα περὶ τοῦ χρόνου τῆς συγγραφῆς εἶναι ἀπολύτως θετικά, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνεται λόγος περὶ ἐπιδράσεως ἐπὶ τοῦ ποιήματος ἔργων ἐκδοθέντων μετὰ τὸν ὡρισμένον αὐτὸν χρόνον. Ἐν τοῖς ἑπομένοις θὰ γίνῃ προσπάθεια ὅπως τὰ προβλήματα ταῦτα χωρισθῶσι κατὰ τὸ δυνατόν.

Ποιητὴς τοῦ Ἐρωτοκρίτου. Ὁ Ἐρωτόκριτος περατοῦται διὰ τῶν ἑξῆς στίχων (Ε 1539—1548), ἐν οἷς ὁ ποιητὴς παρουσιάζει ἑαυτόν:

Θωρῶ πολλοὺς καὶ πεθυμοῦ κ' ἔχω το γροικημένα
νὰ μάθου τὶς ἐκόπιασε εἰς τ' ἀπανωγραμμένα.
κ' ἐγὼ δὲ θὲ νὰ κουρφευτῶ, κι' ἀγνώριστο νὰ μ' ἔχου,
μὰ θέλω νὰ φανερωθῶ, κι' ὅλοι νὰ με κατέχου.
Βιτζέντζος εἶν' ὁ ποιητὴς κ' εἰς τὴ γενιὰ Κορνάρος,
ποὺ νὰ βρεθῇ ἀκριμάτιστος, ὄντε τὸν πάρ' ὁ χάρος.
Στὴ Στεῖαν ἐγεννήθηκε, στὴ Στεῖαν ἐνεθράφη,
ἐκεῖ 'καμε κ' ἐκόπιασε ἐτοῦτα ποὺ σᾶς γράφει.
Στὸ Κάστρον ἐπαντρεύτηκε, σὰν ἁρμηνεύγ' ἡ Φύση,
τὸ τέλος τ' ἔχει νὰ γενῇ, ὅπου ὁ Θεὸς ὁρίσῃ.

Ἐκ πρώτης ὄψεως αἱ πληροφορίαι αὗται φαίνονται ἀρκεταὶ καὶ πράγματι οὐδεὶς λόγος ἀτοχρῶν μᾶς ἀναγκάζει νὰ μὴ παραδεχθῶμεν ὅτι ποιητὴς τοῦ Ἐρωτοκρίτου εἶναι ὁ ὀνομαζόμενος Βιτζέντζος Κορνάρος, γεννηθεὶς καὶ ἀνατραφεὶς ἐν Σητείᾳ τῆς ἀνατολικῆς Κρήτης, ἔνθα συνέ-

Digitized by Google

γραψε καὶ τὸ ποίημα, νυμφευθεὶς δὲ μετὰ ταῦτα ἐν Ἡρακλείῳ (Κάστρο). Καὶ πράγματι ἐπὶ μακρόν, ἀπὸ τοῦ πρώτου ἐκδώσαντος τὸ ποίημα τῷ 1713, ὅστις ἐπιγράφει τὸν Ἐρωτόκριτον «συνθεμένον ἀπὸ τὸν ποτὲ εὐγενέστατον Βιτζέντζον τὸν Κορνάρον ἀπὸ τὴν χώραν τῆς Σιτίας τοῦ Νησιοῦ τῆς Κρήτης» μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος, δὲν ἐγεννήθη ἀμφιβολία περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ ποιητοῦ. Ἡ τῶν νεωτέρων ὅμως ἐρευνητῶν περισσότερον ἐπισταμένη ἐξέτασις τῶν ἀνωτέρω στίχων ἐκλόνισε τὴν πρότερον ὑπάρχουσαν ἀπόλυτον ἐπ' αὐτῶν πίστιν.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι εἰς τὰ πλεῖστα τῶν δημωδῶν ἔργων τῆς βυζαντινῆς καὶ τῆς μετὰ τὴν Ἅλωσιν λογοτεχνίας δηλοῦται ἐν τῷ τέλει τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ. Ὁ παρουσιαζόμενος ὅμως ὡς ποιητὴς πολλάκις δὲν εἶναι εἰμὴ ἁπλοῦς ἀντιγραφεὺς τοῦ χειρογράφου ἢ διασκευαστὴς τοῦ ἔργου, οἰκειοποιούμενος τὸν τίτλον τοῦ ποιητοῦ οὐχὶ ἐκ κακῆς προθέσεως, ἀλλὰ διότι τότε δὲν ἐπεκράτουν αἱ σημεριναὶ περὶ πνευματικῆς ἰδιοκτησίας ἀντιλήψεις, τὰ δὲ εἰς τὴν δημώδη γραμμένα ἔργα ἐθεωροῦντο κτῆμα κοινόν. Δὲν εἶναι λοιπὸν διόλου ἀπίθανον μήπως ὁ ἀναφερόμενος Βιτζέντζος Κορνάρος δὲν εἶναι ὁ πραγματικὸς ποιητής, ἀλλὰ διασκευαστής, μετατρέψας ἴσως παλαιότερον πρότυπον εἰς ὁμοιοκατάληκτον ποίημα ἢ ἄλλας ἐπενεγκὼν ἀλλαγάς, πιθανῶς δὲ καὶ οὐδὲν ἄλλο ἢ ἁπλοῦς ἀντιγραφεύς. Συμφώνως μὲ τὴν γνώμην τῶν συμμεριζομένων τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, ἣν πρῶτος ἐξέφερεν ὁ Ν. Γ. Πολίτης, ἡ εἰκασία των αὕτη ἐνισχύεται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι οἱ ἀνωτέρω στίχοι ὑπολείπονται κατὰ πολὺ ἀπὸ τοὺς λοιποὺς τοῦ ποιήματος καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προέρχωνται ἀπὸ τὸ ἴδιον πρόσωπον. Ἐκτὸς τούτου διακρίνονται ἀμέσως ὅτι εἶναι προστεθειμένοι κατόπιν, προϋποθέτουσι δὲ γνῶσιν τοῦ ποιήματος καὶ κυκλοφορίαν αὐτοῦ (θωρῶ πολλοὺς καὶ πεθυμοῦ κ' ἔχω το γροικημένα). Πάντα ταῦτα πείθουσι τοὺς ὀπαδοὺς τῆς θεωρίας αὐτῆς ὅτι ὁ Βιτζέντζος Κορνάρος δὲν εἶναι ὁ ποιητὴς τοῦ Ἐρωτοκρίτου.

Ἀντιπαρετηρήθη ὅμως ὅτι εἰς πάντα τὰ κείμενα, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ παρουσιαζόμενος ὡς ποιητὴς δὲν εἶναι εἰμὴ διασκευαστής, εἶναι γνωστὸν καὶ τὸ ἀρχαιότερον πρότυπον, ὅπερ οὗτος διεσκεύασεν ἢ ὑπάρχουσιν αἱ σχετικαὶ περὶ αὐτοῦ πληροφορίαι. Τοῦ Ἐρωτοκρίτου ὅμως οὐδὲν ἀρχαιότερον πρότυπον εἶναι γνωστόν, οὔτε ἄλλο τι ποίημα παρεμφερὲς πρὸς αὐτόν, εὐνόητον δ' εἶναι ὅτι, ἀφοῦ ὁ Ἐρωτόκριτος ὑπῆρξε καθ' ὅλον τὸ ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ διάστημα προσφιλέστατον ἀνάγνωσμα τοῦ λαοῦ καὶ τοσαύτην ἤσκησεν ἐπ' αὐτοῦ ἐπίδρασιν, δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξαφανισθῇ καὶ λησμονηθῇ τελείως παλαιότερον πρότυπον αὐτοῦ, ἂν εἶχεν ὑπάρξει, καὶ μάλιστα ἐκτὸς τῆς Κρήτης. Καὶ τὸ παρέμβλητον τῶν τελευταίων στίχων ἀναγνωρίζοντες οἱ παραδεχόμενοι τὴν ὕπαρξιν τοῦ ποιητοῦ, δικαιολογοῦσιν αὐτὸ εἰκάζοντες ὅτι οἱ στίχοι οὗτοι προσετέθησαν ἀφοῦ τὸ ποίημα εἶχε πρῶτον κυκλοφορήσει καὶ εἶχε γίνει γνωστὸν διὰ χειρογράφων καὶ διὰ τῆς προφορικῆς παραδόσεως.

Δύο λοιπὸν εἶναι αἱ θεωρίαι περὶ τοῦ ποιητοῦ τοῦ Ἐρωτοκρίτου: ἡ πρώτη ὑποθέτει τὸν Βιτζέντζον Κορνάρον ὡς διασκευαστὴν ἢ καὶ ἀντιγραφέα τοῦ ποιήματος, ἡ δὲ δευτέρα παραδέχεται ὅτι ὁ Βιτζέντζος Κορνάρος οὗτος εἶναι ὁ πραγματικὸς ποιητής. Διὰ τοὺς ὀπαδοὺς τῆς πρώτης παρέλκει πᾶσα περαιτέρω ἔρευνα περὶ τοῦ προσώπου τοῦ ποιητοῦ, διὰ τοὺς ὀπαδοὺς ὅμως τῆς δευτέρας προκύπτει ἡ ἀνάγκη νὰ καθορίσωσιν ἀκριβέστερον τίς ἦτο ὁ Βιτζέντζος Κορνάρος οὗτος.

Ἅπαντες οἱ κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα πραγματευθέντος περὶ τοῦ Ἐρωτοκρίτου παρεδέχθησαν, ὅτι ὁ ποιητὴς ἦτο τῆς αὐτῆς οἰκογενείας πρὸς τοὺς Ἑνετοὺς ἄρχοντας Κορνάρους (ἑνετιστὶ Corner, λατινιστὶ Cornelius), ὧν εἷς κλάδος εἶχεν ἐγκατασταθῇ ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος εἰς Χάνδακα καὶ εἰς Κάρπαθον, εἶτα δὲ καὶ εἰς τὴν Σητείαν. Τὸ πρᾶγμα ἐθεωρεῖτο μὴ ἐπιδεχόμενον ἀμφισβήτησιν, τεκμήρια δὲ μαρτυροῦντα τὴν πρὸς τοὺς ἄρχοντας τῆς Καρπάθου συγγένειαν τοῦ ποιητοῦ ἐθεωροῦντο ἐπαρκῆ ἡ σύμπτωσις τοῦ ὀνόματος, τὸ ἑνετικὸν βαπτιστικὸν καὶ ἴσως ἡ προσωνυμία τοῦ «εὐγενεστάτου», ἣν τοῦ ἀποδίδει ὁ πρῶτος ἐκδότης.

Ὁ Γιάνναρης, ὁ πρῶτος γράψας πραγματείαν εἰδικὴν περὶ τοῦ Ἐρωτοκρίτου (1889), παραδεχόμενος καὶ αὐτὸς τὴν ἐκ τῶν Ἑνετῶν ἀρχόντων καταγωγὴν τοῦ ποιητοῦ, ἐπεχείρησεν ἀκριβέστερον νὰ καθορίσῃ τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἔζησεν. Ἐρευνήσας οὕτω τὰ ἀρχεῖα τῆς Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης, καὶ ἰδίᾳ τοὺς γενεαλογικοὺς πίνακας τῶν εὐγενῶν ἑνετικῶν οἰκογενειῶν, κατήρτισε πίνακα τῆς οἰκογενείας τῶν Κορνάρων τῆς Καρπάθου ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΔ' μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Ἐν τῷ πίνακι αὐτῷ ἀναφέρονται 4 Βιτζέντζοι Κορνάροι· ὁ Γιάνναρης πειθόμενος καὶ ἐξ ἄλλων τεκμηρίων ὅτι ὁ χρόνος τῆς συγγραφῆς τοῦ Ἐρωτοκρίτου πίπτει εἰς τὸ τέλος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος καὶ εἰδικώτερον μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1470—1508, δέχεται ὅτι ὁ ἡμέτερος ποιητὴς εἶναι ὁ Βιτζέντζος Κορνάρος, ὁ γεννηθεὶς τῷ 1486 καὶ ἐγγραφεὶς εἰς τοὺς εὐγενεῖς τῷ 1499, ἀρχαιότερος δὲ πάντων τῶν λοιπῶν Βιτζέντζων. (Κατ' ἀκριβεστέρας ἐρεύνας τοῦ Hopf, ἅς, καίτοι προγενεστέρας, δὲν ἔσχεν ὑπ' ὄψει ὁ Γιάνναρης, ὁ Βιτζέντζος οὗτος ἐγεννήθη τῷ 1476.)

Ὁ Κ. Σάθας, πρὸ τοῦ διατυπώσῃ τὴν κατωτέρω ἐκτιθεμένην περὶ τοῦ χρόνου τῆς συγγραφῆς τοῦ Ἐρωτοκρίτου θεωρίαν, ἐφαίνετο παραδεχόμενος (ἐν σημειώσει πρὸς τὸν Gidel) ὡς ποιητὴν τὸν Βιτζέντζον Κορνάρον, Ἑνετὸν ἐπίσης ἄρχοντα, ἀναφερόμενον εἰς συμβόλαιον συντεταγμένον ἑλληνιστὶ ἐν Χάνδακι τῆς Κρήτης τῷ 1561 (*Miklosich-Müller*, Acta et diplomata medii aevi, Γ' (1865) σελ. 264).

Ἐναντίον ὅμως τῆς ὡς ἀπολύτως ἀσφαλοῦς θεωρουμένης καταγωγῆς τοῦ ποιητοῦ ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἑνετῶν Κορνάρων, διετύπωσε πρῶτος ἀντιρρήσεις ὁ Ν. Γ. Πολίτης ἐν τῇ περὶ τοῦ Ἐρωτοκρίτου μελέτῃ του. Ἐν αὐτῇ ἀπεδείκνυεν ὅτι ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς οἰκογενείας ταύτης, ὡς ἰδίως αὕτη ἐξάγεται ἐκ τῶν ἐρευνῶν τοῦ Hopf (βλ. ἀνωτέρω), οἱ Κορνάροι τῆς Καρπάθου καὶ τῆς Κρήτης οὐδέποτε ἀπέβαλον τὸ ἑνετικὸν φρόνημα καὶ τὸ μῖσος ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων κατοίκων, ἀναφέρεται δὲ ὅτι πρόγονοι τοῦ Βιτζέντζου τοῦ 1476 ἐπολέμησαν ἐναντίον Κρητῶν ἐπαναστατῶν. Ἀλλὰ

«Περὶ τὸ πῶς ἐδερνόντανε οἱ γονέοι τοῦ Ρωτόκριτου διὰ τὸν ἀποχωρισμό τους, καὶ ἐκεῖ ἦτον καὶ ὁ Πολύδωρος» (Γ 1700 κ. ἑ.).
[Μικρογραφία ἐκ τοῦ χειρογράφου τοῦ Λονδίνου.]

δι' ὅλου τοῦ Ἐρωτοκρίτου διήκει πνοὴ ἀκραιφνῶς ἑλληνική, ὁ ποιητὴς φαίνεται ἀντλῶν ἐκ τῆς πλουσίας πηγῆς τῆς δημοτικῆς ποιήσεως καὶ αἰσθανόμενος αὐτὴν οὐχὶ ὡς ἐξελληνισθεὶς ξένος, ἀλλ' ὡς Ἕλλην ἀληθής, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπιδρᾷ ἡ ποιητικὴ παράδοσις τῶν συμπατριωτῶν του. Φαίνεται ἐπομένως ἐντελῶς ἀπίθανον ὅτι ἦτο εἷς ἐκ τῶν ἀρχόντων Κορνάρων, τῶν διατηρησάντων τόσον πολὺ τὴν ἑνετικὴν συνείδησιν.

Πλὴν ὅμως τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐτοῦ τεκμηρίου, ἂν δὲν ὑπάρχωσιν ἐξωτερικὰ τεκμήρια πείθοντα ἡμᾶς περὶ τοῦ ὅτι ὁ ποιητὴς δὲν ἦτο Ἑνετὸς ἐξελληνισμένος, ἀλλ' Ἕλλην, δὲν ὑπάρχουσιν ὅμως τοιαῦτα ἐπαρκῆ νὰ μᾶς πείσωσι περὶ τοῦ ἐναντίου. Τὸ ὄνομα Κορνάρος εἶναι συνηθέστατον μέχρι σήμερον ἐν Κρήτῃ· τὸ δὲ ἑνετικὸν βαπτιστικὸν δὲν πρέπει νὰ μᾶς ξενίζῃ, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην πλεῖστοι φέρουσιν ἐξ ἑνετικῆς ἐπιδράσεως τοιαῦτα ὀνόματα, ὡς ὁ ποιητὴς Μαρῖνος Τζάνε Μπουνιαλῆς κ. ἄ. Οὐδὲ τὸ «εὐγενέστατος» τοῦ τίτλου τοῦ ἐκδότου δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς βάσιμον τεκμήριον. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως εἶναι, ὅτι ἀρχομένου τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ὑπάρχουσι Κορνάροι καὶ μάλιστα Βιτζέντζοι ἐν Κρήτῃ, ὧν μάλιστα ὁ εἷς ἱερεὺς ὀρθόδοξος, οἵτινες βεβαίως οὐδεμίαν ἔχουσι σχέσιν πρὸς τοὺς Κορνάρους τῆς Ἑνετίας.

Ἤδη ὁ Κ. Σάθας (ἔνθ. ἀνωτ.) εἶχεν ὑποδείξει ἕτερόν τινα Κορνάρον συμβολαιογράφον ἐν Κρήτῃ τῷ 1650—1660. Ἐξ ἀκριβεστέρων ὅμως ἐρευνῶν τοῦ Στ. Ξανθουδίδου ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Βενετίας ἀπεδείχθη ὅτι οὗτος ἤκμαζεν ἀπὸ τοῦ 1619—1636, ἦτο ὅμως ἀμόρφωτος καὶ ἔμενε διαρκῶς ἐν Σητείᾳ, δὲν εἶναι ἄρα δυνατὸν νὰ εἶναι ὁ ποιητὴς τοῦ Ἐρωτοκρίτου. Ἐκ τῶν ἐρευνῶν ὅμως αὐτῶν ἀπεδείχθη, ὅτι ἤκμαζε τότε ἐν Σητείᾳ οἰκογένεια Κορνάρων Ἑλλήνων ὀρθοδόξων, εἰς ἣν ἀνήκει καὶ ὁ ἀνωτέρω μνημονευθεὶς ἱερεύς. Ἐκ τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι καὶ ἕτερος Βιτζέντζος Κορνάρος, χαράξας τὸ ὄνομά του τῷ 1677 ἐπὶ τοῦ τοίχου τοῦ ἐκκλησιδίου τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου παρὰ τὸν Μόχλον τῆς Σητείας, καὶ περὶ τοῦ ὁποίου ὁ Στ. Ξανθουδίδης, θέτων ἐξ ἄλλων τεκμηρίων τὸν χρόνον τῆς συγγραφῆς εἰς τὰ μέσα τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος, ὑποθέτει, ὅτι δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ εἶναι ὁ ποιητὴς τοῦ Ἐρωτοκρίτου. Ἂν μὴ οὗτος, πάντως θεωρεῖται σχεδὸν βέβαιον, ὅτι ὁ ποιητὴς ἦτο ἐκ τῆς ἑλληνικῆς αὐτῆς οἰκογενείας τῶν Κορνάρων τῆς Σητείας. Νεώτεροι ὅμως ἐρευνηταὶ *(Βουτιερίδης)* ἐπανέρχονται εἰς τὴν γνώμην τοῦ Ἑνετοῦ ποιητοῦ, προσάγοντες τεκμήρια σοβαρὰ τὴν καταφαινομένην εὐγένειαν τοῦ ποιητοῦ, τὴν μόρφωσίν του, τὴν ἐξυμνουμένην ἐν τῷ ποιήματι πρὸς τοὺς ἄρχοντας ὑποταγήν, ἣν ἀδύνατον νὰ ἐξύμνει ὑπόδουλος Ἕλλην, καὶ ἄλλα ἐλάσσονα. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ δύναται νὰ δείξῃ πόσον καὶ τὰ ὡς βέβαια θεωρούμενα συμπεράσματα τῆς κριτικῆς ἐπὶ τοῦ Ἐρωτοκρίτου ἐρεύνης κλονίζονται ὑπὸ τῶν νεωτέρων μελετητῶν.

Χρόνος συγγραφῆς. Ἕτερον πρόβλημα, λίαν ἀμφισβητούμενον καὶ εὑρισκόμενον εἰς στενωτάτην σχέσιν πρὸς τὸ προηγούμενον, εἶναι τὸ πρόβλημα τοῦ χρόνου τῆς συγγραφῆς τοῦ ἔργου. Οἱ παλαιότερον ὁμιλήσαντες διὰ τὸ ποίημα, ἄλλοι μὲν ἔθετον αὐτὸ ἀκρίτως εἰς τὸν ΙΗ' αἰῶνα, ἄλλοι δὲ ἐνωρίτερον. Πρῶτος ὁ Γιάνναρης ἐπιμελέστερον ἐμελέτησε καὶ τὸ ζήτημα τοῦτο. Ἀγόμενος ἐκ τεκμηρίων γλωσσικῶν καὶ πραγματικῶν, ὡς ἡ ἐν τῷ ποιήματι μνεία τῶν «τορνεσίων» (νομισμάτων ἑνετικῶν) καὶ τῶν δουκάτων τοῦ Ἀναπλιοῦ καὶ τῆς Μυτιλήνης, θέτει χρονικὸν ὅριον τὸ τέλος τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, πρὸ τοῦ ὁποίου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συνετάχθη τὸ ποίημα. Ὡς ἕτερον χρονικὸν ὅριον θέτει τὸ 1600, διότι ἡ μετὰ τὸ ἔτος τοῦτο γενικὴ ἀναστάτωσις τῆς Κρήτης, λόγῳ τῶν διαρκῶν πολέμων, δὲν παρεῖχεν εὐκαιρίαν πρὸς συγγραφὴν ἔργων οἷος ὁ Ἐρωτόκριτος· ἄλλωστε καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιον τὸ ποίημα φαίνεται ὅτι ἐγράφη τοῦτο εἰς ἐποχὴν εἰρήνης. Λαμβάνων δὲ καὶ ἄλλα γεγονότα ὑπ' ὄψει του περιορίζει ἔτι περισσότερον τὸν χρόνον τῆς συγγραφῆς μεταξὺ τοῦ 1470—1508, ἔτος, καθ' ὃ σεισμὸς κατέστρεψε τὴν πόλιν τῆς Σητείας, καὶ ταυτίζει τὸν ποιητήν, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, μὲ τὸν τῷ 1476 γεννηθέντα εὐγενῆ Βιτζέντζον Κορνάρον.

Κατὰ τῆς γνώμης ταύτης τοῦ Γιάνναρη ἐτάχθη ὁ Ν. Γ. Πολίτης, τοποθετήσας τὸ ποίημα πολὺ προγενεστέρως, ἤτοι τὸν ΙΔ' αἰῶνα. Ἀποδείξας τὸ ἀστήρικτον τῶν πραγματικῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ Γιάνναρη παρεδέχθη παλαιότερον πρότυπον, γραφὲν ἴσως καὶ ἐκτὸς τῆς Κρήτης, οὗτινος διασκευὴ διὰ τῆς εἰς τὸ κρητικὸν ἰδίωμα προσαρμογῆς καὶ τῆς προσθήκης τῆς ὁμοιοκαταληξίας εἶναι ἡ σημερινὴ μορφὴ τοῦ ἔργου.

Ἐπιχειρήματα ἅτινα προσάγει ὁ Πολίτης πρὸς ὑποστήριξιν τῆς θεωρίας του εἶναι τὰ ἀκόλουθα: 1) Οὐδαμοῦ ἀναφέρονται Τοῦρκοι, ἡ δὲ μνεία τοῦ Καραμανίτου ἐν τῷ δευτέρῳ ᾄσματι δὲν μᾶς ἀναγκάζει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἐν τῷ προσώπῳ του ὁ ποιητὴς παρουσίαζε τοὺς Τούρκους, ὅπως ἐθεώρουν πάντες οἱ ἀσχοληθέντες μὲ τὸ ἔργον, πιστεύοντες εἰς τὴν μετὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα συγγραφὴν τοῦ ποιήματος. Ἡ μνεία τοῦ Καραμανίτου μᾶς φέρει εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκμῆς τοῦ Καραμανικοῦ κράτους (ΙΓ' — ΙΔ' αἰών), πάντως δὲ πρὸ τοῦ 1385, ὅτε διὰ τῆς ἐν Κοσσόβῳ μάχης ἤρχισεν ἡ παρακμὴ τοῦ κράτους τούτου καὶ ἡ ἀνατολὴ τοῦ κράτους τῶν Ὀσμανιδῶν Τούρκων, οὓς φαίνεται ἀγνοῶν ὁ ποιητής· 2) τὸ βασιλόπουλον τοῦ Βυζαντίου παρουσιάζεται μὲ ὅλως ἰδιαιτέραν τιμήν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον μαρτυρεῖ τὴν αἴγλην, ἣν ἐπενήργει ἐπὶ τοῦ ποιητοῦ τὸ Βυζάντιον· 3) οὐδαμοῦ ἐπίσης ἀναφέρονται Ἑνετοὶ ἢ Φράγκοι, εἰς ὡρισμένα δὲ σημεῖα ὁ ποιητὴς μαρτυρεῖ ὅτι ἔχει ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν πραγμάτων τῆς Κρήτης πρὸ τῆς Ἑνετοκρατίας. Τινὲς δὲ τῶν ἐν τῷ ποιήματι ἀναφερομένων σκηνῶν, αἵτινες ἐξελήφθησαν ὡς ἐπιδράσεις φραγκικαί, ὡς λ. χ. τὸ κονταροχτύπημα, εἶναι ἀκραιφνῶς βυζαντιναὶ (βλ. κατωτέρω περὶ τῶν πηγῶν). Δὲν εἶναι δὲ δυνατὸν νὰ φαντασθῶμεν ὅτι σκοπίμως ἀπεσιωπήθησαν οἱ Ἑνετοὶ καὶ οἱ Τοῦρκοι, ἐπειδὴ τὸ ἔργον ὑποτίθεται ἐξελισσόμενον εἰς τὴν ἀρχαιότητα, διότι τότε δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ληφθῇ τοιαύτη πρόνοια περὶ τῆς ἱστορικῆς ἀκριβείας.

Αἱ θεωρίαι αὗται τοῦ Πολίτου δὲν ἐγένοντο ἀποδεκταὶ ὑπὸ τῶν λοιπῶν ἐρευνητῶν, οἵτινες, ἂν δὲν συμφωνοῦν μεταξύ των εἰς τὸν ἀκριβέστερον καθορισμὸν τοῦ χρόνου, εὑρίσκονται ὅμως σύμφωνοι εἰς τὸ ὅτι πάντως ὁ Ἐρωτόκριτος ἐποιήθη μετὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος.

Ὁ Στ. Ξανθουδίδης, ἀσχοληθεὶς διεξοδικῶς περὶ τὸ ζήτημα τοῦτο καὶ θέτων τὴν συγγραφὴν τοῦ ἔργου περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ἐπάγεται ὡς ἐσωτερικὰ τεκμήρια τὴν γλωσσικὴν καὶ τὴν μετρικὴν μορφὴν τοῦ ποιήματος. Ἡ χρῆσις τῆς τελείας ὁμοιοκαταληξίας καὶ ἡ ἄψογος στιχουργία του μᾶς ἀναγκάζουν νὰ τὸ θεωρήσωμεν γεγραμμένον πάντως ἀπὸ τοῦ ἡμίσεος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος

Digitized by Google

καὶ ἐφεξῆς, ἡ δὲ γλωσσική του μορφή, ἐν ᾗ γίνονται ἀποδεκτοὶ τύποι νεωτερικώτεροι, μὴ χρησιμοποιούμενοι εἰς τὰ ἄλλα κρητικὰ ἔργα, τῶν ὁποίων ὁ χρόνος εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καθωρισμένος, μᾶς μεταφέρει εἰς ἔτι μεταγενεστέραν ἐποχήν, μετὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα.

Ἐξωτερικὰ δὲ τεκμήρια προσάγει ὁ Ξανθουδίδης τὰ ἑξῆς: Ἐὰν τὸ ποίημα εἶχε γραφῆ τὸν ΙΔ' ἢ τὸν ΙΕ' αἰῶνα, θὰ διεδίδετο εὐρέως καὶ θὰ ἐξετυποῦτο ἀσφαλῶς ἐν Ἑνετίᾳ, ἀφοῦ ἄλλα ἔργα ἥσσονος σημασίας ἠξιοῦντο τοιαύτης τιμῆς. Ἀλλ' ὁ Ἐρωτόκριτος ἐξετυπώθη μόλις περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. ἔκτοτε δὲ πολλάκις ἀνετυπώθη. Λόγιοι δὲ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, συμπαθοῦντες πρὸς τὴν δημώδη φιλολογίαν, δὲν φαίνεται νὰ ἐγνώρισαν τὸν Ἐρωτόκριτον· ἄλλως δὲν ἐξηγεῖται διατὶ δὲν ποιοῦνται λόγον περὶ αὐτοῦ. Ἤδη ὁ Legrand ὑπέθετεν ὅτι ὁ Ν. Σοφιανὸς (περὶ τὸ 1540) ἠγνόει αὐτόν, ἐσχάτως δ' ὁ Ἠλ. Βουτιερίδης προσήγαγεν ἕτερον ἐπιχείρημα παρεμφερές, ἰσχυρότερον: περὶ τὸ 1580 ὁ γνωστὸς συγγραφεὺς τῆς Turcograecia, γερμανὸς θεολόγος Μαρτῖνος Κρούσιος, ἐζήτει ἀπὸ κρητικοὺς λογίους, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Μάξιμος Μαργούνιος καὶ ὁ Ἰ. Μορεζῆνος, νὰ τοῦ στείλωσιν ἔργα γραμμένα εἰς τὴν λαϊκὴν γλῶσσαν. Ἐὰν τότε ἦτο γνωστὸς ὁ Ἐρωτόκριτος, φανερὸν εἶναι ὅτι οἱ δύο Κρῆτες λόγιοι θὰ ἔσπευδον νὰ ὁμιλήσωσι περὶ τούτου εἰς τὸν γερμανὸν θεολόγον.

Ἕτερα ἐπιχειρήματα προσαγόμενα περὶ τοῦ μεταγενεστέρου χρόνου τῆς συγγραφῆς εἶναι τὸ πρόσωπον τῆς Νένας, ἄγνωστον εἰς τὰ παλαιότερα ἑλληνικὰ καὶ εὐρωπαϊκὰ ἔργα, χρησιμοποιούμενον τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν θεατρικῶν συγγραφέων τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα. ἡ παράστασις τοῦ δρεπανηφόρου Χάρου ἐπὶ τῆς περικεφαλαίας τοῦ Καραμανίτου, εἰσαχθεῖσα ἐξ ἰταλικῆς ἐπιδράσεως εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, μόλις τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα. Μεγάλως συνέβαλον εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ χρόνου τῆς συγγραφῆς τοῦ Ἐρωτοκρίτου αἱ ἔρευναι περὶ τῶν πηγῶν αὐτοῦ, ἰδίως τῶν ἰταλικῶν, αἱ γενόμεναι ὑπὸ τοῦ Κωνστ. Θεοτόκη. Διεπιστώθη οὕτως ὅτι ὁ Ἐρωτόκριτος περιέχει ἀπομιμήσεις τοῦ Μαινομένου Ὀρλάνδου (Orlando Furioso) τοῦ Ἀριόστου, ἐγράφη ἄρα μετὰ τὸ 1516. Ὁ Ἠλ. Βουτιερίδης ἀναφέρει ὅτι ἀνεκάλυψεν ὁμοιότητας καὶ πρὸς τὴν Ἐλευθερωμένην Ἱερουσαλὴμ τοῦ Τάσσου, ὁπότε ἡ συγγραφὴ τοῦ ἡμετέρου ποιήματος τίθεται κατ' ἀνάγκην μετὰ τὸ 1580, δὲν ἀποδεικνύει ὅμως τὸ γεγονός, ἐπιφυλασσόμενος νὰ πράξῃ τοῦτο εἰς διεξοδικωτέραν του μελέτην περὶ τοῦ Ἐρωτοκρίτου μὴ δημοσιευθεῖσαν εἰσέτι.

Ὥστε γενικῶς οἱ νεώτεροι ἐρευνηταὶ παραδέχονται ὅτι τὸ ποίημα δὲν ἐγράφη πρὸ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, δὲν συμφωνοῦσιν ὅμως μεταξύ των, καὶ ἄλλοι τὸ θέλουν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ' τὸ ἀργότερον *(Pernot)*, ἄλλοι εἰς τὰ μέσα τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος *(Hesseling)*, ἄλλοι τὸ τοποθετοῦν εἰς τὸ τέλος τοῦ ΙΣΤ' ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' *(Βουτιερίδης)* καὶ ἄλλοι εἰς τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος *(Ξανθουδίδης)*.

Τὸ σπουδαιότερον ἐπιχείρημα, εἰς τὸ ὁποῖον ἐστηρίχθη ὁ τελευταῖος, ἵνα θέσῃ τὸν χρόνον τῆς συγγραφῆς τοῦ ποιήματος εἰς τόσον μεταγενεστέραν ἐποχήν, εἶναι ἡ γλωσσικὴ μορφὴ αὐτοῦ, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω. Τὸ ἐπιχείρημα ὅμως τοῦτο, παρατηροῦσιν οἱ νεώτεροι ἐρευνηταί, εἶναι λίαν ἀκροσφαλές, ἐφ' ὅσον δὲν ἔχομεν τὸ πρωτόγραφον τοῦ ποιήματος καὶ δὲν εἴμεθα βέβαιοι μὴ τυχὸν ἐγένοντο εἰς τὴν ἀρχικὴν γλωσσικήν του μορφὴν διαρρυθμίσεις ἐπὶ τὸ νεωτερικώτερον. Τοὐναντίον οἱ παραδεχόμενοι τὸ ποίημα πολὺ ἀρχαιότερον (Pernot) εὑρίσκουσιν ἰσχυρότερα ἐπιχειρήματα εἰς τὸ Β' βιβλίον, ἐν ᾧ ὁ ποιητὴς δεικνύεται ἔχων λίαν ἔντονον τὴν ἐντύπωσιν τῆς ἀκμῆς τῆς ἐν Ἑλλάδι Φραγκοκρατίας.

Τόπος γενέσεως τοῦ ποιήματος. Περὶ τῆς πατρίδος τοῦ Ἐρωτοκρίτου δὲν εἶχε γεννηθῆ ἀμφισβήτησις. Ἡ γλῶσσα αὐτοῦ, αἱ πρῶται μαρτυρίαι, ἡ διάδοσις, ἣν ἀπέκτησεν ἐν Κρήτῃ, ἦσαν τεκμήρια πειστικώτατα περὶ τῆς κρητικῆς προελεύσεως αὐτοῦ. Ἐν τοῖς νεωτέροις ὅμως χρόνοις διετύπωσεν ἀντιρρήσεις περὶ τούτου ὁ Ν. Γ. Πολίτης, παραδεχόμενος ἀρχαιότερον πρότυπον ποιηθὲν ἴσως ἐκτὸς τῆς Κρήτης, ἐν χώρᾳ ἑλληνικῇ μὴ φραγκοκρατουμένῃ. Κατηγορηματικώτερον ὅμως εἶχεν ἐκφρασθῆ ὁ Κ. Ν. Σάθας ἐν τῇ μελέτῃ του περὶ τῶν Ἑλλήνων στρατιωτῶν ἐν τῇ Δύσει (1885), μολονότι παροδικῶς ἐξετάζων τὸ ζήτημα. Οὗτος ὁμιλῶν μόνον περὶ τοῦ συμβολαιογράφου Βιτζέντζου Κορνάρου (βλ. ἀνωτέρω) καὶ οὐχὶ ὀρθῶς θεωρῶν αὐτὸν ἄμοιρον τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ὑποθέτων δὲ καὶ τέλειον ἐκφραγκισμὸν τῆς Κρήτης, παραδεχόμενος δ' ἐπίσης ὅτι ὁ Ἐρωτόκριτος εἶναι καθαρῶς στρατιωτικὸν ποίημα, εἰκάζει ὅτι ὁ πυρὴν τοῦ ἔργου δέον ν' ἀναζητηθῇ ἐν Θεσσαλίᾳ ἢ ἐν Ἀθήναις, ὁπόθεν μετεφυτεύθη εἰς τὴν Κρήτην. Ὡς χρόνος τῆς τοιαύτης μεταφυτεύσεως ὁρίζεται ὁ Ι' αἰών.

Ἡ θεωρία αὕτη δὲν εἶναι πλέον δεκτή· οἱ Κρῆτες ἰδίως λόγιοι (*Γ. Ν. Χατζιδάκις, Στ. Ξανθουδίδης*) ἔδειξαν δι' ἐπιχειρημάτων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἰσχυρῶν τὴν ἀναμφισβήτητον κρητικὴν τοῦ ποιήματος προέλευσιν.

Πηγαί. Πάντες σχεδὸν οἱ πραγματευθέντες περὶ τοῦ Ἐρωτοκρίτου ἐπεχείρησαν ν' ἀνεύρουν τὰς πηγὰς αὐτοῦ ἐρευνῶντες ἰδίᾳ τὴν σύγχρονον ἰταλικὴν λογοτεχνίαν. Μετὰ τοῦ ζητήματος τῶν πηγῶν συνδέεται καὶ τὸ σπουδαῖον πρόβλημα τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ὅλου ποιήματος, ἂν φέρῃ δηλαδὴ τοῦτο χαρακτῆρα φραγκικὸν ἢ ἑλληνικόν. Ἀντιπρόσωποι τῶν δύο ἀντικειμένων θεωριῶν εἶναι ὁ Γ. Σωτηριάδης, παραδεχόμενος τελείαν ἐπίδρασιν τοῦ φραγκικοῦ πνεύματος ἐπὶ τοῦ Ἐρωτοκρίτου καὶ τέλειον ἐκφραγκισμὸν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συγγραφῆς του, καὶ ὁ Ν. Γ. Πολίτης, μὴ ἀποδεχόμενος οὐδεμίαν ἐπίδρασιν φραγκικὴν ἐπὶ τοῦ ἔργου, ἐπηρεαζομένου μόνον ἀπὸ τὴν δημοτικὴν ποίησιν.

Δύο εἶναι αἱ μέθοδοι, ἃς ἠκολούθησαν οἱ τὸ ζήτημα τῶν πηγῶν ἐρευνήσαντες. Κατὰ τὴν πρώτην ζητεῖται ν' ἀνευρεθῇ ὁμοιότης πρὸς ἄλλα ἔργα εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ποιήματος καὶ τὸν γενικὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ, εἰς τὰ ἐπεισόδια καὶ τὰ πρόσωπα τὰ πρωταγωνιστοῦντα. Κατὰ τὴν δευτέραν μέθοδον γίνεται προσπάθεια νὰ δειχθῶσιν ὁμοιότητες μεμονωμένων μερῶν τοῦ Ἐρωτοκρίτου πρὸς ἄλλα ἔργα, τρόπων ἐκφράσεως, ἰδιαιτέρων φράσεων κ.ο.κ. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς μεθόδους ἀνάγκη εἶναι νὰ καταβάλλεται ἡ δέουσα προσοχὴ καὶ κρίσις, ὅπως μὴ ἐξ ὑπερμέτρου ζήλου παρασυρώμεθα εἰς ὑπερβολάς. Οὕτως ἠκούσθησαν ἰσχυρισμοὶ μηδεμίαν δυνάμενοι νὰ ἔχωσι βάσιν: παρεβλήθη λ.χ. χωρίον τοῦ Ἐρωτοκρίτου παρομοιάζον τὴν ταχύτητα τοῦ ἵππου μὲ ἀστραπὴν πρὸς παρεμφερὲς χωρίον Λατίνου ποιητοῦ, ἐνῷ εἶναι γνωστὸν πόσον κοινὴ εἶναι ἡ παραβολὴ αὕτη! Ἀλλὰ καὶ ἡ κατὰ τὴν πρώτην μέθοδον ἔρευνα εἶναι ἀκροσφαλής. Ὁ Ἐρωτόκριτος εἶναι ποίημα ἡρωικὸν ἅμα καὶ ἐρωτικόν, μὲ ὑπόθεσιν ἁπλῆν, ἧς ὁμοία δὲν εἶναι δύσκολον νὰ εὑρεθῇ καὶ εἰς ἄλλα ἔργα παρομοίου περιεχομένου. Ἔρως πρὸς πρόσωπον ἀνωτέρας κοινωνικῆς τάξεως, ἐγκάθειρξις τῆς νέας ἐμμενούσης εἰς τὸ αἴσθημά της, ὑπέροχος ἀνδρεία τοῦ ἀγαπωμένου ἀνδρὸς καὶ ἡρωικὰ αὐτοῦ κατορθώματα, δι' ὧν ἀποδιώκει ἐπικείμενον κίνδυνον ἐπὶ τοῦ ἐναντιουμένου πατρὸς τῆς κόρης καὶ ἐπιφέρει τὴν αἰσίαν λύσιν, εἶναι στοιχεῖα τόσον ἁπλᾶ, ὥστε οὐδεμία νὰ δύναται νὰ στηριχθῇ εἰκασία ἐπὶ τῆς τυχὸν ὁμοιότητός των πρὸς παρεμφερῆ ἐπεισόδια ἀπαντώμενα εἰς ἕτερα ποιήματα. Ὡς ἥρωα τοιαύτης πλοκῆς θὰ ἐφαντάσθη ἀσφαλῶς τὸν ἑαυτόν του ἐρωτόληπτος νέος τῆς τότε ἐποχῆς, ἀνδρεῖος ἢ μή.

Ὁ βασιλεὺς ἐναγκαλίζεται τὸν Ἐρωτόκριτον μὲ παρηλλαγμένην τὴν ὄψιν (Δ 1510 κ. ἑ.).

[Μικρογραφία ἐκ τοῦ χειρογράφου τοῦ Λονδίνου.]

Τὴν πρώτην μέθοδον ἐφήρμοσε πρῶτος ὁ Gidel, ἀνευρὼν ὁμοιότητας πρὸς τὸν Ἐρωτόκριτον εἰς τὸ ἰταλικὸν πεζογράφημα «Reali di Francia», προελθὸν ἐκ τῶν γαλλικῶν «chansons de gestes», τυπωθὲν τὸ πρῶτον τῷ 1496 καὶ διασκευασθὲν ὀλίγα ἔτη ἀργότερον εἰς στίχους. Ὁ αὐτὸς εὑρίσκει ἀναλογίας καὶ πρὸς τὸ περσικὸν ἔπος Shah-Named τοῦ Firdusi καὶ πρὸς τὸ γαλλικὸν Aucassin et Nicolette τοῦ ΙΓ' αἰῶνος.

Οἱ νεώτεροι ἐρευνηταὶ ἐπέστησαν τὴν προσοχὴν ἐπὶ νεοελληνικοῦ παραμυθιοῦ, «τοῦ κασσίδη», εἰς ὃ ἀνευρίσκεται τὸ ἐπεισόδιον τῆς ὑπὸ τοῦ ἥρωος μὲ παρηλλαγμένην τὴν μορφὴν σωτηρίας τοῦ βασιλέως. Παραλλαγαὶ ὅμως τοῦ παραμυθιοῦ αὐτοῦ ἀνευρίσκονται καὶ εἰς πλείστους ἄλλους λαούς.

Αἱ νεώτεραι ὅμως ἔρευναι προετίμησαν τὴν δευτέραν μέθοδον. Ἐζητήθησαν κατ' ἀρχὰς πρότυπα εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν ποίησιν (μελέται *Σ. Δεινάκι)*, ἀπεδείχθη ὅμως ὅτι, ἂν ὑφίστανται ὁμοιότητες, αὗται ἢ εἶναι τυχαῖαι ἢ ἴσως ὁ ποιητὴς ἔλαβεν αὐτῶν γνῶσιν ἐμμέσως. Περισσότερον ἐστράφη ἡ προσοχὴ τῶν ἐρευνητῶν εἰς τὴν ἰταλικὴν λογοτεχνίαν, διεξοδικαὶ δ' εἶναι αἱ μελέται τοῦ Κωνστ. Θεοτόκη, συμπληρωθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Στ. Ξανθουδίδου. Μολονότι καὶ οἱ δύο οὗτοι ἐρευνηταὶ περιέπεσαν πολλάκις εἰς ὑπερβολάς, ἀπέδειξαν ὅμως ὅτι ὁ Ἐρωτόκριτος ἔχει εἰς ὡρισμένα σημεῖα ὁμοιότητας πρὸς τὸν Orlando Furioso τοῦ Ἀριόστου. Ὁ Ἠλ. Βουτιερίδης βεβαιώνει ὅτι ὁ ποιητὴς εἶχεν ὑπ' ὄψει του τὴν Ἐλευθερωμένην Ἱερουσαλὴμ τοῦ Τάσσου, δὲν ἀποδεικνύει ὅμως τὸ γεγονὸς (βλ. ἀνωτέρω).

Παραλλήλως πρὸς τὰς ἰταλικὰς πηγὰς ἠρευνήθησαν καὶ αἱ ἑλληνικαί, τὰς ὁποίας ὑποτίθεται ὅτι εἶχεν ὑπ' ὄψει του ὁ ποιητής. Μεγάλαι ὁμοιότητες ἀνευρέθησαν πρὸς δύο κρητικὰ δράματα: τὴν «Θυσίαν τοῦ Ἀβραάμ», τῆς ὁποίας ὅμοιοι στίχοι ἀπαντῶσι καὶ εἰς τὸν Ἐρωτόκριτον, καὶ τὴν «Ἐρωφίλην», τῆς ὁποίας ἡ πρὸς τὸν Ἐρωτόκριτον σχέσις καταφαίνεται πολλαχοῦ καὶ ἰδίως εἰς τὴν ὀνομασίαν τῶν πρωταγωνιστῶν (Ἐρωτόκριτος, Ἀρετοῦσα —Ἐρωφίλη, Πανάρετος). Ἐξητάσθησαν ὁμοίως ὡς πηγαὶ τοῦ Ἐρωτοκρίτου καὶ τὰ δημοτικὰ τραγούδια, καὶ ἐν γένει ἡ δημώδης λογοτεχνία, ἰδιαιτέρως δ' αἱ παροιμίαι αἱ ἀπαντώμεναι εἰς τὸ ποίημα.

Συμπέρασμα τῶν ἐρευνῶν αὐτῶν, δυνάμενον νὰ θεωρηθῇ ὡς βέβαιον, εἶναι ὅτι ὁ ποιητὴς τοῦ Ἐρωτοκρίτου ἐδέχθη ἐπίδρασιν φραγκικὴν ἀρκούντως ἔντονον, ἥτις ὅμως δὲν ἴσχυσε νὰ μετατρέψῃ τὸ ἑλληνικὸν αὐτοῦ φρόνημα. Τεκμήριον σπουδαῖον μαρτυροῦν περὶ τῆς ἰταλικῆς ἐπ' αὐτοῦ ἐπιδράσεως εἶναι ἡ ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει περιγραφὴ τοῦ κονταροχτυπήματος, ἐθίμου κατ' ἐξοχὴν φραγκικοῦ. Ὁ Πολίτης, παραδεχόμενος τὴν ἀρχαιότητα τοῦ ποιήματος καὶ τὴν παντελῆ ἔλλειψιν ξένης ἐπιδράσεως, ἀπέδειξεν ὅτι τὸ ἔθιμον τοῦτο εἶχεν εἰσαχθῆ τὸν ΙΔ' αἰῶνα εἰς τὴν ἑλληνικὴν ζωήν. Ἐὰν ὅμως δεχθῶμεν μετὰ τῶν νεωτέρων ἐρευνητῶν ὅτι τὸ ποίημα εἶναι πολὺ μεταγενέστερον, δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀρνηθῶμεν τὴν ξένην ἐπίδρασιν διὰ τὸ κονταροχτύπημα. Εἰς τὴν Ἑπτάνησον καὶ τὴν Κρήτην αὐτὴν μαρτυροῦνται τοιοῦτοι ἀγῶνες ἱππικοὶ (γιόστρες, τορνεμέντα) καθ' ὅλον τὸν ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνα. Ἐκτὸς τούτου ὁ ποιητὴς θέτει τὸ κονταροχτύπημα τὴν 25ην Ἀπριλίου ἄνευ ἄλλου τινὸς λόγου· ἀλλ' ἡ ἡμέρα αὕτη εἶναι ἡ ἐπισημοτέρα τῆς Ἑνετίας ἑορτή, καθ' ἣν τιμᾶται ὁ πολιοῦχος αὐτῆς ἅγιος Μᾶρκος.

Χαρακτὴρ καὶ ἀξία τοῦ ποιήματος. Κρίσεις περὶ αὐτοῦ. Πάντα τ' ἀνωτέρω καὶ ἄλλα τινὰ (βλ. *Ξανθουδίδην* σελ. CII) πείθουσιν ὅτι ὁ ποιητὴς τοῦ Ἐρωτοκρίτου ἐδέχθη τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἑνετικοῦ περιβάλλοντος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἔζη. Μεταξὺ ὅμως τοῦ γεγονότος τούτου καὶ τοῦ τελείου αὐτοῦ ἐκφραγκισμοῦ, ὃν ὑπεστήριξάν τινες, ἡ ἀπόστασις εἶναι τεραστία. Διότι πανταχοῦ τοῦ ποιήματος παραλλήλως πρὸς τὴν ἑνετικὴν γίνεται ἔκδηλος καὶ ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἑλληνικοῦ περιβάλλοντος, τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς, τὴν ὁποίαν ἔζη καὶ ᾐσθάνετο ὁ ποιητής. Ἤδη ὁ Φωριὲλ εἶχε παρατηρήσει ὅτι ὁ ἐν τῷ Ἐρωτοκρίτῳ ὑμνούμενος ἔρως δὲν εἶναι ὁ παράφορος καὶ εἰς πάθος καταλήγων τῶν φραγκικῶν παρομοίων ποιημάτων, καὶ διέκρινεν ἐν τῇ περιγραφῇ του «ἔμπνευσιν τοῦ ἑλληνικοῦ κλίματος μᾶλλον ἢ τῆς ἱπποτικῆς γυναικολατρείας». Ἀλλὰ καὶ μεμονωμένα γεγονότα, ὡς τὰ πουλιά, τὰ συμμεριζόμενα τὴν χαρὰν ἢ τὴν λύπην τῶν ἡρώων, ἢ τὰ «δίφορα» μῆλα, ἅτινα πέμπει ἡ Ἀρετοῦσα εἰς τὸν ἀγαπημένον της ὡς ξαρρωστικό, δεικνύουν τὴν ἐπίδρασιν, ἣν ἐξήσκησεν ἐπὶ τοῦ ποιητοῦ ὁ ἑλληνικὸς κόσμος.

Ἐκεῖνο ὅμως, ὅπερ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο μαρτυρεῖ περὶ τοῦ γεγονότος αὐτοῦ εἶναι ἡ μεγάλη ὁμοιότης τοῦ ποιήματος πρὸς τὰ δημοτικὰ τραγούδια, εἰς τὰς ἐκφράσεις, εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῶν στίχων καὶ εἰς ἄλλας λεπτομερείας. Ὁ ἀναγινώσκων τὸν Ἐρωτόκριτον ἔχει τὴν εὐχάριστον ἐντύπωσιν ὅτι ἀναγινώσκει ἕνα μεγάλο δημοτικὸ τραγούδι. Στίχοι του ἐνθυμίζουν ἀμέσως δημοτικούς, ὡς π.χ. οἱ ἀκόλουθοι:

Μαῦρο φαρί, μαῦρ' ἄρματα καὶ μαῦρο τὸ κοντάρι,
μαύρη 'τονε κ' ἡ φορεσὰ τουνοῦ τοῦ καβαλλάρη (Β. 585–6).
Δὲν ἔχου γλῶσσα νὰ τὸ ποῦ, χείλη νὰ τὸ μιλήσου
καὶ μηδὲ μάτια νὰ τὸ δοῦ, κι' αὐτιὰ νὰ τὸ γροικήσου (Γ. 1563–4)
καὶ λέει: «ἂς ἤμουνε πουλὶ νὰ πέτουνε τὴν ὥρα
καὶ νὰ περάσω τὰ τειχιὰ νὰ μπῶ μέσα στὴ χώρα (Δ 919–20).

Ἡ ἑλληνικότης ἀφ' ἑνὸς καὶ ὁ δημοτικὸς χαρακτὴρ ἀφ' ἑτέρου εἶναι τὰ δύο κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τοῦ ποιήματος. Ὁ ποιητής, συνειδητῶς ἢ καὶ ἀσυνειδήτως, προσεπάθησε βασιζόμενος ἐπὶ τῆς παραδόσεως τῆς λαϊκῆς τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν νὰ δημιουργήσῃ ἑνιαῖον ἔπος. Ὑστερεῖ ὅμως τῶν προτύπων του: εἰς κανὲν ση-

Digitized by Google

μεῖον δὲν αἰσθανόμεθα τὴν δραματικότητα αἴφνης τοῦ τραγουδιοῦ «Τῆς Ἡλιογέννητης», αἱ δὲ μορφαὶ τοῦ Διγενῆ καὶ τῆς ἀδελφῆς τοῦ Μαυριανοῦ εἰς τὰ σχετικὰ δημοτικὰ τραγούδια εἶναι ἀπείρως τελειότεραι τῶν μορφῶν τοῦ Ἐρωτοκρίτου καὶ τῆς Ἀρετῆς. Διότι ὁ Κορνάρος ἀναμφισβητήτως δὲν ὑπῆρξε μέγας ποιητής, ὥστε νὰ κατορθώσῃ «ἀφοῦ ὑποταχθῇ πρῶτα» εἰς τὰ στοιχεῖα τῆς δημώδους ποιήσεως, «νὰ τὰ κυριεύσῃ» καὶ ν' ἀναδείξῃ ἔργον ἀνώτερον αὐτῶν. Ἐν τῷ δημώδει ὅμως χαρακτῆρι τοῦ Ἐρωτοκρίτου ἔγκειται ἡ ἀξία αὐτοῦ, διότι ποιητὴν ἄλλον, κατανοήσαντα τὴν θεμελιώδη σημασίαν τῆς λαϊκῆς παραδόσεως διὰ τὴν ποίησιν, δὲν εὑρίσκομεν εἰς τοὺς ἔπειτα χρόνους, μέχρι τοῦ Σολωμοῦ.

Εἰς τὴν ἀξίαν αὐτὴν ἀποβλέπων ὁ σύγχρονος ἀναγνώστης παραβλέπει τὰ λοιπὰ σφάλματα, τὰ ὀφειλόμενα κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς συγγραφῆς, ὡς τὴν μακρηγορίαν, τὴν ὑπερβολικὴν αἰσθηματικότητα καὶ ἄλλα ἥσσονος σημασίας.

Τὴν ἀξίαν τοῦ Ἐρωτοκρίτου ᾐσθάνθη πρῶτον ὁ λαός, ὅστις ἐχαίρετο εἰς τὴν ἀνάγνωσίν του, καθὼς μᾶς τὸ μαρτυροῦν οἱ διάφοροι ξένοι περιηγηταὶ καὶ αἱ ἀλλεπάλληλοι ἐκδόσεις τοῦ ἔργου. Ἀλλ' οἱ λόγιοι τὸν ἠγνόησαν· οὐδεὶς καθ' ὅλον τὸν ΙΗ' αἰῶνα ποιεῖται μνείαν αὐτοῦ, ἐξαιρέσει τοῦ στιχοπλόκου Καισαρίου Δαπόντε παροδικῶς ἀναφέροντος τὸ ποίημα. Πρῶτοι ὡμίλησαν περὶ τοῦ Ἐρωτοκρίτου οἱ ξένοι περιηγηταὶ οἱ ἐπισκεφθέντες τὴν Ἑλλάδα τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος: ὁ Clarke, ὁ Leake, ὁ Depping. Ἰδιαιτέρως εὐμενὴς εἶναι ἡ κρίσις τοῦ συλλέκτου τῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων Fauriel καὶ τοῦ Γερμανοῦ Iken, τοῦ μεταφράσαντος καὶ ἀποσπάσματα εἰς τὴν γερμανικήν. Ἀντιθέτως δυσμενῶς περὶ τοῦ ποιήματος ἐκφράζεται ὁ Pouqueville, ἔτι δὲ δυσμενέστερον ὁ Brandis. Καὶ οἱ Ἕλληνες λόγιοι παραγνωρίζουν τὴν ἀξίαν τοῦ Ἐρωτοκρίτου ἢ καὶ τὸν περιφρονοῦν. Ὁ Κοραῆς δὲν ἐκφράζεται σαφῶς. Τὴν δυσμενῆ περὶ τοῦ ποιήματος γνώμην του ἐκάλυψε τόσον τεχνικῶς ὑπὸ τὴν διφορουμένην εἰρωνικὴν ὀνομασίαν τοῦ «Ὁμήρου τῆς χυδαϊκῆς φιλολογίας», ὥστε παρεπλάνησε πολλούς, νομίσαντας ὅτι εὑρίσκονται πρὸ ὑπερβολικοῦ ἐπαίνου. Περιφρονητικῶς ὁμιλεῖ ὁ Ἰακωβάκης Ρίζος Νερουλός, ὁμοίως δὲ κατακρίνει τὸ ποίημα ὁ Ἀ. Ρ. Ραγκαβῆς. Εἶναι φανερὸν ὅτι οἱ λόγιοι οὗτοι, τῶν ὁποίων ἰδανικὸν ἦτο ἡ κάθαρσις τῆς γλώσσης καὶ ἡ κατὰ τὸ δυνατὸν προσαρμογὴ αὐτῆς πρὸς τ' ἀρχαῖα πρότυπα, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συγχωρήσωσιν εἰς τὸ ποίημα τὸν δημοτικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα καὶ πρὸ παντὸς τὴν ἀπηλλαγμένην παντὸς λογίου στοιχείου γλωσσικήν του μορφήν. Τὸ θεμελιῶδες ἄλλωστε τοῦτο «σφάλμα» ἠθέλησε νὰ ἐπανορθώσῃ ὁ Διονύσιος Φωτεινὸς ἐκδόσας ἐν Βιέννῃ (1818) ἀνούσιον παράφρασιν τοῦ Ἐρωτοκρίτου εἰς γλῶσσαν λογιωτέραν, ἐν ᾗ μετεχειρίσθη καὶ διάφορα μέτρα πρὸς ἀποφυγήν, ὡς λέγει, τῆς ἐκ τοῦ δεκαπεντασυλλάβου μονοτονίας.

Τὸ τέλος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος μὲ τὴν παρατηρηθεῖσαν τάσιν πρὸς μελέτην τοῦ μεσαιωνικοῦ καὶ νέου ἑλληνισμοῦ ἀποκατέστησε καὶ τὴν περὶ τοῦ ποιήματος κρίσιν.

Διάδοσις. Ἐλέχθη ἀνωτέρω ὅτι ὁ Ἐρωτόκριτος ὑπῆρξε τὸ προσφιλὲς ἀνάγνωσμα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν ἐποχήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Νερουλὸς (1828) ἐβεβαίωνεν ὅτι τὸ ποίημα περιέπεσεν «εἰς δικαίαν λήθην». Ἡ διάδοσις τῶν ἐφημερίδων ἀφ' ἑνὸς καὶ τὰ ποικίλα λαϊκὰ «ἀναγνώσματα» ἀφ' ἑτέρου ἐμείωσαν τὴν θέσιν αὐτὴν τοῦ Ἐρωτοκρίτου, σήμερον δὲ δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν ὅτι δὲν ἀναγινώσκεται πλέον ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Ἡ ἐπὶ περισσότερον ὅμως τοῦ ἑνὸς αἰῶνος διάστημα διαρκὴς συνάφεια τοῦ λαοῦ πρὸς τὸ ποίημα ἄφησεν ἴχνη φανερὰ εἰς ὅλας τὰς χώρας, ἰδιαιτέρως ὅμως εἰς τὴν Ἑπτάνησον καὶ ἔτι περισσότερον εἰς τὴν Κρήτην. Κρῆτες οὐχὶ μορφωμένοι ἐγνώριζον ἀπὸ στήθους μέρη ὁλόκληρα τοῦ Ἐρωτοκρίτου, ὥστε διετυπώθη ἡ γνώμη ὅτι ἐὰν ἐχάνετο τὸ ποίημα, θὰ ἠδύνατο ν' ἀπαρτισθῇ πάλιν ἐκ τοῦ στόματος τοῦ λαοῦ. Πλεῖσται εἶναι αἱ παροιμίαι, τὰ δίστιχα καὶ αἱ παραδόσεις, αἱ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ ποιήματος ἀπορρέουσαι. Οὕτως εἰς πολλὰ ἐρείπια ὁ λαὸς ἔδωκε τὸ ὄνομα τοῦ «Παλατιοῦ τῆς Ἀρετούσας» ἢ τῆς φυλακῆς αὐτῆς. Κατὰ δίστιχον ἔχον καὶ ἄλλας παραλλαγάς:

> Τὰ πάθη μου δὲν τά 'παθε μηδὲ ἡ Ἀρετοῦσα,
> ποὺ γάπα τὸ Ρωτόκριτο καὶ τὴν ἐτυραγνοῦσα.

Καὶ ὡς βαπτιστικὰ ὀνόματα συναντῶνται παρὰ τῷ λαῷ τὰ ὀνόματα τῶν δύο ἡρώων καὶ ἄλλα ἐκ τῶν δευτερευόντων προσώπων τοῦ ποιήματος, ὡς λ. χ. ἐν Κρήτῃ τὸ Χαρίδημος. Συνήθεις μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν ἦσαν αἱ μεταμφιέσεις κατὰ τὰς ἀπόκρεως εἰς τύπον φανταστικὸν τοῦ Ἐρωτοκρίτου.

Ἀλλὰ τὸ γεγονός, τὸ ὁποῖον μαρτυρεῖ περισσότερον περὶ τῆς διαδόσεως τοῦ ποιήματος παρὰ τῷ λαῷ, εἶναι αἱ παραστάσεις σκηνῶν ἐκ τοῦ Ἐρωτοκρίτου κατὰ τὰς ἀπόκρεως. Συνηθέστερον παριστάνετο ἡ σκηνὴ τοῦ κονταροχτυπήματος, οὐχὶ σπανίως ὅμως καὶ ἄλλαι σκηναί, ὡς ἡ τῆς φυλακίσεως τῆς Ἀρετούσης, τὸ περισσότερον δὲ συνηθίζοντο αἱ παραστάσεις αὗται ἐν Ἑπτανήσῳ. Κατὰ τοὺς μεταδίδοντας τὰς πληροφορίας ταύτας οἱ ὑποκριταὶ ἀπήγγελλον ἀπταίστως τοὺς στίχους τοῦ ποιήματος.

«Περὶ τὸ πῶς ἐπήγαινε ἡ Ἀρετοῦσα εἰς τὸ παλάτι ἀντάμα μὲ τὴ νένα της καὶ μὲ ἄλλες πρῶτες ἀπὸ τὴ χώρα» (Ε 1215 κ. ἑ.).
[Μικρογραφία ἐκ τοῦ χειρογράφου τοῦ Λονδίνου.]

Ἐνῷ τοσαύτη ἦτο ἡ διάδοσις τοῦ ποιήματος εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαόν, οὐδεμίαν ἐπίδρασιν φαίνεται νὰ ἐξήσκησεν ἐπὶ τῆς προσωπικῆς λογοτεχνίας. Οὐδεμία μίμησις τοῦ Ἐρωτοκρίτου εἶναι γνωστή, μιμήσεων δ' ἠξιώθησαν ἔργα κατὰ πολὺ κατώτερα. Ἀλλ' οὐδὲ ἄλλην ἐπίδρασιν ἐξασκεῖ τὸ ποίημα εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας· τοῦτο δὲ δύναται νὰ λεχθῇ καὶ περὶ τῆς ὅλης τότε κρητικῆς παραγωγῆς, ἧς τὴν ἀκμὴν ἀνέκοψεν ἀποτόμως ἡ κατὰ τὸ 1669 κατάληψις τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Τούρκων, πρὸς μεγάλην βλάβην τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας.

Ὁ Ἐρωτόκριτος διεδόθη καὶ ἔξω τῆς Ἑλλάδος, γνωστὴ δὲ εἶναι ρουμανικὴ διασκευὴ αὐτοῦ γενομένη τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος.

Διασκευὴ τοῦ Ἐρωτοκρίτου διὰ τὸ θέατρον ὑπὸ Θ. Ν. Συναδινοῦ ἀνεβιβάσθη ὑπὸ τῆς «Ἐλευθέρας Σκηνῆς» τὴν 1ην Νοεμβρίου 1929.

Ἐκδόσεις. Ἡ πρώτη ἔκδοσις τοῦ Ἐρωτοκρίτου ἐγένετο ἐν Βενετίᾳ τῷ 1713 φέρουσα τὸν ἑξῆς τίτλον: «Ποίημα ἐρωτικὸν λεγόμενον Ἐρωτόκριτος συνθεμένον ἀπὸ τὸν ποτὲ Εὐγενέστατον Βιτζέντζον τὸν Κορνάρον ἀπὸ τὴν Χώραν τῆς Σιτίας τοῦ Νησιοῦ τῆς

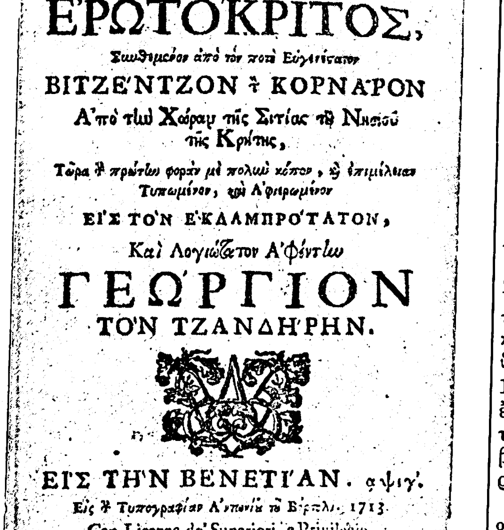

ΠΟΙΗΜΑ ΕΡΩΤΙΚΟΝ,
Λεγόμενον
ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ,
Συνθεμένον ἀπὸ τὸν ποτὲ Εὐγενέστατον
ΒΙΤΖΕΝΤΖΟΝ τὸν ΚΟΡΝΑΡΟΝ
Ἀπὸ τὴν Χώραν τῆς Σιτίας τοῦ Νησιοῦ
τῆς Κρήτης,
Τῶρα τὴν πρώτην φορὰν μὲ πολλὺ κόπον, καὶ ἐπιμέλειαν
Τυπωμένον, καὶ Ἀφιερωμένον
ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΚΛΑΜΠΡΟΤΑΤΟΝ,
Καὶ Λογιώτατον Ἀφέντην
ΓΕΩΡΓΙΟΝ
ΤΟΝ ΤΖΑΝΔΗΡΗΝ.
ΕΙΣ ΤΗΝ ΒΕΝΕΤΙΑΝ. ͵αψιγ'.
Εἰς τὴν Τυπογραφίαν Ἀντωνίου τοῦ Βόρτολι. 1713.
Con Licenza de' Superiori, e Privilegio.

Πανομοιότυπον τῆς α' ἐκδόσεως τοῦ Ἐρωτοκρίτου.
[Μοναδικὸν ἀντίτυπον ἐν τῇ Γενναδείῳ Βιβλιοθήκῃ.]

Κρήτης, τῶρα τὴν πρώτην φορὰν μὲ πολὺν κόπον καὶ ἐπιμέλειαν Τυπωμένον καὶ Ἀφιερωμένον εἰς τὸν Ἐκλαμπρότατον καὶ Λογιώτατον Ἀφέντην Γεώργιον τὸν Τζανδήρην. Εἰς τὴν Βενετίαν. ͵αψιγ'. Εἰς τὴν Τυπογραφίαν Ἀντωνίου τοῦ Βόρτολι 1713». Εἰς τὸν πρόλογον ὁ τυπογράφος, ἢ μᾶλλον ὁ ἐπιμεληθεὶς τῆς ἐκδόσεως Ἕλλην, καὶ μάλιστα κατὰ πᾶσαν πιθανότητα Κρής, δηλοῖ ὅτι ἡ ἔκδοσις ἐγένετο ἀπὸ χειρόγραφα τοῦ Ἐρωτοκρίτου εὑρισκόμενα εἰς τὴν Ζάκυνθον, εἰς τὰ ὁποῖα ὅμως «ἀπὸ ἀμάθειάν τινων ἀντιγραφέων εὑρίσκονται ἄπειρα σφάλματα», ἕνεκα τῶν ὁποίων ὁ ἐκδότης ἠναγκάσθη νὰ προβῇ εἰς διορθώσεις, νὰ ἀποκαταστήσῃ δηλαδὴ τὸ κρητικὸν ἰδίωμα, ἐκτελέσας οὕτως ἐργασίαν κριτικήν. Τῆς πρώτης αὐτῆς ἐκδόσεως εἶναι γνωστὸν μόνον ἓν ἀντίτυπον ἀνῆκον ἄλλοτε εἰς τὸν Ι. Γεννάδιον, ἀποκείμενον δὲ νῦν ἐν τῇ ἐν Ἀθήναις Γενναδείῳ Βιβλιοθήκῃ (βλ. *Ἰ. Γκινάκην* ἐν «Ἰλισσῷ» Α' (1869) σελ. 319—322, πρβ. καὶ *Legrand*, Bibliogr. hell. XVIII s. I (1918) σελ. 112, βλ. καὶ τὸ δημοσιευόμενον πανομοιότυπον τῆς προμετωπίδος).

Ἡ δευτέρα ἔκδοσις τοῦ Ἐρωτοκρίτου ἐγένετο πάλιν ἐν Βενετίᾳ ἀπὸ τὸ αὐτὸ τυπογραφεῖον τῷ 1737. Ὁ τίτλος φέρει τὴν προσθήκην «Τῶρα τὴν δευτέραν φορὰν μὲ πολὺν κόπον καὶ ἐπιμέλειαν τυπωμένον καὶ διορθωμένον», μολοντοῦτο ἡ β' αὕτη ἔκδοσις εἶναι ἁπλῆ ἀνατύπωσις τῆς πρώτης, ἐπαναλαμβανομένων μάλιστα καὶ σφαλμάτων τυπογραφικῶν ἐκείνης. Τῆς ἐκδόσεως ταύτης τὸ μοναδικὸν γνωστὸν ἀντίτυπον κατέχει ἡ ἡμετέρα Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη. Ὁ Ἀ. Παπαδόπουλος Βρετὸς σημειοῖ ὅτι τῷ 1748 ἐγένετο καὶ ἑτέρα ἀνατύπωσις τοῦ ποιήματος, φέρουσα τὸν τίτλον τῆς τετάρτης ἐκδόσεως, ὁ Legrand ὅμως (ἔ. ἀ. σελ. 363) δὲν εὗρεν ἀντίτυπον αὐτῆς. Ἄλλη γνωστὴ ἔκδοσις τοῦ Βόρτολη εἶναι ἡ τοῦ 1778. Προηγουμένως ὅμως ἤρχισε νὰ ἐκδίδῃ τὸ ποίημα τὸ ἐν Βενετίᾳ ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον τοῦ Νικολάου Γλυκύ· ἡ πρώτη ὑπ' αὐτοῦ ἔκδοσις ἐγένετο τῷ 1758 καὶ ἠκολούθησαν αἱ τῶν 1777, 1789 καὶ ἔκτοτε συνεχῶς ἀνὰ διαστήματα δύο ἢ τριῶν ἐτῶν. Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος τὴν ἔκδοσιν ἐν Βενετίᾳ εἶχεν ἀναλάβει τὸ τυπογραφεῖον τοῦ «Φοίνικος», ἀπὸ δὲ τοῦ 1890 ἤρχισαν καὶ αἱ ἐν Ἀθήναις ἐκδόσεις, φέρουσαι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον λαϊκὸν χαρακτῆρα.

Τὰ χειρόγραφα ἐκ τῶν ὁποίων προῆλθεν ἡ πρώτη ἔκδοσις ἀπωλέσθησαν. Σήμερον τὸ μόνον γνωστὸν χειρόγραφον τοῦ Ἐρωτοκρίτου εὑρίσκεται ἐν τῷ Βρεττανικῷ μουσείῳ (Harleian collection ἀρ. 5624), γραφὲν τῷ 1710 (3 ἔτη πρὸ τῆς πρώτης ἐκδόσεως) καὶ ἀγορασθὲν τῷ 1725 ὑπὸ τοῦ λόρδου Harley ἐν Κερκύρᾳ. Τὸ χειρόγραφον κοσμεῖται ἀπὸ 120 μικρογραφίας καὶ εἶναι ἐπιμελῶς γεγραμμένον· ἡ γλῶσσά του φέρει ἰσχυρὸν ἑπτανησιακὸν χρῶμα, μᾶς ἔσωσε δὲ εἰς πολλὰ σημεῖα τὴν καλυτέραν γραφήν. Περὶ τοῦ χειρογράφου, ἀγνώστου τὸ πρίν, ὡμίλησε πρῶτος ὁ Κ. Ν. Σάθας (1885), προηγουμένως ὅμως τὸ εἶχε μελετήσει ὁ Legrand (1881).

Κατόπιν τῆς εὑρέσως τοῦ χειρογράφου καὶ λόγῳ τῶν σφαλμάτων, ὧν ἔβριθον αἱ ἀγοραῖαι ἐκδόσεις, παρουσιάζετο ἡ ἀνάγκη νέας κριτικῆς ἐκδόσεως τοῦ ποιήματος. Φαίνεται ὅτι τοιαύτην ἔκδοσιν ἐσχεδίαζεν ὁ Legrand εἰς τὴν νεότητά του, εἶχε δὲ προχωρήσει καὶ εἰς τὴν ἐκτύπωσιν, ἄφησεν ὅμως τὴν ἐργασίαν ἡμιτελῆ. Κριτικὴν ἔκδοσιν ἐπηγγέλθη καὶ ὁ Κ. Σάθας, οὐδὲν ὅμως ἐπεχείρησε. Σημαντικώτερον πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν εἰργάσθη ὁ Α. Ν. Γιάνναρης, τὸν ἐπρόλαβεν ὅμως ὁ θάνατος (1909). Τὸ ἔργον ἐπετέλεσεν ὁ ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων Κρήτης Στ. Ξανθουδίδης τῇ ἀρωγῇ τοῦ ἐκδότου Στ. Ἀλεξίου, καταρτίσας τὴν ὀγκώδη καὶ πολύτιμον ἔκδοσιν τοῦ Ἐρωτοκρίτου ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δύο πρώτων ἐκδόσεων καὶ τοῦ χειρογράφου τοῦ Λονδίνου, πλουτίσας αὐτὴν διὰ μακρᾶς εἰσαγωγῆς, σημειώσεων καὶ ἀναλυτικωτάτου γλωσσαρίου· εἰς τὴν ἔκδοσιν ἐπισυνάπτεται μελέτη περὶ τῆς γλώσσης καὶ τῆς γραμματικῆς τοῦ Ἐρωτοκρίτου ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Γ. Ν. Χατζιδάκι («Βιτζέντζου Κορνάρου Ἐρωτόκριτος, ἔκδοσις κριτικὴ γενομένη ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πρώτων πηγῶν ὑπὸ Στεφάνου Α. Ξανθουδίδου, ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης 1915»). Ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐκδότου ἐγένετο ἐσχάτως ἔκδοσις μικρὰ μετὰ εἰσαγωγῆς καὶ λεξιλογίου εἰς τὴν Σειρὰν τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων (ἀρ. 53), καθιστῶσα τὸ ἔργον προσιτώτερον καὶ εὐωνότερον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Περὶ τοῦ Ἐρωτοκρίτου ὡμίλησαν πάντες οἱ ὁπωσδήποτε γράψαντες ἔργα γενικὰ περὶ νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων περιηγητῶν βλ. τὰς ἱστορίας τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας τῶν: *Ἰ. Νερουλοῦ* (1828), *R. Nicolai* (1876), *Ἀ. Ρ. Ραγκαβῆ* (1877, 1884), *Κ. Κρουμβάχερ* (1897[2]), *K. Dietrich* (1909[3]), *Ἀ. Καμπάνη* (1925), *D. C. Hesseling* (1924), *Ἠλ. Π. Βουτιερίδη* (1927). Ἐπίσης μελέται περὶ τοῦ Ἐρωτοκρίτου εἰς τὰ ἔργα τῶν: *Karl Iken*, Leucothea (Leipzig 1825) I 164. 207 καὶ *Ch. Gidel*, Nouvelles études sur la littérature grecque moderne (Paris 1878) σελ. 477—532. Εἰδικαὶ μονογραφίαι: Διεξοδικὴ καὶ συγκεντρώνουσα πάντα τὰ πρὸ αὐτοῦ γεγραμμένα ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ *Στ. Ξανθουδίδου* εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ 1915 (σελ. I—CLXXXIX).— *Ἀ. Ν. Γιάνναρη*, Περὶ Ἐρωτοκρίτου καὶ τοῦ ποιητοῦ αὐτοῦ, Ἀθῆναι 1889. — *Γ. Σωτηριάδη*, Ἐρωτόκριτος, Ἀθῆναι 1909 (ἀνατύπωσις ἐκ τῶν «Παναθηναίων» τόμ. Θ' (1909) σελ. 209—217). — *Ν. Γ. Πολίτου*, Ὁ Ἐρωτόκριτος (Λαογραφία Α (1909) σελ. 19—70).— *Γ. Ν. Χατζιδάκι*, ἐν Ἐπιστημονικῇ Ἐπετηρίδι Πανεπιστημίου ΣΤ,

Digitized by Google

(1909—1910 σελ. 11—24. — *Hubert Pernot*, Le roman crétois d'Erotocritos 'Études de littérature grecque moderne, II, Paris 1918 σελ. 1 κ. ἑ). — *D. C. Hesselling*, Uit, Byzantium en Hellas, Haarlem 1911. IV Erotokritos en Aretusa) (ὀλλανδιστί). — *Giuseppe Barone*, Erotocritos (Salerno 1910). — *P. E. Pavolini*, L'Erotocritos di Vincenzo Cornaro e le sue fonti italiani, Napoli 1917. Πρβλ. ἀκόμη *Κ. Ν. Σάθας*, ἐν «Ἰλισσῷ» Α΄ (1868) σελ. 261—6. «Ἑστίᾳ ΙΘ΄ (1885) σελ. 375 καὶ αὐτόθι ΚΕ (1888) σελ 275. — *Κ. Παλαμᾶς*, Γράμματα Β΄ (1907) 145—162. — *Sven Oftedal*, ἐν Μηναίῳ Παραρτήματι «Ἀθηνῶν» Β΄ (1909 σελ. 198—47, καὶ «Πινακοθήκη» Θ΄ (1909) σελ. 51—2. —*Ε. Δεινάκις*, ἐν «Κρητικῷ Ἀστέρι» Α (1906) σελ. 163—4, 250—1, 269 Πρβλ. αὐτόθι σελ. 277, καὶ ἐν «Χριστ. Κρήτῃ» Α΄ 1912 440—466.— *Ηλ. Π. Βουτιερίδη*. Ἡ νεοελλ. λογοτεχνία, ἡ ἀρχὴ καὶ οἱ σταθμοί της (1927, Βιβλιοθήκη νεοελλ. λογοτεχνίας) σελ. 100-105. Ὁ αὐτὸς ὑπόσχεται μακρὰν μελέτην περὶ Ἐρωτοκρίτου μὴ δημοσιευθεῖσαν εἰσέτι — Ὕλην περὶ τοῦ Ἐρωτοκρίτου βλ. καὶ εἰς τοὺς πρώτους τόμους τῆς «Λαογραφίας» (1909 κ. ἑ.) Passim —Ἡ μνημονευθεῖσα διατριβὴ τοῦ *Κ. Hopf*. Veneto-byzantinische Analekten, ἐδημοσιεύθη ἐν Sitzungsber. d. Kais. Akad. d. Wissenschaften, Wien 1859 τ. 32 σ. 365—528 (Die Cornaro von Skarpanto σ.478—495 . Λ. Ν. Π.

ἐρωτόληπτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό). ὁ ὑπὸ τοῦ ἔρωτος κατειλημμένος, ὁ ἐρωτευμένος· || ὁ εὐεπίφορος εἰς τὸν ἔρωτα.

ἐρωτοληψία (ἡ)· ἡ ἰδιότης τοῦ ἐρωτολήπτου, τὸ νὰ κατέχηταί τις ὑπὸ ἔρωτος· || τὸ εὐεπίφορον εἰς τὸν ἔρωτα.

ἐρωτολογία (ἡ)· ὁ λόγος περὶ ἔρωτος, ἐρωτοκουβέντα· || πραγματεία, μελέτη περὶ τοῦ ἔρωτος.

ἐρωτολόγος (ὁ, ἡ)· ὁ ὁμιλῶν ἐρωτικῶς, ὁ δαριστής.

ἐρωτολογῶ *(—έω)*· ὁμιλῶ ἐρωτικῶς, γλυκοκουβεντιάζω.

ἐρωτομανὴς (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό)· ὁ ἐμμανὴς εἰς τὸν ἔρωτα, ὁ κατεχόμενος ὑπὸ ἐρωτομανίας.

ἐρωτομανία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Ψυχοπαθολογικὴ κατάστασις ὅλως διάφορος τοῦ *ἐρωτισμοῦ* (βλ. λ.), καθορισθεῖσα τῷ 1838 ὑπὸ τοῦ Esquirol, καθ' ἣν ὁ πάσχων, θῦμα τῆς φαντασίας του, ἐρωτεύεται μετὰ μανίας, ἥτις ἀπασχολεῖ πᾶσαν σκέψιν καὶ πρᾶξιν αὐτοῦ, πρόσωπα ὑπαρκτὰ ἢ ἀνύπαρκτα ἢ ἀντικείμενα. Ὁ ἐρωτομανὴς εἶναι ἰδεολόγος τοῦ ἔρωτος, μὴ ἐπιδιώκων οὐδεμίαν σαρκικὴν ἐπαφὴν πρὸς τὸ ἐρώμενον πρόσωπον, πολλάκις δὲ ἀποφεύγων νὰ γίνῃ κἂν καταληπτὸς ὑπ' αὐτοῦ. Πρόσωπα κληρονομικῶς βεβαρημένα, φέροντα στίγματα νευροψυχικά, ἄτομα δειλὰ ἢ νευρασθενικὰ ἢ ὑστερικὰ κ.ο.κ. εἶναι ὑποκείμενα εἰς ἐρωτομανίαν. Ἡ ἀνάγνωσις ἑνὸς μυθιστορήματος, ἡ διαρκὴς ὀνειροπόλησις, ἡ φαντασιοπληξία, δημιουργοῦν τὸν τύπον τοῦ ἐρωμένου προσώπου, ὅπερ ἢ μένει ἰδανικόν, ἤτοι ἀνύπαρκτον, εἴτε τοποθετεῖται εἰς μίαν γυναικείαν γνωριμίαν προκειμένου περὶ ἀνδρῶν, καὶ τἀνάπαλιν προκειμένου περὶ γυναικῶν. Ἓν τυχαῖον βλέμμα, μία κίνησις, μία στροφὴ τῆς κεφαλῆς εἶναι ἱκανὴ νὰ ἀνάψῃ τὸ ἐρωτικὸν πῦρ εἰς τὸν ἐρωτομανῆ. Ἀπὸ τὴν στιγμὴν ταύτην τὸ ἄγνωστον αὐτὸ πρόσωπον παρακολουθεῖται συστηματικῶς ὑπὸ τοῦ ἐρωτομανοῦς, ὅστις συγχρόνως φαντάζεται ὅτι τὰ αἰσθήματα εἶναι ἀμοιβαῖα εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε καὶ ἡ δυσμενεστέρα ἐκδήλωσις τοῦ λατρευομένου προσώπου νὰ δικαιολογῆται ἀπὸ τὸν ἐρωτομανῆ. Τὰ πρόσωπα ταῦτα ἀνήκουν συνήθως εἰς τὴν ὑψηλὴν τάξιν. Ἐν τούτοις ὅμως δυνατὸν ν' ἀνήκουν καὶ εἰς χαμηλὴν τάξιν, ὁπότε ἀνυψοῦνται ἐν τῇ φαντασίᾳ τοῦ ἐρωτομανοῦς, ὅστις δύναται π. χ. νὰ εὑρίσκῃ ἡγεμονικὰ θέλγητρα εἰς μίαν ὑπηρέτριαν κ.ο.κ. (ἐρωτομανιακὸς Δονκιχωτισμός). Ἡ ἐρωτομανία ἐκδηλοῦται κυρίως κατὰ τὴν ἔφηβον ἡλικίαν, εἰς δὲ τὰς γυναῖκας καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐμμηνοπαύσεως (μετὰ τὸ 40ὸν ἔτος). Ὁ ἐρωτομανὴς εἶναι σιωπηλός, καχύποπτος, ἐρευνητικός, ἔκδοτος δὲ εἰς τὸν αὐνανισμόν.

Ὁ Ball ὑποδιαιρεῖ εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας τοὺς ἐρωτομανεῖς: 1) εἰς *διακριτικούς*, οἵτινες κρατοῦν μυστικὸν τὸν ἔρωτά των καὶ 2) εἰς *ἐκδηλωτικούς*, οἵτινες προβαίνουν εἰς ἐξομολογήσεις πρὸς τὸ ἐρώμενον πρόσωπον, παρακολουθοῦντες αὐτό, στέλλοντες ἐπιστολὰς καὶ μηχανευόμενοι μύρια ὅσα πράγματα διὰ νὰ εὑρίσκωνται πλησίον του, πάντοτε ἄνευ σαρκικῆς τινος ἐπιθυμίας, καὶ μὴ ὑποχωροῦντες πρὸ οὐδενὸς ἐμποδίου, ἀπειλῆς, ἀποπομπῆς κλπ., ἅτινα θεωροῦσιν ὅτι γίνονται, ἵνα μὴ προδοθῇ ὁ ἔρως τοῦ ἀγαπωμένου προσώπου. Εἰς τὴν ἐρωτομανίαν περιλαμβάνεται καὶ ὁ πλατωνικὸς ἔρως, κατάστασις πάντοτε παθολογική, καὶ ὁ ἐπιδεικτισμὸς (exhibitionisme). Ἑτέρα κατηγορία ἐρωτομανῶν εἶναι οἱ ὁμοφυλόφιλοι ἐρωτομανεῖς, οἵτινες ἐπίσης ἀγαποῦν παραφόρως, ἀλλ' ἄνευ οὐδεμιᾶς σαρκικῆς ἐπιθυμίας, πρόσωπα τοῦ αὐτοῦ φύλου. Μορφαὶ τῆς ἐρωτομανίας ἢ καταστάσεις ἀπολήγουσαι εἰς ἐρωτομανίαν εἶναι ὁ μυστικισμὸς καὶ ἡ θρησκοληψία. Οἱ ἐρασταὶ τῶν ἁγίων, τῆς Παναγίας, τοῦ Χριστοῦ, ἀνήκουν εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην. Αἱ ἐρωτομανεῖς καταλαμβάνονται ὑπὸ πάθους ἐρωτικοῦ ἰδίως πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς ἰατρούς. Ὁ ἐρωτομανὴς ἀπελπιζόμενος ἐν τέλει μεταβάλλεται εἰς κλεπτομανῆ ἢ αὐτοκτονεῖ ἢ περιέρχεται εἰς παραλήρημα παρανοϊκόν. Οἱ ἐρωτομανεῖς ὅθεν δέον νὰ θεωροῦνται ὡς ἀκαταλόγιστοι καὶ νὰ ἐγκλείωνται εἰς ψυχοθεραπευτήρια. Ἡ ἐρωτομανία εἶναι γνωστὴ ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων. Ὁ Ἱπποκράτης ἀναφέρει καὶ θάνατον ἐξ ἐρωτομανίας εἰς τὸν Περδίκκαν υἱὸν τοῦ βασιλεως τῆς Μακεδονίας Ἀμύντα. Εἰς τὴν ἐρωτομανίαν τέλος περιλαμβάνεται καὶ ὁ ἀζωοφιλικὸς ἔρως, ἤτοι ἔρως πρὸς ἀγάλματα, ὅστις δέον ν' ἀντιδιαστέλλεται τοῦ φετιχισμοῦ, ὅστις εἶναι ἔρως πρὸς ἀντικείμενα, ἐξαρτήματα ἰδίως τῆς ἀμφιέσεως (ἐσώρρουχα, περιπόδια, ὑποδήματα κ.λ.π.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Renaudin*, Leçons sur l'érotomanie.— *Portemer*, De l'érotomanie au point de vue médico-légal.—*Ball*, Leçons sur l'érotomanie.—*Laurent*, Fétichistes et érotomanes. Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

ἐρωτομανιακός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐρωτομανίαν: «ἐρωτομανιακὴ διατάραξις».

ἐρωτομανῶ *(—έω)* καὶ ***ἐρωμανῶ***· εἶμαι ἐρωτομανής, καταλαμβάνομαι ὑπὸ ἐρωτικοῦ πάθους.

ἐρωτοπάθεια (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐρωτοπαθοῦς, ὁ μετὰ πάθους ἔρως, ἐρωτομανία.

ἐρωτοπαθὴς (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό)· ὁ κατεχόμενος ὑπὸ ἐρωτικοῦ πάθους, ἐρωτομανής.

ἐρωτοπαίγνιον (τό)· μικρὸν ἐρωτικὸν ποίημα εὐτράπελον.

—**«Ἐρωτοπαίγνια»**. Τίτλος πεπλασμένος, ὑπὸ τὸν ὁποῖον ἐξεδόθη τῷ 1913, ὑπὸ τοῦ Hesseling καὶ Pernot, ἡ διὰ πρώτην φορὰν ὑπὸ τοῦ W. Wagner τῷ 1879 ἐκ χειρογράφου τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος ἐκδοθεῖσα ὑπὸ τὸν ἐπίσης πεπλασμένον τίτλον «Ἀλφάβητος τῆς ἀγάπης» συλλογὴ δημωδῶν βυζαντινῶν ἐρωτικῶν ᾀσμάτων. Ὁ ἐν τῷ χειρογράφῳ τίτλος τῆς συλλογῆς ταύτης εἶναι: «Καταλόγια. Στίχοι περὶ ἔρωτος καὶ ἀγάπης». Ὁ ὑπὸ τοῦ Wagner δοθεὶς τίτλος «Ἀλφάβητος τῆς ἀγάπης» ὠφείλετο εἰς τὴν ἀντίληψιν αὐτοῦ, ὅτι τὸ σύνολον τῶν ἐν τῇ συλλογῇ περιεχομένων ᾀσμάτων ἀπετέλει ἀλφαβητικὴν ἀκροστιχίαν, λόγῳ τῆς ὁποίας ὁ ἐκδότης ἤλλαξε καὶ τὴν ἐν τῷ χειρογράφῳ σειρὰν τῶν ᾀσμάτων. Ἡ γνώμη ὅμως αὕτη ἀπεδείχθη ἐσφαλμένη καὶ μὴ ἰσχύουσα διὰ τὸ σύνολον τῶν ᾀσμάτων, ἀλλὰ διὰ μέρος μόνον αὐτῶν. Εἰς τὰ «Καταλόγια», ταῦτα ἐκτὸς μικροῦ ἐρωτικοῦ ἀλφαβητικοῦ διαλόγου ἀπὸ τοῦ Α μέχρι τοῦ Μ ἐκ στίχων 108 καὶ ἑτέρου ἐκ 32 στίχων ἀλφαβήτου πλήρους, ὑπάρχει καὶ ὁλόκληρον ἀριθμητικὸν ἐρωτικὸν ᾆσμα, τὸ ὁποῖον φέρεται μέχρι τῆς σήμερον εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ εἰς διαφόρους παραλλαγὰς ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἑκατόλογα». Εἰς τὸ ᾆσμα τοῦτο, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀρκετὰ μικρὸν καὶ δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς αὐτοσχέδιον δημιούργημα τῆς στιγμῆς, προβάλλεται ὑπὸ τῆς ὡραίας εἰς τὸν ἀγαπητόν της ποιητικὸν ἀγώνισμα, ὅπως (εἰς ἕκαστον ὑπ' αὐτῆς ἀπαγγελλόμενον ἀριθμὸν ἀπὸ τοῦ 1 μέχρι τοῦ 10 καὶ ἐκεῖθεν ἀπὸ τοῦ 10 μέχρι τοῦ 100 κατὰ δεκάδας) ἀπαντᾷ ὁ ἀγαπητὸς διὰ στίχων, τῶν ὁποίων τὴν ἀρχὴν ν' ἀποτελῇ ὁ ὑπὸ τῆς ὡραίας ἀπαγγελλόμενος ἀριθμός. Τὰ ἐν τῇ συλλογῇ «Ἐρωτοπαίγνια» περιλαμβανόμενα ᾄσματα, ἀνήκοντα εἰς τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, διακρίνονται διὰ τὴν ἀρτιότητά των. —Ω.

ἐρωτοπληξία (ἡ)· ἡ ὑπὸ τοῦ ἔρωτος προσβολή, ἐρωτοπάθεια, ἐρωτομανία.

Ἔρωτος *βωμός* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον Αἰθιοπίας τῆς ὑπὸ Αἴγυπτον (*Πτολεμ.* Δ, ζ, 7). Εἶναι (*C. Müller* χάρτης 7: Sinus Arabici pars media καὶ Γ΄ τόμος τῆς Διδοτείου ἐκδόσεως τῆς Ἐλασσόνων Ἑλλήνων γεωγράφων) τὸ σύγχρονον ἀκρωτήριον *Ρὰς Ἀσσὶς* (Ras Asis: πλάτ. 18° 36′ ½ Β, μῆκ. 38° 08′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 8 d: Red Sea, sheet 4) κρημνῶδες βόρειον κέρας τοῦ κόλπου Ἀκὶκ (Akik) Ν. τοῦ Σουακόν, ὅπερ συνεχίζει χθαμηλὴ γλῶσσα. Αἱ ἀγγλικαὶ ναυτιλιακαὶ ὁδηγίαι (Red Sea and Gulf of Aden pilot ἔκδ. 1921 σελ. 329) περιέχουν φράσιν, ὁ συσχετισμὸς τῆς ὁποίας πρὸς τὴν ἀρχαίαν τοῦ ἀκρωτηρίου ὀνομασίαν πᾶν ἄλλο ἢ νὰ ἀποκλεισθῇ δύναται: «Ἄλλοτέ ποτε τὴν χθαμαλὴν ἀμμώδη γλῶσσαν ἐπεσήμαινε μέγας σωρὸς λίθων, ὁ ὁποῖος ἔχει ἐξαφανισθῇ». Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—**Ἔρωτος *πηγὴ*** *[Γεωγρ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ καὶ ὡς «Φουντάνα Μουρούζα», «Fontana Amorosa» καὶ «Fontana di Venere (=πηγὴ τῆς Ἀφροδίτης) γνωστὴ παρὰ τὴν *Ἀκαμαντίδα* (βλ. λ.) τῆς νήσου Κύπρου τοποθεσία καὶ μικρὸς συνοικισμός. Ἡ τοποθεσία αὕτη ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν της ἔκ τινος πηγῆς, ἣν ἔκτισεν ὁ Ἀριόστο, περὶ ἧς τὸ πάλαι ἐμυθολογεῖτο, καὶ νῦν ἔτι παρὰ τῷ λαῷ πιστεύεται, ὅτι ὅσοι ἔπινον ἐκ τοῦ ὕδατος αὐτῆς ἀκουσίως καθίσταντο ἐρωτόληπτοι, ἐνῷ τὸ ὕδωρ ἄλλης παρακειμένης πηγῆς ἐθεράπευε τὸ πάθος τοῦτο. Περὶ τὴν πηγὴν ὑπάρχουσι πολλὰ ἐρείπια ἀποδιδόμενα εἰς τὴν ἀρχαίαν πόλιν Ἀλεξάνδρειαν, ἥτις μάλιστα καὶ θεωρεῖται ὡς μία τῶν 12 πόλεων ἃς ἔκτισεν ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος. Κ. Μ. Κ.

ἐρωτοτροπία (ἡ)· τὸ νὰ ἐπιδεικνύεταί τις ἐρωτικῶς, φιλαρέσκεια, πρόκλησις ἔρωτος.

ἐρωτοτροπῶ *(—έω)*· ἐπιδεικνύομαι ἐρωτικῶς, φέρομαι φιλαρέσκως, προκαλῶ τὸν ἔρωτα.

ἐρωτοχτυπημένος, *—η, —ο*· δημοτ. λ. πεπαισμένη· ὁ κατεχόμενος ὑπὸ ἔρωτος, ὁ ἐρωτευμένος.

ἐρωτυλίδαι (οἱ) (Erotylidae) *[Ζωολ.]* Οἰκογένεια ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν φυτοφάγων, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη, ὧν γνωστότερος ὁ *ἐρωτύλος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἐρωτύλος (ὁ)· ἀγαπητός, ἐράσμιος, ἐρωτικὸς (ἀρχ.)· || ἐπιρρεπὴς εἰς τοὺς ἔρωτας, ἐρωτόληπτος, ἐρωτικῶς ἐπιπόλαιος.

ἐρωτύλος (ὁ) (Erotylus) *[Ζωολ.]* Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν ἐρωτυλιδῶν, περιλαμβάνον μικροτάτους κανθάρους ἰθαγενεῖς τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

ἐρωτῶ *(—άω)*, ἀόρ. *ἠρώτησα—ἠρωτήθην*, δημοτ. *ρωτάω—ρώτησα—ρωτήθηκα*· ζητῶ νὰ μάθω, προκαλῶ ἀπάντησιν: «ἐρωτῶ τὸν διδάσκαλον περὶ τῶν μαθημάτων», «μὲ ἠρώτησε ποῦ κατοικῶ», «ἠρώτησε τὸν μάρτυρα»· || παθ. *ἐρωτῶμαι*· προκαλοῦμαι νὰ ἀπαντήσω: «δὲν ἠρωτήθην περὶ αὐτοῦ», «ὅταν ἐρωτηθῶ θὰ ἀπαντήσω»· || φρ. «μὴν τὰ ρωτᾷς» ὅταν τις εἶναι ἠναγκασμένος νὰ δώσῃ δυσάρεστον ἀπάντησιν: «πῶς πῆγαν οἱ δουλειές;— μὴν τὰ ρωτᾷς, καταστροφή»· || παροιμ. «ρωτῶντας πάει κανεὶς 'ς τὴν Πόλι»· || ἰδιωμ. μετχ. *ρωτησάμενος* εἰς τὴν φρ. «μήτε ρωτησάμενος μήτ' ἀποκρισάμενος» οὔτε ἐρωτῶμαι, οὔτε ἀπαντῶ.

«Ἐρωφίλη». Ἡ γνωστοτέρα καὶ εἰς παλαιοτέρους χρόνους περισσότερον διαδεδομένη παρὰ τῷ λαῷ τραγῳδία ἐκ τῶν προϊόντων τοῦ κρητικοῦ θεάτρου τοῦ ΙΣΤ΄—ΙΖ΄ αἰῶνος, εἰς πέντε πράξεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων παρεμβάλλονται καὶ τέσσαρα ἰντερμέδια, ποιηθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἐκ Ρεθύμνου Γεωργίου Χορτάτζη περὶ τὸ 1600.

Ὑπόθεσιν ἔχει ἡ τραγῳδία τὸν ἔρωτα τῆς κόρης τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Φιλογόνου Ἐρωφίλης πρὸς τὸν Πανάρετον, ὀρφανὸν παῖδα ἀνατραφέντα ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ βασιλέως, καὶ τὸ τραγικὸν αὐτοῦ τέλος.

Τὸ ἔργον προλογίζει ὁ Χάρος ἐμφανιζόμενος δρεπανηφόρος καὶ ἐμποιῶν τρόμον, προλέγων τὸ αἱματηρὸν τέλος τοῦ δράματος, καθησυχάζων ὅμως τοὺς θεατὰς βεβαιῶν, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ αὐτῶν σήμερον, ἀλλὰ περὶ τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου.

Ἐν ἀρχῇ τῆς πράξεως ἐκ τοῦ διαλόγου τοῦ Πανάρετου πρὸς τὸν ἐγκάρδιον φίλον του Καρπόφορον, πρόσωπον παραδόξως μὴ ἐμφανιζόμενον περαιτέρω, μανθάνομεν ὅλα τὰ διατρέξαντα μέχρι τῆς ἀρχῆς τοῦ δράματος: ὁ Πανάρετος, υἱὸς τοῦ φονευθέντος βασιλέως τῆς Τζέρτζας, ἀνετράφη ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ βασιλέως Φιλογόνου, ἀγνοοῦντος τὴν βασιλικήν του καταγωγὴν καὶ διὰ τὴν σύνεσιν καὶ τὴν ἀνδρείαν του ἐξετιμήθη καὶ περιεβλήθη διὰ τιμῶν ὑπ' αὐτοῦ. Κατὰ τὴν παιδικήν του ἡλικίαν ἦτο ὁ σύντροφος τῶν παιγνιδίων τῆς κόρης τοῦ βασιλέως Ἐρωφίλης, μὲ τὴν πάροδον ὅμως τῶν ἐτῶν ἀμφότεροι ἀντελήφθησαν ὅτι αἴσθημα ἐντονώτερον τῆς ἁπλῆς παιδικῆς φιλίας ἤρχισε νὰ τοὺς συνδέῃ. Τότε ἐκήρυξεν ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας πόλεμον πρὸς τὸν βασιλέα, κατὰ τὸν ὁποῖον διεκρίθη ὁ Πανάρετος νικήσας τὸν ἐχθρόν, ἀναδειχθεὶς πρὸς τούτοις νικητὴς εἰς τὴν γιόστραν (τὸ «κονταροχτύπημα»), τὴν ὀργανωθεῖσαν πρὸς ἑορτασμὸν τῆς νίκης. Ὁ Πανάρετος καὶ ἡ Ἐρωφίλη, μὴ δυνάμενοι ν' ἀντιστῶσι πλέον εἰς τὸν ἔρωτα, συνάπτουσι κρυφίως γάμον. Ταῦτα ἐξιστορῶν ὁ Πανάρετος πρὸς τὸν φίλον του ζητεῖ τὴν συμβουλήν του, διότι τώρα μόλις ἀναλογίζεται τί ἔπραξε νυμφευθεὶς ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ βασιλέως. Εἰς τὴν ἐπακολουθοῦσαν σκηνὴν ὁ βασιλεὺς διαδηλοῖ τὴν ἐπιθυμίαν του, ὅπως ὑπανδρεύσῃ τὴν θυγατέρα του μὲ ἕνα ἐκ τῶν δύο βασιλέων, οἵτινες τὴν ζητοῦν εἰς γάμον.

Εἰς τὴν δευτέραν πρᾶξιν ὁ βασιλεύς, ὅστις ἔχει ἤδη ὁμιλήσει εἰς τὴν Ἐρωφίλην περὶ τοῦ ἐπικειμένου γάμου, ἔχει εὑρεθῇ ὅμως πρὸ ἀρνήσεως αὐτῆς, ἀδυνατούσης δῆθεν νὰ ἐγκαταλίπῃ τὸν πατέρα της, διατάσσει τὸν Πανάρετον νὰ τὴν πείσῃ καὶ νὰ τὴν συμβουλεύσῃ τίνα τῶν δύο νὰ ἐκλέξῃ. παρ' ὅλον ὅτι ὁ δυστυχὴς ἐραστὴς προσπαθεῖ νὰ πείσῃ τὸν βασιλέα ὅτι δὲν εἶναι φρόνιμον νὰ κάμῃ γαμβρὸν τὸν πρὸ ὀλίγου ἀκόμη ἐχθρόν του. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ νένα τῆς Ἐρωφίλης Χρυσόνομη πληροφορεῖται παρ' αὐτῆς τὸν πρὸς τὸν Πανάρετον ἔρωτά της καὶ τὸν μεσολαβήσαντα κρυφὸν γάμον. Σκηνὴ μεταξὺ τῶν δύο ἐραστῶν, καθ' ἣν σχολιάζουσιν οὗτοι τὰ τελευταῖα δυσμενῆ δι' αὐτοὺς γεγονότα καὶ ὁρκίζονται ὅτι μόνος ὁ θάνατος εἶναι δυνατὸν νὰ τοὺς χωρίσῃ, πληροῖ σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς τρίτης πράξεως. Εἰς τὸ δεύτερον ἥμισυ παρουσιάζεται ἐκ τοῦ Ἅδου ἡ σκιὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέως, ὃν πρεσβύτερον ὄντα καὶ νόμιμον βασιλέα ἐφόνευσεν ὁ Φιλό-

Digitized by Google

γονος ὅπως ἁρπάσῃ τὸν θρόνον καὶ τοῦ ὁποίου τὴν γυναῖκα, Ἐρωφίλην ἐπίσης καλουμένην, ἔλαβεν ὡς σύζυγον. Ἡ σκιὰ ζητεῖ ἐκδίκησιν, ἣν θὰ λάβῃ διὰ τῆς μελλούσης νὰ ἐπακολουθήσῃ αἱματηρᾶς τοῦ δράματος λύσεως, ἣν καὶ προλέγει.

Ἤδη εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς τετάρτης πράξεως ὁ βασιλεὺς ἔχει ἀνακαλύψει τὸν δεσμόν, ὅστις συνδέει τὴν κόρην του μὲ τὸν αὐλικόν του, ἔξω φρενῶν δὲ γενόμενος μελετᾷ τὴν ἐκδίκησίν του· εἰς μάτην ἡ Ἐρωφίλη δι' ἱκεσιῶν καὶ θρήνων ζητεῖ νὰ μαλάξῃ τὴν καρδίαν του, προσπαθοῦσα νὰ τὸν πείσῃ ὅτι ἡ ἀξία δὲν ἔγκειται εἰς τὴν εὐγένειαν τῆς καταγωγῆς, ἀλλ' εἰς τὴν φρόνησιν καὶ τὴν ἀνδρείαν, τῶν ὁποίων ἀρετῶν δείγματα ἔδειξε πολλάκις ὁ Πανάρετος, καὶ ὅτι, ἂν δὲν εἶναι εὐγενὴς ἐκ καταγωγῆς, δύναται νὰ τὸν ἀναδείξῃ τοιοῦτον ὁ Φιλόγονος. Ὁ βασιλεὺς δὲν πείθεται, ὅπως δὲν πείθεται καὶ εἰς τοὺς νουνεχεῖς λόγους τοῦ γηραιοῦ συμβούλου, ὃν μάλιστα ἀποδιώκει μὲ ἀπειλάς, καὶ διατάσσει νὰ φέρωσιν ἐνώπιόν του τὸν Πανάρετον σιδηροδέσμιον. Οὗτος ζητεῖ συγγνώμην ἀπὸ τὸν βασιλέα καὶ ἀποκαλύπτει εἰς αὐτὸν τὴν βασιλικήν του καταγωγήν, ὁ βασιλεὺς ὅμως τὸν σκώπτει διὰ τοῦτο καὶ διατάσσει τοὺς φρουροὺς νὰ τὸν ἀκολουθήσουν, ὁδηγοῦντες καὶ τὸν Πανάρετον.

Τὰ ἐν τῷ μεταξὺ συμβάντα μεταδίδει ἀρχομένης τῆς πέμπτης πράξεως εἰς τὸν χορὸν μαντατοφόρος τις: πῶς μετέφεραν τὸν Πανάρετον εἰς τὸν τόπον τῶν βασανιστηρίων καὶ ἤρχισαν νὰ τὸν δέρουν ἀλύπητα, πῶς τοῦ ἀπέκοψαν τὴν γλῶσσαν καὶ τοῦ ἐξώρυξαν τοὺς ὀφθαλμούς, πῶς ἔπειτα ἀποκόψαντες τὴν κεφαλὴν καὶ τὰς χεῖράς του τὰ ἔθεσαν μαζὶ μὲ τὴν καρδίαν χωριστὰ εἰς μίαν λεκάνην («ἕνα βατσέλλι»), ἐνῷ τὸ ὑπόλοιπον σῶμα τὸ ἔρριψαν βορὰν τῶν κυνῶν καὶ τῶν λεόντων. Εἰς τὴν ἐπακολουθοῦσαν σκηνὴν ὁ βασιλεύς, ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὴν ἐκδίκησιν, ἣν ἔλαβε, καλεῖ τὴν κόρην του, ἣν προσποιεῖται ὅτι συγχωρεῖ, ὡς γαμήλιον δὲ δῶρον τῆς προσφέρει τὸ παρακείμενον «βατσέλλι», τὴν διατάσσει δὲ νὰ ἀνασηκώσῃ τὸ κάλυμμα ἵνα θαυμάσῃ τὸ δῶρον. Εἰς τὴν θέαν τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν μελῶν τοῦ συζύγου της ἡ Ἐρωφίλη ἀπολοφύρεται, μείνασα δὲ μόνη αὐτοκτονεῖ διὰ τῆς ἰδίας μαχαίρας, ἥτις ἦτο ἀκόμη ἐμπεπηγμένη εἰς τὰ μέλη τοῦ Πανάρετου. Προσελκυσθεῖσαι ἐκ τῶν θρήνων τῆς Ἐρωφίλης προσέρχονται ἡ Νένα καὶ αἱ γυναῖκες τοῦ χοροῦ, αἵτινες, ἅμα ἐμφανισθέντος τοῦ βασιλέως, ἐπιτίθενται κατ' αὐτοῦ καὶ τὸν φονεύουν ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ἐνῷ ἡ σκιὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἐπανεμφανιζομένη προσκαλεῖ τὸν τύραννον εἰς τὸν Ἅδην.

Τὸ τέλος ἑκάστης πράξεως κοσμοῦσι τεχνικώτατα γραμμένα χορικά, συναπτόμενα πρὸς τὰ εἰς ἑκάστην πρᾶξιν περιγραφόμενα γεγονότα· οὕτως εἰς τὴν πρώτην πρᾶξιν ὑμνεῖται ὁ ἔρως, εἰς τὴν δευτέραν περιγράφεται ἡ εὐτυχία τῶν παλαιῶν εὐτυχισμένων ἀνθρώπων, εἰς τὴν τρίτην εἰκονίζονται τὰ ἐκ τοῦ πλούτου καὶ τῆς φιλοδοξίας προερχόμενα κακά, τὸ χορικὸν τῆς τετάρτης πράξεως ἀποτελεῖ ὕμνον πρὸς τὸν ἥλιον, τὴν «ἀκτῖνα τ' οὐρανοῦ χαριτωμένη», ἐνῷ εἰς τὸ τελευταῖον, μικρότερον τῶν ἄλλων, τονίζεται ἡ ματαιότης τῶν πραγμάτων καὶ αἱ μεταβολαὶ τῆς τύχης.

Ὡς ὑπόθεσιν τὰ τέσσαρα παρεμβαλλόμενα ἰντερμέδια ἔχουσι τὸ ἐκ τῆς «Ἐλευθερωμένης Ἱερουσαλὴμ» τοῦ Τορκουάτου Τάσσου εἰλημμένον ἐπεισόδιον τοῦ Ριναλδου καὶ τῆς Ἀρμίντας. Ἡ Ἀρμίντα μαζὶ μὲ τοὺς βοηθούς της δαίμονας ἔχει σαγηνεύσει τὸν γενναιότερον στρατηγὸν τοῦ Γοδοφρέδου τῆς Βουϊλλώνης Ρινάλδον, ὃν καὶ κρατεῖ αἰχμάλωτον μακρὰν τῶν καθηκόντων του. Δύο ὅμως ἱππόται, οὓς μεταφέρει εἰς τὸ καταφύγιόν των ἡ Φορτούνα (Τύχη), ἀφοῦ νικήσωσι πρῶτον τοὺς εἰς θηρία μετημφιεσμένους δαίμονας, καταδεικνύουσιν εἰς τὸν Ρινάλδον τὸ ἄτοπον τῆς διαγωγῆς του, οὗτος δὲ ἐννοῶν ποῦ εἶχε παρασυρθῆ ἀπέρχεται μετ' αὐτῶν. Ἡ Ἀρμίντα, θέλουσα νὰ λάβῃ ἐκδίκησιν, παρουσιάζεται πρὸ τοῦ Σολιμάνου (τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Μωαμεθανῶν) καὶ ζητεῖ τὸν φόνον τοῦ Ρινάλδου· οἱ δύο ὅμως Τοῦρκοι στρατηγοὶ οἱ μονομαχήσαντες πρὸς αὐτὸν ἡττῶνται. Εἰς τὸ τελευταῖον ἰντερμέδιον ἐπέρχεται ἡ λύσις διὰ τῆς μονομαχίας τεσσάρων Τούρκων στρατηγῶν μετὰ τοῦ Ρινάλδου καὶ τριῶν συντρόφων του, καθ' ἣν φονεύονται οἱ πρῶτοι, ὁ δὲ Σολιμάνος παραδίδει εἰς τὸν Γοδοφρέδον τὰς κλεῖδας τῆς Ἱερουσαλήμ.

Ποιητὴς καὶ χρόνος συγγραφῆς. Περὶ τοῦ προσώπου τοῦ ποιητοῦ τῆς Ἐρωφίλης δὲν ἐγεννήθησαν ἀντιρρήσεις. Αἱ μαρτυρίαι τοῦ πρώτου (1637) καὶ τοῦ δευτέρου (1676) ἐκδότου τῆς Ἐρωφίλης εἶναι σαφεῖς καὶ κατηγορηματικαί. Τὸ δρᾶμα ἔγραψεν ὁ Γεώργιος Χορτάτζης (ἢ ἐπὶ τὸ λογιώτερον Χορτάκης ἢ Χορτάκιος) ἐκ Ρεθύμνου τῆς Κρήτης. Ἐκτὸς αὐτοῦ περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος μαρτυρεῖ καὶ ὁ Λέων Ἀλλάτιος ἐν τῇ περὶ Γεωργίων πραγματείᾳ του (1651) καὶ ὁ ἱστορικὸς τοῦ Γυμνασίου τῆς Παδούης Νικόλαος Κομνηνὸς Παπαδόπουλος (1726), ὅστις ἀναφέρει τὸν ποιητὴν ὡς θεῖον τοῦ ἀποθανόντος τῷ 1658 ἰατροῦ Γεωργίου Χορτάτζη καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Μελετίου ἀρχιεπισκόπου Φιλαδελφείας, ἀμφοτέρων τροφίμων τοῦ Γυμνασίου. Καὶ ὁ Ρεθύμνιος ποιητὴς τοῦ Κρητικοῦ πολέμου Μαρῖνος Τζάνε Μπουνιαλῆς (1665) ἀναφέρει τὸν Γεώργιον Χορτάτζην:

> κ' ἔκαμε τὴν πανώριαν του μὲ ζαχαρένια χείλη
> μαζὺ μὲ τὸν Κατζάροπον τὴν ἄξιαν Ἐρωφίλη

παρασχὼν πράγματα εἰς τοὺς μελετητὰς διὰ τῆς αἰνιγματικῆς μνείας τοῦ Κατζάροπου (βλ. κατωτέρω)

Ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὰς ἀνωτέρω μαρτυρίας, ἀκόμη δὲ ὅτι ὁ ποιητὴς εἶχεν ἤδη ἀποθάνει ὅτε ἐγένετο ἡ πρώτη ἔκδοσις τῆς τραγῳδίας, τῷ 1637, ἔχοντες δὲ ἀφ' ἑτέρου ὑπ' ὄψιν ὅτι τὰ ἰντερμέδια εἶναι μίμησις τῆς Ἐλευθερωμένης Ἱερουσαλὴμ τοῦ Τάσσου, δημοσιευθείσης τῷ 1581, δυνάμεθα νὰ θέσωμεν ἀσφαλῶς τὰς δύο αὐτὰς χρονολογίας (1581—1637) ὡς χρονικὰ ὅρια μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐποιήθη ἡ Ἐρωφίλη, ἤτοι περὶ τὸ 1600.

Χορτάτζηδες ἀναφέρονται εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Κρήτης τὸν ΙΓ' αἰῶνα, τὸ δὲ ὄνομα ἀκούεται καὶ σήμερον ἔτι ἐν τῇ νήσῳ, δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ βεβαιώσωμεν ἂν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ ποιητοῦ τῆς Ἐρωφίλης ὑπάρχῃ σχέσις συγγενική. Συγγενεῖς τοῦ Χορτάτζη γνωρίζομεν μόνον τοὺς ὑπὸ τοῦ Παπαδοπούλου Κομνηνοῦ ἀναφερομένους ἀνεψιοὺς αὐτοῦ.

Οἱ στίχοι τοῦ Μπουνιαλῆ καὶ ἡ ἐν αὐτοῖς μνεία τοῦ Κατζάροπου ἐγέννησαν δύο εἰκασίας: ἢ ὅτι ὁ Κατζάροπος οὗτος ἦτο συνεργάτης τοῦ ποιητοῦ ἢ ὅτι Κατζάροπος εἶναι ὁ τίτλος ἑτέρου μὴ διασωθέντος ἔργου τοῦ Χορτάτζη. Καὶ ὁ μὲν Σάθας ὑποθέτει τὸν Κατζάροπον αὐτὸν ποιητὴν τῶν Ἰντερμεδίων, ἂν καὶ ὁ Bursian θεωρεῖ ὅτι ὁ ποιητὴς τῆς τραγῳδίας καὶ τῶν Ἰντερμεδίων εἶναι εἷς καὶ ὁ αὐτός. Τὴν δευτέραν εἰκασίαν ἐθεώρησαν ὡς πιθανωτέραν ὁ Legrand καὶ ὁ Ν. Βέης, νῦν δὲ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς βεβαία κατόπιν τῆς συσχετίσεως, ἣν ἐποίησεν ὁ Στ. Ξανθουδίδης πρὸς τὸν ἥρωα τῶν ἀνεκδότων ἰντερμεδίων τοῦ *Γύπαρη* (βλ. λ.) Κατζοῦρμπον, ἀποδείξας ὅτι Κατζάροπος ἢ Κατζοῦρμπος εἶναι ἀσφαλῶς ὁ τίτλος ἀπολεσθείσης κωμῳδίας τοῦ ποιητοῦ τῆς Ἐρωφίλης.

Πηγαί. Περὶ τῶν πηγῶν, ἐξ ὧν ἠρύσθη ὁ ποιητὴς τὴν συγγραφὴν τῆς Ἐρωφίλης, ἀφιέρωσε διεξοδικὴν πραγματείαν ὁ γερμανὸς Conrad Bursian. Οὗτος παραβάλλων τὴν ἡμετέραν τραγῳδίαν πρὸς τὴν γνωστοτάτην ἰταλικὴν τραγῳδίαν «Orbecche» τοῦ Giovanni Battista Giraldi, τοῦ ἐπιλεγομένου Cinthio, κατέδειξε τὰς ὁμοιότητας αὐτῆς τόσον εἰς τὰς γενικὰς γραμμὰς τῆς ὑποθέσεως καὶ τῆς ἀλληλουχίας τῶν σκηνῶν, ὅσον καὶ εἰδικώτερον εἰς τοὺς στίχους, φθάσας εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ Ἐρωφίλη εἶναι μίμησις τῆς ἰταλικῆς τραγῳδίας. Ἡ Orbecche παρεστάθη τὸ πρῶτον τῷ 1541, ἐτυπώθη δὲ τῷ 1547, ὕστερον δὲ τῷ 1561. Εἶναι δὲ αὕτη διασκευὴ εἰς δρᾶμα διηγήματος τοῦ αὐτοῦ Giraldi δημοσιευθέντος ἐν τῇ σειρᾷ τῶν διηγημάτων του «Gli Ecatommiti».

Ὑπόθεσιν ἡ Orbecche καὶ τὸ παρεμφερὲς διήγημα ἔχουσι τὸν ἔρωτα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας Sulmone Orbecche πρὸς τὸν Oronte, νέον ἐκ βασιλικοῦ γένους ἀνατραφέντα ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας, ἀγνοοῦντος τὴν εὐγενῆ του καταγωγήν. Τοῦ ἔρωτος αὐτοῦ ἀποτέλεσμα εἶναι ὁ μυστικὸς γάμος τῶν δύο ἐραστῶν καὶ ἡ γέννησις δύο τέκνων. Ἐν τῷ διηγήματι οἱ δύο σύζυγοι φεύγουσι πρὸς φίλον βασιλέα, ὅπου παραμένουσιν ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη. Ἐκεῖθεν δ' ἐπανέρχονται κατόπιν ἐκδηλωθείσης ὑπὸ τοῦ βασιλέως ψευδοῦς ἐπιθυμίας συνδιαλλαγῆς, ἐν τῷ δράματι ὅμως, λόγῳ τῆς σκηνικῆς οἰκονομίας, λείπει τὸ γεγονὸς αὐτό, ὁ δὲ βασιλεὺς μαθὼν τὸν γάμον τῆς κόρης ἀμέσως λαμβάνει τὴν ἐκδίκησίν του. Ἡ ἐκδίκησις τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ καὶ ὅλη ἡ λύσις, εἶναι ἐν τῷ ἰταλικῷ ἔργῳ φοβερωτέρα ἢ ἐν τῷ ἡμετέρῳ. Ὁ βασιλεὺς πλὴν τοῦ Oronte σφάζει καὶ τὰ δύο τέκνα αὐτοῦ, προσφέρει δὲ οὕτω τὰ ἀπαίσια δῶρα εἰς τρία «βατσέλλια» πρὸς τὴν κόρην του. Ἀλλὰ καὶ ἡ Orbecche, ἀγριωτέρα τῆς Ἐρωφίλης, ὁρμᾷ ἐναντίον τοῦ πατρός της, τὸν ὁποῖον φονεύει καὶ ἀποκεφαλίζει ἐπὶ σκηνῆς, εἶτα δὲ αὐτοκτονεῖ. Ἀλλὰ πλὴν τῆς τελευταίας αὐτῆς διαφορᾶς, ἐν τῇ Ἐρωφίλῃ ὁ ποιητὴς ἀντικατέστησε τὸ φάντασμα τῆς φονευθείσης διὰ μοιχείαν καὶ αἱμομειξίαν συζύγου τοῦ βασιλέως, πρὸς ἣν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ αἰσθανθῶμεν συμπάθειαν, μὲ τὸ φάντασμα τοῦ ἀδίκως φονευθέντος ἀδελφοῦ τοῦ Φιλογόνου.

Πλὴν τῆς καταφανοῦς ὁμοιότητος τῆς ὑποθέσεως, δι' ἣν ἴσως νὰ ἐγεννᾶτο ἡ ἀντίρρησις ὅτι πιθανῶς ἀμφότεροι οἱ ποιηταὶ ἀντέγραψαν παλαιότερον πρότυπον, ὁ Bursian κατέδειξε πῶς ὁ ποιητὴς τῆς Ἐρωφίλης παρακολουθεῖ εἰς τὰς μεμονωμένας σκηνὰς τὸ ἰταλικόν του πρότυπον καὶ πῶς ὡρισμένοι στίχοι αὐτοῦ νομίζεις ὅτι εἶναι ἐλευθέρα μετάφρασις στίχων ἐκείνου· ἐκ τούτων ἔστωσαν ὡς παράδειγμα οἱ ἀκόλουθοι:

> io lo farò ben Re per modo tale
> che gli dorrà d'haver mi unqua veduto

ὁμοιάζοντες πρὸς τοὺς ἑξῆς τῆς Ἐρωφίλης (Δ 346 κ. ἑ.):

> μὰ 'ς τέτοιο τρόπο βασιλιὰ θέλω τονὲ ψηφίσει,
> ἀπού νὰ πῇ πῶς ἤτονε καλύτερα γιὰ κεῖνο,
> νὰ μὴ δὲ σ' ἤθελεν ἰδεῖ ποτὲ στὸν κόσμο, κρίνω.

Κατόπιν τῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ γερμανοῦ ἐπιστήμονος οὐδεὶς ἠμφεσβήτησεν ὅτι ἡ τραγῳδία τοῦ Giraldi ἐχρησίμευσεν ὡς πρότυπον τῆς Ἐρωφίλης. Νεώτεροι μόνον ἐρευνηταὶ καὶ ἰδίως ὁ Κ. Σάθας ὑπέδειξαν τὴν ὁμοιότητα, ἣν ἔχει ἡ Ἐρωφίλη καὶ πρὸς ἄλλα ἔργα τοῦ ἰταλικοῦ θεάτρου, ὡς τὴν Σοφωνίσβην τοῦ Τρισσίνου (1515), ἰδίως εἰς τὰ χορικά, τὴν ἰταλιστὶ γεγραμμένην Φαῖδραν τοῦ Κρητὸς Φραγκίσκου Βότσα καὶ τὸν Φιλόστρατον καὶ Παμφίλην τοῦ Ἀντωνίου Καμέλλη. Ὁ Bursian ἐπίσης ὑπέδειξεν ὅτι τὰ Ἰντερμέδια τῆς Ἐρωφίλης εἶναι μίμησις τοῦ ἐπεισοδίου τοῦ Ρινάλδου καὶ τῆς Ἀρμίντας ἐκ τῆς Ἐλευθερωμένης Ἱερουσαλὴμ τοῦ Τάσσου.

Ὡς πρὸς τὴν μίμησιν τῆς Orbecche ἐσημειώθησαν ἀνωτέρω μερικαὶ χαρακτηριστικαὶ διαφοραὶ μεταξὺ τῶν δύο τραγῳδιῶν. Ἐκ τούτων γίνεται φανερὸν ὅτι ὁ Ἕλλην ποιητὴς ἠθέλησε νὰ μετριάσῃ τὴν τραγικότητα καὶ τὴν ἀγριότητα τοῦ προτύπου του, παραλείψας σκηνάς, ὡς ὁ φόνος τοῦ πατρὸς ὑπὸ τῆς Orbecche, καὶ παραστήσας τὴν ἡρωίδα του ἄτεκνον. Ἐζημιώθη οὕτω ἀσφαλῶς ἡ δραματικὴ ἐντύπωσις, τὸ ἔργον ὅμως ἐκέρδισεν ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως. Διότι ἡ Ἐρωφίλη προσλαμβάνει περισσοτέραν ἀξίαν, θεωρουμένη ὡς ἔργον λυρικὸν παρὰ ὡς δραματικόν: ἡ σκηνική του οἰκονομία εἶναι ἄτεχνος, αἱ σκηναὶ διαδέχονται ἡ μία τὴν ἄλλην ἄνευ ἐσωτερικῆς τινος ἀνάγκης, ἡ δὲ μακρολογία τῶν ἡρώων, ἐλάττωμα γενικὸν τῆς κρητικῆς παραγωγῆς καὶ τῆς ἰταλικῆς λογοτεχνίας τῆς ἐποχῆς, καὶ ἡ προσπάθεια ἐγκατασπορᾶς ἠθικῶν διδαγμάτων καὶ γνωμῶν, ἡ παρατηρουμένη πανταχοῦ, ἰδιαίτατα δ' εἰς τὰς ὁμιλίας τοῦ Καρπόφορου καὶ τῆς Νένας, ἐξασθενοῦν τὴν δρᾶσιν. Εἰς τραγῳδίαν, φέρουσαν χαρακτῆρα κατ' ἐξοχὴν ἐρωτικόν, οἱ δύο ἥρωες, ἡ Ἐρωφίλη καὶ ὁ Πανάρετος, εἰς μίαν καὶ μόνην σκηνὴν παρουσιάζονται συνομιλοῦντες (τὴν δευτέραν τῆς γ' πράξεως). Τοὐναντίον ἄλλη μᾶς παρουσιάζεται ἡ ἀξία τοῦ ἔργου, ὅταν θεωρήσωμεν τὰς μεμονωμένας του σκηνὰς ὡς λυρικὰ τεμάχια· εἶναι δὲ μερικαὶ σκηναί, ὡς ἡ συνομιλία τῆς Ἐρωφίλης μετὰ τῆς Νένας ἐν τῇ δευτέρᾳ πράξει, ἢ ὁ θρῆνος τῆς ἡρωίδος ἐν τῇ τελευταίᾳ, τέλειαι ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς.

Εἰς τὴν ἀξίαν αὐτὴν τῆς Ἐρωφίλης συμβάλλουν τοῦτο μὲν ἡ καθαρῶς δημώδης γλῶσσά της, τοῦτο δὲ ἡ ἄψογος στιχουργία της. Ἡ τραγῳδία εἶναι γραμμένη εἰς τὸ ἰδίωμα τῆς δυτικῆς Κρήτης, παρουσιάζον ἐπουσιώδεις τινὰς διαφορὰς ἀπὸ τὸ ἀνατολικόν, εἰς ὃ ἐγράφη ὁ Ἐρωτόκριτος. Καὶ διακρίνονται μὲν ἐν τῇ Ἐρωφίλῃ ἐλάχιστά τινα ἴχνη λογιότητος, ἐν ταῖς γενικαῖς ὅμως γραμμαῖς ὁ χαρακτὴρ τῆς γλώσσης εἶναι κατ' ἐξοχὴν δημοτικός. Οἱ δεκαπεντασύλλαβοί της εἶναι τεχνικώτατοι, διαφέρουσιν ὅμως τῶν δημοτικῶν κατὰ τὴν ἀρχιτεκτονικήν, καὶ ἰδίως κατὰ τὴν μεγίστην χρῆσιν τῆς λεγομένης μετρικῆς διασκελίσεως.

Ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ ἐξαρθῶσι διὰ τὴν τελειότητα αὐτῶν τὰ χορικὰ τῆς Ἐρωφίλης, τὰ γραμμένα εἰς κλασσικοὺς ἑνδεκασυλλάβους συνδεομένους μεταξύ των διὰ τριπλῆς ὁμοιοκαταληξίας (τῆς ἰταλικῆς terzina ἢ terza rima). Εἶναι ἐκ τῶν πρώτων ἑνδεκασυλλάβων τῶν εἰσαχθέντων ἐξ ἰταλικῆς ἐπιδράσεως εἰς τὴν νεοελληνικὴν στιχουργικὴν (βλ. λ. *ἑνδεκασύλλαβος*), προξενεῖ δὲ ἐντύπωσιν ἡ ἔντεχνος κατασκευή των:

> Τοῦ πλούτου ἀχορταγιά, τσῆ δόξας πεῖνα,
> τοῦ χρυσαφιοῦ ἀκριβειὰ καταραμένη,
> πόσα γιὰ σᾶς κορμιὰ νεκρὰ 'πομεῖνα,
> πόσοι ἄδικοι πολέμοι σηκωμένοι,
> πόσες συχνὲς μαλιὲς συναφορμά σας
> γροικοῦντ' ὁληмερνῖς στὴν οἰκουμένη!
>
> (πρᾶξις Γ' 373 κἑ.).

Ἡ Ἐρωφίλη τοῦ Χορτάτζη ὑπῆρξε προσφιλὴς εἰς τὸν λαόν, ὅπως ὁ Ἐρωτόκριτος τοῦ Κορνάρου. Στίχοι αὐτῆς ἐψάλλοντο καὶ ψάλλονται ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἰδίως ἐν Κρήτῃ, ἀγνοοῦντος τὴν προέλευσίν των, ἄλλοι ἔχουσι μεταπέσει εἰς παροιμίας, μέχρι δὲ τῶν τελευταίων χρόνων ἦσαν συχναὶ παραστάσεις αὐτῆς καὶ ἐκτὸς τῆς Κρήτης. Τὸ ζήτημα τῶν παραστάσεων τῆς Ἐρωφίλης δὲν ἔχει τόσον ἐρευνηθῆ, μικρὰ δὲ αὐτοῦ ἀνακίνησις θέλει ἀσφαλῶς μᾶς καταστήσει γνωστὰ πολὺ περισσότερα.

Χειρόγραφα καὶ ἐκδόσεις. Ὁ ἐπιμελητὴς τῆς πρώτης ἐκδόσεως τῆς Ἐρωφίλης βεβαιοῖ ὅτι ἐξέδωκε τὸ κείμενον ἐξ αὐτογράφου τοῦ ποιητοῦ, εὑρισκομένου εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ Ζακυνθίου ἄρχοντος Χαρέρη καὶ γραμμένου μὲ ἰταλικοὺς χαρακτῆρας. Τὸ χειρόγραφον αὐτὸ ἀπωλέσθη, ἀλλ' ἡ ἀθλιότης τῆς πρώτης ἐκδόσεως (βλ. κατωτέρω) μᾶς ἀναγκάζει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ χειρογράφου αὐτοῦ ὡς αὐτογράφου ὠφείλετο εἰς ἐκδοτικὴν μόνον διαφήμησιν. Σήμερον εἶναι γνωστὰ δύο χειρόγραφα τῆς Ἐρωφίλης: τὸ ἓν ἀπόκειται εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις Ἱστορικὴν καὶ Ἐθνολογικὴν Ἑταιρείαν, προερχόμενον ἐκ δωρεᾶς τοῦ Em. Legrand, εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ ὁποίου ἄλλοτε ἀνῆκε. Τὸ χειρόγραφον εἶναι γραμμένον μὲ ἰταλικοὺς χαρακτῆρας, εἶναι ὅμως δυστυχῶς λίαν ἐλλιπὲς καὶ κολοβόν, ἐκ δὲ τῶν ἀπαντωμένων τύπων τοῦ ἀνατολικοῦ τῆς Κρήτης ἰδιώματος εἰκάζεται ὅτι εἶναι ἓν τῶν ἀντιγράφων τῶν ἐν χρήσει εἰς τὸν Χάνδακα. Ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Legrand. Τὸ

Digitized by Google

ἕτερον εὑρίσκεται ἐν Μονάχῳ (cod. gr. 590), αὐτὸ δὲ εἶχεν ὑπ' ὄψει του ὁ Bursian διὰ τὴν μελέτην του. Γραμμένον τὸν ΙΖ' αἰῶνα καὶ φέρον γλωσσικὸν χαρακτῆρα ἑπτανησιακὸν εἶναι ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἄθλιον, γέμον σφαλμάτων καὶ παρανοήσεων.

Πρώτη ἔκδοσις τῆς 'Ερωφίλης ἐγένετο τῷ 1637 ἐν Βενετίᾳ «παρὰ 'Αντωνίῳ τῷ 'Ιουλιανῷ» ἐπιμελείᾳ τοῦ Κυπρίου ἱερέως Ματθαίου Κιγάλα, ὁ ἐκδότης ὅμως παρεμόρφωσε τὸ κείμενον κατὰ τὰς ἰδίας περὶ γλώσσης ἀντιλήψεις καὶ οὕτως ἡ πρώτη αὕτη ἔκδοσις εἶναι πλήρης στοιχείων κυπριακῶν καὶ λογίων. Τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς εἶναι γνωστὴ καὶ ἀνατύπωσις γενομένη ἐπίσης ἐν Βενετίᾳ τῷ 1648.

Τὰ σφάλματα τῆς πρώτης ἐκδόσεως διορθώνει ἡ δευτέρα ἔκδοσις τοῦ 1676, ἡ γενομένη ἐν Βενετίᾳ ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ Ἕλληνος τυπογράφου Νικολάου Γλυκέος. Τὴν ἔκδοσιν ταύτην ἐπεμελήθη ὁ 'Αλοΐσιος καὶ ἐν κληρικοῖς 'Αμβρόσιος Γραδενίγος, ἄλλοτε πρωτόπαπας Χανίων καὶ εἶτα βιβλιοφύλαξ τῆς Μαρκιανῆς βιβλιοθήκης. Ὁ τίτλος τῆς ἐκδόσεως ὑποδηλοῖ τὴν ἐργασίαν τοῦ ἐπιμελητοῦ: «.. διορθωθεῖσα δὲ εἰς τὴν φυσικήν της γλῶσσαν μὲ κόπον καὶ ἐπιμελείαν τοῦ Σοφωτάτου καὶ Πανοσιωτάτου 'Αμβροσίου τοῦ Γραδενίγου, 'Αββᾶ καὶ Βιβλιοφύλακος τῆς Γαληνοτάτης τῶν Ἐνετῶν ἀριστοκρατίας τοῦ Κρητικοῦ». Καὶ εἰς τὸν πρόλογον, ὃν προτάσσει ὁ τυπογράφος, ἔγραψε δὲ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ αὐτὸς ἐπιμελητής, λέγεται ὅτι «ἡ παροῦσα τραγῳδία, ὅσον εἶναι μελίρρυτος καὶ γλυκοδιήγητος εἰς τὴν φυσικήν της γλῶσσαν τὴν κρητικήν, τόσον εἶναι ἀνοστομίλητη καὶ συχαδερὴ εἰς ἑτέραν καὶ ἀλλοδαπὴν ὁμιλίαν» καὶ δηλοῦται ὅτι ὁ ἐκδότης παραδίδει τὴν τραγῳδίαν εἰς τοὺς ἀναγινώσκοντας «διωρθωμένην, ὡς ἐγράφη καὶ ἐσυντέθη ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ ποιητοῦ». Ὁ Γραδενίγος λοιπὸν ἀντικατέστησε τὸ παραφθαρὲν ὑπὸ τοῦ πρώτου ἐκδότου κείμενον τῆς 'Ερωφίλης. Εἶχεν ὑπ' ὄψει του χειρόγραφα αὐθεντικὰ ἢ ἐπετέλεσε τὴν ἐργασίαν ἔχων ὡς μόνον ὁδηγὸν τὸ γλωσσικὸν του αἴσθημα ὡς Κρής, ἀγνοοῦμεν. Πάντως ἡ ἔκδοσίς του εἶναι ἡ ἀρίστη καὶ ἐπ' αὐτῆς κυρίως δύναται νὰ στηριχθῇ κριτικὴ τῆς τραγῳδίας ἔκδοσις.

Αἱ κατόπιν ἐκδόσεις εἶναι ἀνατυπώσεις τῆς τοῦ Γραδενίγου. Δὲν εἶναι γνωσταὶ εἰμὴ τοῦ 1746 τοῦ Βόρτολι καὶ τοῦ 1772 τοῦ Θεοδοσίου τοῦ ἐξ 'Ιωαννίνων, ἐξ ἧς καὶ ἀνετύπωσε τὸ κείμενον ὁ Κ. Σάθας. Γνωσταὶ ἐπίσης εἶναι ἐκδόσεις τοῦ 1804 καὶ 1820.

Εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους τὴν 'Ερωφίλην ἀνετύπωσεν, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, ἐν τῷ «Κρητικῷ Θεάτρῳ» του ὁ Κ. Ν. Σάθας ἐκ τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1772. Τὸ κείμενον τοῦ Σάθα ἐπανέλαβον πᾶσαι αἱ νεώτεραι ἐκδόσεις, αἱ ἐπιδιώκουσαι τὴν εὐρυτέραν τοῦ ἔργου διάδοσιν, μέχρι τοῦ Στ. Ξανθουδίδου, ἐπιτελέσαντος κριτικὴν ἔκδοσιν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρίστων πηγῶν (τῆς ἐκδόσεως Γραδενίγου καὶ τοῦ χειρογράφου Legrand) καὶ παρασχόντος οὕτως εἰς τοὺς μὲ τὴν νέαν ἑλληνικὴν φιλολογίαν ἀσχολουμένους μετὰ τὸν 'Ερωτόκριτον τὸ κατὰ τὸ δυνατὸν αὐθεντικὸν κείμενον τῆς 'Ερωφίλης (βλ. βιβλιογραφίαν).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *'Αξιοσημείωτοι νεώτεραι ἐκδόσεις:* 1) *Κ. Ν. Σάθα,* Κρητικὸν θέατρον (Βενετία 1879) σελ. 281—467, νζ. -ηα'. 2) 'Εκδοτικὴ ἑταιρεία. Δημοτικὴ δραματικὴ βιβλιοθήκη. Κρητικὸν θέατρον. 'Ερωφίλη, τραγῳδία Γεωργίου Χορτάτζη ('Αθῆναι 1898) (ἐπιμελείᾳ Α. Δ. Μάτεσι). 3) 'Ερωφίλη, μεσαιωνικὴ τραγῳδία. Πρόλογος *Ν. Α. Βέη.* Ἔκδοσις «Στοχαστῆ» ('Αθῆναι 1926). 4) Κρητικὸν θέατρον 'Ερωφίλη, τραγῳδία Γεωργίου Χορτάτζη (1600), ἐκδιδομένη ἐκ τῶν ἀρίστων πηγῶν μετ' εἰσαγωγῆς καὶ λεξιλογίου ὑπὸ *Στεφ. Ξανθουδίδου* Athen 1928 (Texte u. Forschungen zur byz.-neugr. Phil. - Zwanglose Beihefte zu den «Byz.-neugr. Jahrbüchern» hrsg. von Prof. Dr. N. A. Bees (Βέης) Nr. 9). 5) Μόνον τὸ εἰς τὴν κατοχήν του χειρόγραφον ἐξέδωκεν ὁ *Em. Legrand* δι' ἰταλικῶν γραμμάτων ἐν Bibliothèque grecque vulgaire II (Paris 1881 σελ. 335—399. Πρβλ. καὶ εἰσαγωγὴν σελ. LXXXVI κ. ἑ. *Ὁ αὐτὸς* εἶχεν ἐκτυπώσει τὸ ἴδιον κείμενον προηγουμένως (1875) ὡς ἁπλοῦν δοκίμιον εἰς 25 ἀντίτυπα. *Μελέται:* Περὶ τῆς 'Ερωφίλης ἠσχολήθησαν πάντες οἱ γράψαντες ἱστορίαν νεοελληνικῆς φιλολογίας (βλ. αὐτοὺς εἰς τὴν βιβλιογραφίαν τοῦ ἄρθρου 'Ερωτόκριτος). Πρβλ. ἐπίσης τοὺς προλόγους τῶν νεωτέρων ἐκδοτῶν *(Σάθας, Βέης, Ξανθουδίδης).* Πρβλ. καὶ *Ξανθουδίδην* ἐν Byzant.-neugriechische Jahrbücher Β' (1921) σελ. 83—86. *Conrad Bursian,* Erophile, vulgärgr. Tragödie von Georg Chortatzis aus Kreta (Abhandlungen der phil.-hist. Classe der königl.-sächsischen Gesell. d. Wiss. V (Leipzig 1870) σελ. 549—635. — *Emilio Teza,* Della Erophile di G. Chortatzes (Rendiconti dell'Accademia dei Lincei (Roma 1895) Seria V, vol. IV σελ. 561—71. Πρβλ. καὶ *Σ. Δεινάκιν* ἐν Χριστιανικῇ Κρήτῃ Α' (1912) σελ. 435—447. Λ. Ν. Π.

'Ερωχὸς *['Αρχ. Γεωγρ.].* Παλαιοτάτη πόλις τῆς Φωκίδος, ἀφανὴς κατ' ἀρχάς, γενομένη γνωριμωτέρα μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ξέρξου πυρπόλησιν αὐτῆς καὶ τὴν διὰ δευτέραν φορὰν καταστροφὴν της περὶ τὰ τέλη τοῦ Φωκικοῦ πολέμου. Κατὰ Κίπερτ ἔκειτο παρὰ τὰ ἀρχαῖα ἐρείπια τοῦ σημερινοῦ χωρίου Βόδι, ἐπὶ τῆς Β ὄχθης τοῦ Κηφισοῦ, 10 ἀκριβῶς χιλιόμετρα Δ τῆς 'Ελατείας, κατὰ δὲ τὸν Λόλλιγκ ἦτο ὁ 'Ερωχὸς ἑτέρα τις ὀνομασία τῆς Λιλαίας. Π. Ν. Π.

ἐς· προθ. ἄλλος τύπος τῆς *εἰς·* εὐχρηστεῖ εἰς τὴν φρ. «ἐς αὔριον» ἄλλοτε, εἰς τὸ μέλλον, «ἐς ἄλλοτε», «ἐς ἀεὶ» καὶ «ἐσαεὶ» διὰ παντός.

— ἐς βοθὺν *['Αρχ.].* 'Αρχαία παιδιά, *ἐς βόθυνον* ἢ *ἐς βόθρον* ἄλλως καλουμένη. Λεπτομέρειαι περὶ αὐτῆς δὲν διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν. Ὁ 'Ησύχιος ἀναφέρει, ὅτι ἐπαίζετο ἐν Τάραντι. Ὁ δὲ σχολιαστὴς τοῦ Πλάτωνος θεωρεῖ ταύτην ταυτόσημον πρὸς τὴν *τρόπαν,* περὶ ἧς τὰ ἑξῆς ἀναφέρει ὁ Πολυδεύκης (Θ, 103): «Ἡ δὲ τρόπα καλουμένη παιδιὰ γίνεται μὲν ὡς τὸ πολὺ δι' ἀστραγάλων, οὓς ἀφιέντες στοχάζονται βόθρου τινὸς εἰς ὑποδοχὴν τῆς τοιαύτης ῥίψεως ἐξεπίτηδες πεποιημένου· πολλάκις δὲ καὶ ἀκύλοις καὶ βαλάνοις ἀντὶ τῶν ἀστραγάλων οἱ ῥίπτοντες ἐχρῶντο». 'Εντεῦθεν προκύπτει ἡ πιθανότης, ὅτι ἡ παιδιὰ συνίστατο εἰς ῥῖψιν πολλῶν ταυτοχρόνως λιθαρίων ἢ ἀστραγάλων ἢ βαλάνων ἐντὸς μικροῦ βόθρου ἢ λακκίσκου καὶ ὅτι ὁ τὰ πλειότερα τοιαῦτα λιθάρια κατορθώσας νὰ εἰσαγάγῃ ἐντὸς τοῦ λακκίσκου ἐθεωρεῖτο νικητής. Σήμερον οἱ παῖδες πολλαχοῦ τῆς 'Ελλάδος παίζουν τὴν λεγομένην *λακκουβίτσαν* ἢ *γουβίτσαν,* ἡ ὁποία εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἀρχαίαν παιδιάν. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

Ἓς ἢ **Ἔσσεν** (Van Es ἢ Essen). Φλαμανδὸς ζωγράφος (βλ. λ. *Βὰν-Ἓς*).

Ἓς (Hess), ***'Ερνέστος-Κάρολος-Χριστόφορος.*** Γερμανὸς χαλκογράφος (1755—1828). Τὸ πρῶτόν του ἔργον, «Κυνηγετικὴ σκηνή», συνετέλεσεν ὥστε νὰ τὸν λάβῃ ὑπὸ τὴν προστασίαν του ὁ ἐκλέκτωρ τῆς Βαυαρίας. Τῷ 1778 μετέβη εἰς Ντύσσελντορφ, ὅπως ἐργασθῇ εἰς τὴν μεγάλην πινακοθήκην τοῦ Κράχ. Ἡ πρώτη πλάξ, τὴν ὁποίαν ἐχάραξεν, ἔσχε τοιαύτην ἐπιτυχίαν, ὥστε ἐξελέγη μέλος τῆς 'Ακαδημίας τῶν Καλῶν τεχνῶν. Τῷ 1787 ἀπελθὼν εἰς 'Ιταλίαν, ὅπως μελετήσῃ τὰ ἔργα τῶν μεγάλων ζωγράφων τῆς 'Αναγεννήσεως, συνεδέθη αὐτόθι διὰ στενῆς φιλίας πρὸς τὸν Χίρτ, τὸν Γκαῖτε καὶ τὸν Σλέγγελ, οἵτινες ἐθαύμαζον τὴν μεγάλην ἰδιοφυΐαν τοῦ καλλιτέχνου. Κληθεὶς κατόπιν εἰς τὴν πινακοθήκην τοῦ Ντύσσελντορφ, ἐξετέλεσε τὴν «'Ανάληψιν τῆς Θεοτόκου» τοῦ Γκουΐδο Ρένι, τὸν «Σαρλατάνον» τοῦ Dow, ἀριστούργημα ἀληθὲς τῆς χαλκογραφικῆς τέχνης, τὰς προσωπογραφίας τοῦ Ρούμπενς καὶ τῆς συζύγου του, αἵτινες θεωροῦνται ἐπίσης ἐκ τῶν ὡραιοτέρων τὰς ὁποίας παρήγαγε μέχρι τοῦδε ἡ τέχνη αὐτή. 'Απὸ ἐπιτυχίας εἰς ἐπιτυχίαν βαίνων ὁ Ἓς ἐχάραξε κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τὴν «'Αγίαν οἰκογένειαν» τοῦ Ραφαὴλ καὶ τὴν «Τελευταίαν κρίσιν» τοῦ Ρούμπενς. Ὁ καλλιτέχνης τότε ἐγένετο πασίγνωστος καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην. Ὅτε ἡ πινακοθήκη μετεφέρθη τῷ 1806 εἰς Μόναχον, ὁ Ἓς ἐγκατεστάθη αὐτόθι, μεταξὺ δὲ τῶν πλακῶν ἃς ἐχάραξεν εἰς τὴν πόλιν ταύτην εἶναι ὁ «Ἅγιος 'Ιερώνυμος» τοῦ Πάλμα, ἡ «Λατρεία τοῦ θείου ἀμνοῦ» τοῦ Βὰν Ἔϋκ, οἱ «Πωληταὶ τῆς ἀγορᾶς» τοῦ Ντοῦ κλπ. Θ. Β.

— Ἓς (Hess), ***'Ερρῖκος-Μαρία.*** Γερμανὸς ζωγράφος (1798—1863), υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Μετὰ τὰς πρώτας του ἐπιτυχίας, ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας εἰς 'Ιταλίαν πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του, ἐξετέλεσε τὰς καλλίστας τῶν προσωπογραφιῶν του, ἐν αἷς τὴν τοῦ μεγάλου Δανοῦ γλύπτου Τορβάλντσεν, εὑρισκομένην εἰς τὴν Νέαν πινακοθήκην τοῦ Μονάχου, καὶ συνέθεσε τὸν μέγαν αὐτοῦ πίνακα «Ὁ 'Απόλλων καὶ αἱ Μοῦσαι ἐν τῷ Παρνασσῷ», ἀνηρτημένον σήμερον εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν τελετῶν τῆς βαυαρικῆς πρωτευούσης. 'Επιστρέψας εἰς Μόναχον ἐγένετο καθηγητὴς τῆς 'Ακαδημίας τῶν Καλῶν τεχνῶν καὶ μετέσχεν εἰς τὴν διακόσμησιν τῆς Γλυπτοθήκης, ζωγραφήσας τὴν «Δάφνην καὶ τὸν 'Απόλλωνα» ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν θεῶν. 'Ησχολήθη ἐπίσης εἰς τὰ σχέδια τῶν ὑελοπινάκων τῆς μητροπόλεως τῆς Ρατισβόννης, καὶ ἐτοιχογράφησε τὴν ἐκκλησίαν τῶν 'Αγίων Πάντων ἐν τῇ αὐτῇ πόλει, δι' ἔργων ληφθέντων ἐκ τῆς παλαιᾶς καὶ νέας Διαθήκης. 'Επίσης ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Κὸχ καὶ τοῦ Σράουντολφ ἐξετέλεσε τὰς εἴκοσι δύο μεγάλας τοιχογραφίας τοῦ ναοῦ τοῦ 'Αγίου Βονιφατίου. Εἰς τὴν Νέαν πινακοθήκην τοῦ Μονάχου εὑρίσκεται καὶ ἡ προσωπογραφία τῆς μαρκησίας Φλορέντζι τῆς Ραβέννας καὶ μέγας πίναξ αὐτοῦ παριστάνων τὴν Παναγίαν περιστοιχιζομένην ὑπὸ τῶν ἐπιτρόπων τῶν ἐκκλησιῶν τῆς πόλεως. Θ. Β.

'Ερρ. Ἓς: *Προσωπογραφία τῆς μαρκησίας Φλορέντζι τῆς Ραβέννας.*

— Ἓς (Hess), ***Κάρολος-'Αδόλφος-'Ερρῖκος.*** Γερμανὸς ζωγράφος (1769—1849). Μεταξὺ τῶν ἀρίστων ἔργων του κατατάσσονται τὰ ἑξῆς: «'Επέλασις δραγόνων Γερμανῶν κατὰ τοῦ γαλλικοῦ πεζικοῦ», «Προέλασις τῶν Κοζάκων τοῦ Οὐράλη διὰ τῆς Βοημίας», «Μάχη γαλλικοῦ καὶ ρωσικοῦ ἱππικοῦ», πρὸς δὲ πλῆθος ἵππων ὅλων τῶν γενῶν. Θ. Β.

— Ἓς (Hess), ***Λουδοβῖκος.*** 'Ελβετὸς ζωγράφος (1760—1800). Ἤρξατο τοῦ σταδίου του ὡς κρεοπώλης, ὑπηρετῶν πλησίον τοῦ πατρός του. Καίτοι ὁ βίος του ὑπῆρξε βραχὺς καὶ βραδέως εἰσῆλθεν εἰς τὴν τέχνην, ἡ γονιμότης του ὅμως ὑπῆρξε μεγάλη, τὰ δὲ ἔργα αὐτοῦ εἶναι διεσπαρμένα καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ θαυμάζονται διὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν τοπίων καὶ τοὺς ὡραίους χρωματισμούς. Θ. Β.

— Ἓς (Hess), ***Μωυσῆς.*** Γερμανοεβραῖος ἐθνικόφρων σοσιαλιστὴς (1812—1875). Διετέλεσεν ἀρχισυντάκτης καὶ ἀνταποκριτὴς τῆς «Rheinische Zeitung», ῥιζοσπαστικοῦ ὀργάνου, καὶ μετεπήδησεν ἀκολούθως εἰς τὰς τάξεις τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τοῦ Μὰρξ καὶ Ἔγκελς, ὧν ὑπῆρξε προσωπικὸς φίλος. Τῷ 1837 ἐξέδωκε τὴν «Heilige Geschichte der Menschheit», ἐν τῇ ὁποίᾳ, ὑποτιμῶν τὸ ἱστορικὸν λεγόμενον δίκαιον, φαίνεται νὰ πλησιάζῃ πρὸς τὸν κομμουνισμόν. Τῷ 1841 δημοσιεύει: «Die europäische Triarchie», δι' ἧς εἰσηγεῖται τὴν ἕνωσιν τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. 'Εγκαταλείψας εἶτα τὸν σοσιαλισμὸν ἠσχολήθη μὲ ἱστοριοδιφικὰ προβλήματα. Εἰς τὴν περίοδον ταύτην ἀνήκει τὸ ἔργον του «Die Dynamische Stofflehr». 'Αργότερον ἐν τῇ θεωρητικῇ διαμάχῃ μεταξὺ Μὰρξ καὶ Λασσὰλ ὁ Ἓς ἐτάχθη παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ τελευταίου, ἀλλὰ πολὺ ταχέως ἐστράφη ἐκ νέου πρὸς τὸν Μάρξ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον τὸν εἶχεν ἀπομακρύνει τὸ «Κομμουνιστικὸν μανιφέστον» τοῦ 1847 μὲ τὴν ἐχθρικὴν πρὸς τὸν φιλοσοφικὸν σοσιαλισμὸν στάσιν του.

Τῷ 1862 ὁ Ἓς ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἀνακινήσεως τοῦ ζητήματος μιᾶς παλαιστινιακῆς ἐγκαταστάσεως τῶν 'Ιουδαίων ὑπὸ τοῦ D. Gordon, συνέγραψε τὸ κλασσικὸν πλέον καταστὰν ἔργον του: «Rom und Jerusalem», τὸ ὁποῖον τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἔμεινεν ἄνευ σοβαρᾶς ἀπηχήσεως καὶ μόνον μετὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ πολιτικοῦ σιωνισμοῦ ἐθεωρήθη ὡς τὸ πρῶτον εὐαγγέλιον τῆς ἐθνικῆς ἰδέας τῶν 'Εβραίων. Κατὰ τὸν Ἓς, οἱ 'Ιουδαῖοι διὰ νὰ ἀποκτήσουν τὴν συμπάθειαν τῆς πεπολιτισμένης ἀνθρωπότητος, ὀφείλουν νὰ μὴ ἐξαφανισθοῦν ἐν μέσῳ τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ὡς ἐδόξαζον τότε οἱ ὀπαδοὶ τῆς ἀφομοιώσεως, ἀλλὰ νὰ λάβουν θέσιν μεταξὺ τῶν πεπολιτισμένων κρατῶν. Πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἑβραϊκῆς ταύτης ἀποστολῆς ἔπρεπε κατὰ πρῶτον νὰ ἑδραιωθῇ ἡ ἐθνικὴ καὶ κρατικὴ ἀναγέννησις τοῦ 'Ισραὴλ ἐν Παλαιστίνῃ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Theodor Zlocisti,* Moses Hess, der Vorkämpfer des Sozialismus und Sionismus (1921).—*Wakum Sokolow,* History of the Sionism τόμ. Α' σελ. 83.—*S. Bernstein,* Le Sionisme, ses tendances et son organisation (Lausanne 1919) σελ. 18 κλπ. Γ. ΕΛΙΓΙΑ

— Ἓς (Hess), ***Πέτρος.*** Γερμανὸς ζωγράφος (1792—1871), υἱὸς τοῦ 'Ερνέστου Ἓς. Τῷ 1817 ἐξέθεσεν ἐν τῇ 'Ακαδημίᾳ τοῦ Μονάχου τὸν μέγαν αὐτοῦ πίνακα «Κατάληψις γαλλικῆς κώμης ὑπὸ τῶν Κοζάκων», μετὰ τοῦτον δὲ σειρὰν ὅλην ἔργων τῆς προσφάτου ἱστορίας τῶν ναπολεοντείων πολέμων, μεταξὺ τῶν ὁποίων «Καταυλισμὸς αὐστριακοῦ στρατοῦ» (1823). Τὸ ἔργον τοῦτο ἐνεθουσίασε τὸν βασιλέα τῆς Βαυαρίας Λουδοβῖκον Α', ὅστις, μετὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ὄθωνος ὡς βασιλέως, ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν νὰ κατέλθῃ εἰς 'Ελλάδα καὶ ζωγραφήσῃ τὰ μᾶλλον ἀξιοσημείωτα γεγονότα τῆς ἀφίξεως τοῦ βασιλέως εἰς τὴν νέαν πατρίδα του. 'Αφικόμενος εἰς τὴν 'Ελλάδα ἀπεικόνισε τὴν εἴσοδον τοῦ Ὄθωνος εἰς Ναύπλιον (6 Φεβρουαρίου 1833). Ὁ πίναξ οὗτος παριστᾷ ἔφιππον τὸν νεαρὸν βασιλέα φέροντα στολὴν Βαυαροῦ στρατηγοῦ. Προηγοῦνται αὐτοῦ ἔφιπποι οἱ διασημότεροι στρατηγοὶ καὶ ναύαρχοι τοῦ 'Αγῶνος, ἕπονται δὲ οἱ Βαυαροὶ στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοὶ οἱ ἀκολουθήσαντες αὐτὸν καὶ πλῆθος λαοῦ ἐπευφημοῦντος τὸν ἄνακτα. Παρὰ τὸν ἵππον αὐτοῦ εἰκονίζεται ἔφηβος Ἕλλην, συμβολίζων τὸ μέλλον καὶ σείων κλάδον φοίνικος, ἐνῷ εἰς τὸ βάθος διακρίνεται ἡ θάλασσα καὶ τὰ φρούρια τοῦ Ναυπλίου πυροβολοῦντα. Ὁ πίναξ οὗτος εὑρίσκεται εἰς τὴν Νέαν πινακοθήκην τοῦ Μονάχου, ὡραῖον δὲ ἀντίγραφον αὐτοῦ κατέχει ἡ 'Εθνικὴ Τράπεζα τῆς 'Ελλάδος·

Digitized by Google

Ἕτερος πίναξ εἰκονίζει τὴν «Ἀπόβασιν τοῦ βαυαρικοῦ στρατοῦ εἰς Ναύπλιον» καὶ ἄλλος «Τὸν Ὄθωνα ἐν Ἀθήναις», ἐν μέσῳ τῶν μνημείων τῆς ἀρχαιότητος. Κατὰ τὴν ἐν Ἑλλάδι διαμονήν του περιελθὼν αὐτὴν ἐζωγράφησε διάφορα ἑλληνικὰ τοπία, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἐν τῇ Νέα πινακοθήκη τοῦ Μονάχου ἀποκείμενον, ὑπὸ τὸν τίτλον «Griechische Landleute», κρίνεται ὡς ἓν τῶν ἀριστουργημάτων του. Ὅταν ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος ἤγειρεν ἐν Μονάχῳ τὰ Προπύλαια εἰς μνήμην τοῦ ἱεροῦ Ἀγῶνος τῶν Ἑλλήνων, ὁ Ἕς ἔγραψε τὰς πλείστας τοιχογραφίας αὐτῶν, παριστανούσας σκηνὰς τοῦ Ἀγῶνος, ἐκ τῶν ὁποίων ὡραιότεραι εἶναι: «Ὁ Ρήγας ἐξεγείρων τὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων», «Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ὁρκιζόμενος ὡς φιλικός», «Ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης ἐξεγείρων τὴν Μεσσηνίαν», «Ὁ μητροπολίτης Γερμανὸς ὑψώνων τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως», «Ὁ Δικαῖος εἰς τὰ Δερβενοχώρια», «Ὁ Μιαούλης πολιορκῶν τὴν Κέαν», «Ὁ Καραϊσκάκης εἰς τὴν μάχην τῆς Ἀράχωβας», «Ὁ ἱερὸς λόχος», «Ὁ θάνατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη», «Ὁ Κανάρης πυρπολῶν τουρκικὴν ναυαρχίδα εἰς Χίον» κ. λ. π. Ἐπίσης ἐξετέλεσε πολυαρίθμους προσωπογραφίας Ἑλλήνων, ἐν αἷς τοῦ Κωλέττη, τοῦ Μαυροκορδάτου, τοῦ Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη, τοῦ Σπυρίδωνος Τρικούπη, τοῦ Κολοκοτρώνη, τοῦ Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου, τοῦ Ἀνδρέου Μεταξᾶ καὶ τῶν Βαυαρῶν ἀντιβασιλέων. Τῷ 1839 προσεκλήθη ὁ Ἕς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας Νικολάου τοῦ Α′ εἰς Πετρούπολιν, ὅπου ἐξετέλεσε δώδεκα μεγάλους πίνακας παριστῶντας μάχας συναφθείσας κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος εἰς Ρωσίαν τῷ 1812. Οἱ πίνακες οὗτοι κοσμοῦν τὴν αἴθουσαν τοῦ Ἀλεξάνδρου τῶν χειμερινῶν ἀνακτόρων, μεταξὺ δὲ αὐτῶν θαυμάζονται: «Ἡ μάχη τοῦ Σμόλενσκ», «Ἡ μάχη τοῦ Βεραζίνα» καὶ «Ἡ μάχη τοῦ Πόλσκ». Ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ Μονάχου ὑπάρχει «Ἡ μάχη τῆς Λειψίας», θεωρουμένη ὡς μία τῶν ὡραιοτέρων πολεμικῶν του συνθέσεων.

Τὸν Ἕς διακρίνει ἡ μεγάλη εὐχέρεια εἰς τὴν σύνθεσιν, τὴν κίνησιν τῶν προσώπων καὶ τὴν ἀκρίβειαν τῶν λεπτομερειῶν, διὸ ὠνομάσθη ὁ Ὁράτιος Βερνὲ τῆς Γερμανίας. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Ἕς (Hesse), ***Ἀλέξανδρος***. Γάλλος ζωγράφος (1806—1879). Κυριώτεροι τῶν πινάκων αὐτοῦ εἶναι: «Ἐπικήδειοι τιμαὶ πρὸς τὸν Τισιανὸν» καὶ «Ἡ μεταφορὰ τοῦ Ἑρρίκου Δ′ εἰς τὸ Λοῦβρον». Θ. Β.

— **Ἕς** (Hesse), ***Νικόλαος - Αὔγουστος***. Γάλλος ζωγράφος (1795—1869). Κατέγινεν ἰδίως εἰς τὴν ἀπεικόνισιν ἱστορικῶν γεγονότων, οἱ σπουδαιότεροι δὲ τῶν πινάκων του εἶναι: «Ἡ θεμελίωσις τοῦ Κολλεγίου τῆς Σορβόννης», «Ἡ προσκύνησις τῶν ποιμένων» εὑρισκόμενος εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας τῆς Λορέττης ἐν Παρισίοις, «Ὁ Χριστὸς φέρων τὸν ἀκάνθινον στέφανον» καὶ «Ἡ προσευχὴ εἰς τὸ ὄρος» εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Ἐλισάβετ ἐν Παρισίοις, «Ἡ δέσμευσις» εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Λουξεμβούργου, «Ἡ ἀποκαθήλωσις» καὶ ἡ προσωπογραφία τοῦ Ζιραρντὼν εἰς τὴν Πινακοθήκην τοῦ Λούβρου. Ὁ Ἕς ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῷ 1863, ἀπέθανε δὲ ἐργαζόμενος μέχρι τέλους τοῦ βίου του. Θ. Β.

Ἔσα ντὲ Κεϊρὸζ (Eça de Queiroz), ***Ἰωσὴφ - Μαρία***. Περίφημος Πορτογάλος διηγηματογράφος (1843—1900). Σπουδάσας νομικὰ ὑπηρέτησεν ὡς διοικητικὸς καὶ διπλωματικὸς ὑπάλληλος. Τῷ 1875 ἐδημοσίευσε τὸ πρῶτον αὐτοῦ μυθιστόρημα «Τὸ ἔγκλημα τοῦ πατρὸς Ἀμάρο», ἐν ᾧ περιέγραψε διαφόρους τύπους ἐκφύλων, διὰ τοῦ ἔργου δὲ τούτου ἀπέκτησε τὸν τίτλον «Ὁ Ζολᾶ τῆς Πορτογαλίας». Ἄλλα αὐτοῦ ἔργα εἶναι: «Ὁ μανδαρῖνος» (1879) καὶ «Τὰ λείψανα» (1887). Πλεῖστα τῶν ἔργων αὐτοῦ μετεφράσθησαν εἰς διαφόρους εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. — Ω.

Ἐσαγὶλ ἢ ***Ἐσάγιλλα*** *[Ἀρχ.]*. Περίφημον ἱερὸν τῆς *Βαβυλῶνος* (βλ. λ. τ. ΣΤ′ σ. 431 β).

Ἐσαγιὸν (L' Echaillon) *[Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς γαλλικῆς Σαβοΐας ἐν τῷ νομῷ Γρενόβλης. Εἶναι γνωστὴ διὰ τὰ λατομεῖά της μαρμάρου καὶ τὰ θερμὰ λουτρὰ χλωριοθειούχου συνθέσεως. Πλησίον τοῦ χωρίου εἶνε τὸ περίφημον ὕψωμα *Ράμφος τοῦ Ἐσαγιὸν* μὲ θαυμασίας ἀπόψεις πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἰζὲρ καὶ τὴν δεσπόζουσαν εἰς τὸ βάθος ὀροσειρὰν (ὑψόμ. 574). — Μ.

ἐσαεί· *ἀντὶ ἐς ἀεί*· διὰ παντός, εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα: «θὰ σᾶς εἶμαι ἐσαεὶ εὐγνώμων».

Ἐσὰρ (Echard). Γάλλος λόγιος τοῦ ΙΖ′ αἰῶνος, συγγραφεὺς ἱστορίας ὅλων τῶν ἀρχιεπισκοπῶν καὶ ἐπισκοπῶν τοῦ κόσμου μετὰ λεξικοῦ, ἐν ᾧ εὑρίσκει τις τὴν ἐξήγησιν περιεργοτάτων πραγμάτων. Ἐπίσης συνέγραψε βίους ἁγίων θεωρουμένους ὡς περισπούδαστον ἔργον. Μ. Ν. Δ.

Ἐσάρκο (Essarco), ***Κωνσταντῖνος***. Ρουμᾶνος ἱστορικὸς καὶ πολιτικὸς (1836—1898). Ἐχρημάτισε διπλωματικὸς πράκτωρ τῆς Ρουμανίας ἐν Ἀθήναις καὶ Ρώμη, ὅπου κατέγινε καὶ εἰς τὴν μελέτην διαφόρων ἐγγράφων σχετικῶν μὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ ρουμανικοῦ λαοῦ. Τῷ 1891 ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν. Μεταξὺ ἄλλων συνέγραψε: «Στέφανος ὁ Μέγας» καὶ «Ἡ σημασία τῶν ἱστορικῶν μνημείων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν λαῶν». Μ. Ν. Δ.

Ἔσαρος ἢ ***Αἴσαρος*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Σικελίας ρέων παρὰ τὸν Κρότωνα, νῦν δὲ καλούμενος *Ἔσαρο*. — Π.

Ἐσὰτ - ἐφέντης. Ὄνομα διαφόρων σεϊχουλισλαμῶν τῆς Τουρκίας, ἐξ ὧν γνωστότεροι:

—1) ***Μεχμὲτ Ἐσάτ***. Υἱὸς τοῦ συγγραφέως τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὰτζ - ἒτ - Τεβαρὶχ» (=Στέμμα τῶν ἱστοριῶν) τουρκικοῦ ἱστορικοῦ συγγράμματος Χότζα Σααδεδδίν. Διωρίσθη σεϊχουλισλάμης τῷ 1604 καὶ διετέλεσε τοιοῦτος ἐπὶ ἑπταετίαν καὶ κατόπιν ἀπὸ τοῦ 1613 μέχρι τοῦ 1615.

—2) ***Μεχμὲτ Ἔμπου - Ἴσχακ - ζαδὲ - Ἐσάτ***. Ἀνῆλθεν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ σεϊχουλισλάμη τῷ 1748, ἀφοῦ διετέλεσεν ἐν ἄλλοις καδῆς Θεσσαλονίκης.

—3) ***Ἀχμὲτ Σαλὶχ - ζαδὲ - Ἐσάτ***. Ἤκμασεν ἐπὶ σουλτάνου Σελὶμ τοῦ Γ′. Ἐπαύθη ἀπὸ τοῦ σεϊχουλισλαμικοῦ ἀξιώματος τῷ 1806 κατ' ἀπαίτησιν τῶν γενιτσάρων, διότι ὑπέγραψε τὸν φετβᾶν, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπετρέπετο ἡ εἰσαγωγὴ στρατιωτικῶν μεταρρυθμίσεων διὰ τῆς ἱδρύσεως τοῦ νιζάμι - δζεδίτ. Μετὰ τὴν ἀνάρρησιν Μαχμοὺτ τοῦ Β′ (1808) διωρίσθη καὶ πάλιν, ἀλλ' ἐπαύθη μετὰ τρεῖς μῆνας κατ' ἀπαίτησιν τῶν γενιτσάρων. Ν. Μ.

— **Ἐσὰτ - ἐφέντης**, ***Μωάμεθ***, ἐπονομαζόμενος ***Σαχὰφ - ζαδέ***. Ὀθωμανὸς ἱστορικὸς (1790—1856). Κατ' ἀρχὰς μετῆλθε τὸν διδάσκαλον, βραδύτερον δὲ διωρίσθη ἐπίσημος ἱστοριογράφος τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, τῷ δὲ 1831 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐπισήμου ἐφημερίδος τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως. Τῷ 1835 ἀπεστάλη πρέσβυς εἰς Τεχεράνην καὶ τῷ 1847 ἐγένετο ἀρχιδικαστὴς τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας. Συνέγραψε πλεῖστα ἱστορικὰ συγγράμματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων κάλλιστον θεωρεῖται τὸ «Οὔσσ - ἰ - Ταφὲρ» (=Βάσις τῆς νίκης), μεταφρασθὲν γαλλιστὶ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἱστορία τῆς σφαγῆς τῶν γενιτσάρων ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Μαχμούτ». Ἕτερον σύγγραμμα αὐτοῦ εἶναι τὸ «Σεφὲρ - Ναμὲτ - Κλαὶρ» (=Περιήγησις τοῦ Ἀγαθοῦ»). Τὰ ἔχοντα ὅμως ἰδιαιτέραν σημασίαν εἶναι τὰ ἱστορικὰ χρονικά του, καταχωρηθέντα εἰς τὴν ἐπίσημον τοῦ κράτους ἐφημερίδα. Θ. Β.

— **Ἐσὰτ-πασᾶς**. Βεζύρης τῆς Τουρκίας ἐπὶ σουλτάνου Ἀβδοὺλ-Ἀζίζ. Ἐγεννήθη ἐν Χίῳ τῷ 1828, ἀποφοιτήσας δὲ ἐκ τῆς στρατιωτικῆς σχολῆς Κωνσταντινουπόλεως συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του ἐν Βερολίνῳ. Συνώδευσε τὸν σουλτᾶνον Ἀζὶζ κατὰ τὸ εἰς Εὐρώπην ταξίδιόν του, μεθ' ὃ διετέλεσε βαλῆς Σκόδρας καὶ πρόεδρος τοῦ ἀνωτάτου στρατιωτικοῦ συμβουλίου. Τῷ 1872 διωρίσθη ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν καὶ κατόπιν μέγας βεζύρης, ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν καὶ βαλῆς διαφόρων ἐπαρχιῶν. Ἀπέθανεν ἐν Σμύρνῃ ὡς βαλῆς. Ν. Μ.

— **Ἐσὰτ-πασᾶς *Γλικᾶ***. Τοῦρκος ἀξιωματικός, ἐκπαιδευθεὶς εἰς τὴν παλαιὰν στρατιωτικὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Βερολίνου καὶ εἶτα ὑπηρετήσας εἰς τὸν γερμανικὸν στρατόν. Ἐπανελθὼν εἰς Τουρκίαν προήχθη μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ στρατηγοῦ. Κατὰ τὸν πρῶτον Βαλκανικὸν πόλεμον 1912—1913 ἦτο ὁ ἀρχιστράτηγος τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ Ἠπείρου, ὁ ἡρωϊκῶς ἀμυνθεὶς τῶν Ἰωαννίνων κατὰ τὴν πολύμηνον πολιορκίαν, αἰχμαλωτισθεὶς δὲ τέλος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων μετὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Ἰωαννίνων. Καθ' ὅλην τὴν πολιορκίαν συμπεριεφέρθη πολὺ καλῶς πρὸς τοὺς Χριστιανούς, ἑλκύσας τοιουτοτρόπως τὴν γενικὴν συμπάθειαν αὐτῶν. Κατὰ τάς, διαρκοῦντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ἐπιχειρήσεις τῶν Δαρδανελλίων τῷ 1915, ὁ Ἐσὰτ ἦτο εἷς τῶν καλυτέρων Τούρκων σωματαρχῶν τῆς ὑπὸ τὸν Liman von Sanders τουρκικῆς στρατιᾶς τῆς χερσονήσου Καλλιπόλεως, ἀναλαβὼν μάλιστα ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου 1915 τὴν διοίκησιν τῆς βορείου τουρκικῆς στρατιᾶς τῆς χερσονήσου ταύτης, διακριθεὶς καθ' ὅλην τὴν ἄμυναν διὰ τὴν δραστηριότητά του καὶ τὴν ἀποφασιστικότητά του, ἀποτελέσας μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του στρατηγοῦ Βεχὴπ καὶ τοῦ ἀντισυνταγματάρχου Μουσταφᾶ Κεμὰλ τὴν γνωστὴν τριάδα, εἰς ἣν ὀφείλεται ἡ ἐξουδετέρωσις τῶν ἀνταντικῶν προσπαθειῶν ἐν τῇ χερσονήσῳ τῆς Καλλιπόλεως. Σήμερον (1929) ὁ Ἐσὰτ παραμένει ἐν Κωνσταντινουπόλει ἰδιωτεύων. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

— **Ἐσὰτ-πασᾶς *Τοπτάνι***. Ἀξιωματικὸς τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ (1863—1920), ἀλβανικῆς καταγωγῆς, προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ στρατηγοῦ. Κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον 1897, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ἀντισυνταγματάρχου, συμμετέσχεν ὡς διοικητὴς συντάγματος. Κατὰ τὸν πρῶτον Βαλκανικὸν πόλεμον 1912, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ στρατηγοῦ, ἦτο διοικητὴς τοῦ φρουρίου τῆς Σκόδρας, ἀπὸ δὲ τῶν ἀρχῶν Φεβρουαρίου 1913 ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ περὶ τὴν Σκόδραν πολιορκουμένου τότε ὑπὸ τῶν Μαυροβουνίων τουρκικοῦ στρατοῦ, μετὰ τὴν ἐν τῷ ὀχυρῷ Ταραμπὸς μυστηριώδη δολοφονίαν τοῦ Τούρκου ἀρχιστρατήγου Χασὰν-Ριζᾶ πασᾶ.

Ὁ Ἐσάτ, καθ' ὃ Ἀλβανός, ἀπέβλεπεν ἐν τῇ κατὰ τῶν Μαυροβουνίων νίκῃ τὴν ἵδρυσιν ἀλβανικοῦ κράτους, δι' αὐτὸ μάλιστα, διαρκούσης ἔτι τῆς πολιορκίας, ὕψωσε τὸν Ἰανουάριον 1913 τὴν ἀλβανικὴν σημαίαν ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Σκόδρας, ἅμα ὡς ἐπληροφορήθη τὴν ἀπόφασιν τῆς Εὐρώπης περὶ ἱδρύσεως ἀλβανικοῦ κράτους. Συμφώνως τῆς ὅροις τῆς μεταξὺ Μαυροβουνίων καὶ Τούρκων συνθηκολογήσεως τῆς 9 Ἀπριλίου 1913, παρεδόθη μὲν ἡ Σκόδρα εἰς τοὺς Μαυροβουνίους, ἀλλ' ὁ ἀρχιστράτηγος Ἐσὰτ πασᾶς ἐξῆλθε μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν τουρκικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὰς τιμὰς τοῦ μαυροβουνιωτικοῦ στρατοῦ καὶ ἀπῆλθεν εἰς Τίρανα.

Ἐσὰτ - πασᾶς Τοπτάνι.

Μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς Ἀλβανίας εἰς ἀνεξάρτητον κράτος καὶ τὴν ἐν αὐτῇ ἐγκατάστασιν τοῦ πρίγκιπος Βήδ, ἀπέκτησε μεγάλην ἰσχὺν ἐν τῇ χώρᾳ, μετὰ δὲ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ τελευταίου ἐσχημάτισε κυβέρνησιν (Ὀκτώβριος 1914). Τῷ 1916 συνταχθεὶς πρὸς τὴν Ἀντὰντ κατέφυγεν εἰς Θεσσαλονίκην μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ἀλβανίας ὑπὸ τῶν αὐστριακῶν στρατευμάτων, ἔνθα συνέπραξε μετὰ τῶν Σέρβων καταρτίσας δύο τάγματα ἐθελοντῶν Ἀλβανῶν. Μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου τῷ ἀπηγορεύθη ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν ἡ εἰς Ἀλβανίαν μετάβασις. Τῷ 1920 εὑρισκόμενος ἐν Παρισίοις ἐδολοφονήθη ὑπό τινος Ἀλβανοῦ φοιτητοῦ. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Ἐσβάϊλερ (Eschweiler) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Πρωσσίας εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Ρήνου εἰς τὴν συμβολὴν τῶν παραποτάμων Ἴντε καὶ Τάντ. Εὑρισκομένη εἰς τὸ κέντρον τῆς γαιανθρακοφόρου λεκάνης τῆς Αἲξ-λὰ-Σαπὲλ ἀνεδείχθη εἰς σημαντικὸν κέντρον βιομηχανίας τοῦ σιδήρου καὶ τοῦ χάλυβος. Ἡ θέσις της εἰς τὴν συμβολὴν τῶν δύο ποταμῶν τὴν καθιστᾷ καὶ σημαντικὸν κέντρον μεταφορῶν διὰ τῶν ποταμοπλοίων.

Ἔσβεγε (Eschwege). Πόλις τῆς Γερμανίας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Βέφρα ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἔσσης-Νασσάου, μὲ πληθυσμὸν 13 χιλ. κάτ. (1925). Ἔχει ἀνθηρὰν βιομηχανίαν μαλλίνων, βαμβακερῶν καὶ λινῶν ὑφασμάτων. Μ. Ν. Δ.

ἐσβενίτης (ὁ) *[Βιομ. Χημ.]*. Ὕλη ἀπομονωτικὴ συνισταμένη ἐκ μίγματος κυτταρίνης, κόνεως ἀμιάντου, μαγνησίου καὶ ἀσβέστου. Ὁ ἀμίαντος δύναται ν' ἀντικατασταθῇ καὶ διὰ κόνεως ἐκ μαρμαρυγίου. Ἀντέχει εἰς τὸ πῦρ, εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀέρος, τοῦ ὕδατος καὶ τῶν ὀξέων. Δύναται νὰ χυθῇ εἰς τύπους, χρησιμεύει δὲ κυρίως διὰ τὴν κατασκευὴν κιβωτίων συσσωρευτῶν. Ι. Γ. ΜΠ.

Ἐσδοὺδ *[Γεωγρ.]*. Ἡ ἀρχαία *Ἄζωτος* (βλ. λ.).

Ἔσδρας *[Βιβλ.]*. Ἰουδαῖος ἱερεὺς καὶ γραμματεὺς (νομοδιδάσκαλος), περὶ οὗ πληροφορούμεθα ἐκ τοῦ βιβλίου αὐτοῦ (Ἔσδρα Β′ κατὰ τοὺς Ο′ κεφ. ζ′—ι′) καὶ ἐκ τοῦ Νεεμίου (κεφ. η′, ιβ′ 26 πρβλ. καὶ *Ἰωσήπου* Ἰουδ. Ἀρχαιολ. ΙΑ′ ε′ 1—5), ἔνθα περιγράφεται ὡς ἀνὴρ μεστὸς ζήλου ὑπὲρ τοῦ νόμου τοῦ Κυρίου καὶ σοφὸς ἅμα. Ἐπωφεληθεὶς τὴν πρὸς αὐτὸν εὔνοιαν τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Ἀρταξέρξου Α′ τοῦ Μακρόχειρος (465—424), ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὴν ἄδειαν νὰ ἐπανέλθῃ ἐκ Βαβυλῶνος ἐπὶ κεφαλῆς πολλῶν ὁμοφύλων αἰχμαλώτων εἰς Ἱερουσαλὴμ (458 π. Χ.), κομίζων καὶ μεγάλα χρηματικὰ ποσὰ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς θρησκευτικῆς διοργανώσεως τῆς αὐτόθι ἰουδαϊκῆς κοινότητος, ἥτις διέτρεχε μεγίστους κινδύνους. Ἀνέλαβε δὲ καὶ ἤγαγεν εἰς αἴσιον πέρας τὸ ἔργον τοῦτο μετὰ πολλοῦ ζήλου καὶ συνέσεως. Ἐν πρώτοις κατεπολέμησεν ἀμειλίκτως τοὺς μεικτοὺς (μετ' ἐθνικῶν) γάμους τῶν Ἰουδαίων, ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦ ἱερατείου, πρὸς διατήρησιν τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἐθνικῆς αὐτῶν ὑποστάσεως. Μετά τινα δὲ χρόνον ἐμφανίζεται ὡς πολύτιμος συνεργάτης αὐτοῦ ὁ Νεεμίας, ὅστις ἦλθεν εἰς Ἱερουσαλὴμ ὡς διοικητὴς τῆς Ἰουδαίας. Μετὰ ταῦτα ὁ Ἔσδρας συνεχίζων, τῇ βοηθείᾳ καὶ τοῦ Νεεμίου, τὸ ἔργον τῆς θρησκευτικῆς ἀνακαινίσεως, ἀνέγνωσε τὸν νόμον ἐνώπιον τοῦ λαοῦ, ὅστις μετὰ δακρύων ἠκροᾶτο αὐτοῦ, ἡρμήνευσεν αὐτὸν πρὸς τοὺς λευΐτας καὶ ἀνενέωσεν ἐπισήμως τὴν μετὰ τοῦ Γιαχβὲ παλαιὰν τοῦ περιουσίου λαοῦ αὐτοῦ συμφωνίαν. Ταῦτα ἐν γενικαῖς γραμμαῖς γνωρίζομεν ἀπὸ τῆς Βίβλου

Digitized by Google

περὶ τοῦ Ἔσδρα, οὗ ἀγνοοῦμεν καὶ τὸ ἔτος καὶ τὸν τόπον τοῦ θανάτου. Κατὰ τὸν Ἰώσηπον ἀπέθανεν ἐν Ἱερουσαλήμ, κατὰ παράδοσιν δέ τινα ἰουδαϊκὴν ἐν Βαβυλωνίᾳ ἐν ἡλικίᾳ 120 ἐτῶν. Κατ' ἄλλους ὁ Ἔσδρας ἀπέθανεν ἐπιστρέφων ἐξ Ἱερουσαλὴμ εἰς Σοῦσα παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Τίγρητος μετὰ τοῦ Εὐφράτου, ἔνθα καὶ δεικνύεται τάφος φέρων τὸ ὄνομά του καὶ ἀποτελῶν προσκύνημα πολλῶν εὐσεβῶν Ἰουδαίων. Εἰς τὸν Ἔσδραν ἀποδίδεται, ἴσως οὐχὶ ἀβασίμως, ἡ συγγραφὴ οὐχὶ μόνον τοῦ ὁμωνύμου βιβλίου ἢ τοὐλάχιστον μέρους αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῶν «Παραλειπομένων». Κατ' ἄλλους δὲ αὐτὸς συνέγραψε καὶ τὰ Γ' καὶ Δ' τῶν «Βασιλειῶν».

Τὸ πρόσωπον δὲ ἐν γένει, ὅπερ διεδραμάτισεν ὁ Ἔσδρας ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ μάλιστα ἐν τῇ θρησκευτικῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ, ὑπῆρξεν οὕτω σπουδαῖον, ὥστε ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ λαοῦ ἐθεωρήθη ὡς δεύτερός τις Μωϋσῆς. Εἰς αὐτὸν δ' ἀπεδόθη ὑπὸ τῆς ἰουδαϊκῆς παραδόσεως, πρὸς τοῖς ἀνωτέρω βιβλίοις, ὄχι μόνον μέγιστον μέρος τῆς συγκροτήσεως τοῦ κανόνος τῆς Π. Διαθήκης, ὅστις διὰ τοῦτο ὠνομάσθη ὑπό τινων (κυρίως τὰ πρωτοκανονικὰ βιβλία) *Ἐσδραῖος κανών*, ἀλλὰ καὶ ἡ ἵδρυσις τῆς *μεγάλης* λεγομένης (ἀνυπάρκτου δ' ὅμως) *συναγωγῆς* καὶ ἡ συγγραφὴ τοῦ Δ' λεγομένου Ἔσδρα, ὡς καὶ ἡ ἀντικατάστασις τῆς παλαιᾶς χαναανιτικῆς τῶν Ἑβραίων γραφῆς διὰ τῆς λεγομένης τετραγωνικῆς καὶ ἡ εἰς αὐτὴν μεταγραφὴ τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ ἡ ἐφεύρεσις τῶν σημείων τοῦ φωνηεντισμοῦ, τέλος δὲ καὶ ἡ διοργάνωσις τῶν συναγωγῶν, εἰς ἣν ἀσφαλῶς θὰ συνέβαλεν οὐκ ὀλίγον, ὡς καὶ εἰς τὴν συγκρότησιν τοῦ κανόνος τῆς Π. Διαθήκης. Τὸ κῦρος τοῦ Ἔσδρα δὲν ἐμειώθη οὐδὲ παρὰ τοῖς νεωτέροις θεολόγοις, ὧν πολλοὶ ἀποδίδουσιν εἰς αὐτὸν τὴν ὁριστικὴν σύνταξιν τῆς *Πεντατεύχου*. Π. Ι. Μ.

— **«Ἔσδρας»** *[Βιβλ.]*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρονται ἐν τῇ μεταφράσει τῶν Ἑβδομήκοντα δύο βιβλία, ὧν τὸ μὲν ἐκ τῶν λεγομένων δευτεροκανονικῶν, τὸ δὲ ἐκ τῶν λεγομένων πρωτοκανονικῶν.

1) ***Ἔσδρας Α'*** ἢ ***Ἱερεὺς*** ὀνομάζεται συνήθως ἐν τῇ μεταφράσει τῶν Ο' ἓν τῶν δευτεροκανονικῶν λεγομένων βιβλίων, ὅπερ ἐν τῇ Βουλγάτᾳ ἀριθμεῖται ὡς *Ἔσδρας III*, ἀριθμουμένου ὡς *Ἔσδρα II* τοῦ Νεεμίου. Ἐκτίθεται δ' ἐνταῦθα ἡ ἱστορία τῆς ἰουδαϊκῆς κοινότητος ἀπὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα τοῦ βασιλέως τοῦ Ἰούδα Ἰωσίου μέχρι τῆς ἐπιβολῆς τοῦ νόμου διὰ τοῦ Ἔσδρα καὶ συμπίπτει ἡ ἐνταῦθα ἐκτιθεμένη ἱστορία πρὸς τὴν ἔν τισι τεμαχίοις τῆς Β' τῶν «Παραλειπομένων», ὡς καὶ πρὸς τὴν ἐν τῷ πρωτοκανονικῷ Ἔσδρᾳ καὶ τῷ Νεεμίᾳ περιεχομένην. Περιέχει δὲ καὶ παράδοσιν ἐλλείπουσαν ἀπὸ τοῦ πρωτοκανονικοῦ Ἔσδρα, τὴν περὶ τῶν τριῶν σωματοφυλάκων τοῦ Δαρείου, ὡς καὶ ἐκτενεστέραν ἱστορίαν περὶ τοῦ Ζοροβάβελ ἐπὶ τῇ βάσει ἀγνώστων εἰς ἡμᾶς πηγῶν. Καὶ ἄλλαι τινὲς διαφοραὶ μεταξὺ τούτου καὶ τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων πρωτοκανονικῶν βιβλίων διαπιστοῦνται καὶ δὴ καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶναι ἐνταῦθα καθαρωτέρα, ἐνιαχοῦ δὲ ἵσταται ἐγγύτερον τῷ ἑβραϊκῷ πρωτοτύπῳ τοῦ πρωτοκανονικοῦ Ἔσδρα ἢ ἡ ἑλληνικὴ μετάφρασις αὐτοῦ κατὰ τοὺς Ο'. Τοῦτο ἔδωκεν εἴς τινας κριτικοὺς (Howorth) ἀφορμὴν νὰ ὑποθέσωσιν, ὅτι τὸ βιβλίον τοῦτο ἀντιπροσωπεύει τὸν ἀρχέγονον Ἔσδραν τῶν Ο', τοῦ Β' Ἔσδρα ἀναγομένου εἰς τὴν μετάφρασιν τοῦ Θεοδοτίωνος ἢ τοῦ Συμμάχου. Ἀξία παρατηρήσεως καὶ ἡ ἀνωμαλία τοῦ τέλους τοῦ βιβλίου τούτου. Συνεγράφη δὲ τοῦτο πιθανῶς ὑπὸ Ἰουδαίου ἑλληνιστοῦ τῆς Αἰγύπτου κατὰ τὴν Γ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδα ἐπὶ τῇ βάσει παλαιοτέρων πηγῶν (ὂν ἴσως λείψανον παλαιοτέρου καὶ ἐκτενεστέρου βιβλίου) ἐπὶ τῷ σκοπῷ, ἵνα διὰ τοῦ ἐγκωμιασμοῦ τῆς πρὸς τοὺς Ἰουδαίους μεγαλοψυχίας τοῦ Κύρου καὶ τοῦ Δαρείου ἐμμέσως παροτρύνῃ εἰς μίμησιν τούτων τοὺς συγχρόνους αὐτῷ Ἕλληνας ἡγεμόνας. Τὸ κῦρος οὗ ἀπέλαυε τὸ βιβλίον τοῦτο ἐν τῇ παλαιᾷ Ἐκκλησίᾳ τεκμηριοῦται καὶ ἐκ τῶν μεταφράσεων αὐτοῦ (λατινική, συριακή, αἰθιοπική, ἀρμενική). Ἡ ἐν Τριδέντῳ λατινικὴ σύνοδος ὅμως ἀπέκλεισεν αὐτὸ τοῦ κανόνος τῆς Π. Διαθήκης. [Πρβλ. Εἰσαγωγὰς εἰς τὴν Π. Διαθήκην καὶ βιβλικὰ λεξικά, ἔτι δὲ καὶ *Schürer*, Geschichte des Jüd. Volke, III δ' ἔκδ., ἔνθα καὶ πλήρη βιβλιογραφία.]

2) ***Ἔσδρας Β'***. Ἓν τῶν πρωτοκανονικῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἔνθα πρωταγωνιστεῖ ὁ γνωστὸς ἐπιφανὴς Ἰουδαῖος ἱερεὺς καὶ γραμματεὺς Ἔσδρας. Αἱ παλαιόταται περὶ τοῦ κανόνος τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἰδήσεις φέρουσι τοῦτο ἡνωμένον μετὰ τοῦ βιβλίου τοῦ Νεεμίου, ἐνῷ σήμερον τὰ βιβλία ταῦτα εἶναι ἀποκεχωρισμένα ἀλλήλων. Πραγματεύεται δὲ τὸ βιβλίον τοῦτο περὶ τῆς παλινορθώσεως τῆς ἰουδαϊκῆς κοινότητος ἐν τῇ Παλαιστίνῃ κατὰ τὰ 100 πρῶτα ἔτη μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ συνίσταται ἐκ δύο μερῶν, ὧν ἐν μὲν τῷ πρώτῳ (α'—στ') ὁ λόγος περὶ τῶν γεγονότων ἀπὸ 538—516, δηλαδὴ περὶ τῆς πρώτης παλινοστήσεως ἀπὸ τῆς ἐξορίας καὶ περὶ τῆς ἀνοικοδομήσεως τοῦ ναοῦ, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ (ζ'—ι') ὁ λόγος περὶ τῆς πρώτης ἐμφανίσεως τοῦ Ἔσδρα. Ὡς συγγραφέα τοῦ βιβλίου τούτου ἡ ἰουδαϊκὴ παράδοσις (Ταλμοὺδ Baba Bathra) ἀναγνωρίζει αὐτὸν τὸν ἱερέα καὶ γραμματέα Ἔσδραν. Οὐδὲν δ' ὅμως βέβαιον δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, παρὰ πάσας τὰς γενομένας πολυαρίθμους ἐρεύνας, περὶ τοῦ συγγραφέως αὐτοῦ, εἰμὴ ὅτι ἐπωφελήθη ἀπομνημονεύματα αὐτοῦ τοῦ Ἔσδρα. Πιθανῶς δὲ εἶναι ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς τοῦ τε βιβλίου τούτου καὶ τῶν «Παραλειπομένων», ὅπερ τεκμηριοῦται ἔκ τε τῆς ὁμοιότητος τοῦ γλωσσικοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς ἰδιορρυθμίας τοῦ περιεχομένου καὶ τῆς περιγραφῆς ἑορτῶν κλπ. καὶ ἐκ τῆς ταυτότητος τοῦ περιεχομένου τῶν τελευταίων στίχων τῆς Β' «Παραλειπομένων» πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ βιβλίου τοῦ Ἔσδρα. Ὑπὸ νεωτέρων θεολόγων, ἐπειδὴ ἐν «Νεεμίᾳ» (ιβ' 22), ὅπερ θεωρεῖται ὡς βιβλίον ἀναπόσπαστον τοῦ Ἔσδρα, γίνεται μνεία προσώπων τῆς ἐποχῆς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὑποστηρίζεται ἡ μετὰ τοὺς χρόνους τούτους συγγραφὴ τοῦ βιβλίου τούτου. Τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι τὸ παράπαν ἀπαραίτητον, διότι εἶναι λίαν πιθανόν, ὅτι ἐγένοντο εἰς αὐτὸ μεταγενέστεραι προσθῆκαι καὶ ἐπεξεργασία. Πάντως οὐδαμῶς δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀποκλειομένη ἡ ὑπὸ τοῦ Ἔσδρα συγγραφὴ τοῦ βιβλίου τούτου. Ὑπὲρ δὲ τῆς ἱστορικῆς ἀξιοπιστίας αὐτοῦ συνηγορεῖ, πρὸς τοῖς ἄλλοις, τὸ μὲν ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἐν τῇ εὐσυνειδησίᾳ αὐτοῦ παρατρέχει ὁλοτελῶς χρονικάς τινας περιόδους, ἐκείνας, δι' ἃς ἐστερεῖτο πηγῶν, τὸ δὲ ὅτι παραθέτει αὐτολεξεί τινας τῶν ὑπ' αὐτοῦ χρησιμοποιηθεισῶν πηγῶν, μάλιστα δὲ τῶν ἀπομνημονευμάτων, ὑπὲρ τῆς ἀξιοπιστίας τῶν ὁποίων ἐντόνως συνηγορεῖ ἡ νεωτέρα ἱστορικὴ κριτικὴ (*Ed. Meyer* κ. ἄ.). Τὸ βιβλίον, ἐξαιρέσει τῶν τεμαχίων δ' 8—στ' 18 καὶ ζ' 12—26, ἅτινα εἶναι ἀραμαϊστὶ γεγραμμένα, τυγχάνει ἑβραϊστὶ γεγραμμένον. Τὰ ἄριστα τῶν εἰς τὸν Ἔσδραν νεωτέρων ὑπομνημάτων εἶναι τὰ τῶν Keil (1870), Bertholet (1902), Oettli (1889) καὶ Siegfried (1901). Π. Ι. Μ.

— **Ἔσδρας Γ'**. Ἀριθμεῖται ὡς *Ἔδρας Γ'* ἐν τῇ Βουλγάτᾳ ὁ δευτεροκανονικὸς Ἔσδρας ὁ ὁποῖος ἐν τῇ μεταφράσει τῶν Ἑβδομήκοντα φέρει τὴν ὀνομασίαν *Ἔσδρας Α'* ἢ *Ἱερεύς*.

— **Ἔσδρας Δ'**. Ἓν ἐκ τῶν ὡραιοτάτων καὶ σπουδαιοτάτων μνημείων τῆς διασωθείσης μέχρι ἡμῶν ἀποκρύφου ἰουδαϊκῆς γραμματείας. Πόσον δὲ ἦτο τὸ κῦρος, οὗ ἀπέλαυεν ἐν τῇ ἀρχαιότητι τὸ βιβλίον τοῦτο, ἀποδεικνύεται τὸ μὲν ἐκ τῆς ὑπὸ πολλῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων μνείας αὐτοῦ ὡς βιβλίου προφητικοῦ, τὸ δὲ ἐκ τῶν γενομένων μεταφράσεων αὐτοῦ εἰς οὐκ ὀλίγας παλαιὰς γλώσσας (ἑλληνική, λατινική, συριακή, αἰθιοπική, ἀρμενική, γεωργιανὴ κλπ.), εἰς ἃ προσθετέα καὶ ἡ κυκλοφορία αὐτοῦ ἐν πολυαρίθμοις χειρογράφοις. Χαρακτηρίζεται δὲ τοῦτο ὡς Δ' Ἔσδρας, διότι ἐν τῇ Βουλγάτᾳ (ἐν πολλαῖς τῶν ἐπισήμων ἐκδόσεων τῆς ὁποίας περιλαμβάνεται παραρτηματικῶς), ὡς Α' Ἔσδρας ἀριθμεῖται ὁ πρωτοκανονικὸς Ἔσδρας, ὡς Β' ὁ Νεεμίας καὶ ὡς Γ' ὁ δευτεροκανονικὸς Ἔσδρας. Περιλαμβάνει δὲ τὸ βιβλίον τοῦτο ἑπτὰ ὁράματα, ἅτινα εἶδε δῆθεν ὁ ἱερεὺς Ἔσδρας ἐν ἔτει τριακοστῷ μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλήμ, ἄρα φέρει ἀποκαλυπτικὸν χαρακτῆρα. Στρέφονται δὲ τὰ ὁράματα ταῦτα περὶ τὸ μυστήριον τῶν τυχῶν τοῦ Ἰσραὴλ καὶ περὶ τὸ λαμπρὸν μέλλον αὐτοῦ. Τὸ βιβλίον ἐγράφη ὑπὸ Ἰουδαίου συγγραφέως ἑβραϊστὶ ἢ ἀραμαϊστὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἐπὶ Τίτου καὶ δὴ περὶ τὰ τέλη τοῦ Α' αἰῶνος μ. Χ., ὑπέστη δὲ καὶ μεταγενεστέρας τινὰς προσθήκας ἐκ χειρὸς χριστιανικῆς καὶ ἀποτελεῖ σπουδαιοτάτην πηγὴν διὰ τὴν γνῶσιν τῶν ἐσχατολογικῶν ἰδεῶν τοῦ μεταβιβλικοῦ ἰουδαϊσμοῦ. Τὸ κείμενον τοῦ Δ' Ἔσδρα διεσώθη πληρέστερον ἐν τῇ λατινικῇ μεταφράσει. Ἄρισται μεταφράσεις αὐτοῦ εἰς νεωτέρας γλώσσας εἶναι αἱ ἑξῆς: Γερμανιστὶ μὲν ἡ τοῦ Violet ἐν τῇ σειρᾷ τῶν «Griechische Christl, Schriftsteller» τόμος 32, 1 (1923), ἀγγλιστὶ δὲ ἡ τοῦ Box παρὰ Charles «The Apokrypha and Pseudepigrapha of the O. Testament» (1913). Π. Ι. Μ.

— **Ἔσδρας** (ἀρμενιστὶ ***Ἔζρ*** ἢ ***Ἔζρας***). Καθολικός, ἤτοι γενικὸς πατριάρχης τῶν Ἀρμενίων, γεννηθεὶς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Ἀραράτ, διαδεχθεὶς τὸν πατριάρχην Χριστόφορον Γ' καὶ ἀποθανὼν τῷ 669. Ὀλίγον μετὰ τὴν ἀνάρρησίν του εἰς τὸν θρόνον, ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Ἡράκλειτος, ἐπιστρέφων ἐκ τῆς κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας Χοσρόη Γ' ἐκστρατείας, παρέμεινεν ἐπί τινα χρόνον εἰς τὴν πόλιν Γαρὶν (νῦν Ἐρζεροὺμ) καὶ ἐπεδίωξε τὴν συνένωσιν τῆς ἑλληνικῆς καὶ ἀρμενικῆς Ἐκκλησίας, ἔχων συμφώνους τοὺς εἰς τὸ κράτος του ἀνήκοντας Ἀρμενίους, πρὸς οὓς ἐπεδαψίλευε πλείστας εὐκολίας. Κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἡρακλείτου συνῆλθεν εἰς Γαρὶν συνέλευσις τῷ 629, ὅπου μετέβησαν πολλοὶ ἡγεμόνες, ἐπίσκοποι καὶ διδάσκαλοι Ἀρμένιοι, ὡς καὶ πλεῖστοι ἐπίσκοποι καὶ διδάσκαλοι Ἕλληνες. Ἡ συνέλευσις διήρκεσεν ἐπὶ ἕνα μῆνα, κατ' αὐτὴν δὲ ὁ πατριάρχης Ἔσδρας καὶ οἱ ἐπίσκοποι τῆς βυζαντινῆς Ἀρμενίας παρεδέχθησαν τὴν ἕνωσιν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν καὶ ἀνεγνώρισαν ὡς Δ' τὴν οἰκουμενικὴν σύνοδον τῆς Χαλκηδόνος, ὥρισαν δὲ ὅτι ἡ ἑορτὴ τῶν Χριστουγέννων δὲν θὰ ἐτελεῖτο τοῦ λοιποῦ κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Θεοφανίων. Οἱ πλεῖστοι ὅμως τῶν ἐπισκόπων τῆς περσικῆς Ἀρμενίας δὲν ἀπεδέχθησαν τὰς ἀποφάσεις τῆς συνελεύσεως. Πολλοὶ μάλιστα θεολόγοι, ἐκ τῶν ἀνηκόντων εἰς τὰς ἀναθεματισθείσας δοξασίας, δὲν ἐδέχθησαν εὐπρεπῶς τὸν ἐπιστρέψαντα εἰς τὴν ἕδραν του πατριάρχην Ἔσδραν. Ὁ πατριάρχης ἀντεπεξῆλθε κατ' αὐτῶν καὶ ἀπέστειλεν εἰς ἐξορίαν τὸν ἀρχηγόν των Ἰωάννην Μαϊραγομέτσι. Ὁ βίος ὅμως τοῦ πατριάρχου ὑπῆρξεν, ὡς ἐκ τοῦ θρησκευτικοῦ τούτου διχασμοῦ, πλήρης πικριῶν. Ἐπὶ πλέον κατὰ τὴν πατριαρχίαν του οἱ Ἄραβες εἰσβαλόντες εἰς τὴν Ἀρμενίαν κατηρήμωσαν αὐτήν, τριάκοντα δὲ καὶ πλέον χιλιάδες κατοίκων κατεσφάγησαν. Θ. Β.

— **Ἔσδρας *Ἀνκεγετσί***. Ῥήτωρ καὶ συγγραφεὺς Ἀρμένιος, ζήσας καὶ ἀποθανὼν κατὰ τὸν ΣΤ' μ.Χ. αἰῶνα. Προσληφθεὶς ὡς γραμματεὺς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἀρμενίας Βαχὰν Μαμιγομιάν, ἠκολούθησεν αὐτὸν εἰς τὰς διαφόρους ἐκστρατείας του. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του ἵδρυσε σχολὴν γραμματικῆς καὶ ῥητορικῆς. Ἔγραψε πλεῖστα συγγράμμαμα διατηρούμενα ἐν χειρογράφοις, μεταξὺ τῶν ὁποίων πραγματείας περὶ ῥητορικῆς καὶ γραμματικῆς, «Ἐγκώμιον τοῦ Ἁγίου Μερσόβ», «Ὁμιλίαν εἰς τὸν Ἅγιον Γρηγόριον τὸν Φωτιστὴν» κλ. Θ. Β.

Ἐσδρελὼν *[Γεωγρ.]*. Πεδιὰς τῆς βορείου Παλαιστίνης μεταξὺ τοῦ ὄρους Ἀερμῶνος καὶ τῆς θαλάσσης, ὀνομασθεῖσα οὕτως ἀπὸ τῆς ὁμωνύμου ἀρχαίας πόλεως, ἥτις ἔκειτο εἰς τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς πεδιάδος καὶ διετέλεσεν ἕδρα τοῦ βορείου ἑβραϊκοῦ κράτους τοῦ Ἰσραὴλ ἐπὶ βασιλείας τοῦ Ἀχαάβ. Ἦτο πυκνῶς κατῳκημένη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἤδη δὲ ἀπῳκίσθη καὶ πάλιν κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ Ἑβραίων. Ταύτην διασχίζει ὁ σιδηρόδρομος Καΐφας-Μπεσάν. Εἰς τὰ νότια τῆς πεδιάδος καὶ παρὰ τὰ ἐρείπια τοῦ χωρίου Ἀφοῦλα ἐγένετο τὸ 1799 ἡ γνωστὴ εἰς τὴν ἱστορίαν ὡς μάχη τοῦ ὄρους Θαβὼρ μεταξὺ τῶν Τούρκων καὶ Γάλλων, καθ' ἣν οἱ πρῶτοι ἐνικήθησαν. Ἐπίσης κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον συνήφθη μάχη μεταξὺ τῶν Τούρκων καὶ Ἄγγλων, καθ' ἣν καὶ πάλιν ἐνικήθησαν οἱ Τοῦρκοι. —Μ.

Ἐσεβὼν *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Ὑπεριορδανίας (καὶ *Ἐσσεβὼν* καὶ *Ἐσεβωνῖτις*, *Ἐσβοῦς* καὶ *Ἐσβοῦντα*, ἑβρ. *Χεσβὼν*) κειμένη ἀνατολικῶς τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἰορδάνου. Κατὰ τὸ ἱεροσολυμιτικὸν Ταλμοὺδ (Schewuoth VI 1) ἡ Ἐσεβὼν ἀπετέλει συνοριακὴν πόλιν πρὸς ἀνατολὰς τῆς γῆς τοῦ Ἰσραήλ. Ὁ Ἐστωρεῖ χα' Παρχὶ ταυτίζει ταύτην μετὰ τοῦ Χεσμπὰν τῆς ἐποχῆς του (ΙΓ' αἰών), κειμένου εἰς ἀπόστασιν δύο ἡμερῶν νοτιοανατολικῶς τῆς Βεϊσὰν καὶ δυτικῶς τοῦ Ἰορδάνου, ἥτις ἄλλωστε δὲν εἶναι παρὰ μεταγραφὴ ἐπὶ τὸ ἀραβικώτερον τῆς ἑβραϊκῆς *Χεσβών*.

Ἡ πόλις ἦτο τὸ πάλαι ἐκτισμένη ἐπὶ ἑνὸς τῶν ὑψηλοτέρων λόφων τῆς μέχρι Γαλαὰδ ἐπεκτεινομένης ὀροσειρᾶς. Ἀπετελεῖτο ἐκ τριῶν ὑψωμάτων μὲ ἐλαφρῶς ἰσοπεδωμένας κορυφάς, ἅτινα ἐξετείνοντο ἐπὶ μιᾶς περιοχῆς 600 μέτρων. Σήμερον πλεῖσται δεξαμεναὶ ἐσκαλισμέναι ἐπὶ βράχων καλύπτονται ὑπὸ τῶν ἐρειπίων. Τινὲς ἐξ αὐτῶν εὑρίσκονται πρὸς τὴν νοτιοδυτικὴν ἄκραν τοῦ λόφου. Πρόκειται ἀναμφιβόλως περὶ τῶν *λιμνῶν ἐν Ἐσεβὼν* (Μπερεχὼθ μπε' Χεσβών), περὶ ὧν γίνεται λόγος ἐν τῷ «Ἄσματι Ἀσμάτων» (Ζ' 4).

Οὐδὲν ἱστορικὸν κείμενον ὁμιλεῖ περὶ τῆς πρώτης καταγωγῆς τῆς Ἐσεβών. Φαίνεται ὅτι ἡ πόλις κατείχετο ὑπὸ τῶν Μωαβιτῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐξόδου ἐξ Αἰγύπτου. Ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀμμοραίων Σηὼν κατέλαβε τὴν πόλιν, τὴν ὠχύρωσε καὶ τὴν ἐχρησιμοποίησεν ὡς πρωτεύουσαν (Ἀριθ. ΚΑ' 34 κλπ.). Τὸ ἀρχαιότερον εἰς τὸ εἶδός του πολεμικὸν θούριον, ἔργον πιθανῶς Ἀμμοραίου ποιητοῦ, ἀναφέρεται εἰς τὰ ἐν λόγῳ γεγονότα (Ἀριθ. ΚΑ' 26—30). Μὲ τὰς πρώτας κατακτήσεις τῶν Ἰουδαίων ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Μωϋσέως ἡ Ἐσεβὼν κατελήφθη (Ἀριθ. ΚΑ' 24—25 κλπ.) παραχωρηθεῖσα προσωρινῶς εἰς τοὺς Ρουβηνίτας (Ἀριθ. ΛΒ' 3, 37). Μετὰ τὴν ὁριστικὴν διανομὴν τῆς γῆς τοῦ Ἰσραήλ, ἡ πόλις παρεχωρήθη εἰς τὴν λευϊτικὴν οἰκογένειαν τοῦ Μεραρὶ (Α' Παραλ. ΣΤ' 81), ἀπετέλεσε δὲ μίαν τῶν «πόλεων τοῦ καταφυγίου». Μετὰ τὸ σχίσμα τῶν δύο δυναστειῶν ἡ Ἐσεβὼν παρέμεινεν ὑπὸ τὴν κατοχὴν τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰσραήλ, ὑφισταμένη συχνὰς ἐνοχλήσεις ἐκ τῶν διαβάσεων τῶν ἀσσυριακῶν στρατευμάτων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ὀχοζία, ὁ βασιλεὺς Μεσσὰ εἶχε φθάσει πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Ἐσεβών. Οἱ Μωαβῖται διάδοχοί του κατέλαβον τὴν πόλιν. Ὁ Ἀλέξανδρος Ἰανναῖος κατέλαβε τὴν Ἐσεβὼν τῷ 106 καὶ ἐγκατέστησεν ἐν αὐτῇ τοὺς Ἰουδαίους (Ἰωσ. Ἰουδ. Ἀρχ. ΚΓ' 15, 4). Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῶν ἰουδαϊκῶν πολέμων (68), ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς Πλάκιδος κατέλαβε τὴν πόλιν, ἥτις ἀργότερον ἀπετέλεσε κέντρον διαμονῆς ἀραβικῶν φυλῶν, λαβοῦσα

Digitized by Google

τὸ δικαίωμα τῆς ἐκδόσεως νομισμάτων. Ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων ἡ Ἐσεβὼν ἀπετέλει «ἐπίσημον πόλιν» τῆς Πετραίας Ἀραβίας, ἦτο δὲ ἕδρα ἐπισκοπῆς ἐξαρτωμένης ἐκ Βόσρας. Γ. ΕΛΙΓΙΑ

Ἐσεδὶ-*Τουσῆ*. Πέρσης ποιητής, ἀκμάσας κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα. Ὑπῆρξε διδάσκαλος τοῦ διασήμου ποιητοῦ τῆς Περσίας *Φιρδουσῆ*, εἰς τὸν ὁποῖον, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἐνέπνευσε καὶ τὴν ἰδέαν τοῦ νὰ γράψῃ τὸ ἐπικόν του ποίημα «Σαχναμὲ» (=βιβλίον τῶν βασιλέων). Ὅτε δὲ ὁ Φιρδουσῆ ἀσθενήσας ἐφοβήθη ὅτι θὰ ἀφήσῃ τὸ ἔργον τοῦτο ἡμιτελές, ὁ Ἐσεδὶ συνεπλήρωσεν αὐτὸ ἐσπευσμένως, γράψας 4000 στίχους ἐντὸς 24, ὡς λέγεται, ὡρῶν, ἀρχομένους ἀπὸ τῆς ἐναντίον τῶν Περσῶν νίκης τῶν Ἀράβων. Ν. Μ.

Ἐσὲκ-*Τσελὶ* *[Γεωργ.]*. Παλαιὰ ἐπὶ τουρκοκρατίας ὀνομασία τοῦ χωρίου *Θάμνα* (βλ. λ.) τῆς ἐπαρχίας Κομοτηνῆς.

Ἐσὲν *[Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς Τουρκίας ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Μάκρης τοῦ νομοῦ Μούγλων. Κεῖται ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἐσὲν-τσάϊ ἐν μέσῳ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Ἰάσου. Ν. Μ.

—**Ἐσὲν-*τσάϊ*** *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὸν ὄνομα τοῦ ἐν Μικρασίᾳ ποταμοῦ *Ξάνθου* (βλ. λ.), ἄλλως ὀνομαζομένου καὶ *Κοδζᾶ-τσάϊ*.

ἐσενβεκία (ἡ) (Esenbekia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρυθροδανοειδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα ἢ δενδρύλλια μὲ ἄνθη μικρὰ καὶ καρπὸν σφαιροειδῆ κάψαν περιβαλλομένην ὑπὸ ἀκανθῶν καὶ διανοιγομένην εἰς δύο βαλβῖδας. Γνωστὰ περὶ τὰ 25 εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Βραζιλίας καὶ τῆς Βενεζουέλας. Δ. Ν. Π.

Ἔσενμάϋερ (Eschenmayer), ***Κάρολος-Αὔγουστος***. Γερμανὸς φιλόσοφος καὶ φυσιοδίφης (1768—1852), καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς καὶ φιλοσοφίας ἐν Τυβίγγῃ. Ἔγραψεν: «Ἡ φιλοσοφία ἐν τῇ μεταπτώσει αὐτῆς εἰς μὴ φιλοσοφίαν», «Φιλοσοφία τῆς θρησκείας», «Γενικαὶ γραμμαὶ τῆς φυσικῆς φιλοσοφίας». Διεξήγαγεν ὁρμητικὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν ἐγελειανῶν («Ἡ ἐγελειανὴ φιλοσοφία τῆς θρησκείας»), ἐν τέλει δὲ κατέληξεν εἰς τὸν ἀποκρυφισμὸν («Μυστήρια τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς κλπ.»). Ν. Κ. ΚΑΨΗΣ

Ἔσενμπαχ (Eschenbach), ***Βόλφραμ*** *φὸν* —· βλ. λ. *Βόλφραμ*.

ἐσεριδίνη (ἡ) *[Φαρμ. Χημ.]*. Ἀλκαλοειδὲς ἀνευρεθὲν εἰς τοὺς καλαβαρίους κυάμους ἢ σπέρματα φυσοστίγματος τοῦ φαρμακώδους. Ἔχει μορφὴν ἀχρόων τετραεδρικῶν κρυσταλλίων, διακρινομένων τῆς ἐσερίνης ὡς μᾶλλον δυσδιαλύτων αὐτῆς ἐν αἰθέρι. Ἡ ἐσεριδίνη εἶναι ἑξάκις ἧττον δηλητηριώδης τῆς ἐσερίνης, ἀνεγράφη δὲ αὐτουσία ἢ ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ τρυγικοῦ αὐτῆς ἅλατος (Eseridinum tartaricum) ὡς καθαρτικὸν ἐν τῇ κτηνιατρικῇ καὶ κατὰ τῶν κολικῶν τῶν ἵππων. Κ. Γ. Μ.

ἐσερικός, *—ή, —όν*· ὁ περιέχων ἐσερίνην: «ἐσερικὰ φάρμακα».

ἐσερίνη (ἡ) *[Χημ.]*. Τὸ σπουδαιότερον τῶν εἰς τὰ σπέρματα φυσοστίγματος τοῦ φαρμακώδους ἢ καλαβαρίους κυάμους ἀνευρεθέντων ἀλκαλοειδῶν, δι' ὃ ἐπίσης καὶ *φυσοστιγμίνη* ἐκλήθη. Χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ θεραπευτικῇ. Σ. Γ.

— *[Φαρμ. Χημ.]* Ἡ *ἐσερίνη* ἔχει μορφὴν λευκῶν στιλπνῶν φυλλιδίων, εὐδιαλύτων ἐν οἰνοπνεύματι καὶ αἰθέρι, λίαν εὐαποσυνθέτων. Τὸ διάλυμα τούτων τῇ ἐπιδράσει τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ ἀέρος καθίσταται ἐρυθρόν, ἐξατμιζόμενον δὲ καταλείπει ἄμορφον ἐρυθρὸν ὑπόλειμμα, τὴν *ἐρυθρεσερίνην*. Ἡ ἐσερίνη ἐνιεμένη ὑποδορίως προκαλεῖ παράλυσιν τῶν κινητικῶν νεύρων. Ἀνεγράφη ἐσωτερικῶς καὶ ὑποδορίως κατὰ τῆς ἐπιληψίας, χορείας καὶ τετάνου. Ἐξωτερικῶς ἐπὶ τῆς κόρης τοῦ ὀφθαλμοῦ προκαλεῖ στένωσιν. Τὸ θειικὸν καὶ σαλικυλικὸν ἅλας τῆς ἐσερίνης παρέχεται εἰς κολλύρια πρὸς περιορισμὸν τῆς μυδριάσεως. Τὰ ἀλλοιωθέντα καὶ ἐρυθρανθέντα διαλύματα τῆς ἐσερίνης θεωροῦνται ὡς ἀπολέσαντα τὴν φαρμακοδυναμικήν των ἐνέργειαν. Κ. Γ. Μ.

—**ἐσερίνη *θειικὴ*** (Eserinum sulfuricum) *[Φαρμ.]*. Σῶμα τοῦ τύπου $(C_{15} H_{21} N_3 O_2)_2 H_2 SO_4$. Λευκοὶ διαρρέοντες κρύσταλλοι. Εὑρίσκει ἐν τῇ θεραπευτικῇ ἐφαρμογὴν οἵαν καὶ ἡ σαλικυλικὴ ἐσερίνη. Κ. Γ. Μ.

—**ἐσερίνη *σαλικυλικὴ*** (Eserinum salicylicum) *[Φαρμ.]*. Σῶμα ἀνταποκρινόμενον εἰς τὴν σύνθεσιν $C_{15} H_{21} N_3 O_2 . C_7 H_6 O_3$. Κρύσταλλοι ἄχροοι ἢ ὠχροκίτρινοι στίλβοντες. Εἶναι τὸ μᾶλλον χρήσιμον ἐν τῇ θεραπευτικῇ ἅλας τῆς ἐσερίνης. Χρησιμοποιεῖται ἐσωτερικῶς καὶ ὑποδορίως ἐπὶ τετάνου, δηλητηριάσεως διὰ στρυχνίνης καὶ ἀτροπίνης, χορείας, ἐπιληψίας, πρὸς διέγερσιν τῆς περισταλτικῆς κινήσεως τῶν ἐντέρων μετὰ λαπαρατομίας, μεγάλου βαθμοῦ τυμπανίτιδος, περιτονίτιδος, ταχυκαρδίας, διαβήτου, χρονίας βρογχίτιδος, ἐξαντλητικῶν ἱδρώτων, νευραλγιῶν. Κ. Γ. Μ.

— **ἐσερίνης *ἔλαιον*** *[Φαρμ.]*. Καλεῖται οὕτω σκεύασμα λίαν δραστικὸν καὶ συντηρήσιμον, λαμβανόμενον ἐκ 0, 2 γρ. ἐσερίνης σαλικυλικῆς καλῶς τριβείσης καὶ ξηρανθείσης εἰς 100° μέχρι σταθεροῦ βάρους μετὰ 40 γρ. κεκαθαρμένου ἐλαίου ἐλαιῶν. Τὸ οὕτω ληφθὲν ἔλαιον ἐσερίνης 0, 5% εἶναι θολὸν διάλυμα, ὅπερ πρὸ τῆς χρήσεως ἀναταράσσεται καὶ φέρεται ἐντὸς σκοτεινῶν δοχείων προηγουμένως ἐκπλυθέντων δι' αἰθέρος καὶ ξηρανθέντων. Κ. Γ. Μ.

ἐσερινοπιλοκαρπίνη (ἡ) (Eserin - pilocarpinum) *[Φαρμ.]*. Εἶναι κατὰ τοὺς Ellenberger καὶ Bass μεῖγμα πιλοκαρπίνης καὶ ἐσερίνης, παρέχει δ' ἄριστα ἀποτελέσματα κατὰ τῶν κολικῶν τῶν ἵππων. Κόνις λευκή, εὐδιάλυτος ἐν ὕδατι, παρεχομένη δι' ἐνέσεων. Κ. Γ. Μ.

Ἔσεριχ (Escherich), ***Γεώργιος***. Γερμανὸς πολιτευτὴς καὶ δασονομικὸς σύμβουλος γεννηθεὶς τῷ 1870. Διεκρίθη ἐν Βαυαρίᾳ κατὰ τὰς κοινωνικὰς ταραχὰς τοῦ 1918 μέχρι τοῦ 1921, καθ' ἃς διεδραμάτισε σπουδαῖον πρόσωπον, ὀργανώσας στρατιωτικῶς τοὺς ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τοῦ κοινωνικοῦ καθεστῶτος πολίτας εἰς σώματα, τὰ ὁποῖα ἐκαλοῦντο Einwohnerwehren («Ἄμυνα κατοίκων»), καὶ τὰ ὁποῖα, ἐμφανισθέντα ὑπὸ νέον ὄνομα βραδύτερον, διελύθησαν τῷ 1921 ὑπὸ τῶν συμμάχων. — Ω.

Ἐσὲτ-*ἀμπὰτ* *[Γεωγρ.]*. Μικρὰ πόλις τῆς Περσίας εἰς ἀπόστασιν 45 χμ. ΝΔ. τῆς Χαμαδὰν (Ἐκβάτανα) ἐπὶ τῶν δυτικῶν ὑπωρειῶν τοῦ ὄρους Ἐλβέντ. Ἦτο πόλις σπουδαία κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ ἰσλαμισμοῦ. Ν. Μ.

Ἐσὲτ-*οὺτ*-***Ντοβλέ***. Ἱδρυτὴς τῆς ἐν Χαλεπίῳ ἐπὶ βραχὺ χρονικὸν διάστημα, κατὰ τὸν ΙΑ' μ. Χ. αἰῶνα, ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῶν Φατιμιδῶν τῆς Αἰγύπτου ἀρχικῶς ἡγεμονευσάσης δυναστείας τῶν Μπενὶ - Μαρδάς. Εἶχεν ἀποσταλῆ ἀρχικῶς ὑπὸ τοῦ Φατιμίδου Ζαχὶρ Ὀμπεϊδὶ ἐναντίον τοῦ διοικητοῦ Χαλεπίου (1027), ὅπερ κυριεύσας ἐκράτησε διὰ λογαριασμόν του. Τῷ 1030 ἐφονεύθη εἰς μάχην μετὰ τοῦ διοικητοῦ Δαμασκοῦ Ἀνουστεκίν, ἀλλ' οἱ κληρονόμοι του ἐκυριάρχησαν τοῦ Χαλεπίου ἐπὶ ἱκανὰ κατόπιν ἔτη. Ν. Μ.

—**Ἐσὲτ**-*οὺτ*-***Ντοβλέ***, ὁ ἐπιλεγόμενος ***Κεχάλ***. Ἄραψ ἀντιβασιλεὺς τῆς Σικελίας, καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ νῆσος κατείχετο ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Διεδέχθη τὸν πατέρα του Τὰτζ-οὺτ-Ντοβλέ, παυθέντα ἕνεκα παραπόνων τῶν κατοίκων (1020). Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος κατετυράννησε τὸν ἐντόπιον καὶ τὸν ἔξωθεν εἰσαχθέντα ἀφρικανικὸν πληθυσμόν. Ἐφονεύθη τῷ 1024 εἰς μάχην κατὰ τοῦ ἐναντίον αὐτοῦ ἐκ Καϊρουὰν ἀποσταλέντος Ἄραβος στρατηγοῦ Ἀβδουλλάχ. Ν. Μ.

Ἐσὴρ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Αἰγύπτου, ἐπὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Νείλου ἀπὸ δυσμῶν καὶ τοῦ Ἀσταβόρα ἀπὸ ἀνατολῶν νησοποιουμένης χώρας *Μερόης (Πτολεμ.* Μερόης νήσου θέσις Δ, η, 20). Σ.Ε.Λ.

ἐσθερία (ἡ) (Estheria) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐσθεριδῶν*. Τὰ μαλακόστρακα ταῦτα εἶναι πάντα τῶν γλυκέων ὑδάτων καὶ ἔχουσι σῶμα κεκαλυμμένον ὑπὸ ὀστράκου χιτινώδους συστάσεως καὶ διθύρου. Τὸ πρῶτον ζεῦγος τῶν συλληπτηρίων κεραιῶν ἀποτελεῖται ἐκ 17 ἀρθρώσεων. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς βορείου Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζωολ.]* Τοῦ γένους τούτου εὑρέθησαν πολλὰ ἀπολιθωμένα εἴδη ἐντὸς ἀποθεμάτων ὑφαλμύρων καὶ γλυκέων ὑδάτων ἀπὸ τῆς δεβονίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος μέχρι σήμερον. Τὰ ἀφθονώτερα λείψανα παρουσιάζονται ἐντὸς τῆς λιθανθρακοφόρου καὶ περμίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωικοῦ αἰῶνος, ἐντὸς ὑφαλμύρων στρωμάτων τῆς τριασίου διαπλάσεως, ἐντὸς στρωμάτων τῆς γουηλδίου σειρᾶς καὶ ἐντὸς πλειστοκαίνων στρωμάτων τοῦ Καναδᾶ. Γ. Κ. Γ.

ἐσθερίδαι (οἱ) (Estheridae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυλλοπόδων*, περιλαμβάνουσα πλεῖστα γένη ἀπαντῶντα εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα τῶν εὐκράτων καὶ θερμῶν τῆς γῆς χωρῶν. Γνωστότερα γένη: *ἐσθερία* καὶ *λιμναδία*. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζ.]* Οἱ *ἐσθερίδαι* παρουσιάζονται ἀπολιθωμένοι διὰ γενῶν τινων ἐντὸς διαφόρων στρωμάτων ἀπὸ τῆς δεβονίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωικοῦ αἰῶνος ἄχρι σήμερον. Γ. Κ. Γ.

ἔσθεσις, *—εως* (ἡ) *[Θεατρ.]*. Τὸ δρᾶμα, κατὰ τοὺς παλαιοὺς δραματικούς, διαιρεῖται κατὰ ποσὸν εἰς τρία μέρη. Τὸ πρῶτον ἐξ αὐτῶν, δι' οὗ ὁ θεατὴς εἰσάγεται εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ δράματος, καλεῖται *ἔσθεσις, εἰσβολή*, ἀλλὰ καὶ *πρότασις*, ὁ *πρόλογος* κατ' Ἀριστοτέλη (Ποιητ. XII). Ν. Ι. Λ.

Ἐσθὴρ (ἑβρ. *Ἐστέρ*, ἐκ τῆς περσικῆς λέξεως *stara*=ἄστρον). Βασίλισσα τῆς Περσίας, σύζυγος τοῦ Ἀχασβέρου (κατὰ τοὺς Ο' Ἀσσουήρου). Ἦτο ἑβραϊκῆς καταγωγῆς, ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Βενιαμίν. Τὸ ἑβραϊκὸν αὐτῆς ὄνομα ἦτο *Ἔδισσα* (*Χαδασσὰ*=μύρτος). Ἡ οἰκογένειά της μετεφέρθη αἰχμάλωτος ἐξ Ἱερουσαλὴμ εἰς Βαβυλωνίαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰεχωνία (599 π. Χ.), αὐτὴ δὲ ἐγεννήθη ἐν τῇ γῇ τῆς αἰχμαλωσίας. Λίαν ἐνωρὶς ἔμεινεν ὀρφανὴ πατρὸς καὶ μητρὸς καὶ ἀνετράφη εἰς τὰ Σοῦσα ὑπὸ τοῦ ἐξαδέλφου της (κατὰ τὴν Βουλγάταν) ἢ θείου της *Μαρδοχαίου*. Ἡ νεαρὰ Ἑβραία ἦτο ἐξαισίας καλλονῆς. Ἐπειδὴ ὁ Ἀχάσβερος, δηλαδὴ Ξέρξης ὁ Α', υἱὸς Δαρείου τοῦ Α', ἐγκατέλειψε τὴν βασίλισσαν Βαστχί, ἀρνηθεῖσαν νὰ τὸν ὑπακούσῃ, ἡ Ἐσθὴρ κατέστη ἀντ' αὐτῆς βασίλισσα, ἡ εὐνοουμένη σύζυγος, ἀγνοοῦντος τοῦ βασιλέως καὶ τὴν καταγωγήν της καὶ τοὺς συγγενεῖς της.

Μετά τινα χρόνον, Ἀμὰν ὁ Ἀγαγίτης, γενόμενος πρωθυπουργὸς καὶ εὐνοούμενος τοῦ βασιλέως, κατελήφθη ὑπὸ ἀσπόνδου μίσους κατὰ τοῦ Μαρδοχαίου (ἀρνουμένου ν' ἀπονέμῃ εἰς τὸ πρόσωπόν του τὰς τιμάς, ὧν ἰσχυρίζετο ὅτι ἦτο ἄξιος) καὶ καθ' ὁλοκλήρου τοῦ ἑβραϊκοῦ ἔθνους καὶ ἀπεφάσισε νὰ κορέσῃ τὴν δίψαν τῆς ἐκδικήσεώς του ἐξοντώνων ἅπαντας τοὺς Ἑβραίους καὶ δημεύων τὰς περιουσίας των· πρὸς τοῦτο δὲ ἐπέτυχε παρὰ τοῦ βασιλέως πλήρη ἐξουσιοδότησιν. Κατά τι περσικὸν ἔθιμον, ἡ ἡμέρα τῆς ἐκτελέσεως τῆς σφαγῆς ὡρίσθη διὰ κλήρου τὴν 13ην ἡμέραν τοῦ μηνὸς Ἀδάρ. Ὁ Μαρδοχαῖος κατάπληκτος ἐκ τοῦ ἐπαπειλοῦντος τὸν λαόν του κινδύνου, ἐζήτησε τὴν ἐπέμβασιν τῆς Ἐσθὴρ πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀδελφῶν της. Κατὰ τὰ περσικὰ ἔθιμα, ἡ ἄνευ προσκλήσεως ἐμφάνισις ἐνώπιον τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας, μηδὲ τῆς βασιλίσσης ἐξαιρουμένης, ἐπέσυρε τὸν κίνδυνον θανατώσεως. Κατ' ἀρχὰς ἡ Ἐσθήρ, ἔντρομος ἐκ τοῦ κινδύνου ὃν θὰ διέτρεχεν, ἐδίστασε ν' ἀναλάβῃ τὴν ἀποστολὴν ταύτην. Ἀλλά, ἐπὶ τῇ ἐπιμονῇ τοῦ θετοῦ της πατρός, δὲν ἐδίστασε νὰ θυσιασθῇ ἐν ἀνάγκῃ πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀδελφῶν της καὶ περιβληθεῖσα τὴν βασιλικήν της ἀμφίεσιν μετέβη παρὰ τῷ βασιλεῖ Ξέρξῃ. Ὁ βασιλεὺς ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ θρόνου του ἐν τῇ βασιλικῇ αἰθούσῃ καὶ ἀπέναντι τῆς εἰσόδου. Καταθελχθεὶς ἐκ τοῦ κάλλους καὶ τῆς χάριτος τῆς Ἐσθὴρ τὴν ὑπεδέχθη πλέον ἢ εὐμενῶς. Ἡ Ἐσθὴρ τότε προσεκάλεσε τὸν βασιλέα νὰ συμμετάσχῃ τὴν ἑσπέραν, μετὰ τοῦ Ἀμάν, τοῦ δοθησομένου παρ' αὐτῇ συμποσίου, δεχθέντος δὲ τοῦ βασιλέως τὴν πρόσκλησιν, ἡ Ἐσθὴρ τὴν ἐπανέλαβε καὶ διὰ τὴν ἐπιοῦσαν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ εὐνοούμενος τοῦ βασιλέως εἶχε διατάξει τὴν ἀνέγερσιν τῆς ἀγχόνης, ἐφ' ἧς θ' ἀνεβίβαζε τὸν ἐχθρόν του.

Τὴν ἐπακολουθήσασαν, ἐν τούτοις, τὸ πρῶτον δεῖπνον νύκτα, ὁ Ξέρξης, μὴ δυνάμενος νὰ κοιμηθῇ, ἐζήτησε νὰ τοῦ ἀναγνώσουν τὰ χρονικὰ τῆς βασιλείας του, καὶ ἐπειδὴ ἐξ αὐτῶν ἐπληροφορήθη κατὰ ποῖον τρόπον ὁ Μαρδοχαῖος ἔσωσε τὴν ζωήν του, καταδώσας συνωμοσίαν ἐξυφανθεῖσαν κατὰ τῆς ζωῆς του, ἠρώτησε ποία ἀμοιβὴ εἶχε δοθῆ εἰς τὸν σωτῆρά του. Ἀπήντησαν εἰς αὐτὸν ὅτι δὲν τῷ ἐδόθη καμμία ἀμοιβή.

Τὴν ἐπαύριον προσῆλθεν εἰς τὰ ἀνάκτορα ὁ Ἀμὰν καὶ ὁ Ξέρξης ἠρώτησεν αὐτὸν τί θὰ τὸν συνεβούλευε νὰ πράξῃ ὑπὲρ ἐκείνου τὸν ὁποῖον ὁ βασιλεὺς ἤθελε νὰ τιμήσῃ. Ὁ Ἀμάν, νομίσας ὅτι ἐπρόκειτο περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, συνεβούλευσε τὸν βασιλέα νὰ διατάξῃ ὅπως περιαχθῇ οὗτος ἀνὰ τὰς ὁδοὺς τῶν Σούσων περιβεβλημένος τὴν βασιλικὴν ἀμφίεσιν καὶ ἔφιππος ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ ἵππου. Ἀλλ' ἐπέπρωτο αὐτὸς ὁ ἴδιος νὰ ὁδηγήσῃ τὸν Μαρδοχαῖον εἰς τὴν θριαμβευτικὴν ταύτην παρέλασιν, καὶ τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐθεωρήθη ὑπὸ τῆς οἰκογενείας τοῦ Ἀμὰν ὡς οἰωνὸς τῆς προσεχοῦς της καταστροφῆς.

Μετὰ τὴν ταπείνωσιν ταύτην, ὁ πρωθυπουργὸς Ἀμὰν μετέβη εἰς τὸ δεύτερον συμπόσιον τῆς βασιλίσσης. Ἐκεῖ ἡ Ἐσθὴρ ἀπεκάλυψεν εἰς τὸν βασιλέα τὴν ἐθνικότητά της καὶ ἐζήτησε τὴν προστασίαν του δι' ἑαυτὴν καὶ διὰ τοὺς ὁμοφύλους της κατὰ τοῦ διώκτου των Ἀμάν. Ὁ ἐχθρὸς τῶν Ἰουδαίων ἀπηγχονίσθη ἐπὶ τῆς ἰδίας ἀγχόνης, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀνεγείρει διὰ τὸν Μαρδοχαῖον, ἀντ' αὐτοῦ δ' ἐγένετο πρωθυπουργὸς ὁ θετὸς πατὴρ τῆς Ἐσθήρ. Νέα διαταγὴ τοῦ βασιλέως ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰακὼβ νὰ ὑπερασπίσουν ἑαυτοὺς κατὰ τῶν ἐχθρῶν των τὴν ὁρισθεῖσαν διὰ τὴν σφαγὴν ἡμέραν, διότι κατὰ τὰ περσικὰ ἔθιμα δὲν ἐπετρέπετο ἡ ἀπ' εὐθείας ἀνάκλησις τοῦ πρώτου διατάγματος. Χάρις εἰς τὴν ἐξουσιοδότησιν ταύτην, ἡ ἀποφρὰς ἡμέρα, καθ' ἣν ἐπρόκειτο νὰ ἐξαφανισθοῦν οἱ Ἑβραῖοι, ἀπέβη ἡμέρα τοῦ θριάμβου των. Εἰς ἀνάμνησιν τοῦ μεγάλου τούτου γεγονότος ἡ Ἐσθὴρ καὶ ὁ Μαρδοχαῖος καθιέρωσαν τὴν ἑορτὴν τῶν κλήρων *(πουρείμ)*, τὴν ὁποίαν καὶ σήμερον ἀκόμη οἱ Ἑβραῖοι ἑορτάζουν μετὰ λαμπρότητος. Κατὰ τὴν ἑβραϊκὴν παράδοσιν ὁ τάφος τῆς Ἐσθήρ, ὡς καὶ τοῦ Μαρδοχαίου, εὑρίσκεται εἰς τὸ Χαμαδὰν (Ἐκβάτανα). —Ω.

—**Ἐσθήρ, *βιβλίον τῆς* —** *[Π. Διαθ.]*. Βιβλίον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὅπερ φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἐν αὐτῷ πρωταγωνιστούσης Ἰουδαίας ἡρωΐδος

Digitized by Google

Ἐσθὴρ (βλ. ἀνωτ.). Ζήτημα σπουδαῖον προέκυψεν, ἐν τῇ ἐξερευνήσει τοῦ βιβλίου τούτου, κατὰ πόσον εἶναι ἱστορικὸν τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ. Προσεκομίσθησαν δὲ ὑπὸ ὀρθολογιστῶν κριτικῶν ἐναντίον τῆς ἱστορικότητος τῆς διηγήσεως τοῦ βιβλίου οὐκ ὀλίγα ἐπιχειρήματα (ἀπιθανότητες αὐτῆς κλπ.), περὶ πολλῶν ἐκ τῶν ὁποίων εὐστόχως παρετήρησε σύγχρονος φιλελεύθερος κριτικὸς τῆς περιωπῆς τοῦ Gunkel, ὅτι «δὲν πταίει τὸ παλαιὸν βιβλίον, ἀλλ' οἱ νεώτεροι ἐξηγηταί», οἵτινες μεταβιβάζουσι τὰς σημερινὰς σχέσεις εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Ἄλλοι ὑπεστήριξαν τὸν αὐστηρῶς ἱστορικὸν χαρακτῆρα τῆς διηγήσεως ταύτης. Ὁ παπικὸς θεολόγος A. Scholz θεωρεῖ αὐτὴν ὡς ἀλληγορίζουσαν προφητείαν περιβεβλημένην ἱστορικὸν ἔνδυμα καὶ ἀναφερομένην εἰς τὸν θρίαμβον τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ κατὰ τῆς ἀντιθέτου δυνάμεως. Ἄλλοι θεωροῦσι τὴν ὅλην διήγησιν ὡς πλαστήν, ἔχουσαν ὡς βάσιν περσικὴν ἢ βαβυλωνιακὴν ἢ ἑλληνικὴν ἑορτήν. Ἐξ ἴσου ὅμως πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ Scholz ἀπίθανος εἶναι καὶ ἡ τελευταία θρησκειολογικὴ θεωρία περὶ ἐπιδράσεως ὀθνείων μύθων καὶ λατρειῶν ἐπὶ τὴν διήγησιν τῆς βίβλου ταύτης, δεδομένης τῆς ἀποκλειστικότητος τοῦ μεταιχμαλωσιακοῦ ἰουδαϊσμοῦ καὶ τοῦ φανατικοῦ αὐτῶν ζήλου ὑπὲρ τοῦ πατρίου θρησκευτικοῦ νόμου. Τοὐναντίον, ὅταν λάβῃ τις πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι οὐδεμία ἐκ τῶν οὐσιωδῶν τοὐλάχιστον γραμμῶν τῆς διηγήσεως ἀπεδείχθη ἀφύσικος καὶ ἀδύνατος, ὅτι ἐν αὐτῇ ἔχομεν πιστοτάτην ἀπεικόνισιν τοῦ βίου τοῦ σεραγίου Ἀνατολίτου δεσπότου, ὅτι τὰ πάντα εἶναι τοποθετημένα ἐντὸς τοῦ πλαισίου τοῦ περσικοῦ βίου, οἷος ἀπεκαλύφθη οὗτος διὰ τῶν ἐν Σούσοις γαλλικῶν ἀνασκαφῶν (βλ. καὶ *Dieulafoy*, Le livre d' Esther et le palais d' Assuerus 1885) καὶ οἷον γινώσκομεν αὐτὸν καὶ ἐκ παλαιῶν συγγραφέων (*Ἡροδότου, Ξενοφῶντος* κλπ.) καὶ ὅτι πάντες οἱ χαρακτῆρες εἶναι ἄριστα ἐψυχολογημένοι ἐνταῦθα, ἔτι δὲ καὶ ὅτι ἡ ἑορτὴ Πουρείμ, ἥτις βασίζεται ἐπὶ τῆς διηγήσεως ταύτης, εἶναι ἀρκούντως παλαιὰ (Β' Μακκαβ. ιε' 36 κλπ., πρβλ. *Ἰωσήπου* Ἀρχαιολογ. ΙΑ' στ' 13) δὲν θὰ δυσκολευθῇ νὰ δεχθῇ τὴν ἱστορικότητα αὐτῆς ἐν ταῖς γενικαῖς καὶ οὐσιώδεσι τοὐλάχιστον γραμμαῖς, μὴ ἀποκλειομένης τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ ἱστορικοῦ ὑλικοῦ ἐπὶ ἐποικοδομητικῷ (θρησκευτικῷ καὶ ἠθικῷ) σκοπῷ. Τὰ αὐτὰ ἰσχύουσι καὶ ὡς πρὸς τὰς προσθήκας, ἃς ἔχει τῶν Ο' τὸ κείμενον πλέον τοῦ ἑβραϊκοῦ (ὄνειρον Μαρδοχαίου καὶ ἐξήγησις αὐτοῦ, διατάγματα, βασιλέως, προσευχὴ Μαρδοχαίου καὶ Ἐσθὴρ κλπ.). Ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς συγγραφῆς τοῦ βιβλίου οὐδὲν βέβαιον δύναται νὰ ῥηθῇ. Ἡ πληροφορία τοῦ Ταλμούδ, ὅτι τοῦτο ἐγράφη ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν τῆς λεγομένης Μεγάλης συναγωγῆς, εἶναι ἀβάσιμος. Ὅταν ληφθῇ πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ νωπὸν τῆς ἐντυπώσεως τῶν ἐνταῦθα ἐξιστορουμένων, θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ τοποθετηθῇ ἡ συγγραφὴ αὐτοῦ (κατὰ βάσιν τοὐλάχιστον) ἐν τῇ περσικῇ ἐποχῇ τῆς ἰουδαϊκῆς ἱστορίας, εἰς ὃ δὲν ἐπιπροσθοῦσι σπουδαῖοι λόγοι. Ραββῖνοί τινες, ἕνεκεν ἐνδοιασμῶν τινων ἠθικῆς φύσεως, εἰσηγήθησαν τὸν ἐκ τοῦ κανόνος ἀποκλεισμὸν τοῦ βιβλίου, ὅπερ ὅμως κατώρθωσε τέλος ὄχι μόνον νὰ ἐπιβληθῇ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀποκτήσῃ σὺν τῷ χρόνῳ καὶ μέγα κῦρος, ὥστε νὰ συμπεριληφθῇ εἰς τὰς 5 Μεγκιλλὼθ (εἰλητάρια), τὰς ἀναγινωσκομένας καθ' ὡρισμένας ἰουδαϊκὰς ἑορτάς.

Τὰ ἄριστα τῶν εἰς τὴν Ἐσθὴρ νεωτέρων ὑπομνημάτων εἶναι τὰ τῶν Bertheau-Ryssel (β' ἔκδ. 1887), Keil (1870), Wildeboer (1898), Siegfried (1901) καὶ Jahn (1901). π. ι. μ.

Σασσεριώ: Ἐσθήρ.

Ἐσθὴρ (Esther) *['Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 622. Ἀνεκαλύφθη τὴν 13 Νοεμβρίου 1906 ὑπὸ τοῦ J. H. Metcalf ἐν Winchester. σ. π.

ἐσθής, —*ῆτος* (ἡ)· ἔνδυμα, ἐνδυμασία· περιληπτικὸν παντὸς εἴδους ἐνδύματος· || ἰδίᾳ ἔνδυμα γυναικός.

— **ἐσθὴς *ἱερά*.** Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀναφέρεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἡ ἀνευρεθεῖσα ἐν Ἱεροσολύμοις κατὰ τὸν Ε' μ. Χ. αἰῶνα ἐσθὴς τῆς Θεοτόκου παρά τινι εὐλαβεῖ Ἑβραίᾳ παρθένῳ. Ταύτην κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Κεδρηνοῦ μετέφερεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ αὐτοκράτωρ Λέων ὁ Μέγας τῷ 473. Ἀπετέθη ἐν Βλαχέρναις εἰς τὸν εἰδικῶς ἱδρυθέντα «σφαιροειδῆ» ναὸν τῆς Ἁγίας Σοροῦ, ἀφοῦ περιετυλίχθη ὑπὸ τοῦ Λέοντος διὰ πορφυροῦ μεταξωτοῦ ὑφάσματος καὶ ἐνεκλείσθη ἐντὸς κιβωτίου πεποικιλμένου δι' ἀργύρου καὶ χρυσοῦ. Ἦτο εἶδος γυναικείου ἐνδύματος, φερομένου ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ τῆς κεφαλῆς καὶ καλουμένου *πάλλιον*, *ὠμοφόριον* ἢ *μαφόριον*. Πρὸς τιμὴν αὐτῆς ὡρίσθη ἑορτὴ *καταθέσια*, τὴν 2 Ἰουνίου. Πλῆθος πιστῶν προσήρχετο πανταχόθεν πρὸς προσκύνησιν, κατὰ δὲ τὰς μεγάλας ἑορτάς, τὰς λιτανείας κτλ. ἐχρησιμοποιεῖτο, ἵνα προσδώσῃ μεγαλυτέραν αἴγλην εἰς αὐτάς. Διεσώθη πιθανῶς μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. —π.

ἐσθιομένη (ἡ) *['Ἰατρ.]*. Καλεῖται οὕτως εἰδικὴ διάβρωσις τοῦ αἰδοίου, ἥτις παλαιότερον, συγχεομένη πρὸς τὸν λύκον, ἐκαλεῖτο *λύκος τοῦ αἰδοίου*. Ἡ ἐσθιομένη δύναται νὰ προέλθῃ ἐκ διαφόρων αἰτίων προκαλούντων διαβρωτικὰς ἑλκώσεις τοῦ αἰδοίου μετὰ σκληρᾶς διηθήσεως καὶ ἐνίοτε μετ' ἐλεφαντιασικοῦ οἰδήματος τῶν αἰδοιικῶν χειλέων. Ἀναλόγως τῶν ἑκάστοτε αἰτιολογιῶν ἡ ἐσθιομένη δυνατὸν νὰ εἶναι φύσεως φυματιώδους, συφιλιδικῆς, καρκινωματώδους κλπ. Ἐκ τούτου εὔλογον τυγχάνει ὅτι ἡ θεραπεία εἶναι ἑκάστοτε διάφορος, ἀπευθυνομένη εἰς τὴν αἰτιολογικὴν ἀφορμὴν τὴν προκαλέσασαν τὴν πάθησιν ἢ μᾶλλον τὸ ὑπὸ τὸν ὅρον ἐσθιομένη σύνδρομον. Τοῦτο ἐξακριβοῦται διὰ τῆς κλινικῆς καὶ ἐργαστηριακῆς ἐξετάσεως.

Ν. Ν. ΔΡΑΚΟΥΛΙΔΗΣ

ἐσθίω, ἀόρ. *ἔφαγον*· τρώγω, κατατρώγω.

Ἐσθονία (ἐσθον. Eesti Vabariik, ἤτοι *Ἐσθονικὴ δημοκρατία*, καὶ Eesti-maa ἢ Meie-maa ἢ Viroma ἢ Ραχβάμα, φινλανδ. Wiro, λεττον. Igaunia, γερμαν. Ehstland ἢ Esthland, ρωσ. Estlandia, γαλλ. Estonie ἢ Esthonie, ἀγγλ. Estonia). Δημοκρατία τῆς Εὐρώπης παρὰ τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης. Πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἀπετέλει μίαν τῶν βαλτικῶν ἐπαρχιῶν τῆς τότε Ρωσικῆς αὐτοκρατορίας.

— [ΦΥΣ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ *Ἐσθονία* ὁρίζεται πρὸς Β ὑπὸ τοῦ Φινλανδικοῦ κόλπου, πρὸς Α ὑπὸ τῆς Ρωσίας, ἀπὸ τῆς ὁποίας χωρίζεται ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον διὰ τοῦ ποταμοῦ Ναρόβα καὶ τῶν λιμνῶν Πέϊπους καὶ Πσκώφ, πρὸς Ν ὑπὸ τῆς Λεττονίας καὶ τοῦ κόλπου τῆς Ρίγας καὶ πρὸς Δ ὑπὸ τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης. Ἡ ἔκτασις αὐτῆς εἶναι 45.221 τετρ. χιλμ. Εἶναι χώρα πεδινὴ καὶ χθαμαλή, τὸ δὲ ἔδαφος αὐτῆς ἐξογκοῦται εἰς ἐλάχιστα μικρὰ ὑψώματα πρὸς Β καὶ Ν, ὧν τὸ ὑψηλότερον, Ἔμμο Μάγκε, μόλις φθάνει τὰ 154 μ. ὕψους. Πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶναι γενικῶς ἄγονον καὶ εἰς πολλὰ σημεῖα πετρῶδες. Διαρρέεται ὑπὸ πολλῶν ἀλλὰ μικρῶν ποταμῶν, κυριώτερος τῶν ὁποίων εἶναι ὁ *Ναρόβας*, ἀποτελῶν τὸ ἀνατολικὸν σύνορον πρὸς τὴν Ρωσίαν, ὁ ὁποῖος προερχόμενος ἐκ τῆς λίμνης Πέϊπους καὶ ῥέων πρὸς Β χύνεται ἐντὸς τοῦ Φινλανδικοῦ κόλπου. Ἐν τῷ κόλπῳ τούτῳ χύνεται καὶ ὁ ποταμὸς Κούντα, ὁ Λόκσα εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Πάπεν, ὁ Γιαγκοβὲλ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ κολπίσκου Κόλγκα, ὁ Μπρίγκιττελ παρὰ τὸν κόλπον τῆς Ρεβάλ, καὶ ὁ Κέγκελ παρὰ τὸ Πὸρτ Μπαλτίκ. Εἰς τὸν πορθμὸν Μόον χύνεται ὁ ποταμὸς Κάσαργκ, εἰς δὲ τὸν κόλπον τῆς Ρίγας ὁ ποταμὸς Πέρνου. Λίμνας ἔχει πολλάς, αἱ κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι ἡ Πέϊπους ἢ Πέηψι, παρὰ τὰ ΝΑ σύνορα τῆς Ρωσίας, ἀνήκουσα κατὰ τὸ ἥμισυ εἰς τὴν Ἐσθονίαν καὶ κατὰ τὸ ἕτερον ἥμισυ εἰς τὴν Ρωσίαν, ἡ πρὸς νότον συνέχεια ταύτης Πσκὼφ ἢ Πλεσκάου καὶ πρὸς Ν ἡ Βὶρτς Γιάρβ. Πλὴν τούτων ὑπάρχουν καὶ περὶ τὰς 200 λιμνοθάλασσαι. Ἡ βόρειος ἀκτὴ τῆς Ἐσθονίας, ἀπὸ τῶν ρωσικῶν συνόρων μέχρι τοῦ Πὸρτ Μπαλτίκ, εἶναι πολυσχιδὴς καὶ βραχώδης. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχουν 70 περίπου μικραὶ νῆσοι, αἱ κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι αἱ νῆσοι Τύττερ, ἡ νῆσος Βράγγελ, ἡ Νάργκε καὶ ἡ Ρόγκε. Οἱ κυριώτεροι κόλποι, τοὺς ὁποίους σχηματίζει ἡ ἀκτὴ αὕτη, εἶναι ἀπὸ Α πρὸς Δ ὁ κόλπος τοῦ Νάρβα, ὁ κόλπος τοῦ Κούντα, ὁ Πάπεν, ὁ Κόλγκα καὶ ὁ τῆς Ρεβάλ. Τὰ κυριώτερα ἀκρωτήρια εἶναι τὸ Πέρεσπε καὶ τὸ Σοῦροπ. Τὸ δυτικὸν τμῆμα τῶν ἀκτῶν τῆς Ἐσθονίας περιλαμβάνεται κατὰ μὲν τὸ Β αὐτοῦ ἥμισυ ἐν τῷ πορθμῷ τοῦ Μόον, κατὰ δὲ τὸ Ν ἥμισυ ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Ρίγας, καὶ εἶναι ἀμμώδες καὶ χθαμαλόν. Ἐν τῷ τμήματι τούτῳ σχηματίζονται οἱ κόλποι Χαψάλου, Μάτσα καὶ Πέρνου καὶ εὑρίσκονται αἱ νῆσοι Ντάγκε ἢ Χιούμα, Ἔσελ ἢ Σάρεμα, ἡ Βόρμσι καὶ ἡ Ὄντενσχολμ. Αἱ νῆσοι αὗται μετὰ τῆς ἠπειρωτικῆς ἀκτῆς σχηματίζουν τὸν πορθμὸν τοῦ Μόον. Τὸ κλῖμα τῆς Ἐσθονίας εἶναι ψυχρὸν τὸν χειμῶνα, τῆς θερμοκρασίας κυμαινομένης μεταξὺ 4° καὶ 6° ὑπὲρ τὸ μηδὲν καὶ θερμὸν κατὰ τὸ θέρος

Digitized by Google

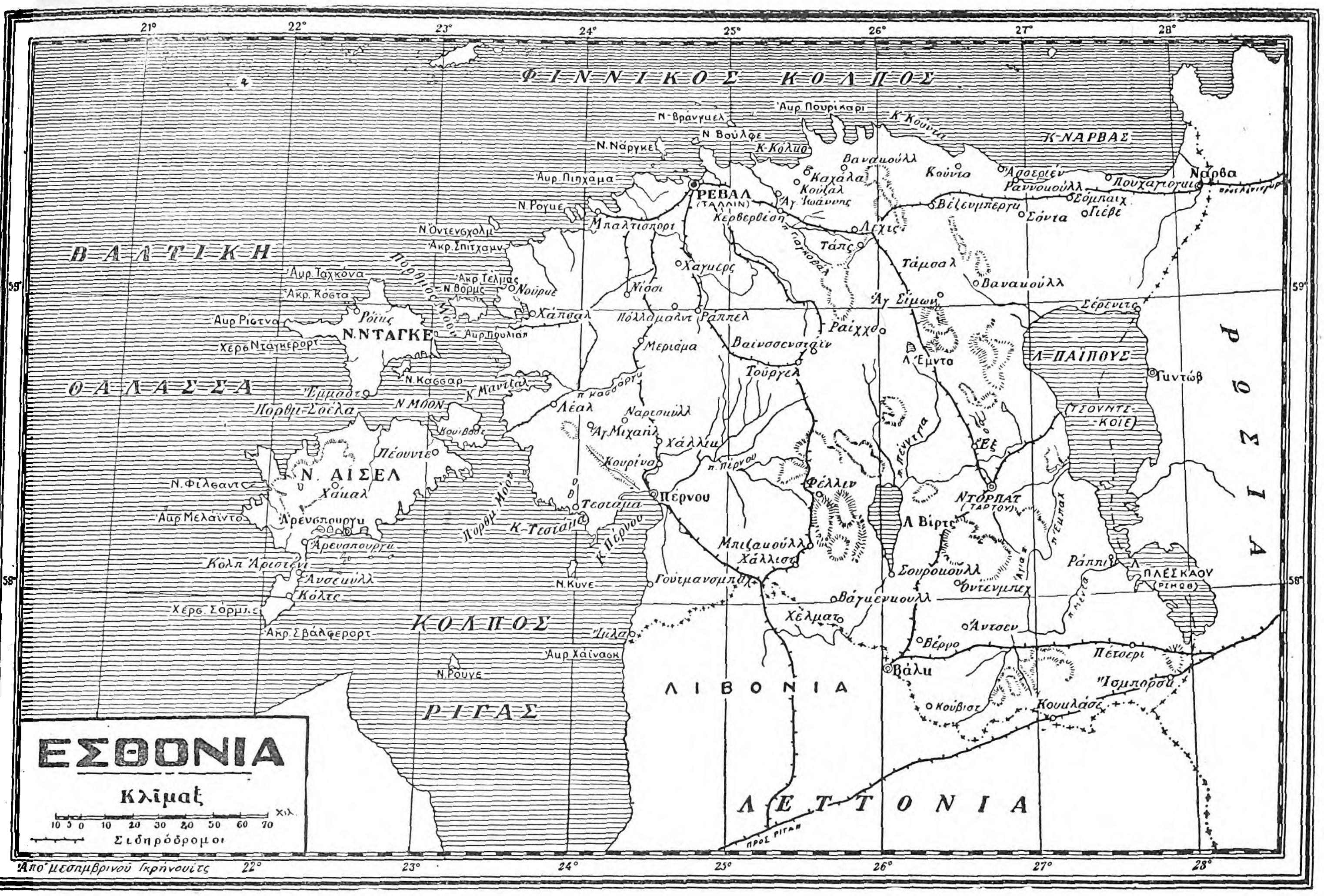

Πανὶς καὶ χλωρίς. Ἐν Ἐσθονίᾳ ζῶσι σχεδὸν πάντα τὰ ζῷα τῆς κεντρικῆς καὶ βορείου Εὐρώπης, ἰδίως οἱ ἵπποι, οἱ βόες, οἱ χοῖροι, τὰ πρόβατα, αἱ ὄρνιθες, αἱ ἔλαφοι κλπ. Ἡ χλωρὶς τῆς Ἐσθονίας εἶναι ἡ αὐτὴ περίπου μὲ τὴν χλωρίδα τῶν στεππῶν, ὑπάρχουν ὅμως μεγάλαι ἐκτάσεις δασῶν, καλύπτουσαι περὶ τὰ 30% τοῦ ἐδάφους της καὶ ἀποτελούμεναι κυρίως ἀπὸ πεῦκα.

— [ΟΙΚΟΝ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ κυριωτέρα πηγὴ πλούτου τῆς χώρας εἶναι ἡ γεωργία, εἰς τὴν ὁποίαν ἀσχολεῖται τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ. Πρὸ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἐσθονίας, αἱ καλλιεργήσιμοι γαῖαι ἀνῆκον εἰς τοὺς μεγάλους κτηματίας, κατὰ τὸ πλεῖστον Γερμανούς. Μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, αἱ γαῖαι αὗται διενεμήθησαν, συμφώνως πρὸς ψηφισθέντα ἀγροτικὸν νόμον, κατὰ μικρὰ τμήματα εἰς τοὺς καλλιεργητὰς Ἐσθονούς. Τὸ σύνολον τῶν καλλιεργησίμων γαιῶν ἀνέρχεται εἰς 10.851.648 ἑκτάρια, κατανεμόμενα ὡς ἑξῆς: δάση 2.220.002 (τὰ 20,1%), ἀγροὶ 2.532.799 (22,9%), λιβάδια 2.602.274 (24,46%) καὶ βοσκαὶ 1.836.302 (17,48%).

Ὁ κατωτέρω πίναξ ἐμφαίνει τὴν γεωργικὴν παραγωγὴν κατὰ τὸ 1927:

Εἴδη	Ἑκτάρια καλλιεργηθέντα	Ἑκατόλιτρα	Εἴδη	Ἑκτάρια καλλιεργηθέντα	Ἑκατόλιτρα
Σῖτος	27,0	293,7	Χορταρικὰ	182,6	—
Σίκαλις	143,5	1710,9	Γεώμηλα	71,3	7417,1
Κριθὴ	145,5	976,4	Λίνον	35,6	96,5

Βιομηχανία. Ἡ βιομηχανικὴ παραγωγὴ εἶναι εἰς σημαντικὸν βαθμὸν ἀνεπτυγμένη. Ἡ Ἐσθονία ἔχει κλωστήρια, ἐργοστάσια βαμβακερῶν ὑφασμάτων καὶ χάρτου, καὶ ξυλουργεῖα. Τὸ ὑπέδαφος δὲν περιέχει ἄξια λόγου μέταλλα. Τοὐναντίον αἱ μεταλλικαὶ πηγαὶ εἶναι ἄφθονοι, αἱ σπουδαιότεραι δὲ τούτων εἶναι αἱ σιδηροῦχοι τοῦ Βὶμς καὶ τοῦ Τάλλιν, αἱ θειοῦχοι τῆς Κούντα καὶ αἱ ἁλατοῦχοι τῆς νήσου Ντάγκε.

Ἐμπόριον. Τὸ ἐσθονικὸν ἐμπόριον διεξάγεται διὰ τῶν λιμένων τοῦ Τάλλιν, τοῦ Πὸρτ Μπαλτίκ, τῆς Κούντα καὶ τῆς Νάρβα, τὰ κυριώτερα δὲ εἴδη ἐξαγωγῆς εἶναι τὸ βούτυρον, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ σπουδαιότερον προϊὸν τῆς χώρας, τὸ λίνον, ἡ ξυλεία, ἡ σελουλόζα, τὰ κρέατα, τὰ βαμβακερὰ καὶ ὁ χάρτης. Τὰ κυριώτερα εἴδη εἰσαγωγῆς εἶναι τὰ σιτηρά, ὁ βάμβαξ, ἡ σάκχαρις, τὸ μαλλίον, ὁ σίδηρος, οἱ γαιάνθρακες κτλ. Οἱ κατωτέρω στατιστικοὶ πίνακες ἐμφαίνουν τὴν κίνησιν τοῦ εἰσαγωγικοῦ καὶ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου τῆς χώρας κατὰ τὸ 1927.

Εἴδη εἰσαχθέντα	Ἐσθονικὰ μάρκα	Εἴδη ἐξαχθέντα	Ἐσθονικὰ μάρκα
Σιτηρὰ	1.056.848	Βούτυρον	2.766.346
Βάμβαξ	902.052	Βαμβακερὰ	1.342.065
Σάκχαρις	710.426	Σανίδες	1.077.166
Μαλλία	600.027	Λίνον	1.037.091
Βαμβακερὰ	423.217	Χάρτης	801.074
Σίδηρος	280.961	Ξυλεία καθεκλῶν	497.472
Ρέγγες	213.632	Ξυλεία	322.479
Ἄλευρα	213.511		
Γαιάνθρακες, Κὸκ	208 225		

Χῶραι προελεύσεως	Εἰσαγωγὴ	Ἐξαγωγὴ	Χῶραι ἀποστολῆς	Εἰσαγωγὴ	Ἐξαγωγὴ
Γερμανία	2559170	3148030	Σουηδία	488967	462875
Μεγ. Βρεττάνια	1375859	3325484	Λεττονία	300286	547942
Ρωσία	877507	665212	Φινλανδία	207730	505106
Ἡν. Πολ.	1373928	125918			

Συμφώνως πρὸς τοὺς ἀνωτέρω πίνακας, ἡ μὲν εἰσαγωγὴ τῷ 1927 ἀνῆλθεν εἰς 9.641.723 ἐσθονικὰ μάρκα, ἡ δὲ ἐξαγωγὴ εἰς 10.577.572.

Νόμισμα. Ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἐσθονίας ἐξεδόθησαν κατ' ἀρχὰς τὰ χάρτινα ἐσθονικὰ μάρκα, τὰ ὁποῖα τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1928 ἀντικατεστάθησαν μὲ τὰς ἐσθονικὰς κορώνας, σταθεροποιηθέντα εἰς τὴν τιμὴν τῶν 100 μάρκων διὰ μίαν κορώναν. Ἡ ἐσθονικὴ κορώνα ἰσοδυναμεῖ πρὸς 1,39 φρ. χρ.

— [ΠΟΛ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἐσθονίας ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τῆς ἐθνοσυνελεύσεως τῆς Ρεβὰλ τὴν 24 Φεβρουαρίου 1918 καὶ ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ ἀνωτάτου συμβουλίου τῶν συμμάχων τὴν 26 Ἰανουαρίου τοῦ 1921, ὑπὸ δὲ τῆς Ρωσίας διὰ τῆς συνθήκης τῆς Ταρτοῦ (Ντορπὰτ) τῆς 2 Φεβρουαρίου 1920. Τὰ σύνορα πρὸς τὴν Λεττονίαν καθωρίσθησαν διὰ τῆς συνθήκης τῆς 3 Ἰουλίου 1920, διὰ τῆς ὁποίας προσηρτήθησαν εἰς τὴν Ἐσθονίαν ἡ ἐσθονικὴ Λιβονία, ἡ πόλις Βάλγκα καὶ αἱ νῆσοι Ἔσελ, Μόον, Κοῦχνε καὶ Ροῦνε.

Πολίτευμα. Τὸ Σύνταγμα τῆς Ἐσθονίας ἐψηφίσθη τὴν 19ην Ἰουνίου 1920. Κατ' αὐτὸ τὸ πολίτευμα τῆς χώρας εἶναι δημοκρατία. Ἡ νομοθετικὴ ἐργασία ἀσκεῖται ὑπὸ βουλῆς ἢ ἐθνικοῦ συμβουλίου (Riigikogu), ἀποτελουμένου ἐξ 100 βουλευτῶν, οἵτινες ἐκλέγονται ἀνὰ τριετίαν διὰ καθολικῆς μυστικῆς ψηφοφορίας καὶ κατὰ τὸ ἀναλογικὸν σύστημα. Δικαίωμα ἐκλέγειν καὶ ἐκλέγεσθαι ἔχουν πάντες οἱ ἄγοντες τὸ 20ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας των, ἄνδρες καὶ γυναῖκες. Ἡ βουλὴ δύναται νὰ διαλυθῇ μόνον κατόπιν δημοψηφίσματος, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ λαὸς ἀπορρίπτει ψηφισθέντα ὑπ' αὐτῆς νόμον ἢ ἐγκρίνει ἀπορριφθὲν νομοσχέδιον. Δημοψήφισμα δύναται νὰ γείνῃ ὅταν ζητήσουν τοῦτο ἐνυπογράφως 25.000 ψηφορόροι. Ἡ βουλὴ ἐκλέγει τὴν κυβέρνησιν, ἡ ὁποία εἶναι ὑπόλογος μόνον ἐνώπιον αὐτῆς καὶ ἀσκεῖ τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν. Ὁ πρωθυπουργὸς εἶναι συγχρόνως καὶ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας (Riigiwanen=πρύτανις τοῦ κράτους). Κυριώτεραι διατάξεις τοῦ ἐσθονικοῦ Συντάγματος εἶναι ἡ ἰσότης κατὰ πάντα μεταξὺ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, ἡ κατάργησις τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου, ἡ ἔλλειψις ἐπισήμου θρησκείας τοῦ κράτους καὶ ἡ βαθμιαία ἀναθεώρησις τῶν νόμων ὑπὸ τῆς βουλῆς. Συμφώνως πρὸς τὸν νόμον τῆς 5 Φεβρουαρίου 1925 αἱ φυλετικαὶ μειοψηφίαι (Γερμανοί, Ἑβραῖοι, Ρῶσοι, Σουηδοὶ κτλ.), ὅταν ὑπερβαίνουν τὰς 3000 ἀτόμων, ἀπολαμβάνουν ἐκπαιδευτικῆς αὐτονομίας. Αἱ μειοψηφίαι αὗται κυβερνῶνται ἐκπαιδευτικῶς ὑπὸ τῶν ἐκπαιδευτικῶν συμβουλίων των, τὰ ὁποῖα ἐκλέγονται ὑπ' αὐτῶν, τῶν ὁποίων ὅμως προΐσταται, ὡς ἐκτελεστικὸν ὄργανον, εἷς γραμματεὺς διοριζόμενος ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως.

Πληθυσμός. Οἱ κάτοικοι τῆς Ἐσθονίας ἀνέρχονται εἰς 1.115.000· εἶναι δὲ κατὰ 87,7% Ἐσθονοί, 8,2% Ρῶσοι, 1,7% Γερμανοί, 0,4% Ἰσραηλῖται καὶ 2% ἀνήκουν εἰς ἄλλας ἐθνικότητας. Ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἐσθονίας βαίνει ταχέως αὐξανόμενος, καθ' ὅτι κατὰ τὰς τελευταίας στατιστικὰς (1927) αἱ γεννήσεις, ἀνερχόμεναι εἰς 18,1 ἐπὶ τοῖς 1000, ὑπερβαίνουν τοὺς θανάτους, ἀνερχομένους εἰς 14,9 ἐπὶ τοῖς 1000. Εἰς τὰς πόλεις ὑπερτερεῖ τὸ γερμανικὸν στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν ἀνωτέραν τάξιν ἀπὸ ἀπόψεως πλούτου καὶ μορφώσεως, ἕνεκα δὲ τούτου ἡ Γερμανία ἤγειρε πάντοτε ἐπὶ τῆς Ἐσθονίας, καθὼς καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων Βαλτικῶν ἐπαρχιῶν, δικαιώματα, στηριζόμενα ἐπὶ ἱστορικῶν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐπὶ ἐθνολογικῶν δεδομένων.

Διοικητικὴ διαίρεσις. Ἡ Ἐσθονία διαιρεῖται εἰς 11 διαμερίσματα, τὰ ἑξῆς: Χάργιου πρωτεύουσα *Τάλλιν* (ἢ *Ρεβάλ)*, ἥτις εἶναι καὶ πρωτεύουσα τῆς δημοκρατίας, Ταρτοῦ πρωτεύουσα Ταρτοῦ (Ντορπάτ), Βιλλιγιάντι πρωτεύουσα Βιλλιγιάντι, Γέρβα πρωτεύουσα Παΐντε, Σάαρε πρωτεύουσα Κοῦρε Σάαρε, Πέρνου, Πέτσερι, Βάλγκα καὶ Βόρου μὲ ὁμωνύμους πρωτευούσας, Λεένεν πρωτεύουσα Χαπσάλου, καὶ Βίρου πρωτεύουσα Ράκβερε. Ἀπὸ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἐσθονίας, εἰς τὰς πόλεις, αἵτινες εἶχον ὀνομασθῆ ἢ μετονομασθῆ διὰ ρωσικῶν, σουηδικῶν ἢ γερμανικῶν ὀνομάτων, ἀπεδόθησαν τὰ παλαιὰ ὀνόματα ἢ ἐδόθησαν νέα ἐσθονικά, τῶν ὁποίων σήμερον γίνεται ἀποκλειστικὴ χρῆσις. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἀναφερομένων πρωτευουσῶν διαμερισμάτων, ἄλλαι κυριώτεραι πόλεις εἶναι ἡ Νάρβα, ἡ Νέμμε, ἡ Βάλτισκι (Πὸρτ Μπαλτίκ), κτλ.

Θρησκεία. Ὡς ἐλέχθη, τὸ Σύνταγμα τῆς Ἐσθο-

Digitized by Google

νίας δὲν καθορίζει ἐπίσημον θρησκείαν τοῦ κράτους. Αἱ διάφοροι θρησκευτικαὶ ὀργανώσεις εἶναι ἐλεύθεραι νὰ τελοῦν τὰ τῆς λατρείας των ἄνευ προνομίων ἢ περιορισμῶν. Κατὰ θρησκεύματα οἱ κάτοικοι τῆς Ἐσθονίας εἶναι 78, 6% Εὐαγγελισταί, 19% Ἑλληνοκαθολικοὶ καὶ ὀρθόδοξοι, 0,4% Ἰσραηλῖται, 0,2% Καθολικοὶ καὶ 1,8% ἀνήκουν εἰς διάφορα ἄλλα. Ἡ ὀρθόδοξος ἐσθονικὴ Ἐκκλησία περιλαμβάνει περὶ τὰς 20.000 πιστῶν καὶ ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου ὡς αὐτοκέφαλος Ἐκκλησία, διὰ νόμου ἐκδοθέντος τῷ 1923. Ἡ ἐκκλησία αὕτη διοικεῖται ὑπὸ ἱερᾶς συνόδου προεδρευομένης ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου τῆς Ρεβάλ.

Ἐκπαίδευσις. Ἡ στοιχειώδης ἐκπαίδευσις ἐν Ἐσθονίᾳ εἶναι ὑποχρεωτικὴ καὶ παρέχεται δωρεὰν ὑπὸ τοῦ κράτους. Ἡ παιδεία ἐν Ἐσθονίᾳ ἦτο ἱκανῶς ἀνεπτυγμένη καὶ ἐπὶ τοῦ ρωσικοῦ καθεστῶτος, διότι, κατὰ τὴν ἐπίσημον στατιστικὴν τοῦ 1897, οἱ ἄνω τῶν 10 ἐτῶν ἀναλφάβητοι ἀνήρχοντο μόλις εἰς 3 %. Ἤδη (1929) λειτουργοῦν ἐν Ἐσθονίᾳ 1221 σχολεῖα στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως μὲ τετραετῆ φοίτησιν, 221 σχολεῖα ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως μὲ ἑπταετῆ φοίτησιν, ἐξ ὧν τὰ 6 ἰδιωτικά, καὶ 70 σχολεῖα μέσης ἐκπαιδεύσεως, ἐξ ὧν τὰ 38 πρακτικῆς μορφώσεως, τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων συντηροῦνται διὰ κρατικῆς ἐπιχορηγήσεως. Πλὴν τούτων ὑπάρχουν καὶ 4 διδασκαλεῖα, 4 ναυτικαὶ σχολαί, ἐμπορικαί, γεωργικαί, βιομηχανικαὶ καὶ καλῶν τεχνῶν. Ὑπάρχει ἐπίσης πολυτεχνεῖον ἐν Τάλλιν μὲ ὑπερπεντακοσίους φοιτητὰς καὶ πανεπιστήμιον ἐν Τάρτου, ἱδρυθὲν τῷ 1632, καταργηθὲν ἐπὶ ρωσικοῦ καθεστῶτος καὶ ἐπανιδρυθὲν τὴν 1 Δεκεμβρίου τοῦ 1919 μὲ ὑπερτρισχιλίους φοιτητάς, ὧν χίλιαι γυναῖκες.

Σημαία καὶ θυρεός. Ἡ σημαία τῆς Ἐσθονίας εἶναι τρίχρωμος καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς ταινίας, κυανῆν, μέλαιναν καὶ λευκήν, διατεταγμένας ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ ὁριζοντίως. Ὁ θυρεὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς λέοντας χρώματος κυανοῦ, οἵτινες εἶναι τοποθετημένοι ὁ εἷς κάτωθεν τοῦ ἄλλου, ἐντὸς βάθους χρυσοῦ, ἐστεμμένου μὲ φύλλα δρυὸς χρώματος χρυσοῦ.

Στρατὸς καὶ στόλος. Ἡ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία εἶναι ὑποχρεωτικὴ ἀπὸ τοῦ 20οῦ μέχρι τοῦ 50οῦ ἔτους. Ἡ θητεία εἶναι 18 μηνῶν, τὸ δὲ ὑπόλοιπον χρονικὸν διάστημα διανύεται ἐν τῇ ἐφεδρείᾳ. Ἐν καιρῷ εἰρήνης ὁ στρατὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ 3 μεραρχίας μὲ 23 συντάγματα πεζικοῦ περίπου καὶ 2 μεραρχίας πεδινοῦ πυροβολικοῦ, ἤτοι 1500 ἀξιωματικούς, 3000 ὑπαξιωματικοὺς καὶ 12840 στρατιώτας. Ἐκτὸς τούτου ὑπάρχει καὶ σῶμα ἀμύνης ἐκ 10000 ἐθελοντῶν περίπου, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν. Ἐν καιρῷ πολέμου ἡ δύναμις τοῦ στρατοῦ δύναται νὰ ἀνέλθῃ εἰς 90—100.000 ἄνδρας. Τὸ πολεμικὸν ναυτικὸν περιλαμβάνει μίαν πρῴην ρωσικὴν κανονιοφόρον (1100 τόν.), 2 ἀντιτορπιλλικὰ (3400 τόν. μετὰ 13 τηλεβόλων καὶ 6 τορπιλλῶν), 3 παγοθραυστικὰ καὶ 5 ἄλλα εἰδικὰ πλοῖα.

Συγκοινωνία. Κατὰ τὸ 1927 ὑπῆρχον ἐν Ἐσθονίᾳ 1178 χλμ. σιδηροδρομικῶν γραμμῶν ἐν ἐκμεταλλεύσει. Τὰ ταχυδρομικὰ γραφεῖα κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἀνήρχοντο εἰς 636 καὶ τὰ τηλεγραφικὰ καὶ τηλεφωνικὰ εἰς 170. Ὑπάρχουν ἐπίσης 7 ραδιοτηλεγραφικοὶ σταθμοὶ παράκτιοι καὶ 22 ἐπὶ ἐσθονικῶν ἀτμοπλοίων. Ἡ ἐμπορικὴ ναυτιλία περιλαμβάνει 431 πλοῖα, χωρητικότητος 42962 τόννων, ὧν τὰ 67 ἀτμόπλοια, 16127 καθαρῶν τόννων.

—[ΙΣΤΟΡ.] Οἱ *Ἐσθονοὶ* ἢ *Ἔστοι* ὀνομάζουν ἑαυτοὺς Tallapoeg (= τέκνα τῆς γῆς) καὶ maamees (= σκιὰς τῆς χώρας). Οἱ Ρῶσοι ὀνομάζουν αὐτοὺς Τσοῦσνι (chushni = ξένοι), οἱ Λεττόνοι iggauni (= ἐξόριστοι) καὶ οἱ Φινλανδοὶ virolaisets (= γείτονες). Ἀποτελοῦν διακλάδωσιν τῆς φυλῆς τῶν Φίννων ἢ Φινλανδῶν καὶ εἶναι συνεπῶς ὑποδιαίρεσις τῆς οὐραλοαλταϊκῆς φυλῆς, τῆς ὁποίας ὁ τύπος διαφαίνεται εἰς τὸ μικρὸν ἀνάστημα, τὴν πυκνὴν γενειάδα, τοὺς στρογγύλους ὀφθαλμούς, τὰ ἐξωγκωμένα μῆλα τῶν παρειῶν, τὸ πεπιεσμένον μέτωπον καὶ τὸ μικρὸν στόμα. Ἐν συγκρίσει πρὸς ἄλλους λαούς, οἵτινες κατεκτήθησαν καὶ περιῆλθον ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν ξένων ἐθνῶν, οἱ Ἐσθονοὶ συγκαταλέγονται μεταξὺ τῶν διατηρησάντων καλύτερον τὸν ἐθνικὸν αὐτῶν χαρακτῆρα.

Τὸ ὄνομα τῆς Ἐσθονίας ἦτο γνωστὸν καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ ἐχρησίμευε πρὸς ὑποδήλωσιν τοῦ ἀνατολικοῦ ἐσωτερικοῦ τμήματος τῆς Βαλτικῆς, ὅπου ἔζων οἱ *Ἔστοι* ἢ *Αἴστιοι*. Φαίνεται δὲ ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο, πιθανῶς σκανδιναυϊκῆς προελεύσεως, ἐγένετο γνωστὸν εἰς τοὺς Ἕλληνας τῆς Μεσογείου κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τοῦ Πυθέα, κατὰ τὸ 340 π. Χ. Τὰ ἰσλανδικὰ χρονικὰ ἀποκαλοῦν *Ἔϋστουρ* τὸν λαὸν καὶ *Ἔϋστλαντ* τὴν χώραν, τὴν ὁποίαν κατῴκει οὗτος. Κατ' ἀρχὰς οἱ Ἐσθονοὶ ἐμφανίζονται ὡς πολεμικὴ φυλὴ καὶ ἀποβαίνουν ὁ τρόμος τῶν ναυτιλλομένων τῆς Βαλτικῆς, ἕνεκα τῶν πειρατειῶν των. Ἔζων εἰς πρωτογόνους καλύβας καὶ ἐγνώριζον ἐλάχιστά τινα στοιχεῖα γεωργίας, εἰς ἣν ἠσχολοῦντο. Εὑρισκόμενοι ἐν τῷ μέσῳ τῶν Φινλανδῶν, τῶν Λιθουανῶν καὶ τῶν Σλαύων καὶ οὐχὶ μακρὰν τῶν Σκανδιναυῶν, οἱ Ἐσθονοὶ ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ διεξάγουν σφοδροὺς καὶ διαρκεῖς ἀγῶνας πρὸς τοὺς γείτονάς των, δὲν ἤργησε δὲ ἡ χώρα των νὰ διεγείρῃ καὶ τὰς ὀρέξεις τῶν Γερμανῶν, τῶν Σουηδῶν καὶ τῶν Ρώσων. Οἱ Δανοὶ καὶ οἱ Σκανδιναυοὶ ἤρχισαν κατόπιν νὰ ἀποβιβάζωνται εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἐσθονίας, ὠθούμενοι ἀπὸ τὰς ἐμπορικάς των ἀνάγκας καὶ τὸ τυχοδιωκτικὸν πνεῦμά των. Κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα οἱ Δανοὶ ὑπεχρέωσαν τοὺς Ἐσθονοὺς νὰ πληρώνουν εἰς αὐτοὺς φόρους, τῷ δὲ 1194—1196 ὁ Κανοῦτος ΣΤ' τῆς Δανίας εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἐσθονίαν καὶ ἐξηνάγκασε πολλοὺς νὰ προσέλθουν εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Αἱ βιαιότητες ὅμως αὐτοῦ ἔκαμαν μετ' ὀλίγον τοὺς βαπτισθέντας νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν πολυθεΐαν. Ἕνεκα τούτου τῷ 1219 ὁ Βλαδίμιρος τῆς Δανίας διωργάνωσε κατ' αὐτῶν ἀληθινὴν σταυροφορίαν, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας ἵδρυσε τὰς πόλεις Τάλλιν καὶ Νάρβα καὶ ἐγκατέστησεν ἐπισκοπικὴν ἕδραν εἰς Τάλλιν. Οἱ Ἐσθονοὶ ὅμως, καίτοι ἡττηθέντες, δὲν ἔπαυσαν νὰ ἐπαναστατοῦν, εἰς τρόπον ὥστε ἠνάγκασαν τὸν Βλαδίμιρον Βαλδεμάρον τὸν Δ' τοῦ Ἄττερνταγκ νὰ πωλήσῃ τῷ 1346 εἰς τοὺς Γερμανοὺς ἱππότας τοῦ τάγματος τῶν Ξιφηφόρων τὸ τμῆμα τῆς Ἐσθονίας, ὅπερ εὑρίσκετο ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν του, ἀντὶ 19.000 μάρκων. Τὸ τάγμα τῶν Ξιφηφόρων κατώρθωσε νὰ ὑποτάξῃ τοὺς Ἐσθονοὺς καὶ νὰ κυριαρχήσῃ ἐπ' αὐτῶν ἐπὶ δύο περίπου αἰῶνας. Τῷ 1561 ὅμως οἱ Ἐσθονοὶ ἐπαναστατήσαντες ἐκάλεσαν εἰς βοήθειαν τὸν Ἐρρῖκον ΙΔ' τῆς Σουηδίας ὁ ὁποῖος κατέλαβε τὴν χώραν των. Οἱ Ἐσθονοὶ ἐπολέμησαν παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Σουηδῶν κατὰ τῶν Ρώσων καὶ τῶν Πολωνῶν ἐπὶ ἑξήκοντα ἔτη, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον περιήγαγεν αὐτοὺς εἰς ἐσχάτην ἔνδειαν Μετὰ τὰς νίκας ὅμως τοῦ Πέτρου τοῦ Μεγάλου κατὰ τῶν Σουηδῶν, ὁπότε ἡ πόλις τοῦ Τάλλιν μετὰ τῆς ἐσθονικῆς ἀριστοκρατίας ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ (29 Σεπτεμβρίου τοῦ 1710) καὶ μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Νύσταντ (1721), ἡ Ἐσθονία μετεβλήθη εἰς ρωσικὴν ἐπαρχίαν. Δι' οὐκαζίου τῆς 3 Ἰουλίου τοῦ 1783 ἐκηρύχθη κυβερνεῖον, τῷ δὲ 1796 παρεχωρήθη εἰς αὐτὴν ὁ ἀρχαῖος συνταγματικὸς χάρτης της. Τῷ 1817 κατηργήθη τὸ ὑφιστάμενον εἰσέτι ἐκεῖ ἔθιμον τῆς δουλείας, ἡ ὁποία ὅμως ἐξηκολούθει νὰ ὑφίσταται ὑπὸ ἄλλα προσχήματα, εἰς τρόπον ὥστε οἱ χωρικοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπαναστατήσουν τῷ 1859. Ἐν τῷ μεταξύ, κατὰ τὸ 1878, ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τῶν Ἐσθονῶν χωρικῶν ἐβελτιώθη εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε ἐπέτρεψεν εἰς αὐτοὺς νὰ ἐξαγοράσουν τὰς γαίας, τὰς ὁποίας κατεῖχον ἐν Ἐσθονίᾳ οἱ Γερμανοὶ μεγιστᾶνες.

Οἱ Ἐσθονοί, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, δὲν ἔπαυσαν νὰ ἐκδηλώνουν τὰ φιλελεύθερα αὐτῶν αἰσθήματα καὶ νὰ εὑρίσκουν πάντοτε εὐκαιρίας ὅπως ἐπιδιώξουν τὴν ἐλευθερίαν των. Οἱ Γερμανοὶ εἶχον ἐπιχειρήσει νὰ ἐκγερμανίσουν καὶ τοὺς Ἐσθονούς, ὅπως προσεπάθησαν νὰ ἐπιβάλουν τὴν ἐπιρροήν των καὶ εἰς τοὺς ἄλλους βαλτικοὺς λαούς. Καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἶχον κατορθώσει νὰ διαδώσουν τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν εἰς ὅλας τὰς προηγμένας τάξεις καὶ ἰδίως εἰς τὰς πόλεις. Ἡ μεγάλη ὅμως μᾶζα τοῦ λαοῦ παρέμεινε πάντοτε πιστὴ εἰς τὴν γλῶσσάν της καὶ τὴν ἐθνικότητά της. Καὶ διὰ τοῦτο οἱ ἐθνικόφρονες, ἰδίως τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, εὗρον κατάλληλον ἔδαφος ἐν Ἐσθονίᾳ καὶ ἀφύπνισαν τὰ πατριωτικὰ αἰσθήματα τῶν κατοίκων, εἰς τὰ ὁποῖα ἔδωκε νέαν ὤθησιν καὶ ὁ ἐθνικὸς αὐτῶν ποιητὴς *Χέρντερ* διὰ τῶν ποιημάτων του, ἐπιταχύνας τὴν ἵδρυσιν σχολείων καθαρῶς ἐσθονικῶν. Τῷ 1860 ἱδρύθη ἡ λέσχη τῶν λογίων, οἵτινες ἔγραφον ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἐσθονικὴν γλῶσσαν καὶ κατεγίνοντο εἰς τὴν πολιτικὴν προπαγάνδαν καὶ ἰδιαιτέρως κατὰ τοῦ γερμανισμοῦ, εὑρίσκοντες εἰς τὸν ἀγῶνά των τοῦτον καὶ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ σλαυοφίλου τύπου. Ἡ ὁλονὲν αὐξάνουσα ὑλικὴ εὐημερία τοῦ τόπου ηὐνόησε τοὺς ἐθνικόφρονας, εἰς τοὺς ὁποίους παρέσχε τὰ μέσα νὰ ἱδρύσουν τῷ 1868 ἐν Ταρτοῦ ἰδιαίτερον κέντρον, ὅμοια τοῦ ὁποίου δὲν ἤργησαν νὰ ἱδρυθοῦν καὶ εἰς ἄλλας πόλεις. Τῷ 1880 ὁ ἐθνικόφρων τύπος ἤρχισε σφοδρὰν ἐπίθεσιν κατὰ τῶν Γερμανῶν, βοηθούμενος εἰς τοῦτο ἡμιεπισήμως καὶ ἀπὸ τοὺς Ρώσους. Οἱ τελευταῖοι ὅμως ἤλλαξαν κατόπιν τακτικὴν καὶ ἐπεχείρησαν νὰ ἐκρωσίσουν τοὺς Ἐσθονοὺς καὶ νὰ προσηλυτίσουν αὐτοὺς εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, εἰσάγοντες τὴν ρωσικὴν γλῶσσαν εἰς τὰς ἐσθονικὰς σχολὰς καὶ λαμβάνοντες μέτρα κατὰ τῆς ἐσθονικῆς γλώσσης. Παρὰ πάντα ταῦτα οἱ Ἐσθονοὶ πατριῶται ἐπετέλεσαν μεγάλας προόδους καὶ κατὰ τὸ 1905 οἱ ἐθνικόφρονες δημοκρατικοὶ εἶχον κατορθώσει νὰ ἐπιβληθοῦν εἰς τὴν Τάλλιν καὶ εἰς ἄλλα σημαντικὰ κέντρα τῆς χώρας. Ὁμοῦ μετὰ τῶν ἐθνικοφρόνων ἰδεῶν ἀνεπτύχθησαν κατόπιν καὶ αἱ ἰδέαι τοῦ ἀγροτικοῦ σοσιαλισμοῦ, αἵτινες, κατὰ τὴν ρωσικὴν ἐπανάστασιν, προεκάλεσαν τὴν πυρπόλησιν πολυαρίθμων ἰδιοκτησιῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἐσθονικὴ γλῶσσα ἐγένετο δεκτὴ εἰς τὰ σχολεῖα ἐν Ἐσθονίᾳ, ἡ δὲ χώρα ἀντεπροσωπεύθη καὶ εἰς τὴν ρωσικὴν Δούμαν. Τῷ 1905 συνῆλθεν ἐν Ταρτοῦ τὸ Πανεσθονικὸν συνέδριον, κατὰ τὸ ὁποῖον τὰ συντηρητικὰ στοιχεῖα εἶχον κηρυχθῆ ὑπὲρ τῆς αὐτονομίας, ἐνῷ τὰ ριζοσπαστικὰ ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως.

Μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου καὶ τὴν κατάρρευσιν τῆς Ρωσικῆς αὐτοκρατορίας, ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν τῆς Ρωσίας διώρισε τὴν 9 Ἀπριλίου 1917 ἐπιτροπὴν πρὸς σύνταξιν εἰδικοῦ καταστατικοῦ χάρτου τῆς Ἐσθονίας. Μετὰ τὴν παραδοχὴν ὅμως ὑπὸ τῆς Ρωσίας τοῦ δόγματος τῆς αὐτοδιαθέσεως τῶν λαῶν, συνῆλθε τὸν Ἰούλιον τοῦ ἰδίου ἔτους ἐν Τάλλιν ἡ ἐσθονικὴ ἐθνοσυνέλευσις, ἡ ὁποία ἐκήρυξε τὴν αὐτονομίαν ὅλων τῶν λαῶν τῆς Ρωσίας ἐπὶ τῇ βάσει ὁμοσπονδιακῆς δημοκρατικῆς κυβερνήσεως. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1917 οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἀγροτικῶν καὶ κοινοτικῶν πληθυσμῶν ἀπεφάσισαν τὸν χωρισμὸν τῆς Ἐσθονίας ἀπὸ τῆς Ρωσίας, ἡ δὲ ἐσθονικὴ ἐθνοσυνέλευσις ἐδέχθη τὴν σύγκλησιν συντακτικῆς ἐθνοσυνελεύσεως. Τὴν 28 Ἰανουαρίου 1918 οἱ Ἐσθονοὶ ἀντιπρόσωποι ἀνεκοίνωσαν εἰς τὸν πρεσβευτὴν τῆς Ρωσίας ἐν Στοκχόλμῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἐσθονίας, τὴν ὁποίαν ἀνεγνώρισαν κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ ἰδίου ἔτους ἡ Ἀγγλία, ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Γαλλία. Πρὸ τούτου ὅμως, τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1918, τὰ γερμανικὰ στρατεύματα εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἐσθονίαν καὶ κατέλαβον τὴν Τάλλιν καὶ τὴν Νάρβα· ἀλλὰ μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης τοῦ Μπρὲστ-Λιτόφσκ, ἡ προέλασις ἀνεστάλη. Διὰ τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης ἡ Ἐσθονία ἐχωρίζετο ἀπὸ τῆς Ρωσίας καὶ ἀφίνετο νὰ καθορίσῃ τὴν τύχην της ἀπὸ συμφώνου μὲ τὰς καλουμένας τότε Κεντρικὰς δυνάμεις. Τὴν 18 Ἀπριλίου συνῆλθεν ὑπὸ τὴν γερμανικὴν πίεσιν ἐσθονικὸν συνέδριον, τὸ ὁποῖον μετέβαλε τὴν Ἐσθονίαν εἰς γερμανικὸν προτεκτορᾶτον, μετὰ δέκα δὲ ἡμέρας, ἕτερον συμβούλιον, ἐξ ὀνόματος τῆς Λιβονίας, τῆς Ἐσθονίας, τῆς Ρίγας καὶ τοῦ Ὀρέλ, ἀπεφάσισεν, ὅπως σχηματισθῇ ἓν καὶ μόνον κράτος ἑνούμενον μετὰ τῆς Πρωσίας διὰ προσωπικοῦ δεσμοῦ. Τὴν 4 Μαΐου τὸ ἐθνικὸν ἐσθονικὸν συμβούλιον ἀπηυθύνθη πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, ζητοῦν τὴν προστασίαν αὐτῆς ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἐσθονίας. Παρὰ τοῦτο ὅμως ἡ Γερμανία ἐπεκύρωσε τὴν συμφωνίαν τῆς 28 Ἀπριλίου καὶ τὴν 15 Σεπτεμβρίου ἤνοιξεν ἐπισήμως τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ταρτοῦ. Τέλος, μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς ἀνακωχῆς μεταξὺ τῶν συμμάχων καὶ τῆς Γερμανίας, ἀνεκηρύχθη ἐν Τάλλιν ἡ δημοκρατία τῆς Ἐσθονίας. Τὸν Φεβρουάριον ὅμως τοῦ 1919 εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἐσθονίαν τὰ μπολσεβικικὰ στρατεύματα, τὰ ὁποῖα ἀπεκρούσθησαν διὰ τῆς ὀργανώσεως ἐθελοντικοῦ ἐσθονικοῦ στρατοῦ καὶ βοηθειῶν ἀποσταλεισῶν ἐκ Φινλανδίας τῇ συμπράξει καὶ τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ὑπεγράφη μεταξὺ Ἐσθονίας καὶ Ρωσίας ἡ συνθήκη, διὰ τῆς ὁποίας καὶ ἡ Ρωσία ἀνεγνώρισεν ἐπισήμως τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἐσθονίας. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1924 ἔλαβον χώραν ἐν Ρεβὰλ ταραχαὶ ὀργανωθεῖσαι ὑπὸ Ρώσων κομμουνιστῶν, αἵτινες ἐν τέλει κατεστάλησαν. Ἡ Ἐσθονία συνεδέθη διὰ συνθηκῶν φιλίας πρὸς ὅλα τὰ γειτονικά της κράτη, μετὰ δὲ τῆς Ρωσίας ὑπέγραψε καὶ συμφωνίαν συμβιβαστικῆς λύσεως τῶν διαφορῶν καὶ μὴ προσφυγῆς εἰς τὸν πόλεμον. Μ. Δ. Β.

—[ΓΛΩΣΣΑ] Ἡ *Ἐσθονική*, ἐθνικὴ γλῶσσα τῶν Ἐσθονῶν, ὁμιλεῖται κυρίως μὲν εἰς τὸ ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἀνεξάρτητον κράτος τῆς Ἐσθονίας καὶ εἰς τὴν Λιβονίαν, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον ὑπὸ τῶν εἰς τὰ κυβερνεῖα τῆς Πετρουπόλεως, τοῦ Βιτὲβσκ καὶ τοῦ Πσκὸβ ἐγκατεστημένων Ἐσθονῶν, ἐν ὅλῳ ὑπὸ πληθυσμοῦ 1.200.000 περίπου. Ἡ ἐσθονικὴ ἀνήκει εἰς τὴν οὐγγροφιννικὴν ἢ φιννοουγγρικὴν λεγομένην γλωσσικὴν ὁμοφυλίαν (ἀπὸ τῶν δύο κυριωτέρων γλωσσῶν της, ἤτοι τῆς Φιννικῆς ἢ Φινλανδικῆς καὶ τῆς Οὐγγρικῆς), συγγενεύει ὅμως περισσότερον δι' εὐνοήτους γεωγραφικοὺς καὶ ἱστορικοὺς λόγους πρὸς τὴν Φινλανδικήν. Ἕνεκα τῆς πρὸς αὐτὴν γειτνιάσεως μεγάλων εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν—τῆς Γερμανικῆς καὶ τῆς Ρωσικῆς—ἡ Ἐσθονικὴ ὑπέστη μεγάλην τὴν ἐπίδρασίν των, ἰδίως εἰς τὸν λεξιλογικὸν θησαυρόν της καὶ ὀλιγώτερον εἰς τὴν σύνταξιν. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1918, ὁπότε ἡ Ἐσθονία ἀπέκτησε τὴν ἀνεξαρτησίαν της, ἡ δὲ ἐθνικὴ συνείδησις τῶν κατοίκων της κατέστη· ὡς εἶναι φυσικόν, ἰσχυροτέρα, καταβάλλεται μεγάλη προσπάθεια πρὸς ἀντικατάστασιν τῶν ξένων στοιχείων τῆς ἐσθονικῆς γλώσσης διὰ καθαρῶς ἐσθονικῶν. Τὰ παλαιότερα γλωσσικὰ μνημεῖα τῆς Ἐσθονικῆς δὲν ἀνέρχονται πέραν τοῦ πρώτου ἡμίσεος τῆς ΙΓ' ἑκατονταετηρίδος μ. Χ., ἀποτελοῦνται δὲ ἀπὸ ὀλιγοστὰς λέξεις, καὶ δὴ ἀπὸ τοπωνυμίας καὶ ὀνόματα προσώπων. Τὰ ἐκτενέστερα γλωσσικὰ καὶ φιλολογικὰ μνημεῖα τῆς Ἐσθονικῆς ἀρχίζουν μόλις ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος μ. Χ. Αἱ κυριώτεραι διάλεκτοι, εἰς τὰς ὁποίας διακρίνεται ἡ γλῶσσα τῶν Ἐσθονῶν, εἶναι ἡ *βορεία Ἐσθονικὴ* ἢ *Ρεβαλική*, καλουμένη οὕτως ἐκ τῆς πρωτευούσης τῆς Ἐσθονίας Ρεβάλ, καὶ ἡ *νοτία Ἐσθονικὴ* ἢ *Δορ-*

Digitized by Google

πατική, λαβοῦσα τὸ ὄνομά της ἐκ τῆς πόλεως Δορπάτ (ἢ ἐσθονιστὶ Ταρτοῦ), ἥτις ἀποτελεῖ τὸ πνευματικὸν καὶ ἐπιστημονικὸν κέντρον τῆς νοτίου Ἐσθονίας. Ἐκτὸς τῆς Ἐσθονικῆς λαλοῦνται εἰς τὴν Ἐσθονίαν καὶ ἄλλαι τινὲς γλῶσσαι ὑπὸ τῶν ἐκεῖ ἐγκατεστημένων ξένων, ἤτοι ἡ Ρωσική, ἡ Γερμανική, ἡ Σουηδική, ἄλλαι δέ τινες γλῶσσαι ὑπὸ ὀλιγαριθμοτέρων πληθυσμῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *J. Szinnyei*, Finnisch-ugrische Sprachwissenschaft (Sammlung Göschen,[2] (Berlin—Leipzig 1922). — *Meillet - Cohen*, Les langues du monde (Paris 1924).— Ἀπαραίτητον διὰ τὸν ἐρευνητὴν τῆς Ἐσθονικῆς εἶναι καὶ τὸ γλωσσολογικὸν καὶ ἐθνογραφικὸν περιοδικὸν «Finnisch-ugrische Forschungen» τόμ. I—XV (Helsingfors).

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

—*[Φιλοτελ.]* Πρὸ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἐσθονίας, εἶχον κυκλοφορήσει τῷ 1918 τέσσαρα γραμματόσημα ρωσικὰ τῶν 10, 15, 20 καὶ 35 καπικίων εἰς τὴν πόλιν Rakwere (Wesenberg), μὲ τὸ εἰδικὸν ἐπισήμασμα EESTI (Rakwere). Ἡ σειρὰ αὕτη εἶχε κυκλοφορίαν μόνον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ εἶναι σπανιωτάτη, ἡ δὲ ἐμπορικὴ της ἀξία πολὺ μεγάλη. Κατὰ τὸ 1919 ἤρχισεν ἡ ἔκδοσις τῶν τακτικῶν γραμματοσήμων, πολὺ ἁπλῶν τὴν ἐμφάνισιν καὶ ἀκαλαισθήτων, ἁπάντων δὲ χωρὶς ὀδόντωσιν. Ἡ ἐμπορικὴ ἀξία τούτων εἶναι ἀσήμαντος. Ταυτοχρόνως ὅμως ἐπεσημάνθησαν καὶ τὰ ρωσικὰ γραμματόσημα, ἅτινα εὑρέθησαν εἰς τὰ ταχυδρομικὰ γραφεῖα, μὲ τὸ ἐπισήμασμα Eesti Post (=Ἐσθονικὸν ταχυδρομεῖον)· ταῦτα εἶναι σπανιώτατα καὶ μεγάλης ἀξίας. Τῷ 1922 ἐξεδόθη μία ὡραία σειρὰ ἀπεικονίζουσα κόρην πλέκουσαν ἢ σιδηρουργὸν ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ, ταυτοχρόνως δὲ καὶ δύο ἕτερα γραμματόσημα τῶν 100 κα 300 μάρκων, ἀπεικονίζοντα τὸν χάρτην τῆς Ἐσθονίας. Κατόπιν ἀνὰ πᾶν ἔτος ἤρχισεν ἐκδιδομένη καὶ ἀνὰ μία μικρὰ σειρὰ γραμματοσήμων, ἄλλοτε ἀεροπορικῶν (πάντοτε εἰς τριγωνικὸν σχῆμα), ἄλλοτε ὑπὲρ ἀγαθοεργῶν σκοπῶν καὶ ἄλλοτε διὰ τὴν τακτικὴν χρῆσιν τῶν ταχυδρομείων. Τὰ τελευταῖα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀπεικονίζονται διάφορα τοπία, ἐδέχθησαν ἀρκετὰς ἐπισημάνσεις, μέχρις ὅτου ἐξεδόθη τῷ 1928 μία ὁριστικὴ σειρὰ δαντελλωτὴ ἐκ 13 ἀξιῶν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀπεικονίζεται τὸ ἐθνικὸν ἔμβλημα τοῦ κράτους, ἀποτελούμενον ἐκ τριῶν ἐραλδικῶν λεόντων, ἐξ ὧν ὁ εἷς ὑπέρκειται τοῦ ἄλλου. Ἡ ἐμπορικὴ ἀξία ὅλων τῶν ἐσθονικῶν γραμματοσήμων εἶναι μετρία. Ε. Φ. Ε.

Ἐσὶκ-ντερὲ *[Γεωγρ.]* βλ. λ. *Ἐσοχή*.

Ἐσιμφαῖος. Βασιλεὺς τῆς Ὑεμένης τῆς Ἀραβίας, διαδεχθεὶς τὸν νικήσαντα τοὺς Ἰουδαίους καὶ κατόπιν ἀποχωρήσαντα εἰς μοναστήριον Χριστιανὸν βασιλέα τῶν Αἰθιόπων *Ἐλεσβᾶν* (βλ. λ.). Παρὰ τούτου ὅπως καὶ παρὰ τοῦ Ἐλεσβᾶ ἐζήτησεν ὁ Ἰουστινιανὸς βοήθειαν, ὅταν διεξῆγε τοὺς ἐναντίον τῶν Περσῶν ἀγῶνάς του.

ἐσιόνη (ἡ) (Hesione) *[Ζῳολ.]*. Γένος ζωνοσκωλήκων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐσιονιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς εὐκράτους καὶ θερμὰς θαλάσσας τῆς γῆς. Οἱ ζωνοσκώληκες οὗτοι γενικῶς ἔχουσι σῶμα βραχύ, πεπιεσμένον, ἐξ ἐλαχίστων ἀρθρώσεων ἀποτελούμενον. Δ. Ν. Π.

ἐσιονίδαι (οἱ) (Hesionidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ζωνοσκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νηρεϊδῶν*, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα γένη, ὧν γνωστότερον ἡ *ἐσιόνη* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Ἐσιὼν-Γαβὲρ *[Βιβλ. Γεωγρ.]* βλ. λ. *Γεσιὲν Γάβερ*.

Ἐσκαιρὰκ ντὲ Λωτὺρ (Escayrac de Lauture), **Στανίσλαος.** Γάλλος ἐξερευνητὴς (1826—1868). Ἐσπούδασεν ἐν Παρισίοις τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, νεώτατος δ' ἐπεχείρησεν ἐπιστημονικὰς ἐρεύνας μεταβὰς εἰς Ἀφρικὴν καὶ εἰς Συρίαν, ὁπόθεν ἐπιστρέψας εἰς Παρισίους ἐδημοσίευσεν ἀπὸ τοῦ 1851 μέχρι τοῦ 1858 σειρὰν μελετῶν, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ σπουδαιότεραι εἶναι: «Notices sur le Kordofan», «Le Désert de Soudan», «Mémoires sur le Soudan», «De la Turquie et des états musulmans en général» καὶ «Voyage dans le grand désert et au Soudan». Τῷ 1860 ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἀπέστειλεν εἰς αὐτὸν ἐπιστημονικὴν ἀποστολὴν εἰς Κίναν, ἔνθα συνελήφθη αἰχμάλωτος καὶ ἐδεινοπάθησε. Ἐπιστρέψας εἰς Παρισίους ἐδημοσίευσε τὰ συμβάντα ὑπὸ τὸν τίτλον «Mémoires sur la Chine» ἅτινα διῄρεσεν εἰς πέντε μέρη, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ πρῶτον περιλαμβάνει τὰς προσωπικάς του ἐντυπώσεις, τὰ δὲ λοιπὰ γενικὰς μελέτας περὶ τῆς ἱστορίας, τῶν θρησκευμάτων, τῆς διοικήσεως, τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν ἠθῶν τῆς χώρας ταύτης. Θ. Β.

ἐσκαλίνη (ἡ) (Escalln) *[Φαρμ.]*. Οὕτω καλοῦνται δισκία περιέχοντα 1,5 γλυκερίνης, 1 ὕδατος καὶ 2,5 λεπτοτάτης κόνεως ἀργιλλίου. Προϋτάθησαν εἰς δόσιν 10 γρ. δὶς ἢ τρὶς τῆς ἡμέρας ἐπὶ νήστεως στομάχου κατὰ τῶν ἐξ ἕλκους αἱμορραγιῶν αὐτοῦ, ὡς καὶ ἐπὶ αἱμορραγιῶν τῶν ἐντέρων. Τινὲς θεωροῦσι τὸ σκεύασμα ὡς ἐπιβλαβές. Κ.Γ.Μ.

ἐσκαλλονία (ἡ) (Escallonia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐριπετρωδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 40 εἴδη. Εἶναι πόαι, θάμνοι ἢ καὶ δένδρα ἰθαγενῆ κυρίως τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, κοσμητικά, ἔχοντα μεγάλα καὶ πλατέα φύλλα κείμενα κατ' ἐναλλαγήν, μὲ ἄνθη λευκά, κίτρινα ἢ ἐρυθρόχροα. Εὐδοκιμοῦν ἐπιτυχῶς καὶ παρ' ἡμῖν, πολλαπλασιαζόμενα τόσον διὰ μοσχευμάτων ὅσον καὶ διὰ σπορᾶς καὶ ἐκτιμῶνται ἰδιαιτέρως διὰ τὸ ξύλον των. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων καὶ πλέον διαδεδομένων εἰδῶν εἶναι: ἡ *ἐσκαλλονία ἡ πολυανθής* (Escallonia floribunda), *ἐσκαλλονία ἡ μάκρανθος* (Escallia macrantha) καὶ *ἐσκαλλονία ἡ μυρτίλλος* (Escallonia myrtillus). Χρησιμωτάτη εἰς τὴν φαρμακευτικὴν διὰ τὰ πικρὰ καὶ τονωτικὰ φύλλα της. Κ. ΠΑΠ.

Ἐσκαμματισμένος. —1) **Ἐμμανουήλ.** Μετὰ τοῦ Ἐμμανουὴλ Ἰάγαρη παρέστη ὡς μάρτυς τῇ 27 Ἰανουαρίου 1424 κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Η' τοῦ Παλαιολόγου λῆψιν δανείου 1500 δουκάτων παρὰ τοῦ δόγη καὶ τῆς πολιτείας τῆς Βενετίας. —2) **Ἰωάννης.** Ἱερεὺς ποιήσας κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα παραλλαγήν τινα ἀνέκδοτον ἠθικῶν μύθων ἐκ τῆς συλλογῆς Ἰχνηλάτου καὶ Στεφανίτου, τῆς καταρτισθείσης τῷ 1080 ὑπὸ τοῦ μαγίστρου Συμεὼν Σήθ. —3) **Λέων.** Ἀπογραφεὺς τῆς νήσου Ρόδου καὶ τῶν περὶ αὐτὴν Κυκλάδων νήσων, οὗτινος σῴζονται δύο ἀπογραφικαὶ πράξεις τῶν ἐτῶν 1262 καὶ 1263, ὑπόθεσιν ἔχουσαι τὰ δίκαια τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου (ἐξεδόθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ Ἰω. Σακελλίωνος ἐν «Ἀθηναίῳ» (1875) ὡς Λέοντος Εὐσκαμμαρίου καὶ κατόπιν μὲ τὸ ὀρθὸν ἐπώνυμον ὑπὸ Miklosich καὶ Müller εἰς τὰ «Acta et Diplomata» ΣΤ', 214 κ. ἑξ.). Ε. Γ. Π.

Ἐσκανάβα (Escanava) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς ἐν τῇ κομιτείᾳ τοῦ Δέλτα, κειμένη παρὰ τὴν λίμνην Superior, εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἐσκανάβα: Κάτοικοι 7.000. Ἔχει λιμένα καὶ ἐξάγει μετάλλευμα χαλκοῦ. Μ. Ν. Δ.

Ἐσκὲλ-λιμὰν *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς Προποντίδος (πλάτ. 40° 22' Β, μῆκ. 28° 40' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 224: Sea of Marmara) εἰς τὰ νότια πρόσγεια τοῦ στομίου τοῦ κόλπου τοῦ Ἰσμὶτ (Νικομηδείας). Σ. Ε. Λ.

ἐσκεμμένος,—η,—ον παθ. μετχ. τοῦ *σκοποῦμαι* ἢ *σκέπτομαι*· ὁ κατ' ἀκολουθίαν σκέψεως, μελέτης, παρασκευῆς λαμβάνων ὑπόστασιν: «πρᾶξις ἐσκεμμένη».—Ἐπίρρ. *ἐσκεμμένως*· ἐκ προπαρασκευῆς, ἐκ προμελέτης: «ἐνήργησεν ἐσκεμμένως».

Ἐσκῆ, καὶ **Ἐσκὶ** *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ λέξις σημαίνουσα παλαιὸς καὶ χρησιμοποιουμένη εὐρύτατα ὡς πρῶτον συνθετικὸν τοπωνυμίων, ὀνομάτων πόλεων, χωρίων κλπ.

—**Ἐσκῆ-Ἀντασσὶ** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησίον δεξιὰ τῷ εἰσπλέοντι τὸν λιμένα τοῦ *Τσανδαρλῆ* (ἀρχ. *Πιτάνη*) ἐν τῷ φερωνύμῳ (ἀρχ. *Ἐλαϊτικῷ*) κόλπῳ. Αἱ συντεταγμέναι του: πλάτ. 38° 55' 55" Β, μῆκ. 26° 57' 35" Ἀν. (χάρτ. ἀγγλ. 1902: Gulf of Chandarli). Σ. Ε. Λ.

—**Ἐσκῆ - Ζαγρᾶ** *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὸν ὄνομα τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ πόλεως *Στάρα - Ζαγόρα*.

—**Ἐσκῆ-Ἰσσαρλὶκ** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τοῦ Ἑλλησπόντου (πλάτ. 40° 03' 00" Β., μῆκ. 26° 13' 30" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2429: The Dardanelles), Β κέρας (δεξιὸν) τοῦ ὅρμου Μορτὰ (ἀρχ. Ἐλαιοῦς). Εἶναι τὸ ἀρχαῖον *Πρωτεσιλάειον* (βλ. λ. *Ἐλαιοῦς*). Ἐπιστέφεται ὑπὸ φρουρίου. Σ. Ε. Λ.

—**Ἐσκῆ - Καβάλλα** *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Καβάλλα* Παλαιά.

—**Ἐσκῆ-Καλαφατλὶ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ τουρκικοῦ νομοῦ Τσανὰκ-καλὲ (Δαρδανελλίων) παρὰ τὰ ἐρείπια τοῦ ἀρχαίου Ἰλίου. Ν. Μ.

—**Ἐσκῆ - Καραχισὰρ** ἢ **Ἰστζὲ - Καραχισὰρ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Τουρκίας ἐν τῷ σημερινῷ νομῷ Ἀφιὸν - Καραχισάρ, 12 χλμ. ΒΑ τῆς ὁμωνύμου πόλεως, παρὰ τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως τῶν Συννάδων· παρὰ τὸ χωρίον ὑπάρχει λατομεῖον ὡραίου μαρμάρου. Ν. Μ.

—**Ἐσκῆ - κιοϊ** *[Γεωγρ.]*. — 1) Συνοικισμὸς τῆς ἐπαρχίας Νέστου, ἤδη καλούμενος Παλαιὰ Κώμη (βλ. λ.). — 2) Χωρίον τοῦ δήμου Δράμας, ἤδη καλούμενον *Νικοτσάρας* (βλ. λ.).

—**Ἐσκῆ - Μπαμπᾶ** *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης (βλ. *Μπαμπᾶ - Ἐσκῆ*).

—**Ἐσκῆ - νταγ** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρος τῆς ΝΑ. ἀκτῆς τῆς Κριμαίας, 7 μίλ. Β. ΒΑ. τοῦ ἀκρωτηρίου Μεγανόμ. Ἔχον τρεῖς κορυφάς, ὧν αἱ δύο ἄκραι ὀξεῖαι καὶ φαλακραί, ἡ δὲ μεσαία, ἡ καὶ ὑψηλοτέρα (ὑψόμ. 2100 ποδ., πλάτ. 44° 55' Β., μῆκ. 35° 08' ½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2233: Sebastopol to Kertch), ἐπιστεφομένη ἀπὸ πυκνὰ καὶ ὑψηλὰ δένδρα, ἀποτελεῖ σπουδαῖον γνώρισμα διὰ τὴν προσγείωσιν εἰς Θεοδοσίαν. Οἱ ναυτικοὶ τῶν ἱστιοφόρων μας τὸ ὠνόμαζον *Χαλκᾶς*. Σ. Ε. Λ.

—**Ἐσκῆ - Σεχὶρ** (=Παλαιὰ πόλις) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τουρκίας, ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐπικτήτῳ Φρυγίᾳ, τὸ ἀρχαῖον *Δορύλαιον* ἢ *Δορυλάειον*, ἕδρα τοῦ σημερινοῦ ὁμωνύμου τουρκικοῦ νομοῦ, τέως ὑποδιοικήσεως τῆς γενικῆς διοικήσεως Προύσης.

Κεῖται ὑπὸ 39° 42' 45" Β. πλάτ. καὶ 28° 0' 40" Α. μήκ., ἐπὶ τῆς Ν. ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Πουρσὰκ - σοῦ (Θύμβρου), παραποτάμου τοῦ Σαγγαρίου, εἰς ὕψος 792 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης καὶ εἰς ἀπόστασιν 55 χιλιομέτρων Α. τῆς Κιουταχίας κατ' εὐθεῖαν γραμμήν, 115 χλμ. ΝΑ. τῆς Προύσης καὶ 300 χλμ. ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως (σταθμὸς Χαϊδὰρ - πασᾶ). Τὸ Ἐσκῆ - Σεχὶρ συνιστᾷ σπουδαιότατον κόμβον συγκοινωνιῶν: α') πρὸς Ἄγκυραν (ἤτοι πρὸς τὴν Γαλατίαν)· β') πρὸς Τζιχὰν-μπεϋλὶ (Ἀμώριον) — Ἰκόνιον (ἤτοι πρὸς τὴν Λυκαονίαν)· γ') πρὸς Κοτύαιον (Κιουτάχιαν) — Ἀφιὸν-Καραχισσὰρ (ἤτοι πρὸς τὴν Φρυγίαν)· δ') πρὸς Προῦσαν· ε') πρὸς Νικομήδειαν - Χρυσόπολιν (ἤτοι πρὸς τὴν Βιθυνίαν) καὶ στ') πρὸς Μπεϋ - παζὰρ (Λάγανα) — Μπολοὺ (Κλαυδιούπολιν). Ἐν τῷ σιδηροδρομικῷ σταθμῷ τοῦ Ἐσκῆ - Σεχὶρ ὑπάρχει τὸ σπουδαιότερον ἴσως ἐν Ἀνατολῇ ἐργοστάσιον ἐπισκευῆς ἀτμομηχανῶν καὶ σιδηροδρομικῶν ὀχημάτων, ἔτι δὲ ἐν γένει ἐπεξεργασίας σιδήρου καὶ χάλυβος, ἔνθα ὁ κεμαλικὸς καὶ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἐπεσκεύαζον τὰ πυροβόλα αὐτῶν κατὰ τὴν Μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν (1919—1922). Ἔχει κατὰ τὴν τουρκικὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1927 κατοίκους 32103. Πρὸ τῆς ἑλληνοτουρκικῆς ἀνταλλαγῆς πληθυσμῶν ὑπῆρχεν ἐν Ἐσκῆ - Σεχὶρ καὶ ἑλληνικὴ κοινότης, ἀριθμοῦσα 7000 περίπου κατοίκους, συντηροῦσα δύο σχολὰς καὶ προαγομένη διηνεκῶς λόγῳ τῆς αὐξούσης ἐμπορικῆς σπουδαιότητος τῆς πόλεως. Ὑπῆρχον πρὸς τούτοις καὶ περὶ τοὺς 1000 Ἀρμένιοι. Αἱ χριστιανικαὶ συνοικίαι εὑρίσκοντο εἰς τοὺς πρόποδας λόφου, ἔχοντος ὕψος 40 μόνον μέτρων, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκτείνεται ἡ τουρκικὴ συνοικία. Ἐντὸς τῶν τέως χριστιανικῶν συνοικιῶν εἶναι καὶ ἡ ἀγορά, παρὰ τὴν ὁποίαν εὑρίσκονται καὶ ἀπὸ τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς διάσημοι σιδηροῦχοι θερμοπηγαί, τῶν ὁποίων τὸ ὕδωρ ψυχόμενον πίνουσιν οἱ κάτοικοι ὡς διευκολῦνον τὴν πέψιν καὶ θεραπεῦον τὰ στομαχικὰ νοσήματα. Ὁ Πουρσὰκ-σοῦ, ἔχων τὸν χειμῶνα καὶ τὸ ἔαρ ἀρκετὸν ὄγκον ὕδατος, θέτει εἰς κίνησιν πολλοὺς ἀλευρομύλους καὶ τινα ἐργοστάσια. Ἔξω τῆς πόλεως ὅμως σχηματίζει ἕλη, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἐπιπολάζουσιν ἑλογενεῖς πυρετοί. ΝΑ τοῦ Ἐσκῆ-Σεχίρ, εἰς ἀπόστασιν 35 χιλιομ., κεῖται ὁ δῆμος Σεϊδ-ἐλ-γαζῆ ἢ Σεϊδὶ-γαζῆ, ἴσως ἡ ἀρχαία Πρυμνησία, παρὰ τὴν κοιλάδα τῆς Νακολίας, ὅπου οἱ τάφοι τῶν ἀρχαίων βασιλέων τῆς Φρυγίας, ἐν οἷς καὶ τοῦ Μίδα.

Τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα τῆς πόλεως καὶ τῆς περιοχῆς αὐτῆς εἶναι ἐντόπια ὑφάσματα καὶ τάπητες καὶ ἄλλα. Εἰδικὸν προϊὸν εἶναι τὸ σήπιον (τουρκιστὶ λουλὲ-τασῆ), τὸ ὁποῖον εἶναι ὑδρο-πυριτικὸν μαγνήσιον, ἐξορυσσόμενον ἐκ πολλῶν ὀρυχείων καὶ μεταλλείων καὶ ἐξαγόμενον εἰς Εὐρώπην πρὸς κατασκευὴν λευκῶν πιπῶν ἢ κατεργαζόμενον ἐπιτοπίως.

Ἡ σημερινὴ πόλις ἱδρύθη παρὰ τὰ ἐρείπια τοῦ ὑπὸ τῶν Σελτζουκιδῶν Τούρκων τῷ 1176 κυριευθέντος ἀλλὰ μετά τινα ἔτη ὡς κατηρειπωμένου πλέον ἐγκαταλειφθέντος Δορυλαίου, τοῦ ὁποίου τὰ ἐρείπια σῴζονται εἰς ἀπόστασιν 3 χμ. ΒΑ. πέριξ μεμονωμένου ὑψώματος. Τῷ 1240 ἡ νέα πόλις περιελήφθη εἰς τὰ ἐδάφη, τὰ ὁποῖα ὁ Σελτζουκίδης σουλτᾶνος τοῦ Ἰκονίου Ἀλαεδδὶν ὁ Γ' παρεχώρησεν εἰς τὸν Ὀσμάν, ἱδρυτὴν τοῦ τουρκικοῦ κράτους, ὅστις μετὰ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀνεξαρτησίας του διώρισε διοικητὴν τοῦ Ἐσκῆ - Σεχὶρ τὸν ἀδελφόν του Γκιουντοὺζ Ἀλπ. Ν. Μ.

—*[Στρατ. Ἱστορ.]* Ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἀκόμη ἐξετιμήθη ἡ μεγάλη στρατηγικὴ καὶ ἐμπορικὴ σημασία τοῦ ὑψιπέδου, ὅπου ἦτο ἐκτισμένον τὸ *Δορύλαιον* (βλ. λ.), ὅπερ τῷ 1074 καταληφθὲν ὑπὸ τῶν Σελτζούκων Τούρκων μετωνομάσθη ὑπ' αὐτῶν εἰς *Ἐσκῆ-Σεχίρ*. Τὸ φρούριον τῆς πόλεως κατελήφθη τῷ 1097 ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων. Τῷ 1147 ὅμως οἱ Σελτζοῦκοι κατέστρεψαν τὴν στρατιὰν τοῦ Κορράδου Γ' ἐν ταῖς περὶ τὸ Δορύλαιον στενωποῖς (πιθανῶς περὶ τὴν Κοβαλίτσαν καὶ παρὰ τὸ Καρὰ-Σεχίρ). Τῷ 1175 ἐπανεκτήθη τὸ Δορύλαιον ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν, κατὰ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος περιῆλθεν ὁριστικῶς τοῦτο ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Τούρκων.

Τὸ Ἐσκῆ-Σεχὶρ κατὰ τὴν Μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν κατέστη ὀνομαστὸν διὰ τὰς ἐπανειλημμένας προσπαθείας, ἃς εἶχε καταβάλει ὁ ἑλληνικὸς στρατός, ὅπως καταστῇ κύριος τοῦ σιδηροδρομικοῦ κόμβου καὶ ἐν γένει τοῦ σπουδαίου τούτου σημείου διασταυρώσεως συγκοινωνιῶν. Ἀλλὰ κυρίως ἀπέβη ὀνομαστὸν διὰ τὴν νίκην, ἣν κατήγαγε τῇ 8 Ἰουλίου 1921 ἐν μάχῃ ἐκ παρατάξεως πρὸς τοὺς Τούρκους ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς (βλ. σχεδ.).

Τὴν ἑσπέραν τῆς 6 Ἰουλίου 1921 τὸ ἑλληνικὸν Γ' σῶμα στρατοῦ προελάσαν ἐκ Προύσης διὰ τοῦ Ὀλύμπου τῆς Μυσίας, τοῦ Ἀδρανοῦ καὶ τῆς Κιουταχίας, κατέλαβε τὸ Ἐσκῆ-Σεχίρ, προωθῆσαν πρὸς ἀνατολὰς κατὰ τὴν ἁμαξιτὸν Ἐσκῆ-Σεχὶρ—

Digitized by Google

Ἀγκύρας τὴν Χ Μεραρχίαν, ἐνῷ αἱ λοιπαὶ αὐτοῦ μεραρχίαι ἦσαν διατεθειμέναι ὀπίσω, κλιμακηδὸν κατὰ βάθος, ἤτοι ἡ VII μεραρχία ἐκ 4 συνταγμάτων παρὰ τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν τοῦ Ἐσκῆ-Σεχίρ, ἡ IX μεραρχία παρὰ τὴν στενωπὸν Καρᾶ-Σεχίρ, ἡ III μεραρχία περὶ τὸ Ἴν Ἐϋνοῦ καὶ ἡ XI μεραρχία ἐκ δύο συνταγμάτων βορείως τῆς στενωποῦ Καράκιοϊ. Οἱ Τοῦρκοι μετὰ τὰς περὶ τὴν Κιουτάχιαν μάχας ἀπαγκιστρωθέντες, ἐξετέλεσαν ὑποχωρητικὸν ἑλιγμὸν καὶ ἐτάχθησαν ἐπὶ τοῦ Μπὸς-ντὰγ (Β τοῦ Ἐσκῆ-Σεχίρ)· περὶ τὸ Σινεκλῆ Καγιᾶ καὶ ἐπὶ τῆς κορυφογραμμῆς Α τοῦ Σουλτανιὲ (Α τοῦ Ἐσκῆ-Σεχίρ)· εἰς τὰ ὑψώματα περὶ τὸ Δερβὲντ (Ν τοῦ Ἐσκῆ-Σεχίρ)· καὶ τέλος ἐπὶ τῆς Β τοῦ Ἴν κορυφογραμμῆς (Ἀχμὲτ Τιρὰν Μπαμπᾶ Τεπὲ—Τσὰμ Τεπέ). Τὴν ἄμεσον διοίκησιν τῶν Τούρκων ἤσκει ὁ Ἰσμὲτ πασᾶς ἑδρεύων εἰς Καρᾶ Τοκάτ, ἐνῷ ὁ Κεμὰλ πασᾶς παρέμενεν εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Ἀλπούκιοϊ (Α τοῦ Ἐσκῆ-Σεχίρ). Τῇ 7 Ἰουλίου 1921 ἡ Χ ἑλληνικὴ μεραρχία προχωρήσασα προσέκρουσεν εἰς ἰσχυρὰν τουρκικὴν ἀντίστασιν περὶ τὸ Σουλτανιὲ (νοτίως τοῦ Πουρσάκ). Περὶ τὴν ἑσπέραν τῆς ἰδίας ἡμέρας μικτὸν ἀπόσπασμα τῆς VII μεραρχίας ἐκανονιοβολήθη ὁμοίως ἀπὸ τῶν περὶ τὸ Σινεκλῆ Καγιᾶ ὑψωμάτων, Β τοῦ Πουρσάκ.

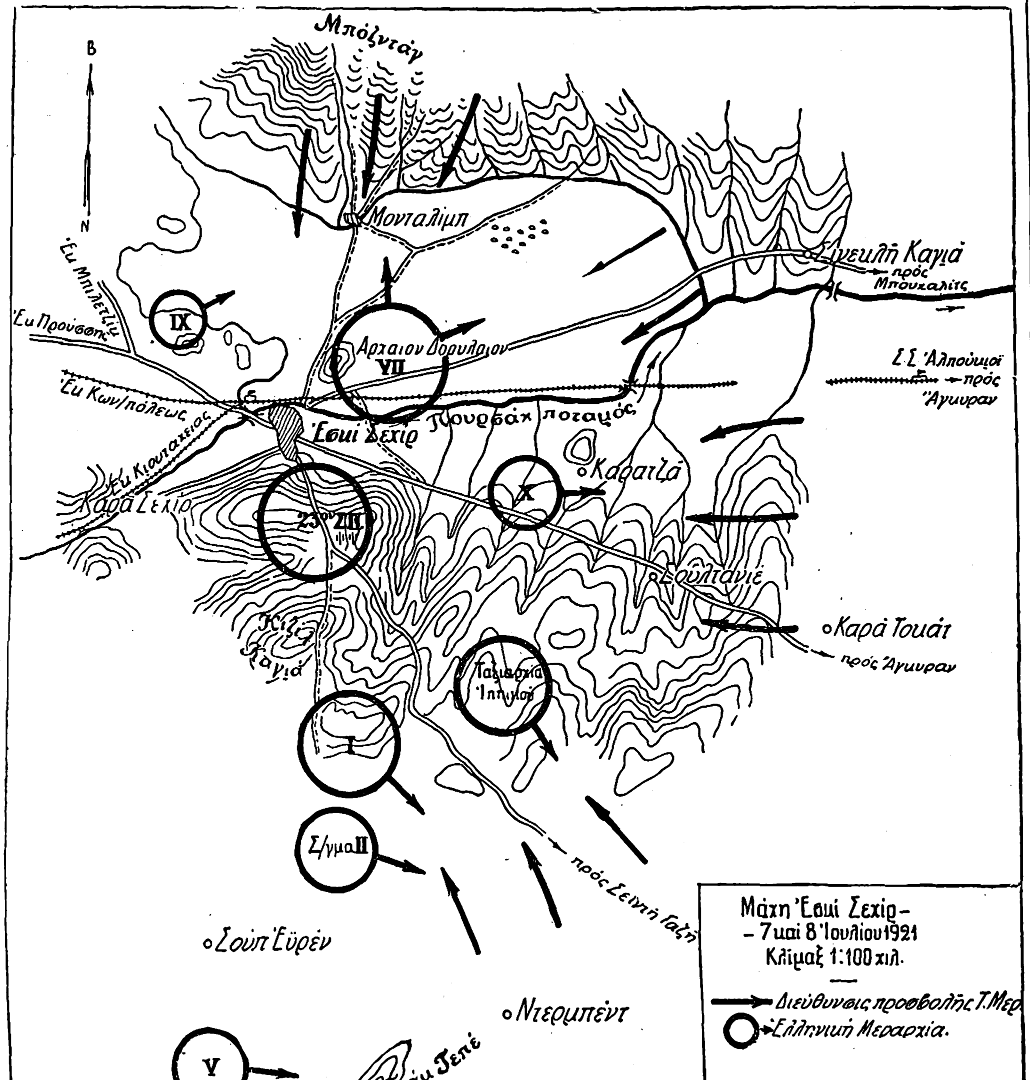

Κατὰ τὴν ἰδίαν ἡμέραν, 7 Ἰουλίου 1921, ἡ Ι ἑλληνικὴ μεραρχία ἀφίκετο εἰς Ἐσκῆ-Σεχίρ, ὅπου καὶ διενυκτέρευσε. Κατὰ τὴν νύκτα τῆς 7—8 Ἰουλίου 1921 διεκόπη ὁ ἀγὼν τῆς Χ μεραρχίας καὶ τοῦ μικτοῦ ἀποσπάσματος τῆς VII τοιαύτης. Κατὰ τὴν πρωΐαν τῆς ἑπομένης 8 Ἰουλίου 1921 ἡ μὲν Ι μεραρχία διηυθύνετο ἐξ Ἐσκῆ-Σεχὶρ πρὸς νότον, πρὸς Σοὺπ Ἐϋρέν, ὅπου θὰ ἐστάθμευεν ὁριστικῶς, ἡ δὲ ταξιαρχία ἱππικοῦ, διελθοῦσα ἐξ Ἐσκῆ-Σεχὶρ καὶ κατευθυνομένη καὶ αὕτη πρὸς νότον, πρὸς Καλκανλῆ, ὅπου θὰ ἐστάθμευεν ἐπίσης, ἐπληροφορήθη περὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς καταστάσεως ὑπὸ τοῦ ἐπιτελάρχου τοῦ Γ' σώματος στρατοῦ, ὅστις ὑπέδειξεν αὐτῇ ὅτι θὰ ἦτο ἐπιθυμητόν, ἂν ἡ ταξιαρχία ἱππικοῦ ἐπλευροκόπει ἀπὸ τὸ Δερβὲντ τὴν ἔναντι τῆς Χ μεραρχίας ἐχθρικὴν παράταξιν. Ἐπαναληφθέντος τοῦ ἀγῶνος μετὰ σφοδρότητος ἐπὶ τοῦ μετώπου τοῦ Γ' σώματος στρατοῦ, οἱ Τοῦρκοι ἐξετέλεσαν ἤδη εὐρεῖαν ἐπιθετικὴν ἐπιστροφὴν μὲ γραμμὰς προσβολῆς συγκλινούσας πρὸς Ἐσκῆ-Σεχὶρ ὡς ἑξῆς: 3 μεραρχίαι πεζικοῦ ἐκινήθησαν ἀπὸ Μπὸζ-ντὰγ πρὸς Ἐσκῆ-Σεχίρ, 1 μεραρχία πεζικοῦ καὶ 1 τοιαύτη ἱππικοῦ, βορείως τοῦ Πουρσὰκ ἀπὸ Σινεκλῆ-Καγιᾶ πρὸς Ἐσκῆ-Σεχίρ, 3 μεραρχίαι πεζικοῦ ἀπὸ τῶν ὑψωμάτων Α τοῦ Σουλτανιὲ κατὰ τῆς Χ ἑλληνικῆς μεραρχίας, νοτίως τοῦ Πουρσάκ, καὶ 3 μεραρχίαι πεζικοῦ ἀπὸ Δερβὲντ πρὸς Ἐσκῆ-Σεχὶρ καὶ τὴν στενωπὸν Καρᾶ-Σεχίρ, ἐνῷ ταυτοχρόνως ἐπὶ τοῦ Τσὰλ-Τεπὲ μεραρχία πεζικοῦ θὰ ἀνθίστατο ἐπὶ τόπου, ἐπιβραδύνουσα τὴν προέλασιν πρὸς Σεϊντῆ-Γαζῆ τοῦ Β' σώματος στρατοῦ. Τὸ ἀπειλούμενον τότε διὰ κυκλώσεως Γ' σῶμα στρατοῦ πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς τουρκικῆς κινήσεως ταύτης διέταξεν: Ἡ Χ μεραρχία ν' ἀντιστῇ ἐπὶ τόπου πρὸς Α τοῦ Ἐσκῆ-Σεχίρ. Ἡ VII μεραρχία νὰ κινηθῇ πρὸς νότον τοῦ Ἐσκῆ-Σεχίρ. Ἡ IX μεραρχία νὰ προαχθῇ εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Ἐσκῆ-Σεχίρ. Ἡ III μεραρχία νὰ τεθῇ ἀμέσως εἰς κίνησιν, ὥστε τὴν πρωΐαν τῆς ἑπομένης νὰ εὑρεθῇ ἐπὶ τῶν βορείως τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Ἐσκῆ-Σεχὶρ ὑψωμάτων. Ἡ XI μεραρχία θὰ ἐξηκολούθει καλύπτουσα ἀπὸ βορρᾶ τὴν ὁδὸν Ἐσκῆ-Σεχὶρ — Προύσης. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ (περὶ τὴν 13ην ὥρ.) αἱ ἀπὸ τοῦ Μπὸζ-ντὰγ τουρκικαὶ μεραρχίαι προχωρήσασαι ἠπείλουν ἀπὸ βορρᾶ τὴν πόλιν, κανονιοβολοῦσαι τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν αὐτῆς, τουρκικὴ δὲ μεραρχία ἱππικοῦ ὁρμωμένη ἀπὸ Σινεκλῆ-Καγιᾶ (ἀπ' ἀνατολῶν) ἐξετέλεσεν ἐπέλασιν κατὰ τοῦ μικτοῦ ἀποσπάσματος τῆς VII μεραρχίας, ἧς ἡ λοιπὴ δύναμις ἤρξατο κινουμένη πρὸς νότον τοῦ Ἐσκῆ-Σεχίρ, ὡς διετάχθη, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ἡ IX μεραρχία δὲν θὰ προελάμβανε νὰ καταφθάσῃ εἰς σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Ἐσκῆ-Σεχίρ. Ὁ ἐπιτελάρχης τότε τοῦ Γ' σώματος στρατοῦ, εὑρισκόμενος ἐπὶ τοῦ ἀπειλουμένου μετώπου ἐνεργῶν ἐξ ὀνόματος τοῦ διοικητοῦ τοῦ Γ' σώματος στρατοῦ, ἠναγκάσθη νὰ διατάξῃ ὅπως: 1) ἡ VII μεραρχία μὴ βαδίσῃ πρὸς νότον, ὡς διετάχθη, ἀλλ' ἐπαναστραφῇ πρὸς βορρᾶν πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἀπὸ Μπὸζ-ντὰγ προελαυνουσῶν τουρκικῶν μεραρχιῶν, 2) ἡ IX μεραρχία διευθυνθῇ οὐχὶ εἰς σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Ἐσκῆ-Σεχίρ, ὡς εἶχε διαταχθῆ, ἀλλὰ πρὸς τὰ ΒΔ αὐτοῦ ὑψώματα· καὶ 3) ἵνα τὸ 17ον σύνταγμα πεζικοῦ τῆς XI μεραρχίας ἐνισχύσῃ τὴν IX μεραρχίαν. Τὰς ἀποφάσεις ταύτας συμφώνους πρὸς τὰς προθέσεις του ἐκύρωσεν ἀμέσως βραδύτερον ὁ διοικητὴς τοῦ Γ' σώματος στρατοῦ. Οὕτως αἱ IX καὶ VII μεραρχίαι ἐπιτεθεῖσαι συνῆψαν σφοδρὰν ἐπὶ τρίωρον πάλην περὶ τὸν λόφον τοῦ ἀρχαίου Δορυλαίου καὶ συνέτριψαν τὰς βορείως τοῦ Πουρσὰκ τουρκικὰς δυνάμεις, αἵτινες ἐτράπησαν εἰς φυγήν, καταδιωχθεῖσαι μέχρι τοῦ μεσονυκτίου τῆς 8—9 Ἰουλίου ὑπὸ τῆς VII μεραρχίας. Πυροβόλα, πλεῖστα ὅπλα καὶ πλεῖστοι αἰχμάλωτοι ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Ἑτέρωθεν νοτίως τοῦ Πουρσάκ: α) Ἡ μὲν Χ μεραρχία μετὰ ἡρωϊκὸν πλὴν σκληρὸν ἀγῶνα δι' ὅλης τῆς ἡμέρας κατώρθωσε περὶ τὴν ἑσπέραν νὰ ἐκτοπίσῃ τὸν ἐχθρὸν ἀπὸ τῶν περὶ τὸ Σουλτανιὲ ὑψωμάτων καὶ ν' ἀπωθήσῃ αὐτὸν ὑποχωρήσαντα πρὸς ἀνατολάς. β) Ἡ Ι μεραρχία, ἓν σύνταγμα τῆς ΙΙ καὶ ἡ ταξιαρχία ἱππικοῦ ἀπέκρουσαν τὰς ἀπὸ Δερβὲντ προελαυνούσας πρὸς Ἐσκῆ-Σεχὶρ τουρκικὰς μεραρχίας καὶ ἠνάγκασαν αὐτὰς νὰ ὑποχωρήσωσιν ἐν ἀταξίᾳ, ἣν ἐπέτεινεν ἐπέλασις τῆς ταξιαρχίας ἱππικοῦ, συλλαβούσης πλείστους αἰχμαλώτους. Καὶ γ) ἡ V τέλος μεραρχία μετὰ σκληρὸν ἀγῶνα ἐξεδίωξεν ἀπὸ τοῦ Τσὰλ-Τεπὲ τὰς ἐχθρικὰς δυνάμεις, ὑποχωρησάσας καὶ ταύτας ταχέως πρὸς Α.

Ν. Κ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

—**Ἐσκῆ - *Σεχὶρ νομός*.** Νεοσύστατος νομὸς τῆς Τουρκίας ἀποτελεσθεὶς ἐκ τῆς ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως, ὑπαγομένης τέως εἰς τὴν διοίκησιν Κιουταχίας (τῆς τέως γενικῆς διοικήσεως Προύσης) καὶ ἐκ τῶν ὑποδιοικήσεων Μιχαλιντζίκ, Γεϊδὶ-γαζῆ καὶ Σιβρὶ-χισάρ. Ἔχει ἐπιφάνειαν 13.335 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων καὶ 154,195 κατοίκους (ἀπογραφὴ 1927), ἤτοι 12 κατοίκους κατὰ τετραγωνικὸν χιλιόμετρον, καὶ 374 κώμας καὶ χωρία.

Ἡ ὑποδιοίκησις Ἐσκῆ-Σεχὶρ ἔχει ἐπιφάνειαν 4200 τετρ. χιλιομέτρων καὶ 81.556 κατοίκους (1927).

Ν. Μ.

— **Ἐσκῆ-*Σταμποὺλ*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου ἀκτῆς τῆς Τρωάδος, $3^1/_2$ μιλ. ΝΑ (πλάτ. 39° 45' 35'' Β, μῆκ. 26° 08' 50'' Ἀν., χάρτ. 1599: Eski Stamboul to Kum Kale) τῆς ΝΑ ἀκτῆς τῆς Τενέδου. Ἐπ' αὐτοῦ τὸ χωρίον Νταλιὰν ἐπέχον τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας *Ἀντιγονείας* (βλ. λ.—3, τ. Δ', σ. 848 α') ἢ *Ἀλεξανδρείας* Τρωάδος (βλ. λ. τ. Γ', σ. 630 β'), τῆς ὁποίας ὁ λιμὴν σῴζεται, μεταβληθεὶς ὑπὸ τῶν προσχώσεων εἰς λιμνοθάλασσαν, πρὸς νότον τοῦ ἀκρωτηρίου, διατηρουμένων ὅμως καλῶς τῶν λιμενικῶν του ἔργων. Διάσπαρτα ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου ἐπιβάλλοντα ἐρείπια, τειχῶν, θεάτρου, ὑδραγωγείων.

Σ. Ε. Λ.

— **Ἐσκῆ-*Ταραμποζοῦν*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς ΝΝΑ τοῦ Εὐξείνου (πλάτ. 41° 12' $^3/_8$ Β, μῆκ. 40° 58', Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2236: Cape Yassùn to fort Anakria) ἐπώνυμος τραπεζοειδοῦς λόφου ὑψηλοῦ ἐπιστεφομένου ὑπὸ δένδρων, κειμένου δὲ εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμίου Φορτούνα-τσάϊ. Εἶναι αἱ ἐκβολαὶ τοῦ *Πρυτάνη* ποταμοῦ μεταξὺ *Ἀθηνῶν* καὶ *Ἀρμένης* (*Ἀνων.* Περίπλους Εὐξείνου § 40 ἐν συνδυασμῷ πρὸς Black Sea Pilot ἔκδ. 1908, σελ. 297). Ἡ ὀνομασία του σημαίνει «Παλαιὰ Τραπεζοῦς», ἡ δὲ ἀπόστασίς του ἀπὸ τῆς Τραπεζοῦντος εἶναι 57 μίλ. εὐθέος παράπλου πρὸς Ἀν.

Σ. Ε. Λ.

— **Ἐσκῆ-*Τζουμαγιᾶ*** (τουρκ. *Ἐσκῆ-Τζουμᾶ*) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς κεντρικῆς Βουλγαρίας, κειμένη ἐπὶ τῶν βορείων κλιτύων τοῦ Αἵμου, παρὰ μικρὸν ποτάμιον χυνόμενον εἰς τὸν Ἀκίλ, παραπόταμον τοῦ εἰς τὸν Εὔξεινον ἐκβάλλοντος ποταμοῦ Καμτσίκ, εἰς ἀπόστασιν 30 χμ. Δ. τῆς Σούμλας καὶ 37 χμ. Ν. τῆς Ράζγραδ, ὑπαγομένη εἰς τὸν νομὸν Σούμλας. Ἔχει περὶ τὰς 10.000 κατοίκους, τοὺς πλείστους Μουσουλμάνους. Εἰς τὴν πόλιν συνεκροτεῖτο παλαιόθεν ἐμποροπανήγυρις, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως σημαῖνον τουρκιστὶ «Παλαιὰ συνάθροισις». Ἔχει πολλὰ τζαμία καὶ τουρκικὰ λουτρά, εἶναι δὲ κέντρον βομβυκοτροφίας.

Ν. Μ.

—**Ἐσκῆ *Φεναράκι-μπουρνοῦ*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τοῦ Εὐξείνου, κατὰ τὰ ὡς πρὸς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἀκτὴν πρόσγεια τοῦ Βοσπόρου (πλάτ. 41° 15' Β., μῆκ. 29° 02' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2230: Bosporus to cape Kaliakra). Ὀνομάζεται οὕτως ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ μεγάλου φάρου προσγειώσεως τοῦ πρὸς τὸν Εὔξεινον στομίου τοῦ Βοσπόρου, ὅστις ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ φάρου Ρουμελῆμπουρνοῦ, εὑρισκομένου $3^1/_2$ μίλ. πρὸς ΑΝΑ καὶ ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦ στομίου. Ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Ἐσκῆ Φεναράκι φρούριον Κῆλα Καλεσσὶ (ἢ Κηλιός) ἰσχυρὸν καὶ ναυαγοσωστικὸς σταθμὸς μετὰ μηχανημάτων σχοινοβόλων.

Σ. Ε. Λ.

—**Ἐσκῆ-*Φενὰρ-μπουρνοῦ*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Βραχῶδες πλὴν χθαμαλὸν ἀκρωτήριον τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τοῦ Ἑλλησπόντου, ΒΑ κέρας τοῦ ὅρμου *Μπαστσεσμὲ-λιμὰν* τοῦ βορείως ἀμέσως τοῦ ἀκρωτηρίου, ἐφ' οὗ ἡ Καλλίπολις. Ὀφείλει τὴν ὀνομασίαν εἰς ὑψηλὸν φάρον μὴ λειτουργοῦντα ἀπὸ αἰῶνος, ἀλλὰ τοῦ ὁποίου τὸ κτίριον (πλάτ. 40°25' Β., μῆκ. 26°42' $^1/_2$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1004: Western part of Sea of Marmara), ὑψηλὸς τετράγωνος πύργος, ἐγείρεται εἰσέτι ὡς ἀλεώριον.

Σ. Ε. Λ.

— **Ἐσκῆ-*Φότσα*** *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὸν ὄνομα τῆς *Παλαιᾶς Φωκαίας*.

Ν. Μ.

—**Ἐσκῆ-*Χισὰρ*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Τουρκίας ἐν τῷ σημερινῷ νομῷ Δενιζλῆ, εἰς ἀπόστασιν 15 χλμ. ΒΑ τῆς πόλεως τοῦ Δενιζλῆ, ἐπὶ ἑνὸς τῶν ἀριστερῶν παραποτάμων τοῦ Μαιάνδρου. Κεῖται εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας *Λαοδικείας*, ἥτις κατεστράφη τῷ 65 μ. Χ. ὑπὸ σεισμοῦ, τῷ δὲ 1402 κατεστράφη τελείως ὑπὸ τοῦ Ταμερλάνου. Τὰ ἐρεί-

Digitized by Google

πια τῆς πόλεως ταύτης περιλαμβάνουσι δύο θέατρα καὶ ἱππόδρομον ρωμαϊκῆς ἐποχῆς. Ν. Μ.

—**'Εσκῆ-** ***Χισὰρ*** *[Γεωγρ.].* Πολίχνη τῆς Τουρκίας, ἐν τῷ σημερινῷ νομῷ Μούγλων, ὅστις ἀποτελεῖ μέρος τῆς ἀρχαίας Καρίας, εἰς ἀπόστασιν 30 χλμ. ΒΔ τῆς πόλεως τῶν Μούγλων, ἐπὶ τῆς Τσίνας, παραποτάμου τοῦ Μαιάνδρου. Κεῖται ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας *Στρατονικείας*. Τὰ ἐρείπια τῆς πόλεως ταύτης καλύπτουσι μεγάλην ἔκτασιν, συνίστανται δὲ κυρίως εἰς ὀρθούς τινας κίονας, πολλὰ ἄλλα θραύσματα, κιονόκρανα καὶ μέγα μαρμάρινον περιτείχισμα ἐν τῷ μέσῳ τοῦ σημερινοῦ συνοικισμοῦ, ἀπ̣οτελούμενον ἐξ ὄγκων μαρμάρου 1—2 κυβ. μέτρων ἐπιτεθειμένων ἄνευ κονιάματος. Ὁ Texier, ἐπισκεφθεὶς τὰ ἐρείπια ταῦτα τῷ 1835, ἀνέγνωσεν ἐπιγραφὴν τῆς ἐποχῆς τοῦ Διοκλητιανοῦ, καθορίζουσαν τὴν τιμὴν τῶν τροφίμων. Πολλὰ τῶν ἀρχαίων μαρμάρων ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ τὴν οἰκοδομὴν τῶν οἰκιῶν τοῦ 'Εσκῆ-Χισάρ. Εἰς τὸ μέρος τοῦτο ἀρχίζουσι τὰ ἄλση τῶν μύρτων, τῶν ὁποίων τὸ ἄρωμα διαδίδεται εἰς τὰ ὄρη καὶ τὰς κοιλάδας τῆς Καρίας. Ν. Μ.

—**'Εσκῆ-** ***Χισὰρ*** *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ὕφορμος καὶ χωρίον τῆς Βιθυνίας, ἐπὶ τῆς Β ἀκτῆς τοῦ προκόλπου τῆς Νικομηδείας (κολπ. 'Ισμὶτ) 3 ½ μίλ. 'Αν. τοῦ φάρου Γιελκὲν-Καγιᾶ-μπουρνοῦ. Ἡ ὀνομασία του (=Παλαιὸν κάστρον) ἀπὸ βυζαντινοῦ φρουρίου κτισθέντος ὑπὸ τοῦ ἐκ Νηκιτίωνος (χωρίου *'Αμάστριδος*) ἁγίου Σεργίου καὶ ὅπερ ὀνομασθὲν διὰ τοῦτο *Νηκιτιᾶται* ἐκυριεύθη τῷ 1330 ὑπὸ τοῦ 'Ορχάν. Δύο χιλιόμετρα ΒΑ τάφος ἐν μέσῳ κυπαρίσσων, ὃν ἡ παράδοσις φέρει, ὅτι εἶναι τοῦ 'Αννίβα (Black sea Pilot ἔκδ. 1908 σελ. 93). Εἶναι δὲ τὸ χωρίον ἐπίνειον (πλάτ. 40° 46′00″ Β., μῆκ. 29° 25′50″ 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 497: Gulf of Ismid) *Γκυεμπζέ*, ἕδρας τοῦ καϊμακάρη. Σ. Ε. Λ.

'Εσκίβη. Δέσποινα τῆς Βηρυτοῦ, ζήσασα κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΓ′ καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ′ αἰῶνος. Ἦτο θυγάτηρ τῆς 'Αλίκης, πρεσβυτέρας θείας τοῦ Γουΐδωνος Β′ δουκὸς τῶν 'Αθηνῶν, καὶ διάδοχος αὐτοῦ. Ἡ ὑψηλὴ ὅμως κούρτη τῆς 'Αχαΐας, συνελθοῦσα ἐν Γλαρέντζῃ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Βερτίνου Βισκόντη, βαΐλου τοῦ ἡγεμόνος τῆς 'Αχαΐας Φιλίππου τοῦ Τάραντος, ἐκήρυξε διάδοχον τὸν Βάλθερον Βρυέννιον υἱὸν τῆς νεωτέρας θείας τοῦ Γουΐδωνος 'Ισσαβέλας, διότι ἡ 'Εσκίβη ἦτο χήρα. —Π.

'Εσκιὲ (Esquier), ***Λέων-Κάρολος-Στέφανος.*** Γάλλος ἠθοποιὸς γεννηθεὶς ἐν 'Αλγερίᾳ τῷ 1871. Μετὰ λαμπρὰς σπουδὰς εἰς τὸ 'Ωδεῖον τῶν Παρισίων προσελήφθη εἰς τὸ θέατρον «Gymnase», κατόπιν εἰς τὸ «Odéon» καὶ τὴν «Comédie Française». Ὡς δραματικὸς συγγραφεὺς ἀνεβίβασεν εἰς πλεῖστα παρισινὰ θέατρα μέγαν ἀριθμὸν ἔργων, τὰ περισσότερα τῶν ὁποίων συνέγραψεν ἐν συνεργασίᾳ μετ' ἄλλων. Κυριώτερα ἐξ αὐτῶν εἶναι: «Ἡ χρυσαλίς», «Ἡ 'Αδελφή σου», «Ἡ ἑσπέρα τοῦ Γολγοθᾶ», «Δός μου τὴν γυναῖκά μου», «Ἡ μύτη ἑνὸς συμβολαιογράφου» κ. ἄ. Μ. Ν. Δ.

—**'Εσκιὲ** (Esquié), ***Πέτρος-'Ιωσήφ.*** Γάλλος ἀρχιτέκτων, γεννηθεὶς ἐν Τουλούζῃ τῷ 1853. Μαθητὴς τοῦ Daumet ἔλαβε τὸ βραβεῖον τῆς Ρώμης τῷ 1882 καὶ μετάλλιον εἰς τὸ Salon τοῦ 1887 διὰ τὴν ἀναστήλωσιν τῆς ἐπαύλεως Madama ἐν Ρώμῃ. Μετέσχε τῆς Παγκοσμίου ἐκθέσεως τῶν Παρισίων (1889) καὶ ἀπετέλεσε μέλος τῆς ἑλλανοδίκου ἐπιτροπῆς τῷ 1900. Μ. Ν. Δ.

'Εσκιλστούνα (Eskilstuna) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Σουηδίας παρὰ τὸν ποταμὸν Τορσαΐλε. Τὸ κυριώτερον μεταλλουργικὸν κέντρον τῆς χώρας μὲ ἐργοστάσια ὅπλων, σιδηρῶν σκευῶν καὶ δαμασκηνοῦ χάλυβος. Ἔχει ἐπίσης καὶ μεγάλα ἐργοστάσια κατεργασίας δερμάτων.

'Εσκιμῶοι (οἱ) ἢ *'Ινουῖται ['Ανθρωπολ.].* Κατὰ τὴν πιθανωτέραν θεωρίαν, τὸ σύνολον τῶν *ἀμερικανικῶν φυλῶν*, τῶν *αὐτοχθόνων* ἢ *'Ινδῶν* ἢ *'Αμερικανοϊνδῶν κλπ.*, ἀναπτυχθὲν ἀπὸ τῆς διλουβίου περιόδου ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ἠπείρου καὶ διαπεραιωθὲν βαθμιαίως διὰ τῶν βορείων γεφυρῶν, αἵτινες συνέδεον τὴν 'Αμερικὴν πρὸς τὴν 'Ασίαν (καὶ τὴν Εὐρώπην), ἀποτελεῖ τὸ ἓν στέλεχος τῆς κοινῆς ἐκείνης μάζης, ἣν καὶ ὡς μεγάλην *μογγολοειδῆ* φυλὴν περιγράφουν, ἐξ ἧς ἀνεπτύχθη βραδύτερον τὸ ἕτερον στέλεχος, τὸ περιλαμβάνον τὰ διάφορα *μογγολοτουρκικὰ* ἐσωασιατικὰ φῦλα. Εὑρίσκομεν γενικῶς εἰς οἱανδήποτε φυλὴν τῶν συγχρόνων 'Ινδῶν τὰ βασικὰ μογγολοειδῆ χαρακτηριστικά, ἅτινα διετήρησαν οὗτοι, παρὰ τὴν μεγάλην σημερινὴν διάκρισιν αὐτῶν καὶ ἀπομάκρυνσιν ἀπ' ἀλλήλων, τὰ κληρονομηθέντα ἐκ τοῦ ἀρχεγόνου ἐκείνου στελέχους, ἐκ τῆς ἀρχεγόνου τῶν *Παλαιοϊνδῶν* φυλῆς, μὲ τὴν μογγολοειδῆ κατεύθυνσιν. Τοῦτο συμβαίνει καὶ εἰς τὰς ὁμάδας τοῦ ἑτέρου τῶν *Παλαιοασιατῶν* στελέχους, εἰς ἃ πάντοτε ὑποφαίνονται βασικά τινα μογγολοειδῆ χαρακτηριστικά. Ἑνὸς τρίτου πιθανῶς στελέχους (Fischer) τῆς ὅλης μογγολοειδοῦς ἐκείνης ἀρχικῆς μάζης, ὅπερ διαβάν ποτε τὴν 'Ασιατοαμερικανικὴν γέφυραν, ἀπεκλείσθη καὶ ἀπεμονώθη κατὰ τὴν περίοδον τοῦ ἀμερικανικοῦ παγετῶνος, ἐξελιχθὲν καὶ ἀναπτυχθέν, ὄχι μόνον κατὰ τὰ κράσπεδα τῶν ἀρκτικῶν χωρῶν, ἀλλὰ καὶ πολὺ νοτιώτερον εἰς τὴν ἀμερικανικὴν ἤπειρον, ὑπόλειμμα πιθανῶς εἶναι ὁ σύγχρονος ἀνθρώπινος τύπος, ὃν γνωρίζομεν ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν *'Εσκιμώων*. 'Εμφανίζοντες οὗτοι τελειότερα μογγολικὰ χαρακτηριστικὰ μεταξὺ τῶν λαῶν τῆς 'Αμερικῆς, εἶναι φανερὸν ὅτι ἀπεχωρίσθησαν τῆς ὅλης μάζης, βραδύτερον τῶν 'Ινδῶν, ἀρκετὰ ἐνωρὶς ὅμως διὰ ν' ἀναπτυχθῶσιν εἰς ἴδιον τύπον, μὴ συνδεόμενοι δι' οὐδενὸς ἄλλου κοινοῦ χαρακτηριστικοῦ μετὰ τῶν 'Αμερικανῶν. 'Αποτελοῦν πάντως οἱ 'Εσκιμῶοι ἓν τῶν δυσχερεστέρων προβλημάτων τῆς ἀνθρωπολογίας, δεδομένου ὅτι ἐμφανίζουν, πλὴν χαρακτηριστικῶν τινων εὐρωπαϊκῶν, διάφορα ἔντονα πρωτογενῆ κρανιακὰ χαρακτηριστικὰ (νεαντερταλοειδῆ). Κατατάσσονται δὲ ὡς ἰδία ὁμὰς ὑπὸ τῶν πλείστων καὶ ὡς ἡ ἀρχικὴ μορφὴ τῶν ξανθοδέρμων (κιτρίνων) καθόλου, ἢ καὶ ἰδία φυλὴ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, *φυλὴ 'Εσκιμώων*, ἢ *ἀρκτικὴ φυλὴ* καὶ ὑπὸ τοῦ Fischer ὡς *ἀρκτικὸς κύκλος* εἰς τὴν κλασσικήν του διαίρεσιν τῆς ἀνθρωπότητος, παρεντεθειμένος μεταξὺ 'Ασίας καὶ 'Αμερικῆς.

Οἱ *'Εσκιμῶοι* (*ἐσκιμαντζὶκ*=τρέφομαι δι' ὠμοῦ κρέατος) ἢ *'Ιννουῖται* (ἄνθρωποι), ὅπως αὐτοκαλοῦνται, εὑρίσκονται εἰς ἀραιὰν οἴκησιν, ἀλλὰ εἰς πρωτοφανῶς συνεχῆ μακροτάτην ἅλυσιν, κατὰ τὰ ἀρκτικὰ παράλια. Ζῶσι σήμερον κατὰ τὰ νοτιοανατολικὰ παράλια, εἰς ὅλην τὴν ἔκτασιν τῶν δυτικῶν παραλίων τῆς Γροιλανδίας, εἰς πολλὰ σημεῖα τῶν μεταξὺ ταύτης καὶ τῆς ἀμερικανικῆς ἠπείρου μεγάλων βορείων νήσων, εἰς τὰ βόρεια παράλια τῆς 'Αμερικῆς ἀπὸ τοῦ Λαμπραντόρ, εἰς στενὴν λωρίδα τῆς ἀκτῆς ὀλίγων χιλιομέτρων, μέχρι τῶν δυτικῶν τῆς 'Αλάσκας, εἰς τὰ βόρεια νησίδια τῆς Βεριγγείου θαλάσσης καὶ τέλος εἰς ὀλίγα, 2—3, σημεῖα τῶν βορειοανατολικῶν παραλίων τῆς 'Ασίας, ὅπου πρὸ τριῶν μόνον ἑκατονταετηρίδων ἐνεφανίσθησαν διαβάντες τὴν στενὴν θάλασσαν, καὶ ἐπανελθόντες οὕτω εἰς τὴν προαιώνιον ἀρχικὴν ἴσως κοιτίδα των. Τὸ βορειότερον κατῳκημένον σημεῖον εὕρηται εἰς Γροιλανδίαν, εἰς βόρ. πλ. 78° 18′, σημειοῦται δὲ καὶ ὁμὰς εἰς βόρ. πλ. 81°44′. Εἰς τὰ νότια εὑρίσκομεν αὐτοὺς καὶ μέχρι τῶν νοτίων τοῦ Λαμπραντὸρ καὶ τῆς Νέας Γῆς. Οἱ 'Εσκιμῶοι ἀποτελοῦν ἀπὸ ἐθνολογικῆς γενικῶς (γλώσσης, πολιτισμοῦ), ἀλλὰ καὶ ἀπὸ φυσικῆς ἀνθρωπολογικῶς ἀπόψεως σχετικῶς ὁμοιογενῆ ἀνθρώπειον ὁμάδα. Ἕνεκα δευτερευουσῶν τινων ὅμως διαφορῶν διακρίνονται εἰς δύο κυρίας μεγάλας ὁμάδας, τοὺς *ἀνατολικοὺς* καὶ τοὺς *δυτικοὺς* 'Εσκιμώους, μεμιγμένους ἐνιαχοῦ μετὰ τῶν γειτόνων. Πλὴν τούτων ὅμως εὑρίσκομεν καὶ τοὺς *Ναμολλὸ* ἢ *ἀσιατικοὺς* 'Εσκιμώους, ὀλίγας διασπάρτους ὁμάδας τῶν ἀσιατικῶν παραλίων καὶ τῶν νησιδίων τοῦ Βεριγγείου πορθμοῦ. Τέλος εἰς τὴν ἀρκτικὴν ταύτην φυλὴν συγκαταλέγονται καὶ οἱ *'Αλεοῦται*, κάτοικοι τῆς ἁλύσεως τῶν ὁμωνύμων νήσων τῆς Βεριγγείου θαλάσσης.

'Εσκιμῶα τῆς δυτικῆς Γροιλανδίας.

'Ανθρωπολογικῶς ἐμφανίζουν τὸν μογγολικὸν γενικὸν σωματικὸν τύπον, βραχὺ ἀνάστημα, βραχέα σκέλη, βραχυτάτην ἄκραν χεῖρα καὶ ὅμοιον ἄκρον πόδα, εὐρυπροσωπίαν, μὲ λίαν πεπλατυσμένον τὸ πρόσωπον, ἔχοντες τὸ πλατύτερον ζυγωματικὸν πλάτος (145 χμ.) καὶ γναθικὸν πλάτος (131 χμ.), λίαν πεπιεσμένην τὴν ρίζαν τῆς ρινός, λεπτορρινίαν ἢ μεσορρινίαν (ριν. δείκτ. 42.5) καὶ μικρὰν ρῖνα καθόλου, λίαν προέχοντα μῆλα παρειῶν καὶ γωνιώδη τὴν κάτω γνάθον. Εὑρίσκομεν εἰς τοὺς 'Εσκιμώους τὴν *μογγολικὴν πτυχήν*, ἐξ ἧς ἡ φαινομενικὴ λοξότης τῆς σχισμῆς τῶν βλεφάρων. 'Εμφανίζεται δὲ κατὰ κανόνα καὶ εἰς αὐτοὺς ἡ *μογγολικὴ κηλίς*, ἢ *ἱερὰ* ἢ *κυανῆ*, μέχρι μεγέθους παλάμης ἐπὶ τοῦ κατωτέρου μέρους τῆς ράχεως, κατὰ τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν, ἐξαφανιζομένη μέχρι τοῦ δεκάτου ἔτους τῆς ἡλικίας. Τὸ χρῶμα τοῦ δέρματος εἶνα· ὠχροκίτρινον ἢ ὀρφνοκίτρινον, αἱ τρίχες μέλαιναι παχεῖαι καὶ λεῖαι-τεταμέναι, ἀναδενόμεναι εἰς κορύμβους, καὶ τρίχωσις προσώπου καὶ σώματος σχεδὸν δὲν ὑπάρχει.

Ἡ σημαντικὴ διαφορὰ ὅμως ἀπὸ τοῦ μογγολικοῦ τύπου ἔγκειται εἰς τὴν δολιχοκεφαλίαν, ἥτις, προερχομένη ἐξ ἑτέρου φυλετικοῦ συντελεστοῦ μὴ μογγολικοῦ, χαρακτηρίζει τοὺς 'Εσκιμώους. 'Επίσης διακρίνονται οὗτοι διὰ τὴν χωρητικότητα τοῦ κρανίου, μίαν τῶν μεγαλυτέρων (μέσος ὅρος 15,35 κ. ἑ. κατὰ Broca, 15,63 κατὰ Hrdlička, 15,83 κατὰ Topinard, καὶ 16,46 κλπ.). Οἱ *ἀνατολικοὶ* τῆς Γροιλανδίας καὶ Λαμπραντὸρ ἔχουν ἀνάστημα 1μ.,570—1μ.,577, δολιχοκεφαλίαν, μὲ κρανιακὸν δείκτην 71—75 καὶ κεφαλικὸν δείκτην 76—78, οἱ *δυτικοὶ* τῆς 'Αλάσκας κλπ. ἀνάστημα ὑψηλότερον μέχρις 1μ.,66, μεσοκεφαλίαν μὲ κρανιακὸν δείκτην 77 καὶ κεφαλικὸν δείκτην 79, οἱ *'Αλεοῦται* τελείαν βραχυκεφαλίαν μὲ κρανιακὸν δείκτην 84,8 καὶ μέτριον ἀνάστημα 1μ.,623 καὶ οἱ *'Ασιατικοὶ* ὁμοιάζουσι γενικῶς πρὸς τοὺς τῆς 'Αλάσκας, εἶναι ὅμως ὀλιγώτερον καθαροὶ ἐκ τῆς μείξεως μὲ τὰ ἰδίως μογγολικὰ στοιχεῖα τῆς 'Ασίας καὶ ἔχουν κρανιακὸν δείκτην 79.

'Απὸ ἐθνολογικῆς ἀπόψεως οἱ 'Εσκιμῶοι, ἀνήκοντες εἰς τοὺς ἀρκτικοὺς κατοίκους τῆς ψυχρᾶς βορείου ζώνης, ἔχουν προσαρμοσθῆ πρὸς τοὺς ἐξωτερικοὺς ἰδίους ὅρους καὶ ἀπεμακρύνθησάν πως τῶν λοιπῶν βορείων (ἀσιατικῶν) λαῶν τῶν ἀχανῶν ἀσιατικῶν στεππῶν, μετὰ τῶν ὁποίων ἀποτελοῦν ἓν σύνολον συγγενοῦς πολιτισμοῦ. Κυνηγοὶ καὶ ἁλιεῖς οἱ 'Εσκιμῶοι ζῶσιν εἰς τὰς ἀξένους χώρας των, τρεφόμενοι σχεδὸν ἀποκλειστικῶς διὰ κρέατος καὶ δὴ ὠμοῦ συνήθως. Ὡς πρὸς τὰ διάφορα στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ εὑρίσκομεν βεβαίως ἀρκετὴν ὁμοιογένειαν καθ' ὅλας τὰς ἀρκτικὰς χώρας ἀπὸ τῆς Λαππωνίας μέχρι τῆς Γροιλανδίας, ὑπάρχουν ὅμως καὶ διαφοραί. Τὰ ἐνδύματα καὶ αἱ λέμβοι (Καγιὰκ) εἶναι ἐκ δέρματος, ἡ κατοικία ὑπὸ τύπον κωνικῆς ἡμικεχωσμένης καλύβης ἐκ δέρματος, ἀντικαθισταμένου παρὰ τοῖς 'Εσκιμώοις ὑπὸ χιόνος. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ μακρόταται λίθιναι οἰκίαι διὰ πολλὰς οἰκογενείας. Ἔλαιον φώκης ὡς καύσιμος ὕλη, κύων ὡς ζῷον ἕλξεως, πρωτογόνα ἁλιευτικὰ καὶ κυνηγετικὰ ἐργαλεῖα, πρωτόγονος παραγωγὴ πυρός, χρῆσις βελῶν, πολυγαμία μὲ μητριαρχικὸν σύστημα πολλαχοῦ καὶ ὑπερβολικὴ ἐργασία τῶν γυναικῶν, προλήψεις περὶ πνευμάτων, ποικιλία τρόπων ταφῆς (μωμιοποίησις παρὰ τοῖς 'Αλεούταις, κατάχωσις παρὰ τοῖς 'Εσκιμώοις, γενικῶς λίθινοι τάφοι παρὰ τοῖς ἀνατολικοῖς κλπ.). Γλωσσικῶς οἱ ἀρκτικοὶ λαοὶ δὲν ἔχουν τὴν ὁμοιογένειαν τοῦ μογγολικοῦ καὶ τουρκικοῦ κόσμου τῆς βορείου 'Ασίας, ἀποτελοῦντος τὴν μεγάλην τουρκοταταρικὴν γλωσσικὴν οἰκογένειαν. Καὶ οἱ 'Εσκιμῶοι ἰδιαιτέρως ἀποτελοῦν ἰδίαν γλωσσικὴν ὁμάδα, μὲ μικρὰς διαφορὰς εἰς τὰς καθ' ἕκαστον ὁμάδας των. Οἱ 'Εσκιμῶοι ζῶσι καθ' ὅλως πρωτόγονον τρόπον, ἐνθυμίζοντα τὴν λιθικὴν περίοδον τοῦ ἀνθρώπου, μὴ ἀπομακρυνθέντες τοῦ τρόπου τοῦ βίου τῶν χρόνων καθ' οὓς ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς χώρας των καὶ διερχόμενοι τὸν χρόνον μέσῳ ᾀσμάτων καὶ χορῶν. Οὗτοι ἐκ τῶν ἀρκτικῶν λαῶν κατ' ἐξοχὴν παριστοῦν παλαιότατον ἐθνογραφικὸν τύπον, ἀνάλογον τῷ παλαιολιθικῷ τῆς Εὐρώπης. Διατηροῦν ἀκόμη, ὅπως καί τινες ἄλλοι λαοί, ὡς σημεῖα συνεννοήσεως ἢ μνημονικὰ τοιαῦτα, τὰς ἐντομὰς ἐπὶ ξύλου, κέρατος κλπ., ὅπως τὰς εὑρίσκομεν ἀπὸ τῆς ὠριγνακίου προϊστορικῆς ἐποχῆς, προδρόμους γραφῆς, ὡς καὶ εἰκονογραφικὴν τοιαύτην. 'Ανέπτυξαν ὅμως οἱ 'Εσκιμῶοι μεγάλην ἐπίδοσιν εἰς καλλιτεχνικὰ ἔργα γλυπτικῆς καὶ ζωγραφικῆς, ἐνθυμίζοντα λίαν τὰ τῆς παλαιολιθικῆς γλυπτικῆς περιοδου.

Κατά τινας ἐνθυμίζουν τὸν νεαντερτάλιον ἢ παλαιὸν τύπον τοῦ ἀνθρώπου. Κατὰ τὸν Testut οἱ ἀνατολικοὶ ἰδίᾳ 'Εσκιμῶοι δύνανται νὰ συγκριθῶσι πρὸς τὸν σανσελάδιον τύπον, τὸν παλαιοντολογικὸν μὲν ἀλλὰ νέον τύπον γενικῶς τοῦ ἀνθρώπου (homo sapiens fossilis), μεθ' οὗ πιθανῶς ἔχουν καὶ γενεαλογικὴν συγγένειαν. 'Εμφανίζουν τὴν αὐτὴν δολιχοκεφαλίαν μὲ ὑψηλὸν κρανίον, τὴν αὐτὴν μεγάλην χωρητικότητα, εὐρὺ πρόσωπον καὶ ὑψηλόν, μὲ μεγάλους στρογγύλους ὀφθαλμικοὺς κόγχους καὶ τὸ αὐτὸ μικρὸν ἀνάστημα. Καὶ τὴν φυλετικὴν ταύτην ὁμοιότητα, συμπίπτουσαν μὲ ἐθνογραφικὰς τοιαύτας, παραδέχονται πολλοὶ ἐρευνηταί, προσεγγίζοντες τὸν ἄνθρωπον τοῦ ταράνδου πρὸς τὸν ἀρκτικὸν σύγχρονον. Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

'Εσκιμώων ***ὅρμος*** (Eskimo bay) *[Γεωγρ.].* Φιὸρδ πλῆρες νησίδων ἐπὶ τῶν ΒΑ. ἀκτῶν τοῦ Λαβραδώρ, ἔνθα διεξάγεται μέγα κυνήγιον φωκῶν.

'Εσκιρὸλ (Esquirol), ***'Ιωάννης-Στέφανος-Κυριακός.*** Γάλλος ψυχίατρος (1772—1840). Μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐν Παρισίοις ἰατρικῶν του σπουδῶν

Digitized by Google

ὑπέβαλεν ἐναίσιμον διατριβὴν «Ἐπὶ τῶν παθῶν, θεωρουμένων ὡς αἰτίων, συμπτωμάτων καὶ θεραπευτικῶν μέσων τῶν φρενοπαθειῶν», ἥτις ἐνεποίησε μεγάλην ἐντύπωσιν, μεταφρασθεῖσα ἀμέσως εἰς τὴν ἀγγλικήν, ἡ δὲ γαλλικὴ κυβέρνησις τοῦ ἀνέθεσε τὴν ἀναμόρφωσιν τῶν διαφόρων ἀσύλων. Ἐπὶ διετίαν ὁλόκληρον ἀφιερωθεὶς εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ἐπήνεγκε πλείστας βελτιώσεις ἐπὶ τῶν συνθηκῶν τῆς διαίτης καὶ θεραπείας τῶν ψυχοπαθῶν, ἱδρύθησαν δὲ καὶ νέα ἄσυλα εἰς διαφόρους πόλεις συμφώνως πρὸς τὰ σχέδιά του. Εἶτα ἐγένετο διευθυντὴς τῆς Σαλπετριέρης καὶ τῷ 1825 ἀρχίατρος τοῦ ἀσύλου τῆς Charenton, ὅπερ κατέστησεν ὑπόδειγμα θεραπευτηρίου. Διὰ τῶν περισσοτέρων ἐπιστημονικῶν του πραγματειῶν ἐπεδίωξε τὴν καταπολέμησιν τῆς βαρβάρου ἀγωγῆς τῆς ἐπιβαλλομένης εἰς τοὺς ψυχοπαθεῖς, κηρύσσων ὅτι οἱ ψυχοπαθεῖς εἶναι καὶ αὐτοὶ ἀσθενεῖς. Τὸ σημαντικώτερον τῶν συγγραμμάτων του ὑπῆρξε τὸ ἐπιγραφόμενον «Φρενικαὶ νόσοι» (1838), ἐν τῷ ὁποίῳ καθορίζει τὴν φρενοπάθειαν ὡς ἐγκεφαλικήν, χρονίαν κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπύρετον νόσον, χαρακτηριζομένην ὑπὸ διαταραχῶν τῶν αἰσθήσεων, τῆς νοήσεως καὶ τῆς βουλήσεως. Διὰ τὴν ἐπιστημονικήν του ταύτην δρᾶσιν καὶ τὰς μεγάλας ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας προσήνεγκεν εἰς τοὺς ψυχοπαθεῖς, ἐξελέγη μέλος ὑπὸ τῶν Ἀκαδημιῶν τῆς ἰατρικῆς καὶ τῶν ἐπιστημῶν. Ο. Ρ.

Ἐσκιρὸς (Esquiros), ***Ἐρρῖκος-Ἀλφόνσος***. Γάλλος λόγιος καὶ πολιτικὸς (1814—1876). Μετὰ σειρὰν ποιημάτων καὶ πεζῶν ἔργων κατέγινεν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν συγγραφὴν βιβλίων πρὸς ὑποστήριξιν τῶν σοσιαλιστικῶν ἀρχῶν του. Τολμηρότατος εἰς τὰς ἰδέας καὶ τὸ ὕφος, κατεδικάσθη διὰ τὸ «Εὐαγγέλιον τοῦ λαοῦ», ἐξωρίσθη τῷ 1851 καὶ ἔζησεν εἰς τὴν Ὁλλανδίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν. Ἐπανελθὼν ἐξελέγη ἐπανειλημμένως βουλευτὴς καὶ γερουσιαστὴς καὶ ἐξηκολούθησε νὰ ἐκδίδῃ βιβλία πολεμικῆς καθὼς καὶ μυθιστορήματα μὲ σοσιαλιστικὰς ἀρχάς: «Καρλόττα Κορνταί», «Ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ ἀγγλικὴ ζωή», «Ὁ Αἰμίλιος τοῦ ΙΘʹ αἰῶνος», «Ὁ Ἔρως» κ.λ.π.

Ἐσκιτζὲ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γιαννιτσῶν, ἤδη καλούμενον *Παλαιὸν* (βλ. λ.).

ἐσκιτζῆς· (ἐκ τοῦ τουρκ. *ἐσκὶ*=παλαιὸς) παλαιοπώλης, ἐμβαλωματῆς, πωλητὴς μεταχειρισμένων ὑποδημάτων, ὁ ἄλλως καὶ *καβάφης*· ‖ μεταφ. ὁ μὴ εἰδικὸς τεχνίτης, ὁ μὴ κατηρτισμένος ἐπιστήμων.

ἐσκληρυμμένος, *—η, —ον*· παθ. μετ. τοῦ *σκληρύνω*· ὁ καταστὰς σκληρός, ὁ σκληρυνθείς.

Ἐσκομπὰρ (Escobar). Ἱσπανὸς μουσουργὸς τοῦ ΙΕʹ αἰῶνος. Δεκαοκτὼ ἐκ τῶν συνθέσεών του συμπεριλαμβάνονται εἰς τὴν μοναδικὴν χειρόγραφον μουσικὴν ἀνθολογίαν «Cancionero musical de los siglos XV καὶ XVI», τὴν συνταχθεῖσαν ἐν Ἱσπανίᾳ χάριν εἰς τὸν *Ζουὰν ντὲλλ' Ἐντσίνα*. Σ. Γ.

— **Ἐσκομπὰρ-ὓ-*Μενδόζα*** (Escobar-y-Mendoza). Ἱσπανὸς ἠθικολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1589 ἐν Βαλλαδολίδῳ καὶ ἀποθανὼν τῷ 1669. Ἀνήκων εἰς τὸ τάγμα τῶν Ἰησουϊτῶν, ἀπέκτησε μεγάλην φήμην ὡς ἱεροκήρυξ καὶ ὑπῆρξε πρότυπον εὐσεβείας. Οὐχ ἧττον κατηγόρησαν αὐτὸν ὡς διδάξαντα οὐχὶ τὴν αὐστηρὰν ἠθικὴν καὶ ὡς δικαιολογήσαντα σφάλματά τινα διὰ τῆς παραδοχῆς τῆς καθαρότητος τῶν προθέσεων τοῦ πράξαντος προσώπου καὶ τῆς προσφυγῆς εἰς διακρίσεις λεπτὰς δυναμένας νὰ εὐνοήσωσι τὴν κακοπιστίαν. Ὁ Pascal, ἐν ταῖς «Provinciales» αὐτοῦ (μάλιστα ἐν τῇ 5ῃ καὶ 6ῃ), ἐγελοιοποίησε γνώμας τινὰς ὑποστηριχθείσας ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἔκτοτε τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐγένετο τὸ σύμβολον ἐκείνου τοῦ εἴδους τῶν περιστροφῶν καὶ τοῦ διφορουμένου λόγου, ὃ καλεῖται *ἐσκομπαρδερία* (escobarderie = ὑπεκφυγή, λεπτὸν ψεῦδος, χρῆσις διφορουμένων λέξεων, πονηρὰ ἑρμηνεία). Μεταξὺ τῶν πολυαρίθμων τοῦ Ἐσκομπὰρ ἔργων, ἀποτελούντων περὶ τοὺς 40 τόμους, διακρίνεται λατινικόν τι ποίημα περὶ τοῦ Ἰγνατίου δὲ Λοϋόλα, 1614, ἔργον τῆς πρώτης νεότητος τοῦ συγγραφέως «Περίληψις τῶν περιπτώσεων τῆς συνειδήσεως» (Summula casuum conscientiae), 1626, καὶ μία «Ἠθικὴ θεωρία» ἐν 7 τόμοις (1643). Τὸ περὶ τῶν περιπτώσεων τῆς συνειδήσεως ἔργον τοῦ Ἐσκομπὰρ προσεβλήθη σφοδρότερον τῶν ἄλλων ἔργων αὐτοῦ. Ν. Κ. ΚΑΨΗΣ

Ἐσκομπέντο (Escobedo), ***Βαρθολομαῖος***. Ἱσπανὸς μουσικὸς τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΣΤʹ αἰῶνος, ζήσας τὸ πλεῖστον ὡς ψάλτης ἐν τῷ παπικῷ παρεκκλησίῳ τῆς Ρώμης καὶ ἀποθανὼν ἐν Σεγοβίᾳ. Ἐκ τῶν ἔργων του ἐξεδόθησαν μοτέττα τινὰ ἐν τῇ ἀνθολογίᾳ τοῦ *Ἐσλάβα*, πλεῖστα δὲ ἄλλα παραμένουσι χειρόγραφα εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ Σιξτείου παρεκκλησίῳ καὶ ἐν Τολέδῳ. Γ. Σ.

Ἐσκομπὴ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Τοπωνυμία ἀγνώστου προελεύσεως ἢ ἐτυμολογίας τῆς νοτίας ἐσχατιᾶς τῆς νήσου *Θασοπούλας* (πλάτ. $40^{0}48'50'$ Β., μῆκ. $24^{0}43'20''$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1286: Gulf of Kassandra to Thasso and Lemnos). Ἐπὶ τῆς ἄκρας φάρος Ἄγκα (1929) ἐκλάμψεων λευκῶν 8 μιλ. Ὑπὸ τὴν αὐτὴν ὀνομασίαν φέρεται καὶ ἄκρα (πλάτ. $39^{0}53'50''$ Β., μῆκ. $25^{0}13'45''$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1659: Lemnos island) τῆς βορείας ἀκτῆς τοῦ λιμένος τοῦ Μούδρου. Σ. Ε. Λ.

Ἐσκομπρέρα (Escombrera) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Μέγας καὶ ἀσφαλέστατος αὐλών, ὁ προλιμὴν οἱονεὶ τῆς *Καρθαγένης* (πλάτ. $37^{0}34'$ Β., μῆκ. $0^{0}58'$ Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 774: Adra to Cartagena καὶ 1194: Cartagena harbour). Σ. Ε. Λ.

ἐσκοπίς, *—ίδος* (γαλλ. escopette)· εἶδος ὅπλου, χρησιμοποιουμένου ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ ἱππικοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν 1500—1650. Ν. Θ. Κ.

Ἐσκοριὰλ (Escorial) ἢ ***Ἐσκουριὰλ*** *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς Ἱσπανίας συνδεομένη μετὰ τῆς Μαδρίτης σιδηροδρομικῶς καὶ ἀπέχουσα ταύτης περὶ τὰ 38 χιλιόμετρα. Ἔχει πληθυσμὸν 2.000 κατοίκων, εἶναι σημαντικὴ ἀγορὰ κτηνῶν καὶ διαιρεῖται εἰς δύο μέρη: τὴν *Ἄνω* καὶ *Κάτω Ἐσκοριάλ*.

Εἰς τὸ Ἐσκοριὰλ εὑρίσκεται τὸ ἐπίσημον τῶν Ἱερωνυμιτῶν μοναστήριον τοῦ ἁγίου Λαυρεντίου —καλούμενον ὡσαύτως *Ἐσκοριάλ*—, οἰκοδόμημα θαυμάσιον καὶ ἐξαίσιον, συνενοῦν ἐν ἑαυτῷ παλάτιον, μοναστήριον καὶ βασιλικὸν νεκροταφεῖον (πάνθεον). Τὴν οἰκοδομὴν ἀνήγειρε Φίλιππος ὁ Βʹ τῷ 1563, συνεπλήρωσαν δ' ἀκολούθως τὸ πάνθεον Φίλιππος ὁ Γʹ καὶ ὁ Δʹ τῷ 1654. Τὸ ὅλον τεράστιον οἰκοδόμημα μετὰ τῶν ὑψηλῶν αὐτοῦ πύργων καὶ ἐκκλησιῶν, τοῦ παλατίου, τῶν μοναχικῶν καὶ τῶν βιβλιοθηκῶν, μετὰ τῶν ἐργαστηρίων καὶ κατοικιῶν τῶν τεχνιτῶν καὶ ἐργατῶν, τῶν διαφόρων κήπων, λειμώνων καὶ τοῦ ἀμετρήτου πλούτου προξενεῖ θαυμασίαν ἐντύπωσιν. Ἔχει τὸ σχῆμα ὀρθογωνίου τετραγώνου ἐσχάρας, διότι Φίλιππος ὁ Βʹ ᾠκοδόμησεν αὐτὸ μετὰ τὴν νίκην τῆς μάχης τοῦ ἁγίου

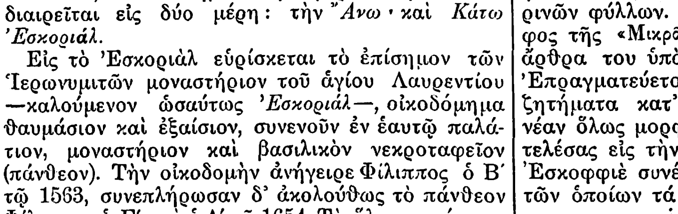

Τὸ ἀνάκτορον τοῦ Ἐσκοριάλ.

Κβιντίνου τῷ 1557, εὐχηθεὶς τοῦτο εἰς τὸν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἑορταζόμενον ἅγιον Λαυρέντιον, τὸν ἐπὶ ἐσχάρας μαρτυρήσαντα. Τὸ οἰκοδόμημα ἔχει περιοχὴν 240 μέτρων μήκους, 140 πλάτους καὶ 30 ὕψους, μετὰ 7 πύργων, 15 θυρῶν, 22 στύλων, 17 σταυροειδῶν διαδρόμων, 1110 παραθύρων καὶ διαφόρων στοῶν. Ἐν αὐτῷ ἐξέχει ἡ μεγάλη ἐκκλησία ρυθμοῦ δωρικοῦ καὶ σχήματος σταυροῦ, μήκους 120 μέτρων καὶ πλάτους 77, μετὰ θόλου, 8 ὀργάνων, 48 θυσιαστηρίων καὶ 40 παρεκκλησίων· πλουσιώτατον εἶναι τὸ σκευοφυλάκιον αὐτῆς εἰς χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ σκεύη, ἄμφια καὶ σταυρούς. Πανταχοῦ τοῦ μεγαλοπρεποῦς κτιρίου διαλάμπει ἡ ἐξαισία ἐργασία, τὰ ποικίλα μάρμαρα, ὁ ἴασπις, ὁ ἄργυρος καὶ ἄλλα πολύτιμα μέταλλα καὶ ξύλα, ὡς καὶ ἀνάγλυφα καὶ εἰκόνες. Ἐν τῷ παλατίῳ, τὸ ὁποῖον ἄλλοτε ἐχρησίμευεν ὡς θερινὴ κατοικία τῶν βασιλέων, ὑπάρχουσι δύο στοαὶ ἐλαιογραφιῶν καὶ ἄλλων εἰκόνων, ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁποίων κατά τινας ἀνήρχετο εἰς 1600 καὶ πλέον καὶ τῶν ὁποίων αἱ πολυτιμότεραι ἀπόκεινται νῦν εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Μαδρίτης. Ὑπογείως κεῖται τὸ πάνθεον, λαμπρῶς ἐπίσης κεκοσμημένον καὶ διῃρημένον εἰς δύο τμήματα, τὸ τῶν βασιλέων καὶ τὸ τῶν πριγκίπων· ἐν τοῖς τοίχοις αὐτῶν ὑπάρχουσιν 26 μαρμάρινα κοιλώματα, ἐν οἷς ἀπόκεινται τὰ ὀστᾶ Καρόλου τοῦ Αʹ, Φιλίππου τοῦ Βʹ καὶ ἄλλων. Πρὸς κατοικίαν τῶν μοναχῶν, οἵτινες ἄλλοτε ἠριθμοῦντο περὶ τοὺς 200, ὑπάρχουσι δύο σειραὶ μοναστηριακῶν κελλίων, μεταξὺ δὲ τῶν διαφόρων μεγάλων αἰθουσῶν ὑπάρχει ἡ περίφημος *Βιβλιοθήκη* τοῦ Ἐσκοριάλ, ἥτις κατὰ τὴν κρίσιν τῶν εἰδημόνων ὑπερβάλλει κατὰ τὴν ἀξίαν πάντα τὰ ἐν τῷ ἱδρύματι πολύτιμα ἀντικείμενα. Ἡ βιβλιοθήκη σύγκειται ἐκ δύο αἰθουσῶν, ὑπὲρ ἀλλήλας κειμένων, 64 μέτρων μήκους καὶ 10 πλάτους, κεκοσμημένων δὲ διὰ ποικίλων τοιχογραφιῶν. Ἡ ἀξία αὐτῆς δὲν συνίσταται τόσον εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν αὐτῇ ἐντύπων καὶ χειρογράφων, ὅσον εἰς τὴν σπάνιν αὐτῶν· ἐν ὅλῳ περιέχει 30.000 πολύτιμα καὶ σπανιώτατα ἔργα ἔντυπα καὶ 4.300 χειρόγραφα, ἐξ ὧν 567 ἑλληνικά, 67 ἑβραϊκά, 1805 ἀραβικὰ καὶ ἄλλα ἐν τῇ λατινικῇ, ἱσπανικῇ καὶ ἄλλαις γλώσσαις. Μεταξὺ τῶν χειρογράφων ὀνομαστὸς εἶναι ὁ *χρυσοῦς κῶδιξ* (Codex aureus), ὅστις περιέχει τὰ 4 εὐαγγέλια μετὰ χρυσῶν γραμμάτων καὶ φυλάττεται ἐν τῇ κάτω βιβλιοθήκῃ. Ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς ἐπὶ τραπέζης κεῖται ὀκτάγωνος ναΐσκος ἐξ ἀργύρου, λίθων πολυτίμων καὶ ἐργασίας Filigran. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχει εἰκὼν Καρόλου τοῦ Μεγάλου περιστοιχιζομένου ὑπὸ πριγκίπων τοῦ οἴκου, τοῦ ἐν τῷ Ρήνῳ παλατινάτου τῶν κομίτων καὶ τῆς βασιλίσσης Δόνας Μαρίας Ἄννης τοῦ Νεοβούργου.

[*Casiri*, Bibliotheka Arabiko-Hispanica (2 τόμ. 1760—1770), ἔνθα κατάλογος τῆς βιβλιοθήκης.] Φ. ΒΑΦΕΑΔΗΣ

ἐσκοῦδον (τό)· παλαιὸν ἱσπανικὸν νόμισμα, βλ. *σκοῦδον*.

Ἐσκουΐντλα (Escuintla) *[Γεωγρ.]*. —1) Πόλις τῆς δημοκρατίας τῆς Γουατεμάλας, κειμένη εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ἡφαιστείου d'Agua μὲ πληθυσμὸν 5.000. —2) Πολίχνη τοῦ Μεξικοῦ ἔχουσα 2.650 κατοίκους. Μ. Ν. Δ.

Ἐσκοφφιὲ (Escoffier), ***Μαρία-Ἐρρῖκος-Ἀμεδαῖος***. Γάλλος λογοτέχνης καὶ δημοσιογράφος (1837—1891). Ἐσπούδασε νομικά, ἀλλ' ἐγκαταλείψας τὴν ἐπιστήμην ἀφωσιώθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ ἐγένετο συνεργάτης διαφόρων καθημερινῶν φύλλων. Ἀπὸ τοῦ 1863 ἐγένετο ἀρθρογράφος τῆς «Μικρᾶς Ἐφημερίδος», ἐδημοσίευε δὲ τὰ ἄρθρα του ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Θωμᾶς Γκρίμμ*. Ἐπραγματεύετο πάντα τὰ πολιτικὰ καὶ τὰ κοινωνικὰ ζητήματα κατ' ἰδιόρρυθμον τρόπον καὶ ἔδωκε νέαν ὅλως μορφὴν εἰς τὴν ἐφημερίδα ταύτην, συντελέσας εἰς τὴν τεραστίαν αὐτῆς κυκλοφορίαν. Ὁ Ἐσκοφφιὲ συνέγραψε πλεῖστα μυθιστορήματα, ἐκ τῶν ὁποίων τά: «Les femmes fatales», «Blonde aux yeux noirs» καὶ «Chloris la Goule», θεωροῦνται ὡς τὰ καλύτερα. Θ. Β.

Ἐσκυλῖνος (ἢ ***Ἠσκυλῖνος***) ***λόφος*** (Esquilinus mons) *[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν ἑπτὰ λόφων τῆς Ρώμης, ὑψούμενος πρὸς νότον τοῦ Κυρηναλίου καὶ πρὸς βορρᾶν τοῦ Κοιλίου λόφου. Τὸ ὕψος αὐτοῦ ἀπὸ μὲν τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης εἶναι 54 μέτρα, ἀπὸ τῶν Θερμῶν τοῦ Τίτου 25 μ. 30, ἀπὸ τῆς πύλης Σάντα-Μαρία Ματζόρε 49 καὶ ἀπὸ τῆς πύλης Σάντο-Λορέντζο 58. Ὁ Ἐσκυλῖνος χωρίζεται ἀπὸ τοῦ Κοιλίου λόφου ὑπὸ τοῦ Κολοσσαίου, ὁ δὲ χῶρος ὁ φέρων σήμερον γενικῶς τὸ ὄνομα Ἐσκυλῖνος ἔφερε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα δύο ὀνόματα, τὸ μὲν βόρειον μέρος τὸ τοῦ Σισπίου λόφου, ὅπου ἐσχηματίζετο εὐρὺ ὀροπέδιον καλούμενον ὑπὸ τῶν Ρωμαίων campus Esquilinus, τὸ δὲ βόρειον, ὅπου ὑπῆρχεν ἡ πύλη Ἐσκυλῖνα, λόφος τοῦ *Ὀσπίου*. Ὁ λόφος οὗτος δὲν περιελαμβάνετο ἀρχικῶς ἐν τῷ σχεδίῳ τῆς Ρώμης· ἐστερεῖτο οἱασδήποτε κατοικίας, ἐπ' αὐτοῦ δὲ ἐξετελοῦντο αἱ θανατικαὶ ποιναὶ τῶν ἐγκληματιῶν. Ἡ παράδοσις ἀναφέρει ὅτι οἱ βασιλεῖς Σέρβιος Τύλλιος καὶ Ταρκίνιος ὁ Ὑπερήφανος ἐπέτρεψαν ἐπ' αὐτοῦ τὴν ἵδρυσιν τῶν πρώτων οἰκιῶν. Ὁ Νέρων ἥνωσε τοὺς περιφήμους κήπους τοῦ Μαικήνα καὶ τοῦ Παλατίνου διὰ τοῦ γιγαντώδους παραδείσου τοῦ Χρυσοῦ Οἴκου καὶ ἀπεκαθάρισε τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς πόλεως, ὅτε, μετὰ τὴν ἐπισυμβᾶσαν μεγάλην πυρκαϊὰν ἐπὶ τῆς βασιλείας του, ηὔρυνε τὸ σχέδιον τῆς Ρώμης. Ὁ αὐτοκράτωρ Τῖτος ἤγειρεν εἰς τοὺς πρὸς μεσημβρίαν πρόποδας τοῦ Ἐσκυλίνου τὰς μεγαλοπρεπεῖς θέρμας, τὰς φερούσας τὸ ὄνομά του. Κατὰ τὴν διαίρεσιν τῆς Ρώμης ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου εἰς δέκα τέσσαρα τμήματα, ὁ Ἐσκυλῖνος λόφος περιέλαβε τὰ τρία. Ὁ λοφίσκος οὗτος καλύπτεται σήμερον ἐξ ὁλοκλήρου ὑπὸ οἰκιῶν καὶ εἶναι ἓν τῶν πυκνοκατοικήτων τμημάτων τῆς νέας πόλεως.

Ὁ Ἐσκυλῖνος λόφος περιελάμβανε πλείστας πηγὰς καὶ ἱερὰ δάση· ἡ ἀνάμνησις ἑνὸς δάσους δρυῶν διεσώθη ἐν τῷ ὀνόματι τῆς porta Querquetulana, χρησιμευούσης ὡς διόδου τοῦ τείχους τοῦ Σερβίου εὑρισκομένου μεταξὺ τῶν λόφων τοῦ Ὀσπίου καὶ τοῦ Κοιλίου. Ἡ πύλη Ἐσκυλῖνα εὑρίσκετο βορειότερον καὶ ἐξ αὐτῆς ἤρχιζον αἱ μεγάλαι λεωφόροι Λαμπικάνα, Πραινεστῖνα καὶ Τιμπουρτῖνα. Ἐκεῖ ἀνευρέθησαν εἰς τὴν θέσιν τῶν κήπων τοῦ Μαικήνα πλεῖστα ἐρείπια τοῦ τείχους τοῦ Σερβίου. Μεταξὺ τῶν ἐρειπίων τοῦ λόφου τούτου καταλέγονται αἱ θέρμαι τοῦ Τίτου, τὸ Νυμφαῖον, γνωστὸν κοινῶς ὡς ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς, ἡ Ἀψὶς τοῦ Γαλλιηνοῦ κλπ. Πλεῖστα ὑδραγωγεῖα ἔχουσι τὴν πηγὴν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ Ἐσκυλίνου, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ διασημότερα εἶναι τὰ μέχρι σήμερον ὑδρεύοντα τὴν Ρώμην τοιαῦτα καὶ γνωστὰ ὑπὸ τὰ ὀνόματα, aqua Tepula, aqua Julia καὶ aqua Marcia. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Ἐσκὼ *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Γαλλίας (βλ. λ. *Σκάλδις*).

Ἔσλα (Esla) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἱσπανίας πηγάζων ἐκ τῶν ὀρέων τῆς Ἀστουρίας καὶ μεγεθυνόμενος ἐκ τῶν ἐκβαλλόντων εἰς αὐτὸν ὑδάτων τοῦ Orbigo καὶ τοῦ Tera. Τὸ μῆκος τοῦ ροῦ του εἶναι περίπου 240 χιλμ. Μ. Ν. Δ.

Ἐσλάβα (Eslava), *δὸν* ***Μιχαὴλ-Ἱλαρίων***. Ἱσπανὸς μουσικοσυνθέτης (1807—1878) καταλαβὼν ἐξέ-

Digitized by Google

χουσαν θέσιν ἐν τῇ πατρίδι του, ἔνθα ἐχρημάτισε διευθυντὴς τῆς ὀρχήστρας τῆς βασιλίσσης Ἰσαβέλλας καὶ καθηγητὴς τῆς ἁρμονίας τοῦ ᾠδείου τῆς Μαδρίτης. Ὁ Ἐσλάβα ἔγραψε: τρία μελοδράματα («El solitario»; «Las treguas di Tolemaida»; «Pedro el Cruel»), θρησκευτικὴν μουσικήν, ἓν «Ἐγχειρίδιον συνθέσεως» κλπ. Ἐκτὸς τούτου κατήρτισεν ἀξιόλογον συλλογὴν ὑπὸ τὸν τίτλον: «Museo organico espanol», περιλαμβάνουσαν πλεῖστα ἐνδιαφέροντα ἔργα παλαιῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μουσουργῶν. Γ. Σ.

Ἔσλιν, *Κωνσταντῖνος*. Ἕλλην νομομαθὴς καὶ πολιτικὸς γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1844 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1920. Ὁ πατήρ του ἦτο ἐκ τῶν κατελθόντων μετὰ τοῦ Ὄθωνος εἰς Ἑλλάδα Βαυαρῶν, ἡ δὲ μήτηρ του Ἑλληνὶς ἐκ Σύρου. Διακούσας τὰ ἐγκύκλια καὶ ἐπιστημονικὰ μαθήματα ἐν Ἀθήναις, ἐγένετο διδάκτωρ τῆς νομικῆς τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου καὶ συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του ἐν Λειψίᾳ, Μονάχῳ, Ζυρίχῃ καὶ Βρυξέλλαις. Ἐπιστρέψας εἰς Ἀθήνας διωρίσθη ἐπὶ μικρὸν πρωτοδίκης, μεθ' ὃ παραιτηθεὶς ἐδικηγόρησε κατ' ἀρχὰς ἐν Σύρῳ, εἶτα δὲ εἰς Ἀθήνας. Ὅταν μετὰ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897 ἀνέλαβε τὴν κυβέρνησιν ὁ Δ. Ράλλης, διωρίσθη νομάρχης Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ τουρκικὸς στρατὸς προήλαυνεν εἰς Λαμίαν, εἶχε δὲ φθάσει εἰς τὴν μικρὸν ἀπέχουσαν τῆς πόλεως ταύτης θέσιν Ταράτσαν. Ὁ Ἔσλιν μεταβὰς εἰς τὸ τουρκικὸν στρατηγεῖον ἠδυνήθη νὰ πείσῃ τὸν Ἐτὲμ πασᾶν, ὅπως ἀναστείλῃ τὴν προέλασιν ἀναμένων τοῦ σουλτάνου Ἀβδοὺλ Χαμὶτ ἀπαγορευτικὴν διαταγήν, ἥτις προεκλήθη τῇ ἐπεμβάσει τοῦ τσάρου Νικολάου Β', εἶτα δὲ διεπραγματεύθη τοὺς ὅρους ἀνακωχῆς. Ἀποσυρθεὶς τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας ἤρξατο αὖθις δικηγορῶν. Τ' ἀποτελέσματα τοῦ πολέμου τοῦ 1897 ἔπεισαν τὸν Ἔσλιν, ὅτι ἡ κυρία ἀφορμὴ ἀποτυχιῶν τῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς ἦτο τὸ ἄκρως φιλελεύθερον πολίτευμα τῆς χώρας καὶ συνέλαβε τὴν ἰδέαν περὶ μεταρρυθμίσεως αὐτοῦ, πρὸς τοῦτο δὲ συνέστησε σύλλογον, εἰς ὃν μετέσχον πλεῖστοι πολιτευόμενοι ἐξ ὅλων τῶν κομμάτων καὶ ἄλλοι ἐπιστήμονες, εἰργάζετο δὲ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου. Ἀλλ' ἐν τῷ συλλόγῳ ἀνεφύησαν διχογνωμίαι ὡς πρὸς τὴν μορφὴν τοῦ πολιτεύματος καὶ διελύθη οὗτος. Ἀπὸ τοῦ 1909 ἤρξατο ἀναμιγνυόμενος εἰς τὴν ἐνεργὸν πολιτικήν, ἐξελέγη δὲ βουλευτὴς Ἀττικῆς καὶ πρόεδρος τῆς ἀναθεωρητικῆς βουλῆς τοῦ 1910, ὑπερμαχήσας τῶν συνταγματικῶν μεταρρυθμίσεων. Τῷ 1916 ἐγένετο ὁ πρῶτος πρόεδρος τοῦ δικηγορικοῦ συλλόγου Ἀθηνῶν. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1917 ἀπηλάθη ὑπὸ τῶν συμμάχων μετ' ἄλλων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν εἰς τὴν Κορσικήν, μετὰ τὸ πέρας δὲ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου παρεδόθη ὑπὸ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ παρεπέμφθη ἐνώπιον ἐκτάκτου στρατοδικείου, τὸ ὁποῖον τὸν κατεδίκασεν εἰς θάνατον, ὡς μετασχόντα εἰς τὰς σκηνὰς τοῦ Νοεμβρίου 1916, καίτοι οὗτος διεμαρτυρήθη δημοσίᾳ διὰ τὰ γενόμενα κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας. Ἡ ἀπόφασις τοῦ στρατοδικείου ἀνηρέθη κατόπιν, ἀλλ' ὁ Ἔσλιν, νοσήσας, μετεφέρθη εἰς τὸ δημοτικὸν νοσοκομεῖον, ὅπου ἀπέθανε. Θ. Β.

— **Ἔσλιν, *Λουδοβῖκος*.** Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου γεννηθεὶς τῷ 1841 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1866. Σπουδάσας εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις πανεπιστήμιον τὰ νομικά, ἐγένετο δικηγόρος. Ἐκραγείσης τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1866, μετέβη εἰς Κρήτην μετ' ἄλλων ἐθελοντῶν, ὅπως μετάσχῃ τοῦ ἀγῶνος ἀκολουθῶν τὸν Ζυμβρακάκην καὶ ἐφονεύθη μαχόμενος μετὰ τῶν συναδέλφων του δικηγόρων Βαρνάβα καὶ Βαφειάδη. Θ. Β.

Ἔσλινγκ (Essling) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Αὐστρίας ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως καὶ ἔναντι τῆς κωμοπόλεως Ἄσπερν, γνωστὸν ἐκ τῆς παρ' αὐτὸ συναφθείσης μάχης μεταξὺ Γάλλων καὶ Αὐστριακῶν, γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα *μάχη Ἄσπερν καὶ Ἔσλινγκ* (βλ. λ. *Ἄσπερν*).

Ἔσλινγκεν (Esslingen) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας (Βυρτεμβέργη), ἐκτισμένη παρὰ τὸν ποταμὸν Νέκκαρι. Κάτοικοι 22.240. Ἔχει χυτήρια σιδήρου, ἐργοστάσια κατασκευῆς μηχανῶν καὶ νηματουργεῖα. Ἄλλοτε ἐχρησίμευεν ὡς διαμονὴ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἦτο ἐλευθέρα πόλις, προσαρτηθεῖσα εἰς τὴν Βυρτεμβέργην τῷ 1802. Μ.Ν.Δ.

Ἔσμαν (Esmann), ***Γουσταῦος - Φρειδερῖκος***. Δανὸς λόγιος γεννηθεὶς ἐν Κοπεγχάγῃ τῷ 1860. Διακρινόμενος διὰ τὴν γλαφυρότητα τοῦ ὕφους του, εἶναι γνωστὸς μᾶλλον ὡς δραματικὸς συγγραφεύς. Ἐκ τῶν καλυτέρων του θεατρικῶν ἔργων εἶναι: «Ὁ ἄγαμος», «Στὴν ἐπαρχία» καὶ «Πρὸ τοῦ γάμου». Μ. Ν. Δ.

Ἐσμάν. Ἐμίρης τῶν ἐν Ταρσῷ Ἀράβων. Ἐπωφελούμενος οὗτος τῆς εἰς Κιλικίαν ἀπασχολήσεως τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ, ἐκστρατεύσαντος ὑπὸ τὸν Βασίλειον Α' τὸν Μακεδόνα κατὰ τῶν ἐν Κιλικίᾳ Ἀράβων, ἐξώπλισε τῷ 880 πεντήκοντα μεγάλα πλοῖα, ἐκ τῶν λεγομένων «κομβαρίων», ἐπέδραμε κατὰ τῶν ἑλληνικῶν παραλίων καὶ προσέβαλε τὴν Εὔριπον (Χαλκίδα) τῆς Εὐβοίας. Ὁ Βασίλειος Α', πληροφορηθεὶς τὰς προπαρασκευὰς τοῦ Ἐσμάν, εἰδοποίησεν ἐν τάχει τοὺς ἐν Βυζαντίῳ περὶ τῆς ἐπικειμένης ἐπιδρομῆς καὶ οἱ κατὰ τόπους στρατηγοὶ ἔλαβον ἐγκαίρως τὰ ἐνδεδειγμένα διὰ τὴν ἄμυναν μέτρα, οὕτως ὥστε, ὅταν ὁ ἀραβικὸς στόλος ἐνεφανίσθη πρὸ τῆς Χαλκίδος, εὑρίσκετο ἤδη ἐν αὐτῷ ὁ διοικητὴς τοῦ θέματος Ἑλλάδος στρατηγὸς Οἰνόης μετὰ ἰσχυρῶν δυνάμεων καὶ τὰ τείχη τῆς πόλεως εἶχον ἤδη ἐξοπλισθῇ διὰ τῶν ἀναγκαίων πολεμικῶν μηχανῶν (πετροβόλων, τοξοβαλιστρῶν κ. λ.). Ὅταν ὁ ἐχθρικὸς στόλος, βοηθούμενος ὑπὸ εὐνοϊκοῦ ἀνέμου, ἐπλησίασε κάτωθεν τῶν τειχῶν, οἱ ἀμυνόμενοι ἐκσφενδονήσαντες «ὑγρὸν πῦρ» ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων, ἐπυρπόλησαν πολλὰ αὐτοῦ πλοῖα. Ἐν τούτοις αἱ ἐπιθέσεις ἐσυνεχίζοντο μετὰ πείσματος, μέχρις οὗ ὁ στρατηγὸς Οἰνόης, ἐνεργήσας ἔξοδον, ἐπετέθη κατὰ τῶν Ἀράβων καὶ μετὰ πεισματώδη μάχην ἔτρεψεν αὐτοὺς εἰς φυγήν, ἀφοῦ ἐφόνευσε πλείστους ἐξ αὐτῶν μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ των Ἐσμάν.
Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ἐσμαρκίτης (ὁ) (Esmarkit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εὑρέθη εἰς τὸ Bräkke τῆς Νορβηγίας, καὶ ἀποτελεῖται ἐν μέρει ἐξ *ἀστριακῆς οὐσίας (ἀνορθίτου)* καὶ ἐν μέρει ἐξ οὐσίας, ἡ ὁποία εἶναι προϊὸν ἀλλοιώσεως τοῦ ὀρυκτοῦ *κορδιερίτου*. Γ. Κ. Γ.

Ἔσμαρχ (Esmarch), ***Ἰωάννης - Φρειδερῖκος - Αὔγουστος, φὸν—***. Γερμανὸς χειρουργὸς γεννηθεὶς τῷ 1823. Μετὰ τὴν πρώτην σταδιοδρομίαν του ἐχρημάτισεν ὑφηγητὴς ἐν Κιέλῳ (1849—1854), τῷ δὲ 1857 ἐγένετο τακτικὸς καθηγητής. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1870 ὑπηρέτησεν ὡς γενικὸς στρατιωτικὸς ἀρχίατρος. Ἐκ τῶν πολυπληθῶν ἔργων του κυριώτερα εἶναι: «Περὶ χρονίας φλεγμονῆς τῶν ἀρθρώσεων» (1867), «Περὶ πρώτης τῶν τραυμάτων ἐπιδέσεως ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης» (1875), «Περὶ ἀντισηπτικῆς θεραπείας τῶν τραυμάτων ἐν πολέμῳ», «Περὶ καρκίνου», «Περὶ ἐλεφαντιάσεως» (1885), «Περὶ χειρουργικῆς τεχνικῆς ἐν πολέμῳ» (1871) κτλ. Ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ φέρεται ἐπίδεσμος ἐλαστικὸς (βλ. κατ.) καὶ ἐγχείρησις ἀφορῶσα τὴν ἀγκύλωσιν τῆς κροταφο-γναθικῆς ἀρθρώσεως, συνισταμένη εἰς τὴν διὰ διεκπρίσεως ταύτης παραγωγὴν ψευδαρθρώσεως. Ο. Ρ.

—**Ἔσμαρχ** (Esmarch), *ἐπίδεσμος —*. Συνίσταται: 1) ἐκ ταινίας ἐλαστικῆς, δι' ἧς περιβάλλεται σπειροειδῶς μέλος τι ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω πρὸς ἀπέλασιν τοῦ αἵματος εἰς τὴν ῥίζαν αὐτοῦ· 2) ἐκ ταινίας ἢ σωλῆνος ἐπίσης ἐλαστικοῦ, δι' οὗ περιβάλλεται κυκλοτερῶς δίς, τρὶς ἢ τετράκις τὸ μέλος ἀμέσως ὑπὸ τὴν τελευταίαν τῆς πρώτης ταινίας περιβολὴν πρὸς παρακώλυσιν τῆς ἐπαναγωγῆς τοῦ αἵματος εἰς τὴν ἔξαιμον καταστᾶσαν μοῖραν. Ὡς αἱμοστατικὸς μόνον χρησιμεύων ἐν τῇ ἀρχῇ, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἐπωνυμία *ἴσχαιμος*, ἐφαρμόζεται ἤδη αὐτὸς ἢ ἁπλούστερος πρὸς ἀναίμακτον ἐκτέλεσιν διαφόρων ἐγχειρήσεων (ἐξαίρεσις ὄγκων, διέκπρισις, ἀκρωτηριασμός, ἀπολίνωσις κλπ.), ἐπιτρέπων ἅμα τὴν διερεύνησιν τοῦ τραυματικοῦ πεδίου καθ' ὅλους τοὺς μυχοὺς καὶ τὰς γωνίας πρὸς ἀνεύρεσιν παρασχίδων, ἀλλοτρίων σωμάτων, διῃρημένων ὀργάνων, οἷον τενόντων, μυῶν. Ι. Π.

Ἑσμὲ-*σουλτάνα* βλ. *Ἀζιμὲ-σουλτάνα*.

Ἐσμὲ (Echmé) *[Γεωγρ.]*. Ὑποδιοίκησις τῆς Τουρκίας ἐν τῷ νομῷ Μαγνησὰ (Μαγνησίας, τέως Σαρουχάν), κειμένη εἰς τὰ ἀνατολικὰ τοῦ νομοῦ τούτου. Ἔχει ἐπιφάνειαν 1320 τετρ. χιλιομέτρων καὶ 20.916 κατοίκους (1927). Ὁ ἑλληνικὸς αὐτῆς πληθυσμὸς ἀνήρχετο εἰς 1000 περίπου, προσφυγόντας μετὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφὴν εἰς Ἑλλάδα. Ἕδρα ἡ πολίχνη *Τακμά*, ἄλλως *Ἀσμὰ* ἢ *Ἐσμέ*, ἔχουσα 945 κατοίκους (1927). Κυριώτερα προϊόντα σιτηρά, σταφίδες, βάμβαξ καὶ ὀπωρικά. Ν. Μ.

ἐσμεράλδα (ἡ). Χορὸς συγγενὴς πρὸς τὴν *πόλκα*, χορευθεὶς τὸ πρῶτον τῷ 1850 ἐπὶ μπαλέττου τοῦ Πουνι. Γ. Σ.

Ἐσμεράλδας (Esmeraldas) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς δημοκρατίας τοῦ Ἰσημερινοῦ μὲ θαυμάσιον λιμένα ἐπὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ρίο ντὲ λὰς Ἐσμεράλδας, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία τῆς πόλεως. Τὰ περίχωρα αὐτῆς, ἐξαιρετικὰ εὔφορα, παράγουν κακάον, καπνόν, βανίλλην καὶ ὀπωρικά. Ν.Μ.Δ.

ἐσμὸς (ὁ)· σμῆνος, πλῆθος: «ἐσμὸς μελισσῶν,—γυναικῶν,—παιδίων».

Ἐσμοὺν *[Γεωγρ.]*. Ἐπινείλιος, τῆς δυτικῆς αἰγυπτιακῆς ὄχθης, ὕφορμος. Εἶναι, κατὰ C. Müller, ἡ *Ἑρμοπολιτικὴ* Φυλακὴ (βλ. λ.) τοῦ Στράβωνος καὶ τοῦ Πτολεμαίου. Σ. Ε. Λ.

Ἐσμοὺν καὶ ***Ἔσμουνος***. Φοινικικὸς θεός, ὁ ὄγδοος καὶ τελευταῖος τῶν Καβείρων (ὁ πρῶτος κατὰ τὴν ἀλχημιστικὴν ἀρχήν: «ὁ πρῶτος ἔσχατος καὶ ὁ ἔσχατος πρῶτος»). Ἡ παλαιοτέρα περὶ αὐτοῦ πληροφορία ἀνάγεται εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Χιρὰμ Α' τῆς Τύρου, συγχρόνου τοῦ Σολομῶντος. Εἰς Σιδῶνα ἀπετέλει τριάδα μετὰ τῶν Βάαλ καὶ Ἀστάρτης, ὑπὸ δὲ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων ἐταυτίσθη πρὸς τὸν Ἀσκληπιόν. Ἡ λατρεία τοῦ θεοῦ τούτου ὑπῆρξεν ἐξόχως διαδεδομένη καί, κατὰ συνέπειαν, πολλαὶ καλλιτεχνικαὶ προσπάθειαι κατηναλώθησαν πρὸς τιμὴν αὐτοῦ. Ἐν Βηρυττῷ, Σιδῶνι, Αἰγύπτῳ, Κύπρῳ, Σικελίᾳ, μάλιστα δ' ἐν Καρχηδόνι, ἀνευρέθησαν πολυπληθεῖς, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐνδείξεις ὁμιλοῦσαι εὐκρινῶς περὶ τῆς ἐκτάσεως τῆς λατρείας τοῦ θεοῦ τούτου. Ἐπὶ καβειρικῶν νομισμάτων, προερχομένων ἀπὸ τὰς Βαλεαρίδας νήσους, ἀπεικονίζεται ὁ Ἐσμοὺν μὲ τὴν κεφαλὴν περιβαλλομένην ἀπὸ αἴγλην ὀκτάκτινον. Εἰς τὴν Καρχηδόνα ὑπῆρχε σπουδαιότατον ἐφ' ὑψηλοῦ τόπου ἱερὸν αὐτοῦ, ἔνθα συνήρχετο ἡ σύγκλητος καὶ ἐφυλάσσοντο τὰ ἀρχεῖα τοῦ κράτους. Μνημειῶδες δ' ἀπὸ πάσης ἀπόψεως εἶναι τὸ ἕτερον ἐκεῖνο ἱερὸν τοῦ θεοῦ τούτου, ὅπερ ὁ Μακρίδης βέης ἀνέσκαψεν ἀπὸ τοῦ 1901 καὶ ἐφεξῆς παρὰ τὴν Σιδῶνα. Ἀπεκαλύφθη ἡ βάσις τοῦ περιβόλου τοῦ ναοῦ τούτου, ἔχουσα πλάτος 59 μ. καὶ μῆκος 45 μ. καὶ ἀκολουθοῦσα τὴν κλίσιν μικροῦ λόφου ὑψουμένου ὑπὲρ τὴν κοιλάδα τοῦ Νὰρ-Ἀβαλί, εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας περίπου πρὸς βορρᾶν τῆς Σιδῶνος, ἐντὸς δὲ τοῦ περιβόλου τούτου σύνολον ἐρειπίων. Ἐπιγραφαὶ εὑρεθεῖσαι ἐντὸς τοῦ ναοῦ τούτου μαρτυροῦν, ὅτι ἱδρυτὴς αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ βασιλεὺς Μπονταστάρτ, ἄρχων τῆς Σιδῶνος, ἀνήκων εἰς τὴν αὐτὴν μὲ τοὺς βασιλεῖς Τάμπητ καὶ Ἐσμουναζὰρ δυναστείαν καὶ βασιλεύσας κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ε' αἰῶνος π. Χ. Ι. Μ. Π.

Ἐσμουναζάρ. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστοὶ δύο βασιλεῖς τῆς Τύρου καὶ Σιδῶνος. —1) *Ἐσμουναζὰρ Α'*, δεύτερος κατὰ σειρὰν βασιλεὺς (319—307 π. Χ.) μετὰ τὸν Μ. Ἀλέξανδρον. —2) *Ἐσμουναζὰρ Β'* (293—280 π. Χ.). Εἰς τὴν συλλογὴν τῶν σημιτικῶν ἐπιγραφῶν (C.I.S. I. p.31) δημοσιεύεται ἡ ἐπιγραφὴ τῆς σαρκοφάγου τοῦ Ἐσμουναζὰρ Β'.

Ἔσμπγιερ (Esbjerg) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Δανίας εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς συνοριακῆς γραμμῆς τοῦ Σλέβιγκ εἰς τὴν δυτικὴν Γιουτλάνδην. Ἡ πόλις ἀριθμοῦσα σήμερον ὑπὲρ τὰς δέκα χιλιάδας κατοίκων ἐσχηματίσθη ἀπὸ τοῦ 1868 καὶ ἐντεῦθεν λόγῳ τῆς ἐπισήμου ἀναγνωρίσεως τοῦ Ἔσμπγιερ ὡς ἐμπορικοῦ λιμένος διὰ τὰς μετὰ τῆς Ἀγγλίας κυρίως συναλλαγάς.

ἐσνάφης (ὁ)· ἄνθρωπος ἀνήκων εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐσναφίων (βλ. *ἐσνάφι)*, μικροεπαγγελματίας ἢ μικροτεχνίτης.

ἐσνάφι (τό)· (ἐκ τοῦ τουρκ. *ἐσνάφ*, ὅπερ πάλιν ἐκ τοῦ ἀραβ. *σένφ*=τάξις) συντεχνία, σωματεῖον, ἄλλως *συνάφι* (ἐσφαλμένως).

— *[Ἐγκυκλ.]* Τὰ ἐσνάφια ἐν Τουρκίᾳ ἦσαν σωματεῖα, ἅτινα ὑπέκειντο εἰς ἕνα κεχαγιᾶν, ἀνάλογον πρὸς τὸν πρόεδρον τῶν σημερινῶν συντεχνιῶν. Ἡ θέσις τῶν κεχαγιάδων τούτων ἐδίδετο ἄλλοτε ἐν εἴδει συντάξεως (τσιρακλὶκ) εἰς παλαιοὺς ὑπαλλήλους ἢ ὑπηρέτας τῶν σουλτανικῶν ἀνακτόρων, βραδύτερον δὲ ὡς σουλτανικὴ παροχὴ καὶ εἰς ἐν ἐνεργείᾳ τοιούτους ὑπαλλήλους, ἂν καὶ κατὰ τὸν νόμον ὁ κεχαγιᾶς ἐσναφίων τινῶν ἦτο αἱρετός. Παρὰ τὸν κεχαγιᾶν ὑπῆρχεν εἷς ταμίας καὶ εἷς γραμματεύς, οἵτινες ἐν τῇ θεωρίᾳ ἔδει νὰ ἐκλέγωνται ὑπὸ διοικητικοῦ συμβουλίου, τῆς λεγομένης λόντζας (ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ loggia). Ἡ ἐντολὴ τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου καθωρίζετο ὑπὸ τῶν συντέχνων. Κυρίως ἡ λόντζα ἐπέβλεπε τὰ κοινὰ συμφέροντα τῆς συντεχνίας, ἐμερίμνα διὰ τὴν εἴσπραξιν τῶν εἰσφορῶν τῶν προϊσταμένων καὶ τῶν ὑπ' αὐτοὺς ἐργαζομένων καὶ διὰ τὴν διάθεσιν τοῦ προϊόντος τῆς εἰσφορᾶς ταύτης ὑπὲρ τῶν ἀναξιοπαθούντων συντέχνων, ἐξήσκει εἶδος πειθαρχικῆς ἐξουσίας ἐπὶ ἐλαφρῶν ἀδικημάτων, ὁποῖα ἡ μέθη καὶ ἡ ὀκνηρία, ἐπέβαλλε τὴν ποινὴν τῆς ἐπί τινας ἡμέρας ἀργίας ἢ προσωπικῆς κρατήσεως, εἰς παλαιοτέρους δὲ χρόνους καὶ τὴν ποινὴν τοῦ ῥαβδισμοῦ. Ἄλλοτε ἡ λόντζα ἐξήσκει καὶ καθήκοντα εἰρηνοδικείου τῆς συντεχνίας, ἔχουσα καὶ κλητῆρας, τοὺς λεγομένους γιὰτ (παλληκάρια) ὑπὸ τὰς διαταγὰς ἑνὸς ἀρχικλητῆρος *(γιὰτ-μπασῆ)*. Ἕδρα τῆς λόντζας ἦτο τὸ λεγόμενον *κεχαγιᾶ ντουκιανί*.

Τὰ τῆς ὀργανώσεως τῶν ἐσναφίων εἶχον κανονισθῇ δι' εἰδικοῦ νόμου, καθ' ὃν τῶν μὲν καραβοπανάδων, σιδηροπωλῶν, ἀρτοποιῶν, παντοπωλῶν, ὀπωροπωλῶν, κηπουρῶν καὶ τινων ἄλλων ὁ κεχαγιᾶς διορίζεται ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως διὰ «βερατίου», τῶν δὲ λοιπῶν ἐκλέγεται ὑπὸ τῶν προκρίτων τῆς συντεχνίας.

Εἰς τὸν κεχαγιᾶν ἐδίδετο ὑπὸ τοῦ δημάρχου σφραγὶς ἀποτελουμένη ἐκ τεσσάρων τεμαχίων, ὧν ἕκαστον παρεδίδετο εἰς τέσσαρας ἐκ τῶν εὐϋποληπτοτέρων συντέχνων, ἐνῷ ὁ κεχαγιᾶς ἐκράτει τὴν λαβήν, δι' ἧς συνηνοῦντο τὰ τέσσαρα τεμάχια. Κατὰ τὸν αὐτὸν νόμον τὰ σπουδαιότερα ἐσνά-

Digitized by Google

φια εἶχον καὶ τοὺς λεγομένους *οὐστᾶ-μπασῆ* (ἀρχιτεχνίτας), οἵτινες διὰ τοὺς παντοπώλας ὠνομάζοντο *τουρνὲκ-μπασῆ* καὶ διὰ τοὺς κουρεῖς *κιοσὲ-οὐστᾶ*. Πᾶς σύντεχνος, ἐγγραφόμενος εἰς ἓν ἐσνάφιον, ἔπρεπε νὰ καταθέσῃ ἐγγυοδοσίαν διὰ τὰς ἐξ ἀμελείας ἢ ἐκ δόλου προξενουμένας ζημίας ἢ διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν χρεῶν, φόρων καὶ ἐνοικίων του. Ἐν περιπτώσει παραβάσεως τῶν καθηκόντων του, ὁ σύντεχνος ἐδικάζετο ὑπὸ τοῦ συμβουλίου, ἀποτελουμένου ἐκ τοῦ κεχαγιᾶ, τοῦ γιὶτ-μπασῆ καὶ τῶν ἀρχιτεχνιτῶν. Εἰς τοὺς συντέχνους ἐξέδιδεν ὁ κεχαγιᾶς πιστοποιητικὰ ἀνανεούμενα κατ' ἔτος ἔναντι πληρωμῆς δικαιώματος 5—20 γροσίων, ἐπὶ πλέον οἱ σύντεχνοι κατέβαλλον μηνιαῖον δικαίωμα 30 παράδων (20 λεπτῶν) μέχρις $7\frac{1}{2}$ γροσίων (1.70). Τὰ περὶ τῶν δικαιωμάτων τούτων ἀνεκοίνωσεν ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις εἰς τὰς ξένας κυβερνήσεις διὰ ῥηματικῆς διακοινώσεως ὑπὸ ἡμερομηνίαν 14 Σεπτεμβρίου 1862.

Διὰ νεωτέρου νόμου ὑπὸ ἡμερομηνίαν 10 Δζεμαζὶ-οὺλ-ἐββὲλ 1309 (1892) εἶχεν ἱδρυθῆ ἐν τῇ νομαρχίᾳ Κωνσταντινουπόλεως ἰδιαίτερον «γραφεῖον ἐσναφίων» ταχθὲν ὑπὲρ τοὺς κεχαγιᾶδες τῶν συντεχνιῶν, τοὺς ὁποίους ἠδύνατο καὶ νὰ παύῃ. Τὸ γραφεῖον τοῦτο εἶχε τὴν εἴσπραξιν τῶν δικαιωμάτων ἀδείας ἐπαγγέλματος (ἐσνὰφ τεσκερεσὶ) ὡς καὶ τὴν ὅλην ἐπίβλεψιν τῶν συντεχνιῶν καὶ τῶν μελῶν αὐτῶν, οἵτινες ἔπρεπε νὰ εἶναι Ὀθωμανοὶ ὑπήκοοι, ἰδίᾳ δι' ὡρισμένα ἐπαγγέλματα. Ἐκ τούτων ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἤθελε νὰ ἀποκλείσῃ εἰδικῶς τοὺς Ἕλληνας ὑπηκόους, ἰδίᾳ μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897 κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις τῆς προξενικῆς συμβάσεως· ἡ ἑλληνικὴ ὅμως πρεσβεία διεμαρτύρετο ἑκάστοτε, ὑποστηρίζουσα ὅτι οὗτοι ἔχουσι κεκτημένα δικαιώματα, καθὰ ἐξασκοῦντες ἀρχαιόθεν ἐπαγγέλματα, εἰς τὰ ὁποῖα δὲν ἠσχολοῦντο οἱ ἄλλοι ἀλλοδαποί.

Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ κεμαλικοῦ καθεστῶτος ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ὁριστικῶς ἀπηγόρευσε τὴν ἐξάσκησιν ὡρισμένων μικροεπαγγελμάτων (καρραγωγέων, ἁμαξάδων, λεμβούχων, διερμηνέων κ.λ.) καὶ ἐλευθερίων ἐπαγγελμάτων εἰς ἀλλοδαπούς, ἐννοεῖ δὲ νὰ ἀποκλείσῃ ἔκ τινων συντεχνιῶν καὶ αὐτοὺς τοὺς Ἕλληνας τὸ γένος Ὀθωμανοὺς ὑπηκόους.

Τὰ ἐσνάφια ἤσκησαν ἐπιρροὴν ἐν τοῖς ἐθνικοῖς ἡμῶν πράγμασι μετὰ τὴν ἅλωσιν. Οἱ πρόεδροι τῶν διοικούντων αὐτὰ συμβουλίων, οἱ πρωτομαγίστορες, ἐλάμβανον μέρος ἐνεργὸν εἰς τὰς ἐκλογὰς τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως, προσεκαλοῦντο δὲ νὰ μετέχωσι τῶν γενικῶν ἐν τῷ πατριαρχείῳ συνελεύσεων περὶ κοινοτικῶν ὑποθέσεων, μετὰ τὴν ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδα κυρίως· διότι, κατ' αὐτὴν καὶ πρὶν αὐτῆς, τὰ πάντα σχεδὸν διεῖπον οἱ «κληρικοί» τῆς πατριαρχικῆς αὐλῆς, οἱ λαϊκοὶ δηλαδή, οἱ κατέχοντες ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα. Εἰς τὰ γραφεῖά τινων ἐσναφίων οἱ πατριάρχαι τῶν Ἱεροσολύμων εἶχον ἐμπεπιστευμένα κουτία, ἢ γλωσσόκομα, ὅπου ἔρριπτον οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς συντεχνίας ὁσονδήποτε ποσὸν ἤθελον ὑπὲρ τοῦ Παναγίου Τάφου. Εἰς ἐσνάφιά τινα τὸ πατριαρχεῖον (Κωνσταντινουπόλεως) ἀνέθετε μετὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα τὴν ἐποπτείαν καὶ διαχείρισιν καὶ διεύθυνσιν τῶν κτημάτων καὶ χρημάτων πτωχῶν τινων ἐν τῇ πρωτευούσῃ ναῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ παρέδιδον τοὺς ναοὺς ἀπηλλαγμένους χρεῶν. Ἀλλ' εἰς τὸ ἐσνάφι τῶν γουναράδων, ἢ γουνάρεων, ὡς ἔγραφεν ἄλλοτε τὸ πατριαρχεῖον, ἀνετίθετο ἡ κηδεμονία καὶ ἐφορία σχολείων τινῶν ἑλληνικῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, αὐτὴ δὲ ἡ συντεχνία ἐπώπτευε καὶ διεχειρίζετο σχεδὸν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος τὴν περιώνυμον ἐν Πάτμῳ σχολήν, ἧς εὐεργέτης πραγματικὸς ἀνεδείχθη Μανωλάκης ὁ Ὑψηλάντης. Σύγχρονος αὐτῷ πρωτομαγίστωρ, ἢ ἀρχιγούναρης, ὁ Ἀθανασάκης (κιουρκτσήμπασις) ἔστρωσε τὸ ἔδαφος τοῦ ἐν Φαναρίῳ πατριαρχικοῦ ναοῦ.

Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις παρεῖχε σημασίαν εἰς τὰς συντεχνίας, ἐν δὲ γενικοῖς ζητήμασιν ἀπεδέχετο καὶ ἐπήκουεν αἰτήσεις, φερούσας τὰς σφραγῖδας πάντων, ἢ μεγίστου μέρους τῶν ἐσναφίων· ἀλλὰ κατὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ἐθνικῶν λεγομένων κανονισμῶν (1859—1861) ἀφῃρέθη ἀπὸ τοῦ συνόλου τῶν ἐσναφίων τὸ δίκαιον τοῦ μετέχειν πάντα ταῦτα εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ πατριάρχου καὶ περιωρίσθη εἰς «δέκα ἐκ τῶν ἐγκριτοτέρων συντεχνιῶν». Αἱ δέκα δ' αὗται καθωρίζοντο ἑκάστοτε ὑπὸ τῆς συνόδου καὶ τοῦ ἐθνικοῦ συμβουλίου, συσκεπτομένων ἐπὶ τούτῳ, καὶ πολλάκις ὁριζόντων ἀσήμαντόν τινα συντεχνίαν ἀντὶ ἑτέρας σημαινούσης.

Τῶν ἐξ Ἑλλήνων ἀποτελουμένων συντεχνιῶν ἀγνοοῦμεν ἂν ὑπάρχῃ κανονισμὸς διέπων αὐτάς, ἐπικεκυρωμένος ὑπὸ τοῦ πατριαρχείου, ἀλλ' ἀποφάσεις διοικητικοῦ συμβουλίου συντεχνίας τινός, ἀφορώσας εἰς συναλλαγὰς μεταξὺ μαγαζείων, εἰς τὸ πατριαρχεῖον ὑπεβάλλοντο καὶ ἐπεκυροῦντο ὑπ' αὐτοῦ, κεκτημένου τὸ δικαίωμα νὰ «εὐλογῇ», δηλαδὴ ἐγκρίνῃ, διάλυσιν ἐμπορικῶν ἑταιρειῶν καὶ ἐκκαθάρισιν τῶν ληψοδοσιῶν. Κατὰ συνέπειαν ἐπέτρεπε προθύμως καὶ δημοτελεῖς ἐπιτελέσεις πανηγύρεων καὶ μνημοσύνων, καθ' ἃς ἡμέρας ὥριζεν ἕκαστον ἐσνάφι. Οἱ γουναρᾶδες ἑώρταζον τῇ 20 Ἰουλίου (μνήμῃ τοῦ προφήτου Ἠλίου), οἱ ἀργυροχρυσοχόοι τῇ 12 Δεκεμβρίου (μνήμῃ τοῦ ὁσίου Σπυρίδωνος), οἱ κηπουροὶ τῇ 2 Φεβρουαρίου (μνήμῃ ἁγ. Τρύφωνος), οἱ παντοπῶλαι τῇ 4 Δεκεμβρίου (μνήμῃ Σεραφεὶμ ἐπισκόπου Φαναρίου καὶ Νεοχωρίου, διότι πάντες οἱ παντοπῶλαι πρὸ τοῦ 1821 ἤρχοντο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐκ Καρπενησίου) κλπ. Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἤλλασσον ἐνίοτε τὴν ἡμέραν τῆς ἐσναφικῆς πανηγύρεως κατὰ δικαίωμα ἄγραπτον ὅπερ ἐκέκτηντο, καὶ ὅπερ ἥ τε τουρκικὴ κυβέρνησις ἀνεγνώριζε καὶ τὸ πατριαρχεῖον. Ἡ κυβέρνησις εἶχε δώσει καὶ εἶδός τι δικαιώματος ἀστυνομικοῦ ὄχι μόνον εἰς τὰ διοικητικὰ συμβούλιά τινων ἐσναφιῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς καταστηματάρχας· οὕτω π.χ. οἱ κάπηλοι ἠδύναντο νὰ δένωσι καὶ νὰ περιορίζωσι διὰ μίαν ἡμέραν, μάλιστα δὲ νύκτα, τὸν ἐν τῷ μαγαζείῳ αὐτῶν παρεκτρεπόμενον. Ἴσως διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν αἱ συνελεύσεις τῆς συντεχνίας τῶν καπήλων καὶ αἱ συσκέψεις τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου αὐτῆς συνεκροτοῦντο, μέχρι πρό τινος, εἰς ἴδιον δωμάτιον τοῦ ὑπουργείου τῆς Ἀστυνομίας.

Ἡ ἱστορία, ἡ μετὰ τὴν ἅλωσιν, τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει συντεχνιῶν ἡμῶν, ἰδίᾳ δὲ τῶν γουνάρεων, καίπερ οὖσα διδακτική, μένει μέχρι τοῦδε σχεδὸν ἀνερεύνητος. Ν. Μ.—Μ. Ι. Γ.

Ἐσνὲ *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἄνω Αἰγύπτου, 58 χλμ. Ν τοῦ Λοῦξορ, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Νείλου. Κάτοικοι 20.000. Ἡ Ἐσνὲ ἦτο μία τῶν σημαντικωτέρων πόλεων τῆς Ἄνω Αἰγύπτου καλουμένη τότε *Τὲ-σνὲτ* (ὅθεν τὸ κοπτικὸν *Σνὲ* καὶ τὸ ἀραβικὸν *Ἐσνέ*). Οἱ Ἕλληνες τὴν ὠνόμασαν *Λατόπολιν* ἐκ τοῦ ἰχθύος λάτου, τὸν ὁποῖον ἐλάτρευον οἱ κάτοικοί της. Σήμερον εἶναι πρωτεύουσα ἐπαρχίας, μέρος δὲ τῆς πόλεως εἶναι φαραωνικόν, διατηροῦν ἀρχαίας ἐπιγραφὰς καὶ ἐρείπια ῥωμαϊκοῦ νειλομέτρου. Παρὰ τὴν ἀγορὰν σῴζεται ἡμικεχωσμένος ὁ ναὸς τοῦ Κνούμ, κριοκεφάλου θεοῦ πολιούχου τῆς Λατοπόλεως μετὰ τῶν παρέδρων θεοτήτων Σατὲτ καὶ Νηῒθ, ἥτις ἐταυτίσθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων μὲ τὴν Ἀθηνᾶν. Εἶναι ἵδρυμα πτολεμαϊκόν, συνεχισθὲν ἐπὶ Ῥωμαίων καὶ κεκοσμημένον διὰ πολλῶν ἐπιγραφῶν καὶ ἀναγλύφων. Ἡ πρόσοψις πρὸς Α. ἔχει μῆκος 37 μ. καὶ ὕψος 15. Εἰς τὸ ὑπέρθυρον ἀναγινώσκονται τὰ ὀνόματα τοῦ Κλαυδίου καὶ τοῦ Βεσπασιανοῦ. Εἰς τὰς ἀναθηματικὰς τούτων ἱερογλυφικὰς ἐπιγραφὰς ἡ Ῥώμη καλεῖται «ἕδρα τοῦ κόσμου». Ὁ πρόναος ἔχει 33 μ. μῆκος καὶ $16\frac{1}{2}$ πλάτος. Ἡ στέγη του, κοσμουμένη δι' ἀστρονομικῶν παραστάσεων, στηρίζεται ἐπὶ 24 κιόνων ἐντελῶς κεκαλυμμένων δι' ἐπιγραφῶν. Εἰς διαφόρους παραστάσεις φαίνεται ὁ αὐτοκράτωρ ἐν φαραωνικῇ στολῇ σέβων τοὺς ἐπιτοπίους θεούς. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ ἀναγινώσκονται ἐπιγραφαὶ τοῦ Φιλομήτορος.

Πλησίον τῆς πόλεως, πρὸς τὴν ἔρημον, σῴζονται εἰς ἐρείπια κοπτικὰ μοναστήρια, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ τοῦ Ἁγίου Σανουτίου εἶναι κτίσμα τῆς ἁγίας Ἑλένης, μὲ τοιχογραφίας ἀρχαίας, κατεστραμμένας. Ἀλλὰ τὸ μᾶλλον ἀξιοθέατον εἰς τὴν Ἐσνὲ εἶναι ὁ νειλοφράκτης αὐτῆς, μήκους 874 μ., ὕψους κατὰ τὴν μεγίστην ὕφεσιν τῆς ἐπιπολῆς τοῦ Νείλου $9\frac{1}{2}$ μ., πλάτους δὲ ἐπάνω 6 μ., κατασκευασθεὶς τῷ 1906—1909. Διὰ 160 μεταλλικῶν θυρίδων κανονίζεται ἡ ἄρδευσις ὁλοκλήρου τῆς μουδιρίας Κένας. Κατὰ τὸ πρὸς τὴν πόλιν Δ. ἄκρον εἶναι σύστημα καταρρακτῶν πρὸς διάβασιν τῶν πλοίων 80 μ. μήκους. Γ. Λ. Α.

Ἑσνὼλ (Hesnault), ***Ἰωάννης***. Γάλλος ποιητὴς (1618—1682. Υἱὸς ἀρτοποιοῦ, ὑπῆρξε προστατευόμενος τοῦ διασήμου ὑπουργοῦ Φουκιέ. Ἐδημοσίευσε τῷ 1670 ἕνα τόμον ὑπὸ τὸν τίτλον «Œuvres diverses», εἰς τὰ ὁποῖα περιλαμβάνονται μερικὰ σοννέττα καί τινα πεζά, εἰς ἃ κυριαρχεῖ ἡ ἐπικούρειος φιλοσοφία. Ἐπίσης τὰ δύο τὰ ἀπαθανατίσαντα αὐτὸν σοννέττα, ἓν κατὰ τοῦ Κολμπὲρ καὶ ἕτερον φέρον τὸν τίτλον «Ἔκτρωσις» καὶ σατιρίζον συμβὰν λαβὸν χώραν κατὰ τὴν ἄφιξιν τῆς δεσποινίδος ἐπὶ τῶν τιμῶν τῆς βασιλίσσης. Ὡραίαν μετάφρασιν τοῦ Λουκρητίου, εἰς στίχους, κατέστρεψεν ἐκ θρησκευτικῆς εὐλαβείας. Θ. Β.

ἐσοδεία (ἡ)· νεωτέρος τύπος τοῦ *εἰσοδεία* (βλ. λ.), κοιν. *σοδειά*· τὰ ἀπὸ τῆς καλλιεργείας τῶν κτημάτων εἰσκομιζόμενα εἰς τὸν οἶκον προϊόντα: «καλὲς σοδειὲς νά 'χετε».

ἐσοδεύω· νεώτερος τύπος τοῦ *εἰσοδεύω* (βλ. λ.), κοιν. *σοδεύω*· εἰσάγω εἰς τὸν οἶκον τὰ ἀπὸ τῆς καλλιεργείας τῶν κτημάτων μου εἰσοδήματα, ἔχω εἰσοδήματα, ἀντίθ. *ἐξοδεύω*: «ὅσα σοδεύει τὰ ξοδεύει» (ὁ τύπος *εἰσοδεύω* εἰς τὴν δημοτικὴν ἔγινε *σοδεύω*, ἀπὸ τούτου δὲ ὡσεὶ κατ' ἀποκατάστασιν ἐσχηματίσθη ὁ τύπος *ἐσοδεύω* κατὰ τὸ *ἐξοδεύω*, ἐντεῦθεν δὲ τὸ *ἐσοδεία* ἀντὶ *εἰσοδεία* καὶ τὸ *ἔσοδον* ἀπὸ τοῦ *εἴσοδος*—*εἴσοδον*).

ἔσοδον (τό)· τὸ εἰσκομιζόμενον εἰς τὸν οἶκον κέρδος εἴτε ἐκ τῆς προσωπικῆς ἐργασίας εἴτε ἐκ τῆς περιουσίας, πᾶν ὅ,τι εἰσπράττει τις, ἀντίθ. *ἔξοδον*: «τί ἔσοδα ἔχεις τὸ χρόνο;», «τὰ ἔσοδά του δὲν ὑπερβαίνουν τὰ ἔξοδά του», «τὰ ἔσοδά μου εἶναι ὅ,τι κερδίζω ἀπὸ τὴ δουλειά μου»· || «δημόσια ἔσοδα» τὰ ὑπὸ τοῦ κράτους εἰσπραττόμενα ἐκ φόρων ἢ μισθώσεων: «ἡ διὰ νέων φόρων αὔξησις τῶν δημοσίων ἐσόδων».

— **ἔσοδα δημόσια**· βλ. *δημόσια* οἰκονομικὰ καὶ Ἑλλάς [Δημ. Οἰκον.].

ἐσοχάς, —*άδος* (ἡ), πληθ. *ἐσοχάδες*· ἐσωτερικαὶ αἱμορροΐδες, κοιν. *ζοχάδες*, πβλ. *ἐξοχάδες*.

ἐσοχὴ (ἡ)· εἰσοχή, τὸ εἰσέχειν, κοιλότης· || πληθ. θηλ. ***ἐσοχαὶ*** ὡς οὐσιαστ., ἀναβαθμοὶ ἐπικλινοῦς ἐδάφους ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐγείρεται τοῖχος.

Ἐσοχὴ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ὀργάνης τῆς ἐπαρχίας Κομοτηνῆς τοῦ νομοῦ Ῥοδόπης. Κάτ. (1928) 273. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο *Ἐσὶκ-Ντερέ*.

ἐσπάδα (ἱσπαν. espada)· τὸ ξίφος καὶ ὁ δι' αὐτοῦ φονεύων κατὰ τὰς ταυρομαχίας τοὺς ταύρους, ὁ ἄλλως καλούμενος *ματαδὸρ* (matador). Μ. Ν. Δ.

Ἐσπαλμαδὸρ (Espalmador) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. —1) Ὅρμος ἐν τῷ κολπίσκῳ τῆς Βιλλφρὰνς τῆς Κυανῆς Ἀκτῆς (πλάτ. 43°41' ²/₈ Β., μῆκ. 7°19' ¹/₂ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 153: Villefranche Road) ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς αὐτοῦ ἀκτῆς καὶ ἀντικρύζων τὸν ἐν τῷ λιμένι ναύσταθμον.—2) Περίεργος νῆσος τῆς συστάδος τῶν Βαλεαρίδων (πλάτ. 38°46' ³/₄ Β., μῆκ. 1°25' ¹/₂ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3276: Iviza and Formentera), ἅτε οὖσα ὑπόλειμμα τοῦ στενοτάτου ἰσθμοῦ ὅστις συνέδεέ ποτε τὴν Ἴβιθα πρὸς τὴν Φορμαντέρα.—3) Ὁ διέκπλους μεταξὺ τῆς προμνησθείσης νήσου καὶ τῆς νήσου Ἀχορκάδος (Espalmador channel). Σ. Ε. Λ.

Ἐσπανιὸλ (Espagnol), ***Γρηγόριος***. Ἱσπανὸς γλύπτης τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Τὸ σπουδαιότερον τῶν ἔργων του εἶναι ἡ γλυπτικὴ διακόσμησις τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τοῦ Σαντιάγο, περατωθεῖσα τῷ 1606 μ. Χ. Ι. Μ. Π.

Ἐσπαρδὲλ (Espardel) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἐλάσσων νῆσος τῶν Βαλεαρίδων (πλάτ. 38°47'40" Β., μῆκ. 1°28'30" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3276: Iviza and Formantera islands) 3 μίλ. ἀνατολικῶς τοῦ διέκπλου *Ἐσπαλμαδόρ*. Σ. Ε. Λ.

Ἐσπαρτέρο (Espartero), ***Βαλδαμέρο***. Στρατηγὸς καὶ πολιτικὸς Ἱσπανός, ἀντιβασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας γεννηθεὶς τῷ 1793 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1879.

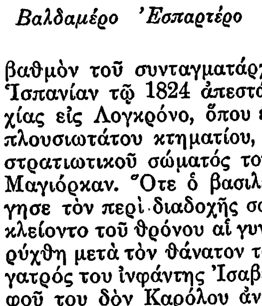

Βαλδαμέρο Ἐσπαρτέρο

Τέκνον ἁμαξοποιοῦ καὶ ἀσθενοῦς κράσεως, προωρίζετο διὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον. Κατὰ τὴν εἰσβολὴν ὅμως τῶν Γάλλων (1808), κατετάχθη εἰς τὸ συσταθὲν ὑπὸ τῶν ἱεροπαίδων «Ἱερὸν τάγμα», εἰσήχθη δὲ κατόπιν εἴς τινα στρατιωτικὴν σχολήν, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξελθὼν τῷ 1815 ἀξιωματικός, προσεκολλήθη εἰς τὴν στρατιὰν τοῦ στρατηγοῦ Παύλου Μορίλλο, ἀναλαβόντος τὴν καθυπόταξιν τῶν ἐπαναστατησασῶν ἀποικιῶν τῆς μεσημβρινῆς Ἀμερικῆς, ὅπου προήχθη μέχρι τοῦ 1822 εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου. Ἐπανακάμψας εἰς Ἱσπανίαν τῷ 1824 ἀπεστάλη ὡς διοικητὴς μεραρχίας εἰς Λογκρόνο, ὅπου ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα πλουσιωτάτου κτηματίου, καὶ ἐκεῖθεν μετὰ τοῦ στρατιωτικοῦ σώματός του μετέβη εἰς τὴν νῆσον Μαγιόρκαν. Ὅτε ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος κατήργησε τὸν περὶ διαδοχῆς σαλικὸν νόμον, δι' οὗ ἀπεκλείοντο τοῦ θρόνου αἱ γυναῖκες, ὁ Ἐσπαρτέρο ἐκηρύχθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως ὑπὲρ τῆς θυγατρός του ἰνφάντης Ἰσαβέλλας καὶ κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του δὸν Καρόλου ἀντιποιουμένου τὸ στέμμα. Αἱ βόρειοι ἐπαρχίαι τῆς Ἱσπανίας ἐπανεστάτησαν ὑπὲρ τοῦ Καρόλου, ὁ δὲ Ἐσπαρτέρο ἐστάλη κατ' αὐτῶν, προαχθεὶς εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ στρατηγοῦ. Τῷ 1836 διατελῶν ἀρχηγὸς τῆς φρουρᾶς τῆς Μαδρίτης, διέσωσε ταύτην ἐκ τῆς ἐπιθέσεως τῶν Καρλιστῶν καὶ διορισθεὶς ἀρχιστράτηγος τοῦ βορείου στρατοῦ τῆς Ναβάρρας, ἀνέλαβε τὴν κυβέρνησιν τῶν βασκικῶν ἐπαρχιῶν. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐξελέγη ἀντιπρόσωπος ἐν τῇ συνελεύσει διατηρῶν τὴν διοίκησιν τοῦ στρατοῦ καὶ ἀπώθησε πέραν τοῦ Ἴβηρος τὸν ἀποπειραθέντα τὴν κατάληψιν τῆς Μαδρίτης Δὸν Κάρολον, παγιώσας τὴν πειθαρχίαν εἰς τὸν στρατόν. Ἕνεκα τῶν νικῶν του τούτων ἀπενεμήθη εἰς αὐτὸν ὁ τίτλος τοῦ δουκὸς τῆς Νίκης. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Καρλισταὶ εἶχον περιέλθει εἰς ἔριδας, ὁ δὲ Ἐσπαρτέρο ἔπεισε τὸν Μερίτο, ἀρχηγὸν τῆς ἰσχυούσης μερίδος αὐτῶν, νὰ συνάψῃ εἰρήνην, ἕνεκα τῆς ὁποίας

Digitized by Google

ὁ Δὸν Κάρολος, φυγαδευθεὶς ἐξ Ἱσπανίας, κατέφυγεν εἰς τὴν Καπρέαν ἐξυφαίνων ἐκεῖθεν νέους ἐμφυλίους πολέμους. Ὁ Ἐσπαρτέρο κατανικήσας καὶ τὸν τελευταῖον στρατηγὸν τοῦ Δὸν Καρόλου ἐπέστρεψε θριαμβεύων εἰς Μαδρίτην καὶ διωρίσθη πρόεδρος τῆς κυβερνήσεως, γενόμενος δὲ δικτάτωρ ἐξηνάγκασε, τῷ 1841, τὴν ἀντιβασίλισσαν Μαρίαν-Χριστίναν νὰ παραιτηθῇ καὶ ἀνέλαβεν αὐτὸς τὴν ἀντιβασιλείαν, διασκορπίσας τοὺς ὀπαδοὺς τῆς Μαρίας-Χριστίνας, ἐκστρατεύσας δὲ εἶτα εἰς Βαρκελώνην καθυπέταξεν αὐτήν. Ἀπὸ τοῦ 1843 ὅμως τὸ προοδευτικὸν κόμμα, συνενωθὲν μετὰ τοῦ συντηρητικοῦ προεκάλεσε πολιτικὴν κρίσιν, ἕνεκα τῆς ὁποίας διελύθησαν αἱ βουλαί. Ἡ δημοσία γνώμη εἶχε στραφῆ κατ' αὐτοῦ, ἕνεκα τῆς ὑπογραφῆς ἐμπορικῆς συνθήκης μετὰ τῆς Ἀγγλίας, ἣν ἐθεώρει ὡς ἀσύμφορον εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ὡς ἐκ τούτου δὲ πλεῖσται ἐπαρχίαι ἐπανεστάτησαν. Ἐπαναστατικὴ κυβέρνησις συσταθεῖσα ἐν Βαρκελώνῃ ἐκήρυξεν αὐτὸν ἔκπτωτον τοῦ ἀξιώματος τῆς ἀντιβασιλείας, ταυτοχρόνως δὲ ἡ συσταθεῖσα κυβέρνησις ἐν Μαδρίτῃ ὑπὸ τοῦ Λοπέζ, τοῦ Καμπαλλέρο καὶ τοῦ Σερράνο ἐκήρυξεν αὐτὸν προδότην τῆς πατρίδος καὶ ἔκπτωτον πάντων τῶν τίτλων καὶ τῶν στρατιωτικῶν βαθμῶν του. Ὁ Ναρβαέζ, ἄλλοτε πρωθυπουργὸς καὶ προσωπικὸς αὐτοῦ ἐχθρός, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐξεγέρσεως, ἐνῷ δὲ ὁ Ἐσπαρτέρο προσεπάθει νὰ καταστείλῃ τὴν ἐν Βαρκελῶνι ἐπανάστασιν, ὁ Ναρβαὲζ εἰσῆλθεν εἰς Μαδρίτην τὴν 22 Ἰουλίου 1843. Ὁ Ἐσπαρτέρο ἠναγκάσθη τότε νὰ ἀποπλεύσῃ εἰς Ἀγγλίαν, ὅπου εὗρεν ἄσυλον καὶ ἀπενεμήθησαν εἰς αὐτὸν τιμαὶ ἀντιβασιλέως. Ἡ ἀπόφασις ὅμως, δι' ἧς ἐκηρύσσετο ἔκπτωτος τῶν ἀξιωμάτων του ἠκυρώθη βραδύτερον καὶ ἀρχομένου τοῦ ἔτους 1848 ἐπέστρεψεν εἰς Μαδρίτην καταλαβὼν τὴν ἕδραν του ἐν τῇ γερουσίᾳ. Ἀλλ' ἡ συμφιλίωσίς του μετὰ τῶν ἀντιπάλων του ὑπῆρξε φαινομενική, καὶ τὸν Φεβρουάριον του 1849 ἀπεσύρθη εἰς τὸ Λογερόνο, ἔνθα διεβίου ἐν πλήρει ἀπομονώσει, μέχρι τοῦ 1854, ὅτε ἐξερράγη αἱματηροτάτη ἐπανάστασις προκληθεῖσα ἐκ τοῦ προνουντσιαμέντου τῶν στρατηγῶν Ο' Ντονὲλ καὶ Ντοῦλτσε. Ἐκλήθη τότε ὁ Ἐσπαρτέρο ὅπως διευθύνῃ ἐκ νέου τὰς τύχας τῆς χώρας. Οὗτος ἐσχημάτισε κυβέρνησιν, ἥτις ἀνετράπη τὴν 14 Ἰουλίου 1856 καὶ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἤρξατο ἐκ νέου ἄνευ τῆς συμμετοχῆς τοῦ Ἐσπαρτέρο, ἀποσυρθέντος ὁριστικῶς τῆς πολιτικῆς. Μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τῆς βασιλίσσης Ἰσαβέλλας (1868), τὰ ὄμματα πάντων ἐστράφησαν πρὸς τὸν γηραιὸν στρατηγὸν καὶ οἱ δημοκρατικοὶ ἐπρότειναν εἰς αὐτὸν νὰ τὸν θέσωσιν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς πολιτείας. Ἀλλ' ὁ Ἐσπαρτέρο καταβεβλημένος ἀπὸ τοῦ γήρατος δὲν ἐδέχθη τὴν πρότασιν, ἀπέφυγε δὲ νὰ δεχθῇ καὶ τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ ὡς ἀντιπροσώπου τῆς Σαραγόσσης εἰς τὴν ἱσπανικὴν βουλήν.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Ἐσπαχάρτε (Espavarte), ***Ροδρῖγος ντὲ*** —. Ἱσπανὸς γλύπτης τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Συνειργάσθη μετὰ πλήθους ἄλλων καλλιτεχνῶν εἰς τὴν διακόσμησιν τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τοῦ Τολέδου.

Ι. Μ. Π.

Ἔσπεν, *Βὰν*— (Van Espen). Γάλλος νομοδιδάσκαλος (βλ. λ. *Βὰν - Ἔσπεν*).

ἑσπέρα (ἡ)· τὸ τέλος τῆς ἡμέρας κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν *πρωΐαν*, ὁ περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου χρόνος, κοιν. *βράδυ*: «ἐργάζεται ἀπὸ πρωΐας μέχρις ἑσπέρας», «θερινὴ —, φθινοπωρινὴ ἑσπέρα»· || τὸ πρὸς δυσμὰς μέρος τοῦ κόσμου, αἱ δυσμαί: «ἡ πρὸς ἑσπέραν Εὐρώπη», ἄλλως «ἡ ἑσπερία Εὐρώπη» καὶ ἁπλῶς ἡ *Ἑσπερία* (βλ. λ.).

Ἐσπεράνθα (Esperanza) *[Γεωγρ.]*. Ἀποικία πρὸ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου τῆς Γερμανίας ἐν τῇ Ἀργεντινῇ δημοκρατίᾳ (ἐπαρχία τῆς Santa-Fé).

Μ. Ν. Δ.

—**Ἐσπεράνθα** (Esperanza) *[Γεωγρ.]*. Κοινότης τῆς νήσου Κούβας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Santa-Clara μὲ 10.750 κατοίκους.

Μ. Ν. Δ.

ἑσπέρανθος (ὁ) (Hesperanthus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰριδοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας πολυετεῖς μὲ ῥίζας βολβώδεις. Γνωστὰ 20 περίπου εἴδη ἰθαγενῆ τῶν περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐπίδος χωρῶν.

Δ. Ν. Π.

Ἐσπεράντο (ἡ). Διεθνὴς βοηθητικὴ γλῶσσα ἐπινοηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ρώσου ἰατροῦ Λαζάρου Λουδοβίκου Ζάμενχωφ καὶ τεθεῖσα εἰς δημοσιότητα τὴν 2 Ἰουνίου τοῦ 1887 διὰ τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Lingvo internacia. Antaŭparolo kaj plena lernolibro» βιβλίου, τοῦ ὁποίου ὁ συγγραφεὺς ἐφέρετο ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Doctoro Esperanto (=Δόκτωρ Ἐλπίζων), ἐξ οὗ προῆλθε τὸ κατόπιν ἐπικρατῆσαν ὄνομα τῆς γλώσσης. Ἡ ἐσπεράντο, δημιουργηθεῖσα μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς *Βολαπὺκ* (βλ. λ.), στηρίζεται ἐπὶ τῆς θεμελιώδους καὶ βασικῆς διὰ τὰς διεθνεῖς βοηθητικὰς γλώσσας ἀρχῆς τοῦ ἀνωτάτου ὁρίου τῆς διεθνικότητος, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐν τῇ ἐκλογῇ τῆς λέξεως πρὸς σήμανσιν ἑνὸς διανοήματος ἢ ἀντικειμένου λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν πᾶσαι αἱ σχετικαὶ λέξεις τῶν εὐρωπαϊκῶν κυρίως γλωσσῶν, αἱ ὁποῖαι ἐκφράζουν τὸ περὶ οὗ πρόκειται ἀντικείμενον ἢ διανόημα καὶ προτιμᾶται πρὸς υἱοθέτησιν ἐκείνη ἡ ῥίζα, ἡ ὁποία ἀπαντᾷ εἰς τὰς περισσοτέρας τῶν φυσικῶν γλωσσῶν. Τοιουτοτρόπως ἀπὸ ἀπόψεως λεξιλογίου ἡ ἐσπεράντο εἶναι πραγματικῶς διεθνὴς γλῶσσα, συγγενεύουσα στενῶς πρὸς τὰς κυριωτέρας γλώσσας τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως διὰ τοῦ ἐξυπηρετικωτάτου συστήματος τῶν προθημάτων καὶ ἐπιθημάτων καθίσταται προσιτὴ καὶ εἰς τοὺς ἀνατολικοὺς λαοὺς τοὺς ἀνήκοντας εἰς τὴν ἀραβιδικὴν γλωσσικὴν ὁμάδα.

Τὸ ἀλφάβητον τῆς ἐσπεράντο ἀποτελεῖται ἐξ 28 γραμμάτων, τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων παρελήφθησαν ἐκ τῶν ἰνδοευρωπαϊκῶν γλωσσῶν. Τὰ γράμματα ταῦτα εἶναι τὰ ἑξῆς: *a* (ἅ), *b* (μπό), *c* (τσό), *ĉ* (τσιό), *d* (ντό), *e* (ἕ), *f* (φό), *g* (γκό), *ĝ* (τζό), *h* (χό), *ĥ* (χιό), *i* (ἵ), *j* (γιό), *ĵ* (σζό), *k* (κό), *l* (λό), *m* (μό), *n* (νό), *o* (ὅ), *p* (πό), *r* (ρό), *s* (σό), *ŝ* (σιό), *t* (τό), *u* (οὔ) *ŭ* (ιού), *v* (βό), *z* (ζό). Ἐκ τῶν 28 **τούτων** γραμμάτων 5 εἶναι φωνήεντα (a, e, i, o, u), 2 ἡμιφωνήεντα (ŭ, j), τὰ ὁποῖα δὲν ἀποτελοῦν ἰδιαιτέραν συλλαβήν, ὡς τὰ φωνήεντα, ἀλλ' εὑρίσκονται ἐν συνδυασμῷ μετὰ φωνηέντων (aŭ, eŭ, ja, jes, jŭ), μεθ' ὧν σχηματίζουσι τρόπον τινὰ δίφθογγον (ἄου, ἔου, γιές, γιοῦ), **καὶ τὰ λοιπὰ εἶναι** σύμφωνα (**b, c, ĉ, d, f, g, ĝ, h, ĥ, j, k, l, m, n, p, r, s, ŝ, t, v, z**).

Ἡ γραμματικὴ τῆς ἐσπεράντο ἀποτελεῖται ἐκ 16 κανόνων, οἱ ὁποῖοι οὐδεμίαν ἐξαίρεσιν ἔχουν. Κατὰ τοὺς κανόνας τούτους ἑκάστη λέξις ἀναγινώσκεται ὡς γράφεται: paco (πάτσο), amiko (ἀμίκο). Ἅπασαι αἱ λέξεις ἐξ ὁσωνδήποτε συλλαβῶν καὶ ἂν συνίστανται, τονίζονται ἐπὶ τῆς παραληγούσης: patro (πάτρο) paragrafo (παραγκράφο). Ἄρθρον ὑπάρχει ἓν μόνον ὁριστικὸν τὸ la, ἀμετάβλητον εἰς ὅλους τοὺς ἀριθμούς, τὰ γένη καὶ τὰς πτώσεις. Τὰ μέρη τοῦ λόγου σχηματίζονται ἐξ ἑκάστης ῥίζης διὰ προσθήκης τῶν καταλήξεων —*o* διὰ τὸ οὐσιαστικὸν (am - o, ἀγάπη), —*a* διὰ τὸ ἐπίθετον (am - a, ἀγαπητός), —*i* διὰ τὸ ἀπαρέμφατον (am - i, ἀγαπᾶν), —*e* τὸ διὰ ἐπίρρημα (am - e ἀγαπητῶς). Ὁ πληθυντικὸς τῶν τε οὐσιαστικῶν καὶ τῶν ἐπιθέτων σχηματίζεται διὰ προσθήκης ἑνὸς *j* εἰς τὸν ἑνικὸν (patro=πατήρ, patroj=πατέρες, bona=καλός, bonaj=καλοί). Ἐκ τῶν πτώσεων μόνον ἡ αἰτιατικὴ ἔχει ἰδιαιτέραν κατάληξιν, τὸ *n* (amicon=τὸν φίλον). Αἱ λοιπαὶ πτώσεις σχηματίζονται διὰ τῶν προθέσεων *al* (δοτική), de (γενική), kun, per por κλπ. (ἀφαιρετική). Τὰ ἀριθμητικὰ **εἶναι** τὰ ἑξῆς: unu (1), du (2), tri (3), kvar (4), kvin (5), ses (6), sep (7), ok (8), naŭ (9), dek (10). Πρὸς σχηματισμὸν τῶν δεκάδων, ἑκατοντάδων κλπ. προστίθενται εἰς τοὺς ἀνωτέρω ἀριθμοὺς τὰ dek (δέκα), cent (ἑκατὸν) mil (χίλια), miliono (ἑκατομμύριον) κλπ. Οὕτως ὁ ἀριθμὸς trimil ducent okdek sep σημαίνει τρεῖς χιλιάδες διακόσια ὀγδοήκοντα ἑπτά. Αἱ προσωπικαὶ ἀντωνυμίαι εἶναι: mi (ἐγώ), ci (σύ), il (αὐτὸς—πρόσωπον ἀρσενικοῦ γένους), ŝi (αὐτή· πρόσωπον θηλυκοῦ γένους), ĝi (αὐτός, αὐτή, ζῷα καὶ πράγματα), ni (ἡμεῖς), vi (σεῖς), ili (αὐτοί, αὐταί)· ἡ αὐτοπαθὴς se (ἑαυτόν,—ήν, —ό). Αἱ κτητικαὶ ἀντωνυμίαι σχηματίζονται διὰ προσθήκης εἰς τὰς προσωπικὰς ἀντωνυμίας τῆς ἐπιθετικῆς καταλήψεως—a: mia (ἐμός), cia (σὸς) κλπ. Ἐν τῇ κλίσει ἡ ῥηματικὴ κατάληξις ἑκάστου χρόνου παραμένει ἡ αὐτή, οἱοσδήποτε καὶ ἂν εἶναι ὁ ἀριθμὸς καὶ τὸ πρόσωπον: mi amas (ἐγὼ ἀγαπῶ), ci amas (σὺ ἀγαπᾷς), li amas (αὐτὸς ἀγαπᾷ).

Αἱ ῥηματικαὶ καταλήξεις εἶναι —as διὰ τὸν ἐνεστῶτα, —is διὰ τὸν ἀόριστον, —os διὰ τὸν μέλλοντα, —us διὰ τὴν ὑποθετικήν, —u διὰ τὴν ὑποτακτικὴν καὶ προστακτικήν. Ἐνεργητικαὶ μετοχαὶ —ant (ἐνεστῶτος), —int (ἀορίστου), —ont (μέλλοντος)· παθητικαὶ μετοχαὶ at (ἐνεστῶτος), —it (ἀορίστου), — ot (μέλλοντος). Οἱ σύνθετοι χρόνοι σχηματίζονται διὰ τοῦ μοναδικοῦ βοηθητικοῦ ῥήματος esti (εἶναι) καὶ τῆς ἀντιστοίχου ἐνεργητικῆς ἢ παθητικῆς μετοχῆς: mi estas aminta = ἐγὼ εἶμαι ἀγαπήσας, ἔχω ἀγαπήσει, mi estis amita = ἐγὼ ὑπῆρξα ἠγαπημένος, ἔχω ἀγαπηθῆ.

Ἑκάστη πρόθεσις ἔχει ὡρισμένην καὶ ἀμετάβλητον σημασίαν, συντασσομένη μετ' ὀνομαστικῆς: kun la patro = μετὰ τοῦ πατρός, por la patro παρὰ τοῦ πατρός. Πρὸς ἔκφρασιν τῆς διευθύνσεως καὶ τῆς εἰς τόπον κινήσεως, ὅταν δὲν ἀρκεῖ μόνη ἡ πρόθεσις, τὸ ὄνομα τίθεται κατ' αἰτιατικήν: la kato saltis sur la tablon = ἡ γαλῆ ἐπήδησεν ἐπὶ τῆς τραπέζης.

Οἱ σύνδεσμοι συντάσσονται μεθ' ὁριστικῆς μέν, ἐὰν ἡ πρότασις ἐκφράζῃ βέβαιόν τι, μεθ' ὑποθετικῆς, ἂν ἐκφράζῃ ὅρον ἢ ὑπόθεσιν καὶ μεθ' ὑποτακτικῆς εἰς τὰς λοιπὰς περιπτώσεις (ἀμφιβολία, ἀβεβαιότης, ἀνάγκη, διαταγή).

Σχηματισμὸς τῶν λέξεων. Αἱ σύνθετοι λέξεις σχηματίζονται δι' ἁπλῆς ἑνώσεως τῶν ῥιζῶν τῶν ἁπλῶν καὶ προσθήκης εἰς τὸ τέλος τῆς θεμελιώδους ῥίζης· *lumturo*=φάρος (ἐκ τοῦ *lum*=φῶς καὶ τοῦ *turo*=πύργος). Πρὸς σχηματισμὸν νέων λέξεων χρησιμοποιοῦνται καὶ διάφορα προθήματα καὶ ἐπιθήματα. Οὕτω τὸ πρόθημα mal—, σημαῖνον τὸ ἀντίθετον, ὅταν προστεθῇ εἰς τὴν λέξιν bona = καλός, μεταβάλλει τὴν σημασίαν της εἰς τὸ ἀντίθετον: *malbona*= κακός. Τὸ πρόθημα ge—, σημαῖνον ἀμφότερα τὰ φῦλα, ὅταν προστεθῇ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς λέξεως patro=πατήρ, μεταβάλλει τὴν σημασίαν της εἰς περιληπτικὴν *gepatroj*=ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ. Ἀφ' ἑτέρου τὸ ἐπίθημα — in, σημαῖνον καθόλου τὸ θηλυκὸν γένος, ὅταν προστεθῇ εἰς τὸ τέλος τῆς λέξεως patro=πατήρ, μεταβάλλει τὴν σημασίαν της εἰς μήτηρ· *patrino* = μήτηρ. Τὸ ἐπίθημα — ar, σημαῖνον προσθήκην, ἕνωσιν, πλῆθος, ἐπιτιθέμενον εἰς τὴν λέξιν homo =ἄνθρωπος, σημαίνει μετ' αὐτῆς *(homaro)* ἀνθρωπότης κ. οὕ. κ.

Οὕτως ἡ ἐσπεράντο, χάρις εἰς τοὺς εὐκολωτάτους γραμματικούς της κανόνας καὶ χάρις εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν ῥιζῶν αὐτῆς ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀνωτάτου ὁρίου τῆς διεθνικότητος, εἶναι εὔληπτος εἰς μέγιστον ἀριθμὸν ἀνθρώπων καὶ ἀπαιτεῖ ἐλάχιστον κόπον διὰ τὴν ἐκμάθησιν. Παραθέτομεν δεῖγμα κειμένου αὐτῆς, τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύει τὴν εὐκολίαν ταύτην: «Esperanto, kreita de doktoro Zamenhof en 1887, estar idiomo por ke la homoj komuniku inter si. Simpla, fleksebla, klara kaj harmonia, vere internacia en siaj elementoj, Esperanto estos uzita de multaj miloj da homoj en la tuta mondo kaj prezentas la veran praktikan solvon de la internacia lingvo». Μετάφρασις: «Ἡ ἐσπεράντο, δημιουργηθεῖσα ὑπὸ τοῦ δόκτορος Ζαμενχὼφ τῷ 1887, εἶναι ἰδίωμα, διὰ τοῦ ὁποίου συνεννοοῦνται μεταξύ των οἱ ἄνθρωποι. Ἁπλῆ, εὐλύγιστος, σαφὴς καὶ ἁρμονική, ἀληθὴς διεθνὴς ὡς πρὸς τὰ στοιχεῖά της, ἡ ἐσπεράντο χρησιμοποιεῖται ὑπὸ πολλῶν χιλιάδων ἀνθρώπων εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ ἀντιπροσωπεύει τὴν ἀληθῆ πρακτικὴν λύσιν (τοῦ προβλήματος) τῆς διεθνοῦς γλώσσης».

Διάδοσις τῆς ἐσπεράντο. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη αὐτῆ ἡ ἐσπεράντο συνήντησε μεγίστας δυσκολίας ἐν τῇ διαδόσει της. Τὸ πρῶτον προπαγανδιστικὸν περιοδικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «La Esperantisto» ἐξεδόθη τῷ 1889, μετὰ τρία δὲ ἔτη, τῷ 1892, ἱδρύθη ἐν Πετρουπόλει ὁ σύλλογος «Espero» διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ διεθνοῦς τούτου ἰδιώματος. Ἀπὸ τοῦ 1895 ἡ ἐπινόησις τοῦ Ζαμενχὼφ ἤρχισε νὰ προσκτᾶται ὀπαδοὺς εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Τῷ 1898 ἱδρύθη ὁ γαλλικὸς προπαγανδιστικὸς σύλλογος «L'Esperantiste», ὁ ὁποῖος ἐντὸς ὀλίγου ἐπέτυχε τὴν σύμπηξιν πολυαρίθμων ὁμάδων προσηλύτων ἐν Γαλλίᾳ, τὴν δημοσίευσιν σχετικῶν βοηθημάτων καὶ τὴν διενέργειαν διαφωτιστικῶν διαλέξεων. Τὸ παράδειγμα τοῦ γαλλικοῦ ἐσπεραντιστικοῦ συλλόγου ἠκολούθησαν καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη, οὕτως ὥστε ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν ἱδρύθησαν παρόμοιοι σύλλογοι ἐν Ἑλβετίᾳ, Ἱσπανίᾳ, Μεξικῷ, Βρεττανίᾳ, Γερμανίᾳ, Σουηδίᾳ κλπ. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ὑπῆρχον 3.000 ἐσπεραντιστικοὶ σύλλογοι. Παραλλήλως ηὔξησε καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκδιδομένων περιοδικῶν, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸ 1907 ἀνήρχοντο εἰς 176. Πρὸς ἑνοποίησιν καὶ συστηματοποίησιν τῆς ἐσπεραντιστικῆς προπαγάνδας συνεκροτήθησαν ἀπὸ τοῦ 1905 καὶ ἑξῆς διάφορα διεθνῆ συνέδρια, δέον δὲ νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι ἐφ' ὅσον παρέρχεται ὁ καιρὸς καὶ αὐξάνει ἡ συναίσθησις τῆς ἀνάγκης ὑπάρξεως διεθνοῦς βοηθητικῆς γλώσσης, ἡ ἐσπεράντο, παρὰ τὸν ἐπιτυχῆ συναγωνισμὸν τὸν ὁποῖον ὑφίσταται ἐκ μέρους τῆς ἑτέρας διεθνοῦς βοηθητικῆς γλώσσης *Ἴντο*, ἀποκτᾷ καὶ νέους ὀπαδούς, ὑποστηριζομένη καὶ ὑπὸ διαφόρων διεθνῶν ὀργανώσεων, ἐν αἷς καὶ ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν, ἡ ὁποία ἐκδίδει καὶ δελτίον ἐσπεραντιστί. Ἀπὸ τοῦ 1921 ἡ ἐσπεράντο εἰσήχθη καὶ διδάσκεται εἰς τὰ διδασκαλεῖα, τὰ πολυτεχνεῖα, τὰς ἐμπορικὰς σχολὰς καὶ τὰ πανεπιστήμια 24 χωρῶν τῆς Εὐρώπης, Ἀσίας καὶ Ἀμερικῆς (βλ. καὶ λ. *γλῶσσαι* διεθνεῖς τ. Η' σ. 589α).

Ἐν *Ἑλλάδι* ἡ ἐσπεράντο ἐλαχίστην διάδοσιν ἔσχε. Μόνον ἐν Σάμῳ ἀπὸ τοῦ 1908 διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ αὐτόθι ἐσπεραντιστικοῦ συλλόγου, ὅστις ἐξέδιδε καὶ τὸ περιοδικὸν «Samosa Esperanto», εἰσήχθη δια νόμου ἡ ὑποχρεωτικὴ διδασκαλία τῆς ἐσπεράντο. Μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, μόλις κατὰ τὸ 1924 ἐπανήρχισεν ἡ προπαγάνδα τῆς ἐσπεράντο ἐν Ἀθήναις πλέον πρωτοβουλίᾳ τοῦ ἰατροῦ καὶ συγγραφέως Ἀ. Σταματιάδου. Σήμερον ἡ ἐσπεράντο ἔχει εἰσαχθῆ ὡς προαιρετικὸν μάθημα εἰς τὰ διδασκαλεῖα τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως. Σύλλογοι ἐσπεραντιστῶν ὑπάρχουν ἐν Ἀθήναις, Θεσσαλονίκῃ καὶ ἐν ταῖς σπουδαιοτέραις πόλεσι. Ὁ ἐν Ἀθήναις μάλιστα ἑδρεύων «Ἑλληνικὸς ἐσπεραντικὸς σύνδεσμος» ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ Μαΐου 1929 νὰ ἐκδίδῃ καὶ περιοδικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ διεθνὴς γλῶσσα» (Lingvo Internacia).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ἀ. Σταματιάδου*, Γραμματική, ἀσκήσεις ἱστορία τῆς διεθνοῦς βοηθητικῆς γλώσσης ἐσπεράντο ἔκδ. γ' 1929).—*Τοῦ αὐτοῦ* Λεξικὸν ἑλληνοεσπεραντικὸν μετὰ λεξιλογίου ἐσπεραντοελληνικοῦ.—*L. Couturat*, Esperanto et ido.—*Θ. Τζαβέα*. Ἡ Διεθνὴς γλῶσσα ἐν «Νέᾳ Πολιτικῇ» τ. Λ (1923) τεύχ. 6—15.

Θ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ἑσπέρας (τό)· ἄκλιτον· ἡ ἑσπέρα, τὸ βράδυ: «ἀπὸ τὸ πρωῒ ἕως τὸ ἑσπέρας».

Digitized by Google

ἑσπερετικὸν ὀξὺ *['Οργ. Χημ.]*. 'Οργανικὴ ἕνωσις ληφθεῖσα ἐκ τῆς *ἑσπεριδίνης*. Χημικῶς εἶναι 4-μεθυλαιθὴρ τοῦ 3,4-διοξυκινναμωμικοῦ ὀξέος. Καλεῖται ἐπίσης *ἰσοφερουλικὸν ὀξύ*. Σ. Γ.

'Εσπερία (ἡ)· θηλ. τοῦ ἐπιθ. *ἑσπέριος* κατὰ παράλειψιν τοῦ χώρα, *ἡ ἑσπερία χώρα*, ἡ χώρα τὴν ὁποίαν ἐγνώρισαν οἱ Ἕλληνες πλέοντες πρὸς δυσμάς, ἤτοι ἡ 'Ιταλία (ἀρχ.)· || συνεκδοχικῶς πᾶσα ἡ δυτικὴ καὶ ἡ μέση Εὐρώπη: «ἀπῆλθεν εἰς 'Εσπερίαν χάριν εὐρυτέρων σπουδῶν», «ἐπανῆλθεν ἐξ 'Εσπερίας».

'Εσπερία *[Μυθολ.]*. — 1) Θυγάτηρ τοῦ Κεβρῆνος, ποταμίου θεοῦ τῆς Αἰολίδος τῆς Μ. 'Ασίας, καὶ ἀδελφὴ τῆς Οἰνώνης, συζύγου τοῦ Πάριδος. 'Υπῆρξεν ἐρωμένη τοῦ *Αἰσάκου* (βλ. λ.), υἱοῦ τοῦ Πριάμου, ὅστις φονεύσας ἀκουσίως ταύτην ἐκρήμνισεν ἑαυτὸν ἔκ τινος βράχου εἰς τὴν θάλασσαν, ἢ κατ' ἄλλον μῦθον μετεμορφώθη εἰς θαλάσσιον πτηνὸν ὑπὸ τῆς Θέτιδος ἐξ εὐσπλαγχνίας αὐτῆς, ὅτε ἤκουσεν αὐτὸν νὰ θρηνῇ ἀπαρηγόρητος διὰ τὸν θάνατον τῆς ἐρωμένης του 'Εσπερίας, δηχθείσης ὑπ' ὄφεως. — 2) Μία τῶν τεσσάρων 'Εσπερίδων, αἵτινες ἐφύλασσον τὰ χρυσᾶ μῆλα τοῦ κήπου των. ΚΑΨ.

'Εσπερία (Hesperia) *['Αστρον.]*. 'Αστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 69. Σ. Π.

ἑσπερία (ἡ) (Hesperia) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑσπεριδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰς ψυχὰς μὲ σῶμα ἀτρακτοειδὲς καὶ πτέρυγας βραχείας. Αἱ κάμπαι των συνήθως ἔχουσι σῶμα λεῖον καὶ αἱ χρυσαλλίδες των μεταμορφοῦνται ἐντὸς μεταξοειδοῦς βομβυκίου. Γνωστὰ περὶ τὰ 60, εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας τὰς χώρας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

ἑσπερίδαι (οἱ) (Hesperidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ῥοπαλοκέρων*, περιλαμβάνουσα μικρὰς ψυχὰς ἀπαντώσας εἰς πάσας τὰς χώρας τῆς γῆς. 'Η οἰκογένεια περιλαμβάνει περὶ τὰ 50 γένη, ὧν γνωστότερα: *ἑσπερία, ἑτερόπτερος, θυμέλη* καὶ *τηλέγονος*. Δ. Ν. Π.

'Εσπερίδες (αἱ) *[Μυθολ.]*. Νύμφαι, κατὰ μὲν τὸν 'Ησίοδον θυγατέρες τῆς Νυκτός, κατ' ἄλλους δὲ τοῦ Φόρκυνος καὶ τῆς Κητοῦς, ἢ τοῦ Ἄτλαντος ἢ τοῦ 'Εσπέρου ἢ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Θέμιδος. Ἦσαν τρεῖς μὲν κατὰ τὸν 'Απολλώνιον, ἡ 'Εσπερία, ἡ 'Ερυθηὶς καὶ ἡ Αἴγλη, τέσσαρες δὲ κατὰ τὸν 'Απολλόδωρον, ἡ 'Εσπερία, ἡ Αἴγλη, ἡ 'Ερύθεια καὶ ἡ 'Αρέθουσα, καὶ πέντε κατ' ἄλλους. Αὗται ἔργον εἶχον νὰ φυλάττωσιν ἐντὸς κήπου, κειμένου κατ' ἄλλους μὲν ἐν Λιβύῃ, πρὸ τῆς κυρηναϊκῆς πόλεως Βερενίκης, κατ' ἄλλους δὲ ἐπὶ τοῦ Ἄτλαντος «ἐν 'Υπερβορείοις», ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ ἀθανάτου δράκοντος Λάδωνος, υἱοῦ τοῦ Τυφῶνος καὶ τῆς 'Εχίδνης, ὅστις εἶχεν ἑκατὸν κεφαλὰς καὶ ἔκαμνε χρῆσιν φωνῶν παντοίων καὶ ποικίλων, τὰ λεγόμενα χρυσᾶ μῆλα, τὰ ὁποῖα εἶχε λάβει ὡς γαμήλιον δῶρον ἡ Ἥρα παρὰ τῆς Γαίας κατὰ τοὺς γάμους της μετὰ τοῦ Διὸς καὶ αὕτη ἐδώρησεν εἰς τὸν σύζυγόν της (κατ' ἄλλον μῦθον ἦσαν ταῦτα ἱερὰ τοῦ θεοῦ 'Ηλίου). Τὰ μῆλα ταῦτα ἔφερε πρὸς τὸν Εὐρυσθέα, κατὰ διαταγήν του, ὁ 'Ηρακλῆς, ἀφοῦ ἐφόνευσε τὸν δράκοντα, ἢ κατ' ἄλλον μῦθον ἔλαβε ταῦτα διὰ τοῦ Ἄτλαντος. 'Ο Εὐρυσθεὺς ἔδωκε πάλιν ταῦτα εἰς τὸν 'Ηρακλέα καὶ οὗτος εἰς τὴν 'Αθηνᾶν, ἥτις ἐπανέφερε ταῦτα εἰς τὸν κῆπον τῶν 'Εσπερίδων, διότι δὲν ἦτο ὅσιον νὰ κατατεθῶσι ταῦτα ἀλλαχοῦ.

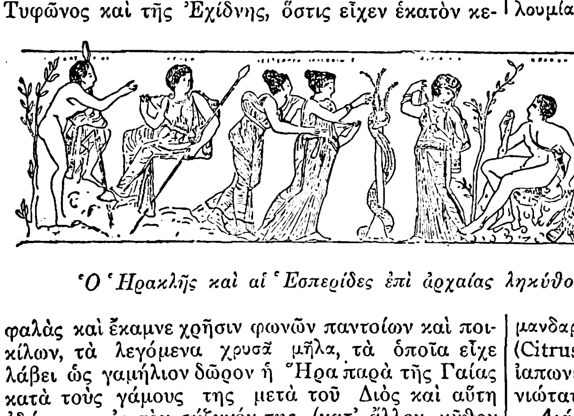

'Ο 'Ηρακλῆς καὶ αἱ 'Εσπερίδες ἐπὶ ἀρχαίας ληκύθου.

Τὸ πατρωνυμικὸν τῶν νυμφῶν τούτων, ὡς καὶ τὰ ὀνόματα ('Ερύθεια, Αἴγλη) αὐτῶν, ὑποδηλοῦσιν ὅτι αἱ 'Εσπερίδες ἦσαν τὰ πορφυρόχροα νέφη τῆς δύσεως. Ταῦτα δὲ ἦσαν καὶ τὰ χρυσᾶ μῆλα τοῦ κήπου των, ἀφοῦ, ὡς γνωστόν, ἡ λέξις μῆλα σημαίνει καὶ ποίμνια ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ γλώσσῃ, ποίμνια δὲ τοῦ δύοντος ἡλίου ἦσαν τὰ χρυσούμενα ὑπὸ τῶν ἀκτίνων του νέφη.

Εἰς τὸν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ 'Ολυμπίᾳ θησαυρὸν τῶν 'Επιδαμνίων, ὡς καὶ εἰς τὸν τῶν Μεγαρέων, ὑπῆρχεν ἀνάθημα μηλέα ἐκ κέδρου δένδρον τῶν 'Εσπερίδων καλουμένη. ΚΑΨ.

— 'Εσπερίδων, χρυσᾶ μῆλα —. βλ. *'Εσπερίδες* καὶ *ἑσπεριδοειδῆ*.

'Εσπερίδες *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κυρηναϊκῆς, ἐφ' ἧς ἡ παρ' αὐτήν, ἀργότερον, ἐκτίσθη ἡ *Βερενίκη* (βλ. λ.).

ἑσπεριδίνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. Φυσικὸς γλυκοζίτης τοῦ τύπου $C_{50}H_{60}O_{27}$, συνιστάμενος ἐκ γλυκόζης, ῥαμνόζης καὶ ἑσπεριτίνης, ἡ ὁποία δι' ἀλκαλίων διασπᾶται εἰς φλωρογλυκίνην καὶ *ἑσπεριτικὸν* ἢ *ἰσοφερουλικὸν ὀξύ*. 'Απαντᾷ εἰς τοὺς ἀώρους καὶ ὡρίμους καρποὺς τῆς πορτοκαλλέας, τῆς λεμονέας, τῆς νερατζέας, τῆς κιτρέας, τῆς τομάτας, ὡς καὶ εἰς τὰ φύλλα τῶν διαφόρων ἑσπεριδοειδῶν. Εἶναι λευκὴ ἄοσμος καὶ ἄγευστος μικροκρυσταλλικὴ οὐσία, σχεδὸν ἀδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ καὶ εὐδιάλυτος εἰς τὰ ἀλκάλια. Τήκεται εἰς 251°. Σ. Γ.

ἑσπεριδοειδῆ (τὰ) (Aurantiaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν δικοτυληδόνων, πολυπετάλων, τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ῥυτωδῶν*. Τὰ ἑσπεριδοειδῆ εἶναι δένδρα ἢ δενδρύλλια μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα, σαρκώδη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, καὶ φέροντα ἐσωτερικῶς ἀδένας ἐκκρίνοντας αἰθέριον, ἀρωματικὸν ἔλαιον, ὅπερ ἐνυπάρχει καὶ εἰς τὰ ἄνθη καὶ εἰς τοὺς τρυφεροὺς βλαστοὺς τῶν ἑσπεριδοειδῶν. Τὰ ἄνθη εἶναι κανονικὰ καὶ συνήθως ἑρμαφρόδιτα. 'Ο κάλυξ εἶναι μονοσέπαλος μὲ τρία, τέσσαρα ἢ πέντε πέταλα. Οἱ στήμονες εἶναι πολυπληθεῖς μὲ ἐλεύθερα ἢ συνηνωμένα, κατὰ τὴν βάσιν των, νημάτια. 'Ο καρπὸς εἶναι ᾠοειδὴς ἢ ἀπεστρογγυλωμένος, ἄλλοτε μονόσπερμος καὶ ἄλλοτε πολύσπερμος. Τὸ ἐπικάρπιον περιβάλλεται ὑπὸ ἀλλεπαλλήλων ἀτρακτοειδῶν κυστιδίων περιεχόντων δριμεῖαν ὀξίνην ἢ ὑποξίνην οὐσίαν.

Τὰ περισσότερα τῶν ἑσπεριδοειδῶν ἀπαντῶσιν εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς 'Ασίας, ἀλλ' ἡ καλλιέργεια τούτων διενεργεῖται εἰς πάσας τὰς χώρας τῆς γῆς, εἴτε ἐν τῷ ἐλευθέρῳ ἀέρι, εἴτε ἐντὸς θερμοκηπίων, ἀναλόγως τῶν ἀτμοσφαιρικῶν συνθηκῶν καὶ τοῦ κλίματος τῶν διαφόρων χωρῶν.

'Η οἰκογένεια τῶν ἑσπεριδοειδῶν περιλαμβάνει ἕνδεκα γένη καὶ πλείστας διαφορὰς ἢ ποικιλίας γενῶν. 'Εκ τῶν γνωστοτέρων εἶναι: *αἴγλη* (Aegle), *ἀταλάντη* (Atalantia), *γλυκοσμὶς* (Glycosmis), *κίτριον* (Citrus), *λειμωνία* (Limonia), κ. τ. λ.

'Αξιολογώτερον πάντων, τῶν προαναφερθέντων γενῶν εἶναι τὸ κίτριον, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπάγονται πᾶσαι αἱ διαφοραὶ τῶν καρποφόρων, βιομηχανικῶν καὶ κοσμητικῶν δένδρων, ἅτινα εἶναι καὶ τὰ κατ' ἐξοχὴν ἀνήκοντα εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν ἑσπεριδοειδῶν καὶ τὰ ὁποῖα εἶναι γνωστὰ παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὰ κοινὰ ὀνόματα ξινὰ ἢ ξινόδεντρα.

Τὸ γένος κίτριον περιλαμβάνει δέκα διαφοράς: Κίτριον τὸ μηδικὸν (Citrus medica), κοιν. κίτρο, ὅπερ περιλαμβάνει τὰ δένδρα τὰ καλούμενα κιτρέας ἢ κιτριές. Κίτριον ἡ λεμονέα (Citrus limonium), ὅπερ περιλαμβάνει τὰ γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα λεμονέας ἢ λεμονιές. Κίτριον ἡ λουμία (Citrus lumia), ὅπερ περιλαμβάνει τὰς λουμίας ἢ φραππιές. Κίτριον ἡ λιμεττία (Citrus limetta), ὅπερ περιλαμβάνει τὰς λιμεττίας ἢ γλυκολεμονιές. Κίτριον ἡ πομπελμοσία (Citrus pompelmos), ὅπερ περιλαμβάνει τὰς κατ' ἐξοχὴν λουμίας ἢ φράππες (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ κίτριον ἡ λουμία, ὅπερ περιλαμβάνει τὰς ὑπὸ πλείστων θεωρουμένας νόθους, ψευτοφράππες). Κίτριον ἡ νεραντζέα (Citrus vulgaris), ὅπερ περιλαμβάνει τὰς νεραντζέας ἢ νεραντζιές, ἢ κιτρομηλιές. Κίτριον ἡ πορτοκαλλέα (Citrus aurantium), ὅπερ περιλαμβάνει τὰς πορτοκαλλέας ἢ πορτοκαλλιές. Κίτριον τὸ περγάμιον (Citrus bergamium), ὅπερ περιλαμβάνει τὰς περγαμίας ἢ περγαμοτιὲς ἢ περγαμότα. Κίτριον ἡ μανδαρινέα (Citrus deliciosa), ὅπερ περιλαμβάνει τὰς μανδαρινέας ἢ μανταρινιὲς καὶ κίτριον τὸ ἰαπωνικὸν (Citrus japonicum), ὅπερ περιλαμβάνει ἰθαγενῆ ἰαπωνικὴν διαφορὰν τοῦ κιτρίου καὶ ὅπερ σπανιώτατα καλλιεργεῖται ἀλλαχοῦ τῆς γῆς.

Διάδοσις. 'Ως καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, τὰ ἑσπεριδοειδῆ εἶναι ἰθαγενῆ τῶν ἀνατολικῶν 'Ινδιῶν, τῆς Κίνας, τῆς 'Ιαπωνίας καὶ τῶν νήσων τοῦ 'Ινδικοῦ ἀρχιπελάγους, λόγῳ ὅμως τῆς ποικίλης χρησιμοποιήσεώς των εἰσήχθησαν ταῦτα ἀπὸ πολλῶν ἑκατονταετηρίδων, ἐνεκλιματίσθησαν καὶ ἐκαλλιεργήθησαν εἰς πάσας σχεδὸν τὰς χώρας τῆς γῆς πλὴν τῶν ἀρκτικῶν καὶ ἀνταρκτικῶν χωρῶν. Καὶ ἐὰν μὲν ἡ θερμοκρασία εἶναι ἀνωτέρα τῶν 8° Κελσίου, τότε τὰ δένδρα ταῦτα καλλιεργοῦνται ὡς καρποφόρα. 'Εὰν δὲ κατωτέρα τῶν 8°, τότε καλλιεργοῦνται μόνον ὡς κοσμητικά. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Φλωρεντίνου, ὅστις ἤκμασε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Γ' αἰῶνος μ. Χ. (*Βάσσου* «Γεωπονικὰ» 10,7), ἡ κιτρέα εἰς τὰς ψυχρὰς χώρας ἐφυτεύετο πλησίον τῶν τοίχων καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα ἐκαλύπτετο ὑπὸ ψαθίνου ὑποστεγάσματος. Οἱ πλούσιοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐφύτευον τὰς κιτρέας ὑπὸ μεγαλοπρεπεῖς στοάς, τὴν στέγην τῶν ὁποίων ἀφῄρουν κατὰ τὸ θέρος, ὅπως ἡλιάζωνται ἐπαρκῶς τὰ δένδρα. 'Ο βασιλεὺς τῆς Γαλλίας 'Ερρῖκος ὁ Δ' ἐφύτευσεν εἰς τὸ ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ Κεραμεικοῦ θερμοκήπιον πλεῖστα γένη καὶ διαφορὰς ἑσπεριδοειδῶν. Γενικῶς πρὸς εὐδοκίμησιν τῶν ἑσπεριδοειδῶν ἀπαιτεῖται κλῖμα εὔκρατον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Εἰς χώρας ὅπου ὑπάρχουσι παγετῶνες καὶ διαρκὲς ψῦχος μένουσι τὰ δένδρα ταῦτα ἀτροφικά. Συνήθως εὐδοκιμοῦσιν, ἐν ἀνοικτῷ χώρῳ, ἀπὸ τοῦ μεσημβρινοῦ μέχρι 45° πλάτους καὶ κυρίως εἰς παράλια μέρη καὶ δὴ εἰς τὰ παράλια τῆς μεσημβρινῆς Γαλλίας, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὴν Πορτογαλίαν, 'Ισπανίαν, 'Ιταλίαν, Βαλεαρίδας νήσους, τὴν Κορσικήν, τὴν Σαρδηνίαν, τὴν Σικελίαν, τὴν Μάλταν, εἰς τὰς νήσους τοῦ 'Ιονίου πελάγους, εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Στερεᾶς 'Ελλάδος, κατ' ἐξοχὴν εἰς τὰς νήσους Κρήτην, Κύπρον, Ῥόδον, Σάμον, Χίον, Νάξον, Πάρον, Ἄνδρον, τὰ νότια μέρη τῆς Εὐβοίας, τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς 'Ασίας, τὴν Συρίαν, τὴν Περσίαν, τὴν 'Αραβίαν, τὰ βόρεια παράλια τῆς 'Αφρικῆς, εἰς τὴν Καλιφορνίαν, τὴν Φλωρίδα καὶ τὴν Αὐστραλίαν. 'Εξ ὁλοκλήρου τοῦ παλαιοῦ κόσμου τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὴν καλλιέργειαν καὶ παραγωγὴν ἑσπεριδοειδῶν ἔχει ἡ 'Ιταλία, ἥτις ἔχει 35 περίπου ἑκατομμύρια δένδρα, ἅτινα καταλαμβάνουσιν ἔκτασιν 700.000 περίπου στρεμμάτων. Τὰ προϊόντα τούτων ἐξάγονται εἰς τὴν βόρειον Εὐρώπην καὶ τὴν βόρειον 'Αμερικήν.

Καρπός. 'Αναλόγως τῶν διαφόρων γενῶν καὶ διαφορῶν οἱ καρποὶ εἶναι ποικιλώτατοι, τόσον ὡς πρὸς τὸ σχῆμα, ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὸ μέγεθος. Εἰδῶν τινων τὸ σχῆμα εἶναι κανονικῶς σφαιρικόν, ἑτέρων πεπιεσμένον κατὰ τὴν βάσιν ἢ τὴν κορυφὴν ἢ κατ' ἀμφότερα τὰ ἄκρα, ἑτέρων ἀπιοειδές, κωνοειδές, ᾠοειδὲς ἢ ἐπίμηκες. 'Επίσης ὑπάρχουσι καρποὶ φέροντες ποικιλοσχήμους ἀποφύσεις, ἕτεροι πάλιν εἶναι διηυλακωμένοι, ῥαβδωτοὶ ἢ δακτυλιωτοί. 'Ως πρὸς τὸ βάρος ἐπίσης οἱ καρποὶ τῶν διαφόρων εἰδῶν διαφέρουσιν. Οὕτω τὸ κίτριον τὸ ἰαπωνικὸν ἔχει καρποὺς μεγέθους δαμασκήνου, ἐνῷ ὑπάρχουσι κίτρα, ὧν τὸ βάρος κυμαίνεται μεταξὺ 10—12 ὀκάδων. Πολλοὶ καρποὶ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ εἴδους διαφέρουσιν οὐσιωδῶς ὡς πρὸς τὸ σχῆμα, τὸ μέγεθος, τὸ χρῶμα, τὸ λεῖον ἢ μὴ τῆς ἐπιφανείας των κτλ. Οὕτω λεμονέαι τινὲς ἔχουσι τοὺς πρωΐμους καρπούς των προμήκεις καὶ τοὺς ὡρίμους σφαιρικοὺς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον.

Γενικῶς τὰ ἑσπεριδοειδῆ εἶναι δένδρα πολύκαρπα, ἰδίως ὅταν διὰ τὴν ἀνάπτυξίν των συντελῶσιν εὐνοϊκαὶ συνθῆκαι, ὁ ἀριθμὸς δὲ τῶν καρπῶν ποικίλλει κατὰ τὰ διάφορα εἴδη· οὕτω τὸ καρποφορώτερον πάντων εἶναι ἡ λεμονέα, ἥτις δύναται νὰ παραγάγῃ καὶ μέχρι 18.000 καρπῶν κατ' ἔτος, εἶτα ἔρχεται ἡ νεραντζέα μὲ ἀνώτατον ὅριον καρπῶν ἐτησίως μέχρι 16.000, εἶτα ἡ πορτοκαλλέα μὲ ἀνώτατον ὅριον καρπῶν ἐτησίως 12.000 περίπου καὶ εἶτα κατὰ σειρὰν ἡ μανδαρινέα, ἡ κιτρέα κλπ. Εἰρήσθω ὅτι οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι εἶναι ἐξαιρετικοί, ἀναφερόμενοι εἰς δένδρα ἐξαιρετικῆς εὐρωστίας καὶ ὑπὸ ἀρίστας ἀτμοσφαιρικὰς συνθήκας διατελοῦντα. Λεμονέαι ὅμως παράγουσαι μέχρι 10.000 καρπῶν ἐτησίως, νεραντζέαι μέχρις 7.000 καὶ πορτοκαλλέαι μέχρι 5.000 καρπῶν ἐτησίως δὲν εἶναι ἀσύνηθές τι. 'Η ἔγκαιρος συγκομιδὴ τοῦ καρποῦ παίζει σπουδαῖον ῥόλον εἰς τὸ ποσὸν τοῦ καρποῦ τοῦ ἑπομένου ἔτους. Γενικῶς ὅσῳ πρωϊμωτέρα εἶναι ἡ συγκομιδὴ τοῦ καρποῦ, τόσῳ μεγαλυτέρα εἶναι ἡ καρποφορία τοῦ ἑπομένου ἔτους.

Συσκευασία καρπῶν. 'Εκ τῶν καρπῶν τῶν διαφόρων εἰδῶν τῶν ἑσπεριδοειδῶν τινὲς εἶναι βρώσιμοι ἐν νωπῇ καταστάσει καί τινες διαφόρως παρασκευαζόμενοι. Νωποὶ εἶναι ἐδώδιμοι οἱ καρποὶ τῆς πορτοκαλλέας, τῆς μανδαρινέας, τῆς γλυκολεμονέας, τῆς γλυκονερατζέας καὶ τοῦ κίτρου τοῦ ἰαπωνικοῦ· πάντων τῶν λοιπῶν εἰδῶν οἱ καρποὶ εἶναι ἐδώδιμοι ὑπὸ μορφὴν γλυκοῦ μελιτήκτου ἢ σακχαροπήκτου, εἴτε χρησιμοποιοῦνται πρὸς ἄρτυσιν φαγητῶν, κατασκευὴν δροσιστικῶν ποτῶν, λῆψις αἰθερίων ἐλαίων κτλ.

'Εκ τῶν καρπῶν τῶν ἑσπεριδοειδῶν τὰ πορτοκάλλια, τὰ λεμόνια καὶ τὰ μανδαρίνια ἀποστέλλονται εἰς διαφόρους χώρας, ἐκ τοῦ τόπου τῆς παραγωγῆς, ἐν νωπῇ καταστάσει καὶ καταλλήλως ἐν κιβωτίοις συσκευασμένα ἐντὸς περικαλύμματος ἐκ λεπτοῦ χάρτου, σιγαρόχαρτου, ἢ ἐντὸς εἰδικοῦ χάρτου ἐμβεβαπτισμένου εἰς ἰτεϋλικὸν ὀξύ, ἐφ' ὅσον τὸ διάστημα τῆς μεταφορᾶς εἶναι μακρὸν καὶ οἱ καρποὶ ὑπόκεινται εἰς σῆψιν. Τὰ κίτρα, ἐφ' ὅσον ὁ τόπος τοῦ προορισμοῦ εἶναι μακρινός, συσκευάζονται ἐντὸς πηλίνων ἢ λευκοσιδηρῶν κιβωτίων πεπληρωμένων ἅλμης.

Δευτερεύοντα προϊόντα. Τοιαῦτα προϊόντα εἶναι τὸ κιτρικὸν ὀξὺ καὶ τὰ διάφορα αἰθέρια ἔλαια ἅτινα χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ μυρεψικῇ, τῇ ζαχαροπλαστικῇ, τῇ ποτοποιΐᾳ, τῇ φαρμακοποιΐᾳ καὶ τῇ οἰκιακῇ γενικῶς οἰκονομίᾳ. Κυριώτεροι τόποι παραγωγῆς δευτερευόντων προϊόντων ἐκ τῶν ἑσπεριδοειδῶν, ἐκ μὲν τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν εἶναι κατὰ πρῶτον ἡ 'Ιταλία, εἶτα ἡ Γαλλία καὶ τελευταία ἡ 'Ελλάς, ἐκ δὲ τῶν ἀσιατικῶν χωρῶν αἱ 'Ινδίαι.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω δευτερευόντων προϊόντων, πλεῖστα ἑσπεριδοειδῆ παρέχουσι καὶ ἀξιόλογον ξυλείαν χρήσιμον εἰς τὴν ἐπιπλοποιΐαν, τὴν λεπτοξυλουργικὴν καὶ τὴν τορνευτικήν. 'Εκ τῶν κλάδων τῆς νεραντζέας κατασκευάζονται εἰς πλεῖστα μέρη, καὶ ἰδίως ἐν Γαλλίᾳ καὶ 'Αλγερίᾳ, βακτηρίαι καὶ λαβαὶ ἀλεξιβροχίων. Παρ' ἡμῖν ἄξιον μνείας δευτερεῦον προϊὸν εἶναι ἡ παρ-

Digitized by Google

σκευὴ ἀνθοστάγματος (κοιν. ἀνθόνερον), ἡ κατασκευὴ ἀρωματικῶν τινων οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, ὡς τὸ κίτρον τῆς Νάξου, τοῦ λεμονιοῦ, τὸ κίτρον τῶν Καλαμῶν κτλ., ὡς καὶ παρασκευὴ γλυκῶν ἐξ ἀνθέων πορτοκαλέας. λεμονέας, κιτρέας κτλ.

Ὡς δευτερεύοντα προϊόντα τῶν ἑσπεριδοειδῶν θεωροῦνται καὶ ὁ φλοιὸς καὶ ὁ ὀπὸς τῶν καρπῶν τῶν δένδρων τούτων. Γενικῶς ὁ φλοιὸς τῶν καρπῶν φέρει πλῆθος μικροτάτων ἀδένων, οἵτινες ἐγκλείουσιν αἰθέριον ἔλαιον, ὅπερ ἐν μεγάλῃ ἀφθονίᾳ εὑρίσκεται ἰδίως κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς τελείας ὡριμάνσεως τῶν καρπῶν. Αἰθέριον ἔλαιον ἐπίσης περιέχουσι καὶ οἱ τρυφεροὶ βλαστοὶ καὶ τὰ φύλλα καὶ τὰ ἄνθη τῶν δένδρων τούτων. Τὸ αἰθέριον ἔλαιον τῶν φλοιῶν τῶν καρπῶν λαμβάνεται δι' ἐκθλίψεως, τὸ δὲ τῶν φύλλων, τῶν βλαστῶν καὶ τῶν ἀνθέων δι' ἀποστάξεως. Πολυτιμότερον πάντων θεωρεῖται τὸ ἀνθέλαιον, ὅπερ λαμβάνεται ἐκ τῶν ἀνθέων τῆς νερατζέας κυρίως.

Ὁ ὀπὸς σχεδὸν πάντων τῶν ἑσπεριδοειδῶν, καὶ ἰδίως τῶν νερατζίων καὶ τῶν κίτρων, ἐνέχει ἀρκετὴν ποσότητα κιτρικοῦ ὀξέος.

Διαφοραὶ καὶ παραλλαγαί. Ἡ οἰκογένεια τῶν ἑσπεριδοειδῶν εἶναι ἴσως ἡ μόνη ἐκ πασῶν τοῦ φυτικοῦ βασιλείου, ἐν ᾗ παρατηρεῖται πληθὺς διαφορῶν γενῶν, εἰδῶν καὶ ποικιλιῶν εἰδῶν. Τοῦτο προέρχεται ἐκ διαφόρων αἰτίων, ὧν κυριωτέρα εἶναι ἡ ἐπίδρασις τῶν ἀτμοσφαιρικῶν γενικῶς μεταβολῶν καὶ ὁ τρόπος τῆς καλλιεργείας των. Ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης πληθύος τῶν εἰδῶν κλπ. εἶναι καὶ ἡ δυσχερὴς κατάταξις αὐτῶν, διότι συχνάκις παρατηρεῖται τὸ φαινόμενον, καθ' ὃ ὡρισμένα καὶ κύριά τινα χαρακτηριστικὰ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ εἴδους ἢ ποικιλίας ἀπαντῶσι καὶ εἰς ἕτερον γένος. Ἐκ τῶν πολλῶν παραδειγμάτων ἀναφέρομεν τὴν *κιτρέαν τὴν μηδικήν*· κύριον χαρακτηριστικὸν τοῦ γένους τούτου εἶναι τὸ παχὺ στρῶμα ὅπερ περιβάλλει, ὑπὸ μορφὴν περικαρπίου, τὸν καρπόν της, ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ κιτρέαι τῶν ὁποίων ὁ καρπὸς σχεδὸν οὐδόλως παραλλάσσει μεγάλου μεγέθους λεμονίων· ὡσαύτως ἴδιον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα εἶναι ἡ γεῦσις τοῦ κίτρου, ἥτις συνήθως εἶναι ὄξινος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, παρὰ ταῦτα ὅμως εἰς διαφοράν τινα τοῦ κίτρου, εἰς τὸ *κίτρον τὸ μηδικὸν τὸ γλυκὺ* (Citrus medica dulcis), ὁ καρπὸς εἶναι γλυκύτατος κλπ. Ἡ τοιαύτη ἀλλαγὴ τῶν κυρίων χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων γένους τινὸς ἢ διαφορᾶς γένους προέρχεται κυρίως ἐκ τῆς εὐκολίας ἣν κέκτηνται τὰ δένδρα τῆς οἰκογενείας ταύτης νὰ διασταυρῶνται μετ' ἄλλων συγγενῶν γενῶν.

Τρόπος καλλιεργείας. Καταλληλότερα ἐδάφη πρὸς καλλιέργειαν καὶ εὐδοκίμησιν τῶν ἑσπεριδοειδῶν εἶναι τὰ βαθέα, πορώδη, ἀργιλλώδη, ἀσβεστοαργιλλώδη καὶ ἡφαιστειογενῆ. Ἐπίσης παρὰ τὴν δύσκολον καλλιέργειάν των καὶ αἱ σιδηρουχοαργιλλώδεις γαῖαι, κοινῶς κοκκινογῆ, εἶναι καταλληλόταται διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν ἑσπεριδοειδῶν καὶ ἰδίως τῶν πορτοκαλλεῶν καὶ μανδαρινεῶν.

Ἡ ἀπόστασις μεταξὺ τῶν δένδρων εἶναι διάφορος ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῶν δένδρων, τῆς συστάσεως τοῦ ἐδάφους καὶ τῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν. Εἰς γόνιμα ἐδάφη καὶ εὔκρατον ἢ θερμὸν κλῖμα αἱ πορτοκαλλέαι καὶ αἱ λεμονέαι δέον νὰ ἀπέχωσιν ἀλλήλων περὶ τὰ 8 μέτρα. Οἱ κιτρέαι, αἱ μανδαρινέαι, αἱ νεραντζέαι καὶ αἱ περγαμοτέαι περὶ τὰ 3—4 μέτρα. Ἡ φύτευσις δέον νὰ γίνηται εἰς εὐθείας σειρὰς καὶ χιαστί. Ἡ ἀντίληψις γεωπόνων τινῶν ὅτι τὰ ἑσπεριδοειδῆ δέον νὰ φυτεύωνται πυκνῶς πρὸς προστασίαν ἀλλήλων ἔναντι τῶν σφοδρῶν ἀνέμων εἶναι ἐσφαλμένη, διότι αἱ διάφοροι ἀσθένειαι τῶν δένδρων τούτων, καὶ ἰδίως ἡ ψώρα, τὰς πυκνοφυτευμένας κυρίως ἐκτάσεις τῶν ἑσπεριδοειδῶν κατὰ πρῶτον προσβάλλουσι καὶ δυσκόλως οὕτω καταπολεμοῦνται.

Ὁ πρὸς φύτευσιν ἀγρὸς συνήθως περιφράσσεται διὰ ζωσίμου ἢ ἐξ ἀκανθῶν φράκτου ἢ περιτοιχίζεται καὶ καλεῖται λεμονοπερίβολο, πορτοκαλλοπερίβολο, νεραντζοπερίβολο κτλ. Τὸ ἔδαφος πρὸ τῆς φυτεύσεως ἀνασκάπτεται βαθέως, 50—60 ἑκατοστόμετρα, οἱ δὲ πρὸς φύτευσιν τῶν δένδρων λάκκοι δέον νὰ ἔχωσιν 60 ἑκατοστομέτρων πλάτος καὶ 90 βάθος. Ἐὰν τὸ ὑπέδαφος δὲν εἶναι πορῶδες, τότε ἐπιστρώννυται τοῦτο διὰ στρώματος πάχους 20 περίπου ἑκατοστομέτρων διὰ χαλικίων καὶ εἶτα τοποθετεῖται τὸ πρὸς φύτευσιν δένδρον. Ὁ λάκκος πληροῦται διὰ κοκκινοχώματος κυρίως, ὅπερ ἀναμιγνύεται ἐν ἀναλογίᾳ 30%—40% διὰ καλῶς χωνευμένης κόπρου, αἰγοπροβάτων κατὰ προτίμησιν. Παρὰ τὸν βλαστὸν τοῦ δένδρου τίθεται στῦλος, ἐφ' οὗ προσδένεται τοῦτο ὅπως μὴ ταλαντεύηται ὑπὸ τοῦ ἀνέμου. Ἀφοῦ προσχωθῇ καλῶς τὸ δένδρον κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ λάκκου, διανοίγεται εἶδος λεκάνης, ἥτις εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα γάρδος καὶ ἔχει διάμετρον 1 περίπου μέτρου καὶ βάθος 10 περίπου ἑκατοστομέτρων, ἔνθα χύνεται τὸ πρὸς ἄρδευσιν τῶν δένδρων ὕδωρ, ὅπερ διοχετεύεται εὐθὺς μετὰ τὴν φύτευσιν. Τὰ πρὸς μεταφύτευσιν δένδρα δέον νὰ μετακομίζωνται μετὰ τοῦ περιβάλλοντος τὰς ρίζας των χώματος, μπάλλα, ἐφ' ὅσον ὅμως τὸ ἔδαφος εἶναι ἐξαιρετικῶς πλούσιον εἰς θρεπτικὰς οὐσίας τὰ δένδρα δύνανται νὰ μεταφυτευθῶσι καὶ μὲ ρίζας γυμνὰς χώματος.

Ἄρδευσις. Ἡ ἐποχή, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐτησίων ἀρδεύσεων καὶ τὸ ποσὸν τοῦ ὕδατος, ὅπερ ἀπαιτεῖται δι' ἕκαστον δένδρον ποικίλλουν ἀναλόγως τοῦ εἴδους, τῶν ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν, τοῦ κλίματος τῆς χώρας, τῆς ἡλικίας τοῦ δένδρου καὶ τῆς φυσικῆς συστάσεως τοῦ ἐδάφους. Ὑπάρχουσι κλίματα καὶ ἐδάφη ὅπου ἡ ἄρδευσις τῶν δένδρων τούτων εἶναι τελείως περιττή, εἰς ἕτερα ἡ ἄρδευσις εἶναι οὐχὶ μόνον ἀπαραίτητος, ἀλλὰ καὶ συχνή. Πάντως αἱ ἀρδεύσεις κατὰ τὰς θερμὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους καὶ εἰς θερμὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κλίματα, ὅπως τὸ ἡμέτερον π. χ., εἶναι ἀπαραίτητοι. Ἐπίσης ἀπαραίτητος εἶναι ἡ ἄρδευσις ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς πήξεως, τοῦ δεσίματος δηλαδή, τοῦ καρποῦ, μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῶν πρώτων βροχῶν τοῦ φθινοπώρου. Γενικῶς, κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς φυτεύσεώς των τὰ δένδρα, ἐφ' ὅσον ἐννοεῖται δὲν πέσῃ ραγδαία βροχή, ἀρδεύονται ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος, κατὰ τὰ τρία ἑπόμενα ἔτη ἅπαξ κατὰ δεκαπενθήμερον καὶ ἀπὸ τοῦ πέμπτου ἔτους καὶ ἑξῆς κατὰ εἰκοσαήμερον καὶ τριακονθήμερον. Ἡ ἄρδευσις τῶν δένδρων κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνθίσεώς των ἀπαγορεύεται ἀπολύτως, διότι καὶ ἐὰν δὲν ἀποπέσωσι τὰ περισσότερα ἄνθη δὲν δένει ὁ καρπός. Τὸ ποσὸν τοῦ ὕδατος ἑκάστης ἀρδεύσεως κυμαίνεται μεταξὺ 80—100 ὀκάδων. Γενικῶς διὰ τὴν ἄρδευσιν αἱ γνῶμαι πλείστων πρακτικῶν καλλιεργητῶν εἶναι ὀρθαί· διότι λέγουσιν ὅτι τὸ δέντρο πρέπει νὰ ποτίζεται ὅταν διψάῃ. Κατὰ τὸ θέρος τὰ δένδρα δέον νὰ ἀρδεύωνται ἢ λίαν πρωῒ ἢ μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, κατὰ τὸν χειμῶνα αἱ ἀρδεύσεις δύνανται νὰ γίνωνται ἀδιαφόρως τῆς ὥρας τῆς ἡμέρας. Οἱ πρακτικοὶ ἀρδεύουσι τὰ δένδρα ἐφ' ὅσον τὰ φύλλα τούτων ἄρχονται νὰ στρίβουν, παύουσι δὲ τὴν ἄρδευσιν ὅταν τὰ φύλλα των ἀρχίζουν νὰ καθίστανται κιτρινωπά.

Λίπανσις. Ἡ λίπανσις τῶν ἑσπεριδοειδῶν γίνεται κατὰ διετίαν συνήθως καὶ κατὰ τὸν μῆνα Ἰανουάριον ἢ Φεβρουάριον. Πρὸς τοῦτο τὸ λίπασμα τοποθετεῖται καὶ καλύπτεται ἐντὸς τριῶν ἢ τεσσάρων λάκκων βάθους 30 περίπου ἑκατοστομέτρων, κειμένων πέριξ τοῦ πρὸς λίπανσιν δένδρου. Καταλληλότερα λιπάσματα θεωροῦνται τὰ μικτά, ἤτοι τὰ ἀποτελούμενα ἐκ κόπρου καὶ φυτικῶν οὐσιῶν, τέφρας ξύλων, ξυλανθράκων κτλ., κατ' ἴσας ποσότητας λαμβανόμενα. Ἡ ποσότης τοῦ ἀπαιτουμένου δι' ἕκαστον δένδρον λιπάσματος ποικίλλει, ἀναλόγως τῆς συστάσεως τοῦ ἐδάφους καὶ τῆς ἡλικίας τοῦ δένδρου, ἀπὸ 20—35 ὀκάδας ἀνὰ διετίαν. Εἰς τὴν ταχεῖαν καὶ κανονικὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἑσπεριδοειδῶν συντελεῖ, πλὴν τῆς κανονικῆς λιπάνσεως, τῆς ἐπαρκοῦς ἀρδεύσεως, καὶ ἡ ἑκάστοτε σκαφὴ τοῦ ἐδάφους. Ἡ σκαφὴ συνήθως γίνεται κατὰ τὰς πρώτας φθινοπωρινὰς βροχὰς καὶ περὶ τὰ μέσα Μαΐου.

Ἡ ἀποκάθαρσις ἐκ τῶν ξηρῶν κλάδων καὶ φύλλων, ὡς καὶ ἡ κλάδευσις τῶν ἑσπεριδοειδῶν δέον νὰ διενεργῶνται μετὰ μεγάλης προσοχῆς καὶ μεθοδικότητος. Γενικῶς κλαδεύονται κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἡ κορυφὴ αὐτῶν νὰ μὴ εἶναι εὐρεῖα, φουντωτή, διότι τότε εὐκολώτερον προσβάλλεται τὸ δένδρον ὑπὸ διαφόρων ἀσθενειῶν καὶ ἰδίως τῆς ψωριάσεως. Ἡ κλάδευσις ἐκτελεῖται, ἀναλόγως τῶν κλιματολογικῶν ὅρων τοῦ τόπου, κατὰ Φεβρουάριον, Μάρτιον ἢ καὶ Μάϊον (εἰς τὰ ψυχρὰ κλίματα). Ἡ κλάδευσις ὡς καὶ ὁ ἀποκαθαρμὸς δέον νὰ ἐκτελῆται δι' εἰδικῶν ὀργάνων καὶ οὐδέποτε κατὰ τὸ διάστημα βροχῆς ἢ εὐθὺς μετ' αὐτήν.

Κατὰ γενικὸν κανόνα οἱ καρποὶ τῶν ἑσπεριδοειδῶν ὡριμάζουσι κατὰ τὸν χειμῶνα, ἀλλ' ὑπάρχουσιν εἴδη τινά, ἰδίως λεμονέαι. ἅτινα ὡριμάζουσι καὶ κατὰ τὸ θέρος· οἱ πρῶτοι καρποὶ καλοῦνται μόντικα καὶ οἱ δεύτεροι δίφορα ἢ διφόρια.

— *[Φυτοπαθολ.]* Πολλαὶ καὶ ποικίλαι εἶναι αἱ προσβάλλουσαι τὰ ἑσπεριδοειδῆ ἀσθένειαι, αἵτινες ὀφείλονται εἰς ζωϊκὰ ἢ φυτικὰ παράσιτα. Ἐκ τῶν συνηθεστέρων ἀσθενειῶν, αἵτινες ἀναφαίνονται εἰς τὰ ἑσπεριδοειδῆ τῆς Εὐρώπης, εἶναι:

Βαμβακίασις. Ἡ προκαλοῦσα τὴν νόσον ταύτην αἰτία εἶναι τὸ ἔντομον *δακτυλόβιος ὁ καταστρεπτικὸς* (Dactylobius destructor), ὅπερ ἐκκρίνει λευκήν τινα οὐσίαν, δίδουσαν τὴν ἐντύπωσιν βάμβακος, ἐξ οὗ καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα (κοινῶς βαμβακάδα). Ἡ νόσος αὕτη ἀπαντᾷ εἰς τὰ ἑσπεριδοειδῆ τῶν παραμεσογειακῶν χωρῶν, ἰδίᾳ τὰς λεμονέας καὶ κιτρέας. Παρ' ἡμῖν ἀπαντᾷ συνήθως εἰς τὰ ἑσπεριδοειδῆ τῆς Ἄνδρου καὶ τῆς Νάξου.

Καπνία. Συνηθεστάτη ἀσθένεια τῶν ἑσπεριδοειδῶν ὀφειλομένη εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ μικρομύκητος *καπνία ἡ τοῦ κιτρίου* (Fumago citri) καὶ θεωρεῖται ὡς ἀναγκαῖον ἐπακολούθημα τῆς βαμβακιάσεως καὶ τῆς ψωριάσεως. Τὰ ὑπὸ καπνίας προσβαλλόμενα δένδρα ἔχουσι τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν τῶν φύλλων των κεκαλυμμένην ὑπὸ μελανοῦ στρώματος λεπτοτάτης κόνεως. Ἡ νόσος αὕτη εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα καπνιὰ ἢ κάπνα.

Κολλητότριχος. Ἡ νόσος αὕτη ὀφείλεται εἰς τὸν μικρομύκητα *κολλητότριχον τὸ γλοιοσποριῶδες* (Colletotrichum gloesporioides)ε καὶ ἀναπτύσσεται ὡς σαπρόφυτον εἰς τὰς λεμονέας, νεραντζέας, μανδαρινέας καὶ πορτοκαλλέας συνήθως, ἰδίως δὲ εἰς τὰ καχεκτικὰ δένδρα. Τὸ σαπροφυτικὸν τοῦτο παράσιτον δὲν φαίνεται προξενοῦν σπουδαίας βλάβας ἐπὶ τῶν ἑσπεριδοειδῶν.

Κομμίωσις. Ἡ νόσος αὕτη παρουσιάσθη κατὰ τὸ 1832 εἰς τὰς Ἀζόρας νήσους καὶ κατὰ τὸ 1845 ἀνεφάνη τὸ πρῶτον ἐν Εὐρώπῃ (Πορτογαλίᾳ) καὶ εἶτα μετεδόθη εἰς τὰ ἑσπεριδοειδῆ πάντων τῶν παραμεσογειακῶν ἰδίᾳ χωρῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐπροξένησε παμμεγίστας καταστροφάς. Τὰ ὑπὸ τῆς νόσου ταύτης προσβαλλόμενα δένδρα παρουσιάζουσιν ἐπὶ τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν κλάδων θόλωμα ἐρυθρότεφρον, δριμείας συνήθως ὀσμῆς, ἐνῷ τὰ φύλλα ὠχροῦνται. Μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τῆς νόσου ἄρχεται καὶ ἡ ἀποξήρανσις τῶν κλάδων ἀπὸ τῆς κορυφῆς. Τὸ δένδρον ἢ καταστρέφεται ἀμέσως ἢ ἐξακολουθεῖ ἐπὶ μακρὸν νὰ φθίνῃ, μέχρις ὅτου ἡ ἀσθένεια προσβάλῃ καὶ τὰς ρίζας, ὁπότε ἐπέρχεται καὶ ὁ θάνατος τοῦ δένδρου. Ἡ κομμίωσις θεωρεῖται ὡς μεταδοτικὴ νόσος καὶ ὀφείλεται εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ *βακτηρίου τοῦ κομμιώδους* (Bacterium gummi). Ὑπὸ τῆς νόσου ταύτης προσβάλλονται ἰδίως αἱ πορτοκαλλέαι καὶ αἱ λεμονέαι.

Λειχηνίασις. Ἡ νόσος αὕτη ὀφείλεται εἰς τὴν παρουσίαν διαφόρων μυκήτων καὶ ἰδίως τοῦ γένους *λεκάριον* (Lecarium). Ὑπὸ λειχηνιάσεως προσβάλλονται ἰδίως τὰ ἑσπεριδοειδῆ τὰ καλλιεργούμενα εἰς ὑγροὺς τόπους. Γενικῶς ἡ νόσος ἐλαχίστας καταστροφὰς ἐπιφέρει, παρακωλύουσα μόνον τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τῆς θρέψεως καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ δένδρου.

Σκωληκίασις. Ἡ νόσος αὕτη ὀφείλεται εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ λεπιδοπτέρου ἐντόμου *ἐφεστία ἡ τοῦ κιτρίου* (Ephestia citri) καὶ προσβάλλει τὰ ἄνθη καὶ τὸν ὥριμον καρπὸν τῶν ἑσπεριδοειδῶν καὶ ἰδίως τὰς κιτρέας καὶ πορτοκαλλέας. Τὰ προσβαλλόμενα ὑπὸ σκωληκιάσεως ἄνθη μαραίνονται καὶ ἀποπίπτουσιν, οἱ δὲ καρποὶ γίνονται ὑδαρεῖς καὶ τέλος σήπονται.

Σφακελισμός. Ἡ νόσος αὕτη, ἥτις καὶ σῆψις τῶν ριζῶν καλεῖται, ἀναπτύσσεται εἰς τὰς ρίζας τῶν ἑσπεριδοειδῶν καὶ ὀφείλεται εἰς διαφόρους μύκητας καὶ κυρίως εἰς τὰ εἴδη *ἀμανίτης ὁ μελίχρους* (Agaricus meleus) καὶ *ριζοκτονία ἡ ἰόχρους* (Rizoctonia violacea). Ἡ νόσος ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀλλοίωσιν τοῦ χρώματος, τὴν ἐπίσχεσιν τῆς ἀναπτύξεως τῶν καρπῶν, τὴν ἀποξήρανσιν τῶν φύλλων, εἶτα τῶν κλάδων καὶ τέλος ὁλοκλήρου τοῦ δένδρου.

Ψωρίασις. Τὴν νόσον ταύτην προκαλοῦσι διάφορα ἔντομα καὶ κυρίως τὰ εἴδη: *ἀσπιδιωτὸς ὁ χρυσόχρους* (Aspidiotus auratus), *ἀσπιδιωτὸς ὁ τῆς λεμονέας* (Aspidiotus limoni), *λεκάνιον τὸ τῆς ἐλαίας* (Lecanium oleae), *λεκάνιον τὸ τῶν ἑσπεριδοειδῶν* (Lecanium hesperidum), *μυτιλασπὶς ἡ ἐπίξανθος* (Mytilaspis flavescens) καὶ *παρλατορία ἡ τῆς ζιζύφου* (Parlatoria zizyphi). Ἡ νόσος αὕτη, ἥτις κοινῶς εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα ψώρα, ἐνίοτε ἐπιφέρει μεγίστας καταστροφὰς εἰς τὰ ἑσπεριδοειδῆ.

Μέτρα καταπολεμήσεως. Πλεῖστα ὅσα μέτρα πρὸς καταπολέμησιν τῶν νόσων τῶν ἑσπεριδοειδῶν ἔχουσι τεθῆ εἰς ἐφαρμογήν. Τὰ περισσότερον ἐν χρήσει καὶ ἀποτελεσματικώτερα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εἶναι οἱ ψεκασμοὶ διὰ διαλύσεως ἀρσενικοῦ, λυζόλης, ἀποβρέγματος καπνοῦ (σκωληκίασις), δηλητηρίασις δι' ἀερίου ὑδροκυανικοῦ ὀξέος, κλάδευσις, ψεκασμοὶ δι' ἐντομοκτόνων οὐσιῶν (ψωρίασις), ἀπόξεσις καὶ ἐπίχρισις τοῦ κορμοῦ μὲ πυκνὴν διάλυσιν ἀσβέστου καὶ θειικοῦ χαλκοῦ (λειχηνίασις), κατάπαυσις ἀρδεύσεων καὶ λιπάνσεως, βαθεῖα ἐκσκαφὴ τοῦ χώματος καὶ ἄρδευσις μὲ διάλυσιν περιέχουσαν 20% ἄσβεστον καὶ τέφραν καὶ 4% θειικὸν σίδηρον (σφακελισμός), ἐναπόθεσις κατὰ τὰς ρίζας στρώματος ἀποτελουμένου ἐκ μίγματος 3—10 ὀκάδων προσφάτως ἐκκαμινευθείσης ἀσβέστου, 3—5 ὀκάδων τέφρας ξυλανθράκων, 2—3 ὀκάδων θειικοῦ σιδήρου καὶ ἀναλόγου ποσότητος ὕδατος (κομμίωσις).

— *[Ἱστορ.]* Τὰ ἑσπεριδοειδῆ δὲν φαίνεται νὰ ἦσαν πολὺ διαδεδομένα κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Τὰ χρυσᾶ μῆλα τῶν Ἑσπερίδων μυθολογεῖται ὅτι μετέφερεν ὁ Ἡρακλῆς ἐκ τῆς Λιβύης εἰς τὰς Μυκήνας, ἀφοῦ ἐφόνευσε τὸν δράκοντα ὅστις ἐφύλασσε ταῦτα ἐν τῷ κήπῳ τῶν Ἑσπερίδων νυμφῶν.

Ὡς πρὸς τὴν γνῶσιν τῶν ἑσπεριδοειδῶν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑβραίων, Ἑλλήνων καὶ Αἰγυπτίων αἱ γνῶμαι διχάζονται, διότι φαίνεται ὅτι ὑφίσταται καὶ σύγχυσις ὡς πρὸς τὴν ὀνομασίαν καὶ τὴν διάκρισιν τῶν διαφόρων γενῶν καὶ εἰδῶν. Πάντως δένδρον λεμονέας, κλάδοι καὶ καρποὶ ἀναπαρίστανται ἐπὶ διαφόρων αἰγυπτιακῶν μνημείων, ὡς ἐπίσης καὶ δένδρον κιτρίου καὶ καρπὸς ἐπὶ ἑβραϊκοῦ νομίσματος τῆς ἐποχῆς τῆς ἁλώσεως τῆς Βα-

Digitized by Google

βυλῶνος. Τὸ κίτριον φαίνεται ὅτι μετηνέχθη εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τὸν Δ΄ αἰῶνα, ἡ λεμονέα κατὰ τὸν Γ΄, καὶ ἡ πορτακαλλέα κατὰ τὸν ΙΕ΄.

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ἑσπερίδων κῆποι *['Αρχ. Γεωγρ.]* βλ. λ. *Βερενίκη* Κυρηναϊκῆς καὶ *Βεγγάζη*.

— **Ἑσπερίδων νῆσοι** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὄνομα, ὅπερ οἱ ἀρχαῖοι ἔδιδον εἰς νήσους ἀποτελούσας τὸ δυτικὸν ἔσχατον, ὡς ἐνομίζετο, τῆς γῆς ὅριον (βλ. *Μακάρων νῆσοι*).

ἑσπερινός, —ή, —όν· ὁ τῆς ἑσπέρας: «ἑσπερινὰ μαθήματα», «ἑσπερινὸν γεῦμα»· || τὸ οὐδέτ. **ἑσπερινὰ** καὶ **σπερνά**, ὡς οὐσιαστ. ἰδιωματ., τὰ κόλλυβα· || *ἑσπερινὸς* (ὁ) (βλ. κατωτ.).

— *[Λειτουργ.]* Ἑσπερινός, ἄλλως καὶ *λυχνικὸν* (κανὼν 90 τῆς ἐν Τρούλλῳ) καλεῖται ἡ κατὰ πᾶσαν ἑσπέραν ἀναγινωσκομένη ἐκκλησιαστικὴ ἀκολουθία.

Εἰσήχθη αὕτη ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων, ἵνα κατ' αὐτὴν εὐχαριστῶμεν τὸν Θεόν, ὅστις ἔδωκεν ἡμῖν τὸν ἥλιον πρὸς διεξαγωγὴν τῶν ἡμερησίων ἔργων μας (*Μ. Βασιλείου*, Ὁμιλ. εἰς τὴν μάρτυρα Ἰουλίτταν, 2), καὶ τὴν νύκτα πρὸς ἀνάπαυσιν ἀπὸ τῶν κόπων τῆς ἡμέρας (Ἀποστ. Διαταγ. Η, 35)· ἀκόμη δέ, «ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ ἀληθὴς ἥλιος, ὅταν κατὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ζητῶμεν ὅπως ἀνατείλῃ τὸ φῶς εἰς ἡμᾶς, ἵνα δεώμεθα ὡσαύτως ὅπως ἔλθῃ ὁ Χριστός, ὅστις θὰ δώσῃ τὴν χάριν τοῦ αἰωνίου καὶ ἀνεσπέρου φωτός» (*Cyprian.*, De orat. Dom.).

Ὁ ἑσπερινὸς ἀποτελεῖ ἀρχὴν τῆς ἐπιούσης ἡμέρας, κατὰ τὴν παρ' Ἰουδαίοις ἀντίληψιν, παρ' οἷς ἡ λῆξις τῆς μιᾶς ἡμέρας καὶ ἡ ἔναρξις τῆς ἄλλης συνέπιπτον κατὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου. Ἐντεῦθεν τὰ ἐν τῷ ἑσπερινῷ ψαλλόμενα τροπάρια ἀναφέρονται πάντοτε εἰς τὴν ἑορτὴν τῆς ἑπομένης. Ἀναλόγως δὲ τῆς ἐπισημότητος αὐτῆς ἔχομεν καὶ τὸν ἑσπερινὸν *μικρὸν* ἢ *μέγαν, ἁπλοῦν* ἢ *ᾀσματικόν*. Καὶ μικρὸς μὲν ἑσπερινὸς καλεῖται ὁ συνήθης καὶ κατὰ τὰς καθημερινὰς ἀναγινωσκόμενος, μέγας δὲ ὁ τῶν Κυριακῶν καὶ ἐπισήμων ἑορτῶν, ὅστις καθίσταται καὶ ᾀσματικός, ὅταν ἀργῶς ψαλλόμενος μετὰ τῆς ἐν αὐτῷ λιτῆς καὶ ἀρτοκλασίας παρατείνεται ἐν ἀγρυπνίᾳ καθ' ἅπασαν τὴν νύκτα ἐπισυναπτομένου καὶ τοῦ ὄρθρου.

Ἄρχεται δ' ὁ ἑσπερινὸς διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ ἱερέως ἐκφωνουμένης δοξολογίας: «Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν πάντοτε....», μεθ' ἣν ἐπακολουθεῖ ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Προοιμιακοῦ, ἤτοι τοῦ 103 ψαλμοῦ, μετὰ τὰ εἰρηνικὰ δὲ ψάλλεται ὁ 140 ψαλμὸς «Κύριε ἐκέκραξα», τὸν ὁποῖον αἱ ἀποστολικαὶ διαταγαὶ (Β, 59· Η, 37) ἀποκαλοῦσιν ἐπιλύχνιον, καὶ μετ' αὐτὸν οἱ ψαλμοὶ 141, 129, 116. Κατόπιν δὲ τροπαρίων τινῶν ἐπακολουθεῖ ἐν τῷ μεγάλῳ ἑσπερινῷ ἡ μικρὰ εἴσοδος, προελθοῦσα ἐκ τῶν ἀναγνωσμάτων, τὰ ὁποῖα ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης συνήθως ἀναγινώσκονται εἰς τοὺς ἑσπερινοὺς τῶν ἐπισήμων ἑορτῶν. Ἕπεται ὁ *ἐπιλύχνιος ὕμνος*, ἡ ἐκτενής, τὸ «Καταξίωσον Κύριε...» καὶ αἱ αἰτήσεις, μεθ' ὅ, ἀφοῦ ψαλῶσι τὰ ἀπόστιχα, ἐπακολουθεῖ ἡ ἀπόλυσις.

Αἱ λειτουργίαι τῶν προηγιασμένων συνδέονται ἀναποσπάστως μετὰ τοῦ ἑσπερινοῦ, κατὰ τὰς παραμονὰς δὲ τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν Θεοφανίων, καθὼς καὶ κατὰ τὴν Μ. Πέμπτην καὶ τὸ Μ. Σάββατον, ὡς συνέχεια τοῦ ἑσπερινοῦ μετὰ τὰ ἐν αὐτῷ ἀναγνώσματα ἐπακολουθεῖ ἡ λειτουργία τοῦ Μ. Βασιλείου.

Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

— «**Ἑσπερινὰ Νέα**» (Evening News). Ἑσπερινὴ ἐφημερὶς ἐκδιδομένη ἐν Λονδίνῳ. Ἱδρύθη τῷ 1881 ὡς ὄργανον τῶν συντηρητικῶν. Τῷ 1894 ἠγοράσθη ὑπὸ ἑταιρείας ἀποτελουμένης ἐκ τοῦ Ἀλφρέδου Χάρμσουωρθ (ἔπειτα ὑποκόμιτος Νόρθκλιφ), τοῦ Χάρολδ Χάρμσουωρθ (ἔπειτα ὑποκόμιτος Ροδερμῆαρ) καὶ τοῦ Κέννεντυ Τζόνς. Ὑπὸ τὴν νέαν διεύθυνσιν ἡ κυκλοφορία της ηὐξήθη, φθάσασα τῷ 1920 τὰ 825,825 φύλλα ἡμερησίως καὶ ἐπιτρέψασα εἰς αὐτὴν τὴν ἵδρυσιν καὶ πρωϊνοῦ φύλλου, τοῦ γνωστοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Νταίλυ Μαίλ».

Δ. Δ.

— «**Ἑσπερινή**», «*Ἑσπερινὴ Ἀκρόπολις*» καὶ «*Νέα Ἑσπερινή*». Διαδοχικοὶ τίτλοι ἑσπερινῆς πολιτικῆς ἐφημερίδος ἱδρυθείσης ἐν Ἀθήναις εἰς σχῆμα μέγα 2ον ὑπὸ Βλασίου Γαβριηλίδου τῷ 1897. Τὸν ἀρχικὸν αὐτῆς τίτλον διετήρησε μέχρι Νοεμβρίου 1899. Ἔκτοτε καὶ ἐπὶ ἕνα μῆνα περίπου μετωνομάσθη «*Ἑσπερινὴ Ἀκρόπολις*»· ἀκολούθως «*Ἑσπερινὴ*» καὶ τῷ 1900 «*Νέα Ἑσπερινή*», ἐπανακτήσασα τὸν πρῶτον αὐτῆς τίτλον, ἀπὸ 1ης Ἰουλίου 1901 μέχρι τέλους τοῦ ἔτους τούτου, ὅτε καὶ διέκοψε τὴν ἔκδοσίν της.

— «**Ἑσπερινή**». Ἡμερησία ἀπογευματινὴ πολιτικὴ ἐφημερὶς ἱδρυθεῖσα τῷ 1901 ἐν Ἀθήναις ὑπὸ Π. Ἀ. Γιαννάρου, ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν ἀποχώρησίν του ἀπὸ τῆς «Ἀστραπῆς», ἣν ἐξέδιδε μετὰ τοῦ Γιολδάση. Κατέστη μία τῶν λαϊκοτέρων ἐφημερίδων, διακοπεῖσα τρίς: κατὰ τὴν ἐν Ἀθήναις ἐπικράτησιν τῆς ἐπαναστατικῆς Κυβερνήσεως τῆς Θεσσαλονίκης (1917), κατὰ τὰ Ἰουλιανὰ καὶ ἐπὶ τῆς ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως τοῦ 1922. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἱδρυτοῦ της περιῆλθεν εἰς τοὺς κληρονόμους αὐτοῦ, οἵτινες καὶ συνεχίζουν τὴν ἔκδοσίν της. Διευθύνεται ὑπὸ τοῦ Ἀλ. Γιαννάρου.

— «**Ἑσπερινή**». Εἰδησεολογικὴ καὶ φιλολογικὴ ἀπογευματινὴ ἔκδοσις τῆς ἐν Ἡρακλείῳ τῆς Κρήτης «Νέας Ἐφημερίδος», ἱδρυθεῖσα τῷ 1925.

— «**Ἑσπερινή**». Καθημερινὴ ἀπογευματινὴ ἐφημερὶς ἐν Ἀμαλιάδι, ἱδρυθεῖσα τῷ 1926 ὑπὸ Δ. Θ. Διαλέττη.

ἑσπέριος (ὁ, ἡ) καὶ **—α, —ον** (τό)· ὁ τῆς ἑσπέρας: «ἦλθεν ἑσπέριος» ἦλθε τὴν ἑσπέραν· || ὁ πρὸς ἑσπέραν, ὁ πρὸς δυσμάς: «ἑσπέριοι ἄνθρωποι» οἱ πρὸς δυσμὰς κατοικοῦντες, «ἑσπέριος —, ἑσπερία χώρα» ἡ πρὸς δυσμὰς χώρα, «ἑσπερία Εὐρώπη», ὅθεν καὶ τὸ οὐσ. *Ἑσπερία*.

ἑσπερίς, —ίδος (ἡ)· φιλικὴ συγκέντρωσις παρά τινι πρὸς διασκέδασιν ἀπὸ τῆς ὥρας τοῦ γεύματος μέχρι τοῦ μεσονυκτίου καὶ πέραν: «ἐπέρασα τὴ βραδειά μου εἰς μίαν ἑσπερίδα», «ἔδωσα ἑσπερίδα».

— *['Εθιμοτ.]* Ἑσπερὶς (κοιν. *σουαρὲ*) καλεῖται κοσμικὴ ἑσπερινὴ συνάθροισις ἢ συναναστροφή, ἡ ὁποία ποικίλλουσα κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν κεκλημένων δύναται νὰ εἶναι χορευτικὴ ἢ μή. Ὄχι σπανίως εἶναι συνέχεια γεύματος, εἰς ὃ δὲν εἶναι κεκλημένοι ὅλοι οἱ κεκλημένοι τῆς ἑσπερίδος. Εἰς ἑσπερίδα δὲν προσέρχεται τις πρὸ τῆς 10ης. Ἔνδυμα διὰ τὰς κυρίας: ἔξωμος ἐσθής· διὰ τοὺς κυρίους: σμόκιν ἢ φράκον. Δι' ἀνεπισήμους ἑσπερίδας ἔνδυμα ἐπισκέψεως. Ὀρθὸν εἶναι ἡ πρόσκλησις νὰ καθορίζῃ τὸ ἔνδυμα. Ἡ ἑσπερὶς δύναται νὰ εἶναι φιλολογική, ἡ μουσικὴ ἢ χαρτοπαικτική, ἢ καὶ νὰ συνδυάζῃ περισσοτέρας τέρψεις τῆς μιᾶς. Ἐὰν γίνῃ προσφυγὴ ἐπ' ἀμοιβῇ εἰς καλλιτέχνας ἐξ ἐπαγγέλματος καὶ δὲν ἀπέλθουν ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ προγράμματος, ἐπιβάλλεται ἡ μετὰ τῆς λοιπῆς ὁμηγύρεως ἀνάμιξίς των, τιθεμένων ἐν ἴσῃ ὅλως μοίρᾳ πρὸς τοὺς κεκλημένους. Κατὰ τὴν διάρκειαν ἀπαγγελίας ἢ μουσικῆς θεωρεῖται ἀπρέπεια ἡ μὴ τήρησις σιωπῆς. Ὁ κεκλημένος δὲν ἀπασχολεῖ πλέον τοῦ δέοντος τοὺς οἰκοδεσπότας, ἀλλὰ καὶ οὗτοι δὲν παραμελοῦν κανένα κεκλημένον. Οἱ ἰδεώδεις οἰκοδεσπόται ἀνήκουν εἰς ὅλους τοὺς κεκλημένους των καὶ δὲν περιποιοῦνται ἀποκλειστικῶς τινὰς μόνον ἐξ αὐτῶν. Οὐδεὶς ἀπευθύνεται ἐξ ἀποστάσεως εἰς ἄλλον· τὸν πλησιάζει διὰ νὰ τοῦ ὁμιλήσῃ καὶ ὁ τόνος τῆς φωνῆς εἶναι ὅσῳ τὸ δυνατὸν ταπεινότερος. Ἰδοὺ καὶ τύπος προσκλήσεως εἰς ἑσπερίδα: Ὁ Κος καὶ ἡ Κυρία Χ παρακαλοῦσι τὸν κ. Ψ, ὅπως εὐαρεστούμενος διέλθῃ παρ' αὐτοῖς τὴν ἑσπέραν τῆς . . .».

Τ. Δ.

Ἑσπερὶς *[Μυθολ.]*. —1) Θυγάτηρ τοῦ Ἑσπέρου, σύζυγος τοῦ Ἄτλαντος καὶ μήτηρ τῶν *Ἑσπερίδων* (βλ. λ.) νυμφῶν.—2) Μητρωνυμικὸν ἑκάστης τῶν τριῶν ἢ τεσσάρων ἢ πέντε Ἑσπερίδων.

Ἑσπερὶς *['Αρχ. Γεωγρ.]* βλ. *Βερενίκη*.

ἑσπερὶς (ἡ) (Hesperis) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σταυρανθῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 24 εἴδη. Εἶναι φυτὰ ποώδη, διετῆ ἢ πολυετῆ, καλλιεργούμενα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς θερμὰ κλίματα τῶν δυτικῶν παραμεσογείων χωρῶν, χάριν κόσμου καὶ σπανίως διὰ τὸ ἔλαιον τῶν σπερμάτων των. Γνωστότερα εἴδη: *ἑσπερὶς ἡ δεσποινική* (Hesperis matronalis), ἡ ὁποία φθάνει 60—90 ἑκατοστόμ. ὕψους. Ἀπαντᾷ παρ' ἡμῖν σπανιώτερον ἢ ἐν Εὐρώπῃ καὶ προσφέρει εἰς τὴν βιομηχανίαν διὰ τῶν σπερμάτων της ἔλαιον· *ἑσπερὶς ἡ λυπηρὰ* (Hesperis tristis) μὲ κίτρινα ἢ ἐρυθρὰ γραμμωτὰ φύλλα. Φύεται καὶ ἐν Ἑλλάδι.

Κ. ΠΑΠ.

Ἑσπερῖται (οἱ) *['Αρχ.]*.—1) Οἱ κάτοικοι τῆς δυτικῆς Ἀρμενίας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ξενοφῶντος, ὅστις καὶ μνημονεύει (Ἀναβ. IV. 4. 4) ὡς ἄρχοντα αὐτῆς τὸν Τιρίβαζον, ὕπαρχον τοῦ μεγάλου βασιλέως (τοῦ τῶν Περσῶν).—2) Οἱ κάτοικοι τῆς περὶ τὴν Ἑσπερίδα ἢ τὰς Ἑσπερίδας (πόλιν τῆς Κυρηναϊκῆς) χώρας, παρὰ τὴν μεγάλην Σύρτιν τῆς Λιβύης κειμένης, εἰς τὴν ὁποίαν ἐτοποθετεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ποιητῶν ὁ κῆπος τῶν Ἑσπερίδων. Οἱ αὐτοὶ ἐκαλοῦντο καὶ *Εὐεσπερῖται*.

ΚΑΨ.

Ἑσπερὸ (Espero) *[Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον, ἀνατολικὴ ἐσχατιὰ (πλάτ. 39°52'30'' Β, μηκ. 4°19'40'' Ἀν, χάρτ. ἀγγλ. 1317: Majorka and Minorka), Β. κέρας τοῦ στομίου τοῦ λιμένος *Μαών*. Ἐπ' αὐτοῦ σηματοτηλέγραφος.

Σ. Ε. Λ.

ἑσπερόρνιθες (αἱ) (Hesperornithes Marsh) *[Παλαιοζωολ.]*. Τάξις ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων ἀνήκουσα εἰς τὴν ὑποκλάσιν τῶν *ὀρνιθούρων* πτηνῶν. Αἱ πτέρυγες τῶν ζῴων τούτων ἦσαν ὑποτυπώδεις καὶ ἀνανάπτυκτοι. Αἱ ὀπίσθιαι κνῆμαι των ἦσαν πολὺ ἰσχυραί, διαμεμορφωμέναι ὡς κολυμβητικοὶ πόδες. Τὰ πτηνὰ ταῦτα ἔφερον καὶ ὀδόντας ἐπὶ τῆς κάτω μόνον καὶ τῆς ἄνω σιαγόνος. Τὰ κυριώτερα γένη τῆς τάξεως εἶναι ἡ *ἑσπερόρνις*, ἡ *βαπτόρνις* καὶ ἡ *ἐναλιόρνις*. Τὰ πτηνὰ ταῦτα ἔζησαν κατὰ τὴν ἀνωτέραν κρητιδικὴν (ἢ νεοκρητιδικὴν)ὑποπερίοδον τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος.

Γ. Κ. Γ.

ἑσπερόρνις (ἡ) (Hesperornis Marsh) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν *ἑσπερορνίθων ὀρνιθούρων* πτηνῶν. Τὰ πτηνὰ ταῦτα εἶναι ἀρκούντως γνωστά, καθόσον εὑρέθησαν πολλοὶ σκελετοὶ αὐτῶν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸ Κάνσας καὶ τὴν Μοντάναν τῆς Β. Ἀμερικῆς. Μόνον εἰς τὰ στρώματα τοῦ Κάνσας ὁ Marsh ἀνεῦρεν ὑπὲρ τοὺς πεντήκοντα σκελετοὺς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πλήρεις. Ἡ ἑσπερόρνις εἶχε κεφαλὴν μακρὰν καὶ στενὴν μὲ ὀξύληκτον ῥάμφος. Ἡ ἄνω σιαγὼν ἔφερε 14, καὶ ἡ κάτω 33 ὀξυλήκτους κωνικοὺς ὀδόντας, τοποθετημένους ἐντὸς αὔλακος. Ὁ ἐγκέφαλός των ἦτο μικρός. Τὰ ὀπίσθια ἄκρα των ἦσαν ἰσχυρά, ἐνῷ αἱ πτέρυγες ἀνανάπτυκτοι ὑποτυπώδεις. Τὰ ὀστᾶ των δὲν εἶχον πνευματικὴν σύστασιν, ἡ δὲ σπον-

Ἡ ἑσπερόρνις regalis Marsh.
[Σκελετὸς ἀνασυνεστημένος κατὰ Marsh.]

δυλική των στήλη συνίστατο ἐκ 17 σπονδύλων τοῦ λαιμοῦ, 6 θωρακικῶν, 14 ὀσφυακῶν καὶ 12 οὐραίων ἐν μέρει συνηνωμένων. Τὸ ὕψος τοῦ σώματός των ἔφθανε τὸ μέτρον. Ἐξ ὅλης τῆς κατασκευῆς τοῦ σκελετοῦ των συνάγεται, ὅτι ἡ ἑσπερόρνις ἦτο πτηνὸν κολυμβητικόν, δυνάμενον ἐν ταὐτῷ νὰ καταδύηται πρὸς ἀναζήτησιν καὶ σύλληψιν ἰχθύων, οἵτινες ἀπετέλουν τὴν τροφήν της. Ἡ ἑσπερόρνις ἔζησε μόνον κατὰ τὴν ἀνωτέραν κρητιδικὴν περίοδον, ἐξαφανισθεῖσα κατόπιν.

Γ. Κ. Γ.

Ἕσπερος *[Μυθολ.]*. Ὁ πλανήτης Ἀφροδίτη, ὅστις, ἑλκύσας τὴν φαντασίαν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἀποσυνετέθη ὑπ' αὐτῶν, ὡς ὁρατὸς καὶ πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου καὶ μετὰ τὴν δύσιν του, εἰς δύο θεῖα ὄντα, τὰ ὁποῖα ἐθεωροῦντο ὡς δύο ἀδελφοί, τὸν *Φωσφόρον* ἢ *Ἑωσφόρον* (ἀστέρα τῆς πρωΐας) καὶ τὸν *Ἕσπερον* (ἀστέρα τῆς ἑσπέρας). Ὁ *Φωσφόρος* ἐλέγετο υἱὸς τοῦ Ἀστραίου καὶ τῆς Ἠοῦς, τοῦ ἀστερόεντος δηλαδὴ οὐρανοῦ καὶ τῆς αὐγῆς, ἢ τοῦ Κεφάλου καὶ τῆς Ἠοῦς, ὁ δὲ Ἕσπερος τοῦ Ἄτλαντος καὶ πατὴρ ἢ πάππος τῶν Ἑσπερίδων νυμφῶν. Τούτων ὁ Φωσφόρος ἐταυτίζετο μὲ τὸν Φαέθωνα, ὅστις κατὰ τὴν ἡσιόδειον θεογονίαν ἦτο υἱὸς τοῦ Κεφάλου καὶ τῆς Ἠοῦς. Ὁ Φωσφόρος (κατ' ἄλλον μῦθον ὁ Φαέθων «λάμπων ἀστὴρ») ἀπήχθη εἰς τὸ ἄνθος τῆς νεότητός του ὑπὸ τῆς Ἀφροδίτης καὶ ἔγινεν ὁ νυκτερινὸς φύλαξ τοῦ ἱεροῦ της «νηοπόλος». Κατ' ἄλλον μῦθον ἠγαπήθη ὑπὸ τῆς Ἠοῦς, ἥτις ἥρπασεν αὐτὸν καὶ κατέστησεν ἀφανῆ, ὅπως κάμνει ἀφανῆ ἡ αὐγὴ τὸν πρωϊνὸν ἀστέρα, φαινομένη ὅτι τὸν παραλαμβάνει μαζί της. Τὴν πρωΐαν ὁ Φωσφόρος ἐξέρχεται ἀπὸ τὸ λουτρὸν τοῦ ὠκεανοῦ καὶ προπορευόμενος τοῦ ἅρματος τῆς Ἠοῦς ἵπταται εἰς τοὺς αἰθέρας κρατῶν δᾶδα εἰς τὴν χεῖρα. Ὁ Ἕσπερος ὡραῖος δαίμων μὲ χρυσῆν κόμην, ἐξυμνούμενος εἰς ἐπιθαλαμίους ᾠδὰς ὑπὸ τῶν ποιητῶν (*Σαπφοῦς, Κατούλλου)*, ἐπιστεύετο ὅτι προηγεῖτο ἐκάστης γαμηλίου περὶ τὴν ἑσπέραν πομπῆς καὶ ὅτι ὡδήγει τὴν νύμφην εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ γαμβροῦ. Φωσφόρος καὶ Ἕσπερος, δύο διάφορα ὀνόματα τοῦ αὐτοῦ πλανήτου, ἀπετέλεσαν κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἀδελφικὸν ζεῦγος, ἀνάλογον πρὸς τὸ τῶν Διοσκούρων. Περὶ τοῦ Ἑσπέρου ἐλέγετο ἀκόμη ὅτι ἦτο ἔξοχος ἀστρονόμος καὶ ὅτι ἀναβὰς ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἄτλαντος δι' ἀστρονομικὰς παρατηρήσεις ἀνηρπάγη ὑπὸ θυέλλης. Ὁ Ἕσπερος ἐλατρεύετο εἰς πολλὰ μέρη τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἰδίως ἐν Θορικῷ τῆς Ἀττικῆς καὶ ἐν Οἴτῃ. Σήμερον ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ὁ Ἕσπερος καλεῖται *ἀποσπερίτης*, ὁ δὲ Ἑωσφόρος *αὐγερινός*.

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Ἕσπερος, μάρτυς. Ἐμαρτύρησε μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ Ζωῆς καὶ τῶν δύο τέκνων, Κυριακοῦ

Digitized by Google

καὶ Θεοδούλου, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀδριανοῦ (117—138). Ἡ μνήμη αὐτῶν ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 2 Μαΐου μετὰ μακροῦ μαρτυρολογίου. Ναὸν ἐπ' ὀνόματι Ἑσπέρου καὶ Ζωῆς ἤγειρεν ὁ Ἰουστινιανὸς πλησίον τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Ἄννης ἐν τῷ Δευτέρῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὃν καταπεσόντα ἤγειρεν ἐκ βάθρων τῷ 880 Βασίλειος ὁ Α' τῇ προτροπῇ τοῦ πατριάρχου Φωτίου. [Πρβλ. *Μ. Γεδεὼν* «Βυζαντινὸν ἑορτολόγιον» (Κωνσταντινούπολις 1889), σελ. 98.]

Ε. Γ. Π.

«Ἕσπερος».—1) Ἀθηναϊκὴ ἐφημερὶς ἱδρυθεῖσα τὴν 21ην Μαρτίου 1873 καὶ ἐκδιδομένη μέχρι 15ης Σεπτεμβρίου 1876.—2) Ἀθηναϊκὴ ἐφημερὶς ἱδρυθεῖσα ἐν Ἀθήναις κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1885.—3) Δεκαπενθήμερον εἰκονογραφημένον περιοδικὸν ἱδρυθὲν ἐν Ἀθήναις τῷ 1903 ὑπὸ Δ. Κ. Χαρβάτη καὶ ἐκδιδόμενον εἰς σχῆμα 4ον.—4) Δεκαπενθήμερον ἑλληνικὸν περιοδικὸν ἐν Λειψίᾳ, ἱδρυθὲν ὑπὸ Ἰ. Περβάνογλου, ἐκδιδόμενον ἀπὸ 1/13ης Μαΐου 1881 μέχρι 1889 εἰκονογραφημένον.—5) Μηνιαῖον φιλολογικὸν περιοδικὸν ἐν Σύρῳ, ἐκδιδόμενον ἀπὸ τοῦ 1922. Διηυθύνετο κατ' ἀρχὰς ὑπὸ Γιάννη Μπαρούνα καὶ Βελ. Φρέρη καὶ ἦτο ἐκ τῶν ἀντιπροσωπευτικωτέρων περιοδικῶν δημοσιευμάτων τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Ἑσπέρου ***κέρας*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὄνομα κόλπου τῆς δυτικῆς Ἀφρικῆς ἀναφερόμενον ἐν τῷ «Περίπλῳ» τοῦ Ἄννωνος (§ 14). Ἐνταῦθα τὸ «κέρας» δὲν εἶναι ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ ἀκρωτηρίου: «Κέρατα λέγουσι τοῦ Ὠκεανοῦ πάντας τοὺς ποταμοὺς τοὺς ἀπ' αὐτοῦ καταφερομένους» (*Σχολιαστ. Ἀπολ. Ροδ.* εἰς Δ' 282), ἀλλὰ τοῦ κόλπου.

Σ. Ε. Λ.

ἑσπεροφανὴς (ὁ) (Hesperophanus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακροκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κεραμβυκιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα μὲ σῶμα ἐπίμηκες, εἰς αἰχμὴν ἀπολῆγον, κεραίας πολυαρθρωτὰς καὶ ἐπιμηκεστάτας, πόδας μετρίου μεγέθους καὶ χρῶμα φαιὸν ἢ μελανότεφρον. Γνωστὰ 25 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς εὐκράτους χώρας τοῦ παλαιοῦ κόσμου.

Δ. Ν. Π.

ἑσπερόφιλος (ὁ) (Hesperophilus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *σταφυλινιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ εἰς ἀμμώδεις ἐκτάσεις ἐνδιαιτώμενα.

Δ. Ν. Π.

Ἔσπια *[Γεωγρ.]*. Πολίχνη παράλιος τοῦ Πόντου, κειμένη μεταξὺ Κερασοῦντος καὶ Τριπόλεως, κατοικουμένη ἄλλοτε μόνον ὑπὸ Ἑλλήνων, προσφυγόντων νῦν εἰς Ἑλλάδα. Ἡ περὶ τὴν Ἔσπιαν χώρα εἶναι κατ' ἐξοχὴν μεταλλοφόρος, ὑπῆρχον δὲ ἄλλοτε ἐν ἐνεργείᾳ ἐνταῦθα τέσσαρα μεταλλεῖα χαλκοῦ καὶ ἓν ἀργύρου, τὰ ὁποῖα ἐξεμεταλλεύοντο ἀποκλειστικῶς Ἕλληνες τῆς μεσογειοτέρας ἐπαρχίας Χαλδίας.

Α. Α. Π.

ἑσπιγγόλιον (τό). Εἶδος ὅπλου εὐρυνομένου πρὸς τὸ στόμα, χρησιμοποιηθὲν ἐν Ἱσπανίᾳ κατὰ τὴν περὶ τὸ 1500 ἐποχήν.

Ν. Θ. Κ.

Ἐσπινὰλ (Espinal), ***Ἰσίδωρος***. Ἱσπανὸς γλύπτης τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἐξετέλεσε περὶ τὸ 1720 ἓξ ἀγάλματα ἐξ ἀλαβάστρου, τέσσαρα ἐπὶ λίθου καὶ ἕτερά τινα ἐλάσσονος σημασίας ἔργα διὰ τὸ ἐν Ταρραγῶνι μοναστήριον τῆς Scala Dei.

Ι. Μ. Π.

Ἐσπινὰς (Espinasse), ***Κάρολος***. Γάλλος στρατηγὸς καὶ πολιτικὸς γεννηθεὶς τῷ 1815 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1859. Σπουδάσας εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τοῦ Σαὶν-Σύρ, ὡς ἐξῆλθεν αὐτῆς μετέσχε τῆς ἐκστρατείας τῆς Ἀλγερίας, ὅπου ἐτραυματίσθη. Διοικητὴς τάγματος τῶν ζουάβων κατὰ τὴν ἐναντίον τῆς Ρώμης ἐκστρατείαν, διακριθεὶς προήχθη εἰς συνταγματάρχην τῷ 1845, ὡς διοικητὴς δὲ τοῦ περιφήμου 42 συντάγματος κατέστειλε τὰς ἐκραγείσας ταραχὰς ἐν Παρισίοις τὴν 2 Δεκεμβρίου 1851, ὅτε ὁ Ναπολέων Γ' συνέλαβε τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ δημοκρατικοῦ καὶ μοναρχικοῦ κόμματος καὶ διέλυσε τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν. Ἀνακηρυχθείσης τῆς αὐτοκρατορίας προήχθη εἰς στρατηγόν.

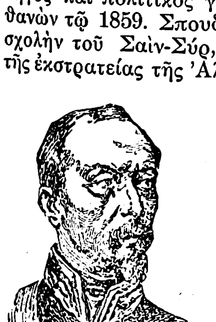

Κάρολος Ἐσπινάς.

Ὅταν ἐξερράγη ὁ Κριμαϊκὸς πόλεμος, τῷ 1854, ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἡ διοίκησις ταξιαρχίας, προσβληθεὶς ὅμως ἐκ τῆς μαστιζούσης τὴν στρατιὰν τῆς Ἀνατολῆς χολέρας ἐπέστρεψεν εἰς Παρισίους καὶ ἰαθεὶς μετέβη αὖθις εἰς Κριμαίαν. Ἀναλαβὼν τὴν διοίκησιν τοῦ σώματός του, μετέσχε τῆς πολιορκίας τῆς Σεβαστουπόλεως, ἐγένετο διοικητὴς μεραρχίας καὶ ὑπασπιστὴς τοῦ αὐτοκράτορος Ναπολέοντος Γ', ὅστις ἔτρεφεν ἰδιαιτέραν εὔνοιαν πρὸς αὐτόν. Μετὰ τὴν ἀπόπειραν κατὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ζεύγους (14 Ἰανουαρίου 1858) ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν Ὀρσίνι, Πιέρρι καὶ Ρούντιο, καθ' ἣν ἐφονεύθησαν καὶ ἐτραυματίσθησαν 160 ἄτομα, ὁ Ναπολέων Γ' ἀνέθεσεν εἰς τὸν Ἐσπινὰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ τῆς γενικῆς ἀσφαλείας. Κατεπολέμησεν οὗτος τοὺς δημοκρατικοὺς ἄνευ οἴκτου καὶ ἔλαβε μέτρα ἀνάξια τῶν φιλελευθέρων θεσμῶν τῆς Γαλλίας, ὥστε ὁ αὐτοκράτωρ ἐπέβαλεν εἰς αὐτὸν τὴν παραίτησιν μετὰ τέσσαρας μῆνας, πρὸς ἱκανοποίησιν δὲ τῆς προσωπικῆς του φιλοτιμίας τὸν διώρισε γερουσιαστήν. Τὸ ἐπόμενον ἔτος (14 Μαΐου 1859), κηρυχθέντος τοῦ κατὰ τῆς Αὐστρίας πολέμου, ὁ Ἐσπινὰς μετέσχε τῆς ἐκστρατείας τῆς Ἰταλίας καὶ ἐπολέμησεν εἰς τὰς μάχας τοῦ Μοντεμπέλλο καὶ τῆς Μαγέντας, εἰς τὴν τελευταίαν δὲ ταύτην ἐφονεύθη.

Θ. Β.

Ἐσπινὲλ (Espinel), ***Βικέντιος***. Ἱσπανὸς ποιητής, μουσικὸς καὶ μυθιστοριογράφος, γεννηθεὶς τῷ 1544 καὶ ἀποθανὼν περὶ τὸ 1630. Λόγῳ πενίας κατετάχθη εἰς τὸν στρατὸν καὶ περιέτρεξε τὴν Ἱσπανίαν, τὴν Ἰταλίαν τὴν Γαλλίαν ἐν μέσῳ παραδόξων περιπετειῶν, τὰς ὁποίας περιέγραψε βραδύτερον εἰς τὸ μυθιστόρημά του «Relationes de la vida y aventuras del Esculero Marcos de Obregon» δημοσιευθὲν ἐν Μαδρίτῃ τῷ 1618, ὅπερ ἐχρησίμευσεν ὡς πηγὴν εἰς τὸν Λεσσὰζ πρὸς συγγραφὴν τοῦ «Ζὶλ-Μπλάς». Εἶχεν ἤδη ἀποκτήσει φήμην ποιητοῦ καὶ μουσικοῦ, ἕνεκα τῆς συνθέσεως τοῦ ἐπικηδείου ἐμβατηρίου ἐν Μιλάνῳ κατὰ τὸν θάνατον τῆς βασιλίσσης συζύγου τοῦ Φιλίππου Β' (1580), ἐπιστρέψας δὲ εἰς τὴν πατρίδα του συνέθεσε τῇ ἐντολῇ τοῦ ἐπισκόπου τῆς Μαλάγας θρησκευτικοὺς ὕμνους καὶ ἐγένετο ἡγούμενος τοῦ νοσοκομείου τῆς Ρόντα. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ προστάτου του, ἀπολέσας τὴν θέσιν ταύτην, ἀφιερώθη εἰς τὴν ποίησιν καὶ τὴν κοσμικὴν φιλολογίαν, ἀσχολούμενος δὲ συγχρόνως καὶ εἰς τὴν μουσικὴν συνέθεσε πλεῖστα ἐρωτικὰ ᾄσματα καὶ προσέθεσεν εἰς τὴν κιθάραν καὶ πέμπτην χορδήν. Μετέφρασε πρὸς τούτοις εἰς τὴν ἱσπανικὴν τὴν «Ποιητικὴν τέχνην» καὶ τὰς «Ὠδὰς» τοῦ Ὁρατίου. Ὁ Ἐσπινὲλ συνέθεσεν ἐπίσης ἓν ποίημά φέρον τὸν τίτλον «Casa de la Memoria», εἰς ὃ ἔθεσεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοὺς διασημοτέρους τῶν ποιητῶν τῆς ἐποχῆς του. Ἐπίσης ἔγραψε πλῆθος ἐλεγειακῶν καὶ ποιμενικῶν ποιημάτων, εἰς αὐτὸν δ' ἀποδίδεται ἡ εἰσαγωγὴ τῶν decinias εἰς τὴν ποίησιν, ἤτοι στροφῶν ἐκ δέκα ὀκτασυλλάβων στίχων, αἵτινες ἐξ αὐτοῦ ἀπεκλήθησαν espinelas. Ὁ Ἐσπινὲλ συνεδέθη διὰ στενῆς φιλίας πρὸς τὸν Θερβαντές. Τῷ 1591 ἐδημοσιεύθη τόμος λυρικῶν του ποιήσεων ὑπὸ τὸν τίτλον «Diversas Rimas». Τὰ τελευταῖά του ἔτη διῆλθεν ἐν ἀπομονώσει εἰς τὸ μοναστήριον Santa Catalina de los Donatos, εἰς Μαδρίτην, ὅπου γέρων καὶ πενόμενος ἀπέθανε.

Θ. Β.

Ἐσπινιάσο (Espinhaço) *[Γεωγρ.]*. Ὄρη τῆς Βραζιλίας περιβάλλοντα πρὸς ἀνατολὰς τὸ λεκανοπέδιον τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου, τοῦ ὁποίου ἀποτελοῦν, οὕτως εἰπεῖν, τὰ προκεχωρημένα ἀντερείσματα.

Μ. Ν. Δ.

Ἐσπινόζα (Espinosa) *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν ὑπεραποκέντρων νησίδων *Κολουμβρέται* (πλάτ. 39°53'25'' Β, μήκ. 0°40'20'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1320: Cape San Antonio to Tortosa) 27 μίλ. ΑΝΑ τοῦ φάρου Ὀροπέζα τῆς ἀνατολικῆς ἱσπανικῆς ἀκτῆς. Ἐπικίνδυνος εἰς τὴν ναυτιλίαν.

Σ. Ε. Λ.

Ἐσπινόζα (Espinosa ἢ Spinosa). Ἱσπανὸς μουσουργός, ζήσας περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ' ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἐκ τῶν ἔργων του σῴζονται δύο μπαλλάνται, περιληφθεῖσαι εἰς τὸ «Cancionero musical», ὡς καὶ ἓν «Tractado breve de principios de canto» (Μικρὸν ἐγχειρίδιον ἀρχῶν ᾄσματος).

Γ. Σ.

—Ἐσπινόζα (Espinosa), ***Μιχαὴλ ντὲ—***. Ἱσπανὸς γλύπτης τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Εἰργάσθη εἰς τὴν γλυπτικὴν διακόσμησιν τοῦ διασήμου μοναστηρίου τῶν βενεδικτίνων τοῦ San Zoil de Carrion de los Condes, ἀποδίδεται δ' εἰς αὐτὸν ὁ «Προσπεπασσαλωμένος Χριστὸς» τοῦ παρεκκλησίου τοῦ ἱδρύματος τούτου.

Ι. Μ. Π.

ἐσπιράντο (espirando) *[Μουσ.]*. Μουσικὸς ὅρος, συνώνυμος πρὸς τὸν *morando* καὶ σημαίνων ἤρεμον σβήσιμον τῆς φωνῆς (βλ. καὶ *ἐστίντο*).

Γ. Σ.

Ἐσπίριτο- ***Σάντο*** (Espirito - Santo) *[Γεωγρ.]*. Ἓν ἐκ τῶν κρατῶν τῶν ἀποτελούντων τὴν ὁμόσμονδον δημοκρατίαν τῆς Βραζιλίας, ἔχον πρωτεύουσαν τὴν πόλιν Βικτώρια. Παλαιότερον εἶχεν ὡς πρωτεύουσαν τὴν ὁμώνυμον πολίχνην *Ἐσπίριτο-Σάντο.*

—Ἐσπίριτο- ***Σάντο*** (Espirito - Santo) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς Ὠκεανίας ὀρεινή, ἀλλ' εὔφορος. Κάτ. 50.000 περίπου. Ἔχει ἔκτασιν 4.700 τετρ. χλμ.

Μ. Ν. Δ.

Ἐσπλούγκα ***ντὲ Φράνκολι*** (Espluga-de-Francoli) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας (Καταλωνία) ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Φράνκολι, μὲ 5.550 κατοίκους. Ἔχει βιομηχανίαν ὑφασμάτων, διυλιστήρια, κεραμοποιεῖα, μεταλλικὰς πηγάς, ἐκκλησίαν γοτθικοῦ ρυθμοῦ καὶ ἐρείπια φρουρίου δεσπόζοντος τῆς πόλεως.

Μ. Ν. Δ.

Ἐσπόζιτο (Esposito), ***Μιχαήλ***. Ἰταλὸς μουσικοσυνθέτης γεννηθεὶς τῷ 1855. Τυχὼν βραβείου συνθέσεως ἐγκατεστάθη ἐν Παρισίοις ἀπὸ τοῦ 1878 μέχρι τοῦ 1882, ὁπότε κληθεὶς ἐν Δουβλίνῳ ὡς καθηγητὴς τοῦ κλειδοκυμβάλου, δὲν ἤργησε νὰ ἐπιβληθῇ ὡς αὐθεντία. Μετὰ τὴν μεγάλην ἐπιτυχίαν τῆς βραβευθείσης τῷ 1897 καντάτας του «Deirdre», ὁ Ἐσπόζιτο ἔσχε τὴν ἰδέαν νὰ ἱδρύσῃ συμφωνικὴν ἑταιρείαν κλασσικῆς μουσικῆς. Δύο ἄλλα μελοδράματα τοῦ Ἐσπόζιτο «Camorra» καὶ «Il Gentiluomo», παιχθέντα ἐν Ρωσίᾳ, εἶχον σχετικὴν ἐπιτυχίαν. Ἐκ τῶν λοιπῶν ἔργων του τὰ γνωστότερα εἶναι: 2 συμφωνίαι, 2 ἰρλανδικαὶ ραψῳδίαι, μία «Φαντασία» διὰ δύο κλειδοκύμβαλα κλ.

Γ. Σ.

Ἐσπένχα (Esponja) *[Παραλ. Γεωγρ.]*.—1) νησὶς τῶν Βαλεαρίδων (πλάτ. 38° 52' 25'' Β, μῆκ. 1° 25' 30'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3276: Iviza and Formentera islands) 3 μίλ. ΝΝΑ τοῦ λιμένος τῆς *Ἴβιθα* οὗ εἶναι σημεῖον προσγειώσεως διὰ τοὺς διὰ τοῦ διέκπλου *Ἐσπαλμαδὸρ* καταπλέοντας.—2) Ἄλλη νησὶς τῶν Βαλεαρίδων (πλάτ. 39° 11' 35'' Β, μῆκ. 2° 57' 40'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1317: Majorka and Minorca) νοτίως τῆς Μαγιόρκας καὶ ἐν τῇ συστάδι Καμπρέρα.

Σ. Ε. Λ.

Ἐσπουῦ (Espouy) ***Ἕκτωρ***. Γάλλος ἀρχιτέκτων μαθητὴς τοῦ Daumet. Τῷ 1884 ἐπέτυχε τὸ βραβεῖον τῆς Ρώμης καὶ ἐξέθηκεν εἰς τὸ Salon διαφόρους σπουδάς. Τῷ 1890 τῷ ἀπενεμήθη καὶ δεύτερον μετάλλιον δι' ἐργασίας καλλιτεχνικὰς εἰς θέατρα καὶ ἐπαύλεις. Εἰς τὴν Παγκόσμιον ἔκθεσιν τῶν Παρισίων τοῦ 1900 ἐβραβεύθη διὰ χρυσοῦ μεταλλίου καὶ διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ἰχνογραφίας ἐν τῇ σχολῇ τῶν Καλῶν τεχνῶν.

Μ. Ν. Δ.

Ἐσπραὶ (Esperey), ***Φρανσαί, ντ'—***. Γάλλος ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ γεννηθεὶς τῷ 1856. Προερχόμενος ἐκ τῆς πολυτεχνικῆς σχολῆς, προήχθη μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ στρατάρχου. Κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου τῷ 1914 ἦτο διοικητὴς τοῦ Α' σώματος στρατοῦ, ἀπὸ δὲ τῆς 4ης Σεπτεμβρίου 1914 ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς 5ης στρατιᾶς, ἀντικαταστήσας τὸν στρατηγὸν Lanrezac, ὡς τοιοῦτος δ' ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τοῦ Μάρνη τοῦ Σεπτεμβρίου 1914 καὶ ἐξηκολούθησεν ἔκτοτε παραμένων ἐν τῇ διοικήσει ταύτῃ μέχρι τοῦ 1918, ὁπότε ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν ὁμάδος στρατιῶν ἐν τῷ γαλλικῷ θεάτρῳ. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1918 ἀνέλαβε τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ ἀνταντικοῦ στρατοῦ τοῦ βαλκανικοῦ θεάτρου, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν του δ' ἐξετελέσθη τὸν Σεπτέμβριον 1918 ἡ ἀνταντικὴ ἐπίθεσις κατὰ τῆς γερμανοβουλγαρικῆς παρατάξεως, ἡ σχοῦσα ὡς ἀποτέλεσμα τὴν σύναψιν ἀνακωχῆς τὴν 29ην Σεπτεμβρίου. Τῷ 1921 προήχθη εἰς στρατάρχην τῆς Γαλλίας.

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

ἐσπρεσσίβο (Espressivo) *[Μουσ.]*· βλ. *ἐκφραστικῶς.*

Γ. Σ.

Ἐσπρονθέδα (Espronceda), ***Ἰωσὴς ντὲ—***. Ἱσπανὸς ποιητὴς γεννηθεὶς τῷ 1808 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1842. Εἰς ἡλικίαν δεκατεσσάρων ἐτῶν συνέθετε πολιτικὰ ποιήματα καὶ μετεῖχε μυστικῆς τινος δημαγωγικῆς ἑταιρείας, καλουμένης «Numantinos». Ἀποκαλυφθείσης τῆς συμμετοχῆς του εἰς αὐτὴν ἐξωρίσθη καὶ ἐκλείσθη εἰς τὸ μοναστήριον τῆς Γκουνταλαγιάρα, ἐν τῇ μονώσει του δὲ κατεγίνετο εἰς τὴν ποίησιν. Ἐκεῖ ἔγραψε τὸ ἐπικὸν ποίημα «El Pelayon», τοῦ ὁποίου μόνον ἀποσπάσματα διεσώθησαν. Δραπετεύσας μετ' ὀλίγον εἰς Λισσαβῶνα, κατόπιν πολλῶν στερήσεων, κατώρθωσε νὰ μεταβῇ εἰς Λονδῖνον, ὅπου ἐκέρδιζε τὸν ἄρτον του ἐκ τῆς φιλολογικῆς ἐργασίας του. Βραδύτερον κατέφυγεν εἰς Παρισίους, ἐκεῖ δέ, κατὰ τὰς ἐπαναστατικὰς ἡμέρας τοῦ Ἰουλίου 1830, μετεβλήθη εἰς ἕνα τῶν τολμηροτέρων καὶ παραφόρων ἐκείνων ἐπαναστατῶν, τῶν ἀποκληθέντων ἡρώων τῶν ὁδοφραγμάτων. Κατετάχθη κατόπιν εἰς τὴν λεγεῶνα τῶν ἐθελοντῶν, τὴν προωρισμένην πρὸς ἐξέγερσιν τῆς Πολωνίας, καὶ κατόπιν μετέσχε τῆς ἐκστρατείας τῆς Σαπαλαγγάρα εἰς Πυρηναῖα. Μετὰ τὴν χορηγηθεῖσαν τῷ 1833 ἀμνηστείαν ἐπέστρεψεν εἰς Ἱσπανίαν καὶ κατετάχθη εἰς τὴν βασιλικὴν φρουράν, ἀφ' ἧς ἐξεβλήθη δι' ἓν ποίημά του καὶ ἐξωρίσθη ἐκ νέου τῆς πρωτευούσης. Ἐγκατασταθεὶς εἰς τὴν πολίχνην Κονελλὰρ συνέγραψε μυθιστόρημα ἀποτελούμενον ἀπὸ ἓξ τόμους, τὸν «Δὸν Σάγχον Σαλντάνα», ὅπερ ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν «Συλλογὴν τῶν ἱστορικῶν ἱσπανικῶν μυθιστορημάτων» ἐν Μαδρίτῃ τῷ 1834.

Μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ Συντάγματος, ὁ Ἐσπρονθέδα ἐπανῆλθεν εἰς Μαδρίτην καὶ ἐγένετο εἷς τῶν κυριωτέρων συντακτῶν τῆς ἐφημερίδος «El Siglo», ἀλλὰ τὰ δημοσιευόμενα εἰς αὐτὴν ἄρθρα ἐξηνάγκασαν αὐτὸν νὰ φυγαδευθῇ καὶ πάλιν. Ἀναμιχθεὶς εἰς τὰ ἐπαναστατικὰ γεγονότα τοῦ 1836 καὶ 1837, ἠναγκάσθη νὰ κρύπτεται εἰς τὴν Σάντα-Ἐγγράτσια. Ὅταν τῷ 1840 ἀνεπετάσθη

Digitized by Google

ἡ σημαία τῆς ἐπαναστάσεως εἰς Μαδρίτην, ὁ Ἐσπρονθέδα κατετάχθη εἰς τὴν ἐθνοφυλακὴν ὡς λοχαγός, εἶτα δὲ ἡ νέα κυβέρνησις διώρισεν αὐτὸν γραμματέα τῆς ἐν Χάγῃ πρεσβείας. Μαθητὴς τοῦ Βύρωνος καὶ τοῦ Οὐγγώ, ὁ Ἐσπρονθέδα ὑπερέβαλεν αὐτοὺς εἰς τὰ λάθη των, ἅτινα καταφαίνονται εἰς τὰ ἄριστα τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὡς ἐπὶ παραδείγματι εἰς τὸν «Πειρατὴν» καὶ τὸν «Μεντίγο». Ὁ «El Verdugon» του δὲν εἶναι παρὰ συνέχεια τῶν «Τελευταίων ἡμερῶν ἑνὸς καταδίκου» τοῦ Βίκτωρος Οὐγγώ, ὁ «El Estudiante de Salamaca» καὶ ἰδίως τὸ περίφημον ἀπόσπασμα «El Diablo mundo» ὁμοιάζουν μεγάλως μὲ τὸν «Μανφρέδον» καὶ τὸν «Δὸν Ζουὰν» τοῦ λόρδου Βύρωνος. Ἐν τούτοις ταῦτα εἶναι πλήρη κάλλους καὶ τεχνικῆς καλαισθησίας. Πλήρης ἔκδοσις τῶν ποιημάτων του ἐγένετο τῷ 1840 εἰς Παρισίους, ἔκτοτε δὲ πολλάκις ἀνεδημοσιεύθησαν ταῦτα εἰς Μαδρίτην καὶ Βαρκελώνην, πλεῖστα δ' ἐξ αὐτῶν μετεφράσθησαν εἰς διαφόρους εὐρωπαϊκὰς γλώσσας.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Ἔσρα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἐπίσημον ἀκρωτήριον (Ras Esra, πλάτ. 36° 59′ Β, μῆκ. 6° 41′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 252: Cape Bugaroni to Fratelli rocks) τῆς ἀλγερινῆς ἀκτῆς ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Φιλιππβίλλ. Πρὸ αὐτοῦ φερώνυμος νῆσος.

Σ. Ε. Λ.

ἐσρὰρ (τὸ) (Esrar) *[Φαρμ. Χημ.]*. Οὕτω καλεῖται τουρκιστὶ ἓν τῶν κυριωτέρων ἐκλειγμάτων τῆς ἰνδικῆς καννάβεως (χασίς), παρασκευαζόμενον διὰ κρησερίσεως διὰ λίαν λεπτοῦ κοσκίνου τῶν ἠνθισμένων κορυφάδων τῆς ἰνδικῆς καννάβεως καὶ μαλάξεως εἶτα τῶν ἐκκριτικῶν τριχῶν αὐτῶν μετὰ μέλιτος· ἄλλεως τὸ ἐσρὰρ παρασκευάζεται δι' ὕδατος καθαροῦ ἢ ἀλκοολικοῦ, ὅπερ χρησιμεύει ὡς εἴλημα. Ἐκτὸς ὅμως τῶν τρόπων τούτων τῆς παρασκευῆς ὑπάρχουσι καὶ πλεῖστοι ἄλλοι, διότι ἕκαστος κατασκευαστὴς ἔχει καὶ ἰδίαν συνταγὴν παρασκευῆς, ἣν κρατεῖ ἐπιμελῶς μυστικήν· ἡ λέξις ἄλλωστε ἐσρὰρ σημαίνει ἀπόρρητον σκεύασμα. Ὁ καθηγητὴς Ch. Richet συνέλεξεν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐδημοσίευσε τὴν συνταγὴν ἑνὸς τῶν σκευασμάτων αὐτῶν, ἥτις ἔχει ὡς ἀκολούθως: νωπῶν ἠνθισμένων κορυφάδων τῆς καννάβεως 1 μέρος, ὕδατος 10, σακχάρεως 24· τρίβεται καὶ θερμαίνεται τὸ μεῖγμα ἐπὶ 15′, ἀφίεται νὰ ψυχθῇ καὶ προστίθεται ἓν κοχλιάριον ὀποῦ λεμονίων καὶ τέλος αἱ ἀκόλουθοι οὐσίαι κονιοποιημέναι καὶ ἀναμεμειγμέναι: κινναμώμου 2 μ., καρδαμώμου 0,5 μ., μόσχου 0,10 μ., καρυοφύλλων 2 μ., μοσχοκαρύων 2 μ., λεπτοκαρύων 2 μ. Τὸ ἐσρὰρ τοῦτο δύναται νὰ ἐνέχῃ ἔτι ἄλευρον, μέλι, ἐλλέβορον, ἐμετικὰ κάρυα, ὄπιον, στραμώνιον, κανθαρίδας, βανιλίνην κλπ. Τὰ ἐσρὰρ τὰ περιέχοντα τὰς οὐσίας ταύτας εἶναι πεπροικισμένα δι' ἀφροδισιακῶν ἰδιοτήτων ὀφειλομένων εἴς τινας τῶν ἐπιπροστιθεμένων οὐσιῶν.

[*Κ. Γ. Μακρῆ*, Τὸ ἑλληνικὸν χασίς, Ἀθῆναι 1929.]

Κ. Γ. ΜΑΚΡΗΣ

Ἐσρέφ. Ὄνομα διαφόρων Μουσουλμάνων ἡγεμόνων τῆς δυναστείας τῶν Ἐγιουπιδῶν, ἤτοι τῶν ἀπογόνων τοῦ Σαλαδδίνου καὶ τῶν Κιρκασίων Μαμελούκων, ἡγεμονευσάντων ἐν Συρίᾳ, Παλαιστίνῃ καὶ Αἰγύπτῳ. Τούτων σπουδαιότεροι εἶναι οἱ ἑξῆς:

—1) ***Μελέκ***, ἀνεψιὸς τοῦ Σαλαδίνου, ἐπεκταθεὶς ἐκ Συρίας καὶ Παλαιστίνης πρὸς τὴν Μεσοποταμίαν (1213) καὶ πολεμήσας κατὰ τοῦ Σελτζουκίδου Κεϊκαβούς. Ἀπέθανεν ἐν Δαμασκῷ τῷ 1247.

—2) ***Τουμανμπάϊ***, νικηθεὶς ἐπανειλημμένως ὑπὸ τοῦ Τούρκου σουλτάνου Σελὶμ τοῦ Α′, ἀπηγχονίσθη κατὰ διαταγὴν τούτου (1517).

—3) ***Σαλαχεδδὶν Χαλὶλ*** *μπὲν - Καλαβούν*. Εἶναι εἷς τῶν Μαμελούκων ἡγεμόνων τῆς Αἰγύπτου (1290—1293). Ἐκυρίευσεν ἀπὸ τῶν Σταυροφόρων τὴν Πτολεμαΐδα (Ἄκραν) καὶ μέγα μέρος τῆς Παλαιστίνης καὶ ἀπὸ τῶν Ἀρμενίων τὴν Κιλικίαν.

Ν. Μ.

— **Ἐσρέφ**. Ἡγεμὼν τοῦ Ἀφγανιστάν. Ἤκμασε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ′ αἰῶνος, ἀνῆλθε δὲ εἰς τὸν θρόνον ἀφοῦ ἐστραγγάλισε τὸν ἐξάδελφόν του Μαχμούτ. Εἰσέβαλεν εἰς τὴν Περσίαν καὶ καταλαβὼν τὸ Ἰσπαχὰν ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν σάχην, ὀλίγα δ' ἔτη κατόπιν νικηθεὶς ἐθανατώθη ὑπὸ τοῦ ἐπαναστατήσαντος ἀπαιτητοῦ τοῦ περσικοῦ θρόνου Ταχμασίπ.

Μ. Ν. Δ.

Ἐσρὲρ *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Περσίας εἰς ἀπόστασιν 2 χλμ. ἀπὸ τῆς Κασπίας καὶ 200 χμ. ΒΑ. τῆς Τεχεράνης. Ἔχει 15000 περίπου κατοίκους. Ὁ σάχης Ἀμπὰς (1588—1630) ἔκτισεν εἰς τὴν πόλιν ταύτην μέγα ἀνάκτορον, τὸ ὁποῖον κατόπιν κατεστράφη.

Ἐσσαῖοι, ἢ *Ἐσσηνοί*. Μία τῶν τριῶν παρ' Ἑβραίοις αἱρέσεων, τῆς ὁποίας οὔτε τὴν παραγωγὴν τοῦ ὀνόματος ἀκριβῶς γινώσκομεν, οὔτε τὴν προέλευσιν. Οἱ θεολόγοι καὶ φιλόσοφοι τοῦ ΙΗ′ αἰῶνος καὶ δὴ οἱ ἐλευθεροτέκτονες παρεδέχθησαν ὅτι οἱ Ἐσσαῖοι προῆλθον ἐξ ἐπιδράσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ. Οἱ πλεῖστοι τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν παραδέχονται ὅτι ἡ αἵρεσις προῆλθεν ἐκ τοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κρατοῦντος συγκρητισμοῦ· ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ διίστανται, τινὲς μὲν ἀποδεχόμενοι ἐπίδρασιν τοῦ παρσισμοῦ καὶ βουδδαϊσμοῦ, ἄλλοι δὲ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πυθαγόρου, μόνης ἢ καὶ ἐν συνδέσμῳ μετὰ τῶν Ὀρφικῶν καὶ τῶν Θεραπευτῶν. Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι βάσις τῆς αἱρέσεως εἶναι ὁ Ἰουδαϊσμός, ἐπηρεαζόμενος ὑπὸ διαφόρων ξενικῶν στοιχείων.

Οἱ Ἐσσαῖοι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰησοῦ ἔζων ἐν Παλαιστίνῃ, ἀριθμούμενοι εἰς 4 000, κυρίως μὲν κατοικοῦντες περὶ τὴν Νεκρὰν θάλασσαν, ἀλλὰ διεσπαρμένοι καὶ εἰς ἄλλα χωρία καὶ πόλεις. Ἡ αἵρεσις διῃρεῖτο εἰς τέσσαρας μοίρας ἢ τάγματα, αὐστηρὰ δ' ἦτο ἡ εἰς αὐτὴν εἰσαγωγὴ τῶν νεοφύτων (ζηλούντων), τῆς δοκιμασίας διαρκούσης ἐπὶ τρία ἔτη. Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος ὁ νεόφυτος ἔζη ἐκτὸς τοῦ τάγματος, ἔφερεν ὅμως πέλεκυν ἢ σκαλίδα, σύμβολον τῆς ἐργασίας, ἓν περίζωμα διὰ τοὺς ἁγνισμοὺς καὶ λευκὸν ἔνδυμα, καὶ ἐδιδάσκετο τὸν τρόπον τῆς ἀσκήσεως. Κατὰ τὰ μετὰ ταῦτα δύο ἔτη, ἐκδηλουμένου τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ, εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ μετέχῃ τῆς θείας λατρείας καὶ τῶν καθάρσεων, οὐχὶ ὅμως καὶ τῶν ἱερῶν δείπνων, πρὸ τῆς τελείας δὲ αὐτοῦ εἰσόδου εἰς τὸ τάγμα ὑπεβάλλετο εἰς φρικώδεις ὅρκους, ὑποσχόμενος τὴν τήρησιν τῆς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον ἀγάπης, τὴν ὑπακοὴν εἰς τὰς πολιτικὰς ἀρχάς, τὴν ἀποφυγὴν τοῦ ψεύδους, τῆς κλοπῆς, τῆς πλεονεξίας κλ. καὶ τὴν αὐστηρὰν καὶ μυστικὴν διαφύλαξιν τῶν βιβλίων τῆς αἱρέσεως καὶ τῶν ὀνομάτων τῶν ἀγγέλων.

Οἱ Ἐσσαῖοι δὲν ἠρνοῦντο μὲν τὴν διδασκαλίαν τῶν Φαρισαίων, ἀπέρριπτον ὅμως τὰς περὶ τοῦ νόμου ἐξηγήσεις αὐτῶν, ὡς ἰδιαίτερα δὲ ἀξιώματα αὐτῶν εἶχον τὴν κοινοκτημοσύνην, τὰ κοινὰ δεῖπνα, τὰς συχνὰς προσευχάς, τοὺς ἁγνισμούς, τὴν ἐνασχόλησιν περὶ τὴν γεωργίαν καὶ ἄλλα βιοποριστικὰ ἔργα, τὴν ἀποχὴν ἀπὸ τοῦ κρέατος καὶ τοῦ οἴνου, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, τῆς δουλείας, τοῦ ὅρκου καὶ τοῦ γάμου. Τὸ Σάββατον ἑώρταζον μετ' αὐστηρότητος, ἀπέβαλλον ὅμως τὰς θυσίας καὶ πᾶσαν χρίσιν δι' ἐλαίου, ὡς ἀκάθαρτον, καίτοι ἐν συνδέσμῳ διατελοῦντες μετὰ τῆς Ἰουδαϊκῆς λατρείας ἀπέστελλον εἰς τὸν ναὸν δῶρα.

Οἱ Ἐσσαῖοι ἀπέφευγον τὸν γάμον, ὑπῆρχον ὅμως καὶ πολλοὶ εἰς γάμου κοινωνίαν ἐρχόμενοι, ἀφοῦ προηγουμένως ἐπὶ τριετίαν ἐδοκίμαζον τὰς γυναῖκας, ἀνέτρεφον δ' εὐχαρίστως καὶ ξένα παιδία, διαπαιδαγωγοῦντες εἰς τὴν αἵρεσιν. Ἡ διδασκαλία τῶν Ἐσσαίων, ἔχουσα χαρακτῆρα θεωρητικὸν καὶ πρακτικόν, εἶναι γνωστὴ μᾶλλον κατὰ τὸ πρακτικόν της μέρος, ἐνῷ τὸ θεωρητικόν, καλυπτόμενον ὑπό τινος μυστικισμοῦ, δὲν ἐξηκριβώθη ἔτι δεόντως. Τὸν Θεὸν ἐννοοῦντες ὡς τὸ καθαρὸν καὶ φωτοειδὲς ὄν, ὡς σύμβολον αὐτοῦ ἐθεώρουν τὸν ἥλιον, πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ὁποίου οὐδενὶ ἐπετρέπετο νὰ προφέρῃ τι τῶν βεβήλων. Μετὰ τὸν Θεὸν τοῦ ὑψίστου σεβασμοῦ ἀπέλαυεν ὁ Μωϋσῆς, ἡ κατὰ τοῦ ὁποίου ὕβρις ἐτιμωρεῖτο θανάτῳ. Ἐπίστευον εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς, αἰθερίου τὴν φύσιν καὶ ἀρχικῶς τελείας, περιελθούσης ὅμως ἐν τοῖς παροῦσι δεσμοῖς ἕνεκα τῆς πτώσεως· ἡ ψυχὴ ἀπαλλαττομένη διὰ τοῦ θανάτου τῶν δεσμῶν τούτων ἀνέρχεται εἰς τὸν οὐρανὸν ἀθάνατος, ἐνῷ τὸ σῶμα ὡς ὑλικὸν δὲν διατηρεῖται. Ἡ περὶ ἀγγέλων διδασκαλία ἦτο φαίνεται ἀνεπτυγμένη, εἶναι ὅμως ἡμῖν ἄγνωστος ἕνεκα τῆς μετ' αὐτῆς συνδεδεμένης μυστικότητος. Γνωστοτέρα εἶναι ἡ ἠθικὴ καὶ πρακτικὴ διδασκαλία, ἥτις κατὰ τὸν Φίλωνα ἐστηρίζετο ἐπὶ τοῦ φιλοθέου, τοῦ φιλαρέτου καὶ φιλανθρώπου, καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐπεδείκνυτο διὰ τῆς ἀφοσιώσεως πρὸς τὸν Θεόν, τῆς ἁγνείας, τῆς ἀποφυγῆς τοῦ ὅρκου, τοῦ ψεύδους καὶ τῆς πίστεως ὅτι εἶναι ἡ αἰτία τοῦ ἀγαθοῦ· τὸ δὲ φιλάρετον διὰ τῆς ἀρνήσεως τοῦ πλούτου, τῆς τιμῆς, τῶν ἡδονῶν καὶ ἀπολαύσεων καὶ τῆς ἐμμονῆς εἰς τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὴν αὐταπάρνησιν· ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸ φιλάνθρωπον, τοῦτο ἐξεδηλοῦτο εἰς τὴν ἰσότητα πάντων καὶ τὴν κοινωνίαν τῶν ἀγαθῶν· οὐδενὶ ἐπετρέπετο νὰ ἔχῃ ἴδιον οἶκον καὶ περιουσίαν· ὁ εἰσερχόμενος εἰς τὸ τάγμα ἐγκατέλιπε πάντα τὰ ἴδια, κοινὰ δ' ἦσαν τὰ ἱμάτια, σκεύη καὶ τὰ συσσίτια, τὰ ὁποῖα συνίσταντο ἐξ ἄρτου καὶ ἑνὸς φαγητοῦ· τούτων προηγοῦντο καὶ εἵποντο προσευχαί, τῶν μεσημβρινῶν δὲ προηγοῦντο ἁγνισμοὶ καὶ λούσεις ἐν ὕδατι ψυχρῷ. Ἡ ἐργασία ἤρχετο ἀπὸ τοῦ λυκαυγοῦς καὶ διακοπτομένη ὑπὸ τοῦ γεύματος παρετείνετο μέχρι τοῦ λυκόφωτος. Ἡ ἐργασία, ὡς καὶ ἡ ἐγκράτεια, ἦσαν τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ βίου τῶν Ἐσσαίων. Ἰδία ἐνασχόλησις αὐτῶν ἦτο ἡ γεωργία καὶ αἱ εἰρηνικαὶ τέχναι, ἀπεκρούοντο ὅμως τὰ πρὸς τὸν πλουτισμόν, τὸ ἐμπόριον, τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸν πόλεμον ἔργα, ἀπολύτως δ' ἀπηγορεύετο ἡ δουλεία καὶ ἡ αἰχμαλωσία. Πάντες οἱ εἰς τὰ τάγματα τῶν Ἐσσαίων ἀνήκοντες ἔζων ἐν τελείᾳ κοινοκτημοσύνῃ, ἕκαστος δὲ μετεδίδε τῷ μὴ ἔχοντι ἐκ τῶν ἰδίων. Διὰ τὴν οἰκονομίαν τῆς κοινῆς περιουσίας ὑπῆρχον ἐπιμεληταί, κηδεμόνες δὲ διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν ξένων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπῆρχον καὶ μὴ Ἐσσαῖοι. Οἱ Ἐσσαῖοι κατεγίνοντο καὶ εἰς τὴν θεραπείαν τῶν ἀσθενῶν, μεταχειριζόμενοι πρὸς τοῦτο διαφόρους βοτάνας καὶ ὀρυκτά, τὰ ὁποῖα ἐγίνωσκον ἐξ ἀρχαίων βιβλίων, ἀπὸ τοῦ Σολομῶντος δῆθεν προερχομένων· μετὰ τῶν βιβλίων τούτων συνεδέοντο καὶ μαγικαὶ ῥήσεις καὶ ὀνόματα ἀγγέλων.

Φ. ΒΑΦΕΙΔΗΣ

Ἐσσὰρ (Essarts), ***Ἐμμανουὴλ - Ἀδόλφος***. Γάλλος ποιητὴς καὶ πεζογράφος (1839—1909). Ἐδίδαξεν ἐν τῇ φιλολογικῇ σχολῇ τοῦ Κλερμόν, διακριθεὶς ἰδίως εἰς τὴν μελέτην τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μυθολογίας. Πρῶτον αὐτοῦ ἔργον ἦτο ἡ διδακτορική του διατριβὴ «Περὶ τοῦ τύπου τοῦ Ἡρακλέους εἰς τὴν ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν» (1871)· ἐκ τῶν πεζῶν αὐτοῦ διακρίνεται «Τὸ πνεῦμα τοῦ Σατωβριάνδου» (1876), ἐκ τῶν ἐμμέτρων δὲ τὰ «Παρισινὰ ποιήματα» (1862) καὶ τὰ «Ποιήματα τῆς Ἐπαναστάσεως» (1879). Ἔγραψεν ἔτι διαφόρους διατριβὰς εἰς τὸν τύπον καὶ διεσκεύασεν εἰς τὴν γαλλικὴν τὸν «Οἰδίποδα ἐπὶ Κολωνῷ» τοῦ Σοφοκλέους.

—Π.

Ἐσσὰτ ***πασᾶς***· βλ. *Ἐσάτ*.

Ἔσσεγκ (Esseg) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Νοτιοσλαυΐας, ἀπὸ τῆς λήξεως τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου. Ἄλλοτε ἦτο οὐγγρική. Ἔχει πληθυσμὸν 34.412 κατοίκων (1920) ἐκ Κροατῶν, Γερμανῶν καὶ Οὔγγρων. Σημαντικὸς παραποτάμιος λιμὴν καὶ σιδηροδρομικὸς κόμβος ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δράου, μὲ μικρὰν σχετικῶς βιομηχανίαν μεταξουργίας, σακχαροποιίας, μηχανουργίας καὶ ἐπιπλοποιίας καὶ ἐμπόριον σιτηρῶν, κτηνῶν, ξυλείας καὶ ὀπωρικῶν. Κεῖται ὅπου ἄλλοτε ἡ ῥωμαϊκὴ ἀποικία Mursa.

Μ. Ν. Δ.

Ἐσσεκίβο (Essequibo) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς ἀγγλικῆς Γουϊάνας. Πηγάζων ἐκ τῆς ὀροσειρᾶς Acaraï, διέρχεται μέσῳ θαυμασίων παρθένων δασῶν καὶ χύνεται εἰς τὸν ὠκεανόν. Ἔχει μῆκος 800 χλμ. καὶ δέχεται τὰ ὕδατα τῶν παραποτάμων Rupununi, Mazaruni Cuyuni.

Μ. Ν. Δ.

Ἔσσελιγγ (Hesseling). Ὁλλανδὸς φιλόλογος, βυζαντινολόγος καὶ νεοελληνιστὴς ἐκ τῶν διασημοτέρων, καθηγητὴς τῆς φιλολογίας ἐν τῷ ἐν Λέϋδεν τῆς Ὁλλανδίας πανεπιστημίῳ, γεννηθεὶς τῷ 1859. Ἐσπούδασε τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν ἐν Ἄμστερδαμ, γενόμενος δὲ βραδύτερον μαθητὴς τοῦ διασήμου φιλολόγου Κοβήτου, διδάσκοντος ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Λέϋδεν, ἀνεκηρύχθη τῷ 1886 διδάκτωρ τῆς φιλολογίας. Ἔκτοτε τραπεὶς εἰς μελέτην τῆς βυζαντινῆς καὶ νεοελληνικῆς λογοτεχνίας συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του εἰς τὴν ἐν Παρισίοις σχολὴν τῶν ἀνωτέρων σπουδῶν. Ἵνα καὶ ἐκ τοῦ σύνεγγυς παρακολουθήσῃ τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν καὶ μελετήσῃ τὴν γλῶσσαν, τὴν ποίησιν, τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἐπεχείρησεν ἐν ἔτει 1884 ταξίδιον ἀνὰ τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Ἐν ἔτει 1892 ἐγένετο ἔκτακτος καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Λέϋδεν καὶ ἀπὸ τοῦ 1907 ἐξελέγη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς βυζαντινῆς καὶ νεωτέρας ἑλληνικῆς λογοτεχνίας. Ἐκτὸς διαφόρων πραγματειῶν του εἰς περιοδικὰ τῷ 1897 ἐδημοσίευσε τὴν «Πεντάτευχον» καὶ τὸν «Χάρον, συμβολὴν εἰς τὴν γνῶσιν τῆς νεοελληνικῆς λαογραφίας». Ἐν τῷ ὁλλανδικῷ περιοδικῷ «De Gids» ἐδημοσίευσεν ὁλλανδιστὶ τῷ 1902 τὰς «Ἑλληνικὰς καὶ ὁλλανδικὰς παροιμίας». Ἐν τῇ πραγματείᾳ ταύτῃ, ἥτις μετεφράσθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν τῷ 1903, δὲν ἐξετάζεται μόνον ἡ σχέσις τῶν ἑλληνικῶν πρὸς τὰς ὁλλανδικὰς παροιμίας, ἀλλ' ὑποδεικνύεται καὶ ὁ τρόπος τῆς συσχετίσεως τῶν παροιμιῶν διαφόρων λαῶν. Τὸ αὐτὸ ἔτος ἐξέδωκεν ὁλλανδιστὶ τὸ «Βυζάντιον», ἤτοι μελέτας περὶ τῆς ἀναπτύξεως αὐτοῦ μετὰ τὴν κτίσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ «Βυζάντιον», τῷ 1907 μετεφράσθη γαλλιστὶ ὑπὸ τοῦ Picard καὶ τῷ 1911 μετεφράσθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπὸ τοῦ Σ. Κ. Σακελλαροπούλου. Ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ ἐξετάζεται ὁ δημόσιος καὶ ἰδιωτικὸς βίος τῶν Βυζαντινῶν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως. Ἐκτὸς τούτων ἐν ἔτει 1910 ἐδημοσίευσε μετὰ τοῦ Pernot τὰ «Προδρομικὰ ποιήματα». Τῷ 1913 ἐπίσης μετὰ τοῦ Pernot ἐξέδωκε τὰ «Ἐρωτοπαίγνια», κατὰ χειρόγραφον τοῦ ΙΕ′ αἰῶνος. Ἐν ἔτει 1924 ἐξέδωκε μετὰ τοῦ Pernot ἐν Παρισίοις τὴν «Ἱστορίαν τῆς Νεοελληνικῆς λογοτεχνίας», ἐν ᾗ ἐξετάζονται τὰ περὶ ποιήσεως ἐν Κρήτῃ, τὰ περὶ βυζαντινοῦ θεάτρου καὶ τῆς σχέσεως αὐτοῦ πρὸς τὸ κρητικόν, ἡ ἐπίδρασις τῶν ἔργων τῆς Δύσεως ἐπὶ τοῦ λαϊκοῦ ᾄσματος κλπ. Ἐν τῷ ἐν ἔτει 1927 ἐν Λέϋδεν ὁλλανδιστὶ ἐκδοθέντι συγγράμματι αὐτοῦ «Ἑλλάς: ἀρχαιοτέρα καὶ νεωτέρα» πραγματεύεται τὰ κατὰ τὸν ἑλληνικὸν λαὸν καὶ τὴν λαϊκὴν ποίησιν. Συγχρόνως ἐν Ἄμστερδαμ ἐξέδωκε γαλλιστὶ πραγματείαν «Περὶ τοῦ ἐπικοῦ ποιήματος τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα», ἐν δὲ τῷ περιοδικῷ «Étude de Philologie Néogrec» (ἀριθ. 1) μελέτην «Περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀπαρεμφάτου». Διὰ τῶν ἔργων τούτων, τὰ ὁποῖα διέπει βαθεῖα παρατήρησις, μεγάλη ἀγχίνοια καὶ λεπτοτάτη κρίσις, ὁ Ἔσσελιγγ ἀποδεικνύεται ὄχι μόνον εἷς τῶν ἐπιφανεστέρων βυζαντινολόγων, ἀλλὰ καὶ τῆς λαογραφικῆς ἐπιστήμης δεινὸς κάτοχος καὶ τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης ἄριστος ἑρμηνευτὴς καὶ διδάσκαλος. Τὸ πανεπιστήμιον Ἀθη-

Digitized by Google

νῶν ἀποβλέπον εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν τοῦ ἀνδρὸς δρᾶσιν ἀπένειμεν αὐτῷ ἐν ἔτει 1912 τὸν τίτλον τοῦ ἐπιτίμου διδάκτορος. Ν. Χ. ΚΟΤΖΙΑΣ

Ἔσσεν (Essen) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς παραρηνίου Πρωσσίας,πρωτεύουσα κοινότητος ἀνηκούσης εἰς τὸν νομὸν Ντύσσελδορφ καὶ κειμένης 5 χλμ. ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Ρούρ. Ἀποτελεῖ κέντρον διασταυρώσεως διαφόρων σιδηροδρομικῶν γραμμῶν. Οἱ κάτοικοί της ἀνέρχονται εἰς 439.257. Ἡ πόλις αὕτη, ἥτις πρὸ τοῦ Γαλλοπρωσσικοῦ πολέμου ἠρίθμει μόλις 30.000 κατοίκων, ηὐξήθη μεγάλως κατὰ τὰ μετέπειτα ἔτη. Κειμένη ἐν εὐφόρῳ πεδιάδι καὶ πλουσιωτάτη εἰς μεταλλεύματα σιδήρου καὶ γαιανθράκων, εἶναι μία τῶν βιομηχανικωτάτων πόλεων τῆς Γερμανίας. Ἐν αὐτῇ εἶναι ἐγκατεστημένα τὰ ἐργοστάσια Κρούπ ἀπὸ ἑνὸς καὶ πλέον αἰῶνος, εἰς τὰ ὁποῖα κατεσκευάζοντο τὰ τηλεβόλα τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ καὶ πλείστων ἄλλων χωρῶν. Μετὰ τὸν τελευταῖον Παγκόσμιον πόλεμον εἰσήχθησαν εἰς αὐτὰ καὶ πλεῖστα ἄλλα εἴδη σιδηροβιομηχανίας. Ἐν Ἔσσεν ὑπάρχουν καὶ πλεῖσται ἄλλαι μεγάλαι ἐγκαταστάσεις μεταλλουργικῆς βιομηχανίας, οἷαι σιδηροδρομικοῦ ὑλικοῦ, ἀτμομηχανῶν, μαχαιροποιίας, ἀγχεμάχων ὅπλων, χαλκάνθης, ὑφασμάτων καὶ ἐριούχων κτλ.

Ἐκ τῶν οἰκοδομημάτων τῆς πόλεως ὑπερέχει ὁ καθεδρικὸς αὐτῆς ναός, ἐγερθεὶς τῷ 873 καὶ συμπληρωθεὶς τὸν Γ' αἰῶνα. Ὁ ναὸς ἀποτελεῖ οἰκοδομὴν ὀκτάγωνον, κειμένην μεταξὺ δύο πολυγώνων πύργων, οἵτινες σχηματίζουν εὐρεῖαν αὐλήν, ἔνθα ἐγείρεται τὸ βαπτιστήριον, ἐκ τῶν ὡραιοτέρων τῆς γερμανικῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ἡ μητρόπολις τῆς Ἔσσεν περικλείει πολλοὺς πίνακας τοῦ ΙΒ' καὶ ΙΔ' αἰῶνος, πρὸς δὲ θησαυρούς, μεταξὺ τῶν ὁποίων χηροστάτην ἀποτελούμενον ἐξ ἑπτὰ βραχιόνων μετὰ ἐνneακοσίων ὀγδοήκοντα δύο σταυρῶν. Ἡ Ἔσσεν ἀπετέλει ἄλλοτε καθέδραν γυναικείας μονῆς Βενεδικτίνων, θεμελιωθείσης ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Χιλντασχάϊμ τῷ 873, ἀπὸ δὲ τοῦ 1725 ἐκυβερνᾶτο αὕτη ὡς ἴδιον πριγκιπᾶτον καὶ ἀντεπροσωπεύετο εἰς τὴν δίαιταν διὰ μιᾶς ψήφου. Τὸ συμβούλιόν της ἀπετελεῖτο ἐκ δέκα καλογραιῶν πριγκιπισσῶν ἢ κομισσῶν, ἡ δὲ ἡγουμένη ἀνῆκεν εἴς τινα τῶν ἡγεμονικῶν οἴκων τῆς Γερμανίας. Ἀπὸ τοῦ 1801 κατελύθησαν τὰ προνόμια τῆς μονῆς καὶ ἐξελαϊκεύθη αὕτη. Θ. Β.

Ἔσσεν (Van Essen), ***Βὰν*** —. Φλαμανδὸς ζωγράφος (βλ. λ. *Βὰν-Ἔς*).

Ἐσσενβάϊν (Essenwein), ***Αὔγουστος-Ὀττομάρ.*** Γερμανὸς ἀρχιτέκτων καὶ ἀρχαιολόγος (1831—1892). Διετέλεσε καθηγητὴς εἰς τὴν ἀνωτάτην σχολὴν τοῦ Γκράτζ καὶ ἀπὸ τοῦ 1866 μέχρι τοῦ 1891 ὑπῆρξεν ὁ διοργανωτὴς καὶ διευθυντὴς τοῦ γερμανικοῦ μουσείου τῆς Νυρεμβέργης, ἑνὸς ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων καλλιτεχνικῶν ἱδρυμάτων τῆς Γερμανίας. Ἡ καλαισθησία του ὡς ἀρχαιολόγου ἐξεδηλώθη κατὰ τὰς διακοσμήσεις, τὰς ὁποίας διηύθυνεν εἰς τοὺς μητροπολιτικοὺς ναοὺς τῆς Κολωνίας καὶ τοῦ Μπρούνσβικ. Ἔγραψε: «Τὰ μνημεῖα τοῦ μεσαίωνος ἐν Κρακοβίᾳ», «Ἀρχιτεκτονικὸς Ἄτλας» καὶ «Τὰ μνημεῖα τοῦ γερμανικοῦ μουσείου». Μ. Ν. Δ.

Ἐσσενμάγερ (Eschenmayer), ***Αὔγουστος φὸν*** —. Γερμανὸς φιλόσοφος, ἰατρὸς καὶ φυσιολόγος, γεννηθεὶς ἐν Νόϋεμπουργκ τῆς Βυρτεμβέργης (1768 ἢ 1770 — 1852). Λαβὼν εἰς τὴν Τυβίγγην τὸ διδακτορικὸν δίπλωμα διὰ τὴν ἰατρικήν, τὴν ἐξήσκησεν ἐπὶ ἀρκετὰ ἔτη εἰς τὰς πόλεις Σούλτς καὶ Κιρχάϊμ. Τῷ 1811 ἐγινεν ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας καὶ ἰατρικῆς ἐν Τυβίγγῃ, τῷ δὲ 1818 τακτικὸς τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ τῷ 1836 παρῃτήθη καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὸ Κιρχάϊμ. Αἱ ἀπόψεις του ταυτίζονται κατὰ μέγα μέρος πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ Σέλλιγκ. Διαφέρει ὅμως αὐτοῦ εἰς τὸ ὅτι θεωρεῖ τὸ ἀπόλυτον προσιτὸν οὐχὶ διὰ τῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ διὰ τῆς ὑπεράνω καὶ πέραν αὐτῆς εὑρισκομένης πίστεως. Ἡ φιλοσοφία ὀφείλει νὰ καταλήξῃ εἰς τὴν μὴ φιλοσοφίαν, τὴν μυστικοπαθῆ διαίσθησιν, ἥτις δὲν ἀρνεῖται τὸ λογικόν, ἀλλὰ τὸ συμπληρώνει. Ὑπεράνω τῆς νοησιαρχίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ μυστικισμοῦ ἀφ' ἑτέρου εὑρίσκεται ὁ ὑπερνατουραλισμός. Ἡ ἰδέα τοῦ θεοῦ, τῆς ἀληθείας κλπ. δὲν εἶναι προσιτὴ διὰ τῆς διανοητικῆς προσπαθείας καὶ μόνον. Ἡ μυστικοπάθειά του αὐτὴ τὸν ὡδήγησεν εἰς τὴν βιολογίαν, εἰς τὴν ἔρευναν πολλῶν φαινομένων τοῦ ζωϊκοῦ μαγνητισμοῦ, μὲ τὸν ὁποῖον ἠσχολεῖτο ἐπὶ ἔτη εἰδικὸν περιοδικὸν τὸ ὁποῖον ἐξέδιδε. Τὰ ἔργα του εἶναι πολλά: «Ἡ φιλοσοφία ἐν τῇ μεταβάσει της πρὸς τὴν μὴ φιλοσοφίαν», «Ψυχολογία ἐμπειρική, καθαρὰ καὶ ἐφηρμοσμένη», «Φιλοσοφία τῆς θρησκείας», «Ἡ φιλοσοφία τῆς θρησκείας τοῦ Ἑγέλου, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς χριστιανικὰς ἀρχάς», «Φιλοσοφία τῆς φύσεως», «Παρατηρήσεις περὶ τῆς φυσικῆς κατασκευῆς τοῦ κόσμου», «Ἀπόπειρα ἑρμηνείας τῆς κατ' ἐπίφασιν μαγείας τοῦ ζωϊκοῦ μαγνητισμοῦ ἀπὸ φυσιολογικοὺς καὶ ψυχολογικοὺς νόμους» κτλ. Ε. Λ.

ἐσσέντσα (ἡ) *[Βιομ. Χημ.]* Καλεῖται ἐν τῇ κοινῇ γλώσσῃ (ἐκ τοῦ ἰταλ. essenza) πυκνὸν ἀλκοολικὸν διάλυμα ἀρωματικῶν ὑλῶν, φυσικῶν ἢ τεχνητῶν, χρησιμεῦον πρὸς ἀρωμάτισιν γλυκισμάτων, ποτῶν, ἢ δι' ἀραιώσεως παρασκευὴν ἀρωμάτων (βλ. καὶ λ. *ἀρώματα* τ. Ε' σ. 778 γ' καὶ *ἀρωματικαὶ ὕλαι* τ. Ε' σ. 780 α). Σ. Γ.

Ἔσσεξ (Essex) *[Γεωγρ.]* Κομιτεία τῆς Ἀγγλίας μεταξὺ τῆς Βορείου θαλάσσης πρὸς Α, τοῦ Ταμέσεως πρὸς Ν καὶ τῶν κομιτειῶν τοῦ Hertford, Suffolk καὶ Cambridge πρὸς Δ. Διαρρέεται ὑπὸ τοῦ Ταμέσεως, ἔχει ἐπιφάνειαν 4.300 τετρ. χιλμ. καὶ πληθυσμὸν 780 χιλ. κατοίκων. Τὸ ἔδαφος εἶναι εὔφορον καὶ πλούσιον εἰς ἄργιλλον, ἔχει δὲ ἡ χώρα ἀνεπτυγμένην τὴν κτηνοτροφίαν, τὴν ἁλιείαν καὶ τὴν καλλιέργειαν ὀστρέων. Πρωτεύουσα τῆς κομιτείας εἶναι ἡ Chelmsford, ἄλλαι δ' αὐτῆς πόλεις ἡ Harvich, Maldon καὶ ἡ Colchester, κυριώτερος λιμὴν τῆς κομιτείας. Μ. Ν. Δ.

Ἔσσεξ (Essex), ***οἶκος.*** Ὁ τίτλος τῶν κομίτων τοῦ Ἔσσεξ μετεβιβάσθη ἀλλληλοδιαδόχως ἀπὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος εἰς τοὺς ἀγγλικοὺς οἴκους τῶν Maudeville, Fitspiers καὶ Bourchier. Ὁ Ἐροῖκος Η' ἀπένειμε κατ' ἀρχὰς τὸν τίτλον τοῦτον εἰς τὸν εὐνοούμενόν του Θωμᾶν Κρόμβελ καὶ μετὰ τὴν καρατόμησιν τούτου (1540) μετεβίβασεν αὐτὸν εἰς τὸν Οὐίλλιαμ Πάρ, ἀδελφὸν τῆς ἑβδόμης καὶ τελευταίας συζύγου του, τὸν ὁποῖον ὠνόμασε *κόμιτα τοῦ Ἔσσεξ*· οὗτος ἀπέθανεν ἄτεκνος, μετά τινα δ' ἔτη μετεβιβάσθη ὁ τίτλος οὗτος εἰς τὴν οἰκογένειαν Devereux, καταγομένην ἔκ τινος τῶν στρατηγῶν Γουλιέλμου τοῦ Κατακτητοῦ. Ἐκ τούτου προέρχεται ὁ *Οὐάλτερ Devereux*, ὀπαδὸς τοῦ Ριχάρδου Γ', φονευθεὶς τῷ 1485 εἰς τὴν μάχην τοῦ Μπόσγουρθ.

Ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Ἰωάννης* ἐνυμφεύθη τὴν ἀδελφὴν τοῦ κόμιτος Ewe. Ἐκ τοῦ γάμου τούτου ἐγεννήθη ὁ *Οὐάλτερ*, γενναῖος πολεμιστής, πρὸς δν ὁ Ἐρρῖκος Γ' ἀπένειμε τὸν τίτλον τοῦ ὑποκόμιτος Hereford (βλ. κατ.). Τούτου υἱὸς ἦτο ὁ περίφημος *Ροβέρτος* Ἔσσεξ (βλ. κατ.), ὃν διεδέχθη ἐν τῇ κομιτείᾳ ὁ ὁμώνυμος υἱός του *Ροβέρτος* (βλ. κατ.). Τούτου ἀποθανόντος ἀτέκνου ὁ τίτλος περιῆλθεν εἰς τὸν ἕτερον κλάδον τῶν Devereux.

Οἱ τελευταῖοι κόμιτες τοῦ Ἔσσεξ προέρχονται ἀπὸ τοῦ σὲρ *Οὐίλλιαμ Κάπελ*, χρηματίσαντος λόρδου δημάρχου τοῦ Λονδίνου τῷ 1503, ὅστις λόγῳ τοῦ μεγάλου πλούτου του προεκάλεσε τὴν πλεονεξίαν τοῦ Ἐρρίκου Γ' καὶ τῶν εὐνοουμένων του, συνεπείᾳ δὲ ταύτης ἐνεκλείσθη εἰς τὸν Πύργον τοῦ Λονδίνου, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὴν 11 Ἰουνίου 1515. Ὁ υἱός του σὲρ Ζὶλ Κάπελ διέπρεψε κατὰ τὰς πολιορκίας τῆς Τουρέννης καὶ τῆς Τουρναί, εἶναι δὲ ὁ πρόπαππος τοῦ Ἀρθούρου Κάπελ, ὀνομασθέντος τῷ 1641 λόρδου Κάπελ Χάνταμ· οὗτος κατὰ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους, λόγῳ τοῦ ὅτι ἦτο βασιλόφρων, ἀνῆλθε τὸ ἰκρίωμα τὴν 9 Μαρτίου 1649. Ὁ υἱὸς τούτου Ἀρθοῦρος ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ κόμιτος τοῦ Ἔσσεξ τῷ 1661, ἀπὸ δὲ τοῦ 1672 μέχρι τοῦ 1677 διετέλεσε διοικητὴς τῆς Ἰρλανδίας καὶ ἔπειτα λόρδος θησαυροφύλαξ. Κατηγορηθεὶς ἐπὶ συνωμοσίᾳ μετὰ τοῦ λόρδου Ρούσσελ, καθείρχθη εἰς τὸν Πύργον τοῦ Λονδίνου, ἔνθα τὴν 13 Ἰουλίου 1683 εὑρέθη ἔχων κεκομμένον τὸν λαιμόν. Οὗτος ἦτο πρόπαππος τοῦ Ἀρθούρου Ἄλζερνον Κάπελ, ὅστις ἐγεννήθη τῷ 1803 καὶ ἐκληρονόμησε τὸν τίτλον τοῦ κόμιτος Ἔσσεξ. Θ. Β.

—Ἔσσεξ (Essex), ***Ἰάκωβος.*** Ἄγγλος ἀρχιτέκτων γεννηθεὶς τὴν 7 Σεπτεμβρίου 1722 καὶ ἀποθανὼν τὴν 14 Σεπτεμβρίου 1784. Ἐξετέλεσε πολυάριθμα ἱδρύματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὴν γέφυραν Queen's College καὶ τὸ Guildhall, συνέγραψε δὲ πλεῖστα ἀρχιτεκτονικὰ καὶ ἀρχαιολογικὰ συγγράμματα. Τρέφων ἰδιαιτέραν συμπάθειαν πρὸς τὸν γοτθικὸν ρυθμόν, ἐπανέφερεν αὐτὸν εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἐγένετο μέλος τῆς ἑταιρείας τῶν ἀρχαιολόγων. Θ. Β.

—Ἔσσεξ (Essex), ***Οὐίλλιαμ.*** Ἄγγλος ζωγράφος (1784—1869) ἐπὶ μίλτου (émail). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μπὸν ὑπῆρξεν ὁ μόνος ἀντιπρόσωπος τῆς τέχνης ταύτης ἐν Ἀγγλίᾳ· ἠυνοήθη δὲ ὑπὸ τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας καὶ τοῦ πρίγκιπος Ἀλβέρτου, προστατευσάντων πάντοτε τὰς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ ἐκθέσεις. Θ. Β.

— Ἔσσεξ-Ντεβερὲ (Devereux), ***Οὐάλτερ.*** Ἄγγλος εὐγενής (1540—1576). Τῷ 1568 ἐπεφορτίσθη μὲ τὴν διοίκησιν σώματος ἱππέων πρὸς πρόληψιν συνωμοσίας παρασκευασθείσης διὰ τὴν ἀπαγωγὴν τῆς Μαρίας Στουάρτ, τῷ 1572 ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ κόμιτος καὶ συνέλαβε τὴν ἰδέαν ὅπως ὑπαγάγῃ τὸ Οὔλστερ (Ἰρλανδία) ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Ἀγγλίας, προσφερθεὶς νὰ ὑποστῇ ὁ ἴδιος τὰς δαπάνας τῆς ἐκστρατείας. Πρὸς τοῦτο κατήρτισε σῶμα ἐκ 1200 ἀνδρῶν καὶ συνοδευόμενος ὑπὸ πολυαρίθμων εὐγενῶν ἀνεχώρησε τὸν Ἰούλιον τοῦ 1573 ἐκ Λίβερπουλ διὰ τὴν Ἰρλανδίαν. Συνεπείᾳ ὅμως σφοδρᾶς τρικυμίας, ὁ στολίσκος τοῦ ὁποίου ἐπέβαινε τὸ ἐκστρατευτικὸν σῶμα διεσκορπίσθη καὶ ὁ Ἔσσεξ ἠναγκάσθη νὰ διαχειμάσῃ ἐν Μπέλφαστ. Πολλοὶ τῶν στρατιωτῶν του, λόγῳ τῆς πείνης καὶ τῶν κακουχιῶν, ἀπέθανον ἢ ἐλιποτάκτησαν, ἀλλ' ὁ Ἔσσεξ δὲν ἀπεθαρρύνθη· λαβὼν ἐνισχύσεις κατώρθωσε τὸ ἑπόμενον ἔτος ν' ἀποβιβασθῇ εἰς Ἰρλανδίαν καὶ νὰ ὑποτάξῃ μέγα μέρος τῆς νήσου. Τῷ 1575, ὅλως αἰφνιδίως, ἡ βασίλισσα Ἐλισάβετ τὸν διέταξε νὰ ἐπιστρέψῃ ἀμέσως εἰς Ἀγγλίαν. Ὁ Ἔσσεξ πρὶν ἢ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ἰρλανδίαν κατέσφαξεν ἐπὶ τῆς νήσου Ράτλιν ἑκατοντάδας γυναικοπαίδων. Οὕτως ἀντὶ ν' ἀποικίσῃ τὴν Ἰρλανδίαν ἠρήμωσεν αὐτήν. Ἐν τούτοις τῷ 1576 διορισθεὶς κόμις-στρατάρχης τῆς Ἰρλανδίας μετέβη καὶ πάλιν εἰς Δουβλῖνον, ὅπου καὶ ἀπέθανε μετ' ὀλίγον. Μ. Ν. Δ.

Οὐάλτερ Ντεβερὲ Ἔσσεξ.

— Ἔσσεξ-Ντεβερὲ (Essex-Devereux), ***Ροβέρτος,*** *κόμις τοῦ* —. Ἄγγλος στρατηγὸς (1567—1601). Υἱὸς τοῦ Οὐάλτερ Ἔσσεξ, ἐξεπαιδεύθη ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Κανταβριγίας καὶ ἐνεφανίσθη εἰς τὴν αὐλὴν τῷ 1584 ὑπὸ τοῦ πατρυιοῦ αὐτοῦ κόμιτος τῆς Λαγκαστρίας, ἐκεῖ δὲ διεκρίθη ἀμέσως διὰ τὸ κάλλος τοῦ προσώπου καὶ τὴν χάριν τοῦ πνεύματός του, προσείλκυσε δὲ τὴν εὔνοιαν τῆς βασιλίσσης Ἐλισάβετ καὶ κατετάχθη εἰς τὸ σῶμα τῆς βασιλικῆς φρουρᾶς. Τῷ 1585 ἐξεστράτευσε μετὰ τοῦ πατρυιοῦ τὸν ὁποῖον ὑπωπτεύετο ὡς δηλητηριάσαντα τὸν πατέρα του, εἰς Ὁλλανδίαν καὶ διεκρίθη κατὰ τὴν μάχην τοῦ Ζούτφεν. Ἡ Ἐλισάβετ ἐπλήρωσεν αὐτὸν τιμῶν καὶ ἀξιωμάτων, διορίσασα σταυλάρχην καὶ ἀρχηγὸν τοῦ ἱππικοῦ. Ἀλλ' ἡ Ἐλισάβετ τότε ἦγε τὸ ἑξηκοστὸν ἔτος καὶ ὁ κόμις Ἔσσεξ, νεώτατος, προσέβλεπε διαφόρους κυρίας τῆς αὐλῆς, πρᾶγμα ὅπερ ἐξηρέθιζε τὴν παράφορον βασίλισσαν, οὕτω δὲ αἱ σκηναὶ τῆς ζηλοτυπίας ἠκολούθουν ἀδιακόπως ἐν τοῖς ἀνακτόροις. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ κόμιτος τῆς Λαγκαστρίας παρέμεινεν εὐνοούμενος τῆς βασιλίσσης ἄνευ ἀντιζήλου. Πιεζόμενος ὑπὸ ὀφειλῶν μετέβη τῷ 1589, ἐν ἀγνοίᾳ τῆς Ἐλισάβετ, εἰς Πορτογαλλίαν, ὅπως μετάσχῃ τῆς ἀποπείρας πρὸς ἐγκαθίδρυσιν ἐκ νέου εἰς τὸν θρόνον τοῦ βασιλέως Ἀντωνίου, καὶ ἐπολέμησε γενναίως μετὰ τῆς φρουρᾶς τῶν εὐπατριδῶν τῆς Λισσαβῶνος. Ἡ βασίλισσα, περίτρομος ἐκ τῶν κινδύνων τοὺς ὁποίους διέτρεχεν ὁ εὐνοούμενός της, δι' αὐστηρᾶς διαταγῆς μετεκάλεσεν αὐτὸν εἰς Λονδῖνον καὶ συνεχώρησε πάσας τὰς πράξεις του. Τῷ 1590 ἐνυμφεύθη κρυφίως τὴν χήραν τοῦ σὲρ Φιλίππου Σίδνεϋ. Ἡ Ἐλισάβετ πληροφορηθεῖσα τὸν γάμον τοῦτον κατελήφθη ὑπὸ παραφόρου ὀργῆς καὶ κατεδίκασε τὴν κόμισσαν Ἔσσεξ νὰ παραμένῃ πλησίον τῆς μητρός της, μακρὰν τοῦ Λονδίνου. Τῷ 1591 ἀπεστάλη ὁ Ἔσσεξ, ὅπως βοηθήσῃ τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Ἐρρῖκον Δ' κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας Φιλίππου Β', διεκδικοῦντος τὴν ἐπαρχίαν τῆς Βρετάνης. Ἐπιστρέψας εἰς Λονδῖνον ἀνεκάλυψε συνωμοσίαν κατὰ τῆς βασιλίσσης διενεργουμένην ὑπὸ τοῦ Ἱσπανοῦ Λοπὲζ καὶ ἔσωσε τὴν ζωὴν αὐτῆς. Τῷ 1596 μετέσχε τῆς ἐναντίον τῆς Ἱσπανίας ἐκστρατείας, καθ' ἣν κατελήφθη καὶ ἐπυρπολήθη τὸ Κάδιξ καὶ ᾐχμαλωτίσθη ὁ ἱσπανικὸς στόλος. Μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του εἰς Ἀγγλίαν περιέπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν τῆς βασιλίσσης ἕνεκα τῶν ἐρωτικῶν σχέσεών του μετά τινος κυρίας τῆς αὐλῆς, ἀλλὰ κατευνασθεῖσα αὕτη ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν τὴν διοίκησιν τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου, ὅστις ἐξέπλευσε κατὰ τῆς Ἱσπανίας. Καὶ ἠδυνήθη μὲν νὰ καταλάβῃ νήσους τινὰς καὶ λεηλατήσῃ παραλιακάς τινας πόλεις, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ παρεμποδίσῃ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ ἱσπανικοῦ στόλου εἰς τὰ ἀγγλικὰ παράλια καὶ νὰ ἀποτρέψῃ τὴν λεηλασίαν αὐτῶν. Τῷ 1598 ἐπελθούσης προστριβῆς αὐτοῦ πρὸς τὴν βασίλισσαν, περὶ τοῦ διορισμοῦ τοῦ κυβερνήτου τῆς Ἰρλανδίας, ἐδέχθη ῥάπισμα ἐκ μέρους της, οὗτος δὲ ἀπέτεινεν εἰς αὐτὴν ὑβριστικὰς φράσεις· ἔκτοτε ἡ βασίλισσα ἀπεφάσισε νὰ ἐγκαταλείψῃ αὐτόν. Ἐν τούτοις ἐπέτυχεν ὁ Ἔσσεξ νὰ ἀποσταλῇ ὡς διοικητὴς εἰς τὴν ἐπαναστατημένην Ἰρλανδίαν, ὅπου ἐνεργῶν αὐθαιρέτως συνωμολόγησεν ἀνακωχὴν μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Λονδῖνον. Ἐκ τούτου περιέπεσεν εἰς τὴν περιφρόνησιν τῆς Ἐλισάβετ, καὶ ὅτε εἰσελθὼν εἰς τὸν κοιτῶνά της προσέπεσεν εἰς τοὺς πόδας αὐτῆς αἰτῶν συγγνώμην, ἡ Ἐλισάβετ διέταξε τὴν σύλληψιν καὶ τὴν κάθειρξιν αὐτοῦ. Εἰσαχθεὶς εἰς δίκην καὶ ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τοῦ Βάκωνος δὲν κατεδικάσθη μὲν εἰς εἱρκτήν, ἀπώλεσεν ὅμως πάντας τοὺς βαθμοὺς αὐτοῦ. Ἔκτοτε, τρέφων ἐκδι-

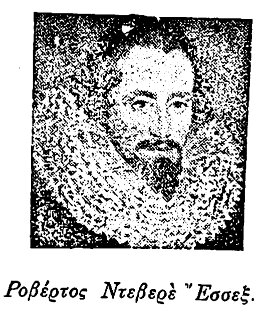

Ροβέρτος Ντεβερὲ Ἔσσεξ.

Digitized by Google

κησιν κατὰ τῆς Ἐλισάβετ, συνέλαβε τὸ σχέ-
διον τῆς ἀνατροπῆς αὐτῆς συμπράττων μετὰ τῆς
αὐλῆς τῆς Σκωτίας. Τὴν 8 Φεβρουαρίου 1601
ἐπεχείρησεν ἀνταρσίαν εἰς τὰς ὁδοὺς τοῦ Λονδί-
νου, ἥτις κατεβλήθη ἐντὸς ὀλίγων ὡρῶν. Κατα-
φυγὼν εἰς τὸ μέγαρόν του ἐκυκλώθη ὑπὸ τοῦ
στρατοῦ καὶ παρεδόθη, ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ παραπεμ-
φθῇ ἐνώπιον τῶν τακτικῶν δικαστηρίων, ἐλπίζων
καὶ πάλιν εἰς τὴν φιλίαν τοῦ πανισχύρου τότε
Βάκωνος. Ἐγκατελείφθη ὅμως ὑπ' αὐτοῦ καὶ δι-
κασθεὶς κατεδικάσθη εἰς θάνατον. Κατὰ τὴν διάρ-
κειαν τῆς δίκης ἐπέδειξε μέγα θάρρος καὶ ἐκ-
πλήσσουσαν ὑπερηφάνειαν. Ἡ Ἐλισάβετ ἀνέστει-
λεν ἐπί τινας ἡμέρας τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφά-
σεως, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι ἤθελεν αἰτήσει οὗτος χά-
ριν. Ὁ κόμις Ἔσσεξ ὅμως ἀπέκρουσε τὴν τοιαύ-
την ὑπόδειξιν, καὶ τὴν 25 Φεβρουαρίου 1601 ὡδη-
γήθη εἰς τὸ ἰκρίωμα ἀτάραχος καὶ ἀσυγκίνητος.
Ὁ λαὸς ὅστις παρηκολούθησε μετὰ συμπαθείας
τὴν ὑπερήφανον ὑπεράσπισίν του, ἐξεδήλωσε τὰ
αἰσθήματα αὐτοῦ καὶ ἐπεχείρησε νὰ τὸν ἀποσπάσῃ
ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ δημίου. Ἀλλ' ἡ ἀπόπειρα
ἀπέτυχε καὶ ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἔσσεξ ἔπεσεν ἐν μέσῳ
τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπευφημιῶν τοῦ πλήθους.

Ὁ Ροβέρτος Ἔσσεξ ὑπῆρξεν ἐκ τῶν μᾶλλον
πεπαιδευμένων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς του, ἐπροστά-
τευσε τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα, ἰδιαιτέραν δὲ
στοργὴν ἔτρεφε πρὸς τὸ θέατρον. Συνδεόμενος
στενῶς μετὰ τοῦ Σαίξπηρ, εἰσήγαγεν αὐτὸν εἰς
τὴν αὐλὴν τῆς Ἐλισάβετ καὶ ποικιλοτρόπως τὸν
ἐπροστάτευσεν. Ἡ νεότης του, ἡ ἀνδρεία του, ἡ
μάθησίς του, ἡ ὑπερηφάνειά του καὶ ἡ τραγικὴ
πτῶσίς του ἐγένοντο τὸ θέμα τῆς συγγραφῆς
πλείστων τραγῳδιῶν ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ. Ἡ
χήρα του ὑπανδρεύθη ἐκ νέου τὸν κόμιτα Κλάν-
ρικαρντ, ὅστις ὡμοίαζε πρὸς αὐτὸν καταπλη-
κτικῶς. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **Ἔσσεξ-*Ντεβερὲ*** (Essex-Devereux), ***Ροβέρτος.*** Ἄγγλος λόρδος (1592—1646), στρατηγὸς καὶ πολιτικός, υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Μετὰ τὸν τραγικὸν θάνατον τοῦ πατρός του ἀνετράφη ὑπὸ τῆς μάμμης του, ἐνυμφεύθη δίς, τὸ πρῶτον εἰς ἡλικίαν 14 ἐτῶν, καὶ δὶς διεζεύχθη. Μετασχὼν τοῦ κατὰ τῆς Ὁλλανδίας πολέμου, εἰς ὃν καὶ διεκρίθη, προήχθη εἰς ἀντιναύαρχον καὶ ἀνῆλθεν εἰς ὕψιστα κρατικὰ ἀξιώματα, ἀλλὰ λόγῳ τῆς πρὸς αὐτὸν ἐχθρότητος Καρόλου τοῦ Α΄ ἐπαύθη καὶ ἔκτοτε ἐγένετο ἀρχηγὸς τοῦ κόμματος τῶν πρεσβυτεριανῶν. Κηρυχθεὶς προδότης, ἠναγκάσθη νὰ λάβῃ τὰ ὅπλα, ἐπολέμησε κατὰ τοῦ Καρόλου, τὸν ἐνίκησε καὶ τὸν ἐξεδίωξεν ἀπὸ τὸ Γκλότσεστερ· ἐγκαταλειφθεὶς ὅμως ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν του ἐν Κορνουαλλίᾳ ἡττήθη, συνεπείᾳ δὲ τούτου μετέβη ἐσπευσμένως εἰς Λονδῖνον, ἀρνηθεὶς νὰ συνθηκολογήσῃ μετὰ τῶν βασιλοφρόνων. Εὑρισκόμενος ἐνταῦθα διέγνωσεν ἐγκαίρως τὰ δικτατορικὰ σχέδια τοῦ Κρόμβελ καὶ ἐπεδίωξε τὴν ἀνατροπὴν αὐτοῦ, ἀλλ' ἡ βουλὴ τῶν Λόρδων ἀπέρριψε τὴν πρότασίν του, ὅπως ὁ Κρόμβελ τεθῇ ὑπὸ κατηγορίαν. Ὁ τελευταῖος ἐξεδικήθη ἐπιτυχὼν τὴν ψήφισιν τοῦ νόμου τῆς *αὐταπαρνήσεως* (self-denying ordinance), δυνάμει τοῦ ὁποίου τὰ μέλη τῶν δύο βουλῶν ἀπεκλείοντο ἐξ ὅλων τῶν θέσεων, πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν. Κατόπιν τῆς ψηφίσεως τοῦ νόμου τούτου ὁ Ἔσσεξ ἔπαυσε νὰ εἶναι στρατηγός, ἀλλὰ τὸ Παρλαμέντον ἐκτιμῶν τὰς ὑπηρεσίας, ἃς οὗτος προσήνεγκε, τῷ ἀπένειμε τὸν τίτλον τοῦ δουκὸς καὶ ἐτησίαν ἐπιχορήγησιν 10 χιλιάδων ἀγγλικῶν λιρῶν. Μ. Ν. Δ.

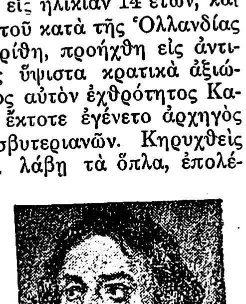

Ροβέρτος Ντεβερὲ Ἔσσεξ.

Ἑσσὲχ *[Γεωγρ.]*. Νησὶς ἐν τῷ Νείλῳ πρὸς Ν. τῶν Φιλῶν. Σῴζονται ἐπ' αὐτῆς λείψανα πτολεμαϊκοῦ ναΐσκου. Γ. Λ. Α.

Ἔσση (Hessen) *[Γεωγρ.]* Δημοκρατία τῆς Εὐρώπης, ἓν τῶν 18 κρατῶν τῆς ὁμοσπόνδου δημοκρατίας τῆς Γερμανίας. Ὁρίζεται πρὸς Β ὑπὸ τῆς πρωσσικῆς ἐπαρχίας τῆς Ἔσσης-Νασσάου, πρὸς Δ ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας καὶ τῆς Ρηνανίας, πρὸς Ν ὑπὸ τῆς Βάδης καὶ πρὸς Α ὑπὸ τῆς Βαυαρίας καὶ τμήματος τῆς πρωσσικῆς ἐπαρχίας τῆς Ἔσσης-Νασσάου. Ἡ Ἔσση ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν ἐπαρχιῶν: τῆς Ἄνω Ἔσσης (Oberhessen), τῆς Ἔσσης τοῦ Ρήνου (Rheinhessen) καὶ τῆς Στάρκενμπουργκ (Starkenburg). Ἐκ τούτων ἡ πρώτη χωρίζεται ἀπὸ τὰς δύο ἄλλας διὰ λωρίδος πρωσσικοῦ ἐδάφους τῆς ἐπαρχίας τῆς Ἔσσης-Νασσάου, ὅπου εὑρίσκεται ἡ πόλις καὶ ἡ περιοχὴ τῆς Φραγκφούρτης. Ἡ ἐπαρχία τῆς Ἔσσης τοῦ Ρήνου καὶ ἡ τῆς Στάρκενμπουργκ χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων διὰ τοῦ ροῦ τοῦ ποταμοῦ Ρήνου. Εἰς τὴν Ἔσσην ἀνήκουν καὶ 11 μικρότερα τμήματα, εὑρισκόμενα ἀπομεμονωμένα ἐν Βάδῃ καὶ Βυρτεμβέργῃ, ὧν τὰ κυριώτερα εἶναι ἡ περιοχὴ τοῦ Βίμπφεν καὶ ἡ τοῦ Χοενστάντ, ὑπαγόμενα εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Στάρκενμπουργκ.

Τὸ ἔδαφος τῆς Ἔσσης εἶναι μᾶλλον ὀρεινὸν
πρὸς τὰ ἀνατολικὰ αὐτῆς τμήματα καὶ πεδινὸν
πρὸς τὰ δυτικώτερα. Ἐν τῇ Ἄνω Ἔσσῃ ὑπάρχει
πρὸς Α τὸ ὄρος Φόγκελ, τοῦ ὁποίου ὑψηλοτέρα
κορυφὴ εἶναι ἡ Ταουφστάϊν (774 μ.), πρὸς Β τὸ
Κάτζενμπεργκ καὶ πρὸς τὰ ΝΔ εἰσέρχεται ἐντὸς αὐ-
τῆς τὸ ΒΑ τμῆμα τοῦ ὄρους Τάουνους. Τὸ ΝΑ
τμῆμα τῆς ἐπαρχίας τῆς Στάρκενμπουργκ κατέχε-
ται ὑπὸ τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Ὄντενβαλντ, τῆς
ὁποίας ὑψηλοτέρα κορυφὴ εἶναι ἡ Σάϊντενβοῦτσερ
Χόε (599 μ.). Ἡ ἐπαρχία τῆς Ἔσσης τοῦ Ρήνου
ἀποτελεῖται ἀπὸ κυματοειδῆ ὑψώματα, ὧν τὸ ὑψη-
λότερον εἶναι τὸ Βίσσμπεργκ, ἔχον ὕψος 271 μ.
Πεδιάδας ἔχει ἡ Ἔσση εὐρυτάτας ἑκατέρωθεν
τῶν ὀχθῶν τοῦ Ρήνου, πρὸς Ν καὶ Δ τοῦ ποτα-
μοῦ Μάϊν καὶ μεταξὺ τῶν ὀροσειρῶν τοῦ Τάου-
νους καὶ τοῦ Φόγκελ.

Οἱ ποταμοὶ τῆς Ἔσσης ἀνήκουν εἰς τὸ ποτά-
μιον σύστημα τοῦ Ρήνου. Μόνον τὰ πρὸς Β κα-
τερχόμενα ἐκ τοῦ Φόγκελ ὕδατα χύνονται εἰς τὸν
Φούλντα καὶ δι' αὐτοῦ εἰς τὸν Βέζερ. Ὁ κυριώτε-
ρος ποταμὸς τῆς χώρας εἶναι ὁ *Ρῆνος*, ὁ ὁποῖος
εἰσερχόμενος εἰς αὐτὴν παρὰ τὴν πόλιν Βὸρμς
χρησιμεύει ὡς ὅριον τῶν ἐπαρχιῶν Ἔσσης τοῦ
Ρήνου καὶ Στάρκενμπουργκ μέχρι τῆς πόλεως
Μαγεντίας, ἐκεῖθεν δὲ καμπτόμενος πρὸς Δ ἀπο-
τελεῖ τὸ ὅριον τῆς Ἔσσης τοῦ Ρήνου μετὰ τῆς
πρωσσικῆς ἐπαρχίας τῆς Ἔσσης-Νασσάου καὶ
ἐξέρχεται τοῦ ἐδάφους τῆς Ἔσσης πρὸς τὰ ΒΔ
παρὰ τὴν πόλιν Μπίνγκεν. Μεταξὺ τῶν παραποτά-
μων τοῦ Ρήνου διαρρέουν τὴν Ἔσσην ἐν ὅλῳ ἢ
ἐν μέρει οἱ ποταμοὶ Νέκαρ, Βέχνιτζ, Μοντάου,
Μάϊν, Μούμλινγκ, Γκερσπέντζ, Νίντα, Λάχν, Σέλτζ
καὶ Νάε. Ἐν τῇ Ἄνω Ἔσσῃ χύνονται εἰς τὸν
Φούλντα οἱ Σχλίτζ καὶ Σχβάλμ.

Ἐν Ἔσσῃ ὑπάρχουν πολλαὶ μεταλλικαὶ πηγαί, αἱ κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι ἡ Σβάλχαϊμ, ἡ Λούντβιγκς, ἡ Σέλτσερ-Μπροῦννεν, ἡ Ναουχάϊμ, ἡ Σαλχάουζεν καὶ ἡ Βίμπφεν. Ὁ μεταλλευτικὸς πλοῦτος τῆς χώρας ἀποτελεῖται ἐκ κοιτασμάτων γαιανθράκων, σιδήρου, μαγγανίου, ἐκ λατομείων διαφόρων εἰδῶν λίθων κλπ.

Τὸ κλῖμα τῆς χώρας εἶναι ποικίλον· ψυχρὸν εἰς τὰ ὀρεινὰ καὶ ἤπιον εἰς τὰ πεδινὰ τμήματα.

Ἡ γεωργία ἀποτελεῖ τὸν κυριώτερον πλοῦτον τῆς χώρας καὶ εἶναι εἰς ἄκρον ἀνεπτυγμένη. Τὰ κυριώτερα γεωργικὰ προϊόντα εἶναι σιτηρά, γεώμηλα, λαχανικά, καπνός. Ἡ καλλιέργεια τῆς ἀμπέλου εἶναι ἐντατική, ἰδίως εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἔσσης τοῦ Ρήνου. Ἡ Ἔσση ἔχει ἐπίσης πολυάριθμα δάση, ἅτινα εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Ἔρμπαχ ἀνέρχονται εἰς τὰ 58 % τῆς ἐπιφανείας. Ἡ κτηνοτροφία εἶναι ἀκμαιοτάτη, ἰδίως εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Στάρκενμπουργκ καὶ τῆς Ἄνω Ἔσσης.

Ἐν Ἔσσῃ ἀκμάζει ἐπίσης καὶ ἡ βιομηχανία. Μεταξὺ τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων τῆς χώρας τὰ κυριώτερα εἶναι ἔπιπλα κοινῆς χρήσεως καὶ καλλιτεχνικά, χημικὰ καὶ φαρμακευτικὰ προϊόντα, κονσέρβαι τροφίμων, οἶνοι, σάκχαρις. Ἔχει ἐπίσης πολυάριθμα ἐργοστάσια σιγαρέττων, χρωμάτων, τυπογραφίας καὶ λιθογραφίας, ὑποδημάτων, βυρσοδεψεῖα, ὑφαντουργεῖα, ταπητουργεῖα, ἐργοστάσια μεταλλικῶν εἰδῶν κλπ. Τὰ ἐργοστάσια ἀργυρῶν εἰδῶν καὶ λευκοῦ μετάλλου τῆς Μαγεντίας εἶναι παγκοσμίου φήμης.

Ἡ Ἔσση ἔχει ἔκτασιν 7693 τετρ. χλμ. καὶ 1.347.279 κατοίκους. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς εἶναι κατὰ τὰ τρία τέταρτα διαμαρτυρόμενοι εὐαγγελισταί, τὰ 30 ἑκατοστὰ εἶναι καθολικοὶ καὶ οἱ λοιποὶ Ἰσραηλῖται.

Ἡ παιδεία εἶναι εἰς μέγιστον βαθμὸν ἀνεπτυγμένη. Μεταξὺ 63.670 ἀνδρῶν, οἵτινες ὑπηρέτησαν εἰς τὸν στρατὸν κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν, μόνον 27 εὑρέθησαν ἀναλφάβητοι.

Τὸ πολίτευμα τῆς Ἔσσης καθωρίσθη διὰ τοῦ
Συντάγματος τῆς 12 Δεκεμβρίου 1919, τροποποιη-
θέντος τὴν 2 Νοεμβρίου 1924 καὶ 27 Σεπτεμ-
βρίου 1927. Κατὰ τοῦτο τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν
ἀσκεῖ ἡ Δίαιτα, ἀποτελουμένη ἀπὸ 70 βουλευτὰς
ἔχοντας συμπληρώσει τὸ 25 ἔτος τῆς ἡλικίας
των καὶ ἐκλεγομένους κατὰ τριετίαν. Τὴν ἐκτε-
λεστικὴν ἐξουσίαν ἀσκεῖ ἡ κυβέρνησις (Gesamt-
ministerium), ἀποτελουμένη ὑπὸ τοῦ πρωθυ-
πουργοῦ, ὁ ὁποῖος ἐκλέγεται ὑπὸ τῆς Διαίτης,
φέρει δὲ τὸν τίτλον καὶ ἀσκεῖ τὰ καθήκοντα τοῦ
«Προέδρου τοῦ κράτους», καὶ τῶν ὑπουργῶν, τοὺς
ὁποίους διορίζει οὗτος ἐγκρίσει τῆς Διαίτης. Τὸ
Σύνταγμα τῆς Ἔσσης προβλέπει καὶ ἀμεσωτέραν
ἀνάμιξιν τοῦ λαοῦ εἰς τὰ τῆς διοικήσεως τοῦ κρά-
τους ὑπὸ δύο μορφάς: 1) Διὰ τῆς «Λαϊκῆς πρωτο-
βουλίας», ἥτις συνίσταται εἰς δημοψήφισμα γινόμε-
νον τῇ αἰτήσει τοῦ ἑνὸς εἰκοστοῦ τῶν ψηφοφόρων
πρὸς ἔγκρισιν, ἀπόρριψιν ἢ τροποποίησιν νόμου τι-
νὸς ἢ διάλυσιν τῆς Διαίτης. 2) Διὰ τῆς «Λαϊκῆς ἀπο-
φάσεως», ἥτις ἀποτελεῖ δημοψήφισμα γινόμενον
εἰς ἐπειγούσας περιπτώσεις τροποποιήσεως τοῦ
Συντάγματος κατόπιν ἀποφάσεως τῆς Διαίτης ἀπαι-
τούσης τὰ ὀκτὼ δέκατα τῶν ψηφιζόντων.

Ἡ Ἔσση ἀντιπροσωπεύεται διὰ δύο μελῶν εἰς τὴν βουλὴν τῆς Γερμανικῆς ὁμοσπονδίας (Ράϊχσρατ), μεθ' ἑτέρων δύο ἀναπληρωματικῶν.

Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι ἡ *Δαρμστάτη*, κυριώτεραι δὲ πόλεις ἡ Μαγεντία (Μαίντς), ἡ Ὄφφενμπαχ, ἡ Βόρμς, ἡ Γκίσσεν, ἡ Φρείντμπεργκ, ἡ Μπίντεν κτλ.

— [ΙΣΤΟΡ.] Ἡ Ἔσση, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Τακίτου, κατῳκεῖτο ὑπὸ τῆς φυλῆς τῶν Χάττων. Οἱ Χάττοι περὶ τὸ 400 μ. Χ. συνεχωνεύθησαν μετὰ τῆς φυλῆς τῶν Φράγκων. Τὸ ὄνομα Ἔσση ἐμφανίζεται κατὰ πρῶτον περὶ τὸ 720 μ. Χ., φαίνεται δὲ ὅτι οἱ Ἑσσαῖοι δὲν εἶναι παρὰ τμῆμα τῶν Χάττων, οἵτινες εἶχον ἐξαφανισθῆ συνεπείᾳ μεταναστεύσεων. Οἱ Ἑσσαῖοι ἦσαν εἰδωλολάτραι, προσηλυτίσθησαν δὲ εἰς τὸν Χριστιανισμὸν ὑπὸ τοῦ ἁγίου Βονιφατίου. Ἡ Ἔσση ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς ἀπόψεως ὑπήγετο κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν τῆς Μαγεντίας. Κατόπιν ὅμως ἱδρύθη τὸ κράτος τῆς Ἔσσης, τοῦ ὁποίου τὰ ὅρια ἦσαν πολὺ μεγαλύτερα τοῦ σημερινοῦ κράτους, ἐκτεινόμενα μέχρι τῶν ποταμῶν Φούλντα, Βέρρα, Λάχν καὶ Ἔλντερ. Ἡ *Ἔσσεγκαου* (περιοχὴ τῆς Ἔσσης), ὅπως ἐκαλεῖτο κατὰ τὸν Η΄ αἰῶνα, ἀπετέλεσεν ἀλληλοδιαδόχως τμῆμα τοῦ βασιλείου τῶν Φράγκων, τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Καρλομάγνου καὶ τῆς αὐτοκρατορίας Ὄθωνος τοῦ Μεγάλου. Τὰ παλαιὰ ὅρια αὐτῆς δὲν εἶναι ἐπακριβῶς καθωρισμένα, εἶναι γνωστὰ ὅμως τὰ ὀχυρὰ φρούρια τῆς Φούλντα, Χέρσφελντ καὶ Μάρμπουργκ. Κατ' ἀρχὰς ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ ἰδίων κομίτων, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1140 περίπου μέχρι τοῦ 1247 εὑρίσκετο ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν λανδγράβων τῆς Θουριγγίας. Περὶ τὸ 1265 ὁ Ἑρρῖκος, υἱὸς τοῦ δουκὸς τῆς Βραβάντης, ἐγένετο ὁ πρῶτος λανδγράβος τῆς Ἔσσης ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἑρρῖκος ὁ Α΄*. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ Ἔσση ἀρχίζει νὰ ἔχῃ ἰδίαν ἑαυτῆς ἱστορίαν, οἱ δὲ κυβερνῆται αὐτῆς κατελέγοντο μεταξὺ τῶν πριγκίπων ἡγεμόνων τῆς αὐτοκρατορίας. Μεταξὺ τῶν κυριωτέρων λανδράβων τῆς Ἔσσης ἀναφέρονται ὁ *Ἑρρῖκος ὁ Β΄ ὁ Σιδηροῦς* (1328—1377), ὁ *Λουδοβῖκος ὁ Εἰρηνικὸς* (1413—1458) καὶ ἰδίως ὁ *Φίλιππος Α΄ ὁ Μεγαλόψυχος*, ὅστις ἔπαιξε σπουδαῖον ρόλον κατὰ τὰ γεγονότα τῆς μεταρρυθμίσεως.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φιλίππου (1567), ἡ Ἔσση
διῃρέθη μεταξὺ τῶν τεσσάρων υἱῶν αὐτοῦ, ὡς
Ἔσση-Κάσσελ, Ἔσση-Δαρμστάτη, Ἔσση-Μάρμπουργκ
καὶ Ἔσση-Ράϊνφελς. Τῷ 1622 ἱδρύθη ἡ Ἔσση-
Χόρμπουργκ, τῷ 1685 ἡ Ἔσση-Φίλιπσταλ καὶ τῷ
1721 ἡ Ἔσση-Μπάρχφελντ. Βραδύτερον ὅμως τὰ
τμήματα τῆς Ἔσσης-Μάρμπουργκ, Ἔσσης-Ράϊν-
φελς καὶ Ἔσσης-Χόρμπουργκ ἡνώθησαν μετὰ τῆς
Ἔσσης-Δαρμστάτης καὶ Ἔσσης-Κάσσελ, ἐπειδὴ
οἱ εἰς αὐτὰ ἡγεμονεύοντες οἶκοι ἀπέμειναν ἄνευ
ἀρρένων τέκνων. Τῷ 1816 ὁ Λουδοβῖκος ὁ Α΄
εἰσήγαγεν εἰς τὰ ἐναπομείναντα τμήματα τῆς Ἔσ-
σης τὸ ἀντιπροσωπευτικὸν σύστημα. Τῷ 1866 ἡ
Πρωσσία κατέλαβε τὴν Ἔσσην-Κάσσελ, διότι αὕτη
κατὰ τὸν Αὐστροπρωσσικὸν πόλεμον εἶχε ταχθῆ
πρὸς τὸ μέρος τῆς Αὐστρίας. Οὕτως ἀπέμεινε μό-
νον ἡ Ἔσση-Δαρμστάτη, ἡ ὁποία ἀπὸ τοῦ 1866
μέχρι τοῦ 1918 ἀπετέλει μέγα δουκᾶτον ὑπὸ τὸ
ὄνομα τῆς Ἔσσης. Ἡ Ἔσση τῷ 1870 ἐπολέμησε
κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον παρὰ τὸ πλευ-
ρὸν τῆς Πρωσσίας, τῷ δὲ 1871 ἡνώθη καὶ ἀπετέ-
λεσεν τμῆμα τῆς γερμανικῆς αὐτοκρατορίας.

Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1918, μετὰ τὴν ἐκραγεῖσαν ἐπανάστασιν, καὶ κατόπιν τῆς παραιτήσεως τοῦ μεγάλου δουκὸς Ἐρνέστου Λουδοβίκου, ἀνεκηρύχθη ἡ δημοκρατία. Μ. Δ. Β.

— **Ἔσση-*Δαρμστάτη*** (Hessen-Darmstadt) *[Γε-*
ωγρ.]. Παλαιὸν ὄνομα τῆς σημερινῆς δημοκρατίας
τῆς *Ἔσσης*. Τὸ ὄνομα τοῦτο εἶχε δοθῆ τῷ 1567
εἰς τὸ τμῆμα τοῦ λανδγραβάτου τῆς Ἔσσης, τὸ
ὁποῖον, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φιλίππου τοῦ Μεγα-
λοψύχου, περιῆλθεν εἰς τὸν ἕτερον ἐκ τῶν τεσσά-
ρων υἱῶν αὐτοῦ Γεώργιον, ὠφείλετο δὲ εἰς τὸ γε-
γονὸς ὅτι οὗτος ἐγκατέστησε τὴν πρωτεύουσάν
του εἰς τὴν Δαρμστάτην. Ἡ Ἔσση-Δαρμστάτη τῷ
1806 ἐγένετο μέγα δουκᾶτον, ἐπολέμησε παρὰ τὸ
πλευρὸν τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, τὸν ὁποῖον
ἐγκατέλειψε τῷ 1813, τῷ δὲ 1866 ἐπολέμησεν ἐναν-
τίον τῆς Πρωσσίας, παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Αὐστρίας.
Ἕνεκα τοῦ τελευταίου τούτου γεγονότος ἐπλήρωσε
γενναίαν ἀποζημίωσιν εἰς τὴν Πρωσσίαν, καὶ ἀπώ-
λεσε τὴν Ἔσσην-Χόμμπουργκ, ἣν εἶχε προσαρτήσει
κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Μετὰ τὰ γεγονότα τοῦ
1866 καὶ τὴν κατάληψιν τῶν λοιπῶν τμημάτων
τῆς Ἔσσης ὑπὸ τῆς Πρωσσίας, ἡ Ἔσση-Δαρμ-
στάτη ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦ *μεγάλου δουκάτου τῆς*
Ἔσσης, ὅπερ τῷ 1918 ἀνεκηρύχθη εἰς δημοκρα-
τίαν (βλ. *Ἔσση*). Μ. Δ. Β.

— **Ἔσση-*Κάσσελ*** (Hessen-Kassel) *[Γεωγρ.]*. Διοι-
κητικὴ περιφέρεια τῆς Γερμανίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ
Ἔσσης-Νασσάου τῆς Πρωσσίας. Ἀπὸ τοῦ 1567
μέχρι τοῦ 1866 ἀπετέλει ἰδιαίτερον κράτος, ἱδρυ-
θὲν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φιλίππου τοῦ Μεγαλο-
ψύχου καὶ τὸν χωρισμὸν τοῦ κράτους αὐτοῦ τῆς
Ἔσσης εἰς τέσσαρα τμήματα. Τὸ μεγαλύτερον
τμῆμα εἶχε δοθῆ εἰς τὸν μεγαλύτερον υἱὸν τοῦ
Φιλίππου Γουλιέλμον Δ΄ τὸν Σοφόν, ὁ ὁποῖος εἶ-
χεν ἐγκαταστήσει τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ εἰς τὸ
Κάσσελ, ἔκτοτε δὲ τὸ κράτος τοῦτο εἶναι γνωστὸν

Digitized by Google

ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἔσση-Κάσσελ*. Τῷ 1648, μετὰ τὸ τέλος τοῦ Τριακονταετοῦς πολέμου, τὸ κράτος τοῦτο ηὐξήθη μεγάλως, ἀλλὰ βραδύτερον, συνεπείᾳ ἀγώνων πρὸς τοὺς γείτονας, ὑπέστη πολλοὺς ἀκρωτηριασμούς. Κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα οἱ ἡγεμόνες αὐτοῦ εἶχον ἐπιδοθῆ εἰς τὸ προσοδοφόρον ἔργον τῆς ἀποκτήσεως χρημάτων διὰ τῆς προμηθείας μισθοφόρων στρατιωτῶν ἐκ τῆς Ἔσσης-Κάσσελ εἰς διάφορα ἐμπόλεμα κράτη. Οὕτω τῷ 1776 ἡ Ἔσση-Κάσσελ παρεχώρησεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν κατὰ τὸν Ἀμερικανικὸν πόλεμον 19 000 στρατιώτας ἀντὶ 21 χιλ. ταλλήρων. Τῷ 1803 ὁ Μέγας Ναπολέων κατέστησε τὸν λανδγράβον τῆς Ἔσσης-Κάσσελ ἐκλέκτορα. Τῷ 1807 αὕτη περιελήφθη εἰς τὸ βασίλειον τῆς Βεστφαλίας, τῷ δὲ 1814 ἡ Ἔσση-Κάσσελ ἀπέκτησεν ἐκ νέου τὴν ἐλευθερίαν της. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ὅμως ταύτης ἔλαβον χώραν σοβαραὶ ταραχαί, ὀφειλόμεναι εἰς τοὺς ἀγῶνας τοῦ λαοῦ πρὸς ἀπόκτησιν ἐλευθεριῶν, τὰς ὁποίας ἠρνοῦντο οἱ κυβερνῆται. Τῷ 1831 παρεχωρήθη Σύνταγμα, ὅπερ ὅμως δὲν ἐφηρμόσθη καὶ ἕνεκα τούτου τῷ 1848 ἔλαβον χώραν νέαι ταραχαί, προκαλέσασαι τὴν ἐπέμβασιν πρωσσικῶν καὶ αὐστριακῶν στρατευμάτων. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1866 ἡ Ἔσση-Κάσσελ ἐτάχθη μὲ τὸ μέρος τῆς Αὐστρίας, μετὰ δὲ τὴν νίκην τῆς Πρωσσίας προσηρτήθη ὑπὸ ταύτης. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ Ἔσση-Κάσσελ εἶχεν ἔκτασιν 9581 τετρ. χιλμ. καὶ 750.000 κατ. Μ. Δ. Β.

—Ἔσση-Νασσάου (Hessen-Nassau) *[Γεωγρ.]*. Ἐπαρχία τῆς Πρωσσίας, ὁριζομένη πρὸς Β ὑπὸ τῆς Βεστφαλίας, τοῦ Βαλντὲκ καὶ τοῦ Ἀννοβέρου, πρὸς Α ὑπὸ τῆς Σαξωνίας, τῆς Θουριγγίας καὶ τῆς Βαυαρίας, πρὸς Ν ὑπὸ τῆς Βαυαρίας καὶ τῆς Ἔσσης καὶ πρὸς Δ ὑπὸ τῆς Ρηνανίας. Ἔχει ἐπιφάνειαν 15703 τετρ. χλμ. καὶ 2396871 κατοίκους, ἐξ ὧν 650,000 καθολικοί, 1,500,000 διαμαρτυρόμενοι, 50,000 ἰσραηλῖται κτλ. Διαιρεῖται εἰς δύο διοικητικὰς περιφερείας, τοῦ Κάσσελ καὶ τοῦ Βισβάδεν, καὶ ἔχει πρωτεύουσαν τὴν *Κάσσελ*.

Ἡ Ἔσση-Νασσάου ἐσχηματίσθη τῷ 1867 καὶ 1868 δι' ἐδαφῶν, τὰ ὁποῖα προσηρτήθησαν εἰς τὴν Πρωσσίαν συνεπείᾳ τοῦ πολέμου τοῦ 1866, ἤτοι ὑπὸ τῆς Ἔσσης-Κάσσελ, τοῦ παλαιοῦ δουκάτου τοῦ Νασσάου, τοῦ μεγαλυτέρου τμήματος τῆς περιοχῆς τῆς ἐλευθέρας πόλεως τῆς Φραγκφούρτης ἐπὶ τοῦ Μάϊν, τοῦ διαμερίσματος τοῦ Μπήντενκοπφ, τμημάτων τοῦ μεγάλου δουκάτου τῆς Ἔσσης, τῆς Ἔσσης-Χόμπουργκ καὶ τῶν βαυαρικῶν ἐδαφῶν τοῦ Γκέρσφελντ καὶ Ὄρμπ.

Τὸ μεγαλύτερον τμῆμα τῆς χώρας εἶναι ὀρεινόν. Τὰ κυριώτερα ὄρη αὐτῆς εἶναι τὸ Φέλντμπεργκ (880 μ.), τὸ Φουχσκάουτεν (657 μ.), τὸ Χόε Ραὶν (950 μ.), τὸ Μίλσεμπουργκ (833 μ.), τὸ Σχβάρμ (632 μ.) κτλ.

Ἡ ἐπαρχία Ἔσσης-Νασσάου ἀνήκει εἰς τὸ ποτάμιον σύστημα τοῦ Ρήνου καὶ τοῦ Βέζερ, οἱ κυριώτεροι δὲ ποταμοὶ αὐτῆς σχηματίζουν τὰ σύνορά της, ἢ ρέουν πλησίον αὐτῶν, ὡς ὁ Ρῆνος καὶ ὁ Μάϊν πρὸς Ν, ὁ Βέζερ καὶ ὁ Βέρρα πρὸς Β, ὁ Λάν, ὁ Φούλντα, ὁ Κίντσιγκ, ὁ Νίντα, ὁ Ὄμ, ὁ Βάϊλ, ὁ Ἔμς, ὁ Ἔλμπαχ κτλ. Οἱ πλεῖστοι τῶν ποταμῶν τῆς Ἔσσης-Νασσάου εἶναι πλωτοί, ὡς ὁ Ρῆνος, ὁ Μάϊν, ὁ Βέζερ, ὁ Φούλντα. Ἐπίσης ὑπάρχουν πολλαὶ διώρυγες, ὧν ἡ μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ἑνοῦσα τὸν Βέζερ, τὸν Μάϊν καὶ τὸν Φούλντα. Πλὴν τῶν ποταμῶν καὶ τῶν διωρύγων, αἵτινες ἀποτελοῦν σπουδαῖον συγκοινωνιακὸν μέσον, ἡ ἐπαρχία ἐξυπηρετεῖται καὶ ὑπὸ εὐρυτάτου σιδηροδρομικοῦ δικτύου ἐκ 2600 χλμ.

Ἐθνόσημον τῆς Ἔσσης-Νασσάου.

Τὸ ὑπέδαφος τῆς Ἔσσης-Νασσάου εἶναι πλούσιον εἰς ὀρυκτά, ὧν κυριώτερα καὶ ὑπὸ ἐντατικὴν ἐκμετάλλευσιν εἶναι ὁ σίδηρος, ὁ ψευδάργυρος, ὁ μόλυβδος, ὁ χαλκός, τὸ μαγγάνιον κτλ. Ἐπίσης ὑπάρχουν καὶ πολλαὶ μεταλλικαὶ πηγαί, ὧν σημαντικώτεραι εἶναι ἡ τοῦ Βισβάδεν, τοῦ Ὄρμπ, τοῦ Ἔμς, τοῦ Χόμπουργκ κτλ.

Ὁ κυριώτερος πλοῦτος τῆς χώρας εἶναι ἡ γεωργία καὶ ἡ βιομηχανία, αἵτινες εἶναι ἀκμαιόταται. Τὰ κυριώτερα γεωργικὰ προϊόντα εἶναι οἱ περίφημοι οἶνοι τοῦ Ρήνου, ὁ καπνός, αἱ ὀπῶραι καὶ τὰ δασικὰ προϊόντα. Ἡ βιομηχανία περιλαμβάνει ἄφθονα ἐργοστάσια μηχανῶν, χημικῶν προϊόντων, σιγαρέττων, ψιλικῶν κτλ. Μ. Δ. Β.

— Ἔσση-Χόμπουργκ (Hessen-Homburg) *[Γεωγρ.]*. Πρώην ἀνεξάρτητος γερμανικὴ κομιτεία ἀποτελουμένη ἐκ δύο τμημάτων, τοῦ *Χόμπουργκ* καὶ τοῦ *Μάϊζενχάϊμ*, ἐντελῶς ἀποκεχωρισμένων ἀλλήλων καὶ κειμένων τοῦ μὲν πρώτου μεταξὺ τοῦ δουκάτου τῆς Νασσάου καὶ τοῦ μεγάλου δουκάτου τῆς Ἔσσης ΒΑ. τοῦ Ρήνου, τοῦ δὲ δευτέρου μεταξὺ τῆς Ρηνανίας καὶ τοῦ βαυαρικοῦ Παλατινάτου ΝΔ τοῦ Ρήνου. Ἡ κομιτεία αὕτη ἀπετελέσθη κατ' ἀρχὰς ἐκ περιοχῆς πέριξ τοῦ Χόμπουργκ, ἥτις ἀπεσπάσθη ἀπὸ τὸ λανδγραβᾶτον τῆς Ἔσσης-Δαρμστάτης τῷ 1622. Μέχρι τοῦ 1768 οἱ λανδγράβοι αὐτῆς ἐξηρτῶντο ἀπὸ τοὺς τῆς Ἔσσης Δαρμστάτης. Τῷ 1866 προσετέθη εἰς αὐτὴν καὶ μικρὸν τμῆμα πέριξ τῆς Μάϊζενχάϊμ πρὸς τὰ ΝΔ τοῦ Ρήνου. Τῷ 1866 μετὰ τὸν θάνατον τοῦ λανδγράβου Φρειδερίκου ἄνευ ἀρρένων τέκνων, ἡ κομιτεία διενεμήθη μεταξὺ τῆς Ἔσσης-Δαρμστάτης, ἡ ὁποία ἔλαβε τὴν Χόμπουργκ, καὶ τῆς Ρηνανίας, ἡ ὁποία ἔλαβε τὴν Μάϊζενχάϊμ. Μετά τινας ὅμως μῆνας συνεπείᾳ τῆς συνθήκης εἰρήνης μεταξὺ τῆς Πρωσσίας καὶ τῆς Ἔσσης-Δαρμστάτης (3 Σεπτεμβρίου 1866), καὶ τὰ δύο τμήματα τῆς Ἔσσης-Χόμπουργκ προσηρτήθησαν εἰς τὴν Πρωσσίαν. Ἡ ἐπιφάνεια αὐτῆς ἀνήρχετο κατὰ τὸ 1866 εἰς 275 τετργ. χλμ., οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῆς 27.380. Μ. Δ. Β.

ἐσσῆνες *['Αρχ. Θρησκ.]*. Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ταύτην ἀναφέρεται εἰς ἐπιγραφὰς τῆς Ἐφέσου καὶ παρά τισιν ἀρχαίοις συγγραφεῦσιν εἰδικὴ κατηγορία ἱερατικῶν ὑπαλλήλων τοῦ ἐν Ἐφέσῳ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος. Σαφῆ ὁπωσδήποτε μνείαν τῶν καθηκόντων αὐτῶν ποιεῖται ὁ Παυσανίας (Η' 13, 1), παρομοιάζων αὐτοὺς πρὸς τοὺς *ἑστιάτορας* καὶ παραβάλλων αὐτοὺς ὡς πρὸς τὴν δίαιτάν των μὲ τοὺς ἐν τῷ ναῷ τῆς Ὑμνίας Ἀρτέμιδος ἱερεῖς τῶν Μαντινέων, οἵτινες «τὰ ἐς μίξεις καὶ τὰ ἐς ἄλλα» ἦσαν ἁγνοὶ διὰ βίου, δὲν προσήρχοντο εἰς τὰ λουτρὰ ἢ εἰς τὰς οἰκίας τῶν ἰδιωτῶν καὶ ἔζων βίον ἐν γένει μοναχικόν. Εἰς προγενεστέρας τοῦ Παυσανίου ἐποχὰς φαίνεται ὅτι οἱ ἐσσῆνες εἶχον εὐρύτεραν δικαιοδοσίαν, ἀναφέρονται δὲ ἐν ἐπιγραφαῖς τελοῦντες καὶ ἱεροθυτικὰ καθήκοντα, κατατάσσοντες εἰς φυλὴν καὶ χιλιαστὺν τοὺς νέους πολίτας καὶ διαχειριζόμενοι τὰς ἐκ τῆς πολιτογραφήσεως εἰσπράξεις. Τὸ ἀξίωμα τῆς ἐσσηνίας διετηρήθη ἐπὶ μακρόν, ἐξέπεσεν ὅμως τῆς ἀρχικῆς αὐτοῦ σπουδαιότητος, ὥστε νὰ σημαίνῃ ἁπλῶς τὸ ἀξίωμα τοῦ ἑστιάτορος. Τὴν λέξιν τινὲς τῶν νεωτέρων φιλολόγων παράγουν ἐκ τοῦ βεδικοῦ «*βασίν*», σημαίνοντος τὸν ἡγεμόνα, ἄλλοι δὲ εὑρίσκουν σχέσιν αὐτῆς πρὸς τὸ ὄνομα τῶν «ἐσσαίων», ἰουδαϊκῆς αἱρέσεως, ἧς οἱ ὀπαδοὶ διετηροῦντο ἁγνοὶ διὰ βίου. [Πρβλ. τὰ ἐν «Ἀρχαιολ. Δελτίῳ τοῦ Ὑπουργ. τῆς Παιδείας», τόμ. Ζ' σ. 329 κ. ἑ.] Π. Ν. Π.

Ἐσσηνοί (οἱ). Ἑτέρα ὀνομασία τῶν *Ἐσσαίων* (βλ. λ.).

Ἐσσινὰ *ἐμπόριον* *['Αρχ.Γεωγρ.]*. Ἐπίνειον ἐμπορικὸν ἐν τῷ Βαρβαρικῷ κόλπῳ (*Πτολεμ.* Αἰθιοπίας τῆς ὑπὸ Αἴγυπτον θέσις Δ,ζ, 11). Τὸ πλάτος ($2^{o}1/_{2}$), ὅπερ δίδει ὁ Πτολεμαῖος, εἶναι νότιον, ὥστε πρόκειται περὶ ἀγκυροβολίου ὑπὸ τὸν Ἰσημερινόν, πάντως ὅμως βορειότερον τῆς νήσου Ζανζιβάρης κειμένη, πιθανῶς εἰς τὰ νότια τῆς Βρεττανικῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἐσσίτης (ὁ) (Hessit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι τελλυριοῦχος ἄργυρος, μὲ χημικὸν μοριακὸν τύπον Ag_2Te. Εὑρίσκεται εἰς κρυστάλλους τοῦ κυβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος καὶ ἔχει σκληρότητα $2^1/_2$ βαθμῶν καὶ εἰδικὸν βάρος 8,3—9,0. Τὸ χρῶμά του εἶναι μεταλλίζον μολυβδόφαιον, ἐνίοτε ἐλαφρῶς ὑποκύανον κατ' ἐπιπολήν. Περιέχει 63% ἄργυρον καὶ ἐνίοτε ὀλίγον χρυσὸν καὶ μόλυβδον. Ἀπαντᾶται εἰς τὸ ὄρος Botés παρὰ τὴν Zalathna, εἰς τὸ Siebenbürgen, εἰς τὸ Nagyág καὶ Rézbánya τοῦ Siebenbürgen, εἰς τὰ μεταλλεῖα Stanislaus τῆς Καλιφορνίας, καὶ Red-Cloud τοῦ Κολοράδου, ὡς καὶ εἰς τὸ Coquimbo τῆς Χιλῆς. Γ. Κ. Γ.

Ἔσσολτς (Eschscholts), *Ἰωάννης-Φρειδερῖκος*. Ρῶσος φυσιοδίφης καὶ περιηγητὴς (1793—1831). Συμμετέσχεν εἰς τὰ ἐξερευνητικὰ ταξίδια τοῦ Kotzebues ὡς ἰατρὸς (1815—1818 καὶ 1823—1826), ὅπου ἔκαμε συλλογὰς κατωτέρων θαλασσίων ζῴων καὶ διετέλεσε καθηγητὴς ἐν Ντόρπατ. Ἐξέδωκε μεταξὺ ἄλλων «Ζωολογικὸν Ἄτλαντα» (1829—1833). Εἷς τῶν κόλπων τῆς Ἀλάσκας φέρει τὸ ὄνομά του. —Β.

ἐσσονίτης (ὁ) (Hessonit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ὑακινθέρυθρος, παραλλαγὴ τῶν ἀσβεστοαργιλλομιγῶν *γρανατῶν* (βλ. λ.). Γ. Κ. Γ.

Ἔστ (Cape Est) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον ἐπίσημον τῆς Ἀλγερινῆς ἀκτῆς (πλάτ. 36° 55' Β., μήκ. 6° 54' Αν., χάρτ. ἀγγλ. 178: Stora and Philippeville) ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Φιλιππβίλλ. Σ. Ε. Λ.

Ἐστάθιο (Estacio) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. —1) Ἐλάσσων νῆσος τῶν Βαλεαρίδων (πλάτ. 38° 58' 00" Β, μήκ. 1° 12' 40" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3276: Iviza and Formentera islands) δυτικῶς τῆς Ἴβιθα. —2) Νησὶς τῆς ΝΑ ἀκτῆς τῆς Ἱσπανίας μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Γάτο καὶ Σὰν Ἀντώνιο (πλάτ. 37° 45' Β, μήκ. 0° 43' Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 774: Cartagena to cabo San Antonio) ἔχουσα φάρον ἐπίσημον λευκοῦ σκαρδαμύσσοντος φωτός. Σ. Ε. Λ.

Ἐσταὶγκ (Estaing), **Κάρολος-Ἐρρῖκος-Ἕκτωρ, κόμης ντ'** —. Ναύαρχος τῆς Γαλλίας (1729—1794). Κατ' ἀρχὰς ὑπηρέτησεν εἰς τὸν στρατὸν τῆς ξηρᾶς προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ συνταγματάρχου. Κατὰ τοὺς πολέμους τῶν Ἰνδιῶν συνελήφθη αἰχμάλωτος ὑπὸ τῶν Ἄγγλων (1759). Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του κατετάχθη εἰς τὸ ναυτικόν, ἔνθα διεκρίθη διὰ τὴν ὁρμητικὴν γενναιότητά του. Τῷ 1763 προήχθη εἰς ὑποναύαρχον, τῷ δὲ 1777 εἰς ἀντιναύαρχον. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἡγούμενος 12 πλοίων τῆς γραμμῆς καὶ 14 φρεγατῶν ἔπλευσεν εἰς βοήθειαν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς ἐναντίον τῆς Ἀγγλίας· κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον διεκρίθη διὰ τὸν ἡρωϊσμόν του, δὶς πληγωθείς. Κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν προσεχώρησεν εἰς αὐτὴν καὶ ὠνομάσθη ἀρχηγὸς τῆς ἐθνοφρουρᾶς, τῷ δὲ 1792 ὠνομάσθη ναύαρχος. Καταστὰς ὕποπτος ἀπεκεφαλίσθη (1794). Γ. Ν. Ν.

Κάρολος Ἐσταίγκ.

Ἐστὰκ (Estaque) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἐπίσημος ἀνοικτὸς ὅρμος τῆς Μεσογείου (πλάτ. 43° 41' Β, μήκ. 5° 18' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3414: Approches to Marseille), ἀμέσως πρὸς ἀνατολὰς τοῦ λιμένος τῆς Μασσαλίας καὶ εἰς τὸν μυχὸν φερωνύμου κολπώσεως, τῆς ὁποίας ἡ βορεία καὶ ἀνατολικὴ ἀκτὴ προασπίζονται ὑπὸ κυματοθραυστῶν προστατευτικῶν τῆς διώρυγος Μασσαλίας-Ροδανοῦ. Ἀγκυροβόλιον ἀναμονῆς τῶν ἀδυνατούντων πρὸς εἴσπλουν εἰς Μασσαλίαν ἱστιοφόρων. Χωρίον φερώνυμον καὶ τόπος ψυχαγωγίας. Σ. Ε. Λ.

Ἐστὰλ (d'Eichthal), **Γουσταῦος ντ'**—. Γάλλος δημοσιολόγος (1804—1886). Μαθητὴς τοῦ Αὐγούστου Κὸντ καὶ σιμωνιστής, ἠσχολήθη κυρίως εἰς θεολογικὰς μελέτας καὶ συνειργάζετο εἰς τὰς ἐφημερίδας «Σφαῖρα» καὶ «Ὀργανωτής». Κατὰ τὴν καταδίωξιν τῶν ὁμοφρόνων του ὁ Ἐστὰλ κατῆλθεν εἰς τὴν μόλις τότε ἐλευθερωθεῖσαν Ἑλλάδα καὶ ἠθέλησε νὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν οἰκονομικήν της ἀνόρθωσιν διὰ τῆς ἱδρύσεως τοῦ «Γραφείου Πολιτικῆς Οἰκονομίας». Ὁ θεωρητικὸς μᾶλλον χαρακτὴρ τοῦ ἱδρύματός του καὶ ἡ ἄρνησις ὑποστηρίξεως τὸν ἠνάγκασαν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ σχέδιόν του καὶ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπου ἐξέδωκε τὴν «Ἱστορίαν τῶν πρωτογόνων φυλῶν τοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τῆς Ἀμερικῆς» καὶ τὰς «Βουδιστικὰς πηγὰς τοῦ ἀμερικανικοῦ πολιτισμοῦ».

—Ἐστὰλ (d'Eichthal), **Εὐγένιος ντ'**—. Φιλόλογος, υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Ἐξέδωκεν εἰς βιβλίον τὰς θεολογικὰς σπουδὰς τοῦ πατρός του. Βαθὺς μελετητὴς καὶ λάτρης τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἔγραψε μελέτας περὶ Σωκράτους, Πλάτωνος καὶ τοῦ μεσαιωνικοῦ πολιτισμοῦ. Τῷ 1867 ὁμοῦ μετὰ τοῦ Μπελὲ καὶ τοῦ Μπρυνὲ ντὲ Πρὲλ ἵδρυσε τὴν «Ἕνωσιν πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν» μὲ ἀπωτέραν ἰδέαν τὴν χρησιμοποίησιν τῆς ἑλληνικῆς ὡς παγκοσμίου γλώσσης. Α. ΧΡ.

ἐσταμπίντα (ἡ) (Estampida) *[Μουσ.]*. Εἶδος τραγουδιῶν μετὰ χοροῦ τῶν ραψῳδῶν τῆς Προβηγκίας. Αἱ ἐσταμπίνται εἶχον χαρακτῆρα καθαρῶς λαϊκὸν καὶ ὕφος εὔχαρι καὶ ζωηρὸν (βλ.λ. *εὐθύαυλος*). Ἰδιαιτέραν μνείαν περὶ αὐτῶν κάμνει ὁ Riemann εἰς τὴν «Ἱστορίαν τῆς μουσικῆς» (τόμ. Ι'). Γ. Σ.

Ἐστανιὸλ (Estañol), **Βερεγγάριος**. Βικάριος, ἤτοι γενικὸς ἐπίτροπος, τοῦ δουκὸς Μαμφρέδου ἐν Ἀθήναις (1312—1316), καταγόμενος ἐξ Ampurias τῆς Ἱσπανίας. Ὅταν οἱ Καταλανοὶ κατέκτησαν τὰς Ἀθήνας (1311), εὑρεθέντες ἐν μέσῳ χώρας περιστοιχιζομένης ὑπὸ πλείστων φραγκικῶν καὶ ἑλληνικῶν κρατιδίων ἐχθρικῶς πρὸς αὐτοὺς διακειμένων, ᾐσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην νὰ τεθῶσιν ὑπὸ τὴν προστασίαν ἰσχυροῦ τινος μονάρχου καὶ ὡς τοιοῦτον ἐξέλεξαν τὸν βασιλέα τῆς Σικελίας Φρειδερῖκον Β', ὃν παρεκάλεσαν (1312) νὰ πέμψῃ ἕνα τῶν υἱῶν του ὡς δοῦκα τῶν Ἀθηνῶν, ὑποσχόμενοι νὰ ὁμόσωσιν εἰς αὐτὸν ὅρκον ἀπολύτου ὑποταγῆς καὶ πίστεως. Ὁ Φρειδερῖκος ἀπέστειλε τὸν δευτερότοκον υἱόν του Μαμφρέδον, καὶ ἐπειδὴ οὗτος ἦτο παιδίον ἔτι, διώρισεν ὡς βικάριον του τὸν Ἐστανιόλ. Καταπλεύσας οὗτος μετὰ 5 γαλερῶν εἰς Πειραιᾶ παρέλαβε τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τὸν Δελώρ. Ἐν τῇ ἐνασκήσει τῆς ἐξουσίας του ἀνεδείχθη ἔμπειρος πολιτικὸς καὶ γενναῖος καὶ δραστήριος στρατηγός, διεξαγαγὼν μακροὺς πολέμους κατὰ τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ βυζαντινῶν στρατευμάτων, κατὰ τῶν ἐν Εὐβοίᾳ Ἑνετῶν καὶ κατὰ τῶν Φράγκων ἐν Πελοποννήσῳ. Ἀπέθανεν ἐν Θήβαις τῷ 1316. Ν. ΚΛΣ

ἐσταυρωμένος, —η, —ον (μετ. τοῦ παρακ. τοῦ ρήμ. *σταυρῶ, σταυρώνω*)· ὁ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ καθηλωμένος || ὁ *Ἐσταυρωμένος*· ἡ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ παράστασις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

— *[Λειτουργ.]* Εἰς τὴν λειτουργικὴν γλῶσσαν ὀνομάζεται συνήθως *Ἐσταυρωμένος* μέγας σταυρὸς ἐκ ξύλου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου προσαρμόζεται διὰ μικρῶν κοχλιῶν τὸ ὁμοίωμα τοῦ ἐπὶ τοῦ Τιμίου σταυροῦ

Digitized by Google

ἐκπνεύσαντος θεανθρώπου. Τὸ ἐκ ξύλου ὁμοίωμα τοῦτο, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν δυτικῶν χρησιμοποιούμενα, παρουσιάζον μόνον ἐπιφάνειαν δύναται ν' ἀφαιρῆται εὐκόλως ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, ὡς συμβαίνει κατὰ τὴν 'Αποκαθήλωσιν. Ὁ 'Εσταυρωμένος τοποθετεῖται ὄπισθεν τῆς ἁγίας Τραπέζης καθ' ὅλον τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἔτος, πλὴν τοῦ ἀπὸ τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Πεντηκοστῆς χρονικοῦ διαστήματος. Χρῆσις αὐτοῦ γίνεται ἰδίως κατὰ τὰς λιτανείας τῆς 'Εκκλησίας. Δ. Ν. Μ.

'Εσταυρωμένου *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Βασιλικοῦ* τοῦ νομοῦ Ζακύνθου. Κάτ. (1928) 27.

— **'Εσταυρωμένου** *[Γεωγρ.]*. Μονὴ ἐν Κεφαλληνίᾳ παρὰ τὸ χωρίον Πεσσάδες τῆς ἐπαρχίας Κραναίας. Εἶναι κοινοβιακή.

Ἔστε (Este) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς 'Ιταλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Παδούης ἐπὶ τοῦ Frassine, παραποτάμου τοῦ 'Αδίγη. Κάτ. 8.500. Εἶναι ἕδρα ἐπισκοπῆς καὶ ἔχει βιομηχανίαν ἀγγείων ἐκ πορσελλάνης. 'Εν αὐτῇ εὑρίσκεται παλαιὸς πύργος, ὅπου διέμενεν ἡ περίφημος πριγκιπικὴ οἰκογένεια τῶν *Ἔστε* (βλ. κατ.). Μ. Ν. Δ.

Ἔστε (Este). Μία τῶν ἀρχαιοτέρων ἡγεμονικῶν οἰκογενειῶν τῆς 'Ιταλίας, τῆς ὁποίας ἡ γενεαλογία ἀνέρχεται κατὰ τὸν Μουρατόρι μέχρι τῶν δεσποτῶν τῶν κυβερνησάντωγ τὴν Τοσκάνην κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα. Ὁ ἡγεμονικὸς οὗτος οἶκος χωρίζεται εἰς δύο κλάδους. 'Εκ τοῦ ἑνὸς ἐξ αὐτῶν κατήγετο ὁ Γουέλφος ἢ Βέλφος Δ', εἰς τὸν ὁποῖον ἐξεχωρήθη ὡς τιμάριον τὸ δουκᾶτον τῆς Βαυαρίας, ἐξ αὐτοῦ δὲ προῆλθεν ὁ οἶκος *Βρούνσβικ*, ὅστις ἐπὶ μακροὺς χρόνους ἔφερε τὸ ὄνομα *Ἔστε - Γουέλφε*. Ὁ ἕτερος κλάδος, ἀπὸ τοῦ ΙΒ' μέχρι τοῦ ΙΔ' αἰῶνος λαβὼν παρὰ τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Γερμανίας τὸν τίτλον τῶν μαργράβων τῆς Ἔστε, συνδέεται μὲ τὴν ἱστορίαν πλείστων ἄλλων ἡγεμονιῶν τῆς Ἄνω 'Ιταλίας. Ὅταν ἐξερράγησαν οἱ μεταξὺ τῶν Γουέλφων καὶ Γιβελίνων πόλεμοι, οἱ μαργράβοι τῆς Ἔστε ταχθέντες μετὰ τῶν πρώτων κατέκτησαν πλείστας μικρὰς ἡγεμονίας, ἐν αἷς τὰς τῆς Φερράρας καὶ τῆς Μοδένας. Τὰ ἐπισημότερα τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι οἱ ἑξῆς:

—1) ***'Οβέρτος Α'***, ἡγεμὼν τῆς Τοσκάνης (909—972), καταγόμενος ἀπὸ τοῦ 'Αδαλβέρτου Β' μαρκησίου τῆς Τοσκάνης. Ἦτο κύριος τιμαρίων τινῶν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, κηρυχθεὶς δὲ ὑπὲρ τοῦ αὐτοκράτορος Ὄθωνος Α' ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὸν τίτλον τοῦ κόμιτος τῶν ἀνακτόρων, καὶ ἀποκτήσας μεγάλην ἐπιρροὴν παρ' αὐτῷ, ἐξησφάλισεν ὑπὲρ τοῦ οἴκου του τὴν ἡγεμονίαν τῆς Τοσκάνης.

—2) ***'Οβέρτος Β'***, μαρκήσιος τῆς Τοσκάνης ἀποθανὼν περὶ τὸ 1015. Εἶχε κηρυχθῆ ὑπὲρ τοῦ 'Αρδουΐνου καὶ κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἑρρίκου Β', παρὰ τοῦ ὁποίου συλληφθεὶς αἰχμάλωτος μετὰ τῶν δύο υἱῶν του ἀπελευθερώθη ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του.

—3) ***'Αλβέρτος Ἄζζος Α'***, υἱὸς τοῦ προηγουμένου. 'Απὸ τούτου κυρίως ἄρχεται ὁ οἶκος τῆς Ἔστε. 'Επὶ τῶν ἡμερῶν του ἀνεπτύχθησαν ἐν Τοσκάνῃ τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι, αἵτινες ἐλάμπρυναν τὴν 'Ιταλίαν.

—4) ***'Αλβέρτος Ἄζζος Β'***, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ζήσας ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν ἔτη καὶ ἀποθανὼν τῷ 1117. 'Απήλαυσε τῆς εὐνοίας τοῦ αὐτοκράτορος Ἑρρίκου Γ', ὅστις ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν καὶ τὴν διοίκησιν τοῦ Μιλάνου. Οὗτος ὅμως μετέσχε τῶν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος τούτου ἐξεγέρσεων καὶ ἠδυνήθη ν' ἀποκτήσῃ τὴν Ἔστε, τὸ Ροβίγκο, τὴν Κάσσελ, τὸ Ποντρεμόλι καὶ πλείστας ἄλλας πόλεις, προσέλαβε δὲ καὶ τὸν τίτλον τοῦ πρίγκιπος τῆς Ἔστε. Νυμφευθεὶς μετὰ τῆς Κουνεγόνδης, κληρονόμου τῶν Γουέλφων τῆς 'Αλτδόρφης, ἀπέκτησεν υἱὸν καλούμενον Γουέλφον, ὅστις κατέλαβεν ὡς τιμάριον τὸ δουκᾶτον τῆς Βαυαρίας, ἐξ αὐτοῦ δὲ προῆλθεν ὁ ἐν Γερμανίᾳ οἶκος τοῦ Βρούνσβικ.

—5) ***Οὖγος***, υἱὸς τοῦ προηγουμένου (1060—1135), ἐκ τοῦ δευτέρου γάμου του. Ὁ πατήρ του νήπιον ἔτι τὸν ὡδήγησεν εἰς Γαλλίαν, ὁπόθεν ἀφοῦ ἠνδρώθη ἐπέστρεψεν εἰς 'Ιταλίαν, ἕνεκα τῆς εἰσβολῆς εἰς τὴν κομιτείαν του τῶν Νορμανδῶν. Καταλαβὼν τὴν Μαίνην ἡγεμόνευσεν αὐτῆς ἐπί τινα χρόνον, κατόπιν ὅμως ἐπώλησεν εἰς τὸν ἀδελφόν του *Φοῦλκον Α'* ἅπαντα τὰ ἐν 'Ιταλίᾳ δικαιώματά του.

—6) ***'Οβίζζο***, γεννηθεὶς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΒ' αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν τῷ 1190. 'Εγένετο κύριος τῶν ἐν Λομβαρδίᾳ κτήσεών του δυνάμει τῆς ἐν Βενετίᾳ συνθήκης (1177) καὶ ἀνηγορεύθη μαρκήσιος τοῦ Μιλάνου καὶ τῆς Γενούης ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦ ἐπιτρόπου τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας.

—7) ***Ἄζζο Ε'***, υἱὸς τοῦ προηγουμένου (1147—1204). Οὗτος ἀπαγαγὼν τὴν θυγατέρα τοῦ δουκὸς τῆς Φερράρας Μαρκεσάλλαν καὶ νυμφευθεὶς αὐτὴν ἐγένετο κληρονόμος τῶν ἀπεράντων κτήσεων αὐτοῦ ἐν Φερράρᾳ, Ρωμανίᾳ καὶ 'Αγκῶνι. 'Αλλ' ἡ ἀπαγωγὴ αὕτη προεκάλεσεν ἄσπονδον μῖσος μεταξὺ τῶν οἴκων τῆς Ἔστε καὶ τοῦ Τορέλλου, ὅπερ ἐπὶ δύο αἰῶνας συνετάρασσε τὴν 'Ιταλίαν. Ὁ Ἄζζο Ε' διῆλθε τὸν βίον του εἰς Φερράραν, ἡγούμενος τῆς μερίδος τῶν Γουέλφων.

—8) ***Ἄζζο ΣΤ'*** (1170—1212), υἱὸς τοῦ προηγουμένου. 'Αρχηγὸς πάντων τῶν ἐν 'Ιταλίᾳ Γουέλφων, ἐξισοῦτο πρὸς τοὺς βασιλικοὺς γόνους τῆς Εὐρώπης, κατηνάλωσε δὲ ὁλόκληρον τὸν βίον του ἀγωνιζόμενος πρὸς τὸν οἶκον τῶν Τορέλλων, οἵτινες κατώρθωσαν νὰ ἐκδιώξωσιν αὐτὸν τρὶς ἐκ Φερράρας. Νικηθεὶς ἐν Ἁγίῳ Βονιφατίῳ, ἀπέθανε νέος ἔτι ἐκ τῆς θλίψεώς του. Ὁ διάδοχος αὐτοῦ *'Αλδοβραντῖνο* συνωμολόγησε συνθήκην μετὰ τῶν

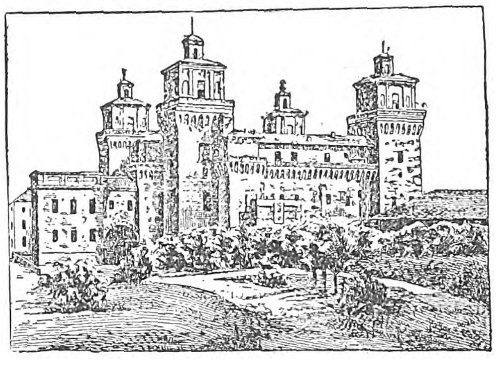

Ὁ πύργος τῶν Ἔστε ἐν Φερράρᾳ (ΙΣΤ' αἰών).

Τορέλλων καὶ διένειμε μετ' αὐτῶν τὴν κυριαρχίαν τῆς Φερράρας, ἐκπεσὼν δὲ κατέστη ὑποτελὴς τῆς Παδούης.

—9) ***Ἄζζο Ζ'***, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου (1205—1264). Διεδέχθη αὐτὸν παιδίον ἔτι, ἀλλ' ὡς ἠνδρώθη διεξήγαγε μανιωδέστατον πόλεμον κατὰ τῶν Γιβελίνων, ὧν ἦρχεν ὁ 'Εζζελῖνο, ἀρχηγὸς τοῦ οἴκου τῶν Ρωμάνων. Τῷ 1235 ἠδυνήθη ν' ἀνακτήσῃ τὴν Φερράραν καὶ τῷ 1259 συνέλαβεν αἰχμάλωτον τὸν 'Εζζελῖνο, ἔκτοτε δὲ κατεστράφη ὁ οἶκος τῶν Ρωμάνων καὶ ὁ ἡγεμὼν τῆς Ἔσσε ἀπέκτησε μέγα γόητρον καθ' ὅλην τὴν 'Ιταλίαν. Τοῦτον διεδέξατο ὁ ἔγγονος αὐτοῦ *'Οβίζζο Β'* (1240-1293). Τῷ 1265 συνησπίσθη οὗτος μετὰ τοῦ Καρόλου τῆς 'Ανδεγαυΐας καὶ ἐξεστράτευσε κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Σικελίας, τῷ δὲ 1276 ὁ αὐτοκράτωρ Ροδόλφος Α' ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐξουσίαν τῶν ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν του ἰταλικῶν μικρῶν κρατῶν. Τῷ 1288 οἱ κάτοικοι τῆς Μοδένης καὶ τοῦ Ρηγίου τῷ προσήνεγκον τὴν δεσποτείαν τῶν χωρῶν των. Ἔκτοτε τὰ ζητήματα τοῦ οἴκου τῆς Ἔστε περιεπλάκησαν, καθ' ὅσον οἱ νεώτεροι ἀδελφοὶ τοῦ *Ἄζζο Η'* ἐξεγέρθησαν κατ' αὐτοῦ, οὕτω δὲ ἠκολούθησε μακροχρόνιος ἐμφύλιος πόλεμος. Τὰ πράγματα ἔλαβον χειροτέραν ἀκόμη τροπὴν μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ὅτε μὴ ἔχων οὗτος νόμιμον κληρονόμον, ὥρισε διάδοχόν του τὸν ἔγγονόν του, *Φοῦλκον Γ'*, υἱὸν τοῦ νόθου υἱοῦ του Φρέσκο, ἀποκλείσας τοὺς ἀδελφούς του. Ὁ Φοῦλκος Γ' ἦτο παιδίον ἔτι, ὁ δὲ πατήρ του Φρέσκο κατέλαβε τὴν Φερράραν, ἐνῷ οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Ἄζζο ἐγένοντο κύριοι τῆς Ἔστε. 'Εκ τούτου προέκυψε μακροχρόνιος πόλεμος, ὅτε ἐπεμβὰς ὁ παπικὸς στρατὸς ἐξεδίωξε τὸν Φρέσκο, ὅστις φεύγων ἐπώλησε τὴν Φερράραν εἰς τὴν Βενετικὴν δημοκρατίαν. Ὁ Φραγκῖσκος καὶ ὁ 'Αλδοβραντῖνο, ἀδελφοὶ τοῦ Ἄζζο, κατέφυγον εἰς τὸν πάπαν Κλήμεντα Ε', ὅστις ἀποστείλας στρατὸν ἀπεμάκρυνε τοὺς Βενετοὺς ἐκ Φερράρας, ἀλλὰ παρέδωκε ταύτην εἰς τὸν βασιλέα τῆς Νεαπόλεως Ροβέρτον. Ὁ Φραγκῖσκος ἐφονεύθη μαχόμενος, ὁ δὲ ἀδελφός του ἐδηλητηριάσθη. Οὕτως ἀπὸ τοῦ 1308 μέχρι τοῦ 1352 ἐξηκολούθησεν ἀδιάκοπος πόλεμος, καθ' ὃν ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἐπεκράτησεν ἡ μερὶς τῶν Γιβελίνων, πλεῖστοι δὲ ἐκ τοῦ οἴκου τῆς Ἔστε κατέλαβον ἀλληλοδιαδόχως τὴν ἀρχήν, ἕως ὅτου ὁ *Νικόλαος Β'* ἀνέκτησε τὴν κομιτείαν (1361), ἀποκλείσας τὸν ἀνεψιόν του 'Οβίζζο. Ὁ αὐτοκράτωρ Κάρολος Δ' τοῦ ἀνέθεσε τὴν ἐξουσίαν διαφόρων χωρῶν καὶ διώρισε τοὺς ἀδελφούς του ἐπιτρόπους του.

Μετάλλια τοῦ Λιονὲλ ντὲ Ἔστε.

Μετάλλια τοῦ Ἡρακλέους ντ' Ἔστε.

— 10) ***'Αλβέρτος***, δεσπότης τῆς Φερράρας, ἀδελφὸς τοῦ Νικολάου Β'. Κατέστειλε τὴν κατ' αὐτοῦ ἐξυφανθεῖσαν συνωμοσίαν ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ του 'Οβίζζο, τὸν ὁποῖον καὶ ἐθανάτωσεν. 'Απέθανε τῷ 1393.

— 11) ***Νικόλαος Γ'*** (1384—1441), υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Τοῦτον ὁ πατήρ του ἔθεσεν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Βενετίας. Τῷ 1403 εἰσῆλθεν εἰς τὴν κατὰ τοῦ δουκὸς τοῦ Μιλάνου συμμαχίαν, τὴν σχηματισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ πάπα Βονιφατίου Θ', ὅστις ἀνηγόρευσεν αὐτὸν ἀρχιστράτηγον τῶν παπικῶν στρατευμάτων, οὕτω δὲ κατώρθωσε νὰ γίνῃ κύριος τῆς Πάρμας καὶ τοῦ Ρηγίου. Τῷ 1425 ἐξερράγη τὸ δραματικὸν σκάνδαλον τῆς οἰκογενείας του, τὸ ἀπολῆξαν εἰς τὸν ἀπαγχονισμὸν τῆς δευτέρας συζύγου του Παριζίνας Μαλατέστα καὶ τοῦ νόθου υἱοῦ του Οὔγου, ἐπὶ ἀθεμίτοις σχέσεσι, καὶ τὸ ὁποῖον ἐγένετο θέμα πολλῶν δραμάτων εἰς τὴν ἰταλικὴν φιλολογίαν. Συνδεθεὶς ὁ Νικόλαος Γ' μετὰ τοῦ δουκὸς τοῦ Μιλάνου ἐγκατέστη εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ἐπρόκειτο δὲ νὰ διαδεχθῇ αὐτόν, ὅτε ἐξαίφνης ἀπέθανε δηλητηριασθεὶς ὑπὸ τῶν ἀντιζήλων του. Οὗτος ἵδρυσε τὸ πανεπιστήμιον τῆς Πάρμας καὶ προσείλκυσεν εἰς τὴν αὐλήν του τοὺς διασημοτέρους ἄνδρας τῆς 'Ιταλίας.

— 12) ***Λιονέλο***, ἀποθανὼν τῷ 1450. Διεκρίθη διὰ τὴν εὐγένειαν τοῦ χαρακτῆρός του καὶ τὴν λεπτότητα τῶν ἠθῶν του. Ηὐνόησε μεγάλως τὸ ἐμπόριον, τὴν βιομηχανίαν, τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας, ἰδίως δὲ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν φιλολογίαν, ἥτις ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας του ἤρξατο ἀφυπνίζουσα τὰ πνεύματα ἐν τῇ Δύσει.

— 13) ***Μπόρσο***, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, ἀποθανὼν τῷ 1471. Ὁ αὐτοκράτωρ Φρειδερῖκος Γ' τὸν ἀνηγόρευσε δοῦκα τῆς Μοδένης καὶ τοῦ Ρηγίου, τὸν δὲ τίτλον τοῦ δουκὸς τῆς Φερράρας ἔλαβε παρὰ τοῦ πάπα Πίου Β' τῷ 1471, ὡς ἀνταμοιβὴν διὰ τὴν συμμετοχήν του εἰς τὴν γενικὴν κατὰ τῶν Τούρκων συμμαχίαν. Οὗτος εἰσήγαγεν εἰς τὸ κράτος του καὶ τὴν προσφάτως ἐφευρεθεῖσαν ἐν Γερμανίᾳ τυπογραφίαν.

— 14) ***Ἡρακλῆς Α'***, ἀποθανὼν τῷ 1505. Μετέσχε τοῦ γενικοῦ ἰταλικοῦ πολέμου, προκληθέντος ἐκ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ πάπα Σίξτου Δ' ὅπως καθαιρέσῃ αὐτόν. Μετὰ τὴν συνομολογηθεῖσαν συνθήκην τοῦ 1484, ὁ Ἡρακλῆς Α' ἐτήρησεν ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη οὐδετερότητα, ἐνῷ δὲ ὁλόκληρος ἡ 'Ιταλία εἶχε καταστῆ λεία τῶν ἐπαναστάσεων, τὸ κράτος του ἀπελάμβανε τῆς εὐδαιμονίας τῆς εἰρήνης. Ἡ πρωτεύουσά του ἐστολίσθη δι' ἔργων καλλωπισμοῦ καὶ ἡ αὐλή του ἐγένετο κέντρον τῶν ὡραίων τεχνῶν. Ὑπουργός του διετέλεσεν ὁ Βογιάρδος, ὁ διάσημος ποιητὴς τοῦ «'Ερωτευμένου Ροδόλφου», ὁ δὲ 'Αριόστος ἐτιμᾶτο διὰ τῆς φιλίας αὐτοῦ καὶ παρέμενεν εἰς τὰ ἀνάκτορά του.

— 15) ***'Αλφόνσος Α'***, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, διαπρεπὴς στρατιωτικὸς καὶ πολιτικὸς ἀνήρ. 'Εξυμνήθη παρ' ὅλων τῶν συγχρόνων του ποιητῶν καὶ ἰδίως ὑπὸ τοῦ 'Αριόστου. Δευτέρα αὐτοῦ σύζυγος ὑπῆρξεν ἡ διάσημος Λουκρητία Βοργία καὶ υἱός του ὁ καρδινάλιος Ἱππόλυτος, ὅστις ἐκ ζηλοτυπίας ἐτύφλωσε τὸν νόθον ἀδελφόν του 'Ιούλιον. Εἰσελθὼν ὁ 'Αλφόνσος εἰς τὴν κατὰ τῆς Βενετίας συμμαχίαν, κατέστρεψε στολίσκον τινὰ αὐτῆς ἐπὶ τοῦ Πάδου. 'Αρνηθεὶς ὅμως νὰ στρέψῃ τὰ ὅπλα κατὰ τῆς Γαλλίας, προεκάλεσε τὴν ὀργὴν τῶν παπῶν 'Ιουλίου Β' καὶ Λέοντος Ι', οἵτινες ἐξαπέλυσαν ἀναθέματα κατ' αὐτοῦ καὶ τῶν ὑπηκόων του.

— 16) ***Ἡρακλῆς Β'***, πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ προηγουμένου καὶ τῆς Λουκρητίας Βοργίας (1505—1559). 'Αφωσιώθη εἰς τὸν αὐτοκράτορα Κάρολον Ε', τοῦ ὁποίου ἡ ἰσχὺς ἐν 'Ιταλίᾳ ἦτο ἀπεριόριστος. Τούτου θυγάτηρ ὑπῆρξεν ἡ πριγκίπισσα 'Ελεονώρα, τὴν ὁποίαν ἐρωτεύθη ὁ ποιητὴς Τάσσος.

— 17) ***'Αλφόνσος Β'*** (1533—1597), υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους Β'. 'Ανετράφη ἐν Γαλλίᾳ εἰς τὴν αὐλὴν Ἑρρίκου Β', καταληφθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ πάθους τῆς πολυτελείας ἐπεζήτει νὰ ἐπισκιάσῃ τὴν αὐλὴν τοῦ μεγάλου δουκὸς τῆς Φλωρεντίας. Ἡ ἄμετρος φιλοδοξία του ὤθησεν αὐτὸν εἰς καταστρεπτικὰς ἐπιχειρήσεις πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ στέμματος τῆς Πολωνίας. Αἱ μετὰ τοῦ Τορκουάτου Τάσσου ἐρωτικαὶ σχέσεις τῆς ἀδελφῆς του 'Ελεονώρας διήγειραν τὴν ὀργήν του κατὰ τοῦ ποιητοῦ, τὸν ὁποῖον ἐνέκλεισεν ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη εἰς τὴν εἱρκτήν· τοῦτο δὲ ἀποτελεῖ στίγμα εἰς τὸν βίον αὐτοῦ. Καίτοι νυμφευθεὶς τρὶς δὲν ἀπέκτησε τέκνα καὶ ὠνόμασε διάδοχον τὸν δοῦκα τῆς Μοδένης *Καίσαρα*.

— 18) ***'Αλφόνσος Γ'***, υἱὸς τοῦ Καίσαρος, ἀποθανὼν τῷ 1644. Ἔζησεν ἐν ἀσωτείαις καὶ ὑπῆρξε τυραννικὸς πρὸς τοὺς ὑπηκόους του. 'Αλλ' ὁ θάνατος τῆς συζύγου του μετέβαλεν ἄρδην τὸν χαρακτῆρά του καὶ παραιτηθεὶς τῆς ἡγεμονικῆς ἀρχῆς εἰσῆλθεν εἴς τινα μονὴν τοῦ Τυρόλου, ὅπου ἀπέθανεν ἐν πλήρει ἀφανείᾳ, ὑπὸ τὸ ὄνομα μοναχὸς *'Ιωάννης Βαπτιστής*.

— 19) ***Φραγκῖσκος Α'***, *δοὺξ τῆς Φερράρας* (1610—1658). Πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ προηγουμένου καὶ

Digitized by Google

τῆς Ἰσαβέλλας τῆς Σαβοΐας. Ἀνεδείχθη ὑπὸ τῆς Ἱσπανίας ἡγεμὼν τοῦ Κορρεγίου, ἀλλὰ δυσαρεστηθεὶς κατὰ τῆς Ἱσπανίας ἐτάχθη ὑπὲρ τῆς Γαλλίας καὶ γενόμενος ἀρχιστράτηγος τῶν ἐν Ἰταλίᾳ στρατευμάτων της ἀφήρεσεν ἀπὸ τῶν Ἱσπανῶν πλείστας κατεχομένας ὑπ' αὐτῶν πόλεις.

—20) ***Φραγκῖσκος Β'***, υἱὸς τοῦ Ἀλφόνσου Δ' (1660–1694). Φιλασθένου κράσεως, κατέλιπε τὴν ἐξάσκησιν τῆς ἐξουσίας εἰς τὴν μητέρα του *Λαύραν* καὶ περιωρίζετο εἰς τὴν προστασίαν τῶν τεχνῶν καὶ τῶν γραμμάτων. Συνέστησε τὴν πλουσίαν βιβλιοθήκην τῆς Ἔστε, τὴν Ἀκαδημίαν τῶν «Παραφώνων», τὸ πανεπιστήμιον τῆς Μοδένης, ἀνήγειρε πλείστας οἰκοδομάς, ἐν αἷς καὶ τὴν ὡραίαν μαρμαρίνην πρόσοψιν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἐπὶ σχεδίου τοῦ Βιγκρῖνο.

—21) ***Ριναλδος***, ἀνεψιὸς τοῦ προηγουμένου (1655—1737). Διὰ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ δουκὸς τοῦ Βρουνσβικ-Ἀννοβέρου συνηνώθησαν οἱ δύο κλάδοι τοῦ οἴκου τῆς Ἔστε, εὑρισκόμενοι κεχωρισμένοι ἀπὸ τοῦ 1070.

—22) ***Φραγκῖσκος Γ'*** (1698—1780), υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ ἀντιβασιλέως τῆς Γαλλίας Φιλίππου τῆς Ὀρλεάνης. Ἐμπλακεὶς εἰς τὸν μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Γαλλίας πόλεμον, ἐτάχθη ὑπὲρ τῆς δευτέρας καὶ ἐπανέκτησε τὰς καταληφθείσας παρὰ τῶν Αὐστριακῶν χώρας τῆς ἡγεμονίας του, δυνάμει τῆς ἐν Ἀκυϊσγράνῳ συνθήκης, δεχθεὶς ταυτοχρόνως ἀπὸ τῆς αὐτοκρατείρας Μαρίας Θηρεσίας τὸν τίτλον τοῦ γενικοῦ κυβερνήτου τῆς Λομβαρδίας.

—23) ***Ἡρακλῆς-Ριναλδος***, *δοὺξ τῆς Μοδένης* (1727—1803), υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Νυμφευθεὶς μετὰ τῆς Μαρίας Θηρεσίας Τσίμπο ἔλαβεν ὡς προῖκα τὰς ἡγεμονίας Μασσέλλα καὶ Καρράρας, ἐνύμφευσε δὲ τὴν μονογενῆ θυγατέρα του Μαρίαν-Βεατρίκην μετὰ τοῦ ἀρχιδουκὸς Φερδινάνδου, ἀδελφοῦ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας Λεοπόλδου Β'. Ἐκ τοῦ γάμου τούτου ἐγεννήθη ἡ Μαρία Λουΐζα Βεατρίκη, σύζυγος κατόπιν τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου. Κατὰ τὴν προσέγγισιν τοῦ στρατοῦ τοῦ Βοναπάρτου (1796) ἐγκαταλείψας τὴν χώραν του κατέφυγεν εἰς Βενετίαν, διὰ τῆς συνθήκης δὲ τοῦ Κάμπο-Φόρμιο τὸ κράτος του περιελήφθη εἰς τὴν δημιουργηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Βοναπάρτου δημοκρατίαν τῶν Ἐνδοάλπεων. Διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Ἡρακλέους-Ριναλδου ἐσβέσθη ἡ κατ' ἄρρενας διαδοχὴ τοῦ οἴκου τῆς Ἔστε. Τὰ δικαιώματα τοῦ οἴκου τούτου μετεβιβάσθησαν εἰς τοὺς ἀπογόνους τῆς θυγατρός του Βεατρίκης, οἵτινες ἔφερον τὸν τίτλον *ἀρχιδοῦκες τῆς Αὐστρίας*. Ὁ υἱὸς αὐτῆς *ἀρχιδοὺξ Φραγκῖσκος* (1779—1846) ἐγκαθιδρύθη εἰς τὸ δουκᾶτον τῆς Μοδένης τῷ 1815, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Φραγκῖσκος Δ'*, τοῦτον δὲ διεδέχθη ὁ υἱός του *Φραγκῖσκος Ε'*, ὅστις τῷ 1859 ἀπώλεσε τὸ κράτος του, προσαρτηθὲν εἰς τὸ βασίλειον τῆς Ἰταλίας. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

—**Ἔστε.** Ἐκτὸς τῶν δύο κλάδων, τοῦ ἰταλικοῦ καὶ τοῦ βαυαρικοῦ (βλ. ἀνωτ.), προσεδόθη τὸ ὄνομα Ἔστε καὶ εἰς τὰ τέκνα τοῦ δουκὸς Αὐγούστου Φρειδερίκου τοῦ Σουσσέξ, υἱοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Γεωργίου Γ' καὶ τῆς λαίδης Αὐγούστας Μούρρεϊ. Τῷ 1794 ἡ Αὐγούστα ἐγέννησεν υἱόν, ὅστις ἔλαβε τὸ ὄνομα Αὔγουστος-Φρειδερῖκος, τῷ δὲ 1801 ἀπέκτησε θυγάτριον ὀνομασθὲν Αὐγούστα-Ἔμμα. Βραδύτερον ἀπενεμήθη εἰς τὰ δύο ταῦτα τέκνα τὸ ὄνομα τοῦ Ἔστε, ἀνῆκον εἰς τὸν οἶκον τοῦ Βρουνσβικ Ἀννοβέρου, εἰς δὲ τὴν μητέρα των ὁ τίτλος τῆς κομίσσης Ἄμελαντ μετ' ἐτησίας ἐπιχορηγήσεως 4.000 λιρῶν. Ὁ υἱὸς κατετάχθη εἰς τὸν στρατὸν καὶ ἦτο ὑπασπιστὴς τοῦ στρατηγοῦ Λέμπερτ κατὰ τὴν μάχην τῆς Νέας Ὀρλεάνης, κατ' αὐτὴν δ' ἔλαβε καὶ τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου, μεθ' οὗ ἀπεστρατεύθη. Ἀπέθανε τῷ 1848 ἄγαμος, μετ' αὐτοῦ δ' ἔσβησεν ὁ ἀγγλικὸς οὗτος κλάδος τῶν πριγκίπων τῆς Ἔστε. Θ. Β.

Ἐστέβε ὑ Μπόνετ (Esteve y Bonet), ***Χοσέ***. Ἱσπανὸς γλύπτης τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, εἷς ἀπὸ τοὺς γονιμωτέρους καλλιτέχνας τῆς ἐποχῆς του. Διεκόσμησε δι' ἀναγλύφων καὶ ἀγαλμάτων τὰς πλείστας τῶν ἐκκλησιῶν τῆς γενετείρας του ἐπαρχίας τῆς Βαλεντίας. Ι. Μ. Π.

Ἐστέλια (Estella) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ Ναβάρρᾳ, ἐπὶ τοῦ Ἔγκα παραποτάμου τοῦ Ἔβρου. Ἔχει μουσικὴν ἀκαδημίαν, κέκτηται δὲ βιομηχανίαν μαλλίνων ὑφασμάτων. Μ. Ν. Δ.

ἐστεμμένος, —η, —ον· παθ. μετχ. τοῦ *στέφω*· ὁ φέρων στέμμα, διάδημα βασιλικόν: «οἱ ἐστεμμένοι» οἱ βασιλεῖς· || ὁ τυχὼν στεφάνου, στεφανωμένος, βραβευμένος διὰ στεφάνου.

Ἐστεμπὰν (Esteban). Ἱσπανὸς γλύπτης τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Μνημονεύεται μετοξὺ τῶν καλλιτεχνῶν, οἵτινες συνειργάσθησαν εἰς τὴν διακόσμησιν τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τοῦ Τολέδου (βλ. *P. Lafond*: La Sculpture espagnole, σελ. 104). Ι. Μ. Π.

—**Ἐστεμπὰν** (Esteban), ***Χουάν***. Ἱσπανὸς γλύπτης τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Συνειργάσθη μετὰ τοῦ J. Miserou ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῶν Trezzi εἰς τὴν διακόσμησιν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἐσκουριάλ. Ι. Μ. Π.

Ἐστέπα (Estépa) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας (ἄλλοτε *Ἀστάπα*) ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σεβίλλης. Κάτοικοι 9000· εἰς τὰ πέριξ λατομεῖα μαρμάρων. Μ. Ν. Δ.

Ἐστεπόνα (Estepona) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μαλάγα τῆς Ἀνδαλουσίας ἐπὶ τῆς Μεσογείου. Κάτοικοι 9.650. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχουν τὰ ἐρείπια ἀρχαίου φρουρίου. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἁλιείαν καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν ρεγγῶν. Μ. Ν. Δ.

Ἔστεργκομ (Esztergom) *[Γεωγρ.]*. Μαγυαρικὴ ὀνομασία τῆς οὐγγρικῆς κομιτείας *Γκρὰν* (βλ. λ.).

Ἐστερὲλ (Cap de l' Esterel) *[Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον ὠχυρωμένον τῶν ἀνατολικῶν προσγείων τῆς Τουλῶν (πλάτ. 43° 02' Β, μηκ. 6° 09' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2608: Approaches to Toulon). Χάρις εἰς τὴν ἀγρίαν γραφικότητά του, συχνάκις ἀναφέρεται εἰς τὰ διηγήματα τοῦ Γκὺ ντὲ Μωπασσάν. Σ. Ε. Λ.

ἐστέρες (οἱ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτως ἐν τῇ Ὀργανικῇ Χημείᾳ αἱ ἑνώσεις αἱ λαμβανόμεναι δι' ἀλληλεπιδράσεως ἀλκοολῶν καὶ ὀξέων, ἀναλόγως δὲ τοῦ ὀξέος διακρίνονται ἐστέρες ἀνοργάνων ὀξέων καὶ ὀργανικῶν ὀξέων. Ἤτοι οἱ ἐστέρες δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς προερχόμενοι εἴτε ἐκ τῶν ἀλκοολῶν δι' ἀντικαταστάσεως τοῦ ὑδρογόνου τοῦ ὑδροξυλίου αὐτῶν δι' ὀξυρρίζης, ὁπότε καὶ ὀνοματίζονται ὡς τὰ ἅλατα, π. χ. ὁ ἐστὴρ $C_2H_5.O.NO$ νιτρῶδες αἰθύλιον, $C_2H_5.O.CO.CH_3$ ὀξικὸν αἰθύλιον κλπ., εἴτε ἐκ τῶν ὀξέων δι' ἀντικαταστάσεως τοῦ ὑδρογόνου τοῦ ὑδροξυλίου αὐτῶν δι' ἀλκυλίου, ὡς π. χ. $NO_2.O.C_3H_7$ νιτρικὸς προπυλεστήρ, $CH_3.CO.O.C_2H_5$ ὀξικὸς αἰθυλεστὴρ κλπ., οὕτω δὲ ἢ ἄλλως τὸ ἀλκύλιον ἑνοῦται πρὸς τὴν ὀξυρρίζαν διὰ τῆς μεσολαβήσεως ἑνὸς ἀτόμου ὀξυγόνου.

Ἐκ τῶν πολυβασικῶν ὀξέων δύνανται νὰ παρασκευασθοῦν πλείονες ἐστέρες ἐφ' ὅσον ἓν ἢ πλείονα ὑδρογόνα ἀντικαθίστανται ὑπὸ ἰσαρίθμων ἀλκυλίων, οὕτω λ. χ. τὸ θειικὸν ὀξὺ δύναται νὰ παράσχῃ τὸν

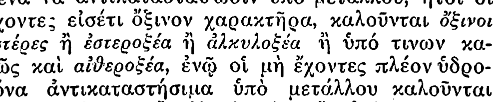

τὸ φωσφορικὸν ὀξὺ τοὺς

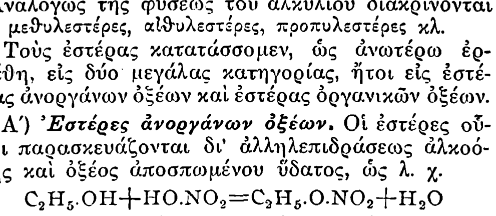

Οἱ ἐστέρες οἱ ἔχοντες εἰσέτι ὑδρογόνα δυνάμενα νὰ ἀντικατασταθῶσιν ὑπὸ μετάλλου, ἤτοι οἱ ἔχοντες εἰσέτι ὄξινον χαρακτῆρα, καλοῦνται *ὄξινοι ἐστέρες* ἢ *ἐστεροξέα* ἢ *ἀλκυλοξέα* ἢ ὑπό τινων κακῶς καὶ *αἰθεροξέα*, ἐνῷ οἱ μὴ ἔχοντες πλέον ὑδρογόνα ἀντικαταστήσιμα ὑπὸ μετάλλου καλοῦνται *οὐδέτεροι ἐστέρες* ἢ *ἀλκυλεστέρες* ἢ ἁπλῶς *ἐστέρες*. Ἀναλόγως τῆς φύσεως τοῦ ἀλκυλίου διακρίνονται οἱ μεθυλεστέρες, αἰθυλεστέρες, προπυλεστέρες κλ.

Τοὺς ἐστέρας κατατάσσομεν, ὡς ἀνωτέρω ἐρρέθη, εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας, ἤτοι εἰς ἐστέρας ἀνοργάνων ὀξέων καὶ ἐστέρας ὀργανικῶν ὀξέων.

Α') ***Ἐστέρες ἀνοργάνων ὀξέων.*** Οἱ ἐστέρες οὗτοι παρασκευάζονται δι' ἀλληλεπιδράσεως ἀλκοόλης καὶ ὀξέος ἀποσπωμένου ὕδατος, ὡς λ. χ.

$$C_2H_5.OH + HO.NO_2 = C_2H_5.O.NO_2 + H_2O$$

Τὸ παραγόμενον ὅμως ὕδωρ ἐπιδρῶν ἐπὶ τοῦ σχηματιζομένου ἐστέρος τὸν διασπᾷ ἐκ νέου εἰς ἀλκοόλην καὶ ὀξύ, ἤτοι κατὰ τὴν ἀντίδρασιν ταύτην λαμβάνομεν μίαν κατάστασιν ἰσορροπίας μεταξὺ ἀλκοόλης, ὀξέος, ἐστέρος καὶ ὕδατος, ὅταν δὲ θέλωμεν νὰ αὐξήσωμεν τὴν εἰς ἐστέρα ἀπόδοσιν πρέπει νὰ προσθέσωμεν περίσσειαν ὀξέος ἢ ἀλκοόλης. Περαιτέρω παρασκευάζονται ἐστέρες δι' ἐπιδράσεως ἁλάτων ὑδραργύρου ἐπὶ ἀλκυλαλογονιδίων, ὡς

$$2C_2H_5Cl + Ag_2SO_4 = (C_2H_5)_2SO_4 + 2AgCl$$

Οἱ οὐδέτεροι ἐστέρες εἶναι συνήθως ἐλαιώδους συστάσεως ὑγρά, ὀλίγον ἢ οὐδόλως διαλυτὰ εἰς τὸ ὕδωρ, ἔχουσι συνήθως εὐχάριστον ὀσμὴν καὶ ἀποστάζονται ἄνευ ἀποσυνθέσεως.

Οἱ ἐστέρες δι' ἐπιδράσεως ὕδατος διασπῶνται εὐκόλως εἰς τὰ συστατικά των, ἤτοι ἀλκοόλην καὶ ὀξύ, ἤτοι σαπωνοποιοῦνται, ὡς συνήθως λέγομεν. Ἡ τοιαύτη σαπωνοποίησις γίνεται εὐκολώτατα καὶ ταχύτατα διὰ ζέσεως μετ' ἀλκαλίων. Τὸ ὄνομα σαπωνοποίησις ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι διὰ τοιαύτης ἀκριβῶς ὑδρολύσεως λαμβάνονται ἐκ τῶν λιπῶν καὶ ἐλαίων ἅτινα εἶναι ἐστέρες τῆς γλυκερίνης (ἀλκοόλης) μετὰ λιπαρῶν ὀξέων, οἱ σάπωνες.

Τὰ ἐστεροξέα, ἤτοι οἱ ὄξινοι ἐστέρες, εἶναι ὀλιγώτερον σταθεροὶ τῶν ἀντιστοίχων οὐδετέρων ἐστέρων, διαλύονται εἰς τὸ ὕδωρ παρέχοντες ὀξίνην ἀντίδρασιν καὶ διασπῶνται ἐπίσης διὰ τοῦ ὕδατος εἰς ἀλκοόλην καὶ ὀξύ, εἶναι ἄοσμα σώματα καὶ δὲν ἀποστάζονται ἄνευ ἀποσυνθέσεως.

Ἐστέρες τῶν ὑδροαλογονικῶν ὀξέων. Οἱ ἐστέρες οὗτοι εἶναι τὰ διάφορα *ἀλκυλαλογονίδια* (βλ. λ.).

Ἐστέρες τῶν ὀξυγονούχων ὀξέων τοῦ χλωρίου. Ἐκ μὲν τοῦ *ὑποχλωριώδους ὀξέος* ἔχομεν τὸ *ὑποχλωριῶδες μεθύλιον* $Cl.O.CH_3$, ὅπερ εἶναι ἀέριον, καὶ τὸ *ὑποχλωριῶδες αἰθύλιον* $Cl.O.C_2H_5$ ἐλαιῶδες ὑγρόν, βράζον εἰς 36°. Ἀμφότερα εἶναι ἀσταθεῖς ἑνώσεις. Μετὰ διοξειδίου τοῦ θείου παρέχουν τοὺς *ἐστέρας τοῦ χλωριοσουλφονικοῦ ὀξέος*

$$C_2H_5.O.Cl + SO_2 = C_2H_5.O.SO_2Cl.$$

Ἐκ τοῦ *χλωρικοῦ ὀξέος* δὲν παρεσκευάσθησαν εἰσέτι ἐστέρες. Ἐκ τοῦ *ὑπερχλωρικοῦ ὀξέος* ὅμως ἔχομεν τὸν αἰθυλεστέρα, ὅστις εἶναι λίαν ἐκρηκτικὸν ὑγρὸν ἀποσταζόμενον εἰς 74°.

Ἐστέρες τοῦ θειώδους ὀξέος. Τὸ θειῶδες ὀξὺ H_2SO_3 ἀντιδρᾷ ὑπὸ δύο τύπους, ἤτοι τὸν συμμετρικὸν

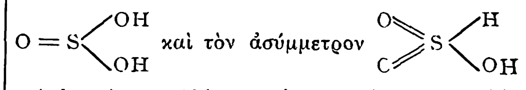

καὶ ἐπομένως οὐδέτεροι ἀλκυλεστέρες εἶναι δύο δυνατοί, ὁ

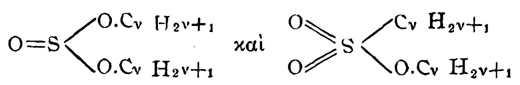

Οἱ ἐστέρες τοῦ δευτέρου τύπου, *ἐστέρες τῶν ἀλκυλοσουλφονικῶν ὀξέων* καλούμενοι, ἀνήκουσιν εἰς ἄλλην τάξιν σωμάτων, οἱ δὲ τοῦ πρώτου τύπου, *οὐδέτεροι ἐστέρες τοῦ θειώδους ὀξέος*, παράγονται δι' ἐπιδράσεως θειονυλοχλωριδίου τῶν ἀλκοολῶν, ὡς π. χ.

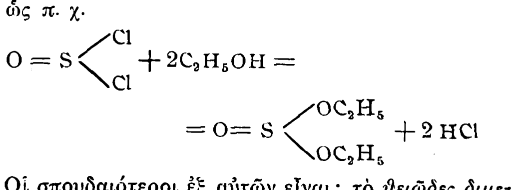

Οἱ σπουδαιότεροι ἐξ αὐτῶν εἶναι: τὸ *θειῶδες διμεθύλιον* $SO(OCH_3)_2$, ὑγρὸν βράζον εἰς 121°,5, τὸ *θειῶδες διαιθύλιον* βράζον εἰς 161°,3 καὶ τὸ *θειῶδες διπροπύλιον* βράζον εἰς 194°.

Ἐστέρες τοῦ θειικοῦ ὀξέος. Τὸ θειικὸν ὀξὺ ὡς διβασικὸν ὀξὺ σχηματίζει ἐστέρας μεθ' ἑνὸς μορίου ἀλκοόλης, ἤτοι τὰ *ἀλκυλοθειικὰ* ἢ *αἰθεροθειικὰ ὀξέα* καλούμενα, $C_vH_{2v+1}.O.SO_2.OH$, καὶ μετὰ δύο μορίων ἀλκοόλης, ἤτοι τοὺς οὐδετέρους ἐστέρας $C_vH_{2v+1}.O.SO_2.O.C_vH_{2v+1}$.

Τὰ ἀλκυλοθειικὰ ὀξέα σχηματίζουν σταθερὰ ἅλατα χρησιμοποιούμενα πρὸς ἀλκυλίωσιν. Ἐκ τῶν ἁλάτων τούτων τῇ ἐπιδράσει πενταχλωριοφωσφόρου σχηματίζονται οἱ *ἐστέρες τοῦ χλωριοσουλφονικοῦ ὀξέος*, ἤτοι ἑνώσεις τοῦ τύπου $Cl.SO_2.O.C_vH_{2v+1}$, χρησιμοποιούμενοι πρὸς ἀλκυλίωσιν καὶ χλωρίωσιν. Οἱ οὐδέτεροι ἐστέρες εἶναι ἄχροα ἐν ὕδατι ἀδιάλυτα ἐλαιώδη ὑγρά, ἀποσυντιθέμενα βραδέως ὑπὸ τοῦ ὕδατος εἰς τὸν ἀντίστοιχον ὄξινον ἐστέρα καὶ ἀλκοόλην.

Οἱ σπουδαιότεροι ἐκ τῶν ἐστέρων τοῦ θειικοῦ ὀξέος εἶναι τὸ *μεθυλοθειικὸν ὀξὺ* $CH_3.O.SO_2.OH$ ἐλαιῶδες ὑγρόν, τὸ *αἰθυλοθειικὸν ὀξὺ*

$$C_2H_5.O.SO_2.OH$$

σιροπιῶδες ὑγρὸν σχηματίζον κρυσταλλικὰ ἅλατα καὶ τοῦ ὁποίου τὸ χλωρίδιον, ἤτοι ὁ *χλωριοσουλφονικὸς αἰθυλεστὴρ* $C_2H_5.O.SO_2.Cl$, βράζει εἰς 154°, τὸ *θειικὸν διμεθύλιον* καὶ τὸ *θειικὸν διαιθύλιον*.

Ἐστέρες τοῦ ὑπονιτρώδους ὀξέος. Ὡς τοιοῦτος ἐστὴρ θεωρεῖται ἡ ἕνωσις $C_2H_5.O.N:N.O.C_2H_5$, ἤτοι τὸ *διαζωαιθοξείνιον* (βλ. λ.).

Ἐστέρες τοῦ νιτρώδους ὀξέος. Οἱ ἐστέρες οὗτοι εἶναι λίαν πτητικοὶ εὐχαρίστου τις ἀπὸ ὀπωρῶν ὀσμῆς. Οἱ σπουδαιότεροι δὲ εἶναι ὁ *νιτρώδης μεθυλεστήρ*, ὁ *νιτρώδης αἰθυλεστὴρ* καὶ ὁ *νιτρώδης ἀμυλεστήρ*.

Ἐστέρες τοῦ νιτρικοῦ ὀξέος. Οὗτοι εἶναι ἄχροα εὐκίνητα ὑγρά, εὐχαρίστου ὀσμῆς, ἀποσυντιθέμενα μετ' ἐκρήξεως ὅταν θερμανθῶσιν ὑπεράνω τῆς θερμοκρασίας ζέσεως αὐτῶν. Οἱ σπουδαιότεροι ἐξ αὐτῶν εἶναι ὁ *νιτρικὸς μεθυλεστὴρ* καὶ ὁ *νιτρικὸς αἰθυλεστήρ*.

Ἐστέρες τοῦ φωσφορώδους ὀξέος. Τὸ φωσφορῶδες ὀξὺ σχηματίζει τρεῖς τάξεων ἐστέρας, ἤτοι οὐδετέρους, ὀξίνους μοναλκυλεστέρας καὶ ὀξίνους διαλκυλεστέρας.

Οἱ οὐδέτεροι σχηματίζονται δι' ἐπιδράσεως ἀλκοολικοῦ νατρίου ἐπὶ φωσφοροτριχλωριδίου, σπουδαιότερος δὲ ἐξ αὐτῶν εἶναι ὁ *φωσφορώδης τριαιθυλεστὴρ* $P(O.C_2H_5)_3$, βράζων εἰς 156°.

Οἱ ὄξινοι φωσφορώδεις μοναλκυλεστέρες $P(OH)_2(O.C_vH_{2v+1})$ εἶναι ἑνώσεις λίαν ἀσταθεῖς, ἰσομερεῖς πρὸς τὰ φωσφινικὰ ὀξέα. Εἶναι δ' ὅμως γνωστὰ χλωριοπαράγωγα αὐτῶν, ὡς τὸ *αἰθυλοφωσφοροδιχλωρίδιον* $PCl_2(O.C_2H_5)$ βράζον εἰς 117°, οἱ ὄξινοι δὲ διαλκυλεστέρες εἶναι σταθεροί.

Ἐστέρες τοῦ φωσφορικοῦ ὀξέος. Καὶ τοῦ φωσφορικοῦ ὀξέος ὑπάρχουσι τριῶν τάξεων ἐστέρες, ἤτοι οὐδέτεροι, ὄξινοι μοναλκυλεστέρες καὶ ὄξινοι διαλκυλεστέρες. Ἐκ τούτων οἱ ὄξινοι εἶναι σιροπιώδη

Digitized by Google

ὑγρὰ παρέχοντα κρυσταλλικὰ ἅλατα, οἱ δὲ οὐδέτεροι εἶναι ὑγρὰ ἀποσταζόμενα ἄνευ ἀποσυνθέσεως. Οἱ σπουδαιότεροι ἐκ τῶν ἐστέρων τοῦ φωσφορικοῦ ὀξέος εἶναι ὁ *φωσφορικὸς τριμεθυλεστὴρ* $PO(O.CH_3)_3$, ὑγρὸν βράζον εἰς 192° καὶ ὁ *φωσφορικὸς τριαιθυλεστήρ*, ὑγρὸν βράζον εἰς 215°.

Ἐστέρες τοῦ ἀρσενικώδους καὶ ἀρσενικικοῦ ὀξέος. Ἐκ τῶν ἐστέρων τούτων παρεσκευάσθησαν μόνον οἱ οὐδέτεροι. Σπουδαιότεροι εἶναι ὁ *ἀρσενικώδης τριαιθυλεστὴρ* $As(O.C_2H_5)_3$, ὑγρὸν βράζον εἰς 165°, καὶ ὁ *ἀρσενικικὸς τριαιθυλεστὴρ* $AsO(O.C_2H_5)_3$, βράζων ὑπὸ πίεσιν 60 χστμ. εἰς 149°.

Ἐστέρες τοῦ βορικοῦ ὀξέος. Ἐκ τῶν ἐστέρων τοῦ βορικοῦ ὀξέος εἶναι γνωστοὶ οἱ οὐδέτεροι $B(O.C_\nu H_{2\nu+1})_3$ παρασκευαζόμενοι διὰ θερμάνσεως ἀλκοόλης μετὰ βορικοῦ ὀξέος ἢ ἁλάτων αὐτοῦ καὶ θειικοῦ ὀξέος. Εἶναι ὑγρὰ δυνάμενα νὰ ἀποσταχθῶσιν ἄνευ ἀποσυνθέσεως καὶ καίονται μετὰ πρασίνης χαρακτηριστικῆς φλογός, δι' ὃ καὶ χρησιμοποιοῦνται πρὸς ἀνίχνευσιν τοῦ βορικοῦ ὀξέος. Οἱ σπουδαιότεροι εἶναι ὁ *βορικὸς τριμεθυλεστὴρ* βράζων εἰς 65° καὶ ὁ *βορικὸς τριαιθυλεστὴρ* βράζων εἰς 120°.

Ἐστέρες τοῦ πυριτικοῦ ὀξέος. Δι' ἐπιδράσεως ἀλκοολῶν ἐπὶ χλωριοπυριτίου σχηματίζονται συγχρόνως τετραλκυλεστέρες $Si(O.C_\nu H_{2\nu+1})_4$ καὶ ἑξαλκυλεστέρες $Si(O.C_\nu H_{2\nu+1})_6$. Ἔχουν εὐχάριστον ὀσμήν, ἀνάπτουν εὐκόλως καὶ καίονται μετὰ λαμπρᾶς λευκῆς φλογός. Οἱ σπουδαιότεροι εἶναι ὁ *πυριτικὸς τετραιθυλεστὴρ* βράζων εἰς 165° καὶ ὁ *πυριτικὸς ἑξααιθυλεστὴρ* βράζων εἰς 237°. Δι' ἐπιδράσεως ἀλκοολῶν ἐπὶ πυριτιοχλωριοφορμίου $SiHCl_3$ σχηματίζονται τριαλκυλεστέρες τοῦ *πυριτιορθομυρμηκικοῦ ὀξέος* $SiH(O.C_\nu H_{2\nu+1})_3$, οἱ ὁποῖοι διὰ θερμάνσεως μετὰ νατρίου παρέχουσι καθαρὸν ὑδροπυρίτιον.

Β΄) ***Ἐστέρες τῶν ὀργανικῶν ὀξέων.*** Οἱ ἐστέρες τῶν λιπαρῶν ὀξέων παρασκευάζονται δι' ἀπ' εὐθείας ἀλληλεπιδράσεως ἀλκοόλης καὶ ὀξέος, ὡς $C_2H_5OH + CH_3.COOH = CH_3.COO.C_2H_5 + H_2O$. Ἡ ἀντίδρασις αὕτη ὅμως εἶναι ἀμφίδρομος, διότι τὸ σχηματιζόμενον ὕδωρ διασπᾷ τὸν ἐστέρα πάλιν εἰς ἀλκοόλην καὶ ὀξύ. Ἤτοι ἡ ἐστεροποίησις (ὁ σχηματισμὸς ἐστέρος) προχωρεῖ μέχρις ὅτου ἐπέλθῃ ὡρισμένη κατάστασις ἰσορροπίας μεταξὺ τῶν τεσσάρων συστατικῶν τοῦ συστήματος, ἤτοι ἀλκοόλης, ὀξέος, ἐστέρος καὶ ὕδατος, ὁπότε ἡ ταχύτης ἀμφοτέρων τῶν ἀντιδράσεων εἶναι ἡ αὐτή. Ἡ κατάστασις αὕτη τῆς ἰσορροπίας, ὁριακὴ κατάστασις καλουμένη, λαμβάνεται βραδέως, εἶναι δὲ δυνατὴ ἡ παρακολούθησις χρονικῶς τῆς προόδου τῆς ἀντιδράσεως, ἤτοι τῆς ταχύτητος τῆς ἐστεροποιήσεως δι' ὀγκομετρήσεως τοῦ ἐλευθέρου ὀξέος εἰς ἑκάστοτε λαμβανόμενα δείγματα. Ἡ ταχύτης τῆς ἐστεροποιήσεως ἐξαρτᾶται πολὺ ἐκ τῆς θερμοκρασίας, ἐκ τῆς φύσεως τῆς ἀλκοόλης, ὀξέος κλπ., καλεῖται δὲ ἀρχικὴ ταχύτης τὸ ποσὸν τοῦ ὀξέος ἐκπεφρασμένον εἰς ἑκατοστὰ τῆς ὅλης ληφθείσης ποσότητος, τὸ ὁποῖον ἐστεροποιεῖται κατὰ τὸ τέλος τῆς πρώτης ὥρας κατὰ τὴν ἐπίδρασιν μοριακῶν ποσοτήτων ἀλκοόλης καὶ ὀξέος καὶ εἰς θερμοκρασίαν 154°.

Ἐστέρες τῶν λιπαρῶν ὀξέων δύνανται νὰ παρασκευασθοῦν καὶ κατ' ἄλλας μεθόδους, ὡς λ. χ. δι' ἐπιδράσεως ἀλκοόλης ἐπὶ χλωριδίων ἢ ἀνυδριτῶν ὀξέων, ὡς

$$CH_3.CO.Cl + C_2H_5OH = CH_3.COOC_2H_5 + HCl$$

$$(CH_3.CO)_2O + C_2H_5OH = CH_3.CO.O_2CH_5 + CH_3.COOH$$

ἢ δι' ἐπιδράσεως ἀλκυλαλογονιδίων ἐπὶ τῶν μετ' ἀργύρου ἁλάτων τῶν ὀξέων κ.λ.π. Οἱ ἐστέρες τῶν κατωτέρων καὶ μέσων σειρῶν εἶναι ὑγρὰ ἄχροα, ἀποσταζόμενα ἄνευ ἀποσυνθέσεως καὶ ὀσμῆς εὐχαρίστου ὡς ἀπὸ ὀπωρῶν, δι' ὃ καί τινες ἐξ αὐτῶν χρησιμοποιοῦνται ὡς τεχνητὰ ἀρώματα καρπῶν. Τὰ κατώτερα μέλη εἶναι διαλυτὰ ἐν ὕδατι, τὰ δὲ ἀνώτερα ἀδιάλυτα, ὅλα δ' ὅμως εἶναι διαλυτὰ ἐν ἀλκοόλῃ καὶ αἰθέρι. Οἱ ἐστέρες τῇ προσλήψει ὕδατος *σαπωνοποιοῦνται* εἰς ἀλκοόλην καὶ ὀξύ.

Οἱ σπουδαιότεροι ἐκ τῶν ἐστέρων τῶν λιπαρῶν ὀξέων εἶναι ὁ *ὀξικὸς αἰθυλεστήρ*, ὁ *ὀξικὸς ὀκτυλεστήρ*, *ὀξικὸς ἰσαμυλεστὴρ* κλπ. Χημικῶς εἰς τοὺς ἐστέρας τῶν ὀργανικῶν ὀξέων κατατάσσονται καὶ οἱ διάφοροι *κηροί*.

Ἰδιάζουσαν θεωρητικὴν σημασίαν κέκτηνται καὶ οἱ καλούμενοι ἀλκυλεστέρες τῶν ὀρθοξέων, οἵτινες ἔχουσι τὸν γενικὸν τύπον $R.C(OR')_3$ καὶ προέρχονται ἐκ τῶν ὑποθετικῶν ὀρθοξέων, ἅτινα δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν προερχόμενα ἐκ τῶν ὀξέων τῇ προσλήψει ἑνὸς μορίου ὕδατος, ὡς

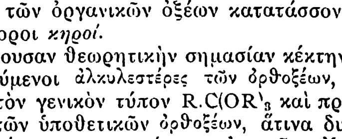

ἐνῷ τὰ ὀρθοξέα δὲν εἶναι γνωστοί, εἶναι ὅμως γνωστοὶ οἱ ἐστέρες αὐτῶν παρασκευαζόμενοι κατὰ διαφόρους μεθόδους.

Ἐκ τῶν ἐστέρων τούτων ἐμελετήθησαν σχεδὸν μόνον οἱ τοῦ ὀρθομυρμηκικοῦ ὀξέος, οἵτινες εἶναι ἄχροα ὑγρά, ἀδιάλυτα εἰς τὸ ὕδωρ καὶ εὐχαρίστου ὀσμῆς, ὡς λ. χ. ὁ *ὀρθομυρμηκικὸς μεθυλεστὴρ*

$$H.C(O.CH_3)_3$$

βράζων εἰς 102° καὶ ὁ *ὀρθομυρμηκικὸς αἰθυλεστὴρ* $H.C(O.C_2H_5)_3$ βράζων εἰς 145°. Σ. Γ.

ἐστερικὴ ***συμπύκνωσις*** *[Ὀργ. Χημ.]* βλ. *κετονοξέα*.

Ἐστέρκα. Περίφημος διὰ τὴν ὡραιότητά της Ἰσραηλῖτις. Θυγάτηρ ὑποδηματοποιοῦ, διετέλεσεν ἐρωμένη τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας Καζιμὶρ τοῦ Μεγάλου (1357), ἐκ τοῦ ὁποίου, κατὰ τὸν Πολωνὸν ἱστορικὸν Dlugosz, ἐγέννησε δύο θυγατέρας, εἰς τὰς ὁποίας ἔδωκεν ἑβραϊκὴν μόρφωσιν καὶ δύο υἱούς, τὸν Φέλκα καὶ τὸν Νεμύρ, οἵτινες ἀνετράφησαν μὲ καθολικὰς ἀρχάς. Πιστεύεται συνήθως ὅτι ἡ εὔνοια τὴν ὁποίαν ἔδειξεν ὁ βασιλεὺς Καζιμὶρ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους τῆς χώρας του, διὰ τῆς παραχωρήσεως ὡρισμένων πολιτικῶν δικαιωμάτων, ὀφείλεται εἰς τὰς σχέσεις του μετὰ τῆς Ἐστέρκα. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἡ προκήρυξις τῆς μερικῆς ταύτης χειραφετήσεως προηγήθη τῶν ἐρωτικῶν δεσμῶν Καζιμὶρ καὶ Ἐστέρκας. Οἱ Ἑβραῖοι μάλιστα τοῦ Opoczno, ἐξ ὧν κατήγετο ἡ Ἐστέρκα, κατεδίωξαν ταύτην διὰ τὴν ἀπιστίαν της λόγῳ τῶν σχέσεών της μὲ ἀλλόδοξον, προκαλέσαντες τὴν μῆνιν τοῦ ἡγεμόνος. Γ. ΕΛ.

ἐστεροδόκη (ἡ)· ἡ θήκη, εἰς ἣν προσαρμόζεται καὶ στερεοῦται ὁ *ἔστωρ* (βλ. λ.). Κ. Δ.

ἐστεροξέα (τὰ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *ἐστέρες*.

ἐστεροποίησις,—*εως* (ἡ)· ποίησις ἐστέρος, μεταβολὴ εἰς ἐστέρα (βλ. *ἐστέρες*).

Ἐστερράϊχ (Oesterreich), ***Τράουγκοτ - Κωνσταντῖνος.*** Γερμανὸς ψυχολόγος καὶ φιλόσοφος, γεννηθεὶς τῷ 1880. Κατ' ἀρχὰς ἐγένετο ὑφηγητὴς καὶ εἶτα καθηγητὴς ἐν Τυβίγγῃ. Εἰς τὴν λογικὴν ἀκολουθεῖ τὴν φαινομενολογίαν τοῦ Χοῦσσερλ καὶ τὴν θεωρίαν τοῦ *ἀντικειμένου* τοῦ Μάϊνογκ, ἐνῷ εἰς τὴν ψυχολογίαν εὑρίσκεται πλησιέστατα πρὸς τὸν Λίππς. Ἀσχοληθεὶς εἰδικῶς μὲ τὰς νευρικὰς καὶ ψυχικὰς ἀσθενείας, προσπαθεῖ πάντοτε νὰ ἐπωφεληθῇ τοῦ ὑλικοῦ τῆς παθοψυχολογίας εἰς τὴν φιλοσοφίαν, τὴν ψυχολογίαν καὶ τὴν ψυχολογίαν τῶν θρησκειῶν. Τὸ *ἐγὼ* εἶναί τι πρωτογενὲς καὶ διαρκῶς τὸ αὐτὸ παρ' ἑκάστῳ προσώπῳ. Αἱ μεταβολαὶ τῆς προσωπικότητος, αἵτινες παρατηροῦνται εἴτε βαθμιαίως κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀτόμου, εἴτε ἀποτόμως εἰς ψυχικὰς ἀσθενείας κτλ., ἐπηρεάζουν μόνον τὰς πράξεις καὶ καταστάσεις του, αἵτινες ἀποτελοῦν τὸ καθαυτὸ ψυχικὸν στοιχεῖον. Τελείως διάφορον τούτου εἶναι τὸ «ἀντικειμενικὸν περιεχόμενον» τῆς ψυχικῆς ζωῆς, ἤτοι ἐντυπώσεις, ἔννοιαι, παραστάσεις, περιεχόμενον τῶν αἰσθημάτων κτλ., εἰς τὰ ὁποῖα ἀντιλαμβανόμεθα ἀμεσώτατα τὸ «πέραν τοῦ ὑποκειμένου». Ἡ ψυχολογία ἕνεκα τούτου διακρίνεται αὐστηρῶς τῆς φυσικῆς, τῆς ὁποίας τὰ ἀντικείμενα στεροῦνται τοῦ χαρακτῆρος τούτου τοῦ ἐγώ. Διὰ τὴν συνείδησιν (οὐχὶ διὰ τὴν ὕπαρξιν) τῆς προσωπικότητος μέγα μέρος παίζουν τὰ συναισθήματα· ἐὰν αὐτὰ παύσουν νὰ ὑπόκεινται εἰς ἐρεθισμούς, ὄχι μόνον ἐξαφανίζεται ἡ συνείδησις τῆς προσωπικότητος, ἀλλ' αἰσθανόμεθα καὶ τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον ὡς μὴ πραγματικόν, ὡς ἀνύπαρκτον. Ὁ Ἐστερράϊχ ἐπιδιώκει συγχρόνως νὰ στηρίξῃ ἐπὶ ψυχολογικῶν βάσεων τὴν θρησκειολογίαν καὶ ἀναλύει λεπτομερῶς τὰς καταστάσεις τῶν ἐκστάσεων, τῶν ὀπτασιῶν, τῶν ἐμπνεύσεων, τῆς γλωσσολαλίας, δαιμονοπληξίας, καταληψίας κτλ. Τὴν ὀρθότητα τῆς μοναδολογικῆς του περὶ τοῦ ἐγὼ ἀντιλήψεως ὑποστηρίζει μὲ ἐπιχειρήματα καὶ παραδείγματα ἐκ τῆς παθοψυχολογικῆς ἐμπειρίας ἀπέναντι ὅλων τῶν ἀντιθέτων φαινομενικῶς ἐκδηλώσεων. Ἐκ τῶν ἔργων του προέχουν: «Ὁ Κάντιος καὶ ἡ μεταφυσική», «Ἡ φαινομενολογία τοῦ ἐγὼ ἐξεταζομένη εἰς τὰ βασικά της προβλήματα», «Μαθήματα κατ' ἐκλογὴν ἐκ τῶν θεμάτων τῆς ψυχολογίας τῶν θρησκειῶν», «Ἡ ἐμπειρία τοῦ θείου ὡς τὸ κεντρικὸν πρόβλημα τῆς φιλοσοφίας τῆς θρησκείας». Ε. Λ.

Ἔστερσουνδ (Oestersund) *[Γεωγρ.]* Πόλις τῆς Σουηδίας, πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Γέμλανδ ἐπὶ τῆς λίμνης Στόρ. Κάτοικοι 14617. Συνδέεται διὰ γεφύρας μετὰ τῆς ἐντὸς τῆς λίμνης νήσου Φρεζὲ καὶ σιδηροδρομικῶς μετὰ τῆς Στοκχόλμης καὶ τῆς Δρόντχαϊμ. Ἔχει μηχανοστάσια. Μ. Ν. Δ.

Ἐστερχάζυ (Esterházy). Οὐγγρικὴ οἰκογένεια, τῆς ὁποίας ἡ καταγωγὴ ἀνέρχεται μέχρι μυθικοῦ τινος *Παύλου Ἐστόρας*, καταγομένου ἐκ τοῦ Ἀττίλα καὶ ἐκχριστιανισθέντος τῷ 969. Ἡ οἰκογένεια αὕτη ἀριθμεῖ πολυαρίθμους ἐπιφανεῖς ἄνδρας, διαπρέψαντας εἰς τὸν στρατόν, εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ τὰ γράμματα, ἐνήσκησε δὲ ἐπὶ αἰῶνας μεγίστην ἐπιρροὴν ἐν Οὐγγαρίᾳ καὶ συνετέλεσεν ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἐπὶ Φερδινάνδου Β΄ καὶ Λουδοβίκου Α΄ εἰς τὴν παγίωσιν τῆς ἀψβουργικῆς δυναστείας ἐν αὐτῇ. Οἱ τίτλοι τοῦ βαρώνου, τοῦ κόμιτος καὶ τοῦ πρίγκιπος ἀπενεμήθησαν εἰς τὰ μέλη αὐτῆς ὡς ἀνταμοιβὴ μεγάλων πρὸς τὴν αὐτοκρατορίαν ὑπηρεσιῶν. Τῷ 1238 διῃρέθη ὁ οἶκος οὗτος εἰς δύο κλάδους: τοῦ Ζωγχάζυ καὶ τοῦ *Ἐλλεσχάζυ*, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ δεύτερος ἐξέλιπε τῷ 1838. Ὁ δεύτερος ἀπέκτησε τὴν ἐκτεταμένην ἰδιοκτησίαν Γκάλαντα ἐν τῇ κομιτείᾳ τοῦ Πρεσβούργου, ἐκεῖ δὲ ἐγεννήθη τῷ 1582 καὶ ἀπέθανε τῷ 1645 ὁ ***Νικόλαος Ἐστερχάζυ***, ὅστις ἀπὸ διαμαρτυρομένου μετεστράφη εἰς τὸν καθολικισμόν, οὗτος δὲ εἶναι ὁ συντάξας τὰς «Ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις περὶ τῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ». Τῇ συμπράξει μετὰ τοῦ Παζμάνυ προσήγγισε τὸν Γαβριὴλ Μπέτλεν, ἡγεμόνα τῆς Τρανσυλβανίας, οἱ τρεῖς δὲ οὗτοι ἄνδρες, ὀνομασθέντες μεγάλοι Μαγιάροι, ὑπερησπίσθησαν ἀγρύπνως τοὺς φιλελευθέρους θεσμοὺς τῆς χώρας των. Ἐν μέσῳ τῆς καταστάσεως ταύτης ἐγένετο ὁ Παῦλος παλατῖνος τοῦ βασιλείου καὶ διετήρησε τὸν τίτλον τοῦτον μέχρι τοῦ θανάτου του.

Ὁ υἱὸς αὐτοῦ ***Παῦλος Ἐστερχάζυ*** (1635–1713) διεκρίθη ὡς μέγας στρατιωτικὸς καὶ πολιτικὸς ἀνήρ. Προικισμένος δι' ἐκτάκτου εὐφυΐας, ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας κατεγίνετο εἰς τὰ γράμματα καὶ συνέγραψε βιβλία τινά. Ἔπειτα ἐπεδόθη εἰς τὰ ὅπλα. Εἰκοσαετὴς διωρίσθη διοικητὴς τῆς Σοπρώνης, διακρινόμενος δ' ἐν τῷ στρατῷ, τριακοντούτης ἀνῆλθεν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ στρατάρχου, κατόπιν δεκαεπταετῶν πολέμων, οὓς διεξήγαγε κατὰ τῶν Τούρκων, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπέσπασε πλείστας ὀχυρὰς θέσεις. Διορισθεὶς μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς μετὰ τῶν Τούρκων εἰρήνης ἀρχηγὸς τοῦ μεθοριακοῦ στρατοῦ, καθυπέταξε τοὺς πολυπληθεῖς ἀντάρτας καὶ συνέτριψε τοὺς ἐπικινδυνωδεστέρους τούτων Τεκέλους, οἵτινες πολυάριθμοι καὶ τολμηροὶ ἐτάρασσον τὴν χώραν. Λόγῳ τῶν ὑπηρεσιῶν τούτων ἀπενεμήθη εἰς αὐτὸν κληρονομικῶς ὁ τίτλος τοῦ πρίγκιπος. Ἐν τῇ διαίτῃ ὑπεστήριξε τὰ συμφέροντα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου καὶ τῷ 1687 ἐψήφισε τὴν εἰς τοὺς ἄρρενας κληρονόμους τοῦ ἀψβουργικοῦ οἴκου διαδοχὴν τοῦ στέμματος τῆς Οὐγγαρίας. Μετέσχεν ὅλων τῶν πολέμων πρὸς ἐκδίωξιν τῶν εἰσβαλόντων εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν Τούρκων, συνετέλεσε δὲ εἰς τὴν διάλυσιν τῆς ὑπ' αὐτῶν πολιορκίας τῆς Βιέννης (1683) καὶ εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς Βάνδης, ἣν κατεῖχον ἀπὸ τοῦ 1541 οἱ Τοῦρκοι, λαβὼν ὡς ἀμοιβὴν τὸ παράσημον τοῦ Χρυσοῦ Δέρατος. Τῷ 1710 ὁ αὐτοκράτωρ Κάρολος ΙΣΤ΄ ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν τὸ δικαίωμα τοῦ κόπτειν νομίσματα καὶ ἀναγορεύειν εὐγενεῖς. Ἐραστὴς τῶν καλῶν τεχνῶν ἐσχημάτισεν ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Φορχτενστάϊν τὴν περιλάλητον πινακοθήκην ἐξ ἔργων ζωγράφων τῆς Ἀναγεννήσεως, ἥτις ὑπῆρξε μία τῶν πλουσιωτέρων τοῦ κόσμου. Ἀφῆκεν εἴκοσι πέντε τέκνα. Συνέγραψε πλεῖστα θρησκευτικὰ συγγράμματα καὶ μετέφρασεν εἰς τὴν οὐγγρικὴν τὸν ἐπιγραφόμενον «Atlas Marianum», εἰς ὃν περιέλαβεν ἐν χαλκογραφίαις τὰς ἐν Οὐγγαρίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ εὑρισκομένας εἰκόνας τῆς Παρθένου

Εἷς τῶν ἐγγόνων του, ὁ ***Νικόλαος - Ἰωσὴφ Ἐστερχάζυ*** (1714—1790), διεκρίθη ὡς στρατηγὸς καὶ συνήργησεν ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ βασιλέως τῆς Βοημίας ν' ἀναγορευθῇ τῷ 1764 ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωσὴφ Β΄ βασιλεὺς τῶν Ρωμαίων. Ὑπῆρξε καὶ οὗτος ἐραστὴς τῶν καλῶν τεχνῶν, ὡς ὁ πάππος του, ἠγάπα ἰδιαιτέρως τὴν μουσικήν, οἱ δὲ διάσημοι τῶν χρόνων ἐκείνων μουσικοί, ὁ Χάϋδν καὶ ὁ Πλέϋλ, εὗρον παρ' αὐτῷ προστασίαν καὶ διετέλεσαν διευθυνταὶ τοῦ χοροῦ τοῦ παρεκκλησίου του. Τῷ 1783 ἔπεισε τὸν αὐτοκράτορα, ὅπως ὄχι μόνον οἱ πρεσβύτεροι, ἀλλὰ πάντα τὰ μέλη τοῦ οἴκου του φέρωσι τὸν τίτλον τοῦ πρίγκιπος.

Ὁ ἔγγονος τοῦ προηγουμένου, πρίγκιψ ***Νικόλαος Ἐστερχάζυ*** (1765—1833), παρέστη ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Οὐγγαρίας τῷ 1792 εἰς τὴν στέψιν τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου Β΄. Τῷ 1796 ἀπεστάλη ὅπως συγχαρῇ τὸν ἀρχιδοῦκα Κάρολον διὰ τὰς νίκας του, μετὰ δὲ τὴν προσωρινὴν συνθήκην τοῦ Λέμπεν μετὰ τοῦ Βοναπάρτου, ἀπεστάλη εἰς Παρισίους καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος (1798) ἐγένετο ἀρχηγὸς τοῦ ἐπαναστατικοῦ στρατοῦ τῆς Οὐγγαρίας πρὸς ἀπώθησιν τῆς εἰσβολῆς τῶν Γάλλων εἰς τὰ κράτη τῆς Γερμανικῆς αὐτοκρατορίας. Τῷ 1814 διωρίσθη πρεσβευτὴς εἰς Νεάπολιν βασιλεύοντος τοῦ Ἰωακεὶμ Μυρᾶ. Ἐκεῖνο ὅμως ὅπερ κατέστησε τὸν πρίγκιπα τοῦτον διάσημον εἶναι ἡ πινακοθήκη, ἣν κατήρτισε περισυλλέξας μέγα πλῆθος παλαιῶν χαλκογραφιῶν, τὰς ὁποίας μετὰ τῶν λοιπῶν πινάκων ἐκληροδότησεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῆς Βουδαπέστης. Εἰς τοῦτον ὁ αὐτοκράτωρ Ναπολέων προσέφερε τὸ στέμμα τῆς Οὐγγαρίας, ὅπερ οὗτος δὲν ἀπεδέχθη.

Ὁ υἱὸς τούτου πρίγκιψ ***Παῦλος - Ἀντώνιος Ἐστερχάζυ*** (1786—1865) ἤρξατο τοῦ διπλωματικοῦ σταδίου ἐν Λονδίνῳ, τῷ δὲ 1810 ἀπεστάλη εἰς προϋπάντησιν τοῦ πρίγκιπος τοῦ Βαγράμ, ἐπιτετραμμένου ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ναπολέοντος Α΄, ὅπως ζητήσῃ τὴν χεῖρα τῆς ἀρχιδουκίσσης Μαρίας Λουΐζης. Μετὰ τὴν εἰρήνην τῆς Βιέννης μετέβη

Digitized by Google

ὡς πρεσβευτὴς τῆς Αὐστρίας εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Βεστφαλίας, εἶτα παρὰ τῷ πάπᾳ καὶ ἐν τέλει εἰς Λονδῖνον. Ἐπανακάμψας εἰς Οὐγγαρίαν τῷ 1844 μετέσχε τοῦ ἐθνικοῦ κινήματος καὶ διωρίσθη παλατῖνος τοῦ Ὀλδεμβούργου, τῷ 1848 ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν εἰς τὴν ἐπαναστατικὴν κυβέρνησιν τοῦ Βαττυάνυ, ἀλλὰ τάχιστα ἀποσυρθεὶς αὐτῆς δὲν μετέσχεν ἔκτοτε τῆς πολιτικῆς.

Ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀνωτέρω πρίγκιψ ***Μαυρίκιος Ἐστερχάζυ*** (1804—1890) ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἀρχηγῶν τοῦ συντηρητικοῦ κόμματος τῶν Οὔγγρων ἀριστοκρατῶν καὶ συμμετάσχε τῷ 1861 τῆς σχηματισθείσης ἐν Σέμεριγκ κυβερνήσεως, ἥτις ἐκήρυξε τὴν διάλυσιν τῆς οὐγγρικῆς διαίτης καὶ ἐγκατέστησε τὸ δικτατορικὸν σύστημα. Ὑπουργὸς ἄνευ χαρτοφυλακίου ἀπὸ τοῦ 1865 μέχρι τοῦ 1866 κατεπολέμησε πᾶσαν μετὰ τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Βερολίνου συνεννόησιν. Κατασταθεὶς ὕποπτος τῷ 1867 ἀπεσύρθη ὁριστικῶς τῆς πολιτικῆς καὶ ἔζη εἰς τὴν Βιέννην καὶ εἰς τὴν Δρέσδην, λησμονηθεὶς παντελῶς ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του. Θ. Β.

—***Ἐστερχάζυ*** (Esterházy), ***Μαρία-Κάρολος-Φερδινάνδος, κόμης***—. Γάλλος ταγματάρχης, οὐγγρικῆς καταγωγῆς (1847—1901). Οὗτος τῷ 1893 ἐγένετο συνεργὸς κλοπῆς ἐμπιστευτικῶν ἐγγράφων τοῦ Γραφείου πληροφοριῶν τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου τῆς Γαλλίας, πωληθέντων εἰς τὴν Γερμανίαν. Τὰ ἔγγραφα ταῦτα προήρχοντο ἐκ τοῦ τμήματος στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ἀμύνης φρουρίων, ἐφυλάσσοντο δὲ ἐντὸς σιδηροῦ κιβωτίου καὶ οὐδεὶς ἕτερος ἐλάμβανε γνῶσιν πλὴν τοῦ διευθυντοῦ τοῦ γραφείου τούτου. Ἡ πρᾶξις αὕτη ἐπεβάρυνε κατ' ἀρχὰς τὸν λοχαγὸν Ἀλφρέδον Δρεϋφους, ὅστις καὶ κατεδικάσθη ἐπὶ προδοσίᾳ εἰς ἐξορίαν εἰς τὴν νῆσον τοῦ Διαβόλου. Ὅταν ὅμως τῷ 1896 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς ὑπηρεσίας, ἧς τὰ ἔγγραφα ἐκλάπησαν, ὁ συνταγματάρχης Γεώργιος Πικάρ, ἀνεῦρεν εἰς τινα φάκελον κατατεμαχισμένην ἐπιστολήν, ἥτις ἐγέννησεν εἰς αὐτὸν τὴν ὑπόνοιαν, ὅτι ἄλλος ἦτο ὁ ἔνοχος τῆς πράξεως, δι' ἣν κατὰ δικαστικὴν πλάνην κατεδικάσθη ὁ Δρεϋφους, μετὰ μακρὰν δὲ ἔρευναν ἐπείσθη ὅτι ἡ ἐπιστολὴ ἐκείνη εἶχε γραφῆ ὑπὸ τοῦ Ἐστερχάζυ, ὅστις εἶχε λάβει ἀντίγραφον καὶ ἄλλων ἐμπιστευτικῶν ἐγγράφων. Αἱ συλλεγεῖσαι περὶ αὐτοῦ πληροφορίαι τὸν παρουσίαζον ἄνθρωπον διεφθαρμένον καὶ ἱκανὸν πρὸς διάπραξιν παντὸς ἐγκλήματος, ὁ δὲ πολυτελὴς βίος τὸν ὁποῖον διῆγε, δυσανάλογος πρὸς τὰ οἰκονομικά του μέσα, ἀπεδείκνυεν ὅτι οὗτος εἶχεν ἄλλοθεν μυστικοὺς πόρους. Τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν, πληροφορηθὲν ταῦτα, διέταξε τακτικὴν ἀνάκρισιν ἀνατεθεῖσαν εἰς τὸν στρατηγὸν Πελλιέ. Ἀλλ' ἡ ἀνάκρισις ἔβαινε βραδύτατα, καθ' ὅσον τὸ μὲν καταδικάσαν τὸν Δρεϋφους δικαστήριον δὲν ἤθελε νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν πλάνην του, οἱ δὲ πραγματικοὶ ἔνοχοι ἐξῆψαν τὸ κρατοῦν τότε ἀντισημιτικὸν πνεῦμα (ὁ Δρεϋφους ἦτο Ἰσραηλίτης). Αἱ ἀντισημιτικαὶ ἐφημερίδες ἔφερον τὸ ζήτημα εἰς τὴν δημοσιότητα καὶ προεκλήθη ἐκ τούτου σκάνδαλον, λαβὸν τεραστίας διαστάσεις. Παρ' ὅλα ὅμως ταῦτα καὶ παρὰ τὰς διαβεβαιώσεις τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν Billot εἰς τὴν βουλήν, ὅτι ὁ Δρεϋφους νομίμως καὶ δικαίως κατεδικάσθη, ὁ Πικὰρ ἐπέμενεν ὅτι ὁ Ἐστερχάζυ ἦτο ὁ ὑπεξαιρέσας καὶ πωλήσας τὰ ἔγγραφα. Καταδιωχθεὶς οὗτος καὶ ἀποστρατευθεὶς ἐξηκολούθησε τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς δικαιοσύνης, ἡ δὲ δημοσιευθεῖσα τότε περίφημος διαμαρτυρία τοῦ Ζολᾶ πρὸς τὸν πρόεδρον τῆς δημοκρατίας Φελὶξ Φὸρ ἐπλήρωσε θορύβου ὁλόκληρον τὸν κόσμον, καὶ ὁ Ἐστερχάζυ μετὰ τῆς συνενόχου του Παῦς συνελήφθη, ἀλλὰ τὸ δικαστήριον εἰς ὃ παρεπέμφθη ἀπήλλαξεν αὐτόν, ὅτε ὁ ἐξάδελφός του Χριστιανὸς Ἐστερχάζυ κατέθεσε τὰ περὶ τῶν σχέσεων αὐτοῦ πρὸς τοὺς Γερμανοὺς πράκτορας, ἐπιστοποίησεν ὅτι ἡ εὑρεθεῖσα ἐπιστολὴ ἦτο ἰδική του καὶ ὅτι οὗτος ἦτο ὁ συντάκτης τῶν δημοσιευθέντων εἰς τὴν «Ἀστραπὴν» ἀντισημιτικῶν ἄρθρων. Αἱ ἀποκαλύψεις αὗται ἐπεδείνωσαν τὴν θέσιν τοῦ Ἐστερχάζυ, ὅστις ἐδραπέτευσεν εἰς Λονδῖνον. Ἡ κατὰ τοῦ Δρεϋφους ἀπόφασις ἀνῃρέθη καὶ ἀναθεωρηθεῖσα κατέδειξε τὴν ἀθῳότητα αὐτοῦ, οὕτω δὲ μετὰ τετραετῆ ἀγῶνα, προκαλέσαντα κρίσιν σαλεύσασαν αὐτὸ τὸ πολίτευμα, ἀποκατεστάθη τὸ δίκαιον. Περὶ τὸ τέλος τοῦ βίου του ὁ Ἐστερχάζυ ὡμολόγησε τὴν ἐνοχήν του. Ἀπέθανεν οὗτος ἐν ἐσχάτῃ ἀθλιότητι φέρων τὸ στίγμα τοῦ προδότου. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Φερδινάνδος Ἐστερχάζυ.

ἐστήρ, —*έρος* (ὁ) *[Ὀργ. Χημ.]* βλ. *ἐστέρες*.

ἑστία (τό)· ὁ τόπος τῆς οἰκίας ὅπου ἀνάπτεται πυρὰ πρὸς πυρασκευὴν φαγητοῦ καὶ θέρμανσιν, κοιν. *γωνιά, παραγωνιά, τζάκι* || ἡ πρὸς θέρμανσιν μόνον ἑστία τῶν νεωτέρων οἰκιῶν || τὸ φουρνέλλο τοῦ μαγειρείου || καθόλου ὁ τόπος τῆς πυρᾶς τοῦ ἀτμολέβητος, τῆς καμίνου κτλ. || «ἑστία τοῦ πυροβόλου ὅπλου» τὸ σημεῖον ἐπὶ τοῦ ὁποίου παράγεται σπινθήρ, κοιν. τὸ *βιδόνι* || εἰς τὰς ὑπονομεύσεις, τὸ σημεῖον, ὁ χῶρος ὅπου τοποθετοῦνται αἱ ἐκρηκτικαὶ ὗλαι || μεταφ. ἡ οἰκία, ἡ κατοικία, ὁ τόπος τῆς διαμονῆς: «οἱ στρατιῶται ἀπεστάλησαν —, ἐπανέρχονται εἰς τὰς ἑστίας των», «πατρῷα ἑστία» || ὁ τόπος τῆς δημιουργίας, τῆς παραγωγῆς, τῆς ἀναπτύξεως: «ἡ ἑστία τῶν φώτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ» || «ἡ ἑστία τοῦ κακοῦ, — τοῦ νοσήματος» τὸ σημεῖον ὅπου ἀναπτύσσεται καὶ ἐξαπλοῦται τὸ κακόν, τὸ νόσημα || τὸ σημεῖον τῆς συνόδου τῶν φωτεινῶν ἀκτίνων || μία τῶν ἀρχαίων θεῶν, ἀδελφὴ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἥρας.

—*[Ἐγκυκλ.]* Ἡ ἑστία (κοιν. *τζάκι*) ὑπὸ τὴν σημερινὴν αὐτῆς ἔννοιαν, τοῦ ἰδιαιτέρου μέρους τοῦ δωματίου, ἐντετοιχισμένου καὶ ἀποτελοῦντος ἀναπόσπαστον οἰκοδομικὸν μέλος τῆς οἰκίας, ἐνεφανίσθη, καθ' ὅσον τοὐλάχιστον φαίνεται ἐκ τῶν διασωθέντων εὑρημάτων καὶ τῆς μνείας τῶν συγγραφέων, μόλις κατὰ τὸν ΙΑ' μ. Χ. αἰῶνα. Παλαιότερον, τόσον ἐν Ῥώμῃ ὅσον καὶ ἐν Ἑλλάδι, πρὸς θέρμανσιν τῆς οἰκίας καὶ παρασκευὴν τῶν φαγητῶν ἐγίνετο χρῆσις ἑστιῶν συνισταμένων ἐξ ἁπλοῦ λίθου φέροντος κοίλωμα ἢ ἐκ φουρνέλου ἐκ πλίνθων, ἀποτελουμένου ἐξ ἑνὸς μέρους φέροντος τὴν πυρὰν καὶ δευτέρου κάτωθεν τοῦ πρώτου, ὁπόθεν ἐγίνετο ὁ ἀερισμός. Ἡ τοιαύτη ἑστία εἰς τὰς παλαιὰς κωνικὰς καλύβας τῆς Ῥώμης, τὰς ἀρχεγόνους ἐτρουσκικὰς τετραπλεύρους οἰκίας καὶ τὰς παλαιοτάτας κυκλικὰς οἰκίας τῆς Τύρινθος, Ὀρχομενοῦ, Μυκηνῶν κ.ἄ., ἐτοποθετεῖτο εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου δωματίου τῆς οἰκίας, ἄνωθεν δὲ τούτου ἠνοίγετο ὀπὴ ἐπὶ τῆς στέγης, ὁπόθεν ἐγίνετο ἀτελέστατος ἀερισμὸς τοῦ χώρου ἀπὸ τοῦ πληροῦντος αὐτὸν καπνοῦ, ἐξ οὗ καὶ αἱ ὀνομασίαι «μέλαθρον» καὶ «ἄτριον» (atrium). Πρὸς ἀποφυγὴν μάλιστα τοῦ καπνοῦ τούτου εἰδικαὶ μέθοδοι ἐπενοήθησαν, δι' ὧν ἐξηραίνοντο τὰ ξύλα ὅπως μετριάζηται ὁ ἐξ αὐτῶν καπνός, παρεσκευάζοντο δὲ καὶ τὰ λεγόμενα «ἄκαπνα» (καὶ λατιν. acapna) ξύλα μὴ ἀναδίδοντα καπνὸν κατὰ τὴν καῦσιν αὐτῶν. Παρὰ τὴν ἑστίαν ταύτην, ἥτις ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ ὡς βωμός, ὑπῆρχεν ἐνίοτε καὶ τὸ λεγόμενον «κρίβανον» ἀποκλειστικῶς χρησιμοποιούμενον διὰ τὴν ἕψησιν σίτου, ἄρτου, κρέατος κ.ἄ.

Μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀρχαίου οἴκου, ἡ ἑστία παρέμεινε κατὰ τὴν ὁμηρικὴν ἐποχὴν ἐντὸς τῆς μεγάλης αἰθούσης, τῆς καλουμένης «μέγαρον». Εἰς μεταγενεστέρας ἐποχὰς ἐν Ἀθήναις κατέχει τὸ κέντρον τοῦ πρώτου μετὰ τὴν αὐλὴν δωματίου, μετὰ δὲ τὴν ἐπινόησιν, τῶν μαγειρείων ὡς ἰδιαιτέρων μερῶν τῆς οἰκίας, παραμένει καὶ πάλιν

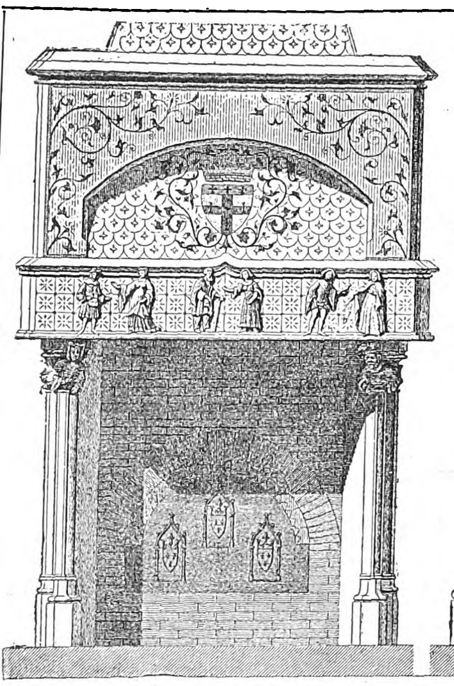

Ἑστία τοῦ ΙΑ' αἰῶνος.
[Μουσεῖον Cluny.]

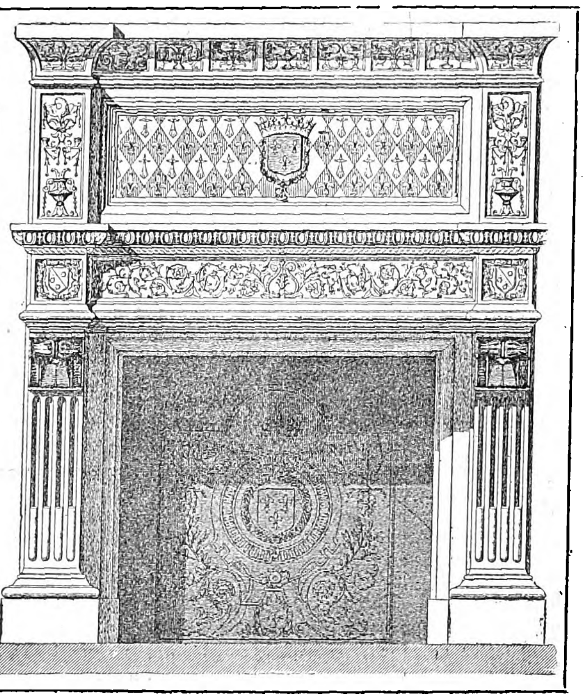

Ἑστία τοῦ ΙΕ' αἰῶνος.
[Hôtel d' Alluys, ἐν Μπλουὰ τῆς Γαλλίας.]

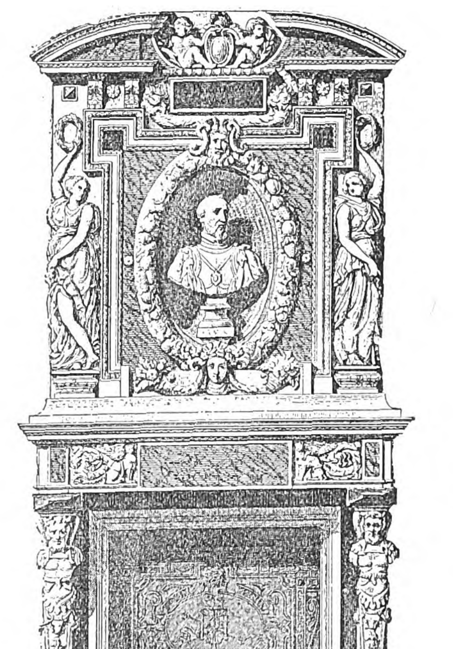

Ἑστία τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος.
[Φρούριον Βιλλρουά.]

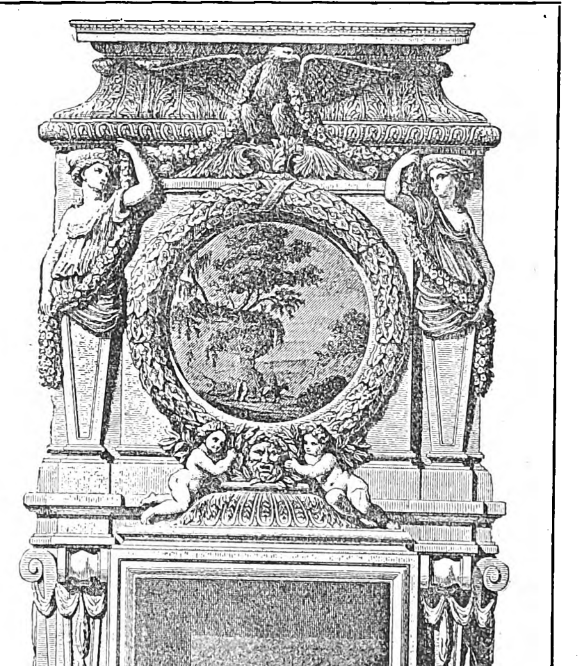

Ἑστία τοῦ ΙΖ' αἰῶνος.
[Ἔργον τοῦ Λὲ Πώτρ.]

Digitized by Google

ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ δωματίου χρησιμοποιουμένη μόνον ὡς βωμὸς καὶ πρὸς θέρμανσιν. Ἀργότερον ἐπενοήθησαν διάφορα μέσα πρὸς διοχέτευσιν τῶν καπνῶν, ὡς ἡ καπνοδόχη καὶ τὰ λεγόμενα *ὑπόκαυστα*, δι' ὧν ἡ θέρμανσις ἐγίνετο κατὰ τρόπον παρόμοιον πρὸς τὸν ὑπὸ τῶν σημερινῶν καλοριφέρ. Πρὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος ἐκτισμέναι ἑστίαι (τζάκια) ὑπάρχουν οὐχὶ ἐντὸς τοῦ τοίχου, ὡς παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ παρὰ τὸν τοῖχον. Ἀποτελοῦνται ἐκ τριῶν καθέτων πρὸς τὸ πάτωμα πλευρῶν, ὧν τὴν μίαν ἀποτελεῖ αὐτὸς οὗτος ὁ τοῖχος τοῦ δωματίου· ἄνωθεν τῆς ἑστίας ταύτης συνεχίζεται καπνοδόχος μέχρι τῆς ὀροφῆς. Τοιαῦται ἑστίαι ὑποτυπωδῶς μόνον ἀναφέρονται, ὑπάρχουσαι παρ' ἀρχαίοις. Μετὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα ἡ ἑστία οἰκοδομεῖται ἐντὸς τοῦ πάχους τοῦ τοίχου· ὅλη ἡ καπνοδόχος διέρχεται διὰ τοῦ τοίχου, ἐξέχει δὲ τοῦ τοίχου τὸ κατώτερον μέρος τῆς ἑστίας, ἀποτελέσαν σπουδαιότατον στοιχεῖον ἐν τῇ διακοσμήσει τῶν δωματίων. Πλεῖστοι ρυθμοὶ οἰκοδομικοὶ ἑστιῶν ἐδημιουργήθησαν, ὡς σχεδιασταὶ δὲ καὶ ἐκτελεσταὶ ἑστιῶν διέπρεψαν διάσημοι γλύπται καὶ ἀρχιτέκτονες, ὡς ὁ Γκυγιὸ ντὲ Μπωγκρὰν (1528) ἐκτελέσας τὴν ἐν Hôtel d'Alluys, τοῦ Μπουὰ τῆς Γαλλίας, ἑστίαν, περίφημον διὰ τὴν ἐναλλαγὴν ξύλου, μαρμάρου καὶ ἄλλων λίθων, ὁ Ροβενάτσο, τοῦ ὁποίου ἑστία ἐναπόκειται εἰς τὸ ἐν Φλωρεντίᾳ Ἐθνικὸν μουσεῖον, ὁ Βερνάρδος Ροσσελῖνο κατασκευάσας τὴν ἑστίαν τοῦ ἀνακτόρου Πικκολόμινι τῆς ἐν Ἰταλίᾳ Πιέντσας, κ. ἄ. Διὰ τὴν τέχνην διακρίνονται ἐπίσης ἐν Γαλλίᾳ αἱ ἑστίαι τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Chambord, τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Πουατιέ, ἡ ἐν τῷ Δημοτικῷ μουσείῳ τῆς Ρουέννης κ.ἄ., ἐν Ἰταλίᾳ δὲ ἡ ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν ἐλευθερίων τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν τοῦ Βατικανοῦ.

Ἡ ἑστία σήμερον, εἰς τὰς πτωχοτέρας τάξεις, ἰδίως εἰς τὰς οἰκίας τῶν χωρικῶν, χρησιμοποιεῖται καὶ διὰ τὴν παρασκευὴν φαγητῶν καὶ διὰ θέρμανσιν. Ἐνιαχοῦ αἱ ἑστίαι τοποθετοῦνται εἰς τὸ μέσον τοῦ δωματίου, ὅπως εἰς τὴν ἀρχαιότητα ὁ βωμός· συνήθως ὅμως εἶναι ἐντετειχισμέναι, τροφοδοτοῦνται δὲ πάντοτε διὰ καυσοξύλων. Ἀντιθέτως αἱ ἑστίαι τῶν μαγειρείων τῶν ἀστικῶν οἰκιῶν εἶναι πλινθόκτιστοι, ἔχουν δὲ δύο ἢ περισσότερα φουρνέλλα, διατεταγμένα συνήθως κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ δύνανται συγχρόνως νὰ παρασκευασθοῦν περισσότερα τοῦ ἑνὸς φαγητά. Αἱ νεώτεραι ἑστίαι εἶναι μετάλλιναι, ὡς καύσιμος δὲ ὕλη χρησιμοποιεῖται φωταέριον ἢ καὶ ἠλεκτρικὸν ρεῦμα. Ὑπάρχουν ὅμως ἑστίαι τοῦ τύπου τούτου λειτουργοῦσαι μὲ κὸκ ἢ καὶ ἄλλου τύπου ἄνθρακα.

Π. Ν. Π.—Α. ΣΤ.

— *[Ὑγιειν.]* Ἡ δι' ἑστιῶν *θέρμανσις* συνιστᾶται ὑπὸ τῆς ὑγιεινῆς διὰ τὰ οὐχὶ λίαν ψυχρὰ κλίματα. Ἔχει τὸ πλεονέκτημα ὁ τρόπος οὗτος τῆς θερμάνσεως, ὅτι ἀερίζει μεγάλως τοὺς θερμαινομένους χώρους, πρᾶγμα ὅπερ θεωρεῖται ἀπὸ ὑγιεινῆς ἀπόψεως ἡ βάσις πάσης τεχνητῆς θερμάνσεως. Ἀντιθέτως ὅμως μέγα μειονέκτημα τῆς δι' ἑστιῶν θερμάνσεως εἶναι ὅτι καθίσταται πολυδάπανος, χωρὶς καὶ νὰ ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐπαρκὴς θέρμανσις τῶν οἰκημάτων. Καὶ τοῦτο, διότι τὸ παραγόμενον θερμαντικὸν διαχέεται δι' ἀκτινοβολίας μόνον καὶ οὐχὶ δι' ἀγωγιμότητος, ἐξ ἄλλου δὲ μόλις ποσότης τις ἀέρος θερμανθῇ εἰσδύεται βιαίως εἰς τὴν καπνοδόχον τῆς ἑστίας καὶ ἐξέρχεται τοῦ δωματίου, λόγῳ δὲ τοῦ οὕτω δημιουργηθέντος κενοῦ ἐκ τῶν ἔξωθεν εἰσορμᾷ ρεῦμα ψυχροῦ ἀέρος καὶ οὕτω εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑψωθῇ ἡ θερμοκρασία τοῦ δωματίου ὁμοιομερῶς. Διὰ ποικίλων τρόπων ἐπετεύχθη ἡ βελτίωσις τῆς λειτουργίας τῶν ἑστιῶν (κυρίως ὑπὸ τοῦ Galton), οὕτως ὥστε νὰ συνδυάζεται ὁ καλὸς ἀερισμὸς μετὰ τῆς θερμάνσεως τοῦ χώρου, πάντως ὅμως ἡ δι' ἑστιῶν θέρμανσις παραμένει ἐν μειονεκτικῇ θέσει μεταξὺ τῶν ἄλλων τρόπων τῆς τεχνητῆς θερμάνσεως.

Κ. Κ.

— *[Μηχανολ.]* Καλεῖται *ἑστία* συσκευή, ἐντὸς τῆς ὁποίας γίνεται ἡ καῦσις τῶν ὑλῶν, πρὸς παραγωγὴν θερμότητος ἢ χημικῆς κατεργασίας. Ἀναλόγως τῆς φύσεως τοῦ καυσίμου καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς καύσεως ἡ ἑστία ἔχει διάφορον μορφὴν καὶ σχῆμα. Προκειμένου περὶ στερεῶν καυσίμων δύναται καὶ νὰ μὴ περιλαμβάνῃ ἐσχάραν (διὰ ξύλα, γαιάνθρακας, ξυλάνθρακας, ὡς εἰς τὰς πυρὰς τῶν σιδηρουργῶν), συνήθως ὅμως εἰς τὰς ἑστίας ὅπου καίεται μεγάλη ποσότης καυσίμου ὑπάρχει ἐσχάρα, ἥτις ἐπιτρέπει τὴν διέλευσιν τοῦ ἀναγκαίου διὰ τὴν καῦσιν ἀέρος καὶ τὴν πτῶσιν τῆς τέφρας. Κατηγορία ἐσχαρῶν διὰ στερεὰ καύσιμα εἶναι ἡ *ἐπίπεδος*, ἡ *κεκλιμένη* καὶ ἡ *κλιμακωτή*. Τὰ ἀέρια τῆς καύσεως διέρχονται διὰ τῶν καπναγωγῶν σωλήνων καὶ δίδουν τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς θερμότητός των εἰς τὸ ὕδωρ, πρὶν ἢ ἐξέλθουν ἀπὸ τῆς καπνοδόχου.

Ἡ ἑστία λέγεται *ἐσωτερικὴ* μέν, ὅταν ἡ πυρὰ περιβάλλεται ὁλόκληρος ὑπὸ τοιχωμάτων ἐρχομένων εἰς ἐπαφὴν μὲ ὕδωρ, *ὑποκειμένη* δέ, ὅταν μόνον μὲ τὰ κατώτερα τμήματα εὑρίσκηται εἰς ἐπαφὴν (λέβητες μετὰ ὑδροσωλήνων). Πολλάκις ἡ πυρὰ εὑρίσκεται ἐπὶ ἰδιαιτέρας κατασκευῆς εἰς τοιχοποιίας ἢ ἐνίοτε ἐπὶ αἱρετῆς σιδηρᾶς πυξίδος πρὸ τοῦ λέβητος, εἰς σπανιωτέρας δὲ περιπτώσεις συναντῶνται ἑστίαι πρὸ τοῦ λέβητος καὶ ἐσωτερικαὶ ἢ ὑποκείμεναι συγχρόνως.

Εἰδικαὶ διατάξεις ἔχουν ἐφαρμοσθῇ πρὸς ἐπίτευξιν κατὰ τὸ δυνατὸν τελειοτέρας καύσεως (προσφύσησις καὶ ρύθμισις ἀέρος καύσεως, ἑλκυσμοῦ κλπ.), καθὼς καὶ πρὸς αὐτόματον ἐξυπηρέτησιν τῆς ἐσχάρας (αὐτόματος τροφοδότησις, ἀφαίρεσις τῆς σκωρίας καὶ ἐν γένει ἐπιμέλεια τῆς ἐσχάρας). Τελευταίως ἤρχισεν ἐφαρμοζομένη ἡ καῦσις κονιοποιημένου ἄνθρακος, κατὰ τρόπον παρεμφερῆ πρὸς τὴν καῦσιν ὑγρῶν. Διὰ ὑγρὰ καύσιμα γίνεται χρῆσις ἐκτοξευτήρων, δι' ὧν ψεκάζονται ταῦτα μετὰ προθέρμανσιν εἴτε διὰ πιέσεως ὑπὸ ἀντλίας, εἴτε δι' ἀέρος ὑπὸ χαμηλὴν πίεσιν, εἴτε δι' ἀτμοῦ, καὶ εἰς ἀτμώδη πλέον κατάστασιν ἀναμιγνύονται μετὰ τοῦ ἀέρος καύσεως, συνήθως καὶ τούτου προθερμασμένου. Ἐνίοτε τὰ ὑγρὰ καύσιμα εἰσάγονται εἰς τὸν χῶρον καύσεως, ἀφοῦ προηγουμένως ἀτμοποιηθῶσι. Προκειμένου περὶ ἀερίων καυσίμων, ταῦτα ὡς καὶ ὁ ἀναγκαιῶν ἀὴρ ὁδηγοῦνται διὰ κεχωρισμένων σωλήνων εἰς τὴν ἑστίαν, ὅπου διατηρεῖται βοηθητικὴ πυρά, ἢ ἐμφυσῶνται εἰς αὐτὴν δι' ἐκτοξευτήρων.

Θ. Χ.—Ε. Γ. Α.

— *[Ναυτ.]* Καλεῖται ἑστία (κοιν. *φοῦρνος*) τὸ μέρος τοῦ ναυτικοῦ ἀτμολέβητος, εἰς ὃ γίνεται ἡ καῦσις τοῦ καυσίμου, καὶ ὅπερ ἔχει ἄνωθεν μὲν τὸν *ὑδροθάλαμον*, κάτωθεν τὰς *τεφροδόκας*, ἔμπροσθεν τὰς *θύρας* καὶ ὄπισθεν τὸν *φλογοθάλαμον*. Οὕτως, εἰς τοὺς συνήθεις ναυτικοὺς ἀτμολέβητας μετ' ἐπιστρεφομένης φλογός, ἡ ἑστία 6 συγκοινωνεῖ πρὸς τὴν *καπνοδόχον* 1, διὰ τοῦ *φλογοθαλάμου* 5, τῶν *αὐλῶν* 4 καὶ τοῦ ὑπὸ τὴν βάσιν τῆς καπνοδόχου 1 *καπνοθαλάμου* (βλ. σχῆμα).

Σ. Ε. Λ.

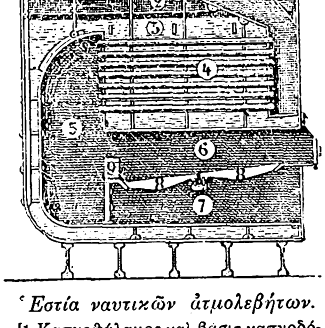

Ἑστία ναυτικῶν ἀτμολεβήτων.

[1 Καπνοθάλαμος καὶ βάσις καπνοδόχου. 2 Ἀτμοθάλαμος. 3 Ὑδροθάλαμος. 4 Αὐλοί. 5 Φλογοθάλαμος. 6 Ἑστία. 7 Τεφροδόκη. 8 Ἐσχάραι. 9 Προεσχάρια.]

— *[Μαθ.]* Καλεῖται *ἑστία* μιᾶς ἐπιπέδου καμπύλης τὸ σημεῖον Ε, τὸ ὁποῖον εἶναι τομὴ δύο ἐφαπτομένων τῆς καμπύλης διερχομένων διὰ τῶν δύο κυκλικῶν σημείων (points cycliques), δηλαδὴ διὰ τῶν δύο φανταστικῶν σημείων καὶ ἐπ' ἄπειρον, τῶν κοινῶν εἰς ὅλους τοὺς κύκλους ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου. Διὰ τὰς κωνικὰς τομὰς τὰ σημεῖα ταῦτα συμπίπτουν πρὸς τὰ σημεῖα τοῦ ἐπιπέδου, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἡ ἀπόστασις ἑνὸς οἱουδήποτε σημείου τῆς καμπύλης εἶναι πρώτου βαθμοῦ ὡς πρὸς τὰς συντεταγμένας του. Ἡ ἔλλειψις ἔχει δύο ἑστίας Ε καὶ Ε' κειμένας ἐπὶ τοῦ μεγάλου ἄξονος αὐτῆς καὶ ἑκατέρωθεν τοῦ κέντρου εἰς ἀπόστασιν ἴσην πρὸς $\sqrt{\alpha^2 - \beta^2}$ (ἔνθα α καὶ β ὁ μέγας καὶ μικρὸς ἡμιάξων τῆς ἐλλείψεως). Ἀπὸ τῶν ἑστιῶν Ε καὶ Ε' τὸ ἄθροισμα τῶν ἀποστάσεων παντὸς σημείου τῆς ἐλλείψεως εἶναι σταθερὸν καὶ ἴσον πρὸς 2α. Εἰς τὴν ὑπερβολὴν εἶναι τὰ δύο σημεῖα τοῦ τέμνοντος αὐτὴν ἄξονος, τὰ ὁποῖα κεῖνται ἐπίσης ἑκατέρωθεν τοῦ κέντρου αὐτῆς καὶ εἰς ἀπόστασιν ἴσην πρὸς $\sqrt{\alpha^2 + \beta^2}$. Εἰς τὴν παραβολὴν ὑπάρχει μόνον μία ἑστία εἰς πεπερασμένην ἀπόστασιν καὶ εἶναι τὸ σημεῖον τοῦ ἄξονος αὐτῆς τὸ εὑρισκόμενον εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς ἴσην πρὸς τὸ ἥμισυ τῆς παραμέτρου αὐτῆς μ (ἂν ἡ ἐξίσωσις τῆς παραβολῆς εἶναι $y^2 = 2\mu\chi$).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Salmon*, Traité de Géometrie analytique (à deux dimensions).— *Salmon*, Traité de Géometrie analytique (courbes planes).

Σ. ΜΥΛΛΕΡ-ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

— *[Φυσ.]* Βλ. *κάτοπτρα σφαιρικά, φακοί.*

— *[Ὀφθαλμολ.]* Εἰς τὸν ὀφθαλμὸν διακρίνομεν δύο κυρίας *ἑστίας*, τὴν προσθίαν καὶ τὴν ὀπισθίαν. Ἀμφότεραι κεῖνται ἐπὶ τοῦ ὀπτικοῦ ἄξονος, ἡ μὲν προσθία 13 χστμ. πρὸ τοῦ κερατοειδοῦς, ἡ δὲ ὀπισθία 23 χστμ. ὄπισθεν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς μεταξὺ ὠχρᾶς κηλῖδος καὶ θηλῆς, καὶ ἔχουσι τὴν ἑξῆς ἰδιότητα: Ἀκτῖνες παράλληλοι προσπίπτουσαι ἐκ τῶν ἔξω ἐπὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ μετὰ διάθλασιν συγκλίνουσιν ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ἑστίας, ἐνῷ αἱ ἐκ τοῦ βυθοῦ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐκπορευόμεναι παράλληλοι ἀκτῖνες συγκλίνουσιν ἐπὶ τῆς προσθίας ἑστίας. Ἐκτὸς τῶν ἄνω κυρίων ἑστιῶν ὑπάρχει καὶ ἡ ἑστία, εἰς ἣν σχηματίζεται τὸ εἴδωλον τοῦ ὁρωμένου ἀντικειμένου κειμένη ἐπὶ τῆς ὠχρᾶς κηλῖδος.

Β. ΑΔ.

— *[Ψυχολ.]* Καλεῖται κατὰ τὸν Wundt (Handbuch d. Psychologie σ. 139 κ.ἑξ.) *ἑστία ὀπτικὴ* ἢ *ὀπτικὸν σημεῖον τῆς συνειδήσεως* τὸ μέρος ἐκεῖνο τῶν ἐν τῇ συνειδήσει παραστάσεων, τὸ ὁποῖον φωτιζόμενον ὑπὸ τῆς προσοχῆς εἰς ἑκάστην στιγμὴν εἶναι τὸ σαφέστερον μέρος τοῦ συνόλου ὀπτικοῦ πεδίου τῆς συνειδήσεως, τοῦ περιλαμβάνοντος ὅλας ἐκείνας τὰς παραστάσεις, αἱ ὁποῖαι δὲν ἀνήκουν εἰς τὸ ἀσυνείδητον. Διὰ πολλῶν πειραμάτων ἀπεδείχθη ὅτι εἰς τὴν ἑστίαν τῆς συνειδήσεως δύνανται ταυτοχρόνως νὰ συνυπάρξωσι, φωτιζόμεναι ἐξ ἴσου ὑπὸ τῆς προσοχῆς, ἕως ἓξ διάφοροι παραστάσεις.

—Α.

— **ἑστία, χαμηλή**— (γαλλ. bas-foyer) *[Μεταλλ.]*. Ἀρχαιοτάτη καὶ ἁπλουστάτη μεταλλουργικὴ κάμινος ἀποτελοῦσα τὸν πρῶτον βαθμὸν ἐξελίξεως ἀπὸ τοῦ ἁπλοῦ σωροῦ, πρὸς ἀναγωγὴν τῶν μεταλλευμάτων καὶ κάθαρσιν τῶν μετάλλων. Σύγκειται ἐκ σωροῦ καταλλήλου καυσίμου ὕλης, ἰδίως ξυλανθράκων (ἀλλὰ καὶ ξύλων, γαιανθράκων, κὸκ ἀναλόγως τῆς φύσεως τῆς ἐργασίας καὶ τῆς ὑπαρχούσης καυσίμου ὕλης), εἰς τὸ μέσον τῆς ὁποίας τίθεται τὸ μετάλλευμα ἢ τὸ πρὸς κάθαρσιν μέταλλον. Ἐντὸς τῆς οὕτω σχηματιζομένης ἑστίας καταλήγει τὸ *ἀκροφύσιον*, ἤτοι τὸ στόμιον φυσητῆρος πρὸς ἐμφύσησιν τοῦ ἀπαιτουμένου ἀέρος διὰ τὴν καῦσιν. Ἡ συσκευὴ αὕτη συμπληροῦται εἰς διαφόρους κατὰ καιροὺς τελειοποιήσεις διὰ κατακορύφων παρειῶν καὶ ἀποτελεῖ χαμηλὸν ὀρθογώνιον κατασκεύασμα πλάτους 0,50 ἕως 1.00 μ., μήκους 1.00 ἕως 1.50 μ., ἐπενδεδυμένον διὰ πυριμάχων οὐσιῶν ἢ διὰ πλακῶν χυτοσιδήρου μετὰ ἢ ἄνευ ψύξεως διὰ κυκλοφορίας ὕδατος, ὡς καὶ ἐνίοτε διὰ τοποθετήσεως ἄνωθεν καπναγωγοῦ πρὸς προφύλαξιν τῶν ἐργατῶν. Ἐντὸς τῆς ἑστίας ταύτης διακρίνονται διάφοροι ζῶναι: ὀξειδωτικὴ καὶ λίαν θερμὴ πλησίον τοῦ ἀκροφυσίου, ἀναγωγικὴ καὶ ὀλιγώτερον θερμὴ εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον, οὐδετέρα εἰς τὸ μέσον. Ἡ χαμηλὴ ἑστία χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν παρασκευὴν ἐλατοῦ σιδήρου ἢ χάλυβος, εἴτε ἀπ' εὐθείας ἐκ μεταλλευμάτων πλουσίων καὶ καθαρῶν, εἴτε διὰ τῆς ἀναγωγῆς χυτοσιδήρου προερχομένων ἐξ ὑψικαμίνων ἢ τῶν προηγηθεισῶν ἱστορικῶς ἀρχαίων φρεατοειδῶν καμίνων (ἀρχαῖαι μέθοδοι, καταλανικὴ μέθοδος κτλ.)· χρησιμοποιεῖται ἐπίσης διὰ τὴν παρασκευὴν μολύβδου, χαλκοῦ κτλ. διὰ φρύξεως καὶ ἀναγωγῆς. Ἡ χαμηλὴ ἑστία ἐπιτρέπει τὴν ταυτόχρονον κατεργασίαν μόνον ὀλίγων ἑκατοντάδων χιλιογράμμων μεταλλεύματος ἢ μετάλλου καὶ κατὰ τρόπον οὐχὶ συνεχῆ, διότι πρέπει αἱ σκωρίαι καὶ τὸ μέταλλον νὰ μετατοπίζωνται εἰς τὰς διαφόρους ζώνας ὀξειδώσεως καὶ ἀναγωγῆς σὺν τῇ προόδῳ τῆς ἐργασίας καὶ νὰ ἀποχωρίζωνται τῇ ἐπεμβάσει τῶν ἐργατῶν.

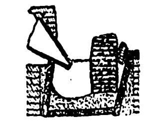

Κάμινος χαμηλῆς ἑστίας.

Παρουσιάζει μεγάλας ἀπωλείας μετάλλου εἰς τὰς σκωρίας, αἵτινες πολλάκις ἀνατήκονται πρὸς ἀνάκτησιν αὐτοῦ, καὶ εἰς ἀέρια ἐὰν πρόκειται περὶ μολύβδου, ἀπαιτεῖ μεγάλην κατανάλωσιν καυσίμου ὕλης, λόγῳ διαφόρων ἀπωλειῶν, ὡς π.χ. ἀκτινοβολίας, ἥτις μάλιστα καθιστᾷ ἐπιπονωτάτην τὴν ἐργασίαν εἰς τοὺς ἐργάτας. Παρεῖχεν ὅμως συνήθως μέταλλον λίαν καθαρόν, καὶ μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἦτο ἡ μόνη σχεδὸν μέθοδος πρὸς ἀπόκτησιν ἀνωτέρας ποιότητος σιδήρου καὶ χάλυβος (ὡς ὁ πεφημισμένος σουηδικὸς σίδηρος διὰ ξυλανθράκων). Ἡ μέθοδος αὕτη, ἧς ἡ ἱστορικὴ σημασία εἶναι μεγίστη, ἔχει σχεδὸν τελείως ἐξαφανισθῇ, διατηρουμένη μόνον μεταξὺ παραμεινάντων εἰς πρωτόγονον κατάστασιν λαῶν.

Νεωτέρα σουηδικὴ κάμινος χαμηλῆς ἑστίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Le Chatelier H.*, Le chauffage industriel Paris, 1920.—*Beck Ludwig*, Die Geschichte des Eisens Braunschweig 1891—1901.

Θ. Χ.

Ἑστία (Vesta) *[Ἀρχ.]*. Ἡ θεὰ τῆς οἰκογενειακῆς ἑστίας καὶ τῆς ἑστίας τῆς πόλεως παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι καὶ τοῖς Ρωμαίοις. Ἦτο ἡ πρωτότοκος καὶ πρωτοκαθεδρος ἀδελφὴ τῶν μεγάλων θεῶν τοῦ ἑλληνικοῦ πανθέου, Διὸς καὶ Ἥρας, Δήμητρος, Ποσειδῶνος καὶ Πλούτωνος (Ἅδου). Διὰ τοῦτο καὶ ὑπὸ τῶν ποιητῶν ἐξυμνήθη ὡς ἡ πρεσβυτάτη τῶν θεῶν, εἰς αὐτὴν πρώτην ἐτελοῦντο θυσίαι καὶ ἔπειτα εἰς τοὺς ἄλλους θεούς, ὡς μαρτυρεῖ ἡ παροιμιώδης φράσις «ἀφ' Ἑστίας» εἰς τὰς πρώτας σπονδὰς κατὰ τὰς εὐωχίας καὶ προσέφερον τὰς ἀπαρχὰς τῶν καρπῶν τῆς γῆς. Μὲ ἀνθρωπομορφικὸν ὅμως χαρακτῆρα ἐνεφανίσθη πολὺ βραδύτερον τῶν ἄλλων θεῶν ἡ Ἑστία· ἕνεκα τούτου καὶ αἱ περὶ αὐτῆς παραδόσεις εἶναι πολὺ πτωχότεραι τῶν παραδόσεων περὶ τῶν ἄλλων θεῶν τοῦ Ὀλύμπου. Παρ' Ὁμήρῳ τὸ ὄνομα τῆς θεᾶς «Ἱστίη» δὲν δεικνύει ἀκόμη τὴν θεότητα, εἶναι ὅμως παρ' αὐτῷ ἡ ἑστία ἀντικείμενον θρησκευτικοῦ σεβασμοῦ· διὰ τοῦτο συγχολοῦνται αὐτὴν ὡς μάρτυρα τῶν ὅρκων συγχρόνως μετὰ τοῦ Διὸς καὶ οἱ ἄνθρωποι οἱ τιθέμενοι ὑπὸ τὴν προστασίαν της εἶναι ἀπαραβίαστοι (Ὀδ. ξ. 159). Εἰς τὴν «Θεογονίαν» τοῦ Ἡσιόδου καὶ

Digitized by Google

τοὺς ὁμηρικοὺς ὕμνους ὁρίζεται ὡς θυγάτηρ τοῦ Κρόνου καὶ τῆς Ῥέας καὶ ὡς τὸ πρῶτον τέκνον αὐτῶν. Αἱ πτωχαὶ περὶ τοῦ βίου της παραδόσεις περιορίζονται εἰς ἕνα καὶ μόνον μῦθον. Ἐλέγετο ὅτι καὶ ὁ Ποσειδῶν καὶ ὁ Ἀπόλλων ἐπεζήτησαν τὴν μετ' αὐτῆς ἕνωσιν, ἀλλ' ὅτι ἡ «αἰδοίη» παρθένος ἀντέστη εἰς τὰς ἐπιμόνους παρακλήσεις των, ὅτε δὲ οἱ ἐρασταί της ἠθέλησαν νὰ μετέλθουν βίαν κατ' αὐτῆς, καταδιωχθεῖσα ἐτέθη ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Διὸς καὶ ὡρκίσθη ὅτι θὰ μείνῃ ἀείποτε παρθένος (Ὁμηρ. ὕμνος IV 21 κ.ἑξ.). Οὕτως ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τοῦ ἀνθρωπομορφισμοῦ της ἐμφανίζεται ἡ Ἑστία μὲ τὸν διπλοῦν χαρακτῆρα τῆς πρωτοτοκίας καὶ τῆς ἀϊδίου παρθενίας. Ὁ διπλοῦς αὐτὸς χαρακτήρ της καὶ τὸ ὄνομά της, ἰδίως ὁ συγγενὴς πρὸς τὸν λατινικὸν τύπον Vesta δωρικὸς τύπος Fιστία, τοῦ ὁποίου ἡ ῥίζα ὁμοιάζει πρὸς τὴν σανσκριτικὴν vas, σημαίνουσαν «κατοικεῖν» ἀλλὰ καὶ «λάμπειν», ἐδίχασαν καὶ τοὺς ἐπιχειρήσαντας νὰ ἐξηγήσουν τὴν ἐτυμολογίαν τῆς ἑλληνικῆς λέξεως «ἑστία» γλωσσολόγους, καὶ τοὺς ἑρμηνευτὰς τῶν μύθων της. Τούτων οἱ μὲν ὑποστηρίζουσιν ὅτι ἡ πρώτη σημασία τῆς λέξεως ἑστία ἦτο ἡ τοῦ κατοικεῖν, διότι ἡ ἑστία, κειμένη εἰς τὸ μέσον τῆς κατοικίας ἑκάστης οἰκογενείας, δὲν ἦτο μόνον χρήσιμος εἰς τὰς καθημερινὰς ἀνάγκας τοῦ βίου αὐτῆς, ἀλλ' ἦτο καὶ ὁ βωμὸς εἰς τὸν ὁποῖον ἐτέλει τὰς θυσίας της ἡ οἰκογένεια, κατ' ἀκολουθίαν ἡ ἑστία ἑκάστης οἰκογενείας ἦτο τόσον ἱερά, ὅσον καὶ ἡ κοινὴ ἑστία πάντων τῶν κατοίκων μιᾶς πόλεως, ἥτις ἐθεωρεῖτο ὡς μία μεγάλη οἰκογένεια ἔχουσα ἐν τῷ μέσῳ τὴν ἑστίαν της, τῆς ὁποίας τὸ πῦρ διετηρεῖτο ἄσβετον πρὸς τιμὴν τῆς θεᾶς, ἥτις ἦτο ἡ προσωποποίησις αὐτῆς ταύτης τῆς ἑστίας. Οἱ δὲ ὑποστηρίζουσιν ὅτι ἡ πρώτη σημασία τῆς λέξεως ἦτο ἡ τοῦ λάμπειν, διότι μόνον τὸ λαμπρὸν πῦρ, τὸ φωτίζον καὶ θερμαῖνον, θὰ προεκάλεσεν ἐν ἀρχῇ τὴν ἔκπληξιν τῶν ἀνθρώπων τῆς πρωτογόνου κοινωνίας, καὶ μόνον αὐτὸ ἦτο δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ ἱερὸν καὶ νὰ πιστευθῇ ὡς καταγόμενον ἐκ τοῦ οὐρανίου πυρὸς καὶ περικλεῖον ἐν ἑαυτῷ τὴν θεότητα, ὡς μαρτυροῦσι καὶ αἱ δημώδεις δοξασίαι, κατὰ τὰς ὁποίας τὸ τρίξιμον τοῦ πυρὸς εἶναι ἐκδήλωσις εὐνοίας ἢ ἐχθρότητος τῆς Ἑστίας. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι δέχονται ὅτι ἡ ἑστία ἔγινε τὸ σύμβολον τῆς κατοικίας, ὅτε οἱ ἄνθρωποι προήχθησαν εἰς ἀνωτέραν βαθμῖδα πολιτισμοῦ καὶ ἡ κατοικία, περὶ τὴν ἑστίαν τῆς ὁποίας, κειμένην ἀπὸ τῶν μυκηναϊκῶν χρόνων ἐν τῷ μέσῳ τοῦ μεγάρου καὶ περιβαλλομένην ὑπὸ τεσσάρων κιόνων ὑποβασταζόντων τὴν στέγην, συνεκεντροῦντο τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας, κατέστη ὁ χῶρος τῆς ἀνέσεως αὐτῶν καὶ ἀπολαύσεως τῶν ἀγαθῶν τοῦ βίου. Ὅπως δὲ ἑκάστη πόλις εἶχε τὴν κοινὴν ἑστίαν πάντων τῶν κατοίκων της, οὕτω καὶ ὁλόκληρον τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος εἶχε τὴν κοινὴν ἑστίαν του ἐν Δελφοῖς, εἰς τὴν ὁποίαν ἔκαιε τὸ «ἀθάνατον» πῦρ ἐκ ξύλων δάφνης καὶ ἐλάτης καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἤναπτε τὸ πῦρ τῶν ναῶν της ἑκάστη ἑλληνικὴ πόλις, ὁσάκις τοῦτο ἔσβηνε (οἱ Ἀρκάδες εἶχον καὶ ἰδίαν κοινὴν ἑστίαν ἐν Τεγέᾳ). Ὅταν ἡ ἑστία διεμορφώθη εἰς θεῖον πρόσωπον, τὸ ἱερὸν κέντρον περὶ τὸ ὁποῖον συνηθροίζετο ἡ οἰκογένεια, κατέστη ἡ διαμονὴ τῆς Ἑστίας, ἡ ὁποία ἦτο ἡ πρώτη τῶν θεοτήτων τῆς οἰκογενείας, ἡ διδάσκουσα αὐτοὺς νὰ κτίζωσιν οἰκίας καὶ ἡ παρέχουσα εἰς αὐτοὺς ὅλα τὰ ἀγαθὰ τῆς οἰκιακῆς ζωῆς. Ὁ κοινὸς βωμὸς ἑκάστης πόλεως ἦτο τὸ κέντρον κυκλικοῦ τὸ σχῆμα οἰκοδομήματος (τοῦ πρυτανείου), τὸ ὁποῖον ἦτο ἄσυλον ἱερὸν τῶν ἱκετῶν καὶ τόπος ὑποδοχῆς διὰ τοὺς ξενιζομένους καὶ τοὺς ξένους πρέσβεις. Ἀπὸ τὸ ἄσβετον πῦρ τῆς ἑστίας ταύτης ἐλάμβανον καὶ τὸ πῦρ, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευε διὰ τὰς κατὰ τὰς ἐκστρατείας θυσίας καὶ τὸ πῦρ τὸ ὁποῖον προωρίζετο νὰ μεταφερθῇ ὑπὸ τῶν ἀποίκων εἰς τὴν νέαν των πατρίδα διὰ νὰ ἀναφθῇ ἡ ἑστία αὐτῆς. Ἦτο λοιπὸν ἡ Ἑστία δαίμων τοῦ πυρός, ὡς ὁ Ἥφαιστος καὶ ὁ Προμηθεύς, ἀλλ' ὁ μὲν Ἥφαιστος ἦτο ἡ προσωποποίησις τῶν ἀπὸ τοῦ πυρὸς ἐντυπώσεων ἢ ὠφελειῶν ἢ βλαβῶν, ὁ Προμηθεὺς ἡ προσωποποίησις τοῦ πυρὸς ὡς αἰτίου τῆς προόδου τῆς ἀνθρωπότητος, προόδου ἐξικνουμένης μέχρις ἀσεβείας πολλάκις, καὶ ἡ Ἑστία προσωποποίησις τῆς φλογὸς ὡς ὀργάνου θυσίας καὶ ἀπαραιτήτου ὅρου πρὸς μόνιμον κατοικίαν. Ὁ βωμὸς τῆς ἐν Δελφοῖς Ἑστίας ἀπὸ κοινῆς ἑστίας τῆς Ἑλλάδος, ἐπειδὴ οἱ Δελφοὶ ἐθεωροῦντο ὁ ὀμφαλὸς τῆς γῆς, ἔγινε καὶ τοῦ κόσμου ὅλου «κοινὴ ἑστία». Ὑπὸ τὴν ἑστίαν δὲ ταύτην οἱ ἀρχαῖοι ἐπίστευον ὅτι ἐντὸς τοῦ πάχους τῆς δίσκου κυκλοτεροῦς σχῆμα ἐχούσης γῆς ὑπῆρχε κεντρικὸν πῦρ, ἡ αἰωνία ἑστία, ἡ ἀρχὴ πάσης γηΐνης ζωῆς, ἡ θεοποιηθεῖσα εἰς τὴν Ἑστίαν. Ἀλλ' οὕτως ἡ θεότης Ἑστία ἐταυτίσθη μὲ τὴν θεὰν Γῆν καὶ ἡ ἀρχικὴ φύσις τῆς θεότητος ταύτης μετεβλήθη. Εἰς τοὺς ὀρφικοὺς καὶ τοὺς πυθαγορείους ἡ σημασία τῆς Ἑστίας ηὐρύνθη ἔτι μᾶλλον. Ἡ γῆ ἡ κατέχουσα εἰς τὸ κέντρον της τὸ πῦρ, τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς, εἶναι καὶ ἡ κατέχουσα τὸ μέσον τοῦ σύμπαντος. Ὁ ἐν αὐτῇ θρόνος τῆς Ἑστίας εἶναι «ἡ κεντρικὴ ἕδρα τοῦ κόσμου», ἥτις εἶναι ἀκίνητος, ἐνῷ τὰ ἄλλα οὐράνια σώματα στρέφονται περὶ αὐτήν. Ἐκ τῆς ἀκινησίας τῆς γῆς ὁρμώμενοι οἱ στωϊκοὶ ἔλεγον ὅτι ἡ Ἑστία ἦτο παρθένος, ἀφοῦ ἡ γενεαλογία προϋποθέτει κίνησιν. Οὕτως ἐνισχύθη ἡ περὶ τῆς παρθενίας της ἀντίληψις τῶν ἀρχαίων, ἥτις πρό τινων ἐστηρίζετο μόνον εἰς τὴν ἁγνότητα τοῦ πυρός, τοῦ ὁποίου προσωποποίησις ἦτο αὕτη. Διὰ τοῦ εἱρμοῦ τούτου τῶν ἰδεῶν ἐξηγεῖται πῶς ἡ Ἑστία ἐταυτίσθη ὄχι μόνον μὲ τὴν Γαῖαν, ἀλλὰ καὶ τὴν Δήμητρα καὶ τὴν Κυβέλην, καὶ πῶς ἐπλάσθη ὁ μῦθος τοῦ διωγμοῦ τῆς Ἑστίας ὑπό τε τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅστις εἶναι ὁ ἥλιος ὁ προσβλέπων αὐτὴν ἐρωτικῶς καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας, οὐδέποτε δὲ κατορθῶν νὰ ἑνωθῇ μετ' αὐτῆς, καὶ τοῦ Ποσειδῶνος, ὅστις ἐναγκαλίζεται μὲν μὲ τὰ κύματά του τὸ θεῖον σῶμά της, δὲν δύναται ὅμως νὰ εἰσδύσῃ καὶ εἰς τὸν κόλπον τῆς γῆς μέχρι τῆς πηγῆς τοῦ πυρός, ἔνθα διαμένει ἡ θεά.

Ὁ κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν τῶν Βεσταλίων ἀνθοστολισμὸς τῶν ὄνων.

[Τοιχογραφία τῆς Πομπηΐας.]

Λατρεία ἐν Ῥώμῃ. Ἡ λατρεία τῆς Ἑστίας καὶ περισσότερον διαδεδομένη ἦτο εἰς Ῥώμην ἢ τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα καὶ εἰς ἀπωτάτους χρόνους ἀνήρχετο. Κατά τινα παράδοσιν αὐτὸς ὁ θεμελιωτὴς τῆς Ῥώμης Ῥωμύλος εἰσήγαγε καὶ τὴν λατρείαν τῆς Ἑστίας εἰς τὴν κτισθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ πόλιν, ὅπερ μαρτυρεῖ ὅτι ἡ λατρεία τῆς Ἑστίας προϋπῆρχε τῆς κτίσεως τῆς Ῥώμης εἰς τὰς πόλεις τοῦ Λατίου. Κατ' ἄλλην παράδοσιν, τὴν λατρείαν αὐτῆς εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ῥώμην ὁ βασιλεὺς Νουμᾶς, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπροσωποποιεῖτο ἡ εὐσέβεια τῶν Ῥωμαίων τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Εἰς αὐτὸν ἀπεδίδετο καὶ ἡ κτίσις τοῦ ἀρχαιοτάτου ναοῦ τῆς θεᾶς, ὅστις εἶχε μορφὴν στρογγύλην μὲ κωνικὴν στέγην (εἰς ἀνάμνησιν τοῦ σχήματος τῆς καλύβης, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ πρώτη μόνιμος κατοικία τοῦ ἀνθρώπου) καὶ τοῦ ὁποίου τὴν εἰκόνα ἔφερον νομίσματα τῆς Ῥωμαϊκῆς δημοκρατίας. Λάρητες, πατρῷοι θεοὶ (Penates) καὶ Ἑστία ἦσαν οἱ θεοὶ τῆς ῥωμαϊκῆς οἰκογενείας. Τούτων δὲ ἡ Ἑστία, προσωποποίησις τοῦ πυρὸς καὶ τῆς ἑστίας, συμβόλων ἀμφοτέρων τῆς ὁμαδικῆς ζωῆς καὶ τῆς μονίμου κατοικίας, αἵτινες διεδέχθησαν τὴν νομαδικὴν ζωὴν καὶ τὴν σποραδικὴν κατοικίαν, ἐσυμβόλιζε τὴν ὑπερτάτην θρησκευτικὴν ἰδέαν, διότι ἄνευ πυρὸς ὄχι μόνον ἔλειπε τὰ μέσον πρὸς παρασκευὴν τροφῆς, ἀλλὰ καὶ πᾶσα θυσία καὶ ἱεροτελεστία ἦτο ἀδύνατος. Τοιαύτην θρησκευτικὴν ἀντίληψιν ἔχοντες περὶ τῆς Ἑστίας οἱ Ῥωμαῖοι, ἐθεώρουν ταύτην ὡς τὴν προστατευτικὴν οὐρανίαν δύναμιν, ἥτις ἠγρύπνει διὰ τὰς τύχας τῆς Ῥώμης. Διὰ τὴν θεραπείαν τῆς ἀγρυπνούσης ὑπὲρ τῆς Ῥώμης ταύτης θεᾶς ἀγρύπνους εἶχον οἱ Ῥωμαῖοι ἱερείας, τὰς Ἑστιάδας, διὰ νὰ συντηροῦν ἄσβεστον τὸ πῦρ τοῦ πρὸ τοῦ ναοῦ της βωμοῦ.

Ἑστία τοῦ Ἰουστινιάνι.

[Ἀνακειμένη ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Ῥώμης.]

Ἑστία παρακαθημένη τῇ Ἀμφιτρίτῃ, ἐπὶ κυπέλλου ἀποκειμένου ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Βερολίνου.

[Ἔργον τοῦ Σωσίου.]

Πρὸς τιμὴν τῆς ὑπερτάτης ταύτης ἐν Ῥώμῃ θεᾶς ἐτελοῦντο πολλαὶ ἐν Ῥώμῃ ἑορταί, τούτων ὅμως κυριωτέρα ἦσαν τὰ Vestalia. Ἡ ἑορτὴ αὕτη ἤρχιζε τὴν 7ην Ἰουνίου ἑκάστου ἔτους καὶ διήρκει τρεῖς κυρίως ἡμέρας, ἐτερματίζετο ὅμως κατὰ τύπους τὴν 15ην τοῦ μηνός. Ἡ ἑορτὴ ἤρχιζεν εἰς τὸ καλανδάριον μὲ τὸν τύπον «Vesta apetit» «ἡ Ἑστία ἀνοίγει» (ἀνάπτει). Ἀπρόσιτον εἰς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ προσιτὸν εἰς τὰς Ἑστιάδας μόνον τὸ ἱερὸν τῆς Ἑστίας, ἤνοιγε δι' ὅλας τὰς μητέρας ἀπὸ 7—9 ἢ 15 τοῦ Ἰουνίου. Εἰσήρχοντο δὲ αὗται εἰς αὐτὸ γυμνόποδες καὶ μὲ τὴν κόμην ἄτακτον. διὰ νὰ προσφέρωσι ποικίλα φαγητὰ καὶ νὰ ζητήσωσι παρὰ τῆς θεᾶς νὰ προστατεύσῃ τὸν οἶκόν των. Θεράπαιναι ὅμως καὶ κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην δὲν ἦσαν αἱ Ῥωμαῖαι δέσποιναι, ἀλλ' αἱ Ἑστιάδες, αἵτινες λαμπρὰ ἐνδύματα ἐνδεδυμέναι ἐδείκνυον τὰ κεκαλυμμένα καὶ μὲ στάχυς περιβεβλημένα ἱερὰ κειμήλια καὶ ἱκέτευον τὴν θεὰν ὑπὲρ τῆς εὐδαιμονίας τοῦ ῥωμαϊκοῦ λαοῦ ἐνώπιόν του, συνηγμένου ἐκτὸς τοῦ ναοῦ. Κατὰ τὴν 9ην Ἰουνίου ἡ ἑορτὴ ἐλάμβανε δημόσιον φαιδρὸν χαρακτῆρα, μὲ ᾄσματα καὶ χοροὺς μακρὰν τοῦ ναοῦ, ἐγίνετο ἑορτὴ κυρίως τῶν μυλωθρῶν καὶ ἀρτοποιῶν. Οὗτοι ἐκόσμουν μὲ στεφάνους τοὺς ὄνους των, βοηθοὺς τοῦ ἔργου των, καὶ μὲ περιδέραια ἀπὸ ὁρμαθοὺς ἄρτων. Τῆς ἑορτῆς ταύτης διεσώθησαν καὶ παραστάσεις, ἐκ τῶν ὁποίων καλλίστη ἡ παριστῶσα Ἐρωτιδεῖς στολίζοντας ὄνον. Ἡ ἑορτὴ αὕτη ὠργανώθη ἀπὸ τοῦ 174 π. Χ., ὅτε καὶ οἱ ἀρτοποιοὶ ὠργανώθησαν εἰς σωματεῖον. Τὴν λατρείαν τῆς Ἑστίας καὶ τὸν θεσμὸν τῶν Ἑστιάδων ἐσεβάσθη καὶ ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος καὶ ἡ πρώτη χριστιανικὴ ἐν Ῥώμῃ κοινωνία, διελύθη δὲ μόνον ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου.

Οἱ μῦθοι τῆς Ἑστίας ἐν τῇ καλλιτεχνίᾳ. Ἐπειδὴ ἡ μυθολογικὴ προσωπικότης τῆς Ἑστίας ἀνεπτύχθη ἀργά, καὶ ὁ καλλιτεχνικὸς αὐτῆς τύπος ἐβράδυνε νὰ ἐμφανισθῇ. Ἐπὶ πολὺν χρόνον δὲν εἶχεν εἰκόνα, οἱ δὲ ἄνθρωποι ἠρκοῦντο νὰ προσφέρωσι θυσίαν εἰς αὐτὴν ἐπὶ τοῦ βωμοῦ της, ἔνθα ἄσβεστον διετηρεῖτο τὸ ἱερόν της πῦρ (*Παυσ.* II. 35.2). Πρῶτον εἴδωλόν της ὑπῆρξεν ἡ ἀπεικόνισίς της ὡς ἀειζώου καὶ ζωογόνου φλογός. Τὰ ἐπακολουθήσαντα ἀγάλματά της καὶ ὀλιγάριθμα ἦσαν καὶ ἔργα τῶν νεωτέρων καλλιτεχνῶν. Μνημονεύονται ἐξ αὐτῶν τὰ ἑξῆς: ἓν εἰς τὸ πρυτανεῖον τῶν Ἀθηνῶν, ἔνθα ἦσαν καὶ οἱ νόμοι τοῦ Σόλωνος καὶ τὸ ἄγαλμα τῆς Εἰρήνης, ἓν εἰς τὴν ἀρχαίαν Ὀλυμπίαν, ἔργον τοῦ Ἀργείου Γλαύκωνος, ἓν εἰς τὴν Πάρον ἀξιολόγου τέχνης, τὸ ὁποῖον ὁ αὐτοκράτωρ Τιβέριος ἀπαγαγὼν ἐκεῖθεν ἀφιέρωσεν εἰς τὸν ἐν Ῥώμῃ ναὸν τῆς Ὁμονοίας, καὶ ἓν ἐν Ῥώμῃ (πλὴν τοῦ προηγουμένου), περίφημον ἔργον τοῦ Σκόπα. Ἀπεικονίζετο δὲ συνήθως ἡ Ἑστία κρατοῦσα κλεῖδα καὶ σκῆπτρον ἢ πυρσὸν εἰς τὴν μίαν καὶ δόρυ εἰς τὴν ἄλλην χεῖρα. Περὶ τὴν εἰκόνα τῆς καθημένης Ἑστίας ἦσαν δύο λυχνοστάται ὑποβαστάζοντες τὰς καιούσας λυχνίας, σύμβολον τῆς πυρίνης φύσεως τῆς θεᾶς. Πάντα τὰ ἀγάλματα αὐτῆς, καθημένης ἢ ὀρθίας, εἶχον τὴν μορφὴν σοβαρὰν καὶ ἀξιοπρεπῆ καὶ ἐξέφραζον κατάστασιν πλήρους ἀκινησίας, ἀνταποκρινομένην πρὸς τὴν περὶ αὐτῆς ἰδεολογίαν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Εἰς τὴν ἀρχαίαν Ὀλυμπίαν ἀπεικονίζετο ἡ Ἑστία, μεταξὺ Ἑρμοῦ καὶ Ἔρωτος, καὶ εἰς τὸ βάθρον τοῦ ἀγάλματος τοῦ Διός. Ἐκ τῶν διασωθέντων ἀγαλμάτων της τὸ καλύτερον εἶναι ἡ Vesta τοῦ μεγάρου Ἰουστινιάνι. Ἡ ἁπλότης τοῦ ἐνδύματος, τὸ ὁποῖον καλύπτει ὁλόκληρον τὸ σῶμα, ἡ ἀκαμψία τοῦ ὑφάσματος τοῦ χιτῶνος, ὁ πίπτων ἐπὶ τῶν ὤμων πέπλος, ἡ ἀπεριποίητος κόμη καὶ ἡ αὐστηρὰ φυσιογνωμία τοῦ ἀγάλματος παράγουν μίαν ἐντύπωσιν θρησκευτικῆς σεμνότητος. Εἰς τὴν ἤρεμον ταύτην ἀπεικόνισιν προσδίδει φαινομενικὴν μόνον κίνησιν ὁ ἀριστερὸς βραχίων, ὅστις δεικνύει τὸν οὐρανόν, ἐκ τοῦ ὁποίου κατῆλθε τὸ ἱερὸν πῦρ τῆς Ἑστίας. Ἐκ δὲ τῶν ἐλαχίστων διασωθεισῶν ἀγγειογραφιῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἀπεικονίζεται καὶ ἡ Ἑστία, ἡ καλλίστη εἶναι ἡ ἐπὶ τοῦ ἀγγείου τοῦ Σωσίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ Ἑστία ἀπεικονίζεται κρατοῦσα φιάλην πλησίον τῆς Ἀμφιτρίτης.

Τόποι λατρείας τῆς Ἑστίας. Ὅπως διὰ τὴν Γαῖαν πᾶς ἐσπαρμένος ἀγρὸς ἦτο καὶ βωμὸς λατρείας αὐτῆς, οὕτω καὶ πᾶς τόπος εἰς τὸν ὁποῖον ἤναπτον πῦρ ἦτο βωμὸς τῆς Ἑστίας. Ἰδίως ὅμως ἱεροὶ δι' αὐτὴν τόποι ἦσαν τὰ πρυτανεῖα τῶν πόλεων (διὰ τοῦτο καὶ *πρυτανῖτις* ἐκαλεῖτο εἰς τὴν Ναύκρατιν τῆς Αἰγύπτου), πλησίον τῶν ὁποίων ὑπῆρχον οἱ βωμοί της, εἰς τοὺς ὁποίους οἱ πρυτάνεις ἐτέλουν κατὰ πρῶτον θυσίαν καὶ ἔπειτα εἰς τοὺς βωμοὺς τῶν ἄλλων θεῶν, καὶ αἱ ἑστίαι τῶν οἰκιῶν, τὸ ἄσυλον παντὸς ξένου (βλ. καὶ *Θουκ.* Α' 136, ἔνθα γίνεται λόγος περὶ τοῦ Θεμιστοκλέους, ζητήσαντος ἄσυλον εἰς τὴν ἑστίαν τοῦ μεγάρου τοῦ

Digitized by Google

βασιλέως τῶν Μολοσσῶν Ἀδμήτου κατὰ συμβουλὴν τῆς βασιλίσσης). Ἐκ τῶν πόλεων ὡς ἀρχαιότατος τόπος λατρείας της μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Πινδάρου ἡ Τένεδος. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Ἑστία (Hestia) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 46. Ἀνεκαλύφθη τὴν 16ην Αὐγούστου 1857 ὑπὸ τοῦ N. R. Pogson ἐν Madras. Σ. Π.

«Ἑστία». —1) Ἑβδομαδιαῖον ἑλληνικὸν περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τῆς 4 Ἰανουαρίου 1876 εἰς φυλλάδια ἐκ δεκαὲξ σελίδων. Τὴν ἔκδοσιν εἶχεν ἀναλάβει ὁ Παῦλος Διομήδης. Κατὰ τὴν ἀγγελίαν τοῦ περιοδικοῦ τούτου, ἐγνωρίζετο εἰς τὸ κοινὸν ὅτι σκοπὸς αὐτοῦ ἦτο: «νὰ διαδίδῃ δι' ὕφους ἁπλοῦ καὶ ὅσον τὸ δυνατὸν καταληπτοῦ εἰς πάντας ἀναγνώσματα ὑγιᾶ διά τε τὴν καρδίαν καὶ τὸ πνεῦμα, νὰ καταστήσῃ δὲ δημώδεις τὰς χρησιμωτέρας εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον γνώσεις». Ἡ «Ἑστία» μετεβιβάσθη βραδύτερον εἰς τὸν Γεώργιον Κασδόνην καὶ μετ' αὐτὸν εἰς τοὺς Νικόλαον Πολίτην καὶ Γεώργιον Δροσίνην, οἵτινες μετέβαλον αὐτὴν εἰς εἰκονογραφημένην· ἡ ἔκδοσίς της ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ 1893, οὐδέποτε παρεκκλίνασα τοῦ ἀρχικοῦ προγράμματος. Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα συνειργάσθησαν ἐν αὐτῇ πάντες σχεδὸν οἱ γνωστοὶ συγγραφεῖς καὶ λογογράφοι τῆς Ἑλλάδος, εἰς τοὺς τόμους της δὲ ἀπεθησαυρίσθη ποικίλη καὶ πολύτιμος ὕλη· ἐν γένει ὑπῆρξεν ἡ «Ἑστία» ἓν τῶν ἀρίστων ἑλληνικῶν περιοδικῶν, μεγάλως συντελέσασα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς πνευματικῆς κινήσεως καὶ εἰς τὴν νέαν τροπήν, ἣν ἔλαβεν ἡ σύγχρονος λογοτεχνία. Ἀπὸ τοῦ 1894 μετετράπη ὑπὸ τοῦ Γ. Δροσίνη εἰς καθημερινὴν ἐφημερίδα (βλ. κατ.), διατηρηθείσης ἐπί τινας εἰσέτι μῆνας καὶ τῆς ἐκδόσεως τοῦ περιοδικοῦ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Γρ. Ξενοπούλου.

—2) Ἡ ἀρχαιοτέρα τῶν σημερινῶν ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων, ἐκδιδομένη συνεχῶς ἀπὸ τοῦ 1894 ὑπὸ Γ. Δρονίνη. Τῷ 1898 ἡ «Ἑστία» μετεβιβάσθη εἰς τοὺς Σπ. Δάσιον καὶ Ἄδωνιν *Κύρου* (βλ.λ.), ἀπὸ δὲ τοῦ 1900 ὁ τελευταῖος ἀνέλαβεν ἐξ ὁλοκλήρου τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐφημερίδος, ἥτις βαθμηδὸν κατέστη βαρύνοντος κύρους φύλλον τῶν μορφωμένων τάξεων. Αἱ πολιτικαὶ καὶ κοινωνικαί της κατευθύνσεις εἶναι συντηρητικαὶ μὲ σταθερῶς δημοκρατικὰς ἀρχὰς εἰς ζητήματα λαϊκῶν ἐλευθεριῶν. Ἡ ἔκδοσις τῆς «Ἑστίας» διεκόπη ἀπὸ 18 Νοεμβρίου 1916 μέχρι 15 Μαρτίου 1917 λόγῳ καταστροφῆς τῶν πιεστηρίων της ὑπὸ ἀξιωματικῶν. Ἐπίσης ἐπαύθη ἐπὶ τριήμερον ὑπὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1922, διότι, παρὰ τὴν ὑφισταμένην ἀπαγόρευσιν, ἐδημοσίευσε τηλεγράφημα περὶ τοῦ διαβήματος τῆς Ἀγγλίας πρὸς πρόληψιν τῶν θανατικῶν ἐκτελέσεων τῶν Ἕξ. Ἐπὶ δικτατορίας Παγκάλου ἐπαύθη ἐπὶ τρεῖς ἑβδομάδας, διότι διέψευσε τὴν εἴδησιν περὶ παροχῆς τῶν ἀμερικανικῶν πιστώσεων, καὶ ἐπὶ δύο ἡμέρας διότι διεμαρτυρήθη διὰ τὴν ἑλληνοσερβικὴν σύμβασιν. Ἀπὸ τοῦ 1918, ἀποβιώσαντος τοῦ Ἀδώνιδος Κύρου, ἡ «Ἑστία» διευθύνεται ὑπὸ τῶν υἱῶν αὐτοῦ Ἀχιλλέως καὶ Κύρου Κύρου. —Ω.

Ἑστίαι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου χωρίζον τοὺς δύο ἀμφιδύμους ὑφόρμους, τὸν τοῦ Μιχαηλίου πρὸς Ν καὶ τὸν τῶν Χηλῶν πρὸς Β., κατὰ τὸν «Ἀνάπλουν» τοῦ γραμματικοῦ Ἑρμολάου (Ἐπιτομὴ *Στεφ. τοῦ Βυζαντ.*). Ἡ ἐκεῖ ἐπισυμβαίνουσα ὑποστροφὴ τοῦ κατιόντος ῥεύματος δὲν εἶχε διαλάθει τὸν Πολύβιον (Δ, μγ, 5). Εἶναι τὸ ἀκρωτήριον *Ἀκχυνδὶ Μπουρνοὺ* (πλάτ. 41° 03' ½ Β., μῆκος 29° 03' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1198: The Bosporus), χωρίζον τοὺς ὅρμους Ἀρναοὺτ-κιοϊ καὶ Μπεμπέκι. Σ. Ε. Λ.

Ἑστιαία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Ἀττικὸς τύπος τῆς *Ἱστιαίας* (βλ. λ.), πόλεως ἐν Εὐβοίᾳ. —2) Πόλις ἐν Ἀκαρνανίᾳ. —3) Μικρὸς δῆμος τῆς Αἰγηΐδος φυλῆς ἐν Ἀττικῇ, μετὰ τοῦ Κολωνοῦ, τοῦ Ἱππείου, τῆς Βατῆς καὶ τῆς Διομείας κατὰ τὸ βόρειον καὶ βορειοανατολικὸν τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὴν Ἀγκύλην. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἑστιαία. Γυνὴ λογία, ἄλλως (παρ' Εὐσταθίῳ) *Ἱστιαία* καλουμένη, ἀκμάσασα ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἀπὸ τοῦ 300 μέχρι τοῦ 250 π. Χ. Ἠσχολήθη ἰδίως μὲ τὴν μελέτην τοῦ Ὁμήρου καὶ συνέγραψε πραγματείαν φέρουσαν τὸν τίτλον «Περὶ Ὁμήρου Ἰλιάδος», τῆς ὁποίας τὸ περιεχόμενον δὲν εἶναι γνωστόν. Ἐκ τῶν ἐλαχίστων σῳζομένων ἀποσπασμάτων εἰκάζεται ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ὑπομνήματος. Ἠσχολήθη ἐπίσης μὲ τὸν καθορισμὸν τῆς θέσεως τοῦ ἀρχαίου ὁμηρικοῦ *Ἰλίου* καὶ ὑπεστήριξεν ὅτι τοῦτο δὲν ἔκειτο ἐκεῖ ὅπου τὸ κατὰ τὴν ἐποχήν της καλούμενον *Νέον Ἴλιον*. Ἡ διαφωνία της αὕτη πρὸς τὴν παράδοσιν ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς φύσεως τοῦ τόπου, ὅστις δὲν ἦτο κατάλληλος διὰ τὴν ὀχύρωσιν πόλεως ὡς τὸ Ἴλιον. Εἶναι ἀναμφίβολον ὅτι ὁ Δημήτριος ὁ Σκήψιος ἐν τῇ πραγματείᾳ του «Περὶ τοῦ τρωικοῦ διακόσμου», τὴν γνώμην ταύτην τῆς Ἑστιαίας εἶχεν ὑπ' ὄψιν του. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

Ἑστιαῖος. Τύραννος τῆς Μιλήτου· βλ. *Ἱστιαῖος*.

—**Ἑστιαῖος** ὁ ***Ἀκαδημαϊκός.*** Πλατωνικὸς φιλόσοφος ἐκ Περίνθου, ἀκμάσας κατὰ τὸν Γ' π. Χ. αἰῶνα. Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Διογένους τοῦ Λαερτίου, τοῦ Ἀετίου καὶ τοῦ Θεοφράστου, ὁ ὁποῖος παραδίδει ὅτι ὁ Ἑστιαῖος ἠσχολήθη εἰδικώτερον μὲ τὴν περὶ τῶν νοητῶν ἀριθμῶν θεωρίαν τοῦ Πλάτωνος. Ὁ Ἑστιαῖος συνήγαγεν εἰς βιβλίον καὶ τὰς περὶ ἀγαθοῦ παραδόσεις τοῦ διδασκάλου του.

Ἑστιαιῶτις ἢ ***Ἱστιαιῶτις*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἓν τῶν τεσσάρων διαμερισμάτων, εἰς ἃ ἦτο διῃρημένη ἡ ἀρχαία Θεσσαλία (*Ἑστιαιῶτις, Φθιῶτις, Πελασγιῶτις* καὶ *Θεσσαλιῶτις*). Ἡ Ἑστιαιῶτις περιελάμβανεν ἀρκετὴν ἔκτασιν πρὸς τὸ δυτικὸν καὶ τὸ βόρειον τῆς Θεσσαλίας, συνορεύουσα πρὸς τὴν Μακεδονίαν κατὰ τὸ βόρειον καὶ τὴν Ἤπειρον κατὰ τὸ δυτικόν. Οἱ κάτοικοι *Ἑστιαιῶται* ἢ *Ἱστιαιῶται.* ΙΑΚ. Χ. Δ.

ἑστιακός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἑστίαν, ὁ τῆς ἑστίας.

—**ἑστιακὴ ἀπόστασις** *[Φάροι]* (γαλλ. distance focale, ἀγγλ. focal distance). Ἡ ἐλαχίστη ἀπόστασις τοῦ γεωμετρικοῦ κέντρου τῆς ἐπιφανείας τοῦ *φεγγοβόλου στερεοῦ* τῆς *φωτιστικῆς πηγῆς*, πρὸς τὸ κέντρον μὲν τοῦ φακοῦ τοῦ διοπτρικοῦ τυμπάνου προκειμένου περὶ φάρων περιστροφικῶν, πρὸς τὴν τομὴν δὲ τοῦ τυμπάνου τούτου μετὰ τοῦ ἑστιακοῦ ἐπιπέδου προκειμένου περὶ φάρων σταθεροῦ ὀπτικοῦ. Ἡ ἑστιακὴ ἀπόστασις ἀποτελεῖ σπουδαιό-

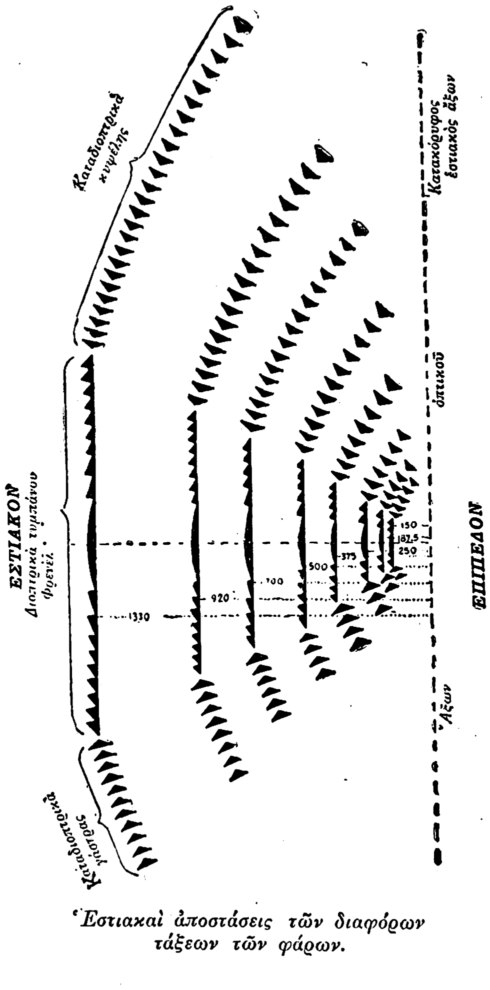

Ἑστιακαὶ ἀποστάσεις τῶν διαφόρων τάξεων τῶν φάρων.

τατον παράγοντα διὰ τὸ πέραν τοῦ ὀπτικοῦ φέγγος, συναυξανόμενον μετ' αὐτῆς, καὶ συνεπῶς διὰ τὴν πέραν τοῦ ὀπτικοῦ φωτοβολίαν μηχανήματος. Τούτων ἕνεκα, ἡ διαίρεσις τῶν φάρων εἰς τάξεις ἔχει ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὴν ἑστιακὴν ἀπόστασιν· οὕτω φάροι ἔχοντες ἑστιακὴν ἀπόστασιν εἰς χιλιοστόμετρα ἴσην πρός:

1330	ὀνομάζονται	ὑπερφεγγεῖς	(hyperradiants)
1125	»	μεσοφεγγεῖς	(messoradiants)
920	»	Α΄ τάξεως	
700	»	Β΄ τάξεως	
375	»	Γ΄ τάξεως	
250	»	Δ τάξεως	
187½	»	Ε΄ τάξεως	
150	»	ΣΤ΄ τάξεως	

Οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἄγγλοι παραδέχονται καὶ ἑστιακὴν ἀπόστασιν 500 χιλ., καλοῦντες τοὺς ἔχοντας τοσαύτην φάρους *Γ΄ τάξεως μεγάλου ὑποδείγματος*. Οἱ Γερμανοὶ πάλιν κατασκευάζουσι καὶ φάρους, ὧν τὰ ὀπτικὰ ἔχουσιν ἑστιακὰς ἀποστάσεις 400 καὶ 200 χιλ.· ἡ χρησιμοποίησίς των ὅμως ἐκτὸς τῆς Γερμανίας περιορίζεται μόνον εἰς ἔνια τῶν βορείων κρατῶν καὶ δὴ εἰς σπανίας περιπτώσεις. Τέλος χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῆς *Ἄγκα* ἑστιακαὶ ἀποστάσεις τῶν 100 καὶ τῶν 70 χιλιοστῶν, ἀλλὰ μόνον διὰ μικρὰ ὀπτικά, φάρων ἢ φωτοβόλων σημαντήρων. Ὡς εἰκὸς ἄμεσος συνάρτησις τῆς ἑστιακῆς ἀποστάσεως τοῦ ὀπτικοῦ εἶναι τὸ ὕψος αὐτοῦ καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν διοπτρικῶν καὶ τῶν καταδιοπτρικῶν στοιχείων. Σ. Ε. Λ.

— **ἑστιακὴ γραμμή**· βλ. *κάτοπτρα σφαιρικά, φακοί.*

—**ἑστιακὸν ἐπίπεδον**· βλ. *κάτοπτρα σφαιρικά, φακοί.*

— *[Ναυτ. Φάροι]* Τὸ διὰ τῆς ἑστίας τοῦ φάρου διερχόμενον ὁριζόντιον ἐπίπεδον (γαλλ. plan focal, ἀγγλ. focal plan), ἑκατέρωθεν τοῦ ὁποίου, πρὸς τὰ ἄνω δηλαδὴ καὶ πρὸς τὰ κάτω αὐτοῦ, κατανέμεται τὸ φῶς τῶν φάρων, κατὰ γωνίαν ἴσην μὲ τὸ ἥμισυ τῆς κατακορύφου *ἀπονεύσεως*.

— **ἑστιακὸν ὕψος** *[Ναυτ. Φάροι]*. Τὸ ὑπὲρ τὴν θάλασσαν ὕψος τοῦ *ἑστιακοῦ ἐπιπέδου*, ἀπὸ τῆς ἀνωτάτης πλήμμης λογιζόμενον. Προφανὲς εἶναι ὅτι ἡ γεωγραφικὴ φωτοβολία αὐξάνει μετὰ τοῦ ἑστιακοῦ ὕψους· πλὴν συναυξάνει καὶ ἡ ἀκτὶς τοῦ νεκροῦ κύκλου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου τὸ φῶς τοῦ φάρου φθάνει ἀσθενὲς ἢ δὲν φθάνει ποσῶς. Ἡ ἀκτὶς αὕτη ἰσοῦται πρὸς τὸ ἑστιακὸν ὕψος πολλαπλασιασμένον ἐπὶ τὴν συνεφαπτομένην τοῦ ἡμίσεος τῆς κατακορύφου ἀπονεύσεως. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἐντατικώτεροι τῶν φάρων φαίνονται ἀσθενοῦς φωτός, ὅταν ἔχωσι μέγα ἑστιακὸν ὕψος, ὁ δὲ παρατηρητὴς εὑρίσκεται ἐγγὺς αὐτῶν, ὁπότε ἡ κυρίως φωτεινὴ δέσμη διέρχεται ὑπερθέν του. Σ. Ε. Λ.

ἑστίαμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἑστιᾶν, τὸ παρεχόμενον ἐν ἑστιάσει, οἷον ἔδεσμα, οἶνοι κττ.

Ἑστιάς, *—άδος* (ἡ) (virgoVestalis) *[Ἀρχ.]*. Ἱέρεια τῆς θεᾶς Ἑστίας (Vesta) παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις. Κατά τινας ὁ θεσμὸς τῶν Ἑστιάδων ἐθεσπίσθη ὑπὸ τοῦ Νουμᾶ, κατ' ἄλλους ὅμως ὑπὸ προγενεστέρου τινός, διότι ἀναφέρονται καὶ πρὸ αὐτοῦ Ἑστιάδες, ὡς ἡ Ῥέα Σιλβία. Αὗται κατ' ἀρχὰς ἦσαν τέσσαρες, κατόπιν ἀπὸ τοῦ Σερβίου Τυλλίου ηὐξήθησαν εἰς ἕξ. Αἱ Ἑστιάδες ἐξελέγοντο μεταξὺ τῶν νεαρῶν Ῥωμαίων, ἡλικίας 6 — 10 ἐτῶν, αἱ ὁποῖαι ἔπρεπε νὰ κατάγωνται ἐξ εὐγενῶν οἰκογενειῶν, νὰ εἶναι ἀρτιμελεῖς καὶ ἀμφιθαλεῖς (patrimae matrimaeque). Κατ' ἀρχὰς ἐξελέγοντο μόνον ἐκ πατρικίων, βραδύτερον ὅμως καὶ ἐκ πληβείων, ἐπὶ δὲ τοῦ Αὐγούστου καὶ ἐξ ἀπελευθέρων. Ἡ ἐκλογὴ αὐτῶν ὑπήγετο εἰς τὴν ἀπόλυτον δικαιοδοσίαν

Ἄγαλμα Ἑστιάδος εὑρεθὲν ἐν Ῥώμῃ.

κατ' ἀρχὰς τοῦ βασιλέως, εἶτα τοῦ μεγάλου ποντίφικος καὶ τέλος τοῦ αὐτοκράτορος, ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῶν ὁποίων διετέλουν καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς θρησκευτικῆς αὐτῶν ὑπηρεσίας. Ἀπεμακρύνοντο τελείως τῆς οἰκογενείας των καὶ δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς αὐτὴν εἰμὴ μόνον ἐὰν ἐνόσουν δεινῶς καὶ εἶχον ἀνάγκην μακρᾶς ἀναρρώσεως. Αἱ Ἑστιάδες κατῴκουν εἰς τὸ atrium (τὴν αὐλὴν) τοῦ ναοῦ τῆς θεᾶς, πέριξ τοῦ ὁποίου ὑπῆρχον δωμάτια. Αἱ γενόμεναι ἐκεῖ ἀνασκαφαὶ ἔφερον εἰς φῶς πολλὰς ἐπιγραφὰς καὶ ἀγάλματα αὐτῶν. Αὗται ἔμενον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς θεᾶς ἐπὶ 30 ἔτη. Τὰ 10 πρῶτα ἦσαν μαθητευόμεναι, τὰ 10 ἑπόμενα ἤσκουν πρακτικῶς ὅσα ἐδιδάχθησαν, καὶ τὰ 10 τελευταῖα ἐδίδασκον τὰς μαθητευομένας.

Εἰς τὰς Ἑστιάδας ἦσαν ἐπιβεβλημένα σπουδαιότατα καθήκοντα καὶ δὴ ἡ τήρησις τοῦ ἱεροῦ πυρὸς τὴν Ἑστίας, τὸ ὁποῖον ἦτο σύμβολον τῆς ἁγιότητος καὶ ἐχρησίμευε διὰ τὰς μαντείας ὡς δεικνῦον τὴν θέλησιν τῆς θεᾶς. Ἡ παραμελήσασα τὸ πῦρ ἐτιμωρεῖτο διὰ μαστιγώσεως. Τὰς ἀδίκως ὅμως κατηγορουμένας ἠλευθέρωνε πολλάκις αὐτὴ ἡ θεά. Λέγεται ὅτι ἡ παρθένος Αἰμιλία ἀπέδειξε τὴν ἀθῳότητα αὐτῆς ῥίψασα τεμάχιον τῆς ἐσθῆτός της εἰς τὸ ἐσβεσμένον πῦρ, τὸ ὁποῖον ὅμως τῆς θεᾶς βοηθούσης, ἀνέδωκε νέαν λάμψιν. Ἕτερον σπουδαῖον καθῆκον ἦτο ἡ τήρησις τῶν παλλαδίων εἰς τὸ ἄδυτον τοῦ ναοῦ καὶ ἡ ἄντλησις τοῦ ἱεροῦ ὕδατος διὰ τὰς ἱεροπραξίας ἐκ τῆς πηγῆς τῶν Μουσῶν ἢ ἐκ τοῦ Τιβέρεως. Ἡ ἄντλησις ἐγίνετο δι' εἰδικῶν δοχείων μὲ λίαν ἀνοικτὸν στόμα καὶ στενοτάτην βάσιν, διὰ νὰ μὴ δύνανται νὰ ἀποθέτωσιν αὐτὸ κατὰ γῆς ἐπανερχόμεναι εἰς τὸν ναόν. Αἱ τρεῖς μεγαλύτεραι Ἑστιάδες συνέλεγον, μεταξὺ τῆς 7 καὶ 14 Μαΐου, στάχυς κριθῆς, ἐκ τῶν ὁποίων κατεσκεύαζον μόναι των ἄλευρον, πρὸς ὃ ἀναμειγνύουσαι καὶ ἅλας παρε-

Digitized by Google

σκεύαζον τοὺς οὐλοχύτας (mola salsa), οἱ ὁποῖοι ἐχρησίμευον διὰ τὸν ῥαντισμὸν τῶν θυμάτων πρὸ τῆς θυσίας των. Αἱ Ἑστιάδες ἦσαν προσέτι ὑποχρεωμέναι νὰ παρίστανται εἰς τὰς σπουδαιοτέρας ἑορτὰς τῆς Ρώμης, κυρίως ὅμως ἐφρόντιζον διὰ τὰ Vestalia, ῥωμαϊκὴν ἑορτήν, πρὸς τιμὴν τῆς θεᾶς Ἑστίας τελούμενα. Ταῦτα ἤγοντο τὴν 7 Ἀπριλίου μετὰ γενικὸν καθαρισμὸν τοῦ ναοῦ καὶ διήρκουν τρεῖς ἡμέρας. Ἐλάμβανον δὲ μέρος εἰς αὐτὰ μόνον γυναῖκες ἐρχόμεναι λυσίκομοι καὶ γυμνόποδες, κομίζουσαι προσφορὰς καὶ παρακαλοῦσαι τὴν θεὰν διὰ τὴν προστασίαν τοῦ οἴκου των.

Ἱερὰ ὑποχρέωσις διὰ τὰς Ἑστιάδας ἦτο ἡ διαφύλαξις τῆς παρθενίας των. Ἐάν τις κατὰ τὸ διάστημα τῆς ὑπηρεσίας της ἑκουσίως ἔπαυε νὰ εἶναι παρθένος, ἐκλείετο ζῶσα εἰς ὑπόγειον εἱρκτὴν εἰς τὸ πεδίον τῶν κακούργων (campus sceleratus) παρὰ τὸν Κυρινάλιον λόφον, ὁ δὲ συνένοχος κατεδικάζετο εἰς τὸν διὰ ῥαβδισμοῦ θάνατον εἰς τὸ Forum Boarium. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν πολλάκις ἡ θεὰ ἔσῳζε τὰς ἀθῴας. Ἡ Ἑστιὰς Τουκκία ἀπέφυγε τὴν τιμωρίαν κομίσασα τῇ ἀρωγῇ τῆς θεᾶς ὕδωρ ἐκ τοῦ Τιβέρεως εἰς τὸν ναὸν ἐντὸς χαλκίνου κοσκίνου, πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν δικαστῶν της.

Μετὰ τὸ πέρας τῶν τριάκοντα ἐτῶν αἱ Ἑστιάδες εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον καὶ νὰ ὑπανδρευθῶσι, σπανίως ὅμως συνέβη τοῦτο, ὡς μὴ ἀρεστὸν τῇ θεᾷ. Αἱ Ἑστιάδες εἰς τὰς δυσχερεῖς περιστάσεις ἐμεσίτευον παρὰ τῇ θεᾷ ὑπὲρ τῆς πόλεως καὶ τῶν πολιτῶν, διὰ τοῦτο δὲ πάντες ἐσέβοντο αὐτὰς καὶ ἡ γνώμη των εἶχε μέγα κῦρος. Ἠδύναντο νὰ ἐλευθερώσουν κατάδικον ἀγόμενον εἰς θάνατον, ἐὰν συνήντων αὐτὸν καθ' ὁδόν. Ἔζων δημοσίοις ἀναλώμασιν, ἐφέροντο ἐπὶ ὀχήματος ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ προεπορεύετο πάντοτε αὐτῶν ῥαβδοῦχος. Πανταχοῦ, εἰς τὸ θέατρον, ἱππόδρομον κλπ., κατελάμβανον, τιμῆς ἕνεκεν, τὰς πρώτας θέσεις. Εἶχον προσέτι τὸ δικαίωμα νὰ κληροδοτήσωσι τὴν περιουσίαν των διὰ διαθήκης καὶ νὰ μαρτυρήσουν εἰς τὸ δικαστήριον ἄνευ ὅρκου. Τὸ νεκρὸν σῶμα τῆς Ἑστιάδος ἐθεωρεῖτο ἱερὸν λείψανον καὶ ἐθάπτετο ἐντὸς τῆς πόλεως. Παρὰ τὸν Παλατῖνον λόφον, οὐχὶ μακρὰν τοῦ ναοῦ τῆς Ἑστίας, ἀνευρέθησαν ἐπιτύμβιοι πλάκες μὲ ἐπιγραφὰς ἀναφερομένας εἰς τὰς Ἑστιάδας. Τὸ ἔνδυμα τῶν Ἑστιάδων ἦτο σοβαρὸν καὶ ἐπιβλητικόν, ἀποτελούμενον ἀπὸ μακρὰν λευκὴν ἐσθῆτα. Ἔφερον εἰς τὴν κεφαλὴν διάδημα, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐκρέμαντο ταινίαι, κατὰ δὲ τὰς θυσίας ἔφερον καλύπτραν (suffibulum) φθάνουσαν μέχρι τῶν ὤμων. Ὁ θεσμὸς τῶν Ἑστιάδων κατηργήθη μετὰ τῆς λατρείας τῆς Ἑστίας τῷ 394 μ. Χ. ἐπὶ Θεοδοσίου. Μ. ΜΠ ΣΤΗ

ἑστίασις, —*εως* (ἡ)· ἡ πρᾶξις τοῦ ἑστιᾶν, συμπόσιον· ‖ τὸ παρεθέτειν γεῦμα.

—*[Ἀρχ.]* Ἐκαλεῖτο *ἑστίασις* κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐν Ἀθήναις τὸ γεῦμα, τὸ ὁποῖον ἕκαστος Ἀθηναῖος πολίτης ὑπεχρεοῦτο ἐκ περιτροπῆς νὰ παραθέσῃ ἅπαξ τοῦ ἔτους εἰς πάντας ὅσοι ἀνῆκον εἰς τὴν ἰδικήν του φυλήν. Ἡ ἑστίασις ἐλάμβανε χώραν κατὰ τὰς μεγάλας δημοσίας ἑορτὰς καὶ ἰδίως κατὰ τὰ Διονύσια καὶ τὰ Παναθήναια· καὶ ἀφ' ἑνὸς μὲν εἶχε τὸν χαρακτῆρα θρησκευτικῆς πράξεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπέβλεπεν εἰς τὴν διατήρησιν τῶν ἁρμονικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν τῆς αὐτῆς φυλῆς πολιτῶν. Κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Θεσμοφορίων ἡ ἑστίασις ἐλάμβανεν ἰδιάζοντα χαρακτῆρα, διότι μετεῖχον αὐτῆς μόνον γυναῖκες. Ὁ ὑποβαλλόμενος εἰς τὴν ὑποχρέωσιν νὰ χορηγήσῃ ἑστίασιν ἐκαλεῖτο *ἑστιάτωρ* καὶ ἐξελέγετο διὰ κλήρου. Οἱ ἑστιώμενοι ἀνήρχοντο εἰς δισχιλίους, ἐδαπανῶντο δὲ διὰ μίαν ἑστίασιν περίπου 700 ἀργυραῖ ἀστικαὶ δραχμαί. Ἐκ τούτου εὐλόγως εἰκάζεται, ὅτι ἡ κλήρωσις ἐγίνετο μόνον μεταξὺ τῶν πλουσίων πολιτῶν. Αἱ ἑστιάσεις ἐκαλοῦντο καὶ *φυλετικὰ δεῖπνα.* Ν. Α.

—*[Ἐθιμοτ.]* Αἱ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐπίσημοι ἑστιάσεις εἶναι προγεύματα, γεύματα καὶ σουπέ, παρατιθέμενα εἰς ἰδιωτικὸν οἶκον ἢ καὶ εἰς ἑστιατόριον. Εἰς τὰ προγεύματα αἱ κυρίαι φοροῦν τοὺς πίλους των καὶ ἐσθῆτα ἐπισκέψεως καὶ οἱ κύριοι σακάκι, εἰς τὰ γεύματα καὶ τὰ σουπὲ αἱ κυρίαι φοροῦν ἔξωμον ἐσθῆτα, οἱ κύριοι φράκον ἢ σμόκιν. Παρελθούσης τῆς ὁριζομένης ἐν τῷ προσκλητηρίῳ ὥρας, οὐδεὶς ἀναμένεται πέραν τοῦ ἑνὸς τετάρτου. Θεράπων ἀνοίγει διάπλατα τὴν θύραν, διὰ νὰ εἰδοποιήσῃ τὴν οἰκοδέσποιναν, ὅτι τὸ τραπέζι εἶναι ἕτοιμον μὲ τὴν καθιερωμένην γαλλικὴν φράσιν «Madame est servie», ἡ ὁποία μετεγλωττίσθη ὑπό τινων παρ' ἡμῖν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐπιτυχῶς εἰς τὸ «Κυρία, ὁρίστε». Ὁλονὲν ἐγκαταλείπεται ἡ συνήθεια τοῦ νὰ δίδουν τὸν βραχίονα οἱ κύριοι εἰς τὰς κυρίας διὰ τὴν μετάβασιν εἰς τὴν τραπεζαρίαν. Οἱ ἄρρενες ὑπηρέται φοροῦν χειρόκτια λευκὰ βαμβακερὰ καὶ φράκον, αἱ θήλειαι δὲν φοροῦν χειρόκτια. Ἡ θέσις τῆς οἰκοδεσποίνης εἶναι εις το μέσον τῆς μιᾶς ἐκ τῶν μακρῶν πλευρῶν τῆς τραπέζης, τοῦ δὲ οἰκοδεσπότου ἀπέναντί της. Τιμητικαὶ θέσεις εἶναι αἱ ἀμέσως δεξιὰ τῶν οἰκοδεσποτῶν καὶ κατὰ δεύτερον λόγον αἱ ἀμέσως ἀριστερὰ αὐτῶν. Ἡ σειρὰ τῶν συνδαιτυμόνων, οἱ ὁποῖοι δὲν πρέπει νὰ εἶναι 13, πρέπει ν' ἀποτελῆται κατὰ τὸ δυνατὸν ἐναλλὰξ ἀπὸ μίαν κυρίαν καὶ ἕνα κύριον. Οἱ συνδαιτυμόνες δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦν ὅτι ἡ πετσέτα δὲν τοποθετεῖται εἰς τὸ ἄνοιγμα τοῦ ὑποκαμίσου, ἀλλὰ παραμένει ἐπὶ τῶν γονάτων, ὅτι οὔτε καὶ διπλώνεται εἰς τὸ τέλος τοῦ φαγητοῦ, ἀλλὰ τοποθετεῖται ἀδίπλωτος ἐπὶ τῆς τραπέζης ὅταν καὶ μόνον ἡ οἰκοδέσποινα δώσῃ πρώτη τὸ σύνθημα τῆς ἐγέρσεως, ἀποθέτουσα ἡ ἰδία τὴν πετσέταν της ἐπὶ τῆς τραπέζης· ὅτι πρέπει νὰ χρησιμοποιῇ τὴν πετσέταν πρὶν ἢ πίῃ, διὰ νὰ μὴ ἀφίνῃ ἴχνη φαγητοῦ εἰς τὰ χείλη τοῦ ποτηρίου· ὅτι, ἂν δὲν ὑπάρχῃ εἰδικὸν μαχαίρι διὰ τὸ ψάρι, χρησιμοποιεῖται μόνον τὸ πηρούνι, ὅτι τὸ τυρὶ δὲν τρώγεται ποτὲ μὲ τὸ πηρούνι, ἀλλ' οὔτε καὶ μὲ τὸ μαχαίρι, κοπτόμενον μόνον διὰ τοῦ τελευταίου τούτου καὶ τοποθετούμενον ἐπὶ μικροῦ τεμαχίου ἄρτου, τῇ βοηθείᾳ τοῦ ὁποίου φέρεται μὲ τὸ χέρι εἰς τὸ στόμα· ὅτι τὰ σπαράγγια τρώγονται μὲ τὸ χέρι, ὅτι οἱ ἀγκῶνες πρέπει νὰ ἀπέχουν τοῦ σώματος, νὰ μὴ τοποθετοῦνται δὲ ἐπὶ τῆς τραπέζης· ὅτι τὸ χρωματιστὸν ποτήρι εἶναι διὰ τὸν λευκὸν οἶνον (ἰδίως τὸν οἶνον τοῦ Ρήνου). Ὁ ἑστιάτωρ εἴθισται νὰ καλῆται ἀμφιτρύων. Διάσημοι διὰ τὰς ἑστιάσεις των ἦσαν ὁ Λούκουλλος καὶ ὁ σχεδὸν λησμονημένος Ἀπίκιος. Ὁ εὐγενὴς συνδαιτυμὼν τηρεῖ ἀκόμη τὸ ἔθιμον τῆς ἐντὸς 8 ἡμερῶν εὐχαριστηρίου ἐπισκέψεως. Τ. Δ.

ἑστιατόριον (τό)· ὁ τόπος ὅπου γίνονται συμπόσια, αἴθουσα ἑστιάσεων πανηγυρικῶν, εὐωχίας· ‖ αἴθουσα τοῦ φαγητοῦ, τῆς τραπεζαρίας τῶν μεγάλων ξενοδοχείων· ‖ καθόλου, ξενοδοχεῖον φαγητοῦ.

— *[Ἀρχ.]* Ἐκαλοῦντο παρ' ἀρχαίοις *ἑστιατόρια*, ἱδρύματα, ἰδίως ἐντὸς τῶν πρυτανείων, εἰς τὰ ὁποῖα ἐγίνοντο αἱ τιμητικαὶ *ἑστιάσεις* διαφόρων προσώπων, θεωρῶν ἢ πανηγυριστῶν, αἱ λεγόμεναι καὶ *δειπνητήρια*. Εἰς τὸ ἐν Ὀλυμπίᾳ ἑστιατόριον ἐγίνοντο ἑστιάσεις τῶν θεωρῶν καὶ ὀλυμπιονικῶν, ἐν Τήνῳ ὑπῆρχον πλεῖστα τοιαῦτα ἐν τῷ ἄλσει τοῦ Ποσειδῶνος διὰ τοὺς συνθύοντας κατὰ τὰ Ποσειδώνια γείτονας τῶν Τηνίων, οἱ Κῷοι δὲ εἶχον ἐν Δήλῳ ἴδια ἑστιατόρια διὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Δηλίων. Περίφημος διὰ τὴν ἵδρυσιν ἑστιατορίων μνημονεύεται ὁ Κότυς, βασιλεὺς τῆς Θρᾴκης, ὅστις περιερχόμενος τὴν χώραν ὅπου ἔβλεπε καταρρύτους καὶ συσκίους τόπους κατεσκεύαζεν ἑστιατόρια. Ἑστιατόρια διετήρουν διὰ τὰ κοινά των συσσίτια καὶ οἱ διάφοροι θίασοι καὶ ἔρανοι, ὑπῆρχον δὲ καὶ κανονισμοὶ λειτουργίας αὐτῶν. Εἰς ἀττικὴν ἐπιγραφὴν τοῦ 178 π. Χ., εὑρεθεῖσαν μεταξὺ Πνυκὸς καὶ Ἀρείου Πάγου καὶ κανονίζουσαν τὰ τοῦ σωματείου τῶν Ἰοβάκχων, ἀναγράφονται εἰδικοὶ ἐπιστάται τῆς τάξεως ἐν τοῖς ἑστιατορίοις, οἵτινες, ἀντιλαμβανόμενοι ἀτακτοῦντά τινα, ἔθετον θύρσον πρὸ αὐτοῦ, σημεῖον ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐξέλθῃ τῆς αἰθούσης. Π. Ν. Π.

— *[Ἀγοραν.]* Ἐν Ἑλλάδι τὰ τῆς λειτουργίας τῶν *ἑστιατορίων* ρυθμίζονται ὑπὸ διατάξεων τῆς ἀγορανομικῆς ὑπηρεσίας, ἡ ὁποία ἐποπτεύει ἐπὶ τῆς καλῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν. Ὑπὸ τὸν γενικὸν ὅρον ἑστιατόρια δυνάμεθα νὰ νοήσωμεν πάντα γενικῶς τὰ καταστήματα, εἰς τὰ ὁποῖα χορηγεῖται ἐπὶ πληρωμῇ τροφὴ μεμαγειρευμένη. Εἰς αὐτὰ καταλέγονται καὶ τὰ ἔχοντα εἰδικωτέραν ὀνομασίαν *οἰνοπωλεῖα, οἰνομαγειρεῖα, μαγειρεῖα, ζυθοπωλεῖα* καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ *χάνια* ἢ *κονάκια*. Ὁ ἀριθμὸς πάντων τούτων τῶν καταστημάτων ἀνήρχετο εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1928 εἰς 18.619. Εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ ἀριθμὸς τῶν ἑστιατορίων, ζυθοπωλείων καὶ οἰνομαγειρείων ὑπολογίζεται ὅτι ἀνέρχεται εἰς 1.400, κατανέμονται δὲ ταῦτα εἰς τὰ λεγόμενα *ἑστιατόρια ὑπερπολυτελείας, ἑστιατόρια πολυτελείας, ἑστιατόρια α', β', γ' τάξεως* καὶ *ἑστιατόρια δ' τάξεως* (οἰνομαγειρεῖα καὶ χάνια). Παλαιότερον τὰ ἑστιατόρια ὠνομάζοντο συνήθως *ξενοδοχεῖα φαγητοῦ*, τὰ δὲ χάνια *πανδοχεῖα*. Ὁ ὅρος ὅμως ξενοδοχεῖον φαγητοῦ διαρκῶς ὑποχωρεῖ πρὸ τοῦ ὅρου *ἑστιατόριον*, τὸν ὁποῖον ἐδέχθη καὶ ἡ ἀγορανομικὴ ὑπηρεσία.

Ἀπὸ ἀπόψεως σωματειακῆς ὀργανώσεως, οἱ διευθύνοντες τὰ ἑστιατόρια ἀνήκουν ἢ εἰς εἰδικοὺς συλλόγους, ἢ ὅταν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν εἶναι μικρός, εἰς ἕνα σύλλογον μετὰ τῶν παντοπωλῶν, ξενοδόχων ὕπνου καὶ ἄλλων συναφῶν ἐπαγγελμάτων. Οὕτως ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ ἔχομεν τὰ σωματεῖα *ἑστιατόρων, ζυθεστιατόρων, οἰνομαγείρων*. Ἐν Θεσσαλονίκῃ, Βόλῳ, Πάτραις, Λαρίσῃ ἔχομεν ἐπίσης εἰδικὰ σωματεῖα ἑστιατόρων, ἐνῷ εἰς τὰς λοιπὰς μεγάλας πόλεις τῆς Ἑλλάδος οἱ ἑστιάτορες ἀποτελοῦν συνήθως ἕνα ἐπαγγελματικὸν σύλλογον μετὰ τῶν ἐδωδιμοπωλῶν, οἰνοπωλῶν, ἰδιοκτητῶν χανίων καὶ λοιπῶν συναφῶν ἐπαγγελμάτων. Κ. Φ.

ἑστιάτωρ, —*ορος* (ὁ)· ὁ ἑστιῶν τινας, ὁ καλῶν εἰς εὐωχίαν, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος κάμνει τραπέζι εἰς ἄλλους, εἰς τοὺς δαιτυμόνας· ‖ *ἑστιάτορες* καθόλου, οἱ συνδαιτυμόνες· ‖ ὁ ἰδιοκτήτης ἑστιατορίου.

ἐστὶν, *τὸ τί* — *[Φιλοσ.]*· βλ. *οὐσία*.

ἐστίντο (estinto) *[Μουσ.]*. Μουσικὸς ὅρος οὗ πρῶτος χρῆσιν ἔκαμεν ὁ Λίστ, προκειμένου νὰ ὑποδείξῃ τὸ ἀπόλυτον *πιανίσσιμο*. Γ. Σ.

Ἔστις (Eustis), ***Ἰωάννης***. Ἀμερικανὸς πολιτικὸς καὶ διπλωμάτης (1834—1899). Κατὰ τὸν ἀνθενωτικὸν πόλεμον ἐξήσκει τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα εἰς τὴν γενέθλιόν του πατρίδα Ν. Ὀρλεάνην, συμμετέσχε τοῦ ἀγῶνος, μετὰ τὴν ἧτταν δὲ τῶν ὁμοσπόνδων καὶ τὸν τερματισμὸν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου διεπραγματεύθη μετὰ τοῦ προέδρου τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν Τζόνσων τὴν ἐκ νέου εἴσοδον τῆς Λουϊζιάνας εἰς τὴν ἀμερικανικὴν συμπολιτείαν. Διετέλεσε δὶς γερουσιαστὴς (1876—1879 καὶ 1884—1898), καθηγητὴς τοῦ ἀστικοῦ δικαίου, ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Λουϊζιάνας καὶ πρεσβευτὴς τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν ἐν Παρισίοις ἀπὸ τοῦ 1893 μέχρι τοῦ 1897. Ἐπιστρέψας εἰς Ἀμερικὴν ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ «Βορειοαμερικανικῇ Ἐπιθεωρήσει» σειρὰν ἄρθρων κατὰ τῆς γαλλορρωσικῆς συμμαχίας. Μ. Ν. Δ.

ἑστιῶ (—*άω*), *ἀόρ. εἱστίασα*· κάμνω τραπέζι εἴς τινα, καλῶ νὰ συμφάγωμεν χάριν φιλοφροσύνης, καλῶ εἰς εὐωχίαν: «εἱστίασε τοὺς φίλους ἐπὶ τοῖς γενεθλίοις».

Ἑστιώτης, *Κωνσταντῖνος*. Ἕλλην ἰατρὸς ἐκ Θεσσαλίας, ἐν Τρίκκῃ γεννηθείς, σπουδάσας ἐν Γαλλίᾳ. Συνέγραψε γαλλιστὶ διατριβὴν περὶ αἱμορραγιῶν, ἐκδοθεῖσαν ἐν Παρισίοις τῷ 1827. Μ. Ι. Γ.

Ἐστλάντερ (Estlander). Ἐπιφανὴς ἐκ Φινλανδίας χειρουργὸς (1831—1881), τοῦ ὁποίου ὀνομαστὴ εἶναι ἡ φερώνυμος *μέθοδος Ἐστλάντερ*, ἤτοι ἡ ἐγχειρητικὴ ἐπέμβασις ἐπὶ τῶν περιπτώσεων τῶν χρονίων πυωδῶν πλευριτίδων. Κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην ἐνεργοῦνται εὐρεῖαι πλευρεκτομαί, ἵνα ἐπιτευχθῇ κινητοποίησις τοῦ θωρακικοῦ τοιχώματος καὶ δοθῇ διέξοδος πρὸς ἐκροὴν τοῦ πύου. Ὁ Βουγὺ συνεπλήρωσε βραδύτερον τὴν ἀνωτέρω ἐγχειρητικὴν μέθοδον τοῦ Ἐστλάντερ. Σ. Γ. Σ.

Ἑστουὰ (Estoy) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία, ἀπὸ τῆς γαλλικῆς κατοχῆς τῶν Βαλεαρίδων, ἀκρωτηρίου τῆς ΝΑ ἀκτῆς τῆς Μαγιόρκας (πλάτ. 39°32' Β, μῆκ. 3°20' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1317: Majorka and Minorka). Σ. Ε. Λ.

Ἐστουρνὲλλ *ντὲ Κονστὰν* (Estournelles de Constant). Γάλλος πολιτικὸς (βλ. *Ἐτουρνὲλλ ντὲ Κονστάν*).

ἐστράγγελος *γραφὴ* (Estrangelo). Καλεῖται οὕτω τὸ γραφικὸν σύστημα τὸ ἀποτελούμενον ἐκ κράματος ἑλληνικοῦ καὶ συριακοῦ ἀλφαβήτου. Ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὸν ἑλληνικὸν ὅρον *στρογγυλογράμματος* ἢ *στρογγύλη γραφή*, ἧς εἶναι παρεφθαρμένος τύπος, ἐδημιουργήθη ἐν Ἐδέσσῃ τῆς Μεσοποταμίας ὑπὸ τῆς αὐτόθι περιφήμου σχολῆς κατὰ τὸν Β' μ. Χ. αἰῶνα καὶ ἀπέβη ὁ κύριος γραφικὸς χαρακτὴρ τῆς Ἐδέσσης. Ὅτε ἡ σχολὴ αὕτη κατηργήθη τῷ 489 μ. Χ. ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ζήνωνος ἕνεκα τῆς κατὰ τῆς ὀρθοδοξίας αἱρετικῆς ἐν αὐτῇ διδασκαλίας, οἱ μαθηταὶ ταύτης διασπαρέντες ἀνὰ τὴν Περσίαν, Μογγολίαν καὶ λοιπὰς χώρας τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς διέδωσαν μετὰ τῆς διδασκαλίας καὶ τὴν ὑπὸ τῆς σχολῆς δημιουργηθεῖσαν γραφήν, τὴν ὁποίαν οἰκειοποιηθεῖσαι χῶραί τινες καὶ διαρρυθμίσασαι διετήρησαν μέχρι σήμερον. Ἐπιγραφὰς εἰς ἐστράγγελον γραφὴν γεγραμμένας καὶ ἀναγομένας εἰς τοὺς ἀπὸ τοῦ Β' μέχρι τοῦ ΣΤ' μ. Χ. αἰῶνος, ἀνεγνώρισεν ὁ Γερμανὸς ἀσιανολόγος Σαχάου (Sachau) ἐν ἔτει 1879 ἔν τινι σπηλαίῳ τοῦ ὄρους Πιμρούντ. Ν. Χ. ΚΟΤΖΙΑΣ

ἐστραγόλη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὁ μεθυλαιθὴρ τῆς *καβικόλης*. Ἔχει τὸν τύπον:

$$CH_3.\ O.\ C_6H_4.\ CH_2.\ CH\colon CH_2,$$

εὑρίσκεται εἴς τινα αἰθέρια ἔλαια, ὡς τὸ τῆς ἀρτεμισίας τοῦ δρακοντίου, τοῦ γλυκανίσου, τοῦ βασιλικοῦ κλπ. Εἶναι ὑγρὸν ἄχρουν, ὀσμῆς ἀνίσου, γεύσεως θερμῶς ἀναψυκτικῆς, εἰδικοῦ βάρους 0.972, ζέον μεταξὺ 215—216°, εὐδιάλυτον εἰς τὸν αἰθέρα, τὴν ἀλκοόλην, τὸ χλωροφόρμιον, τὸ βενζόλιον καὶ τὰ λιπαρὰ ἔλαια. Συνθετικῶς ἡ ἐστραγόλη παρασκευάζεται διὰ κατεργασίας τῆς βρωμιομαγνησικῆς ἀνισόλης διὰ ἀλλυλοβρωμιδίου. — Ω.

Ἐστράϊχερ (Estraicher), ***Κάρολος***. Πολωνὸς βιβλιογράφος, γεννηθεὶς ἐν Κρακοβίᾳ τῷ 1827 καὶ ἀποθανὼν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῷ 1891. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Κρακοβίας. διωρίσθη δὲ τῷ 1868 καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βαρσοβίας. Ἐπιστρέψας μετά τινα χρόνον εἰς Κρακοβίαν ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς βιβλιοθήκης τῆς πόλεως ταύτης καὶ ἀφωσιώθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὰ γράμματα. Συνέγραψε τὴν «Πολωνικὴν βιβλιογραφίαν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος», τὴν «Ἱστορίαν τοῦ Πολωνικοῦ θεάτρου» καὶ πλῆθος μονογραφιῶν, δημοσιευθεισῶν εἰς διαφόρους εὐρωπαϊκὰς ἐπιθεωρήσεις. Θ. Β.

Digitized by Google

'Εστράντα-Πάλμα (Estrada-Palma), ***Θωμᾶς.*** Κουβαῖος πολιτικός, πρόεδρος τῆς δημοκρατίας τῆς Κούβας (1835—1908). 'Εσπούδασεν ἐν 'Αβάνα καὶ ἐν Σεβίλλη νομικά. Ὅταν ἐξερράγη (1868) ὁ πόλεμος τῆς ἐπαναστάσεως, μολονότι ἠμφεσβήτει τὴν ἐπικαιρότητα αὐτοῦ, δὲν ἐδίστασεν ἐν τούτοις ν' ἀκολουθήσῃ τοὺς φίλους του καὶ νὰ συμμετάσχῃ τοῦ πολέμου καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν δεκαετῆ αὐτοῦ διάρκειαν, ἐκλεγεὶς πρόεδρος τῆς Κουβαϊκῆς δημοκρατίας ἐν τῇ ἐπαναστατικῇ περιοχῇ τῆς νήσου. Αἰχμαλωτισθεὶς τὴν 10 'Οκτωβρίου 1877 καὶ ὁδηγηθεὶς εἰς 'Αβάναν κατὰ διαταγὴν τοῦ στρατηγοῦ Μαρτινὲζ Κάμπος, μετεφέρθη εἰς 'Ισπανίαν, ἀλλ' ἀφέθη ἐλεύθερος μετὰ τὴν συμφωνίαν τοῦ Zanjon. 'Η ἱσπανικὴ κυβέρνησις τῷ ἀπέδωκε τὴν δημευθεῖσαν περιουσίαν του καὶ ἄλλας ἀμοιβάς, ἀλλὰ τὰς ἀπέκρουσε. Μετέβη εἰς Hondouras, ὅπου διωρίσθη ὑπὸ τοῦ προέδρου Sotto διευθυντὴς τῶν ταχυδρομείων. Παραιτηθεὶς μετ' ὀλίγον ἵδρυσε σχολὴν ἐν Central Valley τῶν 'Ηνωμένων Πολιτειῶν. Προσχωρήσας εἰς τὸ ἐπαναστατικὸν κόμμα τῆς Κούβας ἐξελέγη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ζοζὲ Μαρτὶ βουλευτής. Μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου παρῃτήθη τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν σχολήν του. Μετὰ τὴν ἧτταν τῆς 'Ισπανίας κατὰ τὸν 'Ισπανοαμερικανικὸν πόλεμον ἡ κυριαρχία αὐτῆς ἐν τῇ Κούβᾳ κατελύθη καὶ ἡ κυβέρνησις ἀνετέθη εἰς τοὺς 'Αμερικανούς. 'Ο τότε πρόεδρος τῶν 'Ηνωμένων Πολιτειῶν Μὰκ Κίνλεϋ διέταξε τὸν στρατιωτικὸν διοικητὴν τῆς νήσου στρατηγὸν Wood νὰ προβῇ εἰς γενικὰς ἐκλογὰς πρὸς ἐκλογὴν ἀντιπροσώπων εἰς τὴν συνέλευσιν, ἥτις ἔμελλε νὰ συντάξῃ καὶ νὰ ψηφίσῃ τὸ Σύνταγμα τῆς νήσου.

Θωμᾶς 'Εστράντα-Πάλμα.

Τὴν 5 Νοεμβρίου συνῆλθεν ἡ συντακτικὴ συνέλευσις καὶ μετὰ τὴν ψήφισιν τοῦ Συντάγματος ὁ στρατηγὸς Wood ἀνέθεσε τὴν κυβέρνησιν τῆς Κούβας εἰς τὸν 'Εστράντα-Πάλμα, ἐκλεγέντα παμψηφεὶ πρόεδρον τῆς δημοκρατίας. 'Επανεξελέγη τῷ 1906. Μ. Ν. Δ.

— **'Εστράντα** (Estranda), ***Πέτρος.*** 'Ισπανὸς γλύπτης τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Μνημονεύεται μεταξὺ τῶν δοκιμωτέρων μαθητῶν τοῦ διασήμου κατὰ τὴν ἐποχήν του 'Ισπανοῦ καλλιτέχνου Juan Pascual de Mena. Ι. Μ. Π.

'Εστρὲ (d'Estrées), ***οἰκογένεια ντ'*** —. 'Ιστορικὴ γαλλικὴ οἰκογένεια, κλάδοι τῆς ὁποίας φέροντες τὸ ὄνομα τοῦτο ὑπάρχουσιν εἰς πλείστας ἐπαρχίας τῆς Γαλλίας, ἐν Τουραίν, Μαίν, Μπρές, Πικαρδίαν καὶ 'Αρτουά. 'Η οἰκογένεια αὕτη, ὀνομασθεῖσα ἔκ τινος φεουδαλικῆς ἀρχοντίας τοῦ 'Αρράς, ἕλκει τὴν καταγωγήν της ἀπὸ τοῦ *Πέτρου ντ' 'Εστρέ,* τοῦ καλουμένου *Καρμπονέλ*, καὶ ἀναφερομένου ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀπὸ τοῦ 1437. Πλεῖστοι ἐκ τῶν ἀπογόνων αὐτοῦ ἐγένοντο διάσημοι, ὑπηρετοῦντες τοὺς βασιλεῖς τῆς Γαλλίας.

—1) ***'Ιωάννης ντὲ Σουασόν,*** *ὑποκόμις* (1486—1571), ἐγένετο ἀκόλουθος τῆς Ἄννης τῆς Βρετάνης καὶ βραδύτερον ἀρχηγὸς τοῦ πυροβολικοῦ, διακριθεὶς κατὰ τὰς μάχας τοῦ Μαρινιὰν καὶ τῆς Παβίας καὶ γενόμενος ἀρχηγὸς τῆς φρουρᾶς 'Ερρίκου τοῦ Β'.

—2) ***'Αντώνιος.*** Υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Διοικητὴς ἐπίσης τοῦ γαλλικοῦ πυροβολικοῦ, ὑπερησπίσθη τὸ Νογιόν, ἐγένετο ἱππότης τοῦ 'Αγίου Πνεύματος καὶ διωρίσθη διοικητὴς τῆς Νήσου τῆς Γαλλίας. Νυμφευθεὶς τὴν Φραγκίσκην Μπαμποῦ ντὲ λὰ Μπουρνταιζιέρ, μίαν ἐκ τῶν εὐφυεστάτων ἑπτὰ ἀδελφῶν, αἵτινες ἀπεκλήθησαν «'Επτὰ θανάσιμα ἁμαρτήματα», ἀπέκτησεν ἐξ αὐτῆς τὴν διάσημον Γαβριέλλαν ντ' *'Εστρὲ* (βλ. λ.).

—3) ***'Αννίβας-Φραγκῖσκος*** (1573—1670). Υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Γενόμενος ἐπίσκοπος τῆς Νογιὸν καὶ ἀποσταλεὶς πολλάκις ὡς πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας εἰς Τουρῖνον, Μαντούην, καὶ Ρώμην, ἐψήφισε τὴν ἐκλογὴν τοῦ πάπα Γρηγορίου τοῦ ΙΕ', παρέστη εἰς τὴν στέψιν τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' καὶ ἤσκησε μεγάλην ἐπιρροὴν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Σφενδόνης. 'Εραστὴς ὢν τῶν γραμμάτων, συνέγραψεν ἱστορικὴν ἔκθεσιν περὶ τῆς πολιορκίας τῆς Μαντούης καὶ «'Απομνημονεύματα περὶ τῆς βασιλείας τῆς Μαρίας τῶν Μεδίκων», δημοσιευθέντα τῷ 1666. Τῷ ἀπενεμήθη ὁ τίτλος τοῦ δουκός.

—4) ***'Ιωάννης,*** *δοὺξ* (1628—1707). Εἰς ἡλικίαν τριάκοντα ἐτῶν διωρίσθη γενικὸς ἀρχηγὸς τῶν στρατευμάτων τοῦ βασιλέως, ἀλλ' αἰχμαλωτισθεὶς τῷ 1655 ἐξηφανίσθη ἀπὸ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς μέχρι τοῦ 1659, ὅτε ἡ συνομολόγησις εἰρήνης τῷ ἀπέδωκε τὴν ἐλευθερίαν του. Περιελθὼν τοὺς λιμένας τῆς Γαλλίας, 'Αγγλίας καὶ 'Ολλανδίας καὶ «συναναστρεφόμενος μετὰ τῶν πρωρέων, ἀξιωματικῶν καὶ ναυτῶν ἐδιδάχθη, ὡς λέγει εἰς τὴν βιογραφίαν του, πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο νὰ καταστήσῃ αὐτὸν ναυτικόν». 'Ο Λουδοβῖκος ΙΔ', ἀφοῦ ὠνόμασεν αὐτὸν πατρίκιον καὶ δοῦκα, τὸν διώρισεν ἀντιναύαρχον καὶ τῷ ἀνέθεσε τῷ 1670 τὴν διοίκησιν στόλου ἀποπλεύσαντος εἰς 'Αμερικήν, ὅπως ζητήσῃ ἱκανοποίησιν παρὰ τῶν Ἄγγλων διὰ τὰς γενομένας παρ' αὐτῶν λεηλασίας εἰς τὰς ἐκεῖ γαλλικὰς κτήσεις, εἶτα δὲ ὅπως καταδιώξῃ τοὺς πειρατὰς τῆς Βερβερίας. Κατόπιν, ὅτε ἡ 'Αγγλία συνεμάχησε μετὰ τῆς Γαλλίας ἐναντίον τῆς 'Ολλανδίας, ὁ στόλος τοῦ 'Εστρὲ ἐτέθη ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ δουκὸς τῆς 'Υόρκης καὶ κατεναυμάχησεν εἰς τὸ Σοὺθ-Μπάϊ τὸν στόλον τοῦ ναυάρχου Ρούϋτερ. Τὸ ἑπόμενον ἔτος, διοικῶν στόλον ἐκ τριάκοντα πλοίων τῆς γραμμῆς καὶ εἴκοσι φρεγατῶν, ἡνώθη μετὰ τῶν τεσσαράκοντα πλοίων τοῦ πρίγκιπος Ρόμπερτ καὶ τὴν 7 'Ιουνίου 1673 ἐξηνάγκασε τοὺς Ρούϋτερ καὶ Τρὸμπ εἰς ναυμαχίαν, καθ' ἣν τοὺς ἐνίκησεν. Εἰς τὴν περίφημον ναυμαχίαν τῶν Ταμπάγκο δὲν εἶχεν εἰμὴ ἑπτὰ πλοῖα, ἐνῷ ὁ 'Ολλανδὸς ναύαρχος Βὶνκ ἐκυβέρνα δώδεκα, ἐπὶ πλέον δὲ εἶχεν ἀγκυροβολήσει εἰς τὸ ἀδιέξοδον σύμπλεγμα τῶν Ταμπάγκο, εἰς ὃ ὅπως εἰσέλθουν τὰ γαλλικὰ σκάφη ὤφειλον νὰ βολιδοσκοπῶσι τὸν πυθμένα. 'Εν τούτοις διῆλθε τὰ στενὰ παρ' ὅλον τὸ πῦρ τῶν φρουρίων καὶ ἐπολέμησε πλοῖον πρὸς πλοῖον τὸν ἐχθρὸν ἐπὶ ὀκτὼ ὥρας. 'Ανετίναξε τὴν ναυαρχίδα καὶ παρέστη μάρτυς φρικωδῶν σκηνῶν, ἰδίως ἐπὶ τοῦ καταστρώματος μεγάλου σκηναγωγοῦ σκάφους, ὅπου εἶχον συγκεντρωθῆ γυναῖκες, παιδία, γέροντες καὶ μαῦροι καὶ τὸ ὁποῖον ἀνεφλέγη. Καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐσώθη ὡς ἐκ θαύματος· ἐκ τῶν δεκατριῶν πυρποληθέντων σκαφῶν τέσσαρα ἦσαν γαλλικά. Μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου ἐπανέκαμψεν εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπου ὁ βασιλεὺς ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν τὴν στρατασχικὴν ῥάβδον. Τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς του κατηνάλωσε καταδιώκων τοὺς πειρατὰς τῆς Τριπόλεως καὶ τῆς Τύνιδος, ἀνετέθη δὲ εἰς αὐτὸν ἡ γενικὴ διοίκησις τῶν ἀκτῶν τῆς Βρετάνης καὶ εἶτα ἡ ἀντιβασιλεία τῶν ἀμερικανικῶν ἀποικιῶν τῆς Γαλλίας.

'Ιωάννης ντ' 'Εστρέ.

— 5) ***'Αννίβας Β'***, *δοὺξ* (1623—1687). Γενόμενος στρατηγὸς τῷ 1667 καὶ ἀποσταλεὶς πρεσβευτὴς εἰς Ρώμην, παρέμεινε καθ' ὅλον τὸν βίον του, διαπραγματευθεὶς τὰ λεπτότερα τῶν διπλωματικῶν ζητημάτων μετὰ σπανίας δεξιότητος.

—6) ***Καῖσαρ***, *δοὺξ τῆς Λυὼν* (1628—1714). 'Εγένετο ἐπίσκοπος τῆς Λυών, πατρίκιος τῆς Γαλλίας, καρδινάλιος τῷ 1674 καὶ ἡγούμενος τοῦ 'Αγίου Γερμανοῦ. 'Εξελέγη μέλος τῆς Γαλλικῆς 'Ακαδημίας χωρὶς οὐδὲν οὐδέποτε νὰ γράψῃ. Κατηύνασε τὰς ὑφισταμένας διενέξεις τῆς παπικῆς 'Εκκλησίας καὶ μετέσχε πλείστων κογκλαβίων. Εἶτα ἐνετάλη παρὰ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', ὅπως συνοδεύσῃ τὸν ἔγγονόν του, βασιλέα Φίλιππον Ε', εἰς 'Ισπανίαν. 'Αναμιχθεὶς ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ εἰς τὰς πολιτικὰς καὶ αὐλικὰς διενέξεις ἐγένετο ἀφορμὴ βιαίων σκηνῶν ἐν τῇ ἱσπανικῇ αὐλῇ. 'Ο Λουδοβῖκος ΙΔ' συνεβούλευε τὸν ἔγγονον αὐτοῦ νὰ τὸν ἀκολουθῇ τυφλῶς, διότι ἦτο ὁ δεξιώτερος, ὡς ἔλεγε, πολιτικὸς ἀνὴρ τοῦ βασιλείου του. Οὗτος θέλων νὰ κυβερνᾷ αὐταρχικῶς τὴν χώραν καὶ νὰ λαμβάνῃ γνῶσιν ἁπάσης τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Φιλίππου Ε', προεκάλεσε τὴν δυσμένειαν αὐτοῦ καὶ ἀνεκλήθη ἐξ 'Ισπανίας τῷ 1703. 'Επανελθὼν εἰς Γαλλίαν ἐξήσκησε μεγίστην ἐπιρροὴν εἰς τὴν πολιτικὴν αὐτῆς.

—7) ***'Αννίβας-Φραγκῖσκος Γ'***, *δοὺξ* (1648—1698). Υἱὸς 'Αννίβα τοῦ Β'. Διακρινόμενος ἐπὶ πολυμαθείᾳ διῆλθε τὴν ζωήν του εἰς φιλοσοφικὰς μελέτας, μὴ θελήσας νὰ ἀναμιχθῇ εἰς τὴν πολιτικήν.

—8) ***Βίκτωρ-Μαρία*** (1660—1737). Πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ στρατάρχου 'Ιωάννου. Καταταχθεὶς εἰς τὸ σύνταγμα τῆς Πικαρδίας προήχθη ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ εἰς συνταγματάρχην, ἀναδειχθεὶς κατὰ τὴν ἐν Γερμανίᾳ μάχην τῆς γεφύρας τοῦ Ραϊνφελντ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ μαρκησίου ντὲ Coevres καὶ εἰς τὴν κατὰ τοῦ Κὲλ ἔφοδον. Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐκστρατείας ταύτης διωρίσθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου ΙΔ' κυβερνήτης ἑνὸς τῶν πλοίων τοῦ στόλου τοῦ πατρός του 'Ιωάννου καὶ ἀπῆλθεν εἰς 'Αμερικὴν τῷ 1679, ἔνθα παρέμεινεν ἐπὶ διετίαν. Εἶτα μετέσχεν εἰς τὸν βομβαρδισμὸν τῆς Τριπόλεως καὶ τοῦ 'Αλγερίου (1688), λήξαντος δὲ τοῦ πολέμου ἐκείνου διωρίσθη ἀρχηγὸς ναυτικῆς μοίρας καὶ μετέσχε τῆς ναυμαχίας τοῦ ἀκρωτηρίου Μπεβερζιάρ, τῷ δὲ 1691 ὡς διοικητὴς τῆς ἀνατολικῆς μοίρας κατέλαβε τὴν Βιλλαφράγκαν καὶ τὴν Νίκαιαν καὶ ἐβομβάρδιζε τὴν Βαρκελώνην καὶ τὴν 'Αλκάντην. 'Η συνθήκη τοῦ Ροῦσβικ εὗρεν αὐτὸν εἰς Κάδιξ. 'Αρξαμένου τοῦ περὶ διαδοχῆς τοῦ θρόνου τῆς 'Ισπανίας πολέμου, μεταξὺ Γαλλίας καὶ τῶν συμμάχων Αὐστρίας καὶ 'Ολλανδίας, ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῶν γαλερῶν τῆς Μεσογείου καὶ συνώδευσε τὸν βασιλέα τῆς 'Ισπανίας Φίλιππον Ε' εἰς Νεάπολιν. Δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀριθμήσῃ τις τὰς μάχας, τὰς ὁποίας διεξήγαγεν ὁ ἀνὴρ οὗτος, οὐδὲ νὰ σημειώσῃ τὴν σειρὰν τῶν μεγάλων γεγονότων εἰς ἃ διεδραμάτισεν ἐξέχον πρόσωπον. 'Ο Λουδοβῖκος ΙΔ' τὸν ὠνόμασεν ἱππότην τῶν ταγμάτων του, ὁ δὲ βασιλεὺς Φίλιππος Ε' μεγιστᾶνα τῆς 'Ισπανίας. Μετὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Μαλάγας (1704), καθ' ἣν ἐδοξάσθη τὰ μέγιστα, ἐπιστρέψας εἰς Γαλλίαν προήχθη εἰς στρατάρχην. 'Αποθανόντος τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' ἐγένετο μέλος τοῦ συμβουλίου τῆς ἀντιβασιλείας κατὰ τὴν ἀνηλικιότητα τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ' καὶ ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν, ἀνυψώσας εἰς τὴν προτέραν περιωπήν του τὸ ἐν παρακμῇ εὑρισκόμενον ναυτικὸν τῆς Γαλλίας. Τῷ 1715 ἐγένετο ἀντιβασιλεὺς τῶν ἀποικιῶν τῆς Γαλλίας, κατὰ τὸ αὐτὸ δ' ἔτος ἡ Γαλλικὴ 'Ακαδημία ἐξέλεξεν αὐτὸν μέλος της. 'Υπὸ τὴν διεύθυνσίν του ἐδημοσιεύθη μελέτη περὶ τακτικῆς τοῦ ναυτικοῦ, ἥτις δεικνύει τὰς σπουδαίας προόδους, ἃς ἐπετέλεσεν ἡ ναυτικὴ ἐπιστήμη ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του.

Βίκτωρ-Μαρία ντ' 'Εστρέ.

—8) ***Λουδοβῖκος - Κάρολος - Καῖσαρ*** - *Λετελλιέ* (1695—1771), γνωστὸς ὡς *ἱππότης ντὲ Λουβουὰ* καὶ βραδύτερον *δοὺξ ντ' 'Εστρέ.* 'Υπηρέτησε κατὰ τῆς 'Ισπανίας ὑπὸ τὸν στρατάρχην Μπερβίκ, μετέσχε τῆς ἐκστρατείας τῆς Βοημίας καὶ προήχθη εἰς στρατηγὸν τῷ 1744, διέπρεψε δὲ εἰς τὰς μάχας τοῦ Φοντενουά, Ρωκοὺ καὶ Lawfeld. 'Αρξαμένου τοῦ 'Επταετοῦς πολέμου προήχθη εἰς ἀρχιστράτηγον, ἐνίκησεν εἰς Χάστερτερκ τὸν δοῦκα τῆς Κουβερλάνδης καὶ κατέλαβε τὸ 'Αννόβερον, ἀλλ' ἡττηθεὶς ἐν Γκρεβενστάϊν περιέπεσεν εἰς δυσμένειαν καὶ ἀνεκλήθη. 'Απέθανεν ἄτεκνος, μετ' αὐτοῦ δ' ἐξέλιπεν ὁ περιφανὴς οὗτος οἶκος τῆς Γαλλίας. Θ. Β.

— **'Εστρὲ** (Estrées), ***Γαβριέλλα ντ'*** —. Θυγάτηρ τοῦ *'Αντωνίου 'Εστρὲ* (1571—1599). Κατέστη διάσημος ὡς ἐρωμένη τοῦ 'Ερρίκου Δ' βασιλέως τῆς Γαλλίας. Σύμπτωσίς τις ὡδήγησε τὸν ἡγεμόνα τοῦτον τῷ 1590 εἰς τὸν πύργον Cœvres, ὅπου διέμενεν ἡ Γαβριέλλα μετὰ τοῦ πατρός της. 'Η νεαρὰ πυργοδέσποινα ἐφιλοξένησε μετὰ τοσαύτης χάριτος τοῦτον, ὥστε τὸν κατέκτησεν ἀμέσως. Ἄνευ πολλῶν δισταγμῶν παρεδόθη εἰς τὸν 'Ερρῖκον Δ', νυμφευμένον τότε μετὰ τῆς Μαργαρίτας ντὲ Βαλουά. Οὗτος, ὅπως δώσῃ θέσιν τινὰ εἰς τὴν Γαβριέλλαν ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ὑπάνδρευσεν αὐτὴν μετά τινος εὐπατρίδου, *Λιανκοὺρ-Νταμερβὰλ* καλουμένου, πρὸς ὅν, ὡς ἀναφέρει ὁ Συλλύ, δὲν ἐπετράπη ν' ἀπολαύσῃ τὰς ἡδονὰς τοῦ γάμου, μετά τινα δὲ χρόνον ἠκυρώθη ὁ γάμος οὗτος, λόγῳ ἀνικανότητος τοῦ Λιανκούρ, ἐνῷ οὗτος νυμφευθεὶς βραδύτερον ἀπέκτησε δέκα τέσσαρα τέκνα. 'Ο 'Ερρῖκος Δ' περιελθὼν εἰς διάστασιν μετὰ τῆς συζύγου του καὶ εὑρισκόμενος εἰς τὰς παραμονὰς τοῦ διαζυγίου του, ἀνύψωσε τὴν Γαβριέλλαν εἰς *δούκισσαν ντὲ Μπωφὸρ* καὶ ὑπεσχέθη εἰς αὐτὴν ὅτι διαλύων τὸν μετὰ τῆς Μαργαρίτας Βαλουὰ γάμον του, θ' ἀνεβίβαζεν αὐτὴν εἰς τὸν θρόνον. 'Η Γαβριέλλα ἐσχημάτισε τότε περὶ αὐτὴν μέγαν κύκλον μεγιστάνων, οἵτινες τὴς ἐφέροντο ὡς πρὸς βασίλισσαν καὶ ἐζήτει νὰ ὑπανδρεύσῃ τὰ τρία αὐτῆς τέκνα μετὰ βλαστῶν τῶν ἐπιφανεστέρων οἴκων τῆς Γαλλίας, παρέχουσα εἰς τὰς οἰκογενείας αὐτῶν ἀφειδῶς ἀξιώματα. 'Ο ὑπουργὸς Συλλύ, αὐστηρὸς τὰ ἤθη, ὑπέδειξεν εἰς τὸν βασιλέα ὅτι ὤφειλε νὰ περιορίσῃ τὴν ἀνάμιξιν τῆς ἐρωμένης του εἰς τὰ ζητήματα τοῦ κράτους. 'Εκ τούτου προεκλήθη ἐχθρότης μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ ὑπουργοῦ, συνέβαινον δὲ καθ' ἑκάστην ἐπεισόδια καὶ ἐξυφαίνοντο ῥαδιουργίαι κατ' αὐτοῦ, ὅτε ἡ Γαβριέλλα ἐζήτησεν ἐν τέλει παρὰ τοῦ βασιλέως τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Συλλύ, δηλώσασα ὅτι προετίμα μᾶλλον τὸν θάνατον, ἢ νὰ βλέπῃ εἰς τὰ ἀνάκτορα τοιοῦτον θεράποντα, ὅστις τὴν ἐπιτιλοφόρει ἐρωμένην. 'Ο 'Ερρῖκος Δ' ἔθεσε τέρμα εἰς τὰς ἀδιακόπους ταύτας σκηνάς, ἀπαντήσας εἰς τὴν

Γαβριέλλα ντ' 'Εστρέ.

Digitized by Google

δούκισσαν, ὅτι θὰ προὐτίμα νὰ ἐκδιώξῃ τῶν ἀνακτόρων εἴκοσιν ἐρωμένας ὡς αὐτήν, παρὰ ἕνα θεράτοντα ὡς τὸν Συλλύ. Ἐν τούτοις χωρὶς νὰ φέρῃ ἡ Γαβριέλλα τὸν τίτλον τῆς βασιλίσσης ἐδέχετο ὅλας τὰς τιμὰς αὐτοῦ, δὲν θὰ ἐβράδυνε δὲ ἡ ἡμέρα καθ' ἣν θ' ἀνήρχετο εἰς τὸν θρόνον, ἐὰν δὲν ἐπήρχετο ὁ θάνατος. Ὁ βασιλεύς, κατὰ συμβουλὴν τοῦ πνευματικοῦ του Ρενὲ Μπανουά, ἀπεμακρύνθη τῆς Γαβριέλλας κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος, ἀποστείλας αὐτὴν εἰς τὸν πύργον τοῦ Ζαμέ, πλουσίου τραπεζίτου, ὅστις ἦτο ὁ προστάτης τῶν ἐρώτων τοῦ Ἑρρίκου Δ'. Τὸ Μέγα Σάββατον (10 Ἀπριλίου 1599) ἐξέπνευσεν ἐν μέσῳ ἀφορήτων σπασμῶν, αἵτινες τῆς ἐπῆλθον ἀμέσως μετὰ τὴν βρῶσιν πορτοκαλλίου. Τὸ στόμα της εἶχε στραφῆ σχεδὸν ὄπισθεν τῆς κεφαλῆς της, τὸ δὲ πρόσωπόν της εἶχε τόσον παραμορφωθῆ, ὥστε ὁ βλέπων κατελαμβάνετο ὑπὸ φρίκης. Τὸ μυστήριον τοῦτο τοῦ θανάτου της οὐδέποτε διεσαφηνίσθη. Ὁ Ἑρρῖκος Δ' ἐθλίβη μεγάλως ἐκ τοῦ θανάτου τῆς ἐρωμένης του καὶ διέταξεν αὐλικὸν πένθος, ὡς νὰ ἐπρόκειτο περὶ βασιλίσσης.

Ἡ Γαβριέλλα, εἰς ἡλικίαν δέκα ἓξ ἐτῶν, εἶχε παραδοθῆ ὑπὸ τῆς μητρός της, λαβούσης 6.000 σκοῦδα, εἰς τὸν Ἑρρῖκον Γ', μετ' αὐτὸν δὲ ἐδόθη παρὰ τῆς ἰδίας εἰς τὸν τραπεζίτην Ζαμέ, ἔπειτα εἰς τὸν καρδινάλιον ντὲ Γκύζ, μεθ' οὗ συνέζησεν ἐπὶ ἓν ἔτος· μετ' ὀλίγον ἐγένετο ἐρωμένη τοῦ δουκὸς Λογγεβίλ, κατόπιν δύο ἄλλων εὐπατριδῶν καὶ τέλος τοῦ δουκὸς Μπελλεγκάρντ, καὶ τέλος τοῦ Ἑρρίκου Δ'. Ἡ γυνὴ αὐτὴ ὑπῆρξεν ἡ μᾶλλον σπάταλος τῶν εὐνοουμένων πάντων τῶν βασιλέων, δαπανήσασα ἀφάνταστα ποσὰ ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου. Ἐγένετο ἡρωῒς πολλῶν δραμάτων καὶ μυθιστοριογραφιῶν. Εἰς τὰ πέριξ τῶν Παρισίων σῴζονται ἀκόμη πλεῖστοι πύργοι, ἀνήκοντες εἰς αὐτήν.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Ἐστρέλλα (serra da Estrella=ὄρη τοῦ Ἀστέρος) *[Γεωγρ.]*. Ὀροσειρὰ τῆς κεντρικῆς Πορτογαλίας, προέκτασις καὶ τέρμα τῶν ἱσπανικῶν ὀροσειρῶν Γουαδαράμα καὶ Κρέντος, μήκους 150 χλμ. καὶ πλάτους 14 περίπου. Χωρίζει τὸ λεκανοπέδιον τοῦ Τὰγκ ἀπὸ τὸ λεκανοπέδιον τοῦ Ντοῦρο.

Μ. Ν. Δ.

Ἐστρεμαντούρα (Estremadura ἢ Estramadura) *[Γεωγρ.]*. Ἀρχαία ἐπαρχία τῆς Ἱσπανίας, ἔχουσα ἐπιφάνειαν 43,300 τ. χλμ. Κατὰ τὸ πλεῖστον πεδινή, διασχίζεται πρὸς Β ὑπὸ τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Κρέντος, εἰς τὸ κέντρον ὑπὸ τῆς ὀροσειρᾶς τῆς Γουαδελούπης καὶ πρὸς Ν. ὑπὸ μέρους τῆς ὀροσειρᾶς τῆς Μορένα καὶ διαβρέχεται ὑπὸ τῶν ποταμῶν Τάγου καὶ Γουαδιάνα. Τὸ κλῖμα αὐτῆς εἶναι θερμὸν καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα ἔτι. Τὸ ἔδαφός της εἶναι ἀμμῶδες, ἀλλὰ λίαν εὔφορον, ἰδίως εἰς τὰ παραποτάμια μέρη, ἀλλ' ἡ γεωργία εἶναι λίαν παρημελημένη. Τὰ κυριώτερα προϊόντα τῆς ἐπαρχίας ταύτης εἶναι: σῖτος, κάνναβις ἔλαιον, μέταξα καὶ οἶνος, ὁ ὀνομαστὸς ὀλιβένθα. Τινὰ τῶν ὀρέων της καλύπτονται ὑπὸ ὡραίων δασῶν καστανεῶν καὶ δρυῶν. Ἡ κτηνοτροφία εἶναι ἐξαιρετικῶς ἀνεπτυγμένη, ὡς καὶ ἡ μελισσοκομία. Ἡ βιομηχανία, ὀλίγον ἀνεπτυγμένη, παράγει κυρίως ὑφάσματα.

Μ. Ν. Δ.

— **Ἐστρεμαντούρα** (Estremadura) *[Γεωγρ.]*. Ἐπαρχία τῆς Πορτογαλίας ὁριζομένη πρὸς Β. ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας Μπέϊρα καὶ πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ, ἔχει ἐπιφάνειαν 2.164 τ.χλμ. καὶ περιλαμβάνει τὰ διαμερίσματα τῆς Λισσαβῶνος, τῆς Λέϊρα καὶ τοῦ Σαντάρεμ. Εἶναι χώρα ὀρεινή, διασχιζομένη ὑπὸ τῶν ὀρεισειρῶν τῆς Γουαδαράμα, τῆς Γουαδελούπας καὶ τῆς Μορένας, τῶν ὁποίων αἱ διακλαδώσεις σχηματίζουν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας μεγάλας κοιλάδας. Ἡ ἐπαρχία διαρρέεται ὑπὸ τοῦ Τάγου ποταμοῦ, χωρίζοντος αὐτὴν εἰς δύο ἴσα σχεδὸν μέρη. Ἡ περιοχὴ αὕτη δοκιμάζεται ὑπὸ σεισμῶν ὅσον καμμία ἄλλη περιοχὴ τῆς Πορτογαλίας. Καίτοι τὸ ἔδαφός της εἶναι εὔφορον, ἰδίως ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Τάγου, ὅπου τὰ ὄρη καὶ αἱ κοιλάδες καλύπτονται ἀπὸ πλουσιωτάτην βλάστησιν, ἐν τούτοις παραμελεῖται ἡ γεωργία. Τὰ ὄρη της περικλείουν ἀνεκμετάλλευτον πλοῦτον χαλκοῦ, μολύβδου, σιδήρου, ὑδραργύρου,, γαιανθράκων καὶ μαρμάρων.

Μ.Ν.Δ.

Ἐστρεμὸζ (Estremoz ἢ Extremoz) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Πορτογαλίας μὲ πληθυσμὸν 5.200 κατ. Ἔχει λατομεῖα μαρμάρου καὶ ἐργοστάσιον φαγεντιανῶν. Παλαιὰ ὀχυρὰ τοποθεσία, γνωστὴ διὰ τὴν νίκην τῶν Πορτογάλων κατὰ τῶν Ἱσπανῶν τῷ 1663.

Μ. Ν. Δ.

ἐστυρακωμένος, *—η, —ον·* παθ. μετοχ. τοῦ στυρακῶ· ὁ ὡπλισμένος, ὁ ἐφωδιασμένος μὲ στύρακα: «ἐστυρακωμένος πάσσαλος» ὁ πάσσαλος τοῦ ὁποίου τὸ ὀξὺ ἄκρον εἶναι περιβεβλημένον διὰ στύρακος, σιδηροῦ περικαλύμματος.

ἔστω· προστακτ. γ' ἑν. προσώπου τοῦ *εἰμὶ* (βλ. λ.)· λέγεται ἀπολύτως πρὸς δήλωσιν ὑποθέσεως τὴν ὁποίαν δεχόμεθα κατὰ συγκατάβασιν: «λέγεις ὅτι δὲν εἶχες καιρόν· ἔστω» ἂς ὑποθέσωμεν ὅτι τοῦτο εἶναι ἀληθές· || μετὰ τοῦ *καί*: *ἔστω καί*, πρὸς δήλωσιν ἐναντιώσεως: «ἔστω κι' ἂν βρέχῃ» καὶ ἂν ἀκόμη βρέχῃ. «ἔλα, ἔστω καὶ ἀργὰ» ἔλα. καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἀργά.

Ἐστωνιὲ (Estaunié), ***Ἐδουάρδος***. Γάλλος μηχανικὸς καὶ μυθιστοριογράφος, γεννηθεὶς ἐν Διζὸν τῷ 1862. Μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας ἀπὸ τοῦ 1923, διετέλεσε διευθυντὴς εἰς τὸ ὑφυπουργεῖον τῆς Συγκοινωνίας. Συνέγραψε: «L' empreinte», βραβευθὲν ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, «La vie secrète», «Les choses voient», «L' Appel de la route», «Le labyrinthe», ἐπὶ πλέον κριτικὴν τέχνης. ἐπιστημονικὰ ἔργα: «Αἱ πηγαὶ τῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας» καὶ «Πραγματείαν περὶ τηλεεπικοινωνίας» καὶ πλεῖστα ἄλλα.

Μ. Ν. Δ.

ἔστωντας· χυδαϊκώτερος τύπος τοῦ *ἔστω*, σχηματισθεὶς κατὰ τὰς μετοχὰς *λέγοντας*, *βλέποντας*, *κάμνοντας κτλ.*: «ἔστωντας καὶ συγγενής μου ἐγὼ δὲν τοῦ 'καμα χάρη», «θὰ τὸν πιάσω ὅποιος κι' ἂν εἶναι, ἔστωντας κι' ἂν εἶσαι σύ».

ἔστωρ, *—ορος* (ὁ)· πασσαλίσκος ἐξ ἰσχυροῦ ξύλου ἢ σιδήρου συνδέων τὸν ζυγὸν μετὰ τοῦ ρυμοῦ τῆς ἁμάξης ἢ τοῦ ἀρότρου, ἄλλως *ἔνδρυον*.

—*[Πυροβολ.]* Καλεῖται *ἔστωρ* τεμάχιον κυλινδρικὸν ἢ κολουροκωνικόν, ἐκ μετάλλου, χρησιμεῦον ὡς πόλος διὰ τὴν περιστροφὴν τῆς *ἐσχάρας* τῶν βαρέων πυροβόλων ἐπὶ τῆς *κλίνης*· ἐπίσης διὰ τὸν σύνδεσμον τοῦ προολκαίου καὶ τοῦ ἐφολκαίου τῶν βαρέων πυροβόλων ἢ τῶν ὀχημάτων τοῦ πυροβολικοῦ.

Κ. Δ.

— **Ἐστωρέϊ** ***χά' Παρχί***. Ἰουδαῖος περιηγητὴς καὶ παλαιστινολόγος ἐκ τῆς ἱσπανικῆς Φλωρεντίας (1282—1352). Ἐμαθήτευσε παρὰ διασήμοις διδασκάλοις, ἐσπούδασεν ἐκτὸς τῆς ἑβραϊκῆς τὴν λατινικὴν καὶ τὴν ἀραβικὴν καὶ ἐμελέτησε τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας συγγραφεῖς, ἰδίως τὸν Ἀριστοτέλην καὶ Ἱπποκράτην. Κατὰ τοὺς ἀνθεβραϊκοὺς διωγμοὺς ἐν Γαλλίᾳ τῷ 1306 μετῴκησεν εἰς Περπινιάν, ὅπου εὗρεν εὐκαιρίαν ν' ἀντιγράψῃ διάφορα ἀρχαῖα κείμενα. Τῷ 1312 ἀνεχώρησε διὰ τὴν Παλαιστίνην, ἐν Ἱερουσαλὴμ δὲ ἐπεδόθη, ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς, εἰς ἐπιτόπιον ἔρευναν ἐπὶ τῆς γεωγραφικῆς καὶ τοπογραφικῆς συνθέσεως τῆς πόλεως ἀπό τε ἀρχαιολογικῆς καὶ ἱστοριοδιφικῆς ἀπόψεως. Τῷ 1322 συνεπλήρου τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Καφτὸρ βὰ Φέραχ» γνωστὸν σύγγραμμά του.

Ὁ Ἐστωρέϊ εἶναι ὁ πρῶτος, ὅστις ἐμελέτησεν ἐπισταμένως καὶ μὲ ἐπιστημονικὴν μεθοδικότητα τὴν γεωγραφικὴν καὶ φυσικὴν σύνθεσιν τῆς Παλαιστίνης, προσπαθήσας ἑκάστης τοποθεσίας νὰ ἀνεύρῃ τὴν ἀντίστοιχον ὀνομασίαν, ὑφ' ἣν μνημονεύεται ἐν τοῖς βιβλικοῖς κειμένοις. Ἀπὸ ἱστοριοδιφικῆς ἀπόψεως τὸν διακρίνει ἡ τάσις νὰ ἐπεκτείνῃ, ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον, τὰ κοινῶς παραδεδεγμένα ὡς ἱστορικὰ ὅρια τῆς Παλαιστίνης. Ὁ Ἐστωρέϊ ἠθέλησε νὰ μελετήσῃ καὶ διάφορα ἄλλα συναφῆ πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν τῆς Παλαιστίνης μνημεῖα, ὡς τὸν ναὸν τῆς Ἱερουσαλήμ, τὰ εἴδη τῶν ἀρχαίων ἑβραϊκῶν μέτρων καὶ σταθμῶν, τὰ βιβλικὰ νομίσματα κτλ. Ἐπίσης ἐπεχείρησε νὰ ἐξακριβώσῃ τὴν χρονολογίαν τῶν σαββατικῶν ἐνιαυτῶν καὶ τῶν ἰωβιλαίων. Τὸ ἔργον του, τοῦ ὁποίου τὸ ἀναθεωρημένον καὶ ἐπεξειργασμένον ὑπὸ τοῦ συγγραφέως χειρόγραφον ἀπωλέσθη, ἀποτελεῖ πλήρη πραγματείαν ἑβραϊκῆς ἀρχαιολογίας. Τὸ ἔργον του «Καφτὸρ βὰ Φέραχ» ἐξέδωκαν οἱ: Χαΐμ Φράντζ (1545—1548) ἔκ τινος χειρογράφου τοῦ 1515, Ἔντελμαν (1852) καὶ Luncz (1897—1898). Συνέγραψε προσέτι: «Σέφερ Ρεφονὼθ», εἶδος παραφράσεως τοῦ De Remedis τοῦ Armengand Blaise, «Σέφερ χά' κεβουσεὶμ» καί τινα ἄλλα ἔργα, μνημονευόμενα ἐν τῷ «Καφτὸρ βὰ Φέραχ».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Renan - Neubauer*, Les Ecrivains Juifs français κλπ. σελ. 403 καὶ ἀκολούθως. — *Zunz*, ἐν Massast Binjamin ἔκδοσις Asher τόμ. Β σελ. 160.

Γ. ΕΛΙΓΙΑ

ἑστῶτες ***φθόγγοι*** *[Ἀρχ. Μουσ.]*. Ἐκαλοῦντο οὕτως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ μουσικῇ, ὅσοι ἐν ταῖς τῶν γενῶν διαφοραῖς δὲν μετέπιπτον, ἀλλ' ἔμενον ἐπὶ μιᾶς τάσεως. Ἑστῶτες φθόγγοι ἦσαν: προσλαμβανόμενος, ὑπάτη ὑπάτων, ὑπάτη μέσων, μέση, νήτη συνημμένων, παραμέση, νήτη διεζευγμένων, νήτη ὑπερβολαίων.

Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

ἐσύ· ἀντωνυμ. προσωπ. β' προσώπ., ἄλλος τύπος παρὰ τὸν τύπον *σὺ* (βλ. λ.) μεταπλασθεὶς κατ' ἀναλογίαν τοῦ *ἐγώ*· αἰτ. *ἐσένα*, ἥτις τελεῖ καὶ τὰ τῆς γενικῆς: «ἐσένα εἶναι τὸ βιβλίο»· || ἐντεῦθεν ὁ πληθ. *ἐσεῖς* καὶ ἐσᾶς.

Ἐσφενδιὰρ ἢ ***Ἰσφενδιάρ***. Μυθικὸν ὄνομα Πέρσου βασιλέως τῆς δυναστείας τῶν Κιανιὰν (Ἀχαιμενιδιῶν ἢ Ἀχαιμενιάν), υἱὸς τοῦ Κιουστάσπ (Ὑστάσπους). Ἐκ τῆς ἐν τῇ μυθικῇ ἱστορίᾳ τῶν Περσῶν ἀναφερομένης γενεαλογίας ταύτης δέον νὰ θεωρηθῇ, ὅτι ὁ Ἐσφενδιὰρ οὗτος, τὸν ὁποῖον οἱ Πέρσαι θεωροῦσιν ἐθνικὸν ἥρωα, εἶναι ὁ ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ Δαρεῖος ὁ Α' ὁ Ὑστάσπους, ὅστις εἰς ἱστορικὰ ἔργα νεωτέρων Περσῶν καὶ Τούρκων ὀνομάζεται *Δάρα*. Ἀλλ' εἰς τὰς μυθικὰς ἱστορικὰς παραδόσεις τῶν Περσῶν ὁ Ἐσφενδιὰρ δὲν ἀναφέρεται ὡς βασιλεύσας, ἐκ δὲ τῶν ἐκστρατειῶν τοῦ Δαρείου ἀποδίδεται εἰς αὐτὸν μόνον ἡ κατὰ τοῦ Τουρὰν (Σκυθίας). Κατὰ τὰς αὐτὰς παραδόσεις, ὁ Ὑστάσπης φοβούμενος τὸν Ἐσφενδιὰρ μετὰ τὴν ἐναντίον τῶν Σκυθῶν νίκην, ἐφυλάκισεν αὐτὸν εἰς ἓν φρούριον. Ἐπελθόντων ὅμως κατόπιν τῶν Σκυθῶν κατὰ τῆς Περσίας ὑπὸ τὸν βασιλέα αὐτῶν Ἀρτζασὲπ καὶ αἰχμαλωτισάντων τὰς δύο θυγατέρας τοῦ Ὑστάσπους, οὗτος ἠναγκάσθη νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν Ἐσφενδιὰρ καὶ ἀποστείλῃ αὐτὸν ἐπὶ κεφαλῆς μεγάλης στρατιᾶς κατὰ τῆς Σκυθίας. Ὁ Ἐσφενδιὰρ κατέλαβε πάλιν τὴν χώραν ταύτην καὶ ἐλύτρωσε τὰς ἀδελφάς του. Πάλιν ὅμως φθονήσας αὐτὸν ὁ πατήρ του, τὸν ἀπέστειλεν ἐναντίον τοῦ ἐπαναστατήσαντος σατράπου τοῦ Σεϊστὰν Ρουστὲμ Ζαλῆ. Κατὰ τὴν συγκροτηθεῖσαν μάχην ὁ τελευταῖος οὗτος ἐφόνευσε τὸν Ἐσφενδιάρ, πλήξας αὐτὸν διὰ διγλώχινος βέλους εἰς τοὺς δύο ὀφθαλμούς. Μετὰ τοῦτο ὁ Ὑστάσπης ἀνεβίβασεν εἰς τὸν θρόνον τὸν υἱὸν τοῦ Ἐσφενδιὰρ Ἀρδασὶρ (Ἀρταξέρξην) τὸν *Δουρὰζ-δεστὶ* (=Μακρόχειρα), τὸν ἄλλως *Ἀρταξὲρ Κεσὶς-Μεμνούν*. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τὰ ὑπὸ τοῦ διασήμου Πέρσου ποιητοῦ Φιρδουσῆ, τοῦ Ὁμήρου τῶν Περσῶν, ἐν τῷ «Σαχναμὲ» ἀναγραφόμενα περσικὰ μυθολογήματα συναντῶνται κάπως πάλιν μετὰ τῶν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἱστοριογράφων ἐκτιθεμένων ἱστορικῶν γεγονότων, διότι Ἀρταξέρξης ὁ Μακρόχειρ ἦτο ἔγγονος (καὶ οὐχὶ υἱὸς) Δαρείου τοῦ Α'. Ὥστε ὁ μέγας ἀληθῶς βασιλεὺς οὗτος τῆς Περσίας ἀναφέρεται ἐν τῷ «Σαχναμὲ» ὡς Ἐσφενδιὰρ μὲ πολὺ ἐνδιαφερούσας περιπετείας, ἀπὸ τὰς ὁποίας ὅμως παραλείπεται, ἴσως ὡς ἀποτυχοῦσα, ἡ κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατεία.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐσφιγμενίτης· ***Θεοδώρητος***· βλ. *Θεοδώρητος*.

Ἐσφιγμένου ***μονή***. Μονὴ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει σεμνυνομένη ἐπὶ τῇ μνήμῃ τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Κυρίου. Συνεστήθη κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος, ἢ κατὰ τὰ τέλη τῆς Ι'. Ἀνεκαινίσθη κατὰ τὰ τέλη τῆς ΙΕ', κεκαυμένη οὖσα, καὶ μετὰ ἔτη τινὰ πειραταὶ ἐλεηλάτησαν αὐτὴν (1534). Φυτοζωοῦσα ἐπὶ μακρόν, ἀνεκτίσθη διὰ συνδρομῶν τῶν εὐσεβῶν, κατὰ τὰ ἔτη 1705—1720, φροντίδι τοῦ μητροπολίτου πρῴην Μελενίκου Γρηγορίου, ἀλλὰ διῆλθεν οἰκονομικὴν στενοχωρίαν πολλήν, καὶ ἀπὸ τοῦ 1796, προνοίᾳ τοῦ πατριάρχου Γερασίμου, εἰσῆλθεν εἰς ζωὴν νέαν, ἐργασθέντος ὑπὲρ αὐτῆς τοῦ ἐξ Ἁγίας Ἄννης ἡγουμένου αὐτῆς Θεοδωρήτου. Ἡ νέα οἰκοδομὴ συνετελέσθη διὰ πλουσίων ἐλεῶν, ἀθροισθέντων ἐν Ρωσίᾳ (*Μ. Ἰ. Γεδεών*, Ἄθως, σ. 91, 192.—*Κοσμᾶ Ἁγιοπαυλίτου*, διακόνου, Ἡ χερσόνησος τοῦ Ἁγίου Ὄρους, σ. 304—308).

Μ. Ι. Γ.

ἐσχαλίτης (ὁ). Ἀπομονωτικὴ ὕλη συνισταμένη ἐξ ἀσβέστου, ἀνθρακικοῦ ψευδαργύρου καὶ κόνεως ἐξ ἄνθρακος.

ἐσχάρα (ἡ), κοιν. *σχάρα* ἢ *σκάρα*· μετάλλινον μαγειρικὸν σκεῦος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ψήνονται κρέατα, ἰχθύες κτλ.: «ψάρια τῆς σχάρας»· || τὸ σιδηροῦν ἢ πήλινον κατασκεύασμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀνάπτεται ἡ πυρὰ πρὸς ἐντονωτέραν κυκλοφορίαν τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος καὶ παραγωγὴν ἰσχυρᾶς θερμοκρασίας, οἷον ἐπὶ τῶν ἀτμολεβήτων, τῶν θερμαστρῶν κτλ.· || μεταφ. πᾶν κατασκεύασμα ὅμοιον πρὸς τὴν ἐσχάραν, οἷον ἐσχάρα καταπακτῆς, ὑπονόμου, ὑπογείου κτλ.· || ὁ σχηματιζόμενος ἐπίπαγος ἐπὶ τῶν δοθιήνων, ἑλκῶν, τραυμάτων κττ., κοιν. *κρούστα*· || δένδρων τινῶν ὁ νεκρούμενος καὶ ἀποπίπτων φλοιός, οἷον τῆς ἐλαίας, τοῦ εὐκαλύπτου κτλ.

—*[Μαγειρ.]*. Ἡ μαγειρικὴ *ἐσχάρα*, σχήματος ὀρθογωνίου, εἶναι κατεσκευασμένη ἀπὸ σιδηρᾶς ῥάβδους παραλλήλους, συνδεομένας εἰς τὰ ἄκρα διὰ δύο σιδηρῶν ἐλασμάτων, χειρίζεται δὲ διὰ λαβῆς προσηρμοσμένης ἐπὶ τῆς μικροτέρας πλευρᾶς. Ἡ ἐσχάρα χρησιμεύει διὰ τὴν ἔψησιν κρεάτων ἰδίως καὶ ἰχθύων, τίθεται δὲ κατὰ προτίμησιν ἐπὶ πυρᾶς ξυλανθράκων. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ ἐσχάραι εἰδικῶς κατεσκευασμέναι δι' ἀεριόφως ἢ ἠλεκτρικὴν ἑστίαν. Πρὶν ἢ τοποθετηθῇ τὸ κρέας ἢ ὁ ἰχθύς, ἡ ἐσχάρα δέον νὰ ἀφίνεται ἐπ' ὀλίγον ἐπὶ τῆς πυρᾶς ὅπως θερμανθῇ, ἀλείφεται δὲ δι' ὀποῦ λεμονίου ἢ ἐλαίου.

Διάφοροι τύποι ἐσχαρῶν.
(α διπλῆ, β κοινή, γ διπλῆ, δ αὐλακωτή, μετὰ προσηρτημένου δοχείου πρὸς περισυλλογὴν τοῦ χυμοῦ.)

Οὐχὶ πάντα τὰ κρέατα εἶναι κατάλληλα πρὸς ἔψησιν ἐπὶ τῆς ἐσχάρας, ἀλλὰ τὰ τρυφερά, προερχόμενα ἀπὸ σφάγιον νέον, νεωστὶ ἐσφαγμένον καὶ δὴ ἀπὸ ὡρισμένα μέρη αὐτοῦ (βόειον φιλέτο, κόντρα φιλέτο, μοσχαρίσιαι καὶ ἀρνίσιαι μπριζόλαι). Τὰ πρὸς ἔψησιν ἀναστρέφονται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν διὰ

Digitized by Google

περονίου, ὅταν ἡ ἐσχάρα εἶναι *ἁπλῆ*, ἢ διὰ τῆς ἀναστροφῆς αὐτῆς ταύτης τῆς ἐσχάρας, ὅταν αὕτη τυγχάνη *διπλῆ*. Τὸ κρέας ἀποσύρομεν τῆς πυρᾶς, ὅταν ἐμφανισθῶσιν ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν μερῶν αὐτοῦ σταγόνες αἵματος. Τὰ φαγητὰ τῆς ἐσχάρας γίνονται πάντοτε «τῆς ὥρας», ὀλίγα λεπτὰ δηλαδὴ πρὸ τοῦ γεύματος.

—[Ἀρχ.] Κατὰ τοὺς ὁμηρικοὺς χρόνους *ἐσχάρα* ἐκαλεῖτο τὸ ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἑστίας κοίλωμα, ἔνθα ἠνάπτετο τὸ πῦρ καὶ κατ' ἐπέκτασιν ἡ ἑστία, ἡ σημερινὴ γωνιά. Ἐπίσης ἐσχάρα ἐκαλεῖτο καὶ ἡ πυρά, τὴν ὁποίαν ἤναπτον καὶ ἔξω τοῦ οἴκου, ἰδίως εἰς τὸ στρατόπεδον, ἐντὸς κοιλώματος σκαπτομένου ἐπὶ τοῦ ἐδάφους πρὸς ὄπτησιν κρεάτων. Βραδύτερον, ἀπὸ τοῦ 500 π.Χ. ἐσχάρα ἐκαλεῖτο καὶ ὁ ἰσόπεδος βωμός, ἀποτελούμενος ἀπὸ κοίλωμα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἔκαιον σφάγια πρὸς τιμὴν τῶν χθονίων θεῶν καὶ τῶν ἡρώων, διαστελλόμενος τοῦ ὑψηλοῦ κτιστοῦ βωμοῦ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου μόνον πρὸς τοὺς Ὀλυμπίους θεοὺς ἐθυσίαζον. «Τοῖς μὲν Ὀλυμπίοις θεοῖς ναούς τε καὶ ἕδη καὶ βωμοὺς ἱδρύσαντο, χθονίοις δὲ καὶ ἥρωσιν ἐσχάρας». Ἐντεῦθεν βώμιοι ἐσχάραι ἐκλήθησαν τὰ ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν βωμῶν κοιλώματα, ὅπου ἔκαιεν ἡ πυρά, καὶ κατ' ἐπέκτασιν αὐτοὶ οἱ βωμοί. Ἐπίσης ἐσχάρα, ὡς ἀναφέρεται ἐν ἐπιγραφαῖς, ἐκαλεῖτο ἤδη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ σημερινὴ *σκάρα*, τὸ γνωστὸν μετάλλινον μαγειρικὸν σκεῦος, τὸ ὁποῖον καὶ ἐσχαρὶς καὶ ἀνθράκιον ἐλέγετο, καθὼς καὶ τὸ κινητὸν πύραυνον, τὸ σημερινὸν μαγγάλι. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

—[Ναυπηγ.] Καλεῖται *ἐσχάρα*: —1) Τὸ σύνολον τοῦ ξυλίνου σκελετοῦ τοῦ δαπέδου τῆς ναυπηγικῆς κλίνης καὶ κατ' ἐπέκτασιν αὐτὴ αὕτη ἡ ναυπηγικὴ κλίνη. Ἀποτελεῖται δὲ οὗτος ἐξ ἰσχυρῶν διαμήκων δοκῶν, τῶν ταινιῶν, ἐφ' ὧν ἑδράζονται στερεῶς καὶ κατὰ βραχείας ἀποστάσεις ἀλλ' ἴσας ἄλλαι ἐγκάρσιαι δοκοί, αἱ φάλαγγες, τῶν μεταξὺ τῶν ταινιῶν κενῶν πληρουμένων δι' ὑδραυλικοῦ σκιρροκονιάματος. Ἐπὶ τῶν φαλάγγων τοποθετοῦνται τὰ *ἐσχάρια* (βλ. λ.) τὰ ὑποβαστάζοντα τὴν τρόπιν νεωλκηθέντος πρὸς ἐπισκευὴν ἢ ναυπηγουμένου πλοίου. —2) Σύστημα ταινιῶν καὶ φαλάγγων συστερεουμένων διὰ διαγωνίων δοκῶν, ἐφ' οὗ νεωλκεῖται πρὸς ἐπισκευὴν ἢ ἐπιθεώρησιν τῆς γάστρας μικρῶν διαστάσεων πλοῖον. Εἰς λιμένας, εἰς οὓς εἶναι μεγάλη ἡ παλίρροια, αἱ τοιαῦται διὰ μικρὰ πλοῖα ἐσχάραι, δυνάμεναι νὰ ἑδράζωνται καὶ ἐπὶ ἰσχυρῶν φυτευτῶν πάλων, χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῶν πλοίων κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἀμπώτιδος, διὰ μικρὰς ἐπισκευάς, καθιζόντων κατὰ τὴν ἀπὸ τῆς πλημμυρίδος πρὸς τὴν ἄμπωτιν περίοδον. Σ. Ε. Λ.

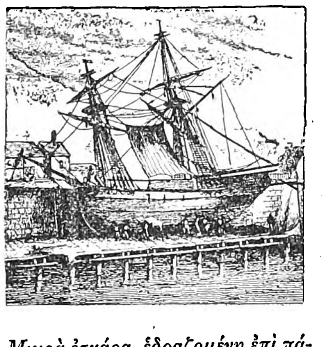

Μικρὰ ἐσχάρα, ἑδραζομένη ἐπὶ πάλων καὶ ὑποβαστάζουσα μικρὸν πλοῖον ἐπισκευαζόμενον κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀμπώτιδος.

—[Σιδηροδ.] Καλεῖται *ἐσχάρα* ὁ σιδηροῦς σκελετὸς τῶν σιδηροδρομικῶν ὀχημάτων, ἄλλως *πλαίσιον* καλούμενον (βλ. λ. *ἁτμάμαξα*).

—[Ἀτμολεβ.] Ἡ *ἐσχάρα* τοῦ ναυτικοῦ ἀτμολέβητος (κοιν. *οἱ σκάρες*, γαλλ. la grille, ἀγγλ. the fire-grate, Ναυτ. ὀνοματ. ἄρθρ. 1029) εἶναι χυτοσιδηροῦν κατασκεύασμα (2), σχήματος λεπίδος παχείας, ἔχον κατὰ τὰ ἄκρα του καὶ κατὰ τὸ μέσον του ὑπερσαρκώματα (3), τετραγωνικῆς κατόψεως. Τοῦ πάχους τῶν ὑπερσαρκωμάτων ὄντος μείζονος τοῦ τῆς ἐσχάρας, αἱ τοιαῦται, παρατιθέμεναι, ἀφίνουσι κενὰ ἐπιμήκη μεταξύ των, περιοριζόμενα μεταξὺ τῶν ἀκραίων καὶ μεσαίων ὑπερσαρκωμάτων. Ἐπακουμβῶσι δὲ τὰ ἀκραῖα τοιαῦτα (3) ἐπὶ χυτοσιδηρῶν κατασκευασμάτων (1), ἐπὶ τῶν βωμῶν ἑδραζομένων καὶ ὀνομαζομένων *προεσχαρίων* (βλ. σχ. εἰς λ. *ἑστία* [Ναυτ.]), οὕτως ὥστε αἱ παρατιθέμεναι ἐσχάραι ἀποτελοῦσι τὴν ἐπιφάνειαν, ἐφ' ἧς στρώνονται οἱ πρὸς καῦσιν γαιάνθρακες. Αἱ ἐσχάραι δὲν στερεοῦνται ἐπὶ τῶν προεσχαρίων, ἀλλ' ἐπακουμβοῦν ἐλευθέρως ἐπ' αὐτῶν, εἰς τρόπον ὥστε μόλις καταστραφῇ τις νὰ ἀλλάσσηται ἀμέσως, ἀλλὰ καὶ νὰ διαστέλληται ἐλευθέρως. Τοῦ πρὸς τροφοδότησιν τῶν πυρῶν, δι' ὀξυγόνου, ἀέρος εἰσορμῶντος ἀπὸ τῶν τεφροδοχῶν εἰς τὰς ἑστίας, διὰ μέσου τῶν μεταξὺ τῶν ἐσχαρῶν κενῶν, δέον ταῦτα νὰ ἐλευθερῶνται τῶν σκωριῶν συχνὰ τῇ βοηθείᾳ σκωριαγγίστρου (κοιν. *κέλμπερη*), τῶν φλεγομένων ἐπὶ τῶν ἐσχαρῶν γαιανθράκων ἀναμοχλευομένων διὰ τῆς σκωριολόγχης (κοιν. *λοστὸς*) καὶ εἶτα ἰσοπεδουμένων διὰ τοῦ σκωριοπτύου (κοιν. *ρασκέτας*). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

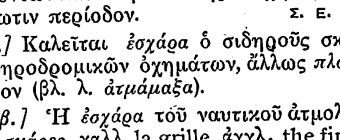

Ἐσχάρα.
Ἄνω: πλαγία ὄψις. — Κάτω: κάτοψις τριῶν ἐσχαρῶν.— 1=προεσχάρια.— 2=σῶμα ἐσχάρας.— 3=τετραγωνικῆς κατόψεως ὑπερσαρκώματα.

—[Πυροβολ.] Καλεῖται *ἐσχάρα* τὸ ἐνδιάμεσον μέρος τοῦ συνόλου τοῦ *κιλλίβαντος*, τῶν μετ' ἐσχάρας κιλλιβάντων, μεταξὺ τοῦ μικροῦ ἢ κυρίως κιλλίβαντος καὶ τῆς κλίνης, κατὰ τὸν γενικῶς χρησιμοποιούμενον τρόπον ὀργανισμοῦ τῆς βαρείας σκευῆς πυροβολικοῦ παλαιῶν συστημάτων. Ἡ ἐσχάρα, διὰ τὴν κατὰ διεύθυνσιν σκόπευσιν, περιστρέφεται περὶ ἐμπρόσθιον ἢ κεντρικὸν πόλον, κυλινδουμένη διὰ τροχίσκων ἐπὶ τῶν κυκλικῶν τροχιῶν τῆς κλίνης. Τὰ πλευρὰ τῆς ἐσχάρας ἀποτελοῦσι κεκλιμένα ἐπίπεδα ὀλισθήσεως τοῦ κυρίως κιλλίβαντος διὰ τὴν *ἐπανάταξιν* αὐτοῦ· τὸ χαλινωτήριον διατίθεται μεταξὺ τούτου καὶ ἐκείνης. Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

ἐσχάρα (Eschara) [Ζωολ.]. Γένος βρυοζώων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐσχαριδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη θαλάσσια ἀπαντῶντα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας τῆς Εὐρώπης καὶ χαρακτηρίζοντα πολυκλαδώδεις ἀποικίας. Δ. Ν. Π.

—[Παλαιοζ.] Τοῦ γένους τούτου λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ὑπὸ τοῦ γεωλόγου Νικολέσκου ἐντὸς τῶν θαλασσογενῶν στρωμάτων τῆς ἐλβετίου (Πας μεσογειακῆς τοῦ Suess) τῆς τριτογενοῦς βαθμίδος διαπλάσεως τοῦ καινοζωικοῦ αἰῶνος εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Μολίτσα ποταμοῦ ἐν Ἠπείρῳ. Γ. Κ. Γ.

ἐσχαρεὺς (ὁ) (κοιν. *μάγερας* ἢ καὶ *ἐσχαρέας*) [Ναυτ.]. Κλάδος ναυτῶν καὶ ὑπαξιωματικῶν τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ, εἰδικῶς χρησιμοποιουμένων ὡς μαγείρων τοῦ πληρώματος, ἐνίοτε δέ, ἐπὶ μικρῶν πλοίων, καὶ τῶν ἀξιωματικῶν. Εἰς τὰ μεγάλα ὅμως πλοῖα, οἱ ἐσχαρεῖς δὲν παρασκευάζουσι τὰ ἐδέσματα τῶν ἐπιτελῶν, ἐχόντων πολιτικὸν μάγειρον (γαλλ. cuisinier). Σ. Ε. Λ.

ἐσχαρίδαι (οἱ) (Escharidae) [Ζωολ.]. Οἰκογένεια βρυοζώων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐκτοπρώκτων*, περιλαμβάνουσα θαλάσσια ζωάρια κατ' ἀποικίας ζῶντα καὶ ὧν κυριώτερον γένος ἡ *ἐσχάρα* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἐσχαρίδες (αἱ) [Ἀρχ.]. Μικρὰ πύραυνα ἢ θυμιατήρια εἰς σχῆμα μικροῦ βωμοῦ, εὐκόλως μετακομιζόμενα, χρησιμεύοντα πλὴν τῶν τελετῶν εἰς μέρη ὅπου ἐλλείπει βωμὸς καὶ διὰ δῶρα καὶ ἀφιερώσεις. Ἐσχαρίδες ἐπίσης ἐκαλοῦντο μικροὶ ναυτικοὶ φανοί, ἀνάλογοι πρὸς τὰ παρ' ἡμῖν πυροφάνια, χρησιμοποιούμενοι εἰς τὴν ἁλιείαν κατὰ τὴν νύκτα ἢ ἁπλῶς πρὸς φωτισμόν. —Π.

ἐσχάριον (τό)· ὑποκορ. τοῦ *ἐσχάρα*.

—[Ἀρχ.] *Ἐσχάριον* παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐκαλεῖτο μικρὰ κινητὴ ἑστία, ὅπως τὸ σημερινὸν μαγκάλι ἢ φουβοῦ, ἡ ὁποία ἐχρησίμευεν ὅπως καὶ ἡ ἑστία πρὸς κατασκευὴν φαγητῶν καὶ θέρμανσιν. Ἐπίσης ἐσχάριον ἐκαλεῖτο τὸ μικρὸν πύραυνον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔκαιον θυμίαμα, τὸ θυμιατήριον, τὸ ὁποῖον ἐτίθετο ἐπὶ τρίποδος. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

Ἡ πρῷρα πλοίου ὑποβασταζομένου ὑπὸ ἐσχαρίων.
[Α=ἐσχάρια, Β=στῦλοι.]

—[Ναυτ.] Τὰ *ἐσχάρια* (κοιν. *σκαριά*) εἶναι ἰσχυρὰ πρισματικὰ τετραγώνου τομῆς φύλλα, ἐφ' ὧν, ἐπιτιθεμένων ἐπαλλήλως καὶ ἐπὶ τῶν φαλάγγων τῆς ναυπηγικῆς κλίνης, ὑποβαστάζεται ἡ τρόπις πλοίου ναυπηγουμένου ἢ νεωλκηθέντος πρὸς ἐπισκευήν. Σ. Ε. Λ.

—[Πυροβ.]. Τὸ *ἐσχάριον* (petit chassis) ἀποτελεῖ τὸ περιλαμβάνον τὴν *ἑτεροδόχην*, μεταλλικὸν μέρος τῆς *κλίνης*, ἐφ' ἧς διατίθεται ἡ ἐσχάρα (grand chassis) τῶν βαρέων πυροβόλων. Κ. Δ.

ἐσχαρίτης (ὁ)· εἶδος ἄρτου παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, «ἐσχαρίτης ἄρτος» ὁ ψηνόμενος ἐπὶ τῆς ἐσχάρας, ἴσως τὸ παρ' ἡμῖν *τηγανόψωμο*.

ἐσχαρῶ (—όω)· κάμνω νὰ σχηματισθῇ ἐσχάρα ἐπὶ ἕλκους, δοθιῆνος κττ. ‖ παθ. *ἐσχαροῦμαι* καλύπτομαι ὑπὸ ἐσχάρας, κοιν. *κακαδιάζω*: «τὸ ἕλκος ἐσχαροῦται» ‖ ναυτ. ἄρχομαι τῆς ναυπηγήσεως τοῦ πλοίου στρώνων τὴν τρόπιδά του ἐπὶ *ἐσχαρίων*.

ἐσχαρώδης (ὁ, ἡ),—*ες* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς ἐσχάραν ἕλκους: «ἐσχαρώδης ἐπίπαγος».

ἐσχάρωσις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐσχαροῦν*, ὁ σχηματισμὸς ἐσχάρας ἐπὶ ἕλκους, τραύματος κττ., κοιν. *κακάδιασμα*.

ἐσχαρωτικός,—*ή*,—*όν*· ὁ κατάλληλος πρὸς σχηματισμὸν ἐσχάρας, ὁ ἐνεργῶν ὥστε νὰ σχηματισθῇ ἐσχάρα: «ἐσχαρωτικὰ φάρμακα» (βλ. *καυστικὰ φάρμακα*).

Ἐσχάτη [Γεωγρ.]. Νησὶς ἡφαιστειογενὴς τοῦ Αἰγαίου (πλάτ. 36°13′ Β., μῆκ. 25°15′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2043: Santorin island, 10 μίλ. ΝΔ τοῦ ἀκρωτηρίου *Ἀκρωτήρι* τῆς Θήρας, καὶ ἐσχάτη πρὸς λίβα ἐν τῇ συστάδι τῶν Χριστιανῶν, ἀπέχουσα 1 μίλ. Ν. ΝΑ τῆς Ἀσκανιᾶς. Λόγῳ τοῦ ἐπισήμου τῆς θέσεώς της, ἐπὶ τῆς διεθνοῦς γραμμῆς Ἀλεξανδρείας-Πειραιῶς, ἐτοποθετήθη ἐπ' αὐτῆς φάρος *Ἄγκα* αὐτόματος, ναυτικῆς ἅμα δὲ καὶ ἀεροπορικῆς χρήσεως (1929), ὁ πρῶτος ἐν Ἑλλάδι τοποθετηθεὶς ἀεροπορικὸς φάρος (τριὰς ἐκλάμψεων λευκῶν 15 μιλ.). Ἡ νησὶς παρουσιάζεται τανῦν ὅλως διάφορος ἢ ὡς ἦτο τῷ 1912. Τὸ πλεῖστον αὐτῆς κατέρρευσε μεταβληθὲν εἰς μύρμηκας. Πᾶν ἴχνος χώματος ἐξηφανίσθη καὶ δὲν ἀπέμεινεν ἢ ὁ σκελετὸς αὐτῆς, ἐκ τραχυτάτου λίθου (δακιτοειδοῦς, τῆς ὁμάδος Θήρα—Χριστιανά, κατὰ τὴν προσφάτως γενομένην ἐξακρίβωσιν), διερρωγὼς καὶ αὐτὸς ἀπὸ κορυφῆς ἕως βάσεως, μὲ σπηλαιώδη ὀπὴν ἀψιδωτὴν ἐν τῷ μέσῳ, καὶ μὲ βράχον πελώριον ἐνσφηνωθέντα εἰς τὴν βάσιν τοῦ σπηλαίου. Ἡ μεταβολὴ αὕτη, ἄγνωστον πότε ἐπισυμβᾶσα, δὲν ἀποκλείεται νὰ ὑπῆρξε σύγχρονος τῶν πλουτωνείων ἐπεξεργασιῶν τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1925. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

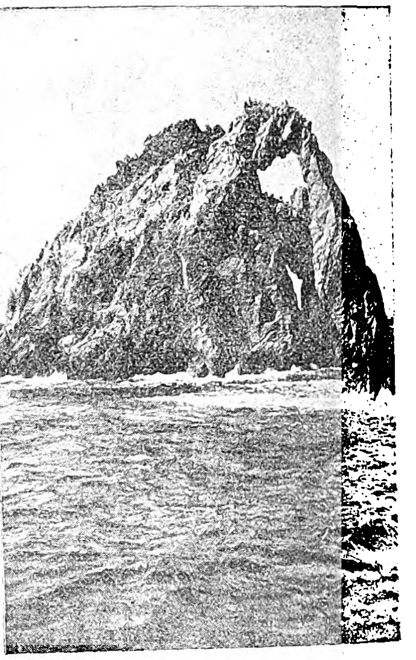

Ἡ βραχονησὶς Ἐσχάτη ὡς ἐμφανίζεται σήμερον.

ἐσχατιὰ (ἡ)· τὸ ἔσχατον μέρος, τὸ ἀκρότατον σημεῖον ἐκτάσεώς τινος: «ἐσχατιαὶ τῆς Ἀττικῆς» οἱ μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένοι ἀγροὶ τῆς Ἀττικῆς, οἱ πρὸς τὴν Πεντέλην, πρὸς τὸν Ὑμηττόν, πρὸς τὴν Πάρνηθα.

—[Ἀκτογρ.] Καλεῖται ἐσχατιὰ τὸ μᾶλλον προέχον σημεῖον τῶν ἀκτῶν νήσου ἢ χερσονήσου τινός, πρὸς διεύθυνσιν ἥτις δέον νὰ καθορίζηται. Οὕτω *βορεία ἐσχατιὰ* τοιαύτης τινὸς ξηρᾶς εἶναι τὸ σημεῖον αὐτῆς τὸ ἔχον τὸ μεγαλύτερον πλάτος, ἐὰν πρόκειται περὶ βορείου πλάτους, ἢ τὸ μικρότερον ἂν πρόκειται περὶ νοτίου τοιούτου· *νοτία ἐσχατιά*, τὰ ἀντίστροφα· *ἀνατολικὴ ἐσχατιά*, τὸ σημεῖον τὸ ἔχον τὸ μεγαλύτερον μῆκος, ἂν πρόκειται περὶ ἀνατολικοῦ μήκους, ἢ τὸ μικρότερον ἂν πρόκειται περὶ δυτικοῦ μήκους· *δυτικὴ ἐσχατιά*, τὰ ἀντίστροφα. Κατ' ἀναλογίαν ΒΑ, ΝΑ, ΝΔ, ΒΔ *ἐσχατιά*. Σ. Ε. Λ.

Ἐσχατιὰ [Ἀρχ. Γεωγρ.]. Ἀρχαία κώμη τῆς νήσου Σύρου, εἰς ἥν, ὡς πιστεύεται, ἀνήκουσι τὰ ἀρχαῖα ἴχνη τὰ εὑρεθέντα εἰς τὴν μεταξὺ τῶν βουνῶν Πλαγιὰ Χαρασσῶνος, Σταυριὰ καὶ Κριὸς πεδιάδα τοῦ Φοίνικος, ἔνδον τοῦ Β μυχοῦ τοῦ ὅρμου τῆς Δελλαγράτσιας. Σ. Ε. Λ.

Ἐσχατιῶτις *λίμνη* [Γεωγρ.]· βλ. *Γοργῶπις λίμνη*.

ἐσχατόγηρος (ὁ) καὶ *ἐσχατογήρως*· ὁ εἰς τὸ ἔσχατον γῆρας εὑρισκόμενος, ὑπέργηρος.

ἐσχατόκολλον (τὸ) [Ἀρχ.]. Ἐκαλεῖτο οὕτω τὸ τελευταῖον φύλλον παπύρου (κόλλημα) τῶν κυλίνδρων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ πρῶτον φύλλον αὐτῶν τὸ καλούμενον *πρωτόκολλον*. —Π.

ἐσχατολογία (ἡ)· τὸ περὶ ἐσχάτου λόγου δόγμα, καθ' ὃ ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ σύμπαν κατατείνει εἰς ἓν πέρας, τέλος, ὅπερ εἶναι ἡ τελείωσις αὐτοῦ καὶ ἀνακαίνισις.

—[Φιλοσ.] *Ἐσχατολογία* εἶναι ἡ περὶ τῶν ἐσχάτων πραγμάτων διδασκαλία τῶν θρησκειῶν καθό-

Digitized by Google

λου καὶ τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας ἰδίᾳ, ὡς λ. χ. περὶ κρίσεως, τελειώσεως τοῦ κόσμου κ.λ., ἔπειτα δὲ καὶ αὐτὴ αὕτη ἡ σωτηρία τοῦ κόσμου ἢ ἀπὸ τοῦ κόσμου, ὡς καὶ ἡ σωτηρία τῶν δικαίων ἢ τῶν εὐσεβῶν. Ἡ διὰ τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως συντελεσθεῖσα βαθμιαία ἀπαλλαγὴ τῆς θρησκείας ἀπὸ τῶν ξένων πρὸς αὐτὴν στοιχείων, οἷα ἡ ἐπιστήμη, ἡ ἠθικὴ κ.λ., ὡδήγησεν εἰς τὴν ἔξαρσιν τοῦ ἐν τῇ θρησκείᾳ οὐσιώδους, μέρος τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ ἐλπὶς καὶ ἡ ἐμπιστοσύνη. Τοῦτο βλέπομεν πρὸ πάντων εἰς τὰς προφητικὰς καὶ τὰς ἀπολυτρωτικὰς θρησκείας, αἱ ὁποῖαι κηρύσσουσι μακάριόν τι τέλος τοῦ κόσμου ἢ εὐτυχῆ τινα κατάστασιν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου. Οὕτω τὸ θρησκευτικὸν κήρυγμα μεταβάλλεται εἰς ἐπαγγελίαν. Veniet felicior aetas.

Πρὸς ἀποτέλεσιν τοῦ περιεχομένου τῆς ἐπαγγελίας ταύτης συντελοῦσι διάφοροι παράγοντες, χρησιμεύοντες καὶ ὡς πρόδρομοι καὶ προπαρασκευὴ αὐτῆς. Τοιοῦτοι εἶναι ἡ ἐν ταῖς πρωτογόνοις ἤδη θρησκείαις ἀπαντῶσα παράστασις περὶ τῆς ἐν τῷ Ἐπέκεινα μακαριότητος τῶν γενναίων καὶ ἐπιφανῶν, ἥτις μαρτυρεῖ περὶ ἀμυδρᾶς πίστεως εἰς ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς, τὰ ἐν ταῖς αὐταῖς θρησκείαις ἀπαντῶντα ἴχνη αὐταπολυτρώσεώς τινος, ἔπειτα ἡ εὔρυνσις τοῦ ἱστορικοῦ καὶ κοσμικοῦ καθόλου ὁρίζοντος, ἥτις ἐπιτρέπει ἐπισκόπησίν τινα τοῦ βίου καὶ τοῦ κόσμου, τέλος ψυχολογικὴ ἐμβάθυνσις, διὰ τῆς ὁποίας ἀνακαλύπτει ὁ ἄνθρωπος ἐνδόμυχόν τι κέντρον, ἐν τῷ ὁποίῳ δύναται νὰ ἀναπαυθῇ. Τῇ συνεργίᾳ ὅλων τούτων καὶ διὰ τῆς ἀναπτύξεως ἅμα τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως, αἱ παραστάσεις τοῦ Ἐπέκεινα καὶ τῆς μακαριότητος προσκτῶνται καθολικὴν σημασίαν, ἀναφερόμεναι εἰς σύμπαντας τοὺς ἀνθρώπους καὶ εἰς ὁλόκληρον τὸν κόσμον. Ἡ κατάστασις, τὴν ὁποίαν ἑκάστη θρησκεία κηρύσσει, εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὸν πολιτισμὸν τῆς ἐποχῆς, τὸ φυσικὸν καὶ τὸ κοινωνικὸν περιβάλλον, τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἠθικοῦ συναισθήματος. Αἱ μορφαὶ ὅμως, τὰς ὁποίας προσλαμβάνει ἡ ἐπαγγελία ἐκείνη, τῆς ὁποίας βαθυτάτη ἀφορμὴ εἶναι τὸ ἐν τῷ κόσμῳ κακόν, τό τε φυσικὸν καὶ τὸ ἠθικόν, εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὴν ἀπὸ τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀπόστασιν τοῦ Θεοῦ. Τοιουτοτρόπως εἰς θρησκείας φερούσας αὐστηρῶς διαρχικὸν χαρακτῆρα ἐπικρατεῖ ἡ *ἐσχατολογία*, εἰς θρησκείας πανθεϊζούσας ἡ *ἐσωτερικὴ ἀπολύτρωσις*, ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς ψυχῆς, εἰς θρησκείας πανενθεϊζούσας, ὅπου ὁ Θεὸς εἶναι ὑπερβατικὸς καὶ ἐνδοκοσμικὸς συγχρόνως, παρατηρεῖται συνδυασμὸς τῶν δύο ἐκείνων μορφῶν τῆς ἐπαγγελίας. Ἡ Ἀβέστα, ὁ μεταγενέστερος ἰουδαϊσμός, ὁ ἰσλαμισμός, ἐν μέρει ὁ χριστιανισμὸς ἀνήκουν εἰς τὸν πρῶτον τύπον. Ὁ βραχμανισμός, ὁ βουδδισμός, ἡ γνῶσις, ὁ νεοπλατωνισμός, ἡ μυστικοπάθεια, γενικῶς εἰπεῖν, εἰς τὸν δεύτερον. Ἐν τῷ χριστιανισμῷ ἔχομεν συνδυασμὸν τῶν δύο ἐκείνων τύπων, καθόσον ἐπιδιώκει τὴν ὑπερνίκησιν τοῦ κόσμου, τόσον ἐν ἐσχατολογικῇ, ὅσον καὶ ἐν ψυχολογικῇ ἐννοίᾳ, ἐξαρτῶν συγχρόνως τὴν ἐσχατολογικὴν ὑπερνίκησιν ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς.

Ἡ ἐσχατολογία τῆς ἰουδαϊκῆς καὶ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας συνδέεται στενῶς πρὸς τὴν προφητείαν τῆς Π. Διαθήκης. Ἐννοεῖται βεβαίως ὅτι πρὸ αὐτῆς ὑφίστανται ἐσχατολογικαὶ παραστάσεις καὶ προσδοκίαι ἐν Ἀνατολῇ, καθὼς καὶ παρ' Ἑβραίοις. Δὲν δυνάμεθα λοιπὸν νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ ἑβραϊκὴ ἐσχατολογία εἶναι ἀποκλειστικῶς ἔργον τῶν προφητῶν· ἔργον αὐτῶν δύναται νὰ ὀνομασθῇ, ἐφόσον οὗτοι ἐπέβαλον νέον περιεχόμενον εἰς τὴν ἐσχατολογικὴν προσδοκίαν, συνδέσαντες αὐτὴν πρὸς τὸν ἠθικὸν νόμον καὶ πρὸς ὑψηλοτέραν περὶ Θεοῦ ἔννοιαν. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι αἱ εἰκόνες, τὰς ὁποίας μεταχειρίζονται, εἶναι εἰλημμέναι πολλάκις ἐκ πολιτικῶν γεγονότων ἢ ἐξωτερικῶν κινδύνων, ὡς ἐπίσης ὅτι πρὸς αὐτὰς μειγνύουσι παραστάσεις καταγομένας ἐκ τῶν λαϊκῶν δοξασιῶν τῆς χώρας των ἀλλὰ πάντα ταῦτα εἶναι πεπληρωμένα ἀπὸ τὸ μονοθεϊστικὸν πνεῦμα τῆς πίστεως εἰς τὸν Γιαχβέ. Τὸ πνεῦμα τοῦτο ὁδηγεῖ βαθμηδὸν εἰς τὴν ἄρσιν τῆς μονομερείας ἐν τῇ ἐσχατολογικῇ προσδοκίᾳ, εἰς τὸν περιορισμὸν τῶν πολιτικῶν καὶ ἐθνικῶν ἐλατηρίων καὶ πόθων, εἰς τὴν ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη ἐπέκτασιν τῶν προσδοκωμένων ἀγαθῶν, ἅτινα ἀποβαίνουσι μᾶλλον πνευματικά. Μετὰ τὴν ἐκ Βαβυλῶνος ἐπιστροφήν, ἡ παρὰ προφήταις ὑπάρχουσα ἤδη διπλῆ προσδοκία, δηλαδὴ ἡ εἰς τὸν ἑβραϊκὸν λαὸν περιοριζομένη, ἡ στενοτέρα, καὶ ἡ εἰς πάντας τοὺς λαοὺς ἀναφερομένη, προσλαμβάνει ζωηρότερα χρώματα, ἡ ἐσχατολογία πλουτίζεται κατ' ὀλίγον διὰ μυθικῶν στοιχείων, βαβυλωνιακῶν καὶ ἄλλων εἰκόνων καὶ συμβόλων, ἡ δὲ ἀντίθεσις μεταξὺ τούτου καὶ τοῦ ἄλλου κόσμου καθίσταται πλήρης. Ἡ αἰσιοδοξία καὶ ἡ ἐπὶ τῇ ζωῇ χαρὰ τῆς ἀρχαίας προφητείας ἀντικαθίσταται ὑπὸ ἀπαισιοδοξίας καὶ ὑπὸ ἀποστροφῆς πρὸς τὸν παρόντα αἰῶνα, ὅστις εἶναι ὑποτελὴς εἰς τὸ πονηρόν, συμβολιζόμενον ὑπὸ τοῦ Διαβόλου καὶ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ. Ἡ εἱμαρμένη, νοουμένη ὡς πλήρης ὑποδούλωσις εἰς τοὺς κοσμοκράτορας ἀγγέλους, ὄντα ἠθικῶς ἀδιάφορα καὶ ἀνεξάρτητα τοῦ Θεοῦ, κατακυριεύει πλήρως τὴν ἀποκαλυπτικὴν γραμματείαν τῶν Ἰουδαίων κατὰ τοὺς τελευταίους πρὸ Χριστοῦ αἰῶνας. Στενῶς ἐθνικαὶ καὶ εὐρύτατα καθολικαὶ προσδοκίαι, ἐγκόσμια καὶ πνευματικὰ ἀγαθά, ἀναμειγνύονται καὶ ἀποτελοῦσι παράδοξον κρᾶμα. Ἰδιαιτέρας μνείας ἄξιον εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι αἱ περὶ Μεσσίου προσδοκίαι διακρίνονται σαφῶς εἰς δύο κατευθύνσεις. Κατὰ τὴν μίαν ἐξ αὐτῶν ὁ Μεσσίας εἶναι ἐθνικὸς ἥρως, ὅστις θὰ ἀπαλλάξῃ τοὺς Ἰουδαίους τοῦ ξενικοῦ ζυγοῦ καὶ θὰ καταστήσῃ αὐτοὺς κοσμοκράτορας· ἡ ἄλλη προσδοκᾷ αὐτὸν ὡς ὑπερβατικὸν ὄν, ὡς ἠθικὸν καὶ θρησκευτικὸν ἀνακαινιστήν, ὡς σωτῆρα.

Ἡ ἐσχατολογικὴ προσδοκία κυριαρχεῖ ἐντελῶς κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ Χριστιανισμοῦ. Τὸ κήρυγμα τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν ἀποστολικῶν ἀνδρῶν ὡς κέντρον ἔχει τὴν ἐλπίδα τῆς ἐπικειμένης παρουσίας τοῦ κυρίου. Ἐν τῇ προσδοκίᾳ ταύτῃ διακρίνονται τρία στοιχεῖα, τὸ στενῶς ἐθνικόν, τὸ καθολικὸν καὶ τὸ ἀτομιστικόν, τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν μὲν καὶ ἐν τῇ ἀποκαλυπτικῇ γραμματείᾳ τῶν Ἰουδαίων, ἀλλ' ἐν διαφόρῳ συνεξαρτήσει, διότι ἐκεῖ ἐπικρατεῖ ὁ ἐθνικὸς χαρακτήρ, θεωρουμένου τοῦ ἰουδαϊκοῦ λαοῦ ὡς τοῦ περιουσίου λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Τὰ κυριώτερα γνωρίσματα τῆς ἐσχατολογικῆς διδασκαλίας τῆς Κ. Διαθήκης εἶναι: ἡ διάκρισις τῶν δύο κόσμων, τοῦ παρόντος αἰῶνος, τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, τοῦ αἰῶνος τοῦ ἐρχομένου. Ἡ μεταξὺ αὐτῶν ἀντίθεσις δὲν εἶναι μόνον χρονική, ἀλλὰ καὶ οὐσιαστική, διότι ὁ αἰὼν ἐκεῖνος εἶναι αἰώνιος, λαμπρὸς καὶ καλός, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν παρόντα, ὅστις εἶναι παροδικός, μηδαμινὸς καὶ κακός. Ὁ παρὼν αἰὼν τελεῖ ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ Διαβόλου, ἐνῷ ἐν τῷ μέλλοντι θὰ βασιλεύῃ μόνον ὁ Θεός. Τῆς εἰσόδου τοῦ νέου αἰῶνος προηγοῦνται σημεῖα προαγγέλλοντα αὐτόν· ἡ «Ἀποκάλυψις» τοῦ Ἰωάννου ἀναφέρει ἑπτὰ σειρὰς πληγῶν, αἵτινες θὰ προηγηθῶσι τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ. Οὗτος θὰ ἐμφανισθῇ ἐξαπίνης ἐν δυνάμει καὶ δόξῃ, περιστοιχούμενος ὑπὸ μυριάδων ἀγγέλων, ὑπὸ τῶν μαρτύρων καὶ τῶν ἁγίων. Σκοπὸς τῆς παρουσίας αὐτοῦ εἶναι ἡ κρίσις. Πρὸς τοῦτο θὰ ἀναστῶσι πάντες οἱ νεκροί, δίκαιοι καὶ πονηροί. Οὕτω καθίσταται δυνατὴ ἡ καθολικὴ κρίσις, κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν θὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν τὰ πρόσωπα, οὔτε ἡ ἐθνικὴ καταγωγή, ἀλλ' ἡ ἠθικὴ διαγωγὴ ἑκάστου. Τὴν κρίσιν θὰ ἐπακολουθήσῃ ἡ αἰωνιότης ὡς ἀμοιβὴ τῶν δικαίων· ἐν αὐτῇ οὐδεμία θὰ ὑπάρχῃ διάκρισις, διότι ὁ Θεὸς θὰ εἶναι τὰ πάντα ἐν πᾶσι. Ὁ ἀσκηθεὶς εἰς τὸ νὰ βλέπῃ ὄπισθεν τῶν ξένων πρὸς ἡμᾶς εἰκόνων καὶ ὄπισθεν τῶν δανείων τὸ βαθύτερον νόημα, διαγιγνώσκει ὡσαύτως τὴν τεραστίαν πρόοδον, τὴν ὁποίαν ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως σημαίνει ἡ περὶ ἐσχάτων πραγμάτων διδασκαλία τοῦ πρώτου Χριστιανισμοῦ. Ἄρσις τῶν ἐθνικῶν καὶ φυλετικῶν ὁρίων, ἐκδοχὴ τῆς ἀνθρωπότητος ὡς ἑνιαίου ὅλου, ἠθικὴ αὐτοτέλεια τοῦ ἀτόμου καὶ ἀτομικὴ εὐθύνη, ὑπεροχὴ τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν, πίστις εἰς ἠθικοὺς σκοποὺς ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀποτελοῦσι τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τῆς χριστιανικῆς ἐσχατολογίας. Βεβαίως οὔτε ἡ ἰουδαϊκή, οὔτε ἡ τοῦ παρσισμοῦ εἶναι ἄμοιροι τούτων· ἀλλὰ μόνον ἐν τῷ χριστιανισμῷ ἀπαντῶσι ποσοτικῶς καὶ ποιοτικῶς πλήρη. Ἡ Ἐκκλησία τῶν πρώτων αἰώνων τελεῖ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἰουδαϊκῶν ἀποκαλύψεων ὡς πρὸς τὴν περιγραφὴν τῆς μελλούσης βασιλείας τοῦ Μεσσίου ἐν τῇ προσπαθείᾳ αὐτῆς, ὅπως ἐξάρῃ τὴν δόξαν καὶ τὴν λαμπρότητα τῆς παρουσίας αὐτοῦ. Ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῆς «Ἀποκαλύψεως» τοῦ Ἰωάννου δημιουργεῖται ἡ διδασκαλία περὶ διπλῆς παρουσίας, ἥτις ὁδηγεῖ εἰς τὸν *χιλιασμόν*.

Ἡ ἐσχατολογικὴ προσδοκία ἀποτελεῖ οὐσιῶδες στοιχεῖον πάσης θρησκείας, ἐφόσον ἡ θρησκεία εἶναι αἴσθησις ἐσχάτων ἀξιῶν ἀπολύτων, αὐτοτελῶν καὶ ἀντιθέτων πρὸς τὰς περιοδικὰς καὶ πεπερασμένας ἀξίας τῆς πραγματικότητος. Ἡ μεταβολὴ τῶν περὶ σύμπαντος παραστάσεων ἡμῶν, ἡ εἰς τὸν ἱστορικὸν βίον ἐμβάθυνσις καὶ ἡ πρόοδος τῆς φιλοσοφικῆς διανοήσεως ὁδηγεῖ εἰς τὴν καθαρωτέραν ἀντίληψιν καὶ εἰς τὴν κατ' ἄλλον τρόπον ἔκφρασιν τῶν ἀπολύτων τούτων ἀξιῶν τῆς θρησκείας, αἵτινες λανθάνουσιν ἐν τῇ ἐσχατολογικῇ προσδοκίᾳ. Οὕτω λ. χ. γνωρίζομεν σήμερον ὅτι τὰ ἔσχατα πράγματα οὐδεμίαν ἔχουσι σχέσιν πρὸς τὸν χρόνον, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον πρὸς ὡρισμένον χρόνον καὶ τόπον. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν παραγόντων ἐκείνων συνετελέσθη ἐν τῇ δογματικῇ τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν ἐμβάθυνσις εἰς τὴν ἐσχατολογικὴν διδασκαλίαν, ἡ ἐμβάθυνσις δὲ αὕτη ἐκκινεῖ ὑπὸ δύο μορφάς, συμφώνως πρὸς τοὺς δύο κυρίους τύπους τῆς θρησκευτικότητος, τὸν ἐνδοκοσμικὸν καὶ πανθεΐζοντα, καὶ τὸν ὑπερβατικὸν ἢ θεϊστικὸν τύπον. Εἰς ἀμφοτέρους βάσις ὑπόκειται ἡ αἴσθησις τοῦ ἀπολύτου καὶ ἡ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ σχετικοῦ ἀντίθεσις. Ἀλλ' ἐνῷ ὁ πρῶτος τύπος διαβλέπει τὸ ἀπόλυτον ἐν τῷ κόσμῳ, πραγματοποιούμενον κατ' ἀνάγκην διὰ τῆς ἐξελίξεως, θεωρεῖ αὐτὸ ὁ δεύτερος ὑπερβατικὸν καὶ ἐξαρτώμενον τὸ μὲν ἐκ τῆς ἐλευθέρας πράξεως τοῦ ἀνθρώπου, τὸ δὲ ἐκ τῆς χάριτος. Εἶναι αὐτονόητον ὅτι ὁ χριστιανισμὸς ὡς θρησκεία, στηριζομένη ἐπὶ τῆς πίστεως εἰς προσωπικὸν Θεόν, διδάσκουσα τὴν ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεως καὶ συγχρόνως τὴν ἀναγκαιότητα τῆς θείας χάριτος, προσαρμόζεται μᾶλλον πρὸς τὸν δεύτερον τύπον, ὅστις ἑρμηνεύει πληρέστερον τὴν ἐσχατολογικὴν αὐτοῦ διδασκαλίαν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Αἱ Ἱστορίαι τῶν θρησκευμάτων τῶν *Von Orelli* καὶ *Chantepie de la Saussaye*.— *Charles*, A critical History of the doctrine of the future life in Israel, in Judaism and in Christianity (1899).—*Bonnet*, Religion des Judentum, β' ἔκδ. (1906).— *Gausse*, L'évolution de l'espérance messianique dans le christianisme primitif 1908).— *Knopf*, Die Zukunftshoffnungen des Urchristentums (1907).— *Koelbing*, Die bleibende Bedeutung der urchristlicher Eschatologie (1907).—*Bouler*, Die göttliche Komödie (1908).— *N. Λούβαρι*, Ἡ θρησκεία ἀπὸ ἀξιολογικῆς ἀπόψεως (1928, σ. 10 ἑξ.). Ν. Ι. ΛΟΥΒΑΡΙΣ

— [*Δογμ.*] Ἡ *ἐσχατολογία* ἀποτελεῖ τὸ τελευταῖον κεφάλαιον τῆς δογματικῆς. Κατὰ τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν μετὰ τὸν θάνατον, ὅστις εἶναι ὁ χωρισμὸς τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος, τὰ μὲν σώματα θαπτόμενα διαλύονται εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθησαν, αἱ δὲ ψυχαὶ μετὰ τὴν μερικὴν κρίσιν μεταβαίνουσιν αἱ μὲν τῶν ἀγαθῶν εἰς τὸν Παράδεισον, αἱ δὲ τῶν κακῶν εἰς τὸν Ἅδην, ἀναμένουσαι τὴν μέλλουσαν κρίσιν. Κατὰ τὴν μέλλουσαν κρίσιν, ἧς θὰ προηγηθῶσι διάφορα σημεῖα ὑπὸ τῆς ἁγίας Γραφῆς ἀναφερόμενα, θὰ γίνῃ ἡ ἀνάστασις τῶν σωμάτων τῶν ἀγαθῶν καὶ κακῶν, ἅτινα ἑνούμενα μετὰ τῶν ψυχῶν θὰ ἐμφανισθῶσι πρὸ τοῦ Χριστοῦ, ὅπως κριθῶσι κατὰ τὴν πίστιν καὶ τὰ ἔργα αὐτῶν. Τὰ ἀναστάντα σώματα θὰ ὦσι τὰ αὐτὰ πρὸς τὰ ἐπὶ γῆς ζήσαντα, ἔχοντα τὰς αὐτὰς κακίας καὶ ἀρετάς, ἀλλὰ ἀποπνευματισμένα οὕτως, ὥστε νὰ δύνανται νὰ ζήσωσιν ὑπὸ τὰς νέας συνθήκας. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος ῥητῶς λέγει: «Οὕτω καὶ ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν. Σπείρεται ἐν φθορᾷ, ἐγείρεται ἐν ἀφθαρσίᾳ. Σπείρεται ἐν ἀτιμίᾳ, ἐγείρεται ἐν δόξῃ. Σπείρεται ἐν ἀσθενείᾳ, ἐγείρεται ἐν δυνάμει. Σπείρεται σῶμα ψυχικόν, ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν» (Α' Κορ. 15, 42 ἑ.). Οἱ ζῶντες ὅμως κατὰ τὴν δευτέραν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ δὲν θὰ ἀποθάνωσι, θὰ μεταβληθῶσιν ὅμως καὶ αὐτοὶ σωματικῶς: «Πάντες μὲν οὐ κοιμηθησόμεθα, πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα» (Α' Κορ. 15, 51). Ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ θανάτου καὶ τῆς μελλούσης κρίσεως καταστάσει, τῇ καλουμένῃ μέσῃ καταστάσει τῶν ψυχῶν, αἱ ψυχαὶ τῶν ἀγαθῶν ἀπολαύουσι μακαριότητος, αἱ δὲ τῶν κακῶν τιμωρίας, ἀλλ' οὐχὶ πλήρως καὶ τελείως, διότι ἡ πλήρης μακαριότης καὶ τιμωρία θὰ ἐπέλθῃ μετὰ τὴν μέλλουσαν κρίσιν. Ἐνῷ ἡ ἀνατολικὴ καὶ δυτικὴ Ἐκκλησία δέχονται τὴν μέσην κατάστασιν τῶν ψυχῶν, ἡ διαμαρτυρομένη Ἐκκλησία παρὰ τὴν ῥητὴν διδασκαλίαν τῆς ἁγίας Γραφῆς ἀπορρίπτει ταύτην, δεχομένη ὅτι εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον ἐπέρχεται ἡ τελικὴ κρίσις. Ἀφ' ἑτέρου ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία ἐκτὸς τοῦ Παραδείσου καὶ τοῦ Ἅδου δέχεται καὶ τὸ καθαρτήριον πῦρ, εἰς ὃ μεταβαίνουσιν αἱ ψυχαὶ τῶν μετανοησάντων, ἀλλὰ μὴ ἐκτισάντων ἐπὶ τῆς γῆς τὰ ἐπιβληθέντα αὐτοῖς ἐπιτίμια πρὸς καθαρισμὸν ἑαυτῶν διὰ πυρός. Τὸ καθαρτήριον πῦρ, ὡς μὴ στηριζόμενον ἐπὶ τῆς ἁγίας Γραφῆς, ἀπορρίπτει ἡ ἀνατολικὴ Ἐκκλησία. Μετὰ τὴν μέλλουσαν κρίσιν ἡ μακαριότης τῶν ἀγαθῶν καὶ ἡ τιμωρία τῶν κακῶν θὰ διαρκέσωσιν αἰωνίως, μὴ οὔσης πλέον δυνατῆς τῆς μεταβολῆς τῶν ἀγαθῶν καὶ κακῶν. Ἡ ὑπὸ τοῦ Ὠριγένους, πρῶτον διδαχθεῖσα, ἔπειτα δὲ καὶ ὑπό τινων τῶν διαμαρτυρομένων γενομένη ἀποδεκτὴ ἀποκατάστασις τῶν πάντων, καθ' ἣν οἱ κακοὶ διὰ τῆς κολάσεως θὰ ἀποβῶσιν ἀγαθοί, οὕτως ὥστε πάντες οἱ ἄνθρωποι νὰ ὦσιν ἀγαθοί, ἀπορρίπτεται ὑπό τε τῆς ἀνατολικῆς καὶ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἀντικειμένη εἰς ῥητὰς τῆς ἁγίας Γραφῆς διδασκαλίας. Κ. Ι. Δ.

ἔσχατος, —η, —ον ἐπίθ. βαθμοῦ ὑπερθετικοῦ ἄνευ θετικοῦ καὶ συγκριτικοῦ· τοπικῶς, ὁ ἐξώτατος, ὁ ἀπώτατος, ὁ ἀπώτατα κείμενος: «ἡ Ἰνδικὴ ἐσχάτη τῶν οἰκουμένων χωρῶν», «τὰ ἔσχατα ὅρια τῆς πεδιάδος,—τῆς χώρας»· || χρονικῶς, ὁ τελευταῖος, ὁ μόνος ὑπολειπόμενος: «ἡ ἐσχάτη ἡμέρα, —στιγμή», «τὸ ἔσχατον γῆρας» τὸ τελευταῖον σημεῖον, ἡ τελευταία περίοδος τοῦ γήρατος· || μετφ. «τὸ ἔσχατον ὅριον τῆς ὑπομονῆς», «ὁ ἔσχατος βαθμός», ἀντίθ. «πρῶτος βαθμός»· || «ὁ ἔσχατος τῶν ἀνθρώπων,—τῶν μαθητῶν», ὁ τελευταῖος, ὁ χείριστος· || «ἐσχάτη ἀνάγκη,—ἀναίδεια,—προδοσία, — πονηρία,—πενία» κλπ. (πάντοτε ἐπὶ κακοῦ) μεγίστη: «εὑρέθη εἰς τὴν ἐσχάτην ἀνάγκην», «ἔγκλημα ἐσχάτης προδοσίας», «κατεδικάσθη εἰς τὴν ἐσχάτην τῶν ποινῶν», «περιῆλθεν εἰς τὴν ἐσχάτην πενίαν», «εὑρίσκεται εἰς τὸν ἔσχατον κίνδυνον»· || ἔσχατα (τὰ) ὡς οὐσ. κατὰ παράλειψιν τοῦ *ὅρια*: «εὑρίσκεται εἰς τὰ ἔσχατα τοῦ βίου του», «θὰ προβῇ μέχρις ἐσχάτων»· || φρ. «ἐπ' ἐσχάτων» πρὸ ὀλίγου, τὶς τελευταῖες μέρες: «ἔμαθον ἐπ' ἐσχάτων ὅτι...». — Ἐπίρρ. **ἐσχάτως**· ἐντελῶς, καθ' ὁλοκληρίαν (πάντοτε ἐπὶ κακοῦ): «ἐσχάτως βάρβαρον ἔθιμον», «ἐσχάτως ἀμαθὴς καὶ αὐθάδης»· || πρὸ ὀλίγου, τὶς τελευταῖες μέρες, τώρα τελευταῖα, ἐπ' ἐσχάτων: «ἔμαθον ἐσχάτως ὅτι...». Β. Φ.

— [*Λογικ.*] Ἐσχάτους καὶ ἄκρους ἐκάλεσεν ὁ Ἀριστοτέλης τὸν *μείζονα* καὶ τὸν *ἐλάσσονα* ὅρον τοῦ συλλογισμοῦ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν *μέσον*,

Digitized by Google

ὅστις ὑπάρχων κοινὸς εἰς ἀμφοτέρας τὰς προκειμένας προτάσεις λείπει ἐκ τοῦ συμπεράσματος, ἔνθα οἱ δύο ἔσχατοι εὕρηνται συνδεδεμένοι ὡς κατηγορούμενον (ὁ μείζων) πρὸς ὑποκείμενον (τὸν ἐλάσσονα). Παράδειγμα πρωτοσχήμονος συλλογισμοῦ:

Πᾶν δένδρον φυτόν.	(Μ ἐστὶ Κ)
Ἡ πεύκη δένδρον.	(Υ ἐστὶ Μ)
ἄρα ἡ πεύκη φυτόν.	(ἄρα Υ ἐστὶ Κ)

Ἐνταῦθα Υ καὶ Κ εἶναι οἱ ἔσχατοι ὅροι, Μ δὲ ὁ μέσος. Διὰ τοῦ αὐτοῦ ὅρου ἐκάλεσεν ὁ Ἀριστοτέλης καὶ τὰ κατώτατα μέλη τῶν λογικῶν *διαιρέσεων*, ἤτοι τὰ ἄτομα. Κ. Ι. Β.

— **ἐσχάτη ἐπίκλησις** *[Ναυτ.]*. Ἀγωνιώδης ἐπίκλησις βοηθείας παρὰ κινδυνεύοντος πλοίου, εἴτε διὰ μεσιστίας ἐπάρσεως τῆς σημαίας του, δεδεμένης εἰς κόμβον ἐν ἡμέρᾳ, ἢ διὰ πυραύλων καὶ βολῶν πυροβόλου ἐν νυκτί, εἴτε δι' ἐκπομπῶν γενικῆς κλήσεως τοῦ S.O.S. (βλ. *κινδυνεῦον* πλοῖον), ἐὰν τὸ πλοῖον ἔχῃ ἀσύρματον. Σ. Ε. Λ.

— **ἐσχάτη προδοσία** *[Ποιν. Δικ.]*. Τὸ ἄρθρον 123 τοῦ Ποινικοῦ νόμου ἔχει ὡς ἑξῆς: «Ὡς ἔνοχος ἐσχάτης προδοσίας τιμωρεῖται μὲ θάνατον, 1) [ὅστις ἐπέβαλε χεῖρα κατὰ τοῦ ἱεροῦ προσώπου τοῦ βασιλέως ἢ τοῦ διέποντος τὴν βασιλείαν, μὲ σκοπὸν νὰ φονεύσῃ, αἰχμαλωτίσῃ, ἢ εἰς τοῦ ἐχθροῦ τὴν ἐξουσίαν παραδώσῃ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον αὐτῶν· ἤ, πρὸς ἐκτέλεσίν τινος τῶν ἀνοσιουργιῶν τούτων, διήγειρε στάσιν ἢ συνώμοσεν ἐντὸς τοῦ κράτους, ἢ συνέδεσε σχέσεις μὲ ξένους], 2) ὅστις συνώμοσε, διήγειρε στάσιν [ἢ ἐπέβαλε χεῖρα κατά τινος μέλους τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, θέλων νὰ μεταβάλῃ τὸ καθεστὼς πολίτευμα διὰ βιαίων μέσων, ν' ἀπομακρύνῃ τοῦ θρόνου τὸν νόμιμον ἡγεμόνα, ἢ ν' ἀποδιώξῃ τὴν βασιλεύουσαν οἰκογένειαν, ἢ νὰ μεταβάλῃ τὴν νόμιμον τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου τάξιν], 3) [ὅστις κατὰ τῆς βασιλικῆς κυριότητος διήγειρε στάσιν ἢ ἐξώπλισε μέρος τῶν ὑπηκόων, ἢ ἀποβλέπων εἰς ἕνα τῶν δύο τούτων σκοπῶν συνώμοσε], 4) ὅστις θέλων νὰ προσαρτήσῃ τὸ βασίλειον εἰς ξένην τινὰ ἐπικράτειαν ἢ νὰ τὸ ὑποτάξῃ εἰς ταύτην, ἢ καθ' οἱονδήποτε τρόπον νὰ ἀποσπάσῃ ἓν μέρος ἐκ τοῦ ὅλου τῆς Ἐπικρατείας, ἢ νὰ εὐκολύνῃ τὰ πρὸς τοῦτο τὸ τέλος τείνοντα σχέδια συνώμοσεν ἐντὸς τοῦ κράτους ἢ συνεννοήθη μὲ ξένους, ἢ διήγειρε στάσιν, ἢ ἔλαβε μετοχὴν εἰς τοιαύτας προδοτικὰς ἑνώσεις, 5) ὅστις μεταχειρίζεται μηχανορραφίας, ἢ διατελεῖ συνεννοούμενος μὲ ξένας δυνάμεις, ἢ μὲ τοὺς πράκτοράς των, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ τὰς κινήσῃ εἰς πολεμικὰς πράξεις ἢ εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἢ νὰ ταῖς προμηθεύσῃ τὰ πρὸς τοῦτο μέσα· εἶναι δὲ ἀδιάφορον ἐὰν αἱ μηχανορραφίαι αὗται ἢ συνεννοήσεις ἐπέφερον πολεμικὰς πράξεις ἢ ὄχι, 6) ὅστις ἐν καιρῷ πολέμου ηὐτομόλησεν εἰς τὸν ἐχθρόν, 7) ὅστις ἔφερεν ὅπλα κατὰ τῆς πατρίδος του, ἢ κατὰ τῶν πολεμούντων τὸν κοινὸν ἐχθρὸν συμμάχων αὐτῆς, 8) ὅστις ἐκ προθέσεως καὶ ἑκουσίως ὑποστηρίζει καθ' οἱονδήποτε τρόπον, λόγῳ ἢ ἔργῳ, τὴν εἰσβολὴν ξένων στρατευμάτων εἰς τὴν ἐπικράτειαν τοῦ βασιλείου ἢ τὴν πρόοδον αὐτοῦ· παραδίδει εἰς τὸν ἐχθρὸν πόλεις, φρούρια, διόδους ἢ ἄλλας ἀμυντηρίους θέσεις, λιμένας, ἀποθήκας, ὁπλοθήκας, ἢ πλοῖα ἀνήκοντα εἰς τὴν ἐπικράτειαν, ἢ ἐνεργεῖ ἐκ προθέσεως τὴν παράδοσιν ἢ τὴν ἀφαίρεσιν τούτων· συντρέχει τὸν ἐχθρὸν δι' ἀποστολῆς ἀνδρῶν, χρημάτων, τροφίμων, ὅπλων ἢ πολεμεφοδίων· ἀποπλανᾷ στρατιώτας ἢ ναύτας εἰς ἐπανάστασιν, λιποταξίαν, αὐτομόλησιν ἢ εἰς ἄλλας ἀπιστίας· ἢ συνεννοήθη μετὰ τοῦ ἐχθροῦ πρὸς τοιοῦτον τέλος, 9) ὅστις ὑπηρέτησε τὸν ἐχθρὸν ὡς κατάσκοπος, ἐδέχθη ἢ ἔκρυψεν ἐν γνώσει κατασκόπους τοῦ ἐχθροῦ ἢ στρατιωτικοὺς ἀπεσταλμένους παρὰ τοῦ ἰδίου ἐπὶ κατασκοπείᾳ ἢ συνήργησεν εἰς τὸ νὰ τύχωσιν οὗτοι παραδοχῆς, ἢ νὰ κρυφθῶσι, 10) ὅστις ἐπρόδωκεν εἰς ἐχθρικήν τινα δύναμιν ἢ εἰς τοὺς πράκτοράς της τὸ ἀπόρρητον διαπραγματεύσεώς τινος ἢ πολεμικῆς ἐπιχειρήσεως, ἥτις ἦτο ἐπιτετραμμένη εἰς αὐτόν, ἢ τῆς ὁποίας εἶχεν εἴδησιν ἐπισήμως, ἢ ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του, 11) ὅστις, διωρισμένος εἰς τήρησιν σχεδίων περὶ πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, ἢ σχεδίων καὶ διαγραφῶν φρουρίων καὶ ἄλλων ὀχυρωμάτων, ὁπλοθηκῶν, λιμένων ἢ ὅρμων, παρέδωκε τὰ σχέδια ταῦτα ἢ τὰς διαγραφὰς εἰς τὸν ἐχθρὸν ἢ τοὺς πράκτορας αὐτοῦ». Τὸ ἄρθρον 125 ἔχει ὡς ἑξῆς: «Μὲ θάνατον προσέτι τιμωρεῖται, 1) ὅστις καθ' οἱονδήποτε τρόπον διεγείρει ἐμφύλιον πόλεμον, ἢ πρὸς διέγερσιν αὐτοῦ ὁπλίζει τοὺς πολίτας κατ' ἀλλήλων ἢ προσπαθεῖ διὰ συστάσεως νὰ τοὺς ὁπλίσῃ κατ' ἀλλήλων πρὸς τοῦτο τὸ τέλος, 2) ὅστις ἔγινεν ἀρχηγὸς ἐνόπλου τινὸς συμμορίας ἢ ἀναλαμβάνει διοίκησίν τινα ἢ ἄλλο ἀξίωμα παρ' αὐτῇ, τῆς ὁποίας σκοπὸς εἶναι νὰ ἐπιφέρῃ εἰς ἕνα ἢ εἰς πλείονας δήμους φόνον, διαρπαγὴν ἢ ἐρήμωσιν, νὰ κυριεύσῃ μὲ βίαν πόλεις, ὀχυροὺς τόπους καὶ θέσεις, ἀποθήκας, ὁπλοθήκας, λιμένας, πλοῖα, κτίρια, κατοικίας ἢ γαίας, ἀνήκοντα εἰς τὴν ἐπικράτειαν, ἢ νὰ τὰ καταστρέψῃ ὁλοκλήρως ἢ ἐν μέρει· νὰ ἀντισταθῇ εἰς τοὺς ἐναντίον τοιούτων κακούργων ἐπιχειρήσεων διατεταγμένους δημοσίους ὑπαλλήλους ἢ ὑπηρέτας, ἢ στρατιωτικούς, ἢ νὰ προσβάλῃ τούτους· εἶναι δὲ ἀδιάφορον ἂν τὸ μελετηθὲν κακούργημα ἐτελέσθη ἢ περιωρίσθη εἰς μόνην τὴν ἀπόπειραν». Τὸ ἄρθρον 127 ἔχει ὡς ἑξῆς: «Τιμωροῦνται, ὡσαύτως μὲ θάνατον, 1) ὅσοι ἄνευ προσταγῆς ἢ ἀδείας τῆς κυβερνήσεως συλλέγουσιν ἢ ἀπογράφουσι μόνοι ἢ δι' ἄλλων στρατεύματα ἢ στρατιώτας, ἢ ἀποπειρῶνται τούτου, καθὼς καὶ ὅσοι ἐν γνώσει καὶ ἑκουσίως συλλέγονται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πρὸς στρατείαν, 2) οἱ ἀρχηγοὶ στρατευμάτων, οἵτινες κρατοῦσι συνηθροισμένα τὰ στρατεύματά των, ἀφοῦ διετάχθη παρὰ τῆς κυβερνήσεως ἡ διάλυσις ἢ ἡ ἄφεσίς των· εἰς τὴν αὐτὴν δὲ ὑπόκειται ποινὴν καὶ ὅστις παραμένει εἰς τοιαῦτα στρατεύματα ἐν γνώσει καὶ ἑκουσίως, 3) ὅσοι ἄνευ δικαιώματος ἢ νομίμου λόγου ἀναλαμβάνουσιν ὁποιανδήποτε ἀρχηγίαν κατὰ ξηρὰν ἢ κατὰ θάλασσαν, ἤ, ἀπειθοῦντες εἰς τὰς διαταγὰς τῆς κυβερνήσεως, δὲν τὴν ἀπεκδύονται». Τὸ ἄρθρον 128 ἔχει ὡς ἑξῆς: «Ὅστις, ἔχων τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ διατάττῃ ἢ νὰ ζητῇ ἔνοπλον δύναμιν, μετεχειρίσθη τὸ δικαίωμα τοῦτο εἰς τὸ νὰ ἀντιτάξῃ τὴν ἔνοπλον δύναμιν κατά τινος ἄλλης νομίμου δυνάμεως, τιμωρεῖται, 1) μὲ θάνατον, ἐὰν εἰσηκούσθη ἡ διαταγὴ ἢ ἡ αἴτησίς του, 2) μὲ πρόσκαιρα δεσμά, ἐὰν αὕτη δὲν εἰσηκούσθη». Ἐν τοῖς ὡς ἄνω ἄρθροις περιλαμβάνονται αἱ κύριαι τυπικαὶ μορφαὶ τοῦ ἐγκλήματος τῆς τελουμένης «ἐσχάτης προδοσίας», κατὰ τὸν ἡμέτερον ποινικὸν νόμον. Αἱ διατάξεις αὗται ἐλήφθησαν ἐκ τῶν μετὰ τὸν βαυαρικὸν κώδικα τοῦ 1813 συνταχθέντων βαυαρικῶν νομοσχεδίων. Αἱ πράξεις τῆς ἐσχάτης προδοσίας κατευθύνονται κατ' αὐτῆς ταύτης τῆς πολιτείας καὶ δὴ τῆς ὑποστάσεως αὐτῆς ὡς τοιαύτης, δύνανται δὲ νὰ τελεσθοῦν ὑπὸ ἡμεδαποῦ ἢ ἀλλοδαποῦ, ἐντὸς ἢ ἐκτὸς τῆς ἑλληνικῆς ἐπικρατείας, πάντοτε δὲ ἐκ δόλου. Ἐν ἄρθροις 124 καὶ 126 ἑρμηνεύονται αἱ ἔννοιαι τῆς «συνωμοσίας» καὶ τῶν «ὅπλων». «Συνωμοσία ὑπάρχει ὅταν δύο ἢ πλείονες συναποφασίσωσι περὶ πράξεως ἐσχάτης προδοσίας, ἢ συνυποχρεωθῶσι μετ' ἀλλήλων πρὸς ταύτην». «Διὰ τῶν ὅπλων ἐννοοῦνται ἐνταῦθα καὶ ἀλλαχοῦ τοῦ παρόντος ποινικοῦ νόμου ἐργαλεῖα μὲ τὰ ὁποῖα, ὅταν τὰ μεταχειρισθῇ τις εἰς κάκωσίν τινος, δύναται κατὰ τὴν συνήθη πεῖραν νὰ προξενήσῃ θανατηφόρον βλάβην». Τὸ ἄρθρον 129 τιμωρεῖ τὸν προσκαλέσαντα εἴς τινα τῶν εἰς τὰ ἄρθρα 123—128 ἀναφερομένων πράξεων, καὶ δὴ μὲ πλήρη τὴν ποινὴν τοῦ αὐτουργοῦ ἐὰν τὴν πρόσκλησιν ἐπηκολούθησέ τι κακούργημα, μὲ τὴν ποινὴν δὲ τῆς ἀποπείρας ἐὰν αὕτη δὲν ἐπέφερεν ἀποτέλεσμα. Τὸ ἄρθρον 130 θεσπίζει τὴν ὑποχρέωσιν παντὸς ἔχοντος γνῶσιν σχεδίου ἀφορῶντος τὴν ἐκτέλεσιν τῶν εἰς τὸ ἄρθρον 123—128 ἀναφερομένων κακουργημάτων, ὅπως ἀναγγείλῃ τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν ἐξουσίαν ἐντὸς 24 ὡρῶν, τῆς παρασιωπήσεως τιμωρουμένης μὲ φυλάκισιν καὶ χρηματικὴν ποινὴν ἢ μὲ εἱρκτήν. Ἐξαιροῦνται τῆς ποινῆς στενοί τινες συγγενεῖς. Τὸ ἄρθρον 131 ἀπαλλάσσει τῆς ποινῆς τὸν ἁπλοῦν συναίτιον ἑνὸς τῶν ἐν ἄρθροις 123—128 ἐγκλημάτων, ἐὰν οὗτος μετενόησεν ἐμπράκτως, τὸν δὲ ἐμπράκτως μετανοήσαντα ἀρχηγὸν ἢ στρατολόγον τιμωρεῖ μὲ ποινὴν ἠλαττωμένην. Ἐν σχέσει πρὸς τὴν ποινὴν τῶν ἐγκλημάτων ἐσχάτης προδοσίας, ἐξ αὐτῶν δὲν τιμωροῦνται μὲ θάνατον ὅσα δύνανται νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς «πολιτικά». Διότι κατὰ τὸ ἄρθρον 17 τοῦ ἑλληνικοῦ Συντάγματος τῆς 3 Ἰουνίου 1927 «...θανατικὴ ποινὴ ἐπὶ πολιτικῶν ἐγκλημάτων δὲν ἐπιβάλλεται, ἐκτὸς τῶν συνθέτων, ἐφ' ὧν δύναται νὰ ἐπιβληθῇ, ἐὰν τὸ μετὰ τοῦ πολιτικοῦ συνδεόμενον κοινὸν ἀδίκημα ἐπισύρῃ καθ' ἑαυτὸ τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου». Ἐν τούτοις περὶ τῆς ἐννοίας τῶν πολιτικῶν ἐγκλημάτων κρατεῖ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἔρις καὶ ἀπορία. Ἐπίσης κατὰ τὸ ἄρθρον 12 τοῦ αὐτοῦ Συντάγματος «ἐπὶ πολιτικῶν ἐγκλημάτων δύναται πάντοτε τὸ συμβούλιον τῶν πλημμελειοδικῶν, τῇ αἰτήσει τοῦ προφυλακισθέντος, νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἀπόλυσιν αὐτοῦ ἐπὶ ἐγγυήσει, ὁριζομένῃ διὰ δικαστικοῦ βουλεύματος, καθ' οὗ ἐπιτρέπεται ἀνακοπὴ ὑπὸ τοῦ κατηγορουμένου. Οὐδέποτε δύναται ἐπὶ τῶν ἐγκλημάτων τούτων ἡ προφυλάκισις νὰ παραταθῇ πέραν τῶν τριῶν μηνῶν». Αἱ πλεῖσται τῶν περὶ ἐκδόσεως ἐγκληματιῶν συμβάσεις ἀποκλείουν τὴν ἔκδοσιν τῶν πολιτικῶν ἐγκληματιῶν. Ὁ σπουδαιότερος λόγος τοῦ ἀποκλεισμοῦ τούτου εἶναι ὁ ἐκ τῆς περὶ ἐκδόσεως αἰτήσεως κίνδυνος τῆς ἀναμίξεως τοῦ ξένου κράτους εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς χώρας.

Τὸ ἔγκλημα τῆς ἐσχάτης προδοσίας ρυθμίζεται ἐν τῷ σχεδίῳ ἑλληνικοῦ Ποινικοῦ κώδικος (1924) ἐν κεφαλαίῳ ΣΤ' καὶ ἄρθροις 105—109.

[Πρβλ. *Κωστῆν* 2. — *Vidal-Magnol*, Cours de droit criminel (1928) 1, 104 ἑπ. — *Olshausen*, Kommentar I 441 ἑπ.]

Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ἐσχολιασμένος, —η, —ον· παρακ. παθ. μετχ. τοῦ *σχολιάζω*, ὁ μετὰ σχολίων, μετὰ ἑρμηνευτικῶν ὑπομνημάτων ἐκδιδόμενος: «ἐσχολιασμέναι ἐκδόσεις συγγραφέων».

Ἔσχολτς (Eschscholtz), *Ἰωάννης - Φρειδερῖκος*. Ρῶσος φυσιολόγος (βλ. *Ἔσσολτς*).

ἐσχολτσία (ἡ) (Eschscholzia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μηκωνωδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη διαδεδόμενα ἀπὸ τῆς Καλιφορνίας μέχρι τοῦ Μεξικοῦ. Εἶναι φυτὰ ποώδη, μονοετῆ ἢ διετῆ, χρήσιμα εἰς τὴν φαρμακευτικὴν καὶ διακοσμητικὴν διὰ τὸ ὡραῖον φύλλωμά των καὶ τὰ κίτρινα ἄνθη των. Τὰ πρὸς ἀνεμώνας ὁμοιάζοντα ὡραιότατα ἄνθη των συστέλλονται καὶ κλείουσι κατὰ τὰς νύκτας καὶ ἐν καιρῷ ὑγρασίας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *ἐσχολτσία ἡ καλιφορνιακὴ* (Eschscholzia californica). Φθάνει τὸ ὕψος τῶν 30 ἑκατοστῶν, ἔχει κυανοπράσινα φύλλα καὶ μεγάλα, κίτρινα, πορφυρᾶ κατὰ τὴν βάσιν των ἄνθη. Εἶναι εἶδος πολυετὲς καὶ ἐν Ἀμερικῇ χρησιμεύει ὡς ναρκωτικόν. Κ. ΠΑΠ.

Ἐσχὺλ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Κοιλὰς δυτικῶς τοῦ Ἰορδάνου, ὅθεν οἱ κατάσκοποι τοῦ Μωϋσέως ἀπεκόμισαν τὰς θαυμασίας βότρυς τῶν σταφυλῶν. —2) Πόλις ἐν Παλαιστίνῃ ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Ἱερωνύμου. Γ. Α. Α.

ἔσω· ἐπίρρ. τοπικόν, ἄλλος τύπος τοῦ *εἴσω*· ἐντός, μέσα, ἐπὶ κινήσεως καὶ στάσεως, ἀντίθ. ἔξω: «χωρεῖ ἔσω» καὶ «κεῖται ἔσω»· || μετὰ τοῦ ἄρθρου ὡς ὄνομα: «τὰ ἔσω τῆς πόλεως», «τὰ ἔσω μου», ἄλλως «τὰ σωτικά μου»· || παραθ. *ἐσώτερος—ἐσώτατος* (βλ. λ.).

Ἔσω Βλὰχ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Ἐσώβαλτα*.

Ἐσώβαλτα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας *Γιαννιτσῶν* τοῦ νομοῦ Πέλλης, ἕδρα τῆς κοινότητος *Βάλτων* (βλ. λ.). Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἔσω Βλάχ*. Κάτ. (1928) 239.

ἐσώβιγλα (τὰ) *[Βυζαντ.]*. Ἐκαλοῦντο οὕτως ἐν τῷ βυζαντινῷ στρατῷ τὰ φυλάκια τῆς δευτέρας γραμμῆς τῶν προφυλακῶν ἐν ἐκστρατείᾳ. Ἀπετελοῦντο ἐξ 8 ἀνδρῶν καὶ ἀπεῖχον τοῦ χάρακος τοῦ στρατοπέδου περὶ τὰ 250—300 μέτρα (βλ. λ. *βίγλα*). Ν. ΚΛ.

ἐσώβρακον (τό), κοιν. *σώβρακο*· τὸ ἔσω βρακί, ἡ ἐσωτερικὴ περισκελίς.

— *[Ἐγκυκλ.]* *Ἐσώβρακον* καλεῖται τὸ ἀνδρικὸν κυρίως ἐσώρουχον, τὸ περιβάλλον τὸ κάτω μέρος τοῦ σώματος. Τὸ ἐσώβρακον φορεῖται ἐπὶ τοῦ σώματος, εἶναι δὲ κατεσκευασμένον ἀπὸ ὕφασμα πλεκτὸν ἢ ὑφαντόν, βαμβακερόν, μάλλινον ἢ μεταξωτόν, ἀλλὰ πάντως χρώματος ἀνοικτοῦ καὶ δυνάμενον νὰ πλύνεται εὐκόλως.

ἐσωβρακοποιὸς (ὁ, ἡ)· ὁ κατασκευαστὴς ἐσωτερικῶν περισκελίδων.

ἔσωθεν· ἐπίρρ. τοπικὸν ἐπὶ κινήσεως· ἀπὸ μέσα πρὸς τὰ ἔξω, ἀντίθ. *ἔξωθεν*: «ἀκούεται φωνὴ ἔσωθεν τῆς οἰκίας ἐξερχομένη»· || ἀντὶ τοῦ *ἔσω*: «τὰ ἔσωθεν», «εὑρίσκεται ἔσωθεν τῆς πόλεως»· || ἀπὸ τὸ ἔσω μέρος, ἀπὸ ἐσωτερικῆς ἀπόψεως: «παρατηρεῖται ἔσωθεν», «ἔξωθεν μὲν καθαρός, ἔσωθεν δὲ ρυπαρός».

ἐσωθικὰ (τὰ) καὶ *σωθικὰ* καὶ *σωτικά*· τὰ ἔσω μου, τὰ σπλάγχνα μου: «καήκανε τὰ σωτικά μου».

ἐσωκάρδιον (τό), κοιν. *σωκάρδι*· κολόβιον, κοιν. *γιλέκο*· || τῶν γυναικῶν ἔνδυμα, καμιζόλα.

—*[Ἐγκυκλ.]* Τὸ *ἐσωκάρδιον* (γαλλ. gilet) ἀποτελεῖ μέρος τῆς ἀνδρικῆς καὶ γυναικείας ἐνδυμασίας. Φορεῖται ἐν εἴδει μικροῦ σάκκου ἄνευ χειρίδων, ἔσωθεν ἢ ἔξωθεν τοῦ ὑποκαμίσου. Τὴν

Εἴδη ἐσωκαρδίων.

[α, σύνηθες ἀνδρικὸν ἐσωκάρδιον· β, γυναικεῖον· γ, ἀνδρικὸν ἐσωκάρδιον τρικό.]

γαλλικήν του ὀνομασίαν ἔλαβεν ἔκ τινος Γάλλου πλανοδίου ἠθοποιοῦ, καλουμένου *Gille* πρώτου φορέσαντος εἶδος σάκκου ἄνευ χειρίδων. Τὸ γιλέκο μεθ' ὅλας τὰς ὑπὸ τοῦ συρμοῦ ἐπενεχθείσας εἰς αὐτὸ τροποποιήσεις, διετήρησε σχεδὸν ἀνέπαφον τὸ ἀρχικὸν αὐτοῦ σχῆμα μέχρι σήμερον. Μ. Ν. Δ.

ἐσώκλειστος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἔσω, ἐντὸς κεκλεισμένος, λέγεται ἐπὶ τῶν συναπτομένων σφ-

Digitized by Google

μειώσεων, λογαριασμῶν κττ. μετ' ἐπιστολῶν: «ἐσώκλειστος σημείωσις», ἄλλως *ἔγκλειστος*. —Ἐπίρρ. ***ἐσωκλείστως***.

ἐσωκλείω, *ἀόρ. ἐσώκλεισα*· κλείω ἔσω, ἐντὸς τοῦ φακέλου, τῆς ἐπιστολῆς· ἄλλως *ἐγκλείω*: «σᾶς ἐσωκλείω τὸν λογαριασμόν σας».

ἐσωνάρθηξ, *—ηκος* (ὁ)· ὁ ἐσωτερικὸς νάρθηξ τῶν ἐκκλησιῶν, ἄλλως *ἀμφίστυλον*.

ἔσωξ (ὁ) (Esox) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐσωχιδῶν*. Τὸ γένος τοῦτο φέρει τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: σῶμα ἐπίμηκες, παχὺ κατὰ τὸ ραχιαῖον τμῆμά του, ἐλαφρῶς πεπιεσμένον κατὰ τὰς πλευρὰς καὶ κεκαλυμμένον ὑπὸ μικρῶν, λεπτῶν καὶ εὐπτώτων λεπίων. Ἡ κεφαλή του εἶναι εὐρεῖα, πεπιεσμένη καὶ ἀπολήγει εἰς πεπιεσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω ρύγχος, ὅπερ εἶναι βαθέως ἐσχισμένον. Ἀμφότεραι αἱ σιαγόνες φέρουσι πολυπληθεῖς ὀδόντας. Τὸ ραχιαῖον πτερύγιον πολὺ πρὸς τὰ ὄπισθεν τοῦ σώματος, ἀποτελούμενον ἐξ εἴκοσιν ἀκτίνων. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἓν μόνον εἶδος, τὸν *ἔσωχα τὸν γνήσιον* (Esox lucius), κοιν. λοῦτσος. Ἀπαντᾷ εἰς τὰ ρέοντα ὕδατα, εἰς λίμνας ἢ τέλματα καὶ εἶναι γνωστότατος εἰς τὴν Εὐρώπην. Παρ' ἡμῖν ἀπαντᾷ εἰς γλυκέα τινὰ ὕδατα τῆς Μακεδονίας. Ἐνίοτε κατέρχεται ἐκ τῶν ποταμῶν καὶ πρὸς τὴν θάλασσαν. Ὁ χρωματισμός του εἶναι σκοτεινῶς πράσινος ἐπὶ τῆς ράχεως, ἀργυρόχρους ἐπὶ τῆς κοιλίας καὶ κοσμεῖται δι' ἐγκαρσίων ἐλαιωδῶν μετὰ κυανῶν ἀποχρώσεων λωρίδων κατὰ τὰς πλευράς. Τὸ ραχιαῖον, ἑδραῖον καὶ οὐραῖον πτερύγιον εἶναι ὑπέρυθρα μετὰ μελανῶν κηλίδων, τὰ δὲ στηθιαῖα καὶ κοιλιακὰ ἐρυθρά. Ὁ ἔσωξ εἶναι σαρκοφάγος καὶ ἀδηφαγώτατος ἰχθύς. Τὸ κρέας του εἶναι μετρίας ποιότητος.

Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζῳολ.]* Τοῦ γένους τούτου τῶν ἰχθύων λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ὀλιγοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ἐπίσης λείψανα δύο εἰδῶν εὑρέθησαν καὶ ἐν Βοημίᾳ ἐντὸς στρωμάτων τῆς μειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ ἰδίου αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

Ἐσώπτρου ***μονή***. Ὠνομάσθη οὕτως ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Μητροφάνους (ΙΣΤ' αἰών), εἶτα ἐπὶ πολὺ ἦτο γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *μονὴ Ἁγίας Τριάδος*, καὶ ἀπὸ τοῦ 1844 ὡς ἱερὰ θεολογικὴ σχολὴ τῆς τοῦ Χριστοῦ Μ. Ἐκκλησίας ἐν τῇ νήσῳ Χάλκῃ. Συνεστήθη κατὰ τὴν ΙΑ' πιθανῶς ἑκατονταετηρίδα, περιέπεσεν εἶτα εἰς ἀφάντωσιν καὶ ἀνεκτίσθη ὑπὸ τοῦ Μητροφάνους τῷ 1540, δωρησαμένου αὐτῇ καὶ τὴν βιβλιοθήκην αὐτοῦ καὶ ἀποκαλέσαντος *Ἔσωπτρον*, ὅπερ ἐπὶ Ἰωακεὶμ Β' μετέβαλον οἱ πατριαρχικοὶ γραμματεῖς εἰς *Κάτοπτρον*. Ἡ μονὴ διετηρεῖτο μέχρι τοῦ 1841, οὕτως ἢ ἄλλως, ὅτε Γερμανὸς Δ' ὁ πατριάρχης συνέστησε τὴν θεολογικὴν σχολήν, ἀνακαινίσας τὴν μονήν, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς σχολή. Τῇ 28 Ἰουνίου 1894, κατὰ τὸν μέγαν σεισμόν, κατέρρευσεν, ἀνηγέρθη δὲ μεγαλοπρεπὴς δαπάναις Παύλου Στεφάνοβικ Σκυλίτση. Μ. Ι. Γ.

ἐσωράχιον (τό)· ἡ ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια θόλου ἢ ἀψῖδος, ἀντίθ. *ἐξωράχιον*.

ἐσώρουχον (τό)· τὸ ἐσωτερικὸν ἔνδυμα.

—*[Ἐγκυκλ.]* *Ἐσώρουχα* καλοῦνται τὰ ἐξ ὑφάσματος λεπτοῦ λευκοῦ ἢ χρώματος ἀνοικτοῦ ἐνδύματα, τὰ ὁποῖα φοροῦνται ἐπὶ τοῦ σώματος. Τὰ ἐσώρουχα τῆς γυναικείας ἐνδυμασίας εἶναι τὸ ὑποκάμισον, τὸ ἐσωφόριον, τὸ ὑποκάμισον τῆς νυκτὸς ἢ νυκτικιά, τὸ πανταλόνι καὶ ὁ στηθόδεσμος (soutiens-gorge). Τὰ τῆς ἀνδρικῆς ἐνδυμασίας εἶναι τὸ ὑποκάμισον, τὸ νυκτικόν, ἡ πυζάμα, ἡ φανέλλα καὶ τὸ ἐσώβρακον.

Τὰ ἐσώρουχα κατασκευάζονται ἀπὸ ὑφάσματα δυνάμενα νὰ πλυθοῦν καὶ νὰ σιδερωθοῦν εὐκόλως. Ἡ ἐπιμέλεια τῶν ἐσωρούχων τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας εἶναι ἀπὸ τὰ κυριώτερα καθήκοντα τῆς οἰκοκυρᾶς.

ἐσωσιφωνικὰ ἢ ***ἐσωσιφωνωτὰ*** (τὰ) (Intrasiphonata) *[Παλαιοζῳολ.]*. Ὑποδιαίρεσις τῶν ἀπολιθωμένων *ἀμμωνοειδῶν* κεφαλοπόδων μαλακίων. Ἡ ὀνομασία αὕτη ἐδόθη, καθόσον αὐτὰ τὰ ἀμμωνοειδῆ ἔχουν τὸν σίφωνα αὐτῶν ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς πλευρᾶς, ἤτοι ἐπὶ τοῦ ραχιαίου μέρους τοῦ σώματός των.

Εἰς τὴν ὑποδιαίρεσιν ταύτην ὑπάγεται ἡ οἰκογένεια τῶν *κλυμενιειδῶν*. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ὑποδιαίρεσιν ταύτην ὑφίσταται ἡ ὑποδιαίρεσις τῶν *ἐξωσιφωνικῶν* (βλ. λ.) ἢ *ἐξωσιφωνωτῶν* (extrasiphonata) *ἀμμωνοειδῶν*, εἰς τὰ ὁποῖα κατατάσσονται ὅλα τὰ ἄλλα ἀμμωνοειδῆ, τὰ ἔχοντα τὸν σίφωνα ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς πλευρᾶς, ἤτοι ἐπὶ τοῦ κοιλιακοῦ μέρους τοῦ σώματός των. Γ. Κ. Γ.

ἐσώτατος, *—η, —ον*· ἐπίθ. ὑπερθ. βαθμοῦ ἀπὸ τοῦ ἐπιρρ. *ἔσω* ἢ *ἐσωτάτω*· ὁ ἐσωτάτω εὑρισκόμενος, ἐσωτερικώτατος: «ὁ ἐσώτατος χιτών».

—*[Φιλοσ.]* Τοῦ ὅρου *ἐσώτατος* (γαλλ. intime, γερμ. Innern) ἡ ἔννοια εἶναι ποικίλη καὶ ἀκαθόριστος. Γενικῶς *ἐσώτατον* καλεῖται: α) Ὅ,τι ἀνήκει ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ ἄτομον, τὸ μύχιον καὶ ἄγνωστον εἰς τοὺς ἄλλους, τὸ ὑποκειμενικόν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ὅ,τι εἶναι ἐξωτερικευμένον, φανερὸν καὶ γνωρίσιμον ὑπὸ πάντων (π. χ. αἱ λύπαι, αἱ ἐπιθυμίαι, αἱ σκέψεις τοῦ ἀτόμου). β) Ὅ,τι ἀνήκει εἰς τὴν βαθυτέραν φύσιν καὶ οὐσίαν τῶν πραγμάτων καὶ γεγονότων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῶν. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ μεταχειρίζεται ἡ νεοελληνικὴ γλῶσσα τὸν ὅρον βάθος. γ) Αἴσθησις ἐσωτάτη (sens intime) ἐκλήθη καὶ ἡ συναίσθησις τῶν σχολαστικῶν φιλοσόφων, ἤτοι τὸ ἄμεσον ἐσωτερικὸν ἐκεῖνο συναίσθημα, τὸ ὁποῖον συνοδεύει ἀπαραιτήτως πάντα τὰ ψυχικὰ φαινόμενα καὶ χάρις εἰς τὸ ὁποῖον ταῦτα γίνονται συνειδητά. Ὁ Μαὶν ντὲ Μπυρὰν μετεχειρίσθη τὸν αὐτὸν ὅρον πρὸς δήλωσιν τῆς συνειδήσεως.

Ἡ μεταφυσικὴ ἑρμηνεύει τὴν ἐσωτάτην οὐσίαν τῶν πραγμάτων κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν ψυχικὴν ζωήν, ὡς ποιοτικῶς διάφορον καὶ ἰδιαίτερον εἶδος τοῦ εἶναι. Ἡ ψυχικότης, κατά τινας φιλοσόφους, εἶναι ὁ ἐσώτατος πυρὴν τῆς πραγματικότητος. Κατὰ τὸν Κὰντ ὅμως εἰς τὸ ἀπολύτως ἐσώτατον τῆς φύσεως εἶναι ἀδύνατον νὰ διεισδύσωμεν καὶ νὰ τὸ γνωρίσωμεν, μόνον δὲ σχετικῶς εἰσχωρεῖ εἰς τὰ μυστικὰ τῆς φύσεως ἡ παρατήρησις καὶ ἡ ἀνάλυσις. Ὁ Ἔγελος ἀφ' ἑτέρου νομίζει ὅτι τὸ ἐσώτατον στοιχεῖον τῆς φύσεως δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ αἱ γενικαὶ ἔννοιαι, καὶ ὅτι ἑπομένως τὸ κατέχομεν ἐνῷ νοοῦμεν. Ἀντιθέτως κατὰ τὸν Γκαῖτε ἡ ἐσωτάτη οὐσία διαμορφώνεται κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν, διότι εἰς τὸ «ἐσώτατον τῆς φύσεως δὲν εἰσδύει κανεὶς δημιουργημένος νοῦς». Κ. Ι. Β.—Ε. Λ.

ἐσωτερικός, *—ή, —όν*· ὁ ἐσωτέρω κείμενος, ὁ ἔσω, ὁ ἐντός, ἀντίθ. *ἐξωτερικός*: «ἐσωτερικοὶ μαθηταὶ σχολείου», «ἐσωτερικαὶ διαιρέσεις, — διχόνοιαι»· || «χρῆσις ἐσωτερικὴ» ἐπὶ φαρμάκου λαμβανομένου διὰ τῆς πόσεως· || «ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν» κατὰ παράλειψιν τοῦ *πραγμάτων* ἢ *ὑποθέσεων*· || τὸ οὐδ. ***ἐσωτερικὸν*** ὡς οὐσιασ. κατὰ παράλειψιν τοῦ *μέρος*: «τὸ ἐσωτερικὸν τῆς οἰκίας, — τοῦ δέρματος» κττ. — Ἐπίρρ. ***ἐσωτερικῶς***.

—*[Φιλοσ.]* *Ἐσωτερικαὶ* ἀπεκλήθησαν αἱ διδασκαλίαι ἐκεῖναι τοῦ Ἀριστοτέλους, αἱ ὁποῖαι, παραδιδόμεναι τὴν πρωΐαν καὶ ἀναφερόμεναι εἰς δύσκολα προβλήματα τῆς φιλοσοφίας, προωρίζοντο μόνον διὰ τοὺς μαθητὰς τοῦ φιλοσόφου, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς διδασκαλίας τῆς ἑσπέρας, αἱ ὁποῖαι ἀναφερόμεναι εἰς τὰ εὐληπτότερά πως πολιτικὰ καὶ ἠθικὰ προβλήματα προωρίζοντο δι' εὐρύτερον ἀκροατήριον καὶ ἐκαλοῦντο *ἐξωτερικαί*. Αἱ ἐσωτερικαὶ διδασκαλίαι ἐκαλοῦντο καὶ *ἀκροαματικοὶ* ἢ *ἐποπτικοὶ λόγοι*. Ἐνίοτε καλοῦσιν ἐσωτερικὴν μυστικήν τινα διδασκαλίαν, ἧς ἀπαγορεύεται ἡ ἐκλαΐκευσις ἢ διδασκαλία, ἡ ὁποία ἀναπτύσσεται ἀσαφῶς ὑπὸ τοῦ διδάσκοντος ἐπὶ τῷ σκοπῷ περιορισμοῦ τῆς ἐκλαϊκεύσεώς της. —Ω.

—*[Θεοσοφ.]* Κατὰ τὴν θεοσοφίαν ὅλαι αἱ θρησκεῖαι καὶ τὰ σπουδαιότερα φιλοσοφικὰ συστήματα εἶχον δύο πάντοτε ὄψεις, τὴν ἐξωτερικήν, τὴν προοριζομένην διὰ τὸν λαὸν γενικῶς, καὶ τὴν ἐσωτερικήν, ἡ ὁποία ἐδιδάσκετο εἰς τοὺς ὀλίγους, τοὺς μεμυημένους, κατόπιν εἰδικῆς προπαρασκευῆς. Εἰς τὴν ἐσωτερικὴν αὐτὴν σχολὴν ἐδιδάσκοντο ὡρισμέναι ἀλήθειαι, τὰς ὁποίας, ἐπειδὴ ὁ πολὺς λαὸς δὲν ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ, ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ παρεξηγήσῃ, πρὸς βλάβην τῆς προόδου του. Εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ταύτας σχολὰς ἐδίδετο μία ὑψηλοτέρα ἑρμηνεία τῶν διαφόρων συμβόλων, μύθων καὶ πεποιθήσεων τῆς ἐξωτερικῆς θρησκείας. Οὕτω τὰ σύμβολα, οἱ μῦθοι καὶ τὰ ἱερὰ βιβλία εἶχον δύο, κάποτε καὶ τρεῖς διαφόρους σημασίας, τὴν μίαν, τὴν συνήθη, διὰ τὸν ὄχλον, καὶ τὴν ἄλλην, τὴν ἐσωτερικήν, διὰ τοὺς μεμυημένους. Τὰ αἰγυπτιακά, τὰ κρητικὰ καὶ τὰ ἐλευσίνια μυστήρια, κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀκμῆς των, ἦσαν τοιαῦται ἐσωτερικαὶ σχολαί, ὅπου διετηρεῖτο ἡ πραγματικὴ σοφία. Οὕτω καὶ ὁ Χριστιανισμός, κατὰ τοὺς πρώτους του αἰῶνας, εἶχε τὴν ἐσωτερικήν του μορφήν, τὰ «μυστήρια τοῦ Ἰησοῦ», ὅπου ἐδίδοντο ὡρισμέναι μυστικαὶ διδασκαλίαι. Περὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τούτου Χριστιανισμοῦ σαφῶς ὁμιλοῦν ὁ Ὠριγένης καὶ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεύς. [Πρβλ. *Besant*, Christianisme ésotérique.] —Ω.

— **ἐσωτερικαὶ** ***ἐκκρίσεις***· βλ. *ἔκκρισις ἔσω*.

— **ἐσωτερικὴ** ***πολιτική***· βλ. λ. *πολιτική*.

— **ἐσωτερικοί**, ἢ ***ἔντεχνοι, τόποι*** *[Ρητορ.]*. Μία τῶν ὑποδιαιρέσεων τῶν καθ' ὕλην *ἐπιχειρημάτων* (βλ. λ.), καλοῦνται δ' οὕτω, διότι εἶναι προϊόντα τῆς εὐφυΐας, τῆς σκέψεως καὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ λέγοντος, ἔτι δὲ καὶ τῆς καταστάσεως τῶν ἀκροωμένων· παράγονται δὲ ἢ διὰ τῆς ἐπαγωγικῆς ἢ διὰ τῆς συναγωγικῆς (συλλογιστικῆς) μεθόδου. Οἱ ἐσωτερικοὶ τόποι καλοῦνται καὶ *ἔντεχνοι πίστεις*: «διαφέρει δὲ πίστις ἀποδείξεως, ὅτι ἡ μὲν ἀπόδειξις ἀληθῆ ἔχει τὰ λήμματα καὶ τὴν συναγωγὴν ὑγιῆ, ἡ δὲ πίστις οὔτε ἀεὶ ἀληθὴς οὔτε πιθανή, καὶ φαίνεται μὲν συνάγειν, οὐ συνάγει δὲ» (*Ἀνωνύμου*, «Τέχνη ρητορ.» ἐν *Spengel* Rhet. Gr. A, 445)· «τῶν δ' ἐντέχνων πίστεων, αἱ μέν εἰσιν ἠθικαί, αἱ δὲ παθητικαί, αἱ δὲ λογικαὶ αἱ αὐταὶ καὶ πραγματικαὶ (*Μινουκιανοῦ*, «Περὶ ἐπιχειρημάτων» ἔ. ἀ. Α, 417). Κυριώτεροι τῶν ἐσωτερικῶν τόπων εἶναι οἱ ἑξῆς: *ὁρισμός, ἐτυμολογία, συνεζευγμένα, ὅμοιον, ἐναντία, ἡγούμενα, ἑπόμενα, εἶδος* (καὶ *γένος*), *παράθεσις, περιστατικὰ* (βλ. τὰς λ.), *ἀπαρίθμησις τῶν μερῶν, ἀνόμοιον, αἰτία, ἀποτέλεσμα, ἀντικείμενα* ἢ *ἀντίθετα*. Τὰ ἐπιχειρήματα ταῦτα εὑρίσκει ὁ ρήτωρ παρατηρῶν τὸ προκείμενον πρᾶγμα καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς περιστάσεις καὶ σχέσεις.

Ἡ *ἀπαρίθμησις τῶν μερῶν* παρὰ τοῖς ρήτορσι συνίσταται εἰς τὸ νὰ διαιρέσωμεν ὅλον τι, ὑλικὸν (ὡς οἰκία, πόλις κτλ.), ἢ ἠθικὸν (ὡς πρόσωπα οἰκογενείας, διάφοροι τῶν κατοίκων τάξεις, καλαὶ ἢ κακαὶ πράξεις), εἰς τὰ οἰκεῖα μέρη ἢ νὰ διέλθωμεν τὰς οὐσιώδεις περιστάσεις γεγονότος τινός. Ὁ τόπος οὗτος εὐχρηστεῖ εἰς ὅλα τὰ εἴδη τῶν λόγων, μάλιστα δὲ εἰς τὸ ἐπιδεικτικόν, ὅταν ἀπαριθμῶνται αἱ ἀρεταὶ τοῦ ἐπαινουμένου ἢ αἱ κακίαι τοῦ ψεγομένου. Διὰ νὰ γίνεται ὅμως καλὴ χρῆσις αὐτοῦ, πρέπει: 1) νὰ παρατηρῶμεν εἰς πᾶσαν ὑπόθεσιν πότε καὶ εἰς ποῖον μέρος τοῦ λόγου συμφέρει νὰ μεταχειριζώμεθα αὐτόν· 2) νὰ θεωρῶμεν τὸ προκείμενον καθ' ὅλα τὰ μέρη αὐτοῦ, νὰ ἀναλύωμεν αὐτὸ καὶ νὰ ἐκλέγωμεν τὰ χρησιμώτερα, διὰ νὰ μὴ περιπίπτωμεν εἰς περιττολογίαν, ἀπαριθμοῦντες τὰ οὐδεμίαν ἔχοντα δύναμιν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀκροατῶν· 3) ἡ ἀπαρίθμησις πρέπει νὰ προχωρῇ ἐκ τῶν μικροτέρων εἰς τὰ μεγαλύτερα, ὅταν μάλιστα ἀποβλέπῃ εἰς ἔπαινον ἢ ψόγον.

Ἀνόμοια εἶναι τὰ διαφέροντα ἢ ἐναντιούμενα κατὰ τὰς ποιότητας. Ταῦτα μεταχειρίζονται, διότι ἐκ τῆς διαφορᾶς αὐτῶν γίνεται ζωηροτέρα ἡ ἐντύπωσις τοῦ προκειμένου, φωτίζεται ἔτι μᾶλλον τὸ πνεῦμα καὶ διεγείρεται αἴσθημα ἰσχυρότερον. Οὕτως ὁ Δημοσθένης παριστάνει εἰς τὸ ἀκόλουθον παράδειγμα κατὰ τί διαφέρει ὁ νομίζων ἑαυτὸν ὅτι ἐγεννήθη μόνον διὰ τοὺς γονεῖς, τοῦ νομίζοντος ὅτι καὶ διὰ τὴν πατρίδα: «οὐ γὰρ ἐζήτουν οἱ τότε Ἀθηναῖοι οὔτε ρήτορα, οὔτε στρατηγόν, δι' ὅτου δουλεύσουσιν εὐτυχῶς· ἀλλ' οὐδὲ ζῆν ἠξίουν, εἰ μὴ μετ' ἐλευθερίας αὐτοῖς ἐξέσται τοῦτο ποιεῖν. Ἡγεῖτο γὰρ αὐτῶν ἕκαστος οὐχὶ τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρὶ μόνον γεγενῆσθαι, ἀλλὰ καὶ τῇ πατρίδι. Διαφέρει δὲ τί; Ὅτι ὁ μὲν τοῖς γονεῦσι μόνον γεγενῆσθαι νομίζων, τὸν τῆς εἱμαρμένης καὶ τὸν αὐτόματον θάνατον περιμένει· ὁ δὲ καὶ τῇ πατρίδι, ὑπὲρ τοῦ μὴ ταύτην ἐπιδεῖν δουλεύουσαν, ἀποθνήσκειν ἐθελήσει· καὶ φοβερωτέρας ἡγήσεται τὰς ὕβρεις καὶ τὰς ἀτιμίας, ἃς ἐν δουλευούσῃ τῇ πόλει φέρειν ἀνάγκη».

Ἡ *αἰτία* εἶναι τόπος εὐχρηστῶν οὐ μόνον παρὰ τοῖς ρήτορσιν, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς κριταῖς. Δὲν πρέπει νὰ ἐξετάζωνται μόνον τὰ φαινόμενα τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, ἀλλὰ καὶ τὰ αἴτια, ἅτινα συνιστῶσι τὴν ἠθικότητα αὐτῶν ἢ ἀποδεικνύουσιν ἀξίας τῆς παρὰ τῶν νόμων ποινῆς. Ὡσαύτως καὶ εἰς τοὺς συμβουλευτικοὺς λόγους διὰ νὰ πείσωμεν εἶναι ἀνάγκη νὰ δείξωμεν τὰς αἰτίας τοῦ πρακτέου ἢ μὴ πρακτέου ἀληθεῖς ἢ τοὐλάχιστον πιθανάς, καὶ μὲ λόγους προσήκοντας νὰ διεγείρωμεν τὴν ψυχὴν τῶν ἀκροατῶν. Καὶ εἰς τοὺς ἐπιδεικτικοὺς λόγους πρωτίστη βάσις τῶν ἐπαίνων καὶ τῶν ψόγων εἶναι τὰ αἴτια τῶν πράξεων.

Τὰ *ἀποτελέσματα* συνέχονται μετὰ τῆς αἰτίας. Πολλάκις ὅμως ἐξετάζομεν καθ' ἑαυτά, ὄχι μόνον ὅσα ἔγιναν, ἀλλὰ καὶ τὰ μὴ γεγονότα, δυνάμενα ὅμως νὰ συμβῶσιν, ἐπαινοῦντες ἢ ψέγοντες ἐκ τούτων τὴν αἰτίαν. Οὕτως ὁ Δημοσθένης λέγει περὶ τῆς ρητορικῆς δεινότητος τοῦ Αἰσχίνου, ἐξελέγχων αὐτῆς τὸ πρὸς τὴν πατρίδα ἀνωφελὲς καὶ κακοῦργον: «Καίτοι ταύτης τῆς μελέτης, Αἰσχίνη, καὶ τῆς ἐπιμελείας, εἴπερ ἐκ ψυχῆς δικαίας ἐγίγνετο, καὶ τὰ τῆς πατρίδος συμφέροντα προῃρημένης, τοὺς καρποὺς ἔδει καλοὺς καὶ γενναίους καὶ πᾶσιν ὠφελίμους εἶναι, συμμαχίας πόλεων, πόρους χρημάτων, ἐμπορίου κατασκευήν, νόμων συμφερόντων θέσεις, τοῖς ἀποδειχθεῖσιν ἐχθροῖς ἐναντιώματα· τούτων γὰρ ἁπάντων ἦν ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις ἐξέτασις· καὶ ἔδωκεν ὁ παρελθὼν χρόνος ἀποδείξεις ἀνδρὶ καλῷ τε κἀγαθῷ, ἐν οἷς οὐδαμοῦ σὺ φανήσει γεγονώς; οὐ πρῶτος, οὐ δεύτερος, οὐ τρίτος, οὐ τέταρτος, οὐ πέμπτος, οὐχ ἕκτος, οὐχ ὁποστοσοῦν, οὔκουν ἐπί γε οἷς ἡ πατρὶς ηὐξάνετο· τίς γὰρ συμμαχία σοῦ πράξαντος γέγονε τῇ πόλει; τίς δὲ βοήθεια ἢ κτῆσις εὐνοίας ἢ δόξης; τίς δὲ πρεσβεία; τίς διακονία, δι' ἣν ἡ πόλις ἐντιμοτέρα γέγονε; τί τῶν οἰκείων ἢ τῶν ἑλληνικῶν καὶ ξενικῶν, οἷς ἐπέστης, ἐπηνώρθωται διὰ σέ; ποῖαι τριήρεις, ποῖα βέλη, ποῖοι νεώσοικοι; τίς ἐπισκευὴ τειχῶν, ποῖον ἱππικόν; τί τῶν ἁπάντων σὺ χρήσιμος γέγονας; τίς, ἢ τοῖς εὐπόροις ἢ τοῖς ἀπόροις, πολιτικὴ καὶ κοινὴ βοήθεια χρημάτων παρὰ σοῦ; οὐδεμία».

Εἰς τὰ *ἀντικείμενα* ἢ *ἀντίθετα* ἀνάγονται τὰ ἑξῆς εἴδη: *ἐναντία, στερητικά, σχετικὰ* καὶ *ἀντιφατικά*. Τὰ ἐναντία προκύπτουσιν ἐκ τῆς ἀρετῆς, ἥτις εἶναι μεσότης περὶ πάθη καὶ πράξεις κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη (Ἠθικ. Β, στ'), καὶ ἐκ τῆς κακίας, ἥτις εἶναι ἁμαρτία κατ' ἔλλειψιν ἢ ὑπερβολὴν τῆς με-

Digitized by Google

σότητος ταύτης· πᾶσα λοιπὸν ἔλλειψις καὶ ὑπερβολὴ εἶναι ἐναντίαι καὶ πρὸς ἀλλήλας καὶ πρὸς τὴν ἀρετὴν ἐκείνην, ἥτις εἶναι ἡ μεσότης αὐτῶν, ὡς: σωφροσύνη, ἀκολασία καὶ ἀναισθησία εἶναι ἐναντία· ὁμοίως, πρᾳότης, ὀργιλότης καὶ ἀοργησία, ἐλευθεριότης, ἀσωτία καὶ ἀνελευθερία, μεγαλοψυχία, χαυνότης καὶ μικροψυχία, μεγαλοπρέπεια, ἀλαζονεία καὶ μικροπρέπεια, νέμεσις, φθονερία καὶ χαιρεκακία, σεμνότης, αὐθάδεια καὶ ἀρεσκία, αἰδώς, ἀναισχυντία καὶ κατάπληξις, εὐτραπελία, βωμολοχία καὶ ἀγροικία, φιλία, κολακεία καὶ ἔχθρα, ἀλήθεια, εἰρωνεία καὶ ἀλαζονεία. Τὰ στερητικὰ δηλοῦσι κτῆσιν ἢ στέρησιν τῆς αὐτῆς ποιότητος ἢ καταστάσεως, ἐλλείψει τῆς θετικῆς αὐτῆς ὑπάρξεως, οἷον: ζωὴ—θάνατος, δίκαιος—ἄδικος, ὅρασις—τύφλωσις κ.τ.λ. Τὰ σχετικὰ ἔχουσι πρὸς ἄλληλα τοιαύτην σχέσιν, ὥστε ἡ ὕπαρξις ἢ ἔλλειψις τοῦ ἑνὸς συνεπιφέρει καὶ τὴν τοῦ ἑτέρου καὶ ὁμοῦ πάντοτε συνυπάρχουσιν ἢ συνεκλείπουσιν, οἷον: πατὴρ καὶ υἱός, διδάσκαλος καὶ μαθητής, δοῦλος καὶ δεσπότης. Ἀντιφατικὰ εἶναι τὰ καταφάσκοντα καὶ ἀποφάσκοντα τὸ αὐτό, ὅπερ μάλιστα τοῖς ἀνακριταῖς καὶ συνηγόροις παρέχει ἰσχυρότατον ἔλεγχον κατὰ τῶν ἐξ ἀντιφάσεως ψευδομένων μαρτύρων. Ὁ Δημοσθένης ἐλέγχων τὸν Αἰσχίνην ὡς φθονερὸν ἐπιχειρεῖ ἐκ τῶν ἀντικειμένων λέγων: «οὐκοῦν ἃ μὲν ἐπέδωκα, ταῦτ' ἐστίν, ὧν οὐδὲν σὺ γέγραψαι· ἃ δέ φησιν ἡ Βουλὴ δεῖν ἀντὶ τούτων γενέσθαι μοι, ταῦτ' ἔσθ' ἃ διώκεις. Τὸ λαβεῖν οὖν τὰ διδόμενα ὁμολογῶν ἔννομον εἶναι, τὸ χάριν τούτων ἀποδοῦναι παρανόμων γράφεις»;

Περὶ τῶν ἐντέχνων πίστεων πραγματεύεται ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τοῖς δυσὶ πρώτοις βιβλίοις τῆς «Ρητορικῆς» του. Ι. Φ. Δ.

— **Ἐσωτερικῶν ὑπουργεῖον**· βλ. *ὑπουργεῖον* Ἐσωτερικῶν.

ἐσωτερικότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐσωτερικοῦ, ἡ ἐσωτερικὴ ἐμφάνισις, ὄψις· || φαινομένη περίσσεια ἐσωτερικοῦ, ψυχικοῦ, συναισθηματικοῦ κόσμου.

ἐσώτερος, *—α, —ον*· ἐπίθ. συγκριτ. βαθμοῦ ἀπὸ τοῦ ἐπίρρ. *ἔσω* ἢ *ἐσωτέρω*· ὁ ἐσωτέρω κείμενος, ἐσωτερικώτερος, ἐνδότερος.

ἐσωτέρω· ἐπίρρ. τοπικὸν βαθμοῦ συγκριτικοῦ ἀπὸ τοῦ θετικοῦ *ἔσω*· ἐνδότερον, ἐσωτερικώτερον.

ἐσωτρόπιον (κοιν. τὸ *σωτρόπι*) *[Ναυτ.]*. Ἰσχυρὸν ξύλινον τεμάχιον, ἐπικαλύπτον τὴν ἄνω ἐπι-

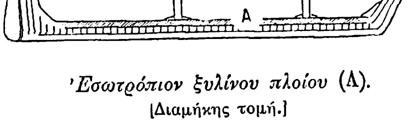

Ἐσωτρόπιον ξυλίνου πλοίου (Α).
[Διαμήκης τομή.]

φάνειαν τῶν *ἑδρῶν* τῶν *νομέων*, ἀλλὰ καὶ τὴν δευτέραν τρόπιν, μεθ' ὧν συνδέεται διὰ βλήτρων διαπερώντων καὶ αὐτὴν τὴν τρόπιδα. Διῆκον δὲ ἀπὸ πρώρας εἰς πρύμναν, παραλλήλως τῇ τρόπιδι, συντελεῖ τὰ μέγιστα εἰς τὴν στερεότητα τῶν ξυλίνων σκαφῶν. Τὸν αὐτὸν δὲ προορισμὸν ἔχει καὶ εἰς τὰ σιδηρᾶ σκάφη, εἰς ἃ ὅμως κατασκευάζεται τοῦτο ἐκ σιδηρωμάτων μετὰ σιδηρογωνιῶν. Σ. Ε. Λ.

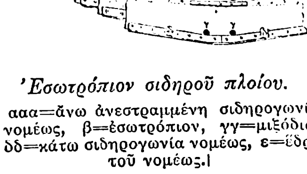

Ἐσωτρόπιον σιδηροῦ πλοίου.
αα=ἄνω ἀνεστραμμένη σιδηρογωνία νομέως, β=ἐσωτρόπιον, γγ=μιξόδια, δδ=κάτω σιδηρογωνία νομέως, ε=ἕδρα τοῦ νομέως.]

ἐσωφόριον (τό)· γυναικεῖον ἔνδυμα (κοιν. *μεσοφόρι*) φερόμενον ἔσωθεν τῆς κυρίας ἐσθῆτος, πάντοτε δὲ βραχύτερον αὐτῆς. Ἄλλοτε τὰ ἐσωφόρια ἦσαν οὕτω κατεσκευασμένα, ὥστε νὰ δένωνται περὶ τὴν ὀσφύν, σήμερον ὅμως συνηθίζονται μᾶλλον τὰ λεγόμενα combinaisons, ἤτοι ἐσωφόρια ἐν σχήματι μακροῦ ὑποκαμίσου κατὰ προτίμησιν ἐκ μεταξωτοῦ ὑφάσματος.

ἐσωχίδαι (οἱ) (Esoces) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυσοστόμων*. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν ἰχθύων τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι: Σῶμα ἀρκετὰ πεπιεσμένον, μέγεθος μέτριον, ἀκτῖνες τῶν ραχιαίων πτερυγίων μαλακαί, νηκτικὴ κύστις ἁπλῆ καὶ χρῶμα πρασινόφαιον ἢ πρασινοκίτρινον, ἀναλόγως τῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν τοῦ περιβάλλοντος. Μοναδικὸν γένος ὁ *ἔσωξ* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Ἐσωχώρια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 199.

—**Ἐσωχώρια,** *Ἄνω— [Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Προυσσοῦ τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας. Κάτ. (1928) 62.

Ἐτάβα *[Γεωγρ.]*· βλ. *Ἰτάβα*.

ἔταγε *[Λογ.]*. Μνημοτεχνικὸς τύπος τοῦ δευτέρου τρόπου τοῦ πρώτου συλλογιστικοῦ σχήματος, ἀντὶ τοῦ ἰσοδυνάμου *ἔγραψε* (βλ. λ.).

ἐταζέρα (ἡ)· ἔπιπλον διῃρημένον εἰς θέσεις, πρόχειρος βιβλιοθήκη.

ἐτάζω· τὸ ἁπλοῦν τοῦ *ἐξετάζω*· ἀνερευνῶ, ἀναζητῶ, φροντίζω νὰ μάθω: «ὁ ἐτάζων νεφροὺς καὶ καρδίας».

ἑταίρα (ἡ)· θηλ. τοῦ *ἑταῖρος*· σύντροφος, φίλη *(Ὁμηρ.)*· || ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχαίων: γυνὴ ἐλευθέρων ἠθῶν, δημοσία, κοινὴ γυναῖκα, πόρνη.

— *[Ἀρχ.]* *Ἑταῖραι* κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐκαλοῦντο αἱ γυναῖκες ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι, ἀπηλλαγμέναι τῶν δεσμῶν τοῦ γάμου, ἔζων ἐλευθέρως ἐκ τοῦ ἐμπορίου τῶν θελγήτρων των. Ὁ ὅρος *ἑταίρα*, συνώνυμος τοῦ ὅρου *πόρνη*, ἀπετέλει εὐφημισμὸν χρησιμοποιηθέντα κατὰ πρῶτον ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, ἦτο ἀνάλογος πρὸς τὸν ὅρον amica τῶν Ρωμαίων καὶ δὲν ἐσήμαινε, ὅπως ἐπιστεύθη ὑπό τινων, ἰδιαιτέραν τινὰ κατηγορίαν προνομιοῦχον ἐν τῇ τάξει τῶν γυναικῶν, αἱ ὁποῖαι ἐχρηματίζοντο ἐκ τῶν φυσικῶν των θελγήτρων.

Ἐξ ὅλων τῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος ἡ ὀνομαστοτέρα διὰ τὸν ἀριθμόν, τὴν ὡραιότητα καὶ τὴν πολυτέλειαν τῶν ἑταιρῶν της ἦτο ἡ Κόρινθος. Χάρις εἰς τὴν κεντρικήν της θέσιν ἡ ἀφνειὸς Κόρινθος ἀπετέλει τὸ ἐρωτικὸν ἐντευκτήριον πληθύος ξένων πλουσίων καὶ ἀσώτων ἐμπόρων καὶ ναυτιλλομένων, ἐξ οὗ προῆλθε καὶ ἡ γνωστὴ παροιμία: «οὐ παντὸς ἀνδρὸς εἰς Κόρινθον ἔσθ' ὁ πλοῦς» (*Στράβ.* VIII, 6, 20). Αἱ γνωστότεραι ὅμως καὶ ἐνδοξότεραι ἑταῖραι εἶναι αἱ τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ δημοσία συναναστροφὴ τῶν περισσοτέρων ἐξ αὐτῶν μετὰ πολιτικῶν ἀνδρῶν, καλλιτεχνῶν, ποιητῶν, φιλοσόφων κλπ. τὰς συνέδεσε μὲ τὸ ὄνομα τῶν φίλων των καὶ τὰς κατέστησεν ἐνδόξους. Ἀφ' ἑτέρου ὁ θρῦλος, ὅστις ἤδη ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἐσχηματίσθη περὶ τὸ ὄνομα τῆς Ἀσπασίας, συνετέλεσε πολὺ εἰς τὸ νὰ προσδώσῃ ἐξαιρετικὴν αἴγλην εἰς ὁλόκληρον τὴν τάξιν τῶν κοινῶν γυναικῶν. Οὕτως ἐπιστεύθη ὅτι ὅλαι αἱ ἑταῖραι εἶχον τὰς ἀναμφισβητήτους ἀρετὰς τῆς Ἀσπασίας καὶ τῶν ὀλίγων ἀνταξίων αὐτῆς γυναικῶν. Εἰς τὴν πραγματικότητα ὅμως αἱ περισσότεραι καὶ μορφώσεως καὶ πνεύματος ἐστεροῦντο, καὶ τὸ μόνον προτέρημα, εἰς τὸ ὁποῖον ἐστήριζον τὴν ἐλπίδα τῆς ἐπιτυχίας των, ἦτο ἡ φυσική των καλλονή.

Ἡ ἀκμὴ τοῦ ἑταιρισμοῦ ἐν Ἀθήναις ἄρχεται ἀπὸ τῶν τελῶν τοῦ Ε' αἰῶνος καὶ ἐπιφέρει μεγάλην κρίσιν εἰς τὸν γάμον, ὁ ὁποῖος, θεωρούμενος ἕως τότε ὡς καθῆκον κάθε πολίτου καὶ ὡς θεμέλιον τῆς κοινωνίας, ἀρχίζει νὰ προσβάλλεται πανταχόθεν. Ἡ κωμῳδία τῆς ἐποχῆς, ἐκπροσωποῦσα τὴν κρατοῦσαν γνώμην, τὸν σατυρίζει ἀνηλεῶς, οἱ δὲ νέοι τὸν ἀποφεύγουν διὰ τὸν φόβον τῶν βαρῶν, τῶν ἀνησυχιῶν καὶ τῶν φροντίδων, τὰς ὁποίας συνεπάγεται. Οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν συγγραφέων καὶ καλλιτεχνῶν τῆς ἐποχῆς ταύτης ἀντὶ νὰ νυμφευθῶσιν ἐπροτίμων νὰ διατηρῶσι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον διαρκεῖς σχέσεις μετὰ ἑταιρῶν. Εἶναι γνωσταὶ αἱ σχέσεις τοῦ Πραξιτέλους μετὰ τῆς Φρύνης, τοῦ Ἀριστίππου μετὰ τῆς Λαΐδος, τοῦ Μενάνδρου μετὰ τῆς Γλυκέρας, τοῦ Διφίλου μετὰ τῆς Γναθαίνης, τοῦ Ἐπικούρου μετὰ τῆς Λεόντιον κλπ.

Αἱ ἑταῖραι δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν εἰς πλείστας κατηγορίας. Τὴν τελευταίαν ἐξ αὐτῶν ἀπετέλουν αἱ γυναῖκες ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι ἔζων εἰς τοὺς τόπους τῆς ἐπισήμου πορνείας. Ἡ ἵδρυσις οἴκων ἀνοχῆς ἀνήγετο εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Σόλωνος, ὁ ὁποῖος ἐθεώρησεν ἀπαραίτητον τὴν πορνείαν διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν ἐντίμων γυναικῶν ἀπὸ τὰς ἐπιθέσεις τῶς ἀγάμων (*Ἀθήναιος* ΙΓ', 569 D). Τὸ ἀντίτιμον ἑκάστης ἐπισκέψεως εἰς τοὺς οἴκους τούτους, οἱ ὁποῖοι ἐκαλοῦντο *πορνεῖα, οἰκήματα, ἐργαστήρια, παιδισκεῖα, κασαυρεῖα*, ἦτο εἷς ὀβολός. Ἐκτὸς τῶν ἐπισήμων τούτων ἱδρυμάτων ὑπῆρχον καὶ πολλὰ ἄλλα διατηρούμενα ὑπὸ ἰδιωτῶν, ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν, ξένων, μετοίκων ἢ ἀπελευθέρων, καλουμένων *πορνοβοσκῶν*. Αἱ γυναῖκες τῶν οἴκων τούτων ἀνῆκον εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ κυρίου των καὶ ἦσαν δουλικῆς καταγωγῆς, προωρισμέναι ἐκ παιδικῆς ἡλικίας διὰ τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο, ἢ εἶχον ἐκπέσει εἰς δουλείαν λόγῳ ἐκθέσεως ἢ λόγῳ ἁρπαγῆς των ὑπὸ πειρατῶν ἢ πολεμίων. Αἱ γυναῖκες αὗται κατεῖχον ὑψηλοτέραν σχετικῶς θέσιν ἢ αἱ τῶν δημοσίων οἴκων.

Ἄλλην ἰδιαιτέραν καὶ πολυάριθμον τάξιν ἑταιρῶν ἀπετέλουν αἱ *ὀρχηστρίδες*, αἱ *αὐλητρίδες*, αἱ *κιθαρίστριαι*, αἱ *ψάλτριαι*, αἱ *σαμβυκίστριαι*, αἱ ὁποῖαι προσκαλούμεναι εἰς τὰ συμπόσια ἔτερπον μὲ τὴν τέχνην καὶ τὰ φυσικά των θέλγητρα τοὺς εὐωχουμένους. Καθόλου εἰπεῖν αἱ καλλιτέχνιδες αὗται ἀπετέλουν ἰδιοκτησίαν ἑνὸς κυρίου, ὁ ὁποῖος τὰς ἐξεπαίδευε καὶ τὰς ἐνοικίαζεν εἰς ἰδιώτας. Μερικαὶ ὅμως ἐξ αὐτῶν ἦσαν ἀπελεύθεροι, ἐξακολουθοῦσαι δι' ἴδιον λογαριασμὸν τὸ διπλοῦν ἐπάγγελμα, τὸ ὁποῖον εἶχον ὡς δοῦλαι (*Λουκιαν.* Ἑταιρ. Διαλ. 15, 2).

Ἀπομένει τέλος τὸ πλῆθος τῶν ἑταιρῶν, αἱ ὁποῖαι οὖσαι ἐλεύθεραι ἔζων μόναι καὶ ἀνεξάρτητοι. Αὗται ἦσαν ἀπελεύθεροι ἢ ξέναι, σπανιώτεροι δὲ πολίτιδες. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀπελευθέρων, αἵτινες ἐπεδίδοντο εἰς τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο, ἦτο μέγας. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς ξένας, αὗται προσειλκύοντο εἰς τὰ μεγάλα κέντρα καὶ ἰδίως εἰς τὰς Ἀθήνας ὑπὸ τῶν εὐκολιῶν, τὰς ὁποίας προσέφερεν ἡ πόλις εἰς τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματός των καὶ ὑπὸ τῆς ἐλπίδος μεγαλυτέρων κερδῶν, ὁσάκις δὲν ἦσαν θύματα βιωτικῆς ἀτυχίας. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐξ ἐντοπίων καὶ ἐλευθέρων γονέων γεννηθεισῶν ἑταιρῶν ἦτο σχετικῶς μικρὸς καὶ προήρχετο συνήθως ἐκ τῶν κατωτέρων τάξεων καὶ ἐκ μεγάλης διαστροφῆς ἢ μεγάλης ἀτυχίας (*Λουκιαν.* Ἑταιρ. Διάλ. 6, 1. κ. ἑ.).

Οἱ τόποι καὶ αἱ εὐκαιρίαι, καθ' ἃς συνήντα τις ἐν Ἀθήναις τὰς ἑταίρας ἦσαν ποικίλαι. Ἐξήρχοντο καὶ ἐπεδεικνύοντο ἐλευθέρως ἐν τῇ ὁδῷ (ἐνῷ τοῦτο ἦτο ἀπηγορευμένον διὰ τὰς ἐντίμους γυναῖκας) καὶ μόνον λεπτομέρειαί τινες τῆς ἀμφιέσεώς των ἐπρόδιδον τὸ ἐπάγγελμά των. Ἔφερον ἐπὶ παραδείγματι ὑποδήματα, οἱ ἧλοι τῶν ὁποίων ἀπετύπωνον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐρωτικήν τινα πρόσκλησιν, ὡς «ἀκολούθ(ε)ι» κλπ. Μεταξὺ τῶν διαφόρων τρόπων, διὰ τῶν ὁποίων ἐξεδήλωνέ τις τὴν προτίμησίν του πρὸς τὰ θέλγητρα μιᾶς ἑταίρας, ἦτο καὶ ἡ *μηλοβολία*. Συνήντα τις ἐπίσης ἑταίρας εἰς ὅλους τοὺς πολυσυχνάστους τόπους: εἰς τὰ θέατρα, εἰς τὴν ἀγοράν, εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀφροδίτης κλπ.

Οἱ κύριοι πελάται τῶν ἑταιρῶν ἦσαν οἱ πλούσιοι νέοι. Κάθε πλούσιος Ἀθηναῖος ἔφηβος ἀπὸ τῆς ἐφηβίας του μέχρι τοῦ γάμου του διέθετεν ἀρκετὰ ἔτη διὰ τὴν ἀσωτίαν καὶ τὴν ἄγραν τῆς ἡδονῆς. Αἱ σχέσεις των μετὰ τῶν ἑταιρῶν δὲν εἶχον καμμίαν ἰδιαιτέραν ὡραιότητα καὶ ὡμοίαζον καταπληκτικῶς μὲ τὰς σχέσεις τῶν νέων ὅλων τῶν αἰώνων πρὸς τὰς κοινὰς γυναῖκας. Ἡ κοινὴ γνώμη ἐδείκνυεν ἄκραν ἐπιείκειαν πρὸς τὰς ἀσωτίας τῶν νέων, ἡ δὲ τρέχουσα ἠθικὴ δὲν εἶχε τίποτε νὰ τοῖς κατηγορήσῃ ἂν δὲν κατεσπατάλων τὴν πατρικήν των περιουσίαν διασκεδάζοντες μετὰ τῶν ἑταιρῶν, ἂν δὲν προὐκάλουν σκάνδαλον καὶ ἂν ἐγνώριζον νὰ ἀποσυρθοῦν ἐγκαίρως. Τὸ σύνηθες τέλος τῶν δεσμῶν τούτων ἦτο κανεὶς πολυτάλαντος γάμος, τὸν ὁποῖον ἐπετύγχανον οἱ γονεῖς καὶ ἐπεδοκίμαζον οἱ υἱοί.

Ἀλλὰ τὰ ἀθηναϊκὰ ἤθη ἠνείχοντο καὶ σχέσεις νυμφευμένων ἀνδρῶν μετὰ ἑταιρῶν. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁπωσδήποτε ὁ γάμος ἐπέφερε ποιάν τινα διακοπὴν τῶν σχέσεων τούτων καὶ μετέβαλλέ πως τὴν ἡδονοπαθῆ ἐλευθέραν ζωήν, ἀλλ' εἶναι συγχρόνως ἀναμφισβήτητον, ὅτι αἱ συζυγικαὶ ἀπιστίαι δὲν ἀπετέλουν ἐξαίρεσιν καὶ δὲν προὐκάλουν σκάνδαλον. Ἡ κυρία αἰτία τοῦ γεγονότος τούτου ἐνέκειτο εἰς τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον συνήπτοντο οἱ ἀθηναϊκοὶ γάμοι. Πολλάκις οἱ νεόνυμφοι οὐδὲ κατ' ὄψιν κἂν εἶχον γνωρίσει ἀλλήλους πρὸ τοῦ γάμου. Τὰ τοῦ γάμου προητοίμαζον οἱ γονεῖς, οἱ ὁποῖοι ἠδιαφόρουν τελείως διὰ τὴν κλίσιν καὶ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν τῶν συζευγνυομένων καὶ ἐφρόντιζον μόνον διὰ τὴν καταγωγὴν καὶ τὴν περιουσίαν. Ἡ συμπάθεια καὶ ὁ ἔρως δὲν εἶχον σχεδὸν καμμίαν θέσιν εἰς τὰς ἑνώσεις αὐτάς. Χαρακτηριστικωτάτη εἶναι καὶ ἡ σχετικὴ ὁμολογία τοῦ Δημοσθένους εἰς τὸν «Κατὰ Νεαίρας» λόγον του: «τὰς μὲν ἑταίρας ἡδονῆς ἕνεκ' ἔχομεν, τὰς δὲ παλλακὰς τῆς καθ' ἡμέρας θεραπείας τοῦ σώματος, τὰς δὲ γυναῖκας τοῦ παιδοποιεῖσθαι γνησίως καὶ τῶν ἔνδον φύλακα πιστὴν ἔχειν» (*Δημοσθ.* Κατὰ Νεαίρ. 122). Ἡ παιδεία τῶν γυναικῶν παρημελεῖτο σχεδὸν παντελῶς, διότι ἐνομίζοντο αὗται κατωτέρας τάξεως ὄντα, ἧττον τῶν ἀνδρῶν πεπροικισμέναι ὑπὸ τῆς φύσεως καὶ ἀνίκανοι νὰ λάβωσι μέρος εἰς τὰ δημόσια πράγματα ἢ νὰ συμμερισθῶσι τῆς συμπαθείας τῶν ἑαυτῶν ἀνδρῶν. Ὅθεν διανοητικῶς αὗται δὲν ἦσαν ἱκαναὶ πρὸς εὐάρεστον κοινωνίαν μετὰ τῶν συζύγων των, ἐπιζητούντων διὰ τοῦτο ἀλλαχοῦ ὅ,τι δὲν εὕρισκον ἐν τῷ οἴκῳ. Αἱ γυναῖκες ἦσαν ὑποβεβλημέναι εἰς ὑποχρεώσεις, τὰς ὁποίας οἱ ἄνδρες δὲν ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ τηρῶσιν. Ἡ γυνὴ φαίνεται ὅτι δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ καταδιώξῃ τὸν σύζυγόν της καὶ ἐὰν ἠδύνατο νὰ ἀποδείξῃ ὅτι παρέβη τὴν συζυγικὴν πίστιν, ἐνῷ ἡ ἰδία ὑπέκειτο εἰς αὐστηρὰς ποινὰς ἐπὶ τῷ αὐτῷ ἐγκλήματι.

Συχνάκις ὑπεστηρίχθη ὅτι ὁ ἀθηναϊκὸς νόμος ἐπέβαλλεν εἰς τὰς ἑταίρας ἰδιαίτερον ἔνδυμα, τὸ ὁποῖον τὰς διέκρινεν ἀπὸ τῶν ἄλλων γυναικῶν. Ἡ μόνη ἄμεσος μαρτυρία ἡ φερομένη πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης ταύτης εἶναι χωρίον τι τοῦ Σουΐδα, καθ' ὃ «νόμος Ἀθήνησι τὰς ἑταίρας ἀνθινὰ φορεῖν»· φαίνεται ὅμως ὅτι ἐνταῦθα ἡ λέξις νόμος ἐτέθη ἀντὶ τοῦ «ἔθος». Ἀλλαχοῦ, ὅπως ἐν Λοκροῖς, ἐν Συρακούσαις, ἐν Λακεδαίμονι, ἀπηγορεύετο εἰς τὰς ἐντίμους γυναῖκας νὰ φοροῦν ἐπισημένα εἴδη ἐνδυμάτων. Καθόλου εἰπεῖν ὅμως οἱ

Digitized by Google

δεὶς περιορισμὸς ἐπεβάλλετο εἰς τὴν ἐνδυμασίαν τῶν ἑταιρῶν, διότι ἤρκει ἡ ὅλη ἐμφάνισίς των, διὰ νὰ προδώσῃ τὸ ἐπάγγελμά των. Ἂν ἡ ἐνδυμασία των διέφερε τῆς ἐνδυμασίας τῶν ἐντίμων γυναικῶν, τοῦτο ὠφείλετο εἰς τὴν ἐλευθέραν ἐκλογήν των καὶ εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ προσελκύσωσι τὴν προσοχὴν τῶν ἀνδρῶν καὶ νὰ καταστήσωσιν ἔκδηλα τὰ θέλγητρά των. «Αἱ ἑταῖραι, καὶ μάλιστα αἱ ἀμορφότεραι αὐτῶν, καὶ τὴν ἐσθῆτα ὅλην πορφυρᾶν καὶ τὴν δειρὴν χρυσῆν πεποίηνται, τῷ πολυτελεῖ θηρώμεναι τὸ ἐπαγωγὸν καὶ τὸ ἐνδέον τῷ καλῷ προσθέσει τοῦ ἔξωθεν τερπνοῦ παραμυθούμεναι· ἡγοῦνται γὰρ καὶ τὴν ὠλένην αὐταῖς στιλπνοτέραν φαίνεσθαι συναπολάμπουσαν τῷ χρυσῷ καὶ τοῦ ποδὸς τὸ μὴ εὐπερίγραφον λήσειν ὑπὸ χρυσῷ σανδάλῳ καὶ τὸ πρόσωπον αὐτὸ ἐρασμιώτερον γενήσεσθαι τῷ φαεινοτάτῳ συνορώμενον» (*Λουκιαν.* Περὶ τοῦ οἴκου 194, 7).

Αἱ ἑταῖραι ἀπετέλουν πηγὴν προσόδων εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν πολιτείαν. Μεταξὺ τῶν εἰσοδημάτων τῆς πόλεως συγκατελέγετο καὶ τὸ «πορνικὸν τέλος», τοῦ ὁποίου ἡ εἴσπραξις ἐμισθοῦτο κατ' ἔτος ὑπὸ τῆς βουλῆς εἰς τοὺς πορνοτελώνας, οἱ ὁποῖοι ἀπέγραφον τοὺς καθ' ἕκαστον ἔτος ἐπιδιδομένους εἰς τὸ ἐπάγγελμα τῆς πορνείας. Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ ἐπαγρύπνησις τοῦ κράτους ἐπεξετείνετο καὶ μέχρι τοῦ καθορισμοῦ τοῦ ποσοῦ, τὸ ὁποῖον ἐδικαιοῦτο νὰ λαμβάνῃ ἑκάστη ἑταίρα, χωρὶς τοῦτο νὰ σημαίνῃ κατ' οὐσίαν ὅτι ἡ ἑταίρα δὲν ἦτο ἐλευθέρα νὰ προβαίνῃ εἰς ἰδιαιτέρας μετὰ τῶν πελατῶν τῆς συμφωνίας.

Ἡ φήμη πολλῶν ἑταιρῶν παρέμεινεν ἀμείωτος μέχρις ἡμῶν. Πλὴν τῆς Ἀσπασίας, ἡ ὁποία διεδραμάτισε σπουδαιότατον πρόσωπον ἐν τῇ ἀθηναϊκῇ δημοκρατίᾳ διὰ τοῦ ἔρωτός της πρὸς τὸν Περικλέα, εἶναι γνωστὴ ἡ Φρύνη, ἥτις ἐχρησίμευσεν ὡς πρότυπον ἀγάλματος τῆς Ἀφροδίτης, ἡ Λαῒς φίλη Ἀριστίππου τοῦ Κυρηναίου, ἡ Θαργηλία ἐκ Μιλήτου, ἥτις κατὰ τὸν Πλούταρχον εἶχε σχέσεις μὲ τοὺς μεγαλυτέρους πολιτικοὺς ἄνδρας τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀπέθανεν ὡς βασίλισσα ἐν Θεσσαλίᾳ, ἡ Θαΐς, ἐρωμένη τοῦ Ἀλεξάνδρου κατ' ἀρχὰς καὶ σύζυγος τοῦ Πτολεμαίου, βασίλισσα τῆς Αἰγύπτου βραδύτερον, ἡ Λάμια φίλη Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, εἰς ἣν οἱ Ἀθηναῖοι ἵδρυσαν βωμὸν ὑπὸ τὴν ἐπίκλησιν Ἀφροδίτη Λάμια, ἡ Λεόντιον, μαθήτρια τοῦ Ἐπικούρου καὶ κομψὴ συγγραφεὺς κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Κικέρωνος, καὶ ἄλλαι.

Ἐν Ρώμῃ δέον νὰ διακρίνωμεν δύο περιόδους τῆς ἱστορίας τῶν ἑταιρῶν. Μέχρι τῆς εἰσβολῆς τῶν ἑλληνικῶν ἐθίμων αἱ scortae καὶ meretrices ἦσαν κοιναὶ πόρναι. Ἔζων ἐν τοῖς lupanar (πορνεῖον), ἦσαν δοῦλαι τῶν lenones (πορνοβοσκῶν), καὶ ὑπέκειντο εἰς αὐστηρὰν παρακολούθησιν ἐκ μέρους τῶν ἀγορανόμων. Ὅπως ἐν Ἀθήναις οὕτω καὶ ἐν Ρώμῃ, τὸ ἐπισκέπτεσθαι τὰ πορνεῖα δὲν ἦτο καθόλου ἀτιμωτικόν. Ὅταν εἰσέβαλον τὰ ἑλληνικὰ ἤθη ἐν Ρώμῃ, ἐσχηματίσθη ὑπεράνω τῶν scorta κατὰ τὸ ἑλληνικὸν πρότυπον μία τάξις ἑταιρῶν ἐλευθέρων καὶ ἀνεξαρτήτων, αἱ ὁποῖαι ἐξεμεταλλεύοντο τὰ θέλγητρά των δι' ἴδιον λογαριασμόν, καὶ μετήρχοντο συγχρόνως τὴν αὐλητρίδα, κιθαρίστριαν, χορεύτριαν, ὑποχρεούμεναι μόνον νὰ φέρουν ὡς διακριτικὸν ἰδιαιτέραν τήβεννον, τὴν toga meretricia (βλ. καὶ λ. *πορνεία*).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Λουκιανοῦ*, Ἑταιρικοὶ διάλογοι τ. Γ΄ σ. 253 κ.ἑξ.—*Ἀθηναίου*, Δειπνοσοφισταὶ βιβλ. ΙΓ΄.— *Brouwer*. Histoire de la civilisation morale et religieuse des Grecs. —*W. A. Becker*, Charikles, γ΄ ἐκδ. ὑπὸ Goel τ. Β΄ (Die Hetaeren) σ. 85 — 103. — *Τοῦ αὐτοῦ*, Gallus, β΄ ἐκδ. ὑπὸ Goel τ. Γ΄ (Die Buhlerinnen) σ 89 — 103 (Berlin 1882).— *P. Darblay*, Les hétaires célèbres (1889). — *E. Deschanel*, Les courtisanes grecques (Paris 1847). — *Dufour*, Histoire de la prostitution (Bruxelles 1861).— *Dupouy*, La prostitution dans l' antiquité (1877). — *W. S. Ferguson*, Hellenistic Athens (London 1911). —*F. Jacobs*, Beitrage zur Gesch. des Weiblich. Geschlechts ἐν «Vermischt. Schrift», τ. IV. σ. 312—534.— *E. Montange*, Histoire de la prostitution dans l' antiquité (1869). — *M. de Montifaud*, Les courtisanes de l' antiquité (Paris 1883—1884). — *Wachsmuth*, Hellen. Alterth. τ. Β΄ σ. 392.

Θ. Π.

Ἑταίρα (ἡ) *['Αρχ.]*. Ἐπίκλησις τῆς Ἀφροδίτης, κατ' ἀρχὰς μὲν ὡς προστάτιδος τῶν νεανίδων καὶ τῆς φιλίας («ἡ τοὺς ἑταίρους καὶ τὰς ἑταίρας συνάγουσα»), ἀργότερον δὲ ὡς προστάτιδος τῶν ἑταιρῶν. Ἡ μεταστροφὴ τῆς ἐννοίας τῆς ἐπικλήσεως ἐπῆλθεν ἀφ' ἧς αἱ ἐν Σάμῳ Ἀτθίδες ἑταῖραι ἔθεσαν τὴν ὀργάνωσίν των ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἀφροδίτης καὶ ἔθυον πρὸς αὐτήν. Ἡ Ἀφροδίτη Ἑταίρα ἐλατρεύθη ἐν Ἐφέσῳ, ὅπου ὑπῆρχον πολλὰ αὐτῆς ἱερά. — Π.

ἑταιρεία (ἡ)· ὅμιλος ἀνθρώπων ἀποτελούντων σύνδεσμον ἐπιδιώκοντα ὡρισμένον τινὰ σκοπόν: «ἐπιστημονικὴ ἑταιρεία», «ἰατρικὴ ἑταιρία», «ἑταιρεία βιομηχανική, — ἐμπορική, — ἀτμοπλοϊκή»· πβλ. *σύλλογος*.

Β. Φ.

— [ΣΤΡΑΤ. ΙΣΤΟΡ.] Παρὰ Βυζαντινοῖς, ἐκαλεῖτο ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Θ΄ αἰῶνος *ἑταιρεία* σῶμα τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς ἀποτελούμενον ἐκ ξένων κατὰ τὸ πλεῖστον, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἰθαγενῶν μισθοφόρων, καὶ συγκείμενον ἐκ τῆς μέσης, τῆς μικρᾶς καὶ τῆς μεγάλης ἑταιρείας. Οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν ἐλέγοντο *ἑταιρειάρχαι*.

Τὸ σῶμα τοῦτο εἶναι συνέχεια τῆς ἀπὸ τῶν πρώτων αἰώνων τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ὑφισταμένης αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς τῶν *φοιδεράτων*, τὸ ὁποῖον ἀπετελεῖτο ὡσαύτως ἐκ ξένων καὶ ἰθαγενῶν. Διοικηταὶ καὶ ἀξιωματικοὶ τῶν ἑταιρειῶν διωρίζοντο ἄνδρες τῆς ἀριστοκρατίας, ἀπολαμβάνοντες τῆς ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης τοῦ βασιλέως.

Πότε ἀκριβῶς ἄρχονται τὰ σώματα τῶν ἑταιρειῶν δὲν εἶναι γνωστόν, φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ ὀνομασία αὕτη ἐδόθη ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Ι΄ ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΑ΄ αἰῶνος, ὅτε ἤρξαντο κατερχόμενοι ἐκ Σκανδιναυΐας διὰ Ρωσίας εἰς Βυζάντιον οἱ Βαράγγοι. Τὰ σώματα ταῦτα διετηρήθησαν μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς ΙΓ΄ ἑκατονταετηρίδος, ὅτε πλέον ἐξηφανίσθησαν, μολονότι οἱ Βαράγγοι (οἱ ἐκ Βρεττανίας) ἐξηκολούθησαν ὑπηρετοῦντες ἐπὶ μακρὸν ἔτι εἰς τὸ Βυζάντιον. Ἐν τούτοις εἰς τὸν βυζαντινὸν στρατὸν (οὐχὶ τὴν αὐτοκρατορικὴν φρουρὰν) ὑπηρέτησαν ἔκτοτε ἄλλα σώματα μισθοφόρων, *ἑταιρεῖαι* ὡσαύτως καλούμενα, οἷα ἡ *μεγάλη ἑταιρεία τῶν Καταλάνων* κ.λ.

Κατὰ τὸν μεσαίωνα, ἐνῷ ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία εἶχε θαυμασίαν ὀργάνωσιν στρατιωτικὴν καὶ εἶχεν ἀναπτύξει τὴν πολεμικὴν τέχνην ὅπως νοεῖται σήμερον, ἐν τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ καὶ στρατιωτικὴ ὀργάνωσις καὶ πολεμικὴ τέχνη ἐν γένει διετέλουν εἰς κατάστασιν ἐμβρυώδη, ὅπως δηλαδὴ εὑρίσκετο παρὰ τοῖς Ἕλλησι κατὰ τοὺς προομηρικοὺς χρόνους. Στίφη ἀσυντάκτων πολεμιστῶν καὶ ἱππόται μετὰ τῶν ὑπηρετῶν των ἦσαν οἱ μόνοι στρατοὶ τῆς Δύσεως, εἰς οὓς εἶτα προσετέθησαν αἱ ἑταιρεῖαι, ἤτοι σώματα στρατολογούμενα ἐκ διαφόρων πολεμιστῶν καὶ ὀργανούμενα τῇ πρωτοβουλίᾳ ἀτόμων τινῶν, ὑπὸ τῶν ὁποίων προσεφέροντο ἐπὶ μισθῷ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν διαφόρων ἡγεμόνων ἢ καὶ παντὸς φιλοδόξου τυχοδιώκτου. Ἐξ ὅλων τῶν ὑπὸ τοῦ Βυζαντίου μισθωθεισῶν ἑταιρειῶν (Βαράγγων, Νορμανδῶν κλπ.) ὀνομαστοτέρα, διά τε τὸ πλῆθος καὶ τὴν ὀλεθρίαν αὐτῆς δρᾶσιν, ὑπῆρξεν ἡ *μεγάλη καταλανικὴ ἑταιρεία*, ἥτις ἀπετελεῖτο ἐκ συμμοριῶν κακούργων στρατολογουμένων ἐξ Ἱσπανίας καὶ μεσημβρινῆς Γαλλίας καὶ ἐμισθώθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Β΄ Παλαιολόγου (1282—1328), θέλοντος νὰ ἐνισχύσῃ τὸν στρατόν του διὰ τῶν ἐμπειροπολέμων ἐκείνων τυχοδιωκτῶν εἰς τὸν κατὰ τῶν Τούρκων πόλεμον. Τὰ ἄγρια καὶ ἀτίθασα ἐκεῖνα στίφη, ἀντὶ πάσης ἄλλης ὑπηρεσίας, λεηλασίας μόνον καὶ σφαγὰς ἐπροξένησαν παρ' ἡμῖν, καὶ τέλος ἐξωσθέντα κατῆλθον εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, ἐνίκησαν τοὺς κατέχοντας τὰς Ἀθήνας Γάλλους (τῷ 1311) καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς Ἀθήνας ὡς κυρίαρχοι. Ἑτέρα διάσημος στρατιωτικὴ ἑταιρεία ὑπῆρξεν ἡ τῶν Ναυαραίων, ἡ ὁποία σχηματισθεῖσα ἐν Ναυάρᾳ τῆς Ἱσπανίας, ἐμισθώθη τῷ 1381 ὑπὸ τοῦ Ἰακώβου de Baux, σκοποῦντος νὰ διεκδικήσῃ δι' αὐτῆς τὰ ἐπὶ τῆς Πελοποννήσου δικαιώματά του. Ἀποπειραθέντες οὗτοι νὰ κυριεύσωσι τὰς Ἀθήνας ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῶν Καταλάνων, ἐκυρίευσαν ὅμως τὰς Θήβας καὶ τὴν Λεβάδειαν καὶ εἶτα ἐτράπησαν εἰς Πελοπόννησον (τῷ 1381), ἐκυρίευσαν τὸ φρούριον τῆς Πύλου, τὸ ὑπ' αὐτῶν ἔκτοτε κληθὲν Ναυαρῖνον, καὶ ἐγκατεστάθησαν ἐπὶ μικρὸν ἐν τῇ Δυτ. Πελοποννήσῳ.

Ἕτεραι γνωσταὶ στρατιωτικοεμπορικαὶ ἑταιρεῖαι ὑπῆρχον αἱ ἐν διαφόροις πόλεσι τῆς Εὐρώπης, καὶ ἰδίως τῆς Ἰταλίας, ὀργανωθεῖσαι, αἵτινες ἀπὸ τοῦ ΙΓ΄ μέχρι τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος κατερχόμεναι εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας κατελάμβανον πόλεις καὶ νήσους ὁλοκλήρους καὶ ἵδρυον ἐν αὐταῖς ἀνεξάρτητα κρατίδια ἀποζῶντα διὰ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς πειρατείας. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ Γενουαῖοι τῆς Χίου, τῆς Φωκαίας, τῆς Σάμου κλπ., καθὼς καὶ τὰ στρατιωτικοϊερατικὰ τάγματα τῆς Ρόδου, τῆς Δήλου, τῆς Μάλτας κλπ.

Ὁ σχηματισμὸς στρατιωτικῶν ἑταιρειῶν ὑπῆρξε γενικῶς συχνότατος ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ, ἐκ τούτου δὲ προέκυψε καὶ παρέμεινεν ἄχρι τοῦδε ἡ ὀνομασία τοῦ λόχου, ὅστις εἰς ἅπαντας τοὺς εὐρωπαϊκοὺς στρατοὺς καλεῖται σήμερον ἑταιρεία, δηλαδὴ ὑπὸ μὲν τῶν Γάλλων λέγεται compagnie (ἑταιρεία), ὑπὸ τῶν Ἄγγλων company, ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν compagnia κλπ.

Πλὴν τῶν καθαρῶς στρατιωτικῶν ἑταιρειῶν ἐσχηματίσθησαν ἐν τῇ Δύσει παρόμοιοι μυστικοὶ καὶ φανεροὶ ὀργανισμοὶ ὑπὸ ποικίλα ὀνόματα καὶ μὲ διαφόρους σκοπούς, πολιτικοὺς ἢ πατριωτικοὺς ἢ ἐμπορικούς, οἵτινες ἐξηκολούθησαν καὶ κατὰ τὴν περίοδον τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ τοὺς μετέπειτα χρόνους μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Τοιαῦται ἦσαν: Αἱ *ἐλεύθεραι ἑταιρεῖαι* (compagnies franches), αἱ συγκροτηθεῖσαι ἐν Γαλλίᾳ ἐπὶ Ἰωάννου Β΄ (1350—1364) ὑπὸ ἀπολυθέντων Γάλλων καὶ Ἄγγλων στρατιωτῶν καὶ αἵτινες ἐπὶ μακρὸν κατελῄστευσαν τὰς γαλλικὰς ἐπαρχίας, ἡ ὁλλανδικὴ *ἑταιρεία τῶν μεμακρυσμένων χωρῶν* (1595), ἡ ἀγγλικὴ *ἑταιρεία τῶν Ἰνδιῶν* (1600), εἰς ἣν ὀφείλεται ἡ κατάκτησις τῶν Ἰνδιῶν ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας, ἡ ὁλλανδικὴ *ἑταιρεία τῶν Μεγάλων Ἰνδιῶν* (1602), καὶ ἡ ἐπίσης ὁλλανδικὴ τῶν *Δυτικῶν Ἰνδιῶν* (1621), ἡ γαλλικὴ *ἑταιρεία τοῦ Ἁγίου Χριστοφόρου* (1626), ἥτις κατέλαβε τὰς Ἀντίλλας, αἱ ἐπίσης γαλλικαὶ ἑταιρεῖαι: τῆς *Νέας Γαλλίας* (1626), ἥτις κατέλαβε τὸν Καναδᾶν, ἡ τῶν *Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν* (1604 καὶ 1664), καὶ ἡ τῆς *Γαλλίας τοῦ Ἰσημερινοῦ* (1644), ἡ μυστικὴ *ἑταιρεία τοῦ Marat*, ὀργανωθεῖσα ἐν Νάντῃ διαρκούσης τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ὑπὸ τοῦ Carrier, ἡ ἐπίσης μυστικὴ *ἑταιρεία τοῦ Ἰησοῦ*, ἥτις ἦτο ἔνοπλος συμμορία ὀργανωθεῖσα ἐν τῇ μεσημβρινῇ Γαλλίᾳ ὑπὸ τῶν βασιλοφρόνων μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ροβεσπιέρρου (1794), ἡ μυστικὴ *ἑταιρεία τῶν Καρβονάρων*, ὀργανωθεῖσα ἐν Ἰταλίᾳ τῷ 1818, ἵνα ἀντιδράσῃ κατὰ τῆς ἀπολυταρχίας τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως καὶ κατὰ τοῦ αὐστριακοῦ ζυγοῦ, ἡ περιβόητος ἰταλικὴ *ἑταιρεία* τῆς *Μαφίας*, ἥτις διατηρηθεῖσα μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων διελύθη ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ δικτάτορος Μουσολίνι.

Παρ' ἡμῖν διάσημοι μυστικαὶ ἑταιρεῖαι μὲ πατριωτικοὺς σκοποὺς ὑπῆρξαν: ἡ τῶν *Φιλομούσων* καὶ ἡ τῶν *Φιλικῶν*, αἵτινες παρεσκεύασαν τὴν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἡμῶν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, ἡ τῆς *Ἐθνικῆς Ἀμύνης* (1866—1882), ἡ *Ἐθνικὴ ἑταιρεία* (1894—1897) καὶ ὁ *Στρατιωτικὸς σύνδεσμος* (1909—1910), αἵτινες ἔλαβον τοσοῦτον ἐνεργὸν μέρος κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην πεντηκονταετίαν εἴς τε τὰ ἐσωτερικὰ καὶ τὰ ἐξωτερικὰ ζητήματα τῆς Ἑλλάδος.

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

— [ΑΣΤ. ΔΙΚ.] Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς *ἑταιρείας* τοῦ ἀστικοῦ δικαίου νοοῦμεν τὴν μεταξὺ δύο ἢ περισσοτέρων προσώπων σύμβασιν, δι' ἧς ἀναλαμβάνουσι ταῦτα ἀμοιβαίας ὑποχρεώσεις πρὸς ἐπίτευξιν κοινοῦ σκοποῦ.

Ἡ ἑταιρεία τοῦ Ἀστικοῦ δικαίου, ὡς διεμορφώθη ἐν τῷ Ἰουστινιανείῳ δικαίῳ καὶ ὡς ἔτι ἰσχύει παρ' ἡμῖν, εἶναι προϊὸν τῆς ἐν γένει ἐξελίξεως τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου κατὰ τοὺς χρόνους ἰδίᾳ τῆς δημοκρατίας καὶ ἀποτελεῖ μίαν τῶν βάσεων τοῦ ὅλου κοινωνικοῦ καὶ οἰκονομικοῦ καθεστῶτος τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους.

Ἡ ἔννοια τῆς ἑταιρείας ἐνεφανίζετο κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς κοινωνίας τῶν ἐξ ἀρρενογονίας καὶ ἐξ ἀδιαθέτου συγκληρονόμων τοῦ ἀποθνήσκοντος αὐτεξουσίου (consortium), οἵτινες μὴ προβαίνοντες εἰς τὴν διανομὴν τῶν τὴν οἰκογενειακὴν περιουσίαν ἀποτελούντων κληρονομιαίων ἐξηκολούθουν τὴν ἀπὸ κοινοῦ διαχείρισιν αὐτῶν. Ἐκ τῆς ἀρχαιοτάτης ταύτης μορφῆς τῆς ἑταιρείας προῆλθε μετέπειτα ἡ καθολικὴ ἑταιρεία (societas omnium bonorum), ἐν ᾗ τὸ πρῶτον ἀνεγνωρίσθη ἡ δι' ἁπλῆς συμβάσεως ἵδρυσις τῆς ἑταιρείας καὶ διὰ τῆς ὁποίας καθίσταται κοινὴ ἅπασα ἡ παροῦσα καὶ μέλλουσα περιουσία τῶν ἑταίρων, μέχρις ὅτου κατὰ τὰ τέλη τῆς δημοκρατίας ἀνεγνωρίσθη ὡς ἔγκυρος πᾶσα σύμβασις δύο ἢ περισσοτέρων προσώπων πρὸς ἐπίτευξιν κοινοῦ σκοποῦ δι' ἀμοιβαίων εἰσφορῶν.

Ἐκ τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως τῆς ἑταιρείας, ἰδίᾳ ἐκ τῆς προελεύσεως αὐτῆς ἐκ τῆς κοινωνίας τῶν ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμων πρὸς διατήρησιν ἀπὸ κοινοῦ τῆς μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ ἐξουσιαστοῦ ὑφισταμένης ἑνιαίας οἰκογενειακῆς περιουσίας, ἐξηγεῖται ἡ κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον ἐν γένει φύσις τῆς ἑταιρείας ὡς ἁπλῆς συμβατικῆς σχέσεως, μὴ δημιουργούσης νέον πρόσωπον, ὡς καὶ τῶν καθ' ἕκαστον διατάξεων τῆς ἀπὸ κοινοῦ διοικήσεως τῆς ἑταιρείας, τῆς μὴ ὑπάρξεως ἰδίας διὰ τὴν ἑταιρείαν περιουσίας, τῆς λύσεως αὐτῆς ἐν περιπτώσει θανάτου ἑνὸς τῶν συνεταίρων κλπ.

Σκοπὸς τῆς ἑταιρείας δύναται νὰ εἶναι οἱοσδήποτε, ἀρκεῖ νὰ μὴ εἶναι ἀθέμιτος. Οὕτω δύναται νὰ εἶναι διασκεδάσεως ἢ μορφώσεως τῶν ἑταίρων ἢ φιλανθρωπικὸς καὶ κοινῆς ἐν γένει ὠφελείας ἢ περιουσιακός, εἴτε ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς κοινῆς κτήσεως καὶ χρήσεως πράγματός τινος, εἴτε ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς ἀπολαύσεως περιουσιακῆς ὠφελείας (κέρδους) κλπ. Ἡ ἐπίτευξις περιουσιακῆς ὠφελείας ἀποτελεῖ τὸν συνηθέστερον σκοπὸν τῆς συστάσεως ἑταιρείας, ὅστις ἐπιτυγχάνεται εἴτε δι' ἐπαγγελματικῆς ἐπιχειρήσεως εἴτε καὶ ἄλλως πως, ὡς διὰ παροχῆς μαθημάτων, θεατρικῶν παραστάσεων, ἐκθέσεως ἔργων τέχνης, ἐκδόσεως ἀπὸ κοινοῦ περιοδικῶν, καὶ τοῦτο εἴτε διὰ συνεχοῦς ἀπὸ κοινοῦ ἐπαγγελματικῆς ἀσκήσεως ὑπὸ τῶν ἑταίρων, εἴτε διὰ τῆς ἐπιτελέσεως ἀπὸ κοινοῦ ὡρισμένων μόνον πράξεων.

Ἐκ τῶν εἰς συνεχῆ ἐπαγγελματικὴν ἄσκησιν ἀποβλεπουσῶν ἑταιρειῶν, ἡ ἐμπορικὴ ἑταιρεία κατέχει πρωτεύουσαν θέσιν καὶ διέπεται κατὰ πρῶτον λόγον ὑπὸ τῶν διατάξεων τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου. Διὰ τὴν ὕπαρξιν ἑταιρείας Ἀστικοῦ δικαίου ὁ σκοπὸς οὗτος δέον νὰ εἶναι κοινὸς εἰς ὅλους τοὺς ἑταίρους, οἵτινες δέον νὰ ἔχουν τὴν πρόθεσιν ὅπως συνεργασθῶσιν ὡς ἑταῖροι (animus contrahendae societatis) πρὸς ἐπιδίωξιν αὐτοῦ καὶ νὰ ἐπιτυγχάνεται οὗτος δι' ἀμοιβαίων μεταξὺ τῶν ἑταίρων παροχῶν (εἰσφορῶν), δικαιουμένου ἑκάστου εἰς συμμετοχήν. Κατὰ ταῦτα δὲν εἶναι ἑταιρεῖαι αἱ τὴν σήμερον πολὺ ἐν τῇ πράξει διαδεδομέναι συμβάσεις συμμετοχῆς εἰς τὰ κέρδη μιᾶς ἐπιχειρήσεως ἐπ' ἀνταλλάγματι καταβαλλομένων παροχῶν, καθ' ὅσον ἐν αὐταῖς ἐλλείπει ἡ προϋπόθεσις τῆς ἀπὸ κοινοῦ ἐνεργείας τοῦ σκοποῦ μὲ τὴν πρόθεσιν τῆς

Digitized by Google

κοινῆς συνεργασίας μεταξὺ τῶν συμβαλλομένων, τῆς συμμετοχῆς τῶν τοιαύτας συμβάσεις συναψάντων περιοριζομένης μόνον εἰς δικαιώματα ἐπὶ ἑνὸς ὡρισμένου ποσοστοῦ ἐπὶ τοῦ ὑπὸ τοῦ ἄλλου ἐπιδιωκομένου κέρδους, ὡς π. χ. μίσθωσις ἐργασίας ἐπὶ ποσοστοῖς, συμμετοχὴ κατὰ ποσοστὰ συγγραφέως εἰς τὸ κέρδος τοῦ ἐκδότου, συμμετοχὴ δανειστοῦ εἰς τὸ κέρδος τῆς δι' ἣν τὸ δάνειον ἐπιχειρήσεως, κλπ. Δὲν πρόκειται ἐπίσης περὶ ἑταιρείας ὁσάκις τὸ ἐπιδιωκόμενον κέρδος ὁλόκληρον εἶναι ὑπὲρ ἑνὸς μόνον προσώπου, ἀποκλειομένων τῶν λοιπῶν, διότι ἡ σύμβασις αὕτη ἀποτελεῖ πράγματι δωρεὰν ἐκ μέρους τοῦ μὴ ἔχοντος δικαίωμα συμμετοχῆς καὶ μόνον ὡς τοιαύτη δύναται νὰ ἰσχύσῃ. Ἐν ταῖς πηγαῖς τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου ἡ ἑταιρεία, εἰς ἣν ὁ ἑταῖρος συμμετέχει μόνον εἰς τὰ κέρδη καὶ οὐχὶ εἰς τὰς ζημίας, ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου νομικοῦ Κασσίου λεοντίνη ἑταιρεία (societas leonina) ἐκ τοῦ σχετικοῦ αἰσωπείου μύθου.

Ἡ εἰσφορὰ δύναται νὰ συνίσταται εἰς χρῆμα ἢ εἰς πρᾶγμα ἢ εἰς δικαίωμά τι ἢ εἰς πίστωσιν ἢ εἰς προσωπικὴν ἐργασίαν ἢ καὶ εἰς ἄλλο τι. Ἡ εἰς τὰς ζημίας συμμετοχὴ ἢ καὶ εἰς τὰ κέρδη συμμετοχὴ δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι ἀνάλογος τῆς εἰσφορᾶς καὶ δυνατὸν νὰ ὁρισθῇ καθ' ὡρισμένον ποσοστὸν ἐπὶ τῆς εἰσφορᾶς ἢ καὶ νὰ ἀπαλλαγῇ τις ἑταῖρος πάσης εἰς ζημίαν συμμετοχῆς, ἀρκεῖ πάντως νὰ μὴ εἶναι μεγάλη ἡ δυσαναλογία μεταξὺ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὰ κέρδη καὶ τῆς εἰσφορᾶς, ὁπότε δύναται ἡ ἑταιρικὴ σύμβασις νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐν μέρει δωρεὰ (negotium mixtum cum donatione). Ἡ ἑταιρεία ἀποτελεῖ ἀμφοτεροβαρῆ σύμβασιν διαφέρουσαν τῶν ἀνταλλακτικῶν ἀμφοτεροβαρῶν συμβάσεων, εἰς ἃς ἡ ἐκπλήρωσις τῆς ὑποχρεώσεως τοῦ ἑνὸς ἀποβαίνει ἀποκλειστικῶς ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ ἄλλου κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐπὶ ἑταιρείας διὰ τῆς ἐκπληρώσεως τῆς ὑποχρεώσεως ἑνὸς ἑκάστου ἑταίρου πραγματοποιεῖται ὁ κοινὸς σκοπὸς ἐπὶ κοινῇ ὠφελείᾳ ὅλων τῶν ἑταίρων. Ὁ συμβατικὸς χαρακτὴρ τῆς ἑταιρείας διακρίνει ἐπίσης τὴν ἑταιρείαν τῆς ἁπλῆς κοινωνίας.

Διὰ τὴν σύστασιν τῆς ἑταιρικῆς συμβάσεως ἀρκεῖ ἡ συμφωνία μεταξὺ τοῦ ἑταίρου ἐπὶ τῶν κεφαλαιωδῶν ὅρων αὐτῆς, μὴ προσαπαιτουμένου οὐδενὸς τύπου, ἑπομένως δύναται καὶ σιωπηρῶς νὰ καταρτισθῇ αὕτη. Ἐξαίρεσις τοῦ κανόνος τούτου ὑπάρχει ἐὰν διὰ τὴν σύστασιν τῆς διὰ τῆς συνάψεως τοῦ ἑταιρικοῦ συμφώνου ἀναλαμβανομένης ὑποχρεώσεως ὑπὸ τῶν ἑταίρων ἢ ἑταίρου ἀπαιτῆται ἰδιαίτερος ὑπὸ τοῦ νόμου τύπος, ἡ ἔλλειψις τοῦ ὁποίου ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀκυρότητα καὶ μὴ ὕπαρξιν τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης, ὁπότε διὰ τὸ ἔγκυρον τῆς διὰ τῆς ἑταιρικῆς συμβάσεως ἀναλαμβανομένης τοιαύτης ὑποχρεώσεως ἀπαιτεῖται ἡ τήρησις τοῦ τύπου τούτου, ὅπως λ. χ. προκειμένου περὶ τῆς διὰ τοῦ ἑταιρικοῦ συμβολαίου ἀναλαμβανομένης ὑποχρεώσεως πρὸς μεταβίβασιν εἰς τοὺς ἄλλους ἑταίρους λόγῳ εἰσφορᾶς πρὸς τὴν ἑταιρείαν ἀκινήτου, ὁπότε ἀπαιτεῖται διὰ τὸ ἔγκυρον τῆς ἀναλήψεως μιᾶς τοιαύτης ὑποχρεώσεως συμβολαιογραφικὸν ἔγγραφον κλπ.

Ἡ ἑταιρεία διέπεται κυρίως, ὅσον ἀφορᾷ τὰς σχέσεις μεταξὺ τῶν ἑταίρων καὶ τὰς μεταξὺ αὐτῶν ὑποχρεώσεις, ὑπὸ τῆς ἑταιρικῆς συμβάσεως, ἐφ' ὅσον δὲν ἀντίκειται αὕτη εἰς κανόνας τοῦ ἀναγκαστικοῦ δικαίου, ἐν περιπτώσει δὲ μὴ ὑπάρξεως τοιούτων ὑπὸ τῶν διατάξεων τοῦ νόμου.

Ἡ ἑταιρεία τοῦ Ἀστικοῦ δικαίου δὲν ἀποτελεῖ ἴδιον πρόσωπον ἀνεξάρτητον τῶν προσώπων τῶν ἑταίρων, οὐδὲ δύναται νὰ θεωρηθῇ, ὅτι διὰ τῆς συστάσεως αὐτῆς καὶ τῶν εἰσφορῶν τῶν ἑταίρων σχηματίζεται ἰδία περιουσία ἀνήκουσα ὡς σύνολον ἀδιαίρετον εἰς τοὺς ἑταίρους. Διὰ τῆς ἑταιρείας γεννῶνται μόνον δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις μεταξὺ τῶν ἑταίρων, οἱ ὁποῖοι εἶναι συγκύριοι τῶν ἑταιρικῶν πραγμάτων, συνδικαιοῦχοι καὶ συνυπόχρεοι ἀπέναντι τῶν τρίτων διὰ τὰς ὑποχρεώσεις ἃς ἀνέλαβον.

Ἀποτέλεσμα τῆς συστάσεως ἑταιρείας εἶναι ὅτι πᾶς ἑταῖρος ὑποχρεοῦται νὰ καταβάλῃ τὴν ὑποσχεθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ εἰσφορὰν συμφώνως τῷ ἑταιρικῷ συμβολαίῳ. Τὴν ὑποχρέωσίν του ταύτην ἐκπληρώνει ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ ἀντικειμένου τῆς εἰσφορᾶς. Οὕτως ἂν ἔχῃ ὑποσχεθῆ τὴν μεταβίβασιν κυριότητος κινητοῦ, διὰ παραδόσεως ἀκινήτου διὰ μεταγραφῆς (ἐκτὸς ἂν πρόκειται περὶ καθολικῆς ἑταιρείας, ὁπότε ἡ μεταβίβασις ὁλοκλήρου τῆς περιουσίας δυνάμει ἐξαιρετικῆς διατάξεως λαμβάνει χώραν ἀμέσως διὰ τῆς συνάψεως τῆς συμβάσεως)· προκειμένου περὶ μεταβιβάσεως ἀπαιτήσεως ἐκ συναλλαγματικῆς, δι' ὀπισθογραφήσεως· προκειμένου περὶ ὑποχρεώσεως πρὸς παροχὴν χρήσεως ἑνὸς πράγματος, διὰ παροχῆς αὐτῆς· προκειμένου περὶ ὑποχρεώσεως πρὸς παροχὴν ὑπηρεσιῶν, διὰ παροχῆς αὐτῶν κλπ.

Ὁ ἑταῖρος ὀφείλει νὰ ἀποκαταστήσῃ εἰς τὴν κοινὴν ἑταιρικὴν περιουσίαν πᾶν ὅ,τι ἀπέκτησε διὰ τῆς ἑταιρείας καὶ δι' ἑταιρικῶν περιουσιακῶν στοιχείων. Δικαιοῦται νὰ ζητήσῃ ἀποζημίωσιν διὰ τὰς δαπάνας εἰς ἃς ὑπεβλήθη χάριν τῆς ἑταιρείας ὡς καὶ τὴν ζημίαν ἣν ὑπέστη διαχειριζόμενος ἑταιρικὰς ὑποθέσεις. Ὁ ἑταῖρος δικαιοῦται εἰς ἀπόληψιν ποσοστοῦ ἐκ τῶν ἑταιρικῶν κερδῶν συμφώνως τῇ συμβάσει, μὴ ὑπάρχοντος δὲ τοιούτου καθορισμοῦ ἡ διανομὴ γίνεται κατὰ μέρη ἴσα εἰς ἅπαντας τοὺς ἑταίρους, ἀδιαφόρως τῆς εἰσφορᾶς ἑκάστου. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὴν διανομὴν τῶν ἑταιρικῶν περιουσιακῶν στοιχείων, ἐκτὸς ἐὰν σκοπὸς τῆς ἑταιρείας ἦτο μόνον ἡ διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν καθ' ἕκαστον ἑταιρικῶν εἰσφορῶν πρὸς πραγματοποίησιν κέρδους. Διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἐκ τῆς ἑταιρίας ὑποχρεώσεών του, εἴτε πρόκειται περὶ καταβολῆς τῆς διὰ τῆς συμβάσεως εἰσφορᾶς του, εἴτε περὶ διαχειρίσεως τῆς ἑταιρείας, ἕκαστος ἑταῖρος εὐθύνεται διὰ δόλον καὶ διὰ τὴν μὴ ἐν τοῖς ἰδίοις πράγμασι παρατηρουμένην ἀμέλειαν (culpa levis in concreto). Ἐὰν ἡ ἀδυναμία πρὸς καταβολὴν τῆς εἰσφορᾶς του ἐπῆλθεν ἄνευ ὑπαιτιότητος τοῦ ἑταίρου, οὐδεμίαν οὗτος ὀφείλει ἀποζημίωσιν, μὴ δικαιούμενος ὅμως νὰ ζητήσῃ τὴν παρὰ τῶν ἄλλων ἑταίρων παροχὴν τῆς εἰσφορᾶς του. Ἐὰν ἀναθέσῃ εἰς τρίτους τὴν διαχείρισιν τῆς ἑταιρείας, εὐθύνεται ἀπολύτως ἐκ τῶν τυχὸν ἐπελθουσῶν ζημιῶν ἐν τῇ διαχειρίσει τοῦ τρίτου.

Ἔναντι τῶν τρίτων ἡ ἀνάληψις ἑταιρικῆς ὑποχρεώσεως ὡς καὶ ἡ κτῆσις ἑταιρικῶν δικαιωμάτων γίνεται τῇ συμπράξει μόνον ἁπάντων τῶν ἑταίρων, ἐκτὸς ἐὰν δοθῇ εἰς ἕνα τῶν ἑταίρων ἡ πρὸς τοῦτο πληρεξουσιότης. Ἐπίσης ἡ ἐνώπιον δικαστηρίου παράστασις τῆς ἑταιρείας, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχει εἰδικὴ πρὸς τοῦτο πληρεξουσιότης, δύναται μόνον διὰ παραστάσεως ἁπάντων τῶν ἑταίρων νὰ λάβῃ χώραν.

Ἡ ἄνευ πληρεξουσιότητος ἀναληφθεῖσα ὑποχρέωσις κρίνεται κατὰ τὰς γενικὰς ἀρχάς, βαρύνουσα μόνον τὸν ἀναλαβόντα ἑταῖρον, εὐθυνομένων τῶν λοιπῶν μόνον καθ' ὅσον κατέστη ἡ ἑταιρεία πλουσιωτέρα καὶ κατὰ τὸ δι' αὐτοὺς καθωρισμένον ποσοστόν. Ὡς ἐκ τῆς φύσεως τῆς ἑταιρείας παρέπεται ὅτι οἱ ἑταῖροι εὐθύνονται δι' ὅλης αὐτῶν τῆς περιουσίας διὰ τὰς ἑταιρικὰς ὑποχρεώσεις, ὅσον ἀφορᾷ τὸ εἰς αὐτοὺς συμφώνως τῇ ἑταιρικῇ συμβάσει ἀναλογοῦν ποσοστόν· ἀμφισβήτησις κρατεῖ ἂν προκειμένης τῆς ἐναγωγῆς ἑταίρου δὲν πρέπει πρότερον νὰ ζητηθῇ ἱκανοποίησις ἐκ τῆς κοινῆς ἑταιρικῆς περιουσίας.

Ἡ ἑταιρεία διαλύεται διὰ τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ σκοποῦ δι' ὃν συνέστη, ἢ τῆς ἀδυναμίας τῆς πραγματοποιήσεως αὐτοῦ, διὰ τῆς λήξεως τῆς διαλυτικῆς αἱρέσεως, διὰ τοῦ θανάτου ἢ τῆς πτωχεύσεως ἑνὸς τῶν ἑταίρων καὶ διὰ κοινῆς τῶν ἑταίρων συμφωνίας. Διὰ μονομεροῦς δηλώσεως ἑταίρου τινὸς ἐπέρχεται ὡσαύτως διάλυσις τῆς ἑταιρείας, ἐὰν δὲν ἔχῃ ὁρισθῆ χρόνος διαρκείας, ὁπότε ἐπιτρέπεται αὕτη μόνον ἕνεκα δεδικαιολογημένης αἰτίας. Κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον ἡ ἑταιρεία ἔχει καθαρῶς προσωπικὸν μεταξὺ τῶν συμβαλλομένων χαρακτῆρα καὶ ἡ ὕπαρξις τῆς ἑταιρείας εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὸ πρόσωπον τῶν ἑταίρων. Διὰ τοῦτο ἡ δι' οἱονδήποτε λόγον ἀποχώρησις ἑταίρου τινὸς ἔχει ἀποτέλεσμα τὴν διάλυσιν τῆς ἑταιρείας. Ἡ συμφωνία τῶν ἑταίρων περὶ ἐξακολουθήσεως τῆς ἑταιρείας καὶ ἐν περιπτώσει θανάτου ἑταίρου τινὸς ὑπὸ τῶν κληρονόμων αὐτοῦ εἶναι κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον ἄκυρος. Κατὰ τὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρου 1 τοῦ ἀπὸ 28 Ἀπριλίου 1923 νομοθετικοῦ διατάγματος περὶ μεταρρυθμίσεως διατάξεων περὶ ἑταιρειῶν, ἐπιτρέπεται ἡ τοιαύτη συμφωνία, ἡ δὲ διάταξις αὕτη, μὴ ποιουμένη διάκρισίν τινα, ἰσχύει ἐπί τε τῶν ἀστικῶν καὶ τῶν ἐμπορικῶν ἑταιρειῶν. Ἡ συμφωνία ὅτι, ἐν περιπτώσει θανάτου ἢ ἀποχωρήσεως ἑταίρου τινός, ἐξακολουθοῦσι τὴν ἑταιρείαν οἱ ἄλλοι ἑταῖροι, κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον εἶναι δυνατή, ἀλλὰ θεωρεῖται ὅτι ἡ ἐξακολούθησις αὕτη ἀποτελεῖ νέαν ἀστικὴν ἑταιρείαν.

Γ. Ι. ΟΙΚΟΝΟΜΟΠΟΥΛΟΣ

— [ΕΜΠΟΡ. ΔΙΚ.] Νομοθετικὸς ὁρισμὸς περὶ τῶν ἐμπορικῶν ἑταιρειῶν δὲν εὕρηται εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς νόμους. Τὴν βάσιν τοῦ θεσμοῦ ἀποτελοῦν τὰ ἐν τῷ ἐμπορικῷ νόμῳ ἄρθ. 18 ἑπ., ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἄρθρον 18 παραπέμπει ὡς γενικὴ διάταξις εἰς τὰ ἐν τῷ Ἀστικῷ δικαίῳ ἰσχύοντα. Δυνάμει τῆς γενικῆς ταύτης παραπομπῆς ἡ ἔννοια τῆς ἐμπορικῆς ἑταιρείας βασίζεται εἰς τὰς περὶ τῶν ἀστικῶν ἑταιρειῶν ρωμαϊκὰς διατάξεις. Νεώτεροι ἐμπορικοὶ νόμοι ἀσχολούμενοι μὲ ἐμπορικὰς ἑταιρείας ἀπέφυγον ἐπίσης νὰ δώσουν σαφῆ ἐπιστημονικὸν ὁρισμὸν τῆς ἐμπορικῆς ἑταιρείας, ὥστε ἀπὸ νομοθετικῆς ἀπόψεως ἰσχύουν ἀκόμη τὰ ἀνωτέρω. Οὕτως ἀναφέρομεν π. χ. τὸν περὶ ἀνωνύμων ἑταιρειῶν νόμον 2190, μὴ δίδοντα ὁρισμόν τινα εἰς τὴν ἀνώνυμον ἑταιρείαν, μολονότι οὐσιαστικῶς μετέβαλε τελείως τὸν τύπον τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου, ὥστε καὶ περὶ τῆς ἀνωνύμου νὰ ἰσχύουν ἀκόμη τὰ ὡς ἄνω. Ἐὰν δὲν ἐδόθη ἄχρι τοῦδε νομοθετικὸς ὁρισμὸς εἰς τὰς ἐμπορικὰς ἑταιρείας, ἡ πρακτικὴ ἐν τούτοις καὶ ἡ ἐπιστήμη διεμόρφωσαν ἀρτιωτάτας τοιαύτας ἐννοίας περὶ ὧν κατωτέρω γίνεται λόγος. Πρὸς κατανόησιν, ὅμως τῆς ἐννοίαν αὐτῶν εἶναι ἀπαραίτητος νομική τις ἐξήγησις τῆς οἰκονομικῆς των ὕφης ἀποτελούσης τὸν κυριώτερον παράγοντα πρὸς διάκρισιν των ἀπ' ἀλλήλων.

Ἑνιαία ἔννοια τῶν ἐμπορικῶν ἑταιρειῶν ἀπὸ οὐσιαστικῆς ἀπόψεως δὲν δύναται ἐπίσης νὰ δοθῇ. Ὠνομάσθησαν ἐμπορικαὶ ἑταιρεῖαι, διότι θεωροῦνται ὡς χρησιμεύουσαι πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἐμπορίου καὶ διότι ρυθμίζονται ἐν τῷ ἐμπορικῷ νόμῳ. Ὁ ὅρος μάλιστα ἐμπορικαὶ ἑταιρεῖαι δὲν ἀπαντᾷ οὐδ' ἐν τῷ ἐμπορικῷ νόμῳ ἀκόμη, ὅστις ποιεῖται ἐν τῷ τρίτῳ τμήματι τοῦ πρώτου αὐτοῦ βιβλίου λόγον περὶ «ἑταιρειῶν» μόνον γενικῶς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς νεωτέρους καὶ ἀκριβεστέρους κώδικας, ὡς ὁ γερμανικὸς π. χ., οἵτινες ὁμιλοῦν σαφέστερον περὶ ἐμπορικῶν ἑταιρειῶν. Ἐκ τούτου προκύπτει ἔτι μεγαλυτέρα δυσχέρεια πρὸς καθορισμὸν τῆς ἑνιαίας ἐννοίας τῶν ἑταιρειῶν, ἐκ τοῦ λόγου ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν οὐδὲ νομοθετικόν τι ἐπιχείρημα νὰ ληφθῇ ὡς βάσις. Τὸ κοινὸν σημεῖον, ὅπερ περιέχουν ἅπασαι ἐκ τοῦ νόμου, εἶναι τὸ ὅτι ἀποτελοῦν τὰς κατὰ τὸν νόμον δυνατὰς ἐκείνας μορφάς, ὑπὸ τὰς ὁποίας δύναται νὰ ἐξασκηθῇ ὁ συνεταιρισμὸς ἐν τῷ κατὰ τὸν νόμον ἐμπορίῳ. Ἡ ἰδιότης αὕτη δύναται νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ὡς γενικὸς ὁρισμὸς τῆς ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως ἐννοίας τῶν ἐμπορικῶν ἑταιρειῶν.

Ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως ἐξ ἄλλου τὸ κοινὸν σημεῖον, ὅπερ παρουσιάζει ἡ γενικὴ ἔννοια τῆς «ἐμπορικῆς ἑταιρείας», εἶναι ἡ ἐπιδίωξις τοῦ κέρδους. Κατ' ἀνάγκην ἑπομένως θ' ἀναζητηθῇ πάντοτε ὡς στοιχεῖον ἀπαραίτητον τῆς ἐννοίας τῆς ἐμπορικῆς ἑταιρείας καὶ ἡ ἐπιδίωξις κέρδους ἐν τῷ βασικῷ αὐτῆς σκοπῷ. Ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τοῦ νομικοῦ καὶ τοῦ οἰκονομικοῦ στοιχείου τῆς ἐννοίας τῆς ἐμπορικῆς ἑταιρείας προκύπτει τὸ σύνολον τοῦ ὁρισμοῦ αὐτῆς.

Νεώτεροι νόμοι ἐν τούτοις ηὔρυναν τὴν ἀνωτέρω ἔννοιαν τῆς ἐμπορικῆς ἑταιρείας, προσθέσαντες τὴν κατηγορίαν τῶν ἐκ τοῦ νόμου ἀπ' εὐθείας ἐμπορικῶν ἑταιρειῶν. Κατὰ τὸ ἀνωτέρω ἐκτεθὲν σύστημα τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου ἡ ἐμπορικὴ ἰδιότης μιᾶς ἑταιρείας, ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτῆς δηλονότι ὡς «ἐμπορικῆς ἑταιρείας», ἀνεγνωρίζετο αὐτῇ ἀδιαφόρως τοῦ τύπου, ὃν περιεβλήθη αὕτη (ἐὰν ἐμφανίζεται ὑπὸ τύπον ἐκ τῶν ἐν τῷ ἐμπορικῷ νόμῳ τοιούτων, ἢ ὑπὸ τὸν τύπον τῆς ἀστικῆς ἑταιρείας), ἐξ ἀντικειμενικῶν κριτηρίων, ἐκ τῆς διαπιστώσεως τῆς ὑπάρξεως τῶν ὁποίων ἐθεωρεῖτο ἡ ἑταιρεία ἐμπορική. Κατὰ τοὺς νεωτέρους ὅμως ὡς ἄνω νόμους ἐχαρακτηρίσθησαν ἐμπορικαὶ αἱ ἑταιρεῖαι, αἵτινες περιβάλλονται ὡρισμένον τύπον, ἀδιαφόρως τῆς ὑπάρξεως ἢ μὴ τῶν ἀντικειμενικῶν ὡς ἄνω τεκμηρίων· οὕτω τὸ κριτήριον διὰ τὰς ἑταιρείας ταύτας ἀπέβη ὑποκειμενικὸν ἢ τυπικόν, ἤτοι ἐκ τῆς μορφῆς τοῦ ὑποκειμένου των (τῆς νομικῆς των ὀντότητος δηλονότι) ἀπονέμεται αὐταῖς ὁ χαρακτηρισμὸς τῶν ἐμπορικῶν ἑταιρειῶν. Κυρίως εἰπεῖν ὁ χαρακτηρισμὸς «ἐμπορικαὶ» δὲν ἁρμόζει εἰς τὰς ἑταιρείας ταύτας, ἀλλ' εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις των. Ὀρθότερον θὰ ἦτο ἐὰν αἱ ἑταιρεῖαι αὗται ὠνομάζοντο «αἱ διὰ τὴν ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου ἐνάσκησιν τῆς ἐμπορίας δυναταὶ συνεταιρικαὶ μορφαί». Ἡ ἄχρι τοῦδε ὅμως ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἰσχύσασα γνώμη, συσχετίσασα τὴν προκειμένην περίπτωσιν πρὸς τὴν τοῦ ἄρθρου 1 Ἐ. Ν., καθ' ἣν πᾶς ὁ κατὰ συνήθη ἐπάγγελμα ἐνασκῶν τὴν ἐμπορίαν καθίσταται ἔμπορος, ἀπεφήνατο καὶ ἐνταῦθα ὅτι πᾶσα κατὰ σύνηθες ἐπάγγελμα τὴν ἐμπορίαν ἐνασκοῦσα ἑταιρεία εἶναι ἐμπορικὴ ἑταιρεία. Δὲν ἔχει οὕτως ὅμως τὸ πρᾶγμα, διότι ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει αἱ συνεταιρικαὶ μορφαί, τὰς ὁποίας παρουσιάζει καὶ ὁ ἐμπορικὸς νόμος, εἶναι καὶ αἱ μόναι ὑπὸ τὰς ὁποίας δύναται νὰ ἐνεργηθῇ ἡ ἐμπορία, ἐὰν δὲ ἴσχυε ἡ ὡς ἄνω λογικὴ τῆς ἑρμηνείας, θὰ ἔπρεπε νὰ δεχθῶμεν ὅτι καὶ ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς ἀστικῆς ἑταιρείας ἐγκύρως δύναται νὰ ἐνασκηθῇ ἡ ἐμπορία, καὶ ὅτι ἀστικὴ ἑταιρεία ἐγκύρως καθίσταται ἐμπορικὴ δι' ἐνασκήσεως καὶ ἐμπορικῶν πράξεων. Τοῦτο ὅμως δὲν ἐγένετο δεκτόν, καθότι ἡ ἐνάσκησις τῆς ἐμπορίας, κατὰ τὴν αὐτὴν τοῦ ἐμπορικοῦ κώδικος ἑρμηνείαν, δύναται νὰ γίνῃ μόνον ὑπὸ τὰς ἐγγυήσεις τὰς ὁποίας ἐπιβάλλει οὗτος, ἑπομένως ὑπὸ τὴν εἰδικῶς διαγραφομένην μορφὴν τῶν ἐν τῷ ἐμπορικῷ νόμῳ ἑταιρειῶν. Κατ' ἀκολουθίαν σφαλερὰ εἶναι ἡ ῥῆσις, καθ' ἣν πᾶσα κατ' ἐπάγγελμα συνήθως ἐμπορικὰς πράξεις ἐνεργοῦσα ἑταιρεία καθίσταται ἐμπορική, διότι μόνον αἱ ἐν τῷ ἐμπορικῷ νόμῳ ἑταιρικαὶ μορφαὶ ἐπιτρέπουν τὴν ἀπονομὴν τῆς ἐμπορικῆς ἰδιότητος. Τὸ κριτήριον τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου κατ' ἀκολουθίαν δὲν εἶναι μόνον ἀντικειμενικόν, ἀλλὰ καὶ ὑποκειμενικόν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ καθίσταται οὕτω πλέον εὔληπτος ἡ διαφορὰ τοῦ κριτηρίου τούτου καὶ τοῦ κριτηρίου τῶν νεωτέρων νόμων, ὅπερ εἶναι καθαρῶς ὑποκειμενικόν.

Ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως, ἀδιαφόρως τῶν ἀνωτέρω, σχετικῶν ἀπολύτως πρὸς τὸν ἐμπορικὸν νόμον παρατηρήσεων, αἱ ἐμπορικαὶ ἑταιρεῖαι ἀνήκουν εἰς τὴν εὐρυτέραν ἔννοιαν τῶν συνεταιρισμῶν. Τοῦ ὅρου συνεταιρισμὸς ἀπαντᾶται ὅλως τεχνικὴ στενὴ σημασία ἐν τῷ νόμῳ 602. Συνεταιρισμὸς ὅμως ὑπὸ τὴν εὐρυτέραν τοῦ ὅρου ἔννοιαν σημαίνει πᾶσαν συνένωσιν ἀνθρώπων οἱασδήποτε φύσεως πρὸς ἐπιδίωξιν κοινοῦ σκοποῦ. Ἡ κερδοσκοπικὴ μορφὴ τοῦ συνεταιρισμοῦ, ἤτοι ἡ μορφὴ

Digitized by Google

ἐκείνη, καθ' ἣν ἡ ἕνωσις ἀποβλέπει τὴν ἐπίτευξιν ὑλικοῦ κέρδους, ἀποτελεῖ τὸ ἰδιαίτερον εἶδος τῆς ἑταιρείας, καὶ δὴ παρ' ἡμῖν τῆς ἐμπορικῆς ἑταιρείας ἰδίᾳ, διότι ἡ ἀστικὴ διεπομένη ὑπὸ τῶν ἀστικῶν βυζαντινορρωμαϊκῶν κανόνων βασίζεται ἐπὶ ἀλλοίων ἀρχῶν.

Ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἔννοιαν καὶ τὰ διακριτικὰ γνωρίσματα ἡ οἰκονομικὴ σημασία καὶ ὁ ῥόλος ὃν ἐκπληροῦν ἐν τῇ συγχρόνῳ οἰκονομίᾳ αἱ ἐμπορικαὶ ἑταιρεῖαι εἶναι παμμέγιστος. Οἱ ἄνθρωποι ἐνωρὶς διέγνωσαν ὅτι ἐν τῇ ἑνότητι τῶν προσπαθειῶν ἔγκειται ἡ ἰσχύς, τὴν δ' ἐκ τοῦ ἀξιώματος τούτου προκύπτουσαν διδαχὴν ἐπεδίωξαν νὰ ἐφαρμόσουν καὶ ἐν τῇ ἐξυπηρετήσει τῶν οἰκονομικῶν των συμφερόντων, πλημμελῶς μὲν κατ' ἀρχήν, συστηματικώτερον καὶ καλύτερον βραδύτερον, ἄχρις ὅτου σὺν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου προέκυψαν αἱ σήμερον ἐν χρήσει συνεταιρικαὶ μορφαί. Δεδομένων τῶν ἀναγκῶν τῆς συγχρόνου οἰκονομίας, πᾶσα σοβαρωτέρα οἰκονομικὴ δρᾶσις ἐκδηλοῦται δι' ἑταιρικῆς ἐπεμβάσεως καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ σημασία τῶν ἑταιρειῶν ἔχει τὰ μέγιστα ἐξαπλωθῆ. Ἰδιαιτέρως περὶ τοῦ θέματος τούτου γενήσεται εὐρύτερον κατωτέρω διὰ κάθε ἑταιρείαν λόγος.

Ἱστορικὴ ἐξέλιξις τῶν ἑταιρειῶν. Αἱ ἀπαρχαὶ τῆς ἐμφανίσεως τῶν ἐμπορικῶν ἑταιρειῶν ἀνάγονται εἰς τὴν παρῳχημένην ἀρχαιότητα. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καθ' ἣν εἷς λαὸς ἔφθασεν εἰς σημεῖον προόδου τοιοῦτον, ὥστε ν' ἀναπτυχθῇ τὸ ἐμπόριόν του, ἔστω καὶ ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ ἀνταλλακτικοῦ ἐμπορίου, ἐμφανίζονται καὶ αἱ πρῶται κερδοσκοπικαὶ συνεταιρικαὶ ἑνώσεις. Ἡ ἀρχαιοτέρα συνεταιρικὴ μορφὴ εἶναι ἡ μορφὴ τῆς προσωπικῆς ἑταιρείας ἐμφανιζομένης ὡς συναλλακτικῆς σχέσεως μεταξὺ δύο ἀτόμων ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν παρέχει τὸ κεφάλαιον, ἐνῷ τὸ ἕτερον προσφέρον τὴν ἀτομικὴν αὐτοῦ ἐργασίαν ἀναλαμβάνει τὴν μεταπώλησιν τῶν ἐμπορευμάτων ἐν ἑτέρᾳ περιοχῇ. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς πωλήσεως καὶ τὴν ἐκ τοῦ ταξιδίου ἐπιστροφὴν διανέμονται τὰ κέρδη.

Τὸ συναλλακτικὸν τοῦτο σχῆμα ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὴν νομοθεσίαν τοῦ Hammurabi ἀκόμη. Ἐγεννήθη κατὰ πρῶτον εἰς τὰς διὰ ξηρᾶς ἐμπορικὰς ἀποστολάς, αἵτινες προηγήθησαν ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐξελίξει τῶν θαλασσίων τοιούτων, μολονότι ἡ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἰσχύουσα παραδέχεται ὅτι εἰς τὸ διὰ θαλάσσης ἐμπόριον ἀνεπτύχθη κατ' ἀρχὴν ἡ πρωτόγονος αὕτη ἑταιρικὴ σχέσις. Ἐσχάτως ὅμως ὁ Behme ἀπέδειξε τὸ ἀνωτέρω ὡς ὀρθόν.

Τὰ ἴχνη τῆς ὡς ἄνω ἑταιρείας δὲν ἀνευρίσκονται τοσοῦτον εὐκρινῶς ἐν τῇ μετὰ ταῦτα ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ νομικῇ ἱστορίᾳ καὶ τῇ ρωμαϊκῇ τοιαύτῃ. Λόγῳ τῆς ἐλλείψεως ἀκριβῶν πληροφοριῶν περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς μὴ διαπλάσεως εἰδικοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου παρὰ τοῖς Ρωμαίοις ἀφ' ἑτέρου, δὲν κατωρθώθη ἡ διατήρησις ἀνεπάφου τῆς εἰδικῆς κερδοσκοπικῆς μορφῆς τῆς συναλλακτικῆς ὡς ἄνω ἑταιρικῆς σχέσεως. Ἐκ τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου γνωστὴ εἶναι ἡ συμβατικὴ σχέσις τῆς ἑταιρείας, ἧς ἡ μελέτη ἀνήκει εἰς τὸ Ἀστικὸν δίκαιον.

Μετὰ τὴν ρωμαϊκὴν πτῶσιν καὶ περὶ τὴν ἔξοδον μᾶλλον τοῦ μεσαίωνος ἄρχονται ν' ἀναφαίνωνται αἱ πρῶται συναλλακτικαὶ μορφαί, αἵτινες ὡδήγησαν εἰς τὴν μόρφωσιν τῶν γνωστῶν ἑταιρικῶν τύπων τῶν συγχρόνων ἑταιρειῶν. Πρώτη πάλιν ἀναφαίνεται ἡ σχέσις ἥτις παρουσιάζει ἀναλογίας πρὸς τὴν ἑτερόρρυθμον ἑταιρείαν, καὶ ἐν μὲν ταῖς γερμανικαῖς χώραις φέρει τὴν ὀνομασίαν τῆς ἑταιρείας ἐπ' εὐκαιρίᾳ (Lelegenheitsgesellschaft), ἐνῷ εἰς τὰς λατινικὰς χώρας χαρακτηρίζεται ὡς «commenda». Εἰς ἀμφοτέρας, ἐμφανισθείσας εἰς τὸ διὰ ξηρᾶς ἐμπόριον κατὰ πρῶτον, ὁ κεφαλαιοῦχος παρέχει τὰ μέσα καὶ ὁ ἕτερος τὴν ἐργασίαν καὶ τὰς γνώσεις του. Οὕτω σχηματίζεται ἡ συναλλακτικὴ σχέσις.

Κατὰ δεύτερον λόγον ἐμφανίζεται ἡ πρὸς τὴν ὁμόρρυθμον ἑταιρείαν ὁδηγήσασα συναλλακτικὴ μορφή. Εἰς τὰς γερμανικὰς χώρας ἀνεπτύχθη ὡς ἑνιαῖον σύνολον ἐνωρὶς ἤδη ἡ ἐμπορικὴ ἐπιχείρησις. Θνήσκοντος τοῦ ἀρχικοῦ αὐτῆς κατόχου οἱ υἱοί του τὸν διεδέχοντο διευθύνοντες ἀπὸ κοινοῦ καὶ ὡς ὁλότης καὶ κοινότης συμφερόντων τὸ ἐμπορικὸν τοῦ κληρονομηθέντος κατάστημα, ἐκ τῆς κοινότητος δὲ ταύτης διεπλάσθη ἀργότερον ἡ μορφὴ τῆς ὁμορρύθμου ἑταιρείας, ἥτις ἐκ τούτου ἕλκει τὴν καταγωγήν της ἐκ τοῦ οἰκογενειακοῦ δικαίου. Ἀποτέλεσμα τῆς στενῆς οἰκογενειακῆς σχέσεως ὑπῆρξε δηλονότι καὶ ἡ ἀπεριόριστος εὐθύνη τῶν συνεταίρων καὶ ἀπέναντι τρίτων δημοσιότης τῆς σχέσεως, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν commenda, ἥτις εἶναι ἐσωτερικῆς, μεταξὺ τῶν συναλλασσομένων, φύσεως.

Κατὰ τρίτον καὶ τελευταῖον λόγον, πολὺ ἀργότερον καὶ ὀλίγον πρὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἀναφαίνεται ἡ ἀνώνυμος κεφαλαιοκρατικὴ μορφὴ τῆς ἑταιρείας, ἀναγνωρισθεῖσα ἐπισήμως τὸ πρῶτον διὰ τοῦ code de commerce.

Εἴδη καὶ γνωρίσματα τῶν ἑταιρειῶν. Ἡ ἐν ἰσχύϊ ἑλληνικὴ νομοθεσία ἀναγνωρίζει ἐν τῷ ἐμπορικῷ νόμῳ τέσσαρα εἴδη ἑταιρειῶν: τὴν ὁμόρρυθμον, τὴν ἑτερόρρυθμον, τὴν ἀνώνυμον καὶ τὴν συμμετοχικὴν ἢ μετοχικήν, ὡς ἀποκαλεῖ ταύτην ὁ Ἐ. Ν. Διὰ νεωτέρων νόμων ἄχρι τοῦδε οὐδεμία ἄλλη μορφὴ ἑταιρείας προσετέθη εἰς τὰς ὡς ἄνω ὑπαρχούσας, μολονότι ὑπεστηρίχθη ὑπὸ νεωτέρων συγγραφέων (*Ἀναστασιάδης*, Ἐγχειρ. Ἐμπ. Δικ. ἔκδ. Γ' τ. Α' σελ. 113) ὅτι οἱ συνεταιρισμοὶ τοῦ νόμου 602 εἶναι ἐμπορικαὶ ἑταιρεῖαι, ἡ γνώμη ὅμως αὕτη δὲν ἔτυχεν ἄχρι τοῦδε ἀποδοχῆς ἐν τῇ πρακτικῇ. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω εἰδῶν ἑταιρειῶν ὅμως αἱ νεώτεραι νομοθεσίαι γνωρίζουν καὶ ἄλλας λαβούσας μεγάλην ἀνάπτυξιν λόγῳ τῶν εἰδικῶν συνθηκῶν καὶ περιστάσεων τὰς ὁποίας ζητοῦν νὰ ἐξυπηρετήσουν. Οὕτω μεγίστης σημασίας εἶναι ἀλλαχοῦ αἱ ἑταιρεῖαι περιωρισμένης εὐθύνης (sociétés à responsabilité limitée, Gesellschaften mit beschränkter Haftung), περὶ εἰσαγωγῆς τῶν ὁποίων πλειστάκις ἄχρι τοῦδε καὶ παρ' ἡμῖν ἐγένετο λόγος, ὡς ἐπίσης καὶ αἱ κατὰ μετοχὰς ἑτερόρρυθμοι ἑταιρεῖαι τοῦ γερμανικοῦ καὶ γαλλικοῦ ἰδίᾳ δικαίου. Ἀντιθέτως δὲν θεωρεῖται, ὡς παρ' ἡμῖν, ἐμπορικὴ ἑταιρεία ἡ συμμετοχική, ἕνεκα λόγων ἀναγομένων εἰς τὸ εἶδος καὶ τὸ σύστημα τοῦ νόμου, ὅπερ ἀκολουθεῖται (οὕτω π. χ. ἐν τῷ γερμανικῷ δικαίῳ). Ἐνταῦθα θὰ ἀναπτυχθοῦν γενικὰ γνωρίσματα, κοινὰ εἰς ὅλας τὰς ἑταιρείας, κατωτέρω δὲ γενήσεται περὶ ἑκάστης τῶν ἑταιρειῶν εἰδικῶς λόγος καὶ περὶ τῶν μὴ ἐν τῷ ἐμπορικῷ νόμῳ περιλαμβανομένων.

Ἀδιαφόρως τῆς ὡς ἄνω κατ' ἰδιαίτερους τύπους διαιρέσεως τῶν ἑταιρειῶν οὐσιαστικῶς διαιροῦνται αὗται εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας: εἰς τὰς ἑταιρείας μὲ προσωπικὴν συμμετοχὴν καὶ τὰς ἑταιρείας μὲ ἀπρόσωπον ἢ κεφαλαιοκρατικὴν συμμετοχήν. Οἱ ὡς ἄνω διάφοροι πρὸς ἀλλήλους καὶ ὑπὸ διαφορετικοὺς κανόνας τιθέμενοι τύποι ἐν τῷ νόμῳ εἶναι συγγενεῖς πρὸς ἀλλήλους καὶ παρουσιάζουν πλείστας ὅσας ὁμοιότητας. Οὕτως αἱ ὁμόρρυθμοι, ἑτερόρρυθμοι καὶ συμμετοχικαὶ ἑταιρεῖαι κατατάσσονται ἅπασαι εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν προσωπικῶν ἑταιρειῶν, ἐνῷ ἐν τῷ ἡμετέρῳ δικαίῳ μόνον τύπον κεφαλαιοκρατικῆς συμμετοχῆς ἔχομεν τὴν ἀνώνυμον. Ἡ ὡς ἄνω διαφορὰ παίζει μέγιστον ρόλον ἐν τῇ ὅλῃ ἐξετάσει τοῦ ἑταιρικοῦ θεσμοῦ, εἶναι δ' ἀπαραίτητος πρὸς κατανόησιν καὶ ἀκριβῆ ἐφαρμογὴν τῶν διατάξεων τοῦ νόμου, ἐνῷ ἐξ ἄλλου βοηθεῖ τὰ μέγιστα τοὺς ἀσχολουμένους περὶ τὴν μελέτην τῆς οἰκονομίας, διότι καθορίζει σαφῶς τὸ ἔδαφος ἐνεργείας κάθε ἑταιρείας.

Ἡ ἀνωτέρω διάταξις μεταξὺ προσωπικῶν καὶ κεφαλαιοκρατικῶν ἑταιρειῶν σαφηνίζεται ἤδη ἐκ τῆς γραμματικῆς ἐννοίας τῶν χρησιμοποιουμένων λέξεων. *Προσωπικαὶ* μὲν ἑταιρεῖαι εἶναι κατὰ τὴν γραμματικὴν τοῦ ὅρου ἔννοιαν αἱ ἑταιρεῖαι ἐκεῖναι, ἔνθα οἱ συμμετέχοντες λαμβάνουν προσωπικῶς μέρος, συμβάλλονται δηλονότι προσωπικῶς, εὐθυνόμενοι διὰ τῆς περιουσιακῆς αὐτῶν προσωπικότητος ἀπ' εὐθείας, ἀδιάφορον ἂν ἡ εὐθύνη εἶναι ἀπεριόριστος (ὅπως παρὰ τῷ ὁμορρύθμῳ ἑταίρῳ) ἢ εἶναι ἀριθμητικῶς περιωρισμένη (ὅπως παρὰ τῷ ἑτερορρύθμῳ), ἐνῷ *ἀπρόσωποι* ἑταιρεῖαι ἢ *κεφαλαιοκρατικαὶ* εἶναι ἐκεῖναι, ἔνθα τὴν συμμετοχὴν ἀποτελεῖ ὡρισμένον μέρος κεφαλαίου καὶ ἔνθα ἡ προσωπικότης τοῦ ἑταίρου δὲν ἔρχεται εἰς ἀπευθεῖαν ἐπαφὴν πρὸς τοὺς τρίτους, ἀλλ' ὑφίσταται μόνον ἰδιαιτέρα νομικὴ ὑποχρέωσις πρὸς καταβολὴν τῆς εἰσφορᾶς ἀπέναντι τῆς ἑταιρείας. Εἰς τὰς πρώτου εἴδους ἑταιρείας ἡ συμμετοχὴ τῶν ἀτόμων διὰ τῆς περιουσιακῆς αὐτῶν προσωπικότητος κατ' ἀνάγκην ἐπιφέρει καὶ τὴν ἐν τῇ ἐπιδιώξει τοῦ ἑταιρικοῦ σκοποῦ ἀνάμιξιν καὶ τῆς προσωπικῆς ἐργασίας τοῦ ἀτόμου καὶ ὡς ἐκ τούτου αἱ προσωπικαὶ ἑταιρεῖαι δύνανται νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς αἱ ἑνώσεις ἐκεῖναι, αἵτινες ἐπιδιώκουν σκοποὺς ἴσους πρὸς τὴν συνισταμένην τῶν ἀτομικῶν προσπαθειῶν τῶν συμμετεχόντων προσώπων, εἴτε ὁλικὴ εἴτε μερικὴ εἶναι αὕτη, ἐνῷ ἀντιθέτως εἰς τὰς ἀπροσώπους ἢ κεφαλαιοκρατικὰς ἑνώσεις ἡ ἀτομικὴ συμβολὴ τοῦ ἀτόμου δὲν παίζει κανένα ρόλον ἀπολύτως, ὁ δ' ἑταιρικὸς σκοπὸς ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς κοινῆς ἐνεργείας καὶ ἐκ τῆς δυνάμεως τοῦ δημιουργηθέντος ἐκ τῆς καταβολῆς τῶν κεφαλαίων ἑταιρικοῦ ὀργανισμοῦ.

Οὕτως ἐμφανίζεται ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο κυριωτέρων εἰδῶν ἑταιρειῶν, ἐν τῇ ὅλως συγχρόνῳ οἰκονομικῇ αὐτῶν ἐμφανίσει. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι ἐὰν αὕτη εἶναι ἡ οὐσιαστικὴ διαφορὰ τῶν δύο ἑταιρικῶν τύπων, οὕτως ἐμφανίζεται καὶ εἰς τὰς διαφόρους νομοθεσίας, δὲν σημαίνει δ' ἐπίσης ἐξ ἄλλου ὅτι οὐσιαστικῶς οὕτω καὶ ἐφαρμόζεται ἐν τῇ πρακτικῇ. Ἐὰν ἡ ἀνωτέρω διαφορὰ ὑφίστατο πάντοτε καὶ ἐν τῇ πραγματικότητι καὶ ἐὰν αἱ ἐν ἰσχύϊ νομοθεσίαι τὴν ἀπεδέχοντο οὕτω, τότε ἡ πρακτικὴ ἐφαρμογὴ τοῦ δικαίου θὰ ἦτο προκειμένου περὶ ἑταιρειῶν ἰδεώδης. Ἐν τῇ πραγματικότητι ὅμως πλεῖστοι παράγοντες στρεβλώνουν τὴν ἀνωτέρω εἰκόνα καὶ καθιστοῦν ἐκ τοῦ λόγου τούτου δυσχερεστάτην τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ δικαίου καὶ τὴν κατανόησιν τῶν οἰκονομικῶν προβλημάτων, ἅτινα ἐκ τῆς πρακτικῆς τῶν ἐμπορικῶν ἑταιρειῶν παρουσιάζονται.

Κατὰ πρῶτον μὲν καὶ κύριον λόγον εἰς τὴν δυσχέρανσιν τῆς καταστάσεως συντελεῖ ἡ κειμένη νομοθεσία. Εἰς ὅλας τὰς χώρας, ἔνθα ἡ νομοθεσία εἶναι ἀρχαιοτέρα τοῦ 1850 καὶ ἰδίᾳ εἰς τὰς νομοθεσίας ἐκείνας, αἵτινες εἶναι ἐμπνευσμέναι ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ἐμπορικοῦ κώδικος, ἡ μεταξὺ ἀπροσώπων καὶ προσωπικῶν ἑταιρειῶν διαφορὰ εἶναι σχεδὸν ἀνύπαρκτος. Τοῦτο διότι, ὡς καὶ ἀνωτέρω καθωρίσθη, ὁ ἐμπορικὸς γαλλικὸς κῶδιξ ὑπῆρξεν ἡ πρώτη νομοθεσία, ἥτις ἐπραγματεύθη, ἀναγνωρίσασα ἐπισήμως τὸν νεαρὸν τότε ἑταιρικὸν θεσμὸν τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας. Ἦτο ἐκ τούτου ἑπόμενον ἡ πρώτη ἐν διατάξεσιν νόμου διατύπωσις τῶν γνωρισμάτων θεσμοῦ προωρισμένου νὰ ὑποστῇ τοιαύτην ἐξέλιξιν, ἀγνώστου δὲ ἀκόμη κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐν τοῖς πλείστοις, νὰ παρουσιάσῃ ὅλα τὰ μειονεκτήματα, ἅτινα ἠδύναντο οἱ ὡς ἄνω παράγοντες νὰ προκαλέσουν. Οὕτως ἡ ρύθμισις τοῦ ἐμπορικοῦ κώδικος καὶ κατὰ συνέπειαν τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου εἶναι πλημμελεστάτη καὶ πολὺ ὀλίγα, ἀσαφῶς διατυπωμένα, ἐκ τῶν γνωρισμάτων τῆς ἀπροσώπου ἑταιρικῆς μορφῆς περιέχει. Νεώτεροι νόμοι ἐπεχείρησαν παντοῦ, ὅπως καὶ παρ' ἡμῖν (ν. 2190), νὰ ἄρουν τὰ ἐκ τῆς ἐλλείψεως τῶν νόμων μειονεκτήματα, πλὴν ὅμως ἡ τακτικὴ αὕτη ἐπέτυχεν ἐκεῖ, ἔνθα ἡ νεωτέρα αὕτη μετατροπὴ ἀπετέλεσε ἀφορμὴν μεταρρυθμίσεως ὁλοκλήρου τῆς ἑταιρικῆς νομοθεσίας ἐπὶ βάσει τοῦ νεωτέρου πνεύματος· ἐκεῖ ὅμως ὅπου ἐπεζητήθη μερικὴ μόνον συμπλήρωσις τῶν ἤδη ἰσχυόντων, τὰ ἀποτελέσματα κάθε ἄλλο παρὰ ἱκανοποιητικὰ ὑπῆρξαν (οὕτω π. χ. παρ' ἡμῖν). Προτιμητέαι κατ' ἀκολουθίαν εἶναι ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο αἱ νεώτεραι νομοθεσίαι, αἵτινες ἐπὶ συγχρόνων βάσεων διαπραγματεύονται ὁλόκληρον τὸν ἑταιρικὸν θεσμὸν (ἰταλική, γερμανική).

Ἐκτὸς τοῦ ἐκ τῶν νόμων μειονεκτήματος σπουδαῖον ρόλον παίζει ἐπίσης καὶ ἡ ἐν τῇ πρακτικῇ λαμβάνουσα χώραν παράβασις τῆς ὡς ἄνω διαφορᾶς τῶν ὁρίων τῆς ἀπροσώπου καὶ τῆς προσωπικῆς ἑταιρικῆς ἑνώσεως. Οὕτω π. χ. φαινόμενον, παρατηρούμενον ἐσχάτως συνηθέστατα παρ' ἡμῖν, ἡ πρακτικὴ προτιμᾷ ἀντὶ τῆς ἑταιρικῆς μορφῆς, ἥτις προσαρμόζεται καὶ ἐπιβάλλεται εἰς περίστασίν τινα, ἑτέραν τοιαύτην μὴ χρησιμεύουσαν παρὰ πῶς νὰ ἀποκρύψῃ τὴν πραγματικῶς ὑφισταμένην ἑταιρικὴν ἕνωσιν, ἐπὶ σκοπῷ προσπορισμοῦ τῶν ἐκ τοῦ τύπου οὗτινος ἐγένετο χρῆσις ὠφελειῶν. Οὕτω γίνεται χρῆσις παρ' ἡμῖν τῆς μορφῆς τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας πρὸς κάλυψιν περιπτώσεως ἔνθα ἐπεβάλλετο ἀνώνυμος, διὰ τὴν ἀποφυγὴν φορολογικῶν ὑποχρεώσεων καὶ διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ στοιχείου τῆς περιωρισμένης εὐθύνης, ὅπερ ὑπάρχει παρὰ τῇ ἀνωνύμῳ. Καὶ τὸ γεγονὸς τοῦτο συντελεῖ κατὰ ταῦτα εἰς τὴν σύγχυσιν τῆς ὑφισταμένης οἰκονομικῆς διαφορᾶς μεταξὺ προσωπικῶν καὶ ἀπροσώπων ἑταιρικῶν ἑνώσεων, δυσχεραίνουσα καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν νόμων καὶ τὴν οἰκονομικὴν ἐκτίμησιν τῆς καταστάσεως· οἱαδήποτε ἀσφαλὴς κρίσις ὅμως πρέπει νὰ τὴν ἔχῃ πάντοτε ὑπ' ὄψιν καὶ νὰ τὴν χρησιμοποιῇ ὡς ἀφετηρίαν.

Νομικὴ προσωπικότης τῶν ἑταιρειῶν. Ἐκ τῶν διακριτικῶν στοιχείων τῶν ἑταιρικῶν ἑνώσεων τοῦ συγχρόνου δικαίου εἶναι καὶ ἡ ὕπαρξις ἢ μὴ προσωπικότητος νομικῆς παρ' αὐταῖς. Τὸ στοιχεῖον τῆς προσωπικότητος δέον κατὰ πρῶτον νὰ προκύπτῃ ἐκ τοῦ νόμου. Οἱ νεώτεροι νόμοι εἶναι καὶ ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ, ὡς εἰκός, πληρέστεροι καὶ καλύτεροι τῶν παλαιοτέρων. Ὅπως καὶ ἡ μεταξὺ ἀπροσώπου καὶ προσωπικοῦ ἑταιρικοῦ τύπου διαφορὰ προϊόντος τοῦ χρόνου διεμορφώθη, οὕτω καὶ τὸ ζήτημα τῆς προσωπικότητος εἶναι ζήτημα ὅπερ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἔλαβε τὴν σημερινὴν αὐτοῦ σημασίαν. Τὰ ἐκ τῆς προσωπικότητος ζητήματα ὅμως εἶναι μόνον νομικά, ἀφορῶντα τὴν ἐν ταῖς συναλλαγαῖς δρᾶσιν τῶν ἑταιρειῶν καὶ τὴν ἐκπροσώπησίν των ἰδίᾳ καὶ δὲν κέκτηνται γενικωτέραν τινὰ σημασίαν. Ἱστορικῶς τὸ πρᾶγμα ἔλαβε τὴν ἀκόλουθον ἐξέλιξιν.

Ἡ νομικὴ προσωπικότης, γεννηθεῖσα καὶ ἀναπτυχθεῖσα ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ δικαίῳ, μετεδόθη καὶ ἐκαλλιεργήθη μετέπειτα ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τῶν ρωμαϊστῶν τοῦ Γερμανικοῦ δικαίου. Ἀρχομένης τῆς νομικῆς καὶ πραγματικῆς ἀναπτύξεως τῶν ἑταιρειῶν, λόγος περὶ νομικῆς αὐτῶν προσωπικότητος δὲν ἐγένετο. Οὔτε ἡ commenda, οὔτε ἡ πρόγονος τῆς ὁμορρύθμου ἑταιρείας εἶχον ἀνάγκην τοῦ θεσμοῦ τῆς νομικῆς προσωπικότητος, ὅπως ἀναπτυχθοῦν καὶ εὐδοκιμήσουν. Τὸ ζήτημα τῆς νομικῆς προσωπικότητος τῶν ἑταιρειῶν τίθεται κατ' οὐσίαν ἀπὸ τῆς ἀναπτύξεως τῆς κεφαλαιοκρατικῆς ἑταιρικῆς ἑνώσεως. Ἔκτοτε διὰ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς προσωπικότητος τῶν ἑταίρων ἀπὸ τῆς ἑταιρικῆς ἐμφανίσεως γεννᾶται τὸ ζήτημα εἰς ποῖον ἀνήκει ἡ ἑταιρικὴ περιουσία καὶ ἐν γένει ὁ ἑταιρικὸς ὀργανισμός. Τοιαύτη ἀνάγκη δὲν ὑφίστατο πρίν, ἐκ τοῦ λόγου ὅτι ἡ προσωπικότης τῶν ἑταί-

Digitized by Google

ρων καὶ ἡ φανερὰ συμμετοχὴ αὐτῶν ἐν τῇ ἐπιδιώξει τοῦ σκοποῦ τῆς ἑταιρείας εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ καθίστανται οὗτοι ἀπ' εὐθείας φορεῖς τῶν δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων τῶν ἐκ τῆς ἑταιρείας κοινῶν καὶ νὰ μὴ ἐξετάζεται οὕτως ἡ ὕπαρξις ἢ μὴ ἰδίου προσώπου τῆς ἑταιρείας. Τοῦτο ὅμως ἦτο ἀδύνατον εἰς τὴν ἀνώνυμον ἑταιρείαν, ἡ δὲ ἀδυναμία αὕτη καθίστατο, προϊούσης τῆς ἐπὶ τὸ ἀπρόσωπον ἐξελίξεως αὐτῆς, πλειότερον ἐμφανής. Ἡ πρακτικὴ καὶ ἡ ἐπιστήμη ἀνεγνώρισαν ἔκτοτε πρῶται τὴν νομικὴν προσωπικότητα τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας, ἤτοι τὴν νομικὴν προσωπικότητα τοῦ ἀπροσώπου ἑταιρικοῦ τύπου. Ἄλλως ἐτίθετο τὸ ζήτημα προκειμένου περὶ τῶν προσωπικῶν ἑταιρειῶν. Ἐδημιουργήθησαν δύο τάσεις: ἡ μία μὲν ἐξ αὐτῶν στηριζομένη ἐπὶ λόγων σκοπιμότητος ἐζήτησε ν' ἀναγνωρισθῇ ἡ νομικὴ προσωπικότης καὶ τῶν προσωπικῶν ἑταιρειῶν, ἡ δ' ἑτέρα μερὶς τῆς ἐπιστήμης ἀπεφάνθη ὅτι τοιαύτη ἀνάγκη δὲν ὑπῆρχε. Τὴν ἀρχὴν τῆς σκοπιμότητος ἠκολούθησεν ἡ γαλλικὴ ἐπιστήμη τοῦ code de commerce καὶ ἡ γαλλικὴ νομολογία, ἐνῷ ἀντιθέτως ἐν Γερμανίᾳ μετὰ ἀμφιταλαντεύσεις πολλὰς ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἰσχύος τοῦ γενικοῦ γερμανικοῦ ἐμπορικοῦ κώδικος τοῦ 1871 ἠκολούθησαν ἕνεκα ἱστορικῆς συνεπείας πρὸς τὴν ἀρχαίαν γερμανικὴν ἑταιρείαν τοῦ Οἰκογενειακοῦ δικαίου τὴν ἀρχὴν περὶ μὴ ἀναγνωρίσεως νομικῆς προσωπικότητος εἰς τὰς προσωπικὰς ἑταιρείας, διατυπωθεῖσαν τελικῶς ἐν τῷ κώδικι τοῦ 1897. Αἱ πλεῖσται νομοθεσίαι ὅμως καὶ αἱ ἀκολουθοῦσαι ἀκόμη τὸ γερμανικὸν σύστημα τοῦ κώδικος τοῦ 1897 ἀναγνωρίζουν πλήρη νομικὴν προσωπικότητα εἰς τὰς προσωπικὰς ἑταιρείας, οὕτω δὲ καὶ παρ' ἡμῖν λόγῳ ἄλλωστε τῆς ἀκολουθήσεως τῶν ἀρχῶν τοῦ γαλλικοῦ Ἐμπορικοῦ δικαίου.

Ἡ νεωτέρα ἐπιστήμη ὅμως τείνει νὰ χειραφετηθῇ ἀπὸ τὴν περὶ νομικῆς προσωπικότητος τῶν προσωπικῶν ἑταιρειῶν ἀντίληψιν καὶ ν' ἀποδεχθῇ τὴν ἀρχὴν τῆς γερμανικῆς ἐπιστήμης περὶ τῆς μὴ ἀναγνωρίσεως προσωπικότητος εἰς τὰς ὡς ἄνω ἑταιρείας, τοῦτο δὲ συμβαίνει καὶ ἐν Γαλλίᾳ, ἥτις δύναται μετὰ βεβαιότητος νὰ θεωρηθῇ τὸ προπύργιον τῆς περὶ νομικῆς προσωπικότητος τῶν προσωπικῶν ἑταιρειῶν ἀρχῆς (οὕτως ἡ ἐργασία τοῦ Saleille καὶ παρ' ἡμῖν τοῦ Πετιμεζᾶ).

Κυρίως εἰπεῖν ἡ νομικὴ προσωπικότης δὲν εἶναι πλέον σήμερον ἀπαραίτητος πρὸς εὐόδωσιν τῆς κανονικῆς λειτουργίας τῶν προσωπικῶν ἑταιρειῶν. Αἱ νεώτεραι πρόοδοι τῆς νομικῆς ἐπιστήμης ἐν τῷ δικονομικῷ καὶ τῷ ἰδιωτικῷ ἐν γένει δικαίῳ πείθουν περὶ τοῦ γεγονότος τούτου. Βέβαιον εἶναι ὅμως, ὅτι ἡ παλαιοτέρα ἐπιστήμη, μὴ διαθέτουσα τὰ πορίσματα ταῦτα, ἐδέχθη τὴν ὕπαρξιν νομικῆς προσωπικότητος ὡς εὐχερεστέραν καὶ ἁπλουστέραν λύσιν. Νῦν ὅμως δὲν εἶναι τοῦτο πλέον ἀναγκαῖον, εἰς τρόπον ὥστε οὐδὲν κωλύει τὴν ἐπάνοδον πρὸς τὴν ἀρχικὴν ἄποψιν περὶ μὴ ὑπάρξεως προσωπικότητος τῶν προσωπικῶν ἑταιρειῶν.

Ἑταιρικὸν συνάλλαγμα. Διὰ τοῦ ἀρχαΐζοντος τούτου ὅρου ἀποδίδεται ἀκόμη καὶ σήμερον ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου ἡ σύμβασις ἱδρύσεως τῆς ἑταιρείας. Πρόκειται περὶ γενικωτέρας ἐκφράσεως, ἐν τῇ ὁποίᾳ περιέχονται ὅλα τὰ νομικὰ στοιχεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται ἡ σύμβασις ἱδρύσεως ἑταιρείας καὶ ἅπασαι αἱ λοιπαὶ προϋποθέσεις τῆς ἱδρύσεώς της.

Εἰς τὰς ἀρχαιοτέρας νομοθεσίας ἡ ἀπαντῶσα ἐλλιπὴς μορφὴ τῆς ἑταιρείας ἦτο μία συνήθης σύμβασις, συνισταμένη ὑφ' οὓς τύπους συνιστῶντο εἰς τὰ καθ' ἕκαστον δίκαια αἱ συμβάσεις. Ὁ τύπος τῆς συμβάσεως ἦτο ὅμως οὐσιαστικῶς πάντοτε ὁ ἴδιος, ἀπαιτουμένης κυρίως τῆς συναινέσεως τῶν μερῶν, ἐπερχομένης κατόπιν ταυτίσεως τῆς βουλήσεώς των. Ὁ τρόπος καθ' ὃν ἐξεδηλοῦτο ἡ βούλησις καὶ ἐπήρχετο ἡ σύναψις τῆς συμβάσεως, ὁ ἐξωτερικὸς τύπος δηλονότι, ἦσαν διάφοροι εἰς τὰς διαφόρους νομοθεσίας. Αἱ πρῶται ἑταιρεῖαι ἦσαν κατ' ἀκολουθίαν συμβάσεις. Τοῦτο διήρκεσε μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων καὶ δὴ μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τῶν πρώτων ἐμπορικῶν νομοθεσιῶν. Εἰς τὰς νεωτέρας νομοθεσίας, ὑπαρχούσης ἤδη καὶ τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας, ἐκρίθη σκόπιμον, ὅπως, πρὸς ἀσφάλειαν τῶν συναλλαγῶν ἀπὸ πάσης καταδολιεύσεως τῶν συμμετεχόντων ἑταίρων καὶ συγχρόνως πρὸς ἑδραίωσιν τῆς συναλλακτικῆς πίστεως, ἡ ἵδρυσις τῶν ἐμπορικῶν ἑταιρειῶν περιβληθῇ μὲ ὡρισμένας διατυπώσεις καθιστώσας αὐτὰς μὲν ἐμφανεῖς πρὸς τοὺς τρίτους, ἀσφαλίζουσας δὲ τὴν ἐλευθέραν διαχείρισιν τῆς περιουσίας των. Οὕτως ἐγεννήθησαν αἱ ἀρχαὶ τῆς *δημοσιότητος* καὶ τῆς *προστασίας* τῶν συναλλαγῶν, αἵτινες κυριαρχοῦν ἐν ταῖς συγχρόνοις ἐμπορικαῖς νομοθεσίαις. Μάλιστα δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι αἱ ὡς ἄνω ἀρχαὶ προεκάλεσαν τὴν δημιουργίαν τῶν συγχρόνων τύπων τῶν ἐμπορικῶν ἑταιρειῶν, περιβεβλημένων διὰ περισσοτέρων ἐγγυήσεων, χάριν τῆς ἀσφαλείας τῆς ἐμπορικῆς κινήσεως.

Εὔλογον καθίσταται, ὅτι αἱ ὡς ἄνω τροποποιητικαὶ προσθῆκαι εἰς τὴν ἁπλῆν σύμβασιν, δι' ἧς κατὰ τὴν παλαιοτέραν συνείδησιν τοῦ δικαίου συνίστατο ἡ ἑταιρεία, ἠλλοίωσαν καὶ τὸν νομικὸν χαρακτῆρα τῆς ἑταιρείας ὡς συμβάσεως, ἢ τοὐλάχιστον ἐγέννησαν ἀμφιβολίας ὡς πρὸς τὴν διατήρησιν τῆς ἀρχικῆς συμβατικῆς φύσεως τοῦ συναλλάγματος, δι' οὗ ἱδρύετο ἡ ἑταιρεία. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης γεννᾶται, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, καὶ ἡ ἔννοια τοῦ ἑταιρικοῦ συναλλάγματος ἐν τῷ ἐμπορικῷ δικαίῳ, ἥτις σημαίνει ἀκριβῶς τὸ σύνολον τῶν ἐπιβαλλομένων νομικῶν διατυπώσεων πρὸς ἵδρυσιν μιᾶς ἐμπορικῆς ἑταιρείας. Ἡ ἰδιαιτέρα νομικὴ φύσις τοῦ ἑταιρικοῦ συναλλάγματος ποικίλλει εἰς τὰς διαφόρους συγχρόνους νομοθεσίας. Εἰς τὰς παλαιοτέρας νομοθεσίας, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἄλλων ζητημάτων παρετηρήθη, τὰ πράγματα εἶναι πλέον συγκεχυμένα· εἰς τὰς νεωτέρας ἀντιθέτως τείνουν νὰ σαφηνισθοῦν, μολονότι ὡς πρὸς τὴν ἀνώνυμον ἑταιρείαν δὲν ἔχουν συμφωνήσει πάντες ἀπολύτως. Ἐν τῇ ἡμετέρᾳ νομοθεσίᾳ, περὶ ἧς γενικῶς ἤδη θὰ κάμωμεν λόγον (ἐπιφυλασσόμενοι κατωτέρω νὰ ἐξετάσωμεν τὸ θέμα εἰδικώτερον διὰ κάθε ἑταιρείαν), τὸ ἑταιρικὸν συνάλλαγμα διέπεται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὑπ' ἄρθρ. 18 τοῦ Ἐ. Ν., ὅπερ προτάσσει τὸ Ἀστικὸν δίκαιον ὡς κατὰ πρῶτον λόγον ρυθμίζον τὸ ἑταιρικὸν συνάλλαγμα, ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ θέτει τοὺς ἰδιαιτέρους ἐμπορικοὺς νόμους καὶ τελευταῖον τὰς συμφωνίας τῶν ἑταίρων. Κατὰ τὴν διάταξιν ταύτην ἅπασαι αἱ συμβάσεις ἑταιρείας, ἅστινας καθορίζει ὁ ἐμπορικὸς νόμος καὶ δὲν ἐτροποποίησαν ριζικῶς νεώτεροι νόμοι, εἶναι συμβάσεις ἑταιρείας Ἀστικοῦ δικαίου. Κατὰ τὴν ἡμετέραν νομοθεσίαν, ὡς ἐκ τούτου, ἡ βάσις τοῦ ἑταιρικοῦ συναλλάγματος, ὡς τοῦτο διεμορφώθη ἐν τῷ ἐμπορικῷ νόμῳ, εἶναι ἡ ἀρχικὴ ἑταιρικὴ σύμβασις ὑπὸ τὴν σύγχρονον μορφὴν τῆς ἀστικῆς ἑταιρείας. Αἱ διατυπώσεις τὰς ὁποίας ἐπιβάλλει ὁ ἐμπορικὸς νόμος, συμπληροῦσαι τὴν ἔννοιαν τοῦ ἑταιρικοῦ συναλλάγματος καὶ συντελοῦσαι εἰς τὴν ὁλοκλήρωσιν τῆς ἱδρύσεως τῆς ἑταιρείας, δὲν ἀλλοιώνουν τὸν νομικὸν τοῦτον χαρακτῆρα ὡς ἄλλωστε εὐρύτερον κατωτέρω γενήσεται λόγος ἐν τῇ πραγματεύσει ἑκάστης τῶν ἐμπορικῶν ἑταιρειῶν.

Αἱ καθ' ἕκαστον ἑταιρεῖαι. *Ἡ ὁμόρρυθμος ἑταιρεία.* Ὁμόρρυθμος ἑταιρεία κατὰ τὸν ἐμπορικὸν νόμον εἶναι ἐκείνη, ἐν ᾗ οἱ ἑταῖροι εὐθύνονται ἀλληλεγγύως, ἀδιαιρέτως καὶ ἀπεριορίστως διὰ τὰ ἑταιρικὰ χρέη. Ἅπαντες οἱ ἑταῖροι εὐθύνονται οὕτω, διότι, ὑπάρχοντός τινος μὲ περιωρισμένην εὐθύνην, ὑφίσταται ἑτερόρρυθμος καὶ οὐχὶ ὁμόρρυθμος ἑταιρεία.

Ἡ ὁμόρρυθμος εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν ἀντιπροσωπευτικὸς τύπος τῆς προσωπικῆς ἑταιρείας. Οἱ ἑταῖροι ἐν αὐτῇ ἀποδύονται δι' ὅλης των τῆς δυνάμεως εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ἑταιρικοῦ σκοποῦ, ἐμπορευόμενοι ἐν τῇ ἑταιρικῇ ἐπιχειρήσει καὶ δι' αὐτῆς. Διὰ μεγάλας ἐπιχειρήσεις δὲν προτιμᾶται σήμερον ἡ ὁμόρρυθμος. Ἐπενεργεῖ ἀπαγορευτικῶς τὸ στοιχεῖον τῆς ἀπεριορίστου εὐθύνης, ὅπερ προϋποθέτει μεγίστην ἐμπιστοσύνην μεταξὺ τῶν συνεταίρων, καὶ ἐξ ἄλλου ἡ δυσκαμψία τῆς διαχειρίσεως καὶ τῆς λειτουργίας της δὲν ἀσφαλίζει τὴν δέουσαν ταχύτητα ὡς πρὸς τὴν ἐνέργειαν τῶν ἀποφάσεων. Τέλος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτελέσῃ μεγάλας καὶ παρατόλμους ἐπιχειρήσεις, καθότι οἱ συνεταῖροι ὅλοι δὲν εἶναι πάντοτε σύμφωνοι καὶ διατεθειμένοι νὰ ριψοκινδυνεύσουν.

Εἰς τὰς μικρὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ καθημερινοῦ ἐμπορίου, λόγῳ τοῦ γενικοῦ αὐτῆς προσόντος νὰ συγκεντρώνῃ οἰκονομικὰς δυνάμεις μικροεπαγγελματιῶν, χαίρει ἐξαιρετικῆς ὑπολήψεως.

Ἐπωνυμία. Στοιχεῖον ἀπαραίτητον πρὸς ὕπαρξιν τῆς ὁμορρύθμου εἶναι καὶ ἡ ἐπωνυμία αὐτῆς, ὡς ὁρίζεται ἐν τῷ νόμῳ. Αὕτη εἶναι τὸ ἐμπορικὸν ὄνομα ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἐμφανίζεται ἡ ἑταιρεία εἰς τὸ κοινόν, ὀφείλει δὲ νὰ περιέχῃ ὅλα ἢ τοὐλάχιστον τινὰ τῶν ὀνομάτων τῶν ἀπεριορίστως εὐθυνομένων ἑταίρων. Ὁ ἡμέτερος νόμος δὲν ἀπαιτεῖ, ὅπως περιέχεται ἀπαραιτήτως ἐν τῇ ἑταιρικῇ ἐπωνυμίᾳ καὶ ἡ λέξις «Σια» ἐν τῇ περιπτώσει ἐκείνῃ, κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν περιλαμβάνει αὕτη ὅλα τὰ ὀνόματα τῶν συμμετεχόντων ἑταίρων, ὅπως συμβαίνει τοῦτο εἰς ἄλλας νεωτέρας νομοθεσίας (γερμανικὴ π. χ.). Ἐκ τοῦ λόγου τούτου γεννᾶται ὁ κίνδυνος συγχύσεως τῆς ἑταιρικῆς ἐπωνυμίας πρὸς τὸ ὄνομα ἢ τὰ ὀνόματα τῶν ἑταίρων.

Ὁ νόμος 184 περὶ ἐπιμελητηρίων ἐπιβάλλει τὴν πρωτοκόλλησιν τῶν ἐπωνυμιῶν τῶν ἐμπόρων καὶ ἑταιρειῶν, πρὸς ἀσφαλῆ αὐτῶν ἀπ' ἀλλήλων διάκρισιν. Περὶ σχετικῆς διαδικασίας βλ. λ. *ἐπιμελητήρια*. Κατὰ τὸ νεώτερον Ν. Δ. τῆς 28 Ἀπριλίου 1923 κατέστη δυνατὴ καὶ ἡ διατήρησις τοῦ ὀνόματος θανόντος ἑταίρου ἐν ἐπωνυμίᾳ. Κατὰ τὴν ἐκφρασθεῖσαν γνώμην τῆς ἡμετέρας νομολογίας ἡ ἐπωνυμία δὲν ἀποτελεῖ συστατικὸν στοιχεῖον τῆς ἑταιρικῆς ὑπάρξεως (Α. Π. 250/1881 καὶ Ἐφ. Πατρῶν 224/1906, Θεμ. 19/262).

Σύστασις. Ἡ ὁμόρρυθμος ἑταιρεία συνίσταται κατὰ τὸ ἄρθρ. 39 τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου δι' ἰδιωτικῶν ἐγγράφων συντασσομένων κατὰ τὰ ἄρθρ. 410 καὶ 411 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας ἢ διὰ δημοσίων ἐγγράφων. Ἡ διατύπωσις αὕτη, ἡ πρώτη χρονικῶς, διὰ τῆς ὁποίας ἱδρύεται ἡ ὁμόρρυθμος ἑταιρεία, ἀποτελεῖ τὴν πρώτην ἐμπορικοῦ δικαίου διάταξιν δημοσιότητος, ἣν ἐπιβάλλει ὁ ἐμπορικὸς νόμος. Κατὰ σειρὰν ὅμως εἶναι ἡ δευτέρα χρονικῶς πρᾶξις, δι' ἧς συντελεῖται τὸ ἑταιρικὸν συνάλλαγμα, καθότι τῆς ἐν τῷ καταστατικῷ διατυπώσεως τῶν ὅρων ἱδρύσεως τῆς ἑταιρείας προηγήθη ἢ ἐγένετο ταυτοχρόνως καὶ ἡ κατὰ τὸ Ἀστικὸν δίκαιον ἑταιρικὴ σύμβασις. Κατὰ τρίτον λόγον ἐπιβάλλει τὸ ἄρθρον 42 τοῦ Ἐ. Ν. τὴν καταστίχωσιν περιλήψεως τῶν καταστατικῶν ἐγγράφων τῶν ὁμορρύθμων ἑταιρειῶν εἰς τὸ βιβλίον τὸ ὑπὸ τοῦ γραμματέως τῶν πρωτοδικῶν τηρούμενον, ἐντὸς προθεσμίας δεκαπέντε ἡμερῶν ἀπὸ τῆς χρονολογίας τοῦ ἐγγράφου, ἀντιγραφόμενον δ' εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο τοιχοκολλᾶται καὶ παραμένει ἐκτεθειμένον ἐπὶ τρεῖς ὁλοκλήρους μῆνας εἰς τὸ ἀκροατήριον.

Αὗται κατὰ τὸν Ἐ. Ν. αἱ διατυπώσεις ἱδρύσεως τῆς ὁμορρύθμου ἑταιρείας, ἀποτελοῦσαι ἐν τῷ συνόλῳ των τὸ ἑταιρικὸν συνάλλαγμα τῆς ὁμορρύθμου.

Τὰς συνεπείας τῆς μὴ τηρήσεως τῶν ἀνωτέρω διατυπώσεων ἱδρύσεως τῆς ὁμορρύθμου ἑταιρείας κανονίζει τὸ μὲν τὸ Ἀστικὸν δίκαιον, τὸ δὲ ὁ ἐμπορικὸς νόμος. Διὰ τῶν κανόνων τοῦ Ἀστικοῦ δικαίου ρυθμίζεται πᾶσα ἔλλειψις τῆς συμβάσεως ἀστικῆς ἑταιρείας, ἥτις ὑπάρχει εἰς κάθε ἵδρυσιν ὁμορρύθμου, οὕτω π. χ. τὸ ἀσαφὲς τῆς βουλήσεως καὶ ἡ ἀκυρότης τῆς συμβάσεως· ἐνῷ ἀντιθέτως ὁ Ἐ. Ν. ρυθμίζει τὰς συνεπείας τῆς ἐλλείψεως τῶν δι' αὐτοῦ ἐπιβαλλομένων διατυπώσεων.

Ὁ Ἐ. Ν. δὲν εἶναι διόλου σαφὴς ἐν τῇ ἐκφράσει αὐτοῦ. Πραγματεύεται μόνον ἐν ἐδ. 2 τοῦ ἄρθρ. 42 τὰς συνεπείας ἀθετήσεως τῆς μὴ τηρήσεως τῶν ἐν τῷ ἄρθρῳ τούτῳ διατυπώσεων. Καθορίζει ὡς συνέπειαν τῆς ἐλλείψεως καταστιχώσεως καὶ δημοσιεύσεως τὴν ἀκυρότητα τῆς ἑταιρείας, ὡς πρὸς τοὺς συνεταίρους μόνον. Διὰ τοὺς τρίτους ἡ ἀκυρότης εἶναι δυνητική, καθότι εἶναι εἰς θέσιν, ἐὰν συμφέρῃ αὐτοῖς νὰ δεχθοῦν ὑπάρχουσαν τὴν ἑταιρείαν, καὶ ν' ἀποδείξουν ταύτην κατὰ τῶν συνεταίρων διὰ παντὸς ἀποδεικτικοῦ μέσου καὶ μαρτύρων. Ἀκυρότητα ἐπίσης συνεπάγει ἡ μὴ τήρησις τοῦ ἄρθρου 39, ὡς ἐδέχθη ἡ ἑρμηνεία, λόγῳ τῆς ἐπιτακτικῆς αὐτοῦ διατυπώσεως. Ἡ δυσχέρεια ὅμως, πρὸ τῆς ὁποίας εὑρέθη ἡ ἑρμηνεία, συνίσταται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν καθορίζονται διὰ τοῦ νόμου αἱ συνέπειαι καὶ ἡ ἔκτασις τῆς οὕτω καθοριζομένης ἀκυρότητος.

Κατὰ τὴν ἡμετέραν ἀστικὴν νομοθεσίαν, τοὐλάχιστον, τὸ ἄκυρον θεωρεῖται ὡς μὴ ὑπάρχον ἐξ ὑπαρχῆς, αἱ δὲ γενόμεναι ἐξ αἰτίας αὐτοῦ πράξεις καὶ ἐνέργειαι περιαιροῦνται. Αὕτη ἡ ἔννοια τῆς ἀκυρότητος. Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἐννοίας ταύτης ὅμως εἰς τὴν περίπτωσιν ἀκυρώσεως ἑταιρείας προσκρούει ἐπὶ ἀνυπερβλήτων δυσχερειῶν. Διότι ἐὰν ἑταιρεία τις ἐλειτούργησεν ἐφ' ἱκανὸν χρόνον καὶ ἐδημιούργησε κύκλον ὑποχρεώσεων εὐρὺν καὶ ἰδιαιτέραν ἑταιρικὴν περιουσίαν, ἡ ἐπερχομένη ἀκυρότης, καθιστῶσα αὐτὴν ἐξ ὑπαρχῆς ἄκυρον, κατ' ἀνάγκην θὰ συνεπαγάγῃ καὶ τὴν ἀκύρωσιν ὁλοκλήρου τῆς σειρᾶς τῶν δημιουργηθεισῶν συμβάσεων πρὸς τρίτους. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ὅμως θὰ ἐπήρχετο ἀναστάτωσις εἰς ὁλόκληρον κύκλον συναλλασσομένων μὲ δυσμενεστάτας δι' ὅλους συνεπείας. Ἐπιτακτικὴ πρακτικὴ ἀνάγκη ἀπαιτεῖ κατ' ἀκολουθίαν, ὅπως ἀκυρουμένης τῆς ἑταιρείας δι' οἱανδήποτε αἰτίαν ἐνεργηθῇ ἐκκαθάρισις τῶν ὑποχρεώσεων αὐτῆς κατὰ τὸν συνήθη ἐν ταῖς συναλλαγαῖς ἀκολουθούμενον τρόπον. Τὴν τακτικὴν ταύτην ἠκολούθησεν ἡ γαλλικὴ ἑρμηνεία καὶ ταύτῃ ἑπομένη καὶ ἡ ἑλληνικὴ νομολογία καὶ πρακτική. Πρὸς νομικὴν μάλιστα ἐξήγησιν τοῦ πράγματος καὶ συμβιβασμὸν τῶν πρακτικῶν ἀναγκῶν πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς ἀκυρότητος ἐγένετο ἐν Γαλλίᾳ καὶ μεμονωμένως παρ' ἡμῖν λόγος περὶ τῆς société de fait. Ἡ θεωρία αὕτη ὅμως, ἀνεπιτυχὴς καθ' ἑαυτήν, δὲν ἐπεκράτησε, μολονότι ἀριθμεῖ ἀρκετοὺς ἀκόμη ὀπαδούς. Οὐσιαστικῶς πρόκειται περὶ ἐκκαθαρίσεως τῶν ἀκύρων ἑταιρειῶν, αἵτινες κατὰ ταῦτα δὲν εἶναι ἄκυροι ἀλλὰ διαλύονται, ἀπαγορευομένης τῆς περαιτέρω λειτουργίας των λόγῳ ἐλλείψεως τῶν συστατικῶν αὐτῶν διατυπώσεων.

Ἡ ἀκύρωσις οὕτω ὁμορρύθμων ἑταιρειῶν εἶναι φαινόμενον συνηθέστατον ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πρακτικῇ, καθότι οἱ ἐνδιαφερόμενοι ἀποφεύγουν τὰς ὀχληρὰς διατυπώσεις τῆς ἱδρύσεως, μὴ ὑπολογίζοντες τὴν περίπτωσιν ἀκυρώσεως καὶ τὰς ἄλλας συνεπείας τῆς παραλείψεώς των.

Ὡς ἔνστασις ἡ ἀκυρότης προτείνεται κατὰ πᾶσαν στάσιν τῆς δίκης, ἅτε ὁρῶσα τὴν νομιμοποίησιν τοῦ διαδίκου. Οἱ συνεταῖροι δὲν δύνανται νὰ τὴν προτείνουν κατὰ τῶν τρίτων. Ἀπόφασις ἀπαγγέλλουσα ἀκυρότητα ἰσχύει ἔναντι παντός, οὐχὶ ὅμως καὶ ἡ ἀπορρίπτουσα σχετικὴν ἔνστασιν.

Πᾶσα νεωτέρα τροποποίησις τοῦ καταστατικοῦ τῆς ἑταιρείας ὑπόκειται εἰς τὰς διατυπώσεις τῆς ἱδρύσεως, ὡς ἀνωτέρω ἐξετέθησαν, καὶ τὰς σχετικὰς ἀκυρωτικὰς συνεπείας, αἵτινες ἀφοροῦσι τότε πλέον μόνον τὴν νεωτέραν ταύτην τροποποίησιν.

Λειτουργία. Ἡ λειτουργία τῆς ἑταιρείας περι-

Digitized by Google

βάνει δύο νομικῶς διακρινομένας ἀλλήλων ἐνεργείας, τὴν ἀπέναντι τρίτων ἀφ' ἑνὸς ἐκπροσώπευσιν τῆς ἑταιρείας, καὶ τὴν ἐσωτερικὴν διαχείρισιν αὐτῆς, περιλαμβάνουσαν ἁπάσας τὰς μεταξὺ τῶν συνεταίρων σχέσεις, τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις των κλπ.

Κυριωτέρα εἶναι ἡ ἀπέναντι τρίτων ἐκπροσώπησις τῆς ἑταιρείας, ἅτε περιλαμβάνουσα τὸ δικαίωμα τῆς ἐγκύρου ὑποχρεώσεως τῆς περιουσίας της καὶ ὡς ἐκ τούτου τὴν δημιουργίαν εὐθύνης τῶν συνεταίρων.

Κατὰ τὴν εἰς τὰ καταστατικὰ ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν διορίζεται διαχειριστὴς τῆς ἑταιρείας, ἀναλαμβάνων τὴν ὡς ἄνω ἐξουσίαν τῆς ἐκπροσωπήσεως ἀπέναντι τῶν τρίτων. Ὁ διαχειριστὴς δύναται νὰ εἶναι συνεταῖρος ἢ οὔ. Συνήθως εἰς τὰς ὁμορρύθμους ἑταιρείας, δεδομένου ὅτι οἱ ἴδιοι οἱ συνεταῖροι εἶναι ἔμποροι καὶ ὡς ἐκ τούτου γνῶσται τοῦ κλάδου ὃν ἐκμεταλλεύονται, δὲν συμβαίνει νὰ διορισθῇ ξένον πρὸς τὴν ἑταιρείαν πρόσωπον ὡς διαχειριστής, ὅπερ ἄλλωστε θὰ ἐνέβαλλε τοὺς συνεταίρους εἰς σκέψεις καὶ διαρκεῖς ἀνησυχίας λόγῳ τῆς εὐθύνης των. Κατὰ κανόνα ἑπομένως τὴν διαχείρισιν ἀναλαμβάνουν οἱ ἴδιοι οἱ συνεταῖροι, καὶ ὅταν ἔχουν ἀποκλεισθῇ ταύτης τινές, φροντίζουν νὰ διαφυλάξουν ἰσχυρὰ δικαιώματα ἐλέγχου τῆς διαχειρίσεως. Ἐπιβάλλονται ἐξ ἄλλου καὶ ὑπὸ τοῦ καταστατικοῦ δεσμεύσεις ἐξωτερικῶς ἰσχυραί, ὡς τὸ νὰ ζητῆται ἡ συγκατάθεσις τῶν ἀποκλειομένων τῆς διαχειρίσεως ἑταίρων δι' ὡρισμένας πράξεις κλπ.

Ὁ διαχειριστὴς διορίζεται εἴτε διὰ τοῦ καταστατικοῦ εἴτε καὶ δι' ἁπλῆς τῶν ἑταίρων ἀποφάσεως. Τὸ πρῶτον εἶναι τὸ συνηθέστατον, καθότι αἱ τράπεζαι καὶ ἐν γένει πᾶν πιστωτικὸν ἵδρυμα συναλλάσσονται μόνον πρὸς διαχειριστὰς διὰ καταστατικῶν διωρισμένους.

Ὁ διὰ καταστατικοῦ διοριζόμενος διαχειριστὴς παύεται δι' ὁμοφώνου τῶν ἑταίρων συμφωνίας, ἄλλως ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἀποφαίνεται τὸ δικαστήριον. Μὴ διορισθέντος διαχειριστοῦ, ἅπαντες οἱ ἑταῖροι κέκτηνται τὸ δικαίωμα διαχειρίσεως καὶ ἐκπροσωπήσεως τῆς ἑταιρείας.

Ἡ ἔκτασις τῆς ἐξουσίας τοῦ διαχειριστοῦ δὲν ὁρίζεται ἐν τῷ νόμῳ, ὡς ἀλλαχοῦ προβλέπεται. Τὰ ὅριά της ὁρίζονται συνήθως ἐν τῷ καταστατικῷ. Πάντως, ἐπειδὴ εἶναι δυσχερέστατον νὰ προβλεφθῇ τὸ τοιοῦτον ἐν τῷ ἐγγράφῳ τοῦ καταστατικοῦ ἢ ἐν τῷ ἐγγράφῳ τοῦ διορισμοῦ τοῦ διαχειριστοῦ, ἀνεπτύχθη ἐν τῇ πρακτικῇ ὁ κανών, κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ ἐξουσία αὐτοῦ ἐξικνεῖται μέχρι τοῦ σημείου, καθ' ὃ ἀπαιτεῖ τοῦτο ὁ σκοπὸς καὶ ἡ πραγματικὴ διαχείρισις τῆς ἑταιρείας. Δὲν τῷ ἀνεγνωρίσθη τὸ δικαίωμα τῆς ὑποθηκεύσεως καὶ ἐκποιήσεως ἀκινήτων, κατὰ τὴν πλειονότητα τῶν ἰσχυουσῶν γνωμῶν, ὡς ἐπίσης δὲν δύναται νὰ ὑποκαταστήσῃ ἑαυτὸν μονίμως δι' ἄλλου, δικαιούμενος μόνον δι' εἰδικὰς ὑποθέσεις καὶ ἐντολὰς νὰ ἐνεργήσῃ δι ἀντιπροσώπου. Ὑπαρχόντων πλειόνων διαχειριστῶν, ἐὰν δὲν ἔχῃ ὁρισθῇ ὅτι ὀφείλουν νὰ ἐνεργοῦν ἀπὸ κοινοῦ καὶ ἐκ συμφώνου, τεκμαίρεται ὅτι κέκτηνται αὐτοτελὲς καὶ πλῆρες ἕκαστος τὸ τῆς διαχειρίσεως δικαίωμα. Ἡ εὐθύνη τῶν διαχειριστῶν ἐξικνεῖται μέχρις ἐλαφρᾶς ἀμελείας.

Τὰ δικαιώματα τῶν συνεταίρων, ὅταν ὑπάρχῃ διαχειριστής, περιορίζονται εἰς τὸν ἔλεγχον τῆς διαχειρίσεώς του, τὴν παροχὴν πρὸς αὐτὸν συμβουλῶν καὶ τὸ δικαίωμα νὰ τὸν καλέσουν εἰς λογοδοσίαν. Δικαιοῦνται νὰ λάβωσι μέρος εἰς τὴν διαχείρισιν ἀπ' εὐθείας ἐπιλύοντες ζητήματα διαχειρίσεως τῆς ἑταιρείας, ὅταν πρόκειται νὰ ληφθῇ ἀπόφασις ἐπὶ θεμάτων κειμένων ἐκτὸς τοῦ κύκλου τῆς διαχειριστικῆς ἐξουσίας τοῦ διαχειριστοῦ, ἅτινα ἁρμοδίως ἐπιλύει ἡ ὁλότης τῶν συνεταίρων, ὡς ἀποτελοῦσα τὸ ἀνώτατον διαχειριστικὸν ὄργανον τῆς ἑταιρείας.

Αἱ ἐσωτερικαὶ μεταξὺ τῶν συνεταίρων σχέσεις κανονίζονται ἐπίσης παρὰ τοῦ καταστατικοῦ. Εἰς τὰς σχέσεις ταύτας ἀνήκει κατὰ κυριώτερον λόγον ὁ κανονισμὸς τῆς μεταξὺ τῶν ἑταίρων διανομῆς τῶν κερδῶν, αἱ ἐν περιπτώσει ἀπωλειῶν καὶ ζημιῶν μέθοδοι ἀναπληρώσεώς των καὶ ἡ ἐκ τούτων ἰδιαιτέρα εὐθύνη τῶν ἑταίρων, ὡς ἐπίσης καὶ ὁ τρόπος καθ' ὃν δικαιοῦται ἕκαστος καὶ ὑποχρεοῦται συνάμα νὰ συμβάλλῃ εἰς τὴν εὐόδωσιν τοῦ ἑταιρικοῦ σκοποῦ.

Τὸ δίκαιον, μολονότι ὁ ἐμπορικὸς νόμος οὐδὲν ἀναφέρει, γνωρίζει ὅρια, ἐντεῦθεν τῶν ὁποίων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ περιορισθοῦν τὰ ἐν τῇ ἑταιρείᾳ δικαιώματα τῶν συνεταίρων. Τὰ ὅρια ταῦτα δὲν ἔχει καθορίσει ἡ ἡμετέρα τοὐλάχιστον πρακτική, συνίστανται ὅμως εἰς τὸ ὅτι εἶναι νομικῶς ἀθέμιτος ὁ ἀποκλεισμὸς τοῦ εἰς ὁλόκληρον εὐθυνομένου συνεταίρου κάθε δικαιώματος ἀναμίξεώς του εἰς τὰ ἑταιρικὰ πράγματα, καὶ εἰς τὴν ἄρνησιν αὐτῷ δικαιώματος νὰ λαμβάνῃ γνῶσιν τῆς πορείας τῶν ἐργασιῶν τῆς ἑταιρείας.

Εὐθύνη τῶν συνεταίρων. Τὸ δυσχερέστερον ζήτημα ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἑταιρικῆς μορφῆς ὁμορρύθμου ἑταιρείας εἶναι τὸ τῆς εὐθύνης τῶν ἑταίρων διὰ τὰ χρέη, ἅτινα συνήφθησαν ἐν ὀνόματι καὶ διὰ λογαριασμόν της. Κατὰ τὴν ρητὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρου 22 Ἐ. Ν. οἱ συνεταῖροι εὐθύνονται ἀλληλεγγύως καὶ ἀπεριορίστως διὰ τὰ δι' ἑταιρικῆς ἐπωνυμίας καὶ ὑφ' ἑνὸς συνεταίρου μόνον συναφθέντα χρέη. Ἐγεννήθη ἐν τῇ πρακτικῇ τὸ ζήτημα ἂν ἡ εὐθύνη αὕτη εἶναι εὐθεῖα ἢ ἐπιβοηθητική, ἐὰν δηλονότι ὁ δανειστὴς ὀφείλῃ νὰ ἐπιχειρήσῃ πρῶτον τὴν ἀπὸ τῆς ἑταιρείας ἱκανοποίησίν του καὶ ἐν ἀποτυχίᾳ νὰ στραφῇ κατὰ τοῦ συνεταίρου. Δύο γνῶμαι ὑπεστηρίχθησαν, ἡ ἀρνητικὴ τῆς δυνατότητος ταύτης, ἐκ τοῦ λόγου ὅτι ἡ εὐθεῖα εὐθύνη δὲν συμβιβάζεται πρὸς τὴν ἐκδοχὴν ὅτι ἡ ἑταιρεία εἶναι νομικὸν πρόσωπον, καὶ ἡ καταφατική, ἥτις ἐκ πρακτικῶν λόγων ἀναγνωρίζει τὸ ἀνωτέρω δικαίωμα τῆς εὐθείας ἀγωγῆς κατὰ τῶν συνεταίρων. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα τῆς δευτέρας ἐκδοχῆς ἀπεφάνθησαν ἄχρι τοῦδε ἐπανειλημμένως τὰ ἡμέτερα δικαστήρια. Διακοπὴ τῆς παραγραφῆς ὡς πρὸς ἕνα τῶν συνεταίρων ἐνεργεῖ καὶ κατὰ τῶν λοιπῶν.

Ὡς πρὸς τὴν ἔκτασιν αὐτῆς ἡ εὐθύνη ἐξικνεῖται εἰς πάντα τὰ χρέη ἐκεῖνα, ἅτινα ὑπὸ τοῦ διαχειριστοῦ, ἐν τῇ ἐκπροσωπήσει τῆς ἑταιρείας, διὰ λογαριασμόν της καὶ ἐν τῇ ἐμμέσῳ ἢ ἀμέσῳ ἐπιδιώξει τοῦ σκοποῦ της συνήφθησαν. Δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὅτι διὰ πᾶν ἀπολύτως χρέος συναπτόμενον ὑπὸ τὸ κάλυμμα τῆς ἑταιρικῆς ἐπωνυμίας, καὶ ἂν ἔτι ὑποκρύπτεται δόλος, δύναται νὰ χωρήσῃ εὐθύνη τοῦ ἑταίρου, διότι τοῦτο ἵσταται τελείως ἐκτὸς τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς ἐννοίας τοῦ νόμου. Ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὡς ἄνω πνεῦμα διέπεται καὶ ἡ εὐθύνη τῆς ἑταιρείας διὰ τὰς ἐν τῇ διαχειρίσει ἐνεργουμένας ἐπ' ὀνόματί της πράξεις. Ἀπέναντι τῶν τρίτων χωρεῖ εὐθύνη αὐτῆς μόνον διὰ τὰς κατὰ τὸ καταστατικὸν ἐντὸς τῶν διαχειριστικῶν ὁρίων ὑπὸ τοῦ διαχειριστοῦ ἐνεργηθείσας πράξεις. Εὐθύνεται ἐπίσης ἡ ἑταιρεία, καὶ συνεπῶς καὶ οἱ ἑταῖροι, ὅταν ἀποδειχθῇ ὅτι ὑποχρέωσις, οὐχὶ διὰ τῆς ἑταιρικῆς ἐπωνυμίας συναφθεῖσα, ἐνηργήθη ἐν τούτοις ἐν ἐκπροσωπήσει αὐτῆς διὰ λογαριασμόν της καὶ πρὸς ἀποκλειστικόν της ὄφελος.

Λύσις τῆς ἑταιρείας. Κενὸν μέγα τοῦ Ἐ. Ν., δυσαναπλήρωτον διὰ τὴν παρ' ἡμῖν ἐφαρμογὴν τοῦ δικαίου, εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν ἀναφέρονται οἱ εἰδικοὶ λόγοι τῆς λύσεως τῶν ἑταιρειῶν. Ἐφαρμοστέον παρ' ἡμῖν τὸ Ἀστικὸν δίκαιον λόγῳ τῆς γενικῆς ἐξουσιοδοτήσεως τοῦ ἄρθρ. 18 Ἐ. Ν. Κατὰ τὰ ἐν τῷ Ἀστικῷ δικαίῳ ἰσχύοντα ὅθεν αἱ ἑταιρεῖαι λύονται ἕνεκα ἐπελεύσεως διαλυτικοῦ τινος λόγου, ἤτοι: ἕνεκα παρόδου τῆς συμβατικῆς διαρκείας αὐτῶν, ὡς εἶχεν ἐν τῷ καταστατικῷ ὁρισθῆ, ἕνεκα θανάτου τινὸς τῶν συνεταίρων, ἕνεκα ἀδυναμίας ἢ ἀνικανότητος ἐπιτεύξεως τοῦ ἑταιρικοῦ σκοποῦ, ἢ ἕνεκα ἐπιτεύξεως αὐτοῦ, ὁπότε δὲν ὑπάρχει πλέον λόγος ὑπάρξεως τῆς ἑταιρείας. Τὸ νομοθετικὸν διάταγμα της 28ης Ἀπριλίου 1923 ἐπιτρέπει νῦν τὴν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συνεταίρου ἐξακολούθησιν τῆς ἑταιρείας. Λύεται ἐπίσης τῇ μονομερῇ βουλήσει ἑταίρου τινος ἡ ἑταιρεία, ὅταν ὑπάρχῃ, ἐννοεῖται, εὔλογος πρὸς τοῦτο αἰτία. Τὸ ζήτημα τοῦτο ὅμως μοιραίως ἄγεται ὑπὸ τὴν κρίσιν τοῦ δικαστοῦ, διότι ἡ ἀποχώρησις ἑταίρου ἐπέρχεται πάντοτε κατόπιν διαλύσεως τῆς ἑταιρικῆς συνοχῆς καὶ ἐμπιστοσύνης. Οἱ λόγοι λύσεως δύνανται ἐξ ἄλλου νὰ διαιρεθοῦν γενικῶς εἰς λόγους λύσεως ἐκ τοῦ καταστατικοῦ καὶ λόγους λύσεως ἐκ τοῦ νόμου ἢ ἄλλης αἰτίας. Ἡ πτώχευσις τῆς ἑταιρείας κατὰ τὴν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ κρατοῦσαν γνώμην δὲν συνεπάγεται τὴν λύσιν αὐτῆς.

Λυομένης τῆς ἑταιρείας παύει ἡ ἐντολὴ τοῦ διαχειριστοῦ καὶ ἄρχεται νέα κατάστασις, δυναμένη νὰ εἶναι ἢ ἡ δικαστικὴ ἐκκαθάρισις ἢ ἐξώδικος διανομὴ τῆς περιουσίας αὐτῆς ἀναλόγως τοῦ πῶς θὰ συμφωνήσουν σχετικῶς οἱ συνεταῖροι. Οἱ διαχειρισταὶ ὅμως δικαιοῦνται καὶ ὑποχρεοῦνται νὰ περατώσουν τὰς τρεχούσης φύσεως καὶ ἀνάγκης ἐργασίας.

Ἐκκαθάρισις καὶ διανομή. Μετὰ τὴν λύσιν τῆς ἑταιρείας σταματᾷ μὲν ἡ κερδοσκοπικὴ αὐτῆς ἐν ταῖς συναλλαγαῖς δρᾶσις καὶ ἀποκλείεται πλέον ἡ ἐπιδίωξις τῆς ἐκπληρώσεως ἢ ἐπιτεύξεως τοῦ ἑταιρικοῦ σκοποῦ, δὲν παύει ὅμως κάθε ἐκδήλωσις τῆς ὑποστάσεως τοῦ ἑταιρικοῦ ὀργανισμοῦ. Εὔληπτον τυγχάνει τοῦτο, καθότι ἡ πολυετὴς καὶ πολυσχιδὴς δρᾶσις, ἣν πολλάκις ἔχει ἡ ἑταιρεία, δημιουργεῖ πολυπλόκους καὶ δυσεπιλύτους σχέσεις, πρὸς τὰς ὁποίας σχετίζεται καὶ ἡ πραγματοποίησις τοῦ ἐνεργητικοῦ αὐτῆς, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐπιβάλλεται ἡ ἐν ἰδιαιτέρῳ σταδίῳ ἐξομάλυνσις τῶν σχέσεων αὐτῶν. Τὸ στάδιον τοῦτο εἶναι τὸ τῆς ἐκκαθαρίσεως.

Οὐδεμία διάταξις τοῦ νόμου περιέχει τι σχετικῶς μὲ τὴν διαδικασίαν τῆς ἐκκαθαρίσεως, τὰ πάντα προέκυψαν ἐκ τῆς πρακτικῆς καὶ ἐπελύθησαν ἐν τῇ νομολογίᾳ. Κατ' οὐσίαν μάλιστα ἡ ἐκκαθάρισις εἶναι ἀποκλειστικὸν δημιούργημα τῆς γαλλικῆς ἐπιστήμης καὶ νομολογίας.

Τὸ ἄρθρον 64 τοῦ κώδικος ἐχρησίμευσεν ὡς ἀφετηρία πρὸς μόρφωσιν τοῦ θεσμοῦ τῆς ἐκκαθαρίσεως, καθότι, προβλέπον περὶ εἰδικῆς ἐκ τῶν ἑταιρικῶν σχέσεων παραγραφῆς, φαίνεται προϋποθέτον τὸν θεσμὸν τῆς ἐκκαθαρίσεως. Κατὰ τὴν διαμορφωθεῖσαν πρακτικήν, ἐκκαθάρισις εἶναι ἡ πραγματοποίησις καὶ εἴσπραξις τοῦ ἐνεργητικοῦ διὰ τῆς καταβολῆς καὶ ἐξοφλήσεως τῶν χρεῶν. Ἡ ἐνέργεια αὕτη καθόλου εὔκολος, ὅσον ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται, ἐκτελεῖται ὑπὸ εἰδικοῦ ὀργάνου τῆς ἑταιρείας, τοῦ *ἐκκαθαριστοῦ*.

Ἡ πρώτη τῶν προϋποθέσεων τῆς ἐκκαθαρίσεως, συνέπεια γενικωτέρας νομικῆς σημασίας, εἶναι ἡ διατήρησις τῆς ἑταιρικῆς νομικῆς προσωπικότητος μετὰ τὴν λύσιν πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ καὶ ἕνεκα τῆς αἰτίας τῆς ἐκκαθαρίσεως. Τοῦτο ἐπεβλήθη ὑπὸ τῆς πρακτικῆς, διὰ νὰ διατηρηθῇ τὸ παλαιὸν πρόσωπον ὡς φορεὺς τῶν δικαιωμάταν καὶ ὑποχρεώσεων καὶ ἀποφευχθοῦν αἱ δικονομικαὶ καὶ οὐσιαστικαὶ συνέπειαι τῆς μεταβιβάσεως τῆς ἑταιρικῆς περιουσίας εἰς τὸ σύνολον τῶν συνεταίρων, γεγονὸς ὅπερ θὰ ἐλάμβανε χώραν ἐξαφανιζομένης τῆς νομικῆς τῆς ἑταιρείας προσωπικότητος. Ἡ διατήρησις ὅμως αὕτη, γιγνομένη, ὡς ἐλέχθη, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐκκαθαρίσεως, ἔχει περιωρισμένην νομικὴν ὀντότητα, μὴ δυναμένη νὰ ἐκταθῇ εἰς ἐλευθέραν συναλλαγήν.

Ἐλλείψει ἄλλης συμφωνίας οἱ ὁμόρρυθμοι ἑταῖροι εἶναι αὐτοδικαίως καὶ ἐκκαθαρισταί. Ὁρίζεται εἰς τὰ καταστατικὰ συνήθως ἐκ τῶν προτέρων τὸ πρόσωπον τοῦ ἐκκαθαριστοῦ· ἐπειδὴ ὅμως διαλυομένης τῆς ἑταιρείας συνηθέστατα παύει καὶ ἡ μεταξὺ τῶν ἑταίρων ἐμπιστοσύνη, ὁ ἐκκαθαριστὴς διορίζεται ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου τῇ αἰτήσει ἑνὸς ἐξ αὐτῶν.

Ὁ ἐκκαθαριστὴς εἶναι ἐντολοδόχος καὶ ὄργανον τῆς ἑταιρείας, ἐκπροσωποῦν αὐτήν, ὡς πρότερον ὁ διαχειριστής, ἔχον ἀπεριόριστον ἐλευθερίαν ἐντὸς τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου προβλεπομένων ὁρίων τοῦ σκοποῦ τῆς ἐκκαθαρίσεως. Ὑπόκειται ἐπίσης εἰς ἀνάκλησιν λόγῳ μὴ καταλλήλου ἐκπληρώσεως τῶν ὑποχρεώσεών του, καὶ ἐὰν ἔτι διορισθῆ παρὰ τοῦ δικαστηρίου, ἐφ' ὅσον ἅπαντες οἱ ἑταῖροι συμφωνοῦν ὁμοθύμως εἰς τοῦτο.

Ὡς πρώτη ὑποχρέωσις, εἰς ἣν ὑπόκειται ὁ ἐκκαθαριστής, εἶναι ἡ σύνταξις ἀπογραφῆς τῆς ἑταιρικῆς περιουσίας πρὸς βάσιμον καὶ καλὴν διεξαγωγὴν τῆς ἐκκαθαρίσεως, καὶ ἀμέσως μετὰ ταῦτα λαμβάνει τὰ ἀναγκαιοῦντα πρὸς διατήρησιν τῶν δικαιωμάτων τῆς ἑταιρείας συντηρητικὰ μέτρα.

Μετὰ ταῦτα ἄρχεται ἡ κυρίως ἐργασία τῆς ἐκκαθαρίσεως. Ὁ ἐκκαθαριστὴς εἰσπράττει τότε τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἑταιρείας, στρεφόμενος ἐν ἀνάγκῃ καὶ κατὰ τῶν συνεταίρων ὡς ὀφειλετῶν αὐτῆς, ὡς καὶ κατὰ παντὸς τρίτου. Καταβάλλει κατὰ δεύτερον λόγον τὰς ὀφειλὰς τῆς ἑταιρείας πρὸς τρίτους, ἐφ' ὅσον καθίστανται αὗται ἀπαιτηταὶ καὶ ὅταν λαμβάνῃ τὰ ἀναγκαιοῦντα χρήματα. Τέλος ἐκποιεῖ πάντα τὰ πράγματα τὰ εἰς τὴν ἑταιρείαν ἀνήκοντα, εἴτε κινητὰ εἶναι ταῦτα εἴτε ἀκίνητα.

Ἐὰν παρεμπιπτόντως ἀποδειχθῇ ὅτι τὰ χρέη δὲν καλύπτονται ὑπὸ τοῦ πιθανοῦ ἐνεργητικοῦ τῆς ἑταιρείας, δικαιοῦται νὰ ὑποβάλῃ τὴν πρὸς κήρυξιν τῆς πτωχεύσεως τῆς ἑταιρείας αἴτησιν. Τοῦτο δύναται καὶ ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς συντάξεως τῆς ἀπογραφῆς, ἐὰν ἀποδεικνύεται, νὰ πράξῃ.

Ἐξοφληθέντος τοῦ παθητικοῦ καὶ ρευστοποιηθέντος τοῦ ἐνεργητικοῦ, ἄρχεται ἡ διανομὴ τοῦ κεφαλαίου πρὸς τοὺς συνεταίρους. Ἡ περίπτωσις ὅμως τῆς ὁλοκληρωτικῆς ρευστοποιήσεως τοῦ κεφαλαίου εἶναι σπανία. Κατ' οὐσίαν ἡ ἐκκαθάρισις περιορίζεται εἰς τὸν διακανονισμὸν τοῦ παθητικοῦ καὶ τὴν ἐκποίησιν τῶν φθαρτῶν καὶ κινητῶν πραγμάτων, τὰ δὲ ἀκίνητα, ἅτινα συνέφερον οἱ ἑταῖροι, ὡς καὶ τὰ ἄλλα εἰς εἶδος πράγματα, διὰ τὰ ὁποῖα ἐνδιαφέρονται, ἀναλαμβάνονται αὐτούσια.

Δικαιώματα, ἅτινα ἀνήκουν ἐμπραγμάτως εἴς τινα τῶν συνεταίρων ἢ τῶν ὁποίων τὴν ἀνάληψιν διεφύλαξεν ἑαυτῷ μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐκκαθαρίσεως, περιέρχονται εἰς τοὺς ἑταίρους αὐτούς.

Ἐν περιπτώσει διαφωνίας τῶν ἑταίρων περὶ τὴν διανομὴν τῶν εἰς εἶδος πραγμάτων, γίγνεται αὕτη κατὰ τὴν τάξιν ἣν θὰ ὁρίσῃ τὸ δικαστήριον. Ἐν τῇ διανομῇ ὅμως πάντως τὸν πρωτεύοντα ρόλον παίζουν αἱ ἰδιωτικαὶ ἐν τῷ καταστατικῷ συμφωνίαι τῶν ἑταίρων.

Τὴν διανομὴν τῆς ἑταιρικῆς περιουσίας ἐπακολουθεῖ ἡ πλήρης ἐξάλειψις τῆς νομικῆς αὐτῆς προσωπικότητος καὶ ἡ ἄρσις τῆς ἁρμοδιότητος τῆς ἕδρας της δι' ἀγωγὰς σχετικὰς πρὸς αὐτήν.

Δημοσίευσιν τῆς λύσεως καὶ διατυπώσεις ἀναλόγως πρὸς τὰς τῆς ἱδρύσεως ἐπιβάλλει τὸ ἄρθρον 46, ὅταν ἡ λύσις ἐπέρχεται πρὸ τοῦ ὁρισθέντος συμβατικοῦ χρόνου διαρκείας της.

Μετὰ τὴν λύσιν τῆς ἑταιρείας οἱ ὁμόρρυθμοι ἑταῖροι εὐθύνονται ἐπὶ πενταετίαν διὰ τὰς ἐκ τῆς ἑταιρείας προκυψάσας σχέσεις. Ἡ συνεπτυγμένη αὕτη προθεσμία ἰσχύει ὑπὲρ τῶν ἑταίρων, ἐφ' ὅσον οὗτοι δὲν ἦσαν ἐκκαθαρισταὶ τῆς ἑταιρείας. Ὁ σκοπὸς τῆς διατάξεως 64 Ἐ. Ν., ἥτις ἐπιβάλλει τὴν ὡς ἄνω παραγραφήν, εἶναι νὰ ἀσφαλίσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν καλύτερον τοὺς συνεταίρους ἀπὸ τῆς βαρείας εὐθύνης διὰ τὰ χρέη τῆς ὁμορρύθμου, ἐξ ἄλλου ὅμως νὰ τοῖς ἐπιτρέψῃ τὴν ἀνενόχλητον ἐπίδοσίν των εἰς νέας βιοποριστικὰς ἐργασίας.

Digitized by Google

Ἄρχεται ἀπὸ τῆς λύσεως τῆς ἑταιρείας, καὶ μάλιστα ἐὰν ἑταῖρός τις ἀπεχώρησε διαρκούσης τῆς ἑταιρείας, ὡς πρὸς αὐτὸν μόνον ἀπὸ τῆς ἀποχωρήσεως. Τὸ χρονικὸν σημεῖον ὁρίζεται ἐπακριβῶς προκειμένου μόνον περὶ δημοσιεύσεως τῆς λύσεως, ἐφ' ὅσον συντρέχει τοιοῦτος λόγος ἐπιβάλλων τὴν δημοσίευσιν, εἶναι δὲ ἀντιθέτως ἀκαθόριστος εἰς τὰς περιπτώσεις καθ' ἃς δὲν ἐγένετο δημοσίευσις. Συμφέρον τῶν ἑταίρων εἶναι νὰ περιβάλουν τὴν χρονολογίαν τῆς λύσεως δι' ἀποδείξεων δυναμένων νὰ τοῖς χρησιμεύσουν ἐν ὥρᾳ ἀνάγκης. Οἱ συνεταῖροι ἐπικαλοῦνται τὴν παραγραφὴν ἐφ' ὅσον συμφέρει αὐτοῖς καὶ ἐφ' ὅσον λόγῳ τῆς φύσεως τῆς ἀπαιτήσεως δὲν ὑπάρχει ἄλλη βραχυτέρα.

Ἑτερόρρυθμος ἑταιρεία. Ἑτερόρρυθμος ἑταιρεία εἶναι ἐκείνη, ἐν τῇ ὁποίᾳ εἷς τοὐλάχιστον τῶν συνεταίρων εὐθύνεται ἀλληλεγγύως καὶ ἀδιαιρέτως καὶ εἷς τοὐλάχιστον ἐπίσης περιωρισμένως μέχρι τοῦ ποσοῦ τῆς ἐκ τῶν προτέρων ὡρισμένης εἰσφορᾶς του. Διαφέρει πρὸς τὴν ὁμόρρυθμον κατὰ τοῦτο μόνον, ὅτι καθιστᾷ δυνατὴν τὴν συμμετοχὴν καὶ προσώπων μὴ ἐμπορευομένων, δι' ἁπλῆς χρηματικῆς εἰσφορᾶς, ἥτις τοῖς ἐπιτρέπει τὴν ἀπόληψιν ἐμπορικῶν κερδῶν, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου διευκολύνει τοὺς κατ' ἐπάγγελμα ἐμπορευομένους, καθιστῶσα ἐφικτὴν τὴν ἐξεύρεσιν χρημάτων δι' ἐπιχειρήσεις.

Οἰκονομικῶς δὲν διαφέρει καὶ πολὺ τῆς ὁμορρύθμου, ἀνήκουσα καὶ αὕτη εἰς τὰς προσωπικὰς ἑταιρείας. Ἡ διάδοσις αὐτῆς ἄλλωστε δὲν εἶναι τοσοῦτον εὐρεῖα, ὅσον ἐκ πρώτης ὄψεως ἴσως θ' ἀνεμένετο. Τὸ κεφάλαιον, ὅπερ ζητεῖ ἄνευ ἀναμίξεως εἰς τὴν ἐμπορίαν νὰ κερδοσκοπήσῃ, προτιμᾷ πρὸ πολλοῦ ἤδη τὴν συμετοχὴν εἰς τὴν ἀνώνυμον, κατ' ἀκολουθίαν ἐλάχιστον σχετικῶς διατίθεται διὰ τὴν εἰς ἑτερόρρυθμον συμμετοχήν. Ἄλλως ἡ δημοσίευσις τοῦ καταστατικοῦ καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ εὐρυτέρα δημοσιότης, ἧς τυγχάνει τὸ γεγονὸς τῆς συμμετοχῆς εἰς ἑτερόρρυθμον, καθιστοῦν τοὺς ζητοῦντας νὰ μείνουν ἄγνωστοι κεφαλαιούχους ἐφεκτικούς.

Ἡ ἵδρυσις καὶ ἡ λειτουργία τῆς ἑτερορρύθμου διέπονται τελείως ὑπὸ τῶν κανόνων, οἵτινες ἰσχύουν ἐπὶ τῆς ὁμορρύθμου. Ἰδιορρυθμίαι τινὲς πηγάζουν μόνον ἐκ τοῦ λόγου, ὅτι ὑφίστανται οἱ ἑτερόρρυθμοι ἑταῖροι. Ἡ βασικὴ σκέψις, ἥτις διακρίνει ἤδη τὸν νομοθέτην, εἶναι νὰ μὴ δημιουργηθῇ διὰ καταλλήλου ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἑταίρων ἡ ἐντύπωσις εἰς τὸ κοινὸν ὅτι συμμετέχουν εἰς τὴν ἑταιρείαν των κεφαλαιοῦχοι ὡς ὁμόρρυθμοι ἑταῖροι, ἐνῷ πραγματικῶς συμμετέχουν μόνον ὡς ἑτερόρρυθμοι, καὶ προσελκύσουν οὕτως εὐπίστους.

Οὕτω κατὰ πρῶτον μὲν ἀπαγορεύεται ἡ ἐν τῇ ἑταιρικῇ ἐπωνυμίᾳ χρῆσις τοῦ ὀνόματος ἑτερορρύθμου τινὸς συνεταίρου. Παράβασις τῆς ἀπαγορεύσεως συνεπάγει τὴν συνέπειαν διὰ τὸν ἑτερόρρυθμόν νὰ εὐθύνεται ὡς ὁμόρρυθμος.

Κατὰ δεύτερον λόγον ἀπαγορεύεται εἰς τὸν ἑτερόρρυθμον ἑταῖρον πᾶσα ἀνάμιξις εἰς τὴν ἐξωτερικὴν διαχείρισιν τῆς ἑταιρείας οὐδὲ κατ' ἐπιτροπήν. Ἡ παράβασις τῆς ἀπαγορεύσεως ἐπιστέφεται ὑπὸ τῆς αὐτῆς ὡς καὶ ἄνω συνεπείας, νὰ εὐθύνεται ὁ ἑτερόρρυθμος ὡς ὁμόρρυθμος διὰ τὰ χρέη τῆς ἑταιρείας. Ἡ ἀπαγόρευσις ὅμως ἀφορᾷ τὴν ἐξωτέρικήν, ὡς ἐλέχθη, ἐκπροσώπησιν τῆς ἑταιρείας· εἰς τὴν ἐσωτερικὴν διαχείρισιν ἀντιθέτως δὲν δύναται ν' ἀπαγορευθῇ ἡ συμμετοχὴ τοῦ ἑτερορρύθμου. Ἡ σκοπιμότης καὶ ἡ ἔννοια τῶν ταῦτα ἐπιβαλλουσῶν διατάξεων τῶν ἄρθρ. 27 καὶ 28 Ἐ. Ν. ἀμφισβητοῦνται πολὺ ἐν τῇ συγχρόνῳ ἐμπορικῇ ἐπιστήμῃ. Ἐπικρατεῖ ἡ γνώμη ὅτι ἡ φροντὶς αὐτὴ πρὸς προστασίαν τῶν τρίτων εἶναι ὅλως περιττὴ καὶ ἄσκοπος. Καὶ τοῦτο, κατὰ πρῶτον μὲν διότι τὴν ἰδιότητα τοῦ ἑτερορρύθμου ἑταίρου δύνανται νὰ πληροφορηθοῦν οἱ τρίτοι ἐκ τοῦ καταστατικοῦ, ἐνῷ ἐξ ἄλλου κρίνεται ἐπιβλαβὴς ὁ ἀποκλεισμός του ἀπὸ τῆς διαχειρίσεως, διότι οἱ ὁμόρρυθμοι κέκτηνται τὸ δικαίωμα νὰ διορίσουν διαχειριστὴν καὶ πρόσωπον τελείως ξένον πρὸς τὴν ἑταιρείαν, χωρὶς ἐκ τούτου νὰ φοβηθῇ ὁ νόμος ὅτι θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπατηθοῦν οἱ τρίτοι μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε νὰ ἐκλάβουν τὸν διαχειριστὴν αὐτὸν ὡς ὁμόρρυθμον ἑταῖρον· πῶς ἑπομένως γεννᾶται ὁ φόβος μήπως ἐξαπατηθοῦν ὡς πρὸς τοὺς ἑτερορρύθμους. Ἡ λογικὴ τοῦ νόμου δὲν δίδει ἀπάντησιν εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο, καὶ εὐλόγως προκύπτουν ἑπομένως αἱ ἀμφιβολίαι περὶ τὴν ὀρθότητα τῆς διατυπώσεώς του. Μόνη δικαιολογημένη δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ διάταξις ἡ ἀπαγορεύουσα τὴν ἀναγραφὴν ἐν τῇ ἐπωνυμίᾳ τοῦ ὀνόματος ἑτερορρύθμου τινός, καθότι ἡ ἀναγραφὴ αὕτη δὲν δικαιολογεῖται, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι διὰ τὴν ἑταιρείαν οἱ ἑτερόρρυθμοι εἶναι ἥσσονος σημασίας, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου εὐλόγως θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἐκ τῆς ἀναγραφῆς ταύτης εἶναι δυνατὸν νὰ προσελκυσθοῦν τρίτοι, πειθόμενοι ὅτι συμμετέχει τῆς ἑταιρείας καὶ ὁ ἐν τῇ ἐπωνυμίᾳ περιεχόμενος ἑτερόρρυθμος, ὅταν μάλιστα τυγχάνῃ νὰ εἶναι ἔμπορος σημαίνων. Ἡ πρακτικὴ ἐπηρεαζομένη ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω ἀντιρρήσεων ὡς πρὸς τὴν ὀρθότητα τῶν ἄρθρων 27 καὶ 28 Ἐ.Ν. δὲν ἐφήρμοσεν αὐστηρῶς τὸ γράμμα των, ἰδίᾳ δὲ προκειμένου περὶ τῆς εἰδικῆς περιπτώσεως, καθ' ἣν ἀπαγορεύεται εἰς τὸν ἑτερόρρυθμον καὶ ἡ κατ' ἐπιτροπὴν ἀκόμη ἐκτέλεσις τῶν ἑταιρικῶν ἐργασιῶν, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι οὐσιαστικῶς περεκάμφθη. Διότι θὰ ἦτο ὅλως ἄτοπον ν' ἀπαγορεύεται εἰς τὸν ἑτερόρρυθμον οὐχὶ ὑπὸ τὸ ἴδιον αὐτοῦ ὄνομα, ἀλλ' ὅλως ἐπεισοδιακῶς καὶ ὑπὸ τὸ κάλυμμα τῆς διαρκοῦς ἐπωνυμίας, νὰ ἐνεργῇ πράξεις διευκολυνούσας τὴν διαχείρισιν τῆς ἑταιρείας.

Ἡ περὶ τῆς εὐθύνης τῶν ἑτερορρύθμων διάταξις ἔχει τεθῆ πρὸς τὸ συμφέρον τῶν τρίτων, οὓς ἀποκλειστικῶς ζητεῖ νὰ προστατεύσῃ, καὶ κατ' ἀκολουθίαν οὗτοι μόνον δύνανται νὰ ἐπικαλεσθοῦν τὴν εἰς ὁλόκληρον διὰ τὰ ἑταιρικὰ χρέη εὐθύνην των, οὐχὶ δ' οἱ ὁμόρρυθμοι ἑταῖροι, οἵτινες οὐδόλως θίγονται ἐκ τῆς ἐκπροσωπήσεως ἢ μὴ τῆς ἑταιρείας ὑπὸ τῶν ἑτερορρύθμων.

Ἐκ τῶν μᾶλλον συγκεχυμένων ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ Ἐμπορικοῦ δικαίου ζητημάτων εἶναι κατὰ πόσον χωρεῖ ἡ εὐθύνη τῶν ἑτερορρύθμων ἑταίρων ἀπ' εὐθείας ἀπέναντι τῶν τρίτων. Ἐμορφώθησαν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τοῦ Ἐμπορικοῦ δικαίου δύο μορφαὶ εὐθύνης διὰ τὰ χρέη τῶν νομικῶν προσώπων, ἡ μορφὴ τῆς ἀπροσώπου εὐθύνης καὶ ἡ μορφὴ τῆς προσωπικῆς τοιαύτης. Προσωπικὴ εὐθύνη εἶναι ἡ εὐθύνη τῶν ὁμορρύθμων διὰ τὰ χρέη τῆς ἑταιρείας, διότι χωρεῖ ἀπ' εὐθείας ἀγωγὴ τῶν πιστωτῶν ἐναντίον των δι' ὑποχρεώσεις τῆς ἑταιρείας, ἀντιθέτως ἡ εὐθύνη τῶν ἑτερορρύθμων εἶναι ἀπρόσωπος. Τὰ χαρακτηριστικὰ καὶ αἱ ἰδιότητες τῆς ἀπροσώπου εὐθύνης δὲν ἔχουν σαφηνισθῆ ἀρκούντως, παρὰ μόλις ἐσχάτως ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τοῦ Ἐμπορικοῦ δικαίου· δυνάμεθα δ' οὕτω νὰ ὁρίσωμεν αὐτὴν ὡς τὴν εὐθύνην ἐκείνην, ἥτις δὲν χωρεῖ ἀπ' εὐθείας κατὰ τοῦ προσώπου τοῦ ὑπευθύνου, ἀλλ' ἐμμέσως διὰ τοῦ προσώπου τῆς ἑταιρείας. Ἐπεξηγοῦντες τὸν ὁρισμὸν αὐτὸν δέον νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ ἀπροσώπως εὐθυνόμενος εἶναι μόνον ὑπόλογος ἀπέναντι τῆς ἑταιρείας καὶ πρὸς αὐτὴν ἀποκλειστικῶς ὑπεύθυνος πρὸς καταβολὴν τῆς εἰσφορᾶς του. Πρόκειται δηλονότι περὶ ἐνοχικῆς ὑποχρεώσεώς του ὑφισταμένης μόνον πρὸς τὸ νομικὸν τῆς ἑταιρείας πρόσωπον, οἱ δὲ τρίτοι δύνανται ἐνάγοντες τὴν ἑταιρείαν νὰ πραγματοποιήσουν διὰ τοῦ προσώπου αὐτῆς τὴν εὐθύνην ταύτην. Ἀπ' εὐθείας ὅμως κατὰ τῶν συνεταίρων ὡς τοιούτων ἀπαίτησις τῶν τρίτων δὲν δύναται ν' ἀναγνωρισθῇ, καθότι ἀναιρεῖ τὴν ἔννοιαν τοῦ νομικοῦ προσώπου, ἣν τοσοῦτον ζητεῖ νὰ προστατεύσῃ ἡ πρακτική, καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς εὐθύνης τῶν ὁμορρύθμων.

Πρὸς τὴν ἀνωτέρω κατάστασιν τῶν πραγμάτων ἀπὸ τῆς ὀρθῆς θεωρητικῆς των ἀπόψεως ἀντιβαίνει ἡ δικονομικὴ διάταξις ἐκείνη, ἥτις ἐπιτρέπει εἰς τοὺς πιστωτὰς νὰ ἐνασκοῦν τὰ δικαιώματα τοῦ ὀφειλέτου των. Καὶ πάλιν ὅμως οἱ τρίτοι, ἐνασκοῦντες τὰ δικαιώματα τῆς ἑταιρείας κατὰ τῶν ἑτερορρύθμων πρὸς καταβολὴν τῶν εἰσφορῶν των, ἐνασκοῦν οὐχὶ προσωπικήν των ἀγωγὴν ἀλλ' ἀγωγὴν τῆς ἑταιρείας. Αὕτη ἡ ὀρθὴ γνώμη, μολονότι μεγίστη μερὶς τῆς γαλλικῆς καὶ τῆς ἡμετέρας πρακτικῆς καὶ ἐπιστήμης ἀποδέχονται τὴν ἀπ' εὐθείας ἀγωγὴν τῶν δανειστῶν τῆς ἑταιρείας κατὰ τῶν ἑτερορρορύθμων, λόγῳ τῶν πρακτικῶν της πλεονεκτημάτων.

Ὡς πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν διεύθυνσιν καὶ ὀργάνωσιν τῶν ἐργασιῶν τῆς ἑταιρείας δύναταί τις μετ' ἀσφαλείας νὰ εἴπῃ, ὅτι οἱ ἑτερόρρυθμοι ἑταῖροι κέκτηνται τόσα δικαιώματα ὅσα καὶ οἱ ὁμόρρυθμοι. Ἰδίᾳ κέκτηνται πλήρη δικαιώματα ἐλέγχου τῆς πορείας καὶ ἐκτάσεως τῶν ἑταιρικῶν ἐργασιῶν. Δεδομένου δ' ἄλλωστε, ὅτι ἀποκλείονται τῆς διαχειρίσεως τελείως, τὸ μόνον μέσον ὅπερ διαθέτουν πρὸς ἀσφάλισιν τῶν δικαιωμάτων των, εἶναι ἡ ἐνάσκησις αὐστηροῦ ἐλέγχου εἰς τὴν διαχείρισιν τῆς ἑταιρείας καὶ ἡ ἐξασφάλισίς των διὰ ῥητρῶν ἀπὸ τῆς ἀπολύτου διαχειριστικῆς ἐλευθερίας τῶν ὁμορρύθμων, ἄλλως κινδυνεύει σπουδαίως ἡ εἰσφορά των.

Οὐχὶ ἀσυνήθης εἶναι ἡ μορφὴ τῆς ἑτερορρύθμου, καθ' ἣν ἀποκλειστικῶς ὁ ἑταιρικὸς σκοπὸς συντελεῖται διὰ τῆς εἰσφορᾶς τῶν ἑτερορρύθμων, ἐνῷ οἱ ὁμόρρυθμοι ἑταῖροι μὴ διαθέτοντες κεφάλαια καταβάλλουν ἁπλῶς ἰδιαιτέρας γνώσεις ἢ ἐμπειρίαν. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας οἱ ἑτερόρρυθμοι διευθύνουν κατ' οὐσίαν τὴν κίνησιν τῶν ἐργασιῶν τῆς ἑταιρείας.

Τὸ ἡμέτερον δίκαιον ἀφίνει ἐξ ἄλλου ἐλευθέραν τὴν πιθανότητα συμμετοχῆς ἑτερορρύθμου ἑταιρείας εἰς ὁμόρρυθμον, εἴτε ὡς ὁμορρύθμου ἢ ὡς ἑτερορρύθμου μέλους, ὁπότε περιαιροῦνται αἱ περὶ ἀπαγορεύσεως τῆς ἀναμίξεως εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν ἑταιρειῶν των διὰ τοὺς ἑτερορρύθμους ἑταίρους διατάξεις τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου. Περιπτώσεις τοιαύτας ἀπαντᾷ τις ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πρακτικῇ.

Ἡ λύσις καὶ ἐκκαθάρισις τῆς ἑτερορρύθμου ἑταιρείας διέπεται ὑπὸ τῶν ἰδίων κανόνων, οἵτινες διέπουν καὶ τὴν λύσιν καὶ ἐκκαθάρισιν τῶν ὁμορρύθμων ἑταιρειῶν. Ὁ θάνατος ἑτερορρύθμου ἑταίρου θεωρεῖται ἐπίσης ὡς διαλυτικὸς τῆς ἑταιρείας λόγος. Κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην ἐξ ἄλλου δὲν ἀποκλείεται νὰ διορισθῇ ἐκκαθαριστὴς τῆς ἑταιρείας καὶ ἑτερόρρυθμος συνεταῖρος, καθότι ὁ λόγος ὁ ἐπιβάλλων τὴν μὴ ἀνάμιξίν του εἰς διαχειριστικὰς πράξεις ἀφορώσας τὴν ἑταιρείαν ἔπαυσεν ὑφιστάμενος μετὰ τὴν διάλυσιν.

Ἐν τῷ σταδίῳ τῆς διανομῆς τῆς ἑταιρικῆς περιουσίας ἐξ ἄλλου οὐδὲν τὸ διάφορον πρὸς τὰ ἐπὶ ὁμορρύθμων κρατοῦντα παρατηρητέον. Οἱ ἑτερόρρυθμοι δύνανται κατὰ τὴν διανομὴν τῆς ἑταιρικῆς περιουσίας νὰ λάβουν τὴν εἰσφοράν των καὶ ἐκτὸς αὐτῆς πᾶσαν ἑτέραν ἀναλογίαν ἐπὶ τοῦ ὡς καθαροῦ κέρδους ἀπομένοντος ὑπολοίπου αὐτῆς.

Ἡ εἰδικὴ παράγραφος τοῦ ἄρθρου 64 Ἐ. Ν. ἰσχύει καὶ διὰ τοὺς ἑτερορρύθμους ὡς καὶ διὰ τοὺς ὁμορρύθμους μὴ ἐκκαθαριστὰς τῶν ἑταιρειῶν αὐτῶν, περιοριζομένη μόνον εἰς τὸ ποσὸν τῆς εἰσφορᾶς των τῆς μὴ καταβληθείσης παντάπασιν ἢ τῆς καταβληθείσης μέν, ἀλλ' ἀναληφθείσης κατὰ τὴν ἑταιρικὴν διανομήν. Ἐὰν εἶχε καταβληθῇ καὶ ἀπωλέσθη κατὰ τὴν ἑταιρικὴν σταδιοδρομίαν ἡ εἰσφορά, οὐδεμία εὐθύνη ὑφίσταται.

Ἡ λύσις τῆς ἑτερορρύθμου ὀφείλει ἐπίσης νὰ δημοσιευθῇ, ὅπως καὶ τῆς ὁμορρύθμου.

Μετοχικὴ ἑταιρεία. Μετοχικὴν ἑταιρείαν ἐπονομάζει ὁ ἐμπορικὸς νόμος τὴν ἑταιρείαν ἐκείνην, ἥτις ἀποβλέπει εἰς μίαν ἢ πλείονας ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις. Τὸν ὁρισμὸν τοῦτον δίδει τὸ ἄρθρον 47 Ἐ. Ν., ἐπάγον ὅτι τὸ ἀντικείμενον, ὁ σχηματισμὸς καὶ αἱ λοιπαὶ ἑταιρικαὶ συνθῆκαι κανονίζονται ὑπὸ τῶν μεταξὺ τῶν ἑταίρων συμφωνιῶν. Ὑπὸ τὸν ὁρισμὸν τοῦτον, ὅστις εἶναι λίαν ἀσαφής, ἐμφανίζεται ἡ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα «συμμετοχικὴ ἢ ἀφανὴς ἑταιρεία» ἐν ταῖς συναλλαγαῖς ἐμπορικὴ ἑταιρεία. Ἐξυπηρετεῖ τὴν περίπτωσιν ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς ἐπ' εὐκαιρίᾳ καὶ ὅλως προσκαίρου συνεννοήσεως δύο ἀτόμων ἐπὶ τῷ αὐτῷ πρὸς ἐνέργειαν μιᾶς ἢ πλειόνων ἐμπορικῶν πράξεων, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἀνάγκην ἣν δύνανται νὰ ἔχουν ἄτομά τινα, ὅπως παραμείνῃ ὅλως μυστικὸν τὸ γεγονὸς ὅτι διαθέτουν ἐν ἐμπορικαῖς ἐπιχειρήσεσι κεφάλαια ἕνεκα νομικοῦ ἢ ἄλλου φυσικοῦ κωλύματος.

Τὰ διακριτικὰ γνωρίσματα τῆς ἑταιρείας ταύτης ἔδει κατ' ἀκολουθίαν νὰ εἶναι δύο, ὡς ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι δύο ἀνάγκας καλοῦνται αἱ ἑταιρεῖαι αὗται νὰ ἐξυπηρετήσουν. Ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ μὴ μόνιμος χαρακτήρ των καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ ἀφάνεια τοῦ ἑταιρικοῦ δεσμοῦ. Τὸ πρῶτον προκύπτει ἀρκούντως εὐκρινῶς ἐκ τῆς διατυπώσεως τοῦ ἄρθρου 47 τοῦ Ἐ.Ν., καθ' ὃ αἱ ἑταιρεῖαι αὗται δὲν προβλέπουν τὴν ἐνάσκησιν τῆς ἐμπορίας μονίμως, ἀλλὰ τὴν ἐνέργειαν μιᾶς ἢ περισσοτέρων ἐμπορικῶν πράξεων. Σαφηνίζεται δηλονότι, ὅτι ὁ σκοπὸς δὲν εἶναι διαρκῶς μόνιμος διὰ τῆς ἐνεργείας εἴδους τινὸς ἐμπορικῶν πράξεων καὶ τῆς ἐκμεταλλεύσεως κλάδου τινὸς τοῦ ἐμπορίου, ἀλλ' ὅτι μία ἐμπορικὴ πρᾶξις ἀρκεῖ διὰ νὰ δώσῃ τὰ γνωρίσματα τῶν ἑταιρειῶν αὐτῶν.

Ἡ νομολογία, ἀντιθέτως πρὸς τὴν σαφῆ ταύτην διατύπωσιν τοῦ νόμου, ἀπεδέχθη ἑτέραν γνώμην, δεχθεῖσα ὅτι ἀρκεῖ πρὸς ὕπαρξιν μετοχικῆς ἑταιρείας μόνον ἡ ἀφάνεια τοῦ δεσμοῦ καὶ ἡ ἐνέργεια ἐμπορικῶν πράξεων. Διὰ τῆς τακτικῆς ταύτης ὅμως ἡ μετοχικὴ ἑταιρεία προσεγγίζει πολὺ πρὸς τὴν ἑτερόρρυθμον ὡς πρὸς τὰς οὐσιαστικὰς αὐτῆς προϋποθέσεις, δύναται δ' εὐκόλως ἑτερόρρυθμος ἑταιρεία, δι' ἣν δὲν ἐτηρήθησαν αἱ διατυπώσεις ἱδρύσεως τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου, μολονότι κατ' οὐσίαν οἱ συνεταῖροι ἐθεώρησαν ταύτην ἑτερόρρυθμον, νὰ χαρακτηρισθῇ ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου ὡς μετοχική, καὶ τὸ ἀντίθετον. Ἡ ἀφάνεια τοῦ ἑταιρικοῦ δεσμοῦ δὲν εἶναι στοιχεῖον τοσοῦτον σαφές, διότι δύναται ἐπίσης νὰ ὑπάρχῃ καὶ ἐπὶ τῆς ἑτερορρύθμου. Ἡ νομολογία εἶναι παγία ὅμως καὶ δυνάμεθα ἐκ τούτου ἀσφαλῶς νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ νόμος ἔχει ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ μεταρρυθμισθῇ.

Ἡ σύστασις τῆς μετοχικῆς ἑταιρείας δύναται διὰ παντὸς μέσου ν' ἀποδειχθῇ καὶ διὰ μαρτύρων ἀκόμη καὶ δι' ἐμπορικῆς ἀλληλογραφίας. Ἐν τούτῳ διαφέρει πασῶν τῶν ἄλλων ἐμπορικῶν ἑταιρειῶν, καθότι εἶναι ἀπηλλαγμένη τῶν διατυπώσεων ἐκείνων, αἵτινες διακρίνουν τὰς ἐμπορικὰς ἑταιρείας τῶν ἀστικῶν. Αἱ ἀστικαὶ εἶναι ἁπλαῖ συμβάσεις μεταξὺ δύο ἢ πλειόνων ἀτόμων· ἁπλαῖ συμβάσεις ἐκ τούτου εἶναι καὶ αἱ μετοχικαὶ ἑταιρεῖαι· διακρίνονται οὕτω τῶν ἀστικῶν ἑταιρειῶν αἱ μετοχικαὶ μόνον κατὰ τὸ στοιχεῖον τοῦ ὅτι ἐνεργοῦνται δι' αὐτῶν ἐμπορικαὶ πράξεις. Τὸ κριτήριον τοῦτο εἶναι λίαν ἐπισφαλές, ὥστε καὶ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ταύτης θὰ γεννηθοῦν ἀμφιβολίαι ὡς πρὸς τὴν ὕπαρξιν μετοχικῆς ἑταιρείας ἢ μή. Τὰς δυσχερείας ταύτας ἔχουσαι ὑπ' ὄψιν ἄλλαι νομοθεσίαι καταιάσσουν τὰς μετοχικὰς ἑταιρείας οὐχὶ μεταξὺ τῶν ἐμπορικῶν (οὕτω π. χ. κατὰ τὸν γερμανικὸν ἐμπορικὸν κώδικα).

Λόγῳ τῆς ἀτύπου συστάσεως ἐξ ἄλλου, καὶ συντελοῦντος καὶ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐκρίθη, ὡς ἀνωτέρω, τὸ γνώρισμα τῆς μετοχικῆς ἑταιρείας, δὲν εἶναι σπάνιον ἐν τῇ πρακτικῇ ὑπὸ τὴν μετοχικὴν ἑταιρείαν νὰ κρύπτεται ἄλλη τις ἐμπορικὴ ἑταιρεία συνηθέστατα δὲ ὁμόρρυθμος. Τὸ γεγονὸς ἐξακριβούμενον ἔχει βεβαίως ὡς συνέπειαν νὰ θεωρηθῇ

Digitized by Google

ὑπάρχουσα ἢ πράγματι βουληθεῖσα ἑταιρεία καὶ νὰ ὑποστοῦν οἱ δολίως ἐνεργήσαντες συνεταῖροι τὴν ἐκ τοῦ δόλου των εὐθύνην. Μολονότι θεωρητικῶς δυνατὴ ἡ περίπτωσις αὕτη, οὐσιαστικῶς ἐν τούτοις εἶναι, ἂν ὄχι ἀδύνατος, τοὐλάχιστον ὅμως δυσχερὴς νὰ ἐπιτευχθῇ, καθότι καὶ ἡ ἀπόδειξις καὶ ἡ ἐξιχνίασις τοῦ τί ἐβουλήθησαν οἱ συνεταῖροι εἶναι πράγματα δυσεπίτευκτα, καὶ ἐν τῇ ἀποδείξει δύσκολα.

Αἱ διαχειριστικαὶ καὶ αἱ ἐκ τῆς ἑταιρικῆς λειτουργίας σχέσεις μεταξὺ τῶν συνεταίρων κανονίζονται, ὡς ἐλέχθη, δι' ἰδιαιτέρων ἀπολύτως ἐνοχικῆς φύσεως συμφωνιῶν. Δὲν σχηματίζεται ἐκ τῆς ἑταιρικῆς σχέσεως ἑταιρικὸν κεφάλαιον, καὶ τοῦτο διακρίνει σημαντικῶς τὴν μετοχικὴν τῶν ἄλλων ἐμπορικῶν ἑταιρειῶν. Τὴν εἰσφορὰν τοῦ συμμετόχου ἀναλαμβάνει ὁ διαχειριστής, ὅστις κατ' ἀνάγκην δέον νὰ εἶναι ἔμπορος, ὅταν πρόκειται νὰ ἐνεργηθοῦν κατ' ἐπάγγελμα καὶ διαρκῶς ἐμπορικαὶ πράξεις. Προκειμένου περὶ μεμονωμένων πράξεων δὲν ἀποκλείεται νὰ ἐνεργηθοῦν αὗται καὶ ὑπὸ μὴ ἐμπόρου διαχειριστοῦ.

Ὁ διαχειριστὴς συναλλάσσεται καὶ ἐμφανίζεται ἀτομικῶς καὶ ὡς ἐνεργῶν ἀποκλειστικῶς διὰ λογαριασμόν του. Ἡ ἔμμεσος ἢ ἄμεσος ὑπόδειξις τῆς ἑταιρικῆς σχέσεως ἢ ἡ ἐμφάνισις τοῦ διαχειριστοῦ ὡς ἐνεργοῦντος διὰ λογαριασμὸν ἑταιρείας, ἔστω καὶ ἂν σαφῶς καθορισθῇ ὅτι εἶναι μετοχική, δύναται νὰ δώσῃ λαβὴν καὶ ἑρμηνίαν τοῦ ὅτι πρόκειται περὶ συγκαλύψεως σχέσεως ὁμορρύθμου ἑταιρείας καὶ νὰ παρασύρῃ εἰς ἀλληλέγγυον καὶ εἰς ὁλόκληρον εὐθύνην καὶ τοὺς ἀφανεῖς συμμετόχους.

Ἡ εἰσφορὰ τοῦ συμμετόχου ἢ τῶν συμμετόχων εἰσφερομένη μεταβιβάζεται εἰς τὴν κυριότητα καὶ τὴν ἀποκλειστικὴν διάθεσιν τοῦ διαχειριστοῦ, ἐν πτωχεύσει τοῦ ὁποίου δύναται μόνον ὡς πιστωτὴς νὰ τὴν διεκδικήσῃ ὁ συμμέτοχος.

Ὁ συμμέτοχος δικαιοῦται νὰ παρακολουθῇ τὴν διαχείρισιν τοῦ διαχειριζομένου τὴν κοινὴν εἰσφοράν, ὅπως ὁ ἑτερόρρυθμος παρακολουθεῖ τὰς ἐργασίας τῆς ἑτερορρύθμου ἑταιρείας. Τοῦτο ἐδέχθη ἡ πρακτική, καθότι οὐδεμία νομικὴ διάταξις ὑπέβαλε λύσιν τινὰ εἰς τὸ παρὸν ζήτημα.

Οἱ τρίτοι δανεισταὶ τῆς συμμετοχικῆς ἑταιρείας δύνανται μόνον κατὰ τοῦ διαχειριστοῦ νὰ στραφοῦν καὶ νὰ ζητήσουν τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἀναληφθεισῶν ὑποχρεώσεων· τοὺς συμμετόχους οὐδόλως ἐνδιαφέρει ἡ τυχὸν ἀφερεγγυότης τούτου. Ἐὰν ὅμως οἱ συμμέτοχοι ὑποχρεοῦνται ἐκ τῆς συμβάσεως αὐτῶν νὰ καταβάλουν ἀκόμη ὑπόλοιπα τῆς εἰσφορᾶς των, τότε ὀφείλουν νὰ πράξουν τοῦτο πρὸς ἀποσόβησιν τῆς ἀποτυχίας τῆς ἑταιρικῆς ἐπιχειρήσεως. Οἱ δανεισταὶ ἀγνοοῦν μὲν τοὺς συμμετόχους ὡς συνεταίρους εὐθυνομένους διὰ τὰς ζημίας τῆς ἐπιχειρήσεως, δύνανται ὅμως νὰ ἐνασκήσουν τὰ δικαιώματα τοῦ ὀφειλέτου των καὶ νὰ ζητήσουν τὴν καταβολὴν τῶν πρὸς αὐτοὺς χρεῶν τῶν συμμετόχων. Τοῦτο πηγάζει σαφῶς ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι πᾶσα ἑταιρικὴ σχέσις προϋποθέτει τὴν εὐθύνην τῶν συνεταίρων διὰ τὰς ἑταιρικὰς ζημίας μέχρις ἑνὸς ὁσονδήποτε περιωρισμένου ποσοῦ ἑταιρικῆς εἰσφορᾶς ἐκ τῶν προτέρων καθωρισμένης. Ἐκ τῆς συμβάσεως αὐτῶν ἐπομένως οἱ συμμέτοχοι ἀναλαμβάνουν τὴν εὐθύνην ἀπέναντι τοῦ διαχειριστοῦ νὰ καλύψουν τὰς τυχὸν ζημίας ἐκ τῆς ἑταιρικῆς ἐπιχειρήσεως ἐμπορικῶν πράξεων μέχρις ὡρισμένου ὁρίου· ὑπέχουν ἐκ τούτου τὴν ἐνοχικὴν ὑποχρέωσιν ἐν περιπτώσει ζημίας, ὅπως καταβάλουν τὴν ὑπόλοιπον εἰσφοράν των. Τὸ ἀντίθετον θὰ ἦτο ἄτοπον, καθότι τότε οἱ συμμέτοχοι θὰ ἐδάνειζον ἁπλῶς τὰ χρήματά των ἢ τὴν εἰσφοράν των, ἀντὶ συμμετοχῆς εἰς τὰ κέρδη, ὁπότε δὲν θὰ ὑπῆρχε συμμετοχικὴ ἑταιρεία.

Ἡ ἑταιρεία παύει ὑπάρχουσα δι' οὓς καὶ αἱ ἄλλαι ἐμπορικαὶ ἑταιρεῖαι λόγους. Περὶ διαλύσεως καὶ ἐκκαθαρίσεως δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος, καθότι διαλύονται νομικὰ πρόσωπα καὶ ἐκκαθαρίζονται περιουσιακαὶ ὁμάδες ἔχουσαι νομικήν τινα αὐτοτέλειαν. Ἐν τῇ συμμετοχικῇ ἑταιρείᾳ πρόκειται μᾶλλον περὶ ἐκκαθαρίσεως καὶ τακτοποιήσεως κοινῶν λογαριασμῶν, παρακολουθουμένης ὑπὸ τῆς λογοδοσίας τοῦ διαχειρισθέντος τὴν ἑταιρικὴν ὑπόθεσιν. Δὲν ἐφαρμόζεται ἐξ ἄλλου ἐπὶ τῆς μετοχικῆς ἑταιρείας ἡ πενταετὴς παραγραφὴ τοῦ ἄρθρου 64 Ἐ. Ν.

Ἀνώνυμοι ἑταιρεῖαι. Ὁ πλέον ἐξειλιγμένος ἑταιρικὸς τύπος τῆς συγχρόνου οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως εἶναι ἀναμφιβόλως ἡ ἀνώνυμος ἑταιρεία. Ἀποτελεῖ τὸν ἀπρόσωπον τύπον συμμετοχῆς ἑταιρικῆς, καὶ ἐκ τούτου τὸν μοναδικὸν φορέα τῆς κεφαλαιοκρατικῆς ἑνώσεως. *Ὁρισμὸς* αὐτῆς πλήρης δὲν δύναται νὰ δοθῇ, καθ' ὃ ποικίλλων εἰς τὰς διαφόρους νομοθεσίας· ἀσφαλῶς μόνον δυνάμεθα νὰ τὴν χαρακτηρίσωμεν ἐκ τῶν κυριωτέρων διακριτικῶν της γνωρισμάτων. Ὡς τοιαῦτα θ' ἀναφέρωμεν: κατὰ πρῶτον μὲν τὸ ἀπρόσωπον καὶ περιωρισμένον τῆς ἑταιρικῆς συμμετοχῆς. Οἱ συνεταῖροι εἰσφέρουν ἀποκλειστικῶς τμῆμα τοῦ ἑταιρικοῦ κεφαλαίου, ὅπερ ἐνσαρκώνεται εἰς τίτλον ἀντιπροσωπευτικὸν τοῦ ἑταιρικοῦ των δικαιώματος. Τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τῆς ἑταιρικῆς εἰσφορᾶς ἀποτελεῖ ἡ κτῆσις τοῦ τίτλου καὶ ἡ μεταβίβασίς του. Τὸ μεταβιβαστὸν εἶναι τὸ κυριώτερον γνώρισμα τῆς ἑταιρικῆς εἰσφορᾶς. Ἡ ἑταιρικὴ εὐθύνη εἶναι ἐν πάσῃ περιπτώσει περιωρισμένη εἰς τὸ ποσὸν τῆς εἰσφορᾶς, ὑφίσταται δὲ μόνον ἀπέναντι τῆς ἑταιρείας. Αἱ εἰσφοραὶ παρεχόμεναι οὕτως ἀποτελοῦν τὴν βάσιν πρὸς μόρφωσιν τῆς ἑταιρικῆς περιουσίας καὶ τοῦ ἑταιρικοῦ προσώπου. Ὑπὸ τὰ γνωρίσματα ταῦτα, καταλλήλως διασκευαζόμενα, δύναται νὰ δυθῇ ὁ ὁρισμὸς τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας.

Ἱστορικά. Ὡς ἤδη ἐλέχθη, ὁ θεσμὸς τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας δὲν εἶναι διόλου παλαιός. Λέγεται ὅτι περὶ τὴν δύσιν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους εἶχον ἀρχίσει ν' ἀναφαίνωνται ἑταιρικοὶ τύποι ὁμοιάζοντες πρὸς τὰς συγχρόνους ἑταιρείας κάπως. Πρόκειται περὶ τῶν ἀγροτικῶν ἑταιρειῶν διὰ τοὺς φόρους (Steuerpachtgesellschaften), περὶ τῶν ὁποίων δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ὁμοιάζουν κατά τι πρὸς τὰς ἀνωνύμους ἑταιρείας, ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲν εἶναι βέβαιον παντάπασι, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου δὲν ἔχει ἀποδειχθῇ ἱστορικῶς συνέχειά τις ἢ ἐπίδρασις τῶν ἀνωτέρω ἱστορικῶν τύπων ἐπὶ τὴν σύγχρονον ἐμφάνισιν τοῦ θεσμοῦ.

Μετὰ τὸν μεσαίωνα αἱ πρῶται ἀνώνυμοι ἑταιρεῖαι κατὰ τὰ οὐσιώδη των γνωρίσματα εἶναι δύο ἰταλικαὶ τράπεζαι, ἡ «Georgsbank» τῆς Ρώμης ἢ la società delle compere e de banchi di S. Giorgio καὶ ἡ τράπεζα «Ambrosia» ὀλίγον βραδύτερον τῆς πρώτης, κατ' ἀπομίμησίν της ἱδρυθεῖσα. Ἡ πρώτη χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1407 ἔτους, ἀπετελέσθη δὲ ἀπὸ σύνολον πιστωτῶν τοῦ κράτους ἑνωθέντων εἰς ὁμάδα, τῶν ὁποίων αἱ πιστώσεις ἀνεφαίνοντο εἰς τὸ κρατικὸν βιβλίον ὀφειλῶν. Ἀφοῦ ἐπέτυχον οἱ πιστωταὶ οὗτοι διὰ τῆς ἀνωτέρω ὀργανώσεώς των τὴν εἴσπραξιν τῶν ἀπαιτήσεών των, ὠργανώθησαν ἑταιρικῶς καὶ ἤρχισαν νὰ ἐπιδιώκουν ἄλλους κερδοσκοπικοὺς σκοπούς. Μολονότι εἰς τὰς ἑνώσεις ταύτας εἶναι καταφανῆ τὰ γνωρίσματα τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας, κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν χρονικὴν περίοδον δὲν ἔτυχον εὐρυτέρας μιμήσεως καὶ ἐκ τούτου δὲν δυνάμεθα νὰ τὰς θεωρήσωμεν ὡς τὰς πρώτας ἱστορικῶς ἀνωνύμους ἑταιρείας. Παραμένουν μὲν ὡς ὑποδείγματα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἑταιρικῶν ἑνώσεων, εἰς τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν πρέπει ν' ἀπονεμηθῇ ὁ τίτλος τοῦ προγόνου τῆς συγχρόνου ἀνωνύμου ἑταιρείας.

Αἱ πρῶται ἐν ἱστορικῇ συνεχείᾳ πρὸς τὴν σύγχρονον ἀνώνυμον ἑταιρείαν καταλήξασαι ἑνώσεις εἶναι αἱ μεγάλαι ἐμπορικαὶ ἑνώσεις (Handelskompanien) τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ἐπικοινωνίας πρὸς τὰς Ἰνδίας τὸ ἐμπόριον ἔλαβε νέαν αἰφνιδίαν ἀνάπτυξιν. Αἱ συγκοινωνίαι ἦσαν ἐπισφαλέσταται ὅμως, τὰ ἔξοδα πολλὰ καὶ οἱ κίνδυνοι μεγάλοι. Οἱ κυριώτεροι ἐπιχειρηματίαι ἔμποροι ἤρξαντο νὰ συνενοῦνται πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ὀργανώσεως θαλασσίων ἀποστολῶν. Αἱ πρῶται ἀνώνυμαι ἑταιρεῖαι ἦσαν ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἑνώσεις κατ' ἀκολουθίαν, ἐγίνοντο ὡρισμέναι καταβολαί, πέραν τῶν ὁποίων δὲν ἐχώρει εὐθύνη καὶ ἐκ τῶν συνεισφορῶν τούτων ἐπετυγχάνετο ἐπὶ κοινῷ ὀφέλει ἡ ἀποστολή. Βραδύτερον αἱ ἑταιρεῖαι αὗται ἐσυστηματοποιήθησαν, ὠργάνωνον τακτικὰς ἀποστολάς, ἀπέκτησαν προνόμια καὶ ἐπέβαλον τέλος τὴν ἀναγνώρισίν των ὡς ὀργανισμῶν ὑπὸ τοῦ κράτους. Τοιαύτην μορφὴν παρουσιάζει ἡ κυριωτέρα ἑταιρικὴ τοιαύτη ἕνωσις, ἡ «Ἑταιρεία τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν» τοῦ 1602, ἱδρυθεῖσα εἰς τὰς Κάτω Χώρας. Τὸν τύπον τοῦτον μιμοῦνται πολυάριθμοι «κομπανίαι» τῆς Ἀγγλίας καὶ βραδύτερον τῆς Γαλλίας. Μετὰ τὰς ἐμπορικὰς ταύτας μορφὰς τῶν «κομπανιῶν» ἐμφανίζεται ὁ ἑταιρικὸς τύπος τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας τοῦ «code de commerce» τοῦ 1807, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος νομοθετικῶς καθωρισμένος τύπος ἀνωνύμου ἑταιρείας. Ἀπὸ τοῦ τύπου τούτου δὲ ἄρχεται ἡ σύγχρονος ἱστορία τοῦ θεσμοῦ τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν ἱστορίαν τοῦ δικαίου ἡ σύγχρονος καὶ ἰσχύουσα μορφὴ τοῦ ἑταιρικοῦ τούτου τύπου.

Ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως ὁ θεσμὸς τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας διῆλθε τρία, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, στάδια ἐξελίξεως: τὸ πρῶτον στάδιον, καθ' ὃ ἐμφανίζεται ὡς ἔκτακτος τελείως συνεταιρικὴ μορφή, τὸ δεύτερον στάδιον, ὅπερ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν μορφὴν τοῦ code de commerce, καὶ τὸ σύγχρονον στάδιον τῆς καπιταλιστικῆς ἑνώσεως. Πρὸς τὰ τρία ταῦτα στάδια ἀντιστοιχοῦν κυρίως τρεῖς μορφαί, τὰς ὁποίας περιεβλήθη ἡ ἀνώνυμος ἑταιρεία. Πρώτη μορφὴ εἶναι ἡ ἔκτακτος μορφὴ τοῦ συστήματος τῶν «Oktroi», δευτέρα ἡ μορφὴ τοῦ code de commerce, ἤτοι ἡ τοῦ συστήματος τῆς κρατικῆς ἀδείας, καὶ τρίτη μορφή, πρὸς τὴν ὁποίαν ἀντιστοιχεῖ τὸ σύστημα τῶν κανονιστικῶν διατάξεων (Normativ system) ὑπὸ τὰς διαφόρους ἐν τῷ συγχρόνῳ δικαίῳ παραλλαγάς του.

Τόσον ἡ οἰκονομικὴ λειτουργία καὶ ὁ προορισμός, ὃν ἐκαλεῖτο νὰ ἐπιτελέσῃ ἡ ἀνώνυμος ἑταιρεία, ὅσον καὶ ἡ νομικὴ μορφή, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐνεφανίσθη αὕτη εἰς τὰς συγχρόνους συναλλαγάς, ὑπέστησαν τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἑκάστοτε ἰσχυουσῶν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ περὶ ὀργανώσεως καὶ λειτουργίας τοῦ κράτους ἀντιλήψεων. Δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, καὶ τοῦτο ἐλάχιστα ἔχει παρατηρηθῇ, ὅτι ἐν τῇ ὀργανώσει τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας κατοπτρίζονται αἱ ἑκάστοτε κυριαρχοῦσαι πολιτειακαὶ ἀντιλήψεις. Οὕτω κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας ἡ ὀργάνωσις καὶ ἡ λειτουργία της εἶναι καθαρῶς ὀλιγαρχική. Ἡ γενικὴ συνέλευσις τῶν μετόχων ὡς ἑταιρικὸν ὄργανον ὑπερτάτης ἐξουσίας δὲν ὑπάρχει. Τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν δύναμιν ἐν τῇ ἑταιρείᾳ ἀποτελεῖ τὸ συμβούλιον τῶν μετόχων (participants), οἵτινες καὶ κυριαρχοῦν αὐτῆς τελείως. Δὲν ἦτο ἐξ ἄλλου δυνατὴ ἡ εἴσοδος οἱουδήποτε εἰς τὰς ἑταιρείας ταύτας. Οἱ μέτοχοι κατεῖχον ἀσφαλῶς καὶ ἀποκλειστικῶς τὰ ἑταιρικὰ μερίδια. Αἱ ἑταιρεῖαι αὗται συνιστῶντο ἐξ ἄλλου διὰ τῆς παροχῆς ἰδιαιτέρου προνομίου (oktroi) πρὸς λειτουργίαν, ὡς δ' ἦσαν διαπεπλασμέναι ἐκυριάρχει ἐν αὐταῖς ἡ μορφὴ τῆς ὀλιγαρχικῆς ὀργανώσεως κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν ὀλιγαρχίαν, ἥτις ἐπεκράτει εἰς τὰ ἐν ἰσχύϊ πολιτεύματα. Τὸ ὀλιγαρχικὸν στοιχεῖον ἀναφαίνεται ἐξ ἄλλου ἐν ταῖς ἑταιρικαῖς αὐταῖς ὀργανώσεσι καὶ ἐκ τοῦ ἑτέρου γεγονότος, ὅτι δὲν ἦσαν κοιναὶ ἑταιρικαὶ μορφαί. Δὲν ἐπετρέπετο δηλονότι εἰς κάθε σύλλογον ἰδιωτικῶν συμφερόντων ν' ἀναλάβῃ τὴν ἑταιρικὴν ταύτην μορφὴν πρὸς ἐξυπηρέτησίν των. Ἡ χρῆσίς της ἐπετρέπετο διὰ τῆς πολειτιακῆς πράξεως τοῦ oktroi εἰς ὡρισμένα μόνον πρόσωπα καὶ διὰ τὸν ἀποκλειστικῶς προδιαγεγραμμένον σκοπόν, ὃν ἠκολούθουν καὶ αἱ ἄλλαι κομπανίαι.

Ἡ συνεταιρικὴ μορφὴ τοῦ code de commerce διαφέρει οὐσιωδῶς τῆς πρώτης ταύτης ἐμφανίσεως τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας. Δημιούργημα ἐμπνευσμένον ἀπὸ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἀντιλήψεις τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνεχθῇ καὶ νὰ ἐπιδοκιμάσῃ ὀλιγαρχικὰς μεθόδους καὶ ὀργανώσεις. Προσεπάθησε καὶ ἔδωκεν εἰς τὴν ἀνώνυμον ἑταιρείαν τὴν δημοκρατικὴν μορφὴν καὶ ὀργάνωσιν καὶ ἐν γένει ἐνετύπωσεν ἐν αὐτῇ τὰς ἀρχάς, ὑπὸ τῶν ὁποίων διεπνέετο. Πολλοὺς παραπλανᾷ ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου 37 Ἐ.Ν., καθ' ἣν ἀπαιτεῖται ἄδεια τῆς κυβερνήσεως πρὸς λειτουργίαν τῆς ἑταιρείας. Ἡ ἄδεια ὅμως παρέχεται πρὸς λειτουργίαν τῆς ἑταιρείας, οὐχὶ πρὸς δημιουργίαν τῆς ὀντότητος καὶ ἱκανότητος αὐτῆς. Ἐξ ἄλλου κατὰ τὸν κώδικα ἐξελαϊκεύθη ἡ συνεταιρικὴ μορφή, μὴ ἀποτελοῦσα πλέον ἐκτάκτου χαρακτῆρος οἰκονομικὴν ἐμφάνισιν, διερρυθμίσθη δὲ ἡ λειτουργία της κατὰ τρόπον ἀσφαλίζοντα τὴν ἀνάπτυξιν διοικήσεως πλέον συμφώνου πρὸς τὰς ἀπόψεις τῆς πλειονότητος τῶν ἑταίρων· τὸ κυριώτερον ὅμως στοιχεῖον, δι' οὗ ἐξεδηλώθη ἡ ἐκλαϊκευτικὴ ἀντίληψις, εἶναι ἡ διάταξις, διὰ τῆς ὁποίας ἐπετρέπετο ἡ ἐλευθέρα μεταβίβασις τῶν μετοχῶν, ἀφεθείσης οὕτως ἐλευθέρας τῆς ἐκμεταλλεύσεώς των. Τὸ σύστημα τοῦτο δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς τὸ ἀπολύτως δημοκρατικὸν σύστημα τῆς ὀργανώσεως τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν. Εἶναι ἐπαμφοτεριζούσης φύσεως, διαπνεόμενον ἀκόμη ἔν τινι ὑπὸ τοῦ Oktroi, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου φέρει ἐν ἑαυτῷ ἐν ἐμβρυώδει καταστάσει ἀκόμη τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, ἅτινα θὰ ὁδηγήσουν πρὸς τὸ σύγχρονον δημοκρατικὸν καθεστώς. Ἡ ἐξήγησις τοῦ φαινομένου τούτου ἔγκειται ἐξ ἄλλου καὶ εἰς λόγους νομικῆς συνεχείας, καθότι ἡ ἀνώνυμος ἑταιρεία τοῦ κώδικος δὲν ἦτο ἀκόμη διαχωρισμένη τελείως τῆς μορφῆς τῆς ὁμορρύθμου ἐμπορικῆς ἑταιρείας καὶ τῶν προσωπικῶν ἐν γένει ἑταιρειῶν. Ὥστε καὶ νομικοὶ ἐμπορικοῦ δικαίου λόγοι συνετέλεσαν ὡς τὴν ἐπαμφοτερίζουσαν ταύτην μορφὴν τοῦ τύπου τοῦ code de commerce. Τέλος ὅμως καὶ οἰκονομικοὶ λόγοι συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ διαπλασθῇ ἡ μορφὴ αὕτη τοῦ κώδικος. Αἱ ἐπιχειρήσεις δηλονότι, διὰ τὰς ὁποίας ἠδύνατο νὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ ἀνώνυμος ἑταιρεία τότε, ἦσαν ἀκόμη μικρᾶς ἐκτάσεως, λόγῳ τῆς περιωρισμένης μορφῆς τῆς προκαπιταλιστικῆς μηχανικῆς ἐποχῆς· κατ' ἀκολουθίαν δὲν ὑπῆρχεν ἀνάγκη ἐξαιρετικῶς ἐξειλιγμένων κεφαλαιοκρατικῶν συνεταιρικῶν τύπων.

Πρὸς τὴν σύγχρονον τελείως δημοκρατικὴν ὀργάνωσιν τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας, ἐν τῇ ὁποίᾳ κανὼν εἶναι ἡ ἐλευθέρα μεταβιβαστικότης τῶν μετοχῶν καὶ ἡ ὕπαρξις τοῦ ἀνωτάτου ἑταιρικοῦ ὀργάνου τῆς γενικῆς συνελεύσεως, προήχθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ ἑταιρικὴ μορφὴ τοῦ code de commerce. Τὸ χαρακτηρίζον τὴν ἐξέλιξιν ταύτην διὰ τὰς χώρας τῆς ἀποκλειστικῆς ἰσχύος τοῦ κώδικος εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι συνετελέσθη ἀθορύβως ὑπὸ τὸ κάλυμμα τοῦ νόμου, ἐν τῇ πρακτικῇ δὲ καὶ οὐχὶ ἐκδήλως διὰ νομοθετικῶν ρυθμίσεων. Αἱ φιλελεύθεραι ἀρχαὶ περὶ πολιτικῆς ὀργανώσεως ἐπέδρασαν σημαντικῶς εἰς τὴν διάπλασιν ταύτην. Ὅπως δηλονότι ἐν τῇ πολιτείᾳ ὁ ἀνώτατος ρυθμιστὴς καὶ φορεὺς πάσης ἐξουσίας εἶναι ὁ λαός, ἐκπροσωπούμενος διὰ τοῦ πολυμελοῦς ὀργάνου τῆς βουλῆς, οὕτω καὶ ἐν τῇ ἀνωνύμῳ ἑταιρείᾳ φορεὺς τῆς ἐξουσίας τῆς ἑταιρικῆς εἶναι ἡ γενικὴ συνέλευσις τῶν μετόχων, ἐν τῇ ὁποίᾳ καὶ τὸ ἐλάχιστον πολλοστημόριον τῆς συμμετοχῆς δύναται νὰ βουληθῇ καὶ νὰ ἐκφράσῃ γνώμην ἐπὶ τῆς κατευθύνσεως τῶν ἑταιρικῶν πρα-

Digitized by Google

γμάτων. Παραλλήλως δὲ πρὸς τὴν ἐξέλιξιν ταύτην, ἥτις θέτει ὡς κυριώτερον ὄργανον τῆς ἑταιρείας τὴν γενικὴν αὐτῆς συνέλευσιν, βαδίζει καὶ ἡ ἐξέλιξις, ἥτις καθιστᾷ ἀπρόσωπον τὴν συμμετοχὴν εἰς τὴν ἀνώνυμον καὶ τονίζει ὅσον ἔνεστι ἐντονώτερον τὴν κεφαλαιοκρατικὴν φύσιν τῆς ἐν τῇ ἑταιρείᾳ συμμετοχῆς.

Εἰς τὴν τρίτην ταύτην φάσιν τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἑταιρικοῦ θεσμοῦ τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας εὕρηται ἡ σύγχρονος οἰκονομικὴ αὐτῆς μορφὴ εἰς τὰς προηγμένας χώρας τῆς Δύσεως καὶ τὴν Ἀμερικήν. Ἐξετάζοντες εἰδικῶς ὅμως τὰς τελευταίας κατευθύνσεις τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης καὶ τὰς παρατηρήσεις τὰς ὁποίας σημειώνει ἡ πρακτικὴ καὶ ἡ νομολογία τοῦ δικαίου τῶν ἑταιρειῶν, παρατηροῦμεν, ὅτι ἡ πρότυπος αὐτὴ δημοκρατικῆς φύσεως ὀργάνωσις τοῦ θεσμοῦ ἀρχίζει νὰ ἐγκαταλείπεται καὶ ν' ἀναζητοῦνται νέαι ἀσφαλέστεραι μέθοδοι πρὸς καθοδήγησιν τῆς νομοθεσίας (βλ. κατωτέρω).

Ἡ παρ' ἡμῖν οἰκονομικὴ ἐξέλιξις καὶ νομοθεσία τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν. Ἡ λειτουργία τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας κατὰ τοῦτο εἶναι σημαντική, καθότι παρέχει εἰκόνα τοῦ ἐπιπέδου τῆς οἰκονομικῆς ἐξελίξεως ἑνὸς θεσμοῦ καὶ πληροφορίας περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐπιτυχίας συγκεντρώσεως τῶν κεφαλαίων, δι' ὃ διδακτικὴ τυγχάνει ἡ προκειμένη ἱστόρησις τῆς ἐξελίξεως τοῦ θεσμοῦ τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας. Ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ code de commerce μέχρι τοῦ χρόνου τῆς ἱδρύσεως τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας δὲν ἱδρύθησαν σχεδὸν ἄξιαι λόγου ἀνώνυμοι ἑταιρεῖαι. Ἀναφέρεται τράπεζά τις ἐν Πάτραις ἱδρυθεῖσα ὡς ἀνώνυμος, καὶ ἑτέρα ἐν Σύρῳ ὑπὸ τὴν αὐτὴν μορφήν. Ἡ ἀνώνυμος ἑταιρεία ὡς θεσμός, καθ' ὃν τρόπον προβλέπει αὐτὸν ὁ code de commerce, ἐλειτούργησε τὸ πλεῖστον ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης καὶ ἐντεῦθεν. Καὶ πάλιν αἱ ἱδρυθεῖσαι ἑταιρεῖαι δὲν ἦσαν ἄξιαι λόγου, καθότι τὸ διάστημα τῆς λειτουργίας των ὑπῆρξε βραχὺ καὶ τὰ ἐπιτελεσθέντα ὑπ' αὐτῶν οἰκονομικὰ ἀποτελέσματα ὅλως ἀσήμαντα. Μετὰ τὸ 1860 ἀφ' ὅτου ἱδρύθησαν αἱ πρῶται μεταλλευτικαὶ καὶ σιδηροδρομικαὶ ἑταιρεῖαι, ἀμέσως δὲ μετὰ ταῦτα αἱ τράπεζαι, ἱδρύθησαν δ' ἐξ ἄλλου καὶ χρηματιστήρια καὶ ἤρχισεν ἐνεργουμένη κυκλοφορία ἀνωνύμων χρεογράφων καὶ τίτλων, ἔλαβεν ὁ θεσμὸς τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν πραγματικὴν ἀνάπτυξιν καὶ διεδόθη κάπως ἐν τῷ ἐμπορίῳ. Ἄχρι τότε ἀπετέλει ὅλως ἔκτακτον καὶ ἐξαιρετικὴν ἐμφάνισιν ἐν τῇ οἰκονομίᾳ. Μέχρι τοῦ 1900 καὶ ἔκτοτε μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἡ κατάστασις παραμένει ἀμετάβλητος· ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ὅμως καὶ ἐντεῦθεν ἄρχεται νέα περίοδος ἀναπτύξεως καὶ ἀκμῆς τοῦ θεσμοῦ τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν, ἐξακολουθοῦσα ἄχρι σήμερον.

Τόσον εἰς τὰς πρώτας περιόδους τῆς ἱστορίας των, ὅσον καὶ νῦν ἡ μορφὴ ἣν ἐμφανίζει παρ' ἡμῖν ἡ ἀνώνυμος ἑταιρεία εἶναι τελείως διάφορος καὶ ἀπέχει πολὺ τοῦ ἐξειλιγμένου προτύπου τῆς ἀνωτέρω σημειωθείσης τρίτης περιόδου. Ἡ μορφή της εἶναι κατ' ἐξοχὴν μορφὴ προσωπικῆς ἑνώσεως. Δὲν ὑπάρχει δηλονότι κατ' οὐσίαν μεταβιβαστικότης τῆς μετοχῆς παρὰ κατ' ἐλάχιστον ὅριον, οἱ δὲ κυριώτεροι μέτοχοι κρατοῦν τὴν διεύθυνσιν καὶ τὰς μετοχὰς τῆς ἑταιρείας παγίως διὰ λογαριασμόν των, εἶναι ἐξ ἄλλου ὀλίγοι, γνωστοὶ πρὸς ἀλλήλους καὶ ἔχουν καταβάλει τὸ μέγιστον μέρος τῆς περιουσίας των εἰς τὴν ἀνώνυμον ἑταιρείαν. Ἡ προσωπικὴ αὕτη μορφὴ τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας προῆλθεν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἕνεκα τῆς ἀθρόας μετατροπῆς τῶν ὁμορρύθμων ἑταιρειῶν εἰς ἀνωνύμους πρὸς ἀποφυγὴν τῆς βαρείας φορολογίας καὶ διὰ νὰ καλυφθοῦν ἀφ' ἑτέρου οἱ μετέχοντες ἑταῖροι ἀπὸ τῆς ὁλοκλήρου εὐθύνης διὰ τὰ ἑταιρικὰ χρέη. Ὀλίγισται μεγάλαι ἐπιχειρήσεις καὶ ἰδίᾳ τραπεζιτικαὶ παρουσιάζουν τὴν μορφὴν τῆς συγχρόνου οἰκονομικῆς ἑνώσεως τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας, ἐνῷ αἱ ἄλλαι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον φέρουν τὸν χαρακτῆρα τῆς ἀνωτέρω σημειωθείσης συμμίκτου μορφῆς, προσωπικῆς καὶ ἀπροσώπου ἑταιρείας.

Ἡ ἐπὶ τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν νομοθεσία δὲν ὑπῆρξε παρ' ἡμῖν πλουσία εἰς μεταρρυθμίσεις, ὅπως ἀντιθέτως ἀλλαχοῦ, ἰδίᾳ κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα. Ἀνεγνωρίσθη παρ' ἡμῖν ἐνωρὶς μόνον ἡ ἀνάγκη διαπλάσεως ἐλέγχου ἐπὶ τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν καὶ διετυπώθησαν αἱ πρακτικῶς κυριαρχήσασαι ἀντιλήψεις εἰς τὸν νόμον 1348 κατ' ἀρχάς, καὶ μετὰ ταῦτα ἐπιτυχέστερον ἐν τῷ νόμῳ 2190 (βλ. καὶ λ. *ἐλεγκτὴς καὶ ἐπίτροπος ἀνωνύμων ἑταιρειῶν*). Μετὰ τὸν νόμον τοῦτον καὶ πρὸ αὐτοῦ πολυάριθμοι ὑπῆρξαν οἱ φορολογικοὶ νόμοι περὶ τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν, ζητοῦντες πάντοτε νὰ ἐπιτύχουν ὑπὲρ τοῦ κράτους φορολογίαν εὐχερῆ ὡς ἐκ τῆς δημοσιότητος τῆς καταβολῆς μερισμάτων καὶ τῶν ἰσολογισμῶν.

Ἵδρυσις τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας. Αἱ διατάξεις τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου περὶ δημοσιότητος καὶ τῶν προϋποθέσεων τῆς ἱδρύσεως εἶναι αὐστηρότεραι, προκειμένου περὶ ἀνωνύμων ἑταιρειῶν, λόγῳ τῶν ἐξαιρετικῶν κινδύνων τοὺς ὁποίους παρουσιάζει ἡ λειτουργία καὶ ἡ συναλλαγὴ μετ' αὐτῶν. Οὐσιαστικῶς διακρίνομεν δύο στάδια τῆς ἱδρύσεως, τὸ στάδιον τῆς ἀστικῆς συμβάσεως καὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν διατυπώσεων τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου ἀφ' ἑτέρου. Τὸ πρῶτον μὲν στάδιον ἱδρυτικῆς πράξεως, ἡ σύμβασις τῆς ἀστικῆς ἑταιρείας, συντελεῖται ἀτύπως δι' ἁπλῆς συμφωνίας καὶ συναινέσεως τῶν ἱδρυτῶν πρὸς ἀλλήλους περὶ τῆς ἱδρύσεως καὶ τῶν ὅρων ὑφ' οὓς θὰ συντελεσθῇ αὕτη. Ἡ ἐκπλήρωσις τῶν διατυπώσεων τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου διέπεται ὑπὸ τούτου ἀκόμη τοῦ νόμου 2190, τροποποιήσαντος ἄλλα οὐσιώδη σημεῖα τοῦ θεσμοῦ τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν. Καὶ πρώτη μὲν διατύπωσις ὁρίζεται ἡ συμβολαιογραφικὴ σύνταξις τοῦ καταστατικοῦ τῆς ἑταιρείας, διὰ δημοσίου ἐγγράφου δηλονότι. Τὸ δημόσιον τοῦτο ἔγγραφον καταστατικὸν δέον νὰ τύχῃ τῆς ἐγκρίσεως τῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς κυρώσεως αὐτῆς κατὰ δεύτερον λόγον, καὶ νὰ τοιχοκολληθῇ μετὰ τοῦ ἐγκριτικοῦ διατάγματος ἐν τρίτῃ μοίρᾳ.

Τὸ σύστημα τοῦτο ἱδρύσεως τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας, τὸ διοικητικὸν ὡς ἔχει ὀνομασθῆ, δὲν ἰσχύει πλέον εἰς τὰς συγχρόνους νομοθεσίας, δι' ὃ καὶ πολλοὶ ἐξεφράσθησαν δυσμενῶς κατ' αὐτοῦ (ὁ *Ἀναστασιάδης* ἐσχάτως)· ἡ ἰδιόρρυθμος πρακτικὴ τοῦ θεσμοῦ παρ' ἡμῖν καὶ ἡ πεῖρα ἐπὶ τοῦ ζητήματος πείθουν ἀντιθέτως ὅτι ἐπιτυχῶς ἔχει τὸ σύστημα ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐφαρμογῇ. Πάντως ὑπὸ τὴν παροῦσαν οἰκονομικὴν ἀστάθειαν καὶ τὰς ἀνωμάλους περιστάσεις δὲν ἐπιβάλλεται ἡ μεταρρύθμισις τῶν κρατούντων, διότι θὰ ἐπήρχετο σημαντικὴ ἀναστάτωσις τῶν συναλλαγῶν.

Ἐκ τῶν πλέον πολυπλόκων ζητημάτων τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ δικαίου τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν εἶναι ἡ ἀπάντησις εἰς τὰ ζητήματα τῆς ἀκυρότητος τῆς ἑταιρείας εἴτε ἕνεκα ἀκυρότητος τῆς πράξεως ἱδρύσεως εἴτε ἕνεκα ἐλλείψεως ἐγκριτικοῦ διατάγματος.

Τὸ ζήτημα τῆς ἀκυρότητος θὰ κρίνωμεν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διαφορᾶς ἀστικῶν καὶ ἐμπορικῶν προϋποθέσεων ἱδρύσεως τῆς ἑταιρείας. Καὶ ἡ μὲν ἀκυρότης τῆς συμβάσεως ἱδρύσεως τοῦ ἀστικοῦ δικαίου κρίνεται κατὰ τοὺς ὡς ἄνω γνωστοὺς κανόνας τοῦ ἀστικοῦ δικαίου, ἀντιθέτως ὅμως ἀμφισβητεῖται ἡ ἔκτασις καὶ ἡ σημασία τῶν ἐλλείψεων τῶν ἐμπορικῶν διατυπώσεων, ἕνεκα μὴ ὑπάρξεως εἰδικῶν διὰ τὸ ζήτημα διατάξεων. Μόνον ὁδηγὸν ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο ἔχομεν τὸ κείμενον τῶν διατάξεων τῶν ἄρθρων 37 καὶ 39 Ε.Ν. Ἀμφότερα εἶναι ἐπιτακτικῆς διατυπώσεως καὶ ἐκ ταύτης δύναται νὰ συμπεράνῃ τις τὴν ἀκυρότητα τῆς ἑταιρείας. Οὕτως, ἐὰν ἐγκριθῇ καταστατικὸν ἑταιρείας μὴ συντεταγμένον ἐπὶ δημοσίου, ἀλλ' ἐπὶ ἰδιωτικοῦ ἐγγράφου, ἡ ἑταιρεία εἶναι ἄκυρος λόγῳ τῆς διατυπώσεως τοῦ ἄρθρου 39, ὡς ἐπίσης ἄκυρος εἶναι ἐλλείποντος τοῦ ἐγκριτικοῦ διατάγματος καὶ ἐὰν ἔχῃ συνταχθῇ δημόσιον καταστατικὸν ἔγγραφον. Ἡ τρίτη περίπτωσις τῆς τοιχοκολλήσεως κατὰ τὸ ἄρθρον 45 ἐθεωρήθη ἥσσονος σημασίας καὶ ἰδίᾳ ὡς μὴ δυναμένη νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἀκυρότητα τοῦ διατάγματος τῆς ἐγκρίσεως, διότι ἐκδοθείσης τῆς ἀδείας λειτουργίας τῆς ἑταιρείας ὑπὸ τῆς διοικήσεως, θὰ ἦτο ἄτοπον νὰ μὴ ὑφίστατο ἑταιρεία, ἐπειδὴ παρελείφθη ἡ τοιχοκόλλησις τοῦ διατάγματος.

Ὡς ἔχει νῦν ἡ διατύπωσις τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου, εἶναι λίαν δυσχερὲς νὰ ἀντλήσῃ κανεὶς συμπέρασμα θετικὸν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἀκυρότητος. Ἡ ἡμετέρα ἑρμηνεία ἄλλωστε εἶναι μόνη ἤδη πρὸς λύσιν τοῦ γρίφου τούτου, καθότι ἐν Γαλλίᾳ ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ 1867 ἰσχύουν διάφορα περὶ ἀκυρότητος ἀνωνύμων ἑταιρειῶν. Τῆς εὐρυτέρας ἐρεύνης καὶ σαφηνίσεως τοῦ ζητήματος ἐπελήφθη ἐσχάτως ὁ Πετιμεζᾶς (Ἐμ. Δικ. Β', βλ. καὶ *Π. Λ. Πέρδικα* «Ἡ ἀνώνυμος ἑταιρεία καὶ ἡ πτώχευσις αὐτῆς»). Πρέπει πάντως νὰ γίνῃ ἡ διάστιξις, καθ' ἣν αἱ διατυπώσεις τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου ἀφ' ἑνὸς μὲν θὰ ληφθοῦν ἐν τῷ συνόλῳ των, ὡς ἐπιφέρουσαι τὴν ἵδρυσιν τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας, καὶ ἀφ' ἑτέρου ὅτι ἑκάστη διατύπωσις προσθέτει καὶ νέον στοιχεῖον πρὸς ὁλοκλήρωσιν τοῦ νομικοῦ προσώπου τῆς ἑταιρείας, ὅτι κατ' ἀκολουθίαν δὲν εἶναι δυνατὸν ἡ ἔλλειψις μιᾶς διατυπώσεως νὰ ἐπιφέρῃ ἀκυρότητα τοῦ συνόλου. Ἡ ἐπωνυμία τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας λαμβάνεται ἐκ τοῦ εἴδους τῆς ἐπιχειρήσεως, μετὰ τὸν νόμον 2190 δὲ ἐπιτρέπεται νὰ περιλαμβάνῃ καὶ τὸ ὀνοματεπώνυμον ἱδρυτοῦ της ἢ ἄλλου φυσικοῦ προσώπου ἢ ἐμπορικῆς ἑταιρείας. Πρέπει πάντως νὰ περιέχωνται αἱ λέξεις «Ἀνώνυμος ἑταιρεία».

Ἡ κατάστασις τῆς ἱδρύσεως ἢ μᾶλλον τὸ στάδιον τῆς ἱδρύσεως εἶναι πολλάκις μακροχρόνιον εἰς τὰς ἀνωνύμους ἑταιρείας. Ἀφ' ἑνὸς τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν ἀπώλειαν τοῦ χρόνου, ἥτις ἐπέρχεται μέχρις ὅτου ἐπιτευχθῇ ἡ κατὰ τὸ σύστημα τοῦ νόμου 2190 νῦν, ἀλλὰ καὶ πρίν, μέχρις ὅτου ἡ ἁρμοδία ὑπηρεσία ἐλέγξῃ τὸ καταστατικὸν καὶ ἀποφανθῇ περὶ τῆς χορηγήσεως τῆς ἀδείας. Ἡ χορήγησις τῆς ἐγκρίσεως λειτουργίας ἀποτελεῖ μετὰ τὸν νόμον 2190 ὑποχρέωσιν τῆς διοικήσεως, ἣν δὲν δύναται ν' ἀρνηθῇ, ἐφ' ὅσον ἡ αἴτησις ἱδρύσεως καὶ τὸ καταστατικὸν πληροῦν τελείως τὰς διατάξεις τοῦ νόμου. Ἡ ἀπόρριψις αἰτήσεως ἀδείας περὶ λειτουργίας ἀνωνύμου ἑταιρείας ἀπαιτεῖ τὴν σύμφωνον γνωμοδότησιν ἐπιτροπῆς ἀποτελουμένης κατὰ τὸ ἄρθρ. 4 τοῦ 2190 νόμου (μέλη αὐτῆς ὁ τακτικὸς καθηγητὴς τοῦ Ἐμπορικοῦ δικαίου ἐν τῷ πανεπιστημίῳ, εἷς ἐφέτης διοριζόμενος ἐκ τῆς ὁλομελείας τοῦ ἐφετείου, εἷς νομικὸς σύμβουλος καὶ ὁ τμηματάρχης τοῦ ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας). Σημαντικὴν ἀπώλειαν χρόνου ἐπιφέρει ἀφ' ἑτέρου ἡ ἐξακρίβωσις τῶν εἰς εἶδος εἰσφορῶν καὶ ὁ καθορισμὸς τῆς ἀξίας των. Εἰς τὰς πλείστας τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν παρ' ἡμῖν αἱ εἰς εἶδος εἰσφοραί, κεφάλαιον δηλονότι τῆς ἑταιρείας, ἔχον περιουσιακὴν ἀξίαν, καταβαλλόμενον εἰς εἶδος καὶ οὐχὶ εἰς χρῆμα, ἀποτελοῦν σημαντικωτάτην βάσιν τῆς δημιουργίας τῆς ἑταιρικῆς περιουσίας. Τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ λόγου, ὅτι αἱ ἀνώνυμοι ἑταιρεῖαι προέρχονται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς ἀνωνυμοποιήσεως ὑφισταμένων ἐπιχειρήσεων, παραλαμβάνουν δὲ ἱδρυόμεναι ἅπασαν τὴν περιουσιακὴν ἀξίαν τῶν διαλυομένων ἐπιχειρήσεων. Καὶ τὸ στάδιον τοῦτο τῆς ἐξακριβώσεως τῆς ἀξίας τῶν εἰς εἶδος εἰσφορῶν ἀποτελεῖ σημαντικὴν αἰτίαν καθυστερήσεως τῆς ἱδρύσεως, τηρουμένης μάλιστα τῆς πολυπλόκου διαδικασίας, ἣν προβλέπει τὸ ἄρθρ. 9 νόμου 2190.

Ἡ ἀργοπορία ἐν τῷ σταδίῳ τῆς ἱδρύσεως δικαιολογεῖται εἰς πολλὰς περιστάσεις λόγῳ ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς ἐκτάσεως τῆς δημιουργουμένης ἐπιχειρήσεως, ὅταν π. χ. εἶναι μεγάλη βιομηχανική, ὁπότε πρέπει νὰ παρέλθῃ πολὺς χρόνος μέχρι τῆς ἑτοιμασίας τῶν ἐργοστασίων, μηχανημάτων καὶ ἄλλων ἐγκαταστάσεων, ἀφ' ἑτέρου ὅμως ὀφείλεται οὐχὶ σπανίως καὶ εἰς τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν τῶν ἱδρυτῶν, τῶν ὁποίων οἱ σκοποὶ δύνανται νὰ μὴ εἶναι καὶ τόσον ἔντιμοι. Ἡ διάπλασις τῆς διαδικασίας τῆς ἱδρύσεως μετὰ τὸν νόμον 2190 εἰς μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν θὰ ἐπιβραδύνῃ ἔτι περισσότερον τὴν τελειωτικὴν ἵδρυσιν τῆς ἑταιρείας ἐπὶ οὐσιαστικῇ αὐτῆς βλάβῃ, ἐνῷ εἰς τὴν δευτέραν τούτων θὰ διευκολύνῃ τοὺς ἱδρυτὰς νὰ ἐπιτύχουν τὸν ἐπιδιωκόμενον ἀντικειμενικὸν σκοπόν. Πάντως δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ ὑποστηρίξωμεν, ὅτι οὐχὶ ἐπιτυχῶς ἔχουν ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ τὰ τοῦ ἡμετέρου 2190 νόμου, μολονότι ἐξασφαλίζουν τὴν πραγματικὴν ἐκτίμησιν καὶ διαμόρφωσιν τοῦ ἑταιρικοῦ κεφαλαίου.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως συγκεντρώσεως τοῦ ἑταιρικοῦ κεφαλαίου, ἀπὸ τοῦ τρόπου δηλονότι σχηματισμοῦ τῆς καθαρῶς χρηματικῆς βάσεως τῆς ἑταιρικῆς περιουσίας, διακρίνονται δύο εἴδη ἱδρύσεως: ἡ ἄμεσος, καθ' ἣν οἱ συμβαλλόμενοι ἱδρυταὶ ἀναλαμβάνουν ἅπαν τὸ ἑταιρικὸν κεφάλαιον, ὑποχρεούμενοι εἰς πληρωμήν του, καὶ ἡ *τμηματικὴ* (Sukzessivgründung), καθ' ἣν καλεῖται τὸ κοινὸν διὰ δηλώσεων νὰ συμβληθῇ, ἀναλαμβάνον τὰς εἰς δημοσίαν ἐγγραφὴν ἐκτιθεμένας μετοχάς. Ἡ ἔμμεσος ἢ τμηματικὴ αὕτη ἵδρυσις ὑπῆρξεν ἡ ἐπισφαλεστέρα ὅλων καὶ ἡ μᾶλλον ἐπικίνδυνος, καθότι συχνότατα ἀναγράφει ἡ ἱστορία τοῦ θεσμοῦ τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν περιπτώσεις σκανδάλων, κατὰ τὰς ὁποίας ἐξηπατήθη τὸ κοινόν, κληθὲν εἰς ἐγγραφὴν μετοχῶν, καὶ ἐγένοντο καταχρήσεις ἑκατομμυρίων ὑπὸ ὀλίγων ἐπιτηδείων. Τοιαῦτα γεγονότα δὲν ἀναφέρει παρ' ἡμῖν ἡ ἱστορία τοῦ θεσμοῦ τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν, διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον, ὅτι δὲν ἀναφέρονται, οὔτε καὶ ἐγένοντο ποτὲ καθ' ἃ γνωρίζομεν, τμηματικαὶ ἱδρύσεις. Ὁ κυριώτερος λόγος τοῦ γεγονότος τούτου εἶναι ἡ ἀνάγκη ἱδρυτικοῦ διατάγματος, ὅπερ προϋποθέτει ἱδρυμένην ἑταιρείαν μὲ ἀνειλημμένον τὸ κεφάλαιον αὐτῆς. Ἡ καθ' ἡμᾶς ἐμπορικὴ ἐπιστήμη ἄλλωστε, ἐλλειπούσης κάθε διατάξεως περὶ τμηματικῆς ἱδρύσεως, δὲν κατώρθωσε νὰ συμφωνήσῃ ἐπὶ τοῦ κεφαλαιώδους σημείου, ἐὰν δύναται νὰ ἱδρυθῇ προηγουμένως ἡ ἑταιρεία καὶ νὰ τεθῇ μετὰ ταῦτα εἰς δημοσίαν ἐγγραφὴν τὸ κεφάλαιον αὐτῆς, ἢ ἐὰν ἡ δημοσία ἐγγραφὴ τοῦ κεφαλαίου πρέπῃ νὰ γίνῃ πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἱδρυτικοῦ διατάγματος. Τὸ δεύτερον φρονοῦμεν ὡς προσαρμοζόμενον περισσότερον πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὰς διατάξεις τῆς νομοθεσίας ἡμῶν.

Ἡ δημοσία ἐγγραφή, ὅπου συντελεῖται, γίνεται κατὰ δύο κυρίως τρόπους: ἢ οἱ ἱδρυταὶ λόγῳ τῆς προηγουμένης οἰκονομικῆς καὶ γενικῆς αὐτῶν δράσεως θεωροῦν ἑαυτοὺς ἱκανοὺς νὰ ἐμφανισθοῦν ὡς ἱδρυταὶ τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας καὶ νὰ καλέσουν ἀπ' εὐθείας εἰς ἐγγραφὴν τὸ κοινόν, πεποιθότες ὅτι τὰ ἄτομα αὐτῶν θ' ἀποτελέσουν ἀρκοῦσαν ἐγγύησιν διὰ νὰ ἐμπνευσθῇ ἐμπιστοσύνη ἐπὶ τὴν βασιμότητα τῆς ἐπιχειρήσεως, ἢ ἀναθέτουν τὴν κλῆσιν τοῦ κοινοῦ εἰς τραπεζιτικὰ ἱδρύματα, ἅτινα τότε ἐγγυῶνται τρόπον τινὰ περὶ τῆς σοβαρότητος καὶ τῆς βιωσιμότητος τῆς ἐπιχειρήσεως.

Ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως ἀπησχόλησε πολὺ τὴν ἐπιστήμην τὸ ζήτημα τῆς νομικῆς σχέσεως τῶν καλούντων εἰς ἐγγραφὴν καὶ τῶν ἀναλαμβανόντων τὰς μετοχὰς τρίτων. Ὑπερισχύει παρ' ἡμῖν, κατὰ τὸ γαλλικὸν ὑπόδειγμα, ἡ γνώμη ὅτι οἱ καλοῦντες εἰς ἐγγραφὴν ποιοῦνται προτάσεις πρὸς ἄγνωστα πρόσωπα πρὸς σύναψιν ἀμφοτεροβαροῦς συμβάσεως, ἀποδεχομένων δὲ τῶν τρίτων τὰς προτάσεις ταύτας ὑφ' οὓς ἐξηγγέλθησαν ὅρους καὶ προϋ-

Digitized by Google

σμίας, συντελεῖται ἡ σύμβασις τῆς ἀναλήψεως μετοχῶν, καθισταμένων τῶν τρίτων μελῶν τῆς ἑταιρείας.

Ἑταιρικὸν κεφάλαιον. Μετοχαί. Τὸ ἑταιρικὸν κεφάλαιον εἶναι ἡ κατὰ τὸν νόμον περιουσιακὴ βάσις τῆς ἑταιρείας, ἐν τῷ ὁποίῳ νῦν, λόγῳ τῆς ἀπροσώπου μορφῆς τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας, ἐνσαρκοῦται ἡ νομικὴ αὐτῆς προσωπικότης. Ἐκφράζεται δι' ἀριθμοῦ τινος διαφόρως μεγάλου εἰς τὰς διαφόρους ἑταιρείας. Οὕτω π.χ. κεφάλαιον ἑταιρικὸν ἓξ ἑκατομμυρίων, σημαίνει οὕτω τὸ ἀνώτατον ὅριον χρηματικῆς εὐθύνης, ἥτις παρέχεται ὑπὸ τῆς ἑταιρικῆς ἐπιχειρήσεως. Διαιρεῖται εἰς ἰσότιμα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καὶ ἴσα τὴν ἀξίαν τεμάχια, τὰς μετοχάς, αἵτινες ἀποτελοῦν τὴν μονάδα τῆς ἐν τῇ ἑταιρείᾳ συμμετοχῆς. Ἐκ τοῦ κεφαλαίου κατ' ἀκολουθίαν κρίνεται ἡ ἐν τῇ ἑταιρείᾳ συμμετοχὴ εἰς τρόπον, ὥστε τοῦτο ν' ἀποτελῇ τὸ ἄπαντον αὐτῆς (βλ. *καὶ κατωτέρω περὶ μετοχῆς*).

Τὸ ἑταιρικὸν κεφάλαιον δέον νὰ διακρίνεται πάντοτε τῆς ἐννοίας τῆς ἑταιρικῆς περιουσίας. Ἑταιρικὴ περιουσία εἶναι τὸ ἐν δεδομένῃ στιγμῇ σύνολον ἀξιῶν, ἃς κατέχει ἡ ἑταιρεία, ὑπόκειται ὡς ἐκ τούτου εἰς αὐξήσεις ἢ μειώσεις ἀναλόγως τῆς πορείας τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς. Τὸ ἑταιρικὸν κεφάλαιον ἀντιθέτως, ὡς ἀφῃρημένον ποσὸν ἐκπροσωποῦν τὴν ἑταιρικὴν εὐθύνην, παραμένει ἀμετάβλητον. Δι' ὃ ὅταν ἡ ἑταιρικὴ περιουσία κατέλθῃ κάτω τοῦ ποσοῦ τοῦ κεφαλαίου ἢ ἀπολεσθῇ μέρος αὐτοῦ, ἡ ἑταιρεία, ὡς μὴ παρέχουσα τὰς ἀναγκαίας εἰς τοὺς πιστωτάς της ἀσφαλείας, θὰ εἶναι ἢ διαλυτέα ἢ πτωχεύσιμος.

Τὸ ἑταιρικὸν κεφάλαιον εἴτε ἀναλαμβανόμενον κατὰ τὴν ἵδρυσιν ἐξ ὁλοκλήρου ὑπὸ τῶν ἱδρυτῶν, εἴτε διὰ δημοσίας ἐγγραφῆς ὑπὸ τῶν τρίτων, ὀφείλει νὰ καταβληθῇ ὁλοσχερῶς ἐντὸς δεκαετίας ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς ἑταιρείας, κατὰ τὸν νόμον 2190 ἄρθρ. 12 § 2α. Ἐπιτρέπεται ἑπομένως ὅπως παραμένῃ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἱδρύσεως μὴ συμπεπληρωμένον. Οἱ μέτοχοι τότε ὑπόκεινται εἰς ὑποχρέωσιν καταβολῆς του κατὰ τὰς ἐν τῷ καταστατικῷ καθοριζομένας προθεσμίας. Ἐντὸς τριμήνου ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς ἑταιρείας καὶ δὴ ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἐγκριτικοῦ διατάγματος αὐτῆς, γίνεται δήλωσις περὶ καταβολῆς τοῦ $^1/_4$ τοῦ ἑταιρικοῦ κεφαλαίου, ὡς ἀπαιτεῖ ὁ νόμος. Ὅταν ὅμως ἡ ὀνομαστικὴ ἀξία τῶν μετοχῶν εἶναι δραχμῶν εἴκοσι πέντε, τότε δέον κατὰ τὴν ἵδρυσιν νὰ καταβληθῇ ὁλόκληρον τὸ ἑταιρικὸν κεφάλαιον, ἄλλως ὁ νόμος ἀρκεῖται εἰς τὴν καταβολὴν τοῦ $^1/_4$ αὐτοῦ, ἵνα ὑπάρξῃ ἱκανὴ πρὸς λειτουργίαν τῆς ἑταιρείας ἐγγύησις.

Δὲν ὁρίζεται ἐν τῷ νόμῳ ποῦ ὀφείλει νὰ καταβληθῇ τὸ ἑταιρικὸν κεφάλαιον καὶ ποίαν ἀπόδειξιν περὶ τοῦ γεγονότος τούτου δύναται νὰ ζητήσῃ ἡ ὑπηρεσία τοῦ ἐλέγχου τοῦ ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας. Τοῦτο δ' εὐλόγως θεωρεῖται ἔλλειψις τοῦ νόμου.

Ἐντὸς τῆς πρώτης πενταετίας τῆς λειτουργίας τῆς ἑταιρείας τὸ κεφάλαιον δύναται ν' αὐξηθῇ κατὰ τὸν ἐν τῷ καταστατικῷ προδιαγραφόμενον τρόπον δι' ἀποφάσεως τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου αὐτῆς λαμβανομένης διὰ τῶν $^2/_3$ πλειοψηφίας τῶν μελῶν αὐτοῦ, ἡ δ' αὔξησις αὕτη δύναται νὰ χωρήσῃ μέχρι τοῦ διπλασίου τοῦ οὕτω προδιαγραφέντος ποσοῦ αὐτοῦ.

Μετοχὴ σημαίνει τὸ ἔγγραφον, ὅπερ πιστοποιεῖ τὴν ἀξίαν μέρους τοῦ ἑταιρικοῦ κεφαλαίου. Διακρίνονται πολλῶν εἰδῶν μετοχαὶ ἐν τῇ συγχρόνῳ πρακτικῇ. Κυρίως μετοχὰς ὅμως δέον νὰ θεωρήσωμεν τὰς ἀντιπροσωπευούσας μέρος τοῦ ἑταιρικοῦ κεφαλαίου. Πρὸς ἀσφαλεστέραν διάγνωσιν καὶ ἐξέτασιν τῶν ζητημάτων, ἅτινα ἐν τῷ παρόντι θέματι γεννῶνται, θὰ διακρίνωμεν κατ' ἀρχὴν τὴν συμμετοχὴν εἰς τὰ διάφορα αὐτῆς εἴδη. Ἔχομεν κυρίως δύο ὑποδιαιρέσεις συμμετοχῆς, τὴν *πλήρη* καὶ τὴν *ἀτελῆ* ἢ *μὴ πλήρη* συμμετοχήν. Ἡ πρώτη, ἡ πλήρης συμμετοχή, εἶναι ἡ χορηγοῦσα ἅπαντα τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ ἑταίρου ἐν τῇ ἑταιρείᾳ, ἐνῷ ἡ ἀτελὴς ἢ μὴ πλήρης συμμετοχὴ παρέχει ἠλαττωμένα δικαιώματα εἰς τὸν κατέχοντα αὐτήν.

Οἰκονομικῶς δεδικαιολογημένη εἶναι ἡ πλήρης συμμετοχή, ἐνῷ ἀντιθέτως ἡ ἀτελής, καὶ εἰς παλαιοτέραν ἐποχήν, ἀλλὰ καὶ νῦν ἀκόμη, δὲν δικαιολογεῖται οἰκονομικῶς, ἀποτελεῖ δὲ εὔσχημον τρόπον, ὅπως εἴτε πρόσωπα ἰσχυρὰ ἐν τῇ ἑταιρείᾳ, εἴτε ἄλλα παρείσακτα, λαμβάνουν μέρος ἐκ τῶν ἑταιρικῶν κερδῶν ἐπὶ βλάβῃ τῶν ἀνισχύρων καὶ ἀδαῶν μετόχων. Κατὰ καιροὺς ἐλήφθησαν διάφορα νομοθετικὰ μέτρα πρὸς περιορισμὸν τοῦ κακοῦ καὶ ἐξετάζεται ἀκόμη τὸ ζήτημα ὑπὸ τὰς καθημερινῶς ἐμφανιζομένας νέας μορφάς του.

Τὸ ἡμέτερον δίκαιον γνωρίζει νομοθετικὴν ρύθμισιν τοῦ θέματος τῆς συμμετοχῆς μόλις ἀπὸ τοῦ νόμου 2190. Ἰσχύοντος τοῦ Ἐ. Ν. ἀποκλειστικῶς τὸ πᾶν ἦτο διὰ τῶν καταστατικῶν ἐφικτόν. Καὶ τὸ σύστημα τοῦ νόμου 2190 δὲν εἶναι πλῆρες καὶ σαφές. Διακρίνει τίτλους καὶ μετοχὰς ἐν μεγάλῃ γενικῇ ὑποδιαι?σει. Καὶ ἡ μὲν μορφὴ τοῦ ἱδρυτικοῦ τίτλου ἀποτελεῖ νῦν παρ' ἡμῖν τὸ μόνον εἶδος πραγματικῶς ἀτελοῦς συμμετοχῆς. Οἱ τίτλοι οὗτοι δίδονται εἰς τοὺς ἱδρυτὰς τῆς ἑταιρείας, πρὸς ἀνταμοιβὴν ὑπηρεσιῶν των κατὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς ἑταιρείας καὶ παρέχουν ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον τὸ δικαίωμα ἀπολήψεως μέρους τῶν καθαρῶν κερδῶν τῆς ἑταιρείας. Ὁ ἀριθμὸς τῶν τίτλων δὲν δύναται νὰ ὑπερβαίνῃ τὸ $^1/_{10}$ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μετοχῶν τῆς ἑταιρείας, καὶ τὰ κέρδη, τὰ ὁποῖα δικαιοῦνται νὰ ἀναλάβουν, τὸ $^1/_4$ τοῦ ὅλου ποσοῦ τῶν διανεμητέων κερδῶν. Δικαιώματα ἄλλα δὲν κέκτηνται οἱ κάτοχοι τῶν ἱδρυτικῶν τίτλων, ἐκτὸς τοῦ δικαιώματος, ὅπερ παρέχεται εἰς αὐτούς, ὅπως ζητήσουν τὴν ἐξαγοράν των ἀπὸ τὴν ἑταιρείαν, εἰς ἣν ἀξίαν ἀνέρχονται τὰ κατὰ τὰ πρὸ τῆς ἀγορᾶς τελευταῖα δέκα ἔτη ποσὰ τῶν ἀποληφθέντων ὑπ' αὐτῶν καθαρῶν κερδῶν. Δὲν ἔχουν ἐξ ἄλλου ὀνομαστικὴν ἀξίαν καὶ εἶναι ἀνέφικτος ἡ μεταβίβασίς των ἐκ τούτου. Οἱ κάτοχοί των κέκτηνται ἐξ ἄλλου τὰ δικαιώματα ἐκεῖνα, ἅτινα ἐπιβάλλει εἰς αὐτοὺς ἡ διατήρησις τῶν συμφερόντων των. Δύναται δηλονότι νὰ ζητήσουν ἀνακοίνωσιν τῶν βιβλίων καὶ τῶν ἰσολογισμῶν τῆς ἑταιρείας, διὰ νὰ πεισθοῦν ὅτι δὲν περιεγράφησαν δικαιώματά των κατὰ τὴν διανομὴν τῶν κερδῶν.

Αἱ *κυρίως μετοχαὶ* διακρίνονται κατὰ τὸ σύστημα ὅπερ δέχεται ὁ νόμος 2190 εἰς ἁπλᾶς μετοχὰς καὶ *προνομιούχους* τοιαύτας καὶ εἰς μετοχὰς εἴδους.

Αἱ ἁπλαῖ μετοχαὶ ἀντιστοιχοῦν εἰς τὸ πολλοστημόριον, εἰς ὃ διαιρεῖται τὸ ἑταιρικὸν κεφάλαιον. Τὰ δικαιώματά των εἶναι πλήρη ἑταιρικὰ δικαιώματα, τόσον εἰς ἀπόληψιν τῶν πραγματοποιουμένων κερδῶν, ὅσον εἰς συμμετοχὴν εἰς τὴν διοίκησιν τῆς ἑταιρείας καὶ εἰς τὴν λῆψιν ἀποφάσεων ἐπὶ τῶν ἑταιρικῶν ζητημάτων διὰ τῆς συμμετοχῆς εἰς γενικὰς συνελεύσεις καὶ τοῦ δικαιώματος τῆς ψήφου. Ἐπίσης εἰς τὸ δικαίωμα τῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν διάλυσιν καὶ ἐκκαθάρισιν τῆς ἑταιρικῆς περιουσίας, καὶ τέλος εἰς ἅπαντα τὰ ἄλλα δικαιώματα, ἅτινα ἐκ τῆς συμμετοχῆς καὶ τῆς λειτουργίας τῆς ἑταιρείας πηγάζουν.

Τὸ προνόμιον τῶν *προνομιούχων* μετοχῶν ἀφορᾷ τὴν διανομὴν τῆς ἑταιρικῆς περουσίας ἐν ἐκκαθαρίσει καὶ τὴν κατὰ τὴν λειτουργίαν τῆς ἑταιρείας πρὸ τῶν ἄλλων μετοχῶν ἀπόληψιν μέρους τῶν καθαρῶν κερδῶν. Τοῦτο ἐπιτρέπεται κατὰ τὸ ἡμέτερον δίκαιον, ἀφ' ἑνὸς μὲν λόγῳ τοῦ ὅτι τοιαύτη παροχὴ ἀποτελεῖ ἰδιαιτέραν μεταξὺ τῶν συνεταίρων συμφωνίαν, καὶ ἀφ' ἑτέρου διότι εἰς ἐποχὰς χρηματικῶν ἀναγκῶν τῆς ἑταιρείας εἶναι ὁ μόνος τρόπος πρὸς προσέλκυσιν νέων κεφαλαιοδοτῶν καὶ κάλυψιν οὕτω τῶν ἑταιρικῶν ἀναγκῶν. Οἱ παλαιοὶ μέτοχοι ὑφίστανται τὴν θυσίαν χάριν τοῦ γενικωτέρου καλοῦ τῆς ἑταιρείας, οὕτω δὲ δημιουργοῦνται κατὰ τὴν διανομὴν τῶν κερδῶν σειραὶ ἐκδόσεως καὶ καθορισμοῦ μερισμάτων.

Αἱ μετοχαὶ εἰσφορῶν εἰς εἶδος δὲν ἀποτελοῦν ἐνσάρκωσιν πλήρους δικαιώματος ἑταιρικῆς συμμετοχῆς, μολονότι κατὰ κυριώτερον λόγον διὰ τῶν εἰς εἶδος εἰσφορῶν μετέχουν τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν οἱ ἱδρυταί. Τὸ κυριώτερον δικαίωμα ὅπερ κέκτηνται εἶναι τὸ εἰς ἀπόληψιν μέρους τῶν κερδῶν. Κατὰ τὴν ἐκκαθάρισιν δύναται νὰ συμφωνηθῇ, καὶ ἡ ἄχρι τοῦδε νομολογία τὸ ἐδέχθη ὡς δυνατόν, ὅπως ἀναληφθῇ αὐτούσιον τὸ εἰσφερθὲν ἀντικείμενον, ἐὰν εἶχεν παραχωρηθῇ μόνον ἡ χρῆσίς του.

Ἡ κυριωτέρα ἰδιότης τῆς μετοχῆς, ἣν ἀναγνωρίζει ὁ ἐμπορικὸς νόμος καὶ ἣν ἀνήγαγεν εἰς τὸ κυριώτερον διακριτικὸν αὐτῆς γνώρισμα ἡ πρακτική, εἶναι ἡ ἐλευθέρα μεταβιβαστικότης αὐτῆς. Περιορισμὸς τοῦ δικαιώματος μεταβιβάσεως ἢ ἀποκλεισμὸς αὐτοῦ εἶναι ἀδύνατος. Ἐφ' ὅσον αἱ μετοχαὶ δὲν εἶναι πλήρως καταβεβλημέναι, ἐντὸς δηλονότι τῆς πρώτης δεκαετίας τῆς ὑποστάσεως τῆς ἑταιρείας, ὀφείλουν νὰ εἶναι ὀνομαστικαί, ἀναγραφομένου τοῦ κατόχου αὐτῶν εἰς τὰ βιβλία τῆς ἑταιρείας. Ἡ μεταβίβασίς των ἐπιτρέπεται, τοῦ νέου κυρίου ὑπεισερχομένου εἰς ἅπαντα τὰ δικαιώματα, ἀλλὰ καὶ τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ παλαιοῦ μετόχου. Ἄλλαι νομοθεσίαι, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν νόμον 2190, ἀναγράφουν εὐρύτατα τὴν διαδικασίαν καὶ τὴν εὐθύνην πρὸς πλήρη καταβολὴν τῆς μήπω καταβεβλημένης μετοχῆς, εὐθύνονται δὲ κατ' αὐτὰς ὅλοι οἱ προκάτοχοι τοῦ τελικῶς μὴ καταβαλόντος τὴν τελευταίαν δόσιν τοῦ ἑταιρικοῦ κεφαλαίου. Τὸ τελευταῖον συμβαίνει καὶ παρ' ἡμῖν.

Μετοχαὶ πλήρως καταβεβλημέναι δύνανται νὰ εἶναι *ἀνώνυμοι εἰς τὸν κομιστήν*, ἢ *εἰς διαταγήν*. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἀποκτᾷ ἰδίᾳ τὴν μεγάλην αὐτῆς σημασίαν ἡ μεταβιβαστικὴ δύναμις τῆς μετοχῆς, ἔτι δὲ μεγαλυτέραν ὅταν, τηρουμένων τῶν σχετικῶν διατυπώσεων καὶ ὑπὸ τὰς νομίμους προϋποθέσεις, εἰσαχθοῦν εἰς τὰ χρηματιστήρια καὶ ἐπιτραποῦν ἐπίσημοι ἐπ' αὐτῶν χρηματιστηριακαὶ πράξεις.

Διάφοροι ὅλως πρὸς τὰς μετοχὰς καὶ διάφορον πρὸς αὐτὰς σκοπὸν ἐπιτελοῦσαι εἶναι αἱ *ὁμολογίαι*. Αἱ τελευταῖαι σκοποῦν τὸν δανεισμὸν πρὸς τὴν ἑταιρείαν χρημάτων, ἐνῷ αἱ πρῶται ἀποτελοῦν μέρος τῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν ἀνώνυμον.

Εἰς τὴν ἀνώνυμον ἑταιρείαν ἀπαγορεύεται ἡ ἀπόκτησις ἰδίων αὐτῆς μετοχῶν, διότι τότε οὐσιαστικῶς μειοῦται ἡ ἑταιρικὴ περιουσία.

Ὀργάνωσις - Διοίκησις. Τρία εἶναι κατὰ τὸν νόμον 2190 τὰ ὄργανα διοικήσεως καὶ λειτουργίας τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας, τὸ διοικητικὸν συμβούλιον, οἱ ἐλεγκταὶ καὶ ἡ γενικὴ συνέλευσις τῶν μετόχων. Ὁ ἐμπορικὸς νόμος ἀνεγνώριζε μόνον τὸ διοικητικὸν συμβούλιον, ἀπὸ τοῦ 1900 περίπου ὅμως εἶχε γενικευθῇ εἰς τὰ καταστατικὰ ἡ πρόβλεψις διορισμοῦ καὶ ἐλεγκτῶν καὶ ὁ προσδιορισμὸς κύκλου ἁρμοδιότητος εἰς τὴν γενικὴν συνέλευσιν.

Τὸ διοικητικὸν συμβούλιον εἶναι συλλογικὸν ὄργανον διοικήσεως καὶ ἐκπροσωπήσεως τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας. Κέκτηται ἁπάσας τὰς φροντίδας, αἵτινες ἀφοροῦν τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἑταιρικοῦ σκοποῦ καὶ τὴν ὁλοσχερῆ διάθεσιν τῆς ἑταιρικῆς περιουσίας. Περιορισμὸν τῆς ἰσχύος του τῆς διαχειριστικῆς δὲν γνωρίζει ἀπὸ τὸν νόμον παρὰ μόνον ὡς πρὸς τὸ σημεῖον ἀφ' ἑνὸς τῆς λήψεως ἀποφάσεων, αἵτινες θίγουν τὸν ἑταιρικὸν σκοπόν, καὶ ἀφ' ἑτέρου ὡς πρὸς τὴν λῆψιν ἀποφάσεων, αἵτινες ἀλλοιώνουν τὴν οἰκονομικὴν βάσιν τῆς ἑταιρείας. Τοιαύτας ἀποφάσεις ρητῶς ἐπιφυλάσσει ὁ νόμος εἰς τὴν γενικὴν συνέλευσιν, τὸ καταστατικὸν δ' ἀφ' ἑτέρου δύναται νὰ προσθέσῃ καὶ ἄλλας τοιαύτας περιοριστικὰς διατάξεις καὶ νὰ διαμορφώσῃ διαφόρως τὸ λειτούργημα τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου. Τοῦτο εἶναι σπάνιον ὅμως, διότι κατ' οὐσίαν καὶ ἡ γενικὴ συνέλευσις εἶναι ἀνίσχυρος ἀπέναντι τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου ὡς ὀργάνου ἑταιρικοῦ.

Τὸ διοικητικὸν συμβούλιον ἐκλέγεται ὑπὸ τῆς πλειοψηφίας τῆς γενικῆς συνελεύσεως κατὰ τὸν εἰδικώτερον ἐν τῷ νόμῳ ὁριζόμενον τρόπον. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν αὐτοῦ εἶναι ἀπεριόριστος. Τὸ πρῶτον διοικητικὸν συμβούλιον ὁρίζεται καὶ ἐκλέγεται ἤδη ἐν τῷ καταστατικῷ. Ἡ θητεία του εἶναι ἑξαετὴς κατ' ἀνώτατον ὅριον, ὑπόκειται ὅμως πάντοτε εἰς ἀνάκλησιν, πάσης ρήτρας ἀπαγορευούσης τὸ τοιοῦτον δικαίωμα τῆς ἑταιρείας οὔσης ἀκύρου. Εἶναι ἐντολοδόχον τῆς ἑταιρείας εὐθυνόμενον κατὰ τὰς περὶ ἐντολῆς ἀρχὰς τοῦ Ἀστικοῦ δικαίου. Ἀσυμβίβαστα τῆς ἰδιότητος τοῦ συμβούλου πρὸς δημοσίαν καὶ δικαστικὴν ὑπηρεσίαν διαγράφουν διάφοροι νόμοι. Τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου προΐσταται συνήθως πρόσωπον ἐκλεγόμενον ὑπ' αὐτοῦ, ὁ πρόεδρος, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνατίθεται ἡ ἐκτέλεσις τῆς ἐξουσίας τούτου. Μετὰ τοῦ προέδρου ἐνεργεῖ πολλάκις καὶ ἕτερον πρόσωπον, ἐντεταλμένον ὑπ' αὐτοῦ ἢ ὑφ' ὁλοκλήρου τοῦ συμβουλίου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὁ διευθυντής, ἀμφότεροι δ' ἐκπληροῦν ἁπάσας τὰς εἰς τὸ συμβούλιον ἀνηκούσας ἐξουσίας κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ περιορίζεται οὐσιαστικῶς ἡ λειτουργία τοῦ συμβουλίου εἰς ἁπλῆν παρακολούθησιν τῆς διαχειρίσεως τῶν ἐντεταλμένων διαχειριστῶν.

Τὸ διοικητικὸν συμβούλιον συνεδριάζει κατὰ μῆνα παρόντων μελῶν αὐτοῦ καὶ λαμβάνει ἀποφάσεις ἐπὶ τῶν ἀφορώντων τὴν ἑταιρείαν ζητημάτων. Συνήθως ἐγκρίνει τυπικῶς τὰς ἐνεργείας τῶν ἐντεταλμένων διευθυντῶν, σπανιώτερον δὲ καθορίζει τὸν τρόπον καὶ τὴν γραμμὴν ἣν ὀφείλει ν' ἀκολουθήσῃ ἡ διαχείρισις. Αἱ περὶ τῆς συλλογικῆς ἐκπροσωπήσεως ὑπ' αὐτοῦ τῆς ἑταιρείας διατάξεις τοῦ νόμου 2190 εἶναι δημοσίας τάξεως, ἐπερχομένης ἀκυρότητος ἐπὶ τῇ μὴ τηρήσει των.

Εἰδικὴν διάταξιν περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἀποφαίνεται ἡ γενικὴ συνέλευσις περὶ τῆς εὐθύνης τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου, διαγράφει ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου 35 νόμου 2190. Μετὰ τὴν ψήφισιν τοῦ ἰσολογισμοῦ δηλονότι ἡ γενικὴ συνέλευσις ἀποφαίνεται δι' εἰδικῆς ψηφοφορίας περὶ τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ πάσης εὐθύνης τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου. Εἶναι ἀνίσχυρος ἡ ἀπαλλαγὴ μόνον, ἐὰν περιέχωνται ἐν τῷ ἰσολογισμῷ παραλείψεις, δι' ἃς εὐθύνεται τοῦτο εἴτε ἐκ τῆς ἐντολῆς του, εἴτε προέρχονται ἐκ ψευδῶν ἐν τῷ ἰσολογισμῷ δηλώσεων ἀποκρυπτουσῶν τὴν πραγματικὴν τῆς ἑταιρείας περιουσιακὴν κατάστασιν. Ἡ παραγραφὴ ὁρίζεται δεκαετὴς ἀπὸ τῆς ψηφίσεως τοῦ ἰσολογισμοῦ.

Ἡ γενικὴ συνέλευσις κέκτηται τὸ κυριαρχικὸν δικαίωμα τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν διοικητῶν καὶ ἐν γνώσει τῶν παραλείψεων, διαθέτουσα οὕτω τὸ περιουσιακὸν στοιχεῖον τῆς ἑταιρικῆς ἀγωγῆς. Μετὰ τριετίαν ἀπὸ τῆς ψηφίσεως παραγράφεται ἡ συνήθης ἑταιρικὴ ἀγωγή. Διάφορος πρὸς τὴν ἑταιρικὴν εἶναι ἡ ἀγωγὴ βλαβέντος μετόχου, προϋποθέτουσα ἄμεσον προσβολὴν τῶν συμφερόντων καὶ δικαιωμάτων τοῦ μετόχου. Τὰ ἄρθρα 54—62 τοῦ νόμου 2190 περιέχουν ποινικὰς κυρώσεις ἀφορώσας τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἐντολῆς καὶ τῶν καθηκόντων τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου.

Ἐλεγκταὶ καὶ δικαιώματα μειοψηφίας (Βλ. λ. *ἐλεγκταὶ* [Ἐμπορ. Δίκ.], *ἐπιτροπὴ* [Ἐμπορ. Δίκ.]).

Τὰ δικαιώματα τῆς μειοψηφίας ἐνεφανίσθησαν ἐν τῇ παρ' ἡμῖν πρακτικῇ τὸ πρῶτον διὰ τοῦ νόμου 2190. Τὸ μοναδικῶς εἰς τὰ δικαιώματά των ἀναφερόμενον ἄρθρον 40 τοῦ νόμου παρέχει εἰς αὐτοὺς τὸ δικαίωμα, ὅταν ἀποτελοῦν τὸ $^1/_{20}$ τῶν καταβεβλημένων ἑταιρικῶν κεφαλαίων, ὅπως δι' αἰτήσεως πρὸς τὸν πρόεδρον τῶν πρωτοδικῶν κατὰ τὴν ἐπ' ἀναφορᾷ διαδικασίαν ζητήσουν τὸν ἔλεγχον ὡρισμένης πράξεως ἀφορώσης τὴν διαχείρισιν τῆς ἑταιρείας. Παρέχεται ἐπίσης τὸ δικαίωμα

Digitized by Google

εἰς μειοψηφίαν τοῦ $^1/_{20}$ τοῦ καταβεβλημένου κεφαλαίου, ὅπως ἀναβάλῃ ἐφ' ἅπαξ τὴν λῆψιν ἀποφάσεως ἐπὶ ζητήματός τινος ἐκ μέρους τῆς γενικῆς συνελεύσεως.

Γενικαὶ συνελεύσεις. Εἰς τὸ ἀνώτατον τοῦτο ὄργανον τῆς ἑταιρείας ὁ νόμος ἀνέθεσε τὴν λῆψιν διαφόρων ἀποφάσεων ἐξαιρετικῆς διὰ τὴν ἑταιρείαν σημασίας. Διαιροῦνται αὗται εἰς τακτικὰς καὶ ἐκτάκτους. Αἱ *τακτικαὶ* εἶναι ἐτήσιαι, προωρισμέναι νὰ ἐλέγξουν τὸν ἰσολογισμὸν καὶ νὰ λάβωσιν ἐν γένει γνῶσιν τῆς πορείας τῶν ἑταιρικῶν ὑποθέσεων. Αἱ τακτικαὶ συνελεύσεις συγκαλοῦνται ὑπὸ τῶν δικαιουμένων πρὸς τοῦτο προσώπων καὶ ἐπὶ τῆς σαφῶς διαγραφομένης αἰτίας καὶ συζητοῦν ἐπὶ τῶν ζητημάτων, ἅτινα προεκάλεσαν τὴν σύγκλησίν των. Εἶναι ἓν τῶν δυσχερεστέρων ζητημάτων τῆς πρακτικῆς ὁ καθορισμὸς τῆς ἐκτάσεως καὶ τῆς ἐξουσίας τῶν ἐκτάκτων συνελεύσεων. Καταστατικὴν συνέλευσιν ὀνομάζουν τὴν ἀποφασίζουσαν ἐπὶ τῆς ἀλλαγῆς τοῦ καταστατικοῦ τῆς ἑταιρείας.

Τόσον κατὰ τὰς τακτικὰς ὅσον καὶ τὰς ἐκτάκτους συνελεύσεις ὁ νόμος λαμβάνει μέτρα, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ νὰ περιέλθῃ εἰς γνῶσιν τῶν ἐνδιαφερομένων ἡ σύγκλησις τῆς συνελεύσεως (20ήμερος προθεσμία), ὡς καὶ διὰ τὴν κατάλληλον καὶ νόμιμον ἐκπροσώπησιν τῶν μετόχων καὶ τὸν καθορισμὸν τοῦ τίνες αὐτῶν δικαιοῦνται ψήφου. Ἐγκύρως συνεδριάζει συνέλευσις, καθ' ἣν παρίστανται τοὐλάχιστον μέτοχοι ἐκπροσωποῦντες τὸ $^1/_5$ τοῦ ἑταιρικοῦ καταβεβλημένου κεφαλαίου, ἄλλως ἐλλείψει ἀπαρτίας ἐπαναλαμβάνεται μετὰ 30θήμερον. Ἡ συνεδρίασις καὶ λῆψις ἀποφάσεως ἐπί τινος ζητήματος ἀναβάλλεται τῇ αἰτήσει μετόχων ἐκπροσωπούντων τὸ $^1/_{20}$ τοῦ καταβεβλημένου κεφαλαίου.

Ἰσολογισμός, κέρδη, αὔξησις κεφαλαίου. Εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τακτικῶν γενικῶν συνελεύσεων ἔγκειται ἡ ἐξέτασις τοῦ ἰσολογισμοῦ καὶ τῆς διαθέσεω τῶν κερδῶν τῆς ἑταιρείας. Περὶ πάντων τούτων διαλαμβάνουν τὰ ἄρθρα 41 ἐπ. τοῦ νόμου 2190. Ἡ ἀρχή, ἣν καθιέρωσαν ταμιευτικοὶ νόμοι διὰ τὴν φορολογικὴν ἐπιβάρυνσιν τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν πρὸ τοῦ νόμου 2190, ἣν καὶ οὗτος ἀπεδέχθη, εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς *δημοσιότητος* τῶν ἰσολογισμῶν. Κρίνεται ὅτι οὕτω λαμβάνουν οἱ τρίτοι γνῶσιν τῆς πραγματικῆς τῆς ἑταιρείας καταστάσεως καὶ κανονίζουν τὴν ἀπέναντί της στάσιν των. Πάντως μετὰ τὴν τελευταίαν ἐξέλιξιν εἶναι ἐπισφαλὲς τοῦτο τὸ κριτήριον διὰ τὴν οἰκονομικὴν τῆς ἑταιρείας κατάστασιν, προκειμένου δὲ περὶ τῶν πολλαπλῶν παρ' ἡμῖν προσωπικῶν οἰκογενειακῆς φύσεως ἑταιρειῶν εἶναι βέβαιον, ὅτι ὁ ἰσολογισμὸς πόρρω ἀπέχει τοῦ ν' ἀποδίδῃ τὴν πραγματικὴν τῆς ἑταιρείας κατάστασιν.

Σπουδαιότεροι τῶν κανόνων, οἵτινες διέπουν τὴν ἐν τῷ ἰσολογισμῷ ἀναγραφὴν τῶν κονδυλίων, εἶναι, ὅτι τὸ ἑταιρικὸν κεφάλαιον δέον ν' ἀναγράφεται εἰς τὸ παθητικόν, ὡς καὶ αἱ διατάξεις αἱ ἀποβλέπουσαι τὴν ἀποφυγὴν ἐξωγκωμένης ἀναγραφῆς χρεογράφων, ἀκινήτων προωρισμένων διὰ παγίαν χρῆσιν καὶ ἐμπορευμάτων. Ἀπαιτήσεις μὴ εἰσπράξιμοι ἀναγράφονται ὡς ἀποσβεννύμεναι καὶ ἐπισφαλεῖς κατὰ τὴν πιθανήν των ἀξίαν. Ἀντίγραφον τοῦ ἰσολογισμοῦ ἀπὸ τῆς ἐγκρίσεώς του πέμπεται πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας.

Ἀποθεματικὸν προβλέπει ὁ νόμος τὸ τακτικὸν μόνον, τὸ σχηματιζόμενον διὰ τῆς ἀφαιρέσεως τοῦ $^1/_{20}$ τῶν καθαρῶν κερδῶν. Παύει ἡ πρὸς τοῦτο ὑποχρέωσις, ὅταν τὸ ἀποθεματικὸν φθάσῃ τὸ $^1/_3$ τοῦ ἑταιρικοῦ κεφαλαίου.

Συνήθης ἐν τῇ πράξει εἶναι ἡ μόρφωσις ἀφανῶν ἀποθεματικῶν, εἴτε διὰ τῆς καταλλήλου ἀποκρύψεως ἐνεργητικοῦ τῆς ἑταιρείας, εἴτε διὰ τῆς ὑποτιμήσεως ἀξιῶν ἀναφερομένων ἐν τῷ ἰσολογισμῷ. Ἡ αἰτία τῶν ἀφανῶν ἀποθεματικῶν δύναται νὰ εἶναι θεμιτὴ καὶ ἀθέμιτος. Θεμιτὴ μὲν ὅταν προβλέπῃ εὐρύτερόν τι οἰκονομικὸν πρόγραμμα ἀναπτύξεως τῆς ἑταιρείας καὶ σκοπεῖ τὴν συγκέντρωσιν ἀξιῶν, ἀθέμιτος δὲ ὅταν ζητῇ ν' ἀποφύγῃ τὴν διανομὴν κερδῶν εἰς τοὺς μετόχους. Ἡ δευτέρα ἄποψις κυριαρχεῖ παρ' ἡμῖν, δι' ὃ ἀπαγορεύονται τὰ ἀφανῆ ἀποθεματικά, ὡς ζητοῦντα ν' ἀπαλλάξουν τὰς ἑταιρείας τῆς φορολογίας. Τὸ ζήτημα ἔχει εὐρυτάτην οἰκονομικὴν σημασίαν καὶ ἔχει ἐκτενῶς ἐξετασθῇ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τῆς Δύσεως, ἰδίᾳ μετὰ τὸν πόλεμον.

Αὔξησις τοῦ κεφαλαίου τῆς ἑταιρείας προϋποθέτει ἀνάγκας χρηματικὰς αὐτῆς πρὸς κάλυψιν. Γίνεται κατὰ δύο τρόπους, εἴτε δι' αὐξήσεως τῆς ὀνομαστικῆς τιμῆς τῶν μετοχῶν, ὁπότε οἱ μέτοχοι καταβάλλουν τὸ ἐπὶ πλέον, ἢ διὰ τῆς ἐκδόσεως νέων τοιούτων διὰ τῆς παροχῆς προνομίων πρὸς τοὺς νέους μετόχους.

Τὴν ἔννοιαν τῶν καθαρῶν κερδῶν ὁρίζει τὸ ἄρθρ. 45 νόμου 2190. Ἀποτελοῦνται ἀπὸ τὰ προκύπτοντα μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν ἐκ τῶν ἀκαθαρίστων κερδῶν παντὸς ἐξόδου, ζημίας, βάρους ἑταιρικοῦ ἢ ἄλλης ἀποσβέσεως. Προσωρινὰ κέρδη διανέμονται μόνον μετὰ τὴν τήρησιν τῶν ἐν ἄρθρῳ 46 τοῦ νόμου 2190. Τὴν διανομὴν κερδῶν ἀποφασίζει κατὰ κανόνα ἡ γενικὴ συνέλευσις. Τὸν χρόνον τῆς διανομῆς δύναται νὰ ἐπαφήσῃ εἰς τὸ διοικητικὸν συμβούλιον. Ἐκ τούτου οὐχὶ σπανίως προκαλοῦνται ἀνωμαλίαι καὶ καταχρήσεις τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου κερδοσκοποῦντος ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς πραγματοποιήσεως τῆς διανομῆς.

Λύσις, ἐκκαθάρισις. Ἡ ἑταιρεία λύεται κατὰ τοὺς τρόπους, καθ' οὓς διαλύεται ἑταιρεία ἀστικοῦ δικαίου. Ὁ νόμος 2190 δὲν ἀπέκλεισε τὴν ἐφαρμογὴν τῶν διατάξεων τούτων. Εἰδικοὺς λόγους λύσεως πρέπει ν' ἀντλήσωμεν ἐκ τῆς ἰδιαιτέρας ἀπροσώπου φύσεως τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας, περιέχει δ' εἰδικοὺς τοιούτους ἐξ ἄλλου ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου 47 νόμου 2190. Συνίσταται εἰς τὴν ἀπώλειαν τοῦ ἡμίσεος τοῦ καταβεβλημένου ἑταιρικοῦ κεφαλαίου καὶ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ συστήσαντος διατάγματος. Ἰσχύουν διὰ τὴν ἐκκαθάρισιν οἱ κανόνες οἱ ἐφαρμοζόμενοι καὶ ἐπὶ τῶν ὁμορρύθμων ἑταιρειῶν. Τὰ λειτουργήματα διοικητικοῦ συμβουλίου καὶ ἐλεγκτῶν παύουν, διορίζονται δὲ ἐκκαθαρισταί. Προώρως λύεται ἡ ἑταιρεία διὰ τῆς ἀποφάσεως καταστατικῆς γενικῆς συνελεύσεως τῶν μετόχων αὐτῆς.

Ὡς λύσις τῆς ἑταιρείας μερικὴ θεωρεῖται ἡ ἐλάττωσις τοῦ ἑταιρικοῦ αὐτῆς κεφαλαίου, συντελουμένη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ νόμου περὶ λύσεως. Ἡ ἐλάττωσις ἔχει σκοπὸν τὴν ἀπόσβεσιν χρεῶν ἢ προέρχεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐξαρκεῖ ὀλιγώτερον κεφάλαιον πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τῆς ἑταιρείας, ἐπιστρέφεται δ' οὕτω τὸ περιπλέον εἰς τοὺς μετόχους. Εἰς ἀπόσβεσιν χρεῶν σκοπεῖ ἡ ἐλάττωσις τοῦ κεφαλαίου, ὅταν συνδυάζεται μὲ αὔξησιν αὐτοῦ συγχρόνως. Ἐλαττοῦται δηλονότι τὸ κεφάλαιον αὐξανόμενον συγχρόνως, εἰς τρόπον ὥστε οἱ μέτοχοι ἀναγκάζονται νὰ καταβάλουν τὴν αὔξησιν καὶ δημιουργοῦνται οὕτω νέοι πόροι τῆς ἑταιρείας.

Ἰδιαίτερον φαινόμενον εἶναι ἐπίσης καὶ ἡ συγχώνευσις τῶν ἑταιρειῶν. Ἡ συγχώνευσις συντελεῖται εἴτε διὰ τῆς διαλύσεως τῶν δύο ἢ περισσοτέρων ἑταιρειῶν καὶ ἱδρύσεως νέας, ἢ διὰ τῆς ἀναλήψεως τοῦ κεφαλαίου μιᾶς τούτων ὑπὸ τὴν ἄλλην. Ἡ ἀναλαμβάνουσα αὐξάνει τὸ κεφάλαιόν της, ἐνῷ ἡ συγχωνευομένη διαλύεται. Ἐτέθησαν ἀλλαχοῦ εἰδικαὶ διατάξεις διὰ τὴν δευτέραν ταύτην περίπτωσιν, ἐξασφαλίζουσαι τοὺς πιστωτὰς ἀπὸ καταδολιεύσεις, αἵτινες ὅμως ἐλλείπουν παρ' ἡμῖν.

Περατουμένης τῆς ἐκκαθαρίσεως γίνεται ἡ διανομή, τῆς τακτικῆς ἐπὶ τούτῳ συγκαλουμένης συνελεύσεως ἀπαλλασσούσης τοὺς ἐκκαθαριστάς.

Ἑτερόρρυθμοι κατὰ μετοχὰς ἑταιρεῖαι. Μεταξὺ προσωπικῆς καὶ ἀπροσώπου συνεταιρικῆς ἑνώσεως ἵστανται διάφοροι συνεταιρικοὶ τύποι, ἔχοντες ἀμφότερα τὰ στοιχεῖα τῆς προσωπικῆς καὶ ἀπροσώπου συμμετοχῆς. Μεταξὺ αὐτῶν κατὰ πρωτεύοντα λόγον ἵσταται ἡ ἑτερόρρυθμος κατὰ μετοχὰς ἑταιρεία. Δὲν εἶναι ἐν χρήσει ἐν τῇ ἡμετέρᾳ πρακτικῇ. οὔτε καὶ ρυθμίζεται ὑπὸ εἰδικῶν νομικῶν διατάξεων εἰς ἐγχωρίους νόμους. Σχετικῶς διαδεδομένος ἑταιρικὸς τύπος εἶναι ἐν Γαλλίᾳ μετὰ τὸν σχετικὸν πρὸς ταύτας νόμον τοῦ 1867 (societé en commendite par actions). Ἐν Γερμανίᾳ ἀντιθέτως, ἔνθα ὑφίστατο καὶ ἐν τῷ ἐμπορικῷ γενικῷ κώδικι τοῦ 1861 καὶ ἐν τῷ νῦν, σπανίως τυγχάνει πρακτικῆς ἐφαρμογῆς. Κατὰ τὴν ἐσχάτως μετὰ τὸν πόλεμον πρακτικὴν ἀπέκτησε σημασίαν τινά, ὡς ἀναφέρει ὁ Otto Schreiber, διότι ἐχρησίμευσε πρὸς ἀποτροπὴν τῆς εἰς ξένα κεφάλαια καὶ ἑπομένως ἐχθρικὰς χεῖρας περιελεύσεως τῶν μεγάλων ὑπὸ μορφὴν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν λειτουργούντων βιομηχανικῶν καὶ τραπεζιτικῶν ἱδρυμάτων. Συνέβη οὕτω πολλαὶ γερμανικαὶ ἀνώνυμοι ἑταιρεῖαι νὰ μετατραποῦν εἰς ἑτερορρύθμους κατὰ μετοχὰς διὰ νὰ μὴ περιέλθουν εἰς ξένας χεῖρας. Ἀδιαφόρως ὅμως τῆς ὅλως προσκαίρου ταύτης χρησιμότητος δυνάμεθα νὰ τὴν χαρακτηρίσωμεν ὡς φθίνουσαν συνεταιρικὴν μορφήν.

Ἡ διοίκησις, λειτουργία κλπ. διέπονται κατὰ τοὺς περὶ ἑτερορρύθμων ἑταιρειῶν κανόνας. Ἔχομεν τοὺς ὁμορρύθμους ἑταίρους, ἀπέναντι τῶν ὁποίων ἵστανται ὡς collegium οἱ μέτοχοι-ἑτερόρρυθμοι. Ἐπὶ τῶν τελευταίων, τῆς συμμετοχῆς των καὶ τῶν τίτλων των, ἐφαρμόζονται οἱ κανόνες περὶ ἀνωνύμων ἑταιρειῶν. Ἀποφάσεις λαμβάνουν οἱ ἑτερόρρυθμοι χωριστά, παρακολουθοῦντες τὴν διαχείρισιν τῶν ὁμορρύθμων.

Ἑταιρεῖαι περιωρισμένης εὐθύνης. Πλήρης μέλλοντος εἶναι ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἑτερόρρυθμον κατὰ μετοχὰς ἑταιρείαν ὁ θεσμὸς τῆς ἑταιρείας μὲ περιωρισμένην εὐθύνην. Πλησιάζει πολὺ πρὸς τὸν ἀπρόσωπον τύπον, εἶναι κατὰ τοῦτο ὅμως ἁπλουστέρα τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας, καθότι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἑταίρων εἶναι περιωρισμένος καὶ ἐλλείπει τὸ στοιχεῖον τῆς ἐλευθέρας μεταβιβαστικότητος τῆς ἑταιρικῆς μερίδος.

Προωρίσθη διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν μικροτέρων ἐπιχειρήσεων, κατὰ τρόπον ὥστε ἀφ' ἑνὸς μὲν ν' ἀποφεύγωνται αἱ πολυπληθεῖς καὶ πολυέξοδοι (ἰδίᾳ παρ' ἡμῖν) διατυπώσεις ἱδρύσεως τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν, νὰ μὴ ὑπάρχῃ τοσοῦτον ἔντονον τὸ στοιχεῖον τῆς δημοσιότητος, ὅπερ διὰ μικρὰς ἐπιχειρήσεις ἀποβαίνει ὀχληρὸς τύπος, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκ τῶν προτερημάτων τῆς ὁμορρύθμου ἑταιρείας νὰ συγκεντροῖ τὸ τῆς δυνατότητος προσωπικῆς καὶ ἐνδελεχοῦς ἐξελέγξεως τῆς διαχειρίσεως ὑπὸ τῶν συνεταίρων.

Ἡ ἀνωτέρω μορφή, δημιούργημα τοῦ ἀγγλικοῦ δικαίου, εἰσήχθη τῷ 1863, μεταφυτευθεῖσα ἐν τῷ γερμανικῷ καὶ ἐσχάτως ἐν τῷ γαλλικῷ διὰ τοῦ νεαροῦ ἀπὸ 1925 νόμου. Ἐν Γερμανίᾳ ἔλαβεν ἰδίᾳ ἐξαιρετικὴν διάδοσιν καὶ ἀπησχόλησε πολὺ καὶ τὴν κριτικὴν ὡς πρὸς τὰ προτερήματα καὶ μειονεκτήματα ἅτινα παρουσιάζει. Αἱ γνῶμαι εἶναι λίαν ἀντιφατικαί. Πολλοὶ τὴν πολεμοῦν, διότι συχνάκις σημειοῖ καταδολιεύσεις πιστωτῶν καὶ χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ καλύπτῃ ἐπιχειρήσεις ὑπόπτου σταθερότητος. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως διαδίδεται καὶ εἰς ἄλλας νομοθεσίας. Ἐσχάτως ἐξεπονήθη καὶ ἰταλικὸν σχέδιον νόμου περὶ αὐτῶν.

Ἡ διοίκησις καὶ ἡ διαχείρισίς της ὁμοιάζουν πρὸς τὴν τῆς ἀνωνύμου. Τὸ κεφάλαιον διαιρεῖται συνήθως εἰς μερίδας, ἡ δὲ κατοχὴ μερίδος δίδει δικαίωμα εἰς ψῆφον ἐν ταῖς συνελεύσεσιν. Αἱ παρ' ἡμῖν ἐκδηλωθεῖσαι πρὸς εἰσαγωγὴν τοῦ θεσμοῦ τάσεις δὲν ἔτυχον πρακτικῆς ἐφαρμογῆς ἄχρι τοῦδε.

Ἀλλοδαπαὶ ἑταιρεῖαι βλ. *διεθνὲς* ἐμπορικὸν καὶ καὶ ναυτικὸν δίκαιον (τ. Θ' σ. 324 α').

Πτώχευσις ἐμπορικῶν ἑταιρειῶν βλ. πτώχευσις ἑταιρειῶν.

Νεώτεραι κατευθύνσεις. Τὸ μέλλον τῶν συνεταιρικῶν ἑνώσεων τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου ἔγκειται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τῆς ἀπροσώπου συμμετοχῆς. Αἱ προσωπικαὶ ἑταιρεῖαι δὲν θὰ παύσουν ποτὲ νὰ ἔχουν τὴν χρησιμότητά των καὶ τὸν εὐρὺν κύκλον ἐφαρμογῆς των, ἀλλ' εἰς εὐρυτέραν ἀνάπτυξίν των δὲν δυνάμεθα νὰ ἐλπίζωμεν. Ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ πρακτικὴ ἔχουν ἐξ ἄλλου σαφηνίσει τελείως τὰ οἰκονομικὰ καὶ νομικὰ ζητήματα, ἅτινα κατ' αὐτὰς γεννῶνται, ὥστε οὐδὲ ἐνδιαφέρον ἀπὸ τῶν ἀπόψεων αὐτῶν δύνανται νὰ παρουσιάσουν. Ἀντιθέτως μεγίστη εἶναι ἡ ποικιλία τῶν ζητημάτων, ἅτινα γεννῶνται ὡς πρὸς τὰς ἀνωνύμους ἑταιρείας καὶ τὰς ἑταιρείας περιωρισμένης εὐθύνης. Ἡ πορεία τῆς οἰκονομικῆς ἐξελίξεως ἐξ ἄλλου κατ' ἀνάγκην ὠθεῖ πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν συνεταιρικῶν αὐτῶν μορφῶν.

Προκειμένου περὶ τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν δύο τάσεις παρατηροῦνται, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκείνη ἥτις ἐπιζητεῖ νὰ καταστήσῃ τὰς ἀνωνύμους ἑταιρείας προσιτὰς καὶ εἰς τὰς ἐργαζομένας τάξεις, ἐκείνη τουτέστιν, ἥτις ἐπιζητεῖ νὰ τῇ ἀφαιρέσῃ τὸν χαρακτῆρα τῆς καθαρᾶς κεφαλαιοκρατικῆς ἑνώσεως (ὑπόδειγμα αἱ γαλλικαὶ «sociétés anonymes à participation ouvrière» καὶ αἱ «sociétés coopératives») καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐκείνη, ἥτις προσπαθεῖ ν' ἀναπτύξῃ τὰ συγκεντρωτικὰ αὐτῆς τῶν κεφαλαίων προσόντα πλειότερον, ἐπιδιώκουσα συγχρόνως νὰ ἀποφύγῃ τὰς ἀκρότητας καὶ τὰς ἀδικίας, ἃς παρουσιάζει ἡ διοίκησίς των. Ἀμφότεραι αὗται αἱ κατευθύνσεις, συνδεδεμέναι πρὸς κοινωνικὰ καὶ ἄλλα οἰκονομικὰ ζητήματα μεγίστης σημασίας, δὲν δύνανται νὰ ἐρευνηθῶσιν ἐνταῦθα. Ἀρκεῖ νὰ λεχθῇ ὅτι ἐπιδιώκουσι τὴν ἀνατροπὴν τῆς δημοκρατικῆς ὀργανώσεως τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν, ἵνα ἐπιτευχθῇ ἡ καλυτέρα προστασία τῶν μειονοτήτων, τὴν λύσιν τῶν ζητημάτων τῶν ἀφανῶν ἀποθεματικῶν κλπ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐκ τῆς πλουσιωτάτης βιβλιογραφίας ὡς κυριώτερα ἔργα ἀναφέρομεν: Παρ' ἡμῖν ἐγράφησαν τὰ ἑξῆς σχετικὰ πρὸς ἑταιρείας. — *Πετρίτση*, Περὶ ἑταιρειῶν. [illegible] *Πετιμεζᾶ*, Ἐμπορ. Β' περὶ ἑταιρειῶν. — *Ἀναστασιάδη*, Ἐμ. Δίκ. ἐν τῇ γ' ἐκδόσει του.— *Α. Ἀγγελοπούλου*, Αἱ ἀνώνυμοι ἑταιρεῖαι ἀπὸ δημοσιονομικῆς καὶ φορολογικῆς ἀπόψεως ἐν Ἑλλάδι.— *Π. Πέρδικα*, Αἱ ἀνώνυμοι ἑταιρεῖαι καὶ [illegible] χευσις αὐτῶν. καὶ Ἰδιορρυθμίαι συμμετοχῆς εἰς προσωπικὰς ἑταιρείας. — *Χ. Θεοδωροπούλου*, Ἰσολογισμοὶ τῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν.—Ἐκ τῆς ξένης βιβλιογραφίας βλ. ἰδίᾳ *Zehmann*, Die Aktiongesellschaften, τὰς ἐν Ehrenberg Handbuch des Handelsrechts 1918 ἐπ. μονογραφίας, *Pie*, ἐν Thaller Traité général: Les sociétés commerciales, *Manara*, Trattato delle società commerciale. Π.Λ.ΠΕΡΔΙΚΑΣ

—«***Ἑταιρεία Ἑλλήνων θεατρικῶν συγγραφέων***». Ἱδρύθη τὴν 19 Ὀκτωβρίου 1908 ὑπὸ τῶν συγγραφέων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, σκοπὸς δ' αὐτῆς εἶναι ἡ διὰ τῆς ἀπὸ κοινοῦ τῶν ἑταίρων αὐτῆς ἐργασίας καὶ διὰ τῶν καταλληλοτέρων μέσων ἐπιδίωξις τῆς προόδου καὶ εὐημερίας τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου καὶ ἡ ἐνίσχυσις τῆς ἐν Ἑλλάδι θεατρικῆς τέχνης. Πρῶτος πρόεδρος αὐτῆς διετέλεσεν ὁ πρίγκιψ Νικόλαος, ἀπὸ δὲ τοῦ 1909 μέχρι τοῦ 1920, ἀναδειχθέντος τοῦ πρίγκιπος ἐπιτίμου προέδρου, τακτικὸς πρόεδρος διετέλεσεν ὁ Χ. Ἄννινος. Ἔκτοτε τὴν ἑταιρείαν διευθύνει ὁ Ν. Ἰ. Λάσκαρης. Τὸ πρῶτον καταστατικὸν τῆς ἑταιρείας ἐνεκρίθη διὰ βασιλικοῦ διατάγματος τὴν 16 Ἰανουαρίου 1909. Ἀναθεωρηθὲν μετὰ πενταετίαν, ἐπεκυρώθη ὑπὸ τοῦ πρωτοδικείου Ἀθηνῶν, ὅπερ διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμ. 7135 ἀποφάσεως τοῦ 1914 ἀνεγνώρισε τὴν ἑταιρείαν ὡς «πνευματικὸν σωματεῖον». Ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἔργων τῆς ἑταιρείας εἶναι ὁ «Περὶ συγγραφικῶν δικαιωμάτων τῶν θεατρικῶν ἔργων» νόμος ΓΥΠΓ', δι' οὗ περιεφρουρήθησαν αἱ ἐργασίαι τῶν θεατρικῶν συγγραφέων. Χάρις εἰς τὸν νόμον αὐτόν, ἡ ἑταιρεία διὰ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις καὶ τῷ ἐξωτερικῷ ἀντιπροσώπων της εἰσέπραξε συγγραφικὰ δικαιώματα διὰ μὲν τὴν διετίαν 1922 – 1924 πεντακοσίας εἴκοσι πέντε χιλιάδας, διὰ

Digitized by Google

δὲ τὴν διετίαν τοῦ 1924—1926 ἓν ἑκατομμύριον 90 χιλιάδας καὶ τέλος διὰ τὴν τελευταίαν διετίαν 1926—1928 ἓν ἑκατομμύριον 182 χιλιάδας. Ἐξαιρετικῆς σημασίας εἶναι ἡ πινακοθήκη τῆς ἑταιρείας, ἀποτελουμένη ἀπὸ τὰς εἰκόνας πάντων τῶν ἀπὸ τοῦ 1818 μέχρι τῆς σήμερον ἀποθανόντων θεατρικῶν συγγραφέων.
—Λ.

— **«Ἑταιρεία τῶν φίλων τοῦ λαοῦ».** Ἑταιρεία ἱδρυθεῖσα ἐν Ἀθήναις τὴν 26 Δεκεμβρίου 1865, ὑπὸ τῶν Ἀλεξάνδρου Σούτσου, Χαριλάου Τρικούπη, Νικολάου Δεληγιάννη, Νικολ. Μαυροκορδάτου, Ἀγγέλου Βλάχου, Ἰω. Σώχου, Ἀλ. Ν. Κωστῆ, Μάρκου Δραγούμη, Παν. Ρομπότη καὶ Ἰω. Περβανόγλου. Σκοπὸς τῆς ἑταιρείας ταύτης εἶναι ἡ ἠθικὴ μόρφωσις τοῦ λαοῦ καὶ ἡ διάδοσις εἰς τὰς ἐργατικὰς ἰδίως τάξεις ἐπιστημονικῶν γνώσεων, ἀπαραιτήτων εἰς πάντα τεχνίτην, διὰ τῆς διδασκαλίας ἠθικῶν καὶ πρακτικῶν μαθημάτων εἰς τὸν ἐργατικὸν λαὸν δωρεάν, διὰ τῆς συστάσεως βιβλιοθηκῶν πρὸς χρῆσιν τῶν ἐργατικῶν τάξεων καὶ τῆς δημοσιεύσεως βιβλίων πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων γνώσεων.
Θ. Β.

— **ἑταιρείας *μέθοδος*** *[Μαθημ.].* Καλεῖται ὁ τρόπος, δι' οὗ ὑπολογίζεται ἡ εἰς ἕκαστον τῶν συμβληθέντων πρὸς κοινὴν ἐπιχείρησιν ἑταίρων ἀντιστοιχοῦσα μερὶς ἐκ τοῦ ἐκ τῆς ἐπιχειρήσεως προκύψαντος κέρδους ἢ ζημίας, ἀναλόγως τῶν καταβληθέντων ὑπ' αὐτῶν κεφαλαίων καὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν παρέμειναν ταῦτα ἐν τῇ διεξαγωγῇ τῆς ἐπιχειρήσεως.

Οὕτως ἂν ν ἑταῖροι κατέβαλον κατὰ σειρὰν κεφάλαια $K_1, K_2, K_3, \ldots K_\nu$, οἱ δὲ ἀπὸ τῆς καταβολῆς τῶν κεφαλαίων τούτων μέχρι τοῦ πέρατος τῆς ἐπιχειρήσεως διαρρεύσαντες χρόνοι εἶναι ἀντιστοίχως $t_1, t_2, t_3, \ldots t_\nu$, εἶναι δὲ A τὸ ἐκ τῆς ἐπιχειρήσεως προκῦψαν κέρδος ἢ ἡ ἐκ ταύτης ζημία, πρὸς εὕρεσιν τῆς εἰς ἕκαστον τῶν ἑταίρων ἀντιστοιχούσης ἐκ τοῦ κέρδους ἢ τῆς ζημίας ταύτης A μερίδος ἀρκεῖ νὰ μερίσωμεν τὸν A εἰς μέρη ἀνάλογα τῶν ἀριθμῶν $K_1t_1, K_2t_2, K_3t_3, \ldots, K_\nu t_\nu$. Κατὰ ταῦτα αἱ ἀντίστοιχοι μερίδες εἶναι:

$$A.\frac{K_1\,t_1}{K_1t_1 + K_2t_2 + \ldots + K_\nu\,t_\nu},$$

$$A.\frac{K_2\,t_2}{K_1t_1 + K_2t_2 + \ldots + K_\nu\,t_\nu}.$$

Σ. Μ.-Ο.

ἑταιρειάρχης (ὁ) *[Βυζαντ.].* Ἀρχηγὸς τοῦ στρατιωτικοῦ σώματος *ἑταιρεῖαι* τῆς βασιλικῆς φρουρᾶς τοῦ Βυζαντίου. Τὸ ἀξίωμα τοῦ ἑταιρειάρχου ἦτο ἐκ τῶν ἀνωτάτων τῆς βασιλικῆς αὐλῆς καὶ ἐδίδετο εἰς ἄτομα οὐ μόνον ἀπολαύοντα τῆς ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης τοῦ ἄνακτος ἀλλὰ καὶ ἀνήκοντα εἰς ἐπιφανεῖς οἰκογενείας, ἐνίοτε δὲ καὶ εἰς συγγενεῖς καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς υἱοὺς τῶν βασιλέων. Μετὰ τὴν κατάργησιν τοῦ σώματος τῶν ἑταιρειῶν (ΙΓ' αἰών), τὸ ἀξίωμα τοῦτο παρέμεινεν ὡς τίτλος τοῦ αὐλικοῦ ὑπαλλήλου, οὗτινος ἔργον ἦν τὸ «τοὺς ἔρχοντας εἰσάγειν εἰς βασιλέως παράστασιν». Ν. ΚΛΣ

Ἑταιρείας *νῆσοι* (Society Islands, γαλλ. Archipel de la Société) *[Γεωγρ.].* Ἀρχιπέλαγος τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ, εἰς τὴν Α. πλευρὰν τῆς Πολυνησίας μεταξὺ 16° καὶ 18° Ν., 148° καὶ 155° Δ. μὲ συνολικὸν ἐμβαδὸν ξηρᾶς 1150 περίπου τετρ. χιλ. ἀνῆκον εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἡ κυριωτέρα νῆσος εἶναι ἡ *Ταϊτή*. Μέρος τοῦ ἀρχιπελάγους ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Πέτρου Φερναντὲς Κουΐρος, τῷ 1607. Τῷ 1767 ὁ Ἄγγλος Σαμουὴλ Οὐῶλλις ἀνεκάλυψεν ἐκ δευτέρου τοῦτο, ὀνομάσας αὐτὸ *Νῆσον τοῦ βασιλέως Γεωργίου*. Τῷ 1768 ὁ Λουδοβῖκος ντὲ Μπουκαινβὶλ ἐπεσκέφθη τὴν Ταϊτὴν καὶ τὴν ἀνεκήρυξε γαλλικήν, ἐπονομάσας αὐτὴν La Nouvelle Cythère. Τὴν 12 Ἀπριλίου 1769 ἡ βρεττανικὴ ἀποστολὴ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Τζέϊμς Κοὺκ ἔφθασεν εἰς Ταϊτήν. Ὁ Κοὺκ ἔδωσεν εἰς μίαν ὁμάδα τῶν νήσων τὸ ὄνομα *Ἑταιρεία* πρὸς τιμὴν τῆς «Βασιλικῆς Ἑταιρείας», ἥτις εἶχεν ὀργανώσει τὴν ἀποστολήν, βραδύτερον δὲ ἡ ὀνομασία αὕτη ἐπεξετάθη ἐφ' ὅλων τῶν νήσων. Ὁ πληθυσμὸς τῶν κυριωτέρων νήσων εἶναι: *Ταϊτὴ* 10.300 κατ., *Μουρέα* 1600, *Ραιάτεα* καὶ *Ταχάα* 2300, ὁλοκλήρου δὲ τοῦ ἀρχιπελάγους 18.500.
Δ. Δ.

Ἑταιρεῖος (ὁ) *['Αρχ.].* Ἐπίκλησις τοῦ Διὸς ὡς προστάτου τῆς φιλίας καὶ τῆς στρατιωτικῆς συναδελφωσύνης. Ἐλατρεύετο δ' ὁ Ἑταιρεῖος Ζεὺς παρὰ τοῖς Μακεδόσι στρατιωτικοῖς καὶ ἐν Κρήτῃ καὶ ἐκαλεῖτο διὰ τὴν ἰδιότητά του ταύτην καὶ *φίλιος*.
Π. Ν. Π.

ἑταίρησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἑταιρεῖν, τὸ νὰ διάγῃ τις βίον ἑταίρας, βίος ἀσελγής.

— **ἑταιρήσεως *γραφὴ*** *['Αρχ. Δίκ.].* Ἐκαλεῖτο οὕτως ἡ γραφή, ἡ ὁποία εἰσήγετο ἐναντίον ἐκείνων ἐκ τῶν ἐπιδιδομένων εἰς τὴν παιδεραστίαν, οἱ ὁποῖοι ὄντες ἐλεύθεροι καὶ Ἀθηναῖοι πολῖται ἐλάμβανον μισθὸν διὰ τὴν πρᾶξίν των. Οἱ τοιοῦτοι δὲν ἐπετρέπετο ὑπὸ τοῦ νόμου ν' ἀναλάβουν οὐδὲν ἀξίωμα, δὲν εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ὁμιλῶσιν ἐνώπιον τῆς βουλῆς καὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου καὶ νὰ εἰσέρχωνται εἰς τοὺς ναούς. Ἂν παρέβαινον τὰς ἀπαγορεύσεις ταύτας, ἀπηγγέλλετο κατ' αὐτῶν ἡ *γραφὴ ἑταιρήσεως*, ἡ ὁποία ὑπήγετο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν θεσμοθετῶν καὶ ἀποδεικνυομένη συνεπήγετο τὴν τιμωρίαν τοῦ θανάτου διὰ τὸν κατηγορούμενον.
—Π.

ἑταιρία (ἡ)· ἀντὶ *ἑταιρεία* (βλ. λ.).

ἑταιριαστὴς (ὁ)· πληθ. *ἑταιριασταί*· οὕτως ὠνομάσθησαν ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν οἱ Χριστιανοί, «ὅτι ἑταῖρον Θεῷ προήγαγον, λέγοντες εἶναι τὸν Χριστὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Θεόν» *(Νικ. Χων.).*

ἑταιρικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς ἑταῖρον ἢ εἰς ἑταιρείαν: «ἑταιρικὸν κεφάλαιον» κεφάλαιον καταβληθὲν ὑπὸ τῶν ἑταίρων· || ὁ κατὰ τρόπον ἑταίρας, πορνικός: «ἑταιρικὸν βάδισμα», «σχήματα ἑταιρικά».—Ἐπίρρ. ***ἑταιρικῶς.***

ἑταιρισμὸς (ὁ)· ἡ διάθεσις τοῦ ἑταιρίζεσθαι, βίος ἑταιρικός.

ἑταιριστὴς (ὁ)· μέλος ἑταιρείας τινός· ἑταιρισταὶ ἐκλήθησαν οἱ ἀποτελοῦντες τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν.

ἑταῖρος (ὁ)· σύντροφος, συνεργάτης, συσπουδαστής, φίλος: «πιστὸς ἑταῖρος»· || πληθ. *ἑταῖροι* (οἱ)· οἱ ὀπαδοί, οἱ μαθηταί, οἱ ἀκόλουθοί τινος, οἷον ὁ Σωκράτης ἀπεκάλει τοὺς μαθητάς του *ἑταίρους*· || ὁ δεύτερος συμβολικὸς βαθμὸς τοῦ τάγματος τῶν ἐλευθέρων τεκτόνων.

— *['Αρχ.]* Ἐκαλοῦντο τιμητικῶς *ἑταῖροι* ἐν τῇ αὐλῇ τῶν Πτολεμαίων οἱ περὶ τὸν βασιλέα αὐλικοί. Ὁ τίτλος ἀπαντᾷ ἤδη παρ' Ὁμήρῳ, βλέπομεν δ' αὐτὸν καὶ παρὰ Πέρσαις καὶ παρὰ Φαραωνίταις Αἰγυπτίοις. Πιθανῶς πρόκειται περὶ τῶν φίλων τοῦ βασιλέως, οἵτινες ὅταν ἦτο ἀκόμη πρίγκιψ συνέπαιζον, συνεσπούδαζον καὶ συνδιῃτῶντο μετ' αὐτοῦ. Κατόπιν μετὰ τοῦ τίτλου ἐδόθη καὶ ὁριστικὴ ὑπηρεσία στρατιωτική, ὥστε *ἑταῖροι* ἦσαν οἱ ἱππεῖς τῆς προσωπικῆς φρουρᾶς τοῦ βασιλέως.

— *[Νομ.]* Καλεῖται *ἑταῖρος* ὁ μετέχων ἑταιρείας ἀστικῆς ἢ ἐμπορικῆς. Τὸ εἶναί τινα ἑταῖρον ἀποτελεῖ νομικὴν κατάστασιν συνεπάγουσαν τὰ ἐκ τῆς ἑταιρικῆς σχέσεως δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις, ὅπως π. χ. ἀνάλογος δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ νὰ παραβληθῇ ἡ κατάστασις πρὸς τὴν κατάστασιν, ἣν ἔχει ὁ χαρακτηριζόμενος ὡς «ἀγοραστὴς» ἐν τῇ συμβάσει ἀγοραπωλησίας, ἢ ὁ «μισθωτὴς» ἐν τῇ μισθώσει. Ἐν τῷ ἀρχαιοτέρῳ δικαίῳ καὶ τῷ νῦν ἰσχύοντι Ἀστικῷ τοιούτῳ κατὰ ταῦτα, *ἑταῖρος* εἶναι ὁ συμβαλλόμενος κατὰ τὴν σύμβασιν συστάσεως ἑταιρείας, δεδομένου ὅτι ἡ ἑταιρεία ἦτο ἐκ τῶν ἀμφοτεροβαρῶν συμβάσεων τοῦ Ἀστικοῦ δικαίου.

Ἐν τῷ νῦν ἰσχύοντι Ἐμπορικῷ δικαίῳ ἡ ἔννοια τοῦ ἑταίρου δὲν ταυτίζεται πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ συμβαλλομένου ἐν οἱᾳδήποτε ἄλλῃ ἀμφοτεροβαρεῖ συμβάσει. Ναὶ μὲν ἡ ἱδρυτικὴ πρᾶξις τῶν ἑταιρειῶν δὲν ἀπέβαλε τὸν συμβατικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα καὶ κατ' ἀκολουθίαν ὁ ἑταῖρος εἶναι συμβαλλόμενος ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ Ἀστικοῦ δικαίου (βλ. τὰ σχετικὰ ἐν ἐκτάσει ἐν λ. *ἑταιρεῖαι* ἐμπορικαί), ἐν τούτοις ὅμως αἱ διατυπώσεις, δι' ὧν περιβάλλεται ἡ ἵδρυσις ἐμπορικῶν ἑταιρειῶν, καὶ αἱ ὑποχρεώσεις, αἵτινες κατὰ ταῦτα βαρύνουν τοὺς συμβαλλομένους ἑταίρους, ἠλλοίωσαν τὴν νομικὴν φύσιν τῆς ἱδρυτικῆς πράξεως τῶν ἐμπορικῶν ἑταιρειῶν καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐπέδρασαν ἐπὶ τῆς νομικῆς φύσεως τῆς ἰδιότητος τοῦ ἑταίρου. Ἄλυτον οὕτω παραμένει ἐν τῇ συγχρόνῳ ἐπιστήμῃ ἀκόμη τὸ ζήτημα τοῦ τί εἶναι ὁ μέτοχος ἀνωνύμου ἑταιρείας. Καὶ ὁ μὲν ἱδρυτὴς μέτοχος συγκαταβατικῶς δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἑταῖρος, οἱ κτώμενοι ὅμως ἀνωνύμους μετοχὰς δι' ἁπλῆς παραδόσεως τίνα χαρακτηρισμὸν θὰ λάβουν; Εἰς τοῦτο οὐδεμία σαφὴς δύναται νὰ δοθῇ ἀπάντησις. Ἡ ἱκανότης τοῦ εἶναί τινα ἑταῖρον καθορίζεται ὑπὸ τῆς πρὸς τὸ δικαιοπρακτεῖν ἱκανότητος, τῆς ἱκανότητος τοῦ ἐκποιεῖν καὶ ὑποχρεοῦσθαι ἐν γένει. Ἀμφισβητεῖται μόνον ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ τῇ ἡμετέρᾳ πρακτικῇ, ἐὰν δύναται ὁ λαβὼν τὴν πρὸς ἐμπορίαν ἄδειαν χειράφετος ἀνήλικος καὶ ἐπομένως πλήρως ἱκανὸς καταστὰς νὰ μετάσχῃ ὡς ὁμόρρυθμος συνεταῖρος ἐν ἐμπορικῇ ἑταιρείᾳ. Π. Λ. Π.

— *[Τεκτον.]* *Ἑταῖρος* (compagnon, fellow-craft) καλεῖται ἐν τῷ τεκτονισμῷ ὁ κατέχων τὸν δεύτερον βαθμὸν ἐν συμβολικῇ στοᾷ. Ὁ βαθμὸς οὗτος εἶναι ἰδιαιτέρως ἀφιερωμένος εἰς τὴν ἔρευναν καὶ μελέτην τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων καὶ τὴν ἐκμάθησιν τοῦ τρόπου, δι' οὗ ὁ τέκτων θὰ καταστῇ ἱκανὸς νὰ χειρίζεται τὰ ἐργαλεῖα, τὰ ὁποῖα ἐπιτρέπουν τὴν μετατροπὴν τῆς ὕλης ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν φυσικῶν δυνάμεων διευθυνομένων ὑπὸ τοῦ πνεύματος. Ἐνῷ ὁ πρὸ αὐτοῦ βαθμὸς τοῦ *μαθητοῦ* ἐξεικονίζει τὴν νεανικὴν ἡλικίαν τοῦ κοινωνικοῦ ἀτόμου, καθ' ἣν τοῦτο δὲν ἔλαβεν εἰσέτι πλήρη συναίσθησιν ἑαυτοῦ, ὁ βαθμὸς τοῦ *ἑταίρου*, σημειῶν ἓν ἐπὶ πλέον βῆμα πρὸς τὴν ἐξελικτικὴν ἐπὶ τὰ πρόσω πορείαν του, συμβολίζει τὴν ἀνδρικὴν τοῦ ἀνθρώπου ἡλικίαν, ὁπότε οὗτος, εὐρυνομένου τοῦ διανοητικοῦ του ὁρίζοντος, διὰ τῆς μελέτης τῶν ἀνθρωπίνων τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν καὶ ἰδιαιτέρως διὰ τῆς γνώσεως τοῦ ἰδίου του ἑαυτοῦ, λαμβάνει βαθμιαίως πλήρη συνείδησιν τῶν ἰδίων του πνευματικῶν καὶ ψυχικῶν δυνάμεων. Ἄγεται οὕτω νὰ διίδῃ καὶ διαισθανθῇ ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν ὕπαρξιν δυνάμεων φύσεως ἀνωτέρας, ὡς καὶ τοῦ ἀρχικοῦ καὶ μυστηριώδους αἰτίου, τὸ ὁποῖον διέπει τὰ τοῦ σύμπαντος (συμβολιζομένου διὰ τοῦ ἀκτινοβόλου ἀστέρος).
Η. Π. ΓΕΩΡΓΟΥΛΗΣ

— **ἑταῖροι *λογάδες*.** Τὸ ὄνομα τοῦτο ἔφερον ἐν τῷ μακεδονικῷ στρατῷ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους οἱ βαρέως ὡπλισμένοι ἱππεῖς, οἱ ὁποῖοι ἐστρατολογοῦντο ἐξ εὐγενῶν οἰκογενειῶν, τῶν καλουμένων *ἑταίρων*. Οἱ ἑταῖροι οὗτοι ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ἀπογόνους τῶν ἐκ τῶν Ἡρακλειδῶν καταγομένων Δωριέων πολεμιστῶν, ἐκέκτηντο μεγάλας περιουσίας, τὰς ὁποίας ἐλάμβανον παρὰ τοῦ βασιλέως διὰ στρατιωτικὰς ὑπηρεσίας καὶ ἀπετέλουν τὴν ἀριστοκρατικὴν τάξιν ἐν τῷ μακεδονικῷ κράτει. Ἱδρυτὴς τοῦ τάγματος τῶν ἑτέρων λογάδων θεωρεῖται ὁ Ἀλέξανδρος, υἱὸς τοῦ Ἀμύντου καὶ πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ Φιλίππου Β'. Ἐπὶ Φιλίππου τὸ τάγμα τοῦτο ἔτυχε τελειοτέρας ὀργανώσεως καὶ ἀπετέλεσε μετὰ τοῦ ἑταίρου τάγματος τῶν *σαρισσοφόρων* τὰ δύο ἀκαταμάχητα ὅπλα τοῦ μακεδονικοῦ στρατοῦ εἰς τοὺς κατὰ τῶν Περσῶν πολέμους. Τὸ τάγμα τῶν ἑτέρων λογάδων ἀπετελεῖτο συνήθως ἀπὸ 16 ἴλας, τῶν ὁποίων ἑκάστη συνέκειτο ἐξ 180—250 ἀνδρῶν καὶ ἔφερε τὸ ὄνομα τῆς πόλεως ἐξ ἧς ἐστρατολογήθη (π. χ. ἴλη Ἀμφιπόλεως, Ἀπολλωνίας κτλ.). Οἱ ἑταῖροι λογάδες κατ' ἀρχὰς ἦσαν μόνον Μακεδόνες, βραδύτερον ὅμως εἰσῆλθον εἰς τὴν τάξιν των υἱοὶ ἀριστοκρατικῶν οἰκογενειῶν καὶ ἐκ Θεσσαλίας καὶ ἄλλων ἑλληνικῶν χωρῶν. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

Ἐτὰμπ (Étampes) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς βορείου Γαλλίας, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Σαὶν-ἐ-Οὐάζ, ἀπέχουσα 64 χιλιόμ. ἀπὸ τῶν Παρισίων. Κάτ. 8720. Ἔχει παλαιοὺς ναούς, σημαντικώτερος τῶν ὁποίων εἶναι ὁ τῆς Notre-Dame du Fort, χρονολογούμενος ἀπὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Ἐν τῇ πλατείᾳ τῆς πόλεως ὑψοῦται τὸ ἄγαλμα τοῦ φυσιοδίφου Ζωφρουὰ-Σαὶντ-Ἰλαίρ, γεννηθέντος ἐν Ἐτάμπ. Ἡ πόλις διεξάγει σπουδαῖον ἐμπόριον δημητριακῶν καὶ κτηνῶν, ἔχει δὲ ἀλευρομύλους, χυτήρια, βυρσοδεψεῖα, ὑποδηματοποιεῖα, καλτσοποιεῖα κλπ. Ἡ κτίσις της χρονολογεῖται ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ζ' αἰῶνος, κατὰ δὲ τὸν μεσαίωνα συνῆλθον ἐν αὐτῇ διάφοροι σύνοδοι, σπουδαιοτέρα τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν ἡ τοῦ 1130, καταλήξασα εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ Ἰννοκεντίου Β' ὡς νομίμου πάπα. Δ. Δ.

Ἐτὰμπ (D'Étampes), ***Ἄννα δούκισσα ντ'—.*** Εὐνοουμένη τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Φραγκίσκου Α', γεννηθεῖσα τῷ 1508 καὶ ἀποθανοῦσα τῷ 1585. Ἦτο κυρία ἐπὶ τῆς τιμῆς τῆς Λουΐζης τῆς Σαβοΐας, μητρὸς τοῦ βασιλέως, ὅτε ὁ Φραγκῖσκος Α', ὅστις μόλις εἶχεν ἐπανέλθει ἀπὸ τῆς ἐν Ἱσπανίᾳ αἰχμαλωσίας, τὴν ἠράσθη. Ἵνα παράσχῃ εἰς αὐτὴν ἀνωτέραν θέσιν ἐν τῇ αὐλῇ, τὴν ὑπάνδρευσε μὲ τὸν Ἰωάννην ντὲ Μπρός, ὃν κατέστησε δοῦκα τοῦ Ἐτὰμπ καὶ διοικητὴν τῆς Βρετάνης. Ὡραία καὶ πνευματώδης ἡ Ἄννα ντ' Ἐτάμπ, ἐξήσκησε μεγίστην ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ Φραγκίσκου, ὅστις συνήθιζε νὰ τὴν ἀποκαλῇ «ἡ ὡραιοτέρα τῶν σοφῶν καὶ ἡ σοφωτέρα τῶν ὡραίων». Φιλόδοξος καὶ φιλοχρήματος, ἐδημιούργησε πολλοὺς ἐχθροὺς ἐν τῇ αὐλῇ καὶ ἐπώλησεν εἰς Κάρολον τὸν Ε' μυστικὰ ἔγγραφα τοῦ κράτους, ἐλπίζουσα νὰ ἐπιτύχῃ παρ' αὐτοῦ τὴν δωρεὰν μεγάλων κτημάτων. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φραγκίσκου ἐξωρίσθη εἰς τὰ κτήματά της.

Ἄννα ντ' Ἐτάμπ.

Μ. Ν. Δ.

ἐταμπλὶ (οἱ) (établis)· λέξις γαλλική, μετοχὴ τοῦ ῥήματος établir (=ἐγκαθίστημι), σημαίνουσα ἐγκατεστημένος, ἤτοι διαμένων σταθερῶς ἔν τινι τόπῳ μὲ τὴν πρόθεσιν τῆς διατηρήσεως κατὰ τρόπον διαρκῆ τῆς διαμονῆς ταύτης.

— *[Διεθν. Δίκ.]* Περὶ τὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως *ἐταμπλί*, ἀναφερομένης ἐν τῷ ἄρθρῳ 2 τῆς ἐν Λωζάννῃ συναφθείσης τὴν 30 Ἰανουαρίου 1923 συμβάσεως περὶ ἀνταλλαγῆς τῶν ἑλληνικῶν καὶ τουρκικῶν πληθυσμῶν, ἐδημιουργήθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων, κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς συμβάσεως ταύτης μεταξὺ τῶν ἀντιπροσωπειῶν Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, σοβαραὶ διαφωνίαι, ἀφορῶσαι ἀμέσως τὴν τύχην τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ Κωνσταντινουπόλεως. Αἱ διαφωνίαι αὗται, ἀχθεῖσαι ἐνώπιον τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ἀνταλλαγῆς καὶ τοῦ Διαρκοῦς Δικαστηρίου Διεθνοῦς Δικαιοσύνης τῆς

Digitized by Google

Χάγης ἐλύθησαν ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ἀπόψεως· παρὰ τὴν λύσιν ὅμως ταύτην τὸ ζήτημα τοῦτο δὲν θεωρεῖται ὑπὸ τῆς Τουρκίας ὡς τελικῶς διευθετηθὲν καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ συζητῆται μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας. Συνεπείᾳ τῆς ἐπὶ ὁλόκληρα ἔτη διαρκούσης συζητήσεως περὶ τοῦ ὅρου τούτου, ἡ λέξις ἐταμπλὶ εἰσῆλθεν ἤδη εἰς τὸ ἑλληνικὸν λεξιλόγιον καὶ παρὰ πάντων γίνεται χρῆσις αὐτῆς, οὐδαμῶς χρησιμοποιουμένης τῆς ἀντιστοίχου ἑλληνικῆς λέξεως ἐγκατεστημένος. Ἀλλὰ πρὸς κατανόησιν τῆς ἀληθοῦς ἐννοίας τοῦ ὅρου τούτου παρίσταται ἀνάγκη νὰ ἐρευνηθῇ ἐν συνόψει ἡ βούλησις τῶν συμμετασχόντων εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ ἄνω μνησθέντος ἄρθρου 2 τῆς συμβάσεως τῆς ἀνταλλαγῆς, ὡς καὶ ἡ δοθεῖσα εἰς αὐτὸ ἑρμηνεία ὑπὸ τῆς Μικτῆς ἐπιτροπῆς καὶ τοῦ Διεθνοῦς Δικαστηρίου τῆς Χάγης.

Συζητουμένης ἐν τῇ συνδιασκέψει τῆς Λωζάννης τῆς τουρκικῆς προτάσεως περὶ ὑποχρεωτικῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἑλληνικῶν καὶ τουρκικῶν πληθυσμῶν, οἱ Τοῦρκοι ἀντιπρόσωποι ἐζήτησαν ἀρχικῶς ἵνα ὑπαχθοῦν εἰς τὴν ὑποχρεωτικὴν ἀνταλλαγὴν πάντες οἱ Ἕλληνες κάτοικοι Τουρκίας, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀδιακρίτως ἐθνικότητος. Ἀποκρουσθείσης τῆς ἀξιώσεως ταύτης ὑπὸ τῆς συνδιασκέψεως, ἥτις ἀπεφάνθη ὅτι εἰς τὴν ὑποχρεωτικὴν ἀνταλλαγὴν δέον νὰ ὑπαχθοῦν πάντες οἱ τουρκικῆς ὑπηκοότητος Ἕλληνες κάτοικοι τῆς Τουρκίας πλὴν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει κατοικούντων καὶ πάντες οἱ ἑλληνικῆς ὑπηκοότητος Μουσουλμᾶνοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος πλὴν τῶν ἐν Δυτικῇ Θρᾴκῃ κατοικούντων, οἱ Τοῦρκοι ἐδήλωσαν ὅτι δέχονται τὴν ἐξαίρεσιν ἀπὸ τῆς ἀνταλλαγῆς μόνον τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει γεννηθέντων καὶ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ κατοικούντων Ἑλλήνων τουρκικῆς ὑπηκοότητος. Ἀλλὰ καὶ ἡ πρότασις αὕτη τῶν Τούρκων, ἡ σκοποῦσα τὴν ὑπαγωγὴν εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν πολλῶν δεκάδων χιλιάδων Ἑλληνοθωμανῶν, ἐγκατεστημένων μὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀλλὰ μὴ γεννηθέντων ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ἀπεκρούσθη ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς ἀντιπροσωπείας καὶ δὲν ἔγινε δεκτὴ ὑπὸ τῆς Συνδιασκέψεως. Κατόπιν δὲ μακρῶν καὶ σφοδρῶν συζητήσεων ἐπὶ τῆς τουρκικῆς προτάσεως ταύτης ἀπεφασίσθη τελικῶς, ἵνα κατ' ἀρχὴν μὴ περιληφθοῦν εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν οἱ Ἕλληνες κάτοικοι Κωνσταντινουπόλεως, ὑπαχθοῦν δ' εἰς αὐτὴν μόνον ὅσοι ἐξ αὐτῶν ἐγκατεστάθησαν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, προελθόντες ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν, μετὰ τὴν 30 Ὀκτωβρίου 1918, ἤτοι μετὰ τὴν ἀνακωχὴν τοῦ Μούδρου. Ἡ συμφωνία αὕτη ἀναφέρεται εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς συνδιασκέψεως τῆς 10 Ἰανουαρίου 1923, ἅτινα ἀναγράφουν τὰ λεχθέντα ὑπὸ τοῦ προέδρου αὐτῆς λόρδου Κῶρζον καὶ τῶν ἀντιπροσώπων Γαλλίας Μπαρὲρ καὶ Ἰταλίας Μοντάνια, διαπιστούντων τὴν συμφωνίαν ταύτην, καθ' ἣν «πάντες οἱ Ἕλληνες, ἀδιακρίτως ἂν εἶναι Ἕλληνες ἢ Τοῦρκοι ὑπήκοοι, κάτοικοι Κωνσταντινουπόλεως, δικαιοῦνται νὰ παραμείνουν ἐν αὐτῇ, πλὴν τῶν μεταναστευσάντων εἰς τὴν πόλιν ταύτην μετὰ τὴν 30 Ὀκτωβρίου 1918». Συνοψίζων τὰ λεχθέντα ὡς ἀνωτέρω ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ἰταλίας ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Τουρκίας Ἰσμὲτ πασᾶς ἐδήλωσεν ἐν τῇ αὐτῇ συνεδρίᾳ, ὅτι δέχεται ἵνα ὑπαχθοῦν εἰς τὴν ὑποχρεωτικὴν ἀνταλλαγὴν «ἐκ τῶν κατοίκων Κωνσταντινουπόλεως μόνον ὅσοι ἦλθον εἰς τὴν πόλιν ταύτην μετὰ τὴν 30 Ὀκτωβρίου 1918». Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀποφάσεως ταύτης τῆς συνδιασκέψεως συνετάγη ὑπὸ τῆς ὑποεπιτροπῆς τῆς ἀνταλλαγῆς ἡ σύμβασις τῆς ἀνταλλαγῆς, ἥτις διὰ μὲν τοῦ πρώτου ἄρθρου αὐτῆς ἔθεσε τὴν γενικὴν ἀρχὴν τῆς ὑποχρεωτικῆς ἀνταλλαγῆς τῶν Τούρκων ὑπηκόων, ἑλληνορθοδόξου θρησκεύματος, τῶν ἐγκατεστημένων (établis) ἐν Τουρκίᾳ καὶ τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων μουσουλμανικοῦ θρησκεύματος, τῶν ἐγκατεστημένων (établis) ἐν Ἑλλάδι, διὰ δὲ τοῦ δευτέρου ἄρθρου αὐτῆς ἐξῄρεσε τῆς ἀνταλλαγῆς ἀφ' ἑνὸς τοὺς Ἕλληνας κατοίκους Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀφ' ἑτέρου τοὺς Μουσουλμάνους κατοίκους Δυτικῆς Θρᾴκης καὶ εἰδικώτερον ὥρισεν, ὅτι θέλουσι θεωρηθῆ ὡς Ἕλληνες κάτοικοι Κωνσταντινουπόλεως πάντες οἱ Ἕλληνες οἱ ἐγκατεστημένοι (établis) ἤδη πρὸ τῆς 30 Ὀκτωβρίου 1918 ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς νομαρχίας Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὡς Μουσουλμᾶνοι κάτοικοι τῆς Δυτικῆς Θρᾴκης πάντες οἱ Μουσουλμᾶνοι οἱ ἐγκατεστημένοι (établis) ἐν τῇ περιοχῇ αὐτῆς.

Ἡ λέξις établi δὲν ἐτέθη τυχαίως ἐν τῇ συμβάσει. Συνήθως εἰς τὰς συνθήκας καὶ τοὺς νόμους, προκειμένου περὶ κατοικίας, γίνεται χρῆσις τῆς γαλλικῆς λέξεως domicile, ὁ ὅρος ὅμως οὗτος ἔχει καθαρῶς νομικὴν ἔννοιαν καὶ ὑπόκειται εἰς διαφόρους ἑρμηνείας εἰς τὰς διαφόρους χώρας ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐτῶν δικαίου καὶ δὲν περιλαμβάνει πάντοτε καὶ τὴν ἔννοιαν τῆς ἐγκαταστάσεως, ἥτις εἶναι καθαρῶς πραγματικὴ κατάστασις. Σκοπίμως διὰ τοῦτο οἱ συντάκται τῆς συμβάσεως, ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὰς ἀνωτέρω ἐκτεθείσας γνώμας τῶν ἀποφασισάντων τὴν ὑποχρεωτικὴν ἀνταλλαγὴν καὶ τὴν ἀπ' αὐτῆς ἐξαίρεσιν τῶν εἰρημένων κατοίκων Κωνσταντινουπόλεως καὶ φρονοῦντες ὅτι αἱ λέξεις domiciliés καὶ établis δὲν ἔχουν τὴν αὐτὴν ἔννοιαν, ἐχρήσαντο τῇ λέξει établis ἐν τῇ διατυπώσει τῶν ἄρθρων 1 καὶ 2 τῆς συμβάσεως, ὡς ἐχούσῃ εὐρυτέραν ἔννοιαν καὶ ὡς δηλωτικὴν τῆς πραγματικῆς καταστάσεως τῶν ἐξαιρουμένων τῆς ἀνταλλαγῆς προσώπων. Ἂν ἐχρησιμοποίουν τὴν λέξιν domiciliés, δὲν θὰ διετύπουν ἐπακριβῶς τὴν θέλησιν τῶν συμβαλλομένων καὶ τῶν νομοθετῶν τῆς συνδιασκέψεως. Οἱ πλεῖστοι τῶν συντακτῶν τῶν εἰρημένων ἄρθρων συνέπεσε νὰ εἶναι καὶ μέλη τῆς ὑποεπιτροπῆς τῆς ἰθαγενείας ἐν τῇ συνδιασκέψει τῆς Λωζάννης· γενομένης συζητήσεως ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς ὑποεπιτροπῆς ταύτης τῆς 26 Δεκεμβρίου 1922 περὶ τῶν ὅρων établis καὶ domiciliés ἐδηλώθη σαφῶς ἐν αὐτῇ, ὡς ἐν τοῖς πρακτικοῖς ἀναφέρεται, ὅτι ὁ ὅρος établis σημαίνει πραγματικὴν κατάστασιν καὶ εἶναι σαφέστερος τοῦ ὅρου domiciliés, ὅστις ἔχει νομικὴν μόνον ἔννοιαν· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Τοῦρκος ἀντιπρόσωπος ἐν τῇ ὑποεπιτροπῇ ταύτῃ ἐδήλωσεν, ὅτι ὁ ὅρος établis σημαίνει τὸ πραγματικὸν γεγονός, ὅτι πρόσωπόν τι πράγματι εὑρίσκεται ἐν τῷ τόπῳ: «ce mot signifie l'état de fait d'une personne qui en réalité est dans le pays». Κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς συμβάσεως τῆς ἀνταλλαγῆς οἱ Τοῦρκοι ἀντιπρόσωποι, σοφιστευόμενοι, ἰσχυρίσθησαν ὅτι ἡ λέξις ἐταμπλὶ δὲν ἔχει τὴν σημασίαν τῆς πραγματικῆς ἐγκαταστάσεως, ἀλλὰ τῆς νομίμου κατοικίας καὶ ὅτι ὡς ἐγκατεστημένοι δέον νὰ θεωρηθοῦν μόνον οἱ γεννηθέντες ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ὅσοι τῶν κατοίκων τῆς πόλεως ταύτης γεννηθέντες ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τῆς Τουρκίας διεγράφησαν ἐκ τῶν μητρῴων τοῦ πληθυσμοῦ τῶν χωρίων ἢ τῶν συνοικιῶν τῆς γεννήσεως αὐτῶν καὶ ἐνεγράφησαν εἰς τὸ μητρῷον τῶν κατοίκων Κωνσταντινουπόλεως καὶ συνεπῶς πᾶς κάτοικος τῆς Κωσταντινουπόλεως μὴ ἐγγεγραμμένος εἰς τὸ μητρῷον τοῦτο ὑπόκειται εἰς τὴν ὑποχρεωτικὴν ἀνταλλαγήν. Σκοπὸς τῶν Τούρκων διὰ τῆς παρερμηνείας ταύτης τοῦ ἄρθρου 2 τῆς συμβάσεως τῆς ἀνταλλαγῆς ἦτο νὰ περιλάβουν εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν καὶ συνεπῶς νὰ ἐξώσουν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ νὰ ἰδιοποιηθῶσι τὰς περιουσίας πολλῶν δεκάδων χιλιάδων Ἑλλήνων ἐγκατεστημένων μὲν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ἀλλὰ μὴ ἐγγεγραμμένων εἰς τὰ μητρῷα αὐτῆς. Οἱ Τοῦρκοι κάλλιστα ἐγνώριζον ὅτι εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο τῆς ἐγγραφῆς εἰς τὰ μητρῷα τῶν κατοίκων Κωνσταντινουπόλεως οὐδεμία ἀπεδίδετο σημασία καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ τὰ δέκα τοῖς ἑκατὸν τῶν ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν καταγομένων κατοίκων αὐτῆς δὲν εἶχον ἐνεργήσει τὰς σχετικὰς διατυπώσεις. Ἡ ἐν τῷ ὀθωμανικῷ νόμῳ ἀναφερομένη συνέπεια τῆς μὴ ἐκπληρώσεως τῶν διατυπώσεων τούτων ἦτο, ὅτι ὁ παραβάτης ἐτιμωρεῖτο ἁπλῶς διὰ προστίμου 5—25 γροσίων, ἤτοι 1—5 φράγκων.

Τοὺς ὑστεροβούλους ἰσχυρισμοὺς τούτους τῶν Τούρκων ἀντιπροσώπων ἀντέκρουσαν, ὡς εἰκός, οἱ Ἕλληνες ἐνώπιον τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ἀνταλλαγῆς, ἥτις κατὰ Σεπτέμβριον 1924 παρέπεμψε τὸ ζήτημα τῆς ἑρμηνείας τοῦ ἄρθρου 2 τῆς συμβάσεως εἰς τὸ νομικὸν αὐτῆς τμῆμα. Τὸ τμῆμα τοῦτο, μειοψηφούντων τῶν Τούρκων ἀντιπροσώπων, ἔλαβε τὴν 1 Ὀκτωβρίου 1924 τὴν ἀκόλουθον ἀπόφασιν: «Δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐγκατεστημένος εἰς μίαν ἐκ τῶν περιφερειῶν τῶν ἐξαιρουμένων τῆς ἀνταλλαγῆς δυνάμει τοῦ ἄρθρου 2 τῆς συμβάσεως: 1) Πᾶς κάτοικος τῶν περιφερειῶν τούτων ἐγγεγραμμένος εἰς τὰ ληξιαρχικὰ βιβλία ἢ καταγόμενος ἐκ τῶν ἰδίων περιφερειῶν. 2) Πᾶν πρόσωπον ἔχον εἰς τὰς περιφερείας ταύτας διαμονὴν μόνιμον μὲ τὴν πρόθεσιν ἐγκαταστάσεως σταθερᾶς. Ἡ πρόθεσις αὕτη συνάγεται ἐκ τοῦ συνόλου ὅρων, οἷοι ἡ μόνιμος ἐξάσκησις ἐπαγγέλματος, ἐμπορίας ἢ βιομηχανίας ἢ ἡ ἀπόκτησις συμφώνως τοῖς νόμοις πελατείας, ἢ ἀκόμη τὸ γεγονὸς τῆς συνάψεως τῆς συμβάσεως ἐργασίας χαρακτῆρος διαρκοῦς ἢ ἡ ἀπόκτησις ἐπαγγέλματος, τοῦ ὁποίου ἡ φύσις συνεπάγεται ἐν γένει μόνιμον παράτασιν τῆς διαμονῆς ἢ πᾶν ἄλλο ἐν γένει γεγονὸς ἀποδεικνῦον, ὅτι τὸ πρόσωπον περὶ οὗ ὁ λόγος ἔχει ἐν τῷ προκειμένῳ τόπῳ τὸ κέντρον τῶν ἀπασχολήσεών του καὶ συμφερόντων του. Ἐναπόκειται εἰς τὴν Μικτὴν Ἐπιτροπὴν νὰ ἀποφασίσῃ ἐπὶ περιπτώσεων προσώπων, ἅτινα πρέπει νὰ ὑπαχθοῦν εἰς τὴν ἀνταλλαγήν. Αἱ συζευγμέναι γυναῖκες, αἱ χῆραι καὶ τὰ ἀνήλικα τέκνα ἀκολουθοῦν τὴν κατάστασιν τῶν συζύγων καὶ πατέρων των. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ περὶ τῶν πατέρων καὶ μητέρων, οἱ ὁποῖοι δυνάμει τοῦ νόμου καὶ τῶν τοπικῶν ἐθίμων διατρέφονται ὑπὸ τῶν τέκνων των». Ἡ ἀπόφασις αὕτη ἔδει νὰ ὑποβληθῇ πρὸς ἔγκρισιν εἰς τὴν Μικτὴν Ἐπιτροπὴν κατὰ τὴν καθιερωθεῖσαν παρ' αὐτῆς τάξιν, ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι, ἐπιδιώκοντες τὴν ματαίωσιν τῆς ἐγκρίσεως ταύτης, διέκοψαν τὰς συνεδρίας αὐτῆς καὶ προέβησαν πραξικοπηματικῶς εἰς τὴν σύλληψιν 4500 Ἑλλήνων κατοίκων Κωνσταντινουπόλεως μὴ ἐγγεγραμμένων εἰς τὰ μητρῷα αὐτῆς καὶ εἰς τὴν ἀπέλασιν τῶν πλείστων ἐξ αὐτῶν ἐκ τῆς πόλεως ταύτης ὡς δῆθεν ἀνταλλαξίμων. Συνεπείᾳ τῆς πραξικοπηματικῆς ταύτης ἐνεργείας τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀνεφέρθη εἰς τὸ Συμβούλιον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ὅπερ διὰ τῆς ἀπὸ 31 Ὀκτωβρίου 1924 ἐκθέσεώς του ἀπεφάσισε νὰ καλέσῃ τὴν Μικτὴν Ἐπιτροπὴν τῆς Ἀνταλλαγῆς νὰ συνέλθῃ τὸ ταχύτερον εἰς συνεδρίαν ἐν ὁλομελείᾳ πρὸς ὁριστικὴν διακανόνισιν τῶν σχετικῶν πρὸς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς συμβάσεως ζητημάτων. Ἡ ἔκθεσις αὕτη ἀναφέρει ἐπίσης, ὅτι, ἐὰν ἡ Μικτὴ Ἐπιτροπὴ φρονῇ ὅτι ἡ σύμβασις ἐγείρει ζητήματα παρουσιάζοντα ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως δυσχερείας μὴ δυναμένας νὰ λυθῶσιν ὑπ' αὐτῆς, τὰ ζητήματα ταῦτα δύνανται νὰ παραπεμφθοῦν εἰς τὸ Διεθνὲς Δικαστήριον τῆς Χάγης. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐκθέσεως ταύτης ἡ Μικτὴ Ἐπιτροπὴ ἀπεφάσισε νὰ παρακαλέσῃ τὸ Συμβούλιον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ εἰρημένου Διεθνοῦς Δικαστηρίου τῆς Χάγης συμβουλευτικὴν γνωμοδότησιν τῆς ἐγερθείσης διαφορᾶς ὡς πρὸς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ἄρθρου 2 τῆς συμβάσεως τῆς ἀνταλλαγῆς. Γενομένης δεκτῆς τῆς παρακλήσεως ταύτης, τὸ Συμβούλιον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν διὰ τῆς ἀπὸ 13 Δεκεμβρίου 1924 ἀποφάσεως ὑπέβαλεν εἰς τὸ Διεθνὲς Δικαστήριον τῆς Χάγης τὰ ἀκόλουθα ζητήματα: «Ποία εἶναι ἡ ἔννοια καὶ ἡ ἔκτασις, αἵτινες δέον νὰ δοθοῦν εἰς τὸ ἄρθρον 2 τῆς ἐν Λωζάννῃ συναφθείσης τὴν 30 Ἰανουαρίου 1923 συμβάσεως περὶ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἑλληνικῶν καὶ τουρκικῶν πληθυσμῶν, καὶ εἰς τὴν λέξιν «établis», ἡ ὁποία ἀπετέλεσεν ἀντικείμενον συζητήσεως καὶ ἐκθέσεως τῶν ἀπόψεων τῶν διαλαμβανομένων εἰς τὸν διαβιβασθέντα ὑπὸ τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς φάκελον; Καὶ ποῖοι εἶναι οἱ ὅροι οἵτινες δέον νὰ ἔχουν ἐκπληρωθῆ ὑπὸ τῶν προσώπων τῶν ὁριζομένων εἰς τὸ ἄρθρον 2 ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἕλληνες κάτοικοι Κωνσταντινουπόλεως», ἵνα τὰ πρόσωπα ταῦτα θεωρηθοῦν ὡς «établis» (ἐγκατεστημένοι) κατὰ τὰς διατάξεις τῆς συμβάσεως καὶ ἐξαιρεθοῦν τῆς ὑποχρεωτικῆς ἀνταλλαγῆς;»

Τὸ Διεθνὲς δικαστήριον τῆς Χάγης διὰ τῆς ἀπὸ 21 Φεβρουαρίου 1925 ἀποφάσεως αὐτοῦ, μετ' ἀκρόασιν τῶν ἀντιπροσώπων τῶν κυβερνήσεων Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, ἐξέδωκε τὴν ἀκόλουθον γνωμοδότησιν αὐτοῦ: «1) Ὅτι ἡ λέξις «établis» εἰς τὸ ἄρθρον 2 τῆς συμβάσεως τῆς Λωζάννης τῆς 30ῆς Ἰανουαρίου 1923 περὶ ἀνταλλαγῆς τῶν ἑλληνικῶν καὶ τουρκικῶν πληθυσμῶν, σκοπεῖ νὰ δείξῃ τοὺς ὅρους τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τόπου ἐξ ὧν ἐξαρτᾶται τὸ ἀνταλλάξιμον τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Μουσουλμάνων, οἵτινες ἀμοιβαίως κατοικοῦν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν τῇ Δυτικῇ Θρᾴκῃ· ὅτι δὲ ἡ λέξις αὕτη ἀφορᾷ πραγματικὴν κατάστασιν τῶν κατοίκων, χαρακτηριζομένην ὑπὸ διαμονῆς ἐχούσης διαρκῆ χαρακτῆρα. 2) Ὅτι, ἵνα τὰ πρόσωπα τὰ ὁριζόμενα ἐν τῷ ἄρθρῳ 2 τῆς συμβάσεως τῆς Λωζάννης ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἕλληνες κάτοικοι Κωνσταντινουπόλεως» θεωρηθοῦν ὡς «établis» κατὰ τὰς διατάξεις τῆς συμβάσεως καὶ ἐξαιρεθοῦν τῆς ὑποχρεωτικῆς ἀνταλλαγῆς, ὀφείλουν νὰ κατοικοῦν ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς νομαρχίας Κωνσταντινουπόλεως, ὡς ὁρίζονται ταῦτα ὑπὸ τοῦ νόμου τοῦ 1912· νὰ ἔχουν μεταβῆ ἐκεῖ, ἐξ οἱουδήποτε μέρους, πρὸ τῆς 30ῆς Ὀκτωβρίου 1918, καὶ νὰ εἶχον πρὸ τῆς χρονολογίας ταύτης τὴν πρόθεσιν νὰ διαμείνουν ἐκεῖ κατὰ τρόπον διαρκῆ». Ἐκ τῆς ἁπλῆς ἀναγνώσεως τῆς ἀποφάσεως ταύτης ἐξάγεται σαφῶς, ὅτι ἡ δοθεῖσα ἑρμηνεία εἰς τὸ ἄρθρον 2 τῆς συμβάσεως εὑρίσκεται ἐν πλήρει ἁρμονίᾳ πρὸς τὴν βούλησιν καὶ τὸν σκοπὸν τῶν ἀποφασισάντων ἐν τῇ συνδιασκέψει τῆς Λωζάννης τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν ἑλληνικῶν καὶ τουρκικῶν πληθυσμῶν, τῶν καταρτισάντων τὴν σύμβασιν τῆς ἀνταλλαγῆς, καὶ πρὸς τὰς ἀνέκαθεν ὑποστηριχθείσας ἑλληνικὰς ἀπόψεις.

Οἱ Τοῦρκοι ἀποτυχόντες ἐν Χάγῃ ἐσκέφθησαν νὰ ἐπιδιώξωσι τὴν ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν αὐτῶν διὰ παρερμηνειῶν τῆς γνωμοδοτήσεως τοῦ Διεθνοῦς δικαστηρίου. Ἐφεῦρον νέας ἀσαφείας καὶ ἐδημιούργησαν νέας δυσχερείας ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τοῦ ἄρθρου 2 τῆς συμβάσεως τῆς ἀνταλλαγῆς. Ἐπανελήφθησαν διὰ τοῦτο καὶ αὖθις νέαι συζητήσεις μεταξὺ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν δύο κυβερνήσεων, καταλήξασαι εἰς τὴν ὑπογραφὴν ἐν Ἀγκύρᾳ ὑπὸ ἀντιπροσώπων Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας τοῦ ἀπὸ 21 Ἰουνίου 1925 ἑρμηνευτικοῦ σχεδίου ἀποφάσεως τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς ἐχούσης ὡς ἑξῆς: Θεωροῦνται ὡς «établis» κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἄρθρου 2 τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης [illegible] οἱ Ἕλληνες τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἱ Μουσουλμᾶνοι τῆς Δυτικῆς Θρᾴκης οἱ [illegible] ἐκεῖ σήμερον καὶ εὑρισκόμενοι ἐκεῖ πρὸ τῆς 30ῆς Ὀκτωβρίου 1918 ὅσον ἀφορᾷ τοὺς Ἕλληνας καὶ πρὸ τῆς 30ῆς Ἰανουαρίου 1923 ὅσον ἀφορᾷ τοὺς Μουσουλμάνους. Δύνανται ὅμως κατ' ἐξαίρεσιν Ἕλληνές τινες [illegible] θεωρηθῶσιν ὡς ἀνταλλάξιμοι [illegible] Τοῦρκοι τῶν μνησθεισῶν περιοχῶν στερούμενοι [illegible] ἐπαγγέλματος, περιουσίας ἢ γνωστῶν βιοτικῶν μέσων. Αἱ δύο ἀντιπροσωπεῖαι ὑποχρεοῦνται νὰ διαβιβάσωσι διὰ τὰ περαιτέρω ἐντὸς [illegible] χρονικοῦ διαστήματος τεσσάρων μηνῶν ἀπὸ [illegible] ὀνομαστικὸν κατάλογον τῶν εἰρημένων προσώπων, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς δὲν δύναται νὰ [illegible] τοὺς ἑκατὸν εἴκοσι. Τὸ γεγονός, ὅτι ἡ [illegible]

Digitized by Google

σώπου τινὸς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἢ ἐν Δυτικῇ Θράκῃ ἔλαβε χώραν πρὸ τῶν ὡς ἄνω ὁριζομένων χρονολογιῶν, δύναται ν' ἀποδειχθῇ δι' οἱωνδήποτε ἀποδεικτικῶν μέσων ἐνώπιον τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς. Θεωροῦνται ἐπίσης ὡς «établis» οἱ Ἕλληνες τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἱ Μουσουλμᾶνοι τῆς Δυτικῆς Θράκης οἱ ἀπόντες μὲν σήμερον ἐκεῖθεν, ἀλλ' εὑρισκόμενοι εἰς τὰς ἐν λόγῳ περιοχὰς πρὸ τῆς 30ῆς Ὀκτωβρίου 1918 καὶ 30ῆς Ἰανουαρίου 1923, ἐὰν συνέτρεχεν ὑπὲρ αὐτῶν κατὰ τὰς ἄνω χρονολογίας εἷς ἐκ τῶν δύο ἀμέσως κατωτέρω ὅρων: 1ον) Ἐὰν εἶναι κάτοικοι ἐγγεγραμμένοι εἰς τὰ μητρῷα τῶν ἐν λόγῳ περιοχῶν. 2ον) Ἐὰν ἔχωσιν εἰς τὰς ἐν λόγῳ περιοχὰς μόνιμον διαμονὴν ὡς καὶ τὴν πρόθεσιν διαρκοῦς διαβιώσεως. Ἡ πρόθεσις αὕτη προκύπτει ἐκ συνόλου περιστατικῶν, ὡς ἡ διαρκὴς ἐξάσκησις ἐπαγγέλματος, ἐμπορίου ἢ βιομηχανίας, ὡς καὶ ἡ συμφώνως πρὸς τοὺς νομίμους τύπους ἀπόκτησις πελατείας ἢ ἀκόμη καὶ ἡ συνομολόγησις συμβολαίου ἐργασίας διαρκοῦς χαρακτῆρος ἢ καὶ ἡ ἄσκησις ἐπιτηδεύματος, τοῦ ὁποίου ἡ φύσις προαπαιτεῖ κατὰ κανόνα σταθερὰν παράτασιν διαμονῆς. Ἐν γένει πᾶν γεγονὸς ἐξ οὗ δύναται ν' ἀποδειχθῇ ὅτι ὑπῆρχεν ἐκεῖ διὰ τοὺς ἐνδιαφερομένους τὸ κέντρον τῶν ἀσχολιῶν των ὁμοῦ μετὰ τῆς προθέσεως διαρκοῦς διαμονῆς. Ἐπὶ ἑκάστης τῶν ἀνωτέρω περιπτώσεων τὸ δικαίωμα τῆς ὁριστικῆς ἀποφάσεως ἔχει ἡ Μικτὴ Ἐπιτροπή. Αἱ γυναῖκες, τὰ ἀνήλικα παιδία ἀμφοτέρων τῶν φύλων, αἱ ἐνήλικοι ἀλλ' ἄγαμοι κόραι παρακολουθοῦν τὴν τύχων τῶν συζύγων των ἢ τῶν γονέων των».

Τὸ ἀνωτέρω πρωτόκολλον, κυρωθὲν ὡς ἀναπόσπαστον μέρος τῆς συμφωνίας τῶν Ἀθηνῶν τῆς 1 Δεκεμβρίου 1926, κυρωθείσης διὰ τοῦ νόμου 3372 τῆς 24 Μαρτίου 1927 (Ἐφημ. Κυβερνήσεως φύλλον 70 τῆς 27 Ἀπριλίου 1927), περιεβλήθη τὸν τύπον ἀποφάσεως τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ἀνταλλαγῆς ὑπ' ἀριθ. 27. Καὶ μετὰ τὴν κύρωσιν ὅμως τῆς ἀποφάσεως ταύτης, οἱ Τοῦρκοι ἐμμένοντες πάντοτε εἰς τὰς σκέψεις αὐτῶν περὶ ἀπελάσεως ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλυτέρου ἀριθμοῦ Ἑλλήνων κατοίκων τῆς πόλεως ταύτης καὶ μὴ ἐγκαταλείποντες τὴν ἀδιαλλαξίαν καὶ τὰς παλαιὰς συνηθείας των τῆς παραβιάσεως τῶν ἐκ τῶν συνθηκῶν ὑποχρεώσεων αὐτῶν, ἐλάχιστα προθυμοποιήθησαν νὰ ἐκτελέσωσι τὰς ἀναληφθείσας διὰ τῆς ἄνω ἀποφάσεως σχετικὰς ὑποχρεώσεις. Ἐδέησε διὰ τοῦτο, ἵνα ἡ Μικτὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Ἀνταλλαγῆς ἀσχοληθῇ ἐπανειλημμένως καὶ λάβῃ σχετικὰς ἀποφάσεις περὶ τῆς ἐπιλύσεως τῶν ζητημάτων τῶν ἐγερθέντων ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν τῇ ἐκτελέσει τῶν διατάξεων τῆς μνησθείσης ὑπ' ἀριθ. 27 ἀποφάσεως. Αἱ ληφθεῖσαι ἐν τούτοις ἀποφάσεις δὲν συνετέλεσαν, ὡς ἀνεμένετο, εἰς τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ζητήματος, οὗ ἕνεκα τὰ οὐδέτερα μέλη τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς, ἐπιθυμοῦντα νὰ ἄρωσι τὰ κωλύματα τὰ δυσχεραίνοντα τὴν ἀναγνώρισιν τῶν δικαιωμάτων τῶν ἐνδιαφερομένων, ἀπεφάσισαν νὰ καλέσωσι τοὺς Ἕλληνας καὶ Τούρκους συναδέλφους αὐτῶν νὰ λάβωσι τὰς ἑξῆς ἀποφάσεις: 1) Οἱ ὅροι «Ἕλληνες τῆς Κωνσταντινουπόλεως» ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 27 ἀποφάσει, ὡς καὶ οἱ ὅροι «Ἕλληνες κάτοικοι Κωνσταντινουπόλεως» ἐν τῷ 2ῳ ἄρθρῳ τῆς συμβάσεως τῆς Λωζάννης δὲν ἀναφέρονται μόνον εἰς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει γεννηθέντας Ἕλληνας, ἀλλ' ἐπίσης καὶ εἰς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, οἵτινες πληροῦσι τοὺς ὅρους τοὺς προβλεπομένους ἐν τῇ ῥηθείσῃ ἀποφάσει. 2) Οἱ ὅροι «παρόντες σήμερον καὶ οἵτινες εὑρίσκονται» σημαίνουν ὅτι, ἵνα θεωρηθῇ τις ὡς ἐγκατεστημένος (établi), ἀρκεῖ ὅπως τὸ πρόσωπον, ὅπερ εἶναι σήμερον παρόν, ἀποδείξῃ ὅτι εὑρίσκετο ἐν Κωνσταντινουπόλει ἢ ἐν τῇ Δυτικῇ Θράκῃ πρὸ τῆς ...ραίας προθεσμίας. Οἱ αἰτοῦντες θὰ δύνανται ...ἀποδείξωσι τὸ γεγονὸς τοῦτο δι' ὅλων τῶν ...δεικτικῶν μέσων, συμπεριλαμβανομένων καὶ ...μαρτυρικῶν ἀποδείξεων. Ἡ ἐκτίμησις τῶν ...δείξεων ἐναπόκειται εἰς τὰς ὑποεπιτροπάς, ...χομένως δὲ εἰς τὴν Μικτὴν Ἐπιτροπήν. Ἅπαξ ...δειχθέντος τοῦ γεγονότος τούτου, τὸ δικαίωμα «ἐγκατεστημένου» δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀμφι...τηθῇ, εἰμὴ μόνον λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ παρουσία ...περὶ οὗ πρόκειται ὑπῆρξεν ὅλως προσωρινὴ ...ων ἡμερῶν). Τὸ μέλος τῆς ὑποεπιτροπῆς, ὅπερ ...ισβητεῖ τὴν ἰδιότητα τοῦ ἐγκατεστημένου, ὀφεί...' ἀποδείξῃ τοὺς ἰσχυρισμούς του ἐντὸς προ...μίας ἑνὸς μηνός. Ἂν δὲν προσκομίσῃ ἀποδεί... ἐντὸς τῆς προθεσμίας ταύτης, ἡ ὑποεπιτροπὴ ...ρεοῦται νὰ ἐκδώσῃ τὸ πιστοποιητικὸν τοῦ ...τεστημένου. Ἂν προσκομισθῶσιν αἱ ἀποδεί... αὗται θέλουσιν ἐκτιμηθῇ ὑπὸ τῆς ὑποεπιτρο... Ἐν περιπτώσει διαφωνίας ἡ περίπτωσις θέ...ποβληθῇ εἰς τὴν Μικτὴν Ἐπιτροπήν. Ἡ ἐν τῷ ...ῳ 4 τῆς ὑπ' ἀριθ. 27 ἀποφάσεως μνημονευο... ἐγγραφὴ ἀφορᾷ εἰς πᾶσαν ἐγγραφὴν ὑπὸ ...ιότητα κατοίκου. Διὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν ἀπόν...προσώπων, ἅτινα εὑρίσκονται ἐν Ἑλλάδι καὶ ...ίᾳ, δὲν εἶναι ἀναγκαία ἡ παρουσία τοῦ ...ρερομένου».

...ἀνωτέρω προτάσεις τῶν οὐδετέρων μελῶν ...ικτῆς Ἐπιτροπῆς δὲν ἐγένοντο δεκταὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων, οὗ ἕνεκα τὸ περιπετειῶδες καταστὰν ζήτημα τῶν ἐταμπλί, μὴ ἐπιτυχὸν ἀπὸ τοῦ 1923 ἱκανοποιητικὴν λύσιν, παρὰ τὰς διαφόρους ἀποφάσεις τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τοῦ Διεθνοῦς Δικαστηρίου τῆς Χάγης, ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ ἐκκρεμὲς καὶ νὰ κρατῇ ἐν ἀγωνίᾳ χιλιάδας ὁμογενῶν κατοίκων Κωνσταντινουπόλεως μέχρι σήμερον (1929).

M. ΘΕΟΤΟΚΑΣ

Ἐτὰν *ντὲ* ***Παλαβὰς*** (Etang de Palavas) *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Βίκ.*

Ἐτάνας *[Χαλδ. Μυθολ.]*. Εἷς τῶν γιγάντων τοὺς ὁποίους ἐγέννησαν οἱ διασωθέντες ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ, κατὰ τοὺς Χαλδαίους. Ἐγένετο εἷς ἀπὸ τοὺς ὑπερόπτας ἐκείνους τολμητίας, οἵτινες ἔκτισαν τὸν πύργον τῆς Βαβέλ. Δωδέκατος βασιλεὺς τῆς Α' μυθικῆς δυναστείας μετὰ τὸν κατακλυσμόν, ἀνῆλθεν εἰς οὐρανούς, μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ κλέψῃ τὰ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ Ἀνοῦ βασιλικὰ σήματα. Εἰς τὸ ὄρος ὅπου μετέβη διὰ νὰ εὕρῃ τὸ «χόρτον τοῦ τοκετοῦ» χάριν τῆς γυναικός του, ἥτις ἦτο ἐπίτοκος, ἐγνώρισεν ἀετόν τινα, ὅστις τῷ ἐπρότεινε νὰ τὸν ἀναβιβάσῃ μέχρις οὐρανοῦ. Ὅταν ἔφθασαν εἰς τὸν οὐρανόν, ὅπου ἔμενεν ὁ Ἀνοῦ, ὁ ἀετὸς ἠθέλησε ν' ἀνέλθῃ μέχρι τοῦ θρόνου τῆς Ἰστάρ. Κατὰ τὴν ἄνοδον ὅμως ὁ Ἐτάνας ἔπεσε λόγῳ τοῦ ἰλίγγου καὶ συμπαρέσυρε τὸν ἀετόν. Τὸ πνεῦμά του (ἐδιμμοῦ) ἐπανευρέθη, ὅπως πάντων τῶν ἀποθεωμένων θνητῶν, εἰς τὴν χώραν τῶν νεκρῶν.

ἐτασμὸς (ὁ)· ἐξετασμός, ἐξέτασις, διερεύνησις.

ἐταστικός, *—ή, —όν*· ἐξεταστικός, παρατηρητικός, διερευνητικός: «ἔρριψεν ἐταστικὸν βλέμμα» (ἀπὸ τοῦ *ἐτάζω*).

ἐτατισμὸς (ὁ) (étatisme)· νεολογισμὸς δηλῶν τὰς θεωρίας, αἱ ὁποῖαι τείνουν νὰ ὑποβάλουν πάσας τὰς κοινωνικὰς λειτουργίας ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐποπτείαν καὶ διεύθυνσιν τοῦ κράτους.

Ἔτβες (Eoetvoes), ***Ἰωσήφ, βαρῶνος φὸν Βαζαροσνεμένυ.*** Οὖγγρος συγγραφεὺς καὶ πολιτικὸς (1813—1871). Ἐδημοσίευσεν ἀπὸ τοῦ 1830 τὰς κωμῳδίας «Οἱ κριτικοὶ» καὶ «Οἱ φιλόγαμοι», τὴν τραγῳδίαν «Ἐκδίκησις», μελέτην «Περὶ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ συστήματος τῶν φυλακῶν» (1838), ὡς καὶ τὰ μυθιστορήματα: «Der Kartäuzer» (1838—1841 γερμ. ἔκδ. 1890 εἰς δύο τόμους), «Ὁ συμβολαιογράφος τοῦ χωριοῦ» (1844—1846 εἰς 3 τόμους), «Ἡ Οὐγγαρία κατὰ τὸ ἔτος 1514» (1847—1848 εἰς 3 τόμους), ὅπου περιγράφεται ἡ ἐξέγερσις τῶν χωρικῶν τοῦ Ντότζα. Διετέλεσεν ὑπουργὸς τῆς Παιδείας καὶ τῶν Θρησκευμάτων εἰς τὴν κυβέρνησιν Μπαττυάνο ἀπὸ τοῦ 1848, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς 11 Σεπτεμβρίου ἐγκατεστάθη ἐν Μονάχῳ, ὅπου ἤρχισε συγγράφων τὸ φιλοσοφικοκοινωνικόν του ἔργον «Ἡ ἐπίδρασις τῶν ἰδεῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐπὶ τῆς πολιτείας» (1851—1854, εἰς δύο τόμους). Μετ' ὀλίγα ἔτη ἐδημοσίευσε τὸ μυθιστόρημα «Αἱ ἀδελφαὶ» (1857) καὶ τὸ πολιτικὸν σύγγραμμα «Τὰ ἐχέγγυα τῆς ἰσχύος καὶ τῆς ἀκεραιότητος τῆς Αὐστρίας» (1859). Τῷ 1861 ἐξελέγη μέλος τοῦ Ράϊχσταγ καὶ τῷ 1867 ἐγένετο καὶ πάλιν ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ἐν τῇ κυβερνήσει Ἀντράσσυ, ὁπότε καὶ ἐφήρμοσε μεταρρυθμιστικὸν σχολικὸν πρόγραμμα ἐν Οὐγγαρίᾳ. Διετέλεσεν ἀκόμη ἀντιπρόεδρος (1856) καὶ πρόεδρος (ἀπὸ τοῦ 1866) τῆς οὐγγρικῆς Ἀκαδημίας. Ὁ Ἔτβες διεκρίθη ὡς ῥήτωρ, συγγραφεὺς καὶ λόγιος. Τὰ «Ἅπαντά» του ἐξεδόθησαν εἰς 20 τόμους (1901—1913).

—Β.

Ἐτέαρχος. Βασιλεὺς τῆς ἀρχαίας κρητικῆς πόλεως *Ἀξοῦ* ἢ *Ὀάξου* περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς Ζ' ἑκατονταετηρίδος (*Ἡρόδ.* IV, 154). Οὗτος πεισθεὶς εἰς τὰς ἐπὶ «μαχλοσύνῃ» κατηγορίας τῆς δευτέρας συζύγου του κατὰ τῆς ὀρφανῆς θυγατρός του Φρονίμης, παρέδωκε ταύτην εἰς Θηραῖόν τινα ἔμπορον ἐν Ἀξῷ, Θεμίστωνα καλούμενον, ὅστις ὑπεσχέθη δι' ὅρκου ὅτι θὰ τὴν καταποντήσῃ εἰς τὸ πέλαγος· ἀντὶ τούτου ὅμως παρέλαβεν αὐτὴν εἰς τὴν Θήραν, ἔνθα ὁ Πολύμνηστος «ἐὼν τῶν Θηραίων ἀνὴρ δόκιμος» ἔλαβεν αὐτὴν παλλακίδα, ἐξ ἧς ἐγέννησε τὸν Βάττον, τὸν οἰκιστὴν τῆς Κυρήνης. Ὁ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου χαρακτηρισμὸς ὡς βασιλέως τοῦ Ἐτεάρχου, ζήσαντος εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ἐν Κρήτῃ ἄλλαι ἐκτελεστικαὶ ἀρχαί, πλὴν τῶν *κόσμων*, δὲν ὑπῆρχον, ἐμβάλλει εἰς πολλὰς δυσκολίας τοὺς ἱστορικοὺς καὶ γεννᾷ τὴν ὑπόνοιαν ἢ ὅτι ἐν τῇ δωρικῇ ἐκείνῃ πολιτείᾳ ἡ ἀρχὴ τοῦ βασιλέως ἦτο ἱερατική τις ἀρχή, ἢ ὅτι ὁ Ἡρόδοτος μετεχειρίσθη τὸν ὅρον ἀνακριβῶς ἀντὶ τοῦ *κόσμος* ἢ *πρωτόκοσμος*, ἢ τέλος ὅτι ὁ Ἐτέαρχος ἦτο ὁ τελευταῖος γόνος τῆς ἐκ Κνωσσοῦ καταγομένης βασιλικῆς οἰκογενείας.

Μ. Γ. Δ.

Ἐτὲμ *πασᾶς*. Τοῦρκος στρατάρχης (1823—1909), ἀρχιστράτηγος τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897. Κατὰ τὴν νεότητά του διετέλεσεν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ὑπασπιστὴς τοῦ ὑπουργοῦ Στρατιωτικῶν καὶ εἶτα τοῦ σουλτάνου, μεθ' ὃ διωρίσθη τῷ 1860 ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, τῷ δὲ 1879 πρεσβευτὴς ἐν Βερολίνῳ. Συμμετέσχε τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου 1878 ὡς συνταγματάρχης διοικητὴς ταξιαρχίας. Κατόπιν προήχθη εἰς στρατηγὸν καὶ διετέλεσε βαλῆς Κρήτης καὶ εἶτα Κοσσόβου. Κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον 1897 ἦτο ἀρχιστράτηγος τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ Θεσσαλίας, λαβὼν μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου ἐκείνου τὸν τίτλον τοῦ γαζῆ. Κατὰ τὴν κατόπιν ἐποχὴν παρέμενεν ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ Γιλδίζ, ἐν οἷς ὁ σουλτᾶνος Χαμὶτ τῷ εἶχε παραχωρήσει ἰδιαίτερον περίπτερον, προφάσει μὲν δῆθεν εὐνοίας, πράγματι ὅμως ἵνα τὸν ἐπιτηρῇ, ἕνεκα τῆς μεγάλης δημοτικότητος ἣν εἶχεν ἀποκτήσει ὁ Ἐτὲμ ἐν Τουρκίᾳ μετὰ τὸν νικηφόρον πόλεμον τοῦ 1897. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Χαμὶτ ἀνεχώρησεν εἰς Κάϊρον, ἔνθα ἀπέθανε μετ' οὐ πολύ.

Ἐτὲμ πασᾶς.

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Ἐτὲξ (Étex), ***Ἀντώνιος.*** Γλύπτης, ζωγράφος, ἀρχιτέκτων καὶ λογοτέχνης, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1808 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1888. Τῷ 1829 ἔλαβε τὸ βραβεῖον τῆς Ρώμης μὲ τὸ γλυπτὸν ἔργον του «Θνήσκων ὑάκινθος», τῷ δὲ 1833 ἐξέθεσε τὸ πρόπλασμα ἑνὸς παμμεγίστου συμπλέγματος ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ Κάϊν καὶ ἡ φυλή του κατηραμένοι ἀπὸ τὸν Θεόν», τὸ ὁποῖον, κοσμοῦν ἤδη τὴν πόλιν τῆς *Λυών*, θεωρεῖται ὡς τὸ ἀξιολογώτερον ἐκ τῶν ἔργων του. Ἐκ τῶν γλυπτικῶν συνθέσεων τῆς ἁψῖδος τοῦ Ἐτουὰλ δύο ἀνήκουν εἰς τὸν Ἐτέξ, καθὼς καὶ πλεῖστα ἄλλα ἔργα, ἀνδριάντες ἰδίως καὶ μνημεῖα, ἐγκαθιδρυμένα εἰς διαφόρους γαλλικὰς πόλεις. Μεταξὺ τούτων ἰδιαιτέρως ἀναφέρεται σύμπλεγμα ἐκ μαρμάρου, κατασκευασθὲν διὰ τὸ νοσοκομεῖον Lariboisière καὶ παριστῶν τὴν πόλιν τῶν Παρισίων ἱκετεύουσαν τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῶν θυμάτων τῆς χολέρας. Ἐκ τῶν ζωγραφικῶν του πινάκων πολλοὶ θεωροῦνται ὡς ἔργα ἐξαιρετικά, ἰδίως ὁ μεγάλων διαστάσεων ἀλληγορικὸς πίναξ τῆς «Δόξης τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν» ἐκτελεσθεὶς διὰ τὸ City-Hall τῆς Ν. Ὑόρκης, ἐκ δὲ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν του συνθέσεων τὸ μέγα μνημεῖον τῆς Φεβρουαριανῆς ἐπαναστάσεως («Ἰσότης, Ἀδελφότης, Ἐλευθερία»). Λογοτεχνικὰ ἔργα ὁ Ἐτὲξ ἔγραψε: τὴν «Τραγικὴν Ἑλλάδα» (1847), εἰκονογραφημένας μελέτας περὶ τοῦ Δάντου καὶ ἄλλων διασήμων ἀνδρῶν, μαθήματα διὰ τοὺς μαθητὰς τῶν πολυτεχνικῶν σχολῶν κ. ἄ.

Ἐτεοβουτάδαι. Περίφημον γένος ἐν Ἀθήναις, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐξελέγοντο οἱ ἱερεῖς τῆς Ἀθηνᾶς. Τὸ ὄνομα τοῦ γένους τούτου κατέστη παροιμιῶδες, διὰ τοῦτο ἐπὶ ἀνθρώπων ὑπερόχου καταγωγῆς ἐλέγετο ἡ παροιμία: «Ἐξ Ἐτεοβουταδῶν ἕλκειν τὸ γένος».

ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἐτεοκλῆς *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἀνδρέως (κατ' ἄλλον μῦθον θετὸς υἱὸς τούτου καὶ φυσικὸς υἱὸς τοῦ Κηφισοῦ) βασιλέως τοῦ Ὀρχομενοῦ καὶ τῆς Εὐΐππης θυγατρὸς τοῦ Λεύκωνος. Ἀπὸ τοῦ Ἐτεοκλέους τούτου, ὅστις πρῶτος ἐκ τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἔλεγον οἱ Βοιωτοί, ἐτέλεσε θυσίαν εἰς τὰς Χάριτας, ἔφερε τὸ ὄνομα *Ἐτεοκλεία* ἡ ἑτέρα τῶν φυλῶν τῶν Ὀρχομενίων, ὡς καὶ ἀπὸ τοῦ πατρωνυμικοῦ του ἡ ἄλλη τὸ ὄνομα *Κηφισιάς*. Πρὸς τοῦτον κατέφυγεν ὁ υἱὸς τοῦ Σισύφου Ἄλμος, εἰς τὸν ὁποῖον ἔδωκε μέρος τῆς χώρας του πρὸς κατοικίαν, ὅπερ ἀπ' αὐτοῦ ὠνομάσθη Ἄλμωνες καὶ βραδύτερον Ὄλμωνες.

ΚΑΨ.

— **Ἐτεοκλῆς** καὶ ***Πολυνείκης.*** Δίδυμοι ἀδελφοὶ περιώνυμοι διὰ τὸ ἀμοιβαῖον ἄσπονδον μῖσός των. Ἐγεννήθησαν ἐν Θήβαις ἐκ τῆς ἀνοσίου ἑνώσεως τοῦ Οἰδίποδος μετὰ τῆς μητρός του Ἰοκάστης. Ἔφηβοι γενόμενοι διὰ κοινῆς συνεννοήσεως ἐξεθρόνισαν τὸν πατέρα των, ὅστις ἀγανακτήσας κατηράσθη αὐτοὺς καὶ προεῖπε τὴν ἀλληλοκτονίαν των. Διὰ ν' ἀποφύγωσι πᾶσαν μεταξύ των φιλονικίαν καὶ τὰς κατάρας τοῦ πατρός των, τὰς Ἐρινῦς τοῦ Οἰδίποδος, συνεφώνησαν νὰ βασιλεύῃ ἑκάτερος αὐτῶν διαδοχικῶς ἐπι ἓν ἔτος, ὢν ἐθελοντὴς φυγὰς κατὰ τὸ ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ ἀδελφοῦ του. Πρῶτος ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ Ἐτεοκλῆς, ὅτε ὅμως συνεπληρώθη τὸ ἔτος τῆς βασιλείας του, δὲν ἐδέχθη νὰ παραχωρήσῃ τὸν θρόνον πρὸς τὸν Πολυνείκη, ἀλλ' ἔκλεισε τὰς θύρας τῶν τειχῶν τῆς πόλεως καὶ δὲν ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν οὐδὲ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν γενέθλιόν του πόλιν. Ὁ Πολυνείκης κατέφυγε τότε εἰς τὸ Ἄργος καὶ νυμφευθεὶς τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς πόλεως ταύτης Ἀδράστου συνεξεστράτευσε μετ' αὐτοῦ καὶ πέντε ἄλλων ἡρώων ἐναντίον τῶν Θηβῶν. Ἡ ἐκστρατεία αὕτη εἶναι ὁ πολυθρύλητος πόλεμος τῶν «Ἑπτὰ ἐπι Θήβας». Ἐπειδὴ δὲ ὁ

Digitized by Google

πόλεμος παρετείνετο, ἀπεφασίσθη πρὸς ἀποφυγὴν ἐξαντλήσεως τῶν δύο στρατῶν νὰ μονομαχήσωσιν οἱ δύο ἐχθροὶ ἀδελφοὶ καὶ ὁ θάνατος τοῦ ἑτέρου αὐτῶν νὰ δώσῃ τὴν λύσιν εἰς τὸν πόλεμον. Κατὰ τὴν γενομένην ὅμως, παρὰ τὰς ἱκεσίας τῆς μητρός των, μονομαχίαν ἀλληλεφονεύθησαν οὗτοι καὶ οὕτως ἐπηλήθευσεν ἡ ἀρὰ τοῦ Οἰδίποδος. Τὸν δὲ θάνατόν των ἐπηκολούθησεν ἡ ἐπὶ τῶν πτωμάτων των αὐτοκτονία τῆς μητρός των Ἰοκάστης. Ἡ πρὸς ἀλλήλους ἔχθρα τῶν δύο ἀδελφῶν ἦτο τόσον σφοδρά, ὥστε ἐθρυλεῖτο ὅτι καὶ ἐν αὐτῇ τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρός των εἶχεν ἀρχίσει ἡ πάλη των καὶ ὅτι ὅτε ἐτέθησαν ἐπὶ τῆς πυρᾶς τὰ πτώματά των ἡ σποδὸς ἑκατέρου ἀπεχωρίσθη. Ὁ τόπος τῆς μονομαχίας τῶν δύο ἀδελφῶν ἐδεικνύετο ἐν Θήβαις παρὰ τὰς Νηΐστας λεγομένας πύλας, ἔνθα καὶ κίων ὑψοῦτο φέρων ἀνάγλυφον ἀσπίδα. Ἡ φρικιαστικὴ μᾶλλον ἢ τραγικὴ αὕτη ὑπόθεσις ὑπῆρξε τὸ θέμα πολλῶν σπουδαίων ἔργων καὶ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ποιήσεως καὶ τῆς τῶν νεωτέρων χρόνων. Οὕτω τὰ ἔπη «Θηβαΐς» καὶ «Οἰδιπόδεια», ἡ μεγαλόπνευστος τραγῳδία τοῦ Αἰσχύ-

Μονομαχία Ἐτεοκλέους καὶ Πολυνείκους.

λου «Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας», ὁ «Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῷ» καὶ ἡ «Ἀντιγόνη» τοῦ Σοφοκλέους, ὡς καὶ αἱ «Φοίνισσαι» τοῦ Εὐριπίδου ὤφειλον τὴν γένεσίν των εἰς τὴν συμφορὰν τοῦ οἴκου τῶν Λαβδακιδῶν (Οἰδίποδος καὶ υἱῶν του). Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους τὸ κατ' ἀλλήλων μῖσος τῶν δύο τούτων ἀδελφῶν εἶχον ὡς θέμα των ἡ τραγῳδία τοῦ Ρακίνα «Frères ennemis» καὶ ἡ κατὰ τὸ 1801 διδαχθεῖσα τραγῳδία τοῦ Γ. Λεγγουβὲ «Étéocles», ἐν τῇ ὁποίᾳ ἄπτωτον εἶναι τὸ διαφέρον ἀπὸ τῆς πρώτης μέχρι τῆς τελευταίας σκηνῆς καὶ τῆς ὁποίας ὁ στίχος «je meurs vengé d'un frère, et je meurs encor roi» λεγόμενος ὑπὸ τοῦ Ἐτεοκλέους ζωγραφίζει πλήρως τὴν ψυχήν του. Ἐτεοκλῆς καὶ Πολυνείκης, Ἀτρεὺς καὶ Θυέστης, ὑπῆρξαν τὰ σύμβολα τοῦ ἀδελφικοῦ μίσους ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ μυθολογίᾳ, ὅπως Κάστωρ καὶ Πολυδεύκης, καὶ Ὀρέστης καὶ Ἠλέκτρα, τὰ σύμβολα τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης. Τὸ ἀμοιβαῖον μῖσος Ἐτεοκλέους καὶ Πολυνείκους ἐνέπνευσε καὶ τὴν ἀρχαίαν καλλιτεχνίαν, ὡς μαρτυρεῖται ἀπὸ πήλινά τινα ἀνάγλυφα, ἀπὸ τὰ παραστάσεις ἀγγείων εὑρεθέντων ἐπὶ τάφων, ἀπὸ τὴν περιγραφὴν τῆς λάρνακος τοῦ Κυψέλου (*Παυσ.* V. 19, 6), ἔνθα ἀπεικονίζετο ὁ Ἐτεοκλῆς πλήττων εἰς τὸ στῆθος τὸν Πολυνείκη, ὅστις εἶχε γονατίσει, καὶ ὄπισθεν τοῦ Πολυνείκους ὁ Κὴρ (θάνατος) ἕτοιμος νὰ κατασπαράξῃ μὲ τοὺς ὀδόντας του τὸ θῦμά του, καὶ ἀπὸ σαρκοφάγον, ἀποκειμένην εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Βατικανοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπεικονίζεται ἡ ἀλληλοκτονία τῶν δύο ἐχθρῶν ἀδελφῶν. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Ἐτέοκλος. Υἱὸς τοῦ Ἴφιος ἐξ Ἄργους. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν κατὰ τῶν Θηβῶν ἐκστρατευσάντων ἑπτὰ ἀρχηγῶν τοῦ στρατοῦ τῶν Ἀργείων. Ἀνδριὰς καὶ τούτου εἶχεν ἀνατεθῆ, ὡς καὶ τῶν ἄλλων ἐξ Ἀργείων ἡρώων, ἐν Δελφοῖς.

Ἐτεόκρητες (οἱ). Οὕτως ἀποκαλεῖ ἤδη ὁ Ὅμηρος μίαν ἐκ τῶν κατ' αὐτὸν πέντε φυλῶν τῆς Κρήτης *(Πελασγοί, Κύδωνες, Ἀχαιοί, Δωριεῖς* καὶ *Ἐτεόκρητες).* Ὑπετέθη δικαίως ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο ἀπεδίδετο εἰς τοὺς ὀλίγους γνησίους ἀπογόνους τῶν μινωικῶν Κρητῶν, οἵτινες μετὰ τὸν διὰ τῶν Ἀχαιῶν καὶ Δωριέων ἐξελληνισμὸν τῆς Κρήτης παρέμειναν ἐν τῇ νήσῳ. Ὁ Ε. Meyer ὑπέδειξεν ἀνάλογον φαινόμενον, ὅτι δηλαδὴ ἐπὶ τῆς ἀττικῆς ἐποχῆς ὑπῆρχον ἐν Καρπάθῳ πλὴν τῶν Ἑλλήνων καὶ οἱ λεγόμενοι *Ἐτεοκαρπάθιοι.*

Ὁ Στράβων καὶ ἄλλοι ἀρχαῖοι συγγραφεῖς ἀναφέρουν ὅτι οἱ Ἐτεόκρητες κατεῖχον τὴν πόλιν Πραισὸν (κατὰ τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τῆς Κρήτης), ὅπου προφανῶς ἀπεσύρθησαν μετὰ τὴν ἑλληνικὴν κατάκτησιν τῆς νήσου. Ἐκεῖ διετήρουν τὴν λατρείαν τοῦ Δικταίου Διός. Τὰς μαρτυρίας ταύτας λαμπρῶς ἐπεβεβαίωσεν ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη, διότι κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Πραισοῦ εὑρέθησαν πρῶτον ὁ ὕμνος τῶν Κουρήτων πρὸς τὸν Δικταῖον Δία, ὅπου ὁ θεὸς προσαγορεύεται ὡς Κοῦρος, ἤτοι μικρὸς θεός, καὶ γίνεται ἐπίκλησις πρὸς αὐτὸν ἵνα ἔλθῃ τὴν ἐτησίαν κάθοδόν του πρὸς γονιμοποίησιν γῆς καὶ τετραπόδων. Αἱ παραστάσεις αὗται εἶναι προελληνικαὶ καὶ δὲν ἀναφέρονται εἰς τὸν ὕπατον τῶν θεῶν, τὸν Δία τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' εἰς τὸν προφανῶς μινωικῆς καταγωγῆς νήπιον Δία. Δεύτερον ἀνεκαλύφθησαν ἐνταῦθα τρία τεμάχια ἐπιγραφῶν τοῦ Δ' αἰῶνος π. Χ., γεγραμμένων δι' ἑλληνικῶν μὲν γραμμάτων, ἀλλ' εἰς ἄγνωστον γλῶσσαν. Αὕτη εἶναι προφανῶς λείψανον τῆς παναρχαίας μινωικῆς γλώσσης, ἥτις διεσώθη εἰς ἱερόν τινα ὕμνον ἴσως, διότι εἰς τὰ θρησκευτικὰ πρὸ παντὸς ζητήματα πάντοτε παρατηρεῖται μεγίστη συντηρητικότης. Πλείονα ἀσφαλῆ περὶ Ἐτεοκρήτων δὲν γνωρίζομεν. Ἐταυτίσθησαν πρὸς τοὺς ἐν ταῖς αἰγυπτιακαῖς τοιχογραφίαις ἀναφερομένους καὶ ἀπεικονιζομένους *Κεφτι* (βλ. λ.), οἵτινες ὅμως σήμερον εἶναι λίαν προβληματικὸν ἂν ἦσαν πράγματι Κρῆτες ἢ λαοὶ τῆς Συρίας.

[*Eduard Meyer*, Geschichte des Altertums τόμ. II², μέρος I, 1628, σ. 182 ἑξ.]. Σ. Ν. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ

ἐτεόνη (ἡ) (Eteone) *[Ζῳολ.].* Γένος σκωλήκων τῆς οἰκογενείας τῶν *φυλλοδοκιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐνδιαιτώμενα εἰς ἀρκετὸν βάθος ἐντὸς τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

Ἐτεόνικος. Σπαρτιάτης στρατηγὸς δράσας κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον. Ἀναφέρεται τὸ πρῶτον περὶ τὸ 412 π. Χ., κατασταθεὶς τότε ὑπὸ τοῦ Ἀστυόχου ἄρχων ἐν Μηθύμνῃ καὶ Ἐρεσσῷ τῆς Λέσβου. Τὸ 410 π.Χ. ἦτο ἁρμοστὴς ἐν Θάσῳ, ὁπόθεν ἔφυγεν ἐκπεσούσης ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς λακωνιζούσης μερίδος. Τῷ 406 π. Χ., ὅτε ὁ Καλλικρατίδας ἀνεχώρησεν ἐκ Μυτιλήνης διὰ τὰς Ἀργινούσας, ὁ Ἐτεόνικος κατεστάθη ὑπὸ τούτου φρουρὸς τῆς πόλεως μετὰ 50 τριήρεων. Μαθὼν τὴν παρὰ τὰς Ἀργινούσας καταστροφὴν τῶν Λακεδαιμονίων προσεποιήθη ὅτι ἔλαβε νικητήρια ἀγγέλματα, παρήγγειλεν «εὐαγγέλια θύειν καὶ δειπνοποιεῖσθαι», διὰ τοῦ τεχνάσματος δὲ τούτου ἀπατήσας τοὺς ἐκ τῶν Μυτιληναίων ἀττικιστὰς ἔπεμψε τὸ ναυτικὸν καὶ τοὺς Λακεδαιμονίους ἐμπόρους εἰς Χίον καὶ τὸ πεζικὸν εἰς Πύρραν ἢ Μήθυμναν, συμμαχίδας πόλεις τῆς νήσου, ἐμπρήσας τὸ ἐν Μυτιλήνῃ στρατόπεδον. Ἐν Χίῳ παρέμεινεν ἐπὶ ἓν ἔτος, κατὰ τὸ ὁποῖον παρ' ὀλίγον νὰ ἐκραγῇ στάσις τοῦ πληρώματος. Οἱ ναῦται εἰργάζοντο εἰς τοὺς ἀγροὺς καθ' ἅπαν τὸ θέρος, καὶ τὸν χειμῶνα λόγῳ ἐλλείψεως τροφῆς ἢ ἱματισμοῦ συνώμοσαν κατὰ τῶν Χίων, μόλις δὲ κατώρθωσεν ὁ Ἐτεόνικος, φονεύσας τινὰς ἐξ αὐτῶν καὶ λαβὼν χρήματα παρὰ τῶν ἐντοπίων, νὰ ἀποτρέψῃ τὴν ἔκρηξιν τοῦ κινήματος. Ὑπὸ τοῦ Λυσάνδρου ἀπεστάλη μετὰ 13 τριήρεων εἰς Θράκην μεταστήσας τὰ ἐκεῖ χωρία πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους, μετέσχε δὲ τῆς ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς ναυμαχίας ὡς ἀρχηγὸς τῶν πεζοναυτῶν διὰ τὴν κατάληψιν τοῦ ἀθηναϊκοῦ στρατοπέδου. Τῷ 400 π. Χ. ἐπανευρίσκομεν τὸν Ἐτεόνικον ἁρμοστὴν ἐν Βυζαντίῳ κατὰ τὴν ἐκεῖ ἄφιξιν τῶν μετὰ τοῦ Ξενοφῶντος μυρίων, τῷ δὲ 390 ὑπὸ τὸν Τελευτίαν, κατὰ τὸν Κορινθιακὸν πόλεμον, μετέβη εἰς Αἴγιναν διὰ νὰ ὑποκινήσῃ τοὺς κατοίκους κατὰ τῶν Ἀθηνῶν. Κατὰ τὴν ἐν Ἀθήναις κυριαρχίαν τῶν τριάκοντα (404 / 3 π. Χ.) συνεκρούσθη μετὰ τοῦ παγκρατιαστοῦ Αὐτολύκου, δικασθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ Λυσάνδρου ἠθῳώθη. Τοῦ Ἐτεονίκου ἀνδριάντες ὑπῆρχον ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Παυσανίου εἷς ἐν Δελφοῖς, ἔργον τοῦ Κανάχου, ἕτερος δὲ ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἐφέσου. Π. Ν. Π.

ἐτεόφιλος (ὁ) (Eteophilus) *[Ζῳολ.].* Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ῥυγχοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς κανθάρους ἀπαντῶντας εἰς πᾶσαν σχεδὸν τὴν Εὐρώπην. Δ. Ν. Π.

Ἑτέρα *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ὀνομασία πόλεως ἐν Κρήτῃ. Ἡ ἐν τῇ ἀνατολικῇ Κρήτῃ ἀρχαία πόλις Λατὼ ἐφέρετο μὲ δύο ὀνόματα: *Λατὼ ἡ πρὸς Καμάρᾳ* (παράλιος) καὶ *Λατὼ ἡ ἑτέρα* (μεσόγειος). Κατὰ τὸν Σβορῶνον ἐκ τῶν «Σταδιασμῶν», ὅπου ἀναφέρεται ἡ Καμάρα, ἐξέπεσεν ἡ λέξις *Λατὼ* καὶ ἔμεινε τὸ ἐπίθετον *ἑτέρα*, ὅπερ ἐξελήφθη ὡς κύριον καὶ οὕτως ἐδημιουργήθη ἀνύπαρκτος πόλις *Ἑτέρα*, ἐνῷ ἐδηλοῦτο ἁπλῶς ἄλλη (ἑτέρα) πόλις, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν Λατὼ τὴν πρὸς Καμάρᾳ. [Πρβλ. *Σβορώνου* Numismatique de la Crète κλπ. σελ. 217 ἑξ.] Ε. Γ.

ἑτεραδελφία (ἡ) *[Τερατογ.].* Καλεῖται ἡ τερατογενὴς διάπλασις τοῦ *ἑτεραδέλφου.*

ἑτεράδελφος (ὁ) *[Τερατογ.].* Ὅρος ἀναφερόμενος εἰς τὰ ἑτερότυπα τέρατα, παρὰ τοῖς ὁποίοις τὸ παράσιτον στερεῖται κεφαλῆς καὶ φαίνεται ἐμφυόμενον διὰ τοῦ ἀνωτέρου τμήματος τοῦ κορμοῦ εἰς τὸ ἐπιγάστριον τοῦ κυρίου ἀτόμου ἢ ἐμβρύου. Τὰ τέρατα ταῦτα, κατὰ τὴν ταξινόμησιν τοῦ I. G. Saint-Hilaire, ἀνάγονται εἰς τὴν τάξιν τῶν αὐτοσίτων. Μ. Ν. Κ.

ἑτεραδενία (ἡ) *[Ἰατρ.].* Οὕτω καλεῖται ἡ παθολογικὴ ἐπεξεργασία ἱστοῦ ἢ ὄγκου ἑτεραδενώδους. Μ. Ν. Κ.

ἑτεραδενώδης (ὁ) *[Ἰατρ.].* Διὰ τοῦ ὅρου τούτου ἐννοεῖται ἱστὸς ἢ ὄγκος νοσηρὸς προερχόμενος ἐξ ἀδενώδους ὑφῆς καὶ ἀναπτυσσόμενος ἐπὶ χώρας, ἐν τῇ ὁποίᾳ δὲν εὑρίσκεται ὁμοιογενὲς τοιοῦτον παρέγχυμα.

ἑτεραδένωμα (τὸ) *[Ἰατρ.].* Ὄγκος ἀναπτυσσόμενος ἐξ ἑτεραδενώδους ἱστοῦ. Μ. Ν. Κ.

ἑτεράκανθα (τὰ) *[Βοτ.].* Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτὰ τὰ φέροντα ποικίλου σχήματος καὶ μεγέθους ἀκάνθας.

ἑτεράκανθος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φέρων ἀκάνθας διαφόρων εἰδῶν.

ἑτεράκκνθος (ὁ) *[Βοτ.]*· βλ. *ἑτεράκανθα.*

ἑτερακὶς (ἡ) *[Ζῳολ.].* Γένος σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νηματωδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀσκαριδῶν*, περιλαμβάνον πολυάριθμα εἴδη ζῶντα παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων κατοικιδίων πτηνῶν. Τινὲς ζῶσι παρασιτικῶς καὶ ἐπὶ τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος ἰχθύων τινῶν τῶν γλυκέων ὑδάτων. Δ. Ν. Π.

ἑτεράλιος (ὁ) (Héteralien) *[Τερατογ.].* Τερατογονικὴ διάπλασις ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν διπλῶν τεράτων, χαρακτηριζομένη διὰ τῆς ἐμφύσεως τοῦ παρασίτου, ἀντιπροσωπευομένου γενικῶς ὑπὸ μιᾶς κεφαλῆς, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς τοῦ αὐτοσίτου ἐμβρυϊκοῦ τέρατος. Τὸ παράσιτον οὐδέποτε ἐμφανίζει ὀμφάλιον λῶρον ἴδιον, τρεφόμενον παρὰ τοῦ αὐτοσίτου. Μ. Ν. Κ.

ἑτερανθῆ (τὰ) *[Βοτ.].* Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτά, εἰς τὰ ὁποῖα τὰ ἄνθη δὲν εἶναι πάντα διατεταγμένα ὁμοιομόρφως. Δ. Ν. Π.

ἑτερανθία (ἡ) (Heteranthia) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκροφουλαριδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῆς Βραζιλίας, ὅπερ εἶναι πόα μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα καὶ ἄνθη κατὰ βότρυς διατεταγμένα. Δ. Ν. Π.

ἑτεραρχία (ἡ) *[Φιλοσ.].* Εἷς ἐκ τῶν ὅρων, δι' ὧν ἀπεδόθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὁ ξενόγλωσσος φιλοσοφικὸς ὅρος determinismus, ταυτόσημος πρὸς τούς: *αἰτιοκρατία*, (βλ. λ.), *ὁριστικισμός, θεωρία τῆς ἀνάγκης κλπ.*

ἑτερασπὶς (ἡ) (Heteraspis) *[Ζῳολ.].* Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *χρυσομηλιδῶν.* Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη διακρινόμενα διὰ τὸ εὔρωστον σώματων, τοὺς βραχεῖς πόδας των καὶ τὰς ταχείας κεραίας των. Εἶναι ἰθαγενῆ τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῶν χωρῶν τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

ἑτερο—· ὡς πρῶτον συνθετικὸν σημαίνει: 1) τὴν ἔννοιαν τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν δύο: *ἑτερόφθαλμος, ἑτερόστομος, ἑτερομάσχαλος κλπ.* κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς *ἀμφί: ἀμφίστομος, ἀμφιμάσχαλος*· 2) τὴν ἔννοιαν τοῦ *ἄλλος: ἑτερόγλωσσος, ἑτερόδοξος, ἑτεροεθνής, ἑτερόφυλος κλπ.* κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ *ὁμοῦ: ὁμόγλωσσος, ὁμόδοξος, ὁμοεθνής, ὁμόφυλος*· 3) τὴν ἔννοιαν τῆς ἀντιθέσεως καὶ τῆς διαστροφῆς: *ἑτερόπους, ἑτεροσκελής, ἑτερόφυλλος, ἑτεροπέταλος, ἑτερόστροφος κλπ.* (τοιαῦτα σύνθετα ἐσχηματίσθησαν πολλὰ εἰς τὴν νεωτέραν γλῶσσαν). Β. Φ.

ἑτεροαιμοθεραπεία *[Ἰατρ.]*· βλ. λ. *αἱμοθεραπεία.*

ἑτεροβαρὴς (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό)· ὁ ἔχων τὸ βάρος πρὸς τὸ ἕτερον μέρος, ἀντίθ. *ἀμφοτεροβαρὴς ἢ ἰσοζυγής*· || μεταφ. ἀνισοβαρής, ὁ ἐπιβάλλων ἀνίσους ὑποχρεώσεις εἰς τοὺς συμβαλλομένους: «ἑτεροβαρὴς σύμβασις».—Ἐπίρρ. ***ἑτεροβαρῶς.***

— **ἑτεροβαρεῖς *συμβάσεις*** *[Ἀστικ. Δίκ.]*· βλ. *σύμβασις.*

ἑτεροβασίδη (ἡ) (Heterobaside) *[Βοτ.].* Γένος μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βασιδιομυκήτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγαρικιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ζῶντα παρασιτικῶς ἐπὶ τῶν ῥιζῶν διαφόρων δένδρων καὶ ἰδίως δασικῶν. Δ. Ν. Π.

ἑτεροβλαστία (ἡ) *[Βιολ.].* Καλεῖται οὕτω τὸ φαινόμενον, καθ' ὃ τὸ ἔμβρυον διαπλάσσεται ἐκ κυττάρων ἑτέρου εἴδους. Δ. Ν. Π.

ἑτεροβλαστικός, *—ή, —όν*· ὁ καθ' ἕτερον, κατ' ἄλλον τρόπον βλαστάνων· || (βιολ.), ὁ προερχόμενος ἐκ κυττάρων ἑτέρου εἴδους.

ἑτερόβραγχος (ὁ) (Heterobranchus) *[Ζῳολ.].* Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυσοστόμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σιλουριδῶν*, περιλαμβάνον ἰχθῦς τῶν γλυκέων ὑδάτων, ἀπαντῶντας εἰς τοὺς ποταμοὺς τῆς Ἀφρικῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *ἑτερόβραγχος ὁ πλατυκέφαλος* (Heterobranchus laticephalus), ὅστις ἀφθονεῖ ἐν τῷ Νείλῳ ποταμῷ καὶ ἔχει σῶμα ἐπίμηκες, πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων, κεφαλὴν πλατυτάτην καλυπτομένην ὑπὸ σκληρῶν

Digitized by Google

λεπίων καὶ χρῶμα φαιοϋποκυανοῦν κατὰ τὴν ῥάχιν, ἀργυρόλευκον κατὰ τὴν κοιλίαν καὶ φαιὸν κατὰ τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ πτερύγια. Δ. Ν. Π.

ἑτερόγαμα (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτά, ὧν τὰ ἄνθη ἀνήκουσιν εἰς δύο διάφορα γένη. Δ. Ν. Π.

ἑτερογαμία (ἡ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ γένεσις, ἥτις λαμβάνει χώραν ἐξ ἀνομοίων γαμετῶν.

ἑτερογάμιος (ὁ) (Heterogamius) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὀρθοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *συλφιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἐνδιαιτώμενα κατὰ τὴν προνυμφικὴν καὶ νυμφικὴν αὐτῶν ἡλικίαν ἐντὸς ὀπῶν τῆς γῆς, ἃς ἀνασκάπτουσιν αἱ θήλειαι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ᾠοτοκίας των. Δ. Ν. Π.

ἑτερόγαμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ συνάψας ἕτερον γάμον, ὁ ἐγκαταλιπὼν τὴν σύζυγόν του καὶ ἄλλην λαβών.

—*[Βοτ.]*· βλ. *ἑτερόγαμα*.

ἑτερογάστριος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐξ ἑτέρας γαστρός, ἐξ ἄλλης μητρὸς γεννηθείς, ἀντίθ. *ὁμογάστριος*: «ἑτερογάστριος ἀδελφός», ἄλλως *ἑτεροθαλής*.

ἑτερόγαστρος (ὁ) (Heterogastrus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *λυγαιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ ἐνδιαιτώμενα εἰς τοὺς ἀγρούς. Δ. Ν. Π.

ἑτερογένεια (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἑτερογενοῦς, ἡ καθ' ἕτερον, κατὰ διάφορον γένος ὑπόστασίς τινος.

—*[Φιλοσ.]* Βλ. *ἑτερογονία*.

ἑτερογένεια (ἡ) *[Βιολ.]*· βλ. *ἑτερογένεσις*.

ἑτερογένεσις (ἡ) *[Βιολ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ φαινόμενον, καθ' ὃ τὰ ὀργανικὰ ὄντα προέρχονται ἐκ ζώντων τοιούτων, διαφόρου ὅμως γένους μεταξύ των, δηλαδὴ ἐναλλάσσεται ἡ ἐγγενὴς γένεσις μετὰ τῆς ἀγενοῦς τοιαύτης. Ἡ ἑτερογένεσις παρατηρεῖται εἰς πλεῖστα ζῷα τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πολυπόδων* καὶ τῶν *μεδουσῶν*. Δ. Ν. Π.

ἑτερογενὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ἑτέρου, διαφόρου γένους ὤν, ἀντίθ. *ὁμοιογενής*· || «ἑτερογενῆ ὀνόματα» τὰ ὀνόματα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα κλίνονται καὶ καθ' ἕτερον γένος, εἴτε ἐπὶ τῆς αὐτῆς εἴτε ἐπὶ ἄλλης σημασίας: *ὁ δεσμός—οἱ δεσμοὶ καὶ τὰ δεσμά, ὁ βράχος—οἱ βράχοι καὶ τὰ βράχια*. — Ἐπιρρ. ***ἑτερογενῶς***.

—*[Φιλοσ.]* Ὁ ὅρος *ἑτερογενής*, ἀντιτιθέμενος πρὸς τὸν ὅρον *ὁμογενής*, ἐχρησιμοποιήθη κυρίως ὑπὸ τοῦ H. Spencer ἐν τῇ σειρᾷ τῶν «Principles» αὐτοῦ καὶ σημαίνει πᾶν πρᾶγμα, τοῦ ὁποίου τὰ διάφορα μέρη παρουσιάζουν διαφοράς, οἱασδήποτε φύσεως, καὶ εἰδικῶς διαφορὰς κατασκευῆς καὶ λειτουργίας. Μὲ τὴν αὐτὴν σημασίαν χρησιμοποιεῖται ὁ ὅρος καὶ προκειμένου περὶ δύο ἢ περισσοτέρων μερῶν ἑνὸς συνόλου, συγκρινομένων πρὸς ἄλληλα.

—*[Συντακτ.]* Καλεῖται *ἑτερογενὴς* ὁ ὅρος τῆς προτάσεως, ὁ ὁποῖος εἶναι ἑτέρου, διαφόρου γένους ἀπὸ τὸν εἰς ὃν οὗτος ἀναφέρεται: τὸ ὄρος Ὄλυμπος, ἡ — Ὄσσα, ἡ πόλις Ἴλιον, Παρίσιοι κ.ο.κ. —Ω.

ἑτερογλωσσία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἑτερόγλωσσος, τὸ νὰ λαλῇ τις ἄλλην γλῶσσαν παρὰ τὴν τῶν πολλῶν.

ἑτερόγλωσσος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ λαλῶν ἑτέραν γλῶσσαν, ἄλλην, ξένην γλῶσσαν, ἀλλόγλωσσος. — Ἐπίρρ. ***ἑτερογλώσσως***.

ἑτερογνωμονῶ (—*έω*)· ἔχω ἑτέραν, ἄλλην γνώμην, διαφωνῶ, ἀντίθ. *ὁμογνωμονῶ*.

ἑτερογνωμῶ (—*έω*)· ἀντὶ *ἑτερογνωμονῶ* (βλ. λ.).

ἑτερογονία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἑτερογόνου, ἡ παραγωγὴ ἑτέρας μορφῆς, ἑτέρου τύπου ἐκ τοῦ αὐτοῦ εἴδους.

—*[Φιλοσ.]* Ὁ Βοὺντ καλεῖ *ἑτερογονίαν τῶν σκοπῶν* ἕνα ἐκ τῶν τριῶν θεμελιωδῶν νόμων τῆς ψυχικῆς ἐξελίξεως. Προϋπόθεσίς του εἶναι, ὅπως καὶ τῶν ἄλλων νόμων τοῦ ψυχικοῦ γίγνεσθαι, ἡ ἀρχὴ τῆς δημιουργικῆς συνθέσεως, καθ' ἣν εἰς ἓν ψυχικὸν πολυπλοκώτερον φαινόμενον δὲν περιέχονται αὐτούσια καὶ μόνον τὰ ἁπλούστερα ὡς στοιχεῖά του, μολονότι δύναται θεωρητικῶς ν' ἀναλυθῇ εἰς αὐτά, ἀλλὰ τὸ συνθετώτερον ἀποτελεῖ ἑνότητα ποιοτικῶς διαφορετικήν, μὴ δυναμένην νὰ λογισθῇ ὡς τὸ ἄθροισμα τῶν στοιχείων της. Δευτέρα του προϋπόθεσις εἶναι ὁ ψυχικὸς νόμος τῶν συσχετίσεων, κατὰ τὸν ὁποῖον κάθε ψυχικὸν γεγονὸς λαμβάνει τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ἀληθινὴν σημασίαν του ἐξεταζόμενον ὄχι μεμονωμένως, ἀλλὰ ἐν συσχετίσει καὶ συνδυασμῷ πρὸς ὅλα τὰ ἄλλα ψυχικὰ φαινόμενα τοῦ ἀτόμου, οὐ μόνον πρὸς τὰ ἀμέσως ὡς αἴτια προηγούμενα αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ πρὸς πάντα τὰ συγχρόνως ἐν τῇ συνειδήσει εὑρισκόμενα. Ἐὰν προσαρμόσωμεν τὰς δύο αὐτὰς ἀρχὰς πρὸς τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς βουλήσεως, βλέπομεν ὅτι ὁ νόμος τῆς ἑτερογονίας τῶν σκοπῶν κυβερνᾷ τὰς μεταβολάς, αἱ ὁποῖαι ἐπέρχονται εἰς τὰς συσχετίσεις τῶν ἐπὶ μέρους περιεχομένων τῶν ψυχικῶν συνόλων συνεπείᾳ ἀλληλοδιαδόχων δημιουργικῶν συνθέσεων. Ἐνῷ δηλαδὴ τὸ γινόμενον, οὕτως εἰπεῖν, πολλῶν ψυχικῶν φαινομένων περιέχει καὶ στοιχεῖα, ἅτινα δὲν συμπεριελαμβάνοντο εἰς τοὺς παράγοντάς του, ἔρχονται τὰ νέα ταῦτα στοιχεῖα εἰς νέους συνδυασμοὺς πρὸς τοὺς μέχρι τοῦδε παράγοντας, ἐξ ὧν νέα σύνθετα προέρχονται, καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἡ προοδευτικὴ αὕτη μεταβολὴ τῶν συσχετίσεων φαίνεται καθαρωτέρα εἰς τὸν σχηματισμὸν παραστάσεων *σκοποῦ*. Ἐκεῖ ὁ συνδυασμὸς τῶν διαφόρων παραγόντων λαμβάνεται ὡς συσχέτισις πρὸς ἄλληλα διαφόρων μέσων διὰ τὴν ἐπίτευξιν ἑνὸς σκοποῦ, ὅστις εἶναι, οὕτως εἰπεῖν, τὸ τελικὸν γινόμενον τῶν παραγόντων. Ἀλλὰ παρὰ τὴν ψυχικὴν ἐπεξεργασίαν τῶν σκέψεων καὶ αἰσθημάτων, ἅτινα προκαλεῖ ἡ συνείδησις τῶν μέσων, παράγονται νέα ψυχικὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα μὲ τὴν σειράν των ἀντανακλοῦν ἐπὶ τοῦ περιεχομένου καὶ τῶν συναισθηματικῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ σκοποῦ, ὅστις οὕτως ἀλλοιοῦται, ἢ μᾶλλον δημιουργοῦνται νέα ἐλατήρια παρορμῶντα πρὸς νέους σκοπούς. Ὁ νόμος αὐτὸς κυριαρχεῖ μὲν γενικῶς εἰς ὅλα τὰ ψυχικὰ φαινόμενα, ἅτινα προϋποθέτουν κάποιαν ἐξελικτικὴν πορείαν, ἀλλ' ἰσχύει ἰδιαιτέρως ἐκεῖ, ὅπου αἱ τελολογικαὶ παραστάσεις τοῦ σκοποῦ συνοδευόμεναι ὑπὸ συναισθηματικῶν κινήτρων παίζουν τὸν μεγαλύτερον ῥόλον. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα τῆς ἠθικῆς ὀφείλει ἑπομένως νὰ τὸν λάβῃ κυρίως ὑπ' ὄψιν. Παραλλαγὴν τοῦ νόμου τούτου, ὄχι πλέον ἐπὶ τοῦ πεδίου τοῦ ψυχικοῦ γίγνεσθαι, ἀλλ' ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς ἱστορικῆς πορείας τῶν λαῶν, παραδέχεται ὁ Βάλτερ Ρατενάου ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀντικατάστασις τῶν σκοπῶν*. Κατ' αὐτὸν πολλὰ ἱδρύματα, κοινωνικοὶ καὶ οἰκονομικοὶ θεσμοὶ κτλ., ἐξακολουθοῦν νὰ παραμένουν, ἐνῷ ὁ σκοπὸς τὸν ὁποῖον ἐξυπηρέτουν δὲν ὑπάρχει πλέον. Αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ ὅμως δὲν εἶναι ἄχρηστα, ἀλλὰ νέοι σκοποὶ ἔχουν ἀσυνειδήτως ὑποκατασταθῆ ὡς τέρμα.

Τὴν ἑτερογονίαν ἐγνώριζον ἤδη ὁ Vico, ὁ Χριστ. Βόλφ, ὁ Κάντ, ὁ Σίλλερ, ὁ Σέλλιγκ, ὁ ὁποῖος λέγει ὅτι ἡ καθ' αὑτὸ σημασία τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διάφορος τῆς ἀποσκοπουμένης. Καὶ ὁ Ἔγγελς ἐπαναλαμβάνει περίπου τὸ αὐτό. Κατὰ τὸν Νίτσε κάτι, δημιουργούμενον ὁπωσδήποτε, μεταφέρεται ἀπὸ ὑπερέχουσαν αὐτοῦ δύναμιν εἰς ἄλλο ἐπίπεδον καὶ χρησιμοποιεῖται διαφορετικά. Ὁ Jhering ὀνομάζει τὸν νόμον *μεταμόρφωσιν τῶν σκοπῶν*, ὁ Flügel *χειραφέτησιν τῶν μέσων*, ὁ Höffding *μετατόπισιν τῶν κινήτρων*. Ὑπὸ διαφόρους μορφὰς τὸν παραδέχονται καὶ οἱ ἱστορικοὶ Burckhardt, ὁ Fouillée, ὁ Spencer, ὁ Jodl, ὁ W. Stern κ. ἄ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *O. Klein*, Die Heterogonie (Volkelt. Festschrift 1918). Ε. Λ.

ἑτερογονία (ἡ) *[Βιολ.]*. Τὸν ὅρον τοῦτον ἐδημιούργησεν ὁ Leuckart πρὸς δήλωσιν σειρᾶς ἐγγενοῦς γενέσεως διαφόρου μορφῆς, ἥτις λαμβάνει χώραν ἐν διαφόρῳ περιβάλλοντι. Τὸ φαινόμενον τῆς ἑτερογονίας παρατηρεῖται κυρίως εἰς πάντας τοὺς σωληνομόρφους σκώληκας, ὅπως π. χ. εἰς τὸ *ῥαβδόνημα τὸ μελανὸν* (Rhabdonema nigrum), ὅπερ ζῇ παρασιτικῶς εἰς τοὺς πνεύμονας τῶν βατράχων καὶ γεννᾷ τὸ εἶδος *ῥαβδίτης* (Rhabditis), ὅπερ προῆλθεν ἐγγενῶς καὶ ζῇ ἐλεύθερον βίον. Ἀμφότερα τὰ εἴδη ταῦτα τῆς γενέσεως διαδέχονται ἄλληλα ἀπαραιτήτως κατ' ἐναλλαγήν. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ὅτι δὲν ὑφίσταται οὐσιώδης διαφορὰ μεταξὺ *ἑτερογονίας* καὶ *κατ' ἐναλλαγὴν γενέσεως*, διότι εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις τὰ δι' ἐγγενοῦς γενέσεως προελθόντα διαδέχονται τὰ ἐκ παρθενογονίας ἢ ἀγαμίας τοιαῦτα, καὶ τἀνάπαλιν. Τὸ τοιοῦτον εἶδος γενέσεως παρατηρεῖται εἰς τὰς *φυτοφθείρας*, τὸ *δίστομον* τὸ *ἡπατικόν*, κ.τ.λ. Δ. Ν. Π.

ἑτερόγονος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐκ γονέων διαφόρου γένους γενόμενος· ἑτερόγονος καλεῖται ἡ ἡμίονος· || ὁ καθ' ἕτερον, κατὰ διάφορον τρόπον γενόμενος: «ἑτερόγονον ἄνθος», ἄνθος διαφέρον κατὰ μορφὴν τῶν ὁμοειδῶν.

ἑτερόγυνα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ ζῷα, ὧν οἱ ἄρρενες ἀντιπρόσωποι παρουσιάζουσι διάφορον μορφὴν τῶν θηλέων, ὅπως π. χ. οἱ μύρμηκες. Δ. Ν. Π.

ἑτερογυνίδαι (οἱ) (Heterogynidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μικρολεπιδοπτέρων*, περιλαμβάνουσα πλεῖστα εἴδη, ὧν ἀξιολογώτερον ἡ *ἑτερογυνὶς* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἑτερογυνὶς (ἡ) (Heterogynis) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑτερογυνιδῶν*, περιλαμβάνον εὐρωπαϊκά τινα εἴδη, διακρινόμενα ἐκ τοῦ μικροτάτου μεγέθους των καὶ τοῦ ζωηροῦ χρωματισμοῦ τῶν πτερύγων των. Τὰ θήλεα τῶν ἐντόμων τούτων εἶναι πάντοτε ἄπτερα καὶ ὁμοιάζουσι πρὸς κάμπας, αἵτινες ζῶσιν ἐπὶ πολὺ ἐντὸς τοῦ μεταξοειδοῦς βομβυκίου των. Δ.Ν.Π.

ἑτεροδάκτυλα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ ζῷα, ἅτινα ἔχουσιν ἀνίσους δακτύλους.

ἑτεροδάκτυλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων τοὺς δακτύλους καθ' ἑτέραν, κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν: «ἑτεροδάκτυλα πτηνά» τὰ ἀναρριχητικά.

ἑτεροδάκτυλος (ὁ) (Heterodactylus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαύρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *χαλκιδιδῶν*. Περιλαμβάνει ἓν μόνον εἶδος, οὐχὶ δηλητηριῶδες, ἰθαγενὲς τῆς Βραζιλίας, τὸν *ἑτεροδάκτυλον τὸν κεκυρτωμένον* (Heterodactylus imbricatus), ὅστις ἔχει μῆκος 15 περίπου ἑκατοστομέτρων, σῶμα μᾶλλον παχύ, ὑποκυλινδρικόν, ἐπίμηκες, καὶ χρῶμα μελανοκίτρινον.

ἑτερόδενδρον (τὸ) (Heterodendron) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σαπινδοειδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια μὲ φύλλα ἁπλᾶ καὶ ἄνθη κατὰ βότρυς διατεταγμένα. Γνωστὰ τρία εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Αὐστραλίας. Δ. Ν. Π.

ἑτερόδερμος (ὁ, ἡ)· ὁ ἔχων ἀνόμοιον δέρμα.

ἑτερόδερος (ὁ) (Heteroderus) *[Ζῳολ.]* Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλατηριδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 50 εἴδη ἀπαντῶντα πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς. Εἶναι ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης καὶ ἐνδιαιτῶνται ἐπὶ διαφόρων φυτῶν. Δ. Ν. Π.

— **ἑτερόδερος** (Heteroderus) *[Ζῳολ.]*. Γένος σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νηματοειδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐγχελυϊδῶν*. Τὸ ἄρρεν εἶναι κυλινδρικὸν καὶ ἡ θήλεια σφαιρική, ἀλλ' ὑφίστανται μεταμορφώσεις. Ζοῦν ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τῶν ῥιζῶν. Ὁ *ἑτερόδερος ὁ τοῦ Σάχτ* (Heteroderus Schachtii) προσβάλλει τὰς ῥίζας κυρίως τῶν τεύτλων. Τὰ ἔμβρυα εὐθὺς ὡς ἐξέλθουν τῶν ᾠῶν νύσσουν τὰ ῥιζίδια τῶν τεύτλων, λαχάνων καὶ γογγυλίων καὶ προσκολλῶνται ἐπ' αὐτῶν. Ἡ θήλεια γεννᾷ περὶ τὰ 300 ᾠά. Τὰ φύλλα τῶν προσβεβλημένων φυτῶν κιτρινίζουν κατὰ τὸν Ἰούλιον καὶ μαραίνονται. Ὅταν ἡ προσβολὴ εἶναι ἔντονος, ὁλόκληρον τὸ φυτὸν ξηραίνεται. Ἐνδείκνυται ἡ καλλιέργεια λαχάνων καὶ ἡ καταστροφὴ αὐτῶν δι' ἐκριζώσεως καὶ διὰ τοῦ πυρὸς τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν αἱ θήλειαι ἀρχίζουν νὰ ἐξογκοῦνται. Ὁ *ἑτερόδερος ὁ ῥιζόβιος* (Heteroderus radicicola) εἶναι κατά τι μικρότερος τοῦ προηγουμένου καὶ σχηματίζει ἐπὶ τῶν ῥιζῶν φύματα καὶ ἐκσαρκώσεις μεγέθους μέχρι λεπτοκαρύου, τὰ ὁποῖα γίνονται αἰτία ἀποξηράνσεως τοῦ προσβληθέντος φυτοῦ. Προσβάλλει τὰ γογγύλια, τομάταν, καπνόν, ἄμπελον κλπ. Ἐνδείκνυται ἡ ἔγχυσις ἐντὸς τοῦ ἐδάφους 30—40 γραμ. διθειούχου ἄνθρακος κατὰ τετραγωνικὸν μέτρον. Τὸ τριφύλλιον δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς φυτὸν παγίς. Ε. Ν. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

ἑτεροδημότης (ὁ)· ὁ ἐξ ἑτέρου ἢ ἄλλου δήμου: «ἐψήφισαν πολλοὶ ἑτεροδημόται» || ὁ μὴ ἀνήκων εἰς τὸν δῆμον ὅπου διαμένει.

ἑτεροδικία (ἡ)· ἡ καθ' ἕτερον δίκαιον καὶ οὐχὶ κατὰ τὸ ἐπιχώριον διεξαγωγὴ τῆς δίκης· προνόμιον προσώπων τινῶν δικαζομένων οὐχὶ κατὰ τὸ δίκαιον τοῦ τόπου ἔνθα διαμένουσιν, ἀλλὰ κατὰ τὸ τῆς ἰδίας πατρίδος.

—*[Διεθν. Δίκ.]* Βλ. *διομολογήσεις καὶ διπλωματία*.

ἑτερόδοντα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ ζῷα, ὧν οἱ ὀδόντες διαφέρουσιν ἀλλήλων κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὸ μῆκος. Ἑτερόδοντα κυρίως εἶναι τὰ μαλάκια τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκεφάλων* ἢ *κογχῶν* (βλ. λ.). Ὁ ὅρος οὗτος εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὰ *ὁμόδοντα* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζῳολ.]* Τὰ *ἑτερόδοντα* ἐνεφανίσθησαν τὸ πρῶτον κατὰ τὴν σιλούριον περίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ κατέστησαν κάπως πολυαριθμότερα κατὰ τὴν δεβόνιον, τὴν λιθανθρακοφόρον καὶ τὴν πέρμιον περίοδον τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος. Ἀπὸ τῆς τριασίου ὅμως περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος τὸ πρῶτον παίζουν σπουδαιότερον ῥόλον καὶ εὑρίσκονται ἔκτοτε ἐν διαρκεῖ ἐπαυξήσει καὶ ἀναπτύξει. Γ. Κ. Γ.

ἑτεροδοξία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἑτερόδοξος, τὸ νὰ πρεσβεύῃ τις ἕτερον θρησκευτικὸν δόγμα παρὰ τὸ κρατοῦν ἔν τινι τόπῳ· || σφαλερά, ψευδὴς δοξασία.

ἑτερόδοξος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἕτερον θρησκευτικὸν δόγμα πρεσβεύων, ἑτερόθρησκος· || ὁ πεπλανημένα δοξάζων.—Ἐπίρρ. ***ἑτεροδόξως***.

ἑτερόδους, —*οντος* (ὁ, ἡ)· ὁ ἔχων ἀνομοίους, διαφορετικοὺς ὀδόντας.

ἑτερόδρομος *[Βοτ.]*· βλ. λ. *ἀντίδρομος*.

ἑτεροδυμία (ἡ) *[Τερατογ.]*. Τερατογονικὴ διάπλασις τοῦ ἑτεροδύμου τέρατος. Μ. Ν. Κ.

Digitized by Google

ἑτερόδυμος (ὁ) (Hétérodyme) *[Τερατογ.]*. Ὅρος δημιουργηθεὶς ὑπὸ τοῦ Is. G. Saint-Hilaire καὶ ἀναφερόμενος εἰς τὰ ἑτερότυπα τέρατα, παρὰ τοῖς ὁποίοις τὸ παράσιτον πλάσμα ἀντιπροσωπεύεται μόνον ὑπὸ κεφαλῆς ἐμφυομένης ὑφ' ἑνὸς τραχήλου, ἐνίοτε δὲ καὶ ὑπὸ θώρακος ὑποτυπώδους ἐπὶ τῆς προσθίας ἐπιφανείας τοῦ κυρίου ἀτόμου ἢ ἐμβρύου. Μ. Ν. Κ.

ἑτερόδυνον (τὸ) *[Φυσ.]*. Καλεῖται ἐν τῇ ἀσυρμάτῳ τηλεγραφίᾳ *ἑτερόδυνον*, παραγωγὸς διατηρουμένων ἠλεκτρικῶν ταλαντώσεων μικρᾶς ἰσχύος καὶ ὅστις χρησιμεύει εἰς τὰς διατάξεις λήψεως διατηρουμένων κυμάτων πρὸς παραγωγὴν τοπικῶν ταλαντώσεων, συχνότητος ὀλίγον διαφόρου πρὸς τὰς ταλαντώσεις τὰς προκαλουμένας ἐν τῇ διατάξει λήψεως ἐκ τῶν κυμάτων τῆς ἐκπομπῆς. Ὡς ἐκ τῆς συνυπάρξεως τῶν δύο συστημάτων ταλαντώσεων ἐν τοῖς κυκλώμασι τῆς λήψεως, τῶν ὁποίων αἱ συχνότητες διαφέρουσιν ἐπ' ὀλίγον, προκαλεῖται ἐκ συμβολῆς τούτων σύστημα ἠλεκτρικῶν συγκροτήσεων, ἤτοι σύστημα ταλαντώσεων παρουσιάζον περιοδικῶς μέγιστα καὶ ἐλάχιστα τοῦ πλάτους, δυνάμενον νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τοῦ φωρατοῦ, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐπιτύχωμεν λῆψιν σημάτων διὰ διατηρουμένων ταλαντώσεων διὰ τῆς ἀκοῆς. Ἄνευ τῆς χρησιμοποιήσεως ἑτεροδύνου ἡ λῆψις δι' ἀκοῆς σημάτων ἐκπεμπομένων διὰ διατηρουμένων κυμάτων, ὡς ἐκ τοῦ τρόπου τῆς λειτουργίας τοῦ *φωρατοῦ* καὶ τοῦ τηλεφώνου, εἶναι ἀδύνατος, ἁπλῶς μόνον διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως φωρατοῦ ὡς ἐν τῇ περιπτώσει σημάτων ἐκπεμπομένων διὰ ἀποσβεννυμένων ταλαντώσεων. Τὸ ἑτερόδυνον πραγματοποιεῖται ἐν τῇ πράξει κατὰ κανόνα δι' ἠλεκτρονικῶν σωλήνων μετὰ τριῶν ἠλεκτροδίων, ἀποτελεῖ δὲ σήμερον ἀπαραίτητον ὄργανον εἰς τὰς διατάξεις λήψεως διὰ διατηρουμένων ταλαντώσεων. Αἱ συνδεσμολογίαι αἱ χρησιμοποιούμεναι διὰ τὴν κατασκευὴν ἑτεροδύνου εἶναι γενικῶς πολυάριθμοι. Ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχήματι δεικνύεται ἡ μετατροπὴ ἐν τῇ λήψει συστήματος ἠλεκτρικῶν ταλαντώσεων, προερχομένων ἐκ τῶν σημάτων τοῦ πομποῦ διὰ τῶν ταλαντώσεων ἑτεροδύνου. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη διεδόθη ἡ λῆψις διὰ χρησιμοποιήσεως δύο ἑτεροδύνων, ὁ δὲ δέκτης, ἐν ᾧ χρησιμοποιεῖται τοιαύτη διάταξις, καλεῖται *ὑπερετερόδυνον*. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

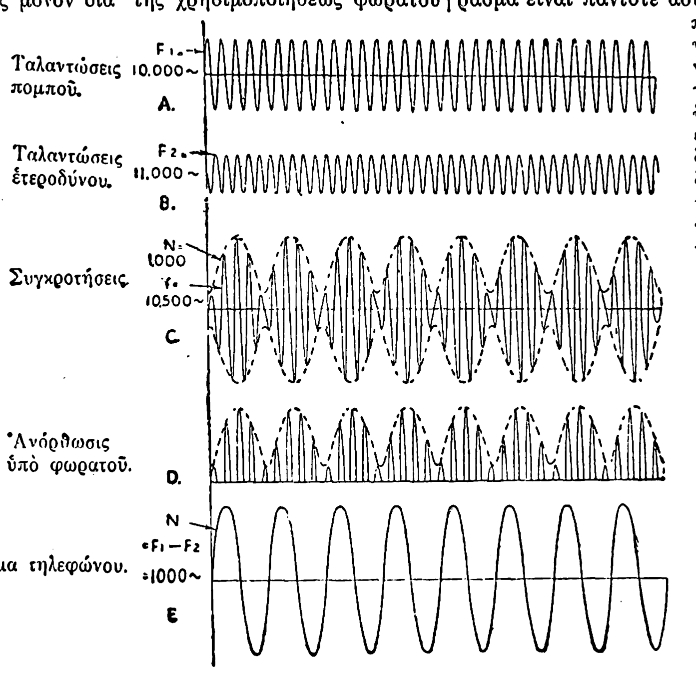

Μετατροπὴ διατηρουμένων ταλαντώσεων κατὰ τὴν λῆψιν ὑπὸ ἑτεροδύνου.

ἑτερόδυνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δεχόμενος τὴν δύναμίν του ἐξ ἄλλου.

— ἑτερόδυνος **λῆψις** *[Φυσ.]*. Λῆψις σημάτων ἀσυρμάτου τηλεγραφίας διὰ χρησιμοποιήσεως *ἑτεροδύνου* (βλ. λ.). Κ. Π.

ἑτερόδων (ὁ) (Heterodon) *[Ζωολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀφιδίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κοριονελλιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 12 εἴδη ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

ἑτεροειδὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ἑτέρου, ὁ διαφόρου εἴδους, ἀντίθ. *ὁμοειδής*.

ἑτεροειδογενὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ἐξ ἑτεροειδῶν γενόμενος, οἷον ἡ ἡμίονος καὶ πολλὰ εἴδη φυτῶν καὶ ἀνθέων, ἄλλως *ἑτερόγονος*.

ἑτεροεθνὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ἑτέρου, ὁ ἄλλου ἔθνους, ἀλλοεθνής, ἀντίθ. *ὁμοεθνής*.

ἑτεροεμβολιοθεραπεία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Θεραπευτικὴ ἀγωγή, καθ' ἣν χρησιμοποιοῦνται ἐπὶ λοιμωδῶν νόσων ἐμβόλια παρασκευαζόμενα οὐχὶ ἐκ τῶν μικροβίων, ἅτινα προκαλοῦσι τὴν νόσον, ἀλλ' ἐκ ξένων τοιούτων. Ἡ μέθοδος αὕτη ἐφηρμόσθη κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους μετ' ἐπιτυχίας. Οὕτω π. χ. κατὰ τὴν πορείαν τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ ἐπιδρᾷ εὐνοϊκῶς ἡ ἔγχυσις ἐμβολίων ἐκ νεκρωθέντων βακτηριδίων τοῦ κυανοῦ πύου ἢ κολοβακτηριδίων. Ἡ δ' εὐνοϊκὴ αὕτη ἐνέργεια τῶν τοιούτων ἐμβολίων ἀποδίδεται εἰς τὴν δρᾶσιν τῶν πρωτεϊνῶν τῶν μικροβιακῶν κυττάρων. Κ. Κ.

ἑτεροζήτησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ζήτησις ἑτέρου καὶ οὐχὶ τοῦ προσήκοντος.

— *[Λογ.]* Ἡ *ἑτεροζήτησις* ἀποτελεῖ σοφιστικὸν συλλογισμὸν ἀποδεικνύοντα, κατὰ τρόπον φαινομενικῶς ὀρθόν, συμπέρασμα διάφορον εἴτε κατὰ τὸ ποιόν, εἴτε κατὰ τὸ ποσὸν ἐκείνου τὸ ὁποῖον περικλείεται πραγματικῶς εἰς τὰς πρώτας προτάσεις. Τοῦτο συμβαίνει ἐκ τοῦ ὅτι συνάγεται γενικὴ ἐκ μερικῆς προτάσεως, εἴτε χρησιμοποιεῖται γνώρισμα ἐπουσιῶδες ὡς οὐσιῶδες καὶ εἰσάγεται εἰς τὸ συμπέρασμα κατὰ τρόπον ἀπόλυτον ὅρος τις, ὅστις ἐχρησιμοποιήθη εἰς τὰς πρώτας μόνον ὑπὸ ὡρισμένους περιορισμούς. Εἰς τὰ σοφίσματα ταῦτα εὐηρεστοῦντο οἱ τῆς μεγαρικῆς σχολῆς, πολλὰ δὲ τοιαῦτα σχήματα ἐφέροντο ὑπὸ διάφορα ὀνόματα καὶ κατέστησαν περίφημα ἀνὰ τὸν ἀρχαῖον κόσμον, ὡς ὁ *κερατίτης* τοῦ Εὐβουλίδου, ὁ *ἐγκεκαλυμμένος*, ὁ *ψευδόμενος*, ὁ *κροκοδειλίτης* κ. ἄ. Τὸ συμπέρασμα εἶναι πάντοτε ἀσύνηθες, ἀπιθανώτατον καὶ προσκρούει εἰς τὸν κοινὸν νοῦν. Π. χ. «Ὁ Κορίσκος εἶναι διάφορόν τι τοῦ Σωκράτους. Ὁ Σωκράτης εἶναι ἄνθρωπος. Ὁ Κορίσκος ἄρα δὲν εἶναι ἄνθρωπος». Ἤ: «Ὅ,τι δὲν ἔχασες, τὸ ἔχεις· κέρατα δὲν ἔχασες, ἄρα ἔχεις κέρατα». Τὸ λάθος τῶν συλλογισμῶν τούτων, οἵτινες κατήντησαν τέλος ἁπλαῖ παραπειστικαὶ ἐρωτήσεις, ἐπιδεχόμεναι πλείονας τῆς μιᾶς ἀπαντήσεως (fallacia plurium interrogationum), ἀνάγεται εἴτε εἰς παρείσφρησιν τετάρτης ἐννοίας εἰς τὸν συλλογισμὸν (ὁπότε δηλαδὴ ὁ εἷς τῶν ὅρων λαμβάνεται ὑπὸ δύο σημασίας), εἴτε εἰς χρῆσιν μιᾶς ἐκ τῶν 45 μορφῶν τοῦ συλλογισμοῦ, τῶν μὴ συμπεριλαμβανομένων εἰς τὰς 19 μόνας ἐγκύρους. Ε. Λ.

ἑτερόζυγος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ κλίνων πρὸς τὸ ἕτερον μέρος τῆς ζυγαριᾶς, ἑτεροβαρής, ἄδικος· ‖ ὁ ἀνομοίως συνεζευγμένος.

— *[Κληρον.]* Καλεῖται *ἑτερόζυγον* τὸ ἄτομον ἐκεῖνο, τοῦ ὁποίου ἡ σύνθεσις τῶν γόνων ὡς πρὸς τινα ἰδιότητα εἶναι ἑτεροειδής, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ *ὁμόζυγον* (βλ. λ. καὶ λ. *κληρονομικότης*). Ι. Δ. Δ.

ἑτεροθαλὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ θάλλων κατὰ τὸ ἕτερον μόνον μέρος, ἐπὶ τῶν παίδων ἢ ἀδελφῶν: «ἑτεροθαλεῖς παῖδες,—ἀδελφοὶ» οἱ ἐκ τοῦ αὐτοῦ μὲν πατρός, ἀλλ' οὐχὶ ὁμομήτριοι, ἢ ἐκ τῆς αὐτῆς μητρὸς ἀλλ' οὐχὶ ὁμοπάτριοι.

ἑτεροθεραπεία (ἡ)· βλ. *αἱμοθεραπεία*.

ἑτεροικία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἑτεροίκου.

ἑτέροικος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ διερχόμενος τὰς διαφόρους περιόδους τῆς ζωῆς του εἰς διάφορα ἑκάστοτε μέρη. Ὁ ὅρος χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ βοτανικῇ πρὸς χαρακτηρισμὸν εἰδῶν τινων μυκήτων.

ἑτεροίωσις, *—εως* (τό)· ἡ μεταβολὴ εἰς ἕτερόν τι, μεταβολή, ἀλλοίωσις· ‖ ἡ μετατροπή τινος εἰς ἕτερον, ἡ ἀλλοίωσις, ἡ διαφόρισις. Σχέσις διαφορᾶς (ἑτερότης) μεταξὺ πραγμάτων ἢ ἐννοιῶν ταυτιζομένων μὲν ὑπό τινα ἔποψιν, διακρινομένων ὅμως ὑπὸ ἄλλην καὶ δὴ «μὴ μόνον ἀριθμῷ, ἀλλ' ἢ εἴδει, ἢ γένει ἢ ἀναλογίᾳ» *('Ἀριστοτ.)*, ‖ διαφόρισις τῶν ἐννοιῶν, εἴτε κατ' οὐσίαν (εἰδοποιὸς διαφορά), εἴτε κατὰ συμβεβηκός, δηλαδὴ ἀριθμητικῶς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον περιλαμβάνει τὸ σύνολον τῶν γνωρισμάτων δι' ὧν διακρίνονται ἀπ' ἀλλήλων ἄτομα τοῦ αὐτοῦ γένους. Τὰ γνωρίσματα ταῦτα κατὰ τοὺς σχολαστικοὺς εἶναι: σχῆμα, μορφή, χῶρος, χρόνος, ῥίζα, πατρίς, ὄνομα· ‖ γενικώτερον μετάβασις ἀπὸ τοῦ ὁμοιογενοῦς εἰς τὸ ἑτερογενές, μετατροπὴ ὁμοίων εἰς ἀνόμοια.

— *[Γλωσσολ.]* Βλ. *μετάπτωσις*.

ἑτερόκαρπα (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτὰ τὰ παράγοντα καρποὺς διαφόρου μορφῆς. Δ. Ν. Π.

ἑτεροκαρπία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἑτεροκάρπου, ἡ παραγωγὴ διαφόρων καρπῶν ἐκ τοῦ αὐτοῦ φυτοῦ.

ἑτεροκατάληκτος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ὁ ἑτέραν, διάφορον κατάληξιν ἔχων, ἀντίθ. *ὁμοιοκατάληκτος*: «στίχοι ἑτεροκατάληκτοι». — Ἐπίρρ. **ἑτεροκαταλήκτως**.

ἑτερόκεντρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου αἱ ἀκτῖνες δὲν τέμνονται εἰς ἓν κοινὸν κέντρον. Συνήθως ὁ ὅρος χρησιμοποιεῖται ἐπὶ τοῦ φωτός.

ἑτεροκεντρωτὸς (ὁ) (Heterocentrotus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐχινοδέρμων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐχινομετριδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη, ἀπαντῶντα ἰδίως εἰς τὰς παρὰ τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανὸν θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

ἑτερόκερα (τὰ) *[Ζωολ.]*. Καλοῦνται οὕτως ἔντομά τινα τοῦ ἀθροίσματος τῶν *λεπιδοπτέρων*, ὧν αἱ κεραῖαι εἶναι ἀτρακτοειδεῖς καὶ διαφέρουσιν ἀλλήλων. Δ. Ν. Π.

ἑτερόκερας (τὸ) (Heteroceras d'Orb.) *[Παλαιοζωολ.]*. Παραλλαγὴ τοῦ ἐκλείψαντος γένους *τουρριλίτου* τῶν *λυτοκερατιδῶν ἀμμωνοειδῶν* μαλακίων, διακρινομένη αὐτοῦ, καθόσον αἱ τελευταῖαι περιφοραὶ τοῦ ὀστράκου εἶναι ἐλεύθεραι, μὴ ἐφαπτόμεναι ἐπὶ τῶν προηγουμένων. Λείψανα εὑρέθησαν ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τοῦ γεωλόγου Cayeux ἐντὸς στρωμάτων τῆς ὠτεριβίου βαθμῖδος τῆς παλαιοκρητιδικῆς διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Ἀργολίδι (περιοχὴ Ναυπλίου). Γ. Κ. Γ.

ἑτεροκερίδαι (οἱ) (Heteroceridae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κοιλοκέρων*, περιλαμβάνουσα γένη τινά, ὧν γνωστότερον ὁ *ἑτερόκερως* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἑτερόκερκοι (οἱ) (Heterocerci) *[Παλαιοζωολ.]*. Ὑποτάξις ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων ζῴων ἀνήκουσα εἰς τοὺς *γανοειδεῖς* ἰχθῦς. Οἱ ἰχθύες οὗτοι εἶχον σῶμα καλυπτόμενον ὑπὸ πυκνῶς τοποθετημένων ῥομβοειδῶν ἢ ῥομβοειδικῶν, σπανίως κυκλοειδῶν, λεπίων. Ἔφερον ῥαχιαίαν χορδὴν παραμένουσαν διαρκῶς, τόξα, ῥαχιαίας ἀποφύσεις καὶ πλευρὰς ὀστεοποιημένας. Τὰ βραγχιακὰ καλύμματα ἦσαν μεγάλα, αἱ δὲ βραγχιακαὶ δερματικαὶ ἀκτῖνες πολυάριθμοι. Ἔφερον ἐπίσης ὑποκλείδια ὡς καὶ ἄζυγα ἢ συνήθως καὶ ζυγὰ πτερύγια, ἐφωδιασμένα μὲ στηρίγματα.
Αἱ ἀκτῖνες τοῦ ῥαχιαίου καὶ τοῦ ἑδραίου πτερυγίου των ἦσαν ἀρθρωταί. Χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν ἰχθύων τούτων ἦτο τὸ οὐραῖον πτερύγιον, τὸ ὁποῖον ἦτο ἑτερόκερκον. Λείψανα τῶν ἰχθύων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς διαφόρων στρωμάτων ἀπὸ τῆς δεβονίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος μέχρι καὶ τῆς ἰουρασίου τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Εἰς τὴν ὑποτάξιν ταύτην κατατάσσονται αἱ οἰκογένειαι τῶν *παλαιονισκιδῶν*, *πλατυσωμιδῶν* καὶ *κατωπτεριδῶν* ἰχθύων. Γ. Κ. Γ.

ἑτερόκερκοι (οἱ) *[Ζωολ.]*· βλ. *ἰχθύες*.

ἑτερόκερως (ὁ, ἡ), *—ων* (τὸ) καὶ *ἑτερόκερος*· ὁ ἔχων διάφορα, ἀνόμοια τὰ κέρατα.

ἑτερόκερως (ὁ) (Heterocerus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑτεροκεριδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα μὲ σῶμα κυλινδρικὸν καὶ παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν ἢ τῶν λιμνῶν ἐνδιαιτώμενα. Γνωστὰ περὶ τὰ 50 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς χώρας τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου.

ἑτεροκέφαλος (ὁ, ἡ), *—ον* (το)· τέρας ἔχον δύο κεφαλὰς ἀνομοίους.

ἑτεροκέφαλος (ὁ) (Heterocephalus) *[Ζωολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρωκτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιουριδῶν*, περιλαμβάνον δύο εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Ἀφρικῇ.

ἑτεροκινησία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἑτεροκινήτου, τὸ νὰ κινῆταί τις ὑπ' ἄλλου.

ἑτεροκίνητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑπ' ἄλλου κινούμενος καὶ οὐχὶ ὑφ' ἑαυτοῦ, ὁ μὴ ἔχων αὐτοβουλίαν καὶ αὐτενέργειαν.

ἑτερόκλητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑπ' ἄλλου κληθείς, ὁ ἄλλως ὀνομασθείς· ‖ «πλῆθος ἑτερόκλητον» οἱ συνελθόντες ἄλλοι ἐξ ἄλλου τόπου, ἄνευ σκοποῦ διαγεγραμμένου.

ἑτεροκλινὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ πρὸς τὸ ἕτερον μέρος κλίνων. —Ἐπίρρ. **ἑτεροκλινῶς**.

— *[Ὀρυκτολ.]* Καλεῖται *ἑτεροκλινὲς* (βασιρρομβοειδικὸν) τὸ κρυσταλλικὸν σύστημα, τὸ συνηθέστερον καλούμενον *τρικλινὲς* (βλ. λ.).

ἑτερόκλιτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ καθ' ἑτέραν κλίσιν κλινόμενος: «ἑτερόκλιτα ὀνόματα», «ἑτερόκλιτος πτῶσις». —Ἐπίρρ. **ἑτεροκλίτως**.

Digitized by Google

—*[Γραμματ.]* Καλοῦνται *ἑτερόκλιτα* τὰ ὀνόματα, τὰ ὁποῖα κλίνονται κατὰ δύο ἢ καὶ τρεῖς κλίσεις (*δίκλιτα* ἢ *διττόκλιτα* καὶ *τρίκλιτα*), εἴτε εἰς τινας μόνον πτώσεις, εἴτε —ὅπερ σπανιώτερον— εἰς ὅλας τὰς πτώσεις καὶ τοὺς ἀριθμούς των. Οὕτω τὰ εἰς —ης τριτόκλιτα κύρια ὀνόματα ἐσχημάτιζον τὴν ἑνικὴν αἰτιατικὴν κατὰ τὴν γ΄ καὶ κατὰ τὴν α΄ κλίσιν: τὸν Ἀριστοτέλη καὶ Ἀριστοτέλην, τὸν Δημοσθένη καὶ Δημοσθένην καὶ πληθυντικὴν ὀνομαστικὴν οἱ Ἀριστοτέλαι, οἱ Δημοσθέναι κ.οὕ.κ. Καὶ ἀντιστρόφως καὶ πρωτοκλίτων ὀνομάτων πτώσεις τινὲς ἐσχηματίζοντο κατὰ τὰ τριτόκλιτα: Αἰσχίνης—Αἰσχίνου καὶ Αἰσχίνους, Ἀλκιβιάδης—Ἀλκιβιάδου καὶ Ἀλκιβιάδους κλπ. Καὶ προσηγορικὰ ὀνόματα ἐκλίνοντο διττῶς: τετρήρης—τετρήρους καὶ τετρήρου (ἰδίως μετὰ τὸ 300 π. Χ.), ἰσοτελὴς—ἰσοτελοῦς καὶ ἰσοτελοῦ κλπ. Ὁ μύκης, τοῦ μύκητος καὶ σπανιώτερον τοῦ μύκεω (παρὰ τῷ Ἀρχιλόχῳ), τῷ μύκητι, τὸν μύκητα καὶ μύκην, οἱ μύκητες καὶ οἱ μύκαι, τῶν μυκήτων, τοῖς μύκησι καὶ τοῖς μύκαις κλπ. Τὰ δευτερόκλιτα ὀνόματα τὸ δένδρον καὶ τὸ δάκρυον σχηματίζουν τὴν δοτικὴν πληθυντικήν των καὶ κατὰ τὴν γ΄ κλίσιν: τοῖς δένδρεσι, τοῖς δάκρυσι. Γνωστὸν δὲ εἶναι ὅτι τὸ πρωτόκλιτον ὁ πρεσβευτής,—τοῦ,—τῇ,—τήν,—τὰ εἶχε τὸν πληθυντικόν του κατὰ τὰ τριτόκλιτα: οἱ πρέσβεις, τῶν πρέσβεων, τοῖς πρέσβεσι, τοὺς πρέσβεις. Ὁ Οἰδίπους—τοῦ Οἰδίποδος καὶ τοῦ Οἰδίπου, τῷ Οἰδίποδι, τὸν Οἰδίποδα καὶ τὸν Οἰδίπουν. Ὁ Θαλῆς—τοῦ Θαλοῦ καὶ τοῦ Θάλεω καὶ Θάλητος, τὸν Θαλῆν καὶ τὸν Θάλητα κλπ. Οὕτω καὶ ἐν τῇ λατινικῇ: aestus, aspectus, exercitus, fructus, portus, senatus, sumptus κλπ. (τῆς δ΄ κλίσεως) εἶχον τὴν γενικήν των εἰς—*us* (κατὰ τὴν δ΄ κλίσιν) καὶ εἰς —*i*: aesti, aspecti, exerciti, fructi, porti, senati, sumpti κλπ. κατὰ τὰ δευτερόκλιτα. Ἰδίου λόγου ἄξιον εἶναι ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην τὸ ὄνομα domus (ἑλλ. *δόμος*), τὸ ὁποῖον ἐκλίνετο κατὰ τὴν δ΄ καὶ τὴν β΄ συγχρόνως κλίσιν κατὰ τὰς διαφόρους πτώσεις: domus—domus καὶ domi, domui καὶ domo, domum, domo καὶ domu, πληθυντικὸς domus, domuum καὶ domorum, domibus, domus καὶ domos. Εἶναι γνωστὸν ὡσαύτως ὅτι θηλυκά τινα πρωτόκλιτα εἶχον ἐν τῇ πληθυντικῇ δοτικῇ των τύπους εἰς —*bus*, δηλαδὴ τριτοκλίτους, πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν ἀντιστοίχων ἀρσενικῶν: dis, deabusque, filiabus, asinabus, equabus κλπ. τῶν ὀνομάτων dea, filia, asina, equa, πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν δοτικῶν πληθυντικῶν τῶν ἀρσενικῶν deus, filius, asinus, equus, ἤτοι dis, filiis, asinis, equis. Κατ' ἐξοχὴν δὲ ἑτερόκλιτον δύναται νὰ θεωρηθῇ τὸ ἑλληνικὸν υἱὸς καὶ υἱύς, τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ υἱέος, τῷ υἱῷ καὶ τῷ υἱεῖ, τὸν υἱὸν καὶ τὸν υἱέα, οἱ υἱοὶ καὶ υἱεῖς, τῶν υἱῶν καὶ υἱέων, τοῖς υἱοῖς καὶ υἱέσι, ἔτι δὲ καὶ υἱάσι (κατ' ἐπίδρασιν τῶν τύπων πατράσι, μητράσι, θυγατράσι κτλ.) τοὺς υἱοὺς καὶ τοὺς υἱεῖς. Καταχρηστικῶς θεωροῦνται ὡς ἑτερόκλιτα ὀνόματά τινα, ὧν πτώσεις τινὲς κλίνονται μὲν κατὰ τὴν αὐτὴν κλίσιν, ἀλλὰ σχηματίζονται κατὰ διαφόρους τρόπους, λ.χ. τῆς μήνιδος καὶ τῆς μήνιος, τοῦ πιπέριος καὶ πιπέρεως καὶ πιπέριδος, τοῦ σινάπιος καὶ τοῦ συνάπεως, τοῦ κόμμεως (ἐξ ὀνομαστικῆς τὸ κόμμι) καὶ τοῦ κόμμιδος κ.οὕ.κ. καὶ λατινικά: crater (ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ: *κρατὴρ*) αἰτιατικὴ ἑνικοῦ: cratera (κατὰ τὸ ἑλληνικόν: *κρατῆρα*) καὶ craterem, Socratem καὶ Socraten κ.λ. Ταῦτα ὁ Χατζιδάκις καλεῖ ἀκριβέστερον *ἑτεροσχημάτιστα*.

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

ἑτεροκνημὶς (ἡ) (Heterocnemis) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μικροῦ σχετικῶς μεγέθους καὶ σκοτεινοῦ χρώματος. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης.

Δ. Ν. Π.

ἑτερόκογχα (τὰ) *[Ζῳολ.]*· βλ. *σιφωνοφόρα*.

ἑτερόκοιλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀπὸ τῆς ἑτέρας ὄψεως κοῖλος: «νόμισμα ἑτερόκοιλον».

ἑτεροκότυλοι (οἱ) *[Ζῳολ.]*. Καλεῖται οὕτω κατηγορία σκωλήκων διακρινομένων κυρίως ἐκ τῆς διαφόρου μορφῆς τῶν κοτυλῶν ἢ μυζητήρων τῶν πλοκάμων των.

ἑτεροκρασία (ἡ)· ἡ κρᾶσις τοῦ αἵματος μεθ' ἑτέρων, ἀνοικείων οὐσιῶν.

ἑτεροκρασικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἑτεροκρασίαν· || ὁ πάσχων ἐξ ἑτεροκρασίας.

ἑτεροκυκλικαὶ ***ἑνώσεις*** *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτως ἐκεῖναι ἐκ τῶν κυκλικῶν ὀργανικῶν ἑνώσεων, ὧν ὁ δακτύλιος ἀποτελεῖται οὐχὶ ἀποκλειστικῶς ἐξ ἀτόμων ἄνθρακος ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων στοιχείων καὶ δὴ κυρίως ὀξυγόνου, θείου καὶ ἀζώτου. Αἱ ἑτεροκυκλικαὶ ἑνώσεις ἀποτελοῦν ἰδίαν τάξιν ὀργανικῶν ἑνώσεων, οὐχ ἧττον ὅμως πολλαὶ ἐκ τούτων, ὡς δυνάμεναι εὐκόλως νὰ παρασκευασθῶσιν ἐκ τῶν ἀλειφατικῶν ἢ λιπαρῶν ἑνώσεων, κατατάσσονται εἰς τὰς λιπαράς, ὡς λ. χ. τὰ ἀλκυλενοξείδια τῶν γλυκολῶν, τὰ ἰμίδια τῶν δικαρβονικῶν ὀξέων, αἱ παραλδεῦδαι, αἱ λακτόναι τῶν ὀξυοξέων, τὰ κυανουρικὰ σώματα κλπ. Εἰς τὰς ἑτεροκυκλικὰς ἑνώσεις ὁ δακτύλιος ἀποτελεῖται συνήθως ὡς καὶ εἰς τὰς ἰσοκυκλικὰς ἐκ 5 ἢ 6 ἀτόμων, ἔχομεν ὅμως καὶ τοιαύτας ἐκ 3, 4, 7 καὶ 8 ἀτόμων, πάντως ὅμως ὀλιγωτέρας καὶ ἀσταθεστέρας τῶν μετὰ 5 καὶ 6, φαίνεται δὲ ὅτι καὶ ἐδῶ ἰσχύει ἡ θεωρία τῆς τάσεως τοῦ Baeyer. Ὁ ἀρωματικὸς χαρακτὴρ ἐμφανίζεται εἰς τὰς ἑτεροκυκλικάς, ὡς καὶ εἰς τὰς ἰσοκυκλικάς, μόνον ὅταν ἐπιτευχθῇ ὡρισμένη κατάστασις κορεσμοῦ. Εἰς τὴν τάξιν τῶν ἑτεροκυκλικῶν ἑνώσεων ἀνήκουσι σπουδαιόταται ἑνώσεις ἀπαντῶσαι εἰς τὰ ζῷα καὶ τὰ φυτά, ὡς καὶ συνθετικῶς παρασκευαζόμεναι πολύτιμοι διὰ τὴν βιομηχανίαν ὗλαι, ὡς λ. χ. τὸ ἰνδικόν, ἡ κινίνη, ἡ μορφίνη, τὸ οὐρικὸν ὀξὺ κλπ. Σ. Γ.

ἑτερόκυστις (ἡ) (Heterocystis) *[Βοτ.]*. Καλεῖται οὕτως ἰδιόρρυθμον κύτταρον ἐνίων φυκῶν τῆς κατηγορίας τῶν *κυανοφυκῶν*, ὅπερ συνήθως στερεῖται χρωματοκόκκων· ἐπὶ πολὺ ἐθεωρεῖτο, ἐσφαλμένως, ὡς πολλαπλασιαστικὸν τῶν φυκῶν ὄργανον.

Δ. Ν. Π.

ἑτεροκώπη (ἡ) (Heterocope) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κωπηπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καλανιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ζῶντα παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων ἰχθύων.

Δ. Ν. Π.

ἑτερολαλιὰ (ἡ)· λαλιὰ ἑτέρου, ἄλλου παρὰ ἐκείνου τὸ ὁποῖον θέλει τις νὰ εἴπῃ.

ἑτερόλοβος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ὁ διαιρούμενος εἰς ἀνίσους λοβούς.

ἑτερολογία (ἡ)· ἕτερος, διάφορος λόγος παρὰ ὁ προσήκων· || ἔλλειψις ἀναλογίας.

ἑτερόλογος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ κατὰ παράβασιν, κατ' ἔλλειψιν ἀναλογίας ὑφιστάμενος: «ἑτερόλογος ἱστός».

— **ἑτερόλογα** ***σώματα*** *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικαὶ ἑνώσεις περιέχουσαι τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν ἀτόμων ἄνθρακος καὶ δυνάμεναι θεωρητικῶς ἢ καὶ πρακτικῶς νὰ προέλθωσιν ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὑδρογονάνθρακος δι' ἁπλῶν ἀντιδράσεων. Οὕτω λ. χ. ἑτερόλογα πρὸς ἄλληλα σώματα εἶναι τὸ αἰθάνιον C_2H_6, ἡ αἰθυλικὴ ἀλκοόλη C_2H_5OH, τὸ αἰθυλοχλωρίδιον C_2H_5Cl, ἡ αἰθυλαμίνη $C_2H_5NH_2$, ἡ αἰθυλομερκαπτάνη C_2H_5SH κλπ. Σ. Γ.

ἑτερολοίμωξις, *—εως* (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Ὅρος ἐφαρμοζόμενος εἰς λοιμώδη νόσον, ὀφειλομένην εἰς τὴν ἐν τῷ ὀργανισμῷ εἰσαγωγὴν νοσογόνων σπερμάτων προερχομένων ἔξωθεν. Μ. Ν. Κ.

ἑτερολυσίνη (ἡ) ἢ ***ἑτεροαιμολυσίνη*** (hétérolysine) *[Ἰατρ.]*. Ὅρος ἀποδιδόμενος εἰς τὰς αἱμολυσίνας, αἵτινες καταστρέφουσι τὰ αἱμοσφαίρια ἀτόμων διαφόρων εἰδῶν. Μ. Ν. Κ.

ἑτερομαστιγωτὰ (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Κατηγορία ἐγχυματικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαστιγωτῶν* ἢ μαστιγοφόρων (βλ. λ.).

ἑτερομέρεια (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἑτερομεροῦς, ἡ πρὸς τὸ ἕτερον μέρος κλίσις· || ἡ ἐξ ἀνομοίων μερῶν ὑπόστασις.

ἑτερομερῆ (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Καλοῦνται οὕτω γενικῶς τὰ ζῷα, ὧν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀρθρώσεων, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται ὁ πούς των, εἶναι διάφορος εἰς τοὺς προσθίους πόδας καὶ διάφορος εἰς τοὺς ὀπισθίους. Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρατηρεῖται κατ' ἐξοχὴν εἰς τὰ ἔντομα.

— **ἑτερομερῆ** (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Κατηγορία ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κολεοπτέρων*, περιλαμβάνουσα τὰ ἔντομα ἐκεῖνα, ἅτινα εἰς τὰ δύο πρῶτα ζεύγη τῶν ποδῶν φέρουσι πέντε ἀρθρώσεις καὶ εἰς τὸ τρίτον ζεῦγος μόνον τέσσαρας. Εἰς τὰ ἑτερομερῆ, ἅτινα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι νυκτόβια ἔντομα, ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι: *κανθαριίδαι, οἰδημηρίδαι, ἐλοπίδαι, κιστελλίδαι* κτλ.

ἑτερομερῆ (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ ἄνθη, ὧν τὰ διάφορα ἀνθικὰ μόρια ἀποτελοῦνται ἐκ διαφόρων τμημάτων. Δ. Ν. Π.

ἑτερομερὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ κλίνων πρὸς τὸ ἕτερον μέρος, ἑτεροκλινής, μονόπλευρος· || ὁ συγκείμενος ἐξ ἀνομοίων μερῶν.

ἑτερομεταμόσχευσις, *—εως* (ἡ) (hétérogreffe) *[Ἰατρ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ μεταμόσχευσις, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ μεταμόσχευμα λαμβάνεται παρ' ἀτόμου διαφόρου εἴδους. Συνώνυμον τούτου εἶναι *ἑτεροπλαστικὴ μεταμόσχευσις* ἢ *ἑτεροπλαστία*. Μ. Ν. Κ.

ἑτερομετρία (ἡ)· ἡ κατὰ παράβασιν, κατ' ἔλλειψιν τοῦ προσήκοντος μέτρου ὑπόστασις.

ἑτερομετρίδαι (οἱ) (Heterometridae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἀραχνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σκορπίων*, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα γένη, ὧν γνωστότερον ὁ *ἑτερόμετρος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἑτερόμετρος (ὁ) (Heterometrus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑτερομετριδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, *ἑτερόμετρον τὸν μαυριτανικὸν* (Heterometrus mauritanicus), ὅστις ἔχει μῆκος 5—6 ἑκατοστομέτρων καὶ χρῶμα φαιὸν ἢ φαιοερυθρόν. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς περὶ τὴν Μεσόγειον χώρας καὶ τὰ βόρεια ἀφρικανικὰ παράλια. Δ.Ν.Π.

ἑτερομήκης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ ἔχων περισσότερον μῆκος κατὰ τὴν μίαν διεύθυνσιν· || «ἑτερομήκης ἀριθμὸς» πᾶς ἀριθμὸς ὅστις εἶναι γινόμενον δύο παραγόντων ἀνίσων, ἀντιδιαστέλλεται δὲ πρὸς τὸν ἀριθμὸν ὅστις εἶναι τετράγωνον ἄλλου ἀριθμοῦ· π.χ. ὁ ἀριθμὸς 21 εἶναι ἑτερομήκης ὡς γινόμενον τῶν ἀνίσων ἀριθμῶν 3×7· || εἰδικώτερον ὁ ἀριθμὸς ὅστις εἶναι γινόμενον δύο παραγόντων διαφερόντων κατὰ μονάδα, οἷον τῶν 3×4 ἢ 4×5 ἢ 5×6 κτλ.

ἑτερομήτριος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐξ ἑτέρας μητρὸς καὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ πατρός: «ἀδελφοὶ ἑτερομήτριοι» οἱ ἑτεροθαλεῖς.

ἑτερομιξία (ἡ) *[Βοτ.]*. Ὅρος χρησιμοποιούμενος ὑπό τινων βοτανικῶν διὰ τὸ φαινόμενον τῆς διὰ διασταυρώσεως γονιμοποιήσεως φυτῶν τινων, καθ' ὃ ἡ γῦρις μεταφέρεται ἀπὸ ἑτέρου φυτοῦ.

Δ. Ν. Π.

ἑτερομοναδίδαι (οἱ) (Heteromonadidae) *[Ζῳολογ.]*. Οἰκογένεια πρωτοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαστιγωτῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ γένη ζῶντα εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου.

Δ. Ν. Π.

ἑτερομορφία (ἡ)· ἡ ἐμφάνισις εἴδους τινὸς ὑπὸ μορφὰς πλείονας τῆς μιᾶς, ἄλλως *ἑτερομορφισμός*, ἀντίθ. *ὁμοιομορφία*.

ἑτερομορφισμὸς (ὁ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἑτερομόρφου, ἡ ἐμφάνισις εἴδους τινὸς ὑπὸ μορφὰς πλείονας τῆς μιᾶς, ἀντίθ. *ὁμοιομορφισμός*.

—*[Ζῳολ.]*. Καλεῖται *ἑτερομορφισμὸς* τὸ φαινόμενον, καθ' ὃ παρουσιάζονται πλείονες τῆς μιᾶς μορφῆς ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ ζῴῳ. Ὁ ἑτερομορφισμὸς παρατηρεῖται κυρίως εἰς τὰ ζῷα τῶν κατωτέρων ζῳολογικῶν ὑποδιαιρέσεων καὶ ἰδίως ἀναφαίνεται ἐναργέστερον εἰς τὰς νύμφας ἐντόμων τινῶν. Δ. Ν. Π.

—*[Βοτ.]* Καλεῖται ἐν τῇ βοτανικῇ *ἑτερομορφισμὸς* τὸ φαινόμενον, καθ' ὃ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ φυτικὸν μόριον παρουσιάζει πλείονας τῆς μιᾶς μορφάς. Ἑτερομορφισμὸν παρουσιάζουσι κυρίως τὰ ἄνθη. Δ. Ν. Π.

—*[Ὀρυκτολ.]* Βλ. *πολυμορφισμός*.

ἑτερομορφίτης (ὁ) (Heteromorphit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἕνωσις θειούχου μολύβδου καὶ τριθειούχου ἀντιμονίου. Ἔχει χρῶμα μολυβδόφαιον καὶ εἶναι κρυσταλλοφυές. Κατὰ τὴν μορφὴν καὶ τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν ὁμοιάζει πρὸς τὸν *πλαγιονίτην*, ἀνταποκρίνεται ὅμως εἰς τὸν χημικὸν τύπον $7\,PbS, 4\,Sb_2S_3$. Εὑρίσκεται εἰς τὸ Arnsberg τῆς Βεστφαλίας. Γ. Κ. Γ.

ἑτερόμορφος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ καθ' ἑτέραν παρὰ τὴν συνήθη μορφὴν ἐμφανιζόμενος: «φυτὸν —, ζῷον ἑτερόμορφον».

ἑτερομόρφωσις, *—εως* (ἡ)· δημιουργία, παραγωγὴ ἑτερομόρφου τινός.

ἑτερομυάρια (τὰ) (Heteromyaria) *[Ζῳολ.]*. Κατηγορία μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κογχῶν*.

Δ. Ν. Π.

ἑτερομυΐδαι (οἱ) (Heteromyidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρωκτικῶν*, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα γένη, ὧν κυριώτερον ὁ *ἑτερόμυς* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἑτερόμυς (ὁ) (Heteromys) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑτερομυΐδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀμερικήν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *ἑτερόμυς ὁ λευκομέλανος* (Heteromys leucomelanus), ὅστις ἔχει ἀνάστημα μέτριον, σῶμα εὔρωστον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, κεφαλὴν μᾶλλον ἐπιμήκη ἀπολήγουσαν εἰς ἀμβλὺ ρύγχος, οὐρὰν μακροτάτην καὶ χρῶμα μελανὸν κατὰ τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος καὶ ὑπόλευκον κατὰ τὰ κάτω. Δ. Ν. Π.

ἕτερον (τὸ) *[Βυζαντ. Μουσ.]*. Εἷς τῶν ἓξ χαρακτήρων τῆς ποιότητος ἢ ἐκφράσεως, δι' ὧν ἐνεργεῖται ἡ νῦν ἐν χρήσει σημειογραφία τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς καὶ οἵτινες καὶ *ἄχρονοι ὑποστάσεις* καλοῦνται. Τὸ ἕτερον, ὅπερ καὶ *σύνδεσμος* καλεῖται, ὡς συνδέον χαρακτῆρας ἀνιόντας μετὰ κατιόντων καὶ ἀμφοτέρους μετ' ἴσων ἢ καὶ ὁλοκλήρους μουσικὰς γραμμὰς ἄνευ διακοπῆς πνεύματος, προφέρεται μετὰ κυματισμοῦ τῆς φωνῆς μαλακοῦ καὶ ἀσθενεστέρου τοῦ τοῦ ὁμαλοῦ. Τὸ ἕτερον, ὑπογραφόμενον τοῦ χαρακτῆρος, ὑπὸ τὸν ὁποῖον ὑπάρχουσι πολλαὶ ἁπλαῖ (δύο ἢ τρεῖς, οὐδέποτε δὲ μία), τίθεται ὑπὸ τὰς ἁπλᾶς, ἵνα κρατῇ ἀχωρίστως ἐν αὐτῷ τοὺς δαπανωμένους χρόνους τοῦ φθόγγου. Οἱ διὰ τοῦ ἑτέρου συνδεόμενοι χαρακτῆρες δέον

Digitized by Google

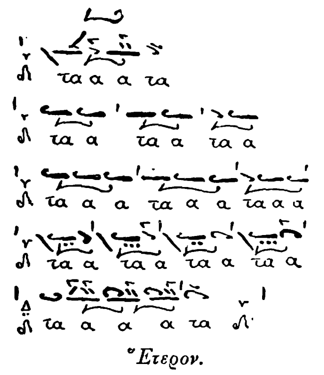

῞Ετερον.

νὰ ἔχωσιν ἐπέκτασιν τῆς αὐτῆς, ἣν καὶ ὁ πρῶτος ποσοτικὸς χαρακτήρ, συλλαβῆς καὶ οὐχὶ νέαν τοιαύτην, ὅταν δὲ τὸ ἕτερον συνδέῃ δύο ἢ τρεῖς χαρακτῆρας, ὧν ὁ δεύτερος καὶ ὁ τρίτος δέον νὰ ὦσιν ἴσοι, οὐδέποτε δέχεται τὴν βαρεῖαν, ὡς τὸ ὁμαλόν. Ἐν τῷ ἀρχαίῳ στενογραφικῷ συστήματι τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, τὸ ἕτερον, ὂν ἐν τῶν τεσσαράκοντα ἀφώνων μεγάλων σημαδίων, ἅτινα καὶ *μεγάλαι ὑποστάσεις* ἐκαλοῦντο, ἐγράφετο δι' ἐρυθρᾶς μελάνης καὶ ὑπεδήλου διαφόρους μελῳδικὰς γραμμάς, μνημονικῶς ψαλλομένας, ἀναλόγως τοῦ ἤχου καὶ τοῦ φθόγγου ἐφ' οὗ ἐτίθετο. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

ἑτερόνημα (τὸ) (Heteronema) *[Ζῳολ.]*. Γένος πρωτοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἡλιοζῴων*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἐνδιαιτώμενα ἐντὸς τῶν γλυκέων ὑδάτων. Δ. Ν. Π.

ἑτερονομία (ἡ)· ἡ κατάστασις ἀτόμου ἢ ὁμάδος δεχομένων παρ' ἄλλου ἢ ἄλλης τοὺς νόμους ὑφ' οὓς ὑπείκουν· || ὑποταγὴ εἰς τοὺς νόμους ἄλλου.

—*[Φιλοσ.]* Καλεῖται *ἑτερονομία* ὁ ὑπὸ ξένων ἐλατηρίων, κινήτρων ἢ βίας καθορισμὸς τῆς βουλήσεως, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν αὐτονομίαν· ἡ ὑποδούλωσις ἀφ' ἑνὸς εἰς ἐξωτερικοὺς κανόνας ἐπιβαλλομένους διὰ τῆς ἐξουσίας ἢ ὑποβαλλομένους διὰ τῆς κοινωνικῆς συνηθείας καὶ γιγνομένους ἀποδεκτοὺς ἄνευ κριτικῆς, καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς ἐσωτερικὰς παρορμήσεις ἀσχέτους ἢ ἀντιτιθεμένας πρὸς τὴν ἠθικὴν βούλησιν. Τὴν ἀντίθεσιν ταύτην παρετήρησαν ἅπαντες σχεδὸν οἱ φιλόσοφοι, ἀλλ' ἐνῷ πολλοί, ἐξετάζοντες ἀντικειμενικῶς τὴν ὑπὸ τῆς ἐμπειρίας δεδομένην ἠθικὴν κατάστασιν, ἀναγνωρίζουν τὸν μέγαν ῥόλον ὃν διαδραματίζει ἡ ἑτερόνομος (δι' ἐξουσίας) ἐπιβολὴ τῶν ἠθικῶν κανόνων (*Μελάγχθων*) ἢ καὶ τὴν εὑρίσκουν ἀπαραίτητον (*Χόμπες*), ὅλοι ὅσοι παραδέχονται τὴν ἠθικὴν ὡς νομοθετικὴν (normative) μάθησιν θεωροῦν τὴν πλήρη αὐτονομίαν τῆς βουλήσεως ὡς τὸ ὑπέρτατον τέρμα τῆς ἠθικῆς ἐξελίξεως. Ὁ Κὰντ θεωρεῖ ἑτερονόμους τὰς ἐκ τῆς ἐμπειρικῆς κοινωνίας λαμβανομένας προσταγάς, αἵτινες δύνανται νὰ μεταβληθοῦν εἰς αὐτονόμους μόλις θεωρηθοῦν ὡς μέσα πρὸς πραγματοποίησιν τῶν ἐμφύτων ἠθικῶν ἰδεῶν. Ἀλλ' ὑπάρχει καὶ ἡ «ἑτερονομία τῆς αὐθαιρεσίας», ἡ ἐξάρτησις ἀπὸ τὸν φυσικὸν νόμον, ὅταν ἡ βούλησις ἄγεται ὑπὸ τῶν κλίσεων καὶ σκοπῶν ξένων πρὸς τὸν ἠθικὸν νόμον ἢ ἐξηρτημένων ἀπὸ τὸ ποιὸν τοῦ ἀντικειμένου, πρὸς τὸ ὁποῖον κατευθύνεται, ὅταν εὑρίσκῃ τὸν καθορίζοντα αὐτὴν λόγον εἰς ὅ,τι δήποτε ἄλλο ἐκτὸς τοῦ ἐν ἑαυτῇ γενικῶς ἰσχύοντος νόμου. Κατὰ τὸν Λίππς ἑτερονομία γεννᾶται ὅταν αἰσθάνωμαι τὴν ἠθικὴν προσταγὴν ὡς ξένην πρὸς τὴν ἰδίαν μου βούλησιν. Ἡ ἑτερόνομος βούλησις εἶναι κατ' ἄλλους καὶ τυφλή, βεβιασμένη. Κατὰ τὸν Στέρν, ὁ σκοπὸς τῆς ἠθικῆς εἶναι ν' ἀπορροφηθῇ ἡ ἑτερόνομος ἰσχὺς εἰς αὐτόνομον προσταγήν.

Καὶ εἰς τὴν αἰσθητικὴν διακρίνομεν αὐτόνομον καὶ ἑτερόνομον ἀξίαν· ἡ αἴσθησις τοῦ καλοῦ εἶναι ἑτερόνομος, ὅταν καθορίζεται ὑπὸ τῶν νόμων τῆς νοήσεως ξένων κατὰ τὴν φύσιν των πρὸς αὐτήν. Κατὰ τὸν Χαίμπερλιν ὑπάρχει ἑτερόνομος καὶ αὐτόνομος ὑποταγή. Τὴν αὐστηρὰν διάκρισιν τοῦ Κὰντ συγχέει ὁ Jacob, παραδεχόμενος ὡς αὐτόνομον βούλησιν ὄχι μόνον τὴν ὑπὸ τῆς λογικῆς κυβερνωμένην, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῆς λογικῆς καὶ ὑπὸ τῶν συναισθηματικῶν παρορμήσεων ὅσαι δὲν ἀντιτίθενται πρὸς αὐτήν. Ε. Λ.

ἑτερόνομος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ὑπείκων εἰς ἑτέρους, εἰς ξένους νόμους, ὁ κυβερνώμενος ὑπ' ἄλλων, ἀντίθ. *αὐτόνομος*· || ὁ καθ' ἑτέρους νόμους παρὰ τοὺς συνήθεις ἢ τοὺς προσήκοντας ἀναπτυσσόμενος.

ἑτερόνωτος (ὁ) (Heteronotus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *μεμβρανωδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα ἔντομα ἰθαγενῆ τῆς Βραζιλίας. Δ. Ν. Π.

ἑτεροξανθίνη ἢ ***μεθυλοξανθίνη*** (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Παράγωγον τῆς *πουρίνης* τοῦ τύπου $C_6H_6O_2N_4$ εὑρισκόμενον εἰς ἐλάχιστα ποσὰ εἰς τὰ οὖρα. Σ. Γ.

ἑτεροοικία (ἡ)· ἀντὶ *ἑτεροικία* (βλ. λ.).

ἑτεροοροθεραπεία (ἡ) *[Ἰατρ.]* Ὁ ὅρος οὗτος ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐφαρμογὴν πρὸς θεραπείαν νόσου τινὸς τοῦ ὀροῦ ζῴου ἀνοσοποιηθέντος ἐναντίον ἄλλης τινὸς νόσου. Παράδειγμα τῆς τοιαύτης ἀγωγῆς εἶναι ἡ γενομένη εἰς τοὺς φυματικοὺς ἔνεσις τοῦ ἀντιστρεπτοκοκκικοῦ ὀροῦ (Emmerich). Μ. Ν. Κ.

ἑτεροπαγὴς (ὁ, ἡ),—*ές* (τό)· ὁ μεθ' ἑτέρου πεπηγώς, *ἑτερόδυμος*.

—*[Τερατολ.]* *Ἑτεροπαγῆ* (hétéropages), ὠνόμασεν ὁ Is. G. Saint-Hilaire τὰ ἑτερότυπα τέρατα, εἰς τὰ ὁποῖα τὸ παράσιτον ἐμφανίζεται ἀποτελούμενον ὑπὸ μιᾶς κεφαλῆς καὶ ἄκρων σαφῶς διακρινομένων. Μ. Ν. Κ.

ἑτεροπάθεια (ἡ)· τρόπος θεραπείας, καθ' ὃν καταπολεμεῖται σύμπτωμά τι διὰ προκλήσεως ἑτέρου πάθους, ἄλλως *ἀλλοπάθεια*.

ἑτεροπέταλα (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ ἄνθη, τῶν ὁποίων τὰ πέταλα διαφέρουσι κατὰ τὴν μορφὴν μεταξύ των.

ἑτεροπέταλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό): «ἑτεροπέταλον ἄνθος» τὸ ἄνθος τοῦ ὁποίου τὰ πέταλα εἶναι διαφορετικὰ ἀπ' ἀλλήλων.

ἑτεροπλασία (ἡ) (hétéroplasie) *[Ἰατρ.]* Ὅρος δημιουργηθεὶς ὑπὸ τοῦ Virchow καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ἐκφράζεται ὁ σχηματισμὸς παθολογικοῦ ἱστοῦ δαπάναις ἑτέρου ὑγιοῦς ἱστοῦ. Τὰ οὕτω νεοσχηματισθέντα στοιχεῖα δὲν ὁμοιάζουσιν οὐδόλως πρὸς τὰ στοιχεῖα τῶν γεννητόρων αὐτῶν (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ὑπερπλασίαν). Μ. Ν. Κ.

ἑτερόπλασμα (τό)· πλάσμα καθ' ἕτερον παρὰ τὸν προσήκοντα τρόπον σχηματισθέν, ἱστὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀνώμαλος.

ἑτεροπλασματικός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἑτερόπλασμα.

ἑτεροπλαστικὴ (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Ἡ πλαστικὴ ἐγχείρησις, καθ' ἣν τὸ πρὸς μεταμφύτευσιν τμῆμα ἱστοῦ λαμβάνεται ἐξ ἄλλου ζῴου ἑτέρου εἴδους π. χ. ἀπὸ βοὸς ἢ κυνὸς πρὸς ἄνθρωπον. Ι. Κ. Κ.

ἑτεροπλία (ἡ) (Heteroplia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον μετρίου μεγέθους κανθάρους ἐνδιαιτωμένους ἐπὶ τῶν φύλλων διαφόρων φυτῶν. Δ. Ν. Π.

ἑτερόποδα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Κατηγορία μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσθιοβραγχίων*. Τὰ ἑτερόποδα εἶναι μικρότατα ὑδρόβια ζῷα μὲ σῶμα πηκτωματῶδους συστάσεως καὶ διαφανές. Ἡ κεφαλὴ συνδέεται μετὰ τοῦ σώματος διὰ βραχυτάτου καὶ λεπτοῦ φυματίου, ὅπερ καλεῖται *μίσχος* καὶ ὀρθοῦται πρὸς τὰ ἄνω, ὅταν τὰ ζῷα νήχωνται. Εἰς τὰ ἄρρενα ὁ μίσχος φέρει κατὰ τὸ μέσον αὐτοῦ κοτυληδόνα, ἥτις χρησιμοποιεῖται, ὅπως τὸ ζῷον ἐρπῃ ἢ προσκολλᾶται ἐπὶ ξένων ἀντικειμένων. Τὰ ἑτερόποδα εἶναι πάντα πελάγια, γεννῶσιν ᾠά, ἐξ ὧν ἐκκολάπτονται κάμπαι φέρουσαι κόγχην καὶ βλεφαρίδας. Δ. Ν. Π.

ἑτεροποδία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἑτερόπους, ἡ ἀνισότης τῶν σκελῶν, χωλότης ἕνεκα ἀνισότητος τῶν ποδῶν.

ἑτερόπους (ὁ, ἡ),—*ουν* (τό)· ὁ ἔχων τοὺς πόδας ἀνίσους, χωλὸς δι' ἀνισότητα τῶν σκελῶν, ἄλλως *ἑτεροσκελής*.

ἑτεροπροσωπία (ἡ) *[Συντακτ.]*. Καλεῖται *ἑτεροπροσωπία* τὸ νὰ εἶναι διάφορον τὸ ὑποκείμενον τοῦ ἀπαρεμφάτου ἢ τῆς μετοχῆς ἀπὸ τὸ ὑποκείμενον τοῦ ῥήματος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρονται: «οἱ στρατιῶται ηὔχοντο αὐτὸν εὐτυχῆσαι», «δέομαι ὑμῶν ἀκοῦσαι (ἐννοεῖται ὑμᾶς)» κ. οὐ. κ. Τὸ ἀντίθετον καλεῖται *ταυτοπροσωπία*. — Ω.

ἑτεροπρόσωπος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ καθ' ἕτερον πρόσωπον κείμενος: «σύνταξις ἑτεροπρόσωπος». —Ἐπίρρ. **ἑτεροπροσώπως**.

ἑτερόπτερα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Κατηγορία ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἡμιπτέρων*, περιλαμβάνουσα τὰ ἔντομα ἐκεῖνα, ἅτινα ἔχουσι τὰς μὲν προσθίας αὐτῶν πτέρυγας δερματώδεις, τὰς δὲ ὀπισθίας μεμβρανοειδεῖς. Δ. Ν. Π.

ἑτερόπτερος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων διαφέροντα πτερά.

ἑτερόπτερος (ὁ) (Heteropterus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ῥοπαλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑσπεριδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 20 εἴδη ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν καὶ εὐκράτων χωρῶν τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

ἑτερόπτωτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ἐλέχθη ὑπὸ παλαιῶν γραμματικῶν ἀντὶ τοῦ *ἑτερόκλιτος*: «τὸ *μέγας* ἑτερόπτωτον ἔχει τὸ *μεγάλου*...». Β. Φ.

ἑτεροπύγιοι (οἱ) *[Ζῳολ.]*. Κατηγορία ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυσοστόμων* (βλ. *ἰχθύς*).

ἑτεροπύθων (ὁ) (Heteropython Roem.) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *ὀφιδίων φολιδωτῶν* ἑρπετῶν. Λείψανα μόνον ἑνὸς εἴδους τοῦ γένους τούτου εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν στρωμάτων γλυκέων ὑδάτων τῆς ὀλιγοκαίνου διαπλάσεως εἰς τὴν λεκάνην τῆς Κύμης τῆς Εὐβοίας. Τὸ εἶδος τοῦτο ὠνομάσθη τούτου ἕνεκα *ἑτεροπύθων ὁ εὐβοϊκός*. Τὰ λείψανά του ἀνευρέθησαν ἀπολιθωμένα τὸ πρῶτον τῷ 1852 ὑπὸ τοῦ βοηθοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις ἀστεροσκοπείου Βούρλη. Ἤδη εἶναι κατατεθειμένα εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Βρεσλαβίας. Τὰ λείψανα ταῦτα ἀποτελοῦνται ἀπὸ 25 σπονδύλους ἴσων διαστάσεων, συμπαγῶν καὶ συνεχομένων διὰ μεγάλων τραπεζοειδῶν ῥαχιαίων ἀποφύσεων, ἀπὸ ἰσαρίθμους περίπου ἀντιστοίχους πλευράς, ἀπὸ τὴν ἀριστερὰν κάτω σιαγόνα φέρουσαν ὀκτὼ ὀξυλήκτους καὶ κεκαμμένους ὀδόντας καὶ ἀπὸ τὸ ζυγόσφηνον ὀστοῦν φέρον καθέτους ἀρθρωτικὰς ἐπιφανείας. Γ. Κ. Γ.

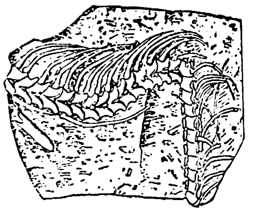

῾Ετεροπύθων.

ἑτερορρεπὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ῥέπων πρὸς τὸ ἕτερον μέρος, ὁ κλίνων ὁτὲ μὲν πρὸς τὸ ἓν μέρος, ὁτὲ δὲ πρὸς τὸ ἕτερον.

ἑτερόρρινος (ὁ) (Heterorrhinus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοκέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κητονιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

ἑτερορροπία (ἡ)· ἡ πρὸς τὸ ἕτερον μέρος ῥοπή, κλίσις.

ἑτερόρρυθμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ καθ' ἕτερον, κατὰ διάφορον ῥυθμόν· || «ἑτερόρρυθμος ἑταιρεία» ἑταιρεία, εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς ὁποίας δὲν μετέχουσι πάντες οἱ μέτοχοι, καὶ «ἑτερόρρυθμος ἑταῖρος» ὁ μὴ μετέχων τῆς διευθύνσεως τῆς ἑταιρείας (βλ. *ἑταιρεία [Ἐμπορ. Δίκ.]*).

ἕτερος, —*α*, —*ον*· ἀντων. ἀόρ. καὶ εἰδικώτερον ἐπιμεριστική· ὁ εἷς ἐκ τῶν δύο, ὁ εἷς (ὅταν πρόκειται περὶ δύο): «χωλὸς τὸν ἕτερον πόδα», «οἱ μαθηταί του ἀριθμοῦνται εἰς τὰ δάκτυλα τῆς ἑτέρας χειρός»· «ἀφ' ἑνὸς μὲν ... ἀφ' ἑτέρου δὲ» ἄλλως «τὸ μὲν ... τὸ δὲ» ἢ «τοῦτο μὲν ... τοῦτο δέ»· || φρ. «δυοῖν θάτερον» τὸ ἕνα ἀπὸ τὰ δυό· || ἄλλος: «ἕτερός τις θὰ ἔλεγε» ἢ «ἄλλος τις ...». —Ἐπίρρ. **ἑτέρως**· καθ' ἕτερον, κατ' ἄλλον τρόπον.

ἑτερόσειστος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ σειόμενος, ὁ ὑποκείμενος εἰς σεισμοὺς ἐξ ἑτέρου ἐπικέντρου σημείου σεισμῶν.

ἑτερόσημος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων ἕτερον σημεῖον, ὁ δι' ἑτέρου σημείου δηλούμενος.

—*[Μαθημ.]* *Ἑτερόσημοι* καλοῦνται δύο ἀριθμοὶ τῶν ὁποίων τὸ γινόμενον εἶναι ἀριθμὸς ἀρνητικός. Ἐκ τοῦ ὁρισμοῦ τούτου ἕπεται ὅτι ὁ εἷς τῶν ἀριθμῶν τούτων εἶναι θετικός, ὁ δ' ἄλλος ἀρνητικός. Σ. Μ.—Ο.

ἑτεροσκελὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ἔχων τὰ σκέλη ἄνισα, χωλὸς δι' ἀνισότητα τῶν ποδῶν, ἄλλως *ἑτερόπους*.

ἑτερόσκιος (ὁ,ἡ) —*ον* (τὸ) *[Ἐγκυκλ.]*. Καλοῦνται *ἑτερόσκιοι* οἱ κάτοικοι τῶν χωρῶν, τῶν ὁποίων ἡ σκιὰ δι' ὅλου τοῦ ἔτους, κατὰ τὴν μεσουράνησιν τοῦ ἡλίου, διευθύνεται πάντοτε πρὸς τὸ αὐτὸ μέρος, εἴτε πάντοτε πρὸς βορρᾶν, εἴτε πάντοτε πρὸς νότον, δηλαδὴ οἱ κάτοικοι τῶν χωρῶν, ὧν τὸ γεωγραφικὸν πλάτος εἶναι ἀριθμητικῶς μεῖζον τῶν ± 23° 27′, ἢ ἐν ἄλλαις λέξεσι τῶν μεταξὺ πόλου καὶ οἰκείου τροπικοῦ κύκλου κειμένων. Τοὐναντίον *ἀμφίσκιοι* εἶναι οἱ κάτοικοι τῆς μεταξὺ τῶν δύο τροπικῶν ζώνης τῆς γῆς, ὅπου τὸ πλάτος εἶναι ἀριθμητικῶς ἔλαττον τῶν 23° 27′. Εἰς τὸ ἀνωτέρω σχῆμα, ἂν ΒΙΝ εἶναι γήϊνος μεσημβρινός, Η, Η′ ὁ ἥλιος μεσουρανῶν εἰς τοῦτον κατὰ τὰς τροπάς οἱ κάτοικοι Μ, Μ′ εἶναι ἑτερόσκιοι, οἱ δὲ Ν, Ν′ εἶναι ἀμφίσκιοι. Γ. Λ. Λ.

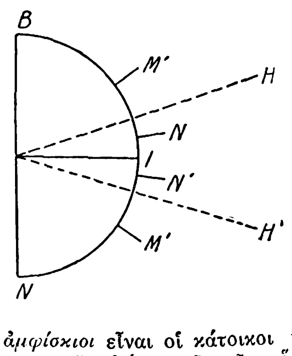

ἑτεροσκοπία (ἡ)· τὸ ἑτεροσκοπεῖν, διάφορος ὀπτικὴ δύναμις ἑκατέρου τῶν ὀφθαλμῶν.

ἑτεροσκοπῶ (*—έω*)· σκοπῶ, βλέπω διὰ τοῦ ἑτέρου ὀφθαλμοῦ ἀνίσως, ἀσθενέστερον.

ἑτερόσπορα (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω φυτά τινα τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κρυπτογάμων*, ἅτινα φέρουσι σπόρια διαφόρου μορφῆς. Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

ἑτεροσπόριον (τό) (Heterosporium Klotzsch) [Ζωολ.]. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *δεματιωδῶν*. Τὰ γονιδιοφόρα εἶναι δύσκαμπτα, θαμνώδη, ἁπλᾶ ἢ ὀλίγον διακλαδιζόμενα καὶ ἀναπτύσσονται ἐπὶ φύλλων καὶ καυλῶν εἴτε παρασιτικῶς εἴτε σαπροφυτικῶς. Τὰ γονίδια εἶναι ἐπιμήκη πολυτετμημένα μὲ καστανόχρουν ἐπισπόριον κοκκωτόν. Τὸ εἶδος *ἑτεροσπόριον τὸ λεπτοφυὲς* (H. gracile Sacc.) εἶναι κοινότατον ἐπὶ τῆς ἴριδος τῆς γερμανικῆς. Προσβάλλει ἐπίσης τοὺς ναρκίσσους ἐν Ὁλλανδίᾳ. Ἐπὶ τῶν φύλλων κατὰ τὸ θέρος καὶ μετὰ τὴν ἄνθησιν ἐμφανίζονται ὠχραὶ ἐπιμήκεις κηλῖδες προκαλοῦσαι τὴν ἀποξήρανσίν των. Ἐνδείκνυται ἡ ἀφαίρεσις καὶ καῦσις τῶν φύλλων καὶ ὁ ψεκασμὸς διὰ βορδιγαλλείου πολτοῦ. Τὸ *ἑτεροσπόριον τὸ ἐχινωτὸν* (H. echinulatum Cooke) προσβάλλει ἐν Γερμανίᾳ, Γαλλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ ἅπαντα τὰ ἐκτὸς τοῦ ἐδάφους ὄργανα τῶν γαρυφάλλων. Ἐνδείκνυται ὁ ψεκασμὸς διὰ βορδιγαλλείου πολτοῦ 0,5 %.
Ε. Ν. Π.

ἑτερόσπορος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ φέρων ἑτέρου εἴδους σπόρους.

ἑτερόστεος (ὁ) (Heterosteus Asmuss.) [Παλαιοζωολ.]. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κοκκοστειδῶν ἀρθροδείρων* ἰχθύων. Τῶν ἰχθύων τούτων μεμονωμένα τεμάχια τοῦ προστατευτικοῦ θώρακός των, γιγαντιαῖα κατὰ τὸ μέγεθος, εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα εἰς τὸ Dorpat ἐντὸς στρωμάτων τῆς δεβονίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Αἱ συναρθρωτικαὶ ἀποφύσεις τοῦ περιλαιμίου τοῦ θώρακος εἶναι δὶς καὶ πλέον ἐπιμηκέστεραι ἀπὸ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ ὀστοῦ. Ὁ Κοντόργα θεωρεῖ τὰ λείψανα ταῦτα, καὶ ἰδίᾳ τὸ ἐκ δύο τεμαχίων ἀποτελούμενον, ὡς κορακοειδὲς ὀστοῦν ἑρπετοῦ.
Γ. Κ. Γ.

ἑτερόστερνος (ὁ) (Heterosternus) [Ζωολ.]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν* περιλαμβάνον κανθάρους ἀρκετοῦ μεγέθους μὲ σῶμα ἐπίμηκες καὶ ὑπὸ σκληρῶν τριχῶν κεκαλυμμένον. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς.
Δ. Ν. Π.

ἑτερόστομος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ἐπὶ τεμνόντων ὀργάνων, ὁ ἔχων ἓν στόμα, ὁ κόπτων ἀπὸ τοῦ ἑνὸς μέρους: «ἑτερόστομος μάχαιρα», ἀντίθ. «ἀμφίστομος μάχαιρα».

—**ἑτερόστομος** *ἄγκυρα* (κοιν. *ἄγκουρα μὲ ἕνα νύχι*). Εἶδος ἀγκύρας μεθ' ἑνὸς μόνου ὄνυχος, ὅστις καὶ ἐμπήγνυται εἰς τὸν θαλάσσιον βυθόν. Τῶν τοιούτων ἀγκυρῶν, προωρισμένων εἰδικῶς διὰ μονίμους ἀγκυροβολίας, οἷαι αἱ τῶν *ναυδέτων* καὶ τῶν *πυρσωρίδων*, ἀποκόπτεται ἢ στρεβλοῦται ὁ ἄλλος βραχίων, ἵνα μὴ ἐμπλέκηται εἰς αὐτὸν ἡ ἅλυσις τοῦ ἐκτάματος, καὶ ὑφίσταται κίνδυνος σκανδαλίσματος τῆς ἀγκύρας καὶ συνεπῶς τοῦ ἀσφαλοῦς τῆς ἀγκυροβολίας (βλ. *σχῆμα εἰς λ. ἄγκυρα*).
Σ. Ε. Λ.

—**ἑτερόστομος φάλαγξ** [Ἀρχ. Τακτ.]. Ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἡ κατὰ παραγωγὴν φάλαγξ, τῆς ὁποίας τὸ μὲν ἡγούμενον ἥμισυ ἐν τῇ πορείᾳ ἦτο ἐν «εὐωνύμῳ παραγωγῇ» (δηλαδὴ εἶχε τοὺς ἡγήτορας εἰς τὴν ἀριστερὰν αὐτοῦ πλευράν), τὸ δ' ἕτερον ἥμισυ ἐν «δεξιᾷ παραγωγῇ» (δηλαδὴ εἶχε τοὺς ἡγήτορας εἰς τὴν δεξιὰν πλευράν).
Ν. ΚΛΣ

ἑτερόστρακοι (οἱ) (Heterostraci) [Παλαιοζωολ.]. Τάξις ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν ὑποκλάσιν τῶν *πλακοδέρμων* ἰχθύων. Οἱ ἰχθύες οὗτοι εἶχον τὸ ἐμπρόσθιον τμῆμα τοῦ σώματός των εὐρὺ καὶ πεπιεσμένον καὶ οὐρὰν λιγνὴν ἀποστενωμένην εἰς ἑτερόκερκον οὐραῖον πτερύγιον, τὸ ὁποῖον χωρίζεται διὰ βαθείας ἐγκολπώσεως εἰς δύο ἀνισομεγέθεις λοβούς. Οἱ ὀφθαλμοί των ἦσαν τοποθετημένοι πολὺ μακρὰν ἀπ' ἀλλήλων εἰς τὰς πλευρὰς τῆς κεφαλῆς. Τὸ στοματικὸν των ἄνοιγμα εὑρίσκετο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπὶ τῆς κάτω πλευρᾶς τοῦ σώματος. Τὸ δέρμα των ἐκαλύπτετο ἀπὸ σκληρὰ λέπια καὶ πλάκας, ἐσχηματισμένας ἀπὸ τὴν συνένωσιν μικρῶν δερμικῶν λεπιδίων ἐπὶ βασικῶν πλακῶν. Εἰς τὴν τάξιν ταύτην ἀνήκουσιν αἱ οἰκογένειαι τῶν *κοιλολεπιδῶν*, *γκεμυνδενιδῶν*, *δρεπανασπιδῶν* καὶ *πτερασπιδῶν* ἰχθύων.

Λείψανα τῶν ἰχθύων τούτων ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν μόνον ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας σιλουρίου καὶ τῆς δεβονίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος.
Γ. Κ. Γ.

ἑτερόστροφος (ὁ, ἡ)· ὁ στρεφόμενος καθ' ἑτέραν διεύθυνσιν παρὰ τὴν συνήθη· || ἐπὶ ἵππου, ὁ ἀπειθὴς εἰς τὸ στρέφεσθαι.

ἑτεροστυλία (ἡ) [Βοτ.]. Καλεῖται οὕτως ἡ ἀνισότης τοῦ μήκους τῶν στυλίσκων τοῦ ὑπέρου. Γενικῶς λέγεται ὅτι τὰ φυτὰ ἔχουσιν ἑτεροστυλίαν, ἐφ' ὅσον ἔχουσι τοὐλάχιστον δύο εἰδῶν ἄνθη, ὧν τὰ μὲν μὲ βραχὺν στυλίσκον, τὰ δ' ἕτερα μὲ μακρόν. Τὸ φαινόμενον τοῦτο, ὅπερ εἶναι καὶ ἐκ τῶν κυριωτέρων αἰτίων τοῦ διμορφισμοῦ, διευκολύνει τὴν διασταυρώσεως γονιμοποίησιν.
Δ. Ν. Π.

ἑτεροταγής (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ εἰς ἑτέραν τάξιν τεταγμένος, ὁ ἀνήκων εἰς ἄλλην τάξιν.

ἑτεροταξία (ἡ)· διάταξις παρὰ τὸ προσῆκον, παρὰ τὴν φύσιν.

ἑτεροταρσίδαι (οἱ) (Heterotarsidae) [Ζωολ.]. Οἰκογένεια ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σκιοβίων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη, ὧν γνωστότερα τά: *ἑτερόταρσος*, *λύπρωψ*, *προβέλιος*, *φυματόδους*, κ.τ.λ.
Δ. Ν. Π.

ἑτερόταρσος (ὁ) (Heterotarsus) [Ζωολ.]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑτεροταρσιδῶν*, περιλαμβάνον εὐμεγέθεις κανθάρους μὲ σῶμα τριγωνικὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, εὔρωστον, αἰσθητῶς κυρτὸν κατὰ τὴν ῥάχιν καὶ χρῶμα μελανοκυανοῦν μὲ λεπτοτάτας, ἐπιμήκεις καὶ λευκὰς ῥαβδώσεις.
Δ. Ν. Π.

ἑτεροτέτραξ (Heterotetrax) [Ζωολ.]· βλ. λ. *ἀγριόγαλλος*.

ἑτερότης, —ητος (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι ἕτερον, διάφορον, διαφορότης, ἀντίθ. *ταυτότης*.

ἑτερότομος (ὁ) (Heterotomus) [Βοτ.]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κωδωνοειδῶν*, περιλαμβάνον φυτὰ μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα καὶ ἄνθη κατὰ καταληκτικοὺς βότρυς διατεταγμένα. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἰθαγενῆ τοῦ Μεξικοῦ, ὧν τινα καλλιεργοῦνται ἐν τοῖς θερμοκηπίοις τῆς Εὐρώπης πρὸς κόσμον.
Δ. Ν. Π.

ἑτερότονος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἑτέρου, ὁ ἄλλου τόνου μουσικοῦ, ὁ ἔχων διάφορον τόνον. —Ἐπίρρ. **ἑτεροτόνως**.

ἑτεροτοπία (ἡ) (hétérotopie) [Ἰατρ.]. Ὅρος ἀναφερόμενος εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ Lebert, κατὰ τὴν ὁποίαν ἁπλοῖ ἢ σύνθετοι ἱστοί, ἀλλὰ καὶ ὄργανα ἔτι, εἶναι δυνατὸν νὰ σχηματίζωνται ἀκέραια εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα τοῦ σώματος, εἰς τὰ ὁποῖα κανονικῶς καὶ φυσιολογικῶς δὲν ἀπαντῶσιν. Ἡ θεωρία αὕτη, ἥτις δὲν εἶναι πλέον τὴν σήμερον ἀποδεκτή, ἦτο προωρισμένη ὅπως ἐξηγήσῃ τὴν παθογονίαν τῶν ὄγκων καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν δερμοειδῶν κύστεων. Τὴν σήμερον ἡ ὀνομασία τοῦ δι' ἑτεροτοπίας ὄγκου ἀποδίδεται εἰς τοὺς ὄγκους τοὺς ἀναπτυσσομένους δαπάναις καὶ τῇ χορηγίᾳ τοῦ πλάνητος λοβοῦ ὀργάνου τινός.
Μ.Ν.Κ.

ἑτεροτοπικός, —ή, —όν, καὶ **ἑτερότοπος** (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἐν ἑτέρῳ τόπῳ παρὰ τὸν φυσιολογικὸν ἀναπτυχθείς, ὁ μὴ ἔχων θέσιν φυσιολογικήν.

ἑτεροτράχηλος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ κλίνων τὸν τράχηλον πρὸς τὸ ἕτερον μέρος· τοιοῦτος ἐλέγετο ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος.

ἑτερότριχα (τά) [Ζωολ.]. Κατηγορία πρωτοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐγχυματικῶν*, περιλαμβάνουσα ζῴαρια τῶν γλυκέων ὑδάτων μὲ σῶμα κεκαλυμμένον ὑπὸ μακρῶν, σκληρῶν καὶ κατὰ τὸ βάθος περιστομίου τοποθετημένων βλεφαρίδων. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι: *βουρσαριίδαι*, *χαλχεολίδαι*, *κωδωνελλίδαι*, *σπυροστομίδαι* καὶ *τριχοδινοψίδαι*.
Δ. Ν. Π.

ἑτερότροπα (τά) [Βοτ.]. Καλοῦνται οὕτω τὰ ἔμβρυα ἐνίων φυτῶν, ἅπερ εἶναι λοξῶς τοποθετημένα πρὸς τὸν ἄξονα τοῦ σπέρματος.
Δ. Ν. Π.

ἑτερότροπος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ καθ' ἕτερον, κατὰ διάστροφον τρόπον τεταγμένος ἢ κατεσκευασμένος, ἰδιότροπος, διάφορος. — Ἐπίρρ. **ἑτεροτρόπως**.

ἑτεροτροφία (ἡ)· ἡ καθ' ἕτερον, κατὰ διάστροφον τρόπον θρέψις, τὸ παρασιτικῶς τρέφεσθαι.

ἑτερότροφος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἑτέρως, οὐχὶ κατὰ φύσιν τρεφόμενος, ὁ παρασιτικῶς τρεφόμενος: «ἑτερότροφα φυτά».

ἑτερότυπος (ὁ) (hétérotypien) [Τερατογον.]. Τερατογονικὴ διάπλασις ἀναγομένη εἰς τὴν κλάσιν τεράτων χαρακτηριζομένων ὑπὸ τῆς παρουσίας παρασίτου ἐξαρτωμένου ἢ κρεμαμένου ἀπὸ τοῦ προσθίου τοιχώματος τοῦ σώματος τοῦ κυρίως ἀτόμου-ἐμβρύου· ἀμφότερα δὲ ταῦτα κατέχουσιν ἕνα κοινὸν ὀμφάλιον λῶρον (*Is. G. St.-Hilaire*).
Μ. Ν. Κ.

ἑτεροφασία (ἡ) [Ἰατρ.]. Ὅρος δι' οὗ καθορίζεται εἶδος ἀφασίας ἢ διαταραχῆς τῆς λαλιᾶς, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ὑπὸ ταύτης κατεχόμενος ποιεῖται ἐσφαλμένην χρῆσιν τῶν λέξεων.
Μ. Ν. Κ.

ἑτεροφημία (ἡ)· διαταραχὴ τῆς συνειδήσεως ἐν τῇ διατυπώσει τῶν διανοημάτων εἴτε προφορικῶς εἴτε γραπτῶς.

ἑτεροφθαλμία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἑτεροφθάλμου, ἡ διάφορος χροιὰ ἑκατέρου τῶν ὀφθαλμῶν.

ἑτερόφθαλμος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἔχων τὸν ἕτερον ὀφθαλμὸν σῷον, ἀπολέσας δὲ τὸν ἕτερον (ἡ λέξις ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὸ *μονόφθαλμος*, ὡς οἱ Κύκλωπες καὶ οἱ Ἀριμασποί) || ὁ ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς διαφέροντας κατὰ τὸ χρῶμα, ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν ἵππων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, ἄλλως *δίκορος*· || ὁ στραβίζων, παραβλώψ, κοιν. *ἀλλήθωρος*.

—[Ὀφθαλμ.] *Ἑτερόφθαλμος* λέγεται ὁ ἀπολέσας τὸν ἕνα ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν, ἔχων ὅμως τὸν ἕτερον ὑγιᾶ. Ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὰ Μεταφυσικὰ δίδει τὸν σαφῆ ὁρισμὸν τοῦ ἑτεροφθάλμου, λέγων «τυφλὸς γὰρ οὐ λέγεται ὁ ἑτερόφθαλμος, ἀλλ' ὁ ἐν ἀμφοῖν μὴ ἔχων ὄψιν»· ὁ δὲ Γαληνὸς λέγει, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Ἀδριανὸς κατέστησεν ἑτερόφθαλμον ὑπηρέτην τινά, τραυματίσας αὐτὸν διὰ γραφίδος κατὰ τὸν ἕνα ὀφθαλμόν. Ἐπίσης εἶναι γνωστὸν τὸ τοῦ Λεπίνου, ὅστις δὲν ἤθελε νὰ καταντήσῃ ἡ Ἑλλὰς ἑτερόφθαλμος διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς Σπάρτης.

Τὰ αἴτια τῆς ἑτεροφθαλμίας εἶναι τυχαῖα τραύματα, χειρουργικαὶ ἐπεμβάσεις, ἐξορύξεις ἢ ἐκκενώσεις τοῦ βολβοῦ, ἐνδοφθαλμίαι, αἵτινες καταλήγουσιν εἰς ἀτροφίαν τοῦ βολβοῦ κτλ. Σήμερον ἡ καταστροφὴ τοῦ ὀφθαλμοῦ τῶν ἐργαζομένων εἰς τὰς διαφόρους βιομηχανίας, λατομεῖα κτλ. ἀποζημιοῦται διὰ καθωρισμένου χρηματικοῦ ποσοῦ, ἐνῷ ὁ ὑπηρέτης τοῦ Ἀδριανοῦ ἐθεώρει ἀνεκτίμητον τὴν ἀπώλειαν τῶν ὀφθαλμῶν του: «τί γὰρ καὶ γένοιτο δῶρον ἀντάξιον ἀπωλείας ὀφθαλμοῦ;». Θεραπεία τῆς ἑτεροφθαλμίας δὲν ὑπάρχει, ἐκτὸς τῆς διὰ κοσμικὴν παράστασιν ἐνθέσεως τεχνητοῦ ὀφθαλμοῦ.
Α. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

ἑτεροφιλοφιλία (ἡ) [Ἰατρ.]· βλ. λ. *ἀφροδισία*.

ἑτεροφορία (ἡ) [Ὀφθαλμ.]. Ὅρος χρησιμοποιηθεὶς ὑπὸ τοῦ G. Stevens τῷ 1886. Πρὸ αὐτοῦ, ἡ σήμερον καλουμένη ἑτεροφορία περιεγράφετο μετὰ τῆς *κοπιωπίας* (Petrequin 1841), τῆς *μυϊκῆς ἀνεπαρκείας* (Yung, Graeffe 1869) ἢ τῆς μυϊκῆς *ἀσθενωπίας τῆς προσαρμοστίας* (Mackenzi 1843). Ἑτεροφορία καλεῖται σήμερον στιγμιαία καὶ παροδικὴ ῥῆξις τῆς ἀμφοτεροφθάλμου ὁράσεως, καθ' ἣν ὁ πάσχων ὀφθαλμὸς δὲν εὑρίσκεται εἰς τὴν φυσικὴν καὶ ὀρθὴν αὐτοῦ θέσιν ἐν τῇ κόγχῃ, ἀλλὰ φέρεται καθ' οἱανδήποτε ἄλλην διεύθυνσιν καὶ τίθεται ἐν παροδικῷ στραβισμῷ, ὅστις καὶ διορθοῦται ὅταν ἐπιτευχθῇ καὶ πάλιν ἡ ἀμφοτερόφθαλμος ὅρασις. Αἰτία τῆς ἑτεροφορίας εἶναι ἡ διαταραχὴ τῆς ἐννευρώσεως τῶν μυῶν τοῦ βολβοῦ, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ νευρικὴ ὤσις δὲν εἶναι ἰσότιμος δι' ὅλους τοὺς μῦς. Οὕτως ἐν δεδομένῃ περιπτώσει συγχρόνου μυϊκῆς ἐνεργείας, εἷς ἐκ τῶν μυῶν εὑρίσκεται ἐν ἀνεπαρκείᾳ, ὑποσκάζει, οὕτως εἰπεῖν, καὶ ἀλλάσσει τὴν ἐν συντονισμῷ ἰσορροπημένην ἐνέργειαν αὐτοῦ καὶ δὴ κατὰ τὴν λειτουργίαν τῆς συγκλίσεως. Ἡ τοιαύτη διαταραχὴ τῶν μυῶν τοῦ ὀφθαλμοῦ αἰτίαν ἔχει καὶ τὴν ῥῆξιν καὶ διαταραχὴν τῆς ἐν ἁρμονίᾳ λειτουργίας τῆς συγκλίσεως μετὰ τῆς προσαρμοστίας. Ἐπειδὴ δὲ αἱ λειτουργίαι τῆς προσαρμοστίας καὶ συγκλίσεως συνδέονται ἀναποσπάστως μὲ τὴν κατασκευὴν καὶ διαθλαστικὴν δύναμιν τοῦ βολβοῦ, διὰ τοῦτο αἱ διάφοροι ἀμετρωπίαι μεγάλως συμβάλλουσιν εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῆς ἑτεροφορίας. Ἡ ἑτεροφορία δὲν γίνεται ἀντιληπτὴ ὑπὸ τοῦ πάσχοντος, οὔτε ὑπὸ τοῦ ἐξετάζοντος ἰατροῦ, διότι εὑρίσκεται ἐν ὑπολανθανούσῃ καταστάσει, ἣν ὁ πάσχων ἀσυναισθήτως διορθοῖ χάριν τῆς ἀμφοτεροφθάλμου του ὁράσεως. Πρὸς ἀποκάλυψιν τῆς ἑτεροφορίας ὁ ὀφθαλμολόγος μεταχειρίζεται διαφόρους ἐξεταστικοὺς τρόπους καὶ τεχνάσματα· π. χ. προτρέπομεν τὸν ἐξεταζόμενον νὰ παρατηρήσῃ δι' ἀμφοτέρων τῶν ὀφθαλμῶν του ἀντικείμενον εὑρισκόμενον εἰς ἀπόστασίν τινα, λ. χ. 40 ἑκατοστομέτρων. Παρεμβάλλομεν μεταξὺ τοῦ ἑνὸς ὀφθαλμοῦ του καὶ τοῦ ἀντικειμένου ἀδιαφανές τι διάφραγμα καὶ οὕτως ἐμποδίζομεν τὴν διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ τούτου ὅρασιν, ἐνῷ ταυτοχρόνως ὁ ἐξετάζων ἐπισκοπεῖ τὸν ἀποκλεισθέντα ὀφθαλμόν. Ἐὰν οὗτος μένῃ ἀκίνητος καὶ ἐξακολουθῇ νὰ βλέπῃ εὐθέως πρὸς τὸ ἀντικείμενον, τοῦτο σημαίνει ὅτι ὁ ὀφθαλμὸς αὐτὸς λειτουργεῖ φυσιολογικῶς, ὁπότε λέγομεν ὅτι εὑρίσκεται ἐν *ὀρθοφορίᾳ*. Ἐὰν ὅμως ὁ βολβὸς παρεκκλίνῃ ἐκ τῆς θέσεώς του καὶ φέρεται καθ' οἱανδήποτε ἄλλην διεύθυνσιν, τότε λέγομεν ὅτι ὁ ὀφθαλμὸς εἶναι ἐν *ἑτεροφορίᾳ*. Ὅταν ἀφαιρέσωμεν τὸ διάφραγμα, τότε ἀμέσως ὁ ἐν ἑτεροφορίᾳ ὀφθαλμός, διὰ νὰ μὴ ἴδῃ διπλῶς, διορθοῖ τὸν στραβισμόν του καὶ τοποθετεῖται ἐν ὀρθοφορίᾳ. Πρὸς τοῦτο καταβάλλει μυϊκήν τινα δύναμιν, ἥτις ἀπαιτεῖ περισσοτέραν νευρικὴν ὦσιν διὰ τὸν ὀφθαλμὸν τοῦτον παρὰ διὰ τὸν ἕτερον, ὅστις ἀρκεῖται μὲ τὴν φυσιολογικὴν τοιαύτην. Ἡ περισσὴ αὕτη νευρικὴ ἐνέργεια δαπανᾶται συνεχῶς διὰ νὰ τακτοποιῇ ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν σχέσιν τῆς προσαρμοστίας μετὰ τῆς συγκλίσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν σχέσιν αὐτῶν μετὰ τῶν κινήσεων τοῦ ἔσω ὀρθοῦ. Ἡ συνεχὴς αὕτη νευρικὴ ὦσις καὶ μυϊκὴ ἐνέργεια κουράζει τὸν ὀφθαλμὸν καὶ προκαλεῖ τὰ συμπτώματα τῆς ἑτεροφορίας.

Ἡ ἑτεροφορία διαγιγνώσκεται καὶ δι' ἄλλων μέσων, ἤτοι τῇ βοηθείᾳ τοῦ πρίσματος κατὰ Graeffe, τοῦ ῥαβδίου τοῦ Maddox καὶ τῶν τρόπων τοῦ Rany, Cautonnet κτλ. Τὰ συμπτώματα ἅτινα μᾶς

Digitized by Google

ὁδηγοῦν εἰς τὸ νὰ σκεφθῶμεν τὴν ὕπαρξιν ἑτεροφορίας εἶναι: Πόνοι τῆς κεφαλῆς συνεπείᾳ ἐντεταμένης καὶ λεπτῆς ἐργασίας ἢ ἐμμόνου ἀναγνώσεως, πόνοι κατὰ τοὺς βολβούς, ἀσθενωπίαι (μυϊκαὶ καὶ προσαρμοστικαὶ) ἐπηρεάζουσαι τὴν ὀξύτητα τῆς ὁράσεως καὶ παύουσαι ὅταν ὁ πάσχων κλείσῃ τὸν ἕνα ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν του καὶ παρατηρήσῃ μόνον διὰ τοῦ ἑτέρου, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει αἴρεται ἡ ἐκ συγκλίσεως ἀσθενωπία. Τῶν ἐνοχλήσεων τούτων οἱ πάσχοντες ἀπαλλάσσονται δι' ἀναπαύσεως καὶ μεθοδικῆς διορθώσεως τοῦ ἀστιγματισμοῦ, ὑπερμετρωπίας ἢ μυωπίας των. Ἡ ἑτεροφορία, ἀναλόγως τῆς θέσεως ἣν λαμβάνει ὁ βολβός, ὀνομάζεται *ἐξωφορία, ἐσωφορία, ὑπερφορία* καὶ *ὑποφορία*. Τέλος, ὅταν ὁ πάσχων δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ ἐξουδετερώσῃ τὴν ἑτεροφορίαν του, αὕτη μονιμοποιεῖται καὶ μεταβάλλεται εἰς στραβισμόν.

Α. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

ἑτεροφρασία (ἡ) (hétérophrasie) *['Ιατρ.]*. Ὅρος δημιουργηθεὶς τῷ 1864 ὑπὸ τοῦ Armand de Fleury καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ἐκσημαίνεται ἡ διαταραχὴ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν λέξεων, κατὰ τὴν ὁποίαν αὗται δὲν εἶναι ἐν χρήσει ὑπὸ τὴν πραγματικὴν αὐτῶν ἔννοιαν. Διακρίνομεν δέ: *ἑτεροφρασίαν λεκτικήν*, κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ λέξεις προφέρονται ἐπακριβῶς ἀλλὰ χρησιμοποιοῦνται ἀδιακρίτως, καὶ *ἑτεροφρασίαν γραμματικήν*, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ πάσχων ἐκτελεῖ λάθη ἀρθρικὰ καὶ δημιουργεῖ νέας λέξεις ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐννοίας.

Μ. Ν. Κ.

ἑτεροφρονῶ (*—έω*)· ἕτερα, ἀλλοῖα φρονῶ, ἐναντιοφρονῶ, ἔχω διάφορον γνώμην, λέγεται ἰδίᾳ περὶ τῶν αἱρετικῶν, ἀντίθ. *ὁμοφρονῶ*.

ἑτεροφροσύνη (ἡ)· διχογνωμοσύνη, διάστασις, ἰδίᾳ ἐπὶ θρησκευτικῶν ζητημάτων, ἀντίθ. *ὁμοφροσύνη*.

ἑτερόφρων, *—ονος* (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἕτερα, ἀλλοῖα φρονῶν, ὁ διαφωνῶν, ὁ ἔχων διάφορον γνώμην, ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν αἱρετικῶν, ὁ ἑτερόδοξος.

ἑτεροφυὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ καθ' ἕτερον, κατὰ διάφορον τρόπον γεννηθείς, ἑτεροειδής.

ἑτερόφυλλα (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτά, ὧν τὰ φύλλα ἢ τὰ παράφυλλα διαφέρουσι μεταξύ των κατὰ τὴν μορφήν. Τὸ φαινόμενον παρατηρεῖται κυρίως εἰς τὰ ὑδροχαρῆ καὶ ὑδρόβια φυτά.

Δ. Ν. Π.

ἑτεροφυλλία (ἡ) *[Βοτ.]*· βλ. *ἑτερόφυλλα*.

ἑτερόφυλλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων τὰ φύλλα διάφορα ἀλλήλων: «ἑτερόφυλλον φυτόν, — ἄνθος».

ἑτερόφυλλος (ὁ) (Heterophyllus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *τενεβριονιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς κανθάρους μὲ σῶμα σφαιρικόν, ἰθαγενεῖς τῆς Μαδαγασκάρης.

Δ. Ν. Π.

ἑτερόφυλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἑτέρου φύλου, ἄλλου ἔθνους, ἀλλοεθνής, ἀντίθ. *ὁμόφυλος*· || ὁ ἀνήκων εἰς εἶδος, τοῦ ὁποίου τὸ ἄρρεν καὶ θῆλυ γένος εἶναι διαπεπλασμένον κατὰ διάφορον τρόπον.

ἑτερόφυτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐπὶ ἑτέρου φυτοῦ φυόμενος, ὁ ἐγκεντρισθεὶς ἐπὶ φυτοῦ διαφόρου εἴδους.

ἑτεροφωνία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἑτεραφώνου, ἡ διάφορος φωνή, διαφορὰ ἤχου, τόνου.

— *['Αρχ. Μουσ.]* Καλεῖται *ἑτεροφωνία* σύστημα ἐμφανισθὲν ἀρκετὰ ἐνωρὶς εἰς τὴν μουσικὴν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ συνιστάμενον εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ὑπὸ τῶν ὀργάνων καλλωπισμῶν καὶ ποικιλμάτων ἀπομακρυνομένων τῆς ἀπολύτου ταυτοφωνίας. Εἰς τὸν Ἀνώνυμον τοῦ Δ' μ. Χ. αἰῶνος ὀφείλομεν τὰς ὀνομασίας τῶν ποικιλμάτων τούτων, δηλαδή: *πρόσληψις, ἔκλειψις, μελισμός, ἐκλημματισμὸς* διὰ τὴν φωνητικὴν μουσικήν, καί: *ἐκκρουσμός, κομπισμός, πρόσκρουσις, προσκρουσμὸς* διὰ τὴν ὀργανικήν.

Γ. Σ.

— *['Ιατρ.]* Διὰ τοῦ ὅρου *ἑτεροφωνία* (hétérophonie) ἐκσημαίνεται ἡ διαφορὰ τῆς φωνῆς, ἢ ἡ ἀνώμαλος φωνή, περίεργος τουτέστι φωνητικὸς διχασμὸς ἀπαντῶν οὐχὶ σπανίως παρά τισιν ἀτόμοις, ἅτινα ἐκφέρουσι φωνὴν εἰς δύο ταυτοχρόνως τόνους.

Μ. Ν. Κ.

ἑτερόφωνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων διάφορον φωνήν· || ὁ ἔχων διάφορον λαλιάν, ἑτερόγλωσσος.

ἑτερόφωτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ λαμβάνων τὸ φῶς ἐξ ἄλλου, λέγεται περὶ τῶν πλανητῶν, οἵτινες φωτίζονται ἐκ τῶν ἡλίων ὡς ἡ σελήνη· || μεταφ. ὁ ἄλλοθεν ἐνισχυόμενος, ὁ χρησιμοποιῶν ἀλλοτρίας δυνάμεις ἢ γνώσεις, ὁ προφέρων ἀλλοτρίας γνώσεις ὡς ἰδίας.

— **ἑτερόφωτα σώματα** *['Αστρον.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ οὐράνια σώματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουσιν ἴδιον φῶς, ἀλλὰ φωτίζονται ὑπὸ ἄλλων αὐτοφώτων. Ἑτερόφωτοι λ. χ. εἶναι οἱ διάφοροι πλανῆται τοῦ ἡλιακοῦ ἡμῶν συστήματος καὶ οἱ δορυφόροι αὐτῶν. Τὰ σώματα ταῦτα φαίνονται λάμποντα ἐξ ἀνακλάσεως τοῦ φωτός, τὸ ὁποῖον ἐκπέμπει πρὸς αὐτὰ ὁ Ἥλιος, ὅταν δὲ διὰ τὸν ἕνα ἢ διὰ τὸν ἄλλον λόγον παύσωσι νὰ δέχωνται τὸ ἡλιακὸν φῶς, ὡς συμβαίνει κατὰ τὰς ἐκλείψεις, βυθίζονται εἰς τὸ σκότος.

Σ. Π.

ἑτερόχειρ (ὁ, ἡ)· ὁ ἔχων τὴν ἑτέραν χεῖρα, τὴν δὲ ἄλλην ἀπολέσας, μονόχειρ.

ἑτεροχειρία (ἡ) (hétérochirie) *['Ιατρ.]*. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου καθορίζεται διαταραχή τις τῆς αἰσθητικότητος, χαρακτηριζομένη διὰ τῆς ἐντοπίσεως εἰς σημεῖον συμμετρικὸν τῶν καθισταμένων ἀντιληπτῶν αἰσθήσεων εἴς τι οἱονδήποτε μέρος τοῦ δερμικοῦ καλυπτηρίου συστήματος. Ἐὰν λ. χ. εἰς τὸ πάσχον τὴν διαταραχὴν ταύτην ἄτομον προκαλέσωμεν νυγμὸν εἰς τὸν δεξιὸν αὐτοῦ βραχίονα, τὸ ἄτομον τοῦτο θέλει αἰσθανθῆ τὸ ἐκ τοῦ νυγμοῦ ἄλγος εἰς τὸ συμμετρικὸν ἀκριβῶς σημεῖον τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος. Εἰς τὴν διαταραχὴν ταύτην ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Obersteiner τὸ ὄνομα *ἀλλοχειρία*, ἀλλ' ὡς πλημμελὲς ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ Σακκορράφου διὰ τοῦ ἐν χρήσει ἤδη καὶ ὀρθοῦ *ἑτεροχειρία*.

Μ. Ν. Κ.

ἑτερόχθων, *—ονος* (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐξ ἄλλης χθονός, ἐξ ἄλλου τόπου, ξένος, ἀλλοδαπός, ἀντίθ. *αὐτόχθων*.

— **ἑτερόχθονα** ***κοιτάσματα λιθανθράκων*** (Allochthone Kohlenlager) *[Πετρογρ.—Γεωλογ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ σχηματισθέντα ἀπὸ λείψανα φυτῶν συσσωρευθέντων μακρὰν τοῦ τόπου, ὅπου ταῦτα ἐφύοντο. Ἡ μεταφορὰ τῶν τεμαχίων τῶν φυτῶν ἐπιτυγχάνεται κυρίως διὰ τῶν ὑδάτων τῶν ποταμῶν κλπ. Συσσωρεύσεις φυτικῶν μαζῶν, οὕτω πως μεταφερομένων, εὑρίσκονται καὶ σήμερον εἰς μικρὰν κλίμακα εἰς τὰς ἀκτὰς τῶν θαλασσῶν καὶ τῶν λιμνῶν, ἰδίως ἐκεῖ ὅπου ἐκβάλλουν εἰς αὐτὰς ποταμοὶ μεταφέροντες ἐκ τῶν ξηρῶν ἄφθονα θραύσματα καὶ τεμάχια φυτῶν. Ἀντίθετα τῶν ἑτεροχθόνων κοιτασμάτων εἶναι τὰ *αὐτόχθονα κοιτάσματα λιθανθράκων*.

Γ. Κ. Γ.

— **ἑτερόχθονα** ***συστατικὰ πετρωμάτων*** *[Πετρογρ.]*· βλ. *ἀλλοθιγενῆ συστατικὰ πετρωμάτων*.

Γ. Κ. Γ.

— **ἑτερόχθονες** ***μᾶζαι πετρωμάτων*** (Allochthone Gesteinsmassen) *[Γεωλογ.]*. Καλοῦνται οὕτως αἱ λόγῳ *ἐπωθήσεως* μεταφερθεῖσαι πολὺ μακρὰν ἀπὸ τὸν τόπον τοῦ ἀρχικοῦ σχηματισμοῦ των καὶ εὑρισκόμεναι ἐντὸς περιοχῆς ξένης, ἀποτελουμένης δηλαδὴ ἐκ πετρωμάτων διαφορετικῶν, σχηματισθέντων ὑπὸ διαφορετικὰς πετρογενετικὰς συνθήκας (διαφόρου πετρογενετικῆς ὄψεως).

Γ. Κ. Γ.

ἑτερόχροια (τό)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἑτερόχρου, ἡ διάφορος χροιά.

ἑτεροχρονία (ἡ) (hétérochronie) *['Ιατρ.]*. Ὅρος ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐμφάνισιν ἱστοῦ εἰς ἐποχήν, καθ' ἣν συνήθως δὲν ἀπαντᾷ οὗτος ἐν τῷ ὀργανισμῷ· ἐφαρμόζεται δὲ κυρίως εἰς τὴν παθολογίαν τῶν νεοπλασμάτων.

Μ. Ν. Κ.

ἑτεροχρονισμὸς (ὁ)· ἡ γένεσις ἐν ἑτέρῳ χρόνῳ, παρὰ τὸν προσήκοντα, πρόωρος, ἀνώμαλος ἐμφάνισις ἢ ἀνάπτυξις.

ἑτερόχρονος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἄλλου, ὁ διαφόρου χρόνου ὤν.

ἑτερόχρους, *—ου* (ὁ, ἡ), *—ουν* (τό)· ὁ ἐκ διαφόρων χρωμάτων συνιστάμενος, ὁ ἐμφανίζων ποικίλα χρώματα.

— **ἑτερόχροα** ***ὀρυκτὰ*** *['Ορυκτολ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ ὀρυκτά, ἅτινα φύσει μὲν εἶναι ἄχροα, παρουσιάζονται ὅμως φέροντα χρῶμά τι, καθόσον κατὰ τὸν σχηματισμόν των συνανεμίχθησαν μετ' αὐτῶν καὶ ξέναι ἔγχροοι οὐσίαι. Πολλάκις ἄχροα ὀρυκτὰ χρωματίζονται καὶ ὅταν συμμίγνυνται μετὰ ἰσομόρφων παραμιγμάτων ἐγχρόων. Τὸ χρῶμα τῶν ἑτεροχρόων ὀρυκτῶν δύναται νὰ εἶναι διάφορον εἰς τὰς διαφόρους παραλλαγὰς ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ὀρυκτολογικοῦ εἴδους, καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ἀποτελεῖ οὐσιῶδες γνώρισμα τοῦ εἴδους, ἀλλ' ἁπλῶς διακρίνονται ἐπὶ τῇ βάσει αὐτοῦ αἱ διάφοροι παραλλαγαὶ τοῦ ὀρυκτοῦ εἴδους. Οὕτω π. χ. διὰ τυχαίων παραμιγμάτων εἶναι χρωματισμέναι αἱ παραλλαγαὶ πολλῶν ὀρυκτῶν, ὡς τοῦ χαλαζίου, ἀσβεστίτου, ἀργυραδάμαντος, ὑδρομιγοῦς γύψου, ἀστρίου, κλπ. Ἡ ὕλη τῶν ὀρυκτῶν τούτων, ὅταν εἶναι καθαρὰ καὶ ἀμιγὴς εἶναι φύσει ἄχρους. Ἐπίσης διὰ τῆς παραμίξεως ἰσομόρφων ἐγχρώμων συστατικῶν πολλαὶ παραλλαγαὶ ἑνὸς ὀρυκτοῦ λαμβάνουν χρῶμα πράσινον, καστανοειδές, ἐρυθρόν, μέλαν, κτλ., ὅπως π. χ. συμβαίνει τοῦτο εἰς πολλὰ πυριτικὰ ὀρυκτὰ φύσει ἄχροα (ἀμφιβολίτης, ἀνθράκιον, κτλ.). Ἂν ἡ ξένη ἔγχρους οὐσία εὑρίσκηται ἐντὸς τοῦ ὀρυκτοῦ εἰς μεγάλην ποσότητα, τότε προκαλεῖται καὶ ἀλλοίωσις καὶ ἄλλων φυσικῶν καὶ χημικῶν ἰδιοτήτων τοῦ ὀρυκτοῦ, ὡς π. χ. τοῦ εἰδικοῦ βάρους, τῆς σκληρότητός των καὶ τῶν πυροχημικῶν ἀντιδράσεών των. Ὅπως τὸ φύσει ἄχρουν ὀρυκτὸν λάβῃ χρῶμά τι, ἐπαρκεῖ πολλάκις καὶ ἐλαχίστη ποσότης ξένης χρωστικῆς οὐσίας.

Πρακτικῶς τὰ ἑτερόχροα ὀρυκτὰ διακρίνονται τῶν αὐτοχρόων διὰ τοῦ ἀκολούθου γνωρίσματος: Ἐπὶ τραχείας καὶ ἀλαμποῦς πλακὸς ἐκ πορσελλάνης σύρομεν μικρὰς γραμμὰς διά τινος αἰχμῆς τοῦ ἐξεταζομένου ὀρυκτοῦ, καὶ ἐξετάζομεν τὴν γραμμὴν ταύτην ἂν εἶναι ἔγχρους ἢ ἄχρους. Ἐπίσης δυνάμεθα διὰ σκληροῦ ῥινίου νὰ ῥινίσωμεν τὸ ὀρυκτὸν καὶ νὰ λάβωμεν κόνιν αὐτοῦ, ὁπότε ἐξετάζομεν τὸ χρῶμα τῆς κόνεως ταύτης. Τὰ μὲν αὐτόχροα ὀρυκτὰ δίδουν πάντοτε γραμμὴν ἢ κόνιν ἔγχρουν, τῆς ὁποίας τὸ χρῶμα ἔχει ὁμοιότητά τινα πρὸς τὸ χρῶμα τοῦ συμπαγοῦς ἐξεταζομένου ὀρυκτοῦ. Τὰ ἑτερόχροα ὅμως, ὁποιονδήποτε χρῶμα καὶ ἂν ἔχωσιν ἐν φυσικῇ καταστάσει, παρέχουν πάντοτε γραμμὴν ἢ κόνιν, ἔχουσαν χρῶμα ἀκάθαρτον λευκὸν ἢ φαιόν.

Γ. Κ. Γ.

ἑτεροχρωμία (ἡ) *['Οφθαλμ.]*. Ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον νοεῖται διαφορὰ χρώματος τῆς ἴριδος τοῦ ἑνὸς ὀφθαλμοῦ ἀπὸ τῆς τοῦ ἄλλου (βλ. καὶ *δίχρος*). Συνήθως καὶ κατὰ κανόνα ὁ γαλανὸς ἢ ὁ ἧττον κεχρωματισμένος ὀφθαλμὸς εἶναι ὁ χαρακτηρίζων τὴν ἑτεροχρωμίαν. Ἡ διαφορὰ τοῦ χρώματος τῶν ἰρίδων ἦτο γνωστὴ καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι. Ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὸ «Περὶ ζῴων γενέσεως» ἔργον του λέγει: «Καὶ γὰρ ἑτερόγλαυκοι τινὲς τῶν ἵππων γίνονται» καὶ «Ἄνθρωποι δὲ γίνονταί τινες ἑτερόγλαυκοι». Πλὴν τῶν δύο τούτων ὀνομασιῶν, τὸ ἐν λόγῳ φαινόμενον φέρει καὶ τὰ ὀνόματα: *ἀνισοϊριδοχρωμία, ἰριδαλλοχρωμία, χρωματερωπία* ἢ *ἑτεροφθαλμία*. Ἡ ἑτεροχρωμία εἶναι ἀποτέλεσμα ἐνδείας τῶν μελαγχρόων κυττάρων τοῦ σώματος τῆς ἴριδος, προερχομένης συνεπείᾳ ἀνεπαρκείας τῆς τροφικῆς ἱκανότητος τοῦ συμπαθητικοῦ (πάρεσις, παράλυσις, τομὴ τυχαία ἢ χειρουργική, πίεσις ὄγκου ἐπὶ τοῦ συμπαθητικοῦ κατὰ τὴν τραχηλικὴν χώραν κτλ.). Τὸ τοιοῦτον ἀπεδείχθη κλινικῶς (Horner, Μπίστης, Scalinci) καὶ πειραματικῶς (Angelucci, Calhoun). Ἡ παράλυσις τοῦ συμπαθητικοῦ συνήθως προκαλεῖ ἐνοφθαλμίαν, στένωσιν τῆς σχισμῆς τῶν βλεφάρων καὶ συστολὴν τῆς κόρης. Τὰ φαινόμενα ταῦτα ἐπραγματοποιήθησαν πειραματικῶς ὑπὸ τοῦ Pourfonr du Petit (1727) καὶ Claude Bernard (1858) καὶ παρετηρήθησαν κλινικῶς ὑπὸ τοῦ Horner (1869). Ἡ ἑτεροχρωμία ἀπαντᾶται συχνότερον εἰς τὸν ἀριστερὸν ὀφθαλμόν. Ἐνίοτε ὑπάρχει ἐπὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἴριδος ἢ ταυτοχρόνως καὶ ἐπὶ τῶν δύο. Ἡ ὅρασις τοῦ ἑτεροχρωμικοῦ ὀφθαλμοῦ εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι φυσιολογική, συνηθέστερον ὅμως εἶναι ἐλαττωματικὴ ἕνεκεν μυωπίας, ἀστιγματισμοῦ ἢ ἀλλοιώσεων τοῦ φακοῦ. Ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω ἑτεροχρωμίας, ἡ ἀλλοίωσις τοῦ χρώματος τῆς ἴριδος ἀπαντᾶται καὶ εἰς ἄλλας παθήσεις, ὧν ἡ αἰτιολογία εἶναι τοπική, ἐνδοφθαλμικαὶ αἱμορραγίαι, εἴσοδος ξένων μεταλλικῶν σωμάτων ἐν τῷ ὀφθαλμῷ (χαλκός, σίδηρος), κέντημα τοῦ σκληροῦ ὑπὸ μελίσσης κτλ.

Α. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

ἑτερόχρωμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἑτέρου, διαφορετικοῦ χρώματος· || ὁ ἐκ διαφόρων χρωμάτων συνιστάμενος, *ἑτερόχρους*.

ἑτέρωθεν· ἐπίρ. τοπ., ἐκ τοῦ ἑτέρου μέρους· || μεταφ., ἐξ ἄλλου, ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως.

ἑτερωνυμία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἑτερωνύμου, τὸ νὰ εἶναί τι ἑτερώνυμον, διάφορος ὀνομασία.

ἑτερώνυμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων ἕτερον ὄνομα, ὁ διαφόρως ὀνομαζόμενος, ἀντίθ. *ὁμώνυμος*. —Ἐπίρρ. ***ἑτερωνύμως***.

— *[Φυσ.]* Καλοῦνται *ἑτερώνυμα* δύο ἠλεκτρικὰ στατικὰ φορτία, ὅταν τὸ ἓν ἐξ αὐτῶν ἔχῃ χαρακτῆρα θετικοῦ ἠλεκτρισμοῦ καὶ τὸ ἕτερον ἀρνητικοῦ. Ὁμοίως δύο πόλοι (ἢ ἠλεκτρόδια) καλοῦνται *ἑτερώνυμοι*, ὅταν ὁ εἷς εἶναι θετικὸς καὶ ὁ ἕτερος ἀρνητικός. Ἑτερώνυμοι καλοῦνται καὶ οἱ πόλοι δύο μαγνητῶν, ὅταν ὁ εἷς ἔχῃ χαρακτῆρα βορείου καὶ ὁ ἕτερος νοτίου μαγνητισμοῦ.

ΑΝ. Δ.

— *['Ιατρ.]* Ὁ ὅρος *ἑτερώνυμος* (hétéronyme) ἀναφέρεται εἰς βλάβην τινὰ ἢ διαταραχήν, ἥτις προσβάλλει δύο ὄργανα ἢ δύο τμήματα ὀργάνων κειμένων τοῦ μὲν ἐπὶ τὰ δεξιά, τοῦ δὲ ἐπὶ τ' ἀριστερὰ τοῦ μέσου ἐπιπέδου.

Μ. Ν. Κ.

— *['Οφθαλμ.]* Βλ. *διπλωπία* καὶ *ἡμιαοψία*.

Ἐτεωνὸς (ὁ) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βοιωτίας γνωστὴ ἀπὸ τῆς ὁμηρικῆς ἔτι ἐποχῆς, κειμένη ἐν τῇ Παρασωπίᾳ, ἐπὶ λόφου, παρὰ τὰς Θήβας ἢ τὰς Πλαταιάς, μετονομασθεῖσα κατόπιν *Σκάρφη*. Ὑπὸ τῶν νεωτέρων τοποθετεῖται παρὰ τὸ νῦν *Δερβενοσάλεσι* ἐπὶ τῆς ἐξ Ἀθηνῶν διὰ Φυλῆς πρὸς Θήβας ὁδοῦ.

Π. Ν. Π.

Ἐτζὲ - ἀμπὰτ *[Γεωγρ.]*. Ὑποδιοίκησις τῆς Τουρκίας ἐν τῷ νομῷ Τσανὰκ - καλὲ (Δαρδανελλίων) ἔχουσα ἐπιφάνειαν 435 τετρ. χιλιομ. καὶ 5858 κατοίκους (1927). Ἱδρύθη μετὰ τὴν συνθήκην τῆς Λωζάννης, ὅτε ἐτροποποιήθη ἡ διοικητικὴ διαίρεσις τῆς ὅλης Τουρκίας.

Κ. Μ.

Digitized by Google

— Ἐτζὲ-Γκιὸλ *[Γεωγρ.]*. Λίμνη τῆς ΝΔ. ἐνδοχώρας (Μυσίας) τῆς Προποντίδος (πλάτ. 40° 20′ Β, μῆκ. 27° 14′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 224: Sea of Marmara) εἰς 12 χλμ. ὁριζοντιογραφίας ΝΔ τοῦ μυχοῦ τοῦ κόλπου Καραμπουγᾶ. Ἡ κοίτη τοῦ Γρανικοῦ εἰς 3 χλμ. ΝΑ αὐτῆς. Ποτάμιον *Ἀσμὰκ* χρησιμεύει ὡς «χρουνὸς ὑπερεχειλίσεως» αὐτῆς, ὁπότε σχηματίζεται ἐλοθάλασσα κατὰ τὴν ἐκβολὴν αὐτοῦ, ἣν τροφοδοτεῖ καὶ ὁ Γρανικός. Σ. Ε. Λ.

— Ἐτζὲ - ὀβασὶ *[Γεωγρ.]*. Μικρὰ πεδιὰς ὄπισθεν τῆς ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ του Πλαγιαρίου (ἢ Ἑξαμιλλίου) θέσεως Μπουλαγὶρ, ἐπὶ τῆς χερσονήσου τῆς Καλλιπόλεως. Ὠνομάσθη ἐκ τοῦ *Ἐτζὲ-βέη* (βλ. λ.) ἑνὸς ἐκ τῶν κατοικησάντων τὰ μέρη ἐκεῖνα Τούρκων πολεμιστῶν. Ν. Μ.

Ἐτζὲ - βέης. Εἷς τῶν Τούρκων πολεμιστῶν, οἵτινες διῆλθον ὑπὸ τὸν πρίγκιπα Σουλεϊμάν, υἱὸν τοῦ σουλτάνου Ὀρχάν, ἐξ Ἀσίας εἰς Εὐρώπην ἐπὶ σχεδίας τῷ 1356. Κατέκτησε τὸ Μπουλαγὶρ (Πλαγιάριον ἢ Ἑξαμίλλιον) καὶ τὴν Καλλίπολιν, ὅπου καὶ ἐτάφη. Ν. Μ.

Ἐτζὲλ (Hetzel), ***Πέτρος - Ἰούλιος.*** Γάλλος λόγιος καὶ ἐκδότης (1814—1886). Φρονημάτων δημοκρατικῶν, συμμετέσχε τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1848, διετέλεσε συνεργάτης πλείστων ἐφημερίδων, καταδιωχθεὶς δὲ μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ κινήματος τοῦ Ναπολέοντος Βοναπάρτου (1851), κατεδικάσθη εἰς ὑπερορίαν. Εἰς Παρισίους ἐπέστρεψε τῷ 1862, ὅπου καὶ ἐξέδωκε τὸ περιοδικὸν «Ἐκπαίδευσις καὶ Ψυχαγωγία» καὶ ἐδημοσίευσεν ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Π. Ἰ. Στὰλ* μέγαν ἀριθμὸν ἔργων, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ κυριώτερα: ὁ «Διάβολος ἐν Παρισίοις», «Θεωρία περὶ ἔρωτος καὶ ζηλοτυπίας τῶν ζώων καὶ ἀνθρώπων», «Ἱστορία ἑνὸς πρίγκιπος» κ.ἄ. Μ. Ν. Δ.

Πέτρος-Ἰούλιος Ἐτζέλ.

Ἐτζελῖνοι (οἱ) (Ezzelini). Ἰταλοὶ φεουδάρχαι γερμανικῆς καταγωγῆς, διακριθέντες κατὰ τοὺς μεταξὺ Γιβελλίνων καὶ Γουέλφων (αὐτοκρατορικῶν καὶ παπικῶν) ἐμφυλίους πολέμους ἐν Ἰταλίᾳ ἀπὸ τοῦ ΙΑ′ μέχρι τοῦ ΙΓ′ αἰῶνος. Ἀρχηγὸς τοῦ οἴκου ὑπῆρξεν ὁ Γερμανὸς ἱππότης ***Ἐτζελῖνος Α′***, ὅστις ἀκολουθήσας τὸν αὐτοκράτορα Κονράδον τὸν Β′, ἐκστρατεύσαντα εἰς Λομβαρδίαν, ἔλαβε παρ᾿ αὐτοῦ ὡς φέουδον τὸν παρὰ τὴν Πάδουαν πύργον Ρωμάνο, ὅθεν αὐτός τε καὶ οἱ ἀπόγονοί του ἐπωνομάσθησαν «Ἐτζελῖνοι ντὰ Ρωμάνο». Ὁ υἱὸς τούτου ***Ἀλβερῖκος*** καὶ ὁ ἔγγονός του ***Ἐτζελῖνος ὁ Β′*** ηὔξησαν διὰ νέων κτήσεων τὸ κράτος των· ἀλλ᾿ ὁ δεύτερος, ἀντιθέτως πρὸς τὰς παραδόσεις τοῦ οἴκου, ὑπερεμάχησε τῆς μερίδος τῶν Γουέλφων ἐναντίον τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος. ***Ἐτζελῖνος ὁ Γ′***, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ἐγένετο «ποδεστᾶτος» τῆς Βικεντίας, ἀλλ᾿ ἐκδιωχθεὶς ἐκεῖθεν ὑπὸ τοῦ ἐπαναστατήσαντος λαοῦ τῷ 1194, κατώρθωσε τῇ βοηθείᾳ τῶν Γιβελλίνων καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ὄθωνος Δ′ ν᾿ ἀνακαταλάβῃ τὴν πόλιν. Ἀλλὰ τῷ 1223 ἐγκαταλείψας τὴν ἐξουσίαν ἀπεσύρθη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Σὰν-Μπενεντέτο, ὅθεν καὶ ἐπεκλήθη ὁ «Μοναχός». ***Ἐτζελῖνος ὁ Δ′***, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ὁ ἐνδοξότερος πάντων τοῦ οἴκου, γενναῖος, πείσμων καὶ σκληρός, ἐπονομασθεὶς ὁ «Τύραννος». Καλέσας εἰς Ἰταλίαν τὸν αὐτοκράτορα Φρειδερῖκον τὸν Β′ τῷ 1236, κατέλαβε τὴν Πάδουαν καὶ ἐπεξέτεινε τὸ κράτος του ἐφ᾿ ὅλης τῆς ΒΑ Ἰταλίας, συζευχθεὶς τὴν θυγατέρα τοῦ αὐτοκράτορος. Ἀφορισθεὶς ὑπὸ τοῦ πάπα Ἀλεξάνδρου Δ′ τῷ 1252, ἀντέστη ἐρρωμένως κατὰ τῆς καθολικῆς ἑνώσεως τῶν λομβαρδικῶν πόλεων. Ἀπολέσας τὴν Πάδουαν καὶ Μάντουαν, κατώρθωσε νὰ νικήσῃ τοὺς ἐχθρούς του, ὧν ἡγεῖτο ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ραβέννης, ἐν Τορικέλλᾳ τῷ 1258, ἀλλ᾿ εἰς νέαν μάχην κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐν Κασσάνῳ τραυματισθεὶς ὑπὸ ροπάλου εἰς τὴν κεφαλὴν συνελήφθη αἰχμάλωτος. Ἀπέθανεν ἐν τῇ φυλακῇ ἀρνηθεὶς πᾶσαν τροφήν. Ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ***Ἀλβερῖκος***, συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν, κατεσφάγη ὑπὸ τούτων, ὡς καὶ τὰ τέκνα του καὶ ἅπαντα τὰ μέλη τοῦ οἴκου του. —Ω.

Ἔτζεντορφ (Hoetzendorf), ***Φραγκῖσκος-Κονράδος.*** Αὐστριακὸς στρατάρχης (1852 — 1927). Ἦτο ἀρχηγὸς τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ ἀπὸ τοῦ 1912 —1916, ὁπότε παρῃτήθη συνεπείᾳ τῆς ἥττης τῶν αὐστριακῶν στρατευμάτων ὑπὸ τοῦ Ρώσου στρατηγοῦ Μπρουσίλωφ ἐν Γαλικίᾳ. Τῷ 1918 ἦτο διοικητὴς τῶν αὐστριακῶν δυνάμεων, αἵτινες ἐπετέθησαν κατὰ τῶν γαλλικῶν καὶ τῶν βρεττανικῶν ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου τοῦ Ἀζιάγκο, ἀποκρουσθεῖσαι τελείως. Ὁ Ἔτζεντορφ εἶχε καταστρώσει τὸ σχέδιον τοῦτο τῆς ἐπιθέσεως κατὰ τῆς Ἰταλίας διὰ τοῦ Τρέντο πρὸ τοῦ πολέμου, δὲν κατώρθωσεν ὅμως νὰ πραγματοποιήσῃ τοῦτο κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτοῦ.

Φραγκῖσκος Ἔτζεντορφ.

ἐτήσια (τὰ) *[Βοτ.]* βλ. *μονοετῆ.*

ἐτησίαι (οἱ) *[Κλιματ.]*. Ἄνεμοι βόρειοι περιοδικοὶ τοῦ θέρους τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου καὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀφρικῆς, οἵτινες θεωροῦνται, οὕτως εἰπεῖν, οἱ μουσσῶνες τῆς Μεσογείου. Οὗτοι κοινῶς καλοῦνται μελτέμια (ἐκ τῆς τουρκ. «μελτέμ», τὴν ὁποίαν οἱ Τοῦρκοι συνοδεύουσι συνήθως μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ κυριωτέρου καρποῦ τῆς ἐποχῆς πρὸς διάκρισιν τῶν κατὰ διαφόρους περιόδους πνεόντων διαλειπόντων τούτων ἀνέμων). Ἡ κανονικότης τῆς περιόδου αὐτῶν ἀναφέρεται ἤδη ἀπὸ τοῦ Ἡσιόδου ὀκτὼ αἰῶνας π.Χ. Πνέουσι κανονικῶς κατ᾿ ἔτος ἐπὶ περιόδους κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μακράς, οὐδέποτε δὲ ἐλλείπουσι παντελῶς κατὰ τὴν θερμὴν περίοδον τοῦ ἔτους, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα αὐτῶν.

Οἱ ἐτησίαι ἀρχίζουσι συνήθως περὶ τὰ τέλη Μαΐου καὶ ἐξακολουθοῦσι μέχρι τῶν μέσων τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου, πολλάκις δὲ παύουσι περὶ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου. Διαιροῦνται εἰς δύο τμήματα, ἐξ ὧν τὸ μὲν πρῶτον ἄρχεται περὶ τὰ τέλη Μαΐου καὶ λήγει περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰουλίου, τὸ δὲ δεύτερον ἄρχεται περὶ τὰ τέλη Ἰουλίου καὶ λήγει περὶ τὰ τέλη τοῦ Ὀκτωβρίου. Τὴν διάκρισιν ταύτην εἶχον καὶ οἱ ἀρχαῖοι, οἵτινες ἐκάλουν *ἐτησίας* κυρίως τὸ δεύτερον τμῆμα, *προδρόμους* δὲ τὸ πρῶτον· οἱ Τοῦρκοι τοὺς προδρόμους καλοῦσι «κερασμελτέμ», τοὺς δὲ ἐτησίας «καρπουζμελτέμ». Κατὰ τὸν καθηγητὴν Αἰγινήτην, οἱ ἀρχαῖοι ἐθεώρουν τὴν ἀρχὴν τῶν ἐτησίων ὡς σύγχρονον πρὸς τὴν ἐπιτολὴν τοῦ Κυνὸς (Σειρίου), ἤτοι ὡς ἐπερχομένην περὶ τὰ μέσα Ἰουλίου ἢ καὶ βραδύτερον ὀλίγον. Ὡρισμένην ἡμέραν τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐτησίων δὲν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν, διότι πράγματι ἡ ἀρχὴ ὡς καὶ ἡ διάρκεια καὶ οἱ λοιποὶ χαρακτῆρες αὐτῶν μεταβάλλονται λίαν αἰσθητῶς ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος. Παρατηροῦνται πολλὰ ἔτη, καθ᾿ ἃ οἱ πρόδρομοι ἄρχονται περὶ τὰ τέλη Μαΐου ἢ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου καὶ διαρκοῦσι ἐπὶ μίαν ἢ δύο τὸ πολὺ ἑβδομάδας, διακοπτόμενοι ἐνίοτε ὑπὸ νοτίων τοπικῶν ἀνέμων· οἱ ἐτησίαι τότε ἄρχονται περὶ τὰς ἀρχὰς ἢ τὰ μέσα Ἰουλίου, ἐξακολουθοῦσι κατ᾿ Αὔγουστον, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον συνεχεῖς, ἧττον συχνοὶ κατὰ Σεπτέμβριον καὶ ἔτι σπανιώτεροι κατ᾿ Ὀκτώβριον. Κατὰ Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον συνήθως οἱ ἐτησίαι πνέουσιν ὁλόκληρον περίπου ἑβδομάδα, ἐνίοτε ὅμως καὶ ἐπὶ δύο καὶ σπανιώτερον, κατά τινα ἔτη, ἐπὶ τρεῖς ἢ καὶ τέσσαρας συνεχεῖς ἑβδομάδας. Οἱ ναυτικοὶ πιστεύουσιν ὅτι ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει, ὅταν αἱ κορυφαὶ τῶν ὀρέων εἶναι κεκαλυμμέναι ὑπὸ φαιῶν νεφῶν, εἶναι πιθανὸν ὅτι οἱ ἐτησίαι θὰ διαρκέσωσιν ἐπί τινας ἡμέρας (Mediterranean Pilot IV, σελ. 5, London 1892). Συχνὰ ὁλόκληρος σχεδὸν ὁ Ἰούλιος ἢ ὁ Αὔγουστος ἢ ὁ Σεπτέμβριος παρέρχεται ἄνευ ἐτησίων, ἐπικρατούσης τῆς θαλασσίας αὔρας, ὡς καὶ κατὰ τὰ διαλείμματα τῶν περιόδων καθ᾿ ἃς πνέουσιν οἱ ἐτησίαι. Εἰς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν, ὡς π. χ. εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους, οἱ ἐτησίαι εἶναι συχνότεροι καὶ κανονικώτεροι. Κατὰ τὸν Krugler οἱ ἐτησίαι πνέουσι καθ᾿ ὅλον τὸ ἔτος ἐπὶ 33 ἡμέρας, πραγματικῶς ὅμως διαρκοῦσι καὶ μέχρι 50 ἡμερῶν.

Ἡ διεύθυνσις τῶν ἐτησίων διαφέρει εἰς τὰς διαφόρους περιοχάς· πρὸς δυσμὰς ἄνωθεν τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης καὶ τῆς λεκάνης τοῦ Ἰονίου πνέουσι κυρίως ὡς ΒΔ, τοὐναντίον εἰς τὴν Αἰγηίδα μᾶλλον ὡς ΒΑ· τοῦτο ἰσχύει ἰδίᾳ διὰ τὸ βόρειον τμῆμα, ἐνῷ ἤδη εἰς τὰς κεντρικὰς περιοχὰς ἡ συχνοτέρα διεύθυνσις εἶναι ἡ ἀπὸ βορρᾶ· ἔτι περαιτέρω πρὸς νότον παρατηρεῖται μεγαλυτέρα παρέκκλισις πρὸς ΒΔ, ὅπως καὶ παρὰ τὰς αἰγυπτιακὰς ἀκτάς· ἡ διαφορὰ αὐτὴ διευθύνσεως ἀπὸ ΒΔ μέχρι ΒΑ ἐνδέχεται νὰ ὀφείλεται ἐν μέρει εἰς τοπικὰ αἴτια, κυρίως ὅμως εἰς τὴν διάφορον διάταξιν τῶν ἰσοβαρῶν καμπύλων, διότι ὅταν αὗται διερχόμεναι ἄνωθεν τοῦ βορείου τμήματος τῆς θαλάσσης τοῦ Αἰγαίου διευθύνωνται ἀπὸ ΒΑ πρὸς ΝΔ, ἔχουσιν ἄνωθεν τῶν νήσων μίαν μᾶλλον ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον διεύθυνσιν, ἥτις νοτίως τῆς Κρήτης μεταβάλλεται εἰς ἀπὸ ΒΔ πρὸς ΝΑ διεύθυνσιν καὶ ἥτις παρατηρεῖται ἐπίσης ἐπὶ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος ἄνωθεν τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους μέχρι τοῦ πλάτους τῆς Πελαγωσης· οὕτως ἐπιβεβαιοῦται ἡ παρατήρησις τοῦ Ἀριστοτέλους διὰ τῶν σημερινῶν χαρτῶν τῆς διανομῆς τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως. Ἡ γενικὴ διάταξις τῶν ἰσοβαρῶν ἐν προκειμένῳ εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην τῆς Μεσογείου προκαλεῖται ὑπὸ τῆς λεγομένης «προασιατικῆς ὑφέσεως», αἱ ἰσοβαρεῖς ὅμως τῶν 756 χμ. καὶ ἄνω ἔχουσι μεγαλυτέραν κάμψιν περὶ τὸ βαρομετρικὸν ἐλάχιστον τῆς Κύπρου, ἄνευ τῆς ὑπάρξεως τοῦ ὁποίου θὰ εἶχον κατεύθυνσιν σχεδὸν ἀκριβῶς ἀπὸ ΝΔ μέχρι ΒΑ.

Ἀπὸ τῆς ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς παρετηρήθη ὅτι οἱ ἐτησίαι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτὸς παύουσιν, ἔχοντες τὸ μέγιστον τῆς ἐντάσεως αὐτῶν κατὰ τὰς πρώτας ἀπογευματινὰς ὥρας, ἂν καὶ ὁ Θεόφραστος ἀναφέρει ὅτι ἐνίοτε ἐξασθενίζουσι κατὰ τὴν μεσημβρίαν (*Θεοφράστου* Περὶ ἀνέμων 31), ἡ δὲ ταχύτης αὐτῶν κυμαίνεται τὴν ἡμέραν συνήθως μεταξὺ 5 καὶ 12 μέτρων κατὰ δευτερόλεπτον, ἤτοι ἀπὸ τοῦ μετρίου μέχρι τοῦ σφοδροῦ ἀνέμου, ἐνίοτε ὅμως φθάνει μέχρι 15 μ. (ὁρμητικοῦ), καὶ σπανίως ὑπερβαίνει τὸ ὅριον τοῦτο, φθάνουσα μέχρι σχεδὸν τῶν 20 μέτρων, ἤτοι μέχρι τῆς θυέλλης. Κατὰ τὴν νύκτα ἡ ταχύτης τῶν ἐτησίων κυμαίνεται συνήθως περὶ τὰ 5 μ., ἀλλὰ σπανίως φθάνει καὶ ὑπερβαίνει ὀλίγον τὰ 10 μ. κατὰ δευτερόλεπτον.

Οἱ ἐτησίαι, πνέοντες ἐκ ψυχροτέρων πρὸς θερμότερα γεωγραφικὰ πλάτη, καθίστανται, θερμαινόμενοι καθ᾿ ὅσον κατέρχονται, βαθμηδὸν ξηρότεροι καὶ συνεπῶς συντελοῦσι μεγάλως εἰς τὴν ἀνομβρίαν καὶ τὴν αἰθριότητα τοῦ οὐρανοῦ κατὰ τὴν θερμὴν περίοδον τοῦ ἔτους· διὰ τοῦτο οὐδέποτε ἢ σπανιώτατα συνοδεύονται ὑπὸ καταιγίδων· ἐντεῦθεν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἰσχυρᾶς θερμότητος τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων δι᾿ ἀτμοσφαίρας ξηρᾶς καὶ ἀνεφέλου διερχομένων, ἡ θερμοκρασία τοῦ θέρους ὑψοῦται αἰσθητῶς ἐν Ἑλλάδι· ἐν τούτοις οἱ ἐτησίαι εἶναι εὐεργετικοὶ διὰ τὴν χώραν ἡμῶν, διότι ἀντιδρῶσι κατὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ μεγάλου θερινοῦ καύσωνος ἐπὶ τῶν σωμάτων· κατερχόμενοι ἐκ βορειοτέρων χωρῶν διὰ τῆς θαλάσσης καὶ ἐνισχύοντες διὰ τῆς ἀενάου μεταβολῆς τοῦ ἀέρος τὴν ἐξάτμισιν τῶν σωμάτων, εἶναι σχετικῶς δροσεροὶ καὶ μετριάζουν τὴν καυστικὴν θερμότητα τοῦ ἑλληνικοῦ θέρους. Οἱ ἐτησίαι συνοδεύονται, σπανίως ὅμως, ὑπὸ μεγάλης ξηρασίας μετὰ οὐρανοῦ νεφελώδους, ἀτμοσφαίρας θολῆς καὶ πνιγηροῦ καύσωνος, ὁπότε προσομοιάζουσι πρὸς τὸν λίβα (σιρόκκον). Οἱ ἐτησίαι εἶναι οὐ μόνον συχνότεροι, ἀλλὰ καὶ πολὺ σφοδροὶ κυρίως ἐν τῇ ἀνοικτῇ θαλάσσῃ καὶ πολλάκις λίαν ἐπικίνδυνοι εἰς τὴν ἱστιοπλοΐαν. Ἡ βλάστησις τῶν εἰς τὴν πνοὴν τῶν σφοδρῶν τούτων ἀνέμων ἐκτεθειμένων ἀκτῶν τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ὡς π. χ. τῆς Ἄνδρου, τῆς Τήνου καὶ Κύθνου κλπ., μαστίζεται δεινῶς καὶ ἔχει ἀνάγκην τεχνητῶν προφυλάξεων, ὅπως εὐδοκιμήσῃ· οὕτως οἱ κῆποι τῶν ἑσπεριδοειδῶν ἐν Ἄνδρῳ περιφράσσονται διὰ πυκνῆς σειρᾶς κυπαρίσσων· τὰ ἱστιοφόρα, ἂν δὲν ἐμποδίζωνται ἐντελῶς, λίαν δυσκόλως ὅμως κατορθοῦσι νὰ πλεύσωσι πρὸς Β, ὅταν πνέωσιν οἱ ἄνεμοι οὗτοι ἐν τῷ Αἰγαίῳ. Οἱ ἀρχαῖοι μεγάλην σημασίαν ἀπέδιδον εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῶν ἐτησίων, διότι οὗτοι ἐκανόνιζον τὰς συγκοινωνίας των ὁτὲ μὲν ἀποκλίνοντες, ὁτὲ δὲ τοὐναντίον ἐπιταχύνοντες καὶ διευκολύνοντες αὐτήν.

Οἱ ἐτησίαι ὀφείλονται εἰς τὴν κατὰ τὸ θέρος ἐπικρατοῦσαν διανομὴν τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως, ἥτις εἶναι τόσον ὁμαλὴ καὶ τόσον ὀλίγον ἀσταθής, ὅσον ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ ἐποχῇ· λόγῳ τῆς ὑψηλῆς θερμοκρασίας τῆς βορείου Ἀφρικῆς καὶ τῆς ΝΑ. Ἀσίας, ἡ πίεσις εἶναι διαρκῶς χαμηλὴ ὑπὸ τὰ 754 χλμ. ἐπὶ τῆς ζώνης ταύτης· εἰς τὰς ἑκατέρωθεν τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης κειμένας χώρας ταύτης, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀσίας, τὰς θερμοτέρας τῆς ὅλης ἐπιφανείας τῆς ὑδρογείου κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας, συμβαίνει, τὴν ἡμέραν ἰδίως, μεγάλη ἀραίωσις τῶν στρωμάτων τοῦ ἀέρος δι᾿ ἀνοδικῶν ρευμάτων καὶ συνεπῶς ἰσχυρὰ ἐλάττωσις τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως. Οὕτω σχηματίζεται ἐν Ἀφρικῇ βαρομετρικὸν ἐλάχιστον διατηρούμενον ὑπὲρ τὸ Σουδάν, ἂν δὲ λάβωμεν ὑπ᾿ ὄψει καὶ τὸ πρὸς δυσμὰς βαρομετρικὸν μέγιστον τοῦ Ἀτλαντικοῦ, τότε ἔχομεν σύστημα πιέσεων ἀσθενῶς ἐλαττουμένων κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας ἐπὶ τῆς Μεσογείου ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς, ὡς καὶ ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον ἐπὶ τῆς βορείου Ἀφρικῆς, καὶ ἀναπτύσσεται οὕτω μία ὁμοιόμορφος βαρομετρικὴ κατάστασις κατάλληλος διὰ ΒΔ—ΒΑ ἀνέμους, διαρκοῦσα μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου. Ὁ Krugler παραδέχεται ὅτι μεγάλως συντελεῖ εἰς τὴν παραγωγὴν τῶν ἐτησίων καὶ ἡ πρὸς βορρᾶν τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου μόνιμος κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἐτησίων περιοχὴ ὑψηλῶν πιέσεων, συνήθως 762—763 χλμ., ἥτις ἐνίοτε ἀνέρχεται καὶ ἄνω τῶν 772 χλμ. καὶ συνεπῶς παρατηρεῖται ἐπὶ τῆς ἐκτάσεως ἀπὸ τοῦ κάτω Δουνάβεως πρὸς ΝΑ. μέχρι τοῦ Περσικοῦ κόλπου διαφορὰ πιέσεως 14—15 χιλιοστομέτρων, σπανίως δὲ καὶ 24 χλμ., ἥτις προκαλεῖ οὕτω τὰς μεγάλας ἐντάσεις τῶν ἐτησίων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Δ. Αἰγινήτου,* Τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος. — *Ν. Κριτικοῦ.* Μαθήματα μετεωρολογίας καὶ κλιματολογίας. — *Alfred. Philippson,* Das Mittelmeergebiet. — *C. Neumann-J. Partsch,* Physikalische Geographie von Griechenland. — *H. Krugler,* Die Windverhältnisse in östlichen Mittelmeer und seinen randgebieten. — *E. Delcambre,* Léxique Météorologique κλπ. κλπ. Θ. Θ. ΦΙΝΤΙΚΛΗΣ

Ἐτησίας (ὁ). Ἐπώνυμον τοῦ *Ἀντιπάτρου* (βλ. λ.), βασιλέως τῶν Μακεδόνων, ἐκ τοῦ χρόνου τῆς βασιλείας του, διαρκεσάσης ὅσον καὶ οἱ *ἐτησίαι* ἄνεμοι.

Digitized by Google

ἐτήσιος (ὁ, ἡ) καὶ *—α, —ον* (τό)· ὁ διαρκῶν ἐπὶ ἓν ἔτος : «ἐτήσιον πένθος», «ἐτήσιοι ἀρχαί»· || ὁ κατ' ἔτος λαμβάνων ὕπαρξιν : «ἐτήσιοι καρποί»· || ὁ ἑνὸς ἔτους : «ἐτήσιος μισθός», «εἰσόδημα—,ἐπίδομα ἐτήσιον».—Ἐπίρρ. ***ἐτησίως*** · κατ' ἔτος.

ἔτι· ἐπίρρ., ἀκόμη, ἐπὶ πλέον, πρὸς τούτοις : «φιλόπονος, ἔτι δὲ καὶ φιλομαθής»· || «ἔτι μᾶλλον» ἀκόμη περισσότερον· || καὶ νῦν : «εἶναι ἔτι καιρός», «νέος ἔτι»· | φευκτέα ἡ σύνταξις τοῦ *ἔτι* μετὰ ἀρνητικῆς προτάσεως, οἷον : «δὲν ἦλθεν ἔτι» ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ «δὲν ἦλθεν ἀκόμη» ἢ «δὲν ἦλθεν εἰσέτι».

ἐτιὰ (ἡ)· δημοτ. τύπος τοῦ *ἰτέα* (βλ. λ.).

Ἐτιὲν (Etienne), ***Εὐγένιος.*** Γάλλος πολιτικὸς (1844—1921). Διετέλεσεν ἐπιθεωρητὴς τῶν κρατικῶν σιδηροδρόμων (1878), ἐξελέγη δὲ βουλευτὴς τοῦ Ὀρὰν τῷ 1881. Τῷ 1887 ἐγένετο ὑφυπουργὸς τῶν Ναυτικῶν καὶ τῶν Ἀποικιῶν, εἰς τὴν δραστηρίαν δ' αὐτοῦ ὤθησιν ὀφείλεται κυρίως ἡ μεγάλη ἀνάπτυξις τῶν ἀποικιακῶν ἐπιχειρήσεων, ἰδίως ἐν Ἀφρικῇ. Μ. Ν. Δ.

—**Ἐτιὲν** (Etienne), ***Κάρολος-Γουλιέλμος.*** Γάλλος δραματικὸς καὶ δημοσιογράφος (1777—1845). Διετέλεσε λογοκριτὴς τῆς «Ἐφημερίδος τῆς αὐτοκρατορίας», γενικὸς λογοκριτὴς τῶν ἐφημερίδων καὶ μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῷ 1811. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς αὐτοκρατορίας ἐπαύθη καὶ κατὰ τὴν δευτέραν παλινόρθωσιν τῆς βασιλείας διεγράφη ἐκ τοῦ λεγεῶνος τῆς τιμῆς καὶ ἀπεμακρύνθη τῆς Ἀκαδημίας. Συνειργάσθη εἰς πλείστας ἐφημερίδας, τῷ δὲ 1822 ἐξελέγη βουλευτὴς τοῦ Meuse. Μεταξὺ τῶν συγχρόνων του δραματικῶν συγγραφέων ἔρχεται εἰς τὴν πρώτην γραμμήν. Κυριώτερα ἔργα του : «Μία ὥρα γάμου», «Γκιουλιστάν», «Οἱ δύο γαμβροί», «ἡ Ραδιοῦργος», «ὁ Ἀλαδῖνος» κ. ἄ. Ἐπίσης συνέγραψε καὶ ἱστορίαν τοῦ γαλλικοῦ θεάτρου ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Τὰ ἔργα του ἐδημοσιεύθησαν τῷ 1846 ἐν Παρισίοις. Μ. Ν. Δ.

ἐτικέττα (ἡ)· τύπος συμπεριφορᾶς, κοινωνικῆς ἀναστροφῆς, *ἐθιμοτυπία* (βλ. λ.): «πάει μὲ τὴν ἐτικέττα», «δὲν τὴν ἀφίνει τὴν ἐτικέττα»· || ἐπιγραφὴ φιάλης, κιβωτίου, δέματος κ.τ.τ. δηλοῦσα τὸ περιεχόμενον (μεταγραφὴ τῆς γαλλ. λ. étiquette).

ἔτμαν· τίτλος, ὃν φέρουσιν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Κοζάκων (βλ. *ἀταμάν*).

ἔτνος, *—ους* (τό)· ὁ χυλὸς τῶν κυάμων ἢ τῶν πίσσων, κοιν. *φάβα*.

ἑτοιμάζω, *ἀόρ. ἡτοίμασα—ἡτοιμάσθην, παθ.* μετχ. *ἡτοιμασμένος*, δημοτ. ἄνευ αὐξήσεως· κάμνω τι ἕτοιμον, παρασκευάζω: «ἑτοιμάζω τὸ φαγητόν, — τὸ λουτρόν, — τὰ ἐνδύματα, — τὸ σπίτι» κ.τ.τ.· || μέσ. *ἑτοιμάζομαι*· ἑτοιμάζω τὰ πράγματά μου, παρασκευάζομαι: «ἑτοιμάζομαι γιὰ ταξίδι»· || καθόλου, καθιστῶ τὸν ἑαυτόν μου ἕτοιμον: «ἑτοιμάζομαι νὰ πάω 'ς τὴν ἐκκλησιά, — νὰ βγῶ περίπατο, — νὰ πάω 'ς τὴ δουλειά μου» κ.τ.τ., «δὲν θὰ ἀργήσω νὰ ἑτοιμασθῶ», «ὅσο νὰ ἑτοιμασθῇ κάμνει δυὸ ὧρες».

ἑτοιμασία (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἑτοιμάζειν, προετοιμασία, παρασκευή: «πυρετώδεις ἑτοιμασίαι πρὸς πόλεμον», «ἔχομε ἑτοιμασίες γιὰ τὸ γάμο, — γιὰ τὴ γιορτή».

— *[Ἐκκλ. Ἱστορ.]* Ἐκαλεῖτο *ἑτοιμασία* συμβολικὴ παράστασις πρωτοχριστιανική, ἀπαντῶσα εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Ἰταλίαν, ἐζωγραφημένη δὲ ἢ γεγλυμμένη ἐπὶ ἐλεφαντοστοῦ, εἰς χειρόγραφα, σαρκοφάγους καὶ μωσαϊκά. Πρόκειται περὶ τῆς δευτέρας παρουσίας, εἶναι «ἡ ἑτοιμασία τοῦ θρόνου», ἐφ' οὗ θὰ καθίσῃ ὁ ἐλευσόμενος Κριτής. Παρίσταται δηλαδὴ θρόνος κενὸς φέρων ἄνωθεν σταυρόν. Ἀξιολογώτεραι τῶν γνωστῶν τοιούτων παραστάσεων εἶναι ἡ ἐπὶ σαρκοφάγου τοῦ Τουσκούλου. Ἡ ἑτέρα τῶν κατὰ μῆκος πλευρῶν παριστάνει εἶδος περιστυλίου καὶ ἐν τῷ μέσῳ, μεταξὺ δύο κιόνων κορινθιακῶν, θρόνον, εἰς τὸ ἐρεσίνωτον τοῦ ὁποίου σταυρὸς ἐν στεφάνῳ, εἰς τὸ κάθισμα ὕφασμα πίπτον ἐμπρὸς καὶ μικρὸν προσκέφαλον. Ἔπειτα εἰς τὸ θαυμάσιον μωσαϊκὸν τοῦ θόλου τοῦ Βαπτιστηρίου τῆς Ραβέννης. Ἀλλοῦ ἐπὶ τοῦ θρόνου εἶναι τεθειμένον τὸ Εὐαγγέλιον ἀνοικτόν, ὑπενθυμίζον τοὺς λόγους τοῦ Παύλου πρὸς τοὺς Ἐφεσίους: «ὑποδησάμενοι τοὺς πόδας ἐν ἑτοιμασίᾳ τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης». Εἰς τὴν ἐν Ἐφέσῳ Οἰκουμενικὴν σύνοδον, ὅπως καὶ τὴν Β' ἐν Νικαίᾳ, ἐτέθη εἰς τὴν προεδρικὴν ἕδραν κενὴν τὸ Εὐαγγέλιον. Ἐπίσης ἐπὶ δακτυλιολίθου παρίσταται θρόνος ἐπισκοπικὸς καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἡ λέξις ΙΧΘΥΣ (= Ἰησοῦς Χριστὸς Θεοῦ Υἱὸς Σωτήρ).

Ἑτοιμάσιος, *μάρτυς.* Χριστιανὸς ὅστις μετὰ 15 ἄλλων κατὰ τοὺς χρόνους Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου (361—363) φυγὼν ἐκ Νικαίας τῆς Βιθυνίας μετέβη εἰς Θεσσαλονίκην τὸ πρῶτον καὶ ἔπειτα εἰς Τιβεριούπολιν (Στρούμνιτσαν), ἔνθα ὑπέστη μετὰ τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ μαρτυρικὸν θάνατον. Ἡ μνήμη αὐτῶν ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 28 Νοεμβρίου, μαρτυρολόγιον δ' αὐτῶν ἔγραψεν ὁ ἐπίσκοπος Βουλγαρίας Θεοφύλακτος κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα, εὑρισκόμενον ἐν τῷ 126 νόμῳ τῆς Ἑλλ. Πατρολογίας τοῦ Migne. Ε. Γ. Π.

ἑτοιμόγεννος, *—η, —ο*· ἕτοιμος πρὸς τοκετόν, ἐπίτοκος: «ἔχει τὴ γυναῖκά του ἑτοιμόγεννη», «τὰ πρόβατά μας εἶναι ἑτοιμόγεννα».

ἑτοιμοθάνατος (ὁ, ἡ) καὶ *—η, —ον* (τό)· ὁ οἱονεὶ ἕτοιμος πρὸς θάνατον, ὁ ἐγγύτατα τοῦ θανάτου εὑρισκόμενος, ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου ἀναμένεται ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ὁ θάνατος· || ὁ εἰς τὸν θάνατον πρόθυμος (ἀρχ.).

ἑτοιμολογία (ἡ)· ἡ ἑτοιμότης περὶ τὸ λέγειν, ἡ εὐκολία εἰς τὰς εὐστόχους ἀπαντήσεις.

ἑτοιμολόγος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· καὶ δημοτ. *ἑτοιμόλογος, —η, —ο*· ὁ ἕτοιμος εἰς τὸ λέγειν, ὁ δεξιὸς εἰς τὰς ἀπαντήσεις, ὀγχίνους.

ἑτοιμοπαράδοτος (ὁ, ἡ), καὶ *—η, —ον* (τό)· ὁ ἕτοιμος πρὸς παράδοσιν, ἐπὶ τῶν ἐμπορευμάτων.

ἑτοιμοπόλεμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἕτοιμος πρὸς πόλεμον, ὁ παρεσκευασμένος πρὸς διεξαγωγὴν πολέμου.

ἑτοιμόρροπος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἕτοιμος πρὸς ῥοπήν, πρὸς κλίσιν, ὁ ἕτοιμος νὰ πέσῃ· || μεταφ. ἐπὶ ἀνθρώπου, ὁ ἐπισφαλοῦς ὑγείας, ὁ ἐπικίνδυνος πρὸς θάνατον· || «ἑτοιμόρροπος κυβέρνησις» ἡ κινδυνεύουσα νὰ πέσῃ.

— *[Διοικ. Δίκ.]* Ὡς *ἑτοιμόρροπα* χαρακτηρίζονται, τῇ προσκλήσει τῆς ἀστυνομικῆς ἀρχῆς, παρὰ τοῦ ἁρμοδίου μηχανικοῦ πάντα τὰ οἰκοδομήματα, τὰ ὁποῖα, εἴτε κατὰ τὴν κατασκευήν των, εἴτε λόγῳ παλαιότητος, δὲν πληροῦσι τοὺς ἀπαιτουμένους ὅρους ἀσφαλείας. Ὁ μηχανικὸς συντάσσει περὶ τούτου πρωτόκολλον, ὁ δὲ ἰδιοκτήτης προσκαλεῖται ἐντὸς ὡρισμένης προθεσμίας, ἵνα προβῇ εἰς τὴν κατεδάφισιν. Οἱ ἐνιστάμενοι κατὰ τῆς προσκλήσεως ταύτης δύνανται ἐντὸς ἀνατρεπτικῆς προθεσμίας, καθοριζομένης ἐν αὐτῇ τῇ προσκλήσει, νὰ προσφύγωσιν εἰς τὸν ὑπουργὸν τῆς Συγκοινωνίας, ὅστις ἀποφαίνεται ἀνεκκλήτως. Παρελθούσης ἀπράκτου τῆς ταχθείσης προθεσμίας, ἡ κατεδάφισις γίνεται ὑπὸ τῆς ἀρχῆς, αἱ δὲ δαπάναι αὐτῆς βαρύνουσι τὸν ἰδιοκτήτην. Ἐπικειμένου κινδύνου ἐκ τοῦ ἑτοιμορρόπου οἰκοδομήματος, ἡ κατεδάφισις ἐνεργεῖται πάραυτα, μὴ λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς ἐνστάσεως τοῦ ἰδιοκτήτου. Οἱ παραβάται τῶν περὶ ἀσφαλείας τῶν οἰκοδομημάτων διατάξεων τιμωροῦνται μὲ χρηματικὴν ποινήν, κράτησιν ἢ φυλάκισιν, κατὰ τὰς διακρίσεις τοῦ νόμου [Β. Δ. 20 Σεπτεμ. 1852.—Β. Δ. 9 Νοεμβρίου 1867.—Ν. Δ. 16 Αὐγούστου 1923.] Ε. Ι. Μ.

ἕτοιμος (ὁ, ἡ), καὶ *—η, —ον* (τό)· ὁ παρεσκευασμένος πρός τι: «ἕτοιμος πρὸς πόλεμον», «ἕτοιμος γιὰ περίπατο,—γιὰ ταξίδι», «ἔσο ἕτοιμος» ἔμβλημα τοῦ σώματος τῶν προσκόπων· || ὁ φύσει φερόμενος πρός τι, ὁ οἱονεὶ ὑπὸ τῆς φύσεως παρεσκευασμένος: «ἕτοιμος γιὰ καβγᾶ, — γιὰ χορό, — γιὰ γέλια», «εἶναι ἕτοιμη νὰ γεννήσῃ»· || ἐπὶ πραγμάτων συνήθως, ὁ ἡτοιμασμένος, ὁ παρεσκευασμένος ὑπό τινος: «τὸ φαγητὸν δὲν εἶναι ἀκόμη ἕτοιμον», «δὲν ἔχω ἕτοιμο τὸ σπίτι», «ἕτοιμα τὰ 'χει τὰ γέλια,—τὰ κλάματα», «δὲν ἔχω ἕτοιμα τὰ χρήματα»· || πρόθυμος, διατεθειμένος πρός τι: «εἶναι ἕτοιμος νὰ κάμῃ ὅ,τι τοῦ πῇς», «καὶ νὰ ἀποθάνῃ ἀκόμη εἶναι ἕτοιμος χάριν αὐτοῦ». —Ἐπίρρ. ***ἑτοίμως.***

ἑτοιμότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἕτοιμος, δεξιότης περί τι: «ἑτοιμότης περὶ τὸ λέγειν» ἢ δεξιότης, ἡ εὐχέρεια εἰς τὴν διατύπωσιν τῶν διανοημάτων του, «ἔχει μεγάλην ἑτοιμότητα περὶ τὰς ἀπαντήσεις».

ἑτοιμοφόρτωτος, *—η, —ον*· ἕτοιμος πρὸς φόρτωσιν.

ἔτος, *—ους* (τό)· ἡ χρονικὴ περίοδος τῶν δώδεκα μηνῶν, κοιν. *χρόνος, χρονιά*: «πόσων ἐτῶν εἶσαι;», «εἶμαι πεντήκοντα ἐτῶν», «πρὸ ἔτους», «πρὸ πολλῶν ἐτῶν», «τὸ παρελθὸν —, τὸ προσεχὲς ἔτος»· || «κατ' ἔτος» ἢ «καθ' ἕκαστον ἔτος» κοιν. «κάθε χρόνο»· || φράσις «εἰς πολλὰ ἔτη», κοιν. «σπολλάτη»: «σπολλάτη τῆς ἀφεντιᾶς σας» ἀντὶ τοῦ κοιν. *εὐχαριστῶ*, «αὐτὸ εἶναι τὸ σπολλάτη» ἐπὶ ἀχαρίστου, «σπολλάτη ποῦ ἔφυγε» ἂς εἴμεθα εὐχαριστημένοι ὅπου ἔφυγε· || «πολλὰ τὰ ἔτη, δέσποτα» ἢ «πολλὰ τὰ ἔτη» χαιρετισμὸς συνήθως πρὸς ἱερέα· || «σχολικὸν ἔτος» ἡ περίοδος τῶν μαθημάτων τῶν σχολείων· ὁμοίως «ἀκαδημαϊκὸν ἔτος» ἡ περίοδος τῶν μαθημάτων τοῦ πανεπιστημίου· || «ἐμβόλιμον ἔτος» τὸ ἔτος εἰς τὸ ὁποῖον παρενετίθετο ὁ ἐμβόλιμος μὴν τῶν ἀρχαίων.

— *[Ἐγκυκλ.]* Καλεῖται *ἔτος* ὁ χρόνος μιᾶς πλήρους περιφορᾶς τῆς γῆς περὶ τὸν ἥλιον. Διακρίνομεν δέ: 1) *Ἀστρικόν*, τὸ ὁποῖον εἶναι ὁ χρόνος μεταξὺ δύο διαδοχικῶν διαβάσεων τοῦ ἡλιακοῦ κέντρου διὰ τοῦ μήκους τοῦ αὐτοῦ ἀπλανοῦς. Σήμερον ἰσοῦται εἰς μέσον χρόνον πρὸς 365 ἡμ. 6 ὥρ. 9 λ. 9 δ, 5. 2) *Τροπικόν*, τὸ ὁποῖον εἶναι ὁ χρόνος μεταξὺ δύο διαδοχικῶν διαβάσεων τοῦ ἡλιακοῦ κέντρου διὰ τοῦ σημείου τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας. Ἐπειδὴ τὸ σημεῖον τοῦτο προσπίπτει ἐπὶ τοῦ ἰσημερινοῦ, ἤτοι προσπεύδει νὰ συναντήσῃ τὸν ἥλιον, τὸ τροπικὸν ἔτος εἶναι βραχύτερον τοῦ ἀστρικοῦ. Ἰσοῦται εἰς μέσον χρόνον πρὸς 365 ἡμ. 5 ὥρ. 48 λ. 45 δ, 98, ἢ 365 ἡμέρας 24219879. 3) *Πολιτικόν*, τὸ ἐξ ἀκεραίου ἀριθμοῦ ἡμερῶν συγκείμενον, χάριν τῶν κοινωνικῶν ἀναγκῶν ὅσον ἔνεστι προσεγγίζον πρὸς τὸ τροπικόν, διάφορον δὲ κατὰ χρόνους καὶ τόπους. Τὸ ἐν χρήσει σήμερον παρ' ἡμῖν *γρηγοριανόν*, παγκοσμίως δεκτόν, σύγκειται ἐκ 365 ἡμερῶν, ἀλλά τινα τῶν ἐτῶν ἔχουν ἡμέρας 366 καὶ λέγονται *δίσεκτα*, εἶναι δὲ τοιαῦτα τὰ διαιρούμενα διὰ 4, πλὴν τῶν *ἐπαιωνίων* ἐτῶν (πολλαπλασίων τοῦ 100), ὧν εἶναι δίσεκτα τὰ διὰ 400 διαιρούμενα. Οὕτως ἐπειδὴ εἰς 400 ἔτη ἔχομεν 97 δίσεκτα καὶ 303 κοινά, τὸ πολιτικόν μας ἔτος σύγκειται ἐξ ἡμερῶν:

$$\frac{400\times365+97}{400}$$ ἢ 365 ἡμ. 2425, ἤτοι εἶναι μεῖζον τοῦ τροπικοῦ κατὰ 0 ἡμ. 0003. Τὸ δὲ μέχρι πρό τινος ἐν χρήσει παρ' ἡμῖν καὶ ἀκόμη παρά τισιν ὀρθοδόξοις *ἰουλιανόν*, θεωροῦν δίσεκτα πάντα τὰ πολλαπλάσια τοῦ 4, ἔχει διάρκειαν ἐξ ἡμερῶν 365,25 καὶ ἄρα εἶναι μεῖζον τοῦ τροπικοῦ κατὰ 0 ἡμ. 0078, καὶ τοῦ γρηγοριανοῦ κατὰ 0 ἡμ. 0075. 4) *Ἀνωμαλιστικόν*, τὸ ὁποῖον εἶναι ὁ μέσος χρόνος μεταξὺ δύο διαδοχικῶν διαβάσεων τοῦ ἡλιακοῦ κέντρου διὰ τοῦ περιγείου καὶ λόγῳ τῆς ἰδίας τοῦ περιγείου ἐκτοπίσεως κατά τι μακρότερον τοῦ ἀστρικοῦ. Σήμερον εἶναι ἴσον πρὸς 365 ἡμ. 6 ὥρ. 13 λεπτ. 53 δευτ.

Τὸ ἔτος ὡς μονάδα χρονικήν, ἀμέσως πολλαπλασίαν τοῦ μηνός, ὑπέδειξεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἡ διαδοχὴ τῶν ὡρῶν καὶ τῆς ὡριμάνσεως τῶν καρπῶν περίοδος. Παρατηρηθέντος δὲ ὅτι 12 σεληνιακοὶ μῆνες διέρρεον ἀπὸ θέρους εἰς θέρος, τὸ ἔτος παλαίτατα συνέστη ἐκ 12 σεληνιακῶν μηνῶν, ἤτοι 354 ἡμερῶν. Ἀλλὰ τῶν ὡρῶν τοῦ ἔτους ἐξαρτωμένων ἐκ τῆς θέσεως τοῦ ἡλίου ἐπὶ τῆς ἐκλειπτικῆς, μετά τινα σεληνιακὰ ἔτη οἱ αὐτοὶ μῆνες ἀντεστοίχουν εἰς διαφόρους ὥρας. Ἐντεῦθεν ἐφευρέθη ἡ κατά τινα σεληνιακὰ ἔτη παρεμβολὴ *ἐμβολίμου* σεληνιακοῦ μηνός. Μακροχρόνιοι ἐν τούτοις παρατηρήσεις τῶν οὐρανίων φαινομένων, οἷον ἐπιτολῶν λαμπρῶν ἀπλανῶν, καὶ ἐπιγείων, ὁποῖαι αἱ κανονικαὶ πλήμμυραι τοῦ Νείλου, ἐδίδαξαν ὅτι ὁ ῥυθμιστὴς τοῦ ἔτους εἶναι ὁ ἥλιος καὶ οὕτως ἔφθασαν εἰς τὴν ἐκτίμησιν τοῦ ἡλιακοῦ ἔτους μεθ' ὅσης ἀκριβείας ἦσαν ἱκανοί.

Τὸ ἔτος παρὰ τοῖς ἐπισημοτάτοις τῶν ἀρχαίων λαῶν. Οἱ *Βαβυλώνιοι* εἶχον ἔτος ἐκ 365 ἡμερῶν. Εἶχον δὲ καὶ περίοδον 1460 ἐτῶν ἡλιακῶν, πλὴν τῆς ἐκ 223 σεληνιακῶν μηνῶν, μεθ' ἣν αἱ ἐκλείψεις ἐπανελαμβάνοντο σχεδὸν κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν. Διῄρουν τὸ ἔτος των εἰς 12 μῆνας ἐκ τριάκοντα ἡμερῶν, μεθ' οὓς προσέθετον 5 ἡμέρας ἐμβολίμους.

Οἱ *Αἰγύπτιοι* μέχρι τοῦ 2287 π. Χ. εἶχον ἔτος ἐκ 360 ἡμερῶν (12 μηνῶν, 30 ἡμερῶν), ἔκτοτε δὲ ἤρξαντο προσθέτοντες 5 ἡμέρας ἐμβολίμους, τὰς ὁποίας ὅ τε Ἡρόδοτος καὶ ὁ Διόδωρος ὀνομάζουν *ἐπαγομένας*· τὸ ἔτος τοῦτο ἐκάλουν *κοῖλον*. Ἀργότερον τὰ ἀστεροσκοπεῖα τῶν ναῶν διαπιστώσαντα ὅτι ἡ πρωτοχρονιά, ἡ 1 Θώθ, ἀφοῦ συνέπεσεν ἅπαξ πρὸς τὴν ἐκχείλισιν τοῦ Νείλου ἐπεβραδύνετο κατὰ τετραετίαν μὲν κατὰ 1 ἡμέραν, κατὰ 120 δὲ ἔτη κατὰ 1 μῆνα καὶ ὅτι ἡ πλήμμυρα αὕτη συνέπιπτε πρὸς τὴν ἐπιτολὴν τοῦ Σειρίου (Σώθ), ἥτις καὶ αὐτὴ ἐπεβραδύνετο ἐν τῷ ἔτει, ἐσχημάτισαν τὴν *σωθιακὴν* περίοδον ἐκ 1460 ἐτῶν, καθ' ἃ ἡ διαφορὰ καθίστατο 1 ἔτους. Ἀλλὰ τὰ 1460 ταῦτα ἔτη ἦσαν σταθερὰ ἔτη ἐκ 365,25 ἡμερῶν, ἰσούμενα πρὸς 1461 κοῖλα. Καὶ ὄντως: $1461\times365=533,265$ ἡμέραι $=1460\times365,25$. Οὕτως ἡ 1 Θώθ, συμπεσοῦσα τῇ 1ῃ κοίλου ἔτους, ἐπανήρχετο μετὰ 1461 κοῖλα ἢ 1460 σταθερὰ ἔτη. Ἀλλ' εἰ καὶ τὴν ἐκ 365 ¼ ἡμερῶν διάρκειαν τοῦ ἔτους ἐγίγνωσκον οἱ ἱερεῖς, οὐχ ἧττον ἔχοντες τοὺς 12 μῆνας αὐτῶν εἰς θεοὺς ἀφιερωμένους καὶ κατ' αὐτὸ παλαίτατα κανονισμένας τὰς ἑορτάς, δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπιφέρωσι μεταρρύθμισιν λίαν ἐπικίνδυνον διὰ λαὸν φανατικὸν καὶ περικλείοντα τὴν θρησκείαν εἰς τοὺς τύπους. Κατὰ τὸν Κενσορῖνον τοιαύτη σύμπτωσις ἔγινε τὴν 20 Ἰουλίου 139 π. Χ., τοῦτο δ' ἐπιβεβαιοῖ καὶ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεύς. Συνεπῶς τῷ 2782 π. Χ. εἶχε γίνει ἡ προηγουμένη σύμπτωσις. Τὸ σταθερὸν τοῦτο ἔτος σῴζεται ἀκόμη παρὰ τοῖς Κόπταις.

Οἱ *Ἰουδαῖοι* εἶχον σεληνιακὸν ἔτος ἐκ 354 ἡμερῶν. Ἀλλ' ἐκ τῆς φυσικῆς μεταπτώσεως τῶν ὡρῶν τοῦ ἔτους ἐπεβλήθη ἡ χρῆσις τοῦ ἡλιακοῦ, δι' αὐτὸ ἠναγκάσθησαν νὰ ζητήσωσι συμβιβασμὸν τῶν σεληνιακῶν μηνῶν πρὸς τὸ ἡλιακὸν ἔτος· τοῦτο δ' ἔγινε πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ, διότι ὁ Μωϋσῆς περιγράφων ἐν τῇ «Γενέσει» τοῦτον ἐκ παραδόσεως βεβαίως ἀπογόνων τοῦ Νῶε καταδεικνύει ὅτι ἡ χρῆσις τοῦ ἔτους ἐκ 12 μηνῶν ἐκ 30 ἡμερῶν

ὑπῆρχε πρὸ τῆς μεγάλης καταστροφῆς. Μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου ἔξοδον εἶχον δύο εἴδη ἐτῶν, θρησκευτικὸν ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ μηνὸς Ἀβίβ, καὶ πολιτικὸν ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ Τίσρι, τὸ ὁποῖον διῄρουν εἰς χειμῶνα καὶ θέρος. Ὁ Μωϋσῆς διέταξε τὴν χρῆσιν τοῦ σεληνιακοῦ ἔτους ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ ἡλιακόν, καὶ ἵνα οἱ μὲν μῆνες ὦσι σεληνιακοί, τὸ δὲ ἔτος ἡλιακόν, διέταξεν ἕκαστος μὲν μὴν ν' ἀρχίζῃ ἀπὸ νουμηνίας, τὴν δὲ 16 τοῦ Νισὰν (ἤτοι τὴν δευτέραν τοῦ Φάσκα) νὰ προσφέρωσιν ἐπὶ τοῦ βωμοῦ δράγμα ὡρίμων σταχύων. Τοῦτο δὲ διότι ἡ κατὰ 11 ἡμέρας περίπου (ἀκριβῶς 10 ἡμέραι καὶ 875149) ὑπεροχὴ τοῦ ἡλιακοῦ ἔτους ὑπὲρ τὸ σεληνιακόν, καθισταμένη κατὰ τριετίαν μείζων 1 μηνὸς (32 ἡμ. 625) ἀπώθει κατὰ 1 μῆνα τὸ θέρος. Διὰ νὰ γίνῃ λοιπὸν ἡ προσφορά, παρενετίθετο ἐμβόλιμος μὴν λήξαντος τοῦ τελευταίου μηνὸς Ἀδάρ, ὁ Βὲ-Ἀδάρ. Ὥστε τὸ ἰουδαϊκὸν ἔτος ἦτο ὅμοιον τῷ ἀττικῷ, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ, τοῦ Φίλωνος κλ. Τὸ τοιοῦτον δ' ἔτος ἐχρησιμοποίησαν μέχρι τῆς συμπληρώσεως τοῦ Ταλμοὺδ (500 μ. Χ.). Ἔκτοτε παρεμβάλλουν ἀνὰ διετίαν ἢ τριετίαν τὸν ἐξ 29 ἡμερῶν Βὲ-Ἀδάρ. Σήμερον ὁ πολιτικὸς ἐνιαυτὸς εἶναι ἐν χρήσει παρ' Ἰουδαίοις διὰ τὰς ἑορτὰς αὐτῶν σκόπιμος, χρονολογούμενος ὡς ἔχει ἀπὸ τοῦ Δ' μ. Χ. αἰῶνος. Ἔχουσι τὸν ἐκ 19 ἐτῶν κύκλον τοῦ Μέτωνος, οὗτινος 12 κοινὰ ἔτη ἐκ 353 ἡμερῶν (ἐλλιπῆ), 354 ἡμερῶν (κανονικὰ) καὶ 355 ἡμερῶν (ἄφθονα) καὶ 7 ἐμβόλιμα ἐκ 383 (ἐλλιπῆ), 384 (κανονικὰ) καὶ 385 ἡμερῶν (ἄφθονα). Ὥστε τὰ 19 των ἔτη λογίζονται ἐξ ἡμερῶν 6936, ἤτοι τὸ ἔτος των ἐκ 365 ἡμ., 052631, βραχύτερον τοῦ ἀληθοῦς κατὰ 0, ἡμ., 189586 καὶ 19 ἡμέρας εἰς 100 ἔτη. Ὠνόμαζον *σαββατικὸν* ἕκαστον ἕβδομον ἔτος, καθ' ὃ ἀφήνεται ἡ γῆ ἀγεώργητος διὰ ν' ἀναπαυθῇ, καὶ *ἰωβιλαῖον* ἕκαστον τεσσαρακοστὸν ἔνατον (7×7) καθ' ὃ ἐχαρίζοντο αἱ ποιναὶ καὶ οἱ φόροι.

Οἱ *Ἀθηναῖοι* πρὸ τοῦ Σόλωνος εἶχον ἔτος σεληνιακὸν ἐκ 12 μηνῶν τριακονθημέρων, τοὺς ὁποίους ὁ Σόλων καθώρισεν ἐναλλὰξ ἐξ 29 ἡμερῶν (οὓς ἐκάλεσε *κοίλους*) καὶ 30 ἡμερῶν (*πλήρεις*). Ἐπέφερεν οὕτω συμφωνίαν πρὸς τὰς νουμηνίας, ἀλλ' ηὔξησε τὴν ἀσυμφωνίαν τοῦ ἔτους πρὸς τὰς ὥρας τοῦ ἐνιαυτοῦ. Πρὸς ἐπανόρθωσιν τοῦ κακοῦ παρενεβάλλετο ἀνὰ διετίαν ἐμβόλιμος μὴν ἐξ 22 ἡμερῶν μετὰ τὸν Ποσειδεῶνα. Ἀλλ' ἡ κατὰ $^1/_4$ ἡμέρας ὑπεροχὴ τοῦ τροπικοῦ ἔτους ὑπὲρ τὸ ἐκ 365 ἡμερῶν ἀποτελούμενον ἐπέφερεν ἐπιβράδυνσιν 1 ἡμέρας ἀνὰ τετραετίαν. Ὅταν ἡ διαφορὰ ἔγινε κατάδηλος, ἀπεφασίσθη πᾶσα μὲν τετραετία νὰ χωρισθῇ εἰς 2 διετίας καὶ κατὰ μὲν τὴν λῆξιν τῆς πρώτης νὰ προστίθεται μὴν ἐξ 22 ἡμερῶν, κατὰ δὲ τὴν λῆξιν τῆς δευτέρας ἐξ 23 ἡμερῶν. Ἀλλὰ καὶ οὕτως εἰς μακρὰν περίοδον ἐτῶν ἡ διαφορὰ πρὸς τὸ τροπικὸν ἔτος ἐγίνετο αἰσθητὴ καὶ «ἵνα δὴ αἱ ὧραι συμβαίνωσι παραγενόμεναι εἰς τὸ δέον» ἐπενοήθησαν οἱ *κύκλοι*, ἤτοι σειραὶ ἐτῶν, καὶ αἱ *περίοδοι*, ἤτοι σειραὶ κύκλων, μεθ' ἃς ἐπανήρχοντό πως τὰ πράγματα εἰς τὸ δέον. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος Κλεόστρατος ὁ Τενέδιος, παρατηρήσας ὅτι 8 σεληνιακὰ ἔτη ὑπολείπονται 8 ἡλιακῶν ἐτῶν κατὰ 90 ἡμέρας (διότι 8×365, 25−8×354==90), συνέστησε τὴν ὀκταετηρίδα του, παρεμβαλὼν εἰς τὸ γ', ε' καὶ η' ἔτος 13ον μῆνα τριακονθήμερον. Ὥστε ἡ ὀκταετηρὶς ἀπετελέσθη ἀπὸ 2922 ἡμέρας. Ἀλλὰ κατὰ τὴν διάταξιν ταύτην οἱ 99 μῆνες (12×8+3) δὲν εἶχον ἀκριβῶς τὴν διάρκειαν 99 πραγματικῶν σεληνιακῶν μηνῶν, διότι τῆς σεληνιακῆς περιφορᾶς ἐπιτελουμένης εἰς 29 ἡμέρας 12ὥρ. 40λ. 2δ., 8, αἱ 99 πραγματικαὶ σεληνιακαὶ περιφοραὶ σύγκεινται ἐξ ἡμερῶν 2923, 12ὥρ. 40λ. 37δ., 2· ὥστε ἡ νέα σελήνη, ἥτις ἔπρεπε νὰ συμβῇ κατὰ τὸ τέλος τῆς ὀκταετηρίδος, συνέβαινε μετὰ μίαν ἢ ἡμίσειαν ἡμέραν. Αἱ ἐπιχειρηθεῖσαι προσωριναὶ διορθώσεις ἐπέφερον τόσην σύγχυσιν, ὥστε πάντες ἐσκέπτοντο εἰς ὁριστικήν τινα λύσιν, τὴν ὁποίαν ἐπέφερον ὁ Μέτων καὶ ὁ Εὐκτήμων εἰς τὰ 432 π. Χ. διὰ τῆς δεκαεννεαετηρίδος. Ὁ Μέτων μετέθηκε τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔτους ἀπὸ τῆς χειμερινῆς τροπῆς εἰς τὴν θερινήν, ἤτοι ἀπὸ τοῦ Γαμηλιῶνος εἰς τὸν Ἑκατομβαιῶνα. Ἡ δεκαεννεαετηρὶς συνίστατο ἐκ 19 σεληνιακῶν ἐτῶν, ὧν τὰ 12 *κοινά*, ἤτοι ἐκ 12 μηνῶν, τὰ δὲ 7 *ἐμβόλιμα*, ἤτοι ἐκ 13 μηνῶν. Ἦσαν δὲ ταῦτα τὸ γ', στ', η', ια', ιδ', ιζ', ιθ'. Ἡ κατανομὴ τῶν πλήρων καὶ κοίλων μηνῶν δὲν ἔμεινεν οἵα ἐπὶ Σόλωνος, ὁρισθέντων 110 κοίλων καὶ 125 πλήρων. Διὰ τὴν ἀνισότητα ὅμως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κοίλων καὶ πλήρων μηνῶν, καθισταμένης ἀδυνάτου τῆς ἐναλλὰξ αὐτῶν διατάξεως, προσέθηκεν 110 ἡμέρας εἰς τοὺς 110 κοίλους μῆνας, καταστήσας οὕτω πάντας τοὺς μῆνας πλήρεις, συμπτύσσων δὲ τὰς ἐντεῦθεν 7050 ἡμέρας τοῦ κύκλου εἰς 6940 διὰ τῆς ἐξαιρέσεως πάσης ἑξηκοστῆς τετάρτης ἡμέρας (διότι 7050=110×64+10), δηλαδὴ λογιζόμενος ἑκάστην 63ην καὶ 64ην συγχρόνως. Κατὰ ταῦτα ὁ περιέχων ἡμέραν πολλαπλάσιον τοῦ 63 μὴν ἐλογίζετο πλήρης, κατ' οὐσίαν ὢν κοῖλος, ὁ αὐτὸς δὲ ἠδύνατο εἰς ἄλλον κύκλον νὰ εἶναι πραγματικῶς πλήρης. Πάντως αἱ κινήσεις σελήνης καὶ ἡλίου ἐφάνησαν συμβιβαζόμεναι ἀρκετά. Ἀλλὰ καὶ ὁ κύκλος τοῦ Μέτωνος ὑπελείπετο τῆς ἄκρας ἀκριβείας, διότι οἱ 235 σεληνιακοὶ μῆνές του συνίσταντο ἐξ ἡμερῶν 6940, ἐνῷ πραγματικῶς ἰσοῦνται πρὸς 6939, 16 ὥρ. 32 λ. καὶ οὕτως ὁ κύκλος ἔκλειεν ἐνωρίτερον πραγματικῶς κατὰ 7 ὥρ. $^1/_2$. Τὸ λάθος τοῦτο ἐπαναληφθὲν κατέστη αἰσθητὸν ἅμα τῇ λήξει τοῦ τρίτου κύκλου. Πλὴν τούτου καὶ 19 ἡλιακὰ ἔτη ἐξ ἡμερῶν $365\,^1/_4$ σύγκεινται ἐξ $6939\,^1/_4$ ἡμερῶν, ὥστε ὁ κύκλος τοῦ Μέτωνος προηγεῖτο καὶ τῆς ἡλιακῆς περιφορᾶς. Ὁ Μέτων ἐξετίμησε τὸ τροπικὸν ἔτος ἴσον πρὸς $\frac{6940}{19}$ ἡμέρας, ἤτοι 365 ἡμέρας $\frac{5}{19}$, ἐφήρμοσε δὲ τὸ σύστημα τὴν πρώτην νουμηνίαν μετὰ τὸ θερινὸν ἡλιοστάσιον τοῦ 433 π. Χ. Τὴν ἀνακρίβειαν ἐπεχείρησε νὰ διορθώσῃ ὁ Κάλλιππος, κληθεὶς ἐκ Κυζίκου τῷ 330 π. Χ., ὅστις τὴν ὑπὲρ τὰς 365 ἡμέρας ὑπεροχὴν τοῦ ἔτους ἐκτιμῶν ἴσην πρὸς $\frac{1}{4}$ ἡμέρας, ἀπέδωκε τῷ Μέτωνι λάθος $\frac{1}{76}$ ἡμέρας $\left(\text{δηλαδὴ } \frac{5}{19} - \frac{1}{4}\right)$ καὶ ἐπομένως 1 ἡμέρας εἰς 76 ἔτη. Διὰ τοῦτο ἐτετραπλασίασε τὸν μετώνειον κύκλον καὶ ἐσχημάτισε τὴν ἐξ 76 ἐτῶν περίοδόν του, τὴν *ἑκκαιεβδομηκονταετηρίδα* του, κατὰ τὸ τέλος τῆς ὁποίας ἔπρεπε ν' ἀφαιρῆται 1 ἡμέρα, ὥστε ἐκ 4 μετωνείων κύκλων οἱ 3 πρῶτοι ἀπετελοῦντο ἐξ ἡμερῶν 6940, ὁ δὲ τέταρτος ἐξ ἡμερῶν 6939. Σκοπός του ἦτο ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ἀπωθήσῃ πλέον τῶν 300 ἐτῶν τὴν ἐπιτάχυνσιν, καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν συμφωνίαν ὅλης τῆς περιόδου πρὸς τὴν περιφορὰν τοῦ ἡλίου. Καὶ οὕτως· 4 μετώνειοι κύκλοι πλὴν μιᾶς ἡμέρας σύγκεινται ἐξ ἡμερῶν 27759, καὶ 4 × 235 ἢ 940 σεληνιακοὶ μῆνες σύγκεινται ἐκ 27758 ἡμερῶν 18 ὥρ. 8 λ., ἐνῷ 76 ἡλιακαὶ περιφοραὶ δύνανται ἡμέρας 27759. Τῶν 940 σεληνιακῶν μηνῶν ὥρισε κοίλους μὲν 441, πλήρεις δὲ 499, διὰ τοῦ συστήματος τῶν ἐξισώσεων: $\chi+\psi=940$ καὶ $30\chi+29\psi=27759$. Οὕτως ἡ κίνησις τῆς σελήνης προηγεῖτο τῆς περιόδου ὅλης κατὰ 5 ὥρ. 52 λ. καὶ συνεπῶς κατὰ 1 ἡμέραν περίπου μετὰ 4 τοιαύτας περιόδους, ἤτοι μετὰ 304 ἔτη. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ μετὰ τῆς ἡλιακῆς περιφορᾶς συμφωνία τῆς καλλιππείου περιόδου ἦτο φαινομενική, διότι τὸ τροπικὸν ἔτος δὲν σύγκειται ἐκ 365 ἡμερῶν $^1/_4$ $\left(\text{ἤτοι } \frac{27759}{76}\right)$, ἀλλ' εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο ἀδύνατος ἡ ἐκτίμησις τῆς διαφορᾶς ταύτης. Ἡ περίοδος ἐνεκαινίσθη τῷ 330 π. Χ. (τὴν 28 Ἰουλίου), ἔτει ἑβδόμῳ τοῦ 6ου μετωνείου κύκλου. Ἐγένετο δεκτὴ παρὰ τῶν τότε καὶ τῶν μετέπειτα ἀστρονόμων, συχνότατα ἀπαντῶσα παρὰ τῷ Πτολεμαίῳ. Τελευταίαν διόρθωσιν ἐπέφερεν ὁ ἐκ Βιθυνίας Ἵππαρχος (150 π. Χ.) μετὰ σφάλματος καὶ αὐτὸς καθ' ὑπεροχὴν τοῦ ἀληθοῦς 0 ἡμ., 004494 καὶ εἰς 222 ἔτη 1 ἡμέρας. Διότι ἔλαβε τὸ ἔτος ἐξ ἡμερῶν 365,246711, ἐνῷ πράγματι εἶναι 365.242217, θεωρήσας ὅτι ἡ ὑπεροχὴ τοῦ καλλιππείου ἔτους ὑπὲρ τὸ ἀληθὲς ἦτο 1 ἡμέρας εἰς 304 ἔτη. Διὰ τοῦτο ἡ περίοδος τοῦ Ἱππάρχου ἦτο 304 ἐτῶν ἐκ 3760 σεληνιακῶν μηνῶν (ἀκριβῶς 3759,95256), ὧν 1795 πλήρεις καὶ 1965 κοῖλοι.

Οἱ *Ρωμαῖοι* ἐπὶ Ρωμύλου εἶχον ἔτος ἐκ 304 ἡμερῶν, *ἐτρουσκικὸν* λεγόμενον, ἐκ 10 μηνῶν διῃρημένων εἰς ὀγδοάδας ἀντὶ ἑβδομάδων. Ἓξ ἐτρουσκικὰ ἔτη συνίστων κύκλον καλούμενον lustrum ἐκ 1824 ἡμερῶν, ὅστις ἀπετέλει 5 τροπικὰ ἔτη ἐκ 325 ἡμερῶν $^1/_4$ πλὴν $2\,^1/_2$ ἡμερῶν (διότι $365\,^1/_4 \times 5 = 1826\,^1/_4$). Ἡ μεγάλη περίοδός των ἐκ 22 lustra συνισταμένη ἐξ 132 ἐτρουσκικῶν ἐτῶν, ἢ 40128 ἡμερῶν, ὑπελείπετο τῶν 22×5, ἤτοι 110, ἐτῶν ἡλιακῶν κατὰ $22\times2\,^1/_4$ ἡμέρας, ἤτοι κατὰ $49\,^1/_2$ ἡμέρας, δι' ὃ καὶ παρενέβαλλον 2 μῆνας 24 ἡμερῶν, ἐκ 3 ὀγδοάδων ἑκάτερον, καὶ ἠλάττωσαν οὕτω τὸ λάθος εἰς $1\,^1/_2$ ἡμέραν. Τοῦ τροπικοῦ ὅμως ἔτους ἰσουμένου πρὸς 365 ἡμ. 5 ὥρ. 48 λ. 47 δ., 55, ἡ διαφορὰ ἀπὸ 365 ἡμ. 6 ὥρ. εἶναι 11 λ. 12 δ., 55. Ὥστε τὴν διαφορὰν $2\,^1/_4$ ἡμερῶν πρέπει νὰ ἐλαττώσωμεν κατὰ 5×11 λ. 12 δ., 55=56 λ. 2 δ., 75, ἤτοι ἦτο πραγματικῶς ἴση πρὸς 2 ἡμ. 5 ὥρ. 3 λ. 57 δ., 25 καὶ δι' ἑκάστην 22ετῆ περίοδον ἡ κατὰ $1\,^1/_2$ ἡμέραν, ἤτοι 36 ὥρας, λογισθεῖσα ὑπεροχὴ τῶν 110 τροπικῶν ὑπὲρ τὰ 132 ἐτρουσκικὰ ἔτη θὰ ἐλαττωθῇ κατὰ 20 ὥρ. 33 λ. 0 δ., 5, ἀπομένουσα μόνον 15 ὥρ. 26 λ. 59 δ., 95.

Τὸ ἔτος τῆς ἐποχῆς τοῦ Ρωμύλου διώρθωσεν ὁ Νουμᾶς, ὁρίσας τὸ μὲν ἡλιακὸν ἐξ ἡμερῶν 365, τὸ δὲ σεληνιακὸν ἐκ 354 ἡμερῶν. Ἵνα τὸ ἔτος μένῃ μὲν σεληνιακόν, μὴ ἀπομακρύνηται δὲ τοῦ δρόμου τοῦ ἡλίου, ἔθηκε τοὺς μῆνας διαδοχικῶς ἐξ 29 καὶ 30 ἡμερῶν, κατὰ δὲ διετίαν προσέθετεν ἐναλλὰξ ἐμβόλιμον ἐξ 22 καὶ 23 ἡμερῶν. Οὕτως ἐν κύκλῳ 24 ἐτῶν τὰ μὲν 12, τὰ περιττῆς τάξεως, ἐκ 354 ἡμερῶν, τῶν δὲ ὑπολοίπων 12 τὰ μὲν ἀνὰ περιττὴν διετίαν 6 ἐκ 376 ἡμερῶν, τὰ δὲ λοιπά, τὰ ἀρτίας τάξεως. 6 ἐκ 377 ἡμερῶν, ὥστε ἡ ὅλη εἰκοσιτετραετία εἶχεν 8766 ἡμέρας καὶ ἄρα ἐλογίζετο τὸ ἔτος ἐξ ἡμερῶν $\frac{8766}{24} = 365,25$. Κατὰ ταῦτα τὸ ἔτος τοῦ Νουμᾶ πρὸς μὲν τὸν σεληνιακὸν δρόμον σπανίως συνεφώνει, πρὸς δὲ τὸν ἡλιακὸν ἀνὰ διετίαν, καὶ τοῦτο ἐπὶ βραχύ. Ὁ εἰκοσιτετραετὴς κύκλος τοῦ Νουμᾶ ὑπελείπετο τῶν 24 τροπικῶν ἐτῶν κατὰ 4 ὥρ. 28 λ. 54 δ. Τοῦ Νουμᾶ ἀκμάσαντος ἀπὸ 715—673 π. Χ., ἂν τεθῇ ὅτι τὸ ἡμερολόγιόν του ἐφηρμόσθη εἰς τὸ μέσον τῆς βασιλείας του, τῷ 695 π. Χ., ἔχομεν μέχρι τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ Καίσαρος (57 π. Χ.) 648 ἔτη, ἤτοι 27 εἰκοσιτετραετίας καὶ ἂν δὲν διεφθείρετο τὸ ἡμερολόγιον τοῦ Νουμᾶ ὑπὸ τῶν ἱερέων τὸ σφάλμα θὰ ἦτο 5 ἡμερῶν 1 ὥρ. 0 λ. 18 δ. Ἀλλ' οἱ ἱερεῖς, εἰς οὓς ἀνέθηκεν ὁ νομοθέτης τὴν φροντίδα τῆς τηρήσεως καὶ δὴ τῆς συμπληρώσεως τοῦ ἔτους του, συμμορφούμενοι μᾶλλον πρὸς τὸ συμφέρον των, παρὰ πρὸς τοὺς νόμους τῆς φύσεως, ἐπέφερον τοσαύτην σύγχυσιν, ὥστε ἡ πολικὴ ἰσημερία ἀπέστη τῆς ἀστρονομικῆς ἐπὶ Καίσαρος περὶ τοὺς 3 μῆνας, αἱ δὲ ὧραι τοῦ ἔτους ἀνεστράφησαν. Τότε ὁ Καῖσαρ ἐκάλεσεν ἐξ Ἀλεξανδρείας τὸν ἀστρονόμον Σωσιγένη, ὁ ὁποῖος κατήρτισε περίοδον ἐκ 4 ἐτῶν καθαρῶς ἡλιακῶν, ὧν τὰ 3 πρῶτα *κοινά*, ἤτοι ἐκ 365 ἡμερῶν, τὸ δὲ τέταρτον ἐκ 366 κληθὲν *δίσεκτον*, διότι ἡ ἐμβόλιμος ἡμέρα παρενεβάλλετο μεταξὺ τῆς 6 καὶ 7 πρὸ τῶν καλενδῶν τοῦ Μαρτίου, ἤτοι μεταξὺ τῆς 24 καὶ 25 Φεβρουαρίου, καὶ διὰ τοῦ κληθεῖσα bissexto calendas Martii. Βραδύτερον ὁ Χριστιανισμὸς μετέθηκε τὴν ἐμβόλιμον μεταξὺ τῆς 29 Φεβρουαρίου καὶ 1 Μαρτίου. Τῷ 44 π. Χ., ὅτε ἐπρόκειτο νὰ ἐφαρμοσθῇ τὸ νέον τοῦτο, *ἰουλιανὸν* κληθέν, ἡμερολόγιον, ἔγινεν ἀνάγκη νὰ προστεθοῦν 85 ἡμέραι, καὶ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἐκλήθη *ἔτος συγχύσεως* (annum confusionis) καὶ διὰ τῆς προσθήκης ταύτης ἡ πολικὴ ἰσημερία συνέπεσε πρὸς τὴν ἀστρονομικήν. Οἱ μῆνες τοῦ ἰουλιανοῦ ἔτους ὡρίσθη νὰ ἔχουν ἐναλλὰξ 30 καὶ 31 ἡμέρας, πλὴν τοῦ χωλοῦ Φεβρουαρίου. Κατὰ ταῦτα δίσεκτα εἶναι τὰ πολλαπλάσια τοῦ 4, διότι εἰς τὴν ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως χρονολογίαν συνέπεσε τὸ ἰουλιανὸν νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς τὰ 44 π. Χ.

Ἅμα τῇ ἐφαρμογῇ τοῦ ἰουλιανοῦ ἔτους οἱ ἐπιτηροῦντες τὴν τήρησιν καὶ διόρθωσιν αὐτοῦ ἱερεῖς παρενέβαλλον τὴν δίσεκτον ἡμέραν οὐχὶ λήξαντος ἀλλ' ἀρχομένου τοῦ τετάρτου ἔτους, ὥστε ἡ περίοδος ἀπὸ τετραετοῦς ἔγινε τριετής. Τοῦτο διήρκεσε 36 ἔτη καὶ δι' αὐτὸ ὁ Αὔγουστος διέταξε νὰ παύσουν ἐπὶ 12 ἔτη, καὶ τὸ 16ον ἢ 8ον μ. Χ. νὰ λογισθῇ δίσεκτον. Ὁ Σωσιγένης ἐξετίμησε τὸ ἔτος εἰς 365 ἡμ. 25, ἤτοι καθ' ὑπεροχὴν τοῦ τροπικοῦ 365,25 365, 242217 ἢ 0 ἡμ., 007783 καὶ εἰς χρόνον 0 ὥρ. 11 λ. 12 δ., 55, ἄρα τὸ σφάλμα γίνεται 1 ἡμέρας εἰς 128 ἔτη, 72024, ἤτοι 3 ἡμερῶν περίπου εἰς 400 ἔτη.

Τὸ σφάλμα τοῦ ἰουλιανοῦ ἔτους διώρθωσεν ὁ Πάπας Γρηγόριος ΙΓ' τῷ 1582, ὅταν μετερρύθμισε τὸ ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον, ὁρίσας ὅπως τῶν *ἐπαιωνίων* ἐτῶν ὦσι δίσεκτα μόνον τὰ διαιρούμενα διὰ 400. Ἐπομένως ἐκ τῶν ἐτῶν 1600, 1700, 1800, 1900, 2000, μόνον τὸ πρῶτον καὶ τελευταῖον εἶναι δίσεκτα, ὥστε περιώρισε τὸ σφάλμα εἰς 0 ἡμ. 0003 εἰς ἓν ἔτος καὶ ἄρα 1 ἡμέρας εἰς 3333 ἔτη. Εἰς τὰ 1782 οἱ Γάλλοι ἐζήτησαν νὰ παραλάβωσι τὸ αἰγυπτιακὸν ἔτος ἐκ 12 μηνῶν 30 ἡμερῶν μετ' ἐτησίας παρεμβολῆς 5 μὲν ἡμερῶν κατὰ τὰ κοινὰ ἔτη, 6 δὲ κατὰ τὰ δίσεκτα. Καὶ μετέθεσαν τὴν ἀρχήν του εἰς τὴν φθινοπωρινὴν ἰσημερίαν. Ἐχρησιμοποίησαν δ' αὐτό, κληθὲν *ἔτος τῆς Δημοκρατίας*, ἀπὸ τῆς 22ας Σεπτεμβρίου 1792 μέχρι τοῦ 1805.

Οἱ *Ἀρμένιοι* πάντων τῶν δογμάτων εἶχον μέχρι τέλος τοῦ μέσου αἰῶνος τὸ ἔτος τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων, τῶν Περσῶν καὶ τῶν σημερινῶν Κοπτῶν, ἤτοι ἐκ 12 μηνῶν τριακονθημέρων καὶ 5 ἡμερῶν ἐπαγομένων, ἤτοι ἐκ 365 ἡμερῶν. Πρὸς διόρθωσιν τοῦ σφάλματος ἐκ τοῦ παραλειπομένου $^1/_4$ ἡμέρας, καθ' ὃ ὑπερέχει τὸ τροπικόν, εἶχον τὴν ἐκ 1460 ἐτῶν περίοδον, ἤτοι τὴν σωθιακὴν τῶν Αἰγυπτίων, ἣν ὠνόμαζον *Χαϊκὰ-σιρτσάν*, ἤτοι κύκλον τοῦ Χαΐκ. Ἤρχισε δὲ ἡ χρονολόγησίς των ἀπὸ τῆς 1 ναβαζάρδ, ἀφ' ἧς ἄρχεται ἕκαστος κύκλος Χαΐκ, συμπιπτούσης πρὸς τὴν 11 Αὐγούστου ἰουλιανοῦ τὸ 2492 π. Χ. Ὁ δεύτερος κύκλος των ἤρχισε τῷ 1032 π. Χ., ὁ τρίτος τῷ 428 μ. Χ. καὶ ὁ σημερινὸς τὴν 11/23 Αὐγούστου 1888. Εἰς τὸ τέλος ἑκάστου κύκλου Χαΐκ προσέθετον 1 ἔτος ἀνάριθμον, ὥστε τὰ 1461 νὰ ἰσοδυναμοῦν πρὸς 1460 ἰουλιανά. Κατόπιν ἐδέχθησαν τὸ ἰουλιανὸν ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν, ἀλλ' ἐξακολουθοῦν νὰ μεταχειρίζωνται τὸν κύκλον χάριν τῆς χρονολογίας των.

Τὸ ἔτος τῶν *Μουσουλμάνων* σύγκειται ἐκ 12 μηνῶν σεληνιακῶν ἀρχομένων ἀπὸ νέας σελήνης. Ἐπειδὴ δὲ ὁ σεληνιακὸς μὴν περιέχει $29\,^1/_2$ ἡμέρας περίπου, οἱ μὲν περιττῆς τάξεως μῆνες ἀποτελοῦνται ἐκ 30 ἡμερῶν, ἡ δὲ ἀρτίας ἐξ 29 ἡμερῶν. Ἐπειδὴ ἡ πραγματικὴ διάρκεια τοῦ σεληνιακοῦ μηνὸς εἶναι κατά τι μεγαλυτέρα τῶν $29\,^1/_2$ ἡμερῶν, δι' αὐτὸ εἰς περίοδον 30 ἐτῶν σεληνιακῶν προσθέτουν 1 ἡμέραν εἴς τινα ἔτη, ἅτινα οὕτως ἔχουν 355 ἡμέρας καὶ λέγωνται *πλήρη* (καμπίς), ἐνῷ τὰ ἄλλα ἔχουν 354 ἡμέρας καὶ λέγονται *κοινά*. Τὰ καμπὶς ἔτη εἶναι 11, τὰ δὲ κοινὰ

Digitized by Google

19. Πράγματι οἱ Ἄραβες χρονολόγοι ἐλογάριαζον τὸν μῆνα ἐξ 29 ἡμ. 12 ὡρ. 44 λ., ἤτοι ἐξ ἡμερῶν 29.53055 καὶ ἄρα τὸ ἔτος ἐξ ἡμερῶν 354. 3666 ἢ $354 + \frac{11}{30}$. Τὸ ποσὸν τοῦτο πολλαπλασιαζόμενον ἐπὶ 30 δίδει ἀκέραιον ἀριθμὸν ἡμερῶν 10631. Ἐντεῦθεν ὁ τριακονταετής των κύκλος, εἰς 11 ἔτη τοῦ ὁποίου προσθέτουν μίαν ἡμέραν κατὰ τὸ τέλος τοῦ 12 μηνὸς Ζοῦ ἐλ Χιτζέ. Εἶναι δὲ ταῦτα τὰ 2. 5, 7, 10, 13, 16, 18, 21, 24, 26 καὶ 29. Διὰ νὰ ἐκτιμήσωμεν, ἂν ἔτος τι εἶναι καμπίς, διαιροῦμεν αὐτὸ διὰ 30· τὸ ὑπόλοιπον δεικνύει τὴν τάξιν του ἐν τῇ μὴ συμπληρωθείσῃ τριακονταετεῖ περιόδῳ. Ἐννοεῖται ὅτι πρόκειται περὶ ἀριθμήσεως αὐτῶν ἀπὸ ἐγίρας, δηλαδὴ ἀπὸ (16 Ἰουλίου 622 μ. Χ.) 1 Μωχαρρὲμ τοῦ 1 ἀπὸ ἐγίρας. Τὸ ὑπόλοιπον πολλαπλασιάζομεν ἐπὶ 11 καὶ διαιροῦμεν διὰ 30. Ἂν τὸ νέον ὑπόλοιπον εἶναι μικρότερον τοῦ 15 ἢ μεγαλύτερον τοῦ 27, τὸ ἔτος εἶναι κοινόν, ἄλλως εἶναι καμπίς. Οὕτω τὸ ἔτος 1341 δίδει: $\frac{1341}{30}$ ὑπόλοιπον 21, τὸ δὲ $21 \times \frac{11}{30}$ δίδει πάλιν 21, ἄρα εἶναι καμπίς. Τὸ ἔτος 317 εἶναι κοινόν, διότι $\frac{317}{30}$ δίδει ὑπόλοιπον 17, τὸ δὲ $17 \times \frac{11}{30}$ δίδει ὑπόλοιπον 7. Κατὰ ταῦτα τὸ μουσουλμανικὸν ἔτος εἶναι βραχύτερον τοῦ ἰουλιανοῦ κατὰ 11 μὲν ἡμέρας, ἂν ἀμφότερα εἶναι ἁπλᾶ ἢ ἀμφότερα πλήρη (δίσεκτον καὶ καμπίς), κατὰ 10 δὲ ἡμέρας, ὅταν τὸ μὲν εἶναι καμπὶς τὸ δὲ κοινόν, καὶ κατὰ 12 ἡμέρας, ἂν τὸ μὲν εἶναι κοινὸν τὸ δὲ δίσεκτον. Διὰ νὰ παραβάλωμεν τὰς δύο χρονολογίας, ἰσλαμικὴν καὶ χριστιανικήν, πρέπει νὰ λαμβάνωμεν ὑπ' ὄψει τὰς προσθέτους ἡμέρας τῶν πλήρων ἐτῶν. Οὕτως ἔχομεν:

Ἰσλαμικὸν ἔτος *Χριστιανικὸν ἔτος*
κ=καμπίς, α=ἁπλοῦν, δ=δίσεκτον

α 1347	ἄρχεται ἀπὸ	21	Ἰουνίου	1928	δ
α 1348	» »	9	Ἰουνίου	1929	α
κ 1349	» »	28	Μαΐου	1930	α
α 1350	» »	19	Μαΐου	1931	α
α 1351	» »	8	Μαΐου	1932	δ
κ 1352	» »	27	Ἀπριλίου	1933	α

Τὸ ἔτος τοῦτο τῶν Μουσουλμάνων, καθαρῶς σεληνιακόν, εἶναι ἐν χρήσει παρ' αὐτοῖς διὰ τὰς θρησκευτικάς των ἀνάγκας. Διὰ τὰς κοινωνικὰς ὅμως καὶ πολιτικάς των σχέσεις μεταχειρίζονται τὸ γρηγοριανὸν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἀπό τινων ἐτῶν ἐν Τουρκίᾳ. Ἐν Τουρκίᾳ ἀπὸ τῆς 1 Μαρτίου 1676 ἰουλιανοῦ (25 Ζιλχιτζέ, 1086 ἐγίρας) εἰσήχθη τὸ ἰουλιανὸν ὡς ἐμπορικὸν ἔτος. Ἐτροποποιήθη κατόπιν (τῷ 1256 ἐγίρας) ἀνοήτως, διὰ νὰ ἔχουν ἔτος ἐγίρας τὸ αὐτό, καὶ ἐπειδὴ τὸ ἔτος των εἶναι 11 ἡμέρας βραχύτερον τοῦ ἰουλιανοῦ, ἀφῄρουν ἓν ἔτος ἀνὰ 33 ἔτη.

Ἀρχὴ τοῦ ἔτους. Ἐκ τῶν ἀρχαίων λαῶν οἱ Αἰγύπτιοι καὶ ἄλλοι ἤρχιζον τὸ ἔτος ἀπὸ τῆς φθινοπωρινῆς ἰσημερίας, οἱ δὲ Ἰουδαῖοι τὸ μὲν πολιτικὸν ἔτος ἀπὸ τῆς 25 Σεπτεμβρίου (φθινοπωρινὴ σχεδὸν ἰσημερία), τὸ δὲ θρησκευτικὸν ἀπὸ τῆς 22 Μαρτίου (ἐαρινὴ ἰσημερία). Καὶ οἱ Ἕλληνες πρὸ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ Μέτωνος ἀρχὴν τοῦ ἔτους εἶχον τὴν φθινοπωρινὴν ἰσημερίαν (22 Σεπτεμβρίου), ἀπὸ αὐτῆς δὲ τὴν θερινὴν τροπὴν (3 Ἰουλίου). Ὅταν ὅμως ἐδέχθησαν τὸ ρωμαϊκὸν ἡμερολόγιον, μετέθεσαν αὐτὴν εἰς τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν. Παρὰ Ρωμαίοις ἐπὶ μὲν Ρωμύλου ἀρχὴ τοῦ ἔτους ἐλαμβάνετο ἡ ἐαρινὴ ἰσημερία, ὁ δὲ Νουμᾶς μετέθηκεν αὐτὴν εἰς τὴν χειμερινὴν τροπήν, καὶ τέλος ὁ Καῖσαρ ὥρισε τὴν 1 Ἰανουαρίου. Οὕτως ἡ 1 Ἰανουαρίου ἔμεινε πρωτοχρονιὰ ὅλων τῶν ρωμαιοκρατουμένων λαῶν μέχρι τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου, ὅστις ἀναβὰς τὸν θρόνον τὰ Χριστούγεννα τοῦ 800 μ. Χ. ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ θεωρηθῇ ἡ ἡμέρα ἐκείνη ὡς μέγα γεγονός, ὥστε ἔκτοτε καθ' ὅλον τὸ κράτος του νὰ ἄρχεται τὸ ἔτος ἀπὸ 25 Δεκεμβρίου. Τότε ἐνεκαινίσθη καὶ τὸ δένδρον τῶν Χριστουγέννων. Εἰς τὴν μεσημβρινὴν ὅμως Γαλλίαν προκειμένου νὰ ληφθῇ ἡ ἡμέρα τῆς Γεννήσεως προετιμήθη ἡ ἡμέρα τῆς συλλήψεως (ab incarnatio Domini), δηλαδὴ ἡ 25 Μαρτίου. Ἄλλοι φανατικώτεροι προυτίμησαν ὡς ἀρχὴν τοῦ σταθεροῦ ἔτους τὴν κινητὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα ὡς τὴν μεγίστην τῶν ἑορτῶν, ἡ ὁποία καὶ ἀντικατέστησε μετ' ὀλίγον καὶ εἰς τὴν Β. Γαλλίαν τὴν 25 Δεκεμβρίου. Μόνον εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἱσπανίαν διετηρήθη ἡ 1 Ἰανουαρίου ὡς εἶχεν ἀπὸ τοῦ Καίσαρος.

Παρ' ἡμῖν ἡ ἀρχὴ τοῦ ἔτους ἐλαμβάνετο διάφορος κατὰ τόπους, εἶτα δὲ ἡ 1 Σεπτεμβρίου ἔν τε τῇ ἀπὸ κτίσεως κόσμου καὶ τῇ κατ' ἰνδικτιῶνας χρονολογίᾳ μέχρι τῆς γενικῆς παραδοχῆς τῆς διονυσιακῆς ἐποχῆς, ὅτε πρώτη τοῦ ἔτους ἐγένετο ἡ 1 Ἰανουαρίου διὰ τοῦ ἀπὸ τοῦ 1563 διατάγματος Καρόλου τοῦ Θ'. Εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν ὅμως πατριαρχεῖον ἐξακολουθοῦν νὰ ἑορτάζουν διὰ δοξολογίας τὴν 1 Σεπτεμβρίου ὡς ἀρχῆς τοῦ ἔτους, ἣν ὀνομάζουν «στέφανον τοῦ ἐνιαυτοῦ». Γ. Λ. Α.

—**ἔτος ἀνωμαλιακὸν** ἢ **κατ' ἀνωμαλίαν** *['Ἀστρον.]* βλ. λ. *ἀνωμαλιακὸν ἔτος.*

—**ἔτος ἐκκλησιαστικόν.** Ὡς τοιοῦτον ἐννοοῦμεν αὐτὸ τὸ πολιτικὸν ἔτος κατὰ τὴν μορφὴν τὴν ὁποίαν πρόσλαμβάνει διὰ τὸ χριστιανικὸν πλήρωμα ὑπὸ τοῦ κατὰ τὰς αὐτὰς πάντοτε ἐποχὰς ἢ καὶ ἡμέρας πανηγυρισμοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὡρισμένων ἑορτῶν διαδεχομένων ἀλλήλας καὶ ἀνακυκλουμένων καθ' ἕκαστον ἔτος. Ἡ καθιέρωσις τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους δὲν ὀφείλεται βεβαίως εἰς ἐντολήν τινα τοῦ Κυρίου ἢ τῶν ἀποστόλων, μολονότι περὶ τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς Κυριακῆς ἔχομεν ἐνδείξεις ἐξ αὐτῆς τῆς Κ. Διαθήκης (Πράξ. 20,7. Ἀποκαλ. 1,10)· ἀλλ' ὀφείλεται εἰς τὴν ἐνωρίτατα αἰσθητὴν καταστᾶσαν θρησκευτικὴν ἀνάγκην τοῦ ν' ἀναμιμνήσκωνται καθ' ὡρισμένους καιροὺς οἱ Χριστιανοὶ τὰ κυριώτερα γεγονότα τῆς σωτηρίας αὐτῶν καὶ νὰ μελετῶσι ταῦτα ἐπ' ὠφελείᾳ πνευματικῇ καὶ οἰκοδομῇ αὐτῶν. Πόσον δ' ἐνωρὶς ἤρξατο καθιερούμενον τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἔτος, ἀντιλαμβανόμεθα, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψει, ὅτι ἤδη ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Β' αἰῶνος συναντῶμεν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ πράξει τὰς ἑορτὰς τοῦ Πάσχα καὶ τῆς Πεντηκοστῆς καὶ ὅτι ἡ περὶ τὸν καθορισμὸν τοῦ Πάσχα ἔρις μεταξὺ τῆς ἐν Ρώμῃ ἐκκλησίας καὶ τῶν μικρασιατικῶν ἐκκλησιῶν ἐξερράγη ζῶντος ἤδη τοῦ ἐκ τῶν ἀποστολικῶν πατέρων Πολυκάρπου. Εἰς τὰς δύο ταύτας ἑορτὰς πολὺ ταχέως προσετέθησαν καὶ ἄλλαι εἰς μνήμην τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν μαρτύρων, καθὼς καὶ ἄλλων γεγονότων ἐκ τῆς ζωῆς τοῦ Κυρίου, καὶ οὕτω κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἔτος παρουσιάζεται κατὰ τοὺς κυρίους αὐτοῦ σταθμοὺς πλῆρες. Οὕτω προελθὸν τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἔτος κατὰ τὸ πλεῖστον μὲν αὐτοῦ εἶναι ἡλιακόν· ἐπειδὴ ὅμως καὶ κύκλος τις τῶν ἑορτῶν αὐτοῦ εἶναι κινητὸς καὶ ἐξαρτᾶται ὁ καθορισμὸς τῶν ἑορτῶν τούτων ἑκάστοτε ἐκ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν θὰ συμπέσῃ ἡ μετὰ τὴν πανσέληνον τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας Κυριακή, καθ' ἣν ἑορτάζεται τὸ Πάσχα, διὰ τοῦτο τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἔτος, κατὰ τὸ τμῆμα αὐτοῦ τὸ περιλαμβάνον τὸν κύκλον τῶν κινητῶν ἑορτῶν, θὰ ἠδύνατο νὰ χαρακτηρισθῇ καὶ ὡς σεληνιακόν. Οἱ κυριώτεροι κύκλοι ἑορτῶν οἱ συναντώμενοι ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ ἔτει εἶναι οἱ τῶν δεσποτικῶν ἑορτῶν, ἀνερχόμενοι ἐν τῷ συνόλῳ εἰς τρεῖς, ἐκ τῶν ὁποίων εἷς μὲν εἶναι ἀκίνητος, ὁ ἑορταστικὸς κύκλος τῶν Χριστουγέννων, δύο δὲ κινητοί, ἤτοι ὁ τοῦ Πάσχα καὶ ὁ τῆς Πεντηκοστῆς. Καὶ ὁ μὲν κύκλος τῶν Χριστουγέννων, ἀνοίγων διὰ τῆς νηστείας τοῦ Τεσσαρακονθημέρου καὶ κλείων διὰ τῆς Κυριακῆς μετὰ τὰ Φῶτα, περιλαμβάνει τὰς ἑορτὰς τῆς τοῦ Χριστοῦ Γεννήσεως (25 Δεκεμβρίου), τῆς Περιτομῆς τοῦ Κυρίου (1 Ἰανουαρίου), τῶν Ἐπιφανίων ἢ τῆς Βαπτίσεως τοῦ Κυρίου (6 Ἰανουαρίου) καὶ τῆς Ὑπαπαντῆς (2 Φεβρουαρίου). Ὁ δὲ κύκλος τοῦ Πάσχα, εἰσαγόμενος διὰ τοῦ Τριῳδίου καὶ τῆς Κυριακῆς τοῦ Τελώνου καὶ τοῦ Φαρισαίου καὶ ἐκτεινόμενος μέχρι τῆς Ἀναλήψεως, περιλαμβάνει ἐκτὸς τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς τὴν Μεγάλην Ἑβδομάδα μετὰ τοῦ Πάθους, τὴν ἑορτὴν τῆς Ἀναστάσεως καὶ τὴν ἑβδομάδα τῆς Διακαινησίμου μετὰ τῶν ἐπακολουθουσῶν μέχρι τῆς Ἀναλήψεως Κυριακῶν (τοῦ Θωμᾶ, τῶν Μυροφόρων, τοῦ Παραλύτου κλπ.). Καὶ τέλος ὁ τῆς Πεντηκοστῆς, ἐκτεινόμενος ἀπὸ τῆς Ἀναλήψεως μέχρι τῶν ἁγίων Πάντων, περιλαμβάνει τὴν Πέμπτην τῆς Ἀναλήψεως ἄλλως *ἐπισωζομένην* καλουμένην, τὴν Κυριακὴν τῆς Πεντηκοστῆς καὶ τὴν Κυριακὴν τῶν ἁγίων Πάντων. Ἐπειδὴ δὲ καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι κύκλοι συμπίπτει νὰ ἑορτάζωνται διαδοχικῶς καὶ σχεδὸν συνεχῶς κατὰ τὸ ἀπὸ τῶν μέσων Νοεμβρίου μέχρι τῶν μέσων Ἰουνίου ἥμισυ τοῦ ἔτους, καθ' ὃ συμπίπτουσι καὶ αἱ κυριώτεραι τῶν θεομητορικῶν ἑορτῶν, ἤτοι ἡ ἑορτὴ τῶν Εἰσοδίων (21 Νοεμβρίου), ἡ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ (25 Μαρτίου) καὶ ἡ Σύναξις τῆς Θεοτόκου (26 Δεκεμβρίου), διὰ τοῦτο τὸ ἥμισυ τοῦτο τοῦ ἐνιαυτοῦ ἀποτελεῖ τὸ καθ' αὐτὸ ἑορταστικὸν μέρος ὅλου τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους.

Τὸ ἕτερον ἥμισυ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους θὰ ἠδύνατο μὲν νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς μὴ ἑορταστικόν, δὲν στερεῖται ὅμως καὶ τοῦτο ἑορτῶν. Οὕτω κατ' αὐτὸ ἄγονται ἐκ μὲν τῶν Δεσποτικῶν ἑορτῶν ἡ τῆς Μεταμορφώσεως (6 Αὐγούστου), ἐκ δὲ τῶν Θεομητορικῶν ἡ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου (15 Αὐγούστου) καὶ ἡ τοῦ Γενεθλίου αὐτῆς (8 Σεπτεμβρίου), καθὼς καὶ ἡ σκέπη αὐτῆς (τῇ 1 Ὀκτβρίου) καὶ ἡ Κατάθεσις τῆς τιμίας ἐσθῆτος τῆς Θεοτόκου (2 Ἰουλίου) καὶ ἡ Κατάθεσις τῆς τιμίας Ζώνης αὐτῆς (τῇ 31 Αὐγούστου). Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν Δεσποτικῶν καὶ Θεομητορικῶν ἑορτῶν τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἔτος περιλαμβάνει ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰς ἔξω τῶν τριῶν κύκλων τῶν Δεσποτικῶν ἑορτῶν Κυριακάς, καθ' ἃς ὡρισμέναι περικοπαὶ Εὐαγγελίων καὶ Ἀποστόλων ἀναγινώσκονται κατὰ σειρὰν ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τῶν ἁγίων Πάντων ἀρχομένην, ἀφ' ἑτέρου δὲ πλείστας ἄλλας ἑορτὰς εἰς τιμὴν τοῦ Σταυροῦ, τῶν Ἀποστόλων, τοῦ Προδρόμου, διαφόρων μαρτύρων, ὁσίων καὶ ἱεραρχῶν καθιερωμένας. Αἱ τελευταῖαι αὗται ἑορταὶ εἶναι πάντοτε ἀκίνητοι, αἱ κυριώτεραι δ' αὐτῶν κατὰ τὴν ἐν τοῖς Μηναίοις τάξιν των εἶναι αἱ ἑξῆς:

Ἀρχὴ τῆς Ἰνδίκτου, ἤτοι τοῦ νέου ἔτους (1 Σεπτεμβρ.), τῶν Θεοπατόρων Ἰωακεὶμ καὶ Ἄννης (9 Σεπτεμβρ.), ἡ Ὕψωσις τοῦ Σταυροῦ (14 Σεπτ.), ἡ μετάστασις Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, (26 Σεπτεμβ.), Λουκᾶ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ (18 Ὀκτωβρ.), Ἰακώβου ἀποστόλου τοῦ Ἀδελφοθέου (23 Ὀκτωβρ.), Δημητρίου τοῦ Μυροβλήτου (26 Ὀκτωβρ.), Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ τῶν Ἀναργύρων (1 Νοεμβρ.), Σύναξις τῶν Ἀσωμάτων (8. Νοεμβρ.), Ἰωάννου Χρυσοστόμου (13 Νοεμβ.), Φιλίππου τοῦ ἀποστόλου (14 Νοεμβρ.), Αἰκατερίνης μεγαλομάρτυρος (25 Νοεμ.), Ἀνδρέου τοῦ ἀποστόλου (30 Νοεμβρ.), Βαρβάρας μεγαλομάρτυρος (4 Δεκεμβ.), Νικολάου ἐπισκόπου Μύρων (6 Δεκεμβ.), Σπυρίδωνος Τριμυθοῦντος (12 Δεκεμβ.), Ἐλευθερίου ἱερομάρτυρος (15 Δεκεμ.), Διονυσίου Αἰγίνης (17 Δεκεμ.), Στεφάνου τοῦ πρωτομάρτυρος (26 Δεκεμβρ.), Βασιλείου τοῦ Μεγάλου (1 Ἰανουαρ.), Σύναξις Προδρόμου (7 Ἰανουαρ.), Ἀντωνίου τοῦ Μεγάλου (17 Ἰαν.), Ἀθανασίου καὶ Κυρίλλου (18 Ἰαν.), Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου (25 Ἰαν.), τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν (30 Ἰανουαρ.), Χαραλάμπους ἱερομάρτυρος (10 Φεβρ.), τῶν ἁγίων Τεσσαράκοντα μαρτύρων (9 Μαρτ.), Γεωργίου μεγαλομάρτυρος (23 Ἀπριλ.), Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης (21 Μαΐου), Πέτρου καὶ Παύλου (29 Ἰουνίου), Παντελεήμονος μεγαλομάρτυρος (27 Ἰουλίου), Ἀποτομὴ κεφαλῆς Προδρόμου (29 Αὐγούστου).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Π. Ρομπότου*, Λειτουργικὴ σελ. 233–273. — *Π. Τρεμπέλα*, Ὁμιλητικὴ σελ. 62. — *Smith-Cheetham*, Diction. of Chr. Antiq. ἐν λέξεσι calendar καὶ year. Τὸ μηνολόγιον τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῷ «Ὡρολογίῳ» καὶ τοῖς «Μηναίοις», «Τριῳδίῳ», «Πεντηκοσταρίῳ». Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

—**ἔτος *οἰκονομικὸν*** *[Δημοσ. Λογιστ.]*. Κατὰ σχετικὴν διάταξιν τοῦ νόμου ΣΙΒ' τοῦ 1852 «Περὶ διοικήσεως τῶν δημοσίων ἐσόδων καὶ ἐξόδων καὶ δημοσίου λογιστικοῦ τοῦ κράτους» τοῦ συμπληρωθέντος καὶ τροποποιηθέντος διὰ τοῦ νόμου 1555 τοῦ 1918, τὸ οἰκονομικὸν ἔτος σημαίνει χρονικὴν περίοδον, ἥτις, ἀρχομένη τὴν 1 Ἀπριλίου καὶ λήγουσα τὴν 31 Μαρτίου τοῦ ἑπομένου ἡμερολογιακοῦ ἔτους, περιλαμβάνει τὰς διοικητικὰς πράξεις καὶ τὰ γεγονότα, ἅτινα ὁπωσδήποτε σχετίζονται πρὸς τὴν διαχείρισιν τοῦ δημοσίου χρήματος καὶ τὴν κίνησιν τῆς περιουσίας τοῦ κράτους. Ἡ αὐτὴ περίοδος ὁρίζεται, κατὰ τὸν νόμον, καὶ διὰ τὴν διαχείρισιν τῶν νομικῶν προσώπων ἢ τῶν αὐτοτελῶν εἰδικῶν ὑπηρεσιῶν, ὧν ἡ διοίκησις εἶναι ἀνατεθειμένη εἰς τὸ κράτος. Ἀντικείμενον τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους εἶναι τὸ ταμειακὸν λογιστικὸν καὶ τὸ λογιστικὸν τῆς περιουσίας τοῦ κράτους. Συναφὴς πρὸς τὸ οἰκονομικὸν ἔτος εἶναι ἡ χρῆσις, ἥτις φέρει τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Ἡ χρῆσις, τῆς ὁποίας ἀντικείμενον εἶναι τὸ λογιστικὸν τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἄρχεται ἀφ' ἧς καὶ τὸ οἰκονομικὸν ἔτος καὶ παρατείνεται μέχρι τῆς 31 Ἰουλίου τοῦ ἑπομένου οἰκονομικοῦ ἔτους διὰ τὴν εἴσπραξιν πάντων τῶν ἐσόδων, ὅσα ἐβεβαιώθησαν κατὰ τὸ διάστημα καὶ διὰ λογαριασμὸν τοῦ διαρρεύσαντος οἰκονομικοῦ ἔτους, καὶ τὴν πληρωμὴν πάντων τῶν ἐγκριθέντων ἐξόδων ἐντὸς καὶ διὰ λογαριασμὸν τῆς αὐτῆς περιόδου. Ἡ ἔναρξις τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους εἶναι διάφορος εἰς τὰ διάφορα κράτη, προσαρμοζομένη εἰς τὰς τοπικὰς συνθήκας (ἐσοδεῖαι κτλ.). Δ. Γ. Π.

—**ἔτος *πένθιμον*** *['Ἀστ. Δίκ.]*· βλ. λ. *πένθιμος ἐνιαυτός.*

—**ἔτος *τεκτονικὸν*** *[Τεκτον.]*. Ἕκαστος τεκτονικὸς βαθμὸς πλὴν τῆς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ ὀνομασίας διαδηλοῦται ἐν τῇ συμβολικῇ γλώσσῃ τῶν ἐλευθέρων τεκτόνων δι' ἀριθμοῦ ὡρισμένου, ὁ ὁποῖος λέγεται καὶ ἄλλως ἡ τεκτονικὴ ἡλικία ἢ τὰ ἔτη τοῦ τέκτονος. Κ. Κ. Κ.

Ἐτουρνὲλλ ***ντὲ Κονστὰν*** (Estournelles de Constant), ***Παῦλος.*** Γάλλος πολιτικὸς καὶ διπλωμάτης, ἀπόφοιτος τῆς σχολῆς τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν, διατελέσας ἐπιτετραμμένος τῆς Γαλλίας ἐν Τύνιδι, Μαυροβουνίῳ καὶ Ὀλλανδίᾳ. Ἐκλεγεὶς τὸ πρῶτον βουλευτὴς τοῦ Flèche τῷ 1895 ἐπανεξελέγη τῷ 1898 καὶ ἀντεπροσώπευσε τὴν Γαλλίαν, μετὰ τοῦ Λ. Μπουρζουά, εἰς τὸ συνέδριον τῆς Χάγης. Πλὴν διαφόρων ἄρθρων δημοσιευθέντων εἰς τὴν «Ἐπιθεώρησιν τῶν δύο κόσμων» καὶ τὴν «Ἐπιθεώρησιν τῶν Παρισίων» ἐξέδωκεν ἐπίσης: «Ἡ ἐπαρχιακὴ ζωὴ ἐν Ἑλλάδι» (1878), «Οἱ ἱεραπόστολοι παρὰ τοῖς Ἄραψι καὶ ἡ κατάκτησις τῆς Β. Ἀφρικῆς» κ. ἄ. Μ. Ν. Δ.

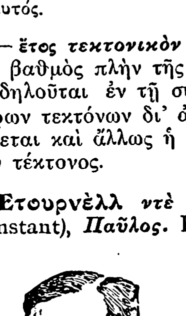

Παῦλος Ἐτουρνὲλλ ντὲ Κωνστάν.

Ἔτριχ (Etrich), ***Ἴγκο.*** Αὐστριακὸς μηχανικός, γεννηθεὶς τῷ 1879. Διεμόρφωσε μετὰ τοῦ Φραγκίσκου Βὲλς τύπον ἀεροπλάνου γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἔτριχ*, ὁ ὁποῖος ἐβελτιώθη ὑπὸ τοῦ Ρούμπλερ, ὀνομασθεὶς *περιστερὰ Ροῦμπλερ*. Ὁ τύπος οὗτος ἔσχε μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν ἀεροπλοϊκὴν τεχνικήν. —Β.

Digitized by Google

Ἐτροπόλσκα ἢ *Ἐτροπόλιε [Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βουλγαρίας κειμένη ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Σόφιας καὶ ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ Αἵμου, μὲ πληθυσμὸν 2.800 (1920). Ἔχει μεταλλεῖα σιδήρου καὶ μολύβδου. Μ. Ν. Δ.

Ἐτρουρία (Etruria) *[Γεωγρ.]*. Ἀρχαία περιφέρεια τῆς Ἰταλίας, ἡ ἔκτασις τῆς ὁποίας ἐποίκιλλε σημαντικῶς καὶ ἰδίως κατὰ τὰς πρώτας περιόδους τῆς ἱστορίας της, ὥστε ἀποβαίνει σήμερον δυσχερὴς ὁ καθορισμός της. Τὸ ὄνομα εἶναι λατινικόν, ἀντιστοιχεῖ δὲ πρὸς τὸ ἑλληνικὸν *Τυρρηνία* ἢ Τυρσηνία (βλ. λ.), τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποίουν καὶ οἱ Λατῖνοι συγγραφεῖς (Tyrrhenia, Tyrrhenii). Δ. Δ.

—**Ἐτρουρία** (Etruria) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀγγλίας, ἐν τῇ κομιτείᾳ τοῦ Στάφφορντ, παρὰ τὴν διώρυγα Γκράντ-Τράνκ. Κάτοικοι 8.056. Ἔχει ὀνομαστὰ ἐργοστάσια κεραμικῆς, ἱδρυθέντα τῷ 1759 ὑπὸ τοῦ Γουέντγκουντ, ἐργοστάσια κατεργασίας σιδήρου, χάλυβος καὶ μεταλλεῖα σιδήρου καὶ γαιανθράκων. —Μ.

ἐτρουσκικός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς Ἐτρούσκους, ὁ τῶν Ἐτρούσκων ἢ τῆς Ἐτρουρίας.

—**Ἐτρουσκικὰ** ***Ἀπέννινα*** *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Ἀπέννινα*.

—**ἐτρουσκικὴ** ***γλῶσσα***· βλ. λ. *τυρρηνικὴ* γλῶσσα.

—**Ἐτρουσκικὸν** ***πέλαγος*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ κατὰ τοὺς Λατίνους γεωγράφους ὀνομασία (Mare Etruscum) τῆς Μεγάλης θαλάσσης τῆς ἑνούσης τὸ Λιγυστικὸν πέλαγος πρὸς τὸ Σικελικόν. Εἶναι τὸ *Τυρρηνικὸν* (βλ. λ.) πέλαγος τῶν Ἑλλήνων γεωγράφων. Σ. Ε. Λ.

Ἐτροῦσκοι (οἱ). Πελασγικὸς λαὸς ἐγκατασταθεὶς εἰς τὴν κεντρικὴν Ἰταλίαν πρὸ τῆς κτίσεως τῆς Ρώμης καὶ συντελέσας μεγάλως εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Τὰ περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ λαοῦ τούτου καλύπτονται ὑπὸ σκότους. Ἔκ τινων ἐνδείξεων συνάγεται ὅτι προῆλθον ἐξ Ἀσίας. Οἱ Ἐτροῦσκοι ταχέως ἐξηπλώθησαν εἰς ὅλην τὴν κεντρικὴν Ἰταλίαν, τὴν ἐξ αὐτῶν κληθεῖσαν *Ἐτρουρίαν*, καὶ ἐπεκράτησαν ἐν αὐτῇ ἀπὸ τοῦ Η' μέχρι τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος. Ὁ Τίτος Λίβιος ἀναφέρει 8 σημαντικὰς πόλεις τῶν Ἐτρούσκων, αἱ ὁποῖαι συνεδέοντο δι' ὁμοσπονδιακῶν σχέσεων. Ἡ Ρώμη κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀναπτύξεώς της διετέλεσε ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν αὐτῶν, πιστεύεται δὲ ὅτι τινὲς τῶν πρώτων βασιλέων της, ὡς ὁ Σέρβιος Τύλλιος καὶ ὁ Πορκήνας ἦσαν Ἐτροῦσκοι. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ἤρχισαν νὰ χάνουν τὴν προτέραν ἰσχύν των. Τῷ 475 π. Χ. κατεστράφη ὁ στόλος των ἔν τινι ναυμαχίᾳ παρὰ τὴν πόλιν Κύμην τῆς Καμπανίας, τῷ δὲ 439 ἀπώλεσαν ὁλόκληρον τὴν Καμπανίαν ἐκδιωχθέντες ὑπὸ τῶν Σαβίνων. Ὀλίγον βραδύτερον ἤρχισαν οἱ ἀδιάκοποι πόλεμοί των πρὸς τοὺς Ρωμαίους, οἱ ὁποῖοι κατέληξαν μετὰ 80 ἔτη εἰς τὴν τελικὴν ὑποδούλωσιν τῶν Ἐτρούσκων, τὴν κατάλυσιν τοῦ κράτους των καὶ τὴν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἐθνικὴν ἀπορρόφησίν των (βλ. *καὶ* λ. *Τυρρηνία καὶ Τυρρηνοί*). Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

Ἐτσαβαρρία (Echavarria), *δὸν* ***Χοσέ***. Ἱσπανὸς στρατηγός. Διετέλεσε στρατιωτικὸς διοικητὴς τῆς Κούβας, ὅτε αὕτη ἦτο ἱσπανική, ὑπασπιστὴς τοῦ βασιλέως Φραγκίσκου τῆς Ἀσσίζης, ἀρχηγὸς σώματος στρατοῦ, κατέπνιξε τὴν ἐπανάστασιν τῶν Καρλιστῶν (1876), ἀπὸ δὲ τοῦ 1879—1881 διετέλεσεν ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν. Μ. Ν. Δ.

Ἐτσαγκοῦε (Echagüe), *δὸν* ***Ραφαέλ***. Ἱσπανὸς στρατηγὸς (1815—1887). Ἠγωνίσθη κατὰ τῶν Καρλιστῶν, μετέσχε τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1854 καὶ διεκρίθη κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ Μαρόκκου· μετὰ τὴν νίκην του ἐν Τετουὰν προήχθη εἰς στρατηγόν. Μ. Ν. Δ.

Ἐτσεγκαράϋ (Echegaray), *δὸν* ***Ἰωσήφ***. Ἱσπανὸς μαθηματικός, πολιτικὸς καὶ δραματικὸς συγγραφεὺς (1835—1903), υἱὸς καθηγητοῦ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φιλολογίας, κατέλαβε νεώτατος τὴν ἕδραν τοῦ καθηγητοῦ τῆς πολυτεχνικῆς σχολῆς τῆς Μαδρίτης (1858), ἀναδειχθεὶς εἷς τῶν διαπρεπεστέρων μαθηματικῶν τῆς Ἱσπανίας. Συνέγραψε διάφορα ἐπιστημονικὰ συγγράμματα, ἐν οἷς τὰ «Ἀναλυτικὰ προβλήματα τῆς γεωμετρίας», δι' οὗ εἰσήχθη εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν ἐπιστημῶν τῆς Μαδρίτης (1876), ὅπου, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ὑποδοχῆς αὐτοῦ, ἐξεφώνησε τὸν «Περὶ τῆς ἱστορίας τῶν μαθηματικῶν ἐν Ἱσπανίᾳ» λόγον, ὅστις προεκάλεσε τὸν θαυμασμὸν τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐδημοσίευσε τὴν ἀρίστην ἐπιστημονικὴν πραγματείαν του «Νέα θεωρία περὶ τῆς φυσικῆς», διακρινομένην διὰ τὴν ἁπλῆν καὶ ποιητικὴν αὐτῆς γλῶσσαν. Ὁ Ἐτσεγκαράϋ ὑπῆρξεν ὀπαδὸς τῆς ἐλευθέρας οἰκονομικῆς σχολῆς. Ἀκολουθῶν δημοκρατικὰς ἰδέας, ἀνεμίχθη εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1868, κατῆλθεν εἰς τὴν πολιτικὴν ἐκλεγεὶς ἀντιπρόσωπος εἰς τὴν βουλὴν τοῦ ἔτους τούτου καὶ ἐγένετο ὑπουργὸς τοῦ Ἐμπορίου, ἐφαρμόζων τὰς περὶ ἐλευθέρας ἐμπορικῆς συναλλαγῆς θεωρίας του. Τῷ 1873 διωρίσθη ὑπουργὸς τῆς Δημοσίας ἐκπαιδεύσεως καὶ τῷ 1874 ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν. Εἰς τὴν βουλὴν τῶν Κορτὲς διεκρίθη διὰ τὴν εὐγλωττίαν αὐτοῦ, διὰ τὴν ὡραίαν ἀρχιτεκτονικὴν τῶν ἀγορεύσεών του καὶ ἰδίως διὰ τὴν ἀνθηρότητα τῆς γλώσσης του. Ληξάσης τῆς ἐπαναστάσεως ὁ σοφὸς τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν καθηγητὴς καὶ ἐπιφανὴς ῥήτωρ τοῦ κοινοβουλίου ἐνεφανίσθη ὅλως ἀπροσδοκήτως ὡς δραματικὸς συγγραφεὺς μεγάλης ἰδιοφυΐας.

Τὸ πρῶτον ἀναβιβασθὲν ἔργον του ἐπὶ τῆς σκηνῆς τῷ 1874 ὑπῆρξεν ὁ «Σύζυγος τοῦ τιμωροῦ», ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Γεώργιος Χαγιαζέσκα*. Τὸ δρᾶμα εἶναι ῥωμαντικὸν καὶ γεγραμμένον εἰς στίχους, προεκάλεσε δὲ τὸν γενικὸν θαυμασμόν. Τῷ 1875 ἀνεβίβασεν ἕτερον ἔργον του, τὴν «Τελευταίαν νύκτα», κατ' ἐξοχὴν ῥεαλιστικὸν τοῦτο. Ἡ τροπὴ αὐτοῦ πρὸς τὸν θετικισμὸν προεκάλεσε δυσμενεστάτας κρίσεις, ὁ δὲ ποιητὴς ἐπανῆλθεν εἰς τὸν ῥωμαντισμόν, συγγράψας κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος τὸ περιλάλητον αὐτοῦ δρᾶμα «En el Prûo de la espada» («Ἡ λαβὴ τῆς σπάθης»), ὅπερ προεκάλεσεν ἐκ νέου τὸν θαυμαστὸν τοῦ κοινοῦ καὶ τῶν κριτικῶν. Ὁ Ἐτσεγκαράϋ ὑπῆρξε λίαν γόνιμος εἰς θεατρικὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα διέκρινεν ὄχι μόνον ἡ ἰδιορρυθμία, ἡ πλοκὴ καὶ ἡ τέχνη τῆς ἐντυπώσεως, ἀλλὰ καὶ ἡ χάρις τῆς γλώσσης καὶ ἡ κομψότης τῆς στιχουργίας. Πᾶσα παράστασις νέου ἔργου του ἀπετέλει καὶ νέον θρίαμβον τοῦ ποιητοῦ. Τὰ ἄριστα τῶν δραμάτων του εἶναι: «Φῶς ποῦ γεννᾶται καὶ φῶς ποῦ σβήνει», «Πῶς ἀρχίζει καὶ πῶς τελειώνει», «Εἰς τὴν παραστάδα καὶ εἰς τὸν Σταυρόν», «Ὁ ἐλεύθερος», «Εἰς ἀναζήτησιν τοῦ ἰδανικοῦ», «Ἡ Ἶρις τῆς εἰρήνης», «Ὁ Γλαδιάτωρ τῆς Ραβέννας», «Ὁ φανατισμός», «Εὔθυμος ζωὴ καταλήγουσα εἰς θλῖψιν» κλπ., ὑπὲρ πάντα δὲ «Ὁ μέγας Γαλεότος». Οἱ ἥρωες τῶν δραμάτων τούτων εἶναι δημιουργήματα ἐμπνεύσεως τολμηρᾶς, πολλάκις δὲ φρικτῆς ἐν τῇ μεγαλοπρεπείᾳ της καὶ προκαλούσης πάντοτε τὴν κατάπληξιν. Ὁ Ἱσπανὸς ποιητὴς δὲν ἠκολούθησε τὸν Βίκτωρα Οὑγγώ, ἀλλ' εἰσήγαγε νέας ἰδέας, αἱ ὁποῖαι προεκάλεσαν δεινὴν κατ' αὐτοῦ πολεμικὴν πλείστων κριτικῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐγκώμια ἄλλων, πάντοτε δὲ τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ κοινοῦ. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἐνεφάνισεν εἰς τὸ θέατρον τοιαύτην ἐπιβλητικὴν φαντασίαν, τοιαύτην σκηνικὴν σύνθεσιν καὶ τοιαύτην πρωτοτυπίαν διαπλάσεως χαρακτήρων, ὥστε, παρ' ὅλας τὰς ὑπερβολὰς καὶ τὴν αὐστηρότητα τῶν σκέψεών του, κατεκυρίευσεν ἐπὶ δεκάδας ἐτῶν τὸ ἱσπανικὸν κοινόν. Τὰ ἔργα τοῦ Ἐτσεγκαράϋ ἐπαίχθησαν εἰς ὅλα τὰ ἱσπανικὰ θέατρα καὶ εἰς πλεῖστα εὐρωπαϊκά, ἐδημοσιεύθησαν δὲ κατ' ἐπανάληψιν καὶ μετεφράσθησαν πλεῖστα τούτων εἰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. «Ὁ μέγας Γαλεότος», μεταφρασθεὶς ἑλληνιστί, ἐπαίχθη ὑπὸ ἑλληνικοῦ θιάσου τῷ 1884 ἐν Κωνσταντινουπόλει. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Ἰωσὴφ Ἐτσεγκαράϋ.

Ἔτσεντ (Oecsöd) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Οὑγγαρίας, ἐν τῇ κομιτείᾳ τοῦ Μπέκες, εἰς ἀπόστασιν 14 χλμ. ἀπὸ τῆς Σάρβας, παρὰ τὸν ποταμὸν Κερές, παραπόταμον τοῦ Τίσζα. Κάτοικοι 7.634. Παράγει σιτηρὰ καὶ διεξάγει ἐμπόριον κτηνῶν. —Μ.

ἔτσι· ἐπίρρ. δημοτ., οὕτως, οὑτωσί, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον: «ἔτσι θέλω», «ἔτσι μ' ἀρέσει», «πῶς τὸ θέλεις;—ἔτσι», «ἔτσι θέλει ὁ Θεός»· ‖ «ἔτσι εἶναι» οὕτως ἔχει: «ἔτσι εἶναι ὅπως τὰ λέγαμε»· ‖ φρ. «δὲν εἶναι ἔτσι;» ὡς κατακλεὶς ἰσχυρισμοῦ, ὅταν τις ζητῇ τὴν ἐπιδοκιμασίαν τοῦ ἀκούοντος, «δὲν εἶν' ἔτσι;—ἔτσι καὶ χειρότερα»· ‖ φρ. «ἔτσι κι' ἔτσι» οὔτε καλὰ οὔτε ἄσχημα: «πῶς πάν' οἱ δουλειές;—ἔτσι κι' ἔτσι»· ‖ ἁπλῶς, ἐπιπολαίως, ἄνευ σημασίας: «ἔτσι τὸ λέει», «ἔτσι τό 'πα χωρὶς νὰ τὸ καταλάβω», «ἔτσι τό 'καμε χωρὶς κακὸ σκοπό»· ‖ εἰσαγωγικὸν παρακλήσεως: «ἔτσι νά 'χῃς καλό», «ἔτσι νὰ χαρῇς τὰ παιδιά σου»· ‖ ἰδιωματ. «ἔτσι τὸ πῆς γίνεται» μόλις τὸ πῆς γίνεται.

Ἐτσιὲν-τσάϊ *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Μ. Ἀσίας (βλ. λ. *Ξάνθος*).

Ἐτσίζ, ***Χαρὲσμ-Σὰχ μπὶν-Μεχμὲτ μπὶν-Ἀνουστεκίν***. Δεύτερος ἡγεμὼν τῆς δυναστείας τῶν Χαρὲσμ-Σάχ, ἥτις ἡγεμόνευσεν ἐν τῇ μεταξὺ τῆς Κασπίας καὶ τῆς Ἀράλης λίμνης χώρᾳ τῶν Χωρασμίων (ἢ Χοβαρεσμίων) ἀπὸ τοῦ ΙΒ' μέχρι τοῦ ΙΔ' αἰῶνος μ. Χ. Διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ Σελτζουκίδου σουλτάνου Σιντζὲρ διοικητὴς τῆς Χωρασμίας καὶ κηρύξας ἑαυτὸν τελείως ἀνεξάρτητον, ἐπολέμησε κατὰ τοῦ Σιντζέρ, τὸν ὁποῖον καὶ ἐνίκησε καταλαβὼν καὶ τὴν πόλιν Μέρβ, τότε πρωτεύουσαν τῶν Σελτζουκιδῶν τῆς Περσίας. Ἀπέθανε τῷ 1156. Ν. Μ.

—**Ἐτσὶζ** ὁ ***Χωράσμιος***. Τοῦρκος στρατηγὸς τοῦ Σελτζουκίδου σουλτάνου Μελὶκ-Σάχ. Ἀποσταλεὶς τῷ 1071 πρὸς κατάκτησιν τῆς Συρίας, κατεχομένης τότε ὑπὸ τῶν Φατιμιδῶν τῆς Αἰγύπτου, ἐκυρίευσε τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ ἄλλας πόλεις τῆς Παλαιστίνης καὶ ἐπολιόρκησε τὴν Δαμασκόν, τὴν ὁποίαν καὶ κατέλαβε προσωρινῶς. Ἀλλ' ἡ κατὰ τῆς Αἰγύπτου ἐκστρατεία αὐτοῦ ἀπέτυχε. Ἐφονεύθη τῷ 1078 μετὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Δαμασκοῦ ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων. Ἦτο ἰσχνότατος καὶ διὰ τοῦτο ἀπεκλήθη Ἐτσὶζ (=ὁ ἄνευ κρέατος). Ν. Μ.

Ἔτσικα (Eccica) *[Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον καὶ νησὶς πρὸ αὐτοῦ τῆς ΝΔ ἀκτῆς τῆς Κορσικῆς (πλάτ. 41° 38' Β, μῆκ. 8° 46' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 429: Cape Feno to Lava bay). Ἐκ τῆς γεωγραφικῆς περιγραφῆς τοῦ Πτολεμαίου προκύπτει, ὅτι τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο θὰ ἔκειτο ἐγγὺς τοῦ Μαριανοῦ ἄκρου (Κύρνου νήσου θέσις Γ, β, 3), ἂν δὲν πρόκειται περὶ ταυτότητος αὐτῶν. Σ. Ε. Λ.

Ἐτσιωνγαβὲρ *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία τῆς ἀρχαίας πόλεως *Γεσιὲν* Γάβερ (βλ. λ.), ἀπαντῶσα ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ.

Ἐτσμιατζὶν *[Γεωγρ.]*. Ὠνομάζετο οὕτως ἐπὶ τσαρικοῦ καθεστῶτος ὁλόκληρος ἡ περὶ τὴν μονὴν *Ἐτσμιατζὶν* (βλ. λ.) ἐπαρχία τοῦ κυβερνείου Ἐριβὰν (Ὑπερκαυκάσιος χώρα), ἔχουσα τότε ἐπιφάνειαν 3858 τετρ. χιλιομέτρων καὶ ὑπὲρ τοὺς 100.000 κατοίκους, ὧν 62 % Ἀρμένιοι, οἱ δὲ λοιποὶ Κοῦρδοι, Τάταροι κλ. Ἕδρα τῆς ἐπαρχίας ἦτο ἡ κώμη Βαγαρσαπάτ, ἔχουσα περὶ τοὺς 3.000 κατοίκους. Ν. Μ.

—**Ἐτσμιατζίν**. Μέγα καὶ ἀρχαῖον μοναστήριον (βλ. εἰκόνα ἐν λ. *Ἀρμενία*, Ἐκκλησία, τ. Ε', σ. 602 α'), κείμενον ἐν τῇ σημερινῇ δημοκρατίᾳ τῆς Ἀρμενίας εἰς ἀπόστασιν 25 χλμ. Δ τῆς πρωτευούσης Ἐριβὰν καὶ 15 χιλ. Β τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Ἀράξου, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ἀλαγκιόζ, ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἀρμενικῇ ἐπαρχίᾳ Ἀϊρὰρὰτ (Ἀραράτ). Ἐν αὐτῷ εἶχε τὴν ἕδραν αὐτοῦ ὁ πρῶτος *καθολικός*, ἤτοι ὁ πατριάρχης τῶν Γρηγοριανῶν Ἀρμενίων, μετὰ τῆς συνόδου του. Ἐν τῷ κέντρῳ τούτου *Γρηγόριος* ὁ φωτιστὴς (βλ. λ. τ. Η', σ. 719 β') ἵδρυσε τῷ 301 μεγάλην ἐκκλησίαν, τὸ μετὰ τῆς ὁποίας συνδεδεμένον μοναστήριον ηὐρύνθη κατὰ τὸν Ε' ἢ κατ' ἄλλους τὸν ΣΤ' καὶ Ζ' αἰῶνα. Μετὰ τοῦ μοναστηρίου τούτου συνεδέθησαν καὶ δύο ἕτερα μετὰ ἐκκλησιῶν, οὕτω δὲ προῆλθε τὸ ὄνομα τῶν *Τριῶν Ἐκκλησιῶν* παρὰ τοῖς Τούρκοις *(Οὖτς-Κλίσσε)*. Τὸ μοναστήριον ὠνομάσθη *Ἐτσμιατζὶν* (δηλαδὴ κατῆλθεν ὁ μονογενής), ἐν σχέσει πρὸς τὴν παράδοσιν τῆς εἰς τὸν Φωτιστὴν γενομένης θείας ἀποκαλύψεως, ἦτο δὲ ἀνέκαθεν ἡ ἕδρα τοῦ καθολικοῦ, καίτοι κατὰ τὰς δεινὰς περιστάσεις τοῦ ἀρμενικοῦ ἔθνους μετετέθη καὶ ἀλλαχοῦ. Ἡ μονή, ὁμοιάζουσα ἔξωθεν πρὸς φρούριον, ἔχει ὕψος 9 μέτρων καὶ περίμετρον 2 μετὰ πύργων καὶ ἐπάλξεων. Τὸ κυριώτερον τμῆμα εἶναι τὸ περιλαμβάνον τὸν ναὸν Σογαγὰτ (κατ' ἀρχαιοτέραν προφορὰν Σολακάτ, ὅπερ σημαίνει «ἀπαύγασμα τοῦ Φωτός»). Ὁ ναὸς οὗτος εἶναι εἶδος βυζαντινοῦ ῥυθμοῦ εἰς σχῆμα σταυροῦ μετὰ θόλου, ἀλλ' αἱ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ζωγραφίαι ῥυθμοῦ περσικοῦ. Λέγεται ὅτι τὸ Ἅγιον βῆμα τοῦ ναοῦ τούτου εὑρίσκεται εἰς τὴν θέσιν ἀρχαίου βωμοῦ τῆς Ἀρτέμιδος, ὅστις κατὰ τὰς ἀρμενικὰς παραδόσεις κατεκρημνίσθη μετὰ τοῦ εἰδώλου τῆς θεᾶς, ὅτε ἐφανερώθη εἰς τὸν ἅγιον Γρηγόριον εἰς τὴν θέσιν ἐκείνην φῶς ἐξ οὐρανῶν. Οἱ ἄλλοι δύο ναοὶ τιμῶνται εἰς ὄνομα τῆς ἁγίας Κασιανῆς (Γασιανὲ) καὶ τῆς ἁγίας Χριτζιμέ. Ὑπάρχουσι πρὸς τούτοις πολλὰ κελλία χάριν τῶν προσκυνητῶν.

Βορείως τῆς μονῆς ὑπάρχει ἡ κώμη Βαγαρσαπὰτ (Βαλασαπάτ), ἄλλοτε πρωτεύουσα τῶν Ἀρμενίων, ἱδρυθεῖσα τὸν ΣΤ', ὡς λέγεται, π. Χ. αἰῶνα ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἑρβὰντ καὶ ἀνοικοδομηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Βαγὰρς (Βολογέζη) τὸν Β' μ. Χ. αἰῶνα. Τὸ μοναστήριον εἶναι πλουσιώτατον εἰς γαίας καὶ ἀμπελῶνας, περιέχει δὲ καὶ βιβλιοθήκην ἐπίσημον διὰ τὰ σπάνια αὐτῆς βιβλία, ἔτι δὲ καὶ τυπογραφεῖον καὶ σχολὴν πρὸς μόρφωσιν τοῦ ἀνωτέρου κλήρου. Η. Φ. ΒΑΦΕΙΔΗΣ—Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἔτσταλ (Oetztal) *[Γεωγρ.]*. Κοιλὰς τῆς Αὐστρίας, ἐν Τυρόλῳ, σχηματιζομένη ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ἴνν. Εἶναι μία τῶν σπουδαιοτέρων τῶν Ἄλπεων καὶ ἔχει μῆκος 65 χλμ. Διασχίζεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ἄτσε Ἔτσταλ, παραποτάμου τοῦ Ἴνν, καὶ ἔχει κλῖμα ἠπιώτατον, ἕνεκα τοῦ ὁποίου συχνάζεται ὑπὸ πολλῶν ἐπισκεπτῶν καὶ ἔχει πλείστας θερινὰς διαμονάς, ξενοδοχεῖα καὶ σανατόρια, εἰς τὰ ἐν αὐτῇ καὶ ἐπὶ τῶν κλιμακωδῶν πλευρῶν της ἐκτισμένα πολυπληθῆ καὶ γραφικὰ χωρία. Τὸ νοτιώτερον τμῆμα τῆς κοιλάδος εἶναι εὐφορώτατον, παράγον σιτηρά, σταφυλάς, οἴνους, ἀραβόσιτον κτλ. —Μ.

Digitized by Google

ἐττάνζιος ***βαθμὶς*** (ἡ) (Hettangien) *[Γεωλογ.]*. Ἡ ἀρχαιοτέρα ἐκ τῶν δύο βαθμίδων στρωμάτων, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ κατωτέρα λιάσιος σειρὰ τῆς ἰουρασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ ἀθροίσματος στρωμάτων. Χαρακτηριστικὰ ἀπολιθώματα τῆς βαθμῖδος ταύτης εἶναι ἐκ τῶν ἀμμωνοειδῶν κεφαλοπόδων μαλακίων τὰ εἴδη *σλοτχειμία angulata*, *ψιλόκερας planorbe*, ὡς καὶ ἄλλα τινὰ εἴδη τῆς ὑποοικογενείας τῶν *ψιλονώτων*.

Στρώματα τῆς βαθμῖδος ταύτης εὑρέθησαν ἐν Γαλλίᾳ, Ἀγγλίᾳ, Σουαβίᾳ, Φραγκονίᾳ, βορειοδυτικῇ Γερμανίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Κ. Γ.

Ἔττερμπεκ (Etterbeck) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Βελγίου, ἐν τῷ νομῷ τῆς Βραβάντης καὶ τῇ ἐπαρχίᾳ τῶν Βρυξελλῶν, ὧν ἀποτελεῖ προάστειον πρὸς τὰ ΝΑ. Κάτοικοι 41.590. Εἶναι πόλις βιομηχανικὴ καὶ ἔχει ἐργοστάσια κατασκευῆς φυσιγγίων, χημικῶν προϊόντων, ἰδίως χρωστικῶν οὐσιῶν, καὶ βυρσοδεψεῖα. —Μ.

Ἔττι *[Βιβλ.]*· βλ. λ. *Ἐθάμ*.

Ἔττινγκεν (Oettingen), ***Ἀρθοῦρος-Ἰωακεὶμ*** *φὸν* —. Γερμανὸς φυσικὸς (1836—1920). Διετέλεσε καθηγητὴς ἐν Ντόρπατ ἀπὸ τοῦ 1865, κατὰ δὲ τὰ ἔτη 1894 — 1919 ἐν Λειψίᾳ. Εἰργάσθη ἐπὶ τῆς διορθώσεως τῆς θερμομετρικῆς ἀναγνώσεως, τῶν ἠλεκτρικῶν ἐκκενώσεων, τῶν ἐκρήξεων τῶν ἀερίων, τῆς μηχανικῆς θεωρίας τῆς θερμότητος. Συνέταξε: «Σύστημα ἁρμονίας ἐν δυαδικῇ ἐξελίξει» (1866, β' ἔκδ. 1913) καὶ ἐξηκολούθησε τὴν ἔκδοσιν τοῦ «Βιογραφικοῦ φιλολογικοῦ λεξικοῦ» ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Φέντερζεν (τόμ. γ' 1898). Τὸν τόμον δ' (1904) ἐπεξειργάσθη μόνος. Τέλος συνειργάσθη εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν «κλασσικῶν συγγραφέων τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν» τοῦ Ὄστβαλντ. ΑΝ. Δ.

Ἔττινγκερ (Oettinger), ***Ἐδουάρδος-Μαρία***. Γερμανὸς φιλόλογος (1808—1872). Εἰργάσθη ὡς δημοσιογράφος ἐν Βιέννῃ, Μονάχῳ, Βερολίνῳ, Μάγχαϊμ, Παρισίοις καὶ Βρυξέλλαις. Ἐξέδωκε μυθιστορήματα καὶ ποιήματα, ἀλλὰ μεγαλυτέραν ἀξίαν ἔχουν αἱ βιβλιογραφικαί του ἐργασίαι «Βιογραφικὴ βιβλιογραφία» (1850), ὡς καὶ ὁ «Moniteur des dates» (1866—1868), τὴν ἔκδοσιν τοῦ ὁποίου ἐξηκολούθησεν ὁ Schraum (1878). — Β.

Ἔττινγκσχάουζεν (Ettingshauzen), ***Ἀνδρέας***, *βαρῶνος φὸν*—. Γερμανὸς φυσικὸς καὶ μαθηματικὸς (1796—1878). Διετέλεσε καθηγητὴς εἰς Ἴννσμπρουκ ἀπὸ τοῦ 1819 καὶ ἐν Βιέννῃ κατὰ τὰ ἔτη 1822—1866, ὑπῆρξε δὲ ἐπὶ πολλὰ ἔτη γενικὸς γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας τῆς Βιέννης, εἰς τὴν ἵδρυσιν τῆς ὁποίας ἔλαβεν ἐνεργὸν πρωτοβουλίαν. Κατεσκεύασε μαγνητοηλεκτρικὴν μηχανήν. Τὸ ἔτος 1866 τοῦ ἀπενεμήθη ὁ τίτλος τοῦ βαρώνου. ΑΝ. Δ.

— **Ἐττινγκσχάουζεν** (Ettingshauzen), ***Κωνσταντῖνος***, *βαρῶνος φὸν*—. Αὐστριακὸς παλαιοντολόγος (1826—1897), υἱὸς τοῦ *Ἀνδρέα* Ἐττινγκσχάουζεν. Διετέλεσε καθηγητὴς ἐν Βιέννῃ ἀπὸ τοῦ 1854 καὶ ἐν Γκρὰτς ἀπὸ τοῦ 1870. Εἰργάσθη κυρίως ἐπὶ τῶν ὀρυκτῶν φυτῶν καὶ ἐδημοσίευσε: «Physiotypia plantarun austriacarum» (1856—1873 εἰς 2 τόμ. μετὰ 10 τόμ. χαλκοτυπιῶν), «Φωτογραφικὸν λεύκωμα τῆς χλωρίδος τῆς Αὐστρίας» (1864, μετὰ 173 πινάκων), «Συμβολαὶ εἰς τὴν ἔρευναν τῆς φιλογενέσεως τῶν φυτῶν» (1877—1880, εἰς 7 τεύχη). — Β.

Ἔττλινγκεν (Ettlingen) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Βάδῃ. Κεῖται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς νοτίως τῆς Καρλσρούης καὶ βορείως τοῦ Σβάρτσβαλντ καὶ ἔχει πληθυσμὸν 9481 κατοίκων (1925). Παράγει ὀπωρικά, οἶνον καὶ ἔχει βιομηχανίαν ὑφαντουργίας, χαρτοποιίας καὶ μηχανοποιίας. Τὸ Ἔττλινγκεν ἦτο ἀρχαία ρωμαϊκὴ κτῆσις, ἀναφέρεται δὲ κατὰ πρῶτον τῷ 788, προαχθὲν τῷ 1227 εἰς πόλιν. Τὴν 9 καὶ 10 Ἰουλίου 1796 ἐνίκησαν παρὰ τὴν πόλιν ταύτην οἱ Γάλλοι ὑπὸ τὸν Μορὼ τοὺς Αὐστριακοὺς ὑπὸ τὸν ἀρχιδοῦκα Κάρολον.

Ἔττλινγκερ (Ettlinger), ***Ἰακώβ***. Ραββῖνος καὶ θρησκευτικὸς συγγραφεὺς (1798—1871). Ἐχρημάτισε ραββῖνος ἐν Λάντμπουργ καὶ πρόεδρος τοῦ ραββινικοῦ κριτηρίου (Klausprimator) ἐν Μαγχάϊμ. Τῷ 1836 ἐξελέγετο ἀρχιραββῖνος ἐν Ἀλτόνα, διατηρήσας μέχρι τέλους τοῦ βίου του τὴν θέσιν ταύτην. Κατεπολέμησεν ἐπιμόνως τὰς μεταρρυθμιστικὰς τάσεις τῶν Γερμανῶν ραββίνων, τεθεὶς δὲ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς συντηρητικῆς μερίδος κατώρθωσε νὰ ἐξουδετερώσῃ τὸ ἐν Μπρούνσβικ συγκληθὲν συνέδριον τῶν μεταρρυθμιστῶν (1844). Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἵδρυσε τὸ περιοδικὸν «Der Zioniswechter» πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν κατὰ παράδοσιν ἀρχῶν τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, καὶ ραββινικὸν σεμινάριον (jeschiwa) μὲ ὀρθόδοξον πρόγραμμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἐφοίτησε μεταξὺ ἄλλων καὶ ὁ πολὺς Ραφαὴλ Χίρς. Συνέγραψε: «Μπικουρὲ Ἰακώβ» (1837), «Ἀροὺχ Δανὲρ» (1850—1868 καὶ 1873), «Μπενὲ Σιών» (1868), «Μπενὲ Σιὼν χέ' χαδὰς» (1874), «Μινχὰθ ἐνὶ» (1874), «Antritsrede, gehalter ein der Grossen Synagog zu Altona» (1836), «Reden κτλ.» (1840), «Abhandlungen und Reden» (1899) κ. ἄ. Γ. ΕΛΙΓΙΑ

— **Ἔττλινγκερ** (Ettlinger), ***Μάξ***. Σύγχρονος Γερμανὸς φιλόσοφος, γεννηθεὶς τῷ 1877. Μαθητὴς τοῦ Λίππς, ἀνεδείχθη ἐνωρὶς καὶ ἔγινε τακτικὸς καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας καὶ παιδαγωγικῆς ἐν Φραγκφούρτῃ, διατελῶν συγχρόνως διευθυντὴς τοῦ ἰνστιτούτου τῆς Ἐπιστημονικῆς Παιδαγωγικῆς. Ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς «Προχείρου Φιλοσοφικῆς βιβλιοθήκης» (Philosophische Handbibliothek» καὶ τῆς «Τριμηνιαίας Ἐπιθεωρήσεως τῆς Ἐπιστημονικῆς Παιδαγωγικῆς», «Vierteljahrschrift für wissenschaftliche Pädagogik». Τῶν ἔργων του κυριώτερα εἶναι: «Θεμελίωσις τῆς αἰσθητικῆς τοῦ ρυθμοῦ», «Περὶ τῆς σημασίας τῆς θεωρίας τῆς κληρονομικότητος διὰ τὴν ψυχολογίαν», «Ἡ συζήτησις περὶ τοὺς ἀριθμοῦντας ἵππους», «Φιλοσοφικὰ προβλήματα τοῦ παρόντος», «Ἱστορία τῆς Φιλοσοφίας ἀπὸ τῆς ρωμαντικῆς κινήσεως μέχρι σήμερον», «Ὁ Λεϊβνίτιος ὡς φιλόσοφος τῆς ἱστορίας», «Φιλοσοφικαὶ συσχετίσεις εἰς τὴν σημερινὴν παιδαγωγικὴν» κ. ἄ. Ἤδη (1929) διαμένει εἰς τὸ Μύνστερ. Ε. Λ.

Ἐττμύλλερ (Ettmüller), ***Ἐρνέστος-Μαυρίκιος-Λουδοβῖκος***. Γερμανὸς φιλόλογος, γεννηθεὶς τῷ 1802 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1877. Ἐδημοσίευσεν ἰδίως κριτικὰς ἐπὶ τῶν μεγάλων γερμανικῶν λογοτεχνικῶν μνημείων. Ἔγραψεν ἐπίσης Ἀγγλοσαξωνικὸν λεξικὸν καὶ μετέφρασεν ἐπιτυχῶς εἰς τὴν γερμανικὴν πολλὰ ἔργα τῆς σκανδιναυϊκῆς φιλολογίας.

Ἔττυ (Etty), ***Γουλιέλμος***. Ἄγγλος ζωγράφος, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Ὑόρκῃ (1787—1849). Ἐγένετο διάσημος ἰδίως μὲ τὸ ἔργον του «Ἄφιξις τῆς Κλεοπάτρας εἰς Κιλικίαν» (1821). Τῷ 1822 μετέβη εἰς Βενετίαν, ὅπου ἐμελέτησε τὰ ἀριστουργήματα τῆς βενετικῆς σχολῆς. Τῷ 1848, ὁπότε διωργανώθη ἐν Λονδίνῳ ἔκθεσις τῶν ἔργων του, ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας. Ὁ Ἔττυ ὑπῆρξεν ὁ ἱδρυτὴς τῆς ἑταιρείας πρὸς προαγωγὴν τῶν καλῶν τεχνῶν τῆς Ὑόρκης.

ἐτυμηγορία (ἡ)· τὸ ἔτυμα, ἀληθῆ λέγειν, χαρακτηριστικὸν τῆς ἀποφάσεως τοῦ ὁρκωτοῦ δικαστηρίου: «ἡ ἐτυμηγορία τῶν ἐνόρκων»· || μεταφ. «ἡ ἐτυμηγορία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ» ἡ διὰ τῶν ἐκλογῶν ἐκδηλωθεῖσα θέλησις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

— *[Ποιν Δίκ.]* Βλ. *κακουργιοδικεῖον*.

ἐτυμολόγημα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἐτυμολογεῖν*, ἡ περὶ τῆς ἐτυμολογίας λέξεώς τινος γνώμη, δίδαγμα περὶ τῆς ἐτυμολογικῆς ἀρχῆς λέξεώς τινος.

ἐτυμολογία *[Γλωσσολ.]*. Ὁ κλάδος τῆς γλωσσικῆς ἐπιστήμης, ἀντικείμενον τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ ἔρευνα τοῦ *ἐτύμου* τῶν λέξεων, τουτέστι τῆς ἀρχικῆς, τῆς πρώτης σημασίας των, καὶ ἐν γένει ἡ ἐξακρίβωσις τῆς ἀρχῆς των. Ὑπὸ τὴν συνήθη της χρῆσιν ἡ λέξις δηλοῖ ὅ,τι καὶ ἡ λέξις ἔτυμον (ἡ ἐτυμολογία λ. χ. τῆς λέξεως *ἄνθρωπος* ἢ τοῦ ρήματος *κλύω* κτλ.). Ἡ ἐτυμολογία ἔτυχε πολλῆς καὶ μεγάλης ἐπιμελείας καὶ προσοχῆς ἀπ' αὐτῶν τῶν ἀρχαίων χρόνων. Ἤδη κατὰ τὸν Ε' καὶ Δ' π. Χ. αἰῶνα καὶ κατόπιν, αἱ ἐτυμολογικαὶ ἔρευναι ἀπησχόλουν τὰς διαφόρους φιλοσοφικὰς σχολάς. Ἀκαδημεικοί, περιπατητικοὶ καὶ στωϊκοὶ ἡμιλλῶντο περὶ τὴν ἐτυμολογίαν διαφόρων λέξεων πρὸς ἀπόδειξιν τῆς συμφωνίας τούτων πρὸς τὴν ὑπ' αὐτῶν δηλουμένην ἔννοιαν ἢ τῆς ὀρθότητος διαφόρων φυσικῶν καὶ ἠθικῶν διδαγμάτων. Ἦτο ἄρα ἡ ἐτυμολογία, κατὰ τοὺς ρηθέντας χρόνους—ὅπως καὶ καθόλου ἡ γραμματικὴ καὶ ἡ γλωσσικὴ—ὄργανον καὶ θεραπαινὶς τῆς φιλοσοφίας. Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ἔγραψε πρῶτος εἰδικὸν ἔργον «Περὶ ἐτυμολογιῶν». Ἀπολλόδωρος ὁ Ἀθηναῖος (μαθητὴς τοῦ Ἀριστάρχου καὶ τοῦ στωϊκοῦ Παναιτίου) ἔγραψε βιβλίον ὀγκῶδες ἐπιγραφόμενον «Ἐτυμολογούμενα» ἢ «Περὶ ἐτυμολογιῶν», πολλάκις μνημονευόμενον παρὰ τοῦ Ἀθηναίου. Τὸν αὐτὸν τίτλον ἔφερε καὶ ἔργον τοῦ ἐκ Περγάμου Δημητρίου τοῦ Ἰξίωνος. Συμπίλησιν καὶ συλλογὴν τῶν προτέρων ἐτυμολογικῶν ἔργων ἀποτελεῖ τὸ διασωθὲν ἐτυμολογικὸν Ὠρίωνος τοῦ Θηβαίου (περὶ τὰ μέσα τοῦ Ε' αἰῶνος μ. Χ.). Γνωστὰ εἶναι πλὴν τούτων καὶ τὰ ὡσαύτως διασωθέντα «Ἐτυμολογικὸν ἄλλο» (ἢ «Etymologicum Gudianum» καλούμενον), τὸ «Μέγα ἐτυμολογικὸν» («Etymologicum magnum», γραφὲν κατὰ τὸν ΙΒ' μ. Χ. αἰῶνα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὑπὸ τοῦ Reitzenstein κληθέντος «Etymologicum genuinum») κ.ἄ. Τὰς μεθοδολογικὰς ἀρχὰς τῆς ἐτυμολογίας ἔθηκαν κατὰ πρῶτον οἱ στωϊκοί, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν δὲ τούτων ἐγράφησαν τὰ ἀρχαιότερα ἐτυμολογικὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Διάφορον ἐτυμολογικὴν μέθοδον εἰσηγήθησαν οἱ Ἀλεξανδρινοὶ γραμματικοὶ (ἰδίως ὁ Τρύφων καὶ Φιλόξενος), καθ' ἣν ἐν τῇ ἐτυμολογίᾳ πρέπει νὰ ἐρευνᾶται τὸ «πρωτότυπον», πρὸς δὲ αἱ «παραγωγαὶ» καὶ τὰ «πάθη», ἤτοι αἱ διάφοροι φωνητικαὶ μεταβολαί, τὰς ὁποίας ὑπέστησαν κατὰ καιροὺς αἱ λέξεις.

Αἱ ἐτυμολογικαὶ ἔρευναι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων, καθὼς καὶ τῶν κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς καὶ νεωτέρους χρόνους περὶ αὐτὰς ἀσχοληθέντων, εἶχον καθαρῶς ἐμπειρικὸν ἢ μᾶλλον ἐρασιτεχνικὸν χαρακτῆρα. Ἡ ἐτυμολογία ἦτο μέχρις ἐσχάτων τὸ ἐλεύθερον τρόπον τινὰ ἔδαφος, εἰς τὸ ὁποῖον ἠδύναντο νὰ εἰσέλθουν ἄνευ οὐδεμιᾶς διατυπώσεως ὅλοι οἱ ἐτυμοθῆραι, ὅλοι οἱ διαφόρων κλάδων ἐπιστήμονες, λόγιοί τε καὶ μή, καὶ νὰ θεωροῦν ἑαυτοὺς ὡς ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ. Ὄχι πρὸ πολλοῦ προὐτάθη παρ' ἡμῖν σοβαρῶς —διὰ νὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς ἓν καὶ μόνον, ἐκ τῶν ὑπεραρίθμων, παράδειγμα—ἡ ἐτυμολογία τῆς λέξεως *γάϊδαρος* ἐκ τοῦ παρ' Ἡσυχίῳ ἀπαντῶντος γάδεσθαι, ἀντὶ τοῦ *Fάδεσθαι* (δηλαδὴ ἥδεσθαι). Καὶ τοιαῦται γελοῖαι ἐτυμολογίαι προὐτάθησαν πολλαὶ καὶ ποικίλαι παρὰ σοφῶν καὶ ἀσόφων, μερικαὶ δέ, εὐτυχῶς ἀραιότεραι, ἐξακολουθοῦν νὰ προτείνωνται ἀκόμη καὶ σήμερον. Ἡ εἰσαγωγὴ καὶ παρ' ἡμῖν διὰ τοῦ Γ. Χατζηδάκι τῶν διδαγμάτων τῆς γλωσσικῆς ἐπιστήμης περιώρισεν ἤδη κατὰ πολὺ τὴν προτέραν ἀκολασίαν, κατανοεῖται δὲ ὁσημέραι περισσότερον ἡ μεγάλη ἀλήθεια, ὅτι ἡ ἐξακρίβωσις τῆς ἐτυμολογίας τῶν λέξεων ἀπαιτεῖ γνῶσιν εὐρεῖαν ὅλης, εἰ δυνατόν, τῆς φιλολογικῆς παραδόσεως τῆς ἐξεταζομένης γλώσσης, καθὼς καὶ τῶν συγγενῶν πρὸς αὐτὴν γλωσσῶν καὶ ὅλων ἐν γένει τῶν γλωσσῶν πρὸς τὰς ὁποίας ἀνεμείχθη αὕτη· ἰδίως ὅμως ἀπαιτεῖται γνῶσις ἀκριβὴς καὶ βαθεῖα τῶν φωνητικῶν, τῶν κλιτικῶν, τῶν σημασιολογικῶν, συντακτικῶν καὶ παραγωγικῶν νόμων καὶ κανόνων τῆς γλώσσης. Μόνον ἀπὸ τοιούτων ἐφοδίων ὁρμώμενος, ἰδίως δὲ ἀπὸ ἀκριβεστάτης γνώσεως τῆς φωνητικῆς, δύναταί τις νὰ ἐπιχειρῇ τὴν ἔρευναν τοῦ ἐτύμου λέξεώς τινος καὶ μόνον οὗτος δύναται νὰ γνωρίζῃ ποία ἐτυμολογία προσκρούει εἰς τοὺς φωνητικοὺς νόμους τῆς γλώσσης (ὁπότε ὀφείλει νὰ τὴν ἀπορρίπτῃ ἀδιστάκτως καὶ ἀσυζητητὶ) καὶ ποία συμφωνεῖ πρὸς τούτους, καθὼς καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς νόμους τῆς γλώσσης, καὶ ἑπομένως εἶναι πιθανὴ καὶ ἀξία ἀποδοχῆς καὶ ἐγκρίσεως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐτυμολογικὰ λεξικὰ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς: *G. Curtius*, Grundzüge der Griech. Etymologie (ε' ἔκδ. Leipzig 1879. Ἀπηρχαιωμένον). — *Leo Meyer*, Handbuch der griech. Etymologie (I—IV, Leipzig 1901 κ. ἑξ.).— *W. Prellwitz*, Etymol. Wörterbuch der griech. Sprache² Göttingen 1905). — *E. Boisacq*, Dictionnaire étymologique de la langue grecque (Heidelberg 1907 — 1916, τὸ νεώτερον καὶ ἄριστον πάντων τῶν ετυμολογικῶν λεξικῶν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς).— Τὸ εὐχρηστότερον καὶ καλύτερον ἐτυμολογικὸν λεξικὸν τῆς λατινικῆς εἶναι τὸ τοῦ *A. Walde*, Latein. etymologisches Wörterbuch² (Heidelberg 1910). — Γενικῶς περὶ τῆς ἐτυμολογίας πραγματεύεται ὁ *R. Thurneysen*, Die Etymologie. Rede bei der Übergabe des Prorektorats der Univers (Freiburg i. Br. 1903, 1905). Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

— *[Ρητορ.]* Ἡ *ἐτυμολογία* εἶναι εἷς τῶν *ἐσωτερικῶν* ἢ ἐντέχνων τόπων (βλ. λ.). Ὅταν λαμβάνηται ἐπιχείρημα ἐκ ταύτης, πρέπει νὰ ἐξετάζηται ἀκριβῶς ἡ ἀληθινὴ καὶ κυρία σημασία τῆς λέξεως, καὶ ἂν ἀγνοῆται ἀπὸ τοὺς ἀκροατὰς ἢ ἂν ἔχωσιν ἐσφαλμένην ἰδέαν, νὰ διδάσκωμεν αὐτοὺς ἐπιτηδείως πρὸ τοῦ ἐπιχειρήματος· διότι ἡ παντελὴς ἄγνοια καθιστάνει μάταιον τὸ ἐπιχείρημα, ἡ δὲ ἐσφαλμένη γνῶσις στρέφει αὐτὸ πολλάκις ἐναντίον τοῦ σκοποῦ. Ἐπιχείρημα λαμβάνεται καὶ ἐκ τῆς μεταφορικῆς ἀκόμη σημασίας. Τοιαῦτα ἐπιχειρήματα ὁ ρήτωρ δύναται, ἀναλόγως τῆς ὑποθέσεως τοῦ λόγου καὶ τῶν προσώπων, νὰ λαμβάνῃ ἐκ πάσης χαρακτηριστικῆς λέξεως, τῆς ὁποίας ἡ ἔννοια συνεπισύρει καθήκοντά τινα. Ὁ Δημοσθένης, ἐξετάζων τὸν τειχισμὸν τῆς πόλεως, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Αἰσχίνης ἔσκωπτεν αὐτόν, ὄχι μόνον κατὰ τὴν κυρίαν αὐτοῦ σημασίαν, ἀλλὰ καὶ μεταφορικῶς, λέγει: «τὸν δὲ τειχισμὸν τοῦτον, ὃν σύ μου διέσυρες, καὶ τὴν ταφρείαν, ἄξια μὲν χάριτος καὶ ἐπαίνου κρίνω· πῶς γὰρ οὔ; πόρρω μέντοι που τῶν ἐμαυτῷ πεπολιτευμένων τίθεμαι· οὐ γὰρ λίθοις ἐτείχισα τὴν πόλιν, οὐδὲ πλίνθοις ἐγώ, οὐδ' ἐπὶ τούτοις μέγιστον τῶν ἐμαυτοῦ φρονῶ· ἀλλ' ἐὰν τὸν ἐμὸν τειχισμὸν βούλῃ δικαίως σκοπεῖν, εὑρήσεις ὅπλα καὶ πόλεις καὶ τόπους καὶ λιμένας καὶ ναῦς καὶ πολλοὺς ἵππους καὶ τοὺς ὑπὲρ τούτων ἀμυνομένους. Ταῦτα προὐβαλόμην ἐγὼ πρὸ τῆς Ἀττικῆς, ὅσον ἦν ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ δυνατόν, καὶ τούτοις ἐτείχισα τὴν χώραν, οὐχὶ τὸν κύκλον μόνον τοῦ Πειραιῶς, οὐδὲ τοῦ ἄστεως». —Π.

ἐτυμολογικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐτυμολογίαν: «ἐτυμολογικὴ μελέτη, — ἔρευνα»· || *ἐτυμολογικὸν* (τό)· τὸ μέρος τῆς γραμματικῆς τὸ πραγματευόμενον περὶ τῆς παραγωγῆς λέξεων ἐξ ἄλλων λέξεων διὰ τῶν λεγομένων παραγωγικῶν καταλήξεων καὶ προσφυμάτων.— Ἐπίρρ. ***ἐτυμολογικῶς***.

— **Ἐτυμολογικὸν** ***Μέγα*** (Etymologicum magnum). Καλεῖται οὕτως ἐσφαλμένως ἐτυμολογικὸν λεξικὸν συγγραφὲν περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΑ' αἰῶνος μ. Χ.—ὑπὸ ἀγνώστου λεξικογράφου καὶ ἐν ἀγνώστῳ τόπῳ—ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κυρίως «Μεγάλου Ἐτυμολογικοῦ», ὅπερ ἐκλήθη καὶ «Etymologicum genuinum» (ἤτοι «γνήσιον Ἐτυμολογικὸν») ὑπὸ τοῦ Reitzenstein, τοῦ ἀνακαλύψαντος τὸν Βατικανὸν κώδικα αὐτοῦ (τοῦ Ι' αἰῶνος μ. Χ.), καὶ τοῦ Γο-

Digitized by Google

διανοῦ Ἐτυμολογικοῦ» (Etymologicum Gudianum), ὅπερ ἐν τῷ ἡμετέρῳ Ἐτυμολογικῷ καλεῖται «Ἐτυμολογικὸν ἄλλο». Πλὴν τῶν κυρίων τούτων πηγῶν ὁ συγγραφεὺς τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος Ἐτυμολογικοῦ, ἤντλησε τὸ ὑλικόν του καὶ ἐκ τοῦ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου, ἐκ τοῦ λεξικοῦ τοῦ Διογενιανοῦ, ἐκ διαφόρων σχολιαστῶν καὶ ἄλλων. Τοῦ Μεγάλου Ἐτυμολογικοῦ, ὅπερ μᾶς παρεδόθη εἰς ἓξ διάφορα χειρόγραφα, παραλλάσσοντα μεγάλως ἀπ' ἀλλήλων, διεσώθη μικρὸν μόνον μέρος, ἤτοι τὸ περιλαμβάνον τὰς ἀπὸ τοῦ Α ἀρχομένας λέξεις, ἡ ἀξία δ' αὐτοῦ συνίσταται οὐχὶ εἰς τὰς ἐτυμολογίας τῶν λέξεων, γελοίας κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ ἀναξίας λόγου, ἀλλὰ εἰς τὸ ἐν αὐτῷ λεξιλογικὸν ὑλικὸν καὶ τὰ ἀποσπάσματα ἀπολεσθέντων συγγραφέων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἡ editio princeps ἔγινεν ὑπὸ *Μάρκου Μουσούρου* ἐν Βενετίᾳ τῷ 1499, τὴν πρώτην δ' ἀπόπειραν κριτικῆς ἐκδόσεως τοῦ «Μεγάλου Ἐτυμολογικοῦ» ἔκαμεν ὁ *Gaisford* (ἐν Ὀξφόρδῃ τῷ 1848).— *R. Reitzenstein*, Zu den Quellen des sogenannten Etymologicum Magnum («Philologus» 1890, τομ. 48, σελ. 450 ἐπ.).— *Τοῦ αὐτοῦ* Geschichte der griechischen Etymologica (Leipzig 1897)

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

ἐτυμολόγος (ὁ, ἡ)· ὁ περὶ τὴν ἐτυμολογίαν ἢ τὴν παραγωγὴν τῶν λέξεων σπουδάζων.

ἔτυμος (ὁ, ἡ) καὶ *—η*, *—ον* (τό)· ἀληθής, γνήσιος, πραγματικός· || ***ἔτυμον*** (τὸ) ὡς οὐσ., ἡ ἀληθὴς ἀρχὴ τῆς λέξεως, ἡ πρώτη ῥίζα, ἐκ τῆς ὁποίας παρήχθη ἢ κατάγεται ἡ λέξις.

ἐτύχησα· ἀόρ. τοῦ ἰδιωματ. *τυχάνω*· ἐτύχησε καὶ ἐγέντον ἀέκα» ἔτυχε κι' ἔγινε ἔτσι.

Ἐτχὲμ ***πασᾶς.*** Τοῦρκος πολιτικὸς ἀνήρ, γεννηθεὶς ἐν Χίῳ τῷ 1815 ἐκ γονέων Ἑλλήνων. Κατὰ τὰς σφαγὰς τοῦ 1822 ἤχθη μετὰ πολλῶν ἄλλων γυναικοπαίδων εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου περισυλλεχθεὶς ὑπὸ τουρκικῆς οἰκογενείας ἀνετράφη ὡς Μουσουλμᾶνος. Εἰσελθὼν κατόπιν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν της τουρκικῆς κυβερνήσεως προήχθη ταχέως χάρις εἰς τὴν εὐφυΐαν καὶ ἱκανότητά του, γενόμενος ὑπουργὸς τῶν Δημοσίων ἔργων καὶ τῷ 1878 ἐπ' ὀλίγον μέγας βεζύρης, κατόπιν δὲ πρεσβευτὴς ἐν Βιέννῃ καὶ ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν. Ἀπέθανε τῷ 1893. Υἱοὶ αὐτοῦ εἶναι ὁ ἀποθανὼν διευθυντὴς τοῦ ἀρχαιολογικοῦ μουσείου Κωνσταντινουπόλεως *Χαμδῆ βέης* καὶ ὁ σημερινὸς διευθυντὴς τοῦ αὐτοῦ μουσείου *Χαλὶλ βέης*. Ν. Μ.

Ἐτώνεϋ (Etawney) *[Γεωγρ.]*. Λίμνη τῆς Β. Ἀμερικῆς ἐν Καναδᾶ, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Μανιτόμπα καὶ ἐπὶ τοῦ 58° Β. παραλλήλου. Ἔχει ἐπιφάνειαν 1600 τετρ. χλμ. Ἐξ αὐτῆς πηγάζει ὁ ποταμὸς Πάου-κάτα, ὁ ὁποῖος χύνεται εἰς τὸν κόλπον τοῦ Οὔδσωνος. —Μ.

ευ· καλεῖται δίφθογγος κατὰ παράδοσιν, ἀλλ' εἰς τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν κατ' ἀλήθειαν οὐδόλως διαφέρει τῆς συλλαβῆς εφ, ὅταν εὑρίσκεται πρὸ τῶν ψιλῶν, τῶν δασέων καὶ τοῦ σ, ξ, ψ, ἢ τῆς συλλαβῆς εβ, ὅταν εὑρίσκεται πρὸ τῶν λοιπῶν συμφώνων καὶ πρὸ παντὸς φωνήεντος. Εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς ἦτο πραγματικῶς δίφθογγος, ἤτοι τὸ ὑποτακτικὸν φωνῆεν υ ἐπροφέρετο ὡς ἡμίφωνον διὰ μιᾶς πνοῆς μετὰ τοῦ προτακτικοῦ φωνήεντος ε. Κατὰ τὸν Β' μ. Χ. αἰῶνα πιθανώτατα εἶχε τραπῆ τὸ υ τοῦτο εἰς ἡμίφωνον β ἢ φ καὶ σὺν τῷ χρόνῳ κατέστη τέλειον σύμφωνον, καθὰ ἀπαγγέλλεται σήμερον. Τὰ ἀπὸ τοῦ ευ ἀρχόμενα ῥήματα, ἐὰν μετ' αὐτὸ ἀκολουθῇ σύμφωνον, εἴτε λαμβάνουν εἴτε δὲν λαμβάνουν αὔξησιν : εὐτυχῶ, παρατατικός : εὐτύχουν καὶ ηὐτύχουν, ἐὰν δὲ ἀκολουθῇ φωνῆεν, τὸ μὲν ευ τοῦτο οὐδέποτε ἐκτείνεται, τὸ δὲ μετ' αὐτὸ ἀκολουθοῦν βραχὺ φωνῆεν ἐκτείνεται εἰς μακρόν : εὐορκῶ, παρατατικῶς : εὐώρκουν.

εὖ· ἐπίρρ. ἀντιστοιχοῦν πρὸς ἐπίθετον *ἀγαθός*· μὲ τὸν προσήκοντα τρόπον, προσηκόντως, πρεπόντως, κατὰ τὴν ἀνάγκην, κατὰ τὴν χρείαν, καλῶς: «εὖ ἐποίησας ἐλθών» καλὰ ἔκαμες κι' ἦρθες· || καλῶς, ἀκριβῶς, σαφῶς: «εὖ οἶδα»· || εἰς τὴν νεωτέραν γλῶσσαν λέγεται μόνον εἰς τὸ ἐπίρρημα *εὖγε*· || διὰ τοῦ *εὖ* ὡς πρώτου συνθετικοῦ ἐκφράζεται ἡ ἔννοια τῆς εὐκολίας ἢ τῆς ἀρετῆς· ἤτοι α') δηλοῦται ἡ εὐκολία, μεθ' ἧς λαμβάνει ὑπόστασιν ἡ διάθεσις τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ· π. χ. *εὐάλωτος*, *εὐανάβατος*, *εὐαπόκτητος*, *εὐκατάβλητος* κλπ.· β') δηλοῦται ἡ ἀρετή, ἡ ὑπεροχὴ τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ· π. χ. *εὐγενής*, *εὔθυμος*, *εὐτυχής*, *εὐάρμοστος* κλπ.· || ἀντίκεινται δὲ πρὸς τὰ ἀπὸ τοῦ *εὖ* σύνθετα εἴτε τὰ ἀπὸ τοῦ *δυσ—* σύνθετα (τὰ ὁποῖα σημαίνουν δυσκολίαν ἢ κακότητα), εἴτε τὰ ἀπὸ τοῦ ἀρνητικοῦ *ἀ—*· π. χ. *δυσάλωτος*, *δυσανάβατος*, *δυσαπόκτητος*, *δυσκατάβλητος*, *δυσχερής*, *ἄθυμος*,*—δύσθυμος*,*— ἀτυχής*,*—δυστυχής*,*— ἀνάρμοστος*, *—δυσάρμοστος*· || πλεῖστα εἶναι τὰ ἀπὸ τοῦ *εὖ* σύνθετα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀποδίδεται τοῦτο διὰ τοῦ *καλῶς* ἢ διὰ τοῦ *εὐκόλως*: *εὐανάκλητος*, *εὔβατος*, *εὔγηρως*, *εὐδιάβλητος*, *εὐεξαπάτητος*, *εὐθάλαμος*, *εὐκαταγέλαστος*, *εὐλύγιστος*, *εὐμετάφραστος*, *εὐοίκητος*, *εὐπαρακολούθητος*, *εὐσμίλευτος*, *εὔτρητος*, *εὔφυλλος*, *εὐχείμερος*, *εὔψυκτος*, *εὐώλενος*.

Εὔα (ἡ)· ἡ πρωτόπλαστος γυνή, ἡ σύζυγος τοῦ Ἀδάμ· ἀπὸ τῆς ἑβραϊκῆς λέξεως Havvah, ἥτις σημαίνει τὴν ζωήν.

—[Βιβλ.] Οὕτως ἀποδίδεται συνήθως ἐν τῇ ἑλληνικῇ Π. Διαθήκῃ (τῶν Ο') καὶ κατ' αὐτὴν καὶ ἐν ταῖς πλείσταις ἄλλαις παλαιαῖς καὶ νεωτέραις μεταφράσεσι τὸ ἑβραϊκὸν *Χαβά*, ὅπερ ὄνομα φέρει ἐν τῇ Βίβλῳ ἡ πρώτη γυνὴ καὶ προμήτωρ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Περὶ τῆς δημιουργίας, συμμετοχῆς εἰς τὴν πτῶσιν καὶ τιμωρίας τῆς Εὔας ὁμιλεῖ ἡ «Γένεσις» ἐν τοῖς β' καὶ γ' κεφαλαίοις αὐτῆς. Ἤδη ἐν τῷ α' κεφαλαίῳ γίνεται ὅλως γενικὴ μνεία τῆς δημιουργίας τῆς γυναικός, ἥτις ἐμφανίζεται ἐνταῦθα δημιουργουμένη καὶ αὐτὴ «κατ' εἰκόνα Θεοῦ», ὡς καὶ ὁ ἀνήρ. Λεπτομερῶς ἐκτίθεται ἡ δημιουργία αὐτῆς ἐν τῷ β' κεφαλαίῳ. Ἡ Εὔα ἐμφανίζεται ἐνταῦθα δημιουργουμένη ἐν τῷ παραδείσῳ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐκ μιᾶς τῶν πλευρῶν τοῦ Ἀδάμ, τεθέντος εἰς κατάστασιν βαθυτάτου ὕπνου, καὶ δίδεται εἰς αὐτὸν ὡς «βοηθὸς κατ' αὐτόν», δι' ὧν πάντων ὑποδηλοῦται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ στενὴ συνάφεια τῆς γυναικὸς πρὸς τὸν ἄνδρα, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ τιμητικὴ ἐκείνης παρὰ τούτῳ θέσις καὶ ἡ ἰσοτιμία ἀμφοτέρων (πρβ. καὶ Α' Κορινθ. ια' 3—16, Ἐφεσ. ε' 23 ἑξ., Α' Τιμοθ. β' 12—13, κλπ.). Ταῦτα ἐμφαίνονται καὶ ἐν τοῖς λόγοις, οὓς ἀπήγγειλεν ὁ Ἀδὰμ ἅμα τῇ ἀφυπνίσει αὐτοῦ ἐπὶ τῇ θέᾳ τῆς Εὔας· «τοῦτο νῦν ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστέων μου καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου κλπ.». Ἐκ τῆς ὅλης περὶ τῆς δημιουργίας τῆς Εὔας διηγήσεως συνάγονται καὶ ἄλλα τινὰ καὶ δὴ καὶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος δημιουργεῖται εὐθὺς ἐξ ὑπαρχῆς ὡς κοινωνικὸν ὄν, ἅμα δὲ καὶ ὡς μονόγαμος. Σημειωτέον δ' ὅτι οἱ ἐκκλησιαστικοὶ πατέρες καὶ συγγραφεῖς, ἀναπτύσσοντες διδασκαλίαν τοῦ ἀποστόλου Παύλου (Ἐφεσ. ΣΤ' 23 ἑξ.), ἐνεῖδον ἐν τῇ διηγήσει ταύτῃ τὸν τύπον τῆς ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ θνήσκοντος Χριστοῦ γεννήσεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς στενοτάτης σχέσεως ταύτης πρὸς ἐκεῖνον. Ἐν τῷ γ' κεφαλαίῳ παρίσταται ἀριστοτεχνικῶς ἡ εἰς τὴν πρώτην ἁμαρτίαν καὶ πτῶσιν συμβολὴ τῆς Εὔας, ὄχι μόνον αὐτῆς ὑποκυψάσης εἰς τὸν τοῦ ὄφεως πειρασμόν, ἀλλὰ παρασυράσης καὶ τὸν Ἀδὰμ εἰς τὴν παράβασιν τῆς θείας ἐντολῆς, περιέχεται δὲ καὶ ἡ ἐπὶ τούτῳ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καταδίκη αὐτῆς ὡς μητρὸς καὶ ὡς συζύγου. Καὶ ὡς μήτηρ μὲν ἡ Εὔα (καὶ ἐν τῷ προσώπῳ αὐτῆς ἡ γυνὴ ἐν γένει) κατεδικάσθη, ὅπως «ἐν λύπαις τίκτῃ τέκνα», ὡς σύζυγος δέ, ὅπως ἀντὶ συζύγου καὶ βοηθοῦ τοῦ ἀνδρὸς γίνῃ δούλη αὐτοῦ («καὶ αὐτός σου κυριεύσει»). Περαιτέρω δὲ λέγεται, ὅτι ἡ πρώτη γυνὴ ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ Ἀδὰμ *Εὔα* (ἑβρ. *Χαβὰ*= *Ζωή*), ὡς μέλλουσα «μήτηρ πάντων τῶν ζώντων» (Γενέσ. γ' 20). Τῆς περὶ δημιουργίας τοῦ πρώτου ἀνθρώπου ὡς ἀνδρογύνου γνώμης ἴχνη ἐνόμισάν τινες, ὅτι ἀνευρίσκουσιν ἐν αὐταῖς ταῖς εἰρημέναις διηγήσεσι τῆς «Γενέσεως» (α' 27, πρβλ. καὶ β' κεφ.), ἥτις ὅμως ἐκδοχὴ ἀποκρούεται ὑπὸ τῶν πλείστων ἐξηγητῶν.

Παραδόσεις παρεμφερεῖς πως πρὸς τὰς βιβλικὰς περὶ τῆς προμήτορος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους εὑρίσκομεν καὶ παρ' ἄλλοις λαοῖς τῆς ἀρχαιότητος, ἐν οἷς καὶ οἱ Ἕλληνες (πρβλ. μῦθον Πανδώρας) καὶ οἱ Βαβυλώνιοι. Πρὸ παντὸς δὲ συγκρίνεται ἡ βιβλικὴ περὶ Εὔας παράδοσις πρὸς τὴν ἐν τῷ βαβυλωνιακῷ ἔπει τοῦ Γιλγαμές, ἔνθα ὁ Ἐαμπανὶ ἐμφανίζεται κατ' ἀρχὰς ἀναστρεφόμενος μετὰ τῶν θηρίων τοῦ δρυμοῦ, ἔπειτα δ' ὅμως συνευρεθεὶς μετὰ τῆς πόρνης Οὐχὰτ ἀπεξενώθη τῶν ζῴων καὶ συνεδέθη μετὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Ὡς παρετήρησεν ὁ ἐξηγητὴς Stade, «ἡ βιβλικὴ διήγησις ἔχει τοιαύτην σχέσιν πρὸς τὴν εἰρημένην βαβυλωνιακὴν οἵαν διαυγὴς ὀρεινὴ πηγὴ πρὸς κοπρῶδες τέλμα χωρίου τινός». Περὶ τῆς Εὔας διηγοῦνται πολλὰ τὰ φανταστικὰ καὶ οἱ ἀπόκρυφοι βίοι τοῦ Ἀδὰμ καὶ τῆς Εὔας, σῳζόμενοι ἑλληνιστί, λατινιστί, ἀρμενιστί, σλαυωνιστί, ἀραβιστί, αἰθιοπιστὶ καὶ συριστί. Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

Εὔα *['Αρχ. Γεωγρ.]*· βλ. *Εὔναι*.

— **Εὔα** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μεσσήνης τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 691. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ναζῆρι*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Καλαμαρᾶ* (κάτ. 384) καὶ *Νεοχώρι* (κάτ. 494). Δ. Ε. Μ.

— **Εὔας,** ***τέως δῆμος***— *[Γεωγρ.]*. Εἷς ἐκ τῶν πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' ἀπαρτιζόντων τὴν ἐπαρχίαν Μεσσήνης τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας 6 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων *Ἀγριλιᾶς* (τέως *Ἀϊδινίου*), *Ἀνδρούσης*, *Βρωμοβρύσεως*, *Εὔας* (τέως *Ναζηρίου*), *Καλαμαρᾶ*, *Καρτερολίου*, *Μισυρλίου*, *Πηλαλίστρας* καὶ *Πιπερίτσης*. Δ. Ε. Μ.

Εὔα (Eva) *['Αστρον.]*. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 164. Ἀνεκαλύφθη τὴν 12ην Ἰουλίου 1876 ὑπὸ τοῦ P. Henry ἐν Παρισίοις. Σ. Π.

Εὐαγγελᾶτος, ***Χρῆστος.*** Ἐγεννήθη ἐν Μεσολογγίῳ τῷ 1896. Ἐσπούδασε τὴν νομικὴν καὶ θεολογίαν. Διετέλεσε δημοσιογράφος καὶ ἐκδότης τῆς ἐφημερίδος «Στερεὰ Ἑλλάς». Συνέγραψεν ἱστορικὰς πραγματείας περὶ Μεσολογγίου. Ἐξελέγη τρὶς δήμαρχος Μεσολογγίου καὶ ἐγένετο ὁ πρῶτος γεν. γραμματεὺς τῆς «Ἑνώσεως τῶν δήμων τῆς Ἑλλάδος». Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας».

Εὐαγγέλης. —1) ***Νικόλαος.*** Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἄρτης, πολεμήσας εἰς διαφόρους μάχας τῆς Δυτικῆς χέρσου Ἑλλάδος. Ἔπεσε μαχόμενος εἰς Ἀγόριανην. —2) ***Παναγιώτης.*** Ἀδελφὸς αὐτοῦ. Ὑπηρέτησε τὸν Ἀγῶνα μέχρι τοῦ 1825, ὁπότε πληγωθεὶς παρεμορφώθη. Ἐγένετο καλόγηρος καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Σινᾶ, ὁπόθεν ἐπέστρεψε τῷ 1835 καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν γενέτειράν του Ἄρταν, ἐκεῖ δὲ ἔζησε μέχρι τοῦ 1885, γνωστὸς γενόμενος διὰ περιέργους προφητείας του. —3) ***Χαράλαμπος.*** Ἀνεψιὸς τῶν ἀνωτέρω. Διεκρίθη εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης τῷ 1866, τῆς ὁποίας μετέσχεν ἐπὶ κεφαλῆς σώματος Ἠπειρωτῶν. Ἐτραυματίσθη εἰς Ἀποκόρωνα. Τῷ 1868 ἐπέστρεψεν εἰς Ἀθήνας καὶ συνέγραψε τ' «Ἀπομνημονεύματά» του, ἐνδιαφέροντα διὰ τὰς λεπτομερείας τῆς ζωῆς τῶν ἐπαναστατῶν εἰς τὰ ὄρη. Γ.Δ.Κ.

εὐαγγέλια (τά)· καλὴ ἀγγελία, εὐχάριστον, εὐτυχὲς ἄγγελμα: «ἐπὶ εὐαγγελίοις ἐστεφανωμένος κῆρυξ»· || εὐχαριστήριος θυσία: «εὐαγγέλια θύειν» θυσιάζειν ἐπὶ τῇ καλῇ ἀγγελίᾳ.

«Εὐαγγελικὰ» (τά)· βλ. λ. *Ἀθῆναι* (τ. Β' σ. 163 β').

Εὐαγγελίδης, ***Ἀθανάσιος.*** Ὑδραῖος ναυτικός, εὑρεθεὶς ἐν Βλαχίᾳ κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ κινήματος τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου. Ἐπολέμησεν ἐν Γαλαζίῳ. Εἶτα ἐζήτησε νὰ ἐγγραφῇ εἰς τὸν Ἱερὸν Λόχον, ἀλλὰ δὲν ἐπρόλαβεν. Ἐπολέμησεν εἰς τὴν μάχην τοῦ Σκουλενίου. Σωθεὶς δὲ εἰς τὴν Βασσαραβίαν, κατώρθωσε νὰ ἀναχωρήσῃ μετ' ἄλλων Ἑλλήνων καὶ δι' Αὐστρίας νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα. Ἔφθασεν εἰς τὸ πρὸ τῆς Τριπόλεως στρατόπεδον ὀλίγον πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς πόλεως ταύτης, μετέσχε δὲ τῶν μετ' αὐτὴν γεγονότων. Εἰς τὴν Ὕδραν ἐζήτησε νὰ ἐξοπλίσῃ παλαιὸν πλοῖον τοῦ Γκίκα Γκιώνη, ἀλλὰ μετὰ ματαίους κόπους ἐγκατέλιπε τὸ σχέδιον καὶ ἐπανελθὼν εἰς Πελοπόννησον, προσεκολλήθη εἰς τὸ σῶμα τοῦ Νικηταρᾶ Σταματελοπούλου, μετὰ τοῦ ὁποίου συνεπολέμησε, τραυματισθεὶς ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ τῆς Ἀττικῆς. Γ. Δ. Κ.

— **Εὐαγγελίδης,** ***Γεώργιος.*** Ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων Φιλικῶν. Κατήγετο ἐξ Ἀμπελακίων τῆς Ὄσσης καὶ ἀνῆκεν εἰς τὸ ἐμπορικὸν συγκρότημα τοῦ Σχβάρτς. Καταδιωχθεὶς τῷ 1808 ὑπὸ τῶν ὀργάνων τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, κατέφυγεν εἰς Βιέννην καὶ εἶτα εἰς Βουκουρέστιον, ὅπου ἐμπορεύετο. Εἶχε κατάστημα νημάτων καὶ συνειργάζετο μὲ πλείστους ἐμπόρους τῶν Βαλκανίων. Εἰς αὐτὸν ἀνετέθη ὑπὸ τῆς ἐν ταῖς ἡγεμονίαις ἐφορείας ἡ μύησις τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Σέρβων Μιλὸς Ὀμπρένοβιτς. Προδοθείς, ὅπως καὶ ὁ συνεργάτης του Ἀριστείδης Παπᾶς, ἐξηφανίσθη ἀπὸ τῶν πρώτων μηνῶν τοῦ 1821, θεωρεῖται δὲ βέβαιον ὅτι ἐδολοφονήθη ἐνῷ ἐκρύπτετο, οὕτω δὲ οὐδὲν περὶ αὐτοῦ ἐγνώσθη. Γ. Δ. Κ.

— **Εὐαγγελίδης,** ***Δημήτριος.*** Σύγχρονος Ἕλλην ἀρχαιολόγος καὶ λόγιος γεννηθεὶς ἐν Πλεσεβίτσῃ τῶν Φιλιατῶν τῆς Ἠπείρου κατὰ τὸ 1888. Περατώσας τὰς γυμνασιακάς του σπουδὰς ἐν Φιλιππουπόλει, ἐνεγράφη κατόπιν εἰς τὴν φιλοσοφικὴν σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ ὡς φοιτητὴς ἔτι ἐνεφανίσθη ὡς λογογράφος καὶ ποιητής, συνεργασθεὶς ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Μήτσης Καλαμᾶς* εἰς τὸν «Νουμᾶν», τὴν «Ἠγησώ» καὶ τὰ «Γράμματα». Ἐνωρὶς εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἀρχαιολογικὴν ὑπηρεσίαν ὡς ἐπιμελητὴς κατ' ἀρχάς, ἔφορος ἀρχαιοτήτων κατόπιν, ἐνεργήσας ἀνασκαφὰς ἐν Μυκήναις καὶ Λέσβῳ κυρίως, καὶ δημοσιεύσας ἀρχαιολογικὰς μελέτας εἰς τὴν «Ἀρχαιολογικὴν Ἐφημερίδα», τὸ «Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον» καὶ ἄλλα ἐπιστημονικὰ περιοδικά. Εἰς ἰδιαίτερον βιβλίον ἐδημοσίευσε μελέτην περὶ Βορείου Ἠπείρου ἀπὸ ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἀπόψεως. Συμπληρώσας τὰς σπουδάς του ἐν Εὐρώπῃ ἐδημοσίευσεν ἐνδιαφέροντα ἄρθρα περὶ τῆς νεωτέρας τέχνης καὶ τῆς αἰσθητικῆς εἰς διάφορα περιοδικά. Ὁ Εὐαγγελίδης εἶναι ἐπιστέλλον μέλος τοῦ Γερμανικοῦ ἀρχαιολογικοῦ ἰνστιτούτου καὶ κατὰ τὸ 1929 ἐξελέγη ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς ἀρχαίας τέχνης ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Θεσσαλονίκης. Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». Γ. ΜΗΛ.

— **Εὐαγγελίδης,** ***Μαργαρίτης.*** Καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν. Ἐγεννήθη τῷ 1850 ἐν Μηχανιώνᾳ τῆς Κυζίκου, ἐσπούδασε δὲ διαδοχικῶς ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν καὶ τοῖς πανεπιστημίοις τῆς Λειψίας καὶ τοῦ Βερολίνου, ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ διὰ διατριβῆς του «Περὶ τῶν πηγῶν τοῦ περὶ φύσεως ἀνθρώπου βιβλίου τοῦ Νεμεσίου» (Βερολῖνον, 1882). Κατ' ἀρχὰς ἐδίδαξεν ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς διάφορα ἐκπαιδευτήρια (1871—1874), ἀκολούθως εἰς γυμνάσια τῆς Ἑλλάδος (1883—1894), τῷ 1883 διωρίσθη ὑφηγητὴς τῆς ἱστορίας τῆς φιλο-

Digitized by Google

σοφίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ καὶ ἀπὸ τοῦ 1894 καθηγητὴς ἐν τῇ αὐτῇ ἕδρᾳ, ἀφ' ἧς ἀπεσύρθη τῷ 1924 λόγῳ ὁρίου ἡλικίας. Ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων αὐτοῦ ἔργων εἶναι: «Ἱστορία τῆς θεωρίας τῆς γνώσεως» (Ἀθῆναι 1885), «Φιλοσοφικὰ μελετήματα» (1886) καὶ ἄλλαι διατριβαὶ δημοσιευθεῖσαι εἰς διάφορα περιοδικά, ἰδίως ἐν «Ἀθηνᾷ». Ἐπίσης ἔκαμεν ἐπιτομὴν τῆς «Ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας» τοῦ Τσέλερ (1886), ἐξέφερε δὲ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς (1899, 1908, 1912) τὴν ἐπὶ τοῦ φιλοσοφικοῦ διαγωνίσματος τοῦ Γρηγορίου Σούτσου κρίσιν. Ὁ Εὐαγγελίδης ἔδρασεν ἐθνικῶς ἐν Κυζίκῳ, ὑπῆρξεν ἐν Ἀθήναις εἷς τῶν ἱδρυτῶν τῆς «Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρείας», τῆς ὁποίας διετέλεσε γραμματεὺς μέχρι τοῦ 1901, ἵδρυσε τὸν «Σύλλογον τῶν Μικρασιατῶν» (1891), συνέγραψε δὲ καὶ ὑπόμνημα «Περὶ τῶν δικαίων τῶν ἑστιῶν τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ Θρᾴκης» (1913). —Ω.

— **Εὐαγγελίδης, *Τρύφων*.** Ἱστορικὸς καὶ καθηγητὴς τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, γεννηθεὶς ἐν Τριγλείᾳ τῷ 1863. Ἐσπούδασεν ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ (1878—1885), ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν καὶ ἐν Γερμανίᾳ (1891), ἠσχολήθη δὲ ἀκολούθως μὲ τὴν συγγραφὴν ἱστορικῶν ἔργων, ὧν ἀξιολογώτερα εἶναι: «Ἱστορία τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου» «Ἱστορία τοῦ Ὄθωνος» (1832—1862), «Ἱστορία τοῦ Ἰ. Καποδιστρίου» (1828—1831), «Ἱστορία τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς μέχρι σήμερον» (1281—1894), δίτομος, «Ἱστορία τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τοῦ Τεπελενλῆ» (1741—1822), «Τὰ μετὰ τὸν Ὄθωνα» (1862—1898), «Ἱστορία τῆς ποντικῆς Τραπεζοῦντος» (756 π. Χ.—1897), «Ἱστορία τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου», «Ἡ τελευταία ἡγεμονὶς τῆς Τραπεζοῦντος», «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς» (1714—1779), «Ἡράκλειος καὶ ἡ κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα κατάστασις τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους», «Μαυρογορδᾶτοι καὶ Ῥάλληδες» καὶ τρία ἔργα τοπογραφικὰ καὶ ἱστορικὰ περὶ τῶν νήσων Σερίφου, Σκιάθου καὶ Μυκόνου. Ἔτι πλέον ἐξέδωκε τὰς «Ἐπιστολάς», τοῦ Χωνιάτου, τὴν «Μονῳδίαν πρὸς τὴν Κυρὰν-Θεοδώραν» τοῦ Βησσαρίωνος. μετέφρασε δὲ τὸν «Ὁδηγὸν τῆς Ἑλλάδος» τοῦ Μπαίντεκερ, κ. ἄ. Π. Ν. Π.

εὐαγγελίζομαι· ἔρχομαι εὐάγγελος, κομίζω ἀγαθὴν ἀγγελίαν: «εὐαγγελίζεται εἰρήνην καὶ εὐτυχίαν».

εὐαγγελικός, — *ή*, — *όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ Εὐαγγέλιον, ὁ τοῦ Εὐαγγελίου: «εὐαγγελικὸν ρητόν, — παράγγελμα», «παραβολὴ εὐαγγελική»· || ὁ ἐχόμενος σταθερῶς καὶ ἀποκλειστικῶς τῶν διδαγμάτων τοῦ Εὐαγγελίου· || ἐντεῦθεν *εὐαγγελικοί*· οἱ ἀποτελοῦντες τὴν χριστιανικὴν αἵρεσιν, καθ' ἣν τὸ Εὐαγγέλιον ἀποτελεῖ τὴν ἀποκλειστικὴν πηγὴν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας· || «εὐαγγελικὸν δόγμα» ἡ αἵρεσις τῶν εὐαγγελικῶν. — Ἐπίρρ. ***εὐαγγελικῶς***.

—**Εὐαγγελικὴ *Σχολή*.** Περιώνυμον ἑλληνικὸν ἐκπαιδευτήριον τῆς Σμύρνης. Ἡ ἵδρυσις αὐτῆς χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1717, ὁπότε διευθυντὴς αὐτῆς, μικρᾶς ἔτι οὔσης, ἦτο ὁ Ἰθακήσιος Ἱερόθεος Δενδρινός. Ἔφερε τότε τὸ ὄνομα «Σχολεῖον Χριστοῦ», τὸ ὁποῖον βραδύτερον καὶ κατὰ καιροὺς ἀντικατεστάθη διαδοχικῶς ὑπὸ τῶν ὀνομάτων «Εὐαγγελικὸν Σχολεῖον», «Εὐαγγελικὸν Φροντιστήριον» κλπ., ἵνα τέλος ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐπικρατήσῃ ὁριστικῶς τὸ ὄνομα «Εὐαγγελικὴ Σχολή». Ἀπὸ τοῦ 1733 κατέστη κοινοτικὴ ἡ σχολὴ αὕτη, προαχθεῖσα ἁλματικῶς καὶ εὐρυνθεῖσα, ἀφ' ὅτου μάλιστα ὁ Πανταλέων Σεβαστόπουλος διὰ διαθήκης κατέλιπε χάριν αὐτῆς μέγα μέρος τῆς περιουσίας του. Ἄλλοι εὐεργέται τῆς σχολῆς ἦσαν ὁ Ι. Μαρτσέλλας, ὁ Κιουπετζόγλου, ὁ Διογένης, ὁ Βαχατώρης κλπ.

Ἡ Εὐαγγελικὴ Σχολή, ἀναγνωρισθεῖσα ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας ἀπὸ τοῦ 1862, διετήρει ἑξατάξιον δημοτικὴν σχολήν, πεντατάξιον γυμνάσιον, κατὰ καιροὺς δὲ καὶ πλῆρες ἐμπορικὸν τμῆμα ὡς καὶ διδασκαλεῖον. Τοῦ κυρίου οἰκοδομήματος μὴ ἐπαρκοῦντος, ἵνα περιλάβῃ τὸ πλῆθος τῶν φοιτώντων μαθητῶν, ἰδίως τῶν δημοτικῶν τάξεων, κατέστη ἀναγκαῖον νὰ ἱδρυθοῦν καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς πόλεως παραρτήματα, οἷα ἦσαν τὸ τῆς Ἄνω συνοικίας, τὸ Κιουπετζόγλειον, τὸ Σοφίειον (ἀπὸ τοῦ 1891) κ. ἄ. Ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἀπὸ πλείστας ὅσας νήσους τῶν μικρασιατικῶν ἀκτῶν πλεῖστοι μαθηταὶ προσήρχοντο εἰς τὸ μορφωτικὸν τοῦτο κέντρον τοῦ γένους, ὅπερ ἡμιλλᾶτο εἰς ἐθνικὴν καὶ ἀνθρωπιστικὴν ἐργασίαν πρὸς τὴν Μεγάλην τοῦ Γένους Σχολήν, τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει λειτουργοῦσαν. Διαπρεπεῖς λόγιοι καὶ παιδαγωγοὶ διετέλεσαν διευθυνταὶ τῆς σχολῆς· ἀναφέρομεν τὰ ὀνόματα τῶν Δενδρινοῦ, Καραβία, Ὁμηρόλη, Νεοκλέους, Σακελλαρίου, Χρυσοβέργη, Ζωχιοῦ, Βάφα, Λαιλίου, Ξανθοπούλου, Παρανίκα, Στεργιογλίδη, Σωτηρίου, Καπετανάκη, Ζάκα, Στυλιανοπούλου καὶ Λιθοξόου. Ἀλλὰ καὶ πλεῖστοι ὅσοι ἐπιστήμονες, λόγιοι καὶ διακεκριμένοι ἄνδρες, ἐγαλουχήθησαν πνευματικῶς ἐν αὐτῇ, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἀδαμ. Κοραῆς.

Ἐξαρτήματα τῆς σχολῆς ἐν τῷ κεντρικῷ αὐτῆς καταστήματι ἦσαν ἡ βιβλιοθήκη καὶ τὸ μουσεῖον. Ἡ βιβλιοθήκη περιελάμβανεν ὑπὲρ τὰς 35000 τόμων εἰς ἁπάσας τὰς γλώσσας καὶ 180 χειρόγραφα σπάνια. Ἐκ τῶν τελευταίων τούτων περίφημος ἦτο ἡ καλλιτεχνικῶς εἰκονογραφημένη «Πεντάτευχος» τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, ὡς καὶ ἡ «Φυσιολογία». Τὸ ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον διεφύλαττε περὶ τὰ 3000 ἀντικείμενα, ἐξ ὧν 1514 ἦσαν πήλινα, 157 ὑάλινα, 192 σταθμά, 270 ἐπιγραφαί, καὶ τὰ λοιπὰ μαρμάρινα ἀγάλματα ἢ ἀνάγλυφα. Μεταξὺ τῶν μαρμαρίνων ἔργων τέχνης περιελαμβάνετο καὶ ἡ κεφαλὴ ἀνδριάντος τοῦ αὐτοκράτορος Κομμόδου, τοῦ λοιποῦ σώματος κατακειμένου ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ. Ἀξιόλογα ἐπίσης ἔργα ἦσαν ἡ κεφαλὴ δορυφόρου, κατὰ πρότυπον τοῦ Πολυκλείτου, ὁ Ἔρως κοιμώμενος ἐπὶ λεοντῆς, ἡ ἐγκαταλελειμμένη Ἀριάδνη, Καρυᾶτις ἄνευ κεφαλῆς κλπ. Ἀλλὰ καὶ γύψινα ἐκμαγεῖα ἐκόσμουν τὸ μουσεῖον τοῦτο, ἐν οἷς καὶ τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Βελβεδέρε. Ἡ νομισματικὴ αὐτοῦ συλλογὴ ἦτο πλουσιωτάτη, περιλαμβάνουσα 15 χιλιάδας νομίσματα, ὧν τὰ πλεῖστα ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας. Τὸ μουσεῖον καὶ τὴν βιβλιοθήκην τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν διηύθυνεν ὁ Στίλπων Πιττακῆς, σπουδαίως συμβαλὼν εἰς τὸν πληρέστερον αὐτῶν καταρτισμὸν καὶ τὴν ἐμφάνισιν. Ἥ τε σχολὴ καὶ τὰ ἐξαρτήματα αὐτῆς διετέλουν πάντοτε ὑπὸ τὴν ἀγγλικὴν προστασίαν. Σ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

— **«Εὐαγγελικὸς *σύνδεσμος*».** Ἕνεκα τῶν δογματικῶν διαφορῶν καὶ τῆς ἐκ τούτων προερχομένης διαιρέσεως τῶν διαμαρτυρομένων συνέστη ἐν Λονδίνῳ τῷ 1846 Εὐαγγελικὸς σύνδεσμος (allianz), σκοπῶν τὴν διὰ τῆς ἐξομαλύνσεως τῶν διαφορῶν τούτων ἄρσιν τῆς διαιρέσεως. Τὰ πρακτικὰ ὅμως ἀποτελέσματα τοῦ συνδέσμου τούτου, ὅστις τῷ 1857 ἐπεξετάθη καὶ ἐν Γερμανίᾳ, εἶναι μηδαμινά. Πρὸς ὑπεράσπισιν ἀφ' ἑτέρου τῶν δικαιωμάτων τῶν ἐν Γερμανίᾳ διαμαρτυρομένων, τῶν ἀπειλουμένων ὑπὸ τοῦ ἐνισχυθέντος διὰ τῶν πρωσσικῶν παραχωρήσεων παπισμοῦ, ἱδρύθη ἐν Φραγκφούρτῃ τῷ 1887 ἐκ θεολόγων πασῶν τῶν τάσεων ὁ *Εὐαγγελικὸς σύνδεσμος* (evangelicher Bund), ὅστις ταχέως ἐξηπλώθη εἰς ὅλην τὴν Γερμανίαν. Σκοπὸς τοῦ συνδέσμου τούτου εἶναι ἡ ἕνωσις τῶν Γερμανῶν διαμαρτυρομένων θεολόγων πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν κατὰ τοῦ προτεσταντισμοῦ προσβολῶν καὶ ἐνεργειῶν τῶν παπικῶν. Κ. Ι. Δ.

Εὐαγγελινός. —1) ***Δημήτριος***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Κεφαλληνίας. Ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Ἀνδρέαν Μεταξᾶν εἰς τὸ Λάλα. Τραυματισθεὶς εἴς τινα συμπλοκήν, ἀπεσύρθη εἰς Κεφαλληνίαν πρὸς θεραπείαν, ἐκεῖ ὅμως συλληφθεὶς ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς ἀστυνομίας, παρέμεινεν ἐπὶ δύο ἔτη εἰς τὴν φυλακήν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μαίτλανδ, ἔτυχε χάριτος ὑπὸ τοῦ νέου ἁρμοστοῦ Ἄδαμ, καὶ μετά τινας μῆνας ἔσπευσεν εἰς Μεσολόγγιον, ὅπου καὶ ἐφονεύθη ἐπὶ τοῦ προμαχῶνος Φραγκλίνου.—2) ***Εὐστάθιος***. Ἀδελφὸς αὐτοῦ, πλοιοκτήτης. Ὑπηρέτησε τὸν Ἀγῶνα διὰ τοῦ πλοίου του μέχρι τοῦ 1823, ὁπότε ἐναυάγησεν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Εὐβοίας. Ἔκτοτε ἐπολέμησε κατὰ ξηράν. Ἐπί τινα χρόνον διετέλεσεν ὑπαξιωματικὸς εἰς τὸ τακτικὸν τοῦ Φαβιέρου, τὸν ὁποῖον ἠκολούθησεν εἰς Κάρυστον. Μὴ συμφωνῶν ὅμως πρὸς ἄλλους συναδέλφους του παρῃτήθη καὶ ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τοῦ Ἀ. Μεταξᾶ εἰς διαφόρους κρατικὰς ὑπηρεσίας, διατελέσας ὑπάλληλος καὶ ἐπὶ Ὄθωνος. Ἀπεβίωσε τῷ 1868. Γ. Δ. Κ.

εὐαγγέλιον (τό)· καλὴ ἀγγελία, χαρμόσυνος εἴδησις· || ἡ συνοπτικὴ ἐξιστόρησις τοῦ βίου τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, παραδοθεῖσα διὰ τῶν λεγομένων τεσσάρων Εὐαγγελίων, τοῦ κατὰ Ματθαῖον, τοῦ κατὰ Μᾶρκον, τοῦ κατὰ Λουκᾶν καὶ τοῦ κατὰ Ἰωάννην· ὠνομάσθη Εὐαγγέλιον ὡς ὑπισχνουμένη τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, δημ. *βαγγέλιο*· || εὐαγγελικὴ περικοπὴ ἀναγιγνωσκομένη εἰς ἑκάστην θρησκευτικὴν ἀκολουθίαν: «εἶπε ὁ παπᾶς τὸ εὐαγγέλιον», «θ' ἀκούσω τὸ εὐαγγέλιον καὶ θὰ φύγω»· || «τὰ δώδεκα εὐαγγέλια» ὁ ἑσπερινὸς τῆς Μεγάλης Πέμπτης, καθ' ὃν ἀναγινώσκονται δώδεκα εὐαγγελικαὶ περικοπαί· || τὸ βιβλίον τὸ περιέχον τὰ τέσσαρα εὐαγγέλια, καὶ οἱονδήποτε βιβλίον περιέχον περικοπὰς κατ' ἐκλογὴν ἐκ τῶν εὐαγγελίων· || «ὁρκίζομαι ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου», «μὰ τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον»· || μεταφ. πᾶν δίδαγμα ἢ κήρυγμα νέας τινὸς ἀρχῆς: «τὸ εὐαγγέλιον τοῦ κομμουνισμοῦ»· || παροιμ. «ἀλλουνοῦ παπᾶ βαγγέλιο», ἀλλότριον ἔργον· || φράσις: «χαρᾶς εὐαγγέλια» χαρμόσυνος ἀναγγελία.

—[ΕΚΚΛ. ΙΣΤΟΡ.] Ἡ λέξις *εὐαγγέλιον* ἔχει ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ τὴν εἰδικὴν ἔννοιαν ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς ἀγαθῆς ἀγγελίας περὶ τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ (Ματθ. ια' 5, Λουκᾶ δ' 18 κτλ.), ἀφ' ἑτέρου δὲ τοῦ προφορικοῦ κηρύγματος τοῦ ἔχοντος ὡς ὑπόθεσιν τὴν ἐν λόγῳ ἀγαθὴν ἀγγελίαν (Γαλατ. α' 7, Α' Κορ. θ' 12, Ρωμ. α' 9 κτλ.). Ἡ ἔννοια δὲ τοῦ προφορικοῦ κηρύγματος περὶ τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας μετεβιβάσθη ὑπὸ τῶν συγγραφέων τῆς Κ. Δ. καὶ εἰς τοὺς ἄλλους παλαιοτάτους ἐκκλησιαστικοὺς συγγραφεῖς, διὰ μέσου δὲ τῶν αἰώνων διετηρήθη καὶ μέχρις ἡμῶν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ εὐαγγέλιον ἀπὸ προφορικοῦ, οἷον ἀποκλειστικῶς ἦτο κατ' ἀρχάς, ἤρξατο βαθμηδὸν ν' ἀποκρυσταλλοῦται καὶ ἐν γραπταῖς ἐκθέσεσι, διὰ τοῦτο καὶ ἡ λέξις εὐαγγέλιον σὺν τῷ χρόνῳ μετεδόθη καὶ εἰς τὰς ἐγγράφους ταύτας ἐκθέσεις καὶ ἀπέβη (ἤδη τοὐλάχιστον παρὰ τῷ Μαρκίωνι περὶ τὸ 140) τεχνικὸς ὅρος δηλωτικὸς ἰδίου φιλολογικοῦ εἴδους συγγραμμάτων, πληροφορούντων περὶ τοῦ βίου, τῶν παθῶν καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τοιαῦται ἔγγραφοι ἐκθέσεις ἐνεφανίσθησαν ἐνωρίτατα οὐκ ὀλίγαι (Λουκᾶ α' 1), τέσσαρες δ' ὅμως ἀνεγνωρίσθησαν ὑπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς συνειδήσεως ὡς κανονικαί, ὧν δύο μὲν προήρχοντο ἀπὸ καλάμου ἀποστολικοῦ *(Ματθαῖος καὶ Ἰωάννης)*, ἄλλαι δὲ δύο ἀπὸ καλάμου μαθητῶν τῶν ἀποστόλων *(Μᾶρκος, Λουκᾶς)*. Καὶ ὁ μὲν ἀριθμὸς τῶν κανονικῶν εὐαγγελίων ἐθεωρεῖτο ἤδη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Εἰρηναίου (περὶ τὸ 180) οὕτω σταθερός, ὥστε ἐδικαιολογεῖτο ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τεσσάρων ζῴων τῶν παρισταμένων εἰς τὸν θεῖον θρόνον, δηλαδὴ τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ λέοντος, τοῦ μόσχου καὶ τοῦ ἀετοῦ (*Ἰεζεκιὴλ* α' 5, πρβ. καὶ Ἀποκαλύψ. δ' 6 ἑξ.). Ὅτι δὲ καὶ μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τῶν τεσσάρων κανονικῶν εὐαγγελίων τὸ εὐαγγέλιον δὲν ἔπαυσε νὰ θεωρῆται ὡς ἑνιαῖον, οἷον ἦτο καὶ τὸ προφορικὸν (πρβ. Γαλατ. α' 5), γίνεται δῆλον καὶ ἐκ τοῦ ὅτι τὰ τέσσαρα ἐπὶ μέρους εὐαγγέλια ἐθεωροῦντο ὡς ἰσάριθμοι ἐκθέσεις ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ εὐαγγελίου, φερομένου οἱονεὶ ὑπὸ τέσσαρας μορφάς. Διὰ τοῦτο λέγει ὁ Εἰρηναῖος «ἔδωκεν ἡμῖν τετράμορφον τὸ εὐαγγέλιον, ἑνὶ δὲ πνεύματι συνεχόμενον» (Κατὰ αἱρεσ. Γ' ια' 8, πρβ. καὶ *Αὐγουστῖνον* In Joh. 36, 1). Ἡ ἑνότης αὕτη τοῦ γραπτοῦ εὐαγγελίου ὑποδηλοῦται καὶ διὰ τῶν παλαιοτάτων καὶ δὴ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς χειρογράφοις ἀπαντωσῶν ἐπιγραφῶν τῶν τεσσάρων εὐαγγελίων: «Εὐαγγέλιον κατὰ Ματθαῖον, —κατὰ Μᾶρκον, —κατὰ Λουκᾶν, —κατὰ Ἰωάννην», τῆς λέξεως εὐαγγέλιον προτασσομένης ὡς γενικῆς καὶ κοινῆς ἐπιγραφῆς ἐν ἀρχῇ τῶν εὐαγγελίων καὶ μὴ ἐπαναλαμβανομένης πρὸ ἑκάστου εὐαγγελίου, τοῦ δὲ συγγραφέως δηλουμένου ἐνταῦθα ἐπὶ τὸ λεπτότερόν πως διὰ τῆς προθέσεως *κατὰ* ἀντὶ τῆς ἁπλῆς γενικῆς, ἣν εὑρίσκομεν ἐν τοῖς λεγομένοις ἀποστολικοῖς κανόσι (Κ. 85: Εὐαγγέλια τέσσαρα, Ματθαίου, Μάρκου, Λουκᾶ, Ἰωάννου). Ἐνωρὶς δ' ὅμως ὁ ὅρος εὐαγγέλιον μετεδόθη καὶ εἰς ἑκάστην τῶν εἰρημένων τεσσάρων ἐκδόσεων αὐτοῦ. Ἤδη δὲ ὁ Ἰουστῖνος χαρακτηρίζων τὰς ἐκθέσεις ταύτας ἐπὶ τὸ ἑλληνοπρεπέστερον ὡς «ἀπομνημονεύματα τῶν ἀποστόλων», ἐπισημειοῖ «ἃ καλεῖται εὐαγγέλια» (Ἀπολογ. Α' 66, πρβ. καὶ Διαλογ. πρὸς Τρυφ. 10. 100).

Ἡ ἐν τῷ κανόνι ὑπάρχουσα σειρὰ τῶν εὐαγγελίων εἶναι πιθανώτατα καὶ ἡ χρονολογικῶς ὀρθὴ κατὰ παλαιοτάτας μαρτυρίας (Εἰρηναῖος, Μουρατόρεως κανών, Ὠριγένης, Πεσσιττὼ καὶ τὰ πλεῖστα καὶ σπουδαιότατα τῶν χειρογράφων). Συνεγράφησαν δὲ ταῦτα ἀπὸ τοῦ 60—90 μ. Χ., τῆς ἐπιστήμης κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἐπὶ τῇ βάσει ἐρευνῶν μᾶλλον ἀπροκαταλήπτων τεινούσης καὶ ἐνταῦθα πρὸς δικαίωσιν τῆς παλαιᾶς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως (*Harnack*, *Zahn* κ. ἄ.). Ὑπὲρ τῆς ἐκδοχῆς ταύτης μαρτυρεῖ καὶ ἡ ἐν τοῖς παλαιοτάτοις συγγράμμασι τῶν ἀποστολικῶν λεγομένων πατέρων (*Κλήμης Ῥώμης*, *Ἰγνάτιος Ἀντιοχείας*, Διδαχὴ ἀποστόλων κλπ.) χρησιμοποίησις οὐκ ὀλίγων χωρίων ἐξ αὐτῶν. Τὰ κανονικὰ εὐαγγέλια ἐγράφησαν πρωτοτύπως ἑλληνιστὶ καὶ δὴ ἐν τῇ ἑλληνιστικῇ «κοινῇ», πλὴν τοῦ α' εὐαγγελίου, ὅπερ, γραφὲν πρωτοτύπως ἀραμαϊστί, μετεφράσθη ἐνωρίτατα ἑλληνιστί. Διασῴζονται δ' ὅμως ἐν αὐτοῖς ἱκανὰ ἴχνη προδίδοντα τὴν σημιτικὴν καταγωγὴν τοῦ εὐαγγελίου (λέξεις, φράσεις, ὕφος κλπ.). Καὶ ὁ μὲν κύριος σκοπὸς τῆς συγγραφῆς αὐτῶν ὑπῆρξεν οἷος καὶ ὁ τοῦ προφορικοῦ εὐαγγελίου, τ. ἔ. καθαρῶς θρησκευτικὸς καὶ ἐποικοδομητικός: ἡ σωτηρία τῶν ἀναγνωστῶν διὰ μυήσεως αὐτῶν εἰς τὸ σωτηριῶδες ἔργον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ (*Λουκ.* α' 4, *Ἰω.* κ' 31), χωρὶς διὰ τοῦτο νὰ μειοῦται ἡ ἱστορικὴ τῶν εὐαγγελίων ἀξία. Ἀνάλογος δὲ πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς συγγραφῆς τῶν εὐαγγελίων εἶναι καὶ ὁ χαρακτὴρ καὶ τὸ ὕφος τῆς διηγήσεως, καὶ ἡ ἐκλογὴ καὶ ἡ διάταξις τῆς ὅλης ὕλης, τῶν πλείστων εὐαγγελιστῶν μὴ στοχαζομένων πάντοτε χρονολογικῆς ἀκριβείας. Καθὼς δὲ ὁ βίος τοῦ Ἰησοῦ ἵσταται μοναδικὸς καὶ ἀπαράμιλλητος ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ, οὕτω καὶ ἡ ἐν τοῖς κανονικοῖς εὐαγγελίοις περιεχομένη βιογραφία αὐτοῦ. Διότι τὰ εὐαγγέλια, καίπερ μὴ γραφέντα μετὰ λογοτεχνικῶν ἀξιώσεων, οὐχ ἧττον ὅμως «καὶ ἀπὸ καθαρῶς λογοτεχνικῆς ἀπόψεως ὡς λογοτεχνικὰ μνημεῖα θεωρούμενα ἐμφανίζουσι τὴν σφραγῖδα τοῦ ἀπολύτως νέου», ὡς παρατηρεῖ ὁ E. Norden (Antike Kunstprosa II² 1909 σελ. 480 ἑξ.). Εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ πρωτοτύπου τούτου λογοτεχνικοῦ εἴδους ἔθηκε τέρμα ἡ Ἐκκλησία, κανονίσασα τέσσαρα μόνον εὐαγγέλια, τὰ δὲ λοιπὰ ἀποκλείσασα ἐκ τοῦ κανόνος.

Ἐκ τῶν εὐαγγελίων τὰ τρία πρῶτα, παρὰ τὰς ὁμολογουμένας ἰδιορρυθμίας ἑκάστου εὐαγγελιστοῦ, ἐμφανίζοντα καταπλήσσουσαν ὁμοιότητα καὶ συμ-

Digitized by Google

φωνοῦντα κατά τε τὴν ἐκλογὴν καὶ τὴν διάταξιν τῆς ὕλης καὶ κατὰ τὸ ὕφος καὶ τὴν φρασεολογίαν ἐν πολλοῖς, ἀποκαλοῦνται *συνοπτικά*, διότι αἱ διηγήσεις αὐτῶν, τιθέμεναι παραλλήλως, συγκροτοῦσι σύνοψιν διευκολύνουσαν τὴν κατανόησιν αὐτῶν. Ἀπέναντι αὐτῶν ἵσταται οὐχὶ μὲν ἄσχετον πρὸς τὴν διήγησιν τῶν συνοπτικῶν, ἀλλὰ πάντως ἰδιόρρυθμον καὶ μοναδικὸν κατά τε τὴν ἐκλογὴν καὶ τὴν διάταξιν τῆς ὕλης, κατά τε τὸ ὕφος καὶ ἐν πολλοῖς ἄλλοις σημείοις τὸ δ´ εὐαγγέλιον. Πρὸς ἐξήγησιν πασῶν τούτων τῶν ὁμοιοτήτων καὶ διαφορῶν τῶν τεσσάρων εὐαγγελίων διετυπώθησαν ποικιλώταται θεωρίαι, αἵτινες ὅσον μᾶλλον ἀπομακρύνονται τῆς ἱστορικῆς περὶ ἐκείνων παραδόσεως, ἐπὶ τοσοῦτον καθιστῶσι καὶ τὰ σχετικὰ εὐαγγελικὰ προβλήματα περιπλοκώτερα καὶ μᾶλλον δυσεπίλυτα.

Τὰ κυριώτατα τῶν προβλημάτων τούτων, περὶ τὴν λύσιν τῶν ὁποίων ἀσχολεῖται συντόνως ἀπὸ ἑνὸς καὶ πλέον αἰῶνος ἡ λεγομένη κριτικὴ τῶν εὐαγγελίων, δηλαδὴ ἡ ἐπιστημονικὴ ἐξερεύνησις καὶ κρίσις τούτων κατά τε τὰς πηγὰς καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν, εἶναι τὸ λεγόμενον *συνοπτικόν*, τὸ καὶ πρὸς τὰ ἄλλα εἰς τὸν Ἰωάνννην ἀποδιδόμενα βιβλία συνδεόμενον *ἰωάννειον*, τὸ περὶ τῆς *σχέσεως* τοῦ δ´ εὐαγγελίου πρὸς τὰ συνοπτικά, τὸ περὶ τῆς *γνησιότητος* τῶν εὐαγγελίων καὶ τὸ περὶ τῆς ἱστορικῆς *ἀξιοπιστίας* τῆς εὐαγγελικῆς διηγήσεως. Καὶ ὑπὲρ μὲν τῆς γνησιότητος τῶν εὐαγγελίων μαρτυροῦσιν ὄχι μόνον αἱ ὑπὸ τῶν ἄγαν φιλελευθέρων κριτικῶν συχνότατα παραθεωρούμεναι παλαιόταται καὶ μέχρις αὐτῶν τῶν χρόνων τῆς παραδεδομένης συστάσεως αὐτῶν ἀναγόμεναι ἱστορικαὶ μαρτυρίαι, ὄχι μόνον ἀνδρῶν ἐκκλησιαστικῶν, ἀλλὰ καὶ αἱρετικῶν, ἀλλ' ἔτι καὶ λόγοι ἐσωτερικοί. Ὑπὲρ δὲ τῆς ἱστορικῆς ἀξιοπιστίας αὐτῶν, περὶ ἣν ἀσχολεῖται ἡ λεγομένη ἱστορικὴ κριτική, μαρτυρεῖ πρὸς τοῖς ἄλλοις ὁ οὐδαμῶς ἐξεζητημένος, ἀλλ' ἐν παντὶ ἀφελὴς τῆς διηγήσεως τρόπος, ἡ εἰλικρινὴς ὁμολογία τῶν ἀδυναμιῶν αὐτῶν τῶν συγγραφέων καὶ τῶν διδασκάλων αὐτῶν, ἡ ἀκριβὴς γνῶσις ἱστορικῶν καὶ γεωγραφικῶν σχέσεων, ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις καὶ αὐταὶ αὗται αἱ παρατηρούμεναι διαφοραὶ ἐν ταῖς ἐπὶ μέρους διηγήσεσιν, ἔτι δὲ καὶ ἡ ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ καθόλου κατάστασις τῶν συγγραφέων τούτων, ἀνικάνων ὁπωσδήποτε ὅπως μυθοπλαστήσωσι καὶ παραχαράξωσι τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν. Εἰς τὴν πεποίθησιν περί τε τῆς γνησιότητος καὶ τῆς ἀξιοπιστίας τῶν κανονικῶν εὐαγγελίων ἐπισχύεταί τις συγκρίνων τὰς διηγήσεις αὐτῶν πρὸς τὰς τῶν ἀποκρύφων εὐαγγελίων, ἅτινα, ἀναφαινόμενα ἤδη ἀπὸ τοῦ Β´ αἰῶνος, ἐμφανίζονται ὡς ἀπομιμήσεις ἐκείνων, ἐμποιοῦσι δὲ τὴν ἐντύπωσιν παρῳδίας αὐτῶν. Παρὰ πάντα δ' ὅμως ταῦτα ἡ ὀρθολογιστικὴ κριτικὴ ὑπὸ τὰς ποικίλας αὐτῆς φάσεις, ἀποκρούουσα κατ' ἀρχὴν ὡς ἀδύνατον τὸ θαῦμα καὶ ἐν γένει τὸ ὑπερφυσικόν, ὅπερ ἐκλαμβάνει ὡς ἀσύμφωνον πρὸς τὸν νεώτερον τρόπον τοῦ διανοεῖσθαι, ἀποκρούει τὸ ὑπερφυσικὸν (θαύματα, προφητείας) ἐπιμελῶς ἁπανταχοῦ τῆς εὐαγγελικῆς διηγήσεως, ἀγωνιζομένη ἄλλοτε μὲν νὰ ἀποδείξῃ αὐτὸ ὡς χρησιμεῦον εἰς ἐξαπάτησιν τῶν ἀφελῶν ἀναγνωστῶν (Reimarus), ἄλλοτε δὲ νὰ ἐξηγήσῃ αὐτὸ φυσικῶς (Paulus), ἄλλοτε ὡς μῦθον (Strauss) καὶ ἄλλοτε ὡς φαινόμενον ἔχον τἀνάλογα καὶ τὰ παράλληλα αὐτοῦ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς θρησκείας (θρησκειολογικὴ σχολή). Ἀλλὰ τὸ ὑπερφυσικὸν εἶναι οὕτω στενῶς καὶ στερρῶς συνυφασμένον μετὰ τῆς ὅλης διηγήσεως καὶ δὴ καὶ μετὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ εὐαγγελίου, ἣν κυρίως περὶ πλείστου ποιοῦνται οἱ τοῦ ὀρθολογισμοῦ θιασῶται, ὥστε εἶναι ἀδύνατον ν' ἀποχωρίσῃ τις τὴν ὑπερφυσικὴν διήγησιν ἀπὸ τῆς διδασκαλίας ἢ νὰ νοήσῃ ὀρθῶς καὶ καλῶς ταύτην ἀποκεχωρισμένην ἐκείνης. Σύμμαχος εἰς τὴν ἱστορικὴν λεγομένην κριτικὴν τῶν εὐαγγελίων προσέρχεται ἡ φιλολογικὴ κριτικὴ δι' ἀναλύσεως τῶν σημερινῶν κειμένων, ἀναζητήσεως τῶν πηγῶν αὐτῶν, δι' ἀποσκορακισμοῦ τῶν δῆθεν παρεμβολῶν κλπ. Τὰ ἔσχατα δὲ συμπεράσματα τῆς διδύμου ταύτης κριτικῆς τῶν εὐαγγελίων συνήγαγε ῥιζοσπαστικῷ τῷ τρόπῳ μάλιστα ὁ Arthur Drews ἐν ἄλλοις τε συγγράμμασιν αὐτοῦ καὶ δὴ καὶ ἐν τοῖς «Christusmythe» (δ´ ἔκδ. 1910) καταντήσας εἰς αὐτὴν τὴν ἄρνησιν τῆς ἱστορικῆς ὑπάρξεως τοῦ Ἰησοῦ. Ἐκ τοῦ στρατοπέδου τῆς φιλελευθέρας ἐπὶ τῶν εὐαγγελίων κριτικῆς μνημονευτέα ὧδε τὰ ὀνόματα τῶν O. Schmiedel, Wrede, Werule, Bousset, J. Weiss, Loisy καὶ τοῦ ὁπωσδήποτε μετριοπαθεστέρου Harnack. Ἐκ δὲ τοῦ στρατοπέδου τῆς συντηρητικωτέρας τῶν εὐαγγελίων κριτικῆς, οὐκ ὀλίγους καὶ μεταξὺ τῶν διαμαρτυρομένων ἀριθμούσης θιασώτας, ἄξια μνείας τὰ ὀνόματα τῶν Zahn, Heinrici, Sanday, Hawkins, Lagrange, Batiffol κ. ἄ. Τέλος ἀξία μνείας ἐνταῦθα ἡ νεωτάτη καὶ δὴ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος χρονολογουμένη καὶ ἐν Γερμανίᾳ μάλιστα καλλιεργουμένη μέθοδος κριτικῆς ἐρεύνης, τῶν εὐαγγελίων, ἡ λεγομένη «formgeschichtliche Methode» (Bousset, Bultmann, M. Dubelius κ. ἄ.), ἥτις, θεωροῦσα τὰς ἐν τοῖς εὐαγγελίοις περιεχομένας διηγήσεις ὡς προϊὸν ἱστορικῆς ἐξελίξεως τῆς προφορικῆς παραδόσεως, ἐρευνᾷ τοὺς νόμους τῆς ἐξελίξεως ταύτης καὶ δὲν ἐνδιαφέρεται, ὡς ἡ φιλολογικὴ κριτική, περὶ τῶν συγγραφέων τῶν πηγῶν, ἀλλὰ προσπαθεῖ νὰ κατανοήσῃ τὴν γραμματείαν τῶν κανονικῶν εὐαγγελίων ἐντὸς τοῦ πλαισίου τοῦ βίου τῆς ἀρχεγόνου χριστιανικῆς κοινότητος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ν. Δαμαλᾶ*, Ἑρμηνεία εἰς τὰ εὐαγγέλια (τόμ. 3, 187—189).—*Γ. Δέρβου*, Χριστιανικὴ Γραμματολογία (Α´ 190).— *Θ. Κουντουρᾶ*, Περὶ τῶν ἐπιγραφῶν τῶν εὐαγγελίων (1914).— *M. Dibelius*, Die Formgeschichte des Evangeliums (1919).— *K. L. Schmidt*, Die Stellung der Evangelien in der allgemeinen Literaturgeschichte (1923). — *P. Fiebig*, Der Erzählungsstil der Evangelien (1925).— Βλ καὶ εἰσαγωγὰς εἰς τὴν Κ. Διαθήκην καὶ μάλιστα τὴν τοῦ *Th. Lahn* (II γ´ ἔκδ. 1906), ἔνθα καὶ πλουσιωτάτη βιβλιογραφία.

Π. Ι. ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ

— [ΛΕΙΤΟΥΡΓ.] Χάριν λειτουργικῶν σκοπῶν ὑπάρχει ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἰδικὸν Εὐαγγέλιον, διῃρημένον εἰς περικοπάς, διότι ἀνέκαθεν ὑπῆρχεν ἡ συνήθεια ν' ἀναγινώσκωσι κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν καὶ εἴς τινας ἄλλας ἀκολουθίας καὶ κατὰ τὴν τέλεσιν μυστηρίων τινῶν περικοπὰς ἐκ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου. Ὅπως τὸ πρῶτον εἰς τὴν ἰουδαϊκὴν συναγωγήν, οὕτω κατόπιν καὶ ἐν τῇ χριστιανικῇ Ἐκκλησίᾳ, ὡς κύριον συστατικὸν μέρος τῆς λειτουργίας ἐθεωρεῖτο ἡ ἐκ τῆς ἁγίας Γραφῆς ἀνάγνωσις. Ἐν τῇ συναγωγῇ ἀνεγινώσκοντο κατὰ πᾶν Σάββατον ὁ Νόμος τοῦ Μωϋσέως καὶ οἱ Προφῆται, διαιρουμένου ἑκάστου τῶν μερῶν τούτων εἰς 52 περικοπάς, ὅσα καὶ τὰ Σάββατα τοῦ ἔτους. Ἡ κατὰ περικοπὰς ἀνάγνωσις ἐγίνετο συνεχῶς, οὕτως ὥστε ἐξηντλεῖτο ἕκαστον ἀναγινωσκόμενον βιβλίον. Ἤρχετο δὲ ἡ σειρὰ τῶν ἀναγνωσμάτων ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου. Τὴν συνήθειαν ταύτην ἀπαντῶμεν καὶ κατὰ τοὺς ἀποστολικοὺς χρόνους. Καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἀνεγινώσκετο κατ' ἀρχὰς ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, πρὶν γραφῇ τὸ Εὐαγγέλιον. Ἡ πρώτη ῥητὴ μαρτυρία περὶ ἀναγνώσεως κατὰ τὴν λειτουργίαν ὁλοκλήρων βιβλίων τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἢ μερῶν ἐξ αὐτῆς, ἀνάγεται εἰς τὸν κατὰ τὰ μέσα τοῦ Β´ αἰῶνος ἀκμάσαντα φιλόσοφον καὶ μάρτυρα Ἰουστῖνον. Ἐκ τῆς μαρτυρίας ὅμως αὐτοῦ (Ἀπολογία Α´ κεφ. 67) συνάγεται ὅτι δὲν ἦτο ἀκόμη καθιερωμένον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸ περικοπικὸν σύστημα. Συνήθως ἀνεγινώσκοντο κατ' ἐκλογὴν τεμάχια, ἔχοντα σχέσιν πρὸς τὸ ἑορταζόμενον γεγονός. Οὕτως εἰς τὴν βόρειον Ἀφρικὴν καὶ ἀλλαχοῦ ἀνεγινώσκετο κατὰ τὴν Μ. Παρασκευὴν ἡ ἱστορία τῶν παθῶν τοῦ Σωτῆρος κλπ. Τὸ πρῶτον περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε´ αἰῶνος καταρτίζονται ἐν τῇ Ἀνατολῇ *ἐκλογάρια*, ἤτοι συλλογαὶ τῶν ἑκάστοτε ἀναγνωστέων γραφικῶν περικοπῶν, ὡς ἐκ τοῦ «Τυπικοῦ» τοῦ ἁγίου Σάββα μανθάνομεν. Ἡ τάξις τῶν ἀναγνωσκομένων ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἐκκλησίᾳ δι' ὅλου τοῦ ἔτους εὐαγγελίων εἶναι ἡ ἑξῆς: Τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον ἀναγινώσκεται εἰς ἑπτὰ ἑβδομάδας, ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα καὶ λῆγον μέχρι τῆς Πεντηκοστῆς, χωρὶς ἡμερῶν τριῶν. Τὸ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγέλιον ἄρχεται ἀναγινωσκόμενον ἀπὸ τῆς Δευτέρας τῆς μετὰ τὴν Πεντηκοστήν, ἤτοι τοῦ ἁγίου Πνεύματος, μέχρι τῆς μετὰ τὴν Ὕψωσιν τοῦ Σταυροῦ Παρασκευῆς (εἰς 17 ἑβδομάδας). Ἐκ τῶν ἑβδομάδων τούτων αἱ ἕνδεκα ἀφιεροῦνται εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Ματθαίου, ἀπὸ δὲ τῆς δωδεκάτης ἑβδομάδος ἀναγιγνώσκεται κατὰ τὰς 5 πρώτας τῆς ἑβδομάδος ἡμέρας ὁ Μᾶρκος, κατὰ τὰ Σάββατα δὲ καὶ τὰς Κυριακὰς πάλιν ὁ Ματθαῖος. Τὸ δὲ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγέλιον ἄρχεται ἀπὸ τῆς μετὰ τὴν Ὕψωσιν Δευτέρας μέχρι τῆς Κυριακῆς τοῦ Ἀσώτου, ἔχον ὁλοκλήρους τὰς δώδεκα ἑβδομάδας. Ὁ Μᾶρκος ἀναγινώσκεται ἀναμεταξὺ τοῦ Ματθαίου καὶ τοῦ Λουκᾶ, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν Μ. Τεσσαρακοστήν, εἰς πέντε ἑβδομάδας. Ἡ συνεχὴς κατὰ τὴν δηλωθεῖσαν τάξιν ἀνάγνωσις τῶν εὐαγγελίων διακόπτεται εἰς ἰδιαιτέρας ἑορτάς, διὰ τὰς ὁποίας ὡρίσθησαν αἱ κατ' ἐκλογὴν περικοπαί. Εἰς τοὺς ὄρθρους τῶν Κυριακῶν ἀναγινώσκονται τὰ ἑωθινὰ εὐαγγέλια, εἰλημμένα ἐκ τῶν τεσσάρων εὐαγγελιστῶν καὶ ὄντα πάντα ἀναστάσιμα. Κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας τὰς περικοπὰς τῆς ἁγίας Γραφῆς, καὶ αὐτὰς ἀκόμη τὰς εὐαγγελικάς, ἀνεγίνωσκον συνήθως οἱ ἀναγνῶσται (*Κυπριανοῦ* Epist. 33 καὶ 34, *Αὐγουστίνου* Serm. 135, Ἀποστολ. Διαταγαὶ β´ 57). Ἀπὸ τοῦ Δ´ αἰῶνος ἡ ἀνάγνωσις τῶν εὐαγγελίων ἐθεωρεῖτο ἀποκλειστικὸν δικαίωμα τῶν κληρικῶν ἀνωτέρου βαθμοῦ, ὡς συνάγεται ἐκ διαφόρων μαρτυριῶν. Τόπος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου συνήθως ἀναγινώσκεται τὸ Εὐαγγέλιον, εἶναι ὁ ἄμβων μὲν διὰ τὸν διάκονον, ἡ ὡραία δὲ πύλη διὰ τὸν πρεσβύτερον καὶ τὸ δεξιὸν μέρος τῆς ἁγίας Τραπέζης διὰ τὴν ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου ἀνάγνωσιν τῶν ἑωθινῶν εὐαγγελίων. Καὶ χρόνος πρὸς ἀνάγνωσιν τῶν περικοπῶν τούτων ἐν μὲν τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ εἶναι ὁ εὐθὺς μετὰ τὴν μικρὰν εἴσοδον καὶ τὴν εἰς τὸν «Τρισάγιον ὕμνον» ἐπακολουθοῦσαν ἀνάγνωσιν τῆς ἀποστολικῆς περικοπῆς, ἐν δὲ τῷ ὄρθρῳ μετὰ τοὺς εἱρμοὺς τῶν Καταβασιῶν καὶ πρὸ τῶν μεγαλυναρίων ἢ τῆς ἐνάτης ᾠδῆς, καὶ ἐν τοῖς ἑσπερινοῖς τῶν μεγάλων Δεσποτικῶν ἑορτῶν ἢ τῶν προηγιασμένων πάλιν μετὰ τὴν μικρὰν εἴσοδον.

Δ. Μ.—Π. Ν. Τ.

— **εὐαγγέλια ἀπόκρυφα·** βλ. *ἀπόκρυφα ἁγίας Γραφῆς*.

— **Εὐαγγελίου ἄρχων.** Βοηθὸς τοῦ σκευοφύλακος, ὁ ἐντεταλμένος εἰς «τὸ κρατεῖν τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὰς λιτάς» (βλ. λ. *ἄρχοντες [Ἐκκλησ.]*).

— **Εὐαγγελίου ἀσπασμός.** Ἡ συνήθεια αὕτη ἐπεκράτησεν εἰς ἐκδήλωσιν εὐλαβείας καὶ προσκυνήσεως ἀπευθυνομένης εἰς αὐτὸ τὸ πρόσωπον τοῦ Κυρίου, οὗτινος οἱ λόγοι ἔχουσιν ἀποθησαυρισθῆ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον. Σήμερον ὁ ἀσπασμὸς τοῦ Εὐαγγελίου λαμβάνει χώραν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἑωθινοῦ Εὐαγγελίου, ὁπότε, ψαλλομένου τοῦ πεντηκοστοῦ ψαλμοῦ, ἐξέρχεται ὁ ἱερεὺς προβάλλων αὐτὸ εἰς τοὺς πιστοὺς κατὰ τὴν πλευράν, ἐν τῇ ὁποίᾳ εἰκονίζεται ἡ ἀνάστασις τοῦ Κυρίου. Εἰς ἀρχαιοτέρους χρόνους ὁ ἀσπασμὸς οὗτος ἐγίνετο καὶ κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν, εὐθὺς μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ εὐαγγελικοῦ ἀναγνώσματος. Οὕτως ἐν αὐτῇ τῇ Ρώμῃ εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ πάπα λειτουργίας κατὰ τὸν Ζ´ καὶ Η´ αἰῶνα ὁ διάκονος, ἀφοῦ ἀνεγίνωσκε τὸ Εὐαγγέλιον, παρέδιδεν αὐτὸ εἰς ἕνα ἐκ τῶν συνοδευόντων τοῦτον ὑποδιακόνων, ὅστις περιῆγεν αὐτὸ ἀκολούθως πρὸς ἀσπασμὸν μεταξὺ πάντων τῶν παρισταμένων (Ord. Rom. 1 § 11). Εἰς τὸν ἀσπασμὸν τοῦτον ἀναφέρεται καὶ ὁ Δαμασκηνός, ὅταν λέγῃ «τὸ Εὐαγγέλιον προσκυνοῦμεν καὶ περιπτυσσόμεθα καὶ καταφιλοῦμεν καὶ ὀφθαλμοῖς καὶ χείλεσι καὶ καρδίᾳ ἀσπαζόμεθα» (Λόγος Β´ Περὶ εἰκόνων § 10).

Π. Ν. Τ.

—**Εὐαγγελίων ἁρμονία·** βλ. λ. *ἁρμονία* Εὐαγγελίων.

εὐαγγελισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ εὐαγγελίζεσθαι, ἡ ἀναγγελία χαρμοσύνου εἰδήσεως: «ὁ εὐαγγελισμὸς τῆς Παρθένου» ἡ ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου Γαβριὴλ ἀναγγελία εἰς τὴν παρθένον Μαρίαν περὶ τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ διὰ πνεύματος Ἁγίου || ἡ ἑορτὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἡ τελουμένη τὴν 25ην Μαρτίου: «ἔφυγε—, θά 'ρθῃ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ».

— **Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου.** Ἑορτὴ θεομητορικὴ εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ὑπὸ τοῦ Λουκᾶ ἀναφερομένου εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου ὑπὸ τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ (*Λουκ.* Α, 26—38) καὶ τῆς διὰ πνεύματος ἁγίου ὑπερφυσικῆς συλλήψεως τοῦ σαρκωθέντος Λόγου. Σαφεῖς μαρτυρίας περὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἐπεκράτησεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ ἑορτὴ αὕτη, δὲν ἔχομεν. Πάντως αὕτη εἰσήχθη, ἵνα τελῆται κατὰ τὴν 25ην Μαρτίου, εἰς χρόνους, καθ' οὓς εἶχε γενικευθῆ ὁ κατὰ τὴν 25ην Δεκεμβρίου ἑορτασμὸς τῶν Χριστουγέννων, ἤτοι μετὰ τὰ τέλη τοῦ Δ´ αἰῶνος. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι φέρονται λόγοι τινὲς εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς Θεοτόκου εἴτε ἐπ' ὀνόματι Γρηγορίου τοῦ θαυματουργοῦ εἴτε Ἀθανασίου τοῦ μεγάλου, ἀλλ' ἀμφότεροι οὗτοι ἀπεδείχθησαν νόθοι καὶ εἰς πολὺ μεταγενεστέρους χρόνους ἀναγόμενοι. Πρώτη ἐπίσημος μαρτυρία περὶ τῆς ἑορτῆς συναντᾶται ἐν τῷ α´ κεφαλαίῳ τῶν πρακτικῶν τῆς τῷ 656 συγκροτηθείσης Ι´ ἐν Τολέδῳ συνόδου. Παρατηροῦσα ἡ σύνοδος αὕτη, ὅτι ἡ ἑορτὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἤγετο ἐν ταῖς κατὰ τὴν Ἱσπανίαν ἐκκλησίαις εἰς διαφόρους ἡμέρας καὶ ἀναφερομένη εἰς τὸν 51 κανόνα τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου, παραγγέλλει, ἵνα μὴ ἑορτάζηται αὕτη κατὰ τὴν Τεσσαρακοστήν, ἀλλὰ κατὰ τὸ πρὸ τῶν Χριστουγέννων ὀκταήμερον. Μετὰ τὸν ὁρισμὸν τοῦτον τῆς ἐν Τολέδῳ συνόδου, ὁ 52ος κανὼν τῆς ἐν Τρούλλῳ (692) ὑπονοεῖ ὑπάρχουσαν ἤδη τὴν ἑορτὴν ταύτην. Οὕτως ἡ ἑορτὴ φαίνεται καθ' ἅπασαν τὴν Ἐκκλησίαν γενικευθεῖσα ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΣΤ´ μέχρι τῶν μέσων τοῦ Ζ´ αἰῶνος. Ὡρίσθη δ' ἡ 25 Μαρτίου ὡς ἡμέρα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καθ' ὑπολογισμὸν βασιζόμενον ἐπὶ τῆς 25ης Δεκεμβρίου, ὡς ἡμέρας τῆς γεννήσεως τοῦ Κυρίου, ἀφ' ἧς ἡ ἡμέρα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ὡς ἐκπροσωποῦσα τὴν ἡμέραν τῆς συλλήψεως τοῦ Κυρίου, ἔδει νὰ χωρίζηται δι' ἐννέα ἀκριβῶς μηνῶν. Φαίνεται δὲ ὄντως τὸ κατ' ἀρχὰς ἡ ἑορτὴ αὕτη νὰ ὡρίσθη εἰς τιμὴν τῆς ὑπερφυσικῆς συλλήψεως τοῦ Κυρίου, συγκαταριθμηθεῖσα εἰς τὸν κύκλον τῶν Δεσποτικῶν ἑορτῶν. Ἐνωρίτατα ὅμως ἐν τῇ ἑορτῇ ταύτῃ ἐξήρθη περισσότερον τὸ γεγονὸς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, ἐξ οὗ καὶ εἰς τιμὴν μᾶλλον τῆς Θεοτόκου ἀγομένη μετετέθη εἰς τὰς Θεομητορικὰς ἑορτάς, μόνον εἰς τὸ αἰθιοπικὸν καλενδάριον διατηρηθεῖσα κατὰ τὸν ἀρχικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα ὡς Δεσποτικὴ ἑορτὴ οὐχὶ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ὁ Εὐαγγελισμός, ἀλλ' ὡς ἑορτὴ τῆς συλλήψεως τοῦ Χριστοῦ. [Εἰκόνας βλ. ἐν τ. Δ´, σ. 440, 443.]

Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

— *[Τεχν.]* Ὁ *Εὐαγγελισμός*, ὁ πρόλογος οὗτος τῆς χριστιανικῆς ἐποποιίας, ἐχρησίμευσεν ἤδη ἀπὸ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους ὡς τὸ πλέον σύνηθες θέμα. Εἰς τὰς κατακόμβας οἱ εἰκονογράφοι παρίστων τὸν ἄγγελον ἄνευ πτερύγων, ἀντιθέτως πρὸς τὰς ὑποδείξεις τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ἐντελλομένου, ὅπως ὁ ἄγγελος πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεώς του πρὸς θνητὸν παρίσταται αἰθεροβάμων. Τῶν πρώτων τούτων χριστιανικῶν χρόνων ἀξιόλογα μνημεῖα ἔχομεν: ἀνάγλυφον τῆς

Digitized by Google

ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Μιχαὴλ ἐν Παβία (Ζ' αἰών)· μωσαϊκὸν τῆς μεγάλης ἁψῖδος τοῦ χοροῦ τῆς Σάντα-Μαρία Μαγκιόρε, ἐν Ρώμῃ· γλυπτὸν τῆς ὀρειχαλκίνης θύρας τῆς βασιλικῆς τοῦ Ἁγίου Παύλου ἐν Ρώμῃ, βυζαντινὸν ἔργον τοῦ Θ' αἰῶνος· ὡραιότατον ἀνάγλυφον τῆς προσόψεως τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ὀρβιέτο, ἀποδιδόμενον εἰς τὸν Νικόλαον τῆς Πίζης (ΙΓ' αἰών). Εἰς ταῦτα προσθετέος μέγας ἀριθμὸς μικρογραφιῶν ὀφειλομένων εἰς τοὺς καλλιτέχνας τοῦ μεσαίωνος.

Ὁ Εὐαγγελισμὸς ἀπέβη τὸ κατ' ἐξοχὴν θέμα τῶν Γερμανῶν ζωγράφων «πριμιτὶφ» καὶ τῆς Φλάνδρας. Εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Ντιζὸν ἀπόκειται εἰκὼν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ἐκτελεσθεῖσα τὰ τέλη τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ἀποδιδομένη εἰς τὸν Μελχιὸρ Μπρουντλαίν: ἡ Παρθένος ἥτις κάθηται πρὸ ἀναλογίου, ἐφ' οὗ βιβλίον ἀνοικτόν, καταλαμβάνει τὸ ἐσωτερικὸν εὐκτηρίου ρωμανοβυζαντινοῦ, πρὸς τὸ ἔξω μέρος τοῦ ὁποίου ὁ ἄγγελος Γαβριὴλ παρίσταται γονατιστὸς κρατῶν εἰς τὴν χεῖρα παράσειον, ἐφ' οὗ ἀναγράφονται αἱ πρῶται λέξεις τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. Εἰς γωνίαν τινὰ τοῦ οὐρανοῦ ὁ Παντοκράτωρ φέρων τιάραν περιστοιχίζεται ἀπὸ κεφαλὰς ἀγγέλων, ἐκ τοῦ στόματός του δὲ ἐκφεύγει φωτεινὴ ἀκτὶς ἐγκλείουσα τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐν εἴδει περιστερᾶς. Εἰς ὀλίγην ἀπόστασιν τοῦ εὐκτηρίου ἡ ἁγία Ἐλισάβετ καὶ ἡ Παρθένος ἐν στάσει ἐναγκαλισμοῦ (ἡ σκηνὴ τῶν «Εἰσοδίων») καὶ εἰς τὸ βάθος βουνοὶ ἐπιστεφόμενοι ὑπὸ φρουριακοῦ τείχους.

Ἀριστούργημα θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ Βάαγκεν ἡ εἰκὼν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ἣν ὁ Στέφανος Λόχνερ ἔγραψεν ἐπὶ τοῦ τριπτύχου τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Κολωνίας, ἐκ τῶν λίαν ἐνδιαφερόντων δὲ ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς ἐκκλησίας τῆς Μαγδαληνῆς. Τοῦτον διακοσμοῦσι πλῆθος ἀλληγορικῶν παραστάσεων, ἐν οἷς παρὰ τοὺς πόδας τῆς Παρθένου χάλκινον δοχεῖον ἐν τῷ ὁποίῳ κρίνον, ἔμβλημα τῆς ἁγνείας· μικροσκοπικὸν νήπιον εἰς κύματα φωτὸς καταυγάζοντα ἐξ οὐρανοῦ τὴν Μαρίαν.

Οἱ Ἰταλοὶ ζωγράφοι, παρὰ τὰς εὐαγγελικὰς ῥήσεις, εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἀνέμειξαν καὶ ἄλλα πρόσωπα. Ὁ Ἀντρέα ντὲλ Σάρτο ἐζωγράφησε, παρὰ τὸν Γαβριήλ, καὶ τὸν Μιχαὴλ κρατοῦντα ξίφος καὶ τὸν ζυγὸν τῆς θείας δικαιοσύνης, ὄπισθεν δὲ τῆς Μαρίας γέροντα, προφανῶς ὄχι τὸν Ἰωσὴφ (κατὰ Guenebault). Ὁ Φράντσια τὸν ὑπερέβη τοποθετήσας ὡς συναγγέλους τὸν ἅγιον Ἱερώνυμον καὶ τὸν Ἰωάννην τὸν Βαπτιστήν. Ὁ Εὐαγγελισμὸς τοῦ Φρὰ Μπαρτολομέο (εἰς τὸ Λοῦβρον) παρουσιάζει τὴν Παρθένον συμπαραστατουμένην ὑπὸ πολλῶν ἁγίων. Εἰς εἰκόνα τοῦ Ὁλλανδοῦ Μπλέμερτ, ἐν τῷ αὐτῷ μουσείῳ, μετέχει καὶ ὁ Δαυῒδ μετὰ τῆς ἅρπας. Τοιοῦτοι ἀναχρονισμοὶ παρατηροῦνται καὶ εἰς τὰ ἔργα τοῦ Βερονέζε (Ἀκαδημία καλῶν τεχνῶν, Βενετία) καὶ τοῦ Albani (μουσεῖον Ἐρμιτάζ, Πετρουπόλεως). Τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου κατέχει πλείστας τοιαύτας ἀναπαραστάσεις τῶν μεγαλυτέρων καλλιτεχνῶν ὅλων τῶν σχολῶν. Τοῦ Μουρίλλο ἀπόκεινται εἰς τὸ Museo del Rey δύο ἔξοχοι τέχνης Εὐαγγελισμοί (βλ. καὶ λ. *Μαρία*).

— **«Εὐαγγελισμός»**. Θεραπευτήριον ἐν Ἀθήναις (βλ. λ. *Ἀθῆναι*, τ. Β', σ. 253).

— **Εὐαγγελισμοῦ** ***τάγμα*** (Ordine Supremo dell' Annunziata). Τὸ ἀνώτατον ἰταλικὸν τάγμα παρασήμου, ἀπονεμόμενον εἰς ἐξαιρετικῶς ἐπιφανῆ πρόσωπα τιμηθέντα ἤδη διὰ τοῦ παρασήμου τῶν Ἁγ. Μαυρικίου καὶ Λαζάρου. Ἰσόβιος ἀρχηγὸς τοῦ τάγματος εἶναι ὁ ἑκάστοτε βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας, ὡς διάδοχος τοῦ ἱδρυτοῦ Ἀμεδαίου ΣΤ' κόμητος τῆς Σαβοΐας (1360 ἢ 1362). Τὸ τάγμα ἀρχικῶς ὠνομάζετο «Τάγμα τῆς λίμνης τοῦ ἔρωτος», διότι κατά τινα παράδοσιν ἱδρύθη ἐπὶ τῇ προσφορᾷ ἐκ μέρους ἐπιφανοῦς δεσποίνης ἑνὸς βραχιολίου ἀναμνηστικοῦ τρυφεροῦ αἰσθήματος εἰς τὸν κόμιτα Ἀμεδαῖον. Ἐλέγετο ἐπίσης καὶ «Τάγμα τοῦ περιδεραίου», λόγῳ τοῦ σχήματος τῶν διασήμων καὶ τοῦ μέρους, ὅπου φέρονται. Τὸ παράσημον ἀποτελεῖται ἀπὸ πλάκα, ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶναι χαραγμένη ἡ εἰκὼν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, κρεμαμένην ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ διὰ χρυσῆς ἁλύσεως. Τὸ καταστατικὸν τοῦ τάγματος μετερρυθμίσθη διαδοχικῶς, ὅταν οἱ κόμιτες τῆς Σαβοΐας ἔγιναν βασιλεῖς τῆς Σαρδηνίας (1720) καὶ κατόπιν βασιλεῖς τῆς Ἰταλίας (1869). Τὰ μέλη τοῦ τάγματος προσαγορεύονται μεταξύ των ὡς ἐξάδελφοι. Κατά τινας, τὸ τάγμα τοῦτο εἶναι συνέχεια τοῦ παλαιοῦ «Τάγματος τῶν ὑπηρετῶν τῆς Παρθένου», ὅπερ ἱδρυθὲν ἐν Φλωρεντίᾳ τῷ 1232 ἀπέκτησε διακλαδώσεις εἰς ὁλόκληρον τὸν χριστιανικὸν κόσμον.

Εὐαγγελισμὸς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 471. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Γριβιτσά*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Δενδρούλια* (πρῴην *Γιαπαπί*, κάτ. 90), *Καμάρια* (κάτ. 154) καὶ *Περιβολάκια* (πρῴην *Δαοῦτι*, κάτ. 173). Δ. Ε. Μ.

— **Εὐαγγελισμὸς** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λαρίσης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 255. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Χατζηόμπαση*.

— **Εὐαγγελισμὸς** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κορφαλοῦ τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 289. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Καρατζᾶ*.

εὐαγγελιστάρια (τά). Ἤδη ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος, κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς συναγωγῆς, ἤρχισεν ἡ συγκρότησις συλλογῶν περικοπῶν ἐκ τῶν βιβλίων τῆς Κ. Διαθήκης πρὸς ἀνάγνωσιν κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς ἑορτὰς ἐπ' ἐκκλησίας. Καὶ αἱ μὲν εὐαγγελικαὶ περικοπαὶ ἀπετέλεσαν τὰ ἐν τῇ Ἀνατολῇ *εὐαγγελιστάρια*, ἐν δὲ τῇ Δύσει *εὐαγγελιάρια* κληθέντα, αἱ δὲ περικοπαὶ ἐκ τῶν Πράξεων καὶ ἐκ τῶν Ἐπιστολῶν τῶν ἀποστόλων ἀπετέλεσαν τὸν κληθέντα *Πραξαπόστολον* ἢ *Ἀπόστολον*. Συλλήβδην δ' αἱ συλλογαὶ τοιούτων περικοπῶν ὠνομάσθησαν *ἀναγνωστικὰ* καὶ λατινιστὶ lectionaria. Ἡ συλλογὴ τῶν τοιούτων εὐαγγελικῶν περικοπῶν ὠνομάσθη καὶ ἐξακολουθεῖ μέχρι σήμερον νὰ ὀνομάζεται καὶ *εὐαγγέλιον*, ἀπὸ τοῦ ὁποίου διακρίνεται τὸ *τετραευαγγέλιον* ἢ *τετραευάγγελον*, ὅπερ περιέχει ὁλόκληρον τὸ κείμενον τῶν 4 εὐαγγελίων ἐν συνεχείᾳ. Τὰ *εὐαγγελιστάρια* ταῦτα ἤρξαντο χρησιμοποιούμενα ἐνωρὶς καὶ κατὰ τὰς ὁρκωμοσίας. Μικρογραφημένα δ' ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ ὡς φυλακτά. Ἐν γένει ἐν μεγίστῃ τιμῇ ἦτο καὶ εἶναι τὸ *εὐαγγέλιον* (εὐαγγελιστάριον). Ἐντεῦθεν δὲ ἡ ἐνωρὶς ἀρξαμένη χρησιμοποίησις τῆς τέχνης πρὸς διακόσμησιν αὐτοῦ (λίθοι πολύτιμοι, μέταλλα πολύτιμα, ἐλεφαντόδους, πολυτελεστάτη δέσις καὶ περικάλυψις, χρησιμοποίησις περγαμηνῆς καὶ γραφῆς χρυσῆς ἢ ἀργυρᾶς κλπ.).

Χειρογράφων εὐαγγελισταρίων σῴζεται ἑλληνιστί, λατινιστὶ καὶ συριστὶ μέγας ἀριθμὸς ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις δημοσίαις, μονῶν κλπ. Ἔχουσι δὲ ταῦτα μεγάλην σπουδαιότητα διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ κειμένου τῆς Κ. Διαθήκης, διότι δεικνύουσιν εἰς ἡμᾶς τὸ μετὰ μεγίστης εὐλαβείας τηρούμενον ἐπίσημον κείμενον τῶν ἐπὶ μέρους ἐκκλησιαστικῶν ἐπαρχιῶν. Ἡ σπουδαιότης δὲ τούτων ἤρξατο ἀναγνωριζομένη μόλις κατὰ τοὺς νεωτάτους χρόνους, ἀφοῦ καὶ αὐτὸς ὁ von Soden ἐν τῷ μεγάλῳ κριτικῷ ἐγχειρήματι αὐτοῦ παρημέλησε καὶ κατ' ἀρχὴν ἀπέκλεισεν αὐτά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Gregory*, Textkritik (1900).— *Beissel* Entstehung der Perikopen des Röm. Messbuches (1907). Π. Ι. Μ.

—*[Βυζαντ. Μουσ.]* Εἰς τὰ χειρόγραφα *Εὐαγγελιστάρια*, ἄνωθι ἢ κάτωθι τῶν λέξεων, ἐν ἀρχῇ δὲ καὶ ἐν τῷ τέλει τῶν φράσεων τοῦ κειμένου, ἐτίθεντο κατὰ διαφόρους στάσεις ὡρισμένα μουσικὰ σημεῖα, ἐκφωνητικὰ καλούμενα, καὶ ὑποδηλοῦντα μελικὴν ἀνάγνωσιν τῶν περικοπῶν. Εὐαγγελιστάρια σῴζονται καὶ ἐν τῇ Ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ἑλλάδος ὡς καὶ εἰς βιβλιοθήκας ὀνομαστῶν μονῶν, φωτοτυπίαι δὲ περικοπῶν αὐτῶν ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ Κ. Α. Ψάχου ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθείσῃ «Παρασημαντικῇ» (Ἀθῆναι 1917), ὡς καὶ ὑπὸ τοῦ H. Homont ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐκδόσει τῶν «Ἑλληνικῶν πανομοιοτύπων». Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

εὐαγγελιστής (ὁ)· ὁ εὐαγγελιζόμενος, ὁ κομιστὴς χαρμοσύνου ἀγγελίας, ὁ συγγραφεὺς τοῦ εὐαγγελίου: «ὁ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος,— Μᾶρκος,— Λουκᾶς, — Ἰωάννης» ‖ ὁ κηρύσσων τὸ Εὐαγγέλιον εἰς λαοὺς μὴ χριστιανικούς, ἱεραπόστολος ‖ ὁ ὀπαδὸς τοῦ εὐαγγελικοῦ δόγματος, ἄλλως *εὐαγγελικός*.

—*[Θεολογ.]* Ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ γλώσσῃ ἡ λέξις *εὐαγγελιστὴς* δηλοῖ τὸν κήρυκα τοῦ βίου καὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς δι' αὐτῶν γενομένης σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων. Τὸ κήρυγμα τοῦτο κατὰ τὴν ἀποστολικὴν ἤδη ἐποχὴν ἀπέβη ἐκκλησιαστικὴ διακονία διακρινομένη τῆς τῶν ἀποστόλων, προφητῶν, ποιμένων καὶ διδασκάλων (Ἐφ. 4, 11). Οἱ εὐαγγελισταί, περιερχόμενοι τὰς πόλεις, ἐκήρυσσον τὸν βίον καὶ τοὺς λόγους τοῦ Χριστοῦ (Β' Τιμ. 4, 5. Πράξ. 8, 5). Σὺν τῷ χρόνῳ, ἐκλιπούσης τῆς διακονίας ταύτης, ἐχαρακτηρίζοντο διὰ τοῦ ὀνόματος *εὐαγγελιστὴς* ἀποκλειστικῶς οἱ συγγραφεῖς τῶν τεσσάρων κανονικῶν εὐαγγελίων (*Ματθαῖος, Μᾶρκος, Λουκᾶς* καὶ *Ἰωάννης*). Ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἀνεφάνησαν ἄνδρες συνήθως μὴ κληρικοὶ καὶ ἄνευ τακτικῶν θεολογικῶν σπουδῶν, οἵτινες κηρύττοντες τὸ εὐαγγέλιον ἐκαλοῦντο εὐαγγελισταί. Κατανοηθείσης μετ' ὀλίγον τῆς ἀνάγκης εἰδικῶν σπουδῶν πρὸς ἐξάσκησιν τοῦ ἔργου τούτου, ἱδρύθη τῷ 1875 ἐν Νικαίᾳ ὑπὸ Λέοντος Pillate εἰδικὴ σχολὴ πρὸς μόρφωσιν τοιούτων εὐαγγελιστῶν. Κ. Ι. Δ.

Εὐαγγελιστής, ἅγιος. Ἐκ Βερώνης τῆς Ἰταλίας καταγόμενος, εἰσῆλθε νεανίας μετὰ τοῦ φίλου καὶ συμπολίτου αὐτοῦ Περεγρίνου εἰς τὸ τάγμα τοῦ ἁγίου Αὐγουστίνου κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα. Διαπρέψαντες δ' ἐν αὐτῷ ἐν τῇ εὐαγγελικῇ διακονίᾳ καθηγιάσθησαν ὑπὸ τοῦ πάπα Γρηγορίου τοῦ ΙΣΤ' τῷ 1837 καὶ ἡ μνήμη αὐτῶν ἑορτάζεται μεγαλοπρεπῶς τὴν 20 Μαρτίου ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Εὐφημίας τῆς Βερώνης, ὅπου κεῖνται τὰ λείψανα αὐτῶν. Ε. Γ. Π.

Εὐαγγελίστρα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἀβραμιοῦ τῆς ἐπαρχίας Μεσσήνης τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 61.

Εὐαγγελίστρια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λεβαδείας τοῦ νομοῦ Ἀττικοβοιωτίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 361. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Τοβαρᾶ*.

—**Εὐαγγελίστρια** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Πουλίτσης τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας. Κάτ. (1928) 275.

Εὐάγγελος. Ἐπίκλησις τοῦ Ἑρμοῦ ἔν τινι ἐπιγραφῇ τῆς Πάρου, ὡς ἀγγέλου τοῦ Διὸς καὶ ψυχοπομποῦ, τοῦ ἰδίου τοῦ Διὸς ἐν Περγάμῳ καὶ τῆς Φήμης ἔν τινι ἐπιγραφῇ τοῦ Τούσκλου (Tusculum).

Εὐάγγελος *[Μυθολ.]*. Μυθικὴ προσωπικότης τῆς ἐν Ἐφέσῳ λατρείας, θεὸς ἢ ἥρως, συνδεόμενος πρὸς τὸν αὐτόθι λατρευόμενον Πιξώδαρον ἀναφερόμενος ὑπὸ Βιτρουβίου· πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ἤγοντο τὰ «Εὐαγγέλια».

— **Εὐάγγελος.** Πρόγονος τῶν ἐν Μιλήτῳ Εὐαγγελιστῶν, υἱὸς αἰχμαλώτου τινὸς ἐκ Καρύστου. Ἀνετράφη ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Διδυμαίου Ἀπόλλωνος ὑπὸ τοῦ Βράγχου, ὑφ' οὗ ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς «ἄγγελος μαντευμάτων», μετὰ τὸν θάνατον δὲ τοῦ Βράγχου ἀνέλαβεν οὗτος τὴν διεύθυνσιν τοῦ αὐτόθι μαντείου. —Π.

Εὐαγγέλου, *Βλάσιος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Ναυπάκτου, πολεμήσας ὑπὸ τὸν Σιαφάκαν καὶ τὸν Ἀποστολάραν. Διεκρίθη εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς πολυαρχίας, ἐπὶ Καποδιστρίου δὲ ὑπηρέτησεν εἰς τὴν ἀστυνομίαν καὶ προεκάλεσε σκηνὰς ἐν Μάνῃ. Καταταχθεὶς εἰς τὴν ὀροφυλακήν, ἐφόνευσε δύο λῃστὰς καὶ προήχθη εἰς ἀνθυπασπιστήν. Ἡ γενναιότης του ὑπῆρξε θρυλικὴ εἰς τὴν Στερεάν, διάφορα δὲ ᾀσμάτια ἀπηθανάτισαν τὸ ὄνομά του. Εἰς αὐτὸν ἀναφέρεται καὶ τό:

Βλάσης περνᾶ, Βλάσης κερνᾶ, Βλάσης στραβοκοιτάζει

καὶ ἄλλα πολλά, χαρακτηριστικὰ τῆς ἀγριότητος μὲ τὴν ὁποίαν ἐφέρετο. Ἀπέθανε τῷ 1860 εἰς Ἀγρίνιον. Γ. Δ. Κ.

— **Εὐαγγέλου, *Μᾶρκος*.** Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἰθάκης. Κατετάχθη εἰς τὸ ὑπὸ τὸν Ραφτόπουλον σῶμα τῶν Ἰονίων καὶ ἐπολέμησεν εἰς Τρίπολιν καὶ Ἀθήνας. Τραυματισθεὶς εἰς τὸν πόδα ἀπεσύρθη εἰς Σαλαμῖνα, ὅπου ἐπί τινα ἔτη μετήρχετο τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ξενοδόχου. Τῷ 1826 ἐπείσθη ἀπὸ τοὺς πράκτορας τοῦ Ἰωάννου Γκούρα νὰ ἀναλάβῃ τὰ ὅπλα, καὶ πράγματι ἐπολέμησεν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως μέχρι τῆς συνθηκολογίας. Κατόπιν ἐπέστρεψεν ἐν Σαλαμῖνι, ὅπου ἀπέθανε περὶ τὸ 1880. Γ. Δ. Κ.

— **Εὐαγγέλου, *Σπήλιος*.** Ἀγωνιστὴς ἐκ Λαρίσης, τοῦ ὁποίου ἡ οἰκογένεια ἐσφάγη τῷ 1821 ἀπὸ τὸν Δράμαλη Μαχμούτ, κατηγορηθεῖσα ἀπὸ ἄλλους Ἕλληνας ὡς μετερχομένη τὸ ἐμπόριον τῶν ὅπλων. Ὁ Σπήλιος, μόλις δεκαπενταετής, κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ καὶ προσκολληθεὶς εἰς διάφορα ἐπαναστατικὰ σώματα διέπρεψε διὰ τὴν ἀγριότητά του. Εἰς τὴν μάχην ἔξωθι τῶν Σαλώνων τῷ 1824 ἐφόνευσεν, ἰδίᾳ χειρί, ἑπτὰ Τούρκους, ἐν οἷς τρεῖς ἱππεῖς, τοὺς ὁποίους καὶ ἐσκύλευσε. Διεκρίθη ἐπίσης εἰς τὸ Μεσολόγγιον. Ἀκολουθήσας τὸν Καραϊσκάκην εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ἐδείχθη ἀνδρειότατος μὲν ἀλλὰ καὶ βαρβαρότατος πρὸς τοὺς ζωγρηθέντας Ἀλβανούς. Κατὰ τὴν ἐπίθεσιν ἥτις ἐγένετο ἐναντίον ἄλλων Ἀλβανῶν εἰς τὸν Ἅγιον Σπυρίδωνα τοῦ Πειραιῶς ἐφόνευσε πολλοὺς ἐκ τούτων, συνελήφθη δὲ κατὰ διαταγὴν τοῦ Κόχραν καὶ ἐμαστιγώθη. Γ. Δ. Κ.

Εὐαγγέλων *λιμὴν* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν Αἰθιοπίας τῆς ὑπὸ Αἴγυπτον, ἀναφερόμενος ὑπὸ Πτολεμαίου (Ἀφρικῆς πίναξ Δ', Δ, ζ, 6). Φαίνεται ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ σωτηρίου λιμένος, ὅστις ἀναφέρεται ἀνωνύμως ἐν τῷ «Περίπλῳ τῆς Ἐρυθρᾶς» τοῦ Ἀγαθαρχίδου (§ 83) καὶ περὶ οὗ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης, ἀρυόμενος τὰς εἰδήσεις παρὰ τοῦ Ἀρτεμιδώρου (Graec. Geogr. Min. ἐκδ. Didot I, σελ. 171 ὑποσ. 83), ἀναφέρει «λιμένος τοῦ προσαγορευθέντος Σωτηρίας, ὃς ἔτυχε τῆς ὀνομασίας ταύτης ἀπὸ τῶν πρώτων πλευσάντων Ἑλλήνων καὶ διασωθέντων»· ὁ Πτολεμαῖος ἄλλως τε ἀναφέρει καὶ Θεῶν Σωτήρων λιμένα, ὡς ἐγγύτατα κείμενον τοῦ Εὐαγγέλων λιμένος. Δεδομένου δὲ ὅτι ἀμφότεροι οὗτοι συμπίπτουσι περὶ τὴν κόλπωσιν τοῦ σημερινοῦ Σουακίν, νοτίως τοῦ Πὸρ-Σουδάν, καθίσταται ἀληθοφανὲς ὅτι ὁ εἷς τῶν λιμένων ταυτίζεται πρὸς τὸν καθ' αὐτὸ λιμένα τοῦ *Σουακὶν* (πλάτ. 19° 07' Β, μῆκ. 37° 20' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 901: Souakin harbour), ὁ δὲ ἕτερος πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν αὐτοῦ ἀγκυροβόλιον (πρβλ. Red Sea and Gulf of Aden Pilot, ἔκδ. 1921 σελ. 177—179). Σ. Ε. Λ.

εὐαγὴς (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ ἁγνὸς πάσης μομφῆς, ὁ καθ' οὗ δὲν δύναται νὰ διατυπωθῇ κατηγορία

«εὐαγῆ ἱδρύματα» τὰ προερχόμενα ἐκ τῆς εὐσεβείας τῶν ἀνθρώπων, οἷον νοσοκομεῖα, πτωχοκομεῖα, μοναστήρια κτλ.

Εὐαγόρας *[Μυθολ.]*.—1) Εἷς τῶν δώδεκα υἱῶν τοῦ Νηλέως καὶ τῆς Χλωρίδος. Ἐφονεύθη καὶ οὗτος μετὰ τῶν ἀδελφῶν του, πλὴν τοῦ Νέστορος, ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους κατὰ τὴν ὑπὸ τούτου ἐκπόρθησιν τῆς Πύλου.—2) Εἷς τῶν πολλῶν υἱῶν τοῦ Πριάμου, οἵτινες εἶχον γεννηθῆ ἐκ τῶν διαφόρων συζύγων αὐτοῦ. ΚΑΨ.

— **Εὐαγόρας**. Ὄνομα δύο βασιλέων τῆς Κύπρου.

— 1) ***Εὐαγόρας ὁ Α'*** (410—374 π. Χ.). Υἱὸς τοῦ Νικοκλέους καὶ ἀπόγονος, κατὰ τὴν ἐπιχώριον παράδοσιν, τοῦ ὁμηρικοῦ ἥρωος Τεύκρου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Τελαμῶνος καὶ ἀδελφοῦ τοῦ Αἴαντος, ὅστις ἐλέγετο ὅτι εἶχεν ἱδρύσει τὴν ἐν Κύπρῳ ἑλληνικὴν ἀποικίαν Σαλαμῖνα. Οἱ πρόγονοί του, ἀπὸ Τεύκρου καὶ ἐφεξῆς, εἶχον βασιλεύσει συνεχῶς, ὡς ἐλέγετο, τῆς χώρας ταύτης, εἷς δ' αὐτῶν, *Εὐαγόρας* ὡσαύτως καλούμενος, ἐβασίλευεν ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῶν Περσῶν ἐπὶ τῶν μηδικῶν πολέμων. Τοῦτον ὅμως ἐστέρησε τοῦ θρόνου του Φοῖνιξ βασιλεύς, τοῦ ὁποίου ἀπόγονος ἐβασίλευεν ἐν Σαλαμῖνι, ὅτε ἐγεννήθη ὁ Εὐαγόρας. Τὸν τελευταῖον Φοίνικα βασιλέα ἐφόνευσεν ὁ ἐκ Κιτίου Ἀβδέμων, ὅστις καὶ ἔγινε τύραννος τῆς Σαλαμῖνος, ὅτε ὁ Εὐαγόρας (τοῦ ὁποίου τὸν θάνατον καὶ ἐμελέτησεν ὁ τύραννος οὗτος, ὡς ἔχοντος δικαιώματα ἐπὶ τοῦ θρόνου) ἦτο εἰς ἐφηβικὴν ἡλικίαν. Ὁ Εὐαγόρας ἐσώθη τότε διὰ φυγῆς εἰς Κιλικίαν, ἔνθα καὶ ὠργάνωσε συνωμοσίαν κατὰ τοῦ τυράννου, τὸν ὁποῖον καὶ ἐφόνευσεν ἰδιοχείρως, ἀποβιβασθεὶς κρυφίως μετὰ τῶν συνωμοτῶν εἰς Σαλαμῖνα κατὰ τὸ 410 π. Χ. Γενόμενος βασιλεὺς τῆς Σαλαμῖνος ὁ Εὐαγόρας ἐμερίμνησε περὶ ὀχυρώσεως τῆς πόλεως, περὶ ἀναπτύξεως τοῦ ἐμπορίου της, ὀργανώσεως τῶν στρατιωτικῶν της δυνάμεων καὶ τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς προαγωγῆς τῶν κατοίκων της διὰ τῆς ἐκ νέου εἰσαγωγῆς ἠθῶν καὶ ἐθίμων ἑλληνικῶν, λησμονηθέντων ὅτε ἡ χώρα διετέλει ὑπὸ τὸν περσικὸν ζυγόν. Ἰδίως ἐπεδίωξεν ὁ μεταρρυθμιστὴς οὗτος βασιλεὺς νὰ συνδεθῇ πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν Ἀρταξέρξην καὶ τὴν δημοκρατίαν τῶν Ἀθηνῶν, ὡς μαρτυρεῖ καὶ τὸ πρὸς τιμήν του ψήφισμα τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων (C.I.A. τ. Α' 64), πρὸς τὴν ὁποίαν εἵλκυεν αὐτὸν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἡ μυθολογουμένη ἐκ τῆς νήσου Σαλαμῖνος καταγωγή του. Ἕνεκα τῶν φιλικῶν δεσμῶν Ἀθηνῶν καὶ Εὐαγόρου, πρὸς αὐτὸν κατέφυγε μὲ τὸν μικρὸν στόλον του μετὰ τὴν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς (405 π. Χ.) ἧτταν τῶν Ἀθηναίων ὁ Κόνων καὶ ἕνεκα τῶν φιλικῶν δεσμῶν Περσῶν καὶ Εὐαγόρου ἐκεῖνοι μὲν καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τῶν τριήρων του ἠδυνήθησαν νὰ γίνωσι κύριοι τῶν ἀκτῶν τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τοῦ Αἰγαίου, αὐτὸς δὲ ἐπεξέτεινε τὴν κυριαρχίαν του εἰς τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς νήσου Κύπρου, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπῆρχον δέκα μικρὰ βασίλεια κυβερνώμενα ὑπὸ Φοινίκων ἢ Ἑλλήνων βασιλέων, διατελούντων ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῶν Περσῶν. Ἔργον δὲ τῆς φιλικῆς συνενώσεως Ἀθηναίων, Περσῶν καὶ Εὐαγόρου ὑπῆρξε καὶ ἡ λαμπρὰ κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων νίκη των ἐν Κνίδῳ (394 π. Χ.), κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς ὁποίας ὁ Εὐαγόρας αὐτοπροσώπως ἐκυβέρνα τὸν κυπριωτικὸν στόλον. Ἡ αὔξησις ὅμως τῆς χώρας τοῦ Εὐαγόρου, ἡ τόλμη του κατὰ τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ ἡ συμμαχία του μετὰ τῶν Ἀθηναίων, Συρακοσίων καὶ Αἰγυπτίων προεκάλεσε τὴν ἐχθρότητα τοῦ Ἀρταξέρξου, ἐκ τῆς ὁποίας προῆλθεν ὁ Κυπριακὸς πόλεμος (394—385 π. Χ.).

Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ πολέμου τούτου, εἰς τὸν ὁποῖον ἐβοήθησαν τὸν Εὐαγόραν ὁ ἄρχων τῶν Αἰγυπτίων Ἄκορις καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, ὑπέταξεν οὗτος τὰ μικρὰ βασίλεια τῆς Κύπρου, κατὰ τὸ ἔτος 388 π. Χ. ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων Χαβρίας κατήγαγε περιφανεῖς νίκας κατὰ τῶν Περσῶν ἐν Κύπρῳ καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ πολέμου ὁ Εὐαγόρας ἐξεπολιόρκησε τὴν Τύρον καὶ ἀπεστάτησε τῶν Περσῶν τὴν Κιλικίαν. Αἱ ἐπιτυχίαι αὗται τοῦ Εὐαγόρου ἠπείλουν τὴν κατάλυσιν τῆς κυριαρχίας τῶν Περσῶν, ἔσωσεν ὅμως αὐτοὺς τότε ἡ Ἀνταλκίδειος εἰρήνη, ἥτις ἦτο μία διπλωματικὴ κατὰ τῶν Ἑλλήνων νίκη τῶν Περσῶν. Ἡ εἰρήνη αὕτη ἐπέτρεψεν εἰς τὸν σατράπην Τιρίβαζον νὰ συναθροίσῃ στόλον 300 τριήρων καὶ νὰ ἐπέλθῃ μετ' αὐτῶν κατὰ τῆς Κύπρου, ἔνθα μετά τινας ἐν ἀρχῇ ἀποτυχίας ἐνίκησε τὸν Εὐαγόραν ἐν ναυμαχίᾳ καὶ ἀπέκλεισεν αὐτόν, ἐγκαταλειφθέντα ὑπό τε τῶν Ἀθηναίων καὶ Αἰγυπτίων, ἐν Σαλαμῖνι. Τότε ἔσωσε τὸν Εὐαγόραν ἀπὸ τῆς τελείας καταστροφῆς ἡ καθαίρεσις τοῦ Τιριβάζου, ἐπελθοῦσα ἐκ τῆς κατισχύσεως τοῦ ἐν Κύπρῳ συστρατήγου του Ὀρόντου, διότι ἠδυνήθη κατὰ τὸ 385 νὰ ἐπιτύχῃ τὴν διατήρησιν τῆς πατρίου ἐν Σαλαμῖνι βασιλείας ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν. Τὴν εἰρήνην ὅμως ἐκείνην δὲν ἐκύρωσεν ὁ μέγας βασιλεύς. Ἕνεκα τούτου ἐπανελήφθη ὁ πόλεμος, διαρκέσας καὶ οὗτος ἐπὶ μίαν δεκαετίαν (385—376 π. Χ.) καὶ καταλήξας εἰς ἔντιμον διὰ τὸν Εὐαγόραν εἰρήνην μετὰ τὴν παρασχεθεῖσαν πρὸς αὐτὸν βοήθειαν τῶν Λακεδαιμονίων. Ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν εἰρήνην ταύτην (374 π. Χ.), ὁ Εὐαγόρας ἐδολοφονήθη ὑπό τινος εὐνούχου μετὰ τοῦ ἀρίστου τῶν υἱῶν του *Πνυταγόρα* καὶ διεδέχθη τοῦτον ὁ υἱός του *Νικοκλῆς*, πρὸς τὸν ὁποῖον ἔγραψεν ὁ Ἰσοκράτης τὸν παραινετικὸν «Πρὸς Νικοκλέα» λόγον του. Ὁ αὐτὸς ῥήτωρ ἔγραψε καὶ τὸ «Εὐαγόρου ἐγκώμιον», εἰς τὸ ὁποῖον ὑμνεῖται ὁ τολμηρὸς καὶ γενναῖος βασιλεὺς τῆς ἑλληνικῆς ταύτης νήσου. Εἰς τὸν Εὐαγόραν τοῦτον οἱ Ἀθηναῖοι, εὐγνωμονοῦντες διά τε τὴν φιλικὴν ἐπέμβασίν του πρὸς σύναψιν συμμαχίας μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Περσῶν καὶ διὰ τὴν παρασχεθεῖσαν συνδρομήν του κατὰ τὴν ἐν Κνίδῳ ναυμαχίαν, εἶχον ἀνεγείρει ἀνδριάντα (*Παυσ.* I. 3. 2) ἐν τῷ Κεραμεικῷ πλησίον τῆς βασιλείου στοᾶς καὶ παρὰ τὸν ἀνδριάντα τοῦ υἱοῦ τοῦ Κόνωνος Τιμοθέου.

— 2) ***Εὐαγόρας ὁ Β'***. Ἡγεμὼν τῆς Κύπρου, υἱὸς ἢ ἔγγονος τοῦ προηγουμένου, ζήσας κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος. Ἐβοήθησε τοὺς Πέρσας πρὸς καθυπόταξιν τῆς ἀποστατησάσης Κύπρου καὶ ἐπέτυχε τὴν ἀναγνώρισίν του παρὰ τῶν Περσῶν ὡς βασιλέως τῆς πολιορκηθείσης Σαλαμῖνος. Κατὰ τὸ χρονικὸν ὅμως διάστημα τῆς πολιορκίας τῆς πόλεως ταύτης περιέπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ βασιλέως Ἀρταξέρξου, ὅστις κατέλιπεν ὡς βασιλέα ὑποτελῆ τῶν Περσῶν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τὸν πολιορκηθέντα ἐν αὐτῇ ἀδελφὸν ἢ ἐξάδελφον τοῦ Εὐαγόρου *Πνυταγόραν*. Μετὰ τὸν ἀτυχῆ δι' αὐτὸν πόλεμον διωρίσθη ὁ Εὐαγόρας ὑπὸ τοῦ Ἀρταξέρξου σατράπης ἐν τῇ ἄνω Ἀσίᾳ. Κατηγορηθεὶς ὅμως ὡς καταχραστὴς κατὰ τὴν διοίκησιν τῆς σατραπείας του, ἠναγκάσθη πρὸς διάσωσίν του νὰ καταφύγῃ εἰς Κύπρον, ἔνθα συλληφθεὶς κατεδικάσθη εἰς θάνατον (351 π. Χ.).

Ἀμφοτέρων τῶν βασιλέων τούτων διεσώθησαν καὶ νομίσματα· καὶ τὰ μὲν τοῦ Α' φέρουσιν ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως κεφαλὴν Ἡρακλέους ἐν λεοντῇ καὶ ἐπὶ τῆς ἄλλης τράγον ἢ κεφαλὴν τράγου μετὰ τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ τίτλου του (βασιλέως), γεγραμμένην διὰ κυπριωτικῶν χαρακτήρων, τὰ δὲ τοῦ Β' ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως τὰ γράμματα ΒΑ καὶ λέοντα μετ' ἀετοῦ ἐπὶ τῶν νώτων του καὶ ὑπεράνω αὐτῶν ἀστέρα ἢ τὰ γράμματα ΕΥΑ καὶ κεφαλὴν Ἀθηνᾶς μετὰ κράνους κορινθιακοῦ, καὶ ἐπὶ τῆς ἄλλης τὰ γράμματα ΕΥΑ (γόρου) καὶ κεφαλὴν Ἀφροδίτης πυργοστεφῆ ἢ λέοντα βαδίζοντα καὶ ὑπεράνω ἀστέρα. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— **Εὐαγόρας.** Λακεδαιμόνιος, ἀνακηρυχθεὶς τρὶς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ὀλυμπίᾳ νικητὴς εἰς ἀγῶνας τεθρίππου· διὰ τοῦτο καὶ ἅρματα ἀνέθεσεν εἰς τὴν ἱερὰν Ἄλτιν καὶ τοὺς ὀλυμπιονίκας ἵππους του ἔθαψε, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (στ', 103), μετὰ τὸν θάνατόν των μεγαλοπρεπῶς.

— **Εὐαγόρας.** Ἠλεῖος ὀλυμπιονίκης κατὰ τοὺς πρώτους ἐν Ὀλυμπίᾳ τεθέντας ἀγῶνας συνωρίδος (δρόμου δύο ἵππων) κατὰ τὴν 93ην ὀλυμπιάδα (404 π. Χ.).

— **Εὐαγόρας.** Ζαγκλαῖος, τοῦ ὁποίου ἀνάθημα ἦτο σύμπλεγμα παριστῶν τὸν Ἡρακλέα μαχόμενον πρὸς ἔφιππον Ἀμαζόνα ὑπὲρ τοῦ ζωστῆρος. Τὸ ἀρχαϊκὸν τοῦτο σύμπλεγμα ἦτο ἔργον τοῦ Κυδωνιάτου Ἀριστοκλέους, ἑνὸς τῶν ἀρχαιοτέρων γλυπτῶν (*Παυσ.* V. 25. 11).

— **Εὐαγόρας.** Περίφημος ῥητοροδιδάσκαλος καὶ φιλόσοφος, ἀκμάσας τὸν Γ' π. Χ. αἰῶνα. Τὸ ὄνομά του ἀπαντᾷ συχνὰ μετὰ τοῦ Ἀκύλα, ὅστις φαίνεται ὅτι ἦτο ὁμοϊδεάτης καὶ φίλος του. Ἀναφέρεται ὡς συγγραφεὺς πραγματείας ὑπὸ τὸν τίτλον «Περὶ τῶν στάσεων», τῆς ὁποίας ὀλίγα μόνον ἀποσπάσματα διεσώθησαν παρὰ Συριανῷ. Ἀπεδίδετο ἐπίσης εἰς αὐτὸν «Ὑπόμνημά» τι εἰς τὸν Ἑρμογένην.

— **Εὐαγόρας** *ὁ* ***Λίνδιος***. Ἱστοριογράφος τῶν ἀλεξανδρινῶν χρόνων συγγράψας «Βίον Τιμαγένους καὶ ἑτέρων λογίων», «Ζητήσεις κατὰ στοιχεῖον Θουκυδίδου», τὸ ὁποῖον παραδίδεται καὶ ὑπὸ τὸν τίτλον: «Τὰ παρὰ Θουκυδίδῃ ζητούμενα κατὰ λέξιν», «Τέχνην ῥητορικὴν» εἰς 5 βιβλία καὶ «Ἱστορίαν περιέχουσαν τὰς Αἰγυπτίων βασιλείας». Φαίνεται ὅτι ὁ Τιμαγένης, τὸν ὁποῖον ἐβιογράφησεν, εἶναι ὁ ἐξ Ἀλεξανδρείας καὶ ἐχρημάτισε διδάσκαλός του. Τὸ ὕφος τῶν ἔργων τοῦ Εὐαγόρα εἶναι ῥητορικόν, καθὼς ἐσυνηθίζετο τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Κακῶς ὑπό τινων ταυτίζεται ὁ Εὐαγόρας οὗτος πρὸς τὸν ἀνωτέρω μνημονευόμενον φιλόσοφον καὶ διδάσκαλον τῆς ῥητορικῆς. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἔργων του δὲν ἐσώθησαν εἰμὴ ὀλίγα τινὰ ἀποσπάσματα ἐκδοθέντα εἰς τὰ «Fragmenta historicorum Graecorum» (4, 406). Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

— **Εὐαγόρας.** Εἷς παράσιτος Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, ὁ ἐπικαλούμενος *κυρτός*. ΚΑΨ.

Εὐάγριος *ὁ* ***Ἀλεξανδρεύς***. Φιλόσοφος, ἀκμάσας ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ καὶ ζῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Εἰδωλολάτρης πρότερον, προσῆλθεν εἰς τὸν Χριστιανισμόν, βαπτισθεὶς ὑπό τινος ἐπισκόπου Συνεσίου. Ἦτο «πλούσιος σφόδρα». Ἡ μνεία παρὰ Κεδρηνῷ (Α' σ. 672—674). Μ. Ι. Γ.

— **Εὐάγριος**, *ἐπίσκοπος* ***Ἀντιοχείας***. Κατὰ τὰς θρησκευτικὰς ἔριδας, αἵτινες προεκλήθησαν ἐν Ἀντιοχείᾳ κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ἐξ ἀφορμῆς τῆς αἱρέσεως τοῦ Ἀρείου (βλ. *Ἀντιόχεια* τ. Δ', σ. 898), ὁ ἐπίσκοπος Καλάρεων Λουκίφερ (Lucifer de Cagliari) ἐχειροτόνησεν ἐπίσκοπον Ἀντιοχείας τὸν Παυλῖνον. Ἐπειδὴ δ' ἡ Β' Οἰκουμενικὴ σύνοδος δὲν ἀνεγνώρισε τοῦτον καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἀνέδειξεν ἐπίσκοπον Ἀντιοχείας τὸν πρεσβύτερον Φλαβιανόν, ὁ Παυλῖνος ἐχειροτόνησε διάδοχόν του τὸν Εὐάγριον παρὰ τοὺς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας, ἀπαγορεύοντας τὴν ὑπὸ ἑνὸς μόνου ἐπισκόπου χειροτονίαν ἄλλου ἐπισκόπου. Ἀλλὰ μετὰ δύο ἔτη, ἀποθανόντος τοῦ Εὐαγρίου, ἔμεινεν ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας ὁ κανονικὸς Φλαβιανός. Ὁ Εὐάγριος πρεσβύτερος ἔτι ὢν ἀνέγνωσεν εἰς τὸν Ἱερώνυμον «ὁμιλίας τινὰς περὶ διαφόρων ὑποθέσεων», μετέφρασε δὲ εἰς τὴν λατινικὴν τὸν ὑπὸ τοῦ Ἀθανασίου συγγραφέντα βίον τοῦ Μεγάλου Ἀντωνίου. [Πρβλ. *Σωκράτην* ἐν «Ἐκκλησ. Ἱστορίᾳ» Ε', ιε'.— *Σωζόμενον* ἐν «Ἐκκλησ. Ἱστορίᾳ» Ζ', ιε'.—*Θεοδώρητον* ἐν «Ἐκκλησ. Ἱστορίᾳ» Ε', κγ'.—*Hieronymus* «De viris illustribus» c. 125.] Ε. Γ. Π.

— **Εὐάγριος** *ὁ* ***Κυρηναῖος***. Φιλόσοφος, ὅστις ἐν τῇ Κυρήνῃ ζῶν καὶ ὢν εἰδωλολάτρης κατηχήθη καὶ ἐβαπτίσθη ὑπὸ Συνεσίου ἐπισκόπου Κυρήνης. Ἦτο πλούσιος ἀνήρ, ἔδωκε δέ τινα χρυσίου ποσότητα τῷ ἱερῷ Συνεσίῳ, πρὸς διανομὴν τοῖς πτωχοῖς (*Migne* 66 τ. στ. 1044). Παραδόξως ὁ βίος τοῦ ἐν Κυρήνῃ φιλοσόφου Εὐαγρίου ὁμοιάζει τῷ τοῦ *Ἀλεξανδρέως*, ἐκτὸς ἂν ὁ Κεδρηνὸς συγχέῃ πρόσωπα ἀπέχοντα τὸ μὲν τοῦ δὲ ἑκατὸν εἴκοσιν ἔτη. Μ. Ι. Γ.

— **Εὐάγριος**, *πατριάρχης* ***Κωνσταντινουπόλεως***. Ὀρθόδοξος πατριάρχης ἐκλεγεὶς ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων, τῷ 369, συγχρόνως τῷ αἱρετικῷ Δημοφίλῳ, ὑπὸ τῶν ἀρειανῶν ἐκλεγέντι. Τὸν Εὐάγριον ἐξώρισεν ὁ τοὺς ἀρειανοὺς εὐνοῶν αὐτοκράτωρ Οὐάλης, χρόνον βραχύτατον διοικήσαντα τὴν Ἐκκλησίαν. Μ. Ι. Γ.

— **Εὐάγριος** ***μάρτυς***· βλ. *Θεοδούλη*.

— **Εὐάγριος** *ὁ* ***Ποντικός***. Ἐπίσημος ὡς μοναχὸς καὶ συγγραφεύς, ἐγεννήθη πιθανῶς τῷ 345 ἐν Ἰβόρῃ, κώμῃ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, πρωΐμως δὲ συνεδέθη πρὸς τοὺς τρεῖς μεγάλους τῆς Ἐκκλησίας πατέρας, ἐξ ὧν Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς συνετέλεσεν εἰς τὴν μόρφωσιν αὐτοῦ, ὃν καὶ ἀπελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν τῷ 380 παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ. Ἐνταῦθα ἀνεμίχθη εἰς τὰς περὶ Ὠριγένους ἔριδας καὶ μάλιστα ὑπὲρ αὐτοῦ, διὸ καὶ κατηγορήθη ὑπὸ τοῦ Ἱερωνύμου, κατόπιν δὲ κατεδικάσθη ὡς ὠριγενιστὴς μετὰ *Διδύμου* (βλ. λ. τ. Θ' σ. 317 γ') τοῦ Τυφλοῦ ὑπὸ τῆς ΣΤ' καὶ Ζ' Οἰκουμενικῆς συνόδου. Ἀναχωρήσας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τῷ 385 μετέβη εἰς Ἱεροσόλυμα, ἐκεῖθεν δὲ εἰς Αἴγυπτον παρὰ τοῖς μοναχοῖς τῆς Νιτρίας καὶ ἐγένετο μαθητὴς τῶν δύο Μακαρίων. Θεόφιλος ὁ Ἀλεξανδρείας προσήνεγκεν αὐτῷ ἐπισκοπήν, ἀλλ' ὁ Εὐάγριος ἀπέκρουσεν αὐτὴν καὶ ἔζη ὡς μοναχὸς ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Αἰγύπτου, ὅπου ἀπέθανεν ἐν ἡλικίᾳ 54 ἐτῶν. Ἐκτὸς τοῦ ἀποδιδομένου αὐτῷ ὠριγενισμοῦ, πάντες οἱ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ ἐπαινοῦσι διὰ τὸν ἀσκητικὸν αὐτοῦ βίον, τὴν πρακτικὴν παίδευσιν καὶ τὰ συγγράμματα, ὧν τινα διὰ τοῦ Ρουφίνου καὶ Γενναδίου μετεφράσθησαν καὶ εἰς τὸ λατινικόν. Ἐκτός τινων ἀπολεσθέντων, μετὰ βεβαιότητος ἀποδίδονται αὐτῷ ὁ «Μοναχὸς ἢ περὶ πρακτικῶν», «Ἀντιρρητικὸς περὶ τῶν ὀκτὼ λογισμῶν», «Τὰ αἴτια τῶν κατὰ τῶν μοναχῶν πραγμάτων», «Περὶ τοῦ τετραγραμμάτου ὀνόματος τοῦ Θεοῦ», «Τὰ στιχηρὰ» καὶ ἄλλα· ἡ καλυτέρα ἔκδοσις αὐτῶν εἶναι ἡ τοῦ Gallandi καὶ Migne (Ἑλλ. Πατρ. τόμ. 40). Τὰ περὶ αὐτοῦ ἀναφέρουσιν ὅλοι σχεδὸν οἱ ἀρχαῖοι ἱστορικοί. Η. Φ. ΒΑΦΕΙΑΔΗΣ

— **Εὐάγριος**, ***πρεσβύτερος***. Σύγχρονος καὶ φίλος τοῦ Μ. Βασιλείου, πρὸς ὃν ἔγραφεν. Ἦν υἱὸς τοῦ ἐξ Ἀντιοχείας τῆς Συρίας Πομπηϊανοῦ, μετέβη δὲ καὶ εἰς τὴν Ῥώμην, ἐργαζόμενος ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τῶν Ἐκκλησιῶν, ταραττομένων ὑπὸ τῆς ἀρειανικῆς κακομυθίας (Βασιλ. ἐπιστ παρὰ *Migne*, τ. 32, στήλη 580 καὶ 616). Μ. Ι. Γ.

— **Εὐάγριος** *ὁ* ***Σχολαστικός***. Ἱστοριογράφος γεννηθεὶς τῷ 536 ἢ 537 ἐν Ἐπιφανίᾳ τῆς Κοίλης Συρίας. Ἀνετράφη χριστιανικῶς, ἀπέλαυσε παιδείας ἐν ταῖς σχολαῖς τῶν γραμματικῶν καὶ τῆς ῥητορικῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἐτιμήθη ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων Τιβερίου καὶ Μαυρικίου διὰ διαφόρων ἀξιωμάτων καὶ διεκρίθη ἐν Ἀντιοχείᾳ ὡς συνήγορος τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου, ὃν κατηγορηθέντα ἠκολούθησεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τῷ 588. Κυρίως ὁ Εὐάγριος εἶναι ἐπίσημος διὰ τὰ συγγράμματα αὐτοῦ, πολλὰ τῶν ὁποίων πρωΐμως ἀπωλέσθησαν. Ἐσώθη ἡ «Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία» ἐν 6 βιβλίοις, ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ 431 καὶ τελευτῶσα εἰς τὸ δωδέκατον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Μαυρικίου, τῷ 594. Ὁ Εὐάγριος εἶναι ὁ τελευταῖος συνεχίσας τὸν Εὐσέβιον μετὰ τὸν Σωκρά-

Digitized by Google

την, Σωζόμενον καὶ Θεοδώρητον καὶ ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐν Ἐφέσῳ Γ' Οἰκουμενικῆς συνόδου, ἔχων ὑπ' ὄψει τὰ κυριώτερα συγγράμματα καὶ ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς· τὸ ἔργον αὐτοῦ εἶναι ὠφελιμώτατον διὰ τὸν νεστοριανισμὸν καὶ μονοθελητισμόν, ὡς καὶ διὰ τὰ πολιτικὰ γεγονότα, τὴν ἱστορίαν τῶν ἐπισκόπων καὶ μοναχῶν, ἔτι δὲ καὶ διὰ τὴν περιγραφὴν διαφόρων οἰκοδομῶν, φυσικῶν δυστυχημάτων καὶ πολέμων τῶν Περσῶν καὶ ἄλλων βαρβάρων· διακρίνεται δὲ διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἐκθέσεως, τὴν περίσκεψιν καὶ τὴν ἀμερόληπτον κρίσιν περὶ τὰ πρόσωπα καὶ πράγματα, πρὸ πάντων δὲ διὰ τὸ ὀρθόδοξον αὐτοῦ πνεῦμα, καίτοι τινές, ὡς ὁ Ζώσιμος ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ (2,29) καὶ τινες τῶν νεωτέρων, ἔψεγον διὰ τὴν εὐπιστίαν εἰς θαύματα ἁγίων, τὰς ὑπὲρ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου κρίσεις καὶ τὴν γνώμην, ὅτι ἡ διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ δὲν ἔβλαψε τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος. Τὸ ἀληθὲς εἶναι, ὅτι ἀρχαῖοί τε καὶ νεώτεροι ἐξετίμησαν τὴν εὐθυκρισίαν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ὀρθοδοξίαν, ὡς καὶ τὸ ἐπιεικὲς πνεῦμα ἐν τῷ κατὰ τῶν αἱρετικῶν πολέμῳ· ἤδη ὁ Φώτιος (Μυριόβ. 24) ἐξῆρε τὴν ὀρθοδοξίαν αὐτοῦ, ἐν σχέσει δὲ πρὸς τὴν φράσιν αὐτοῦ ἐπαινεῖ αὐτὸν «ὡς οὐκ ἄχαριν, εἰ καί πως περιττεύεσθαι ἐνίοτε δοκεῖ». Ἡ καλυτέρα ἔκδοσις τῆς ἱστορίας αὐτοῦ ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Βαλεσίου ἐν Παρισίοις τῷ 1673 καὶ κατόπιν ἐν Κανταβριγίᾳ τῷ 1720, καὶ ὑπὸ τοῦ Migne (Ἑλλ. Πατρολ. τόμ. 86). Η. Φ. ΒΑΦΕΙΔΗΣ

εὐάγωγος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ καλῶς, εὐκόλως διοικούμενος, εὐπειθής, ἤπιος, πρᾶος, πειθήνιος, εὐμεταχείριστος· || ὁ καλῆς, ἐπιμελημένης ἀνατροφῆς.

Εὐάγων. Σάμιος ἱστορικός· βλ. *Εὐγαίων*.

Εὐάδνη *[Μυθολ.]*. —1) Θυγάτηρ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Πιτάνης, ἐπωνύμου ἡρωΐδος τῆς ὁμωνύμου κώμης (τόπου) τῆς Σπάρτης. Ἀνετράφη, κατὰ τὸν περὶ αὐτῆς μῦθον, ἐν Φαισάνῃ τῆς Ἀρκαδίας ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἐλάτου Αἰπύτου, τοῦ ὁποίου, κατ' ἄλλον μῦθον, καὶ θυγάτηρ ἐλέγετο, καὶ ὅτε ἔγινε νεᾶνις ἕνεκα τοῦ κάλλους της προσείλκυσε τὰ ἐρωτικὰ βλέμματα τοῦ Ἀπόλλωνος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου καὶ ἔγινε μήτηρ τοῦ Ἰάμου, τοῦ γενάρχου τοῦ περιφήμου ἐκ τῆς ἠλειακῆς Πύλου μαντικοῦ γένους τῶν Ἰαμιδῶν.

—2) Θυγάτηρ τοῦ Στρυμόνος καὶ τῆς Νεαίρας, καὶ σύζυγος τοῦ Ἄργου, βασιλέως τῆς Ἀργολίδος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐγέννησε τέσσαρας υἱούς, τὸν Ἴασον ἢ Ἔκβασον, τὸν Πείρανθον ἢ Πείραντα, τὸν Ἐπίδαυρον καὶ τὸν Κρίασον, ὅστις καὶ διάδοχος τοῦ πατρός του ἐν τῇ βασιλείᾳ ἔγινε. Τοῦ Ἐκβάσου υἱὸς ἦτο ὁ Ἀγήνωρ καὶ τούτου ὁ Ἄργος ὁ πανόπτης.

—3) Θυγάτηρ τοῦ Ἴφιος καὶ σύζυγος τοῦ Καπανέως, τοῦ θρασυτέρου τῶν ἑπτὰ Ἀργείων ἀρχηγῶν, οἵτινες ἐξεστράτευσαν ἐναντίον τῶν Θηβῶν. Ἡ Εὐάδνη αὕτη ἦτο περιφημισμένη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα διὰ τὴν πρὸς τὸν σύζυγόν της ἀγάπην καὶ ἀφοσίωσιν, ἥτις καὶ παρέσυρεν αὐτὴν νὰ ριφθῇ εἰς τὴν πυράν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐκαίετο τὸ πτῶμα τοῦ κεραυνωθέντος ὑπὸ τοῦ Διὸς συζύγου της, ὅτε ἀναβὰς ἐπὶ τῶν τειχῶν τῶν Θηβῶν ἐμεγαλαύχει ὅτι θὰ πυρπολήσῃ ταύτας.

—4) Θυγάτηρ τοῦ Πελίου, τὴν ὁποίαν ὁ ἥρως Ἰάσων συνέζευξε μετὰ τὴν ἐκ τῆς ἀργοναυτικῆς ἐκστρατείας ἐπιστροφήν του μετὰ τοῦ Κάναντος, βασιλέως τῆς Φωκίδος.

—5) Θυγάτηρ τοῦ ποταμοῦ Ἀσωποῦ καὶ ἐρωμένη τοῦ ποταμοῦ Νείλου. ΚΑΨ.

εὐάδνη (ἡ) (Evadne) *[Ζωολ.]*, Γένος μαλακοστράκων τῆς οἰκογενείας τῶν *πολυφημιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πλείστας θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

εὐαείζωον (τὸ) (Sempervivum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σαρκοφυλλωδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 40 εἴδη, ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης, Ἀσίας καὶ νοτίου Ἀφρικῆς. Εἶναι φυτὰ σαρκόφυλλα μὲ ἄνθη διαφόρου χρώματος, ποώδη, ἐτήσια, διετῆ ἢ καὶ πολυετῆ, εὐδοκιμοῦντα εἰς τὰς ὀρεινὰς περιφερείας καὶ χρησιμεύοντα ἰδίᾳ πρὸς κόσμον. Ἐν Ἀγγλίᾳ γίνεται μεγάλη χρῆσις αὐτῶν διὰ τοὺς γνωστοὺς «τεχνητοὺς βράχους» ἢ «κινητοὺς κήπους». Παρ' ἡμῖν εἴδη γνωστὰ εἶναι: *εὐαείζωον τὸ τῆς βασιλίσσης Ἀμαλίας* (Sempervivum Reginae Amaliae), φυτὸν πολυετὲς συναντώμενον εἰς τοὺς ὀρεινοὺς ἰδίᾳ τόπους, ὅπερ πιθανῶς εἶναι τὸ *μέγα ἀείζωον* τοῦ Διοσκορίδου· *εὐαείζωον τὸ χαῖνον* (Sempervivum patens), ἐπίσης πολυετές, καὶ *εὐαείζωον τὸ ἐπίστεγον* (Sempervivum tectorum), ὅπερ πάλαι ἐθεωρεῖτο ὡς ἀλεξικέραυνον καὶ ἐκαλλιεργεῖτο ἐπὶ τῶν στεγῶν καὶ τοίχων τῶν οἰκοδομῶν. Σήμερον οἱ Γάλλοι χρησιμοποιοῦν τὰ φύλλα του πρὸς κατασκευὴν φαρμάκου θεραπευτικοῦ τῶν κάλων (Herbe aux cors), γενικῶς δὲ ὁ ὀπός του εἶναι πολυτιμότατος καὶ ἐνδείκνυται κατὰ τῶν δηγμάτων μελισσῶν, πληγῶν, ἐγκαυμάτων κτλ. Κ. ΠΑΠ.

εὐάερος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ καλῶς ἀεριζόμενος: «εὐάερος οἰκία,—πόλις».

Εὐαίνετος. —1) Σπαρτιάτης, υἱὸς τοῦ Καρήνου, ζήσας κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ξέρξου κατὰ τῆς Ἑλλάδος ὁ Εὐαίνετος ὡς ἀρχηγὸς τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς ὡς ἀρχηγὸς τῶν Ἀθηναίων ἐπεβιβάσθησαν μετὰ δεκακισχιλίων ἀνδρῶν εἰς τὰ πλοῖα ἀπὸ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου καὶ διὰ τοῦ Εὐρίπου ἔπλευσαν εἰς τὰ νότια παράλια τῆς Θεσσαλίας, ὁπόθεν, ἀφοῦ ἐνισχύθησαν καὶ δι' ἄλλων ἐπικουρικῶν στρατευμάτων, ἐπορεύθησαν εἰς τὴν κοιλάδα τῶν Τεμπῶν, ἔνθα καὶ ἐστρατοπέδευσαν πρὸς παρακώλυσιν τῆς διαβάσεως τοῦ Ξέρξου διὰ τῶν στενῶν ἐκείνων (Ἡροδ. VII. 173). Δὲν παρέμειναν ὅμως εἰς τὴν θέσιν ταύτην πολὺν χρόνον, ἀλλ' ἐπέστρεψαν εἰς τὸν ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου, ἀκούσαντες τὰς συμβουλὰς τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀλεξάνδρου καὶ πεισθέντες ὅτι ἦτο ἄσκοπος ἡ ἐκεῖ παραμονή των, ἀφοῦ οἱ Πέρσαι ἦτο δυνατὸν ἐν θέρει δι' ἄλλης διαβάσεως, διὰ μέσου τῶν ὀρέων, νὰ εἰσβάλουν, ὡς καὶ εἰσέβαλον, ἐκ Μακεδονίας εἰς Θεσσαλίαν, ἢ καὶ ν' ἀποβιβάσωσι στρατὸν νοτιώτερον τοῦ στενοῦ τῶν Τεμπῶν, ὅτε θὰ ἐγίνετο δυσχερεστάτη καὶ ἡ ὑποχώρησίς των μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν νώτων των ὑπὸ τῶν Περσῶν. Ἄλλως τε καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Θεσσαλίας δὲν ἐνέπνεον ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτούς, διότι τὰ ἀριστοκρατικὰ τῆς χώρας γένη κατηγοροῦντο ἐπὶ μηδισμῷ. —2) Διακεκριμένος νομισματοποιὸς ζήσας κατὰ τὸ τέλος τοῦ Ε' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος. Ἔργα τῶν χειρῶν του εἶναι, ἀφοῦ φέρουν τὴν ὑπογραφήν του, νομίσματα τῶν Συρακουσῶν (τετράδραχμα καὶ δεκάδραχμα), τῆς Κατάνης καὶ τῆς Καμαρίνης. Τὰ τῶν Συρακουσῶν φέρουσι κεφαλὴν καλλιτεχνικώτατα ἐξειργασμένην, τῆς Ἀρεθούσης ἢ τῆς Κόρης, περιβαλλομένην ὑπὸ δελφίνων. Τὰ τῆς Κατάνης ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως Ἀπόλλωνα, ἐπὶ τῆς ἄλλης δὲ Νίκην στεφανοῦσαν ἅρμα. Καὶ τὰ τῆς Καμαρίνης ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως ποτάμιον θεὸν περιστοιχιζόμενον ὑπὸ ἰχθύων καὶ περιβαλλόμενον ὑπὸ κυμάτων, ἐπὶ τῆς ἄλλης δὲ θεὰν ἐπὶ κύκνου. Πάντα τὰ νομίσματα ταῦτα, ἔργα ἐξαιρετικῆς τέχνης καὶ μεγάλης ἀρχαιολογικῆς σημασίας, μαρτυροῦσι συγχρόνως πόσον ἐξηρτᾶτο ἡ καλλιτεχνία τῶν Ἰταλιωτῶν ἐκ τῆς ἀττικῆς. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Νόμισμα τῶν Συρακουσῶν χαραχθὲν ὑπὸ τοῦ Εὐαινέτου.

Εὐαῖοι (οἱ) *[Βιβλ.]*. Χαναανιτικὴ φυλὴ ἐξ ἐκείνων, αἵτινες κατῴκουν ἐν Παλαιστίνῃ κατὰ τὴν ἐνταῦθα ἐγκατάστασιν τῶν Ἑβραίων. Ἐν τῇ Παλ. Διαθήκῃ μνημονεύονται ὁμοῦ μετὰ τῶν Ἀμορραίων καὶ Ἰεβουσαίων καὶ ἐμφανίζονται κατοικοῦντες ἐν τῷ ὄρει Ἰούδα.

εὐαισθησία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐαισθήτου, εὐθιξία, εὐπάθεια, εὔκολος ἐπηρεασμὸς ἀπὸ τῶν ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων: «ἠθικὴ εὐαισθησία», «εὐαισθησία στομαχική,—ρευματική» || «εὐαισθησία παθολογική» ἡ ὑπερβολική, «ψευδής—, προσποιητὴ εὐαισθησία» || μεταφ. «θερμόμετρον—, ζυγὸς μεγάλης εὐαισθησίας».

—*[Φιλοσοφ.]* *Εὐαισθησίαν* καλοῦμεν τὴν ἱκανότητα τοῦ αἰσθάνεσθαι, τοῦ ἀντιδρᾶν δηλαδὴ καθ' ὡρισμένον τρόπον εἰς τὰ ἔξωθεν προβαλλόμενα ἐρεθίσματα. Κατ' ἐξοχὴν ὅμως ὁ ὅρος χρησιμοποιεῖται ὑπὸ διττὴν ἔννοιαν καὶ συνήθως ἔχει σημασίαν ὑπερβολική. Οὕτω πρῶτον σημαίνει τὴν ἐξαιρετικὴν φυσικὴν ἐγερσιμότητα, ἡ ὁποία συντελεῖ, ὥστε τὰ ἐξωτερικὰ ἐρεθίσματα νὰ μεταβάλλωνται εἰς ζωηρὰ αἰσθήματα καὶ ἐν τῷ συνόλῳ των ν' ἀποτελοῦν ἔντονα συναισθήματα. Δεύτερον ὁ ὅρος κατ' ἐπέκτασιν δηλοῖ τὴν ὑπερβολικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ συναισθηματικοῦ κόσμου, εἰς ὅλους αὐτοῦ τοὺς τομεῖς, ἰδιαιτέρως δὲ εἰς τὸ ἠθικὸν καὶ τὸ τοῦ καλοῦ συναίσθημα. —Ω.

—*[Ρητορ.]* Ἡ *εὐαισθησία* εἶναι ἰδιάζουσα δεξιότης ἢ δύναμις, ἥτις ἀπαιτεῖται διὰ τὸν παθητικὸν ῥήτορα. Ἡ δεκτικότης αὕτη εἶναι ἀναγκαία εἰς τὸν ῥήτορα καὶ παρ' οὐδεμιᾶς ἄλλης ἀναπληροῦται. Ἔχων ὁ ῥήτωρ νοῦν, δύναται νὰ ἐπινοήσῃ βάσιμα ἐπιχειρήματα καὶ ὀρθῶς ἅπαντα τὸν λόγον νὰ αἰτιολογήσῃ· ἔχων δὲ κρίσιν, νὰ διατάξῃ συμμέτρως ἅπαντα τὰ μέρη τοῦ ῥητορικοῦ λόγου· στερούμενος ὅμως εὐαισθησίας θέλει εἶσθαι ἀπαθὴς καὶ ψυχρός. —Π.

εὐαισθητίνη (ἡ) *[Ἰατρ.]* βλ. λ. *ἀφυλαξιοτοξίνη*.

εὐαισθητοποίησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ εὐαισθητοποιεῖν, τὸ νὰ γίνῃ τι εὐαίσθητον.

εὐαισθητοποίησις, καὶ *εὐαισθητοποιία* *[Μικροβ.]*. Φαινόμενον παρατηρούμενον ἐν τῇ ἐπικτήτῳ ἀνοσίᾳ, κατὰ τὸ ὁποῖον τὰ παραχθέντα ἀντισώματα ἐξαφανίζονται μὲν ταχέως, ὁ ὀργανισμὸς ὅμως ἀποκτᾷ τὴν ἰδιότητα, ὅπως εἰς νέαν ἐπίδρασιν τοῦ αὐτοῦ ἀντιγόνου (ὅπερ ἐπροκάλεσε τὴν γένεσιν τῶν ἀντισωμάτων) ἀντιδρᾷ εὐχερῶς διὰ τῆς ταχυτάτης ἀναπτύξεως ἀντισωμάτων (βλ. καὶ λ. *ἀπευαισθητοποίησις*). Κ. Κ.

εὐαισθητοποιητικός, *—ή, —όν*· ὁ ἱκανός, ὁ κατάλληλος πρὸς εὐαισθητοποίησιν, ὁ ποιῶν τι εὐαίσθητον.

εὐαισθητοποιὸς (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ καθιστῶν τι εὐαίσθητον.

— **εὐαισθητοποιὸς** ***οὐσία*** (Sensibilisatrice) *[Μικροβ.]*. Ὠνομάσθη οὕτως ὑπὸ τοῦ Bordet τὸ ἀντίσωμα, ὅπερ ἔχει λυτικὴν δύναμιν ἐπὶ τῶν μικροβίων καὶ ἐν γένει ἐπὶ τῶν εἰδικῶν ἑκάστοτε ἀντιγόνων. Τὸ φαινόμενον ἄρα τῆς μικροβιολυσίας ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν οὐσίαν ταύτην, ἥτις ὅμως δὲν δύναται νὰ δράσῃ ἄνευ τῆς μεσολαβήσεως τοῦ *συμπληρώματος*. Συνώνυμα τῆς εὐαισθητοποιοῦ οὐσίας εἶναι οἱ ὅροι *ἀμφιδοχεύς*, θεσπισθεὶς ὑπὸ τοῦ Ehrlich, *στερεωτής*, καθιερωθεὶς ὑπὸ τοῦ Metschnikoff *κλπ*. Κ. Κ.

εὐαισθητοποιῶ *(—έω)*· ποιῶ, καθιστῶ τι εὐαίσθητον.

εὐαίσθητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως ἐπηρεαζόμενος ἀπὸ τὰς ἐξωτερικὰς ἐπιδράσεις, εὐπαθής, εὔθικτος, ἀντίθ. *ἀναίσθητος*: «εἶναι πολὺ εὐαίσθητος, καὶ ἡ παραμικρὴ παρατήρησις τὴν στενοχωρεῖ» || «εὐαίσθητον θερμόμετρον», «ζυγὸς εὐαίσθητος» ὁ λίαν ἀκριβής, ὁ ἐπηρεαζόμενος καὶ μὲ τὸ ἐλάχιστον βάρος.—Ἐπίρρ. ***εὐαισθήτως***.

εὐαίσθητος (ὁ) (Evesthetus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *σταφυλινιδῶν*, περιλαμβάνον τρία εἴδη ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

Εὐαίων.—1) Υἱὸς τοῦ τραγικοῦ Αἰσχύλου, τραγικὸς καὶ οὗτος συγγραφεύς, μικρᾶς ὅμως ἀξίας, τοῦ ὁποίου τὰ ἔργα ἀγνοοῦνται. Ἀναφέρεται ἐσφαλμένως καὶ ὡς *Εὐβίων* ἢ *Βίων*, φαίνεται δὲ ἐξ ἐπιγραφῆς ἀγγείου τινὸς τοῦ 470 π. Χ. («Εὐαίων καλὸς») ὅτι ἦτο ὡραιότατος κατὰ τὴν νεότητα αὐτοῦ.—2) Φιλόσοφος ἐκ Λαμψάκου, μαθητὴς τοῦ Πλάτωνος, ἐπιχειρήσας ἀνεπιτυχῶς νὰ κατασταθῇ τύραννος τῇ πατρίδι αὐτοῦ (*Διογ. Λαέρτ.* Γ' 46). —Π.

Εὐάκοος *['Αρχ.]*. Ἐπίκλησις πλείστων θεῶν παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησιν, ὡς δεχομένων εὐμενῶς τὰς παρακλήσεις τῶν θνητῶν, ταὐτὴ πρὸς τὰς ἐπικλήσεις *ἐπήκοος* καὶ *εὐάκουστος*. Ὑπὸ τὴν ἐπίκλησιν ταύτην ἐλατρεύθησαν ἡ Ἶσις ἐν Μυτιλήνῃ, ἡ Νέμεσις ἐν Ἰλίῳ καὶ εἰδικώτερον ἡ Ἄρτεμις ἐν Μυτιλήνῃ καὶ Ἐλευθεραῖς τῆς Κρήτης· ἐπὶ τῆς Ἀρτέμιδος δὲ ἡ ἐπίκλησις αὕτη σχετίζεται πρὸς τὰς ἄλλας τῆς αὐτῆς θεᾶς «οὐλία», «ἀλεξίη», «θερμία» καὶ ἀναφέρεται εἰς τὴν ἰδιότητα τῆς θεᾶς ὡς ἰατροῦ, προστάτιδος καὶ σωτείρας τῶν πασχόντων. Εὐάκοοι ἐπικαλοῦνται ἐν ἐπιγράμμασι καὶ ὁ Ἑρμῆς καὶ ὁ Ἡρακλῆς. —Π.

Εὐαλκίδης. —1) Στρατηγὸς τῶν Ἐρετριέων. Μετέσχε τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἰώνων κατὰ τὸ 499 π. Χ. καὶ τῆς κατὰ τῶν Σάρδεων ἐκστρατείας, ἐφονεύθη δὲ κατὰ τὴν ὑποχώρησιν ἐν Ἐφέσῳ, κατὰ τὴν ἐν αὐτῇ συγκροτηθεῖσαν μάχην ἐναντίον τῶν καταδιωξάντων τοὺς Ἀθηναίους καὶ Ἐρετριεῖς μετὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Σάρδεων Περσῶν. Κατὰ τὴν νεότητά του εἶχε διακριθῇ ὡς ἀθλητὴς καὶ εἶχε λάβει πολλοὺς στεφάνους εἰς διαφόρους ἀγῶνας· διὰ τοῦτο δὲ καὶ εἶχεν ὑμνηθῇ ὑπὸ τοῦ μεγάλου λυρικοῦ Σιμωνίδου τοῦ Κείου. —2) Ἠλεῖος ὀλυμπιονίκης εἰς ἀγῶνα πυγμῆς μεταξὺ παίδων. ΚΑΨ.

εὐαλλοίωτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως ὑφιστάμενος ἀλλοίωσιν, μεταβολήν, ἀντίθ. *δυσαλλοίωτος*.

εὐάλωτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως ἁλισκόμενος, κυριευόμενος ἢ συλλαμβανόμενος: «εὐάλωτον φρούριον» || μετφ. ὁ εὐκόλως καθιστάμενος ὑποχείριος: «γίνεται εὐάλωτος ὑπὸ τῶν κολακειῶν, —ὑπὸ τῶν δωροδοκιῶν».

Εὐαμερίων *['Αρχ.]*. Δαίμων ἐκ τοῦ κύκλου τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Τιτάνῃ τῆς Σικυῶνος, ἔνθα ὑπῆρχε περίφημον ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τιμώμενος ὡς θεός, ἔχων ἐκεῖ καὶ ἄγαλμα. Περὶ τούτου ὁ Παυσανίας (2, 11, 7) λέγει: «Εἰ δὲ ὀρθῶς εἰκάζω, τὸν Εὐαμερίωνα τοῦτον Περγαμηνοὶ Τελεσφόρον ἐκ μαντεύματος, Ἐπιδαύριοι δὲ Ἄκεσιν ὀνομάζουσιν». Ἦτο ὁ δαίμων τῆς ἀναρρώσεως καὶ εἰκονίζετο ὁτὲ μὲν μόνος, ὁτὲ δὲ μετὰ τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τῆς Ὑγιείας ἐν παιδικῇ μορφῇ, ἡ ὁποία ἐπροφυλάσσετο διὰ μανδύου καὶ καλύμματος τῆς κεφαλῆς ἐπιμελῶς κατὰ πάσης καιρικῆς ἐπιδράσεως. ΜΚ. Χ. Δ.

Digitized by Google

εὐάν· ἐπιφών. ἐνθουσιαστικὸν κατὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ Βάκχου, ἄλλος τύπος τοῦ *εὐοί*, μεθ' οὗ καὶ συνεκφέρεται: *εὐοί, εὐάν*. Τοῦ ἐπιφωνήματος ἐγίνετο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων χρῆσις ἐπὶ θαυμασμοῦ ἢ ἐπιδοκιμασίας, σπανιώτερον δὲ καὶ εἰρωνικῶς.

Εὐὰν *['Αρχ.]*. Ἐπώνυμον τοῦ Διονύσου παρὰ τοῖς Ρωμαίοις, ἀνάλογον πρὸς τὸ ἑλληνικὸν *Εὔιος*. Ἀμφότερα προῆλθον ἐκ τῶν βακχικῶν ἐπιφωνημάτων *εὐὰν-εὐοί*.

Εὐάν. Ὄνομα θεᾶς τῶν Τυρρηνῶν, ἥτις ἀπεικονίζετο (εὑρίσκεται ἡ μορφή της συνήθως ἐν κατόπτροις) μὲ γυμνὸν τὸ ἄνω ἥμισυ τοῦ σώματός της. Ταυτίζεται μὲ τὴν θεὰν τῶν Ἑλλήνων *Ἠῶ*, ὡς καὶ ὁ παρ' αὐτὴν συχνότατα ἀπεικονιζόμενος Θίθυ ταυτίζεται πρὸς τὸν Τιθωνόν.

εὐανάγνωστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως ἀναγινωσκόμενος, ἀντίθ. *δυσανάγνωστος*: «εὐανάγνωστος ἐπιστολή,—ἐπιγραφή,—ὑπογραφή». —Ἐπίρρ. *εὐαναγνώστως*.

εὐανάγωγος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως αναγόμενος, ἀναβιβαζόμενος.

εὐανάπνευστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ μὴ ἐμποδίζων τὴν ἀναπνοήν: «εὐανάπνευστος λέξις» λέξις ἀπαγγελλομένη χωρὶς νὰ διακόπτεται ἕνεκα τῆς ἀναπνοῆς.

εὐανδρία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐάνδρου, τὸ νὰ ἔχῃ τόπος τις ἀγαθοὺς ἄνδρας, καλοὺς καὶ γενναίους, ἀντίθ. *λειψανδρία*: «ἡ εὐανδρία τῆς Ἑλλάδος» ‖ τὸ γνώρισμα τοῦ ἀγαθοῦ ἀνδρός, τὸ νὰ εἶναί τις ἀνὴρ ἀγαθός: «ἀγὼν εὐανδρίας» ἀγὼν ἐπιδείξεως τοῦ ἀρίστου ἀνδρός.

—*['Αρχ.]* Ἐκαλεῖτο *εὐανδρία* εἰδικὸς ἀγών, τελούμενος κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Παναθηναίων, εἰς ὃν μετεῖχον μόνον Ἀθηναῖοι πολῖται πρὸς ἀνάδειξιν τῶν ὡραιοτέρων, ὑγιεστέρων καὶ ρωμαλεωτέρων ἀνδρῶν ἐξ ἑκάστης φυλῆς. Ὁ ἀγὼν δὲν ἦτο ἀτομικός, ἀλλ' ὁμαδικός. Δὲν εἶναι ὅμως ἀκριβῶς γνωστὸν κατὰ ποίαν στιγμὴν τῆς ἑορτῆς ἐτελεῖτο οὗτος. Ὁ Μόμσεν τοποθετεῖ τοῦτον ὑποθετικῶς μεταξὺ τῶν ἱππικῶν ἀγώνων καὶ τῆς λαμπαδηδρομίας, τῇ 27 Ἑκατομβαιῶνος. Ὁ ἀγὼν εἶχεν ἀναλογίαν τινὰ πρὸς τὰ ἐν Ἤλιδι τελούμενα *καλλιστεῖα*. Ὁ Ξενοφῶν ἀναφέρει, ὅτι κατὰ τοῦτον ἐκρίνετο τὸ τῶν σωμάτων μέγεθος καὶ ἡ ρώμη, τὴν μαρτυρίαν δὲ ταύτην τοῦ Ξενοφῶντος ἐπιβεβαιοῖ καὶ ὁ Ἀθήναιος. Φαίνεται δ' ὅτι ὑπῆρχεν ἴδιος ἀγὼν δι' ἑκάστην ἡλικίαν, ἢ τοὐλάχιστον ἴδιος ἀγὼν διὰ τοὺς γέροντας. Ὡς ἐν Ἤλιδι, οὕτω καὶ ἐνταῦθα, οἱ νικῶντες εἶχον ἰδίαν τιμητικὴν θέσιν ἐν τῇ μεγάλῃ πομπῇ τῆς ἑορτῆς καὶ ἐκράτουν θαλλὸν ἐλαίας, ἐξ οὗ καὶ *θαλλοφόροι* ἐκαλοῦντο, τοὐλάχιστον οἱ γέροντες. Ὡς ἔπαθλα εἰς τὴν ὁμάδα τῆς νικώσης φυλῆς ἐδίδοντο κατ' Ἀριστοτέλην ἀσπίδες. Ἀλλ' ἐπιγραφή τις τῶν ἀρχῶν τοῦ Δ' αἰῶνος ἀναφέρει, ὅτι ἐδίδετο βοῦς ἀξίας 100 δραχμῶν. Φαίνεται ὅμως, ὅτι τὸ ἔπαθλον τοῦτο ἦτο προωρισμένον μᾶλλον διὰ τὴν ὁμάδα τῶν γερόντων. Ὅμοιος ἀγὼν εὐανδρίας ἐτελεῖτο καὶ κατὰ τὰ *Θησεῖα*, ὡς ἀναφέρει ἐπιγραφὴ τοῦ Β' αἰῶνος π. Χ. Ἀλλ' εἶναι πιθανὸν ὅτι ὁ ἀγὼν οὗτος, συμφυὴς πρὸς ἄλλον, καλούμενον *εὐοπλίας* καὶ *εὐταξίας*, ἦτο μᾶλλον ἐπίδειξις στρατιωτικοῦ ὁπλισμοῦ καὶ ἐκγυμνάσεως ἢ πραγματικὸς ἀγὼν κάλλους, τελούμενος χάριν στρατιωτικῆς ἐπιθεωρήσεως τῶν διαφόρων φυλῶν. Τέλος, εἴς τινας ἐπιγραφὰς τῆς Σάμου, τῶν Τράλλεων καὶ τῆς Σηστοῦ, μνεία γίνεται περὶ ἀγῶνος *εὐεξίας*, ὅστις θὰ ἦτο ἀνάλογος πρὸς τὸν τῆς εὐανδρίας τῶν Παναθηναίων. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

Εὐανδρία *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Λουσιτανίας (*Πτολεμ.* Β, ε, 8) μεταξὺ Αὐγούστας Ἐμερίτας καὶ Γεραίας. Ταυτότης ἄγνωστος. Σ. Ε. Λ.

εὔανδρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· τὸ νὰ ἔχῃ μέρος τι ἀγαθοὺς ἄνδρας: «εὔανδρος χώρα» ἡ ἔχουσα εὐρώστους, γενναίους, ἐκλεκτοὺς ἄνδρας: «ἡ εὔανδρος Σπάρτη».

Εὔανδρος *['Αρχ.]*. Θεὸς ἢ δαίμων ἐκ τοῦ κύκλου τοῦ Πανός, τιμώμενος ἐν Ἀρκαδίᾳ. Ὅπως καὶ ὁ Πάν, ὁ Εὔανδρος εἶναι υἱὸς τοῦ Ἑρμοῦ, ἡ δὲ μήτηρ αὐτοῦ εἶναι Νύμφη τις, Θέμις καλουμένη, θυγάτηρ τοῦ ποταμίου θεοῦ Λάδωνος. Κατ' ἄλλους πατὴρ τοῦ Εὐάνδρου εἶναι ὁ ἐκ Τεγέας Ἔχεμος, μήτηρ δὲ ἡ Τιμάνδρα, ἡ θυγάτηρ τοῦ Τυνδάρεω. Ὁ Εὔανδρος ἐντοπίζεται εἰς τὰ νότια καὶ τὰ ἀνατολικὰ τῆς Ἀρκαδίας, ἔνθα ὑπῆρχε, κατὰ Παυσανίαν καὶ ἄλλους, ἱερὸν τοῦ Παλλάντος καὶ αὐτοῦ. Καὶ «Εὐάνδρου λόφος» ἀναφέρεται παρὰ Πλουτάρχῳ (Φιλοπ. 18) εἰς τὰ σύνορα τῆς Μεσσηνίας. Λέγεται, ὅτι ὁ Εὔανδρος ὡδήγησε τοὺς Τρῶας, οἱ ὁποῖοι ἦλθον εἰς Ἀρκαδίαν, ὑπὸ τὰ τείχη τοῦ Φενεοῦ καὶ ἐφιλοδωρήθη παρ' αὐτῶν πλουσίως. Πολλαὶ παραδόσεις σχετίζουσιν αὐτὸν πρὸς τὴν Ἰταλίαν, ἔνθα ἀφῆκε καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Πάλλαντος ἐπὶ τοῦ λόφου, ἔνθα ἐγκαθιδρύθη, ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τῆς πατρίδος ἢ τοῦ πάππου ὀνόματος Παλλάντιον. Ὁ Ἡρακλῆς ἐδίδαξεν εἰς τὸν Εὔανδρον καὶ τοὺς Ἀρκάδας τὰ γράμματα, ἐμφανίζεται δὲ ὁ Εὔανδρος ὡς εἰσηγητὴς τῆς γραφῆς καὶ μεταδίδων πολλὰς ἄλλας γνώσεις, τῆς λύρας, τοῦ αὐλοῦ, τῆς κνημῖδος, τῆς ἀσπίδος, τῶν νόμων. Ἀπὸ τῆς Γ' ἑκατονταετηρίδος ὁ Εὔανδρος ὑπελαμβάνετο ὡς ἱδρυτὴς τῆς Ρώμης. ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

Εὔανδρος. Φιλόσοφος τῆς μέσης ἀκαδημίας καταγόμενος ἐκ Φωκίδος ἢ κατ' ἄλλους ἐκ Φωκαίας. Ἐχρημάτισε μαθητὴς τοῦ Λακύδα, τὸν ὁποῖον ἀποθανόντα τῷ 215 διεδέχθη μετὰ τοῦ Τηλεκλέους εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς ἀκαδημίας. Ὁ Εὔανδρος ἐπέζησε τοῦ Τηλεκλέους καὶ προέστη τῆς ἀκαδημίας ἐπί τινα εἰσέτι χρόνον. Ἀποθανόντα τὸν διεδέχθη ὁ Ἡγησῖνος ἢ Ἡγησίλαος. Περὶ συγγραμμάτων τοῦ Εὐάνδρου οὐδὲν γνωρίζομεν, πλὴν τοῦ ὅτι ἦτο ὀπαδὸς τοῦ νεοακαδημικοῦ σκεπτικισμοῦ, ὁ ὁποῖος διὰ τῆς ἐκλεκτικῆς μεθόδου συνεδύαζε τὰ διδάγματα τοῦ Πλάτωνος, Ἀριστοτέλους καὶ Ζήνωνος. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

—**Εὔανδρος** Ἕλλην χαλκοπλάστης ἀκμάσας περὶ τὰ μέσα τοῦ Α' π. Χ. αἰῶνος. Τὸ πλῆρες αὐτοῦ ὄνομα εἶναι *Γάϊος Ἀβιάνιος Εὔανδρος* καὶ προῆλθεν ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐν Σικυῶνι διαμένοντος Ρωμαίου Μ. Αἰμιλίου Ἀβιανοῦ, οὗ ἐτύγχανεν ἀπελεύθερος κατόπιν συστάσεως τοῦ παιδικοῦ του φίλου Κικέρωνος (*Cic.* ad. famil. 7,23 καὶ 8,2), μετὰ τοῦ ὁποίου ὁ Εὔανδρος εἶχε γνωρισθῆ καὶ συνδεθῆ ἐν Ἀθήναις περὶ τὸ 51 π. Χ., ἔνθα εἰργάζετο. Μετὰ ταῦτα εἰργάσθη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ὅπου μετέβη τῷ 36 π. Χ. κατὰ παραγγελίαν τοῦ Ἀντωνίου. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἧτταν αὐτοῦ ὁ Εὔανδρος συνελήφθη τῷ 30 π.Χ. καὶ ἤχθη αἰχμάλωτος εἰς Ρώμην. Ὁ Εὔανδρος, καίτοι ἐργασθεὶς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, δὲν ἠκολούθησεν ἐν τῇ τέχνῃ τὴν ἀλεξανδρινὴν τεχνοτροπίαν, ἀλλὰ προετίμησε τὴν ἀρχαίαν ἀττικὴν σχολήν, τῆς ὁποίας θεωρεῖται ὡς εἷς ἐκ τῶν τελευταίων ἀντιπροσώπων. Ν. Κ.

εὐανδρῶ (*—έω*)· ἔχω πολλούς, εὐρώστους, γενναίους ἄνδρας, ἀντίθ. *λειψανδρῶ*: «πόλις εὐανδρῶσα».

Εὐάνεμος *['Αρχ.]*. Ἐπίκλησις τοῦ Διὸς ἀναφερομένη εἰς τὴν ἰδιότητά του ὡς οὐρανίου κυριάρχου καὶ αἰτίου πάντων τῶν μετεωρολογικῶν φαινομένων ἐν οἷς καὶ οἱ ἄνεμοι. Ὡς εὐάνεμος ὁ Ζεὺς ἐθεωρεῖτο προστάτης τῶν γεωργῶν καὶ ναυτιλλομένων, ἐλατρεύετο δὲ ἐν Σπάρτῃ ὅπου τὸ ἱερὸν του ἦτο παρὰ τὸ τοῦ Διονύσου Κολωνάτα καὶ ἀριστερὰ τῷ τοῦ Πλεύρωνος. Π. Ν. Π.

εὐάνθεμον (τὸ) *[Βοτ.]*. Ἡ ὀνομασία αὕτη ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Ἱπποκράτους εἰς τὸ φυτὸν *ἀνθεμὶς ἡ χαμαίμηλον*. Δ. Ν. Π.

εὐανθής (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ἔχων πολλὰ καὶ ὡραῖα ἄνθη, ὁ πλήρης ἀνθέων: «εὐανθὴς κῆπος».

Εὐάνθης καὶ *Εὐανθὴς* (ὁ) *['Αρχ.]*. Ἐπωνυμία τοῦ Διονύσου ἐν Ἀθήναις. Περὶ ταύτης λέγει ὁ Φανόδημος παρ' Ἀθηναίῳ (11, 465), ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι φέροντες τὸ γλεῦκος πρὸς τὸ ἱερὸν τοῦ ἐν Λίμναις Διονύσου ἐκ τῶν πίθων, ἐκέρνων τῷ θεῷ καὶ ἔπειτα ἔπινον αὐτοί· περαιτέρω δὲ προστίθησι: «Ὅθεν καὶ Λιμναῖον κληθῆναι τὸν Διόνυσον, ὅτι μιχθὲν τὸ γλεῦκος τῷ ὕδατι τότε πρῶτον ἐπόθη κεκραμένον.... Ἡσθέντας οὖν τῇ κράσει ἐν ᾠδαῖς ἔμελπον τὸν Διόνυσον, χορεύοντες καὶ ἀνακαλοῦντες Εὐανθῆ καὶ Διθύραμβον καὶ Βακχευτὰν καὶ Βρόμιον». ΙΑΚ. Χ. Δ.

Εὐανθία *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Β ἀκτῆς τοῦ Κορινθιακοῦ (*Πτολεμ.* Ἀχαΐας καὶ Ἑλλάδος θέσις) 15' ἀνατολικῶς τῆς Ναυπάκτου. Ὁ τοιοῦτος σταδιασμὸς τὴν φέρει ἐγγὺς τῆς συγχρόνου *Ἐρατεινῆς*. Σ. Ε. Λ.

Εὐανθία, ἁγίαι. Κατὰ τὸ Μηναῖον τοῦ Σεπτεμβρίου τὴν μὲν α' τοῦ μηνὸς τούτου ἑορτάζεται ἡ μνήμη *Εὐανθίας τῆς ὁσίας*, τὴν δὲ 11ην τοῦ ἁγίου Δημητρίου καὶ *Εὐανθίας* τῆς συζύγου αὐτοῦ καὶ Δημητριανοῦ τοῦ υἱοῦ αὐτῶν, οἵτινες ἄγνωστον πότε καὶ ποῦ «λιμῷ τελειοῦνται». Ε. Γ. Π.

Εὐάνθιος. Ρωμαῖος γραμματικὸς ἀκμάσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος μ. Χ. Ὑπὸ τοῦ Ἱερωνύμου ἀποκαλεῖται «ὁ σοφώτατος τῶν γραμματικῶν», ἔγραψε δὲ ὑπόμνημα εἰς τὸν κωμικὸν Τερέντιον, τοῦ ὁποίου προετάσσετο κεφάλαιον περὶ τῆς κωμῳδίας καθόλου. Πρεσβύτερος τοῦ Αἰλίου Δωνάτου, ἐχρησίμευσεν αὐτῷ ὡς πηγή. Ἀπέθανε δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει. [Πρβλ. *Scheidemantel*, Questiones Euanthianae, Λειψία 1883.] —Π.

Εὐανθίς *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν δήμων τῆς Πτολεμαϊκῆς Ἀλεξανδρείας.

εὐανία (ἡ) (Evania) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐανιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς πάσας τὰς εὐκράτους χώρας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

εὐανίδαι (οἱ) (Evanidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων ὑμενοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σκιοβίων*, περιλαμβάνουσα εἴδη τινά, ὧν γνωστότερον ἡ *εὐανία* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Εὔαξ. Λατῖνος φυσιοδίφης ἀκμάσας κατὰ τὸν Α' μ. Χ. αἰῶνα ἐπὶ αὐτοκράτορος Τιβερίου. Γνωστὸν περὶ αὐτοῦ εἶναι, ὅτι ἠσχολήθη μὲ τὴν ὀρυκτολογίαν καὶ ἔγραψε βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «De nominibus et virtutibus lapidum qui in arten medicinae recipiuntur» («Περὶ τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν ἰδιοτήτων τῶν λίθων οἱ ὁποῖοι χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ Ἰατρικῇ»), τοῦ ὁποίου χειρόγραφον διεσώθη ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ὀξφόρδης καὶ ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τοῦ Marbodus διὰ τὴν σύνθεσιν τοῦ «Περὶ τῶν πολυτίμων λίθων» ποιήματός του. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

εὔαξ (ὁ) (Evax) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

εὐαπόδεικτος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως ἀποδεικνυόμενος, εὐκολοαπόδεικτος.

εὐαπόδεκτος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ἐκεῖνος τὸν ὁποῖόν τις εὐκόλως, εὐχαρίστως ἀποδέχεται, ἀσπαστός, εὐάρεστος.

εὐαπόκτητος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον εὐκόλως δύναταί τις νὰ κάμῃ κτῆμά του, ὁ εὐκόλως ἀποκτώμενος, ἀντίθ. *δυσαπόκτητος*: «εὐαπόκτητον ἀγαθόν».

εὐαπολόγητος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ἐκεῖνος διὰ τὸν ὁποῖον εὐκόλως δύναταί τις νὰ ἀπολογηθῇ, δεκτικὸς ἀπολογίας: «εὐαπολόγητος κατηγορία».

εὐαπόσπαστος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον εὐκόλως δύναταί τις νὰ ἀποσπάσῃ, ὁ εὐκόλως ἀποχωριζόμενος.

εὐαρέσκεια (ἡ)· τὸ συναίσθημα τοῦ εὐχαριστημένου, τοῦ ἱκανοποιημένου: «σᾶς ἐκφράζω τὴν εὐαρέσκειάν μου».

—*[Διοικητ.]* *Εὐαρέσκεια* εἶναι ἡ ἠθικὴ ἀμοιβὴ ἡ ἀπονεμομένη εἰς τοὺς διοικητικοὺς ὑπαλλήλους ὑπὸ τῆς προϊσταμένης ἀρχῆς διὰ τὴν ἐν εἰδικῇ περιπτώσει εὐδόκιμον καὶ μετὰ ζήλου ἐκτέλεσιν τῆς ὑπηρεσίας των. Ἡ ἀπονεμηθεῖσα εὐαρέσκεια λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν κατ' ἐκλογὴν προαγωγὴν τοῦ ὑπαλλήλου. Ε. Ι. Μ.

εὐάρεσκος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἀντὶ ἄρεσκος ἢ *εὐάρεστος*.

εὐαρέστησις, *—εως* (τό)· τὸ νὰ εἶναί τις εὐάρεστος εἴς τινα· ‖ τὸ νὰ εὐαρεστῆταί τις εἴς τι.

εὐάρεστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀρεστός, ὁ ἀρέσκων, ὁ τερπνός, εὐχάριστος, ἀντίθ. *δυσάρεστος*: «εὐάρεστος ἄνθρωπος,— διαμονή,— συνδιάλεξις». — Ἐπίρρ. *εὐαρέστως*.

Εὐάρεστος (ἅγιοι). — 1) Ἐπίσκοπος Ρώμης. Περὶ τούτου δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὸν πότε ἐκυβέρνησε τὴν ἐκκλησίαν ταύτην καὶ πότε ἀπέθανε. Κατὰ τὸν Εὐσέβιον (Ἐκκλ. ἱστορ. 3, 34. 4, 1) καὶ τὸν τούτου ἀρχαιότερον ἱερὸν Εἰρηναῖον (Κατὰ αἱρεσ. 3, 3, 3.), ὁ Εὐάρεστος διεδέχθη ἀμέσως τὸν Κλήμεντα ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Τραϊανοῦ τῷ 101 μ. Χ. καὶ ἀπέθανε μετὰ ὀκταετῆ ποιμαντορίαν· ἀλλὰ κατὰ τὸν ἱερὸν Αὐγουστῖνον (Ἐπιστ. 53 ἢ 165) καὶ Ὀπτᾶτον τὸν Μιλιύης ὁ Εὐάρεστος διεδέχθη τὸν Ἀνάκλητον καὶ οὗτος τὸν Κλήμεντα. Ὁ Εὐάρεστος κατήγετο ἐξ Ἑλλήνων, οὐδὲν ὅμως βέβαιον καὶ ἀκριβὲς γινώσκομεν περὶ αὐτοῦ. Ἡ μνήμη του ἑορτάζεται τὴν 26 Ὀκτωβρίου. Η. Φ. ΒΑΦΕΙΔΗΣ

—2) *Εὐάρεστος, ὅσιος.* Ἐκ Γαλατίας καταγόμενος ἦλθεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν τῷ 820, ὅπου ἐγένετο ἀσκητὴς τῆς μονῆς τοῦ Στουδίου. Ἡ μνήμη αὐτοῦ ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 26 Δεκεμβρίου μετὰ βιογραφίας. [Πρβ. *Μ. Γεδεὼν* «Βυζαντινὸν ἑορτολόγιον» (Κωνσταντινούπολις 1899) σελ. 212.]

—3) *Εὐάρεστος, μάρτυς.* Ἐμαρτύρησεν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ τῷ 303 (ἢ 304) ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης καὶ ἑορτάζεται τὴν 14 Ὀκτωβρίου κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν μαρτυρολόγιον.

—4) *Εὐάρεστος, μάρτυς.* Ἐξ Ἡρακλείου, τῆς Κρήτης καταγόμενος, ὑπῆρξεν εἷς τῶν δέκα μαρτύρων τῶν ἐπὶ Δεκίου τῷ 250 ἐν Γόρτυνι μαρτυρησάντων. Ε. Γ. Π.

εὐαρεστότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις εὐάρεστος.

εὐαρεστῶ (*—έω*), ἀόρ. *εὐηρέστησα—εὐηρεστήθην*· γίνομαι ἀρεστὸς εἴς τινα, κάμνω τινὰ νὰ εὐχαριστηθῇ· ‖ συνήθ. παθ. *εὐαρεστοῦμαι* μετὰ μέσης σημασίας· εὑρίσκω εὐχαρίστησιν εἴς τι, προθυμοῦμαι, εὐδοκῶ, κάμνω τὴν συγκατάβασιν, καταδέχομαι: «ὁ πρόεδρος εὐηρεστήθη νὰ μᾶς δεχθῇ εἰς ἀκρόασιν» ‖ ἐπὶ ἐκφράσεων φιλοφρονητικῶν: «παρακαλεῖσθε, εὐαρεστούμενος, νὰ μᾶς τιμήσετε κτλ.», «ἂν εὐαρεστηθῆτε», «ὅπως εὐαρεστεῖσθε».

Digitized by Google

εὐαρίθμητος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ εὐκόλως ἀριθμούμενος, ὀλιγάριθμος, ἄλλως *εὐάριθμος*.

εὐάριθμος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ εὐκόλως ἀριθμούμενος, ὁ ὀλίγος κατ' ἀριθμόν, ὀλιγάριθμος, ἄλλως *εὐαρίθμητος*: «εὐάριθμον πλῆθος ἀνδρῶν», «εὐάριθμοί τινες στρατιῶται».

Εὐάριχος. Βασιλεὺς τῶν Βησιγότθων· βλ. *Εὔριχος*.

εὐάρμοστος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ καλῶς ἡρμοσμένος, ὁ προσαρμοζόμενος, κατάλληλος, κοιν. *ταιριαστός*: «εὐάρμοστον ζεῦγος» ταιριαστὸ ἀντρόγυνο.

εὐαρμοστῶ (—*έω*)· εἶμαι εὐάρμοστος, προσαρμόζομαι καλῶς, ταιριάζω: «ἡ λέξις αὕτη εὐαρμοστεῖ εἰς τὸ ὅλον διανόημα», «λέξις—, φράσις—, σύνταξις εὐαρμοστοῦσα».

Εὔαρχος.—1) Υἱὸς Σωκράτους, ἄρχων ἐν Ἀμφίσσῃ.—2) Τύραννος ἐν Ἀστακῷ ἀποδιωχθεὶς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων τῷ 431, ἀνακληθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν Κορινθίων μετ' ὀλίγον.—3) Υἱὸς Ἡροδότου ἐκ Κορωνείας, νικητὴς ὡς ὑποκριτὴς κωμῳδίας ἐν Ὀρχομενῷ καὶ Ὠρωπῷ ἐν ἀρχῇ τῆς Α' ἑκατονταετηρίδος π.Χ.—4) Υἱὸς Κλέωνος, στρατηγὸς ἐν Τεγέᾳ.—5) Θεμελιωτὴς τῆς Κατάνης ἐν Σικελίᾳ.

Εὔαρχος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς ἐν Μ. Ἀσίᾳ, χωρίζων τὴν Καππαδοκίαν τὴν μικρὰν ἀπὸ τῆς Παφλαγονίας. Νῦν καλεῖται *Τσομπανλὰρ-τσάϊ*. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Εὔβερτος (Eubert), *ἅγιος*. Ἐξ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας τῆς Λίλλης καταγόμενος, ἐκήρυξε τὸ εὐαγγέλιον μετὰ τοῦ ἁγίου Χρυσόλου καὶ τοῦ ἁγίου Πιάτου ἐν Γαλατίᾳ καὶ Φλάνδρᾳ. Ἀποθανὼν ἐν Seclin παρὰ τὴν Λίλλην κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα ἑορτάζεται τὴν 1 Φεβρουαρίου. Ε. Γ. Π.

Εὔβιος.—1) Υἱὸς Μέγητος καὶ Περιβοίας, ἀδελφὸς τοῦ Κελτοῦ, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Νεοπτολέμου.—2) Εἷς τῶν προγόνων Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου υἱὸς τοῦ Πιέλου.—3) Υἱὸς Εὐβίου, Ἀθηναῖος, νικητὴς κιθαρῳδίας ἐν Ὠρωπῷ.—4) Υἱὸς τοῦ Τελεσιδήμου, Ἀθηναῖος, τῆς Πτολεμαΐδος φυλῆς, νικητὴς ἀκαμπίου ἐκ τῶν φυλάρχων ἐν Ἀθηναίς ἐπὶ ἄρχοντος Ἀνθεστηρίου περὶ τὰ 100 π. Χ.—5) Ἐξ Ἀσκαλῶνος, στωϊκός, ἄλλως ἄγνωστος καὶ ἀκαθορίστου χρόνου.—6) Ἕτερος ἐμφανίζεται παρὰ τῷ Ἀριστείδῃ, τῷ γράψαντι τὰ Μιλησιακά.—7) Θηβαῖος γλύπτης ἀγνώστων χρόνων, ὁ ὁποῖος ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ πατριώτου αὐτοῦ Ξενοκρίτου κατεσκεύασεν ἄγαλμα Ἡρακλέους Προμάχου διὰ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἡρακλέους ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ. ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

Εὐβίοτος, *μάρτυς*. Κατήγετο ἐκ τοῦ θέματος τοῦ ἐν τῇ Μ. Ἀσίᾳ Ὀψικίου, διὰ τοῦ κηρύγματός του δὲ εἵλκυσε πολλοὺς εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ Διοκλητιανοῦ (284—305). Συλληφθεὶς ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος τῆς Κυζίκου Λεοντίου ἐλιθοβολήθη, ἐμαστιγώθη καὶ ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακάς. Ἐπὶ Μ. Κωνσταντίνου ἐλευθερωθείς, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του, ὅπου ἀπέθανε μετὰ πέντε ἔτη (320). Ἡ μνήμη αὐτοῦ ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 18 Δεκεμβρίου μετὰ βιογραφίας. Ε. Γ. Π.

Εὐβίων. Τραγικὸς συγγραφεύς, υἱὸς τοῦ Αἰσχύλου (βλ. *Εὐαίων*).

Εὐβοεύς,—*έως* (ὁ, ἡ), θηλ. καὶ *Εὐβοΐς*,—*ίδος* (βλ. λ.)· τὸ ἐθνικὸν τῆς Εὐβοίας, ὁ κάτοικος ἢ ὁ καταγόμενος ἐξ Εὐβοίας.

εὐβοήθητος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ εὐκόλως βοηθούμενος, εὐκολοβοήθητος, εὐκολοϋπεράσπιστος.

Εὔβοια Ἡ τρίτη μετὰ τὴν Κύπρον καὶ Κρήτην ἑλληνικὴ νῆσος κατὰ τὸ μέγεθος (ἐπιφ. 3580 τετρ. χιλ., μῆκος 175 χιλμτ., πλάτος 6—50 χιλμτ.). Ἐκτείνεται ἐκ ΒΔ. πρὸς ΝΑ. κατὰ μῆκος καὶ ἀπέναντι ὁλοκλήρου τῆς βορειοανατολικῆς ἀκτῆς τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ἀπὸ τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου μέχρι τοῦ Σουνίου. Ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, τῆς θέσεως, τῆς γεωλογικῆς συστάσεως, τοῦ κλίματος καὶ τῆς ἱστορίας εὑρίσκεται εἰς στενοτάτην σχέσιν μετὰ τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Αἱ ἐκ τοῦ Αἰγαίου χωροῦσαι μεταξὺ τῶν ξηρῶν τούτων θάλασσαι πρὸς Β. σχηματίζουν τὸν δίαυλον τοῦ Ὠρεοῦ, ὅστις χωρίζει τὴν νῆσον ἀπὸ τῆς Μαγνησίας καὶ τῆς Φθιώτιδος. Συνέχεια τούτου εἶναι ὁ Μαλιακὸς κόλπος καὶ ἡ Εὐβοϊκὴ θάλασσα (ἢ Εὐβοϊκὸς κόλπος), ἥτις χωρίζει ταύτην ἀπὸ τῆς Λοκρίδος, τῆς Βοιωτίας καὶ τῆς Ἀττικῆς. ΝΑ ὁ πορθμὸς τοῦ Καφηρέως χωρίζει αὐτὴν ἀπὸ τῆς νήσου Ἄνδρου.

—[ΓΕΩΛΟΓ.] Εἰς τὴν γεωλογικὴν κατασκευὴν τῆς Εὐβοίας λαμβάνουν μέρος ποικίλα πετρώματα, ἀνήκοντα εἰς διαφόρους γεωλογικὰς διαπλάσεις. Τὰ ἀρχαιότερα πετρώματα παρουσιάζονται εἰς τὴν νότιον Εὔβοιαν, ὡς καὶ εἰς τὰ ὄρη Γαλτζάδες. Εἶναι στρώματα κρυσταλλοπαγῶν πετρωμάτων μεταμορφωμένων, μαρμαρυγίαι δηλαδή, γνεύσιοι, σερικιτικοὶ σχιστόλιθοι, ἀμφιβολιτικοὶ σχιστόλιθοι καὶ ἐκλογῖται συνοδευόμενοι ἀπὸ λεπτινίτας καὶ γλαυκοφανιτικοὺς σχίστας καὶ χαλαζίτας. Ὑπεράνω τούτων ὑπάρχει ἡ παχεῖα σειρὰ τῶν μαρμάρων, τὰ ὁποῖα διαδέχονται οἱ σχίσται τοῦ Ἀλιβερίου. Ὅλα αὐτὰ τὰ στρώματα ἀνήκουν εἰς διαπλάσεις τοῦ παλαιοζωϊκοῦ ἀθροίσματος στρωμάτων, ἀρχαιοτέρας τῆς δεβονίου διαπλάσεως. Ἡ ἀκριβὴς γεωλογικὴ ἡλικία τοῦ σχηματισμοῦ των δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῇ λόγῳ ἐλλείψεως ἀπολιθωμάτων.

Νεώτερα τῶν ἀνωτέρω πετρωμάτων εἶναι οἱ χαλαζιακοὶ σχιστόλιθοι, οἱ χονδρόκοκκοι ψαμμῖται καὶ οἱ ἀρκόσαι τῶν ὀρέων Γαλτζάδες. Ἐσχηματίσθησαν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα κατὰ τὴν δεβόνιον περίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος.

Τὰ πετρώματα ταῦτα ἐπικαλύπτονται (μὲ ἀσύμφωνον ὅμως στρῶσιν) ὑπὸ τῶν λευκῶν ἀσβεστολίθων, τῶν μὴ περιεχόντων ἀπολιθώματα, τοῦ Ὀλύμπου.

Ἀκολουθοῦν κατόπιν τὰ στρώματα, τὰ ὁποῖα ἐσχηματίσθησαν κατὰ τὴν μέσην λιθανθρακοφόρον ὑποπερίοδον, οἱ ψαμμῖται δηλαδή, οἱ γραουβάκαι, οἱ σχίσται, οἱ φυλλῖται, τὰ κροκαλοπαγῆ καὶ λατυποπαγῆ, οἱ μαῦροι κερατόλιθοι (λυδῖται) κλπ., πετρώματα ἀποτελοῦντα τὰς σειρὰς στρωμάτων τῆς Σέτας καὶ τῆς Στενῆς καὶ μετὰ ταῦτα οἱ φουσουλινοφόροι καὶ σβαγερινοφόροι μαῦροι ἀσβεστόλιθοι (ἐν μέρει καὶ σχιστόλιθοι) τῶν ὀρέων Γαλτζάδες, σχηματισθέντες κατὰ τὴν ἀνωτέραν λιθανθρακοφόρον καὶ πιθανῶς καὶ κατὰ τὴν πέρμιον περίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος.

Περισσότερον ἐξηπλωμένα παρουσιάζονται καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν νῆσον τὰ στρώματα τοῦ μεσοζωϊκοῦ ἀθροίσματος στρωμάτων, τὰ σχηματισθέντα δηλαδὴ κατὰ τὸν μεσοζωϊκὸν αἰῶνα. Τὰ μεσοζωϊκὰ πετρώματα ἀρχίζουν μὲ χαλαζιακὰ κροκαλοπαγῆ, ἀρκόσας καὶ μαρμαρυγιούχους ψαμμίτας, σχηματισθέντας κατὰ τὴν τριάσιον περίοδον, κυρίως ὅμως εἶναι ἀσβεστόλιθοι περιέχοντες ἀπολιθώματα θαλασσοβίων ζῴων, σχηματισθέντες κατὰ τὰς περιόδους καὶ ὑποπεριόδους τριάσιον, κατωτέραν λιάσιον, ἀνωτέραν ἰουράσιον, κατωτέραν καὶ ἀνωτέραν κρητιδικὴν τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος.

Ἐπὶ τῶν μεσοζωϊκῶν στρωμάτων ἀκολουθεῖ τὸ σύστημα τοῦ φλύσχου, ἀποτελουμένου ἐκ ψαμμιτῶν καὶ σχιστῶν ἄνευ ἀπολιθωμάτων. Τὰ πετρώματα ταῦτα τοῦ φλύσχου ἐσχηματίσθησαν ἐν μέρει κατὰ τὴν ἀνωτέραν κρητιδικὴν ὑποπερίοδον τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ ἐν μέρει κατὰ τὴν ἠώκαινον ὑποπερίοδον τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Μεγάλαι μᾶζαι ἐκρηξιγενῶν πετρωμάτων, κυρίως περιδοτιτῶν, διαβασῶν, γάββρων ὡς καὶ πορφυριτῶν, μελαφυρῶν κτλ. παρουσιάζονται ὡς θόλοι εἰσδύσαντες ἐντὸς τῆς μάζης τῶν στρωσιγενῶν πετρωμάτων.

Στρώματα τέλος σχηματισθέντα κατὰ τὴν τριτογενῆ περίοδον τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος ὑπάρχουν, καὶ ὅλα (ἐξαιρέσει τοῦ φλύσχου) εἶναι ἀποκλειστικῶς σχεδὸν λιμναῖα, ἢ λιμνοθαλάσσια. Οὕτως εἰς τὴν λεκάνην τῆς Κύμης παρουσιάζονται στρώματα (λευκῶν καὶ φαιῶν μαργῶν, πλακοειδῶν ἀσβεστολίθων ὑποκιτρίνων, ψαμμιτῶν καὶ ἄμμων κλπ.) σχηματισθέντα κατὰ τὴν ὀλιγόκαινον ὑποπερίοδον (ἀκυϊτάνιον ἐποχὴν) τῆς τριτογενοῦς περιόδου, περικλείοντα ἄφθονα λείψανα ἀπολιθωμένα φυτῶν, ὡς καὶ κοιτάσματα λιγνίτου. Ἐπίσης παρουσιάζονται καὶ στρώματα (κροκαλοπαγῆ, μάργαι, ἄμμοι, μαργαϊκοὶ ἀσβεστόλιθοι, κλπ.) σχηματισθέντα κατὰ τὴν μειόκαινον καὶ τὴν πλειόκαινον ὑποπερίοδον (βόρειος Εὔβοια. λεκάνη Γιδῶν, Κύμη, Ψαχνά, Ἀλιβέρι κλπ.). Νεώτατα στρώματα πλειστοκαινικὰ καὶ ὁλοκαινικὰ (προσχώματα) παρουσιάζονται πολλαχοῦ.

Κατὰ τὴν πλειόκαινον τέλος ὑποπερίοδον ἐλειτούργησεν ἐντονώτατα καὶ ἡ ἡφαιστεία ἐνέργεια εἰς τὴν νῆσον Εὔβοιαν. Λάβαι ὀξεῖνοι (δακῖται κυρίως) ὡς καὶ ἀνδεσῖται ἀνδεσινικοὶ κατώρθωσαν νὰ ἀνεξέλθουν διά τινος μεγάλου ρήγματος καὶ νὰ σχηματίσουν τὸν ἡφαιστειον θόλον τοῦ Ὀξυλίθου, κείμενον εἰς τὰ ΒΑ. τῆς κεντρικῆς περιοχῆς τῆς νήσου. Ἡ ἡφαιστεία ἐνέργεια ἐξηκολούθησε πιθανῶς καὶ κατὰ τὴν τεταρτογενῆ περίοδον τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος.

Χάρις εἰς τὴν τοιαύτην, ἀρκετὰ πολύπλοκον, ποικίλην γεωλογικὴν κατασκευήν, ὡς καὶ εἰς τὴν ἄνοδον τῶν περιδοτιτικῶν ἐκρηξιγενῶν πετρωμάτων, ἡ Εὔβοια περικλείει πολλὰ ὠφέλιμα ὀρυκτὰ καὶ πετρώματα. Τὰ κυριώτερα τούτων, τῶν ὁποίων καὶ σήμερον γίνεται ἐκμετάλλευσις, εἶναι:

α') Ὁ λευκόλιθος, ἐξορυσσόμενος παρὰ τὴν Λίμνην, τὴν Χαλκίδα, τὸ Πήλι, τὸ Μαντούδι, τὸ Ἀφράτι. Τῷ 1926 ἐξωρύχθησαν ἐν Εὐβοίᾳ περὶ τὰς 61 χιλ. τόννων μὲ περιεκτικότητα εἰς ἀνθρακικὸν μαγνήσιον 94,5 — 95%, τῷ 1927 περὶ τὰς 56 χιλ. τόννων καὶ τῷ 1928 περὶ τὰς 72 χιλ. τόννων.

β') Λιγνῖται, ἐξορυσσόμενοι εἰς τὴν Κύμην, Ἀνδρονιάνους, Πασᾶ, Ψαχνὰ καὶ Ἀλιβέριον. Τῷ 1926 ἐξωρύχθησαν ἐν Εὐβοίᾳ περὶ τὰς 66 χιλιάδας τόννων λιγνίτου, τῷ 1927 περὶ τὰς 43 χιλιάδας τόνν. καὶ τῷ 1928 περὶ τὰς 40 χιλιάδας τόνν.

γ') Χρωμίτης (Βατῶντας), κοκκώδης χρωμιοῦχος λειμονίτης, τοῦ ὁποίου δὲν γίνεται ἐκμετάλλευσις.

δ') Μάρμαρα εἰς τὸ ὄρος Ὄχη (πρασινωπόφαια) καὶ εἰς τὸ Στῦρος τῆς Καρύστου (λευκοπράσινα μὲ κιτρίνας καὶ μελανοκιτρινωπὰς ταινίας). Καὶ εἰς τὰς δύο τοποθεσίας ἐξόρυξις μαρμάρων ἐντόνως ἐγίνετο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Γ. Κ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ

—[ΦΥΣ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Εὔβοια εἶναι ἀποκεκομμένον τμῆμα τῆς ἑλληνικῆς γῆς διὰ διαρρήξεως καὶ καταβυθίσεως τῆς συνδεούσης τὴν νῆσον ξηρᾶς. Τοῦτο δεικνύει καὶ ἡ διεύθυνσις τῶν ὀρέων τῆς νήσου, ἅτινα, ὡς καὶ τῆς Στερεᾶς, ἔχουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διεύθυνσιν ἀνατολικὴν ἕως βορειοανατολικήν, ἐγκαρσίαν δηλαδὴ τοῦ μήκους. Οὕτω δὲν φαίνονται συνέχεια τῶν ἀνατολικῶν θεσσαλικῶν ὀρέων (τοῦ Πηλίου), μετὰ τῶν ὁποίων παραλλήλως μόνον φαίνεται ἐκτεινομένη ἡ ἐξωτάτη παρυφή. Οἱ ἀρχαῖοι ἤδη Ἕλληνες εἶχον τὴν ἀντίληψιν τῆς τοιαύτης ἀποσπάσεως τῆς νήσου, ἐθεωρεῖτο δ' αὕτη ἀποτέλεσμα τῶν σεισμῶν, οἵτινες τότε, ὡς καὶ σήμερον ἔτι, κατὰ τὰ βόρεια καὶ μέσα τῆς νήσου ἐνσκήπτουσι συχνοὶ καὶ σφοδροί, ἰδίως κατὰ τὸ βορειότερον μέρος τῆς Εὐβοϊκῆς θαλάσσης, ὅπου αἱ θερμαὶ πηγαὶ τῆς Αἰδηψοῦ. Τὰ ἡφαιστειογενῆ ταῦτα φαινόμενα κατὰ τὴν σημερινὴν ἐκδοχὴν εἶναι ἐπακολουθήματα τῶν ἐξακολουθούντων κινήσεων τῶν ρηγμάτων, ἅτινα ἀπὸ προϊστορικῶν χρόνων ἐνήργησαν τὴν ἀπόσπασιν τῆς νήσου.

Τὸ στενότερον μέρος τοῦ Εὐβοϊκοῦ ἀπέναντι τῆς Βοιωτίας ἐκλήθη *Εὔριπος* (βλ. λ.), προσδιοριζόμενος συνήθως πρὸς διάκρισιν διὰ τοῦ ἐπιθέτου χαλκιδικὸς (ἐκ τῆς πόλεως Χαλκίδος), οὗτινος τὸ στενότατον μέρος, ἔνθα ἡ σημερινὴ γέφυρα, εἶναι μόλις 40 μ. Τὸ ὄνομα τοῦτο, ὅπερ κοινῶς ἐλέγετο Ἔγριπος ἢ Γριπονήσι ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων, ἐπεκράτησεν εἰς ὅλην τὴν νῆσον, οἱ δὲ κάτοικοι τῆς Δύσεως, ἰδίᾳ οἱ Ἑνετοί, συνδέσαντες τοῦτο μετὰ τῆς ἐπὶ ταύτης γεφύρας, ἥτις ὑφίστατο κατὰ τὸν μεσαίωνα ὡς καὶ κατὰ τοὺς μετὰ τοῦτον χρόνους μετέβαλον εἰς Νεγρεπόντε (βλ. κατωτέρω—*[Ἱστορ.]*). Ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς ἀνέρχεται σήμερον εἰς 141 χιλ. κατοίκους (40 κ. ἀνὰ 1 τετρ. χιλμτ.). Διακρίνεται εἰς τρία διάφορα τμήματα:

Α) ***Βόρειος Εὔβοια.*** Αὕτη συνίσταται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξ ὁμαλῆς καὶ λοφώδους χώρας, ὁμοίας πρὸς τὴν τῆς ἀπέναντι Λοκρίδος. Διὰ μέσου ταύτης ὑψοῦνται τμήματα τῆς παλαιοτέρας πτυχώσεως τῶν ὀρέων μέχρις 991 μ. (Ξηρὸν ὄρος, Τελέθριον)· αἱ προεκτάσεις τούτων σχηματίζουσι πρὸς Α μὲν τὸ ἀκρωτήριον Φαλασίαν, πρὸς Δ δὲ τὴν χερσόνησον Κήναιον, καταλήγουσαν εἰς τὸ ὁμώνυμον ἀκρωτήριον, τὸ δυτικώτατον τῆς νήσου (κοιν. Λιθάδα) καὶ τὸ Δῖον. Ἡ πρὸς Β τῶν μνημονευθέντων ὀρέων λοφώδης χώρα, ἡ ἀρχαία Ἑστιῶτις ἢ Ἱστιαιῶτις καὶ Ἐλλοπία, σήμερον δ' ὀνομαζομένη ἐπαρχία Ἱστιαίας, τελευτᾷ πρὸς Β εἰς τὸ ἀκρωτήριον *Ἀρτεμίσιον* (βλ.λ.) καὶ περιέχει τὴν εὔφορον πεδιάδα τοῦ ποταμίου Κάλλαντος (νῦν Ξεριᾶ). Ἐνταῦθα πάλαι ἤκμαζε κατὰ τὴν πεδιάδα ταύτην ἡ πολυστάφυλος κατὰ τὸν Ὅμηρον Ἱστίαια πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ παρὰ τὸν Ὠρεὸν (σήμερον Ὠρεοί), νῦν δὲ ὁμώνυμος μεσογειότερον (τὸ κοινῶς Ξηροχώρι). Λόγῳ τῆς εὐφορίας εἶναι ἡ περιοχὴ αὕτη πυκνότατα κατῳκημένη, ἔχουσα ζωηρὰν ἀγρονομίαν μὲ ἐπίνειον τοὺς Ὠρεούς. Πρὸς τὸν Εὐβοϊκὸν εἶναι ἡ λουτρόπολις Αἰδηψός, τῆς ὁποίας τὰ ἰαματικὰ ὕδατα ἔκπαλαι ἦσαν γνωστά. Ἡ ἀπέναντι ταύτης χερσόνησος Κήναιον ἔφερε πάλαι δύο πολίχνας, τὸ Δῖον καὶ τὰς Ἀθήνας Διάδας· τὸ σημερινὸν χωρίον Γιάλτρα (δηλαδὴ ὑγιῆ λουτρά) φέρει τὸ ὄνομα ἐκ τῶν παρακειμένων ἰαματικῶν ὑδάτων ἢ ἐκ τῶν ἀπέναντι λουτρῶν τῆς Αἰδηψοῦ. ΝΑ τοῦ Τελεθρίου ἀνοίγεται μικρά τις εὔφορος κοιλάς, τῶν Ὀροβιῶν, αἵτινες εἶχον καταστραφῆ τῷ 426 π.Χ. ὑπὸ φοβεροῦ σεισμοῦ, σήμερον δὲ διασῴζεται τὸ ὄνομα αὐτῶν εἰς τὸ χωρίον Ροβιές. Δύο ὥρας ΝΑ τούτων ἀνοίγεται ὁ ὅρμος τῆς πολίχνης Λίμνης, χρησιμεύων ὡς ἐπίνειον καὶ τῶν πρὸς τὸ Αἰγαῖον ἐστραμμένων χωρίων καὶ τῆς φορτώσεως τοῦ λευκολίθου, ὅστις ἐξάγεται ἐκ τῶν ὀρυχείων τῆς περιοχῆς ταύτης. Ἐνταῦθα πάλαι ὑπῆρχεν ἡ πόλις Αἰγαί, μετὰ τῆς λατρείας τοῦ Ποσειδῶνος. Πρὸς τὴν πλευρὰν τοῦ Αἰγαίου ρέουσι διὰ δασωδῶν καὶ μαγευτικῶν κοιλάδων οἱ ποταμοὶ Νηλεὺς (ἐκ Β) καὶ Κηρεὺς (ἐκ Ν) παραλλήλως πρὸς τὴν ἀκτὴν καὶ ἑνούμενοι ἐκβάλλουσιν ὑπὸ τὸ ὄνομα Βούδωρος εἰς τὸ Αἰγαῖον (κατὰ τὸν ὅρμον Πελέκι). Ἄνωθεν τῶν ἐκβολῶν σῴζονται τὰ ἐρείπια τῆς ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου ἀναφερομένης ναυτικῆς πολίχνης Κηρίνθου, ὅπερ ὄνομα ἐδόθη σήμερον εἴς τι τῶν παρακειμένων χωρίων. Ἀξιόλογοι εἶναι σήμερον αἱ κατὰ τὴν περιοχὴν ταύτην κῶμαι Ἁγία Ἄννα ἔχουσα ὅρμον τὸν τοῦ Ἁγίου Βασιλείου καὶ τὸ Μαντοῦδι, ἔχον ὅρμον τὸ Κυμάσι, συγκοινωνοῦσι δὲ δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ μετά τε τῆς Λίμνης καὶ τῆς Χαλκίδος.

Μέση Εὔβοια. Ὁρίζεται ἀπὸ τῆς βορείου διὰ ὀροσειρᾶς, ἥτις ἄρχεται ἀπὸ τοῦ παρακτίου καὶ ἀποτόμως εἰς τὸν Εὐβοϊκὸν καταπίπτοντος ὀρει[...] γενοῦς ὄρους Μακίστου (νῦν Κανδήλι 1209 μ. [...] καὶ τῶν πρὸς τὸ Αἰγαῖον παρακτίων ὀρέων Πυξαριᾶς (1352 μ.) καὶ Γερακοβουνίου (1197 μ.), ὅπερ τε-

Digitized by Google

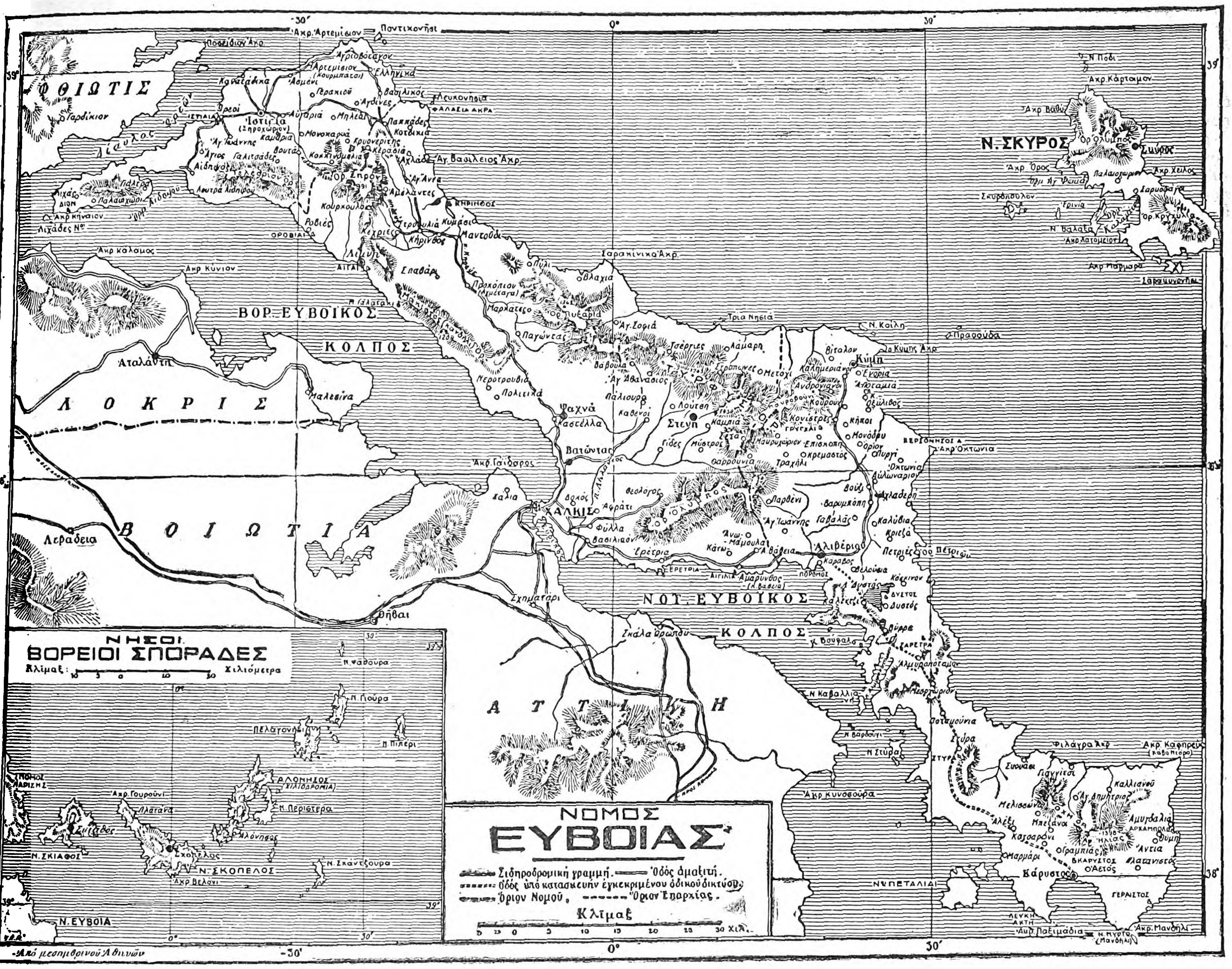

λευτᾷ εἰς τὸ ἀκρωτήριον Σαρακήνικον. Ταῦτα εἶναι διακλαδώσεις τῆς ἀνατολικώτερον ὑψουμένης *Δίρφυος* (βλ. λ.). Ἡ ἑνοῦσα κορυφογραμμὴ τὸ Κανδήλι μετὰ τῶν διακλαδώσεων τῆς Δίρφυος ἀπετέλουν πάλαι τὴν λεγομένην Διακρίαν. Ἡ Δίρφυς ὡς μέγα τόξον φθάνει τὴν βόρειον ἀκτὴν καὶ πάλιν στρέφεται πρὸς τὸν νότιον Εὐβοϊκὸν κόλπον. Κατὰ τὸ ΝΑ τόξον διακρίνονται ὡς ἴδια ὄρη τὸ *Ξεροβούνι* (1365 μ.), τὸ *Μαυροβούνι* (1122 μ.), ὁ *Ὄλυμπος* (1173 μ.) καὶ τὸ *Κοτύλαιον* (774 μ.). Τὰ ὄρη τῆς μέσης Εὐβοίας εἶναι ἐν μέρει τραχέα, ἐν μέρει δὲ στολίζονται ὑπὸ τῆς χαλεπίου πεύκης καὶ τῆς αὐστριακῆς, ὡς καὶ καστανεῶν. Κατὰ τὴν μέσην ταύτην Εὔβοιαν ἐκτείνονται δύο μεγάλα σχετικῶς λεκανοπέδια: τὸ μὲν παρὰ τὴν Κύμην πρὸς τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν καὶ βορείως τοῦ ὄρους Ὀχτωνιᾶς (π. Χερσόνησος, 763 μ.), τὸ δ' ἕτερον, ὑπὸ ὀρέων περιστοιχιζόμενον, εἶναι τὸ Ληλάντιον πεδίον, ἀρδευόμενον ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ληλάντου. Ἡ κατὰ τὸ πεδίον τοῦτο καὶ πρὸς τὸν Εὔριπον θέσις ἦτο τὸ ἐνδεδειγμένον ἱστορικὸν κέντρον καὶ ἡ κοιτὶς τοῦ πολιτισμοῦ τῆς νήσου. Εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους, κατὰ τὸ πεδίον τοῦτο ὑπῆρχον αἱ δύο σπουδαιότεραι καὶ ἀντίζηλοι πόλεις τῆς νήσου, ἡ Χαλκὶς καὶ ἡ Ἐρέτρια. Ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ μεσαίωνος ἡ τελευταία αὕτη ἐξέλιπε, μόλις δὲ πρὸ αἰῶνος ᾠκίσθη ὑπὸ ὀλίγων Ψαριανῶν. Οὕτως ἡ κυρία καὶ πλουσία πόλις τῆς νήσου διατελεῖ μέχρι σήμερον ἡ κατὰ τὸν Εὔριπον *Χαλκὶς* (βλ. λ.), θεωρουμένη ἐπὶ τῶν μακεδονικῶν καὶ ρωμαϊκῶν χρόνων καὶ ὡς ὀχυρὰ πόλις (ἡ μία τῶν τριῶν κλειδῶν τῆς Ἑλλάδος). Ἡ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (X, 447) εἴδησις περὶ μεταλλείων χαλκοῦ καὶ σιδήρου παρὰ ταύτην ὡς ἐξηντλημένων, φαίνεται ὅτι προῆλθεν ἐκ πλάνης, μόνον ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Καρυστίας εὑρισκομένων τοιούτων. Μεταξὺ τῆς Χαλκίδος καὶ τῆς Ἐρετρίας ἀξιόλογος σήμερον εἶναι ἡ κώμη Βασιλικόν, πάλαι ἡ μικρὰ θέσις Αἰθιόπιον ἢ Αἰθόπιον, ἀπὸ τοῦ μεσαίωνος δὲ μέχρι σήμερον τὰ Φύλλα. Σειρὰ ἄλλη πρὸς τὸν Εὐβοϊκὸν μικρῶν βαθυπέδων φέρουσιν ἀξιόλογα χωρία· πρὸς Β. τῆς Χαλκίδος τὰ Ψαχνὰ καὶ ἡ Καστέλλα (παρ' ἣν ἡ ἀρχαία Ἄργουρα), ἡ πρὸς Α. τῆς Ἐρετρίας Ἀμάρυνθος (κοιν. Κάτω Βάθεια), κατὰ κοιλάδα διαρρεομένην ὑπὸ τοῦ ποταμίου Ἐρασίνου, οὐ μακρὰν τῆς ἀρχαίας Ἀμαρύνθου καὶ ἡ Ἄνω Βάθεια, πρὸς τὸ Κοτύλαιον. Κατὰ τὴν περιοχὴν ταύτην ἀναφέρονται αἱ ἀρχαῖαι θέσεις Αἰγιλία, Αἰγλήφειρα, Χοιρέαι καὶ Κοτυλαιεῖς. Ἡ πέραν τῆς κοιλάδος ὁδὸς διέρχεται τὰς βραχώδεις καὶ θαμνώδεις ἀκτὰς τῆς «Κακῆς Σκάλας» καὶ φθάνει εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἀλιβερίου, διαρρεομένην ὑπὸ τοῦ Ἰμβράσου, ὅστις κατέρχεται ἀπὸ τὸ ἀρχαῖον καὶ σημερινὸν χωρίον Παρθένιον. Τὸ χωρίον Ἀλιβέριον κατέχει τὴν θέσιν τῶν ἀρχαίων Ταμυνῶν, αἵτινες εἶχον ἐπίνειον τὸν Πορθμόν, ὅστις πιθανῶς εἶναι ὁ νῦν λιμὴν τοῦ Ἀλιβερίου (Κάραβος ἢ Σκάλα Ἀλιβερίου). Βορείως τοῦ Ἀλιβερίου μέχρι τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς ἐκτείνονται δασώδεις ἐκ δρυῶν χαμηλαὶ ὀροστοιχίαι, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὔφοροι κοιλάδες διαρρέονται ὑπὸ ρυάκων σκιαζομένων ὑπὸ πλατάνων. Ἡ πυκνῶς κατῳκημένη αὕτη περιοχὴ κατὰ πλῆθος χωρίων κειμένων ἐν μέσῳ ἀμπελώνων καὶ ὀπωροφόρων δένδρων φέρει καὶ πλῆθος λειψάνων παλαιῶν οἰκήσεων, ἰδίᾳ τοῦ μεσαίωνος. Παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Αὐλωνάριον (ὑπὸ τὴν Ὀκτωνιὰν) ἵσταται ὁ μεγαλοπρεπὴς ναὸς τῆς Ἁγίας Θέκλης μετὰ πολλῶν λειψάνων ἀρχαίου ἰωνικοῦ ναοῦ. Δύο ὥρας ΒΔ τούτου καὶ παρὰ τὸ χωρίον Βρύσις (εἰς τὴν θέσιν Διακόφτι) εἶναι τὰ σπουδαιότερα λείψανα ἀρχαίας καὶ μεσαιωνικῆς ἐποχῆς (πιθανῶς τὰ ἐρείπια τῶν ἀρχαίων Γρυγχῶν ἢ Βρυγχῶν). Ἀξιόλογα βορειότερα χωρία εἶναι αἱ Κονίστρες, ὁ Ὀξύλιθος, οἱ Καλημεριάνοι καὶ ἡ βορειοτάτη Κύμη (κοιν. Κούμη), μίαν ὥραν μακρὰν τῆς θαλάσσης, ἡ καὶ πάλαι ὀνομαστὴ πόλις, συνδεομένη μετὰ τοῦ Ἀλιβερίου καὶ ἐκεῖθεν μετὰ τῆς Χαλκίδος μετὰ ἁμαξιτῆς ὁδοῦ.

Νότιος Εὔβοια. Τὸ νότιον καὶ στενὸν μέρος τῆς νήσου ἀπὸ τῆς χερσονήσου (Ὀχτωνιᾶς) τοῦ Αἰγαίου καὶ τοῦ λιμένος τοῦ Ἀλιβερίου (Εὐβοϊκοῦ) περιλαμβάνει τὴν προέκτασιν τῶν ἀττικῶν κρυσταλλοσχιστωδῶν ὀρέων, διευθυνομένων ἐκ ΝΔ πρὸς ΒΑ. Ταῦτα ἀποτελοῦν μονότονον καὶ ὀλίγον εὔφορον λοφώδη χώραν μὲ ὀνομαστὰ ὄρη τὸν Ζάρακα καὶ τὸ Κλιόσι (ὕψ. 865 μ.). Ἡ δυτικὴ ἀκτή, ἀπέναντι τῆς Ἀττικῆς, διασχίζεται ὑπὸ βαθέων κολπίσκων καὶ ὅρμων (Βούφαλον, Ἁλμυροπόταμον, Μαρμάρι) πρόκεινται δὲ καὶ πολλαὶ νησῖδες (Καβαλιανή, Μπερδούγι, Στουρονήσι, Πεταλίαι), ἐνῷ ἡ ἀνατολικὴ (πρὸς τὸ Αἰγαῖον) εἶναι ἀπότομος, ἀλίμενος καὶ ἐπίφοβος εἰς τοὺς παραπλέοντας (ὁ μόνος ὅρμος τῶν Πετριῶν). Ἕνεκα τοῦ τοξοειδοῦς αὐτῆς σχηματισμοῦ καὶ τῆς στενότητος τῆς νήσου ἐκαλεῖτο αὕτη πάλαι τὰ Κοῖλα τῆς Εὐβοίας. Μόνον κατὰ τὰ ἐξώτατα νότια τῆς νήσου ὑψοῦται σπουδαῖον ὄρος ἐκ μαρμάρου καὶ σχιστολίθου, ἡ 1398 μ. ὑψηλὴ Ὄχη (κοιν. βουνὰ τῆς Καρύστου), ἥτις προεκτείνεται ΒΑ. μέχρι τοῦ ἐπικινδύνου κατὰ τὰς τρικυμίας Καφηρέως (κοιν. Καβοντόρο), νοτίως μέχρι τοῦ Γεραιστοῦ (κοιν. Κάβο Μάντηλο) μετὰ τῆς νησῖδος Μυρτῶ (κοιν. Μαντηλονήσι) καὶ ΝΔ. μέχρι τῆς Λευκῆς ἢ Καλῆς ἀκτῆς (κοιν. Παξιμάδια). Τὰ τελευταῖα ἀκρωτήρια περιβάλλουν τὴν εὔφορον παράκτιον πεδιάδα κατὰ τὸν σχηματιζόμενον ἐνταῦθα κόλπον τῆς Καρύστου. Ἡ περιοχὴ αὕτη φέρει τὸ πολύτιμον καρύστιον μάρμαρον, ἔτι δὲ μόλυβδον καὶ ψευδάργυρον.

Οἱ βόρειοι λόφοι τῆς νοτίου ταύτης Εὐβοίας περιβάλλουν ἀξιόλογον λίμνην, ἥτις μόνον κατὰ ἐξαιρετικὰς περιόδους ξηρασίας ἀποξηραίνεται. Κατὰ τὴν ΝΑ πλευρὰν ταύτης κεῖται τὸ χωρίον Δύστος, τὸ ὄνομα δὲ τοῦτο, ὡς καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ ἐκ λευκοφαίου κοκκώδους ἀσβεστολίθου παρακειμένου λόφου σῳζόμενα σπουδαῖα ἐρείπια δεικνύουν τὴν ἀπὸ τῶν Δρυπικῶν χρόνων διὰ μέσου τῶν αἰώνων ὕπαρξιν τοῦ συνοικισμοῦ τούτου. Νοτιοανατολικῶς εἶναι τὸ χωρίον Ζάρκα, παρ' ὃ ἡ ὀχυρὰ ἀρχαία θέσις Ζάρετρα. Σπουδαιότερον εἶναι τὸ χωρίον Στύρα (κοιν. Στοῦρα) παρὰ τὴν ἀρχαίαν ὁμώνυμον πόλιν, ὑπὸ τὸ ὄρος Κλιόσι, οὗτινος ἡ κορυφὴ φέρει ἐρείπια φραγκικῆς ὀχυρώσεως. Ὁ λιμὴν τῆς πόλεως ἔκειτο εἰς ὁμώνυμον κόλπον ἀπέναντι τῆς νήσου Στουρονήσι (τὴν Αἰγίλειαν τῶν ἀρχαίων). Κατὰ τὸν ἀκολουθοῦντα νοτιώτερον κόλπον τοῦ Μαρμαρίου γίνεται συνήθως ὁ πλοῦς, ὅστις συνδέει τὴν Ραφήναν τῆς Ἀττικῆς μετὰ τοῦ ἔκπαλαι ὑπάρχοντος κατὰ τοῦτον χωρίου Μαρμαρίου, παρ' ὃ ἡ κυριωτέρα κωμόπολις Κάρυστος. Αὕτη κεῖται κατὰ τὸν ὁμώνυμον κόλπον, εἰς τὴν παραλίαν, ὅπου ἦτο πάλαι ὁ λιμὴν τῆς πόλεως, κειμένης ταύτης ἐπὶ λόφου, εἰς τὴν σημερινὴν Παλαιόχωραν. Ἓν τέταρτον τῆς ὥρας βορείως τοῦ ἀκρωτηρίου Γεραιστοῦ φαίνονται τὰ ἀρχαῖα καὶ μεσαιωνικὰ ἐρείπια τῆς ὁμωνύμου κώμης, εἰς τὴν Κάρυστον ἀνηκούσης. Λείψανα σπουδαίου ἀρχαίου ναοῦ (νῦν Ἑλληνικὸ) εὑρίσκονται παρὰ τὸ χωρίον Πλατανιστός, ὑποτίθεται δ' ὅτι εἶναι λείψανα τοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος, ἀρχαίου δρυοπικοῦ ἔργου ἐκ λευκοῦ μαρμάρου. Τὸ χωρίον Πλατανιστὸς εἶναι ὡς μία ὄασις ἐν μέσῳ τῶν τραχειῶν πρὸς Α προεκτάσεων τῆς Ὄχης. ΒΑ παρὰ

Digitized by Google

τὸ χωρίον Θύμι, ὑπάρχουσι λείψανα παναρχαίων ἐγκαταστάσεων πρὸς ἐκμετάλλευσιν τῶν ἐξαντληθέντων μετάλλων σιδήρου καὶ χαλκοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀρχάμπολις (δηλαδὴ Ἀρχαία πόλις), ὄνομα μὴ παραδοθὲν ἄλλως μέχρις ἡμῶν. Παρόμοιαι ἐγκαταστάσεις ὑπάρχουσι καὶ παρὰ τὸ δυτικώτερον τοῦ Καφηρέως ἀκρωτήριον Φιλάγρα. Ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τούτου διασῴζονται ἐκτεταμένα τείχη ἀρχαίας ἀκροπόλεως ἐκ μακρῶν σχιστολίθων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ πολλὰ οἰκοδομήματα, ὅμοια πρὸ τὰ τῆς Ἀρχαμπόλεως. Ἐν γένει ἡ Εὔβοια ἔχει κλῖμα ὅμοιον πρὸ τὸ τῆς Ἀττικῆς. Ι. Σ. Σ.

— [ΟΙΚΟΝ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ *γεωργία* εἶναι σημαντικὸς πλουτοφόρος παράγων τῆς περιφερείας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας, ἀντιπροσωπεύουσα ἐτησίαν ἀξίαν (1928) προϊόντων 204.208.423. Τὸ σύνολον τῶν ἐν αὐτῇ καλλιεργουμένων ἐκτάσεων ἀνέρχεται (1928) τὰ 407.674 στρέμματα, μὴ ὑπολογιζομένων τῶν καταλαμβανομένων ὑπὸ καρποφόρων κλπ. δένδρων.

Ἡ σπορὰ τῶν δημητριακῶν καταλαμβάνει ἐν συνόλῳ 280817 στρέμ. καὶ ἔχει ἀπόδοσιν 98.664 μέτρ. στατήρων, ὁλικῆς ἀξίας καρπῶν κατανεμομένων ὡς ἑξῆς:

Καρποὶ	*Στρέμματα*	*Μετρ. στατήρ.*
Σῖτος	142.616	47.815
Κριθὴ	47.457	14.630
Ἀραβόσιτος	27.423	8.898
Βρομη	17.049	7.887
Σμιγὸς	45.512	19 240
Σίκαλις	760	221

Τὸ ὑπόλοιπον τῆς καλλιεργουμένης ἐκτάσεως ἀποδίδει ὄσπρια (10.362 μετρ. στατ.), γεώμηλα (3.287 μετρ. στατ.), ἄλλα κηπευτικὰ εἴδη (45.447 στατ.), σανὸν (30.089 μετρ. στατ.). Εἰς τὰς ἰδίας ἐκτάσεις περιλαμβάνονται καὶ 58.419 στρέμ. ἀμπελοφυτειῶν, ἐξ ὧν παράγονται 8.977 μετρ. στατ. σταφυλῶν φαγητοῦ καὶ 198.356 γλεύκους. Ἔχει ὡσαύτως ὁ νομὸς πολλὰς δεκάδας χιλιάδων ἐλαιοδένδρων, ἐξ ὧν ἀποδίδονται 25.217 μετρ. στατ. ἐλαίου καὶ 13.481 τοιούτων βρωσίμων ἐλαιῶν.

Κτηνοτροφία. Καὶ ὁ πλουτοπαραγωγικὸς οὗτος κλάδος ἔχει ἀρκετὴν διάδοσιν εἰς τὸν νομὸν Εὐβοίας. Κατὰ στατιστικὴν τοῦ ταμείου προστασίας καὶ προαγωγῆς τῆς κτηνοτροφίας κατ' εἴδη, τὰ τῷ 1927 ἀπαριθμηθέντα διάφορα χονδρὰ καὶ ἀροτριῶντα ζῷα κατανέμονται ὡς ἑξῆς:

	Ἀροτριῶντα	*Μὴ ἀροτρ.*	*Σύνολον*
Βόες καὶ ταῦροι	5272	1168	6443
Ἀγελάδες	5842	2001	7843
Μόσχοι	—	1968	1968
Ἵπποι	1936	1932	3868
Φορβάδες	1365	1967	3332
Πῶλοι	—	1265	1265
Ὄνοι	—	7378	7378
Πῶλοι ὄνων	—	1193	1193
Ἡμίονοι	1932	3166	5098

Ἐκ τῶν μὴ χονδρῶν ζῴων σημειοῦμεν τὴν ἐκτροφὴν 222.181 προβάτων, ὧν αἱ 64.257 ἀμνοί, 232.365 αἰγῶν, ὧν αἱ 59.647 ἐρίφια, καὶ 11.250 χοίρων. Ὁ ἀριθμὸς τῶν πουλερικῶν ἀνέρχεται εἰς 193.388 καὶ τῶν κονίκλων εἰς 5559.

Ἡ γαλακτοκομία ἀποδίδει σημαντικὰς ποσότητας τυροῦ καὶ βουτύρου, ἐξ ὁλοκλήρου σχεδὸν ἐκ προβάτων καὶ αἰγῶν. Εἰς 4.721.464 ὀκ. ἀνέρχεται ἡ ἐτησία παραγωγὴ γάλακτος μὲ ἀπόδοσιν 633.002 ὀκ. μαλακοῦ καὶ 46.052 σκληροῦ τυροῦ καὶ 50.091 ὀκ. βουτύρου. Τέλος ἡ παραγωγὴ ἐρίων ἀνέρχεται ἐτησίως τὰς 216.487 ὀκ.

Δάση. Ἡ πριφέρεια τοῦ νομοῦ Εὐβοίας ἔχει ἀρκετὰς δασικὰς ἐκτάσεις. Τούτων αἱ μεγαλύτεραι εἶναι ἰδιωτικαὶ τοιαῦται. Αἱ δημόσιαι ἀνέρχονται εἰς 235 470 στρέμ., ἃς κατὰ περιφερείας δασονομείων σημειοῦμεν:

Δασονομεῖα	*Ὑψηλὰ*	*Μέσα*	*Χθαμαλὰ*	*Σύνολον*
Χαλκίδος	17.200	55.600	39.000	111.800
Ἱστιαίας	—	3.400	—	3.400
Κύμης	16.500	500	5.500	22.500
Καρύστου	—	1.500	13.570	15.070
Λίμνης	—	72.500	—	72.500
Σκοπέλου	300	1.400	8.500	10.200

Βιομηχανία. Ὁ κλάδος οὗτος εἰς τὸν νομὸν Εὐβοίας δὲν ἔχει μεγάλην διάδοσιν. Ἐκτὸς ἀξιολόγων τινῶν ἐγκαταστάσεων ἐν Χαλκίδι καὶ ἑτέρων εἰς τὰ μεταλλευτικὰ (λευκολίθου ἰδίως) καὶ λιγνιτοεξορυκτικὰ κέντρα αὐτῆς (Ἀλιβέριον καὶ Κύμη κυρίως), ἑτέρας μεγάλας ἐγκαταστάσεις δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ. Κατὰ τὴν γενομένην τῷ 1920 βιομηχανικὴν ἀπογραφὴν ἐσημειώθησαν 932 ἐπιχειρήσεις, τῶν ὁποίων αἱ 231 μηχανοκίνητοι, διαθέτουσαι ἐν συνόλῳ δύναμιν 2541 ἵππων, συμπεριλαμβανομένων αὐταῖς καὶ τῶν ὑδροκινήτων ἀλευρομύλων. Εἰς ὅλας δὲ ταύτας ἀπησχολεῖτο προσωπικὸν ἐκ 5.400 ἀτόμων.

Συγκοινωνίαι. Ἡ νῆσος Εὔβοια ἔχει δίκτυον ἁμαξιτῶν ἐθνικῶν, ἐπαρχιακῶν καὶ δημοτικῶν ὁδῶν, ὅπερ διαρκῶς συμπληροῦται. Αἱ ὑπαγόμεναι εἰς τὸν νομὸν λοιπαὶ νῆσοι στεροῦνται ἀξίων λόγου συγκοινωνιῶν. Ἡ πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Χαλκὶς μετὰ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος συγκοινωνεῖ σιδηροδρομικῶς, οὖσα τέρμα εἰδικῆς διακλαδώσεως τῶν Σ.Ε.Κ. Ἀτμοπλοϊκῶς συνδέονται πλὴν τῆς Χαλκίδος καὶ Αἰδηψοῦ, ἔνθα τακτικώτατα προσεγγίζουσι τὰ εἰς Βόλον καὶ Θεσσαλονίκην κατευθυνόμενα ἀτμόπλοια, ἡ Κάρυστος, τὸ Ἀλιβέριον, ἡ Λίμνη, οἱ Ὠρεοί, τὰ Στῦρα, τὸ Μαρμάρι, ἡ Κύμη, ἡ Σκῦρος καὶ αἱ Σποράδες δι' ἀτμοπλοίων ἐκτελούντων ἰδίας γραμμάς. Αἱ Σποράδες μάλιστα ἔχουν καὶ ἰδίαν μετὰ τοῦ Βόλου συγκοινωνίαν. Σημειωτέον ὅτι αἱ γραμμαὶ Σποράδων καὶ Στύρων-Μαρμαρίου ἐπιχορηγοῦνται ὑπὸ τοῦ κράτους.

Ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ νομοῦ λειτουργοῦσιν ἐν συνόλῳ 37 ταχυδρομικὰ καὶ 66 τηλεγραφικὰ καὶ τηλεφωνικὰ γραφεῖα, ἐμφανίσαντα κίνησιν (1927) πλὴν ἄλλων 1.621.714 ἀντικειμένων ἐν γένει ἀλληλογραφίας, 6.237 ταχυδρομικῶν δεμάτων καὶ 91.680 τηλεγραφημάτων. Γ. Ε. ΜΟΥΣΤΑΚΑΣ

— [ΠΟΛΙΤ. ΓΕΩΓΡ.] Βλ. *Εὐβοίας* νομός.

— [ΙΣΤΟΡ.] Ἡ *Εὔβοια* καὶ διὰ τὸ μέγεθος καὶ διὰ τὴν ἱστορίαν αὐτῆς κατέχει ἀξιόλογον θέσιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν καὶ ἀποτελεῖ μίαν μικρὰν σύνοψιν αὐτῆς. Διότι καθ' ὅλην τὴν μακραίωνα ἱστορικὴν περίοδον, καὶ δὴ κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχήν, κατὰ τὴν φραγκοκρατίαν, κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν, ἡ Εὔβοια διεδραμάτισε σημαντικὸν ρόλον. Ὑστερεῖ μόνον ὡς πρὸς τὴν βυζαντινὴν ἐποχήν, ἀλλὰ κατὰ τὴν μεγάλην ταύτην χρονικὴν περίοδον τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας ἐν γένει αἱ χῶραι τῆς κλασσικῆς Ἑλλάδος δὲν εἶναι αἱ μᾶλλον ἀκμάζουσαι εἰς ἱστορικὸν βίον.

Ἤδη ὁ Ἡρόδοτος ὀνομάζει τὴν Εὔβοιαν μεγάλην καὶ πλουσίαν νῆσον, παρέμεινε δ' οὕτω γνωστὴ καθ' ὅλους τοὺς χρόνους τῆς ἀρχαίας ἱστορίας. Τὸ μῆκος αὐτῆς, κατὰ τὸν Στράβωνα, εἶναι 1200 στάδια, ἤτοι 150 μίλλια, καὶ τὸ πλάτος λίαν ἀνώμαλον, τὸ περισσότερον 150 στάδια. Παραπλήσια σχεδὸν μέτρα δίδουν καὶ οἱ ἄλλοι παλαιοὶ γεωγράφοι, χωρὶς ν' ἀπέχουν πολὺ ἀπὸ τὸ πραγματικὸν (175 χλμ. μῆκος ἐπὶ 6—50 χλμ. πλάτους). Ὅπως λέγει καὶ ὁ Στράβων, ἡ νῆσος προσεγγίζει πρὸς τὴν ἤπειρον (τὴν ἀπέναντι ἀκτὴν) πρὸ παντὸς κατὰ τὴν Χαλκίδα, γίνεται κυρτὴ κατὰ τοὺς τόπους τῆς Αὐλίδος καὶ σχηματίζει τὸν *Εὔριπον* (βλ. λ.). Ὁλόκληρος δὲ ἡ πρὸς Α ἀκτὴ εἶναι πλήρης ἀκρωτηρίων, τῶν ὁποίων περιλάλητα ἔγιναν κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους τὸ *Ἀρτεμίσιον* εἰς τὸ Β μέρος καὶ ὁ *Καφηρεὺς* (κοινῶς Cavo d' oro), τὸ μὲν πρῶτον δια τὰς νίκας τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου κατὰ τῶν Περσῶν, τὸ δεύτερον διὰ τὸ εἰς ἄκρον κινδυνῶδες ὡς πρὸς τὴν ναυσιπλοΐαν. Ἡ νῆσος ἦτο περίφημος κατὰ τὴν ἀρχαιότητα διὰ τὴν εὐφορίαν αὐτῆς, ὅπως καὶ σήμερον, ἰδίως εἰς ἔλαιον καὶ οἶνον· τὰ ὄρη εἶναι παντοῦ σκεπασμένα μὲ δάση, τερπναὶ δὲ κοιλάδες ἐξωραΐζουν αὐτήν, ἐκ τῶν ὁποίων περίφημον ὑπῆρξε τὸ πεδίον τοῦ *Ληλάντου*. Ἦσαν δ' ἐπίσης τὰ ὄρη τῆς Εὐβοίας πλούσια εἰς χαλκόν, σίδηρον καὶ μάρμαρα. Ἡ νῆσος διεκρίνετο καὶ διὰ τὰς θερμάς της πηγάς, τῶν ὁποίων αἱ περιφημότεραι ἦσαν εἰς τὴν ἀρχαιότητα, ὅπως καὶ σήμερον, αἱ παρὰ τὴν *Αἰδηψόν*. Αἱ πηγαὶ αὗται ἐθεράπευσαν τὸν Ρωμαῖον στρατηγὸν Σύλλαν ἀπὸ κατατρύχουσαν αὐτὸν ποδάγραν (83 π. Χ.). Ἀξία μνήμης εἶναι ἡ εἴδησις τοῦ Πλουτάρχου, ὅτι ἡ λουτρόπολις αὕτη ἦτο τόπος διασκεδάσεως δι' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, συνηθροίζοντο δὲ εἰς αὐτὴν κατὰ τὰ τέλη τοῦ ἔαρος διὰ νὰ θεραπεύουν ὄχι μόνον σωματικὰς ἀσθενείας, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ εὑρίσκουν καὶ πνευματικὰς ἀπολαύσεις.

Ἡ νῆσος, πρὶν ἐπικρατήσῃ ἡ ὀνομασία Εὔβοια, εἶχε διάφορα ὀνόματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ συνηθέστερα ἦσαν *Μάκρις* καὶ *Δολίχη*, λόγῳ τοῦ σχήματος αὐτῆς, ἢ *Ἀβαντὶς* καὶ *Ἐλλοπία*, ἐκ τῶν παλαιοτάτων κατοίκων αὐτῆς. Ἀλλ' ἤδη ὁ Ὅμηρος γνωρίζει τὸ ὄνομα Εὔβοια, τὸ ὁποῖον ἀναμφισβητήτως προέρχεται ἀπὸ τὰς πλουσίας βοσκὰς βοῶν. Αὐτὸς ὁ Ζεὺς εἶχεν ὀνομάσει τὴν ἐπώνυμον Εὔβοιαν βοός.

***Ἀρχαία ἱστορία*.** Οἱ παλαιότατοι κάτοικοι τῆς νήσου ἦσαν οἱ *Ἄβαντες*, τοὺς ὁποίους γνωρίζει καὶ ὁ Ὅμηρος. Εἰς τὸ βόρειον μέρος κατῴκουν οἱ ἐκ Θεσσαλίας *Ἐλλοπιεῖς* καὶ *Περραιβοί*. Εἰς δὲ τὰ νότια κατῴκουν οἱ *Δρύοπες*, καὶ εἰς τὸ μέσον οἱ Ἄβαντες (οἱ ὁποῖοι κατέλαβον καὶ τὸ βόρειον μέρος). Κατὰ τὴν Δωρικὴν ἐπιδρομὴν πολλοὶ Ἴωνες εὗρον ἄσυλον εἰς τὴν Εὔβοιαν, ἐξηκολούθησαν δὲ νὰ μεταναστεύουν Ἴωνες ἀδιακόπως εἰς τὴν νῆσον, οὕτως ὥστε κατὰ τὸν Ζ′—ΣΤ′ αἰῶνα ἐμφανίζεται ὡς χώρα ἰωνική. Γενικῶς οἱ κάτοικοι τῆς Εὐβοίας ἐλέγοντο *Εὐβοεῖς*, καὶ ἀνήρχοντο κατὰ τὸν Ε′ αἰῶνα εἰς 100.000 περίπου, ὀλιγώτεροι δηλαδὴ τῶν σημερινῶν χρόνων. Τὸ σημαντικώτατον γεγονὸς εἶναι τοῦτο, ὅτι ὁ πληθυσμός, ὁ μᾶλλον δραστήριος, καὶ ὅλη σχεδὸν ἡ ἱστορία τῆς Εὐβοίας κατὰ τὴν ἀρχαιότητα συγκεντρώνεται περὶ τὰς δύο πρωτευούσας πόλεις αὐτῆς, τὴν *Χαλκίδα* καὶ τὴν *Ἐρέτριαν*, μάλιστα δὲ περὶ τὴν πρώτην, ἡ ὁποία ἦτο, οὕτως εἰπεῖν, ἡ τροφὸς καὶ ὁ φύλαξ ὅλης τῆς νήσου. Ἦτο δὲ τόσον ὑπέροχος ἡ σημασία τῆς Χαλκίδος, ὥστε οἱ Βυζαντινοὶ ἐκάλουν μὲ τὸ ὄνομά της καὶ ὅλην τὴν νῆσον (βλ. κατωτ.). Ἐξήρθη δὲ ἡ σημασία τῆς πόλεως ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς, κειμένης εἰς τὸ μέσον τῆς νήσου καὶ εἰς τὸ στενότερον μέρος τοῦ στενοῦ πορθμοῦ, ὁ ὁποῖος ἐχώριζε τὴν νῆσον ἀπὸ τὴν ἤπειρον καὶ ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο *Εὔριπος*. Ὁ πορθμὸς οὗτος εἶχε τοιαύτην πάλιν σημασίαν, ὥστε καὶ οἱ Βυζαντινοὶ ἐκάλουν *Εὔριπον* τὴν Χαλκίδα, καὶ ὅλη ἡ νῆσος ὠνομάζετο ὑπὸ τῶν Δυτικῶν Egripo (=Εὔριπος), ἐξ οὗ προῆλθε καὶ τὸ κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν ἰδίως διαδεδομένον ὄνομα Negreponte ἢ Negroponte, τὸ ὁποῖον ἔδωκαν οἱ Ἑνετοί, οὕτως ὀνομάζοντες πάντοτε εἰς τὰ ἔγγραφά των τὴν Εὔβοιαν. Τὸ ὄνομα, φαίνεται, προῆλθεν ἐκ παραφθορᾶς καὶ συμφυρμοῦ τῆς λέξεως Egripo μὲ τὴν φράσιν Negro - ponte (μαύρη γέφυρα).

Ὁ πορθμὸς τοῦ Εὐρίπου, ὁ ὁποῖος τρέχει ὡς εἷς ποταμὸς μεταξὺ τῆς νήσου καὶ τῆς ξηρᾶς, παρὰ τὴν Χαλκίδα στενοῦται εἰς τόσον μέγαν βαθμόν, ὥστε δὲν ἔχει πλάτος παρὰ μόνον 30 ἕως 40 τὸ πολὺ μέτρα. Καὶ οὕτω τὸ στενὸν τοῦτο ἠδύνατο νὰ εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ μόνη διάβασις πρὸς τὴν Εὔβοιαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ ἡ μόνη παρακώλυσις τῆς θαλασσίας διόδου ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν ἢ καὶ τἀνάπαλιν. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα οἱ Βοιωτοὶ καὶ οἱ Θηβαῖοι, θέλοντες νὰ διακόψουν τὴν θαλασσίαν ὁδὸν τῶν Ἀθηναίων πρὸς διάβασιν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, κατεσκεύασαν χωστὴν ὁδὸν (chaussée), ἡ ὁποία ἥνωνε τὴν εἰς τὸ μέσον τοῦ Εὐρίπου εὑρισκομένην νησῖδα μὲ τὴν ξηράν, καὶ ἀπέμενεν οὕτως ἀκόμη στενότερος βραχίων 10 μέτρων πλάτους, τὸν ὁποῖον ἔκλεισαν διὰ γεφύρας. Κατὰ τὰ τέλη τῆς ἀρχαιότητος τὸ ἔξω ερικὸν μέρος τῆς χωστῆς ὁδοῦ ὠχυρώθη, διετέλεσε δὲ ὠχυρωμένον καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα. Ἡ δὲ γέφυρα ὑπῆρχε καθ' ὅλας τὰς ἱστορικὰς περιόδους, ἔστω καὶ ὑπὸ μορφὴν μιᾶς ἁπλῆς δοκοῦ, ὡς κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Οἱ Ἑνετοί, οἱ ὁποῖοι ἠθέλησαν νὰ ἐκμεταλλευθοῦν τὴν νῆσον παντοιοτρόπως, κατεσκεύασαν τελείαν γέφυραν, καὶ ἔκτοτε ἐκάλεσαν τὴν Χαλκίδα καὶ ὅλην τὴν νῆσον *Ἔγριπον, Νέγριπον* (στὴν—Ἔγριπον=στὴ Νέγριπον), τέλος *Νεγρεπόντην*.

Αἱ παλαιόταται τῶν πόλεων τῆς Εὐβοίας εἶναι ἡ Χαλκὶς καὶ ἡ Ἐρέτρια. Ἡ μεγίστη πόλις ἦτο πάντοτε ἡ Χαλκίς, «μητρόπολις τῆς νήσου τρόπον τινά, ἐπ' αὐτῷ τῷ Εὐρίπῳ ἱδρυμένη» (*Στράβων*). Προστίθεται δὲ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ὅτι καὶ αἱ δύο ἐκτίσθησαν ὑπὸ Ἀθηναίων πρὸ τῶν Τρωϊκῶν, καὶ ὅτι κατόπιν ἀπῳκίσθησαν ἐκ νέου πάλιν ἐξ Ἀθηνῶν. Αἱ δύο αὗται πόλεις ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἦλθον εἰς ρῆξιν περὶ τῆς ἡγεμονίας τῆς Εὐβοίας, κατέληξαν δ' οἱ ἀγῶνες αὐτῶν εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῆς Χαλκίδος, τὴν ὁποίαν, περὶ τὸ 650 π.Χ., εὑρίσκομεν ἀναμφισβήτητον κυρίαρχον. Εἶχεν ἀνθηρὸν ἐμπόριον καὶ ἦτο πόλις πλουσία καὶ μεγάλη, οἱ δὲ κάτοικοι ἐφημίζοντο ὡς ἄνδρες ἀγαπῶντες τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰ ταξίδια, ἐκ τῆς κλίσεως δ' αὐτῶν ταύτης ἐξηγοῦνται καὶ αἱ πολυάριθμοι ἀποικίαι αὐτῶν. Αἱ δύο αὗται μεγάλαι πόλεις τῆς Εὐβοίας, ἡ Χαλκὶς καὶ ἡ Ἐρέτρια, αὐξηθεῖσαι μεγάλως, λέγει ὁ Στράβων, ἔστειλαν ἀποικίας ἀξιολόγους εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὅπου ὁλόκληρος χερσόνησος, ἡ Χαλκιδική, ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὴν Χαλκίδα. Ἡ πόλις αὕτη εἶχεν ἀποικίας ἀκόμη καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ εἰς τὴν Σικελίαν. Ἀμφότεραι παρεῖχον, κατὰ τὸν Στράβωνα, «καὶ εἰς τοὺς φιλοσόφους ἄνδρας διαμονὴν ἡδεῖαν καὶ ἀθόρυβον», ὅπως ἄλλως τε μαρτυρεῖ καὶ ἡ ἐν τῇ Χαλκίδι διατριβὴ τοῦ Ἀριστοτέλους, ὁ ὁποῖος καὶ ἐτελεύτησεν εἰς τὴν πόλιν ταύτην. Ἄλλαι σπουδαῖαι πόλεις ἦσαν ἡ *Ἱστίαια* εἰς τὰ βόρεια, παρὰ τὴν ὁποίαν ἤκμασε κατόπιν ὁ *Ὠρεός*, καὶ ἡ *Κάρυστος* εἰς τὰ νότια τῆς νήσου. Παρὰ τὴν Κάρυστον ὑπῆρχε τὸ λατομεῖον τῶν περιφήμων «Καρυστίων κιόνων», ὡς καὶ μεταλλεῖα χαλκοῦ καὶ σιδήρου. Οἱ συγραφεῖς τῆς ἀρχαιότητος καταλέγουσι καὶ ἄλλας πολλὰς πόλεις τῆς Εὐβοίας, ὡς τὰ *Στῦρα*, τὴν *Γεραιστόν*, τὴν *Ἀμάρυνθον*, τὴν *Αἰδηψὸν* κτλ.

Ἡ ἱστορία τῆς ἀρχαίας Εὐβοίας συγκεντρώνεται περὶ τὴν ἱστορίαν τῶν δύο σπουδαιοτάτων πόλεων αὐτῆς, τῆς *Χαλκίδος* καὶ τῆς *Ἐρετρίας* (βλ. τὰς λ.). Γενικὸν ὅμως διὰ τὴν Εὔβοιαν ἱστορικὸν γεγονὸς εἶναι ἡ ὑποταγὴ τῆς νήσου εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οἱ ὁποῖοι, κατοικοῦντες ἄγονον χώραν, προσειλκύσθησαν ἐνωρὶς ἀπὸ τὴν εὐφορίαν αὐτῆς. Ἀφοῦ ἐνίκησαν τῷ 506 τοὺς Βοιωτοὺς καὶ τοὺς Χαλκιδεῖς, ἐπέβαλον εἰς τὴν μεγάλην νῆσον τὴν κυριαρχίαν αὐτῶν καὶ μετῴκισαν εἰς τὰς γαίας τῶν εὐγενῶν τῆς Χαλκίδος 4.000 Ἀθηναίους κληρούχους· εἰς μάτην δὲ ἀργότερον ἐπροσπάθησαν οἱ Εὐβοεῖς ν' ἀποστατήσουν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας. Ὁ Περικλῆς κατώρθωσε (446) καὶ καθυπέταξε πάλιν τὴν νῆσον, ἐκδιώξας δὲ τοὺς Ἱστιαίους, ἐγκατέστησεν εἰς τὴν χώραν των Ἀθηναίους κληρούχους. Οὕτως ἡ Εὔβοια ἠκολούθησε πάντοτε τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀθηνῶν. Οἱ Εὐβοεῖς ἔλαβον ἐνεργότατον μέρος εἰς τοὺς Περσικοὺς πολέμους, συμπολεμήσαντες γενναίως μετὰ τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἐν γένει οἱ κάτοικοι τῆς νήσου ἔλαβον τύπον οὐσιαστικῶς ἀττικόν. Ἀκόμη καὶ μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, ὅτε ἡ νῆσος ἠλευθερώθη ἀπὸ τὴν ἀθηναϊκὴν κυριαρχίαν, ἔμεινεν ἑκουσίως εὔνους πρὸς τὰς Ἀθήνας καὶ ἔλαβε μάλιστα μέρος εἰς τὴν δευτέραν ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν. Αἱ κατόπιν ἱστορικαὶ τύχαι τῆς Εὐβοίας συνοψίζονται εἰς ὀλίγας λέξεις. Ὑπετάγη καὶ αὕτη εἰς τοὺς Μακεδόνας μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ νίκην. Ἐπὶ δὲ τῆς ρωμαιοκρατίας κατ' ἀρχὰς μὲν ἵδρυσαν οἱ Ρωμαῖοι ἓν *κοινὸν Εὐβοέων*, ἔπειτα, τῷ 146, συνεχώνευσαν αὐτὴν εἰς τὸ ρωμαϊκὸν κράτος, καὶ ἄλλοτε μὲν περι-

Digitized by Google

ελαμβάνετο εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἀχαΐας, ἄλλοτε δέ, συχνότερον, εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Μακεδονίας. Κατὰ τοὺς ἀμέσους πρὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ χρόνους ἡ νῆσος ἀπέλαυεν ἀρκετὴν ἡσυχίαν, ἀλλὰ κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους ἤρχισεν ἡ κατάπτωσις.

Μεσαιωνικοὶ χρόνοι. Ἡ Εὔβοια ἐξ ὅλων τῶν ἄλλων χωρῶν τῆς κλασσικῆς Ἑλλάδος εἶναι ἡ περισσότερον ἄγνωστος κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους. Μόνον ὀλίγας ἐπισήμους, οὕτως εἰπεῖν, εἰδήσεις δυνάμεθα νὰ σταχυολογήσωμεν ἀναφορικῶς πρὸς τὴν νῆσον. Οὕτως ἐν τῇ Βυζαντινῇ αὐτοκρατορίᾳ ὑπήγετο εἰς τὸ *θέμα τῆς Ἑλλάδος*, τὸ ὁποῖον ἐτέλει ὑπὸ ἀνθύπατον καὶ εἶχεν 79 πόλεις. Μεταξὺ τῶν πόλεων ἢ τῶν χωρῶν τούτων ἀναφέρεται «καὶ ἡ νῆσος Εὔβοια, ἣν τινες Χάλιν ἢ Χαλκίδα ἐπονομάζουσιν» (*Κ. Πορφυρογέννητος*, Περὶ θεμάτων, σ. 51, ἔκδ. Βόννης). Ὅτι δὲ ἡ Χαλκὶς ἤκμαζε καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα, δεικνύει τὸ γεγονὸς ὅτι ἦτο μεταξὺ τῶν πόλεων, τὰς ὁποίας ὠχύρωσεν ὁ Ἰουστινιανὸς τὸν ΣΤ' αἰῶνα ἐναντίον τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν. Περὶ τῆς ὀχυρώσεως τῆς Χαλκίδος καὶ τοῦ Εὐρίπου κάμνει λόγον ὁ Προκόπιος (Περὶ κτισμάτων, σ. 275). Κατὰ τὸν ἱστορικὸν τοῦτον οἱ ἐπιχώριοι εἶχον ὡς ζεῦγμα εἰς τὸν πορθμὸν μίαν δοκόν, τὴν ὁποίαν ἐπιθέτοντες διήρχοντο πεζοὶ εἰς τὴν ἀντίπεραν ἤπειρον, ἀφαιροῦντες δὲ γίνονται ναυτίλοι καὶ διαπορθμεύονται τὸν ἀνάπλουν διὰ πλοίων. Εἰς τὴν εἴσοδον πρὸς τὸ ζεῦγμα ὑπῆρχεν ἀπὸ παλαιοῦ τείχισμα καὶ ἄλλαι οἰκοδομαί, αἱ ὁποῖαι εἶχον καταστραφῆ ἐκ τοῦ χρόνου. Κατὰ τὰς ἐπιδρομὰς δὲ τῶν βαρβάρων πρὸ ὀλίγου χρόνου εἶχον ἐρημώσει τὴν χώραν οἱ Οὖννοι. Διὰ τοῦτο ὁ Ἰουστινιανὸς ἐνίσχυσε τὸ διατείχισμα καὶ δι' ἄλλων ὀχυρώσεων ἐπροφύλαξεν ἀπὸ μελλούσας ἐπιδρομὰς τὴν Εὔβοιαν.

Τὴν πρόνοιαν ταύτην τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐμιμήθησαν ἀναμφιβόλως καὶ οἱ μετ' αὐτὸν αὐτοκράτορες, καὶ ἐφρόντιζον πάντοτε περὶ τῆς καλῆς φυλάξεως τοῦ παρὰ τὴν Χαλκίδα στενοῦ. Οὗτος δ' εἶναι ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ἡ Εὔβοια ἔμεινε κατὰ τὸν μεσαίωνα προφυλαγμένη ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων, καὶ κατὰ τὸν ἀρχαῖον ἱστορικὸν «ἡσυχίαν ἦγεν», τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι ὀλίγον ἀπασχολεῖ τὴν ἱστορίαν. Ἡ πόλις ὅμως τῆς Χαλκίδος εἶχε πάντοτε σπουδαιότητα καὶ κατὰ τὴν βυζαντινὴν περίοδον. Ὁ ἐπίσκοπος τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα Μιχαὴλ Ἀκομινᾶτος θαυμάζει τὴν πόλιν καὶ διὰ τὰς καλλονὰς καὶ διὰ τὴν ὀχυρότητα. Κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους γνωρίζομεν ὅτι ἡ Χαλκὶς ἦτο μεγάλη πόλις, ἡ δ' Εὔβοια ἱκανῶς πλουσία, ὥστε νὰ παρέχῃ τριήρεις χάριν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στόλου.

Ἡ Εὔβοια κατὰ τὴν φραγκοκρατίαν. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς παλαιοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἡ ἱστορία ὁμιλεῖ συχνότατα περὶ τῆς Εὐβοίας κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τοῦ μεσαίωνος καὶ δὴ κατὰ τὴν φραγκοκρατίαν. Εἶναι δ' εὐεξήγητον τὸ πρᾶγμα, ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ ἀσφαλὴς θέσις τῆς Εὐβοίας κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συγκεντρωτικῆς βυζαντινῆς διοικήσεως, καὶ ἀντιθέτως αἱ πολλαπλαῖ διεκδικήσεις τῆς νήσου εἰς τὴν ἐξαιρετικῶς ταραχώδη ἐποχὴν τῆς φραγκοκρατίας.

Ἡ μακροτάτη φραγκικὴ κυριαρχία ἐν Εὐβοίᾳ (1205—1470), δύναται νὰ διακριθῇ εἰς τρεῖς περιόδους. Κατὰ τὴν πρώτην (1205—1300) κυβερνοῦν τὴν νῆσον τρεῖς Λομβαρδοὶ βαρῶνοι καὶ ἐν μέρει ὁ βάϊλος τῆς Ἑνετίας. Κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ἀποκτῶσι δύναμιν οἱ Ἑνετοὶ καὶ δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς οἱ σπουδαιότεροι κύριοι· κατὰ δὲ τὸν ΙΕ' αἰῶνα (καὶ δὴ 1372—1470), οὗτοι εἶναι οἱ ἄμεσοι καὶ κατὰ δικαίωμα πραγματικοὶ κυρίαρχοι τῆς Εὐβοίας. Κατὰ τὴν περίφημον *πρᾶξιν τῆς διανομῆς*, ἡ ὁποία ὠνομάσθη ἐπισήμως Partitio Imperii, οἱ Ἑνετοί, ἕνεκα τῆς πολυπραγμοσύνης καὶ τῆς γνώσεως τῆς χώρας, ἐξησφάλισαν εἰς ἑαυτοὺς τὰς καλλίστας χώρας καὶ τοὺς ἀρίστους λιμένας, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸν Ὠρεὸν καὶ τὴν Κάρυστον. Ἀλλ' ἡ νῆσος κατελήφθη τῷ 1205 ὑπὸ τοῦ Φλαμανδοῦ πολεμιστοῦ Ἰακώβου d' Avesne, ὁ ὁποῖος ἔκτισε φρούριον εἰς τὸ μέσον τοῦ Εὐρίπου καὶ ἐγκατέστησε φρουρὰν εἰς αὐτό. Κατόπιν λαβὼν μέρος μετὰ τῶν ἄλλων Φράγκων εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς Πελοποννήσου ἐφονεύθη κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κορίνθου.

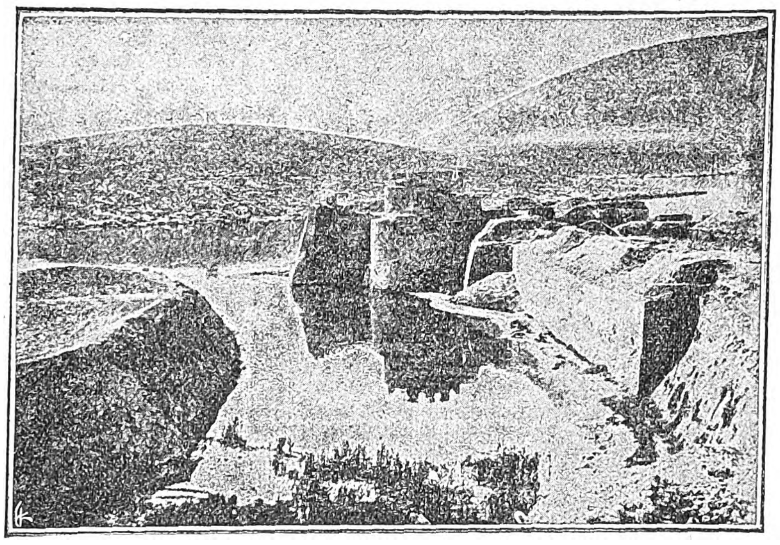

Τείχη τῆς Χαλκίδος παρὰ τὸν Βοῦρκον καὶ ἡ χωρίζουσα τὸ φρούριον ἀπὸ τῆς πόλεως τάφρος.

[Φωτογρ. Χρ. Οἰκονόμου.]

Ὁ Λομβαρδὸς βασιλεὺς τῆς Θεσσαλονίκης Βονιφάτιος ὁ Μομφερρατικός, ἀγνοῶν ἴσως τὰ ἐκ τῆς πράξεως τῆς διανομῆς δικαιώματα τῶν Ἑνετῶν, παρεχώρησε τὴν νῆσον εἰς τρεῖς Λομβαρδοὺς εὐπατρίδας ἐκ Βερώνης. Εἶναι δὲ περίεργον ὅτι καὶ τότε ἐπεκράτησεν ἡ εἰς τρία μέρη διαίρεσις τῆς νήσου, ἡ ὁποία εἶναι φυσική, διότι καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα συνηθίζετο. Καὶ δὴ ἐκ τῶν τριῶν Λομβαρδῶν εὐγενῶν, ὁ μὲν Πεγοραρος ντεϊ Πεγοράρη ἔλαβε τὰ βόρεια τῆς Εὐβοίας, ὁ δὲ Γυβέρτος τὸ μέσον τῆς νήσου καὶ ὁ Ραβανὸς Δαλλεκάρτσερη τὸ νότιον μέρος αὐτῆς. Οἱ τρεῖς κυρίαρχοι ἔλαβον τὴν προσωνυμίαν *τριτημόριοι τῆς Εὐβοίας* (terzieri, terciers) καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἔγιναν καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ διάδοχοι αὐτῶν ὀνομαστοὶ κατὰ τὰς πολυκυμάντους διαμάχας μεταξὺ τῶν ἐκ τῆς Δύσεως κατακτητῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς φραγκοκρατίας. Πολὺ ταχέως ὅμως ἤρχισαν αἱ διενέξεις μεταξὺ τῶν κατακτητῶν καὶ εἰς τὰς διενέξεις ταύτας ἔλαβον ἐνεργὸν μέρος ὁ ἄρχων τῆς Εὐβοίας Ραβανὸς Δαλλεκάρτσερη, ὁ ὁποῖος εἶχε μείνει μόνος κύριος τῆς νήσου, διότι ἀμέσως σχεδὸν μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν εἶχον ἀναχωρήσει οἱ δύο ἄλλοι τριτημόριοι. Οἱ μεγάλοι Λομβαρδοὶ δυνάσται τῆς βορείου Ἑλλάδος, μεταξὺ αὐτῶν καὶ ὁ Ραβανός, ἐξηγέρθησαν κατὰ τοῦ Φλαμανδοῦ αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, θέλοντες ν' ἀποσείσουν τὸν συνδέοντα αὐτοὺς φεουδαλικὸν δεσμὸν καὶ νὰ γίνουν τελείως ἀνεξάρτητοι. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἐρρῖκος ἐβάδισε κατ' αὐτῶν, ἦλθε μάλιστα εἰς τὴν Χαλκίδα, ὅπου, ἱπποτικῶς φερόμενος, ἐδεξιώθη αὐτὸν ὁ Ραβανός. Ὁ αὐτοκράτωρ διέμεινε τρεῖς ἡμέρας εἰς τὴν πόλιν, ἔγινε δὲ μ' ἐνθουσιασμὸν δεκτὸς ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας κατοίκους. Ὁ συνετὸς Λατῖνος αὐτοκράτωρ συνδιηλλάγη μὲ τοὺς Λομβαρδοὺς δυνάστας, εἰρήνευσε δὲ μετ' αὐτοῦ καὶ ὁ Ραβανός. Συγχρόνως ὅμως ὁ Ραβανὸς ἐπεζήτησε νὰ εἰρηνεύσῃ καὶ μὲ τοὺς Ἑνετούς, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχον παύσει νὰ ἔχουν ἀξιώσεις ἐπὶ τῆς νήσου ἐκείνης, ἥτις εἶχε μὲν παραχωρηθῆ εἰς αὐτοὺς διὰ τῆς συνθήκης τῆς διανομῆς, ἀλλ' ἔμενε μακρὰν τῆς ἐπιδράσεώς των. Διὰ νὰ μένῃ δὲ ἥσυχος ὁ Ραβανὸς ἀπὸ τὰς διαφόρους ταύτας ἐνοχλήσεις, ἔκαμε συνθήκην μὲ τοὺς Ἑνετοὺς (1209), διὰ τῆς ὁποίας ἀνεγνώριζε τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Ἑνετικῆς δημοκρατίας καὶ ἀνελάμβανε νὰ πληρώνῃ φόρον ὑποτελείας ἐνιαυσίως 2.100 ὑπέρπυρα (περὶ τὰς 22.200 προπολεμικὰς δραχμὰς) καὶ νὰ στέλλῃ εἰς τὸν δόγην καὶ εἰς τὸν Ἅγιον Μᾶρκον χρυσοκέντητον μεταξωτὴν ἐσθῆτα. Ἐφρόντισε δὲ ἡ Ἑνετία μὲ τὴν συνήθη συνετὴν διπλωματίαν αὐτῆς νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὸν Ραβανὸν τὸν σεβασμὸν εἰς τὰ προνόμια τῶν Ἑλλήνων. Ἑνετὸς βάϊλος, ἤτοι ἐπίτροπος, διωρίσθη διὰ νὰ κυβερνᾷ τὰς ἐν Εὐβοίᾳ ἐνετικὰς παροικίας, ἔλαβον δὲ οἱ Ἑνετοὶ τὸ δικαίωμα νὰ ἐμπορεύωνται ἐλευθέρως ὁπουδήποτε τῆς Εὐβοίας ἤθελον καὶ νὰ ἔχουν ἐκκλησίαν καὶ ἀποθήκην εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς νήσου. Οὕτως, ἡ ἐνετικὴ πολιτεία χωρὶς κόπους καὶ θυσίας ἀπέκτησεν ὅλα τὰ ὠφελήματα, τὰ ὁποῖα θὰ εἶχεν ἂν κατέκτα διὰ πολέμου τὴν νῆσον, τῆς ὁποίας ἡ ἱστορία ἀπὸ τοῦδε περιπλέκεται στενῶς μὲ τὴν ἐν Ἑλλάδι ἐνετοκρατίαν. Εἰς τὴν συνθήκην ταύτην μεταξὺ τοῦ Ραβανοῦ καὶ τῆς Ἑνετίας ἀναφέρονται εἰς τὴν Εὔβοιαν ὑπάρχοντες ἀρχοντικοὶ οἶκοι, ὅπως καὶ εἰς ἄλλα ἑλληνικὰ μέρη κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ὀνομάζονται δὲ οἱ Ἕλληνες ἄρχοντες Graeci Magnates (Ἕλληνες μεγιστᾶνες). Ὀλίγος χρόνος παρῆλθε καὶ ὁ βάϊλος τῆς Ἑνετικῆς δημοκρατίας ἔγινε πανίσχυρος, ὁ ἀληθὴς κυρίαρχος τῆς Εὐβοίας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ραβανοῦ οἱ ἀπαιτοῦντες τὴν κληρονομίαν του ἠναγκάσθησαν διὰ τῆς μεσολαβήσεως τοῦ βαΐλου νὰ μοιρασθοῦν αὐτὴν ἐξ ἴσου, ἐπειδὴ δὲ οἱ ἀπαιτηταὶ ἦσαν ἕξ, ἡ Εὔβοια περιῆλθεν ὄχι πλέον εἰς τριτημορίους, ἀλλ' εἰς ἑκτημορίους κυριάρχους, μεταξὺ τῶν ὁποίων, φυσικά τὴν κρατοῦσαν γνώμην καὶ τὴν δύναμιν εἶχεν ὁ βάϊλος, ὁ ὁποῖος ὡς ἐπιδιαιτητὴς κατῴκει εἰς τὴν πρωτεύουσαν Χαλκίδα καὶ δὴ εἰς τὸ παλάτιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἄλλοτε ἤδρευεν ὁ μόνος Λομβαρδὸς κυρίαρχος Ραβανός. Ἡ δύναμις αὕτη τῆς Ἑνετίας ἐν τῇ Εὐβοίᾳ κατέπεσε μετά τινα χρόνον ἕνεκα τῆς διενέξεως τῶν Λομβαρδῶν βαρώνων τῆς νήσου μὲ τὴν αὔξουσαν δύναμιν τοῦ γαλλικοῦ πριγκιπάτου τοῦ Μορέως. Οἱ τριτημόριοι τῆς Εὐβοίας εἶχον ὑποχρεωθῆ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως Βαλδουίνου Β' νὰ γίνουν ὑποτελεῖς εἰς τὸν πρίγκιπα τῆς Ἀχαΐας Γοδοφρεῖδον Β' Βιλλαρδουῖνον καὶ νὰ παρέχουν εἰς αὐτὸν βοήθειαν ἐν καιρῷ πολέμου δικαιώματι ἐπικυριαρχίας (1228). Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς ἐπικυριαρχίας ταύτης ἐπὶ τῶν τριτομορίων βαρωνιῶν τῆς Εὐβοίας, ὁ διάδοχος τοῦ Γοδοφρείδου, ὁ λαμπρότατος ἐκ τῶν πριγκίπων τοῦ Μορέως Γουλιέλμος Βιλλαρδουῖνος ἔλαβε καὶ οὐσιαστικά, ἐδαφικὰ δικαιώματα. Διότι διὰ τοῦ θανάτου τῆς δευτέρας συζύγου αὐτοῦ Καριντάνας Δαλλεκάρτσερη ἔγινε κληρονόμος τοῦ βορείου τρίτου τῆς Εὐβοίας. Ἀλλ' οἱ δύο ἄλλοι τριτημόριοι, καὶ μετ' αὐτῶν καὶ ὁ Ἑνετὸς βάϊλος, δὲν ἦσαν εὐχαριστημένοι νὰ ἔχουν τόσον ἐπίφοβον συγκυρίαρχον. Διὰ τοῦτο συνωμολογήθησαν μεταξὺ τῶν τριτημορίων τούτων ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ βαΐλου ἀφ' ἑτέρου συνθῆκαι διὰ νὰ κινήσουν «σφοδρὸν πόλεμον» κατὰ τοῦ πρίγκιπος τοῦ Μορέως καὶ νὰ μὴ συνθηκολογήσουν μετ' αὐτοῦ χωρὶς τὴν συναίνεσιν τῆς ἑνετικῆς πολιτείας, ἡ ὁποία πάλιν δὲν ἠδύνατο νὰ εἰρηνεύσῃ πρὶν συμβουλευθῇ αὐτούς. Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης οἱ Ἑνετοὶ ἐλάμβανον τὸ παρὰ τὴν γέφυραν τῆς Χαλκίδος φρούριον καὶ ἀρκετὸν ἔδαφος εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν τῆς Χαλκίδος. Ἀλλ' ὁ Γάλλος ἡγεμὼν τῆς Πελοποννήσου δὲν ἦτο ἐκ τῶν ἀνθρώπων τῶν φοβουμένων ἀπὸ ἀντιπάλους συμμαχίας. Ὁ πόλεμος ἤρχισε τόσος σφοδρός, ὥστε δικαίως δύναται νὰ ὀνομασθῇ «ὁ Εὐβοϊκὸς πόλεμος» τοῦ μεσαίωνος. Ὁ Γουλιέλμος ἐπολιόρκησε τὴν Χαλκίδα, τὴν ἐκυρίευσε, τὴν ἔχασε πάλιν, τὴν ἀνέκτησε, τέλος μετὰ πολιορκίαν δεκατριῶν μηνῶν ἀνακατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν, οἱ ὁποῖοι κατετρόπωσαν τὸ λαμπρὸν ἱππικὸν τοῦ Γουλιέλμου. Ὁ πόλεμος μεταξὺ τῶν δύο ἀντιπάλων δυνάμεων ἐπεξετάθη εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, εἰς μάτην δὲ ὁ πάπας Ἀλέξανδρος Δ' ἐκάλει τὸν πρίγκιπα νὰ καταπαύσῃ τὸν πόλεμον «διὰ νὰ μὴ γίνουν ἰσχυροὶ οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Ρωμανίας». Καὶ ἀληθῶς, ὁ μεταξὺ τῶν Φράγκων κυριάρχων πόλεμος περὶ τῆς Εὐβοίας ἔλαβε τοιαύτας διαστάσεις, ὥστε αὐτὸς ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ἀφορμὴ τῆς πτώσεως τῆς λατινοκρατίας ἐν Ἑλλάδι.

Ἰσχυρὸς λοιπὸν σύνδεσμος βαρώνων τῆς βορείου Ἑλλάδος συνεμάχησε μετὰ τῶν Φράγκων τῆς Εὐβοίας ἐναντίον τοῦ Γουλιέλμου. Ὁ πρίγκιψ τοῦ Μορέως ἀντέταξεν ἰσχυρὰν ἄμυναν καὶ ἐπετέθη καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις, τέλος δὲ ἐστράφη καὶ κατὰ τοῦ μεγάλου κύρη τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ Γουίδωνος Δελαρός, καὶ κετενίκησεν αὐτὸν (1258). Ἐπίσης ὁ στρατὸς τοῦ Γουλιέλμου ἐνίκησε τοὺς Ἑνετοὺς παρὰ τὸν Ὠρεόν. Οἱ Ἑνετοὶ ἦσαν ἕτοιμοι νὰ ζητήσουν εἰρήνην, ὅτε αἰφνιδίως ἤλλαξεν ἡ φορὰ τῶν πραγμάτων. Ὁ Γουλιέλμος μετὰ τὸν θάνατον τῆς δευτέρας συζύγου του Καριντάνας ἔλαβε τρίτην, τὴν θυγατέρα τοῦ δεσπότου τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ Β'. Ὁ συγγενικὸς οὗτος δεσμὸς τοῦ πρίγκιπος τοῦ Μορέως ἔφερεν αὐτὸν εἰς μεγάλας περιπλοκάς, διότι ἀνεμείχθη εἰς τοὺς ἀγῶνας μεταξὺ τῶν δύο ἰσχυρῶν ἑλληνικῶν κρατῶν, τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Νικαίας καὶ τοῦ δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου, τὰ ὁποῖα ἤριζον πρὸς ἐπικράτησιν καὶ ἐπανίδρυσιν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Δὲν παρῆλθε πολὺς καιρὸς ἀπὸ τοῦ γάμου τοῦ Γουλιέλμου καὶ ὁ πενθερὸς αὐτοῦ, ὁ δεσπότης τῆς Ἠπείρου, τὸν ἐκάλεσεν εἰς βοήθειαν ἐναντίον τοῦ κράτους τῆς Νικαίας, τὸ ὁποῖον ἐκυβέρνα ὡς ἀντιβασιλεὺς ἀνὴρ σθεναρός, ὁ Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος. Οἱ σύμμαχοι, οἱ Ἠπειρῶται καὶ οἱ Φράγκοι τοῦ Μορέως, κατετροπώθησαν εἰς τὴν ἐν Πελαγονίᾳ τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας μάχην, ὁ δὲ Γουλιέλμος συνελήφθη αἰχμάλωτος μὲ ὅλους τοὺς βαρώνους τοῦ Μορέως (1259). Ἔκτοτε ἤρχισαν νὰ συμβαίνουν μεγάλα γεγονότα: ἡ ἀνάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου καὶ ἡ ἐπανίδρυσις τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, ὡς συνέπεια δὲ ἡ πτῶσις τῆς δυνάμεως τῶν Φράγκων. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ τοιαύτη στροφὴ τῆς τύχης ἐφόβισε γενικῶς ἅπαντας τοὺς Φράγκους κυριάρχους τῆς Ἑλλάδος. Ὅτε, μετὰ τριετῆ αἰχμαλωσίαν ἠλευθερώθη ὁ Γουλιέλμος, ἔτρεξεν εἰς τὴν Χαλκίδα, ὅπου ἔγινε δεκτὸς μὲ μεγάλας τιμάς, καὶ ἔπειτα εἰς τὰς Θήβας, ὅπου ἔγινε συνθήκη εἰρήνης μεταξὺ τοῦ πρίγκιπος τοῦ Μορέως ἀφ' ἑνός, καὶ τῆς Ἑνετίας μετὰ τῶν τριτημορίων ἀφ' ἑτέρου. Ὁ Γουλιέλμος ἠρκέσθη εἰς τὴν ψιλὴν ἐπικυριαρχίαν ἐπὶ τῆς Εὐβοίας, οἱ Ἑνετοὶ διετήρησαν τὰ δικαιώματά των, ἔλαβον δὲ τὸ

Digitized by Google

δικαίωμα τῆς ἐλευθέρας ἐμπορίας εἰς τὰς κτήσεις τοῦ πρίγκιπος.

Ἡ Ἐνετικὴ δημοκρατία, πάντοτε ἀκολουθοῦσα ἰδίαν ἐγωϊστικὴν πολιτικήν, χωρὶς νὰ ἐνδιαφέρεται περὶ τῶν λοιπῶν φραγκικῶν κτήσεων ἐν Ἑλλάδι, συνῆψεν ἰδίαν εἰρήνην μὲ τὸν θριαμβεύοντα αὐτοκράτορα τῶν Ἑλλήνων Μιχαὴλ τὸν Παλαιολόγον (1265) καὶ ἔπειτα πάλιν τῷ 1268, κατὰ τὴν ὁποίαν αὐτὴ μὲν ἐξησφάλιζεν ὅλας τὰς κτήσεις καὶ προνομίας αὐτῆς, ἐξετόπιζε δὲ τοὺς ἐπιφόβους ἐχθροὺς αὐτῆς Γενουηνσίους καὶ παρέδιδε τοὺς ἄλλους ἐκ τῆς Δύσεως ἡγεμόνας εἰς τὸ ἔλεος τῆς αὐξανούσης δυνάμεως τῶν Ἑλλήνων. Κατὰ τὴν ἐν λόγῳ συνθήκην ὁ Παλαιολόγος ἀνεγνώρισε τὰς κτήσεις τῶν Ἐνετῶν εἰς Κορώνην, Μεθώνην, Κρήτην καὶ Εὔβοιαν. Ἐξ ἄλλου οἱ Ἐνετοὶ εἶχον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ βοηθήσουν τοὺς Λομβαρδοὺς ἐν Εὐβοίᾳ, ἐν ᾗ περιπτώσει ὁ αὐτοκράτωρ ἐζήτει τὴν ἀνάκτησιν τῆς νήσου. Δὲν παρῆλθε δὲ χρόνος πολὺς καὶ ὄντως ὁ αὐτοκρατορικὸς στόλος ἐνίκησε στόλον τῶν Λομβαρδῶν βαρώνων τῆς Εὐβοίας εἰς τὸν Παγασιτικὸν κόλπον. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες δὲν κατώρθωσαν νὰ ἀνακτήσουν τὴν Χαλκίδα, διότι ὁ Ἐνετὸς βάϊλος, ἀπιστήσας πρὸς τὰς συνθήκας καὶ φοβηθεὶς τὴν ἐπικράτησιν τῶν Ἑλλήνων, ὑπερησπίσθη τὴν πόλιν μεθ' ὅλης τῆς ἐν αὐτῇ ἐνετικῆς παροικίας.

Μυθιστορηματικὸν ἐπεισόδιον τῆς φεουδαλικῆς Εὐβοίας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, συνέβη εἰς τὴν Εὔβοιαν ἓν ἀπὸ τὰ ρωμαντικώτερα ἐπεισόδια τῆς τόσον πλουσίας εἰς ἱστορικὰς περιπετείας φεουδαλικῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὴν Κάρυστον ἔζη Ἰταλὸς ἱππότης, γενναῖος ἀλλὰ πτωχότατος, ὀνομαζόμενος *Λικάριος*, ὁ ὁποῖος εἶχε κατορθώσει νὰ ἐμπνεύσῃ ἔρωτα καὶ νὰ νυμφευθῇ μίαν ἀπὸ τὰς εὐγενεστέρας Λομβαρδὰς βαρωνίδας, τὴν δέσποιναν *Φελίζαν*. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνισος οὗτος γάμος ἀπεκρούσθη ἀπὸ τὴν ἀριστοκρατίαν τῆς νήσου, διὰ τοῦτο ὁ Λικάριος χολωθεὶς κατῴκησεν εἰς βραχῶδες κάστρον τῆς νήσου, τὸ ὁποῖον διὰ τὸ ἀπόκρημνον αὐτοῦ ἐλέγετο *Ἀνεμοπύλαι*, ἀπὸ τὸ κάστρον δὲ τοῦτο ἔκαμνε ληστρικὰς ἐπιδρομὰς εἰς τὴν πέριξ χώραν. Διὰ νὰ ἐκδικηθῇ δὲ τοὺς ἀλαζόνας Λομβαρδοὺς βαρώνους, συνεμάχησε μὲ τὸν Ἕλληνα αὐτοκράτορα. Λαβὼν βοήθειαν ἀπὸ τὸν Μιχαὴλ Παλαιολόγον καὶ ἔχων ὡς ὁρμητήριον τὸ κάστρον του, ἐπεχείρησε παράτολμον σχέδιον, τὴν καθυπόταξιν ὅλης τῆς Εὐβοίας. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἐγχωρίους προσῆλθον εἰς τὸν Λικάριον, οἱ Ἕλληνες ἄρχοντες τῆς νήσου ἦσαν εὐνοϊκοὶ πρὸς αὐτόν, καὶ παρ' ὀλίγον τότε νὰ ἐξωσθῶσιν οἱ ξένοι δυνάσται ἀπὸ τὴν Εὔβοιαν καὶ νὰ γίνῃ ἑλληνικὴ ἡ νῆσος. Ὁ Λικάριος ἐκυρίευσε πόλεις καὶ κάστρα, ἔλαβε τιμὰς ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα καὶ μάλιστα ὁλόκληρον τὴν Εὔβοιαν ὡς τιμάριον ὑπὸ τὴν ἑλληνικὴν ἐπικυριαρχίαν, ἔλαβε δὲ καὶ εἰς γάμον εὐγενῆ καὶ πλουσίαν Ἑλληνίδα, ὡς διάδοχον τῆς ὡραίας Φελίζας. Ὁ Λικάριος ἔλαβε νέαν ὁρμήν, ἐξηκολούθησε κατακτῶν ἀπὸ τοὺς Φράγκους χώρας καὶ ἔξω τῆς Εὐβοίας, ἡ δὲ ἐνετικὴ πολιτεία ἐθορυβήθη εἰς μέγαν βαθμόν. Ἀλλ' ὁ τολμηρὸς τυχοδιώκτης ἐπετέθη καὶ ἐναντίον τῆς Χαλκίδος, καὶ τὴν μὲν πόλιν δὲν ἐκυρίευσε, κατέλαβεν ὅμως τὰ *Φύλλα* παρὰ τὴν Χαλκίδα, ὅπου ἦτο ὡραῖον κάστρον, καὶ συνέλαβεν αἰχμαλώτους τὸν δοῦκα τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὸν τριτημόριον Γυβέρτον, τοῦ ὁποίου ἄλλοτε ἦτο δοῦλος. Ἐν θριάμβῳ ἔσυρε τοὺς αἰχμαλώτους αὐτοῦ ὁ Λικάριος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐπαρουσίασεν αὐτοὺς εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ἐνθρονισμένον ἐν μέσῳ τῆς συγκλήτου. Ὁ ἀλαζὼν Λομβαρδὸς βαρῶνος Γυβέρτος, βλέπων τὸν ἕως χθὲς δοῦλον αὐτοῦ μεγαλοπρεπῶς εἰσερχόμενον εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ παλατίου, ἔπαθε διάρρηξιν τῶν φλεβῶν καὶ ἔπεσεν ἄπνους ἐπὶ τοῦ ἐδάφους «μὴ δυνηθεὶς ἐνεγκεῖν τὸ τῆς βιαίας τύχης παράλογον» (*Νικηφόρος Γρηγορᾶς*, τ. Ι' σ. 97, ἔκδ. Βόννης). Ὁ Λικάριος ἔλαβε παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τὸ ἀξίωμα τοῦ μεγάλου κοντοσταύλου, καὶ ἐπιστρέψας εἰς τὴν Εὔβοιαν ἐγκατεστάθη εἰς τὸ ἐπιβλητικὸν κάστρον τὰ Φύλλα, τοῦ ὁποίου τὰ ἐρείπια δεσπόζουσι σήμερον ἐπὶ τοῦ Ληλαντίου πεδίου. Ἦτο ἀληθὴς κυρίαρχος τῆς Εὐβοίας, ἐξέτεινε μακρὰν τοὺς πολέμους ἐναντίον τῶν Φράγκων βαρώνων, ἠλευθέρωσεν ἀπὸ αὐτοὺς σχεδὸν ὅλας τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸ ὕπατον ἀξίωμα τοῦ μεγάλου δουκός, δηλαδὴ τοῦ ναυάρχου. Ἀλλ' ἐν μέσῳ τῶν νικῶν καὶ τῆς δόξης τοῦ ἄλλοτε τυχοδιώκτου ἀφανίζεται αἰφνιδίως τὸ ὄνομά του ἀπὸ τὴν ἱστορίαν καὶ δὲν ἀπομένει παρὰ μόνον ἡ ἐκπλήσσουσα τὴν φαντασίαν περιπετειώδης αὐτοῦ σταδιοδρομία.

Ἡ παρακμὴ τῆς φραγκικῆς κατακτήσεως. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἔλαβε τέλος ὁ ἡρωϊκὸς καὶ περιπετειώδης βίος τοῦ λαμπροτάτου ἐκ τῶν Φράγκων ἡγεμόνων, τοῦ πρίγκιπος τοῦ Μορέως Γουλιέλμου Βιλλαρδουίνου (τῷ 1278). Μὲ τὸν θάνατον τοῦ κρατεροῦ τούτου κυριάρχου κλείει ἡ πρώτη περίοδος τῆς φραγκοκρατίας, ἡ σπουδαιοτέρα, καὶ ἀρχίζει ἡ κατάπτωσις τῶν Γάλλων καὶ Λομβαρδῶν βαρώνων καὶ ἡ ἀνύψωσις τῆς ἐνετικῆς δυνάμεως. Ἡ Εὔβοια, διὰ τῆς δραστηρίας ἐνεργείας τοῦ Λικαρίου, εἶχε σχεδὸν περιέλθει εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ἀλλ' μετ' ὀλίγον πάλιν ὁ βαρῶνος τῆς Καρύστου Βονιφάτιος ἀνεδείχθη ἰσχυρός, ἡ κυρία ὅμως δύναμις ἐν Εὐβοίᾳ περιῆλθεν εἰς τοὺς Ἐνετούς. Κατὰ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἡ Εὔβοια ἔλαβε διὰ τοὺς Ἐνετοὺς τὴν σημασίαν μιᾶς

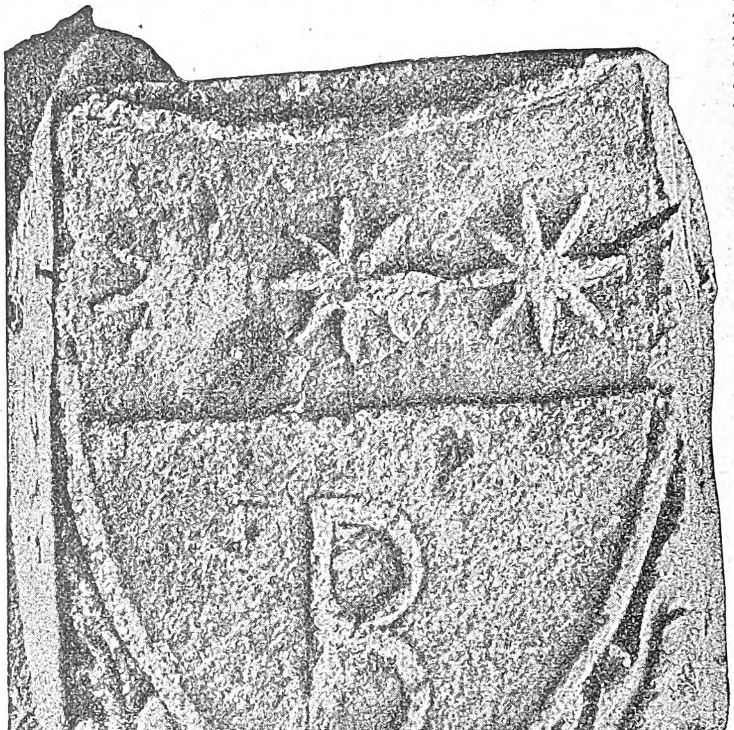

Βαρωνικὸν οἰκόσημον ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Χαλκίδος.

δευτέρας Κρήτης, ἦτο δὲ καὶ ὁ σταθμὸς τοῦ ἐνετικοῦ στόλου. Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν (1304) ἐτειχίσθη δι' ὀχυρῶν τειχῶν ἡ ἐνετικὴ συνοικία ἐν Χαλκίδι, καὶ ἔκτοτε ἡ πόλις ἔλαβε τὴν γραφικὴν ὄψιν τετειχισμένης πόλεως, τὴν ὁποίαν μέχρις ἐσχάτων εἶχε διατηρήσει.

Ἡ ἐμφάνισις εἰς τὴν Ἑλλάδα νέων ὁρμητικῶν ἐκ τῆς Δύσεως τυχοδιωκτῶν, τῶν Καταλανῶν, ἐπέφερε νέαν ἀναστάτωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, κατ' ἀκολουθίαν καὶ εἰς τὴν Εὔβοιαν. Οἱ σκληροὶ ἐκεῖνοι πολεμισταὶ εἰσήλασαν καὶ εἰς Χαλκίδα καὶ ἐξηνάγκασαν καὶ τὸν Ἀνδρέαν Κορνάρον, ἐκ τοῦ γνωστοῦ ἐνετικοῦ οἴκου, βαρῶνον τῆς νήσου, καὶ τὸν Ἐνετὸν βάϊλον, νὰ συνάψῃ συνθήκην πρὸς αὐτούς. Ἐπωφελήθη δὲ ἡ Ἐνετία τοῦ πρὸς τοὺς Καταλανοὺς πολέμου, διὰ ν' ἀποκτήσῃ ἀκόμη

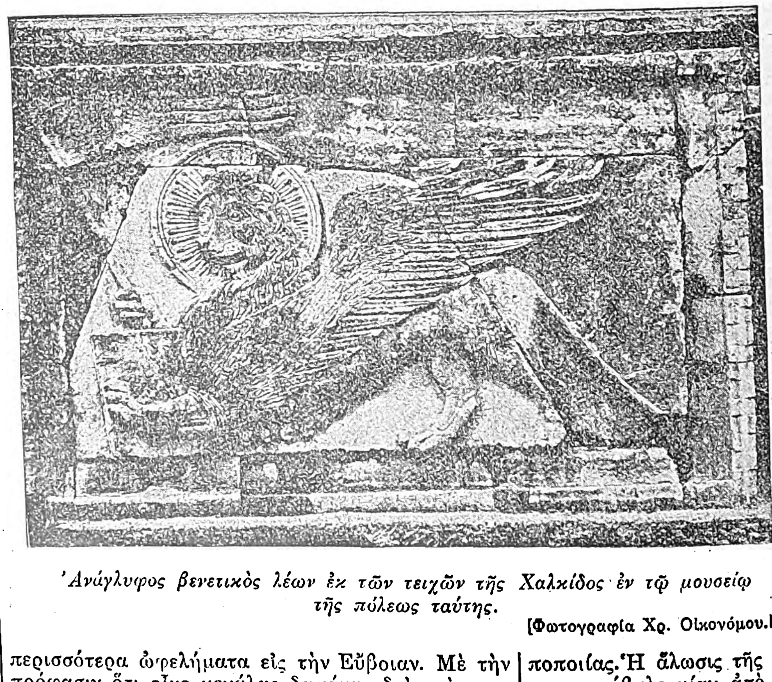

Ἀνάγλυφος βενετικὸς λέων ἐκ τῶν τειχῶν τῆς Χαλκίδος ἐν τῷ μουσείῳ τῆς πόλεως ταύτης.

[Φωτογραφία Χρ. Οἰκονόμου.]

περισσότερα ὠφελήματα εἰς τὴν Εὔβοιαν. Μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι εἶχε μεγάλας δαπάνας διὰ νὰ προφυλάττῃ τὴν νῆσον καὶ ἀπὸ τοὺς Καταλανοὺς καὶ ἀπὸ τοὺς συμμάχους των, τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι ἤρχιζον ἤδη νὰ ἀποτελοῦν κίνδυνον διὰ τὰς ἑλληνικὰς χώρας, κατέλαβε πόλεις καὶ κάστρα εἰς τὴν νῆσον τῶν Λομβαρδῶν τριτημορίων. Ἡ Ἐνετία λοιπὸν ἦτο οὐσιαστικῶς κυρία τῆς Εὐβοίας ἤδη ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ἔγινε δὲ καὶ τυπικῶς κυρία αὐτῆς, λαβοῦσα τὴν ἄμεσον κατοχὴν κατὰ τὰ τέλη τοῦ ἰδίου αἰῶνος. Οἱ οἶκοι τῶν Δαλλεκάρτσερη καὶ Γκίζη καὶ Σανούδου ἐξέλιπον περὶ τὸ 1372, καὶ τότε ἡ Ἐνετικὴ δημοκρατία ἀνέλαβε αὐτὴ τὴν ἄμεσον κυριαρχίαν τῆς νήσου. Αἱ παλαιαὶ τρεῖς μεγάλαι βαρωνίαι διετηρήθησαν, ἀλλ' ἡ Ἐνετία ἐγκατέστησεν εἰς αὐτὰς φεουδάρχας, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἴδια ἑαυτῆς δημιουργήματα· οἱ βαρῶνοι ἦσαν ὑποχρεωμένοι τρὶς τοῦ ἔτους νὰ παρουσιάζωνται ἐνώπιον τοῦ πραγματικοῦ κυβερνήτου, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ βάϊλος τῆς Ἐνετίας, ἑδρεύων πάντοτε εἰς τὴν Χαλκίδα, τὰ κάστρα τῶν δῆθεν βαρώνων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ὑποτελεῖς τοῦ βαΐλου, εἶχον ἐνετικὰς φρουράς, καὶ ὅλαι αἱ ἐπίδικοι αὐτῶν ὑποθέσεις ἐλύοντο ὑπὸ τοῦ βαΐλου ἤ, ἂν ἦσαν σοβαραί, ὑπ' αὐτῆς τῆς ἐνετικῆς πολιτείας. Μέγα δὲ κῦρος εἶχε, μετὰ τὴν ἐνετικὴν διοίκησιν, καὶ ὁ Λατῖνος πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι διατηρούμενος, ὁ ὁποῖος πρὸ ἑνὸς αἰῶνος καὶ πλέον εἶχεν ἕδραν τὴν Χαλκίδα. Κατὰ τὸ 1430 συνήφθη μεταξὺ τῆς Ἐνετίας καὶ τῶν Τούρκων εἰρήνη, ἐκ τῆς ὁποίας προῆλθε καὶ σχετική τις εὐμάρεια τῆς νήσου. Ἤρχιζεν ὅμως ἡ παρακμή· οἱ λιμένες τῆς Χαλκίδος καὶ τῆς Καρύστου εἶχον κατακλυσθῆ ὑπὸ ἄμμου, οἱ Καταλανοὶ πειραταὶ ἐλυμαίνοντο τὰ παράλια καὶ οἱ Τοῦρκοι ἤρχισαν τὰς ἐπιδρομὰς αὐτῶν. Ἰδίως τὸ νότιον μέρος τῆς νήσου ἔπαθε τοιαύτην λειψανδρίαν ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ὥστε κατελήφθη (1366) ὑπὸ Ἀλβανῶν. Ὅτε δὲ κατελύθη ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑλληνικὴ κυριαρχία ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ Β', ἐπτοήθησαν οἱ Ἐνετοὶ καὶ ἀνησύχησαν σοβαρῶς περὶ τῆς νήσου. Ἡ ἐνετικὴ κυβέρνησις ἔγραφεν εἰς τὸν Βάϊλον ὅτι: «ἀπὸ τὴν διατήρησιν τῆς Εὐβοίας ἐξαρτᾶται καὶ ἡ συντήρησις τῆς ἡμετέρας θαλασσοκρατορίας». Τέλος ἐξερράγη ὁ φοβερὸς πόλεμος μεταξὺ τῶν Τούρκων καὶ τῶν Ἐνετῶν, ὁ ὁποῖος διήρκεσε 19 ὁλόκληρα ἔτη (1463—1479), καὶ ὁ ὁποῖος ἐπεξετάθη εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἔλαβε διαστάσεις σχεδὸν Παγκοσμίου πολέμου. Ὁ Μωάμεθ ἀπὸ πολλοῦ ἐπόθει τὴν κατάκτησιν τῆς λαμπρᾶς νήσου Εὐβοίας καὶ ἦλθεν ἤδη ἡ ὥρα τῆς ἐκτελέσεως τοῦ προσφιλοῦς σχεδίου. Ἀπανταχοῦ ἡ Ἐνετία ἐζήτησε βοήθειαν, καὶ ἀπὸ τοὺς ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ ἀπὸ τοὺς ἐν τῇ Δύσει Χριστιανοὺς ἡγεμόνας, χάριν τῆς διασώσεως τῆς πολυτιμοτάτης κτήσεως. Τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1470 τουρκικὸς στόλος συγκείμενος ἐκ τριακοσίων πλοίων καὶ φέρων 60—70.000 μαχητὰς ἐπολιόρκησε τὴν Χαλκίδα. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἔφθασε καὶ αὐτὸς ὁ Μωάμεθ ὁ Β' ἄγων καὶ ἄλλην στρατιάν. Ἡ πολιορκία διήρκεσε περίπου ἕνα μῆνα, πράξεις ἡρωικώταται διεπράχθησαν κατ' αὐτὴν ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν καὶ αἱ περιπέτειαι αὐτῆς εἶναι ἀληθῶς ἄξιαι ἐποποιίας. Ἡ ἅλωσις τῆς Χαλκίδος ὑπὸ τῶν Τούρκων μετέβαλε μίαν ἀπὸ τὰς ὡραιοτέρας ἑλληνικὰς πόλεις εἰς ἀληθὲς σφαγεῖον: ὁ Μωάμεθ διέταξε πᾶσα ψυχὴ ζῶσα νὰ ἐξαλειφθῇ, καὶ νὰ κοπῇ πᾶς κάτοικος εἰς τεμάχια ἐπὶ τῆς γεφύρας. Δίψα αἵματος εἶχε καταλάβει τὸν πορθητὴν καὶ

Digitized by Google

ἐπὶ ἡμέρας ὁ Εὔριπος ἐκύλιεν ὕδατα κόκκινα. Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ αἱματηρὸς πρόλογος τῆς ἐπὶ τρεῖς καὶ ἥμισυν αἰῶνας στυγερᾶς κατοχῆς τῆς Εὐβοίας ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Ἡ κατάστασις τῆς νήσου κατὰ τὴν φραγκοκρατίαν. Εἰς οὐδεμίαν ἴσως ἄλλην ἑλληνικὴν χώραν διεσώθησαν τόσον πολυάριθμα, σπουδαῖα καὶ τόσον γραφικὰ λείψανα τῆς φραγκοκρατίας ὅσον εἰς τὴν Εὔβοιαν. Εἶναι δὲ πολὺ ὀλίγον γνωστὰ καὶ ἔμειναν ἀνεξερεύνητα ἀκόμη ἕως σήμερον μετὰ τὴν βραχεῖαν ἐπίσκεψιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμε τῷ 1841 εἰς μερικὰ ἐξ αὐτῶν ὁ πολυμαθέστατος Γάλλος μεσαιωνολόγος Κάρολος Buchon. Ἕως πρὸ ὀλίγου ἐσῴζοντο οἱ πύργοι, τὰ κάστρα καὶ τὰ περιτειχίσματα τοῦ Εὐρίπου καὶ τῆς Χαλκίδος, τὰ ὁποῖα ἐσχάτως μόλις κατηδαφίσθησαν. Παρ' ὅλην δὲ τὴν καταστροφὴν σῴζονται ἀκόμη εἰς τὴν Χαλκίδα λείψανα τῆς μακρᾶς ἐν Εὐβοίᾳ κυριαρχίας τῶν Λομβαρδῶν καὶ τῶν Ἐνετῶν, πτερωτοὶ λέοντες τοῦ Ἁγίου Μάρκου καὶ οἰκόσημα ἐπὶ λίθων γεγλυμμένα, τὰ ὁποῖα ἀπόκεινται εἰς τὸ μικρὸν μουσεῖον τῆς Χαλκίδος. Ἄλλο λείψανον φραγκικὸν εἶναι ἐν τῇ πόλει ἡ παλαιὰ Ἰουστινιάνειος βασιλικὴ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, τὴν ὁποίαν διεσκεύασαν κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα οἱ Φράγκοι κατακτηταί. Σῴζονται ὅμως εὐτυχῶς ἀκόμη ἐν τῇ νήσῳ πολυάριθμα ἐπιβλητικὰ καὶ γραφικὰ κάστρα φραγκοβυζαντινά, τὰ ὁποῖα ἔκτισαν οἱ Λομβαρδοὶ κυρίαρχοι. Κατὰ τὴν πρὸς τὴν Ἐρέτριαν ὁδὸν ὑψώνεται ἐπιβλητικὸς μέγας τετράγωνος πύργος, τοῦ ὁποίου ἡ εἴσοδος μόνη ἔχει ὕψος 25 ποδῶν ἀπὸ τοῦ ἐδάφους. Μέγα δὲ κάστρον καὶ πύργοι ἐγείρονται ἐπὶ λόφων εἰς θέσιν Φύλλα καὶ δεσπόζουσιν ἐπὶ τοῦ Ληλαντίου πεδίου. Θὰ ἦτο δὲ μακρὰ ἡ ἀπαρίθμησις ὅλων τῶν σῳζομένων

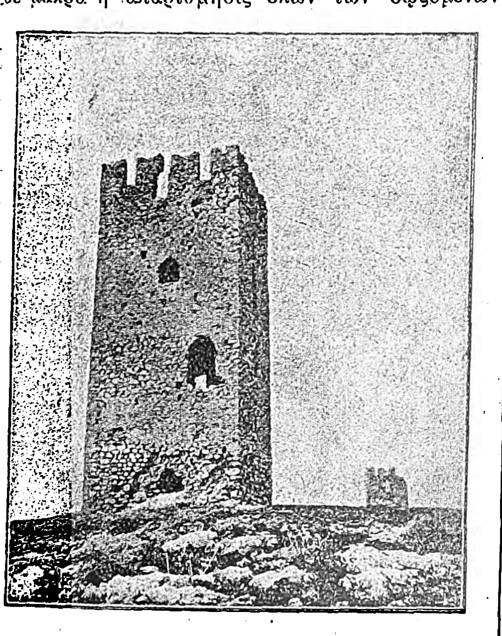

Ὁ νοτιοδυτικὸς τῶν παρὰ τὰ Φύλλα πύργων.
[Φωτογραφία Χρ. Οἰκονόμου.]

φραγκοβυζαντινῶν λειψάνων κάστρων καὶ πύργων εὐβοϊκῶν, ὡς καὶ βυζαντινῶν ἐκκλησιῶν τῆς ἐποχῆς τῶν Παλαιολόγων.

Ἡ Εὔβοια εὐημέρησε κατὰ τὴν μακρὰν κυριαρχίαν τῶν Λομβαρδῶν καὶ τῶν Ἐνετῶν. Οἱ κατακτηταὶ οὗτοι ἐκανόνισαν τὸ ἐμπόριόν των, τὴν γεωργίαν, ἐπίσης καὶ τὴν ἄμυναν. Πανταχοῦ τῆς χώρας ἐκτίσθησαν κάστρα, ἰδίως δὲ πολυαριθμότατοι πύργοι καθ' ὡρισμένον σύστημα εἰς σειρὰν λόφων καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς νήσου λείψανα μεμονωμένων πύργων δεικνύουν τοὺς σταθμοὺς πρὸς ταχεῖαν μεταβίβασιν τῶν εἰδήσεων διὰ φωτεινῶν σημείων. Ἀπὸ δὲ τὰ ὀχυρὰ κάστρα των, τὰ ὁποῖα ἐδέσποζον καὶ ἐκ τῆς θαλάσσης, πολλάκις οἱ Λομβαρδοὶ ἡγεμόνες ἐπεχείρουν ἐκστρατείας πρὸς κατακτήσεις καὶ λαφυραγωγίας. Εἰς δὲ τὸν καιρὸν τῆς εἰρήνης ἔζων εὐχάριστον βίον εἰς τὰ κάστρα των, εἶχον κοινωνικὰς σχέσεις πρὸς ἀλλήλους, πολλάκις διήρχοντο τὸν χρόνον εἰς χοροὺς καὶ εὐωχίας. Ἤκμαζε δὲ πλὴν τοῦ ἐμπορίου εἰς τὴν νῆσον καὶ ἡ μεταξουργία διὰ τοῦτο εἰλκύοντο εἰς τὴν Χαλκίδα καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἔμποροι καὶ ὑπῆρχεν εἰς τὴν πόλιν πολυάριθμος ἰουδαϊκὴ παροικία. Ἡ νῆσος ἔγινε πολυάνθρωπος, πλεῖστοι τυχοδιῶκται ἤρχοντο ἀπὸ τὴν Λομβαρδίαν, ἐξαιρετικῶς δὲ εἰς τὴν Χαλκίδα ἤρχοντο τακτικὰ Ἐνετοὶ ἔμποροι καὶ ἄποικοι. Ἡ Ἐνετικὴ πολιτεία εἶχε φροντίσει καὶ περὶ τῆς ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης, ἔχουσα τακτικοὺς δικαστάς, κατὰ δὲ τὰ τέλη τῆς κυριαρχίας της ἐν τῇ νήσῳ ἐφρόντισε πρὸς συστηματοποίησιν τῆς διοικήσεως καὶ τῆς ὀργανώσεως τῆς κατακτήσεώς των. Οἱ Ἐνετοὶ καθήτισαν ἐπιτροπὴν δωδεκαμελῆ πρὸς καταγραφὴν τῶν νόμων καὶ ἐθίμων καὶ τότε συνεγράφη ὁ «Εὐβοϊκὸς κῶδιξ», ὁ ὁποῖος συνίσταται ἐξ ἄρθρων διακοσίων εἰκοσιὲξ καὶ εἶναι γεγραμμένος εἰς ἐνετικὴν διάλεκτον. Παρ' ὅλην ὅμως ταύτην τὴν καλὴν ὀργάνωσιν, παρ' ὅλην τὴν εὐημερίαν καὶ τὴν μακροχρόνιον διοίκησιν τῶν Λομβαρδῶν καὶ Ἐνετῶν, εἰς τὴν Εὔβοιαν σήμερον δὲν σῴζονται ἄλλα σπουδαιότερα ἴχνη τῆς διαβάσεως τῶν κατακτητῶν τούτων, ὅπως καὶ τῶν Τούρκων, παρὰ τὰ λείψανα τῶν κάστρων καὶ τῶν πύργων, εἰς τὰ ὁποῖα κατῴκησαν πρὸς καταδυνάστευσιν τῶν Ἑλλήνων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. 1) *Ἀρχαία ἱστορία.* Γνωρίζομεν ὅτι ὑπῆρχον σπουδαῖα συγγράμματα ἀρχαίων, ὡς τοῦ *Ἀρχεμάχου* καὶ τοῦ *Ἀριστοτέλους* περὶ τῆς Εὐβοίας, τὰ ὁποῖα ὅμως ἀπωλέσθησαν. Ἐκτὸς τοῦ Στράβωνος, καὶ ὁ *Παυσανίας*, ὁ *Διόδωρος*, ὁ *Πλούταρχος* καὶ ἄλλοι διέσωσαν πολλὰς εἰδήσεις. Ἐκ τῶν νεωτέρων βοηθημάτων μνημονευτέαι αἱ ἐργασίαι τοῦ *Baumeister*, Topograph. Skizze der Insel Eubœa (Progr. de Katharineums, ἐν Λυβέκῃ 1864), τοῦ *Bursian*, Quaestionum Euboicarum (Λιψία 1856). Ἐξαίρετα εἶναι τὰ ἄρθρα Eubœa εἰς τὴν ἐγκυκλοπαιδείαν τοῦ *Ersch - Gruber* καὶ εἰς τὴν τοῦ *Pauly - Wissowa*, ὅπου εὑρίσκεται καὶ πλουσία ἄλλη βιβλιογραφία. Πρόχειρα, ἀλλ' ἀξιόλογα, εἰς τὸν Baedeker καὶ Guides bleus (La Grèce τοῦ *Fougères*).

2) *Μεσαιωνικὴ ἱστορία.* Σπουδαιότατον βοήθημα, ὡς νὰ εἶναι πηγή, μένει πάντοτε τὸ κολοσσιαῖον ἔργον τοῦ *Καρόλου Χὸπφ* εἰς τὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν τοῦ *Ersch - Gruber* (Griechenland im Mittelalter, τ. 85 καὶ 86, 1867 καὶ 1868), ἐξαιρετικῶς δύσκολον πρὸς χρῆσιν. Ὠχρότατον σύμπιλημα εἶναι τοῦ *Μίλλερ - Λάμπρου*, Φραγκοκρατία ἐν Ἑλλάδι (τ. 2, 1909—1910). Ἰδία ἐργασία τοῦ *Bury*, The Lombards and Venetians in Eubœa. Σπουδαιόταται εἰδήσεις τοπογραφικαὶ καὶ περὶ τῶν κάστρων εὑρίσκονται εἰς τον Γάλλον μεσαιωνοδίφην *Κάρολον Buchon*, τὸν μόνον ἰσάξιον τοῦ Χόπφ, ἐν Voyage dans l' Eubée, les îles ioniennes et les Cyclades en 1841, ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ *J. Longuon* (ἐν Παρισίοις 1911). Γενικῶς δέ, περὶ ὅλης τῆς ἱστορίας, βλ. *Jules Girard* Archives des missions (τ. II. 1851), καὶ *Lacroix*, Îles de la Grèce (Collection de l' Univers Pittoresque, 1853). Σημαντικὰς εἰδήσεις παρέχουν καὶ οἱ ἐπὶ τουρκοκρατίας ξένοι (Ἄγγλοι, Γάλλοι κ. λ.) περιηγηταί.

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

Τουρκοκρατία. Ἀπὸ τοῦ 1470 ἡ Εὔβοια περιῆλθεν ὁριστικῶς εἰς τὴν τουρκικὴν ἐξουσίαν, μετωνομάσθη εἰς *Πασαλίκιον τοῦ Ἐγρίπου* (Εὐρίπου, ὡς ἐκαλεῖτο ἡ Χαλκίς), ἡ δὲ δικαιοδοσία τοῦ διοικητοῦ αὐτῆς ἐξετείνετο καὶ ἐπὶ τῆς Στερεᾶς, περιλαμβάνουσα τὰς Θήβας καὶ αὐτὴν τὴν Ἀττικήν, μέχρι τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ὁπότε αἱ Ἀθῆναι περιῆλθον εἰς τὸ σουλτανικὸν χαρέμιον, προνομιακῶς. Ὁ τόπος ἦτο πολὺ πλούσιος. Ἐντεῦθεν πλειστάκις προσεβλήθη ὑπὸ πειρατῶν, Χριστιανῶν ἢ Μουσουλμάνων, καὶ τὰ παράλιά του ἐπανειλημμένως ἐλεηλατήθησαν. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἡ Χαλκὶς ἐπολιορκήθη ὑπὸ τοῦ Μοροζίνη, θὰ ἔπιπτε δ' ἀναμφιβόλως εἰς τὴν βενετικὴν ἐξουσίαν, ἂν ὁ λοιμὸς δὲν ἐθέριζε τὰ πολιορκοῦντα στρατεύματα καὶ δὲν τὰ ἠνάγκαζε ν' ἀποσυρθῶσιν ἄπρακτα. Περὶ τὰς δυσμὰς τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος ἐπίσης, τὰ ἐν Πελοποννήσῳ κινήματα, τ' ἀπολήξαντα ἢ ἀπορρέοντα ἀπὸ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1769, ἐγένοντο αἰσθητὰ καὶ ἐν Εὐβοίᾳ, ἀλλὰ ἀμέσως κατεστάλη κάθε ἐκδηλουμένη προσπάθεια, χάρις εἰς τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν τῆς Χαλκίδος, τῆς Καρύστου καὶ τοῦ Ξηροχωρίου, ὡς καὶ τὴν σύνθεσιν τῶν τουρκικῶν τσιφλικίων τῆς Βορείου Εὐβοίας. Κατὰ τὴν προετοιμασίαν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία εἶχεν εἰσχωρήσει εἰς Χαλκίδα καὶ πολλοὺς ἐμύησεν ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ σημαινόντων· ἡ οἰκογένεια Ἀποστολίδου μάλιστα εἰργάσθη μετὰ πολλοῦ πρὸς τοῦτο ζήλου. Κατὰ διασωθείσας προφορικὰς πληροφορίας καὶ αὐταὶ ἀκόμη αἱ ἰσραηλιτικαὶ οἰκογένειαι Κρίσπη καὶ Κοὲν εἶχον προσχωρήσει εἰς τὴν Φιλικὴν κίνησιν μὲ τὴν ἐπιφύλαξιν τῆς διατηρήσεως τῆς θρησκευτικῆς των ἐλευθερίας. Εἰς τοῦτο μάλιστα δέον ν' ἀποδοθῇ καὶ ἡ ὑπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν τῆς Χαλκίδος συμβολὴ εἰς τὸν Ἀγῶνα κατὰ πολλὰς περιστάσεις. Μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως, ἡ Χαλκὶς εὑρέθη ἐν μεγίστῃ ἀμηχανίᾳ, ἐπειδὴ ὁ μὲν Κασσάμπασης Χασάν, τέως διοικητής, εἶχεν ἀπέλθει εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Χουρσήτ, ὁ δὲ νέος διοικητής, ὁ Σέρεζλη-Γιουσούφ, ἐπολιορκεῖτο εἰς τὰς Πάτρας. Διῴκει λοιπὸν ὁ καϊμακάμης Ἀχμὲτ βέης μετὰ τῶν Τούρκων προκρίτων, χωρὶς νὰ δύναται πολλά, ἐπειδὴ ἡ βόρειος Εὔβοια, ἀνήκουσα τότε εἰς τὸν Ἀλῆ πασᾶν τῶν Ἰωαννίνων, διῳκεῖτο ἀπὸ Ἀλβανοὺς βέηδες, ἡ δὲ νότιος σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ἀνῆκεν εἰς τὸν πλούσιον γαιοκτήμονα Καρυστινλῆ-Ὀμὲρ βέην, ὅστις καὶ μετ' οὐ πολὺ ἀνελάμβανε τὴν διοίκησιν τῆς ὅλης ἐπαρχίας. Ἐντεῦθεν ἤρχισεν ἡ ἀπὸ τῆς Λίμνης ἐπαναστατικὴ κίνησις νὰ ἐκτείνεται πρὸς ὅλα τὰ σημεῖα τῆς νήσου. Ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Βερούση Μουτσανᾶ, ἐξαδέλφου τοῦ Ὀδυσσέως Ἀνδρίτσου, οἱ ἐπαναστάται ἐξεδίωξαν τοὺς Τούρκους τοῦ Ξηροχωρίου καὶ τοὺς Ἀλβανοὺς βέηδες. Ἔπειτα συνεκρότησαν τὸ στρατόπεδον τοῦ Αἰγοῦ, τῶν Βρυσακίων καὶ ἄλλα. Πολλάκις δὲ συνεκρούσθησαν πρὸς τοὺς ἐπιλοίπους Τούρκους. Ἀλλὰ ἡ ἐπανάστασις δὲν διεξήγετο ἐπιτυχῶς. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ Βερούση, ἐξελέγη ἀρχηγὸς ὁ Ἀγγελῆς Γωβγίνας, ὅστις ἐπέπρωτο μετ' ὀλίγον νὰ πέσῃ μαχόμενος. Ἐξ ἄλλου, εἰς τὴν νότιον Εὔβοιαν, οἱ πολεμισταὶ τοῦ Ὀμὲρ βέη συνέτριβον τὰς μεμονωμένας δυνάμεις τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ μόνον ὅταν ἀνεφάνη ὁ Νικόλαος Κριεζώτης ἡ ἀντίδρασις περιωρίσθη καὶ ὁ πόλεμος ἀπέβη δυνατὸς εἰς ἀμφότερα τὰ διαμαχόμενα μέρη μὲ τὰς ἰδίας πιθανότητας. Ἐξωτερικαὶ βοήθειαι ἦλθον εἰς τοὺς Εὐβοεῖς πολλαί. Πλοῖα ἀπὸ τὸ Τρίκκερι, ἀπὸ τὴν Ὕδραν καὶ ἀλλαχόθεν ἐπολέμησαν, εἴτε εἰς ἐνίσχυσιν τῶν στρατοπέδων, εἴτε εἰς παρακώλυσιν τουρκικῶν ἐπικουριῶν. Ἀλλὰ ὁ ἀγὼν καθημερινῶς καθίστατο ἀχαριστότερος, μολονότι νέαι ἐνισχύσεις καθημερινῶς κατέφθανον, καὶ ἀπὸ Ὀλυμπίτας ὑπὸ τὸν Διαμαντῆν, καὶ ἀπὸ Στερεοελλαδίτας ὑπὸ αὐτὸν τοῦτον τὸν Ὀδυσσέα. Ἡ Εὔβοια ἦτο πολὺ πλούσιος τόπος διὰ νὰ τὸν ἐγκαταλείπουν οἱ Τοῦρκοι. Ὄχι μόνον ἐπολέμησεν ὑπὲρ αὐτῆς ὁ Ὀμὲρ Βρυώνης μὲ τοὺς Τσαμηδές του, ὄχι μόνον ὁ προαχθεὶς εἰς πασᾶν Ὀμὲρ τῆς Καρύστου ἐπιμόνως ἐξυπηρέτησε τὴν ἰδέαν τῆς διατηρήσεώς της, ἀλλ' ἀκόμη καὶ ἰδιαίτερα σώματα Γενιτσάρων ἐστάλησαν διὰ τὴν ἄμυνάν της, ἄλλα ὑπὸ τὸν Τζαρκατζῆ-Ἀλῆ πασᾶν, καὶ ἄλλα ὑπὸ τὸν ἔτι φοβερώτερον Μπερκόφτσαλη-Γιουσοὺφ πασᾶν. Ἐντεῦθεν πλειστάκις κατεστράφησαν πολλὰ πλούσια χωρία, ηὐξήθη ὁ πληθυσμὸς ἀπὸ τὰς ἀλλεπαλλήλους σφαγάς, παντοῦ δὲ συνηντῶντο ἀγχόναι καὶ πάσσαλοι, λείψανα μαρτυρίων καὶ ἄλλα τεκμήρια τῆς τραγικῆς τουρκικῆς ἐν Εὐβοίᾳ ἀντιδράσεως. Μολαταῦτα ὁ ἀγὼν δὲν ἔπαυε. Κατ' ἔτος νέαι ἐλπίδες τὸν ἀνενέουν· ἀλλὰ καὶ ἡ τουρκικὴ ἄμυνα δὲν ἀπηλπίζετο. Διαρκὴς ἀνανέωσις τῶν δυνάμεων ἐβοήθει τὸ ἐπίμονον πεῖσμα τοῦ Ὀμὲρ πασᾶ νὰ ἐπιβάλλεται εἰς κάθε περίστασιν. Πρὸς στιγμὴν εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Καρύστου, κατὰ Μάρτιον 1826, ὁ Φαβιέρος ἠπείλησε νὰ ἔχῃ τὴν τελευταίαν λέξιν· διότι ἂν ἐνίκα θὰ ἐκέρδιζε καὶ τὴν ὅλην Εὔβοιαν. Ἠναγκάσθη ὅμως νὰ ὑποχωρήσῃ. Καὶ ὁ Ὀμὲρ παρέμεινε τόσον κυρίαρχος, ὥστε καὶ τὰς ἐπιμόνους προσπαθείας τοῦ Καποδιστρίου κατώρθωσε νὰ μὴ περιληφθῇ ἡ νῆσος εἰς τὸ ἑλληνικὸν συγκρότημα, ἀκόμη δὲ καὶ μετ' αὐτὸ τὸ φιρμάνιον τῆς 13 Ἰουνίου 1830, ὁπότε ἡ Εὔβοια ἀνεγνωρίζετο ὡς περιλαμβανομένη εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὴν διετήρησε μέχρι τοῦ 1833, ὁπότε ἄκων τὴν παρέδωκεν εἰς τὸν ἀπεσταλμένον τοῦ βασιλέως Ὄθωνος Ἰάκωβον Ῥίζον τὸν Νερουλόν, ὁπότε περιελήφθη εἰς τὸ Ἑλληνικὸν βασίλειον.

Γ. Δ. Κ.

— **Εὐβοίας νομὸς** *[Γεωγρ.]*. Οὕτως ὀνομάζεται πολιτικῶς ὁ νομός, ὅστις περιλαμβάνει τὴν νῆσον Εὔβοιαν καὶ τὰς μικροτέρας νήσους *Βορείους Σποράδας*, τῶν ὁποίων αἱ κύριαι εἶναι ἡ Σκίαθος, ἡ Σκόπελος, ἡ Ἀλόννησος (Λιαδρόμια) καὶ ἡ Σκῦρος. Ἔχει ἔκτασιν 4108 τετρ. χιλμ. καὶ πληθυσμὸν 154.449 κατοίκους (38 κατ. ἀνὰ ἓν τετρ. χιλμ.) διανεμημένον εἰς 148 κοινότητας καὶ ἕνα δῆμον, τὸν *Χαλκιδέων*. Ὁ νομὸς ὑποδιαιρεῖται καὶ εἰς 4 ἐπαρχίας, τῆς *Ἱστιαίας*, τῆς *Χαλκίδος*, τῆς *Καρυστίας* καὶ τῆς *Σκοπέλου*. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ *Χαλκίς* (βλ. λ.). Ἐκκλησιαστικῶς δ' ἀποτελεῖ ἐπισκοπήν, τὴν τῆς Χαλκίδος καὶ Καρυστίας.

Ι. Σ. Σ.

Εὔβοια *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*.—1) Ἀφρικανικὴ νῆσος ἀντικρύζουσα τὴν παράλιον τῶν Καρχηδονίων καὶ ἔχουσα πόλιν φερώνυμον (*Σκύλ. Καρυανδ.* Περίπλ. 111). Πιστεύεται (*Müller*, σχόλια εἰς Ἐλάσσον. Ἑλλ. Γεωγρ. Διδοτείου ἐκδ. I, σελ. 90) ἡ αὐτὴ μὲ τὴν *Καλάθην* (*Πτολεμ.* Δ, γ, 44), δηλαδὴ τὴν σύγχρονον *Γκαλίτα* (Galita: πλάτ. 37°31' Β, μῆκ. 8°56' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 252: Cape Bugaroni to Fratelli rocks) τὴν πελαγίαν τοῦ δυτικοῦ τῆς Τύνιδος πρὸς τὴν Ἀλγερίαν συνόρου (Mediter. Pilot ἐκδ. 1913, τόμ. I, σελ. 414).—2) Κτίσμα, ἐν Μακεδονίᾳ, Εὐβοέων, οἵτινες ἐπιστρέφοντες ἐκ τῆς πολιορκίας τῆς Τροίας εἶχον κατόπιν περιπλανήσεων ἐγκατασταθῆ εἰς τὸ ἔθνος τῶν Ἰλλυριῶν, εἰς τὸ ὁποῖον διεστέλλοντο μὲ τὸ ἐθνικὸν των *Ἄβαντες*. Ὅταν κατόπιν ἠθέλησαν νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν πατρίδα των, διελαύνοντες τὴν Μακεδονίαν ἐσταμάτησαν παρὰ τὴν Ἔδεσσαν, ὅπως βοηθήσωσι τοὺς φιλοξενήσαντας αὐτοὺς Ἰλλυριοὺς ἐμπλακέντας εἰς πόλεμον· ὅπου ἔκτισαν καὶ τὴν πόλιν τῶν Εὐβοέων (*Στράβ.* Didot 286,10). Λεπτομέρειαι ἐπιτρέπουσαι τὴν ἀναζήτησιν τῆς ταυτότητος τῆς πόλεως ταύτης δὲν διεσώθησαν, φαίνεται δὲ μόνον ὅτι τὴν ἐποχὴν τοῦ Πτολεμαίου εἶχεν ὀνομασθῆ *Ἀμαντία* (Μακεδονίας θέσις· Ὀρεστίδος, Γ, ιγ, 22). Ὁ Παυσανίας πάλιν (Ἠλιακῶν Ε, κβ, 3) ἐπαναλαμβάνων τὸν θρῦλον ἀναφέρει ὡς ὄνομα τῆς μὲν πόλεως τὸ *Θρόνιον*, τῆς δὲ περὶ αὐτὴν χώρας τῶν προσφυγόντων Ἀβαντίς, ἣν καὶ οὗτος τοποθετεῖ ἐν Θεσπρωτίδι καὶ παρὰ τὰ Κεραύνια.—3—6) «Ἦν δὲ καὶ ἐν Σικελίᾳ Εὔβοια Χαλκιδέων κτίσμα, ἣν Γέλων ἐξανέστησε καὶ ἐγένετο φρούριον Συρακοσίων. Καὶ ἐν Κερκύρᾳ δὲ καὶ ἐν Λήμνῳ τόπος ἦν Εὔβοια καὶ ἐν τῇ Ἀργείᾳ λόφος τις» (*Στράβ.* ὡς ἄνω. Ὅρα καὶ Géographie de Strabon (1814), τόμ. 4, σελ. 23, ὑποσ. 1). Καὶ διὰ μὲν Εὔβοιαν τὴν ἐν Σικελίᾳ προσθέτει ὁ Στράβων ἀλλαχοῦ (Didot. 226,45), ὅτι ὑπῆρξε κτίσμα Λεοντίνων, τοῦθ' ὅπερ πείθει ὅτι ἐγένετο μετὰ τὸ 728 π. Χ., ὁπότε ἐγκατεστάθησαν οἱ Λεοντῖνοι ἐν Σικελίᾳ, καὶ ὅτι κατεστράφη (*Ἡροδ.* 7, 156) μεταξὺ τοῦ 491 καὶ 478 π. Χ., διαρκούσης τῆς βασιλείας τοῦ Γέλωνος. Ὡς θέσις της ὑπετέθη ὁ μυχὸς τοῦ ὅρμου Baia della Mazza, ἀποκρουσθείσης ὅμως τῆς ὑποθέσεως ταύτης κατόπιν (Géograph. de Strab. 1809: II, 366, 5), ἐπε-

Digitized by Google

κράτησεν ἡ ὑπόθεσις τοῦ Cluver (Sicil. Antiq. II, 10, 18), ταυτίζοντος πρὸς τὴν Εὔβοιαν τὸ χωρίον Licodia, τὸ παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Drillo. Ὡς πρὸς τὰς ἄλλας Εὐβοίας, τοῦ Στράβωνος μεταχειρισθέντος παρατατικὸν «ἦν», ἐπιτρέπεται ἡ ὑπόθεσις ὡς πρὸς τοὺς τόπους ἐκείνους, ἢ ὅτι δὲν ὑφίσταντο πλέον κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Στράβωνος, ἢ ὅτι εἶχον ἤδη ἀλλάξει ὄνομα τότε. Ἐὰν δὲ οὐδὲν δι' ἔλλειψιν πηγῶν δύναται νὰ λεχθῇ διὰ τὰς Εὐβοίας τῆς Λήμνου καὶ τῆς Κερκύρας, ὡς πρὸς τὴν Εὔβοιαν ὅμως τοῦ Ἄργους ἀνενδοιάστως προκύπτει ὅτι ἔφερε τὸ αὐτὸ ὄνομα καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Παυσανίου (Κορινθ. Β, 172: «τὸ γὰρ δὲ ὄρος τοῦτο ὀνομάζουσιν Εὔβοιαν, λέγοντες Ἀστερίωνι γενέσθαι τῷ ποταμῷ θυγατέρας Εὔβοιαν καὶ Πρόσυμνον καὶ Ἀκραίαν· εἶναι δὲ σφᾶς τροφοὺς τῆς Ἥρας») καὶ τοὺς Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου (ἐν λ.). Ἂν καὶ δὲ φέρεται ὑπὸ Παυσανίου καὶ Στράβωνος ὡς λόφος, ἄλλοθεν προκύπτει ὅτι προϋπῆρξεν ἐκεῖ πόλις καὶ ὅτι ὁ Φείδων ἔκοψεν ἐκεῖ τὰ πρῶτα τοῦ Ἄργους νομίσματα (βλ. «Μέγα Ἐτυμολογ.» εἰς λ. *Εὐβοϊκὸν νόμισμα*). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Εὔβοια *[Μυθολ.]*. —1) Θυγάτηρ τοῦ Ἀστερίωνος, ἀδελφὴ τῆς Ἀκραίας καὶ τῆς Προσύμνης. —2) Θυγάτηρ τοῦ Ἀσωποῦ, ἀπὸ τῆς ὁποίας ὠνομάσθη ἡ νῆσος Εὔβοια, ἐρωμένη τοῦ Ποσειδῶνος. —3) Θυγάτηρ τοῦ Θεσπίου, μήτηρ τοῦ Ὀλύμπου. —4) Θυγάτηρ τοῦ Λαρύμνου, ἡ ὁποία ἐκ τοῦ Πολύβου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἑρμοῦ, ἔσχε τὸν Γλαῦκον. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Εὐβοίας *Κοῖλα* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ καθ' Ἡρόδοτον (8, 13) ὀνομασία τῆς ΒΔ τοῦ Καφηρέως ἁπλουμένης κοιλότητος τῆς Εὐβοϊκῆς ἀκτῆς, μοιραία διὰ τὴν περσικὴν ναυτικὴν δύναμιν ἥτις περιέπλευσε τὴν Εὔβοιαν μετὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ἀρτεμισίου, διότι καταληφθεῖσα ὑπὸ καταιγίζοντος ἀπηλιώτου «φερόμενοι ὑπὸ πνεύματος καὶ οὐκ εἰδότες τῇ ἐφέροντο, ἐξέπιπτον πρὸς τὰς Πέτρας». Εἶναι ὁ σύγχρονος κόλπος τῆς *Ὀχτονιᾶς*. Σ. Ε. Λ.

εὐβοϊκο-αττικὸν *μετρικὸν σύστημα* *[Ἀρχ. Νομισμ.]*. Καλεῖται οὕτως ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἑλληνικῆς νομισματικῆς ἓν τῶν τεσσάρων κυρίων νομισματικῶν συστημάτων, τὸ προελθὸν ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ εὐβοϊκοῦ καλουμένου συστήματος ἐν Ἀττικῇ ὑπὸ τοῦ Σόλωνος· τὸ ἄλλως καλούμενον καὶ *σολώνειον* σύστημα. Κατ' ἀρχὰς ἐν Ἀττικῇ ἦτο ἐν χρήσει ἡ αἰγινητικὴ μνᾶ, ἥτις προερχομένη ἐκ τοῦ φοινικικοῦ ἀργυροῦ νομίσματος ἦτο βαρυτάτη καὶ δύσχρηστος. Ἀντ' αὐτῆς ὁ Σόλων κατὰ τὰς ἐν Ἀθήναις μεταρρυθμίσεις αὐτοῦ εἰσήγαγε τὴν εὐβοϊκὴν μνᾶν, τροποποιηθεῖσαν ἐλαφρῶς καὶ ζυγίζουσαν βάρος κατὰ 27 % ἔλαττον τῆς αἰγινητικῆς. Ἡ μεταρρύθμισις ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπέφερε τελειοποίησιν τοῦ ἀττικοῦ νομίσματος, ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἀπήλλαξε τοὺς χρεώστας κατὰ 27 % ἐκ τῶν χρεῶν, δεδομένου ὅτι ἐδικαιοῦντο νὰ πληρώσουν αὐτὰ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νέου νομίσματος. Τὸ εὐβοϊκο-αττικὸν σύστημα ἐνωρίτατα ἐπεκράτησεν εἰς παγκοσμίαν κλίμακα διὰ πλείστους λόγους. Ἀκριβὴς κατὰ τὸ βάρος καὶ τὴν καθαρότητα ἡ ἀττικὴ δραχμὴ διεδόθη μέχρι τοῦ Ὤξου ποταμοῦ. Αἱ δραχμαὶ τοῦ νέου συστήματος ἔφερον ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως τὴν κεφαλὴν τῆς πολιούχου Ἀθηνᾶς καὶ τὴν ἐπιγραφὴν ΑΘΕ, ΑΘΗ ἐπὶ τῆς ἑτέρας εἶχον ὡς ἐπίσημα γλαῦκα καὶ θαλλὸν ἐλαίας, διὰ τοῦτο δὲ ἐκαλοῦντο καὶ «γλαῦκες», «κόραι», «παρθένοι». —Π.

εὐβοϊκο-*κυκλαδικὰ ἀγγεῖα*. Νεώτατος ἀρχαιολογικὸς ὅρος, ἀποδιδόμενος εἴς τινα ἀγγεῖα ἀναγόμενα εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ γεωμετρικοῦ καὶ τοῦ ἀνατολίζοντος ρυθμοῦ. Ἐκλήθησαν οὕτω τὰ ἀγγεῖα, τὰ ὁποῖα προέρχονται ἐκ διαφόρων νήσων τῶν Κυκλάδων καὶ ἐξ Εὐβοίας, καὶ εἰς τὰ ὁποῖα παρετηρήθησαν κοινὰ γνωρίσματα. Τόπος τῆς κατασκευῆς τούτων ὑπετέθη κατ' ἀρχὰς ἡ Ἐρέτρια ἕνεκα τῆς συγγενείας τῶν ἐν αὐτῇ εὑρεθέντων ἀγγείων πρὸς τὰ βοιωτικά. Μετὰ τὴν ἀνεύρεσιν ὅμως πλήθους παρεμφερῶν ἀγγείων ἐν τῇ γειτονικῇ τῆς Δήλου νησῖδι Ρηνείᾳ, ὑπετέθη ὅτι τὸ ἐργαστήριον, ὅπόθεν ταῦτα προήρχοντο, εὑρίσκετο ἔν τινι τῶν Κυκλάδων. Τέλος ἐβεβαιώθη, ὅτι ταῦτα ἦσαν διαδεδομένα εἰς τὰς πλείστας νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ ὅτι προήρχοντο ἐκ διαφόρων ἐργαστηρίων ἀκολουθούντων τὴν αὐτὴν τεχνοτροπίαν. Εἶναι δὲ ταῦτα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀμφορεῖς ἔχοντες πλατὺ στόμα, λαιμὸν μετρίου ὕψους, κοιλίαν ᾠοειδῆ, μᾶλλον πεπλατυσμένην μετὰ δύο εἰς τὸ ἄνω μέρος αὐτῆς λαβῶν καὶ πόδα κωνικόν. Κοσμοῦνται ἐπὶ μὲν τοῦ λαιμοῦ καὶ ἐνίοτε ἐπὶ τοῦ ποδὸς διὰ κυκλοτερῶν ταινιῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων τίθενται κυματοειδεῖς ἢ ἁπλαῖ γραμμαὶ γεωμετρικῶς διατεταγμέναι, ἐπὶ δὲ τοῦ ἄνω μέρους τῆς κοιλίας διὰ ποικίλων γεωμετρικῶν σχημάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων παρεμβάλλονται ζῷα ἢ πτηνά. Τὸ κάτω μέρος τῆς κοιλίας φέρει γάνωσιν μόνον. Ν. Χ. ΚΟΤΖΙΑΣ

εὐβοϊκός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν Εὔβοιαν, ὁ τῆς Εὐβοίας: «εὐβοϊκὸς οἶνος», «εὐβοϊκὰ κάστανα, —πρόβατα», «νόμισμα—, τάλαντον εὐβοϊκόν».

Εὐβοϊκὸς *κόλπος* *[Γεωγρ.]*. Αἱ μεταξὺ τῶν δυτικῶν ἀκτῶν τῆς Εὐβοίας καὶ τῶν ἀνατολικῶν ἀκτῶν τῆς Στερεᾶς δύο θάλασσαι, ἀποτελοῦσαι δύο κόλπους ἀμφιπτύχους κατὰ τὸν Εὔριπον: Τὸν *Νότιον Εὐβοϊκόν*, ἔχοντα τὸ ἄνοιγμα μεταξὺ ΝΑ Καρυστίας καὶ Λαυρεωτικῆς, μυχὸν τὸν Εὔριπον, καὶ ἀποτελούμενον ἀπὸ τὸν κόλπον τῶν Πεταλιῶν καὶ τὸν ἐνδότερον κόλπον τοῦ Εὐρίπου· καὶ τὸν *Βόρειον Εὐβοϊκόν*, τὸν διέκπλουν τῆς Ἀταλάντης (Talanta channel), ὡς τὸν ὀνομάζουν οἱ Ἄγγλοι, ἔχοντα μυχὸν τὸν Εὔριπον ἐπίσης καὶ τὸ ἄνοιγμα μεταξὺ Λιχάδων νήσων καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Βρῶμο τῆς Λοκρίδος. Ἐπικοινωνεῖ δὲ ὁ Εὐβοϊκὸς κόλπος ἐν τῷ συνόλῳ του πρὸς μὲν τὸ βόρειον Αἰγαῖον καὶ τὸν Παγασιτικὸν διὰ τοῦ διέκπλου τῶν Ὠρεῶν, πρὸς τὸ Μυρτῷον διὰ τοῦ διέκπλου τῆς Κέω καὶ πρὸς τὸ νότιον ἀνατολικὸν Αἰγαῖον διὰ τοῦ διέκπλου τοῦ Καφηρέως καὶ τῆς μεταξὺ Ἄνδρου καὶ Κέω θαλάσσης. Σ. Ε. Λ.

Εὔβοιος. Ἀρχαῖος Ἕλλην ποιητὴς γεννηθεὶς ἐν Πάρῳ καὶ ἀκμάσας ἐπὶ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνος. Ἀναφέρεται ὅτι ἔγραψε παρῳδίας τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν εἰς 4 βιβλία, αἱ ὁποῖαι περιεῖχον σκώμματα κατὰ τῶν Ἀθηναίων, ἀλλ' εἶναι ἄγνωστον εἰς ποίαν εὐκαιρίαν ἔπραξε τοῦτο καὶ διὰ τίνα λόγον. Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι ἀπέβλεπεν εἰς τὸ νὰ εὐχαριστήσῃ διὰ τῶν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους λοιδοριῶν τὸν βασιλέα Φίλιππον. Αἱ παρῳδίαι αὗται ἐσῴζοντο κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Πολέμωνος, ὅστις τὸν θεωρεῖ παρῳδὸν ἀντάξιον τοῦ Βοιωτίου. Ἐπίσης περὶ τῶν παρῳδιῶν του ἔχομεν μαρτυρίας τοῦ Ματρωνίου καὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Αἰτωλοῦ. Ἐσώθησαν δύο μόνον ἀποσπάσματα πιθανῶς εἰς μίαν παρῳδίαν ἀνήκοντα, τὸ ἓν τῶν ὁποίων ἀναφέρεται εἰς μίαν παρομοίωσιν τοῦ περὶ ἓν κουρεῖον θορύβου πρὸς τὴν μάχην τῶν Τρώων καὶ Ἀχαιῶν, τὸ δὲ ἄλλο εἰς μίαν ἔριν κουρέως καὶ κεραμέως διὰ γυναῖκά τινα, ἐν τῇ ὁποίᾳ παρῳδεῖται ἡ ἔρις τοῦ Ἀχιλλέως καὶ Ἀγαμέμνονος. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

Εὐβοΐς, —ίδος (ἡ)· οὐσ. παρώνυμον μετὰ ἐπιθετικῆς σημασίας, ἀντὶ *εὐβοϊκή*: «Εὐβοΐδες ἀκταί», «Εὐβοῒς γῆ».

Εὐβοΐς *[Ἀρχ.]*. Μία τῶν 10 φυλῶν τῆς ἐν τῇ Κάτω Ἰταλίᾳ ἑλληνικῆς ἀποικίας *Θούριοι*. ΚΑΨ.

Εὐβοσία ἢ ***Εὐποσία*** *[Ἀρχ.]*. Θεότης εὐφορίας καὶ ἀφθονίας τοῦ ἐδάφους, λατρευθεῖσα εἰς τὰς ἀσιατικὰς ἑλληνικὰς πόλεις, ἔχουσα δὲ ἰδιότητας καὶ σύμβολα λατρείας παράλληλα πρὸς τὰ τῆς Δήμητρας (Ceres), Τύχης (Fortuna) καὶ Ἀφθονίας (Abundantia). Αἱ περὶ αὐτῆς πληροφορίαι προέρχονται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐξ ἀρχαιολογικῶν εὑρημάτων. Εἰς αὐτοκρατορικὰ χαλκᾶ νομίσματα τῆς Ἱεραπόλεως (ἀπὸ Αὐγούστου μέχρις Οὐαλεριανοῦ), κείμενα ἐν τῷ Βρεττανικῷ μουσείῳ, παρίσταται πεπλοφόρος, χιτωνοφόρος, ἐστεμμένη καὶ κρατοῦσα πηδάλιον καὶ τὸ κέρας τῆς Ἀμαλθείας, ἐν τῷ ὁποίῳ ἵσταται ὁ παῖς Πλοῦτος. Εἰς χαλκᾶ νομίσματα τοῦ Δομιτιανοῦ ἐν Νύσῃ τῆς Λυδίας παρίσταται μετὰ καρπῶν καὶ κρατοῦσα τὸ κέρας, ἐν Πισιδίᾳ εἰς νόμισμα τοῦ Δεκίου φέρει διάδημα καὶ φορεῖ διπλοῦν χιτῶνα, ἐν Σμύρνῃ δέ, Τόμοις τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ Ἀναβούροις (νῦν Ἐνεβρὲ) τῆς Πισιδίας εὑρέθησαν ἐπιγραφαί, ἐφ' ὧν ἀναγράφεται ὁ τίτλος «εὐβοσιάρχης» ἢ «εὐποσιάρχης». Ἡ Εὐβοσία παρίσταται ἐπίσης καὶ εἰς νόμισμα τῆς ἐν Τρῳάδι Σκήψιος. Π. Ν. Π.

εὐβόστρυχος (ὁ) (Eubostrychus) *[Ζῳολ.]*. Γένος σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νηματωδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐνοπλιδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα θαλάσσια ζῷα, ἅτινα ἔχουσι κεκαλυμμένον τὸ σῶμά των ὑπὸ τριχῶν. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶνται εἰς τὰς βορείους θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

εὔβοτος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ἐπὶ τόπου ἢ χώρας, ὁ παρέχων ἄφθονον βοσκήν· ‖ ἐπὶ τῶν βοσκημάτων, εὐτραφής, καλοθρεμμένος.

Εὐβουλεὺς *[Μυθολ.]*· βλ. *Εὔβουλος*.

Εὐβούλη *[Μυθολ.]*. —1) Θυγάτηρ τοῦ ἀρχαίου βασιλέως Λεώ, ἡ ὁποία ἐθυσιάσθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς πρὸς σωτηρίαν τῆς πατρίδος μετὰ τῶν δύο ἀδελφῶν Πραξιθέας ἢ Πασιθέας καὶ Θεόπης. Αἱ θυγατέρες αὗται τοῦ Λεὼ εἶχον ἐν τῇ ἀγορᾷ τῶν Ἀθηνῶν ἱερόν, τὸ καλούμενον Λεωκόριον.—2) Θυγάτηρ τοῦ Δαναοῦ, συζευχθεῖσα μετὰ τοῦ Αἰγυπτίδου Δημάρχου, ὃν ἐφόνευσε. ΙΑΚ. Χ. Δ.

— Εὐβούλη. Πυθαγορεία τις, πρὸς ἣν ἡ Θεανὼ ἀπηύθυνεν ἐπιστολὴν περὶ παίδων ἀγωγῆς.

— Εὐβούλη, *ἁγία*. Ἡ μήτηρ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, τῆς ὁποίας ἡ μνήμη ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 30 Μαρτίου. Ε. Γ. Π.

εὐβουλία (ἡ)· καλὴ σκέψις, φρόνησις, σύνεσις, ὀρθοφροσύνη.

Εὐβουλίδης. Ἕλλην φιλόσοφος τῆς μεγαρικῆς σχολῆς. Περὶ τῆς ζωῆς αὐτοῦ οὐδὲν σχεδὸν γνωρίζομεν. Ἐπίσης δὲν γνωρίζομεν ἂν ὑπῆρξεν ἄμεσος μαθητὴς τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς σχολῆς Εὐκλείδου, οὔτε ἂν ἐχρημάτισεν ὡς διάδοχος ἀρχηγός. Ἐγεννήθη πιθανῶς ἐν Μιλήτῳ, ἔγραψε βιβλία 2 ἐναντίον τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ὑπῆρξεν ἴσως διδάσκαλος τοῦ Δημοσθένους. Ὁ Εὐβουλίδης κατέστη διάσημος ἐκ τῶν σοφισμάτων, τὰ ὁποῖα ὑπεστήριζεν· εἰς αὐτὸν ὀφείλεται τὸ ὅτι ἡ μεγαρικὴ σχολὴ ἐχαρακτηρίσθη ὡς *ἐριστική*. Τὰ σοφίσματα αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα ἦσαν γνωστότατα κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, καὶ τὰ ὁποῖα καὶ σοβαροὶ φιλόσοφοι, ὅπως ὁ Θεόφραστος καὶ ὁ Χρύσιππος, ἐπεχείρησαν νὰ ἐξετάσουν, εἶναι κατὰ Διογένη τὸν Λαέρτιον: ὁ *ψευδόμενος*, ὁ *ἐγκεκαλυμμένος*, ἡ *ἠλέκτρα*, ὁ *κερατίτης*, ὁ *σωρείτης*, ὁ *φαλακρὸς* κλπ. Π. χ. ἄνθρωπός τις ψεύδεται καὶ λέγει ὅτι ψεύδεται· ψεύδεται ἢ δὲν ψεύδεται; Τὸ σόφισμα τοῦτο (*ψευδόμενος*), ὅπως προκύπτει ἐκ τῶν «Academica» τοῦ Κικέρωνος, ἀπησχόλησε πολὺ τοὺς διαλεκτικοὺς τῆς ἀρχαιότητος. Πρόσωπόν τι γνωστὸν εἶναι κεκαλυμμένον· εἶναι γνωστὸν ἢ ὄχι; Οὕτως ἡ Ἠλέκτρα, ὅταν συναντᾷ τὸν ἀδελφόν της πρὶν ἢ ἀποκαλυφθῇ οὗτος, τὸν γνωρίζει χωρὶς νὰ τὸν γνωρίζῃ. Ὁ *κερατίτης* ἔχει οὕτω: Ἐχάσατε τὰ κέρατά σας; ἂν ἀπαντήσετε ναί, σᾶς ἀνταπήντων: εἴχετε ἄρα κέρατα. Ἂν ἀπαντήσετε ὄχι, σᾶς ἀνταπήντων: ἔχετε ἄρα ἀκόμη ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δὲν ἐχάσατε. Παρόμοια ἦσαν καὶ τὰ λοιπὰ σοφίσματα, τινὰ τῶν ὁποίων εἶχον φιλοσοφικὴν σημασίαν· προωρίζοντο ν' ἀποδείξουν τὴν ἀβεβαιότητα τῶν γνώσεων, αἱ ὁποῖαι ἐπήγαζον ἐκ τῶν αἰσθήσεων καὶ τὴν δυσκολίαν τῆς ἑρμηνείας τῆς φύσεως τῶν ὑλικῶν πραγμάτων. Τὰ ἄλλα ἦσαν ἁπλᾶ παίγνια σκοποῦντα νὰ ἀγάγουν εἰς δύσκολον θέσιν τὸν ἀντίπαλον. Ὁ Εὐβουλίδης ἐξελαμβάνετο καὶ ὡς συγγραφεὺς κωμῳδίας ὑπὸ τὸν τίτλον «*Κωμασταί*» (Ἀθήν. 10, 437 D). Μαθηταὶ τοῦ Εὐβουλίδου ἦσαν ὁ Εὔφαντος καὶ ὁ Ἀπολλώνιος, ὁ ἀποκληθεὶς Κρόνος. Ὁ Εὐβουλίδης εἶναι ἴσως ὁ συγγραφεὺς τοῦ περὶ Διογένους τοῦ ἐκ Σινώπης ἔργου. —Ρ.

— Εὐβουλίδης. Ἀθηναῖος γλύπτης, Κρωπίδης τὸν δῆμον, υἱὸς Εὔχειρος. Ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν οὗτος ἤκμασε περικλείεται μεταξὺ τοῦ τέλους τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος καὶ τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ Β'. Ἔχων βοηθὸν τὸν υἱόν του Εὔχειρα ἠσχολεῖτο εἰς τὴν κατασκευὴν ἔργων κατ' ἀντιγραφὴν ἢ ἀπο-

Χρύσιππος.
[Ἀντίγραφον ἔργου τοῦ Εὐβουλίδου.]

μίμησιν ἀνδριάντων καὶ ἀγαλμάτων ἀρχαιοτέρων. Εἰς τὸν τεχνίτην τοῦτον ἀποδίδεται ὁ ἐν Λούβρῳ εὑρισκόμενος χαλκοῦς ἀνδριὰς τοῦ περιφήμου στωϊκοῦ φιλοσόφου Χρυσίππου, ὁ ὁποῖος ἀπέθανε τῷ 205 π. Χ. Παρίσταται δὲ ὁ φιλόσοφος γέρων ἀγενειῶν καὶ φαλακρός· καθήμενος ἐπὶ ἀπερίττου ἕδρας περιβάλλεται διὰ τοῦ ἱματίου, ἐξ οὗ προέχει ἡ δεξιὰ χείρ, διὰ τῶν δακτύλων τῆς ὁποίας φαίνεται ἀριθμῶν καὶ ἀναπτύσσων τὰς φιλοσοφικὰς αὐτοῦ θεωρίας. Ἡ ἐν τῷ συνόλῳ ἐμφάνισις εἶναι τόσον ἀληθὴς καὶ ἡ ἔκφρασις τοῦ ἤθους τόσον δυνατή, ὥστε τὸ ἔργον τοῦτο θεωρεῖται ἐκ τῶν ἀξιολογωτάτων τῆς ἐποχῆς καὶ παραβάλλεται ὑπὸ τῶν νεωτέρων μὲ τὸν ἐν τῷ Κεραμεικῷ εὑρεθέντα ἀνδριάντα τοῦ Δημοσθένους, τοῦ Ἀθηναίου ὡσαύτως γλύπτου Πολυεύκτου. Τὸ ἔργον ἐπῃνεῖτο πολὺ καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, καθ' ἃ ἀναφέρει ὁ Παυσανίας.

— Εὐβουλίδης. Ἀθηναῖος γλύπτης, υἱὸς Εὔχειρος καὶ ἔγγονος Εὐβουλίδου τοῦ πρεσβυτέρου. Ἐποχὴ τῆς ἀκμῆς τούτου, συμφώνως πρὸς τὰς ἐν Ἀθήναις εὑρεθείσας ἐπιγραφάς, ὁρίζεται τὸ ἔτ-

Digitized by Google

τερον ἥμισυ τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος. Ἀκολουθῶν καὶ οὗτος τὸν πατέρα καὶ πάππον κατεσκεύαζεν ἔργα κατὰ μίμησιν καὶ ἀντιγραφὴν ἔργων ἀρχαιοτέρων χρόνων. Ἐν τῶν ἔργων του, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ ἀνάθημα τοῦ ἰδίου, ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Παυσανίου, εἶναι ὁ «Ἀπόλλων» ἐστημένος ἐν τῷ Κεραμεικῷ καὶ παρὰ τὴν οἰκίαν Πολυτίωνος. Πιθανὸν ὅμως νομίζεται, ὅτι εἰς τὸν τεχνίτην τοῦτον ἀνήκουσι καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ βάθρου ἱδρυμένα ἀγάλματα «Ἀθηνᾶς Παιωνίας», «Διός», «Μνημοσύνης» καὶ «Μουσῶν», τὰ ὁποῖα μετὰ τοῦ Ἀπόλλωνος ἀπετέλουν σύμπλεγμα ἀγαλμάτων. Παρὰ τὸ βάθρον τῶν ἀγαλμάτων τούτων ἀνευρέθη ὑπερμεγέθης γυναικεία κεφαλή, ἡ ὁποία σήμερον ἀπόκειται εἰς τὸ Ἐθνικὸν ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον. Ἡ κεφαλὴ αὕτη ἐθεωρήθη ὅτι ἀνῆκεν εἰς τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς Παιωνίας, ἡ ὁποία ἦτο καλὸν ἀντίγραφον ἔργου ἀνήκοντος εἰς τὸν Ε' π. Χ αἰῶνα. Ὅ τε πρεσβύτερος καὶ ὁ νεώτερος Εὐβουλίδης ἀνῆκον εἰς οἰκογένειαν καλλιτεχνῶν, ὧν ἡ τέχνη μετεβιβάζετο ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱόν, οἱ ὁποῖοι συνειργάζοντο ἐνίοτε εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ἔργων, ὡς ἀποδεικνύει ἡ ἐπιγραφὴ «Εὔχειρ καὶ Εὐβουλίδης ἐποίησαν». Ἡ δρᾶσις τῆς οἰκογενείας ταύτης ἄρχεται ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος καὶ λήγει εἰς τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Robert* ἐν *Pauly* RE², VI.—*Brunn* Künstlergesch. Griech.—*Καββαδίας*, Ἱστορία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης. — *Τσούντας*, Ἱστορία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης. Ν. Χ. ΚΟΤΖΙΑΣ

εὔβουλος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ καλῶς σκεπτόμενος, φρόνιμος, συνετός.—Ἐπίρρ. *εὐβούλως*.

Εὔβουλος [*Μυθολ.*]. Ἥρως τῆς Ἐλευσινιακῆς λατρείας καλούμενος ἐνίοτε καὶ *Εὐβουλεύς*. Ποικίλη ἦτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ περὶ τοῦ Εὐβούλου παράδοσις. Κατὰ τὴν παρὰ Διοδώρῳ (Ε' 76) σῳζομένην κρητικὴν παράδοσιν ἦτο υἱὸς τοῦ Δισαύλου καὶ τῆς Δήμητρος, πατὴρ τῆς Κάρμης. Κατὰ Παυσανίαν (Α' 14,2. Β' 30,3) ἦτο υἱὸς τοῦ Τροχίλου, ἱεροφάντης τῆς Δήμητρος ἐν Ἄργει καὶ ἀδελφὸς τοῦ Τριπτολέμου, ἐκεῖθεν δὲ κατέφυγεν εἰς Ἐλευσῖνα. Κατ' ἄλλους ἦτο υἱὸς τῆς Βαυβοῦς καὶ τοῦ Δισαύλου, ἀδελφὸς τοῦ Τριπτολέμου, τῆς Πρωτονόης καὶ Μίσης, κατὰ Κικέρωνα δὲ ἦτο μεταξὺ τῶν πρώτων Διοσκούρων ἢ Τριτοπατόρων, υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Περσεφόνης. Ἡ γενικὴ παράδοσις θεωρεῖ αὐτὸν νεαρὸν χοιροβοσκόν, ὅστις παρέστη εἰς τὴν ἁρπαγὴν τῆς Κόρης ὑπὸ τοῦ Πλούτωνος, ὁ δὲ πρὸς τὴν Δήμητρα ὀρφικὸς ὕμνος ἀναφέρει τὸν Εὔβουλον ὁδηγὸν τῆς Δήμητρας πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς ἁρπαγείσης Κόρης. Ἐν τῇ ἐλευσινιακῇ λατρείᾳ, κατὰ τὰς σωθείσας τού-

Ὁ Εὔβουλος κρατῶν χοῖρον.

[Κατὰ ἀγγειογραφίαν παριστῶσαν τὴν Δήμητρα ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐλευσινιακῶν θεοτήτων.]

Ἡ κεφαλὴ τοῦ Εὐβούλου.

λάχιστον ἐπιγραφάς, ὁ Εὔβουλος ἐμφανίζεται περὶ τὰ μέσα τοῦ Ε' αἰῶνος. Εἰς τὸν Εὔβουλον προσεφέροντο χοῖροι, ριπτόμενοι κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Θεσμοφορίων ζῶντες ἐντὸς χασμάτων γῆς εἰς ἀνάμνησιν τῆς κατὰ τὴν ἁρπαγὴν τῆς Κόρης στερήσεως μέρους τοῦ ποιμνίου του. Παρὰ τὰς ἐπανειλημμένας ὅμως ταύτας μνείας τοῦ Εὐβούλου ὡς ἰδίας θεότητος παρὰ τοῖς συγγραφεῦσι, πολλοὶ μυθολόγοι δέχονται ὅτι ἡ λέξις εἶναι ἐπίκλησις τοῦ Διός, ὅστις μάλιστα στενότατα συνδέεται πρὸς τὰς λοιπὰς ἐλευσινιακὰς θεότητας καὶ ὅτι ἡ αὐθυπαρξία ἥρωος Εὐβούλου εἶναι πλάσμα τῶν ὀρφικῶν, κατασκευασθὲν πρὸς ἐξήγησιν τῆς προσφορᾶς τῶν χοίρων κατὰ τὰ Θεσμοφόρια. Ἄλλοι πάλιν σύγχρονοι μυθολόγοι, ἐν οἷς καὶ ὁ Heydmann Furtwängler, Stephani κ. ἄ., δέχονται αὐθύπαρκτον θεότητα τὸν Εὔβουλον, μάρτυρα τῆς ἁρπαγῆς τῆς Κόρης. Τοῦ Εὐβούλου παραστάσεις ἀναγνωρίζονται ἐπί τινων ρωμαϊκῶν σαρκοφάγων, αἵτινες εἰκονίζουν τὴν ἁρπαγήν, ἐπὶ ἀττικῶν ἀγγείων, ἔν τινι τοιχογραφίᾳ τῆς ἁρπαγῆς εἰς Παντικάπαιον, τῷ δὲ 1885 εὑρέθη κεφαλὴ ἐφήβου κατὰ τὰς ἐν Ἐλευσῖνι ἀνασκαφάς, ἥτις σχετιζομένη πρὸς θραύσματα ἐπιγραφῶν ἀναθηματικῶν πρὸς τὸν Εὔβουλον εὑρεθεισῶν παρ' αὐτὴν καὶ πρὸς τὴν ἐπιγραφὴν «Εὐβουλεὺς Πραξιτέλους» ἐπί τινος ἀγγείου τοῦ μουσείου τοῦ Βατικανοῦ, θεωρεῖται εἰκονίζουσα τὸν Εὔβουλον καὶ νομίζεται ἔργον τοῦ Πραξιτέλους· πλεῖστοι ὅμως εὑρίσκουν διαφορὰς τῆς κεφαλῆς αὐτῆς πρὸς τὴν ἐν τῷ γνωστῷ Ἑρμῇ τεχνοτροπίαν τοῦ Πραξιτέλους, ὁ Kern δὲ θεωρεῖ αὐτὴν ὡς εἰκονίζουσαν τὸν Τριπτόλεμον. Κατὰ τὰς παραστάσεις ταύτας, ὁ Εὔβουλος εἰκονίζεται ὡραῖος νεανίας, εὐρυχαίτης, μελαγχολικῆς μορφῆς, ἄλλοτε φέρων δᾷδας, ἄλλοτε δὲ μετὰ χοίρου. Π. Ν. Π.

—**Εὔβουλος** [*Μυθ.*]. Υἱὸς τοῦ Καρμάνορος, ὅστις ἐκάθηρε τὸν Ἀπόλλωνα διὰ τὸν φόνον τοῦ δράκοντος Πύθωνος, καὶ πατὴρ τῆς Κάρμης ἐκ τῆς ὁποίας ἐγεννήθη διὰ τῆς μετὰ τοῦ Διὸς ἑνώσεώς της ἡ *Βριτόμαρτις*. ΚΑΨ.

—**Εὔβουλος**. Στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου μνημονευόμενος.

—**Εὔβουλος**. Υἱὸς τοῦ Μνησιθέου, ἐκ τοῦ δήμου Κυθήρου τῆς Ἀκαμαντίδος φυλῆς, καὶ σύγχρονος τοῦ ρήτορος Δημοσθένους δημαγωγὸς ἐν Ἀθήναις. Τοῦ ρήτορος τούτου ψήφισμα ἦτο τὸ μνημονευόμενον ἐν τῷ «Περὶ στεφάνου» λόγῳ του, κατὰ τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ ἐκλεχθῶσι πρέσβεις διὰ νὰ διαπραγματευθῶσι μὲ τὸν Φίλιππον τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ αἰχμαλωτισθέντος ὑπὸ τοῦ Μακεδόνος ναυάρχου Ἀμύντα Ἀθηναίου ναυάρχου Λεωδάμαντος καὶ τῶν σὺν αὐτῷ αἰχμαλωτισθέντων Ἀθηναίων πολιτῶν.

—**Εὔβουλος**. Ἀθηναῖος πολιτικὸς ζήσας κατὰ τὸν Δ' π. Χ. αἰῶνα. Ἦτο υἱὸς τοῦ Σπινθάρου καὶ Προβαλίνθιος τὸν δῆμον, εἶχε δὲ γεννηθῆ κατὰ τὸ ἔτος τῆς καταλύσεως τῶν 30 τυράννων. Ἦτο ρήτωρ εὔγλωττος καὶ μὲ τὸν ἁπλοῦν χαρακτῆρά του ἐνέπνεεν ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς συμπολίτας του. Ἕνεκα τῶν πλεονεκτημάτων τούτων, ὅτε κατώρθωσε καὶ ν' ἀποκαλύψῃ τὰς παντοίας καταχρήσεις καὶ ὑπεξαιρέσεις δημοσίων χρημάτων, τὰς γενομένας κατὰ τὸν χρόνον τῆς διοικήσεως τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφῶντος καὶ τῶν ὀπαδῶν του, ἔγινε δημοφιλὴς εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου. Πρὸ πάντων ὅμως κατέστησεν αὐτὸν δημοφιλέστατον τὸ περίφημον ψήφισμά του τῆς διανομῆς τῶν περισσευμάτων τοῦ συμμαχικοῦ ταμείου εἰς τὸν λαὸν ὡς θεωρικῶν χρημάτων (διὰ τὴν πληρωμὴν εἰσόδου εἰς τὸ θέατρον) καὶ μάλιστα ἡ προσθήκη εἰς τοῦτο τῆς διατάξεως ὅτι ἀπηγορεύετο ἐπὶ ποινῇ θανάτου πᾶσα πρότασις μεταβολῆς του. Μὲ τὰ ἐφόδια ταῦτα ἤρχισε τὸ πολιτικόν του στάδιον ὁ Εὔβουλος, ὅτε ἐξελέγη ταμίας τῆς πόλεως καὶ ἐπέτυχε διὰ τῆς δεξιότητός του ἀξίαν λόγου αὔξησιν τῶν προσόδων τῆς πόλεως. Τὸ προκῦψαν ὅμως περίσσευμα ἀντὶ νὰ καταθέσῃ ὁ Εὔβουλος εἰς τὸ στρατιωτικὸν ταμεῖον, ὡς ἐγίνετο πρότερον, διέθεσε πρὸς πανηγυρικώτερον ἑορτασμὸν τῶν Διονυσίων τοῦ 353 π. Χ., καὶ οὕτως ἐσυνήθισε τοὺς πολίτας νὰ θεωροῦν τὴν ἐξεύρεσιν τῶν ἀναγκαίων πόρων πρὸς θεραπείαν τῆς ἡδονῆς των ὡς τὸ κύριον καθῆκον ἑνὸς πολιτευτοῦ. Ἀλλ' οὕτω πᾶσα δαπάνη διὰ μέλλοντα πόλεμον ὤφειλε νὰ ἐξευρεθῇ μόνον δι' ἰδίας εἰσφορᾶς, ἀλλ' αὕτη καθίστα ἐπαχθῆ τὸν πόλεμον καὶ ὅτε ἀκόμη θὰ ἐπρόκειτο περὶ σωτηρίας τῆς πόλεως. Διὰ τῆς πολιτικῆς του ταύτης ἔγινε μὲν δημοφιλὴς ὁ Εὔβουλος, ἀπεκοίμισεν ὅμως καὶ πάντα σοβαρὸν πόθον τῶν συμπολιτῶν του. Οὕτως ἐπεκράτησεν ἡ φιλειρηνικὴ πολιτικὴ ἐν Ἀθήναις μὲ ἀρχηγὸν τὸν Εὔβουλον, πολιτικὴ ἥτις ἀπήλλασσε τοὺς πλουσίους μὲν τῶν εἰσφορῶν, τοὺς πολίτας δὲ πάντας τῶν κινδύνων καὶ μόχθων ἐκστρατειῶν καὶ πολέμων. Ἡ μέριμνα περὶ προαγωγῆς τῶν τεχνῶν, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς εὐημερίας τῶν πολιτῶν διὰ τῆς ἐπιδιώξεως τῆς εἰρήνης πρὸς τοὺς γείτονας ἐθεωρήθη ὡς ἡ μόνη προσήκουσα εἰς τὴν δημοκρατίαν πολιτική. Ἀντίπαλος ἰσχυρὸς πρὸς τὸν Εὔβουλον ὤρθώθη τότε ὁ Δημοσθένης, ἀλλὰ κατώρθωσε πολὺ ἀργὰ νὰ κατισχύσῃ τοῦ Εὐβούλου (340—338 π. Χ.), ὑποδείξας πρὸς τοὺς Ἀθηναίους τὰς ὑποχρεώσεις των πρὸς τὸ ἔνδοξον παρελθὸν τῆς πατρίδος των, ἀνοίξας τοὺς ὀφθαλμούς των νὰ ἴδωσι τὴν ἀπειλὴν τοῦ Φιλίππου. Τὰ δύο τρόπαια του κατὰ τῆς φιλειρηνικῆς πολιτικῆς τοῦ Εὐβούλου ἦσαν ἡ κατάργησις τοῦ περὶ θεωρικῶν νόμου του καὶ ἡ ἵδρυσις πολεμικοῦ ταμείου, οὗτινος πρόσοδοι ἦσαν καὶ τὰ περισσεύματα τῶν ἐτησίων προσόδων. Τὸν Εὔβουλον διεδέχθη τότε ἐν τῇ διευθύνσει τῶν προσόδων τῆς πολιτείας ὁ φιλόπατρις πολιτικὸς συνεργάτης τοῦ Δημοσθένους ρήτωρ Λυκοῦργος, οἰκονομολόγος ἴσης ἀξίας καὶ ἐντιμότητος πρὸς τὸν Εὔβουλον, ὅστις ἦτο φιλειρηνικός, ὄχι διότι ἐφιλιππιζεν, ἀλλὰ διότι ἐπίστευεν ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ὤφειλον νὰ περιορίζωνται εἰς τὴν ἄμυναν τῶν ἰδίων καὶ ὄχι νὰ προκαλῶσί τινα, οὐδὲ ν' ἀναλαμβάνωσι τολμηρὰν τινα πρωτοβουλίαν. Τὴν ἐκ πεποιθήσεως ἀφοσίωσίν του εἰς τὴν πολιτικὴν ταύτην μαρτυρεῖ ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἐπιδειχθεῖσα ἑκάστοτε προθυμία του νὰ σώσῃ τὴν τιμὴν καὶ τὰς κτήσεις τῆς πόλεως καὶ ἡ διάθεσις ἱκανοῦ χρηματικοῦ ποσοῦ πρὸς ἐξοπλισμὸν τοῦ στόλου καὶ ὀχύρωσιν τῶν πολεμικῶν λιμένων τῆς πατρίδος του, ὅτε αὐτὸς διηύθυνε τὰ οἰκονομικὰ αὐτῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ στενοὶ πολιτικοὶ δεσμοί του πρὸς τὸν χρηστὸν Φωκίωνα, ὑπὲρ τῆς ἐκλογῆς τοῦ ὁποίου ὡς στρατηγοῦ τῆς πόλεως ἦτο πάντοτε ὁ θερμότερος συνήγορος. Ὁ Εὔβουλος ἀπέθανεν ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην (338 π. Χ.) καὶ ὀλίγον βραδύτερον ἀπὸ τὸν Δημοσθένη. Ὁ Εὔβουλος εἶχεν εἰσηγηθῆ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, ὅτε ἦτο πανίσχυρος ἐν Ἀθήναις, καὶ τὴν κατάργησιν τοῦ ψηφίσματος τῆς ἐξορίας τοῦ Ξενοφῶντος. [Πρβλ. *Schäfer*: Demosthenes und seine Zeit.] Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— **Εὔβουλος**. Ἀρχαῖος κωμικὸς ποιητὴς ἀνήκων εἰς τὴν μέσην κωμῳδίαν καὶ ἀκμάσας περὶ τὸ 376 π.Χ. Συνέγραψε περὶ τὰ 150 ἔργα, διὰ τῶν ὁποίων διεκωμῴδει διαφόρους ποιητὰς καὶ ἰδίως τὸν Εὐριπίδην. Τὰ ἔργα ταῦτα ἀπωλέσθησαν καὶ δὲν ἔχομεν ἐξ αὐτῶν εἰμὴ 154 βραχύτατα ἀποσπάσματα, διασωθέντα ὑπὸ διαφόρων ἀρχαίων συγγραφέων καὶ ἐκδοθέντα ὑπὸ Meineke εἰς τὰ «Fragmenta Comicorum Graecorum» (τόμ. II σ. 164 κ. ἑ.). Ἐκ τῶν γνωστῶν ἔργων του, ὧν διεσώθησαν ἀποσπάσματα, μνημονευτέα: ὁ «Ἀγκυλίων», «Ἀνασῳζόμενοι», «Ἀγχίσης», «Ἀμάλθεια», «Ἀντιόπη», «Βελλεροφόντης», «Γλαῦκος», «Γανυμήδης», «Δαίδαλος», «Δευκαλίων», «Δόλων». Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

— **Εὔβουλος** ὁ ***Ἀλεξανδρεύς***. Πυρρώνειος σκεπτικὸς φιλόσοφος ἀναφερόμενος ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν σκεπτικῶν ὑπὸ Διογένους Λαερτίου ὡς μαθητὴς τοῦ Εὐφράνορος καὶ διδάσκαλος Πτολεμαίου τοῦ ἐκ Κυρήνης. Φαίνεται ὅτι ἔζησεν ἀπὸ τοῦ 200—130 π. Χ.

— **Εὔβουλος** ὁ ***Αὐρήλιος***. Ρωμαῖος οἰκονομολόγος, ζήσας κατὰ τὸν Γ' μ. Χ. αἰῶνα. Ἦτο μισητότατος εἴς τε τοὺς πολίτας καὶ τὸν στρατὸν ἕνεκα τῆς ἀπληστίας του καὶ τῶν βιαίων μέσων ἅτινα μετεχειρίζετο πρὸς εἴσπραξιν τῶν φόρων· διὰ τοῦτο καὶ διεμελίσθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος προστάτου του. ΚΑΨ.

— **Εὔβουλος** ὁ ***Ἐφέσιος***. Υἱὸς τοῦ Καλλικράτους. Φιλόσοφος τῆς μέσης ἀκαδημίας, διατελέσας μαθητὴς τοῦ Λακύδους καὶ ἐπὶ βραχὺ διάστημα μαθητὴς τοῦ Βοήθου τοῦ ἐκ Μαραθῶνος. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

— **Εὔβουλος**. Ἱππίατρος ἀναφερόμενος ὑπὸ Πελαγωνίου. ΑΡ. Π. Κ.

— **Εὔβουλος** (*ἅγιοι*). Ἐν τῷ ἁγιολογίῳ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἀναγράφονται τρεῖς ἅγιοι ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο.—1) Εἷς τῶν συνοδῶν τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ὅστις ἐκ μέρους αὐτοῦ πέμπει ἀσπασμοὺς πρὸς τὸν Τιμόθεον (Β' Τιμόθ. δ' 21), χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν τὸν λόγον δι' ὃν προτάσσει καὶ τὸ ὄνομα τούτου, οὔτε τὴν σχέσιν αὐτοῦ πρὸς τὰ ἀμέσως ἑπόμενα ἐν τῷ χωρίῳ ἐκείνῳ πρόσωπα. Ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἐκκλησίᾳ ἡ μνήμη τοῦ Εὐβούλου συνεορτάζεται τῇ τοῦ Νυμφᾶ, τῇ 28 Φεβρουαρίου, ἀμφοτέρων χαρακτηριζομένων ἐν τῷ ἑλληνικῷ μηνολογίῳ ὡς ἀποστόλων.—2) Ὁ μετὰ Ἰουλιανοῦ ἄγνωστον ποῦ καὶ πότε μαρτυρήσας καὶ ἑορταζόμενος τὴν 6 Μαρτίου.—3) Ὁ ἐκ Βανέας τῆς Παλαιστίνης καταγόμενος, ὅστις ἐμαρτύρησε μετὰ τοῦ συμπολίτου του Ἀδριανοῦ. Ἡ μνήμη αὐτῶν ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 3 Φεβρουαρίου μετὰ μαρτυρολογίου. Π. Ι. Μ.—Ε. Γ. Π.

εὐβρία (ἡ) (Euvria) [*Ζωολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαλακοδέρμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *δασκυλλιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κανθάρους μὲ σῶμα φοειδές, φαιοῦ ἢ ὑπερύθρου χρώματος. Γνωστὰ 3 εἴδη, ὧν ἓν εὐρωπαϊκόν, ὅπερ ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ διαφόρων ὑδροβίων φυτῶν. Δ. Ν. Π.

Εὐγαίων ἢ ***Εὐγέων*** καὶ ***Εὐάγων***. Σάμιος ἱστορικὸς ἀκμάσας, κατὰ μαρτυρίαν Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως, πρὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Ἔγραψε «Ὧρους Σαμίων», τῶν ὁποίων σῳ-

Digitized by Google

ζονται τρία ἀποσπάσματα περὶ Μέλητος, Αἰσώπου καὶ τῶν ἐν Σάμῳ Θηρίων, ἐξ ὧν πάλιν ἓν μόνον δύναται μετὰ βεβαιότητος νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸν Εὐγαίονα. [Πρβλ. *Müller*, Fragm. Histor. Graec. Τόμ. Β' σελ. 16 καὶ Δ' σελ. 653). Π. Ν. Π.

εὐγαλλόλη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. Μονοακετυλιωμένη *πυρογαλλόλη* (ἀκετυλοπυρογαλλόλη) διαλελυμένη ἐν ἀκετόνῃ. Ἡ ἀκετυλοπυρογαλλόλη παρασκευάζεται διὰ θερμάνσεως διαλύματος πυρογαλλόλης ἐν ὀξικῷ ὀξεῖ μετὰ ἀνυδρίτου τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος. Ἡ εὐγαλλόλη ὑπεδείχθη ὡς σχετικῶς ἠπιώτερον ἀναπλήρωμα τῆς πυρογαλλόλης, δὲν ἔχει ὅμως πλήρη τὴν ἐνέργειαν ταύτης. Σ. Γ.

Εὐγαμία (ἡ), ἢ ***Εὐγάμια*** (τὰ) *['Αρχ.]*. Εὐχὴ ἀναγεγραμμένη ἐπὶ ἀρχαίου νομίσματος τῆς 'Αλεξανδρείας (περὶ τὴν ἐστεφανωμένην κεφαλὴν τῆς μιᾶς ὄψεως τοῦ νομίσματος), ὅπερ ἐκόπη ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος καίσαρος σεβαστοῦ Βεσπασιανοῦ. Ἡ λέξις αὕτη ἴσως εἶναι καὶ ὄνομα θεᾶς, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπροσωποποιήθη ἡ ἀφῃρημένη ἰδέα (ἡ εὐχή), ἢ ἑορτῆς τελουμένης πρὸς τιμὴν τοῦ Πλούτωνος (Ἅδου) καὶ τῆς Περσεφόνης, ὡς δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ ἐκ τῆς ἐπὶ τῆς ἑτέρας ὄψεως τοῦ νομίσματος φερομένης εἰκόνος τοῦ θεοῦ τοῦ ᾅδου.

Εὐγάμιος. 'Ιατρὸς ἀναφερόμενος ἐν τῷ ἀντιδοταρίῳ Βρυξελλῶν *(Theod. Prisc.* ἔκδ. Rose σ. 374).

Εὐγάμμων ἢ ***Εὐγράμμων***. 'Αρχαῖος Ἕλλην ἐπικὸς ποιητὴς ἐκ Κυρήνης, ἀκμάσας κατὰ τὸν ΣΤ' π. Χ. αἰῶνα (53η 'Ολυμπιάς). Συνέγραψεν εἰς δύο μέρη «Τηλεγόνειαν», κυκλικὸν ἔπος, κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ Εὐσεβίου ἐκ τῶν νεωτάτων καὶ τῶν χειρίστων. Θέμα τοῦ ἔπους εἶναι ἡ τύχη τοῦ οἴκου τοῦ 'Οδυσσέως· πραγματεύεται τὴν μεταξὺ 'Οδυσσέως καὶ τοῦ ἐκ τῆς Κίρκης υἱοῦ του Τηλεγόνου πάλην καὶ καταλήγει εἰς τὸν γάμον τοῦ τελευταίου μετὰ τῆς Πηνελόπης. Κατὰ μαρτυρίαν Κλήμεντος τοῦ 'Αλεξανδρέως ὁ Εὐγάμμων πραγματευόμενος ἐν αὐτῷ τοὺς μύθους τῶν Θεσπρωτῶν, ἤντλησεν ἐκ τῆς Θεσπρωτίδος τοῦ Μουσαίου. [Πρβλ. *Kinkel*, Epicorum Graec. Fragm. σελ. 57 κ.ἑ.] —Π.

Εὐγάνειοι ***λόφοι*** (Colli Euganei, Monti isolati ἢ Paduani) *[Γεωγρ.]*. Μικρὰ ἅλυσις χαμηλῶν ὀρέων τῆς 'Ιταλίας ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Βενετίας καὶ νοτιοδυτικῶς τῆς Παδούης. Τελείως ἀπομεμονωμένα ἀνυψοῦνται ἐκ τῆς πεδιάδος εἰς σειρὰν δασωδῶν ἡφαιστειογενῶν κώνων, μήκους 15 περίπου χιλιομέτρων, καὶ ἀποτελοῦν δύο συγκροτήματα, τὸ τοῦ Venda (ὕψ. 586 μ.) καὶ τὸ τοῦ Cero (ὕψ. 387 μ.). Εἰς τοὺς πρόποδας αὐτῶν εὑρίσκονται θερμαὶ πηγαί. Μ. Ν. Δ.

εὐγανοειδεῖς (οἱ) *[Ζῳολ.]*. Κατηγορία ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τελεοστέων*, περιλαμβάνουσα δύο οἰκογενείας, τοὺς *λεπιδοστεΐδας* καὶ *λεπιδωτίδας*. Οἱ εὐγανοειδεῖς ἀπαντῶσιν εἰς τοὺς ποταμοὺς τῆς βορείου 'Αμερικῆς. Δ. Ν. Π.

εὔγαστρος (ὁ) (Eugastrus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὀρθοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πηδητικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *λοκουστιδῶν*, περιλαμβάνον μεγάλας ἀκρίδας μὲ σῶμα εὔρωστον, ἐπίμηκες, κεφαλὴν ᾠοειδῆ καὶ ἰσχυράν, πόδας παχεῖς καὶ πτέρυγας βραχείας. Οἱ εὔγαστροι εἶναι ἰθαγενεῖς τῆς 'Αφρικῆς καὶ ἐνδιαιτῶνται εἰς τὰς ἐρήμους ἐκτάσεις. Δ. Ν. Π.

εὖγε! ἐπίρρ. ἐκ τοῦ *εὖ+γέ*· καλῶς, ὀρθῶς· || συνήθως ὡς ἐπιφώνημα ἐπιδοκιμαστικὸν ἢ ἐπαινετικόν, κοιν. *μποάβο*: «εὖγέ σου παιδί μου», «μοῦ εἶπε ὁ δάσκαλος εὖγε».

εὔγειος (ὁ, ἡ), *—ον* (τὸ) καὶ ***εὔγεως***· ἐπὶ τόπου ἢ χώρας, ὁ ἔχων ἔδαφος καλόν, εὔφορον, ἀντίθ. *λεπτόγειος*.

εὐγεισσονία (ἡ) (Eugeissonia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *φοινικοειδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα πολυκλαδώδη, μετρίου ἀναστήματος, μετὰ μεγάλων καὶ πλατέων φύλλων. Γνωστὰ 2 εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Μαλάγας. Δ. Ν. Π.

εὐγένεια (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐγενοῦς, ἡ ἐκ καλοῦ, ἐξ ὀνομαστοῦ γένους καταγωγή· ἡ εὐγένεια θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ 'Αριστοτέλους ἀρετὴ καὶ καταλέγεται μετὰ τῆς παιδείας, τῆς ἐλευθερίας, τοῦ πλούτου καὶ τοῦ κάλλους· || ἡ λεπτότης τῶν τρόπων, τῆς συμπεριφορᾶς: «τοῦ ὡμίλησε μὲ πολὺν εὐγένειαν», «διακρίνεται διὰ τὴν εὐγένειαν τοῦ ἤθους»· || δημοτ. *εὐγενία* μόνον εἰς τὴν φράσιν «ἡ εὐγενία σου, — του κτλ.», «ὅ,τι θέλει ἡ εὐγενία σας», «τί ἀγαπᾷ ἡ εὐγενία του;».

—*['Εγκυκλ.—'Εραλδ.]* Ἡ *εὐγένεια*—μὴ συγχεομένη μὲ τὴν ἀριστοκρατίαν—ἀσχέτως τῶν τίτλων ἢ προνομίων τῶν ἀρχαιοτέρων λαῶν, ὡς οἱ 'Ινδοί, Αἰγύπτιοι κ. ἄ., καὶ κατόπιν οἱ Ἕλληνες καὶ Ρωμαῖοι, πρέπει νὰ ζητηθῇ ἐν τῇ Δύσει, καὶ ἰδίως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς Καρόλου τοῦ Μεγάλου (Charlemagne 742—814). 'Επὶ τούτου ἡ κοινωνία ἤρχισε νὰ ὀργανοῦται καὶ αὐτοδιοικῆται διὰ τοῦ φεουδαλισμοῦ. Οἱ *κόμιτες* τῶν παλαιοτέρων χρόνων, οἵτινες ἦσαν ἁπλοῖ διοικηταὶ ἐπαρχιῶν, γενόμενοι κάτοχοι τιμαρίων εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ μεταδίδουν εἰς τοὺς ἀπογόνους των κληρονομικῶς τοὺς τίτλους των καὶ τὰ δικαιώματά των. 'Εν ἀρχῇ ἅπαντες οἱ μεγάλοι κύριοι—οἱ μεγάλοι φεουδάρχαι—ὠνομάζοντο γενικῶς *βαρῶνοι*, ἀσχέτως τοῦ εὐγενικοῦ τίτλου των, πρίγκιπος, δουκός, μαρκησίου κλπ., τὸ δὲ οἰκογενειακόν των ὄνομα ἐλάμβανον ἀπὸ τὴν ὀνομασίαν τῶν τιμαρίου των, πόλεων δηλαδή, κτημάτων, πύργων κλπ., ὡς π.χ. οἱ 'Αψβοῦργοι, Βιτελσβάχοι, Βουρβῶνοι, Χοεντζόλερν, Σουαβοί, Σαβοΐας, Μονμορανσύ, Ροάν, κλπ. κλπ.

'Εν τῇ Δύσει μία ἀρχαία εὐγενής, παλαιᾶς δηλαδὴ καταγωγῆς (ancienne noblesse), οἰκογένεια μὲ μικρὸν τίτλον ἐτιμᾶτο—πάντοτε ἐν τῷ κύκλῳ τῶν εὐγενῶν—πολὺ περισσότερον ἀπὸ μίαν ἔχουσαν μεγαλύτερον τίτλον, ἀλλὰ νεωτερας προελεύσεως. Οὕτως ἐν Γαλλίᾳ οἱ *ὑποκόμιτες* τῶν παλαιῶν εὐγενῶν οἰκογενειῶν ἐθεωροῦντο πολὺ πλέον εὐγενεῖς ἢ οἱ διάφοροι πρίγκιπες καὶ δοῦκες οἱ ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος δημιουργηθέντες. 'Εν Γαλλίᾳ τοσαύτην σημασίαν ἔδιδον εἰς τὴν εὐγένειαν, ὥστε ἕκαστος ἀκόλουθος (laquais) εὐγενῶν ἔπρεπε νὰ γνωρίζῃ τὰ οἰκόσημα καὶ τὸν βαθμὸν εὐγενείας τῶν διαφόρων εὐγενῶν εἰς τρόπον, ὥστε νὰ προηγῆται ἢ ἕπεται ἡ ἅμαξα τοῦ κυρίου του εἰς τοὺς περιπάτους ἢ συγκεντρώσεις, ὅπου ἦσαν ἅμαξαι καὶ ἄλλων εὐγενῶν. Ἡ διαβάθμισις τῶν τίτλων εὐγενείας ἦτο ὡς ἑξῆς: πρίγκιψ, δούξ, μαρκήσιος, κόμις, ὑποκόμις, βαρῶνος. 'Εν ἀρχῇ τοῦ φεουδαλισμοῦ ὁ τίτλος, ἢ μᾶλλον ἡ ἰδιότης, τοῦ βαρώνου ἦτο ἴσος μὲ τὸν τοῦ μεγάλου ἄρχοντος, τοῦ μεγάλου φεουδάρχου, σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως, καὶ ἰδίως κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ὁ τίτλος τοῦ βαρώνου ἐδίδετο ὑπὸ τῶν βασιλέων εἰς ἁπλοῦς εὐγενεῖς, ἢ καὶ εἰς μὴ τοιούτους, οἵτινες ἐσχημάτιζον τὴν τελευταίαν κλάσιν τῆς τιτλούχου εὐγενείας. Αἱ μεγάλαι παλαιαὶ ἀρχοντικαὶ οἰκογένειαι τῆς Γαλλίας μόνον τοὺς βασιλεῖς (καὶ τούτους κάποτε κατ' ἀνάγκην) ἀνεγνώριζον ὡς εὐγενεστέρους των. Κλάδος τις τῶν Rohan, τῆς ἀρχαιοτάτης βαρωνικῆς οἰκογενείας, ἥτις κατήγετο ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους βασιλεῖς καὶ δοῦκας τῆς Βρετάνης, καὶ ἥτις εἶχε τιμηθῇ μὲ σωρείαν πριγκιπικῶν καὶ δουκικῶν τίτλων ὑπὸ τῶν Γάλλων βασιλέων, εἶχεν ὡς ρητὸν «βασιλεὺς δὲν δύναμαι, δοὺξ δὲν καταδέχομαι, εἶμαι Ροάν» (Roi peux pas, Duc dédaigne, suis Rohan).

'Αλλὰ καὶ ἁπανταχοῦ τῆς Δύσεως ἦσαν ἐν χρήσει οἱ τίτλοι τῆς εὐγενείας ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ φεουδαλισμοῦ. 'Εν 'Αγγλίᾳ τὸ σύστημα τοῦ φεουδαλισμοῦ, καὶ ἰδίως οἱ τίτλοι, χρονολογοῦνται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Γάλλων κατακτητῶν. 'Εν Ἱσπανίᾳ εἶναι γνωστὸν πόσον ἐτιμῶντο οἱ μεγάλοι εὐγενεῖς, οἵτινες εἶχον καὶ τὸ προνόμιον νὰ πιλοφοροῦν ἐνώπιον τοῦ βασιλέως. 'Απὸ τὰ λοιπὰ κράτη, ἰδίως ἡ 'Ιταλία, λόγῳ τοῦ παπικοῦ κράτους, τῆς ἐπικυριαρχίας τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Δύσεως, καὶ τῶν διαφόρων δυναστειῶν ξένων καὶ ἐντοπίων, αἵτινες ἐβασίλευσαν ἢ ἡγεμόνευσαν εἰς τὰ διάφορα κράτη καὶ κρατίδιά της, εἶχε τοὺς περισσοτέρους εὐγενεῖς, οἵτινες, ἀναλόγως τῶν τίτλων τῶν τιμαρίων των, εἶχον συγχρόνως ὅλους σχεδὸν τοὺς βαθμοὺς τῆς εὐγενείας. Ἡ Βενετία μόνον δὲν εἶχε τίτλους. Αἱ ἀρχαιότεραι οἰκογένειαί της, ἐξ ὧν καὶ πλεῖστοι δόγαι προῆλθον, ἐδημιούργησαν τὸ *πατρικιᾶτον*. Δευτέρα κλάσις ἦτο ἡ τῶν πολιτῶν (cittadini), οἵτινες ἦσαν εὐγενεῖς δευτέρου βαθμοῦ μὲ οἰκόσημον κλπ. 'Εκείνους ἐκ τῶν πατρικίων—ἢ καὶ πολιτῶν ἐνίοτε—οἵτινες ἐν τῇ ἐνασκήσει τῶν καθηκόντων των εἶχον προσφέρει ἐξαιρετικὰς ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα των, ἡ βασίλισσα τοῦ 'Αδρίᾳ ἤμειβε μὲ τὸν τίτλον τοῦ ἱππότου τοῦ Ἁγίου Μάρκου.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα τίτλοι εὐγενείας οὐδέποτε ἀνεγνωρίσθησαν. 'Επὶ κατοχῆς τῶν Ἐνετῶν ἐν Ἑπτανήσῳ, οἱ εὐγενεῖς ἦσαν ἐγγεγραμμένοι ἐν τῇ «Χρυσῇ Βίβλῳ» (libro d'oro) οἱ Ἐνετοὶ ὅμως ἔδωσαν τὸν τίτλον τοῦ κόμιτος εἰς πολλὰς εὐγενεῖς οἰκογενείας ὡς καὶ τιμάρια, διὰ τῶν ὁποίων ἐξηυγένιζον οἰκογενείας. Ἡ ἐν Ἑπτανήσῳ εὐγένεια δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τρεῖς τάξεις: τοὺς ἐξ 'Ιταλίας ἐλθόντας ἐν Ἑλλάδι εὐγενεῖς τιτλούχους μὲ τοὺς 'Ανδηγαυοὺς καὶ τοὺς Τόκκους, τοὺς ὑπὸ τῆς Βενετίας δημιουργηθέντας εὐγενεῖς τιτλούχους ἢ τιμαριούχους λόγῳ τῶν ἐκτάκτων αὐτῶν ὑπηρεσιῶν, καὶ τοὺς εὐγενεῖς οἵτινες ἐδημιουργήθησαν τοιοῦτοι ὑπὸ τῆς Βενετίας ἐξ ἀγορῶν τιμαρίων, τὰ ὁποῖα ἐπώλει αὕτη ὅταν εὑρίσκετο εἰς οἰκονομικὰς δυσχερείας λόγῳ τῶν μετὰ τῆς Τουρκίας ἀτελευτήτων πολέμων της (βλ. καὶ λ. *'Ιόνιοι* νῆσοι). Εὐγενεῖς τιτλοῦχοι Ἕλληνες ἐδημιουργήθησαν ὑπὸ ξένων ἡγεμόνων, πλὴν τῶν Ἑπτανησίων, καὶ ἄλλοι, ἰδίως ἐκ τοῦ κύκλου τῶν Φαναριωτῶν. Γ. Ε. ΤΙΠΑΛΔΟΣ

εὐγενιακρινίδαι (οἱ) (Eugeniacrinidae Zitt.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ζῴων ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *ἀρθρωτῶν (ἀρτικουλάτων) κρινοειδῶν πελματοζώων* ἐχινοδέρμων. Τὰ ζῷα ταῦτα ἔφερον κάψαν τοῦ κάλυκός των, συνισταμένην ἐκ πέντε (σπανίως 4), *παχέως*, στερεῶς συνδεδεμένων ἀκτινωτῶν πινακιδίων. Τὸ κάλυμμα τοῦ κάλυκος εἶναι ἀτελῶς γνωστόν, οἱ βραχίονες βραχεῖς καὶ δύνανται νὰ περιτυλίωνται, ὁ μίσχος των βραχύς, συνιστάμενος ἐξ ὀλίγων ὑψηλῶν, κυλινδρικῶν ἄρθρων μὲ κοκκώδεις ἢ ταινιωτὰς ἐπιφανείας ἀρθρώσεων, ἡ ρίζα παχεῖα παρουσιάζουσα μεγάλην ἐξάπλωσιν. Τὰ ζῷα ταῦτα ἔζησαν κατὰ τὴν ἰουράσιον καὶ τὴν κατωτέραν κρητιδικὴν περίοδον τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Κυριώτερα γένη εἶναι ὁ *εὐγενιάκρινος*, ὁ *λογχόκρινος*, ὁ *φυλλόκρινος*, ὁ *τετράκρινος*, κ. τ. λ. Γ. Κ. Γ.

εὐγενιάκρινος (ὁ) (Eugeniacrinus Miller) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *εὐγενιακρινιδῶν ἀρθρωτῶν* (ἢ *ἀρτικουλάτων) κρινοειδῶν πελματοζῴων* ἐχινοδέρμων. Ὁ κάλυξ τῶν ζῴων τούτων ἦτο μικρός, ἀποτελῶν ἀβαθῆ κοιλότητα. Λείψανα τῶν ζῴων τούτων ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν συχνὰ ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας ἰουρασίου ὑποδιαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος, ἰδίᾳ ἐντὸς τῶν σπογγιτικῶν ἀσβεστολίθων τῆς νοτίου Γερμανίας, Ἑλβετίας, Γαλλίας καὶ τῶν Καρπαθίων. Γ. Κ. Γ.

Εὐγενειανός, *Νικήτας*· βλ. *Εὐγενιανὸς* Νικήτας.

εὐγενὴς (ὁ, ἡ), —ὲς (τό)· ὁ καταγόμενος ἐκ καλοῦ, ὀνομαστοῦ γένους, εὐπατρίδης, συνήθως ὡς οὐσιαστικόν: «κατάγεται ἐξ εὐγενῶν» ἢ «—ἐκ τῆς τάξεως τῶν εὐγενῶν»· || μεταφ. ὁ λεπτὸς τοὺς τρόπους ἢ τὴν συμπεριφοράν, φιλόφρων, ὑποχρεωτικός, μεγαλόψυχος: «εὐγενὴς ἄνθρωπος, — συμπεριφορά,— τρόπος»· || μεταφ. «εὐγενῆ μέταλλα» ὁ χρυσός, ἡ πλατίνα, ὁ ἄργυρος.—'Επίρρ. ***εὐγενῶς***.

— *['Εγκυκλοπ.]*· βλ. *εὐγένεια*.

— **εὐγενῆ** ***ἀέρια*** *[Χημ.]*· βλ. λ. *ἀήρ*.

— **εὐγενῆ** ***μέταλλα*** *[Χημ.]*. Οὕτω καλοῦνται τὰ μέταλλα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα οὔτε ἐν ψυχρῷ οὔτε ἐν θερμῷ ὀξειδοῦνται ἐν τῷ ἀέρι, οὔτε καὶ τῇ ἐπιδράσει τοῦ ὕδατος ἢ τοῦ ἐνύγρου ἀέρος καὶ ἑπομένως διατηροῦσι τὴν μεταλλικήν των ὄψιν καὶ τὴν λάμψιν των ὑπὸ τὰς διαφορωτάτας τῶν συνθηκῶν. Τοιαῦτα εἶναι ὁ ἄργυρος, ὁ χρυσός, ἡ πλατίνα (λευκόχρυσος), τὸ παλλάδιον, τὸ ρόδιον, τὸ ρουθήνιον, τὸ ἰρίδιον καὶ τὸ ὄσμιον. Σ. Χ.

εὐγενία (ἡ)· δημοτ., ἀντὶ *εὐγένεια* (β. λ.).

Εὐγενία, *μάρτυς*. Θυγάτηρ τοῦ ἐπὶ Κομμόδου (180—192) Ρωμαίου Φιλίππου, ἐπάρχου τῆς 'Αλεξανδρείας, ἐθνικοῦ τὸ θρήσκευμα, καὶ τῆς Χριστιανῆς Κλαυδίας. 'Επαιδεύθη τὴν ἑλληνικὴν καὶ ρωμαϊκὴν φιλολογίαν. Ἡμέραν τινὰ παραλαβοῦσα τοὺς δύο διδασκάλους της Πρωτᾶν καὶ Ὑάκινθον ἔφυγε κρυφίως ἐξ 'Αλεξανδρείας καὶ ἀνδρὸς ἐνδύματα ἐνδυθεῖσα κατέφυγεν εἴς τινα μονήν, ἧς ἡγουμένευεν ὁ μοναχὸς Θεόδωρος, ἐκεῖ δ' ἐβαπτίσθη ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ἑλένου καὶ ὡς Εὐγένιος κατεγράφη ἐν τῷ μοναχολογίῳ τῆς μονῆς. Μετὰ τρία δ' ἔτη, ἀποθανόντος τοῦ Θεοδώρου, κοινῇ ψήφῳ τῶν μοναχῶν διαδέχεται αὐτὸν ὁ Εὐγένιος διαπρέπων εἰς ἀρετὴν καὶ παιδείαν. Μετὰ πάροδον ἐτῶν πλουσία τις ἐξ 'Αλεξανδρείας, Μελανθία καλουμένη, ἐπεσκέφθη τὴν μονὴν καὶ «ὡς εἶδεν Εὐγένιον ὡραῖον φύσει ἔρωτι δεινῷ συσχεθεῖσα» προσέφερεν αὐτῷ ὅλον της τὸν πλοῦτον, ἐὰν κατέλειπε τὴν μονὴν καὶ ἐνυμφεύετο αὐτήν. Τῆς προσφορᾶς μετ' ἀγανακτήσεως ἀπορριφθείσης, ἡ Μελανθία ἐπανελθοῦσα εἰς 'Αλεξάνδρειαν καταγγέλλει εἰς τὸν ἔπαρχον τὸν Εὐγένιον ὡς ἐπιβουλεύσαντα κατ' οἶκον τὴν τιμὴν αὐτῆς, προσάγει δ' ὡς μάρτυρα καὶ μίαν τῶν θεραπαινῶν της. Κληθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐπάρχου ὁ Εὐγένιος παρέστη πρὸ αὐτοῦ καὶ ἐνῷ ἡ Μελανθία «ἐπιγελῶσα καὶ λοιδωροῦσα στωμύλως» ἔπεισε τὸν ἔπαρχον καὶ ἐξέδωκε κατὰ τοῦ ἡγουμένου καταδικαστικὴν ἀπόφασιν, ὁ Εὐγένιος «τὸν χιτῶνα ῥήξας» πρὸ τοῦ ἐπάρχου καὶ ἀποκαλύψας πᾶσαν τὴν περὶ ἑαυτοῦ ἀλήθειαν κατέπληξε τοὺς παρισταμένους καὶ εἵλκυσε καὶ τὸν πατέρα εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ὁ μὲν πατὴρ ὑπὸ τοῦ ἐκ Ρώμης σταλέντος διαδόχου αὐτοῦ Τερεντίου ὡς Χριστιανὸς ἐκαρατομήθη, ἡ δ' Εὐγενία μετὰ τῆς μητρὸς ἐπανελθοῦσα εἰς Ρώμην καὶ ὡς γυνὴ πλέον πολλὰς παρθένους διὰ τῆς διδασκαλίας της εἰς τὸν Χριστιανισμὸν προσελκύσασα, ὑπέστη μαρτυρικὸν καὶ αὐτὴ θάνατον. Ἡ μνήμη της ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 24 Δεκεμβρίου μετὰ βιογραφίας ἐμμέτρου καὶ ἰδίας ἀκολουθίας, ἧς τὸν κανόνα ἐποίησεν ὁ Θεοφάνης. Ε. Γ. Π.

—Εὐγενία, ἢ ***Μίλιτσα,*** καὶ ***Εὐφροσύνη***. Σύζυγος τοῦ βασιλέως τῆς Σερβίας Λαζάρου Γκρεμπλιάνοβιτς. Ἦτο θυγάτηρ τοῦ Βράτκου, ἐνυμφεύθη δὲ τὸν Λάζαρον τῷ 1353. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της κατὰ τὴν μάχην τοῦ Κοσσόβου (1389), ἐγένετο ἡγεμονὶς περιωρισμένου ἐδάφους ὑποτελὴς τῶν Τούρκων, ἀπεσύρθη δὲ εἰς μονὴν τῷ 1395, ἀφήσασα τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους εἰς τὸν υἱὸν αὐτῆς, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐξήσκει ἐπιρροήν. Ὡς μοναχὴ ἔκαμε πλείστας δωρεὰς εἰς τὰς μονὰς τοῦ Ἁγίου Ὄρους, κατὰ τὸ 1405 περιεβλήθη τὸ μέγα σχῆμα, ἀπέθανε δὲ τὴν 11 Νοεμβρίου τοῦ αὐτοῦ

Digitized by Google

έτους. Τὸ κοσμικὸν αὐτῆς ὄνομα ἦτο *Μίλιτσα* ἢ κατά τινας *Ἑλένη*, ὡς μοναχὴ ὠνομάσθη Εὐγενία, μετὰ δὲ τὴν περιβολὴν τοῦ μεγάλου σχήματος ὠνομάσθη Εὐφροσύνη. —Π.

— **Εὐγενία** *μοναχή*. Σύζυγος τοῦ Ἰωάννου ΣΤ' Καντακουζηνοῦ· βλ. *Εἰρήνη ἡ Ἀσασῖνα Καντακουζηνή*.

Εὐγενία *Παλαιολόγου*. Θυγάτηρ Θεοδώρου Παλαιολόγου ἐγκατεστημένου ἐν Λονδίνῳ, γεννηθεῖσα ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τῷ 1847 καὶ συζευχθεῖσα Ἄγγλον ταγματάρχην. Ἀπό τινων ἐτῶν ἡ Εὐγενία Παλαιολόγου ἐνεφανίσθη εἰς τὴν δημοσιότητα, διὰ συνεντεύξεων εἰς ἀγγλικὰς ἐφημερίδας, διατεινομένη ὅτι εἶναι ἡ μόνη ἀπόγονος τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας τοῦ Βυζαντίου καὶ ὅτι ὁ πατήρ της κατήγετο ἐκ τοῦ Θεοδώρου Κομνηνοῦ, δευτέρου υἱοῦ τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ, αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀποθανόντος τῷ 1180. Ὁ κλάδος τῆς οἰκογενείας ταύτης, κατὰ τὰς ἀνακοινώσεις πάντοτε τῆς Εὐγενίας, μετῴκησεν εἰς Κιλικίαν, ἐκεῖθεν δὲ εἰς Ρόδον, Κρήτην, Μάλταν καὶ ἐν τέλει εἰς Λονδῖνον. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος ἡ Εὐγενία ἐπεδίωξεν, ὅπως ἀναγνωρισθῇ ὁ εἰς αὐτὴν ἀνήκων τίτλος τῆς αὐτοκρατορικῆς πριγκιπίσσης. Αἱ προσπάθειαί της ἀπέβησαν μάταιαι, τῶν εἰδικῶν ἱστορικῶν ὑποστηριζόντων ὅτι ὁ οἶκος τῶν Παλαιολόγων ἔδυσεν ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, τελευταῖα δὲ μέλη αὐτοῦ ὑπῆρξαν οἱ ἀπόγονοι τοῦ δεσπότου τῆς Πελοποννήσου Θωμᾶ Παλαιολόγου. Τελευταία ἐμφάνισις τῆς Εὐγενίας ὑπῆρξεν ἡ πρό τινων ἐτῶν ἀνάμιξις αὐτῆς εἰς σκανδαλώδη τινὰ δίκην τοῦ ἐπὶ θυγατρὶ γαμβροῦ της. Θ. Β.

—**Εὐγενία** - *Μαρία ντὲ Μοντίγιο ντὲ Γκούθμαν*. Αὐτοκράτειρα τῶν Γάλλων ἐκ τοῦ γάμου της μετὰ τοῦ Ναπολέοντος Γ'. Θυγάτηρ τοῦ κόμητος ντὲ Μοντίγιο, μεγιστᾶνος τῆς Ἱσπανίας, καὶ τῆς Μαρίας-Μανουέλας Κιρκπατρὶκ ντὲ Κλότεμπουργ, Ἰρλανδῆς, ἐγεννήθη εἰς τὴν Γρενάδαν τῷ 1826. Ἐγκατασταθεῖσα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός της εἰς Παρισίους μὲ τὴν μητέρα της συνητήθη μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ναπολέοντος Γ' εἰς μίαν ἑορτὴν τῶν Ἠλυσίων καὶ ἐνέπνευσεν εἰς αὐτὸν σφοδρὸν ἔρωτα ἀπολήξαντα εἰς γάμον (30 Ἰανουαρίου 1853). Χάρις εἰς τὴν καλονήν της καὶ τὴν προσωπικὴν γοητείαν της, ἐπεβάλλετο εἰς τὸν σύζυγόν της καὶ εἰς τὸ περιβάλλον του καὶ ἐλάμβανεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν πολιτικήν. Εἰς παρακίνησίν της μάλιστα ἀποδίδεται ὁ Γαλλογερμανικὸς πόλεμος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου χρονολογεῖται ἡ σειρὰ τῶν ἀτυχιῶν της ἐν τῇ μετέπειτα ζωῇ της. Ἀντιβασίλισσα κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ συζύγου της, ἔφυγε κρυφίως μετὰ τὴν καταστροφὴν εἰς τὸ Βέλγιον, ὁπόθεν διεπεραιώθη εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἐκεῖ ἔγινε κέντρον τῶν πολιτικῶν μηχανορραφιῶν μὲ τὸν στρατάρχην Μπαζαὶν μέχρι τῆς παραδόσεως τοῦ Μέτς. Μετὰ τὴν εἰρήνην συνητήθη μετὰ τοῦ συζύγου της, ὅστις ἀπέθανε μετὰ βραχὺ χρονικὸν διάστημα (1873). Ἔκτοτε ἐμπιστευθεῖσα τὴν διεύθυνσιν τῶν ὑποθέσεων τῆς πολιτικῆς μερίδος τῶν ὀπαδῶν της εἰς τὸν Ρουέ, ἀφωσιώθη εἰς τὴν ἀνατροφὴν τοῦ υἱοῦ της Λουδοβίκου· ἀλλ' ἡ τύχη τὴν ἔπληξε καὶ εἰς τὴν ὑστάτην ταύτην ἀγάπην της. Ὁ πρίγκιψ πάσχων ἀπὸ τὴν καταναγκαστικὴν ἀδράνειάν του ἐν τῇ ἐξορίᾳ, ἐζήτησε καὶ ἐπέτυχε παρὰ τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας τὴν ἄδειαν νὰ μετάσχῃ τῆς ἀγγλικῆς ἐκστρατείας εἰς τὴν Ζουλουλάνδην, ὅπου καὶ ἐφονεύθη (1879). Ἔκτοτε ἡ πρώην αὐτοκράτειρα, ἀφοῦ πρῶτον μετέβη εἰς προσκύνημα εἰς τὴν χώραν ὅπου ἐφονεύθη ὁ υἱός της, ἔζησεν ἀφανὴς περιπλανωμένη ἀνὰ τὴν Εὐρώπην ἐπὶ μακρὰ ἔτη καὶ ἀπέθανε τῷ 1920 ἐν Σεβίλλῃ τῆς Ἱσπανίας. Α. ΧΡ.

Εὐγενία - Μαρία ντὲ Μοντίγιο ντὲ Γκούθμαν.

Εὐγενία (Eugenia) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 45. Σ. Π.

εὐγενία (ἡ) (Eugenia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μυρτοειδῶν*, περιλαμβάνον πλεῖστα εἴδη ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν τῆς γῆς χωρῶν. Γενικῶς τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου εἶναι θάμνοι ἢ δένδρα ἀειθαλῆ καὶ καλλιεργοῦνται τόσον διὰ τοὺς ἐδωδίμους καρποὺς ὅσον καὶ διὰ τὸ ξύλον των, ὅπερ εἶναι εὐέργαστον καὶ ποικίλως χρήσιμον. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν τοῦ εἴδους εἶναι τὰ ἑξῆς: *Εὐγενία ἡ δριμεῖα* (Eugenia acris). Αὐτὴ εἶναι δένδρον εὐμεγέθες ἀπαντῶν ἐν Ἀσίᾳ καὶ ἰδίᾳ ἐν Ἰνδίαις καὶ παρέχον ἐκλεκτῆς ποιότητος ξύλον. *Εὐγενία ἡ ἰαμβολάνη* (Eugenia jambolana), ἰθαγενὴς τῆς Ἀσίας, μικροτέρου ἀναστήματος τῆς προηγουμένης, καλλιεργούμενη ἰδίως, διὰ τοὺς ἐδωδίμους καρπούς της, οἵτινες ἔχουσι γεῦσιν κερασίου καὶ χρῶμα πορφυροῦν. Τὰ σπέρματα τοῦ εἴδους τούτου χρησιμοποιοῦνται ποικίλως ἐν τῇ φαρμακευτικῇ. *Εὐγενία ἡ ἴαμβος* (Eugenia jambos), ἰθαγενὲς δένδρον τῶν Ἰνδιῶν, μετρίου ἀναστήματος, παρέχουσα εὐγεύστους, μικρούς, λευκοῦ χρώματος καρπούς. *Εὐγενία ἡ καρδιόφυλλος* (Eugenia cordata)· εἶναι ἰθαγενὲς δένδρον τῆς Ἀφρικῆς, μετρίου μεγέθους, καλλιεργούμενον ἰδίως διὰ τὸ πολύτιμον ἐν τῇ ξυλουργικῇ ξύλον του. *Εὐγενία ἡ μαλαϊκή* (Eugenia malaica), ἰθαγενὴς τῶν παρὰ τὴν Μαλαϊκὴν χερσόνησον χωρῶν, καλλιεργουμένη τόσον διὰ τοὺς ἐδωδίμους ὑπερύθρους καρπούς της, ὅσον καὶ διὰ τὸ εὐέργαστον ξύλον. *Εὐγενία ἡ μονανθής* (Eugenia uniflora), ἰθαγενὲς δένδρον τῶν νοτίων χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς, γνωστότατον ἐκ τῶν ἐδωδίμων καρπῶν του. *Εὐγενία ἡ μυρτόφυλλος* (Eugenia myrtifolia). Εἶναι θάμνος τῆς Αὐστραλίας καλλιεργούμενος διὰ τοὺς ἐδωδίδους καρπούς του, ἐκ τῶν ὁποίων παρασκευάζεται εἶδος γλυκοῦ. *Εὐγενία ἡ σμίθιος* (Eugenia smithii). Ἰθαγενὲς δένδρον τῆς Αὐστραλίας, χρησιμώτατον διὰ τὸν βυρσοδεψικὸν φλοιόν του. Ἅπαντα σχεδὸν καλλιεργοῦνται εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Εὐρώπης πρὸς κόσμον. Δ. Ν. Π.

Εὐγενία ἡ ἴαμβος.

Εὐγενιάδης, *Ἀλέξανδρος*. Ἠπειρώτης Ἀγωνιστής. Ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις τῷ 1780 καὶ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐμπορεύετο ἐν Βενετίᾳ καὶ Βιέννῃ. Εὑρεθεὶς ἐν τῇ γενετείρᾳ του κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἠναγκάσθη ἄκων νὰ εἰσφέρῃ χρήματα διὰ τὴν ἄμυναν. Κατόπιν ἀπώλεσε τὴν περιουσίαν του. Τῷ 1822 κατῆλθεν εἰς Μεσολόγγιον, ἐκεῖ δὲ μετέσχε τῶν δύο πολιορκιῶν. Συνδεθεὶς μετὰ τοῦ Βύρωνος, ἐζήτησε νὰ τὸν ἀποτρέψῃ τῶν ἐπικινδύνων ἐκδρομῶν του, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθη. Κατὰ τὴν Ἔξοδον ἐτραυματίσθη, ἀλλὰ δὲν ἐπρόλαβε τὴν γάγγραιναν, ὑπὸ τῆς ὁποίας προσεβλήθη, καὶ μετὰ τινα χρόνον ἀπέθανεν ἐν Ναυπλίῳ. Υἱὸς αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ *Παναγιώτης*, ὅστις ἐπολέμησε κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς ἐπαναστάσεως ὑπὸ τὸν Δημ. Ὑψηλάντην καὶ κατόπιν ἐγκατεστάθη εἰς Βιέννην, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1850. Γ. Δ. Κ.

Εὐγενιανός, *Νικήτας*. Ἕλλην ἐρωτικὸς ποιητής, ἀκμάσας τὴν ΙΓ' μ.Χ. ἑκατονταετηρίδα. Ἔγραψε διὰ στίχων ἰαμβικῶν «Τὰ κατὰ Δρόσιλλαν καὶ Χαρικλέα» εἰς ἐννέα βιβλία. Τὸ χειρόγραφον τοῦ ποιήματος τούτου εὑρίσκετο εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῶν Παρισίων καὶ ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Φραγκίσκου Μποασσονὰτ τῷ 1819 ἐν Παρισίοις. Ἡ ἔκδοσις αὕτη ἐξήγειρε τὸν Ἀδαμάντιον Κοραῆν, ὅστις εἰς τὰ προλεγόμενα τῶν Αἰθιοπικῶν τοῦ Ἡλιοδώρου κατακρίνει μετὰ σφοδρότητος τὸ ποίημα τοῦ Εὐγενιανοῦ καὶ θεωρεῖ ἄτοπον τὴν ἔκδοσιν τούτου, ὡς διαφθείροντος τὰ ἤθη. Ἡ κρίσις αὕτη τοῦ Κοραῆ εἶναι ἴσως ὑπερβολική, καθόσον τὸ ποίημα δὲν στερεῖται χάριτος, ἀνεξαρτήτως τοῦ θέματος ὅπερ πραγματεύεται. Θ. Β.

Εὐγενίδης, *Ἀνδρέας*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Μονεμβασίας. Κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς πατρίδος του ὑπῆρξεν ὁ μεταξὺ τοῦ Τούρκου φρουράρχου καὶ τοῦ Κανταχουζηνοῦ σύνδεσμος, χάρις δὲ εἰς τὰ τεχνάσματά του ἐπετεύχθη ἡ παράδοσις τῆς πόλεως. Κατόπιν τῆς μερικῆς παρασπονδίας, ὠργίσθη καὶ ἀπεχώρησε. Ἀδελφὸς αὐτοῦ ἦτο ὁ *Ἰωάννης*, ὅστις ἐμπορεύετο μὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει, δημευθείσης δὲ τῆς αὐτόθι περιουσίας του μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἐπαναστάσεως, κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ διεκρίθη ὡς πολιτικὸς καὶ οἰκονομικὸς παράγων, ὡς πληρεξούσιος εἰς τὰς συνελεύσεις καὶ εἰς διάφορα ἄλλα ὑπουργήματα. Εἰς αὐτὸν ἀποδίδεται ἡ κατάπαυσις τοῦ ἐν Μονεμβασίᾳ ἐκραγέντος κινήματος κατὰ τὴν πολυαρχίαν τοῦ 1832. Γ. Δ. Κ.

Εὐγενική *[Γεωγρ.]*. Ὡραῖον σύνδενδρον παραποτάμιον χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μαλεβιζίου τῆς Κρήτης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι 620. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Βλαχιανά* (κάτ. 38). Ε. Γ.

— **Εὐγενική** *[Γεωγρ.]*. Ὀνομασία δοθεῖσα ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς εἰς τὸ χωρίον *Γενῆ-κιοϊ* (βλ. λ.) τοῦ νομοῦ Ραιδεστοῦ.

εὐγενικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἁρμόζων εἰς εὐγενῆ: «εὐγενικὸς τρόπος», «συμπεριφορὰ —, γλῶσσα εὐγενική» ‖ εὐγενής, φιλόφρων, ὑποχρεωτικός: «εὐγενικὸς ἄνθρωπος». — Ἐπίρρ. **εὐγενικά**: «ὁμιλεῖ —, φέρεται εὐγενικά».

Εὐγενικός. Ἱερομόναχος καὶ πολεμιστὴς Σιναΐτης, ζήσας κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Εὑρισκόμενος ἐν Κρήτῃ ὅτε οἱ Τοῦρκοι ἐπεχείρησαν τὴν ἅλωσιν τῆς νήσου, κατεχομένης ὑπὸ τῶν Βενετῶν, ἀνεδείχθη εἷς τῶν ὁπλαρχηγῶν τοῦ Χάνδακος καὶ ἔπραξε πολλὰ ἀνδραγαθήματα. Ἐνεργήσας ἔξοδον κατέσφαξε πολλοὺς Τούρκους, ὡς ἀναφέρεται εἰς τὸ ποίημα τοῦ Μαρίνου Τζάνη Μπουνιαλῆ «Διήγησις διὰ στίχων τοῦ δεινοῦ πολέμου τοῦ ἐν τῇ νήσῳ Κρήτῃ γενομένου». Θ. Β.

— **Εὐγενικός**, *Ἀνδρέας*. Λόγιος ἐξ Ἐφέσου τοῦ τέλους τῆς ΙΣΤ' καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος, τοῦ ὁποίου ἐλεγείαν τινὰ ἐδημοσίευσε τῷ 1628 ὁ Κύπριος Νεόφυτος Ροδινός. Ε. Γ. Π.

— **Εὐγενικός**, *Ἰωάννης*. Ἀδελφὸς Μάρκου τοῦ Ἐφέσου· ἐγεννήθη καὶ οὗτος ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὰ τέλη τῆς ΙΔ' ἑκατονταετηρίδος. Διατελῶν διάκονος καὶ νομοφύλαξ τῆς Μ. Ἐκκλησίας, ἠκολούθησε καὶ οὗτος τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην τὸν Παλαιολόγον εἰς τὴν ἐν Φερράρᾳ τῷ 1438 συνελθοῦσαν χάριν τῆς ἑνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν σύνοδον, ἐξ ἧς ὅμως ἀπεχώρησε τῇ 14 Σεπτεμβρίου 1438 μετὰ τοῦ Ἡρακλείας Ἀντωνίου, μὴ στέργων ὅσα ἐβυσσοδομοῦντο ἐν τῇ συνόδῳ. Ἐπανελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ συναγωνιζόμενος μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ τὸν σφοδρὸν κατὰ τῶν ἑνωτικῶν ἀγῶνα, ἐξωρίσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου εἰς Πελοπόννησον καὶ διέμεινεν ἐπί τινα ἔτη κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐν Μυστρᾷ. Μετὰ τὸν θάνατον δὲ τοῦ Ἰωάννου ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἶδε καὶ τὴν ἅλωσιν αὐτῆς, ἄγνωστον δὲ πότε ἀπέθανεν. Ὁ Ἰωάννης Εὐγενικὸς ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πολυγραφωτέρων συγγραφέων τοῦ ΙΕ' αἰῶνα.

Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ τὰ πλεῖστα εἶναι εἰσέτι ἀνέκδοτα, ἐξεδόθησαν δὲ «Λόγος ἀντιρρητικὸς τοῦ βλασφήμου καὶ ψευδοῦς ὅρου τοῦ ἐν Φλωρεντίᾳ συντεθέντος κατὰ τὴν πρὸς Λατίνους σύνοδον» ἐν «Τόμῳ Καταλλαγῆς» τοῦ Δοσιθέου Ἱεροσολύμων (ἐν Ἰασίῳ 1692) καὶ ἀπόσπασμα αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ V. Loch («Das Dogma der griechischen Kirche von Purgatorium» ἐν Regensburg 1842), «Τῇ Τραπεζουντίων πόλει ἐγκωμιαστικὴ ἔκφρασις» ἐν Eusthathii Thessal. opuscula ed. Tafel (1832), «Ἐκφράσεις» (4 παρὰ Boissonade «Anecdota nova» 1844), Ἡ «Προθεωρία» εἰς Ἡλιοδώρου Αἰθιοπικά, τὸ ἰαμβικὸν εἰς Χρυσόστομον καὶ Παναγιάριον (ἐν Bandini «Catal. cod. graec. Laurent.» τ. III), μονῳδία «Ἐπὶ τῇ ἁλώσει τῆς μεγαλοπόλεως» ὑπὸ Σ. Λάμπρου (ἐν «Νέῳ Ἑλληνομνήμονι» Ε' 219), ἐπιστολαὶ 18 ὑπὸ E. Legrand (ἐν «Cent-dix lettres de François Filelfe» Paris 1892), ὁ ἐπιτάφιος τῷ αὐθεντοπούλῳ ὑπὸ E. Legrand (ἐν «Δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας» τόμ. Α' 255), «Ἐκφράσεις, ὑπομνήματα, προσφωνήσεις, παραμυθητικά, μονῳδίαι, 35 ἐπιστολαὶ καὶ 2 ποιημάτια» ὑπὸ Σπ. Λάμπρου (ἐν «Παλαιολογείοις» Β', 47—218).
[Βλ. καὶ *Α. Δημητρακοπούλου*, «Ὀρθόδοξος Ἑλλὰς» ἐν Λειψίᾳ 1872, σ. 105. — *L. Petridès*, «Les oeuvres de Jean Eugenikos» ἐν «Echos d'Orient» 1910.—*Κρουμβάχερ*, «Ἱστορία τῆς βυζαντινῆς λογοτεχνίας» Β' 175, ἑλλην. μετάφρ.]

— **Εὐγενικός**, *Μάρκος*. Μητροπολίτης Ἐφέσου καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1392. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του (1405) ἐξηκολούθησε τὰς θεολογικὰς καὶ φιλολογικὰς σπουδὰς αὐτοῦ γενόμενος μαθητὴς τοῦ Στουδίτου μοναχοῦ Ἰωάννου Βρυεννίου, τοῦ Γεωργίου Γεμιστοῦ καὶ τοῦ Ἰγνατίου Χορτασμένου. Τῷ 1416, ἀποθανόντος τοῦ πατριάρχου Εὐθυμίου τοῦ προστάτου του, ἔγινε νοτάριος τῶν ρητόρων τῆς Μ. Ἐκκλησίας. Τῷ 1418 γενόμενος μοναχὸς ἐν τῇ μονῇ τῶν Μαγγάνων μετωνομάσθη *Μάρκος* ἀντὶ *Μανουήλ* καὶ ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ ἔγραψε τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων του. Τῷ 1437, ἐπὶ πατριάρχου Ἰωσὴφ Β', τὸν ἀποθανόντα μητροπολίτην Ἐφέσου Ἰωάσαφ διεδέχθη ὁ Μάρκος καὶ ὡς μητροπολίτης Ἐφέσου ἀντιπροσωπεύων τὸν πατριάρχην Ἀντιοχείας μετέσχε τῆς ἑλληνικῆς ἀντιπροσωπείας κατὰ τὴν ἐν Φερράρᾳ καὶ Φλωρεντίᾳ σύνοδον (1438—1439). Ἐν τῇ συνόδῳ δὲ ταύτῃ, ὁ Μάρκος διαδραματίσας πρόσωπον ἀνάλογον πρὸς τὸ τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου ἐν Νικαίᾳ, ἀνεδείχθη ὁ πρῶτος μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Λατίνων συνέδρων καὶ αὐτοῦ ἡ γνώμη μετὰ μακροὺς καὶ δεινοὺς ἀγῶνας πρὸς τε τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Λατίνους τέλος ὑπερίσχυσεν ἐν ταῖς ἀποφάσεσι τῆς συνόδου, ἐνῷ οἱ μὲν ἐπιφανέστεροι τῶν Ἑλλήνων συνέδρων, Βησσαρίων ὁ Νικαίας, Γρηγόριος ὁ τῆς Μαμμῆς καὶ Ἰωσὴφ ὁ Μεθώνης, ἐλπίζοντες, ὅτι ἡ σωτηρία τοῦ ἀπὸ τῶν Τούρκων κινδυνεύοντος ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐξηρτᾶτο ἐκ τοῦ μετὰ τῆς Δύσεως καὶ τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας συνδέσμου, ἐφαίνοντο ἐνδοτικοὶ εἰς τὰς ἀξιώσεις τῶν Λατίνων, οἱ δ' ἄλλοι ὁτὲ μὲν ὑπὲρ ταύτης, ὁτὲ δὲ ὑπὲρ ἐκείνης τῆς γνώμης ἔκλινον. Οὕτω δὲ κατωρθώθη ὁ Μάρκος νὰ ματαιωθῇ ἡ ὑπογραφὴ τῆς ἑνώσεως, καὶ διὰ τοῦτο μετὰ τὸν Μέγαν Φώτιον ὁ Μάρκος ἐθεωρήθη ὑπὸ τοῦ ἔθνους ἡμῶν ὁ σωτὴρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Τῇ 1 Φεβρουαρίου τοῦ 1440 ἐπανελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ Μάρκος ἐγέ-

Digitized by Google

νετο μὲν ἐνθουσιωδῶς δεκτὸς ὑπὸ τῶν πολεμίων τῆς ἑνώσεως, ὑπεβλέπετο δ' ὅμως καὶ ἐμισεῖτο ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν περὶ αὐτόν, βαρέως φερόντων τὴν ματαίωσιν τῶν σχεδίων των. Ὅθεν καταλιπὼν τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀνεχώρησεν εἰς Ἔφεσον. Ἐκ τῆς Ἐφέσου δ' ἐκδιωχθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐπεβιβάσθη εἰς πλοῖον καὶ διηυθύνετο εἰς Ἅγιον Ὄρος, ἀλλὰ κατὰ τὸν πλοῦν συλληφθεὶς ὑπὸ στρατιωτῶν τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου ἐκρατήθη αἰχμάλωτος ἐν Λήμνῳ ἐπὶ διετίαν (1440—1442). Ἐπανελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐξηκολούθησε τοὺς ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδοξίας ἀγῶνας μέχρι τοῦ θανάτου του, συμβάντος κατά τινας μὲν τῷ 1445, κατ' ἄλλους δὲ τῷ 1449 ἢ 1451. Ἡ Μ. Ἐκκλησία διὰ συνοδικῆς ἀποφάσεως ἐπὶ πατριάρχου Σεραφεὶμ τοῦ Α' κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1734 κατέταξε τὸν Μᾶρκον εἰς τοὺς ἁγίους τῆς πίστεως, ὁρίσασα τὴν 19 Ἰανουαρίου ἡμέραν ἑορτῆς τῆς μνήμης του.

Ὁ Μᾶρκος ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πολυγραφωτάτων ἀνδρῶν τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος. Ἐποίησε κανόνας εἰς τὸν πατριάρχην Εὐθύμιον καὶ εἰς τὴν Θεοτόκον καὶ πολλὰ ἐπιγράμματα καὶ ἔγραψεν ὑπομνήματα εἰς κανόνας Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ. Συνέγραψε πολλὰ ῥητορικὰ γυμνάσματα (ἐκφράσεις), καὶ μονῳδίας, καὶ λόγους, ἑρμηνευτικὰ εἰς τὰς Γραφάς, πλεῖστα ἄλλα θεολογικὰ καὶ φιλοσοφικὰ ἔργα, ὧν ἄλλα μὲν ἐξεδόθησαν, ἄλλα δ' εἶναι εἰσέτι ἀνέκδοτα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Migne*, Πατρολογία τ. 160 καὶ 161.—*Gass*, «Die Mystik des N. Kabasilas» (Greiswald 1849).—*Κ. Οἰκονόμου*, «Ὑμνῳδῶν ἀνέκδοτα» (ἐν Ἀθήναις 1840).—*Νότου*, «Μάρκου τοῦ Ἐφέσου καὶ Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου ἀνέκδοτα» (Παρίσιοι 1858).—*Α. Δημητρακοπούλου*, «Ὀρθόδ. Ἑλλὰς» (Λειψία 1872).—*Μαργ. Εὐαγγελίδου*, ἐν «Εἰκοσιπενταετηρίδι Κ. Κόντου» (1893).—*Ἀ. Παπαδοπούλου Κεραμέως*, ἐν «Ἑλλην. ἀνεκδότοις» (Κωνσταντινούπολις 1894).—*Σπ. Λάμπρος*, ἐν τῷ β' τ. τῶν «Παλαιολογείων».—*L. Petit*, ἐν «Documents relatifs au concile de Florence» (Α' Paris 1920 καὶ Β' 1923).—Εἰς τὴν ἑορτὴν ἁγίου Μάρκου τοῦ Ἐφέσου ᾀσματικὰς ἀκολουθίας ἐποίησαν *Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης, ὁ Ἀργυρουπόλεως Σεραφείμ, Κάλλιστος ὁ Ἁγιορείτης* (ἐν Ἀθήναις 1887), ὁ μέγας ῥήτωρ *Μανουήλ* (Ἐπετ. Παρνασσοῦ 1902). —*Α. Δημητρακοπούλου*, «Ἱστορ. τοῦ σχίσματος» (Λειψία 1867).—*Νικηφόρου Καλογερᾶ*, «Μᾶρκος ὁ Εὐγενικὸς κτλ.» (ἐν Ἀθήναις 1893).—*Κρουμβάχερ*, «Ἱστορ. βυζαντ. λογοτ.» (Α', 224 καὶ Β', 175).—*Ἀδ. Διαμαντοπούλου*, «Μᾶρκος ὁ Εὐγενικὸς καὶ ἡ ἐν Φλωρεντίᾳ σύνοδος» (Ἀθῆναι 1899).

Ε. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ

Εὐγένιος. Ἰατρός, οὗ φάρμακον ὀπιοῦχον πρὸς ὀρθοπνοϊκούς, φθισικούς, περιπνευμονικοὺς κ.τ.λ. διετήρησεν ἡμῖν ὁ Γαληνὸς (XIII 114) ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀνδρομάχου γεγραμμένων φαρμάκων. ΑΡ.Π.Κ.

— **Εὐγένιος** (*ἅγιοι*). Ἐν μὲν τῷ ἁγιολογίῳ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἀναγράφονται οἱ ἑξῆς ἅγιοι φέροντες τὸ ὄνομα τοῦτο. —1) Ὁ μετὰ *Ἀγαθοδώρου* καὶ *Ἐλπιδίου* ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ἱεροσολύμων Ἑρμᾶ ἐπὶ Διοκλητιανοῦ (284—305) ὡς ἱεραπόστολος εἰς Χερσῶνα ἀποσταλεὶς καὶ εὑρὼν ἐκεῖ μαρτυρικὸν θάνατον κατὰ τὸ τῆς 7 Μαρτίου Μηναῖον, περιέχον τὸ μαρτυρολόγιον αὐτῶν καὶ ἰδίαν ἀκολουθίαν μετὰ κανόνος Ἰωσὴφ τοῦ ὑμνογράφου. —2) Ὁ ἐν Τραπεζοῦντι γεννηθεὶς καὶ μαρτυρήσας ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ καὶ τοῦ ἀνθυπάτου διοικητοῦ τῆς πόλεως Λυσίου. Ἀφορμὴν εἰς τὸν μαρτυρικὸν θάνατον ὑπὲρ τῆς νέας θρησκείας ἔδωσεν ὁ ἴδιος, συντρίψας τὸ εἴδωλον τοῦ Μίθρα, ὅστις ἐλατρεύετο ἐνταῦθα ὡς θεός. Εἰς τὸν τόπον, ἐν ᾧ, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὁ Εὐγένιος μετὰ τὴν πρᾶξίν του παρεδόθη εἰς τοὺς φονεῖς του, οἱ Κομνηνοὶ ἀνήγειραν ναὸν περικαλλῆ καὶ μοναστήριον ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ, ὅστις ἐπισήμως ἀνεκηρύχθη προστάτης τῆς πόλεως καὶ τοῦ κράτους. Ἡ μονὴ αὕτη πολλάκις κατεστράφη κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις τῆς πόλεως, σῴζεται ὅμως μέχρι σήμερον ἕτερος ναὸς τοῦ ἁγίου μεταβεβλημένος εἰς μουσουλμανικὸν τέμενος. Ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῶν Κομνηνῶν ἐχαράσσετο ἡ εἰκὼν τοῦ ἁγίου ὁτὲ μὲν πεζοῦ, ὁτὲ δὲ ἐφίππου. Αἱ ἑορταί του ἦσαν ὄχι μόνον θρησκευτικαί, ἀλλὰ καὶ ἐθνικαί. Ὅσον χρόνον διήρκεσεν ἡ αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος, ἡ θρησκεία, ἡ φιλολογία καὶ ἡ πολιτικὴ τῶν κατοίκων αὐτῆς ἐνεπνέοντο καὶ ἐνεψυχώνοντο ἀπὸ τὴν λατρείαν καὶ τὰ βρίθοντα θαυμάτων συναξάρια τοῦ ἁγίου Εὐγενίου (βλ. *Papadopulos-Kerameus*, Fontes hist. imp. Trapezuntini, Petreopoli 1891.—*Τρ. Εὐαγγελίδου*, Ἱστορ. τῆς Τραπεζουντιακῆς αὐτοκρατορίας σελ. 54—55). —3) Ὁ ἐπίσης ἐπὶ Διοκλητιανοῦ μετὰ *Εὐστρατίου* μαρτυρήσας. —4) Ὁ ἐπὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου (361—363) ὁμολογητής, ὅστις μετὰ τοῦ *Μακαρίου* συλληφθεὶς καὶ πολλὰς βασάνους ὑποστάς, τέλος ἐξορίσθη εἰς Μαυριτανίαν, ὅπου καὶ ἀπέθανε κατὰ τὸ τῆς 19 Φεβρουαρίου Μηναῖον. —5) Ὁ ἐκ Δαμασκοῦ μετὰ τοῦ πατρὸς *Παύλου* καὶ τῶν ἀδελφῶν *Ῥούφου, Μαξίμου* καὶ *Σαβινιανοῦ* μαρτυρήσας. —6) Ὁ ἄγνωστον ποῦ καὶ πότε μαρτυρήσας, ὅστις «ἐν ὀπῇ τείχους βληθείς, τῆς εἰσόδου πηλῷ ἀναφραγείσης, τελειοῦται» κατὰ τὸ μηναῖον τῆς 24 Νοεμβρίου. —7) Ὁ ὡσαύτως ἄγνωστον ποῦ καὶ πότε μαρτυρήσας «ξύλοις τυπτόμενος» κατὰ τὸ Μηναῖον τῆς 10 Δεκεμβρίου.

Ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ ἁγιολογίῳ ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἀναγράφονται καὶ οἱ ἑξῆς ἅγιοι φέροντες τὸ ὄνομα τοῦτο: —1) Ὁ ἐν Ἀφρικῇ ἐπίσκοπος περὶ τὸ 484 ἐπὶ Βανδάλων μαρτυρήσας μετὰ τοῦ *Βινδεμιάλου* καὶ *Λογγίνου* καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 2 Μαΐου. —2) Ὁ ὡσαύτως ἐν Ἀφρικῇ ἐπὶ Βανδάλων μετὰ πολλῶν ἄλλων μαρτυρήσας καὶ ἑορταζόμενος τὴν 4 Ἰανουαρίου. —3) Ὁ ἐξ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας τῆς Καρχηδόνος καταγόμενος καὶ ἐπίσκοπος αὐτῆς χειροτονηθεὶς τῷ 481, πολλὰς δὲ διώξεις ὑποστὰς ὑπὸ τῶν ἀρειανῶν καὶ τέλος εἰς Languedoc τῆς Γαλλίας ἐξορισθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Albo τῷ 505, ἑορταζόμενος δὲ τὴν 13 Ἰουλίου. —4) Ὁ τῷ 645 ἐπίσκοπος Τολέδου χειροτονηθείς, προεδρεύσας δύο συνόδων συγκληθεισῶν ἐν τῇ ἐπισκοπῇ του, συγγράψας διάφορα θεολογικὰ ἔργα καὶ ἀποθανὼν τῷ 657, ἑορταζόμενος δὲ τὴν 13 Νοεμβρίου. —5) Ὁ μαθητὴς τοῦ ἐπισκόπου τῶν Παρισίων Διονυσίου, μαρτυρήσας ὀλίγον χρόνον μετὰ τὸ μαρτύριον τοῦ διδασκάλου του, ἑορταζόμενος τὴν 15 Νοεμβρίου. Α.Α.Π.—Ε.Γ.Π.

— **Εὐγένιος** ***Ἁγιολαυρίτης.*** Φιλικός, μοναχὸς τῆς Ἁγίας Λαύρας (βλ. λ. *Ἁγιολαυρίτης* Εὐγένιος).

— **Εὐγένιος** ***Ἀγχιάλου*** μητροπολίτης. Πεπαιδευμένος κληρικὸς γεννηθεὶς ἐν Ἰθάκῃ. Ἐγίνωσκε πλὴν τῆς ἑλληνικῆς καὶ τὴν λατινικήν, καὶ ἦτο ἔμπειρος τῆς ἑρμηνείας τῶν θείων Γραφῶν. Ἐχρημάτισεν οἰκοδιδάσκαλος ἐπιφανῶν Φαναριωτῶν, κατὰ παράκλησιν τῶν ὁποίων τὸ πατριαρχεῖον ἐψήφισεν αὐτὸν (1813) μητροπολίτην Ἀγχιάλου, ἔνθα ἐποίμανε μέχρι τοῦ 1821. Κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐπαναστάσεως ἦτο συνοδικὸς ἐν Κωνσταντινουπόλει. Συλληφθεὶς ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν αὐτῆς ἐνεκλείσθη εἰς τὴν φυλακὴν τοῦ Μουτζούραγα ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ σαραγίῳ, τὴν δὲ 10 Ἀπριλίου 1821, ἡμέραν καθ' ἣν ἐμαρτύρησεν ὁ πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε', ἀπήχθη καὶ οὗτος εἰς τὸν Γαλατᾶν, ὅπου ἀπηγχονίσθη. Μ.Ι.Γ.—Γ.Δ.Κ.

— **Εὐγένιος** ὁ ***Αἰτωλός***· βλ. *Αἰτωλὸς* Εὐγένιος.

— **Εὐγένιος** ὁ ***Αὐγουστοπολίτης.*** Ἕλλην γραμματικός, ἐξ Αὐγουστοπόλεως τῆς Φρυγίας, ἀκμάσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΣΤ' μ. Χ. αἰῶνος. Ἐγκατασταθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐδίδασκεν αὐτόθι καὶ «τὰ μάλιστα διαφανὴς ἦν», κατὰ τὸν Σουΐδαν. Ἔγραψε: «Κωλομετρίαν τῶν μελικῶν Αἰσχύλου, Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου, ἐπὶ δραμάτων ιε'», «Περὶ τοῦ τί τὸ παιωνικὸν παλιβάκχειον», «Περὶ τῶν τεμενικῶν, ὅπως προφέρεται», «Παμμιγῆ λέξιν κατὰ στοιχεῖον», «Περὶ τῶν εἰς α ληγόντων ὀνομάτων καὶ ποτε διφορεῖται» «Καὶ ἄλλα τινὰ τρίμετρα ἰαμβικά». Ἀπέθανεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν βαθυτάτῳ γήρατι, οὐδὲν δ' ἐκ τῶν ἔργων του διεσώθη. Θ. Β.

— **Εὐγένιος** ***Βούλγαρις.*** Ἐπιφανὴς Ἕλλην λόγιος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος (βλ. *Βούλγαρις* Εὐγένιος).

— **Εὐγένιος Α',** ***Κωνσταντινουπόλεως*** πατριάρχης. Ἤκμασε μετὰ τὸ 236, κατὰ τοὺς χρονογράφους Συμεὼν καὶ Κεδρηνὸν (Α' σ. 551), ἀναδειχθεὶς ἐπὶ Γορδιανοῦ καὶ κυβερνήσας ἐπὶ 25 ἔτη τὴν τότε μικρὰν Ἐκκλησίαν τοῦ Βυζαντίου. Μ.Ι.Γ.

— **Εὐγένιος Β',** ***Κωνσταντινουπόλεως*** πατριάρχης. Διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως μελλοθάνατον τὸν ἐθνομάρτυρα Γρηγόριον τὸν Ε'. Ἐγεννήθη ἐν Φιλιππουπόλει περὶ τὸ 1780. Ἦτο ἄνθρωπος μετρίας μορφώσεως, χρηστοήθης, ἐπιβλητικὸς καὶ δραστηριώτατος. Ἀναμεμιγμένος εἰς πᾶσαν φιλανθρωπικὴν κίνησιν ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Πισιδίας, ὀλίγον πρὶν ἢ ἐκραγῇ ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, καὶ ἐθεωρεῖτο ἐκ τῶν ἐμπίστων τοῦ Γρηγορίου. Ἐκ τούτου παρεξηγήθη ὑπὸ πολλῶν ἡ διαγωγή του, ὅταν ἀπεδέχθη τὴν τὴν τρομερὰν διαδοχήν. Ὅλως ἀδίκως ὅμως, διότι οὐδεὶς τῶν συνηγμένων συνοδικῶν ἀρχιερέων ἐτόλμα ν' ἀποδεχθῇ τὴν πατριαρχίαν. Πολλοί, μετὰ δακρύων παρεκάλουν τὸν παριστάμενον μέγαν διερμηνέα Σταυράκην Ἀριστάρχην νὰ μὴ ἐπιμείνῃ εἰς τὴν ἄμεσον ἐκλογήν, ἐπειδὴ ἐζήτουν νὰ κερδίσουν χρόνον ὥστε νὰ σώσουν, εἰ δυνατόν, τὸν μόλις καθαιρεθέντα Γρηγόριον. Ἀλλ' ἡ Πύλη ἠπείγετο νὰ ἐκλεγῇ ὁ νέος πατριάρχης, διὰ νὰ καταστῇ ἀναμφισβήτητος ἡ ἔκπτωσις τοῦ Γρηγορίου καὶ τοιουτοτρόπως νὰ τιμωρηθῇ οὗτος ὡς ἁπλοῦς καλόγηρος καὶ οὐχὶ ὡς πατρὶκ-ἐφένδης, πρὸς ἀποτροπὴν διπλωματικῶν ἐπεισοδίων. Πάντες λοιπὸν ἀπεποιοῦντο. Ἡ ἐκλογὴ καθίστατο ἀδύνατος. Καὶ ὅταν ἔντονος ἔφθασεν ἀπὸ τὴν Πύλην διαταγὴ διὰ τὴν ἄμεσον ἐκλογήν, μόνος ὁ ἀπὸ Πισιδίας ἠγέρθη καί, ἄνθρωπος τῶν ἀποφάσεων, ἐδήλωσεν: «Ἐγὼ δέχομαι τὴν πατριαρχίαν». Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἔγινεν ἀντικείμενον ἐξαιρετικῶν τιμῶν ἀπὸ τὸν μέγαν βεζύρην Μπεντερλῆ-Ἀλῆ πασᾶν καὶ ἰδίως ἀπὸ τὸν περιβόητον Χαλὲτ ἐφέντην. Εἰς τὰ πατριαρχεῖα ὅμως, μετὰ δέους ἐγένετο δεκτός. Ἄλλωστε, ὀλίγον μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του, ὡδηγήθη καὶ ὁ Γρηγόριος διὰ νὰ μαρτυρήσῃ ἀπαγχονιζόμενος εἰς αὐτὴν τὴν πύλην τῶν πατριαρχείων. Ἡ 10 Ἀπριλίου 1821, ἡμέρα τρομακτικὴ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, εἶδεν ἐν τούτοις τὸν Εὐγένιον ἀγωνιζόμενον νὰ περισώσῃ τὸ λείψανον τοῦ πατριάρχου, ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ ὁποίου δὲν ἔπαυσε δεόμενος. Μετὰ ἕνα περίπου μῆνα καὶ ὁ ἴδιος ἐκινδύνευσε νὰ φονευθῇ καθ' ὁδὸν ἀπὸ τὸ μαινόμενον πλῆθος. Κατ' Αὔγουστον τοῦ 1821 ἀπέλυσεν ἐπιστολὰς πρός τινας ἀρχιερεῖς, ἀγγέλλων ὅτι ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἀπονέμει ἀμνηστείαν εἰς ἐκείνους τῶν ἐπαναστατῶν, ὅσοι μεταμεληθέντες ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς εὐπειθείας καὶ ὑποταγῆς. Ἐπὶ τῇ αἰτήσει τῶν Κυπρίων ὅπως, ἀντὶ τῶν ἀπαγχονισθέντων τεσσάρων ἀρχιερέων αὐτῶν, χειροτονήσῃ ἑτέρους, ὁ Εὐγένιος, τῇ 28 Σεπτεμβρίου 1821, παρεκάλεσε τὸν Ἀντιοχείας Σεραφεὶμ ν' ἀναδεχθῇ ἐκεῖνος τὸ βάρος τοῦτο, ὅπερ καὶ ἐγένετο (βλ. Πατριαρχ. πίν. σ. 686, καὶ Μνημ. πατριαρχ. ἱστορ. ὑπὸ *Μ. Ἰ. Γεδεὼν* σ. 27.—*Φιλήμονος*, Δοκίμ. ἱστ. Ἑλλ. ἐπαναστ. τ. Δ' σ. 448). Ἔκτοτε, παλαίων διὰ ν' ἀναχαιτίσῃ τὰς σφαγάς, ἡττήθη εἰς τὸν ἀγῶνά του, ἀπώλεσε τὸ σθένος του, καὶ τέλος, ἀφοῦ ἐπατριάρχευσεν ἐπὶ δέκα ἓξ μῆνας, ταραχωδεστάτους καὶ αἱματηρούς, ἀπέθανεν ἐκ καρδιακοῦ νοσήματος τὸν Ἰούλιον τοῦ 1822. Γ. Δ. Κ.

— **Εὐγένιος,** πρίγκιψ ***Δώϋχτενμπεργκ.*** Ὑποψήφιος βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὄθωνος (βλ. λ. *Δώϋχτενμπεργκ*). Κ. Μ. Κ.

— **Εὐγένιος,** ***Μιλητοπόλεως*** ἐπίσκοπος. Ἐκ Πόρου τῆς Καππαδοκίας, ἔνθα ἐγεννήθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἐσπούδασε τὴν ἐγκύκλιον καὶ τὴν θεολογικὴν παίδευσιν ἐν τῇ πρὸ τοῦ 1850 ἀκμαζούσῃ μοναστηριακῇ σχολῇ τῆς Καισαρείας. Ἐγένετο κατόπιν ἐφημέριος ἐν Ἁγίᾳ Κυριακῇ Κοντοσκαλίου (Κωνσταντινουπόλεως), καὶ εἶτα (1845) ἐπίσκοπος Μιλητοπόλεως, προεστὼς τοῦ αὐτοῦ ναοῦ. Μετ' ὀλίγον ἀπέστειλεν αὐτὸν τὸ πατριαρχεῖον εἰς Ἰκόνιον, βοηθὸν τοῦ γηραιοῦ μητροπολίτου, τούτου δ' ἀποθανόντος ἐπανῆλθεν ὁ Εὐγένιος εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ διωρίσθη προϊστάμενος ἐπίσκοπος τῆς συνοικίας Ἁγίων Θεοδώρων Βλάγκας, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1877. Ἐκήρυττε συνεχῶς εἰς τὸν ναὸν τοῦτον τουρκιστί, χάριν τῶν τουρκιστὶ λαλούντων Ἑλλήνων Μικρασιατῶν, οἵτινες πολυπληθεῖς συνήρρεον πρὸς ἀκρόασιν τῶν διδαχῶν αὐτοῦ, τιμῶντες ἄλλως τε τὸν Εὐγένιον διά τε τὴν εὐσέβειαν καὶ τὸν καλογηρικὸν αὐτοῦ βίον. Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

— **Εὐγένιος** ***Μπωαρναί.*** Γάλλος δοὺξ τῶν Λώϋχτενμπεργκ, πρίγκιψ τῶν Ἄϊχσταντ, υἱὸς τῆς Ἰωσηφίνας, πρώτης συζύγου τοῦ Ναπολέοντος Α' (βλ. λ. *Μπωαρναί*). Κ. Μ. Κ.

— **Εὐγένιος** ***Ξηροποταμηνός.*** Ἀρχιμανδρίτης τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονῆς Ξηροποτάμου, γεννηθεὶς ἐν Προμοίρι τοῦ Βόλου τῷ 1821. Ἐργασθεὶς ἐπί τινα καιρὸν ἐν τῇ μονῇ, ἀπεστάλη κατόπιν ὑπ' αὐτῆς εἰς τὸ ἐν Ῥουμανίᾳ μετόχιον Δάγγου (Ξηροποταμηνόν), ὁπόθεν ἐπέστρεψε κάτοχος πολλῆς περιουσίας. Διετέλεσε δὶς βοηθὸς τῶν πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας πρὸ τοῦ 1860, καὶ κατὰ τὰ 1866—1868 ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Νικάνορος, ἀποκηρύξαντος αὐτόν. Ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔμεινεν ἐκεῖ μέχρι θανάτου (1876). Εἰς τὸν «Ἑλληνικὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον» ἐγένετο ἀθλοθέτης τριῶν διαγωνισμάτων, ἐπὶ τῆς ἱστορίας Θρᾴκης, Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας. Εἰς τὴν μονὴν περιῆλθεν εὐτελής τι περιουσία, καὶ ἡ βιβλιοθήκη αὐτοῦ, ἐξ ὀλίγων ἀλλ' ἐκλεκτῶν βιβλίων συγκειμένη. Ἐγίνωσκε καλῶς τὴν ἑλληνικήν, τὴν γαλλικήν, τὴν ῥουμανικὴν καὶ τὴν τουρκικήν. Μ. Ι. Γ.

— **Εὐγένιος** ἐκ ***Παλέρμου.*** Λόγιος, γνωστὸς μόνον ἐκ χειρογράφου τῆς Λαυρεντιανῆς βιβλιοθήκης (κῶδιξ 5, 10) περιέχοντος ἔργα «τοῦ εὐγενεστάτου ἄρχοντος Εὐγενίου ἐκ Παλέρμου», ὡς ποίημα γραφὲν ἐν φυλακῇ, ἐπιγράμματα εἰς τὴν πλεονεξίαν, τὴν τρυφήν, τὴν παρθενίαν, τὸν ἔρωτα, τὴν ἀδολεσχίαν, τὸν φθόνον, τὸ φιλόσκωμμον κτλ., ποιητικὴν ἀνασκευὴν τοῦ ἀρχαίου σοφιστικοῦ θέματος «Μυίας ἐγκώμιον» καὶ τέλος ἐκτενῆ περιγραφὴν φυτοῦ ἐν Παλέρμῳ φυομένου, ὅπερ τὴν νύκτα κλεῖον ἐντελῶς τὸν κάλυκα ἐκαλεῖτο «νύμφερον» ὑπὸ τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων (*Κρουμβάχερ*, «Ἱστορ. βυζ. λογ.» Β, 738 ἑλλ. μετ.). Ε. Γ. Π.

— **Εὐγένιος,** πάπας ***Ῥώμης.*** Τέσσαρες πάπαι τῆς Ῥώμης φέρουσι τὸ ὄνομα τοῦτο:

—1) ***Εὐγένιος ὁ Α'*** (654—657). Διεδέχθη *Μαρτῖνον τὸν Α'*, ὃν Κώνστας ὁ Β' (642—668), μὴ ὑπογράψαντα τὸν λεγόμενον *τύπον*, ἐν ᾧ ὑπὸ βαρυτάτης ἀπειλῆς ἀπηγορεύετο τὸ ὁμιλεῖν περὶ μιᾶς ἢ δύο ἐν Χριστῷ θελήσεων, ἐξώρισεν εἰς Χερσῶνα, ὅπου καὶ ἀπέθανεν. Ἀλλ' ὁ Εὐγένιος πόρρω ἀπεῖχε τῆς σταθερότητος καὶ εὐθυκρισίας τοῦ Μαρτίνου, διότι ὅτε ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐστάλη ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Πύρρου ἔκθεσις πίστεως, ἐν ᾗ ἀντὶ μιᾶς ἢ δύο θελήσεων ἐν Χριστῷ συνιστᾶτο ἡ παραδοχὴ τριῶν θελήσεων, ὁ Εὐγένιος ἦν ἕτοιμος νὰ ἀποδεχθῇ αὐτήν, ἀλλ' ὁ λαὸς

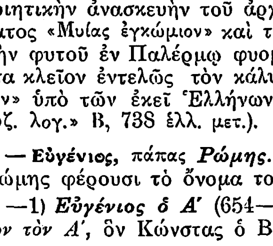

Εὐγένιος ὁ Α'.

Digitized by Google

καὶ ὁ κλῆρος τῆς Ρώμης ἀντέστη καὶ ἀπηγόρευσεν αὐτῷ τὴν θείαν λειτουργίαν.

—2) ***Εὐγένιος ὁ Β'*** (824—827). Εἶναι γνωστός, διότι εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐν Παρισίοις συνόδου (825) ὑπὸ Λουδοβίκου τοῦ Εὐσεβοῦς, δι' ὧν κατεδίκαζε τὴν προσκύνησιν τῶν ἱερῶν εἰκόνων, δὲν ἐφάνη ἐφάμιλλος τοῦ προκατόχου αὐτοῦ Ἀδριανοῦ τοῦ Α', ἀντιστάντος ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου πρὸς Κάρολον τὸν Μέγαν, ἀλλ' ἐσίγησε καὶ σιωπηρῶς ἀπεδέχθη αὐτάς· ἐκτὸς τούτου ἀπεδέχθη τὰς θεωρίας Καρόλου τοῦ Μεγάλου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Λουδοβίκου, δι' ὧν ὁ αὐτοκράτωρ ἵσταται ὑπεράνω τῆς Ἐκκλησίας καὶ πολιτείας καὶ ἄρχει καὶ ἐπὶ τῆς πρώτης καὶ τοῦ πάπα.

Εὐγένιος ὁ Β'.

—3) ***Εὐγένιος ὁ Γ'.*** Ἐπάπευσε μεταξὺ τοῦ 1145 καὶ 1153, ζηλωτὴς καὶ ὀπαδὸς γενόμενος Βερνχάρδου τοῦ ἐκ Κλερβώ, ἐπισήμου πρακτικοῦ καὶ μυστικοῦ θεολόγου τῆς Δύσεως κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ ῥήτορος θαυμαστοῦ. Ὁ Εὐγένιος ἀναγκασθεὶς ὑπὸ τοῦ λαοῦ τῆς Ρώμης, ἀπαιτοῦντος τὴν ἄρσιν τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας τοῦ πάπα, κατέφυγε μετὰ τῆς αὐλῆς αὐτοῦ καὶ τοῦ Βερνχάρδου εἰς Βιτέρβο, ἔνθα διὰ τῆς πυρετώδους εὐγλωττίας τοῦ τελευταίου ἐκήρυξε τὴν Β' σταυροφορίαν, ἥτις ἔσχεν οἰκτρὸν τέλος. Μετ' ὀλίγον ἐπέστρεψεν εἰς Ρώμην, ἠναγκάσθη ὅμως (1146) νὰ καταφύγῃ εἰς Γαλλίαν, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐπανελθὼν διὰ βοηθείας τοῦ Ρογήρου τῆς Σικελίας, ἔφυγε (1150) καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν δημοκρατικῶν Ρωμαίων εἰς τὰς χώρας τῆς ἐκκλησιαστικῆς πολιτείας καὶ ἀπέθανεν ἐν Τίβολι.

Εὐγένιος ὁ Γ'.

—4) ***Εὐγένιος ὁ Δ'*** (1431—1447). Ἐκλεγεὶς πάπας μετὰ τὸν θάνατον Μαρτίνου τοῦ Ε', οὔτε ἐπὶ ἐκκλησιαστικῇ μορφώσει διεκρίνετο, οὔτε ἐπὶ πολιτικῇ ἐμπειρίᾳ καὶ ἱκανότητι. Ἕνεκα τῆς ἐπικρατούσης τότε ἐν τῇ Δύσει μεγάλης διαφθορᾶς τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, πρὸ πολλοῦ ἐγεννήθη τάσις πρὸς μεταρρύθμισιν αὐτῆς, συνεπείᾳ δὲ τούτου συνεκροτήθησαν ἤδη δύο μεγάλαι μεταρρυθμιστικαὶ σύνοδοι, ἡ ἐν Πίσῃ (1409) καὶ ἡ ἐν Κωνσταντίᾳ (1414). Ἡ τελευταία ἀπεφάσισεν, ἵνα μετὰ 7 ἔτη συγκροτηθῇ ἑτέρα μεγάλη σύνοδος ἐν Βασιλείᾳ, ταύτην δὲ πραγματικῶς συνεκάλεσε τῷ 1431 Εὐγένιος ὁ Δ', ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἠθέλησε νὰ διαλύσῃ αὐτήν, διότι ἀπεδέχετο τὴν ἀρχὴν τῆς ἀπολύτου ἐξουσίας τῶν Οἰκουμενικῶν συνόδων ὑπὲρ τὸν πάπαν· ἡ σύνοδος ἐπέταξε τότε τῷ πάπᾳ ἵνα ἐντὸς τριῶν μηνῶν παρουσιασθῇ εἰς αὐτήν, ἀλλ' ὁ πάπας διατάσσει τότε τὴν διάλυσιν τῆς συνόδου, ἥτις ὅμως ἐξηκολούθησε τὰς ἐργασίας αὐτῆς· ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ὁ πάπας καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἐξεδιώχθη ὑπ' αὐτῶν κακῶς ἔχων καὶ κατέφυγεν εἰς Φλωρεντίαν, τότε δὲ ἠναγκάσθη νὰ ἔλθῃ εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς τὴν σύνοδον καὶ ἀνεγνώρισεν αὐτὴν τῷ 1435· καὶ πάλιν ὅμως ἔρχεται εἰς διάστασιν πρὸς αὐτήν, ἥτις διὰ τοῦτο ἀποκηρύττει αὐτὸν καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἐκλέγει ὡς ἀντίπαπαν *Φήλικα τὸν Ε'*. Εὐτυχῶς διὰ τὸν Εὐγένιον, Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος (1425—1448), παρασκευάσας ἀνοήτως τὰ κατὰ τὴν ἕνωσιν τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας μετὰ τῆς ρωμαϊκῆς, ἐνίσχυσεν αὐτὸν ἀπέναντι τῶν ἀξιώσεων τῆς ἐν Βασιλείᾳ συνόδου καὶ τῆς Δύσεως καθόλου, οὕτω δὲ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1438 ἐκηρύχθη ἐπισήμως καὶ πομπώδης ἡ ἔναρξις τῆς συνόδου ἐν Φερράρᾳ, ὅθεν σκοπίμως καὶ ὑπούλως μετετέθη αὕτη τῇ 10 Ἰανουαρίου 1439 εἰς *Φλωρεντίαν* (βλ. λ.).

Η. Φ. ΒΑΦΕΙΔΗΣ

— Εὐγένιος ὁ *Σουμελιώτης*. Ἱερομόναχος ἐπονομασθεὶς οὕτως ἐκ τῆς παρὰ τὴν Τραπεζοῦντα περιωνύμου μονῆς τοῦ Σουμελά, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐμόναζε κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα. Ἐποίησεν ἐπίγραμμα εἰς τὴν Θεοτόκον (*Κ. Σάθα* «Νεοελ. Φιλολ.» *σ.* 609).

Ε. Γ. Π.

— Εὐγένιος ὁ *Τολέδου*. Ἐπίσκοπος τοῦ ἐν Ἱσπανίᾳ Τολέδου (646—657). Τῇ παρακλήσει τοῦ βασιλέως τῶν Βησιγότθων Chindaswinth ἐπεθεώρησε καὶ διὰ προσθήκης 53 στίχων ἐπηύξησε τὴν ἐξ 153 στίχων ἐλεγείαν «Satisfaction» τοῦ ποιητοῦ Δρακοντίου, ἐπεξειργάσθη ἐπίσης τὸ πρῶτον μέρος τοῦ ποιήματος «Laudes Dei» τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ καὶ ἐπέγραψεν αὐτὸ «Dracontii Hexaemeron», ἐποίησε δὲ καὶ αὐτὸς πολλὰ μικρὰ ποιήματα, ἅτινα ἐξεδόθησαν ἐν τῇ Πατρολογίᾳ τοῦ Migne (τ. 87, 371—418).

Ε. Γ. Π.

— Εὐγένιος - *Φλάβιος*. Ὀφφικιάλιος ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Κώνσταντος κατὰ τὸ 346, διεξελθὼν διαδοχικῶς τὰ ἀξιώματα τοῦ μαγίστρου τῶν ὀφφικίων (magister officiorum), ὑπάρχου τῆς αὐλῆς (praefectus praetorio), ἴσως δὲ γενόμενος καὶ ὕπατος, δεδομένου ὅτι ἀναφέρεται ὡς consul designatus. Τοῦ Εὐγενίου ἄγαλμα ὑπῆρχεν εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ Τραϊανοῦ (forum Trajanum) τῆς Ρώμης. —Π.

— Εὐγένιος - *Φλάβιος*, Γαλάτης λόγιος, αὐτοκράτωρ τοῦ δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους περίπου κατὰ τὸ 392—394 μ. Χ., ἰδιοποιηθεὶς τὸν θρόνον διὰ τῆς δολοφονίας τοῦ Οὐαλεντιανοῦ Β'. Ἦτο ῥήτωρ «προεστὼς διδασκαλείου» καὶ ἀντιγραφεὺς τοῦ αὐτοκράτορος (magister scriniorum), ἐτιμήθη δὲ τὰ μέγιστα ὑπ' αὐτοῦ διὰ τὴν ἀγχίνοιάν του. Ἐν τούτοις, γενόμενος «συνήθης καὶ φίλος» τοῦ ἐν Παννονίᾳ ἀρχηγοῦ τῶν δορυφόρων Ἀρβογάστρου, συνώμωσε μετ' αὐτοῦ κατὰ τοῦ βασιλέως, ὃν ἔπνιξαν οἱ μνηθέντες «ἐπικοιτωνῖται» εὐνοῦχοι. Μετὰ τὴν δολοφονίαν κατεστάθη ὡς βασιλεὺς καὶ ἔπεμψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν πρέσβυν Ρουφῖνόν τινα Ἀθηναῖον, ὅπως ζητήσῃ τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ Θεοδοσίου Α'. Ὁ Θεοδόσιος φοβούμενος τὸν Εὐγένιον ὡς «ἐγκρατῆ τῶν ἐν τοῖς ἑσπερίοις μέρεσι πραγμάτων» καθυστέρει διαρκῶς τὴν ἀπάντησιν παρασκευαζόμενος πρὸς πόλεμον. Περὶ τὸ 394 διεπεραιώθη εἰς Ἰταλίαν. Ὁ Εὐγένιος ἐφύλαττεν εἰς τὰς Ἰουλίας Ἄλπεις, τὰς λεγομένας πύλας τῆς Ἰταλίας· ἐκεῖ παρὰ τὸν Φρίγδον ποταμὸν ἐγένετο μάχη κατὰ Σεπτέμβριον μῆνα, καθ' ἣν, λόγῳ τῶν ἀντιξόων καιρικῶν καταστάσεων καὶ ἐπισυμβάσης ἐκλείψεως, ἐνίκησεν ὁ Εὐγένιος. Ἐπηκολούθησεν ἑστίασις καὶ πότος εἰς τὸ νικῆσαν στράτευμα, ἐπωφεληθεὶς δὲ τούτου ὁ Θεοδόσιος ὥρμησε κατ' αὐτοῦ νικηφόρως. Ὁ Εὐγένιος ἀπεκεφαλίσθη καθ' ἣν στιγμὴν ἐδέετο γονυπετὴς πρὸ τοῦ Θεοδοσίου καὶ ἡ κεφαλὴ του ἀναρτηθεῖσα ἐπὶ δόρατος περιεφέρθη ἀνὰ τὸ στράτευμα. Ὁ Εὐγένιος σὺν τοῖς ἄλλοις ἀναφέρεται καὶ ὡς προστάτης τῶν εἰδωλολατρῶν «οὐχ ὑγιῶς διακείμενος περὶ τὸ δόγμα τῶν Χριστιανῶν».

Π. Ν. Π.

— Εὐγένιος *Φραγκῖσκος*, *πρίγκιψ τῆς* ***Σαβοΐας - Καρινιάν.*** Εἷς τῶν μεγαλυτέρων στρατηγῶν τῆς ἐποχῆς του (1663—1736), υἱὸς τοῦ πρίγκιπος Μαυρικίου τῆς Σαβοΐας καὶ τῆς Ὀλυμπίας Μαντσίνι ἀνεψιᾶς τοῦ καρδιναλίου Μαζαρίνου. Ζητήσας παρὰ τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου ΙΔ' στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν καὶ ἀντικρύσας ἄρνησιν, εἰσῆλθεν εἰκοσαετὴς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Αὐστρίας καὶ ἐδοξάσθη μαχόμενος κατὰ τῆς πατρίδος του. Ἡγήθη δύο νικηφόρων ἐκστρατειῶν κατὰ τῶν Τούρκων, τοὺς ὁποίους ἐνίκησεν ἐπανειλημμένως, καταγαγὼν τὰς δύο περιφανεῖς νίκας τῆς Ζέντας καὶ τοῦ Βελιγραδίου. Εἰς τοὺς πολέμους κατὰ τῆς Γαλλίας, εἰς τὴν Ἰταλίαν, τὸν Ρῆνον καὶ τὰς Κάτω Χώρας, εἶναι, μαζὶ μὲ τὸν Ἄγγλον Μαρλμπορόου ὁ περισσότερον πιέσας μὲ ἐναλλαγὰς νικῶν καὶ ἡττῶν τὸν βασιλέα - Ἥλιον. Εἶχε πάντοτε τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν συνησπισμένων κατὰ τῆς γαλλικῆς παντοδυναμίας ἡγεμόνων καὶ ἐπεβάλλετο μὲ σιδηρᾶν πειθαρχίαν ἐπὶ τῶν στρατιωτῶν του. Ἀποσυρθεὶς εἰς τὴν Βιέννην πλήρης τιμῶν, μετεῖχε τῶν δημοσίων πραγμάτων καὶ τέλος εἰς ἡλικίαν 70 ἐτῶν ἐκλήθη πάλιν νὰ διοικήσῃ τὰ αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα τοῦ Ρήνου κατὰ τὸν πόλεμον διὰ τὴν διαδοχὴν ἐν Πολωνίᾳ.

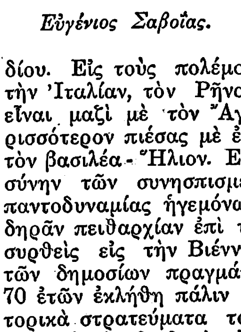
Εὐγένιος Σαβοΐας.

— Εὐγένιος, *Φρειδερῖκος - Κάρολος - Παῦλος - Λουδοβῖκος,* *πρίγκιψ τῆς* ***Βυρτεμβέργης.*** Στρατηγὸς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Πρωσσίας, μετασχὼν ἀπὸ τοῦ 1806 τῶν κατὰ τοῦ Ναπολέοντος πολέμων. Ἀπεσπασμένος εἰς τὸ ἀρχηγεῖον τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ διεκρίθη ὑπὸ τὸν Μπένιγξεν κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Ναπολέοντος εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ κατόπιν κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν συμμάχων εἰς τὴν Γαλλίαν μέχρι τῆς πρώτης ἐκθρονίσεως τοῦ Ναπολέοντος. Αἱ «Ἀναμνήσεις τῆς ἐκστρατείας τοῦ 1812 εἰς τὴν Ρωσίαν» ἀποτελοῦν πολύτιμον πηγὴν διὰ τὴν περίοδον αὐτὴν τῶν Ναπολεοντείων πολέμων.

εὐγενισμὸς (ὁ) *['Εγκυκλ.]*. Καλεῖται *εὐγενισμὸς* ἡ λελογισμένη προσπάθεια πρὸς ἐξευγένισιν παντὸς εἴδους, ἰδιαιτέρως δὲ τοῦ ἀνθρώπου, ἐπὶ φυσιολογικῆς βάσεως, διὰ συστηματικῆς ἐπιλογῆς τῶν γεννητόρων καὶ ἐπιμελοῦς ἐφαρμογῆς τῶν διδαγμάτων τῆς παιδολογίας καὶ τῆς ὑγιεινῆς καθόλου, ἡ ἄλλως *εὐγονισμὸς* (βλ. λ.) καλουμένη.

εὐγενόλη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_{10} H_{12} O_2$ καὶ δὴ μεθυλαιθὴρ τῆς ἀλλυλοπυροκατεχίνης. Εἶναι τὸ κύριον συστατικὸν τοῦ αἰθερίου ἐλαίου τῶν μυρτοειδῶν καί τινων εἰδῶν δάφνης, εἰς μεγάλας δὲ ποσότητας ἀπαντᾷ εἰς τὸ ἔλαιον καρυοφύλλου τοῦ ἀρωματικοῦ (γαρυφαλλέλαιον). Ἀσθενῶς ὑποκίτρινον ὑγρόν, ἰσχυρᾶς ὀσμῆς γαρυφάλλων, καυστικῆς γεύσεως καὶ ὀπτικῶς ἀδρανές. Βράζει εἰς 252°, ἔχει εἰδικὸν βάρος 1,072 καὶ δείκτην διαθλάσεως 1,5439. Δι' ὀξειδώσεως παρέχει βανιλλίνην καὶ βανιλλικὸν ὀξύ, ἐν ἀλκοολικῷ δὲ διαλύματι παρέχει μετὰ διαλύματος ὑπερχλωριοσιδήρου κυανῆν χρῶσιν.

Σ. Γ.

— εὐγενόλη *ἀνθρακικὴ* (Eugenolum carbonicum) *[Φαρμ.]*. Σῶμα τοῦ τύπου

$$(C_6 H_3 [C_3 11_5] [OCH_3])_2 CO_3$$

λαμβανόμενον τῇ ἐπιδράσει φωσγενίου ἐπὶ διαλύματος εὐγενολικοῦ νατρίου. Κόνις ἄχρους κρυσταλλική, ἀδιάλυτος ἐν ὕδατι. Ἐδοκιμάσθη ἀνεπιτυχῶς ἐπὶ τῆς φυματιώσεως.

Κ. Γ. Μ.

— εὐγενόλη *ἰωδιοῦχος* (Eugenol jodatum) *[Φαρμ.]*. Σῶμα ἀνταποκρινόμενον εἰς τὴν σύνθεσιν $C_{20} H_{20} O_6 J_2$, ἀναγραφὲν ἀντὶ τῆς ἀρικόλης ὡς ἰσχυρότερον ἀντισηπτικόν. Κόνις ἐρυθρωπὴ ἐλαφρᾶς ὀσμῆς εὐγενόλης, ἀδιάλυτος ἐν ὕδατι, δυσδιάλυτος ἐν ἀλκοόλῃ, εὐδιάλυτος ἐν αἰθέρι, λιπαροῖς ἐλαίοις καὶ καυστικῷ νάτρῳ, τηκομένη εἰς 78° ὑπὸ ἔκλυσιν ἀτμῶν ἰωδίου.

Κ. Γ. Μ.

— εὐγενόλη *κινναμυλικὴ* (Eugenolum cinnamylicum) *[Φαρμ.]*. Σῶμα ἀνταποκρινόμενον εἰς τὴν σύνθεσιν

$$C_6 H_3 . C_3 H_5 . O\ CH_3 . O. (C_6 H_5{-}CH{=}CH{-}CO).$$

Ἄχροοι βελόναι ἄοσμοι καὶ ἄγευστοι, τηκόμεναι εἰς 90—91°, ἀδιάλυτοι ἐν ὕδατι. Τὸ σκεύασμα ἀνεγράφη κατὰ τῆς φυματιώσεως.

Κ. Γ. Μ.

εὐγενολικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν εὐγενόλην, ὁ τῆς εὐγενόλης: «εὐγενολικὰ φάρμακα».

εὐγενολοακετανιλίδη (ἡ) (Eugenolacetanilid)

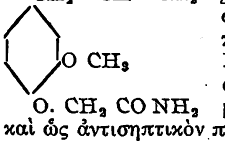

[Φαρμ.]. Στιλπναὶ βελόναι ἢ φυλλίδια διαλυτὰ εἰς ὕδωρ καὶ ἀλκοόλην, τηκόμενα εἰς 110°. Τὸ σκεύασμα ἀνεγράφη ὡς ἀναισθητικὸν ἐπὶ βλεννομεμβρανῶν ἀντὶ τῆς κοκαΐνης καὶ ὡς ἀντισηπτικὸν πληγῶν, δὲν κατίσχυσεν ὅμως.

Κ. Γ. Μ.

εὐγενοφόρμιον (τὸ) (Eugenoform) *[Φαρμ.]*. Οὕτω καλεῖται τὸ εὐγενολοκαρβινολικὸν νάτριον.

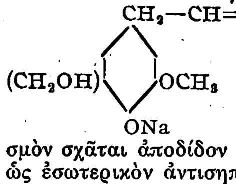

Ἄχροοι κρύσταλλοι εὐδιάλυτοι ἐν ὕδατι, δυσδιάλυτοι ἐν ἀλκοόλῃ, ἀδιάλυτοι ἐν αἰθέρι. Τὸ σκεύασμα τοῦτο εἰς τὸν ὀργανισμὸν σχᾶται ἀποδίδον φορμαλδεΰδην. Ἐχορηγήθη ὡς ἐσωτερικὸν ἀντισηπτικὸν ἐπὶ χολέρας, τύφου καὶ ἄλλων μολυσματικῶν νόσων τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος.

Κ. Γ. Μ.

εὔγευστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων καλὴν γεῦσιν: «εὔγευστον φάρμακον».

Εὐγέων. Σάμιος ἱστορικός· βλ. *Εὐγαίων.*

εὔγεως (ὁ, ἡ),*—ων* (τό)· ἄλλος τύπος τοῦ *εὔγειος* (βλ. λ.).

Εὔηρος (ἡ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λευκάδος τοῦ νομοῦ Πρεβέζης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 494. Κεῖται εἰς κλιτὺν τοῦ ὀροπεδίου Βουνί, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγῶν καὶ φρεάτων. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ παράλιος συνοικισμὸς *Σύβοτα* (κάτ. 49). Ἡ περιφέρεια παράγει ἔλαιον καὶ ἐλάχιστα δημητριακά. Ἡ Εὔηρος συνδέεται μετὰ τῆς πόλεως Λευκάδος δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χμτρ. 30). Ἐν τῷ συνοικισμῷ Σύβοτα καὶ ἐν τῇ θέσει Χοιροσπηλιὰ ἀνευρέθησαν ἴχνη οἰκήσεως τῆς Ὁμηρικῆς ἐποχῆς.

Δ. Ε. Μ.

— Εὐήρου *τέως δῆμος*. Εἷς ἐκ τῶν πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' ἀπαρτιζόντων τὴν ἐπαρχίαν Λευκάδος πρότερον τοῦ νομοῦ Κερκύρας νῦν τοῦ νομοῦ Πρεβέζης 8 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων Ἁγίου Ἠλιοῦ, Βασιλικῆς, Βουρνικῶν, Εὐήρου, Κονταραίνης, Μαραντοχωρίου καὶ Σύβρου.

Δ. Ε. Μ.

Εὐήσιππος. Ἕλλην γεωγράφος ζῶν περὶ τὸ 1050 μ. Χ. Ἀγνοοῦνται παντελῶς τὰ τοῦ βίου αὐτοῦ, εἶναι δὲ γνωστὸς μόνον ἐκ τοῦ συγγράμματός του περὶ τῶν ἀποστάσεων τῶν πόλεων εἰς τὴν ἁγίαν Γῆν, τοῦ ὁποίου λατινικὴν μετάφρασιν ἐδημοσίευσεν ὁ Ἀλάτιος εἰς τὰ «Σύμμικτα» αὐτοῦ.

Εὐγιὸ *[Γεωγρ.]*. Ἡ κατά τινας ναυτικοὺς ὀνομασία τῆς νοτίας τοῦ Καψαλίου τῶν Κυθήρων ἐρημονήσου Ὄβο (βλ. λ. *Χύτρα*).

Σ. Ε. Λ.

Digitized by Google

Εὐγίππιος (Eugipius ἢ Eugepius). Ἱεραπόστολος ἐν Ἀφρικῇ γεννηθεὶς κατὰ τὸ α΄ ἥμισυ τοῦ Ε΄ αἰῶνος. Εἰσῆλθεν εἰς τὸν κλῆρον καὶ μετ' ἄλλων μοναχῶν ἠκολούθησε τὸν φίλον καὶ διδάσκαλόν του ἅγιον Σεβερῖνον εἰς τὴν ἱεραποστολικὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ εἰς τὰς παρὰ τὸν Δούναβιν χώρας (Noricum Ripense), ὅπου ὠργίαζον οἱ ἀρειανοί. Ἀποθανόντος δ' ἐκεῖ τοῦ Σεβερίνου τῷ 482, ὁ Εὐγίππιος μετὰ τῶν ἄλλων μοναχῶν ἐξηκολούθησεν ἐπὶ δέκα ἔτη ἐπιτυχῶς τὸ ἱεραποστολικὸν ἔργον του. Τῷ 492 παραλαβών τινας ἐκ τῶν μοναχῶν τούτων μετέβη εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐν τῷ παρὰ τὴν Νεάπολιν φρουρίῳ Λουκούλλου ἵδρυσε μονήν, ἧς μέχρι τοῦ θανάτου του διετέλεσεν ἡγούμενος. Ὁ Εὐγίππιος ἔγραψε θαυμασίαν βιογραφίαν τοῦ μεγάλου διδασκάλου του («Vita Severini» ἐν *Migne* τ. 62,559—1008 καὶ 1167—1200 τῆς Λατιν. Πατρολογίας καὶ ὑπὸ *Knoell* ἐν Corp. script. eccles. lat. τῆς Βιέννης, τόμ. 4), πολυτιμοτάτην πηγὴν ποικίλων ἱστορικῶν καὶ τοπογραφικῶν γνώσεων τῶν παρὰ τὸν Δούναβιν χωρῶν κατὰ τὸν Ε΄ αἰῶνα, καὶ ἐκλογὰς ἐκ τῶν ἔργων τοῦ ἁγίου Αὐγουστίνου (Excepta ex operibus sancti Augustini ἔνθ. ἀνωτ.), τὰς ὁποίας ἀφιέρωσεν εἰς τὴν Ρωμαίαν μοναχὴν Probam, καθ' ὅλον δὲ τὸν μέσον αἰῶνα αἱ ἐκλογαὶ αὗται πολὺ ἀνεγινώσκοντο ὑπὸ τῶν μοναχῶν τῆς Δύσεως καὶ ὡς κανόνες τοῦ μοναχικοῦ βίου ἐθεωροῦντο.

[Βλ. *Bardenhewer*, «Patrologie» (Freiburg 1910).— *Kraus-Godet-Vershaffel*, «Histoire de l'Église» (Paris 1902, Β' 18).] Ε. Γ. Π.

εὐγλήνη (ἡ) (Euglena) */Ζῳολ./*. Γένος ἐγχυματικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐγληνιδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα ὑδρόβια ζῳάρια ἀφθονοῦντα εἰς τὰ γλυκέα ἢ ὑφάλμυρα ὕδατα. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ὧν ἀξιολογώτερον *εὐγλήνη ἡ πρασινίζουσα* (Euglena viridis), ἥτις ἀπαντᾷ εἰς πάντα τὰ γλυκέα ὕδατα τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

εὐγληνίδαι (οἱ) (Euglenidae) */Ζῳολ./*. Οἰκογένεια ἐγχυματικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαστιγωτῶν*, περιλαμβάνουσα πλεῖστα γένη, ὧν γνωστότερα: *εὐγλήνη, τραχελομονάς, φακὸς* καὶ *χλωροπελτίς*. Τὰ ζῷα τῆς οἰκογενείας ταύτης ἔχουσι σῶμα γυμνὸν ἢ τεθωρακισμένον ὑπὸ πλακιδίων, ὅπερ κατὰ τὸ μέσον φέρει πυρῆνα ἐρυθροῦ ἢ πρασίνου χρώματος. Δ. Ν. Π.

εὐγλυφίδαι (οἱ) (Euglyphidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐγχυματικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ριζοπόδων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη, ὧν γνωστότερον *εὔγλυφος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

εὔγλυφος (ὁ) (Euglyphus) */Ζῳολ./*. Γένος ἐγχυματικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐγλυφιδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα ὑδρόβια ζῷα ἀπαντῶντα εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα καὶ διακρινόμενα ἐκ τοῦ ᾠοειδοῦς σώματός των, ὅπερ εἶναι χιτινώδους συστάσεως. Δ. Ν. Π.

εὔγλωσσος (ὁ) (Euglossus) */Ζῳολ./*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κεντροφόρων*, τῆς οἰκογενείας τῶν *μελισσιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετοῦ μεγέθους μελίσσας, ἰθαγενεῖς τῆς νοτίου Ἀμερικῆς. Οἱ εὔγλωσσοι γενικῶς ἔχουσι σῶμα λεῖον μὲ ζωηροὺς μεταλλικοὺς χρωματισμούς. Ζῶσι κατὰ μικρὰς ἀποικίας ἐντὸς ἀκανονίστων φωλεῶν, ἅστινας κατασκευάζουσιν ἐκ πηλοῦ. Δ. Ν. Π.

εὐγλωττία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις εὔγλωττος, ἡ εὐχέρεια περὶ τὴν κομψήν, ἀκριβῆ καὶ σαφῆ ἀπὸ στόματος ἔκφρασιν τῶν διανοημάτων, ἡ εὔκολος χρησιμοποίησις τῶν καταλλήλων λέξεων καὶ φράσεων πρὸς τὴν ἐπιδιωκομένην συγκίνησιν τῶν ἀκροατῶν, ἄλλως *εὐφράδεια*: «ὁ Δημοσθένης διὰ τῆς εὐγλωττίας του συνεκίνει καὶ ἔπειθε τὸν δῆμον».

—*[Ρητορ.]* Ὁ ὅρος *εὐγλωττία* ἐχρησιμοποιήθη ὑπό τινων τεχνογράφων καὶ συγγραφέων ρητορικῆς ὡς ἀντίστοιχος τοῦ λατινικοῦ eloquentia (γαλ. éloquence). Παρὰ Πολυδεύκει φέρεται *εὔγλωττος* (Δ', 20), *εὐγλωττία* (Δ', 22) καὶ *εὐγλώττως* (Δ', 24). Ὁ Β. Ἰωαννίδης (Ρητορεία τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἐκκλησίας πατέρων, σ. 30, 74 ἐπ. καὶ 93 ἐπ.) ποιεῖται λόγον περὶ εὐγλωττίας καὶ τῶν ταύτῃ ἰδιαζόντων προτερημάτων. Γενικῶς ὅμως ἐπεκράτησεν ἀντ' αὐτῆς ὁ ὅρος *ρητορεία* (βλ. λ.), καὶ διότι ἔχει εὐρύτερον περιεχόμενον καὶ διότι συνδέεται ἀμεσώτερον πρὸς τοὺς ὅρους *ρήτωρ* καὶ *ρητορική*. Ἄλλως τε τὸ ἐπίθετον εὔγλωττος, τιθέμενον πολλάκις ὡς προσδιοριστικὸν τῆς λέξεως ρήτωρ, καταδεικνύει μέρος μόνον τῆς ρητορικῆς αὐτοῦ ἱκανότητος, ἤτοι τὴν ἐπίδειξιν τῆς ρητορικῆς του δεινότητος (εὐχέρειαν δηλαδὴ περὶ τὸ ὁμιλεῖν, εὐφράδειαν: *Εὐριπ.* ἀποσπ. 205 καὶ 891, *Αἰσχύλ.* Ἱκέτ. 755, *Ἀριστοφ.* Ἱππ. 837 καὶ Νεφ. 445, *Διον. Ἁλικ.* Περὶ συνθ. ὀνομ. 1, *Θωμᾶς Μάγ.* 394), οὐχὶ δὲ καὶ τὸ σύνολον τῶν ρητορικῶν του ἰδιοτήτων. Ι. Φ. Δ.

εὔγλωττος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως καὶ καλῶς χρησιμοποιῶν τὸν λόγον, ὁ ἔχων εὐχέρειαν περὶ τὴν κομψήν, ἀκριβῆ καὶ σαφῆ ἀπὸ στόματος διατύπωσιν τῶν διανοημάτων του, ἄλλως **εὐφραδής**: «εὔγλωττος ρήτωρ, — δικηγόρος, — συζητητής».—Ἐπίρρ. ***εὐγλώττως***.

εὔγναθος (ὁ) (Eugnathus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον δύο εἴδη, ἐξ ὧν τὸ ἓν ἀπαντᾷ εἰς τὸ Σιὰμ καὶ τὸ ἕτερον εἰς τὴν Ἰάβαν. Δ. Ν. Π.

εὔγναμπτος (ὁ) (Eugnamptus) */Ζῳολ./*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῆς Ἀσίας. Δ. Ν. Π.

εὐγνωμονῶ (*—έω*)· εἶμαι εὐγνώμων, ἀποδίδω τὴν ὀφειλομένην χάριν, ἀναγνωρίζω τὴν πρός με εὐεργεσίαν.

εὐγνωμοσύνη (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐγνώμονος, ἡ ἀπόδοσις τῆς ὀφειλομένης χάριτος, ἀναγνώρισις τῆς εὐεργεσίας, ἀντίθ. *ἀγνωμοσύνη, ἀχαριστία*: «τιμῶμεν τοὺς διδασκάλους εὐγνωμοσύνης ἕνεκα», «σᾶς ὀφείλω εὐγνωμοσύνην».

εὐγνώμων, *—ονος* (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀποδίδων τὴν ὀφειλομένην χάριν, ὁ ἀναγνωρίζων τὴν προσγενομένην εἰς αὐτὸν εὐεργεσίαν: «εὐγνώμων υἱός,—μαθητής», «σᾶς εἶμαι εὐγνώμων».—Ἐπίρρ. ***εὐγνωμόνως***.

εὐγνώριστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· εὐκολογνώριστος.

εὐγνώριστος (ὁ) (Eugnoristus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον γνωστὸν εἶδος ἰθαγενὲς τῆς Μαδαγασκάρης. Δ. Ν. Π.

εὐγονία (ἡ)· ἀπόκτησις καλοῦ γόνου, καλῶν καὶ ὡραίων τέκνων || ἡ ἀρχή, τὸ δόγμα τῆς ἐξευγενίσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

—[ΒΙΟΛΟΓ.] Ἡ *εὐγονία* (ἀγγλ. eugenic, γαλλ. eugénique, γερμ. Eugenia, Rassenhygiene, Rassehygiene), ἀποτελεῖ κλάδον τῆς *γενικῆς ὑγιεινῆς* (ἐπιστήμης ἀσχολουμένης μὲ τὴν διατήρησιν καὶ προαγωγὴν τῆς ἀντιστάσεως, τῆς ἱκανότητος καὶ τῆς δημιουργικῆς δυνάμεως τῶν ὀργανισμῶν καὶ μὲ τὴν ἀπ' αὐτῶν ἀπομάκρυνσιν οἱασδήποτε βλάβης, ὁποία θὰ ἠδύνατο νὰ τοὺς καταβάλῃ), καὶ ἔχουσα ὑπ' ὄψει τὴν ὁλότητα (ἔθνος, ἀνθρωπότητα), ἐπιδιώκει ὅπως διατηρῶνται καὶ πολλαπλασιάζωνται, ἂν ὄχι ἀποκλειστικῶς, τοὐλάχιστον κατὰ προτίμησιν καὶ κατ' ἐξοχὴν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἔχουν βιολογικήν, πνευματικὴν καὶ σωματικὴν ἀξίαν. Ὁ ἕτερος κλάδος τῆς γενικῆς ὑγιεινῆς, ἡ *ἀτομικὴ ὑγιεινή*, μελετᾷ τοὺς ἐξωτερικοὺς βιολογικούς, φυσικοχημικοὺς καὶ κοινωνικοὺς παράγοντας, οἱ ὁποῖοι ἐπιδροῦν ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ, καὶ προσπαθεῖ διὰ τῆς καλυτερεύσεως τῶν ἐξωτερικῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς καὶ ἀπομακρύνσεως οἱασδήποτε βλάβης νὰ προαγάγῃ τὴν κανονικὴν ἐξέλιξιν αὐτοῦ. Ἡ εὐγονία, ἐξ ἄλλου, στηριζομένη ἐπὶ τῆς γνώσεως, ὅτι αἱ ἐξωτερικαὶ συνθῆκαι, τὸ περιβάλλον, δὲν εἶναι ὁ μόνος παράγων τῆς ὑγείας, ἀλλ' ὅτι πλεῖσται διαταράξεις αὐτῆς προέρχονται ἐκ βιολογικῶς ἀρνητικῶν, κληρονομικῶν προδιαθέσεων, δηλαδὴ ἐκ τῆς κληρονομικότητος, καὶ ὅτι αὕτη οὐδεμίαν ἐπιδέχεται θεραπείαν, προσπαθεῖ διαφοροτρόπως, ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ἐμποδίσῃ τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν κληρονομικῶς ἀρνητικῶν στοιχείων, ὡς ἀντιστάθισμα τῆς προστασίας, τῆς ὁποίας ἀπολαμβάνουν ἐκ τῆς ἀτομικῆς ὑγιεινῆς, καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ προαγάγῃ τοὺς σωματικῶς καὶ ψυχικῶς ἱκανοὺς μὲ τὴν τελολογικὴν προσπάθειαν τῆς διατηρήσεως τοῦ ἔθνους, τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ διατήρησις τῶν ἀξιῶν αὐτῶν δὲν ἐξαρτᾶται μόνον ἐκ τῆς διατηρήσεως τῆς σωματικῆς καὶ ψυχικῆς ὑγείας, διὰ τοῦτο προστίθεται εἰς τὸ κύριον τοῦτο πρόβλημα καὶ δεύτερον, δηλαδὴ τὸ πρόβλημα τῆς διατηρήσεως τῶν παραγόντων τοῦ πολιτισμοῦ, οἱ ὁποῖοι ὀφείλουσι βεβαίως τὴν βάσιν τῆς δημιουργικῆς αὐτῶν ἱκανότητος κυρίως εἰς τὴν κληρονομικότητα. Ὑπὸ μερικῶν ἐπιστημόνων προστίθεται ἐπίσης καὶ τρίτον πρόβλημα, δηλαδὴ ἡ μέριμνα διὰ μίαν σωματικὴν καὶ ψυχικὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, συμφώνως μὲ τὰς ἰδέας τῆς θεωρίας τῆς καταγωγῆς. Καθὼς βλέπομεν ὁ εἷς κλάδος συμπληροῖ τὸν ἄλλον. Ἡ ἀντίθεσις ἡ ὁποία ἐνομίσθη, καὶ δυστυχῶς ἐν μέρει νομίζεται, ὅτι ὑπάρχει μεταξὺ τῶν δύο, ὅτι δηλαδὴ ὁ εἷς προστατεύει ὅλους, ἐνῷ ὁ δεύτερος μόνον μερικούς, εἶναι καθαρῶς φαινομενική.

Ἱστορικὴ ἐπισκόπησις. Ἡ ἰδέα, αἱ τάσεις τῆς εὐγονίας εἶναι παλαιαί. Εἰς διαφόρους λαοὺς συναντῶμεν ἰδέας καὶ πράξεις, αἱ ὁποῖαι ἔχουσι μεγάλην σχέσιν μετὰ τοῦ σημερινοῦ ἐπὶ ἐπιστημονικῶν βάσεων στηριζομένου τούτου κλάδου τῆς ὑγιεινῆς. Ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα τὸ γνωστὸν σπαρτιατικὸν ἔθιμον τῆς ἐγκαταλείψεως κακῶς πεπλασμένων βρεφῶν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ταϋγέτου καὶ τὰς ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος εἰς τὴν «Πολιτείαν» αὐτοῦ ἀναπτυσσομένας εὐγονιστικὰς θεωρίας. Ἡ ἱστορία τοῦ πρώτου τούτου μέρους τῆς εὐγονίας δὲν ἐγράφη ἀκόμη. Μόνον μονομερεῖς ἐργασίας συναντᾷ τις εἰς διάφορα περιοδικά. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν γέννησιν τῆς νεωτέρας εὐγονίας εἰς ἐπιστήμην (Candolle, Galton), αὕτη ἐγένετο κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐκ τῆς συγκρούσεως τῆς θεωρίας τῆς ἐξελίξεως, δηλαδὴ τοῦ δαρβινισμοῦ, πρὸς τὴν τότε ἀναπτυσσομένην γενικὴν ὑγιεινήν. Κατηγόρησαν τὴν τότε ὑγιεινὴν ὅτι διὰ τῆς προστασίας καὶ τῆς μερίμνης αὐτῆς δι' ὅλα τὰ ἄτομα τῆς κοινωνίας ἀποκλείει τὸν περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνα καὶ ἑπομένως τὴν ἐπιλογὴν καὶ τὴν προσθετικὴν ἐνέργειαν αὐτῆς. Τοῦτο θὰ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα κατ' αὐτοὺς τὸν ἐκφυλισμὸν καὶ τὴν ἀναχαίτισιν τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ὁ παρὰ τὸ λίκνον τῆς εὐγονίας εὑρισκόμενος δαρβινισμὸς ἐπηρέασεν αὐτὴν ἐπ' ἀρκετὸν διάστημα. Κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη ἡ εὐγονία προσεπάθησε καὶ προσπαθεῖ ν' ἀποκτήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν της. Οὕτως ἀνεπτύχθησαν ἐντὸς τῆς εὐγονίας δύο ρεύματα. Τὸ πρῶτον ἵσταται περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον πλησίον τοῦ δαρβινισμοῦ καὶ κυρίως τῆς θεωρίας τῆς ἐπιλογῆς, καὶ διὰ τοῦτο δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν αὐτὸ *ἐπιλογικὸν ρεῦμα*. Τὸ εἰς τοῦτο ἀντιτιθέμενον ρεῦμα εἶναι τὸ *θετικόν*, τὸ ὁποῖον προσπαθεῖ νὰ στηρίξῃ τὴν εὐγονίαν ἐπὶ μιᾶς στερεᾶς βάσεως, μακρὰν πάσης οὐτοπίας. Τὸ ἐπιλογικὸν ρεῦμα ἀσχολεῖται μὲ τὸ πρόβλημα τῆς διατηρήσεως τῶν κληρονομικῶν παραγόντων τῆς ὑγείας καὶ τῆς καταπολεμήσεως τοῦ ἐκ τῆς ἐπὶ τὰ χείρω μεταλλαγῆς αὐτῶν προερχομένου ἐκφυλισμοῦ. Οἱ ὀπαδοὶ τῆς θεωρίας, καθ' ἣν ὁ κύριος μοχλὸς τῆς ἐξελίξεως τῶν ὀργανισμῶν εἶναι ἡ φυσικὴ καὶ ὡς ἐκ τούτου καὶ ἡ τεχνικὴ ἐπιλογή, διατείνονται ὅτι δι' αὐτῆς θὰ ἐπιτύχουν τὴν καταπολέμησιν τῆς ἐξαπλώσεως τοῦ ἐκφυλισμοῦ. Παραλλήλως πρὸς τοῦτο, ἡ κυριαρχία τῆς ἐπιλογῆς θὰ ὡδήγει, κατὰ τὴν γνώμην των, τὸ ἀνθρώπινον γένος πρὸς ἓν ἀνώτερον ὄν, τὸ ὁποῖον, ὡς γνωστόν, ἡ προτρέχουσα φαντασία τοῦ Nietzsche ὠνόμασεν «ὑπεράνθρωπον». Τὸ θετικὸν ρεῦμα, στηριζόμενον ἐπὶ τῆς σημερινῆς θέσεως τῆς θεωρίας τῆς καταγωγῆς καὶ τῆς κληρονομικότητος, ἀπέδειξεν ὅτι τὸ ἐπιλογικὸν ρεῦμα ἀποδίδει ὑπέρμετρον σημασίαν εἰς τὴν ἐπιλογήν. Μετὰ πειστικότητος ἀποδεικνύει ὅτι ἡ προσπάθεια τῶν ἐπιλογιστῶν, νὰ καταπολεμήσουν τὸν ἐκφυλισμὸν κυρίως διὰ τῆς ἐπιλογῆς, δὲν εἶναι πάντοτε δυνατή, διότι δὲν εἴμεθα πάντοτε εἰς θέσιν νὰ γνωρίζωμεν τοὺς νόμους τῆς κληρονομικότητος. Κατόπιν εἶναι πεπεισμένον, ὅτι ὁ ἐκφυλισμὸς δύναται νὰ καταπολεμηθῇ, ἐκτὸς διὰ μιᾶς προσεκτικῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἐπιλογῆς, διὰ τῆς καταπολεμήσεως τῆς διηνεκοῦς παραγωγῆς νέων ἐκφυλισμένων ὀργανισμῶν. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ πρόβλημα τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ζητεῖ τὸν χωρισμὸν τούτου ἀπὸ τὸ πρόβλημα τοῦ ἐκφυλισμοῦ καὶ τὴν ἰδιατέραν αὐτοῦ μελέτην. Πάντως ἀμφιβάλλει περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς πραγματοποιήσεως τῆς ἰδέας ταύτης. Τέλος εἰς τὰ δύο ταῦτα προβλήματα προστίθεται καὶ τρίτον. Ἡ καταπολέμησις τοῦ ἐκφυλισμοῦ θὰ εἶχε βεβαίως ὡς ἀποτέλεσμα τὴν διατήρησιν ὑγιῶν ὀργανισμῶν, ὅσον ἀφορᾷ τὴν κληρονομικὴν αὐτῶν ἰδιοσύστασιν. Αὐτὸ δὲν εἶναι ὅμως ἀρκετὸν δι' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι, ἐμπνεόμενοι ἀπὸ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν πολιτισμόν, ἐπιθυμοῦν ἐπίσης τὴν διατήρησιν καὶ τὸν πολλαπλασιασμὸν ὅλων ἐκείνων τῶν ἀτόμων, τὰ ὁποῖα εἶναι φορεῖς τῶν δημιουργικῶν τοῦ πολιτισμοῦ ἰδιοτήτων, αἱ ὁποῖαι ἔχουν τὴν βάσιν αὐτῶν ἐπὶ ὡρισμένων κληρονομικῶν καταβολῶν. Εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο σύμπλεγμα τῶν ἰδεῶν προσετέθη ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ Gobineau καὶ τὸ πρόβλημα, τὸ ὁποῖον ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἐρώτησιν, ἂν οἱ ἐκπολιτιστικοὶ παράγοντες προέρχονται ἐξ ὅλων τῶν φυλῶν ἢ ἐκ μιᾶς καὶ μόνης φυλῆς. Εἰς διάφορα μέρη κυριαρχεῖ ἡ ἀντίληψις, ὅτι μόνον ἡ δολιχοκέφαλος ξανθὴ φυλὴ (die blonde Rasse. la grande race) παράγει πραγματικῶς δημιουργικὰς προσωπικότητας. Τὸ ἐπιλογικὸν ρεῦμα, σύμφωνα μὲ τὴν τακτικήν του, ζητεῖ νὰ ἐφαρμόσῃ καὶ ἐδῶ τὴν λύσιν τῆς ἐπιλογῆς. Ἀφ' ἑνὸς ζητεῖ τὴν ἄμεσον προστασίαν ὡρισμένων κοινωνικῶν τάξεων, καὶ ἀφ' ἑτέρου μερικοὶ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ, ἀπόστολοι τῆς ἰδέας τῆς ἐξαιρετικῆς δημιουργικότητος τῆς ξανθῆς φυλῆς, ζητοῦν ἰδιαιτέραν προστασίαν διὰ τὴν φυλὴν αὐτήν. Καὶ ἐδῶ τὸ θετικὸν ρεῦμα ἀντιτάσσει τὴν πραγματικότητα καὶ φθάνει εἰς διαφορετικὰς τῶν ἐπιλογιστῶν ἀντιλήψεις.

Τὰ προβλήματα τῆς εὐγονίας. Α'. Τὸ δυνατὸν τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Τὸ πρόβλημα τοῦτο δυνάμεθα νὰ ἀποκρυσταλλώσωμεν εἰς τὰς ἀκολούθους δύο ἐρωτήσεις: α') Γνωρίζει ἡ σημερινὴ θεωρία τῆς ἐξελίξεως καὶ τῆς κληρονομικότητος τοὺς παράγοντας τῆς ἐξελίξεως τῶν ὀργανισμῶν; Ἡ ἐρώτησις αὕτη ἔχει τὴν σημασίαν ὅτι μόνον ἐπὶ τῆς γνώσεως ταύτης στηριζομένη ἡ εὐγονία θὰ ἠδύνατο νὰ συντείνῃ εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἡ ἀπάντησις εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην εἶναι ἀρνητική. Ὁ λαμαρκισμὸς καὶ αἱ σημεριναὶ μορφαὶ αὐτοῦ, ὁ νεολαμαρκισμὸς ἢ ψυχολαμαρκισμός, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀποδείξουν, οὔτε νὰ μᾶς πείσουν περὶ τῆς κληρονομικότητος ἐπικτήτων ἰδιοτήτων. Διάφορα πειράματα, ὡς π. χ. τὰ πειρά-

Digitized by Google

ματα τοῦ Kammerer, τὰ ὁποῖα ἐνομίσθησαν ὡς θετικὴ ἀπόδειξις τῶν λαμαρκιστικῶν ὑποθέσεων, ἐξηγοῦνται σήμερον διὰ παραλλήλου ἐπιδράσεως τῶν ἐξωτερικῶν συνθηκῶν ἐπὶ τοῦ σώματος καὶ ἐπὶ τῶν γεννητικῶν κυττάρων. Κληρονομικὴ γονιμοποίησις σκοπίμων ἐπικτήτων ἰδιοτήτων τοῦ σώματος ἢ τοῦ πνεύματος ἀποκλείεται ὑπὸ τῆς σημερινῆς βιολογίας. Βεβαίως, τοῦτο οὔτε ἐμπόδιον τῆς μελλοντικῆς ἐξελίξεως τῆς ἐπιστήμης ἐπὶ τῶν προβλημάτων αὐτῶν ἀποτελεῖ, οὔτε ἀντίκρουσιν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι στηριζόμενοι ὄχι βεβαίως ἐπὶ τῶν πειραμάτων. ἀλλὰ μόνον ἐπὶ διαφόρων συλλογισμῶν, ἐμμένουσιν ἐπὶ τῆς ἰδέας τοῦ δυνατοῦ τῆς κληρονομικότητος ἐπικτήτων ἰδιοτήτων. Δυστυχῶς ὅμως οὗτοι δὲν προσφέρουσι τίποτε τὸ θετικόν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ στηριχθῇ ἡ εὐγονία. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς ὑποθέσεις τοῦ Darwin, ἀπεδείχθησαν καὶ αὗται κατὰ πολλὰ ἀβάσιμοι. Αἱ ἀνιοῦσαι (ἢ προτιμότερον, προσθετικαὶ) μεταλλαγαὶ (Gewiunmutationen), αἱ ὁποῖαι θὰ ἐπετέλουν τὴν ἐμφάνισιν τῶν νέων ἰδιοτήτων καὶ τὴν βάσιν τῆς ἐξελίξεως, ἀπεδείχθησαν ὅτι ἔχουσι κατὰ μέγιστον μέρος ἀρνητικὴν βιολογικὴν ἀξίαν, δηλαδὴ ὅτι πρόκειται περὶ κατιουσῶν (προτιμότερον, μειωτικῶν) (Verlustmutationen) μεταλλαγῶν καὶ ὅτι αὗται κατ᾽ οὐδὲν προάγουσι τὸν ὀργανισμόν. Ἓν μικρὸν μέρος τῶν μεταλλαγῶν, αἱ ὁποῖαι ἔχουσι σημασίαν πραγματικῶς ἐξελικτικὴν καὶ θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς ἀνιοῦσαι, εἶναι τόσον ὀλίγον σημαντικαί, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ στηριχθῶμεν ἐπ᾽ αὐτῶν. Ἐπίσης τὰ πολύτιμα πειράματα τοῦ Johansen ἀπέδειξαν τὸ ἀβάσιμον τῆς προσθετικῆς ἐνεργείας ἐπιλογῆς. Αὕτη ἔχει κυρίως τὴν ἐπίδρασιν νὰ χωρίζῃ ὡρισμένας ἰδιότητας ἀπ᾽ ἀλλήλων καὶ νὰ διατηρῇ αὐτὰς καθαράς. Οὕτω δι᾽ αὐτῆς εἶναι δυνατὸν νὰ διατηρηθοῦν σκοπίμως ὀργανωμένα γένη Ὥστε καὶ ἡ δαρβινικὴ ὑπόθεσις περὶ τῶν αἰτίων τῆς ἐξελίξεως τῶν ὀργανισμῶν δὲν προσφέρει τίποτε τὸ θετικὸν εἰς τὴν ἐρώτησίν μας.

β΄) Ἡ δευτέρα ἐρώτησις ζητεῖ νὰ ἐξακριβώσῃ ἂν συμφώνως μὲ τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Schalmayer, Becher, Broca κ. ἄ. τὸ ἀνθρώπινον γένος εὑρίσκεται εἰς ἓν στάδιον ἐξελίξεως, τὸ ὁποῖον θ᾽ ἀπετέλει ἰσχυρὸν βάθρον διὰ τὴν ἰδέαν τῆς πραγματοποιήσεως τῆς ἐξελίξεως αὐτοῦ. Αἱ παρατηρήσεις τοῦ Broca, ἐπὶ ὀλίγων κρανίων ἐκ διαφόρων νεκροταφείων τῶν Παρισίων, ὅτι ἡ χωρητικότης τῶν κρανίων ηὔξησε κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας, ἐπίσης καὶ αἱ παρατηρήσεις τοῦ Luschan, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο ἐπὶ ἑνὸς μικροῦ ἀριθμοῦ κρανίων, ἀπεδείχθησαν τόσον ὑπὸ τῆς κριτικῆς τῶν Topinard, Rose κ. ἄ., ὅσον καὶ ὑπὸ μιᾶς μελέτης τοῦ Gustav Retzins, ὅτι εἶναι ἀβάσιμοι. Ἡ μελέτη αὕτη ἐγένετο ἐπὶ κρανίων εὑρεθέντων ἐν Σουηδίᾳ, ὅλων τῶν ἐποχῶν, δηλαδὴ ἀπὸ τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς μέχρι τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, διὰ τῆς ὁποίας ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ χωρητικότης τῶν κρανίων ἔμεινε στάσιμος. Ἐπίσης διάφοροι ἀλλαγαί, τὰς ὁποίας παρετήρησεν ὁ Rosenberg ἐπὶ τῆς σπονδυλικῆς στήλης καὶ ἐπὶ τῆς κάτω σιαγόνος, ἀμφισβητοῦνται ὑπὸ ἀνατόμων, ὡς ὁ Fischel καὶ Stieve, ὡς στάδια μιᾶς περαιτέρω ἐξελίξεως: εἶναι μᾶλλον δυνατὸν νὰ ἐξηγηθοῦν ὡς διακυμάνσεις σχετικῆς σταθερᾶς κληρονομικότητος. Ἐπίσης ἡ μελέτη διαφόρων πολιτισμῶν ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ἐξέλιξις αὐτῶν προέρχεται οὐχὶ ἐκ τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἀλλὰ ἐκ τῆς προσθήκης τῆς ἐργασίας μιᾶς γενεᾶς ἐπὶ τῆς ἄλλης. Ἑπομένως: Τὸ ἀνθρώπινον γένος εὑρίσκεται εἰς ἓν σχετικῶς σταθερὸν στάδιον. Τοῦτο βεβαίως δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἐκπλήττῃ, διότι γνωρίζομεν καλῶς ὅτι πολλὰ εἴδη φυτῶν καὶ ζῴων, τὰ ὁποῖα ἀριθμοῦσιν ἡλικίαν πολὺ μεγαλυτέραν τῆς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἔμειναν ἀμετάβλητα μέχρι τῆς σήμερον. Ὡς ἐκ τούτου ἀποκλείεται οἱαδήποτε γέννησις ἐλπίδων ἄνευ βάσεως ὑπὸ τῆς εὐγονίας. Ἀλλὰ καὶ ἡ τύχη τῆς εὐγονίας (καὶ αὕτη εἶναι ἡ βαθυτέρα σημασία τῆς ὅλης μελέτης) δὲν ἐπηρεάζεται ἐκ τῆς ἀρνητικῆς ταύτης ἀπαντήσεως, διότι ἔχει ἰδικήν της ὑπόστασιν, διότι εἶναι ἀνεξάρτητος ἐκ τῆς τελειωτικῆς τύχης τῶν θεωριῶν καὶ τῶν ὑποθέσεων τῆς καταγωγῆς. Ἀκόμη καὶ ἂν ἀποδειχθῇ ὅτι ἡ θεωρία τῆς ἐξελίξεως εἶναι ἀβάσιμος, ἡ εὐγονία, ὡς ἡ ἐπιστήμη τῶν δύο ὑπολειπομένων προβλημάτων, τῆς καταπολεμήσεως τοῦ ἐκφυλισμοῦ καὶ τῆς διατηρήσεως τῶν παραγόντων τοῦ πολιτισμοῦ, θὰ ἐξακολουθῇ νὰ ὑπάρχῃ. Πάντως ἂν ποτε ἡ ἐπιστήμη ἀποδείξῃ ὅτι ἡ ἐξέλιξις τῶν ὀργανισμῶν εἶναι δυνατή, οὐδεὶς βεβαίως θὰ ἐμποδίσῃ τὴν εὐγονίαν νὰ ἐφαρμόσῃ τὰς γνώσεις αὐτῆς καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Β΄. Τὸ πρόβλημα τοῦ ἐκφυλισμοῦ (βλ.λ. *ἐκφυλισμός*).

Γ΄. Τὸ πρόβλημα τοῦ πολιτισμοῦ. Τὸ πρόβλημα τοῦτο δυνάμεθα νὰ συγκεφαλαιώσωμεν εἰς τρεῖς ἐρωτήσεις: α΄) Πῶς παράγονται αἱ ἐξαιρετικαὶ εὐφυΐαι, ἤτοι αἱ ἰδιοφυΐαι καὶ μεγαλοφυΐαι, καὶ οἱ σωματικῶς ἀνώτεροι ὀργανισμοί, καὶ πῶς εἶναι δυνατὴ ἡ διατήρησις αὐτῶν, ὡς ἐχεγγύων τῆς διατηρήσεως τοῦ πολιτισμοῦ. β΄) Ποία ἡ σχέσις τοῦ προβλήματος τοῦ πολιτισμοῦ πρὸς τὸ πρόβλημα τοῦ ἐκφυλισμοῦ. γ΄) Ποίαν σημασίαν ἔχει ὁ φυλετικὸς παράγων διὰ τὸ πρόβλημα τοῦτο.

α΄) Εἶναι πλέον ἀναμφίβολον, ὅτι αἱ πνευματικαὶ ἰδιότητες ὑπόκεινται εἰς τοὺς αὐτοὺς νόμους τῆς κληρονομικότητος, ὅπως καὶ αἱ σωματικαί. Βεβαίως ὅμως, ὅσον καὶ ἂν ἐπροχώρησεν ἡ μελέτη τοῦ προβλήματος τούτου, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχωμεν ἀκόμη μίαν ἀπολύτως σαφῆ ἰδέαν ἐπὶ διαφόρων λεπτομερειῶν. Τὰς γνώσεις μας συμπληρώνομεν ἐκ τῶν πειραμάτων τῆς γενικῆς ἐπιστήμης τῆς κληρονομικότητος καὶ ἐκ τῆς ζωοτεχνίας. Μία βαθεῖα μελέτη τῶν ζητημάτων τούτων μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὰ ἀκόλουθα συμπεράσματα ἐν σχέσει μὲ τὴν γέννησιν τῶν ἀνωτέρων εὐφυϊῶν. Νομίζομεν, στηριζόμενοι κυρίως ἐπὶ τῶν σκέψεων τοῦ Sommer, ὅτι πρόκειται περὶ μιᾶς ἐπιτυχοῦς συνθέσεως διαφόρων πολυτίμων ἰδιοτήτων, ὅπως π. χ. τοῦ μνημονικοῦ, τῆς φαντασίας, τῶν λογικῶν δυνάμεων, τοῦ αἰσθήματος, τῆς παρατηρητικότητος κλπ. Ἐκτὸς τῆς ἐπιτυχοῦς συνθέσεως πρόκειται καὶ περὶ ἰδιοτήτων, τῶν ὁποίων, ἴσως ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν ἐνδοκρινῶν ἀδένων, ηὐξήθη ἡ δημιουργικὴ δυναμικότης. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὑπόθεσιν ὅτι πρόκειται περὶ τῆς συνθέσεως τῶν ἰδιοτήτων, αἵτινες ὑπέστησαν προηγουμένην προσθετικὴν μεταλλαγήν, αὕτη φαίνεται ἀστήρικτος. Πρῶτον διότι ἡ ὅλη σύνθεσις καὶ κυρίως ἡ δημιουργικὴ αὐτῆς δυναμικότης ὑπόκεινται τελείως εἰς τοὺς νόμους τῆς κληρονομικότητος. Τοῦτο συμπεραίνομεν, διότι οἱ ἀπόγονοι μεγαλοφυῶν προσωπικοτήτων εἶναι πάντως κατώτεροι τῶν γονέων αὐτῶν. Ἐξ ἄλλου, οὐδέποτε ἐμνημονεύθη ἀπόγονος ἀκριβῶς ὅμοιος τῶν προγόνων αὐτοῦ. Τοῦτο θὰ ἔπρεπε νὰ παρατηρηθῇ ὑπὸ τῶν αἰώνων, ἐὰν ἁπλῶς ἐπρόκειτο περὶ μιᾶς ὡρισμένης προσθετικῆς μεταλλαγῆς. Αἱ συνθέσεις αὗται εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιμιξίας. Τοῦτο λέγοντες ἐννοοῦμεν τὴν μονιμοποίησιν ὡρισμένων συνθέσεων, διὰ τοῦ γάμου, μεταξὺ προσώπων ἀνηκόντων ὄχι μόνος εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τάξιν, ἀλλὰ πολλάκις ἀκόμη καὶ εἰς τὰ ἴδια ἢ παρόμοια ἐπαγγέλματα, καὶ διὰ τῆς κατόπιν μονιμοποιήσεως, πραγματοποιουμένης ἀνωτέρας συνθέσεως δύο ἢ καὶ περισσοτέρων τοιούτων γενεαλογικῶν κλάδων. Ὅσον καὶ ἂν τοῦτο φαίνεται πολύπλοκον, ἐν τούτοις ἡ κοινωνικὴ ὑφὴ καὶ ὁ νόμος, ὅτι τὰ συνοικέσια εἰς τὴν κοινωνίαν γίνονται συνήθως μεταξὺ τῶν περισσοτέρων γνωστῶν καὶ ὅτι συνήθως αἱ γνωριμίαι γίνονται πάλιν μεταξὺ τῶν ἰδίων ἐπαγγελμάτων καὶ τῶν ἰδίων τάξεων, ἐπιδροῦν, ὥστε ταῦτα νὰ ἐξελίσσωνται ὁμαλώτατα. Μόνον εἷς παράγων θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιδράσῃ καταστρεπτικῶς ἐπὶ τῆς ἐξελιξεως αὐτῶν, καὶ οὗτος εἶναι ἡ μὴ ἐπαρκὴς διὰ τὴν διατήρησιν τοῦ γενεαλογικοῦ κλάδου τεκνοποιία. δηλαδὴ τὸ σύστημα τοῦ ἑνὸς ἢ δύο τέκνων, διότι μόνον τρία εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὴν διατήρησιν μιᾶς γενεᾶς. Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρατηρεῖται τόσον περισσότερον, ὅσον ὑψηλότερον εὑρίσκεται μία τάξις ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Τὰ βαθύτερα αὐτοῦ αἴτια εἶναι κατὰ μέγα μέρος ὡρισμέναι κοινωνικαὶ τάσεις καὶ συνθῆκαι. Τὸ φαινόμενον τοῦτο, δηλαδὴ ἡ ἐκμηδένισις τῶν εἰς ἐπιμιξίαν εὑρισκομένων κλάδων πρὶν ἢ ἀποδώσουν τὰ ποθούμενα ἀποτελέσματα, ὠνομάσθη *γενεοκτονία*. Εἰς τὴν γενεοκτονίαν βεβαίως δὲν συμπεριλαμβάνεται ἡ ἐκμηδένισις μιᾶς οἰκογενείας, ἡ ὁποία, ὅσον πολύτιμος καὶ ἂν εἶναι, φέρει τὰ στίγματα τοῦ ἐκφυλισμοῦ, ὅπως τοῦτο συμβαίνει συνήθως εἰς πολλοὺς γενεαλογικοὺς κλάδους. Ἡ καταπολέμησις τῆς γενεοκτονίας εἶναι ἐπίσης μία κεντρικὴ μέριμνα τῆς εὐγονίας. Αὕτη εἶναι δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῇ διὰ τῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς προστασίας ὅλων τῶν τάξεων καὶ διὰ τῆς καταπολεμήσεως ὅλων ἐκείνων τῶν κοινωνικῶν ἰδεωδῶν, τὰ ὁποῖα φέρουν πρὸς τὴν ὑπερβολικῶς ἠλαττωμένην τεκνοποιίαν, δηλαδὴ πρὸς τὴν γενεοκτονίαν.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἐπιλογικὸν ρεῦμα, τοῦτο ἀπαιτεῖ, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς διατηρήσεως τῶν ἀνωτέρων εὐφυϊῶν, μίαν τακτικὴν ἐπιλογὴν καὶ ἰδιαιτέραν προστασίαν τῶν ἀνωτέρων τάξεων. Ἡ γνώμη μας εἶναι ὅτι τὸ ἐπιλογικὸν ρεῦμα σφάλλει ὡς πρὸς τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα ἐκλέγει διὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ σκοποῦ του. Μετὰ τούτου δὲν εἴμεθα βεβαίως σύμφωνοι, ὅταν ζητῇ τὴν ἰδιαιτέραν προστασίαν τῶν ἀνωτέρων τάξεων· συμφωνοῦμεν ὅσον ἀφορᾷ τὴν μέριμναν διὰ τοὺς χωρικούς, δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ συμφωνήσωμεν εἰς τὴν παραμέλησιν τοῦ ἐργατικοῦ πληθυσμοῦ, ὁ ὁποῖος οὐδόλως ὑποδεεστέραν ἔχει τῶν ἄλλων βιολογικὴν ἀξίαν. Ἡ ἐπιτυχία τῆς καταπολεμήσεως τῆς γενεοκτονίας θὰ στηριχθῇ κυρίως ἐπὶ μιᾶς ριζικῆς κοινωνικῆς μεταρρυθμίσεως τῆς κοινωνίας, ἥτις εἶναι ἀπαίτησις ὅλων τῶν εὐγονιστῶν. Πρέπει διὰ τῆς προστασίας ταύτης ὅλων τῶν κοινωνικῶν στρωμάτων νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν διηνεκῆ παραγωγὴν καὶ ἐξέλιξιν ὅλων τῶν ἀνωτέρων εὐφυϊῶν ἐκ τῶν κάτω στρωμάτων πρὸς τὰ ἄνω, διότι ἡ ἡγέτις τάξις, ὡς διηνεκῶς ἐκτεθειμένη εἰς διαφόρους κινδύνους καὶ τὴν πάλην περὶ τὴν δημιουργίαν καὶ τὴν ἀναγνώρισιν αὐτῆς, δὲν εἶναι δυνατὸν πολλάκις νὰ ἔχῃ ἀρκετὰ τέκνα, ὅσα δηλαδὴ εἶναι ἀνάγκη διὰ τὴν διατήρησιν τοῦ ἀναγκαίου αὐτῆς ἀριθμοῦ. Ἐξ ἄλλου, ἓν μέγα μέρος τῶν ἀπογόνων αὐτῆς ἐκ τῆς διασπάσεως τῆς πολυτίμου συνθέσεως ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν μετρίων ἀνθρώπων.

β΄) Ὅσον ἀφορᾷ τὴν σχέσιν τοῦ προβλήματος τῶν ἀνωτέρων εὐφυϊῶν ἢ τῶν ἀνωτέρων σωματικῶς στοιχειων πρὸς τὸ πρόβλημα τοῦ ἐκφυλισμοῦ, ἐξεταστέον πρῶτον τὸ πνευματικὸν μέρος. Γνωστὴ εἶναι ἡ ὑπόθεσις τοῦ Lombroso, ὅτι αἱ ἀνώτεραι εὐφυΐαι προέρχονται κατ᾽ εὐθεῖαν γραμμὴν ἐκ τῆς ἐπιληψίας. Σήμερον εἶναι ἀδύνατον νὰ φαντασθῶμεν μίαν τοιαύτην συγγένειαν. Ἡ ἄμεσος ὅμως παρατήρησις μᾶς παρουσιάζει καθημερινῶς τὴν συνύπαρξιν τῆς ἀνωτέρας εὐφυΐας μετὰ τῆς φρενοβλαβείας καὶ διαφόρων ἄλλων πνευματικῶν καὶ σωματικῶν ἀνωμαλιῶν. Τὸ πρόβλημα εἶναι δυνατὸν νὰ διαλευκανθῇ τῇ βοηθείᾳ τῶν τελευταίων πορισμάτων τῆς ἐπιστήμης, καθ᾽ ἃ πρόκειται περὶ ὑπάρξεως ἀνωμάλων οὐχὶ μακρὰν τοῦ κανονικοῦ εὑρισκομένων χαρακτηρολογικῶν ἰδιοτήτων, ἐν τῷ μέσῳ ἄλλων πολυτίμων ἰδιοτήτων. Οἱ ἀνώμαλοι χαρακτῆρες βεβαίως, αὐτοὶ καθ᾽ ἑαυτούς, δὲν ἔχουν καμμίαν δημιουργικὴν ἱκανότητα, ἀποτελοῦν ὅμως πολλάκις πολύτιμον μέρος μιᾶς ἀνωτέρας εὐφυΐας, ὅταν αὕτη εἶναι αὐτὴ καθ᾽ ἑαυτὴν δημιουργική. Γνωστὸν εἶναι π. χ. πόσον συντείνει μία ἐλαφρὰ κυκλοθυμική, δηλαδὴ ὑπομανιακή, προδιάθεσις εἰς τὴν ἀνάδειξιν μιᾶς ἐπιστημονικῆς μεγαλοφυΐας. Ἡ ἔννοια τῆς γενεοκτονίας δὲν δύναται νὰ συνταυτισθῇ πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐκφυλισμοῦ, διότι ἡ γενεοκτονία, ἂν καὶ στερεῖ τὸ ἔθνος ἀνωτέρων εὐφυϊῶν, ἐν τούτοις δὲν σημαίνει τελειωτικὴν ἀπώλειαν αὐτῶν, ὅπως συμβαίνει διὰ τὸν ἐκφυλισμόν. Τὸ ἔθνος δύναται, ἐν ὅσῳ εἶναι δυνατόν, νὰ διατηρηθῇ, νὰ παράγῃ καὶ πάλιν τοιαύτας, ὅταν τὸ ἐπιτρέπουν αἱ συνθῆκαι.

γ΄) Ὅσον ἀφορᾷ τέλος τὴν σχέσιν τοῦ φυλετικοῦ παράγοντος πρὸς τὴν εὐγονίαν, αἱ ὑποθέσεις τῶν ὀπαδῶν τοῦ Gobineau, αἱ ὁποῖαι ὑποστηρίζονται κυρίως ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ ἐπιλογικοῦ ρεύματος, δὲν στηρίζονται ἐπὶ ἐπιστημονικῆς πραγματικότητος. Οὐδεμία στατιστικὴ μελέτη εἶναι εἰς θέσιν νὰ μᾶς ἀποδείξῃ τὴν μεγαλυτέραν δημιουργικότητα τῆς ξανθῆς φυλῆς, καὶ ἐκτὸς τούτου ἡ ἱστορία διδάσκει ὅτι τοὐλάχιστον ὅλαι αἱ μεγάλαι φυλαὶ ἐδημιούργησαν ἀνωτέρους πολιτισμούς, σύμφωνα μὲ τὸ ὑλικὸν αὐτῶν περιβάλλον, καὶ ὅτι οὐδεὶς ἔχει τὴν προφητικὴν δύναμιν νὰ προΐδῃ τί εἶναι δυνατὸν νὰ δημιουργήσουν αἱ εἰς πρωτόγονον εἰσέτι κατάστασιν εὑρισκόμεναι φυλαί. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἑλλάδα, τὸ ζήτημα μᾶς ἐνδιαφέρει ἰδιαιτέρως, καθότι οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Gobineau διατείνονται ὅτι ἡ κατάπτωσις τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ὀφείλεται εἰς τὴν ἐξαφάνισιν τῆς ξανθῆς φυλῆς καὶ ὅτι σήμερον εἶναι πλέον ἀδύνατος, μὲ τὰ ὑπολειπόμενα στοιχεῖα, ἡ δημιουργία νέου πολιτισμοῦ. Ἀλλά, πρῶτον μὲν ἡ ξανθὴ φυλὴ ἀντιπροσωπεύεται ἀκόμη ἀρκούντως ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν ἀριθμητικῇ σχέσει πρὸς τὰς ἄλλας φυλὰς ὄχι πολὺ διαφόρῳ τῆς σχέσεως ἥτις ὑπάρχει ἐν τῇ νοτίῳ Γερμανίᾳ, τῇ μέσῃ Γαλλίᾳ, τῇ Ἰταλίᾳ, δηλαδὴ ταῖς κυριωτέραις ἑστίαις τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Ἔπειτα ἡ ὑπόθεσις τοῦ Lenz, ὅτι ἡ ἀντικατάστασις μιᾶς φυλῆς δι᾽ ἄλλης ἔχει τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐκφυλισμοῦ, εἶναι ἀβάσιμος. Ἁπλούστατα πρόκειται περὶ ἁπλῆς ἀντικαταστάσεως τῆς μιᾶς δι᾽ ἐκμηδενίσεως τῆς ἄλλης. Ταῦτα διὰ τὴν ποιότητα τοῦ πληθυσμοῦ ἑνὸς ἔθνους καὶ τῆς ὅλης ἀνθρωπότητος. Ἡ εὐγονία, γνωρίζουσα τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἔχει καὶ ἡ ποσότης, ὅπως καὶ ἡ διατήρησις καὶ κανονικὴ αὔξησις αὐτῆς, φροντίζει καὶ διὰ τὴν ἄποψιν αὐτὴν τοῦ ζητήματος, στηριζομένη ἐπὶ πραγματικῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ ἔθνους εὑρισκομένων παραγόντων (ἐσωτερικὴ γεωργικὴ ἐγκατάστασις καὶ μετανάστευσις). Τῆς εὐγονίας ὑπάρχει καὶ δεύτερον μέρος, δηλαδὴ τὸ πρακτικόν, τὸ ἀσχολούμενον μὲ τὴν δυνατότητα τῆς ἐφαρμογῆς τῶν πορισμάτων τῆς εὐγονίας ἐπὶ μιᾶς ὡρισμένης πραγματικότητος. Ταῦτα εἶναι βεβαίως δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθοῦν εἰς ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα, ἀλλὰ πάντοτε βεβαίως κατόπιν προσαρμογῆς αὐτῶν εἰς τὰς κατὰ συνθήκας πραγματικότητας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Bauer J.*, Vorlesungen über allgemeine Konstitutions—und Vererbungslehre, β΄ ἔκδ. (Berlin 1923).—*Rauer K. H.*, Rassenhygiene, ihre biologischen Grundlagen (Leipzig 1926).—*Baur-Fischer-Lenz*, Grundriss der menschlichen Erblichkeitslehre und Rassenhygiene, β΄ ἔκδ. (München 1923).— *Fetscher R.*, Grundzüge der Erblichkeitslehre (Dresden 1924).—*Fretscher R.*, Erbbiologie und Eugenik. Salle (Berlin 1927).—*Goldschmidt R.*, Einführung in die Vererbungswissenschaft (Leipzig 1923).—*Grotjahn A.*, Fortpflanzungshygiene, Versuche einer praktischen Eugenik (Berlin-Wien 1926).—*Haecker V.*, Allgemeine Vererbungslehre, (Braunschweiz 1921).— *Johannsen W.*, Elemente der exakten Erblichkeitslehre (Jena 1926). — *Peters W.*, Die Vererbung gei-stiger Eigenschaften, (Jena 1925).—*Schallmayer W.*, Vererbung und Auslese, δ΄ ἔκδ. (Jena 1920).—*Scheidt W.*, Familienkunde (München 1923).—*Siemens H. W.*, Einführung in die allgemeine und spezielle Vererbungspathologie des Menschen β΄ ἔκδ. (Berlin 1923). — *Sommer R.*, Familienforschung und Vererbungslehre, β΄ ἔκδ. (Leipzig 1922).—*Ziegler H. E.*, Die Vererbungslehre in der Biologie und in der Soziologie (Jena 1918). – *Zurukzoglu St.*, Biologische Probleme der Rassenhygiene und die Kulturvölker (München 1925).

Σ. ΤΣΟΥΡΟΥΚΤΣΟΓΛΟΥ

Digitized by Google

εὐγονικὴ (ἡ)· το δόγμα τῆς εὐγονίας, ἄλλως εὐγονισμός.

εὐγονισμὸς (ὁ)· ἡ ἐπιστημονικὴ ἀρχὴ ἢ τὸ δόγμα, καθ' ὃ ὁ ἄνθρωπος δύναται καὶ ὀφείλει νὰ ἐπιδιώξῃ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νόμων τῆς κληρονομικότητος τὸν ἐξευγενισμὸν τοῦ ἀνθρώπου.

—*[Βιολογ.]* Βλ. *εὐγονία.*

εὐγουβιακοὶ *πίνακες* *['Αρχ.]*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρονται 7 ἐνεπίγραφοι ἐκ βρούνζου πλάκες, εὑρεθεῖσαι τῷ 1444 ἐν Εὐγουβίῳ (Eugubbium), νῦν Gubbio, τῆς περιφερείας τῶν Ἀπεννίνων ἐν Ἰταλίᾳ, εἴς τι ὑπόγειον παρὰ τὰ ἐρείπια ρωμαϊκοῦ θεάτρου. Ἐξ αὐτῶν αἱ ὑπ' ἀριθμοὺς 1—5, γραφεῖσαι περίπου περὶ τὸν Β' ἢ Α' π. Χ. αἰῶνα, εἶναι ἐπιγεγραμμέναι δι' ὀμβρικῶν χαρακτήρων, αἱ δὲ ὑπόλοιποι διὰ λατινικῶν. Τὸ περιεχόμενόν των ἀνάγεται εἰς τοὺς κανονισμοὺς καὶ τὰς ἐθιμοτυπίας τῶν ἐπιχωρίων ἑορτῶν, ἰδίως τῆς λατρείας τοῦ Διὸς Ἀπεννίνου. Ἐν αὐταῖς παρέχονται πληροφορίαι περὶ τῶν ὡρισμένων διὰ τὰς θυσίας ἡμερῶν, τῶν τόπων τῆς ἐκτελέσεώς των, τῶν μετεχόντων προσώπων κλπ., ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον κατέστησε τοὺς εὐγουβιακοὺς πίνακας περιφήμους εἶναι ὅτι παρέχουν ἄφθονον ὑλικὸν διὰ τὴν μελέτην τῆς ὀμβρικῆς διαλέκτου. Ἐκ τῶν μᾶλλον ἀσχοληθέντων μὲ αὐτὰς εἶναι ὁ Χοῦσκε (Die Ivguvischen Tafeln, Λειψία 1847), ὁ Λουὶ ντὲ Μπαῖκερ (Les tables eugubines, Παρίσιοι 1867) καὶ ὁ Μιχαὴλ Μπρεὰλ (Les Tables eugubines, Παρίσιοι 1875), τὰ σπουδαιότερα δὲ μέρη τῶν ἐπιγραφῶν ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ Fabretti ἐν «Corpus Inscriptionum Italicarum Antiquioris aevi et grossarium italicum» (Τουρῖνον, 1867). Π. Ν. Π.

Εὐγούβιον (Eugubbium), *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ περιφερείᾳ τῶν Ἀπεννίνων, σήμερον καλούμενον *Γκούμπιο* (βλ. λ.).

εὐγραμμία (ἡ)· τὸ ὡραῖον σχεδίασμα, ἡ ἐπιτυχὴς ἐκτέλεσις τῶν γραμμῶν σχεδιαγραφήματος· ‖ καθόλου, αἱ ὡραῖαι γραμμαὶ τοῦ σώματος, ἡ συμμετρία τῶν χαρακτηριστικῶν γραμμῶν.

εὔγραμμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων ὡραίας γραμμάς, ὁ ἐπιτυχῶς σκιαγραφημένος· ‖ ὁ ἔχων ὡραίας χαρακτηριστικὰς γραμμάς: «εὔγραμμον πρόσωπον».

Εὔγραμμος. Κορίνθιος ἀγγειοπλάστης. Κατὰ τὸν Πλίνιον ὁ Εὔγραμμος εἶχεν ἀκολουθήσει τὸν Δημάρατον, φυγόντα εἰς τὴν Ἐτρουρίαν. Ἡ μαρτυρία αὕτη ὑποδηλοῖ, ἴσως, τὴν ἐπίδρασιν τῆς κορινθιακῆς τέχνης ἐπὶ τῆς ἐτρουσκικῆς, ὡς τὰ πεπλασμένα ὀνόματα Εὔγραμμος καὶ Εὔχειρ (ὄνομα ἀγγειοπλάστου Κορινθίου) ὑποδηλοῦσιν ὅτι ἐν Κορίνθῳ ἐπεχωρίασαν τὸ πρῶτον ἡ ἀγγειοπλαστικὴ καὶ ἡ ἀγγειογραφία.

Εὐγράμμων· βλ. *Εὐγάμμων.*

Εὔγραφος. Ὁ μετὰ Μηνᾶ καὶ Ἑρμογένους ἐν Ἀλεξανδρείᾳ μαρτυρήσας.

εὔγυρα (ἡ) (Eugyra) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀμφιαστραιειδῶν ἑξακοραλλίων κοιλεντερωτῶν.* Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κρητιδικῆς διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

εὐγυρῖνος (ὁ) (Eugyrinus Waston) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *βραγχιοσαυριδῶν φυλλοσπονδύλων στεγοκεφάλων* ἀμφιβίων. Τὸ κρανίον τῶν ζῴων τούτων ἦτο στενότερον ἀπὸ τὸ τοῦ *βραγχιοσαύρου* καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ μικρότεροι. Ἡ κοιλιακὴ καὶ ἡ ραχιαία πλευρὰ τοῦ σώματός των ἔφερε λέπια. Λείψανα τῶν ζῴων τούτων ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς λιθανθρακοφόρου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Ἀγγλίᾳ. Γ. Κ. Γ.

εὐγωνία (ἡ) (Eugonia) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *γεωμετριδῶν,* περιλαμβάνον ὡραίας ψυχὰς μετρίου μεγέθους μὲ πτέρυγας ἀνεπτυγμένας καὶ ποικιλοχρόους. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθέων ἐνδιαιτώμενα. Δ. Ν. Π.

εὐδαιμονία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐδαίμονος, εὐτυχία, ἡ ἀπόλαυσις τῶν ἀνθρωπίνων ἀγαθῶν, ἔπαρσις τῆς ψυχῆς· ‖ κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη: «ἡ εὐδαιμονία ἀκρότατον τῶν πρακτῶν ἀγαθῶν, ἄριστον καὶ κάλλιστον καὶ ἥδιστον, τέλος τῶν ἀνθρωπίνων, τέλεον ἀγαθόν».

—*['Αρχ.]* Ἡ *Εὐδαιμονία* ὡς προσωποποιία τῆς εὐτυχίας, τῆς θείας εὐλογίας, ἐθεωρεῖτο ὀπαδὸς τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἔρωτος, εἰκονιζομένη ὡς δρέπουσα καὶ φέρουσα καρπούς, οὓς φέρει ἐν ἀβαθεῖ λοπάδι εἰς τὴν ἀριστεράν, ὡς εἰκονίζεται ἐπί τινος ἀγγείου. Ὁμοίως φέρεται ἀλλαχοῦ μετὰ τῆς Ὑγιείας καὶ Πανδαισίας ὡς ἀλληγορικὴ συνοδὸς ἀγαθοποιὸς γαμηλίου ζεύγους· κάθηται πρὸς τὰ ἀριστερὰ μετὰ περιδεραίου μαργαριτῶν ἐν χερσί, πλουσίως κεκοσμημένη, ὡς ἀλλαχοῦ ἡ Εὐτυχία. Ἡ Εὐδαιμονία ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Μακάρων, ὡς μήτηρ πασῶν τῶν ἀρετῶν, κάθηται ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ (*Κέβ.* πίν. 17 καὶ 21). ΙΑΚ. Χ. Δ.

εὐδαιμονίζω· λέγω τινὰ εὐδαίμονα, μακαρίζω, καλοτυχίζω: «εὐδαιμονίζω σε τοῦ πλούτου», «ὑπὸ μὲν τῶν πολλῶν εὐδαιμονίζεται, αὐτὸς δὲ ἑαυτὸν ταλανίζει».

εὐδαιμονικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν εὐδαιμονίαν· ‖ ὁ ἀποδεχόμενος τὸ φιλοσοφικὸν δόγμα τοῦ εὐδαιμονισμοῦ: «οἱ εὐδαιμονικοὶ» κατὰ παράλειψιν τοῦ *φιλόσοφοι.*—Ἐπίρρ. ***εὐδαιμονικῶς.***

εὐδαιμονισμὸς (ὁ)· τὸ εὐδαιμονίζειν, μακαρισμός· ‖ τὸ φιλοσοφικὸν δόγμα καθ' ὃ ὁ ὕπατος σκοπὸς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ εὐδαιμονία.

—*['Ηθικ.] Εὐδαιμονισμὸς* καλεῖται ἡ ἠθικὴ ἐκείνη φιλοσοφία, κατὰ τὴν ὁποίαν τῶν ἠθικῶν ἡμῶν πράξεων σκοπὸς εἶναι ἡ προαγωγὴ εἴτε τῆς ἰδίας ἡμῶν εὐτυχίας, εἴτε τῆς εὐτυχίας τῶν ἄλλων. Οὕτως ὁ εὐδαιμονισμὸς διακρίνεται εἰς ἐγωϊστικὸν καὶ ὑποκειμενικόν, ὁπότε ἔχομεν τὸν *ἡδονισμόν,* καὶ εἰς ἀντικειμενικόν· κατὰ τὴν πρώτην περίπτωσιν προέχει τὸ συναίσθημα τῆς εὐαρεστήσεως καὶ ἡ ἀτομικὴ εὐδαιμονία, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν ἡ καθολικὴ εὐδαιμονία καὶ ἡ πρὸς δρᾶσιν ὁρμή. Ὁ εὐδαιμονισμὸς λοιπὸν λαμβάνεται ποικιλοτρόπως ἀναλόγως τοῦ περιεχομένου, ὅπερ παρέχεται εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς εὐδαιμονίας καὶ ἀναλόγως τοῦ ἐλατηρίου, ὑφ' οὗ κινεῖται ὁ πράττων. Ὅσῳ περισσότερον τονίζεται ἡ καθολικὴ εὐδαιμονία καὶ ἡ ἀντικειμενικὴ αὐτῆς πλευρά, τουτέστι τὰ ἀγαθὰ τοῦ συνόλου, τόσῳ περισσότερον μεταβάλλεται ἡ εὐδαιμονιστικὴ ἠθικὴ εἰς τὴν καλουμένην *ἐξελικτικὴν* ἠθικήν. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ φιλοσοφίᾳ ἐπικρατεῖ μᾶλλον ὁ ἐγωϊστικὸς εὐδαιμονισμὸς μετὰ τῶν ποικίλων αὐτοῦ τύπων καὶ ποικιλιῶν. Κατὰ τὸν Δημόκριτον ἡ εὐδαιμονία συνίσταται εἰς τὴν διαρκῆ εὐπορίαν, εἰς τὴν εὐφρόσυνον διάθεσιν. Πρὸς ἐπίτευξιν καὶ διατήρησιν αὐτῆς ὀφείλει ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀσκηθῇ εἰς τὸ νὰ ἀντλῇ τὴν χαρὰν ἐξ ἑαυτοῦ, νὰ ἐπιφέρῃ μετριασμὸν ἐν τῇ ἡδονῇ, νὰ παραιτῆται τοῦ ἀνεκπληρώτου καὶ νὰ ἀγαπᾷ τὸ διαρκὲς καὶ θεῖον, τουτέστι τὰ ἀγαθὰ τῆς ψυχῆς. Ἐν τῇ ἠθικῇ λοιπὸν φιλοσοφίᾳ τοῦ φιλοσόφου τούτου περιέχονται δύο στοιχεῖα, ἡ ἡδονὴ ἢ ἡ ἀπόλαυσις καὶ ἡ ἄσκησις, ἡ ἀπὸ ἀγαθῶν τῆς ζωῆς παραίτησις. Τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα εὑρίσκομεν κεχωρισμένα ἀλλήλων καὶ ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἄλληλα ἐν τῇ σχολῇ τῶν κυνικῶν καὶ τῇ τῶν κυρηναϊκῶν, αἵτινες ὡρμήθησαν μὲν ἀπὸ τῆς σωκρατικῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ διεμορφώθησαν βεβαίως οὐχὶ ἄνευ ἐπιδράσεως τῆς πρὸ τοῦ Σωκράτους φιλοσοφίας. Ἄλλως τε καὶ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ φιλοσόφου τούτου εὕρηνται συνδυασμένα πρὸς ἄλληλα τὰ δύο ἐκεῖνα στοιχεῖα. Καὶ οἱ μὲν κυρηναϊκοὶ διδάσκουσι διὰ τοῦ Ἀριστίππου τὴν ἡδονὴν τῆς στιγμῆς ὡς ἐλατήριον καὶ ὡς σκοπὸν τοῦ σοφοῦ, οἱ δὲ κυνικοὶ κηρύττουσι διὰ τοῦ Ἀντισθένους τὴν ὑπὸ τῶν ἀναγκῶν τῆς ζωῆς ἀνεξαρτησίαν τῆς ἀρετῆς. Τὴν ἠθικὴν διδασκαλίαν τῶν κυνικῶν συνεχίζει ἡ Στοά, ἐνῷ ὁ Ἐπίκουρος ἀναλαμβάνει καὶ τελειοποιεῖ τὴν περὶ ἀρετῆς καὶ ἠθικοῦ βίου θεωρίαν τῶν κυρηναϊκῶν. Καὶ κατ' αὐτὸν τὸ ὕψιστον καὶ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει προσῆκον ἀγαθὸν εἶναι ἡ ἡδονή. Ἀντὶ ὅμως τῆς ἡδονῆς τῆς στιγμῆς προτιμᾷ τὴν εὐάρεστον κατάστασιν καθόλου, ἡ πραγματοποίησις τῆς ὁποίας προϋποθέτει περιορισμούς, διότι μόνον οὕτω κατορθοῦται ὅσον τὸ δυνατὸν πλείστη ἡδονὴ δι' ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλίγης θλίψεως. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ποικιλίας ταύτας τοῦ ὑποκειμενικοῦ εὐδαιμονισμοῦ ἀπαντῶμεν παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει τὴν διαμόρφωσιν καὶ διατύπωσιν τοῦ ἀντικειμενικοῦ εὐδαιμονισμοῦ. Ἡ εὐδαιμονία συνίσταται κατ' αὐτὸν εἰς τὴν κατ' ἀρετὴν δρᾶσιν τῆς ψυχῆς, τουτέστιν εἰς τὴν ἐνέργειαν ἐκείνην τῆς ψυχῆς, διὰ τῆς ὁποίας πραγματοποιεῖ αὕτη ἐντελῶς τὴν ἑαυτῆς φύσιν καὶ τὰς ἐν αὐτῇ ἰδιαζούσας εἰς αὐτὴν προδιαθέσεις. Διότι ὁ ὕψιστος σκοπὸς τῆς δράσεως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κεῖται ἔξω ἡμῶν, εἰς ἐξωτερικόν τι ἔργον, ἀλλὰ δέον νὰ συνίσταται εἰς τὸν ὀρθὸν τρόπον τῆς ἐνεργείας καὶ τῆς δράσεως. Ἐπειδὴ δὲ ἰδιάζουσα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν προδιάθεσις εἶναι ὁ νοῦς, ὁ λόγος, τὴν εἰδικῶς ἀνθρωπίνην εὐδαιμονίαν ἀποτελεῖ ἡ γνῶσις, καὶ δὴ ἡ καθαρὰ γνῶσις. Προϋποθέσεις ὅμως τῆς τοιαύτης ἐνεργείας τοῦ νοῦ καὶ ἑπομένως καὶ τῆς εὐδαιμονίας εἶναι ἡ σωματικὴ εὐεξία, ἡ κτῆσις ὡρισμένου ποσοῦ ὑλικῶν ἀγαθῶν κττ. Ἡ ἡδονὴ δὲν εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ εὐδαιμονία, ἀλλὰ τελειοποιεῖ καὶ συμπληρώνει τὴν ἐν τῇ ἐνεργείᾳ ἐνυπάρχουσαν εὐδαιμονίαν. Ὁ Πλάτων εἶχε προσδώσει εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς εὐδαιμονίας θρησκευτικὸν χαρακτῆρα, ἐφ' ὅσον εὕρισκεν αὐτὴν ἐν τῇ πρὸς τὸ θεῖον ἐξομειώσει. Τὴν ἰδέαν ταύτην, τὴν ὁποίαν ἐπεσκίασεν ἡ φιλοσοφία τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀνέλαβον μετ' ἐνθουσιασμοῦ οἱ νεοπλατωνικοί. Κατὰ τὸν Πλωτῖνον ἡ ἡδονή, αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, ἄνευ ἀντικειμένου, εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται, οὐδεμίαν κέκτηται ἀξίαν. Διὰ τοῦτο εὐδαιμονία εἶναι ὁ τέλειος βίος, ἡ ἐν τῷ πνεύματι ζωή, ἡ πρὸς τὸ θεῖον ῥοπὴ τῆς ψυχῆς. Ὅπως δὲ παρὰ Πλάτωνι ἤδη, οὕτω καὶ παρὰ τῷ Πλωτίνῳ, ὁ ὕψιστος σκοπὸς τοῦ ἀνθρωπίνου βίου κεῖται ὑπεράνω καὶ πέραν τῆς γνώσεως, δηλαδὴ εἰς τὴν δι' ἐκστάσεως ἔξαρσιν τῆς ψυχῆς μέχρι τοῦ ὄντως ἀγαθοῦ, τοῦ Θεοῦ. Θεωροῦντες τὸν Θεὸν καταντῶμεν εἰς τὸν σκοπὸν καὶ κοινωνοῦμεν τῆς ἀπολύτου εἰρήνης τῆς ψυχῆς· ἡ δυσαρμονία αἴρεται καὶ ἡ πλήρης μακαριότης γίνεται κτῆμα ἡμῶν. Τὸν μυστικοπαθῆ τοῦτον εὐδαιμονισμὸν προάγει ἔτι μᾶλλον ὁ Αὐγουστῖνος, ὅστις συνδυάζει πρὸς αὐτὸν ἰσχυρὰν διάθεσιν πρὸς τὸ ἐπέκεινα καὶ τὸν πόθον πρὸς τὴν μετὰ τοῦ Θεοῦ πλήρη κοινωνίαν τῆς ψυχῆς. Τὰς περὶ εὐδαιμονίας ἰδέας αὐτοῦ συνδέει Θωμᾶς ὁ Ἀκινᾶτος μετὰ τῶν ἀριστοτελικῶν καὶ ἀποτελεῖ οὕτως ἠθικὸν σύστημα, τοῦ ὁποίου ἡ ἐπίδρασις ἐξικνεῖται μέχρι τοῦ παρόντος. Ἡ θεωρητικὴ ἐνέργεια τοῦ λόγου εἶναι κατ' αὐτὸν ἀτελής, ἐπειδὴ παρέχει εἰς ἡμᾶς ἀμυδρὰν μόνον εἰκόνα τῆς ἐν τῷ ἐπέκεινα τελειουμένης θεωρίας τοῦ Θεοῦ. Παρὰ τὴν ἐξ αὐτοῦ ἐξάρτησιν ῥέπει ὁ Σπινόζας μᾶλλον πρὸς τὸν Πλωτῖνον, πρὸς τὸν ὁποῖον ἔχει κοινὴν τὴν πρὸς τὸν ἐνδοκοσμικὸν Θεὸν ῥοπήν. Ἡ ἠθικὴ φιλοσοφία τῆς σκωτικῆς σχολῆς καθὼς καὶ ὁ γερμανικὸς διαφωτισμὸς ἐπιστρέφουσιν εἰς τὴν δημώδη ἔννοιαν τῆς εὐδαιμονίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπερέχει ὁ ἡδονιστικὸς χαρακτήρ.

Ἡ εὐδαιμονία συνίσταται κατ' αὐτὴν εἰς τὴν ἱκανοποίησιν ὅλων ἡμῶν τῶν ὁρμῶν, εἶναι κατάστασις ἀποτελουμένη ἐξ εὐαρέστων αἰσθημάτων. Ἐναντίον τοῦ εὐδαιμονισμοῦ τούτου, ὡς καθόλου ἐναντίον παντὸς εὐδαιμονισμοῦ, στρέφεται ἡ φιλοσοφία τοῦ Καντίου, ὁ ὁποῖος πάσας αὐτοῦ τὰς μορφὰς ἀποκρούει ὡς καθαρὸν ἐγωϊσμόν. Ἀλλ' ὅμως καὶ ὁ φιλόσοφος οὗτος ἠναγκάσθη νὰ συνδέσῃ τὴν ἠθικὴν πρᾶξιν πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν. Ἡ ἐξ αὐτοῦ ἐξαρτωμένη γερμανικὴ φιλοσοφία τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐπανῆλθε, διὰ τὸν λόγον τοῦτον, εἰς τὸν εὐδαιμονισμόν, ἐλάχιστοι δὲ εἶναι οἱ μὴ ἀναγνωρίζοντες, ὅτι ἐν τῇ περὶ εὐδαιμονισμοῦ θεωρίᾳ ὑπάρχουσι στοιχεῖα ἀληθείας, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παρίδωμεν. Κατὰ τὴν περὶ αὐτοῦ κρίσιν δέον νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν δύο τινά: πρῶτον, ὅτι ὑπάρχουσι διάφορα εἴδη εὐδαιμονισμοῦ καὶ ὅτι εἶναι ἀναγκαία κατὰ συνέπειαν ἡ διάκρισις, καὶ δεύτερον, ὅτι ἡ ἀρετὴ ἀπαιτεῖ ὅπως ἀσκῆται οὐχὶ χάριν τῆς ἰδίας ἡμῶν εὐτυχίας, ἀλλὰ χάριν ἑαυτῆς, χάριν τοῦ μεγαλείου, τῆς ἀξίας καὶ τῆς ἁγιότητος αὐτῆς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Paulsen,* System der Ethik (1906).—*Pfleiderer,* Eudämonismus und Egoismus, (1880). — *Döring,* Philosoph. Güterlehre (18·8). — *Külpe,* Einleitung in die philosophie (1914).—*Spranger,* Lebensformen β' ἐκδ. (1921). *Ἀνδρούτσου,* Ἠθική. Ν. Ι. ΛΟΥΒΑΡΙΣ

εὐδαιμονιστὴς (ὁ)· ὁ πρεσβεύων τὸ δόγμα τοῦ εὐδαιμονισμοῦ, εὐδαιμονικός.

Εὐδαιμονογιάννης. Ὄνομα δύο ἐξεχουσῶν οἰκογενειῶν ἐν Μονεμβασίᾳ τῆς Λακεδαίμονος (ΙΓ' αἰὼν) καὶ ἐν Κρήτῃ (ΙΣΤ' αἰών,) ὧν πλεῖστα μέλη διεκρίθησαν (βλ. *Δαιμονογιάννης*).

— **Εὐδαιμονογιάννης, *Ἀνδρέας.*** Κρὴς Ἰησουΐτης ἐν Χανίοις γεννηθεὶς περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἐκεῖ διακούσας τὰ ἐγκύκλια μαθήματα, μετέβη κατόπιν εἰς Ἰταλίαν μετὰ τοῦ συμπολίτου Κωνσταντίνου Παλαιόκαππα. Ἐν Παταβίῳ ἤκουσε μαθήματα ῥητορικῆς καὶ φιλοσοφίας καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Παλαιόκαππα (1574) μετέβη εἰς Ρώμην, ὅπου ἀσπασθεὶς τὰ δόγματα τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας κατετάχθη εἰς τὸ τάγμα τῶν Ἰησουϊτῶν. Ἀποκτήσας μεγάλην δύναμιν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ πάπα, εἰσήγαγε δώδεκα ἑλληνόπαιδας ὑποτρόφους εἰς τὸ ἐν Ρώμῃ ἑλληνικὸν γυμνάσιον τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου. Ἀπέθανε δ' ἐν Ρώμῃ τῷ 1625. Κατέλιπε πλεῖστα συγγράμματα, ἅπαντα εἰς τὴν ἑλληνικήν, καὶ ἐπιστολάς τινας πρὸς συμπολίτας του καὶ ἄλλους. Ε. Γ. Π.

— **Εὐδαιμονογιάννης, *Γεώργιος.*** Μέγας στρατοπεδάρχης τοῦ δεσποτάτου τοῦ Μορέως ἐπὶ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου (τοῦ κατόπιν βασιλεύσαντος, 1448—1453). Μετὰ τὴν κατάκτησιν τοῦ δεσποτάτου ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὁ Γεώργιος μετὰ τῶν ἀδελφῶν του καὶ λοιπῶν τοῦ οἴκου τούτου κατέφυγεν εἰς τὰς ἐνετικὰς κτήσεις καὶ λαβόντες γαίας καὶ ἀξιώματα ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν, ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ συνταυτίσαντες τὴν τύχην των μετὰ τῆς Ἑνετίας. Ν. ΚΛΣ

εὐδαιμονῶ *(—έω)*· εἶμαι εὐδαίμων, εὐτυχῶ: «οἰκογένεια,—χώρα εὐδαιμονοῦσα».

εὐδαίμων, *—ονος* (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων καλὸν δαίμονα, καλὴν τύχην, εὐτυχής, καλότυχος, καλόμοιρος: «εὐδαίμων χώρα, —λαός, —ἄνθρωπος». —Ἐπίρρ. ***εὐδαιμόνως.***

Εὐδαίμων. Γραμματικὸς γεννηθεὶς ἐν Πηλουσίῳ καὶ ἀκμάσας κατὰ τὸν Δ' μ. Χ. αἰῶνα. Ἦτο σύγχρονος καὶ φίλος τοῦ σοφιστοῦ Λιβανίου, μετὰ

Digitized by Google

τοῦ ὁποίου διετήρει ἀλληλογραφίαν. Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Σουΐδα ὡς συγγραφεὺς «Ποιημάτων», τὰ ὁποῖα ὑποτίθεται ὅτι ἦσαν «Ὑπομνήματα». Ἐπίσης συνέγραψε βιβλίον μὲ τὸν τίτλον «Τέχνη γραμματική» καὶ ἕτερον «Ὀνοματικὴ ὀρθογραφία». Τὸ τελευταῖον τοῦτο φαίνεται ὅτι εἶχεν εὐρεῖαν διάδοσιν εἰς τοὺς συγχρόνους καὶ ἔτι βραδύτερον, διότι ἀναφέρεται πολὺ συχνὰ ὑπὸ τῶν συγγραφέων τῶν χρόνων ἐκείνων μαζὶ μὲ τὰ συγγράμματα ἄλλων γραμματικῶν ὡς ὁ Ἡρωδιανός, ὁ Ὦρος καὶ ὁ Ἀρκάδιος. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

Εὐδαίμων ***Ἀραβία*** (λατ. Arabia Felix) *[Γεωγρ.]*. Τὸ νοτιοδυτικὸν τμῆμα τῆς Ἀραβικῆς χερσονήσου συμπίπτον πρὸς τὸ σημερινὸν βασίλειον τῆς Ὑεμένης, ὅπερ ὁρίζεται πρὸς Β ὑπὸ τῆς χώρας τοῦ Ἀσίρ, πρὸς Α ὑπὸ τῆς μεγάλης ἐρήμου Δάχνα καὶ ὑπὸ τῆς χώρας τοῦ Χαρδαμούτ, τῆς Χατραμωτίτιδος τῶν ἀρχαίων. Ὁ Πτολεμαῖος καὶ ἄλλοι ἀρχαῖοι γεωγράφοι ἐκτείνουσι τὸ ὄνομα Εὐδαίμων Ἀραβία εἰς ὅλην σχεδὸν τὴν Ἀραβικὴν χερσόνησον, μεταφράζοντες οὕτω τὴν ἀραβικὴν λέξιν *Γεμὲν* (Ὑεμένη), ἥτις σημαίνει «δεξιὰ» (ἤτοι εὐτυχής), ὅπερ οἱ μὲν Ἕλληνες ἡρμήνευσαν ἐν σχέσει πρὸς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, οἱ δὲ Ἄραβες Μουσουλμάνοι ἐν σχέσει πρὸς τὴν Μέκκαν διὰ τὸν προσευχόμενον μὲ τὸ πρόσωπον πρὸς Α, διὸ καὶ περιώριζον τὴν Γεμὲν εἰς τὰς Ν. τῆς Χετζάζης χώρας (βλ. *Ἀραβία* καὶ *Ὑεμένη*). Κατά τινας ἡ ὀνομασία *Εὐδαίμων* ὀφείλεται εἰς τὰ πλούσια προϊόντα τῆς χώρας ταύτης, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπεστέλλοντο πρὸς Β. λίβανος καὶ σμύρνα, ἐξ οὗ καὶ τὸ Α. τῆς Ὑεμένης τμῆμα τῆς Ἀραβίας ὠνομάζετο χώρα τοῦ λιβανωτοῦ. Τὴν Εὐδαίμονα Ἀραβίαν ᾤκουν οἱ Μιναῖοι, Σαβαῖοι, Χιμιαρῖται καὶ ἄλλοι λαοὶ ἐπικρατήσαντες κατὰ διαφόρους ἐποχάς. Ν. Μ.

εὐδακτυλίνα (ἡ) (Eudactilina) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κωπηπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *διχηλεστιδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα ζῷα ζῶντα παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων ἰχθύων. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν. Δ. Ν. Π.

Εὐδαμίδας Α΄. Βασιλεὺς τῆς Σπάρτης ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Εὐρυποντιδῶν. Διαδεχθεὶς τῷ 331 π. Χ. τὸν ἀδελφόν του Ἆγιν Γ΄, ἐβασίλευσεν εἰρηνικῶς μέχρι τοῦ 320 π. Χ.

— **Εὐδαμίδας Β΄.** Βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, ἔγγονος τοῦ Εὐδαμίδου Α΄ καὶ υἱὸς Ἀρχιδάμου Δ΄. Υἱοὶ αὐτοῦ ἦσαν Ἆγις ὁ Δ΄ καὶ Ἀρχίδαμος ὁ Ε΄. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Εὔδαμος. Υἱὸς τοῦ Πείθωνος, τοῦ «στρατηγοῦ τῶν ἄνω σατραπειῶν», ἐγένετο τῷ 318 π. Χ. σατράπης τῆς Παρθυαίας ἀντὶ τοῦ φονευθέντος Φιλίππου, ἀλλ' ἀπώλεσε τὴν ἀρχὴν ταύτην εὐθὺς μετὰ τοῦτο.

— **Εὔδαμος.** Διοικητὴς μετὰ τοῦ Ταξίλου τῶν Ἰνδιῶν. Ἐφόνευσε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου τὸν βασιλέα Πώρον καὶ ἥρπασε τὴν ἀρχήν. Τὸ φθινόπωρον τοῦ 318 π. Χ. συνηνώθη μετ' ἄλλων σατραπῶν κατὰ τοῦ Πείθωνος, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ 120 ἐλέφαντας. Ὅτε δὲ οἱ λοιποὶ σατράπαι μετὰ τοῦτο συνηνώθησαν μετὰ τοῦ Εὐμένους, προσπαθεῖ οὗτος νὰ ἔχῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸν Εὔδαμον προσφέρων 200 τάλαντα, ἵνα κατορθώσῃ νὰ ἔχῃ τοὺς ἐλέφαντας. Ἐν τῇ μάχῃ τῆς Παραιτακηνῆς κατεῖχε τὸ ἀριστερὸν κέρας, ὅπερ προσεβλήθη. Βραδύτερον ἐδάνεισεν εἰς τὸν Εὐμένη χρήματα, καί, ἵνα μὴ ἀπολέσῃ τι, προὔδωκεν εἰς αὐτὸν τὰς σκευωρίας τοῦ Ἀντιγόνου καὶ τοῦ Τευτάμου (*Πλουτ.* Εὐμ. 16). Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Εὐμένους ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ἀντιγόνου (*Διόδ.* 19,44). ΙΑΚ. Χ. Δ.

— **Εὔδαμος.** Ναύαρχος τῶν ροδιακῶν ναυτικῶν δυνάμεων κατὰ τὸν μεταξὺ Ρωμαίων καὶ Ἀντιόχου πόλεμον. Μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Παυσιστράτου ἀναφέρεται ὡς κυβερνήτης 20 πλοίων. Κατὰ τὸ ἐν Σάμῳ γενόμενον πολεμικὸν συμβούλιον εἶχεν ἐκφρασθῆ κατὰ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τοῦ λιμένος τῆς Ἐφέσου, ἀπὸ τῆς Σάμου δὲ ἀποσταλεὶς κατὰ τοῦ Ἀννίβα ἐνίκησε τὸν στόλον αὐτοῦ ἐπανερχόμενον ἐκ Συρίας, παρὰ τὴν Ἄσπενδον. Ἐπιστρέφων ἐκ Σάμου ἐπεχείρησε νὰ κινήσῃ τοὺς Ρωμαίους κατὰ τῶν Πατάρων. Κατὰ τὴν ἐν Μυοννήσῳ σύγκρουσιν, ἡγούμενος 25 ροδιακῶν πλοίων, ἀνεδείχθη νικητής, ὅτε δὲ ὁ Ἀντίοχος ἐπελθὼν κατὰ τῆς Περγάμου καὶ εὑρεθεὶς πρὸ ἀδιεξόδου ἔκαμεν ἐν Ἐλαίᾳ προτάσεις εἰρήνης εἰς τὸν Λεύκιον Αἰμίλιον, ὁ Εὔδαμος εἰς μεταξὺ Ροδίων, Εὐμένους καὶ Ρωμαίων γενόμενον συμβούλιον εἶχε προτείνει τὴν ἀποδοχὴν τῆς προτάσεως. —Π.

εὔδαμος (ὁ) (Eudamus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑσπεριδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Βραζιλίας. Δ. Ν. Π.

Εὐδάνεμος. Ἥρως ἔχων ἴδιον βωμὸν ἐν Ἀθήναις παρὰ τὸν Ἄρειον Πάγον. Ἀπὸ τούτου ἐκαλοῦντο *Εὐδάνεμοι* καὶ οἱ περὶ τὸν βωμόν του κατοικοῦντες Ἀθηναῖοι, τῶν ὁποίων τὸ γένος εὑρίσκετο γένος ἱερόν, ὡς ἦτο τὸ τῶν Ἀνεμοκοιτῶν ἐν Κορίνθῳ. Περί τε τῶν Ἀνεμοκοιτῶν καὶ τῶν Εὐδανέμων ἐπιστεύετο ὅτι εἶχον τὴν δύναμιν διὰ τῶν προσευχῶν των ν' ἀποκοιμίζωσι τοὺς ἀνέμους.

Εὐδείελος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βοιωτίας. (βλ. λ. *Ἀσπληδών*).

Εὔδεν, Λογγῖνος. Ρῶσος ναύαρχος (βλ. *Χέϊδεν*).

εὔδενδρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων καλὰ δένδρα: «εὔδενδρος τόπος, —χώρα».

εὐδενδρίδαι (οἱ) (Eudendridae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια μεδουσῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὑδροϊδῶν*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη, ὧν γνωστότερα τά: *εὐδένδριον*, *λιζία* καὶ *περιγόνιμος*. Δ. Ν. Π.

εὐδένδριον (τὸ) (Eudendrium) *[Ζῳολ.]*. Γένος μεδουσῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐδενδριδῶν*, περιλαμβάνον μεδούσας σχηματιζούσας πολυκλαδώδεις ἀποικίας. Τὰ ἀποτελοῦντα ταύτας ζῷα ἔχουσι σῶμα πεπλατυσμένον, λεπτὸν καὶ διαφανὲς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν τοῦ γένους ἀξιολογώτερον εἶναι *εὐδένδριον τὸ λεπτοφυὲς* (Eudendrium gracilis), ὅπερ ἀπαντᾷ εἰς τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανόν. Δ. Ν. Π.

Εὐδένδριον τὸ λεπτοφυές.

εὐδεσέλλα (ἡ) (Eudesella Mun. Chalmas) *[Παλαιοζῳολ.]*. Ὑπογένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὸ γένος *θηκιδέα* τῶν *θηκιδεϊδῶν ἀρθρωτῶν* (ἀρτικουλάτων) *βραγχιοπόδων* μαλακιοειδῶν. Γ. Κ. Γ.

εὐδεσία (ἡ) (Eudesia King) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *τερεβρατελλιδῶν ἀρθρωτῶν* (ἀρτικουλάτων) *βραγχιοπόδων* μαλακιοειδῶν. Τὰ ζῷα ταῦτα χαρακτηρίζονται ἐκ τοῦ κελύφους αὐτῶν, τὸ ὁποῖον φέρει πλευρὰς ἀκτινοειδῶς διατεταγμένας, καὶ ἐκ τῆς μεγάλης ὀπῆς, τὴν ὁποίαν φέρει ἡ ἐν εἴδει ράμφους προεξοχὴ τῆς μιᾶς θύρας. Λείψανα τῶν ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἰουρασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

εὐδεσμία (ἡ) (Eudesmia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μυρτοειδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος φυόμενον ἐν Αὐστραλίᾳ. Δ. Ν. Π.

εὐδεσμόλη (ἡ) (Eudesmol) *[Ὀργ. Χημ.]*. Σῶμα τοῦ τύπου C_{10} H_{18} O, ἀπαντῶν εἰς τὸ εὐκαλυπτέλαιον, ἀποτελοῦν δὲ λευκὴν κρυσταλλικὴν κόνιν τηκομένην εἰς 76°, εἰδ. βάρους 0,9884, εὐδιάλυτον εἰς ἀλκοόλην, αἰθέρα καὶ χλωροφόρμιον. Κ. Γ. Μ.

Εὔδηλος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ὑπαγομένης εἰς τὸν νομὸν Σάμου νήσου Ἰκαρίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1918) 614. Εἶναι παράλιος, κειμένη ἐν τῷ ὁμωνύμῳ ὅρμῳ τῆς νήσου, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ἀφθονίαν λευκῶν πηγαίων ὑδάτων. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Δρούτσουλας* (κάτ. 89), *Κεραμὲ* (κάτ. 36), *Κυπαρίσσι* (κάτ. 36), *Ξανθὴ* (κάτ. 49) καὶ *Φλὲς* (κάτ. 91). Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος ἔχει πολλοὺς ἀμπελῶνας, ἀποδίδουσα καλὸν οἶνον. Ἐπίσης παράγει ἀμύγδαλα, σῦκα καὶ ὀλίγα δημητριακά. Ἡ κτηνοτροφία εἶναι πολὺ μικρά. Ὁ *λιμὴν* τῆς *Εὐδήλου* εἶναι ἐκ τῶν ἐπινείων τῆς νήσου, ἰδίως τῶν κοινοτήτων Καραβοστάμου, Δάφνης καὶ Φραντάτου. Εἰς αὐτὸν προσεγγίζουσι πολλάκις τῆς ἑβδομάδος τὰ ἐκτελοῦντα γραμμὰς Κυκλάδων—Σάμου ἀτμόπλοια. Ἡ Εὔδηλος ἔχει ἐπαγγελματικὴν σχολὴν ἱδρυθεῖσαν ὑπὸ τοῦ συλλόγου κυριῶν καὶ δεσποινίδων «Ἡ Ἐργάνη Ἀθηνᾶ». Δ. Ε. Μ.

— **Εὔδηλος** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος καὶ ἀκρωτήριον τῆς νήσου Ἰκαρίας (βλ. λ. *Αἰγαῖον* τ. Β΄ σ. 414α΄).

«Εὐδήμεια ***Ἠθικά*»**. Ἔργον τοῦ *Ἀριστοτέλους* (βλ. λ. τ. Ε΄ σ. 515α΄ κ. ἑξ.). Κ. Μ. Κ.

Εὐδημία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ ὑπὸ τοῦ Πλινίου (IV, 72) ἀναφερομένη ὀνομασία (Eudemia) ἐλάσσονος νήσου τῶν θεσσαλικῶν Σποράδων, προσκειμένης εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τῆς νήσου *Ἴκου*. Δὲν δύναται νὰ εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὴν σύγχρονον *Περιστέρι* ἢ *Σαρακηνό*. Σ. Ε. Λ.

Εὐδήμιον *[Γεωγρ.]*. Ἀκμαιοτάτη κωμόπολις τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἐν τῇ περιφερείᾳ τῶν Γανοχώρων, ἀπέχουσα μίαν ὥραν περίπου ἀπὸ τῆς παραλίας τῆς Προποντίδος. Πότε ἐκτίσθη δὲν εἶναι γνωστόν. Κατὰ τινα ὅμως παράδοσιν τῶν κατοίκων, ἦτο βυζαντινὴ πόλις κειμένη ἐπὶ τῆς παραλίας, καὶ ὅτι, καταστραφεῖσα ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων κατὰ τὴν τετάρτην Σταυροφορίαν (1202—1204), ἐπανιδρύθη ὀλίγον μετὰ ταῦτα, οὐχὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς θέσεως, ἀλλὰ μίαν ὥραν περίπου μακρὰν τῆς θαλάσσης, ὅπου ἡ νῦν κωμόπολις. Καὶ μέχρι σήμερον ἀκόμη δεικνύεται ὑπὸ τῶν κατοίκων αὐτῆς ἡ ἀρχαία πόλις ἐπὶ τῆς παραλίας, εἰς τὴν θέσιν Ἅγιος Βασίλειος, ὅπου ὑπῆρχε πλάτανός τις, λεγόμενος τοῦ Εὐδήμου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου καὶ τὸ ὄνομα *Εὐδήμιον*, ἢ *Αὐδήμιον* καὶ κοινῶς *Αὐδήμι*, ἴσως τὸ κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς *Εὐδημοπλάτανον*.

Ἡ σύγχρονος κωμόπολις διαιρεῖται ὑπό τινος ρύακος εἰς δύο συνοικίας, κατῴκεῖτο δὲ μέχρι τῶν Βαλκανικῶν πολέμων ὑπὸ 400 περίπου οἰκογενειῶν Χριστιανῶν ὀρθοδόξων. Οἱ κάτοικοί της διεκρίνοντο διὰ τὴν φιλομουσίαν καὶ τὴν εἰς τὰ πάτρια ἐμμονήν, ἐπεδίδοντο δὲ εὐδοκίμως εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου, τελευταίως δὲ εἰς τὴν μορεοφυτείαν καὶ σηροτροφίαν. Διετήρουν δύο ἐκκλησίας, τῆς Μεταμορφώσεως καὶ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, καὶ πλῆρες δημοτικὸν σχολεῖον. Παρὰ τὴν θάλασσαν, ἡμίσειαν ὥραν ἀπὸ τῆς κωμοπόλεως ἐν γραφικωτάτῃ τοποθεσίᾳ, ὑπῆρχεν ἡ Μονὴ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου μετὰ ναοῦ, ὅπου συνήθως παρεθέριζον πολλαὶ οἰκογένειαι ἐκ τῶν περιοίκων καὶ τῆς Ραιδεστοῦ.

Κατὰ τὴν ἑλληνικὴν κατοχὴν τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, τὸ Εὐδήμιον ὑπήγετο εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν Μυριοφύτου τοῦ νομοῦ Ραιδεστοῦ, καὶ ἠριθμεῖ μέχρι τῆς ἐκκενώσεως τῆς Ἀν. Θράκης (1923) περὶ τοὺς 1.000 κατοίκους. Α. Θ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

Ἄποψις τοῦ Εὐδήλου. (Φωτογραφία Κ. Θεοχάρη.)

εὐδημὶς (ἡ) (Eudemis) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων, τῆς οἰκογενείας τῶν *τορτριχιδῶν*. Ἀξιολογώτερον εἶδος *εὐδημὶς τῶν βότρυων* (Eudemis botryi). Εἶναι μικρὰ ψυχὴ φαιοκιτρίνη μὲ μαρμαρυγὰς καστανὰς καὶ κυανᾶς, μήκους 5—6 χιλιοστ. καὶ 10—12 ἀνοίγματος τῶν πτερύγων, ζῶσα καθ' ἅπασαν τὴν νοτίαν Εὐρώπην καὶ ἐν Ἀμερικῇ. Ἡ προνύμφη της ἔχει χρῶμα πρασινόφαιον μὲ κεφαλὴν καστανόχρουν καὶ μῆκος 10 χιλιοστ. Αἱ κάμπαι τῆς α΄ γενεᾶς προσβάλλουν καὶ καταστρέφουν τὰς ταξιανθίας τῆς ἀμπέλου, τῆς β΄ τὰς ἀώρους σταφυλὰς καὶ τῆς γ΄ τὰς ὡρίμους μὲ μεγάλας ζημίας. Ε. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

Εὐδημοπλάτανον *[Γεωγρ.]* βλ. *Εὐδήμιον*.

Εὔδημος. Ἀρχαῖος ἱστοριογράφος τοῦ Ε΄ π. Χ. αἰῶνος. Ἐγεννήθη ἐν Πάρῳ καὶ ἤκμασε πρὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου κατὰ τὴν μαρτυρίαν Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως. Πρὸς τὸν Εὔδημον τοῦτον ταυτίζεται Εὔδημός τις Νάξιος, ὅστις ἔγραψεν ἱστορίαν κλέψας ἐκ τοῦ Μαλεσαγόρου, καὶ Εὔμηλός τις, ὁ ὁποῖος μετέφρασεν εἰς πεζὸν λόγον τὰ ἔργα τοῦ Ἡσιόδου καὶ τὰ παρουσίασε μετά τινος Ἀκουσιλάου ὡς ἴδια. Ὁ Αἰλιανὸς ἐπίσης διηγεῖται διαφόρους ἱστορίας, τὰς ὁποίας ἀποδίδει εἰς τὸν ἱστοριογράφον Εὔδημον. Ποία

Digitized by Google

ὅμως εἶναι πράγματι ἡ σχέσις τοῦ Παρίου ἱστοριογράφου πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἔργα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποδειχθῇ. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

— **Εὔδημος** Ῥήτωρ, ἀκμάσας κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὸν Δ' μ.Χ. αἰῶνα, ἀναφέρεται δὲ ὑπὸ τοῦ Σουΐδα καὶ τῆς Εὐδοκίας ὡς συγγραφεὺς λεξικοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Εὐδήμου ῥήτορος λέξεων χρησίμων συναγωγή, αἷς μάλιστα κέχρηνται ῥήτορες καὶ τῶν συγγραφέων οἱ λογιώτατοι». Τὸ λεξικὸν τοῦτο διεσώθη εἰς κώδικας τῶν Παρισίων, τῆς Φλωρεντίας καὶ τῆς Βιέννης, θεωρεῖται δὲ ὑπὸ τοῦ Schmidt ὄχι ὡς γνήσιον ἔργον τοῦ Εὐδήμου, ἀλλὰ ὡς ἀπάνθισμα τοῦ λεξικοῦ του, πλουτισθὲν καὶ συμπληρωθὲν ὑπὸ μεταγενεστέρων. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

— **Εὔδημος ὁ *Κύπριος*.** Ἀρχαῖος Ἕλλην φιλόσοφος τῆς σχολῆς τοῦ Πλάτωνος, σύγχρονος τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ἐπιστήθιος φίλος του. Ἐκ τῶν φίλων τοῦ Δίωνος, ἔλαβε τῷ 353 π.Χ. μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν αὐτῶν ἐν Σικελίᾳ, καθ' ἣν ἡττήθησαν ἔν τινι συγκρούσει πρὸ τῶν Συρακουσῶν, φαίνεται δὲ ὅτι ὁ Εὔδημος ἐφονεύθη κατὰ τὴν σύγκρουσιν ταύτην. Ὁ Ἀριστοτέλης εἰς μνήμην τοῦ φίλου του ἔγραψε διάλογον μὲ τὸν τίτλον «Εὔδημος ἢ περὶ ψυχῆς», μίμησιν τοῦ πλατωνικοῦ Φαίδωνος. Τοῦ διαλόγου τούτου μικρὰ τεμάχια ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

— **Εὔδημος ὁ *Ῥόδιος*.** Περιπατητικὸς φιλόσοφος, μαθητὴς τοῦ Ἀριστοτέλους, εἰς ἐκ τῶν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ διδασκάλου ἐπιμεληθέντων τὰ ὑπ' αὐτοῦ καταλειφθέντα χειρόγραφα. Ἠσχολήθη ἐκ μὲν τῶν θεωρητικῶν ἐπιστημῶν μὲ τὴν Μεταφυσικήν, Λογικήν, Θεολογίαν, Ἠθικὴν καὶ Γραμματολογίαν, ἐκ δὲ τῶν θετικῶν μὲ τὰ Μαθηματικά, Γεωμετρίαν, Ἀστρονομίαν καὶ Φυσικά· ἐξ ὅλων δὲ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἀρκετὰ ἐσώθησαν ἰδίως ἐν ἀποσπάσμασιν ὑπὸ μεταγενεστέρων ὑπομνηματιστῶν, οἵτινες ἤντλησαν ἐξ αὐτῶν (Σιμπλίκιος, Πρόκλος, κλπ.). Ἔχαιρε μεγίστης ἐκτιμήσεως παρὰ τῷ διδασκάλῳ του, κατὰ τὴν πληροφορίαν δὲ τοῦ Αὔλου Γελλίου, ὁ Ἀριστοτέλης εὑρίσκετο ἐπὶ μακρὸν ἐν δισταγμῷ προκειμένου νὰ ὁρίσῃ διάδοχον αὐτοῦ τὸν Θεόφραστον ἢ τὸν Εὔδημον· ἐν τέλει ὥρισε τὸν πρῶτον, εἰπὼν ὅτι ὁ μὲν Ῥόδιος οἶνος εἶναι ἁδρός, ἀλλ' ὁ Λέσβιος γλυκύτερος. Βίον τοῦ Εὐδήμου φέρεται γράψας Δάμας τις. Τὰ εἰς τὸν Εὔδημον ἀποδιδόμενα ἔργα πρωτότυπα ἢ Ἀριστοτελικὰ κατ' ἰδικήν του διαρρύθμισιν παραδοθέντα, εἶναι: α) «Ἀναλυτικά», σύγγραμμα λογικῆς, ἐν τῷ ὁποίῳ κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ Βοηθίου ὁ Εὔδημος τελειοποιεῖ τὴν θεωρίαν τῶν συλλογιστικῶν τρόπων καὶ διατυπώνει τοὺς κανόνας τοῦ ὑποθετικοῦ συλλογισμοῦ, τὰ ὁποῖα ὁ Ἀριστοτέλης παρημέλησεν ἐν τῷ «Ὀργάνῳ» αὐτοῦ. β) Κατά τινας τὸ παραδοθὲν μέχρις ἡμῶν σύγγραμμα τοῦ Ἀριστοτέλους «Ἠθικὰ Εὐδήμια» εἶναι ἐπεξεργασία τῆς ἀριστοτελικῆς ἠθικῆς, γενομένη ὑπὸ τοῦ Εὐδήμου. γ) Περὶ λέξεως, σύγγραμμα ἀορίστου περιεχομένου. δ) Ἀτιτλοφόρητον σύγγραμμα θρησκειολογικόν, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ Εὔδημος ἐξήταζεν ἱστορικῶς τὰ τῶν θεολογικῶν θεωριῶν. ε) Ἀριθμητικὴ ἱστορία, γραφεῖσα τοὐλάχιστον εἰς δύο βιβλία, ἀναφερομένη ὑπὸ Πορφυρίου καὶ ἀποτελοῦσα μελέτην τῆς ἱστορίας τῆς μαθηματικῆς ἐπιστήμης. στ) Γεωμετρικὴ ἱστορία, εἰς δύο τοὐλάχιστον βιβλία γραφεῖσα. Ἔργον ἀναλόγου περιεχομένου πρὸς τὸ προηγούμενον· ἐχρησιμοποιήθη ὡς πηγὴ ὑπὸ τοῦ Πρόκλου ἐν τοῖς εἰς Εὐκλείδην ὑπομνήμασιν. ζ) Ἀστρονομικὴ ἱστορία, μνημονευομένη ὑπὸ Διογένους Λαερτίου καὶ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ περὶ τῶν ἀστρολογουμένων ἱστορία», περιεχομένου ἀναλόγου πρὸς τὰ δύο προηγούμενα. Πλὴν τούτων ἀποδίδονται εἰς τὸν Εὔδημον καί τινα ἄλλα ἀμφίβολα ἀποσπάσματα. Αἱ τελειότεραι ἐκδόσεις τῶν ἁπάντων τοῦ Εὐδήμου εἶναι αἱ ὑπὸ L. Spengel (Eudemi Rhodii peripatetici fragmenta, Βερολῖνον 1865 καὶ 1870) καὶ Mullach (Sammlung des Eudemischen Reste ἐν Γ' τόμ. τῶν Fragm. Philos. Graec.). —Π.

— **Εὔδημος.** Ἰατρὸς Ἡροφίλειος, ζήσας ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, διακριθεὶς ὡς ἀνατομικὸς (*Γαλ.* XIV. 134). Ἔγραψεν εἰδικὸν ἔργον «Περὶ ἀνατομῆς», ἧς ἴσως ἀποσπάσματα διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν (βλ. *Kalbfleisch u. Schöne* ἐν Berl. Klas. texte III, 10), ἠσχολήθη δ' ἰδίᾳ περὶ τὴν ἀνατομὴν τῶν ἀδένων, ἐν οἷς καὶ περὶ παγκρέατος (*Γαλ.* IV, 646) καὶ τὴν τῶν νεύρων ἀνατομὴν (VIII, 212). Τοὺς φαγωγοὺς ἐκάλει πλεκτάνας (*Γαλ.* II, 890). Κατὰ τὰς γνώμας αὐτοῦ (*Σωρ.* XVII, 57.25) κατὰ τὸν ὀμφαλὸν τοῦ ἐμβρύου συνάγονται τὰ ἀγγεῖα, ἅτινα ἐντεῦθεν διελύοντο εἰς τὰ καλούμενα κέρατα κάτω τοῦ διαφράγματος· τὰς στυλοειδεῖς ἀποφύσεις τοῦ κροταφικοῦ ὀστοῦ ἐκάλεσεν ἀλεκτρυόνων πλήκτροις, ἀφῆκε δ' ἀνωνύμους (Ῥοῦφ. σελ. 52, Ruelle). Ἐθεώρει δὲ τὸ ἀκρώμιον ὡς ἴδιον μικρὸν ὀστάριον (αὐτ. σελ. 142) καὶ ἀναφέρει τὰς φλέβας ἐκάλουν ἐπανθισμοὺς (αὐτ. 162), παραδεχόμενος ἔτι τό τε μετατάρσιον («πεδίον») καὶ τὸ μετακάρπιον συγκείμενον ἑκάτερον ἐξ ὀστῶν πέντε, τὸν δὲ μέγαν δάκτυλον, ποδὸς τε καὶ χειρός, ἐκ δύο φαλάγγων (*Γαλ.* III, 203).

Τινὲς διακρίνουσι τούτου *Εὔδημον* τὸν Ῥόδιον (βλ. λ.), ὀπαδὸν τοῦ Ἀριστοτέλους.

[Βλ. Eudemi fragmenta. Ἔκδ. Sprengel, Berlin 1866.] ΑΡ. Π. Κ.

— **Εὔδημος.** Ἀρχαῖος Ἕλλην βοτανολόγος ἀναφερόμενος παρ' Ἀθηναίῳ (Θ' 369 ε, 371 α), ὅστις διασῴζει καὶ δύο ἀποσπάσματα αὐτοῦ, ἓν περὶ κράμβης καὶ τῶν γενῶν καὶ τόπων ἀναπτύξεως αὐτῆς, ἕτερον δὲ περὶ τῶν γενῶν τῶν τεύτλων. Π. Ν. Π.

— **Εὔδημος.** Φαρμακοπώλης ἐν Ἀθήναις τῶν ἀρχῶν τοῦ Δ' αἰῶνος, «εὐδοκιμῶν κατὰ τέχνην» κατὰ Θεόφραστον (Περὶ Φυτ. Ἱστορίαι XX, 17), πρὸς τοῖς λοιποῖς φαρμάκοις παρέχων καὶ περίαπτα καὶ μέσα φυσικὰ κατὰ δηγμάτων ὄφεων κτλ.

—**Εὔδημος ὁ *Χῖος*.** Φαρμακοπώλης περὶ οὗ ἀναφέρει ὁ Θεόφραστος (Περὶ Φυτ. Ἱστορ. IX, 17) ὅτι ἐδέχθη νὰ πίῃ εἴκοσι καὶ δύο δόσεις ἐλλεβόρου, ἐπιπιὼν ἀντίδοτόν τι. ΑΡ. Π. Κ.

— **Εὔδημος.** Μεθοδικὸς ἰατρός, μαθητὴς τοῦ Θεμίσωνος, προσφιλὴς τῆς Λιβίας, συζύγου τοῦ Δρούσου, εἰς οὗ τὸν θάνατον (23 μ. Χ.), τῇ προτροπῇ ταύτης, ὡς λέγεται, συνείργησεν. Ἴσως εἶναι ὁ ἔμμετρον ποιήσας τὴν συσκευασίαν τῆς θηριακῆς Ἀντιόχου τοῦ Φιλομήτορος (*Γαλ.* XIV, 185), ἣν ὁ Πλίνιος σημειοῖ ὡς ἀναγεγραμμένην ἐν πίνακι εἰς τὰς πύλας τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν Κῷ (*Γαλ.* Αὐτ. 183 καὶ *Plin.* XX. 264). Τὴν καρδιαλγίαν («cardiacos») ἐθεράπευε διὰ ψυχρῶν κλυσμάτων (*Cael. Aurel.* Acut. II 38), τὴν δ' ὑδροφοβίαν, περὶ ἣν μεταξὺ τῶν πρώτων ἠσχολήθη, διὰ φλεβοτομίας, σικυῶν καὶ ἐλλεβόρου (αὐτ. III, 16). Ἐνδιαφέρουσα λίαν εἶναι ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἀναφερομένη ἱστορία λυσσοφόβου τινὸς ἰατροῦ, διασωθέντος εἶτα (*Διοσκ.* II, 59), ὅστις ἐπικαλούμενος τὴν ἀρωγὴν τῶν παρισταμένων, ἅμα τῇ καταρρεύσει τῶν δακρύων προσεβλήθη ὑπὸ παροξυσμοῦ, κατασχίσας τὰ ἐνδύματα αὐτοῦ (αὐτ. III, 11). Τὴν ὑδροφοβίαν δ' ἐθεώρει ὀξεῖαν μορφὴν μελαγχολίας (αὐτ. 12). ΑΡ. Π. Κ.

—**Εὔδημος.** Ἰατρὸς ἐκ Περγάμου, διδάσκαλος τοῦ Γαληνοῦ ἐν τῇ χειρουργικῇ. Μετὰ τὴν ἀνάτρησιν, γυμνωθείσης τῆς μήνιγγος ἐπελθὸν ἔμπλαστρον, ἐπονομαζόμενον Ἶσις, καὶ ἔξωθι ὀξύμελι, ὅπερ ὁ Γαληνὸς ὁμολογεῖ ὅτι οὐδέποτε ἐτόλμησε νὰ μεταχειρισθῇ (X, 454). ΑΡ. Π. Κ.

—**Εὔδημος.** Περιπατητικὸς φιλόσοφος, σύγχρονος τοῦ Γαληνοῦ. Περὶ τοῦ φιλοσοφήματος καὶ τῶν συγγραφῶν οὐδὲν γνωρίζομεν, πλὴν τοῦ τίτλου «Περὶ τοῦ προγινώσκειν», ὃν ἀναφέρει ὁ Γαληνός. —Π.

εὐδία (ἡ), ἰδιωματ. *βδία* ἀνέφελος οὐρανός, καλὸς καιρός, γλυκεῖα ἀτμοσφαιρικὴ κατάστασις.

— *[Ναυτ.]* Διὰ τοῦ ὅρου *εὐδία* (κοιν. *μπονάτσα*) καλεῖται ἡ ἄπνοια μετὰ γαλήνης, ἀνεφέλου οὐρανοῦ καὶ καλοκαιρίας ἐν γένει. Ἐν τῇ συγγραφῇ τῶν ἡμερολογίων τῶν πολεμ. πλοίων *εὐδία* εἶναι τὸ 0 τῆς διαβαθμίσεως τῆς νεφελότητος τοῦ οὐρανοῦ, δηλοῖ δηλαδὴ τὸ πάντῃ ἀνέφελον καὶ ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ *A 10* (δηλαδὴ ἀνέφελος κατὰ τὰ $^{10}/_{10}$). Σ. Ε. Λ.

εὐδιάβατος (ὁ, ἡ)—**ον** (τό)· ὁ εὐκόλως διαβαινόμενος, εὐκολοπέραστος, ἀντίθ. *ἀδιάβατος, δυσδιάβατος*: «εὐδιάβατος ποταμός».

εὐδιάγνωστος (ὁ, ἡ), —**ον** (τό)· ὁ εὐκόλως διαγινωσκόμενος, εὐδιάκριτος, ἀντίθ. *ἀδιάγνωστος, δυσδιάγνωστος*: «εὐδιάγνωστος ἀσθένεια». —Ἐπίρρ. ***εὐδιαγνώστως.***

εὐδιάζω, ἰδιωματ. *βιάζω* (ἀπὸ τοῦ *βδιάζω*)· ἐπὶ τοῦ καιροῦ ἢ τῆς ἡμέρας: *εὐδιάζει* γίνεται εὐδία, «ἔβιασε ὁ καιρός», «θὰ φύγω ὅτα βιάσῃ», πρβλ. *ξεβιάζω.*

εὐδιαθεσία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις εὐδιάθετος, ὁμαλὴ ψυχικὴ κατάστασις, εὐθυμία.

εὐδιάθετος (ὁ, ἡ), —**ον** (τό)· ὁ καλῶς διατεθειμένος, ὁ ἐν ὁμαλῇ ψυχικῇ καταστάσει εὑρισκόμενος, εὔθυμος· || ὁ καλῶς διατιθέμενος ἢ διακείμενος πρός τι, πρόθυμος· || ὁ καλῶς διατεθειμένος, διατεταγμένος.

εὐδίαιοι (οἱ) (κοιν. *μπούνια*) *[Ναυτ.]*. Ὀπαὶ κατασκευαζόμεναι ὑπὸ τὰς *ἑφυδρορρόας* καὶ ὑποκάτωθι αὐτῶν καὶ χρησιμεύουσαι εἰς τὴν ἔκροὴν τῶν ὑδάτων ἀπὸ τοῦ καταστρώματος εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐπίσης καὶ οἱ παρεκτείνοντες τὰς ὀπὰς σωλῆνες ἀποχετεύσεως. Οἱ εὐδίαιοι ἐνδύονται ἔσωθεν διὰ φύλλου μολύβδου, τὰ δὲ στόμιά των ἐπικαλύπτονται ἀπέξωθεν διὰ βύρσης (κιοσελέ). Α. ΚΡ. Κ.

εὐδιαίρετος (ὁ, ἡ), —**ον** (τό)· ὁ εὐκόλως διαιρούμενος, εὐκολοδιαίρετος, εὐκολοχώριστος, ἀντίθ. *δυσδιαίρετος*: «ἡ περιουσία εἶναι εὐδιαίρετος».

εὐδιάκριτος (ὁ, ἡ), —**ον** (τό)· ὁ εὐκόλως διακρινόμενος, ἀναγνωριζόμενος, εὐκολοδιάκριτος, ἀντίθ. *δυσδιάκριτος*.—Ἐπίρρ. ***εὐδιακρίτως.***

εὐδιάλλακτος (ὁ, ἡ), —**ον** (τό)· ὁ εὐκόλως διαλλασσόμενος, συμφιλιούμενος, εὐκολοσυμβίβαστος, ἀντίθ. *δυσδιάλλακτος.*

εὐδιάλυτος (ὁ, ἡ), —**ον** (τό)· ὁ εὐκόλως διαλυόμενος, ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου τὰ μόρια εὐκόλως ἀποχωρίζονται, ἀντίθ. *δυσδιάλυτος*: «τὸ ἅλας—, τὸ σάκχαρον εἶναι εὐδιάλυτον».

— *[Χημ.] Εὐδιάλυτοι* καλοῦνται αἱ εἰς σχετικῶς μικρὰν ποσότητα διαλυτικοῦ εὐκόλως διαλυόμεναι οὐσίαι. Ἀναλόγως τῆς φύσεως τοῦ διαλυτικοῦ ὑγροῦ εἶναι δυνατὸν αἱ αὐταὶ οὐσίαι νὰ εἶναι εὐδιάλυτοι εἰς ἓν ἐξ αὐτῶν, δυσδιάλυτοι δὲ εἰς ἄλλο. ΑΝ. Δ.

εὐδιάλυτος (ὁ) (Eudialyt) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἕνωσις ζιρκονιακῶν καὶ πυριτικῶν ἁλάτων νατρίου, ἀσβεστίου, σιδήρου μετὰ χλωρίου, καὶ ἔχει χημικὸν μοριακὸν τύπον $Cl\,Na_{13}\,(Ca\,Fe)_6\,(Si\,Zr)_{20}\,O_{52}$. Ἀπαντᾷ εἰς κρυστάλλους τοῦ ἑξαγωνικοῦ ῥομβοεδρικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος. Οἱ κρύσταλλοί του εἶναι ἀρκούντως μεγάλοι καὶ ἐμπεφυκότες. Ἐπίσης εὑρίσκεται καὶ χειροπληθὴς εἰς κοκκώδη συσσωματώματα. Ἔχει θραῦσιν ἀνώμαλον, σκληρότητα 5—5½ βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 2, 84—2, 95, λάμψιν ὑελώδη καὶ χρῶμα φαιέρυθρον.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω συστατικῶν ὁ εὐδιάλυτος περιέχει πρὸς τούτοις καὶ ὀλίγον ὀξείδιον δημητρίου καὶ ὀξείδιον τοῦ ὑπομαγγανίου. Εὑρίσκεται ἐντὸς ἐλαιολιθικῶν συηνιτῶν εἰς τὸ Kangerdluarsuk, Magnet Cove, εἰς τὴν χερσόνησον Κόλα καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Κ. Γ.

εὐδιαλυτότης, —**ητος** (ἡ)· ἡ ἰδιότης τοῦ εὐδιαλύτου: «ἡ εὐδιαλυτότης τοῦ ἅλατος,—τοῦ σακχάρου».

εὐδιάπλαστος (ὁ, ἡ), —**ον** (τό)· ὁ εὐκόλως διαπλασσόμενος, διαμορφούμενος, ἀντίθ. *δυσδιάπλαστος*: «ἡ νεολαία εἶναι εὐδιάπλαστος ὡς ὁ κηρός»·|| ὁ καλῶς διαπεπλασμένος, εὔπλαστος, ὡραῖος: «εὐδιάπλαστος κεφαλή, —χείρ, —πούς, —σῶμα».

εὐδιάσειστος (ὁ ἡ), —**ον** (τό)· ὁ εὐκόλως διασειόμενος, ὁ εὐκόλως ὑπὸ σεισμοῦ κινούμενος, ἀντίθ. *δυσδιάσειστος.*

εὐδιάσπαστος (ὁ, ἡ), —**ον** (τό)· ὁ εὐκόλως διασπώμενος, διασχιζόμενος, εὐκολοδιάσπαστος.

εὐδιάχυτος (ὁ, ἡ), —**ον** (τό)· ὁ εὐκόλως διαχεόμενος: «τὸ ὕδωρ εὐδιάχυτον καὶ ἀπαγὲς καὶ ἀσύστατόν ἐστι», «τὸν ἀέρα εὐδιάχυτον εἶναι» || ὁ διαλυόμενος, ὁ μεταβαλλόμενος εἰς ρευστόν.

εὐδικία (ἡ)· καλὴ ἀπονομὴ τοῦ δικαίου, δικαιοσύνη, ἀντίθ. *κακοδικία.*

Εὔδικος. Λαρισαῖος, ὀπαδὸς Φιλίππου τοῦ Β' ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ἀντιπρόσωπος τῆς μακεδονικῆς ἀρχῆς ἐν τῇ χώρᾳ. Πιθανῶς παρεχωρήθη εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου ἐμπιστευτικῶς ἀρχή τις ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ἴσως προέστη μιᾶς τῶν θεσσαλικῶν τετραρχιῶν. Φαίνεται ὅμως ὅτι δὲν ἀπήλαυσε διαρκῶς τῆς εὐνοίας τοῦ Φιλίππου. ΙΑΚ. Χ. Δ.

εὐδίοδος (ὁ, ἡ), —**ον** (τό)· ὁ εὐκόλως διαβαινόμενος, εὐδιάβατος, εὐκολοπέραστος.

εὐδιοίκητος (ὁ, ἡ), —**ον** (τό)· ὁ εὐκόλως διοικούμενος, εὐκολοκυβέρνητος.

εὐδιομετρία (ἡ)· ἡ τέχνη τοῦ διαλύειν ἀερώδη μίγματα διὰ τοῦ εὐδιομέτρου.

εὐδιομετρικός, —**ή,** —**όν**· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν εὐδιομετρίαν.

εὐδιόμετρον (τό). Συσκευὴ χρησιμεύουσα πρὸς καθορισμὸν τῆς ποιότητος τοῦ ἀέρος. Ἀποτελεῖται ἐξ ὀγκομετρικοῦ σωλῆνος, ὅστις κατὰ τὸ ἄνω μέρος εἶναι κλειστός. Ὁ σωλὴν πληροῦται ὑδραργύρου καὶ ἀναστρέφεται ἐντὸς λεκάνης πλήρους ὑδραργύρου, εἰσάγεται δ' ἐν αὐτῷ καταλλήλως ποσότης τοῦ πρὸς ἐξέτασιν ἀέρος. Ἡ ποσότης τοῦ ἐξεταζομένου ἀέρος καθορίζεται ἐκ τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς περιεκτικότητος αὐτοῦ εἰς ὀξυγόνον. Ὁ προσδιορισμὸς οὗτος γίνεται εἴτε δι' ἀπορροφήσεως τοῦ ὀξυγόνου τῇ βοηθείᾳ φωσφόρου εἰσαγομένου ἐν τῷ εὐδιομέτρῳ, εἴτε διὰ προσμίξεως ὑδρογόνου, ὅπερ τῇ βοηθείᾳ ἠλεκτρικοῦ σπινθῆρος παραγομένου μεταξὺ δύο ἠλεκτροδίων ἐντετηγμένων κατὰ τὸ ἄνω μέρος τοῦ σωλῆνος, ἑνοῦται μετὰ τοῦ ὀξυγόνου πρὸς ὕδωρ.

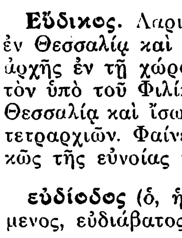

Εὐδιόμετρον.

Ἐκτὸς τοῦ ἀνωτέρω τὸ εὐδιόμετρον χρησιμοποιεῖται εἰς ἀεριομετρικὰς ἀναλύσεις. Ὁ ὅρος ὀφείλεται εἰς τὴν σχέσιν τὴν ὑφισταμένην μεταξὺ εὐδίας καὶ τῆς περιεκτικότητος τοῦ ἀέρος εἰς ὀξυγόνον. Κ. Π.

Digitized by Google

Εὔδιον ***Καλὸν*** *[Βυζαντ.].* Βυζαντινὴ ὀνομασία τῆς ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς παραλίας τοῦ Βοσπόρου ἀκτῆς, κειμένης μεταξὺ τοῦ Νεοχωρίου (Γενῆ-κιοΐ) καὶ τῶν Θεραπειῶν. Κατὰ τὸν ἱστορικὸν τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἴσως εἶναι τὸ σημερινὸν *Κελενδέρ*. Α. Θ. ΣΑΜ.

εὐδιόρθωτος, *—η —ον·* ὁ εὐκόλως διορθούμενος, ἀποκαθιστάμενος, εὐκολοδιόρθωτος.

εὔδιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἥσυχος, ἀτάραχος, ὁμαλός, ἀδιατάρακτος: «εὔδιος καιρός», «εὔδια πάντα, λειοκύμων ἡ θάλασσα καὶ ὁ λιμὴν πλησίον» || τὸ θηλ. *εὐδία* (βλ. λ.) ὡς οὐσ.

εὐδίπλουρα (ἡ) (Eudiplura) */Ζωολ./.* Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μυγαλιδῶν*, περιλαμβάνον ἀράχνας μετρίου μεγέθους, διακρινομένας ἰδίως διὰ τὸ μέγιστον καὶ θαυμαστῆς τέχνης ἀράχνιον, ὅπερ κατασκευάζουσι μεταξὺ τῶν θάμνων. Δ. Ν. Π.

εὐδιῶ (*—άω*)· εἶμαι εὔδιος, γαλήνιος, ἡσυχάζω, ἠρεμῶ.

εὐδόκησις, *—εως* (ἡ)· ἡ διάθεσις τοῦ εὐδοκεῖν, ἔγκρισις, συγκατάθεσις, ἀποδοχή, ἐπιδοκιμασία.

εὐδοκία (ἡ)· καλὴ θέλησις, συγκατάθεσις, ἔγκρισις: «εὐδοκίᾳ Θεοῦ».

Εὐδοκία ***(ἅγιαι).*** Αἱ ἑξῆς ἅγιαι ἀναγράφονται ἐν τῷ ἁγιολογίῳ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν φέρουσαι τὸ ὄνομα τοῦτο. —1) Ἡ ἀπὸ Σαμαρειτῶν (Εὐδοξία κατὰ τὸ ρωμαϊκόν), ἐξ Ἡλιουπόλεως τῆς Φοινίκης καταγομένη καὶ ζῶσα κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Τραϊανοῦ (98—117) ἐν πάσῃ ἀκολασίᾳ, ἐξ ἧς συνήθροισε μέγαν πλοῦτον. Προσελθοῦσα εἰς τὸν Χριστιανισμὸν διεμοίρασεν ὅλον τὸν πλοῦτόν της εἰς τοὺς πτωχούς, εἰσῆλθεν εἰς μοναστήριον καὶ μετ' ὀλίγον ἐμαρτύρησε σφαγεῖσα. Ἡ μνήμη της ἑορτάζεται τὴν 1 Μαρτίου μετ' ἰδίας ἀκολουθίας. —2) Μία τῶν τριῶν θυγατέρων τῆς Ἀθανασίας, ἑορταζομένη τὴν 31 Ἰανουαρίου. —3) Ἡ ἐν Περσίᾳ ἱεραπόστολος, ἥτις συλληφθεῖσα ἐν Ἀνατολῇ αἰχμάλωτος ὑπὸ Περσῶν καὶ εἰς Περσίαν ἀπαχθεῖσα, διέδιδε τὸν Χριστιανισμὸν καὶ τέλος ἐμαρτύρησεν. Ἡ μνήμη αὐτῆς ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 4 Αὐγούστου μετὰ μαρτυρολογίου. Ε. Γ. Π.

— Εὐδοκία ἡ ***Ἀθηναΐς.*** Σύζυγος τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Θεοδοσίου τοῦ Β', γεννηθεῖσα περὶ τὸ 402 καὶ ἀποθανοῦσα τῷ 460 (βλ. λ. *Ἀθηναΐς*).

— Εὐδοκία ***Λικινία.*** Ἐγγονὴ τῆς Ἀθηναΐδος, θυγάτηρ δὲ ἐκ τῆς θυγατρὸς ταύτης Εὐδοξίας τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Δύσεως Οὐαλεντινιανοῦ Γ' (438). Κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ρώμης ὑπὸ τοῦ Γενσερίχου ἀπήχθη μετὰ τῆς μητρός της καὶ τῆς ἀδελφῆς της Πλακιδίας εἰς Ἀφρικήν, ὅπου ἐνυμφεύθη τὸν διάδοχον Οὐνερῖχον. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς μητρὸς καὶ ἀδελφῆς της καὶ αὐτὴ κατέλιπε κρύφα τὸν βασιλεύοντα σύζυγόν της τῷ 472, διότι ἠσπάσθη οὗτος τὸν ἀρειανισμόν, καὶ κατέφυγεν εἰς Ἱεροσόλυμα, ὅπου ἐτάφη παρὰ τῇ μάμμῃ της Ἀθηναΐδι ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Τὴν περιουσίαν της κατέλιπεν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀναστάσεως. Ἐγέννησεν υἱὸν τὸν Οὐσέριχον.

— Εὐδοκία ***Φαβία.*** Ἐμνηστεύθη τὸν Ἡράκλειον, υἱὸν τοῦ ὁμωνύμου ἐξάρχου Ἀφρικῆς. Ὅταν ὁ μνηστήρ της ἀπεστάλη μετὰ δυνάμεως κατὰ τοῦ Φωκᾶ, οὗτος ἐφυλάκισε τὴν Εὐδοκίαν μετὰ τῆς μητρὸς τοῦ Ἡρακλείου ἐντὸς μονῆς. Ὁ θάνατος τοῦ Φωκᾶ ἀπέδωκεν εἰς αὐτὰς τὴν ἐλευθερίαν. Ὁ Ἡράκλειος τὴν συνεζεύχθη καὶ ἀπέκτησεν ἐξ αὐτῆς δύο τέκνα, κατὰ τὸν Κεδρηνόν, τὴν Ἐπιφανίαν καὶ τὸν Κωνσταντῖνον - Ἡράκλειον, κατὰ τὸν τοκετὸν δὲ τούτου ἀπέθανε τῷ 612. Κατὰ τὸν Ζωναρᾶν πρόκειται περὶ δύο υἱῶν, Ἡρακλείου καὶ Κωνσταντίνου.

— Εὐδοκία ἡ ***Μελισσηνή.*** Ἡ τρίτη σύζυγος τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Ε' τοῦ Κοπρωνύμου. Ἦτο ἐκ τοῦ ἐπιφανοῦς οἴκου τῶν Μελισσηνῶν. Ἐστέφθη καὶ ἔλαβε τὸν τίτλον τῆς αὐγούστης τῷ 768.

— Εὐδοκία ἡ ***Ἰγγερίνα.*** Παλλακὴ τοῦ Μιχαὴλ Γ' ἐκ τοῦ ἐπιφανοῦς γένους τῶν Μαρτινακίων. Ὁ Μιχαὴλ ἐγκαταλείψας αὐτὴν τὴν ἔδωκεν εἰς τὸν Βασίλειον τὸν Μακεδόνα, ὃν ἐξ ἀσήμων ἀνηγόρευσε συμβασιλέα. Μικρὸν κατόπιν ἐγέννησεν αὕτη Λέοντα τὸν φιλόσοφον, οὗτινος ἡ κοινὴ γνώμη ἐθεώρησε πατέρα τὸν Μιχαήλ.

— Εὐδοκία ἡ ***Βαϊανή.*** Περικαλλεστάτη θυγάτηρ τοῦ Ὀψικίου, γενομένη τρίτη σύζυγος Λέοντος τοῦ φιλοσόφου περὶ τὸ 900. Ἐπιζήσασα μῆνάς τινας τοῦ συζύγου της ἀπέθανε κατὰ τὸν τοκετόν.

— Εὐδοκία. Θυγάτηρ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Η'. Ἔζησε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΑ' αἰῶνος. Παραμορφωθεῖσα τὸ πρόσωπον ἐξ ἀσθενείας ἐγένετο μοναχὴ καὶ πιθανῶς ἐπέζησε τοῦ πατρός της, ἀποθανόντος τῷ 1048.

— Εὐδοκία ἡ ***Μακρεμβολίτισσα.*** Αὐτοκράτειρα τοῦ Βυζαντίου, σύζυγος πρῶτον μὲν Κωνσταντίνου ΙΑ' τοῦ Δούκα, κατόπιν δὲ Ρωμανοῦ τοῦ Διογένους. Ἀποθνήσκων Ἰωάννης Δ' ὁ Κομνηνὸς ἀφῆκε τὸν θρόνον οὐχὶ εἰς συγγενῆ του, ἀλλ' εἰς παλαιόν του συμπολεμιστὴν Κωνσταντῖνον τὸν Δοῦκαν, «ὅστις τοῖς λόγοις ἐξόχως προσκείμενος ἐκ τούτων μᾶλλον ἢ τῆς βασιλείας γνωρίζεσθαι ὤφειλεν». Πράγματι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἐνῷ οἱ Τοῦρκοι διαρκῶς παρεβίαζον τὰ ἀσιατικὰ σύνορα τοῦ κράτους, ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπεκράτει πυρετὸς λογιωτατισμοῦ «ὡς καὶ αὐτοὺς τοὺς στρατευομένους τὰ ὅπλα κατὰ τὴν στρατείαν μεθέντας συνηγόρους καὶ νομικῶν ζητημάτων γενέσθαι ἐραστάς». Ἡ Εὐδοκία ἦτο καὶ αὐτὴ τόσον λογία, ὥστε θεωρεῖται ὑπερβᾶσα τοὺς συγχρόνους της. Ἐξόχου καλλονῆς γυνή, λεπτοτάτη εἰς τοὺς τρόπους, κατεγίνετο εἰς τὰ γράμματα καὶ τὴν ποίησιν μὲ πολλὴν ζῆλον. Ἀναφέρονται συγγράμματά της: ποίημα ἐπικὸν εἰς μυθικὴν ὑπόθεσιν «Ὁ πλόκαμος τῆς Ἀριάδνης», πεζὰ δὲ ἔργα: «Αἱ χρεῖαι τῶν γυναικῶν», «Τί δεῖ τὰς βασιλίδας ἀσκεῖν», «Περὶ διαίτης μοναζουσῶν» καὶ ἡ «Ἰωνιάς». Ἐκ τῶν ἔργων της τούτων ἐξεδόθη ἡ «Ἰωνιὰς» ἐν Βενετίᾳ τῷ 1781, ὡς πρῶτος τόμος τῶν «Ἑλληνικῶν ἀνεκδότων» τοῦ Villoison ἐκ χειρογράφων τῶν Παρισίων καὶ τῆς Βενετίας, κατόπιν δὲ μετὰ σημειώσεων καὶ σχολίων ὑπὸ τοῦ Bettembach εἰς τὴν «Κριτικὴν Βιβλιοθήκην» καὶ τοῦ Aug. Meïnak εἰς τὴν «Ἀρχαίαν φιλολογίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως».

Τὰ Χριστούγεννα τοῦ 1059 ἀνῆλθεν ὁ Κωνσταντῖνος εἰς τὸν θρόνον ἀνακηρύξας αὐτὴν Αὐγοῦσταν. Εἶχεν ἤδη ἐξ αὐτῆς δύο υἱούς, τὸν Μιχαὴλ καὶ τὸν Ἀνδρόνικον, καὶ δύο θυγατέρας, τὴν Θεοδώραν καὶ τὴν Ζωήν. Ἀπέκτησε δὲ καὶ υἱὸν πορφυρογέννητον τὸν Κωνσταντῖνον. Δυστυχῶς ἡ ὀκταετὴς των βασιλεία, καλὴ διὰ τοὺς χρόνους εἰρήνης, ὑπῆρξεν ὀλεθρία διὰ τὰς χαλεπὰς τότε περιστάσεις. Ἐπροστατεύθησαν τὰ οἰκονομικά, ἡ δικαιοσύνη καὶ τὰ γράμματα, ἀλλ' ὁ στρατὸς ἐντελῶς παρέλυσεν. Ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία περιωρίσθη εἰς τὴν Θρᾴκην καὶ τὰ ΒΔ τῆς Μ. Ἀσίας. Εἰς ἀντιστάθμισμα ὅμως ἐχαλκεύοντο ἐν Βυζαντίῳ ἀκούραστοι ἴαμβοι καὶ κατανυκτικὰ τροπάρια.

Τὸν Μάϊον τοῦ 1067 ὁ Κωνσταντῖνος Δοῦκας ἀπέθανε. Εἶχεν ἤδη ἀναγορεύσει καίσαρα τὸν ἀδελφόν του Ἰωάννην, θνήσκων δὲ κατέλιπεν εἰς μὲν τοὺς υἱοὺς τὴν βασιλείαν, εἰς δὲ τὴν Εὐδοκίαν τὴν κηδεμονίαν αὐτῶν. Διὰ τὴν εὔνοιαν ὅμως ταύτην ἔθηκε σκληρὸν ἀντάλλαγμα. Ἀπήτησε τὴν σύνταξιν ἐγγράφου ὑποσχετικοῦ τῆς Εὐδοκίας ὅτι θὰ διεβίου τοῦ λοιποῦ τῆς ζωῆς ἄγαμος, καὶ τὸ ἔγγραφον τοῦτο κατετέθη εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου τοῦ Ξιφιλίνου. Ἀλλ' ἡ Εὐδοκία εὗρε τὸν τρόπον νὰ παραβῇ τὴν ὑπόσχεσίν της. Ἡ κατάστασις τοῦ κράτους ἦτο ἐλεεινή· ἀπῄτει ἄνδρα στιβαρόν. Ἡ Εὐδοκία ἐξέλεξε τὸν ἄριστον στρατηγὸν Ρωμανὸν τὸν Διογένη, Καππάδοκα τίμιον, γενναῖον, θερμὸν πατριώτην, ἀλλὰ τραχὺν καὶ βδελυττόμενον τὰς αὐλικὰς διατυπώσεις, ραδιουργίας καὶ λεπτεπιλέπτους τῆς συναναστροφῆς κουφότητας. Οὗτος ἐπανεστάτησε κατὰ τῆς ἐν Βυζαντίῳ καταστάσεως, ἀλλὰ συλληφθεὶς ἐφυλακίσθη. Ἡ Εὐδοκία ἐκτιμήσασα τὰς περιστάσεις καὶ τοὺς περὶ αὐτὴν χαρακτῆρας ἔκρινεν, ὅτι ὁ πολεμιστὴς οὗτος ἦτο ὁ ἐνδεδειγμένος νὰ σώσῃ τὸ κράτος. Ὑπηνίχθη λοιπὸν εἰς τὸν Ξιφιλῖνον ὅτι θὰ ἦτο διατεθειμένη νὰ νυμφευθῇ τὸν γελοῖον καὶ κοῦφον ἀδελφόν του Βάρδαν. Ὁ Ξιφιλῖνος ἐνέπεσεν εἰς τὴν ἐνέδραν καὶ ἀφοῦ ἐξηφάνισε τὸ ἔγγραφον τῆς ἀγαμίας ἤρχισε κατηχῶν τὸν ἀδελφὸν περὶ τῶν βασιλικῶν του καθηκόντων. Ψελλός, Ξιφιλῖνος καὶ οἱ ἄλλοι μεγιστᾶνες ἐπίεζον τὴν Εὐδοκίαν νὰ ἐκλέξῃ σύζυγον. Τὴν πρωτοχρονιὰν λοιπὸν τοῦ 1068, ἐνῷ ὅλοι οἱ βαθμοῦχοι καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ τῶν ἀνακτόρων ἦσαν συνηγμένοι εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ θρόνου, ἡ Εὐδοκία παρουσίασεν εἰς αὐτοὺς ὡς μέτοχον τοῦ τε θρόνου καὶ τῆς κλίνης τὸν φυλακισμένον Ρωμανὸν Δ'. Κύριος τότε ἐχθρὸς τοῦ κράτους ἦτο ὁ Σελτζουκίδης Ἄρπ Ἀρσλάν, σουλτᾶνος τῶν Τούρκων. Μόλις ἀνακηρυχθεὶς ὁ Ρωμανὸς ἐπεδόθη πυρετωδῶς εἰς ὀργάνωσιν στρατοῦ καὶ ἐξεκίνησεν εἰς Ἀσίαν. Ἐπὶ δύο ἔτη διεξῆγε τὸν ἀγῶνα σχεδὸν πάντοτε νικητής. Εἰς Βυζάντιον ἐνεφανίζετο σπανίως πρὸς ἀνεφοδιασμόν. Ἐφόσον ἐνίκα, τὸ ἐκ τοῦ πραξικοπήματος τῆς Εὐδοκίας ἰσχυρὸν μῖσος τῶν αὐλικῶν ἐσίγα, ἀλλ' ἦλθε στιγμὴ καθ' ἣν προδοθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου, υἱοῦ τοῦ καίσαρος Ἰωάννου, ἡττήθη καὶ τραυματισθεὶς ᾐχμαλωτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἄρπ Ἀρσλὰν (26 Αὐγούστου 1071). Ἀμέσως ὁ καῖσαρ Ἰωάννης, ὑποκινήσας τὴν ἀνακτορικὴν φρουρὰν τῶν Βαράγγων, ἐκήρυξεν ἔκπτωτον τὸν Ρωμανὸν καὶ ἀνεκήρυξεν αὐτοκράτορα τὸν Μιχαήλ, υἱὸν τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τῆς Εὐδοκίας, καὶ ἑαυτὸν ἀντιβασιλέα. Ἡ Εὐδοκία ἀπεχώρησεν εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου μονὴν τῆς Παναγίας, ὑπ' αὐτῆς ἱδρυθεῖσαν, καὶ ἐκεῖ ἔλαβε διάταγμα τοῦ υἱοῦ της Μιχαὴλ νὰ κήρῃ τὴν κόμην καὶ νὰ γίνῃ μοναχή.

Ὁλόκληρον τέταρτον αἰῶνος ἐπέζησε τοῦ ἐκθρονισμοῦ της ἡ Εὐδοκία. Πιθανῶς κατὰ τὰ πρῶτα τῆς ἐξορίας της ἔτη συνέταξε τὴν «Ἰωνιάδα». Τῷ 1078 ὁ Μιχαὴλ Γ' παρῃτήθη ὑπὲρ τοῦ Βοτανειάτου, ὁ δὲ νέος τῆς Ἀνατολῆς κύριος ἐσκέφθη πρὸς στιγμὴν νὰ νυμφευθῇ τὴν πάντοτε θελκτικὴν καὶ σοφὴν μοναχήν, ἀλλ' εὐτυχῶς διὰ τὴν Εὐδοκίαν τὸ συνοικέσιον ἐκεῖνο δὲν ἔγινε, καὶ οὕτω διαφυγοῦσα τοὺς κινδύνους τοῦ θρόνου ἐξησφάλισε τὴν ἡσυχίαν καὶ ἐλευθερίαν της. Ἐγκατέστη εἰς ἓν τῶν λαμπρῶν της ἐν Βυζαντίῳ ἀνακτόρων καὶ ἔζησε μέχρι τοῦ 15ου ἔτους τῆς βασιλείας Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, ἤτοι μέχρι τῆς ἐφόδου τῶν πρώτων σταυροφόρων.

Εἰς τὴν Νομισματοθήκην τῶν Παρισίων ἀπόκειται θαυμασίας βυζαντινῆς τέχνης ἀνάγλυφον ἐπὶ ἐλεφαντοστοῦ, παριστῶν τὸν Χριστὸν στέφοντα τὴν Εὐδοκίαν καὶ τὸν Ρωμανόν. Γενικῶς ἀποδίδεται τοῦτο εἰς τὸν Ρωμανὸν Δ'. Ἀλλ' εἰς τὸ περιοδικὸν «Aréthuse» (Ἰούλιος 1927) οἱ Hayford Peirce καὶ Royall Tyler ὑποστηρίζουν ὅτι διὰ λόγους τεχνικοὺς ἰδίως πρέπει ν' ἀποδοθῇ εἰς Ρωμανὸν τὸν Β' καὶ τὴν Εὐδοξίαν, ἥτις θυγάτηρ οὖσα τοῦ βασιλέως τῆς Ἰταλίας Οὔγου ἐκαλεῖτο κατ' ἀρχὰς Βέρθα. Ἡ γνώμη ὅμως αὕτη φαίνεται ἐσφαλμένη καὶ δι' ἄλλους λόγους καὶ διότι τὸ ἐν τῷ ἀναγλύφῳ ὄνομα δὲν εἶναι *Εὐδοξία* ἀλλὰ *Εὐδοκία*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Παπαρρηγοπούλου,* Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. — *Κ. Ἀσωπίου,* Ἱστορία τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων. — *Γ. Ἀρβανιτάκη,* Αἱ δυο Εὐδοκίαι. — *Dr Hans Flach,* Untersuchungen ueber Eudokia und Suidas (Leipzig 1879). — *Joannes Flach,* Eudociae Augustae Violarium etc. (Leipzig 1880). — *Villafose,* Aelia Eudoxia.

Γ. Λ. ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗΣ

— Εὐδοκία. Θυγάτηρ Ἰωάννου Β' καὶ τῆς Οὐγγαρίδος Πιρίσκας, τῆς μετονομασθείσης Εἰρήνης καὶ κατόπιν μονασάσης μὲ τὸ ὄνομα Ξένη. Ἐνυμφεύθη τὸν Θεόδωρον Βατάτσην.

— Εὐδοκία. Θυγάτηρ Ἀνδρονίκου τοῦ Κομνηνοῦ (1183—1185). Θανόντος τοῦ πρώτου της συζύγου, οὗτινος ἀγνοοῦμεν τὸ ὄνομα, συνέζησεν ὡς παλλακὴ τοῦ πρώτου της ἐξαδέλφου Ἀνδρονίκου, τοῦ Ἀλκιβιάδου τῶν βυζαντινῶν χρόνων. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀδελφός της Ἰωάννης ἐζήτησε νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὸ σκάνδαλον, ἐγεννήθη τὸ μεταξὺ τῶν δύο τούτων πριγκίπων θανάσιμον μῖσος, τὸ παρασχὸν τόσα πράγματα εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Βυζαντίου. Βραδύτερον ἡ Εὐδοκία ἐνυμφεύθη τὸν Μιχαὴλ Γαβρᾶν.

—Εὐδοκία. Θυγάτηρ Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ. Ἠκολούθησε τὴν μητέρα της ἀποσυρθεῖσαν εἰς μοναστήριον. Ἡ Εἰρήνη διώρισε ταύτην ἡγουμένην τῆς μονῆς, ἀλλ' ἡ Εὐδοκία ἀπέθανε πρὸ τῆς μητρός.

— Εὐδοκία. Θυγάτηρ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Γ' τοῦ Ἀγγέλου καὶ τῆς Εὐφροσύνης. Ἐνυμφεύθη τὸν Στέφανον, υἱὸν καὶ διάδοχον τοῦ κράλη ἢ ζουπάνου τῆς Σερβίας Στεφάνου Α' Νεμάνια. Κατὰ τὸν Χωνιάτην τὸν γάμον συνῆψεν ὁ Ἰσαάκιος, ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξίου, ἀπουσιάζοντος ἐν ἐκστρατείᾳ εἰς Παλαιστίνην. Ὁ σύζυγός της ἐβασίλευσεν ὑπὸ τὸ ὄνομα Στέφανος Β', ὅταν ὁ πατὴρ ἀπεσύρθη εἰς Ἄθω. Ἔσχε δὲ ἐξ αὐτοῦ υἱόν, τὸν ὁποῖον ὁ ζουπᾶνος ἠθέλησε νὰ νυμφεύσῃ μετὰ τῆς Θεοδώρας Κομνηνοῦ. Μετά τινων ἐτῶν συζυγίαν ὁ Στέφανος Β' ἀπέπεμψε (1202) τὴν Εὐδοκίαν ὡς πάσχουσαν ἐκ διαρκῶν κνησμῶν ἕνεκα φθειριάσεως.

— Εὐδοκία. Θυγάτηρ Ἀγγέλου Ἰωάννου καὶ σύζυγος Ἰωάννου Ἰσαακίου τοῦ Δούκα σεβαστοκράτορος. Ἦτο θεία τῶν Στρατηγοπούλων. Ὁ Γ. Ἀκροπολίτης λέγει περὶ ταύτης ὅτι, καίτοι ἐχήρευσε νεαρωτάτη, προυτίμησε νὰ γίνῃ μοναχή. Ὑπάνδρευσε (1253) τὴν θυγατέρα της Θεοδώραν μετὰ τοῦ Μιχαὴλ Β' Παλαιολόγου.

— Εὐδοκία. Τριτότοκος θυγάτηρ τοῦ Θεοδώρου Λασκάρεως, τὴν ὁποίαν οὗτος ἠθέλησε νὰ δώσῃ σύζυγον εἰς τὸν Φράγκον βασιλέα τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ροβέρτον, γυναικάδελφόν του, διότι εἶχε λάβει τρίτην του σύζυγον τὴν ἀδελφὴν τούτου. Ἀλλ' ὁ πατριάρχης Μανουὴλ ἀντέστη εἰς τὴν ἀθεσμογαμίαν ταύτην καὶ ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ηὐκαίρησε νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ σχέδιόν του, διότι ἀπέθανε.

— Εὐδοκία. Θυγάτηρ τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ Παλαιολόγου καὶ ἀδελφὴ τοῦ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου, συνεζεύχθη τὸν Ἰωάννην Κομνηνόν, βασιλέα τῆς Τραπεζοῦντος, γεννήσασα τὸν Ἀλέξιον μέγαν τὸν Κομνηνὸν τῷ 1284 καὶ ἀποθανοῦσα τῷ 1302.

— Εὐδοκία ἡ ***Κουλκάνχατ.*** Θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῆς Τυφλίδος (Τυφλισίου) Δαυΐδ. Ἐνυμφεύθη τὸν διάδοχον τῆς Τραπεζοῦντος Μανουὴλ τὸν μέγαν Κομνηνόν. Στεφθεῖσα μετωνομάσθη ἀπὸ *Κουλκάνχατ* εἰς *Εὐδοκίαν*. Τῷ 1390 ἐγέννησε τὸν Βασίλειον, ἀπέθανε δὲ τὴν 2 Μαΐου 1395 παρὰ τῷ Μουσουλμάνῳ ἐμίρῃ Τατζιατίνῃ Τζιαλαμπῇ.

— Εὐδοκία. Θυγάτηρ Ἀλεξίου τοῦ μεγάλου Κομνηνοῦ, δέσποινα τῆς Σινώπης. Ὁ Ἀλέξιος εὐρι-

Digitized by Google

σκόμενος ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπραγματεύθη τὴν μνηστείαν της μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλεύοντος Παλαιολόγου, ἥτις δὲν ηὐδοκίμησε. Βραδύτερον ἔδωκεν αὐτὴν εἰς τὸν ἐμίρην Οἰνοῦντος Τατζιατίνην, σύμμαχόν του ἐναντίον τοῦ Τούρκου Χλιατζιασθλάνη, ὅστις ἦλθε νὰ πολιορκήσῃ τὴν Τραπεζοῦντα.

— **Εὐδοκία.** Σύζυγος τοῦ μεγάλου δομεστίκου Κωνσταντίνου Ξιφιλίνου, ὅστις ἦτο Τραπεζούντιος, δι' ὃ καὶ ᾠκοδόμησεν αὕτη ἐκκλησίαν ἐν Τραπεζοῦντι εἰς τὸν ἅγιον Κωνσταντῖνον, ἥτις ἐσῴζετο μέχρις ἐσχάτων. Ἡ Εὐδοκία αὕτη ἦτο θυγάτηρ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ Β' Παλαιολόγου.

Εὐδοκιάς. Τοποτηρησία ἢ βάνδον τοῦ θέματος Ἀνατολικῶν, μετατεθεῖσα ἐπὶ Λέοντος Γ' (717—741) εἰς τὸ θέμα Καππαδοκίας. Ταύτην συνῴκισεν ὁ Ἡράκλειος παρὰ τὴν σημερινὴν *Τοκὰτ* καὶ ὠνόμασεν αὐτὴν ἀπὸ τῆς θυγατρός του Κυρᾶς Εὐδοκίας. Μέρος τοῦ τείχους της καὶ τῶν οἰκοδομῶν της σῴζεται ἀκόμη. Παρὰ τὴν ἡρωϊκὴν ἄμυναν τοῦ δουκὸς Μιχαὴλ κατέκτησεν αὐτὴν ὁ Σουλτζουκίδης σουλτᾶνος Μελὲκ Τασμέν, τότε δὲ κατεστράφη ἡ ὄπισθεν τοῦ φρουρίου ἐπὶ κρημνοῦ μονὴ Θεοδώρου τοῦ Τήρωνος. Ὅτε ἐπῆλθεν ὁ Ταμερλᾶνος, οἱ κάτοικοι προσῆλθον εἰς ὑποδοχήν του καὶ προέταξαν τὰ τέκνα των. Ἀλλ' ὁ ἄγριος κατακτητὴς τὰ ἐποδοπάτησεν ὑπὸ τοὺς ἵππους του καὶ οἱ κάτοικοι ἐγκλεισθέντες εἰς τὴν πόλιν ἠμύνθησαν. Κατεστράφησαν ὅμως εἰς λυσσώδη μάχην, καθ' ἣν ἐφονεύθη ὁ υἱὸς τοῦ Ταμερλάνου καὶ ἐτάφη ἐκεῖ. Οἱ ἀπομείναντες τῶν κατοίκων συνῳκίσθησαν χαμηλότερον καὶ ἔπηξαν τὴν σημερινὴν Τοκάτ.
Γ. Λ. Α.

εὐδοκίμησις, —*εως* (ἡ)· τὸ νὰ εὐδοκιμῇ τις, ἐπιτυχὴς ἄσκησις, ἐκτέλεσις: «ἡ εὐδοκίμησις εἰς τὰ ἐπαγγέλματα».

εὐδόκιμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐγκρίσεως καὶ ἀποδοχῆς ἄξιος, ἐπιτυχής, ἀποτελεσματικός: «εὐδόκιμος ἄσκησις τοῦ ἐπαγγέλματος, — ὑπηρεσία».— Ἐπίρρ. ***εὐδοκίμως.***

Εὐδόκιμος, *ἅγιος*. Υἱὸς τῶν ἐπὶ Θεοφίλου (829—842) πατρικίου Βασιλείου καὶ Εὐδοκίας ἐκ Καππαδοκίας καταγομένων, ἐδιδάχθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν τῶν τότε χρόνων ἱερὰν παιδείαν. Εἰς ἄκρον εὐσεβὴς ὢν καὶ δίκαιος καὶ ἐλεήμων ἐγένετο «ὡς ζυγός τις δίκαιος καὶ κανών, ἰσότητα πᾶσαν φυλάττων, ἐν ἐκκλησίαις καλλιεργῶν τε καὶ καρποφορῶν, χήραις καὶ ὀρφανοῖς ἐπαρκῶν». Ἀποθανὼν δὲ περὶ τὸ 842 ἑορτάζεται τὴν 31ην Ἰουλίου μετ' ἰδίας ἀκολουθίας, ἧς τὸν κανόνα ἐποίησεν Ἰωσὴφ ὁ ὑμνογράφος.
Ε. Γ. Π.

— **Εὐδόκιμος.** Ἕκτος υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Κωνσταντίνου Ε' (741 — 775) ἐκ τοῦ τρίτου γάμου αὐτοῦ μετὰ τῆς Εὐδοκίας. Μετὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἄνοδον τοῦ δεκαετοῦς Κωνσταντίνου ΣΤ', ἐπιτροπευομένου ὑπὸ τῆς μητρός του Ε ρήνης τῆς Ἀθηναίας, ὁ Εὐδόκιμος ἐκάρη διὰ τῆς βίας ἱερεὺς (780). Τῷ 792, ἀνακαλυφθείσης συνωμοσίας τινὸς ἐν τῷ στρατῷ, ἀποσκοπούσης εἰς τὴν ἀνάρρησιν εἰς τὸν θρόνον τοῦ Νικηφόρου (τετάρτου υἱοῦ τοῦ Κωνσταντίνου Ε'), ἡ Εἰρήνη συλλαβοῦσα μεταξὺ ἄλλων καὶ τὸν Εὐδόκιμον τοῦ ἀπέκοψε τὴν γλῶσσαν, τῷ δὲ 797, ἐξ ἀφορμῆς νέας συνωμοσίας, τὸν ἐξώρισεν εἰς Ἀθήνας καὶ μετ' οὐ πολὺ διέταξε νὰ τὸν τυφλώσουν.
Ν. ΚΛΣ

εὐδοκιμῶ, *ἀόρ. ηὐδοκίμησα καὶ εὐδοκίμησα*· εἶμαι δόκιμος, ἐπιτυγχάνω, φέρω ἀποτέλεσμα: «ὡς δικηγόρος ηὐδοκίμησεν», «εὐδοκιμεῖ ἡ βιομηχανία, — τὸ ἐμπόριον, — ἡ γεωργία», «αἱ φυτεῖαι δὲν εὐδοκιμοῦν ὁπουδήποτε»· || καθόλου, εὐημερῶ, εὐτυχῶ, πηγαίνω καλά, τυγχάνω τῆς κοινῆς ἀποδοχῆς.

εὐδοκῶ (—*έω*), *ἀόρ. ηὐδόκησα καὶ εὐδόκησα*· νομίζω καλόν, στέργω, ἀποδέχομαι, συγκατατίθεμαι: «ηὐδόκησε νὰ μὲ ἀκούσῃ, — νὰ μὲ δεχθῇ», «Θεοῦ εὐδοκοῦντος» ἄλλως «Θεοῦ θέλοντος»· || φρ. «ηὐδόκησεν ἐπὶ τέλους» ὅταν τις κατορθώνῃ νὰ ἐπιτύχῃ τι μετὰ ἐπανειλημμένας ἀποτυχίας: «ηὐδόκησεν ἐπὶ τέλους κ' ἔγινα βουλευτής».

Εὐδοξία. Αὐτοκράτειρα τοῦ Βυζαντίου, σύζυγος τοῦ Ἀρκαδίου. Ἦτο θυγάτηρ τοῦ Φράγκου στρατηγοῦ Βάλδου, ὅστις παρασχὼν μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὸ κράτος ἐγένετο ὕπατος τῷ 385 μετὰ τοῦ Ἀρκαδίου, ὅστις τότε ἦτο αὔγουστος. Ἀποθανὼν αἰφνιδίως ἀφῆκε τὴν Εὐδοξίαν ἀπροστάτευτον, ἀλλὰ τὴν παρέλαβεν εἰς τὸν οἶκόν του εἷς τῶν φίλων τοῦ πατρός της καὶ τὴν ἀνέθρεψεν. Ὁ εὐνοῦχος Εὐτρόπιος, μισῶν τὸν Ρουφῖνον, ὅστις ἐπεδίωκε νὰ νυμφεύσῃ τὸν Ἀρκάδιον μετὰ τῆς κόρης του, κατώρθωσε διὰ τεχνάσματος νὰ πείσῃ τὸν αὐτοκράτορα νὰ λάβῃ ὡς σύζυγον τὴν Εὐδοξίαν, διακρινομένην διὰ τὴν ἔκπαγλον ὡραιότητά της, ὅπερ καὶ ἐγένετο.

Ὁ λαὸς ἐχαιρέτισεν ἔξαλλος τὴν νέαν αὐτοκράτειραν, διότι ἀπηχθάνετο τὸν Ρουφῖνον. Ἡ πόλις ἐκοσμήθη δι' ἀνθέων καὶ ταπήτων καὶ φώτων, χοροὶ δὲ καὶ ᾄσματα λαϊκῶν ὁμίλων ἐπανηγύρισαν τὸ γεγονός. Ἡ Εὐδοξία, καίτοι ἀνατραφεῖσα ἐν Βυζαντίῳ, διετήρει τὸν γερμανικόν της χαρακτῆρα· οἱ σύγχρονοι ἱστορικοὶ τὴν ὀνομάζουν «βάρβαρον», λόγῳ τῆς τραχύτητος τῶν τρόπων της. Ἡ ἀπότομος αὐτὴ εὐτυχία ὑπέκαυσεν ἀμέσως εἰς τὴν Εὐδοξίαν τὸν πόθον τῆς ἀρχῆς. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Εὐτρόπιος, δολοφονήσας τὸν Ρουφῖνον, συνεκέντρωσε τὴν ἀρχὴν εἰς χεῖράς του καὶ ἐπεδίωξε ν' ἀπομονώσῃ τὸν αὐτοκράτορα ἀπὸ πάσης ἄλλης ἐπιρροῆς, μέχρι δὲ τοσούτου, ὥστε διέκοπτε διαρκῶς τὰς συζυγικὰς τούτου ὁμιλίας. Ἡ Εὐδοξία ἐξεδήλωσε τὴν ὀργήν της, ἀλλ' ὁ αὐθάδης Εὐτρόπιος τῇ εἶπε κατὰ πρόσωπον: «Ἐκεῖνος ὅστις σὲ ἀνεβίβασε εἰς τὸν θρόνον εἶναι ἀκόμη ἀρκετὰ ἰσχυρὸς διὰ νὰ σὲ κρημνίσῃ ἀπ' αὐτοῦ». Ἠγνόει ὅμως ὅτι ἡ Εὐδοξία εἶχεν ἤδη συνεννοηθῇ μετὰ πάντων τῶν μισούντων αὐτόν. Φαίνεται δ' ὅτι διὰ νὰ κερδήσῃ ἰσχυρὰς συμπαθείας ηὐνόησέ τινας αὐλικοὺς ὑπερμέτρως. Ταυτοχρόνως ὑπεκρίθη εὐσέβειαν καὶ θρησκοληψίαν, διὰ νὰ κερδήσῃ τὸν πατριάρχην Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον. Ὅταν δὲ ὁ Εὐτρόπιος ἐτόλμησε νὰ τὴν ἀπειλήσῃ, ἡ Εὐδοξία λαβοῦσα τὰς δύο της θυγατέρας προσέπεσεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ αὐτοκράτορος κλαίουσα καὶ ὀδυρομένη διὰ τὴν ὕβριν τοῦ εὐνούχου. Ὁ Ἀρκάδιος διέταξεν ἀμέσως τὸν Εὐτρόπιον νὰ φύγῃ ἐκ τῶν ἀνακτόρων, στερήσας αὐτὸν παντὸς ἀξιώματος. Ἡ Εὐδοξία ἐπωφελουμένη τὴν ψυχολογικὴν στιγμὴν ἀπέσπασε διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος διὰ τὴν σύλληψιν καὶ θανάτωσιν τοῦ Εὐτροπίου. Οὗτος κατέφυγεν, ὡς εἰς ἄσυλον, εἰς τὸν ναόν, τότε δ' ὁ Χρυσόστομος ἀπήγγειλε τὸν περίφημόν του λόγον «Πρὸς Εὐτρόπιον». Ἀποσπασθεὶς ἐκεῖθεν ἐφονεύθη καὶ ἡ Εὐδοξία ἔμεινεν ἀπόλυτος κυρία τοῦ πεδίου. Ἀνεκηρύχθη αὐγούστα καὶ παρεδόθη ἀκράτητος εἰς τὰ θέλγητρα τῆς ἀρχῆς. Διέταξε νὰ στηθοῦν ἀγάλματα αὐτῆς εἰς ὅλ ις τὰς πόλεις καὶ ν' ἀπονέμωνται εἰς ταῦτα αἱ θεῖαι τιμαί, ὅσαι ἄλλοτε εἰς τοὺς καίσαρας τῆς Ρώμης. Ἡ σύγκλητος ἐψήφισε τῷ 403 νὰ στηθῇ τὸ ἄγαλμά της κατέναντι τῆς Ἁγί ις Σοφίας. Ἐτοποθετήθη ἐπὶ πορφυροῦ κίονος καὶ ἦτο ἀργυροῦν καὶ συμπαγὲς παριστῶν τὴν αὐγούσταν ὀρθίαν. Ἐπὶ ἡμέρας πολλὰς ὁ λαὸς ἑώρτασε θορυβωδέστατα τὸ γεγονός. Ὁ Χρυσόστομος παρεπονήθη εἰς τὸν ἔπαρχον, οὗτος ἀνηνέχθη εἰς τὴν Εὐδοξίαν καὶ εἰς ἀπάντησιν αἱ ἑορταὶ παρετάθησαν. Τὸ ἄγαλμα ἀνέτρεψεν ὁ σεισμὸς τοῦ 732, τὸ δὲ βάθρον αὐτοῦ ἀνευρεθὲν τῷ 1848 κατετέθη εἰς τὸ ὁπλοστάσιον τῆς Ἁγίας Εἰρήνης. Ὁ Χρυσόστομος ἐξηκολούθει κηρύττων ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος ἐναντίον τῆς ἀκράτου καὶ ἀσέμνου φιλαρεσκείας καὶ τῆς ἀρχομανίας τῆς αὐγούστας, ἥτις εἶχε διατάξει νὰ περιαχθῇ τὸ ἄγαλμά της εἰς τὰς μεγάλας πόλεις τῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ αὐτοκράτωρ συνεκάλεσε σύνοδον ἀπὸ ἐχθροὺς τοῦ πατριάρχου, ἥτις καὶ ἐκήρυξεν ἔκπτωτον τὸν Χρυσόστομον. Τὴν ἐπομένην οὗτος ὁμιλῶν εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν ἐπετέθη κατὰ τῆς αὐγούστας μὲ τὴν περίφημον ἐκείνην εἰκόνα «πάλιν Ἡρωδιὰς μαίνεται, πάλιν ταράττεται, κτλ.». Τὴν νύκτα συνελήφθη καὶ ἐπιβιβασθεὶς εἰς ἀκάτιον ὡδηγήθη εἰς Ἀσίαν παρὰ τὴν Χαλκηδόνα. Ἀλλ' ἀμέσως σεισμοὶ ἐτάραξαν τὴν πόλιν καὶ ἡ Εὐδοξία ἔντρομος ἐνώπιον τῆς λαϊκῆς ἐξεγέρσεως, ἥτις ἀπέδωκε τὴν θεομηνίαν εἰς τὴν ἐξορίαν τοῦ πατριάρχου, ἀνεκάλεσεν αὐτόν. Δὲν ἐβράδυνεν ὅμως νὰ ἐπέλθῃ νέα ῥῆξις. Ὁ Χρυσόστομος ἐπετέθη δριμύτερος. Νέα δὲ σύνοδος τὸν ἐξώρισεν. Ὁ λαὸς ἐξηγέρθη, ὁ στρατὸς ἐζήτησε νὰ ἐπιβληθῇ, ἐπῆλθον αἱματηρόταται συμπλοκαὶ καὶ ἐμπρησμοί, καθ' οὓς ἀπετεφρώθη ἡ Ἁγία Σοφία καὶ τὸ πλεῖστον τῶν ἀνακτόρων μετ' ἀπείρων καλλιτεχνικῶν καὶ ἱστορικῶν κειμηλίων. Μετ' ὀλίγον ἡ Εὐδοξία ἀπέθανε κατὰ τὸν τοκετόν, θρηνηθεῖσα ὑπὸ μόνου τοῦ Ἀρκαδίου.
Γ. Λ. Α.

— **Εὐδοξία.** Αὐτοκράτειρα τῆς Δύσεως, θυγάτηρ Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ καὶ τῆς Εὐδοκίας τῆς Ἀθηναΐδος, γεννηθεῖσα ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 422. Δεκαπενταετὴς διεκρίνετο διὰ τὴν εὐφυΐαν καὶ τὸ κάλλος της, ἐνέπνευσε δὲ σφοδρὸν ἔρωτα πρὸς τὸν νεαρὸν ἐξάδελφόν της Οὐαλεντινιανὸν Γ' αὐτοκράτορα τοῦ δυτικοῦ κράτους, τὸν ὁποῖον καὶ ὑπανδρεύθη τῷ 437. Ἐξ αὐτοῦ ἀπέκτησε δύο θυγατέρας, τὴν Εὐδοκίαν καὶ τὴν Πλακιδίαν. Τῷ 455 συνωμοσία ἀνακτορικὴ ἐδολοφόνησε τὸν Οὐαλεντινιανὸν καὶ ὁ νέος αὐτοκράτωρ Μάξιμος συνεζεύχθη τὴν Εὐδοξίαν. Ἀλλ' εἶχε τὴν ἀπρονοησίαν νὰ καυχηθῇ εἰς ταύτην, ὅτι αὐτὸς ὠργάνωσε τὴν συνωμοσίαν. Πλήρης φρίκης καὶ μίσους ἡ Εὐδοξία ἐκάλεσε τὸν Γενσερῖχον, βασιλέα τῶν Βανδάλων εἰς βοήθειάν της. Ὁ βάρβαρος ἡγεμὼν ἐπῆλθε ραγδ ιῖος, ἐφόνευσε τὸν Μάξιμον, ἐλεηλάτησε τὴν Ρώμην καὶ ἀπήγαγε τὴν Εὐδοξίαν καὶ τὰ τέκνα της. Μόλις μετὰ ἑπταετεῖς προσπαθείας τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐλῆς ἀπηλευθερώθη ἡ Εὐδοξία καὶ αἱ θυγατέρες της. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τῆς γεννήσεώς της διῆλθε τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου της, καταγινομένη εἰς φιλάνθρωπα ἔργα καὶ προστατεύουσα τὰ γράμματα. Τὰ φέροντα τὴν μορφὴν αὐτῆς νομίσματα εἶνε σπανιώτατα.
Θ. Β.

— **Εὐδοξία *Θεοδωρόβνα*.** Αὐτοκράτειρα τῆς Ρωσίας (1669—1731). Συνεζεύχθη τὸν αὐτοκράτορα Πέτρον τὸν Μέγαν τῷ 1689, τὸ δὲ ἑπόμενον ἔτος ἐγέννησε υἱόν, τὸν δυστυχῆ τσάρεβιτς *Ἀλέξιον* Πέτροβιτς (βλ. λ.). Ἡ ἱστορία τῆς γυναικὸς ταύτης ὑπῆρξε δραματικωτάτη. Ὁ αὐτοκράτωρ Πέτρος, λέγει ὁ Λυσέ, ἀνεκοίνωσεν εἰς ὅλην τὴν αὐτοκρατορίαν τὴν ἐπομένην τῶν γάμων του ὅτι προσέφερε τὸ στέμμα καὶ τὴν καρδίαν του εἰς τὴν σύζυγον αὐτοῦ, ἥτις εἰς τὰ ὄμματά του παρίστατο κοσμουμένη ὑφ' ὅλων τῶν ἀρετῶν. Παρ' ὅλας ταύτας τὰς ἀνακοινώσεις ὁ Πέτρος φαίνεται ὅτι οὐδεμίαν ἔτρεφε συμπάθειαν πρὸς τὴν Εὐδοξίαν, ἐνυμφεύθη δὲ αὐτήν, ὅπως εὐχαριστήσῃ τὴν μητέρα του. Ἕνα μῆνα μετὰ τὸν γάμον ἀποχωρισθεὶς τῆς μητρὸς καὶ τῆς συζύγου του ἐρρίφθη εἰς ἀκολάστους ἔρωτας μετὰ διαφόρων γυναικῶν, ἐκ τῶν ὁποίων προεκαλοῦντο διαρκῶς οἰκογενειακαὶ σκηναί, αἵτινες κατέληξαν εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ μονάρχου, ὅπως ἀπαλλαγῇ τῆς συζύγου του. Εὑρισκόμενος εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ὁ Πέτρος Α', ἐπρότεινεν εἰς αὐτὴν νὰ εἰσέλθῃ εἰς μοναστήριον. Ἡ Εὐδοξία ἀπέκρουσε τὴν πρότασιν ταύτην, ἀλλ' ὑπεχρεώθη ὑπὸ τοῦ συζύγου της τῷ 1699 νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν μονὴν τοῦ Σουσντὰλ καὶ νὰ δεχθῇ τὸ μοναχικὸν σχῆμα κληθεῖσα Ἑλένη. Ὁ Πέτρος Α' κατηγόρει τὴν σύζυγόν του ὡς μετασχοῦσαν τῆς συνωμοσίας τῶν Στερλιτσῶν, ὅπως πείσῃ τὸν λαὸν ὅτι δικαίως κατεβίβασεν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ θρόνου καὶ τὴν ἐνέκλεισε πρὸς μετάνοιαν εἰς μοναστήριον. Ἡ Εὐδοξία ἀνῆκεν εἰς οἰκογένειαν κατ' ἐξοχὴν συντηρητικήν, ἡ δὲ ἀπώλεια τοῦ θρόνου δὲν ἄφινεν αὐτὴν ἥσυχον ἐν τῇ μονῇ. Ἐπωφελουμένη τῆς μακρᾶς ἀπουσίας εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν τοῦ Πέτρου Α' καὶ πειθομένη εἰς τοὺς λόγους τοῦ ἀρχιεπισκόπου τοῦ Ροστὸβ Δοσιθέου, κηρύσσοντος ὅτι εἶδεν ὄνειρον προαγγέλλον τὸν προσεχῆ θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τὴν ἄνοδον εἰς τὸν θρόνον τοῦ υἱοῦ της Ἀλεξίου Πέτροβιτς, ἐξῆλθε τῆς μονῆς, ἐπανῆλθεν εἰς τὸν κόσμον καὶ ἔφερε τὸν τίτλον τῆς αὐτοκρατείρας. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ υἱὸς αὐτῆς, περιστοιχούμενος ἀπὸ τῶν ἀντιμεταρρυθμιστικῶν, ἐκηρύχθη κατὰ τῶν μεταρρυθμιστικῶν σχεδίων τοῦ πατρός του· συλληφθεὶς ὅμως ἀπέθανεν ἐν τῇ φυλακῇ.

Ὁ Πέτρος ἐστράφη καὶ κατὰ τῆς Εὐδοξίας, ὡς ὑποκινησάσης τὴν κατ' αὐτοῦ συνωμοσίαν. Συνέλαβε τοὺς μοναχοὺς καὶ πάντας τοὺς συντελέσαντας εἰς τὴν δραπέτευσιν αὐτῆς ἐκ τῆς μονῆς, κατὰ τὰς ἀνακρίσεις δὲ ἀπεκαλύφθη ὅτι ἡ Εὐδοξία εἶχεν ἀθεμίτους σχέσεις μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Γκλέμωφ, ἄλλοτε εὐνοουμένου αὐτοῦ, ὅστις εἶχεν ὁρισθῆ ὅπως τὴν φρουρῇ. Οὗτος κατεδικάσθη εἰς ὀδυνηροτάτην ποινήν. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Ροστὸβ Δοσίθεος, ὁ αὐλάρχης τῆς αὐτοκρατείρας Ροῦστιν, ὁ κυβερνήτης τοῦ Σουσντὰλ καὶ πλεῖστοι ἄλλοι πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ ὑπάλληλοι ὑπέστησαν τὸν διὰ τροχοῦ θάνατον, πεντήκοντα δὲ κληρικῶν ἀπεκόπησαν αἱ κεφαλαί. Ἀλλ' ὁ Πέτρος Α' δὲν ἠρκέσθη εἰς τὰ θύματα ταῦτα. Ἀνεζήτησε καὶ ἄλλους ὀπαδοὺς τῆς Εὐδοξίας καὶ τοῦ υἱοῦ της· οὕτως οἱ πρίγκιπες Βιαζέμσκι, Δολγορούκη, Σερούγιεφ, Λαποῦχιν καὶ πλεῖστοι ἀξιωματικοί, ἄλλοι μὲν ἐτροχίσθησαν ζῶντες, ἄλλοι δὲ κατεδικάσθησαν μὲν εἰς τὴν αὐτὴν ποινήν, ἀλλ' ἡ καταδίκη των περιωρίσθη εἰς κεφαλικὴν ἀποτομήν, καὶ ἄλλοι ἀπέθανον ἐκ τῶν μαστιγώσεων τοῦ κνούτου. Ἐν τέλει ὁ Πέτρος διὰ προκηρύξεως ἀνήγγειλε τὰς πράξεις τῆς Εὐδοξίας εἰς τὸ κοινὸν καὶ παρέδωκεν αὐτὴν εἰς τὴν κρίσιν τοῦ κλήρου, ὡς μοναχήν. Τὸ ἱεροδικεῖον κατεδίκασεν αὐτὴν νὰ μαστιγωθῇ δημοσίᾳ ὑπὸ δύο καλογραιῶν. Ὑποστᾶσα τὴν ἀτίμωσιν ταύτην ἡ αὐτοκράτειρα μετεφέρθη εἰς τὸ μοναστήριον τῆς Λαδόγας, ἔνθα ἐτελείωσε τὰς μαρτυρικὰς αὐτῆς ἡμέρας.
Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

εὐδοξία (ἡ) (Eudoxia) *[Ζῳολ.]*. Γένος σιφωνοφόρων τῆς οἰκογενείας τῶν *διφυϊδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα θαλάσσια ζῷα κατ' ἀποικίας ζῶντα κατὰ τὴν νεαρὰν αὐτῶν ἡλικίαν καὶ ἀποσπώμενα ἐν τῇ ὡρίμῳ ἡλικίᾳ των τῶν δενδροειδῶν ἀποικιῶν των, ὅπως προσκολληθῶσιν ἐπὶ διαφόρων ὑποθεμάτων ἢ ἐξακολουθήσωσι τὸν ἐλεύθερον πλάνητα βίον των.
Δ. Ν. Π.

Εὐδοξιανὴ (ἡ). Περίφημος ἐν Γάζῃ χριστιανικὸς ναός, κτισθεὶς δαπάναις τῆς αὐτοκρατείρας Εὐδοξίας, συζύγου τοῦ Ἀρκαδίου, καὶ ἐπὶ σχεδίων τὰ ὁποῖα ἡ ἰδία ἐφιλοπόνησεν. Ἱδρύθη ἐπὶ τῶν πυρικαύστων ἐρειπίων τοῦ Μαρνείου, εἰδωλολατρικοῦ ναοῦ, «πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν τῶν κατ' ἐκεῖνον καιρῶν μείζων» καὶ εἰς σχῆμα «σταυροειδές». Ἡ οἰκοδόμησίς του ὑπὸ τοῦ ἐξ Ἀντιοχείας ἀρχιτέκτονος Ρουφίνου διήρκεσεν ἐπὶ πενταετίαν, ἐτελέσθησαν δὲ τὰ ἐγκαίνια αὐτοῦ τὸ Πάσχα τοῦ 406 μ. Χ. ἐπὶ παρουσίᾳ χιλίων μοναχῶν. Ἡ Εὐδοξία ἔστειλε δι' αὐτὸν 32 κίονας καρυστίους ἐκ Κωνσταντινουπόλεως «σμαράγδων δίκην λάμποντας». Ὁ Μεταξάκης ὀρθῶς ὑποστηρίζει ὅτι ταύτην παριστᾷ τὸ εἰς τὸν μωσαϊκὸν χάρτην τῆς Μαδηβᾶς λαμπρὸν οἰκοδόμημα.

Οἱ παλαιστινολόγοι ταυτίζουν σήμερον πρὸς τὴν Εὐδοξιανὴν τὸ τζαμίον *Δζάμεα ἐλ Κεμπίρ* (= τὸ μέγα τέμενος). Ὁ Μεταξάκης τὴν ταυτίζει

Digitized by Google

πρὸς τὴν σημερινὴν ἐκκλησίαν τῶν ὀρθοδόξων, κτισθεῖσαν τῷ 1856 ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων Κυρίλλου.

εὐδοξίνη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Τὸ μετὰ βισμουθίου ἅλας τῆς τετραϊωδιοφαινολοφθαλεΐνης. Παρασκευάζεται ἐκ τοῦ τετραϊωδιοφαινολοφθαλεϊνικοῦ νατρίου τῇ ἐπιδράσει νιτρικοῦ βισμουθίου. Εἶναι ἐρυθρόφαιος κόνις ἀδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ καὶ ὑπεδείχθη ὡς φάρμακον ἀντισηπτικὸν τοῦ στομάχου καὶ τῶν ἐντέρων. Σ. Γ.

Εὐδόξιος (*ἅγιοι*). Δύο μάρτυρες ἀναγράφονται ἐν τοῖς Μαρτυρολογίοις τῶν δύο Ἐκκλησιῶν μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο. —1) Ὁ ἐπὶ Διοκλητιανοῦ (284—305) ἐν Μελιτινῇ τῆς μικρᾶς Ἀρμενίας μαρτυρήσας. Ἡ μνήμη αὐτοῦ ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 6 Σεπτεμβρίου (5 Σεπτεμβρίου ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ) μετὰ μαρτυρολογίου. —2) Ὁ ἐπὶ Λικινίου (308—323) ἐν Σεβαστείᾳ μετὰ ὀκτὼ ἄλλων μαρτυρήσας. Ἡ μνήμη αὐτῶν ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 2 Νοεμβρίου μετὰ βραχυτάτου μαρτυρολογίου. Ε. Γ. Π.

—**Εὐδόξιος**. Ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως (360—369). Ἀνὴρ λόγιος καὶ εὔγλωττος ῥήτωρ κατὰ τὸν Σωζόμενον (3, 14), ἐγένετο τῷ 341 ἐπίσκοπος τῆς ἐν Συρίᾳ Γερμανικείας καὶ τῷ 358 Ἀντιοχείας, ἦν δὲ ἐκ τῶν ἄκρων ἀρειανῶν ἐπισκόπων, γινώσκων κατὰ τὰς περιστάσεις νὰ φαίνηται ἄλλοτε μετριώτερος καὶ ἄλλοτε σφοδρὸς καὶ ἄγριος πολέμιος τῶν ὀπαδῶν τοῦ συμβόλου τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν *ἡμιαρειανῶν*. Ἀνήκων κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν τάξιν τούτων, μετὰ τὴν ἐν Σιρμίῳ δευτέραν σύνοδον (357), ἥτις κατεδίκασε τὴν λέξιν *οὐσία*, συνειάχθη τοῖς αὐστηροῖς ἀρειανοῖς, τοῖς λεγομένοις ἀνομοίοις καὶ ἐξουκοντίοις, ἔχων δὲ ὑποστηρικτὰς τοὺς ἐπισκόπους Οὐρσάκιον καὶ Οὐάλεντα, μέγα ἰσχύοντας ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίου, μετέβη εἰς Ἀντιοχείαν καὶ κατέλαβε παρανόμως τὸν θρόνον τῆς πόλεως, μανιωδῶς δὲ ἐπετέθη κατὰ τῶν ὀρθοδόξων, πολλοὺς τῶν ὁποίων καὶ ἀπεδίωξεν. Ἐνταῦθα συνεννοηθεὶς μετὰ τοῦ Καισαρείας Ἀκακίου καὶ ἄλλων ἀρειανῶν συνεκρότησε τῷ 358 σύνοδον, ἐν ᾗ κατεδικάσθησαν ἀμφότεροι οἱ τύποι, ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμοούσιος ἢ ὅμοιος τῷ Πατρί, ἀλλ' οἱ ἡμιαρειανοὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀγκύρας Βασιλείου καὶ τοῦ Λαοδικείας Γεωργίου, ἐκδικούμενοι, συνεκρότησαν ἐν Ἀγκύρᾳ (τῷ 358) ἑτέραν σύνοδον καὶ καταδικάσαντες τοὺς τύπους τῶν ἀρειανῶν, διεκήρυξαν ὅτι ὁ υἱὸς εἶναι ὅμοιος τῷ Πατρὶ κατ' οὐσίαν, ἀποστείλαντες δὲ πρεσβείαν εἰς τὸν Κωνστάντιον, ἔπεισαν αὐτὸν ὅπως ἐκδιώξῃ ἐξ Ἀντιοχείας τὸν Εὐδόξιον, τὸν ὁποῖον καὶ αὐτοὶ κατεδίκασαν ἐν τῇ ἐν Σελευκείᾳ συγκροτηθείσῃ συνόδῳ τῷ 359. Ἐν τούτοις μετ' ὀλίγον παρεπείσθη πάλιν ὁ Κωνστάντιος ὑπὲρ τοῦ Εὐδοξίου, ἐν τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει δὲ συγκροτηθείσῃ συνόδῳ τῷ 360, κατεδικάσθησαν οἱ ἡμιαρειανοί, ὁ δὲ Εὐδόξιος διὰ τῆς δολιότητος αὐτοῦ κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον τῆς μεγαλοπόλεως. Ἐπὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου (361—363) ὁ Εὐδόξιος κρυφίως ὑπεστήριξε τοὺς ἀρειανούς, περιέστειλεν ὅμως τὰς ὑπὲρ αὐτῶν ἐνεργείας ἐπὶ τοῦ ὀρθοδόξου Ἰοβιανοῦ (363—364)· ἀλλ' ἐπὶ τοῦ Οὐάλεντος (364—378), τὸν ὁποῖον ἐβάπτισε καὶ κατήχησεν ἐν τῇ αἱρέσει, αὐτός τε λυσσωδῶς ἐπετίθετο κατὰ τῶν ὀρθοδόξων καὶ τὸν αὐτοκράτορα ἐξώθει εἰς ἀγρίους διωγμοὺς κατά τε τῶν ὀρθοδόξων καὶ τῶν ἡμιαρειανῶν· πάντες οἱ μὴ ἀποδεχόμενοι τὴν ὁμολογίαν τοῦ Εὐδοξίου ἐξωρίζοντο ἢ ὑπεβάλλοντο εἰς μυρίους θανάτους. Ἀπέθανε τῷ 370, διάδοχος δ' αὐτοῦ διαταγῇ τοῦ αὐτοκράτορος ἐξελέγη ὁ Δημόφιλος, ἐπίσης ἀρειανός. Φ. ΒΑΦΕΙΔΗΣ

—**Εὐδόξιος**. Βυζαντινὸς νομοδιδάσκαλος ἀκμάσας ὀλίγον πρὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ἀναφερόμενος ἑπτάκις ἐν τοῖς σχολίοις τῶν Βασιλικῶν μεταξὺ τῶν πέντε νομικῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης (Κύριλλος, Πατρίκιος, Εὐδόξιος, Δημοσθένης, Δομνῖνος), οἵτινες ἦσαν γνωστοὶ ὡς «οἱ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλοι, οἱ πανάριστοι, οἱ παλαιοί, οἱ ἐπιφανέστατοι». Ὑπό τινων θεωρεῖται ὡς πάππος τοῦ Ἀνατολίου, ἀναφέρεται δὲ ὡς ὑπομνηματίσας τοὺς κώδικας Ἑρμογενιανόν, Γρηγοριανὸν καὶ Θεοδοσιανόν. Ἔγραψε: «Σύνοψιν Νόμων» καὶ βραχύτατά τινα περὶ διαφόρων θεσμῶν. [Πρβλ. *Voigt*, Römisch Rechtsgeschichte Γ' 150]. —Π.

— **Εὐδόξιος** ἢ ***Εὐδόκιμος***. Υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου Ε' αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου (βλ. λ. *Εὐδόκιμος*).

Εὐδοξιούπολις [*Γεωγρ.*] — 1) Πόλις τῆς Ἀν. Θρᾴκης. Ὠνομάσθη οὕτως ἐπί τινα καιρὸν ἡ *Σηλυβρία* πρὸς τιμὴν τῆς αὐτοκρατείρας τοῦ Βυζαντίου Εὐδοξίας, συζύγου τοῦ Ἀρκαδίου (395—408).— 2) Πόλις τῆς ἐπαρχίας Πισιδίας ὑπὸ κονσουλάριον. Ε. Σ. Σ.

Εὔδοξος. Σικελιώτης κωμικὸς συγγραφεὺς ἀγνώστου χρονολογίας, ἀναφερόμενος ὑπὸ Πολυδεύκους ὡς κωμῳδός. Τούτου γνωρίζομεν τὸν τίτλον μὴ διασωθέντος ἔργου «Ναύκληρος». Κατήγαγε τρεῖς ἀστικὰς καὶ πέντε ληναϊκὰς νίκας, ἀναφερομένας ὑπὸ Ἀπολλοδώρου. Π. Ν. Π.

— **Εὔδοξος** ὁ ***Κνίδιος***. Διάσημος μαθηματικός, ἀστρονόμος, ἰατρὸς καὶ νομοθέτης. Ἐγεννήθη ἐν Κνίδῳ πιθανῶς τῷ 409, ἀπέθανε δὲ τῷ 356 π.Χ. Ἐδιδάχθη τὴν μὲν γεωμετρίαν ὑπὸ τοῦ Ἀρχύτα, τὴν δὲ ἰατρικὴν ὑπὸ τοῦ Σικελιώτου Φιλίστωνος. Εἰς ἡλικίαν 23 ἐτῶν ποθῶν ν' ἀκούσῃ τοὺς φημιζομένους σωκρατικοὺς τῶν Ἀθηνῶν καὶ στερούμενος τῶν ὑλικῶν μέσων, προσεκολλήθη εἰς τὸν ἰατρὸν Θεομέδοντα καὶ συνώδευσε τοῦτον εἰς Ἀθήνας. Κατῴκησεν εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ καθ' ἑκάστην ἀνήρχετο εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου διημερεύων ἠκροᾶτο τῶν σοφιστῶν. Μετὰ δίμηνον διαμονὴν ἐπαλινόστησε, βοηθηθεὶς δὲ δι' ἐράνων φίλων του καὶ ἐφοδιασθεὶς διὰ συστατικῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἀγησιλάου πρὸς τὸν Νεκτανεβὼ ἦλθεν εἰς Αἴγυπτον. Ὁ φαραὼ οὗτος τὸν συνέστησεν εἰς τοὺς ἱερεῖς, οἵτινες διεκρίνοντο εἰς ἃς γνώσεις ἐνδιεφέρετο ὁ Εὔδοξος. Εἶναι γνωστόν; ὅτι οἱ μεγάλοι ναοὶ εἶχον ἀστεροσκοπεῖα καὶ εἰδικοὶ ἱερεῖς ἠσχολοῦντο εἰς ὡρισμένους κλάδους τῆς ἰατρικῆς. Εἰς Αἴγυπτον ἔμεινε, κατ' ἄλλους μὲν 16 μῆνας, κατ' ἄλλους δὲ 13 ἔτη. Ὁ Στράβων ἀναφέρει, ὅτι εἰς Κερκέσουραν (παρὰ τὸ σημερινὸν Μπαρρὰζ τοῦ Δέλτα), ἐδεικνύοντο αἱ «σκοπαί», ἤτοι τὸ ἀστεροσκοπεῖον τοῦ Εὐδόξου. Ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Κύζικον σοφιστεύων καὶ κατόπιν παρὰ τῷ Μαυσώλῳ. Ἐπανῆλθεν ὅμως εἰς Ἀθήνας καὶ συνεκέντρωσεν ἀκροατὰς πολλούς, ἀντιπράττων πρὸς τὸν Πλάτωνα, ὅστις ἄγνωστον διὰ ποίαν ἀφορμὴν τὸν εἶχεν ἐκδιώξει ἀπὸ τὴν ἀκαδημίαν του.

Ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Εὐδόξου ἀναφέρονται τὰ ἑξῆς: 1) «Ὀκτωετηρίς» γραφεῖσα πιθανῶς ἐν Αἰγύπτῳ. Ἦτο πραγματεία χρονολογικὴ πρὸς συμβιβασμὸν τοῦ σεληνιακοῦ μετὰ τοῦ ἡλιακοῦ ἔτους. 2) «Ἀστρολογούμενα καὶ γεωμετρούμενα καὶ ἕτερ' ἄττα ἀξιόλογα». 3) «Ἔνοπτρον καὶ Φαινόμενα». Περιελάμβανον περὶ τῶν ἀστερισμῶν, περὶ τῶν ἐν αὐτοῖς μεγάλων ἀπλανῶν, περὶ τῆς ἀνατολῆς καὶ τῆς δύσεως τούτων κλπ. Ὁ Ἄρατος, κατὰ τὸν Ἵππαρχον, ἐπανέλαβεν ἐμμέτρως εἰς τὰ «Φαινόμενά» του, ὅ,τι ὁ Εὔδοξος εἶχε γράψει εἰς τὸ πεζόν. 4) «Δι' ἐπῶν ἀστρονομία». 5) «Περὶ ταχυτήτων». Ἀναφέρεται εἰς τὰς φαινομένας κινήσεις τῶν πλανητῶν, τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης. 6) «Γῆς περίοδος». Τὸ σύγγραμμα τοῦτο εἶναι τὸ συχνότερον ἀναφερόμενον ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, ἀποδίδεται δὲ πιθανώτερον εἰς Εὔδοξον τὸν Ρόδιον. Ἦτο γεωγραφία περὶ τῶν χωρῶν, τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων, τῶν μύθων καὶ τῶν παραδόσεων τῶν ἐθνῶν. 7) «Κυνῶν διάλογος» μεταφρασθεὶς κατὰ τὸν Λαέρτιον ἐκ τοῦ αἰγυπτιακοῦ· τινὲς διώρθωσαν τὸ «κυνῶν» εἰς «Κυνικῶν». 8) «Τοῖς ἰδίοις πολίταις νόμοι». Ὁ Εὔδοξος ἐπανελθὼν ἐξ Αἰγύπτου συνέταξε τὴν νομοθεσίαν τῆς Κνίδου, ὅπως καὶ ὁ Λυκοῦργος τῆς Σπάρτης καὶ ὁ Σόλων τῶν Ἀθηνῶν. Μᾶς εἶναι ὅμως ἄγνωστον τὸ ἔργον τοῦτο, ὅπως καὶ τὰ ἰατρικὰ του βιβλία καὶ αὐτὴ ἡ φιλοσοφική του διδασκαλία.

Ὁ Φιλόστρατος κατατάσσει τὸν Εὔδοξον μεταξὺ τῶν ἀξιολογωτάτων σοφιστῶν διὰ τὴν γλαφυρότητα τῆς φράσεως καὶ διὰ τὴν εὐχέρειαν μεθ' ἧς ἠγόρευεν ἐκ τοῦ προχείρου. Γενικῶς δὲ οἱ ἀρχαῖοι ἐξαίρουν τὰς γεωμετρικὰς καὶ ἀστρονομικὰς του ἐρεύνας. Ὁ Ἀρχιμήδης λέγει περὶ αὐτοῦ ὅτι «πρῶτος τῶν καθόλου θεωρημάτων τὸ πλῆθος ηὔξησεν». Εἰς τὰς τρεῖς τότε γνωστὰς ἀναλογίας προσέθηκεν ἄλλας τρεῖς, ἀλλὰ καὶ «τὰ περὶ τὴν τομὴν ἀρχὴν λαβόντα παρὰ Πλάτωνος εἰς πλῆθος προήγαγε καὶ ταῖς ἀναλύσεσι ἐπ' αὐτῶν χρησάμενος». Θεωρεῖται ὡς ὁ μετὰ τοῦ Πλάτωνος δημιουργὸς τῆς Ἀναλυτικῆς γεωμετρίας. Εἶναι ἀναμφισβήτητον δὲ ὅτι τινῶν τοὐλάχιστον ἰδιοτήτων τῶν κωνικῶν τομῶν εἶχε γνῶσιν ὁ Εὔδοξος. Ὁ Ἐρατοσθένης βεβαιώνει ὅτι διὰ τῶν καμπύλων ἔδωκε τὴν λύσιν τοῦ δηλιακοῦ προβλήματος, δι' ἣν καὶ τὸν ὀνομάζει θεοειδῆ. Νεώτεροί τινες δέχονται ὅτι ὁ Εὔδοξος ἔγραψε «Στοιχεῖα Γεωμετρίας», διότι ὁ Πρόκλος λέγει: «Εὐκλείδης ὁ τὰ στοιχεῖα συναγαγὼν καὶ πολλὰ μὲν τοῦ Εὐδόξου συντάξας, πολλὰ δὲ τῶν Θεαιτήτου τελειωσάμενος». Νομίζεται ὅμως ὅτι ὁ Εὐκλείδης συνήρμοσεν εἰς σύστημα τὰς μεμονωμένας ἐργασίας τούτων. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀστρονομίαν, αὕτη μέχρι τοῦ Πλάτωνος περιεβάλλετο πέπλον μεταφυσικόν. Ὁ Πλάτων συνέστησεν εἰς τοὺς μαθητάς του τὴν ἀκριβῆ ἐφαρμογὴν τῶν γεωμετρικῶν ἀληθειῶν εἰς τὴν μελέτην τῶν οὐρανίων κινήσεων, ὁ δὲ Εὔδοξος ἀκολουθήσας τὴν σύστασιν ταύτην διέταξε τὰ τοῦ ἐνάστρου οὐρανοῦ ἐπακριβῶς. Ἐδημιούργησε τὴν ἐπιστημονικὴν χρονολογίαν, ἐδημιούργησε τὴν θεωρίαν τῆς κινήσεως τῶν πλανητῶν καὶ ἔθηκε τὴν κρηπῖδα εἰς τὸ οἰκοδόμημα τῆς ἀστρονομίας. Κατὰ τὸν Πλούταρχον, τόση ἦτο ἡ δίψα τοῦ Εὐδόξου πρὸς κατανόησιν τῶν τοῦ οὐρανοῦ, ὥστε ἔλεγεν ὅτι «θὰ ἤθελε νὰ πλησιάσῃ ἀρκετὰ αὐτὸν διὰ νὰ μάθῃ τὸ μέγεθός του, τὸ εἶδός του, τὸ σχῆμά του καὶ ἂς καῇ κατόπιν ὡς ὁ Φαέθων». Ἐκ τῶν ἀρχαίων, ὁ Κικέρων, Σέξτος ὁ Ἐμπειρικός, Στράβων, Πλούταρχος, Πετρώνιος καὶ ἄλλοι ἐξαίρουν τὴν συμβολὴν τοῦ Εὐδόξου εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἀστρονομίας, ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων ὁ Ideler, ὁ Letronne καὶ ἄλλοι ἀνεγνώρισαν ὅτι ὁ Εὔδοξος ἔπραξε διὰ τὴν ἐπιστήμην τὸ μέγιστον δυνατὸν ἀνθρωπίνως, δι' ἣν ἐποχὴν εἰργάσθη. Περίφημον ἦτο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τὸ *παράπηγμα* τοῦ Εὐδόξου πρὸς διόρθωσιν τοῦ μηνολογίου, κατὰ τὸ ὁποῖον εἰργάσθη ὁ Σωσιγένης. Καὶ ἡλιακὸν ὡρολόγιον κατεσκεύασε, τὸ ὁποῖον διὰ τὰς πολλὰς διασταυρουμένας του ὡρικὰς γραμμὰς ὠνομάσθη *ἀράχνη*. Ἠσχολήθη καὶ περὶ τὴν μουσικὴν κατὰ τὴν μαρτυρίαν Θέωνος τοῦ Σμυρναίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Boeckh*, Kleine Schriften τ. III, 343 ἑ. — *Unger*, (ἐν «Philologus» 1891 σ. 291 ἑ. καὶ 50, 191 ἑ). — *Maass*, Aratea σ.281—304.—*Ἀσωπίου*. Ἱστ. ἑλλ. π. καὶ συγγρ. (ἐν λ.).—*Fr. Cada*, Eudoxe de Cnide (ἐν Listv Filologicke XLII 185—203, 321—334) —*Fr. Gisinger*, Die Erdbeschreibung des Eudoxus von Knidos —*G. Méautis*, Eudoxe de Cnide et le syncrétisme grécoégyptien. — *E. Rufini*, Gli studi geometrici di Eudosso da Cnido (Arch. st. di scienza 1921, 222—239).—*A. Solari*, Su un frammento di Eudosso (Mons 1923, 115—116). Γ. Λ. Α.

— **Εὔδοξος** ὁ ***Κυζικηνός***. Εἷς τῶν μεγίστων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἐξερευνήσεων θαλασσοπόρων, ἐφάμιλλος τοῦ Κολόμβου, τοῦ Μαγελλάνου καὶ τοῦ Νάνσεν. Γεννηθεὶς ἐν Κυζίκῳ, ἐστάλη τῷ 128 π. Χ. ὑπὸ τῆς δημοκρατουμένης πατρίδος του εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἐπίσημος αὐτῆς ἀντιπρόσωπος, ὡς «θεωρὸς καὶ σπονδοφόρος» εἰς ἀγῶνας τῶν Κορείων, συστημένος εἰς τὸν βασιλέα Εὐεργέτην Β' τὸν Φύσκωνα καὶ τοῖς περὶ αὐτόν. Ἐκτελέσας τὴν ἐντολήν του ἀνέπλευσε τὸν Νεῖλον, δείξας κατὰ τὸν ἀνάπλουν πολλὴν προσοχὴν εἰς τὰ τοπικὰ ἰδιώματα. Ὁ βασιλεὺς ἐδέχθη εὐμενῶς τὸν Εὔδοξον καθὼς καὶ ὁ πανίσχυρος παρ' αὐτῷ Ἱέραξ. Τότε ἔτυχε, κατὰ τὸν Στράβωνα, νὰ φέρουν πρὸς τὸν βασιλέα οἱ φύλακες τοῦ Ἀραβίου κόλπου ἕνα Ἰνδόν, λέγοντες ὅτι τὸν εὑρῆκαν ἡμιθανῆ καὶ μόνον ἐντὸς πλοίου. Ὁ Ἰνδὸς ἐκμαθὼν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν διηγήθη, ὅτι ἐκπλεύσας ἐκ τῆς Ἰνδικῆς περιεπλανήθη καὶ διεσώθη ἐκεῖ, ἀφοῦ οἱ συμπλωτῆρές του ἀπέθανον ἀπὸ τὴν πεῖναν· ὑπεσχέθη δὲ νὰ ὁδηγήσῃ εἰς τὴν Ἰνδικὴν ἐκείνους, τοὺς ὁποίους θὰ διώριζεν ὁ βασιλεύς. Καὶ διωρίσθη ὁ Εὔδοξος. Ἐκπλεύσας λοιπὸν μὲ διάφορα δῶρα ἐπέστρεψε φορτωμένος μὲ ἀρώματα καὶ πολυτίμους λίθους, κατακρατηθέντα ὑπὸ τοῦ βασιλέως. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Εὐεργέτου, ἡ διαδεχθεῖσα αὐτὸν σύζυγός του Κλεοπάτρα ἔστειλε πάλιν τὸν Εὔδοξον εἰς τὰς Ἰνδίας μὲ μεγαλυτέραν προετοιμασίαν. Ἀλλὰ κατὰ τὸν πλοῦν συναντήσας ἀνέμους παρεσύρθη πέραν τῆς Αἰθιοπίας. Ἀποβιβαζόμενος εἰς μερικοὺς τόπους αὐτῆς ἤρχετο εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τοὺς ἰθαγενεῖς, λαμβάνων παρ' αὐτῶν ὁδηγίας τοπογραφικὰς καὶ συγχρόνως καταρτίζων λεξιλόγιον τῆς ἐπιχωρίας γλώσσης. Ἐπανελθὼν ἀπεφάσισε νὰ ἐπιχειρήσῃ νέον περίπλουν. Καὶ πρῶτον μὲν ἦλθεν εἰς τὴν Δικαιάρχειαν, ἔπειτα εἰς τὴν Μασσαλίαν καὶ κατόπιν εἰς Γάδειρα. Προχωρήσας ἀνέστρεψε καὶ φθάσας εἰς τὴν Μαυρουσίαν μετέβη πεζὸς πρὸς τὸν βασιλέα Βόγον καὶ συνεβούλευσεν αὐτὸν νὰ υἱοθετήσῃ νέαν ἀποστολήν, ἀλλ' ἀπέτυχεν εἰς τὴν προσπάθειάν του ταύτην, διότι οἱ αὐλικοὶ ἐφοβήθησαν μήπως ἀνακαλυφθῇ θαλασσία ὁδὸς καὶ ἡ χώρα καταστῇ εὐπρόσβλητος. Ἐπειδὴ δὲ δὲν εὑρίσκετο ἐν ἀσφαλείᾳ, ἐδραπέτευσεν εἰς τὴν ρωμαϊκὴν ζώνην τῆς Μαυρουσίας, ὁπόθεν διεπεραιώθη εἰς Ἱσπανίαν. Ἐνταῦθα κατεσκεύασε δύο πλοῖα, παρέλαβε γεωργούς, ἐργαλεῖα, οἰκοδόμους καὶ σῖτον πρὶν ἢ ἐκπλεύσῃ πρὸς τὸν ἴδιον περίπλουν, μὲ τὴν σκέψιν ἂν τὸ ταξίδιον βραδύνῃ, νὰ διαχειμάσῃ εἰς νῆσον, ἣν συνήντησε κατὰ τὸν προηγούμενον πλοῦν, νὰ τὴν σπείρῃ καὶ μετὰ τὴν συγκομιδὴν νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν πλοῦν. Ὁ Ποσειδώνιος, εἰς ὃν ὀφείλονται αἱ περὶ τοῦ Εὐδόξου πληροφορίαι, τελειώνει τὴν ἀφήγησίν του διὰ τῶν ἑξῆς: «Μέχρι τοῦ σημείου τούτου γνωρίζω τὴν ἱστορίαν τοῦ Εὐδόξου. Τί συνέβη κατόπιν θὰ γνωρίζουν οἱ Γαδειρηνοὶ καὶ οἱ Ἰβηρῖται». Ὁ Στράβων, ὅστις ἤντλησεν ἐκ τοῦ Ποσειδωνίου τὰ περὶ τοῦ Εὐδόξου, θεωρεῖ ταῦτα ὡς μύθους, τοὺς ὁποίους ἢ ὁ ἴδιος ὁ Ποσειδώνιος ἔπλασεν, ἢ πλασθέντας παρ' ἄλλου μετέδωκεν. Ἀλλ' ἡ περιωπὴ τοῦ Ποσειδωνίου ἀποκλείει τὴν ὑποψίαν τοῦ Στράβωνος. Περὶ Εὐδόξου ὁμιλοῦν καὶ ὁ Κορνήλιος Νέπως καὶ ὁ Πομπώνιος Μέλας καὶ ὁ Πλίνιος, ἀλλὰ καὶ νεώτεροι, ὧν οἱ μὲν συμφωνοῦν μὲ τὸν Στράβωνα, οἱ δὲ συνηγοροῦν ὑπὲρ τοῦ Εὐδόξου. Φρονοῦμεν ὅτι ὁ Εὔδοξος ἀνεζήτησε διὰ τῶν ἔκπλων του εἴς τε τὸν Ἰνδικὸν καὶ Ἀτλαντικὸν ὠκεανὸν τὰς πηγὰς τοῦ Νείλου καὶ ὅτι πᾶσαι αἱ λεπτομέρειαι, ἃς παρέχει ὁ Ποσειδώνιος, φέρουν τὴν σφραγῖδα τῆς πραγματικῆς ἀληθείας. Τὸ γεγονὸς τοῦτο τεκμηριοῦται ἐκ τῶν ἑξῆς: Ὁ Εὔδοξος, ὅτε μετέβη εἰς Αἴγυπτον κατεπλάγη ἐνώπιον τοῦ μεγαλείου τοῦ Νείλου. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο ἐξαιρέτως φιλομαθής, ἐμελέτησε τὸ ἱστορικὸν τῆς ἀναζητήσεως τῶν πηγῶν του. Ἔμαθεν ὅτι πᾶσαι αἱ ἀπόπειραι εἶχον ἀποτύχει ἕνεκα τῶν ἑλωδῶν ἐκτάσεων τοῦ Ἄνω Νείλου. Ὁ Εὔδοξος φαίνεται ὅτι ἐμελέτησε τὸ ζήτημα «ἐταστικὸς γενόμενος τῶν τοπικῶν ἰδιωμάτων κατὰ τοὺς ἀνάπλους τοῦ Νείλου». Ὑπέθεσε λοιπὸν ὅτι πηγάζει ἀπὸ τὸν περιθέοντα τὴν οἰκουμένην ὠκεανὸν καὶ ἑπομένως ὅτι ἂν περιπλέων τὴν Ἀφρικὴν

Digitized by Google

ἔφθανεν εἰς ὃ σημεῖον ἐκφεύγει ὁ Νεῖλος, θὰ ἠδύνατο νὰ καταπλεύσῃ εἰς Αἴγυπτον. Ἐμελέτησε λοιπὸν τὸ ζήτημα τοῦ περίπλου τῆς Ἀφρικῆς. Ἐγνώρισε τὸν περίπλουν τοῦ Ἄννωνος, ὅστις ἀπὸ τῆς Καρχηδόνος προήλασε πολὺ κατὰ μῆκος τῶν δυτικῶν ἀκτῶν τῆς Ἀφρικῆς. Εἰς τὸν σημερινὸν κόλπον τοῦ Σέμπρο, ἔμαθεν ὁ Εὔδοξος ὅτι ἡ ΒΔ παραλία τῆς Ἀφρικῆς ἀποτελεῖ τόξον ἔχον τὸ κέντρον πρὸς Α. Ἐμελέτησε κατόπιν τὰ κατὰ τὴν ἐξερευνητικὴν ἀποστολὴν τοῦ Πολυβίου, ὅστις ἐπροχώρησε δεκαήμερον πλοῦν νοτίως τοῦ «Θεῶν ἅρματος», τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀνακαλύψει ὁ Ἄννων. Ἀκριβέστερον ἐξήτασε τὰ κατὰ τὸν περίπλουν τῶν Φοινίκων ναυτῶν τοῦ Νεκῶ, περὶ τοῦ ὁποίου ὁμιλεῖ ὁ Ἡρόδοτος. Τὸ γεγονὸς εἰς ὃ δυσπιστεῖ ὁ ἱστορικός, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον τεκμηριώνει τὸ πραγματικὸν τοῦ περίπλου, εἶναι, ὅτι οἱ ναῦται ἔσχον τὸν ἀνατέλλοντα ἥλιον ἐκ δεξιῶν. Ἔπειτα ἔλαβε γνῶσιν τοῦ περίπλου τοῦ μάγου Πέρσου, ὅστις ἐπὶ Δαρείου τοῦ Ὑστάσπους περιέπλευσε τὴν Ἀφρικὴν καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Συρακοσίου Γέλωνος (492 π. Χ.). Ἄλλαι ἐξερευνητικαὶ θαλασσοπορίαι, ξέναι μὲν πρὸς τὴν Ἀφρικήν, σχετικαὶ ὅμως πρὸς τὴν ὀργάνωσιν μακρῶν πλῶν πρὸς τὸ ἄγνωστον, ἐμελετήθησαν βεβαίως ὑπὸ τοῦ Εὐδόξου εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Ἀλεξανδρείας. Ὁ ἀνάπλους τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ ὑπὸ τοῦ Καρχηδονίου Σκύλακος ὁ ἐντολῇ τοῦ Δαρείου γενόμενος, ὁ πλοῦς τοῦ Κρητὸς Νεάρχου ὅταν τὸ πρῶτον ἑλληνικαὶ ὁλκάδες διηυλάκωσαν τὰ ὕδατα τοῦ Ἰνδικοῦ, ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ὑδάσπου (Ἰνδοῦ) μέχρι τῶν ἀνατολικῶν παραλίων τῆς Ἀραβίας (326 π. Χ.), ὁ ἔκπλους Εὐθυμένους τοῦ Μασσαλιώτου παραπλεύσαντος τὰς λιβυκὰς ἀκτὰς (340 π. Χ.) καὶ ὁ τοῦ Πυθέα παράπλους τῶν ἀτλαντικῶν παραλίων τῆς Εὐρώπης, πάντα ταῦτα ἐνεθάρρυναν καὶ ἐφωδίασαν τὸν Εὔδοξον διὰ τὸ ἐγχείρημά του. Ἠγνόει τὸ τριγωνικὸν νότιον ἥμισυ τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἐνόμιζεν ὅτι ἡ ἤπειρος ἀπετελεῖτο ἀπὸ μόνου τοῦ ᾠοειδοῦς βορείου ἡμίσεος, περιθεομένου ὑπὸ τοῦ ὠκεανοῦ. Ἡ ἐμφάνισις τοῦ Ἰνδοῦ ναυαγοῦ ἀνέκοψε τὴν ἀπόπειραν. Εἰς τὰ ΒΑ παράλια τῆς Ἀφρικῆς εὗρε ξύλινον ἀκρόπρῳρον, ὅπερ προήρχετο ἀπὸ γαδειρηνὸν πλοῖον ναυαγῆσαν εἰς τὰ ΒΔ παράλια αὐτῆς. Δὲν προήρχετο ἀπὸ τὴν Μεσόγειον. Ἡ θάλασσα αὕτη συνεκοινώνει διὰ δικτύου αἰγυπτιακῶν διωρύγων μὲ τὴν Ἐρυθράν· ἀλλὰ τὸ ὕδωρ των ἐφέρετο πρὸς τὴν ἑτέραν τῶν θαλασσῶν, ὥστε ἂν εἰσήρχετο ἀπὸ τὴν Μεσόγειον θὰ ἔμενεν εἰς τὸ στόμιον. Ἔπειτα θὰ τὸ ἐσταμάτων οἱ νειλοφράκται ἢ παρατηρούμενον θ' ἀφῃρεῖτο ὑπὸ τῶν φυλάκων τῶν διωρύγων. Ὁ Εὔδοξος συνεπέρανεν ὅτι τὸ ἀκρόπρῳρον ἤχθη ἀπὸ Δ διὰ Ν πρὸς Α τῆς Ἀφρικῆς ὑπὸ τῶν ρευμάτων. Εἶναι θαυμαστός, διότι διέρρηξε τὰς προλήψεις τῆς ἐποχῆς του καὶ ἐδοκίμασε ν' ἀκολουθήσῃ τὴν αὔλακα τοῦ ἀκροπρῴρου. Ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Εὐδόξου αἱ ἀναγραφεῖσαι παλαιαὶ ἐπιχειρήσεις περίπλων εἶχον λησμονηθῆ, ἢ ἀποτυχοῦσαι ἐξελήφθησαν ὡς ἀρνητικαὶ λύσεις τοῦ προβλήματος, ἐπεσωρεύθησαν δὲ μῦθοι, τοὺς ὁποίους δυστυχῶς ἀνήγαγεν εἰς δόγματα ἡ ἀλεξανδρινὴ σχολή. Τὰ δόγματα αὐτὰ ἀπέρριψεν ἡ ὀρθὴ ἀντίληψις τοῦ Κυζικηνοῦ θεωροῦ. Πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ σχεδίου του ἔπρεπε νὰ παρασκευασθῇ. Κατηυθύνθη λοιπὸν εἰς τὴν Κύζικον, ἐκεῖθεν, ἀφοῦ ἐξεποίησε τὴν περιουσίαν του, εἰς Δικαιάρχειαν ἐπὶ τῶν δυτικῶν ἀκτῶν τῆς Ἰταλίας, μεγάλην τότε ναυτικὴν πόλιν, τῆς ὁποίας οἱ εὔποροι καὶ τολμηροὶ κάτοικοι παρέσχον εἰς αὐτὸν ὅ,τι ἠδύναντο· εἶτα μετέβη εἰς Νεάπολιν καὶ κατόπιν εἰς Μασσαλίαν. Ἀπὸ ταύτης παραπλέων τὰς ἀκτὰς καὶ προσεγγίζων εἰς τοὺς κυριωτάτους λιμένας, ὧν γνωρίζομεν τὴν θέσιν καὶ τὰ προϊόντα ἀπὸ τοῦ Στράβωνος, τοῦ Πλινίου, τοῦ Διοδώρου καὶ τοῦ Πολυβίου, ἔφθασεν εἰς Γάδειρα τὸν τελευταῖόν του σταθμόν, διαπλεύσας τὸ Γιβραλτὰρ καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸν Ἀτλαντικόν. Ἐξέπλευσε διὰ τὸν περίπλουν του μὲ πλοῖον μέγα καὶ ἐφόλκια δύο, ὅμοια πρὸς λέμβους ληστρικάς. Ἕως ποῦ ἔφθασεν ἀγνοοῦμεν. Ἀλλ' ἀφοῦ ἐξηκολούθησε τὸν πλοῦν μὲ τὸ ἕτερον τῶν πλοίων του, τὴν πεντηκόντορον, ἀνέστρεψεν. Ἠναγκάσθη ἄκων νὰ προσαράξῃ εἰς ἀξένους ἀκτάς. Κατὰ νεωτέρους κριτικοὺς ναυτικούς, τοῦτο θὰ συνέβη μεταξὺ τοῦ Βαζαδὼρ καὶ τοῦ Πρασίνου ἀκρωτηρίου. Εἰς τὴν ἀφήγησιν συμβαίνει κάποιο λάθος, διότι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ νομίζῃ ὅτι εὑρίσκετο ἀκόμη πλησίον τοῦ κράτους τοῦ Βόγου. Εἶχεν ἤδη διέλθει τὸν Ἰσημερινόν. Ὁ βόρειος πολικὸς ἀστὴρ εἶχε δύσει δι' αὐτόν, θαυμάσιοι δ' ἀνέτειλαν ἐνώπιόν του οἱ ἀστερισμοὶ τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου. Ἀντελήφθη ὅτι εὑρίσκετο εἰς τὸ ἴδιον πλάτος μὲ τὴν ἐπὶ τοῦ Ἰνδικοῦ Αἰθιοπίαν, ὅπου εἶχε θαυμάσει τὸν ἴδιον χρυσοκέντητον πέπλον τῆς νυκτός. Ἐκεῖ εὑρὼν τὴν ἀκτὴν ἀποτόμως στρέφουσαν πρὸς Α., ἐνόμισεν ὅτι προχωρῶν θὰ ἔφθανεν εἰς ὃ μέρος εὗρε τὸ ἀκρόπρῳρον. Τὴν ἰδίαν ἰδέαν ἕνα αἰῶνα κατόπιν διατυπώνει ὁ Στράβων: «ὅτι ἡ οἰκουμένη εἶναι νῆσος συνάγεται πρῶτον μὲν ἐκ τῆς πείρας καὶ τῆς αἰσθήσεως, διότι πανταχοῦ ὅπου κατώρθωσαν ἄνθρωποι νὰ πλεύσουν εὑρίσκεται θάλασσα, τὴν ὁποίαν ὀνομάζομεν Ὠκεανόν. Καὶ ὅπου δὲν ἔγινε δυνατὸν μὲ τὴν ἄμεσον ἀντίληψιν νὰ διαπιστωθῇ, τὸ δεικνύει ἡ λογική, διότι τὸ μὲν ἀνατολικὸν πλευρὸν κατὰ τὴν Ἰνδικὴν καὶ τὸ δυτικὸν κατὰ τὴν Μαυρουσίαν καὶ τὴν Ἰβηρίαν (Ἱσπανίαν) περιπλέονται εἰς μεγάλην ἔκτασιν καὶ πρὸς Β. καὶ πρὸς Ν. Τὸ ὑπόλοιπον δὲ μέρος εἶναι ἄγνωστον εἰς ἡμᾶς, διότι δὲν συνέβη οἱ ἀντιθέτως περιπλέοντες νὰ συναντηθῶσι, ἐπειδὴ δὲν προὐχώρησαν ἀρκετά, ἀλλὰ κρίνομεν ἀπὸ τὰ παράλληλα πλάτη, εἰς τὰ ὁποῖα ἔφθασεν ἕως τώρα ὁ ἄνθρωπος». Χωρὶς νὰ τὸ ἐννοῇ ὁ Στράβων συνηγορεῖ ὑπὲρ τοῦ Εὐδόξου.

Ὁπωσδήποτε ὁ Εὔδοξος εὑρέθη εἰς τὴν ζώνην τῆς ἰσημερινῆς νηνεμίας καὶ τοῦ ἔλειψαν αἱ τροφαί. Τὴν ἐκεῖ ἐκνευριστικὴν μονοτονίαν τῶν ἐκλελυμένων ἱστίων δὲν ἤθελε ν' ἀντικαταστήσῃ διὰ τῆς κοπώσεως ἀτελευτήτου κωπηλασίας. Ἐσκέπτετο ὅτι ἡ νηνεμία θὰ διήρκει εἰς διάστημα ὅσον τὸν ἀπὸ Ἡρακλείων στηλῶν μέχρις Αἰγύπτου καὶ δὲν ἦτο παρεσκευασμένος πρὸς τοιαύτην ἐπιχείρησιν. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐνόμισεν ὅτι τὸ ἐπιστημονικόν του πρόβλημα ἐλύθη εὐτυχῶς. Ἀνέστρεψεν. Ἡ νῆσος τὴν ὁποίαν συνήντησε καὶ ἐσημείωσε φαίνεται νὰ εἶναι ἡ νῆσος Πῶ, μόνη ἔνυδρος καὶ σύδενδρος εἰς τὰ παράλια αὐτά. Ἐννοεῖται ὅτι δὲν τὴν πρωτοεῖδε κατὰ τὴν ἐπιστροφήν, ἀλλὰ τὴν περιέπλευσε καὶ τὴν ἐμελέτησε, διὰ νὰ τὴν ἔχῃ σταθμὸν διὰ τὴν νέαν του ἐκδρομήν. Τί συνέβη κατόπιν, παραμένει ἄγνωστον. Πιθανώτατα ἐχάθη εἰς τὴν Ν. Ἀφρικήν. Τὸ ὄνομά του ὅμως ἔμεινε μεταξὺ τῶν ὀνομάτων τῶν μεγάλων ἐξερευνητῶν. Γ. Λ. ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗΣ

— **Εὔδοξος** ὁ ***Ρόδιος.*** Ἱστορικὸς καὶ γεωγράφος μνημονευόμενος ὑπὸ τοῦ Διογένους καὶ Μαρκιανοῦ μὲ τὴν προσωνυμίαν «Ἱστορικὸς» πρὸς διαστολὴν ἀπὸ τοῦ περιφήμου μαθηματικοῦ καὶ ἀστρονόμου Εὐδόξου τοῦ Κνιδίου. Ἔγραψε «*Περίοδον Γῆς*» εἰς ὀκτὼ τοὐλάχιστον βιβλία μὲ γεωγραφικὸν πίνακα εἰς τὸ τέλος. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἦτο ὀνομαστὸν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις διὰ τὸν πλοῦτον τῶν εἰδήσεων, τὰς ὁποίας περιεῖχε, καὶ διὰ τὸ ἐπαγωγὸν ὕφος του. Ἐξ αὐτοῦ δὲν ἐσώθησαν εἰμὴ δύο ἀποσπάσματα, τῶν ὁποίων τὸ ἓν παρὰ Ἀπολλωνίῳ («*Ἱστορίαι θαυμάσιαι*»). Ἀρχαῖοί τινες ἀπέδιδον τὸ σύγγραμμα τοῦτο εἰς τὸν Κνίδιον Εὔδοξον οὐχὶ ὀρθῶς, διότι οὗτος ἔζησεν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος, ἐνῷ ὁ Ρόδιος Εὔδοξος ἔγραψε μετὰ τὸ 280 π.Χ. Ὁ Μαρκιανὸς μνημονεύει τὸν Εὔδοξον ὡς συγγραφέα «*Περίπλων*», οἱ ὁποῖοι φαίνεται ὅτι δὲν εἶναι εἰμὴ ἕτερος τίτλος τοῦ ἰδίου συγγράμματος «*Περίοδος Γῆς*». Ν. Α.

εὐδόξυλος (ὁ) (Eudoxylus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κεραμβυκιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν καὶ μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τοῦ Μεξικοῦ. Δ. Ν. Π.

Εὔδος ἢ ***Εὔδων,*** δοὺξ τῆς ***Ἀκουϊτανίας*** καὶ ***Βασκωνίας.*** Ἀδελφὸς τοῦ ἁγίου Οὐβέρτου (665—735). Διαδεχθεὶς τὸν πατέρα του Boggis ἦτο κύριος μέρους μόνον τῆς Ἀκουϊτανίας, κατώρθωσεν ὅμως διὰ συνθηκῶν καὶ καταχτήσεων νὰ καταλάβῃ πλείστας χώρας. Ἐπολέμησεν ὑπὲρ τοῦ Χιλπερίχου κατὰ τοῦ Καρόλου Μαρτέλου, κατὰ δὲ τὸ 721 ἐνίκησε παρὰ τὴν Τουλούζην τὴν φοβερὰν στρατιὰν τοῦ Ἄραβος Ἐλ-Σαμὰ-Μπὲν-Ἀβδὲλ-Μελέκ. Τῷ 725 ἐνίκησε τὸν ἐπίσης Ἄραβα Ἀνμπεσσά, ἔδωκε δὲ τὴν θυγατέρα του Λαμπαγίαν εἰς γάμον εἰς τὸν Μανουζὰ ἐμίρην ἐν βορείῳ Ἱσπανίᾳ, ἀποβλέπων νὰ χρησιμοποιήσῃ αὐτὸν ὡς προασπιστὴν τῆς Ἀκουϊτανίας ἀπὸ τῶν Ἀράβων. Ἡττηθεὶς ὑπ' αὐτῶν τῷ 731 ὁ Εὔδος ἠναγκάσθη νὰ συμφιλιωθῇ μετὰ τοῦ Καρόλου τῆς Γαλλίας· μετὰ τὴν νίκην ὅμως τοῦ Καρόλου κατὰ τῶν Ἀράβων εἰς τὸ Πουατιὲ (732), ὁ Εὔδος ἐγένετο ὑποτελὴς τῶν Γάλλων βασιλέων. —Π.

— **Εὔδος ὁ Α',** ὁ ἐπικαλούμενος ***Μπορέλ,*** δοὺξ τῆς ***Βουργουνδίας.*** Διάδοχος τοῦ ἀδελφοῦ του Οὔγου (1078), υἱὸς τοῦ Ἑρρίκου δουκὸς τῆς Βουργουνδίας καὶ τῆς Σεβίλλης, ἀποθανὼν ἐν Παλαιστίνῃ περὶ τὸ 1102—1103. Μετέσχε τῶν ἀγώνων Φιλίππου τοῦ Α' βασιλέως τῆς Γαλλίας κατὰ τοῦ αὐθέντου τοῦ Puiset, συμμάχου Γουλιέλμου τοῦ Κατακτητοῦ, ἀργότερον ὅμως μετέστη πρὸς τὸν Γουλιέλμον κατὰ τοῦ Φιλίππου, ἐβοήθησε δὲ ἐπίσης καὶ τὸν Ἀλφόνσον ΣΤ' τῆς Καστιλίας κατὰ τῶν Σαρακηνῶν τῆς Ἱσπανίας. Ὡς ὅλοι οἱ εὐγενεῖς τῆς ἐποχῆς του, ἐξήσκει καὶ τὸ ἐπάγγελμα τῆς ληστεύσεως τῶν διερχομένων διὰ τοῦ ἐδάφους, εἴς τινα δὲ τοιαύτην περιοδείαν συνήντησε τὸν ἅγιον Ἀνσέλμον, ἀρχιεπίσκοπον τῆς Καντερβουρίας, ὑπὸ τοῦ ὁποίου μεταπεισθεὶς μετέσχεν εἰς τὴν σταυροφορίαν τοῦ 1098.

— **Εὔδος ὁ Β',** δοὺξ τῆς ***Βουργουνδίας*** (1142—1162). Υἱὸς τῆς Ματθίλδης τῆς ἐκ Τοὺρ καὶ Οὔγου τοῦ Εἰρηνικοῦ, ὃν καὶ διεδέχθη. Ἡγεμόνευσε μέχρι τοῦ θανάτου του (1162), ἔσχε δὲ σύζυγον Μαρίαν τὴν θυγατέρα τοῦ Θεοβάλδου Δ' (Thibault) κόμιτος τῆς Καμπανίας, ἐξ ἧς ἀπέκτησεν Οὔγον τὸν Γ' διάδοχον αὐτοῦ. Τῷ 1150 περιῆλθεν εἰς ἔριδας μὲ τὸν ἐπίσκοπον τοῦ Λάγκρ Γοδεφρεῖδον διὰ τιμάριόν τι, καὶ κατεδικάσθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου τοῦ Ζ'.

— **Εὔδος ὁ Γ',** δοὺξ τῆς ***Βουργουνδίας.*** Διεδέχθη τὸν πατέρα του Οὔγον τὸν Γ' (1193), ἔλαβε δὲ μέρος εἰς τὰς κατὰ τῆς Φλάνδρας ἐπιχειρήσεις τοῦ Φιλίππου-Αὐγούστου (1209). Συνεζεύχθη τὴν Ματθίλδην, θυγατέρα Ἀλφόνσου τοῦ Α' βασιλέως τῆς Πορτογαλίας (1194), διὰ λόγους ὅμως συγγενείας ὁ γάμος ἠκυρώθη καὶ ἐνυμφεύθη κόρην τινὰ τῶν Βερζὺ (Verzy)· διὰ τοῦ γάμου τούτου κατέπαυσαν αἱ μεταξὺ τοῦ οἴκου τῶν Βερζὺ καὶ τῶν δουκῶν τῆς Βουργουνδίας ἔριδες. Ἀπέθανεν ἑτοιμαζόμενος διὰ τὴν κατὰ τῶν Μωαμεθανῶν τῆς Αἰγύπτου σταυροφορίαν.

— **Εὔδος ὁ Δ',** δοὺξ τῆς ***Βουργουνδίας.*** Διεδέχθη τὸν ἀδελφόν του Οὔγον τὸν Δ' (1315), ἔσχε δὲ σύζυγον τὴν θυγατέρα Φιλίππου τοῦ Ὑψηλοῦ, βασιλέως τῆς Γαλλίας (1318). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ του Λουδοβίκου, κατέστη διάδοχος αὐτοῦ εἰς τὸ πριγκιπᾶτον τῆς Ἀχαΐας καὶ τὸ βασίλειον τῆς Θεσσαλονίκης, ἀλλ' ἐπώλησε τὰ δικαιώματά του ἀντὶ 30 χιλιάδων λιρῶν εἰς τὸν πρίγκιπα τοῦ Τάραντος. Μετὰ τὸν θάνατον τῆς πενθερᾶς του Ἰωάννας βασιλίσσης τῆς Γαλλίας διεδέχθη αὐτὴν ὡς κόμις τῆς Βουργουνδίας καὶ τοῦ Ἀρτουά, συνενώσας τὸν τίτλον τοῦτον μὲ τὸν τοῦ δουκός, ὃν εἶχεν ὡς διάδοχος τοῦ ἀδελφοῦ του. Συνέβαλε σημαντικῶς εἰς τὴν ἐν Φλάνδρᾳ ἐκστρατείαν τοῦ Φιλίππου ντὲ Βαλουὰ καὶ ἐτραυματίσθη εἰς τὴν μάχην τοῦ Μὸν-Κασσὲλ (1328). Ἀπέθανε τῷ 1350.

— **Εὔδος,** κόμις τῆς ***Καμπανίας.*** Διεδέχθη τὸν ἐξάδελφόν του Στέφανον τὸν Α', συνενώσας τοὺς τίτλους τοῦ κόμιτος τῆς Καμπανίας, Μπλουά, Σὰρτρ καὶ Τούρ. Πολεμήσας πρὸς τοὺς κόμιτας τῆς Ἀνδεγαυίας ἐνικήθη, τῷ δὲ 1037 εἰσέβαλεν εἰς Λωρραίνην, φιλοδοξῶν τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως αὐτῆς, ἡττηθεὶς ὅμως ὑπὸ τοῦ δουκὸς τῆς Λωρραίνης ἐφονεύθη κατὰ τὴν ὑποχώρησιν. Ἦτο περίφημος διὰ τὰς συνεχεῖς αὐτοῦ ἔριδας καὶ τὴν φιλοδοξίαν του.

— **Εὔδος,** κόμις τῶν ***Παρισίων*** καὶ βασιλεὺς τῆς ***Γαλλίας.*** Υἱὸς Ροβέρτου τοῦ Ἰσχυροῦ, θανὼν τῷ 898. Ὑπερησπίσθη ἡρωϊκῶς τοὺς Παρισίους κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Νορμανδῶν (885), ἐνίκησε δὲ αὐτοὺς παρὰ τὸ Μονφωκόν. Μετὰ τὴν παραίτησιν Καρόλου τοῦ Παχέος ἐξελέγη τῷ 838 βασιλεὺς ὑπὸ τῶν φεουδαρχῶν τῆς βορείου Γαλατίας, στεφθεὶς ἐν Κομπιένῃ. Κατὰ τὴν βασιλείαν του ἤρχισε σειρὰ ἐμφυλίων πολέμων, διαρκέσασα ἕνα αἰῶνα περίπου καὶ λήξασα διὰ τῆς ὁριστικῆς ἐκπτώσεως τῆς δυναστείας τῶν Καρολιδῶν. Ὁ Εὔδος, παρὰ τὸν τίτλον ὃν ἔφερε, πραγματικῶς εἶχε τὴν δύναμιν ἁπλοῦ τιμαριούχου, δουκὸς ἢ κόμιτος, οἱ ὀνομαστικῶς δὲ μόνον ὑποτελεῖς εἰς αὐτὸν ἡγεμόνες τῶν ἀπὸ Σηκουάνα μέχρι Πυρηναίων ὀρέων χωρῶν διαρκῶς ἐστασίαζον. Καταβεβλημένος ἐκ τῶν διαρκῶν προστριβῶν, ὁ Εὔδος ἠναγκάσθη νὰ ἀναγνωρίσῃ ὡς βασιλέα τῶν μεταξὺ Σηκουάνα καὶ Ρήνου χωρῶν Κάρολον τὸν Ἁπλοῦν, ὅστις μετὰ μικρὸν προσέλαβε τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας. —Π.

εὐδρεπανὶς (ἡ) (Eudrepanis), *[Ζωολ.]* Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *νεκταρινιδῶν*, περιλαμβάνον ὡραιότατα πτηνὰ ἰθαγενῆ τῶν Φιλιππίνων νήσων καὶ τῆς Κελέβης. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *εὐδρεπανὶς ἡ ποικιλόχρους* (Eudrepanis variegata), ἰθαγενὲς τῆς Κελέβης πτηνόν, ὅπερ ἔχει μῆκος μέτριον, σῶμα κομψὸν καὶ εὔρωστον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ράμφος μᾶλλον λεπτὸν καὶ κυρτὸν κατὰ τὴν βάσιν του, πτέρυγας βραχείας, οὐρὰν μετρίου μήκους καὶ πόδας λεπτούς. Ἡ ράχις εἶναι κιτρινόπυρρος, αἱ πτέρυγες ἰόχροοι, τὸ ράμφος μεταλλικῶς πράσινον καὶ ἡ οὐρὰ κυανοπρασίνη. Δ.Ν.Π.

Εὐδρεπανὶς ἡ ποικιλόχρους.

εὐδρομίας (ὁ) (Eudromias) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἑλοβίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *χαραδριιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ γένη ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ σπανιώτερον, συνηθέστερον δὲ ἐν Ἀσίᾳ, Ἀφρικῇ καὶ Αὐστραλίᾳ. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι *εὐδρομίας ὁ ἀσιατικὸς* (Eudromias Asiaticus), ὅστις ἔχει μέγεθος κατά τι μικρότερον τοῦ χηνός, σῶμα μᾶλλον βραχὺ καὶ εὔρωστον, πτέρυγας μετρίου μεγέθους, κεφαλὴν ἀπεστρογγυλωμένην, ράμφος μετρίου μήκους καὶ μᾶλλον λεπτόν, πόδας λεπτοὺς καὶ ὑψηλοὺς καὶ οὐρὰν βραχεῖαν. Ὁ χρωματισμός του εἶναι κα-

Εὐδρομίας ὁ ἀσιατικός.

Digitized by Google

στανομέλας κατὰ τὴν ράχιν, κυανοῦς κατὰ τὴν κεφαλήν, λευκὸς κατὰ τὸ στῆθος καὶ τὰ ὑποκάτω μέρη τῆς οὐρᾶς καὶ φαιοτεφρὸς κατὰ τὴν κοιλίαν. Ἀπαντᾷ ἐν Ἀσίᾳ, τροπικῇ Ἀφρικῇ καὶ Αὐστραλίᾳ. Δ. Ν. Π.

εὔδρομον (τὸ) (γαλλ. croiseur d'escadre, ἀγγλ. battle-cruiser) *[Ναυτ.]*. Τύπος πολεμικοῦ πλοίου τῆς γραμμῆς, συνδυάζοντος τανῦν μέγιστον ἐκτόπισμα, βαρύτατον πυροβολικόν, ὡς τὸ τῶν θωρηκτῶν μάχης, μείζονα αὐτῶν ταχύτητα, ἀλλὰ κατά τι ἐλαφροτέραν θωράκισιν. Τὸ εὔδρομον δὲν ἦτο παλαιὸς τύπος πολεμικοῦ πλοίου, ἀλλὰ προέκυψεν ἐκ τοῦ καταδρομικοῦ, τοῦ ὁποίου τὸν προορισμὸν ἐξηκολούθει νὰ ἐξυπηρετῇ, συγχρόνως δὲ νὰ ἐκτελῇ καὶ τὰς ἀνιχνεύσεις καὶ τὰς κατ' ἀνοχυρώτων παραλίων αἰφνιδιαστικὰς ἐπιθέσεις. Ἐν ἀρχῇ τὰ εὔδρομα ἐνεφανίσθησαν (1867) μὲ μεγάλην ἱπποδύναμιν, παρέχουσαν αὐτοῖς ταχύτητα μείζονα τῆς τῶν συγχρόνων των θωρηκτῶν, μὲ βοηθητικὴν καὶ δὴ κομψοτάτην ἱστιοφορίαν, μὲ πυροβολικὸν ἀνάλογον πρὸς τὸ ἐκτόπισμά των, ἀλλ' ἄνευ οὐδεμιᾶς προασπίσεως, ἀφοῦ οὔτε θώρακά τινα εἶχον, τὰ δὲ στεγανά των διαμερίσματα ἦσαν ἀπότοκα τῶν εἰς ἐμβρυώδη εἰσέτι κατάστασιν ἀντιλήψεων τῆς ναυπηγίας ὡς πρὸς τὸ τοιοῦτον εἶδος προφυλάξεως τῶν σκαφῶν· τοιούτου τύπου ὑπῆρξε καὶ τὸ πρῶτον εὔδρομόν μας (ναυπηγηθὲν ἐν Σένῃ ἐπὶ σχεδίων τοῦ ναυπηγοῦ Λαγκὰν τῷ 1867) «Ναύαρχος Μιαούλης». Βραδύτερον, τῶν ναυπηγῶν προϊδόντων περίπτωσιν συμμετοχῆς εὐδρόμου εἰς ναυμαχίαν ἐκ παρατάξεως, ἐπεζήτησαν τὴν προάσπισιν τοῦ σκάφους καὶ διὰ λεπτοῦ θωρηκτοῦ καταστρώματος χελωνοειδοῦς (à dos de tortue) ἄνωθεν, καὶ δι' ἐλαφρᾶς πλευρικῆς θωρακίσεως προφυλαττούσης τὰ ζωτικὰ τοῦ σκάφους μέρη, τὰ λεβητοστάσια δηλαδὴ καὶ τὰ μηχανοστάσια, ἐνῷ ἐγκάρσια καὶ διαμήκη στεγανὰ (ὧν τὰ τελευταῖα, *κόφερνταμ* ὀνομαζόμενα, ἐπληροῦντο κυτταρίνης, ἥτις, διογκουμένη ὅταν διεβρέχετο ὑπὸ τοῦ εἰσρέοντος ὕδατος, ἠδύνατο νὰ βύῃ αὐτομάτως τὰς ὀπάς, ἃς ἤνοιγεν εἰς τὰ πλευρὰ ἡ ρύμη τῶν τότε βλημάτων), παρεκώλυον τὴν καταβύθισιν καὶ ἔδιδον καιρὸν εἰς τὰς ἀτμαντλίας πρὸς ὑπεράντλησιν· οὕτω δὲ προέκυψαν τὰ *προφυλαγμένα εὔδρομα* (croiseurs protégés). Τὸν τύπον ὅμως τοῦτον δὲν ἐβράδυνε νὰ διαδεχθῇ ὁ τύπος τῶν *θωρακισμένων εὐδρόμων* (croiseurs cuirassés), ὧν ἡ θωράκισις τῶν ὑφάλων καθίστατο πληρεστέρα, τῆς θωρηκτῆς ζώνης φθανούσης πρὸς τὰ ἄνω μὲν μέχρι τοῦ θωρηκτοῦ καταστρώματος καὶ σχεδὸν ἀπὸ πρώρας ἕως πρύμνης, πρὸς τὰ κάτω δὲ μέχρι βάθους, ὅπερ προεβλέπετο ὡς προφυλακτέον ἀπὸ τὰς γωνίας πτώσεως τῶν τότε βλημάτων, τῶν πυροβόλων των ὅμως μὴ ὄντων ἐν θωρακισμένῳ πυροβολείῳ, ἀλλ' ἁπλῶς προασπιζομένων ὑπὸ χαλυβικῶν ἀσπίδων συνδεδεμένων πρὸς τοὺς κιλλίβαντας. Παρακολουθῶν τὴν ἐξέλιξιν ταύτην τοῦ εὐδρόμου ὁ Χαρίλαος Τρικούπης, κατέληξεν εἰς τὴν παραγγελίαν τῆς ναυπηγήσεως (1889) τῆς «Ὕδρας», τῶν «Σπετσῶν» καὶ τῶν «Ψαρῶν» (ναυπηγηθέντων ἐν Σαὶν Ναζαὶρ καὶ Χάβρῃ ἐπὶ σχεδίων τοῦ ναυπηγοῦ Ντυπόν), θωρακισμένων εὐδρόμων συγκεντρούντων, παρὰ τὸ ἐξευτελιστικὸν τῆς τιμῆς των καὶ τὸ μικρόν των ἐκτόπισμα, βαρύτατον πυροβολικὸν προησπισμένον διὰ παχυτάτου θώρακος, μεγάλην ταχύτητα, ὀλιγοδάπανον συντήρησιν, καὶ μόνον ἐλάττωμα ἐχόντων τὴν συγκέντρωσιν τοῦ πυροβολικοῦ των ἐν τῷ σκάφει. Τὰ εὔδρομα ταῦτα, χρησιμοποιούμενα τανῦν ὡς σχολαί, ἠδυνήθησαν νὰ ἐπιβάλωσι τῷ 1897 τὴν συνεχῆ παραμονὴν τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἐντὸς τῶν Στενῶν καὶ νὰ συντελέσωσι καὶ αὐτὰ εἰς τὰς ναυτικάς μας νίκας τοῦ 1912—1913. Τὸν τύπον τῶν *θωρακισμένων εὐδρόμων* διεδέχθη ὁ τοῦ *ὑπερφράκτου εὐδρόμου* (croiseur blindé), παρουσιάζων λεπτὸν θώρακα ἔξαλον πρὸς προστασίαν τῶν ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων καὶ βελτιώσεις ὡς πρὸς τὴν προάσπισιν τοῦ πυροβολικοῦ. Τῆς ναυμαχίας τοῦ Γιαλοῦ ἀποδειξάσης ὅτι τὰ ἰαπωνικὰ εὔδρομα ἠδυνήθησαν ν' ἀγωνισθοῦν νικηφόρως κατὰ τῶν κινεζικῶν θωρηκτῶν, ἐδόθη νέα τροπὴ εἰς τὰς βελτιώσεις τοῦ τύπου τοῦ εὐδρόμου, ἥτις ὅμως δὲν ἔλυσε τὸ ζήτημα τοῦ πρέποντος τύπου, ὡς ἀπεδείχθη ἐκ τῶν εἰς βάρος τοῦ ἐξ εὐδρόμων στόλου τοῦ Θερβέρα ἀποτελεσμάτων (1898) τῆς ναυμαχίας τοῦ Σαντιάγου. Ἀλλ' ἡ ἐκ τῆς ναυμαχίας ταύτης πεῖρα, ὡς καὶ ἡ ἀπότοκος τῶν ρωσοϊαπωνικῶν ναυμαχιῶν (1904), ἐδημιούργησαν νέον τύπον θωρηκτοῦ πλέον καταδρομικοῦ, μικρὸν διαφέροντα τοῦ τῶν μικροῦ ἐκτοπίσματος θωρηκτῶν. Ἡ νικηφόρος δρᾶσις τοῦ «Ἀβέρωφ» (ναυπηγηθέντος ἐν Λιβόρνῳ κατὰ τὰ σχέδια τοῦ Ὀρλάνδο τῷ 1910), ἀνήκοντος εἰς τὸν τοιοῦτον τύπον, κατὰ τῶν τουρκικῶν, τέως γερμανικῶν, θωρηκτῶν, ἀπέδειξε τὸ τί ὁ τοιοῦτος τύπος θὰ ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ τελειοποιούμενος. Τὸ πανδαιμόνιον ὅμως τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου παρέσχεν ἀθρόως συλλογὰς ὁλοκλήρους νέων στοιχείων, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων τὸ θωρηκτὸν εὔδρομον, ὅπερ ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἐξελιχθῆ εἰς εὔδρομον μάχης, ὑφίστατο ὁλονὲν νέας μετατροπάς, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ βασικὸν ὑπόδειγμα εὐδρόμου μάχης, τοῦ ἀγγλικοῦ «Χοὺντ» («Hood») ἐξοπλισθέντος τὸν Μάρτιον τοῦ 1920, ἐκτοπίσματος 45200 τόννων ὑπὸ πλήρη φόρτον. Καὶ ὁ μὲν βασικὸς τύπος οὗτος παρέσχε πλοῖον μὲ θώρακας 15 δακτύλων καὶ κάτω, μὲ 8 πυροβόλα τῶν 12 δακτύλων καὶ 12 τῶν $5^{1}/_{2}$ δακτύλων, 4 ἀντιαεροπορικῶν τῶν 4 δακτύλων καὶ μὲ 6 τορπιλλοβλητικοὺς σωλῆνας τῶν 21 δακτύλων, κινούμενον δὲ διὰ 4 ἑλίκων μεθ' ἱπποδυνάμεως μεγίστης 151000 ἀτμοΐππων, ἀποδωσάσης μεγίστην ταχύτητα 32 μιλ., 07 ὡριαίως καὶ ἔχον ὀργανικὴν δύναμιν 1477 ἀνδρῶν, τῆς δαπάνης ναυπηγήσεώς του ἀνελθούσης εἰς λίρας 6.025.000 ἤτοι εἰς λίρας 145 κατὰ τόννον, τῆς δὲ δαπάνης συντηρήσεώς του φθανούσης τὰς 551.550 ἐτησίως.

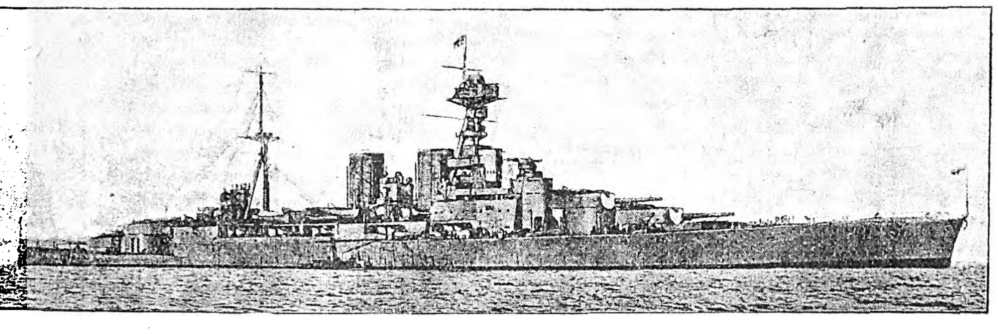

Τὸ ἀγγλικὸν εὔδρομον μάχης «Χούδ».

εὔδρομος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ τρέχων πολύ, ταχύς, γρήγορος: «εὔδρομος ἵππος»· || *εὔδρομον* (τό)· ὡς οὐσ. εἶδος πλοίου μεγάλης ταχύτητος (βλ. λ.).

Εὔδρομος *[Μυθολ.]*. Ἥρως ἐν τῇ μυθολογίᾳ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, προστάτης τῶν δρομέων, ἀναφερόμενος μόνον ἔν τινι ἐπιγραφῇ στοιχηδὸν γεγραμμένῃ ἐπὶ πλακὸς τοῦ παλαιοῦ ἱεροῦ περιβόλου τοῦ ἐν Δελφοῖς σταδίου. Κατὰ τὸν Homolle ἡ ἐπιγραφὴ ἀνάγεται εἰς τὸ 448/21 π.Χ. —Π.

εὔδρομος (ὁ) (Eudromus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μεγάλου μεγέθους μὲ μακροτάτους πόδας καὶ κεραίας καὶ ποικίλους μεταλλικοὺς χρωματισμούς. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα ἐν τῇ Μαδαγασκάρῃ. Δ. Ν. Π.

εὐδυναμὶς (ἡ) (Eudynamis) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀναρριχητικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *κοκκυγιδῶν*, περιλαμβάνον κόκκυγας εὐμεγέθεις, φέροντας τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: ράμφος ἀρκετὰ ἐπίμηκες καὶ χονδρόν, κυρτούμενον κατὰ τὴν βάσιν του καὶ ἐλαφρῶς ἐσχισμένον κατὰ τὸ ἄκρον του, πτέρυγας μᾶλλον βραχείας καὶ ὀξυλήκτους, πόδας ἰσχυροὺς καὶ καλυπτομένους κατὰ τὴν προσθίαν αὐτῶν ὄψιν ὑπὸ μικρῶν λεπίων, οὐρὰν μακροτάτην, ἀποτελουμένην ἐξ ἀφθόνων πτερῶν, χρωματισμὸν σκοτεινὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ ποικίλον ἀναλόγως τῆς ἡλικίας τοῦ πτηνοῦ. Τὸ γένος περιλαμβάνει 12 εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Ἰνδίαις, Κεϋλάνῃ, νήσοις τῆς Σόνδης, Νέᾳ Γουϊνέᾳ, Φιλιππίναις καὶ Αὐστραλίᾳ. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι *εὐδυναμὶς ἡ ἀνατολικὴ* (Eudynamis orientalis), ἥτις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους, χρῶμα φαιότεφρον κατὰ τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος μετὰ λευκῶν στιγμάτων καὶ γραμμώσεων καὶ ὑπόφαιον κατὰ τὰ κάτω μέρη μὲ λευκὰς ἐπιμήκεις κηλῖδας ἀμφοτέρωθεν τῆς κοιλίας. Ἀπαντᾷ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Ἀσίας καὶ τρέφεται ἐκ καρπῶν. Δ. Ν. Π.

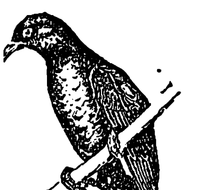

Εὐδυναμὶς ἡ ἀνατολική.

Εὐδύπτης (ὁ) (Eudyptes) *Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *στεγανοπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κολυμβιδιδῶν*, περιλαμβάνον πιγγουίνους μετρίου μεγέθους ἀπαντῶντας εἰς τὰς νοτίους ἀκτὰς τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ. Δ. Ν. Π.

Εὔδων (τουρκ. *Ταμπὰκ-τσάϊ*) *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς δεξιὸς παραπόταμος τοῦ *Μαιάνδρου* ποταμοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας διαρρέων τὴν πόλιν τοῦ Ἀϊδινίου.

Εὐδώρα *[Μυθολ.]*.—1) Θυγάτηρ τοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τῆς Τηθύος κατὰ τὴν θεογονίαν τοῦ Ἡσιόδου.—2) Θυγάτηρ τοῦ Νηρέως καὶ τῆς Δωρίδος κατά τε τὴν ἡσιόδειον θεογονίαν καὶ τὸν Ἀπολλόδωρον. Τὸ ὄνομα ἐδίδετο ἐν γένει εἰς τὰς Νύμφας, τὰς Ὠκεανίδας, τὰς Νηρηΐδας, τὰς Ὑάδας, τὰς Δωδωνίδας καὶ τὰς τροφοὺς τοῦ Διονύσου πρὸς δήλωσιν ὅτι αὗται ἔδιδον εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰ πλεῖστα καὶ ὡραῖα δῶρα (τοὺς καρποὺς) τῆς γῆς.

Εὐδώρα (Eudora) *['Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 217. Ἀνεκαλύφθη τὴν 30ὴν Αὐγούστου 1880 ὑπὸ τοῦ J. Coggia ἐν Μασσαλίᾳ. Σ. Π.

Εὔδωρος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τῆς Πολυμήλης, ἀνατραφεὶς ὑπὸ τοῦ πάππου αὐτοῦ Φύλαντος, βασιλέως τῆς Ἐφύρας ἐν Θεσσαλίᾳ, εἷς τῶν πέντε ἀρχηγῶν τῶν Μυρμιδόνων ὑπὸ τὸν Ἀχιλλέα, γενναῖος καὶ ταχύπους πολεμιστής. Ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Πυραίχμου. ΙΑΚ. Χ. Δ.

— **Εὔδωρος ὁ *Ἀλεξανδρεύς***. Ἀκαδημαϊκὸς φιλόσοφος ἐξ Ἀλεξανδρείας, ζήσας κατὰ τὸν Β΄ π. Χ. αἰῶνα. Περὶ τῶν φιλοσοφικῶν του ἀρχῶν ἀναφέρεται ὅτι ἀνῆκε μὲν εἰς τὴν ἀκαδημίαν, ἀλλ' ἦτο μᾶλλον ἐκλεκτικός, ὅπως συνέβαινε μὲ πολλοὺς φιλοσόφους τῆς περιόδου ταύτης, καὶ ἡ ἠθική του εἶχε χροιὰν μᾶλλον στωϊκὴν παρὰ πλατωνικήν. Ἔγραψε κατὰ τὴν πληροφορίαν τοῦ Στοβαίου φιλοσοφικὸν σύγγραμμα μὲ τὸν τίτλον «Διαίρεσις τοῦ κατὰ φιλοσοφίαν λόγου», εἰς τὸ ὁποῖον ἐπραγματεύετο τὴν ἠθικήν, φυσικὴν καὶ λογικήν, ἤτοι «πᾶσαν προβληματικῶς τὴν ἐπιστήμην» καὶ τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζεται ὑπ' αὐτοῦ ὡς ἀξιόκτητον βιβλίον. Ὁ Στράβων ἀποδίδει εἰς αὐτὸν σύγγραμμά τι «Περὶ Νείλου», φαίνεται δὲ ὅτι εἶναι τὸ αὐτὸ πρόσωπον μὲ τὸν ὑπὸ τοῦ Σιμπλικίου μνημονευόμενον Εὔδωρον γράψαντα περὶ τῆς φιλοσοφίας τῶν πυθαγορείων. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

εὔδωρος (ὁ) (Eudorus) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τῆς οἰκογενείας τῶν *λευκονιδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα θαλάσσια ζῷα, τυφλά, ἐνδιαιτώμενα εἰς τὰ μεγάλα βάθη τῶν θαλασσῶν τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Δ. Ν. Π.

Εὐεδόραγχος. Ὁ ἕβδομος ἐκ τῶν δέκα μυθικῶν βασιλέων τῆς Χαλδαίας ἀπὸ τοῦ Ἀλώρου μέχρι τοῦ Ξισούθρου, ἐφ' οὗ ἐγένετο ὁ κατακλυσμός. Ἦτο ἐκ τῆς Παντιβιβλίας, τὴν ὁποίαν ὁ Fr. Lenormant ταυτίζει πρὸς τὴν Οὐρούκ, ἄλλοι δὲ πρὸς τὴν Σιππάραν. Ἐβασίλευσε 18 *σάρους*, ὧν ἑκάστη διαρκεῖ 3600 ἔτη.

εὐείδεια (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐειδοῦς, ὡραιότης, εὐμορφιά.

εὐειδὴς (ὁ,ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ἔχων εἶδος καλόν, καλὴν μορφήν, εὔμορφος, ὡραῖος: «εὐειδὴς καὶ θελκτικὴ νεᾶνις».

Εὐιλ - *Μερωδάχ*. Βασιλεὺς Βαβυλῶνος (562—560)· βλ. *Ἐβὶλ - Μαρντούκ*. Μ. Κ. Μ.

εὐεκτῶ (*—έω*· ὡς ἀπὸ τὸ *εὐέκτης*)· εὖ ἔχω, ἔχω καλῶς, εἶμαι ὑγιής, εὑρίσκομαι εἰς καλὴν κατάστασιν· || μεταφ. εὐτυχῶ, εὐημερῶ.

εὐελέφας (ὁ) (Euelephas Falconer) *[Παλαιοζῳολ.]*. Ὑπογένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὸ γένος *ἐλέφας* (βλ. λ.) καὶ χαρακτηριζόμενον ἐκ τοῦ ὅτι οἱ τραπεζῖται ὀδόντες ἀπετελοῦντο ἐξ ὑψηλῶν, στενῶν, πολυαρίθμων ζυγῶν (ἐλασμάτων), τελείως παραλλήλως πρὸς ἀλλήλους κειμένων. Γ. Κ. Γ.

Εὐέλθων. Βασιλεὺς τῆς ἐν Κύπρῳ Σαλαμῖνος κατὰ τὸ 527 π. Χ., πατὴρ τοῦ Σιρώμου. Εἰς αὐτὸν προέτεινε συμμαχίαν ἡ Φερετίμη, μήτηρ τοῦ ἐκθρονισθέντος βασιλέως τῆς Κυρήνης Ἀρκεσιλάου τοῦ Βάτου, διὰ νὰ ἀποκατασταθῇ εἰς τὸν θρόνον, αὐτὸς ὅμως ἐδώρησεν εἰς τὴν Φερετίμην χρυσῆν ἄτρακτον, ἠλακάτην καὶ ἔριον, προσθέσας ὅτι αὐτὰ χρειάζονται εἰς τὰς γυναῖκας καὶ ὄχι αἱ στρατιαί. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἡροδότου ἀπέκειτο ἐν Δελφοῖς μετὰ τοῦ θησαυροῦ τῶν Κορινθίων «Θυμιατήριον ἀξιοθέατον», τοῦ Εὐέλθωνος ἀνάθημα, ἐσώθη δὲ τοῦ βασιλέως τούτου νόμισμα ἐπισεσημασμένον διὰ κριοῦ καὶ φέρον τὸ ὄνομά του. Π.Ν.Π.

εὐέλκυστος (ὁ, ἡ), *— ον* (τὸ)· ὁ εὐκόλως ἑλκυόμενος, εὐκολοτράβηχτος.

Digitized by Google

Εὐελπίδης. Ἕλλην ἰατρός, ὁ περιφημότερος ὀφθαλμίατρος (ocularius medicus) τῶν χρόνων τοῦ Κέλσου (VI, 6. 8), ὃν ἀναφέρει καὶ ὁ Σκριβώνιος Λάργος (κεφ. 215). Κολλύρια τούτου ὑπὸ τὸ ὄνομα *τρυγῶδες, μεμιγμένον, χείρωμα, σφαιρίον, πύξινον, βασιλικόν*, ἀναφέρει ὁ Κέλσος (VI, 6, 8, 17, 20, 25). ΑΡ. Π. Κ.

εὐελπίζω· ρῆμα κακῶς συντεθειμένον, ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ *εὐελπιστῶ* (βλ. λ.).

εὔελπις,—*ιδος* (ὁ, ἡ),—*ι* (τὸ)· ὁ ἔχων καλὰς ἐλπίδας, ὁ δικαιούμενος, ὁ ἔχων τὸ ἐνδόσιμον νὰ ἐλπίζῃ καλόν, αἴσιον πέρας τῶν προσπαθειῶν του: «εἶμαι εὔελπις περὶ τῆς ἐκβάσεως τῆς ὑποθέσεώς μου»· || *εὔελπις* (ὁ), πληθ. *εὐέλπιδες* (οἱ) ὡς οὐσ., οἱ μαθηταὶ τῆς φερωνύμου στρατιωτικῆς σχολῆς.

— *[Στρατ.] Εὔελπις* καλεῖται ὁ μαθητὴς τῆς στρατιωτικῆς σχολῆς τῶν εὐελπίδων. Ὁ ὅρος *εὔελπις* δὲν εἶναι κατὰ μετάφρασιν ξενικοῦ ὅρου, ἀλλ' ἐπενοήθη ὑπὸ τοῦ κυβερνήτου Καποδίστρια, ἵνα ὑποδείξῃ τοῖς Ἕλλησιν ὅτι ἐπὶ τῶν μεμορφωμένων ἀξιωματικῶν στηρίζονται αἱ ἐλπίδες τῆς Ἑλλάδος, ἐτηρήθη δ' οὗτος ἔκτοτε διαρκῶς μέχρι σήμερον. Ὁ εὔελπις φέρει ἑκάστοτε στολὴν παρεμφερῆ πρὸς τὴν τοῦ λοιποῦ στρατεύματος. Ἅμα τῇ κατ' Αὔγουστον 1828 πρώτῃ συστάσει τοῦ *λόχου εὐελπίδων*, ὁ εὔελπις ἔφερε στολὴν ὡς τὴν τῶν στρατιωτῶν τῶν *λόχων ἐπιλέκτων* ἑκάστου τάγματος πεζικοῦ, δηλαδὴ ἱμάτιον ἐκ τσόχας κυανοχρόου μὲ ὕσγινα περιχειρίδια, περιλαίμιον καὶ περιουραῖα, ἐπωμίδας χρώματος ἅλικου, καὶ γρανάτας ἀπὸ ἄσπρην τσόχαν εἰς τὰς οὐρὰς τοῦ ἱματίου, τὸν δὲ Φεβρουάριον 1834 καθωρίσθη διὰ πρώτην φορὰν τὸ κίτρινον ὡς συμβολικὸν χρῶμα τοῦ εὐέλπιδος, εἰς τὰ ἐπίρραφα καὶ τὴν πλάκα τοῦ κυβάρου (γυαλιστερὸς πῖλος). Ἡ στολὴ αὕτη παρέμεινε μὲ ἀρκετὰς ἑκάστοτε παραλλαγὰς μέχρι τοῦ 1868, ὁπότε ἐγένετο ριζικὴ μεταβολὴ εἰς τὰς στολὰς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, καθορισθέντος τότε τοῦ γαλλικοῦ τύπου νεωτέρας ἐποχῆς. Διὰ τὸν εὔελπιν καθωρίσθη πηλήκιον, χιτὼν κλπ. μὲ χρῶμα πάντοτε τὸ κίτρινον διὰ τὰ ἐπίρραφα, τὸ περιλαίμιον, τὸν λόφον κτλ., ὡς περίπου τὰ σημερινά· τοῦτ' αὐτὸ ἐγένετο καὶ διὰ τὸ ἀπὸ τοῦ 1880 καθορισθὲν ἀμπέχονον. Ἡ στολὴ αὕτη τοῦ εὐέλπιδος παρέμεινεν ἔκτοτε τοιαύτη μέχρι σήμερον μὲ μικρὰς παραλλαγὰς ἐκτὸς τῆς ἐποχῆς 1916—1927, καθ' ἣν ἦτο ἐκ χρώματος χακί, τύπου ὡς τοῦ τῶν στρατιωτῶν. Σήμερον καθωρίσθη ὅτι ἡ τοιαύτη χακὶ στολὴ χρησιμοποιεῖται ὡς δευτέρα, ὡς πρώτη δ' ἐπανῆλθε καὶ πάλιν ἡ βαθυκύανος τῶν παλαιοτέρων ἐποχῶν. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

— **Εὐελπίδων *Σχολὴ*** *[Στρατ.]*· βλ.λ. *Ἑλλὰς [Στρατ. Σχολ.]*.

Εὔελπις *ἄκρα* (Cape of the Good Hope) *[Γεωγρ.]*. Ἡ νοτία τῆς ἀφρικανικῆς ἠπείρου ἐσχατιά. Ἔχει ὡς τόπον ἀντίσκιον περίπου τὰς ἀκτὰς τοῦ κόλπου τῆς Μεγάλης Σύρτεως. Παρὰ τοῖς Γάλλοις ὀνομάζεται Cap de Bonne-Espérance. Παρὰ ταῖς ἡμετέραις δὲ συγχρόνοις σχολικαῖς γεωγραφίαις ἐπεκράτησεν ἡ ὀνομασία «ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος» (βλ. λ.), ἀντὶ τῆς ἐν ταῖς παλαιοτέραις *Εὔελπις ἄκρα*. Σ. Ε. Λ.

εὐελπιστία (ἡ)· τὸ νὰ εὐελπιστῇ τις, ἡ ἐλπὶς περὶ αἰσίου ἀποτελέσματος ὑποθέσεως, προσπαθείας κττ.

Εὐέλπιστος. Υἱὸς τοῦ Φλέγητος, διάσημος χειρουργὸς (*Κέλσ.* VII προοίμ.) ἐν Ρώμῃ, ζήσας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Τιβερίου, οὗτινος ἔμπλαστρον παρὰ Σκριβωνίῳ Λάργῳ διεσώθη (c. 215). Ἴσως εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς *Τερέντιον Εὐέλπιστον*, συγγραφέα πραγματείας «Περὶ δυνάμεως βοτανῶν», περὶ οὗ ὁ λόγος παρὰ Μαρκέλλῳ Ἐμπειρικῷ (Epist. Hippocrat. ad Maecenatem 11, 13). ΑΡ. Π. Κ.

εὐελπιστῶ (—*έω*)· εἶμαι εὔελπις, ἔχω καλὰς ἐλπίδας: «εὐελπιστῶ ὅτι ἡ ὑπόθεσις θὰ ἀποβῇ ὑπὲρ ἡμῶν».

εὐεξάλειπτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ εὐκόλως ἐξαλειφόμενος, ἀντίθ. *δυσεξάλειπτος*.

εὐέξαπτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ εὐκόλως ἐξαπτόμενος, εὐόργητος, ὀξύθυμος.

εὐεξέλεγκτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ εὐκόλως ἐξελεγχόμενος.

εὐεξέταστος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· εὐκόλως ὁ ἐξεταζόμενος, ἐξακριβούμενος.

εὐεξήγητος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ εὐκόλως ἐξηγούμενος, ἀντίθ. *δυσεξήγητος*.

εὐεξία (ἡ)· τὸ νὰ εὐεκτῇ τις, ὑγεία, ρώμη, εὐρωστία: «εὐεξία σωματική, — πνευματική» || μεταφ. «ὑλικὴ εὐεξία» οἰκονομικὴ ἐπάρκεια, εὐπορία.

— *['Εγκυκλ.] Εὐεξία* καλεῖται ἡ κατάστασις ἐκείνη, καθ' ἣν οὔτε ὑποφέρομεν ἐξ ἐνοχλημάτων τοῦ ὀργανισμοῦ ἡμῶν, οὔτε κωλυόμεθα κατὰ τὰς ἐν τῷ βίῳ ἐνεργείας. Ἡ ὑγεία εἶναί τι σχετικὸν πρὸς τὴν φύσιν ἑκάστου ἀτόμου καὶ δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐλαττωματική, ἐν ᾗ περιπτώσει παρά τινι ἀτόμῳ δὲν ὑφίστανται ἱκανότητες (π. χ. ἄρσεως μεγάλων βαρῶν, ἅλματος ἐξαιρετικοῦ) ἐνυπάρχουσαι εἰς ἄλλο ἄτομον. Ἡ εὐεξία εἶναι ὁ ἀνώτατος βαθμὸς τῆς ὑγιεινῆς τοῦ ἀνθρώπου καταστάσεως, ὁ ἀποδίδων ἐνεργείας ρωμαλέας καὶ ἐντόνους· ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν κατὰ φύσιν ὑγείαν καὶ τὴν κατὰ σχέσιν ὑγείαν, αἵτινες ἀποδίδουν ἐνεργείας ἧττον ἐντόνους. Δι' ὃ δικαίως παρὰ τῶν ἀρχαίων ἐθεωρεῖτο ἡ εὐεξία ὡς «ἀρετὴ τῶν κατὰ τὸν βίον ἐνεργειῶν». Πρὸς τὸν ὁρισμὸν τοῦτον οἱ ἀρχαῖοι διέκρινον τὴν *κατὰ φύσιν εὐεξίαν*, κατάστασιν ἐντελῶς φυσιολογικήν, συμμετρικὴν καὶ σταθεράν, καὶ τὴν *ἀθλητικὴν εὐεξίαν*, ἢ τὴν *ἐπ' ἄκρον εὐεξίαν*, κατάστασιν ἐξωθοῦσαν τὴν σωματικὴν ἐνέργειαν εἰς ἀκρότητας, σφαλερὰς πολλάκις, καὶ οὖσαν μεταβλητὴν ἀναλόγως πρὸς τὴν τηρηθεῖσαν ἀγωγὴν καὶ τὴν ἄσκησιν. Σ. Γ. Σ.

εὐέπεια (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐεποῦς, χρῆσις καταλλήλων λέξεων καὶ φράσεων, εὐγλωττία, εὐφράδεια.

εὐεπηρέαστος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ εὐκόλως ἐπηρεαζόμενος, ὁ εὐκόλως μεταβάλλων γνώμην ἕνεκα ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων, ἀντίθ. *ἀνεπηρέαστος*.

εὐεπίδεκτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ εὐκόλως ἐπιδεχόμενός τι, ὁ ἐπιδεκτικός, ἀντίθ. *δυσεπίδεκτος*.

εὐεπίφορος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ λίαν ἐπίφορος, ὁ εὐκόλως φερόμενος πρός τι, ἐπιρρεπής: «εὐεπίφορος πρὸς τὰς ἡδονάς,—πρὸς τὸ πίνειν,—πρὸς τὸ συκοφαντεῖν».

εὐεργεσία (ἡ)· ἀγαθὴ πρᾶξις, ὑπηρεσία πρὸς ἀδύνατον ἢ κινδυνεύοντα, ἀγαθοεργία, ἀντίθ. *κακουργία*.

εὐεργέτημα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ εὐεργετεῖν, πρᾶξις ὠφέλιμος πρὸς ἀδύνατον ἢ κινδυνεύοντα· || πλεονέκτημά τι, δικαίωμα πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ συμφέροντός τινος: «ἀπολαύει τοῦ εὐεργετήματος τοῦ ἐνοικιοστασίου».

—*[Νομ.]* Τὰ *εὐεργετήματα* ἀποτελοῦν δικαιώματα, τὰ ὁποῖα τὸ ἀστικὸν δίκαιον χορηγεῖ εἰς ὡρισμένα πρόσωπα, εἴτε αὐτὰ καθ' ἑαυτά, εἴτε λόγῳ ὡρισμένης νομικῆς καταστάσεως, ἡ ὁποία δημιουργεῖται ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν γενικῶν ὁρισμῶν αὐτοῦ. Ἡ παροχὴ καὶ ἡ χρῆσις τοῦ προνομίου τείνει εἰς τὴν ἀποτροπὴν ἐπιζημίων συνεπειῶν, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐπήρχοντο ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν γενικῶν κανόνων. Μολονότι τὰ εὐεργετήματα ἐμφανίζουν συγγένειαν πρὸς τὰ προνόμια (privilegia), διότι καὶ ταῦτα δημιουργοῦν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν γενικὸν κανόνα ἐξαιρετικὸν τοιοῦτον (μάλιστα δὲ καὶ λεκτικῶς πλειστάκις ταυτίζονται, καθόσον εἰς τὰς πηγὰς ἀντὶ τῆς λέξεως privilegia γίνεται χρῆσις τοῦ beneficium juris), διακρίνονται τῶν τελευταίων, διότι ταῦτα δημιουργοῦν πάντοτε εὐνοϊκὴν καὶ ἐπωφελῆ κατάστασιν διὰ τὸν ὑπὲρ οὗ παρέχονται (δεδομένου, ὅτι τὰ δυσμενῆ καλούμενα προνόμια, privilegia odiosa, καταχρηστικῶς ὀνομάζονται οὕτω) καὶ πάντοτε κατὰ παρέκκλισιν τοῦ γενικοῦ δικαίου ὑπὲρ ὡρισμένων προσώπων, ἐνῷ ἐκεῖνα παρέχονται οὐχὶ διὰ τὴν δημιουργίαν εὐνοϊκῆς καταστάσεως, ἀλλὰ πρὸς ἀποτροπὴν καταστάσεως ἀσυμβιβάστου πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ δικαίου. Τὰ εὐεργετήματα παρέχονται ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς ἰσορροπήσεως τοῦ ὅλου συστήματος τοῦ δικαίου. Ὁ κληρονόμος, ἐπὶ παραδείγματι, κατὰ τὰς γενικὰς ἀρχὰς τοῦ κληρονομικοῦ ὑπεισερχόμενος εἰς τὸ σύνολον τῆς περιουσιακῆς προσωπικότητος τοῦ κληρονομουμένου, εὐθύνεται διὰ τὰ χρέη τοῦ τελευταίου καὶ ἀτομικῶς πλέον, τουτέστι καὶ διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ περιουσίας. Τοῦτο θὰ ἦτο αὐτόχρημα ἀντίθετον πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ δικαίου, ὅταν τὸ παθητικὸν τῆς κληρονομίας εἶναι μεγαλύτερον τοῦ ἐνεργητικοῦ. Πρὸς τοῦτο παρέχει τὸ δίκαιον εἰς τὸν κληρονόμον τὸ εὐεργέτημα τῆς *ἀπογραφῆς*, τοῦ ὁποίου κάμνων οὗτος χρῆσιν εὐθύνεται μόνον μέχρι τοῦ ἐνεργητικοῦ τῆς κληρονομίας.

Τὰ εὐεργετήματα εἶναι ἐν τῷ νόμῳ εἰδικῶς καθωρισμένα. Εὐεργετήματά τινα, ἅτινα καταχρηστικῶς καλοῦνται οὕτως, ἀποτελοῦν κυρίως *ἐνστάσεις* (οὐσιαστικάς), ὡς λ. χ. ἡ ἐκ τῆς νεαρᾶς 134 (κεφ. η') ἔνστασις τῆς γυναικὸς περὶ ἀκυρότητος τῆς παρ' αὐτῆς ἀναδοχῆς χρέους τοῦ συζύγου. Τὰ εὐεργετήματα τοῦ ἀστικοῦ δικαίου εἶναι κυρίως τὰ ἑξῆς:

α') Τῆς *ἐκχωρήσεως τῶν ἀγωγῶν* καὶ τῆς *προσωπικῆς διζήσεως*. Κατ' ἐφαρμογὴν τῶν ἐπὶ τῆς συνενοχῆς καὶ εἰς ὁλόκληρον ἐνοχῆς κρατουσῶν ἀρχῶν ἐπὶ ἐνεχύρου, ἔχουσι τὸ δικαίωμα οἱ καλῆς πίστεως τρίτοι νομεῖς τοῦ πράγματος νὰ ζητήσωσι παρὰ τοῦ ἐνεχυρούχου δανειστοῦ, ἅμα τῇ παρ' αὐτῶν ἱκανοποιήσει τῆς ἀπαιτήσεώς του, τὴν εἰς αὐτοὺς ἐκχώρησιν τῶν κατὰ τοῦ ὀφειλέτου ἀγωγῶν διὰ τοῦ καλουμένου εὐεργετήματος τῆς ἐκχωρήσεως τῶν ἀγωγῶν (beneficium cedendarum actionum). Ἀρνούμενος τὴν τοιαύτην ἐκχώρησιν τῶν ἀγωγῶν ὁ πιστωτὴς δὲν δύναται νὰ ἐγείρῃ κατὰ τοῦ τρίτου καλῆς πίστεως νομέως τοῦ πράγματος τὴν ἐκ τοῦ ἐνεχύρου ἀγωγήν.

Κατ' ἐφαρμογὴν τῶν αὐτῶν ἀρχῶν καὶ ἐπὶ ἐνεχύρου ἔχει ὁ τρίτος καλῆς πίστεως νομεὺς τοῦ ἐνεχύρου τὸ καλούμενον εὐεργέτημα τῆς *προσωπικῆς διζήσεως* (beneficium excussionis personalis), καθ' ὃ δύναται νὰ ἀπαιτήσῃ παρὰ τοῦ ἐνεχυρούχου πιστωτοῦ νὰ στραφῇ πρῶτον κατὰ τῶν προσωπικῶν ὀφειλετῶν (πρωτοφειλέτου καὶ τυχὸν ἐγγυητοῦ) καὶ εἶτα μὴ ἱκανοποιούμενος παρ' αὐτῶν καταδιώξῃ τοῦτον. Ἐὰν ὁ ὀφειλέτης ἐκτὸς τοῦ εἰδικῶς πρὸς τὸν πιστωτὴν δοθέντος ἐνεχύρου πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ χρέους ἔδιδεν εἰς ἐνέχυρον καὶ ὁλόκληρον αὐτοῦ τὴν περιουσίαν, εἶχε κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον τὸ καλούμενον εὐεργέτημα τῆς *πραγματικῆς διζήσεως* beneficium excussionis realis), καθ' ὃ ἠδύνατο νὰ ἀξιώσῃ παρὰ τοῦ ἐνεχυρούχου πιστωτοῦ νὰ ζητήσῃ τὴν ἱκανοποίησιν αὐτοῦ πρῶτον ἐκ τοῦ εἰδικοῦ ἐνεχύρου καὶ μόνον μὴ ἱκανοποιούμενος δι' αὐτοῦ νὰ ἐπιληφθῇ εἶτα καὶ τῶν γενικῶς ἐνεχυρασθέντων.

Ὁ ἐγγυητὴς προκειμένου νὰ καταβάλῃ εἰς τὸν πιστωτὴν τὸ χρέος τοῦ πρωτοφειλέτου, ὑπὲρ οὗ ἠγγυήθη, ἐκτὸς τοῦ εὐεργετήματος τῆς διζήσεως ἔχει τὸ εὐεργέτημα τῆς ἐκχωρήσεως τῶν ἀγωγῶν (beneficium cedendarum actionum), διὰ τοῦ ὁποίου δύναται νὰ παρακρατήσῃ τὸ ὀφειλόμενον, μέχρις οὗ ὁ δανειστὴς ἐκχωρήσῃ εἰς αὐτὸν τὰς κατὰ τοῦ πρωτοφειλέτου ἀγωγὰς αὐτοῦ. Κατὰ τὴν ὀρθοτέραν καὶ τὴν παρὰ τῇ ἑλληνικῇ νομολογίᾳ κρατήσασαν γνώμην, τὸ δικαίωμα τοῦτο δύναται νὰ ἀσκήσῃ ὁ ἐγγυητὴς καὶ μετὰ τὴν εἰς τὸν δανειστὴν πληρωμὴν τῆς ὀφειλῆς. Ἐπίσης ἐὰν εἷς τῶν πλειόνων συνεγγυητῶν καταβάλῃ μέρος ἢ τὸ ὅλον τῆς ὀφειλῆς εἰς τὸν πιστωτήν, δεδομένου ὅτι δικαίωμα ἀναγωγῆς δὲν ἔχει κατὰ τῶν λοιπῶν, δύναται νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ πιστωτοῦ τὴν εἰς αὐτὸν ἐκχώρησιν τῶν κατὰ τῶν λοιπῶν συνεγγυητῶν ἀγωγῶν αὐτοῦ (βλ. λ. *ἀλληλέγγυοι* ἐνοχαί, τ. Γ' σ. 934 β' κ. ἑξ.).

Κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον, ὁ ὀφειλέτης ὁ μὴ δυνάμενος νὰ ἱκανοποιήσῃ τὸν πιστωτήν του, ἔχων ἀκίνητον ἰδιοκτησίαν, τὴν ὁποίαν δὲν ἠδύνατο εὐκόλως νὰ ἐκποιήσῃ, ἠδύνατο νὰ ἀναγκάσῃ τὸν δανειστήν του νὰ ἀποδεχθῇ τὰ ἀκίνητα αὐτοῦ κατὰ τὴν τρέχουσαν τιμήν, ἔχοντος ὅμως πάντοτε τοῦ πιστωτοῦ τὸ δικαίωμα τῆς ἐπιλογῆς. Τὸ δικαίωμα τοῦτο παρεσχέθη διὰ τοῦ καλουμένου beneficium dationis in solutum, εὐεργετήματος τῆς *ἀντὶ καταβολῆς δόσεως*, ὅπερ εἰσήγαγεν ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ τῆς νεαρᾶς 4 (κεφ. 3). Ἡ σημερινὴ ἐφαρμογὴ τοῦ εὐεργετήματος τούτου εἶναι λίαν ἀμφίβολος, καθόσον κατὰ τὴν Πολιτικὴν δικονομίαν ὁ δανειστὴς δύναται νὰ ἐπιληφθῇ οἱουδήποτε ἀκινήτου τοῦ ὀφειλέτου πρὸς ἱκανοποίησιν, τὴν σειρὰν ὅμως, καθ' ἣν πλειστηριάζονται τὰ ἀκίνητα, προσδιορίζει ὁ ὀφειλέτης (ἄρθρ. 978).

β') *Εὐεργέτημα διαιρέσεως* (beneficium divisionis)· βλ. λ. *ἀλληλέγγυοι* ἐνοχαὶ (τ. Γ' σ. 934α' κ. ἑξ.).

γ') Τὸ ἐκ *Βελλεϊανείου* δόγματος (βλ. λ.) εὐεργέτημα, καταργηθέντος τούτου ἐν ἔτει 1911, οὐδεμίαν πλέον ἔχει πρακτικὴν ἀξίαν.

δ') *Εὐεργέτημα εὐπορίας*. Κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον, τὸ εὐεργέτημα τοῦτο ἦτο διπλοῦν· ἀφ' ἑνὸς συνίστατο εἰς τὸ εὐεργέτημα τῆς *ἐκστάσεως ὑπαρχόντων* (benef. cessionis bonorum), ὅπερ ἀπετέλεσε καὶ τὴν ἀπαρχὴν τῆς ἐξελίξεως τοῦ θεσμοῦ, καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὸ καθ' αὐτὸ εὐεργέτημα τῆς εὐπορίας (benef. competentiae).

Ἐνῷ ἐν τῷ ἀρχαίῳ Ρωμαϊκῷ δικαίῳ οἱ δανεισταὶ τοῦ μὴ δυναμένου νὰ ἱκανοποιήσῃ αὐτοὺς ὀφειλέτου ἐπελαμβάνοντο τῆς περιουσίας αὐτοῦ καὶ ἐφυλάκιζον αὐτὸν ἂν δὲν ἐπήρκει αὕτη πρὸς ἱκανοποίησίν των, διὰ τῆς lex Julia παρεχωρήθη εἰς τὸν ὀφειλέτην τὸ εὐεργέτημα τῆς ἑκουσίας εἰς τοὺς δανειστὰς παραχωρήσεως τῆς περιουσίας του (cessio bonorum) πρὸς ἀποφυγὴν τῶν συνεπειῶν τῆς ἀτιμίας καὶ τῆς φυλακίσεως, μὴ δυνάμενον πλέον νὰ ἐναχθῇ πρὶν ἢ ἀποκτήσῃ νέαν περιουσίαν.

Τὰ τοῦ εὐεργετήματος τούτου καθωρίσθησαν ἤδη διὰ τῆς Πολιτικῆς Δικονομίας (ἄρθρ. 687—694). Τοῦ «νομίμου τούτου εὐεργετήματος» (ἄρθρ. 688) ἀπολαύουν οἱ τίμιοι ὀφειλέται, οἵτινες δύνανται ν' ἀποδείξωσιν, ὅτι ἕνεκα δυστυχημάτων δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἱκανοποιήσωσι τοὺς δανειστὰς αὐτῶν. Τούτου ἐξαιροῦνται (ἄρθρ. 688) οἱ ἀλλοδαποί, οἱ ἐπίτροποι, κηδεμόνες, διαχειρισταὶ ξένης περιουσίας καὶ ἐν γένει παντὸς εἴδους ὑπόλογοι καὶ ὅλοι οἱ ὡς ἀπατεῶνες καταδικασθέντες. Δυνάμει τοῦ εὐεργετήματος τούτου δύναται ὁ ὀφειλέτης νὰ παραχωρήσῃ τὴν περιουσίαν του εἰς τοὺς δανειστὰς καὶ νὰ ἀπαλλαγῇ μέχρις ἀποκτήσεως νέας περιουσίας πάσης περαιτέρω καταδιώξεως καὶ δὴ προσωπικῆς κρατήσεως, εἰς ἃς περιπτώσεις (ἄρθρ. 999) ἐπιβάλλεται αὕτη. Ὡς πρὸς τοὺς ἐμπόρους δὲν ἰσχύει τὸ εὐεργέτημα, διότι ἐπ' αὐτῶν χωροῦν αἱ διατάξεις τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου. Τὸ εὐεργέτημα ἀσκεῖται δι' ὑποβολῆς αἰτήσεως πρὸς τὸ πρωτοδικεῖον τῆς κατοικίας τοῦ ὀφειλέτου, κοινοποιουμένης πρὸς πάντας τοὺς δανειστὰς καὶ τὸν εἰσαγγελέα, καὶ περιεχούσης περιγραφὴν τῆς

Digitized by Google

περιουσιακῆς καταστάσεως τοῦ ὀφειλέτου, συνοδευομένης καὶ διὰ καταθέσεως παρὰ τῷ γραμματεῖ τοῦ δικαστηρίου πάντων τῶν δικαιολογητικῶν ἐγγράφων. Πρὸ πάσης ὅμως ὑποβολῆς τοιαύτης αἰτήσεως ὀφείλει ὁ ὀφειλέτης, προκειμένου νὰ κάμῃ χρῆσιν τοῦ εὐεργετήματος, νὰ διακηρύξῃ τοῦτο, καθ' ὃν τὸ ἄρθρ. 691 Πολιτικῆς δικονομίας ὁρίζει τρόπον, καλῶν ἐπὶ τοῦτο καὶ τοὺς δανειστὰς αὐτοῦ. Ἡ αἴτησις δικάζεται ὡς κατεπείγουσα, ἐκφωνουμένη ἐκ τοῦ δελτίου τῶν νόμῳ προτετιμημένων ὑποθέσεων, ἡ δὲ ἐπ' αὐτῆς ἐκδιδομένη ἀπόφασις εἶναι πάντοτε προσωρινῶς ἐκτελεστή, ἐπιτρεπομένης κατὰ τὰς συνήθεις προθεσμίας καὶ διατυπώσεις ἐφέσεως μόνον καὶ οὐχὶ ἀνακοπῆς κατ' αὐτῆς. Ἀπαραίτητος διὰ τὴν παραδοχὴν τῆς αἰτήσεως εἶναι ἡ βεβαίωσις τῶν δυστυχημάτων. Τὸ δικαστήριον κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ δύναται, ἀνεξαρτήτως τῆς διατάξεως τῆς ἐκστάσεως ὑπαρχόντων, νὰ διατάξῃ ἐφάπαξ τὴν μέχρις ἓξ μηνῶν ἀναστολὴν πάσης καταδιώξεως. Ἡ ἀπαγγέλλουσα τὴν παραχώρησιν τῆς περιουσίας ἀπόφασις τοῦ δικαστηρίου τοιχοκολλᾶται εἰς τὸ ἀκροατήριον καὶ καταχωρίζεται κατὰ τὰς ἐν ἄρθρῳ 677 Πολιτικῆς δικονομίας διατυπώσεις. Αἱ αὐτοδικαίως ἐπερχόμεναι συνέπειαι τῆς ἀποφάσεως ταύτης εἶναι ἡ παῦσις πλέον πάσης τοῦ ὀφειλέτου καταδιώξεως καὶ ἡ ἐκ τῆς περιουσίας αὐτοῦ ἱκανοποίησις τῶν δανειστῶν κατὰ τὰς κοινὰς διατάξεις τῆς Πολιτικῆς δικονομίας.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ εὐεργέτημα τῆς ἐκστάσεως ὑπαρχόντων τὸ εὐεργέτημα τῆς εὐπορίας παρείχετο εἰς ὡρισμένα μόνον πρόσωπα, καθ' ὧν ἠσκεῖτο ἐκτέλεσις (κυρίως δὲ διὰ προσωπικῆς κρατήσεως) παρὰ τῶν δανειστῶν. Διὰ τοῦ εὐεργετήματος τούτου δὲν ἠδύνατο νὰ ἀσκηθῇ ἐκτέλεσις κατὰ τῶν προσώπων τούτων πέραν ὡρισμένου ποσοῦ περιουσίας, τὸ ὁποῖον ἦτο ἀπαραίτητον διὰ τὴν συντήρησιν τούτων, χωρὶς ὅμως νὰ παύῃ ὑφισταμένη καὶ ὑποχρέωσις τούτων διὰ τὴν πλήρη καταβολήν. Οὕτως ἐὰν ὁ ὀφειλέτης ὁ ἀπολαύων τοῦ εὐεργετήματος ἀποκτήσῃ ἐν τῷ μέλλοντι νέαν περιουσίαν καταδιώκεται· ἐπίσης ἐὰν ἐγένετο ἐκ μέρους τοῦ ὀφειλέτου πλήρης καταβολὴ τῆς ὀφειλῆς, τὸ πέραν τῆς ἐκ τοῦ εὐεργετήματος ὑποχρεώσεώς του δὲν ἀναζητεῖται ὑπὸ τούτου.

Τοῦ εὐεργετήματος τῆς εὐπορίας ἀπολαύουν: 1) Οἱ στρατιῶται διὰ πᾶν χρέος αὐτῶν· 2) οἱ ἀνιόντες κατὰ τῶν ἀπαιτήσεων τῶν κατιόντων· 3) οἱ σύζυγοι πρὸς ἀλλήλους· 4) οἱ ὑπεξούσιοι, οἱ ἐξελθόντες τῆς πατρικῆς ἐξουσίας, διὰ τὰ χρέη, ἅτινα ἐδημιουργήθησαν κατὰ τὸν χρόνον τῆς ὑπεξουσιότητός των· 5) οἱ συνεταῖροι πρὸς ἀλλήλους· 6) ὁ δωρητὴς ἐναγόμενος πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς δωρεᾶς· 7) ὁ ἐκ τῆς προικῴας ἀπαιτήσεως ἐναγόμενος καὶ ὁ ἐναγόμενος πρὸς σύστασιν προικὸς πενθερός.

Τὸ εὐεργέτημα τῆς εὐπορίας προτείνεται ὡς ἔνστασις κατὰ πᾶσαν στάσιν τῆς δίκης καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἐκτέλεσιν, εἰς ἀποτροπὴν τῆς ὁποίας ἀποβλέπει. Ἐὰν ὅμως ἐγένετο καταβολή, δὲν χωρεῖ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ εὐεργετήματος ἡ ἐκ τοῦ ἀχρεωστήτου ἀπαίτησις. Τὸ εὐεργέτημα τῆς εὐπορίας, ὡς ὅλως προσωπικόν, δὲν μεταβιβάζεται εἰς τοὺς κληρονόμους, οὔτε ὠφελεῖ ἐγγυητὰς ἢ ἄλλους ἀλληλεγγύως ἐνεχομένους, ἀργεῖ δὲ πάντοτε ἐπὶ τῶν ἐξ ἀδικήματος ἐνοχῶν.

Εἶδος εὐεργετήματος εὐπορίας, γενικὸν ὅμως, εἰσήγαγεν ἡ Πολιτικὴ δικονομία διὰ τῶν ἐν ἄρθροις 885 καὶ 920 περὶ ἀκατασχέτου διατάξεων, καθ' ἃς ἐπὶ ὡρισμένων περιουσιακῶν στοιχείων, ἀπαραιτήτων διὰ τὴν ἄμεσον συντήρησιν τοῦ ὀφειλέτου, δὲν ἐπιτρέπεται κατάσχεσις.

ε') *Εὐεργέτημα τῆς ἀποχῆς* (benef. abstinendi). Οἱ οἰκεῖοι τοῦ τελευτήσαντος (ἤτοι οἱ κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ θανάτου του ὑπὸ τὴν ἄμεσον πατρικὴν ἐξουσίαν του τελοῦντες), καταλαμβανόμενοι αὐτοδικαίως παρὰ τῆς κληρονομίας ἄνευ ἀποδοχῆς, δικαιοῦνται διὰ τοῦ εὐεργετήματος τούτου ν' ἀπορρίψωσι τὴν κληρονομίαν, καίτοι κτηθεῖσαν. Ποιούμενος χρῆσιν τοῦ εὐεργετήματος τούτου ὁ οἰκεῖος κληρονόμος παύει ὢν τοιοῦτος καὶ συνεπῶς οὔτε ἔναντι τῶν πιστωτῶν τῆς κληρονομίας ἐνέχεται, οὔτε εἰς συνεισφορὰν ὑπόκειται, ἡ δὲ κληρονομία μεταβιβάζεται κατὰ σειρὰν εἰς τοὺς τυχὸν ὑποκαταστάτους, συγκληρονόμους ἢ τέλος τοὺς ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμους. Τὸ εὐεργέτημα τῆς ἀποχῆς δύναται νὰ ἀσκηθῇ οὐ μόνον διὰ ρητῆς δηλώσεως, ἀλλὰ καὶ σιωπηρῶς διὰ πράξεων ἐμφαινουσῶν τὴν πρὸς ἀποχὴν πρόθεσιν. Παρ' ἡμῖν ὅμως, δεδομένου ὅτι κατὰ τὸν περὶ ἀνηλίκων καὶ ἐπιτροπείας νόμον οἱ οἰκεῖοι εἶναι πάντοτε ἀνήλικοι, ἡ ἀποχή, ὁπωσδήποτε γινομένη, χρῄζει γνωμοδοτήσεως τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου καὶ ἐπικυρώσεως ταύτης παρὰ τοῦ δικαστηρίου, πλὴν ἂν ὁ ἀνήλικος οἰκεῖος εἶναι χειράφετος, ὅτε χρῄζει τῆς συναινέσεως τοῦ κηδεμόνος πρὸς ἀποχήν. Τὸ εὐεργέτημα τῆς ἀποχῆς εἶναι κληρονομητὸν καὶ μεταβιβάζεται εἰς τοὺς οἰκείους ἢ ἐξωτικοὺς κληρονόμους τοῦ οἰκείου, ὑπὸ τὴν αὐτονόητον ὅμως πάντοτε προϋπόθεσιν, ὅτι δὲν ἀπώλεσεν οὗτος τοῦτο. Ἀπόλλυται δὲ τὸ δικαίωμα τῆς ἀποχῆς διὰ τῆς ρητῆς ἢ σιωπηρᾶς ἀναμίξεως τῆς κληρονομίας (λ. χ. ἀναμίξεως), ἀλλὰ παρ' ἡμῖν καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ εὐεργετήματος παραίτησις κατὰ τὸ ἄρθρον 73 τοῦ νόμου ΧΠΘ' δέον διὰ νὰ εἶναι ἰσχυρὰ νὰ χωρήσῃ μετὰ προηγουμένην γνωμοδότησιν τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου καὶ ἐπικύρωσιν ταύτης παρὰ τοῦ δικαστηρίου. Κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον ἐπετρέπετο ἀνάκλησις τῆς ἀποχῆς ἐντὸς τριῶν ἐτῶν ἀπὸ τῆς περὶ ἀποχῆς δηλώσεως καὶ ἐφ' ὅσον ἐσῴζετο ἀκεραία ἡ κληρονομία. Τοῦτο ὅμως τὸ δικαίωμα θεωρεῖται καταργηθὲν μετὰ τὸν περὶ ἐπιτροπείας νόμον.

στ') *Εὐεργέτημα διασκέψεως* (beneficium deliberandi). Κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον δὲν ὑπῆρχε προθεσμία, ἐντὸς τῆς ὁποίας ὤφειλεν ὁ κληρονόμος νὰ δηλώσῃ ἂν ἀποδέχεται ἢ ἀποποιῆται τὴν κληρονομίαν. Οὐχ ἧττον ὅμως ἐμμέσως οἱ δανεισταὶ τοῦ ἠδύναντο διὰ τῆς «ἐπερωτήσεως ἐν Δικαστηρίῳ» (interrogatio in jure) νὰ ἀναγκάσωσι τοῦτον νὰ δηλώσῃ ἐὰν εἶναι κληρονόμος ἢ ὄχι. Ὁ οὕτως ἐναγόμενος κληρονόμος ἠδύνατο νὰ ζητήσῃ προθεσμίαν, ἐντὸς τῆς ὁποίας νὰ διασκεφθῇ ἂν θὰ ἀποδεχθῇ ἢ θὰ ἀποποιηθῇ τὴν κληρονομίαν. Ἡ προθεσμία αὕτη ἠδύνατο νὰ παραταθῇ μέχρις ἑνὸς ἔτους.

Νῦν παρ' ἡμῖν τὴν προθεσμίαν ταύτην ἐρρύθμισεν ἡ Πολιτικὴ δικονομία, ἡ ὁποία ἐν ἄρθρῳ 560 ὁρίζει ὅτι πᾶς κληρονόμος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσῃ 4 μηνῶν προθεσμίαν ἀπὸ τῆς ἀνοίξεως τῆς κληρονομίας, ὅπως διασκεφθῇ ἂν θὰ ἀποδεχθῇ ἢ ἀποποιηθῇ τὴν κληρονομίαν. Τὸ εὐεργέτημα τοῦτο ἀσκεῖται συνήθως ὡς ἔνστασις ἀναβλητικὴ κατ' ἀγωγῆς στρεφομένης κατὰ κληρονόμου, δυναμένου οὕτω ν' ἀρνηθῇ τὴν εἰς τὴν ἀγωγὴν ἀπάντησιν μέχρι παρόδου τοῦ χρόνου τούτου. Ἐναγόμενος ὁ κληρονόμος μετὰ τὴν πάροδον τοῦ τετραμήνου ὀφείλει νὰ δηλώσῃ ἂν ἀποδέχηται ἢ ἀποποιῆται τὴν κληρονομίαν, μὴ ἀποκλειομένης ἐκ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου τῆς ἀποποιήσεως, ἐφ' ὅσον ὁ κληρονόμος δὲν ἀνεμίχθη εἰς τὴν κληρονομίαν ἢ ἄλλως πως δὲν ἀπεδέχθη αὐτήν.

ζ') *Εὐεργέτημα ἀπογραφῆς* (beneficium inventarii). Κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον ὁ κληρονόμος ὑπεισέρχεται εἰς ὁλόκληρον τὴν οἰκονομικὴν προσωπικότητα τοῦ κληρονομουμένου. Ἐντεῦθεν λόγῳ τῆς ἐπερχομένης συγχύσεως μεταξὺ τῆς περιουσίας τῆς ἀτομικῆς του καὶ τῆς κληρονομίας εὐθύνεται ὁ κληρονόμος διὰ τὰ χρέη τοῦ κληρονομουμένου ἀπεριορίστως καὶ πέραν τῆς ἀξίας τῆς κληρονομίας. Πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ κινδύνου τούτου ὁ Ἰουστινιανὸς εἰσήγαγε τὸ εὐεργέτημα τῆς ἀπογραφῆς, χορηγήσας τοῦτο εἰς πάντας τοὺς κληρονόμους (οἰκείους καὶ ἐξωτικούς), διὰ τοῦ ὁποίου οὗτοι συντάσσοντες ἐντὸς ὡρισμένου χρόνου ἀπογραφὴν ηὐθύνοντο μόνον μέχρι τῆς ἀξίας τῆς ἀπογραφείσης κληρονομίας. Καὶ τὰ τοῦ εὐεργετήματος τούτου καθώρισεν ἡ Πολιτικὴ δικονομία ἐν ἄρθρῳ 560, καθ' ὃ ὁ κληρονόμος δικαιοῦται ἐντὸς τοῦ πρὸς διάσκεψιν χορηγουμένου τετραμήνου διαστήματος νὰ δηλώσῃ ἀποδοχὴν τῆς κληρονομίας μετὰ τοῦ εὐεργετήματος τῆς ἀπογραφῆς καὶ νὰ συντάξῃ τοιαύτην. Ἀμφισβητεῖται παρ' ἡμῖν ἂν ἡ τοιαύτη δήλωσις καὶ ἡ ἀπογραφὴ δύνανται νὰ γίνουν μετὰ τὸ τετράμηνον, δεδομένου ὅτι τοῦτο χορηγεῖται εἰς τὸν κληρονόμον πρὸς διάσκεψιν, ἐναγόμενος δὲ οὗτος, ἔστω καὶ μετὰ τὸ τετράμηνον, δύναται νὰ δηλώσῃ, ἂν ἐπ' ὠφελείᾳ ἀπογραφῆς ἀποδέχεται ἢ ἀποποιῆται τὴν κληρονομίαν. Ἐν πάσῃ ὅμως περιπτώσει ἐναγόμενος ὁ κληρονόμος μετὰ τετράμηνον δὲν δύναται νὰ δηλώσῃ πλέον ἀποδοχὴν μετὰ τοῦ εὐεργετήματος τῆς ἀπογραφῆς, ἐφ' ὅσον τοιαύτην δὲν συνέταξεν, ἀλλ' ἁπλῆν ἀποδοχὴν ἢ ἀποποίησιν τῆς κληρονομίας. Ἡ κατὰ τὴν ἀποδοχὴν τῆς κληρονομίας ἄσκησις τοῦ εὐεργετήματος τῆς ἀπογραφῆς δέον κατὰ τὸ ἄρθρον 1074 νὰ γίνῃ διὰ δηλώσεως ἐνώπιον τοῦ γραμματέως τοῦ δικαστηρίου, συντασσομένης σχετικῆς ἐκθέσεως. Τοῦ δικαιώματος τῆς ἀπογραφῆς δὲν δύναται νὰ στερήσῃ τὸν κληρονόμον ἀντίθετος διάταξις τοῦ διαθέτου. Ὡρισμένα πρόσωπα δὲν δύνανται κατὰ νόμον ν' ἀποδεχθοῦν κληρονομίαν, εἰμὴ μόνον μετὰ τοῦ εὐεργετήματος τῆς ἀπογραφῆς. Ταῦτα εἶναι: α') οἱ ὑπὸ πατρικὴν ἐξουσίαν καὶ ἐπιτροπείαν διατελοῦντες, β') τὸ δημόσιον, ὑπάρχοντος χάριν αὐτοῦ τεκμηρίου, ὅτι πάντοτε μόνον ἐπ' ὠφελείᾳ ἀπογραφῆς ἀποδέχεται κληρονομίαν, γ') αἱ μοναί, δ') τὰ ἀνεγνωρισμένα σωματεῖα κλπ. κλπ.

Τὰ ἄρθρα 1071 κ. ἑ. τῆς Πολιτικῆς δικονομίας καθώρισαν τὰς διατυπώσεις, ὑφ' ἃς πρέπει νὰ ἐνεργηθῇ ἡ ἀπογραφή. Ἡ ἀπογραφὴ συντάσσεται παρὰ συμβολαιογράφου καὶ δέον, ἐκτὸς τῶν στοιχείων τοῦ συμβολαιογραφικοῦ ἐγγράφου, νὰ περιέχῃ διορισμὸν ἐκτιμητῶν καὶ πραγματογνωμόνων, τὴν ἀφορμὴν τῆς ἀπογραφῆς καὶ πρὸ παντὸς πιστὴν καὶ ἀκριβῆ περιγραφὴν τῶν περιουσιακῶν ἀντικειμένων τῆς κληρονομίας (βλ. ἄλλας διατυπώσεις ἐν ἄρθρ. 1070—1073 τῆς Πολ. δικον.). Τὴν παρ' ἑνὸς τῶν συγκληρονόμων συνταχθεῖσαν διακριτικὴν ἀπογραφὴν δικαιοῦται νὰ ἐπικαλεσθῇ καὶ ἕτερος τοιοῦτος. Τὴν διοίκησιν καὶ διαχείρισιν τῆς κληρονομίας μετὰ τὴν ἀπογραφὴν ἔχει ὁ κληρονόμος ἐνάγων καὶ ἐναγόμενος, εἰσπράττων κληρονομιαίας ἀπαιτήσεις καὶ ἐν γένει προβαίνων εἰς ἐπιχείρησιν πάσης πράξεως πρὸς τὸ συμφέρον τῆς κληρονομίας. Ἐκποίησιν κινητῶν ἢ ἀκινήτων δικαιοῦται νὰ ἐπιχειρήσῃ μόνον κατόπιν ἀδείας τοῦ δικαστηρίου καὶ διὰ δημοσίου πλειστηριασμοῦ, ἀφέσεις δὲ χρεῶν καὶ δωρεὰς ἐκ τῆς κληρονομίας δὲν δύναται νὰ ἐπιχειρήσῃ, ἐκτὸς ἂν αὗται ἐνέχουν τὴν ἔννοιαν τῆς παραιτήσεως ἀπὸ τοῦ εὐεργετήματος τῆς ἀπογραφῆς. Ἀποτέλεσμα τῆς χρήσεως τοῦ εὐεργετήματος εἶναι, ὅτι οὐδεμία ἐπέρχεται σύγχυσις μεταξὺ τῆς κληρονομίας καὶ τῆς ἀτομικῆς περιουσίας τοῦ κληρονόμου, ἑκατέρα τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ ἰδίαν ὁμάδα, οἱ δὲ δανεισταὶ τῆς κληρονομίας μόνον ἐξ αὐτῆς δύνανται νὰ ἱκανοποιηθοῦν καὶ δὴ συμμέτρως, ἀπαγορευομένης τῆς ἐγγραφῆς ὑποθήκης ἢ προσημειώσεως πρὸς ἀπόκτησιν προνομίου. Ὁ κληρονόμος ὅμως δικαιοῦται ἐν πάσῃ περιπτώσει νὰ παρακρατήσῃ ἐκ τῆς κληρονομίας τυχὸν δαπάνας ἀσθενείας καὶ κηδείας τοῦ κληρονομουμένου.

Τοῦ εὐεργετήματος τῆς ἀπογραφῆς δυνατὸν νὰ ἐκπέσῃ ὁ κληρονόμος. Τοιαύτη ἔκπτωσις ἐπέρχεται, ὅταν ὁ κληρονόμος παρῃτήθη τούτου ρητῶς ἢ σιωπηρῶς, ὅταν προέβη εἰς ἐκποίησιν κληρονομιαίων πραγμάτων ἄνευ τηρήσεως τῶν ἄνω διατυπώσεων (ἄρθρ. 1076, 1077 Πολιτ. δικον.), ἂν κατεδικάσθη ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἄρθρου 439 Ποινικοῦ νόμου κλπ., ὁπότε ὁ κληρονόμος θεωρεῖται ὡς ἔκτοτε ἁπλοῦς κληρονόμος ἄνευ τοῦ εὐεργετήματος τῆς ἀπογραφῆς.

η') *Εὐεργέτημα χωρισμοῦ* (beneficium separationis). Διὰ τοῦ εὐεργετήματος τούτου προστατεύονται οἱ δανεισταὶ τῆς κληρονομίας, ὅταν ἡ ἀτομικὴ περιουσία τοῦ κληρονόμου εἶναι κατάχρεως, ὑπάρχῃ δὲ κίνδυνος οἱ ἀτομικοὶ δανεισταὶ τοῦ κληρονόμου νὰ ἐπιληφθῶσι καὶ τῆς κληρονομικῆς τοιαύτης. Οἱ δανεισταὶ τῆς κληρονομίας δύνανται νὰ ζητήσωσι δικαστικῶς τὸν χωρισμὸν τῆς κληρονομικῆς περιουσίας ἀπὸ τῆς ἀτομικῆς, οὕτως ὥστε οὗτοι νὰ ἱκανοποιηθοῦν προνομιακῶς ἐκ τῆς πρώτης. Τοῦ εὐεργετήματος τοῦ χωρισμοῦ ἀπολαύουν πάντες οἱ δανεισταὶ τῆς κληρονομίας καὶ οἱ κληροδόχοι καὶ δὴ ἕκαστος ἐξ αὐτῶν αὐτοτελῶς (οἱ κληροδόχοι ἀνεξαρτήτως τῆς ἐγγυήσεως, τὴν ὁποίαν δύνανται νὰ ἀξιώσωσι παρὰ τοῦ βεβαρημένου). Δι' ἐκείνους τῶν πιστωτῶν τῆς κληρονομίας, οἵτινες δὲν ἤσκησαν τὸ εὐεργέτημα τοῦ χωρισμοῦ, δὲν χωρεῖ τοῦτο, ἀλλὰ τάσσονται ἐν ᾗ μοίρᾳ καὶ οἱ ἀτομικοὶ πιστωταὶ τοῦ κληρονόμου.

Προϋπόθεσις τῆς ἀσκήσεως τοῦ δικαιώματος τοῦ χωρισμοῦ εἶναι, ἐκτὸς τοῦ ὑποχρέου τῆς ἀτομικῆς περιουσίας τοῦ κληρονόμου, καὶ τὸ ὅτι οὗτος δὲν ὑπεισῆλθεν εἰς τὴν κληρονομίαν ἐπ' ὠφελείᾳ ἀπογραφῆς, διότι τότε κατ' ἀνάγκην ἐπέρχεται ὁ χωρισμὸς τῶν περιουσιῶν. Τὸ εὐεργέτημα τοῦ χωρισμοῦ δὲν δύναται ἐπίσης ν' ἀσκηθῇ ἂν ὁ κληρονόμος καλῇ τῇ πίστει ἐξεποίησε τὴν κληρονομίαν, ἢ ἐπίσης καλῇ τῇ πίστει ἀνέμιξε ταύτην μετὰ τῆς ἰδίας περιουσίας, εἶναι δὲ ἀδύνατος ὁ χωρισμὸς τῶν περιουσιῶν, ἢ ἂν τέλος οἱ κληρονομικοὶ δανεισταὶ ἀνεγνώρισαν ἀτομικῶς τὸν κληρονόμον ὡς ὀφειλέτην των. Τὸ εὐεργέτημα δέον ν' ἀσκηθῇ ἐντὸς πενταετίας ἀπὸ τῆς εἰς τὴν κληρονομίαν ὑπεισελεύσεως τοῦ κληρονόμου.

Ἐπελθόντος τοῦ χωρισμοῦ ὁ κληρονόμος ἐξακολουθεῖ ὢν κύριος καὶ διοικῶν τὴν κληρονομίαν, ἀλλ' αὐτὴ διατίθεται κατὰ σειρὰν πρῶτον ὑπὲρ τῶν ζητησάντων τὸν χωρισμὸν δανειστῶν, εἶτα ὑπὲρ τῶν κληροδόχων καὶ εἶτα ἐὰν ὑπολειφθῇ τι ὑπὲρ τῶν ἀτομικῶν δανειστῶν τοῦ κληρονόμου. Διαφωνία ἐκράτησε περὶ τοῦ ἂν οἱ κληρονομικοὶ πιστωταί, μὴ ἱκανοποιηθέντες ἐκ τῆς κληρονομίας, δύνανται νὰ ἐπιληφθῶσι τῆς ἀτομικῆς περιουσίας τοῦ κληρονόμου συντρέχοντες μετὰ τῶν δανειστῶν τούτου, ἢ ἂν δέον ν' ἀναμείνουν τὴν ἱκανοποίησιν τούτων πρότερον καὶ εἶτα νὰ ἐπιληφθῶσι τῆς ἀτομικῆς περιουσίας. Ἐπεκράτησεν ὅμως ἡ πρώτη ἐκδοχή.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τὰ συστήματα τοῦ Ἀστικοῦ δικαίου, *Οἰκονομίδου, Καλλιγᾶ, Παπαρρηγοπούλου, Κρασσᾶ, Μπαλῆ* «Κληρονομικὸν Δίκαιον», ἔτι δὲ *Windscheid, Dernburg, Vangerow, Κ. Γουλιμῆ*, «Τὸ δίκαιον τῆς διασκέψεως καὶ τῆς ἀπογραφῆς τοῦ κληρονόμου» (1909).

Π. Γ. ΖΗΣΗΣ

Εὐεργετηνὸς Παῦλος. Μοναχὸς καὶ ἡγούμενος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μονῆς τῆς Θεοτόκου τῆς Εὐεργέτιδος, ἀκμάσας κατὰ τὰ μέσα τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος. Συνέγραψε: «Συναγωγὴν τῶν θεοφθόγγων ρημάτων καὶ διδασκαλιῶν τῶν θεοφόρων πατέρων» κτλ., πλήρη ἀποσπασμάτων ἐκ βιβλίων ἀσκητικῶν, ἁγιολογικῶν κλπ. Τὸ βιβλίον, λεγόμενον κοινῶς «Εὐεργετινός», ἐξεδόθη τὸ πρῶτον, εἰς φύλλον, ἐν Βενετίᾳ τῷ 1783. Μ. Ι. Γ.

εὐεργέτης (ὁ), —ις (ἡ)· ὁ πράξας καλήν τινα πρᾶξιν, ὁ ἐξυπηρετήσας ἀδύνατον ἢ κινδυνεύοντα: «τὸν θεωρῶ εὐεργέτην μου, διότι μὲ ἔσωσε ἀπὸ βέβαιον κίνδυνον» || χαρακτηρισμὸς ἀγαθοεργῶν ἀνθρώπων παρεχόντων σημαντικὸν χρηματικὸν ποσὸν εἰς εὐαγῆ ἱδρύματα, εἰς ναούς, εἰς ἑταιρείας κττ.: «στήλη εὐεργετῶν» πλὰξ εἰς τὴν ὁποίαν ἀναγράφονται οἱ εὐεργέται, «εὐεργέτης τῆς πόλεως, — τῆς ἐπαρχίας».

Digitized by Google

— [Ἀρχ.] *Εὐεργέται* ἐπεκαλοῦντο γενικῶς οἱ θεοί. Ἡ ἐπίκλησις αὕτη ἀναφέρεται διὰ μὲν τὸν Ἀπόλλωνα παρὰ Πινδάρῳ, διὰ τὸν Διόνυσον παρὰ Ἡσιόδῳ, ἐν ἐπιγραφαῖς δὲ διὰ τὸν Σάραπιν καὶ τὴν Ἶσιν. — Π.

— **Εὐεργέται** (οἱ) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Τιμητικὸς τίτλος τῶν Ἀριασπῶν ἢ Ἀριμασπῶν, περσικοῦ λαοῦ, προσδοθεὶς εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ βασιλέως Κύρου τοῦ Καμβύσου διὰ τὸν ἀκόλουθον λόγον. Ὅτε ὁ Κῦρος ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Σκυθῶν, περιέπεσεν εἰς ἔρημόν τινα περιοχὴν καὶ λόγῳ τῆς διαρκοῦς ἐλλείψεως τροφῶν οἱ ἄνδρες ἤρχισαν τρώγοντες ἀλλήλους· τότε οἱ Ἀριμασποὶ ἔπεμψαν εἰς αὐτὸν 30.000 ἁμάξας σίτου, πρὸς ἀνταμοιβήν των δὲ ὁ Κῦρος κατήργησε πάντα φόρον ἐν τῇ χώρᾳ των καὶ ἔκαμε πλούσια δῶρα εἰς αὐτούς. Παρομοίας τιμὰς καὶ δῶρα ἔκαμεν εἰς αὐτοὺς ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἀνταποκρινόμενος εἰς τὴν ἀγαθὴν ὑποδοχήν, ἣν ἔκαμον εἰς τὸ στράτευμά του, ὅτε διῆλθεν ἐκεῖθεν ὁρμώμενος ἐκ Δραγγηνῆς. Κατ' ἄλλην παράδοσιν, παρὰ Στεφάνῳ Βυζαντίῳ, ὁ τίτλος «Εὐεργέται» προσεδόθη εἰς τοὺς Ἀριμασποὺς ὑπὸ τῶν Ἀργοναυτῶν διὰ τὴν ὑποδοχήν των, ὅτε ἐξώκειλεν αὐτόθι ἡ Ἀργώ. Π. Ν. Π.

— **Εὐεργέτιδος Θεοτόκου** *μονή*. Κεῖται ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐκτίσθη δὲ ὑπὸ Βασιλείου πρωτασηκρίτου, ζήσαντος πρὸ τῶν μέσων τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος. Ἡγούμενος αὐτῆς δεύτερος καὶ ἀνακαινιστὴς ἐγένετο Τιμόθεος, μετὰ τὰ μέσα τοῦ αἰῶνος τούτου. Ἡ μονὴ αὕτη ἐλέγετο καὶ μονὴ τῆς *Σεβαστοκρατορίσσης*, ἐσῴζετο δὲ καὶ μέχρι τοῦ 1400 καὶ ἦτο γυναικεία. Μ. Ι. Γ.

—**Εὐεργέτου Σωτῆρος** *μονή*. Κεῖται ἐν Κωνσταντινουπόλει. ἀναφέρεται δὲ σῳζομένη καὶ τῷ 1348, ὅτε στίφη Γενουηνσίων ἐπετέθησαν κατ' αὐτῆς ὅπως τὴν καταρρίψωσιν, ἀλλ' οὐδὲν ἴσχυσαν. Ἡ μονὴ ἔκειτο ἐντὸς τειχῶν. Τῷ 1300 Ἀνδρόνικος ὁ Παλαιολόγος παρεχώρησεν αὐτὴν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον Ἀλεξανδρείας ὡς μετόχιον αὐτοῦ (Βυζαντ. ἑορτολ. σ. 204, στ. α'). Μ. Ι. Γ.

εὐεργετικός, *—ή,—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν εὐεργεσίαν, ὁ ἐπιφέρων εὐεργεσίαν, ὁ εὐεργετῶν: «εὐεργετικὸς νόμος», «ἡ βροχὴ ὑπῆρξεν εὐεργετική»· || «εὐεργετικοὶ ἀξιωματικοί» οἱ δυνάμει *εὐεργετικοῦ* νόμου προαγόμενοι, ἤτοι νόμου παρέχοντος κατὰ συγκατάβασιν ἐξαιρετικὰ δικαιώματα· || «εὐεργετικὴ παράστασις» θεατρικὴ παράστασις, τῆς ὁποίας αἱ εἰσπράξεις παρέχονται εἰς ἕνα τινά, ὑπὲρ οὗ γίνεται ἡ παράστασις, ἄλλως *τιμητικὴ παράστασις*· || μεταφ. «ἔχει τὴν εὐεργετική του» εἰρωνικῶς ἐπὶ τοῦ δεχομένου ὁμαδικὴν ἢ ἰσχυρὰν ἐπίθεσιν.—Ἐπίρρ. ***εὐεργετικῶς***.

—**Εὐεργετικὸν** ***γράμμα***. Ἐπιστολή, δι' ἧς παρέχεταί τινι δωρεά τις. Ἐν τῷ Συντάγματι Ράλλη καὶ Ποτλῆ εὕρηται τοιαύτη τις ἐπιστολή, «Ὅθεν καὶ εἰς ἔνδειξιν ἐνεχειρίσθη αὐτῷ τὸ παρὸν εὐεργετικὸν γράμμα», δι' ἧς ὁ πατριάρχης δωρεῖται τῷ μεγάλῳ ῥήτορι τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας κὺρ Δημητρίῳ τὴν ἐξαρχικὴν δεσποτείαν τῶν κατὰ τὴν Πελοπόννησον πατριαρχικῶν καὶ σταυροπηγιακῶν μοναστηρίων ἐπὶ τὸ λαμβάνειν αὐτὸν κατ' ἔτος τὰ παρεχόμενα ἐτήσια πρὸς τὴν τοῦ Χριστοῦ μεγάλην Ἐκκλησίαν ἐφ' ὅρῳ ζωῆς (Ε, 584). Κ. Ι. Δ.

εὐεργετικότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐεργετικοῦ: «ἡ εὐεργετικότης τῶν λιπασμάτων εἶναι ἀναμφισβήτητος».

Εὐεργέτουλας [*Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῆς νήσου Λέσβου, ὁλικοῦ μήκους περίπου 25 χιλιομέτρων. Πηγάζει ἐκ τῶν ΒΔ κλιτύων τοῦ ὄρους Ὀλύμπου περὶ τὴν Μεγάλην Λίμνην, διέρχεται διὰ τῶν Λάμπου Μύλων, κατέρχεται δεξιὰ τῆς ἀπὸ Καλλονῆς εἰς Μυτιλήνην ἁμαξιτῆς ὁδοῦ, παρὰ τὰ Κεραμιὰ δὲ ἑνούμενος μὲ τὸν ἐκ Καρίνης ἀρχόμενον ποταμὸν Ἔθιρνον ἢ Ἔθρινον ἐκβάλλει εἰς τὸ κάτωθι τῶν βράχων τῆς Λάρσου τέλμα τοῦ Ντιπίου (μυχὸς τοῦ κόλπου Γέρας). Εἰς τὰς ὑπ' αὐτοῦ διαβρεχομένας ἐκτάσεις ὑπάρχουν ἀνεπτυγμένοι ἐλαιῶνες, καλλιεργοῦνται τὰ σιτηρά, ὀπωρικὰ καὶ ὁ καπνός, ὑπάρχουν δὲ ἐλάχιστα σημεῖα πευκώνων καὶ ἀμπελώνων. Π. Ν. Π.

εὐεργετῶ (*—έω*), ἀόρ. *εὐηργέτησα —εὐηργετήθην*, παθ. μετχ. *εὐηργετημένος*· κάμνω ἀγαθήν τινα πρᾶξιν εἴς τινα, ἐξυπηρετῶ ἀδύνατον ἢ κινδυνεύοντα, παρέχω σημαντικὴν ἀρωγήν: «εὐηργέτησε τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα»· || παθ. *εὐεργετοῦμαι*· δέχομαι εὐεργεσίαν, σημαντικὴν ἀρωγήν, ἐξυπηρετοῦμαι ἐν τῇ ἀνάγκῃ ἢ ἐν κινδύνῳ: «εὐηργετήθην ἐπανειλημμένως».

Εὐεργίδης. Ἀθηναῖος ἀγγειογράφος ἀκμάσας κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΣΤ' π.Χ. αἰῶνος. Τούτου εὑρέθησαν πολλὰ ἀγγεῖα, ἐξ ὧν καὶ δύο ἐρυθρόμορφοι κύλικες, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν μία εὑρέθη ἐν Καπούῃ καὶ ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ ἰταλικῷ περιοδικῷ «Annali dell' Instituto» τοῦ 1849, ἡ δὲ ἑτέρα, εὑρεθεῖσα ἐν Κορίνθῳ, ἀπόκειται σήμερον εἰς τὸ Ἐθνικὸν Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι τοῦ ἔτους 1885. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς κύλικας εἶναι ἀναγεγραμμένον τὸ ὄνομά του, «Εὐεργίδης ἐποίησε». Ἐν τῇ δευτέρᾳ κύλικι εἰκονίζεται ἐντὸς κύκλου νεανίας βαίνων πρὸς δεξιὰ μετ' ἀμφοτέρων τῶν ποδῶν κεκαμμένων καὶ κρατῶν διὰ μὲν τῆς δεξιᾶς ῥάβδον ἐπ' ὤμου, ἐξ ἧς εἶναι ἀνηρτημένη ἡ χλαμύς του, διὰ δὲ τῆς προτεταμένης ἀριστερᾶς φέρων ἀντικείμενόν τι. Ἡ μορφὴ καὶ ἡ περὶ τὴν κεφαλὴν ταινία εἶναι ἐρυθρὰ ἐπὶ μελανοῦ ἐδάφους. Ἡ ὅλη εἰκὼν παρουσιάζει τέχνην ἁπλῆν καὶ μετρίαν. Ἡ τεχνοτροπία του ὁμοιάζει πρὸς τὴν τοῦ Ἐπικτήτου, ἀλλὰ διακρίνεται εὐκόλως. Ν. Χ. ΚΟΤΖΙΑΣ

Εὐέργιστος (Evergiste ἢ Evergisile ἢ Ebregisile), ***μάρτυς***. Μαθητὴς τοῦ ἁγίου Σεβερίνου, ἐπισκόπου Κολωνίας, διεδέχθη αὐτὸν ἐν τῷ ἐπισκοπικῷ θρόνῳ τῷ 404. Ἀκαταπόνητος κῆρυξ τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας ἐδολοφονήθη ὑπὸ λῃστῶν καθ' ἣν ὥραν προσηύχετο ἐν τῷ ναῷ μοναστηρίου τινὸς τοῦ βελγικοῦ Tongres (418). Ἡ μνήμη του ἑορτάζεται τὴν 24 Ὀκτωβρίου. Ε.Γ.Π.

εὐερέθιστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως ἐρεθιζόμενος, εὐέξαπτος, ὀξύθυμος: «εἶναι εὐερεθίστου χαρακτῆρος».

Εὐεσπερίδες [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]· βλ. λ. *Βερενίκη* (τ. Ζ' 79 β').

Εὐεσπερῖται (οἱ)· βλ. *Ἑσπερῖται*.

Εὐετίων. —1) Στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου (Ζ' 9) μνημονευόμενος, ὡς πολιορκήσας τὴν Ἀμφίπολιν ἐν Μακεδονίᾳ μετὰ πολυαρίθμων μισθοφόρων Θρακῶν κατὰ τὸ 414 π. Χ., ἀλλ' ἀποτυχὼν καὶ δυνηθεὶς νὰ καταλάβῃ μόνον τὸ Ἱμεραῖον, χωρίον ἐπικαιρότατον.

—2) Ναύαρχος τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὸν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Μακεδόνων πόλεμον τοῦ 324 π.Χ. Οὗτος ἡττήθη ὑπὸ τοῦ ναυάρχου τῶν Μακεδόνων Κλείτου, δὶς μὲν περὶ τὰς Ἐχινάδας νήσους κατὰ τὰ παράλια τῆς Αἰτωλίας (πιθανώτερον εἶναι ὅτι ἡττήθη παρὰ τὸν λιμένα Ἐχίνου τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου ἢ τὰς Λιχάδας νήσους παρὰ τὴν βορειοδυτικὴν ἀκτὴν τῆς Εὐβοίας καὶ ἐσφαλμένως ὁ Διόδωρος ἔγραψεν Ἐχινάδας νήσους), ἅπαξ δὲ ἐν Ἀμοργῷ, ὅτε ὁ Κλεῖτος διὰ τὴν νίκην του ἀνηγορεύθη Ποσειδῶν καὶ ἔφερε τρίαιναν. ΚΑΨ.

εὔζυμος (ὁ, ἡ), *— ον* (τό)· ὁ καλῶς ζυμωθείς, ὁ ὑποστὰς καλήν, τὴν προσήκουσαν ζύμωσιν: «εὔζυμος ἄρτος», ὁ καλῶς ζυμωθεὶς καὶ διογκωθεὶς ἄρτος, ὁ μὴ παρουσιάζων οὔτε ὑπέρμετρον οὔτε ἐλλιπῆ διόγκωσιν.

εὐζωαμυλία (ἡ) (euzoamylie) [*Ἰατρ.*]. Οὕτω καλεῖται ἡ κατάστασις τοῦ κυττάρου, καθ' ἣν τοῦτο ἀποκτᾷ περισσότερον γλυκογόνον ἢ ὅσον ἀπόλλυσι (Lépine). Μ. Ν. Κ.

εὐζωΐα (ἡ)· καλὴ ζωή, βίος ἄνετος καὶ οὐδενὸς τῶν ἀναγκαίων ἐπιδεόμενος, κοιν. *καλοζωΐα*.

Εὐζώϊος *ὁ* ***Ἀντιοχείας***. Φίλος τοῦ Ἀρείου, πρεσβύτερος καὶ αὐτός, ὃν ὁ Ἀλεξανδρείας Ἀλέξανδρος ἀπέβαλε τῆς διακονίας αὐτοῦ. Κατὰ τὸ 361, ἀποδιώξαντες οἱ ἀρειανοὶ τὸν Ἀντιοχείας Μελέτιον, ἀνεβίβασαν ἐπὶ τοῦ ἀντιοχικοῦ θρόνου τὸν Εὐζώϊον· ὅτε δὲ τῷ 373 ἀπέθανεν ὁ Μ. Ἀθανάσιος καὶ καθ' ὑπόδειξιν αὐτοῦ ὡς διάδοχος τοῦ θρόνου ἐξελέγη ὁ πρεσβύτερος Πέτρος, τοῦτον δὲ ἐξεδίωξε μετὰ τῶν ἀρειανῶν ὁ ἔπαρχος τῆς πόλεως Παλλάδιος, τότε ὁ Εὐζώϊος ἐλθὼν εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἀνεβίβασεν ἐπὶ τοῦ θρόνου Λούκιόν τινα, σφοδρὸν διώκτην τῶν ὀρθοδόξων. Ὁ Εὐζώϊος ἀπέθανε τῷ 378 ἐν Ἀντιοχείᾳ, τὰ περὶ αὐτοῦ δὲ μανθάνομεν ἐκ τοῦ Σωκράτους (Ἐκκλησ. ἱστ. 2, 24, 3, 9. καὶ 4 21, 24), τοῦ Σωζομενοῦ (4,28) καὶ Θεοδωρήτου (2, 27. 4, 19).

—**Εὐζώϊος**, *ὁ* ***Καισαρείας*** (***Παλαιστίνης***). Συμμαθὴς Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καισαρείας Ἀκακίου, τῷ 365, ὁ Ἱεροσολύμων Κύριλλος ἀνύψωσεν ἀλληλοδιαδόχως ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Καισαρείας ὀρθοδόξους ἐπισκόπους· ὅτε ὅμως τῷ 376, ἕνεκα τοῦ διωγμοῦ τοῦ Οὐάλεντος, ἠναγκάσθη ὁ Κύριλλος νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ἱερουσαλήμ, τότε οἱ ἀρειανοὶ ὡς ἐπίσκοπον Καισαρείας διώρισαν τὸν Εὐζώϊον. Οὗτος ἐκτὸς τῆς αἱρέσεως διεκρίνετο διὰ τὴν παιδείαν αὐτοῦ καὶ τὴν ἐνέργειαν πρὸς διοργάνωσιν τῆς ὑπὸ τοῦ Παμφύλου συλλεγείσης βιβλιοθήκης τῆς Καισαρείας, ἐπισήμου ἐν τῇ ἀρχαιότητι. Ὁ Εὐζώϊος ἔμεινεν ὡς ἐπίσκοπος Καισαρείας μέχρι τοῦ 380, ὅτε ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἐπισκοπήν. Κατὰ τὸν Ἱερώνυμον (De vir. illusr. 113) ἔγραψε πολλὰ καὶ διάφορα, ἀπολεσθέντα. Η. Φ. ΒΑΦΕΙΔΗΣ

εὔζωμον ἢ ***εὐζώματον*** (τὸ) (Eruca) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σταυρανθῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 10 εἴδη. Εἶναι φυτὰ μελιγόνα, ἐλαιοῦχα, ἐτήσια καὶ ποώδη, ἰθαγενῆ τῶν παραμεσογειακῶν χωρῶν. Γνωστὰ λαχανικὰ παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὰς λαϊκὰς ὀνομασίας: ρόκα, ροῦκα, ἀρώματο, ἀζούματο, εὐζώματο κλπ. Ἡ εἰς μεγάλην ἔκτασιν τῆς Ἑλλάδος, ἰδία εἰς τὴν Ἀττικήν, φυομένη καὶ ὀνομαζομένη ἀγρία ρόκα (Eruca longirosta), κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, εἶναι ποικιλία τοῦ *εὐζώματος τοῦ ἡμέρου* (Eruca sativa), τῆς ὁποίας τὰ μελιγόνα ἄνθη εἶναι χρησιμώτατα εἰς τὴν μελισσοκομίαν. Εἰς τὴν ἀνατολικὴν Εὐρώπην χρησιμεύει ὡς εὐγευστότατον λαχανικόν, εἰς δὲ τὰς Ἰνδίας ὡς ἐλαιοῦχον. Οἱ καρποί του ἔχουσι γεῦσιν μουστάρδας. Κ. ΠΑΠ.

εὔζωμος (ὁ, ἡ),*—ον* (τό)· ὁ παρέχων, ὁ ποιῶν καλόν, νόστιμον ζωμόν.

εὐζωνικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς εὐζώνους: «εὐζωνικὴ στολή»· τὸ οὐδέτ. *εὐζωνικὸν* ὡς οὐσ. κατὰ παράλειψιν τοῦ *σῶμα*, *τάγμα*: «κατετάχθη εἰς τὸ εὐζωνικόν».

Εὔζωνοι [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 711. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ματσίκοβον*. Κεῖται παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἀξιοῦ πλησίον τῆς ἑλληνοσερβικῆς μεθορίου (2 χμτρ.), ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγῶν. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία Ἐρεσελῆ (κάτ. 363), Μεταμόρφωσις (τέως Τσιδεμλῆ, κάτ. 551). Μικρὸν Δάσος (τέως Σμόλη, κάτ. 395) καὶ Πλατάνι (τέως Μπαγιάλτσα, κάτ. 282). Ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς κοινότητος καλλιεργοῦνται 30.000 στρεμ., ἀποδίδοντα 800.000 ὀκ. δημητριακῶν καὶ 50.000 καπνοῦ. Ἔχει ἀξίαν λόγου κτηνοτροφίαν καὶ σηροτροφίαν (15.000 ὀκ. κουκούλια ἐτησίως). Οἱ Εὔζωνοι μετὰ τοῦ Κιλκὶς συγκοινωνοῦν δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χμτρ. 30). Ἡ νέα ὀνομασία τῆς κοινότητος ἐδόθη ἐκ τοῦ ὅτι ἐνταῦθα ὑπάρχει μνημεῖον ἐννέα εὐζώνων κατακρεουργηθέντων ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. Δυτικῶς τοῦ χωρίου διατηροῦνται ἐρείπια τῆς παλαιᾶς μονῆς τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, ἐπίσης ΒΔ. τούτου διατηροῦνται τὰ ὀχυρωματικὰ ἔργα τῶν Γερμανοβουλγάρων κατὰ τὴν Βαλκανικὴν ἐκστρατείαν τῆς περιόδου 1914—1917. Δ.Ε.Μ.

εὔζωνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὖ ἐζωσμένος, ὁ εὐπρεπῶς καὶ κομψῶς ἐνδεδυμένος· || ἐπειδὴ δὲ ἡ κομψότης ἐπιτυγχάνεται διὰ τῶν λεπτῶν καὶ ἐλαφρῶν ἐνδυμάτων σημαίνει καὶ τὸν ἐλαφρῶς ἐνδεδυμένον· || τὸ ἀρσεν. ***εὔζωνος*** ὡς οὐσ. κατὰ παράλειψιν τοῦ *στρατιώτης*, ὁ ἐλαφρῶς ὡπλισμένος· ἀρχ. *ψιλός*.

— [*Στρατ.*] *Εὔζωνος* καλεῖται ὁ Ἕλλην στρατιώτης ἐλαφροῦ πεζικοῦ. *Λόχοι εὐζώνων* ὑπῆρχον παρ' ἑκάστῳ τάγματι τοῦ ἑλληνικοῦ πεζικοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν 1833—1860, ἀλλ' οἱ λόχοι οὗτοι δὲν ἀπετέλουν ἐλαφρὸν πεζικόν, καθόσον ὡς τοιοῦτον ὑπῆρχον τότε οἱ ἀκροβολισταί, ἀλλὰ μονάδα ἐκλεκτοῦ πεζικοῦ παρὰ τοῖς τάγμασι τοῦ πεζικοῦ τῆς γραμμῆς (τοῦ βαρέος), ἔχουσαν μάλιστα ὁπλισμόν, ἐξάρτυσιν καὶ στολὴν τοῦ πεζικοῦ τούτου· συνεπῶς οἱ εὔζωνοι ἐκεῖνοι οὐδόλως προσωμοίαζον πρὸς τοὺς σημερινούς. Εὔζωνοι τῆς συγχρόνου ἐννοίας, δηλαδὴ ἐλαφρὸν πεζικόν, συνεκροτήθησαν διὰ πρώτην φορὰν τῷ 1867, λαβόντες τότε ἐξάρτυσιν ἐλαφρὰν (ἀνυπαρξία γυλιοῦ) καὶ στολὴν ἐλαφράν, δηλαδὴ φέρμελην καὶ μεϊντάνιον ἐκ λευκοῦ μαλλίνου ὑφάσματος, φέσι ἐρυθρὸν μὲ μελανὴν φοῦνταν, περικνημῖδας λευκάς, φουστανέλλαν ἐκ λευκοῦ πανίου, τσαρούχια, κάππαν. Οἱ εὔζωνοι διὰ τῆς λαμπρᾶς δράσεώς των κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς καὶ τὸν Μικρασιατικὸν πόλεμον κατέστησαν τὸ ἔμβλημα καὶ τὸ σύμβολον τοῦ στρατοῦ μας, ἀποκληθέντες οἱ «τσολιᾶδές μας». Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

εὔζωος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ζῶν καλὴν ζωήν, ὁ διάγων βίον ἄνετον καὶ ἀνεπιδεῆ τῶν ἀναγκαίων.

εὐζωῶ (*—έω*)· ζῶ βίον ἄνετον καὶ ἀνεπιδεῆ, κάμνω καλὴν ζωήν.

Εὐήγορος. Ἀθηναῖος, ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους μνημονευόμενος ἐν τῷ «κατὰ Μειδίου» λόγῳ του (517) ὡς εἰσαγαγὼν ψήφισμα, κατὰ τὸ ὁποῖον ἀπηγορεύετο ἡ σύλληψις τῶν ὀφειλετῶν Ἀθηναίων πολιτῶν κατὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ Διονύσου ἐν Ἀθήναις (τὰ ἐν ἄστει Διονύσια καὶ τὰ Λήναια) καὶ ἐν Πειραιεῖ καὶ κατὰ τὴν πομπὴν καὶ τὸν ἀγῶνα τῶν Θαργηλίων. [Πρβλ. *Foucart* ἐν «Revue de philol.». (1877), σ. 168—181.]

— **Εὐήγορος**. Λοκρὸς Ἐπιζεφύριος. Οὗτος μετὰ τοῦ Βαλάκρου καὶ τοῦ Δεινάρχου, συμπολιτῶν του, συνεβούλευσε τὸν ἀποροῦντα χρημάτων Πύρρον, ὅτε ἐπέστρεψεν ἐκ Σικελίας εἰς Κάτω Ἰταλίαν, νὰ συλήσῃ τοὺς ἐν τῷ ναῷ τῆς Περσεφόνης θησαυρούς. Ἐπειδὴ ὅμως φοβερὸς κλύδων ἐξώθησε τὰ πλοῖα τὰ φέροντα τοὺς θησαυροὺς ἐκ τοῦ Τάραντος εἰς Λοκροὺς πάλιν, ὁ Πύρρος τὰ μὲν συληθέντα ἀπέδωκεν εἰς τοὺς ἱερεῖς τοῦ ναοῦ, τοὺς δὲ κακοὺς συμβούλους ἐφόνευσε πρὸς ἐξιλέωσιν τῆς ἐξοργισθείσης θεᾶς. ΚΑΨ.

εὐήθεια (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐήθους, ἁπλοϊκότης, ἀφέλεια, ὑπερβολικὴ εὐπιστία, διανοητικὴ ἀνεπάρκεια.

Digitized by Google

εὐήθης (ὁ, ἡ), *εὔηθες* (τό)· ἄνθρωπος καλοῦ ἤθους, ἀγαθὸς πέραν τοῦ δέοντος, ἁπλοϊκός, ἀφελής, εὔπιστος, εὐαπάτητος, ἀνεπαρκὴς διανοητικῶς: «ἐξηπατήθην ὡσὰν νὰ ἤμην εὐήθης». — Ἐπίρρ. *εὐήθως*.

εὐηθικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν εὐήθη, ὁ ὅμοιος πρὸς εὐήθη. εὐήθης: «εὐηθικὸς τρόπος», «συμπεριφορὰ εὐηθική».—Ἐπίρρ. *εὐηθικῶς*.

εὐηκοΐα (ἡ)· καλή, ὀξεῖα ἀκοή· ‖ *μεταφ.* εὐπείθεια, ὑπακοή, προθυμία.

εὐήκοος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ καλῶς, ὀξέως ἀκούων, ὁ ἀρτίαν ἔχων τὴν ἀκοήν· ‖ *μεταφ.* εὐπειθής, ὑπήκοος, πρόθυμος· ‖ *φράσις*: «τείνω εὐήκοον οὖς» προθύμως ἀκούω, ἀποδέχομαι παράκλησιν.

εὐήλατος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ἐπὶ μετάλλου, ὁ καλῶς σφυρηλατημένος, καλοδουλεμένος· ‖ ἐπὶ τόπου, ὅπου εὐκόλως δύναταί τις νὰ ἐλάσῃ, νὰ ἱππεύσῃ: «εὐήλατον χωρίον» ἱππάσιμος τόπος.

εὐηλεκτραγωγὸς (ὁ, ἡ),—*όν* (τό)· ὁ καλὸς ἀγωγὸς τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, ἠλεκτραγωγός, ἀντίθ. *δυσηλεκτραγωγός*.

εὐήλιος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ καλῶς ἡλιαζόμενος, ὁ ὑποκείμενος εἰς τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου, *κοιν. προσηλιακός*: «εὐήλιος τόπος,—οἰκία», «χωρίον εὐήλιον», «οἰκία χειμῶνος μὲν εὐήλιος, θέρους δὲ εὔσκιος».

εὐημερία (ἡ)· τὸ νὰ ἔχῃ τις καλὰς ἡμέρας, ἄνετος καὶ ἀνεπιδεὴς βίος, εὐτυχία, εὐδαιμονία.

Εὐημερία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μία τῶν εἰς τὴν ὄασιν τοῦ Φαγιοὺμ ἐν Ἄνω Αἰγύπτῳ κτισθεισῶν πόλεων ὑπὸ τῶν πρώτων Πτολεμαίων πρὸς ἐγκατάστασιν ἀπομάχων στρατιωτῶν Μακεδόνων καὶ Ἑλλήνων. Τὰ ἐρείπιά της κεῖνται 14 χλμ. ΝΑ. τῆς λίμνης Ἐλ-Κερούν. Μεταξὺ αὐτῶν ὁ ναὸς τοῦ Σούχου καὶ τῆς Ἴσιδος.

εὐημερισμὸς (ὁ)· ἡ φιλοσοφικὴ θεωρία τοῦ Εὐημέρου.

—*[Φιλοσ.] Εὐημερισμὸς* καλεῖται ἡ θεωρία τοῦ κυρηναϊκοῦ Εὐημέρου, ἡ παράγουσα τὴν εἰς θεοὺς πίστιν ἐκ τῆς ἐγκωμιαστικῆς λατρείας ἡρώων τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐκλήθη δὲ οὕτως ἀπὸ τοῦ κυριωτέρου ἀντιπροσώπου τῆς ροπῆς ταύτης ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τῆς θρησκείας ἢ τῇ ψυχολογίᾳ αὐτῆς. Συντομώτατον καὶ ἅμα ἐπιτυχῆ χαρακτηρισμὸν τῆς θεωρίας ταύτης παρέχει ὁ Κικέρων ἐν τῷ «Περὶ φύσεως τῶν θεῶν» ἔργῳ του: «Ob merito virtutis aut muneris deos habitos Euemerus exsequitur». Οὐ μόνον δὲ ἡ θεωρία αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ κατὰ τὸν τρόπον αὐτοῦ ἀπόπειρα ἐν γένει πρὸς ὀρθολογιστικὴν ἀπόδειξιν τῶν θεῶν ὡς ἀνθρώπων, διακριθέντων ἐν τῇ ἱστορίᾳ, καλεῖται *εὐημερισμός*. Ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἀνωτέρω ὁρισμοῦ, ἡ φύσις τῆς θεωρίας ταύτης ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι διαλύει τὴν κατὰ παράδοσιν ἱερὰν ἱστορίαν διὰ τῆς ἱστορικῆς ὁδοῦ καὶ θεοποιεῖ πολιτικὰ πρόσωπα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὑπηρεσιῶν αὐτῶν, εὐεργεσιῶν καὶ ἀνακαλύψεων. Τὰς μορφὰς καὶ τὰς φυσιογνωμίας τῶν θεῶν παρεμβάλλει ὡς ἱστορίαν θεωρουμένην ὀρθολογιστικῶς· ἐντεῦθεν ἐξηγεῖ κατὰ φυσικὸν τρόπον πᾶν ὅ,τι φαίνεται ὑπεράνθρωπον ἢ θαυμαστόν. Συγχρόνως δὲ φέρει τὸν κόσμον τῶν θεῶν εἰς ἄμεσον σχέσιν οὐ μόνον πρὸς τὰς παραστάσεις τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ διαφέροντα αὐτῶν καὶ τὰ συναισθήματα. Ὁ εὐημερισμὸς ὡς θεωρία δὲν ὀφείλεται, ὡς θὰ ἠδύνατο νὰ νομισθῇ, εἰς ἰδιότροπόν τινα ἢ κακεντρεχῆ φιλολογικὴν ἔμπνευσιν εὐθυμολόγου συγγραφέως, ἀλλὰ τόσον ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς ὅσον καὶ ἐν ταῖς λεπτομερείαις ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς συνόλου πνευματικῆς φυσιογνωμίας τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων. Εἰς ὅλα αὐτῆς τὰ σημεῖα συναντῶμεν βιώματα καὶ θεσμοὺς τῆς μοναρχίας τῆς ἀλεξανδρεωτικῆς περιόδου.

Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τὴν ἱστορίαν δημιουργοῦν ὀλίγοι ὑπερέχοντες ἄνδρες, τῶν ὁποίων προηγήθη ὁ Ἀλέξανδρος· διὰ τὰς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους εὐεργεσίας ἀπονέμουσιν οὗτοι εἰς αὐτοὺς τὸν τίτλον τοῦ εὐεργέτου, τοῦ σωτῆρος, τοῦ θεοῦ. Ἀμοιβὴ τῶν ὑπηρεσιῶν αὐτῶν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους θεωρεῖται ἡ ἀποθέωσις, ἡ ὕψωσις αὐτῶν εἰς τὴν τάξιν τῶν θεῶν ἔτι κατὰ τὸν ἐπὶ γῆς βίον αὐτῶν. Ἐξ ἄλλου ἡ προηγηθεῖσα σοφιστικὴ διαφώτισις εἶχε διδάξει ὅτι ὁ κόσμος τῶν θεῶν οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ ἀντανάκλασις ἀνθρωπίνων ἀναγκῶν καὶ ἀνθρωπίνων θεσμῶν καὶ διατάξεων. Ἡ λατρεία λοιπὸν αὐτοῦ στηρίζεται ὑπὸ τῆς ὠφελείας, τὴν ὁποίαν ἡ εἰς αὐτὸν πίστις δύναται νὰ ἔχῃ διὰ τὸ ἄτομον. Εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι πρῶτος ἤδη ὁ Πρόδικος ἐπιχειρεῖ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ λατρεία ὡρισμένων θεῶν δέον νὰ ἑρμηνευθῇ ἐκ τῶν ὠφελημάτων, ἅπερ ἡ λατρεία αὐτῶν συνεπάγεται. Εἰς ταῦτα πρέπει νὰ προσθέσωμεν τὸ ἄλλο ἐκεῖνο γεγονός, ὅτι ἡ διάλυσις τῆς δυνάμεως ἐπὶ τὸν διὰ τῆς δημιουργίας μεγάλων κρατῶν ἐπήνεγκε καὶ τὴν διάλυσιν τοῦ ἰδιορρύθμου χαρακτῆρος τῆς θρησκείας τῆς πόλεως. Ὁ κοσμοπολιτισμὸς ὁδηγεῖ κατ' ἀνάγκην εἰς τὸν ἀτομισμόν, ὁ δὲ ἀτομισμὸς δὲν ἀνέχεται τὴν ἐξάρτησιν ἐκ τῆς κατὰ παράδοσιν θρησκείας τῆς πόλεως, ἀλλὰ ρέπει πρὸς τὴν διάλυσιν τοῦ ἱστορικοῦ καὶ θετικοῦ χαρακτῆρος αὐτῆς, ἐξαρτᾷ αὐτὴν ἐκ τοῦ ἀτόμου καὶ θέλει αὐτὴν προσιτὴν εἰς πᾶν ἄτομον. Εἰς τὴν διάλυσιν δὲ ταύτην τοῦ μύθου συμβάλλει μεγάλως ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ ποίησις, ὡς δεικνύει, πλὴν τῶν σοφιστῶν, τὸ παράδειγμα τοῦ Ξενοφάνους καὶ τοῦ Εὐριπίδου. Τέλος ἡ ὅλη ἐποχὴ ἀγαπᾷ τὴν ἀνάλυσιν τῆς ἱστορίας εἰς εὑρετὰς καὶ εἰς σειρὰν εὑρημάτων, θεωροῦσα τὰ πράγματα ὀρθολογιστικῶς καὶ ἀπὸ ὠφελιμαρχικῶν ἀπόψεων. Συνελόντι εἰπεῖν, ἵνα κατανοήσωμεν τὸ ἔργον τοῦ Εὐημέρου καὶ ἐκτιμήσωμεν αὐτὸ ὀρθῶς, ἀνάγκη νὰ ὁρμηθῶμεν ἀπὸ τῶν πνευματικῶν κατευθύνσεων τοῦ ἀρχαίου διαφωτισμοῦ καὶ ἀπὸ τῶν ἱστορικῶν δεδομένων καὶ βιωμάτων τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων. Ὁ διαφωτισμὸς οὗτος ἀφῆκε τὸ μὲν ἀστέρας καὶ στοιχεῖα, τὸ δὲ θείους ἀνθρώπους· ἐκεῖνοι εἶναι οἱ οὐράνιοι, οἱ ἀθάνατοι θεοί, οὗτοι οἱ θνητοὶ θεοί. Ἀλλ', ὡς ἦτο φυσικόν, πολλάκις τὰ ὀνόματα ἐκείνων μεταφέρονται ἐπὶ τούτους. Τὴν κίνησιν ταύτην βοηθεῖ καὶ προάγει ἡ Στοὰ διὰ τῆς ἀλληγορικῆς ἑρμηνείας καὶ διὰ τῶν ἐτυμολογικῶν αὐτῆς παιδιῶν.

Κατὰ τὴν ὀρθολογιστικὴν ἀντίληψιν τῶν σοφιστῶν, ἡ θρησκεία στηρίζεται ἐπὶ σκοπίμου ὑπολογισμοῦ· ἀλλ' ὁ ὑπολογισμὸς οὗτος εἶναι εὐεργετικὸς διὰ τὰς συνεπείας, ἃς πρὸς τὸ καλὸν τῶν ἀνθρώπων συνεπάγεται. Διατί ὅμως τοὺς ἀοράτους θεοὺς νὰ μὴ ἀντικαταστήσωμεν δι' ὁρατῶν ἀνθρώπων; Εἰς τὴν ἀπόπειραν ταύτην ὠθεῖ ὁλόκληρος ἡ ἐποχή. Τῆς θεωρίας ὅμως δημιουργὸς δὲν εἶναι ὁ Εὐήμερος, ὅστις χρησιμοποιεῖ μόνον παλαιὰν μέθοδον πρὸς νέαν ἔκθεσιν καὶ ἑρμηνείαν τῆς ἱερᾶς ἱστορίας. Πρόδρομοι αὐτοῦ δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν: ὁ Μεγασθένης, ὅστις τελεῖ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ὀρθολογιστικῆς ἐκείνης ροπῆς κατὰ τὴν πραγματείαν τῆς ἰνδικῆς θρησκείας· Λέων ὁ ἐκ Πέλλης ὁμιλῶν περὶ τῆς αἰγυπτιακῆς θρησκείας ἐν τῇ ἐπιστολῇ Ἀλεξάνδρου πρὸς Ὀλυμπιάδα· καὶ πρὸ πάντων ὁ Ἑκαταῖος ἐν τοῖς «Αἰγυπτιακοῖς» αὐτοῦ. Ὁ Ἑκαταῖος, σύγχρονος Πτολεμαίου τοῦ Α', διακρίνει μεταξὺ οὐρανίων καὶ ἐπιγείων ἢ θνητῶν θεῶν. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἐκτήσαντο ἀθανασίαν ἕνεκα τῆς νοημοσύνης αὐτῶν καὶ ἀνθ' ὧν ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων ἔπραξαν. Τοιοῦτοι θεοὶ εἶναι ἐν μέρει κατ' αὐτὸν οἱ ἀρχαιότατοι βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου. Οὕτως ὁ Ἑκαταῖος μεταβάλλει τὸν μῦθον εἰς ἱστορίαν, ὡς πράττει ὀλίγον βραδύτερον καὶ ὁ Εὐήμερος. Οὗτος, ἐκ Μεσσήνης καταγόμενος καὶ φίλος τυγχάνων τοῦ βασιλέως Κασσάνδρου, συνέγραψε περιγραφὴν φανταστικοῦ ταξιδίου, τὸ ὁποῖον ἐπιγράφει «*Ἱερὰν ἀναγραφήν*». Ἐν τῷ Ἰνδικῷ ὠκεανῷ συναντᾷ τρεῖς ἀγνώστους τέως νήσους, ἐπὶ τῆς μιᾶς τῶν ὁποίων ὑπάρχει ἱερὸν τοῦ Διὸς καὶ χρυσῆ στήλη ἐν αὐτῷ. Ἐπὶ ταύτης εἶναι ἀναγεγραμμέναι αἱ πράξεις τοῦ Οὐρανοῦ, τοῦ Κρόνου καὶ τοῦ Διός, ἀκριβῶς ὅπως ἀνεγράφοντο ἐπὶ στηλῶν αἱ πράξεις τοῦ Ὀσίριδος καὶ τῆς Ἴσιδος κατὰ τὸν Διόδωρον, καὶ δὴ κατ' ἰδίαν αὐτῶν ἀφήγησιν. Κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην οἱ τρεῖς οὗτοι θεοὶ τῆς μυθολογίας ἐχρημάτισαν ἄνθρωποι εὐεργέται, ἰδίᾳ δὲ ὁ Ζεύς, ὅστις περιέρχεται πεντάκις τὴν οἰκουμένην, ἐπανάγει τὴν εἰρήνην καὶ τὴν συμφιλίωσιν, ἱδρύει σοφοὺς θεσμούς, ὁρίζει τοὺς φίλους καὶ συγγενεῖς σατράπας τῶν διαφόρων μερῶν τῆς γῆς καὶ ἀποθνήσκει τέλος ἐν Κρήτῃ. Ραδιουργίαι αὐλικῶν καὶ στάσεις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ λείψωσιν· οὔτε δέον νὰ ἑρμηνεύσωμεν τὰς μεταξὺ τῶν θεῶν ἔριδας, τὰς ὁποίας ἱστορεῖ ἡ μυθολογία. Συγκρίνοντες τὸν Εὐήμερον πρὸς τὸν Ἑκαταῖον εὑρίσκομεν πολλὰ τὰ κοινά, οἷα εἶναι: ἡ βαθμιαία ἐξέλιξις τοῦ πολιτισμοῦ, αἱ ἐκστρατεῖαι καὶ ἡ κοσμοκρατορία τοῦ Διός, ἡ ἀποθέωσις τῶν ἀξίων προγόνων ὑπὸ τῶν ἐπιγόνων, ἡ διάκρισις δύο τάξεων θεῶν, οὐρανίων ἢ ἀθανάτων καὶ ἐπιγείων ἢ θνητῶν, τὰ ἐλατήρια τῆς θεοποιήσεως, τὰ ὁποῖα εἶναι παρ' ἀμφοτέροις τὰ αὐτά. Ἀλλ' ὁ Εὐήμερος ἔχει τι πλέον τοῦ Ἑκαταίου, εἶναι δὲ τοῦτο ἡ αὐταποθέωσις, ἥτις εἶναι καὶ αὐτὴ συνήθης κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, παρὰ τὴν ἐξ εὐγνωμοσύνης καὶ αὐθόρμητον ἀποθέωσιν τῶν ἡγεμόνων ὑπὸ τῶν εὐεργετηθέντων ὑπηκόων. Ἡ θεωρία τοῦ Εὐημέρου, τὴν ὁποίαν ἠκολούθησαν βραδύτερον ὁ Διονύσιος Σκυτοβραχίων καὶ Φίλων ὁ ἐκ Βύβλου, ἐφαρμόσας αὐτὴν εἰς τὴν φοινικικὴν θρησκείαν, ἔλαβεν εὐρεῖαν διάδοσιν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἀνταπεκρίνετο εἰς τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα τῶν μορφωμένων τάξεων, ἄλλαις λέξεσιν εἰς τὴν πίστιν εἰς τὴν θειότητα τῶν ἀστέρων καὶ τῶν στοιχείων καὶ εἰς τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη φύσις εἶναι ἱκανή, ὅπως δι' ὀρθῆς χρήσεως τῶν πνευματικῶν της δώρων ὑψωθῇ μέχρι τοῦ θεοῦ. Τὴν θειότητα τῶν ἀστέρων ἐδίδαξαν ἄνδρες, οἷοι ὁ Πυθαγόρας, ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης, οἱ στωϊκοί, οἵτινες τελευταῖοι ταυτίζουσιν αὐτοὺς πρὸς τοὺς προσωπικοὺς θεοὺς τῆς πίστεως τοῦ λαοῦ. Ἡ δὲ ἀναγνώρισις τῆς ἐν τοῖς ὑπερόχοις ἀνθρώποις ἀποκαλυπτομένης θείας δυνάμεως εἶναι καθαρῶς ἑλληνική. Ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸ ἔργον τοῦ Εὐημέρου βοηθεῖ ἡμᾶς εἰς τὸ νὰ νοήσωμεν τὰς ψυχικὰς διαθέσεις τῶν ἀνθρώπων τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων ὅσον τοὐλάχιστον καὶ ὁ Ποσειδώνιος καὶ ἡ ὑπὸ Φίλωνος τοῦ Ἀλεξανδρέως κυρίως ἀντιπροσωπευομένη ροπὴ ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τῆς θρησκείας. Διὰ τῆς μεταφράσεως αὐτοῦ εἰς τὴν λατινικὴν ὑπὸ τοῦ Ἐννίου, ἡ θεωρία τοῦ Εὐημέρου ἔλαβεν εὐρυτέραν ἔτι διάδοσιν. ἐπιδράσασα ἀκόμη καὶ ἐπὶ τῶν ὀρθολογιστῶν τῶν νεωτέρων χρόνων. Κατὰ τὸν Β' καὶ Γ' μ. Χ. αἰῶνα ἐχρησίμευσεν ὡς ἡ κατ' ἐξοχὴν πηγή, ἐκ τῆς ὁποίας ἤντλησαν οἱ Χριστιανοὶ ἀπολογηταὶ τὰ ἐπιχειρήματα αὐτῶν ἐναντίον τῆς πολυθεΐας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Kaerst*, Geschichte des hellenistischen Zeitalters, τόμος β', μέρος α' (1909). — *Wendland*, Die griechisch-römische Kultur, ἔκδ. γ' (1912). Ν. Ι. ΛΟΥΒΑΡΙΣ

Εὐήμερος Κυρηναϊκὸς φιλόσοφος, ἀκμάσας κατὰ τὸν Γ' π. Χ. αἰῶνα καὶ περιφανὴς γενόμενος διὰ τοῦ ἔργου αὐτοῦ: «*Ἱερὰ ἀναγραφή*». Ἐν αὐτῷ πειρᾶται νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ εἰς θεοὺς πίστις ἐγεννήθη διὰ τῆς θεοποιήσεως ἡρώων, δηλαδὴ μεγάλων ἀνδρῶν, εὐεργετῶν, εὑρετῶν κττ., οἵτινες ἔζησαν εἰς παναρχαίους χρόνους. Ἕνεκα τοῦ ἐγχειρήματος τούτου ἐπολεμήθη σφόδρα ὑπὸ τῶν παλαιῶν, ἐν οἷς καὶ ὑπὸ τοῦ Καλλιμάχου καὶ τοῦ Ἐρατοσθένους. Παρὰ ταῦτα ἡ θεωρία αὐτοῦ (βλ. λ. *εὐημερισμός*) ἤσκησε μεγάλην ροπήν, τὸ μὲν συμβαλοῦσα εἰς τὴν περαιτέρω διάλυσιν τῆς ἀρχαίας θρησκείας, τὸ δὲ χρησιμοποιηθεῖσα ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν πρὸς καταπολέμησιν τῆς εἰδωλολατρείας. Ἐννοεῖται ὅτι εἰς τὴν περὶ τῆς γενέσεως τῶν θεῶν θεωρίαν του ἐκείνην, ἧς ἀνάλογον ἐδίδαξεν ὀλίγον πρὸ αὐτοῦ ὁ Ἑκαταῖος, ὡρμήθη ἀπὸ τοῦ πνεύματος καὶ τῶν συνηθειῶν τῶν χρόνων του, κατὰ τοὺς ὁποίους ἤκμαζεν ἡ θεοποίησις τῶν μεγάλων μοναρχῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Jacoby*, Die Fragmente der griechischen Historiker.— *Wendland*. Die griechisch-römische Kultur γ' ἔκδ. (1912). Ν. Ι. Λ.

— Εὐήμερος. Ἕλλην ἰατρός, ἀσχοληθεὶς ἰδίᾳ περὶ τὰ πάθη τῶν ὀφθαλμῶν, οὗ σκευασίας πρὸς περιωδυνίας καὶ διαθέσεις (*Γαλ.* ΧΙΙ. 774), πρὸς οὐλὰς καὶ τύλους τραχωματικοὺς (*αὐτόθ.* 777 καὶ 778), πρὸς τραχώματα, καχεκτικὰς ὀφθαλμίας κτλ. (*αὐτόθ.* 788) διετήρησεν ἡμῖν ὁ Γαληνός. ΑΡ. Π. Κ.

εὐημερῶ (—*έω*)· ἔχω εὐημερίαν, ἀπολαύω εὐημερίας, ζῶ βίον ἄνετον καὶ ἀνεπιδεῆ τῶν ἀναγκαίων, εὐτυχῶ, εὐδαιμονῶ: «εὐημεροῦσα οἰκογένεια, —χώρα».

εὐήνεμος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ὑπὸ καλῶν ἀνέμων διαπνεόμενος, ἀντίθ. *ἀνεμώδης*: «εὐήνεμος τόπος,—πόλις» ‖ ὁ προφυλαγμένος ἀπὸ ἀνέμους, ὑπήνεμος.

εὐήνιος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ὑπακούων εἰς ἡνία, ὁ εὐκόλως διὰ τῶν χαλινῶν κυβερνώμενος, πειθήνιος, ἀντίθ. *δυσήνιος*.

Εὔηνος ἢ *Εὐηνός*. Σοφιστὴς καὶ ἐλεγειακὸς ποιητὴς ἐκ Πάρου, ἀκμάσας κατὰ τὸν Ε' π. Χ. αἰῶνα. Ἦτο πρεσβύτερος τοῦ Σωκράτους, φίλος καὶ διδάσκαλός του, φαίνεται δὲ ὅτι ἐπέζησεν αὐτοῦ. Ὁ Πλάτων ἐν τῇ «Ἀπολογίᾳ» παρουσιάζει αὐτὸν ἐπαγγελλόμενον τὸν διδάσκαλον πλουσίων παίδων ἀντὶ 5 μνῶν, ἐν δὲ τῷ «Φαίδωνι» λέγει ὅτι πρῶτος αὐτὸς εἰσήγαγε τὰ ρητορικὰ σχήματα *ὑποδήλωσιν*, *παρεπαίνους* καὶ *παραψόγους*. Ὡς ποιητὴς ἔγραψεν ἐλεγεία καὶ ἐρωτικὰ ἐπιγράμματα. Εἰς τὰ ἔργα του ταῦτα ἠκολούθησε τὸν ἠθικὸν χαρακτῆρα τῆς ἐλεγείας τοῦ Θεόγνιδος. Ἡ ποίησίς του, ὅπως καὶ τοῦ Θεόγνιδος, ἦτο γνωμική, ἀφιερωμένη εἰς τὴν ἔκφρασιν ἠθικῶν ἀξιωμάτων. Εἰς τὴν «Ἑλληνικὴν ἀνθολογίαν» ὑπάρχουν 16 ἐπιγράμματα ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Εὐήνου, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι τινὰ αὐτῶν ἀνήκουν εἰς ἕτερον Εὔηνον ἐπίσης Πάριον, ὁ ὁποῖος διεστέλλετο ἀπὸ τὸν πρῶτον ἤδη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

—Εὔηνος ἢ *Εὐηνός*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀπαντοῦν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ γραμματολογίᾳ πολλοὶ ἐπιγραμματοποιοί. Ἐν τῇ «Παλατινῇ Ἀνθολογίᾳ» εὕρηνται ἐπιγράμματα Εὐήνου Ἀθηναίου (Θ' 602), Εὐήνου Ἀσκαλωνίτου (Θ' 75), Εὐήνου Σικελιώτου (Θ' 62). Πλὴν τούτων ὑπάρχουν εἰς αὐτόθι ἐπιγράμματα (Θ' 251, 122, 717. 718 ΙΒ' 172. ΙΣΤ' 165), ἀποδιδόμενα ἁπλῶς εἰς Εὔηνον. Ἀναφέρονται ἀκόμη ὑπὸ τοῦ Ἀρριανοῦ, Ἀρτεμιδώρου καὶ Φιλίππου ἐν «Στεφάνῳ» ἕτεροι Εὔηνοι ἐπιγραμματοποιοί, ὡς ἐκ τούτου δὲ μέχρι τοῦδε δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ διακριθοῦν οἱ ὁμώνυμοι οὗτοι ποιηταὶ καὶ νὰ καταλογισθοῦν ἑκάστῳ τὰ σῳζόμενα ἔργα καὶ αἱ μνεῖαι. Π. Ν. Π.

— Εὔηνος. Ἕλλην ἰατρός, οὗ σκευασίας πρὸς τὰς τοῦ στομάχου ἀνατροπὰς καὶ περιωδυνίας καὶ φλεγμονὰς ἀναφέρει ὁ Γαληνὸς (ΧΙΙΙ 178) ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀσκληπιάδου γεγραμμένων φαρμάκων. ΑΡ. Π. Κ.

Εὔηνος *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Αἰτωλίας (*κοιν. Φειδάρης*). Πηγάζων ἀπὸ τοῦ Κόρακος παρὰ τὴν Ἀρτοτίναν, διευθύνεται νοτιοδυτικῶς καὶ ἐξελίσσεται ὀφιοειδῶς μεταξὺ τῶν ἀπορρώγων βράχων

Digitized by Google

τῆς ἐπαρχίας Ναυπακτίας, τῆς ὁποίας χαράσσει τὰ ὅρια πρὸς τὴν Τριχωνίαν. Κατὰ τὴν πορείαν του δέχεται τοὺς παραποτάμους *Ἀμπλιανίτικο ποτάμι, Βοτσαΐτικο ποτάμι, Κλεπαΐτικο ρέμμα, Νεχωρίτικο, Τερπιτσιάνικο, Φειδάκια.* Συμπιεζόμενος μεταξὺ τοῦ Ἀρακύνθου, τῆς Κλόκοβας καὶ τῆς Βαράσοβας, ἐξελίσσεται καὶ ἐξορμᾷ πρὸς τὴν πεδιάδα Μποχωριοῦ καὶ Γαλατᾶ καὶ τέλος στρεφόμενος ἐντελῶς πρὸς δυσμὰς ἐκβάλλει εἰς τὴν πρὸ τοῦ Μεσολογγίου θάλασσαν. Παρὰ τὴν πεδιάδα Μποχωριοῦ εἶναι ἐζευγμένος διὰ σιδηρᾶς γεφύρας, δι' ἧς συγκοινωνεῖ ὁ σιδηρόδρομος Ἀγρινίου-Κρυονερίου. Τὸ παλαιὸν ὄνομα τοῦ ποταμοῦ ἦτο *Λυκόρμας.*

—*[Ναυτ. Γεωγρ.]* Αἱ ἐκβολαὶ τοῦ Εὐήνου, εὑρισκόμεναι εἰς 13 μίλ. πρὸς δυσμὰς τοῦ πορθμοῦ Ρίου-Ἀντιρρίου, ἀποτελοῦν, ὡς καὶ τὸ ΝΔ. αὐτῶν ἀμμῶδες ὑφαλοπλαίσιον τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀράξου, σοβαρὸν κίνδυνον διὰ τὰ πρὸς τὸν κόλπον τῶν Πατρῶν παραπλέοντα τὴν Αἰτωλίδα ἀκτὴν πλοῖα, λόγῳ τῶν ἀβαθῶν, ἅτινα αἱ ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ καταφερόμεναι ἰλύες καὶ ἐσχημάτισαν καὶ διαρκῶς προσεπεκτείνουν πρὸς τὸ πέλαγος. Τοῦ ἀπὸ τοῦ φάρου Ἁγίου Σώζοντος σκοτεινοῦ τομέως, καλύπτοντος τὰ ἀβαθῆ ταῦτα, ἀποδειχθέντος ἀνεπαρκοῦς πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τῶν ἀπ' αὐτῶν κινδύνων, εἶχε τοποθετηθῆ φανὸς διοπτρικὸς (1890) ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὄχθης. Ἀποδειχθέντος ὅμως ὅτι τὸ ἐφ' οὗ ὁ φανὸς ἔδαφος (πλάτ. 38° 18′ 07″, μῆκ. 21° 29′ 15″, χάρτ. ἀγγλ. 1676: Gulf of Patras and approaches) μετετοπίζετο ὁλονὲν καὶ αἰσθητῶς, κατηργήθη οὗτος ὡς ἄσκοπος. Ἡ συνέχισις ὅμως τῶν προσαράξεων ἐπὶ τῶν ἀβαθῶν τῶν ἐκβολῶν τοῦ Εὐήνου ἐπέβαλε τὴν ἀγκυροβολίαν φωτοβόλου σημαντῆρος (1925) πρασίνων ἐκλάμψεων. Σ.Ε.Λ.

— **Εὔηνος** (τουρκ. *Φρένελι-τσάϊ* ἢ *Καραδιρὲκ-σοῦ*) *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς ποταμὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας διαρρέων τὴν πεδιάδα τοῦ Ἀδραμυττίου καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἀδραμυττίου. Τὸ τουρκικὸν ὄνομα *Φρένελι* ἔλαβεν ἐκ τῆς ΝΑ. τῆς πόλεως τοῦ Ἀδραμυττίου κειμένης ὁμωνύμου κώμης, τὴν ὁποίαν διαρρέει. Ν. Μ.

Εὐηνοχώριον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μεσολογγίου τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 983.

Εὐήνωρ. Ζωγράφος Ἐφέσιος, ἀκμάσας κατὰ Πλίνιον περὶ τὰ μέσα τῆς Ε' ἑκατονταετηρίδος π. Χ. καὶ ὢν σύγχρονος τῶν ζωγράφων Ἀγλαοφῶντος, Κηφισοδώρου καὶ Ἐρίλου. Εἶναι ὁ πατὴρ καὶ συγχρόνως διδάσκαλος τοῦ περιφήμου Παρρασίου. Ὁ Εὐήνωρ κατὰ τὸν Πλίνιον, καίτοι κατατάσσεται μεταξὺ τῶν προδρόμων τῆς ἀκμῆς τῆς ἑλληνικῆς ζωγραφικῆς, ὑστερεῖ πολὺ τῶν διαδόχων του. Ν. Χ. ΚΟΤΖΙΑΣ

— **Εὐήνωρ.** Υἱὸς Εὐηπίου, ἐξ Ἄργους, περιφανὴς ὀφθαλμιατρὸς ζήσας περὶ τὸ 300 π. Χ., συγγραφεὺς «Θεραπευτικῆς» εἰς 5 τοὐλάχιστον βιβλία (*Cael. Aurel.* Chron. III. 8) καὶ «Περὶ ἐνεργείας φαρμάκων» (*Ἀθήν.* II, 46). Οὗτος ἔτυχε στεφάνου καὶ δικαιώματος κληρονομικοῦ πολίτου ἐν Ἀθήναις, διότι «χρήσιμον ἑαυτὸν παρέσχηκε κατὰ τὴν τέχνην, πολλοὺς δ' ἴατο τῶν πολιτῶν καὶ τῶν ἐνοικούντων τῇ πόλει καὶ νῦν ἐπὶ τῶν φαρμάκων αἱρεθεὶς τὴν παρασκευὴν τάλαντον ἀνήλωσεν» (*Ραγκαβῆ,* Ἀρχ. Ἑλλ. 378). Ἐθεώρει τὸν πυρετὸν ὡς ἀνώμαλον αὔξησιν τῆς ἐμφύτου θερμότητος, ὡς γονίμους δὲ τὰς κατ' ὀσφὺν καὶ λαγόνα εὐσάρκους, πλατυτέρας, φακώδεις, πυρρὰς καὶ ἀρρενωποὺς γυναῖκας, ἀγόνους δὲ πάλιν τὰς ἀτρόφους, ἰσχνὰς ἢ καταπιμέλους πρεσβυτέρας (*Σωρ.* I, 9. 34). Συνιστᾷ τὴν διὰ τῶν χειρῶν ἐξέλκυσιν τοῦ ἐγκατεχομένου πλακοῦντος, ἐπὶ προπτώσεως δὲ τῆς μήτρας ἐνέθετεν ἐν τῷ κόλπῳ σάρκα βοείαν, δι' ὅπερ ὁ Σωρανὸς δεινῶς ἔψεξε τοῦτον, ὡς μὴ εἰδότα «τοὺς ἀπὸ τῆς σήψεως ἰχῶρας τῇ δριμύτητι νομῆς αἰτίους γενήσεσθαι». ΑΡ. Π. Κ.

εὔηχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ παρέχων καλὸν ἦχον, καλὴν φωνήν, εὔφωνος.

Εὔηχος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Παφλαγονίας ἐκβάλλων εἰς 80 μίλ. ἀπὸ τῆς Σινώπης, ὅστις ὠνομάζετο παλαιότερον *Εὔαρχος* (*Ἀνων.* Περίπλ. Εὐξ. Πόντ. § 23). Εἶναι ὁ σύγχρονος *Κιρκιντζεσιὶντ-τσάϊ* ἐκβάλλων εἰς τὸν ὅρμον Τσοπανλὰρ (πλάτ. 41°54′ Β, μῆκ. 35°08′ 1/3 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2237: Cape Kerempeh to cape Yasùn), 8 μίλ. ΝΔ. τοῦ φάρου τῆς Σινώπης. Σ. Ε. Λ.

εὐηχότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐήχου, τὸ παρέχειν φωνὴν καλήν, ἠχηράν.

εὐθάλεια (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐθαλοῦς, θαλερότης· || μεταφ. ἀκμή, ἄνθησις, εὐτυχία.

εὐθαλειοῦχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ περιέχων εὐθάλειαν.

εὐθαλὴς (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό)· ὁ θάλλων, ὁ ἔχων βλάστησιν πλουσίαν καὶ δροσεράν: «εὐθαλὴς λειμών».

Εὐθαλία, *μάρτυς.* Ἔζησεν ἐν Λεοντίνοις τῆς Σικελίας περὶ τὰ μέσα τοῦ Γ' αἰῶνος καὶ ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ της Τερμιλιανοῦ ἢ Σερμιλιανοῦ, διότι ἐπίστευσεν εἰς Χριστόν. Ἡ μνήμη της ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 2 Μαρτίου (27 Αὐγούστου κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν μαρτυρολόγιον) μετὰ μαρτυρολογίου. Ε. Γ. Π.

Εὐθάλιος. Διάκονος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα καὶ ἔπειτα ἐπίσκοπος· ἠσχολήθη ἰδίᾳ εἰς τὴν μελέτην τῆς Καινῆς Διαθήκης. Τοῦ Ἀμμωνίου πρώτου κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα διαιρέσαντος τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια εἰς κεφάλαια, ὁ Εὐθάλιος ἐξέτεινε τὴν διαίρεσιν ταύτην καὶ εἰς τὰ λοιπὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης· ἐκτὸς τῆς «Ἀποκαλύψεως», καὶ ἕκαστον βιβλίον διῄρεσεν εἰς «ἀναγνώσεις» (αἵτινες πιθανῶς ἀντεστοίχουν πρὸς τὰ τμήματα, ἅτινα οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ ἀνεγίνωσκον ἐξ ἑκάστου βιβλίου κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἀναγινωσκομένων ἐν ταῖς συναγωγαῖς τμημάτων), τὰς ἀναγνώσεις εἰς «κεφάλαια» καὶ ταῦτα εἰς «στίχους». Τὰ ἔργα του ἐξεδόθησαν ἐν τῇ «Λατινικῇ Πατρολογίᾳ» Migne (τόμ. 85, σελ. 627—790). [Πρβλ. *E. von Dobschütz:* Euthaliusstudien ἐν τῇ «Zeitschrift für Kirchengeschichte» ΙΘ' (1898) σελ. 107—154. — *O. Staehlin* Die altchristliche griechische Literatur (München 1924) σελ. 1351.] Ε. Γ. Π.

Εὐθαλοῦς (πηγή) *[Γεωγρ.]*. Ἰαματικὰ ὕδατα εὑρισκόμενα εἰς τὸν δῆμον Μολύβου τῆς νήσου Μυτιλήνης, χαρακτηριζόμενα δὲ ὡς ἀλκαλικῆς φύσεως. Ἔχουν θερμοκρασίαν 40—45°. Αἱ ἰαματικαὶ πηγαὶ τῆς Εὐθαλοῦς συχνάζονται κυρίως ἀπὸ ἐντοπίους, ἐκμεταλλεύεται δὲ ταύτας ἡ κοινότης. Ἐν τῇ περιοχῇ τῶν πηγῶν ὑπάρχει μεγάλη δεξαμενή. Κ. Γ. Μ.

εὐθανασία (ἡ)· καλός, ἔνδοξος θάνατος· || καθόλου, ὁ μετὰ ἄλυπον βίον θάνατος· || ὁ ἀνώδυνος, ὁ ἄνευ ἀγωνίας θάνατος.

—*[Ἐγκυκλ.]* Διὰ τοῦ ὅρου *εὐθανασία* ἐκσημαίνεται ὁ θάνατος ὁ ἐπερχόμενος ἐν ἠρεμίᾳ, γαλήνῃ καὶ ἄνευ ἀγωνίας, ἀλγηδόνων, πόνων καὶ ἄλλων ἐνοχλήσεων τοῦ θνήσκοντος. Ἡ εὐθανασία δυνατὸν νὰ εἶναι φυσική· πράγματι δὲ εἰς πολλὰς περιπτώσεις ὁ θνήσκων παραμένει ἤρεμος μέχρι τῆς ὑστάτης στιγμῆς, μὴ ἐμφανίζων ἐπιθανάτιον ἀγωνίαν καὶ μὴ βασανιζόμενος ὑπὸ πόνων ἢ δυσπνοίας ἢ στενοχωρίας οἱασδήποτε, ἀλλὰ σβέννυται τρόπον τινὰ ἡσύχως καὶ μεταπίπτει ἀπὸ τῆς ζωῆς εἰς τὸν θάνατον ἀνεπαισθήτως. Ἀλλ' ἡ εὐθανασία δύναται ὡσαύτως νὰ προκληθῇ, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως ἐπιφέρῃ τὴν κατάπαυσιν τῶν πόνων καὶ τῶν ταλαιπωριῶν ἐν γένει τοῦ πάσχοντος. Ἡ προκαλουμένη εὐθανασία ἀπαντᾷ ὡς ἀρχὴ ἐθίμων τινῶν, ἅτινα εὑρίσκομεν εἴτε εἰς τοὺς λαοὺς τῆς ἀρχαιότητος, εἴτε καὶ εἰς τοὺς σημερινοὺς ἧττον πεπολιτισμένους λαούς. Τὸ σπαρτιατικὸν ἔθιμον, ὅπως ρίπτωνται εἰς τὸν Εὐρώταν ποταμὸν τὰ ἀσθενικὰ καὶ παραμεμορφωμένα τέκνα, ἀποδίδεται καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν ταύτην, πλὴν τῆς καθαρῶς εὐγονικῆς διαθέσεως. Ὁ Βαλέριος Μάξιμος ἀφηγεῖται ὅτι εἰς τὴν Μασσαλίαν ὑπῆρχε μέρος, ἔνθα διετηρεῖτο δηλητηριῶδές τι ποτὸν εἰς τὴν διάθεσιν ἐκείνων, οἵτινες, μετὰ τὴν δικαιολογίαν τοῦ σκοποῦ αὐτῶν ἐνώπιον τῆς γερουσίας τῆς πόλεως, ἐπεθύμουν νὰ ἀποθάνωσιν ἡσύχως, καθόσον ἐθεώρουν ἑαυτοὺς λίαν δυστυχεῖς εἰς τὸν παρόντα βίον. Κατὰ δὲ τὸν Στράβωνα εἰς τὴν νῆσον Κῶ ἐλάμβανον εἰς παρομοίας περιπτώσεις δηλητηριῶδές τι μῖγμα ἀνάλογον. Ἀφ' ἑτέρου εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι εἴς τινας φυλὰς τῶν Ἐσκιμώων ἢ τῶν Πολυνησίων καὶ εἰς ἄλλους τινὰς κατωτέρους ἔτι λαούς, θανατώνουσι καὶ ἐξαφανίζουσι τοὺς ἀναπήρους καταστάντας γέροντας· πιθανῶς ὅμως διὰ τὸ ἔθιμον τοῦτο νὰ ὑπάρχωσι λόγοι οἰκονομικοὶ μᾶλλον ἢ αἰσθηματικοί.

Ἡ εὐθανασία εὗρε πλείστους ὑπερασπιστάς, οἵτινες ὅμως, ὡς δικαίως παρατηρεῖ ὁ Sicard, εἶναι μᾶλλον φιλολογοῦντες ἢ οὐτοπισταί. Μέτριος εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἰατρῶν, οἵτινες τάσσονται ὑπὲρ τῆς εὐθανασίας. Δέον ἐν τούτοις νὰ διακρίνωμεν δύο τάξεις μεταξὺ τῶν συμμεριζομένων τὸν ἀνώδυνον θάνατον. Οἱ μὲν συνιστῶσι τοῦτον δι' ἐκείνους, τῶν ὁποίων ἡ ζωὴ εἶναι μόχθος καὶ βάρος καὶ οἵτινες ὡς ἐκ τούτου ἀποβαίνουσιν οἱ ἀπόστολοι τῆς αὐτοκτονίας· διότι δὲν εἶναι εὔκολον νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι, ὅταν ἄρρωστός τις δὲν εἶναι ἐντελῶς ἀνίκανος, ἐμπιστεύεται εἰς ἄλλους τὴν φροντίδα τοῦ τερματισμοῦ τῆς ζωῆς του καὶ τῶν ἀλγηδόνων αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον δύναται νὰ τὸ πράξῃ ὁ ἴδιος. Ὁ δεύτερος τρόπος τῆς ἀντιμετωπίσεως τοῦ προβλήματος εἶναι ὅλως νέος· συνίσταται δὲ εἰς τὴν διακήρυξιν ὅτι ἡ ἀγωνία τοῦ θανάτου εἶναι φρικτὴ βάσανος καὶ ὅτι εἶναι δίκαιον νὰ ἀποσοβήσωμεν ταύτην εἰς πάντας ἐκείνους, οἵτινες εἶναι ἀνεγνωρισμένοι ἀνίατοι. Ἡ κατάπαυσις τῶν ἀλγηδόνων διὰ τοῦ ριζικοῦ τούτου μέσου εἶναι ἴδιον ἀνθρωπισμοῦ, τὸν ὁποῖον τινὲς θεωροῦσιν ὑποχρεωτικόν. Ὁ Thomas Morus καὶ ὁ Bacon εἶναι οἱ μεγάλοι ὑποστηρικταὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, κατὰ τοὺς προηγηθέντας αἰῶνας. Λέγεται ὅτι ὁ Cabanis καὶ ὁ Antoine Petit, ἐπὶ τῇ αἰτήσει τοῦ Mirabeau θνήσκοντος, ἐχορήγησαν εἰς αὐτὸν ὄπιον, ἄχρις οὗ κατεπαύσατο τοῦ ζῆν. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ἀναφέρονται μεταξὺ τῶν ὀπαδῶν τῆς εὐθανασίας ὁ Billen, ὁ Lionnel Tollemache, ὁ Dr Gregory καὶ τέλος ὁ Maurice Maeterlinck, ὅστις καὶ εὔχεται εἰς τὸ βιβλίον αὐτοῦ «Ὁ Θάνατος» νὰ ἔλθῃ ἡμέρα, καθ' ἣν ὁ ἰατρὸς θέλει παύσει νὰ θεωρῇ ὡς καθῆκόν του «νὰ παρατείνῃ ὅσον τὸ δυνατὸν τοὺς φρικωδεστάτους σπασμοὺς τῆς ἀπελπιστικωτάτης ἀγωνίας»· εὔχεται δὲ νὰ ἔλθῃ ἐποχὴ «καθ' ἣν ἡ πρόληψις αὕτη θὰ μᾶς φαίνεται βάρβαρος καὶ καθ' ἣν ἡ ἐπιστήμη θὰ ἐπαναστατήσῃ κατὰ τῆς πλάνης αὐτῆς καὶ δὲν θὰ διστάσῃ νὰ συντάμῃ τὰς ἀσχημίας ἡμῶν».

Μέχρι τοῦδε περιοριζόμεθα μόνον εἰς λόγους· ἀλλ' ἐπηκολούθησαν καὶ πράξεις. «Ἀπὸ δεκαετίας λέγει ὁ Sicard, ὑπεβλήθησαν πέντε σχέδια νόμου εἰς τὴν νομοθεσίαν τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ νέου κόσμου, δι' ὧν ἐζητεῖτο τὸ νομικὸν δικαίωμα τῆς εὐθανασίας». Ἀναφέρομεν ἰδίως νομοσχέδιόν τι κατατεθὲν εἰς τὸ σαξωνικὸν κοινοβούλιον τῷ 1903 καὶ ἀπορριφθὲν τῷ 1906, νομοσχέδιον γενόμενον δεκτὸν εἰς πρώτην ἀνάγνωσιν ὑπὸ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας τοῦ Ohio καὶ ἕτερον ὑπὸ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας τῆς Jowa, ἀμφότερα ἀπορριφθέντα εἰς τὸ κοινοβούλιον τῆς Νέας Ὑόρκης· καὶ τῷ 1912 νομοσχέδιον κατατεθὲν εἰς τὸ κοινοβούλιον τῆς Οὐασιγκτῶνος. Μεταξὺ δὲ τῶν ἀτομικῶν γεγονότων ἀναφέρομεν: τὸν διὰ χλωροφορμίου θάνατον, τὸν ὁποῖον ἐζήτησε καὶ ἐπέτυχε γυνή τις Κουακέρων εἰς τὴν Φλωρίδα· αἴτησιν ἀδείας περὶ εὐθανασίας κατατεθεῖσαν εἰς τὸ δικαστήριον τῆς Νέας Ὑόρκης ὑπὸ τῆς Σάρας Χάρις· τὸν ὑπὸ τοῦ συζύγου φόνον τῆς ἰδίας αὐτοῦ συζύγου κατεχομένης ὑπὸ φρικωδῶν πόνων· καὶ πλεῖστα ἄλλα νεώτερα παραδείγματα, ὧν καὶ τὸ ἀφορῶν εἰς ἰατρόν τινα τοῦ Σικάγου, ὅστις παρώτρυνε τὴν μητέρα ὅπως δηλητηριάσῃ τὸ τέκνον της, τὸ ὁποῖον ὁ ἰατρὸς εἶχε διακηρύξει ὡς ἀπολύτως ἀνίατον καὶ προωρισμένον διὰ ζωὴν ταλαιπωριῶν καὶ ἀλγηδόνων.

Οἱ ἰατροὶ τοῦ Σικάγου ἀπεδοκίμασαν τὸν ἄνω συνάδελφον αὐτῶν· ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον δὲν εἶναι παράδοξον, καθόσον, ἐξαιρέσει ὀλιγίστων τινῶν, τὸ ἰατρικὸν σῶμα ἀντετάχθη πάντοτε εἰς τὴν ἐπικίνδυνον ταύτην θεωρίαν. Δυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν περὶ τούτου τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀμβροσίου Παρέ, ἀντιτασσομένου πρὸς τοὺς στρατιώτας, οἵτινες ἐφόνευον τοὺς βαρέως τετραυματισμένους συντρόφους αὐτῶν, ἢ τὸ παράδειγμα τοῦ Desgenettes, ἀρνουμένου νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὸν Ναπολέοντα, ὅστις τὸν διέταξε νὰ φονεύσῃ δι' ὀπίου εἰς μεγάλην δόσιν τοὺς στρατιώτας, οἵτινες εἶχον προσβληθῇ ὑπὸ πανώλους εἰς τὴν Αἴγυπτον. Καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν οἱ ἰατροὶ κατεπολέμησαν ἐνεργότερον τὰς θεωρίας τῆς εὐθανασίας· παράδειγμα ἔχομεν μικρόν τι βιβλιάριον τοῦ «Dr Guermonprez «Περὶ τῆς ἰατρικῆς αὐτοκτονίας», τὴν ἐναίσιμον διατριβὴν τοῦ Dr Sicard (ἐκ Μασσαλίας), καὶ ἄρθρον τι τοῦ «Ἰατρικοῦ τύπου» (19 Φεβρουαρίου 1913) εἰς ἀπάντησιν τῶν ἄνω ἀναφερθέντων χωρίων τοῦ Maeterlinck, καὶ πλεῖστα ἄλλα.

Τὰ ἐπιχειρήματα τῶν πολεμίων τῆς εὐθανασίας εἶναι διαφόρου φύσεως· παραλείπομεν τὰ ἀναγόμενα εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ ἀναφερόμεθα μόνον εἰς τὸ ἐπιστημονικὸν μέρος τῆς συζητήσεως. Ἐν πρώτοις, λέγουσι, πρέπει νὰ γνωρίζωμεν ἐπακριβῶς τί ἐστὶ ἀγωνία. Ἐὰν ἐννοοῦμεν διὰ τῆς λέξεως ταύτης τὰς τελευταίας στιγμὰς τοῦ ἀρρώστου, ἐκείνας κατὰ τὰς ὁποίας ἡ συνείδησις εἶναι κατηργημένη παρ' αὐτῷ, εἶναι ἐντελῶς ἀνωφελὴς ἡ ἐπέμβασις ἡμῶν τότε, καθόσον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ πάθημα (ἄλγος, ταλαιπωρία) ἄνευ συνειδήσεως. Ἐὰν εἰς τὴν λέξιν ἀγωνία δίδωμεν ἐκτενεστέραν ἔννοιαν, δὲν δυνάμεθα πλέον νὰ εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ὁ θάνανος εἶναι ἀναπόφευκτος· ἔτι δὲ ὀλιγώτερον βέβαιοι εἴμεθα ὅταν συγκατανεύωμεν νὰ ἐφαρμόσωμεν τὴν εὐθανασίαν εἰς πάντας τοὺς πάσχοντας, τῶν ὁποίων τὰ δεινὰ καὶ αἱ ταλαιπωρίαι φαίνονται εἰς ἡμᾶς ἀνίατα, καὶ ὅταν ἔτι ἡ ζωὴ αὐτῶν δὲν εἶναι ἀπολύτως ἐν κινδύνῳ. Ἡ ἐπιστήμη καὶ κατὰ τὴν παροῦσαν ἔτι στιγμὴν δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ θέσῃ διαγνώσεις ἀκριβεῖς, κατὰ μείζονα δὲ λόγον νὰ ἐκφέρῃ προγνώσεις αἵτινες νὰ εἶναι ἀλάθητοι. Συχναὶ εἶναι αἱ περιπτώσεις ἀρρώστων ἀμετακλήτως καταδεδικασμένων, οἵτινες ἔζησαν ἐν τούτοις. Αἱ διαγνωστικαὶ πλάναι δὲν εἶναι σπάνιαι, προκειμένου περὶ καρκίνου λ.χ., τῆς ἀμειλικτοτέρας τῶν νόσων· πολλάκις ὄγκοι φλεγμονώδεις ἀπὸ ἐτῶν ὑφιστάμενοι ἐξελήφθησαν ὡς καρκίνοι, ἐμφανίζοντες τὴν συμπτωματολογίαν τούτων, οἵτινες ὅμως θαυμασίως ἰάθησαν. Ἄπειροι εἶναι αἱ περιπτώσεις τῶν τοιούτων διαγνωστικῶν πλανῶν· ὅθεν δὲν δυνάμεθα νὰ βασισθῶμεν ἐπ' οὐδενὸς τοῦ ἀπολύτου θεωρουμένου, ἐξ οὗ νὰ ὁδηγηθῶμεν εἰς ποίας περιπτώσεις ἡ εὐθανασία ἀσφαλῶς δὲν θέλει θεωρηθῆ ὡς ἐπιστημονικὴ δολοφονία.

Ἀφ' ἑτέρου, ἐὰν παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ διάγνωσις εἶναι ἄψογος, δὲν γνωρίζομεν ἐὰν μεταξὺ τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ἀποφασίζομεν τὴν πρὸς εὐθανασίαν ἐπέμβασιν ἡμῶν, καὶ τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ὁ ἄρ-

Digitized by Google

ρωστος θὰ ἀπέθνησκεν ἄνευ τῆς ἐπεμβάσεως ταύτης, ἐὰν δὲν ἤθελεν ἀνακαλυφθῆ θεραπευτική τις μέθοδος ἱκανὴ νὰ θεραπεύσῃ αὐτὸν ἢ νὰ τοῦ χαρίσῃ τὴν ζωὴν ἄνευ ταλαιπωριῶν καὶ ἀλγηδόνων. Μήπως γνωρίζομεν ποῖα θὰ εἶναι τὰ θεραπευτικὰ καὶ ἰαματικὰ μέσα τῆς αὔριον; Παράδειγμα ἔχομεν τὰς φρικώδεις ταλαιπωρίας τῆς τριτογόνου συφίλιδος, αἵτινες ἀσφαλῶς κατευνάζονται διὰ τῶν τελευταίων συνθέσεων τῆς ἀρσενικούχου σειρᾶς καὶ τοῦ βισμουθίου. Ἀναφέρομεν καὶ τὰς βασάνους ἀτυχῶν τινων ὑπάρξεων, ἀτόμων τῶν ὁποίων κατ' ἀκολουθίαν προσβολῆς τοῦ νωτιαίου μυελοῦ παρέμειναν παράλυτα τὰ κάτω ἄκρα. Ἐσχάτως ὅμως προέβησαν οἱ χειρουργοὶ καὶ εἰς τὴν ραφὴν τοῦ ἐκ βλήματος πυροβόλου ὅπλου διαταμέντος νωτιαίου μυελοῦ, καὶ ἡ τολμηρὰ αὕτη ἐγχείρησις ἐπέτυχε διά τινας μόνον ἡμέρας· τίς δύναται νὰ προείπῃ ὅτι ἡ προσεχὴς ἀπόπειρα δὲν θὰ στεφθῇ ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας; Ὑπολείπεται τὸ ἐπιχείρημα, ὅπερ προβάλλουσιν οἱ ἰατροὶ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐκφρασθεῖσαν ἐπιθυμίαν ὑφ' ὅλων τῶν ὀπαδῶν τῆς προκαλουμένης εὐθανασίας, ὅτι δηλαδὴ οἱ ἰατροὶ εἶναι ἐντεταλμένοι ὅπως προμηθεύωσι ταύτην. Οἱ ἰατροὶ ἀρνοῦνται κατηγορηματικῶς νὰ παρεκκλίνωσι τοῦ τριπλοῦ καθήκοντος, ὅπερ ὑπῆρξε πάντοτε ὁ κανὼν τῆς ζωῆς των, ἤτοι: ἰᾶσθαι ἐνίοτε, ἀνακουφίζειν πολλάκις, παραμυθεῖν πάντοτε. Διατί, λέγουσι, νὰ μὴ ἀπευθύνωνται εἰς τοὺς πλησίον καὶ συγγενεῖς τοῦ πάσχοντος, εἰς τοὺς μᾶλλον ὑποφέροντας ἐκ τῶν παθημάτων αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα ἐπιθυμοῦν νὰ ἴδουν καταπαυόμενα; Οἱ ἰατροὶ δὲν εἶναι κάτοχοι μυστικῶν τόσον ἀποκλειστικῶν, ὥστε μόνον αὐτοὶ καὶ οὐδεὶς ἄλλος νὰ δύνανται νὰ πραγματοποιήσωσιν αὐτά. Εἴμεθα ἕτοιμοι, λέγουσι, νὰ καταπολεμήσωμεν τὸν θάνατον, οὐχὶ ὅμως νὰ ἐπισπεύσωμεν τὴν ἔλευσιν αὐτοῦ.

Ἐν περιλήψει, ἐὰν δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν, ἀπό τε φιλοσοφικῆς καὶ ἀνθρωπιστικῆς ἀπόψεως, ὅτι ἡ εὐθανασία εἶναι εὐπρόσδεκτος, αὕτη δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς περιπτώσεις ἐξαιρετικῶς περιωρισμένας καὶ τὰς ὁποίας εἶναι ἀδύνατον νὰ καθορίσωμεν κατὰ τὰ κρατοῦντα τὴν σήμερον ἐν τῇ ἰατρικῇ. Αἱ πρόοδοι ὅμως τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης θὰ ἔχωσιν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ καταστήσωσι ταύτην ἀνωφελῆ μᾶλλον ἢ νὰ νομιμοποιήσωσιν αὐτήν. Αὐτὴ δὲ καθ' ἑαυτὴν ἡ πρᾶξις τῆς εὐθανασίας θὰ καταστῇ ἀποδεκτὴ μόνον τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἡ διαγνωστικὴ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἤθελεν ἀναγνωρισθῆ ὡς ἀλάθητος· ἀλλὰ δὲν εὑρισκόμεθα ἀκόμη εἰς τὴν εὐχάριστον ταύτην θέσιν.

Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

Εὐθάριχος, ἢ ***Εὐθάριχος***. Ἡγεμὼν τῶν Ὀστρογότθων τῆς δυναστείας τῶν Ἀμαλῶν, σύζυγος τῆς Ἀμαλασούνθας, θυγατρὸς τοῦ Θεοδωρίχου, καὶ πατὴρ τοῦ Ἀθαλαρίχου καὶ τῆς Ματεσουένθας. Ἤκμασεν ἐπὶ Ἀναστασίου καὶ Ἰουστίνου, κατὰ τὰς παρεχομένας δὲ ὑπὸ τοῦ Κασσιοδώρου πληροφορίας, διατρίβων ἀρχικῶς εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Θεοδωρίχου, ἐγένετο εὐνοούμενος τοῦ αὐτοκράτορος Ἀναστασίου, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστίνου διάδοχος τοῦ ρωμαϊκοῦ θρόνου, μὴ ἀξιωθεὶς ὅμως αὐτοῦ, διότι ἀπέθανε (523/5 μ. Χ.) πρὸ τοῦ Ἰουστίνου (527 μ. Χ.). Ἀνηγορεύθη τῷ 519 ὕπατος καὶ εἶναι ὁ μόνος Γότθος ἀνελθὼν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦτο, ὀνομασθεὶς ἐπισήμως Φλάβιος Εὐθάριχος Κιλλίκας (Cillica, Cilliga). Ἐπανηγύρισε μεγαλοπρεπῶς τὴν ἀναγόρευσίν του ἐν Ῥώμῃ καὶ Ῥαβέννῃ, ἐν τῇ τελευταίᾳ δὲ ταύτῃ ἔκτισε καί τινα ἐκκλησίαν. [Πρβλ. *Dahn*, Könige der Germanen Β' 176.] —π.

εὐθάρσεια (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐθαρσοῦς, εὐτολμία, εὐψυχία, θαρραλεότης.

εὐθαρσὴς (ὁ, ἡ), —ἐς (τό)· ὁ ἔχων θάρρος, εὔψυχος, τολμηρός, θαρραλέος, ἀντίθ. *δειλός*.—Ἐπίρρ. ***εὐθαρσῶς***.

εὐθέατος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ καλῶς ὁρώμενος, παρατηρούμενος, εὐκολόθεατος.

εὐθεῖα (ἡ)· θηλ. τοῦ *εὐθύς* ὡς ουσ. κατὰ παράλειψιν τοῦ *γραμμή*: «παρεξέκλινε τῆς εὐθείας», «ἡ εὐθεῖα εἶναι συντομωτέρα πάσης ἄλλης ἐχούσης τὰ αὐτὰ πέρατα» || φρ. «κατ' εὐθεῖαν», «ἐπῆγα κατ' εὐθεῖαν 'ς τὸ σπίτι», «τὸ ἀτμόπλοιον ταξιδεύει κατ' εὐθεῖαν εἰς Πειραιᾶ» δηλαδὴ ἄνευ προσεγγίσεων || «ἀπ' εὐθείας» ἄνευ διαμέσου, ἀμέσως: «τοῦ ὡμίλησα ἀπ' εὐθείας» κατὰ πρόσωπον.

—*[Μαθ.]* Καλεῖται *εὐθεῖα* ἡ γραμμή, ἥτις προσδιορίζεται τελείως διὰ δύο οἱωνδήποτε ἐκ τῶν σημείων αὐτῆς. Εἰς τὸν ὁρισμὸν τοῦτον ὑπάρχει τὸ ἀξίωμα, ὅτι ὑπάρχουν τοιαῦται γραμμαί, δυνάμεναι δηλαδὴ νὰ ὁρισθοῦν τελείως διὰ δύο οἱωνδήποτε ἐκ τῶν σημείων αὐτῶν. Ὁ Εὐκλείδης ὁρίζει τὴν εὐθεῖαν ὡς ἑξῆς: «εὐθεῖα γραμμή ἐστιν, ἥτις ἐξ ἴσου τοῖς ἐφ' ἑαυτῆς σημείοις κεῖται». Εἰς τὸν ὁρισμὸν τοῦτον διάφοροι ἑρμηνεῖαι ἐδόθησαν· ὁ Πρόκλος τὴν ἐξήγησεν ὡς ἑξῆς: «εὐθεῖα εἶναι ἡ γραμμή, τῆς ὁποίας τὸ μῆκος μεταξὺ δύο σημείων συμπίπτει μὲ τὴν ἀπόστασιν τῶν δύο τούτων σημείων», ὅπερ ἄγει εἰς τὸν ὁρισμὸν τοῦ Ἀρχιμήδους: «εὐθεῖα εἶναι ἡ βραχυτέρα γραμμὴ μεταξὺ δύο σημείων». Ἄλλη ἑρμηνεία τοῦ ὁρισμοῦ τοῦ Εὐκλείδου εἶναι: «εὐθεῖα εἶναι ἡ γραμμή, ἥτις ἐκτείνεται ἐξ ἴσου ὡς πρὸς ἕκαστον τῶν σημείων της» δηλαδὴ ἡ γραμμή, ἥτις χωρίζεται εἰς δύο ἴσα μέρη ὑπὸ ἑκάστου τῶν σημείων της. Οὕτως ὅμως δὲν ὁρίζεται μονοτίμως ἡ εὐθεῖα, διότι καὶ ἡ ἕλιξ ἔχει τὴν ἰδιότητα ταύτην.

Ὁ Leibniz ὥρισε τὴν εὐθεῖαν ὡς τὴν γραμμήν, ἥτις χωρίζει τὸ ἐπίπεδον εἰς δύο ἴσα μέρη καὶ τὸ ἐπίπεδον ὡς τὴν ἐπιφάνειαν, ἥτις χωρίζει τὸν χῶρον εἰς δύο ἴσα μέρη. Ὁ Leibniz ἔκαμε χρῆσιν ἐπίσης καὶ τοῦ ἑξῆς ὁρισμοῦ τῆς εὐθείας, τὸν ὁποῖον καὶ ὁ Πρόκλος εἶχεν ἀναφέρει: «εὐθεῖα καλεῖται ἡ γραμμὴ ἥτις μένει ἀκίνητος, ὅταν τὴν στρέφωμεν περὶ δύο ἐκ τῶν σημείων της».

Ἀντὶ ὅμως νὰ ὁρίζωνται αἱ ἔννοιαι «εὐθεῖα» καὶ «ἐπίπεδον» διὰ τῆς ἐννοίας τῆς κινήσεως καὶ τῆς ἰσότητος, δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς θεμελιώδεις ἔννοιαι χαρακτηριζόμεναι ὑπὸ ἑνὸς συστήματος ἀξιωμάτων. Ἡ τελευταία αὕτη κατεύθυνσις διὰ τὸν ὁρισμὸν τῆς εὐθείας καὶ τοῦ ἐπιπέδου ἐδόθη κυρίως διὰ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Hilbert. Σ. Μ.-Ο.

— *[Βυζαντ. Μουσ.]* Καλεῖται *εὐθεῖα* κανὼν τῆς μελοποιίας ποιῶν τὴν ἀνάβασιν ἐκ τοῦ βαρέος πρὸς τὸ ὀξὺ διὰ συνεχῶν φθόγγων καὶ κεχωρισμένως, μάλιστα δὲ διὰ τοῦ ποσοτικοῦ χαρακτῆρος τοῦ ὀλίγου: «εὐθεῖα οὖν ἐστιν ἡ διὰ τῶν ἑξῆς φθόγγων τὴν ἐπίτασιν ποιουμένη» *(Μανουὴλ ὁ Βρυέννιος)*. Ἀντίθ. *ἀνακάμπτουσα*. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

— **εὐθεῖα τοῦ ἀνέμου** (κοιν. *τὸ μάτι τοῦ καιροῦ*) *[Ναυτ.]*. Ἡ διεύθυνσις, ἐξ ἧς πνέει ὁ ἄνεμος, ἡ καὶ τῆς *κοίτης τοῦ ἀνέμου* λεγομένη. Σ. Ε. Λ.

— **εὐθεῖα θέσεως δι' ὕψους** *[Ναυτιλ.]*. Ἐν τῇ ναυτιλίᾳ ὁ καθορισμὸς τοῦ στίγματος τοῦ πλοίου γίνεται διὰ τῆς χαράξεως ἐπὶ τοῦ χάρτου δύο ἢ πλειόνων γεωμετρικῶν τόπων, ἐφ' ὧν εὑρίσκετο τὸ πλοῖον καθ' ὡρισμένην τινὰ χρονικὴν στιγμήν. Ἡ τομὴ τῶν γεωμετρικῶν τούτων τόπων εἶναι τὸ στίγμα τοῦ πλοίου.

Ὅταν πλοῖόν τι ὠκεανοπλοῇ, δὲν ἔχει ὁρατὰ σημεῖα τῆς ξηρᾶς, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων νὰ καθορισθῶσι γεωμετρικοὶ τόποι. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον χρησιμοποιοῦνται πλέον κατὰ διαφόρους μεθόδους ὁ ἥλιος καὶ οἱ ἀστέρες. Οἱ δι' αὐτῶν ἐπιτυγχανόμενοι γεωμετρικοὶ τόποι καὶ ἑπομένως τὸ στίγμα τοῦ πλοίου εἶναι λίαν ἀκριβές. Πολλαὶ μέθοδοι εἶναι δυνατὸν νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ἐν ὠκεανοπλοΐᾳ πρὸς καθορισμὸν τοῦ στίγματος διὰ τῶν οὐρανίων σωμάτων. (Ὁ Ἀγγλοολλανδὸς πλοίαρχος Σοῦμνερ (Sumner) καὶ ὁ Γάλλος ναύαρχος Παζὲλ (Pagel) ἔχουν ἴσους τίτλους ὅπως διεκδικήσωσι τὴν πατρότητα τῆς εὐεργετησάσης τοὺς ὠκεανοπόρους ἐπινοήσεως ταύτης.)

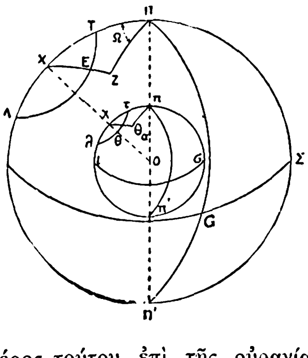

Ἀλλ' ἡ ἁπλουστέρα καὶ παγκοίνως ἐν χρήσει μέθοδος εἶναι ἡ τοῦ *Μὰρκ*, καλουμένη οὕτως ὡς ἐπινοηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Γάλλου ναυάρχου Marcq de Saint-Hilaire.

Θεωρία τῶν εὐθειῶν ὕψους. Ἔστω ἐπὶ τῆς οὐρανίου σφαίρας ὁ ἀστὴρ Χ (βλ. σχ.). Ἡ θέσις τοῦ ἀστέρος τούτου ἐπὶ τῆς οὐρανίας σφαίρας κατὰ στιγμήν τινα καθορίζεται διὰ τῶν συντεταγμένων αὐτοῦ, ἤτοι διὰ τῆς ἀποκλίσεως $\delta_* = IX$ καὶ διὰ τῆς ὡρικῆς αὐτοῦ γωνίας τῆς μικροτέρας τῶν 12 ὡρῶν ($\Omega\delta_*g$ ἢ $\Omega\alpha_*g$). Ἡ γηΐνη προβολὴ τοῦ ἀστέρος εἶναι τὸ σημεῖον τῆς γῆς χ, τοῦ ὁποίου ἡ θέσις δύναται ἀκριβῶς νὰ καθορισθῇ. Οὕτω τὸ πλάτος φ τοῦ τόπου χ εἶναι ἴσον πρὸς τὴν ἀπόκλισιν τοῦ ἀστέρος δ_* καὶ τὸ μῆκος λ ἴσον πρὸς τὴν ὡρικὴν γωνίαν τοῦ ἀστέρος $\Omega\delta_*g$ ἢ $\Omega\alpha_*g$. Τοῦτο, διότι τὰ ὡς ἄνω τόξα ὑποτείνουσιν ἴσας ἐπικέντρους γωνίας.

Ἂς ὑποθέσωμεν νῦν ὅτι παρατηρητής τις εὑρίσκεται εἰς τὸν τόπον τ τῆς γῆς, τοῦ ὁποίου ζενὶθ εἶναι τὸ σημεῖον Τ τῆς οὐρανίου σφαίρας. Ὑποθέσωμεν ἐπίσης ὅτι ὁ παρατηρητὴς οὗτος ἔλαβε τὸ ὕψος τοῦ ἀστέρος Χ ἴσον ἐπὶ παραδείγματι πρὸς 60°. Τὸ ζενὶθ Τ τοῦ τόπου θὰ εὑρίσκεται ἐπὶ γεωμετρικοῦ τόπου ΛΤ, ὅστις εἶναι κύκλος ἔχων ὡς κέντρον τὸν παρατηρηθέντα ἀστέρα καὶ σφαιρικὴν ἀκτῖνα ἴσην πρὸς ΧΤ. Ἡ σφαιρικὴ αὕτη ἀκτὶς εἶναι ἡ ζενιθιακὴ ἀπόστασις τοῦ ἀστέρος, ἤτοι τὸ συμπλήρωμα τοῦ ὕψους, εἰς τὸ προκείμενον δὲ παράδειγμα θὰ εἶναι 90°—60°=30°. Κατ' ἀναλογίαν ὁ τόπος τ τῆς γῆς θὰ εὑρίσκεται ἐπὶ περιφερείας κύκλου λτ, ἔχοντος ὡς κέντρον τὴν γηΐνην προβολὴν χ τοῦ ἀστέρος καὶ ἀκτῖνα ἴσην πρὸς 30°. Τὰ ζενὶθ πάντων τῶν τόπων τῆς περιφερείας λτ εὑρίσκονται ἐπὶ τοῦ γεωμετρικοῦ τόπου ΛΤ τῆς οὐρανίου σφαίρας, ἤτοι θὰ ἀπέχωσιν ἐξ ἴσου ἀπὸ τοῦ ἀστέρος Χ. Ἑπομένως εἰς ἕκαστον τῶν τόπων τούτων αἱ ζενιθιακαὶ ἀποστάσεις τοῦ ἀστέρος θὰ εἶναι ἴσαι καὶ κατὰ συνέπειαν τὰ ἀπὸ ἑκάστου τῶν τόπων τῆς περιφερείας λτ παρατηρούμενα ὕψη τοῦ ἀστέρος Χ θὰ εἶναι ἴσα. Ὅθεν παρατηρητής τις ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς μετρῶν τὸ ἀληθὲς ὕψος Ηλ ἀστέρος τινὸς Χ κατὰ χρονικήν τινα στιγμὴν Τπg, παρεχομένην διὰ τοῦ ἀκριβοῦς χρονομέτρου τοῦ πλοίου, δύναται νὰ καταγράψῃ τὸν γεωμετρικὸν τόπον, ἐφ' οὗ εὑρίσκεται διὰ τῶν ἑξῆς στοιχείων:

α') τὸ κέντρον τῆς περιφερείας καθορίζεται διὰ τῶν σχέσεων:

$$\varphi=\delta_*$$
$$\lambda=\Omega\delta_*g \text{ ἢ } \Omega\alpha_*g \text{ (μικροτέρα τῶν } 12^{\omega}\text{)}.$$

Ἡ ὡρικὴ γωνία $\Omega\delta_*g$ εὑρίσκεται ἐκ τῆς ἀκριβοῦς ὥρας τῆς παρατηρήσεως Τπg διὰ τοῦ τύπου:

$$\Omega\delta_*g=T\pi g+\alpha\mu_{\odot}-\alpha_*$$

ἔνθα $\alpha\mu_{\odot}$ εἶναι ἡ ὀρθὴ ἀναφορὰ τοῦ μέσου ἡλίου καὶ α_* ἡ ὀρθὴ ἀναφορὰ τοῦ ἀστέρος, παρεχόμεναι ὑπὸ εἰδικῶν βιβλίων συναρτήσει τῆς ἡμερομηνίας καὶ τῆς ὥρας Τπg. Ὑπὸ τῶν αὐτῶν βιβλίων καὶ συναρτήσει τῶν αὐτῶν στοιχείων παρέχεται καὶ ἡ ἀπόκλισις δ_* τοῦ ἀστέρος.

β') Ἡ ἀκτὶς τῆς περιφερείας χτ ἰσοῦται πρὸς τὴν ζενιθιακὴν ἀπόστασιν τοῦ ἀστέρος, ἤτοι πρὸς 90°—Ηλ.

Ἐὰν διὰ τὴν αὐτὴν χρονικὴν στιγμὴν ἔχωμεν ἐκτελέσει παρατήρησιν δύο ἀστέρων, θὰ δυνάμεθα νὰ καταγράψωμεν δύο γεωμετρικοὺς τόπους, ὧν ἡ τομὴ θὰ μᾶς παράσχῃ τὴν ἐπὶ τῆς γῆς θέσιν μας, ἤτοι τὸ στίγμα μας.

Αἱ περιφέρειαι αὗται τῶν κύκλων καλοῦνται *κύκλοι ὕψους*. Ἐὰν οἱ κύκλοι οὗτοι ἐχαράσσοντο ἐπὶ ὁμοιώματος γηΐνης σφαίρας, θὰ ἀπῃτοῦντο μεγάλαι διαστάσεις αὐτῆς (διάμετρος 4 περίπου μέτρα). Ἐπίσης ἐὰν ἐχαράσσοντο ἐπὶ τοῦ χάρτου θὰ ἐλαμβάνοντο καμπύλαι διαφόρων σχημάτων. Ἡ χάραξις τούτων θὰ ἦτο δυσχερὴς καὶ διὰ τοῦτο πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἄνω δυσκολιῶν ἐπεζητήθη λύσις ἐπιτρέπουσα τὴν χρησιμοποίησιν τῶν κύκλων ὕψους. Ἡ λύσις αὕτη ἐπετεύχθη διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν *εὐθειῶν ὕψους*.

Εὐθεῖαι θέσεως. Εἰς πᾶν πλοῖον εἶναι δυνατὸν εἰς πᾶσαν στιγμὴν νὰ καθορίσῃ τὸ στίγμα αὐτοῦ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πορείας ἣν ἀκολουθεῖ καὶ τῆς ταχύτητός του. Τὸ οὕτω καθοριζόμενον στίγμα καλεῖται *στίγμα ἐξ ἀναμετρήσεως* καὶ παρίσταται διὰ τοῦ συμβόλου Θα. Τὸ στίγμα τοῦτο δὲν εἶναι ἀκριβές, διότι τὸ πλοῖον ὑφίσταται τὴν ἐπήρειαν ὡρισμένων στοιχείων, εἰς δὲ τὸν καθορισμὸν τοῦ στίγματος ὑπεισέρχονται διάφορα σφάλματα (ρεύματα, ἀνακρίβεια τῶν ἐνδείξεων τῆς πυξίδος, μὴ σταθερὰ ταχύτης κ. λ. π.). Ἀντιθέτως τὰ σφάλματα ταῦτα δὲν ὑπάρχουσιν, ὅταν τὸ στίγμα καθορίζεται ἀστρονομικῶς. Τὸ ἀστρονομικὸν στίγμα εἶναι λίαν ἀκριβές, παρίσταται δὲ διὰ τοῦ συμβόλου Θ.

Πρὸς ἀποφυγὴν τῶν δυσχερειῶν τῆς χαράξεως τῶν κύκλων ὕψους ἐχρησιμοποιήθη μικρὸν τμῆμα τῆς περιφερείας αὐτῶν, τὸ εὑρισκόμενον παρὰ τὴν ἀκριβῆ θέσιν τοῦ στίγματος Θ. Τὸ μικρὸν τοῦτο τμῆμα τῆς περιφερείας, λόγῳ τῆς σμικρότητος αὐτοῦ, θεωρεῖται συμπίπτον μετὰ τῆς εὐθείας τῆς ἐφαπτομένης εἰς αὐτό. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ στίγμα Θ δὲν εἶνε γνωστόν, χρησιμοποιεῖται τὸ προσεγγίζον στίγμα ἀναμετρήσεως Θα, ἤτοι χρησιμοποιεῖται μικρὸν τμῆμα τοῦ κύκλου ὕψους εὑρισκόμενον ἑκατέρωθεν τοῦ σημείου Θα, ἀντικαθιστάμενον διὰ τῆς ἐφαπτομένης εὐθείας. Ἡ εὐθεῖα αὕτη καλεῖται *εὐθεῖα ὕψους*.

Ἡ χάραξις τῆς εὐθείας θέσεως γίνεται διὰ προσδιορισμοῦ ἑνὸς σημείου τῆς εὐθείας καὶ τῆς διευθύνσεως αὐτῆς. Ἡ ὑποκατάστασις τῆς εὐθείας ὕψους εἰς τὸν κύκλον ὕψους εἶναι δυνατὴ μόνον ἐφ' ὅσον ἡ καμπυλότης τοῦ κύκλου ὕψους εἶναι μικρά. Πρὸς τοῦτο δέον τὸ λαμβανόμενον ὕψος νὰ εἶναι μικρότερον τῶν 75°.

Χάραξις τῆς εὐθείας θέσεως. Ἔστω ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς τὸ στίγμα ἀναμετρήσεως Θα, τοῦ ὁποίου ζενὶθ εἶναι τὸ σημεῖον Ζ τῆς οὐρανίου σφαίρας. Ἡ θέσις τοῦ σημείου Ζ εἶναι γνωστή, διότι εἶναι γνωσταὶ αἱ συντεταγμέναι τοῦ σημείου Θα. Ἡ διεύθυνσις ΖΕΧ εἶναι τὸ ἀζιμοὺθ τοῦ ἀστέρος, ἤτοι στοιχεῖον δυνάμενον νὰ ὑπολογισθῇ ἀκριβῶς. Ἡ διεύθυνσις αὕτη ΖΕΧ ὡς ἀκτὶς τοῦ κύκλου ὕψους τέμνει καθέτως τὴν ἐφαπτομένην τούτου εὐθεῖαν, ἤτοι τὴν εὐθεῖαν ὕψους, δηλαδὴ ἡ εὐθεῖα ὕψους εἶναι κάθετος ἐπὶ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀζιμοὺθ τοῦ ἀστέρος.

Ἀπομένει νὰ καθορισθῇ ἡ θέσις τοῦ σημείου Ε, καθ' ὃ ἡ διεύθυνσις τοῦ ἀζιμοὺθ τέμνει τὴν εὐθεῖαν ὕψους. Ἡ γηΐνη προβολὴ τοῦ σημείου Ε εἶναι τὸ σημεῖον Θ, ὅπερ καλεῖται *προσδιοριστικὸν σημεῖον τῆς εὐθείας θέσεως*. Ἐκ τοῦ σχ. εὑρίσκομεν:

$$ZE=\Theta\alpha\Theta=ZX-EX \quad (1)$$

Πρέπει ἐξ ἄλλου νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ μετρηθὲν ἀκριβὲς ὕψος Ηλ τοῦ ἀστέρος ὑποθέτει ὅτι ὁ παρατηρητὴς εὑρίσκεται εἰς τὸ σημεῖον Θ, ἤτοι εἰς ἓν σημεῖον τῆς εὐθείας θέσεως. Δι' ὑπολογισμοῦ δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν τὸ ὕψος Ηα, τὸ ὁποῖον θὰ ἐμετροῦμεν, ἂν εὑρισκόμεθα ἀκρι-

Digitized by Google

βῶς εἰς τὸ σημεῖον Θα. Τὸ τμῆμα ὅθεν ΖΧ παριστᾷ τὴν ζενιθιακὴν ἀπόστασιν τοῦ ἀστέρος ἀπὸ τοῦ ζενὶθ Ζ τοῦ τόπου Θα, ἤτοι τὴν ποσότητα 90°—Ηα καὶ τὸ σημεῖον ΕΧ τὴν ζενιθιακὴν ἀπόστασιν τοῦ ἀστέρος ἀπὸ τοῦ ζενὶθ Ε τοῦ τόπου Θ. Οὕτως ἡ ἰσότης (1) γίνεται:

$$ZE=\Theta\alpha\Theta=(90-H\alpha)-(90-H\lambda)=H\lambda=H\alpha$$

Ἡ ποσότης Ηλ—Ηα, ἤτοι ἡ ἀπόστασις ἑνὸς σημείου τῆς εὐθείας θέσεως ἀπὸ τοῦ σημείου Ζ παρίσταται διὰ τοῦ συμβόλου ΔΗ. Ἐὰν ἡ διαφορὰ Ηλ—Ηα εἶναι θετική, τὸ σημεῖον Θα (Ζ) πίπτει ἐκτὸς τοῦ κύκλου ὕψους καὶ ἑπομένως τὸ σημεῖον Θ εὑρίσκεται ἀπὸ τοῦ σημείου Θα πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀστέρος. Ἐὰν ἡ ποσότης Ηλ—Ηα εἶναι ἀρνητική, τότε τὸ σημεῖον Θα πίπτει ἐντὸς τοῦ κύκλου καὶ ἑπομένως τὸ σημεῖον Θ εὑρίσκεται ἀπὸ τοῦ σημείου Θα πρὸς διεύθυνσιν ἀντίθετον τῆς τοῦ ἀστέρος.

Σειρὰ ἐργασιῶν πρὸς χάραξιν εὐθείας ὕψους. Ἔχομεν γνωστὸν τὸ ἐξ ἀναμετρήσεως στίγμα Θα. Λαμβάνομεν τὸ ὕψος ἀστέρος τινὸς Ηρ καὶ διὰ τοῦ στιγμομέτρου τὴν ἀκριβῆ ὥραν τῆς παρατηρήσεως. Ἐκ τῆς ὥρας ταύτης εὑρίσκομεν τὴν $\Omega\delta_*$ ἢ $\Omega\alpha_*$ (τὴν μικροτέραν τῶν 12ω). Δι' εἰδικοῦ ὑπολογισμοῦ ὑπολογίζομεν τὸ ὕψος Ηα. Διορθοῦμεν τὸ παρατηρηθὲν ὕψος Ηρ τοῦ ἀστέρος καὶ ἔχομεν τὸ ἀκριβὲς ὕψος Ηλ. Ἔχομεν οὕτω τὴν διαφορὰν αὐτῶν ΔΗ=Ηλ—Ηα. Ὑπολογίζομεν διὰ μιᾶς τῶν πρὸς τοῦτο μεθόδων τὸ ἀζιμοὺθ τοῦ ἀστέρος κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς παρατηρήσεως. Ἐκ τοῦ ἐπὶ τοῦ χάρτου στίγματος ἀναμετρήσεως Θα φέρομεν εὐθεῖαν κατὰ τὴν διεύθυνσιν μὲν τοῦ ἀζιμούθ, ἂν ἡ ΔΗ εἶναι θετική, ἢ πρὸς διεύθυνσιν ἀντίθετον τοῦ ἀζιμούθ, ἂν ἡ ΔΗ εἶναι ἀρνητική. Ἐπὶ τῆς εὐθείας ταύτης καὶ ἀπὸ τοῦ σημείου Θα ἀρχόμενοι ἀποκόπτομεν τμῆμα μήκους τόσων μιλλίων, ὅση εἶναι εἰς πρῶτα λεπτὰ μοίρας ἡ διαφορὰ ΔΗ. Προσδιορίζομεν οὕτω τὸ προσδιοριστικὸν σημεῖον τῆς εὐθείας ὕψους Θ_1. Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου φέρομεν εὐθεῖαν κάθετον πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀζιμούθ. Ἡ εὐθεῖα αὕτη εἶναι ἡ εὐθεῖα θέσεως.

Ἐὰν παρατηρήσωμεν κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν δύο ἀστέρας, τότε ἡ τομὴ Θ τῶν δύο εὐθειῶν ὕψους, ἃς θὰ ἔχωμεν, θὰ εἶναι τὸ ἀκριβὲς ἀστρονομικὸν στίγμα τοῦ πλοίου μας. Δέον νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν λῆψιν ὕψους μικροτέρου τῶν 12° ἕνεκα τῆς ἀνωμάλου γηΐνης διαθλάσεως καὶ μεγαλυτέρου τῶν 75°, διότι τότε ἡ εὐθεῖα ὕψους δὲν συμπίπτει πρὸς τὸ τμῆμα τοῦ κύκλου ὕψους. Ἐπίσης δέον νὰ παρατηρῶμεν ἀστέρας, ὧν τὰ ἀζιμοὺθ σχηματίζουν γωνίαν 30°—150°, ὥστε καὶ αἱ ἀντίστοιχοι εὐθεῖαι ὕψους νὰ σχηματίζωσι τεμνόμεναι γωνίαν 30°—150°.

Μεταφορὰ τῶν εὐθειῶν ὕψους. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας δὲν δυνάμεθα νὰ ἐκτελέσωμεν δύο συγχρόνους παρατηρήσεις ἀστέρων. Πρὸς εὕρεσιν τοῦ στίγματος ἐκτελοῦμεν δύο διαδοχικὰς παρατηρήσεις τοῦ ἡλίου. Ἡ ἀκολουθουμένη μέθοδος εἶναι ἡ ἑξῆς:

Συμφώνως πρὸς τὰ ἀνωτέρω χαράσσομεν ἐπὶ τοῦ χάρτου μίαν εὐθεῖαν θέσεως προκύψασαν ἐκ μιᾶς παρατηρήσεως τοῦ ἡλίου. Ἐξακολουθοῦμεν τὸν πλοῦν καὶ χαράσσομεν δευτέραν εὐθεῖαν θέσεως προκύπτουσαν ἐκ δευτέρας παρατηρήσεως τοῦ ἡλίου, γενομένης 3—4 ὥρας μετὰ τὴν πρώτην. Μεταφέρομεν τὴν πρώτην εὐθεῖαν θέσεως εἰς τὸ σημεῖον εἰς ὃ ἐγένετο ἡ δευτέρα παρατήρησις καὶ διὰ τῆς τομῆς τῆς μεταφερθείσης πρώτης εὐθείας καὶ τῆς χαρασσομένης δευτέρας εὐθείας ἔχομεν τὸ στίγμα τοῦ πλοίου κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς δευτέρας παρατηρήσεως.

Πρὸς μεταφορὰν τῆς πρώτης εὐθείας μεταφέρομεν τὸ προσδιοριστικὸν σημεῖον αὐτῆς πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς πλεύσεως καὶ εἰς ἀπόστασιν ἴσην πρὸς τὰ διανυθέντα μίλλια κατὰ τὸν μεσολαβήσαντα μεταξὺ τῶν δύο παρατηρήσεων χρόνον. Ἐκ τοῦ μεταφερθέντος τούτου προσδιοριστικοῦ σημείου φέρομεν εὐθεῖαν παράλληλον πρὸς τὴν πρώτην εὐθεῖαν θέσεως. Ἡ εὐθεῖα αὕτη εἶναι ἡ πρώτη εὐθεῖα θέσεως μεταφερθεῖσα, εἶναι δὲ φανερὸν ὅτι, ἐφ' ὅσον ἡ ἀναμέτρησις ἐτηρήθη ἀκριβῶς, τὸ πλοῖον ἡμῶν εὑρισκόμενον εἰς ἓν σημεῖον τῆς πρώτης εὐθείας θέσεως θὰ εὑρίσκεται νῦν εἰς ἓν σημεῖον τῆς μεταφερθείσης εὐθείας.

Α. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

—**εὐθεῖαι *ἰσότροποι*·** βλ. *ἰσότροποι.*

εὐθειακὴ *γεωμετρία* *[Μαθημ.]*· βλ. λ. *γεωμετρία* (τ. Η΄ σ. 297 γ΄).

εὐθειογενὴς (ὁ, ἡ), —*ὲς* (τό)· ὁ ἐξ εὐθείας γραμμῆς γινόμενος: «εὐθειογενὴς ἐπιφάνεια».

—*[Γεωμετρ.]* Καλοῦνται *εὐθειογενεῖς ἐπιφάνειαι* αἱ ἐπιφάνειαι, αἵτινες δύνανται νὰ προκύψουν διὰ τῆς κινήσεως μιᾶς εὐθείας. Οὕτω τὰ ἐπίπεδα, οἱ κύλινδροι, οἱ κῶνοι, ὁ τόπος τῶν ἐφαπτομένων μιᾶς στρεβλῆς καμπύλης εἶναι εὐθειογενεῖς ἐπιφάνειαι. Αἱ εὐθεῖαι τῆς εὐθειογενοῦς ἐπιφανείας καλοῦνται *γενέτειραι*. Αἱ ἐξισώσεις μιᾶς εὐθειογενοῦς ἐπιφανείας εἶναι:

$$X = x + \alpha\rho$$
$$Y = y + \beta\rho$$
$$Z = z + \gamma\rho$$

ἔνθα x, y, z αἱ συντεταγμέναι σημείου Ρ κειμένου ἐπὶ τοιαύτης καμπύλης τῆς ἐπιφανείας, δι' ἑκάστου σημείου τῆς ὁποίας διέρχεται ὡρισμένη γενέτειρα τῆς εὐθειογενοῦς ἐπιφανείας· α, β, γ τὰ συνημίτονα ὡρισμένης γενετείρας καὶ ρ ἡ ἀπόστασις τοῦ σημείου X, Y, Z τοῦ κειμένου ἐπὶ τῆς διὰ τοῦ x, y, z γενετείρας ἀπὸ τοῦ σημείου x, y, z.

Σ. Μ.-Ο.

εὐθειοποιῶ (—*έω*)· ποιῶ τι εὐθύ.

— **εὐθειοποιοῦν *ἐπίπεδον***. Καλεῖται *εὐθειοποιοῦν ἐπίπεδον* μιᾶς στρεβλῆς καμπύλης εἴς τι σημεῖον Μ αὐτῆς, τὸ ὁριζόμενον ὑπὸ τῆς ἐφαπτομένης καὶ τῆς δικαθέτου τῆς καμπύλης εἰς τὸ Μ. Ἡ περιβάλλουσα τῶν εὐθειοποιούντων ἐπιπέδων εἶναι ἡ εὐθειοποιοῦσα ἐπιφάνεια τῆς στρεβλῆς καμπύλης, ἥτις εἶναι ἐπιφάνεια ἀναπτυκτὴ ἐπὶ ἐπιπέδου. Κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς εὐθειοποιούσης ἐπιφανείας ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου ἡ ἀντίστοιχος αὐτῆς στρεβλὴ καμπύλη ἀπεικονίζεται ἐπὶ εὐθείας γραμμῆς, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα *εὐθειοποιοῦν ἐπίπεδον* καὶ *εὐθειοποιοῦσα ἐπιφάνεια*.

Σ. Μ.-Ο.

εὐθεντερικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ εὐθὺ ἔντερον, ὁ τοῦ εὐθέος ἐντέρου.

εὐθεράπευτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ εὐκόλως θεραπευόμενος, εὐκολοθεράπευτος, ἀντίθ. *δυσθεράπευτος*.

εὐθερμαγωγὸς (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ καλὸς ἀγωγὸς τῆς θερμότητος, θερμαγωγός, ἀντίθ. *δυσθερμαγωγός*· ‖ τὸ οὐδ. ***εὐθερμαγωγὸν*** ὡς οὐσ., ἡ ἰδιότης τοῦ εὐθερμαγωγοῦ.

εὐθέτησις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ εὐθετεῖν, τακτοποίησις, διευθέτησις, κοιν. *βόλεμα*.

εὐθετίζω· ἀντὶ *εὐθετῶ* (βλ. λ.).

εὐθετισμὸς (ὁ)· ἀντὶ *εὐθέτησις* (βλ. λ.).

εὔθετος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ καλῶς τοποθετημένος, τακτοποιημένος· ‖ μεταφ. κατάλληλος, ἁρμόδιος: «ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ,—στιγμῇ», «εἰς εὐθετώτερον χρόνον,—καιρόν».—Ἐπίρρ. ***εὐθέτως***.

εὐθετῶ (—*έω*), ἀόρ. *ηὐθέτησα—ηὐθετήθην*, παθ. μετχ. *ηὐθετημένος*· θέτω, τοποθετῶ τι καλῶς, θέτω ἐν τάξει, τακτοποιῶ, διευθετῶ· ‖ (ἀρχ.) εἶμαι καλῶς τοποθετημένος, διατεταγμένος· ‖ (ναυτ.) κερουλκῶ, ὥστε νὰ δέχωνται τὸν ἄνεμον τὰ ἱστία (κοιν. *βάζω στὸν τόπο*).

εὐθηνὰ καὶ ***φθηνὰ*** ἢ ***φτηνά***· ἐπίρρ. εἰς μικρὰν τιμήν, εἰς κατωτέραν τῆς συνήθους, ἀντίθ. *ἀκριβά*· «τὸ ἠγόρασα εὐθηνά», «πωλεῖ εὐθηνά,—εὐθηνότερα»· ‖ μεταφ. «φθηνὰ τὴν γλύτωσε» παρ' ἐλπίδα ἐσώθη.

Εὐθηναὶ (λατ. Euthene) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Καρίας κειμένη κατὰ μὲν τὸν Πλίνιον ἐπὶ τῆς χερσονήσου τῆς Βυβασσοῦ ἐντὸς τοῦ Κεραμεικοῦ κόλπου, κατὰ τὸν Πομπόνιον Μέλαν μεταξὺ Κνίδου καὶ Κεραμεικοῦ κόλπου, κατ' ἄλλους δὲ ἐπὶ τῆς Ροδιακῆς Περαίας (ἐκ τοῦ ὅτι ἐν τῇ πόλει τῆς Ρόδου εὑρέθησαν ἐπιτύμβιοι λίθοι μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «Εὐθηνῖται»).

—Π.

εὐθηναίνω καὶ ***εὐθηνένω***, κοιν. *φθηναίνω* ἢ *φτηναίνω*, ἀόρ. *εὐθήνυνα*· μεταβ. καὶ ἀμετάβ. καθιστῶ τι εὐθηνότερον, εὐωνότερον, καὶ γίνομαι εὐθηνότερος: «λένε ὅτι θὰ φθηνύνουν οἱ ἔμποροι τὰ ὑφάσματά των», «τὸ κρέας εὐθήνυνε».

εὐθηνία (ἡ), κοιν. *φθήνια* καὶ *φτήνια*· ἡ εἰς μικρὰν τιμήν, εἰς κατωτέραν τῆς συνήθους πώλησις τῶν ὠνίων, ἀντίθ. *ἀκρίβεια*: «φθήνια μεγάλη 's τὸ παζάρι».

—*['Αρχ.]* Ἡ *Εὐθηνία* ὡς προσωποποιΐα τῆς ἀφθονίας καὶ τῆς πλησμονῆς, εἰκονίζεται ὡς γυνὴ ἐπὶ Σφιγγὸς στηριζομένη μετὰ μήκωνος καὶ σταχύων εἰς τὴν δεξιὰν ἐπὶ νομισμάτων τῆς Ἀλεξανδρείας, ὡς γυναικεία μορφὴ μετὰ μεγάλου τρυβλίου ἐπὶ ἀναγλύφου τινὸς τῆς Θυρέας, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πολλῶν ἄλλων νομισμάτων καὶ καλλιτεχνικῶν ἔργων κατὰ διαφόρους τύπους.

ΙΑΚ. Χ. Δ.

εὐθηνοδουλειὰ (ἡ), κοιν. *φτηνοδουλειά*· ἐργασία ἀντὶ μικρᾶς τιμῆς, κατωτέρας τῆς συνήθους: «ἡ φτηνοδουλειὰ δὲν εἶναι ποτὲ καλὴ δουλειά».

εὐθηνός, —*ή*, —*όν*, κοιν. *φθηνὸς* καὶ *φτηνός*· ὁ πωλούμενος εἰς μικρὰν τιμήν, εἰς κατωτέραν τῆς συνήθους, εὔωνος, ἀντίθ. *ἀκριβός*: «εὐθηνὰ παποῦτσα,—καπέλλα κττ.», «ἔχει εὐθηνὰ πράγματα»· ‖ ὁ πωλῶν εὐθηνά: «φτηνὸς ἔμπορος», παροιμ. «φτηνὸς 's τὰ πίτουρα κι' ἀκριβὸς 's τ' ἀλεύρι».—Ἐπίρρ. ***εὐθηνὰ*** (βλ. λ.).

Εὐθίας. —1) Ρήτωρ ἐν Ἀθήναις ζήσας κατὰ τὸ μέσον τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος. Περὶ τούτου λέγεται ὅτι κατήγορος γενόμενος τῆς ἑταίρας Φρύνης καὶ μὴ ἐπιτυχὼν τὴν καταδίκην της ἔπαυσε νὰ ἀγορεύῃ ἐν τοῖς δικαστηρίοις. —2) Ἀθηναῖος ἄρχων κατὰ τὴν 120ὴν Ὀλυμπιάδα.

εὔθικτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ εὐκόλως θιγόμενος, εὐαίσθητος, ὁ αἰσθανόμενος βαθέως καὶ μικρὰν προσβολήν: «εὔθικτος χαρακτήρ»· ‖ «εὔθικτος πρὸς τὰ σκώμματα,—πρὸς τὰς ἀπαντήσεις» δεξιός, ἀγχίνους εἰς τὸ ἀντισκώπτειν καὶ ἀνταπαντᾶν.

εὐθιξία (ἡ), τὸ γνώρισμα τοῦ εὐθίκτου, ἡ ἠθικὴ εὐαισθησία, ἡ βαθεῖα συναίσθησις της προσβολῆς.

Εὔθιππος. —1) Ἀθηναῖος, Ἀναφλύστιος τὸν δῆμον, καὶ φίλος ἀφωσιωμένος τοῦ Κίμωνος. Κατὰ τὴν μάχην τῆς Τανάγρας (457 π. Χ.), εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ἐπετράπη νὰ λάβῃ μέρος ὁ ἐξωστρακισμένος τότε Κίμων, ὡς ὕποπτος διὰ τὰ φιλολακωνικά του αἰσθήματα, ὁ Εὔθιππος καὶ οἱ ἄλλοι φίλοι τοῦ Κίμωνος ἐπολέμησαν μετὰ τοσαύτης γενναιότητος κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ Θηβαίων περὶ τὴν ἀφεθεῖσαν κατὰ παράκλησίν των πανοπλίαν τοῦ ἀρχηγοῦ των, ὥστε ὄχι μόνον διέλυσαν πᾶσαν ὑπόνοιαν τῶν Ἀθηναίων κατ' αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπέτυχον τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Κίμωνος ἐκ τῆς ἐξορίας καὶ τὸν συμβιβασμὸν αὐτοῦ πρὸς τὸν ἀνταγωνιστήν του Περικλέα.—2) Ἄρχων τις ἐπώνυμος ἐν Ἀθήναις κατὰ τὴν 93ην Ὀλυμπιάδα (404 π. Χ.).

ΚΑΨ.

εὔθραυστος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ εὐκόλως θραυόμενος, συντριβόμενος, τεμαχιζόμενος: «εὔθραυστον ξύλον», «κάρυα εὔθραυστα».

εὐθραυστότης, —*ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐθραύστου, ἡ εὔκολος θραῦσις.

εὔθρυπτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· εὐκολότριπτος, ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου τὰ μόρια εὐκόλως ἀποχωρίζονται: «εὔθρυπτος γῆ»· ‖ ἐπὶ κρέατος, τρυφερός, ψαθυρός: «οἱ ἰχθύες ἔχουσιν εὔθρυπτον σάρκα».

εὐθὺ· οὐδ. τοῦ *εὐθύς*· ὡς ἐπίρρ., κατ' εὐθεῖαν: «ἔπλευσαν εὐθὺ Γυθείου» κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸ Γύθειον.

εὐθὺ *ἔντερον* *['Ιατρ.]*· βλ. *ἀπευθυσμένον*.

εὐθυαγωγοὶ *μηχανισμοὶ* *[Μηχανολ.]*. Ἐκλήθησαν οὕτως, ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Κονοπισοπούλου, οἱ μηχανισμοὶ διὰ τῶν ὁποίων ἐπιτυγχάνεται ἡ εὐθύγραμμος κίνησις ἑνὸς σημείου ἢ ἡ εὐθύγραμμος μεταφορικὴ κίνησις στερεοῦ σώματος. Ὁ ἁπλούστατος τῶν τοιούτων μηχανισμῶν παρίσταται ὑπὸ τοῦ σχ. 1. Ἐν τούτῳ πλῆρες πρῖσμα Σ ὀλισθαίνει ὁδηγούμενον ὑπὸ ἀντιστοίχου ἐντομῆς ἑτέρου πρίσματος C ἀκινήτου. Τότε ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ πρίσματος Σ διαγράφουν εὐθείας ὡς πρὸς τὸ C καὶ ἀντιστρόφως. Τὰ πρίσματα ταῦτα δύνανται νὰ ἀντικατασταθῶσι κατὰ διαφόρους τρόπους διὰ σωμάτων ἄλλης μορφῆς· π. χ. εἰς τὰς ἐμβολοφόρους μηχανὰς Σ εἶναι τὸ ζύγωμα καὶ C ἡ εὐθυντηρία, ἢ Σ εἶναι τὸ ἔμβολον καὶ C ὁ ἀντίστοιχος κύλινδρος. Οἱ πολυμελεῖς ἀρθρωτοὶ εὐθυαγωγοὶ μηχανισμοὶ διακρίνονται εἰς εὐθυαγωγοὺς κατὰ προσέγγισιν καὶ ἀπολύτους τοιούτους, καθ' ὅσον δι' αὐτῶν ἐπιτυγχάνεται ἡ κατὰ προσέγγισιν εὐθύγραμμος ἢ ἡ ἀπολύτως εὐθύγραμμος κίνησις ἑνὸς σημείου. Οἱ κατὰ προσέγγισιν εὐθυαγωγοὶ ἀποτελοῦνται συνήθως ἐκ 4 μελῶν ἀρθρωτῶς συνδεομένων πρὸς ἄλληλα. Πρὸς μόρφωσιν ἑνὸς τοιούτου μηχανισμοῦ ὑποθέσωμεν ὅτι στερεὰ εὐθεῖα D_1L_1 (σχ. 2) κινεῖται οὕτως, ὥστε τὰ ἄκρα αὐτῆς D_1 καὶ L_1 ὀλισθαίνουν ἀντιστοίχως ἐπὶ δύο εὐθειῶν d καὶ l καθέτως τεμνομένων εἰς τὸ σημεῖον Φ. Τὸ μέσον τότε F_1 τῆς ῥάβδου D_1L_1 κινεῖται ἐπὶ περιφερείας φ ἐχούσης κέντρον τὸ Φ· διότι ἂν μὲ διάμετρον D_1 L_1 χαράξωμεν περιφέρειαν κύκλου, αὕτη κινουμένης τῆς D_1L_1 θὰ διέρχηται συνεχῶς διὰ τοῦ σημείου Φ. Ἂν λοιπὸν δι' ἑνὸς βραχίονος ΦF_1 στρεφομένου περὶ τὸ Φ συνδέσωμεν ἀρθρωτῶς τὸ μέσον F_1 τῆς ῥάβδου D_1L_1, τὸ δὲ ἄκρον αὐτῆς L_1 ἀναγκάσωμεν ὁπωσδήποτε νὰ κινῆται ἐπὶ τῆς εὐθείας l

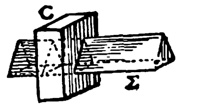

Σχ. 1. Ἁπλοῦς εὐθυαγωγός.

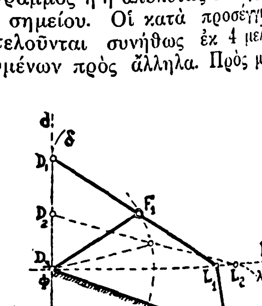

Σχ. 2. *Εὐθυαγωγὸς κατὰ προσέγγισιν.*

Digitized by Google

τότε τὸ ἕτερον ἄκρον αὐτῆς D_1 θὰ διαγράφῃ ἀκριβῶς τὴν εὐθεῖαν d. Ἐπειδὴ ὅμως ἐν τῇ πράξει εἶναι εὐκολώτερα ἡ ὁδηγία ἑνὸς σημείου ἐπὶ κυκλικῆς τροχιᾶς, παρὰ ἐπὶ εὐθυγράμμου, διὰ τοῦτο τῇ βοηθείᾳ τοῦ στροφάλου ΛL_1 ὁδηγοῦμεν τὸ L_1 ἐπὶ τοῦ κυκλικοῦ τόξου λ, τὸ ὁποῖον τόσῳ περισσότερον πλησιάζει πρὸς τὸ ἀντίστοιχον τμῆμα τῆς εὐθείας l, ὅσῳ μικρότερον εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι καὶ ὅσῳ μεγαλύτερον εἶναι τὸ μῆκος τοῦ στροφάλου ΛL_1.

Ἐπιθυμοῦντες λοιπὸν ὅπως τὸ σημεῖον D_1 κινῆται παλινδρομικῶς ἐπὶ τοῦ μήκους D_1D_5 τῆς εὐθείας d, ἐκλέγομεν ὡς σημεῖον Φ τὸ μέσον τῆς διαδρομῆς ταύτης D_3, λαμβάνομεν τὸ μέσον D_2 τοῦ ἡμίσεος τῆς διαδρομῆς ΦD_1, εὑρίσκομεν ἐπὶ τῆς καθέτου l τὸ σημεῖον L_2, λαμβάνοντες $D_1L_1 = D_2L_2$, καὶ τέλος, τῇ βοηθείᾳ τῶν σημείων L_1 καὶ L_2, ἄγοντες ἐξ αὐτῶν δύο καθέτους ἐπὶ τὰς δύο ἀντιστοίχους διευθύνσεις τῆς ῥάβδου D_1L_1 καὶ D_2L_2, εὑρίσκομεν τὸ κέντρον Λ καὶ τὴν ἀκτῖνα ΛL_1 τοῦ τόξου λ, δι' οὗ πρόκειται νὰ ἀντικαταστήσωμεν τὸ ἀντίστοιχον τμῆμα τῆς εὐθείας l. Ὁδηγουμένου ὅθεν τοῦ σημείου F'_1 ἐπὶ τοῦ τόξου φ καὶ συγχρόνως τοῦ L_1 ἐπὶ τοῦ τόξου λ, τότε τὸ σημεῖον D_1 ἀναγκάζεται νὰ γράψῃ μίαν καμπύλην δ, τῆς ὁποίας τὸ τμῆμα D_1D_5 προσεγγίζει τόσῳ περισσότερον πρὸς τὸ ἀντίστοιχον τμῆμα τῆς εὐθείας d, ὅσῳ μεγαλύτερον εἶναι τὸ μῆκος τῆς ἀκτῖνος ΛL_1. Ἡ διαγραφομένη καμπύλη δ ἔχει πέντε ἰσαπέχοντα σημεῖα D_1, D_2, D_3, D_4, D_5 κοινὰ μὲ τὴν εὐθεῖαν d. Ὁ μηχανισμὸς δι' οὗ ἐπιτυγχάνεται ἡ κίνησις αὐτὴ τοῦ L_1 ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ ἀκίνητον μέλος ΦΛ, τὰ δύο στρόφαλα ΦF_1 καὶ ΛL, ἅτινα ταλαντοῦνται ἀντιστοίχως περὶ τὰ σταθερὰ σημεῖα Φ καὶ Λ, καὶ τέλος ἀπὸ τὸ μέλος D_1L_1 ὅπερ συνδέεται ἀρθρωτῶς μετὰ τῶν δύο στροφάλων κατὰ τὰ σημεῖα F'_1 καὶ L_1.

Ἀπόλυτοι εὐθυαγωγοί. Ἡ κατασκευὴ τοιούτων ἀρθρωτῶν μηχανισμῶν ἐπὶ μακρὸν ἐθεωρεῖτο ἀδύνατος, μέχρις ὅτου ὁ Peaucellier κατεσκεύασεν ἕνα ὀκταμελῆ μηχανισμόν, ὅστις σχηματικῶς παρίσταται ὑπὸ τοῦ σχ. 3 καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀκριβὴς ἐπὶ τῆς εὐθείας q κίνησις τοῦ σημείου Q.

Τὸ μέλος ΜΟ εἶναι ἀκίνητον, περὶ δὲ τὸν σταθερὸν ἄξονα Ο στρέφονται τὰ δύο ἰσομήκη μέλη ΟΗ καὶ ΟΗ', ἅτινα κατὰ τὰ σημεῖα Η καὶ Η' συνδέονται ἀρθρωτῶς μὲ ἀρθρωτὸν ῥόμβον ΡΗQΗ'. Περὶ τὸν ἕτερον σταθερὸν ἄξονα Μ στρέφεται τὸ μέλος ἢ τὸ στρόφαλον ΜΡ, ἰσόμηκες πρὸς τὸ ΜΟ καὶ συνδεόμενον διὰ τοῦ ἄκρου αὐτοῦ Ρ ἀρθρωτῶς μὲ τὴν τρίτην κορυφὴν τοῦ μνημονευθέντος ῥόμβου. Στρεφομένου τοῦ στροφάλου ΜΡ, ἡ τετάρτη κορυφὴ Q τοῦ ῥόμβου κινεῖται σχετικῶς πρὸς τὸ ἀκίνητον μέλος ΜΟ εὐθυγράμμως, διαγράφον εὐθεῖαν q κάθετον ἐπὶ τὴν ΜΟ. Ἡ ἀπόδειξις φαίνεται ἐκ τοῦ παρατεθέντος σχήματος 3.

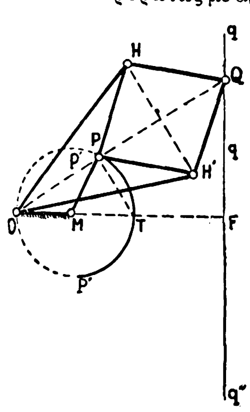

Σχ. 3. *Ἀπόλυτος εὐθυαγωγὸς μηχανισμός.*

Τὰ σημεῖα Ο, Ρ καὶ Q, στρεφομένου τοῦ στροφάλου, εὑρίσκονται διαρκῶς ἐπ' εὐθείας καθέτου εἰς τὸ μέσον τῆς εὐθείας ΗΗ', διότι τὰ τρίγωνα ΗΡΗ', ΗΟΗ' καὶ ΗQΗ' εἶναι ἰσοσκελῆ. Ἐὰν παραστήσωμεν τὸ μῆκος τῶν βραχιόνων ΟΗκαὶ ΟΗ' δι' α καὶ διὰ β τὸ μῆκος ἑκάστης τῶν πλευρῶν τοῦ ῥόμβου, καὶ φαντασθῶμεν ἀχθέντα τὸν διερχόμενον διὰ τῶν σημείων Ρ καὶ Q καὶ ἔχοντα κέντρον τὸ Η, τότε, κατὰ γνωστὴν πρότασιν τῆς γεωμετρίας, θὰ ἔχωμεν $OP.OQ = (\alpha - \beta)(\alpha + \beta) = \alpha^2 - \beta^2 =$ σταθερᾷ. Ὁ μὲ κέντρον Μ καὶ ἀκτῖνα $MP = r$ γραφόμενος κύκλος διέρχεται διὰ τοῦ Ο, διότι $MP = MO$, καὶ τέμνει τὴν εὐθεῖαν ΟΜ εἰς δεύτερον σημεῖον Τ, ἐνῷ ἡ διὰ τοῦ Q διερχομένη κάθετος ἐπὶ τὴν ΟΠ εὐθεῖα q τέμνει τὴν ΟΜ εἰς τὸ σημεῖον F'. Λόγῳ τῆς ὁμοιότητος τῶν τριγώνων ΟΡΤ καὶ OFQ ἔχομεν: $OP : OT = OF : OQ$ καὶ $OP.OQ = OT.OF = a^2b^2$, καὶ ἐπειδὴ $OT = 2r$ ἕπεται ὅτι $OF = 2r\,\frac{\alpha^2 - \beta^2}{2r}$.

Ἐδείχθη οὕτω, ὅτι πράγματι τὸ σημεῖον Q γράφει κατὰ τὴν κίνησιν τοῦ μηχανισμοῦ τὴν εὐθεῖαν q κάθετον ἐπὶ τὴν ΟΜ καὶ ἀπέχουσαν ἀπὸ τοῦ Ο ἀπόστασιν OF, ὁριζομένην ἐκ τῶν διαστάσεων a, b, r, τῶν μελῶν τοῦ μηχανισμοῦ. Τὰς ὁριακὰς θέσεις q' καὶ q'' τοῦ σημείου Q ὁρίζομεν λαμβάνοντες $Oq' = Oq'' = \alpha + \beta$. Αἱ διευθύνσεις τῶν εὐθειῶν τούτων Oq' καὶ Θq'' ὁρίζουν ἐπὶ τοῦ περὶ τὸ Μ κύκλου τὰ ἀντίστοιχα σημεῖα Ρ' καὶ Ρ'', ἤτοι τὰς ὁριακὰς θέσεις ΟΡ' καὶ ΟΡ'', μεταξὺ τῶν ὁποίων πρέπει νὰ ταλαντοῦται τὸ στρόφαλον, διὰ νὰ ἐκτελῇ τὸ σημεῖον Q τὴν μεγίστην διαδρομὴν q' q''. Μετὰ τὴν λύσιν τοῦ προκειμένου προβλήματος ὑπὸ τοῦ Peaucellier τῷ 1864 ταχέως ἠκολούθησεν ἡ κατασκευὴ καὶ ἄλλων ἀρθρωτῶν ἀπολύτων εὐθυαγωγῶν, ὡς οἱ τοῦ Hart, Kempe κλπ. **Α. Μ.**

εὐθυαυλητὴς (ὁ)· ὁ αὐλητὴς τοῦ εὐθυαύλου, ὁ παίζων εὐθύαυλον.

εὐθύαυλος (ὁ) (ἰταλ. clarinetto, ὑποκορ. τοῦ clarino περὶ οὗ βλ. *σάλπιγξ*). Πνευστὸν ξύλινον ὄργανον, ὅπερ ὁ Ρίμαν συσχετίζει μὲ τὸν αὐλὸν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Τὸ τοιοῦτον εἶναι τοσοῦτῳ μᾶλλον ἀληθοφανές, καθ' ὅσον εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ σημερινὸς εὐθύαυλος εἶναι μετασχηματισμὸς τοῦ γαλλικοῦ chalumeau, οὗτινος ἡ ὀνομασία εἶναι παραφθορὰ τῆς ἑλληνικῆς λέξεως κάλαμος.

Ὁ εὐθύαυλος ἀποτελεῖται ἐκ σωλῆνος ἀπολύτως κυλινδρικοῦ, ἀνοικτοῦ, οὗτινος ἡ στήλη τοῦ ἀέρος τίθεται εἰς παλμικὴν κίνησιν δι' ἐλευθέρας ἁπλῆς γλωττίδος ἐκ καλάμου, προσηρμοσμένης εἰς τὸ ῥάμφος. Ἡ παραγωγὴ τοῦ ἤχου τοῦ εὐθυαύλου διαφέρει οὐσιωδῶς τῆς τῶν λοιπῶν ξυλίνων ὀργάνων, καθότι διὰ τῆς πιέσεως τῶν χειλέων δὲν ἐπιτυγχάνεται ἡ ὀγδόη, ἀλλ' ἡ δωδεκάτη, δηλαδὴ ἡ πέμπτη κατὰ μίαν ὀγδόην ὀξυτέραν· οἱ ἁρμονικοὶ φθόγγοι τοῦ ὀργάνου εἶναι συνεπῶς περιττοί, ἐξ οὗ ἡ διαφορὰ τῆς δακτυλοθεσίας του μὲ τὴν τοῦ πλαγιαύλου, τοῦ ὀξυαύλου καὶ τοῦ βαρυαύλου. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἡ θέσις τῶν ὀπῶν καὶ τῶν κλειδῶν εἶναι πλέον περίπλοκος, χωρὶς διὰ τοῦτο καὶ νὰ παραβλάπτηται ἡ εὐκινησία τοῦ ὀργάνου καὶ ἡ εὐκολία πρὸς ἀπόδοσιν καὶ τῶν γοργοτέρων τμημάτων μιᾶς συνθέσεως. Ειδικὴ κλεὶς διευκολύνει ἐξ ἄλλου τὸν χωρισμὸν τῆς στήλης τοῦ ἀέρος εἰς τρία ἴσα μέρη.

Εὐθύαυλος.

Ὁ κάλαμος τοῦ μεσαιώνος περιωρίζετο μόνον εἰς τὴν βαρεῖαν περιοχὴν τοῦ ὀργάνου καὶ ἔδιδε τοὺς φθόγγους ἀπὸ τοῦ *φα*[2] μέχρι τοῦ *λα*[3]. Τελειοποιηθεὶς περὶ τὸ 1690 ὑπὸ τοῦ Χριστοφόρου Ντέννερ (Denner), ἐν Νυρεμβέργῃ, κατέληξε διὰ πλείστων μετασχηματισμῶν εἰς τὸ σημερινὸν ὡραῖον ὄργανον. Ἡ τελειοποίησις συνεπληρώθη ὑπὸ τῶν Stadler, Ἰβὰν Müller καὶ Klosé, οἵτινες προσήρμοσαν εἰς τὸν εὐθύαυλον, μὲ μερικὰς μεταβολάς, τὸν θαυμάσιον μηχανισμὸν τὸν ἐφευρεθέντα διὰ τὸν πλαγίαυλον ὑπὸ τοῦ Böhm.

Διὰ τὴν παραγωγὴν τῆς πλήρους χρωματικῆς κλίμακος ἐκ 18 ἡμιτονίων, ἀπὸ τῆς βάσεως μέχρι τῆς δωδεκάτης, ὁ εὐθύαυλος ἀπαιτεῖ 18 ὀπάς, ἐξ ὧν αἱ 5 εἶναι ἀνοικταί, αἱ δὲ ὑπόλοιποι 13 φέρουσι κλεῖδας. Ὑπάρχουσιν ἐν τούτοις σύγχρονα ὄργανα ἀκόμη τελειότερα φέροντα καὶ 20 κλεῖδας.

Ἡ ἔκτασις τοῦ εὐθυαύλου εἶναι ἡ μεγαλυτέρα ὅλων τῶν πνευστῶν ὀργάνων καὶ δύναται νὰ φθάσῃ εἰς καλοὺς φθόγγους, ἀπὸ τοῦ:

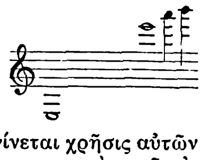

Ὑπάρχουσιν ἐν τούτοις δεξιοτέχναι δυνάμενοι νὰ ἐξιχθῶσιν εὐκόλως πολὺ ὀξύτερον. Οἱ ἀκραῖοι οὗτοι φθόγγοι εἶναι σπανίως καλῆς ποιότητος καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ γίνεται χρῆσις αὐτῶν μετὰ μεγίστης προσοχῆς. Χαρακτηριστικὸν τοῦ εὐθυαύλου εἶναι ἡ διαφορὰ τῆς χροιᾶς τοῦ ἤχου τῆς βαρείας, τῆς μέσης καὶ τῆς ὀξείας περιοχῆς τοῦ ὀργάνου. Ἡ *βαρεῖα* περιοχή, ἡ γνωστὴ ὡς *κάλαμος*, καὶ περιλαμβάνουσα τὴν βαρεῖαν ὀγδόην μι ἕως μι, ἔχει ἦχον παχύν, δηκτικὸν καὶ φανταστικόν. Τῆς λέξεως *κάλαμος* γίνεται χρῆσις καὶ σήμερον πρὸς ὑπόδειξιν ὅτι οἱ σημειούμενοι φθόγγοι ὀφείλουν νὰ ἐκτελεσθοῦν μίαν ὀγδόην βαρυτέραν. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἀποφεύγομεν τὰς πολλὰς βοηθητικὰς γραμμάς. Ἡ *μέση* περιοχὴ περιλαμβάνει μόνον μίαν τετάρτην καθαράν:

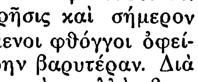

ἡ δὲ *ὀξεῖα* περιοχὴ τὴν ὀγδόην:

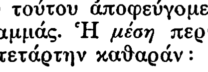

Τέλος ὑπεράνω καὶ τῆς ὀξείας περιοχῆς ὑπάρχουσιν οἱ ἀκραῖοι φθόγγοι: τῶν ὁποίων γίνεται κυρίως χρῆσις εἰς τὰ μεγάλα φόρτε.

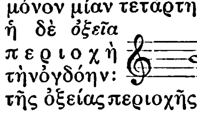

Οἱ τέσσαρες φθόγγοι τῆς μέσης περιοχῆς ἀποτελοῦν τὸ ἀσθενὲς τμῆμα τοῦ ὀργάνου, ἐνῷ ἀντιθέτως ὁλόκληρος ἡ ὀξεῖα περιοχὴ εἶναι ἀπαράμιλλος εἰς λαμπρὰν καὶ πλουσίαν ἠχητικότητα.

Ἡ διαφορὰ τῆς χροιᾶς μεταξὺ τῶν διαφόρων περιοχῶν τοῦ εὐθυαύλου, μακρὰν τοῦ νὰ ἀποτελέσῃ μειονέκτημα, προσδίδει εἰς τὸ ὄργανον τὴν ποικιλίαν ἐκείνην καὶ τὸν πλοῦτον, ὃν δὲν συναντῶμεν εἰς τὰ λοιπὰ ξύλινα πνευστά. Ἁμιλλώμενος εἰς εὐκινησίαν καὶ γοργότητα τὸν πλαγίαυλον, δύναται ἀφ' ἑτέρου ν' ἀντικαταστήσῃ τοῦτον ὁσάκις ἡ ἀνάγκη τὸ καλεῖ, ἰδίως δὲ εἰς τὰ ἀρπίσματα τὰ ἔχοντα ὡς ἀφετηρίαν τὴν βαρεῖαν περιοχὴν τοῦ ὀργάνου, ἧς στερεῖται ὁ πλαγίαυλος.

Μολονότι αἱ τελευταῖαι βελτιώσεις συνέτειναν εἰς τὴν ἀπόλυτον σχεδὸν τελειοποίησιν τοῦ εὐθυαύλου, φρόνιμον εἶναι ν' ἀποφεύγωνται ὡρισμένοι τρίλλοι, ὡς οἱ ἑξῆς π. χ.:

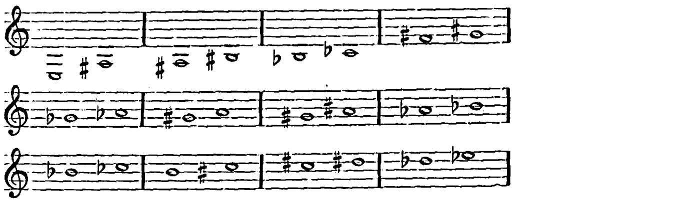

Δεδομένου ὅτι ἡ εὐκολία τοῦ παιξίματος καὶ ἡ γοργότης αὐτοῦ ἐξαρτῶνται πάντοτε ἐκ τῆς κλίμακος καὶ τοῦ τόνου τοῦ τεμαχίου. κατασκευάζονται συνήθως τριῶν εἰδῶν εὐθύαυλοι: εἰς *ντο*, εἰς *σι ὕφεσις* καὶ εἰς *λα*. Ὁ πρῶτος ἐξ αὐτῶν, ὁ καὶ μικρότερος, ἐκτελεῖ εὐκόλως πᾶν ὅ,τι δὲν ἀπομακρύνεται καὶ πολὺ τοῦ βασικοῦ τόνου τοῦ ὀργάνου (δηλαδὴ ὅ,τι εἶναι γεγραμμένον, π. χ. εἰς τὴν κλίμακα τοῦ ντο, τοῦ σολ, τοῦ φα, τοῦ λα ἔλασ., ρε ἔλασ. κτλ.) Διὰ τοῦ εὐθυαύλου τούτου οἱ φθόγγοι ἀκούονται ὡς εἶναι γεγραμμένοι. Συνηθεστέρας χρήσεως εἶναι ὁ εὐθύαυλος εἰς σι ὕφ., κατά τι μεγαλύτερος τοῦ προηγουμένου, οὗτινος οἱ φθόγγοι ἀκούονται μίαν μεγάλην δευτέραν βαρυτέραν. Συνεπῶς τὸ ἄρπισμα:

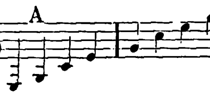

ἐν τῇ πραγματικότητι θέλει ἀκουσθῇ ὡς:

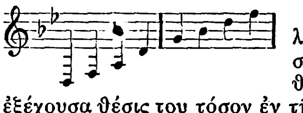

Ὁ ἦχος τοῦ εὐθυαύλου τούτου εἶναι πλούσιος, θερμὸς καὶ παθητικός, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἐξέχουσα θέσις του τόσον ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ ὅσον καὶ ἐν τῇ φιλαρμονικῇ, ἔνθα πρωτοστατεῖ (βλ. λ. *ἐνοργάνωσις*). Διὰ τὸν εὐθύαυλον εἰς σι ὕφ. προσαρμόζονται κυρίως τὰ τεμάχια τὰ φέροντα ὡς ὁπλισμὸν μίαν ἢ περισσοτέρας ὑφέσεις· ἐὰν ὅμως σύνθεσίς τις εἶναι γεγραμμένη μὲ πολλὰς διέσεις, τότε ὁ ἐκτελεστὴς ὀφείλει νὰ κάμῃ χρῆσιν τοῦ εὐθυαύλου εἰς λα, τοῦ μεγίστου ἐκ τῶν τριῶν, οὗτινος οἱ σημειούμενοι φθόγγοι ἀκούονται μίαν τρίτην μικρὰν βαρυτέραν· συνεπῶς τὸ ἀνωτέρω ἄρπισμα Α θέλει ἀκουσθῇ ἐν τῇ πραγματικότητι ὡς:

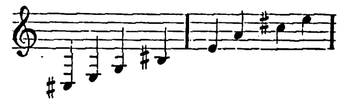

Οἱ πλεῖστοι ἐκ τῶν εὐθυαυλιστῶν μεταχειρίζονται κυρίως τὸν εὐθύαυλον εἰς σι ὕφ, μεταφέροντες διὰ τὸ ὄργανον τοῦτο πᾶν ὅ,τι εἶναι γεγραμμένον εἰς ντο ἢ λα. Κακὴ συνήθεια· διότι ἐκτὸς τῶν προκυπτουσῶν δυσχερειῶν, ἀποστερεῖται ἡ ὀρχήστρα τοῦ ἡδέος καὶ ἐλεγειακοῦ ἤχου τοῦ εὐθυαύλου εἰς λα, ὡς καὶ τοῦ βαρυτάτου του φθόγγου:

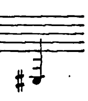

Ἐκ τῆς ὑπολοίπου πλουσίας οἰκογενείας τῶν εὐθυαύλων οἱ σπουδαιότεροι εἶναι:

Βαρὺς εὐθύαυλος (clarinetto basso ἢ clarone), γραφόμενος ὡς ὁ συνήθης εὐθύαυλος, ἀλλ' ἀκουόμενος μίαν ὀγδόην βαρυτέραν· ἡ ἔκτασις τοῦ ὀργάνου τούτου εἰς σι ὕφ. ἀντιστοιχεῖ συνεπῶς:

γραφόμενοι φθόγγοι ἀκουόμενοι φθόγγοι

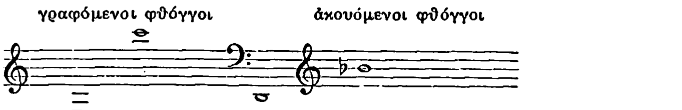

Ὁ βαρὺς εὐθύαυλος, ὃν χαρακτηρίζει πλούσιος καὶ ἱεροπρεπὴς ἦχος, ἀποτελεῖ θαυμάσιον βάσιμον διὰ τὰ λοιπὰ ὄργανα τῆς οἰκογενείας. Οἱ βαθύτατοί του φθόγγοι δύνανται ν' ἀποδώσωσι καὶ τὸ πλέον ἀπόλυτον *πιανίσσιμο*, καὶ ἐπομένως ν' ἀντικαταστήσωσιν ἐπωφελῶς τὸν βαρύαυλον, οὗτινος ἡ βαθυτάτη περιοχὴ δὲν στερεῖται σχετικῆς τραχύτητος. Ὁ βαρὺς εὐθύαυλος κατέλαβεν ἐξέχουσαν θέσιν εἰς τὴν ὀρχήστραν, ἰδίως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Βάγνερ.

Μικρὸς εὐθύαυλος εἰς μι ὕφεσις (Clarinetto piccolo in Mi bemol), εἶναι βασικὸν ὄργανον εἰς τὰς στρατιωτικὰς μουσικὰς καὶ τὰς φιλαρμονικάς. Ὁ ὀξὺς καὶ κοινὸς ἦχός του τὸν ἀπεμάκρυνεν ἀντιθέτως ἐκ τῆς ὀρχήστρας, ἔνθα ἐμφανίζεται μόνον ἐξαιρετικῶς καὶ διὰ νὰ χρωματίσῃ ὡρισμένας σατυρικὰς σελίδας ἑνὸς ἔργου (ἡ ὑπὸ τοῦ Μπερλιὸζ χρησιμοποίησις τοῦ εὐθυαύλου εἰς Μι ὕφ. ἐν τῇ Φανταστικῇ Συμφωνίᾳ θὰ παραμένῃ πάντοτε ὑποδειγματική).

Ἡ ἔκτασις τοῦ ὀργάνου τούτου εἶναι ἡ ἑξῆς:

γραφόμενοι φθόγγοι ἀκουόμενοι φθόγγοι

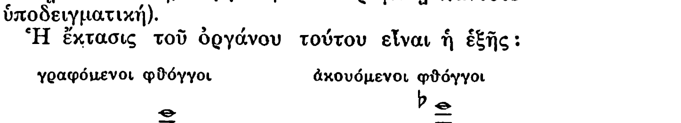

Digitized by Google

Εὐθύαυλος μέσος ἢ *βαθυκέρας* (Clarinetto alto ἢ Corno di bassetto) εἶναι ὄργανον εἰς φα, ἀκουόμενον μίαν πέμπτην βαρυτέραν τοῦ σημειουμένου φθόγγου, δηλαδή:

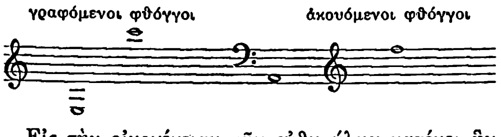

Εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν εὐθυαύλων κατέχει ἣν θέσιν καὶ τὸ ἀγγλικὸν κέρας εἰς τὴν τῶν ὀξυαύλων.

Ἐκτὸς τῶν εὐθυαύλων τούτων συναντῶνται οἱ *μικροὶ εὐθύαυλοι* εἰς ρε καὶ εἰς λὰ ὕφ., σπανιώτατα ἐν χρήσει ἐν ταῖς φιλαρμονικαῖς, καὶ ὁ *βαθύτατος εὐθύαυλος* (clarinetto contrabasso ἢ clarinetto pedale), ὁ ἐφευρεθεὶς ὑπὸ τοῦ Φονταὶν Μπεσσὸν ἐν Παρισίοις. Τὸ ὄργανον τοῦτο ἠχεῖ μίαν ὀγδόην χαμηλότερον τοῦ βαρέος εὐθυαύλου καὶ θὰ ἠδύνατο ν' ἀντικαταστήσῃ ἐπωφελέστατα τὸν ἀντιβαρύαυλον, ἰδίως εἰς τὰ μέρη πιανίσσιμο. Παρ' ὅλα ταῦτα λόγῳ τῆς δυσκολίας τοῦ παιξίματος παραμένει σχεδὸν ἐν ἀχρηστίᾳ.

Ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἐνορχηστρώσεως ὁ εὐθύαυλος ἐμφανίζεται σχετικῶς ἀργά· μόλις μετὰ τὸ 1750 συναντῶμεν μουσικοὺς παίζοντας ἀποκλειστικῶς τὸ ὄργανον τοῦτο. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ Μόζαρτ καὶ Χάϋδν οἱ εὐθυαυλισταὶ ἐνήλλασσον συχνάκις τὸ ὄργανόν των μὲ τὸν ὀξύαυλον, μόνον δὲ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μπετόβεν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ εὐθύαυλος ἀπέκτησε τὴν ἀνεξαρτησίαν του. (Μεμονωμέναι προγενέστεραι ἐμφανίσεις τοῦ ὀργάνου τούτου παρὰ τοῖς Κάνναμπιχ, Στάμιτς, Ἄμπελ, Ἰω. Χρ. Μπάχ, παραμένουσιν ἄνευ βαθυτέρας σημασίας.)

Οἱ διασημότεροι ἐκ τῶν κατὰ καιροὺς εὐθυαυλιστῶν εἶναι οἱ ἑξῆς: Μπέερ, Τάους, Γυὸστ (Yost), Λεφέβρ, Μπλάζιους, Μπλάττ, Μπέρμαν (Baermann), Μπένδερ, Χέρμστετ, Ἰβὰν Μύλλερ, Κλοζέ, Μπάχμαν, Σοῦμπερτ, Στάδλερ, Μίμαρτ κτλ., ἐκ δὲ τῶν μεθόδων εὐθυαύλου αἱ πλέον ἐν χρήσει εἶναι: ἡ τοῦ Κλοζέ, τοῦ Ἰβὰν Μύλλερ, κτλ. Βλέπε καὶ Ἀντονολίνι («La retta maniera di scrivere per il clarinetto», Ἄλτεμπουργκ («Die Klarinette») κτλ.

Εὐθύαυλος (clarinetto), ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ ὀργάνῳ, γλυκείας ἀπηχήσεως, χρῶμα· βλ. *ὄργανον*.

Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

εὐθυβολία (ἡ)· εὐθεῖα, εὔστοχος βολή, ἡ μὴ παρεκκλίνουσα τῆς διδομένης εὐθείας: «εὐθυβολία ὅπλου».

— *[Πυροβολ.]* Βλ. *εὐστοχία*.

εὐθυβόλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ βάλλων εὐθέως, εὐστόχως: «εὐθυβόλον ὅπλον».—Ἐπίρρ. ***εὐθυβόλως***.

εὐθυβολῶ (*—έω*)· βάλλω εὐθέως, εὐστόχως, ἐπιτυγχάνω τοῦ στόχου.

Εὐθυβούλης, *Κωνσταντῖνος*. Ἕλλην συγγραφεὺς γεννηθεὶς ἐν Μεγάλῳ Ρεύματι τοῦ Βοσπόρου, (1815—1859). Ἦτο υἱὸς πτωχοῦ κηπουροῦ ἐκ Χίου, Δημητρίου Βάβουλα-Καβίρη, τὸ δὲ ὄνομα *Εὐθυβούλης* ἐδόθη εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Νικολάου Λογάδου διευθυντοῦ τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς τῆς Ξηροκρήνης (Κουροὺ-τσεσμέ), ὅταν ἐμαθήτευεν εἰς αὐτὴν διὰ τὴν βαθεῖαν αὐτοῦ κρίσιν, τὴν μεγάλην ἀντίληψιν καὶ τὴν ἰσχυρὰν μνήμην. Τῷ 1835 ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἡ διδασκαλία τῶν γραμματικῶν ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ, τῷ δὲ 1839 ἀπεστάλη εἰς Ἀθήνας καὶ εἶτα εἰς Παρισίους, ὅπου ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας. Ἐπιστρέψας εἰς Κωνσταντινούπολιν τῷ 1845, διωρίσθη ἐν τῇ ῥηθείσῃ σχολῇ καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς φιλοσοφίας, ἀρνηθεὶς ν' ἀναλάβῃ τὴν διδασκαλίαν τοῦ μαθήματος τούτου εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν.

Ἦτο ἀπὸ φύσεως προικισμένος δι' ἐκτάκτου εὐφραδείας καὶ ἄκρας φαντασίας, τὰς ὁποίας ἐπλούτισαν αἱ μελέται αὐτοῦ. Ἡ φήμη του ὑπῆρξε μεγάλη καθ' ὅλον τὸν ἀλύτρωτον Ἑλληνισμόν, ὅταν δὲ παρέδιδεν ἡ αἴθουσα ἐπληροῦτο οὐχὶ μόνον ἐκ τῶν τακτικῶν μαθητῶν του, ἀλλὰ καὶ ἀνωτέρων κληρικῶν καὶ ἄλλων ἐπιστημόνων, οἵτινες μετέβαινον ὅπως ἀπολαύσουν τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ. Ἓν τῶν ἀρίστων αὐτοῦ συγγραμμάτων, ἐκδοθὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1851, εἶναι: «Ὁ ὁρκιστὴς Φαρμακίδης ἢ ἀνασκευὴ τῶν παρ' αὐτοῦ περὶ ὅρκου ἐκδεδομένων». Ἐπίσης ἐξέδωκε «Σύνοψιν τῆς περὶ τοῦ ἐν Δελφοῖς ΕΙ πραγματείας τοῦ ἰατροφιλοσόφου Στεφάνου Καραθεοδωρῆ» (1847). Ἄλλα συγγράμματα αὐτοῦ εἶναι «Ἡ κατὰ Δαμιρῶνα ψυχολογία», «Ἐγχειρίδιον τῆς φιλοσοφίας», «Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία τοῦ Μελετίου Ἀθηνῶν», μετασκευασθεῖσα ἐκ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Βενδότη. Τοῦ ἔργου τούτου ἐδημοσιεύθη ὁ πρῶτος μόνον τόμος (1851). Εἰργάσθη ἐν τῇ Ἁγιοταφικῇ βιβλιοθήκῃ Κωνσταντινουπόλεως, μεταγράψας πατριαρχικὰ γράμματα καὶ ἐπιστολὰς λογίμων ἀνδρῶν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Εὐθυβούλη, ἐπελθόντα ἐξ ἀνιάτου νοσήματος, εὑρέθησαν πλεῖστα συγγράμματά του ἀναφερόμενα εἰς τὴν φιλοσοφίαν, τὴν θεολογίαν, τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν φιλολογίαν, πρὸς δὲ ἔμμετρα ἐπιγράμματα, ἡρωελεγεῖα, τινὰ τῶν ὁποίων ἐδημοσιεύθησαν εἰς διάφορα ξένα περιοδικά, τὰ πλεῖστα ὅμως παρέμειναν ἀνέκδοτα.

Ὁ Εὐθυβούλης εἶναι ἐκ τῶν πρώτων εἰσηγητῶν τῆς νεωτέρας ἐκλεκτικῆς φιλοσοφίας ἐν Ἑλλάδι, καθ' ἣν δ' ἐποχὴν ἡ νεωτέρα ἑλληνικὴ ἦτο ἄπλαστος ἔτι, οὗτος ἠδυνήθη νὰ τῆς δώσῃ σαφήνειαν καὶ ἀκριβολογίαν σπανίαν. Τὴν πλουσιωτάτην του βιβλιοθήκην κατέλιπεν εἰς τὴν ἐν Χάλκῃ Θεολογικὴν Σχολήν. Ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Εὐθυβούλη, ὁ Ἠλίας Ταντελίδης συνέθεσεν ἓν τῶν ὡραιοτέρων του ἐπιγραμμάτων.

Θ. Β.

εὐθυγράμμησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἀποκατάστασις εἰς εὐθυγραμμίαν: «ἡ εὐθυγράμμησις τῆς ὁδοῦ» (ἀπὸ τοῦ *εὐθυγραμμῶ*).

— *[Ναυτ.]* Καλεῖται *ἐμπρόσθιον σημεῖον εὐθυγραμμήσεως* τὸ ἐγγύτερον πρὸς τὴν ἀκτὴν τῶν δύο σημείων, ἅτινα τοποθετοῦνται μονίμως εἴς τινα παραλίαν, ἵνα ἡ ἑνοῦσα ταῦτα νοητὴ εὐθεῖα, ἀκολουθουμένη ὑπὸ διαπλέοντος πλοίου ὡς πλεῦσις, πλοηγῇ ἀσφαλῶς μεταξὺ κινδύνων ἑκατέρωθεν αὐτῆς κειμένων. Τὸ συζυγὲς σημεῖον ὀνομάζεται *ὀπίσθιον*.

Σ. Ε. Λ.

εὐθυγραμμία (ἡ)· εὐθεῖα γραμμή, ἡ ἐπ' εὐθείας γραμμῆς διάταξις: «ἡ εὐθυγραμμία τῶν οἰκιῶν, — τῆς δενδροστοιχίας».

εὐθυγραμμίζω· ἀντὶ *εὐθυγραμμῶ* (βλ. λ.).

εὐθυγραμμήσιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό). Μία καμπύλη διδομένη διὰ τῶν ἐξισώσεων αὐτῆς: $x=\sigma(t)$, $y=\varphi(t)$ καλεῖται *εὐθυγραμμήσιμος* (rectifiable), ὅταν δύναται νὰ εὑρεθῇ τὸ μῆκος τόξου αὐτῆς ὡς ὡρισμένη συνεχὴς συνάρτησις τοῦ t. Ἡ ἀναγκαία καὶ ἱκανὴ πρὸς τοῦτο συνθήκη εἶναι: αἱ συναρτήσεις $\sigma(t)$ καὶ $\varphi(t)$ νὰ εἶναι συνεχεῖς καὶ περιωρισμένης μεταβολῆς (à variation bornée).

εὐθυγράμμισις, *—εως* (ἡ)· ἀντὶ *εὐθυγράμμησις* (βλ. λ.).

εὐθύγραμμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐπ' εὐθείας γραμμῆς κείμενος· ‖ ὁ περατούμενος εἰς εὐθείας γραμμάς: «εὐθύγραμμον σχῆμα»· ‖ «κίνησις εὐθύγραμμος» ἡ βαίνουσα ἐπ' εὐθείας.—Ἐπίρρ. ***εὐθυγράμμως***.

— *[Μαθ.] Εὐθύγραμμον τμῆμα* καλεῖται μέρος εὐθείας γραμμῆς. *Εὐθύγραμμον σχῆμα* καλεῖται τὸ ἐξ εὐθυγράμμων τμημάτων ἀποτελούμενον. *Εὐθύγραμμος τριγωνομετρία* καλεῖται ἡ σπουδάζουσα τὸ εὐθύγραμμον τρίγωνον, δηλαδὴ τὸ ἔχον πλευρὰς τμήματα εὐθείας (βλ. *τριγωνομετρία*).

εὐθυγραμμῶ (*—έω*)· ποιῶ τι εὐθύγραμμον, φέρω εἰς εὐθυγραμμίαν: «εὐθυγραμμῶ τὴν ὁδόν».

Εὐθυδήμεια (ἡ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν ἀρχαίων Ἰνδιῶν παρὰ τὸν Ὑδάσπη ποταμόν, οὕτω κληθεῖσα ἀπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Βακτριανῆς *Εὐθυδήμου τοῦ Α'* (βλ. λ.), οὗτινος τὸ κράτος φαίνεται ὅτι ἐξετείνετο ἐπὶ τῆς ἀκμῆς του μέχρι τοῦ ποταμοῦ τούτου. Ἡ Εὐθυδήμεια ἔφερε καὶ τὸ ὄνομα *Σάγαλα* (*Πτολ.* VII. I.).

Εὐθύδημος. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστοὶ ἐκ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων οἱ ἑξῆς:—1) Ὁ κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων, ὁ υἱὸς τοῦ Εὐδήμου. Οὗτος κατὰ τὸ 418 ἦτο ναύαρχος τοῦ στόλου τῶν Ἀθηναίων, ὅστις εἶχεν ἀποσταλῆ εἰς τὸ Θρᾳκικὸν πέλαγος πρὸς ἐπιτήρησιν τῶν πόλεων, αἵτινες ἦσαν ὕποπτοι, ὅτι ἐμελέτων νὰ προσχωρήσωσιν εἰς τὴν συμμαχίαν Κορινθίων καὶ Ἀργείων, συναφθεῖσαν μετὰ τὴν κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 425 π. Χ. γενομένην Νικίειον εἰρήνην ἐκ διαμαρτυρίας κατ' αὐτῆς. Κατὰ τὸ 417 ἦτο ὁ ἕτερος τῶν στρατηγῶν, οἵτινες ἀπεστάλησαν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Σικελίαν διὰ νὰ εἶναι συστράτηγοι τοῦ Νικίου. Κατὰ τὴν ἀπελπιστικὴν ἀπόπειραν τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὴν 1ην Σεπτεμβρίου 413 νὰ ἐξέλθωσι τοῦ λιμένος τῶν Συρακουσῶν, ἦτο καὶ οὗτος μετὰ τοῦ Δημοσθένους καὶ Μενάνδρου ναύαρχος τοῦ στόλου. Ἀπωλέσθη κατὰ τὴν ὑποχώρησιν τῶν Ἀθηναίων ἐκ Συρακουσῶν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Σικελίας, ἥτις ἤρχισε τὴν 3ην Σεπτεμβρίου 413 καὶ ἀπέβη ὀλεθρία εἰς τοὺς Ἀθηναίους. — 2) Ἀρχαῖος Ἕλλην σοφιστὴς ἐκ Χίου, πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ Διονυσοδώρου, μαθητὴς τοῦ Σωκράτους. Ἐκ Χίου κατέφυγε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του εἰς Θουρίους τῆς Σικελίας, ἐκεῖθεν δὲ κατῆλθεν εἰς Ἀθήνας, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ μακρόν. Ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος ἀναφέρεται ὡς ἐκ τῶν ἐπιμελεστέρων μαθητῶν τοῦ Σωκράτους. Ὁ Πλάτων πολλαχοῦ εἰρωνεύεται αὐτόν, ἀποκαλῶν τοῦτον «ὀψιμαθῆ», «ἐριστήν», «πάνσοφον ἀτεχνῶς» καὶ προσάπτει αὐτῷ τὸ ὄνειδος φυγῆς ἐκ Χίου. Διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Εὐθυδήμου τούτου ἐπιγράφεται εἷς τῶν πλατωνικῶν διαλόγων. — 3) Ἀθηναῖος βιβλιέμπορος σύγχρονος τοῦ Εὐριπίδου καὶ γνωστὸς ἐκ τῶν ἀπομνημονευμάτων τοῦ Ξενοφῶντος (IV. 2.8).— 4) Ἀθηναῖος μέτοικος, υἱὸς τοῦ ἐκ Συρακουσῶν Κεφάλου καὶ ἀδελφὸς τοῦ ῥήτορος Λυσίου, ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος μνημονευόμενος ἐν τῇ «Πολιτείᾳ» του. —5) Ἀθηναῖος, υἱὸς τοῦ Διοκλέους καὶ μαθητὴς τοῦ Σωκράτους, ἐπικαλούμενος Καλός. Μνημονεύεται ὑπό τε τοῦ Πλάτωνος εἰς τὸ «Συμπόσιον» καὶ τοῦ Ξενοφῶντος εἰς τὰ «Ἀπομνημονεύματα». Τοῦτον ῥέποντα πρὸς τὴν πολιτικὴν ἀπέτρεψεν αὐτῆς ὁ Σωκράτης. — 6) Ἀθηναῖος, ἐκ τοῦ δήμου Φλιοῦντος, μνημονευόμενος ὡς εἷς τῶν πρὸς τὸν Φίλιππον ἀποσταλέντων πρέσβεων τῶν Ἀθηνῶν.— 8) Τύραννος τῆς Σικυῶνος, τὸν ὁποῖον ἐκβληθέντα ὑπὸ τοῦ δήμου τῶν Σικυωνίων μετὰ τοῦ συντυράννου του Τιμοκλείδου ἀντικατέστησεν ὡς ἄρχων αἱρετὸς τῆς πόλεως ὁ Κλεινίας, ὁ πατὴρ τοῦ Ἀράτου.

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— **Εὐθύδημος.** Μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστοὶ δύο βασιλεῖς τῆς Βακτριανῆς, *Εὐθύδημος ὁ Α'* καὶ *Εὐθύδημος ὁ Β'*. Τούτων ὁ μὲν πρῶτος ἐβασίλευσεν ἀπὸ τοῦ 222—187 π.Χ. ὁ δὲ δεύτερος, ἔγγονος τοῦ πρώτου, ἄγνωστον τίνα ἔτη ἀκριβῶς (μεταξὺ τοῦ 180 καὶ 165 π. Χ. πιθανώτατα). —1) ***Εὐθύδημος ὁ Α'***. Οὗτος κατήγετο, κατὰ τὸν Πολύβιον, ἐκ τῆς Μαγνησίας καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Βακτριανῆς ἐκθρονίσας τὸν βασιλέα αὐτῆς Διόδοτον τὸν Β', υἱὸν καὶ διάδοχον Διοδότου τοῦ Α', ὅστις ὑπῆρξεν ὁ ἱδρυτὴς τῆς ἐν Βακτριανῇ πρώτης ἑλληνικῆς δυναστείας, τῆς τῶν Διοδοτιδῶν, μετὰ τὴν ἀποστασίαν του ἀπὸ τῶν βασιλέων τῆς Συρίας. Γενόμενος βασιλεὺς ὁ Εὐθύδημος ἐπεξέτεινε τὴν κυριαρχίαν του καὶ ἐπὶ γειτονικῶν τῆς Βακτριανῆς χωρῶν καὶ ἵδρυσεν οὕτω κράτος ἰσχυρὸν καὶ πλούσιον εἰς προσόδους. Κατὰ τὸ 212 π. Χ. ὅμως, ὅτε ὁ βασιλεὺς τῆς Συρίας Ἀντίοχος Γ' ὁ Μέγας ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Πάρθων, τῶν ὁποίων τὸν βασιλέα Ἀρσάκην Β' ἐξηνάγκασε νὰ συνθηκολογήσῃ μετ' αὐτοῦ, ἐπῆλθε καὶ κατὰ τοῦ Εὐθυδήμου καὶ ἐνίκησεν αὐτὸν παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Ἀρίου καὶ ἠνάγκασε νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους του Ζαρίασπα. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἠδυνήθη νὰ καθυποτάξῃ ἅπασαν τὴν χώραν του καὶ οἱ ἐν αὐτῇ ἰθαγενεῖς ἐπωφελούμενοι ἐκ τοῦ μεταξὺ τῶν δύο Ἑλλήνων ἡγεμόνων πολέμου παρηνώχλουν ἀμφοτέρους τοὺς στρατούς, ὁ Ἀντίοχος συνωμολόγησεν ἔντιμον μετὰ τοῦ Εὐθυδήμου εἰρήνην ἀναγνωρίσας τὴν ἀνεξαρτησίαν του. Διὰ νὰ καταστήσῃ μάλιστα ὁ Ἀντίοχος τὸν μετὰ τοῦ Εὐθυδήμου δεσμόν του στενότερον, ἔδωκε σύζυγον μίαν τῶν θυγατέρων του εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Δημήτριον, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἐκτιμήσει, ὅτε ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ πατρός του συνῆψε τὴν μετὰ τοῦ Ἀντιόχου εἰρήνην. Ὁ συγγενικὸς δεσμὸς συνετέλεσε τῷ ὄντι νὰ παράσχῃ πρόθυμον τὴν συνδρομήν του ὁ Εὐθύδημος εἰς τὸν Ἀντίοχον, ὅστις ἠδυνήθη οὕτω νὰ ἐπιβάλῃ τὸ κῦρός του εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας τοῦ βασιλείου του καὶ νὰ ἐπονομασθῇ μέγας διὰ τοὺς νικηφόρους εἰς αὐτὰς ἀγῶνάς του κατὰ τὴν ἐκστρατείαν του ἐκείνην (212—205 π. Χ.). Τοῦ Εὐθυδήμου τούτου ἀνευρέθησαν πλεῖστα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα, ἅτινα ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως φέρουσι τὴν ἐπιγραφὴν ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΕΥΘΥΔΗΜΟΥ καὶ Ἡρακλέα γυμνὸν καθήμενον ἐπὶ βράχου ἢ κεφαλὴν πωγωνοφόρου Ἡρακλέους καὶ Διός, ἐπὶ τῆς ἑτέρας δὲ ἵππον βαδίζοντα ὑπερηφάνως.

—2) ***Εὐθύδημος ὁ Β'***. Υἱὸς τοῦ Δημητρίου καὶ ἔγγονος τοῦ προηγουμένου. Ὑπῆρξε συμβασιλεὺς τοῦ πατρός του καὶ ἐβασίλευσε καὶ μόνος ἐπί τινα ἔτη. Οὐδεμία ἀξία λόγου πρᾶξις ἢ ἐνέργειά του μνημονεύεται κατὰ τὸ βραχὺ χρονικὸν διάστημα τῆς βασιλείας. Καὶ τοῦ βασιλέως τούτου ἀνευρέθησαν πολλὰ νομίσματα (τετράδραχμα καὶ δραχμαί). Φέρουσι δὲ ταῦτα ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως τὴν αὐτὴν μετὰ τοῦ Εὐθυδήμου Α' ἐπιγραφὴν καὶ κεφαλὴν παιδικὴν τοῦ βασιλέως, ἐπὶ τῆς ἑτέρας δὲ Ἡρακλέα κατ' ἐνώπιον ἢ ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως κεφαλὴν Ἀπόλλωνος καὶ ἐπὶ τῆς ἑτέρας τρίποδα ἢ ἐπὶ τῆς μιᾶς κεφαλὴν πωγωνοφόρου Ἡρακλέους καὶ τῆς ἑτέρας ἵππον.

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

—**Εὐθύδημος**. Ἀρχαῖος ῥήτωρ καὶ πολιτικὸς ἐκ Μυλάσων τῆς Καρίας, ἀκμάσας κατὰ τὸν Παρθικὸν πόλεμον τοῦ 40 π. Χ. Κατήγετο ἐξ εὐγενοῦς καὶ πλουσίας οἰκογενείας, εἰς τὴν δόξαν δὲ τῶν προγόνων του προσθέσας τὴν ῥητορικήν του δεινότητα κατέστη κατὰ τὸν σύγχρονον αὐτοῦ Στράβωνα (Γεωγρ. ΙΔ' 659) μέγας, οὐ μόνον ἐν τῇ πατρίδι του, ἀλλὰ καὶ ἐν ὅλῃ τῇ Ἀσίᾳ. Κατὰ τὸν θάνατόν του, ὁ ἕτερος ἐκ Μυλάσων ῥήτωρ Ὑβρέας, ἀντίπαλος αὐτοῦ, ἐκφωνῶν τὸν ἐπικήδειον λόγον εἶπεν: «Εὐθύδημε, κακὸν εἶ τῆς πόλεως ἀναγκαῖον· οὔτε γὰρ μετὰ σοῦ δυνάμεθα ζῆν, οὔτ' ἄνευ σοῦ».

Π. Ν. Π.

εὐθυδικία (ἡ)· ἡ κατ' εὐθεῖαν, ἄμεσος δίκη ἐπὶ τῆς οὐσίας τῆς ὑποθέσεως, ἄνευ τῆς χρήσεως οἱωνδήποτε τεχνικῶν ἐμποδίων καὶ δυσκολιῶν, ὅπως αἱ παραγραφαί, διαμαρτυρίαι κλπ.· ‖ κρίσις μετ' εὐθύτητος, δικαία ἀπόφασις.

εὐθύδικος (ὁ, ἡ), *— ον* (τό)· ὁ μετ' εὐθύτητος κρίνων, δίκαιος κριτής.

Digitized by Google

εὐθυδρομία (ἡ)· ὁ κατ' εὐθεῖαν τελούμενος δρόμος, εὐθὺς δρόμος.—Ρημ. *εὐθυδρομῶ*.

εὐθύδρομος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ εὐθὺν δρόμον, ὁ κατ' εὐθεῖαν τρέχων.

εὐθυϊσχιακὸς (ἡ *παραπρωκτικὸς*) *βόθρος* [*'Ανατομ.*]. Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ταύτην σημαίνονται δύο τρίγωνοι βόθροι, εἷς ἑκατέρωθεν καὶ ὄπισθεν τῆς περινεϊκῆς μοίρας τοῦ ἀπευθυσμένου, πλήρεις λίπους. Εἰς τοὺς βόθρους τούτους ἐκβάλλουσι πολλάκις τὰ τυφλὰ συρίγγια τοῦ ἀπευθυσμένου. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

Εὐθυκαρτίδης. Νάξιος γλύπτης, ἀκμάσας τὸν Ζ' π. Χ. αἰῶνα. Ἔργον τούτου ἀφιερωθὲν εἰς τὸν Ἀπόλλωνα τῆς Δήλου ἦτο ἀνδριάς, τοῦ ὁποίου ἡ διασωθεῖσα ἐνεπίγραφος βάσις εὑρέθη παρὰ τὸ τέμενος τοῦ θεοῦ τούτου κατὰ τὰς ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς Ἀθηνῶν διενεργηθείσας ἀνασκαφάς. Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ, ἡ ὁποία εἶναι βουστροφηδὸν γεγραμμένη, ἀναφέρεται καὶ τὸ ὄνομα τοῦ καλλιτέχνου. Εἶναι δ' αὕτη μία τῶν ἀρχαιοτάτων μέχρις ἡμῶν διασωθεισῶν ἐπιγραφῶν μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ καλλιτέχνου. Ν. Χ. ΚΟΤΖΙΑΣ

Εὐθυκλεύς. Ἕλλην ἰατρός, οὗ ἐπίθεμα κατὰ ἀρθραλγιῶν καὶ ἀγκυλώσεων ἀναφέρει ὁ Κέλσος (V. 18). ΑΡ. Π. Κ.

Εὔθυκλῆς. Ποιητὴς τῆς ἀρχαίας κωμῳδίας, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου (3,124). Ἔγραψε κωμῳδίαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἄσωτοι» ἢ «Ἐπιστολαί», ἧς διέσωσε δύο στίχους ὁ Ἀθήναιος. ΙΑΚ. Χ. Δ.

εὐθυκοκκυγικὸς *μῦς* [*'Ανατομ.*]. Σύνολον λείων μυϊκῶν ἰνῶν, αἵτινες ἐκφυόμεναι ἐκ τοῦ κόκκυγος εἰσδύονται εἰς τὸ ραχιαῖον τοίχωμα τοῦ ἀπευθυσμένου. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

εὐθυκολεϊκὸν *διάφραγμα* [*'Ανατ.*]· βλ. *διάφραγμα εὐθυκολεϊκόν*.

Εὐθυκράτης. Σικυώνιος γλύπτης, υἱὸς τοῦ Λυσίππου καὶ κληρονόμος τοῦ ἐργαστηρίου αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα. Φαίνεται ὅτι ἔζησε καὶ εἰργάσθη πρὸ τοῦ 323 π. Χ., ὡς ἐξάγεται ἔκ τινος τῶν ἔργων αὐτοῦ εἰκονίζοντος τὸν Ἀλέξανδρον τὸν Μέγαν ὡς κυνηγὸν ἐν Θεσπιαῖς. Ἀναφέρεται ἔργον αὐτοῦ σχετικὸν καὶ πρὸς τὴν ἐν Γρανικῷ μάχην. Πλὴν τούτων κατεσκεύασε καὶ ἄγαλμα τοῦ Τροφωνίου ἐν Λεβαδείᾳ, καὶ Ἡρακλέα ἐν Δελφοῖς. Ἀκόμη ἀναγράφονται καὶ ἄλλα ἔργα καὶ εταιρῶν δὲ ἀγάλματα τεσσάρων, καὶ τὸ τῆς Ἀνύτης τῆς ἐκ Τεγέας ποιητρίας. Μαθηταὶ τοῦ Εὐθυκράτους εἶναι ὁ Τισικράτης καὶ ὁ Ξενοκράτης. ΙΑΚ. Χ. Δ.

εὐθυκρισία (ἡ)· ἡ μετ' εὐθύτητος κρίσις, λογική, ὀρθή, δικαία σκέψις.

εὐθυκυστικὴ καὶ *εὐθυμητρικὴ πτυχὴ* [*'Ανατ.*]· βλ. *δουγλάσειος πτυχή*.

εὐθυκυστικὸν καὶ *εὐθυμητρικὸν κόλπωμα* [*'Ανατομ.*]. Τὸ περιτόναιον τοῦ ἀπευθυσμένου περιβάλλον τὸ ἄνω μέρος τῆς ἐνδοπυελικῆς μοίρας τούτου ἀνακάμπτει πρὸς τὰ πρόσω ἐπὶ μὲν τοῦ ἀνδρὸς εἰς τὴν ὀπισθίαν ἐπιφάνειαν τῆς οὐροδόχου κύστεως, ἐπὶ δὲ τῆς γυναικὸς εἰς τὴν ὀπισθίαν ἐπιφάνειαν τοῦ κολεοῦ καὶ τῆς μήτρας, σχηματίζον ἐπὶ μὲν τοῦ ἀνδρὸς τὸ *εὐθυκυστικὸν κόλπωμα*, ἐπὶ δὲ τῆς γυναικὸς τὸ *εὐθυμητρικὸν* κόλπωμα, περιέχοντα κενῆς οὔσης τῆς κύστεως καὶ τοῦ ἀπευθυσμένου ἐντερικὰς ἕλικας καὶ μέρος τοῦ σιγμοειδοῦς κόλου. Τὸ εὐθυμητρικὸν κόλπωμα (ὀπίσθιος δουγλάσειος χῶρος) ἀποτελεῖται ἐκ δύο ἀνίσων μοιρῶν, ὑπερκειμένων ἀλλήλαις, ὧν ἡ μὲν ἄνω, εὐρυτέρα, κεῖται μεταξὺ μήτρας καὶ ἀπευθυσμένου, καλουμένη *ἰδίως εὐθυμητρικὴ κοιλότης*, ἡ δὲ κάτω, ἀφοριζομένη πρόσθεν μὲν ὑπὸ τοῦ αὐχένος τῆς μήτρας καὶ τῆς ἄνω μοίρας τοῦ κολεοῦ, ὄπισθεν δὲ ὑπὸ τοῦ ἀπευθυσμένου, ἐπονομάζεται *εὐθυκολεϊκὴ κοιλότης*, ἀπέχουσα 5—6 ἑκμ. ἀπὸ τοῦ πρωκτοῦ, εἰς ἣν οὐδέποτε παρεισδύονται ἔντερα. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

Εὐθὺμ (*Παπᾶ* —)· βλ. *Παπα-Εὐθύμ*.

Εὐθυμένης, ἢ **Εὐθυμάνης**. Ἕλλην γεωγράφος καὶ θαλασσοπόρος τοῦ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος, ἐκ Μασσαλίας καταγόμενος. Συνέγραψεν ἔργον ἀπολεσθέν, τὸν «Περίπλουν». Εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο κατὰ τὰς ὑπαρχούσας πληροφορίας ὁ Εὐθυμένης περιγράφει τὸν περίπλουν τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ, τῆς Ἔξω θαλάσσης, ὡς τὸν ὀνομάζει. Λέγει ὅτι ὁ Νεῖλος πηγάζει ἐκ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ καὶ ὅτι αἱ πλήμμυραι αὐτοῦ προέρχονται ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἐτησίων, οἱ ὁποῖοι ὠθοῦσι μεθ' ὁρμῆς τὸ ὕδωρ τοῦ ὠκεανοῦ εἰς τὸν ποταμόν. Ὁ Εὐθυμένης βεβαιοῖ ταῦτα στηριζόμενος εἰς αὐτοψίαν του καὶ φέρει ὡς ἀποδείξεις τοῦ ἰσχυρισμοῦ τούτου τὴν ὕπαρξιν εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον κροκοδείλων καὶ ἱπποποτάμων, ζῴων χαρακτηριστικῶν τοῦ Νείλου ποταμοῦ, καὶ τὴν χαρακτηριστικὴν γλυκύτητα τῶν ὑδάτων εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ ὠκεανοῦ. Φαίνεται ὅτι ὁ Εὐθυμένης εἰς τὸν περίπλουν του θὰ εἶχε φθάσει εἰς τὰς ἐκβολὰς ἑνὸς τῶν μεγαλυτέρων ποταμῶν, οἱ ὁποῖοι ἐκβάλλουν εἰς τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Ἀφρικῆς, ἴσως τοῦ Σενεγάλη, καὶ ὅτι ἐκ τῶν εἰσρεόντων εἰς τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ τούτου ὑδάτων τοῦ ὠκεανοῦ θὰ ἐξέλαβε τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ τούτου ὡς πηγὰς τοῦ Νείλου ποταμοῦ. Δ. Μ. Μ.

Εὐθυμηδία [*'Αρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς ἐντὸς τοῦ Γάγγου Ἰνδικῆς ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Πανδοούων (*Πτολεμ.* Ζ, α, 46) μεταξὺ Βουκεφάλων καὶ Λαβάκων. Ταυτότης ἄγνωστος. Σ. Ε. Λ.

Εὐθύμης. —1) **Σταμάτιος**. Ἀθηναῖος ἀγωνιστής. Ἔπεσε κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν ἐπίθεσιν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ. —2) **Χρῆστος**· ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Ἔπεσε μαχόμενος εἰς τὸν Ἀνάλατον τῷ 1827. Γ. Δ. Κ.

εὐθυμία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις εὔθυμος, καλὴ ψυχικὴ κατάστασις, ἱλαρότης, φαιδρότης· ‖ μεταφ. ἡ μετὰ πόσιν οἴνου φαιδρότης, ἐλαφρὰ μέθη: «εὑρίσκεται εἰς εὐθυμίαν».

—[*Φιλοσ.*] Κατὰ τὸν Δημόκριτον (παρὰ *Senec.* De tranquil. 2) ἡ *εὐθυμία* ἀποτελεῖ τὸν ἠθικὸν σκοπὸν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, λαμβανομένη μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς ψυχικῆς εὐσταθείας καὶ γαλήνης τῆς προερχομένης ἐξ ἐλλείψεως παντὸς φόβου, πάσης δεισιδαιμονίας καὶ παντὸς πάθους, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ταράξῃ τὴν εὐδαίμονα γαλήνην. Ταυτόσημοι πρὸς τὸν ὅρον εὐθυμία ἐν τῷ ἠθικῷ φιλοσοφήματι τοῦ Δημοκρίτου εἶναι καὶ οἱ ὅροι *εὐεστώ, ἁρμονία, ἀταραξία, συμμετρία κλπ.*

Εὐθυμία. Προσωποποίησις τῆς εὐθυμίας παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησιν, ἀπαντῶσα μετὰ τοῦ Διὸς καὶ τῶν Μουσῶν παρὰ ποιηταῖς. Ταύτης ἄγαλμα εἶχεν ἀνεγείρει ὁ τύραννος Διονύσιος ἐν Ἡρακλείᾳ τοῦ Πόντου, ἀνευρέθη δὲ καὶ ἐπιγραφὴ ἀφιερωτικὴ ἐπὶ βάσεως ἀγάλματος ταύτης ἐν Ἐρυθραῖς. —Π.

Εὐθυμία (ἡ) [*Μυθολ.*]. Μαινὰς ἑλκεσίπεπλος, κραδαίνουσα τῇ ἀριστερᾷ δᾷδα φλεγομένην καὶ κρατοῦσα κύμβαλον εἰς τὴν δεξιάν. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Εὐθυμιάδης, **Κωνσταντῖνος**. Ἀγωνιστὴς ἐκ Χαλκιδικῆς τῆς Μακεδονίας. Ἦτο μισθωτὴς εἰς τὰ Μαντεμοχώρια, ὅταν περὶ τὸ 1820 ἐμυήθη εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν καὶ ἐγένετο εἷς τῶν ἐνθερμοτέρων ἀποστόλων της. Ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ *Ἐμμανουὴλ Παπᾶ* ἐκήρυξε τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν Χαλκιδικήν, ἐπικρατήσασαν ἐπὶ πολλοὺς μῆνας. Διάφοροι κοινότητες, καὶ μάλιστα τῆς Λιαρίγκοβας, ἐσχηματίσθησαν ἐπὶ νέων βάσεων, καὶ ἡ ὀργάνωσις ἔβαινεν ὁμαλή, ὅταν ἐνεφανίσθησαν τὰ στρατεύματα τοῦ Ἀμπ-Λουμπούτ (Ἀμπτούλ-Ἀμπούτ), τὰ ὁποῖα τελείως ἀνέτρεψαν τὸ ἔργον τοῦ Εὐθυμιάδου καὶ τῶν συνεργατῶν του. Περὶ τὰ μέσα τοῦ 1822 οἱ διωγμοὶ εἶχαν τόσον κορυφωθῆ, ὥστε οἱ πλεῖστοι ἠναγκάσθησαν ν' ἀποδημήσουν εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου. Ὁ Εὐθυμιάδης κατῆλθεν εἰς τὸ Πήλιον καὶ κατόπιν ἑνωθεὶς μετὰ τοῦ Ἰ. Κωλέττη, ἐχρησιμοποιήθη εἰς διαφόρους ὑπηρεσίας μέχρι τοῦ 1832, ὅτε ἀπέθανε. Γ. Δ. Κ.

Εὐθυμίδης. Ἕλλην ἀγγειογράφος ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τοῦ ΣΤ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος. Ἠκολούθησε μετὰ τῶν συγχρόνων του Σωσίου καὶ Εὐφρονίου μόνον τὸν ἐρυθρόμορφον ρυθμόν. Ἡ μεταξὺ τούτων δημιουργηθεῖσα ἅμιλλα προήγαγε μεγάλως τὴν τέχνην, δι' ἣν τοσοῦτον ἐμεγαλοφρόνει ὁ Εὐθυμίδης, ὥστε ὑπέγραφε τὰ ἔργα του: «Εὐθυμίδης ἔγραψεν ὁ Πολλίου εὖγε ναιχί». Θεωρῶν μέγαν ἀντίζηλόν του τὸν δαιμόνιον Εὐφρόνιον, ἠσθάνετο διὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ μεγάλην ἀποστροφήν, τὴν ὁποίαν μάλιστα ἀπηθανάτισεν ἐν ἐπιγραφῇ ἐπὶ ἀμφορέως, ἐν ᾗ μετὰ τοῦ ὀνόματός του ἀνέγραψεν «ὡς οὐδέποτε Εὐφρόνιος» (δηλ. κατεσκεύασε). Ἐποίησεν ἔργα, ἐν οἷς εἰκονίζονται μορφαὶ πλήρεις ζωῆς καὶ κινήσεως καὶ κατώρθωσε νὰ ἐξωτερικεύσῃ τὰς ψυχικὰς διαθέσεις τῶν εἰκονιζομένων προσώπων, τῶν ὁποίων τὰ ἐνδύματα ποικίλλει δι' ἁπλῶν καὶ ὡραίων πτυχώσεων. Κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς τέχνης του εἶναι ἡ μεγάλη καὶ ἐλαφρῶς κατὰ τὴν ῥίζαν εἰσέχουσα ῥίς, ἡ ὑπὸ τὸ κάτω χεῖλος ἐσοχή, καὶ τὸ μέγα μῆκος τῶν ἄκρων καὶ τῶν δακτύλων. Εἰς ἓν τῶν ὀλίγων σῳζομένων ἔργων του παρίσταται ὁ Ὀρέστης φονεύων τὸν ἐπὶ θρόνου καθήμενον Αἴγισθον, βοηθούμενος ὑπὸ τῆς Χρυσοθέμιδος, ἡ ὁποία ἔχει καταληφθῆ ὑπὸ τρόμου ἐπὶ τῇ θέᾳ τῆς μετὰ πελέκεως ὁρμώσης ἐναντίον τοῦ Ὀρέστου Κλυταιμήστρας, τὴν ὁποίαν προσπαθεῖ νὰ συγκρατήσῃ ὁ γέρων Ταλθύβιος. Ἐπὶ ἑτέρου ἀμφορέως, εὑρισκομένου ἤδη ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Μονάχου, παρίσταται ὁ Ἕκτωρ ἐνδυόμενος τὴν πολεμικήν του στολὴν τῇ βοηθείᾳ τῆς δεξιᾷ ἱσταμένης μητρός του Ἑκάβης, ἡ ὁποία κρατοῦσα διὰ τῆς ἀριστερᾶς τὸ δόρυ δίδει διὰ τῆς δεξιᾶς τὴν περικεφαλαίαν. Ὁ Ἕκτωρ ἐν ᾧ ἐνδύεται ἀκούει μετὰ σεβασμοῦ τὰς αὐστηρὰς νουθεσίας τοῦ ἀριστερᾷ ἱσταμένου Πριάμου. Ἐπὶ ἑτέρου ὡραιοτάτου καὶ περιφήμου ἀμφορέως ἀποκειμένου ὡσαύτως ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Μονάχου εἰκονίζεται ὁ Θησεὺς ἀπάγων ἐκουσίως τὴν Κορώνην, τὴν ὁποίαν ἡ μήτηρ της Ἑλένη προσπαθεῖ νὰ ἀπολυτρώσῃ ἀπὸ τῆς ἀγκάλης τοῦ ἅρπαγος, ἐνῷ ὁ Πειρίθους σπεύδει ἀπειλητικὸς εἰς βοήθειαν τῆς μητρός. Ἡ ἀπαγομένη παρακολουθεῖ τὰ ἐνώπιόν της διαδραματιζόμενα πλήρης γαλήνης καὶ ἀταραξίας· καὶ ἐνῷ ἕλκεται ἐκ τῆς δεξιᾶς ὑπὸ τῆς μητρός, θωπεύει ἐπιχαρίτως τὴν κόρην τοῦ ἀπαγωγέως. Εἰς πάντα ταῦτα δεικνύεται μεγάλη τοῦ καλλιτέχνου προσπάθεια, ἵνα δι' ὀλίγων γραμμῶν παρουσιάσῃ μεγάλα ἔργα, ἐφάμιλλα πρὸς τὰ τοῦ ἀντιζήλου του Εὐφρονίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Hoppin*, Euthymides.— *Pfuhl*, Malerei.— *Buschor*, Vasenmalerei. Ν. Χ. ΚΟΤΖΙΑΣ

Εὐθύμιον [*Γεωγρ.*]. Ὀνομασία δοθεῖσα ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς εἰς τὸ ἐν τῇ περιφερείᾳ Μαλγάρων τῆς Α. Θρᾴκης χωρίον *Θυμίτ-κιοΐ*, ὅπερ τῷ 1920 ἠρίθμει 555 κατοίκους.

Εὐθύμιος (*ἅγιοι*). —1) Ὁ *μέγας*. Ἐγεννήθη ἐν Μελιτινῇ τῆς μικρᾶς Ἀρμενίας περὶ τὸ 377. Χειροτονηθεὶς μοναχὸς διωρίσθη γενικὸς ἐπιμελητὴς τῶν ἐν μικρᾷ Ἀρμενίᾳ ἀσκητηρίων καὶ μοναστηρίων. Ἄγων τὸ 29 ἔτος τῆς ἡλικίας μετέβη εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ προσκυνήσας τοὺς Ἁγίους τόπους ἀπεσύρθη εἴς τινα ἔρημον Φαρὰν μεταξὺ Ἱερουσαλὴμ καὶ Ἰορδάνου καὶ ἐκεῖ ἐπὶ πενταετίαν διῆγε βίον ἀσκητοῦ. Συναντηθεὶς δὲ ἐνταῦθα μετὰ τοῦ περιωνύμου ἀσκητοῦ Θεοκτίστου, ἠναγκάσθη ἐκ τοῦ πλήθους τῶν προσερχομένων παρ' αὐτῷ μοναχῶν νὰ ἱδρύσῃ μοναστήριον (λαύραν) καὶ διευθύνων αὐτὸ «ἀνεδείχθη κανὼν μοναζόντων καὶ καύχημα». Διὰ τοῦ θείου κηρύγματος του ὁ Εὐθύμιος πολλοὺς μὲν τῶν ἀπίστων Ἀράβων εἵλκυσεν εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ, πολλοὺς δ' αἱρετικοὺς μονοφυσίτας καὶ νεστοριανοὺς ἐπανήγαγεν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν. Ἀπέθανεν ἐν ἡλικίᾳ 97 ἐτῶν, ἡ δὲ μνήμη του τελεῖται τῇ 20 Ἰανουαρίου.

—2) Ἐπίσκοπος Σάρδεων, **ὁμολογητής**. Παρέστη εἰς τὴν ἐν Νικαίᾳ Ζ' Οἰκουμενικὴν σύνοδον τοῦ 787 καὶ τοσοῦτον ἐθαυμάσθη ἐν αὐτῇ ἡ σοφία, ἡ σύνεσις καὶ ἡ μετριοπάθειά του, ὥστε κατόπιν ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ἀπέστειλεν αὐτὸν ὡς πρεσβευτὴν εἰς διαφόρους δημοσίας ὑπηρεσίας. Ὢν σφοδρὸς πολέμιος τῶν εἰκονομάχων, ἐξωρίσθη ἐπανειλημμένως ὑπὸ Νικηφόρου τοῦ Σταυρακίου, Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου καὶ Μιχαὴλ τοῦ Τραυλοῦ. Ἐγκάθειρκτος ἐν Ἀκρίτᾳ τοῦ Πόντου διατελῶν, ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον τῷ 840. Ἡ μνήμη του τελεῖται τῇ 26 Δεκεμβρίου.

—3) **Ὅσιος** ἐκ Θεσσαλονίκης. Οὗτος γεννηθεὶς κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Θ' αἰῶνος, ἐμόνασεν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἐκεῖθεν δὲ μετέβη εἰς τὰ παρὰ τὴν Περιστερὰν μέρη, ὅπου ἵδρυσε τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου καὶ ἀπέθανε τῷ 898. Ἡ μνήμη αὐτοῦ τελεῖται τῇ 14 Ὀκτωβρίου.

—4) Ἱδρυτὴς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΑ' αἰῶνος τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονῆς τοῦ Δοχειαρίου, ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καταγόμενος, φίλος καὶ συναθλητὴς τοῦ ὁσίου Ἀθανασίου τοῦ ἐν Ἄθῳ. Ὁ Εὐθύμιος καταλιπὼν τὸ Ἅγιον Ὄρος μετέβη εἰς τὴν νῆσον Κῶ καὶ ἐκεῖ ὡς ἀσκητὴς ἔζησε μέχρι τοῦ θανάτου του, πολλαχῶς εὐεργετῶν τοὺς κατοίκους τῆς νήσου. Ἡ μνήμη τοῦ ἁγίου ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 9 Νοεμβρίου.

— 5) Υἱὸς τοῦ ἐξ Ἰβηρίας (Γεωργίας) Ἰωάννου Βαρασβατσέ, τοῦ κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα ἱδρύσαντος τὴν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονὴν τῶν Ἰβήρων. Διαδεχθεὶς τὸν πατέρα ἐν τῇ διοικήσει τῆς μονῆς, ἵδρυσε ναούς, νοσοκομεῖον, μετέφρασεν εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Ἰβήρων τὴν Ἁγίαν Γραφὴν καὶ συνέγραψε πολλὰ θρησκευτικὰ ἔργα. Τῷ δὲ 1028 μεταβὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν δι' ὑποθέσεις τῆς μονῆς του ἀπέθανεν ἐκεῖ καὶ ἑορτάζεται ὡς ἅγιος τὴν 13 Μαΐου.

— 6) Ἡγούμενος τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονῆς τοῦ Βατοπεδίου, ὅστις τὰς κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα ἐνεργείας τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Η' τοῦ Παλαιολόγου (1261—1282) καὶ τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου Βέκκου (1275—1282) πρὸς ἕνωσιν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν σφοδρῶς ἐλέγξας, κατεδιώχθη ἀπηνῶς ὑπ' αὐτῶν καὶ διαταγῇ βασιλικῇ ὁ μὲν Εὐθύμιος ἐθανατώθη εἰς τὴν θάλασσαν ριφθείς, δώδεκα δὲ ἄλλοι μοναχοὶ τοῦ Βατοπεδίου, ὀπαδοὶ αὐτοῦ, ἀπηγχονίσθησαν. Ἡ μνήμη αὐτῶν ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 4 Ἰανουαρίου. Ε. Γ. Π.

— 7) **Νεομάρτυς**. Ἐν Δημητσάνῃ τῆς Ἀρκαδίας γεννηθεὶς κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ ἐν τῇ ἀκμαζούσῃ τότε σχολῇ ταύτῃ ἐκπαιδευθεὶς συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του ἐν τῇ πατριαρχικῇ Ἀκαδημίᾳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐκεῖθεν μεταβὰς εἰς Βουκουρέστιον ὑπηρέτησε παρὰ τῷ ἐκεῖ προξένῳ τῆς Γαλλίας καί τινι στρατηγῷ Ῥώσῳ. Ἐνταῦθα δὲ σχετισθεὶς μετὰ πλουσίου Τούρκου, Ῥεῒς Γαλήπη καλουμένου, ἐξισλαμίσθη ὑπ' αὐτοῦ καὶ μετὰ πάροδον οὐ πολλοῦ χρόνου μεταμεληθεὶς ἐδραπέτευσεν ἐκ Βουκουρεστίου

Digitized by Google

καὶ μεταβὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν τῷ 1812, τῇ προστασίᾳ τῆς ἐκεῖ ρωσικῆς πρεσβείας, κατέφυγεν εἰς Ἅγιον Ὄρος, ὅπου τότε ὡς ἐξόριστος ἔζη ὁ πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε΄. Ὑπὸ τούτου περιεβλήθη τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα, μετ' ὀλίγον δὲ χρόνον καταλείπει τὸ Ἅγιον Ὄρος καί, ὅπως διὰ τοῦ αἵματός του ἐξαγοράσῃ τὴν ἁμαρτίαν τῆς ἐξωμόσεως, ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅπου ἀποκηρύξας δημοσίᾳ τὸν ἰσλαμισμὸν ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον τῇ 22 Μαρτίου 1814. Ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ αὐτοῦ πατρίδι Δημητσάνῃ ἱδρύθη ναὸς ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ καὶ *Γρηγορίου τοῦ Ε΄*, μεθ' οὗ συνεορτάζεται τὴν 22 Μαρτίου, τὴν 1 Μαΐου δὲ συνεορτάζεται μετὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὡσαύτως μαρτυρησάντων *Ἀκακίου* καὶ *Ἰγνατίου*. [*Χρυσ. Παπαδοπούλου* «Οἱ νεομάρτυρες» σελ. 198.] Ε. Γ. Π.

— **Εὐθύμιος**, πατριάρχης ***Ἀντιοχείας***. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἔφερον πατριάρχαι Ἀντιοχείας 4 μὲν κατά τινας, 3 δὲ κατ' ἄλλους. Κωνστάντιος Α΄ ὁ ἀπὸ Σιναίου ἀναφέρει ὅτι *Εὐθύμιος Α΄* Ἀντιοχείας ἐγένετο τῷ 1159, διαδεχθεὶς τὸν Ἰωάννην Θ΄ καὶ πατριαρχεύσας 5 ἔτη, *Εὐθύμιος Β΄* διεδέχθη τῷ 1260 Συμεὼν τὸν Β΄ καὶ ἐπατριάρχευσε μέχρι τοῦ 1268, *Εὐθύμιος Γ΄* ἐπατριάρχευσεν ἀπὸ τοῦ 1629—1631, καὶ *Εὐθύμιος Δ΄* ἀπὸ τοῦ 1631—1647. Κατ' ἄλλας ὅμως πηγὰς πατριάρχαι Ἀντιοχείας φέροντες τὸ ὄνομα τοῦτο ὑπῆρξαν 3: α΄) ὁ ἐπὶ φραγκοκρατίας εἰς ρῆξιν ὀξεῖαν πρὸς τὸν Λατῖνον συνάδελφόν του περιελθὼν καὶ ἀφορισθεὶς μὲν ὑπὸ τούτου, ἐξορισθεὶς δὲ τῷ 1260 ὑπὸ τοῦ Φράγκου ἡγεμόνος καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀποθανών· β΄) ὁ διαδεχθεὶς τὸν ὑπὸ ληστῶν φονευθέντα Ἰγνάτιον τὸν Γ΄ ἐπίσκοπος Χαλεπίου Μελέτιος (1633), ὅστις μετωνομάσθη *Εὐθύμιος*· γ΄) ὁ ἐκ Χίου Μακάριος, ὅστις ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον τῷ 1635 μετωνομάσθη καὶ οὗτος *Εὐθύμιος ὁ Γ΄* καὶ ἐπατριάρχευσε μέχρι τοῦ 1647. Ε. Γ. Π.

— **Εὐθύμιος**, ὁ ***Γεωργιανός***. Ἴβηρ κληρικὸς θανὼν τῷ 1026. Τούτου σῴζεται μετάφρασις εἰς τὴν γεωργιανὴν γλῶσσαν νομοκάνονός τινος. —Π.

— **Εὐθύμιος**, ***Ζιγαβηνός***· βλ. *Ζιγαβηνός*.

— **Εὐθύμιος Α΄**, πατριάρχης ***Κωνσταντινουπόλεως***. Τέως σύγκελλος τοῦ βασιλόπαιδος Στεφάνου τοῦ πατριάρχου, ἐξελέγη πατριάρχης κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 906 ἀντὶ τοῦ Νικολάου Α΄ τοῦ Μυστικοῦ, ἀποχωρήσαντος. Παυθεὶς μετὰ ἱερατείαν $5^1/_2$ ἐτῶν διέμεινεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ μονὴν τοῦ Ἀγαθοῦ, ἔξω τῶν πρὸς Θράκην τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 917. Εἷλκε τὸ γένος ἐκ Σελευκείας, ἐθεωρεῖτο ἀνὴρ ἐναρετώτατος καὶ θεοσεβής, καὶ κατώρθωσε, κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους οὓς ἐτάραξεν ἡ ὑπὸ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ τολμηθεῖσα τετραγαμία, νὰ πείσῃ τὸν αὐτοκράτορα νὰ μὴ ἐκδώσῃ νόμον ἐπιτρέποντα καὶ τέταρτον γάμον. Πρωτίστην πηγὴν διὰ τὰ γεγονότα τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἔχομεν τὴν ὑπὸ τοῦ Καισαρείας Ἀρέθα γραφεῖσαν βιογραφίαν, ἐκδοθεῖσαν ἐπιμελείᾳ De Boor (Βερολῖνον 1888). Ἡ ἀνατολικὴ Ἐκκλησία συνηρίθμησεν αὐτὸν τοῖς ἁγίοις, ἑώρταζε δὲ πρὸ τῆς ἁλώσεως τὴν μνήμην αὐτοῦ τῇ 5 Αὐγούστου. Μ. Ι. Γ.

— **Εὐθύμιος Β΄**, πατριάρχης ***Κωνσταντινουπόλεως***. Διῴκησε τὴν Ἐκκλησίαν ἀπὸ τοῦ 1412 μέχρι τῆς 29 Μαρτίου 1416, ὅτε ἀπέθανεν. Ἦν πρότερον μοναχὸς καὶ ἡγούμενος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μονῆς τοῦ Στουδίου, καταταχθεὶς καὶ αὐτὸς ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἁγίων (βλ. *Γεδεών*, Πατρ. πιν. σ. 463). Μ. Ι. Γ.

— **Εὐθύμιος**, ἐπίσκοπος ***Μαδύτου***. Ζῶν περὶ τὰ μέσα τοῦ Ι΄ αἰῶνος ἐγένετο μοναχὸς καὶ κατόπιν ἀσκητής. Ἀπέθανεν ὀγδοηκοντούτης ὡς ἐπίσκοπος τῆς παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον Μαδύτου. Ἐγκώμιον εἰς τὸν Εὐθύμιον ἔγραψε Γρηγόριος ὁ Κύπριος, οἰκουμενικὸς πατριάρχης, καὶ Θωμᾶς ὁ μάγιστρος. [Τὸ τοῦ Γρηγορίου ἐγκώμιον ἐξέδωκε τῷ 1889 ἐν Μόσχᾳ ὁ ἀρχιμανδρίτης Ἀρσένιος καὶ κατόπιν τῷ 1891 ἐν «Δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας» (τόμ. Δ΄) εἰς τελειοτέραν ἔκδοσιν ὁ Β. Ἀντωνιάδης, τὸ δὲ τοῦ Θωμᾶ μαγίστρου εἶναι εἰσέτι ἀνέκδοτον.] Ε. Γ. Π.

— **Εὐθύμιος** ὁ ***Μαλάκης***. Μητροπολίτης Νέων Πατρῶν, ρήτωρ, ἐπιστολογράφος καὶ ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς ἀκμάσας κατὰ τὸ β΄ ἥμισυ τοῦ ΙΒ΄ αἰῶνος. Ἦτο συνηλικιώτης καὶ σύντροφος τοῦ Εὐσταθίου Θεσσαλονίκης, ἀπέθανε δὲ μετὰ τὸν Εὐστάθιον (1192). Τὴν μητροπολιτικὴν ἕδραν κατέλαβε περὶ τὸ 1166, κατὰ τὰ ἔτη δὲ 1175—1176 εὑρίσκετο εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐκτιμώμενος μεγάλως. Τοῦ Εὐθυμίου ἐσώθησαν: «Μονῳδία» γραφεῖσα τῷ 1192, ἀναγνωσθεῖσα ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Εὐσταθίου Θεσσαλονίκης καὶ ἐκδοθεῖσα ὑπὸ Τάφελ τῷ 1839, ἀπόσπασμα ὁμιλίας περὶ τῆς προσκυνήσεως τοῦ σταυροῦ κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς νηστείας, δημοσιευθὲν ὑπὸ Λέοντος Ἀλλατίου, ἀποσπάσματα δύο λόγων δημοσιευθέντα ὑπὸ Τρόϋ, ὧν ὁ πρῶτος ἐκφωνηθεὶς κατὰ φθινόπωρον τοῦ 1175 ἐγκωμιάζει τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ Κομνηνόν, καὶ σειρὰ ἐπιστολῶν. [Πρβλ. *Μαξίμ. Τρόϋ* ἐν «Δελτίῳ ἱστορ. καὶ ἐθνολ. Ἑταιρείας» τόμ. Ε΄ σ. 197—218 καὶ *Παπαδοπούλου-Κεραμέως* ἐν ἐπετηρίδι «Παρνασσοῦ» τόμ. Ζ΄ σ. 13 κ. ἑ., ὅπου δημοσιεύονται καί τινα τῶν ἔργων τοῦ Εὐθυμίου.] —Π.

—**Εὐθύμιος *Πατλάκος*** ἢ ***Σκευοφύλαξ***. Ἐγεννήθη τῷ 1843 ἐν Δαρδανελλίοις, ἦλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα τῷ 1862, εἰσελθὼν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως, ἐχειροτονήθη διάκονος τῷ 1863, τῷ 1880 πρεσβύτερος, διορισθεὶς παρασκευοφύλαξ, καὶ μετὰ δεκαπενταετίαν σκευοφύλαξ. Εἰργάσθη ὑπὲρ ἀνεγέρσεως οἰκοδομῶν προσοδοφόρων πρὸς συντήρησιν τοῦ Ἁγίου Τάφου καὶ τοῦ πατριαρχείου, μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ συμβάντος τῷ 1918. Μ. Ι. Γ.

— **Εὐθύμιος**, μητροπολίτης ***Σάρδεων***. Ἀκμάσας ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων Κωνσταντίνου καὶ Εἰρήνης (μετὰ τὰ 780) ἦτο ἀνὴρ πεπαιδευμένος καὶ μετέσχε τῶν συζητήσεων ἐν τοῖς ἀνακτόροις περὶ τῶν ἁγίων εἰκόνων, ἐπὶ Νικηφόρου αὐτοκράτορος. Ὁ Νικηφόρος καὶ ὁ κατόπιν αὐτοῦ Λέων ὁ Ἀρμένιος ἐξώρισαν αὐτὸν εἰς Ἄσσον τῆς παραλίου Μικρασίας, ὁ δὲ μετὰ τὸν Λέοντα Μιχαὴλ ὁ Τραυλὸς εἰς τὸν Ἀκρίταν, ὅπου τὰ σήμερον τουρκιστὶ Τοῦζλα. Αὐτόθι καὶ ἀπέθανε, τῷ 831. Τὸ λείψανον αὐτοῦ ἐσῴζετο ἐν τῇ κατὰ τὸν Εὔξεινον ἑλληνικῇ κωμοπόλει Χηλῇ. [Πρβλ. Theophanis Continuati σ. 48. *Συμεὼν Μάγιστρον* 609. *Γεώργ. μοναχὸν* 767. *Ζωναρᾶν* ἔκδ. Dindorf τ. Γ΄ 391.] Μ. Ι. Γ.

—**Εὐθύμιος *Τραπεζούντιος***. Μοναχὸς ἐκ Λαυρίου ζήσας ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος, καὶ ἀποθανὼν ὀγδοηκοντούτης. Ἔγραψε διὰ στίχων πολιτικῶν, εἰς 22000 ἀνερχομένων, «Ἱστορίαν καὶ περιγραφὴν τῆς Λαύρας» καὶ «Περὶ τῶν πρὸς τὴν ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν διαφορῶν καὶ τῶν καινοτομιῶν τῆς Δυτικῆς». Ἀπόκεινται τὰ δύο ταῦτα στιχουργήματα ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς αὐτῆς μονῆς. Μ. Ι. Γ.

—**Εὐθύμιος**, μητροπολίτης ***Τύρου*** καὶ ***Σιδῶνος***. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος κατέχων τὸν μητροπολιτικὸν τοῦτον θρόνον, ὁ Εὐθύμιος προσῆλθεν εἰς τὸν οὐνιτισμὸν μετὰ τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ ἱερέως Σεραφείμ, ἐξέδωκε δὲ καὶ ἀραβιστὶ φυλλάδιον ὑπερμαχῶν τῆς οὐνίας καὶ δι' αὐτῶν προπαγανδίζων ἐν τοῖς συριακοῖς καὶ ἀραβικοῖς κύκλοις. [Πρβλ. *Α. Παπαδοπούλου-Κεραμέως*, «Ἀνάλεκτα ἱεροσολυμιτικῆς σταχυολογίας» Β΄ 314 κ. ἑξ. *Κ. Δελικάνη*, «Πατριαρχικὰ ἔγγραφα» Β΄ 339 κ.ἑξ.] Ε.Γ.Π.

Εὐθυμίου, *Βασίλειος*. Ἕλλην λόγιος ζήσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος. Μετέφρασεν ἐκ τοῦ γερμανικοῦ «Σύνοψιν τῶν ἐλευθερίων τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν» (β΄ ἔκδ. ἐν Βιέννῃ 1819) καὶ ἐξέδωκεν: «Ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος συνοπτικὴν» (1807), «Γραμματικὴν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς» (1811), «Στοιχεῖα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης» (1812—1813). Μ. Ι. Γ.

— **Εὐθυμίου** —1) ***Στρᾶτος***. Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἀγγελοκάστρου τῆς Αἰτωλίας πολεμήσας ὑπὸ τὸν Δ. Μακρῆν εἰς Ζαπάντι, Ἀγρίνιον, Πέτα, Πλάκαν, Κεφαλόβρυσην, Βόνιτσαν καὶ Γαβαλοῦν. Τῷ 1825 προήχθη εἰς χιλίαρχον. Μετέσχε τῶν δύο μεγάλων πολιορκιῶν τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῆς ἐξόδου. Περὶ τὸ τέλος τοῦ Ἀγῶνος, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐκπόρθησιν τῆς Ναυπάκτου καὶ εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς Βαρνάκοβας.—2) ***Ἰωάννης***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Στερεᾶς Ἑλλάδος. Μετέσχεν ὡς μπουλουκτζῆς εἰς διαφόρους μάχας. Ἀκολουθήσας τὸν Ἰ. Ρούκην εἰς τὴν τελευταίαν ἐκστρατείαν τῆς Ἀττικῆς, ἔπεσε μαχόμενος τῷ 1827 ἐν Ἀθήναις. Γ. Δ. Κ.

εὐθυμογράφημα (τό)· τὸ πρὸς εὐθυμίαν καὶ διάχυσιν τοῦ ἀναγνώστου γραφόμενον, ἀνάγνωσμα εὐτράπελον· || εἰρωνικῶς: πραγματεία στερουμένη σοβαρότητος.

εὐθυμογραφία (ἡ)· τὸ νὰ γράφῃ τις εὐθυμογραφήματα, ἐνασχόλησις εἰς τὴν εὐτράπελον δημοσιογραφίαν.

—*[Λογοτ.]* Ἡ λέξις *εὐθυμογραφία* ἀντίστοιχος τῇ ἀγγλικῇ humour (δι' ἧς χαρακτηρίζεται ἓν εἶδος φαιδρότητος ἐκδηλουμένης παρὰ τοῖς Ἄγγλοις καὶ ἐν αὐταῖς ἀκόμη ταῖς θλίψεσιν αὐτῶν), σημαίνει ὡρισμένον φιλολογικὸν καὶ δημοσιογραφικὸν εἶδος. Ἐν Ἀγγλίᾳ εὐθυμογραφήματα δὲν καλοῦνται μόνον τὰ φαιδρῶς γραφόμενα, ἀλλὰ καὶ τὰ πένθιμα θέματα τὰ ἐκτιθέμενα κατὰ τρόπον εὔθυμον. Ὁ Ταὶν λέγει ὅτι ὁ εὐθυμισμὸς (humorisme) εἶναι ἰδιαιτέρα τις ἰδιοφυΐα, δυναμένη νὰ τέρπῃ τοὺς λαοὺς τοῦ Βορρᾶ, ἀλλ' ἥτις εἶναι ξένη πρὸς τὴν φύσιν τῶν ἑλληνολατινικῶν φυλῶν. Λογοτεχνικῶς ἡ λέξις εὐθυμογραφία ἀποτελεῖ εἶδος φιλολογικὸν διακεκριμένον, περιλαμβάνον τὰς ἰδιοτροπίας καὶ τὴν ποικιλίαν τῆς πνευματικῆς διαθέσεως τῶν συγγραφέων, τὸ ὁποῖον οἱ ἀρχαῖοι, καὶ ἂν ἐγνώριζον, τὸ ἀπέκρουον μετὰ βδελυγμίας. Ὁ Ph. Chasle λέγει, ὅτι πρῶτοι οἱ Τεύτονες προσεπάθησαν νὰ παρουσιάσουν τὸ εἶδος τοῦτο τῆς σκαιᾶς φιλολογικῆς ἀνεξαρτησίας, ἄλλοτε εὐθύμου καὶ ἄλλοτε θλιβερᾶς, ὡς τιμώσης τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν.

Ἐν Ἀγγλίᾳ οἱ εὐθυμογράφοι δὲν περιορίζονται εἰς τοὺς λόγους, ἀλλ' ἐμφανίζονται τοιοῦτοι καὶ εἰς τὰς πράξεις των. Ἡ εὐθυμογραφία των εἶναι παγερὰ καὶ φλεγματική, ἔχει δὲ ἴδιον χαρακτῆρα καὶ εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἀγγλική. Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ λόγου ἀπεμιμήθησαν καὶ εἰς ἄλλας χώρας, ἀλλ' ἐν τῇ χρήσει αὐτοῦ προσέλαβεν ἰθαγενῆ ἐν ἑκάστῃ χρωματισμόν, ἰδίως δ' ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς ρωσικῆς λογοτεχνίας, ὁ ὑποστὰς δὲ μεγάλως τοιαύτην ἐπίδρασιν εἶναι ὁ Γκόγκολ, ὅστις καὶ τὰς τραγικωτέρας σκηνὰς τῶν ἔργων του περιβάλλει διὰ φαιδροῦ καὶ σκωπτικοῦ πνεύματος. Ἄγγλοι τινές, γράψαντες περὶ τῆς ἀγγλικῆς εὐθυμογραφίας, ἀνάγουσι τὴν ἀρχὴν αὐτῆς εἰς τὸν ΙΖ΄ καὶ ΙΗ΄ αἰῶνα, καὶ ἀποπειρῶνται ν' ἀποδείξωσιν, ὅτι τὸ εἶδος τοῦτο τῆς φιλολογίας ἐκπηγάζει ἀπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ τοῦ Λουκιανοῦ, διότι ἡ ἀγγλικὴ εὐθυμογραφία δὲν ἀποβλέπει ὅπως παρουσιάζῃ τὴν γελοιότητα μόνον τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, ἀλλὰ καὶ νὰ προκαλῇ ταυτοχρόνως τὸν οἶκτον καὶ τὴν συμπάθειαν ὑπὲρ τῶν ἀλγούντων καὶ πενομένων, ἀποτελεῖ δὲ τοιουτοτρόπως εἶδος λαϊκοῦ θρησκευτικοῦ κηρύγματος.

Ἐν Ἑλλάδι ἡ εὐθυμογραφία ἔχει ὅλως διάφορον χαρακτῆρα τῆς ἀγγλικῆς καὶ εἰσήχθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς τελευταίας εἰκοσιπενταετίας τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, πρὸς ἀντίδρασιν κατὰ τοῦ κατακλύζοντος τότε τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν ὑπερρωμαντισμοῦ, εἰς τὴν κριτικήν, τὴν ἀρθρογραφίαν, τὴν χρονογραφίαν, τὴν ποίησιν καὶ τὸ διήγημα, εἰς τὰς περιγραφὰς φαιδρῶν σκηνῶν τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου. Ἡ ἑλληνικὴ εὐθυμογραφία σκώπτει τὰ ἐλαττώματα τῶν ἀνθρώπων χωρὶς νὰ παρουσιάζῃ πενθίμους σκηνὰς ἐν μέσῳ γελώτων καὶ καγχασμῶν. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

εὐθυμογραφικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν εὐθυμογραφίαν, ὁ τῆς εὐθυμογραφίας: «εὐθυμογραφικὸν ὕφος».—Ἐπιρρ. ***εὐθυμογραφικῶς***.

εὐθυμογράφος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀσχολούμενος εἰς τὴν εὐθυμογραφίαν, ὁ γράφων πρὸς εὐθυμίαν τῶν ἀναγνωστῶν εὐτράπελα δημοσιεύματα.

εὐθυμολογία (ἡ)· τὸ νὰ λέγῃ τις εὔθυμα, διήγησις εὐτράπελος, χαριτολογία, ἀντιθ. *σοβαρολογία*.

εὐθυμολογικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν εὐθυμολογίαν.

εὐθυμολόγος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ λέγων εὔθυμα, ὁ ὁμιλῶν πρὸς εὐθυμίαν καὶ διάχυσιν, χαριτολόγος, εὐτράπελος.

Εὔθυμον *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἰάσμου τῆς ἐπαρχίας Κομοτινῆς τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτοικοι (1928) 48. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο *Γκιουλετζήκ*.

εὔθυμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων καλὴν διάθεσιν, ἱλαρός, φαιδρός, εὔχαρις, κοιν. *καλόκαρδος*: «εὔθυμος χαρακτήρ»· || ὁ διατελῶν ἐν εὐθυμίᾳ, ἐν ἐλαφρᾷ μέθῃ.—Ἐπιρρ. ***εὐθύμως***.

Εὔθυμος. —1) Υἱὸς Ἀστυκλέους ἢ τοῦ ποταμίου θεοῦ Καικίνου ἐκ τῶν Ἐπιζεφυρίων Λοκρῶν τῆς κάτω Ἰταλίας, περίφημος ἀθλητὴς ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ξέρξου, τρὶς νικήσας εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας. Πρὸς τιμήν του οἱ Ἕλληνες ἀνήγειραν ἴδιον ἀνδριάντα ἐν τῷ τόπῳ τῆς νίκης. Οὗτος λέγεται ὅτι ἠλευθέρωσε τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως Τεμέσσης ἀπό τινος πονηροῦ δαίμονος, Πολίτου καλουμένου, εἰς ὃν ἠναγκάζοντο νὰ θύωσι κατ' ἔτος ὡραίαν κόρην, νικήσας αὐτὸν ἐν τῷ ἰδίῳ ἱερῷ. Ὁ Εὔθυμος ἔζησε πολλὰ ἔτη καὶ τέλος ἐγένετο ἀφανής, τὰ δὲ ἀγάλματά του ἐν Ὀλυμπίᾳ καὶ ἐν τῇ πατρίδι του κατεκεραυνώθησαν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ. —2) Λευκάδιος ἀρχηγὸς τῶν μισθοφόρων τοῦ Τιμολέοντος. Καταλιπὼν τοῦτον ἐγένετο ἀρχηγὸς τοῦ ἱππικοῦ τοῦ Ἱκέτα ἐν Λεοντίοις καὶ αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τοῦ Τιμολέοντος ἐφονεύθη τῷ 339 π. Χ. *(Πλουτ.*, Τιμ. 30, 32). —Π.

εὐθυμῶ (*—εω*)· εἶμαι εὔθυμος, χαρούμενος, χαλοκαρδισμένος, ἀντίθ. *δυσθυμῶ*: «ὅταν σὲ βλέπω, εὐθυμῶ», «μὲ ἔκαμες νὰ εὐθυμήσω»· || εὑρίσκομαι ἐν εὐθυμίᾳ, ἐν ἐλαφρᾷ μέθῃ: «ἔπιε ὀλίγο κρασὶ καὶ εὐθύμησε».

εὐθύνη (ἡ)· καὶ συνήθ. πληθυντικῶς ***εὐθῦναι***· ἡ λογοδοσία τὴν ὁποίαν ὤφειλον νὰ δώσουν οἱ ἐξερχόμενοι τῆς ἀρχῆς ἄρχοντες, ἡ λογοδοσία τῆς διαχειρίσεως τῆς ἀρχῆς (ἀρχ.)· || καθόλου, ἡ ὑποχρέωσις τὴν ὁποίαν ἔχει τις νὰ λογοδοτήσῃ διά τινα πρᾶξίν του: «ἔχω εὐθύνην», «μὴν ἀναλαμβάνῃς τοιαύτας εὐθύνας», «τὸ δέχομαι ὑπ' εὐθύνην μου», «οὐδεμίαν εὐθύνην ἀναγνωρίζει», «δὲν ὑπέχω εὐθύνην διὰ τὰς ἰδικάς σου πράξεις».

— *[Ἀρχ. Δίκ.]* Ἐκαλεῖτο *εὐθύνη* ἡ παρὰ παντὸς διαχειριστοῦ δημοσίας ὑπηρεσίας (ἦσαν δὲ οἱ ἄρχοντες οὗτοι οἱ κληρωτοὶ καὶ οἱ χειροτόνητοι οἱ ὑπὲρ τὰς τριάκοντας ἡμέρας διαχειρισθέντες δημοσίαν περιουσίαν, οἱ ἐπιστάται τῶν δημοσίων ἔργων, καὶ οἱ αἱρετοί, οἱ ἡγεμόνες δικαστηρίων λαμβάνουσιν) διδομένη ἐντὸς τακτῆς προ-

Digitized by Google

θεσμίας λογοδοσία περὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ πεπραγμένων. Ἐκτὸς τῆς *ἐπιχειροτονίας* (βλ. λ.), ἐὰν ἔτι ὑπεβάλλετο παρά τινος τῶν βουλομένων Ἀθηναίων κατηγορία τις κατὰ τοῦ διοικοῦντος ἄρχοντος, ἐκρίνετο οὗτος παρευθύς, καὶ ἐὰν ἀπεδεικνύετο ἀληθὴς ἡ κατηγορία, ἀφῃρεῖτο παρὰ τούτου ἡ ἀρχὴ («ἀπεχειροτονεῖτο») καὶ παρεπέμπετο εἰς δίκην. Τὴν ὑποχρέωσιν ταύτην τῆς ὑποχρεωτικῆς λογοδοσίας εἶχεν οὐ μόνον ὁ διαχειρισθεὶς τὰ κοινά, «ἀλλὰ καὶ ὃς οὔτε εἴληφεν οὐδὲν τῶν δημοσίων, οὐδ' ἠνάλωκε, προσῆλθε δὲ πρός τι τῶν κοινῶν», ἤτοι καὶ πᾶς ὅστις ἤσκησε διοικητικὸν ἢ δικαστικὸν καθῆκον. Οὕτως ὑπεχρεοῦντο εἰς εὐθύνην οἱ πρέσβεις διὰ τὴν ὀρθὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀνατεθείσης αὐτοῖς ἐντολῆς, οἱ στρατηγοί, τὰ μέλη τῆς βουλῆς τοῦ Ἀρείου Πάγου, οἱ ἱερεῖς, οἱ τριήραρχοι, οὐ μόνον διὰ τὴν διοίκησιν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν χρηστὴν διαχείρισιν τῆς τριήρους, τῶν ἐξαρτημάτων καὶ σκευῶν αὐτῆς καὶ αὐτοὶ οἱ διαιτηταί. Οἱ ἄρχοντες εἶχον τὴν ὑποχρέωσιν, ὅπως ἐντὸς τριάκοντα ἡμερῶν ἀπὸ τῆς λήξεως τῆς ἀρχῆς δώσωσιν εὐθύνην, ἤτοι νὰ λογοδοτήσωσιν, ἄλλως ὑπέκειντο εἰς τὴν «ἀλογίου γραφήν, αἰσχρὸν δὲ ἀλογίου τις ὀφλεῖν». Πλὴν τούτου ὁ ἀμελήσας νὰ δώσῃ εὐθύνην δὲν ἠδύνατο νὰ διαθέσῃ τὴν περιουσίαν του, οὔτε νὰ υἱοθετήσῃ τινά, οὔτε νὰ κάμῃ διαθήκην, οὔτε ἀνάθημα ἀναθῆναι, «ἑνὶ δὲ λόγῳ ἐνεχυράζει τὰς οὐσίας ὁ νομοθέτης τὰς τῶν ὑπευθύνων, ἕως ἂν λόγον ἀποδῶσι τῇ πόλει»· δὲν ἠδύνατο ἐπίσης πρὸ τῆς λογοδοσίας νὰ ἀποδημήσῃ, οὐδὲ νὰ λάβῃ στέφανον. Ἡ λογοδοσία τῶν ἀρχόντων ἐδίδετο ἔγγραφος εἰς τοὺς *λογιστὰς* (βλ. λ.). Οἱ ἐπιμεληταὶ τῶν φυλῶν ἔδιδον εὐθύνην εἰς τοὺς φυλέτας· λογοδοσία ἐπίσης ὠφείλετο καὶ ὅταν ὁ ἄρχων οὐδὲν εἰσέπραξε καὶ οὐδὲν κατηνάλωσε· καὶ τοῦτο, διότι «ἀνεύθυνον καὶ ἀναζήτητον καὶ ἀνεξέταστον οὐδέν ἐστι τῶν ἐν τῇ πόλει, διδάσκει ὁ νόμος» (*Αἰσχίνου* κατὰ Κτησιφ. 22). Ἡ διαδικασία τῆς εὐθύνης διεξήγετο παρὰ τῶν λογιστῶν, οἵτινες διὰ κήρυκος προσεκάλουν πάντα βουλόμενον κατηγορεῖν. Καὶ ἐὰν μὲν δὲν ὑπεβάλλετο κατηγορία τις κατὰ τοῦ ἄρχοντος, ἢ ἐὰν κατὰ τὴν λογοδοσίαν αὐτῶν δὲν προέκυπτεν ἀταξία τις, ἀπηλλάσσετο οὗτος πάσης εὐθύνης («τὰς εὐθύνας ἐπισημαίνεσθαι»), ἐὰν δὲ τοὐναντίον προέκυπτον ἐκ τῆς λογοδοσίας ἀταξίαι τούτου, εἴτε περὶ τὴν διαχείρισιν («εὐθύνας ὀφλεῖν»), εἴτε διότι ἐχαρακτηρίσθη «ὡς μὴ ὀρθῶς ἄρξαι τῆς πόλεως, ἢ πρεσβεῦσαι κακῶς», οἱ λογισταὶ παρέπεμπον τὸν ἄρχοντα εἰς τὸ δικαστήριον, ἐκλήρουν τοῦτο, «καὶ τοῖς δικασταῖς ἐφεῖται τιμᾶσθαι τοῖς ἁλοῦσι». Αἱ περὶ τὴν λογοδοσίαν ἀταξίαι συνεπήγοντο πλὴν ἄλλων καὶ τὴν ποινὴν τῆς ἀτιμίας καὶ πρόστιμον. Ι. Δ. ΖΕΠΟΣ

— *[Ἀστ. Δίκ.]* Ὁμιλῶν τις περὶ *εὐθύνης* ἐν τῷ ἀστικῷ δικαίῳ ὑποτίθησι σχέσιν, ἐν ᾗ δικαιοῦται ὁ μὲν καὶ ὑποχρεοῦται ὁ δέ. Δοθέντος συνεπῶς ὅτι ἀπέναντι τοῦ δικαιώματος ὑφίσταται ἡ ἀνάλογος ὑποχρέωσις, δύο τινὰ δύνανται νὰ συμβῶσι: ἢ νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ὑποχρέωσίν του ὁ ὀφειλέτης, ὁπότε καὶ οὐδὲν ζήτημα γεννᾶται, ἢ νὰ δυστροπήσῃ, ὁπότε εὐθύνεται καὶ δύναται νὰ ἐξαναγκασθῇ εἰς ἐκπλήρωσίν της ὑπὸ τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς.

Τὸ ζήτημα τῆς εὐθύνης εἶναι τοσαύτης καὶ τοιαύτης εὐρύτητος, ὥστε ἀναγκαῖος παρίσταται ὁ περιορισμός του ἐπὶ συγκεκριμένου θέματος. Οὕτως ἐκ πράξεως ἢ παραλείψεώς τινος ἐνδεχόμενον νὰ δημιουργηθῇ δι' ἄλλον ἀξίωσις (περὶ παροχῆς τοῦ διαφέροντος), ἐὰν προέκυψε ζημία ἀναφερομένη εἴτε εἰς μείωσιν εἴτε εἰς μὴ αὔξησιν περιουσίας καὶ ἐφ' ὅσον μεταξὺ τῆς πράξεως ἢ παραλείψεως καὶ τῆς βλάβης ὑφίσταται σύνδεσμος αἰτιώδης, χωρὶς καὶ νὰ ἀπαιτῆται ἡ ζημία νὰ ἦ ἄμεσος καὶ ἀναγκαία συνέπεια τοῦ ζημιογόνου γεγονότος, καίτοι καὶ ἐναντία παρὰ τοῦ Wangerov γνώμη ἐδιδάχθη. Ἡ περὶ διαφέροντος ἀξίωσις δὲν χωρεῖ δι' ὑπερβολικὴν πολυτέλειαν, ὁσάκις τὸ στερηθὲν ἀντέβαινεν εἰς τὰ χρηστὰ ἤθη, καὶ ἐὰν ὁ δανειστὴς ἠδύνατο νὰ ἀποκρούσῃ τὴν ζημίαν καταβάλλων ἐπιμέλειαν συνετοῦ οἰκογενειάρχου. Ἐπὶ χρηματικῶν χρεῶν τὸ διαφέρον συνίσταται εἰς τὸν νόμιμον τόκον, μὴ ὑποχρεουμένου τοῦ πιστωτοῦ νὰ ἀποδείξῃ ζημίαν. Ι. Κ. Π.

— *[Ποιν. Δικ.]* Βλ. *ποινικὴ* εὐθύνη.

— **εὐθύνη τοῦ δημοσίου** *[Διοικ. Δίκ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ νομικὴ ὑποχρέωσις τοῦ κράτους, ὡς καὶ τῶν λοιπῶν δημοσίων ὁμάδων (δήμων, κοινοτήτων) εἰς ἀνόρθωσιν τῶν ἐκ τῶν πράξεων ἢ παραλείψεων τῶν ὑπαλλήλων αὐτῶν προξενουμένων ζημιῶν εἰς τοὺς ἰδιώτας. Ἡ ὑποχρέωσις αὕτη ἐκδηλοῦται διὰ τῆς ἀποζημιώσεως, διὰ χρημάτων τοῦ δημοσίου ταμείου, τοῦ ζημιωθέντος ἰδιώτου. Ἐν εὐρυτέρᾳ ἐκδοχῇ διὰ τῆς εὐθύνης τοῦ δημοσίου νοεῖται τὸ σύστημα τῶν κανόνων θετικοῦ δικαίου, οἵτινες ρυθμίζουν τὰς προϋποθέσεις καὶ τὸ μέτρον τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης, ἔτι δὲ καὶ ἡ θεωρητικὴ ἐπεξήγησις καὶ δικαιολογία τῶν κανόνων τούτων. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἡ εὐθύνη τοῦ δημοσίου καὶ τῶν δημοσίων ὁμάδων ἀποτελεῖ σπουδαῖον θεσμὸν τοῦ διοικητικοῦ δικαίου καὶ περιμάχητον πρόβλημα ἐν τῇ ἐπιστήμῃ.

2. Ἡ ἀναγνώρισις τῆς εὐθύνης τοῦ δημοσίου ἐμφανίζεται ὡς δεύτερον σκέλος τοῦ διοικητικοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον τείνει εἰς τὴν ἔμπρακτον κατοχύρωσιν τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων ἀπέναντι τοῦ κράτους. Τὸ πρῶτον σκέλος πληροῦται διὰ τοῦ θεσμοῦ τῆς προσβολῆς αὐτῆς ταύτης τῆς ὑποστάσεως τῶν ἐκνόμων καὶ ἐπιζημίων πράξεων τῆς διοικήσεως διὰ τῆς *ἀκυρώσεως* αὐτῶν (βλ. *διοικητικὸν* ἀμφισβητούμενον καὶ *Ἐπικρατείας* Συμβούλιον). Ἀλλ' ἡ ἀκύρωσις δὲν εἶναι μόνη πάντοτε ἐπαρκὴς διὰ τὴν πλήρη ἀνόρθωσιν τοῦ καταπατηθέντος δικαιώματος. Συχνάκις ἀποτελεῖ ἀνίσχυρον ἢ σχετικὴν μόνον προστασίαν τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων. Ἐξ ἄλλου, ἵνα χωρήσῃ ἀκύρωσις, δὲν ἀρκεῖ ἡ προσβολὴ τοῦ δικαιώματος, ἀπαιτεῖται καὶ συγκεκριμένη παράβασις νόμου. Διὰ τῆς εὐθύνης τοῦ δημοσίου συμπληροῦται ἡ προστασία τοῦ πολίτου κατ' ἔναντι τῆς διοικήσεως καὶ ἐπιτυγχάνεται ἡ πλήρης ἀνόρθωσις τῆς περιουσιακῆς βλάβης, ἣν οὗτος ὑφίσταται. Ἐπὶ πλέον ἡ ἀναγνώρισις τῆς εὐθύνης τοῦ δημοσίου γίνεται ἐπὶ βάσεων εὐρυτέρων ἐκείνων, ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶναι ἐπιτρεπτὴ ἡ προσβολὴ ἐπὶ ἀκυρώσει τῶν ἐπιζημίων διοικητικῶν πράξεων, χωρεῖ δέ, παρὰ τὰς ἀντιθέτους περὶ τούτου γνώμας, καὶ ὅταν ἡ ἐπιζήμιος πρᾶξις δὲν περιέχῃ σὺν τῇ προσβολῇ τοῦ δικαιώματος καὶ παράβασιν, ἄμεσον καὶ ὡρισμένην, νομικῆς τινος διατάξεως.

3. Ἀναρίθμητοι διετυπώθησαν θεωρίαι περὶ τῆς δικαιολογικῆς βάσεως τῆς εὐθύνης τοῦ δημοσίου, διαδεχθεῖσαι παντοίας ἄλλας περὶ ἀνευθύνου τοῦ δημοσίου. Ἡ ἐνδοτέρα καὶ ἀληθὴς δικαιολογία τῆς εὐθύνης ταύτης ὀφείλει νὰ ἀναζητηθῇ εἰς τὴν ἀδήριτον κοινωνικὴν ἀνάγκην τοῦ συμβιβασμοῦ μεταξὺ τῶν ἀνταγωνιστικῶν ἀπαιτήσεων τοῦ δημοσίου καὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ συμφέροντος, τῶν δημοσίων καὶ τῶν ἰδιωτικῶν δικαιωμάτων (ἀτομικῆς ἐλευθερίας, ἰδιοκτησίας κτλ.), τῶν ὁποίων ἴση εἶναι ἡ ἀξία.

4. Ἀλλ' ἡ εὐθύνη τοῦ δημοσίου δύναται νὰ νοηθῇ εὐρυτέρα ἢ στενοτέρα, συμφώνως πρὸς τὰς νομικὰς ἀρχὰς καὶ ἰδέας ἐν ἑκάστῃ χώρᾳ περὶ εὐθύνης τῶν νομικῶν προσώπων ἐκ τῶν πράξεων τῶν ὀργάνων αὐτῶν, καὶ συμφώνως πρὸς τὴν ἐν ἑκάστῃ χώρᾳ ἀνάπτυξιν τῆς ἐπιστήμης τοῦ δημοσίου δικαίου. Τὸ βέβαιον εἶναι πάντως ὅτι ἡ ἀρχὴ τοῦ ὑπευθύνου τοῦ κράτους ἀπέναντι τῶν ἰδιωτῶν, ἡ βαθμιαία ἐπέκτασις καὶ ἐπεξεργασία τῆς ἀρχῆς ταύτης ὀφείλεται εἰς ἐξέλιξιν σχετικῶς πρόσφατον τῶν νομικῶν ἰδεῶν, ἀπὸ πεντηκονταετίας δὲ καὶ μόνον ἤρχισε καλύπτουσα καὶ κυρώνουσα τὰς κυριωτέρας κατηγορίας τῶν διοικητικῶν πράξεων. Ἡ βραδεῖα αὕτη ἐξέλιξις ἐξηγεῖται ἐκ τῶν τριῶν ἀκολούθων κυριωτέρων λόγων:

α') Ἐκ τοῦ λόγου ὅτι οἱ περὶ εὐθύνης κανόνες τοῦ ἀστικοῦ δικαίου, οἱ ἀποτελοῦντες τὴν πρώτην βάσιν πάσης ἐπιστημονικῆς καὶ νομολογικῆς κινήσεως ἐπὶ τοῦ προκειμένου, οὐδόλως εἶχον προβλέψει τὸ φαινόμενον τῆς συγκρούσεως μεταξὺ ἐνεργείας τοῦ κράτους καὶ προϋφισταμένου δικαιώματος τοῦ πολίτου. Ρυθμίζουσαι σχέσεις μεταξὺ ἀτόμων ἐχάραττον λίαν στενῶς τὰ πλαίσια, ἐντὸς τῶν ὁποίων ὤφειλε νὰ ἐνεργηθῇ ὁ διαχωρισμὸς τῶν δικαιωμάτων αὐτῆς ἐν περιπτώσει προσβολῆς καὶ καταπατήσεως τοῦ ἑνὸς ὑπὸ τοῦ ἑτέρου.

β') Ἐκ τοῦ ὅτι ἐπὶ μακρὸν ἐκράτησε τὸ ἀναγκαῖον ἄλλως τε διὰ τὴν συγκρότησιν τῶν συγχρόνων κρατῶν δόγμα τῆς κυριαρχίας, ὑπὸ τὰς ποικίλας ἐννοίας τὰς ὁποίας περιέκλεισεν ἑκάστοτε καὶ τὰ ποικίλα ὀνόματα ἅτινα περιεβλήθη. Κατὰ τὸ δόγμα τοῦτο αἱ πράξεις τοῦ κράτους, ἐκδηλώσεις βουλήσεως ἀνωτέρας καὶ ἀνεξελέγκτου, συνεπήγοντο τὸ ἀνεύθυνον τοῦ κράτους διὰ τὰς ἐκ τῶν πράξεων τῶν ὀργάνων του (φορέων κυριαρχίας) ἐπιγενομένας ζημίας. Πᾶσα πρᾶξις τῆς πολιτείας κατ' ἀξίωμα καλῶς ἔχει (the king can do no wrong).

γ') Πιθανῶς ἐπίσης ἐκ τῆς ἐμμόνου προσηλώσεως εἰς τὴν κλασσικὴν θεωρίαν τῆς νομικῆς προσωπικότητος, ὑφισταμένης κατὰ πλάσμα τοῦ νόμου καὶ ἀδυνατούσης νὰ πράξῃ ἀδίκημα καὶ συνεπῶς νὰ φέρῃ εὐθύνην ἐξ ἀδικήματος. Ἡ ἔννοια τοῦ πταίσματος, καθαρῶς προσωποπαγής, κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν δοξασίαν, καὶ στενῶς συνδεδεμένη μὲ τὴν ἰδέαν τοῦ ἠθικοῦ καταλογισμοῦ, ἦτο ἐπαρκὴς διὰ νὰ στηρίξῃ πλήρη τὴν εὐθύνην τοῦ πταίσαντος φυσικοῦ προσώπου, ἀλλ' ἀκατάλληλος διὰ νὰ γεννήσῃ καὶ τὴν εὐθύνην τοῦ ὄπισθεν τοῦ πταίσαντος φυσικοῦ προσώπου κρυπτομένου νομικοῦ τοιούτου. Ἡ θεωρία τῆς νομικῆς προσωπικότητος ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν στενὴν προσωποπαγῆ ἔννοιαν τοῦ πταίσματος παρεκώλυε τὴν ἀναγνώρισιν τῆς εὐθύνης τῶν νομικῶν προσώπων καὶ κατὰ πρῶτον λόγον τοῦ δημοσίου ἐκ τῶν πράξεων τῶν ὀργάνων αὐτοῦ. Ὁ κρίκος ὁ συνδέων τὴν ἐπιζήμιον ἐνέργειαν τοῦ ὀργάνου μὲ τὴν εὐθύνην τοῦ νομικοῦ προσώπου δὲν εἶχεν ἐπινοηθῇ. Τὸ πρόβλημα ἦτο πράγματι ἄνευ λύσεως, ἄνευ τῆς τροποποιήσεως αὐτῆς τῆς ἐννοίας τοῦ πταίσματος καὶ τῆς ἀντιλήψεως τῆς νομικῆς προσωπικότητος.

5. Ἐκ τῶν τριῶν τούτων λόγων ἡ μὲν ἐπίδρασις τοῦ πρώτου σημαντικῶς ἠλαττώθη ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς συγκροτήσεως τῆς ἐπιστήμης τοῦ δημοσίου δικαίου, ἥτις ἐνεπνεύσθη μὲν κατ' ἀναλογίαν ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἀστικοῦ δικαίου, ἀλλὰ διεμόρφωσε κανόνας περὶ εὐθύνης τῶν δημοσίων ὁμάδων ἐπὶ νέων βάσεων. Ἐξ ἄλλου, ὑπὸ τὰ πλήγματα τῆς ἀνιούσης δημοκρατίας καὶ δικαιοκρατίας, ἂν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, τὸ δόγμα τῆς κυριαρχίας ἔχασε τὴν ἀρχικήν του αὐστηρότητα ἢ καὶ ἐξέλιπεν ἐντελῶς, ἔν τε τῇ ἐπιστήμῃ καὶ τῇ πράξει. Τέλος αἱ περὶ νομικῆς προσωπικότητος ἀντιλήψεις ἤλλασσον, ἄλλοτε μὲν ἀπορρίπτουσαι τὴν θεωρίαν τῆς νομικῆς προσωπικότητος ὡς πλάσματος τοῦ νόμου θεωρουμένης καὶ συνεπαγομένης καὶ ἀκολουθίαν περιωρισμένην ἱκανότητα, εἰς ὄφελος ἄλλης θεωρίας, ἥτις ἀνεγνώριζε τὴν πραγματικότητα τῶν νομικῶν προσώπων καὶ τὴν αὐθόρμητον γένεσιν αὐτῶν καὶ συνεπῶς ἀνεκήρυττε τὴν ἀρχὴν τῆς πλήρους ἱκανότητος αὐτῶν πρὸς τὸ ὑποχρεοῦν καὶ ὑποχρεοῦσθαι, ἄλλοτε δὲ ἀποκρούουσαι πᾶσαν ὕπαρξιν νομικῶν προσώπων καὶ διαβλέπουσαι μόνον περιουσίας διαχειριζομένας ὑπὸ δημοσίων ὁμάδων καὶ προωρισμένας διὰ κοινοὺς σκοπούς.

6. Τίνες ὅμως αἱ προϋποθέσεις τῆς εὐθύνης τοῦ δημοσίου; Εἰς τὴν βάσιν τῆς εὐθύνης τοῦ δημοσίου ἀνευρίσκομεν πάντοτε τὴν πρᾶξιν ἢ τὴν παράλειψιν, τὸ πταῖσμα ἢ ἁπλῶς τὴν ἐπιζήμιον ἐνέργειαν τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου. Πράγματι, ἐν τῇ ἐνασκήσει τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου ἑκάστης ὑπηρεσίας ἀνατιθεμένων εἰς αὐτὸν καθηκόντων ὁ δημόσιος ὑπάλληλος δύναται νὰ ἐνεργήσῃ ἐπὶ βλάβῃ ἰδιώτου τινός, εἴτε ἐνεργῶν θετικῶς, εἴτε παραλείπων νὰ προβῇ εἰς νόμιμόν τινα ἐνέργειαν. Τοῦτο δύναται νὰ προκύψῃ εἴτε ἐξ ἀνθρωπίνης ἀμελείας, κουφότητος ἢ καὶ ἀκόμη κακῆς προθέσεως, εἴτε ἐκ σκοπιμότητος ἀνωτέρας καὶ κατόπιν ἐκτιμήσεως ὅτι ἡ διαφύλαξις τοῦ δημοσίου συμφέροντος ἀπαιτεῖ ἐν μιᾷ συγκεκριμένῃ περιπτώσει θυσίαν ἑνὸς ἀτομικοῦ τοιούτου. Ἡ οὕτως ἐπερχομένη βλάβη εἰς τὴν ἐλευθερίαν, τὴν περιουσίαν κλπ., ἑνὸς ἰδιώτου καὶ τὸ ἀντίστοιχον δικαίωμα ἀποζημιώσεως, τὸ ὁποῖον τίκτεται θέλει βαρύνει ἀπεριορίστως τὸν πταίσαντα ὑπάλληλον ἢ θέλει βαρύνει τὸ κράτος, ὡς νομικὸν πρόσωπον, ὡς λέγουν οἱ μέν, ὡς δημοσίαν περιουσίαν, ὡς λέγουν οἱ δέ; Τὸ πρόβλημα ἐνέχει ὑψίστην σπουδαιότητα ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως.

7. Πρῶτον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ συμφέροντος τῶν πολιτῶν: Ἀγωγὴ ἐπὶ ἀποζημιώσει στρεφομένη κατὰ τοῦ πταίσαντος ὑπαλλήλου σπανίως δύναται νὰ ἐνασκηθῇ χρησίμως. Ὁ ὑπάλληλος εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀντίδικος ἀφερέγγυος, ἢ τοὐλάχιστον φερεγγυότητος δυσαναλόγου πρὸς τὰς εὐθύνας, τὰς ὁποίας θὰ ἐκαλεῖτο συχνάκις ν' ἀντιμετωπίσῃ. Ἀντιθέτως τὸ κράτος ἐμφανίζει σχεδὸν ἀπόλυτον φερεγγυότητα, δυναμένην ν' ἀντεπεξέλθῃ πᾶσαν εὐθύνην, ν' ἀνορθώσῃ πᾶσαν ζημίαν. Ἐξ ἄλλου, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ δημοσίου συμφέροντος καὶ εἰδικώτερον τῆς ἀκωλύτου λειτουργίας τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, εἶναι καλὸν νὰ μὴ ἐκτίθεται ὁ δημόσιος ὑπάλληλος εἰς διηνεκεῖς διώξεις ἐκ μέρους τῶν ὑπ' αὐτοῦ ζημιωθέντων πολιτῶν. Αἱ πλεῖσται ἐπιζήμιοι πράξεις τῶν κρατικῶν ὀργάνων προέρχονται ἐξ ἀμελοῦς ἢ πλημμελοῦς ἐνεργείας, ἐκτὸς πάσης δολίας προαιρέσεως. Ἐὰν ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ὁ πταίσας ἀκουσίως ἢ ἐξ ἀνθρωπίνης ἀμελείας ὑπάλληλος διέτρεχε τὸν κίνδυνον τῆς ἀγωγῆς περὶ ἀποζημιώσεως, κινουμένης ὑπὸ τοῦ ἀδικηθέντος πολίτου, τοῦτο θὰ παρεκώλυε μεγάλως τὸ ἔργον του καὶ θὰ παρέβλαπτε τὴν πρωτοβουλίαν αὐτοῦ, καὶ τὸν ἐν αὐτῷ ἐπιθυμητὸν ζῆλον τῆς ἐπιδιώξεως τοῦ γενικοῦ συμφέροντος. Ἄλλο τὸ ζήτημα, ἄλλως τε, τῆς κυρώσεως τῶν τοιούτων πταισμάτων τῶν ὑπαλλήλων ὑπὸ τοῦ κράτους. Τοῦτο ἀφορᾷ τὰς σχέσεις τοῦ δημοσίου πρὸς τοὺς ὑπαλλήλους αὐτοῦ, καὶ τὴν εὐθύνην αὐτῶν, ἀστικήν, ποινικὴν καὶ πειθαρχικὴν ἀπέναντι τούτου (βλ. λ. δημόσιοι ὑπάλληλοι, εὐθῦναι).

8. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ δικαίου ἡ ἀναγνώρισις τῆς εὐθύνης τοῦ δημοσίου ἀπέναντι τῶν πολιτῶν, κατὰ προτίμησιν τῆς ἀμέσου εὐθύνης τῶν ὑπαλλήλων αὐτοῦ, ἐπιβάλλεται. Πᾶσα ἐπιχείρησις, καὶ ἰδίᾳ πᾶσα ἐπιχείρησις κοινωφελής, ἥτις σκοπεῖ τὴν διαχείρισιν δημοσίων καὶ γενικῶν συμφερόντων, συνεπάγεται κινδύνους ἀνεπαρκοῦς ἢ κακῆς λειτουργίας ὡρισμένων ὀργάνων. Ἐξ ἄλλου ἡ ἐν τῇ συγχρόνῳ κοινωνίᾳ διηνεκὴς παρέμβασις τῆς συγκεκροτημένης ἀρχῆς πρὸς ρύθμισιν τῶν ἀπείρων κοινωνικῶν, οἰκονομικῶν κλπ. ζητημάτων τῆς συγχρόνου ἐποχῆς ἀφ' ἑνός, ἡ μεγάλη περιπλοκὴ καὶ ἀλληλεπίδρασις τῶν ἰδιωτικῶν συμφερόντων ἀφ' ἑτέρου, παράγει ἀναγκαίας ἢ ἀναποτρέπτους καταπατήσεις ὡρισμένων συμφερόντων ἐπ' ὠφελείᾳ ἄλλων, ἢ ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ γενικοῦ συμφέροντος. Αἱ ἐντεῦθεν ἀναφυόμεναι ζημίαι χρῄζουν, ἐν ὀνόματι τοῦ δικαίου καὶ τῆς κοινωνικῆς ἁρμονίας, ἀμέσου καὶ πλήρους ἀποζημιώσεως.

9. Ἀρχικῶς ἐπιστηριζομένη, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀστικοῦ δικαίου περὶ εὐθύνης *προστήσαντος* διὰ τὰς πράξεις τοῦ προεστῶτος, καὶ μεταγενέστερον ἐπὶ τῶν μεταρωμαϊκῶν ἀρχῶν περὶ ἐκπροσωπήσεως κλπ., ἡ εὐθύνη τοῦ δημοσίου, σχεδὸν ἁπανταχοῦ, ἐξεπήδησε σήμερον ἐπὶ τοῦ

Digitized by Google

ἐπιπέδου τῶν νεωτέρων θεωριῶν τοῦ δημοσίου δικαίου καὶ ἀπέκτησε δικαιολογικὴν βάσιν αὐτοτελῆ καὶ ἀνεξάρτητον τῶν περὶ πταίσματος συμβατικοῦ ἢ ἐξωσυμβατικοῦ ἀρχῶν τοῦ ἀστικοῦ δικαίου. Σχεδὸν ἁπανταχοῦ ὁ θεσμὸς τῆς εὐθύνης τοῦ δημοσίου ὑπῆρξεν ἔργον κατ' ἐξοχὴν νομολογικόν, ἐκ τῶν ὑστέρων καθιερωθὲν μὲ τολμηροτέραν γενικότητα ὑπὸ τοῦ νομοθέτου, τακτικοῦ ἢ καὶ ἐνίοτε συνταγματικοῦ.

10. Ἐν Ἑλλάδι ἡ ἐπεξεργασία τοῦ θέματος τῆς εὐθύνης τοῦ δημοσίου εὑρίσκεται ἐν προφανεῖ καθυστερήσει. Ἡ νομολογία τῶν ἡμετέρων δικαστηρίων στηρίζει ἐμμόνως τὴν εὐθύνην τοῦ δημοσίου ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου καὶ ἐφαρμόζει ταύτας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μετ' ἄκρας καὶ ψυχρᾶς αὐστηρότητος. Πλὴν ὅμως τῆς ὁμοθύμου σχεδὸν τάσεως τῆς νομολογίας, ὅπως ἀρυσθῇ ἐκ τοῦ ἀστικοῦ δικαίου τὰ νομικὰ ἐφόδια διὰ τὴν ἐπίλυσιν τοῦ προβλήματος, παντοῖαι τάσεις διασταυροῦνται ἐν αὐτῇ καὶ ἡ μεγαλυτέρα ἀστάθεια βασιλεύει ἐν τῷ τόπῳ καὶ ἐν τῷ χρόνῳ. Οὕτως ἡ ἑλληνικὴ νομολογία ἐβάσισεν ἀρχικῶς τὴν ἐκ τῶν πράξεων τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων πηγάζουσαν εὐθύνην τοῦ δημοσίου ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τῆς *προστήσεως*, καθ' ἣν τὸ δημόσιον ἐμφανίζεται ὡς δῶσαν γενικὴν καὶ ἀφῃρημένην ἐντολὴν εἰς τοὺς ὑπαλλήλους του πρὸς ἐπιχείρησιν ὡρισμένων δικαιοπραξιῶν ὑπὸ ἑνὸς ἑκάστου ἐξ αὐτῶν καὶ ἐνέχεται συνεπῶς ἀλληλεγγύως μετ' αὐτῶν διὰ πᾶσαν ἐπιζημίαν αὐτῶν πρᾶξιν. Ἡ νομολογία αὕτη ἀνεγνώριζεν εἰς τὸν ἀδικούμενον πολίτην τὸ δικαίωμα ἀποζημιώσεως ὑπὸ μορφὴν τῆς actio institoria, εὐρέως ἀληθῶς ἐννοουμένης. Ἀλλ' ἡ ἐφαρμογὴ αὕτη προσέκρουεν εἰς τὰ στενὰ πλαίσια τῆς ἀστικολογικῆς θεωρίας τῆς προστήσεως, τὰ ὁποῖα μετ' ἐναρέτου ζήλου ἀλλὰ καταχρηστικῶς διέστελλεν ἡ νομολογία.

Ἀληθῶς δέ, οὔτε ἡ σχέσις μεταξὺ κράτους καὶ τῶν ὑπαλλήλων του εἶχε τὸν συμβατικὸν χαρακτῆρα τῆς προστήσεως, οὔτε ἡ συνηθεστέρα κατηγορία τῶν ἐπιβλαβῶν πράξεων τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων εὕρισκεν, ἐν ἑκάστῃ περιπτώσει, προϋπάρχοντα νομικὸν θεσμὸν μεταξὺ δημοσίου ὑπαλλήλου καὶ ζημιουμένου ἰδιώτου. Ἐφ' ὃ καὶ ἡ νομολογία ἐζήτησεν ἀλλαχοῦ νόμιμον ἔρεισμα διὰ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς εὐθύνης τοῦ δημοσίου καὶ εὗρεν αὐτὸ ἐν ταῖς διατάξεσι τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου περὶ νομικῶν προσώπων, κατὰ τὰς ὁποίας τὰ νομικὰ πρόσωπα, ὡς ἐστερημένα βουλήσεως, δὲν δύνανται νὰ διαπράξουν ἀδίκημα. Τοῦτο ἀπέληγεν εἰς τὴν ἄρνησιν τῆς εὐθύνης τοῦ δημοσίου ἐξ ἀδικήματος. Ἀλλ' ἡ ὁλομέλεια τοῦ Ἀρείου Πάγου, κληθεῖσα κατ' ἐπανάληψιν νὰ καταστείλῃ τὴν ἀστάθειαν τῆς νομολογίας, ἠκολούθησε μέσην λύσιν. Ἐστηρίχθη ἐπὶ τῆς διατάξεως τοῦ Ν. 15 § 1, Πανδ. 4. 3. (Βασιλ. Ι, Γ', 15), καθ' ἣν ἡ ὁμὰς τῆς πόλεως «οὐκ ἐνάγεται τῇ περὶ δόλου ἀγωγῇ» καὶ καθιέρωσε διάκρισιν μεταξὺ ἐπιζημίων πράξεων ἐξ ἀμελείας τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, αἵτινες συνεπάγονται πάντοτε τὴν εὐθύνην τῆς πολιτείας, καὶ πράξεων δολίως ἐνεργηθεισῶν, διὰ τὰς ὁποίας οὐδόλως ἐνέχεται τὸ δημόσιον, εἰμὴ ἐὰν καὶ ἐν τῷ μέτρῳ καθ' ᾧ διὰ τῶν τοιούτων πράξεων κατέστη πλουσιώτερον.

Αἱ δόλιαι πράξεις αὗται βαρύνουν ἀποκλειστικῶς αὐτοὺς τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους, ἐνεχομένους ἀπέναντι τοῦ ζημιουμένου πολίτου, ἄνευ ἐπιπτώσεως ἐπὶ τοῦ δημοσίου, πλὴν τῆς περιπτώσεως ἀδικαιολογήτου πλουτισμοῦ. Ἐπὶ τὸ ἀναλυτικώτερον ἡ θεωρία αὕτη, ἥτις, λόγῳ τοῦ κύρους δι' οὗ περιεβλήθη ὑπὸ τῆς ὁλομελείας τοῦ Ἀρείου Πάγου, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ κρατοῦσα εἰσέτι σήμερον ἐν Ἑλλάδι, δύναται νὰ συνοψισθῇ ὡς ἑξῆς: Διὰ νὰ εὐθύνηται τὸ δημόσιον ἐκ τῶν πράξεων τῶν ὑπαλήλλων αὐτοῦ, α') πρέπει νὰ ὑπάρχῃ πρᾶξις ἢ παράλειψις ἐνεργηθεῖσα ὑπὸ τοῦ ὑπαλλήλου ἐντὸς τῆς σφαίρας τῶν καθηκόντων αὐτοῦ. β') Ἡ πρᾶξις αὕτη ὀφείλει νὰ εἶναι παράνομος. Τοῦτο ἀποκλείει ἀπολύτως ἐν Ἑλλάδι τὴν εὐθύνην τοῦ κράτους ἐκ πράξεως ἐχούσης τὸν τυπικὸν χαρακτῆρα τοῦ νόμου. γ') Ἡ πρᾶξις δέον νὰ ἔλαβε χώραν ἐξ ἀμελείας, ῥᾳθυμίας ἢ κουφότητος τοῦ ὀργάνου, ἀλλ' οὐχὶ ἐκ δόλου. δ') Αἱ δόλιαι πράξεις τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων δὲν τίκτουν εὐθύνην εἰς βάρος τοῦ δημοσίου εἰμὴ ἐφ' ὅσον καὶ καθ' ὅσον ἐξ αὐτῶν κατέστη τὸ δημόσιον πλουσιώτερον. Τὴν θεωρίαν ταύτην διετύπωσεν ἐσχάτως ἀκόμη ἡ ὁλομέλεια τοῦ Ἀρείου Πάγου ῥητῶς καὶ μετὰ πλείστης λακωνικότητος (ΑΠ. 169 τοῦ 1925. Θεμ. ΛΣΤ' σ. 703).

11. Πρὸς τὸ σύστημα τοῦτο διίστανται πλεῖσται ὅσαι ἀποφάσεις τῶν ἐφετείων, καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἐφετείου Ἀθηνῶν, ὡς καὶ ἅπασα, ἄνευ τινὸς ἐξαιρέσεως, ἡ ἐπιστημονικὴ κίνησις, ἥτις ἀπὸ τριακονταετίας σφοδρῶς ἐπιτίθεται κατ' αὐτοῦ. Πράγματι δὲ καὶ ἀπὸ ἀπόψεως νομοτεχνικῆς μεθόδου οὐδὲν δικαιολογεῖ τὴν ἐπὶ ἑνὸς ξηροῦ χωρίου τῶν πηγῶν, τοῦ ὁποίου ἄλλως τε ἀμφίβολος εἶναι ἡ ἀληθὴς ἔννοια, ἀποκλειστικὴν ἐξάρτησιν ὅλου τοῦ ζωτικοῦ καὶ συγχρόνου προβλήματος τῆς κρατικῆς εὐθύνης. Ἐξ ἄλλου οὐδὲν ἐξηγεῖ τὸ ἀνεύθυνον τῆς πολιτείας διὰ τὰς δολίας, δηλαδὴ τὰς σοβαρωτέρας, πράξεις, ἢ παραλείψεις τῶν ὑπαλλήλων αὐτοῦ. Τὸ δημόσιον εὐθύνεται ἢ δὲν εὐθύνεται. Στοιχειώδης ἰδέα δικαίου καὶ φροντὶς διαφυλάξεως τῆς κοινωνικῆς εὐρυθμίας ἐπιβάλλει τὴν ἀνόρθωσιν τῶν ἐκ τῆς λειτουργίας τῆς κρατικῆς ὀργανώσεως προκυπτουσῶν ζημιῶν, πρὸ δὲ παντὸς ὅταν αὗται μετὰ δόλου προὐξενήθησαν. Δοθείσης τῆς ἀρχῆς τοῦ ὑπευθύνου τῆς πολιτείας, πᾶσα διάκρισις μεταξὺ δόλου καὶ ἀμελείας ἐλέγχεται ἄστοχος καὶ δὲν ἱκανοποιεῖ τὸν κοινὸν νοῦν.

12. Σήμερον ἡ εὐθύνη τοῦ δημοσίου ὀφείλει νὰ κρίνεται ἐπὶ τῇ βάσει εὐρυτέρων ἀρχῶν. Οὐδὲν πρόβλημα ἀπησχόλησε τὴν ἐπιστήμην τοῦ δημοσίου δικαίου καὶ προὐκάλεσε τοιαύτην κίνησιν ἰδεῶν, ὅσον τὸ τῆς εὐθύνης τῶν νομικῶν προσώπων καὶ ἰδίᾳ τὸ τῆς εὐθύνης τοῦ δημοσίου.

Τινὲς στηρίζουσι τὴν εὐθύνην ταύτην ἐπὶ τῆς ἀντιλήψεως τῆς πραγματικῆς (οὐχὶ πλασματικῆς, ἀνωτ. § 4) ὑποστάσεως τῶν νομικῶν προσώπων, ὡς αὕτη διετυπώθη πρῶτον μὲν ὑπὸ τοῦ Beseler, εἶτα διεμορφώθη ἐπὶ τὸ τελειότερον ὑπὸ τοῦ Regelsberger, τοῦ Gierke τοῦ Jellinek, καὶ ἀνεζωπυρήθη ὑπὸ τοῦ Michoud, τοῦ Ν. Σαριπόλου καὶ ἄλλων, καὶ τῆς συναφοῦς θεωρίας τοῦ ὀργάνου. Ἡ ὕπαρξις τῶν νομικῶν προσώπων, λέγουν οἱ συγγραφεῖς οὗτοι, δὲν ὀφείλεται εἰς πλασματικὴν δημιουργίαν τοῦ νομοθέτου, ἀλλ' εἰς αὐθόρμητον γένεσιν εἰς τὰς συγχρόνους κοινωνίας. Ἔχουν πραγματικὴν ὑπόστασιν καὶ ὀφείλουν νὰ ἐξομοιωθῶσι πρὸς τὰ φυσικὰ πρόσωπα ὡς φορεῖς δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων. Πᾶσα δὲ πρᾶξις τῶν ὀργάνων αὐτῶν, τὰ ὁποῖα δὲν ἐμφανίζονται ποσῶς ὡς ἐκπρόσωποι ἢ ὡς προεστῶτες τοῦ ἀστικοῦ δικαίου, ὑποχρεοῖ ἀδιακρίτως καὶ ἀπεριορίστως αὐτά. Κατὰ συνέπειαν καὶ τὸ δημόσιον εὐθύνεται ἐκ πάσης πράξεως τῶν ὀργάνων του.

Κατ' ἄλλους, μεταγενεστέρους, οἵτινες ἀποκρούουν ἄλλως τε μετὰ δυνάμεως πᾶσαν ἔννοιαν πλασματικῆς ἢ πραγματικῆς νομικῆς προσωπικότητος, ἡ εὐθύνη τοῦ δημοσίου ὀφείλει ν' ἀναζητηθῇ ἐπὶ τῆς ἰδέας τῆς ἀσφαλίσεως τῶν πολιτῶν ὑπὸ τοῦ κράτους κατὰ τῶν κινδύνων τῆς πλημμελοῦς λειτουργίας τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν ἢ καὶ ἀκόμη τῆς κανονικῆς λειτουργίας αὐτῶν καὶ ἐπὶ τῆς συγχρόνου συνταγματικῆς ἀρχῆς τῆς ὅσον οἷόν τε ἴσης κατανομῆς τῶν δημοσίων βαρῶν ἐπὶ τῶν πολιτῶν. Ἡ θεωρία αὕτη δύναται νὰ συνοψισθῇ ὡς ἀκολούθως: ὁσάκις ἐκ τῆς λειτουργίας τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν προκύπτει, ἐξ οἱασδήποτε αἰτίας ἢ ὑπαιτιότητος, εἰς βάρος ἑνὸς ἰδιώτου ζημία, ἣν δὲν ὑφίσταται ἡ ὁμὰς τῶν πολιτῶν, τὸ δημόσιον ταμεῖον ὑποχρεοῦται ν' ἀνορθώσῃ τὴν ζημίαν ταύτην, ἥτις οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ ἐξαιρετικὴ ἐπιβάρυνσις ἑνὸς ἰδιώτου. Ἡ διὰ δημοσίων χρημάτων καταβολὴ τῆς ἀποζημιώσεως ἐπιφέρει τὴν ἀποκατάστασιν τῆς διαταραχθείσης ἰσορροπίας καὶ τὴν ἴσην κατανομὴν τοῦ βάρους τούτου, ἐπὶ ὅλων τῶν πολιτῶν, προϋποτιθεμένου, ὅτι πάντες οἱ πολῖται φέρουν τοὺς κινδύνους τῆς ἀτελείας τῶν κυβερνώντων αὐτοὺς καὶ πάντες συνδέονται διὰ στενῆς ἀλληλεγγύης (Duguit, Jèze).

13. Ἐξόχως ἐνδιαφέρουσαν συμβολὴν προσέφερεν εἰς τὸ ζήτημα τῆς εὐθύνης τοῦ δημοσίου ἡ νομολογία τοῦ γαλλικοῦ συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, φιλοτεχνήσασα ἀπὸ τοῦ 1873 μέχρι σήμερον, διὰ βαθμιαίων κατακτήσεων, ἓν πλῆρες σύστημα εὐθύνης τοῦ δημοσίου. Ἡ νομολογία αὕτη ἔσχεν ἀναμφισβήτητον καὶ σθεναρὰν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν νεωτέρων νομοθεσιῶν, ἐξ ὧν αἱ πλεῖσται καθιέρωσαν διὰ συνταγματικῶν ἢ νομοθετικῶν διατάξεων τὴν ἀρχὴν τοῦ ὑπευθύνου τοῦ δημοσίου ἐκ τῶν ἐπιζημίων πράξεων ἢ παραλείψεων τῶν ὑπαλλήλων αὐτοῦ (Ἑλβετικὸς κῶδιξ. Γενικ. μέρος ἄρθρον 55, περὶ ἐνοχῶν ἄρθρ. 61. Γερμανικὸν σύνταγμα Βαϊμάρης 1919, ἄρθρ. 131, Αὐστρ. σύνταγμα 1920. Adde: Μεταπολεμικὰ συντάγματα Πολωνίας, Ρουμανίας, Τσεχοσλοβακίας κλπ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Καλλιγᾶ*, Ρωμ. Δικ., ΙΙΙ, σ. 416.— *Παπαρρηγοπούλου*, Ἐνοχ. Δίκ. τόμ. ΙΙ § 573. — *Dernburg-Δυοβουνιώτου*, Ρωμ. Δίκ. τόμ. Α' § 66, τόμ. ΙΙΙ § 135.— *Regelsberger*, Ι § 83. — *Windscheid*, § 79. — *Κρασσᾶ*, Γεν. ἀρχαὶ § 102.— *Οἰκονομίδου*, Ἀστ. Δίκ. Ι § 23. — *Κ. Δεμερτζῆ*, Περὶ εὐθύνης τοῦ κράτους, 1903.— *Τσιβανοπούλου*, Ἀγόρευσις ἐπὶ ΑΠ. 119 (1906) Θεμ. 17, σ. 359. — *Γιδοπούλου*, Ἀγόρ. ἐπὶ ΑΠ. 169 (1925) Θεμ. ΛΣΤ', σ. 703.— *Φρ. Βάλληνδα*, ἄρθρον ἐν Θέμ. ΛΗ', σ. 574 καὶ 589.— *Γ. Μπαλῆ*, Εἰσήγησις ἐν Α' Δικηγορ. Συνεδρίῳ 1927. Πρακτικά. σ. 153 ἐπ.— *G. Teissier*, Respons. de la puiss. publique 1906.— *Tirard*, Resp. de la puiss. publ. Thèse, Paris 1906. — *Duguit*, Traité de Dr. Constit. 2α ἔκδ. τόμ. ΙΙΙ, σ. 426 ἐπ. — *Hauriou*, Précis de dr. adm., 11η ἔκδ. σ. 301—337. — *G. Jèze*, Princ. gén. du dr. adm. 3η ἔκδ. 1925—1926, passim —*P. Duez*, Respons. de la puiss. publique, 1927.

Φ. ΒΕΓΛΕΡΗΣ

— **εὐθύνη ἰατρικὴ** *[Ποιν. Δίκ.]*. Κατ' ὀρθὴν παγίαν νομολογίαν τοῦ γερμανικοῦ ἀκυρωτικοῦ, ὁ ἰατρὸς εὐθύνεται διὰ «τεχνικὰ λάθη», διὰ τὰς κατὰ τὴν θεραπείαν τοῦ ἀσθενοῦς παραβάσεις ἀνεγνωρισμένων κανόνων τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης. Τὸ μέτρον τῆς κρίσεως δὲν δύναται νὰ δώσῃ ὁ κατὰ μέσον ὅρος τύπος τοῦ ἰατροῦ, ἀλλὰ πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν καὶ τὰ ἰδιάζοντα περιστατικὰ τῆς περιπτώσεως καὶ αἱ προσωπικαὶ σχέσεις ὑφ' ἃς τελεῖ ὁ ἰατρός. Δέον δηλαδὴ νὰ ἐρευνᾶται ποῖον μέτρον προσοχῆς ἠδύνατο νὰ ἀξιωθῇ ὑπὸ τοῦ συγκεκριμένου ἰατροῦ, περὶ οὗ πρόκειται, συμφώνως καὶ πρὸς τὰ πραγματικὰ περιστατικὰ τῆς περιπτώσεως. Ἡ ἔρευνα αὕτη ἰδίως πρέπει νὰ γίνεται ἐν περιπτώσει ἐγχειρίσεως, ὅπου πολλάκις δύνανται νὰ ἐπέλθουν ἀπρόοπτα, ἅτινα περισποῦν τὴν προσοχὴν τοῦ ἰατροῦ πρὸς ὡρισμένην κατεύθυνσιν κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ παραμελήσῃ οὗτος, χωρὶς νὰ δύναται νὰ καταστῇ καὶ ὑπεύθυνος διὰ τοῦτο, ἕτερόν τι ἐπιβεβλημένον μέτρον. Δύναται π. χ. νὰ ἀφήσῃ ὑλικὸν τῆς ἐγχειρήσεως ἐντὸς τῆς πληγῆς. Ἡ ἐλλιπὴς ἱκανότης καὶ αἱ ἐλλιπεῖς γνώσεις δὲν εἶνε λόγος ἀπαλλαγῆς τοῦ ἰατροῦ. Ὁ ἰατρὸς ἢ ὁ θεραπευτὴς ἐν γένει δρᾷ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὑπευθύνως, ὅταν ἀναλαμβάνῃ τὴν θεραπείαν, ἐνῷ γνωρίζει ἢ ἔδει νὰ γνωρίζῃ ὅτι στερεῖται τῶν γνώσεων ἢ τῆς ἱκανότητος πρὸς διεξαγωγήν της. Παρ' ἡμῖν ἐγεννήθη τὸ ζήτημα ἂν ὁ ἰατρὸς δικαιοῦται νὰ ἀρνηθῇ τὴν συνδρομήν του, ἐφόσον δὲν τῷ προκαταβάλλεται ἡ ἀμοιβή του, ἢ νὰ διακόψῃ τὴν ἀρξαμένην θεραπείαν, διότι δὲν ἠμείφθη εἰσέτι. Ὁ Τσιβανόπουλος ὑπεστήριξεν ὅτι ὁ ἰατρὸς ἔχει τοιοῦτον δικαίωμα, διότι τὸ Σύνταγμα ἀπαγορεύει τὴν ἄνευ ἀποζημιώσεως ἀπαλλοτρίωσιν τῆς ἰδιοκτησίας, συνεπῶς καὶ τῆς πνευματικῆς τοιαύτης. Ὀρθὸν εἶναι ὅτι ὁ ἰατρὸς δύναται νὰ θέσῃ ὡς ὅρον τῆς ἐξασκήσεως τοῦ ἐπαγγέλματός του τὴν προκαταβολὴν τῆς ἀμοιβῆς εἰς πᾶσαν περίπτωσιν, πλὴν τῆς περιπτώσεως καθ' ἣν προκύπτει κίνδυνος ζωῆς, δικαιούμενος ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ νὰ ἐπιδιώξῃ κατόπιν τὴν πληρωμὴν τῆς ἀμοιβῆς του. Διότι κατὰ τὴν γενικὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρου 635 τοῦ Ποινικοῦ νόμου, «ὅστις ἐνῷ βλέπει ὅτι εὑρίσκεταί τις καὶ εἰς κίνδυνον ζωῆς, παραλείπει τὴν λύτρωσιν αὐτοῦ, καίτοι δυνάμενος νὰ τὴν ἐπιχειρήσῃ, χωρὶς νὰ ἐκθέσῃ ἑαυτὸν εἰς κίνδυνον ζωῆς, τιμωρεῖται μὲ πρόστιμον τὸ πολὺ 20 δραχμῶν, καὶ ἐὰν ὁ ἄλλος ἐστερήθη τῷ ὄντι τῆς ζωῆς, μὲ κράτησιν τὸ πολὺ δύο ἑβδομάδων ἢ μὲ πρόστιμον τοὐλάχιστον 5 δραχμῶν. Ἡ ποινικὴ ἀπόφασις τυποῦται καὶ δημοσιεύεται δι' ἐξόδων τοῦ πταίστου». Τὸ ἄρθρον τοῦτο καθιστᾷ «ἄδικον» τὴν «παράλειψιν» λυτρώσεως ἀπὸ κινδύνου ζωῆς, συνεπῶς ἂν ἡ παράλειψις δύναται ἐν τῇ συγκεκριμένῃ περιπτώσει νὰ χαρακτηρισθῇ καὶ ὡς τελοῦσα εἰς «αἰτιώδη σύνδεσμον» πρὸς θάνατόν τινα ἢ σωματικὴν βλάβην, ὁ παραλείψας θὰ κριθῇ κατὰ τοὺς περὶ ἀνθρωποκτονίας ἢ σωματικῆς βλάβης ὁρισμοὺς τοῦ Ποινικοῦ νόμου. Κατὰ τὸ ἄρθρον 301 Ποινικοῦ νόμου ὁ ἰατρὸς ὅστις κατέστη ἔνοχος ἀνθρωποκτονίας ἐξ ἀμελείας, ἕνεκα ἀνεπιτηδείου ἐφαρμογῆς τῆς ἐπιστήμης του, ἐκτὸς τῆς ποινῆς τῆς ἀνθρωποκτονίας ἐξ ἀμελείας, εἰς ἣν καταδικάζεται, στερεῖται προσκαίρως ἢ διαρκῶς, ἀμέσως τὴν πρώτην φορὰν ἢ ἐν ὑποτροπῇ, καὶ τῆς ἀδείας τῆς ἐξασκήσεως τοῦ ἐπαγγέλματός του.

Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

— **εὐθύνη πολιτειῶν** *[Διεθν. Δίκ.]*· βλ. λ. *πολιτειῶν εὐθύνη*.

εὔθυνος (ὁ), πληθ. *εὔθυνοι*· (ἀρχ.) ἄρχοντες δεχόμενοι τὰς εὐθύνας τῶν ἐξερχομένων τῆς ἀρχῆς ἀρχόντων, ἐλέγχοντες τὴν διαχείρισιν τῆς ἀρχῆς αὐτῶν, ἄλλως *εὐθύνουσαι ἀρχαί*.

—*[Ἀρχ. Δίκ.] Εὔθυνοι* ἐκαλοῦντο οἱ ἄρχοντες εἰς οὓς καὶ πρὸς τοὺς *λογιστὰς* (βλ. λ.) ἔδιδον λογοδοσίαν οἱ πάσης φύσεως διαχειρισταὶ δημοσίων, πλὴν τῶν στρατηγῶν. Ἦσαν δέκα (εἷς δι' ἑκάστην φυλήν), ἔχοντες ἕκαστος δύο παρέδρους, πάντες δὲ ἐξελέγοντο διὰ κληρώσεως. Εἰσῆγον δὲ τὰς εὐθύνας εἰς τὸ δικαστήριον τῆς Ἡλιαίας ὑπὸ τὸν τύπον γραφῆς δημοσίων χρημάτων ἢ δωρεῶν ἢ ἀδικιῶν.

εὔθυνσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *εὐθύνειν*, τὸ ποιεῖν τι εὐθύ, κοιν. *ἴσωσμα*.

εὐθυντηρία (ἡ)· ἐντομή, αὖλαξ ἐν μηχανήματι, ἵνα ἐντὸς αὐτοῦ κινῆται ἄλλο μηχάνημα καὶ μὴ ἐκφεύγῃ· || (ἀρχ.) πᾶσα ἐπιφάνεια ἐπιπεδωθεῖσα ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς βάσις οἰκοδομῆς.

— *[Μηχανολ.]* Μεταξὺ τῶν *κινητικῶν ζευγῶν* τῶν μηχανισμῶν ὑπάρχουν καὶ τὰ ζεύγη σύρτου, ὅπως λέγομεν τὰ ζεύγη τῶν κινητῶν στοιχείων (ἐπιφανειῶν), ἅτινα κινοῦνται ὡς πρὸς ἄλληλα εὐθυγράμμως. Τὸ ἑκάστοτε ἀκίνητον στοιχεῖον τοιούτου ζεύγους καλεῖται *εὐθυντηρία*, ὡς π. χ. ἡ ἐπιφάνεια ἐπαφῆς τῶν πελμάτων τοῦ ζυγώματος ἐμβολοφόρου μηχανῆς (βλ. λ. *ἀτμομηχανή*, τόμ. ΣΤ' σ. 87 β).

Α. Ν.

εὐθύνω· κάμνω τι εὐθύ, ἰσάζω: «εὐθύνω ξύλον, —μέταλλον»· || (ἀρχ.) ὑποβάλλω τινὰ εἰς λογοδοσίαν, ἐλέγχω τὴν διαχείρισίν τινος: «αἱ εὐθύνουσαι ἀρχαί» (βλ. *εὔθυνος*)· || παθ. *εὐθύνομαι*· ὑπέχω εὐθύνην, εἶμαι ὑπεύθυνος: «δὲν εὐθύνομαι ἐγὼ διὰ τὰς πράξεις σου», «οἱ γονεῖς εὐθύνονται διὰ τὴν διαγωγὴν τῶν τέκνων των».

εὐθυουρηθραῖον τρίγωνον *[Ἀνατομ.]*. Τὸ τρίγωνον διάστημα, δι' οὗ ἡ προσθία ἐπιφάνεια τῆς περινεϊκῆς μοίρας τοῦ ἀπευθυσμένου χωρίζεται ἀπὸ τοῦ προστάτου καὶ τῆς ὑμενώδους μοίρας τῆς οὐρήθρας. Τοῦ τριγώνου τούτου ἡ μὲν κορυφὴ ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ προστάτου, ἡ δὲ βάσις εἰς τὸ δέρμα τοῦ περινέου. Ἐντὸς δ' αὐτοῦ

Digitized by Google

εὕρηνται: α') Ἶνες τοῦ ἔξω σφιγκτῆρος τοῦ δακτυλίου· β') Ἶνες τοῦ ἀνελκτῆρος τοῦ δακτυλίου καὶ τοῦ βολβοσηραγγώδους μυός· γ') οἱ Κωπήρειοι ἀδένες· καὶ δ') κλάδοι τῆς κάτω αἱμορροϊδικῆς ἀρτηρίας. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

εὐθύπλους (ὁ) *[Ναυτ.]*. Ἡ ἀπ' εὐθείας πλεῦσις, πελαγοδρομίας ἀκόμη, μεταξὺ ἀφετηρίου καὶ κατιηρίου σημείου, ἡ μὴ ἀκολουθοῦσα δηλαδὴ τὴν ἀκτογραμμὴν παραλλήλως (γαλλ. droite), κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν *παράπλουν*, **παρακολουθοῦντα** τὴν ἀκτογραμμὴν ἀπεγγὺς (γαλλ. prolonger la côte). Συχνάκις ὁρίζουσιν οἱ γράψαντες σταδιασμοὺς ἀρχαῖοι γεωγράφοι ἂν ἀπόστασίς τις ἀναφερομένη προέκυψεν ἐκ παράπλου ἢ ἐξ εὐθύπλου, καὶ τότε ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐλέγχονται, ἐξ ὑπαρχῆς, ἀκριβέστατοι. Ἄλλοτε ὅμως, παρασιωπῶντες τὴν μνείαν, ἐλέγχονται ἐκ πρώτης ὄψεως ἐν πλάνῃ· τότε ὅμως ὁ συμβουλευόμενος τοὺς σταδιασμοὺς των δέον νὰ δοκιμάζῃ τὸν ἔλεγχον καὶ εἰς εὐθύπλουν καὶ εἰς παράπλουν, ὁπότε, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, θὰ δικαιώσῃ **τοὺς σταδιασμούς**. Σ. Ε. Λ.

εὐθυπλοῶ **(—έω)**· πλέω κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὸ τέρμα.

εὐθυπορία (ἡ)· ἡ κατ' εὐθεῖαν διεύθυνσιν πορεία.

εὐθυπροστατικὴ ***περιτονία*** *['Ανατομ.]*. Πέταλον, ὅπερ παρεμβαλλόμενον μεταξὺ τοῦ προστάτου καὶ τοῦ ἀπευθυσμένου διαιρεῖ τὸν ὑπὸ τῆς περισπλαγχνίου περιτονίας τῆς πυέλου (ἐνδοπυελικῆς) περιλαμβανόμενον χῶρον εἰς δύο μέρη, ὧν τὸ πρόσθιον περιέχει παρὰ μὲν τῷ ἀνδρὶ τὴν κύστιν καὶ τὸν προστάτην, παρὰ δὲ τῇ γυναικὶ τὴν κύστιν καὶ τὴν ἄνω μοῖραν τῆς οὐρήθρας καὶ τοῦ κολεοῦ, ὁ δὲ ὀπίσθιος τὴν περινεϊκὴν μοῖραν τοῦ ἀπευθυσμένου. Ἄλλως καλεῖται καὶ *περιτονία τοῦ Denonvilliers*. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

Εὔθυρα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Νῆσος τῶν θεσσαλικῶν Σποράδων, ἀναφερομένη (Euthyra) ὑπὸ τοῦ Πλινίου (Didot IV. 23). Πολλοὶ τὴν ταυτίζουσι πρὸς τὰ σύγχρονα *Γιοῦρα*· δεδομένου ὅμως ὅτι ταῦτα πιθανώτερον εἶναι νὰ ἦσαν ἡ ἀρχαία *Γεροντία* (βλ. λ.), καθίσταται πιθανοφανὲς ὅτι πρόκειται περὶ τῆς συγχρόνου νήσου *Πέλαγο* ἢ *Πελαγονήσι*. Ἡ ὕπαρξις ἄλλως τε εἰς αὐτὸ δύο ὡραίων ἀγκυροβολίων τοῦ τῆς Κυρᾶ-Παναγιᾶς καὶ τοῦ ἀρίστου λιμένος Πλανήτας (βλ. λ. *'Ενδέξιο* καὶ *Δραβί*), ἐνισχύει τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, αἰτιολογοῦσα τῆς ὀνομασίας Εὔθυρα τὴν ἐτυμολογίαν. Σ. Ε. Λ.

εὐθύρραμφος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων εὐθὺ ῥάμφος, οὐχὶ γρυπόν: «εὐθύρραμφα πτηνά».

εὐθύς, *—εῖα, —ύ*· ὁ ἴσος, ἀντίθ. τοῦ *στρογγύλος, τεθλασμένος*: «εὐθὺς τοῖχος», «εὐθεῖα ὁδός», «εὐθὺ ξύλον»· || μεταφ. «εὐθὺς ἄνθρωπος» εἰλικρινής, ἔντιμος, αὐθέκαστος, «εὐθὺς χαρακτήρ»· || τὸ θηλ. *εὐθεῖα* (βλ. λ.) ὡς οὐσ. κατὰ παράλειψιν τοῦ *γραμμή*. — Ἐπίρρ. ***εὐθέως***· ἀμέσως, παραχρῆμα· || εἰλικρινῶς, ἀδόλως.

— εὐθύς· ἐπίρρ. κοιν. *εὐτύς*· ἀμέσως, παραχρῆμα, ἄνευ ἀναβολῆς: «τοῦ ἐζήτησα χρήματα καὶ εὐθὺς μοῦ τὰ ἔδωσε», «θά 'ρθω εὐθύς»· || «εὐθὺς ὡς» εἰσάγεται δι' αὐτοῦ πρότασις πρὸς δήλωσιν ἀμέσου χρονικῆς ἀκολουθίας: «εὐθὺς ὡς ἤκουσε τὸ θλιβερὸν ἄγγελμα ἐλιποθύμησε»· ὁμοίως «εὐθὺς ὅτε» ἢ «εὐθὺς ὅταν».

εὐθύσκοπος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐθέως σκοπούμενος, ὁ παρατηρηθεὶς ὀρθῶς, ἀκριβῶς.

εὐθυσκόπος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐθέως σκοπῶν, ὁ παρατηρῶν ὀρθῶς, ἀκριβῶς.

εὐθύταρσος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων τοὺς ταρσοὺς εὐθέως, καθέτως πρὸς τὰ μετατάρσια, χωρὶς νὰ σχηματίζεται ἡ φυσικὴ αὐτῶν γωνία (ἐπὶ τῶν ἵππων).

εὐθυτενὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ εὐθέως τεταμένος, ἴσιος, ἀκαμπής, ἀντίθ. *κυφός*: «εὐθυτενὲς σῶμα». — Ἐπίρρ. ***εὐθυτενῶς***.

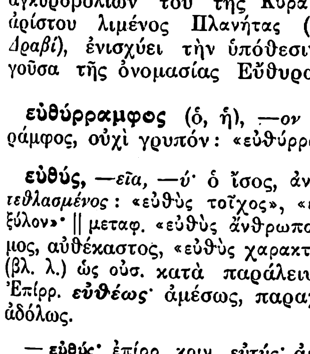

Εὐθύτονον.

εὐθύτης, *—ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναι τις εὐθύς, ἴση διεύθυνσις, εὐθυγραμμία· || ἰδίᾳ μεταφ. εἰλικρίνεια, ἐντιμότης, τὸ αὐθέκαστον.

εὐθύτονον (τό). Οὕτως ὠνομάσθη ὁ *γαστραφέτης*, ὡς ἐτελειοποιήθη ὑπὸ Ζωπύρου τοῦ Ταραντίνου κατὰ τὸν Δ' π.Χ. αἰῶνα. Τῶν καταπελτῶν τούτων ἄλλαι ποικιλίαι ἦσαν τὰ παλίντονα καὶ οἱ βαλλίσται. Ὁ γαστραφέτης ἦτο τόξον στηριζόμενον εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ βάλλοντος.

εὐθύτονος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐθέως τεταμένος, εὐθυτενής.

εὐθυτράχηλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων τὸν τράχηλον εὐθύν, ὁ μὴ κύπτων τὴν κεφαλήν.

εὐθύφορος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φερόμενος, ὁ πορευόμενος κατ' εὐθεῖαν: «εὐθύφορος βολή» ἡ ἐκτελουμένη διὰ ἰσχυρῶν γεμισμάτων καὶ μικρῶν γωνιῶν *βολῆς* (βλ. λ.). Κ. Δ.

εὐθύφρων, *—ονος* (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐθέα, ἔντιμα φρονῶν, αὐθέκαστος, δίκαιος.

Εὐθύφρων. —1) Ἀθηναῖος (Προσπάλτιος) μάντις καὶ ἓν τῶν προσώπων τοῦ ὁμωνύμου διαλόγου τοῦ Πλάτωνος, μαθητὴς τοῦ Σωκράτους. —2) Πατὴρ Ἡρακλείτου τοῦ ἐκ Πόντου καὶ ἀπὸ τούτου υἱὸς αὐτοῦ, συγγραφεύς. ΙΑΚ. Χ. Δ.

εὐθυφυὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ φυόμενος εὐθέως, ὁ αὐξάνων κατ' εὐθεῖαν (ἐπὶ φυτῶν).

εὐθυωρία (ἡ)· ἡ τήρησις τῆς εὐθείας, διεύθυνσις, κίνησις, πορεία εὐθεῖα· || φρ. «κατ' εὐθυωρίαν» κατ' εὐθεῖαν.

— *[Βλητ.]* Βλ. λ. *βολή*.

εὐθύωρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ κατ' εὐθεῖαν φερόμενος· || συνηθ. ἐπίρρ. ***εὐθύωρον***· κατ' εὐθεῖαν: «εὐθύωρον ἄγω» προχωρῶ κατ' εὐθεῖαν, δὲν ἀποκλίνω.

Εὔϊα (τὰ) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μακεδονίας, ἐν τοῖς μεθορίοις τῶν Δασσαρητῶν παρὰ τὴν Λυχνίτιδα λίμνην, πρὸς βορρᾶν τῆς Ἠπείρου. Ἐκεῖ ἐστρατοπέδευσεν ἡ βασίλισσα τῆς Μακεδονίας Εὐρυδίκη, ὁδηγοῦσα τὸν στρατόν της κατὰ τοῦ Πολυσπέρχοντος, ὁ ὁποῖος συνεννοηθεὶς πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Ἠπείρου Αἰακίδην ἐπεχείρησε μετὰ στρατοῦ νὰ ἐπαναγάγῃ εἰς τὴν Μακεδονίαν τὴν βασίλισσαν Ὀλυμπιάδα καὶ τὸν ἐξαετῆ υἱὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου (*Διόδ. Σικ.* 19, 11, *Droysen* Β'). Δ. Μ. Μ.

Εὐϊαλμαρωδέχ. Βασιλεὺς τῆς Βαβυλῶνος (562—560), ὁ ἄλλως *Ἐβίλ*-Μαρδοὺχ (βλ. λ.) ἢ *Ἐβὶλ Μεροντάχ*.

Εὐϊλάσιος, ***μάρτυς***. Ἐπιφανὴς συγκλητικὸς (318—323), ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ βασιλέως εἰς Κύζικον, ὅπως τὴν ἐξ εὐγενῶν γονέων κόρην Φαῦσταν «πείσῃ θῦσαι τοῖς θεοῖς καὶ μὴ πεισθεῖσαν τῷ βυθῷ παραδῷ». Ἐλθὼν δ' ὁ Εὐϊλάσιος καὶ εἰς παντοίας βασάνους ὑποβαλὼν αὐτήν, ὡς εἶδεν αὐτὴν «παραδόξως τε ἐξ αὐτῶν σωθεῖσαν καὶ θαύματα κατεργασαμένην», ἐπίστευσε καὶ αὐτὸς εἰς Χριστόν. Πληροφορηθεὶς δὲ ταῦτα ὁ βασιλεὺς ἀποστέλλει κατ' αὐτῶν τὸν ὕπαρχον Μάξιμον, ὅστις «ἀμφοτέρους δειναῖς βασάνοις ὑποβαλὼν διὰ τῶν θαυματουργικῶν προσευχῶν τῆς μάρτυρος προσῆλθε καὶ αὐτὸς τῷ Χριστῷ». Ἀλλὰ καὶ οἱ τρεῖς ἔπειτα διαταγῇ τοῦ βασιλέως ὑπέστησαν μαρτυρικὸν θάνατον. Ἡ μνήμη αὐτῶν ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 6 Φεβρουαρίου μετὰ μαρτυρολογίου (20 Σεπτεμβρίου ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ μαρτυρολογίῳ). Ε. Γ. Π.

Εὔϊος (ὁ) *['Αρχ.]*. Ἐπίκλησις τοῦ Βάχχου προελθοῦσα ἐκ τῶν βακχικῶν ἐπιφωνήσεων εὐοῖ-εὐάν-εὐέν, εὐα-εὐτέ, εὐοῖ-σαβοῖ, συχνότατα ἀπαντῶσα παρὰ τοῖς ποιηταῖς («Βάκχος εὔϊος» ἢ καὶ μόνον «εὔϊος»). Ὡς ἐπίθετον δηλοῖ τὸν ἀναφερόμενον εἰς τὸν Βάκχον, βακχικός: «εὔϊον πῦρ» «εὔϊοι τελεταί».

Εὐίππη *[Μυθολ.]*. —1) Δύο θυγατέρες τοῦ Δαναοῦ ἐκ διαφόρων μητέρων, ἡ ἑτέρα συζευχθεῖσα μετὰ τοῦ Αἰγυπτίδου Ἀργείου, ἡ δ' ἄλλη μετὰ τοῦ Ἴμβρου, κατ' ἄλλους μετὰ τοῦ Ἀγήνορος.— 2) Θυγάτηρ τοῦ Λεύκωνος ἐν Ὀρχομενῷ, ἐγγόνη τοῦ Ἀθάμαντος, σύζυγος τοῦ Ἀνδρέως, ἀπὸ τοῦ ὁποίου (ἢ ἀπὸ τοῦ Κηφισοῦ) ἔτεκε τὸν Ἐτεοκλέα. — 3) Θυγάτηρ τοῦ Δαύνου, ἧς ἠράσθη ὁ Ἄλαινος, ἑτεροθαλὴς ἀδελφὸς τοῦ Διομήδους.— 4) Θυγάτηρ τοῦ Ἠπειρώτου Τυριμμᾶ, ἀπὸ τῆς ὁποίας ὁ Ὀδυσσεὺς ἔσχε τὸν Εὐρύαλον, ὅτε μετὰ τὸν φόνον τῶν μνηστήρων, κατὰ χρησμόν τινα, μετέβη εἰς τὴν Ἤπειρον καὶ ἐγένετο εὐμενῶς δεκτὸς ὑπὸ τοῦ Τυριμμᾶ. Ὅτε ὁ Εὐρύαλος ἡνδρώθη, ἐστάλη ὑπὸ τῆς μητρὸς εἰς Ἰθάκην καὶ ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως, μὴ ἀναγνωρίσαντος αὐτόν.— 5) Σύζυγος τοῦ Πιέρου, μήτηρ τῶν Πιερίδων, κατὰ Ὀβίδιον (Met. 5,303). ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

Εὔιππος *[Μυθολ.]*.—1) Υἱὸς τοῦ Θεστίου καὶ τῆς Εὐρυθέμιδος, μετασχών, κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρον, τῆς θήρας τοῦ Καλυδωνίου κάπρου καὶ φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Μελεάγρου.—2) Ἥρως τῆς Ἀρκαδίας, πιθανὸν υἱὸς τοῦ Ἀρκάδος, ἀναφερόμενος καὶ ὡς βασιλεὺς τῶν Ἀργείων. Τούτου ἀσπὶς ἐπιστεύετο ἡ ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀθηνᾶς ἐν Ἄργει κειμένη, ἥτις ἐδίδετο εἰς τοὺς ἐπιφανεῖς ἄνδρας, ἵνα μετ' αὐτῆς περιέλθουν ἐν θριάμβῳ τὴν πόλιν. —Π.

Εὔιτος. Σατράπης τῆς Ἀριανῆς ἐν ἀνατολικῇ Περσίᾳ, διορισθεὶς παρὰ τοῦ Ἀντιγόνου τῷ 163 π. Χ. (*Διοδ.* XIX. 48).

Ἔϋκ (van Eyck), *βὰν—*. Διάσημος Φλαμανδὸς ζωγράφος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος (βλ. *Ἄϋκ, βὰν—*).

Εὔκαδμος. Ἕλλην γλύπτης ἐκ τοῦ δήμου Κολλυτοῦ, ἀκμάσας κατὰ τὰ μέσα τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος. Ἐργαζόμενος ἐν Ἀθήναις ἐγένετο κατὰ Παυσανίαν (Φωκ. 19, 4) διδάσκαλος τοῦ Ἀθηναίου γλύπτου *Ἀνδροσθένους* (βλ. λ.). Ν. Χ. ΚΟΤΖΙΑΣ

εὐκαζίνη (ἡ) (Eucasin) *[Φαρμ.]*. Καζεΐνο-αμμώνιον παρασκευαζόμενον διὰ διοχετεύσεως ἀερίου ἀμμωνίας ὑπεράνω λεπτῆς κονιοποιηθείσης καζεΐνης, μέχρις οὗ μικρὸν ποσὸν αὐτῆς νὰ διαλύηται διαυγῶς ἐν ὕδατι. Κόνις λευκὴ ἢ κιτρινωπή, ἄοσμος καὶ ἄγευστος σχεδόν. Διαλύεται ἐν θερμῷ ὕδατι πρὸς γαλακτῶδες ὑγρόν. Κατὰ τὴν θέρμανσιν τῆς εὐκαζίνης μετὰ νατρορρόφου μάλιστα ἐκλύεται ἀμμωνία. Ἀνεγράφη ὡς εὔπεπτον θρεπτικὸν σκεύασμα διὰ χλωραναιμικούς, ἐπὶ παθήσεων τοῦ στομάχου καὶ τῶν πνευμόνων κλπ. Πέπτεται εὐκόλως καὶ τελείως, χωρὶς νὰ ἐρεθίζωνται τὰ πεπτικὰ ὄργανα. Λόγῳ τοῦ ὅτι εἶναι ἀπηλλαγμένη νουκλεΐνων ἐνδείκνυται ἐπὶ ἀρθρίτιδος. Κ. Γ. Μ.

εὐκαιρία (ἡ)· κατάλληλος καιρός, περίστασις εὐμενής: «ἦτο μία εὐκαιρία, τὴν ὁποίαν ἐχάσαμεν», «ἐπιζητεῖ εὐκαιρίαν νὰ βλάψῃ,—νὰ κακολογήσῃ»· φρ. «εὐκαιρίας δοθείσης,—τυχούσης», «εἰς πρώτην —, εἰς πᾶσαν εὐκαιρίαν», «ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν γάμων σας,—τῶν ἑορτῶν», «ἐπωφελοῦμαι τὴν εὐκαιρίαν» ἢ «—ἐκ τῆς εὐκαιρίας»· || χρόνος διαθέσιμος, σχολή, κοιν. *ἀδειά*: «δὲν ἔχω εὐκαιρίαν νὰ κάμω ἕνα περίπατον».

— «εὐκαιρία» *[Ναυτ.]*. Περιληπτικὴ ὀνομασία δηλοῦσα τὰ βοηθητικὰ πλοῖα τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ, τὰ ἐκτελοῦντα τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ Ναυστάθμου—Πειραιῶς. Παλαιότερον ἐχρησιμοποιοῦντο πρὸς τοῦτο παλαιὰ πολεμικὰ πλοῖα ἀπολέσαντα βαθμηδὸν τὴν μαχητικὴν ἰσχύν των («Αἰγιάλεια», «Μονεμβασία», «Ναυπλία», «Καρχαρίας», «Σαλαμινία», «Σῦρος», ἀτμομυοδρόμωνες τύπου «Ἀλφειός» κλπ.). Νῦν χρησιμοποιοῦνται πλοῖα εἰδικῶς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον κατασκευασθέντα, ἅτινα εἶναι τὰ βοηθητικὰ τοῦ στόλου «Μαρῖνος Κοργιαλένιος» καὶ «Πάραλος», δυνάμενα νὰ χρησιμοποιῶνται καὶ ὡς ναρκοθέται. Α. ΚΡΚ.

εὐκαιρίτης (ὁ) (Eukairit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι σεληνιοῦχος χαλκὸς καὶ ἄργυρος μὲ χημικὸν μοριακὸν τύπον $(Cu\ Ag)_2$ Se. Ἀπαντᾷ χειροπληθὴς καὶ εἰς μικροκοκκώδεις μάζας. Ἔχει σκληρότητα 2—3 βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 7,67, λάμψιν μεταλλικὴν καὶ χρῶμα κασσιτερόλευκον μέχρι φαιοῦ. Ἐμπεριέχει 43, 1 % ἄργυρον (Ag) καὶ 25, 3 % χαλκὸν (Cu). Εὑρίσκεται παρενεσπαρμένος ἐντὸς ὀφείτου εἰς τὸ Skrikerum τῆς Smaland, εἰς τὸ Copiapo τῆς Χιλῆς, εἰς τὴν Σιέρρα de Umango τῆς Ἀργεντινῆς. Γ. Κ. Γ.

εὔκαιρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐν καταλλήλῳ καιρῷ γινόμενος, ὁ ἁρμόδιος πρός τι, διαθέσιμος, κενός, κοιν. *ἄδειος*: «εὔκαιρο σπίτι, — δωμάτιον»· || διαθέσιμος, ἄνευ ἐργασίας ἐπειγούσης: «δὲν εἶμαι εὔκαιρος, ἔχω δουλειά», «ἔλα τὸ βράδυ ποὺ εἶμαι εὔκαιρος»· || «εὔκαιρα λόγια» κενὰ ἐννοίας, κοῦφα, ἀσυλλόγιστα.

εὐκαιρῶ, **(—έω)**, *ἀόρ. εὐκαίρησα* καὶ *ηὐκαίρησα*· εἶμαι εὔκαιρος, ἔχω εὐκαιρίαν, ἔχω χρόνον διαθέσιμον: «θὰ ἔλθω ὅταν εὐκαιρήσω», «δὲν εὐκαιρῶ νὰ φάγω».

εὐκαιρώνω· δημοτ., ἐκκενῶ, ἀδειάζω: «εὐκαιρώνω τὸ βάζο,—τὸ μπαοῦλο,—τὸ ποτήρι».

εὐκαλαμίτης (ὁ) (Eucalamites Weiss) *[Παλαιοφυτολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων φυτῶν, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *καλαμαριωδῶν κρυπτογάμων*. Τὰ φυτὰ ταῦτα εἶχον τὰς κατ' ἐναλλαγὴν κυκλικὰς θέσεις τῶν οὐλῶν τῶν φύλλων ἐπὶ τοῦ κορμοῦ διεσταυρωμένας, τὰ μεσογονάτια διαστήματα μετρίων διαστάσεων, σαφῶς ὅμως κεχωρισμένα δι' ὁριζοντίων περισφίγξεων. Λείψανα τῶν φυτῶν τούτων ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς λιθανθρακοφόρου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος, ἀποτελοῦν δὲ χαρακτηριστικὰ ἀπολιθώματα τῆς διαπλάσεως ταύτης. Γ. Κ. Γ.

εὐκαλίνη (ἡ) (Eucalin) *[Φαρμ.]*. Προϊὸν σχάσεως τῆς μελιτόζης, σχηματιζόμενον κατὰ τὴν ζύμωσιν ταύτης διὰ ζύμης, καθὼς καὶ μετὰ φρουκτόζης κατὰ τὴν ζέσιν τῆς μελιτόζης δι' ἀραιοῦ θειικοῦ ὄξεος. Σιροπιώδης δεξιοστρόφος μᾶζα, ἥτις κατὰ τὸν Ban δύναται νὰ μετατραπῇ εἰς μονοκλινεῖς κρυστάλλους, τηκομένους εἰς 84—85° καὶ ἀνταποκρινομένους εἰς τὴν σύνθεσιν $C_{12}H_{22}O_{11}+2H_2O$. Ἡ εὐκαλίνη δὲν ζημοῦται διὰ ζυθοζύμης, ἀνάγει τὸ φελίγγειον ὑγρόν, διὰ μακρᾶς δὲ ζέσεως μετ' ἀραιῶν ὀξέων σχᾶται εἰς γαλακτόζην καὶ σταφυλοσάκχαρον. Κ. Γ. Κ.

εὐκαλόδιον (τὸ) (Eucalodium) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γαστεροπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πουπιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰ ζῴφια χερσαῖα μὲ κόγχην ἡμικυλινδρικήν. Γνωστὰ περὶ τὰ 25 εἴδη ἀπαντῶντα ἐν τῇ κεντρικῇ ἰδίως Ἀμερικῇ. Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

εὐκαλυπτέλαιον (τὸ) *[Χημ.]*. Τὸ ἐκ τῶν φύλλων τῶν διαφόρων εἰδῶν τοῦ εὐκαλύπτου (Eucalyptus) λαμβανόμενον αἰθέριον ἔλαιον. Τὸ ἔλαιον παραλαμβάνεται ἐκ τῶν φύλλων δι' ἀποστάξεως δι' ὑδρατμῶν. Ἡ ἀπόδοσις κυμαίνεται ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ εὐκαλύπτου ἀπὸ 0,0084 μέχρι 4,215 %. Ὁ περαιτέρω καθαρισμὸς τοῦ ἐλαίου ἐπιτελεῖται διὰ κατεργασίας μετ' ἀλκαλίων καὶ κλασματικῆς κρυσταλλώσεως. Τὸ καθαρὸν εὐκαλυπτέλαιον εἶναι ἄχρουν ἕως ἀνοικτοκίτρινον ὑγρόν, ἀναψυκτικῆς ἀρωματώδους ὀσμῆς καὶ γεύσεως, ειδικοῦ βάρους 0,910—0,930. Τὰ σπουδαιότερα ἐκ τῶν συστατικῶν αὐτοῦ εἶναι *κινεόλη*, d-a-*πινένιον*, *καμφένιον*, *βαλεριανική*, *καπρονική* καὶ *βουτυλικὴ ἀλδεΰδη* κλπ. Τὸ εὐκαλυπτέλαιον χρησιμοποιεῖται ὡς πρόχειρον οἰκιακὸν μέσον δι' ἐντριβάς, πρὸς παρασκευὴν εὐκαλυπτόλης (κινεόλης), εἰς τὰ αὐστραλιανὰ ὀρυχεῖα πρὸς διαχωρισμὸν τοῦ θειούχου μολύβδου καὶ ψευδαργύρου ἀπὸ τῶν γαιωδῶν προσμείξεων, πρὸς ἀρωματισμὸν εὐθηνῶν σαπώνων κλπ. Σ. Γ.

— *[Ἐμπορευμ.]* Ἐν τῷ ἐμπορίῳ διακρίνομεν δύο κυρίως εἴδη *εὐκαλυπτελαίου*, τὸ παραγόμενον ἐκ τῶν φύλλων τοῦ Eucalyptus Globulus καὶ τὸ αἰθέριον ἔλαιον, τὸ καλούμενον αὐστραλιανόν, παραγόμενον ἐκ τῶν φύλλων τοῦ Eucalyptus Australe. Τὸ πρῶτον εἶναι ἐν χρήσει εἰς τὴν ἰατρικήν, τὸ δεύτερον, κατὰ πολὺ εὐθηνότερον, εἰς τὴν μυρεψικήν. Τὸ εὐκαλυπτέλαιον συνίσταται ἀπὸ εὐκαλυπτένιον καὶ εὐκαλυπτόλιον. Ι. ΜΠ.

εὐκαλυπτένιον (τὸ) *[Χημ.]*. Ὑγρὸν τύπου $C_{21}H_{18}$, ἔχον εἰδικὸν βάρος 0,836. Παράγεται δι' ἀποστάξεως τοῦ εὐκαλυπτολίου μετὰ ἀνύδρου φωσφορικοῦ ὀξέος. Ι. ΜΠ.

εὐκαλυπτόκρινος (ὁ) (Eucalyptocrinus Goldf.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *καλυπτοκρινιδῶν κρινοειδῶν πελματοζῴων* ἐχινοδέρμων. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον νωτιαίαν κάψαν, τῆς ὁποίας ἡ βάσις ἦτο βαθέως κοίλη καὶ τὰ βασικὰ πινακίδια πολὺ μικρά, τὰ στενὰ ὅμως μεσοδιστιχάλια ἔφερον μεγάλας, πτερυγοειδεῖς πλάκας σχηματιζούσας δέκα θέσεις διὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν ζευγῶν βραχιόνων τῶν ζῴων. Λείψανα τῶν ζῴων τούτων ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας σιλουρίου ὑποδιαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Εὐρώπῃ, Βορείῳ Ἀμερικῇ καὶ Αὐστραλίᾳ ὡς καὶ ἐντὸς στρωμάτων τῆς δεβονίου διαπλάσεως τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος εἰς τὸ Ἄϊφελ. Γ. Κ. Γ.

εὐκαλυπτόλη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Οὕτως ἐκλήθη ἡ *κινεόλη* (βλ. λ.), διότι ἀποτελεῖ τὸ κύριον συστατικὸν τοῦ αἰθερίου ἐλαίου τοῦ εὐκαλύπτου. Σ. Γ.

εὐκάλυπτος (ἡ) (Eucalyptus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μυρτοειδῶν*, περιλαμβάνον ἄνω τῶν 150 εἰδῶν, ὧν τὰ περισσότερα ἀπαντῶσιν ἐν Αὐστραλίᾳ, ὅπου καὶ ἀποτελοῦσιν ἐκτεταμένα δάση. Αἱ εὐκάλυπτοι εἶναι δένδρα μεγάλου ἀναστήματος καὶ μακρόβια, εἴδη δὲ τινα αὐτῶν εἶναι θάμνοι. Γενικῶς εἶναι ἀειθαλεῖς, δασικαὶ καὶ ποικίλως χρήσιμοι. Ἐκ τῶν πολυπληθῶν εἰδῶν τοῦ γένους τούτου γνωστότερα καὶ περισσότερον διαδεδομένα εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

Εὐκάλυπτος ἡ σφαιριόκαρπος (Eucalyptus globulosa). Αὕτη εἶναι τὸ γνωστότερον καὶ περισσότερον διαδεδομένον πάντων τῶν λοιπῶν εἰδῶν. Ἀνεκαλύφθη κατὰ τὸ 1772 ὑπὸ τοῦ Γάλλου βοτανικοῦ Μπε λαρδιέρου ἐν Τασμανίᾳ ὑπὸ τούτου μετεφέρθησαν σπέρματα εἰς Εὐρώπην ἔνθα ἀπὸ τοῦ 1830 ἤρχισεν ἐντατικὴ καλλιέργεια, ἰδίᾳ εἰς τὰς παρὰ τὴν Μεσόγειον χώρας. Ἐν Ἑλλάδι εἰσήγαγε τὸ εἶδος τοῦτο πρῶτος ὁ Ὀρφανίδης κατὰ τὸ 1864 καὶ τὸ ἐκαλλιέργησεν εἰς τὸν ἐν Ἀθήναις Βοτανικὸν κῆπον, ἀλλὰ δὲν ηὐδοκίμησαν τὰ δένδρα ταῦτα. Βραδύτερον μετεφέρθησαν ἀρκετὰ σπέρματα καὶ διενεμήθησαν ὑπὸ τῆς ειδικῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ πάλιν ὀλίγα μόνον δένδρα τοῦ εἴδους τούτου ηὐδοκίμησαν. Σήμερον ἐκτεταμέναι φυτεῖαι εὐκαλύπτου ἀπαντῶσι παρὰ τὴν Κυλλήνην. Τὰ διάφορα εἴδη τῶν εὐκαλύπτων διακρίνονται ἀναλόγως τῶν διαστάσεων, τῶν τόπων εἰς οὓς εὐδοκιμοῦσι καὶ τῆς ταχείας ἢ βραδείας αὐτῶν ἀναπτύξεως.

Εἴδη μεγάλων διαστάσεων. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπάγονται δένδρα, ὧν τὸ ὕψος κυμαίνεται μεταξὺ 50—125 μέτρων: α') Εἴδη μὴ ὑπερβαίνοντα τὰ 60 μέτρα εἶναι τὰ ἑξῆς: *εὐκάλυπτος ἡ αἱματόστομος* (Eucalyptus haematostoma), *εὐκάλυπτος ἡ βοτρυοειδὴς* (Eucalyptus botryoidea), *εὐκάλυπτος ἡ βραχύπους* (Eucalyptus brachypoda), *εὐκάλυπτος ἡ γούννειος* (Eucalyptus gunnii), *εὐκάλυπτος ἡ εὔοσμος* (Eucalyptus odorata), *εὐκάλυπτος ἡ ἡμίφλοιος* (Eucalyptus hemiphloea), *εὐκάλυπτος ἡ θαμινὴ* (Eucalyptus crebra), *εὐκάλυπτος ἡ κερασφόρος* (Eucalyptus cornuta), *εὐκάλυπτος ἡ κοκκοφόρος* (Eucalyptus coccifera), *εὐκάλυπτος ἡ κορυμβανθὴς* (Eucalyptus corymbosa), *εὐκάλυπτος ἡ κορυνοκάλυξ* (Eucalyptus corynocalyx), *εὐκάλυπτος ἡ λευκόξυλος* (Eucalyptus leucoxylus), *εὐκάλυπτος ἡ μεγαλόκαρπος* (Eucalyptus megalocarpa), *εὐκάλυπτος ἡ ῥητινοφόρος* (Eucalyptus resinifera), *εὐκάλυπτος ἡ ῥισδόνιος* (Eucalyptus risdonii), *εὐκάλυπτος ἡ ῥυγχωτὴ* (Eucalyptus rostrata), *εὐκάλυπτος ἡ σιδηρόφλοιος* (Eucalyptus siderophloe), *εὐκάλυπτος ἡ σφαιριδιόκαρπος* (Eucalyptus pilularis), *εὐκάλυπτος ἡ τετράδοντος* (Eucalyptus tetradonta) καὶ *εὐκάλυπτος ἡ ὑδριαφόρος* (Eucalyptus urnigera). β') Εἴδη ὑπερβαίνοντα τὰ 100 μέτρα εἶναι: *εὐκάλυπτος ἡ βούλσιος* (Eucalyptus woolsii), *εὐκάλυπτος ἡ γωνιοκάλυξ* (Eucalyptus goniocalyx), *εὐκάλυπτος ἡ ἰνόφλοιος* (Eucalyptus inophloe), *εὐκάλυπτος ἡ λοξὴ* (Eucalyptus obliqua), *εὐκάλυπτος ἡ μακρόφυλλος* (Eucalyptus longifolia), *εὐκάλυπτος ἡ μελίοσμος* (Eucalyptus meliodora), *εὐκάλυπτος ἡ μικροθήκη* (Eucalyptus microtheca), *εὐκάλυπτος ἡ μικρόκορυς* (Eucalyptus microcorys), *εὐκάλυπτος ἡ συοειδὴς* (Eucalyptus viminalis), *εὐκάλυπτος ἡ ὀφρυδωτὴ* (Eucalyptus marginata), *εὐκάλυπτος ἡ πολυάνθεμος* (Eucalyptus polyanthema) καὶ *εὐκάλυπτος ἡ σφαιριόκαρπος* (Eucalyptus globulosa). Πάντα τὰ ἀνωτέρω εἴδη ἀπαντῶσιν ἰδίᾳ ἐν Αὐστραλίᾳ, ὅπου καὶ σχηματίζουσιν ἐκτεταμένα δάση. γ') Εἴδη μὴ ὑπερβαίνοντα τὰ 10—15 μέτρα εἶναι: *εὐκάλυπτος ἡ ἀγκιστρόκαρπος* (Eucalyptus uncinata), *εὐκάλυπτος ἡ βερνικώδης* (Eucalyptus vernicosa), *εὐκάλυπτος ἡ γλισχρώδης* (Eucalyptus incrassata), *εὐκάλυπτος ἡ δορατόξυλος* (Eucalyptus doratoxyla), *εὐκάλυπτος ἡ ἐλαιώδης* (Eucalyptus oleosa), *εὐκάλυπτος ἡ κοινόβιος* (Eucalyptus socialis), *εὐκάλυπτος ἡ λεπτὴ* (Eucalyptus gracilis), *εὐκάλυπτος ἡ ῥαχώδης* (Eucalyptus dumosa), *εὐκάλυπτος ἡ συκόφυλλος* (Eacalyptus ficifolia) καὶ *εὐκάλυπτος ἡ τετράγωνος* (Eucalyptus tetragona). Τὰ εἴδη ταῦτα ἀπαντῶσι κυρίως ἐν Αὐστραλίᾳ. Αἱ ῥίζαι *εὐκαλύπτου τῆς ἐλαιώδους* τεμνόμεναι παρέχουσιν ἄφθονον χυμόν, τὸν ὁποῖον χρησιμοποιοῦσιν ἀντὶ ὕδατος οἱ διερχόμενοι ἐκ τῶν ἀνύδρων καὶ ξηρῶν ἐρημικῶν αὐστραλιακῶν ἐκτάσεων. Ἡ *εὐκάλυπτος ἡ δορατόξυλος* παρέχει εὐέργαστον ξύλον, ἐξ οὗ πολλοὶ ἰθαγενεῖς κατασκευάζουσι τὰ δόρατά των, ἡ *εὐκάλυπτος ἡ τετράγωνος* εἶναι κοσμητικὸν δενδρύλλιον κτλ.

Κλάδος μετ' ἀνθέων καὶ καρπῶν τῆς εὐκαλύπτου τῆς σφαιριοκάρπου.

Τόποι εἰς οὓς εὐδοκιμοῦσι διάφορα εἴδη εὐκαλύπτων: α') Εἴδη εὐδοκιμοῦντα εἰς ξηρὰς καὶ ὑγρὰς συγχρόνως γαίας εἶναι τὰ ἀκόλουθα: *εὐκάλυπτος ἡ βοτρυοειδὴς* (Eucalyptus botryoidea), *εὐκάλυπτος ἡ δυτικὴ* (Eucalyptus occidentalis), *εὐκάλυπτος ἡ κολοσσιαία* (Eucalyptus colossea), *εὐκάλυπτος ἡ ῥητινοφόρος* (Eucalyptus resinifera), *εὐκάλυπτος ἡ ῥωμαλέα* (Eucalyptus robusta) καὶ *εὐκάλυπτος ἡ στρογγυλόκερως* (Eucalyptus tereticornis). β') Εἴδη εὐδοκιμοῦντα μόνον εἰς ξηρὰς γαίας εἶναι: *εὐκάλυπτος ἡ ἀγκιστρόκαρπος* (Eucalyptus uncinata), *εὐκάλυπτος ἡ αἱματόστομος* (Eucalyptus haematostoma), *εὐκάλυπτος ἡ γλισχρώδης* (Eucalyptus incrassata), *εὐκάλυπτος ἡ γούννιος* (Eucalyptus gunnii), *εὐκάλυπτος ἡ ἐλαιώδης* (Eucalyptus oleosa), *εὐκάλυπτος ἡ εὔοσμος* (Eucalyptus odorata), *εὐκάλυπτος ἡ εὐρυανθὴς* (Eucalyptus largiflorens), *εὐκάλυπτος ἡ ἰτεοειδὴς* (Eucalyptus saligna), *εὐκάλυπτος ἡ καλόφυλλος* (Eucalyptus calophylla), *εὐκάλυπτος ἡ κοινόβιος* (Eucalyptus socialis), *εὐκάλυπτος ἡ κορυμβανθὴς* (Eucalyptus corymbosa), *εὐκάλυπτος ἡ λεπτὴ* (Eucalyptus gracilis), *εὐκάλυπτος ἡ μακρόφυλλος* (Eucalyptus longifolia), *εὐκάλυπτος ἡ πλατύπους* (Eucalyptus platypus), *εὐκάλυπτος ἡ ῥαχώδης* (Eucalyptus dumosa), *εὐκάλυπτος ἡ ῥυγχωτὴ* (Eucalyptus rostrata), *εὐκάλυπτος ἡ σιδηρόξυλος* (Eucalyptus sideroxylon), καὶ *εὐκάλυπτος ἡ στικτὴ* (Eucalyptus maculata). γ) Εἴδη εὐδοκιμοῦντα εἰς ὑγροὺς ἢ ἑλώδεις τόπους: *εὐκάλυπτος ἡ ἀμυγδαλόφυλλος* (Eucalyptus amigdalina),, *εὐκάλυπτος ἡ βοτρυοειδὴς* (Eucalyptus votryoides), *εὐκάλυπτος ἡ γωνιοκάλυξ* (Eucalyptus goniocalyx), *εὐκάλυπτος ἡ εὔσχιστος* (Eucalyptus fissilis), *εὐκάλυπτος ἡ κερασφόρος* (Eucalyptus cornuta), *εὐκάλυπτος ἡ κοκκοφόρος* (Eucalyptus coccifera), *εὐκάλυπτος ἡ μελανόξυλος* (Eucalyptus melanoxylon), *εὐκάλυπτος ἡ μικρόκορυς* (Eucalyptus microcorys), *εὐκάλυπτος ἡ ὀφρυδωτὴ* (Eucalyptus marginata) *εὐκάλυπτος ἡ ῥυγχωτὴ* (Eucalyptus rostrata), *εὐκάλυπτος ἡ ῥωμαλέα* (Eucalyptus robusta), *εὐκάλυπτος ἡ σκυτώδης* (Eucalyptus cariacea), *εὐκάλυπτος ἡ στρογγυλόκερως* (Eucalyptus tereticornis), *εὐκάλυπτος ἡ στουαρτιανὴ* (Eucalyptus stuartiana) καὶ *εὐκάλυπτος ἡ σφαιριόκαρπος* (Eucalyptus globulosa). δ') Εἴδη εὐδοκιμοῦντα εἰς ἀμμώδεις καὶ γενικῶς παραλίους γαίας: *εὐκάλυπτος ἡ βαϊλεϋανὴ* (Eucalyptus baileyana), *εὐκάλυπτος ἡ βοτρυοειδὴς* (Eucalyptus botryoides), *εὐκάλυπτος ἡ ἐλαιώδης* (Eucalyptus oleosa), *εὐκάλυπτος ἡ εὐγενιοειδὴς* (Eucalyptus eugenioides), *εὐκάλυπτος ἡ ῥητινοφόρος* (Eucalyptus resinifera), *εὐκάλυπτος ἡ ῥυγχωτὴ* (Eucalyptus rostrata), *εὐκάλυπτος ἡ ῥωμαλέα* (Eucalyptus robusta) καὶ *εὐκάλυπτος ἡ ῥοδακινέφυλλος* (Eucalyptus percifolia). ε') Εἴδη εὐδοκιμοῦντα εἰς ὀρεινὰ μέρη καὶ εἰς ὕψος μέχρι 1.500 μέτρων: *εὐκάλυπτος ἡ ἄλπειος* (Eucalyptus alpina), *εὐκάλυπτος ἡ ἀμυγδαλόφυλλος* (Eucalyptus amygdalina), *εὐκάλυπτος ἡ ἀστριδιόκαρπος* (Eucalyptus stellulata), *εὐκάλυπτος ἡ βερνικώδης* (Eucalyprus vernicosa), *εὐκάλυπτος ἡ γούννιος* (Eucalyptus gunnii), *εὐκάλυπτος ἡ γωνιοκάλυξ* (Eucalyptus goniocalyx), *εὐκάλυπτος ἡ εὔσχιστος* (Eucalyptos fissilis), *εὐκάλυπτος ἡ ἰνόφλοιος* (Eucalyptus inophloea), *εὐκάλυπτος ἡ κολοσσιαία* (Eucalyptus colossea), *εὐκάλυπτος ἡ λευκάζουσα* (Eucalyptus dealbata), *εὐκάλυπτος ἡ μεγαλόκαρπος* (Eucalyptus megalocarpus), *εὐκάλυπτος ἡ ὀφρυδωτὴ* (Eucalyptus marginata), *εὐκάλυπτος ἡ ῥισδόνιος* (Eucalyptus risdonii), *εὐκάλυπτος ἡ τελευτόκαρπος* (Eucalyptus terminalis), *εὐκάλυπτος ἡ σκυτώδης* (Eucalyptus coriacea) καὶ *εὐκάλυπτος ἡ ὑδριαφόρος* (Eucalyptus urnigera). στ') Εἴδη εὐδοκιμοῦντα εἰς θερμὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κλίματα: *εὐκάλυπτος ἡ βραχύπους* (Eucalyptus brachypoda), *εὐκάλυπτος ἡ θαμινὴ* (Eucalyptus crebra), *εὐκάλυπτος ἡ ἰνώδης* (Eucalyptus fibrosa), *εὐκάλυπτος ἡ καλόφυλλος* (Eucalyptus calophylla), *εὐκάλυπτος ἡ κίτροσμος* (Eucalyptus citriodorata), *εὐκάλυπτος ἡ μικροθήκη* (Eucalyptus microtheca), *εὐκάλυπτος ἡ πλατύφυλλος* (Eucalyptus latifolia), *εὐκάλυπτος ἡ σφαιριδιόκαρπος* (Eucalyptus pilularis), *εὐκάλυπτος ἡ συκόφυλλος* (Eucalyptus ficifolia), καὶ *εὐκάλυπτος ἡ τετράδοντος* (Eucaluptus tetradonta).

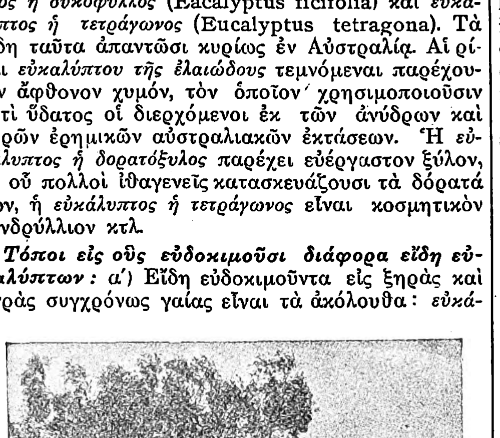

Εὐκάλυπτος ἡ σφαιριόκαρπος.

Εἴδη ταχέως ἀναπτυσσόμενα. Τοιαῦτα εἶναι τὰ ἑξῆς: *εὐκάλυπτος ἡ ἀργυρᾶ* (Eucalyptus argentea), *εὐκάλυπτος κρεμοκλαδὴς* (Eucalyptus pendulosa), *εὐκάλυπτος ἡ πολυάνθεμος* (Eucalyptus polyanthema), *εὐκάλυπτος ἡ ῥητινοφόρος* (Eucalyptus resinifera), *εὐκάλυπτος ἡ ῥυγχωτὴ* (Eucalyptus rostrata), *εὐκάλυπτος ἡ σιδηρόξυλος* (Eucalyptus sideroxylon), *εὐκάλυπτος ἡ στουαρτιανὴ* (Eucalyptus stuartiana) καὶ *εὐκάλυπτος ἡ σφαιριόκαρπος* (Eucalyptus globulosa).

Αἱ εὐκάλυπτοι γενικῶς εἶναι δένδρα δασικὰ καὶ χρησιμώτατα κυρίως διὰ τὸ ξύλον των, ὅπερ κατὰ μεγίστας ποσότητας ἐξάγεται ἐκ τῆς Αὐστραλίας εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν οἰκοδομικήν, τὴν ἁμαξοπηγίαν, τὴν βυτωποιίαν, τὴν ναυπηγίαν καὶ γενικῶς τὴν ἐπιπλοποιίαν. Πλὴν τοῦ ξύλου, εὐκαλύπτων τινῶν ὁ φλοιὸς εἶναι βυρσοδεψικός, ὡς τῆς *εὐκαλύπτου τῆς σφαιριοκάρπου*, ἑτέρων χρησιμοποιεῖται πρὸς κατασκευὴν ψαθίνων εἰδῶν, ὡς τῆς *εὐκαλύπτου τῆς λοξῆς*, τὰ ἄνθη πλείστων εἰδῶν παρέχουσιν ἄφθονον μέλι, ὡς τῆς *εὐκαλύπτου τῆς μελιόσμου*, *εὐκαλύπτου τῆς ῥωμαλέας* κ. τ. λ. Ἑτέρων εἰδῶν τὰ φύλλα, ὡς τῆς *εὐκαλύπτου τῆς ἀμυγδαλοφύλλου* καὶ ἄλλων, παρέχουσιν αἰθέριον ἔλαιον. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοφυτολ.]* Λείψανα ἀπολιθωμένα τῆς *εὐκαλύπτου* εὑρίσκονται ἐντὸς διαφόρων στρωμάτων ἀπὸ τῆς μέσης κρητιδικῆς ὑποδιαπλάσεως τοῦ με-

Digitized by Google

σοζωϊκοῦ αἰῶνος (ἐν Βοημίᾳ, Mähren καὶ Γροιλανδίᾳ) μέχρι σήμερον. Ἐν Ἑλλάδι λείψανα ἀπολιθωμένα τοῦ εἴδους *εὐκάλυπτος ἡ αἰγαία* (Eucalyptus aegaea Unger) εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν λιγνιτοφόρων στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς λεκάνης τῆς Κύμης (Εὔβοια). Γ. Κ. Γ.

— **εὐκαλύπτου φύλλα** (folii Eucalypti) *[Φαρμ.]*. Προέρχονται ἐκ τοῦ φυτοῦ Eucalyptus globulus, Labill, ὅπερ εἶναι δένδρον ὕψους 20—30 μ. μὲ φαιοκίτρινον φλοιὸν εὐκόλως ἀποσπώμενον. Τὰ φύλλα ἅτινα ἀποτελοῦν τὴν δρόγην εἶναι δερματώδη, εὔθραυστα, μὲ ἀκέραιον πλάτυσμα, διατρεχόμενον ὑπὸ μεσαίου νεύρου. Ἔχουν ὀσμὴν ἀρωματικήν, καφουρώδη, βαλσαμικήν, γεῦσιν ἀρωματικήν, ἀναψυκτικήν, βαλσαμικήν, θερμήν, ἐλαφρῶς πικράν. Ἡ δρόγη σπανίως νοθεύεται, ἐνίοτε μείγνυται μετὰ φύλλων ἄλλων εἰδῶν εὐκαλύπτου, ἅτινα ἐνέχουν συχνάκις τὰ αὐτὰ στοιχεῖα. Τὰ φύλλα τοῦ εὐκαλύπτου ἐνέχουν 6—7 % αἰθέριον ἔλαιον, ταννίνην, ρητινώδεις καὶ πεκτινικὰς οὐσίας, πυροκατεχίνην, γαλλικὸν ὀξύ, νιτρώδεις οὐσίας καὶ πικρόν τι στοιχεῖον. Ἀναγράφονται εἰς δόσεις πλειστάκις τῆς ἡμέρας ὡς κόνις ἢ ὡς καταπότια καὶ εἰς δόσεις ὑπὸ τὴν μορφὴν ἀφεψημάτων, ὡς ἀποχρεμπτικόν, ἀρωματικόν, εὐστόμαχον, αἱμοστατικὸν καὶ ὡς στυπτικὸν τοῦ ἐντέρου. Τὰ φύλλα τοῦ εὐκαλύπτου παραγγελλόμενα εἰς μεγάλας δόσεις προκαλοῦν συχνάκις ναυτίας, γαστροεντερίτιδα, κεφαλαλγίαν, αἱματουρίαν, νεφρίτιδα καὶ τέλος θάνατον. Κ. Γ. Μ.

εὐκαμπὴς (ὁ, ἡ), *—ἐς* (τό)· ὁ εὐκόλως καμπτόμενος, εὔκαμπτος· || ὁ καλῶς κεκαμμένος.

εὔκαμπτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως καμπτόμενος, εὐλύγιστος: «εὔκαμπτον ξύλον,—μέταλλον»· || μεταφ. «εὔκαμπτος φωνή».

εὐκαμψία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐκάμπτου, εὐλυγισία· || μεταφ. «εὐκαμψία τῆς φωνῆς» εὐστροφία· || εἰρωνικῶς, ἡ εὐκολία εἰς τὸ ὑποκλίνεσθαι, εἰς τὸ κολακεύειν τοὺς ἰσχύοντας: «διακρίνεται διὰ τὴν εὐκαμψίαν του».

— *[Στρατ.]* Ἀσκήσεις *εὐκαμψίας* καλοῦνται ἐκεῖναι, καθ' ἃς ἑκάστη μονὰς πεζικοῦ ἐξασκεῖται εἰς τὸ νὰ ἐκτελῇ τοὺς μηχανισμοὺς τῶν κινήσεων τῶν χρησιμοποιουμένων κατὰ τὴν μάχην. Αἱ ἀσκήσεις εὐκαμψίας εἰσήχθησαν διὰ πρώτην φορὰν εἰς τοὺς μεταπολεμικοὺς κανονισμοὺς ἀσκήσεων πεζικοῦ, ἐφαρμόζονται δ' ἀπὸ τῆς ὁμάδος μάχης μέχρι τοῦ τάγματος συμπεριλαμβανομένου (Ἑλλ. καν. πεζ. 1924, τεῦχ. α'). Ἐκτελοῦνται ἀρχικῶς μὲν ἐπὶ ἐδάφους ὁμαλοῦ, κατόπιν δ' ἐπὶ παντοδαποῦ, πάντοτε ὅμως ἄνευ τακτικοῦ τινος θέματος, ἀποτελοῦσαι ἐνδιάμεσόν τι μεταξὺ τῶν ἀσκήσεων πυκνῆς τάξεως καὶ τῶν ἀσκήσεων μάχης. Ν. Θ. Κ.

εὐκαρπία (ἡ)· πολυκαρπία, ἀφθονία καρποῦ.

Εὐκαρπία ἢ ***Εὐκάρπεια*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Φρυγίας ἀποτελοῦσα κατὰ τὸν Νικηφόρον Βρυέννιον «Πεντάπολιν» μετὰ τῆς Ἱεραπόλεως, Στεκτορίου, Ὄτρης καὶ Βρούζης. Ὑπὸ Στράβωνος ἀναφέρεται μεταξὺ Ταβῶν καὶ Λυσιάδος, ὑπὸ Πτολεμαίου μεταξὺ Κεκρωπίας καὶ Πρυμνησίας, ἐκ τῶν νεωτέρων δὲ ὁ μὲν Κίπερτ τοποθετεῖ αὐτὴν παρὰ τὸ Κελεντερέ, ὁ Ράμσεϋ παρὰ τὸ Ἐμὶρ-Χισσάρ, ἄλλοι δὲ κατὰ τὰς πηγὰς τοῦ Μαιάνδρου. Κατὰ τὴν παρὰ Στεφάνῳ Βυζαντίῳ παράδοσιν ἐκλήθη Εὐκαρπία ἡ πόλις διὰ τὴν εὐφορίαν τοῦ τόπου, ἦτο δὲ δῶρον τοῦ Διὸς πρὸς τὴν Δήμητρα καὶ τὸν Διόνυσον. Σῴζονται τῆς πόλεως νομίσματα τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐποχῆς. Π. Ν. Π.

— **Εὐκαρπία** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βισαλτίας (τέως Νιγρίτης) τοῦ νομοῦ Σερρῶν, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 752. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κούτσιος*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Καστρὶ* (κάτ. 197).

— **Εὐκαρπία** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 596.

— **Εὐκαρπία** ***Νέα*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Σταθμοῦ* (τέως *Χαρμάν-Κιοϊ*) τῆς ἐπαρχίας Θεσσαλονίκης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 591. Δ. Ε. Μ.

Εὐκαρπίων, ***μάρτυς***. Οὗτος καὶ ὁ *Τρόφιμος*, στρατιῶται ὄντες ἐπὶ Διοκλητιανοῦ (284—305) ἐν Νικομηδείᾳ, διῶκται καὶ ἐχθροὶ τῶν Χριστιανῶν ἐγένοντο, πολλοὺς ἐξ αὐτῶν καταδιώξαντες καὶ φυλακίσαντες. Ἀλλὰ κατὰ θείαν ὀπτασίαν γενόμενοι ἔπειτα Χριστιανοὶ μετέβησαν εἰς τὰς φυλακὰς καὶ ὡς ἀδελφοὺς ἠσπάζοντο αὐτοὺς καὶ «παρεκελεύοντο οἴκαδε πορεύεσθαι». Πληροφορηθεὶς δὲ ταῦτα ὁ ἄρχων τῆς Νικομηδείας, διέταξε καὶ ἐρρίφθησαν εἰς κάμινον πυρὸς καὶ ἐν αὐτῇ εὗρον τὸν θάνατον. Ἡ μνήμη αὐτῶν ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 18 Μαρτίου. Ε. Γ. Π.

εὔκαρπος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· πολύκαρπος, ὁ ἀφθονῶν εἰς καρπούς, γόνιμος· || μεταφ. ἐπὶ γυναικός, πολυτόκος.

Εὐκάρυον *[Γεωγρ.]*. Ἑλληνικὸν χωρίον τῆς ὑποδιοικήσεως καὶ τοῦ νομοῦ Σαράντα ἐκκλησιῶν τῆς Ἀ. Θρᾴκης. Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1920 ἠρίθμει 515 κατοίκους. Τὸ χωρίον παρῆγε κάρυα περιζήτητα διὰ τὴν ποιότητά των, ἐξ αὐτῶν δὲ καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα. Ἡ χρονολογία ἱδρύσεως τοῦ χωρίου εἶναι ἄγνωστος, ἀνάγομένη εἰς πολὺ μακρινὴν ἐποχήν. Κατὰ τὸν ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' αἰῶνα ηὐδοκίμει καὶ ἦτο πλουσιώτατον, προσήλκυσε δὲ τὴν ἀπληστίαν τῶν Τούρκων οἵτινες ὠνόμαζον αὐτὸ *Ἀλτίνκιοι* (Χρυσοχώρι), δι' ὃ καὶ ὑπέστη ἀλλεπαλλήλους δηώσεις καὶ σφαγὰς κατὰ τὰ ἔτη 1806, 1903, 1914, καὶ τέλος τελείαν καταστροφὴν τῷ 1922, διασκορπισθέντων τῶν κατοίκων του εἰς τὴν Δ. Θρᾴκην καὶ Μακεδονίαν. Κατὰ τὴν πρώτην καταστροφὴν οἱ φυγόντες εἰς Κωνσταντινούπολιν ἵδρυσαν τὸ παρὰ τὸν Βόσπορον *Βαφεοχώριον* (Μπογιατζήκιοϊ). Τὰ ἔθιμα ἰδίᾳ τὰ ἑορταστικά, τῶν κατοίκων ἦσαν ἑλληνικώτατα. Προέχουσαν θέσιν κατεῖχεν ἡ ἑορτὴ τοῦ «Κουκέρου», ἡ ὁποία ἐγίνετο τὴν Δευτέραν τῆς Τυρινῆς, πιθανῶς δὲ ἦτο διονυσιακῆς προελεύσεως. Κατὰ ταύτην, ἀνὴρ ἐνδεδυμένος μὲ δέρματα αἰγῶν (ὁ Κούκερος), φέρων ἀνηρτημένους κώδωνας, φαλλοφορῶν καὶ κρατῶν ἀνὰ χεῖρας σάρωθρον, ἠκολουθεῖτο ὑπὸ τῆς ὁμοίως ἐνδεδυμένης δῆθεν συζύγου καὶ ὑπὸ θιάσου ἐκ 12 νέων, ὧν οἱ ἡμίσεις ἦσαν μετημφιεσμένοι εἰς νέας. Προπορευομένης μουσικῆς ἐξ ἐντοπίων ὀργάνων περιήρχοντο τὸ χωρίον προσφέροντες οἶνον εἰς τοὺς διαβάτας καὶ κατέληγον εἰς τὴν πλατεῖαν, ὅπου δύο νέοι, προσποιούμενοι τοὺς ἀτιθάσους ταύρους, ἐζεύγνυντο ὑπὸ τοῦ Κουκέρου εἰς προσκομιζόμενον ἄροτρον, δι' οὗ ἐχάρασσον αὔλακάς τινας ἐν τῇ πλατείᾳ, ἐνῷ ὁ Κούκερος ἔσπειρε σῖτον. Κατόπιν οὗτος, κατορθώνων μετὰ δυσκολίας νὰ καταβάλῃ τὴν Κουκερίναν, συνεμίγνυτο διὰ τοῦ φαλλοῦ του μετ' αὐτῆς ἐνώπιον τοῦ παρακολουθοῦντος πλήθους. Τῆς ἑορτῆς ἐπηκολούθει χορὸς καὶ οἰνοποσία μέχρι νυκτός. Ι. ΜΑΓΚΡΙΩΤΗΣ

εὐκαταγώνιστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως καταγωνιζόμενος, εὐκατάβλητος.

εὐκατάκαυστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως κατακαιόμενος, εὐκατάπρηστος.

εὐκατάληπτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως καταλαμβανόμενος, κυριευόμενος, εὐχείρωτος, εὐάλωτος· || ὁ εὐκόλως κατανοούμενος, εὐκατανόητος, *ἀντίθ. δυσκατάληπτος*.

εὐκατάλυτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως καταλυόμενος, ἀφανιζόμενος: «ἀρχὴ εὐκατάλυτος».

εὐκαταμάχητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως διὰ μάχης καταβαλλόμενος, εὐκαταγώνιστος, εὐκατάβλητος, ἀντίθ. *δυσκαταμάχητος*.

εὐκατανόητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως κατανοούμενος, ἀντίθ. *δυσκατανόητος*.

εὐκατάσβεστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως κατασβεννυόμενος.

εὐκκτάστατος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐν καλῇ καταστάσει, στερεός, εὐσταθής· || ὁ ἐν καλῇ οἰκονομικῇ καταστάσει, ἀρκετὰ πλούσιος, εὔπορος.

εὐκατάτακτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως κατατασσόμενος.

εὐκατάφορος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως πρός τι φερόμενος, εὐεπίφορος, ἐπιρρεπής: «εὐκατάφορος πρὸς ἀκολασίαν ἢ πρὸς κοσμιότητα,—πρὸς ἀφροδισιακὰς ἡδονάς».

εὐκαταφρόνητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως καταφρονούμενος, ὁ μὴ ὑπολογιζόμενος, ὁ ἀμελούμενος: «δὲν εἶναι εὐκαταφρόνητος ἐχθρός».

εὐκατέργαστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἐκεῖνος τὸν ὁποῖόν τις εὐκόλως κατεργάζεται, ἀντίθ. *δυσκατέργαστος*.

εὐκατόρθωτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως κατορθούμενος, ἐπιτυγχανόμενος, εὐεπίτευκτος, ἀντίθ. *δυσκατόρθωτος*.

εὔκαυστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως καιόμενος, διὰ τοῦ πυρὸς ἀναλισκόμενος.

εὔκαυτος· ὁ *εὔκαυστος*.

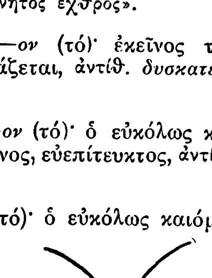
Εὔκερως ὁ μακρόκερως.

εὔκερως (ὁ) (Eucerus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κεντροφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀνθοφοριδῶν*, περιλαμβάνον μονήρεις μελίσσας.

Γνωστὰ περὶ τὰ 60 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς πάσας τὰς χώρας τῆς γῆς, ὧν περὶ τὰ 15 εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης. Ἀξιολογώτερον εὐρωπαϊκὸν εἶδος εἶναι *εὔκερως ὁ μακρόκερως* (Eucerus longicornis), ὅστις ἔχει σῶμα εὔρωστον, πολυτριχωτόν, ρυθροφαίου χρώματος, κεφαλὴν ὀγκώδη, ὀφθαλμοὺς ἐξωγκωμένους, κεραίας μακροτάτας, πόδας μᾶλλον βραχεῖς καὶ πτέρυγας διαφανεῖς μετὰ μελανῶν νευρώσεων. Τὴν φωλεάν του κατασκευάζει ἐντὸς τῆς γῆς καὶ ἐνδιαιτᾶται εἰς τελματώδεις τόπους. Δ. Ν. Π.

Ἔϋκιγκ, *Βενιαμὶν-Ἑρμᾶνος*. Ρῶσος πολιτικὸς καὶ συγγραφεὺς (1751—1809). Προσελήφθη ὑπὸ τῆς Αἰκατερίνης Β' ὡς σύμβουλος τῆς Ἐπικρατείας. Ἐπὶ Παύλου Α' ἐγένετο μυστικοσύμβουλος καὶ πρόεδρος τοῦ συμβουλίου τῆς δικαιοσύνης. Ὑποπεσὼν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ Ἀλεξάνδρου Α' ἀπεσύρθη τῆς πολιτικῆς καὶ κατέγινεν εἰς τὴν συγγραφὴν διαφόρων ἱστορικῶν καὶ πολιτικῶν ἔργων. Θ. Β.

εὐκινησία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις εὐκίνητος, ἡ ἱκανότης τῆς εὐκόλου κινήσεως.

εὐκίνητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως κινούμενος· || μεταφ. «τὴν ψυχὴν ἔχουσιν εὐκίνητον πρὸς ἀδικίαν».—Ἐπίρρ. ***εὐκινήτως***.

εὐκινητότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐκινήτου, ἡ εὐκολία τῆς κινήσεως: «ἡ εὐκινητότης τοῦ ὀφθαλμοῦ,—τῆς γλώσσης».

εὐκινίνη (ἡ) *[Χημ.]*. Ὁ αἰθυλοκαρβονικὸς ἐστὴρ τῆς *κινίνης*. Ἔχει τὸν τύπον

$$C_2H_5 . O . CO . O . C_{20}H_{23}N_2O$$

καὶ παρασκευάζεται δι' ἐπιδράσεως χλωριομυρμηκικοῦ αἰθυλεστέρος ἐπὶ κινίνης ἐν ἀλκοολικῷ διαλύματι. Ἀντὶ τῆς βάσεως τῆς κινίνης δύνανται ἐπίσης νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ἀφυδατωθέντα ἅλατα τῆς κινίνης ἢ ὑδατοῦχα ἅλατα αὐτῆς παρουσίᾳ πυριδίνης. Κρυσταλλοῦται εἰς βελόνας τηκομένας εἰς 95°, εἶναι δυσδιάλυτος ἐν ὕδατι καὶ εὐδιάλυτος ἐν ἀλκοόλῃ καὶ αἰθέρι. Τὸ ὑδατικὸν διάλυμα αὐτῆς ἀντιδρᾷ ἀλκαλικῶς. Μετ' ἀνοργάνων ὀξέων σχηματίζει καλῶς κρυσταλλούμενα ἅλατα, τῶν ὁποίων τὸ ὑδατικὸν διάλυμα εἶναι ἐντόνως πικρόν, ἐνῷ αὐτὴ αὕτη ἡ εὐκινίνη εἶναι σχεδὸν ἄγευστος. Ὑπεδείχθη ἕνεκα τοῦ τελευταίου τούτου λόγου ἀντὶ τῆς κινίνης, 1,5—2 γρ. δὲ εὐκινίνης εἶναι θεραπευτικῶς ἰσοδύναμα πρὸς 1 γρ. κινίνης. Σ. Γ.

εὐκλαδίας (ὁ) (Eucladia H. Woodw) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, τὸ ὁποῖον μέχρι τινὸς κατετάσσετο εἰς τὴν τάξιν τῶν *κλαδοφιούρων ὀφιουροειδῶν ἀστεροζῴων*, κατὰ τὰς τελευταίας ὅμως ἀντιλήψεις (Spencer) δὲν εἶναι ἀστερόζῳον καὶ ἡ θέσις του ἐν τῇ συστηματικῇ εἶναι ἀκαθόριστος. Κατὰ τὸν Sollas ὁ εὐκλαδίας εἶναι ἀντιπρόσωπος μιᾶς νέας τάξεως *ὀφιούρων*. Λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας σιλουρίου ὑποδιαπλάσεως ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ τῆς κατωτέρας δεβονίου ἐν Βορείῳ Ἀμερικῇ. Γ.Κ.Γ.

εὐκλαδόκερας (ὁ) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἐλαφοειδῶν μηρυκαστικῶν ἀρτιοδακτύλων θηλαστικῶν*. Τὰ ζῷα ταῦτα ἔφερον πολύκλαδα κέρατα. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως ἐν Εὐρώπῃ ὡς καὶ εἰς τὸ Κίναμι τῆς Μακεδονίας ἐντὸς στρωμάτων τῆς νεογενοῦς ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

εὔκλαστον (τὸ) (Euklas) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν τὸ ὁποῖον εἶναι πυριτικὸν ἀργίλλιον καὶ πυριτικὸν βηρύλλιον μὲ χημικὸν μοριακὸν τύπον $H_2Be_2Al_2Si_2O_{10}$. Εὑρίσκεται εἰς κρυστάλλους τοῦ μονοκλινοῦς ἢ προκλινοῦς κρυσταλλικοῦ συστήματος. Ἔχει σχισμὸν τέλειον, θραῦσιν μικροκογχώδη, σκληρότητα 7 ½ βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 3,09—3,11 καὶ ζωηρὰν ὑελώδη λάμψιν. Εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διαφανὲς ἢ ἡμιδιαφανές, καὶ ἄχρουν ἢ ἀνοικτοπράσινον. Ἀπαντᾷ εἰς ἐκλύτους κρυστάλλους ὡς καὶ ἐμπεφυκότας ἐντὸς χλωριτικοῦ σχιστολίθου τοῦ Boa Vista εἰς τὴν περιφέρειαν Villa Rica τῆς Βραζιλίας, ἐντὸς χρυσοφόρων προσχώσεων καὶ ἄμμων εἰς τὸν ποταμὸν Sanarka τῶν Οὐραλίων. Ἐπίσης εὑρέθη καὶ ἐπιπεφυκὼς ἐπὶ περικλινοῦς εἰς τὰ Tauer. Κρύσταλλοι εὐκλάστου, χρωματισμένοι ἰδιαιτέρως, χρησιμοποιοῦνται λειαινόμενοι ὡς κοσμηματόλιθοι, μολονότι λόγῳ τοῦ εὐκόλου σχισμοῦ των λειαίνονται λίαν δυσκόλως καὶ εἶναι ἐκτάκτως εὐπαθεῖς. Γ. Κ. Γ.

εὐκλεὴς (ὁ, ἡ), *—ἐς* (τό)· ὁ ἔχων καλὸν κλέος, ἔνδοξος, περίφημος, εὔφημος: «βίου πονηροῦ θάνατος εὐκλεέστερος» *(Αἰσχύλ.)*.—Ἐπίρρ. ***εὐκλεῶς***.

εὐκλεὴς (ἡ) (Euclea Lam.) *[Παλαιοφυτολ.]* Γένος ἐκλειψάντων φυτῶν ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἐβενιδῶν διοσπυρωδῶν συμπετάλων* δικοτύλων. Λείψανα τῶν φυτῶν τούτων ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν τῇ κεντρικῇ καὶ νοτίῳ Εὐρώπῃ. Ἐν Ἑλλάδι λείψανα τοῦ εἴδους *εὐκλεὴς*

Digitized by Google

relicta Unger εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν τριτογενῶν στρωμάτων τῆς λεκάνης τῆς Κύμης ἐν Εὐβοίᾳ. Γ. Κ. Γ.

εὔκλεια (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐκλεοῦς, δόξα, καλὴ φήμη, ἔντιμον ὄνομα: «στέφανος εὐκλείας».

Εὔκλεια *['Αρχ.]*. —1) Ὄνομα ἑλληνικῆς θεότητος. Ἐν Ἀθήναις ἡ *Εὔκλεια* καὶ ἡ *Εὐνομία* εἶχον κοινὸν ἱερὸν μετὰ κοινοῦ ἱερέως. Ὁ ναὸς ἱδρύθη διὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους ὡς «ἀνάθημα ἀπὸ Μήδων, οἳ τῆς χώρας Μαραθῶνι ἔσχον» (*Παυσ.* Ι. 14,5). Καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος ὑπῆρχεν ἡ λατρεία τῆς Εὐκλείας, καὶ μὴν δὲ *Εὔκλειος* ὠνομάσθη καὶ ἑορτὴ ἤγετο, τὰ *Εὔκλεια*, ὅπως ἐν Κορίνθῳ καὶ Δελφοῖς. Οἱ Βοιωτοὶ καὶ οἱ Λοκροὶ ἐπεμελοῦντο ἰδιαιτέρως ταύτης τῆς λατρείας.— 2) Ἐπωνυμία τῆς Ἀρτέμιδος. ΙΑΚ. Χ. Δ.

εὔκλεια (ἡ) (Euclea) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐβενοειδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 17 εἴδη. Εἶναι θάμνοι δενδρώδεις καὶ ἀειθαλεῖς, ἰθαγενεῖς τῆς Ἀφρικῆς. Ἅπαντα τὰ εἴδη φημίζονται διὰ τὸ πολύτιμον ξύλον, τὸ ὁποῖον παρέχουσιν (ὅμοιον τῆς ἐβένου), ὅπερ εἶναι μέλαν, σκληρόν, βαρὺ καὶ συμπαγές, ἀλλ' εὔθραυστον, ὡς καὶ τοὺς καρπούς των, οἱ ὁποῖοι εἶναι οὐχὶ μόνον ἐδώδιμοι, ἀλλὰ καὶ εὔγευστοι. Γνωστότερα εἴδη εἶναι: *εὔκλεια ἡ πολύανδρος* (Euclea polyandra), ἰθαγενὴς τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, καὶ *εὔκλεια ἡ τῆς Κελλάνης* (Euclea Kellan), ἀφθονώτατα συναντωμένη ἐν Ἀβησσυνίᾳ. Κ. ΠΑΠ.

Εὐκλείδας. Βασιλεὺς τῆς Σπάρτης καὶ ἀδελφὸς τοῦ Κλεομένους. Τὸν Εὐκλείδαν προσέλαβεν ὡς συμβασιλέα ὁ μεταρρυθμιστὴς Κλεομένης ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὸν ἐκ παραδόσεως κρατοῦντα ἐν Σπάρτῃ θεσμὸν τῆς διπλῆς βασιλείας. Κατὰ τὴν ἐν Σελλασίᾳ μάχην ὁ Εὐκλείδας εἶχε καταλάβει, ἔχων ὑπὸ τὰς διαταγάς του τοὺς περιοίκους καὶ τοὺς συμμάχους, τὸν λόφον Εὔαν, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ ἐφονεύθη μετὰ τὴν κατάληψίν του ὑπὸ τῶν Ἰλλυριῶν, ἀποτίσας διὰ τοῦ αἵματός του τὸ στρατηγικὸν λάθος του νὰ μὴ ἐπιτεθῇ (ἐκ πεποιθήσεως εἰς τὸ ὀχυρὸν τῆς θέσεώς του) κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἐνῷ ἀνήρχετο τὰς κλιτῦς τοῦ λόφου, ὅτε θὰ κατεκρήμνιζεν αὐτοὺς εὐχερῶς καὶ θὰ ἐπέδρα ἴσως καὶ εἰς τὴν τύχην τῆς ὅλης μάχης, ἥτις δὲν εἶχε κριθῆ ἀκόμη πρὸ τῆς πανωλεθρίας. ΚΑΨ.

εὐκλείδειος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν Εὐκλείδην, ὁ τοῦ Εὐκλείδου: «εὐκλείδειος γραφὴ» ἡ ἐπὶ Εὐκλείδου ἄρχοντος (403 π. Χ.) ἐπίσημος εἰσαγωγὴ ἐν Ἀθήναις τοῦ ἰωνικοῦ ἀλφαβήτου, καθ' ὃ εἰσήχθη τὸ γράμμα Η πρὸς παράστασιν τοῦ μακροῦ Ε καὶ τοῦ μακροῦ Α, τὸ γράμμα Ω πρὸς παράστασιν τοῦ μακροῦ Ο κλπ.· ‖ ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν μαθηματικὸν Εὐκλείδην «εὐκλείδειος γεωμετρία».

— **εὐκλείδειος** ***γεωμετρία*** *[Μαθηματ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ ὑπὸ τοῦ Εὐκλείδου οἰκοδομηθὲν σύστημα γεωμετρίας, τὸ ἔχον ὡς βάσιν ἀξιώματα, ἐν οἷς καὶ τὸ τῶν παραλλήλων, δηλαδὴ τὸ ἀξίωμα καθ' ὃ ἀπὸ δοθέντος σημείου ἐκτὸς εὐθείας κειμένου δύναται νὰ ἀχθῇ μία καὶ μόνη πρὸς αὐτὴν παράλληλος (βλ. λ. *γεωμετρία καὶ Εὐκλείδης*).

Εὐκλείδης. Μέγας Ἕλλην μαθηματικὸς τῆς Γ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Τὰ ἔτη τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ θανάτου του εἶναι ἄγνωστα, ὡς καὶ ἡ καταγωγή του, οἱ διδάσκαλοί του καὶ ὁ τόπος τῆς παιδικῆς του διαμονῆς. Κατὰ σύγχυσιν πρὸς τὸν μαθητὴν τοῦ Σωκράτους φιλόσοφον Εὐκλείδην, ἀναφέρεται εἴς τινας ἐκδόσεις τῶν ἔργων του ὡς Μεγαρεύς. Κατὰ τὸν Πρόκλον (412—485 μ. Χ.), ὁ μαθηματικὸς Εὐκλείδης ἔζησε κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Α', βασιλέως τῆς Αἰγύπτου (323—285 π. Χ.), ἦτο λοιπὸν ἀρχαιότερος τοῦ Ἐρατοσθένους (276 196 π. Χ.) καὶ τοῦ Ἀρχιμήδους (287—212 π. Χ.). Λέγεται ὅτι ἵδρυσε τὴν μαθηματικὴν σχολὴν τῆς Ἀλεξανδρείας. Καὶ μόνον ἡ ἵδρυσις τῆς περιφήμου ταύτης σχολῆς εἰς τὸ τότε παγκόσμιον κέντρον τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν θὰ ἤρκει διὰ νὰ διαιωνίσῃ τὴν φήμην του, ἀλλὰ πολὺ μεγαλύτερα δικαιώματα εἰς αὐτὴν παρέχουν τὰ ἔργα του. Ὁ Πρόκλος μᾶς διέσωσε τὴν περίφημον ἀπάντησιν τοῦ Εὐκλείδου εἰς τὸν βασιλέα Πτολεμαῖον, ἐρωτήσαντα, ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ μάθῃ τὴν γεωμετρίαν, χωρὶς νὰ κοπιάσῃ νὰ ἀναγνώσῃ τὰ «Στοιχεῖά» του: «Δὲν ὑπάρχει βασιλικὴ ὁδὸς πρὸς τὴν γεωμετρίαν». Ὁ δὲ Πάππος ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἀναφέρει εἰς τὴν «Μαθηματικὴν σύνταξίν» του, ὅτι ὁ Εὐκλείδης ἦτο ἄνθρωπος ἠπίου καὶ προσηνοῦς χαρακτῆρος, καταδεκτικὸς καὶ εὐμενὴς πρὸς ὅλους τοὺς εὐφυεῖς σπουδαστὰς τῶν μαθηματικῶν. Τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι γνωστὸν περὶ τοῦ βίου τοῦ μεγάλου μαθηματικοῦ.

Ἔργα τοῦ Εὐκλείδου. Ταῦτα εἶναι: Τὰ «Στοιχεῖα», ἡ «Ἁρμονικὴ εἰσαγωγὴ» καὶ ἡ «Κατατομὴ κανόνος» (τὰ δύο ταῦτα ἀναφερόμενα εἰς τὴν μουσικήν· ὑπάρχουν ὅμως ἀμφιβολίαι, πρὸ πάντων διὰ τὸ ἓν ἐξ αὐτῶν, ἂν ἀνήκουν πράγματι εἰς τὸν Εὐκλείδην), τὰ «Φαινόμενα», ἔκθεσις τῶν κατὰ τὴν κίνησιν τῆς οὐρανίας σφαίρας παραγομένων φαινομένων, τὰ «Ὀπτικὰ» καὶ «Κατοπτρικὰ» (ἀναφερόμενα ὡς ἔργα τοῦ Εὐκλείδου ὑπὸ τοῦ Πρόκλου, ἀλλ' ὄχι ὑπὸ τοῦ Πάππου), τὸ «Περὶ διαιρέσεων βιβλίον», ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Πρόκλου, ἀλλὰ μὴ εὑρισκόμενον ἑλληνιστί. Πλὴν τούτων ἀναφέρονται ὡς ἔργα τοῦ Εὐκλείδου, ἀλλὰ δὲν διεσώθησαν, καὶ τὰ ἑπόμενα: τρία βιβλία «Περὶ τῶν πορισμάτων» (ἀναφερόμενα ὑπὸ τοῦ Πάππου καὶ τοῦ Πρόκλου, ἐξ ὧν ὁ πρῶτος δίδει περίληψίν των), δύο βιβλία «Περὶ τόπων πρὸς ἐπιφανείᾳ», ἀναφερόμενα πιθανώτατα εἰς τὴν θεωρίαν τῶν γεωμετρικῶν τόπων, ἀλλὰ περὶ τοῦ περιεχομένου των ἀμυδρὰν μόνον ἰδέαν παρέχουν τὰ τέσσαρα λήμματα, τ' ἀναφερόμενα εἰς αὐτά, τὰ εἰς τὸ τέλος τοῦ ἑβδόμου βιβλίου τῆς «Μαθηματικῆς συντάξεως», τὰ «Βιβλία τέσσαρα κωνικῶν», κατὰ τὸν Πάππον, ὅστις ἀναφέρει, ὅτι ὁ Ἀπολλώνιος τὰ συνεπλήρωσε καὶ προσέθεσεν ἄλλα τέσσαρα ἰδικά του. Εἶναι δὲ γνωστόν, ὅτι, κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Εὐκλείδου, ἡ παραβολὴ ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ ἐπίπεδος τομὴ ὀρθογωνίου κώνου, ἡ ἔλλειψις ὀξυγωνίου καὶ ἡ ὑπερβολὴ ἀμβλυγωνίου· πρῶτος δὲ ὁ Ἀπολλώνιος ἔδειξεν, ὅτι καὶ αἱ τρεῖς αὗται γραμμαὶ δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς τομαὶ τοῦ τυχόντος κώνου. Διὰ τοῦτο εἶναι πιθανὸν τὰ τέσσαρα πρῶτα βιβλία τῶν «Κωνικῶν» τοῦ Ἀπολλωνίου (τῶν σωζομένων μέχρι σήμερον) νὰ εἶναι ἀκόμη τελειότερα ἀπὸ τὰ ἀντίστοιχα τοῦ Εὐκλείδου παρὰ τὰ «Στοιχεῖα» τοῦ Εὐκλείδου ἀπὸ τὰ τοῦ Εὐδόξου καὶ τοῦ Θεαιτήτου. Ἓν βιβλίον «Περὶ ψευδαρίων», ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Πρόκλου ὅτι τὸ ἔγραψεν ὁ Εὐκλείδης μὲ τὸν σκοπὸν τῆς ἐξασκήσεως τῶν σπουδαστῶν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῶν λογικῶν σφαλμάτων κατὰ τὰς ἀποδείξεις.

Τὰ «Στοιχεῖα» τοῦ Εὐκλείδου. Τὸ μνημειῶδες τοῦτο ἔργον σύγκειται ἐκ δεκατριῶν βιβλίων· ἐκ τούτων τὰ τέσσαρα πρῶτα καὶ τὸ ἕκτον ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἐπίπεδον γεωμετρίαν, τοῦ πέμπτου πραγματευομένου τὴν θεωρίαν τῶν ἀναλογιῶν (χρησιμεύουσαν διὰ τὸ ἕκτον). Τὸ ἕβδομον, τὸ ὄγδοον καὶ τὸ ἔνατον εἶναι καθαρῶς ἀριθμητικά, τὸ δὲ δέκατον περιέχει ἐπιτυχεστάτην θεωρίαν τῶν ἀσυμμέτρων γεωμετρικῶν μεγεθῶν. Τὰ ἐπίλοιπα τρία βιβλία πραγματεύονται τὴν στερεὰν γεωμετρίαν (εἰς τὰς σχολικὰς ἐκδόσεις τοῦ Εὐκλείδου εἰς τὴν Ἀγγλίαν — ὅπου διδάσκεται εἰς τὰ μέσα σχολεῖα αὐτούσιος ὁ Εὐκλείδης — παραλείπονται συνήθως τὰ βιβλία 7ον, 8ον, 9ον, 10ον, 13ον καὶ μέρη τῶν 11ου καὶ 12ου).

Ἀξιώματα τοῦ Εὐκλείδου. Σκοπὸς τῆς γεωμετρίας εἶναι ἡ σπουδὴ τῶν ἰδιοτήτων τοῦ χώρου. Πρέπει λοιπὸν κατὰ πρῶτον νὰ εὕρωμεν ἐκείνας τὰς ἰδιότητάς του, ἀπὸ τὰς ὁποίας ὅλαι αἱ ἄλλαι ἕπονται δι' ἐπαγωγικῶν συλλογισμῶν καὶ τὰς ὁποίας καλοῦμεν θεμελιώδεις. Τὰς ἰδιότητας ταύτας συγκεντρώνει ὁ Εὐκλείδης εἰς «ἀξιώματα» καὶ «αἰτήματα», ἀφοῦ πρῶτον δώσῃ τοὺς ἑξῆς ὁρισμούς: «Σημεῖον εἶναι τὸ μὴ ἔχον μέγεθος ἢ μέρη» («Σημεῖόν ἐστιν οὗ μέρος οὐθέν»). «Γραμμὴ εἶναι μῆκος χωρὶς πλάτος». «Ἐπιφάνεια εἶναι τὸ ἔχον μόνον μῆκος καὶ πλάτος». «Στερεὸν εἶναι τὸ ἔχον μῆκος, πλάτος καὶ πάχος». Ἤ, διὰ κινήσεως (ὑποτιθεμένης δυνατῆς ἐν τῇ γεωμετρίᾳ): «Ὁ τόπος ὅλων τῶν θέσεων (ἡ τροχιὰ) κινουμένου σημείου εἶναι γραμμή». «Ὁ τόπος ὅλων τῶν θέσεων κινουμένης γραμμῆς εἶναι, ἐν γένει, ἐπιφάνεια». «Ὁ τόπος ὅλων τῶν θέσεων κινουμένης ἐπιφανείας εἶναι, ἐν γένει, στερεὸς χῶρος». Ὡς πρὸς τὰ ἀξιώματα τοῦ Εὐκλείδου, πολλὰ περιέχονται ἤδη εἰς τοὺς ὁρισμοὺς τούτους (π. χ. τὸ δυνατὸν τῆς κινήσεως, χωρὶς μεταβολὴν σχήματος, ἐντὸς τοῦ χώρου), ἄλλα περιλαμβάνονται εἰς τὰ αἰτήματα. Ἐν γένει αἱ ἐκδόσεις τοῦ Εὐκλείδου παρουσιάζουν ἀσάφειάν τινα εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ἀξιωμάτων καὶ τῶν αἰτημάτων, ἀλλὰ τοῦτο πιθανῶς ὀφείλεται εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ἀντιγραφεῖς καὶ ὄχι εἰς τὸν ἴδιον τὸν Εὐκλείδην. Ἐν τῷ συνόλῳ τὰ ἀξιώματα καὶ αἰτήματα τοῦ Εὐκλείδου φαίνεται ὅτι περιλαμβάνουν τὰ ἑξῆς: 1) Ὑπάρχουν *εὐθεῖαι* γραμμαί, μὲ τὰς ἰδιότητας α') ἑκάστη ἐξ αὐτῶν νὰ προεκτείνεται ἀπεριορίστως καὶ κατὰ τὰς δύο διευθύνσεις, β') διὰ δύο τυχόντων σημείων τοῦ χώρου νὰ διέρχεται μία τοιαύτη γραμμὴ καὶ γ') δύο οἱαιδήποτε ἐξ αὐτῶν νὰ συμπίπτουν καθ' ὅλην τὴν ἀπειρομήκη ἔκτασίν των, ἅμα δύο σημεῖα τῆς μιᾶς συμπέσουν μὲ δύο τῆς ἄλλης. 2) Ὑπάρχουν *ἐπίπεδοι* ἐπιφάνειαι ἢ *ἐπίπεδα*, μὲ τὴν ἰδιότητα: κάθε εὐθεῖα ἑνώνουσα δύο τυχόντα σημεῖα ἐπὶ ἑκάστου ἐπιπέδου νὰ κεῖται ὁλόκληρος ἐπ' αὐτοῦ. 3) Ὑπάρχουν *ὀρθαὶ* γωνίαι, καὶ ὅλαι αἱ ὀρθαὶ γωνίαι εἶναι ἴσαι, δυνάμεναι νὰ συμπέσουν ἐντελῶς. 4) Τὸ περίφημον πέμπτον αἴτημα, καθ' ὃ δεῖ: «ἐὰν εἰς δύο εὐθείας εὐθεῖα ἐμπίπτουσα τὰς ἐντὸς καὶ ἐπὶ τὰ αὐτὰ μέρη γωνίας δύο ὀρθῶν ἐλάσσονας ποιῇ, ἐκβαλλομένας τὰς δύο εὐθείας ἐπ' ἄπειρον συμπίπτειν, ἐφ' ἃ μέρη εἰσὶν αἱ τῶν δύο ὀρθῶν ἐλάσσονες» (ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν διάκρισιν τῆς *εὐκλειδείου* ἀπὸ τῆς *μὴ εὐκλειδείου* γεωμετρίας· βλ. λ. *γεωμετρία*). 5) Εἶναι δυνατὴ ἐλευθέρα κίνησις ἐντὸς τοῦ χώρου, χωρὶς μεταβολὴν τοῦ σχήματος ἢ τῆς ἐκτάσεως (τοῦτο τὸ παραδέχεται ὁ Εὐκλείδης, χωρὶς νὰ τὸ διατυπώνῃ ὡς ἰδιαίτερον ἀξίωμα). 6) Ἐπὶ παντὸς ἐπιπέδου δύναται νὰ γραφῇ περιφέρεια κύκλου ἔχουσα ὡς κέντρον τὸ τυχὸν σημεῖον τοῦ ἐπιπέδου τούτου καὶ τὴν ἀπόστασιν τοῦ σημείου τούτου ἀπὸ τυχὸν ἄλλο σημεῖον τοῦ ἐπιπέδου ὡς ἀκτῖνα.

Περιεχόμενα τῶν «Στοιχείων». Βιβλίον Α'. Τὸ θεμελιῶδες θεώρημα τῆς ἰσότητος δύο τριγώνων, ὅταν ἔχουν δύο ζεύγη πλευρῶν καὶ τὸ ζεῦγος τῶν περιεχομένων γωνιῶν ἀντιστοίχως ἴσας. Ἰδιότητες τοῦ ἰσοσκελοῦς τριγώνου. Ἰσότης δύο τριγώνων, τῶν ὁποίων αἱ πλευραὶ εἶναι ἀνὰ δύο ἴσαι. Λύσεις προβλημάτων τινῶν: 1) Διχοτόμησις γωνίας. 2) Διχοτόμησις εὐθυγράμμου τμήματος. 3) Κατασκευὴ τῆς καθέτου ἐπ' εὐθεῖαν ἀπὸ σημεῖον ἐπ' αὐτῆς ἢ ἐκτὸς αὐτῆς. Τρία θεωρήματα περὶ γωνιῶν, ἐξ ὧν α' τό: Αἱ δύο γωνίαι, ἃς μία εὐθεῖα σχηματίζει μετ' ἄλλης πρὸς τὸ ἓν μέρος αὐτῆς ἔχουν ἄθροισμα δύο ὀρθῶν· καὶ ἀντιστρόφως. Ἰσότης τῶν κατὰ κορυφὴν γωνιῶν. Θεωρήματά τινα περὶ τῶν τριγώνων: 1) Ἡ ἐξωτερικὴ γωνία μεγαλυτέρα ἑκατέρας τῶν ἀπέναντι ἐσωτερικῶν. 2) Τὸ ἄθροισμα δύο γωνιῶν τριγώνων εἶναι <2 ὀρθῶν. 3) Ἀπέναντι μεγαλυτέρας πλευρᾶς, μεγαλυτέρα γωνία· καὶ ἀντιστρόφως. 4) Ἑκάστη πλευρὰ μικροτέρα τοῦ ἀθροίσματος τῶν δύο ἄλλων. 5) Ἡ τεθλασμένη ἡ ἑνώνουσα τὰ ἄκρα μιᾶς πλευρᾶς μὲ σημεῖον ἐντὸς τοῦ τριγώνου εἶναι < τοῦ ἀθροίσματος τῶν δύο ἄλλων πλευρῶν, ἀλλὰ περιέχει > γωνίαν. Λύσεις δύο προβλημάτων καὶ θεωρήματα περὶ δύο τριγώνων ἐχόντων μόνον δύο ζεύγη πλευρῶν ἴσα. Θεώρημα τῆς ἰσότητος δύο τριγώνων ἐχόντων ἓν ζεῦγος πλευρῶν καὶ δύο ζεύγη γωνιῶν ἴσα. Θεωρήματα περὶ τῶν παραλλήλων. Ἀνισότης τῶν ἐντὸς ἐναλλὰξ γωνιῶν, ἃς μία εὐθεῖα σχηματίζει πρὸς δύο ἄλλας τεμνομένας. Εἰς δὲ τὴν περίπτωσιν τῆς ἰσότητος, αἱ δύο ἄλλαι εἶναι παράλληλοι (ἀπόδειξις τῆς ὑπάρξεως τῶν παραλλήλων). Ἕπεται τὸ περίφημον πέμπτον ἀξίωμα, δι' οὗ ἀπαιτεῖται ἡ ὕπαρξις μιᾶς μόνον παραλλήλου πρὸς δοθεῖσαν εὐθεῖαν ἐκ παντὸς σημείου ἐκτὸς αὐτῆς. Παραλληλία δύο εὐθειῶν παραλλήλων πρὸς τρίτην. Τὸ ἄθροισμα τῶν 3 γωνιῶν παντὸς τριγώνου εἶναι 2 ὀρθαί. Εὐθεῖαι ἑνώνουσαι τ' ἀντίστοιχα ἄκρα παραλλήλων καὶ ἴσων εἶναι ἐπίσης παράλληλοι καὶ ἴσαι. Αἱ ἀπέναντι πλευραὶ καὶ αἱ ἀπέναντι γωνίαι τοῦ παραλληλογράμμου εἶναι ἀντιστοίχως ἴσαι καὶ ἑκατέρα τῶν διαγωνίων του τὸ διχοτομεῖ. Τὸ ὑπόλοιπον τοῦ Α' βιβλίου ἀναφέρεται εἰς τὴν ἰσότητα τῶν ἐμβαδῶν καὶ στηρίζεται ἐπὶ τῶν ἑξῆς προτάσεων: 1) Παραλληλόγραμμα ἢ τρίγωνα μὲ τὴν ἰδίαν βάσιν ἢ μὲ ἴσας βάσεις καὶ μεταξὺ τῶν ἰδίων παραλλήλων κείμενα εἶναι ἰσοδύναμα. 2) Μετασχηματισμὸς τριγώνου εἰς παραλληλόγραμμον μὲ δοθεῖσαν γωνίαν. Μετασχηματισμὸς τοῦ πολυγώνου δι' ἀναλύσεως εἰς τρίγωνα καὶ ἀναγωγή του εἰς παραλληλόγραμμον. Κατασκευὴ τετραγώνου μὲ δοθεῖσαν πλευράν. Θεώρημα «πυθαγόρειον». Καὶ τὸ ἀντίστροφόν του.

Βιβλίον Β.' Τὸ περιεχόμενόν του ἀναφέρεται εἰς ἐμβαδὰ ὀρθογωνίων καὶ τετραγώνων. Αἱ πρῶται δέκα ἐκ τῶν 14 προτάσεων τοῦ βιβλίου τούτου δύνανται νὰ γραφοῦν, ἂν ὑποτεθοῦν αἱ εὐθεῖαι μετρημέναι μὲ μίαν μονάδα, ὑπὸ τὴν ἑξῆς μορφήν: 1) $a(b+c+d+\ldots)=ab+ac+ad+\ldots$, 2) $ab+ac=a^2$, ἂν $b+c=a$, 3) $a(a+b)=a^2+ab$, 4) $(a+b)^2=a^2+2ab+b^2$, 5) $(a+b)(a-b)+b^2=a^2$, 6) $(a+b)(a-b)+b^2=a^2$, 7) $a^2+(a-b)^2=2a(a-b)+b^2$, 8) $4(a+b)a+b^2=(2a+b)^2$, 9) $(a+b)^2+(a-b)^2=2a^2+2b^2$, 10) $(a+b)^2+(a-b)^2=2a^2+2b^2$. Αἱ προτάσεις 5 καὶ 6, καθὼς καὶ αἱ 9 καὶ 10, εἶναι αἱ αὐταί· ἐν τούτοις ὁ Εὐκλείδης τὰς παρουσιάζει ὑπὸ διάφορον γεωμετρικὴν μορφήν, διότι δίδει διάφορον διάταξιν εἰς τὰ σχήματα. Τὰ θεωρήματα 12ον καὶ 13ον ἐκφράζουν τὴν σχέσιν μεταξὺ τοῦ τετραγώνου μιᾶς πλευρᾶς τριγώνου πρὸς τὸ ἄθροισμα τῶν τετραγώνων τῶν δύο ἄλλων πλευρῶν, εἰς τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ἡ γωνία τῶν δύο τελευταίων πλευρῶν εἶναι ὀξεῖα ἢ ἀμβλεῖα (δύο θεωρήματα, τὰ ὁποῖα σήμερον, ὡς γνωστόν, ἡ τριγωνομετρία συγχωνεύει εἰς ἓν μόνον). Τέλος τὸ Β' βιβλίον περιέχει δύο προβλήματα (τὰς προτάσεις 11ην καὶ 14ην). Τὸ πρῶτον ζητεῖ νὰ εὑρεθῇ εὐθεῖα x, τοιαύτη, ὥστε (μὲ τὴν ἀλγεβρικὴν μορφὴν) $a(a-x)=x^2$, δηλαδὴ ζητεῖ τὴν λύσιν τῆς ἐξισώσεως τοῦ β' βαθμοῦ $x^2+ax=a^2$ (χρησιμευούσης εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ κανονικοῦ δεκαγώνου). Τὸ δὲ πρόβλημα τῆς προτάσεως 14 εἶναι πολὺ σπουδαιότερον καὶ ζητεῖ τὴν κατασκευὴν τετραγώνου ἰσοδυνάμου πρὸς δοθὲν ὀρθογώνιον, δηλαδὴ τὴν λύσιν τῆς ἐξισώσεως $x^2=a.\beta.$ Διὰ τῆς λύσεως τοῦ προβλήματος τούτου ἀνάγεται πᾶν εὐθύγραμμον σχῆμα (τὸ ὁποῖον, διὰ προτάσεων τοῦ Α' βιβλίου, ἀνάγεται εἰς ἰσοδύναμον ὀρθογώνιον) εἰς ἰσοδύναμον τετράγωνον. Καὶ οὕτως ἡ σύγκρισις τοῦ σχετικοῦ μεγέθους δύο ἐμβαδῶν ἀνάγεται εἰς τὴν σύγκρισιν τοῦ σχετικοῦ μεγέθους δύο εὐθειῶν (δηλαδὴ τῶν πλευρῶν τῶν ἰσοδυνάμων των τετραγώνων).

Βιβλίον Γ'. Ἀναφέρεται ἀποκλειστικῶς εἰς ἰδιότητας τοῦ κύκλου. Οἱ ὁρισμοὶ τοῦ κύκλου καὶ τῆς περιφερείας ἐδόθησαν ἤδη εἰς τὸ Α' βιβλίον. Ἐκ δὲ τῶν νέων ὁρισμῶν ἕνδεκα ἀναγράφονται εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ βιβλίου· ἐκ τούτων σπουδαιότεροι εἶναι οἱ ἑξῆς: α') ὅτι κύκλοι μὲ ἴσην ἀκτῖνα εἶναι

Digitized by Google

ἴσον, β′) τί σημαίνει εὐθεῖα ἐφαπτομένη τῆς περιφερείας, οἱ δὲ ὁρισμοὶ 4 καὶ 5 δύνανται νὰ ἐκφρασθοῦν διὰ μιᾶς μόνης προτάσεως ὡς ἑξῆς (ἐλαφρῶς τροποποιούμενοι): Ἀπόστασις σημείου ἀπὸ εὐθείας καλεῖται τὸ μῆκος τῆς καθέτου τῆς ἀγομένης ἐξ αὐτοῦ ἐπὶ τὴν εὐθεῖαν. Ἡ πρότασις 1 δίδει τὸ κέντρον δοθείσης περιφερείας ὡς ἑξῆς: ἄγει ὁ Εὐκλείδης χορδὴν τυχοῦσαν καὶ ἐκ τοῦ μέσου της τὴν κάθετον ἐπ' αὐτήν· δεικνύει δὲ κατόπιν, ὅτι α′) τὸ κέντρον δὲν δύναται νὰ εἶναι σημεῖον ἐκτὸς τῆς καθέτου ταύτης καὶ β′) ὅτι ἐκ τῶν σημείων τῆς καθέτου τὸ κέντρον εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον διχοτομεῖ τὸ τμῆμα τῆς καθέτου τὸ ὑπὸ τῆς περιφερείας ἀποτεμνόμενον (ὑποτιθεμένου σιωπηλῶς, ὅτι ἡ κάθετος τέμνεται εἰς δύο καὶ μόνον εἰς δύο σημεῖα ὑπὸ τῆς περιφερείας). Ἕπονται αἱ προτάσεις περὶ τῶν χορδῶν: ὅτι πᾶσα χορδὴ κεῖται ἐντὸς τοῦ κύκλου, ὅτι πᾶσα κάθετος εἰς τὸ μέσον χορδῆς διέρχεται διὰ τοῦ κέντρου κ. τ. λ., ὅτι χορδαὶ μὴ διὰ τοῦ κέντρου δὲν διχοτομοῦν ἀλλήλας. Αἱ προτάσεις 5 καὶ 6 συνοψίζονται εἰς τὴν ἑξῆς: δύο περιφέρειαι μὲ κοινὸν κέντρον καὶ ἓν κοινὸν σημεῖον συμπίπτουν. Ἐπίσης αἱ προτάσεις 7 καὶ 8 ἀνάγονται εἰς μίαν: ἂν ἐκ σημείου (ὄχι τοῦ κέντρου) τοῦ ἐπιπέδου ἑνὸς κύκλου ἀχθῶσιν εὐθεῖαι μέχρι τῆς περιφερείας του, μία ἐξ αὐτῶν εἶναι ἡ βραχυτάτη καὶ μία ἡ μακροτάτη, κείμεναι καὶ αἱ δύο ἐπὶ τῆς εὐθείας τῆς ἑνούσης τὸ σημεῖον πρὸς τὸ κέντρον. Αἱ δὲ λοιπαὶ ὅλαι εἶναι ἀνὰ δύο ἴσαι (αἱ κείμεναι συμμετρικῶς ἑκατέρωθεν τῆς βραχυτάτης). Πορίσματα: α′) ἂν τρεῖς ἢ πλείονες τοιαῦται ἀποστάσεις εἶναι ἴσαι, τὸ σημεῖον εἶναι τὸ κέντρον, β′) δύο περιφέρειαι μὲ τρία κοινὰ σημεῖα συμπίπτουν εἰς μίαν. Εἰς τὰς προτάσεις 11 καὶ 12 δεικνύεται, ὅτι ἂν δύο περιφέρειαι ἐφάπτωνται ἀλλήλων, τὸ σημεῖον τῆς ἐπαφῆς κεῖται ἐπὶ τῆς διακέντρου. Αἱ προτάσεις 14 καὶ 15 δεικνύουν, ὅτι: α′) ἴσαι χορδαὶ ἀπέχουν ἴσον ἀπὸ τὸ κέντρον· καὶ ἀντιστρόφως· καὶ β′) ἐκ δύο χορδῶν μεγαλυτέρα εἶναι ἡ πλησιεστέρα πρὸς τὸ κέντρον· καὶ ἀντιστρόφως· καὶ μεγίστη ὅλων ἡ διάμετρος. Ἡ πρότασις 16 δεικνύει, ὅτι ἡ εἰς ἄκρον διαμέτρου ἀγομένη κάθετος κεῖται ὅλη ἐκτὸς τοῦ κύκλου· οὔτε ὑπάρχει εὐθεῖα ἐκ τοῦ ἄκρου τούτου, μεταξὺ τῆς περιφερείας καὶ τῆς καθέτου ταύτης κειμένη, μὴ τέμνουσα τὸν κύκλον. Ὥστε αὕτη ἐφάπτεται τῆς περιφερείας. Τὴν κατασκευὴν τῆς ἐφαπτομένης ἐκ σημείου ἐπὶ ἢ ἐκτὸς τῆς περιφερείας διδάσκει ἡ πρότασις 17. Εἰς τὰς προτάσεις 18 καὶ 19 δεικνύεται, ὅτι ἡ ἑνοῦσα τὸ κέντρον πρὸς τὸ σημεῖον τῆς ἐπαφῆς εἶναι κάθετος ἐπὶ τὴν ἐφαπτομένην· καὶ ἀντιστρόφως. Τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βιβλίου τούτου ἀσχολεῖται μὲ τὰς γωνίας τὰς ἐχούσας σχέσεις πρὸς τὸν κύκλον, δηλαδὴ τὰς ἐχούσας τὴν κορυφήν των εἰς τὸ κέντρον ἢ εἰς τὴν περιφέρειαν, καὶ δεικνύει τὰς ἑξῆς προτάσεις: α′) ἡ ἐπίκεντρος εἶναι διπλασία τῆς ἐγγεγραμμένης τῆς βαινούσης ἐπὶ τοῦ ἰδίου τόξου, καὶ (προτάσεις 21—22) πορίσματα, β′) αἱ ἐντὸς τοῦ ἰδίου τμήματος τοῦ κύκλου γωνίαι εἶναι ἴσαι, γ′) τὸ ἄθροισμα τῶν ἀπέναντι γωνιῶν παντὸς εἰς κύκλον ἐγγεγραμμένου τετραπλεύρου εἶναι 2 ὀρθαὶ κλπ. Ἡ πρότασις 25 λύει τὸ πρόβλημα: νὰ κατασκευασθῇ κύκλος ἐκ δοθέντος τμήματος αὐτοῦ. Αἱ προτάσεις 26—29 περιέχουν τὰ θεωρήματα: 1) Εἰς ἴσους κύκλους ἴσαι γωνίαι (ἐπίκεντροι ἢ ἐγγεγραμμέναι) βαίνουν ἐπὶ ἴσων τόξων· καὶ ἀντιστρόφως. 2) Εἰς ἴσους κύκλους ἴσαι χορδαὶ ἀποτέμνουν ἴσα τόξα (τὸ μεγαλύτερον πρὸς τὸ μεγαλύτερον καὶ τὸ μικρότερον πρὸς τὸ μικρότερον)· καὶ ἀντιστρόφως. Πορίσματα τῶν προτάσεων 21—22: α′) Ἡ γωνία ἡ ἐγγεγραμμένη εἰς ἡμικύκλιον εἶναι ὀρθή· ἡ εἰς τόξον μεγαλύτερον τοῦ ἡμικυκλίου μικροτέρα τῆς ὀρθῆς· καὶ ἡ εἰς μικρότερον, μεγαλυτέρα. β′) Ἡ γωνία, τὴν ὁποίαν σχηματίζει χορδὴ καὶ ἐφαπτομένη, ἡ ἔχουσα κορυφὴν τὸ σημεῖον ἐπαφῆς, εἶναι ἴση πρὸς τὰς ἐγγεγραμμένας τὰς βαινούσας ἐπὶ τοῦ τόξου τοῦ περιλαμβανομένου μεταξὺ τῆς χορδῆς καὶ τῆς ἐφαπτομένης. Εἰς τὰς προτάσεις 30, 33, 34 λύονται τὰ προβλήματα: α′) τῆς διχοτομήσεως τόξου, β′) ἐπὶ δοθέντος τμήματος εὐθείας νὰ κατασκευασθῇ τμῆμα κύκλου περιέχον γωνίας ἴσας πρὸς δοθεῖσαν γωνίαν, καὶ γ′) ν' ἀποκοπῇ ἀπὸ δοθέντα κύκλον τμῆμα περιέχον γωνίας ἴσας πρὸς δοθεῖσαν. Ἕπονται αἱ προτάσεις 35—36, συνοψιζόμεναι εἰς τὴν ἑξῆς: ἂν ἐκ σημείου Α ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου ἑνὸς κύκλου ἀχθῇ εὐθεῖα τέμνουσα τὴν περιφέρειαν εἰς τὰ σημεῖα Β καὶ Γ, τὸ ἐμβαδὸν τοῦ ὀρθογωνίου μὲ πλευρὰς τὰς ΑΒ,ΑΓ (δηλαδὴ τὸ (ΑΒ).(ΑΓ)) εἶναι τὸ ἴδιον διὰ πᾶσαν τέμνουσαν ἐκ τοῦ Α (καὶ ἂν τὸ Α εἶναι ἐξωτερικὸν σημεῖον καὶ ἀχθῇ ἡ ἐφαπτομένη ΑΔ, τὸ τετράγωνον τῆς ΑΔ εἶναι ἰσοδύναμον πρὸς τὸ ὀρθογώνιον τῶν ΑΒ,ΑΓ)· ἡ δὲ πρότασις 37 λέγει (ἀντιστρόφως), ὅτι, ἂν ἀχθῇ ἡ τυχοῦσα τέμνουσα ΑΒΓ ἐκ τοῦ Α καὶ ἡ εὐθεῖα ἡ ἑνοῦσα τὸ Α μὲ μὲ ἓν σημεῖον Δ τῆς περιφερείας καὶ συμβαίνῃ νὰ εἶναι $ΑΒ.ΑΓ=ΑΔ^2$, ἡ ΑΔ ἐφάπτεται τῆς περιφερείας εἰς τὸ Δ.

Βιβλίον Δ′. Τοῦτο περιέχει μόνον προβλήματα ἀναφερόμενα εἰς τὴν κατασκευὴν τριγώνων καὶ πολυγώνων ἐγγεγραμμένων καὶ περιγεγραμμένων εἰς περιφέρειαν· καὶ (ἀντιστρόφως) περιφερειῶν ἐγγεγραμμένων καὶ περιγεγραμμένων εἰς τρίγωνα καὶ πολύγωνα. Τὰ προβλήματα ταῦτα δίδονται χάριν τῆς ἰδίας των ἀξίας, ὄχι διὰ νὰ στηριχθοῦν ἐπ' αὐτῶν ἑπόμεναι κατασκευαὶ καὶ προτάσεις (καθὼς συμβαίνει εἰς τὰς πλείστας προτάσεις τῶν προηγουμένων βιβλίων). Εἰς ἑπτὰ ὁρισμοὺς δίδεται κατ' ἀρχὰς ἡ ἐξήγησις τῶν ἐννοιῶν σχήματος ἐγγεγραμμένου ἢ περιγεγραμμένου εἰς κύκλον κτλ. Ἕπονται κατόπιν τὰ προβλήματα: 1) τῆς κατασκευῆς εἰς δοθέντα κύκλον χορδῆς ἴσης πρὸς δοθὲν τμῆμα εὐθείας, 2—3) τῆς ἐγγραφῆς καὶ τῆς περιγραφῆς τριγώνου μὲ γωνίας ἴσας πρὸς τὰς γωνίας δοθέντος τριγώνου, 4—5) τῆς ἐγγραφῆς ἢ τῆς περιγραφῆς κύκλου εἰς δοθὲν τρίγωνον. Κατόπιν ἔρχονται τὰ σήμερον λεγόμενα κανονικὰ πολύγωνα, διὰ τὰ ὁποῖα ὅμως ὁ Εὐκλείδης δὲν ἔχει μονολεκτικὸν ὅρον, ἀλλὰ τὰ καλεῖ ἰσογώνια καὶ ἰσόπλευρα. Ἐξ αὐτῶν ἐξετάζει τὰ ἔχοντα 4, 5, 6 καὶ 15 πλευρὰς καὶ λύει τὰ ἑξῆς προβλήματα: 1—2) ἐγγραφὴ καὶ περιγραφὴ ἑνὸς τοιούτου πολυγώνου εἰς δοθεῖσαν περιφέρειαν· καὶ 3—4) ἐγγραφὴ καὶ περιγραφὴ περιφερείας εἰς ἓν τοιοῦτο δοθὲν πολύγωνον. Καὶ αἱ μὲν προτάσεις 6—9 λύουν τὰ προβλήματα ταῦτα διὰ τὸ τετράγωνον, αἱ 10 καὶ 11 διὰ τὸ δεκάγωνον καὶ τὸ πεντάγωνον δοθέντος τοῦ κύκλου, αἱ 13—14 διὰ τὸν κύκλον δοθέντος τοῦ πενταγώνου, ἡ 15 εὑρίσκει τὴν ἀκτῖνα τοῦ ἑξαγώνου (ἴσην μὲ τὴν ἀκτῖνα τοῦ κύκλου) καὶ τέλος ἡ 16, τοῦ δεκαπενταγώνου. Ἐδῶ τελειώνει τὸ Δ′ βιβλίον τοῦ Εὐκλείδου. Ἀπὸ τὰ προηγούμενα γίνεται φανερόν, ὅτι, συμφώνως πρὸς τὰ προηγούμενα προβλήματά του, δυνάμεθα νὰ κατασκευάσωμεν κανονικὰ πολύγωνα μὲ ἀριθμοὺς πλευρῶν: α′) 3, 6, 12, 24,... (ἂν ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὸ τρίγωνον), β′) 4, 8, 16, 32,... (ἂν ἀπὸ τὸ τετράγωνον), γ′) 5, 10, 20, 40,... (ἂν ἀπὸ τὸ πεντάγωνον), δ′) 15, 30, 60, 120,... (ἂν ἀπὸ τὸ δεκαπεντάγωνον). Μέχρι δὲ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος δὲν ἦτο γνωστὴ ἡ κατασκευὴ ἄλλων κανονικῶν πολυγώνων, μὴ περιλαμβανομένων εἰς τὰς περιπτώσεις α′, β′, γ′, δ′. Κατόπιν ὅμως ὁ Γερμανὸς μαθηματικὸς Gauss ἀπέδειξεν, ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ κατασκευασθῇ, μὲ τὴν στοιχειώδη γεωμετρίαν, πᾶν κανονικὸν πολύγωνον μὲ ἀριθμὸν πλευρῶν τοῦ τύπου: $2^\nu+1$, ἂν ὁ ἀριθμὸς οὗτος $2^\nu+1$ εἶναι πρῶτος ἀριθμός· καὶ ὅτι ἄλλα κανονικὰ πολύγωνα, πλὴν ἐκείνων, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς τῶν πλευρῶν εἶναι τοῦ τύπου: $2^\mu(2^\nu+1)$ εἶναι ἀδύνατον νὰ κατασκευασθοῦν στοιχειωδῶς. Ἑπομένως εἶναι ἀδύνατος ἡ στοιχειώδης κατασκευὴ κανονικοῦ ἑπταγώνου, ἐννεαγώνου, δεκατριγώνου, ἐνῷ τοὐναντίον εἶναι δυνατὴ ἡ τοῦ δεκαεπταγώνου (διότι $17=2^4+1$)· κατόπιν ἔρχεται δυνατὴ ἡ κατασκευὴ τοῦ διακοσιοπεντηκονταεπταγώνου (διότι $257=2^8+1$) κτλ.

Βιβλίον Ε′. Τὸ βιβλίον τοῦτο δὲν εἶναι ἀποκλειστικῶς γεωμετρικόν, διότι περιλαμβάνει τὴν θεωρίαν τῶν λόγων καὶ τῶν ἀναλογιῶν ἐν γένει. Ἡ μέθοδος τοῦ Εὐκλείδου διὰ τὴν θεωρίαν ταύτην εἶναι ἀξιοθαύμαστος καὶ ἀνωτέρα τῆς ἀλγεβρικῆς ὁδοῦ, ἣν ἀκολουθοῦν σήμερον διὰ τὴν θεωρίαν τῶν λόγων καὶ τῶν ἀναλογιῶν. Ἐκ τῶν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ βιβλίου ὁρισμῶν σπουδαῖοι διὰ τὰ ἑπόμενα εἶναι οἱ 1, 2, 4, 5, 6 καὶ 7, ἐνῷ τοὐναντίον οἱ 3, 8, 9 εἶναι ἄχρηστοι καὶ ἴσως δὲν ἀνήκουν εἰς τὸν Εὐκλείδην, ἀλλ' εἶναι προσθῆκαι μεταγενεστέρων σχολιαστῶν (ἐξ ὧν σπουδαιότερος εἶναι ὁ Θέων ὁ Ἀλεξανδρεύς). Οἱ δὲ ὁρισμοὶ 10, 11 ἀνήκουν μᾶλλον εἰς τὸ ΣΤ′ βιβλίον, ἐνῷ οἱ λοιποὶ ὅλοι εἶναι μᾶλλον ὀνομαστικοί. Οἱ πραγματικῶς ἐνδιαφέροντες εἶναι οἱ 4, 5, 6 καὶ 7. Οἱ δύο πρῶτοι (1, 2) ὁρίζουν τὸ «μέρος», δηλαδὴ τὸ ὑποπολλαπλάσιον, ὡς καὶ τὸ πολλαπλάσιον δοθέντος μεγέθους. Ὁ δὲ 4 ὁρίζει, ὅτι λόγος δύο μεγεθῶν ὑπάρχει μόνον ὅταν εἶναι συγκριτὰ πρὸς ἄλληλα, δηλαδὴ ὁμοειδῆ (δηλαδὴ καὶ τὰ δύο, γραμμαί, ἢ ἐμβαδὰ ἢ ὄγκοι). Ὁ ὁρισμὸς 3, πιθανῶς προσθήκη τοῦ Θέωνος, εἶναι περιττός, διότι τὸ περιεχόμενόν του τὸ δίδουν καὶ οἱ 5 καὶ 7. Ὁ 5 ἐξηγεῖ τί ἐννοοῦμεν, ὅταν λέγωμεν, ὅτι δύο μεγέθη ἔχουν τὸν ἴδιον λόγον, τὸν ὁποῖον ἔχουν καὶ δύο ἄλλα· καὶ ὁ 7, τί σημαίνει μεγαλύτερος ἢ μικρότερος λόγος. Ὁ δὲ 6 εἶναι ἁπλῶς ὁρισμὸς τῆς ἐννοίας ἀνάλογος. Τὰ μεγέθη παριστάνει ὁ Εὐκλείδης διὰ γραμμῶν καὶ τὰ σημειοῖ πολλάκις διὰ γραμμάτων, ἑνὸς ἢ δύο δι' ἕκαστον. Ὁ ὁρισμὸς 5 διατυποῦται ὡς ἑξῆς: τὸ πρῶτον ἐκ τεσσάρων μεγεθῶν λέγεται, ὅτι ἔχει τὸν ἴδιον λόγον πρὸς τὸ δεύτερον, ὃν ἔχει καὶ τὸ τρίτον πρὸς τὸ τέταρτον, ὅταν, ἂν λάβωμεν τυχόντα ἰσοπολλαπλάσια τοῦ α′ καὶ τοῦ γ′ καὶ τυχόντα ἰσοπολλαπλάσια τοῦ β′ καὶ τοῦ δ′, τὸ πολλαπλάσιον τοῦ γ′ εἶναι μικρότερον ἢ ἴσον ἢ μεγαλύτερον τοῦ πολλαπλασίου τοῦ δ′, καθόσον τὸ πολλαπλάσιον τοῦ α′ εἶναι μικρότερον ἢ ἴσον ἢ μεγαλύτερον τοῦ πολλαπλασίου τοῦ δ′. Δηλαδὴ θὰ εἶναι $\alpha:\beta..\gamma:\delta$, ἂν συμβαίνῃ, ὅταν: 1) $\mu\alpha<\nu\beta$, νὰ εἶναι καί: $\mu\gamma<\nu\delta$, 2) $\mu\alpha=\nu\beta$, νὰ εἶναι καί: $\mu\gamma=\nu\delta$, 3) $\mu\alpha>\nu\beta$, νὰ εἶναι καί: $\mu\gamma>\nu\delta$. Ὁ Εὐκλείδης καὶ ὅλοι οἱ Ἕλληνες μαθηματικοὶ δὲν θεωροῦν τὸν λόγον δύο μεγεθῶν ὡς ἀριθμόν, διότι ὡς ἀριθμοὺς ἐθεώρουν μόνον τοὺς ἀκεραίους, ἐνῷ ὁ λόγος δύναται νὰ εἶναι καὶ κλασματικὸς καὶ ἀσύμμετρος ἀριθμός. Σήμερον ὅμως ἡ θεωρία τῶν ἀσυμμέτρων ἀριθμῶν, ἀποδεικνύουσα ὅτι αἱ θεμελιώδεις πράξεις τῶν συμμέτρων ἰσχύουν καὶ ἐπ' αὐτῶν, ἐπιτρέπει νὰ θεωρῶμεν τοὺς λόγους πάντοτε ὡς ἀριθμούς. Τότε δὲ αἱ ἑπόμεναι προτάσεις τοῦ Εὐκλείδου διατυποῦνται ὡς ἑξῆς:

α′) *Προτάσεις περὶ ἰσοπολλαπλασίων.*

1: Ἂν: $\alpha=\mu\alpha'$, $\beta=\mu\beta'$, $\gamma=\mu\gamma'$, θὰ εἶναι καί: $\alpha+\beta+\gamma=\mu(\alpha'+\beta'+\gamma')$.

2: Ἂν: $\alpha=\mu\beta$, $\gamma=\mu\delta$ καί: $\varepsilon=\nu\beta$, $\zeta=\nu\delta$, θὰ εἶναι καί: $\alpha+\varepsilon=(\mu+\nu)\beta$, $\gamma+\zeta=(\mu+\nu)\delta$.

3: Ἂν: $\alpha=\mu\beta$, $\gamma=\mu\delta$, θὰ εἶναι καί: $\nu\alpha=\nu\mu\beta$, $\nu\gamma=\nu\mu\delta$.

4: Ἂν: $\alpha:\beta=\gamma:\delta$, θὰ εἶναι καί: $\mu\alpha:\nu\beta=\mu\gamma:\nu\delta$.

5: Ἂν: $\alpha=\mu\beta$, $\gamma=\mu\delta$, θὰ εἶναι καί: $\alpha-\gamma=\mu(\beta-\delta)$.

6: Ἂν: $\alpha=\mu\beta$, $\gamma=\mu\delta$, θὰ εἶναι καί: $\alpha-\nu\beta=(\mu-\nu)\beta$, $\gamma-\nu\delta=(\mu-\nu)\delta$ (ὅπου $\mu-\nu \gtreqless$ ἢ $=1$).

β′) *Προτάσεις συγκρίσεως λόγων.*

7: Ἂν: $\alpha=\beta$, θὰ εἶναι καί: $\alpha:\gamma=\beta:\gamma$ καί: $\gamma:\alpha=\gamma:\beta$.

8: Ἂν: $\alpha>\beta$, θὰ εἶναι καί: $\alpha:\gamma>\beta:\gamma$ καί: $\gamma:\alpha<\gamma:\beta$.

9 (ἀντίστροφος τῆς 7): Ἂν: $\alpha:\gamma=\beta:\gamma$ ἢ $\gamma:\alpha=\gamma:\beta$, θὰ εἶναι καί: $\alpha=\beta$.

10 (ἀντίστροφος τῆς 8): Ἂν: $\alpha:\gamma>\beta:\gamma$, θὰ εἶναι καί: $\alpha>\beta$ καὶ ἄν: $\gamma:\alpha>\gamma:\beta$ θὰ εἶναι καί: $\alpha<\beta$.

11: Ἂν: $\alpha:\beta=\gamma:\delta$ καί: $\alpha:\beta=\varepsilon:\zeta$, θὰ εἶναι καί: $\gamma:\delta=\varepsilon:\zeta$.

12: Ἂν: $\alpha:\beta=\gamma:\delta=\varepsilon:\zeta$, θὰ εἶναι καί: $\alpha+\gamma+\varepsilon:\beta+\delta+\zeta=\alpha:\beta$.

13: Ἂν: $\alpha:\beta=\gamma:\delta$ καὶ $\gamma:\delta>\varepsilon:\zeta$, θὰ εἶναι καί: $\alpha:\beta>\varepsilon:\zeta$.

14: Ἂν: $\alpha:\beta=\gamma:\delta$ καὶ $\alpha>\gamma$, θὰ εἶναι καὶ $\beta>\delta$.

15: $\mu\alpha:\mu\beta=\alpha:\beta$.

16: Ἂν: $\alpha:\beta=\gamma:\delta$, θὰ εἶναι καί: $\alpha:\gamma=\beta:\delta$ (ἂν α, β, γ, δ ὅλα ὁμοειδῆ).

17: Ἂν: $\alpha+\beta:\beta=\gamma+\delta:\delta$, θὰ εἶναι καί $\alpha:\beta=\gamma:\delta$.

18 (ἀντίστροφος τῆς 17): Ἂν: $\alpha:\beta=\gamma:\delta$, θὰ εἶναι καί: $\alpha+\beta:\beta=\gamma+\delta:\delta$.

19: Ἂν: α, β, γ, δ ὁμοειδῆ ποσὰ καί: $\alpha:\beta=\gamma:\delta$, θὰ εἶναι καί: $\alpha-\gamma:\beta-\delta=\alpha:\beta$.

20: Ἂν: $\alpha:\beta=\delta:\varepsilon$ καὶ $\beta:\gamma=\varepsilon:\zeta$ καί: $\alpha \gtreqless \gamma$, θὰ εἶναι ἀντιστοίχως καὶ $\delta \gtreqless \zeta$.

21: Ἂν: $\alpha:\beta=\varepsilon:\zeta$ καὶ $\beta:\gamma=\delta:\varepsilon$ καὶ $\alpha \gtreqless \gamma$, θὰ εἶναι ἀντιστοίχως καὶ $\delta \gtreqless \zeta$.

22: Ἂν: $\alpha:\beta=\alpha':\beta'$, $\beta:\gamma=\beta':\gamma'$, $\gamma:\delta=\gamma':\delta'$ κτλ. θὰ ἔχουν δύο οἱαδήποτε ποσὰ τῶν ἀριστερῶν μελῶν τὸν ἴδιον λόγον μὲ τὸν τῶν ἀντιστοίχων των εἰς τὰ δεξιὰ μέλη (π.χ. $\alpha:\gamma=\alpha':\gamma'$ κλπ.).

23: Ἐπίσης ἂν $\alpha:\beta=\frac{1}{\alpha'}:\frac{1}{\beta'}$, $\beta:\gamma=\frac{1}{\beta'}:\frac{1}{\gamma'}$ κτλ. θὰ εἶναι καί: $\alpha:\gamma=\gamma':\alpha'$ κτλ.

24: Ἂν $\alpha:\beta=\gamma:\delta$ καὶ $\varepsilon:\beta=\zeta:\delta$, θὰ εἶναι καί: $\alpha+\varepsilon:\beta=\gamma+\zeta:\delta$.

25: Ἂν: α, β, γ, δ ὁμοειδῆ μεγέθη καί: $\alpha:\beta=\gamma:\delta$ καὶ ἂν α τὸ μέγιστον καὶ (ἑπομένως) δ τὸ ἐλάχιστον ἐξ αὐτῶν, τότε θὰ εἶναι: $\alpha+\delta>\beta+\gamma$.

Βιβλίον ΣΤ′. Ἐνταῦθα περιλαμβάνεται ἡ θεωρία τῶν ὁμοίων σχημάτων. Ὁρισμοί τινες κατ' ἀρχὰς καὶ κατόπιν πρότασις 1: Τρίγωνα καὶ παραλληλόγραμμα ἰσοϋψῆ ἔχουν λόγον τὸν τῶν βάσεών των. Ἐξ ἧς: Εὐθεῖα παράλληλος πρὸς πλευρὰν τριγώνου τέμνει τὰς ἄλλας ἀναλόγως. Καὶ ἀντιστρόφως. Ἔπειτα (μὲ τὸν σημερινὸν ὅρον: τὸ Γ τέμνει ἐσωτερικῶς τὸ τμῆμα ΑΒ, ὅταν Γ μεταξὺ Α καὶ Β): ἡ διχοτομοῦσα γωνίαν τριγώνου τέμνει ἐσωτερικῶς τὰς ἀπέναντι πλευρὰς εἰς λόγον ἴσον πρὸς τὸν τῶν πλευρῶν τῆς γωνίας (διὰ τὴν ἐξωτερικὴν γωνίαν συνεπλήρωσε τὸ θεώρημα ὁ Simson). Κατόπιν ἔρχονται αἱ 4 γνωσταὶ περιπτώσεις ὁμοιότητος τῶν τριγώνων καὶ ἡ ἐφαρμογὴ εἰς τὸ ὀρθογώνιον τρίγωνον. Ἕπονται 4 προβλήματα: 1) διαίρεσις εὐθείας εἰς δοθέντα ἀριθμὸν ἴσων μερῶν, 2) διαίρεσις εὐθείας εἰς δύο τμήματα ἔχοντα δοθέντα λόγον, 3) εὑρεῖν τρίτην ἀνάλογον δύο δοθεισῶν εὐθειῶν ($\alpha:\beta=\beta:x$), 4) εὑρεῖν τετάρτην ἀνάλογον πρὸς 3 δοθείσας εὐθείας ($\alpha:\beta=\gamma:x$) καὶ 5) εὑρεῖν μέσην ἀνάλογον δύο δοθεισῶν εὐθειῶν ($\alpha:x=x:\beta$). Ἀναγράφονται κατόπιν (προτάσεις: 14—15) προτάσεις περὶ ἀντιστρόφου ἀναλογίας πλευρῶν ἰσοδυνάμων τριγώνων καὶ παραλληλογράμμων. Πρότασις 16 (συμβολικῶς): ἂν $\alpha:\beta=\gamma:\delta$, θὰ εἶναι καὶ $\alpha\delta=\beta\gamma$ καὶ ἀντιστρόφως (ὁ Εὐκλείδης τὸ ἐκφράζει γεωμετρικῶς). Ἐπίσης (πρότασις 17): ἂν $\alpha:\beta=\beta:\gamma$, θὰ εἶναι $\beta^2=\alpha\gamma$. Πρότασις 19: ὁ λόγος δύο ὁμοίων τριγώνων εἶναι ἴσος πρὸς τὸ τετράγωνον τοῦ λόγου δύο ὁμολόγων πλευρῶν, καὶ πρότασις 20: διαίρεσις τῶν ὁμοίων πολυγώνων εἰς ὅμοια τρίγωνα κτλ. Πρότασις 22: ἂν $\alpha:\beta=\gamma:\delta$, θὰ εἶναι καί:

Digitized by Google

$\alpha^2 : \beta^2 = \gamma^2 : \delta^2$ (γεωμετρικῶς). Ἕπονται θεωρήματα περὶ συνθέσεως λόγων (δηλαδὴ ἂν α: β=α′: β′ καὶ β: γ=β″: γ″, ὁ λόγος α:γ εἶναι σύνθετος ἐκ τῶν α′: β′ καὶ β″: γ″). Προτάσεις 24 καὶ 26: τὰ ἀπὸ τῶν διαγωνίων παραλληλογράμμου παραλληλόγραμμα εἶναι ὅμοια πρὸς τὸ πρῶτον καὶ πρὸς ἄλληλα· καὶ ἀντιστρόφως. Πρότασις 25 (πρόβλημα): νὰ κατασκευασθῇ εὐθύγραμμον σχῆμα ὅμοιον πρὸς ἄλλο δοθὲν καὶ ἰσοδύναμον πρὸς τρίτον δοθὲν ἐπίσης. Σπουδαιοτέρα εἶναι ἡ πρότασις 27: ἂν παραλληλόγραμμον τμηθῇ εἰς δύο ἄλλα ὑπὸ εὐθείας τεμνούσης τὴν βάσιν καὶ ἂν ἐπὶ τῆς ἡμισείας βάσεως κατασκευασθῇ ἄλλο παραλληλόγραμμον ὅμοιον πρὸς ἓν τῶν τμημάτων τοῦ πρώτου, τὸ νέον τοῦτο παραλληλόγραμμον εἶναι μεγαλύτερον τοῦ ἑτέρου μέρους (πρότασις τῆς θεωρίας τῶν μεγίστων καὶ ἐλαχίστων). Τὸ θεώρημα τοῦτο εἶναι σπουδαιότατον ὅταν ἐφαρμοσθῇ εἰς τὰ ὀρθογώνια παραλληλόγραμμα καὶ τὸ ἓν τῶν δύο μερῶν κατασκευασθῇ τετράγωνον· τότε ἡ προηγουμένη πρότασις λέγει ὅτι ἐξ ὅλων τῶν ἰσοπεριμέτρων ὀρθογωνίων τὸ τετράγωνον ἔχει τὸ μέγιστον ἐμβαδόν, ἢ καὶ ἐξ ὅλων τῶν ἰσοδυνάμων ὀρθογωνίων τὸ τετράγωνον ἔχει τὴν ἐλαχίστην περίμετρον. Αἱ ἑπόμεναι 3 προτάσεις ἀνάγονται εἰς τὴν λύσιν δευτεροβαθμίων ἐξισώσεων· ἡ διατύπωσίς των εἶναι ὀλίγον περιπεπλεγμένη, τὸ δὲ περιεχόμενόν των συνίσταται εἰς τὰ ἑξῆς: 7) δοθείσης εὐθείας α νὰ κατασκευασθῇ μὲ βάσιν α παραλληλόγραμμον, τὸ ὁποῖον νὰ διαιρεθῇ εἴτε ἐσωτερικῶς (πρότασις 28η), εἴτε ἐξωτερικῶς (πρότασις 29η) ἐκ σημείου τινὸς τῆς βάσεως εἰς δύο παραλληλόγραμμα, τῶν ὁποίων τὸ μὲν ἓν νὰ ἔχῃ δοθὲν ἐμβαδὸν (νὰ εἶναι ἰσοδύναμον πρὸς δοθὲν σχῆμα), τὸ δὲ ἄλλο νὰ ἔχῃ ὡρισμένον σχῆμα (νὰ εἶναι ὅμοιον πρὸς δοθὲν παραλληλόγραμμον). Ἡ λύσις τῆς α′ περιπτώσεως (28ης) ἀλγεβρικῶς ἀνάγεται εἰς τὸ σύστημα:

$(a-x)\, y = k^2,\ \frac{x}{y} = \frac{p}{q}$ (ὅπου x τὸ ἓν τμῆμα τῆς βάσεως, y τὸ ὕψος τοῦ πρώτου παραλληλογράμμου, k^2 τὸ δοθὲν ἐμβαδὸν καὶ p, q ἡ βάσις καὶ τὸ ὕψος τοῦ παραλληλογράμμου, πρὸς τὸ ὁποῖον εἶναι ὅμοιον τὸ ἄλλο ἥμισυ τοῦ α′), δηλαδὴ εἰς τὴν ἐξίσωσιν β′ βαθμοῦ: $x^2 - ax + \frac{pk^2}{q} = 0$. Ἐπίσης ἡ λύσις τῆς β′ (πρότασις 29) ἀνάγεται εἰς τὴν ἐξίσωσιν: $x^2 + ax - \frac{pk^2}{q} = 0$. Ἡ πρότασις 30ὴ εἶναι μερικὴ περίπτωσις τῆς 29ης. Ἡ πρότασις 31 ἀποτελεῖ γενίκευσιν τοῦ θεωρήματος τοῦ Πυθαγόρου, ὅπου ἀντὶ τετραγώνων θεωροῦνται ὅμοια καὶ ὁμοίως κείμενα εὐθύγραμμα σχήματα. Τέλος ἔρχεται ἡ σπουδαία πρότασις τῆς ἀναλογίας τῶν εἰς περιφέρειαν ἐγγεγραμμένων ἢ ἐπικέντρων γωνιῶν (καὶ τῶν κυκλικῶν τομέων) πρὸς τὰ τόξα, ἐπὶ τῶν ὁποίων βαίνουν.

Βιβλίον ΙΑ′. Δι᾽ αὐτοῦ ἀρχίζει ἡ στερεομετρία. Νέοι ὁρισμοὶ δίδονται διὰ τὰς ἐννοίας, τὰς πρῶτον τώρα παρουσιαζομένας, τῆς καθετότητος καὶ τῆς ἀμοιβαίας κλίσεως εὐθειῶν καὶ ἐπιπέδων. Ἕπονται, πρότασις 1: οὐδὲν μέρος εὐθείας δύναται νὰ κεῖται ἐπὶ ἑνὸς ἐπιπέδου, ἂν ὁλόκληρος ἡ εὐθεῖα δὲν κεῖται ἐπ᾽ αὐτοῦ (καὶ τὰ πορίσματά της: ὁ προσδιορισμὸς τοῦ ἐπιπέδου α′) ὑπὸ εὐθείας καὶ σημείου ἐκτὸς αὐτῆς, β′) ὑπὸ 3 σημείων μὴ ἐπ᾽ εὐθείας, γ′) ὑπὸ 2 τεμνομένων εὐθειῶν, δ′) ὑπὸ 2 παραλλήλων εὐθειῶν). Ἡ πρότασις 4 δίδει σπουδαίαν ἰδιότητα τοῦ χώρου· διὰ νὰ εἶναι εὐθεῖα κάθετος ἐπὶ ἐπίπεδον, ἀρκεῖ νὰ εἶναι κάθετος ἐπὶ δύο τεμνομένας εὐθείας του, τὰς ὁποίας συναντᾷ. Ἕπονται θεωρήματα τῶν παραλλήλων εὐθειῶν ἐντὸς τοῦ χώρου: 1) ἂν 2 εὐθεῖαι εἶναι κάθετοι ἐπὶ ἐπίπεδον, εἶναι παράλληλοι· καὶ ἀντιστρόφως· 2) ἂν ἑνώσωμεν τυχὸν σημεῖον μιᾶς ἐκ δύο παραλλήλων εὐθειῶν πρὸς τυχὸν τῆς ἄλλης δι᾽ εὐθείας, αὕτη κεῖται ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τῶν παραλλήλων κτλ. καὶ γωνίαι ἐπὶ διαφόρων ἐπιπέδων μὲ παραλλήλους τὰς πλευράς των εἶναι ἴσαι (ἢ παραπληρωματικαί). Ἀκολουθοῦν τὰ προβλήματα κατασκευῆς τῆς καθέτου ἐπὶ ἐπίπεδον ἐκ σημείου ἐπ᾽ αὐτοῦ (πρότασις 12) ἢ ἐκτὸς αὐτοῦ (πρότασις 11). Μετὰ ταῦτα ἀναγράφονται θεωρήματα τῆς παραλληλίας ἐπιπέδων: α′) ὅταν ἔχουν κοινὴν κάθετον (πρότασις 14)· β′) ὅταν (πρότασις 15) δύο τεμνόμεναι εὐθεῖαι τοῦ ἑνὸς εἶναι ἀντιστοίχως παράλληλοι πρὸς δύο τοῦ ἄλλου. Ἔπειτα (πρότασις 16): παράλληλα ἐπίπεδα τέμνονται ὑπὸ τυχόντος ἄλλου κατὰ παραλλήλους εὐθείας καὶ (πρότασις 17): δύο τυχοῦσαι εὐθεῖαι τέμνονται ὑπὸ σειρᾶς παραλλήλων ἐπιπέδων εἰς μέρη ἀνάλογα. Δύο θεωρήματα κατόπιν περὶ τῆς καθετότητος τῶν ἐπιπέδων εἶναι τὰ ἑξῆς: Πρότασις 18: πᾶν ἐπίπεδον δι᾽ εὐθείας καθέτου πρὸς ἄλλο εἶναι κάθετον πρὸς ἐκεῖνο. Πρότασις 19: ἂν δύο τεμνόμενα ἐπίπεδα εἶναι κάθετα πρὸς τρίτον, καὶ ἡ τομή των εἶναι κάθετος πρὸς τὸ τρίτον. Ἐρχόμεθα ἔπειτα εἰς τὰς στερεὰς γωνίας. Πρότασις 20: ἡ τυχοῦσα ἐπίπεδος γωνία μιᾶς τριέδρου στερεᾶς γωνίας εἶναι $<$ τοῦ ἀθροίσματος τῶν 2 ἄλλων. Πρότασις 21: τὸ ἄθροισμα τῶν ἐπιπέδων γωνιῶν στερεᾶς γωνίας (κυρτῆς) εἶναι $<$ 4 ὀρθῶν. Μετὰ τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τῆς κατασκευῆς τριέδρου γωνίας ἐκ 3 δοθεισῶν ἐπιπέδων γωνιῶν, καὶ μετὰ τὸν ὁρισμὸν τῆς ἀποστάσεως (σημείου ἀπὸ εὐθείας ἢ ἐπιπέδου μὴ τεμνομένων εὐθειῶν καὶ παραλλήλων εὐθειῶν ἢ ἐπιπέδων) εἰσέρχεται ὁ Εὐκλείδης εἰς τὴν θεωρίαν τῶν παραλληλεπιπέδων. Μετὰ τὸν ὁρισμὸν λύει προβλήματά τινα καὶ ἀναγράφει τὴν πρότασιν 28: Ἂν παραλληλεπίπεδον τμηθῇ δι᾽ ἐπιπέδου διερχομένου διὰ τῶν διαγωνίων δύο ἀντιθέτων ἑδρῶν, διαιρεῖται εἰς ἴσα μέρη (εἰς τὴν ἀπόδειξιν τούτου καὶ ἄλλων ὁμοίων προτάσεων ὁ Εὐκλείδης παραβλέπει τὴν διαφορὰν τῶν συμμετρικῶν πρὸς ἄλληλα στερεῶν). Πρότασις 31: παραλληλεπίπεδα ἔχοντα ἴσας βάσεις καὶ ἴσα ὕψη εἶναι ἰσοδύναμα. Πρότασις 32: ἂν ἔχουν ἴσα ὕψη, ἔχουν λόγον τὸν τῶν βάσεών των· καὶ πρότασις 33: ὅμοια παραλληλεπίπεδα ἔχουν λόγον τὸν κύβον τοῦ λόγου δύο ὁμολόγων πλευρῶν των. Πρότασις 34: ἰσοδυνάμων παραλληλεπιπέδων αἱ βάσεις καὶ τὰ ὕψη εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογα· καὶ ἀντιστρόφως. Πρότασις 37: ἂν 4 εὐθεῖαι ἀποτελοῦν ἀναλογίαν, τὰ ὅμοια παραλληλεπίπεδα, τὰ ὁμοίως ἀπ᾽ αὐτῶν κατασκευαζόμενα, θ᾽ ἀποτελοῦν ἐπίσης ἀναλογίαν· καὶ ἀντιστρόφως (δηλαδὴ ἂν α: β = γ: δ, θὰ εἶναι καί: $\alpha^3 : \beta^3 = \gamma^3 : \delta^3$· καὶ ἀντιστρ.) Πρότασις 40: τριγωνικὸν πρίσμα καὶ παραλληλεπίπεδον, ἔχοντα ἴσα ὕψη καὶ ἴσας βάσεις, εἶναι ἰσοδύναμα. Διὰ τῶν προηγουμένων κατορθοῦται ἡ μέτρησις τῶν ὄγκων: ὁ ὄγκος παντὸς παραλληλεπιπέδου ἢ τριγωνικοῦ πρίσματος εἶναι ἴσος μὲ τὸ γινόμενον τοῦ ἐμβαδοῦ τῆς βάσεώς του ἐπὶ τὸ μῆκος τοῦ ὕψους του (εὐκόλως δὲ ἐπεκτείνεται ὁ κανὼν καὶ διὰ τὰ τυχὸν πρίσματα).

Βιβλίον ΙΒ′. Πυραμίδες: Πᾶσα τριγωνικὴ πυραμὶς εἶναι ἰσοδύναμος πρὸς τὸ ἓν τρίτον τριγωνικοῦ πρίσματος μὲ ἴσην βάσιν καὶ ἴσον ὕψος. Τοῦτο εἶναι ἄμεσον πόρισμα τοῦ θεωρήματος (πρότασις 7): Πᾶν πρίσμα ἔχον τριγωνικὴν βάσιν δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς 3 πυραμίδας μὲ τριγωνικὰς βάσεις καὶ ἰσοδυνάμους πρὸς ἀλλήλας. Ἡ ἀπόδειξις τούτου παρουσιάζει δυσκολίας, διότι αἱ 3 πυραμίδες δὲν εἶναι ἴσαι· χρειάζονται λοιπὸν νὰ προηγηθοῦν προτάσεις τινὲς περὶ τῆς ἰσοδυναμίας πυραμίδων μὴ ἴσων (πρότασις 3 καὶ 4). Πρὸς τοῦτο δεικνύει ὁ Εὐκλείδης ὅτι, ἂν δοθοῦν δύο τριγωνικαὶ πυραμίδες μὲ ἴσας βάσεις καὶ ἴσα ὕψη καὶ διαιρεθῇ ἑκατέρα, κατὰ ὡρισμένον τρόπον, εἰς 4 μέρη: δύο τριγωνικὰ πρίσματα (ὧν τὸ ἄθροισμα $>$ τοῦ $1/2$ τῆς πυραμίδος) καὶ δύο πυραμίδας, τὰ δύο τριγωνικὰ πρίσματα τῆς μιᾶς εἶναι ἰσοδύναμα πρὸς τὰ ἀντίστοιχα τῆς ἄλλης. αἱ δὲ δύο πυραμίδες τῆς μιᾶς ἔχουν βάσιν καὶ ὕψος ἴσα πρὸς τὰ τῆς ἄλλης. Ἐφαρμόζει ἔπειτα τὴν ἰδίαν διαίρεσιν καὶ εἰς τὰς τελευταίας αὐτὰς πυραμίδας καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἡ μετάβασις τώρα εἰς τὸ ὅριον (ἡ ὁποία μὲ τὸν σημερινὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι θὰ ἦτο εὐκολωτάτη) διὰ τοὺς Ἕλληνας μαθηματικοὺς παρουσιάζει δυσκολίας καὶ δι᾽ αὐτὸ ὁ Εὐκλείδης τελειώνει τὴν ἀπόδειξίν του δι᾽ ἐμμέσου ἀποδείξεως (διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς), κτλ. Εἰς τὴν πρότασιν 6 γενικεύεται ἡ πρότασις διὰ τυχὸν πολυγωνικὰς πυραμίδας, ὅθεν προκύπτει ὁ κανὼν διὰ τὸν ὄγκον τῆς πυραμίδος. Διὰ μεθόδου τέλος ἀναλόγου πρὸς τὴν προηγουμένην φθάνει ὁ Εὐκλείδης εἰς τὰ θεωρήματα τῆς μετρήσεως τῶν ὄγκων τοῦ κυλίνδρου καὶ τοῦ κώνου. Τέλος ἐκ τῆς θεωρίας τῆς σφαίρας δίδει τὸ θεώρημα τῆς ἰσότητος τοῦ λόγου τῶν ὄγκων δύο σφαιρῶν πρὸς τὸν κύβον τοῦ λόγου τῶν διαμέτρων των. Τὴν μέτρησιν ὅμως τῆς σφαίρας δὲν τὴν παρέχει ὁ Εὐκλείδης. Ἐδόθη βραδύτερον ὑπὸ τοῦ Ἀρχιμήδους.

Βιβλίον ΙΓ′. Τὸ τελευταῖον τοῦτο βιβλίον πραγματεύεται περὶ τῶν κανονικῶν πολυέδρων. Δεικνύεται: α′) ὅτι ὑπάρχουν πέντε τοιαῦτα, τὰ ἑξῆς: 1) τὸ κανονικὸν τετράεδρον, μὲ 4 τριγωνικὰς ἕδρας καὶ 4 κορυφάς· 2) ὁ κύβος, μὲ 8 κορυφὰς καὶ 6 τετραγωνικὰς ἕδρας· 3) τὸ ὀκτάεδρον, μὲ 6 κορυφὰς καὶ 8 τριγωνικὰς ἕδρας· 4) τὸ δωδεκάεδρον, μὲ 12 πενταγωνικὰς ἕδρας, ἀνὰ τρεῖς εἰς ἑκάστην τῶν 20 κορυφῶν του· 5) τὸ εἰκοσάεδρον, μὲ 20 τριγωνικὰς ἕδρας, ἀνὰ πέντε εἰς ἑκάστην τῶν 12 κορυφῶν του· β′) πῶς ἐγγράφονται τὰ πολύεδρα ταῦτα εἰς δοθεῖσαν σφαῖραν καὶ πῶς προσδιορίζεται τὸ μῆκος τῶν ἀκμῶν των. Καὶ τελειώνει μὲ τὸ σχόλιον, ὅτι δὲν ὑπάρχουν ἄλλα κανονικὰ πολύεδρα, πλὴν τῶν προηγουμένων πέντε.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Παλαιόταται ἐκδόσεις τοῦ Εὐκλείδου*: Μετὰ τοὺς σχολιαστὰς τῆς ἀλεξανδρινῆς σχολῆς, ὁ πρῶτος Εὐρωπαῖος μεταφραστὴς τοῦ Εὐκλείδου εἶναι ὁ *Βοήθιος* (500 μ.Χ.)· εἰς τὰ «Euclidis Megarensis geometriæ libri duo» περιλαμβάνει σχεδὸν ὅλους τοὺς ὁρισμούς, τὰ ἀξιώματα καὶ αἰτήματα τῶν 3 πρώτων βιβλίων. Μετά τινας αἰῶνας ὁ Εὐκλείδης μετεφράσθη ἀραβιστί, ἀλλὰ τυπωμένη μετάφρασις εἶναι μόνον τῶν 13 βιβλίων, ἡ τοῦ *Ναζὶρ Ἀλ-Ντὶν Ἀλ-Τουζὶ* ΙΓ′ αἰών), ἐκδοθεῖσα εἰς τὴν Ρώμην (1594). Ἐπίσης ὑπάρχει μετάφρασις τῶν 15 βιβλίων ἐκ τῆς ἀραβικῆς ὑπὸ τοῦ *Ἀδελάρδου ἐκ Μπὰθ* (ΙΒ′ αἰών), τυπωθεῖσα ἐν Βενετίᾳ (1482), ἀλλ᾽ ἡ ἔκδοσις αὕτη εἶναι ἄνευ ἀξίας: σχόλια ἀνόητα, παράλειψις προτάσεων ἢ συγχώνευσις κλπ. Ἡ πρώτη ἐκ τῆς ἑλληνικῆς τυπωμένη μετάφρασις εἶναι ἡ τοῦ *Βαρθολομαίου Ζαμπέρτη* (Βενετία, 1505), τὸ δὲ πρῶτον ἑλληνικὸν κείμενον ἐτυπώθη ἐν Βασιλείᾳ 1533) («Εὐκλείδου Στοιχείων βιβλ. ιε′ ἐκ τῶν Θέωνος συνουσιῶν»). Ἡ πρώτη πλήρης ἀγγλικὴ ἔκδοσις εἶναι ἡ τοῦ *Δαυὶδ Γκρέγκορυ*: «Εὐκλείδου τὰ σῳζόμενα» (μὲ παράπλευρον λατινικὴν μετάφρασιν). Γαλλικὴ ἔκδοσις εἶναι ἡ τοῦ *F. Peyrard*, τρίτομος (Παρίσιοι, 1814—16—18), περιέχουσα λατινικὴν καὶ γαλλικὴν μετάφρασιν. Γερμανικὴ δὲ εἶναι ἡ τοῦ *Ἐρνέστου Φερδιν. Αὐγούστου* (Βερολῖνον, 1826—1829).—*Νεώτεραι σπουδαῖαι ἐκδόσεις*: *Heiberg*, τόμ. 1—5 (Λειψία, 1883—1888), μὲ λατινικὴν μετάφρασιν, καὶ *Heath*, The 13 books of Euclid's elements (τόμ. 1—3, Cambridge, 1908). —*Μεταφράσεις εἰς νεωτέρας γλώσσας παλαιόταται*: Ἡ ἀγγλικὴ τοῦ *Billingsley* (Λονδῖνον, 1570). Ἡ γαλλικὴ τοῦ *Henrion* (β′ ἐκδ., 1623, Paris), καθὼς καὶ ἡ τῶν 6 πρώτων βιβλίων 1564) καὶ τῶν 7ου—9ου (1565) ὑπὸ τοῦ *P. Forcadel de Beziés*. Αἱ ἰταλικαί: τοῦ *Nicolò Tartalea* (Βενετία, 1569) καὶ ἡ τοῦ *Commandino* (Urbino, 1575). Ἡ ἱσπανικὴ τοῦ *Rodrigo Comorano* (Σεβίλλη 1576). Ἡ τουρκικὴ τοῦ *Χουσαῒν Σεφκὶ* (Μπουλάκ, 1825).— *Βοηθήματα*: *H. E. Timmerding*, Euclid und Heron.— *H. Vogt*, Die Lebenszeit Euclids ἐν Zeitschr. f. Geschicht. d. Mathem. Wiss. III, 13 (1913).— *P. Zeuthen*, Sur les définitions d'Euclide.

Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΗΣ

— **Εὐκλείδου ἀριθμοὶ** *[Μαθημ.]* βλ. λ. ἀριθμοὶ Εὐκλείδου (τ Ε′ σ. 489 γ′).

— **Εὐκλείδης, ὁ *Μεγαρικὸς*** καὶ ***Σωκρατικὸς*** ἐπικαλούμενος. Ἀρχαῖος Ἕλλην φιλόσοφος ἐκ Μεγάρων, ζήσας περίπου ἀπὸ 440 μέχρι 380 π. Χ., μαθητὴς τοῦ Σωκράτους, ἱδρυτὴς τῆς περιωνύμου καταστάσης μεγαρικῆς σχολῆς. Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Παρμενίδῃ, ἀκολούθως δὲ διήκουσε τὸν Σωκράτη, φαίνεται ὅμως ὅτι τὴν μεγαλυτέραν ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ φιλοσοφήματος αὐτοῦ ἔσχεν ὁ πρῶτος διδάσκαλός του. Ἰδιαιτέρως ἀρεσκόμενος εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωκράτους, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἤρχετο νύκτωρ εἰς τὰς Ἀθήνας λόγῳ τῆς κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἀπαγορεύσεως εἰσόδου τῶν Μεγαρέων εἰς τὴν πόλιν, ἔφευγε δὲ ὄρθρου βαθέος ἐνδεδυμένος γυναικείαν ἐνδυμασίαν, καὶ εἶναι εἷς τῶν ἐν τῇ φυλακῇ κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Σωκράτους παραστάντων φιλοσόφων. Ζῶντος ἔτι τοῦ Σωκράτους ἐγένετο ἱδρυτὴς ἰδίας σχολῆς. Ὁ Σωκράτης διαβλέπων ἐνωρίτατα τὰς φιλοσοφικὰς ῥοπὰς τοῦ Εὐκλείδου, εἶχεν εἴπει εἰς αὐτὸν τὸ περίφημον καταστάν: «ὦ Εὐκλείδη, σοφισταῖς μὲν δυνήσῃ χρῆσθαι, ἀνθρώποις δὲ οὐδαμῶς». Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σωκράτους (399 π. Χ.) εἰς τὴν ἐν Μεγάροις σχολὴν τοῦ Εὐκλείδου εὗρον ἄσυλον ἅπαντες οἱ ἐξ Ἀθηνῶν φυγόντες φιλόσοφοι, ἐγένετο δὲ ἡ οἰκία του κέντρον φιλοσοφικῶν μελετῶν· διήκουσε τὰς παραδόσεις τοῦ Εὐκλείδου αὐτὸς οὗτος ὁ Πλάτων, τινὲς δὲ δέχονται ὅτι ἡ διδασκαλία του ἔσχε μικράν τινα ἐπιρροὴν καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀριστοτέλους. Περὶ τῶν δοξασιῶν τοῦ Εὐκλείδου ἐλάχιστα διεσώθησαν παρὰ Διογένει Λαερτίῳ (Β′ 30, 106—112, ΣΤ′ 24.89), ἐξ αὐτῶν δὲ φαίνεται ὅτι αὗται ἦσαν κρᾶμα τῶν ὀντολογικῶν θεωριῶν τῆς ἐλεατικῆς σχολῆς καὶ τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας τοῦ Σωκράτους. Ἐδέχετο ὁ Εὐκλείδης ὡς «ἓν τὸ ἀγαθόν», εἰς τὸ ὁποῖον ἀπεδίδοντο διάφοροι ὀνομασίαι («πολλοῖς ὀνόμασι καλούμενον»): φρόνησις, νοῦς, Θεός, ἐταύτιζε δὲ τοῦτο πρὸς τὸ ὄν, θεωρῶν ὡς μὴ ὑπάρχοντα («μὴ εἶναι φάσκων») πάντα τὰ ἀντικείμενα εἰς τὸ ἀγαθόν. Ἐκ τούτων φαίνεται, ὅτι προσεπάθησε νὰ συμβιβάσῃ τὴν ἠθικὴν καὶ τὴν μεταφυσικὴν φιλοσοφίαν, δίδων εἰς μὲν τὴν ἠθικὴν τοῦ Σωκράτους ἀντικειμενικὴν βάσιν, τὴν δὲ μεταφυσικὴν τῶν ἐλεατῶν πειρώμενος νὰ στηρίξῃ ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ ἀγαθοῦ, δι᾽ ὃ καὶ ἡ ὑπ᾽ αὐτοῦ συσταθεῖσα σχολὴ ἀπεκλήθη καὶ *νεοελεατική*, τὸ φιλοσόφημα δὲ ταύτης *νεοελεατισμός*. Ἐκ τῶν νεωτέρων τινὲς παρέβαλον τὸν Εὐκλείδη πρός τινας τῶν σημερινῶν σοφῶν, προσπαθοῦντας νὰ στηρίξουν τὴν ἠθικὴν ἐπὶ τῆς ζωολογίας. Ὡς ὄργανον τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ ἐχρησιμοποίησε τὸν διάλογον («πρὸς ἐρώτησιν καὶ ἀπόκρισιν τοὺς λόγους διατίθεσθαι»), τὸ ἐπίθετον δὲ *διαλεκτικὸς* πρῶτον εἰς τοὺς μεγαρικοὺς ὑπὸ Διονυσίου τοῦ Χαλκιδέως ἀπεδόθη. Ὡς ἀποδείξεις τῶν συλλογισμῶν του ὁ Εὐκλείδης μετεχειρίζετο τὰς «κατ᾽ ἐπιφοράν», ἀποκλείων τὰς «κατὰ λήμματα». Μικρὸν κατὰ μικρὸν ὅμως ἡ συζήτησις ἀπὸ μέσον διδασκαλίας κατήντησε σκοπὸς καὶ ἡ σχολὴ ζῶντος ἔτι τοῦ Εὐκλείδου ἀπεκλήθη ὡς ἐκ τούτου *ἐριστική*. Ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Εὐκλείδου οὐδὲ ἀποσπάσματα διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν, εἰμὴ μόνον ὁ κατάλογος Διογένους τοῦ Λαερτίου, ἐν ᾧ ἀναγράφονται οἱ ἓξ διάλογοι: «Αἰσχίνης», «Ἀλκιβιάδης», «Ἐρωτικός», «Κρίτων» «Λαμπρίας» καὶ «Φοίνιξ». Τὸν Εὐκλείδη θανόντα διεδέχθη Εὐβουλίδης ὁ Μιλήσιος, ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων δὲ μαθητῶν τῆς μεγαρικῆς σχολῆς ὑπῆρξαν Εὔφαντος ὁ Ὀλύνθιος, Ἰχθύας ὁ Μετάλλου, Κλεινόμαχος ὁ Θούριος, Στίλπων ὁ Μεγαρεύς, Πασικλῆς ὁ Ἀσκώνδου, Ἀπολλώνιος ὁ Κρόνος, Διόδωρος ὁ Κρόνος κ. ἄ. Τὰς δοξασίας τοῦ Εὐκλείδου ἐπολέμησεν ὁ Πλάτων, οὐχὶ ὅμως ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς. Προσωπικῶς ὁ Εὐκλείδης ἀναφέρεται ἐν τῷ «Θεαιτήτῳ», ὡς πρόσωπον τοῦ διαλόγου, τὰς θεωρίας του δέ, κατὰ Σλαϊερμάχερ, ἐλέγχει ὁ Πλάτων ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Χίου σοφιστοῦ Εὐθυδήμου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *D. Henne*, L'école de Mégare (Παρίσιοι 1843).—*Mallet*, Histoire de l'école de Mégare (1845).

Π. Ν. ΠΑΠΑΣ

Εὐκλείδης, *Ἰωάννης*. Νομομαθὴς γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1850 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1920. Μετὰ τὸ πέρας τῶν πανεπιστημιακῶν σπουδῶν του ἠσχολήθη μὲ τὸ Ἐμπορικὸν καὶ ἰδίως μὲ τὸ Ἀστικὸν δίκαιον, περὶ οὗ συνέγραψε πλείστας πραγματείας καὶ γνωμοδοτήσεις, ἐν αἷς: «Περὶ τῆς πρὸς διατρο-

Digitized by Google

φὴν ἐνοχῆς» (ἐν «Δικαστ. Χρονικοῖς» τόμ. I σελ. 286, τόμ. II σελ. 7 καὶ τόμ. III σελ. 151), «Περὶ διαρρήξεως τῆς ἀγοραπωλησίας λόγῳ ὑπερόγκου βλάβης» (1899), «Περὶ ἀνακλήσεως καὶ ἀνατροπῆς τῆς χειραφεσίας τοῦ ἀνηλίκου κατὰ τὸν περὶ ἐπιτροπείας νόμον» («Νέοι Πανδέκται» τ. ΙΑ' σελ. 215 κ. ἑξ.), «Περὶ εἰσποιήσεως τῶν νόθων τέκνων κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον (αὐτόθ. τ. I σελ. 747 κ.ἑξ.), «Κληροδοσία λόγῳ προικός, γάμος ἄκυρος» («Ἐφημ. τῆς Ἑλλ. καὶ Γαλλ. Νομολ.» ΚΗ' σελ. 272 κ. ἑξ.), «Συνεισφορὰ προικὸς ἐν κληρονομίᾳ πάππου» (αὐτόθ. ΚΗ' σελ. 168 κ.ἑξ.), «Ἐκχώρησις ἀπαιτήσεως ἐξ ἐργολαβίας δημοτικοῦ ἔργου μετὰ τὸ πέρας αὐτοῦ» (ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Α. Μυλωνᾶ) (αὐτόθ. σελ. 88 κ. ἑξ.). Ἐπίσης ἐξέδωκεν εἰς β' ἔκδοσιν (1891) τὰ «Ἐμπράγματα δικαιώματα» τοῦ Π. Παπαρρηγοπούλου καὶ ἐδημοσίευσε μελέτας ἐπὶ τοῦ Ἰονίου κώδικος. Ὡς μέλος τῆς ἐν ἔτει 1899 ἀνασυσταθείσης ἐπιτροπείας πρὸς σύνταξιν ἀστικοῦ κώδικος κατέλιπε πλείστας σημαντικὰς ἐργασίας. Μ. Γ. Δ.

— **Εὐκλείδης, *Σπυρίδων.*** Νομομαθής, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1848 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1918. Κατ' ἀρχὰς εἰσῆλθεν εἰς τὸ δικαστικὸν στάδιον, ἀνελθὼν νεώτατος ἔτι μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀρεοπαγίτου. Διορισθεὶς εἶτα νομικὸς σύμβουλος τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ παραιτηθεὶς τῆς θέσεως ἐδικηγόρησεν ἐν Ἀθήναις. Τὸ σημαντικώτερον ἔργον του εἶναι ἡ ἑρμηνεία τῆς «Πολιτικῆς Δικονομίας ὡς ἰσχύει ἐν Ἑλλάδι» (τόμ. Α' 1902, Β' 1907, Γ' [τὸ α' μόνον τεῦχος] 1912). Ἐπίσης ἐδημοσίευσε πλείστας πραγματείας καὶ γνωμοδοτήσεις εἰς νομικὰ περιοδικά, ἐν αἷς ἀναφέρομεν τὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ υἱοθετούμενος ὑπὸ γυναικὸς ἔχει δικαίωμα ἀναγκαίας κληρονομίας καὶ νομίμου μερίδος ἐπὶ τῆς περιουσίας τῆς υἱοθετούσης;» («Νέοι Πανδέκται» τόμ. I σελ. 681 κ.ἑξ.). Τῷ 1916 διωρίσθη μέλος τῆς ἐπιτροπείας πρὸς σύνταξιν Πολιτικῆς δικονομίας. Μ. Γ. Δ.

εὐκλειδία (ἡ) (Euclidia) *[Ζωολ.].* Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐκλειδιδῶν,* περιλαμβάνον μικράς, νυκτοβίους ψυχὰς μὲ ἐρυθροὺς καὶ φαιοὺς χρωματισμούς, μὲ σῶμα ἐπίμηκες καὶ στενὸν καὶ ἀνεπτυγμένας λεπτοφυεῖς πτέρυγας. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἐνδιαιτώμενα ἐπὶ διαφόρων ἀνθέων, ἐξ ὧν ἀπορροφῶσι τὸ νέκταρ. Δ. Ν. Π.

εὐκλειδίδαι (οἱ) (Euclididae) *[Ζωολ.].* Οἰκογένεια ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νυκτίων,* περιλαμβάνουσα μικρὰς ψυχὰς μὲ σῶμα κεκαλυμμένον ὑπὸ τριχῶν, κοιλίαν βραχεῖαν καὶ ἐπιμήκεις πτέρυγας. Γνωστότερα γένη εἶναι: *εὐκλεῖδία, κερονάλη* καὶ *πελαμία.* Δ. Ν. Π.

Εὐκλῆς (ὁ) *[Ἀρχ.].* Ὀνομασία τοῦ Ἅδου κατ' εὐφημισμόν, ὅπως καὶ *Κλύμενος, Εὐβουλεὺς* καὶ ἄλλα θωπευτικὰ ὀνόματα, τὰ ὁποῖα καὶ ὡς ἐπωνυμίαι τοῦ Διὸς ἀναφέρονται.

— **Εὐκλῆς.** —1) Ἀθηναῖος στρατηγὸς δράσας ἐν Ἀργίλῳ τῆς Μακεδονίας μετὰ τοῦ Θουκυδίδου τὸ φθινόπωρον τοῦ 424 π.Χ. κατὰ τὴν ἐπὶ Ἀμφίπολιν ἐκστρατείαν τοῦ Βρασίδα *(Θουκυδ.* Δ' 104.106). —2) Ἀρχαῖος Ἕλλην διθυραμβοποιὸς τοῦ Δ' π.Χ. αἰῶνος, τοῦ ὁποίου οὐδὲν ἔργον περιεσώθη μέχρις ἡμῶν.—3) Ρόδιος, υἱὸς τοῦ Καλλιάνακτος καὶ τῆς Καλλιπατείρας, ἔγγονος τοῦ Διαγόρα, ὀλυμπιονίκης ἐν πυγμαχίᾳ, ἄγνωστον κατὰ τίνα Ὀλυμπιάδα. Εἶχε καὶ ἄγαλμα ἐν Ὀλυμπίᾳ, ἔργον Ναυκύδους τοῦ Ἀργείου. ΙΑΚ. Χ. Δ.

—**Εὐκλῆς.** Ἀθηναῖος ὁπλίτης, μαχητὴς κατὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην, ὅστις μετὰ τὴν νίκην, φέρων ἔτι τὴν πανοπλίαν αὐτοῦ, ἔδραμε πρὸς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν, ἵν' ἀναγγείλῃ εἰς τοὺς ἄρχοντας τὴν χαρμόσυνον ἀγγελίαν. «Χαίρετε, νενικήκαμεν» κατώρθωσε μόνον νὰ ἐκφωνήσῃ, μόλις ἔφθασε, καὶ ἔπεσε νεκρὸς ἐκ τοῦ πολλοῦ καμάτου, κεκμηκὼς ἔκ τε τῆς πολυώρου μάχης, τοῦ δρόμου καὶ τοῦ βάρους τῆς πανοπλίας. Οἱ νεώτεροι Ἕλληνες, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ θρυλικοῦ ἥρωος, καθιέρωσαν ἀπὸ τῶν πρώτων ἐν Ἀθήναις Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων τῷ 1896 τὸν Μαραθώνιον δρόμον, ἀποστάσεως 42195 μ., εἰ καὶ δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστόν, ἂν ὁ εἰρημένος ὁπλίτης ἠκολούθησε τὸν δρόμον, ὃν ἀκολουθοῦν οἱ σημερινοὶ δρομεῖς. Σ. Γ. Σ.

Εὔκλους ὁ ἐπονομαζόμενος καὶ *Ἐμπυριβήτης [Μυθολ.].* Κύπριος χρησμολόγος ἀκμάσας κατά τινα παράδοσιν πρὸ τοῦ Ὁμήρου. Σῴζονται αὐτοῦ δύο προφητεῖαι περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Ὁμήρου ἀπό τινος Θεμιστοῦς, Κυπρίας γυναικός, καὶ περὶ τῆς περσικῆς ἐπιδρομῆς. Π. Ν. Π.

εὔκλωστος (ὁ, ἡ), — ον (τό)· ὁ καλῶς κεκλωσμένος: «εὔκλωστον νῆμα», «χιτὼν εὔκλωστος».

εὐκνημίδαι (οἱ) (Eucnemidae) *[Ζωολ.].* Οἰκογένεια ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πεταλοκέρων,* περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς ἰδίως χώρας τῆς γῆς. Γνωστότερα γένη εἶναι τά: *εὐκνημίς, κερόφυτος, μελασίς, μικρόγραγος* κλπ. Δ. Ν. Π.

εὐκνήμις, *—ιδος* (ὁ, ἡ)· ὁ ἔχων καλὰς κνημῖδας, ὁ εὔοπλος: «εὐκνήμιδες Ἀχαιοί».

εὐκνημὶς (ἡ) (Eucnimis) *[Ζωολ.].* Γένος βατραχίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀνούρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑλιδῶν,* περιλαμβάνον βατράχους μετρίου μεγέθους, ἰθαγενεῖς τῆς μεσημβρινῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Μαδαγασκάρης. Δ. Ν. Π.

— **εὐκνημὶς** (ἡ) *[Ζωολ.].* Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐκνημιδῶν,* περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

εὔκνημος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἔχων καλὰς κνήμας.

εὐκοίλιος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ καθιστῶν τὴν κοιλίαν εὔκολον εἰς τὰς κενώσεις: «εὐκοίλιον φάρμακον», «τροφὴ εὐκοίλιος»· ‖ ὁ ἔχων τὴν κοιλίαν εὔκολον εἰς τὰς κενώσεις, ὁ ἐνεργούμενος εὐκόλως, ἀντίθ. *δυσκοίλιος.*

εὐκοιλιότης,—*ητος* (ἡ)· ἡ εὐκολία περὶ τὰς κενώσεις τῆς κοιλίας πέραν τοῦ φυσιολογικοῦ.

— *[Παθολ.]* Ἡ *εὐκοιλιότης* εἶναι πάθησις τῶν ἐντέρων, καθ' ἣν αἱ κενώσεις ἐμφανίζονται ἐν ὑδαρεῖ καταστάσει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον συχναί (βλ. *διάρροια).*

εὔκοιλος (ὁ) (Eucoilus) *[Ζωολ.].* Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρσοδακνιδῶν,* περιλαμβάνον μικρότατα ἔντομα, ὧν αἱ κάμπαι ζῶσι παρασιτικῶς ἐπὶ ἑτέρων ἐντόμων. Δ. Ν. Π.

εὐκοινωνησία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐκοινωνήτου, ἡ καλὴ καὶ εὐχερὴς μετὰ τῶν ἄλλων ἀναστροφή.

εὐκοινώνητος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ εὐχερῶς συνάπτων κοινωνικὰς σχέσεις, κοινωνικός.

εὔκολα· ἐπίρρ. τοῦ *εὔκολος* (βλ. λ.):

εὐκολία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐκόλου, εὐχέρεια, ἀντίθ. *δυσκολία*: «γράφει—,διαβάζει—, ἐργάζεται μὲ εὐκολίαν»· ‖ φρ. «κάμνω εὐκολίαν εἴς τινα» διευκολύνω τινά: «δὲν μοῦ ἔκαμε καμμίαν εὐκολίαν εἰς τὴν πληρωμὴν τοῦ χρέους μου», «κάμνει πολλὰς εὐκολίας εἰς τοὺς πελάτας του»· ‖ πληθ. *εὐκολίαι*· ἀνέσεις, μέσα εὐκόλου χρήσεως ἢ ἐνεργείας: «τὸ σπίτι αὐτὸ ἔχει πολλὰς εὐκολίας, νερὸ ἄφθονο, λουτρό, κουζίνα εὐρύχωρη κτλ.».

εὐκόλλητος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· εὐκολοκόλλητος, ἀντίθ. *δυσκόλλητος.*

εὐκολο—· ὡς πρῶτον συνθετικὸν τῶν ἀπὸ τοῦ *εὔκολος* συνθέτων, ἀντιστοιχούντων πρὸς τὰ ἀπὸ τοῦ ἐπιρρήματος *εὖ* σύνθετα· εἶναι δὲ προσδιοριστικὰ τῆς ἐννοίας τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ: *εὐκολοαπόδεικτος, εὐκολοαπόκτητος, εὐκολοκατόρθωτος, εὐκολοκίνητος, εὐκολοπλησίαστος, εὐκολοπρόφερτος* κτλ. Εἰς πάντα ταῦτα ἀντίκεινται σύνθετα ἀπὸ τοῦ *δύσκολος·* π.χ. *δυσκολοχόνευτος, δυσκολοφύλακτος* κτλ. Ἡ σύνθεσις εἶναι χαλαρὰ καὶ τὰ συνθετικὰ μέρη φαίνονται λελυμένα ἀπ' ἀλλήλων, διὸ καὶ ἐν τῇ συγκρούσει τῶν φωνηέντων, τοῦ τελικοῦ τοῦ πρώτου συνθετικοῦ καὶ τοῦ ἀρκτικοῦ τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ, συναλοιφὴ δὲν γίνεται· π. χ. *εὐκολοανάβατος, εὐκολοετοίμαστος, δυσκολοαναγνωστος* κτλ.

εὔκολος (ὁ ἡ), — *ον* (τό)· ὁ μὴ ἀπαιτῶν πολὺν κόπον, εὐχερής, ἄκοπος, ἀντίθ. *δύσκολος*: «εὔκολον ἔργον», «εὐκολη δουλειά», «τὸ 'χω γιὰ εὔκολο πρᾶγμα», «μὴν τὰ νομίζης τόσο εὔκολα»· ‖ ἐπιεικής, μετριοπαθής, κοιν. *βολικός*: «εὔκολος ἄνθρωπος», «εὔκολος λογαριασμός», «εἶναι εὔκολος εἰς τὴν τροφήν του, — εἰς τὸν ὕπνον του κττ.»· ‖ ὁ μὴ παρέχων πράγματα: «εὔκολος βίος», «ἡ ζωὴ εἰς τὰς ἐπαρχίας εἶναι εὔκολος». — Ἐπίρρ. *εὐκόλως.*

Εὔκολος *[Μυθολ.].* Ἐπίκλησις διαφόρων θεῶν καὶ αὐτοτελὴς θεότης ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ μυθολογίᾳ. Εὔκολος ἐπεκαλεῖτο ἐν Ἐπιδαύρῳ ὁ Ἀσκληπιὸς κατά τινα ἐπιγραφήν, ἐν Μεταποντίῳ δὲ ὁ Ἑρμῆς κατὰ τὸν Ἡσύχιον, ἐπειδὴ ἠρκεῖτο εἰς ἁπλῆν καὶ ἀναίμακτον προσφορὰν γάλακτος καὶ μέλιτος ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Ἡρακλῆν, ὅστις ἀπῄτει τὴν θυσίαν μεγάλων σφαγίων. Ἐν Ἀττικῇ ἐλατρεύετο ὡς ἰδία θεότης, ἦτο δ' αὕτη χθονία δεχομένη εὐμενῶς τοὺς νεκρούς, πιθανῶς δὲ εταυτίζετο πρὸς τὸν Ἅδην. — Π.

εὔκολπος (ὁ ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων καλοὺς κόλπους: «εὔκολπος παραλία».

εὐκολύνω, *ἀόρ. ηὐκόλυνα—ηὐκολύνθην* καὶ δημ. *εὐκολύθηκα*· καθιστῶ τι εὔκολον εὐχερές, διευκολύνω: «εὐκολύνω τὴ δουλειά μου καὶ γίνεται γρήγορα», «ἡ τάξις εὐκολύνει τὴν ἐργασίαν»· ‖ παρέχω εὐκολίας βοηθῶ, ἐπικουρῶ τινα, διευκολύνω: «δὲν μᾶς εὐκολύνει εἰς τίποτε»· ‖ παθ. *εὐκολύνομαι*· ἔχω εὐκολίαν, ἔχω τὰ μέσα, δύναμαι: «δὲν εὐκολύνθηκα νὰ σὲ πληρώσω», «ὅταν εὐκολυνθῇς πέρασε ἀπὸ τὸ σπίτι».

εὐκομὶς (ἡ) (Eucomis) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λειριοειδῶν,* περιλαμβάνον πέντε εἴδη ἰθαγενῆ τῶν περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος χωρῶν. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι *εὐκομὶς ἡ διάστικτος* (Eucomis punctata), ἥτις καλλιεργεῖται πρὸς κόσμον διὰ τὰ ὡραῖα ἐρυθροκυανᾶ ἄνθη της καὶ τὰ εὐμεγέθη καὶ πλατέα φύλλα της. Δ. Ν. Π.

Εὐκομὶς ἡ διάστικτος.

εὐκορδαΐτης (ὁ) *[Παλαιοφυτολ.]* Γένος ἐκλειψάντων φυτῶν, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κορδαϊτῶν γυμνοσπέρμων φανερογάμων.* Οἱ εὐκορδαΐται ἦσαν δένδρα ὑψηλά, τῶν ὁποίων τὸ ὕψος των ἔφθανε τὰ 20—30 μέτρα. Οἱ ἐπιμήκεις κορμοί των ἔφερον ἰσχυρὸν κυλινδροειδὲς ξύλον καὶ διεκλαδίζοντο ἀκανονίστως. Τὰ φύλλα των εἶχον μῆκος 230 ἑκατοστομ. καὶ πλάτος 20 ἑκατοστ., ἦσαν δὲ διατεταγμένα σπειροειδῶς εἰς τὸ ἀνώτατον ἐπάκριον τμῆμα τῶν κλάδων καὶ τοῦ κορμοῦ. Τὰ ἄνθη των ἦσαν κεχωρισμένα καὶ τὰ μὲν ἄρρενα ὡμοίαζον πρὸς τὰ τῆς σαλισβουρίας, τὰ δὲ θήλεα πρὸς τὰ τῶν κυκαδοειδῶν. Τὰ σπέρματά των ἔφερον λιθῶδες περισπέρμιον καὶ σαρκῶδες ἐξωπερικόν. Τὰ φυτὰ ταῦτα ἔζησαν κατὰ τὴν λιθανθρακοφόρον καὶ τὴν πέρμιον περίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Οἱ μεγάλοι κορμοὶ τῶν ἐν μεγίστῃ ἀφθονίᾳ ζησάντων ἐπὶ τῆς γῆς εὐκορδαΐτων, ὡς καὶ τὰ ἄλλα τμήματα τοῦ σώματός των συνετέλεσαν μετὰ τῶν λειψάνων τῶν ἄλλων τότε φυτῶν εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν μεγάλων κοιτασμάτων τῶν λιθανθράκων καὶ ἀνθρακιτῶν. Γ. Κ. Γ.

εὐκοσμία (ἡ)· κόσμος, τάξις, εὐπρέπεια, εὐταξία, σεμνότης· ‖ ἦθος εὐπρεπές, χρηστόν, μετριοφροσύνη.

εὔκοσμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· κόσμιος, εὐπρεπής, σεμνός, χρηστός, μετριοπαθής.—Ἐπίρρ. **εὐκόσμως.**

εὐκραὴς (ὁ, ἡ), — *ές* (τό)· εὔκρατος, μέτριος, μαλακός, ἤπιος (ἐπὶ τόπου, ἀνέμου, κλίματος).

εὐκρασία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐκράτου, καλὴ μῖξις, συγκερασμός: «εὐκρασία ἀνέμων,—τόπου,—κλίματος» τῆς θερμότητος καὶ τοῦ ψύχους μετριότης, ἔλλειψις ὑπερβολῆς· ‖ (ἰατρ.) ὅρος σημαίνων τὴν καλὴν ἰδιοσυστασίαν τοῦ ὀργανισμοῦ ἀτόμου τινός. Μ. Ν. Κ.

Εὐκράτη (Eukrate) *[Ἀστρον.].* Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 247. Σ. Π.

Εὐκράτης *[Μυθολ.].* Σάτυρος πωγωνοφόρος καὶ ἰθυφαλλικός, ἐπί τινος ἀγγειογραφίας, ἐν ῇ κρατεῖ διὰ τῆς ἀριστερᾶς σταφυλήν, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς τείνει πρὸς τὸν ἐπὶ ἡμιόνου καθήμενον πωγωνοφόρον Διόνυσον τὸν Κάνθαρον.

— **Εὐκράτης.** —1) Ἀθηναῖος στρατηγὸς περὶ τὸ 432—431 π. Χ. μετασχὼν τῆς εἰς Μακεδονίαν ἐκστρατείας ὑπὸ τὸν Καλλίαν καὶ κατὰ τῆς Ποτιδαίας.— 2) Δημαγωγὸς ἐν Ἀθήναις ἐπὶ Περικλέους, ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους (Ἱπ. 129) καλούμενος *στυππειοπώλης* καὶ *στύππαξ* καὶ *ὀνοστύπαξ.* — 3) Υἱὸς τοῦ Νικηράτου, ἀδελφὸς τοῦ Νικίου, εἷς τῶν καταγγελθέντων τῷ 415 ἑρμοκοπιδῶν. Ἐγένετο τῷ 412 στρατηγὸς ἐν Θρᾴκῃ. Ἔλαβε μέρος εἰς συνωμοσίαν τινὰ μετὰ τοῦ Στρομβιχίδου καὶ ἄλλων ἐναντίον τῆς ὑπὸ τοῦ Θηραμένους προταθείσης εἰρήνης μετὰ τῶν Σπαρτιατῶν. Ἔτη τινὰ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ (396), προέτεινεν ὁ Πολίοχος τὴν δήμευσιν τῆς περιουσίας του, ἐξ οὗ καὶ ὁ φέρων τὸ ὄνομα αὐτοῦ λόγος τοῦ Λυσίου. — 4) Ἐπώνυμος ἐκ Κνίδου μετὰ τὸν Μ. Ἀλέξανδρον.— 5) Ἐπώνυμος ἱερεὺς Ἀμφιαράου ἐν Ὠρωπῷ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Α' αἰῶνος π. Χ.—6) Ἐπώνυμος ἐκ Ρόδου, κατὰ τὸ μέσον τοῦ Α' αἰῶνος μ. Χ. — 7) Ἱστοριογράφος ἀγνώστου χρόνου, γράψας «Ροδιακά».—8) Διάσημος Ἀθηναῖος γελωτοποιὸς καὶ παράσιτος ἐπικαλούμενος *Κόρυδος.* Παρεσίτευε καὶ εἰς τὴν αὐλὴν τῶν Πτολεμαίων Φιλαδέλφου καὶ Εὐεργέτου. ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

Εὐκρατίδας. Ρόδιος φιλόσοφος ἀγνώστου ἐποχῆς. Ἀνῆκεν εἰς τοὺς Ἐπικουρείους, οἱ ὁποῖοι ἠσπάζοντο τὴν θεωρίαν τοῦ Δημοκρίτου περὶ τῶν ἀτόμων, εἰς δὲ τὰς ἠθικὰς θεωρίας ἠκολούθουν τὸν Ἀρίστιππον καὶ τὴν Κυρηναϊκὴν σχολήν. Ν. Α.

Εὐκρατίδης. Κυρίαρχος ἐν Βακτριανῇ κατὰ τὸν β' π. Χ. αἰῶνα. Διεξήγαγε πολλοὺς πολέμους μετὰ τῶν Συγδιανῶν, Ἀραχωτῶν, Δραγγῶν, Ἀρείων

Digitized by Google

καὶ Ἰνδῶν καὶ ἐκ τούτου ἐξησθενημένη ἡ Βακτρία περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν Πάρθων. Ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του περὶ τὸ 150 π. Χ. Κατὰ τὸ τελευταῖον χρονικὸν διάστημα τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ εἰσήγαγεν ἴδιον νομισματικὸν σύστημα. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Μετάλλιον τοῦ Εὐκρατίδου.

Εὐκρατιδία καὶ ***Εὐκρατίδεια*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βακτριανῆς ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (ΙΑ' 516). Ἐκαλεῖτο οὕτως ἀπὸ τοῦ ἄρξαντος αὐτόθι *Εὐκρατίδου* (βλ.λ.), ἀπεῖχε δὲ περὶ τὰ 625 στάδια ἀπὸ τῶν Βάκτρων. Ἐκ τῶν νεωτέρων ἄλλοι μὲν τοποθετοῦν αὐτὴν παρὰ τὸ σημερινὸν Σιμπιρχάν, ἄλλοι δὲ τὴν ταυτίζουν πρὸς τὴν νῦν Χούλμ. —Π.

εὔκρατος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ καλῶς κεκραμένος, ὁ μέτριος εἰς τὴν θερμοκρασίαν, οὔτε λίαν ψυχρὸς οὔτε λίαν θερμός, γλυκύς, μαλακός, ἤπιος: «εὔκρατος ζώνη τῆς γῆς» ἡ περιλαμβανομένη μεταξὺ τοῦ τροπικοῦ καὶ πολικοῦ *κύκλου*.—Ἐπίρρ. ***εὐκράτως***.

—**εὔκρατος** ***ζώνη*** *[Ἀστρον.]*. Δύο σφαιρικαὶ ζῶναι ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, ἡ βορεία καὶ ἡ νοτία, περιλαμβανομένη ἡ μὲν βορεία μεταξὺ τῆς διακεκαυμένης καὶ τῆς βορείας κατεψυγμένης, ἤτοι μεταξὺ τοῦ βορείου τροπικοῦ κύκλου ἢ τροπικοῦ τοῦ Καρκίνου καὶ τοῦ βορείου πολικοῦ, ἡ δὲ νοτία μεταξὺ τῆς διακεκαυμένης καὶ τῆς νοτίας κατεψυγμένης, ἤτοι μεταξὺ τοῦ νοτίου τροπικοῦ κύκλου ἢ τροπικοῦ τοῦ Αἰγόκερω καὶ τοῦ νοτίου πολικοῦ (βλ. *ζῶναι*). Σ. Π.

— **εὔκρατος** ***χαρακτὴρ*** *[Ρητορ.]*. Μία τῶν διαιρέσεων τῶν χαρακτήρων τοῦ λόγου κατὰ Διονύσιον τὸν Ἁλικαρνασσέα· ὁ εὔκρατος εἶναι ὁ μεταξὺ τοῦ αὐστηροῦ καὶ γλαφυροῦ, μετέχει δ' ἀμφοτέρων. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὁ Διονύσιος τοποθετεῖ ἐκ μὲν τῶν ποιητῶν τὸν Ὅμηρον καὶ τὸν Σοφοκλέα, ἐκ δὲ τῶν πεζογράφων τὸν Ἡρόδοτον, Δημοσθένη, Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλη. Ἡ συνύπαρξις τῶν δύο μεγάλων φιλοσόφων φαίνεται τῇ ἀληθείᾳ παράδοξος (βλ. λ. *χαρακτὴρ [Ρητορ.]*). —Π.

εὐκρίνεια (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐκρινοῦς, καθαρότης, διαύγεια, σαφήνεια: «εὐκρίνεια ὕφους,—λόγου».

—*[Λογ.]* Ἡ *εὐκρίνεια* ἐν τῇ λογικῇ ἀναφέρεται εἰς τὴν ἔννοιαν. *Εὐκρινὴς* λέγεται ἡ ἔννοια, ὅταν οὐ μόνον διακρίνωμεν αὐτὴν ἀπὸ πάσης ἄλλης, ἀλλὰ καὶ ἔχωμεν σαφῆ γνῶσιν πάντων τῶν συστατικῶν τῶν περιεχομένων εἰς τὸ βάθος καὶ τὸ πλάτος αὐτῆς. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει λέγεται συγκεχυμένη. Διευκρινεῖται δὲ μία ἔννοια κατὰ βάθος μὲν διὰ τοῦ ὁρισμοῦ αὐτῆς καὶ τοῦτο λέγεται *εὐκρίνεια κατ' ἐπίτασιν*, κατὰ πλάτος δὲ διὰ τῆς διαιρέσεως εἰς τὰ εἴδη αὐτῆς καὶ τοῦτο λέγεται *εὐκρίνεια κατ' ἔκτασιν*. Ἡ εὐκρινὴς ἔννοια λέγεται καὶ *διακεκριμένη*. Ν. Γ. Δ.

—*[Ρητορ.]* Ἡ *εὐκρίνεια* εἶναι μία τῶν ἀρετῶν τῆς *σαφηνείας*. Περὶ ταύτης ὁ Ἑρμογένης («Περὶ ἰδεῶν» ἐν *Spengel* Rhet. Gr. B, 275) λέγει τὰ ἑξῆς: «σαφήνειαν τοίνυν λόγου ποιεῖ εὐκρίνεια καὶ καθαρότης· γίνεται δὲ καθαρὸς μὲν ὁ λόγος... ἐννοίᾳ, μεθόδῳ, λέξει καὶ τοῖς λοιποῖς, εὐκρίνεια δὲ τὸ μὲν πλεῖστον ἔχει περὶ τὴν μέθοδον, τάχα δ' ἄν τι καὶ τῶν ἄλλων εὐκρίνειαν ποιείη». Ι. Φ. Δ.

εὐκρινὴς (ὁ, ἡ), —ἐς (τό)· ὁ καλῶς διακρινόμενος, διαυγής, καθαρός, σαφής: «εὐκρινὴς διήγησις,—διατύπωσις». —Ἐπίρρ. ***εὐκρινῶς***.

—*[Λογικ.]*· Βλ. *ἔννοια*.

—**εὐκρινὴς** ***ὅρασις***· βλ. *ὅρασις*.

εὔκρινος (ὁ) (Eucrinus Ang.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, συνώνυμον τοῦ *διμεροκρίνου* (Dimerocrinus Phill.), ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *διμεροκρινιδῶν καμαρωτῶν κρινοειδῶν πελματοζῴων* ἐχινοδέρμων. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς σιλουρίου καὶ κατωτέρας δεβονίου ὑποδιαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐν Βορ. Ἀμερικῇ, Ἰρλάνδῃ καὶ Ἀγγλίᾳ. Συνώνυμα: *θυσανόκρινος* Hall. καὶ *γλυπταστὴρ* Hall. Γ. Κ. Γ.

εὐκρυπτίτης (ὁ) (Eukryptit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι πυριτικὸν λίθιον καὶ πυριτικὸν ἀργίλλιον, μὲ χημικὸν μοριακὸν τύπον $Li\,Al\,Si\,O_4$. Εὑρίσκεται εἰς κρυστάλλους τοῦ ἑξαγωνικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος, οἱ ὁποῖοι εἶναι μικροσκοπικοὶ ἰνώδεις. Ἔχει εἰδικὸν βάρος 2, 667 καὶ χρῶμα λευκόν. Προκύπτει ἐξ ἀποσαθρώσεως τοῦ ὀρυκτοῦ σποδοχρόου ἢ τριφανοῦς. Εὑρέθη ἐν Branchville τῆς Κοννεκτικούτης. Γ. Κ. Γ.

εὐκρυφία ἡ) (Eucryphia) *[Βοτ]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐκρυφιοδιδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους ἢ δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῶν χωρῶν τῆς νοτίου Ἀμερικῆς καὶ ἰδίᾳ τῆς Ἀργεντινῆς. Δ. Ν. Π.

εὐκρυφιοδίδαι (οἱ) (Eucryphiodidae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερον ἡ *εὐκρυφία* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

εὐκταῖος, *—α, —ον*· ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον εὔχεταί τις νὰ ἀποκτήσῃ, ὁ εὐχῆς ἄξιος, ἐπιθυμητός: «εὐκταία θέσις,— ἔκβασις»· || φρ. «εὐκταῖον εἶναι», «εὐκταῖον θὰ ἦτο» εὐχῆς ἄξιον θὰ ἦτο (ἐσχηματίσθη ἀπὸ τοῦ *εὐκτὸς* κατὰ τὸ *μοιραῖος* ἀπὸ τοῦ *μοῖρα*).

Εὐκτήμων. —1) Ἀθηναῖος ἀστρονόμος, μετεωρολόγος καὶ γεωγράφος, συνεργάτης τοῦ Μέτωνος κατὰ τὴν ρύθμισιν τοῦ ἡμερολογίου τῷ 432 π. Χ. Προσέτι φαίνεται ὅτι ἠσχολήθη εἰς τὰ τοῦ κλίματος τῆς Ἀττικῆς, τῆς βορείου Ἑλλάδος καὶ τῆς Θρᾴκης.—2) Ἄρχων ἐν Ἀθήναις τῷ 408—407 π.Χ., Κυδαθηναιεὺς τὸν δῆμον. —3) Ἀθηναῖος στρατηγὸς ἐν Σάμῳ (412 π.Χ.). —4) Εἷς τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀνδροτίωνος κατηγορηθέντων διὰ τὰ κατὰ τοὺς ἑρμοκοπίδας, ἀλλὰ καὶ οὗτος κατήγγειλε τὸν Ἀνδροτίωνα μετὰ τοῦ Διοδώρου τῷ 356 (γραφὴν παρανόμων). —5) Ἀθηναῖος (Λυσσιεύς), ἐπικαλούμενος ὁ *κονιορτός*, ὁ ὁποῖος προτροπῇ τοῦ Μειδίου κατηγόρησε τὸν Δημοσθένη λιποταξίου κατὰ τὴν Εὐβοϊκὴν ἐκστρατείαν τῷ 348. ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

εὐκτήριον (τό)· ὁ τόπος ὅπου εὔχεταί τις, τελεῖ τὴν προσευχήν του (οὐδ. τοῦ ἐπιθέτου *εὐκτήριος*)· || ἐντεῦθεν τὸ δημοτ. *κτήριον* ἢ *κτήρι* (καὶ ὄχι *κτίριον*). Β. Φ.

— **εὐκτήριος** ***οἶκος***. Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ *ναοῦ* (βλ. λ.), ἀπαντῶσα ἰδίως παρὰ Σωζομένῳ (Ἐκκλ. ἱστορ. Α', η', 12, 18). Δ. Μ.

εὐκτικὴ (ἡ)· ἔγκλισις τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης, διὰ τῆς ὁποίας ἐξεφέρετο ἐν ἀνεξαρτήτῳ λόγῳ εὐχὴ (βλ. κατ.).

—*[Γραμματ.]* Καλεῖται *εὐκτικὴ* ἡ ἔγκλισις τοῦ ρήματος, διὰ τῆς ὁποίας κυρίως δηλοῦται ἡ *εὐχὴ* (: γένοιτο=εἴθε νὰ γίνῃ ἢ ἄμποτε νὰ γίνῃ· «οὕτως ὀναίμην τῶν τέκνων»=ἔτσι νὰ χαρῶ τὰ παιδιά μου!). Τὴν εὐκτικὴν παρέλαβεν ἡ Ἑλληνικὴ ἐκ τῆς Ἰαπετικῆς, ἤτοι τῆς ἀρχικῆς γλώσσης, ἐκ τῆς ὁποίας προῆλθον ἐκτὸς ταύτης καὶ αἱ ἄλλαι ἰαπετικαὶ ἢ ἰνδοευρωπαϊκαὶ καλούμεναι γλῶσσαι. Εἶχε δὲ ἀνέκαθεν διττὴν ἔννοιαν· ἐσήμαινε δηλαδὴ ἀφ' ἑνὸς μὲν εὐχὴν *(κυρίως εὐκτική)*, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ δυνατὸν γενέσθαι (*δυνητικὴ εὐκτική*, optativus potentialis). Ποία ἐκ τῶν δύο τούτων ἐννοιῶν τῆς εὐκτικῆς εἶναι ἡ πρώτη, ἡ ἀρχική, εἶναι δυσχερέστατον, ἂν μὴ ἀδύνατον, νὰ ἐξακριβωθῇ. Κατὰ τὸν πατέρα τῆς συγκριτικῆς συντάξεως τῶν ἰαπετικῶν γλωσσῶν Delbrück ἡ τῆς εὐχῆς εἶναι ἡ ἀρχικὴ ἔννοια τῆς εὐκτικῆς, ἐξ αὐτῆς δὲ προῆλθεν ἡ τοῦ δυνατοῦ γενέσθαι «διὰ τοῦ περιορισμοῦ τῆς ὑποκειμενικῆς διαθέσεως τοῦ λαλοῦντος». Τὴν γνώμην ταύτην ἀσπάζεται ὁ Mutzbauer καὶ ἄλλοι. Ὁ Hirt καὶ ἄλλοι γλωσσοδῖφαι δέχονται ἀντιθέτως ὡς ἀρχικὴν ἔννοιαν τὴν τοῦ δυνατοῦ γενέσθαι. Ταύτην ἐδήλωνε κατ' ἀρχὰς ἀδιαφόρως ἡ ἁπλῆ εὐκτική, καθὼς καὶ ἡ μετὰ τοῦ *κὲν* ἢ *ἄν*. Οὕτω παρ' Ὁμήρῳ ἀπαντᾷ παρὰ τό: «ρεῖα θεὸς γ' ἐθέλων καὶ τηλόθεν ἄνδρα σαώσαι» (ἀττ. σώσειεν ἂν=δύναται νὰ σώσῃ), «οὐ μὲν γάρ τι κακώτερον πάθοιμι» (=δύναμαι νὰ πάθω, ἤθελον πάθει κλ.) καὶ ἡ μετὰ τοῦ *κὲν* δυνητικὴ εὐκτική: «ἐμὸς δέ κε καὶ πάις εἴης ἁπλότατος γενεῆφιν» κλ. Ἀλλὰ κατόπιν, καὶ δὴ εἰς τὴν ἀττικὴν διάλεκτον, ἡ ἐκφορὰ τῆς δυνητικῆς εὐκτικῆς μετὰ τοῦ *ἂν* κλ. κατέστη κανονικὴ καὶ ἀνεξαίρετος, οὕτω δὲ τὸ ἂν ἦτο πλέον στοιχεῖον ἀπαραίτητον καὶ ἀναπόσπαστον τῆς ρηθείσης εὐκτικῆς. Ἐχρησιμοποιεῖτο δὲ αὕτη ἐνίοτε καὶ πρὸς εὐγενεστέραν, λεπτοτέραν ἔκφρασιν, ἀντὶ τῆς προστακτικῆς, λ. χ. «χωροῖς ἂν εἴσω» (=χώρει εἴσω), «πρὶν ἂν ἀμφοῖν μῦθον ἀκούσαις, οὐκ ἂν δικάσαις» κλ. Ἡ εὐκτικὴ εἰς τὰς πλείστας τῶν ἰαπετικῶν γλωσσῶν ὑποκατεστάθη ὑπὸ τῆς ὑποτακτικῆς, ὡς λ. χ. εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, ὡς ἔγκλισις δὲ διακεκριμένη καὶ χωριστὴ διεσώθη εἰς τὴν ἀρχαιοτάτην Ἰνδικὴν (ἤτοι τὴν Βεδικήν, καθὼς καὶ εἰς τὴν Σανσκριτικήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ εὐκτικὴ ἀντικατέστησε τὴν ἐν τῇ Βεδικῇ σῳζομένην ἀκόμη ὑποτακτικὴν) καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικήν, εἰς τὴν ὁποίαν ηὐρύνθη ἡ ἀρχική της ἔννοια καὶ χρῆσις. Οὕτως ἐκτὸς τῆς κυρίως εὐκτικῆς καὶ τῆς δυνητικῆς τοιαύτης ἀνεπτύχθη ἐν αὐτῇ καὶ ἡ *ἐπιτακτικὴ* λεγομένη εὐκτικὴ (präskriptiver Optativ, κατὰ τὸν Delbrück), τῆς ὁποίας ἡ χρῆσις εἶναι σπανιωτέρα, καὶ δὴ εἰς ἐπιγραφὰς περιεχούσας συνθήκας κ.λ., π. χ. «συμμαχία κ' ἔα ἑκατὸν Fέτεα» (=συμμαχία ἔστω ἐπὶ ἑκατὸν ἔτη).

Καινοτομία ὡσαύτως τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς εἶναι καὶ ἡ εὐκτικὴ τοῦ πλαγίου λόγου, ἡ ἐξαρτωμένη κυρίως ἐκ ρημάτων χρόνου παρῳχημένου, σπανιώτερον δὲ καὶ ἀρκτικοῦ «βῆ δ' ἴμεναι διὰ δώμαθ', ἵν' ἀγγείλειε τοκεῦσι» κλπ. Ἡ χρῆσις τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς εὐκτικῆς περιορίζεται βαθμηδὸν κατὰ τοὺς μετακλασσικοὺς χρόνους, ὑποκαθισταμένη ἰδίως ὑπὸ τῆς ὑποτακτικῆς, ἕως οὗ τέλος ἐξεβλήθη ἐντελῶς ἐκ τῆς ζώσης, τῆς προφορικῆς λαλιᾶς. Ἐνωρίτερον ἐξέλιπεν ἡ δυνητικὴ εὐκτικὴ καὶ ἡ τοῦ πλαγίου λόγου, βραδύτερον δὲ ἡ κυρίως εὐκτική, ἡ δηλοῦσα δηλαδὴ τὴν εὐχήν. Οὕτως, εἰς τὴν Κ. Δ. ἡ χρῆσις τῆς εὐκτικῆς συνίσταται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν στερεότυπον φράσιν «μὴ γένοιτο». Εἶναι ἀξιοσημείωτον ὡσαύτως ὅτι πρῶτον ἐξέλιπεν ἐκ τῆς ζώσης χρήσεως ἡ εὐκτικὴ τοῦ ἐνεστῶτος, ἀργότερον δὲ ἡ τοῦ ἀορίστου. Οὕτως εἰς τοὺς παπύρους ἡ μὲν πρώτη ἀπαντᾷ μέχρι τοῦ Δ' αἰῶνος, ἡ δὲ δευτέρα μέχρι τοῦ Η' αἰῶνος μ. Χ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *I. Schmidt*, Die ursprüngliche Flexion des Optativus und der auf a auslautenden Präsensstämme (ἐν Kuhn's Zeitschrift, 24 σελ. 303 κ. ἑξ.).— *C. Müller*, De Graecorum modo optativo (ἐν Philologus, 49 σελ. 518 κ. ἑξ.).—*Vandaele*, L'optatif grec (Paris 1897).—*Mutzbauer*, Das Wesen des Optativs ἐν Philologus, 62 σελ. 626 κ. ἑξ.). —*Brugmann-Thumb*, Griech. Grammatik[4] München 1913). —*Γ. Χατζιδάκι*, Γενικὴ Γλωσσικὴ (Α - Β', Ἀθῆναι 1915—1916).— *H. Hirt*, Handbuch der griech. Laut—und Formenlehre[2] (Heidelberg 1912). Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

εὐκτικός, *—ή —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν εὐχήν, ὁ ἐκφράζων εὐχήν· || *εὐκτικὴ* (βλ. λ.) ὡς οὐσ. κατὰ παράλειψιν τοῦ *ἔγκλισις*.

εὐκτός, *—ή, —όν*· ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον δύναταί τις νὰ εὐχηθῇ, ὁ ἄξιος εὐχῆς, ἐπιθυμητός.

εὔκυκλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ καλῶς στρογγυλευμένος, στρογγύλος, κυκλικός: «εὔκυκλος ἀσπίς».

εὐκυρτίδιον (τὸ) (Eucyrtidium) *[Ζῳολ.]*. Γένος πρωτοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκτινοζῴων* τῆς οἰκογενείας τῶν *λιθοκαρπιδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτους θαλασσίους ὀργανισμοὺς ἀπαντῶντας εἰς τὰς εὐκράτους καὶ θερμὰς θαλάσσας τῆς γῆς. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν τοῦ γένους γνωστότερον εἶναι *εὐκυρτίδιον τὸ τροπεζιανὸν* (Eucyrtidium tropezianum), ὅπερ ἔχει ὄστρακον ἐπίμηκες, πολυακανθωτὸν καὶ ἀπαντᾷ εἰς πάντα σχεδὸν τὰ εὐρωπαϊκὰ παράλια τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ. —Π.

εὐκωδάλη (ἡ) (Eucodal) *[Φαρμ.]*. Εἶναι τὸ μεθ' ὑδροχλωρίου ἅλας τῆς διυδροοξυκωδεϊνόνης. Ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν σύνθεσιν $C_{18}H_{21}NO_4{\cdot}HCl$, ἀποτελεῖ δὲ λευκοκιτρίνην κόνιν παρασκευαζομένην ἐκ τῆς θεβαΐνης. Εἶναι ναρκωτικὸν καὶ ἀναλγητικὸν εὔχρηστον ἐσωτερικῶς καὶ ὑποδορίως, παρουσιάζει δὲ δρᾶσιν τόσον ταχεῖαν, ὅσον καὶ ἡ μορφίνη, ἐνίοτε δὲ καὶ ταχυτέραν αὐτῆς. Δίδεται ἐσωτερικῶς κατὰ τοῦ ἐρεθιστικοῦ βηχὸς καὶ τῶν πόνων τοῦ κατάρρου τοῦ λάρυγγος καὶ τῆς τραχείας. Ἐπίσης εἰς τὰς ἐπωδύνους καταστάσεις τῶν γαστρικῶν κρίσεων τοῦ ἕλκους, τῶν νευραλγιῶν. Κ. Γ. Μ.

εὐκώπη (ἡ) (Eucope) *[Ζῳολ.]*. Γένος μεδουσῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐκωπιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα ἐν τῇ Μεσογείῳ θαλάσσῃ. Δ. Ν. Π.

εὐκωπήποδα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Κατηγορία μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κωπηπόδων* (βλ.λ.).

εὐκωπία (ἡ) (Eucopia) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐκωπιιδῶν*, περιλαμβάνον μεγάλου μεγέθους μαλακόστρακα μὲ βαθέως ἐσχισμένην κατὰ τὸ πρόσθιον ἄκρον κόγχην. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος, *εὐκωπία ἡ αὐστραλιανὴ* (Eucopia australis), ἥτις ἀπαντᾷ εἰς τὰ μεγάλα βάθη τῶν θαλασσῶν τῆς Αὐστραλίας. Δ. Ν. Π.

εὐκωπίδαι (οἱ) (Eucopidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια μεδουσσῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὑδρομεδουσῶν*, περιλαμβάνουσα πλεῖστα γένη ἀπαντῶντα εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανὸν καὶ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ ὧν ἀξιολογώτερον εἶναι ἡ *εὐκώπη* (βλ.λ.).

εὐκωπιίδαι (οἱ) (Eucopiidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σχιζοπόδων*, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα γένη, ὧν γνωστότερον ἡ *εὐκωπία* (βλ.λ.). Δ. Ν. Π.

εὔκωπος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων καλὰς κώπας.

Ἕϋλ, *Βαντὲλ* - (Vandel-Heyl). Γάλλος ἑλληνιστὴς (βλ. λ. *Βαντὲλ*-Ἕϋλ).

εὐλάβεια (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐλαβοῦς, ἡ προσοχὴ περὶ τὴν χρῆσιν τῶν ἀλλοτρίων, ὁ σεβασμὸς πρὸς τὸν πλησίον· || καθόλου εὐσέβεια, σέβας πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὰ τῆς θρησκείας: «μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαβείας»· || συστολή, ἀτολμία, δειλία.

εὐλαβὴς (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό)· ὁ μετὰ προσοχῆς ἐπιλαμβανόμενος τῶν ἀλλοτρίων, ὁ σεβόμενος τὸν πλησίον, εὐσεβής, θεοσεβής: «εὐλαβὴς πρὸς τὰ ἀλλότρια δικαιώματα, —πρὸς τὴν ξένην περιουσίαν».— Ἐπίρρ. ***εὐλαβῶς***.

εὐλαβὴς (ὁ) (Eulabes) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ψαριδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 12 εἴδη ἀπαντῶντα ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἀσίᾳ

Digitized by Google

καὶ τῇ Μαλαισίᾳ. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *εὐλαβὴς ὁ ἰαβανικὸς* (Eulabes javanensis), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὴν Ἰάβαν καὶ τὰς νήσους τῆς Σόνδης, ἔχει μέγεθος μετρίου μεγέθους κοττύφου, σῶμα εὔρωστον, κεφαλὴν πεπιεσμένην κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτῆς μέρος, ῥάμφος ἰσχυρὸν καὶ κωνικόν, πτέρυγας μᾶλλον βραχείας, οὐρὰν βραχυτάτην καὶ πτέρωμα κυανομελανὸν μετὰ λευκῶν κηλίδων παρὰ τὰ ὦτα καὶ κατὰ τὸ ὀπίσθιον τμῆμα τῆς κεφαλῆς. Δ. Ν. Π

εὐλαβητικός, *—ή, —όν·* ὁ εὐλαβούμενος, ὁ οἰονεὶ φύσει εὐλαβής: «ἄνθρωποι εὐλαβητικοί», «αἱ γυναῖκες εἶναι εὐλαβητικώτεραι τῶν ἀνδρῶν».—Ἐπίρρ. *εὐλαβητικῶς*.

εὐλαβοῦμαι *(—έομαι)*, ἀόρ. *ηὐλαβήθην·* μετὰ προσοχῆς ἐπιλαμβάνομαί τινος, προσέχω νὰ μὴ βλάψω, νὰ μὴ προσβάλω, σέβομαι: «εὐλαβεῖται τοὺς γονεῖς, —τοὺς φίλους, —τὰ θεῖα», «οὐδένα εὐλαβεῖται, πρὸς πάντας φέρεται σκαιῶς».

Εὔλαδος (Euladus ἢ Euladius ἢ Eulalius), *ἅγιος*. Κατά τινας μὲν πρῶτος, κατ' ἄλλους δὲ τέταρτος ἐπίσκοπος ἐν Nevers (Nièvre) τῆς Γαλλίας, ὅστις βαρέως ἀσθενῶν ἐθεραπεύθη ὑπὸ τοῦ ἁγίου Σεβερίνου μεταβάντος εἰς Nevers τῷ 504 πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ βασιλέως Clovis. Ζήσας δὲ κατόπιν ἔτη τινὰ καὶ θεαρέστως κυβερνήσας τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ, ἑορτάζεται ὡς ἅγιος τὴν 26 Αὐγούστου. Ε. Γ. Π.

εὔλαιμος (ὁ) (Eulemus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κεντροφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σαπιδῶν*, περιλαμβάνον μεγάλου μεγέθους κανθάρους, ἰθαγενεῖς τῆς Βραζιλίας. Δ. Ν. Π.

Εὔλαιος καὶ ***Εὐλαῖος*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς ἐν τῇ Σουσιανῇ κατὰ τὰ σύνορα τῆς Ἐλυμαΐδος. ΙΑΚ. Κ. Δ.

Εὐλαῖος. —1) Εὐνοῦχος ἐν τῇ αὐλῇ τῶν Πτολεμαίων, διαδραματίσας ὀλεθριώτατον πρόσωπον. Ὁ κηδεμὼν τοῦ ἀνηλίκου Πτολεμαίου τοῦ Φιλομήτορος Μᾶρκος Λέπιδος (179 π. Χ.), ἐκλεγεὶς μέγας ποντίφηξ ἐν Ῥώμῃ, μετεβίβασε τὴν κηδεμονίαν, πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του, εἰς τὸν *Εὐλαῖον* καὶ *Λήναιον* τὸν Σῦρον, ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν τῆς συνετῆς βασιλομήτορος Κλεοπάτρας. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτῆς (173) οἱ δύο κηδεμόνες, μὲ πᾶσαν κακίαν βεβαρημένοι, ἐρρίφθησαν ἀχαλίνωτοι εἰς τὰ πάθη των καὶ ὀλεθριώτατα ἐκυβέρνησαν, ἕως οὗ ἐκήρυξαν, ἀνέτοιμοι καὶ ἀναρμόδιοι, τὸν πόλεμον κατὰ Ἀντιόχου τοῦ Ἐπιφανοῦς, βασιλέως τῆς Συρίας. Ἀποτέλεσμα τοῦ πολέμου τούτου ἦτο ν' ἀπολεσθῇ ἡ Κοίλη Συρία, νὰ αἰχμαλωτισθῇ ὁ βασιλεὺς καὶ νὰ κατακτηθῇ ἡ Αἴγυπτος, πλὴν τῆς Ἀλεξανδρείας. Ὁ Λήναιος ἐφονεύθη εἰς τὴν μάχην τοῦ Πηλουσίου, ὁ δὲ Εὐλαῖος συνεβούλευσε τὸν Πτολεμαῖον νὰ φύγῃ εἰς Σαμοθράκην μετὰ πάντων τῶν θησαυρῶν, ἐγκαταλείπων τὴν χώραν του· ἀλλ' ὁ Ἀντίοχος προλαβὼν ᾐχμαλώτισε τούτους διὰ τεχνάσματος καὶ ἐφόνευσε τὸν Εὐλαῖον. —2) Θησαυροφύλαξ τοῦ Περσέως. Γ. Λ. Α.

εὐλαΐς (ἡ) (Eulais) *[Ζωολ.]*. Γένος ἀκάρεων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδραχνιδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα ἀκάρεα ὑδρόβια, ζῶντα ἐλεύθερα ἢ παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων ὑδροβίων ζῴων.

εὐλαλία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐλάλου, εὐγλωττία, εὐφράδεια, κομψὴ ἀπαγγελία.

Εὐλαλία ***(ἅγιαι)***. Δύο μάρτυρες ἀναγράφονται ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ μαρτυρολογίῳ φέρουσαι τοῦτο τὸ ὄνομα.—1) Ἡ ἐκ Βαρκελώνης τῆς Ἱσπανίας, ἥτις κατὰ τὸν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ διωγμὸν τῶν Χριστιανῶν ὑπέστη μαρτυρικὸν διὰ πυρὸς θάνατον τῷ 304 καὶ ἑορτάζεται τὴν 12 Φεβρουαρίου, θεωρουμένη ὡς πολιοῦχος τῆς Βαρκελώνης, ἐν τῇ ὁποίᾳ εὑρηται καὶ τὸ λείψανον αὐτῆς.—2) Ἡ ἐκ Mérida τῆς Ἱσπανίας καταγομένη, ἥτις, δωδεκαετὴς κόρη οὖσα καθ' ὃν χρόνον ἤρχισεν ὁ ἐπὶ Διοκλητιανοῦ διωγμός, ἐκρύπτετο εἰς ἐξοχήν τινα ὑπὸ τῆς μητρός της· ἀλλὰ νύκτα τινὰ δραπετεύσασα ἐκ τῆς ἐξοχῆς ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πόλιν καὶ παρουσιασθεῖσα εἰς τὸν ἄρχοντα Δακιανὸν σφοδρῶς ἤλεγξεν αὐτὸν διὰ τὸν διωγμὸν τῶν Χριστιανῶν. Ὅθεν συλληφθεῖσα ὑπὸ τούτου ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον καὶ ἑορτάζεται ἡ μνήμη της τὴν 10 Δεκεμβρίου. Ε. Γ. Π.

Εὐλαλία (Eulalia) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 495. Σ. Π.

εὐλαλία (ἡ) (Eulalia) *[Ζωολ.]*. Γένος ζωνοσκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πολυχαιτῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *φυλλοδοκεϊδῶν*, περιλαμβάνον πλεῖστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας τὰς εὐρωπαϊκὰς θαλάσσας.

—εὐλαλία (ἡ) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*, περιλαμβάνον ἀνεπτυγμένας πόας φυομένας ἐν τῇ κεντρικῇ Ἀφρικῇ, ταῖς Ἰνδίαις καὶ τῷ Μεξικῷ. Δ. Ν. Π.

Εὐλάλιος. Βυζαντινὸς ψηφιδογράφος, οὗτινος τὸ ὄνομα παρεδόθη εἰς ἡμᾶς μόνον ἐκ φιλολογικῶν πηγῶν. Οὗτος φέρεται ὡς διακοσμήσας διὰ ψηφιδωτῶν τὸν περίφημον ἐν Κωνσταντινουπόλει ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ἱδρυθέντα ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ὡς πρὸς τὸν χρόνον καθ' ὃν ἔζησεν ὁ Εὐλάλιος, ἐπικρατεστέρα φαίνεται ἡ γνώμη, καθ' ἣν οὗτος διεκόσμησε τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστίνου Β' (565—578). Παρέστησε διὰ ψηφίδων εἰς μὲν τὸν τροῦλλον τὸν Παντοκράτορα, εἰς δὲ τοὺς τοίχους ὁλόκληρον τὴν εὐαγγελικὴν ἱστορίαν ἐν συνεχεῖ ἱστορικῇ σειρᾷ εἰς πολυαρίθμους συνθέσεις. Ἰδέαν ἀρκοῦντως σαφῆ τῆς διατάξεως τῶν ψηφιδωτῶν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, τοῦ κυριωτέρου, ὡς φαίνεται, ἔργου τοῦ Εὐλαλίου, παρέχουσιν αἱ διασωθεῖσαι περιγραφαί, περὶ τῆς θρυλουμένης ὅμως τέχνης τούτου οὐδὲν γνωρίζομεν. Νεώτεραι ἔρευναι τείνουν ν' ἀποδείξουν, ὅτι μακρινὰ αὐτῶν ἀντίγραφα εἶναι ἴσως αἱ μικρογραφίαι τοῦ ἐν τῇ Λαυρεντιακῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Φλωρεντίας ὑπ' ἀριθ. VI, 23 χειρογράφου εὐαγγελίου. Πλὴν τῶν ψηφιδωτῶν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων φαίνεται ὅτι, μέχρι τοὐλάχιστον τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, διεσῴζοντο καὶ ἄλλα αὐτοῦ ἔργα, πιθανώτατα ἐζωγραφημένα φορητὰ εἰκόνες, ὡς ἐξάγεται ἐξ ἐπιγραμμάτων εἰς αὐτὰς ἀναφερομένων καὶ διασωθέντων μέχρις ἡμῶν. Ἡ φήμη τοῦ Εὐλαλίου ὡς περιφήμου ψηφιδογράφου ἐπέζησε καθ' ὅλον τὸν μέσον αἰῶνα. Κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα ὁ Πτωχοπρόδρομος ἀφιερώνει πολλοὺς αὐτοῦ στίχους εἰς ἔπαινον τῶν ἔργων τοῦ Εὐλαλίου, τὸν ὁποῖον τάσσει μεταξὺ τῶν περιφημοτέρων ζωγράφων, ὁ δὲ κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ἀκμάσας Νικηφόρος Κάλλιστος Ξανθόπουλος συνθέτει ἐπίγραμμα εἰς τὸν ψηφιδωτὸν Παντοκράτορα τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Revue des Études grecques IX (1896) 32 κ. ἑ. — *A. Heisenberg*, Grabeskirche und Apostelkirche (Leipzig 1908, τόμ. II 9 κ. ἑ.). — *Heisenberg*, ἐν 75ετηρίδι τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν («Ξένια» σ. 121 κ. ἑ.).—*Ὁ αὐτός*, ἐν Philolog. Wochenschrift τ. 41 (1921) No 43.—*N. Βέης*, ἐν Repertorium für Kunstwissenschaft τ. 39 (1916—1917) σ. 97 κ. ἑ., 231 κ.ἑ., τ. 10 (1917) σ. 59 κ. ἑ.—*Malickij*, ἐν Byzantion III 123 κ. ἑ. Α. ΞΥΓΓΟΠΟΥΛΟΣ

— Εὐλάλιος (ἢ ***Εὐλάμιος***). Νεοπλατωνικὸς φιλόσοφος καταγόμενος ἐκ Φρυγίας καὶ ἀκμάσας κατὰ τὸν ΣΤ' μ.Χ. αἰῶνα. Ἐδίδαξεν εἰς τὴν σχολὴν τῶν Ἀθηνῶν, ἑρμηνεύων πιθανῶς τὰ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλους. Μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ κατάργησιν τῆς σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν (532), ὁ Εὐλάλιος μετὰ τοῦ Δαμασκίου καὶ πέντε ἄλλων φιλοσόφων κατέφυγεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας Χοσρόη, ὁ ὁποῖος διεξῆγε τότε πόλεμον πρὸς τὸ Βυζαντιακὸν κράτος. Μετὰ ἓν ἔτος, ὑπογραφείσης συνθήκης εἰρήνης, ἐπετράπη εἰς τοὺς Ἕλληνας φιλοσόφους νὰ ἐπιστρέψουν καὶ νὰ ζήσουν ἀνενόχλητοι ἐντὸς τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους· φαίνεται ὅτι ὁ Εὐλάλιος ἐπανῆλθεν ἐκ τῆς Περσίας ἀλλ' ἄγνωστον ποῦ ἀπέθανε. Ν. Α.

— Εὐλάλιος, ἀντίπαπας. Τῇ 17 Δεκεμβρίου τοῦ 418, καθ' ἣν ὥραν ἐπερατοῦτο ὁ ἐνταφιασμὸς τοῦ πάπα Ζωσίμου, ὄχλος θορυβώδης, οὗτινος ἡγεῖτο ὁ ἀρχιδιάκονος Ῥώμης Εὐλάλιος, εἰσῆλθεν εἰς τὴν βασιλικὴν τοῦ Λατερανοῦ, διέλυσε τοὺς ἐκεῖ συνηγμένους πρὸς ἐκλογὴν τοῦ διαδόχου τοῦ Ζωσίμου κληρικοὺς καὶ ἀνεκήρυξε πάπαν τὸν Εὐλάλιον. Οἱ ἐξωσθέντες ἐκ τοῦ Λατερανοῦ κληρικοί, συνελθόντες εἰς ἄλλην ἐκκλησίαν τῆς Ῥώμης, ἐξέλεξαν πάπαν τὸν πρεσβύτερον *Βονιφάτιον*. Καὶ ὑπεστηρίζετο μὲν ὁ Εὐλάλιος ὑπὸ τοῦ ἐπάρχου τῆς Ῥώμης Συμμάχου, ἀλλ' οἱ ἀντίπαλοι αὐτοῦ καταφυγόντες πρὸς τὸν βασιλέα Ὁνώριον ἐπέτυχον νὰ ἐξωσθῇ βίᾳ ὑπὸ στρατιωτικῆς δυνάμεως ἐκ τοῦ Λατερανοῦ ὁ Εὐλάλιος καὶ νὰ ἐγκατασταθῇ ὁ Βονιφάτιος Α', ὅστις καὶ κατεῖχε τὸν παπικὸν θρόνον μέχρι τοῦ θανάτου του (422). Ε. Γ. Π.

Εὔλαλον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Θρᾴκῃ ἐπαρχίας Ξάνθης τοῦ νομοῦ Ῥοδόπης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 199 (ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο *Ἰλανλῆ*). Κεῖται παρὰ τὸν ποταμὸν Νέστον, ἔχει κλῖμα βαλτῶδες καὶ ὑδρεύεται ἐκ φρεάτων. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Ἄβατον* (κάτ. 312), *Δέκαρχον* (κάτ. 284), *Ἐράσμιον* (κάτ. 169), *Ζηλωτὴ* (κάτ. 361), *Ἡλιόπετρα* (κάτ. 204), *Κεντητὴ* (κάτ. 380), *Κρεμαστὴ* (κάτ. 351), *Κύρνος* (κάτ. 531), *Μάγγανα* (κάτ. 464), *Ὄλβιον* (κάτ. 301) καὶ *Ὀρφανὸν* (κάτ. 221). Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος παράγει δημητριακά, κηπουρικά, καπνόν, βούτυρον. Τὸ Εὔλαλον συνδέεται μετὰ τῆς Ξάνθης δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χλμ. 25). Δ. Ε. Μ.

εὔλαλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ καλῶς λαλῶν, ὁ ἔχων γλυκεῖαν λαλιάν, εὔγλωττος, εὐφραδής.

Εὐλάμπιος. Ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας φέρουσι τοῦτο τὸ ὄνομα οἱ ἑξῆς: —1) Ὁ ἐπὶ Τραϊανοῦ τῷ 98 μετὰ πολλῶν ἄλλων Χριστιανῶν ὑποστὰς μαρτυρικὸν θάνατον καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 3 Ἰουλίου. —2) Ὁ ἐν Παλαιστίνῃ ἄγνωστον πότε «ξίφει τελειωθεὶς» καὶ ἑορταζόμενος τὴν 5 Μαρτίου. —3) Ὁ ἐπὶ Μαξιμιανοῦ τῷ 296 ἐν Νικομηδείᾳ μαρτυρήσας. Οὗτος μετὰ πολλῶν ἄλλων Χριστιανῶν κρυπτόμενος εἴς τι παρὰ τὴν Νικομήδειαν βουνὸν διὰ τὸν ἀπὸ τῶν ἐθνικῶν φόβον, ἀπεστάλη ἡμέραν τινὰ ὑπ' αὐτῶν εἰς τὴν πόλιν πρὸς ἀγορὰν τροφίμων. Ἰδὼν δ' ἐν τῇ Νικομηδείᾳ τοιχοκολλημένην τὴν βασιλικὴν διαταγὴν περὶ καταδιώξεως τῶν Χριστιανῶν καὶ ἀναγινώσκων αὐτὴν ἀνεγνωρίσθη καὶ προσήχθη εἰς τὸν ἄρχοντα τῆς πόλεως Μάξιμον. Τιμωρουμένου δ' αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος «Εὐλαμπία ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ εἰς τὸ μέσον ἐλθοῦσα ἐδυσώπει τὸν Εὐλάμπιον εὔξασθαι ὑπὲρ αὐτῆς τοῦ συμμαρτυρῆσαι αὐτῷ». Ὄντως δὲ πολλοὶ τῶν ἐθνικῶν θαυμάσαντες τὴν ἐν τῷ μαρτυρίῳ γενναιότητα τοῦ Εὐλαμπίου καὶ πιστεύσαντες εἰς Χριστὸν ἀπεκεφαλίσθησαν ὑπὸ τοῦ Μαξίμου καὶ ἐν τοῖς πρώτοις ὁ Εὐλάμπιος καὶ ἡ Εὐλαμπία. Ἡ μνήμη αὐτῶν ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 10 Ὀκτωβρίου μετὰ μαρτυρολογίου. Ε. Γ. Π.

εὐλαμπὶς (ἡ) (Eulampis) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κολυβριδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα πτηνὰ μὲ ποικιλόχρουν πτέρωμα, ἰθαγενῆ τῶν Ἀντιλλῶν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *εὐλαμπὶς ἡ χρυσόχρους* (Eulampis aurata), ἥτις διακρίνεται διὰ τὸ μικρόν, κομψὸν σῶμα, τὸ λεπτότατον, κυρτὸν καὶ ἐπιμηκέστατον ῥάμφος, τὰς ἐπιμήκεις πτέρυγας καὶ τὴν ῥιπιδοειδῆ οὐρὰν της. Ὁ χρωματισμός της εἶναι πορφυροκυανότεφρος μὲ χρυσοκιτρίνας ἀποχρώσεις. Δ. Ν. Π.

Εὐλαμπὶς ἡ χρυσόχρους.

Εὐλάου (Eylau) *[Γεωγρ.]*· βλ. *Ἐϋλὼ*.

εὖ λέγειν *[Ῥητορ.]*. Κατὰ τὸν συνήθη τῆς ῥητορικῆς ὁρισμὸν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τεχνογράφοις, αὕτη εἶναι «τέχνη τοῦ εὖ λέγειν, τέλος ἔχουσα τὸ πείθειν». Τὸ εὖ λέγειν εἶναι τὸ ἔργον τοῦ ῥήτορος, συνιστάμενον εἰς τὸ νὰ μεταχειρίζηται ἅπαντα τὰ διὰ τὴν πειθὼ τοῦ προκειμένου κατάλληλα μέσα, ἤτοι ἐπιχειρήματα, ἤθη καὶ πάθη, τὴν πρόσφορον τούτων τάξιν καὶ ἀνάπτυξιν, τὸ εἰς ἔκφρασιν αὐτῶν ἁρμόζον λεκτικὸν καὶ τὴν πρέπουσαν ἐν τῇ ἀπαγγελίᾳ ὑπόκρισιν. —Π.

εὐλεκάνιον (τό) (Eulecanium) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων τῆς τάξεως τῶν ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κοκκοειδῶν*. Τὸ εἶδος *εὐλεκάνιον τῆς ῥοδακινέας* (E. persicae Fab.) ζῇ ἐν Εὐρώπῃ, Αὐστραλίᾳ, Ἀμερικῇ κλπ. ἐπὶ τῆς ῥοδακινέας, ἀμπέλου, μορέας καὶ ἄλλων φυτῶν. Ἡ θήλεια εἶναι καστανέρυθρος, στίλβουσα, ἐν εἴδει ἀνεστραμμένης λέμβου, μήκους 4—5 χιλιοστομέτρων. Ἐνδείκνυται ὁ ψεκασμὸς τῶν προσβεβλημένων δένδρων κατὰ Ἰούνιον διὰ διαλύσεως ἐν ὕδατι 5% θειασβεστίου πρὸς καταστροφὴν τῶν προνυμφῶν. Ε. Ν. Ε.

Ἐϋλενμπουργκ (Eulenburg), ***Φίλιππος***, πρίγκιψ τοῦ —. Γερμανὸς διπλωμάτης χρηματίσας διαδοχικῶς πρεσβευτὴς τῆς Πρωσσίας εἰς Στουτγάρτην καὶ Μόναχον καὶ κατόπιν πρεσβευτὴς τῆς αὐτοκρατορίας εἰς τὴν Βιέννην (1894—1902). Ἀποσυρθεὶς εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Βερολίνου ἐγένετο ἥρως τῶν γνωστῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς «στρογγύλης τραπέζης» σκανδάλων τοῦ αὐτοκρατορικοῦ περιβάλλοντος, τὰ ὁποῖα ἐκαυτηρίασεν ὁ Μαξιμιλιανὸς Χάρδεν εἰς τὸ «Μέλλον». Ἀπέθανεν ἐν ἀφανείᾳ μακρὰν τῆς αὐλῆς.

Ἔϋλερ (Euler), ***Λεονάρδος***· βλ. *Εὐλῆρος*.

εὔληπτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως λαμβανόμενος, συλλαμβανόμενος: «εὔληπτον πτηνόν» ‖ ἐπὶ φαρμάκων, τὸ εὐκόλως, ἄνευ ἀηδίας λαμβανόμενον, εὔποτον: «εὔληπτον φάρμακον» ‖ ὁ εὐκόλως κατανοούμενος, εὐκατανόητος, σαφής: «εὔληπτος διδασκαλία» ‖ ***εὔληπτον*** (τό) ὡς οὐσ.: «τὸ εὔληπτον τῆς διδασκαλίας, — τοῦ λόγου».—Ἐπίρρ. ***εὐλήπτως***.

εὔληπτος (ὁ) (Euleptus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μικροῦ σχετικῶς μεγέθους καὶ χρώματος φαιοῦ ἢ φαιομελανοῦ. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἰθαγενῆ τῆς ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς, τῆς Μαδαγασκάρης καὶ τῶν Ἰνδιῶν. Δ. Ν. Π.

εὐληριανὰ ***ὁλοκληρώματα*** *[Μαθ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ δύο ὁλοκληρώματα:

$$B(p, q) = \int_0^1 x^{p-1}(1-x)^{q-1}\,dx,$$

$$\Gamma(n) = \int_0^\infty e^{-x}x^{n-1}\,dx,$$

τὰ ὁποῖα εἶναι πεπερασμένα τὸ μὲν πρῶτον (α' εἴδους) ὅταν p καὶ q εἶναι ἀριθμοὶ θετικοί, τὸ

Digitized by Google

δὲ δεύτερον (β′ εἴδους) ὅταν ὁ n εἶναι θετικός. Συντόμως καλοῦνται καὶ B (p, q), Γ (n).

Τὰ δύο ταῦτα ὁλοκληρώματα B (p, q) καὶ Γ (n) συνδέονται διὰ τῆς σχέσεως:

$$B\ (p,\ q) = \frac{\Gamma\ (p)\ \Gamma\ (q)}{\Gamma\ (p+q)}$$

Τὸ ὁλοκλήρωμα τοῦ δευτέρου εἴδους Γ (n) ἀποδεικνύεται ὅτι διὰ n= ἀκέραιος ἀριθμὸς ἰσοῦται πρὸς τὸ γινόμενον 1. 2. . . . (n—1), δηλαδή:

$$\Gamma\ (n) = 1.\ 2.\ 3.\ 4.\ldots\ (n-1)$$

Ὅταν ὅμως $0<n<1$ θὰ ὑπάρχῃ ἡ σχέσις:

$$\Gamma\ (n)\ \Gamma\ (n-1) = \frac{\pi}{\eta\mu\ (n\pi)}$$

Ἐπίσης ἀποδεικνύεται διὰ τὸ Γ (n) ὅτι:

$$\Gamma\ (n) = \lim_{\mu=\infty} \mu^n \frac{(\mu-1)\ (\mu-2)\ldots 1}{n\ (n+1)\ (n+2)\ldots(n+\mu-1)}$$

Σ. Μ.-Ο.

Εὐλῆρος (Euler), ***Λεονάρδος.*** Μέγας μαθηματικός. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Βασιλείαν τῆς Ἑλβετίας τῷ 1707, ἐκ πατρὸς ἱερέως διαμαρτυρομένου. Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Jacques Bernoulli. Περὶ τὸ 1730 ἐδημοσίευσε διδακτικὸν βιβλίον «Μηχανικὴν» (Mechanica), ἔνθα διὰ πρώτην φορὰν ἐφαρμόζεται ἡ ἀνάλυσις εἰς τὴν ἐπιστήμην τῆς κινήσεως. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὠνομάσθη ὑπὸ τῆς Αἰκατερίνης Α′ τῆς Ρωσίας μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς Πετρουπόλεως. Τῷ 1741, κατόπιν ἐπιμόνων προσκλήσεων τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσσίας, μετέβη εἰς Βερολῖνον διὰ νὰ προεδρεύσῃ τῆς Ἀκαδημίας. Ἐκεῖ συνέταξε τὰς «Ἐπιστολὰς ἐπί τινων θεμάτων τῆς φυσικῆς καὶ τῆς φιλοσοφίας», δι᾽ ὧν ἀποκαλύπτεται τὸ ἐκλαϊκευτικὸν αὐτοῦ πνεῦμα, καὶ αἵτινες ἠρίθμησαν πλείστας ἐκδόσεις. Ἐκτὸς ὑπομνημάτων τινῶν ἐπὶ τῶν ὡρισμένων ὁλοκληρωμάτων, τῆς ὁλοκληρώσεως διαφορικῶν ἐξισώσεων ἀνωτέρας τάξεως, τῆς θεωρίας τῶν βλημάτων, τῆς θεωρίας τῶν ἰσοπεριμέτρων, διετύπωσε τῷ 1746 νέαν θεωρίαν τοῦ φωτός. Ἡ ὑπόθεσις τῆς ἐκπομπῆς, τὴν ὁποίαν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Νεύτωνος παρεδέχετο ὁλόκληρος ὁ ἐπιστημονικὸς κόσμος, ὑπεβλήθη ὑπὸ τὴν αὐστηρὰν αὐτοῦ κρίσιν. Ἐν τῷ συγγραφέντι ἔργῳ του, ἀφοῦ ἀνέπτυξεν ὅλας τὰς ἀντιρρήσεις αὐτοῦ διὰ τὴν θεωρίαν ταύτην, ἐκηρύχθη ὀπαδὸς τῆς θεωρίας τῶν κυμάνσεων, τῆς εὐφυοῦς ταύτης ὑποθέσεως τοῦ Huygens. Ὑποβαλὼν δὲ τὰ φαινόμενα εἰς τὸν λογισμόν, ὑποθέσας ὅτι τὸ φῶς μεταδίδεται δι᾽ ἐνδιαμέσου ρευστῆς οὐσίας ἀβαροῦς καὶ ἐλαστικῆς, τοῦ αἰθέρος, κατέληξε νὰ πλουτίσῃ τὴν ὀπτικὴν δι᾽ ἀναλυτικῶν τύπων, τῶν ὁποίων ἡ γενικότης συνηγωνίζετο τὴν ἁπλότητα. Συχνάκις κατόπιν ἐπανῆλθεν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος. Ὅλαι δὲ αἱ ὀπτικαί του ἔρευναι, συλλεγεῖσαι εἰς τρεῖς τόμους, ἐξεδόθησαν τῷ 1771 ὑπὸ τὸν τίτλον «Dioptrica».

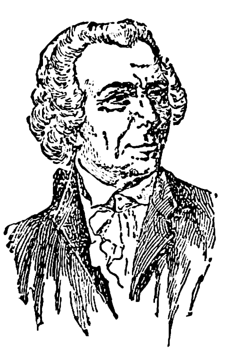

Λεονάρδος Εὐλῆρος.

Ὁ Εὐλῆρος εἰργάσθη εἰς πάντας τοὺς κλάδους τῆς μαθηματικῆς ἐπιστήμης, λύσας πλεῖστα ἐκ τῶν δυσκολωτάτων προβλημάτων, τὰ ὁποῖα ἀπησχόλουν τὰ μεγαλύτερα μαθηματικὰ πνεύματα τῆς ἰδικῆς του καὶ τῆς προγενεστέρας ἐποχῆς. Εἰς τὴν ἀνάλυσιν ἐπέτυχε τὴν γενικὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τῶν ἰσοπεριμέτρων, κατέστρωσε τὴν θεωρίαν τῶν ὁλοκληρωμάτων τῶν καλουμένων *εὐληριανῶν* (βλ. λ.) καὶ ἔδωκε τὴν δι᾽ ἐκθετικῶν συναρτήσεων ἔκφρασιν τῶν τριγωνομετρικῶν συναρτήσεων, καὶ ἐτελειοποίησε τὴν σπουδὴν τῶν σειρῶν καὶ τῶν ἐλλειπτικῶν συναρτήσεων διακρίνας τὸ δυνατὸν τῆς συγκρίσεως ἑνὸς τόξου τῆς ὑπερβολῆς πρὸς τὸ ἄθροισμα δύο τόξων τῆς ἐλλείψεως· ἔδωκε προσέτι τὰς διαφορικὰς ἐξισώσεις τῆς κινήσεως ἑνὸς σώματος, εἰς ὃ ἐφαρμόζονται οἱαιδήποτε δυνάμεις, καὶ τὴν θεωρίαν τῆς κινήσεως σώματος ἔχοντος σταθερὸν σημεῖον. Εἰς τὴν γεωμετρίαν ἔλυσε τὸ πρόβλημα τοῦ κύκλου ἐφαπτομένου τριῶν δεδομένων κύκλων, ἐπέτυχε τὴν κατασκευὴν τῶν ἀξόνων τῆς ἐλλείψεως ὁριζομένης διὰ δύο ἐκ τῶν συζυγῶν αὐτῆς διαμέτρων, ὡς καὶ πολλὰς λύσεις τοῦ προβλήματος τῆς σφαίρας ἐφαπτομένης τριῶν δοθεισῶν σφαιρῶν. Διηρεύνησε πρῶτος τὴν γενικὴν ἐξίσωσιν δευτέρου βαθμοῦ μὲ τρεῖς μεταβλητὰς καὶ ὥρισε τὰς *ἑστίας* τῶν κωνικῶν ὡς τὰς δίδομεν σήμερον· ἀνέπτυξε πλήρως τὴν θεωρίαν τῶν ἀλγεβρικῶν καμπύλων καὶ τὰς κατέταξεν εἰς τάξεις καὶ γένη. Ἡ θεωρία τῶν ἀριθμῶν ἐξ ἄλλου τοῦ ὀφείλει πλείστας συμπληρώσεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὴν ἀπόδειξιν πολλῶν θεωρημάτων τοῦ Fermat, τῶν ὁποίων ἡ ἀπόδειξις διέφευγεν ἀπὸ ὅλους τοὺς πρὸ αὐτοῦ μεγάλης μαθηματικῆς ἱκανότητος ἐρευνητάς. Ἐπίσης τὰ ἔργα αὐτοῦ «Theoria motuum planetarum» (1744) καὶ «Theoria motus Lunae» (1753), τὸν κατατάσσουν μεταξὺ τῶν θεμελιωτῶν τῆς νεωτέρας οὐρανίου μηχανικῆς. Εἰς τὸ πρῶτον ἁπλοποιεῖ τὸν λογισμὸν τῶν πλανητικῶν ἀνωμαλιῶν διὰ τῆς ἀναγωγῆς αὐτῶν εἰς τὸ πρόβλημα τῶν τριῶν σωμάτων, τὸ ὁποῖον διατυπώνει ὡς ἑξῆς: τρία σώματα ἑλκόμενα κατὰ τὸν νόμον τοῦ Νεύτωνος (δηλαδὴ ἀναλόγως τῶν μαζῶν των καὶ ἀντιστρόφως ἀναλόγως τῶν τετραγώνων τῶν ἀποστάσεων αὐτῶν) ἐκσφενδονίζονται εἰς τὸ διάστημα· νὰ εὑρεθοῦν αἱ τροχιαί, ἃς διαγράφουν καὶ νὰ προσδιορισθοῦν αἱ ἀνωμαλίαι τῆς κινήσεως αὐτῶν. Εἰς τὸ δεύτερον ἐξετάζει τὴν κίνησιν τῆς σελήνης, καὶ ἀναλύει τὴν δύναμιν, ἥτις προκαλεῖ αὐτὴν εἰς τρεῖς ἄλλας καθέτους πρὸς ἀλλήλας καὶ συναντωμένας εἰς τὸ κέντρον αὐτῆς καὶ παρασυρομένας ὑπ᾽ αὐτῆς κατὰ τὴν κίνησίν της περὶ τὴν γῆν ἄνευ μεταβολῆς τῆς σχετικῆς θέσεώς των. Ἀπὸ τοῦ 1766, ἐποχὴν καὶ ἣν ἐκλήθη πάλιν εἰς Ρωσίαν ὑπὸ τῆς Αἰκατερίνης, ἦτο σχεδὸν τυφλός, ἀλλὰ τοῦτο δὲν τὸν ἠμπόδισε νὰ ἐργάζηται καὶ νὰ παράγῃ μέχρι τῆς ἡμέρας τοῦ θανάτου του (7 Σεπτεμβρίου 1783).

Τὰ ἔργα τὰ ὁποῖα κατέλιπεν εἶναι τόσα πολλά, ὥστε ἡ Ἀκαδημία τῆς Πετρουπόλεως ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του ἠσχολεῖτο μὲ τὴν ἐπεξεργασίαν των. Πλεῖστα δὲ ἐξ αὐτῶν εὑρέθησαν ἀκόμη σκοτεινὰ καὶ ἀνερμήνευτα. Ἑκατὸν τριάκοντα ἔτη ἀπὸ τοῦ θανάτου του ἐξεδόθησαν τὰ ἅπαντα αὐτοῦ εἰς 45 τόμους. Σ. Μ.-Ο.

Εὐλιμένη *[Μυθολ.].* —1) Μία τῶν Νηρηΐδων. —2) Θυγάτηρ τοῦ Κύδωνος, βασιλέως τῆς Κρήτης, ἡ ὁποία συνεδέθη μετὰ τοῦ ἐγχωρίου Λυκάστου, ἐνῷ ὁ πατὴρ εἶχε δώσει τὴν διὰ γάμον ὑπόσχεσιν αὐτοῦ εἰς τὸν Ἄπτερον. Διὰ τοῦτο διέταξε τὸ μαντεῖον ἐν πολεμικῇ τινι ἀνάγκῃ νὰ θυσιασθῇ αὕτη εἰς τοὺς ἐγχωρίους ἥρωας. Τοῦτο ἐγένετο παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις τοῦ Λυκάστου, ὁ ὁποῖος ἀνεκοίνωσε τὰς σχέσεις αὐτοῦ μετὰ τῆς Εὐλιμένης. Ὁ Ἄπτερος ἐφόνευσε τὸν Λύκαστον καὶ κατέφυγε μετὰ τοῦτο εἰς τὸν Ξάνθον κατὰ τὰ Τέρμερα. ΙΑΚ. Χ. Δ.

εὐλίμενος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων καλοὺς λιμένας: «εὐλίμενος χώρα, —νῆσος, —ἀκτή».

Εὐλίμενος *['Αρχ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Γαβραντουΐκων κόλπος.* Σ. Ε. Λ.

εὐλιμίδαι (οἱ) (Eulimidae) *[Ζῳολ.].* Οἰκογένεια μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κτενοβραγχίων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη, ὧν γνωστότερα: *εὔλιμος, νῖσος, ὁπλόπτερον* καὶ *σκαληνόστομον.* Δ. Ν. Π.

εὔλιμος (ὁ) (Eulimus) *[Ζῳολ.].* Γένος μαλακίων τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐλιμιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰ μαλάκια μὲ σῶμα λεπτόν, κόγχην ἐπιμήκη, λείαν, στενὴν καὶ ἀπαστράπτουσαν. Γνωστὰ περὶ τὰ 30 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς εὐκράτους καὶ θερμὰς θαλάσσας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζῳολ.]* Τοῦ γένους *εὔλιμος* λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρίσκονται ἐντὸς διαφόρων στρωμάτων ἀπὸ τῆς τριασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος μέχρι σήμερον. Ἐν Ἑλλάδι ἐντὸς τῶν ὑποπλειοκαινικῶν θαλασσίων ἄμμων καὶ κροκαλοπαγῶν τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου εὑρέθησαν λείψανα διαφόρων εἰδῶν ζώντων εἰσέτι ἐν τῇ Μεσογείῳ. Γ. Κ. Γ.

εὐλόγημα (τό), δημοτ. *βλόγημα*· τὸ εὐλογεῖν, ἡ ὑπὸ τοῦ ἱερέως εὐλόγησις· || *βλογήματα* (τά)· ἡ στέψις, ὁ γάμος: «καλὰ βλογήματα» εὐχὴ πρὸς μνηστευμένους.

εὐλογημένος, *—η, —ον*· παθ. μετχ. τοῦ *εὐλογῶ*· ὁ εὐλογίας, ὁ ἐπαίνου ἄξιος, εὐλογητὸς (ἐλήφθη ἀπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης): «εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου», «εὐλογημένον τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ»· || σχετλιαστικῶς: «ὁ εὐλογημένος δὲν ξέρει τί κάμνει», «εὐλογημένε μου, τί ἤθελες κι᾽ ἦρθες τέτοια ὥρα».

εὐλογήσιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἄξιος νὰ εὐλογηθῇ ἢ νὰ εὐλογῆται.

εὐλογητάριον (τό)· ἐν τῇ λειτουργικῇ *εὐλογητάρια*: «εὐλογητάρια ἀναστάσιμα,—νεκρώσιμα» (βλ. κατ.).

—*[Λειτουργ.]* *Εὐλογητάρια* καλοῦνται τὰ εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Ἀμώμου ἐν τῷ ὄρθρῳ ψαλλόμενα τροπάρια, ἑκάστου τῶν ὁποίων προτάσσεται, εἰς τὸν αὐτὸν πλάγιον πρῶτον ἦχον ψαλλόμενος, ὁ στίχος «Εὐλογητὸς εἶ, Κύριε, δίδαξόν με τὰ δικαιώματά σου». Εἰς τὴν συνεχῆ δ᾽ ἐπανάληψιν τοῦ στίχου τούτου ὀφείλεται καὶ ἡ τοιαύτη αὐτῶν ὀνομασία. Τοιαῦτα εὐλογητάρια ἔχομεν τὰ λεγόμενα *ἀναστάσιμα*, τὰ κατὰ τοὺς ὄρθρους τῶν Κυριακῶν ψαλλόμενα καὶ εἰς τὴν ταφὴν τοῦ Κυρίου ἀναφερόμενα, καὶ τὰ *νεκρώσιμα*, τὰ κατὰ πᾶν Σάββατον καὶ κατὰ τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν ψαλλόμενα, διὰ τῶν ὁποίων οἱ ψάλλοντες ἐξαιτοῦνται ἐξ ὀνόματος τῶν κεκοιμημένων τὸ ἔλεος καὶ τὴν συγχώρησιν τοῦ Κυρίου. Π. Ν. ΤΡ.

—*[Βυζ. Μουσ.]* Ἐκ τῶν *εὐλογηταρίων*, τὰ μὲν ἀναστάσιμα ψάλλονται καὶ εἰς ἀργὸν καὶ εἰς σύντομον εἱρμολογικὸν μέλος τοῦ πλαγίου τοῦ α′ ἤχου, ἐκ του φθόγγου τοῦ κε, ὡς καὶ εἰς ἀνάμεικτον μετὰ συντόμου στιχηραρικοῦ τοιούτου, ἐκ τοῦ φθόγγου πα, τὰ δὲ νεκρώσιμα πάντοτε εἰς σύντομον εἱρμολογικὸν τοιοῦτον τοῦ ἰδίου ἤχου. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

εὐλογητής (ὁ)· ὁ εὐλογῶν.

εὐλογητός, *—ή, —όν*· ὁ ἄξιος εὐλογίας, ἐπαίνου, αἰνετός: «εὐλογητὸς εἶ, Κύριε» ἡ ἀρχὴ τῶν *εὐλογηταρίων* (βλ. λ.).

εὐλογία (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *εὐλογεῖν*, ἔπαινος, ἐπαινετικός, καλὸς λόγος, ἀντίθ. *κατάρα*: «ἐκ τοῦ αὐτοῦ στόματος ἐξέρχεται εὐλογία καὶ κατάρα»· || εὐχαριστία: «τὸ ποτήριον τῆς εὐλογίας» (πρὸς Κορ. Α′, 10, 16)· || δῶρον, εὐτυχία, ἀφθονία ἀγαθῶν: «ἡ εὐλογία τοῦ Ἀβραάμ,—τοῦ Θεοῦ» πάντα τὰ ἀγαθὰ ὅσα ὁ Θεὸς παρέχει εἰς τοὺς ἀνθρώπους· || ὁ προσφερόμενος ἄρτος κατὰ τὰς λειτουργίας πρὸς τέλεσιν τοῦ μυστηρίου τῆς εὐχαριστίας, ἄλλως *προσφορά*· || καὶ ὁ διανεμόμενος εἰς τοὺς ἐκκλησιασθέντας ἄρτος εἰς μικρὰ τεμάχια, κοιν. *ἀντίδωρο*· || κατ᾽ εὐφημισμόν, ἡ ἐξανθηματικὴ νόσος εὐλογία, κοιν. *βλογιά.*

—*[Δογματ.]* Αἱ μυστηριοειδεῖς τελεταί, αἵτινες εἶναι εἴτε αὐτοτελεῖς εἴτε συνημμέναι μετὰ τῶν μυστηρίων ἢ ἄλλων ἱερῶν ἀκολουθιῶν, δύνανται νὰ διακριθῶσιν εἰς *ἐξορκισμούς, εὐλογίας* καὶ *καθιερώσεις.* Ἡ λέξις εὐλογία ἐν τῇ καινῇ Διαθήκῃ ἐκτὸς τῆς ἐννοίας τοῦ ἐγκωμίου (Ἀποκ. 5, 12) καὶ τῆς ὡραίας ἐκφράσεως (Ρωμ. 16, 18) δηλοῖ καὶ τὰ ἀγαθά, ἅτινα παρέχει ὁ Θεὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους (Γαλ. 3, 14. Ἐφ. 1, 3, Ἑβρ. 6, 7. Ρωμ. 15, 29, Α′ Πέτρ. 3, 19. Α′ Κορ. 10, 16). Τὰ ἀγαθὰ ταῦτα παρέχονται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, τῇ ταμιούχῳ τῆς θείας χάριτος, διὰ τῶν εὐλογιῶν (benedictiones) τῶν κληρικῶν, αἵτινες σκοποῦσι, τὴν παροχὴν τῆς θείας χάριτος καθόλου, ἰδίᾳ δὲ τὸν ἁγιασμὸν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου καὶ τῶν πρὸς αὐτὸν συνδεομένων ἀντικειμένων. Κ. Ι. Δ.

—*[Λειτουργ.]* Ὑπῆρχε συνήθεια εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν, ὅπως ἐκ τῶν πολλῶν προσφερομένων ἄρτων (προσφορῶν), ἐκείνους, οἵτινες δὲν ἦσαν ἀναγκαῖοι διὰ τὴν τέλεσιν τῆς θείας Εὐχαριστίας νὰ μὴ τοὺς ἁγιάζωσιν, ἀλλὰ νὰ εὐλογῶσιν αὐτούς καὶ νὰ διανέμωσι μεταξὺ τοῦ κλήρου καὶ τῶν πιστῶν, οἱ ὁποῖοι τυχὸν δὲν ἐκοινώνουν κατὰ τὴν λειτουργίαν. Τὰ μερίσματα ταῦτα τοῦ εὐλογηθέντος ἄρτου ἐκαλοῦντο *εὐλογίαι.* Τὸ ὄνομα ἀπαντῶμεν εἰς τὸν 14 κανόνα τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου, παρ᾽ Αὐγουστίνῳ (Epist. 28 καὶ 31) κλπ. Ὑπῆρχεν ἐπίσης συνήθεια εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν ν᾽ ἀνταλλάσσωσιν οἱ ἐπίσκοποι, εἰς ἔνδειξιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτῶν κοινωνίας, τεμάχια ἐκ τοῦ εὐλογηθέντος ἄρτου, ἢ εὐλογίας. Μόνον κατὰ τὸ Πάσχα διετηρεῖτο τὸ ἀρχαιότερον ἔθιμον ν᾽ ἀνταλλάσσηται ἀντὶ τῶν εὐλογιῶν ἡ θεία Εὐχαριστία, ὅπως καθίσταται τὸ πρᾶγμα ἐπισημότερον. Ἡ σύνοδος ὅμως τῆς Λαοδικείας ἐν τῷ ἀνωτέρῳ κανόνι ἀπηγόρευσε τοῦτο, πιθανῶς ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὸ μυστήριον (βλ. καὶ λ. *ἀντίδωρον*). Δ. Ν. ΜΩΡΑΪΤΗΣ

—*['Ιατρ.]* Ἡ *εὐλογία* (κακῶς *εὐφλογία*, παλαιότερον *λοιμική*) εἶναι ὀξεῖα λοιμώδης ἐξανθηματικὴ νόσος, λίαν μεταδοτική, χαρακτηριζομένη ὑπὸ τυπικοῦ μεγάλου πυρετοῦ καὶ βλατιδο-φλυκταινώδους ἐξανθήματος, ἀναφαινομένου ἐπὶ τοῦ δέρματος καὶ τῶν βλεννογόνων καὶ καταλήγοντος εἰς τὰς γνωστὰς χαρακτηριστικὰς οὐλάς. Ἡ νόσος προσέβαλε τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων, ἀλλὰ περὶ τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου τῆς πρώτης ἐμφανίσεως αὐτῆς οὐδὲν θετικὸν γνωρίζομεν. Κατὰ τοὺς πλείστους πρῶται ἑστίαι αὐτῆς θεωροῦνται ἡ Σινικὴ καὶ αἱ Ἰνδίαι, ἔνθα φέρεται ἐπιδημοῦσα ἀπὸ χιλίων ἤδη ἐτῶν π. Χ. Ὁ Moore, ὁ γράψας εἰδικὴν περὶ τῆς νόσου πραγματείαν (1815), παραδέχεται μὲν ὅτι ἐν Ἰνδίαις ἐπεδήμει ἡ νόσος ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ ὅτι ἡ εὐλογία ἦτο ἡ νόσος ἡ δεκατίσασα τὸν στρατὸν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἀλλ᾽ οὐδεμίαν πηγὴν παραθέτει. Ἀναφέρει ὅμως σινικήν τινα πραγματείαν, τὴν «Τιοῦ-'Ασὶν-Φᾶ», ἐν ᾗ ὁ λόγος περὶ «τέ-τοῦ», νόσου παρομοίας κατὰ τὰ συμπτώματα τῇ εὐλογίᾳ καὶ λέγει ὅτι ἀπὸ τῆς δυναστείας Σὸγκ (590 π. Χ.) ἡ εὐλογία κατεπολεμεῖτο διὰ τοῦ *εὐλογιασμοῦ* (βλ. λ.). Κατὰ ἱεραποστόλους Ἰησουΐτας, ἡ νόσος ἐπεπόλαζεν ἐκεῖσε ἀπὸ τρισχιλίων ἐτῶν π. Χ. καὶ προστάτις κατὰ τῆς εὐλογίας θεότης εἰδικὴ ἐλατρεύετο ἐν Σινικῇ. Ἀλλὰ καὶ αἱ ἐξ Ἰνδικῆς εἰδήσεις εἶναι ἀσαφεῖς. Ὁ Hessler ἀποδίδει διὰ τοῦ μεταφράζων τὰς «Γιαδσουρβέδας» ἀποδίδει διὰ τοῦ ὅρου «variola», τοῦ δηλοῦντος νῦν τὴν εὐλογίαν, ἀλλ᾽ ἐξανθήματά τινα περιγραφόμενα ἐν αὐταῖς, ὅλως ὑποθετικῶς, καίτοι ἐν Ἰνδίαις ἀναφέρεται ἡ εἰδικὴ θεότης κατὰ τῆς εὐλογίας, ἡ Μαριατάλη ἢ Πατραγάλη κατὰ Boldaeus, τιμωμένη ἀπ᾽ ἀρχαιοτάτων χρόνων. Ὑποθετικὴ ὅλως εἶναι ἐπίσης καὶ ἡ ταύτισις πρὸς εὐλογίαν νόσων ἀναφερομένων ἐν αἰγυπτιακοῖς παπύροις (πάπυρος Ebers) ἢ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ.

Digitized by Google

Ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους ἡ νόσος φαίνεται ὅτι ἦτο ἄγνωστος. Νόσος τοσούτῳ χαρακτηριστική, καταλείπουσα τὰς γνωστὰς οὐλάς, δὲν ἠδύνατο νὰ διαφύγῃ τὴν παρατηρητικότητα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων ἰατρῶν καὶ συγγραφέων, οἵτινες οὐδεμίαν μνείαν ποιοῦνται αὐτῆς, ὡς οὐδὲ τῶν διαφόρων σατιρικῶν, οἵτινες βεβαίως ἀρκοῦσαν ὕλην πρὸς σάτιραν θὰ εὕρισκον ἐν τῇ χαρακτηριστικῇ παραμορφώσει τοῦ προσώπου τῶν παθόντων τὴν νόσον. Ἀλλ' ἐν τούτοις οὐκ ὀλίγοι ὑπεστήριξαν τὴν ὕπαρξιν ταύτης ἐν Εὐρώπῃ καὶ δὴ καὶ ἀπὸ παλαιοτέρων χρόνων, ὑπῆρξαν δέ τινες, μάλιστα, οἵτινες ἐχαρακτήρισαν ὡς εὐλογίαν καὶ αὐτὸν τὸν λοιμὸν τοῦ Θουκυδίδου. Τὰς πρώτας ὅμως ἀκριβεῖς εἰδήσεις περὶ εὐλογίας εὑρίσκομεν κατὰ τὸν μεσαίωνα παρ' Ἄραψι συγγραφεῦσι, ἡ πρώτη δὲ μάλιστα ἐμφάνισις αὐτῆς ἐπὶ ἀραβικοῦ ἐδάφους συνεδέθη πρὸς μῦθον, καθ' ὃν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς γεννήσεως τοῦ Μωάμεθ (571 μ. Χ.) ὁ ἐξ Ἀβησσυνίας πρίγκιψ Ἀβρεχὰ κατὰ τὸν πόλεμον τῶν ἐλεφάντων, ἐπιθυμῶν νὰ καταλάβῃ τὸ ἱερὸν τέμενος (Kaaba) ἐν Μέκκᾳ, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπιτύχῃ τοῦτο καὶ νὰ εἰσέλθῃ ἐντὸς τῆς πόλεως, καθότι μυθικά τινα ὄρνεα, τὰ «Ἀβαβίλ» (περσιστὶ = εὐλογία), κατέστρεψαν τὸν ἀβησσυνιακὸν στρατὸν ῥίπτοντα κατ' αὐτοῦ μικροὺς λίθους (τὰς φλυκταίνας τῆς εὐλογίας), ὧν εἷς προσβαλὼν καὶ τὸν πρίγκιπα ἐπέφερε λοιμώδη νόσον, ἐξ ἧς ἐσάπησαν τὰ μέλη αὐτοῦ. Ἀκριβῶς δὲ καὶ ἡ πρώτη περιγραφὴ τῆς νόσου ἐγένετο ὑπὸ συγχρόνου τοῦ Μωάμεθ συγγραφέως, τοῦ Χριστιανοῦ πρεσβυτέρου — κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα μ. Χ. ζήσαντος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ — Ἀαρών, οὗ ὅμως τὸ σύγγραμμα ἀπωλέσθη, διασωθέντων τινῶν μόνον ἀποσπασμάτων ἐν μεταγενεστέροις ἔργοις, ἰδίᾳ τοῦ ἰατροῦ Ραζῆ (Θ' αἰών). Περὶ τῆς νόσου εἶτα ἠσχολήθησαν καὶ ἄλλοι τινὲς Ἄραβες ἰατροὶ (Γεώργιος Βαχτίσουα, Μέσσουε, Ἰσαὰκ Ἰουδαῖος, Σεραπίων), ἰδίᾳ ὅμως ὁ Ραζῆς, οὗτινος τὸ περιώνυμον ἔργον περὶ εὐλογίας καὶ ἱλαρᾶς, συγγραφὲν ἀραβιστὶ (πρβλ. *Ραζῆ*, Εἰσαγωγὴ εἰς τὸ βιβλίον περὶ εὐλογίας καὶ ἱλαρᾶς ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ ὑπὸ *Ἀρ. Π. Κούζη*, Ἀθῆναι 1914), μετεφράσθη ἐκ συριακῆς μεταφράσεως εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀπὸ τῶν βυζαντινῶν ἤδη χρόνων παραγγελίᾳ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου (Κωνσταντίνου Δούκα ἢ Ἀνδρονίκου Β' τοῦ Παλαιολόγου) ὑπὸ ἀγνώστου μεταφραστοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Περὶ λοιμικῆς», ὑφ' ὃν ὅρον ἀπαντῶμεν τὴν νόσον καὶ παρὰ Συνεσίῳ, παρ' ᾧ φέρεται ἡ «πρώτη λοιμική» μὲ τὴν σημασίαν τῆς σήμερον καλουμένης εὐλογίας, κατ' ἀντιδιαστολὴν ἀπὸ τῆς «δευτέρας λοιμικῆς», τῆς ἱλαρᾶς. Παρὰ Συνεσίῳ τὸ ὅλον κεφάλαιον (9ον) φέρει τὸν τίτλον «Περὶ φλυκταινούσης λοιμικῆς καὶ ἑτέρας λεπτῆς καὶ πυκνῆς λοιμικῆς». Τὸν ὅρον «λοιμική» διετήρησε παρ' ἡμῖν ὁ λαὸς προκειμένου περὶ ἐπιδημίας εὐλογίας. Ὡς φαίνεται ὅμως, διὰ τοῦ ὅρου *εὐλογία* ἐν ἀρχῇ ἐδηλοῦτο τὸ ἐπικινδυνωδέστερον εἶδος τῶν δύο τότε ταυτιζομένων νόσων — εὐλογίας καὶ ἱλαρᾶς — ἡ *χάσπα* (νῦν ἀραβ. = ἱλαρά). «Εὐλογίαν, λέγει ὁ Ἕλλην μεταφραστὴς τοῦ ἔργου τοῦ Ραζῆ περὶ λοιμικῆς, ὠνόμασαν οἱ παλαιοὶ τὸ ἓν εἶδος, τὸ μοχθηρότερον τῶν δύο, καθ' ἃ παρὰ πολλῶν οὕτως ὀνομάζεσθαι ταύτην ἀκούω· ἐν γὰρ ταῖς ἑλληνικαῖς διαλέξεσι κλῆσις ταύτης οὐχ εὕρηται· ὁ δὲ σοφὸς οὗτος ἀνὴρ τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ χάσπε ὠνόμασε· δηλοῖ δὲ ἡ λέξις τὸ κατ' αὐτὸ οἶμαι δὲ ὅτι κατ' αὐτὴν τὴν λοιμικὴν ὁ λόγος βούλεται» (*Ραζῆ*, Περὶ λοιμικῆς (ἐν Βυζαντινῶν ἰατρῶν τὰ εὑρισκόμενα) ὑπὸ *Ἀρ. Π. Κούζη*). Ἐν τοῖς κατόπιν ὅμως ὁ ὅρος εὐλογία περιωρίσθη διὰ τὸ οὕτω καὶ νῦν ἔτι καλούμενον νόσημα, τοῦ ὅρου ἱλαρὰ δηλοῦντος τὸ ἕτερον, τὸ νῦν πολλῷ καλοηθέστερον τῆς εὐλογίας νόσημα.

Ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ (Ἰταλίᾳ, Γαλλίᾳ), τὸ πρῶτον κατὰ τὴν ΣΤ' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα μεταδοθεῖσα ἐξ Ἀνατολῆς, ἀναφέρεται ἡ νόσος ὑπὸ τοῦ Marius d' Avenches, ὅστις καὶ πρῶτος μετεχειρίσθη λατινιστὶ—τὸν νῦν ἔτι ἐν χρήσει—ὅρον variola. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δ' ἐκείνης μέχρι τῆς εὑρέσεως τοῦ δαμαλισμοῦ, δὲν ἔπαυσεν ἡ εὐλογία ἐπιφέρουσα μεγίστας καταστροφὰς ἐν Εὐρώπῃ, ἧς τὸν πληθυσμὸν διαρκῶς ἐδεκάτιζεν. Ἱστορικῶς ἀναφέρονται ἐπιδημίαι κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα μέχρις Ἰσλανδίας καὶ Γροιλανδίας, κατὰ τὸν ΙΕ' ἐν Γερμανίᾳ καὶ κατὰ τὸν ΙΣΤ' ἐν Σουηδίᾳ καὶ Ρωσίᾳ. Μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς Ἀμερικῆς, ἡ νόσος ἐνέσκηψεν εἰς Μεξικὸν (1527) καὶ ἐκεῖθεν εἰς ὅλην τὴν ἤπειρον, τρία δὲ καὶ ἥμισυ ἑκατομμύρια ἀπέθανον ἐκ ταύτης (Tiribio). Κυρίως δὲ κατὰ τὴν ΙΗ' ἑκατονταετηρίδα ἡ νόσος ἐμάστισε τὴν Εὐρώπην. Μόνον ἐν Παρισίοις ἀπέθανον ἐκ ταύτης τῷ 1716, 14 χιλιάδες ἄτομα. Ὁ Dr la Condamine ἐν τῇ ἐργασίᾳ αὐτοῦ περὶ τοῦ εὐλογιασμοῦ («Memoires sur l' inoculation de la petite vérole» 1754) ἀναβιβάζει τὰ θύματα καὶ τοὺς ἐκ τῆς νόσου ἀναπήρους εἰς τὸ τέταρτον τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ καὶ ὑπολογίζει ἐπὶ 10 θανάτων ἕνα ἐξ εὐλογίας. Ἐν Ρωσίᾳ κατὰ Dimstale περὶ τὰ 5 ἑκατομμύρια κατοίκων ἀπέθνησκον ἐξ εὐλογίας, ἐν δὲ Πρωσσίᾳ τῷ 1796 ἀπέθανον 26.646 ἄτομα (Kussmaul). Καὶ ἡ Ἑλλὰς δὲ μέχρι νεωτέρων χρόνων ἔτι βαρύτατα ἐπλήγη ὑπὸ τῆς νόσου. Εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐκ εὐλογίας θανάτων, ὡς εἰκός, ἐν ἀρχῇ περιελαμβάνοντο καὶ οἱ θάνατοι ἐξ ἄλλων ἐξανθηματικῶν νόσων, ἰδίᾳ τῆς ἱλαρᾶς, μεθ' ἧς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ραζῆ ἐταυτίζετο ἡ εὐλογία, μέχρις οὗ ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος διὰ τοῦ Σύδεγχαμ ἤρξαντο αὗται διακρινόμεναι ἀλλήλων, ὁπότε καὶ ἀπομόνωσις τῶν ἀσθενούντων ἤρξατο ἐφαρμοζομένη καὶ εἶδος ἀπολυμάνσεως δι' ὑποκαπνισμῶν. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦτο ἐλάχιστοι τῶν ἀνθρώπων ἐξέφευγον τὴν νόσον. «Οὐδὲν σχεδὸν παιδίον μέχρις ἡλικίας 10 ἐτῶν ὑπῆρχεν, ὅπερ δὲν εἶχε προσβληθῆ ὑπὸ εὐλογίας» (Gins). Παρ' ὅλους τοὺς κινδύνους ὡς ἄγκυρα σωτηρίας ἐθεωρήθη ὁ *εὐλογιασμός*, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀγωνιώδους ἐκείνης καταστάσεως ἔσωσεν ὁριστικῶς τὴν ἀνθρωπότητα ὁ δαμαλισμός. Χάρις εἰς τὴν προφυλακτικὴν δύναμιν τούτου, ἡ φοβερὰ νόσος κατέστη ὅλως ἀκίνδυνος, ἐκ πολλῶν δὲ χωρῶν, ἔνθα ὁ δαμαλισμὸς καὶ ἀναδαμαλισμὸς εἶναι πράγματι ὑποχρεωτικός, ἐξηλείφθη τέλεον.

Ἡ εὐλογία προσβάλλει πάντας τοὺς ἀνθρώπους καὶ πάσας τὰς ἡλικίας, ἰδίᾳ δ' ἡ μέλαινα φυλὴ μᾶλλον διατίθεται τῇ νόσῳ. Πειραματικῶς αὕτη μεταδίδεται καὶ εἰς ὄνους, κονίκλους, καί τινα εἴδη πιθήκων, ὡς καὶ εἰς βοῦς καὶ ἵππους, εἰς οὓς ἐμφανίζεται καὶ αὐτομάτως (Cow-pox, Horse-pox). Εὐλογιοειδεῖς παθήσεις πάσχουσιν ἔτι χοῖροι, αἶγες καὶ πρόβατα. Πᾶσαι αἱ μορφαὶ αὗται προέρχονται ἐκ τῆς ἀρχικῆς ἀνθρωπείου εὐλογίας (Gins). Κατά τινας αἱ ἐπὶ πτηνῶν ἀναφαινόμεναι οὐδεμίαν συγγένειαν πρὸς τὴν εὐλογίαν ἔχουσιν.

Τῆς εὐλογίας διακρίνομεν *βαρεῖαν* καὶ *ἐλαφρὰν* μορφήν. Τούτων ἡ πρώτη ἐμφανίζεται ἐπὶ ἀτόμων μηδόλως δαμαλισθέντων ἢ ἀπὸ μακροῦ μὴ ἀναδαμαλισθέντων, περιγράφεται δὲ ὡς *εὐλογία ἀληθὴς* (variola vera), κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν δευτέραν, ἐμφανιζομένην συνήθως ἐπὶ ἀτόμων, ὧν ὁ δαμαλισμὸς ὑπῆρξεν ἐπιτυχής, ἀλλὰ δὲν ἐπέφερε τελείαν ἀνοσίαν ἢ ἐχόντων φυσικὴν ἀτελῆ ἀνοσίαν. Ἡ δευτέρα αὕτη μορφὴ καλεῖται *εὐλογιοειδὲς* (β.λ.). Ἡ ἀληθὴς εὐλογία ἄρχεται μετὰ στάδιον ἐπωάσεως 10—15 ἡμερῶν, ὅπερ παρίσταται βραχύτερον ἐπὶ τῶν βαρειῶν μορφῶν αὐτῆς, καὶ καθ' ὃ οἱ ἀσθενεῖς παραπονοῦνται δι' ἀδιαθεσίαν, κόπωσιν, κεφαλαλγίαν καὶ ὀσφυαλγίαν. Τῇ περιόδῳ ταύτῃ ἕπεται τὸ προδρομικὸν στάδιον, ἀρχόμενον συνήθως διὰ ῥίγους, μετὰ πυρετοῦ ἐξικνουμένου ἢ ὑπερβαίνοντος τοὺς 40°, ῥαχιαλγίας ἢ ὀσφυαλγίας ἐντόνου καὶ λίαν χαρακτηριστικῆς. Τινὲς τῶν ἀσθενῶν παρουσιάζουσιν ἤδη ἀπ' ἀρχῆς θόλωσιν τῆς διανοίας καὶ παραληροῦσιν. Ἡ ἀναπνοὴ γίνεται ταχεῖα, ἐμφανίζονται δὲ συχνάκις ἐπιπεφυκῖτις μετὰ φωτοφοβίας, ῥινικὸς κατάρρους, ἐλαφρὰ κυνάγχη, σχεδὸν πάντοτε μετ' ἐλαφρᾶς βρογχίτιδος. Ἡ γλῶσσα εἶναι ἐπίχριστος, δυσώδης δέ τις ἀπόπνοια ἀπὸ τοῦ στόματος ἐκφέρεται. Ἡ ὄρεξις ἐκλείπει, ἔμετοι δὲ συχνάκις κατατυραννοῦσι τὸν ἄρρωστον. Ὁ σπλὴν καθίσταται αἰσθητός, τὰ οὖρα ἐλαττοῦνται, συχνότατα δὲ ἀπαντᾷ λευκωματουρία, ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν βαρυτέρων μορφῶν. Ὁ πυρετὸς αὐξάνει τὴν β' καὶ γ' ἡμέραν, ἡ δὲ κατάστασις τοῦ ἀσθενοῦς προδίδει τὴν βαρεῖαν λοίμωξιν, ἐκφανῆ γιγνομένην διὰ τοῦ ἀλυσμοῦ, τῆς κωματώδους καταστάσεως, τῶν παραληρημάτων καὶ τῶν ἐξωδῶν ἱδρώτων. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην συχνότατα, ἐπὶ ἐνίων δὲ μάλιστα ἐπιδημιῶν σχεδὸν πάντοτε, ἀναφαίνεται τὸ *πρόδρομον ἐξάνθημα* (rash), ὀφειλόμενον εἰς ἀγγειοκινητικὰς διαταραχάς, τὸ προσομοιάζον πρὸς τὸ τῆς ἱλαρᾶς ἢ ὀστρακιᾶς, ἢ ἐνίοτε ἐλαφρῶς αἱμορραγικόν, ἐκτεινόμενον κατὰ τὸ ὑπογάστριον, τὴν ἔσω ἐπιφάνειαν τῶν μηρῶν (κατὰ τὸ τρίγωνον τοῦ Simon), τὴν ῥάχιν καὶ τὰ πλάγια τοῦ θώρακος. Κατὰ τὴν γ', συνηθέστερον τὴν δ' ἡμέραν, τοῦ ἀρχικοῦ τούτου ἐξανθήματος ὠχριάσαντος, ἄρχεται ἡ ἔκθυσις τοῦ κυρίου ἐξανθήματος, ὅπερ συνήθως ἀναφαίνεται περὶ τοὺς ῥώθωνας, τὸ στόμα ἢ παρὰ τὸ τριχωτὸν τῆς κεφαλῆς, ἐκτείνεται δὲ πρὸς τὸ στῆθος, τὰ ἄκρα καὶ τὴν κοιλίαν καὶ ἐμφανίζεται ἐν ἀρχῇ δίκην κηλίδων ἐρυθρῶν, ἐξ ὧν σχηματίζονται βλατίδες, μεταβαλλόμεναι ἀκολούθως εἰς φυσαλλίδας, αἵτινες ἐμφανίζουσιν ἐν τῷ μέσῳ ὀμφαλοειδῆ ἐντύπωσιν (ὀμφαλὸν) καὶ ἐνέχουσιν ὑγρὸν ἐν ἀρχῇ μὲν ὑδατοειδές, εἶτα καθιστάμενον θολερόν, λαμβάνον τέλος μικρὸν κατὰ μικρὸν πυώδη σύστασιν. Αἱ φυσαλλίδες αὗται χωρίζονται ἔσω εἰς διαφόρους χώρους, διὸ καὶ ἄν τις νύξῃ τινὰ τούτων ἐκρέει οὐχὶ τὸ ὅλον περιεχόμενον, ἀλλὰ μόνον τοῦ διανοιγέντος χώρου.

Ταυτοχρόνως πρὸς τῷ ἐξανθήματι τοῦ δέρματος ἐμφανίζεται ἀνάλογον ἐνάνθημα καὶ ἐπὶ τῶν βλεννογόνων (στόματος, ὑπερῴας, φάρυγγος κτλ.), ἄλλοτε κατὰ τὸν βαθμὸν καὶ τὴν ἔκτασιν, συνήθως δ' ἀνάλογον πρὸς τὸ ἐπὶ τοῦ δέρματος ἐξάνθημα καὶ τὴν βαρύτητα τῆς νόσου. Διὰ τῆς διαβροχῆς μαλθακυνόμενον τοῦτο σχηματίζει ἐλαφρὰς ἐξελκώσεις, περὶ ἃς δίκην φαιᾶς θήκης διακρίνεται περιφερικῶς τὸ ὑπόλειμμα τοῦ οὑτωσὶ καταστραφέντος περιβλήματος τῆς φυσαλλίδος, περὶ τοῦτο δὲ ὑπεραιμικὴ ἅλως. Τὰ ἐκ τοῦ ἐνανθήματος ἐνοχλήματα εἰσίν, ὡς εἰκός, διάφορα ἀναλόγως τῆς ἕδρας αὐτοῦ (δακρυόρροια, κόρυζα, σιελόρροια, δυσφαγία, βράγχος, οἴδημα γλωττίδος, ἐνοχλήματα ἀπὸ τοῦ ὀρθοῦ, τοῦ αἰδοίου κτλ.).

Ὁ πυρετὸς κατὰ τὸ στάδιον τῆς ἐξανθήσεως κατέρχεται κατὰ 1—2 βαθμούς, συνήθως μέχρι 38° ἢ καὶ σπανιώτερον μέχρι τοῦ φυσιολογικοῦ, τῶν ὑποκειμενικῶν ἐνοχλήσεων μειουμένων, ἀπομένοντος δ' ἁπλῶς τοῦ ἐκ τοῦ ἐξανθήματος αἰσθήματος τάσεως τοῦ δέρματος. Περὶ τὴν η' ὅμως ἡμέραν τῆς νόσου, ἢ τὴν δ' ἀπὸ τῆς ἐξανθήσεως τῶν φυσαλλίδων, τὸ περιεχόμενον τούτων καθίσταται πυῶδες τὴν σύστασιν. Ἡ μεταβολὴ αὕτη συνοδεύεται ὑπὸ φρικίων καὶ πυρετοῦ ὑψηλοῦ (τοῦ τῆς διαπυήσεως), ἐκ συνεπιτιθεμένων διαφόρων μικροβίων (σταφυλοκόκκων, στρεπτοκόκκων) καὶ ἀλυσμοῦ, παραληρημάτων καὶ ἀϋπνίας. Οὐχὶ σπανίως παρακολουθεῖ σηψαιμία, φονεύουσα τὸν ἄρρωστον. Μετὰ 3 περίπου ἡμέρας τὸ περιεχόμενον τῶν φλυκταινῶν ἄρχεται ξηραινόμενον, ὁπότε τὸ μὲν ἀπὸ τῶν ῥαγεισῶν ἐκρεῦσαν πύον πηγνύμενον σχηματίζει ἀκανονίστους ἐφελκίδας, τὸ δ' ἀπὸ τῶν μὴ ῥαγεισῶν, μικροτέρας καὶ κανονικάς, ὡς ἐκ τῆς βραδείας τούτων ξηράνσεως. Τὸ στάδιον τοῦτο, ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς ι'—ιβ' ἡμέρας, διαρκεῖ ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα, τῆς πλήρους ἀποπτώσεως τῶν ἐσχαρῶν συντελουμένης ἐντὸς 4—5 ἑβδομάδων, ὁπότε καταλείπονται, συνεπείᾳ τῆς καταστροφῆς τῶν θηλῶν τοῦ δέρματος, ἐν ἀρχῇ μὲν ῥοδόχροοι, εἶτα δὲ ὠχραὶ οὐλαί, αἱ προσδίδουσαι τῷ δέρματι τὴν γνωστὴν χαρακτηριστικὴν μεταβολήν.

Ἅμα τῇ ἀποξηράνσει ἄρχεται καὶ τὸ στάδιον τῆς ἀναρρώσεως, καταπίπτοντος τοῦ πυρετοῦ καὶ ὑποχωρούντων πάντων τῶν συμπτωμάτων. Ἐπὶ εὐνοϊκῶν μάλιστα περιπτώσεων ὁ πυρετὸς ἄρχεται ὑποχωρῶν ἤδη ἀπὸ τῆς ιβ' ἡμέρας, καταπίπτων διὰ λύσεως, ἐνῷ ἐπὶ τῶν βαρειῶν τοὐναντίον αὐξάνει, τὰ δὲ γενικὰ συμπτώματα ἐπιδεινοῦνται, ἐπιφέροντα τὸν θάνατον. Εἰς τὰς τελευταίας ταύτας περιπτώσεις αἱ φλύκταιναι δὲν εἶναι διάσπαρτοι, ἀλλὰ συρρέουσαι (*συρρέουσα εὐλογία*, variola confluenta) ἢ παρουσιάζουσαι αἱμορραγίαι (*αἱμορραγικὴ εὐλογία*, κοινῶς ἀράπικη βλογιά). Ἐπὶ βαρυτάτων μάλιστα μορφῶν ἀναφαίνονται μόνον αἱμορραγίαι κατὰ τὸ δέρμα *(πορφύρα αἱμορραγική)*, ὁ δὲ θάνατος ἐπέρχεται τὰς πρώτας ἡμέρας πρὶν ἢ ἔτι ἐμφανισθῶσιν αἱ φυσαλλίδες.

Συνήθεις ἐπιπλοκαὶ τῆς νόσου εἶναι ἐνδοκαρδῖτις, μυοκαρδῖτις, περικαρδῖτις, ἀορτῖτις, βαρεῖαι βρογχίτιδες, πνευμονία, γάγγραινα ἢ ἀπόστημα τοῦ πνεύμονος, ἐνίοτε δὲ πλευρῖτις. Ἀνάπτυξις φυματιώσεως μετ' εὐλογίαν εἶναι συνήθης. Ἀλλὰ καὶ πλεῖσται ἄλλαι ἐπιπλοκαὶ παρατηροῦνται (πυώδης ἀμυγδαλῖτις, δυσεντεροειδεῖς διάρροιαι, πυονεφρώσεις, φοθηκῖτιδες, ὀρχίτιδες, σφακελώσεις γεννητικῶν ὀργάνων, νεφρίτιδες, ἐγκεφαλίτιδες, παραλύσεις καὶ ψυχώσεις κτλ.). Τυφλώσεις εἶναι συνήθεις ἐκ διατρήσεως τοῦ κερατοειδοῦς συνεπείᾳ παρεγχυματώδους κερατίτιδος, ἐπίσης δὲ καὶ χοριοειδίτιδος καὶ ἀμφιβληστροειδίτιδος. Συνήθεις ἐπίσης εἶναι αἱ μέσαι ὠτίτιδες, ἐρυσίπελας τοῦ δέρματος καὶ ἀποστήματα. Συνήθης ἐπίσης εἶναι ἡ διακοπὴ τῆς κυήσεως, τὰ δὲ ἔμβρυα συνήθως δεικνύουσι βλάβας βαρείας εὐλογίας.

Παθολογικοανατομικῶς περιγράφονται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀλλοιώσεις εἰδικαί, ὀφειλόμεναι εἰς τὸ παραγωγὸν αἴτιον, ἀφ' ἑτέρου δὲ δευτεροπαθεῖς. Εἰς τὰς πρώτας καταλέγονται αἱ ἐπὶ τοῦ δέρματος κυρίως, διότι χαρακτηριστικαὶ ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν ὀργάνων ἐλλείπουσιν. Αἱ βαρεῖαι αὗται μορφαὶ τῆς νόσου, ὡς ἐκ τοῦ ἐπιβληθέντος καθ' ὅλας τὰς πεπολιτισμένας χώρας δαμαλισμοῦ, κατέστησαν σπανιώταται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ τὴν σήμερον παρατηροῦνται ἐλαφραὶ τῆς νόσου μορφαί. Κατὰ ταύτας πάντα τὰ στάδια τῆς νόσου εἶναι ἠπιώτερα. Ἡ εἰσβολή, γινομένη ἄνευ θορυβωδῶν φαινομένων, παρακολουθεῖται ὑπὸ πυρετοῦ ἐλαφροῦ, ὅστις τὴν τρίτην ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἐξανθήσεως καταπίπτει ὁριστικῶς, τοῦ πυρετοῦ τῆς διαπυήσεως ἐλλείποντος ἢ ὄντος μικρᾶς μόνον διαρκείας. Τὸ ἐξάνθημα, ὡς τὰ πολλὰ ἀραιόν, ἐμφανιζόμενον ἀπὸ τῆς δ' ἡμέρας, ἐξαπλοῦται ἀπὸ τοῦ προσώπου καθ' ὅλον τὸ σῶμα καὶ τάχιστα ἐξελίσσεται εἰς βλατίδα, φυσαλλίδα καὶ φλύκταιναν, ὀλιγώτερον εἰσδύουσαν κατὰ βάθος, ταχέως ξηραινομένην καὶ σπανίως καταλείπουσαν οὐλάς. Ἀπὸ τῆς η' δὲ ἢ τῆς θ' ἡμέρας, ἐπὶ καλοηθεστέρας δὲ μορφῆς καὶ προϊμώτερον, ἄρχεται ἡ ἀποξήρανσις. Ἐνίοτε τὸ ἐξάνθημα παραμένει βλατιδῶδες ἢ φυσαλλιδῶδες μόνον, μὴ ἐξικνούμενον μέχρι πλάσεως φλυκταινῶν. Ἐπὶ ἐλαφροτάτων δὲ μορφῶν τὸ ἐξάνθημα, ὡς καὶ ἐπὶ ἄλλων ὀξειῶν ἐξανθηματικῶν νόσων (ἱλαρά, ὀστρακιά), δύναται νὰ ἐλλείπῃ καὶ τέλεον.

Ὁ παθογόνος παράγων τῆς νόσου δὲν ἐξηκριβώθη εἰσέτι, καίτοι πλεῖστοι ἠσχολήθησαν περὶ τὴν ἔρευναν τούτου καὶ πολλοὶ μάλιστα τούτων ἐθεώρησαν ἀπὸ μακροῦ ἤδη χρόνου κόκκους καὶ μικρόβια, παρατηρηθέντα εἰς τὰς ἐπὶ τοῦ δέρματος ἐξανθήσεις, ὡς παραγωγὰ τῆς νόσου αἴτια. Πρῶτος ὁ Pfeiffer ἀνεζήτησε (1887) τοῦτο μεταξὺ τῶν πρωτοζῴων καὶ περιέγραψε μετὰ τοῦ Van der Loeff πρωτοπλασματικά τινα σωμάτια, ἅτινα

Digitized by Google

ἔθεσαν εἰς αἰτιολογικὴν σχέσιν πρὸς τὴν νόσον. Παρόμοια σωμάτια ὁ Guarnieri (1892), ὀνομάσας αὐτὰ κυτταρορρῆκτας δαμαλίδος (cytorryctes vaccinae), ἀνεῦρεν ἐμβολιάζων δαμαλίδα λύμφης ἐπὶ τοῦ κερατοειδοῦς κονίκλων, καὶ ἐθεώρησεν ὡς πρωτόζῳα, παραγωγὰ αἴτια τῆς νόσου· ἀλλ' οἱ πλεῖστοι θεωροῦσι νῦν ταῦτα μᾶλλον ὡς προϊόντα ἐκφυλίσεως τῶν κυττάρων ἐξ εἰδικῆς ἀντιδράσεως τούτων πρὸς τὸν ἰὸν τῆς εὐλογίας (δαμαλίδος). Βραδύτερον οἱ Paschen, von Prowazek καὶ Fornet ἐπέστησαν τὴν προσοχὴν ἐπὶ μεγάλου ἀριθμοῦ στρογγύλων κυττάρων κανονικῶς παρατηρουμένων ἐν τῇ δαμαλείῳ λύμφῃ καὶ ταῖς εἰδικαῖς τοῦ δέρματος ἐξανθήσεσι (στοιχειώδη σωμάτια τοῦ Paschen), ἅτινα καὶ ἔθεσαν εἰς αἰτιολογικὴν σχέσιν πρὸς τὴν νόσον. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα διατελοῦσιν ἔτι εἰς τὸ στάδιον τῆς ἐρεύνης, δυστυχῶς δὲ καὶ ἀπέτυχον καὶ πᾶσαι αἱ προσπάθειαι πρὸς καλλιεργίαν τοῦ παραγωγοῦ αἰτίου, διὸ καὶ ὁ ἰὸς τῆς εὐλογίας καταλέγεται μεταξὺ τῶν διηθητῶν ἰῶν. Ὁ ἰός, καθ' ἃ διὰ πειραμάτων διὰ δαμαλείου λύμφης ἐδείχθη, καταστρέφεται ἐκτιθέμενος εἰς θερμοκρασίαν 37° ἐν ὀλίγαις ἡμέραις, εἰς θερμοκρασίαν δὲ 55—60° ἐν 15—20 λεπτοῖς. Τοὐναντίον τὸ ψῦχος οὐδεμίαν ἐπήρειαν ἔχει ἐπ' αὐτοῦ, διὸ καὶ συνιστᾶται ἡ ἐν ψυχρῷ περιβάλλοντι διατήρησις τῆς δαμαλείου λύμφης. Καὶ διὰ ξηράνσεως δὲ τῶν ἐφελκίδων δὲν καταστρέφεται ὁ ἰός· οὕτω δι' ἐφελκίδος μακρὰν τοῦ φωτὸς ἐν θερμοκρασίᾳ δωματίου διατηρηθείσης ἐπὶ 220 ἡμέρας ἐπετεύχθη ἡ μετάδοσις τῆς νόσου. Τοὐναντίον τὸ ἡλιακὸν φῶς καταστρέφει τοῦτον ταχέως, ὡς καὶ τὰ γνωστὰ ἀντισηπτικὰ μέσα. Μείζονα ποσότητα ἰοῦ περιέχουσι τό τε ὀρῶδες καὶ τὸ πυῶδες περιεχόμενον τῶν φλυκταινῶν, κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα κυκλοφορεῖται οὗτος καὶ ἐν τῷ αἵματι κατὰ τὸ στάδιον τοὐλάχιστον τῆς ἐξανθήσεως.

Ἡ μετάδοσις ἐπέρχεται ἀπὸ ἀτόμου εἰς ἄτομον εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως. Κυρίως ὅμως ἡ νόσος μεταδίδεται διὰ τῶν μικρῶν σταγονιδίων τῶν ἀνωτέρων ἀναπνευστικῶν ὁδῶν τῶν ἐκπεμπομένων ἀπὸ τοῦ ἀρρώστου κατὰ τὴν ὁμιλίαν, τὴν βῆχα ἢ τὸν πταρμόν. Ἴσως καὶ διὰ τῶν πεπτικῶν ὀργάνων νὰ ᾖ δυνατὴ ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ ἰοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἡ κονιορτοποίησις τῶν ξηρανθεισῶν ἐφελκίδων ἢ τοῦ ξηροῦ πύου ἐλήφθη ὑπ' ὄψει ἐν τῇ μολύνσει. Ἡ διὰ τοῦ δέρματος ὅμως μόλυνσις ἀπομένει εἰσέτι ἀμφίβολος. Ἡ εὐλογία καταλείπει ἀνοσίαν καθ' ὅλον τὸν βίον, ἐν τούτοις ὅμως ἀναφέρονται ἀναμολύνσεις καὶ δὴ καὶ δὶς καὶ τρίς, ὧν τινες μάλιστα θανατηφόροι.

Ἡ διάγνωσις τῆς νόσου ὡς τὰ πολλὰ εἶναι εὔκολος, ἰδίᾳ ἐπὶ ἀτόμων ἀδαμαλίστων, διὰ τῆς ὀσφυαλγίας, τοῦ πυρετοῦ, τοῦ προδρόμου ἐξανθήματος, τῆς ἐντοπίσεως τοῦ ἐξανθήματος εἰς τὸ πρόσωπον, τοῦ εἴδους τῶν φυσαλλίδων κτλ., καίτοι ἡ ὀμφαλιοειδὴς ἐντύπωσις παρατηρεῖται καὶ ἐπὶ ἄλλων δερματοπαθειῶν. Ἐπὶ εὐλογίας ὁ ἀριθμὸς καὶ ὁ τύπος τῶν λευκῶν αἱμοσφαιρίων διατηρεῖται φυσιολογικός, περιεγράφη ὅμως λυμφοκυττάρωσις καὶ ἐλάττωσις τῶν οὐδετεροφίλων. Κατὰ Bennecke ἐπὶ τῆς νόσου ὡς τὰ πολλὰ ἀπαντᾶται λευκοπενία, ἀλλὰ συνεπείᾳ τῶν δευτερογενῶν μολύνσεων ἐμφανίζεται αὔξησις τῶν λευκῶν, ἰδίᾳ δὲ τῶν μεγάλων μονοπυρήνων (Naegele).

Διαγνωστικῶς ἐφηρμόσθη ἡ μέθοδος τῆς ἐκτροπῆς τοῦ συμπληρώματος, τοῦ ἀντιγόνου ληφθέντος ἐκ προσφάτων ἐφελκίδων εὐλογίας. Μεγάλως εὐκολύνει τὴν διάγνωσιν κατὰ τὸ προδρομικὸν στάδιον καὶ ἡ κατὰ τὴν μέθοδον Paul ἐγχάραξις τοῦ κερατοειδοῦς κονίκλου καὶ ἐπίχρισις τοῦ περιεχομένου φυσαλλίδος, ὁπότε ἐμφανίζονται μετὰ 2 ἡμέρας ἐπιθηλιακαὶ ἐκβλαστήσεις, ἐν αἷς ἀνευρίσκεται πλῆθος σωματίων Guarnieri. Ἡ πρόγνωσις εἶναι ἀγαθὴ μὲν διὰ τὸ εὐλογιοειδές, βαρεῖα δὲ διὰ τὴν εὐλογίαν καὶ βαρυτάτη διὰ τὴν αἱμορραγικὴν καὶ συρρέουσαν μορφήν. Ἡ θνητότης εἶναι διάφορος ἀναλόγως τῆς μορφῆς. Κατὰ τὸ τέλος τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος, αὕτη ἦν ἐπὶ ἐνηλίκων 22—16%, ἐπὶ δὲ παίδων μέχρι 30%. Εἴς τινας ἐπιδημίας ἀνῆλθεν εἰς 60%, εἰς ἄλλας ὅμως ἐσημειώθη ἁπλῶς 1—15%. Ἰδιαιτέρως ἡ νόσος λαμβάνει βαρεῖαν μορφὴν παρὰ ταῖς λεχωῖσι, τοῖς ἀλκοολικοῖς καὶ τοῖς ἐξησθενημένοις. Πάντως παρὰ τοῖς δαμαλισθεῖσιν ἡ μορφὴ τῆς νόσου ὡς τὰ πολλὰ εἶναι ἐλαφρά.

Ἄριστον προφυλακτικὸν μέσον κατὰ τῆς εὐλογίας ἀπομένει ὁ δαμαλισμὸς καὶ ὁ συχνὸς ἀναδαμαλισμός (*Camus*, Presse Méd. 1929). Πάντως ἐπιβάλλεται ἡ δήλωσις παντὸς κρούσματος καὶ ἡ αὐστηρὰ ἀπομόνωσις τούτου, ἐν εἰδικῇ μᾶλλον κλινικῇ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ μόλυνσις δύναται νὰ ἐπέλθῃ καὶ κατὰ τὸ στάδιον τῆς ἐπωάσεως, δέον ἐπίσης νὰ λαμβάνωνται μέτρα καὶ περὶ τῶν περὶ τὸν ἀσθενῆ ὑπόπτων προσώπων. Λαμβάνεται ἔτι μέριμνα διὰ τὰς ἐφελκίδας καὶ τὸ πύον τῶν φλυκταινῶν, τὰ πτύελα, τὸ ἔκκριμα τῆς ῥινὸς τῶν ἀρρώστων, ὡς καὶ τὰ λευχείματα, κλινοσκεπάσματα καὶ στρώματα αὐτῶν, τέλος δὲ καὶ δι' ἀπολυμάνσεων τοῦ δωματίου αὐτῶν. Τὰ πτώματα τῶν θανόντων περιτυλίσσονται ἐν σινδόναις, βεβρεγμέναις διὰ διαλύσεως ἄχνης ὑδραργύρου, ἀποτίθενται δ' ἐν ἑρμητικῶς κεκλεισμένοις φερετροις, ἀπαγορευομένης τῆς συνήθους δημοσίας ἐκφορᾶς καὶ πομπῆς. Ἐπὶ ἐκτενῶν ἐπιδημιῶν ἀπαγορεύονται ἔτι αἱ δημόσιαι συναθροίσεις (ἀγοραί, ἑορταί, μαθήματα σχολείων κλπ.). Ἐν Ἑλλάδι πάντα ταῦτα καθορίζονται διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 2 Δεκεμβρίου 1912 (ἄρθρ. 12).

Ὁ ἀσθενής, τοὐλάχιστον μέχρις ἀποπτώσεως τῶν ἐφελκίδων, ὀφείλει νὰ παραμένῃ κλινήρης, λαμβάνει δὲ ὑγρὰν τροφὴν καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ πυρετοῦ, μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ ὁποίου ἐπιτρέπονται πουρέδες, γλυκάσματα ὀπωρῶν, χόρτα καὶ τέλος κρέας ἄνευ λίπους. Εἰς τοὺς πότας χορηγεῖται ἀπ' ἀρχῆς μικρὰ ποσότης οἰνοπνεύματος. Συνιστῶνται δὲ πρὸς θεραπείαν χλιαρὰ παρατεταμένα λουτρά, ὀξύποτα καὶ ὑγρὰ ἐπιθέματα ἐπὶ τοῦ ἐξανθήματος, οὕτινος ἀπαγορεύεται ἡ ξέσις. Πρὸς ἀπόπτωσιν τῶν ἐφελκίδων συνιστῶνται πιτυροῦχα λουτρά. Εἰδικώτεραι θεραπευτικαὶ μέθοδοι εἶναι ἡ δι' ἐπαλείψεως τοῦ ἐξανθήματος διὰ κεκορεσμένης διαλύσεως ὑπερμαγγανικοῦ καλίου (Dreyer), ἡ διὰ ξυλόλης (Zülzer), χορηγουμένης ἐσωτερικῶς πρὸς παρακώλυσιν τῆς διαπυήσεως ἢ ταχυτέραν ἀποξήρανσιν τῶν φλυκταινῶν καὶ ἡ διὰ ψεκασμῶν δι' ἄχνης τοῦ ὑδραργύρου (Talamon). Αἱ συνιστώμεναι θεραπεῖαι δι' ἐρυθρῶν ἀκτίνων φωτός, δι' ἐνέσεων ὀροῦ αἵματος ἰαθέντων ἐκ τῆς νόσου, ἢ διὰ διαδοχικῶν δαμαλισμῶν εἶναι ἀμφιβόλου ἐπηρείας.

ΑΡ. Π. ΚΟΥΖΗΣ

—[ΚΤΗΝΙΑΤΡ.] Ἀπὸ πολλῶν ἑκατονταετηρίδων περιγράφονται ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης ἐπιδημίαι, αἵτινες μαστίζουσι διάφορα ζῷα (βοῦς, ἵππους, πρόβατα, αἶγας, χοίρους, κτλ.) καὶ πτηνὰ (ὄρνιθας, περιστεράς, κτλ.) καὶ αἵτινες, ὡς ἐκ τῆς ὁμοιότητος τῶν δερματικῶν αὐτῶν ἐκδηλώσεων πρὸς τὴν εὐλογίαν τῶν ἀνθρώπων ἢ τὴν δαμαλίδα, ὠνομάσθησαν *εὐλογία*.

Ἡ εὐλογία τῶν ζῴων παρουσιάζεται ὑπὸ δύο διαφόρους μορφάς, δηλαδὴ αἱ δερματικαὶ ἐκδηλώσεις ἔχουσι τοπικὸν ἢ γενικὸν χαρακτῆρα. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ἡ γενικὴ κατάστασις τῶν ζῴων ἐπηρεάζεται ὀλίγον, ἐνῷ ἐν τῇ τελευταίᾳ ἡ γενίκευσις τῶν δερματικῶν ἐκδηλώσεων καὶ γενικῶς αἱ συνοδεύουσαι αὐτὰς παθολογικαὶ ἀλλοιώσεις εἶναι τόσον σοβαραί, ὥστε τὰ θανατηφόρα κρούσματα εἶναι πολλὰ καὶ ὡς ἐκ τούτου αἱ οἰκονομικαὶ ζημίαι σοβαραί.

α) *Δαμαλὶς* (βλ. λ.).

β) *Εὐλογία τῶν προβάτων* (λατ. variola ovina, ἀγγλ. sheep pox, γαλλ. clavelée, γερμ. Schafpocken, ἰταλ. vajuolo pecorino). Ἡ εὐλογία τῶν προβάτων εἶναι, ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν τῶν βοῶν, βαρεῖα λοιμώδης νόσος, χαρακτηριζομένη κυρίως ὑπὸ τῶν ἑξῆς συμπτωμάτων: σοβαραὶ δερματικαὶ ἐκδηλώσεις (εἰς τὴν κεφαλήν, περὶ τοὺς ὀφθαλμούς, παρειάς, χείλη, ἐσωτερικὰ μέρη τῶν ἄνω καὶ κάτω ἄκρων κτλ.), παθολογικαὶ ἀλλοιώσεις κυρίως τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων, ὑψηλὸς πυρετὸς κτλ. Ἡ θνητότης κυμαίνεται μεταξὺ 2—50%. Τὰ ὑπὸ τῆς νόσου ταύτης προσβληθέντα ζῷα προσκτῶνται ἐνεργητικὴν ἀνοσίαν, ὁ δὲ ἰὸς εἶναι ἄγνωστος καὶ διηθητός. Διάφοροι μέθοδοι προφυλακτικοῦ ἐμβολιασμοῦ (βλ. *Zurukzoglu*, *Hutyra* et *Marek*), ἐφαρμόζονται μετὰ ἐπιτυχίας· ἡ δὲ εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ ἄλλα κράτη χρησιμοποιουμένη μέθοδος ἐνεργητικῆς ἀνοσοποιΐας τοῦ Bridre καὶ Boquet ἀποδίδει τὰ καλύτερα ἀποτελέσματα. Ὁ ἀντευλογιακὸς ὀρὸς παρασκευάζεται ἂν εἰς ἰαθέντα ἢ ἐμβολιασθέντα πρόβατα ἐγχύσωμεν κατ' ἐπανάληψιν τὸ περιεχόμενον τῶν φλυκταινῶν εὐλογίας.

Ἐνῷ μέχρις ἀκόμη ὀλίγου χρόνου ἡ ἐπιστήμη δὲν παρεδέχετο ὡς ἀποδειχθεῖσαν τὴν συγγένειαν τοῦ ἰοῦ τῆς εὐλογίας τῶν προβάτων μετὰ τοῦ τῆς εὐλογίας τῶν ἀνθρώπων ἢ τῆς δαμαλίδος, τὰ τελευταῖα ὑπὸ τοῦ Gins, Toyoda κ. ἄ. ἐκτελεσθέντα πειράματα, ἅτινα ἐβεβαίωσαν παλαιοτέρους πειραματιστάς, καθιστοῦν ταύτην βεβαίαν. Τὰ πειράματα τῶν ἄνω ἀναφερθέντων μικροβιολόγων στηρίζονται κυρίως ἐπὶ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἐνοφθαλμισμοῦ τοῦ ἰοῦ τῆς εὐλογίας τῶν προβάτων ἐπὶ εὐπαθῶν ζῴων (κονίκλων) καὶ τῆς ἀναπτύξεως ἐπ' αὐτῶν μετὰ 3 — 5 διόδους τῶν χαρακτηριστικῶν φλυκταινῶν τῆς δαμαλίδος. Ἐπίσης ἀπεδείχθη εἰς τομὰς ἡ ὕπαρξις τῶν ἐγκλειστῶν τοῦ Guarnieri.

γ') *Ἡ εὐλογία τῶν αἰγῶν* (λατ. variola caprina, ἀγγλ. goat pox, γαλλ. variole de la chèvre, γερμ. Ziegenpocken, ἰταλ. vajuolo caprino). Ἡ εὐλογία τῶν αἰγῶν παρουσιάζεται συνήθως ὑπὸ τὴν ἰδίαν τῆς δαμαλίδος μορφήν, δηλαδὴ μόνον ἐπὶ τῶν μαστῶν. Σπανιωτέρα εἶναι ἡ γενίκευσις τῆς νόσου ἐπὶ τοῦ σώματος. Περιπλοκαὶ τῆς νόσου ὀφείλονται πιθανῶς εἰς τὰς ὑπὸ ἄλλων μικροβίων (μικτὴ λοίμωξις) προερχομένας παθολογικὰς ἀλλοιώσεις τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων (Frese). Ἡ ἐπώασις τῆς νόσου διαρκεῖ 6—7 ἡμέρας, ἡ δὲ ἐξέλιξις εἶναι καλοήθης. Ἡ θνητότης μικρὰ καὶ προέρχεται κυρίως ἐκ τῶν περιπλοκῶν. Ὁ ἰὸς τῆς νόσου εἶναι ἄγνωστος.

Καὶ ἡ νόσος αὕτη κατόπιν τῶν πειραμάτων τοῦ Gins ἔχει συγγένειαν πρὸς τὴν δαμαλίδα καὶ τὴν εὐλογίαν τῶν ἀνθρώπων. Ἐνεργητικὸς ἐμβολιασμὸς τῶν ζῴων δὲν εἶναι συνήθως ἀναγκαῖος ὡς ἐκ τῆς καλοήθους αὐτῆς μορφῆς, δύναται ὅμως νὰ χρησιμοποιηθῇ ἐν ἀνάγκῃ.

δ') *Ἡ εὐλογία τῶν χοίρων* (λατ. variola suilla, ἀγγλ. pig pox, γαλλ. variole du porc, γερμ. Schweinepocken, ἰταλ. vajuolo del porco). Ἡ εὐλογία τῶν χοίρων εἶναι νόσος, ἥτις παρουσιάζεται εἰς μορφὰς παρομοίας πρὸς τὰς τῆς εὐλογίας τῆς αἰγός, δηλαδὴ ἄλλοτε μὲν αἱ δερματικαὶ ἐκδηλώσεις εἶναι τοπικαὶ καὶ ἄλλοτε γενικαί. Ἡ πειραματικὴ μικροβιολογία ἀπέδειξε καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὴν νόσον ταύτην τὴν συγγένειαν αὐτῆς μετὰ τῆς δαμαλίδος (Gins). Ἐνεργητικὴ ἀνοσοποιΐα εἶναι δυνατή, χρησιμοποιεῖται δὲ εἰς διαφόρους χώρας καὶ ἔγκειται εἰς τὸν ἐμβολιασμὸν τῶν νεογνῶν διὰ τοῦ περιεχομένου τῶν φλυκταινῶν. Ἡ ἀντίδρασις εἶναι τοπική, παρομοία τῆς δαμαλίδος.

ε') *Εὐλογία τῶν ἵππων* (λατ. variola equina, ἀγγλ. horse pox, grease, γαλλ. variole equine, γερμ. Pferdepocken, ἰταλ. vajuolo equino). Ἡ κυριαρχοῦσα ἄλλοτε ἄποψις ἦτο, ὅτι ἡ νόσος αὕτη παρουσιάζεται μόνον ἐπὶ τοῦ μεσοκυνίου τῶν ἵππων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἦτο ἤδη γνωστὸν εἰς τὸν Jenner, ὅστις ἐνόμιζεν ὅτι ἡ δαμαλὶς τῶν βοῶν προέρχεται ἀποκλειστικῶς—ἡ ἀποκλειστικότης αὕτη ἀπεδείχθη μετέπειτα λελανθασμένη— ἐκ τῶν ζῴων τούτων. Τοὐναντίον ἡ νόσος τῶν ἵππων, ἥτις φέρει τὸ ὄνομα τῆς λοιμώδους φλυκταινοειδοῦς στοματίτιδος (stomatitis pustulosa contagiosa) ἐθεωρεῖτο μέχρις ὀλίγου, παρὰ τὰς ἀπόψεις Γάλλων συγγραφέων, ὡς οὐδεμίαν πρὸς τὴν εὐλογίαν ἄλλων ζῴων ἢ τοῦ ἀνθρώπου ἔχουσαν συγγένειαν. Καὶ ἐνταῦθα τὰ τελευταῖα, κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν ἐκτελεσθέντα, πειράματα ἀπέδειξαν ὄχι μόνον ὅτι αἱ δύο ἄνω ἀναφερθεῖσαι νόσοι ὀφείλονται εἰς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ἰόν, ἀλλ. ὅτι καὶ ὁ ἰὸς οὗτος ἔχει συγγένειαν πρὸς τὸν τῆς δαμαλίδος (de Jongs, van Heelsbergen, v. Toth, Zwick, Zurukzoglu κ. ἄ.).

Ἡ νόσος εἶναι σπανία καὶ καλοήθης. Μετὰ 4—8 ἡμέρας ἐπωάσεως παρουσιάζονται φλύκταιναι ἐπὶ τῶν περὶ τὸ στόμα τῶν ἵππων μερῶν καὶ ἀλλαχοῦ. Ὁ πυρετὸς εἶναι ὀλίγον ὑψηλός. Ἐνεργητικὸς ἐμβολιασμὸς δυνατός, ἐνεργεῖται ὅμως σπανίως ὡς ἐκ τῆς καλοήθους μορφῆς τῆς νόσου.

στ') *Εὐλογία τῶν πτηνῶν* (λατ. epithelioma contagiosum et diphtheria avium, ἀγγλ. chicken or bird pox, canker, colds, swelled head, sore head, γαλλ. variole et diphthérie aviaire, γερμ. Geflügelpocken und Geflügeldiphtherie, ἰταλ vajuolo et difteria aviaria). Ἡ εὐλογία τῶν πτηνῶν εἶναι βαρεῖα λοιμώδης νόσος τῶν κατοικιδίων πτηνῶν, χαρακτηριζομένη διὰ δερματικῶν ἐκδηλώσεων, ἀποτελουμένων ἐκ φαιοκιτρίνων ὑποσκλήρων, ὁμαλῶν ἢ φερόντων κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν ἐφελκίδας φυμάτων καὶ ὄγκων, εὑρισκομένων εἰς τὴν κυρβασίαν τοῦ πτηνοῦ, τοὺς ὀφθαλμούς, τὰς γωνίας τοῦ στόματος, κάτωθεν τῶν πτερύγων κτλ. Ἡ νόσος ταυτίζεται πρὸς τὴν διφθερίτιδα τῶν πτηνῶν, ὅπερ καὶ πειραματικῶς πολλάκις ἀπεδείχθη. Πάντοτε μένει ἄλυτον τὸ πρόβλημα ἂν ὑπάρχωσι μορφαὶ διφθερίτιδος τῶν πτηνῶν, τὰς ὁποίας δυνάμεθα ν' ἀποδώσωμεν εἰς ἄλλα μικρόβια.

Ὁ ἰὸς εἶναι διηθητός. Εἰς παρασκευάσματα δι' ἐπιχρίσεως (κατὰ Giemsa) ἀνευρίσκομεν μικρότατα στρογγύλα σωμάτια μεγέθους $^1/_2$—$^1/_4$ μ., ὀνομασθέντα ὑπὸ τοῦ Lipschütz στρογγυλοπλάσματα τῶν πτηνῶν (strongyloplasma avium). Ἐπίσης εἰς τομὰς ἀνευρίσκομεν ἐντὸς τοῦ πρωτοπλάσματος τῶν κυττάρων ἔγκλειστα, τὰ ὁποῖα ὀνομάζομεν «ἔγκυστα τῆς εὐλογίας τῶν πτηνῶν».

Ἡ νόσος προσδίδει ἀνοσίαν εἰς τὰ πτηνά. Ἐνεργητικὸς ἐμβολιασμὸς ἐπιτυγχάνεται διὰ διαφόρων μεθόδων. Τὸ πρόβλημα δὲν ἔχει εἰσέτι λυθῇ τελειωτικῶς (βλ. Zurukzoglu).

Ὅσον ἀφορᾷ καὶ ἐδῶ τὰς σχέσεις τῆς νόσου ταύτης μετὰ τῆς εὐλογίας τῶν ἀνθρώπων ἢ ἄλλων ζῴων, ἡ ἐπιστήμη δὲν εἶναι εἰσέτι ἀπολύτως σύμφωνος. Ἐνῷ ὑπάρχουσι σοβαροὶ καὶ σπουδαῖοι ἐπιστήμονες, οἵτινες στηριζόμενοι ἐπὶ σειρᾶς ἀρνητικῶν πειραμάτων ἀποκλείουσιν οἱανδήποτε συγγένειαν τῆς νόσου ταύτης πρὸς τὰς ὑπολοίπους εὐλογίας, μία ἐπίσης μεγάλη σειρὰ ἀνεγνωρισμένων ἐπιστημόνων ἀποδεικνύουν διὰ τῶν πειραμάτων αὐτῶν τὸ δυνατὸν τοῦ ἐνοφθαλμισμοῦ τοῦ ἰοῦ ἐπὶ τῶν κονίκλων καὶ τὴν παραγωγὴν ἀνοσίας, ἥτις προφυλάσσει τὰ ζῷα ἐκ τῆς λοιμώξεως διὰ τοῦ ἰοῦ τῆς δαμαλίδος κτλ., καὶ τὴν συγγένειαν, ὡς ἐκ τούτου, μετὰ τῆς εὐλογίας τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζῴων. Ἐπὶ τῶν παρατηρήσεων τούτων στηριζομένη ἡ ἐπιστήμη δέχεται, ὅτι οἱ τελευταῖοι οὗτοι εὑρίσκονται πλησιέστερον πρὸς τὴν ἀλήθειαν.

Τέλος οὐδεμία σαφὴς ἀπάντησις δύναται νὰ δοθῇ εἰς τὸ πρόβλημα, εἰς ὁποῖον εἶδος ζῴου μετεπαρουσιάσθη ἡ νόσος κατὰ πρῶτον, ἐξ οὗ μετεδόθη εἰς ἕτερα, διότι αἱ σημεριναὶ γνώσεις ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου εἶναι σχεδὸν μηδαμιναί.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Fröhner-Zwick*, Lehrb. d. spez. Path. u. Ther. d. Haustiere, 5. Aufl. Enke, Stuttgart 1900.—*Hutyra u. Marek*, Lehrb. d. spez. Path. u. Ther. der Haustiere

Digitized by Google

1922, 6 Aufl. Bd. 1.—*Lentz u. Gins*, Handb. d. Pockenbekämpfung u. Impfung. Berlin 1927, 'Εργασίαι τῶν Gins, Sobernheim κτλ.—*Κ. Σάββας*, 'Εγχειρίδιον μικροβιολογίας, τρίτη ἔκδοσις, 'Αθῆναι 1922.—*Zurukzoglu*, Tierpocken im Handbuch der pathogenen Mikroorganismen, Jena 1928. Εἰς τὰ ἄνω ἀναφερθέντα ἔργα εὑρίσκει τις τὰς ὑπολοίπους ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου δημοσιευθείσας ἐργασίας.

Σ. ΤΣΟΥΡΟΥΚΤΣΟΓΛΟΥ

—εὐλογία λευκὴ *['Ιατρ.]*. Κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας καὶ ἴσως ἀκόμη καὶ εἰς προγενεστέρας ἐποχάς, παρουσιάσθησαν εἰς διαφόρους χώρας, ὡς π. χ. εἰς τὴν 'Αφρικήν, Βραζιλίαν, Κεντρῴαν καὶ Βόρειον 'Αμερικήν, 'Αντίλλας, 'Αγγλίαν, 'Ελβετίαν καὶ ἄλλας, ἐπιδημίαι, αἵτινες εἶχον μεγάλην ὁμοιότητα μὲ τὴν εὐλογίαν. Τόσον οἱ λαοί, ὅσον καὶ ἡ ἐπιστήμη, βλέποντες ὅτι παρ' ὅλην τὴν ὁμοιότητα ὑπάρχουν μερικαὶ διαφοραὶ πρὸς τὴν τελευταίαν, ἔσπευσαν νὰ δώσουν ἰδιαιτέραν ὀνομασίαν εἰς τὰς ἐπιδημίας ταύτας. Οὕτως ὠνομάσθη ἡ ἐπιδημία εἰς τὴν Βραζιλίαν *ἀλαστρίμ* (Alastrim), εἰς τὴν Βόρειον 'Αμερικὴν καὶ δυτικὴν 'Αφρικὴν *λευκὴ εὐλογία*, εἰς τὴν νότιον 'Αφρικὴν *ἀμαὰς* (Amaas), εἰς τὴν Σαμόαν *εὐλογία τῆς Σαμόας* κτλ. 'Η ὀνομασία ἥτις τείνει νὰ ὑπερισχύσῃ ὅλων τῶν ἄλλων εἶναι ἡ τοῦ *ἀλαστρίμ* (βλ. λ.).

'Η ἐπιστήμη δὲν εἶναι ἀκόμη σύμφωνος ὅσον ἀφορᾷ τὴν θέσιν, ἡ ὁποία θὰ ἔπρεπε νὰ δοθῇ εἰς τὴν νόσον ταύτην. Δύο ἀντίθετα ρεύματα ἐσχηματίσθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον. Τὸ ἕν, στηριζόμενον κυρίως ἐπὶ τῶν κλινικῶν καὶ παθολογικοανατομικῶν διαφορῶν τῆς ἀσθενείας ταύτης πρὸς τὴν εὐλογίαν καὶ ἐπὶ σειρᾶς ἀρνητικῶν πειραμάτων, ἐν σχέσει μὲ τὰς προσπαθείας τῆς λοιμώξεως ζῴων διὰ τοῦ ἰοῦ τοῦ ἀλαστρίμ, ἀποκρούει οἱανδήποτε συγγένειαν τῆς νόσου ταύτης μετὰ τῆς εὐλογίας (*Jorge, Plehn* κ. ἄ.). Τὸ ἕτερον νομίζει ὅτι ἡ κλινικὴ μορφὴ τῆς νόσου δὲν ἐπιτρέπει τὸν ριζικὸν τοῦτον χωρισμὸν αὐτῆς ἀπὸ τῆς εὐλογίας, καὶ στηριζομένη ἐπὶ μιᾶς ἀρκετὰ σοβαρᾶς σειρᾶς πειραμάτων συνταυτίζει τὸ ἀλαστρὶμ μετὰ τῆς εὐλογίας. Θεωρεῖ τοῦτο ὡς μίαν ἠπίαν μορφὴν τῆς τελευταίας ταύτης νόσου κατόπιν ἐλαττώσεως τῆς λοιμώδους δυνάμεως τοῦ ἰοῦ (*Leake, Force, Sobernheim, Zurukzoglu* κ. ἄ.).

'Η νόσος διακρίνεται κυρίως διὰ τὴν ἠπίαν αὐτῆς μορφὴν ἐν συγκρίσει μετὰ τῆς εὐλογίας. 'Η θνητότης κυμαίνεται μεταξὺ 1,5 ἐπὶ τοῖς χιλίοις καὶ 3 ἐπὶ τοῖς ἑκατόν. 'Η φυσικὴ αὐτῆς διαδρομὴ εἶναι ταχεῖα. 'Η νόσος δὲν παρουσιάζει ἀρχικῶς οὔτε κατὰ τὸ στάδιον τῆς διαδρομῆς αὐτῆς ὑψηλὸν πυρετόν. Αἱ λευκαὶ γαλακτώδεις φλύκταιναι (εἰς αὐτὰς ὀφείλει ἡ νόσος τὴν ὀνομασίαν αὐτῆς «λευκὴ εὐλογία») ὁμοιάζουν πρὸς τὰς φλυκταίνας τῆς ἀνεμοευλογίας καὶ κατὰ μέγα μέρος οὐδεμίαν ἐγκαταλείπουσιν οὐλήν. Τέλος, ὁ ἐντοπισμὸς τοῦ ἐξανθήματος δὲν διαφέρει τοῦ τῆς εὐλογίας, ὁ δὲ *δαμαλισμὸς* προστατεύει τὸ ἄτομον ἀπὸ τοῦ 'Αλαστρίμ. Πειραματικῶς πολλοὶ ἐπιστήμονες ἐπέτυχον κατόπιν ἁπλῆς καὶ κυρίως πολλαπλῆς διόδου τοῦ ἰοῦ τοῦ ἀλαστρὶμ ἐπὶ τοῦ δέρματος διαφόρων ζῴων (κονίκλων, πιθήκων, κλ.) νὰ παρατηρήσουν τὴν ἀνάπτυξιν φλυκταινῶν, αἵτινες κατ' οὐδὲν διαφέρουσι τῶν τῆς δαμαλίδος (*Green, Leake* καὶ *Force, Blaxall, Gordon, van Hoof, Turkhud* καὶ *Pandit, Cleland* καὶ *Ferguson, Sobernheim* καὶ *Zurukzoglu, Iff* κ. ἄ.). 'Επίσης παρετήρησαν ὅτι μετὰ τὸν ἐμβολιασμὸν ζῴων διὰ τοῦ οὕτω ἀποκτηθέντος ἐμβολίου ἀναπτύσσεται ἀνοσία, ἥτις προστατεύει τὰ ζῷα ἐναντίον τοῦ ἰοῦ τῆς δαμαλίδος ἢ εὐλογίας. Λέμφος δαμαλίδος μιγνυομένη μετὰ ὀροῦ τοῦ αἵματος τῶν πασχόντων ἐκ τῆς προκειμένης νόσου ἀπολύει τὴν ἐπὶ τῶν ζῴων λοιμώδη αὐτοῦ δύναμιν. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει ἐπίσης καὶ μετὰ τοῦ ὀροῦ ζῴων, τὰ ὁποῖα ἀπέκτησαν ἀνοσίαν κατόπιν ἐμβολιασμοῦ μετὰ τοῦ ἰοῦ τοῦ ἀλαστρίμ. Τέλος εὑρέθησαν τόσον τὰ σωμάτια τοῦ Paschen, ὅσον καὶ τὰ ἔγκυστα τοῦ Guarnieri κατόπιν ἐξετάσεως τοῦ ἰοῦ ἢ τῶν τομῶν τοῦ κερατοειδοῦς κονίκλων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Gins*, Alastrim und Variola, klin. Wochenschrift 1925.—*Jorge*, Alastrim et variole etc. Arqu. do instituto central de Hygiene, Lissabon 1927.—*Ledingham*, Alastrim and Variola, Lancet 1915.—*Sobernheim*, Variola u. Alastrim, Zentralbl. f. Bakteriol. Bd. 110, 1929.—*Sobernheim u Zurukzoglu*, Zum Problem der leichten Pockenformen (Alastrim) Dtsch. med. Wochenschr. 1928. Εἰς τὰ ἄνω ἀναφερθέντα ἔργα εὑρίσκει τις τὰς ὑπολοίπους ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου δημοσιευθείσας ἐργασίας.

Σ. ΤΣΟΥΡΟΥΚΤΣΟΓΛΟΥ

Εὐλογία. Ὄνομα τὸ ὁποῖον ἔλαβεν ἡ *Εἰρήνη* Παλαιολογῖνα Λασκαρῖνα (βλ. λ.), ἀφοῦ ἐδέχθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα.

εὐλογιάζω· μόνον εἰς τὴν παθ. μετχ. *βλογιασμένος*· κοιν. ὁ εὐλογιῶν, ὁ πάσχων ἐξ εὐλογίας.

εὐλογιακός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν εὐλογίαν, ὁ τῆς νόσου εὐλογίας: «εὐλογιακὰ συμπτώματα».

εὐλογιασμένος, *—η, —ον*· ἀντὶ τοῦ κοιν. *βλογιασμένος*, βλ. *εὐλογιάζω*.

εὐλογιασμὸς (ὁ) (*ἐμφυλλιασμός, ἐγκεντρισμὸς εὐλογίας*, κοιν. *φυλλίασμα*) *['Ιατρ.]*. Παλαιὰ μέθοδος προφυλάξεως ἀπὸ τῆς νόσου εὐλογίας δι' ἐμβολισμοῦ αὐτοῦ τούτου τοῦ ἰοῦ τῆς νόσου, ὀφειλομένη οὐχὶ εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἰατρικήν, ἀλλ' εἰς δημώδη ἐμπειρίαν. 'Η πεῖρα, δηλαδή, οὐ μόνον εἶχε καταδείξει, ὅτι ἡ *εὐλογία* (βλ. λ.), νόσος λοιμώδης, σχεδὸν οὐδενὸς ἀνθρώπου φειδομένη καὶ λίαν θανατηφόρος, σπανιώτατα προσέβαλλε τὸν αὐτὸν ἄνθρωπον ἐκ νέου, ἔστω καὶ ἂν οὗτος εἶχε προσβληθῆ ὑπὸ ἐλαφρᾶς μορφῆς τῆς νόσου, ἀλλὰ καὶ περαιτέρω ὁδηγήσει τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως ἐπὶ ἐλαφρῶν μορφῶν τῆς νόσου ἐκθέτωσιν ἐπὶ τούτῳ εἰς μόλυνσιν ἄτομα μὴ ἔτι προσβληθέντα, ἰδίᾳ δὲ παιδία, ἵνα προσβληθῶσιν ὑπὸ ἐλαφρᾶς μορφῆς καὶ προφυλαχθῶσι κατὰ τὰς ἐπιδημίας ἀπὸ τῶν βαρειῶν μορφῶν καὶ τῶν ἐπιπλοκῶν αὐτῶν (κώφωσις, τύφλωσις κτλ.). Εἶναι ἀκριβῶς αὐτὸ τοῦτο, ὅπερ καὶ νῦν ἔτι παρ' ἡμῖν ὁ λαὸς πράττει ἐπὶ ἐλαφρῶν μορφῶν λοιμωδῶν τινων νόσων, οἷον ἱλαρᾶς, ὁπότε ὑπὸ εὐμενεῖς ἰδίᾳ καιρικὰς συνθήκας θέτει τὰ μὴ προσβληθέντα τέκνα μετὰ τῶν πασχόντων, ἵνα προσβληθῶσιν ὑπὸ ἐλαφρᾶς μορφῆς τῆς νόσου καὶ προφυλαχθῶσιν ἀπὸ βαρειῶν ἐπιδημικῶν μορφῶν καὶ ὑπὸ τυχὸν δυσμενεῖς καιρικὰς συνθήκας. Ἤδη δ' ἐν τῇ Ἄπω 'Ανατολῇ, τῇ παλαιοτέρᾳ ταύτῃ κοιτίδι τῆς εὐλογίας, ἀναφέρεται ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων προφυλακτικὴ μέθοδος, στηριζομένη ἐπὶ τοιαύτης μεταδόσεως ἐλαφρῶν μορφῶν τῆς νόσου, ὡς π. χ. ἐν Σινικῇ μὲν διὰ περιβολῆς ὑπενδύτου μεμολυσμένου διὰ πύου εὐλογιῶντος ἢ δι' ἐφελκίδος (κρούστας) ληφθείσης ἀπὸ ἀποξηρανθείσης φλυκταίνης παθόντος ἐλαφρὰν μορφὴν τῆς νόσου, κονιορτοποιουμένης ἢ ἐπιτριβομένης ἐπὶ τοῦ βλεννογόνου τῆς ρινὸς τοῦ ὑγιοῦς, ἐν 'Ινδικῇ δὲ διὰ μολύνσεως ἐντομῶν γιγνομένων ἐπὶ τοῦ βραχίονος διὰ προστριβῆς ἐπ' αὐτῶν ξηρανθείσης ἐφελκίδος. 'Ανάλογος μέθοδος ἴσως ὑπῆρχεν ἐν χρήσει καὶ ἐν 'Αφρικῇ ἀπὸ παλαιοτέρων ἤδη χρόνων.

Εἰς ἀνάλογον μέθοδον ἱστορεῖται, ὅτι ἀνέτρεχον κατόπιν καὶ αἱ Γεωργιαναὶ καὶ Κιρκάσιαι γυναῖκες, ἵνα προστατεύσωσι τὴν τόσῳ ὀνομαστὴν ὡραιότητα τῶν τέκνων αὐτῶν (*M. de la Motraye*, Voyage en Circassie, 1712).

'Ανεξαρτήτως ὅμως τούτων, παρομοία μέθοδος ἐφευρέθη καὶ ἐφηρμόσθη ἐν 'Ελλάδι, ἰδίᾳ ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Μακεδονίᾳ, ἀλλὰ τὰ μέγιστα τελειοποιηθεῖσα, εἰς τρόπον μάλιστα, ὥστε δικαίως νὰ θεωρῆται ὡς ἑλληνικὴ ἐφεύρεσις. Τὴν μέθοδον ταύτην, μεταδοθεῖσαν ἀκολούθως ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐφαρμοζομένην ὑπὸ μιᾶς Θεσσαλίδος γυναικὸς καὶ ἑτέρας ἐκ Θεσσαλονίκης, παρηκολούθησαν ὁ ἀρχίατρος πολλῶν ἡγεμόνων καὶ τοῦ Πέτρου τοῦ Μεγάλου διαπρεπὴς ἰατρὸς 'Ιάκωβος Πυλαρινὸς καὶ ὁ ἰατρὸς 'Εμμανουὴλ Τιμόνης, οἵτινες, ἀφοῦ ἐμελέτησαν καὶ ἐσπούδασαν τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῆς, ἠθέλησαν νὰ γνωρίσωσι ταύτην καὶ εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον· Καὶ ὁ μὲν Τιμόνης, παλαιὸς μαθητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς 'Οξφόρδης, κοινοποιεῖ τῷ 1713 πρὸς τὸν Ἄγγλον ἰατροδιδάσκαλον Woodward τὰ τῆς ἐφευρέσεως, δι' ἐπιστολῆς δημοσιευθείσης εἰς τὰ «Philosophical Transactions» ὑπὸ τὸν τίτλον «Περὶ τῆς δι' ἐντομῶν ἢ ἐμβολιασμοῦ παραγωγῆς τῆς νόσου εὐλογίας» (An account or History of the procuring the Small - Pox by Incision or Inoculation; as it has for some time been practised at Constantinopel), ὑποστηρίζων ὅτι Κιρκάσιαι καὶ Γεωργιαναὶ εἰσήγαγον τὴν μέθοδον εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸ 40 ἐτῶν, ὅτι κατὰ τὸ διάστημα 8 ἐτῶν εἶχον ἐμβολισθῆ χιλιάδες προσώπων καὶ ὅτι ὁ ἐμβολισμὸς ἐγίνετο κατὰ τὸν βραχίονα ἢ ἀντιβράχιον διὰ βελόνης, τῆς χώρας μετὰ ταῦτα καλυπτομένης διὰ κελύφους καρύου. 'Ο δὲ Πυλαρινὸς πρὸς τὸν Ἄγγλον φυσιολόγον καὶ ἱστορικὸν Γουλιέλμον Serhart, πρόξενον ἐν Σμύρνῃ. 'Ο Πυλαρινὸς συνέγραψεν ἅμα καὶ ἐξέδοτο ἐν Βενετίᾳ ἐξαίρετον πραγματείαν λατινιστὶ «Περὶ νέας καὶ ἀσφαλοῦς μεθόδου τοῦ προξενεῖν τὴν εὐλογίαν δι' ἐγκεντρώσεως, νεωστὶ ἀνακαλυφθείσης καὶ συνήθως ἐκτελουμένης, δι' ἧς τὰ σώματα προφυλάσσονται ἀπὸ ἐπιγενοῦς μολύνσεως» (Nova et tuta methodus variolam excitandi per transplantationem, nuper inventa, et in usum tracta, qua rite per acta, immunia in posterum praeservantur ab hujus modi contagio corpora»), ἐν ᾗ τὴν ἐφεύρεσιν ἀποδίδει εἰς τοὺς Θεσσαλούς, θεωρῶν ταύτην ἄγνωστον εἴς τε τὰς παλαιὰς καὶ τὰς νέας σχολὰς τῆς ἰατρικῆς, καὶ σημειῶν ὅτι εἰ καὶ ἐπενοήθη αὕτη ὑπὸ ἀνθρώπων ἀγνοούντων ὅλως τὴν ἰατρικὴν καὶ τελείως ἀμαθῶν, ἐν τούτοις παρουσιάζει ἐξαίρετα ἀποτελέσματα. Περαιτέρω ἀναφέρει ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ πρώτου ἐφευρέτου εἶναι ἄγνωστον, ὅτι ὑπὸ τῶν Θεσσαλῶν εἰσήχθη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ὅτι καὶ οὗτος, ὁρμηθεὶς ὑπὸ τοῦ φίλου αὐτοῦ Γαροφάνου, ἐρωτήσαντος αὐτὸν ἂν πρέπῃ νὰ ἐμφυλλιάσῃ τὰ τέκνα αὐτοῦ, παρηκολούθησε τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἀγνώστου αὐτῷ μεθόδου κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν ταύτης ὑπὸ 'Ελληνίδος γυναικὸς κληθείσης, ἥτις οὐ μόνον ἐγνώρισεν αὐτῷ τὴν ἐποχήν, τὸν τόπον τῆς ἐφευρέσεως, ἀλλὰ καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐφαρμογῆς, μνημονεύσασα πληθὺν ἀτόμων, ἐφ' ὧν ἐδείχθη σωτηρία ἡ μέθοδος (*Μαζαράκης*, Βιογρ. κτλ. σελ. 128). 'Εκ τῶν τέκνων τοῦ Γαροφάνου, ἅτινα εἶτα πεισθεὶς ὁ Πυλαρινὸς συνέστησεν, ἵνα ἐγκεντρισθῶσι, τὰ μὲν τρία ὑπέστησαν διάσπαρτον ἐλαφρὰν μορφὴν εὐλογίας καὶ ταχέως ἐξυγιάνθησαν, τὸ τέταρτον ὅμως, καίτοι ἠσθένησε βαρέως «καὶ διὰ τὸ κακόχυμον τῆς κράσεώς του καὶ τὸν παραμεληθέντα ἀναγκαῖον προκαθαρισμόν», ἐξυγιάνθη ὅμως καὶ τοῦτο μετὰ 14 ἡμέρας. 'Η ἐπιτυχία αὕτη συνέτεινεν, ὅπως πολλοὶ τῶν εὐγενῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως μεταχειρισθῶσι τὴν μέθοδον, τὸ παράδειγμα δὲ τούτων ἠκολούθησαν καὶ οὐκ ὀλίγοι καὶ ἐξ αὐτῶν ἔτι μάλιστα τῶν δεισιδαιμονεστέρων Τούρκων.

Τρόπος ὃν μετεχειρίζοντο αἱ γυναῖκες ἦτο ὁ ἑξῆς: 'Εν καιρῷ χειμῶνος (καὶ ἡ ἄνοιξις κατὰ Πυλαρινὸν ἦτο ἐπίσης πρόσφορος) ἐλάμβανον πύον ἀπὸ καλοήθους καὶ ἐλαφρᾶς μορφῆς εὐλογίας καὶ ἀπὸ πάσχοντος εὐρώστου καὶ κατὰ τὰ ἄλλα ὑγιοῦς, καὶ ἔκλειον τοῦτο ἑρμητικῶς εἰς φιαλίδιον καθαρὸν καὶ θερμόν, ὅπερ ἐκράτουν εἶτα ἐν τῷ κόλπῳ αὐτῶν, ἵνα διατηρῆται ἐν ὡρισμένῃ θερμοκρασίᾳ. Οὕτω δὲ μετέφερον τοῦτο μέχρι τοῦ κοιτῶνος τοῦ μέλλοντος νὰ ὑποστῇ τὸν εὐλογιασμόν. 'Εκεῖ διὰ βελόνης ἐκέντων πλαγίως κατὰ τὸ μέτωπον, τὸν πώγωνα, τὰς παρειάς, τὴν ἄκραν χεῖρα καὶ τοὺς πόδας καὶ ἐνέχεον μέρος τοῦ ἐν τῷ φιαλιδίῳ πύου. Μεθ' ὃ ἐπέδεον καὶ διέτασσον ἵνα μὴ ξέσωσι ἢ διαβρέξωσι τὰ μολυνθέντα μέρη, παραγγέλλουσαι ἐπὶ τούτοις δίαιταν ὡρισμένην, ἄνευ οἴνου, κρεάτων καὶ ζωμοῦ ἐπὶ 40 ἡμέρας. Συνήθως οἱ ἐμβολιαζόμενοι ἔπασχον ἐλαφρὰν μορφὴν τῆς νόσου, ἐνίοτε ὅμως βαρεῖα μορφὴ ἀνεπτύσσετο, παρακολουθουμένη ἐνίοτε ὑπὸ θανάτου. 'Η θνητότης ἐκυμαίνετο συνήθως εἰς 1—2 ἐπὶ 300. 'Ο Hans Sloane τῷ 1715 δημοσιεύει τὸ ὑπόμνημα τοῦ Πυλαρινοῦ ἀγγλιστὶ ἐν τῷ «Philosophical Transanctions», ὁ δὲ Σκῶτος ἰατρὸς Peter Kennedy ἐν πραγματείᾳ αὐτοῦ (An Essay on External remedies) ἀναφέρει τὸν εὐλογιασμὸν τελούμενον καὶ ἐν Πελοποννήσῳ. 'Εν γένει δὲ πᾶσαι αἱ πηγαὶ ἀπὸ παλαιῶν ἤδη χρόνων ἀναγράφουσι τὴν μέθοδον ὡς ἑλληνικὴν (*Πυλαρινός*, Βιογραφία τούτου παρὰ *Μαζαράκη*, σελ. 127. *Σεργίου 'Ιωάννου* Πραγματεία ἰατρικῆς 1818, σ. 310, περιοδ. «'Εστία» Β' (1876) σελ. 632 κτλ., *Kübler*, Geschichte der Pocken u. der Impfung, 1901, σελ. 117 κτλ.), οὕτως ὥστε ἡ νεωστὶ ἐξενεχθεῖσα γνώμη (ἐφημ. «'Εστία» 1929), καθ' ἣν πρό τινος μόνον χρόνου ἐβεβαιώθη τοῦτο, καὶ ἀνεκοινώθη μάλιστα καὶ εἰς πανεπιστημιακοὺς κύκλους, πόρρω κεῖται τῆς ἀληθείας.

'Η μέθοδος αὕτη, οὑτωσὶ γνωσθεῖσα, ἐξήγειρε μέγα ἐνδιαφέρον μεταξὺ τῶν ἐπιστημονικῶν κύκλων, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἐφαρμοσθῇ. 'Η εὐρυτέρα ἐφαρμογὴ ταύτης ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν ὡραίαν λαίδην Μονταγκὺ (Mary Wortley Montagu), σύζυγον τοῦ παρὰ τῷ σουλτάνῳ ἐπὶ εἰδικῇ ἀποστολῇ εὑρισκομένου διπλωμάτου Οὐόρτλεϋ, ἥτις παρακολουθήσασα τὴν μέθοδον ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔγραφε τῇ 1 'Απριλίου 1717 πρὸς τὴν φίλην αὐτῆς Σάρραν Chiswelt τὰ ἑξῆς: «'Η εὐλογία, ἥτις τόσας καταστροφὰς ἐπιφέρει, ἐνταῦθα εἶναι ἐντελῶς ἀκίνδυνος ὡς ἐκ τοῦ ἐκτελουμένου ἐμβολισμοῦ, ὃν ἐκτελοῦσι πολλαὶ γηραιαὶ γυναῖκες κατ' ἔτος κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον, ὁπόταν ἡ ὑψηλὴ θερμοκρασία μειοῦται. 'Ο εἷς τὸν ἄλλον διερωτᾷ τότε, ἂν ἐν τῇ οἰκογενείᾳ αὐτοῦ ὑπάρχουσιν ἄτομα θέλοντα νὰ ἐμβολιασθῶσι δι' εὐλογίας, σχηματίζονται ὅμιλοι, τοὐλάχιστον ἐκ 15—16 προσώπων, καὶ τότε προσέρχεται ἡ γραῖα φέρουσα κέλυφος καρύου πεπληρωμένον ἐξ ὕλης, εἰλημμένης ἀπὸ φλυκταινῶν εὐλογίας ἐλαφρᾶς μορφῆς καὶ ἐρωτᾷ ἕκαστον «τίνα φλέβα θέλει νὰ τῷ ἀνοίξῃ» (ποῦ νὰ χαράξῃ) καὶ ἀμέσως διὰ βελόνης μακρᾶς, ἄνευ πόνου τινός, ἐκτὸς τοῦ συνήθους ἁπλῆς ἀμυχῆς, χαράσσει ἐκεῖσε τὸ δέρμα καὶ φέρει ἐπὶ τῆς πληγῆς τόσην ὕλην, ὅση δύναται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς βελόνης νὰ προσκολληθῇ, ἐπιδένουσα τέλος τὸ μικρὸν τραῦμα, ἀφοῦ καλύψῃ τοῦτο διὰ τεμαχίου ἐκ κελύφους καρύου. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον διανοίγει 4—5 φλέβας (ποιεῖται 4—5 ἀμυχάς). Οἱ Ἕλληνες ἐκ δεισιδαιμονίας ποιοῦσι συνήθως σταυροειδῶς τὰς ἀμυχὰς ταύτας, ἤτοι μίαν κατὰ τὸ μέτωπον, ἀνὰ μίαν εἰς τὰς χεῖρας καὶ ἄλλην κατὰ τὸ στῆθος. Τοῦτο ὅμως δέον ν' ἀπορρίπτηται, διότι αἱ μικραὶ ἀμυχαὶ καταλείπουσιν οὐλάς. Δι' ὃ (ἵνα μὴ αἱ οὐλαὶ φαίνωνται) οἱ ἧττον δεισιδαίμονες ἐκλέγουσι μέρη καλυπτόμενα, οἷον τοὺς πόδας. Παιδία καὶ νεαρὰ ἄτομα ἐξακολουθοῦσι παίζοντα καὶ ὄντα ἐν καλῇ καταστάσει μέχρι τῆς 8ης ἡμέρας, ὁπότε ἐπέρχεται πυρετὸς καὶ ἀναγκάζονται ἐπὶ 2 ἢ σπανιώτερον 3 ἡμέρας νὰ διαμείνωσι κλινήρη. Εἰς τὸ πρόσωπον ἐμφανίζονται σπανίως 20—30 φλύκταιναι, αἵτινες δὲν καταλείπουσιν οὐλάς, καὶ μετὰ 8 ἡμέρας οἱ ἐμβολισθέντες ἐξυγιαίνονται τελείως. Αἱ ἀμυχαὶ κατὰ τὸ διάστημα τῆς νόσου πυορροοῦσι, τοῦθ' ὅπερ φέρει μεγάλην ἀνακούφισιν (;). Κατ' ἔτος δὲ χιλιάδες ὑφίστανται τὴν ἐγχείρησιν ταύτην καὶ ὁ Γάλλος πρέσβυς ἀστειευόμενος ἔλεγεν, ὅτι ἐνταῦθα οἱ ἄνθρωποι λαμβάνουσι τὴν εὐλογίαν, ὡς ἀλλαχοῦ τὰ ἰαματικὰ ὕδατα. Περίπτωσις θανάτου δὲν παρετηρήθη καὶ πεπεισμένη περὶ τῆς ἐπιτυχοῦς ἐκβάσεως σκοπεύω νὰ ἐμβολιάσω τὸν μικρὸν υἱόν μου. Εἶμαι δὲ πατριῶτις καλὴ καὶ θὰ καταγίνω ἵνα εἰσαγάγω τὴν σωτη-

Digitized by Google

ρίαν ἐφεύρεσιν εἰς Ἀγγλίαν καὶ θὰ γράψω ἐκτενῶς περὶ ταύτης εἴς τινας τῶν ἰατρῶν ἡμῶν...».

Πράγματι κατὰ Μάρτιον τοῦ 1718 ἐνεβόλισε τὸν μικρὸν αὐτῆς υἱὸν διὰ γραίας Ἑλληνίδος, ἐπιβλέποντος τοῦ χειρουργοῦ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγγλικῆς πρεσβείας Maitland, ὅστις μετὰ τὴν ἐπάνοδον τῆς λαίδης Montagu εἰς Ἀγγλίαν ἐνεβόλισε καὶ τὴν τετραετῆ θυγατέρα αὐτῆς, τὴν κατόπιν κόμισσαν Bute. Τρεῖς ἰατροὶ τοῦ βασιλικοῦ κολλεγίου τῶν ἰατρῶν παρηκολούθησαν τότε τὴν μέθοδον, τούτων δ' ὁ εἷς, ὁ Dr Keith, ἐνεβόλισε τὸν ἑξαετῆ αὐτοῦ υἱὸν διὰ τοῦ αὐτοῦ ἰατροῦ Maitland.

Τὸ λαμπρὸν ἀποτέλεσμα τῶν δοκιμῶν τούτων παρώτρυνε τὴν πριγκίπισσαν τῆς Οὐαλλίας Καρολίναν, ἥτις πρὸ μικροῦ εἶχεν ἀπολέσει ἐξ εὐλογίας τὴν θυγατέρα αὐτῆς, νὰ ἐμβολίσῃ τὰ τέκνα αὐτῆς. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς Γεώργιος ὁ Α' ἠθέλησε πρὸ τούτου νὰ δοκιμάσῃ περαιτέρω τὴν μέθοδον ἐπὶ 6 εἰς θάνατον καταδίκων. 5 τούτων ὑπέστησαν καλῶς τὴν νόσον, τοῦ 6ου μὴ προσβληθέντος, διότι εἶχεν ἤδη ὑποστῆ εὐλογίαν. Εἰς πάντας ἐχαρίσθη ἡ ζωὴ μετὰ ταῦτα, ὡς καὶ εἰς 7ον ἄτομον, νεαράν τινα γυναῖκα, ἐπίσης κατάδικον εἰς θάνατον, εἰς ἣν ἐγένετο τῇ προτροπῇ τοῦ διασήμου ἰατροῦ Mead ὁ ἐμβολισμὸς κατὰ τὸν σινικὸν τρόπον, δι' ἐφελκίδος δηλαδὴ εἰσαχθείσης εἰς τὴν ῥῖνα αὐτῆς, καὶ εἰς ἣν ἀνεπτύχθη ἡ νόσος ἐλαφρὰ καὶ αὕτη, ἀλλὰ μετὰ κεφαλαλγίας μεγίστης καὶ ὑψηλοῦ πυρετοῦ. Μετὰ ταῦτα ἐγένετο ἐμβολισμὸς πλείστων προσώπων. Ἡ δὲ μέθοδος ἤρξατο ἐφαρμοζομένη, καίτοι εἰς μικρὰν κλίμακα, οὐ μόνον ἐν Ἀγγλίᾳ ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς λοιπὰς αὐτῆς κτήσεις, ἐν Ἀμερικῇ καὶ κατόπιν πολλαχοῦ τῆς ἠπειρωτικῆς Εὐρώπης. Ἐν Γαλλίᾳ εὗρε πολλοὺς ἀντιπάλους, ἰδίᾳ θεολογοῦντας, ἡ δ' ἀντίδρασις μόνον κατὰ τὸ 1754 ἐπαύσατο, τῶν θεολόγων ἀποφηναμένων ὅτι πᾶν ὠφέλιμον τῇ ἀνθρωπότητι δὲν δύναται νὰ ἀπαρέσκῃ τῷ Θεῷ. Ἀλλὰ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ ἀντίδρασις ἦτο οὐχὶ μικρά, ἰδίᾳ ἐκ μέρους θεολόγων, ὧν εἷς ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος μάλιστα ἐκήρυττε τὴν μέθοδον διαβολικήν, ἀφοῦ καὶ ὁ διάβολος ἄλλοτέ ποτε εἶχεν ἐμβολίσει τὸν Ἰὼβ διὰ εὐλογίας (*Massey*, A sermon against the dangerous and sinful practice of Inoculation).

Καὶ ἐν Γερμανίᾳ δὲ ἡ ἀντίδρασις ἦτο οὐχὶ μικρά, ὡς καὶ ἐν Αὐστρίᾳ, ἔνθα κύριος ἀντίπαλος ἐδείχθη ὁ de Haën. Οἱ θάνατοι οἱ ἐπερχόμενοι μετὰ τὸν ἐμβολισμόν, αἱ δημιουργούμεναι ἐκ τοῦ ἐμβολισμοῦ ἑστίαι τῆς νόσου, ἡ ἐπανάληψις τῆς νόσου ἐπί τινων ἐμβολισθέντων (ἴσως οὐχὶ διὰ πύου εὐλογιοειδοῦς, ἀλλὰ ἀνεμοευλογίας), ἦσαν λίαν δεδικαιολογημέναι αἰτίαι τῆς τοιαύτης ἀντιδράσεως. Ἀπὸ τοῦ 1726—1746 μάλιστα ἡ μέθοδος ἐλησμονήθη καὶ μόνον ἀπὸ τοῦ μέσου τοῦ ιη' αἰῶνος διὰ τῶν προσπαθειῶν τοῦ de la Condamine ἐν Γαλλίᾳ, τοῦ Tissot ἐν Ἑλβετίᾳ, τοῦ Henschler ἐν Γερμανίᾳ, νέα ῥοπὴ ἤρξατο πρὸς ἐφαρμογὴν αὐτῆς. Ἰδίᾳ δὲ ἐπίσημος ὤθησις δίδεται διὰ τῶν ἐργασιῶν τοῦ ἐν Πίζᾳ καθηγητοῦ Gatti, ὅστις, μαθὼν ἐν Ἀνατολῇ τὴν ἑλληνικὴν μέθοδον, ἐπιχειρεῖ τὸν εὐλογιασμὸν τῶν ἀτόμων διὰ πύου ἐκ φλυκταινῶν ἐλαφρῶν μορφῶν, ἀφοῦ διεπέρα τοῦτο διὰ μέσου πολλῶν ἀτόμων, γενόμενος οὕτως εἷς τῶν προδρόμων τοῦ Jenner καὶ πρῶτος εἰσηγητὴς τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἐξησθενημένων ἰῶν. Τὴν μέθοδον ταύτην εἶτα μετεχειρίσθησαν ὑπὸ μυστηριώδη ὅλως τύπον καὶ οἱ ἀδελφοὶ Sutton ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐτελειοποίησε δὲ ταύτην ὁ Dimstale, ὅστις καὶ τὴν μεγάλην Αἰκατερίνην κληθεὶς ἐνεκέντρισεν (1768). Πρὸς περαιτέρω ἐξάπλωσιν τῆς μεθόδου εἰργάσθησαν ἐπίσης οἱ Paul Camper ἐν Ὁλλανδίᾳ, ὁ Hensler ἐν Γερμανίᾳ καὶ ὁ Rovenstein ἐν Σουηδίᾳ. Ἡ μέθοδος ἐξηκολούθησε καὶ εἶτα ἐφαρμοζομένη, καίτοι ἕνεκα τῶν ῥηθέντων κακῶν ἐπακολούθων εἴς τινας χώρας καὶ ἐπισήμως εἶχεν ἀπαγορευθῆ (Γαλλία 1763, Ἀγγλία 1840). Τὸ καίριον δ' ὅμως κατὰ τοῦ εὐλογιασμοῦ τραῦμα ἐπηνέχθη κατὰ τὸ 1798, δημοσιευθείσης τῆς σωτηρίας ἐφευρέσεως τοῦ Τζέννερ, τοῦ *δαμαλισμοῦ* (βλ. λ.), μεθ' ὃν ἡ μέθοδος τοῦ εὐλογιασμοῦ τέλεον ἐγκατελείφθη.

Κακῶς ὁ εὐλογιασμὸς ὑπόπτινων ταυτίζεται πρὸς τὸν δαμαλισμὸν καὶ ἡ ἐφεύρεσις τοῦ Τζέννερ πρὸς τὴν ἑλληνικὴν μέθοδον. Ἐν τῷ εὐλογιασμῷ πρόκειται περὶ μεταδόσεως τοῦ ἰοῦ αὐτῆς τῆς εὐλογίας ἀπὸ ἀνθρώπου εἰς ἄνθρωπον, ἐνῷ ἐν τῷ δαμαλισμῷ πρόκειται περὶ μεταδόσεως τῆς νόσου (τῶν βοῶν, δαμάλεων, μόσχων) *δαμαλίδος*, ἥτις καὶ αὕτη οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ εὐλογία τῶν βοῶν. Ἐὰν δηλαδὴ ἐμβολίσωμεν ἰὸν εὐλογίας εἰς τὰ ζῷα ταῦτα, ἀναπτύσσεται ὅλως ἰδιαιτέρα ἐλαφρὰ μορφὴ τῆς νόσου, ἡ δαμαλὶς νόσος, ἧς ὁ ἰὸς (ἡ δαμαλὶς λύμφη) μεταφερόμενος παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ δὲν παράγει πλέον τὴν εὐλογίαν, ἀλλ' αὐτὴν τὴν ἐξησθενημένην πλέον μορφὴν τῆς νόσου, τὴν δαμαλίδα νόσον. Ἐνταῦθα ἔγκειται ἡ διαφορά. Ὥστε ὁ μὲν ἄριστος τρόπος τοῦ εὐλογιασμοῦ εἶναι ἐφεύρεσις ἑλληνική, ἡ δ' ἀνακάλυψις τοῦ Τζέννερ ἐντελῶς προσωπική. Ὅτι ὅμως ὁ Τζέννερ ὠφελήθη τὰ μέγιστα ἐκ τοῦ τρόπου ἐκείνου τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ εὐλογιασμοῦ πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς ἰδίας αὐτοῦ μεθόδου εἶναι ἀναμφισβήτητον. ΑΡ. Π. ΚΟΥΖΗΣ

εὐλογιοειδὴς (ὁ, ἡ), —ἐς (τό)· ὁ ὁμοιάζων πρὸς τὴν νόσον εὐλογίαν: «ἐξάνθημα εὐλογιοειδές».

— **εὐλογιοειδὲς** (τὸ) *['Ιατρ.]*. Ἐλαφρὰ μορφὴ τῆς νόσου εὐλογίας, ἥτις παρατηρεῖται ἰδίᾳ ἐπὶ ἐμβολιασθέντων ἀτόμων, τὰ ὁποῖα κρατοῦσι σχετικὴν ἀνοσίαν ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ δαμαλισμοῦ. Δὲν ἀποκλείεται ὅμως ἡ μορφὴ αὕτη νὰ ἐμφανισθῇ ἐνίοτε καὶ εἰς ἐκείνους, οἵτινες δὲν ἔχουν ἐμβολιασθῆ, ἂν καὶ συνήθως εἰς αὐτοὺς ἡ εὐλογία παρουσιάζεται μὲ τὰ ἐντονώτερα συμπτώματα.

Εἰς τὴν ἐλαφρὰν ταύτην μορφὴν τῆς εὐλογίας ἡ εἰσβολὴ εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἀπότομος καὶ νὰ ἐμφανίζεται μετά τινος βιαιότητος, μὲ ῥῖγος, πυρετόν, κεφαλαλγίαν, ῥαχιαλγίαν καὶ μὲ ποικίλας πεπτικὰς διαταραχάς. Ἄλλοτε πάλιν ἡ περίοδος εἰσβολῆς διαρκεῖ 3—10 ἡμέρας, μὲ φαινόμενα πολὺ ὀλιγώτερον ἔντονα. Τὰ προδρομικὰ ἐξανθήματα (rash) εἶναι συνήθη, ἀναφαινόμενα ὑπὸ τύπον ὀστρακιοειδῆ ἢ ἱλαροειδῆ. Τὸ ἐξάνθημα σχηματίζεται ἐντὸς 24 ὡρῶν, ὁτὲ μὲν διάσπαρτον, ὁτὲ δὲ ἄφθονον, ἀλλὰ πάντοτε ὑπὸ μορφὴν ἐκτρωτικήν, παραμένον εἰς τὸ βλατιδῶδες στάδιον ἢ καὶ ἐξελισσόμενον μέχρι φυσαλλίδος, ἥτις ὅμως ἀμέσως ἀποξηραίνεται. Οὐδέποτε παρατηρεῖται διαπύησις. Ἡ ἀποξήρανσις τοῦ ἐξανθήματος σχηματίζει πολλάκις κερατοειδεῖς προεξοχὰς (*κερατοειδὴς εὐλογία*, variola cornea τοῦ *Van Swieten*). Ἐνίοτε αἱ φυσαλλίδες περιέχουν αἷμα, ἀλλὰ καὶ αὗται ἀποξηραίνονται ἐντὸς 24—48 ὡρῶν, χωρὶς ἡ αἱμορραγικὴ αὕτη ἐκδήλωσις νὰ φέρῃ σοβαράν τινα ἐπιπλοκὴν (*αἱμορραγικὴ ἔκτρωσις* τοῦ *Talamon*). Τὸ εὐλογιοειδὲς δύναται νὰ θεωρηθῇ καλοήθης νόσος καὶ δὲν πρέπει νὰ συγχέεται μετά τινος ἄλλης μορφῆς εὐλογίας, καθ' ἣν τὸ ἐξάνθημα εἶναι ἐπίσης ἐκτρωτικόν, ἀλλὰ τὰ γενικὰ συμπτώματα εἶναι βαρύτατα καὶ δύνανται ἐνίοτε νὰ προκαλέσουν τὸν θάνατον μεταξὺ τῆς 7ης καὶ τῆς 9ης ἡμέρας (*Weill, Péhu*). Σ. ΒΕΡΑΣ

εὐλογιοκομεῖον (τό)· νοσοκομεῖον τῶν εὐλογιώντων.

εὐλογιοκομμένος, *—η, —ον*· ἀποκατάστασις ἐπὶ τὸ λογιώτερον τοῦ δημοτ. *βλογιοκομμένος*· ὁ φέρων εἰς τὸ πρόσωπον τὰ στίγματα τοῦ ἐξανθήματος τῆς εὐλογίας: «ἕνας βλογιοκομμένος σὰν τυροτρίφτης».

Εὐλόγιος *(ἅγιοι)*. Ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἐκτὸς τοῦ Πατριάρχου *Ἀλεξανδρείας* (βλ. κατ.) ἀναφέρονται καὶ δύο ἔτι φέροντες τοῦτο τὸ ὄνομα. —1) Ὁ ἐν Παλαιστίνῃ ἄγνωστον πότε ὑποστὰς μαρτυρικὸν θάνατον «τὴν κάραν τμηθεὶς» καὶ ἑορταζόμενος τὴν 5 Μαρτίου. —2) Ὁ *λατόμος* καὶ *ξενοδόχος* ἐπικαλούμενος. Οὗτος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΣΤ' αἰῶνος ἐν Θηβαΐδι τῆς Αἰγύπτου ὡς ἀναχωρητὴς ζῶν ἐν αὐστηροτάτῃ ἀσκήσει, ἔκοπτε λίθους καὶ ἐκ τῶν χρημάτων τῆς ἐργασίας ταύτης παρεῖχε φιλοξενίαν εἰς πάντα πτωχὸν καὶ ὁδοιπόρον διερχόμενον ἐκ τοῦ ἀσκητηρίου του. Ἡμέραν τινὰ δὲ σκάπτων ἀνεκάλυψε πολλὰ χρυσᾶ νομίσματα, τὰ ὁποῖα παραλαβὼν ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅτε ἐβασίλευεν Ἰουστῖνος ὁ Α' (518—527) καὶ ἐκεῖ ἀγοράσας κτήματα ἔζη μεγαλοπρεπῶς. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ διαδοθείσης εὐρέως ἐν τῇ πόλει δεινῆς κατηγορίας, ὅτι ὁ Εὐλόγιος ἦτο ἐχθρὸς καὶ ἐπίβουλος τοῦ βασιλέως, ἠναγκάσθη οὗτος νὰ ἐνδυθῇ ἐνδύματα πτωχικὰ καὶ νὰ φύγῃ κρυφίως ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, καταλιπὼν ἅπασαν τὴν μεγάλην περιουσίαν του. Ἐπανελθὼν δ' εἰς τὸ ἐν Αἰγύπτῳ ἀσκητήριόν του ἐξηκολούθησε τὸν πρότερον βίον του ἐν αὐστηροτάτῃ ἀσκήσει καὶ ἔζησεν ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν ἔτη. Ἡ μνήμη του ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 27 Ἀπριλίου, τὸν κατὰ πλάτος δὲ βίον του περιέχει τὸ «Ἐκλόγιον» (σ. 383 κ.ἑξ.).

Ἐν δὲ τῷ Ρωμαϊκῷ Ἁγιολογίῳ ἐκτὸς τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας ἀναγράφονται καὶ οἱ ἑξῆς ἅγιοι μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο. —1) Ὁ ἐν Ἐδέσσῃ τῆς Συρίας πρεσβύτερος, ὅστις διὰ τὴν σφοδρὰν πολεμικήν του κατὰ τῶν ἀρειανῶν ἐξορισθεὶς εἰς Θηβαΐδα τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ Οὐάλεντος (364—378), μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἔδεσσαν καὶ γενόμενος ἐπίσκοπος αὐτῆς μετέσχε τῶν ἐργασιῶν τῆς Β' ἐν Κωνσταντινουπόλει Οἰκουμενικῆς συνόδου (381) καὶ ἄγνωστον πότε ἀποθανὼν ἑορτάζεται ὡς ἅγιος τὴν 5 Μαΐου. —2) Ὁ ἐπὶ Οὐάλεντος (364—378) ἐν Κωνσταντινουπόλει μετὰ πολλῶν ἄλλων Χριστιανῶν ὡς σφοδρὸς πολέμιος τῶν ἀρειανῶν ὑποστὰς μαρτυρικὸν θάνατον καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 3 Ἰουλίου. 3) Ὁ Ἱσπανὸς μάρτυς. Οὗτος ἐν Κορδούῃ τῆς Ἱσπανίας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Θ' αἰῶνος γεννηθεὶς ἐξ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας, ἐγένετο ἱερεὺς καὶ διδάσκαλος τῆς περιφήμου τότε σχολῆς τῆς πόλεως ταύτης. Κατὰ τὸν δεινὸν ὑπὸ τῶν Ἀράβων διωγμὸν τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἱσπανίας τοῦ 850 ἀκατάβλητον ἀνέπτυξε δραστηριότητα, ἐνισχύων τοὺς Χριστιανοὺς καὶ προστατεύων αὐτοὺς ἀπὸ τῶν διωγμῶν τῶν Μαύρων. Τῷ 858, γενόμενος ἀρχιεπίσκοπος Τολέδου, συνελήφθη ὑπὸ τῶν Ἀράβων καὶ ἀπεκεφαλίσθη. Ἐν τῷ συνταχθέντι ὑπ' αὐτοῦ «Memoriale Sanctorum» περιγράφει τὰ μαρτύρια τῶν ἐν Ἱσπανίᾳ Χριστιανῶν κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦτον τῶν Ἀράβων. Ἡ μνήμη του ἑορτάζεται τὴν 11 Μαρτίου. Ε. Γ. Π.

—**Εὐλόγιος, *Ἀλεξανδρείας*** πατριάρχης (581—608). Εἷς τῶν ἐπισήμων πρωθιεραρχῶν τῆς ἀλεξανδρινῆς Ἐκκλησίας. Οἱ παπικοὶ θεολόγοι ἀνέκαθεν διισχυρίσθησαν, ὅτι ὁ Εὐλόγιος ἀνεγνώριζε τὸ πρωτεῖον τοῦ πάπα, λαμβάνουσι δ' ἀφορμὴν ἐκ τῶν σχέσεων αὐτοῦ πρὸς τὸν πάπαν Γρηγόριον τὸν Μέγαν (590—604). Ὡς γνωστὸν οὗτος μὴ ἀνεχόμενος τὸν τίτλον Οἰκουμενικός, τὸν ὁποῖον Ἰουστινιανὸς ὁ Μέγας τῷ 587 ἀπέδωκεν ἐπισήμως εἰς τὸν Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννην τὸν Νηστευτὴν καὶ παρεξηγῶν τὴν σημασίαν αὐτοῦ, οὐ μόνον ὠνόμαζεν αὐτὸν σατανικὸν καὶ ἀντίχριστον, ἀλλὰ καὶ γράφων πρὸς τὸν Εὐλόγιον προέτρεπεν εἰς τὸν κατὰ τοῦ τίτλου πόλεμον· οὗτος εἴτε θωπεύων τὴν ὑπεροψίαν τοῦ Γρηγορίου, εἴτε ψυχολογῶν αὐτὸν καὶ ποιούμενος χρῆσιν ἐκφράσεων συνήθων τότε τῇ ἐθιμοτυπίᾳ παρὰ Βυζαντινοῖς, ἐν τῇ ἀπαντήσει αὐτοῦ ὑπόσχεται ὅτι κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ δὲν θὰ κάμῃ χρῆσιν τοῦ τίτλου, ὀνομάζει ὅμως τὸν Γρηγόριον πάπαν Οἰκουμενικόν· ἀλλ' οὗτος ἐν τῇ ἀνταπαντήσει αὐτοῦ, ἀντιφάσκων πρὸς ἑαυτὸν καὶ τὰς παπικὰς αὐτοῦ ἐνεργείας, ἀποκρούει τὸν τίτλον καὶ ὀνομάζει τὸν Εὐλόγιον ἀδελφὸν κατὰ τὸ ἀξίωμα καὶ πατέρα αὐτοῦ κατὰ τὰς ἀρετὰς καὶ τὰ ἤθη. Ὁ Εὐλόγιος διεκρίθη ἐν τῷ ζήλῳ αὐτοῦ κατὰ τοῦ Νεστορίου, ἀκολουθῶν τοῖς ἴχνεσι τοῦ προκατόχου αὐτοῦ Κυρίλλου καὶ ἐν ἰδίᾳ συγγραφῇ ὑπερήσπισε τὰς δύο ἐν Χριστῷ φύσεις ἐναντίον Πέτρου τοῦ Κναφέως καὶ ἄλλων, ὑποστηρίζων τὴν ἐν Χαλκηδόνι Δ' Οἰκουμενικὴν σύνοδον. Ἐν τῇ πατρολογίᾳ τοῦ Migne (τόμ. 86) ἐξεδόθη μέρος τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ, ὀλίγα δὲ περὶ αὐτοῦ ἀναφέρουσιν ὁ Εὐάγριος (Ἐκκλ. ἱστ. 5,16), ὁ Φώτιος (Μυριόβ. 182) καὶ ἄλλοι. Η. Φ. ΒΑΦΕΙΔΗΣ

—**Εὐλόγιος** ὁ ***ἀναχωρητής***. Δικηγόρος μὲ εὐρεῖαν ἐγκυκλοπαιδικὴν μόρφωσιν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατὰ τὰ τέλη τοῦ Γ' αἰῶνος μ. Χ., «πάντα διασκορπίσας τὰ ὑπάρχοντα κατέλιπεν ἑαυτῷ βραχέα νομίσματα» καὶ βαδίζων εἰς τὴν ἔρημον ὡς ἀναχωρητὴς «εὗρέ τινα κατὰ τὴν ἀγορὰν ἐρριμμένον λελωβημένον (λεπρόν), ὃς οὔτε χεῖρας εἶχεν οὔτε πόδας, μόνη δ' ἡ γλῶσσα ἀκατάτριπτος ὑπῆρχε πρὸς συμφορὰν τῶν ἐντυχανόντων». Τοῦτον δὲ τὸν λεπρὸν παραλαβὼν ὁ Εὐλόγιος ἐπὶ δέκα πέντε ἔτη συνέζησε μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἔνθα καὶ εὗρον τὸν θάνατον (*Παλλαδίου* «Λαυσιακὸν» 21). Ε. Γ. Π.

—**Εὐλόγιος** ὁ ***σχολαστικός***. Γραμματικός, ἀκμάσας πιθανῶς κατὰ τὸν Ε' μ. Χ. αἰῶνα. Συνέγραψεν ἔργον «Ἀπορίαι καὶ λύσεις», ἐν τῷ ὁποίῳ κατ' ἐρωταπόκρισιν ἐλύοντο διάφοροι δυσκολίαι τῆς γραμματικῆς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἐκ τοῦ ἔργου τούτου, τὸ ὁποῖον δὲν περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς, πολλὰ ἠρύσθησαν οἱ μετὰ τὸν Εὐλόγιον γραμματικοὶ καὶ λεξικογράφοι. Ἀμφίβολον εἶναι, ἂν ὁ φίλος τοῦ λεξικογράφου Ἡσυχίου Εὐλόγιος, εἰς ὃν ἀφιεροῖ οὗτος τὸ λεξικόν του, εἶναι ὁ συγγραφεὺς τοῦ ὡς ἄνω ἔργου. Ε. Γ. Π.

—**Εὐλόγιος** ὁ ***φαβώνιος***. Ὑπατικὸς τῆς ἐπαρχίας Βυζακηνῆς, ἀκμάσας κατὰ τὰ τέλη τοῦ Δ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' αἰῶνος ἐν Ἀφρικῇ, μαθητὴς δὲ τοῦ ἁγίου Αὐγουστίνου. Τῶν ὑπ' αὐτοῦ συγγραφέντων λατινιστὶ συγγραμμάτων σῴζεται (1612) μόνον τὸ ἑρμηνευτικὸν τοῦ Somnium Scipionis («Ἐνύπνιον Σκιπίωνος» τοῦ Κικέρωνος). Ἐν τῷ α' μέρει τοῦ ἔργου τούτου ὁ Εὐλόγιος πραγματεύεται περὶ τῆς συμβολικῆς σημασίας τῶν ἀριθμῶν τῆς πρώτης δεκάδος, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ περὶ τῆς ἁρμονίας τῶν σφαιρῶν τοῦ σύμπαντος κατὰ τὴν θεωρίαν τῶν Πυθαγορείων. Ε. Γ. Π.

—**Εὐλόγιος** ὁ ***φιλόσοφος***. Ἤκμασεν ἐπὶ Λέοντος αὐτοκράτορος τοῦ Θρακός, ὀρθόδοξος ὤν, ὡς εἰκάζομεν ἐκ τῆς εὐνοίας, ἧς ἀπήλαυε παρὰ τῷ τῆς ὀρθοδοξίας ὑπερμάχῳ Λέοντι, ὅστις καὶ διέταξε νὰ χορηγῆται σιτηρέσιον ὑπὸ τοῦ κράτους εἰς τὸν Εὐλόγιον, προσθείς: «εἴθε ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μου νὰ παρέχωνται εἰς τοὺς διδασκάλους τὰ διὰ τοὺς στρατιώτας δαπανώμενα» (Μάλχου ἀποσπάσματα, ἐν Ἑλλην. ἱστορικοῖς, ἐκδόσ. Δινδορφείου σ. 388). Μ. Ι. Γ.

εὐλογιῶ *(—άω)*· πάσχω ἐξ εὐλογίας, εἶμαι προσβεβλημένος ὑπὸ τῆς νόσου εὐλογίας: «οἱ εὐλογιῶντες», «νοσοκομεῖον εὐλογιώντων».

εὔλογος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων λόγον, ὁ μετὰ λόγου, δικαιολογημένος: «εὔλογος ἀφορμή, — προσπάθεια, — ἄρνησις, — ἀξίωσις» ‖ τὸ οὐδέτ. **εὔλογον** ὡς οὐσ. κατὰ παράλειψιν τοῦ *πρᾶγμα*, δίκαιον, ὀρθόν, φρόνιμον, πρέπον: «νομίζω —, κρίνω εὔλογον», «δὲν εἶναι εὔλογον».— Ἐπίρρ. **εὐλόγως**.

εὐλογοφανὴς (ὁ, ἡ), —ἐς (τό)· ὁ φαινόμενος εὔλογος, ὁ κατὰ τὸ φαινόμενον εὔλογος: «ὁ πρ-

Digitized by Google

βαλλόμενος λόγος εἶναι εὐλογοφανής».—Ἐπίρρ. ***εὐλογοφανῶς***.

εὐλογῶ (*—έω*), ἀόρ. *ηὐλόγησα—ηὐλογήθην*, παθ. μετχ. *εὐλογημένος*· λέγω λόγους ἐπαινετικούς, ἐπαινῶ, ὑμνῶ, δοξάζω: «εὐλογῶ τὸν Θεόν», «εὐλόγει ἡ ψυχή μου τὸν Κύριον·» || δημοτ. *βλογῶ* ἢ *βλογάω*· ἐπὶ ἱερέως, τελῶ τὸ μυστήριον τοῦ γάμου, στεφανώνω: «ποιὸς παππᾶς σὲ βλόγησε ;»· || παθ. *βλογιέμαι*· τελῶ τοὺς γάμους μου: «ἀπὸ τὸν καιρὸ ποῦ βλογήθηκα» ἀπὸ τοῦ γάμου μου.

εὐλοφία (ἡ) (Eulophia) */Βοτ./*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας, τῶν *ὀρχεοειδῶν* περιλαμβάνον εἴδη τινὰ μὲ φύλλα μακρὰ καὶ ἄνθη κατὰ βότρυς διατεταγμένα, ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

—*/Φαρμ./* Τὰ φύματα τῆς *εὐλοφίας* (Eulophia virens) ἀναγράφονται ὡς καθαρτικὸν καὶ ὡς ἀνθελμιντικά.

εὐλοφίας (ὁ) (Eulophias) */Ζῳολ./*. Γένος ἰχθύων ἀκανθοπτερυγίων τῆς οἰκογενείας τῶν *βλεννιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰ ἰαπωνικὰ παράλια. Δ. Ν. Π.

εὐλοφίδαι (οἱ) (Eulophidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων ὑμενοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νυκτίων*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ γένη, ὧν ἀξιολογώτερα: *εὔλοφος, ἡμιπτάρσενος, κιρρόσπηλος* καὶ *μελιττόβιον*. Δ. Ν. Π.

εὔλοφος (ὁ) (Eulophus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐλοφιδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα ἔντομα μὲ σῶμα κομψὸν καὶ κεραίας κτενοειδεῖς. Γνωστὰ περὶ τὰ 30 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς χώρας τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Δ. Ν. Π.

— **εὔλοφος** (Eulophus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *χαλκιδιδῶν*. Ἐκ τῶν εἰδῶν τοῦ γένους τούτου ὁ *εὔλοφος ὁ κτενόκερως* (Eulophus pectinicornis) ζῇ παρασιτικῶς ἐπὶ τῆς προνύμφης τοῦ δάκου τῆς ἐλαίας, ἐν τῷ σταδίῳ τῆς προνύμφης, ἐπιφέρων τὸν θάνατον αὐτῆς. Ε. Ν. Ε.

εὐλυγισία καὶ ***εὐλυγιστία*** (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐλυγίστου, εὐκαμψία.

εὐλύγιστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως λυγιζόμενος, καμπτόμενος, εὔκαμπτος.

εὐλυγιστῶ (*—έω*)· εἶμαι εὐλύγιστος, εὔκαμπτος.

εὐλυπτόλη (ἡ) (Eulyptol) *[Φαρμ.]*. Οὕτω καλεῖται μεῖγμα 6 γραμ. σαλικυλικοῦ ὀξέος, 1 γραμ. φαινόλης καὶ 1 γραμ. εὐκαλυπτόλης. Τοῦτο ἀναγράφεται ὡς ἀντιρρευματικὸν καὶ ἐξωτερικῶς ὡς ἀπολυμαντικόν. Κ. Γ. Μ.

εὐλυτίνης (ὁ) (Eulytin) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι πυριτικὸν βισμούθιον τοῦ χημικοῦ μοριακοῦ τύπου $Bi_4Si_3O_{12}$. Ἀπαντᾷ εἰς κρυστάλλους τοῦ κυβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος κατὰ τὴν τετραεδρικὴν ἡμιεδρίαν. Οἱ κρύσταλλοί του εἶναι πάντοτε ἐπιπεφυκότες, μικροί, ἀπεστρογγυλωμένοι κατὰ τὰς ἀκμὰς καὶ τὰς στερεὰς γωνίας. Ἀπαντᾷ ἐπίσης καὶ εἰς διδύμους κρυστάλλους, ὡς καὶ εἰς σφαιροειδεῖς μάζας.

Ἔχει θραῦσιν ὀστρεώδη, σκληρότητα 5—6 βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 6,1, παχεῖαν ἀδαμαντοειδῆ λάμψιν καὶ χρῶμα γαρυφαλέρυθρον μέχρις ἐρυθροφαίου, ἢ φαιόν, ἢ λευκοκίτρινον καὶ σπανίως μέλαν. Εἶναι διαφώτιστος μέχρις ἀδιαφανοῦς καὶ συρόμενος ἐπὶ τραχείας ἀλαμποῦς πλακὸς ἐκ πορσελάνης δίδει γραμμὴν κιτρινωπόφαιον.

Εἶναι σπάνιον ὀρυκτόν, εὑρέθη ἐν Σαξωνίᾳ, εἰς τὸ Schneeberg καὶ τὴν Johann-Georgenstadt. Ἡ αὐτὴ οὐσία, τὸ πυριτικὸν βισμούθιον ($Bi_4Si_3O_{12}$), εὑρίσκεται καὶ ὡς ὀρυκτὸν κρυσταλλούμενον κατὰ τὸ μονοκλινὲς σύστημα, τὸ ὁποῖον καλεῖται *ἀγρικολίτης*. Εἶναι συνεπῶς δίμορφος οὐσία. Γ. Κ. Γ.

εὔλυτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως λυόμενος. ἀντίθ. *δύσλυτος*: «εὔλυτον πρόβλημα»· || «στόμα εὔλυτον πρὸς λοιδορίαν» ἐπίφορον, ἐπιρρεπές, πρβλ. νεώτερον: «λύθηκε ἡ γλῶσσά του» λέγει πολλά, φλυαρεῖ.

εὐλυτῶ (*—όω*)· λύω, λυτρώνω τινὰ ἀπὸ κακοῦ, ἀπὸ δυσχερειῶν: «τριάκοντα ἔτη ἔχω δικαζομένη ἀλλὰ εὐλύτωσάν με» (Βυζαντ.), «εὐλυτώθη τῆς δίκης» ἐντεῦθεν τὸ δημοτικὸν *γλυτώνω* (βλ. λ.).

Εὐλὼ *Γερμανικὸν* (Eylau Deutches), *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν τῇ Δυτικῇ Πρωσσίᾳ περὶ τὴν λίμνην Γκέζεριχ. Παράγει μέλι, τυρὸν καὶ ἔχει ἐργοστάσιον πισσοχάρτου. Μ. Ν. Δ.

—**Εὐλὼ *Πρωσσικὸν*** (Eylau Prussisches) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν τῇ Δυτικῇ Πρωσσίᾳ. Ἔχει ἐργοστάσιον ὑφασμάτων καὶ ἐμπόριον ἵππων καὶ κτηνῶν. Γνωστὴ ἐν τῇ ἱστορίᾳ διὰ τὴν παρ' αὐτῇ νίκην τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος κατὰ τῶν Πρώσσων καὶ Ρώσων τῷ 1807. Μ. Ν. Δ.

—*[Στρατ. ἱστορ.]*. Τὰς ἀρχὰς Φεβρουαρίου 1807 ταύτην διενυκτέρευσεν ὁ γαλλικὸς στρατὸς κατὰ τὴν νύκτα 7—8 Φεβρουαρίου, ἀφοῦ προηγουμένως διὰ τμήματος τοῦ σώματος στρατοῦ τοῦ Soult κατέλαβε τὸ χωρίον Εὐλὼ περὶ τὸ λυκόφως τῆς 7ης Φεβρουαρίου. Τὴν πρωΐαν τῆς 8ης ἐπετέθη ὁ Ναπολέων διὰ τοῦ κέντρου κατὰ τῶν Ρώσων, ὡς ἐν τῷ σχήματι ἐμφαίνεται, ὁπότε ἤρχισαν οὗτοι ὑφιστάμενοι μεγάλας ἀπωλείας, λόγῳ τῆς ἐν πολὺ πυκνοῖς σχηματισμοῖς τάξεως τῶν ὁ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Benningsen ρωσικὸς στρατὸς ἀνέκοψε τὴν περαιτέρω προέλασίν του, καθ' ὅσον ἐπληροφορήθη ἐκ συλληφθέντος Γάλλου ἀξιωματικοῦ κομιστοῦ διαταγῶν πρὸς τὸν στρατηγὸν Bernadotte, ὅτι ἠπειλοῦντο αἱ γραμμαὶ συγκοινωνίας του ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ στρατεύματος τοῦ Bernadotte, καὶ ὑπεχώρησε πρὸς τὴν κατεύθυνσιν Landsberg — Eylau (βλ. λ. *ναπολεόντειοι πόλεμοι*).

Τὴν 7ην Φεβρουαρίου 1807 ὁ ρωσικὸς οὗτος στρατός, ἤτοι ἑπτὰ μεραρχίαι καὶ τὸ ἱππικόν, ἐν ὅλῳ 70.000 ἄνδρες, ἐτάχθη ἐπὶ τοποθεσίας βο-

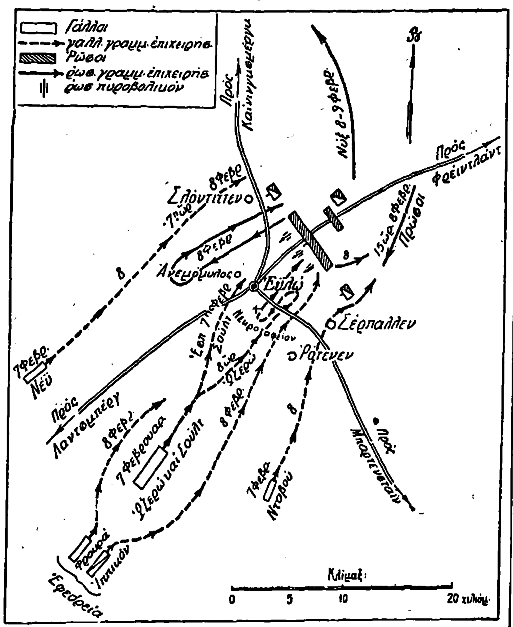

Μάχη Εὐλὼ τῆς 8 Φεβρουαρίου 1807.

ρειοανατολικῶς τοῦ Εὐλώ, ὀργανωθεὶς ἀμυντικῶς ἐπ' αὐτῆς καὶ στηρίζων τὰ ἑκατέρωθεν πλευρά του ἐπὶ τῶν χωρίων Schloditten καὶ Scherpallün μὲ 5 μεραρχίας ἐν πρώτῃ γραμμῇ καὶ 2 ἐν ἐφεδρείᾳ (βλ. σχ.).

Τὴν ἰδίαν ταύτην ἡμέραν διέταξεν ὁ Μέγας Ναπολέων τὴν προέλασιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ (ἤτοι πέντε σώματα στρατοῦ καὶ τὸ ἱππικόν, ἐν ὅλῳ 60.000 ἄνδρες), ὡς ἐν τῷ σχήματι ἐμφαίνεται, δηλαδὴ κατὰ τρόπον, ὥστε διὰ μὲν τοῦ κέντρου, ἀποτελοῦντος τὸν ὄγκον, νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ μέτωπον, διὰ τοῦ Σ. Σ. τοῦ Davout, προχωροῦντος διὰ τοῦ χωρίου Σέρπαλλεν, κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ πλευροῦ τῶν Ρώσων, διὰ δὲ τοῦ σώματος στρατοῦ τοῦ Ney, ἐὰν ἐννοεῖται ἠδύνατο νὰ φθάσῃ τοῦτο ἐγκαίρως, διὰ τοῦ χωρίου Σλόντιττεν κατὰ τοῦ δεξιοῦ αὐτῶν πλευροῦ. Ὑπὸ τὴν διάταξιν ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων, τοῦθ' ὅπερ ἠνάγκασε τὸν Μπέννινγκσεν νὰ διατάξῃ τότε ἐπίθεσιν ἐναντίον τοῦ ἀριστεροῦ πλευροῦ τοῦ κέντρου τῶν Γάλλων (δεδομένου ὅτι ὁ Νέϋ δὲν εἶχε φθάσει ἀκόμη ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης), ἀπωθηθεῖσαν ὅμως ἀμέσως ὑπὸ τῶν Γάλλων. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ὁ Νταβοῦ προὐχώρησεν ἐκ τοῦ Ρότενεν πρὸς τὸ Σέρπαλλεν καὶ ἤρχισεν ἀπειλῶν τὸ ἀριστερὸν πλευρὸν τῶν Ρώσων, ἐξαναγκασθέντων τότε νὰ ὑποχωρήσωσι καὶ νὰ ταχθῶσιν ἐν ἐπικαμπῇ, ὁπότε ὁ Ναπολέων ἐπεζήτησε νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς καταστάσεως ταύτης ἵνα ἀναλάβῃ γενικὴν ἐπίθεσιν. Ἀλλὰ τὸ διαταχθὲν νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς ρωσικῆς ἐπικαμπῆς σῶμα στρατοῦ τοῦ Augereau, καταληφθὲν ὑπὸ χιονοθυέλλης, ἔχασε τὴν κατεύθυνσιν καί, ἀντὶ τοῦ ἀριστεροῦ, εὑρέθη ἀπέναντι τοῦ κέντρου τῶν Ρώσων, περιπεσὸν τότε ὑπὸ τὰ πυρὰ τοῦ εἰς τὰς κλιτῦς τῶν ὑψωμάτων τεταγμένου ἰσχυροῦ ρωσικοῦ πυροβολικοῦ καὶ ὑπὸ τὴν ἐπακολουθήσασαν ἐπέλασιν τοῦ ρωσικοῦ ἱππικοῦ, ὁπότε, λόγῳ τῶν μεγίστων αὐτοῦ ἀπωλειῶν, ἐξηναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ. Ὁ Ναπολέων διέταξε τότε τὸν Murat νὰ ἐπελάσῃ μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν 90 ἰλῶν, ἵνα σώσῃ τὴν κατάστασιν, κατορθώσαντα δὲ δι' ἐπανειλημμένων ἐπελάσεων ν' ἀπωθήσῃ τοὺς Ρώσους καὶ νὰ ἐπιφέρῃ μικράν τινα διάρρηξιν εἰς τὸ κέντρον τῆς παρατάξεώς των· ἅμα δὲ ρωσικὴ φάλαγξ ἐκ 4.000 ἀνδρῶν ἐπεζήτησε νὰ ἀντεπιτεθῇ, εὑρέθη ἀντιμέτωπος πρὸς τὴν γαλλικὴν αὐτοκρατορικὴν φρουράν, ἐξαναγκάσασαν τὴν ρωσικὴν φάλαγγα εἰς ἄμεσον ὑποχώρησιν. Ὁ Νταβοῦ ἐξηκολούθησεν ἐρρωμένως τὴν κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ ρωσικοῦ πλευροῦ προχώρησιν, καὶ θὰ ἠπείλει σοβαρῶς τὰς γραμμὰς ὑποχωρήσεως τῶν Ρώσων, ἐὰν δὲν κατέφθανε περὶ τὴν 15ην ὥραν τῆς ἡμέρας ταύτης τὸ ἐκ 10.000 ἀνδρῶν πρωσσικὸν στράτευμα, τὸ σπεῦσαν πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν Ρώσων. Περὶ τὸ λυκόφως τῆς ἡμέρας ταύτης κατώρθωσεν ὁ Νέϋ νὰ καταλάβῃ τὸ χωρίον Σλόντιττεν, ἀλλὰ χωρὶς νὰ ἔχῃ τὸν χρόνον ν' ἀπειλήσῃ τὸ δεξιὸν ρωσικὸν πλευρόν, δεδομένου ὅτι τότε σπανίως ἐξετελοῦντο νυκτεριναὶ ἐπιχειρήσεις. Τοιουτοτρόπως, κατὰ τὴν ἐπέλευσιν τοῦ σκότους ἡ μάχη παρέμεινεν ἑκατέρωθεν ἀμφίρροπος, διότι, οἱ μὲν Ρῶσοι ὑπέστησαν μεγάλας ἀπωλείας (30.000 ἄνδρας) χωρὶς ὅμως νὰ διασπασθῶσιν ἐξ ὁλοκλήρου, οἱ δὲ Γάλλοι δὲν κατώρθωσαν ν' ἀπωθήσωσι τοὺς Ρώσους. Ἐν τούτοις, μεθ' ὅλα ταῦτα, ἡ μάχη τοῦ Εὐλὼ ἀπέβη ὑπὲρ τῶν Γάλλων, διότι ὁ Μπέννινγκσεν ὑπεχώρησε διαρκούσης τῆς νυκτὸς 8—9 πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ Koenigsberg. Τοῦτον ὁ Ναπολέων δὲν ἠδυνήθη νὰ καταδιώξῃ εἰμὴ ἐπ' ὀλίγον μόνον, καθ' ὅσον τὰ γαλλικὰ στρατεύματα ἦσαν τελείως ἐξηντλημένα ἐκ τοῦ κόπου. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

εὐμάθεια (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐμαθοῦς, ἡ εὐκολία περὶ τὴν μάθησιν, ἀντίθ. *δυσμάθεια*.

Γκρό *: Ὁ Ναπολέων εἰς τὴν μάχην τοῦ Εὐλώ.*

—*[Ρητορ.]* Ἡ *εὐμάθεια* τῶν ἀκροατῶν **κατασκευάζεται** διὰ συντόμου καὶ σαφοῦς ὑποδηλώσεως τῆς ὑποθέσεως τοῦ λόγου, ἀπαραιτήτου οὔσης ἐν τῇ ἀρχῇ αὐτοῦ, ὅτε οἱ ἀκροαταὶ ἀγνοοῦσι περὶ τίνος πρόκειται. Ἡ ὑποδήλωσις αὕτη πρέπει νὰ γίνεται γενικῶς καὶ συντόμως, νὰ μὴ συγχέηται δὲ οὔτε πρὸς τὴν πρότασιν καὶ διαίρεσιν, οὔτε πρὸς τὴν διήγησιν, ὅπου ὑπάρχει αὕτη. (Βλ. καὶ λ. *προοίμιον*.) — Π.

Digitized by Google

εὐμαθὴς (ὁ, ἡ), —ἐς (τό)· ὁ εὐκόλως ἢ ταχέως μανθάνων, ἀντίθ. *δυσμαθής*· ‖ παθ. ὁ εὐκόλως μανθανόμενος, κατανοούμενος: «εὔγνωστα καὶ εὐμαθῆ» (*Ξενοφ.*).—Ἐπίρρ. ***εὐμαθῶς***.

Εὐμάθιος. Μοναχὸς ἐξ Ἰσαυρίας. Σύγχρονος ὢν τοῦ ὁσίου Σάββα τοῦ κοινοβιάρχου, ἦλθεν ἐν ἀρχαῖς τῆς Ε' ἑκατονταετηρίδος εἰς Παλαιστίνην, καὶ λαβὼν τὴν περὶ Γάδαρα καὶ Σκυθόπολιν μονήν, αὐτὸς προήγαγε καταστήσας ὀνομαστήν, μετὰ τὰ 530, λιπὼν διάδοχον τῆς ἡγουμενίας τὸν Ταράσιον, ἐξ Ἰσαυρίας (Ἐκλογαὶ ἐκ τῆς βιογραφίας ὁσίου *Σάββα* § 25,26). Μ. Ι. Γ.

—**Εὐμάθιος.** —1) ὁ ***Φιλοκάλλης***. Βυζαντινὸς στρατηγὸς ἀκμάσας ἐπὶ Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ, ἀναφερόμενος συχνότατα ἐν τῇ «Ἀλεξιάδι» τῆς Ἄννας Κομνηνῆς. Κατ' ἀρχὰς ὡρίσθη «στρατοπεδάρχης καὶ δοὺξ» τῆς Κύπρου ὑπὸ Μανουὴλ Βουτουμίτου, δρῶντος κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος. Ὡς διοικητὴς τῆς νήσου ὑπερήσπισεν αὐτὴν ἀπὸ ἐπιδρομῆς Πισσαίων πειρατῶν, οὓς ἠνάγκασε νὰ καταφύγουν εἰς Λαοδίκειαν, ἔλαβε δὲ μέρος εἰς πλείστας προσπαθείας τοῦ Βυζαντίου πρὸς ὑποταγὴν τῶν Φράγκων σταυροφόρων, ὁτὲ μὲν βοηθῶν διὰ πλοίων τὸν αὐτοκράτορα, ὁτὲ δὲ χρηματοδοτῶν τοὺς Φράγκους ἡγεμόνας. Περὶ τὸ 1108 ἀνεμίχθη τελεσφόρως εἰς τὴν καταδίωξιν τῶν Τούρκων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐν ἀρχῇ ἀνέλαβε τὴν φρούρησιν τῆς Ἀτταλείας, κατόπιν δὲ κατέλαβε τὸ Ἀδραμύττιον καὶ τὴν Ἄβυδον, τὰ ὁποῖα ἀνῳκοδόμησε, κατεστραμμένα ὄντα ὑπὸ τοῦ περιφήμου Τζαχᾶ τοῦ ἐκ Σμύρνης, δι' ἐποικισμοῦ Ἑλλήνων καὶ ξένων. Ἀργότερον κατετρόπωσε παρὰ τὴν Λάμπην τὰς τουρκικὰς δυνάμεις, συλλαβὼν πλείστους αἰχμαλώτους, κατέλαβε δὲ καὶ τὴν Φιλαδέλφειαν. Κατὰ τὴν εἰς Λάμπην ὅμως ἐπιχείρησιν οἱ στρατιῶται τοῦ Εὐμαθίου παρεξετράπησαν, βράσαντες ἀκόμη καὶ βρέφη τῶν Τούρκων· τοῦτο ἤγειρε τὴν ἀγανάκτησιν τῶν Τούρκων, οἵτινες ἐπῆλθον κατὰ τοῦ Εὐμαθίου. Φοβούμενος ὁ Εὐμάθιος τὴν ἀριθμητικὴν αὐτῶν ὑπεροχήν, ἀφῆκεν αὐτοὺς νὰ καταλάβουν τὴν Φιλαδέλφειαν, ὅτε δὲ ἐξῆλθον διασκορπισθέντες, ἐπετέθη τμηματικῶς κατ' αὐτῶν καὶ τοὺς ἐνίκησεν. Ὁ Εὐμάθιος οὗτος ἀναφέρεται ὡς μάγιστρος εἰς διάφορα μολυβδόβουλλα, ἔτι δὲ καὶ εἰς κρητικὰ ἔγγραφα τοῦ 1118. —2) Ὁ ***Φιλοκάλλης***. Πιθανῶς ἔγγονος τοῦ προηγουμένου, ἀκμάσας ἐπὶ αὐτοκράτορος Ἰσαακίου Ἀγγέλου (1195—1203). Ὑπῆρξεν ἔπαρχος τῆς πρωτευούσης, διηύθυνε δὲ διαφόρους διπλωματικὰς ἀποστολὰς τοῦ Βυζαντίου, ὡς ἡ πρὸς τὸν Γερμανὸν «ρῆγα» Ἀμερίγον. —3) Ὁ *Μακρεμβολίτης* (βλ. λ.). Π. Ν. Π.

Εὔμαιος. Ὁ πιστὸς χοιροβοσκὸς τοῦ Ὀδυσσέως, υἱὸς τοῦ Κτησίου, βασιλέως τῆς Σύρου, ἐν τῇ μικρᾷ ἡλικίᾳ αὐτοῦ ὑπὸ δούλης ἐκ Φοινίκης παραληφθεὶς εἰς πλοῖον τῶν πατριωτῶν αὐτῆς καὶ πωληθεὶς εἰς τὸν Λαέρτην. Κατὰ συμβουλὴν

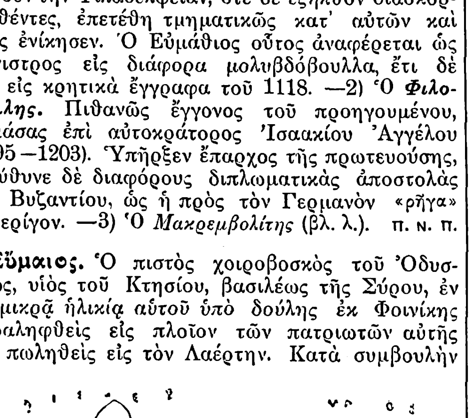

Ἡ ἀναγνώρισις τοῦ Ὀδυσσέως ὑπὸ τῆς Εὐρυκλείας παρουσίᾳ τοῦ Εὐμαίου, κατὰ ἀγγειογραφίαν.

τῆς Ἀθηνᾶς ὁ Ὀδυσσεὺς κατὰ τὴν εἰς Ἰθάκην ἄφιξιν αὐτοῦ μετέβη πρὸς τὸν ἀφωσιωμένον αὐτοῦ θεράποντα, ὁ ὁποῖος τὸν ἐφιλοξένησε, τοῦ διηγήθη τὰς πιέσεις τοῦ οἴκου αὐτοῦ ὑπὸ τῶν μνηστήρων καὶ τὸν ἐβοήθησεν εἰς τὴν προπαρασκευὴν τοῦ φόνου τῶν μνηστήρων. ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

εὐμαῖος (ὁ) (Eumaeus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ροπαλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *λυκαινιδῶν*, περιλαμβάνον ὡραίας ψυχὰς χρώματος μελανοῦ πρὸς τὸ ὑποπράσινον. Γνωστὰ πέντε εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

εὐμάλακτος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ εὐκόλως μαλασσόμενος, εὐαφής, ἁπαλός.

εὐμαργαρίτα (ἡ) (Eumargarita) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν *τροχιδῶν*, περιλαμβάνον θαλάσσια ζῷα μὲ κόγχην λεπτήν, σφαιροειδῆ ἢ κωνικήν. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς ἀρκτικὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

εὐμάρεια (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐμαροῦς, εὐχέρεια, εὐκολία περὶ τὸ πράττειν· ἀφθονία, εὐπορία βιοτικῶν μέσων: «ζῇ ἐν μέσῳ πάσης εὐμαρείας».

Εὐμάρης. Ἀθηναῖος ζωγράφος, ἀκμάσας κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος. Κατὰ Πλίνιον πρῶτος οὗτος ἐγκαταλείψας τὴν μονοχρωμίαν διέκρινε τὰς τέως ὁμοίας ἀνδρικὰς καὶ γυναικείας μορφάς, δηλώσας ἑκατέραν τούτων διὰ διαφόρου χρωματισμοῦ τῶν γυμνῶν τοῦ σώματος μερῶν. Διὰ τῆς ἐπινοήσεώς του ταύτης ὁ Εὐμάρης προήγαγε σπουδαίως τὴν ζωγραφικήν· κατὰ τὸν αὐτὸν ὅμως συγγραφέα ἡττήθη ὑπὸ τοῦ συγχρόνου Κίμωνος τοῦ Κλεωναίου, ὅστις ἐπιτυχὼν νὰ παραστήσῃ τὰς εἰκονιζομένας μορφὰς κατὰ κρόταφον (en profil) καὶ νὰ τοποθετήσῃ ὑπὸ φυσικώτερον σχῆμα εἰς τὴν φυσικὴν θέσιν τοὺς ὀφθαλμούς, ἀνύψωσε διὰ τῶν μεταρρυθμίσεων τούτων τὴν ἐν σπαργάνοις πρότερον εὑρισκομένην ζωγραφικήν. Ἡ ὕπαρξις τοῦ ζωγράφου τούτου ἀμφισβητεῖται ὑπό τινων, διότι αἱ μὲν εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῆς παραδόσεως ἀποδιδόμεναι μεταρρυθμίσεις παρετηρήθησαν καὶ ἐπὶ ἀγγείων ἀναγομένων εἰς χρόνους ἀρχαιοτέρους τοῦ ζωγράφου, ἡ δὲ ἐπιγραφὴ «Νέαρχος ἀνέθηκεν...Ἀντήνωρ ἐποίησεν ὁ Εὐμάρης», ἡ ἀναγεγραμμένη ἐπὶ βάσεως ἀγάλματος εὑρεθείσης ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν, φέρει τὸ πατρωνυμικὸν τοῦ γλύπτου κατ' ὀνομαστικὴν καὶ οὐχὶ ὡς συνήθως κατὰ γενικήν, ὁπότε ὁ Εὐμάρης δὲν εἶναι ὁ πατὴρ τοῦ γλύπτου, ἀλλ' αὐτὸς οὗτος ὁ γλύπτης Ἀντήνωρ. Ν. Χ. ΚΟΤΖΙΑΣ

εὐμαρίς, —ίδος (ἡ)· πληθ. *εὐμαρίδες*· εἶδος ὑποδημάτων χρησιμοποιουμένων ἐν τῷ οἴκῳ· κοιν. *παντόφλα*.

εὐμαρσαλία (ἡ) (Eumarchalia) *[Ζῳολ.]* βλ. *κηκιδόμυια τῆς χαρουπέας*.

Εὔμαχος. Σατράπης τῆς Γαλατίας διορισθεὶς παρὰ τοῦ Μιθριδάτου. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Γαλατῶν συναθροίσαντες στρατιὰν ἐξεδίωξαν τοῦτον καὶ τὰς φρουρὰς αὐτοῦ ἐκ τῆς Γαλατίας. Κατὰ τὸν τρίτον Μιθριδατικὸν πόλεμον ὁ Εὔμαχος, ὡς στρατηγὸς τοῦ στρατοῦ τοῦ Μιθριδάτου, κατέλαβε τὴν Φρυγίαν καὶ ἐφόνευσε πολλοὺς ἐκ τῶν Ρωμαίων μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ παίδων των, ὑπέταξε τοὺς Πισίδας, Ἰσαύρους καὶ Κίλικας, ἀλλὰ προσβληθεὶς ὑπὸ τοῦ Γαλάτου ἀρχηγοῦ Δηϊοτάρου ὑπέστη φοβερὰς ἀπωλείας (*Ἀππιαν*. Ρωμ. Μιθριδ. 46).

—**Εὔμαχος.** Ὁ υἱὸς τῆς Χρύσιδος, ἀρχηγὸς τῶν Κορινθίων ἐκστρατεύσας κατὰ τῆς Ἀκαρνανίας τῷ 431 π. Χ. (*Θουκ*. 2. 33).

—**Εὔμαχος.** Ἕλλην ἰατρὸς ἐκ Κερκύρας, συγγραφεὺς ῥιζοτομικοῦ (*Ἀθην*. XV. 681 ε). ΑΡ. Π. Κ.

εὐμεγέθης (ὁ, ἡ), —ες (τό)· ὁ ἔχων ἱκανὸν μέγεθος, ἱκανῶς μέγας, κοιν. *μεγαλούτσικος*.

εὐμέθοδος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἔχων καλὴν μέθοδον, ὁ διὰ καλῆς μεθόδου διεξαγόμενος: «εὐμέθοδος διδασκαλία».—Ἐπίρρ. ***εὐμεθόδως***.

εὐμέλεια (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐμελοῦς, καλὸν μέλος, μελῳδία· ‖ ἁρμονία τῶν μελῶν τοῦ σώματος, εὐρυθμία σωματική, συμμετρία.

εὐμελὴς (ὁ, ἡ), —ὲς (τό)· ὁ ἔχων καλὸν μέλος, μελῳδικός: «μουσικὴ εὐμελής» ‖ ὁ ἔχων μέλη καλά, σύμμετρα, εὔρυθμος σωματικῶς.—Ἐπίρρ. ***εὐμελῶς***.

εὐμένεια (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐμενοῦς, εὔνοια, ἀγαθὴ διάθεσις, καλὴ πρόθεσις· ἀντίθ. *δυσμένεια*: «ἐξήτασε τὴν ὑπόθεσιν μετ' εὐμενείας».

Εὐμένεια *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Μεγάλης Φρυγίας, κτισθεῖσα ὑπὸ Ἀττάλου Β' τοῦ Φιλαδέλφου (157—138 π. Χ.) ὡς κέντρον ἐπιρροῆς εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ ἄνω Μαιάνδρου. Ἐκ τῶν ὀλίγων ἐθνικῶν της ἐπιγραφῶν ἐλάχιστα συνάγονται περὶ τῆς πολιτειακῆς ὀργανώσεώς της. Αἱ χριστιανικαὶ εἶναι περισσότεραι μέχρι τοῦ 300 μ. Χ. Ἐκ χωρίων τοῦ Εὐσεβίου φαίνεται ὅτι κατεστράφη οἰκτρῶς κατά τινα τῶν διωγμῶν.

Εὐμένης. Ἀθηναῖος τριήραρχος κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Σαλαμῖνος, ἐκ τοῦ δήμου Ἀναγυροῦντος τῆς Ἐρεχθηΐδος φυλῆς. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον ὁ Εὐμένης μετὰ τοῦ συμπολίτου του Ἀμεινίου καὶ τοῦ Αἰγινήτου Πολυκρίτου ἔλαβον μετὰ τὴν ἔνδοξον ἐκείνην ναυμαχίαν ἀνὰ ἓν ἀριστεῖον ἀνδρείας ἕκαστος διὰ τὴν ἐπιδειχθεῖσαν κατ' αὐτὴν τόλμην των, ὡς διακριθέντες πάντων τῶν συμπολιτῶν των κατὰ τὴν κρίσιν τῶν συνελθόντων εἰς τὸν Ἰσθμὸν (τῆς Κορίνθου) Ἑλλήνων. ΚΑΨ.

—**Εὐμένης.** Εἷς τῶν γενναιοτέρων καὶ ἱκανωτέρων στρατηγῶν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν μᾶλλον ἀφωσιωμένων εἰς αὐτὸν φίλων. Ἐγεννήθη κατὰ τὸ 361 π. Χ. ἐν Καρδίᾳ τῆς Θρακικῆς χερσονήσου, ἔνθα καὶ ἐγνώρισεν αὐτὸν ὁ βασιλεὺς Φίλιππος (φίλος ὢν τοῦ πατρός του Ἱερωνύμου), ὅστις ἐκτιμήσας τὴν εὐφυΐαν του προσέλαβεν εἰς τὴν αὐλήν του κατὰ τὸ 342 π. Χ. καὶ εἶχεν ὡς γραμματέα του. Τὴν ἐμπιστευτικὴν θέσιν τοῦ ἀρχιγραμματέως εἶχε καὶ παρὰ τῷ Μ. Ἀλεξάνδρῳ ὁ Εὐμένης ἐφ' ὅσον ἔζη ἐκεῖνος. Πλὴν τῆς θέσεως ὅμως τῆς ἀρχιγραμματείας καὶ ἄλλας διαφόρους στρατιωτικὰς ὑπηρεσίας εἶχεν ἐμπιστευθῆ εἰς αὐτὸν ὁ Μ. Ἀλέξανδρος. Οὕτω κατὰ τὸ 326 π. Χ. μετὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Σαγγάλων, πρωτευούσης τῶν Καθαίων, Ἰνδῶν παρὰ τὸν Ὑάρωτιν ποταμόν, τὸν Εὐμένη εἶχεν ἀποστείλει μετὰ 300 ἱππέων πρὸς τὰς συμμάχους τῶν Καθαίων πόλεις, διὰ νὰ ἀπαιτήσῃ τὴν παράδοσιν καὶ οἰκειοθελῆ ὑποταγήν των. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ὠνόμασε καὶ αὐτόν, μετὰ τριάκοντα δύο ἄλλων ἐκ τῶν πλουσιωτάτων καὶ ἐπιφανεστάτων ἀξιωματούχων τοῦ στρατοῦ καὶ τῆς αὐλῆς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου (μεταξὺ αὐτῶν ἦσαν ὁ Ἡφαιστίων, ὁ Κράτερος, ὁ Περδίκκας, ὁ Πτολεμαῖος ὁ Λάγου, ὁ Ἀριστόνους, ὁ Λεοννᾶτος, ὁ Λυσίμαχος, ὁ Πείθων κλπ.) τριήραρχον, μὲ ἐντολήν, κατ' ἑλληνικὸν ἔθιμον, νὰ ἐπισπεύσωσι τὴν ναυπήγησιν στόλου, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ κατέπλεον τὸν Ὑδάσπην ποταμόν. Τὴν μεγάλην ὅμως θέσιν πλησίον τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔδιδεν εἰς τὸν Εὐμένη κυρίως τὸ ἀξίωμά του ὡς ἀρχιγραμματέως (διευθυντοῦ τῶν γραφείων τοῦ βασιλέως, εἰς τὰ ὁποῖα συνετάσσοντο αἱ «βασίλειοι ἐφημερίδες», ἤτοι τὸ πολεμικὸν ἡμερολόγιον τοῦ βασιλικοῦ ἀρχηγείου). Δείγματα τῆς ἀπέναντι τῶν ἄλλων ἀξιωματούχων ὑπεροχῆς του, ἕνεκα τῆς ἐμπιστευτικῆς θέσεώς του, εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ γενομένη πρὸς αὐτὸν τιμὴ κατὰ τὴν τελετὴν τῶν ὁμαδικῶν γάμων ἐν Σούσοις (324 π.Χ.), ὅτε ἐδόθη εἰς αὐτὸν σύζυγος μία τῶν εὐγενεστέρων Περσίδων, συγγενὴς τοῦ Δαρείου, ἡ Ἄρτενις, ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἀρταβάζου καὶ ἀδελφὴ τῆς Ἀρτακάμας, ἥτις ἐδόθη εἰς τὸν Πτολεμαῖον, τὸν βραδύτερον ἱδρυτὴν τῆς ἐν Αἰγύπτῳ δυναστείας τῶν Πτολεμαίων, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ ἀντιζηλία του καὶ αἱ συχναὶ ἔριδές του πρὸς τὸν Ἡφαιστίωνα, τὸν εὐγενῆ Πελλαῖον (τὸν ὁποῖον, φίλον του ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας, ἠγάπα ὑπὲρ πάντα ἄλλον ὁ Ἀλέξανδρος), διότι ἀντελαμβάνετο ὅτι μόνος αὐτὸς ἐκ τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐτιμᾶτο καὶ ἠγαπᾶτο περισσότερον αὐτοῦ ὑπ' ἐκείνου. Ἂν καὶ εἶχεν ὅμως τόσον ὑπέροχον θέσιν παρὰ τῷ Ἀλεξάνδρῳ, δὲν ἦτο ἀγαπητὸς εἰς τὸν στρατόν, κυρίως μὲν διότι δὲν ἦτο Μακεδών, ἔπειτα δὲ διότι κατηγορεῖτο ὡς φιλοχρήματος καὶ εἶχε πολιτικὴν μᾶλλον ἢ στρατιωτικὴν θέσιν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἀλεξάνδρου· διὰ τοῦτο μάλιστα ἔλεγον καὶ σκωπτικῶς περὶ αὐτοῦ οἱ Μακεδόνες ὅτι ὑπηρέτει «ἔχων γραφίδα καὶ πινακίδιον ἀντὶ λόγχης καὶ ἀσπίδος».

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ὁ Εὐμένιος διὰ τῶν ὑπερόχων διπλωματικῶν προσόντων του ἐπέτυχε τὸν συμβιβασμὸν τῶν δύο ἀντιμαχομένων κομμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα διῃρέθησαν οἱ στρατηγοὶ καὶ ὁ στρατός, τοῦ τῶν ἑταίρων τοῦ ἱππικοῦ ὑπὸ τὸν Περδίκκαν, καὶ τοῦ τῶν πεζεταίρων καὶ πεζῶν ὑπὸ τὸν Μελέαγρον (τῶν φαλαγγιτῶν). Κατὰ τὴν διανομὴν τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ κράτους τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου (323 π. Χ.) ἔλαβε τὴν Παφλαγονίαν, τὴν Καππαδοκίαν καὶ τὸν Πόντον μέχρι Τραπεζοῦντος, ἀλλὰ μέγα μέρος τῆς σατραπείας ταύτης κατείχετο ὑπὸ τοῦ Ἀριαράθου· διὰ τοῦτο διετάχθησαν οἱ σατράπαι Ἀντίγονος τῆς Μεγάλης Φρυγίας καὶ Λεοννᾶτος τῆς ἐφ' Ἑλλησπόντου Φρυγίας νὰ βοηθήσωσι τὸν Εὐμένη. Οὐδέτερος ὅμως τούτων ὑπήκουσεν εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ ἐπιμελητοῦ τοῦ κράτους Περδίκκα. Ἕνεκα τούτου ὁ Εὐμένης ἐπεδίωξε καὶ ἐπέτυχε στενὸν δεσμὸν μετὰ τοῦ Περδίκκα, ὅστις καὶ ἐξεστράτευσε κατὰ τοῦ Ἀριαράθου, ἔχων παρ' ἑαυτῷ τὸν βασιλέα Φίλιππον (Ἀρριδαῖον) καὶ τὸν Εὐμένη, τὸν ὁποῖον καὶ ἐγκατέστησεν εἰς τὴν σατραπείαν του μετὰ τὴν ἧτταν καὶ αἰχμαλωσίαν τοῦ Ἀριαράθου. Κατὰ τὸ 322 διεπραγματεύθη ὁ Εὐμένης εἰς τὰς Σάρδεις τὸν γάμον τοῦ Περδίκκα μετὰ τῆς Κλεοπάτρας, ἀδελφῆς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, καὶ κατὰ τὸ 321, ἐπικειμένου τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, μεταξὺ Περδίκκα καὶ τῶν ὀπαδῶν του ἀφ' ἑνός, καὶ τῶν Ἀντιπάτρου, Κρατέρου, Ἀντιγόνου, Πτολεμαίου καὶ τῶν ὀπαδῶν των ἀφ' ἑτέρου, ἔλαβε παρὰ τοῦ Περδίκκα καὶ τὰς σατραπείας μεγάλην καὶ μικρὰν Φρυγίαν, Καρίαν καὶ Λυκίαν καὶ τὴν ἀπεριόριστον στρατηγίαν ἐφ' ἁπασῶν τῶν ἀπὸ τοῦ Ἑλλησπόντου μέχρι τοῦ Ταύρου χωρῶν, ὡς καὶ τὴν ἐντολὴν νὰ συλλέξῃ ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλυτέρας στρατιωτικὰς δυνάμεις, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ δι' αὐτῶν τὴν διάβασιν τοῦ Ἑλλησπόντου ὑπὸ τῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων, τῶν στρατευμάτων Ἀντιπάτρου καὶ Κρατέρου. Ὁ Εὐμένης ὅμως, καὶ διότι δὲν εἶχεν ἐμπιστοσύνην εἴς τε τοὺς φαινομενικῶς μετ' αὐτοῦ συμπράττοντας σατράπας Μένανδρον τῆς Λυδίας, Φιλόξενον τῆς Κιλικίας καὶ Νεοπτόλεμον τῆς Ἀρμενίας καὶ τὰ ὑπὸ τὰς διαταγάς του μακεδονικὰ στρατεύματα, τῶν ὁποίων ἐγνώριζε τὸν πρὸς τὸν Κράτερον σεβασμόν, καὶ διότι ἐφρόνει ὅτι ἦτο δύσκολον ν' ἀντιταχθῶσιν ἀποτελεσματικῶς τὰ νεοσυλλεγέντα στρατεύματά του κατὰ τῶν ἠσκημένων καὶ πειθαρχικῶν τοῦ Ἀντιπάτρου καὶ Κρατέρου, ἀπεσύρθη εἰς τὴν Καππαδοκίαν, εἰς τοὺς κατοίκους τῆς ὁποίας εἶχεν ἐμπιστοσύνην, διὰ νὰ ἐπιτηρῇ καὶ τὸν ὕποπτον Νεοπτόλεμον. Ὡς προεῖδεν ὁ Εὐμένης, οὕτω καὶ συνέβη. Ἅπασαι αἱ φρουραὶ τῶν κατὰ μῆκος τοῦ Ἑλλησπόντου φρουρίων προσεχώρησαν πρὸς τὸν Κράτερον, εὐθὺς ὡς τὰ στρατεύματά του διέβησαν τὸν Ἑλλήσποντον καὶ ὁ Νεοπτόλεμος, ὅτε ἐκλήθη νὰ με-

Digitized by Google

ταβῇ εἰς Καππαδοκίαν μετὰ τῶν στρατευμάτων του ὑπὸ τοῦ Εὐμένους (μαθόντος ὅτι εὑρίσκετο εἰς συνεννόησιν μετὰ τοῦ Ἀντιπάτρου καὶ Κρατέρου, ἀλλὰ προσποιηθέντος ὅτι ἀγνοεῖ ταύτην), ἠρνήθη νὰ ὑπακούσῃ. Ἐπῆλθε τότε κατὰ τοῦ Νεοπτολέμου καὶ κατετρόπωσεν αὐτόν. Ἐνῷ δὲ ὁ ἡττηθεὶς Νεοπτόλεμος κατέφυγε μετὰ 300 ἱππέων πρὸς τὸν Ἀντίπατρον καὶ Κράτερον, ὁ Εὐμένης ἐλάμβανε παρ' αὐτῶν δελεαστικὰς προτάσεις, ὅτι θὰ ἦσαν πρόθυμοι καὶ ἄλλας χώρας νὰ δώσωσιν εἰς αὐτόν, ἂν ἐγκατέλειπε τὸν Περδίκκαν καὶ ἤνουτο μετ' αὐτῶν. Ὁ Εὐμένης ἀπήντησεν ὅτι προτιμᾷ τὸν θάνατόν του ἢ νὰ γίνῃ προδότης τῆς πρὸς τὸν Περδίκκαν φιλίας καὶ συμμαχίας (*Πλουτ.* Εὐμένης Ε΄) καὶ ὅτι ἦτο πρόθυμος μόνον νὰ διαλλάξῃ πρὸς τὸν Περδίκκαν τὸν παλαιὸν φίλον καὶ συστρατιώτην του Κράτερον, τὸν πολλῆς τιμῆς ἄξιον, ἐὰν ἤθελε τοῦτο. Μετὰ τὴν ἀπόρριψιν τῶν προτάσεών των οἱ δύο Μακεδόνες στρατηγοὶ ἐπορεύθησαν κατὰ τοῦ Εὐμένους, πρὸς τὸν ὁποῖον νὰ συνεκρούσθη ὁ Κράτερος, ἀκολουθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ Νεοπτολέμου ἐν Καππαδοκίᾳ. Πρὸ τῆς μάχης ὁ Εὐμένης εἶχεν ἴδει ὄνειρον, κατὰ τὸ ὁποῖον δύο Ἀλέξανδροι, ἑκάτερος ἡγούμενος μιᾶς φάλαγγος, συνεκρούσθησαν καὶ ὅτι ἡττήθη ὁ βοηθούμενος ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς ὑπὸ τοῦ βοηθουμένου ὑπὸ τῆς Δήμητρος, ἥτις καὶ ἐστεφάνωσε τὸν νικητὴν διὰ σταχύων. Τὸ ὄνειρον ἡρμήνευσεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ ὁ Εὐμένης καὶ διότι ἐμάχετο ὑπὲρ χώρας γεωργικῆς ἐν ὥρᾳ θέρους, καὶ διότι, ὡς ἔμαθε μετὰ τὸ ὄνειρον, τὸ σύνθημα τῶν πολεμίων του ἦτο «Ἀθηνᾶ - Ἀλέξανδρος». Ἡ μάχη, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ ἰδικόν του σύνθημα ἦτο «Δημήτηρ - Ἀλέξανδρος», ὑπῆρξε πεισματώδης, αἱματηρὰ καὶ ἀγρία. Ἔσφαξεν ἐν τῇ ἀρχῇ αὐτῆς ἰδιοχείρως ὁ Εὐμένης τὸν προδότην Νεοπτόλεμον, ὅστις ὅμως καὶ ἀποθνήσκων κατέφερε κατ' αὐτοῦ ἱκανὰ πλήγματα. Ἀλλὰ ταῦτα δὲν ἠμπόδισαν αὐτὸν νὰ ἱππεύσῃ καὶ νὰ διευθύνῃ αὐτοπροσώπως τὴν μάχην, ἥτις ἀπέβη ὑπὲρ αὐτοῦ μετὰ τὸν φόνον τοῦ Κρατέρου, πρὸς τὸν ὁποῖον ἔσπευσεν ὁ Εὐμένης καὶ τὸν ἐνηγκαλίσθη ζῶντα ἔτι, οἰκτίρων καὶ ἐκεῖνον καὶ ἑαυτὸν διὰ τὴν τύχην των. Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν μάχην ταύτην (321 π. Χ.), ἥτις ἀνύψωσε τὸν Εὐμένη ὑπὲρ πάντας τοὺς ἐπιζῶντας στρατηγοὺς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἐπῆλθεν ὁ ἄγριος φόνος τοῦ Περδίκκα ὑπὸ τοῦ Σελεύκου καὶ Ἀντιγένους ἕνεκα τῆς ἀποτυχίας τῆς κατὰ τῆς Αἰγύπτου ἐκστρατείας του. Ὁ φόνος τοῦ Περδίκκα ὑπῆρξε πλῆγμα βαρύτατον διὰ τὸν Εὐμένη. Τὰ κατ' αὐτοῦ πάθη τῶν Μακεδόνων στρατηγῶν ἀνήφθησαν πάλιν καὶ ἐλησμονήθη ἡ ὑπ' αὐτοῦ τελεσθεῖσα μεγαλοπρεπὴς κηδεία τοῦ ἀγαπητοῦ των Κρατέρου. Τὸν θάνατόν του ἐθεώρησαν ἔγκλημα καὶ κατεδίκασαν τὸν Εὐμένη ὡς ἔνοχον αὐτοῦ ἐρήμην εἰς θάνατον (μετὰ 14 ἄλλων ὀπαδῶν τοῦ Περδίκκα) κατὰ τὴν συγκροτηθεῖσαν ἐν τῷ στρατοπέδῳ τοῦ φονευθέντος ἐπιμελητοῦ συνέλευσιν τοῦ στρατοῦ.

Τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ Εὐμένους ἀνέλαβεν ἐκ τῶν συμμάχων ὁ Ἀντίγονος, ὅστις καὶ ἐπῆλθε κατ' αὐτοῦ διατρίβοντος εἰς Ὀρκύνιον τῆς Καππαδοκίας. Ἡ συναφθεῖσα ἐκεῖ κατὰ τὸ 320 π. Χ. μάχη ἀπέβη κατὰ τοῦ Εὐμένους, ἂν καὶ εἶχε πολυαριθμότερον οὗτος στρατόν, ἕνεκα προδοσίας τοῦ ὑπάρχου Ἀπολλωνίδου, αὐτομολήσαντος εἰς κρίσιμον τῆς μάχης στιγμὴν πρὸς τὸν Ἀντίγονον, κατόπιν συνεννοήσεως πρὸς αὐτὸν πρὸ τῆς μάχης. Μετὰ τὴν μάχην ταύτην ὁ Εὐμένης ἐπεδίωξε νὰ καταφύγῃ εἰς Ἀρμενίαν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη, ἀποκλεισθεισῶν τῶν πρὸς αὐτὴν ὁδῶν· διὰ τοῦτο ἠναγκάσθη νὰ κλεισθῇ εἰς τὸ βραχῶδες φρούριον Νῶρα μετὰ 500 ἱππέων καὶ 200 πεζῶν καὶ ἐκεῖ ν' ἀναμείνῃ εὐνοϊκήν τινα τροπὴν τῆς τύχης. Ὅ,τι ἀνέμενεν ὁ Εὐμένης καὶ συνέβη. Ἀφοῦ ματαίως ἐπολιορκήθη ἐν Νώροις καὶ ἐναυάγησαν αἱ μετὰ τοῦ Ἀντιγόνου (θελήσαντος νὰ χρησιμοποιήσῃ αὐτὸν ὡς ὄργανον τῶν μεγάλων φιλοδοξιῶν του) διαπραγματεύσεις του, χάριν τῶν ὁποίων κατῆλθεν ἐπὶ ἐγγυήσει εἰς τὸ στρατόπεδον ἐκείνου, ἔλαβε προτάσεις, εὑρισκόμενος εἰς ἄγνωστον διὰ τὸν Ἀντίγονον μέρος τῆς Καππαδοκίας, μετὰ τὴν ἐκ Νώρων, κατόπιν συμφωνιῶν πρὸς τὸν Ἀντίγονον, κατάβασίν του, παρὰ τοῦ ἐπιμελητοῦ τοῦ κράτους Πολυσπέρχοντος (ὅστις εἶχε διαδεχθῆ τὸν ἀποθανόντα Ἀντίπατρον) ἐπ' ὀνόματι τῶν βασιλέων νὰ ὀνομασθῇ στρατηγὸς αὐτοκράτωρ καθ' ἅπασαν τὴν Ἀσίαν ὑπὸ τὸν ὅρον ν' ἀναλάβῃ τὸν κατὰ τοῦ Ἀντιγόνου καὶ πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἑνότητος τοῦ κράτους πόλεμον. Μετὰ τῶν προτάσεων ἔλαβε καὶ ἰδιόχειρον ἐπιστολὴν τῆς Ὀλυμπιάδος, ἥτις παρεκάλει αὐτὸν νὰ μεριμνήσῃ καὶ περὶ αὐτῆς καὶ περὶ τῶν βασιλέων. Ὁ Εὐμένης ἀπεδέχθη τὰς προτάσεις τοῦ ἐπιμελητοῦ, ὑπεσχέθη ἀφοσίωσιν εἰς τὰ συμφέροντα τῆς δυναστείας, καὶ ἔδραμεν εἰς Κυΐνδα τῆς Κιλικίας, ἔνθα ἐφυλάσσετο ὁ θησαυρὸς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἀπὸ τοὺς ἀργυράσπιδας, διὰ νὰ λάβῃ τὰ ἀναγκαιοῦντα εἰς αὐτὸν χρήματα πρὸς συγκρότησιν στρατοῦ. Διὰ νὰ καταστήσῃ δὲ προθυμοτέρους ἐκτελεστὰς τῶν διαταγῶν του τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν ἀργυρασπίδων Ἀντιγένην καὶ Τευτάμαν, προεῖπεν εἰς αὐτούς, κατόπιν ὀνείρου, ὡς εἶπε, νὰ στήσωσι βασιλικὴν σκηνὴν καὶ νὰ τοποθετήσωσιν ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς τὸν θρόνον τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἐπ' αὐτοῦ τὸ στέμμα, τὸ σκῆπτρον καὶ τὰ ὅπλα του, καὶ νὰ συνέρχωνται ἐκεῖ νὰ βουλεύωνται περὶ τῶν συμφερόντων τοῦ κράτους, μετὰ τὴν τέλεσιν τῶν νομίμων θυσιῶν, ἵνα οὕτω γεννᾶται ἡ ἐντύπωσις, ὅτι αὐτὸς ὁ Ἀλέξανδρος ἀόρατος διὰ τῶν συνερχομένων εἰς τὴν σκηνήν του στρατηγῶν, κυβερνᾷ τὸ κράτος του.

Διὰ τοῦ τρόπου του τούτου ἀπέκτησε μέγα κῦρος ὁ Εὐμένης ἐπὶ τῶν ὑπερηφάνων ἀργυρασπίδων καὶ ἠδυνήθη τάχιστα διὰ τῶν ἱδρυθέντων πολλαχοῦ στρατολογικῶν γραφείων νὰ συγκεντρώσῃ ἱκανὸν στρατὸν μισθοφόρων, ὅστις ὑπὸ τὴν δεδοκιμασμένην εὐφυΐαν του παρεῖχε πολλὰς ἐλπίδας περὶ ἐπιτυχίας του εἰς τοὺς μέλλοντας ἀγῶνας. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν εἰσέβαλε μετὰ τοῦ πρώτου συγκροτηθέντος ἐν Κιλικίᾳ στρατοῦ ὁ Εὐμένης εἰς Φοινίκην, ἔνθα ἐμελέτα νὰ ναυπηγήσῃ στόλον, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ ἠδύνατο νὰ μεταφέρῃ εὐχερῶς στρατὸν ἐξ Ἑλλάδος, μετὰ ταῦτα δέ, ἀποτυχόντος τοῦ σχεδίου του ἐκείνου, ἕνεκα μεγάλης νίκης κατὰ θάλασσαν τοῦ Ἀντιγόνου ἐν Βυζαντίῳ, εἰς τὴν Κοίλην Συρίαν, καὶ ἀφοῦ διέβη τὸν Εὐφράτην καὶ Τίγρην, ἡνώθη μετὰ τῶν ἐν ταῖς ἀνατολικαῖς σατραπείαις πολεμούντων κατὰ τοῦ Πείθωνος καὶ Σελεύκου, συμμάχων τοῦ Ἀντιγόνου, σατραπῶν, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ ἐκανόνισε τὰ τῆς διοικήσεως τοῦ στρατοῦ διὰ πολεμικοῦ συμβουλίου, συσκεπτομένου εἰς τὴν βασιλικὴν σκηνὴν (τὴν περικλείουσαν τὸν θρόνον καὶ τὰ ὅπλα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου). Δὲν παρῆλθε πολὺς χρόνος ἀπὸ τῆς ἑνώσεως τοῦ Εὐμένους μετὰ τῶν σατραπῶν τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν, ὅτε ἐπεφάνη ὁ Ἀντίγονος ἐπερχόμενος κατὰ τοῦ Εὐμένους. Ἡ πρώτη μάχη συνεκροτήθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ θέρους τοῦ 317 παρὰ τὸν Κοπράταν, δυτικὸν παραπόταμον τοῦ Πασιτίγρητος, ἔνθα κατήγαγε νίκην περιφανῆ ὁ Εὐμένης, ἐπιτεθεὶς κατὰ τοῦ διαβάντος τὸν ποταμὸν μικροῦ τμήματος τῆς στρατιᾶς τοῦ Ἀντιγόνου, ἐκ τοῦ ὁποίου πολλοὺς μὲν ἐφόνευσε, 4000 δὲ ᾐχμαλώτισε. Μετὰ τὴν μάχην ταύτην ὁ μὲν Ἀντίγονος ἐπορεύθη εἰς τὴν Μηδίαν, διὰ νὰ ἐξαναγκάσῃ τοὺς συμμάχους τοῦ Εὐμένους σατράπας νὰ σπεύσωσι πρὸς βοήθειαν τῶν πρὸς βορρᾶν τῆς Μηδίας σατραπειῶν των καὶ νὰ ἐγκαταλίπωσιν οὕτω τὸν Εὐμένη, οὗτος δὲ ἐπορεύθη μετὰ τῶν συμμάχων του σατραπῶν εἰς Περσίαν, ἀφοῦ δὲν ἠδυνήθη νὰ πείσῃ αὐτοὺς νὰ δεχθοῦν τὸ μεγαλουργὸν σχέδιόν του, ἤτοι νὰ πορευθοῦν πρὸς δυσμὰς καὶ ἀφοῦ γίνουν κύριοι τῶν χωρῶν τοῦ Ἀντιγόνου νὰ διαπεραιωθῶσιν εἰς Μακεδονίαν, νὰ καταβάλωσι τοὺς ἐν αὐτῇ ἐχθροὺς τῶν βασιλέων καὶ νὰ ἐπανέλθωσιν ἐκεῖθεν εἰς Μ. Ἀσίαν πρὸς τελείαν συντριβὴν τοῦ Ἀντιγόνου. Ἐν Περσίδι ἐπεδίωξεν ὁ Πευκέστας νὰ περιέλθῃ ἡ ἀνωτάτη ἀρχηγία τοῦ στρατοῦ εἰς αὐτὸν ἀντὶ τοῦ Εὐμένους, οὗτος ὅμως δεξιώτατα διαδόσας τὴν πληροφορίαν, δι' ἀναγνώσεως ἐπιστολῶν ἐκ Μακεδονίας, ὅτι ὁ Πολυσπέρχων κατισχύσας τοῦ Κασσάνδρου ἐπορεύετο μετὰ στρατοῦ εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ἠδυνήθη νὰ συγκρατήσῃ πάντας, οὐδ' αὐτοῦ τοῦ Πευκέστα ἐξαιρουμένου, εἰς πειθαρχίαν, διότι παρ' αὐτοῦ, παντοδυνάμου γινομένου, ἀνέμενον πάντες τιμὰς καὶ ἀμοιβάς. Διὰ νὰ συνδέσῃ δὲ στενότερον τὰ συμφέροντα τῶν σατραπῶν πρὸς τὸ πρόσωπόν του, ἐδανείσθη παρ' αὐτῶν ἐπ' ὀνόματι τῶν βασιλέων μεγάλα χρηματικὰ ποσά, ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι τὸ πολεμικὸν ταμεῖον ἦτο κενόν. Καὶ διὰ νὰ καταστήσῃ τὴν ὑπεροχήν του ἐπαισθητήν, ἐπέτυχε τὴν καταδίκην εἰς θάνατον ὑπὸ τῶν Μακεδόνων τοῦ φίλου τοῦ Πευκέστα σατράπου τῆς Ἀραχωσίας Σιβυρτίου (κατηγορηθέντος ἐπὶ προδοσίᾳ), ὅστις ἐσώθη διὰ τῆς φυγῆς. Οὕτως ἐπανήγαγε τὴν πειθαρχίαν εἰς τὸ στράτευμά του, τὸ ὁποῖον εἶχε τόσην ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτόν, ὥστε τότε μόνον ἐδέχθη νὰ βαδίσῃ κατὰ τοῦ Ἀντιγόνου, ὅστις εἶχεν εἰσβάλει εἰς τὴν Περσίδα, ὅταν εἶδε τὸν Εὐμένη αὐτὸν ἀπὸ τοῦ φορείου του, εἰς τὸ ὁποῖον ἐφέρετο ἕνεκα ἀσθενείας, νὰ διευθύνῃ τὰ τῆς προπαρασκευῆς τῆς μάχης. Ἡ μάχη αὕτη, γενομένη ἐν Παραιτακηνῇ κατὰ τὸ ἔτος 317 π. Χ., ὑπῆρξε περίεργος, διότι ἐνῷ ἐνίκησεν ὁ Εὐμένης, ἕνεκα τῆς ἀταξίας τοῦ στρατοῦ του ἠναγκάσθη αὐτὸς νὰ στείλῃ κήρυκα περὶ ταφῆς τῶν νεκρῶν, ὅπερ ἦτο ὁμολογία ἥττης. Τὴν μάχην ταύτην, εἰς τὴν ὁποίαν ἐξαιρετικὰ ἀπέδειξαν στρατιωτικὰ προσόντα ἀμφότεροι οἱ ἀντίπαλοι, ἁμιλλώμενοι εἰς ἐπινόησιν στρατηγημάτων, ἐπηκολούθησεν ἡ ἐν Γαβιηνῇ κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἔτος, ἥτις θ' ἀπέβαινεν ὑπὲρ τοῦ Εὐμένους, διότι ἐπλεονέκτει τοῦ Ἀντιγόνου εἰς πολεμικὰς δυνάμεις καὶ εἶχε συντρίψει κατ' αὐτὴν τὸ πεζικόν του, ἂν δὲν ὑπεχώρει, παρὰ τὴν διαταγήν του, ὁ Πευκέστας. Ἡ ὑποχώρησις αὐτοῦ ἔδωκεν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς ὑπὸ τὸν Ἀντιγόνον Μήδους νὰ ἐπιπέσωσι κατὰ τοῦ στρατοπέδου τοῦ Εὐμένους καὶ νὰ γίνωσι κύριοι τῶν ἐν αὐτῷ θησαυρῶν καὶ τῶν γυναικῶν καὶ παίδων, τῶν ἀργυρασπίδων, οἵτινες πρὸς ἐπιστροφὴν τούτων εἰς αὐτοὺς δὲν ἐδίστασαν, μετὰ τὴν αὐτομολίαν καὶ τοῦ Πευκέστα πρὸς τὸν Ἀντίγονον μετὰ 10.000 ἀνδρῶν, νὰ παραδώσωσι δέσμιον τὸν Εὐμένη πρὸς τὸν Ἀντίγονον, ἀρνηθέντες καὶ νὰ φονεύσωσιν ἀκόμη αὐτόν, κατὰ παράκλησίν του, ἢ νὰ παράσχωσιν εἰς αὐτὸν τὰ μέσα τῆς αὐτοκτονίας.

Ὁ Ἀντίγονος, γενόμενος διὰ τῆς παραδόσεως εἰς αὐτὸν δεσμίου τοῦ Εὐμένους, παρ' ἐλπίδα κύριος τῆς ἄνω Ἀσίας, ἐσκέφθη κατὰ τίνα τρόπον ὁ αἰχμάλωτός του, διὰ τῆς εὐφυΐας, ἐπινοητικότητος καὶ τόλμης του, θὰ ἐξυπηρέτει τὰ φιλόδοξα σχέδιά του· τὸ μῖσος ὅμως τῶν Μακεδόνων ἐστέρησεν αὐτὸν τοῦ πολυτιμοτάτου ἐκείνου, ὡς ἤλπιζεν, ὀργάνου τῆς φιλοδοξίας του, διότι ἠνάγκασεν αὐτόν, παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις τοῦ Νεάρχου καὶ τοῦ υἱοῦ του Δημητρίου (τοῦ Πολιορκητοῦ), ὅστις ἐθαύμαζε τὸν Εὐμένη, νὰ διατάξῃ τὸν θάνατόν του. Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ τέλος τοῦ Εὐμένους. Μὲ τὸν θάνατόν του ἐξέλιπε καὶ τὸ τελευταῖον στήριγμα τῆς δυναστείας τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Ἡ ἰδέα τῆς ἑνότητος τοῦ κράτους συνετάφη μετ' αὐτοῦ, διότι ἐφ' ὅσον ἔζη οὐδεὶς τῶν στρατηγῶν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου εἶχε τολμήσει νὰ λάβῃ τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως. Τὸν βίον τοῦ Εὐμένους, ἀναγνωρισθέντος ὡς ἑνὸς τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἔγραψεν ὁ Πλούταρχος, ὅστις συγκρίνει αὐτὸν πρὸς τὸν Ρωμαῖον Σερτώριον, καὶ ὁ Κορνήλιος Νέπως. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— **Εὐμένης.** Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστοὶ δύο βασιλεῖς τῆς Περγάμου:

1) ***Εὐμένης ὁ Α΄*** (263—241 π. Χ.). Κατήγετο ἐκ Τίου, πολίχνης τῆς Βιθυνίας, καὶ ἦτο ἀνεψιὸς καὶ θετὸς υἱὸς (κατά τινας υἱὸς) τοῦ Φιλεταίρου, τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ βασιλείου τῆς Περγάμου. Καθ' ὃν χρόνον ὁ θεῖός του Φιλέταιρος ἦρχεν ὡς ἐλεύθερος ἀκόμη δυνάστης ἐν Περγάμῳ, φροντίζων μόνον νὰ εἶναι ἀρεστὸς εἰς τὸν βασιλέα τῆς Συρίας Ἀντίοχον τὸν Α΄ τὸν Σωτῆρα, ὁ Εὐμένης ἦτο δυνάστης τῆς Ἀμάστριδος, πόλεως παραλίας τῆς Βιθυνίας ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου (κατ' ἄλλους, ὅλως ἀπιθάνως, ὁ Εὐμένης οὗτος ἦτο ὁ ἀδελφὸς τοῦ Φιλεταίρου καὶ πατὴρ τοῦ προειρημένου Εὐμένους), καὶ ἦτο συνδεδεμένος πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαῖον. Κατὰ τὸ 263 π. Χ., ὅτε ὁ Εὐμένης διεδέχθη εἰς τὸν

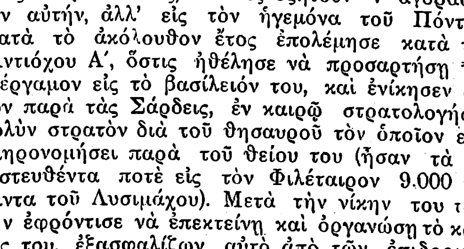

Νόμισμα Εὐμένους Α΄.

θρόνον τῆς Περγάμου τὸν ἀποθανόντα θεῖόν του Φιλέταιρον, παρεχώρησε τὴν Ἄμαστριν οὐχὶ εἰς τοὺς Ἡρακλεώτας, οἵτινες ἐζήτουν ν' ἀγοράσωσιν αὐτήν, ἀλλ' εἰς τὸν ἡγεμόνα τοῦ Πόντου. Κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἔτος ἐπολέμησε κατὰ τοῦ Ἀντιόχου Α΄, ὅστις ἠθέλησε νὰ προσαρτήσῃ τὴν Πέργαμον εἰς τὸ βασίλειόν του, καὶ ἐνίκησεν αὐτὸν παρὰ τὰς Σάρδεις, ἐν καιρῷ στρατολογήσας πολὺν στρατὸν διὰ τοῦ θησαυροῦ τὸν ὁποῖον εἶχε κληρονομήσει παρὰ τοῦ θείου του (ἦσαν τὰ ἐμπιστευθέντα ποτὲ εἰς τὸν Φιλέταιρον 9.000 τάλαντα τοῦ Λυσιμάχου). Μετὰ τὴν νίκην του ταύτην ἐφρόντισε νὰ ἐπεκτείνῃ καὶ ὀργανώσῃ τὸ κράτος του, ἐξασφαλίζων αὐτὸ ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Γαλατῶν διὰ τῆς εἰς αὐτοὺς πληρωμῆς μικροῦ τινος φόρου. Προσήρτησεν εἰς τὸ βασίλειον του τὴν Πιτάνην, κατέστησεν ἐπίνειον τῆς Περγάμου τὴν Ἐλαίαν καὶ διερρύθμισε τὰ τῆς διοικήσεως τοῦ βασιλείου του ἐπὶ τὸ φιλελευθερώτερον, ὀνομασθεὶς διὰ τοῦτο ὑπὸ τῶν ὑπηκόων του Εὐεργέτης. Κυρίως εἶχε τὴν φιλοδοξίαν ν' ἀνυψώσῃ τὴν πρωτεύουσάν του εἰς τὴν εὔκλειαν τῶν ἀρχαιοτέρων ἑλληνίδων πόλεων διὰ τῆς ἐν αὐτῇ καλλιεργείας τῶν γραμμάτων καὶ τεχνῶν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἥσυχος ἀπὸ ἐξωτερικῶν περισπασμῶν (μόνον ἅπαξ ἐπολέμησε κατὰ Ἀντιόχου τοῦ Ἱέρακος), εἰσήγαγεν εἰς Πέργαμον τὰ Παναθήναια, ἵδρυσε τὴν ἑορτὴν Εὐμένεια, ἥτις ἐτελεῖτο μετὰ θυσιῶν καὶ λαμπρᾶς πομπῆς κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν γενεθλίων του (βραδύτερον καὶ ἴδιον ἱερὸν ἐν Φιλεταιρίᾳ, τὸ Εὐμένιον), ἐκάλεσεν εἰς τὴν αὐλήν του ὀνομαστοὺς φιλοσόφους καὶ καλλιτέχνας ἐκ τῶν συγχρόνων του, τοὺς ὁποίους ἐφιλοδώρει γενναιότατα (ὡς τὸν περιπατητικὸν Λύκωνα, τὸν ἀκαδημεικὸν Ἀρκεσίλαον κ. ἄ.) καὶ ἀνέθεσεν ἀνδριάντα τοῦ θείου του Φιλεταίρου εἰς τὴν Δῆλον. Ὡς δεῖγμα τῆς πρὸς τοὺς φίλους καὶ συμμάχους γενναιοδωρίας του μνημονεύεται καὶ ἡ δωρεὰ αὐτοῦ ἐκ 1200 ταλάντων εἰς τὴν Ἀχαϊκὴν Συμπολιτείαν, διὰ νὰ μισθοδοτῆται ἐκ τῶν τόκων αὐτῶν ἡ βουλὴ τῶν Ἀχαιῶν. Ἀπέθανε μετὰ λαμπρὰν βασιλείαν 22 ἐτῶν, κατὰ τὸ ἔτος 241 π. Χ., ὑπὸ μέθης, ὡς ἐλέγετο (κατὰ τὸν χρονικὸν τοῦ Κτησικλέους), ἀφήσας διάδοχόν του

Digitized by Google

τὸν ἐξάδελφόν του Ἄτταλον, υἱὸν τοῦ τρίτου ἀδελφοῦ τοῦ Φιλεταίρου Ἀττάλου. Οἱ ὑπήκοοι του εὐγνωμονοῦντες διὰ τὴν ἀγαθὴν διοίκησίν του ἀνήγειραν εἰς αὐτὸν μετὰ τὸν θάνατόν του ἀνδριάντα ἐν Περγάμῳ.

2) ***Εὐμένης ὁ Β'*** (197—159 π. Χ.). Ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Περγάμου Ἀττάλου τοῦ Α', τὸν ὁποῖον διεδέχθη ἐπὶ τοῦ θρόνου κατὰ τὸ 197 π. Χ., καὶ τῆς Ἀπολλωνίδος. Ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς βασιλείας του ὑπῆρξε σύμμαχος καὶ φίλος τῶν Ρωμαίων, κληρονομήσας τοὺς πρὸς αὐτοὺς φιλικοὺς δεσμοὺς ἀπὸ τοῦ πατρός του· διὰ τοῦτο καὶ συμπεριελήφθη εἰς τὴν κατὰ τὸ 196 π.Χ. συνομολογηθεῖσαν συνθήκην εἰρήνης αὐτῶν πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Φίλιππον τὸν Ε', διὰ τῆς ὁποίας περιῆλθον εἰς τὴν κυριότητα αὐτοῦ αἱ πόλεις τῆς Εὐβοίας Ἐρέτρια καὶ Ὠρωπός. Κατὰ τὸ 195 π. Χ. ἀπέστειλε τὸν στόλον του πρὸς βοήθειαν τῶν Ρωμαίων, οἵτινες ὑπὸ τὸν Λεύκιον Φλαμινῖνον ἐπολιόρκουν τὸ Γύθειον, ἐνῷ ὁ ἀρχιστράτηγος ἀδελφὸς Τίτος Φλαμινῖνος ἐπολέμει κατὰ τοῦ τυράννου τῆς Σπάρτης Νάβιδος. Ἐκ τῶν ἀποκομισθέντων, μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Γυθείου, ἐκ τοῦ νικηφόρου ἐκείνου πολέμου λαφύρων, ὁ μὲν Εὐμένης προσέφερε πολλὰ ἀναθήματα εἰς τὴν Ἀθηνᾶν Νικηφόρον, οἱ δὲ στρατιῶται του ἀνήγειραν τὸν ἀνδριάντα του. Τὴν αὐτὴν φιλίαν, ἐξυπηρετικὴν καὶ τῶν ἰδικῶν του συμφερόντων, ἐπέδειξε πρὸς τοὺς Ρωμαίους καὶ ὅτε ὁ ἰσχυρός του γείτων, βασιλεὺς τῆς Συρίας Ἀντίοχος ὁ Γ' ὁ μέγας, μελετῶν τὴν κήρυξιν πολέμου κατ' αὐτῶν, ἐκ φιλοδοξίας ν' ἀπελευθερώσῃ τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα τῆς ἐπιρροῆς των, προσεφέρθη νὰ παραχωρήσῃ πρὸς αὐτὸν πόλεις τινὰς καὶ νὰ δώσῃ ὡς σύζυγον μίαν τῶν θυγατέρων του, ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ βοηθήσῃ αὐτὸν κατὰ τῶν Ρωμαίων. Εἰς μάτην συνεβούλευσαν αὐτὸν οἱ ἀδελφοί του Φιλέταιρος καὶ Ἄτταλος νὰ δεχθῇ τὰς προτάσεις τοῦ Ἀντιόχου· ὁ Εὐμένης ἔμεινε πιστὸς εἰς τὴν πρὸς τοὺς Ρωμαίους φιλίαν του, βέβαιος ὢν ὅτι ἔμελλε ν' ἀποκομίσῃ μεγαλυτέρας ὠφελείας ἀπὸ ἐκείνους μετὰ τὴν νίκην των, τὴν ὁποίαν ἐθεώρει ἀσφαλῆ. Κατὰ τὸ 192 π.Χ. ἀπέστειλεν εἰς τὴν Ρώμην τὸν ἀδελφόν του Ἄτταλον, διὰ νὰ πληροφορήσῃ τοὺς Ρωμαίους ὅτι ὁ Ἀντίοχος παρεσκευάζετο πρὸς διάβασιν τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ οἱ ἐν τῇ ἠπειρωτικῇ Ἑλλάδι Αἰτωλοί, ἐν συνεννοήσει πρὸς αὐτόν, ἡτοιμάζοντο πρὸς πόλεμον κατὰ τῶν Ρωμαίων. Ὄχι δὲ μόνον παρέσχε τὰς πολυτίμους ταύτας πληροφορίας πρὸς τοὺς Ρωμαίους ὁ Εὐμένης, ἀλλὰ καὶ ἐβοήθησεν αὐτοὺς κατὰ τὸν ἐκραγέντα μεταξὺ αὐτῶν καὶ Ἀντιόχου πόλεμον, αὐτοπροσώπως· ἐνισχύσας καὶ τὴν ρωμαϊκὴν ἐν Χαλκίδι φρουρὰν διὰ 500 στρατιωτῶν του (συντελέσας οὕτως εἰς τὴν ἀποτυχίαν τῶν σχεδίων τοῦ Ἀντιόχου) καὶ τὸν ρωμαϊκὸν ὑπὸ τὸν Λίβιον στόλον, ὅστις διὰ τῆς βοηθείας του κατήγαγε περιφανῆ νίκην. Μετὰ ταῦτα, θέσας εἰς τὴν διάθεσίν των τὸν στόλον του, διηυκόλυνε τὰ στρατεύματά των εἰς τὴν διάβασιν τοῦ Ἑλλησπόντου. Κατὰ δὲ τὴν ἐν Μαγνησίᾳ (παρὰ τὸ Σίπυλον) μάχην συνεπολέμησε μετὰ τῶν Ρωμαίων καὶ αὐτὸς καὶ ὁ ἀδελφὸς του Ἄτταλος. Διὰ τὰς μεγάλας του ταύτας ὑπηρεσίας πρὸς τοὺς Ρωμαίους ἠμείφθη ὑπ' αὐτῶν γενναιοδωρότατα ὁ Εὐμένης, διότι παρεχωρήθησαν εἰς αὐτὸν ἡ Μυσία, ἡ Λυδία, αἱ δύο Φρυγίαι καὶ ἡ Λυκαονία μετὰ τῶν πόλεων Ἐφέσου καὶ Σάρδεων ἐν Μ. Ἀσίᾳ καὶ ἡ Λυσιμάχεια καὶ ἡ Θρακικὴ χερσόνησος ἐν Εὐρώπῃ, καὶ οὕτω κατέστη ὁ Εὐμένης ἰσχυρότατος μονάρχης. Διὰ νὰ μὴ μειωθῇ δὲ ἡ αἴγλη του, μετέβη αὐτοπροσώπως εἰς Ρώμην διὰ νὰ ματαιώσῃ τὰς ἐνεργείας τῶν Ροδίων περὶ ἀνακηρύξεως τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἑλληνίδων πόλεων ἐλευθέρων καὶ ἡ ἐνέργειά του ἐστέφθη ὑπὸ ἐπιτυχίας. Κατὰ τὸ 187 ἐπιδιώκων νὰ ἔχῃ ἐπιρροὴν καὶ ἐν τῇ ἠπειρωτικῇ Ἑλλάδι ἀπέστειλε, μιμούμενος τὸ παράδειγμα Εὐμένους τοῦ Α', 120 τάλαντα πρὸς τοὺς Ἀχαιούς, ἀλλ' αὐτοὶ δὲν ἀπεδέχθησαν τὴν δωρεάν του. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους, εὑρισκόμενος ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς δυνάμεώς του καὶ τῆς δόξης του, ἐνυμφεύθη ὁ Εὐμένης τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Καππαδοκίας Ἀριαράθου. Τὸ συνοικέσιον ὅμως τοῦτο περιέπλεξεν αὐτὸν εἰς πόλεμον πρὸς τὸν Φαρνάκην, βασιλέα τοῦ Πόντου, μόλις εἶχε λήξει αἰσίως ὁ κατὰ τῶν Γαλατῶν πόλεμός του (183 π. Χ.). Ἀλλὰ καὶ ὁ κατὰ τοῦ Φαρνάκου πόλεμος τοῦ Εὐμένους ἀπέβη ὑπὲρ αὐτοῦ, διότι ἐπεμβάντες οἱ φίλοι καὶ σύμμαχοί του Ρωμαῖοι ἠνάγκασαν τὸν Φαρνάκην ν' ἀποσυρθῇ τῆς Καππαδοκίας, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν εἰσβάλει οὗτος. Κατὰ τὸ 174, ὅτε ἀποθανόντος τοῦ Φιλίππου Ε' ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας ὁ Περσεύς, ἐχθρὸς τοῦ Εὐμένους, μετέβη οὗτος εἰς τὴν Ρώμην, ἔνθα ἔγινε δεκτὸς μετὰ μεγίστων τιμῶν, καὶ ἐπέτυχε νὰ κηρύξωσι πόλεμον οὗτοι κατὰ τοῦ Περσέως ὀλίγον βραδύτερον. Κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του διῆλθεν ἐκ Δελφῶν, ἔνθα διέτρεξε τὸν κίνδυνον νὰ φονευθῇ ὑπὸ φίλων τοῦ Περσέως. Κατὰ τὸν ἐκραγέντα μεταξὺ Ρωμαίων καὶ Περσέως πόλεμον (171—168 π. Χ.), ὁ Εὐμένης παρέσχε πᾶσαν δυνατὴν συνδρομὴν εἰς τοὺς Ρωμαίους καὶ συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν ὑποταγὴν τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν Ρώμην. Παρὰ τὴν συμβολὴν του ὅμως εἰς τὴν διάλυσιν τοῦ μακεδονικοῦ βασιλείου, ὁ Εὐμένης οὐδὲν ὠφελήθη ἐκ τῆς ἐκβάσεως τοῦ πολέμου τούτου, διότι διεβλήθη εἰς τοὺς Ρωμαίους ὅτι διέκειτο φιλικῶς πρὸς τὸν Περσέα· διὰ τοῦτο καὶ τὸν ἀδελφόν του Ἄτταλον σταλέντα εἰς Ρώμην διὰ νὰ συγχαρῇ τοὺς νικητάς, μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ πολέμου, ὑπεδέχθη ἡ σύγκλητος φιλοφρόνως μέν, ἀλλὰ ψυχρῶς, καὶ αὐτὸν μεταβάντα αὐτοπροσώπως εἰς Ἰταλίαν διὰ νὰ διαλύσῃ τὰς ἐναντίον του ὑποψίας, διέταξαν μόλις ἔφθασεν εἰς Βρινδήσιον νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν Ἰταλίαν ἀμέσως. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του, καὶ ἰδίως ἀπὸ τοῦ 166—159 π. Χ., ὅτε ἀπέθανε, διετέλεσε μαχόμενος κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Βιθυνίας Προυσίου, ὅστις καὶ εἶχε διαβάλει αὐτὸν εἰς τοὺς Ρωμαίους καὶ εἶχε παρακαλέσει τὴν ἀποστολὴν ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς ὑπὸ τὸν Σουλπίκιον Γάλλον εἰς Σάρδεις, διὰ νὰ ἀκούσῃ τὰ κατὰ τοῦ Εὐμένους παράπονα, καὶ κατὰ τῶν Γαλατῶν, οἵτινες συνεχῶς ἔκαμνον ἐπιδρομὰς εἰς τὸ βασίλειόν του. Τοὺς πολέμους κατ' ἀμφοτέρων τούτων τῶν ἐχθρῶν διεξήγαγε καὶ νικηφόρως καὶ μετὰ συνέσεως τοσαύτης, ὥστε νὰ μὴ προκληθῇ ἡ παρέμβασις τῶν Ρωμαίων ὑπὲρ τοῦ φίλου των Προυσίου.

Ἡ ἐσωτερικὴ διοίκησις τοῦ Εὐμένους. Ὡς ὑπῆρξε λαμπρὰ καὶ ἔνδοξος ἡ βασιλεία του διά τε τὰς κατὰ τῶν ἐχθρῶν νίκας του, διὰ τῶν ὁποίων ἐπεξέτεινε κατὰ πολὺ τὰ ὅρια τοῦ βασιλείου του, καὶ διὰ τὴν σύνεσιν καὶ δεξιότητά του, διὰ τῶν ὁποίων κατώρθωνε νὰ ἐπωφελῆται ἐκ τῶν νικῶν του, οὕτως ὑπῆρξε λαμπρὰ καὶ διὰ τὴν πνευματικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν κίνησιν τῆς Περγάμου κατὰ τὰ ἔτη τῆς βασιλείας του. Κατὰ τὸ 180 π. Χ. ἔκτισεν ἐν Περγάμῳ τὸν διασημότατον τῶν γνωστῶν βωμῶν τῆς ἀρχαιότητος, τὸν βωμὸν τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἀθηνᾶς Νικηφόρου, ἄριστον μνημεῖον τοῦ μεγαλουργοῦ καὶ ἐπιδεικτικοῦ πνεύματος τῆς ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς. Εἶχεν οὗτος διαστάσεις 36,40 μ. πρὸς 34,20 καὶ ἀπετελεῖτο ἐκ κρηπιδώματος, τὸ ὁποῖον ἐκόσμει μακρὰ ζωφόρος εἰκονίζουσα τὴν Γιγαντομαχίαν, καὶ τοῦ ἐπ' αὐτοῦ ἱδρυμένου κυρίως βωμοῦ, ὅστις περιεβάλλετο ἀπὸ τῶν τριῶν πλευρῶν διὰ τοίχου καὶ μιᾶς σειρᾶς κιόνων. Ὁμοίως ἔκτισεν ἐν Περγάμῳ τὸν ναὸν τῆς Νικηφόρου Ἀθηνᾶς, τοῦ ὁποίου τὸ διώροφον πρόπυλον ἔφερε τὴν ἐπιγραφὴν «βασιλεὺς Εὐμένης Ἀθηνᾷ Νικηφόρῳ» καὶ τὴν περίφημον βιβλιοθήκην τῆς Περγάμου, ἡ ὁποία ἀπετελεῖτο ἀπὸ τέσσαρα μεγάλα δωμάτια, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μεγαλύτερον εἶχε μῆκος 17 καὶ πλάτος 13,50 μ. Ἡ βιβλιοθήκη αὕτη περιελάμβανεν, ὡς βεβαιοῦσι, 200.000 βιβλίων, οὖσα ἡ δευτέρα μετὰ τὴν τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἐκτὸς τῶν εἰρημένων ἔκτισεν ὁ Εὐμένης καὶ ἄλλα κτίσματα, ἰδίως στοάς, καὶ ἐν Περγάμῳ καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσι. Τούτων μεγαλυτέρα ἦτο ἡ ἐν Ἀθήναις δισυπόστατος καὶ διώροφος στοά, κειμένη πρὸς Δ τοῦ θεάτρου τοῦ Διονύσου καὶ ἔχουσα μῆκος 163 μ. Εἰς τὴν γενναιοδωρίαν καὶ φιλομουσίαν τοῦ Εὐμένους ὀφείλεται ἀκόμη καὶ ἡ ἐν Περγάμῳ πρόοδος τῶν τε θεωρητικῶν ἐπιστημῶν (μαθηματικῶν, ἀστρονομίας, φιλοσοφίας, φιλολογίας) καὶ τῶν πρακτικῶν (μηχανικῆς, ναυτικῆς), ὡς καὶ τῆς βιομηχανίας, τῆς ὁποίας τὰ προϊόντα (ὑφάσματα, διφθέραι) ἦσαν περιζήτητα. Τὸν Εὐμένη διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον ὁ ἀδελφός του Ἄτταλος ὁ Β'.

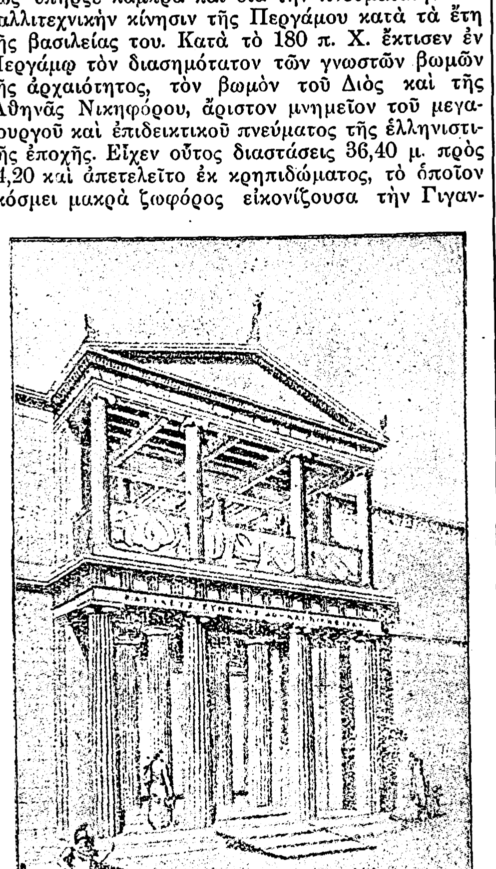

Πρόπυλον τοῦ ὑπὸ Εὐμένους τοῦ Β' κτισθέντος ναοῦ τῆς νικηφόρου Ἀθηνᾶς.

Νομίσματα Εὐμένους Α' καὶ Β'. Τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα ἀμφοτέρων τούτων, ὡς καὶ τὰ τῶν τριῶν Ἀττάλων, Α', Β' καὶ Γ', εἶναι ὅμοια (φέρουσι πάντα τὴν εἰκόνα καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Φιλεταίρου, τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς δυναστείας) καὶ διαιροῦνται εἰς πολυαρίθμους κλάσεις, ἐκ τῶν διαφόρων συμβόλων (φύλλου κισσοῦ, σταφυλῆς, μελίσσης, φοίνικος, κέρατος Ἀμαλθείας, ἀστέρος, ροπάλου, γλαυκός, θύρσου, δαδὸς κλπ.), ἅτινα φέρουσι. Πάντα ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως φέρουσι κεφαλὴν Φιλεταίρου, ἐπὶ τῆς ἄλλης δὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΦΙΛΕΤΑΙΡΟΥ καὶ Ἀθηνᾶν ἐπὶ θρόνου καθημένην καὶ κρατοῦσαν ἀσπίδα ἢ ἔχουσαν ταύτην ὄπισθέν της καὶ ἓν τῶν εἰρημένων συμβόλων ἀριστερὰ καὶ πρὸς τὰ δεξιὰ (πάντα) τόξον. Τὰ χαλκᾶ φέρουσι πάντα τὴν ἐπιγραφὴν ΦΙΛΕΤΑΙΡΟΥ καὶ ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως κεφαλὴν Ἀθηνᾶς, ἢ Ἀσκληπιοῦ, ἢ Ἀπόλλωνος, ἢ Δήμητρος, ἐπὶ τῆς ἄλλης δὲ Ἀσκληπιὸν (ὑπῆρχε καλλιτεχνικώτατον ἄγαλμα αὐτοῦ ἐν Περγάμῳ) καθήμενον καὶ τρέφοντα ὄφιν ἢ φύλλον κισσοῦ ἢ ὄφιν ἢ μέλισσαν ἢ ἀστέρα (ἐνίοτε δύο) ἢ τρίπουν κλπ. Μόνον τοῦ Εὐμένους τοῦ Β' ἐκόπησαν καὶ νομίσματα φέροντα τὸ ὄνομά του· ἦσαν δὲ ταῦτα τετράδραχμα, φέροντα ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως κεφαλὴν Εὐμένους μετὰ διαδήματος, ἐπὶ τῆς ἑτέρας δὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΕΥΜΕΝΟΥ καὶ Διοσκούρους ἢ Καβείρους ἱσταμένους κατ' ἐνώπιόν του (πάντα ἐντὸς στεφάνου ἐκ δρυός). Τοῦ Εὐμένους Β' ἐκόπησαν νομίσματα καὶ ἐν Ἐφέσῳ, ὅτε κατεῖχε ταύτην. Ταῦτα εἶναι τὰ Ἀλεξάνδρεια τῆς VI σειρᾶς μὲ πρόσθετον σύμβολον τὴν μέλισσαν (βλ. καὶ λ. *Πέργαμος* καὶ *Ἄτταλος*).

Νόμισμα Εὐμένους Β'.

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

εὐμενὴς (ὁ, ἡ),—*ἐς* (τό)· ὁ καλῶς διατεθειμένος πρός τινα, ὁ εὐνοϊκῶς διακείμενος, εὔνους, φιλόφρων, ἀντίθ. *δυσμενής*: «εὐμενεῖς ἀκροαταί,—θεαταί,—ἀναγνῶσται», «κρίσις—, ἀπόφασις εὐμενής».—Ἐπίρρ. ***εὐμενῶς.***

εὐμενὴς (ὁ) (Eumenes) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐμενιδῶν*, περιλαμβάνον σφῆκας μονήρεις μὲ σῶμα ἐπίμηκες, κομψὸν καὶ χρῶμα μελανόν. Ἐκ τῶν πεντήκοντα εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι *εὐμενὴς ὁ ἀπιοειδής* (Eumenes pyriformis), ὅστις ἔχει σῶμα ἐπίμηκες, στενούμενον κατὰ τὸ μέσον, κεφαλὴν ἀπεστρογγυλωμένην καὶ πεπιεσμένην ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, ὀφθαλμοὺς προέχοντας, κεραίας λεπτὰς καὶ ἀγκιστροειδεῖς, πόδας λεπτοὺς καὶ μετρίου μεγέθους, πτέρυγας διαφανεῖς καὶ πολυνευρωτὰς καὶ χρῶμα κυανομελανὸν μὲ πυρρὰς ἀποχρώσεις. Ἀπαντᾷ εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Εὐρώπην.

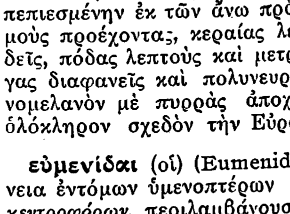

Εὐμενὴς ὁ ἀπιοειδής.

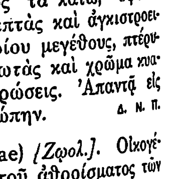

Φωλεὰ εὐμενοῦς τοῦ ἀπιοειδοῦς.

Δ. Ν. Π.

εὐμενίδαι (οἱ) (Eumenidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων ὑμενοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κεντροφόρων*, περιλαμβάνουσα πλεῖστα γένη ἀπαντῶντα κυρίως εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς Εὐρώπης. Εἶναι σφῆκες μονήρεις κατασκευάζουσαι τὴν φωλεάν των ἐντὸς τῆς γῆς ἢ ἐντὸς ρωγμῶν δένδρων. Τρέφονται ἐξ ἀραχνῶν ἢ ἑτέρων ἐντόμων. Γνωστότερα γένη εἶναι τά: *εὐμενής*, *καλλιγαστήρ*, *παχυμενής*, *ραφίγλωσσος* καὶ *στενόγλωσσος*. Δ. Ν. Π.

Εὐμενίδες (αἱ) *[Ἀρχ.]*. Κατ' εὐφημισμὸν ὀνομασία τῶν *Ἐρινύων* (βλ. λ.).

«Εὐμενίδες». Τραγῳδία τοῦ Αἰσχύλου ἀποτελοῦσα μετὰ τοῦ «Ἀγαμέμνονος» καὶ τῶν «Χοηφόρων» τὴν τριλογίαν *Ὀρέστεια* (βλ. λ.).

Εὐμένιος (Eumenius). Ρήτωρ Γαλάτης γεννηθεὶς ἐν Αὐγουστοδούνῳ (σημ. Autun) τῷ 260 μ.Χ. καὶ ἀποθανὼν αὐτόθι περὶ τὸ 311. Ὁ πάππος αὐτοῦ Γλαῦκος ἦτο Ἀθηναῖος ἐγκατασταθεὶς ἐν Γαλατίᾳ καὶ διδάξας τὴν ρητορικὴν μέχρι τοῦ 80οῦ ἔτους τῆς ἡλικίας του, τοῦτον δὲ ἀποθανόντα διεδέχθη εἰς τὴν ἄσκησιν τοῦ αὐτοῦ ἐπαγγέλματος ὁ Εὐμένιος. Τοσαύτη δὲ ὑπῆρξεν ἡ φήμη του ὡς σοφοῦ καὶ δεινοῦ λέγειν, ὥστε ὁ καῖσαρ τῆς Γαλατίας Κωνστάντιος ὁ Χλωρός, πατὴρ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, παρέλαβεν αὐτὸν ἰδιαίτερον γραμματέα του (magister memoriae) μὲ τὸν τί-

Digitized by Google

τλον τοῦ «τελειοτάτου» (perfectissimus). Ὅτε δὲ βραδύτερον ὁ Κωνστάντιος ἐπανίδρυσε τὰς παλαιὰς καὶ διασήμους σχολὰς τοῦ Αὐγουστοδούνου, τὰς «scholas Moenianas», διώρισε τὸν Εὐμένιον διευθυντὴν αὐτῶν μὲ μισθὸν ἐτήσιον 600.000 σηστερτίων. Ἀγνοεῖται ποῖον ὑπῆρξεν τὸ τέλος τοῦ Εὐμενίου. Ἡ συλλογὴ τῶν «Λατίνων πανηγυρικῶν» (Panegyrici latini) περιέχει δώδεκα ἀνωνύμους λόγους, ὧν οἱ τέσσαρες, διακρινόμενοι διὰ τὸ ἐξαίσιον ὕφος των καὶ τὴν καλαισθησίαν, ἀπαγγελθέντες μεταξὺ τοῦ 289—311, εἶναι προφανῶς τοῦ Εὐμενίου. Οἱ λόγοι οὗτοι εἶναι ἀπὸ ἱστορικῆς σημασίας λίαν ἐνδιαφέροντες, ἅτε μαρτυροῦντες περὶ τῆς κατὰ τὸν Δ' μ. Χ. αἰῶνα καταστάσεως τῶν γραμμάτων καὶ τῆς παιδείας ἐν Γαλατίᾳ.

— **Εὐμένιος, ἅγιος.** Ἐπίσκοπος τῆς ἐν Κρήτῃ Γορτύνης, ἀγνώστου γενεαλογίας. Ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ὑπέβαλεν ἑαυτὸν εἰς σκληραγωγίαν καὶ ἀσκητικὸν βίον, ζῶν ἐν ἄκρᾳ ταπεινώσει. Γενόμενος δ' ἐπίσκοπος ἀπέκτησε τὴν δύναμιν καὶ τὴν χάριν τοῦ θαυματουργεῖν. Ἐκ Κρήτης μετέβη εἰς Ῥώμην, ὅπου διὰ τῆς διδασκαλίας του καὶ διὰ θαυμάτων ἐστερέωσε τοὺς πιστούς. Ἐκεῖθεν ἐπορεύθη εἰς τὴν Θηβαΐδα τῆς Αἰγύπτου, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Τὸ λείψανον δ' αὐτοῦ ἀπεστάλη εἰς Κρήτην καὶ ἐτάφη εἰς τόπον ὀνομαζόμενον Ῥάξον. Ἡ μνήμη του τελεῖται τῇ 18 Σεπτεμβρίου. Ε. Γ.

— **Εὐμένιος** (*Ξηρουδάκης*). Μητροπολίτης Κρήτης. Γεννηθεὶς περὶ τὸ 1850 ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐσπούδασεν ἐν τῇ Θεολογικῇ σχολῇ τῆς Χάλκης. Διωρίσθη κατόπιν ἑλληνοδιδάσκαλος ἐν τῇ πατρίδι του Κρήτῃ, ὅθεν προσεκλήθη καθηγητὴς τῆς ἐν Λόγῳ σχολῆς, ἔδρασε δὲ ἐθνοπρεπῶς καὶ ὡς πρόεδρος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει κρητικῆς ἀδελφότητος. Χειροτονηθεὶς δὲ βραδύτερον ἐπίσκοπος Λάμπης καὶ Σφακίων κατῆλθεν εἰς Κρήτην, ἔνθα ἔδρασεν ἐπιζήλως. Ἐξελέγη ὕστερον εἰς τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον τῆς Κρήτης, ἀλλ' ἀναμειχθεὶς εἰς τοὺς κομματικοὺς ἀγῶνας ἐξωρίσθη εἰς Χίον, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1920. Ἀξιομνημόνευτα ἔργα αὐτοῦ εἶναι τὰ θρησκευτικὰ περιοδικὰ «Ποιμὴν» καὶ «Χριστιανικὴ Κρήτη» καὶ ἡ ἐπ' αὐτοῦ ἀποπεράτωσις τοῦ μεγάλου ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης ναοῦ τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ. Ε. Γ.

Εὐμένους ἄλσος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Θέσις ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τοῦ Ἀραβικοῦ κόλπου, νοτίως τῶν Σαβῶν καὶ βορείως τῆς πόλεως Δάραδα (*Στράβ.* XVI, 771). Δ. Μ.

εὐμερὴς (ὁ) (Eumeres) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *συρφιδῶν*, περιλαμβάνον μυίας ἀρκετοῦ μεγέθους, ἐχούσας ὡς ἴδιον χαρακτηριστικὸν τὴν ὑπερβολικὴν ἐξόγκωσιν τῶν προσθίων ποδῶν των. Οἱ εὐμερεῖς γενικῶς ἔχουσι χρῶμα σκοτεινῶς μελανὸν ἢ χαλκοῦν. Δ. Ν. Π.

εὐμεταβλησία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις εὐμετάβλητος, ἡ εὔκολος μεταβολὴ γνώμης, ἀστασία χαρακτῆρος.

— *[Μικροβ.]* *Εὐμεταβλησία* καλεῖται ἡ ἰδιότης τὴν ὁποίαν ἐμφανίζουσι τὰ μικρόβια, ὅπως προσαρμόζωνται πρὸς τὰς διαφόρους ἐξωτερικὰς ἐπιδράσεις διὰ τῆς μεταβολῆς τῶν μορφολογικῶν καὶ βιολογικῶν αὐτῶν γνωρισμάτων. Πάντως ὅμως αἱ μεταβολαὶ αὗται δὲν ἀφορῶσι ριζικὰ γνωρίσματα μικροβίου τινός. Δὲν εἶναι δυνατὸν δηλονότι σαπρόφυτόν τι νὰ μεταβληθῇ εἰς παθογόνον μικρόβιον λόγῳ οἱωνδήποτε ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων. Τὰς οὕτω ἀλλοιωθείσας ἰδιότητας ἐπανακτῶσιν εὐκόλως τὰ μικρόβια, ὅταν εὑρεθῶσιν ὑπὸ τοὺς καταλλήλους ἑκάστοτε ἐξωτερικοὺς ὅρους (θερμοκρασία, ὑγρασία, θρεπτικὸν ὑπόστρωμα κλ.). Κ. Κ.

εὐμετάβλητος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ εὐκόλως μεταβαλλόμενος, ἀλλοιούμενος· || ὁ εὐκόλως μεταβάλλων γνώμην, ἄστατος χαρακτήρ.

εὐμετάβολος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· *εὐμετάβλητος* (βλ. λ.).

εὐμετάδοτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ εὐκόλως μεταδιδόμενος, εὐκολομετάδοτος: «εὐμετάδοτοι γνῶσεις, —μαθήσεις» || μεταδοτικός: «εὐμετάδοτον νόσημα».

εὐμετάθετος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ εὐκόλως μετατιθέμενος, μετατασσόμενος: «εὐμετάθετον ἔπιπλον».

εὐμετακίνητος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ εὐκόλως μετακινούμενος, ὁ εὐκόλως ἀλλάσσων τόπον.

εὐμετακόμιστος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ εὐκόλως μετακομιζόμενος, μεταφερόμενος: «εὐμετακόμιστον ἔπιπλον».

εὐμετάπειστος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ εὐκόλως μεταπειθόμενος, ὁ εὐκόλως διὰ τῆς πειθοῦς μεταβάλλων γνώμην.

εὐμεταποίητος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ εὐκόλως μεταποιούμενος, μετασκευαζόμενος.

εὐμεταχείριστος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ εὐκόλως χρησιμοποιούμενος, ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον εὐκόλως δύναταί τις νὰ μεταχειρισθῇ.

εὔμετρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων ὡραῖον μέτρον, εὔρυθμος.

εὐμετωπίας (ὁ) (Eumetopias) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *σκυτελληριδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς κορέους μὲ σῶμα εὐρύ, πεπιεσμένον, ὑπέρυθρον, μετὰ μελανῶν στιγμάτων. Γνωστὰ δύο εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Βραζιλίας. Δ. Ν. Π.

Εὐμήδης. Κυνηγὸς ἐλεφάντων ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου. Ἐπειδὴ οἱ ἐλέφαντες ἀπετέλουν σπουδαῖον πολεμικὸν στοιχεῖον, ἡ δὲ ἐξ Ἰνδιῶν διὰ ξηρᾶς προμήθειά των ἐστοιχίζε πολὺ καὶ δὲν ἦτο δυνατή, παρὰ ἐὰν ἡ Αἴγυπτος εὑρίσκετο εἰς ἀγαθὰς σχέσεις πρὸς τοὺς ἐν Ἀσίᾳ, ὁ Φιλάδελφος ἐζήτησε καὶ ἐπέτυχε τὴν ἐξ Ἀφρικῆς προμήθειαν αὐτῶν. Οὕτως ὁ Σάτυρος διεκρίθη ὡς κυνηγὸς ἐλεφάντων, κτίσας τὴν Φιλωτέραν ὡς ὁρμητήριον ἐπὶ τῆς αἰγυπτιακῆς ἀκτῆς τῆς Ἐρυθρᾶς. Τολμηρότερος ὁ Εὐμήδης ἔκτισεν ὁρμητήριον τῶν κυνηγίων του τὴν *Πτολεμαΐδα ἐπὶ θήραις* εἰς τὰ παράλια τὰ παρὰ τὴν Ἀβησσυνίαν, ὀλίγον βορειότερον τῆς σημερινῆς Μασσάουας. Ἀπ' αὐτῆς εἰσέδυεν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μετὰ ἰθαγενῶν ὁδηγῶν. Ἡ περίφημος ἐπιγραφὴ τῆς Ἀδούλιος, ἡ γνωσθεῖσα διὰ Κοσμᾶ τοῦ Ἰνδικοπλεύστου, ἀναγράφουσα τὰς ἐπιτυχεῖς ἐκστρατείας Εὐεργέτου τοῦ Α', λέγει: «ἐξεστράτευσεν εἰς Ἀσίαν μετὰ δυνάμεων πεζικοῦ καὶ ἱππικοῦ καὶ στόλου καὶ ἐλεφάντων ἐκ τῆς χώρας τῶν Τρωγλοδυτῶν καὶ τῆς Αἰθιοπίας, τοὺς ὁποίους ὁ πατὴρ καὶ αὐτὸς πρῶτοι ἐκυνήγησαν καὶ συνέλαβον εἰς τὰς χώρας ταύτας καὶ ἔφεραν εἰς Αἴγυπτον καὶ ἐγύμνασαν εἰς τὸν πόλεμον». Εἰς τὸν «Περίπλουν τῆς Ἐρυθρᾶς», γραφέντα κατὰ τὰ τέλη τοῦ Α' μ. Χ. αἰῶνος, λέγεται ὅτι πρὸς Ν. τῆς χώρας τῶν Μοσχοφάγων, παρὰ τὴν θάλασσαν, εὑρίσκεται μικρὸν ἐμπορεῖον, περίπου 4 χιλ. στάδια ἀπὸ τῆς Βερενίκης, καλούμενον Πτολεμαῒς ἐπὶ θήραις, ὅθεν ἐπὶ Πτολεμαίων οἱ κυνηγοὶ των εἰσέδυον εἰς τὴν ἐνδοχώραν καὶ ᾐχμαλώτιζον ἐλέφαντας. Τὸ μέρος ἦτο κατάλληλον, διότι εὑρίσκετο εἰς τὰ σύνορα τοῦ δάσους τῆς Νουβίας, ὅπου ἄφθονοι οἱ ἐλέφαντες. Γ. Λ. Α.

εὐμήκης (ὁ, ἡ), —*ες* (τό)· ὁ ἔχων ἱκανὸν μῆκος, ὁ ἱκανὸς μακρός.

Εὔμηλος *[Μυθολ.]*. —1) Υἱὸς τοῦ Ἀδμήτου καὶ τῆς Ἀλκήστιδος, ὁδηγήσας ἕνδεκα πλοῖα τῶν Θεσσαλῶν εἰς Τροίαν. Κατεῖχε τοὺς λαμπροτάτους ἵππους, τοὺς ὁποίους ὁ Ἀπόλλων ἔβοσκεν ὑπηρετῶν παρὰ τῷ Ἀδμήτῳ. Διὰ τούτων ἠγωνίσθη εἰς τοὺς περὶ τὸ σῶμα τοῦ Πατρόκλου ἀγῶνας πρὸς τὸν Διομήδην. Ἀποτυχὼν ἔλαβε παρὰ τοῦ Ἀχιλλέως ὡς ἀμοιβὴν τὸν θώρακα τοῦ Ἀστεροπαίου. Βραδύτερον ἐνίκησεν εἰς τοὺς περὶ τὸ σῶμα τοῦ Ἀχιλλέως ἀγῶνας.—2) Αὐτόχθων πρῶτος βασιλεὺς τῶν Πατρῶν, πρὸς τὸν ὁποῖον ἦλθεν ὁ Τριπτόλεμος, μεθ' οὗ ἵδρυσε τὴν Ἀνθειαν εἰς μνήμην τοῦ υἱοῦ του Ἀνθείου. — 3) Μνηστὴρ τῆς Πηνελόπης.

— **Εὔμηλος.** Σκύθης βασιλεὺς τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου, σύγχρονος τοῦ Λυσιμάχου, ζήσας περὶ τὰ τέλη τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος. Ὑπερισχύσας τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ του Σατύρου τοῦ Β' κατέλαβε τὸν θρόνον. Ἐφάνη εὐεργέτης τῶν Βυζαντίων, Σινωπέων καὶ ἄλλων Ἑλλήνων τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Τοὺς Καλλατιανούς, οἵτινες κατέφυγον εἰς τὴν χώραν του, κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Λυσιμάχου πολιορκίαν τῆς Καλλατίας (309—308 π. Χ.), εὐηργέτησε τὰ μέγιστα, διότι «καὶ πόλιν ἔδωκε κατοικεῖν, ἐπὶ δὲ τούτοις, τὴν ὀνομαζομένην Ψόαν καὶ τὴν χώραν κατεκληρούχησεν» (*Διόδ. Σικ.* XX, 25). Ἐπεξέτεινε τὸ κράτος του καὶ ἀπήλλαξε τὸν Πόντον ἀπὸ τῶν Ἡνιόχων, Ταύρων καὶ ἄλλων βαρβαρικῶν λαῶν τῆς Ταυρικῆς, οἱ ὁποῖοι ἀπέζων ἐκ τῆς λῃστείας καὶ πειρατείας, ἐξασφαλίσας τὴν ἐλευθερίαν τῆς θαλάσσης καὶ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ ἐμπορίου. Εἶχε δὲ συλλάβει καὶ τὸ μεγαλεπήβολον σχέδιον νὰ καθυποτάξῃ πάντα τὰ περὶ τὸν Εὔξεινον ἔθνη, καὶ θὰ κατώρθωνεν ἴσως τοῦτο, κατὰ τὸν Διόδωρον, ἂν μὴ ἀπέθνησκε προώρως πεσὼν ἀπὸ τοῦ ἅρματός του, μετὰ βασιλείαν πέντε ἐτῶν καὶ πέντε μηνῶν. Α. Θ. ΣΑΜ.

— **Εὔμηλος.** Ἕλλην ἱππίατρος ἐκ Θηβῶν τοῦ Γ' μ. Χ. αἰῶνος, συγγραφεὺς ἱππιατρικοῦ συγγράμματος (βλ. *Ἱππιατρ. ἐκδ. Grunaeus*). ΑΡ. Π. Κ.

— **Εὔμηλος.** Ἕλλην ζωγράφος. Περὶ τῶν ἔργων τούτου ὁ Φιλόστρατος (Προοιμ. Εἰκ. 3) ἀναφέρει, ὅτι ἐχρησίμευον ὡς ὑπόδειγμα εἰς Ἀριστόδημον τὸν ἐν Καρίας, ἔχοντα εἰς τὴν τέχνην του πολὺ τὸ ἐπίχαρι «κατὰ τὴν Εὐμήλου σοφίαν». Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς (ἐν «Βίῳ σοφιστ.» 2, 5) ἀναφέρει, ὅτι ὁ Εὔμηλος ἔγραψεν εἰκόνα Ἑλένης, ἡ ὁποία εἶχε μεγίστην ὁμοιότητα μὲ τὴν μητέρα τοῦ ἐκ Σελευκείας σοφιστοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Πηλοπλάτωνος καὶ ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο ἐγένετο ἀνάθημα ἐν τῇ ἀγορᾷ τῶν Ῥωμαίων. Ἐκ τούτων εἰκάζεται, ὅτι ὁ ζωγράφος οὗτος ἔζησε κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ αὐτοκράτορος Σεπτιμίου Σεβήρου ἢ ὀλίγῳ πρότερον. Ν. Χ. Κ.

— **Εὔμηλος.** —1) Ἀθηναῖος (Οἰναῖος) θεσμοθέτης τῷ 223—222 π. Χ. —2) Ἄρχων ἐν Βουττοῖ περὶ τὸ 200 π. Χ. —3) Κορίνθιος ποιητὴς ἡρωϊκοῦ ἔπους· ἔγραψε: «Κορινθιακά», «Βουφονίαν», «Προσόδιον εἰς Δῆλον» καὶ «Εὐρωπίαν». —4) Ἱστορικὸς ἀναφερόμενος παρὰ Λαερτίῳ (5, 6). ΙΑΚ. Χ. Δ.

εὐμηνόλη (ἡ) (Eumenol) *[Φαρμ.]*. Ρευστὸν ἐκχύλισμα τῆς κινεζικῆς ρίζης τοῦ φυτοῦ Tangkui. Εἶναι ἐμμηναγωγὸν οὐχὶ τοξικόν, ἄνευ ἐκτρωτικῆς δράσεως. Χορηγεῖται ἐπὶ ἀμηνορροίας καὶ δυσμηνορροίας, κυρίως τῶν νευρικῶν μορφῶν αὐτῶν, ὡς κατὰ τῶν πόνων τῶν προηγουμένων τῆς ἐμμήνου ρύσεως. Κ. Γ. Μ.

Εὔμηνος. Ἀρχαῖος Ἕλλην νομισματογλύφος, ἀκμάσας κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος, γνωστὸς ἐκ τῆς ἐπὶ δραχμῶν καὶ τετραδράχμων τῶν Συρακουσῶν ἐπιγραφῆς ΕΥΜΗΝΟΝ, ΕΥΜΕΝΟΝ καὶ ΕΥΜ. Θεωρεῖται ὡς ὁ παλαιότερος καλλιτέχνης τοῦ λεγομένου ἐλευθέρου ρυθμοῦ γλυφῆς, διδάσκαλος ἴσως τοῦ Εὐαινέτου καὶ Εὐκλείδα. Ἐπὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ χαραχθέντων νομισμάτων εἰκονίζονται ὁ σικελικὸς ἥρως Λεύκασπις, ἡ Ἀρέθουσα, ἡ Περσεφόνη, ἐπὶ τῆς ὀπισθίας δὲ πλευρᾶς τέθριππον ἅρμα θριάμβου. Κατά τινας νομισματολόγους εἰς τὸν Εὔμηνον ἀποδοτέα καὶ τὰ φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν ΕΥΜΗΛΟΝ νομίσματα, ἅτινα ὑπ' ἄλλων θεωροῦνται ὡς κίβδηλα. Π. Ν. Π.

εὔμηρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων καλούς, ὡραίους μηρούς.

Εὔμητις *[Μυθολ.]*. Σύζυγος τοῦ Μαίονος καὶ μήτηρ τοῦ Ὁμήρου, ἀναφερομένη ὑπὸ Ἑλλανίκου καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Μῆτις*. —Π.

εὐμηχανία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐμηχάνου, δεξιότης, ἐπιτηδειότης, εὐκολία.

εὐμήχανος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ εὐκόλως μηχανώμενος, ἐφευρίσκων, ἐπινοῶν, ἐπινοητικός· || εὔκολος, δυνατός, ἀντίθ. *ἀμήχανος*.

εὐμνημόνευτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ εὐκόλως μνημονευόμενος, διατηρούμενος εἰς τὴν μνήμην, ἀντίθ. *δυσμνημόνευτος*.

Εὔμνηστος. Γλύπτης Ἀθηναῖος, Παιανιεὺς τὸν δῆμον, υἱὸς Σωσικρατίδου. Ἀναφέρεται ἐν ἐπιγραφῇ ἐπὶ βάσεως ἀνδριάντος, εὑρεθείσης τῷ 1838 ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν, δημοσιευθείσῃ ὑπὸ τοῦ Καΐλερ. Ἐξ αὐτῆς ἐξάγεται ὅτι ἐποίησε τὸν ἀνδριάντα τοῦ βασιλέως Κότυος καὶ ἤκμασε κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους. Ν. Χ. Κ.

εὐμοιρία (ἡ)· εὐτυχία, προτέρημα, πλεονέκτημα.

Εὔμοιρον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ξάνθης τοῦ νομοῦ Ροδόπης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 322. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο *Ἐμερλῆ*. Κεῖται εἰς κλιτὺν τῆς Ροδόπης, ἔχει κλίμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγῶν. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Βυνιάνον* (κάτ. 163), *Ἐρείκη* (κάτ. 265), *Λαμπρινὸν* (κάτ. 131), *Λεύκη* (κάτ. 257), *Μόρσα* (κάτ. 217), *Νέα Μορσίνη* (κάτ. 122) καὶ *Παλαιὰ Μορσίνη* (κάτ. 324). Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος ἔχει καλλιεργήσιμους ἐκτάσεις ἀποδιδούσας καπνόν, δημητριακά, ὡς καὶ βοσκάς. Τὸ Εὔμοιρον μετὰ τῆς Ξάνθης συγκοινωνεῖ δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χλμ. 3). Δ. Ε. Μ.

εὔμοιρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· εὐτυχής, καλόμοιρος· || ὁ ἔχων μοῖράν τινος, μέτοχος, ἀντίθ. *ἄμοιρος*.

εὐμοιρῶ (—*έω*)· εἶμαι εὔμοιρός τινος, μετέχω τινὸς ἀφθόνως, ἀντίθ. *ἀμοιρῶ*: «εὐμοιρεῖ πάσης σοφίας» || ἔχω καλὴν μοῖραν, τύχην, εὐτυχῶ, εὐπορῶ.

εὐμολπία (ἡ)· καλὴ μολπή, γλυκεῖα, μελῳδικὴ φωνή.

Εὐμολπιὰς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο προηγουμένως ἡ *Φιλιππούπολις*, κατὰ τὰς μαρτυρίας τοῦ Μαρκελλίνου, τοῦ Σ. Βυζαντίου κ.ἄ., πρὸς τιμὴν τοῦ ἥρωος *Εὐμόλπου* (βλ. λ.), ἢ πιθανώτερον ἐκ τοῦ ὀνόματος γενάρχου τινὸς Θρᾳκὸς Εὐμόλπου καλουμένου (βλ. *Σκορδέλη*, Θρᾳκικαὶ μελέται, σελ. 46, καὶ «Θρᾳκικὰ Χρονικὰ» 1928, σ. 341 ἑ.). Α. Θ. ΣΑΜ.

Εὐμολπίδαι. Γένος ἱερατικὸν τῆς Ἐλευσῖνος, καταγόμενον, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἀπὸ τοῦ *Εὐμόλπου* (βλ. λ.), ὅστις εἶχε λάβει παρ' αὐτῆς τῆς Δήμητρος τὴν φυλακὴν καὶ διοίκησιν τῶν μυστηρίων, αὐτῆς τε καὶ τῆς Περσεφόνης. Ἀπὸ τούτου ἔλαβον τὸ «αὐτὸ προνόμιον οἱ *Εὐμολπίδαι* μετὰ τῶν *Κηρύκων* («τὰ γένη τὰ περὶ τὼ θεώ»). Ὡς καὶ τὸ ἔτυμον τῆς λέξεως δηλοῖ, οἱ Εὐμολπίδαι ἐν τῶν κυρίων αὐτῶν ἔργων εἶχον νὰ μέλπωσι μετὰ τὰ μυστήρια ᾄσματα φράζοντα τὴν τελετὴν καὶ ἀναφερόμενα εἰς τὰς λατρευομένας θεότητας. Ὁ Παυσανίας ὀνομάζει τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ᾀσμάτων

Digitized by Google

«εὐμόλπια». Ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους ἐξελέγοντο εἷς «ἱεροφάντης» καὶ εἷς «δᾳδοῦχος» προϊστάμενοι τῆς μυήσεως, φυλάσσοντες τοὺς λειτουργικοὺς τύπους κατὰ τὰς τελετὰς καὶ ἐξηγοῦντες (βλ. λ. *ἐξηγηταί*) τὸ ἱερὸν δίκαιον, ὅπερ ἦτο ἐν μέρει γεγραμμένον καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἄγραφον («νόμοι ἄγραφοι»). Τὸ προνόμιον τῆς ἐξηγήσεως ταύτης ἔλαβον οἱ Εὐμολπίδαι ἀπὸ τοῦ Θησέως καὶ ἦτο, ὡς εἰκός, κληρονομικόν, οὐδέποτε ἀμφισβητηθέν. Εἶχον ἐπίσης τὸ δικαίωμα τῆς «προρρήσεως», ἤτοι τοῦ ἀποκλείειν ἀπὸ τῶν μυστηρίων τοὺς μεμιασμένους ὑπὸ αἵματος καὶ τοὺς βαρβάρους, ὡς αὐτὸς ὁ Εὔμολπος ἔπραξε καθάρας πρῶτον τὸν Ἡρακλέα μετὰ τὸν φόνον τῶν Κενταύρων καὶ εἶτα ἐπιτρέψας αὐτῷ τὴν μύησιν.

Οἱ Εὐμολπίδαι μετὰ τῶν Κηρύκων διῴκουν καὶ τὸ οἰκονομικὸν μέρος τῆς λατρείας. Ἦσαν κληρονομικῷ δικαίῳ *ἐπιμεληταὶ* (βλ. λ.). Ἓν μέλος ἐξ ἑκάστου γένους (Εὐμολπιδῶν καὶ Κηρύκων) μετὰ δύο Ἀθηναίων πολιτῶν ἐκλεγομένων ὑπὸ τοῦ δήμου μετεῖχον τοῦ ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος βασιλέως προεδρευομένου δικαστηρίου, ὅπερ ἔκρινε τὰς εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Δήμητρος ἀναφερομένας ὑποθέσεις καὶ πειθαρχικὰς ποινάς. Μετὰ τὰ μεγάλα πιθανῶς μυστήρια, τὸ δικαστήριον τοῦτο ἔδιδε λογαριασμοὺς τῆς οἰκονομικῆς του διαχειρίσεως, ἡ δ' εὐθύνη ἐβάρυνεν οὐ μόνον τοὺς μετέχοντας δύο ἱερεῖς, ἀλλὰ καὶ τὰ ἱερατικὰ γένη ἕκαστα συνολικῶς («*οὐ μόνον ἰδίᾳ, ἀλλὰ καὶ κοινῇ τὰ γένη*» *Αἰσχ.* κατὰ Κτησιφ. 18). Ἔν τινι ψηφίσματι τοῦ δήμου ἀναφέρεται «ταμίας τοῦ γένους τῶν Εὐμολπιδῶν». Ἡ δικαστικὴ ἐξουσία τοῦ γένους περιωρίζετο εἰς ἐπουσιώδη κατ' ἀρχὰς ζητήματα. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Περικλέους ἐπεξετάθη καὶ εἰς ζητήματα ἀσεβείας. Οὕτω τὸ δικαστήριον, εἰς ὃ μετεῖχον, κατεδίκασε τὸν περίφημον Διαγόραν τὸν Μήλιον, διότι ἀπεκάλυψε τὰ ἐν τοῖς μυστηρίοις τελούμενα, καὶ τὸν Ἀλκιβιάδην, διότι ἐνέπαιξε ταῦτα. Κατὰ τοὺς μετ' Ἀλέξανδρον χρόνους οἱ Εὐμολπίδαι ἐξακολουθοῦν ἀσκοῦντες τὰ δικαστικὰ αὐτῶν δικαιώματα, τὰ ὁποῖα ἔλαβον μείζονα ἔτι ἔκτασιν, διότι ἀναφέρεται ἀπόφασις αὐτῶν καταδικάζουσα τὰς φιλοσοφικὰς διδασκαλίας (πιθανῶς τοῦ Ἐπικούρου) ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς «σεμνὰς» παραδόσεις, ὧν ἦσαν φύλακες οἱ Εὐμολπίδαι, οἱ Κήρυκες καὶ τὰ λοιπὰ ἱερατικὰ γένη, φίλα τῶν θεῶν. Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ δικαστικὴ ἐξουσία τοῦ γένους περιωρίσθη, ἀλλ' ἡ ἐξηγητικὴ τῶν μυστηρίων παρέμεινεν ἀκεραία μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ὑποταγῆς τῆς Ἑλλάδος.

εὔμολπος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων μολπήν, φωνὴν καλήν, γλυκύμολπος, μελῳδικός.

Εὔμολπος *[Μυθολ.]*. Ὁ μυθικὸς ἀναμορφωτὴς τῶν *Ἐλευσινίων μυστηρίων* καὶ ἀρχηγέτης τῆς ἱερατικῆς γενεᾶς τῶν *Εὐμολπιδῶν* (βλ. λ.). Ὁ ὁμηρικὸς ὕμνος πρὸς τὴν Δήμητρα ἀναφέρει καὶ τὸν Εὔμολπον μεταξὺ τῶν ἄλλων Ἐλευσινίων ἡγεμόνων, οἱ ὁποῖοι ἐδιδάχθησαν παρὰ τῆς θεᾶς τὰς ἱερὰς τελετάς. Τὸ ὄνομά του σημαίνει τὴν μουσικήν, εἰκονίζεται ἔχων πλησίον του κύκνον, τὸ γνωστὸν ᾠδικὸν πτηνόν. Κατὰ τὴν ἀρχαιοτάτην παράδοσιν ἡ μήτηρ τοῦ Εὐμόλπου Χιόνη, κόρη τοῦ Βορέου καὶ τῆς Ὠρειθυίας, γεννᾷ κρύφα ἐκ τοῦ Ποσειδῶνος υἱὸν καὶ ἀπὸ φόβον πρὸς τὸν πατέρα της ρίπτει τὸ νεογέννητον βρέφος εἰς τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης. Ὁ Ποσειδῶν τότε παραλαμβάνει τὸ βρέφος καὶ τὸ μεταφέρει εἰς τοὺς Αἰθίοπας, ὅπου παραδίδει αὐτὸ πρὸς διατροφὴν εἰς τὴν κόρην του Βενθεσικύμην. Ταύτης τὴν θυγατέρα, ἀνδρωθείς, λαμβάνει σύζυγον ὁ Εὔμολπος. Δι' αἰσχρὰν ὅμως διαγωγήν του πρὸς τὴν γυναικαδέλφην του ἀναγκάζεται μετὰ τοῦ υἱοῦ του Ἰσμάρου νὰ καταφύγῃ πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Θρακῶν Τεγυρήϊον, τοῦ ὁποίου τὴν κόρην νυμφεύεται. Ἐπιβουλευθεὶς ὅμως τὴν ζωὴν τοῦ πενθεροῦ του ἐγκαταλείπει καὶ τὴν Θρᾴκην καὶ ἔρχεται εἰς Ἐλευσῖνα, ἔνθα συνάπτει συνθήκην φιλίας πρὸς τοὺς Ἐλευσινίους. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πενθεροῦ του ἐπανέρχεται εἰς τὴν Θρᾴκην καὶ ἀναλαμβάνει τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν. Εἰς τὸν πόλεμον μεταξὺ τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τὸν Ἐρεχθέα καὶ τῶν Ἐλευσινίων, ὁ Εὔμολπος προσκληθεὶς συμμαχεῖ μετὰ τῶν Ἐλευσινίων ὁδηγῶν πολλὴν θρᾳκικὴν δύναμιν. Κατά τινα μῦθον ὁ Εὔμολπος ἐνικήθη καὶ ἐφονεύθη μετὰ τῶν δύο υἱῶν του ὑπὸ τοῦ Ἐρεχθέως. Κατ' ἄλλον πάλιν ὁ Ἐρεχθεὺς καὶ ὁ Ἴσμαρος ἔπεσαν εἰς τὴν μάχην, εἶτα δὲ ἐπηκολούθησε συνθήκη μεταξὺ τῶν δύο λαῶν, καθ' ἣν ἡ Ἐλευσὶς θὰ παρέμενεν ὑποτελὴς τῶν Ἀθηνῶν, εἰς ἀντάλλαγμα δὲ ὁ Εὔμολπος καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ θὰ διετήρουν διὰ παντὸς τὴν ἱερωσύνην τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Κόρης. Ὁ μῦθος οὗτος ἐβασίζετο ἐπὶ τῆς ἀναμνήσεως ἀρχαίων ἀντιζηλιῶν μεταξὺ τῶν δύο πόλεων. Ἡρμήνευε συγχρόνως τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Ἀττικὴν τῆς θρησκείας τῶν μυστηρίων καὶ τὴν παροχὴν τῶν προνομίων, τὰ ὁποῖα δὲν ἔπαυσε νὰ ἀπολαύῃ ἡ οἰκογένεια τῶν Εὐμολπιδῶν. Δύο ἐκ τῶν ἐπιμελητῶν τῶν μυστηρίων ἐξελέγοντο πάντοτε ἐκ τῆς οἰκογενείας ταύτης. Κατὰ τὸν μῦθον τοῦ Ὑγίνου ὁ Εὔμολπος ἔρχεται εἰς τὴν Ἀττικήν, τῆς ὁποίας ἀπαιτεῖ τὴν κατοχὴν δυνάμει τοῦ τίτλου του ὡς υἱοῦ τοῦ Ποσειδῶνος, ἀλλὰ νικᾶται καὶ φονεύεται. Ὁ πατήρ του λαμβάνει ἐκδίκησιν ζητῶν τὴν θυσίαν τῆς Χθονίας, θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Ἀττικῆς, καὶ ἐπιτυγχάνων τὴν κεραυνοβόλησιν τοῦ Ἐρεχθέως ὑπὸ τοῦ Διός. Ἡ θρᾳκικὴ αὕτη καταγωγὴ τοῦ ἱδρυτοῦ τῶν Ἐλευσινίων ἐδημιούργησε πλείστας δυσκολίας, διότι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ ξένος ὁ ἱδρυτὴς τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων καὶ διὰ τοῦτο ἐπλάσθη ὁ μῦθος, ὅτι οὐχὶ ὁ Εὔμολπος ὁ βασιλεὺς τῶν Θρᾳκῶν, ἀλλ' ἕτερος Εὔμολπος, ἀπόγονος τούτου, ὑπῆρξεν ὁ ἱδρυτὴς τῶν μυστηρίων καὶ ἀρχηγὸς τῶν Εὐμολπιδῶν. Κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ Εὔμολπος ἐξαγνίζει τὸν Ἡρακλέα ἀπὸ τὸν φόνον τῶν Κενταύρων καὶ διδάσκει εἰς αὐτὸν τὸ ᾆσμα, τὴν κιθάραν καὶ τὰς ἱερὰς τελετὰς τῆς Δήμητρος. Εἰς τὸν Εὔμολπον ἀποδίδεται ἡ ἐφεύρεσις τῆς καλλιεργείας τῆς ἀμπέλου καὶ τῶν δένδρων. Ὁ Παυσανίας ἀναφέρει τάφον αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Ἐλευσῖνι. Υἱοὺς εἶχε τὸν Ἴσμαρον ἢ Ἰμμάραδον καὶ τὸν Κήρυκα. Δ. Μ. Μ.

εὔμολπος (ὁ) (Eumolpus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐμολπιδῶν*. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει ἀρκετοῦ μεγέθους ἔντομα μὲ σῶμα κυρτόν, παχὺ καὶ γενικῶς μὲ μεταλλικοὺς χρωματισμούς. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, ἀξιολογώτερον εἶναι *εὔμολπος ὁ τῆς ἀμπέλου* (Eumolpus vitis), ὅστις ἔχει μῆκος 5—6 χιλιοστομέτρων. Ὁ χρωματισμός του εἶναι στιλπνῶς μελανός· τὰ ἔλυτρά του εἶναι ἀπεστρογγυλωμένα, ἐρυθροῦ χρώματος μετὰ κιτρίνων στιγμάτων. Τὸ τέλειον ἔντομον ἀναφαίνεται κατὰ τὸν Ἀπρίλιον ἢ Μάϊον καὶ ἐπιπίπτει κατὰ τῶν φύλλων καὶ τῶν βλαστῶν τῆς ἀμπέλου καὶ ἑτέρων συγγενῶν πρὸς ταύτην εἰδῶν, ἅτινα κατατρώγει διὰ τῶν ἰσχυρῶν σιαγόνων του, σχηματίζον ἐπ' αὐτῶν ἀποτυπώματα παρεμφερῆ πρὸς τοὺς γραφικοὺς χαρακτῆρας, δι' ὃ καὶ εἶναι γνωστὸς κοινῶς ὑπὸ τὸ ὄνομα *γραφιᾶς*. Κατ' Αὔγουστον ἡ θήλεια γεννᾷ περὶ τὰ 20 ᾠὰ παρὰ τὴν βάσιν τοῦ βλαστοῦ ἢ ἐντὸς τῶν ρωγμῶν τοῦ φλοιοῦ καὶ αἱ ἐκκολαπτόμεναι κάμπαι διεισδύουσιν ἐντὸς τῆς γῆς καὶ κατατρώγουσι τὰς ρίζας. Αἱ κάμπαι διαχειμάζουσιν ἐντὸς τῆς γῆς καὶ ἀναφαίνονται ὑπὸ μορφὴν τελείων ἐντόμων κατὰ τὸ ἔαρ, ὁπότε ἀρχίζουν νὰ κατατρώγουσι τοὺς νεαροὺς βλαστοὺς καὶ τὰ φύλλα. Πρὸς καταστροφὴν τῶν ἐπιβλαβῶν τούτων ἐντόμων δέον, ἅμα τῇ ἐμφανίσει αὐτῶν, νὰ κινῆται ἐλαφρῶς τὸ φυτόν, ὅπως καταπέσωσι ταῦτα, καὶ εἶτα ἀμέσως νὰ συλλέγωνται καὶ νὰ καταστρέφωνται. Διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν καμπῶν μεταγγίζουσιν ἐντὸς τῆς γῆς διάλυσιν θειικοῦ ἄνθρακος καὶ κατὰ ποσότητα 250—300 χιλιογράμμων κατὰ ἑκτάριον. Δ. Ν. Π.

Εὔμολπος ὁ τῆς ἀμπέλου.
(1 Τέλειον ἔντομον. 2 Κάμπη. 3 Φύλλον ἀμπέλου καταφαγωθὲν ὑπὸ κάμπης εὐμόλπου.)

εὔμορφα· ἐπίρρ. κοιν. *ἔμορφα* καὶ *ὄμορφα*· καλῶς, εὐπρεπῶς, ὡραῖα: «ὄμορφα ποῦ σοῦ πάει τὸ χτένισμα», «τραγουδεῖ—, ντύνεται—, περιπατεῖ—, χορεύει ὄμορφα».

εὐμορφαίνω, κοιν. *ἐμορφαίνω* καὶ *ὀμορφαίνω*, ἀόρ. *ὀμόρφυνα*· γίνομαι εὔμορφος, ὡραῖος, καλλύνομαι: «ὅσο πάει κι' ὀμορφαίνει»· ‖ μεταβ. καθιστῶ τι εὔμορφον, ὡραῖον, ὡραΐζω, ἐξωραΐζω: «τὴν ὀμορφαίνουν τὰ κοσμήματα» (ἀναλογικωτέρα ὀρθογραφία τῆς λέξεως εἶναι *εὐμορφένω*, πβλ. *παχένω—ἐπάχυνα*, *μακρένω—ἐμάκρυνα*). Β. Φ.

εὐμορφάνθρωπος (ὁ), κοιν. *ὀμορφάνθρωπος*· εὔμορφος ἄνθρωπος, καλοκαμωμένος, κομψός· μόνον ἐπὶ ἀνδρός, πβλ. *ὀμορφογυναῖκα*, *ὀμορφόπαιδο*.

εὐμορφία (ἡ), κοιν. *ἐμορφιὰ* καὶ *ὀμορφιά*· καλή, ὡραία μορφή, κάλλος, καλλονή: «χαρὰ 'ς τὴν ἐμορφιὰ ποὺ 'χει ἡ κόρη σου», «τί ὀμορφιὲς εἶν' αὐτές».

εὐμορφοκαμωμένος, *—η*, *—ον*· ἀποκατάστασις τοῦ δημοτ. *ἐμορ-* ἢ *ὀμορφοκαμωμένος*· συνήθως ἐπὶ ἀνθρώπου, καλοκαμωμένος, ὡραῖος, κομψός: «ὀμορφοκαμωμένος ἄνδρας», «γυναῖκα ὀμορφοκαμωμένη».

εὐμορφοκάμωτος, *—η*, *—ον*· ἀποκατάστασις τοῦ κοιν. *ἐμορφ-* *ὀμορφοκάμωτος*, *εὐμορφοκαμωμένος* (βλ. λ.).

Εὐμορφόπουλος, ***Διονύσιος***. Ἰθακήσιος εὐπατρίδης, καταγόμενος ἐξ ἀρχοντικῆς οἰκογενείας τοῦ Μυστρᾶ, καταφυγούσης εἰς Ἑπτάνησον μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1769. Τέκνον ἐμποροπλοιάρχου ἐταξίδευεν εἰς τὸν Εὔξεινον, καὶ ἐκεῖ ἐμυήθη εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα του (1820) ἐπεδόθη μετὰ ζήλου εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ ἐπαναστατικοῦ κηρύγματος, κληρονομήσας δὲ τὸ πατρικὸν πλοῖον ὀλίγον πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ Ἀγῶνος, τὸ ἐπώλησε διὰ νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰ χρήματά του εἰς πατριωτικοὺς σκοπούς. Τοιουτοτρόπως κατώρθωσε νὰ συγκροτήσῃ μικρὸν σῶμα ἐκ Κεφαλλήνων καὶ Ἰθακησίων πολεμιστῶν, μὲ τοὺς ὁποίους καὶ ἔσπευσεν εἰς Πελοπόννησον, ὅπου ἠγωνίσθη ἐν Λάλᾳ καὶ Τριπόλει. Τῷ 1822 διετάχθη ὑπὸ τῆς διοικήσεως ν' ἀκολουθήσῃ τὸν Ραπτόπουλον εἰς Ἀθήνας, μετέσχε δὲ τῶν τελευταίων ἐπιθέσεων ἐναντίον τῆς τουρκοκρατουμένης ἀκόμη Ἀκροπόλεως. Κατὰ τὰς σκηνὰς τῆς Ἀγορᾶς, τὸ σῶμα αὐτοῦ δὲν μετέσχε τῆς φθορᾶς τῶν παραδοθέντων Τούρκων, ἀλλὰ τοὐναντίον ἐβοήθησε τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως, καὶ μετ' ὀλίγον ἀπῆλθεν εἰς Σπέτσας. Μέχρι τοῦ 1826 ὁ Διονύσιος Εὐμορφόπουλος ἐχρησιμοποιήθη εἰς διαφόρους ὑπηρεσίας, εἰς τὰς ὁποίας ἡ ἐξαιρετική του μόρφωσις τὸν ὑπεδείκνυε. Κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τὸν Κιουταχῆν, τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς συμπατριωτῶν του, ἐπολέμησεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, κατὰ δὲ τὴν σφοδρὰν ἐπίθεσιν ἐναντίον τοῦ Σερπετζέ, ἐφρούρησε τὸ Σπήλαιον τῆς Χρυσοσπηλαιωτίσσης, τὸ κείμενον εἰς τὰ μεσημβρινὰ τείχη τῆς Ἀκροπόλεως, παρὰ τὸ μνημεῖον τοῦ Θρασύλλου, καὶ συνετέλεσε διὰ τῆς ἡρωϊκῆς του ἀμύνης εἰς τὴν ἀπόκρουσιν τοῦ ἐχθροῦ. Ὀνομασθεὶς κατὰ τὴν πολιορκίαν στρατηγός, συνέβαλε πολὺ εἰς τὴν ἄρσιν τῶν παρεξηγήσεων, αἵτινες ἐβάρυναν τὴν θέσιν τοῦ Φαβιέρου, ζητοῦντος τὴν ὑπ' εὐθύνην του παράδοσιν τῆς Ἀκροπόλεως, αὐτὸς δ' ἐφεῦρε τὸ τέχνασμα τῆς ἀπειλῆς, ὅτι ἀπηλπισμένοι οἱ πολιορκούμενοι θ' ἀνετίνασσον τὸν ἱερὸν βράχον, τέχνασμα διὰ τοῦ ὁποίου ἐπεταχύνθησαν αἱ μέσῳ τοῦ Γάλλου πλοιάρχου Λὲ-Μπλὰν διαπραγματεύσεις περὶ ἐντίμου παραδόσεως τῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει. Προσκολληθεὶς κατόπιν εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον Τζοὺρτζ, μεγάλως ἐκτιμῶντα αὐτόν, μετέσχε τῶν ἐπιχειρήσεων τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, καὶ περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἀγῶνος, ἀποσταλεὶς μετὰ τῶν Ἑπτανησίων του εἰς ἐνίσχυσιν τῆς ὑπὸ τὸν Δημ. Ὑψηλάντην Ἀνατολικῆς Στρατιᾶς, ἔλαβε μέρος εἰς τὰς κατὰ τὸν Εὐβοϊκὸν κόλπον ἐπιχειρήσεις. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἐχρησιμοποιήθη πολλάκις ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, μετέσχε τῆς ἐπιτροπῆς πρὸς ἀπονομὴν βαθμῶν εἰς Ἀγωνιστάς, καὶ ἐγκατασταθεὶς εἰς τὴν παρὰ τὰς Πάτρας Κάτω Ἀχαΐαν, ἀπέθανε τῷ 1861. Γ. Δ. Κ.

εὔμορφος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό), κοιν. *ἔμορφος* καὶ *ὄμορφος*· ὁ ἔχων καλὴν μορφήν, ὡραῖον πρόσωπον, εὐειδής, καλοκαμωμένος, κομψός: «εὔμορφος νέος», «ὄμορφος εἶσαι μάτια μου κι' ὄμορφα συντυχαίνεις».— Ἐπίρρ. ***εὔμορφα*** (βλ. λ.).

εὐμορφούτσικος, *—η*, *—ο*· κοιν. *ἐμορφ—* καὶ *ὀμορφούτσικος*· ὁ ἱκανῶς πως ὡραῖος: «ὀμορφούτσικη κοπέλλα».

Εὐμορφοχώριον *[Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς Καππαδοκίας ἐν τῷ νομῷ Νίγδης· τουρκιστὶ καλεῖται *Δζεμὶλ* ἢ *Δζεμαλὲ* (*= ὡραία*), τῆς ὀνομασίας δὲ ταύτης μετάφρασις εἶναι ἡ ἑλληνικὴ Εὐμορφοχώριον. Οἱ Ἕλληνες κάτοικοι τοῦ χωρίου, ἐμπορευόμενοι ἄλλοτε εἰς Κωνσταντινούπολιν, προσέφυγον εἰς Ἑλλάδα κατὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν τοῦ 1923. Ν. Μ.

εὔμουσος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ τῶν μουσῶν μετέχων, ὁ παιδείας μέτοχος, ἐπίχαρις, ἀντιθ. *ἄμουσος*.

εὐμύκητες (οἱ) *[Βοτ.]*. Κατηγορία μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυκομυκήτων* (βλ. λ.).

εὐνάζω· κοιμίζω, καθησυχάζω, καταπραΰνω, κατευνάζω.

Εὖναι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Καρίας παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Εὐναίου.

Εὐνάπιος. Συγγραφεὺς ἐκ Σάρδεων τῆς Λυδίας (346—414 μ. Χ.). Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ νεοπλατωνικοῦ φιλοσόφου Χρυσανθίου, ὅστις ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς Ἀθήνας τῷ 362, ἔνθα ἐφοίτησεν εἰς τὴν ρητορικὴν σχολὴν τοῦ διαπρεποῦς φιλοσόφου Προαιρεσίου καὶ ἐμυήθη τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια. Τῷ 366 ἐπανελθὼν εἰς τὰς Σάρδεις ἐξήσκει τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἰατροῦ καὶ κατεγίνετο εἰς μελέτας καὶ συγγραφὰς φιλοσοφικοϊστορικῶν ἔργων. Ἔγραψε συνέχειαν τῶν «Χρονικῶν» τοῦ Δεξίππου, ἥτις ἐπεγράφεται «Χρονικὴ ἱστορία ἡ μετὰ Δέξιππον» καὶ ἀπηρτίζετο ἐκ 14 βιβλίων, περιελάμβανε δὲ τὴν ἱστορίαν ἀπὸ τοῦ θανάτου Κλαυδίου τοῦ Β´ μέχρι τῆς Πουλχερίας. Ἄλλο ἔργον τοῦ Εὐναπίου εἶναι οἱ «Βίοι φιλοσόφων καὶ σοφιστῶν» (Πλωτίνου, Πορφυρίου, Ἰαμ-

Digitized by Google

βλίχου, Λιβανίου, Ἱμερίου, Προαιρεσίου, Χρυσανθίου κτλ.). Ἀναγινώσκων τις τὰ ἔργα ταῦτα τοῦ Εὐναπίου εὐκόλως διαβλέπει τὸ μέτριον πνεῦμα, τὸν θρησκευτικὸν φανατισμόν, τὸν ὑπερβολικὸν ὑπὲρ φίλων καὶ διδασκάλων ἐνθουσιασμόν, τὴν εἰς τὰς λέξεις καὶ ὄχι εἰς τὰ πράγματα προσοχὴν τοῦ ἀνδρός· ὑπερετίμα δὲ καὶ ὑπερεξεθείαζε τοὺς ἐθνικοὺς καὶ μάλιστα τὸν Ἰουλιανόν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τῆς «Χρονικῆς ἱστορίας» τὰ περισωθέντα ἀποσπάσματα ἐξέδωκεν ὁ *Dindorf* («Historici graeci minores» Lipsiae 1870, Α. 201—204, ὁ *Müller* («Fragmenta historicorum graecorum» Parisiis 1841—1870, Δ. 11—56), καὶ οἱ *Boissevain*, *de Boor*, *Büttner-Worbst* εἰς τὰ «Excepta hist. jussi Imp. Constant. Porphyrogenniti» (Berlin 1903—1906). Τοὺς «Βίους», περισωθέντας ἀκεραίους, ὁ *Boissonade* («Eunapii Sardiani vitae sophistarum» Parisiis 1878).

Ε. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ

Ἐϋνάρδος (Eynard), ***Ἰωάννης-Γαβριήλ.*** Διάσημος φιλέλλην, γεννηθεὶς ἐν Λυῶνι τῷ 1775 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τὴν 6 Φεβρουαρίου 1863. Ὁ πατήρ του, ἔμπορος ἐν Λυῶνι, μετέσχε τῷ 1793 τῆς ἀποστασίας ἐναντίον τῆς ἐθνοσυνελεύσεως, κατετάχθη εἰς τὸν στρατὸν καὶ ἐπολέμησεν εἰς τὰ ὀχυρώματα τῆς πόλεως ταύτης. Μετὰ τὴν ἅλωσιν αὐτῆς ὑπὸ τῶν δημοκρατικῶν στρατευμάτων, ὁ Ἐϋνάρδος κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ μετὰ τῆς οἰκογενείας του εἰς Γενεύην τῆς Ἑλβετίας, ἔνθα ἵδρυσε νέον ἐμπορικὸν οἶκον καὶ μετὰ μικρὸν ἐξέτεινε τὰς ἐργασίας αὐτοῦ εἰς Ἰταλίαν, ὅπου ἀπέστειλε τὸν υἱόν του Ἰωάννην, ἱδρύσαντα ἐκεῖ νέον ἐμπορικὸν οἶκον ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Eynard Frères et Schmidt». Οὗτος ἀνέπτυξε μεγάλως τὰς ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις αὐτοῦ. Τὴν Γένουαν κατεῖχεν ὁ Γάλλος στρατηγὸς Ἀνδρέας Μασσένα, ὅτε οἱ Ἄγγλοι καὶ οἱ Αὐστριακοὶ ἐπολιόρκησαν αὐτήν, ἐπηκολούθησε δὲ ἡρωϊκὴ ἄμυνα. Ὁ Ἐϋνάρδος κατετάχθη ὡς ἐθελοντὴς καὶ ἐπολέμησε γενναίως ὑπὸ τὰ τείχη τῆς πόλεως μέχρι τῆς συνομολογήσεως τῆς περὶ παραδόσεως αὐτῆς συνθήκης. Τῷ 1801 μετέβη εἰς Λιβόρνον, ὅπου ἀνέλαβε τὴν διὰ λογαριασμὸν τοῦ τότε βασιλέως τῆς Ἐτρουρίας ἔκδοσιν δανείου, ἐξ οὗ ἀπεκόμισε μεγάλα κέρδη, τὰ ὁποῖα ἐπολλαπλασίασε διὰ νέων ἐπιχειρήσεων. Τῷ 1810 ἀπῆλθεν εἰς Γενεύην, ὅπου ἀποκατεστάθη ὁριστικῶς, ἱδρύσας τράπεζαν καὶ ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν πολιτικήν, ἐτάχθη δὲ κατὰ τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας συνέλαβε τὴν ἰδέαν τῆς ἀποσπάσεως τῆς Ἑλβετίας ἀπὸ τὸν κοινὸν τοῦτον ἐχθρόν, πρὸς τὸν σκοπὸν δ᾽ αὐτὸν ἀπέστειλε τὸν Καποδίστριαν. Τότε ἐγνωρίσθη ὁ Ἐϋνάρδος μετὰ τοῦ μέλλοντος Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος, παρέσχε δὲ τὰς ὑπηρεσίας αὐτοῦ, ὅπως ὑπαχθῶσιν οἱ ὁμόσπονδοι Ἑλβετοὶ ὡς οὐδέτεροι ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν συμμάχων. Ὅτε τῷ 1814 ὁ Μέγας Ναπολέων, παραιτηθείς, ἀπῆλθεν εἰς τὴν νῆσον Ἔλβαν, ὁ Ἐϋνάρδος ἀπεστάλη ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλβετικῆς ὁμοσπονδίας εἰς τὸ ἐν Βιέννῃ συνέδριον, ἐκεῖ δὲ συνεδέθη δι᾽ ἀρρήκτου φιλίας μετὰ τοῦ Καποδιστρίου καὶ ἐνεπνεύσθη παρ᾽ αὐτοῦ τὸν θερμὸν φιλελληνισμόν, ὅστις παρέμεινεν ἀμετάβλητος μέχρι τῆς τελευταίας αὐτοῦ πνοῆς. Ἔκτοτε ὁ Ἐϋνάρδος ἀφωσιώθη ὁριστικῶς εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ τῷ 1818 ἀντεπροσώπευσε τὸν δοῦκα τῆς Τοσκάνης ἐν τῷ συνεδρίῳ τοῦ Ἀκυϊσγράνου, μετ᾽ ὀλίγον δ᾽ ἐγένετο σύμβουλος αὐτοῦ. Ἡ παραμονή του εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Τοσκάνης

Ἰωάννης-Γαβριὴλ Ἐϋνάρδος.

δὲν ὑπῆρξε μακρά· ἐπέστρεψεν αὖθις εἰς Γενεύην, εὑρίσκετο δ᾽ ἐκεῖ, ὅτε ἐξερράγη ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1821. Ὁ Ἐϋνάρδος καταληφθεὶς ἐξ ἐνθουσιασμοῦ ὑπὲρ αὐτῆς, ἀφωσιώθη ἀπερισπάστως εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος, ἐνισχύων αὐτὸν παντοιοτρόπως. Κατὰ τὸ 1825 ἐγένετο μέλος τοῦ ἐν Παρισίοις ἑλληνικοῦ κομιτάτου, ὅπερ μετεβλήθη εἰς τὸ μέγιστον κέντρον τῆς ὅλης φιλελληνικῆς ἐν Εὐρώπῃ κινήσεως. Ὁ Ἐϋνάρδος εἰργάζετο μετ᾽ ἀδιαπτώτου ζέσεως, ἔσπευσε νὰ πολιτογραφηθῇ Ἕλλην πολίτης, ἡ δὲ ἐν Ἄργει Ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων συνέλευσις ἀνεκήρυξεν αὐτόν, τιμῆς ἕνεκεν, πολίτην τῶν Ἀθηνῶν. Καθ᾽ ὅλον τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα διετήρει συνεχῆ ἀλληλογραφίαν μετὰ τῶν προεξαρχόντων φιλελλήνων, ἀνέλαβε μετὰ ζήλου πᾶν ἀφορῶν τὰ συμφέροντα τοῦ ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος, διηυκόλυνε τὴν μετάβασιν ἐθελοντῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν ἀποστολὴν πολεμεφοδίων εἰς τοὺς μαχομένους, ὅτε δὲ μετέβη τῷ 1822 ὁ Καποδίστριας εἰς Γενεύην, συνέπραττε μετ᾽ αὐτοῦ. Τῷ 1827 ἀπῆλθεν εἰς Λονδῖνον, ὅπως ὑποστηρίξῃ τὰ συμφέροντα τῶν Ἑλλήνων, ἐκεῖ ὅμως δὲν εὗρεν εὐμενῶς διατεθειμένον τὸ ἀγγλικὸν ἀνακτοβούλιον καὶ ἐπέστρεψεν ἄπρακτος. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Καποδίστριας εἶχεν ἀπέλθει εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐκλεγεὶς Κυβερνήτης αὐτῆς, καὶ ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν ὅπως μεταβῇ εἰς Παρισίους καὶ ἐπιτύχῃ τὴν ἐγγύησιν τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως πρὸς συνομολόγησιν δανείου, οὗτινος ἀναπόδραστον ἀνάγκην εἶχε τὸ νεοσύστατον κράτος. Ἀρνηθείσης τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως, ὁ Ἐϋνάρδος ἔσπευσε ν᾽ ἀποστείλῃ εἰς τὸν Καποδίστριαν 700.000 φρ. ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐγγυήσεως, μὴ ἀπελπισθεὶς δὲ ἐκ τῆς ἀρνήσεως τῶν Γάλλων ἀπετάθη πρὸς τὸν βασιλέα Κάρολον Ι΄ καὶ τὸν διάδοχον τοῦ θρόνου πρὸς οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους, ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ ὁποίου ἡ Γαλλία εἶχεν ἐξαποστείλει στρατόν. Ἤρξαντο οὕτω διαπραγματεύσεις, παρέχουσαι τὴν ἐλπίδα αἰσίας ἐκβάσεως, ὅτε ἐξερράγη ἡ ἐν Παρισίοις ἐπανάστασις τοῦ 1830, ἥτις ἐσταμάτησε ταύτας. Δὲν ἔπαυσεν ἐν τούτοις ἐργαζόμενος πρὸς συνομολόγησιν ἑτέρου δανείου εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ Λονδίνου καὶ ἐπιστρέψας ἐκεῖθεν εἰς Παρισίους ἀνέθεσε τὴν πληρεξουσιότητά του εἰς τὸν Σοῦτσον, αὐτὸς δ᾽ ἀπῆλθεν εἰς Ρώμην. Ἐκεῖθεν διεβίβαζεν εἰς τοὺς πρεσβευτὰς τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας ὑπομνήματα πρὸς ἐκλογὴν τοῦ πρίγκιπος Λεοπόλδου, ὡς βασιλέως τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐπίσπευσιν τοῦ ὑποσχεθέντος ὑπὸ τῶν δυνάμεων τούτων δανείου. Ἐπελθόντος τοῦ θανάτου τοῦ Καποδιστρίου, ἀνέλαβεν ὁ Ἐϋνάρδος τὴν ὑπεράσπισιν τῆς μνήμης αὐτοῦ εἰς τὰς ἐφημερίδας. Ὁ φόνος τοῦ Καποδιστρίου δὲν ἀπεκαρδίωσεν αὐτόν· ἐξηκολούθησεν ἐργαζόμενος ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, καὶ ὅταν τῷ 1841 ἐξερράγη ἡ Κρητικὴ ἐπανάστασις, κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν νὰ ἀνασυστήσῃ τὰ ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 φιλελληνικὰ κομιτᾶτα καὶ νὰ ἀναζωπυρήσῃ τὰ παλαιὰ αὐτῶν αἰσθήματα πρὸς τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Ἐϋνάρδος εἶναι ἐπίσης ὁ ἱδρυτὴς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος. Ἐπὶ Καποδιστρίου εἶχε συμπράξει ὑλικῶς εἰς τὴν ἵδρυσιν τῆς Ἐθνικῆς Χρηματιστικῆς Τραπέζης (1828) ἀναγραφεὶς δι᾽ ἱκανὸν ἀριθμὸν μετοχῶν, ὅτε δὲ διελύθη ἡ τράπεζα αὕτη (1834) καὶ ἀπέτυχον αἱ μετὰ τοῦ Wrigt διαπραγματεύσεις περὶ συστάσεως Ἐθνικῆς Τραπέζης, ὁ Ἐϋνάρδος, ἔχων ἐν Ἑλλάδι ἔμπιστον φίλον τὸν *Γεώργιον Σταύρου*, ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν κεφάλαιον 500.000 δραχμῶν, ὅπως δοκιμάσῃ ἂν ὁ τόπος ἦτο ὥριμος διὰ τραπεζικὰς ἐργασίας, εὐθὺς δ᾽ ὡς ἐπείσθη περὶ τούτου, ἐπρότεινε μετὰ τοῦ Γεωργίου Σταύρου τὴν ἵδρυσιν τῆς Ἐθνικῆς Ἑλληνικῆς Τραπέζης, οὕτω δὲ ἐδημοσιεύθη ὁ περὶ αὐτῆς νόμος (30 Μαρτίου 1841). Ἐκ τῶν πρώτων ἐγγραφέντων μετόχων ὑπῆρξεν ὁ Ἐϋνάρδος, ἡ πρώτη δὲ συνέλευσις τῶν μετόχων αὐτῆς, εἰς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης, ἐξέλεξε τοῦτον καὶ τὸν Νικόλαον Ζωσιμᾶν ἐπιτίμους διοικητὰς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης. Τῷ 1831 ὁ Ἐϋνάρδος ἐδημοσίευσεν ἐν Παρισίοις σύγγραμμα ἐπιγραφόμενον «Lettres et documents officiels relatifs aux divers évéṇenents de Grèce», δι᾽ οὗ διεφώτισε πλεῖστα ζητήματα, περὶ ὧν πλήρης ἐπεκράτει ἄγνοια, ἰδίως ὡς πρὸς τὴν ἐν Ἑλλάδι πολιτικὴν τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου, συσκοτισθεῖσαν ἐκ τῆς ἐξάψεως τῶν παθῶν καὶ τῆς διαμάχης μεταξὺ τῶν ἀντιπρέσβεων τῶν προστατίδων δυνάμεων.

Ὁ Ἐϋνάρδος συνετέλεσεν εἰς τὸν ἐξωραϊσμὸν τῆς Γενεύης, ἱδρύσας διάφορα κοινωφελῆ οἰκοδομήματα, ἐν οἷς καὶ τὸ ὡραῖον μουσεῖον τῆς ἑταιρείας τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Ὁ δῆμος Ἀθηναίων ὠνόμασε μίαν τῶν ὁδῶν του διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐπιφανοῦς φιλέλληνος.

Θ. Β.

εὐνατρόλη (ἡ) *[Χημ.]*. Προστατευμένον ὄνομα διὰ τὸ καθαρὸν ἐλαϊκὸν νάτριον τὸ φερόμενον εἰς καταπότια βάρους 0,25 γρ. περιβεβλημένα διὰ σοκολάτας. Χρησιμοποιεῖται ὡς φάρμακον ἐπὶ νοσημάτων τῆς χολῆς.

Σ. Γ.

εὐνὴ (ἡ)· κλίνη, ὁ τόπος ὅπου τις κατακλίνεται, κοιμᾶται.

— **εὐνὴ** (ἡ) *[Ναυτ.]*. Παρ᾽ ἀρχαίοις, καὶ δὴ παρ᾽ Ὁμήρῳ, ἐπέχων θέσιν ἀγκύρας, μέγας διάτρητος λίθος τῶν πρωτογενῶν πλοίων. Τανῦν (γαλλ. crapaud, ἀγγλ. sinker) τὸ ἐκ σκυροκονιάματος ἢ ἐκ χυτοσιδήρου *ἀγκύριον* (βλ. σχ. εἰς λ. *ἄγκυρα*) τῶν ναρκῶν. Εὐνὰς ἀντὶ ἀγκυρῶν χρησιμοποιοῦμεν εἰς τοὺς φωτοβόλους σημαντῆρας, καὶ δή, εἰς τὸ σύστημα Ἄγκα, ἰσχασμένας διὰ μικρῶν σιδηρογαλβανισμένων κερκετῶν.

Σ. Ε. Λ.

εὐνήκτης (ὁ) (Eunectes) *[Ζωολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀφιδίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πυθωνιδῶν*. Γνωστότερον εἶδος τοῦ γένους εἶναι ὁ *εὐνήκτης ὁ μουρῖνος* (Eunectes murinus), ὅστις ἀπαντᾷ ἐν Ἰνδίαις καὶ Γουϊάνᾳ καὶ εἶναι ἐκ τῶν μεγαλυτέρων γνωστῶν ὄφεων. Τὸ σῶμά του, ἐπίμηκες καὶ παχύ, φθάνει ἐνίοτε καὶ τὰ 10 μέτρα, ὁ χρωματισμός του δὲ εἶναι φαιὸς μὲ μελανὰς ἀνταυγείας ἢ φαιοτεφρός. Ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ τῶν δένδρων καὶ παρὰ τὰς ὄχθας τῶν μεγάλων ποταμῶν καὶ λιμνῶν. Ἐπιτίθεται ἐναντίον παντὸς ζῴου καὶ αὐτοῦ ἔτι τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι ἀνιοβόλος, ἀλλ᾽ ἔχει παμμεγίστην μυϊκὴν δύναμιν. Ἰθαγενεῖς τινες τρώγουσι τὸ κρέας του, τὸ δὲ λίπος του τὸ μεταχειρίζονται ἐν τῇ οἰκιακῇ οἰκονομίᾳ.

Εὐνήκτης ὁ μουρῖνος.

Δ. Ν. Π.

Εὐνίκη (καὶ ***Εὐνείκη***) *[Μυθολ.]*. —1) Μία τῶν Νηρηίδων, ῥοδόπηχυς κληθεῖσα. Ὀνομάζεται δ᾽ οὕτω καὶ μία τῶν πηγαίων Νυμφῶν, αἱ ὁποῖαι παρέσυραν πρὸς ἑαυτὰς τὸν Ὕλαν κατὰ τὴν περιοχὴν τῶν Κιανῶν κατὰ τὴν Προποντίδα. —2) Συνοδὸς τοῦ Θησέως κατὰ τὸν φόνον τοῦ Μινωταύρου.

ΙΑΚ. Χ. Δ.

— **Εὐνίκη.** Θυγάτηρ τῆς Λωΐδος καὶ μήτηρ τοῦ Τιμοθέου, ὧν τριῶν ὁ Παῦλος ἐξαίρει τὴν πίστιν. Ὁ σύζυγός της ἦτο ἐκχριστιανισθεὶς Ἕλλην, ἐνῷ αὐτὴ ἦτο ἑβραϊκῆς καταγωγῆς. Ἄγνωστον πῶς ἐξεχριστιάνισεν, ἀλλ᾽ ὅταν ὁ Παῦλος τὸ πρῶτον ἐγνώρισε τὴν οἰκογένειαν καὶ περιέταμε τὸν Τιμόθεον, ἦσαν ἤδη Χριστιανοί.

— **Εὐνίκη, *μάρτυς*·** βλ. *Τερέντιος, μάρτυς*.

Εὐνίκη (Eunike) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ᾽ αὔξοντα ἀριθμὸν 185.

Σ. Π.

εὐνίκη (ἡ) (Eunice) *[Ζωολ.]*. Γένος ζωνοσκωλήκων τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐνικιδῶν*, περιλαμβάνον θαλασσίους σκώληκας διακρινομένους κυρίως ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἀρθρώσεων, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται τὸ σῶμά των καὶ τῶν πτεροειδῶν βραγχίων των. Τὸ μῆκός των διαφέρει κατὰ εἴδη. Οἱ εἰς τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανὸν εὑρισκόμενοι φθάνουν τὰ 150 ἑκατοστόμετρα μήκους καὶ τὰ 3 ἑκατοστόμ. πλάτους. Γνωστὰ πλεῖστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας τὰς θαλάσσας τῆς γῆς.

Δ. Ν. Π.

Εὐνικιανός, *μάρτυς*. Εἷς τῶν δέκα μαρτύρων τῶν ἐπὶ Δεκίου (250) ἐν Κρήτῃ μαρτυρησάντων (βλ. *Δέκα ἅγιοι*).

εὐνικίδαι (οἱ) (Eunicidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ζωνοσκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πλανήτων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη, ὧν γνωστότερα τά: *εὐνίκη*, *λυσαρετίνη*, *μάρφυσα*, *νικιδιον* καὶ *σαυροκεφαλινα*.

Εὔνικος. Ἀρχαῖος ποιητὴς κωμῳδιῶν, φερόμενος καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Αἴνικος* ἢ *Ἕνικος*, ἄγνωστον πότε ἀκριβῶς ζήσας. Παρὰ Πολυδεύκῃ σῴζονται στίχοι τινὲς μιᾶς κωμῳδίας του, ἡ ὁποία ἐπεγράφετο «Ἄντεια» καὶ τὴν ὁποίαν ἀναφέρουν πολλοὶ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς. Ὑπῆρχεν ὅμως ἀνέκαθεν ἀσάφεια περὶ τοῦ συγγραφέως τῆς κωμῳδίας ταύτης, διότι ἀπεδίδετο αὕτη εἰς τὸν Φιλύλλιον (Εὐνίκου ἢ Φιλυλλίου Ἄντεια). Ἕτερον ἔργον αὐτοῦ θεωρεῖται «Αἱ Πόλεις», τὸ ὁποῖον ἀπεδίδετο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καὶ εἰς τὸν ἀνωτέρω Φιλύλλιον καθὼς καὶ εἰς τὸν Ἀριστοφάνην.

Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

εὐνόητος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ εὐκόλως νοούμενος, εὐκολονόητος: «ὁ σκοπός του εἶναι εὐνόητος».

εὐνόθευτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ εὐκόλως νοθευόμενος, εὐκολονόθευτος.

εὔνοια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις εὔνους, εὐμένεια, ἀγάπη, ἀγαθὴ διάθεσις: «ἀπέκτησε τὴν εὔνοιαν τῶν προϊσταμένων του», «χάνω—, ἀνακτῶ τὴν εὔνοιαν», «διατελεῖ ὑπὸ τὴν εὔνοιαν».

— *[Ρητορ.]* Ἡ *εὔνοια* ἐπιδιώκεται, μεταξὺ ἄλλων, ὑπὸ τοῦ ῥήτορος ἐν τῷ *προοιμίῳ* (βλ. λ.)· «καθ᾽ ὅσον τῷ λόγῳ δυνατὸν εὔνους ἡμῖν αὐτοὺς (δηλαδὴ τοὺς ἀκροατὰς) ποιῆσαι» (*Ἀριστ.* Ρητορ. πρὸς Ἀλέξ. λ΄). Ὁ ῥήτωρ πρέπει νὰ παρατηρῇ πῶς διάκεινται οἱ ἀκροαταὶ πρὸς αὐτόν, εὐνοϊκῶς, δυσμενῶς ἢ οὐδετέρως· ἐὰν εὐνοϊκῶς εἶναι περιττὸν νὰ ὁμιλῇ περὶ εὐνοίας ἢ τοὐλάχιστον νὰ εἴπῃ ὀλίγα τινὰ προσφυῆ· ἐὰν οἱ ἀκροαταὶ δὲν ἔχωσι

Digitized by Google

πρὸς τὸν λέγοντα μήτε εὔνοιαν μήτε κακόνοιαν, θέλει δοκιμάσει νὰ κερδήσῃ τὴν εὐνοϊκὴν αὐτῶν ἀκρόασιν. Οἱ ἀρχαῖοι ῥητοροδιδάσκαλοι ἀπέδιδον μεγάλην σπουδαιότητα εἰς τὴν ἱκανότητα τοῦ ῥήτορος νὰ καθιστᾷ τοὺς ἀκροατὰς εὐμενεῖς, θεωροῦντες ταύτην ἓν τῶν κυρίων προτερημάτων αὐτοῦ. Πρὸς τοῦτο ὁ ῥήτωρ πρέπει νὰ χρησιμοποιῇ ὁλόκληρον τὸν λόγον αὐτοῦ, οὐδεμίαν περίστασιν κατάλληλον πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ του παρατρέχων. Ἀντιθέτως πρὸς ταῦτα ὁ Περικλῆς δὲν ἐζήτει νὰ εὐχαριστήσῃ ἄλλως τὸν δῆμον ἢ διδάσκων τὰ συμφέροντα. Διὸ καὶ οὐδέποτε ἐξῆλθε τῶν χειλέων του λόγος θωπευτικὸς πρὸς τὰ πλήθη, ἀλλὰ τοὐναντίον, ἂν καὶ ἐφρόνει ἀγαθὰ περὶ τῶν ἀρετῶν καὶ τῆς τύχης τῶν Ἀθηναίων, ἔλεγεν ἐνίοτε πρὸς αὐτοὺς πικρὰς ἀληθείας. Τὸ αὐστηρὸν ὅμως τοῦτο καὶ τὸ πικρὸν ἐφαίνετο ὥς τις ὑπὲρ τοῦ δήμου εὔνοια κατὰ τὸν Κικέρωνα, καὶ ἡδέως ἠκροῶντο αὐτοῦ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ὅτε ἠγόρευεν ἐναντίον τῆς γνώμης αὐτῶν. Ἐν τοῖς ὕστερον χρόνοις ὁ χαρακτὴρ τῆς ῥητορείας εἶχε παραλλάξει σημαντικῶς. Τοῦτο συνάγεται σαφέστατα ἐκ Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως, ὅστις ἀπιστεῖ περὶ τοῦ Περικλέους, ὅτι ἐν τῇ τρίτῃ παρὰ Θουκυδίδῃ δημηγορίᾳ ἠγόρευσε τόσον αὐστηρῶς καὶ ἀξιοπρεπῶς· «ὅταν (γὰρ) τοὺς αὐτούς τις ἔχῃ δικαστὰς καὶ κατηγόρους, μυρίων αὐτῷ δεῖ δακρύων τε καὶ οἴκτων, εἰς αὐτὸ τοῦτο πρῶτον, τὸ μετ' εὐνοίας ἀκουσθῆναι».

Ὁ ῥήτωρ δύναται νὰ ἐφελκύσῃ τὴν ἔννοιαν τῶν ἀκροατῶν, διὰ φρονίμου τῶν ἀκροωμένων ἐπαίνου, ἐὰν ἔχῃ πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ καθῆκον αὐτοῦ, ἐὰν ἀπέχῃ ἀπὸ παντὸς διεγείροντος τὴν δυσμένειαν τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀπὸ πάσης μεροληψίας, ἐὰν γινώσκῃ νὰ παριστᾷ τὰ λεγόμενα ὡς ἐνδιαφέροντα, σπουδαῖα, ὠφέλιμα, ἀναγκαῖα, συνδέων ταῦτα ἁρμονικῶς πρὸς τὰς τῶν χρόνων καὶ τόπων περιστάσεις, ἐὰν εἶναι ἀπηλλαγμένος ἀπὸ πάσης σκωπτικῆς καὶ σατυρικῆς τάσεως καὶ ἀπέχῃ ἀπὸ παντὸς δηκτικοῦ ψόγου, καὶ ὅταν πρόκειται νὰ ἐλέγξῃ κακίαν τινά, περιοριζόμενος μόνον εἰς τὸν ἔλεγχον τῆς κακίας, οὐχὶ δὲ τῶν προσώπων. Ἀσφαλίζει δὲ τὴν εὔνοιαν τῶν ἀκροατῶν ὁ ῥήτωρ διὰ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς κλίσεως αὐτοῦ πρὸς αὐτούς, ἐὰν δεικνύῃ ὅτι εἰλικρινῶς τιμᾷ αὐτοὺς καὶ μετ' ἀφοσιώσεως προστατεύει τὰ συμφέροντά των· «οὐδὲν γὰρ οὕτω συμβάλλεται πρὸς τὸ πεῖσαι τὸν ἀκούοντα δέξασθαι τὰ λεγόμενα, ὡς τὸ μαθεῖν ὅτι μετὰ πολλῆς τῆς ἀγάπης λέγεται» *(Χρυσόστομος)*. Τὴν τέχνην ταύτην τοῦ κερδαίνειν τὴν εὔνοιαν τῶν ἀκροατῶν ἐθεώρουν οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἀναγκαιοτάτην, καθ' ὅσον μάλιστα συχνότατα ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ ὁμιλῶσι περὶ πραγμάτων, ἅτινα, ὡς ἐγίνωσκον καλῶς, ἢ ἦσαν ὑπὲρ τὴν κατάληψιν τῶν ἀκροατῶν αὐτῶν, ἢ ἐφαίνοντο ἐναντία τοῖς νόμοις τῆς φύσεως. Διὰ τοῦτο μεγάλην περὶ τούτου πρόνοιαν ἐλάμβανον, καλοῦντες πάντοτε τοὺς ἀκροατὰς αὐτῶν τέκνα, ἀδελφούς, φίλους καὶ μαθητάς, δὲν εἶναι δὲ ἄξιον ἀπορίας πῶς οὗτοι, ἀφ' οὗ ἅπαξ κατώρθωνον νὰ κερδήσωσι τὴν εὔνοιαν ταύτην, τὰ πάντα ἤλπιζον ἐκ τῆς καρδίας τῶν ἀκροατῶν αὐτῶν· τοιοῦτό τι σήμερον δὲν γίνεται. Ι. Φ. Δ.

εὐνοϊκός, *—ή, —όν*· ὁ μετ' εὐνοίας, ὁ παρέχων εὔνοιαν, εὐμενής, ἁρμόδιος, κατάλληλος: «εὐνοϊκὸς καιρός», «περιστάσεις εὐνοϊκαί», «εὐνοϊκὴ θέσις». —Ἐπίρρ. ***εὐνοϊκῶς.***

Εὐνοϊκός, *μάρτυς*· εἷς τῶν τεσσαράκοντα μαρτύρων τῶν ἐν Σεβαστείᾳ μαρτυρησάντων (βλ. *Μάρτυρες* τεσσαράκοντα).

Εὔνοιος. Σοφιστὴς ἐξ Ἐμέσης τῆς Συρίας ἀκμάσας περὶ τὸ 500 μ. Χ., διδάσκαλος τοῦ νεοπλατωνικοῦ φιλοσόφου Σαλουστίου. Ε. Γ. Π.

εὐνομία (ἡ)· καλοὶ νόμοι, δικαία διοίκησις, εὐταξία: «εὐνομίας οὔσης—» ἢ «ἐν εὐνομίᾳ ἄρχουσιν οἱ ἀγαθοί».

— *[Ἀρχ.]* Ἐκαλεῖτο *εὐνομία* (=ἐποπτεία ἐπὶ τῆς τηρήσεως τῶν νόμων) τὸ συμβούλιον, τὸ ὁποῖον ἀπετέλουν οἱ κόσμοι (ἄρχοντες) ἐν ταῖς ἀρχαίαις κρητικαῖς πόλεσι. Γνωστὸν δὲ εἶναι ἐκ τῶν κρητικῶν μύθων ὅτι οἱ Κρῆτες περὶ πολλοῦ ἐποιοῦντο τὴν τήρησιν τῶν νόμων καὶ εἶχον πλάσει καὶ ἐπόπτην, τὸν *Τάλων*. Ε. Γ.

—**«Εὐνομία».** Ποίημα τοῦ *Τυρταίου* (βλ. λ.).

—**«Εὐνομία».** Ἑλληνικὴ ἐφημερὶς ἐκδιδομένη ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου 1862 μέχρι τοῦ 1867, ὅτε διεκόπη ἡ ἔκδοσις αὐτῆς, τοῦ διευθυντοῦ της Ἀλεξάνδρου Ῥαγκαβῆ διορισθέντος πρεσβευτοῦ τῆς Ἑλλάδος εἰς Βασιγκτῶνα. Ἡ «Εὐνομία», γραφομένη μετ' ἄκρας συνέσεως, συνετέλεσεν ὅπως συγκρατηθῇ ἐν Ἀθήναις ἡ δημοσία τάξις κατὰ τὴν τρικυμιώδη περίοδον τῆς ἐκθρονίσεως τοῦ βασιλέως Ὄθωνος. Εἰς ταύτην, πλὴν τῆς πολιτικῆς ὕλης, ἐδημοσιεύοντο ἀρχαιολογικαὶ καὶ ἐπιστημονικαὶ πραγματεῖαι Ἑλλήνων καὶ ξένων ἐπιστημόνων. Θ. Β.

Εὐνομία (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Προσωποποιία τῆς καλῆς ῥυθμίσεως τῶν νόμων, ἐμφανιζομένη μετὰ τῆς Δίκης καὶ τῆς Εἰρήνης ὡς μία τῶν τριῶν ὡρῶν καὶ ὡς θυγάτηρ τῆς Θέμιδος ἀπὸ τοῦ Διός. Ἀποκαλεῖται *σώτειρα μεγαλόδοξος* καὶ *θεὰ ἁγνὴ* καὶ *σαόφρων*. Ἐλατρεύετο ἐν Ὀποῦντι τῶν Λοκρῶν μετὰ τῆς Θέμιδος καὶ μετὰ τῆς Εὐκλείας ἐν Ἀθήναις. Ἀναφέρεται καὶ ἱερεὺς Εὐκλείας καὶ Εὐνομίας ὁμοῦ. Παρὰ ταύτην εἰκονίζεται ἐνίοτε ἡ Παιδιά, ἡ Εὐδαιμονία, ὁ Ἵμερος, ἡ Ἁρμονία, ἡ Ὑγιεία, ὁ Πόθος, ὁ Ἡδύλογος, ἡ Θάλεια, ἡ Ἀφροδίτη, ἡ Ἄρτεμις, ἡ Εὐθυμία καὶ ὁ Ἔρως. Γενικῶς ἡ Εὐνομία εἶναι ἡ διαλάμπουσα ἐν τῇ τάξει τῶν νόμων, ἡ ἐκπροσωποῦσα τὴν κατάστασιν ἐκείνην, δι' ἧς ἐν πάσῃ τῇ φύσει κανονίζεται ἡ ἁρμονικὴ διαρρύθμισις καὶ τακτοποίησις τῶν πάντων, ἰδίᾳ δὲ ἐν τῇ πολιτείᾳ, ἐν τοῖς καθιδρύμασι τῆς ὁποίας εἶναι ἡ κυριωτάτη βάσις. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Εὐνομία (Eunomia) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 15. Ἀνεκαλύφθη τὴν 29ην Ἰουλίου 1851 ὑπὸ τοῦ A. de Gasparis ἐν Νεαπόλει. Σ. Π.

εὐνομία (ἡ) (Eunomia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σταυρανθῶν*, περιλαμβάνον δύο εἴδη διακρινόμενα ἐκ τῶν ἀντιθέτων φύλλων καὶ τῶν ἐλλειψοειδῶν καρπῶν των, φυόμενα ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Δ. Ν. Π.

εὐνομιανοὶ (οἱ) *[Ἐκκλ. Ἱστορ.]*. Ὀπαδοὶ ἀρειανικῆς αἱρέσεως ἀποκληθέντες οὕτως ἀπὸ τοῦ Εὐνομίου (βλ. λ. *Ἄρειος* καὶ *Εὐνόμιος*).

Εὐνόμιος. Καταγόμενος ἐκ τοῦ χωρίου Δάκορα τῆς Καππαδοκίας, ἐγένετο ἀρχηγὸς μερίδος τῶν ἀνομοίων, οἵτινες ἐκ τοῦ ὀνόματός του ἐκλήθησαν *Εὐνομιανοί*. Διδαχθεὶς κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τοῦ πατρός του, ἦλθεν ἔπειτα τῷ 356 τῇ προτροπῇ τοῦ ἀρειανοῦ ἐπισκόπου Σεκούνδου εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἔνθα ἕδρα ὑπὲρ τοῦ ἀρειανισμοῦ ὁ Ἀέτιος, τὴν διδασκαλίαν τοῦ ὁποίου παρηκολούθησεν ἐπὶ δύο περίπου ἔτη. Τῇ προσκλήσει ἔπειτα τοῦ Εὐδοξίου ἦλθον ἀμφότεροι εἰς Ἀντιόχειαν, ἔνθα συνειργάζοντο μετὰ τοῦ Εὐδοξίου πρὸς διάδοσιν τῆς διδασκαλίας τῶν ἀνομοίων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ ἡμιαρειανοὶ κερδήσαντες τὴν εὔνοιαν τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου, ἔπεισαν αὐτὸν ὅπως ἐξορίσῃ καὶ τοὺς τρεῖς ἐξ Ἀντιοχείας, οὕτω δὲ ὁ Εὐνόμιος κατέφυγεν εἰς Φρυγίαν. Μετ' ὀλίγον ὅμως κατώρθωσεν ὁ Εὐδόξιος νὰ κερδήσῃ τὴν εὔνοιαν τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις καὶ ἀνεβίβασεν αὐτὸν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Εὐδόξιος, γενόμενος πατριάρχης, ἀνεβίβασε τὸν Εὐνόμιον εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον τῆς Κυζίκου. Δὲν ἔμεινεν ὅμως ὁ Εὐνόμιος ἐπὶ μακρὸν ἐν Κυζίκῳ, διότι, ἀρνηθεὶς νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸ ὁμοούσιον, ἐξωρίσθη, οὕτω δ' ἐγένετο ἀρχηγὸς ἰδίας μερίδος, τῶν εὐνομιανῶν. Ὅτε ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Ἰουλιανὸς καὶ ἀνεκάλεσε τοὺς ἐξορίστους, ὁ Εὐδόξιος καὶ ὁ Ἀέτιος ἐπανελθόντες εἰς Κωνσταντινούπολιν εἰργάζοντο ὑπὲρ τῶν ἰδεῶν των, συνεννοούμενοι καὶ μετὰ τοῦ Εὐνομίου, ὅστις ἐπὶ τοῦ Ἰοβιανοῦ ἐξωρίσθη πάλιν τοῦ Εὐδοξίου καὶ ἐξηκολούθει ἐργαζόμενος ὑπὲρ τῆς ἰδίας μερίδος ἐν Χαλκηδόνι. Ἐπὶ Οὐάλεντος ὅμως ἐξωρίσθη εἰς Μαυριτανίαν καὶ ἔπειτα εἰς Νάξον, ἐπὶ δὲ τοῦ Γρατιανοῦ καὶ Θεοδοσίου ἐδιώχθησαν καὶ οἱ ὀπαδοί του, τῶν ὁποίων ἀφῃρέθησαν αἱ ἐκκλησίαι, ἀπηγορεύθησαν τῷ 381 αἱ ἐκκλησιαστικαὶ συναθροίσεις καὶ ἀφῃρέθησαν τῷ 383 τὰ πολιτικὰ δικαιώματα. Τότε καὶ ὁ Εὐνόμιος ἐξωρίσθη εἰς Μυσίαν καὶ ἔπειτα εἰς Καισάρειαν τῆς Καππαδοκίας. Τέλος ἐπετράπη αὐτῷ νὰ διαμένῃ ἐν τῇ πατρίδι του, ἔνθα καὶ ἀπέθανε πιθανῶς τῷ 395.

Ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Εὐνομίου ἀναφέρει ὁ ἱστορικὸς Σωκράτης «Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολήν» καὶ 40 μικρὰς πραγματείας ἐν εἴδει ἐπιστολῶν (Ἐκκλ. Ἱστ. 417), τὰς ὁποίας ἐγνώριζε καὶ ὁ Φώτιος. Τὰ ἔργα ταῦτα τοῦ Εὐνομίου ἀπωλέσθησαν. Ἐν τούτοις ἐκ τοῦ ἀνατρεπτικοῦ τοῦ ἀπολογητικοῦ τοῦ Εὐνομίου, τοῦ συγγραφέντος ὑπὸ τοῦ μεγάλου Βασιλείου, γνωρίζομεν τὰς κυριωτέρας διδασκαλίας τοῦ Εὐνομίου. Τὸ ἀνωτέρω ἔργον τοῦ μεγάλου Βασιλείου ἀντέκρουσεν ὁ Εὐνόμιος διὰ τοῦ ἔργου του «Ἀπολογία ὑπὲρ ἀπολογίας», τῆς ὁποίας τεμάχια σῴζονται ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Γρηγορίου Νύσσης «Πρὸς Εὐνόμιον ἀντιρρητικὸς λόγος». Τέλος ἔγραψεν ὁ Εὐνόμιος «Ἔκθεσιν πίστεως», τὴν ὁποίαν τῷ 383 ἐνεχείρισε τῷ αὐτοκράτορι Θεοδοσίῳ (*Mansi* III, 646).

Ὁ Εὐνόμιος, παρορῶν τὴν διδασκαλίαν τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἐζήτει διὰ τῆς λογικῆς νὰ ἀναπτύξῃ καὶ στηρίξῃ τὴν διδασκαλίαν του, οὕτω δὲ «τὴν θεολογίαν τεχνολογίαν ἀπέφηνε», ὡς λέγει ὁ Θεοδώρητος (Αἱρ. κακομ. 4, 3). Ὁ Θεὸς κατὰ τὸν Εὐνόμιον, ὡς τὸ ἀπολύτως ἁπλοῦν, τὸ ἄνευ διακρίσεων ὄν, εἶναι ἀγέννητος. Διὰ τῆς ὑπὸ τῆς συνόδου τῆς Νικαίας διδασκομένης γεννήσεως αἴρεται τὸ ἁπλοῦν τοῦ Θεοῦ, διαιρεῖται ἡ οὐσία αὐτοῦ καὶ γίνεται δεκτὸν τὸ ἀντιφατικὸν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀγέννητος καὶ γεννητός. Ὁ υἱὸς ἀφ' ἑτέρου ὡς γεννητὸς εἶναι κατ' ἀνάγκην ἑτέρας οὐσίας τοῦ πατρός, ὡς ἀγεννήτου καὶ οὐχὶ ὁμοούσιος τῷ πατρί, ἀλλ' ἀνόμοιος. Ὁ υἱὸς ἐγένετο διὰ τῆς βουλήσεως τοῦ πατρὸς ἐκ τοῦ μηδενός, προσδιορισθεὶς ὑπ' αὐτοῦ ὡς δημιουργὸς καὶ κριτής. Κατὰ ταῦτα ὁ υἱὸς εἶναι δημιούργημα τοῦ πατρός, ὑπερκείμενον πάντων τῶν δημιουργημάτων, ἅτινα ἐδημιουργήθησαν ὑπ' αὐτοῦ. Τὸ πρῶτον τῶν δημιουργημάτων τοῦ υἱοῦ εἶναι τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Ὁ υἱὸς καὶ οἱ ἄνθρωποι γνωρίζουσι τελείως τὸν Θεόν, ὡς αὐτὸς ἑαυτόν, ἀφοῦ ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψεν αὐτοῖς ἑαυτόν. Κ. Ι. Δ.

εὔνομος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων καλοὺς νόμους, ὁ καλῶς κυβερνώμενος: «εὔνομος πόλις».

Εὔνομος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἀρχιτέλους συγγενὴς τοῦ Οἰνέως. Κατά τι συμπόσιον ὁ Ἡρακλῆς θέλων νὰ τιμωρήσῃ αὐτόν, παῖδα, διά τινα μικρὰν ἀδεξιότητα, τὸν ἐφόνευσε διὰ τοῦ κτυπήματος τῆς πυγμῆς. Καίτοι ὁ πατὴρ αὐτοῦ συνεχώρησε τὴν πρᾶξιν, ὁ Ἡρακλῆς ἑκουσίως μετέβη πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Τραχῖνος Κήϋκα εἰς ἐξορίαν.

— **Εὔνομος.** —1) Ἀθηναῖος στρατηγὸς τῷ 388–387. Ἐνικήθη τὸ φθινόπωρον τοῦ 388 παρὰ τὴν Αἴγιναν ὑπὸ τοῦ Λακεδαιμονίου Γοργώπα. Εἶναι δ' αὐτὸς ἴσως πρὸς τὸν μαθητὴν τοῦ Ἰσοκράτους καὶ πρὸς τὸν ἀποσταλέντα πρέσβυν εἰς Σικελίαν. —2) Ἀθηναῖος (Θριάσιος). Οὗτος ἐπέπληξε τὸν Δημοσθένην ἀθυμοῦντα καὶ πλανώμενον ἐν Πειραιεῖ κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ ῥητορικὴν ἀποτυχίαν. —3) Υἱὸς Ἀφροδεισίου, στρατηγὸς ἐν Μεγάροις, κατὰ τὸ μέσον τοῦ Β' αἰῶνος μ. Χ. —4) Λακεδαιμόνιος βασιλεύς, ὁ πέμπτος ἐν τῇ σειρᾷ τῶν Εὐρυποντιδῶν. Ὁ Εὔνομος εἶναι ἡ προσωποποιία τῆς Σπαρτιατικῆς εὐνομίας· ὑπὸ τὴν ἰδιότητα ταύτην παρεμβάλλεται εἰς τὸν σπαρτιατικὸν βασιλικὸν κατάλογον καὶ εἶτα ὑπολαμβάνεται ὡς συγγενής, ὡς πατὴρ ἢ ἀδελφὸς τοῦ Λυκούργου. — 5) Κιθαρῳδὸς ἐκ τῶν Ἐπιζεφυρίων Λοκρῶν, τὸ ἄγαλμα τοῦ ὁποίου ἐκεῖ ἐδείκνυε τέττιγα καθήμενον ἐπὶ τῆς λύρας. ΙΑΚ. Χ. Δ.

— **Εὔνομος ὁ *Ἀσκληπιάδης*.** Ἕλλην ἰατρὸς τοῦ Α' μ. Χ. αἰῶνος, οὗτινος σκευασίας ἐπουλωτικὰς διετήρησεν ἡμῖν ὁ Γαληνὸς (XIII. 850, 851, 852). ΑΡ. Π. Κ.

εὐνομοῦμαι ***(—έομαι)***, ἀόρ. *ηὐνομήθην*· κυβερνῶμαι ὑπὸ καλῶν νόμων, διέπομαι ὑπὸ νόμων ἰσχυόντων, ἐφαρμοζομένων: «εὐνομούμενον κράτος», «χώρα—, πόλις εὐνομουμένη».

εὐνοούμενος, *—η, —ον*, μετχ. τοῦ *εὐνοοῦμαι*· ὁ διατελῶν ὑπὸ τὴν εὔνοιάν τινος, ὁ ἐπωφελούμενος τὴν εὔνοιάν τινος, ὡς μέσον προαγωγῆς τῶν συμφερόντων του: «ὁ εὐνοούμενος τοῦ βασιλέως,— τοῦ πρωθυπουργοῦ»· || *εὐνοουμένη* (ἡ) ὡς οὐσ., ἡ ἐρωμένη.

— *[Ἐγκυκλ.]* Ἐκλήθησαν ἐν τῇ ἱστορίᾳ *εὐνοούμενοι* τὰ ἄτομα, πρὸς τὰ ὁποῖα οἱ μονάρχαι ἐπέδειξαν ἑκάστοτε φιλίαν τοιαύτην, ὥστε νὰ ὑποστῶσιν οἱ ἴδιοι τὴν ἐπιρροὴν αὐτῶν ἐν τῇ διακυβερνήσει τῆς χώρας των. Εἶναι φυσικόν, ὅσον καὶ ἂν ἵστανται ὑψηλὰ οἱ ἡγεμόνες καὶ οἱ βασιλεῖς, νὰ αἰσθάνωνται τὴν ἀνάγκην νὰ μετριάσουν τὴν μόνωσιν, ἣν τὸ ἀξίωμά των δημιουργεῖ πέριξ αὐτῶν. Ἐν τούτοις ἡ φιλία μεταξὺ τῶν μοναρχῶν καὶ εὐνοουμένων οὐδὲν τὸ κοινὸν δύναται νὰ ἔχῃ πρὸς τὴν πραγματικὴν φιλίαν. Ἡ τελευταία αὕτη βασίζεται εἰς τὴν ἀμοιβαίαν ἀγάπην καὶ στηρίζεται εἰς τὴν ἰσότητα, ἐνῷ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν εὐνοουμένων τὸ κίνητρον, ὅπερ κινεῖ αὐτοὺς εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῆς βασιλικῆς φιλίας κατὰ κανόνα, εἶναι αἱ τιμαί, ἡ ἰσχὺς καὶ τὰ ὀφέλη, ἅτινα οὗτοι θὰ καρπωθῶσιν ἐκ τῆς βασιλικῆς εὐνοίας. Οὕτω οἱ μονάρχαι, ἐπιζητοῦντες εἰς τὸν εὐνοούμενον ἕνα φίλον, δὲν κατορθώνουσι νὰ εὕρωσι παρὰ ἕνα κόλακα, ἐκμεταλλευόμενον τὴν πρὸς αὐτὸν ἀδυναμίαν των. Ἐπειδὴ δὲ ἐκ παραλλήλου, περισσότερον ἄνθρωποι τῶν ἄλλων κοινῶν θνητῶν, οἱ μονάρχαι παρέχουν τὴν εὔνοιάν των ἐκ λόγων ἀδυναμίας χαρακτῆρος καί, συχνότερον, χάριν τῶν ἐλαττωμάτων των, ἅτινα ὁ εὐνοούμενος ἔχει τὴν τέχνην νὰ ὑποθάλπῃ καὶ ἐξυπηρετεῖ, παρὰ ἐξ ἀληθοῦς συμπαθείας ἢ ἐκτιμῶντες τὸν χαρακτῆρα αὐτῶν, οἱ εὐνοούμενοι, πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, ἐπέφερον βλάβην καὶ κλονισμὸν εἰς τὴν χώραν των. Προερχόμενοι πολλάκις ἐκ κατωτέρων κοινωνικῶν στρωμάτων, ἐχρησιμοποίησαν τὴν δύναμίν των ὅπως καρπωθοῦν ἴδια ὀφέλη. Ἐν τούτοις, ἂν ἡ ἀνθρωπίνη ἀδυναμία ὑπῆρξε τὸ αἴτιον τῆς παρ' ἀξίαν περιβολῆς των δι' ἰσχύος καὶ τιμῶν, ἡ ἰδία αὕτη ἀδυναμία κατεκρήμνισεν αὐτοὺς ἐκ τοῦ ὕψους των. Ὅσοι ἐξ αὐτῶν δὲν εὗρον βίαιον θάνατον ἐκ τῆς χειρὸς τῶν πατριωτῶν ἢ ἐκείνων οὓς εἶχον ἀδικήσει, περιέπεσαν τελικῶς εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ μονάρχου των καὶ ἢ ἐθανατώθησαν ὑπ' αὐτοῦ ἢ περιῆλθον εἰς ἐντελῆ ἀφάνειαν. Αἰτία τῆς δυσμενείας καὶ τῆς πτώσεως τῶν εὐνοουμένων ὑπῆρξε πάντοτε ἡ ἀφροσύνη των, ἡ διαρκῶς αὐξανομένη δοξομανία των καὶ ἡ τυφλὴ πρὸς τὴν καλὴν τύχην των πεποίθησις.

Ὁ πρῶτος εὐνοούμενος, ὃν ἀναφέρει ἡ ἱστορία, ὑπῆρξεν ὁ *Ἀμάν*, ὅστις ἔφθασε μέχρι τοιούτου βαθμοῦ αὐθαδείας ὥστε νὰ ἀψηφίσῃ καὶ αὐτὴν τὴν βασίλισσαν Ἐσθήρ. Ὁ Ἀχάσβαρος διέταξε

Digitized by Google

τὸν ἀπαγχονισμόν του εἰς τὴν ἀγχόνην, ἣν αὐτὸς οὗτος εἶχε προετοιμάσει διὰ τὸν Μαρδοχαῖον. Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος εἶχεν ἕνα μόνον, ἐν τῇ πραγματικότητι, εὐνοούμενον, τὸν *Ἡφαιστίωνα*, ὁ θάνατος τοῦ ὁποίου προὐξένησε πραγματικὴν θλῖψιν εἰς τὸν μέγαν δορικτήτορα. Εἶναι ἴσως τοῦτο τὸ μοναδικὸν παράδειγμα φιλίας μεταξὺ μονάρχου καὶ εὐνοουμένου. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ λησμονῶμεν, ὅτι ὁ Ἡφαιστίων ἦτο ὁ παιδικὸς φίλος καὶ ἔμπιστος τοῦ Ἀλεξάνδρου. Οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες εἶχον ἐπίσης τοὺς εὐνοουμένους των. Ὁ Τιβέριος, φοβούμενος τὸ μῖσος τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ καὶ ἀποσυρθεὶς εἰς Καπραίαν διὰ νὰ παραδοθῇ εἰς τὰ τερατωδέστερα ὄργια, ἐγκατέλειψε τὴν ἀρχὴν εἰς χεῖρας τοῦ *Σηϊανοῦ*. Ὁ Νέρων καὶ ὁ Καλλιγούλας περιεστοιχίζοντο ὑπὸ μίμων καὶ ἀπελευθέρων, οἱ ὁποῖοι καθίστανται οἱ εὐνοούμενοί των. Ὁ μέγας Ἀδριανὸς περιέβαλε μὲ τιμὰς θεοῦ τὸν *Ἀντίνοον*. Ὁ Ἀρκάδιος ἀνέθεσε τὴν τύχην τῆς αὐτοκρατορίας του εἰς τὸν εὐνοῦχον *Εὐτρόπιον*, ὃν κατεκρήμνισεν ἀπὸ τοῦ ὕψους του ἡ Εὐδοξία.

Κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ τοὺς νεωτέρους χρόνους οἱ εὐνοούμενοι ἀποβαίνουν ἡ μάστιξ τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν. Περιφημότεροι ἐκ τοῦ μακροῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν ὑπῆρξαν ἐν Γαλλίᾳ ὁ *Οὖγος ντὲ Μπωβαί*, εὐνοούμενος τοῦ βασιλέως Ροβέρτου, ὁ *Πέτρος Λαμπρούς*, πρώην κουρεὺς Λουδοβίκου τοῦ Θ' καὶ εἶτα εὐνοούμενος τοῦ Φιλίππου τοῦ Τολμηροῦ, ὁ *Ἀνγκερὰν ντὲ Μαρινὺ* ἐπὶ Φιλίππου τοῦ Ὡραίου, ὁ *Σαὶν Μὰρ* ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΓ', ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ περίφημος καρδινάλιος *Οὐόλσεϋ*, εὐνοούμενος τοῦ Ἐρρίκου Η', οἱ κόμιτες τοῦ Ἔσσεξ καὶ *Λάϊτσεστερ*, εὐνοούμενοι τῆς βασιλίσσης Ἐλισσάβετ, ὁ *Βούκιγκαμ* ἐπὶ Καρόλου τοῦ Α'· ἐν Ρωσίᾳ ὁ περίφημος πρίγκιψ *Ὀρλώφ*, εὐνοούμενος τῆς μεγάλης Αἰκατερίνης.

Μεγαλύτερον ὅμως ρόλον τῶν εὐνοουμένων διεδραμάτισαν ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἰδίως ἱστορίᾳ αἱ *εὐνοούμεναι*, ὡς ἐκλήθησαν αἱ βασιλικαὶ ἐρωμέναι, αἵτινες ἀναμειχθεῖσαι εἰς τὴν πολιτικὴν ἐπέδρασαν ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν ἐραστῶν των. Ἡ ἀρχαιότης μίαν μόνην εὐνοουμένην τοιαύτην ἔσχε: τὴν *Ἀσπασίαν*, τὴν φίλην τοῦ Περικλέους, ἀλλ' αὕτη οὐδὲν τὸ κοινὸν ἔχει πρὸς τὰς εὐνοουμένας, αἵτινες ἦγον καὶ ἔφερον κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ τοὺς νεωτέρους χρόνους τοὺς εὐρωπαίους μονάρχας. Ὁ κατάλογος τῶν εὐνοουμένων τούτων εἶναι μακρότατος, γνωστότεραι ὅμως αὐτῶν ὑπῆρξαν: ἡ *Βασίνη*, ἡ εὐνοουμένη τοῦ Χιλδερίκου καὶ μήτηρ τοῦ Κλόβιος, ἡ *Φρεδεγόνδη*, ἡ «ὡραία Ἑλένη» τοῦ Δ' αἰῶνος, ἡ *Ὀδέτη ντὲ Σὰμ ἰβέρ*, ἣν ὁδήγησεν εἰς τὴν κλίνην τοῦ Καρόλου ΣΤ' αὐτὴ αὕτη ἡ σύζυγός του Ἰσαβέλλα, καὶ ἡ θυγάτηρ της *Μαργαρίτα τοῦ Βαλουὰ* ἐπὶ Καρόλου Ζ', ὅστις ἔσχε μεταξὺ τῶν εὐνοουμένων καὶ τὴν περίφημον *Ἀγνὴν Σορέλ*, ἡ *Φραγκίσκη ντὲ Φουά*, ἡ δούκισσα *ντ' Ἐτὰμ* καὶ ἡ ὡραία *Ἄρτεμις ντὲ Πουατιέ*, εὐνοούμεναι τοῦ Φραγκίσκου Α', ἡ *Μαρία Τουσέ*, εὐνοουμένη τοῦ Καρόλου Θ', ἡ *Γαβριέλλα ντ' Ἐστρὲ* τοῦ Ἐρρίκου Δ', ἡ *Λὰ Βαλιέρ*, ἡ κυρία *ντὲ Μοντεσπὰν* καὶ ἡ μαρκησία *ντὲ Μαιντενὸν* τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', ἡ *Πομπαντοὺρ* καὶ ἡ *Ντυβαρὺ* τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ'. Ἐν Ἱσπανίᾳ διεδραμάτισαν ὁπωσδήποτε σημαντικὸν ρόλον ἡ Ἑβραία *Ραχήλ*, εὐνοουμένη τοῦ Ἀλφόνσου Θ', ἡ *Ἐλεονώρα Γκοῦθμαν* τοῦ Ἀλφόνσου ΙΑ', ἡ *Μαρία Παντίλια*, εὐνοουμένη Πέτρου τοῦ Σκληροῦ, ἡ *Μπὰρμ ντὲ Μπλόμπεργκ* καὶ ἡ *Πιὸμπ* τοῦ Καρόλου Κουΐντου, ἡ κόμισσα *ντ' Ἔμπολι* τοῦ Φιλίππου Β', ἡ κωμῳδὸς *Μαρία Καλυντερὸν* τοῦ Φιλίππου Δ' καὶ ἡ πριγκίπισσα *ντ' Ὑρσὶν* τοῦ Φιλίππου Ε'. Ἐν Ἀγγλίᾳ εὐνοούμεναι ἀναμιχθεῖσαι εἰς τὴν πολιτικὴν ὑπῆρξαν αἱ κόμισσα τοῦ Σαλισβουρύ, ἐρωμένη τοῦ Ἐδουάρδου Γ', πρὸς τιμὴν τῆς ὁποίας ἱδρύθη τὸ παράσημον τῆς περικνημίδος καὶ ἡ δούκισσα τοῦ Πόρτσμουθ, εὐνοουμένη τοῦ Καρόλου Β'. —Ω.

— **εὐνοουμένου** ***μᾶλλον ἔθνους ρήτρα*** *[Διεθν. Δίκ.]*. Εἰς πολλὰς συνθήκας ἢ συμβάσεις συναφθείσας μεταξὺ κρατῶν, ἰδίᾳ δὲ ἐμπορικῆς ἢ οἰκονομικῆς ἐν γένει φύσεως, εὕρηται εἰδική τις διάταξις, ἥτις κατὰ κανόνα θεσπίζεται ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἀμοιβαιότητος καὶ καλεῖται *ρήτρα τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου ἔθνους*. Κατὰ ταύτην, τὸ ἓν ἐκ τῶν συμβληθέντων κρατῶν κέκτηται τὴν νομικὴν ἀξίωσιν, ὅπως ἀπαιτήσῃ ν' ἀπολαύσῃ αὐτοδικαίως καὶ ἀμέσως ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ ἑτέρου κράτους πάντων ἐκείνων τῶν πλεονεκτημάτων, ἅτινα τὸ τελευταῖον τοῦτο κράτος ἔχει ἤδη παραχωρήσει ἢ θὰ παραχωρήσῃ τυχὸν ἐν τῷ μέλλοντι εἰς ἕτερον τρίτον κράτος. Ἐν ᾗ δὲ περιπτώσει δὲν ὑφίστανται τοιαῦτα πλεονεκτήματα ἐπ' ὠφελείᾳ τρίτου κράτους, τότε ἡ ἔκτασις τῆς ἐν λόγῳ ρήτρας περιορίζεται ἐν τούτῳ: ὅτι ὑποχρεοῦται τὸ ἓν ἐκ τῶν συμβληθέντων κρατῶν νὰ μὴ ὑποβάλλῃ τὰ ἐμπορεύματα τοῦ ἑτέρου κράτους εἰς δεσμὸν ἀνώτερον τοῦ καθοριζομένου ἐν τῷ γενικῷ τελωνειακῷ δασμολογίῳ προκειμένου περὶ τῆς εἰσαγωγῆς, ἐξαγωγῆς ἢ καὶ διαμετακομίσεως αὐτῶν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, τὰ δύο συμβαλλόμενα μέρη ἐξασφαλίζουσιν ἀμοιβαίως ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ ἑτέρου ἐξ αὐτῶν τὴν προνομιοῦχον θέσιν, τὴν ὁποίαν κέκτηνται νῦν ἢ θ' ἀποκτήσωσι τυχὸν ἐν τῷ μέλλοντι οἱ πολῖται τρίτου κράτους. Συνεπῶς, ὁ μετ' αὐτῶν συναγωνισμὸς ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ ἢ ἄλλου πεδίου δράσεως δὲν θὰ εἶναι ἐντεῦθεν ἄνισος, ἀλλὰ θὰ διεξάγηται ἐπὶ τῆς αὐτῆς νομικῆς ἢ καὶ πραγματικῆς βάσεως. Ἡ θεσπιζομένη κατὰ τ' ἀνωτέρω ἐπέκτασις καὶ εἰς τὸ μέλλον ἔτι τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ρήτρας παρεισάγει μὲν εἰς τὴν συνομολογηθεῖσαν μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν διεθνῆ σύμβασιν καί, κατὰ συνέπειαν, καὶ εἰς τὰς ἐπισήμους μεταξὺ αὐτῶν σχέσεις στοιχεῖόν τι ἀβεβαιότητος, καὶ ἀσαφείας, οὐχ ἧττον, δὲν θὰ ἦτο ὀρθὸν νὰ κατακριθῇ ἡ τοιαύτη τακτική. Τοῦτο δὲ κυρίως, διότι διὰ τῆς τοιαύτης τακτικῆς προάγονται ἀναμφιβόλως ἐν τῇ πραγματικότητι τὰ ἐμπορικά, οἰκονομικὰ ἢ ἄλλα ἐν γένει συμφέροντα τῶν ἀλλοδαπῶν πολιτῶν, τῶν ὁποίων οὕτω τὰ δικαιώματα αὐξάνονται.

Ἐννοεῖται ὅτι συνήθως καὶ κατὰ κανόνα ἡ ρήτρα τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου ἔθνους δὲν ἐπεκτείνεται ἐπὶ τῶν εἰδικῶν πλεονεκτημάτων καὶ δικαιωμάτων, ἅτινα ἀπολαύουσιν οἱ ἰθαγενεῖς πολῖται ὡς τοιοῦτοι. Οὗτοι εἶναι ὀρθὸν ὅπως τυγχάνωσιν εἰδικῆς προστασίας ἐκ μέρους τοῦ κράτους, εἰς ὃ ἀνήκουσι κατ' ἰθαγένειαν, χωρὶς νὰ δικαιοῦνται ν' ἀπαιτήσωσι τοιαύτην τινὰ προστασίαν, δυνάμει τῆς ρήτρας τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου ἔθνους, οἱ πολῖται τῶν κρατῶν, εἰς ἃ ἔχει αὕτη παραχωρηθῆ. Τὸ κράτος, τὸ ὁποῖον ἔχει ἐξασφαλίσει δι' ἑαυτὸ τὴν ρήτραν, ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἀποκτήσῃ πάντα ἐν γένει τὰ πλεονεκτήματα, ἅτινα ἀπολαύει ἤδη ἢ καὶ θ' ἀπολαύσῃ ἔτι ἐν τῷ μέλλοντι τρίτον τι κράτος. Δὲν ἐξασκεῖ δὲ οὐδεμίαν ἐπήρειαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὁ περαιτέρω τρόπος, καθ' ὃν ἐπήγασε τὸ ὑφιστάμενον πλεονέκτημα, τὸ ὁποῖον διεκδικεῖται καὶ τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ στηρίζηται ἀδιαφόρως εἴτε ἐπὶ πραγματικῆς καταστάσεως εἴτε ἐπὶ νομικῆς τοιαύτης, τουτέστιν ἐπὶ διεθνοῦς συνθήκης ἢ συμβάσεως, ἐπὶ ἐσωτερικοῦ νόμου, διατάγματος, ὁδηγιῶν κτλ. Ἀφ' ἑτέρου, τὰ πλεονεκτήματα ταῦτα θὰ ἠδύναντο νὰ εἶναι οὐ μόνον καθαρῶς ἐμπορικῆς φύσεως, ὡς προκειμένου περὶ καταβολῆς εἰσαγωγικῶν ἢ ἐξαγωγικῶν δασμῶν ἢ τοιούτων διαμετακομίσεως ἐν γένει, ἀλλὰ καὶ νομικῆς, δικαστικῆς, ναυτιλιακῆς ἢ ἄλλης οἱασδήποτε φύσεως, ὡς π. χ. ἡ ἐλευθέρα ἐγκατάστασις ἀλλοδαπῶν, ἡ ἀπαλλαγὴ αὐτῶν ἀπὸ ὡρισμένων φορολογιῶν, χρηματικῶν εἰσφορῶν ἢ στρατιωτικῶν βαρῶν, ἡ παροχὴ καθεστῶτος ἑτεροδικίας κτλ. Ἡ ρήτρα ἐπενεργεῖ αὐτοδικαίως, τουτέστι πάντα ἐν γένει τὰ δικαιώματα, εἰς ἃ αὕτη θὰ ἠδύνατο νομίμως νὰ ἐπεκταθῇ, ἀποκτῶνται ἀμέσως, μὴ ἀπαιτουμένης πρὸς τοῦτο εἰδικῆς ἑκάστοτε ἐνεργείας ἢ αἰτήσεως πρὸς παροχὴν τούτων ἢ ἀδείας οἱασδήποτε φύσεως. Πάντα τὰ ὑφιστάμενα νῦν πλεονεκτήματα καὶ δικαιώματα ὑπὲρ τρίτου ἑτέρου κράτους ἐπεκτείνονται τρόπον τινὰ μηχανικῶς καὶ εἰς τὰ κράτη ἐκεῖνα, ἅτινα θὰ ἠδύναντο νὰ ἐπικαλεσθῶσιν ὑπὲρ αὐτῶν τὴν ρήτραν τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου ἔθνους.

Ἡ ρήτρα αὕτη εἶναι ἀμφοτεροβαρής, εἴς τινας ὅμως εἰδικὰς περιπτώσεις θὰ ἠδύνατο νὰ παραχωρηθῇ συμβατικῶς ὑπὸ τύπον ὅλως μονοβαρῆ, ὡς ἰδίᾳ προκειμένου περὶ ἐπεκτάσεως εἴς τι κράτος κατωτέρου πολιτισμοῦ καὶ ἀναπτύξεως, τοῦ ὑφισταμένου ἤδη ἔν τινι κράτει καθεστῶτος διομολογήσεων ὑπὲρ τῶν ἐν αὐτῷ ἐγκατεστημένων ἀλλοδαπῶν πολιτῶν. Συνήθως ἡ ρήτρα εἶναι ἁπλῆ, τουτέστι παρέχονται εἰς τὸ ἕτερον συμβαλλόμενον κράτος ἀμέσως καὶ ἄνευ ἀναβολῶν ἢ εἰδικῶν ἀντισταθμισμάτων πάντα τὰ πλεονεκτήματα, ὧν χαίρει τρίτον τι κράτος. Ἐνίοτε ὅμως ἡ ρήτρα παραχωρεῖται ὑπὸ ὅρον, καὶ δὴ ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἀμοιβαιότητος, ὅστις δέον νὰ ἐκπληρωθῇ κανονικῶς διὰ νὰ τεθῇ ἐν πλήρει ἰσχύϊ ἡ ρήτρα, ἢ ὑπὸ διαφόρους ἄλλους ὅρους καὶ περιορισμούς. Οὕτω, θὰ ἠδύνατο, φερ' εἰπεῖν, νὰ συναφθῇ ὑπὸ τὸν περιορισμὸν ὅτι ὡρισμένα εἴδη ἐμπορευμάτων ἢ ὡρισμένα ἀντικείμενα δὲν ὑπάγονται διὰ τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν λόγον εἰς τὰς διατάξεις τῆς ρήτρας. Ἡ ρήτρα πάντως δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ προσβάλῃ τὰ κεκτημένα ἤδη δικαιώματα ἑτέρων κρατῶν. Οὕτως, ἂν μεταξὺ δύο κρατῶν συνομολογηθῇ διεθνὴς σύμβασις, περιέχουσα τὴν ρήτραν τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου ἔθνους καὶ παραχωροῦσα ἀμοιβαίως ἐμπορικὰ π. χ. πλεονεκτήματα, δὲν θὲ ἐπετρέπετο ὅπως ὁρισθῇ ἐν τῇ συμβάσει ταύτῃ, ὅτι τὰ παρασχεθέντα πλεονεκτήματα δὲν θὰ ἐπεξετείνοντο εἰς οὐδὲν ἕτερον κράτος. Τὰ κράτη, ἅτινα εἶχον προηγουμένως συνάψει μετὰ τούτου ἢ ἐκείνου ἐκ τῶν συμβληθέντων κατὰ τὰ ἀνωτέρω δύο κρατῶν ἰδίαν διεθνῆ σύμβασιν μετὰ τῆς ρήτρας τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου ἔθνους, θὰ ἠδύναντο νομίμως ν' ἀξιώσωσιν, ὅπως ἀμέσως καὶ δὴ αὐτοδικαίως ἀπολαύσωσι καὶ ταῦτα τῶν νέων πλεονεκτημάτων δυνάμει τῆς ρήτρας, τὴν ὁποίαν κέκτηνται, ἄν, ἐννοεῖται, αὕτη προέβλεπε ρητῶς, ὡς συμβαίνει συνήθως, καὶ τὸ μέλλον.

Ἐν ᾗ περιπτώσει τὸ ἓν ἐκ τῶν συμβληθέντων κρατῶν παραβιάσῃ τὴν περιέχουσαν δεδομένον πλεονέκτημα διεθνῆ σύμβασιν καὶ ἐξαναγκάσῃ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ ἕτερον συμβληθὲν μέρος νὰ καταγγείλῃ τὴν ἐν λόγῳ σύμβασιν, τότε τὸ τρίτον κράτος, τὸ ὁποῖον μέχρι τοῦδε ἀπεκόμιζεν ὠφέλειαν ἐξ αὐτῆς, δὲν θὰ ἠδύνατο βεβαίως ν' ἀπαιτήσῃ νομίμως ὅπως, παρὰ τὴν καταγγελθεῖσαν καὶ μὴ πλέον διεθνῶς ὑφισταμένην σύμβασιν, ἐξακολουθήσῃ περαιτέρω ν' ἀπολαύῃ τῶν πλεονεκτημάτων ἐκείνων, ἅτινα ἀπέλαυεν ἐπὶ τῇ βάσει ταύτης. Τὸ αὐτὸ ἀναμφιβόλως δέον νὰ ἰσχύῃ καὶ ἄν, ὡς παραδέχεται ἥ τε ἐπιστήμη τοῦ διεθνοῦς δικαίου ὡς καὶ ἡ πρακτικὴ τῶν κρατῶν, θεωρηθῶσιν ὡς κατηργημένα, διὰ τοῦ γεγονότος τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου, αἱ τυχὸν ὑφιστάμεναι μεταξὺ τῶν νῦν ἐμπολέμων κρατῶν διεθνεῖς συμβάσεις, αἱ περιέχουσαι δεδομένα πλεονεκτήματα, ὧν ἐπωφελοῦντο καὶ τὰ τρία κράτη ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ρήτρας. Τὰ ἐν λόγῳ πλεονεκτήματα δέον νὰ θεωρηθῶσιν ὅτι συγκατηργήθησαν μετὰ τῆς συμβάσεως, ἥτις περιεῖχε ταῦτα, τοῦ τρίτου κράτους μὴ δυναμένου τοῦ λοιποῦ νὰ ἐπικαλεσθῇ πλέον ταῦτα. Διὰ τοῦ ἀπὸ 10 Αὐγούστου 1914 διατάγματος, ἡ Γερμανία καθώρισεν, ὅτι τὰ πλεονεκτήματα καὶ δικαιώματα, ἅτινα συμφώνως πρὸς τὴν ρήτραν, ἣν συμβατικῶς ἐκέκτηντο τὰ οὐδέτερα κράτη, εἶχον παραχωρηθῆ αὐτοδικαίως εἰς ταῦτα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν συμβάσεων, τὰς ὁποίας εἶχε συνάψει ἡ Γερμανία μετὰ τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας, θὰ ἐξηκολούθουν περαιτέρω νὰ ὑφίστανται διὰ τὰ τρία κράτη. Ἡ τοιαύτη ὅμως ἐξακολούθησις δὲν θὰ ἐστηρίζετο ἐπὶ νομικῆς πρὸς τοῦτο ὑποχρεώσεως, ἀλλ' ἁπλῶς ἐπὶ διεθνοῦς ἁβροφροσύνης. Ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις κατέληξεν εἰς τὴν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διευθέτησιν τοῦ ζητήματος ἐκ σκοπιμότητος, ἐκ πολιτικῶν λόγων ἐπιβαλλομένης. Ἂν τὸ ἔδαφος τοῦ ἐμπολέμου κράτους ἢ τμῆμα αὐτοῦ καταληφθῇ στρατιωτικῶς ὑπὸ τῶν ἐχθρικῶν στρατευμάτων, τὰ οὐδέτερα κράτη, ἅτινα κέκτηνται τὴν ρήτραν τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου ἔθνους, θὰ ἠδύναντο νὰ ἐξακολουθήσωσι ν' ἀπολαύωσι κανονικῶς ἐπὶ τοῦ καταληφθέντος ἐδάφους τῶν πλεονεκτημάτων ἐκείνων, ἅτινα ἐκέκτηντο καὶ προηγουμένως. Θὰ ἐξῃροῦντο μόνον φυσικῶς τὰ πλεονεκτήματα ἐκεῖνα, ἅτινα τυχὸν ἀπέρρεον ἐκ συμβάσεως συνομολογηθείσης μεταξὺ τῶν νῦν ἐμπολέμων κρατῶν, καὶ τοῦτο διότι ἡ ἐν λόγῳ σύμβασις, καὶ συνεπῶς καὶ τὰ ἐκ ταύτης πλεονεκτήματα, δέον νὰ θεωρηθῶσιν ὡς κατηργημένα διὰ τῆς ἐπελθούσης ἐμπολέμου καταστάσεως. Ἂν ὅμως τὸ καταληφθὲν στρατιωτικῶς ἔδαφος προσαρτηθῇ κανονικῶς βραδύτερον διὰ τῆς περὶ εἰρήνης συνθήκης εἰς τὸ νικῆσαν κράτος, τότε τὰ παλαιὰ πλεονεκτήματα τῶν τρίτων κρατῶν θεωροῦνται ὡς κατηργημένα ὁριστικῶς.

Αἱ πρῶται ἀπαρχαὶ τῆς συγχρόνου ρήτρας τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου κράτους ἀπαντῶνται κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα, ἀκριβέστερον ὅμως ὁπωσδήποτε διεμορφώθη ἡ πρακτικὴ αὕτη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, καὶ δὴ διὰ τῶν συνθηκῶν, αἵτινες συνήφθησαν μεταξὺ τῆς Πορτογαλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας (1703), τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς πόλεως τοῦ Δάντσιχ (1706), καὶ τῆς Ἱσπανίας καὶ τῆς Ἀγγλίας (1717). Ἐν τῇ τελευταίᾳ μάλιστα ταύτῃ συνθήκῃ (ἄρθρ. 5) ἀναφέρεται ρητῶς καὶ ὁ νῦν ἔτι ἐν χρήσει τεχνικὸς ὅρος: «μᾶλλον εὐνοούμενον ἔθνος». Μεγάλην ὅμως ἀνάπτυξιν καὶ ἐξέλιξιν ἔλαβεν ἡ πρακτικὴ αὕτη κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα, καθ' ὃν ἐν γένει ἐπεκράτησεν ἡ ἐπὶ τῷ ὅρῳ τῆς ἀμοιβαιότητος παραχώρησις τῆς ρήτρας τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου ἔθνους, ἥτις εἶχε γενικευθῆ εἰς τὰς διεθνεῖς συμβάσεις. Μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον τοῦ 1914—1918 αἱ περισσότεραι ἐκ τῶν νικητριῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων δυνάμεων, ἐξαναγκασθεῖσαι ἐκ τῆς ἐπελθούσης οὐχὶ εὐχαρίστου μεταπολεμικῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως νὰ μεταβάλωσι σύστημα ἐνεργείας, ἔλαβον τὴν ἀπόφασιν νὰ καταγγείλωσι τὰς ἐμπορικὰς συμβάσεις, ἃς εἶχον συνομολογήσει μετὰ τῶν ξένων κρατῶν. Τοῦτο δέ, ἵνα οὕτως δυνηθῶσι νὰ συνάψωσι νέας τοιαύτας, εἰς τὰς ὁποίας νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψει αἱ ἀπόψεις καὶ αἱ ἀνάγκαι τῆς μεταπολεμικῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως. Ἡ Ἑλλάς, ἀκολουθοῦσα τὸ δοθὲν παράδειγμα, τὸ ὁποῖον ἐγκαινίασε πρώτη ἡ Γαλλία διὰ τοῦ νόμου τῆς 29 Ἰουλίου 1919, ἔσπευσε καὶ αὕτη νὰ καταγγείλῃ πάσας τὰς ἐμπορικὰς αὐτῆς συνθήκας, συμβάσεις καὶ συμφωνίας, τὰς περιεχούσας τὴν ρήτραν τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου ἔθνους. Πάντως αἱ μεταπολεμικῶς συνομολογηθεῖσαι νέαι ἐμπορικαὶ συμβάσεις ἀποφεύγουσιν ἐν γένει τὴν ἀμοιβαίαν παραχώρησιν τῆς ρήτρας τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου ἔθνους, ἣν τὰ συμβαλλόμενα μέρη δὲν θεωροῦσι πλέον ὡς οἰκονομικῶς συμφέρουσαν εἰς ταῦτα. Τοῦτο δὲ ἐπειδὴ διὰ ταύτης παρέχεται αὐτοδικαίως τὸ ἐλάχιστον τελωνειακὸν δασμολόγιον, χωρὶς νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει ἂν ἡ φύσις καὶ τὸ μέγεθος τῶν παρεχομένων ἀντισταθμισμάτων θὰ ἐδικαιολόγουν τὴν τοιαύτην συγκατάβασιν. Ἀντὶ δὲ τῆς παραχωρήσεως τῆς ρήτρας, εἰσήχθη διὰ τῶν νεωτέρων ἐμπορικῶν συμβάσεων ἕτερον θετικώτερον καὶ πρακτικώτερον σύστημα. Κατὰ τοῦτο, δὲν παραχωρεῖται αὐτοδικαίως τὸ ἐλάχιστον δασμολόγιον, ἀλλ' ἁπλῶς παραχωροῦνται σαφῶς καθωρισμέναι

Digitized by Google

ἐκπτώσεις τοιαύτης ἢ τοιαύτης ἐκτάσεως καὶ βαθμοῦ ἐπὶ τοῦ ὑφισταμένου γενικοῦ τελωνειακοῦ δασμολογίου, ἀναλόγως πάντοτε πρὸς τὸ μέγεθος τῶν παρ' ἑκάστου ξένου κράτους προσφερομένων σχετικῶς ἀντισταθμισμάτων. Αἱ ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος συναφθεῖσαι νέαι ἐμπορικαὶ συμβάσεις στηρίζονται ἐν γένει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐπὶ τῆς νέας ταύτης θεωρίας. Σημειωτέον ἐν τέλει ὅτι, κατὰ τὸ 267 ἄρθρον τῆς ἀπὸ 28 Ἰουνίου 1919 συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν, πᾶσα εὔνοια, ἀτέλεια ἢ προνόμιον, ἀναφερόμενον εἰς τὴν εἰσαγωγὴν ἢ τὴν διαμετακόμισιν ἐμπορευμάτων, ὅπερ θὰ παρεχωρεῖτο ὑπὸ τῆς Γερμανίας εἴς τι κράτος ἐκ τῶν συμμάχων ἢ συνησπισμένων ἢ εἰς οἱονδήποτε ἕτερον ξένον κράτος, θὰ ἐπεξετείνετο ταυτοχρόνως καὶ ἄνευ ὅρων καὶ χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ἀνάγκη αἰτήσεως ἢ ἀντισταθμίσματος εἰς πάντα τὰ σύμμαχα καὶ συνησπισμένα κράτη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Schraut*, System der Handelsverträge und der Meistbegünstigung (1884).— *Herold*, Favoured nation treatment (1901).— *Cavaretta*, La clausola della nazione più favorita (1906).— *Bonnet*, La clause de la nation la plus favorisée (1910).— *Hepp*, Théorie générale de la clause de la nation la plus favorisée (1914).— *Reichesberg*, Die Meistbegünstigung in den künftigen Handelsverträgen (1918).— *Salmaslian*, La clause de la nation la plus favorisée (1921).

Δ. ΔΡΟΣΟΣ

Εὐνοστίδαι *['Αρχ. Γεωγρ.]*. 'Αττικὸς δῆμος τῆς Πτολεμαΐδος φυλῆς, ἀναφερόμενος εἰς κατάλογον τῶν δήμων τοῦ 229—200 π. Χ. καὶ εἰς κατάλογον ἐφήβων τῆς ρωμαϊκῆς περιόδου. Ἔκειτο πιθανῶς παρὰ τὴν πρὸς Τανάγραν ὁδόν, τὴν ἀρχὴν δὲ αὐτοῦ εἶχεν ἴσως εἰς παλαιόν τινα βοιωτικὸν οἶκον εὐγενῶν, οὗ ἀρχηγὸς ἦτο *Εὔνοστος* ὁ 'Ελιέως. —Π.

εὔνοστος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· νόστιμος, ἡδύς· || ἐκ τῆς λέξεως ταύτης προέκυψεν ὁ ἰδιωματικὸς τύπος *ἔμνοστος*, καὶ αἱ δημοτικαὶ *ἄνοστος* καὶ *νόστιμος*.

Εὔνοστος *[Μυθολ.]*. Ἥρως ἢ δαίμων λατρευόμενος ἐν Τανάγρᾳ, τὸν βίον τοῦ ὁποίου μόνον ὁ Πλούταρχος ἀναφέρει διὰ μακρῶν. Ἦτο υἱὸς τοῦ 'Ελιέως καὶ τῆς Σκιάδος καὶ ἀνετράφη ὑπὸ τῆς νύμφης Εὐνόστης, παρὰ τῆς ὁποίας ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα. Ὡραῖος, εὐφυὴς καὶ αὐστηρὸς κατὰ τὸ ἦθος, ἠγαπήθη ὑπὸ τῆς ἐξαδέλφης του Ὄχνης, τῆς ὁποίας ὅμως τὸν ἔρωτα ἀπέκρουσεν. Ἡ Ὄχνα τότε διέβαλεν αὐτὸν εἰς τοὺς ἀδελφούς της Ἔχεμον, Λέοντα καὶ Βουκόλον, οἱ ὁποῖοι καὶ τὸν ἐφόνευσαν, μετανοήσασα δὲ βραδύτερον ὡμολόγησε τὴν ἀλήθειαν καὶ κατεκρημνίσθη ἀπό τινος βράχου. Οἱ Ταναγραῖοι ἀνήγειραν ἡρῷον πρὸς τιμὴν τοῦ Εὐνόστου καὶ καθιέρωσαν ἄλσος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπηγορεύετο νὰ εἰσέλθωσι γυναῖκες. Ὁσάκις δὲ συνέβαινον ἐν Τανάγρᾳ σεισμοί, ξηρασία ἢ ἄλλαι θεομηνίαι, τοῦτο ἀπεδίδετο εἰς παράβασιν τῆς ἀνωτέρω ἀπαγορευτικῆς διαταγῆς καὶ ἐζητεῖτο δι' ἱκεσιῶν ἡ ἐξιλέωσις τοῦ ἥρωος. Ὡς πηγὰς τῆς ἀφηγήσεώς του ταύτης ὁ Πλούταρχος ἀναφέρει τὴν ποιήτριαν Μυρτίδα ἐξ 'Ανθηδόνος, τὴν διδασκάλισσαν τοῦ Πινδάρου, καὶ τὸ ἔργον «Περὶ ἡρῴων» τοῦ Διοκλέους, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τοῦ ἱστορικοῦ ἐκ Πεπαρήθου. Πρόκειται λοιπὸν περὶ παλαιοῦ μύθου τῆς Βοιωτίας, ὁ ὁποῖος πραγματεύεται τὸ συχνάκις παρουσιαζόμενον θέμα τοῦ νέου, ὁ ὁποῖος θυσιάζεται λόγῳ τῆς ἁγνότητός του. Ἴσως ὁ μῦθος νὰ μετεφέρθη ἐκ τῆς Αὐλίδος, ὅπου οἱ ταξιδεύοντες διὰ θαλάσσης ηὔχοντο εἰς τὴν θεὰν τῆς Αὐλίδος Ἄρτεμιν νὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς εὐτυχῆ ἐπάνοδον εἰς τὴν πατρίδα των, ὡς δηλοῖ καὶ τὸ ὄνομα Εὔνοστος.

— **Εὔνοστος.** Βασιλεὺς τῶν Σόλων, πόλεως ἐν Κύπρῳ, κατὰ τὸ τέλος τῆς Δ' ἑκατονταετηρίδος π. Χ. Ἔλαβε σύζυγον τὴν Εἰρήνην, θυγατέρα τοῦ βασιλέως Πτολεμαίου Α' τοῦ Σωτῆρος καὶ τῆς περιφήμου 'Αθηναίας ἑταίρας Θαΐδος. Διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον τῶν Σόλων τὸν πατέρα του Πασικράτη, ὁ ὁποῖος τῷ 331 π. Χ., ὅτε ὁ 'Αλέξανδρος ἐν Τύρῳ ὑπὸ τὴν χορηγίαν τῶν Κυπρίων βασιλέων τραγικοὺς καὶ κυκλικοὺς χοροὺς ἐτέλει, διέπρεπεν ἰδιαιτέρως πλησίον τοῦ συγγενοῦς του βασιλέως τῆς Σαλαμῖνος Νικοκρέοντος, τῷ δὲ 321 π. Χ. ἀνῆκεν εἰς τοὺς τέσσαρας Κυπρίους βασιλεῖς, οἱ ὁποῖοι συνετάχθησαν μετὰ τοῦ Πτολεμαίου. Ὁ νεώτερος ἀδελφός του *Νικοκλῆς*, τῷ 326 π. Χ. ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν 33 τριηράρχων τοῦ στόλου τοῦ Ἰνδοῦ τοῦ Μεγάλου 'Αλεξάνδρου. Εἰς τὴν δυναστείαν τῶν Σόλων ἀνήκει ὁ *Στασάνωρ*, ὁ ὁποῖος ἐν τῇ 'Αναβάσει τοῦ 'Αρριανοῦ ἀναφέρεται ὡς ἐξόχως ἔμπιστον πρόσωπον τοῦ Μεγάλου 'Αλεξάνδρου καὶ συχνάκις σατράπης διαφόρων σατραπειῶν. Ὁ Στασάνωρ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἦτο ἀδελφὸς τοῦ Πασικράτους καὶ θεῖος τοῦ Εὐνόστου.

Δ. Μ. Μ.

Εὐνόστου λιμὴν *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ὁ δυτικὸς λιμὴν τῆς 'Αλεξανδρείας μετὰ τὴν κτίσιν τοῦ 'Επτασταδίου ζεύγματος. Ἐνῷ δὲν ἐχρησιμοποιεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, εἶναι ὁ ἀποκλειστικὸς σήμερον καὶ λαμπρῶς ἐφωδιασμένος καὶ ὠργανωμένος λιμὴν τῆς πόλεως. 'Επὶ τουρκοκρατίας μόνον τὰ τουρκικὰ πλοῖα εἰσήρχοντο εἰς αὐτόν, τὰ δὲ χριστιανικὰ πάντα προσωρμίζοντο εἰς τὸν ἀνατολικὸν λιμένα τὸν λεγόμενον *Μέγαν*. Εἰς τὸν μυχόν του ἦτο κτιστὸς λιμήν, ἡ *Κιβωτός*, εἰς τὸν ὁποῖον ἐξέβαλλε διῶρυξ, δι' ἧς συνεκοινώνει ὁ λιμὴν μετὰ τῆς ὄπισθεν τῆς πόλεως λίμνης Μαρεώτιδος. Εἰς τοῦτο δὲ κατέληγε καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ Κανωβικοῦ βραχίονος τοῦ Νείλου ἐκφεύγουσα διῶρυξ, ἡ προσάγουσα τὸ γλυκὺ ὕδωρ εἰς τὴν πόλιν καὶ διερχομένη μεταξὺ τῆς λίμνης καὶ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως. Ὁ Bouchet Leclerq φρονεῖ ὅτι ἐκλήθη Εὔνοστος ὁ λιμὴν εἰς τιμὴν τοῦ ἐν Κύπρῳ βασιλέως Εὐνόστου, ὅστις ἐνυμφεύθη τὴν Εἰρήνην, θυγατέρα τοῦ Πτολεμαίου Α' Σωτῆρος.

Γ. Λ. Α.

εὔνους, —*ου* (ὁ, ἡ), —*ουν* (τό)· ὁ καλῶς, φιλικῶς περί τινος σκεπτόμενος, εὐμενής, εὐνοϊκός: «ἡ κοινωνία εἶναι εὔνους πρὸς αὐτόν», «ἡ τύχη δὲν ὑπῆρξεν εὔνους»· || παραθετ. *εὐνούστερος—εὐνούστατος*.

Εὔνους. Σῦρος, δοῦλος καὶ θαυματοποιὸς («τερατίας»), ἀρχηγὸς τῆς κατὰ τὸ 139 π. Χ. ἐκραγείσης ἐν Σικελίᾳ μεγάλης ἐπαναστάσεως δούλων. Πραγματικὰ αἴτια τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης ὑπῆρξαν ἡ τρομακτικὴ κακοδαιμονία τῶν δούλων καὶ ἡ χλιδὴ τῶν αὐθεντῶν τῶν σικελικῶν πόλεων, ἀφορμὴ δέ, κατὰ Διόδωρον (κεφ. ΛΔ'), ἡ ἀπάνθρωπος διαγωγὴ ἰδιοκτήτου τινὸς δούλων. Ὁ Εὔνους ἐφανάτισεν αὐτοὺς εἰπὼν ὅτι μετ' αὐτῶν εἶναι καὶ οἱ θεοί, φέρων δὲ δᾶδα ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς μεγίστου στίφους, τὸ ὁποῖον ὁρμῆσαν ἀνὰ τὰς οἰκίας ἐφόνευε καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ βρέφη. Κατὰ τὴν στάσιν ταύτην διεπράχθησαν φοβερὰ κακουργήματα. 'Εν ἐλαχίστῳ διαστήματι οἱ δοῦλοι ἐγένοντο κύριοι τῆς πόλεως. Ὁ Εὔνους ἀναγορευθεὶς βασιλεὺς ἐφόνευσε τοὺς κυρίους του, ἑαυτὸν δὲ ὠνόμασεν εὐφημιστικῶς 'Αντίοχον καὶ τοὺς ὑπ' αὐτὸν δούλους Σύρους. 'Αμέσως ὠργάνωσε παρ' αὐτῷ σῶμα συνέδρων, καταστήσας σύμβουλόν του 'Αχαιόν τινα ὀνόματι, ἐξ 'Αχαΐας, «βουλῇ καὶ χειρὶ διαφέροντα». Τὴν σύζυγόν του, συμπολίτιδα δούλην, ὁ Εὔνους ὠνόμασε βασίλισσαν καὶ ἔθεσεν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν θεραπαινίδων. Μετὰ τρεῖς ἡμέρας 6000 στασιασταί, ὡπλισμένοι δι' ὅπλων, ἀξινῶν, πελέκεων, σφενδονῶν, δρεπάνων, ὀβελῶν καὶ δᾴδων, ἐξαπελύθησαν ἀνὰ τὴν νῆσον. Πολεμήσαντες πλειστάκις πρὸς τὸν ρωμαϊκὸν στρατὸν ἐνίκησαν αὐτόν, ἐντὸς δὲ 30 ἡμερῶν νέοι πεντακισχίλιοι στασιασταὶ ὑπὸ τὸν Κλέωνα τὸν Κίλικα ἐτέθησαν εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ Εὔνου. 'Εντὸς ὀλίγου ὁ ἀριθμός των ηὔξησε καταπληκτικῶς καὶ ἐδημιούργησε πραγματικὸν κίνδυνον ἐπικρατήσεως τῶν δούλων ἀνὰ πᾶσαν τὴν Σικελίαν. Ὅπως ὅμως εἰς ὅλας τὰς ἐπαναστάσεις τῶν ἀδιαμορφώτων ἀκόμη πολιτικῶς δούλων, οὕτω καὶ εἰς τὴν ὑπὸ τὸν Εὔνουν στάσιν τελικὸν κτύπημα κατέφερεν ἡ ἔλλειψις συνοχῆς καὶ πειθαρχίας. Ὁ Ρωμαῖος Ρουπίλιος, πολιορκήσας τοὺς ἐν Ταυρομενίῳ, ἠνάγκασεν αὐτοὺς ἐκ τῆς πείνης, κατὰ τὴν παράδοσιν, νὰ φάγουν πρῶτον τὰ τέκνα των, ἀκολούθως τὰς συζύγους των, νὰ καταλήξουν δὲ εἰς τὴν ἀλληλοφαγίαν. Ὁ ἐκ τῶν ἀρχηγῶν Κομανός, ἀδελφὸς τοῦ Κλέωνος, ἐπεχειρήσας νὰ φύγῃ ἐκ Ταυρομενίου συνελήφθη, τέλος δὲ ἡ ἀκρόπολις παρεδόθη ὑπό τινος Σύρου, τοῦ Σεραπίωνος, ἐκεῖθεν δὲ ἐκρημνίσθησαν ἅπαντες οἱ στασιασταί. Οἱ Ρωμαῖοι κατόπιν ἐπῆλθον κατὰ τῆς κυρίως ἕδρας τῆς στάσεως, τῆς Ἔννης. Οἱ πολιορκούμενοι ἐπιχειροῦν πλείστας ἡρωϊκὰς ἐξόδους, εἰς μίαν ὅμως τούτων συνελήφθη ὁ Κλέων καὶ ἀπεκεφαλίσθη. Ἡ ἀπογοήτευσις, ἡ πεῖνα καὶ ἡ προδοσία, ἔτι δὲ καὶ ἡ ἄνανδρος στάσις τοῦ Εὔνου ἐπέφερον τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως. Ὁ Εὔνους μετὰ 1000 σωματοφυλάκων διέφυγε τὴν ἐπακολουθήσασαν σφαγὴν καὶ κατεδιώχθη εἰς τὰ ἀπόκρημνα ὄρη τῆς Σικελίας. 'Ανευρεθεὶς ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακὰς τῆς Μοργαντίνης, ὅπου καὶ ἀπέθανε.

Π. Ν. Π

εὐνουχία (ἡ)· ἡ κατάστασις τοῦ εὐνούχου, τὸ νὰ εἶναί τις εὐνοῦχος, ἐκτομίας.

εὐνουχίζω· καθιστῶ τινα εὐνοῦχον, ἐκτέμνω τοὺς ὄρχεις, κάμνω ἄγονον, ἀνίκανον πρὸς τεκνογονίαν· || ἐντεῦθεν τὸ δημοτ. *μουνουχίζω*.

εὐνουχισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ εὐνουχίζειν, ἐκτομία τῶν ὄρχεων.

—*['Ιατρ.]* Καλεῖται *εὐνουχισμὸς* ἡ κατάστασις ἐκείνη τοῦ ὀργανισμοῦ, ἥτις ἀναφαίνεται μετὰ τὴν ἐξαίρεσιν τῶν γεννητικῶν ἀδένων, γενομένην πρὸ τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας. Οἱ ἀδένες οὗτοι διὰ μὲν τοὺς ἄρρενας εἶναι οἱ ὄρχεις, διὰ δὲ τὰς γυναῖκας αἱ ᾠοθῆκαι. Ἡ ἐξαίρεσις τῶν ἀδένων συνεπάγεται σοβαρὰς μορφολογικὰς ἀλλοιώσεις, ἀποσβεννύουσα τὸν ἀνδρικὸν ἢ τὸν γυναικεῖον χαρακτῆρα τοῦ ἀτόμου, ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως τῆς ἔσω ἐκκρίσεως τοῦ ἐξαιρουμένου ἀδένος. Αἱ ἀλλοιώσεις αὗται διὰ τὸν ἄρρενα εἶναι αἱ ἑξῆς: Τὸ ἀνάστημα καθίσταται ὑψηλὸν (1,75—1,85 μ.), ὑπάρχοντος, ὡς φαίνεται ἀνταγωνισμοῦ τινος μεταξὺ τῆς σωματικῆς ἀναπτύξεως καὶ τῶν γεννητικῶν λειτουργιῶν. 'Εντεῦθεν καὶ αἱ μεσημβριναὶ φυλαί, ἐφ' ὧν ἡ ἐφηβία ἐπέρχεται προώρως, ἔχουσι βραχὺ τὸ ἀνάστημα. Ἡ αὔξησις αὕτη τοῦ ἀναστήματος προκαλεῖ δυσαρμονίαν μεταξὺ τῶν διαφόρων τμημάτων τοῦ σώματος. Τὸ πρόσωπον παραμένει τελείως ἄτριχον, ὁμοίως δ' αἱ μασχάλαι καὶ ἡ χώρα τοῦ ἐφηβαίου· τοὐναντίον δ' αἱ τρίχες τῆς κόμης εἶναι πυκναί, λεπταί, οὐχὶ ξηραὶ οὐδ' εὔθραυστοι. 'Εντεῦθεν, ὡς εἶχε παρατηρήσει καὶ ὁ Ἱπποκράτης, οἱ εὐνοῦχοι δὲν γίνονται φαλακροί. Τὸ πρόσωπον εἶναι συχνάκις ὀλίγον οἰδαλέον, ἂν καὶ τὸ δέρμα παραμένει λεπτὸν καὶ δὲν ἐμφανίζει, ὡς ἐπὶ μυξοιδήματος, διήθησιν. 'Εν τῷ ὑποδορίῳ συνεκτικῷ ἱστῷ ἀποτίθεται πολὺ λίπος, οὗ αἰτία εἶναι, ὡς διδάσκουσι τὰ ἀναπνευστικὰ πειράματα, ἡ κατὰ 20 % περίπου ἐλάττωσις τῆς ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης. Ἡ πύελος καθίσταται εὐρεῖα, οἱ μαστοὶ δύνανται νὰ ὑπερτραφῶσιν, ἡ δὲ φωνὴ παραμένει λεπτή, χωρὶς τὸν ἀρρενωπὸν τόνον, ὡς ἐκ τῆς ἀτελοῦς ἀναπτύξεως τοῦ λάρυγγος, διατηροῦντος παιδικὴν διάπλασιν. Τὰ ἐξωτερικὰ γεννητικὰ ὄργανα δὲν ἀναπτύσσονται. 'Αλλὰ καὶ οἱ ψυχικοὶ χαρακτῆρες τῶν εὐνουχιζομένων συχνάκις μεταβάλλονται, ἐμφανιζομένης διανοητικῆς νωθρότητος, θλίψεως, ἀδιαφορίας. Ἄλλοτε ἡ διανοητικότης καὶ αἱ ὀρέξεις παραμένουν παιδικαὶ ἢ ἀναπτύσσεται φιλαυτία, ὡς καὶ ζηλοτυπία πρὸς τὰς γυναῖκας, ὧν τὰ θέλγητρα δὲν δύνανται ν' ἀπολαύσουν. Ὑπῆρξαν ὅμως καὶ εὐνοῦχοι διατηρήσαντες ἀκεραίαν τήν τε διανοητικὴν ἱκανότητα καὶ τὴν ψυχικὴν ἰσορροπίαν, ὡς ὁ στρατηγὸς Ναρσῆς κ. ἄ. Οἱ εὐνοῦχοι φαίνεται ὅτι διαθέτουν ἐλάσσονα ζωϊκὴν δύναμιν ἢ τὰ φυσιολογικὰ ἄτομα, διὸ καὶ συχνάκις ἐμφανίζουν φαινόμενα προώρου γήρατος ἢ ὑποκύπτουν εἰς παρεμπίπτουσάν τινα νόσον. 'Εν τούτοις, παρὰ τὴν παχυσαρκίαν των καὶ τὸν καθιστικὸν βίον, οὐδέποτε προσβάλλονται ὑπ' ἀρθρίτιδος ἢ διαβήτου. Ὅταν ἡ ἐξαίρεσις τῶν γεννητικῶν ἀδένων συντελεσθῇ μετὰ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν, τότε δὲν ἐπέρχεται τέλειος εὐνουχισμός. Ἡ μορφολογία τῶν ἀτόμων δὲν παρουσιάζει τότε γενικῶς ἀξιολόγους μεταβολάς. Καὶ ἐπέρχεται μὲν συνήθως ἀνικανότης πλήρης καὶ ἀνεπανόρθωτος, ἀλλ' ἐνίοτε ὅμως ἡ ἱκανότης διατηρεῖται ἐπ' ἀρκετόν, διατηρουμένου κατὰ φυσικὸν λόγον καὶ τοῦ ἠθικοῦ ἐν σχετικῇ ἀκμαιότητι. Αἱ δ' ἀλλοιώσεις διὰ τὴν γυναῖκα, κατὰ τὸν γνήσιον εὐνουχισμὸν αὐτῆς, εἶναι αἱ ἑξῆς: Τὸ ἀνάστημα καθίσταται ὑψηλόν, τὸ ἐφήβαιον καὶ αἱ μασχάλαι δὲν ἐκφύουν τρίχας, οἱ μαστοὶ ἀτελῶς ἢ οὐδόλως ἀναπτύσσονται. Ἔμμηνος ρύσις δὲν ὑφίσταται, τὰ ἔξω γεννητικὰ ὄργανα παραμένουν ἀτελῆ. Τὸ ἐξωτερικὸν ἐμφανίζεται ἐν γένει ἀρρενωπόν, γλουτοὶ μικροί, λεκάνη στενή, σάρκες ἰσχναὶ καὶ μυώδεις, ἐπάνθησις μικροῦ μύστακος, φωνὴ βαρεῖα. Τὸ τοιοῦτον ἴσως ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν ἑρμαφρόδιτον κατασκευὴν τοῦ γεννητικοῦ συστήματος. Ὅταν ἡ ἐξαίρεσις τῶν ᾠοθηκῶν συντελεσθῇ μετὰ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν, προκαλεῖ μικρὰς μόνον ἐνίοτε διαταραχάς, οὐδέποτε ὅμως σοβαρὰς μορφολογικὰς ἀλλοιώσεις εὐνουχισμοῦ.

Ποικίλαι δύνανται νὰ εἶναι αἱ αἰτίαι τοῦ εὐνουχισμοῦ. Τραυματισμὸς ἢ διπλῆ ὀρχεοεπιδιδυμῖτις, φυματίασις ἢ νεοπλασίαι, σπανιώτατα ἐπιβάλλουν τὴν ἐξαίρεσιν τῶν ὄρχεων. Ἄλλως τε αἱ ὀρχίτιδες ἐμφανίζονται μετὰ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν. Συχνότεραι αἰτίαι εὐνουχισμοῦ εἶναι ἡ συγγενὴς ἀπλασία τῶν ὄρχεων, ὡς καὶ τινες κρυψορχίαι. Παρὰ δὲ τῷ θήλει φύλῳ ἡ ᾠοθηκεκτομία ἐπιβάλλεται ἐνίοτε, ἕνεκα θεραπευτικῶν λόγων, κατὰ τὰς παθήσεις τῆς μήτρας καὶ τῶν παραμητρίων.

Διάφορα ἰατροδικαστικὰ ζητήματα δύνανται νὰ ἀναφανοῦν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν κατάστασιν τῶν εὐνούχων. 'Εκ τῶν ζητημάτων τούτων, ὧν ὁ ἀριθμὸς εἶναι μέγιστος, θ' ἀναφέρωμεν ἕν. Εἶναι δυνατὸν ἐπὶ ἀτόμων φερόντων ὑπολείμματα τῶν ἀντιθέτων γεννητικῶν ἀδένων, νὰ ἐπέλθῃ ἀντισταθμιστικὴ ὑπερπλαστικὴ ἀνάπτυξις αὐτῶν, ὡς ἐπακόλουθος τῆς ἀρθείσης λειτουργίας τῶν φυσιολογικῶν ἀδένων. 'Εν τοιαύτῃ περιπτώσει ἀναπτύσσονται γεννητικαὶ ὁρμαὶ τοῦ ἀντιθέτου φύλου, τουτέστιν ὁμοφυλοφιλικαὶ διαθέσεις, ἐκδηλούμεναι οὐ μόνον διὰ τῆς αἰσθηματικῆς ὁδοῦ, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ διὰ γενετησίων πράξεων. 'Ιατρικῶς εἶναι παραδεκτόν, ὅτι καταφανῆ ὑπολείμματα τῶν γεννητικῶν ἀδένων τοῦ ἀντιθέτου φύλου φέρουν μόνον οἱ ἑρμαφρόδιτοι. 'Αλλ' ἐπισταμέναι νεώτεραι ἱστολογικαὶ ἔρευναι ἀπέδειξαν, ὅτι σχεδὸν πᾶς ἄνθρωπος φέρει ἐν ἑαυτῷ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ἔστω καὶ ἐν ὑποτυπώδει καταστάσει, ὑπολείμματα ἀμφοτέρων τῶν ἀρχεγόνων οὐροποιογεννητικῶν σωλήνων τοῦ Wolf καὶ τοῦ Müller. Δέον νὰ σημειωθῇ ἐπὶ πλέον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τ' ἀνωτέρω, ὅτι ὑπάρχουν καὶ παραγεννητικοὶ ἀδένες ὑποτυπώδεις τοῦ αὐτοῦ φύλου (παρορχίδιον, παρῳοθήκιον), οἵτινες, ἐξαιρουμένων τῶν φυσιολογικῶν ἀδένων, ὑπερπλάσσονται, οὕτω δὲ τὸ εὐνουχισθὲν ἄτομον δύναται ν' ἀνακτήσῃ τὴν προτέραν γεννητικὴν κατάστασιν αὐτοῦ.

Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

— *[Ζῳοτεχν.]* Βλ. λ. *ἐκτόμησις*.

εὐνουχιστὴς (ὁ)· ὁ εὐνουχίζων, ὁ ἔχων τὴν δεξιότητα τοῦ εὐνουχίζειν.

εὐνοῦχος (ὁ)· ὁ ἔχων τὴν εὐνήν, ὁ ἐπιτηρητής, ὁ φύλαξ τοῦ γυναικωνίτου, ὁ ἐκτομίας, ὁ ἐκ-

Digitized by Google

τετμημένος τοὺς ὄρχεις, κοιν. *μουνοῦχος*· || καθόλου, ὁ ἄγονος, ὁ ἀνίκανος πρὸς τεκνοποίησιν.

— [ΙΑΤΡ.] Βλ. *εὐνουχισμός*.

— [ΕΓΚΥΚΛ.] Ἡ λέξις *εὐνοῦχος* σημαίνει τὸν φρουροῦντα τὴν εὐνήν, ἤτοι τὴν κλίνην. Ἐπειδὴ δὲ ἐπεκράτησεν, ὅπως οἱ βαθμοῦχοι οὗτοι εἶναι εἴτε φυσικῶς εἴτε τεχνητῶς ἀνίκανοι πρὸς συνουσίαν, ἡ λέξις κατήντησε νὰ σημαίνῃ τοὺς ἠκρωτηριασμένους θαλαμηπόλους. Δι' αὐτὸ ἐνιαχοῦ ἔχει τὴν ἔννοιαν ὑγιῶν βαθμούχων. Ἡ συνήθεια τοῦ διατηρεῖν εὐνούχους χρονολογεῖται ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων παρὰ τοῖς ἀνατολικοῖς λαοῖς (Ἀσσυρίοις, Μήδοις, Πέρσαις, Αἰγυπτίοις κλπ.). Οἱ ἱερεῖς τῆς Κυβέλης, θεᾶς τῆς γονιμότητος καὶ τῆς εὐφορίας, ἦσαν ἅπαντες εὐνοῦχοι. Λέγεται, ὅτι πρώτη ἡ βασίλισσα τῶν Ἀσσυρίων Σεμίραμις (1916—1874 π. Χ.) ἔσχε τὴν ἰδέαν τοῦ εὐνουχίζειν τοὺς ὑπηρετοῦντας εἰς τὸν γυναικωνίτην της ἄνδρας. Ὁ μωσαϊκὸς νόμος σαφῶς ἀπηγόρευε τὸν εὐνουχισμὸν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζῴων (Λευϊτ. κβ' 24. Δευτερ. κγ' 1). Οἱ ἠκρωτηριασμένοι τὰ γεννητικὰ ὄργανα ἀπεκλείοντο ἀπὸ τὰς συνελεύσεις τοῦ λαοῦ (Ἠσ. νστ' 31). Ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη ἐδυσχέραινε τὴν πολυγαμίαν διττῶς, διότι δὲν ἠλάττωνε τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀνδρῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου δὲν εὑρίσκοντο εὐνοῦχοι διὰ τοὺς γυναικωνίτας. Τὸ εὐαγγέλιον οὐδεμίαν κάμνει μνείαν τῶν εὐνούχων. Τὸ παρὰ Ματθαίῳ (ιθ' 12) ἀναφέρεται πρὸς τοὺς ἀσκητάς, οἱ ὁποῖοι ηὐνουχίζοντο διὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸν πειρασμόν. Ἄλλοι σχολιασταὶ πιστεύουν, ὅτι τὸ χωρίον τοῦ Ματθαίου ἀναφέρεται εἰς τοὺς ἀπέχοντας τοῦ γάμου ἄνευ χειρουργικῆς ἐπεμβάσεως, ὅπως ὁ Παῦλος.

Γενικῶς πιστεύεται ὅτι ὁ Ἰσλαμισμὸς εὐνοεῖ τὸν εὐνουχισμόν, ἀλλὰ τοῦτο εἶναι πλάνη. Τὸ Κοράνιον οὐδὲν λέγει, πλὴν τινος ὑπαινιγμοῦ, καὶ οἱ ἐξηγηταὶ ἐπίσης σιγοῦν. Ὁ Ἴβν Ἀμπᾶς, σύγχρονος καὶ ἐξάδελφος τοῦ προφήτου, χαρακτηρίζει τὸν εὐνουχισμὸν ὡς ἔργον διαβολικόν, αὐστηρῶς καταδικαζόμενον ὑπὸ τοῦ Ἀλλάχ. Ὁ ἰσλαμικὸς νόμος ἀπαγορεύει τὸν εὐνουχισμὸν καὶ τὸν θεωρεῖ ἀνθρωποκτονίαν. Οὔτε ὡς ποινὴν ἐναντίον ἐχθρῶν τὸν ἐπιτρέπει. Ὁ Ἀβδουλλάχ, φίλος καὶ σύντροφος τοῦ προφήτου, εἶπε: «Εἴμεθα εἰς ἐκστρατείαν μετὰ τοῦ προφήτου, ἐναντίον ἐχθρῶν, καὶ ἐπειδὴ οὐδὲν εἴχομεν μαζί μας διὰ τὰ ἔξοδα ἑνὸς γάμου καὶ τὴν πληρωμὴν τῆς προικὸς (ἡ νύμφη ἠγοράζετο) ἐζητήσαμεν παρ' αὐτοῦ τὴν ἄδειαν νὰ εὐνουχισθῶμεν διὰ νὰ διαφυλάξωμεν τὴν ἁγνότητά μας· μᾶς ἀπηγόρευσεν αὐστηρότατα εἰπών: νυμφευθῆτε καὶ ἂν ἀκόμη πρόκειται νὰ δώσετε προῖκα τὸ ἔνδυμα ποὺ φορεῖτε.». Αὐστηρότερος εἶναι ὁ νόμος κατὰ τοῦ βιαίου εὐνουχισμοῦ: ὁ ποινικὸς κῶδιξ ὁρίζει ὅτι ἐν περιπτώσει ἀκρωτηριασμοῦ καὶ ἐὰν ἀκόμη ὁ παθὼν καὶ οἱ συγγενεῖς του συγχωρήσουν τὸν ἔνοχον καὶ παραιτηθοῦν τῆς διώξεως, τὸ πρόστιμον τοῦ ἐνόχου θὰ εἶναι ὅσον καὶ δι' ἕνα φόνον. Ὁ νόμος τῶν Χενεφιτῶν ἀπαγορεύει τὴν ἀγορὰν δούλου εὐνούχου. Οἱ νομοδιδάσκαλοι τοῦ Ἰσλὰμ διίστανται τὴν γνώμην ἂν οἱ εὐνοῦχοι δικαιοῦνται νὰ βλέπουν τὰς γυναῖκας τῶν πιστῶν. Κατὰ γενικὸν κανόνα ὁ νόμος τοῦ Ἰσλὰμ ἐπιτρέπει εἰς παντὸς εἴδους εὐνοῦχον νὰ ἴδῃ γυναῖκα πιστοῦ μόνον ὅταν γηράσῃ. Ὁ δεύτερος καλίφης Ὀμὰρ Ἔμπν Χαττὰπ ἐξέδωκε διαζύγιον γυναικός, ἡ ὁποία συνεζεύχθη ἠκρωτηριασμένον, χωρὶς οὗτος προηγουμένως νὰ τῆς το καταστήσῃ γνωστόν. Τὸ τέκνον γυναικὸς συζύγου ἠκρωτηριασμένου θεωρεῖται νόθον. Τινὲς ὅμως νομοδιδάσκαλοι ἀναγνωρίζουν τὴν πατρότητα τοῦ τοιούτου συζύγου, ἂν μόνον ὁ ἀριστερὸς ὄρχις ἐλλείπῃ, διότι φρονοῦν ὅτι ὁ δεξιὸς εἶναι ὁ γόνιμος. Ἂν ὅμως οἱ μὲν ὄρχεις εἶναι ὑγιεῖς, ὁ δὲ καυλὸς ἀπεκόπη, ἡ πατρότης θεωρεῖται ἀναμφισβήτητος. Οἱ εὐνοῦχοι καὶ τῶν τριῶν κατηγοριῶν (ἠκρωτηριασμένοι, σπάδωνες καὶ θλιβίαι) ὑπόκεινται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν γυναικῶν, ὅσον ἀφορᾷ τὴν προσευχήν. Ἂν κατὰ τὴν πρὸ τῆς προσευχῆς κανονικὴν πλύσιν ἤγγισαν τὰ γεννητικὰ των ὄργανα, ὀφείλουν νὰ ἐπαναλάβουν τὴν πλύσιν. Ἀλλ' ὡς πρὸς τὰ δημόσια ὑπουργήματα εἶναι τέλειοι ἄνδρες, διότι διορίζονται καὶ δικασταὶ (καδῆς) καὶ δύνανται νὰ εἶναι προϊστάμενοι τῶν ἐπισήμων δεήσεων εἰς τὰ τεμένη. Οἱ προϊσλαμικοὶ Ἄραβες ηὐνούχιζον ἐκ φιλανθρωπίας τοὺς αἰχμαλώτους ἐχθροὺς διὰ νὰ μὴν τοὺς φονεύσουν. Ἐπίσης τοὺς ἐπισήμους ἐχθροὺς διὰ νὰ μειώσουν τὸ κῦρος των. Οἱ μέγιστοι τῶν νομολόγων οἱ χρησιμεύοντες ὡς αὐθεντικαὶ πηγαὶ εἰς τὴν μελέτην καὶ ἐπεξεργασίαν τοῦ μουσουλμανικοῦ δικαίου, ἐκδηλοῦνται πάντες ἐναντίον τοῦ εὐνουχισμοῦ καὶ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν εὐνούχων. Τοιοῦτοι εἶναι ὁ Ἴβν Ἀβδίν, ὁ Ἐλ Κανὶς καὶ ὁ Σογούτι, ὅστις ἔγραψεν εἰδικὸν περὶ τούτου βιβλίον. Ὁ Σιρατζῆς, τοῦ ὁποίου τὸ βιβλίον εἶναι ἡ βάσις τοῦ εἰς τὸ Ἐλ-Ἀχζὰρ διδασκομένου δικαίου, φαίνεται ὁ αὐστηρότερος πάντων. Ὁ πρῶτος εἰσαγαγὼν τὸν εὐνουχισμὸν εἰς τὴν μουσουλμανικὴν κοινωνίαν ὑπῆρξεν ὁ ἱδρυτὴς τῆς δυναστείας τῶν Ὀμμυαδῶν καλίφης Μωαβίας, ὅστις ὑπέστη ἰσχυρὰν τὴν βυζαντινὴν ἐπίδρασιν. Αὐτὸς πρῶτος ἐδέχθη εἰς τὸ χαρέμιόν του εὐνούχους ὡς ἀνωτάτους βαθμούχους. Ἐστηρίχθη ἐπὶ ἀδεσπότου παραδόσεως, καθ' ἣν ὁ προφήτης εἶπεν: «Ἄνθρωποί τινες θὰ καταδικασθοῦν εἰς τὸν εὐνουχισμόν. Λυπηθῆτέ τους καὶ προστατεύσατε αὐτούς». Τὴν παράδοσιν ταύτην ἀναφέρει ὁ Ἴβν Ἄδλη, ἀλλὰ προφανῶς εἶναι ψευδής, διότι ὁ προφήτης εἶπε κατὰ αὐθεντικωτέραν παράδοσιν «μὴ εὐνουχίζετε τὰ τέκνα τοῦ Ἀδάμ». Ἔκτοτε εἰσεχώρησεν ὁ εὐνουχισμὸς καὶ ἡ χρησιμοποίησις τῶν εὐνούχων καὶ ἐγενικεύθη παρὰ Μουσουλμάνοις καταπληκτικῶς. Ἀλλ' εἶναι γεγονὸς ὅτι τὸ κακὸν εἰσήχθη διὰ τῶν βυζαντινῶν. Οὗτοι παρέλαβον τὴν συνήθειαν ἀπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν καὶ οὗτοι ἀπὸ τῶν Ἀσιανῶν.

Εἰς τὰ φαραωνικὰ μνημεῖα σπανιώτατα ἀπαντῶμεν ἴχνη περὶ εὐνούχων. Κατὰ τὸν Μανέθωνα ὁ δεύτερος φαραὼ τῆς ΙΒ' δυναστείας Ἀμενεμχάτ, ἐφονεύθη ὑπό τινος εὐνούχου. Εἰς κείμενον τῆς πυραμίδος τοῦ Οὐνᾶ, ὁ Ὧρος ἀναφέρεται ἀποσπάσας τοὺς ὄρχεις τοῦ Σὲτ (Τυφῶνος). Καὶ εἰς τὸ περὶ Ἴσιδος καὶ Ὀσίριδος βιβλίον ὁ Ὧρος θεωρεῖται εὐνουχίσας τὸν Τυφῶνα. Εἰς τὸν Πτολεμαϊκὸν πίνακα τοῦ ναοῦ τοῦ Ἐδφοῦ, ὁ Ὧρος παρίσταται κρατῶν θριαμβευτικῶς ὡς τρόπαια τὰ αἰδοῖα τοῦ ἐχθροῦ του Σέτ. Δὲν φαίνεται ὅμως νὰ πρόκειται περὶ πλήρους εὐνουχισμοῦ, ἀλλὰ περὶ ἀποκοπῆς μόνον τοῦ πέους. Ὁ πλήρως εὐνοῦχος παρίστατο ἱερογλυφικῶς ὑπὸ τοῦ φαλλοῦ καὶ τῶν ὄρχεων ὁμοῦ, ὅπως βλέπομεν εἰς τοὺς παπύρους. Ἐν γένει παρὰ ταῖς φαραωνίταις ἡ ἔκφρασις χέμ-τ, ἤτοι εὐνοῦχος, ἦτο ὑβριστική. Οἱ Πτολεμαῖοι

Αἰγύπτιος εὐνοῦχος.

ηὐνόησαν τὸν εὐνουχισμόν. Πλεῖστοι εὐνοῦχοι ἀπήλαυσαν μεγίστων τιμῶν, στρατηγοὶ καὶ κηδεμόνες γενόμενοι βασιλέων ἀνηλίκων, ὅπως ὁ Εὐλαῖος.

Ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας ὁ εὐνουχισμὸς εἰσήχθη εἰς τὴν Ρώμην, τὸ Βυζάντιον καὶ τὸν Χριστιανισμόν. Ὁ Εὐσέβιος ἀναφέρει τὸν αὐτοευνουχισμὸν τοῦ Ὠριγένους. Ὁ Βαλέσιος τὸν ἐμιμήθη καὶ ὅταν κατεδιώχθη κατέφυγεν εἰς Πέτραν τῆς Ἀραβίας, ὅπου οἱ μιμηταί του ἀπετέλεσαν τὴν αἵρεσιν τῶν βαλεσιανῶν (240 μ. Χ.), τοὺς ὁποίους χαρακτηρίζει ὡς «ἀποκόπους» ὁ Ἐπιφάνιος. Καὶ ὁ ἐπίσκοπος Σάρδεων καὶ ἀπολογητὴς Μελίτων ἦτο εὐνοῦχος. Ἐν τούτοις ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος αὐστηρῶς ἀπηγόρευσε τὸν εὐνουχισμόν. Ἡ διαφθορὰ τῆς πτολεμαϊκῆς καὶ ρωμαϊκῆς κοινωνίας καθίστανε πολύτιμα ἐμπορεύματα τοὺς εὐνουχισμένους παῖδας καὶ τὸ ἔγκλημα ἐγενικεύθη, ὥστε γονεῖς προέβαινον εἰς τὸν εὐνουχισμὸν τῶν τέκνων των διὰ νὰ ἀποκατασταθοῦν ἐπιτυχῶς. Ἀπὸ τοῦ Δομιτιανοῦ ἔχομεν νόμους αὐστηροὺς κατὰ τοῦ εὐνουχισμοῦ. Ὁ Νέρβας, κυρίως ὅμως ὁ Ἀδριανός, νομοθετοῦν δρακοντείους νόμους. Ἀλλὰ τὸ κακὸν ηὔξησεν, ὥστε ὁ Μ. Κωνσταντῖνος κατέστησε τοὺς ἀπαγορευτικοὺς νόμους ἀκόμη ἀγριωτέρους. Τὸ ἀρχαιότατον χριστιανικὸν κείμενον σχετικὸν πρὸς τὸ θέμα μας εἶναι ὁ πρῶτος κανὼν τῆς συνόδου Νικαίας (325 μ. Χ.). Κατὰ τοῦτον ὁ ὑπὸ ἰατροῦ δι' ἀσθένειαν ἢ βίᾳ εὐνουχισθεὶς μένει εἰς τὸν κλῆρον, ἀλλ' ὁ ἑκουσίως παθὼν τοῦτο ἀποκλείεται. Ἀλλ' ὁ κανὼν εἰς οὐδὲν συνετέλεσεν. Ἔχομεν ἔκτοτε πολλὰ ἀνέκδοτα χαρακτηριστικά, καθ' ἃ ἡ Ἐκκλησία ἐξηκολούθει νὰ ἔχῃ λειτουργοὺς ἑκουσίως εὐνουχισθέντας. Κατὰ τὴν ἐν Σελευκείᾳ νεστοριανὴν σύνοδον τοῦ 489 ἡ ἐκ Νισίβιος Βαρσαύμα κατήγγειλε τὸν καθολικὸν Ἀκάκιον διὰ σαρκικὸν παράπτωμα. Οὗτος ἀπήτησε σωματικὴν ἐξέτασιν αὐτοστιγμεὶ εἰς θάλαμον παρακείμενον τῇ αἰθούσῃ τῶν συνεδριάσεων καὶ εὑρέθη εὐνοῦχος. Καὶ τὸ ἀποδιδόμενον εἰς τὸν Μ. Βασίλειον τεῦχος «Περὶ τῆς ἐν παρθενίᾳ ἀληθοῦς ἀφθορίας» (390 μ. Χ.) μαρτυρεῖ ὅτι τὸ κακὸν εἶχε γενικευθῆ παρὰ τὸν κανόνα τῆς Νικαίας. Ἔκτοτε συνοδικοὶ κανόνες, ἀποφάσεις πατέρων καὶ διατάγματα αὐτοκρατόρων προσεπάθησαν νὰ περιορίσουν τὸ κακόν. Ἐν Ἰταλίᾳ ἔχομεν κατὰ τὸν Ε' καὶ ΣΤ' αἰῶνα ἐπιταφίους ἐπιγραφάς, εἰς τὰς ὁποίας ὁ θανὼν ἀναφέρεται ὅτι ἦτο εὐνοῦχος. Ἐν Βυζαντίῳ, μολονότι ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος καὶ κατόπιν Ἰουστινιανὸς Α' ἀπηγόρευσαν τὸν εὐνουχισμόν, τὸ οἰκτρὸν τοῦτο ἔθιμον οὐ μόνον διετηρήθη πάντοτε, ἀλλὰ καὶ ἐπισήμως ἀνεγνωρίσθη ἡ ὕπαρξις αὐτοῦ. Ἡ βυζαντινὴ νομοθεσία διέκρινε τρία εἴδη εὐνούχων: α') τοὺς *σπάδωνας*, δηλαδὴ ἐκείνους οἵτινες «διά τι πάθος ἢ ψύξιν ἐνοχλήσασαν τοῖς γονίμοις μορίοις, παιδοποιεῖν κωλύονται, τούτου δ' ἀπαλλαγέντες παιδοποιοῦσιν», β') τοὺς *θλιβίας*, δηλαδὴ ἐκείνους οἵτινες ὑπὸ τῆς τροφοῦ ἢ τῆς μητρὸς τυχὸν «ἐνθλίψιν τῶν διδύμων ὑπέστησαν» καὶ γ') τοὺς *καστράτους*, τουτέστιν ἐκείνους «ἐφ' ὧν γέγονεν ἐκτομὴ τῶν γεννητικῶν μορίων». Τὰ βασιλικὰ παλάτια ἔγεμον εὐνούχων, καθὼς καὶ τὰ μέγαρα τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν πλουσίων. Ὅταν ἡ ζάπλουτος τῶν Πατρῶν δέσποινα Δανιηλίς, φίλη στενὴ τοῦ Βασιλείου Α' τοῦ Μακεδόνος (867—886), μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν ἵνα ἐπισκεφθῇ αὐτόν, μεταξὺ ἄλλων πλουσιωτάτων δώρων, ἅτινα τῷ προσέφερε, περιελαμβάνοντο καὶ ἑκατὸν εὐειδεῖς εὐνοῦχοι.

Οἱ εὐνοῦχοι κατεῖχον τὰς κατ' ἐξοχὴν ἐμπιστευτικὰς θέσεις ἐν τοῖς παλατίοις τοῦ Βυζαντίου. Διὰ τῶν πονηρῶν καὶ πολυμηχάνων αὐτῶν ὄντων αἱ βασίλισσαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπενέβαινον εἰς τὰ ζητήματα τοῦ κράτους καὶ ἤσκουν τὴν ἐπιρροὴν αὐτῶν ἐπὶ τῆς πολιτείας ἐν γένει, πλεῖστοι δὲ εὐνοῦχοι ἀνήρχοντο εἰς τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα. Εὐνοῦχοι ἦσαν οἱ πανίσχυροι πρωθυπουργοί: Εὐτρόπιος ἐπὶ Ἀρκαδίου (395—404), Χρυσάφιος ἐπὶ Θεοδοσίου Β' (408—450), Εὐσέβιος ἐπὶ Κώνσταντος Β' (642—648), Σταυράκιος καὶ Ἀέτιος ἐπὶ Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας (748—802), Βασίλειος ἐπὶ Νικηφόρου Φωκᾶ (963—969), ἐπὶ Ἰωάννου Τσιμισκῆ (969—976) καὶ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Βασιλείου Β', καθὼς καὶ πλεῖστοι ἄλλοι κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους. Ἀλλὰ καὶ πατριάρχαι τινὲς ἀνεδείχθησαν ἐκ τῆς τάξεως τῶν εὐνούχων, καθὼς ἐπίσης καὶ πολλοὶ στρατηγοὶ καὶ ναύαρχοι. Αὐτοκράτορές τινες, ἐπηρεαζόμενοι ἐκ τοῦ αὐλικοῦ περιβάλλοντος καὶ ὑποπτευόμενοι τοὺς λοιποὺς στρατηγούς, ἀνέθετον συχνότατα τὴν ἀνωτάτην διοίκησιν τῶν στρατῶν καὶ τῶν στόλων των εἰς εὐνούχους, ὧν τινες καὶ διεκρίθησαν εἰς διαφόρους ἐκστρατείας. Ἐκ τούτων ὀνομαστότατος ὑπῆρξεν ὁ στρατηγὸς Ναρσῆς, διαπρέψας εἰς τὴν κατὰ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Γότθων ἐκστρατείαν ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ Α'.

Ἐπὶ μουσουλμανικῆς ἐπικρατήσεως ἐν Ἀνατολῇ ἡ πολυγαμία προήγαγε μεγάλως τὸ ἐμπόριον τῶν εὐνούχων, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εἶχε πλέον στάδιον προαγωγῆς ὁ εὐνουχισμός, ἐγίνετο διὰ τῆς βίας. Δουλέμποροι ὡπλισμένοι μέχρις ὀδόντων εἰσέβαλλον εἰς τὸ Σουδὰν καὶ ἐπιπίπτοντες εἰς τὰ χωρία τῶν ἰθαγενῶν ἔθετον πῦρ καὶ ἥρπαζον τὰς νέας καὶ τοὺς παῖδας. Τὰ καραβάνια ἔφθανον εἰς τὸ Σουάκειμ ἢ κατήρχοντο τὸν Νεῖλον, σπείροντα τὸν δρόμον των μὲ τὰ πτώματα τῶν ἐκ τῆς πείνης καὶ τῶν κακουχιῶν θνησκόντων θυμάτων των. Μέχρις ἐσχάτων εἰς τὴν Αἴγυπτον τὸν εὐνουχισμὸν ἐξετέλουν εἰς τὰ μοναστήριά των Κόπται ἱερεῖς τῆς Ἄνω Αἰγύπτου. Ἡ παρέμβασις τῆς Ἀγγλίας κατὰ τοῦ ἐγκλήματος τούτου ἠνάγκασε τὸν σουλτὰν Μαχμοὺτ νὰ στείλῃ διάταγμα εἰς τὸν Μωχάμμετ Ἀλῆ τῷ 1841 ἐναντίον τῆς δουλεμπορίας καὶ τοῦ εὐνουχισμοῦ. Ἔκτοτε ὅμως δὲν γίνεται λόγος εἰς τὰ αἰγυπτιακὰ ἀρχεῖα μέχρι τῆς συμβάσεως τῆς 17 Αὐγούστου 1877 μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Αἰγύπτου. Μετὰ τὴν συνδιάσκεψιν τῶν Βρυξελλῶν τῷ 1890 ἡ Αἴγυπτος ἀνεθεώρησε τὴν ἀντιδουλεμπορίαν της νομοθεσίαν. Τῷ 1895 ὑπέγραψε πληρεστέραν σύμβασιν μετὰ τῆς Ἀγγλίας.

Ἀξία ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι καὶ ἡ συνήθεια τοῦ εὐνουχίζειν νεανίας, προωρισμένους νὰ διατηρήσουν τὸ ὕφος τῆς φωνῆς των καὶ τὴν πρὸς τὸ θηλυπρεπὲς χροιὰν αὐτῆς. Οἱ τοιοῦτοι νεανίαι ἦσαν γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα castrati. Ἡ συνήθεια φαίνεται ὅτι εἶναι παλαιά. Ἤδη ἀναφέρεται ὑπὸ Σωκράτους τοῦ Σχολαστικοῦ, ὅτι ὁ Αὔγουστος εἶχεν εὐνοῦχον, καλούμενον Brisus, εἰς ὃν εἶχεν ἀναθέσει τὴν ἐξάσκησιν τῶν ὑμνῳδῶν. Ἐπίσης ἀναφέρεται ὅτι Ἕλλην τις τῷ 1136 εἶχεν ἀποσταλῆ εἰς Σμόλενσκ πρὸς ὀργάνωσιν ᾠδικῆς σχολῆς. Εἰς τοὺς χοροὺς τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας προσελήφθησαν οἱ εὐνοῦχοι ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ἡ δὲ συνήθεια διετηρήθη μέχρι τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ὅτε ὁ πάπας Κλήμης ὁ ΙΔ' ἀπηγόρευσεν εἰς τοὺς εὐνούχους νὰ ψάλλωσιν ἐν τοῖς ναοῖς. Ὁμοία ἀπαγόρευσις ἐπεβλήθη καὶ εἰς τὰ θέατρα, δοθείσης τῆς ἀδείας, ἵνα τοὺς ἄνδρας τοὺς ὑποδυομένους γυναικεῖα πρόσωπα ἀντικαταστήσουν γυναῖκες. Οἱ πλεῖστοι τῶν μεγάλων ἀοιδῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος (B. Ferri, Farinelli, Caffarelli, Guardagni, Senesino, Pacchiarotti, Marchessi κλπ.) ἦσαν εὐνοῦχοι, θαυμασθέντες ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων καὶ τοῦ πλήθους. Οἱ πλεῖστοι τῶν ὀξυφώνων εὐνούχων ἀπέβαινον ὀγκώδεις καὶ παχύσαρκοι, πάντες δ' ἠπόρουν πῶς ἐκ τοιούτου κολοσσοῦ ἐξήρχετο φωνὴ παιδίου. Μετὰ τὸν Velluti, ὁ Ροσσίνι ἀνέδειξεν ἐν Μιλάνῳ τῷ 1814 μὲ τὸν «Aureliano in Palmira», ἐξηφανίσθησαν ἀπὸ σκηνῆς τῷ 1829 οἱ εὐνοῦχοι ἀοιδοί.

Τὸν εὐνουχισμὸν ἐφήρμοζον ἐπὶ μακρὸν καὶ πολλοὶ ἐμπειρικοὶ ἰατροὶ καὶ ἀγύρται, διατεινόμενοι ὅτι δι' αὐτοῦ ἠδύναντο νὰ θεραπεύσωσι τὴν λέπραν, τὴν ἐλεφαντίασιν, τὸν ἀρθριτισμὸν καὶ διάφορα ἄλλα νοσήματα τοῦ δέρματος, ὡς καὶ νὰ προλαμβάνωσι παρὰ παιδίοις τὴν κήλην. Εἷς ἐκ τῶν ἀγυρτῶν τούτων ἐκαυχᾶτο ὅτι αἱ ἐργασίαι

Digitized by Google

αὐτοῦ εἶχον τοιαύτην εὐρύτητα, ὥστε διέτρεφε τὸν εὐμεγέθη κύνα του καθ' ἑκάστην μόνον διὰ τῶν ἐκτεμνομένων ὑπ' αὐτοῦ γεννητικῶν ἀδένων. Τῷ 1776 ἡ χειρουργικὴ ἑταιρεία τῶν Παρισίων ἐφίστα τὴν προσοχὴν τῆς κυβερνήσεως ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, οὕτω δ' ἔκτοτε τὸ ἔργον ἀνετέθη μόνον εἰς ἰατροὺς χειρουργούς. Ἡ ἐγχείρησις ἐγίνετο μεθοδικῶς καὶ μόνον εἰς ἑτεροπλεύρους ὀργανικὰς παθήσεις. Ὁ Κέλσος καὶ ὁ Παῦλος Αἰγινήτης καὶ ἄλλοι ἀρχαῖοι ἰατροὶ περιγράφουν τὸν τρόπον τῆς ἐγχειρήσεως, τροποποιηθέντα κατόπιν ὑπὸ τῶν Paré, Dupuytren, Roux, Petit κλπ.

Γ. Λ. Α.—Ν. ΚΛΣ—Σ. Γ. Σ.

— [ΝΟΜ.] Ἀπαγορεύσεις ἀφορώσας εἰς τὰς ἐξωγάμους σχέσεις ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἡ νομοθεσία τῆς Ἐκκλησίας ἀπεφήνατο ἰσχυούσας καὶ ἐπὶ τῶν *εὐνούχων*. Οὕτως ὁ κανὼν ε΄ τῆς ἐν Τρούλλῳ πενθέκτης Οἰκουμενικῆς συνόδου ἀπαγορεύει τὸ παρανόμως συνοικεῖν μετὰ γυναικῶν, ἂν μὴ αὗται ὦσιν ἀνύποπτα πρόσωπα συγγενικὰ καὶ τοῖς εὐνούχοις, ἐπισείων κατὰ τῶν παραβατῶν τῆς ἀπαγορεύσεως λαϊκῶν μὲν ὄντων ἀφορισμόν, κληρικῶν δ' ὄντων καθαίρεσιν. Κατὰ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην (Λευΐτ. κα΄ 17 ἐπ., Δευτερονομ. γ΄ 1), οἱ εὐνοῦχοι δὲν ἠδύναντο νὰ ἱερωθῶσιν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας Δημητρίου συγκληθεῖσα ἐν Καισαρείᾳ σύνοδος τῷ 228, τὴν εἰς πρεσβύτερον χειροτονίαν τοῦ Ὠριγένους ἐθεώρησεν ἀντικανονικήν, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι οὗτος νέος ἔτι ὢν εἶχεν εὐνουχίσει ἑαυτόν, ὁρμηθεὶς πρὸς τοῦτο ἐκ τοῦ γράμματος τῆς εὐαγγελικῆς ῥήσεως: «εἰσὶν εὐνοῦχοι, οἵτινες ηὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν» (*Ματθ.* ιθ΄ 12). Ἡ Ἐκκλησία κωλυτικὰς χειροτονίας ἀπεφήνατο μόνον τὰς ἐλλείψεις τὰς καθιστώσας τινὰ ἀνίκανον εἰς τὸ τελεῖν τὰ τοῦ κληρικοῦ· τὴν εὐνουχίαν ἄρα καθ' ἑαυτὴν δὲν ἔκρινε κωλυτικὴν χειροτονίας, εἰμὴ μόνον ἂν αὕτη ἠδύνατο νὰ καταλογισθῇ ὡς ἴδιον ἔγκλημα. Οὕτως ὁ εὐνοῦχος δύναται νὰ γένηται κληρικὸς ἂν ἐχειρουργήθη ὑπὸ ἰατρῶν ἢ ἐξετμήθη ὑπὸ βαρβάρων ἢ ἐν διωγμῷ ἢ καθόλου ἐξ ἐπηρείας ἀνθρώπων, ἀρκεῖ νὰ ᾖ ἄξιος πρὸς χειροτονίαν. Κώλυμα πρὸς χειροτονίαν ἀποτελεῖ ἡ εὐνουχία μόνον ὅταν τις ὑγιαίνων ἑαυτὸν ἐκτάμῃ: «ὡς αὐτοφονευτὴς ἑαυτοῦ καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δημιουργίας ἐχθρός». Ὁ δ' ἄλλον ἐκτέμνων ὀφείλομεν νὰ δεχώμεθα ὅτι φονεὺς λογιζόμενος δὲν δύναται νὰ ἱερωθῇ (βλ. ἀποστολ. κανόν. κα΄, κβ΄ καὶ κγ΄, ἔτι δε καν. α΄ τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς συνόδου καὶ καν. η΄ τῆς Α΄ καὶ Β΄ συνόδου).

Τὸ ἐν Ἑλλάδι ἰσχῦον Ρωμαϊκὸν δίκαιον ἀπαγορεύει, κατὰ τὴν παρ' ἡμῖν κρατοῦσαν γνώμην, εἰς τοὺς εὐνούχους τὸν γάμον. Ἂν ἀκολουθήσῃ τις τὴν γνώμην ταύτην, ὀφείλει νὰ δεχθῇ ὡς νομικῶς ἀδύνατον καὶ τὴν ἀνασύστασιν τοῦ γάμου, ἂν μετὰ τὴν δι' ἀμετακλήτου δικαστικῆς ἀποφάσως λύσιν αὐτοῦ ἐπηκολούθησεν εὐνουχισμὸς τοῦ ἀνδρός. Τὴν διάταξιν τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου τὴν ἀπαγορεύουσαν εἰς τοὺς εὐνούχους τὸ εἰσποιεῖν, κατήργησεν ἡ 26 νεαρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, ἐπιτρέψασα τοῦτο τοῖς εὐνούχοις. Κατὰ τὴν Ἰουστινιάνειον νεαρὰν ρμβ΄ οἱ εὐνουχίσαντές τινα, ὡς καὶ οἱ ὁπωσδήποτε μετασχόντες τῆς τοιαύτης ἀδικοπραγίας ταὐτὸ τοῦτο παθεῖν ὃ πεποιήκασι, τῆς περιουσίας αὐτῶν προσκυρουμένης τῷ δημοσίῳ θησαυρῷ, αὐτῶν δὲ τούτων πεμπομένων εἰς ἐξορίαν, ἐν ᾗ διανύουσι πάντα τὸν βίον. Οἱ δ' εὐνουχισθέντες, δοῦλοι ὄντες, ἐλευθεροῦνται (βλ. καὶ λ. *γάμος*).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ἰωάννου Εὐταξία*. Περὶ ἱερατικῆς ἐξουσίας ἐν Ἀθήναις 1872 σελ. 237—238 καὶ *Κ. Μ. Ράλλη*, Ποινικὸν δίκαιον τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς ἐκκλησιας ἐν Ἀθήναις 1907 σελ. 219.

Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

— **Εὐνοῦχοι** (οἱ) (ἢ ***Βαλεσιανοί***). Κατὰ τὸ ἔργον Praedestinatus, τὸ ἐκδοθὲν τῷ 1643 ὑπὸ τοῦ Sirmond, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ ἄγνωστος συγγραφεὺς καταπολεμεῖ τὸν ἀπόλυτον προορισμόν, συνελθοῦσα κατὰ τὸν Γ΄ αἰῶνα σύνοδος ἐν Ἀχαΐᾳ, κατεδίκασεν ὡς αἱρετικοὺς τοὺς Βαλεσιανοὺς τοὺς διδάσκοντας τὸν εὐνουχισμὸν (βιβλ. 1, 37). Ἡ εἴδησις αὕτη τοῦ Praedestinatus δὲν φαίνεται πιθανὴ καὶ ἑπομένως ἡ ὕπαρξις τοιαύτης αἱρέσεως εἶναι ἀμφίβολος (*Hefele* Conc. Geset. I, 110). Κ. Ι. Δ.

εὐνοῶ (*—έω*), ἀόρ. *ηὐνόησα — ηὐνοήθην* (καὶ ἄνευ αὐξήσεως)· εἶμαι εὔνους πρός τινα, εἶμαι καλῶς, εὐμενῶς διατεθειμένος, ἀγαπῶ, συμπαθῶ, ἐξυπηρετῶ: «τὸν εὐνοεῖ ὁ ὑπουργός», «ηὐνοήθη ὑπὸ τῆς τύχης, —ὑπὸ τῆς φύσεως»· || μετχ. ἐνεστ. *εὐνοούμενος* (βλ. λ.).

Εὔντοῦ (Eydoux)· βλ. λ. *Ἐντοῦ*.

Εὔνωνος. Βασιλεὺς τῶν Ἀόρσων, λαοῦ σκυθικῆς φυλῆς, κατοικοῦντος παρὰ τὴν βορείαν παραλίαν τῆς Κασπίας θαλάσσης, σύγχρονος τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου. Κατὰ τὸν μεταξὺ τῶν Ρωμαίων καὶ Μιθριδάτου τοῦ Α΄, βασιλέως τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου, πόλεμον, τῷ 49 μ. Χ., ὁ Εὔνωνος συνετάχθη μετὰ τῶν Ρωμαίων. Ὁ Μιθριδάτης τότε εὑρεθεὶς πρὸ ὑπερτέρων δυνάμεων, ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ εἰς τὸν Εὔνωνον, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως φεισθῇ τῆς ζωῆς του. Ἀλλ' οὗτος παρασπονδήσας, παρέδωκεν αὐτὸν εἰς τοὺς Ρωμαίους, οἵτινες τὸν ἐφόνευσαν (*Ταχίτου* Annal. XII, 15, 18—20).

Α. Θ. ΣΑΜ.

εὔνωστος (ὁ) (Eunostus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μετρίου μεγέθους μὲ σῶμα πεπιεσμένον καὶ φαιὸν ἢ μελανὸν χρωματισμόν. Γνωστὰ δύο εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Μαγαδασκάρης. Δ. Ν. Π.

εὐνωτέλη (ἡ) (Eunotela) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *πιεριδῶν*, περιλαμβάνον μεγάλου μεγέθους ψυχὰς μὲ πτέρυγας πολυχρώμους καὶ ποικίλως διακεκοσμημένας. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα ἐν Ἀμερικῇ. Δ.Ν.Π.

εὔνωτος (ὁ) (Eunotus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *σταφυλινιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μικροῦ σχετικῶς μεγέθους μὲ σῶμα κυρτόν, κεραίας ἀνεπτυγμένας καὶ χρῶμα στιλπνῶς μελανόν.

— **εὔνωτος** (ὁ) *[Ζωολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν σαύρων τῆς οἰκογενείας τῶν *μονιτοριδῶν*. Δ. Ν. Π.

εὐξανθικὸν *ὀξὺ* (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὸν ὀξὺ ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν συνεζευγμένων γλυκουρονικῶν ὀξέων. Ἔχει τὸν τύπον $C_{19}H_{16}O_{10}$ καὶ ἀπαντᾷ ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ μετὰ μαγνησίου ἢ ἀσβεστίου ἅλατος εἰς τὸ *κίτρινον* Ἰνδικὸν (βλ. λ.). Κρυσταλλοῦται εἰς στίλβοντα ἀχυροκίτρινα φυλλίδια, τηκόμενα εἰς 156—158°. Δι' ὑδρολυτικῶν μέσων διασπᾶται εἰς *γλυκουρονικὸν* ὀξὺ καὶ *εὐξανθόνην* (βλ. λ.). Σ. Γ.

εὐξανθόνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. Εἶναι 2,8 - διοξυξανθόνη καὶ ἔχει τὸν τύπον $C_{18}H_8O_4$. Βαθυκίτριναι βελόναι τηκόμεναι εἰς 240°. Σ. Γ.

Εὐξάντιος *[Μυθολ.]*. Ἐπώνυμος τοῦ Μιλησίου γένους τῶν Εὐξαντιαδῶν, υἱὸς τοῦ Μίνωος, πατὴρ τοῦ Μιλήτου. Ἡ μήτηρ αὐτοῦ ὀνομάζεται ἄλλοτε μὲν Δεξιθέα, ἄλλοτε δὲ Δεξινόη. Γράφεται καὶ *Εὐξάνθιος*. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ σχετίζεται πρὸς τὰς λέξεις: «εὐχῶν ἀντιᾶν» ἢ «εὐχαῖς ἀντιάζειν θεὸν» καὶ ἐκλαμβάνεται ὡς λατρείας ὄνομα θεότητός τινος. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Εὐξεινίδας. Ἕλλην ζωγράφος φερόμενος καὶ *Εὐξενίδας*. Σύγχρονος ὢν τῶν ζωγράφων Τιμάνθους, Παρρασίου καὶ Εὐπόμπου, ἤκμασε κατὰ τὸν ΣΤ΄ π. Χ. αἰῶνα, ἐγένετο δὲ διδάσκαλος τοῦ περιφήμου Θηβαίου ζωγράφου Ἀριστείδου. Ν. Χ. Κ.

Εὐξεινογρὰδ *[Γεωγρ.]*. Ὅρμος ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Βάρνας (πλάτ. 43°13' Β, μῆκ. 28°00' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2230: Bosporus to cape Kaliakra) ἀμέσως πρὸς δυσμὰς τοῦ ἀκρωτηρίου Ἅγ. Δημήτριος, ἐφ' οὗ τὸ θερινὸν ἀνάκτορον τοῦ βασιλέως τῆς Βουλγαρίας, ὅπερ χάρις εἰς τὸν πύργον του ἀποτελεῖ ἄριστον «γνώρισμα» διὰ τοὺς παραπλέοντας. Ὁ ἠλεκτροφωτισμὸς τοῦ ἀνακτόρου καὶ τοῦ περὶ αὐτὸ ἄλσους, λειτουργῶν ἐφ' ὅσον τὸ ἀνάκτορον κατοικεῖται ὑπὸ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, εἶναι ὁρατὸς ἀπὸ 13 μιλλίων καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς φάρος. Σ. Ε. Λ.

εὔξεινος (ὁ)· ἰωνικὸς τύπος ἀντὶ τοῦ *εὔξενος* (ὁ,ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀγαπῶν τοὺς ξένους· || «Εὔξεινος πόντος» κατ' ἀντίφρασιν ἀντὶ *ἄξενος*, φοβερός, ἐπικίνδυνος εἰς τοὺς πλέοντας.

Εὔξεινος *πόντος*. Εὐρεῖα καὶ βαθεῖα θάλασσα, «πόντος», σχηματιζομένη πρὸς τὴν ΒΑ ἐσχατιὰν τῆς Μεσογείου, δεχομένη ἀπὸ βορρᾶ καὶ διὰ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Κὲρτς τὰ ὕδατα τῆς Ἀζοφικῆς, πρὸς νότον δὲ ἐκβάλλουσα διὰ τοῦ στενοῦ καὶ ἀβαθοῦς Βοσπόρου εἰς τὴν Προποντίδα, ἵνα καὶ αἱ τρεῖς αὗται θάλασσαι, ἐκβάλλωσιν ἀπὸ κοινοῦ, διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου, εἰς τὸ Αἰγαῖον, τοῦθ' ὅπερ ἔφερε τὸν Στράβωνα εἰς τὸ νὰ θεωρῇ τὸν Εὔξεινον συνέχισιν τοῦ Αἰγαίου (Didot. 103, 6). Τὸ ἀρχαιοελληνικόν του ὅμως ὄνομα, χρησιμοποιούμενον πάντοτε εἰς τὴν ἐπίσημον γλῶσσαν, ἔπαυσε νὰ εἶναι εὔχρηστον παρὰ τοῖς ναυτικοῖς, ἐπικρατησάσης διεθνῶς ἐν μεταφράσει τῆς ἑτέρας, ἀρχαίας ἐπίσης, ὀνομασίας της *Μέλας Πόντος* κατὰ Ἀπολλώνιον τὸν Ρόδιον, ἢ *Μέλας Κόλπος* κατὰ Ἡρωδιανόν. Οὕτω ὁ Εὔξεινος πόντος εἶναι ἡ *Μαύρη θάλασσα* τῶν ναυτικῶν μας, ἡ *Τσέρνοε Μόρε* τῶν Ρώσων, ἡ *Μπλὰκ - Σῆ* (Black Sea) τῶν Ἄγγλων, ἡ *Σβάρτσες Μίερ* (Schwarzes Meer) τῶν Γερμανῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν βορειοευρωπαϊκῶν κρατῶν, ἡ *Μὲρ Νουὰρ* (Mer Noire) τῶν Γάλλων, ἡ *Μὰρ - Νέρο* (Mar Nero) τῶν Ἰταλῶν (βλ. Black Pilot ἔκδ. 1908 σελ. 3), ἡ *Καρὰ Ντενὶζ* τῶν Τούρκων.

Ἡ θάλασσα αὕτη, χωρίζουσα τὰς νοτίους τῆς Ρωσίας χώρας ἀπὸ τῆς Μικρασίας, ἁπλοῦται μεταξὺ τῶν παραλλήλων 41° καὶ 46 ½ βορείου πλάτους καὶ 27° ½ καὶ 41' ¾ ἀνατολικοῦ μήκους. Τὸ μέγιστον εὖρός της, μεταξὺ Πύργου τῆς Βουλγαρίας καὶ Σβιάτοϊ Νικολάϊ ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς, εἶναι 600 περίπου μίλλια καὶ ἡ μεγίστη της εἴσδυσις ἀπὸ Μελὲν Σοὺ τῆς Μικρασίας εἰς Ὀδησσὸν 330 μίλ.· ἡ τελευταία ὅμως αὕτη μειοῦται, μεταξὺ τοῦ Ταυρικοῦ ἀκρωτηρίου Αἰτοδὼρ καὶ τοῦ Μικρασιατικοῦ Κερεμπέ, εἰς 144 μίλλ. καὶ δὴ κατὰ τὸ μέσον τοῦ Εὐξείνου, λόγῳ τῆς προβολῆς τῆς χερσονήσου τῆς Κριμαίας, ἥτις προσδίδει ἰδιαιτέραν μορφὴν εἰς τὴν βορείαν ἀκτογραμμὴν τοῦ Πόντου, μὴ διαλαθοῦσαν τοὺς ἀρχαίους γεωγράφους παρομοιάσαντας αὐτὴν πρὸς σκυθικὸν τόξον. Περιορίζεται δέ, πρὸς δυσμὰς ὑπὸ τῆς Τουρκίας, Βουλγαρίας Ρουμανίας, πρὸς βορρᾶν ὑπὸ τῶν νοτίων τῆς Ρωσίας χωρῶν, Βεσσαραβίας, Χερσῶνος, Ταυρίδος, πρὸς ἀνατολὰς ὑπὸ τῆς Καυκασίας καὶ τῆς Ὑπερκαυκασίας, καὶ πρὸς νότον ὑπὸ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἡ διὰ τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου (πορθμοῦ τοῦ *Κὲρτς*) ἐπικοινωνία του πρὸς τὴν Μαιώτιδα τὸν τροφοδοτεῖ μὲ τὸν ροῦν μέρους τῶν μεγάλων τῆς νοτίου Ρωσίας ποταμῶν, οὗτος δὲ πάλιν ἀποστέλλει, ὑπὸ μορφὴν ρεύματος, εἰς τὴν Προποντίδα διὰ τοῦ Βοσπόρου τὰ ἀπὸ ἀπόψεως ἰσοσταθμίας πλεονάζοντα ὕδατα, τὰ ὁποῖα ἡ θερμοκρασία τοῦ περιβάλλοντος δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἐξατμίσῃ. Δὲν ὑπάρχει τμῆμα ὠκεανοῦ ἐν τῷ κόσμῳ, ἐξαιρέσει τῆς Κιτρίνης θαλάσσης, δεχόμενον τοσοῦτον ὕδωρ ἀπὸ ροῦ ποταμῶν, ὅσον ὁ Εὔξεινος πόντος.

Ἡ μορφὴ τῶν ἀκτῶν τοῦ Εὐξείνου ποικίλλει κατὰ τὰ μέρη, ἐμφανιζομένων ἀπὸ μὲν ἀκρωτηρίου Ἐσκῆ Φενὰρ - μπουρνοῦ ἕως ἀκρωτηρίου Καλιάκρας τῆς Βουλγαρίας μετρίως ὑψηλῶν μεθ' ὑψηλῶν ὀρέων ἐν ἀπόπτῳ, χθαμαλῶν ἐκεῖθεν μέχρι Δέλτα Δουνάβεως καὶ προϊουσῶν ἐκεῖθεν μέχρι Κριμαίας· αἱ δὲ ἀκταὶ τῆς χερσονήσου ταύτης, ὡς καὶ αἱ ἀκταὶ τῆς Κιρκασίας, τῆς Ἀρμενίας καὶ τῆς Ἀνατολίας, πλαισιοῦνται ὑπὸ χθαμαλῶν βουνῶν.

— [ΠΑΡΑΛ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ παραλιακὴ τοῦ Εὐξείνου γεωγραφία δέον, διὰ τὴν εὐχερεστέραν αὐτῆς κατανόησιν, νὰ καταταμῇ εἰς τέσσαρας περιγραφάς, ἀφορώσας: α) τὴν βορειοδυτικὴν αὐτοῦ πλευράν, β) τὴν βορείαν, γ) τὴν ἀνατολικὴν καὶ δ) τὴν νοτίαν.

Α΄) ***Βορειοδυτικὴ πλευρά.*** Αὕτη εἶναι ἡ ἀπὸ τοῦ βορείου στομίου τοῦ Βοσπόρου μέχρις Ὀδησσοῦ ἔκτασις τῶν παραλίων τῆς Τουρκίας, τῆς Βουλγαρίας, τῆς κυρίως Ρουμανίας καὶ τῆς Βεσσαραβίας, δηλαδὴ τῶν ἀκτῶν, ἅς ποτε ᾤκουν Βυζάντιοι Θρᾷκες, Κοροβύζοι ἢ Κρεβύζοι, οἱ Τρωγλοδύται καὶ οἱ Πευκῖνοι τῆς Μυσίας καὶ οἱ τῆς Δακίας Ἅρπιοι.

Ἀφετηρία τῆς ἀκτῆς ταύτης εἶναι τὸ Ρούμελι μπουρνοῦ (πλάτ. 41°14' Β, μῆκ. 29°06' ½ Ἀν.) ἔχον ἄντικρύ του τὰς Κυανέας Πέτρας τῶν ἀρχαίων. Εἰς 21 μίλ. βορείως αὐτοῦ ἀκρωτήριον *Καρὶ μπουρνοῦ*, ἔχον ὕφορμον, εἰς ὃν ἦν ἡ ἀρχαία Φινόπολις· μεθ' ὃ τὸ *Καλιουχὰτς* ἢ *Καλλιουτζῆ μπουρούν*, εἰς 32 μίλ. ἀπὸ τοῦ Βοσπόρου (ἀρχ. Φιλία ἄκρα). Εἶτα τὸ *Σερβὶ μπουρνοῦ*, προέχον εἰς 55 μίλλια παράπλου ἀπὸ τοῦ Βοσπόρου, ἔχον νοτίως του τὸ ἀγκυροβόλιον *Μίδια* καὶ πόλον φερώνυμον (ἀρχ. Σαλμηδυσσὸς ἢ Ἁλμηδυσσός), δι' ὃ ἐμελετᾶτο ποτε νὰ ὁρισθῇ τέρμα τῶν ἑλληνικῶν συνόρων (γραμμὴ *Αἴνου-Μηδείας*). Εἰς 12 δὲ μίλ. βορείως αὐτοῦ τὸ ἀκρωτήριον *Κουρὶ* (ἀρχ. Θυνιάς), νοτίως τοῦ ὁποίου σωτήριον ἀγκυροβόλιον, ἡ *Ἰνιάδα* (ἀρχ. Θυνιάς), μετ' αὐτὴν τὸ ἀγκυροβόλιον *Στέφανος* (ἀρχ. Περοντικόν), καὶ εἰς 15 μίλ. ἀπὸ τοῦ Κουρὶ ἀπόστασιν *Ἀγαθόπολις*, ἀκρωτήριον μεθ' ὅρμου (ἀρχ. Αὐλαίου τεῖχος ἢ Θήρας χωρίον)· κατόπιν, εἰς 88 μίλ. εὐθύπλου, ΒΔ τοῦ Βοσπόρου, τὸ ἀκρωτήριον *Ζεϊτοὺν* (ἀρχ. Χερρόνησος ἄλλη αὐτὴ ἢ Τόνζου θήρα). Εἶτα ἀκρωτήριον *Σιζέπολι* (ἀρχ. Ἀπολλωνία, ὕστερον Σωζόπολις), τὸ ΝΑ τοῦ κόλπου τοῦ Πύργου, ἢ Μπουργάς, κέρας. Μετὰ τὸ ἀκρωτήριον Σιζέπολι ἀνοίγεται ὁ κόλπος τοῦ *Μπουργὰς* ἢ τοῦ *Πύργου*, εἰς τὸν βόρειον μυχὸν τοῦ ὁποίου ἡ πόλις καὶ λιμὴν *Μπουργὰς* ἢ *Πύργος* ἢ *Μουρὶς - γκιὸλ* (πλάτ. 42° 29' Β, μῆκ. 27° 31' Ἀν.), ἡ Βεργούλη τῶν ἀρχαίων, ἔχων δὲ ὡς ΒΑ κέρας τὸ ἀκρωτήριον *Ἀχιλοῦ*, ἔχον ὅρμον (ἀρχ. Ἀγχίαλος). Εἰς 14 δὲ μίλλια Β τοῦ ἀκρωτηρίου Σιζέπολι σχηματίζεται σωτήριον ἀγκυροβόλιον κωμόπολιν ἔχον, ἡ *Μεσεμβρία* (ἀρχ. Μεσημβρία), ἀφ' οὗ, ἐπὶ 9 μίλλια πρὸς ἀνατολάς, προέχει μέγα ἀκρωτήριον, τὸ *Ἐμινὲ* (ἀρχ. Αἶμου Ὑπώρειαι, κατόπιν Αἰμώνιον) διέχον τοῦ Β στομίου τοῦ Βοσπόρου 105 μίλλια εὐθύπλου καὶ σχηματίζον ὑπ' αὐτὸ τὰ τρία ἀγκυροβόλια τοῦ *Ἁγίου Βλάση* (ἀρχ. Ἄβριττος). Μετ' αὐτό, εἰς 10 μίλλια βορείως τοῦ Ἐμινέ, τὸ ἀκρωτήριον *Ἄσπρο* ἢ *Ἀκ-μπουρούν*, εἰς 28 δὲ μίλλια ἀπὸ τοῦ ἰδίου τὸ *Γαλατὰ-μπουρνοῦ*, νότιον κέρας τοῦ κόλπου τῆς Βάρνας. Μεθ' ὅ, εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ *Ντέβνο* (ἀρχ. Πανυσός), ὁ λιμὴν (πλάτ. 43° 12' Β. μῆκ. 27° 57' Ἀν.) καὶ ἡ πόλις τῆς *Βάρνας* (ἀρχ. Ὀδησσόπολις, εἶτα Ὀδησσός), ΒΑ τοῦ ὁποίου ἁπλοῦται ὁ κόλπος τῆς *Καβάρνας*, ἔχων πόλιν καὶ ὅρμον *Μπαλτζὶκ* (ἀρχ. Διονυσόπολις) καὶ ὡς ΒΑ κέρας τὸ ἐπιβλητικὸν ἀκρωτήριον τῆς *Καλιάκρας* (ἀρχ. Τιριστις ἢ Τετρισιὰς ἢ Τίριζα καὶ κατόπιν Καλὴ Ἄκρα) διέχον 133 μίλλια πρὸς Β τοῦ Βοσπόρου· μεθ' ὃ εἰς 12 μὲν μίλλια ἀπ' αὐτοῦ τὸ ἀκρωτήριον Ται-

Digitized by Google

μπλὲρ μπουροὺν καὶ ὑπ' αὐτὸ ὁ ὅρμος *Κύλα-Ντελῆ* (ἀρχ. Καρῶν λιμήν), εἰς 18 δὲ μίλλια ὁ ὅρμος *Καρτόλια* (ἀρχ. Κάλατις). Εἶτα ἀκρωτήριον *Τοῦζλα μπουρνοῦ* (πλάτ. 43° 59′ 1/2 Β, μῆκ. 28° 42 'Αν.) καὶ ὅρμος πρὸς Β αὐτοῦ *Τομισβὰρ* (ἀρχ. Τομεῖς) καὶ εἰς 11 μίλλια Β αὐτοῦ τὸ ἀκρωτήριον *Κιουστεντζὲ μπουροὺν* καὶ λιμὴν φερώνυμος, ὁ καὶ Κωνστάντζα (ἀρχ. 'Ιστρία ἢ 'Ιστρόπολις). Ἔπειτα, ἐπὶ 36 μίλλια ἁπλούμενον τοῦ Δουνάβεως (ἀρχ. Ἴστρος) τὸ δέλτα, ἔχον ἐπίσημα στόμια τὸ τοῦ *Ἅϊ-Γεώργη* (ἀρχ. Νάρακον), *Σουλινᾶ* (ἀρχ. Καλὸν) καὶ *Κίλια* (ἀρχ. Ψιλόν), τοῦ Πτολεμαίου ἀναφέροντος καὶ τὸ *Βόρειον* (τανῦν *'Οτσακὼφ*) καὶ τὸ *Ἱερὸν* καὶ τὸ *Ψευδόστομα*, ἀγνώστου τανῦν ταυτότητος ταῦτα· εἰς 18 δὲ μίλλια ἀπὸ τῆς μᾶλλον προεχούσης τοῦ δέλτα ἀκτῆς πελαγία καὶ ἔρημος ἡ νῆσος *Φιδονήσι* (ἀρχ. *'Αχιλλέως* νῆσος, βλ. λ.). 'Εκεῖθεν αἱ ἀκταί, ὀδοντούμεναι ὑπὸ λιμνοθαλασσῶν καὶ ἑλοθαλασσῶν, ἐκτείνονται, εὐθέως σχεδόν, ἐπὶ 55 μίλλια, μέχρι τῆς στομαλίμνης τοῦ *Δνιέστρ* (ἀρχ. Τύρας) ἐν τῇ ὁποίᾳ τὸ *Ἄκκερμαν* (ἀρχ. Ἑρμώνακτος κώμη), *Καλόλιεϊ* καὶ *'Οφβιδιοπὸλ* (ἀρχ. 'Οφιοῦσσα) καὶ *Μαλώκα* (ἀρχ. Νικώνιον), τὸ *Τσαριγκρὰδ* (ἀρχ. Κρεμίσκος), νοτίως δὲ τῶν ἐκβολῶν ἀναφέρεται ἀρχαιοελληνικὴ πόλις *Ἅρπις*, ἀγνώστου ταυτότητος. Τέλος ἡ *'Οδησσός*, λιμὴν (παρὰ ξένοις *'Οντέσσα*, πλάτ. 46° 29′ Β, μῆκ. 30° 44′ 'Αν.) καὶ φερώνυμος μεγαλόπολις (ἀρχ. 'Ιστριανῶν λιμὴν ἢ 'Οδησσὸς λιμήν, συνεχόμενος πρὸς τὸν 'Ισσιακῶν λιμένα)· ἀνατολικῶς δὲ αὐτῆς 25 μίλλια, ἤ, ὅλως ἄλλη πρὸς τὴν 'Οδησσόν, 'Ορδησσὸς τῶν ἀρχαίων, ὁ τανῦν ὅρμος *'Αντσιγιάσκ*.

Β) ***Βορεία πλευρά.*** Ὡς τοιαύτην νοοῦμεν τὴν ἀπὸ Ὀδησσοῦ ἕως πορθμοῦ τοῦ Κὲρτς παραλίαν, περιλαμβάνουσαν τὰς νοτίας ἀκτὰς τῆς Χερσῶνος τῆς Ταυρίδος καὶ τῆς Κριμαίας, ἅς ποτε ᾤκουν Ἅρπιοι, Ταυροσκύθαι καὶ Βοσποριανοί. 'Εκτείνεται δέ, ἐν ἀρχῇ ἐλαφρῶς κοιλουμένη, ἡ ἀκτὴ αὕτη ἐπὶ 30 μίλ. περίπου ἀνατολικῶς τῆς 'Οδησσοῦ μέχρι τῆς στομαλίμνης τοῦ *Ντνιέπρ* (ἀρχ. Βορυσθένης), πρὸ τοῦ στόματος τοῦ ὁποίου ἡ νησίζουσα *Μπερεζὰν* (ἀρχ. Βορυσθενὶς νῆσος) καὶ ἀνατολικῶς τῆς ὁποίας ἡ πόλις *'Αντζιγκιὸλ* ἢ *Ὄλβι* (ἀρχ. Ὀλβία). 'Εκεῖθεν, 5 μίλ. ἀνατολικώτερον, τὸ ἀκρωτήριον *'Οτσακώφ*, ΒΔ κέρας τοῦ κόλπου τῆς *Χερσῶνος*, ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ στομαλίμνη τοῦ ποταμοῦ *Μποὺγ* (ἀρχ. Ὕπανις, ὑπάρχει καὶ ἄλλος), ἔχοντος παροχθίας πόλεις, ὧν ἐπισημοτέρα ἡ ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης Νικολάϊεφ. Νοτίως δὲ τοῦ κόλπου τούτου ἄρχονται αἱ ἀκταὶ τῆς *Ταυρίδος*, σχηματίζουσαι εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τρίκολπον *Κίμπουρν*, *'Εγκερλίτς*, *Τένδρα*, ὃν φράσσει πρὸς νότον ἡ ἐπιμηκεστάτη χερσόνησος *Τένδρα* (ἀρχ. 'Αχίλλειος δρόμος), ἥτις, ἀνατεινομένη εὐθὺ ἐπὶ 70 μίλ., ἀπολήγει ἀνατολικῶς μὲν εἰς τὸ ἀκρωτήριον *Τσαρουΐλκὰτς* (ἀρχ. Ταμυράκη ἄκρα), δυτικῶς δὲ εἰς τὸ ἀκρωτήριαν *Τένδρα* (ἀρχ. Ἱερόν), σχηματίζουσα Α.ΒΑ αὐτῆς τὴν λιμνοθάλασσαν *Τσαρουϊλκὰτς Μόρε* (τὴν ἀρχ. Ταμυράκην). Νοτίως δὲ τῆς χερσονήσου Τένδρα ἁπλοῦται ὁ μέγας κόλπος *Περεκὸπ* (ἀρχ. Κερκενίτης), οὗ ὁ μυχός, λαμβάνων τὴν σύγχρονον ὀνομασίαν *Κερκινίτ*, ἔχει πόλιν *'Αρμγιάνσκι* (ἀρχ. Τάφρος).

'Εντεῦθεν δὲ ἄρχεται ἡ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἐπίσημος χερσόνησος τῆς *Κριμαίας* (ἀρχ. Ταυρικὴ χερσόνησος), ἥτις συνδεομένη πρὸς τὴν Ταυρίδα διὰ τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ *Περεκὸπ* (ἀρχ. Τάφριος), ἀφίνοντος ἐκ δυσμῶν μὲν τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου τοῦ Περεκὸπ βρέχοντος τὰς ΒΔ ἀκτάς της, ἀπ' ἀνατολὰς δὲ τὴν λιμνοθάλασσαν *Σιβὰς* ἢ *Γνιλόε-Μόρε* (ἀρχ. Σαπρὰ θάλασσα) βρέχουσαν τὰς ΒΔ ἀκτὰς αὐτῆς, περὶ ὧν ὅμως ἐγράψαμεν ἀλλαχοῦ (βλ. λ. *'Αζοφική*). Παρουσιάζει δὲ ἡ ΒΔ ἀκτή της τὸ ὁμαλῶς εὐθύ, μὴ παρουσιαζομένης, ἐπὶ 60 ὅλα μίλλια, εἰμὴ μιᾶς μόνης ὀδοντώσεως καὶ ἐπὶ 6 μιλ. χωρούσης ὀξέως, *Σαριμπουλά*· ἕνα δέ, ἄριστον ὅμως, λιμένα παρουσιάζει ἡ ἀκτὴ αὕτη, τὸν *'Ακμετσὲτ* (ἀρχ. Καλὸς λιμὴν) 19 μίλ. ΒΑ τοῦ ἀκρωτηρίου *Ταρχὰν* (ἀρχ. Ἄκρα), δυτικῆς τῆς χερσονήσου τῆς Κριμαίας ἐσχατιᾶς. 'Αποκλινούσης δὲ ἐφεξῆς τῆς ἀκτῆς της πρὸς Α.ΝΑ, σχηματίζεται ἐφεξῆς κόλπωσις, ἧς τὸ Α κέρας, εἰς 36 μίλ. Α.ΝΑ τοῦ Ταρχάν, κατέχει τὸ ἀκρωτήριον *Εὐπατόρια*, 6 μίλ. Α.ΒΑ τοῦ ὁποίου φερώνυμα λιμὴν καὶ πόλις (ἀρχ. ὀνομασίαι αἱ αὐταί). 'Εφεξῆς μέγας κόλπος *Καλαμίτα*, ἔχων ὡς νότιον κέρας τὸ ἀκρωτήριον *Λουκοὺλ* (ἀρχ. Παρθένιον. Τονίζω, ὅτι ὁ Müller ἔχει παρανοήσει ἐνταῦθα τὸν Στράβωνα, τοποθετῶν τὸ Παρθένιον εἰς τὴν ἐκεῖθεν τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου ἀκτήν), ἀνατολικῶς τοῦ ὁποίου οἱ ὅρμοι *Στρελέτσκα* (ἀρχ. Συμβούλων λιμήν), *Καμὶς* (ἀρχ. Κτενοῦς) καὶ *Ντβονάγια* ἢ *Καζὰτς* (ἀρχ. Πάλακος). Φθάνομεν οὕτως εἰς τὸ ἀκρωτήριον *Σαρὶτς* (πλάτ. 44° 23′ Β, μῆκ. 33° 44′ 'Αν.), νοτίαν τῆς Κριμαίας ἐσχατιάν, ὅπερ συνέχεον οἱ ἀρχαῖοι πρὸς τὴν Ν.ΝΑ τῆς Κριμαίας ἐσχατιάν, τὸ ἀκρωτήριον *'Αϊτοδώρς*, μὴ διακρίνοντες τὴν μικρὰν μεταξὺ αὐτῶν διαφορὰν πλάτους, ὀνομάζοντες αὐτὰ Κριοῦ Μέτωπον. 'Εφεξῆς ἡ ΝΑ ἀκτὴ τῆς Κριμαίας, μὲ μέσην κατεύθυνσιν Α.ΒΑ μέχρι τοῦ πορθμοῦ τοῦ Κέρτς, ἤτοι ἐπὶ 110 μίλ. «εὐθύπλου». Οὕτως εὑρίσκει τις τὴν *Γιάλταν* (ἀρχ. Χάραξ) εἰς 6 μίλ., τὴν *'Αλούστα* (ἀρχ. Λαγύρα) εἰς 13 μίλ. ἀπὸ τοῦ 'Αϊτοδώρ, καὶ τὸ ἀκρωτήριον *Μεγανὸμ* (ἀρχ. Κόραξ· πλάτ. 44° 47′ 1/2, μῆκ. 35° 05′ 'Αν.) εἰς 47 μίλ. ΒΑ, μεθ' ὅ, εἰς 8 μίλ., ἐκβολὴ *'Οτοὺζ* (ἀρχ. 'Ιστριανῶν ποταμοῦ λιμὴν) καὶ εἰς 19 μίλ. ἡ *Θεοδόσια* (ἀρχ. Θεοδοσία, ἡ Κάφφα τῶν Γενουηνσίων τοῦ μεσαίωνος), πόλις, λιμὴν καὶ ἀκρωτήριον, ἀνατολικῶς τοῦ ὁποίου ἁπλοῦται ὁ κανονικωτάτου ἡμιελλειψοειδοῦς σχήματος *κόλπος τῆς Θεοδοσίας*, ἔχων ἀνατολικὸν κέρας τὸ ἀκρωτήριον *Τσιαουντά*, ἀπέχον τοῦ προηγουμένου 18 μίλ. ἀνατολικῶς. 'Εκεῖθεν ἡ ΝΑ τῆς Κριμαίας χωρεῖ ἐπὶ 26 μίλ. πρὸς 'Αν. μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου *Τακὴλ* (ἀρχ. Νυμφαῖον). Βορείως τοῦ ἀκρωτηρίου τούτου χωρεῖ ἡ ἀνατολικὴ ἀκτὴ τῆς Κριμαίας, ἀλλ' αὕτη βρέχεται ὑπὸ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Κέρτς, ὃν ἐλογίσαμεν ἤδη ἀποτελοῦντα μέρος τῆς 'Αζοφικῆς.

'Εκτὸς τῶν προμνησθεισῶν ἀρχαίων ἑλληνίδων πόλεων, διαλαλουσῶν διὰ τοῦ ἀριθμοῦ των τὴν ἑλληνικότητα τῆς βορείας αὐτῆς σκυθικῆς χώρας ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου, ὑπῆρχον καὶ ἱκαναὶ τὸν ἀριθμὸν μεσόγειαι ἑλληνίδες πόλεις· ἐξ αὐτῶν διεσώθησαν (ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου) αἱ τοπωνυμίαι Τάφρος, Ταρώνα, Ποστιγία, Παρόστα, Κιμμέριον, Πορτάκρα, Βοϊών.

Βορειοδυτικὴ πλευρά. 'Απὸ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Κέρτς μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ *'Αμποῦ 'Ισλὰμ* (ἀρχ. Ἄκαμψις). Ἡ παραλία αὕτη περιλαμβάνει τὰς ἀκτὰς τῆς Καυκασίας, τῆς Κιρκασίας, τῆς 'Αμπχάς, τῆς Γεωργίας, τῆς Μιγκρέλια καὶ τῆς Γκούρδα, ἅς ποτε ᾤκουν οἱ Βοσπορανοί, οἱ Κερκέται, οἱ Ἡνίοχοι, οἱ Σουανοκόλχοι, οἱ Λάζαι, οἱ Μαύραλοι, οἱ κατὰ τὴν 'Εχρηκτικὴν χώραν, καὶ οἱ Ζυδρῖται. Τὰ παράλια ταῦτα χωροῦντα πρὸς μέσην διεύθυνσιν ΝΑ ἐπὶ 260 μιλ., θλῶνται κατόπιν κατὰ τὰ σύνορα Κιρκασίας καὶ Γεωργίας καὶ ἀκολουθοῦν ἐφεξῆς, ἐπὶ 65 περίπου μίλ., κατεύθυνσιν πρὸς Ν μέχρι τοῦ *Βατούμ*. 'Αφετηρία δὲ ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς παραλιακῆς των γεωγραφίας εἶναι τὸ ἀκρωτήριον *Παναγία* (Panaghia, πλάτ. 45°09′, Β, μῆκ. 36°39′ 'Αν.), ΝΑ κέρας τοῦ πορθμοῦ τοῦ Κέρτς, ἡ ἀρχαία Κοροκονδάμη. 'Εκεῖθεν ἡ ἀκτὴ κολποῦται, ἐλαφρῶς ἀλλὰ κανονικώτατα, εἰς τόξον χορδῆς 34 μιλ., εἰς τὸ ἄκρον τῆς ὁποίας ὁ λιμὴν καὶ ἡ πόλις *'Ανάπα* (ἀρχ. Σύνδικος λιμήν)· πρὸ τοῦ μέσου τῆς κολπώσεως ὕφαλος κινδυνωδεστάτη *Μαρὶ-Μαντελὲν* (ἀρχ. Μέγαιρα), κατέναντι τῆς ὁποίας ἔκειτο πιθανοφανῶς ἡ ἀρχ. Ἑρμώνασσα. Εἰς 34 μίλ. Ν. τῆς 'Ανάπας ὁ ἐμπορικώτατος κολπίζων λιμὴν *Νοβορωσίσκ* (ἀρχ. Βάτα, ἢ Βατά, ἢ Ἱερὸς λιμήν), εἰς 16 μίλ. ἀπὸ τοῦ μυχοῦ τοῦ ὁποίου ἕτερος τοιοῦτος, ὁ *Γιελενζὶκ* (ἀρχ. Τορικὸς ἢ Πάγραι) καὶ εἰς 50 μίλ. ἀπὸ τοῦ ἰδίου μυχοῦ τὸ ἀγκυροβόλιον *Ντζιοὺμπγκ* (ἀρχ. Παλαιὰ 'Αχαΐα)· μεταξὺ δὲ αὐτοῦ καὶ τοῦ Γιελεντζὶκ ἕτερον τοιοῦτον *Τσιάντα*, εἰς τὰς ἐκβολὰς φερωνύμου ποταμοῦ (ἀρχ Ψυχρός), ἐπιστεφόμενον ὑπὸ τοῦ φρουρίου *Νοβοτροΐστσκοε*. 'Απὸ δὲ τοῦ Τζιοὺμπγκ εἰς 15 μίλ. πρὸς ΝΑ ἡ κωμόπολις καὶ τὸ ἀγκυροβόλιον *Νεμπουσκάγια* (ἀρχ. Παλαιὰ Λαζική), μεθ' ὃ (εἰς πλάτ. 44°05′ Β, 39°02′ 1/2 'Αν.) τὸ ἀκρωτήριον *Καντὸς* (ἀρχ. Ἡράκλειος ἢ Τυρρετικὴ ἄκρα) ἔχον ὑπ' αὐτὸ λιμένα καὶ πόλιν *Τουάπς* (ἀρχ. Ταζός). ΝΑ 15 μίλ., αἱ ἐκβολαὶ τοῦ *Σουμπεσὶκ* καὶ ὅρμος φερώνυμος (ἀρχ. 'Αχαιοῦς). 'Επακολουθοῦν δὲ εἰς 18 μίλ. τὸ ἀκρωτήριον *Σοτσὰ* (ἀρχ. Μασαιτικὴ) καὶ εἰς ἄλλα 13 μίλ. τὸ ἀκρωτ. *Κωνσταντινόφσκυ* ἢ *'Αντλὲρ* (ἀρχ. Ἡράκλειος ἄκρα, ἄλλη αὐτή), ἔχουσα ὅρμον καὶ χωρίον *Μεζυνούμτα* (ἀρχ. Νῆσις τοῦ Βέργυος). 'Εκεῖθεν σχηματίζεται κόλπωσις, ἔχουσα ἄνοιγμα 24 μιλλίων, ἕως τοῦ ἀκρωτηρίου *Πιτσοῦντα* (ἀρχ. Πιτυοῦς)· ἐν αὐτῇ αἱ ἐκβολαὶ τοῦ *Πσοῦ* (ἀρχ. Βόργυς ἢ Βούρκας), τοῦ *Μεχαντουΐρ* (ἀρχ. 'Αβασκὸς) καὶ ὁ ὅρμος καὶ κωμόπολις *Γκάγκρι* (ἀρχ. Νιτική). 'Επακολουθοῦν δὲ ἀνατολικῶς τοῦ Πιτυοῦντος, εἰς 13 μίλ., ὁ ὅρμος *Γκουνταοὺτ* (ἀρχ, Οἰάνθεια), εἰς ἄλλα 16 μίλ. τὸ ἀκρωτήριον *Σουχοὺμ* καὶ ὑπ' αὐτὸ ὁ λιμὴν *Σουχοὺμ-Καλὲ* (ἀρχ. Κρατερὸν τεῖχος), εἰς ἄλλα 11 Ν αἱ ἐκβολαὶ τοῦ *Κοδὸρ* (ἀρχ. Κόραξ) καὶ εἰς ἄλλα 4 μίλ. ΝΔ τὸ ἀκρωτήριον *'Ισκουριά*, διατηροῦν παρεφθαρμένην τὴν ἀρχαίαν του ὀνομασίαν Διοσκουριάς. 'Απὸ τοῦ σημείου τούτου ἕως τοῦ λιμένος *Πότι* (ἀρχ. Φᾶσις ἢ Σεβαστόπολις) εὑρισκομένου 43 μίλ. Ν.ΝΑ τοῦ ἀκρωτηρίου 'Ισκουριὰ καὶ εἰς τὴν ἐκβολὴν τοῦ ποταμοῦ *Ρίον* (Rion· ἀρχ. Φᾶσις) ἡ χαρτογράφησις τοῦ Εὐξείνου δὲν ἐγένετο ἕως τοῦδε τελεία· πάντως, ἐν αὐτῷ αἱ ἐκβολαὶ *Ταμουΐς*, *Μαρκουλά*, *Γκαλίσκα*, *Τσόρικα*, *Γκουντάρα*, *Γιάρ*, *Ἱγκούρ*, *Χοπί*, οἱ δὲ ἀρχαῖοι γεωγράφοι ἀναφέρουν κατὰ τὴν αὐτὴν σειρὰν τὰς ἐκβολὰς τῶν 'Αστελέφου, Ἵππου, Κυανέου, Τερσούρου, Σιγανέου, Εβόβου, Χαριούστου· ἐπίσης σημειοῦνται αἱ κωμοπόλεις *'Οχμετσίρι*, φρούριον καὶ χωρίον *'Ιλόρι*, φρούριον καὶ χωρίον *'Ανάκρια*, φρούριον καὶ χωρίον *Ρεντοὺτ-Καλεσσί*· ὁ Πτολεμαῖος ἀντιστοίχως ἀναγράφει διὰ τὴν παραλίαν ταύτην τῆς Κολχίδος τὴν Νεάπολιν, τὸ Σιγάνεον, τὴν Αἰάπολιν ἢ Θεάπολιν καὶ τὴν Μιχλεσόν· ὡς εἰκὸς ὅμως, ἡ ἀναζήτησις τῆς ταυτότητος τῶν ποταμῶν καὶ τῶν πολισμάτων τούτων ἀποτελεῖ ματαιοπονίαν. 'Αντιθέτως ὅμως ἀπὸ τοῦ λιμένος Πότι, τόσον ἡ σύγχρονος, ὅσον καὶ ἡ ἀρχαία γεωγραφία τῶν ἀκτῶν, εἶναι πλήρεις. Οὕτως, εἰς 9 μίλ. αἱ ἐκβολαὶ τοῦ *Κέγολι* (ἀρχ. Μῶγρος), εἰς ἄλλα 9 τοῦ *Τσολὸκ* (ἀρχ. Ἶσις), ὅπου τὸ φρούριον *Σβιατόϊ Νικολάϊ*, τὸ ἀνατολικώτερον τοῦ Εὐξείνου πόντου σημεῖον, εἰς ἄλλα 10 μιλ. αἱ τοῦ *Τσιακβὴ* (ἀρχ. 'Ακίνασος)· εἰς ἄλλα 9, τοῦ *Τσιορὸκ* (ἀρχ. Βαθύς), 3 μίλ. ἀνατολικῶς τοῦ ὁποίου ὁ λιμὴν καὶ ἡ πόλις *Βατοὺμ* (ἀρχ. Βαθύς). Εἰς 12 τέλος μίλλια ἀπὸ τοῦ λιμένος τοῦ Βατούμ, εἰς σύνορον εὐδιάκριτον, καταρράκτην χυνόμενον εἰς τὴν θάλασσαν, τὸ παράλιον μεθόριον μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας (πλάτ. 41° 29′ Β, μῆκ. 41° 27′ 'Αν.), ἐγγύτατα τοῦ ὁποίου ἀνατολικῶς μὲν τὸ ἀγκυροβόλιον *Μακρὺς Γιαλὸς* (ἐκβολ. ἀρχ. 'Αψάρου), δυτικῶς δὲ ἡ ἐκβολὴ 'Αμποῦ 'Ισλάμ.

Δ) ***Νοτία πλευρά.*** 'Απὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ 'Αμποῦ 'Ισλὰμ ἕως τοῦ *Βοσπόρου*.

Ἡ παράλιος αὕτη τοῦ Εὐξείνου, ἡ ἐπιμηκεστέρα πασῶν, ἅτε ἔχουσα ἀνάπτυγμα 600 ὡς ἔγγιστα μιλλίων, γεωγραφεῖ τὰς ἀκτὰς τῆς δυτικῆς 'Αρμενίας καὶ τῆς Β Μικρασίας, ὡς ἄλλοτε ἐγεωγράφει τὰς ἀκτὰς Καππυδοκίας τῆς Ποντικῆς, Παφλαγονίας καὶ Βιθυνίας, ἃς παρῴκουν Μαχελῶνες καὶ Ἡνίοχοι (ἀρχαιότ. 'Εκχεριεῖς), Βύζηρες, Μάκρωνες, Χάλυβες, Χαλδαῖοι, Μοσύνοικοι, Σιδηνοί, Θεμισκυροι, Σαραμηνοί, Γαδιλενῖται, Λευκόσυροι, Ἐνετοί, Καύκωνες, Μαριανδυνοί, Βιθυνοί. Λόγῳ δὲ τοῦ μεγάλου τῆς πλευρᾶς ταύτης ἀναπτύγματος, εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ κατατάμῃ τὴν περιγραφὴν τοῦ ἀνατολικοῦ της ἡμίσεος, διαστέλλων ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς ἀκτὰς *Καππαδοκικοῦ Πόντου*, *Πολεμωνιακοῦ Πόντου* καὶ *Γαλατικοῦ Πόντου*. Διὰ τὰς ἀπολύτως ἑλληνίδας ἀκτὰς ταύτας, βρίθουσιν αἱ ἑλληνικαὶ τοπωνυμίαι, τῶν διαφόρων σημείων τῶν ἐχόντων ἐξηκριβωμένας τοιαύτας διαδεχομένων ἄλληλα ἀνὰ δύο, ἂν μὴ ἔλαττον, κατὰ μέσον ὅρον μίλλια. Καθισταμένης ὅθεν ἀδυνάτου τῆς ἐνταῦθα μνείας πασῶν τούτων, περιοριζόμεθα εἰς τὴν μνείαν τῶν προκεχωρημένων σημείων τῆς νοτίας πλευρᾶς τοῦ πόντου, καί τινων ἐνδιαμέσων αὐτοῖς τοιούτων, ὑποδεικνύοντες τῷ μελετητῇ τῆς ἀκτογραφίας τοῦ Εὐξείνου τὴν ἀνάγκην συγχρόνου παραβολῆς τῶν περὶ ὧν κατωτέρω χαρτῶν τοῦ ἀγγλικοῦ ναυαρχείου, τῶν περιγραφῶν τοῦ Στράβωνος, Πτολεμαίου, Μενίππου, Μαρκιανοῦ ὀλίγον, καὶ δὴ τῶν Εὐξείνου Περίπλων τοῦ 'Ανωνύμου καὶ τοῦ 'Αρριανοῦ, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν τῇ Διδοτείῳ ἐκδόσει τῶν ἐλασσόνων Ἑλλήνων γεωγράφων χαρτῶν τοῦ C. Müller ὑπ' ἀρθ. 18 (Euxinus Ora Orientalis), 17 (Ora Meridionalis) καὶ 16 (Ponti Euxini Periplus).

Ἡ εἰρημένη παράλιος ἐκτείνεται ἐν ἀρχῇ πρὸς Δ.ΝΔ, ἐπὶ 50 περίπου μίλ., ἕως τοῦ ἀκρωτηρίου *Πιριὸς* (πλάτ. 41°03′ 1/2 Β, μῆκ. 40°31′ 1/4 'Αν.) σχηματίζοντος πρὸς Α ὅρμον, ἐν ᾧ ἐκβάλλει ὁ ποταμὸς *Ριζὲ* (ἀρχ. Ρίζιος)· πολλαὶ ἐκβολαὶ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ προμνησθέντος *'Ακάμψιος*, ἐν αἷς αἱ τοῦ *'Αρχαβὰ* (ἀρχ. Ἄρχαβις) εἰς 10 μίλ. ἀπὸ τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ συνόρου, *Βιτσὲ* (ἀρχ. Πυξίτης) εἰς ἄλλα 8 μίλ., *Φουρτούνα* (ἀρχ. Πρύτανις) εἰς ἄλλα 10 μίλ.· μεταξὺ αὐτῶν ὅρμος τανῦν ἀνώνυμος (ἀρχ. 'Αρμένη, ἣν ἄλλοι τοποθετοῦν 3 μίλ. δυτικώτερον εἰς τὸν ὅρμον *Σαϊτόλ*)· εἶτα εἰς 5 μίλ. ἀπὸ τοῦ Φουρτούνα ὁ *Καvάρ* (ἀρχ. Ζάγατις), ἐγγὺς καὶ δυτικῶς τοῦ ὁποίου ἦσαν αἱ ἀρχαῖαι 'Αθῆναι, πρὸ τῶν ἐκβολῶν του δὲ νησὶς *Κὶζ-καλεσσί*· εἶτα εἰς 9 μίλ. ἡ ἐκβολὴ τοῦ *'Ατιανοῦ* ἢ *Χαμουντὰ* πρὶν τῆς ὁποίας τὸ χωρίον *Κομικὰ* (ἀρχ. Κορδύλη), εἶτα, 4 μίλ. Αν. τοῦ Ριζίου, ἡ ἐκβολὴ τοῦ *'Ασκόρου* (ἀρχ. Ἄσκουρος), σχηματίζουσαι μετὰ τοῦ ἀκρωτηρίου Πιριοῦ σωτήριον ἀγκυροβόλιον. 'Απὸ τοῦ ἀκρωτηρίου τούτου ἡ ἀκτὴ κολποῦται εἰς εἴσδυσιν 10 μιλ. καὶ εὖρος 50 μιλ. μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου *Ἱερὸς* (ἀρχ. Ἱερόν)· εἰς 6 μίλ. ἀπὸ τοῦ Πιριοῦ, ἀκρωτήριον *Φιδγί*, λαμβάνον τὸ ὄνομα ἀληθοφανῶς ἀπὸ τοῦ ἀνατολικῶς αὐτοῦ ὅρμου 'Οφιοῦντος (βλ. λ. *Ἔρικ*), μεθ' ὃ ὁ κόλπος *Σουρμενὰ* (ἀρχ. Σουσσάρμια ἢ Ὕσσος ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ), εἰς ὃν ἐκβάλλουσιν ὁ *Καλοπόταμος* (ἀρχ. Καλὴ Παρεμβολὴ ἢ Καλὸς ποταμός), ὁ *Σουλὰ* (ἀρχ. Ψυχρὸς) καὶ ὁ *Τσιαουστὶ* ἢ *Σουρμενὲ* (ἀρχ. Ὕσσος)· εἶτα *Τραπεζοῦς* ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου *Καλμὲκ* (ἀρχ. Δαφνοῦς) καὶ 6 μίλ. μετ' αὐτὸ ὁ ὅρμος *Πλατανᾶ* (ἀρχ. Ἕρμυσσα ἢ Ἑρμώνασσα). Μετὰ δὲ τὸ ἀκρωτήριον *Ἱερός*, 7 μίλ. ΝΔ. ὅρμος εἰς οὗ ποτε τὸν μυχὸν ποτάμιον *Φὸλ* (ἀρχ. Κερασσοῦς, ἄλλος αὐτός), μετὰ 6 μίλ. τὸ χωρίον *Κουρελὶ* (ἀρχ. Κόραλλα), εἰς 8 μίλ. αἱ ἐκβολαὶ καὶ χωρίον *'Ελεβοὺ* (ἀρχ. Φιλοκάλεια) μετὰ 8 μίλ. ἀκρωτήριον, ἐκβολὴ καὶ χωρίον *Χαλκᾶ-βαϊλι* (ἀρχ. 'Αργυρά), δυτικὸν δὲ κέρας τοῦ ἀγκυροβολίου *Τερεμπολοῦ* (πλάτ. 41° 01′ Β, μῆκ. 38° 49′ 'Αν.) τῆς ἀρχαίας Τριπόλεως, καὶ μετὰ 8 μίλ. ἀκρωτήριον *Ζεφυρὲ μπουροὺν* (ἀρχ. Ζεφύριον), σχηματίζον μετὰ τοῦ *Τερεμπολοῦ* κολπίσκον, ἐν ᾧ τὸ νησίον *Φουρσοὺν* (Φιλυρεῖς). 'Απὸ τοῦ Ζεφυρὲ μπουρνοὺ ἡ ἀκτὴ χωρεῖ πρὸς Δ ἐπὶ 50 μίλ., ἐλαφρῶς κολπουμένη ἕως τοῦ ἀκρωτηρίου *Γιασσοὺν* (ἀρχ. 'Ιασόνιον) καὶ ἐπ' αὐτῆς ὅρμος *'Αγζῆ* (ἀρχ. Ἑρμώνασσα, ἄλλη αὐτὴ) καὶ 3 μίλ. ΝΔ τοῦ Ζεφυρὲ νησὶς *Πούγγα* (ἀρχ. 'Αρητιὰς) 9 μίλ. Δ.ΝΔ αὐτοῦ, *Κερασοῦντα* (ἀρχ. Κερασοῦς καὶ Φαρνακία) 11 μίλ. ἐπὶ τοῦ ἰδίου· μεθ' ἣν 10 μίλ. πρὸς Δ ἡ ἐκβολὴ τοῦ *Μπαζὰρ* (ἀρχ. Φαρματηνὸς ἢ Φαρμαντός), εἰς ἄλλα 10 μίλ. ἡ τοῦ *Τοϊ*...

Digitized by Google

(ἀρχ. Μελάνθιος)· μεθ' οὓς ἡ *'Ορδοὺ* (ἀρχ. 'Ισχόπολις πιθανῶς), λιμὴν καὶ πόλις, ὁ ὅρμος καὶ ἀκρωτήριον *Βόνα* (ἀρχ. Βοῶν), ἡ νησὶς *Χανὲτ Καλεσσί* (Κυλίκιον νῆσος), μεθ' ἣν τὸ προμνησθὲν 'Ιασόνιον. Μετὰ τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο καὶ μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου *'Ινζὲ* (ἀρχ. Συριὰς 'Ακρουλεπτὴ) τῆς χερσονήσου τῆς Σινώπης, ἡ ἀκτὴ ἀκολουθοῦσα γενικῶς διεύθυνσιν Δ.ΒΔ. σχηματίζει τρεῖς μεγάλας κολπώσεις: τὸν κόλπον *Φάτσα* (ἀρχ. Φαδισάνης), ἐν τῷ μυχῷ τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε τὸ Πολεμώνιον, καὶ ἐν ᾧ αἱ ἐκβολαὶ τοῦ *Κουτσοὺκ 'Ιρμὰκ* (τοῦ ἀρχ. Φυγαμοῦντος) καὶ τοῦ *Γιεβὶς* (ἀρχ. Οἰνίου), ἀμέσως πρὸς δυσμὰς τοῦ ὁποίου ὁ λιμὴν *Οὐνιὲ* (ἀρχ. Οἴνιος ὕφορμος ναυσίν), καθὼς καὶ τοῦ *Θερμαὶ* (ἀρχ. Θερμώδοντος), ἐκβάλλοντος νοτίως τῆς ἄκρας *Τσιαλντῆ* (ἀρχ. 'Ηράκλειος), νοτίως τῆς ὁποίας ἦν λιμὴν καὶ πόλις Λαμυρών· εἶτα ἁπλοῦται ὁ κόλπος τῆς *Σαμψοῦντος* (ἀρχ. 'Αμισοῦ), ἔχων ἀνατολικὸν κέρας τὸ ἀκρωτήριον *'Ιρις* ἢ *Τσίβα μπουρνοῦ* (ἀρχ. 'Αγκὼν) καθ' ὃ ἐκβάλλει ὁ *Γιεζὴλ 'Ιρμὰκ* (ἀρχ. 'Ιρις) μετὰ τοῦ *Καρὰ-μπαγᾶ* (ἀρχ. Χαδίσιον) καὶ τοῦ *Καρὰ-μπουγὰζ* (ἀρχ. Λύκαστος) καὶ εἰς οὗ τὸν ΝΝΔ μυχὸν ὁ λιμὴν *Σαμσοὺν* (ἀρχ. 'Αμισσός), εἶτα ὁ κόλπος *Γκερζέ*, χωριζόμενος ἀπὸ τὸν προηγούμενον διὰ μεγάλης προβολῆς, ἣν διαρκῶς προσεπιχώνει ὁ *Κιζὶλ 'Ιρμὰκ* (ἀρχ. "Αλυς) καὶ ἀνατολικῶς τῆς ὁποίας ἦτο λιμὴν Ναύσταθμος, μεταβληθεὶς τανῦν εἰς λιμνοθάλασσαν, καὶ πόλισμα Κωνωπεῖον, καὶ οὗτινος ποταμοῦ ἐπακολουθοῦν οἱ τοιοῦτοι *'Αλατσάμ*, *Κουμενὰ* καὶ *Κίμπι* (οἱ τῶν ἀρχαίων Ζάλη-ος, Καλίππους καὶ Γουρζούβανθος)· ἐπὶ δὲ τῆς Δ.ΝΔ ἀκτῆς τοῦ κόλπου τὸ ὡραῖον ἀγκυροβόλιον *Γκερζὲ* (ἀρχ. Κάρουσα καὶ πρότερον Πολίχνιον) πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ *Κιρτζεσὶδ* (ἀρχ. Εὔαρχος), μεθ' ὃ ἡ *Σινοὺμπ* (ἀρχ. Σινώπη), τὸ ἀγκυροβόλιον *'Ακ Λιμὰν* (ἀρχ. 'Αρμένη) καὶ τὸ ἀκρωτήριον *'Ιντζὲ* (ἀρχ. Συριὰς 'Ακρουλεπτή). 'Απὸ τοῦ ἀκρωτηρίου τούτου ἡ ἀκτὴ εἶναι εὐθυτενὴς ἐπὶ 74 μίλλια μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου *Κερεμπὲ* (ἀρχ. Κάραμβις), ἧς ἀφετηρία ὁ ὅρμος *Καρατζᾶ-κιοϊ* (ἀρχ. Ποταμοί) εἰς 8 μίλλια Ν.ΝΔ τοῦ χωρίου. 'Απὸ τοῦ σημείου δὲ τούτου, ἀγκυροβόλιον καὶ ἀκρωτήριον *"Αγιος Στέφανος* (τουρκ. *'Ιστιφὰν μπουρνοῦ*· ἡ ἀρχ. Στεφάνη), μετὰ 12$^1/_2$ ἄλλα *Τσατὰλ Ζεϊτὶν* (ἀρχ. Κάλουσσα) καὶ παρ' αὐτὴν ἡ *Κινωλιοῦ* (ἀρχ. Κίνωλις), καὶ μετὰ 21 ἀπὸ τοῦ 'Αγίου Στεφάνου, ἡ ἄκρα καὶ ἀγκυροβόλιον *'Απάνα* (ἀρχ. Αἰγινήτης), εἰς 35 δὲ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ σημείου ἀγκυροβόλιον καὶ πόλις *'Ινέμπολι* (ἀρχ. 'Αβώνου τεῖχος, κατόπιν 'Ιωνόπολις), μετὰ ἄλλα 10 τὸ ἀγκυροβόλιον *Ζάρπανα* (ἀρχ. Γάριον), μετὰ ἄλλα 3 τὸ ἀκρωτήριον *Ζεφύριον* καί, 5 μίλ. πρὸ τοῦ *Κερεμπέ*, τὸ ἀγκυροβόλιον *Μεζὲτ* (ἀρχ. Καλλιστράτιδος καὶ Μαρσίλλας). 'Απὸ δὲ τῆς Καράμβεως ἄκρας ἡ ἀκτὴ κατευθύνεται εὐθυτενὴς σχεδὸν ἐπὶ 95 μίλ. πρὸς Δ.ΝΔ, παρουσιάζουσα τὰ ἑξῆς σημεῖα: ὅρμον *Οὐλοῦ Κερεμπὲ* (ἀρχ. Θύμηνα) εἰς 8 μίλ., *Καρααγὰτς* (ἀρχ. Αἰγιαλὸς καὶ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ προηγουμένου Τιμολέειον καὶ Κλῖμαξ) εἰς 14 μίλ., *Κοῦντρος* (ἀρχ. Κύτωρος) εἰς 18$^1/_2$ μίλ., *Κανὸ-σοῦ* (ἀρχ. Κρώμνη) εἰς 29 μίλ., *Ντελικλῆ* (ἀρχ. 'Ερυθοῦοι) εἰς 40 μίλ., *'Αμάστρα* (πλάτ. 41° 45' Β, μῆκ. 32° 55' 'Αν.· ἡ ἀρχ. Σήσσαμος ἢ "Αμαστρις) εἰς 43 μίλ., μετὰ δὲ τὸν λιμένα τοῦτον, εἰς 8 μίλ. ἀπ' αὐτοῦ, ὁ ποταμὸς καὶ τὸ ἀκρωτήριον *Μπερθενὶ* (ἀρχ. Παρθένιον) εἰς 19 μίλ., ὁ ὅρμος, τὸ ἀκρωτήριον καὶ ἡ ἐκβολὴ *Φίλιος* (ἀρχ. Τῖον), εἰς 32 μίλ. τὸ ἀκρωτήριον καὶ ὁ λιμὴν *Ζογκοὺλ δὰγ* (ἀρχ. Κρηνίδες) ἔχων ὕφαλον, *Ντομοὺζ* (ἀρχ. Σανδαράκη) καὶ τὸ ἀκρωτήριον *Μπαμπᾶ* (ἀρχ. 'Αχερουσιὰς) εἰς 53 μίλ., ἔχον ὑπ' αὐτὸ τὸν λιμένα *Μπεντὲρ-'Ερεκλῆ* (ἀρχ. Πόντου 'Ηράκλεια). 'Απὸ τοῦ ἀκρωτηρίου τούτου ἀνοίγεται ἡ τελευταία τοῦ Εὐξείνου κόλπωσις, μέχρι τῆς νησῖδος *Κεφκένι* ἢ *Κιρπὲν-'Αντασσί*, 54 μίλ. πρὸς δυσμάς, ἐν ᾗ κολπώσει τὰ ἑξῆς ἀξιοσημείωτα σημεῖα: *Καλεπλὶ* (ἀρχ. Καλαῒς) εἰς 8 μίλ., καὶ εἶτα *'Ελαιοῦς* (ταν. ἀνώνυμος), *'Ακσὲχ* (ἀρχ. Λίλαιον) εἰς 19 μίλ., *Μελὲν-σοῦ* ἐκβολαὶ (ἀρχ. "Υπιος) εἰς 26 μίλ., *Σακαριὲ* ἐκβολαὶ (ἀρχ. Σαγγάριος) εἰς 36 μίλ., καὶ ἡ νησὶς *Κεφκένι* (ἀρχ. Δαφνουσία, 'Απολλωνιάς, Θυνιὰς) τὸ δυτικὸν τῆς κολπώσεως κέρας (πλάτ. 41° 13' Β, μῆκ. 30° 17' 'Αν.). 'Απὸ τοῦ νησίου τούτου ἡ ἀκτὴ χωρεῖ ἐπὶ 53 μίλ. εὐθέως πρὸς δυσμάς, μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Κοὺμ μπουρνοῦ (ἀρχ. 'Ιερὸν Διὸς Οὐρίου), παρουσιάζουσα τὰ ἑξῆς ἀξιοσημείωτα σημεῖα: ἀγκυροβόλια ἀμφίδυμα εἰς 3 μίλ. ΝΔ τῆς Κεφκένι *Κερνὲ* (ἀρχ. Ρόη) καὶ *Κιρπὲ* (ἀρχ. Κάλπη), ἐκβολαὶ Ψίλλιδος καὶ 'Αρτάνη (ταν. *'Ακβὰκ*) εἰς 21 μίλ. ἀπὸ τοῦ Κιρπέ, *Κίλια* ἀκρωτήριον (ἀρχ. Χηλαὶ ἢ Δίψαι) εἰς 32 μίλ. ἀπὸ τοῦ Κεφκένι, ἀκρωτήριον *Καρὰ-μπουρνοῦ* (ἀρχ. Μέλαινα ἄκρα ἢ Καλὴ ἄκρα) εἰς 42 μίλ. ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ σημείου· κατόπιν αἱ ἐκβολαὶ τοῦ *Ρίβα* (ἀρχ. Ρήβα) καὶ τέλος τὸ προμνησθὲν ἀκρωτήριον 'Ιερὸν τοῦ Οὐρίου Διὸς (ταν. *Κοὺμ-μπουρνοῦ*), ΒΑ κέρας τοῦ πρὸς τὸν Εὔξεινον στομίου τοῦ Βοσπόρου.

Σ. Ε. Λ.

— [ΙΣΤΟΡ.] 'Ο *Εὔξεινος πόντος*, ἢ τὸ *Ποντικὸν πέλαγος* τῶν 'Ελλήνων, ὁ Euxinus Pontus τῶν Λατίνων γεωγράφων, ὑπῆρξεν, ὡς αἱ ὀνομασίαι του αὗται ὁμολογοῦσι, καθαρῶς ἑλληνικὴ θάλασσα, ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἀπωτάτης ἀρχαιότητος, ἀπὸ ἐποχῆς καθ' ἣν τὰ ὅρια τοῦ μύθου καὶ τῆς ἱστορίας συγχέονται.

Οἱ *'Αργοναῦται* (βλ. λ.), τῆς ἐκστρατείας τῶν ὁποίων ὁ θρῦλος οὐδὲν ἄλλο εἶναι παρὰ ἡ ἐποποιία περίπλου τολμηρῶν ποντοπόρων, ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι διανοίξαντες τὴν πρὸς τὸν Εὔξεινον θαλασσίαν ὁδόν, ἐὰν δὲν εἶχε προηγηθῆ αὐτῶν ὁ Φρῖξος, ὡς ὁ Στράβων πιστεύει (Didot 38, 18). Παρὰ τοὺς πλοῦς ἐν τούτοις ἐκείνους, ὁ Πόντος, ὡς τὸν ὠνόμασαν τὸ πρῶτον πρὸς χαρακτηρισμὸν τοῦ ἀχανοῦς τῆς ἐκτάσεώς του, ἐλάχιστα εἶχε γίνει γνωστὸς εἰς τοὺς "Ελληνας εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς. Δι' αὐτούς, οἱ κάτοικοι τῶν ἀκτῶν του ἦσαν:

ἠέρι καὶ νεφέλῃ κεκαλυμμένοι· οὐδέ ποτ' αὐτοὺς
ἠέλιος Φαέθων καταδέρκεται ἀκτίνεσσιν....
ἀλλ' ἐπὶ νὺξ ὀλοὴ τέταται δειλοῖσι βροτοῖσι

('*Οδυσ.* λ, 15).

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ 'Απολλόδωρος (παρὰ *Στράβ.* Didot 35, 49) ψέγει τὸν 'Ησίοδον καὶ τοὺς ἄλλους πειραθέντας περιγραφὴν τῶν ὑπὸ τοῦ Εὐξείνου βρεχομένων χωρῶν, κατηγορῶν μάλιστα τὸν "Ομηρον, «ὡς λέγειν μὲν ὄντα βουλομένου, μὴ λέγοντος δὲ τὰ ὄντα, ἀλλὰ τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα κατ' ἄγνοιαν». 'Η ναυτικὴ τέχνη ἦτο ἄλλως τε εἰς ἀπολύτως νηπιώδη κα-

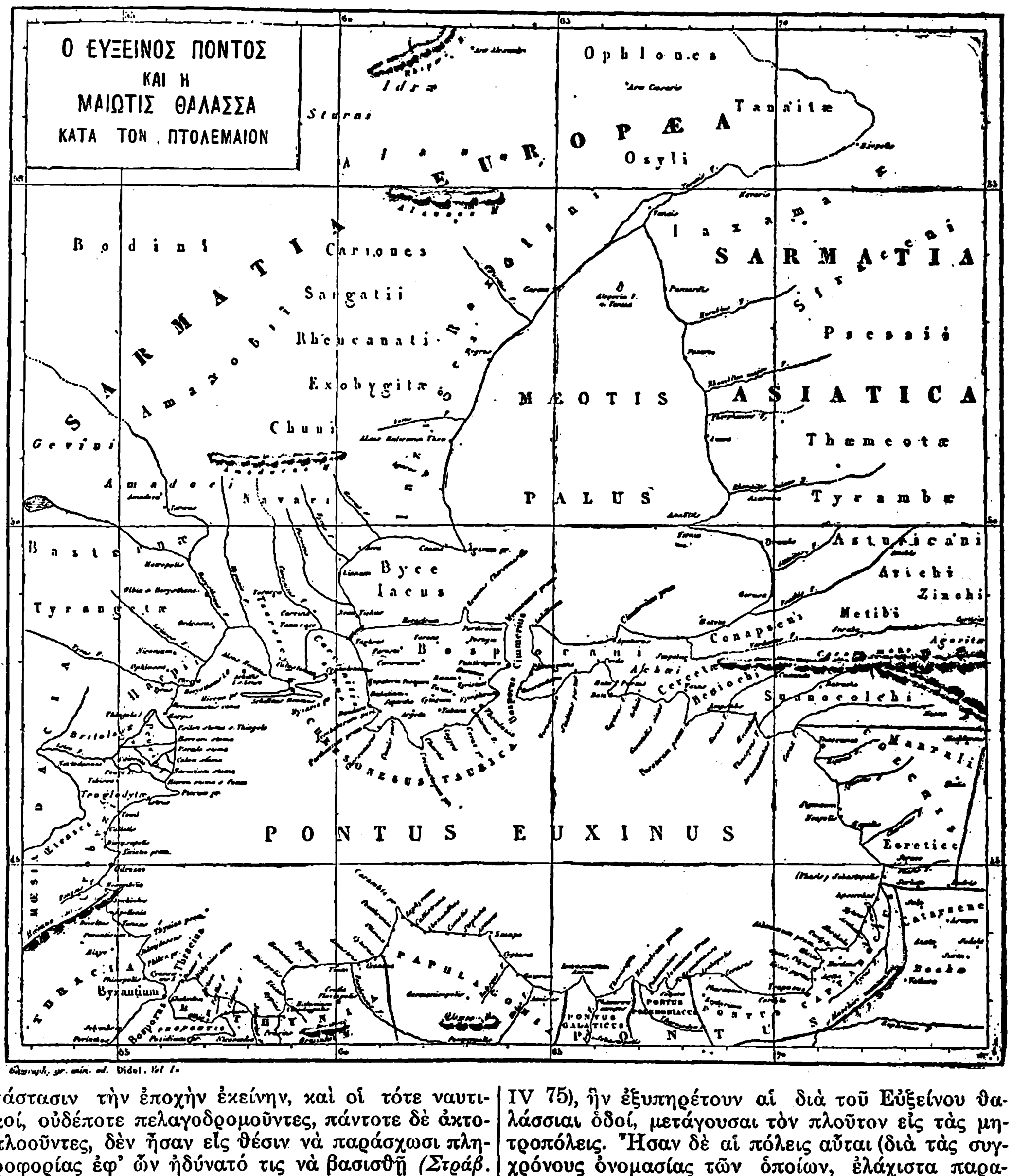

Geograph. gr. min. ed. Didot. Vol I.

τάστασιν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καὶ οἱ τότε ναυτικοί, οὐδέποτε πελαγοδρομοῦντες, πάντοτε δὲ ἀκτοπλοοῦντες, δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ παράσχωσι πληροφορίας ἐφ' ὧν ἠδύνατό τις νὰ βασισθῇ (*Στράβ.* Didot 40, 11), δι' ὃ καὶ δικαιότατα παρατηρεῖ ὁ 'Ερατοσθένης (παρὰ *Στράβ.* Didot 248, 5): «φησὶν καὶ "Ομηρον καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς παλαιούς, τὰ μὲν ἑλληνικὰ εἰδέναι, τῶν δὲ πόρρω πολλὴν ἔχειν ἀπειρίαν, ἀπείρους μὲν μακρῶν ὁδῶν ὄντας, ἀπείρους δὲ τοῦ ναυτίλλεσθαι». "Εφθανε μάλιστα ἡ ἀπειρία μέχρι τοῦ νὰ θεωρῆται ὁ Εὔξεινος ἀτέρμων, ὡς ὁ, καθὼς τὸν ἐπίστευον ὄντα, 'Ωκεανός, καὶ νὰ πιστεύεται ὅτι ἐπεκοινώνει τὸ 'Αδριατικὸν πρὸς τὸν Εὔξεινον, διὰ τοῦ ποταμοῦ "Ιστρου, ὅστις, λόγῳ εἰδικῆς διαμορφώσεως τῆς μεταξὺ τῶν δύο θαλασσῶν στερεᾶς, ἐξέβαλλεν εἰς ἀμφοτέρας τὰς θαλάσσας ταύτας (*Στράβ.* Didot 47,39). Συνέβαινε μάλιστα, τονίζει ὁ 'Απολλόδωρος ἐν τῷ β' βιβλίῳ «Περὶ Νεῶν», ὥστε ἐνῷ τὰ τῶν κατοικούντων τὴν ἐνδόχωραν τῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου, εἶχον καταστῆ ἀπολύτως γνωστὰ «παρὰ τῶν πεζῇ τοῖς τόποις πλησιασάντων», αἱ ἀκταί του ἐξηκολούθουν παραμένουσαι ἐπὶ μακρὸν ἄγνωστοι «καὶ εἰκότως γε· ἄπλουν γὰρ εἶναι τότε τὴν θάλατταν ταύτην καὶ καλεῖσθαι *"Αξενον* διὰ τὸ δυσχείμερον καὶ τὴν ἀγριότητα τῶν περιοικούντων ἐθνῶν καὶ μάλιστα τῶν Σκυθικῶν» ἀφοῦ οἱ κάτοικοί των ἐθυσίαζον πάντα ξένον, κατεβρόχθιζον τὰς σάρκας των καὶ μετεποίουν εἰς ποτήρια τὰ κρανία των (*Στρ.* Didot Ζ, γ, 6). Τὴν ὀνομασίαν ὅμως ταύτην *"Αξενος πόντος* διεδέχθη ἡ τὸ ἐκ διαμέτρου ἀντίθετον ἐκφράζουσα *Εὔξεινος πόντος*, τῆς τοιαύτης μεταλλαγῆς ἄλλως παρ' ἄλλων ἐξηγουμένης: «ὅτι τὸν Εὔξεινον ἄπλουν τε ὄντα καὶ "Αξεινον θάλασσάν ποτε καλούμενον, Εὔξεινον οἱ ὕστερον κατὰ σχῆμα εὐφημισμοῦ μετεκάλεσαν» ἢ ὅτι «'Ηρακλέα κεκαθαρκέναι τὰ τῇδε καὶ εἰς Εὔξεινον μετασκευάσαι τὸν "Αξενον», ἐνῷ «ἄλλοι δὲ εἰς "Ιωνας ἀνάγουσι τὸ τοιοῦτον ἀρίστευμα, οἳ πόλεις πολλὰς ἐν τῇ παραλίᾳ ᾤκισαν» (πρβλ. *Διον.* Περιηγ. στ. 146, *Σκύμν.* Χίου Περιπλ. στίχ. 734. *Εὐσταθ.* Παρεκβ. εἰς Διον. Περιηγ. 146). 'Εξ ὅλων αὐτῶν τῶν ὑποθέσεων ἀληθοφανεστέρα εἶναι ἡ τελευταία, ἀφοῦ ὑπὲρ ταύτης τάσσεται ὁ μὴ ποιούμενος μνείαν εἰδήσεων μὴ ἐξηκριβωμένων (ἐφ' ὅσον δὲν τονίζει τοῦτο, τοῦθ' ὅπερ ἐνταῦθα δὲν συμβαίνει) «ὕστερον δὲ Εὔξεινον κεκλῆσθαι, τῶν 'Ιώνων ἐν τῇ παραλίᾳ ἀποικίας κτισάντων» (*Στράβων* Didot 218, 24) καὶ δὴ τῶν εἰς τὰς ἀκτὰς ἐκείνας ἐλθόντων Μιλησίων (*Σκύμν.* Περίπλ. 733). 'Ο ἀριθμὸς ἄλλωστε τῶν ἑλληνίδων πόλεων, ἃς ἀναφέρει Σκύλαξ ὁ Καρυανδεὺς (Περίπλ. §§ 67—92) καὶ ὁποῖαι συνεπῶς εἶχον ἀποικισθῆ πρὸ τοῦ 500 π. Χ., πείθει περὶ τῆς συνεχοῦς καὶ πυρετώδους ἐμπορικῆς κινήσεως (πρβλ. *Πλιν.* IV 75), ἣν ἐξυπηρέτουν αἱ διὰ τοῦ Εὐξείνου θαλάσσιαι ὁδοί, μετάγουσαι τὸν πλοῦτον εἰς τὰς μητροπόλεις. "Ησαν δὲ αἱ πόλεις αὗται (διὰ τὰς συγχρόνους ὀνομασίας τῶν ὁποίων, ἐλάχιστα παραφθαρείσας κατὰ τὸ πλεῖστον αὐτῶν ἄλλως τε. παραπέμπομεν ἀμέσως κατωτέρω) αἱ ἑξῆς: 'Απολλωνία, Μεσημβρία, 'Οδησσόπολις, Κάλατις, Νικώνιον, 'Οφιοῦσσα, Χερρόνησος, Θεοδοσία, Κύτεια, Νυμφαία, Παντικάπειον, Μυρμήκειον, Ταρικός, Διοσκουρίς, Γυηνός, Φᾶσις, Λίμνη, 'Οδείνιος, Βεχειριάς, Τραπεζοῦς, Ζεφύριος λιμήν, Χοιράδες, Σταμίνεια, 'Ιασονία, Θερμόσκιρα, Λύκαστος, Σινώπη, Κερασοῦς, 'Αρμίνη, Τετράκις, Στεφάνη, Κόλουσσα, Κινώλις, Κάραμβις, Κύτωρις, Σήσσαμος, Τήειον, 'Ηράκλεια καὶ Θυνιάς. 'Εὰν δὲ προσθέσῃ τις εἰς τὰς τοπωνυμίας ταύτας καὶ τὰς τῶν ἀκρωτηρίων τοῦ τε Εὐξείνου καὶ τῆς Μαιώτιδος καὶ τὰς τῶν πόλεων αὐτῆς, θέλει ἀμέσως ἀντιληφθῆ πόσον ὁ 'Ελληνισμὸς εἶχεν ἀπὸ τοῦ ΣΤ' π.Χ. αἰῶνος διαδοθῆ πρὸς πάσας τοῦ Εὐξείνου τὰς ἀκτάς. 'Απλοῦν δὲ βλέμμα εἰς τοὺς μεταγενεστέρους *Εὐξείνου* περίπλους (βλ. λ.), εἰς οὓς δὲν ὑπάρχει ἐπίσημον ἀκρωτήριον ἢ ὅρμος μὴ ἀναφερόμενος ὑπὸ ἑλληνικὴν τοπωνυμίαν, θέλει σχηματίσει σαφῆ ἰδέαν περὶ τοῦ πόσον ἡ διάδοσις τοῦ 'Ελληνισμοῦ ὑπῆρξεν εἰς τὰς ποτὲ ἀξένους ἐκείνας ἀκτὰς προϊοῦσα.

Περίεργοι ἦσαν αἱ ὡς πρὸς τὸν Εὔξεινον γεωλογικαὶ καὶ ὠκεανογραφικαὶ τῶν ἀρχαίων δόξαι. Οὕτω, Διόδωρος ὁ Σικελιώτης (Ε, μζ, 3—5) ποι-

Digitized by Google

εἶται μνείαν παραδόσεως τῶν Σαμοθρᾳκῶν, καθ' ἣν συνεπείᾳ κατακλυσμοῦ, προηγηθέντος τῶν ἀλλαχοῦ ἐπισυμβάντων τοιούτων, ἐπισυνέβη πρῶτον ῥῆγμα γεννῆσαν τὸν Βόσπορον καὶ ἐπηκολούθησεν ἄλλο, παραγαγὸν τὸν Ἑλλήσποντον: Διότι ὁ Εὔξεινος, ὁ ὁποῖος ἦτο λίμνη ἕως τότε, ὑπερπληρωθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀενάου τοῦ ῥοῦ τῶν εἰς αὐτὸν ἐκβαλλόντων ποταμῶν, παρεξεχύθη λάβρως «καὶ πολλὴν μὲν τῆς Ἀσίας τῆς παρὰ τὴν θάλατταν ἀπέκλυσεν, οὐκ' ὀλίγην δὲ καὶ τῆς ἐπιπέδου γῆς ἐν τῇ Σαμοθράκῃ θάλατταν ἐποίησεν· καὶ διὰ τοῦτο ἐν τοῖς μεταγενεστέροις καιροῖς, ἐνίους τῶν ἁλιέων ἀνεσπακέναι τοῖς δικτύοις λίθινα κιονόκρανα, ὡς καὶ πόλεων κατακεκλυσμένων». Τὸ περιεργότερον δὲ εἶναι ὅτι ἡ παράδοσις αὕτη, ἡ τῆς μετατροπῆς δηλαδὴ τοῦ Εὐξείνου ἀπὸ λίμνης εἰς ἡμιηπειρωτικὴν θάλασσαν, συμφωνοῦσα πρὸς εἴδησιν ἣν ἐπιστημονικώτερον ἀναφέρει ὁ γεωγράφος Στράβων (παρὰ *Στράβωνι* Didot 41, 33) πᾶν ἄλλο ἢ ἀντιφάσκει πρὸς τὰς συγχρόνους παρατηρήσεις, καὶ τὴν τῆς ἐλαχίστης τοῦ Εὐξείνου ἁλμύρας καὶ τὴν τοῦ ἐλαχίστου βάθους τοῦ Βοσπόρου ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ τοῦ Εὐξείνου. Ἄλλη δόξα περίεργος, ἀλλ' ἀποσπῶσα τὸν θαυμασμὸν διὰ τὸν εἱρμὸν τῆς φιλοσοφικῆς σκέψεως, ἥτις ἤγαγε τὸν Πολύβιον (Δ, μ, 4) εἰς τὴν διατύπωσιν αὐτῆς, εἶναι ἡ περὶ τοῦ ἀσφαλοῦς τῆς ἐκχερσώσεως τοῦ Εὐξείνου, παρ' ὅλον τὸ μέγιστον αὐτοῦ βάθος, εἰς χρόνον ἀπώτατον. Ἡ μεγίστη διαφορὰ βάθους, τῶν ΒΔ. ἀκτῶν προσχωννυμένων ὑπὸ τῶν μεγάλων ποταμῶν πρὸς τὸ κέντρον τῆς λεκάνης τοῦ Εὐξείνου πείθει περὶ τῆς ὀρθότητος τῆς σκέψεως τοῦ Πολυβίου. Τονίζομεν δέ, ὅτι ὁ τίτλος, ὃν ἐδικαιοῦτο ὁ Εὔξεινος, ὡς ἑλληνικῆς θαλάσσης, δὲν ἠδύνατο ποσῶς ν' ἀμφισβητηθῇ μέχρι πρὸ τεσσάρων δεκαετηρίδων μόλις, διότι ἀσχέτως τῶν ἀνθουσῶν εἰς τὰς παρακτίους πόλεις του ἑλληνικῶν παροικιῶν, ἡ κυανόλευκος ἦτο ἡ ἀποκλειστικὴ σχεδὸν σημαία, ὑφ' ἣν ἐξυπηρετεῖτο ἡ ἐμπορική του κίνησις, χάρις εἰς τὴν ἱστιοφόρον ναυτιλίαν μας, εὑρισκομένην τότε εἰς τὴν μεσουράνησίν της. Ἀλλὰ καὶ πλεῖστα πλοῖά μας κατεάγησαν ἐπὶ τῶν ἀξένων του βράχων καὶ πλεῖστοι ναῦταί μας εὗρον τάφον εἰς τοὺς βυθούς του. Ἐκπεσούσης τῆς ἱστιοφόρου ἀκτοπλοΐας καὶ πάλιν ἡ ἑλληνικὴ σημαία ἐξυπηρέτει ὑπὲρ πᾶσαν τὴν συγκοινωνίαν τῶν λιμένων τοῦ Εὐξείνου, μὲ τὴν «Ἑρμούπολιν», τὴν «Χίον», τὸν «Πέλοπα» καὶ τὴν «*Ἐλπίδα*» (βλ. λ.), τῆς Ἑρμουπολικῆς «Ἑλληνικῆς ἀτμοπλοΐας», μὲ τὴν «Σάμον», «Ἀθήνας», «Ἰωνίαν», «Θρᾴκην» καὶ «Ἀλβανίαν», τῆς «Πανελληνίου ἀτμοπλοΐας». Ἐπὶ τῶν τριῶν τελευταίων τούτων ὑπηρετήσας ὁ Ἀνδρ. Καρκαβίτσας ὡς ἰατρὸς αὐτῶν, ἐνεπνεύσθη τὰ «Λόγια τῆς πλώρης».

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— [ΩΚΕΑΝΟΓΡΑΦ. — ΜΕΤΕΩΡΟΛ.] Ὁ Εὔξεινος, παρορωμένων τῶν ΒΔ. ἀκτῶν του, οὐσῶν μᾶλλον ἀβαθῶν, δύναται νὰ παρομοιωθῇ πρὸς πελωρίαν λεκάνην, ἧς ὁ κανονικὸς πυθμὴν παρουσιάζει μεγάλα βάθη ὑπερβαίνοντα τὰς 1000 ὀργυιὰς καὶ ἐξικνούμενα ἕως 1227 ὀργυιῶν, μέγιστον παρατηρηθὲν βάθος κατὰ τὴν τομὴν τοῦ παραλλήλου τῶν 43° καὶ τῆς εὐθείας τῶν ἀκρωτηρίων *Κεραμπὲ καὶ Χερσονές*. Πρὸς τὰς ἀκτὰς δὲ τῆς Καυκασίας παρουσιάζονται τὰ μεγαλύτερα παράκτια βάθη, φθάνοντα τὰς 1000 ὀργυιὰς εἰς 20 μίλ. ἀπ' αὐτῶν καὶ τὰς 300—500 ὀργυιὰς εἰς 10 μίλ. Ὕφαλοι κίνδυνοι, πέραν τῆς αἰγιαλίτιδος, οὐδαμοῦ τοῦ Εὐξείνου ὑφίστανται· ἕτερον δὲ ἰδιάζον χαρακτηριστικὸν τῆς θαλάσσης ταύτης εἶναι τὸ εὐάριθμον τῶν νήσων της καὶ τὸ λίαν μικρὸν τῶν διαστάσεών των. Τὰ δὲ παράλια τοῦ Εὐξείνου ἐμφανίζονται διαφόρως ἀπὸ ὑψομετρικῆς ἀπόψεως: Ἀπὸ τοῦ Ἐσκῆ-Φαναράκι μπουρνοῦ ἕως τῆς Καλιάκρας παρουσιάζουσι μικρὰ μᾶλλον ὑψόμετρα μεθ' ὑψηλῶν βουνῶν καὶ ὀρέων ἐν ἀπόπτῳ, μεγάλην δὲ γραφικότητα· ἀπὸ Καλιάκρας μέχρι καὶ τοῦ Δέλτα τοῦ Δουνάβεως, αἱ ἀκταὶ εἶναι χθαμαλαί, πλὴν τὰ ὑψόμετρά των αὐξάνουσι βαθμιαίως ἐκεῖθεν πρὸς τὴν Κριμαίαν, τῆς ἐμφανίσεώς των καθισταμένης βουνώδους, τόσον εἰς τὴν Χερσόνησον ταύτην, ὅσον καὶ εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Καυκασίας, τῆς Ἀρμενίας καὶ τῆς Μικρασίας (Ἀνατολίας). Ἡ ποιότης τοῦ βυθοῦ τοῦ Εὐξείνου, καὶ δὴ πρὸς τὸ κέντρον τῆς λεκάνης, ἐμφανίζεται ὡς ἰλὺς κυανόχρους, διαφόρων ὅμως ἀποχρώσεων, ἐπικρατούσης τῆς κυανοτέφρου, πάντως ὅμως καὶ ἡ μᾶλλον κυανῆ ἰλύς του ξηραινομένη ἀποχρωματίζεται εἰς τεφρόχρουν. Εἰς βάθη δὲ 200—400 ὀργ., δηλαδὴ εἰς τὰ πρανῆ τῶν τοιχωμάτων τῆς λεκάνης, ἡ ποιότης τοῦ βυθοῦ εἶναι βόρβορος μέλας, εἰς δὲ τὰ μικρότερα παράκτια βάθη πάλιν βόρβορος, ἀλλὰ μετ' ἐκτάσεων, σποράδην, καθ' ἃς συμμίγνυται οὗτος μετὰ κογχυλίων, ἄμμου καὶ χαλίκων. Ἀπὸ ἀπόψεως ἁλμύρας, τὰ ὕδατα τοῦ Εὐξείνου, ἅτινα διαρκῶς ἀραιώνει τῶν εἰς αὐτὸν ἐκβαλλόντων ποταμῶν ὁ ῥοῦς, ἐμφανίζουν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν εἰδικὸν βάρος ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἀπεσταγμένον ὕδωρ ὡς ὁ 1014 πρὸς 1000, τοῦ τῆς Βαλτικῆς ὄντος 1004, τοῦ δὲ Ἀτλαντικοῦ 1026· εἰς τὸν Βόσπορον αὐξάνει τοῦτο εἰς 1020· πάντως εἰς τὸν βυθὸν τῆς λεκάνης τοῦ Εὐξείνου τὰ ὕδατα εἶναι πολὺ βαρύτερα. Ἰδιοτυπίαν δὲ τῆς θαλάσσης ταύτης, ἀπότοκον τοῦ ἐντελῶς περικλείστου αὐτῆς κάτω τῶν 20 ὀργυιῶν, ἀποτελεῖ τὸ γεγονὸς τῆς ὅλης κατ' ἐπιπολὴν κυκλοφορίας τῶν ὑδάτων της, καθιστώσης τὰ κάτω τῆς στάθμης τοῦ βυθοῦ τοῦ Βοσπόρου ὕδατα λιμνάζοντα, καὶ ἐπιτρέποντα λόγῳ τούτου τὴν κατὰ χώραν σῆψιν τῶν ὀργανικῶν οὐσιῶν, αἵτινες συνεκβάλλονται ὑπὸ τῶν ποταμῶν· δι' ὃ καὶ ἡ ἔκλυσις ὑδροθείου γίνεται ἐκδηλοτέρα σὺν τῷ βάθει, παρακωλύουσα καὶ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ζωῆς εἰς βάθη μείζονα τῶν 100 ὀργυιῶν.

Ἀπὸ ἀπόψεως βαρομετρικῶν πιέσεων, ὁ Εὔξεινος εὑρισκόμενος εἰς τὰ πρὸς τὴν Ἀσίαν σύνορα ὑφίσταται τὴν ἐπήρειαν τῶν μεγάλων ἀτμοσφαιρικῶν κέντρων, ἅτινα ὑπαμείβονται τὸ θέρος καὶ τὸν χειμῶνα ὑπὲρ τὴν ἤπειρον ταύτην. Καὶ τὸν μὲν χειμῶνα τὸ κέντρον τῶν ἐξάρσεων, ὅπερ εὑρίσκεται ὑπὲρ τὴν Σιβηρίαν, ἐκτεινόμενον μέχρι τῆς μέσης καὶ μεσημβρινῆς Εὐρώπης, καλύπτει καὶ τὸν Εὔξεινον, τῆς στήλης φθανούσης κατὰ μέσον τὰ 767 χιλ. πρὸς τὰ ΒΑ τῆς Ἀζοφικῆς (Ταϊγάνιον) καὶ τὰ 763 εἰς τὸ νότιον τοῦ Βοσπόρου (Κωνσταντινούπολις). Ἀντιθέτως τὸ θέρος, ὁ Εὔξεινος, κείμενος εἰς τὸ μεταίχμιον τῶν ὑφέσεων αἵτινες ἐκδηλοῦνται ἀπὸ τῶν βορείων Ἰνδιῶν πρὸς τὴν Σαχάραν, ἐμφανίζει βαρομετρικὴν πίεσιν σταθερὰν 758—759 χιλ., τείνουσαν μόνον εἰς ἐλαφρὰς ἐξάρσεις πρὸς τὰ ΒΔ καὶ τὰ ΝΑ. Πάντως, κατὰ τὰς ἐνδιαμέσους ἐποχάς, ἡ μετάπτωσις ἀπὸ τῆς μιᾶς βαρομετρικῆς καταστάσεως εἰς τὴν ἑτέραν τελεῖται βαθμιαίως, τῶν ὑψηλῶν πιέσεων ἀρχομένων νὰ ἐκδηλῶνται πρὸς Α, ὑπὲρ τὴν Καυκασίαν.

Καὶ αἱ θερμοκρασίαι ὑπὲρ τὴν θάλασσαν ἀκολουθοῦν ποιάν τινα κανονικότητα. Κατὰ τὴν ψυχρὰν ἐποχὴν αὐξάνουσιν αὗται ἀπὸ Β πρὸς Ν, τῶν μέσων ἰσοθέρμων τοῦ Δεκεμβρίου παρεχουσῶν: —2°,9 εἰς τὰς ΒΑ ἀκτάς, 0° εἰς τὰς ΒΔ καὶ +8° εἰς τὰς ΝΑ. Τὸν Ἰανουάριον μετατοπιζομένων τῶν ἰσοθέρμων συγχρόνως πρὸς Ν, αἱ μέσαι θερμοκρασίαι πίπτουν εἰς —6° εἰς τὰ ΒΑ, —3° εἰς τὰ ΒΔ καὶ +6° εἰς τὰ ΝΑ. Τῶν ἰσοθέρμων μετακινουμένων κατ' ἀντίθετον ἔννοιαν ἀπὸ τῶν μέσων Φεβρουαρίου, ἐπέρχεται τὸ θέρος ἐξίσωσις τῶν θερμοκρασιῶν, τῶν ἰσοθέρμων λαμβανουσῶν σχῆμα ἀρκετὰ προσομοιάζον τὸ τῆς ἀκτογραμμῆς τοῦ Εὐξείνου, αἱ δὲ κατὰ Ἰούνιον ἰσόθερμοι τῶν +23° 8°, 9—8°, 9—8°, 9 εἰς βάθος 200 ὀργ., ἀπολύτως δὲ σταθεραί, ὑπὸ πᾶσαν θερμοκρασίαν ἀτμοσφαίρας, ἀποβαίνουν εἰς βάθος 1000 ὀργ., ὅπου ἡ θερμοκρασία εἶναι πάντοτε ἡ αὐτή, 9°,1 Κελσίου εἰς πάσας τὰς ἐποχάς.

Ἡ ἀγριότης τοῦ χειμῶνος δὲν ἐπιφέρει πῆξιν τῆς ἐπιφανείας τοῦ Εὐξείνου, μεθ' ὅσης εὐκολίας εἰς τὴν Ἀζοφικήν, πάντως δὲ αἱ πηγνύμεναι ἐπιφάνειαί του εἶναι περιωρισμέναι, ἐκεῖ δηλαδὴ περιοριζόμεναι, ὅπου τὰ ὕδατα εἶναι ἀβαθέστερα καὶ ὀλιγώτερον ἁλμυρά, ὡς εἰς τὴν ἐκβολὴν τοῦ Δνιέστρ, τοῦ Δνιέπρ, τοῦ Μπούγκ, κἄποτε δὲ καὶ τοῦ Δουνάβεως, ὡς καὶ εἰς τὸν λιμένα τῆς Ὀδησσοῦ. Μόνον, ὡς ἐκ παραδόσεων φέρεται, τῷ 401 μ. Χ. ἐπάγη ὅλη ἡ βορεία αἰγιαλῖτις τοῦ Εὐξείνου καὶ τῷ 762 τὸ μέγιστον μέρος αὐτῆς. Ὑπὸ συνήθεις περιστάσεις ἡ πῆξις οὐδέποτε ἐκδηλοῦται πρὸ τοῦ τέλους Δεκεμβρίου, οὔτε παρατείνεται πέραν τοῦ τέλους Φεβρουαρίου· τὰ ἄκρα δὲ παρατηρηθέντα ὅρια ἐσημειώθησαν πήξεως μὲν τὴν 1 Δεκεμβρίου 1890, τήξεως δὲ τὴν 30 Μαρτίου 1875 (ἐκβολαὶ Δουνάβεως), ἐκτάσεως δὲ πέραν τῆς ἀκτῆς 18 μιλλίων (πέραν τοῦ λιμένος Ὀδησσοῦ, 28 Δεκεμβρίου 1899). Ἄλλως τε οὐδέποτε ἡ πῆξις εἶναι συνεχής, ὥστε νὰ ἀποκλείεται καὶ ἡ ναυσιπλοΐα συνεχῶς· εἰς τὴν Ὀδησσὸν μάλιστα ἡ διὰ πυρίτιδος θραῦσις τοῦ παγοστρώματος ὑπὸ τοῦ συνδικάτου τῶν Ἄγγλων ἐφοπλιστῶν (1881—1886) καὶ ἡ χρησιμοποίησις παγοθραυστῶν ἀποκαθιστοῦν ταχέως τὴν κανονικότητα τῶν θαλασσίων ἐπικοινωνιῶν. Εἶναι δὲ ἄξιον μνείας τὸ γεγονὸς τῆς ἀμέσου τήξεως μόλις τῇ πνοῇ νοτίων ἀνέμων· τότε ὅμως μικρά τις ἀνησυχία τῶν ναυτιλλομένων, λόγῳ κινδύνων ζημιῶν ἐκ προσκρούσεως πρὸς παγοθραύσματα, δὲν δύναται νὰ ἀποκλεισθῇ.

Αἱ ὁμίχλαι εἰς τὸν Εὔξεινον ἀποτελοῦν μέγιστον κίνδυνον ὡς καὶ ἡ ἔλλειψις ὁρατότητος ἐν περιπτώσει χιονοθυέλλης, ἰδίως διὰ τὰ πλοῖα, ἅτινα κατερχόμενα φθάνουν εἰς τὰ πρόσγεια, περικλείεται ὁλόκληρος ἐντὸς τῆς ἀκτογραμμῆς· ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου ὅμως αἱ ἰσόθερμοι καὶ σχῆμα μεταβάλλουσι καὶ πρὸς νότον μετατοπίζονται, τῆς μέσης θερμοκρασίας μειουμένης εἰς +11° εἰς τὰ ΒΑ καὶ +17° εἰς τὰ ΝΑ. Πάντως, ὅπως συνήθως συμβαίνει παντοῦ ἄλλως τε, ἡ ὑπὲρ τὴν ὑδατίνην ἐπιφάνειαν τοῦ Εὐξείνου παρατηρουμένη θερμοκρασία εἶναι τὸ μὲν θέρος κατωτέρα τῆς ὑπὲρ τὰς ἀκτάς του παρατηρουμένης, τὸν δὲ χειμῶνα ἀνωτέρα.

Τὸ κλῖμα τῶν ἀκτῶν τοῦ Εὐξείνου ἐμφανίζεται γενικῶς ξηρὸν (πλὴν τῶν τῆς Καυκασίας, ὅπου, λόγῳ τῆς εἰδικῆς τῆς χώρας διαμορφώσεως, αἱ βροχαὶ εἶναι καὶ συχναὶ καὶ ῥαγδαῖαι), καί, ἐπηρεαζόμενον ἀπὸ τὸ ἠπειρωτικόν, παρουσιάζει δριμὺ ψῦχος τὸν χειμῶνα (—31° ἐλάχιστον παρατηρηθὲν) καὶ καύσωνα τὸ θέρος (+40° μέγιστον παρατηρηθέν). Ἐξαίρεσιν παρουσιάζει ἡ χερσόνησος τῆς Κριμαίας, ἥτις χάρις εἰς τὴν κανονιστικὴν ἐπενέργειαν τῆς ὑπὲρ τὴν θάλασσαν θερμοκρασίας ἔχει κλῖμα εὔκρατον, ὑφ' ὃ ἀνθοῦν αἱ πορτοκαλλέαι της καὶ εὐδοκιμοῦν οἱ ἐλαιῶνές της· εἰς τὰς περὶ τὴν Γιάλταν ἰδίως ἀκτάς της, στεγαζομένας ἀπὸ τῶν ἐπιφορῶν τῶν βορείων ἀνέμων ὑπὸ βουνῶν ὑψηλῶν, τὸ κλῖμα προσομοιάζει τὸ τῆς Κυανῆς Ἀκτῆς, δι' ὃ καὶ ὑπῆρξε τόπος παραχειμάσεως τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας καὶ τῶν πλουσίων Ῥώσων.

Πάντως ἡ θερμοκρασία τῆς ἀτμοσφαίρας ἐπηρεάζει αἰσθητῶς τὴν τοῦ θαλασσίου ὕδατος μόνον εἰς τὰ μικρὰ βάθη, τὰ μέχρι τῶν 25 ἕως 30 ὀργ., ἀνεπαισθήτως εἰς τὰ μεταξὺ τῶν 30 καὶ 200 ὀργυιῶν βάθη, ποσῶς δὲ εἰς τὰ μεγαλύτερα τῶν 200 ὀργυιῶν τοιαῦτα, καθ' ἃ ἡ θερμοκρασία τοῦ ὕδατος παραμένει σταθερὰ εἰς πᾶσαν τοῦ ἔτους ὥραν. Ἐπὶ παραδείγματι τῶν μέσων ὅρων τῶν θερμοκρασιῶν κατὰ Μάϊον καὶ Ἰούνιον, Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον ὄντων 15°,8—23°,3—24°,3 εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, παρουσιάζονται θερμοκρασίαι ὑδάτων εἰς 5 μὲν ὀργυιὰς 14°,3—20°,6—21°,6· εἰς τὰς 10 ὀργ. 11°,3—14°,7—17°,3· εἰς τὰς 20 ὀργ. 8°,5—8°,0—10°,8· εἰς τὰς 30 ὀργ. 7°—7°,2, 7°,3, δηλαδὴ αἰσθητῶς σταθερά· εἰς τὰς 35 ὀργ. ἡ θερμοκρασία τοῦ ὕδατος φθάνει τὴν μικροτέραν τιμήν της, ἐν τῷ παραδείγματι 6°,9—7°,2—6°,9· ἀπὸ τοῦ βάθους τούτου εἰς μείζονα βάθη ἡ θερμοκρασία ὑψοῦται βραδέως σὺν τῷ βάθει, λ. χ. εἰς τὸ παράδειγμά μας, διὰ τὸ βάθος 100 ὀργ. εὑρέθησαν θερμοκρασίαι 8°,7—8°,8—8°,6, αἵτινες γίνονται ἐντελῶς ὅμοιαι πρὸς τὰς τοῦ Βοσπόρου, χωρὶς νὰ δύνανται νὰ διακρίνουν τὸ στενὸν εὖρος τοῦ στομίου του. Ἀλλὰ καὶ ἰδιότυπος ὁμίχλη, ἡ λευκὴ ἀχλὺς ὀνομαζομένη (brouillard blanc, white fog), φαινόμενον βραχείας μὲν διαρκείας ἀλλὰ μεγάλης συχνότητος. Ἐκδηλοῦται δὲ συχνότερον ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου ἕως τοῦ Σεπτεμβρίου, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς ἄλλους μῆνας δὲν εἶναι σπάνιον, ὡς τὸν χειμῶνα ὑπὸ ΒΑ ἀνέμους. Ἐνσκήπτει δὲ ἐνίοτε ὑπὸ ἄκραν εὐδίαν καὶ λιπαρὰν γαλήνην, μετὰ μεγάλης ταχύτητος, περιβάλλουσα ἐντὸς ὀλίγων λεπτῶν τὸ σκάφος μὲ ἀτμὸν λευκὸν πυκνὸν καὶ ἀδιαφανῆ. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὰ καταλαμβανόμενα ὑπὸ τοῦ τοιούτου φαινομένου πλοῖα δέον νὰ προσφεύγωσιν ἀπαραιτήτως εἰς τὴν χρῆσιν τῆς βολίδος, πρὸς εἰκασίαν τῆς θέσεώς των διὰ τοῦ βάθους καὶ τῆς ποιότητος τοῦ βυθοῦ, νὰ ἐπωφελοῦνται δὲ τῶν ἐνδιαμέσων αἰθριασμάτων πρὸς ἀναγνώρισιν τῆς ἀκτῆς ἐὰν ὦσιν ἐν ὄψει αὐτῆς.

Ἡ κυκλοφορικὴ κίνησις τῶν ῥευμάτων ἐν τῷ Εὐξείνῳ παραθέει τὰς ἀκτάς του κατὰ φορὰν ἀντίστροφον τῷ τῶν δεικτῶν τοῦ ὡρολογίου, κατὰ τὸν γενικὸν κανόνα τῆς ἐκτροπῆς τῶν ῥευμάτων ἐν τῷ βορείῳ ἡμισφαιρίῳ· διότι τὸ ἀπὸ τῆς ὑπερεκχειλίσεως τῆς Ἀζοφικῆς ἐκχεόμενον διὰ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Κέρτς, συμφώνως τῷ κανόνι, θὰ παραθέῃ τὴν Κριμαίαν μὲ διεύθυνσιν ῥοῦ ΝΔ. ὅπου θὰ συναντήσῃ τὰ ἀπὸ τοῦ Μπούγκ καὶ τοῦ Δνιέπρ καὶ τοῦ Δνιέστρ καὶ τοῦ Δουνάβεως ἐκτρεπόμενα πρὸς νότον διὰ τὸν αὐτὸν λόγον. Φθάνοντα εἰς τὸν Βόσπορον, τὴν μοναδικὴν ἀποχέτευσιν τοῦ Εὐξείνου, δὲν θὰ χάσουν τὴν κυκλοφορικήν των ῥύμην, ἀφοῦ μέρος μόνον τοῦ ῥοῦ θὰ ἐκφύγῃ πρὸς τὴν Προποντίδα λόγῳ τοῦ μικροῦ βάθους τοῦ πρὸς τὸν Εὔξεινον στομίου τοῦ Βοσπόρου. Μέγα ὅθεν μέρος τῆς ἐν κυκλοφορίᾳ ὑγρᾶς μάζης θὰ ἐξακολουθῇ παραθέον τὰς βορείας ἀκτὰς τῆς Μικρασίας, ὅπου τὰ ἀπὸ τοῦ ῥοῦ τῶν ποταμῶν της ὕδατα, ἀπὸ τοῦ Σαγγαρίου ἕως τοῦ Ἀκάμψιος, ἐκτρεπόμενα καὶ αὐτὰ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον πρὸς ἀνατολὰς θὰ ἀναζωπυροῦν τὴν κυκλοφορικὴν κίνησιν τὴν αὐτὴν ἀκολουθοῦσαν φοράν. Ἀπὸ τοῦ Βατοὺμ καὶ πέραν ὁ ῥοῦς τῶν ποταμῶν τῆς Γεωργίας, τῆς Κιρκασίας καὶ τῆς Καυκασίας, ἐκτρεπόμενος διὰ τὸν αὐτὸν λόγον πρὸς βορρᾶν, θὰ ἐνισχύσῃ τὸν ῥοῦν μέχρι τοῦ στομίου τοῦ πορθμοῦ τοῦ Κέρτς, ὁπόθεν τὰ αὐτὰ κυκλοφορικὰ φαινόμενα θὰ ἀναπαράγωνται κυκλικῶς. Πάντως ἡ ταχύτης τοῦ ῥεύματος ὑπὸ ὁμαλὰς περιστάσεις εἶναι $^{1}/_{2}$—1 μιλ. ὡριαίως. Ἐπαναλαμβάνομεν δὲ ὅτι ἀπὸ τῶν μετρίων βαθῶν παύει πᾶσα ἐκδήλωσις κυκλοφορίας καὶ τὰ ὕδατα λιμνάζουν.

Ἡ μαγνητικὴ ἀπόκλισις ἐν τῷ Εὐξείνῳ εἶναι μικρά. Οὕτως ἡ καμπύλη τοῦ 0° διέρχεται περίπου ἀπὸ Ὀδησσοῦ πρὸς τὸ ἀκρωτήριον Κεραμπὲ μὴ ὑπερβαίνουσα δὲ τὰς 2° εἰς ἀπόλυτον τομὴν εἶναι ἀνατολικὴ πρὸς ἀνατολὰς τῆς γραμμῆς ταύτης καὶ δυτικὴ πρὸς δυσμάς.

Οἱ ἄνεμοι τὴν μὲν ψυχρὰν ἐποχὴν ἐπικρατοῦν ἀπὸ τοῦ τεταρτοκυκλίου Βορρᾶ-Ἀπηλιώτου, κατὰ δὲ τὴν θερμὴν ἀπὸ τῶν δυτικῶν τεταρτοκυκλίων καὶ ἐνίοτε ἀπὸ τοῦ νοτιοανατολικοῦ. Οἱ ἀπὸ τοῦ ΒΑ τεταρτοκυκλίου ἐγείρουσι μέγαν κλύδωνα, συνοδεύονται δὲ ἐν χειμῶνι σχεδὸν κατὰ κανόνα ὑπὸ νιφετοῦ καθιστῶντος ἀδύνατον πᾶσαν παρατήρησιν. Τοῦτο ὑπῆρξεν ἀείποτε ὁ μέγιστος τῶν ναυτιλλομένων δι' ἱστιοφόρων κίνδυνος, ὅταν, βλέπον-

Digitized by Google

τες ὅτι εἶχον διανύσει τὰ μίλλια ἅτινα τοὺς ἐχώριζον ἀπὸ τοῦ Β. στομίου τοῦ Βοσπόρου, μὴ διακρίνοντες αὐτά, μὴ δυνάμενοι νὰ προσανατολισθῶσι πρὸς εἴσπλουν διὰ τῶν κανονιοβολισμῶν τῶν φρουρίων, βαλλομένων πρὸς ἐπισήμανσιν, καὶ ἀντιλαμβανόμενοι τὴν ξηρὰν ὑπηνέμως αὐτῶν χωρὶς νὰ δύνανται νὰ ὑψωθῶσι πρὸς τὸν ἄνεμον, περιήρχοντο εἰς τὴν δυσχερεστάτην τῶν θέσεων. Ἡ ναυτικὴ ἐπισήμανσις τῶν ρωσικῶν ἀκτῶν τοῦ Εὐξείνου, διὰ φάρων, πυρσωρίδων, ἀλεωρίων, καὶ ἠχηρῶν σημάτων ὀμίχλης, εἶναι ἀρτία· ὀφείλεται δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον, εἰς τὸν ἐπὶ μακρὰ ἔτη διευθυντὴν τῶν φάρων τοῦ Εὐξείνου ναύαρχον Ν. Φιλοσοφώφ, ἤδη πρόσφυγα, πολίτην Ἕλληνα καὶ ἐπιστάτην τοῦ φάρου Ἀπολυτάρες τῶν Ἀντικυθήρων.

[*Ἰωάν. Ζυγομαλᾶ*, Μετάφρασις τῶν Ρωσικῶν Ναυτ. ὁδηγιῶν τοῦ Εὐξείνου The Black sea and Azof sea Pilot—Instructions Nautiques: Mer Noire et Mer d'Azof.] Σ. Ε. Λ.

— [ΧΑΡΤΟΓΡ.] Οἱ εἰς τὸν Εὔξεινον καὶ τὴν Ἀζοφικὴν ἀφορῶντες χάρται τοῦ ἀγγλικοῦ ναυαρχείου φέρουσι τοὺς ἀκολούθους ἀριθμοὺς καὶ τίτλους: 2214: The Euxine or Black Sea.— 2230: Bosborus to Cape Kaliakra· Inada road.— 2399: Gulf of Pyrgos or Burghaz.— 445: Pyrgos bay.— 2285: Plans in the Black Sea. Varna. Baljik bay, Port Mangalia.— 2231: Cape Kaliakra to Odessa.— 1233: Plans in the Black Sea. Kustenjeh anchorage. Bender Herecli.— 2835: Delta of the Danube. Entrance of Razem lake Galatz Dock. Braila Dock.— 2207: River Danube. Mouths of the Kilia branche. Sulinà mouth. Fido Nisi island.— 2208: Dniestre estuary. Tsarigrad mouth. —2232: Odessa to Sevastopol. Akmechet harbour.— 603: Cape Fontana to Tendra Peninsula including Odessa and entrance to Kherson bay.— 2206: Odessa bay.— 2380: Southern approach to Kherson bay.— 2079: Kherson or Dniepre bay. —2378: Bug river.— 2996: Kerkinit bay.— 2233: Sevastopol to Kertch strait.— 3483: Cape Lukull to Cape Meganon.— 964: Cape Lukull to Balaklava bay, including Sevastopol bay.— 963: Sevastopol harbour.— 965: The Khersonese bay. Kazach. Kamiesh. Peschana.— 2340: Balaklava bay.— 2210: Plans in the Black Sea. Karadja bay. Eupatoria road. Yalta road. Utrish point anchorage. Dzhubg anchorage. Poti harbour. Tuapse anchorage. Yalta and Urzuf roads.— 2234: Sea of Azov. Mariupol road. Taganrog harbour — 2205: Kertch strait and adjacent coast.— 2209: Ports in the Sea of Azov. Ghenichesk. Bardianska. — 3389: Taganrog gulf.— 2235: Fort Anakria to Kertch strait.— 162: Novorosisk harbour.— 2221: Plans of the Russian ports in the north shore of the Black Sea. Theodossia. Anapa. Ghelenjik. Mezyumta. Sukhum. Socha road. Khosta road. Gagu road.— 2236: Cape Yassùn to fort Anakria.— 3303: Batum bay.— 2220: Ports and anchorages in the south shore of the Black Sea. Rizeh. Trebizond. Ptatana. Vona bay. Kerassunda.— 2237: Cape Kerempeh to cape Yasùn.— 2216: Plans of the Turkish ports on the south shore of the Black Sea. Sinub. Ak-Liman. Amastra. Gherzeh. Samsun. Unieh. Koslu bay.— 2238: Bosporus to Kerempeh. Zonguldak bay. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **«Εὐξείνου πόντου περίπλους».** Τίτλος δύο περιωνύμων γεωγραφικῶν ἔργων περιγραφόντων τοῦ Εὐξείνου πόντου τὰς ἀκτάς, ἢ μᾶλλον ἀποτελούντων σταδιασμοὺς τῶν ἐπισήμων σημείων τῶν ἀκτῶν ἐκείνου· καίτοι δὲ συμπίπτουν εἰς τὰς περιγραφὰς των ἐν πολλοῖς, ἐν τούτοις παρουσιάζουσι διαφορὰς τοιαύτας εἰς διάφορα σημεῖα, ὥστε νὰ θεωρῶνται τὸ ἓν ὡς συμπλήρωμα τοῦ ἄλλου.

Καὶ τὸ μὲν *πρῶτον*, ἔχον ὡς ἀφετηρίαν περιγραφῆς τὴν Τραπεζοῦντα, ἐγράφη ἀναμφιβόλως ἀπὸ *Ἀρριανὸν* τὸν ἐκ Νικομηδείας, τοῦ Ἐπικτήτου τὸν μαθητήν· τοῦτο καθίσταται αὐτόδηλον ἀπὸ τοῦ τίτλου τοῦ ἔργου: «Ἀρριανοῦ ἐπιστολὴ πρὸς Τραϊανὸν Ἀδριανόν, ἐν ᾗ καὶ περίπλους Εὐξείνου Πόντου. Αὐτοκράτορι Καίσαρι Τραϊανῷ Ἀδριανῷ Σεβαστῷ Ἀρριανὸς χαίρειν». Ἐξεδόθη δὲ εἰς πλείστας ἐκδόσεις, ὧν αἱ κλασσικώτεραι ὑπὸ Gelenius εἰς Geographis Basileensibus (1533), ὑπὸ Stuckins (Γενεύη 1577), ὑπὸ Blancardus (Ἀμστελόδαμον 1683), ὑπὸ Hudson εἰς Geogr. Graec. (Ὀξωνία 1698), Νεοφύτου Δούκα (Βιέννη 1810), ὑπὸ Gailius (Παρίσιοι 1831), ὑπὸ Hoffmann (Λειψία 1842). Ἡ ἀρίστη ὅμως καὶ πλουσιωτάτη εἰς σχόλια ἔκδοσις εἶναι ἡ τοῦ Didot (Παρίσιοι 1846).

Τὸ δὲ *δεύτερον*, γνωστὸν ὡς ἔργον *Ἀνωνύμου*, ἔχει ὡς τίτλον «Περίπλους Εὐξείνου Πόντου ἑκατέρων τῶν ἠπείρων, τῶν τε παρὰ τὴν Ἀσίαν, τῶν τε παρὰ τὴν Εὐρώπην τόπων, οὕτως· Βιθυνίας τῆς πρὸς τῷ Πόντῳ περίπλους. Παφλαγονίας περίπλους. Πόντων τῶν δύο περίπλους· τῶν ἐν τῇ Εὐρώπῃ μερῶν τοῦ Πόντου περίπλους». Λεπτομερέστερον καθ' ἡμᾶς καὶ πληρέστερον τοῦ πρώτου, φέρεται καὶ αὐτὸ ὡς ἔργον τοῦ Ἀρριανοῦ, λόγῳ τῆς ἐν ἀρχῇ αὐτοῦ ἀφιερώσεως «Τραϊανῷ Ἀδριανῷ Σεβαστῷ, Ἀρριανὸς», ἥτις ὅμως θεωρεῖται ὑπὸ πολλῶν ὡς ὑποβολιμαία· ὡς δὲ παρατηρεῖ ὁ Koehler (ἐν τῷ Mémoire de l'Academie de Saint Petersbourg τόμ. X σελ. 615), ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἔργου παρέχει λεπτομερείας σχετικὰς πρὸς τὸν Δ' μ. Χ. αἰῶνα, τοῦθ' ὅπερ πείθει ὅτι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐγράφη ὁ περίπλους οὗτος, ἢ τοὐλάχιστον τότε ἐπλουτίσθη ὑπὸ προσθηκῶν. Αἱ κλασσικώτεραι ἐκδόσεις τοῦ περίπλου τούτου εἶναι ἡ τοῦ J. Vossius (Ἀμστελόδ. 1639), τοῦ J. Gronovius ἐν τοῖς Geographicis antiquis (Lugd. Λιέγη, Batav. 1697), τοῦ Hudson (Ὀξωνία 1698), τοῦ Hoffmann (Λειψία 1842), ἀρίστη δὲ ἡ τοῦ Didot (Παρ. 1845) πλουσιωτάτη εἰς σχόλια. Ἐν τῇ τελευταίᾳ δὲ ταύτῃ ἐκδόσει (Graec. Geogr. Minores τόμ. II) ὑπάρχουσι χάρται συγχρόνων ὑποτυπώσεων, ἐν οἷς ὁ C. Müller ἔχει τοποθετήσει τὰς θέσεις τῶν διαφόρων γεωγραφικῶν σημείων τῶν ἀναφερομένων ἐν τοῖς Περίπλοις τοῦ Εὐξείνου. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἀμφορεὺς τοῦ Εὐξιθέου γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα «Νόλαν», ἐκ τοῦ μέρους ἔνθα ἀνευρέθη, φέρων τὴν εἰκόνα τῆς Βρισηΐδος. Ἐπὶ τῆς ἑτέρας πλευρᾶς ὑπάρχει ἡ εἰκὼν τοῦ Ἀχιλλέως.

Εὐξεινούπολις [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἁλμυροῦ τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 1679. Κεῖται εἰς 10' ἀπόστασιν Δ τῆς πόλεως Ἁλμυροῦ, ἔχει ἐκκλησίαν τιμωμένην εἰς μνήμην τῆς «*Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου*», ὠνομάσθη δὲ οὕτως ἐκ τῆς ἀπὸ τῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου Πόντου προελεύσεως τῶν κατοίκων της.

Τὸ χωρίον συνῳκίσθη τῷ 1909 ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νόμου ΓΣΒ' τοῦ 1907 ὑπὸ τῶν ἐξ Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας μετὰ τὰς ἀνθελληνικὰς ταραχὰς ἐν Βουλγαρίᾳ κατελθόντων τῷ 1906 εἰς Ἑλλάδα ὁμογενῶν προσφύγων. Ὁ συνοικισμὸς οὗτος δὲν ηὐδοκίμησεν, ὡς ὁ τῆς Νέας Ἀγχιάλου, διότι καὶ μακρὰν τοῦ χωρίου καὶ ἀνεπαρκεῖς γαῖαι διενεμήθησαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι οἱ πλεῖστοι τῶν κατοίκων ἦσαν ἐπαγγελματίαι, διὸ καὶ πολλαὶ οἰκογένειαι ἐγκατέλειψαν τὸν συνοικισμόν. Σήμερον ἡ Εὐξεινούπολις ἀριθμεῖ ἑκατὸν οἰκογενείας ἐκ Πύργου, Βάρνας καὶ Σωζουπόλεως, εἰς ἃς προσετέθησαν καί τινες τῶν προσφύγων ἐκ Πόντου. Εἰς τὸν συνοικισμὸν τοῦτον ἐγκατεστάθη ἀρχικῶς καὶ παρέμεινεν ἐπὶ διετίαν περίπου ὁ ἐκ Σωζουπόλεως ζωγράφος Γεώργιος Γουναρόπουλος (Gournaro). Οἱ Εὐξεινουπολῖται εἶναι φιλόνομοι, φιλόπονοι καὶ φιλόξενοι. Ξ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

εὐξενίτης (ὁ) (Euxenit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι κυρίως τιτανικὸν καὶ νιοβικὸν ἅλας τῶν μετάλλων ὑττρίου, ἐρβίου καὶ δημητρίου, καὶ περιέχει καὶ ὀξείδιον οὐρανίου καὶ ὀξείδιον τοῦ ὑποσιδήρου, ὡς καὶ ἥλιον. Εὑρίσκεται εἰς κρυστάλλους τοῦ ρομβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος. Οἱ κρύσταλλοί του εἶναι σπάνιοι μὲ πρισματικὴν ὄψιν. Συνήθως εὑρίσκεται καὶ χειροπληθής. Ἔχει θραῦσιν ὀστρεώδη, σκληρότητα $6^1/_2$ βαθμῶν, εἰδικὸν βάρος 4,6—5,0, λάμψιν ἡμιμεταλλικὴν κάπως παχεῖαν ὑελώδη καὶ χρῶμα πισσομέλαν. Εἶναι ἀδιαφανὴς καὶ συρόμενος ἐπὶ πλακὸς τραχείας ἀλαμποῦς πορσελλάνης δίδει γραμμὴν ἐρυθροφαίαν. Εὑρέθη ἐντὸς γρανιτικῶν φλεβῶν εἰς τὸ Arendal, εἰς τὸ Jölster τοῦ Bergenstift, εἰς τὸ Hitterö καὶ τὸ Evjl τοῦ Sätersdalen. Γ. Κ. Γ.

εὔξεστος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ καλῶς ἐξεσμένος, ὡμαλισμένος, ἐπιμελῶς ἐπεξειργασμένος.

εὐξήραντος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ εὐκόλως ξηραινόμενος.

Εὐξίθεος. Ἀθηναῖος ἀγγειοπλάστης ζήσας κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΣΤ' αἰῶνος π. Χ. Σῴζονται τούτου τέσσαρα ἀγγεῖα, ἤτοι δύο κύπελλα, εἷς ἀμφορεὺς καὶ εἷς κρατήρ, τὰ ὁποῖα φέρουσι τὴν ὑπογραφήν του ὡς ἀγγειοπλάστου, ἐπὶ πλέον δὲ τὰ κύπελλα καὶ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Ὄλτου, ζωγράφου τούτων. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ζωγραφικὴ καὶ τῶν δύο ἄλλων ἀγγείων εἶναι τῆς αὐτῆς τέχνης, εὐλόγως θεωρεῖται ὁ Ὄλτος ὡς ζωγραφήσας καὶ ταῦτα.

— **Εὐξίθεος** Πυθαγόρειος φιλόσοφος, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ περιπατητικὸς Κλέαρχος ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ τοῦ ἔργου του «Βίοι» ἀνέφερεν, ὅτι οὗτος τὸν ἐπὶ τῆς γῆς βίον τῶν ἀνθρώπων καὶ τὸν σύνδεσμον τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ σῶμα ἐθεώρει ὡς τιμωρίαν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπιβαλλομένην εἰς τὸν ἄνθρωπον.

Εὔξιμος [*Μυθολ.*]. Ὀπαδὸς τοῦ Αἰνείου. Ἀπὸ τῆς τροφοῦ τοῦ Εὐξίμου Βοίας φαίνεται ὅτι ὠνομάσθη ἡ πόλις Βαΐαι ἐν Καμπανίᾳ. Ἄλλοι γράφουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ *Εὔξινον* ἢ *Εὔξενον* καὶ λέγουσιν οὐχὶ τὴν τροφὸν ἀλλὰ τὴν μητέρα αὐτοῦ, ὅτι ἔδωκέ που τὸ ἄγνωστον ὄνομα αὐτῆς. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Εὐξίππη. —1) Ἐκ Βοιωτίας ἡρωΐς, μήτηρ τοῦ Πτῴου, σύζυγος τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος Ἀκραιφέως, τοῦ θεμελιωτοῦ τῆς Ἀκραιφίας. Κατ' ἄλλους ὁ Ἀκραιφεὺς οὗτος ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀθάμαντος καὶ τῆς Θεμιστοῦς.—2) Θυγάτηρ τοῦ Σκεδάσου ἐκ Λεύκτρων, ὁ ὁποῖος εἶχε δύο θυγατέρας, τὴν Ἱππὼ καὶ Μιλησίαν, ἤ, κατ' ἄλλους, τὴν Θεανὼ καὶ τὴν Εὐξίππην, ἀπαχθείσας ὑπὸ δύο Σπαρτιατῶν (*Πλουτ.* Ἐρ. Διηγ. 3, 1). ΙΑΚ. Χ. Δ.

Εὐοδία ἢ *Εὐωδία*. Χριστιανή τις τῆς ἐκκλησίας τῶν Φιλίππων, ἧς μνημονεύει ὁ ἀπόστολος Παῦλος ὁμοῦ μετὰ Συντύχης τινὸς ἐν τῇ πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολῇ (δ' 2 ἑξ.). Λέγει περὶ αὐτῶν ὁ ἀπόστολος ὅτι «ἐν τῷ εὐαγγελίῳ συνήθλησαν» μετ' αὐτοῦ, συγχρόνως δ' ὅμως παρακαλεῖ αὐτὰς «τὸ αὐτὸ φρονεῖν ἐν κυρίῳ», ἐξ οὗ εἰκάζεται ὅτι μεταξὺ τῶν γυναικῶν τούτων εἶχεν ἀναπτυχθῆ διαφωνία τις. Π. Ι. Μ.

Εὐόδιος. —1) Συναξαριστής, συνέγραψε τὸν βίον τῶν ἐν Συρίᾳ 42 μαρτύρων, ὧν ὑπῆρξε σύγχρονος. Ὁ βίος οὗτος ἐξεδόθη εἰς τὰ «Acta Sanctorum» τοῦ Μαρτίου (Α' 887—893).—2) Γεννηθεὶς ἐν Ταγάστῃ τῆς Ἀφρικῆς περὶ τὸ 360 μ. Χ. ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος Οὐζαλαΐδος (Uzalum) περὶ τὸ 397 καὶ ὑπῆρξε φίλος καὶ μαθητὴς τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου. Συνέγραψε «Περὶ πίστεως κατὰ Μανιχαίων» (De fide contra Manichaios) καὶ ἀπέθανε τῷ 414. Τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ ἐξεδόθη ἐν τῇ Λατινικῇ Πατρολογίᾳ Migne (τόμ. 42, 1139—1154. Πρβλ. καὶ *Bardenhewer*, «Patrologie» Β' § 72. III. *Dom. Morin* ἐν «Revue Bénédictine» XIII, 481 κ.ἑξ. καὶ XVIII, 241 κ.ἑξ.). Ε. Γ. Π.

— **Εὐόδιος,** πατριάρχης **Ἀντιοχείας.** Κατεστάθη ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου Πέτρου, τῷ 44 ἢ 45, καὶ λέγεται ἐπισκοπήσας εἰκοσιτρία ἔτη. Διάδοχός του ἐγένετο ὁ Ἰγνάτιος. Ἐπὶ τοῦ Εὐοδίου οἱ ὀπαδοὶ τοῦ νέου θρησκεύματος τὸ πρῶτον ὠνομάσθησαν Χριστιανοί, τέως *Ναζωραῖοι* καὶ *Γαλιλαῖοι* καλούμενοι. Μ. Ι. Γ.

Εὔοδος. Ἐπίκλησις τοῦ Πανὸς ἐν τῇ λατρείᾳ τῶν κατὰ τὴν Αἴγυπτον ἀρχαίων Ἑλλήνων, σχετικὴ πρὸς τὴν ἰδιότητά του ὡς προστάτου τῶν ταξιδευόντων καὶ ὁδοιπορούντων, ἀνάλογος πρὸς τὰς ἐπικλήσεις Ἐφόδιος, Ἐνόδιος. Ὡς Εὔοδος ἐλατρεύθη ὁ Πὰν εἰς Ἀπολλωνόπολιν (Apollinopolis Magna), Ἀρσινόην, Ἀλεξάνδρειαν κλπ.

εὐοδῶ (—*όω*), ἰδιωματ. *βοδώνω*· βάλλω τινὰ εἰς καλὸν δρόμον, κατευθύνω, κατευοδῶ' ‖ ἰδιωματ. πηγαίνω καλά, ἐκτελοῦμαι ταχέως: «δὲ μοῦ βοδώνει ἡ δουλειά» ‖ παθ. *εὐοδοῦμαι*· εὑρίσκομαι εἰς καλὸν δρόμον, πηγαίνω καλά: «αἱ ἐργασίαι τῆς ὑδρεύσεως εὐοδοῦνται».

εὐόδωσις, —*εως* (ἡ)· ἡ διάθεσις τοῦ *εὐοδοῦν*, προχώρησις, καλὴ ἐκτέλεσις, πορεία: «ἡ εὐόδωσις τῆς ἐργασίας ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ καιροῦ» ‖ καλὴ ἔκβασις.

εὐοικονόμητος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ εὐκόλως οἰκονομούμενος, τακτοποιούμενος.

εὐοιωνίζομαι· οἰωνίζομαι, προσφέρω καλὸν οἰωνόν, καλὸν σημεῖον.

εὐοιωνισμὸς (ὁ)· καλὸς οἰωνός.

εὐοίωνος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ καλὸν οἰωνὸν προφερόμενος, ὁ ἀποβλέπων εἰς καλὸν προφητικὸν σημεῖον, αἰσιόδοξος ‖ ὁ χαρακτηριζόμενος ὡς εὐτυχὲς προμήνυμα: «εὐοίωνον σημεῖον».

Εὐόλκιος *διάκονος.* Ζῶν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Οὐάλεντος, ἐν Σαμοσάτοις, διέπρεπεν εἰς τὸν κατὰ τῶν ἀρειανῶν ἀγῶνα. Παραιτηθέντος Εὐ-

Digitized by Google

νομίου Σαμοσάτων τοῦ ἀρειανοῦ, Λούκιος, ὁ διάδοχος, ἐξώρισε τὸν Εὐόλκιον εἰς τὴν Ὄασιν «εἰς τὸ ἔρημον πολίχνιον» (*Θεοδώρ. Δ΄, 15*). Μ. Ι. Γ.

εὐόνυξ (ὁ) (Euonyx) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀμφιπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *γαμμαριδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰς καρίδας μὲ σῶμα τοξοειδές, κεφαλὴν μικρὰν καὶ βραχείας κεραίας, ἀπαντώσας εἰς τὰ μεγάλα βάθη τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ. Δ. Ν. Π.

εὐοξυμέτωπος (ὁ) (Euoxymetopus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων ἀκανθοπτερυγίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τελεοστέων* τῆς οἰκογενείας τῶν *τριχιουριδῶν*, περιλαμβάνον ἰχθῦς ἀρκετοῦ μεγέθους μὲ σῶμα ἐπιμηκέστατον καὶ ἐκλεπτυσμένον κατὰ τὴν οὐράν. Τὸ ραχιαῖον πτερύγιον ἐπιμηκέστατον καὶ χαμηλότατον, διήκει ἀπὸ τῆς κεφαλῆς μέχρι τῆς ρίζης τῆς οὐρᾶς. Γνωστὰ δύο εἴδη, ὧν ἀξιολογώτερον *εὐοξυμέτωπος ὁ ταινιοειδὴς* (Euoxymetopus taeniatus), ὅστις ἔχει μῆκος περὶ τὰ 150 ἑκατοστόμετρα καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὰς Ἀντίλλας. Δ. Ν. Π.

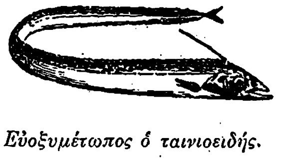

Εὐοξυμέτωπος ὁ ταινιοειδής.

Εὐόπη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία κατὰ τοὺς ὁμηρικοὺς χρόνους τῆς πόλεως *Γερηνίας* (βλ. λ.).

εὐοπλία (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Ἀγὼν παρ' ἀρχαίοις Ἀθηναίοις ἀνάλογος καὶ συγγενὴς πρὸς τὴν *εὐανδρίαν* καὶ *εὐταξίαν*. Κατ' αὐτὸν ἐπεδεικνύετο ἡ εἰς ὁπλισμὸν καὶ πολεμικὴν ἰσχὺν ὑπεροχὴ τῶν φυλῶν. Κατὰ τὸν Β' π. Χ. αἰῶνα, ὡς μανθάνομεν ἐξ ἐπιγραφῆς, μετεῖχον αὐτοῦ καὶ οἱ μέτοικοι. —Π.

Εὐόρας *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία παρ' ἀρχαίοις μιᾶς ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων κορυφῶν τοῦ Ταϋγέτου ἐν τῇ Λακωνικῇ, κειμένης πλησίον τοῦ Ταλετοῦ ἑτέρας κορυφῆς τοῦ Ταϋγέτου. Ἴσως ἡ κορυφὴ αὕτη εἶναι ἡ σημερινὴ θέσις *Ἅγιος Ἠλίας*. Ὁ Παυσανίας (3, 20) μνημονεύει ὅτι ἡ κορυφὴ αὕτη τοῦ Ταϋγέτου ἔτρεφε καὶ ἄλλα θηρία, ἀλλὰ πρὸ πάντων αἶγας ἀγρίας.

εὐόργητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως ὀργιζόμενος, εὔθικτος, ὀξύθυμος.

εὐορκία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐόρκου, ἡ τήρησις τῶν εὐόρκως ὑπεσχημένων, ἀντίθ. *ἐπιορκία*.

εὔορκος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ τηρῶν τὰς ἐνόρκους ὑποσχέσεις, ἀντίθ. *ἐπίορκος*.

εὐορκῶ (*—έω*)· εἶμαι εὔορκος, τηρῶ, ἐκτελῶ τὰς ἐνόρκους ὑποσχέσεις.

εὐοσμία (ἡ)· ἡ ἰδιότης τοῦ εὐόσμου, καλή, εὐάρεστος ὀσμή, ἀντίθ. *δυσοσμία*.

εὐοσμίτης (ὁ) (Euosmit) *[Ὀρυκτολ.]*. Εἶδος ὀρυκτῆς ρητίνης, εὑρεθείσης εἰς τὸ Thumsenreuth τῆς Βαυαρίας. Γ. Κ. Γ.

εὔοσμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ παρέχων καλήν, εὐάρεστον ὀσμήν, εὐώδης: «εὔοσμον ἄνθος».

εὐοσμῶ (*—έω*)· εἶμαι εὔοσμος, παρέχω καλήν, εὐάρεστον ὀσμήν.

εὔοφρυς (ὁ) (Euophrys) *[Ζωολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀττιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰς ἀράχνας μὲ σῶμα εὔρωστον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, κοιλίαν βραχεῖαν καὶ ᾠοειδῆ καὶ χρῶμα ὑπέρυθρον. Γνωστὰ πλεῖστα εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀφρικῇ. Δ. Ν. Π.

Εὐπάγιον (τὸ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἤλιδος ἀναφερομένη μόνον ὑπὸ Διοδώρου Σικελιώτου (ΙΔ' 17, 8). Πιθανῶς εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν ἄλλως γνωστοτάτην πόλιν *Ἐπιτάλιον*. —Π.

εὐπάθεια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις εὐπαθής, εὐαισθησία, εὔκολος προσβολὴ τῆς ὑγείας, τῆς ἰσορροπίας: «ἔχει εὐπάθειαν τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων»· || ἡδονὴ τῶν αἰσθήσεων, ἰδίᾳ ἡ ἀπὸ τοῦ φαγητοῦ καὶ ποτοῦ, ἀπόλαυσις, πβλ. ἰδιωματ. *καλοπαθητής*· || μεταφ. «ἡ εὐπάθεια τοῦ ζυγοῦ, — τοῦ θερμομέτρου» εὐαισθησία.

—*[Φιλοσ.]* Ἡ *εὐπάθεια* παρ' ἀρχαίοις εἶναι τὸ ἀντίστροφον τῆς *εὐποιίας*, δηλαδὴ τὸ νὰ δέχηταί τις τὰ εὐεργετήματα τῶν ἄλλων. Εἶτα ἡ ἀπόλαυσις, ἡ ἡδονή, κυρίως ἡ αἰσθητική. Παρὰ τοῖς στωϊκοῖς ἡ εὐχάριστος διάθεσις, προκαλουμένη ὄχι τόσον ὑπὸ τῶν ἐξωτερικῶν γεγονότων, ὅσον ὑπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως ἀπὸ παντὸς δεσμοῦ πρὸς τὰ ἐγκόσμια. Σήμερον καλεῖται οὕτως ἡ εὐαισθησία πρὸς ὡρισμένας παθήσεις, ἡ ἰδιότης ὀργάνου ἢ ὀργανισμοῦ τινος νὰ ἀντιδρᾷ πρὸς ἐλαφροτέρους τῶν συνήθων ἐρεθισμούς. Εἰς τὴν ψυχολογίαν ἡ ἰδιότης τῶν νευρικῶν κέντρων ἢ περιφερικῶν ὀργάνων ν' ἀντιλαμβάνωνται ὀξέως μικρᾶς διαφορᾶς ἐρεθισμῶν. Ε. Λ.

εὐπαθειομετρητὴς (ὁ) (Sensilometer) *[Φωτογρ.]*. Οὕτω καλεῖται ὄργανον χρησιμεῦον πρὸς μέτρησιν τῆς ἔναντι τοῦ φωτὸς εὐπαθείας τῶν φωτογραφικῶν πλακῶν. Οἱ εὐπαθειομετρηταὶ διακρίνονται εἰς τοὺς φέροντας κλίμακα ἐντάσεως (σταθερὸς φωτισμὸς μετ' αὐξήσεως φωτεινότητος) καὶ εἰς τοὺς φέροντας κλίμακα χρόνου (διάφοροι χρόνοι φωτισμοῦ ὑπὸ σταθερὸν φῶς). Εἰς τὰ τελευ-

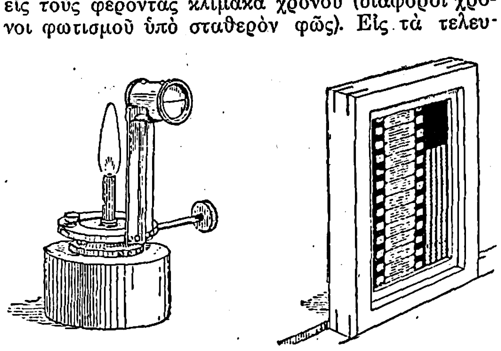

Φωτομετρικὴ κλῖμαξ Eder-Hecht.

ταῖα ὄργανα ἀνήκει π. χ. ὁ ὑπὸ τοῦ Scheiner εἰσαχθείς, ὑπὸ δὲ τοῦ Eder τροποποιηθεὶς εὐπαθειομετρητής. Οὗτος σύγκειται ἐξ ἑνὸς δίσκου S ἐφ' οὗ ὑπάρχουσι δύο ἐγκοπαὶ A καὶ B, φέρουσαι ὁμοῦ 23 ὀδόντας. Ἐκ τῶν ὀδόντων τούτων οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν ἐγκοπὴν B φέρουσι τὰ στοιχεῖα a, b, c, οἱ δὲ λοιποὶ 20 ὀδόντες, ἀνήκοντες εἰς τὴν ἐγκοπὴν A, τοὺς ἀριθμοὺς 1, 2, 3 .... 20. Οἱ ὀδόντες οὗτοι δεν εἶναι τυχαίως κεκομμένοι, ἀλλ' εἶναι μεμετρημένοι καὶ κλιμακηδὸν διατεταγμένοι, εὑρίσκονται δὲ εἰς ὡρισμένην μαθηματικὴν σχέσιν πρὸς ἀλλήλους. Ὁ δίσκος S συνδέεται μετὰ τοῦ τροχοῦ K, διὰ στροφῆς δὲ τῆς λαβῆς τούτου δύναται νὰ τεθῇ εἰς περιστρο-

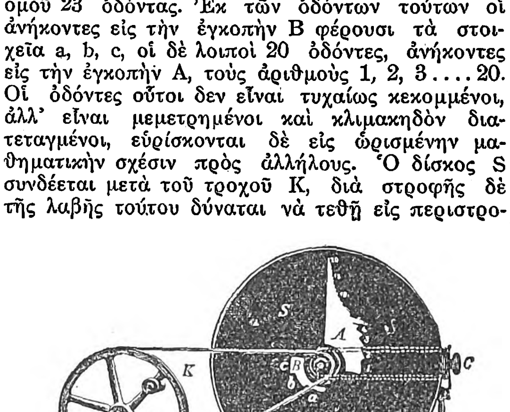

Εὐπαθειομετρητὴς Scheiner.

φικὴν κίνησιν. Ὄπισθεν τοῦ δίσκου S, εἰς τὴν θέσιν C, τίθεται ἡ φωτοπαθὴς πλάξ, ἧς πρόκειται νὰ μετρηθῇ ἡ εὐπάθεια, ἡ δὲ μέτρησις αὐτῆς γίνεται ὡς ἀκολούθως:

Πρὸ τῆς συσκευῆς καὶ εἰς ὡρισμένην ἀπὸ αὐτῆς ἀπόστασιν τοποθετεῖται λύχνος βενζίνης δίδων φλόγα ὡρισμένου ὕψους. Ἀκολούθως τίθεται ὁ δίσκος S εἰς περιστροφικὴν κίνησιν, δι' ἀφαιρέσεως δὲ τοῦ καλύμματος τῆς θήκης C ἐκτίθεται ἡ φωτοπαθὴς πλὰξ εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ φωτὸς τοῦ διερχομένου περιοδικῶς διὰ τῶν ἐγκοπῶν. Οὕτως ἡ ἐπὶ τῆς φωτοπαθοῦς πλακὸς ἐπίδρασις τοῦ φωτὸς εἶναι διάφορος εἰς τὰ διάφορα τμήματα αὐτῆς καὶ δὴ ὀντίστοιχος πρὸς τὴν δι' ἑκάστου ὀδόντος διελθοῦσαν ποσότητα φωτός. Τοῦτο ἔχει ἀκριβῶς ὡς συνέπειαν ὅτι ἐκείνη ἡ φωτοπαθὴς πλᾶξ θὰ προσβάλληται εἰς πλειότερα τμήματα, ἥτις θὰ εἶναι μᾶλλον εὐπαθής. Τὸν ἀριθμὸν τῆς εὐπαθείας τὸν ἀντιστοιχοῦντα εἰς τὴν ἐξετασθεῖσαν πλάκα εὑρίσκομεν ἀμέσως ἀναζητοῦντες τὸ τελευταῖον ἐκεῖνο τμῆμα, ἐφ' οὗ θὰ εἶναι καταφανὴς ἡ ἐπίδρασις τοῦ φωτὸς μετὰ τὴν ἐμφάνισιν καὶ στερέωσιν. Ἡ ἐξέτασις τῆς οὕτως ἐξεργασθείσης πλακὸς γίνεται φερομένης αὐτῆς ἄνωθεν λευκοῦ φύλλου χάρτου. Τὸ τελευταῖον τμῆμα, ἐφ' οὗ εἶναι καταφανὴς ἡ ἐπίδρασις τοῦ φωτός, ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν διά τινος τῶν ὀδόντων διελθοῦσαν ποσότητα φωτός, συνεπῶς δὲ ὁ ἀριθμὸς τοῦ ὀδόντος τούτου εἶναι καὶ ὁ ἀριθμὸς εὐπαθείας κατὰ Scheiner τῆς ἐξετασθείσης πλακός. Πλὴν τοῦ μετρητοῦ εὐπαθείας Scheiner ὑπάρχουσιν, ὡς εἴπομεν, καὶ αἱ φωτομετρικαὶ κλίμακες, ὡς εἶναι π. χ. ἡ ὑπὸ τοῦ Goldberg εἰσαχθεῖσα, ὑπὸ δὲ τοῦ Eder καὶ Hecht τροποποιηθεῖσα. Κ. Γ. Μ.

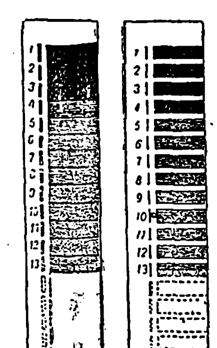

Κλίμακες ληφθεῖσαι διὰ τοῦ εὐπαθειομετρητοῦ Scheiner.

εὐπαθὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ εὐκόλως πάσχων, ὁ εὐκόλως διαταρασσόμενος ὑγιεινῶς: «ἔχει εὐπαθὲς τὸ ἀναπνευστικὸν σύστημα», «κάμνει δίαιτα, διότι εἶναι εὐπαθής»· || καθόλου, εὐαίσθητος, εὐερέθιστος.

εὐπαιδευσία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις εὐπαίδευτος, καλὴ μόρφωσις, ἀνατροφή.

εὐπαίδευτος (ὁ ἡ), *—ον* (τό)· ὁ καλῶς, ἀρτίως πεπαιδευμένος, πολυμαθής: εὐπαίδευτος ἱερεύς,—διδάσκαλος,—ἐπιστήμων».—Ἐπίρρ. ***εὐπαιδεύτως***.

εὐπαιδία (ἡ)· τὸ νὰ ἔχῃ τις καλοὺς παῖδας, εὐτεκνία: «μακαρίζω σε τῆς εὐπαιδίας».

— ***εὐπαιδίας ἀγὼν*** *[Ἀρχ.]* Ἀγών, ὅστις, καθ' ἃ μαρτυρεῖ ὁ Ἡρώνδας, ἐτελεῖτο τῇ τελευταίᾳ ἡμέρᾳ τῶν ἐν Ἀθήναις Θεσμοφορίων. Ἐλλείπουσιν αἱ λεπτομέρειαι τῆς τελέσεως τοῦ ἀγῶνος τούτου, ὅστις ἦτο εἶδος διαγωνισμοῦ καλλονῆς, καθ' ὃν αἱ μητέρες, αἵτινες εἶχον γεννήσει κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο τὰ εὐειδέστατα καὶ εὐρωστότατα τῶν τέκνων, ἐξέθετον αὐτὰ πρὸς βράβευσιν τῶν ἀρίστων. Εἶναι προφανές, ὅτι ὁ ἀγὼν εὐπαιδίας συνεπλήρου τὸν κύκλον τῶν ἀγώνων ἐκείνων εὐανδρίας, εὐοπλίας κλπ., διὰ τῶν ὁποίων οἱ Ἀθηναῖοι ἐγέραιρον τὸ κάλλος τοῦ σώματος, προάγοντες οὕτω τὴν ἰδέαν τοῦ εὐγονισμοῦ, πρὸς ὃν τοσοῦτον ἀπέβλεψαν οἱ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι καὶ νομοθέται, διὰ τὴν ρύθμισιν τῶν ἀνθρωπίνων ἑνώσεων καὶ τὴν ἐπίτευξιν μείζονος ἀναλογίας ἀτόμων εὐαρμόστων εἰς μορφὴν κοινωνίας ὡς ἀρίστης θεωρουμένης. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

Εὐπάλαμος *[Μυθολ.]*. —1) Μυθικὸς τεχνίτης, πατὴρ τοῦ ξοανογλύφου Δαιδάλου καὶ τῆς Μητιαδούσης, σύζυγος τῆς Ἀλκίππης, ἀπόγονος τοῦ Μητίωνος καὶ τοῦ Ἐρεχθέως. Ἐφημίζετο ὡς δεινὸς περὶ τὴν ξοανογλυφίαν, εἶναι δ' ἴσως ὁ αὐτὸς μὲ τὸν φερόμενον ὡς ἐφευρέτην τῆς ἀγκύρας Εὐπάλαμον.—2) Πατὴρ τοῦ ξοανογλύφου Σιμμίου, ἀδελφοῦ κατά τινα ἐκδοχὴν τοῦ Δαιδάλου· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εἶναι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν πρῶτον. —Π.

εὐπαλίνειον *ὄρυγμα*· βλ. *Εὐπαλῖνος* (ἀρ. 1).

Εὐπαλῖνος.—1) Διάσημος ἀρχαῖος Ἕλλην μηχανικός, Μεγαρεὺς τὴν καταγωγήν, ζήσας περὶ τὸ 530 π. Χ. Τὰ κατ' αὐτὸν εἶναι γνωστὰ ἀπὸ τὸν Ἡρόδοτον (Γ' 60), ὁ ὁποῖος γράφει: «Ἐμακρηγόρησα περὶ τῶν Σαμίων, διότι ὑπ' αὐτῶν ἔχουν ἐκτελεσθῆ τρία ἔργα, τὰ μέγιστα ὅλων ἐξ ὅσων ἔκαμαν οἱ Ἕλληνες: ἑνὸς ὄρους ὑψηλοῦ 150 ὀργυιῶν διέτρησαν τὴν βάσιν δι' ὀρύγματος ἀμφιστόμου 7 σταδίων μήκους καὶ ὕψους καὶ πλάτους 8 ποδῶν. Κατὰ μῆκος τούτου ὠρύχθη ἄλλο (τάφρος) βάθους 20 πήχεων καὶ πλάτους 3 ποδῶν, διὰ τούτου δὲ τὸ ὕδωρ ἄγεται διὰ σωλήνων ἀπὸ μεγάλης πηγῆς εἰς τὴν πόλιν. Ἀρχιτέκτων τούτου ὑπῆρξεν ὁ Μεγαρεὺς Εὐπαλῖνος, υἱὸς τοῦ Ναυστρόφου». Ὁ Diels καὶ ὁ Λαμπαδαρίδης ἐξαίρουν τὸ ἔργον, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψει, ὅτι ἡ ἐργασία πρέπει νὰ ἤρχισε ταυτοχρόνως ἀπὸ τῶν δύο ἄκρων, αἱ δὲ διατρήσεις συνηντήθησαν κατὰ τὸ μέσον. Τὸ ὑδραγωγεῖον ἤνοιξεν εἰς τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τοῦ ὄρους, ὅπου ἡ ἀκρόπολις τῆς τότε πρωτευούσης, τῆς ὁποίας ἐπίνειον ἦτο ἡ σημερινὴ γραφικὴ πόλις Τηγάνι. Ἐπιχωματωθὲν ἀπώλετο, πολλοὶ δὲ περιηγηταὶ ματαίως τὸ ἀνεζήτησαν. Εἰς τοὺς Σαμίους ἐπεφυλάσσετο νὰ ἀνακαλύψουν τὸ πραγματικὸν στόμιον παρὰ τὸ μετόχιον τῆς Παναγίας τῆς Πολυαρμενίσσης ἢ Σκυλιανῆς. Ἐπὶ ἡγεμονίας Κωστάκη πασσᾶ Ἀδοσίδου τῷ 1882 ἐξεχωμάτωσαν ὅλην τὴν σήραγγα, ἐπεσκεύασαν τὰ στόμια καὶ ἀποκατέστησαν τὴν ροὴν τοῦ ὕδατος. —2) Ἀρχαῖος Ἕλλην γλύπτης ἐκ Μεγάρων, ἀναγραφόμενος εἰς ἀφιερωτικήν τινα ἐπιγραφὴν βάσεως ἀγάλματος εὑρεθείσης ἐν τῷ Ἀθήνησιν Ἀσκληπιείῳ. Ἔζησε πιθανῶς κατὰ τὸν Γ' π. Χ. αἰῶνα. Γ. Λ. Λ.

Διῶρυξ καὶ ὑδραγωγεῖον τοῦ Εὐπαλίνου ἐν Σάμῳ.

Digitized by Google

Εὐπάλιον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δωρίδος τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 985. Παράγει ἀραβόσιτον, σῖτον, βρόμην καὶ τριφύλλιον. Μετὰ τοῦ Λιδωρικίου συγκοινωνεῖ διὰ βατῆς ὁδοῦ (ὥρ. 12). Παρὰ τὸ χωρίον ὑπάρχει ἡ παλαιὰ μονὴ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ἤδη διαλελυμένη. Δ. Ε. Μ.

— **Εὐπαλίου** *Κλῆμα [Γεωγρ.]*· βλ. *Κλῆμα* Εὐπαλίου.

— **Εὐπαλίου**, *τέως δῆμος— [Γεωγρ.]*. Εἷς ἐκ τῶν πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' ἀπαρτιζόντων τὴν ἐπαρχίαν Δωρίδος τοῦ νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος 7 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων *Βλαχοκατούνου, Γκουμαίων, Εὐπαλίου, Κάμπων, Καρδάρας, Καρουτίων, Κλήματος, Μανάγουλης, Μαλαμάτων, Μοναστηρακίου* καὶ *Σεργούλας*. Δ. Ε. Μ.

εὐπαράδεκτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως γινόμενος παραδεκτός.

εὐπαραποίητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως παραποιούμενος.

εὐπαρατήρητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως παρατηρούμενος, εὐδιάκριτος.

εὐπαρηγόρητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως παρηγορούμενος.

εὐπαρουσίαστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ καλῶς, εὐπρεπῶς παρουσιαζόμενος, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος κάμνει καλὴν ἐμφάνισιν, παρουσιαστικός, εὐπρεπής: «εὐπαρουσίαστος νέος».

εὐπαρρησίαστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ παρρησιαζόμενος, ὁ μὴ διστάζων νὰ ὁμιλῇ μετὰ παρρησίας.

εὐπαρυφὴ (ἡ) *[Παλαιοζ.]* Γένος γαστεροπόδων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποοικογένειαν τῶν *ἑλικινῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑλικιδῶν στυλομματοφόρων ἐμπνευμόνων* γαστεροπόδων μαλακίων. Γ. Κ. Γ.

Εὐπατορία *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τοῦ Πόντου ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Φαναροίας ἐπὶ τῆς συμβολῆς τῶν ποταμῶν Ἴριδος καὶ Λύκου. Πρῶτος ἱδρυτὴς αὐτῆς ὑπῆρξε κατὰ Στράβωνα ὁ βασιλεὺς τοῦ Πόντου Μιθραδάτης ὁ Εὐπάτωρ, ὑπὸ τοῦ ὁποίου καὶ ὠνομάσθη οὕτως. Ὅτε δὲ βραδύτερον ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς Πομπήιος, ὁ ἐπονομασθεὶς Μάγνος, κατέλυσε τὸ Ποντιακὸν βασίλειον, ἐπέδειξεν ἰδιάζουσαν εὔνοιαν πρὸς τὸ κτίσμα τοῦτο τοῦ ἡττηθέντος ἀντιπάλου. Ηὔξησε σημαντικῶς τὸν πληθυσμόν του διὰ τῆς ἐγκαταστάσεως νέων ἀποίκων καὶ προσεκύρωσεν εἰς αὐτὸ ἱκανὴν περίοικον χώραν, μετωνόμασε δὲ αὐτὸ ἀπὸ τοῦ ἐπωνύμου του *Μαγνόπολιν*. Ἡ πόλις ἔκτοτε δὲν ἀναφέρεται πλέον οὐδαμοῦ. Ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς Μαγνοπόλεως κεῖται σήμερον ἡ ἀσήμαντος πολίχνη *Μπογάζ-Κεσέν*. Α. Α. Π.

— **Εὐπατορία** ἢ *Γκέσλεβε* ἢ *Κόσλοφ* (Eupatoria, ρωσ. Yevpatoria, Gheuzleve, Kosloff) *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ λιμὴν τῆς εὐρωπαϊκῆς Ρωσίας, ἐν τῇ αὐτονόμῳ δημοκρατίᾳ τῆς Κριμαίας, κειμένη ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς χερσονήσου Κριμαίας, παρὰ τὸν Εὔξεινον πόντον, εἰς τὸ βάθος τοῦ μικροῦ κόλπου Καλαμίτα καὶ εἰς ἀπόστασιν 60 χλμ. Β. τῆς Σεβαστουπόλεως καὶ 70 χλμ. ΝΔ τοῦ Περεκόπ. Κάτ. 30.432, κατὰ πλειοψηφίαν Τάταροι, μεθ' ἱκανῶν Ἀρμενίων, Ἑλλήνων, Ἰουδαίων, Καραϊτῶν καὶ ἐλαχίστων Ρώσων. Ἡ Εὐπατορία εἶναι μία τῶν σπουδαιοτέρων λουτροπόλεων τῆς Ρωσίας καὶ σημαντικὸν γεωργικὸν καὶ βιομηχανικὸν κέντρον. Ἡ κυριωτέρα αὐτῆς βιομηχανία εἶναι ἡ βυρσοδεψία καὶ ἡ σαπωνοποιία, διεξάγει δὲ ἀκμαῖον ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον σιτηρῶν, μαλλίων καὶ ἅλατος, καίτοι ὁ λιμὴν αὐτῆς δὲν εἶναι ἀσφαλής, ὡς μὴ προφυλασσόμενος κατὰ τῶν ἀπὸ Δ ἀνέμων. Ἡ παλαιὰ πόλις εἶναι κακῶς ἐκτισμένη μὲ στενὰς ὁδοὺς καὶ χαμηλὰς οἰκίας. Τὸ κυριώτερον κτίριον αὐτῆς εἶναι τὸ Τζουμᾶ-τζαμί, ἀνεγερθὲν τῷ 1852, καὶ τοῦ ὁποίου ὁ κεντρικὸς θόλος περιβάλλεται ὑπὸ 16 ἄλλων μικροτέρων. Ὠνομάσθη οὕτως ἐξ ὁμωνύμου ἀρχαίας πόλεως, τῆς καὶ *Εὐπατορίου* (βλ. λ.) καλουμένης, οὐχὶ ἐπὶ τῆς σημερινῆς θέσεως τῆς πόλεως ἀλλὰ πολὺ νοτιώτερον. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ὑπῆρξεν ἡ ἕδρα χάνου Ταττάρου. Τῷ 1475 περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι ἔκτισαν ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας Εὐπατορίας φρούριον, ὅπερ ὠνόμασαν *Γκουζέλ-'Εβ* ἢ ταταριστὶ *Γκέσλεβε*. Οἱ Ρῶσοι ἀπεκάλουν τοῦτο *Κόσλοφ*. Μετὰ τὴν κατάκτησιν ὁλοκλήρου τῆς Κριμαίας ὑπὸ τῶν Ρώσων, οὗτοι ἐπανέδωσαν εἰς τὴν πόλιν καὶ τὸ φρούριον τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς ὄνομα Εὐπατορία. Κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον ἡ πόλις κατελήφθη τῷ 1855 ὑπὸ τῶν συμμαχικῶν, ἀγγλικῶν, γαλλικῶν καὶ τουρκικῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα ἐκράτησαν αὐτὴν μέχρι τῆς ὑπογραφῆς τῆς εἰρήνης τῷ 1856. Μ. Δ. Β.

εὐπατορίνη (ἡ) (Eupatorin) *[Φαρμ.]*. Γλυκοζίτης εὑρισκόμενος εἰς τὸ φυτὸν *εὐπατόριον τὸ καννάβινον* καὶ *εὐπατόριον τὸ διατρητόφυλλον* (E. perfoliatum). Κόνις πικρᾶς καὶ δηκτικῆς γεύσεως, ἀδιάλυτος ἐν ὕδατι, διαλυτὴ εἰς ἀπόλυτον ἀλκοόλην καὶ αἰθέρα. Κ. Γ. Μ.

εὐπατόριον (τὸ) (Eupatorium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *συνθέτων*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 400 εἴδη, ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς πλὴν ἕξ. Εἶναι φυτὰ ποώδη, θαμνώδη, πολυετῆ κοσμητικὰ καὶ ἄλλα χρήσιμα εἰς τὴν φαρματευτικήν.

Εὐπατόριον τὸ καννάβινον.

Γνωστότατα εἴδη εἶναι: *Εὐπατόριον τὸ καννάβινον* (Eupatorium cannabinum) φυτὸν κοσμητικόν, ὕψους μέχρι 1,75 μ. μὲ ἄνθη ὑπέρυθρα ἢ λευκά, ἄλλοτε χρήσιμον εἰς τὴν φαρμακευτικὴν διὰ τὴν ἐπούλωσιν τῶν πληγῶν, ἀπαντώμενον ἐν Εὐρώπῃ καὶ παρ' ἡμῖν. *Εὐπατόριον τὸ βαφικὸν* (Eupatorium tinctorum) θάμνος βαφικός, ἰθαγενὴς τῆς Παραγουάης καὶ τῶν Ἰνδιῶν, παρέχον τὸ ἰνδικόν, κοινῶς λεγόμενον λάχιον ἢ λουλάκι. *Εὐπατόριον τὸ πορφυροῦν* (Eupatorium purpureum) κυρίως φυόμενον εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας, φυτὸν ποῶδες, χρήσιμον εἰς τὴν φαρμακευτικὴν διὰ τὰς διουρητικάς του ἰδιότητας. *Εὐπατόριον τὸ διατρητόφυλλον* (Eupatorium perfoliatum) φυτὸν ποῶδες εὐημεροῦν εἰς τὰ ἕλη τῆς Φλωρίδος καὶ τῆς Νέας Σκωτίας. Τὸ εὐπατόριον λέγεται ὅτι ὀφείλει τὴν ὀνομασίαν του εἰς τὴν μνήμην τοῦ βασιλέως τοῦ Πόντου Μιθριδάτου τοῦ Εὐπάτορος, πρώτου ἀνακαλύψαντος τὴν χρησιμότητα αὐτοῦ ὡς ἀντιδότου κατὰ τῶν δηλητηριάσεων. Κ. ΠΑΠ.

— **εὐπατορίου πόα** (Herba Eupatorii) *[Φαρμ.]*. Ὡς δρόγη, μὴ φαρμακευτική, φέρονται τὰ ἐναέρια μέρη τοῦ φυτοῦ *εὐπατόριον τὸ διατρητόφυλλον*, ἅτινα περιέχουν εὐπατορίνην καὶ ἀναγράφονται εἰς τὴν λαϊκὴν θεραπευτικὴν τῶν χωρῶν, ἔνθα τὸ φυτὸν βλαστάνει, ὡς φάρμακον ἐμετικὸν καὶ ἀντιπυρετικόν. Κ. Γ. Μ.

Εὐπατόριον, ἡ *Εὐπατορία ['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Ταυρικῆς χερσονήσου, τὴν ὁποίαν ἔκτισεν ὁ Διόφαντος στρατηγὸς τοῦ βασιλέως τοῦ Πόντου Μιθριδάτου τοῦ Εὐπάτορος.

εὐπάτορος (ὁ) (Eupatorus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον μεγάλους μελανοὺς κανθάρους μὲ ἔλυτρα ἐπίξανθα καὶ μεγάλας κερατοειδεῖς κεραίας. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Κίνας καὶ Ἰνδοκίνας. Δ. Ν. Π.

εὐπατρίδης (ὁ)· ὁ ἐξ εὐγενῶν προγόνων καταγόμενος, εὐγενής, ἀριστοκρατικός· || πληθ. *εὐπατρίδαι*· οἱ εἰς φράτρας τεταγμένοι ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι, διακρινόμενοι ἀπὸ τῶν ζευγιτῶν καὶ τῶν θητῶν.

—*['Αρχ.]* Οἱ *εὐπατρίδαι* ἀπετέλουν τὴν ἀνωτάτην τάξιν τῶν Ἀθηνῶν, ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς τοὺς πατρικίους τῆς Ρώμης. Ὁ Θησεὺς κατὰ τὴν παράδοσιν εἶχε διαιρέσει τοὺς κατοίκους τῆς Ἀττικῆς εἰς τρεῖς τάξεις: τοὺς *εὐπατρίδας*, τοὺς *γεωμόρους* καὶ τοὺς *δημιουργούς*. Εἰς τὴν τάξιν τῶν εὐπατριδῶν ἀνῆκον κατ' ἀρχὰς μόνον οἱ εὐγενεῖς τὴν καταγωγὴν αὐτόχθονες, μετὰ ταῦτα ὅμως εἰσῆλθον εἰς τὴν τάξιν ταύτην καὶ ἄλλα ἐξέχοντα γένη ξένων. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Θησέως εἶχον τὴν ἕδραν των ἐν Ἀθήναις καὶ μνημονεύονται ὡς *ἀστοί*. Οἱ εὐπατρίδαι ἦσαν ἡ κυβερνῶσα εὐγενὴς τάξις. Αὐτοὶ κατεῖχον τὰ πολιτικὰ καὶ θρησκευτικὰ ἀξιώματα τῆς πόλεως, αὐτοὶ διώριζον τοὺς λοιποὺς δημοσίους ὑπαλλήλους, αὐτοὶ ἐκανόνιζον τὰ τῆς λατρείας τῶν θεῶν καὶ ἦσαν οἱ διερμηνεῖς τοῦ θείου καὶ ἀνθρωπίνου δικαίου. Ὁ Κλεισθένης πρῶτος κατήργησε τὰ προνόμια τῶν εὐγενῶν καὶ ἐπέτρεψεν εἰς ὅλους τοὺς Ἀθηναίους νὰ μετέχωσι τῆς λατρείας τοῦ Ἑρκείου Διὸς καὶ τοῦ Πατρῴου Ἀπόλλωνος, ἡ ὁποία πρότερον ἦτο ἰδιαίτερον προνόμιον τῶν εὐγενῶν. Μόνον οἱ φυλοβασιλεῖς, οἱ ὁποῖοι μνημονεύονται ἀκόμη εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τοῦ Δ' αἰῶνος π. Χ., ἐξελέγοντο ἐκ τῶν εὐπατριδῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ εἶχον μόνον θρησκευτικὴν ἐξουσίαν. Θρησκευτικὰ σωματεῖα τῶν εὐπατριδῶν πρὸς λατρείαν ὡρισμένου θεοῦ ἢ ἥρωος ἦσαν οἱ *ὀργεῶνες*. Γενικῶς δ' ἡ ἱστορία τῶν εὐπατριδῶν εἶναι αὐτὴ ἡ ἱστορία τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς ἱδρύσεως μέχρι τῆς ὁριστικῆς ἐγκαταστάσεως ἐν αὐτῇ τῆς δημοκρατίας. Δ. Μ. Μ.

Εὐπάτωρ. Ἐπώνυμον τῶν ἀκολούθων ἀρχαίων βασιλέων: *Ἀντιόχου* τοῦ *Ε'* τῆς Συρίας, *Μιθριδάτου* τοῦ *Ε'* τοῦ Πόντου, *Μιθριδάτου* τοῦ *Γ'* τῶν Πάρθων καὶ *Πτολεμαίου* τοῦ *Ζ'* (βλ. λ.). —Π.

Εὐπάτωρ. Βασιλεὺς τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου, σύγχρονος τοῦ αὐτοκράτορος Μάρκου Αὐρηλίου, βασιλεύσας τῷ 154—171 π. Χ. Τοῦ Εὐπάτορος σῴζονται χρυσᾶ καὶ χαλκᾶ νομίσματα. [*Head-Σβορῶνου*, Ἱστορ. τῶν Νομισμ. τόμ. Β' σελ. 14.] Α. Θ. ΣΑΜ.

εὐπείθεια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις εὐπειθής, ἡ εὔκολος, ἡ πρόθυμος ὑπακοή.

Εὐπείθης *[Μυθολ.]*. Ἰθακήσιος, πατὴρ τοῦ μνηστῆρος τῆς Πηνελόπης Ἀντινόου. Ἂν καὶ εἶχεν εὐεργετηθῆ παρὰ τοῦ Ὀδυσσέως, μετὰ τὴν μνηστηροφονίαν ὑπεκίνησεν εἰς στάσιν τὸν λαὸν τῆς Ἰθάκης. Τοῦτον ἐφόνευσεν ὁ Λαέρτης, πατὴρ τοῦ Ὀδυσσέως, ὑποκινηθεὶς ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς, τύψας αὐτὸν διὰ δόρατος ἐπὶ τῆς περικεφαλαίας· εἰς τὸν φόνον δὲ συνέβαλε καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς μετὰ τοῦ Τηλεμάχου (Ὀδυσ. ω, 523). —Π.

εὐπειθὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ εὐκόλως πειθόμενος, ὁ ὑπακούων προθύμως: «εὐπειθὴς εἰς τοὺς γονεῖς, —εἰς τοὺς ἄρχοντας»· || *εὐπειθέστατος*· οὕτω χαρακτηρίζεται ὁ ὑπογράφων ἀναφοράν τινα πρὸς δημοσίαν ἢ προϊσταμένην ἀρχήν.— Ἐπίρρ. ***εὐπειθῶς***.

εὐπειθῶ (*—έω*)· εἶμαι εὐπειθής, ὑπακούω προθύμως, ἀντίθ. *ἀπειθῶ*.

εὔπελμος (ὁ) (Eupelmus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *χαλκιδιδῶν*. Τὸ εἶδος *εὔπελμος ὁ οὐρόζωνος* (Eupelmus urozonus) ζῇ παρασιτικῶς ἐπὶ τῶν προνυμφῶν τοῦ δάκου τῆς ἐλαίας καὶ ἐπὶ ἄλλων ἐντόμων. Ἡ θήλεια ἔχει μῆκος 2,8—3,5 χιλιοστομ. Γενικὸς χρωματισμὸς πρασινοϊώδης μεταλλικός. Ε. Ν. Ε.

εὐπεπτικός, *—ή*, *—όν*· ὁ συντελῶν εἰς τὴν καλὴν πέψιν: «εὐπεπτικὸν φάρμακον, —μέσον».—Ἐπίρρ. ***εὐπεπτικῶς***.

εὔπεπτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως πεσσόμενος, εὐκολοχώνευτος, ἀντίθ. *δύσπεπτος*.

εὐπερίγραπτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως περιγραφόμενος.

εὐπέταυρος (ὁ) (Eupetaurus) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρωκτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιουριδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἀπαντῶν ἐν Θιβέτ. Δ. Ν. Π.

εὐπετὴς (ὁ) (Eupetes) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐπετιδῶν*, περιλαμβάνον πτηνὰ μεγέθους κοττύφου, μὲ ῥάμφος ἐπιμηκὲς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, πόδας ὑψηλούς, οὐρὰν εὐρεῖαν καὶ χρῶμα κυανοῦν ἢ κυανέρυθρον. Γνωστὰ τέσσαρα εἴδη, ὧν τρία ἀπαντῶσιν ἐν Μαλαισίᾳ καὶ ἓν ἐν Νέᾳ Γουϊνέᾳ, ὁ *εὐπετὴς ὁ τεφρόχρους* (Eupetes cinereus). Δ. Ν. Π.

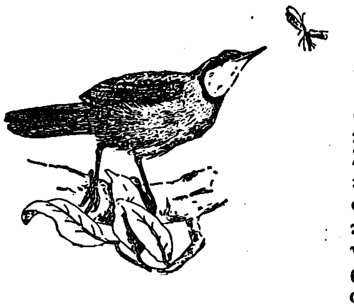

Εὐπετὴς ὁ τεφρόχρους.

εὐπετίδαι (οἱ) (Eupetidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κεκρακτῶν*, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα γένη, ὧν γνωστότερον ὁ *εὐπετὴς* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

εὐπεψία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐπέπτου, ἡ εὐκολία τῆς πέψεως, ἀντίθ. *δυσπεψία*.

εὔπηκτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως πηγνύμενος· || ὁ καλῶς παγείς, συμπηχθείς, στερεός.

εὐπιθήκιον (τὸ) (Eupitecium) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *φαλαινιδῶν*, περιλαμβάνον ψυχὰς μικροῦ μεγέθους, πολυχρώμους, ἰθαγενεῖς τῶν εὐκράτων καὶ θερμῶν τῆς γῆς χωρῶν. Ἐκ τῶν 70 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, ἀξιολογώτερον εἶναι τὸ *εὐπιθήκιον τὸ κεκοσμημένον* (Eupitecium ornatum), ὅπερ ἀπαντᾷ πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ ἔχει χρῶμα χρυσοκίτρινον μὲ ποικιλόχρωμα ποικίλματα ἐπὶ τῶν πτερύγων. Ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ διαφόρων φυτῶν. Δ. Ν. Π.

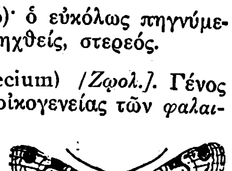

Εὐπιθήκιον τὸ κεκοσμημένον.

εὔπιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*. Ἐλαιῶδες ὑγρόν, ἀποτελούμενον ἐκ κεκορεσμένων ὑδρογονανθράκων τῆς σειρᾶς τοῦ μεθανίου, λαμβανόμενον διὰ ξηρᾶς ἀποστάξεως διαφόρων ζωικῶν καὶ φυτικῶν ὑλῶν.

Digitized by Google

εὐπιστία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐπίστου, ἡ εὐκολία εἰς τὸ νὰ πιστεύῃ τις πᾶν ὅ,τι λέγεται, ἀκρισία: «θῦμα τῆς εὐπιστίας του».

εὔπιστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως πιστεύων τὸ λεγόμενον εἰς αὐτόν, εὐκολόπιστος, ἄκριτος, ἀφελής.—Ἐπίρρ. *εὐπίστως*.

εὐπιττόνη (ἡ) ἢ *εὐπιττονικὸν ὀξὺ* ἢ *πιττακάλη* *[Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι κυανοῦν χρῶμα τοῦ τύπου $C_{19}H_8(O.CH_3)_6O_3$, ἀνακαλυφθὲν εἰς τὴν πίσσαν τοῦ ξύλου τῆς φηγοῦ. Ἀνήκει εἰς τὰ παράγωγα τοῦ τριφαινυλομεθανίου καὶ λαμβάνεται συνθετικῶς δι' ὀξειδώσεως μείγματος ἐκ διμεθυλαιθέρων τῆς πυρογαλλόλης καὶ μεθυλοπυρογαλλόλης. Σ. Γ.

εὐπιττονικὸν *ὀξὺ [Ὀργ. Χημ.]* βλ. *εὐπιττόνη*.

εὔπλαια (ἡ) (Euplaea) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ροπαλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *νυμφαλιδῶν*, περιλαμβάνον ὡραίας ψυχὰς μὲ πολυοδοντωτὰς πτέρυγας, ἀπεστρογγυλωμένας, μεταξοειδεῖς καὶ ὑπὸ ποικίλων ζωηρῶν χρωμάτων κεκοσμημένας. Γνωστὰ ἄνω τῶν 100 εἰδῶν, ἀπαντῶντα ἀπὸ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μέχρι τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῆς Ὠκεανίας. Δ. Ν. Π.

εὔπλαστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ καλῶς πεπλασμένος, διαπεπλασμένος: «εὔπλαστον σῶμα» ‖ ὁ εὐκόλως πλαττόμενος, σχηματιζόμενος, εὐκολόπλαστος: «εὔπλαστος ὡς κηρός».

εὐπλεκτέλλη (ἡ) (Euplectella) *[Ζωολ.]*. Γένος σπόγγων τῆς οἰκογενείας τῶν *πολυπορίδων*, περιλαμβάνον σπόγγους ἐπιμήκεις ἐν σχήματι κέρατος. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰ μεγάλα βάθη τῶν Φιλιππίνων νήσων καὶ τῶν ἀνατολικῶν ἀκτῶν τῆς Ἰαπωνίας. Δ. Ν. Π.

εὐπλέκτης (ὁ) (Euplectes) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *αἰγιθαλιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα ἐν Ἀσίᾳ. Δ. Ν. Π.

εὐπλεξία (ἡ) (Euplexia) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *πτεριδῶν*, περιλαμβάνον μετρίου μεγέθους ψυχὰς μὲ πτέρυγας ἀνεπτυγμένας καὶ πολυοδοντωτὰς κατὰ τὴν περιφέρειάν των. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθέων ἐνδιαιτώμενα. Δ. Ν. Π.

εὔπλευρος (ὁ) (Eupleurus) *[Ζωολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* ἢ *ἁρπακτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *βιβερίδων*, περιλαμβάνον ζῷα μὲ σῶμα ἐπιμήκες καὶ κομψόν. Εἶναι ἰθαγενῆ τῆς Μαδαγασκάρης. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν *εὔπλευρος ὁ γουδότιος* (Eupleurus Goudotii), ὅστις ἔχει σῶμα ἀνεπτυγμένον, λαιμὸν παχὺν καὶ ἀρκετὰ ἐπιμήκη, κεφαλὴν μᾶλλον μικρὰν εἰς ὀξὺ ρύγχος ἀπολήγουσαν, πόδας ἰσχυροὺς καὶ βραχυτάτους, οὐρὰν μακρὰν καὶ πολυτριχωτὴν καὶ χρῶμα φαιοέρυθρον πρὸς τὸ πυρρὸν κατὰ τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος καὶ ὑπόφαιον πρὸς τὸ λευκότεφρον κατὰ τὰ κάτω. Δ. Ν. Π.

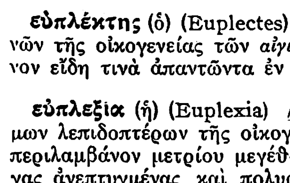

Εὔπλευρος ὁ γουδότιος.

—εὔπλευρος (ὁ) (Eupleurus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μετρίου μεγέθους μὲ μελανοὺς χρωματισμούς. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ. Δ. Ν. Π.

εὐπληθὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ πλήρης, καλὰ γεμᾶτος.

εὐπλησίαστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως πλησιαζόμενος, εὐπρόσιτος.

εὔπλοια (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὔπλου, καλὸς πλοῦς, καλὸ καὶ γρήγορο ταξίδι, οὐριοδρομία.

Εὔπλοια *[Μυθολ.]*. Ἐπίκλησις τῆς Ἀφροδίτης ὡς προστάτιδος θεᾶς τῶν διὰ θαλάσσης ἀποδημούντων, ἀνάλογος πρὸς τὰς τῆς ἰδίας θεᾶς ἐπικλήσεις *Ναυαρχίς*, *Γαληναί* κ. ἄ. Περίφημος ἦτο ἡ ἐν Κνίδῳ λατρεία τῆς Ἀφροδίτης Εὐπλοίας, καὶ Κνιδίας, Δωρίτιδος καὶ Ἀκραίας καλουμένης (*Παυσαν.* Α' 1,3) καὶ ἐν Ἀττικῇ εἰσαχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κόνωνος (394 π. Χ.), ὅστις εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐν Κνίδῳ ναυμαχίας ἵδρυσεν ἱερὸν πρὸς τιμὴν τῆς θεᾶς εἰς τὸν Πειραιᾶ. Ἐλατρεύετο ἐπίσης ἡ Ἀφροδίτη Εὔπλοια εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Κιλικίας, ἐν Αἰγαῖς, ἐν Θάσῳ, ἐν Νεαπόλει, ἐν Ὀλβίᾳ κλπ. —Π.

εὐπλόκαμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων καλούς, ὡραίους πλοκάμους, ὁ ἔχων ὡραίαν κόμην, καλλιπλόκαμος.

εὐπλόκαμος (ὁ) (Euplocamus) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀλεκτοροειδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *φασιανιδῶν*, περιλαμβάνον φασιανοὺς ἀπαντῶντας ἐν Ἰνδίαις, Ἰνδοκίνᾳ καὶ εἰς τὰς ὀρεινὰς χώρας τοῦ Θιβέτ. Ἐκ τῶν πέντε εἰδῶν ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος ἀξιολογώτερον εἶναι ὁ *εὐπλόκαμος ὁ εὐγενὴς* (Euplocamus nobilis), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὴν Ἰνδοκίναν καὶ ὅστις ἔχει μέγεθος κατά τι μεγαλύτερον τοῦ φασιανοῦ καὶ χρῶμα κυανοϊῶδες, μὲ τὴν ράχιν χρυσοπορφυρᾶν, τὴν οὐρὰν λευκοαργυρᾶν, τὰς παρειὰς κυανᾶς καὶ τὸ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς λοφίον του μελακυανοῦν. Δ. Ν. Π.

Εὐπλόκαμος ὁ εὐγενής.

Εὔπλος, *μάρτυς*. Ἐν Κατάνῃ τῆς Σικελίας ζῶν ἐμαρτύρησε κατὰ τὸν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ διωγμόν, τῷ 296. Ἡ μνήμη αὐτοῦ ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 11 Αὐγούστου μετὰ μαρτυρολογίου καὶ ἰδίας ἀκολουθίας, ἧς τὸν κανόνα ἐποίησεν Ἰωσὴφ ὁ ὑμνογράφος. Ἄλλος τις μάρτυς *Εὔπλος*, μνημονευόμενος ὑπὸ τοῦ Συναξαριστοῦ κατὰ τὴν 30 Μαΐου, δὲν ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ. Ε. Γ. Π.

εὔπλους (*—οος*), *—ου* (ὁ, ἡ), *—ουν* (τό)· ὁ καλῶς, ταχέως πλέων: «εὔπλους ναῦς».

«Εὔπλους» *[Ναυτ. Ἱστορ.]*. Μύστικον τοῦ Ἀγῶνος, λογισθὲν κατόπιν ὡς μονὰς τοῦ στόλου τοῦ ἀναγεννηθέντος κράτους καὶ ὡς τοιοῦτον περιληφθὲν εἰς τὸν πίνακα τοῦ Ἰουνίου 1834 καὶ ὅστις ἀφεώρα εἰς τὰ «πλοῖα ἀπαρτίζοντα τὸν ἑλληνικὸν βασιλικὸν στόλον κατὰ τὴν εἰς Ἑλλάδα ἄφιξιν τοῦ βασιλέως Ὄθωνος». Χρησιμοποιηθὲν πρὸς καταδίωξιν τῆς πειρατείας ἐν τῷ Βορ. Αἰγαίῳ, κατόπιν ὡς ἀκταιωρός, διελύθη λόγῳ παλαιότητος ἐν ναυστάθμῳ τοῦ Πόρου, μὴ ἀναφερόμενον εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ βασιλικοῦ στόλου κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1841. Σ. Ε. Λ.

Εὐπλούτιος. Ἐκ τῶν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων Ὀνωρίου, τοῦ τῆς Ρώμης αὐτοκράτορος, ἀπεστάλη ὑπ' αὐτοῦ πρὸς Οὐαλίαν τὸν φύλαρχον τῶν Γότθων, ὅπως συνάψῃ συνθήκην εἰρήνης καὶ ἀπολάβῃ τὴν Πλακιδίαν, θυγατέρα Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου, χήραν Ἀδαούλφου, ἀδελφοῦ τοῦ Ἀλαρίχου, ὃν ἔσχε σύζυγον τῷ 414, χρησεύσασα μετὰ μικρόν. Ἡ συνθήκη συνήφθη ἐπὶ χορηγίᾳ «σίτου μυριάδων ἑξήκοντα», ἀπελύθη δὲ καὶ ἡ Πλακιδία. παραδοθεῖσα εἰς τὸν Εὐπλούτιον, ὁδηγήσαντα αὐτὴν εἰς Ρώμην πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς Ὀνώριον τῷ 416. Τούτου μνεία παρ' Ὀλυμπιοδώρῳ ἐν «Βιβλιοθήκῃ» Φωτίου (ἀνάγν. 80). Μ. Ι. Γ.

εὐπλωτὴς (ὁ) (Euplotes) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐγχυματικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐπλωτιδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα ὑδρόβια ζωάρια μὲ σῶμα ἐλλειψοειδές. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀφθονοῦντα εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα καὶ τὰς θαλάσσας τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

εὐπλωτίδαι (οἱ) (Euplotidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐγχυματικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀλοτρίχων*, περιλαμβάνον ὑδρόβια ζωάρια ἐλευθέρως νηχόμενα καὶ ἀπαντῶντα εἰς γλυκέα, ὑφάλμυρα καὶ ἁλμυρὰ ὕδατα. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν τῆς οἰκογενείας: *εὐπλωτής*, *μικροθώραξ*, *οὐρονυχία* καὶ *στυλοπλωτής*. Δ. Ν. Π.

εὔπνευστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως πνεόμενος, εἰσπνεόμενος.

εὔπνοια (ἡ)· καλὴ πνοή, ἀναπνοή, εὔκολος, ἐλευθέρα ἀναπνοή, ἀντίθ. *δύσπνοια* καὶ *ἄπνοια*· ‖ εὐάρεστος ὀσμή, εὐωδία.

— *[Ἰατρ.]* *Εὔπνοια* καλεῖται ἡ κανονικὴ καὶ φυσιολογικὴ ἀναπνοή, καθ' ἣν τὸ αἷμα εὑρίσκεται ἐν ὡρισμένῃ ἀναλογίᾳ ὀξυγόνου καὶ ἀνθρακικοῦ ὀξέος καὶ αἱ ἀναπνοαὶ εἶναι κανονικαί, ἐλεύθεραι καὶ μετ' ἠρεμίας φυσιολογικῆς. Ἀντίθετον τῆς εὐπνοίας εἶναι ἡ *ἄπνοια* καὶ ἡ *δύσπνοια*. Μ. Ν. Κ.

εὔπνους (*—οος*), *—ου* (ὁ, ἡ), *—ουν* (τό)· ὁ καλῶς, εὐκόλως πνέων.

εὐποδῶτις (ἡ) (Eupodotis) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἑλοβίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ὠτιδιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα ἐν Ἀραβίᾳ, Ἰνδίαις καὶ Αὐστραλίᾳ. Δ. Ν. Π.

εὐποιητικός, *—ή*, *—όν*· ὁ ἀγαπῶν τὴν εὐποιίαν, εὐεργετικός.

εὐποίητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ καλῶς πεποιημένος, ἐξειργασμένος, καλοκαμωμένος.

εὐποιία (ἡ)· τὸ εὖ ποιεῖν, τὸ εὐεργετεῖν, εὐεργεσία, ἀγαθοεργία.

—*[Ἠθικ.]* *Εὐποιία* καλεῖται ἡ συνήθεια τῆς ἐκτελέσεως πράξεων χαρακτηριζομένων ὡς ἐχουσῶν ἠθικὴν ἀξίαν καὶ τεινουσῶν εἰς βοήθειαν καὶ εὐημερίαν τοῦ πλησίον, ὡς καὶ ἡ διάθεσις πρὸς τοιαῦτα ἔργα, ἐκτιμωμένη ὑπὸ τῆς ἠθικῆς ὡς ἀρετή, ἰδίως δὲ παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς. Τὴν ἠθικὴν ἀξίαν τῆς εὐποιίας ἀποτελεῖ ὄχι τόσον ἡ πρᾶξις αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, ἀλλ' ἡ συνοδεύουσα αὐτὴν διάθεσις, ἡ ἀγάπη καὶ ἡ εὐμένεια πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Παρ' ἀρχαίοις τὸ «εὖ ποιεῖν» ἐξετιμᾶτο μόνον ὅταν ἐγίνετο πρὸς φίλους. Ὡς εὐμενὴς διάθεσις (wohlwollen), ἐθεωρήθη ὑπὸ τοῦ Ἑρβάρτου ὡς μία τῶν πέντε πρακτικῶν ἰδεῶν ἢ προτύπων τῶν ἀποτελούντων τὴν βάσιν τῆς ἠθικῆς. Ὅλα τὰ συστήματα ἠθικῆς τῶν νεωτέρων φιλοσόφων. ἐπηρεασμένα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀπὸ τὸν Χριστιανισμόν, τονίζουν τὴν εὐποιίαν ὡς ἠθικὴν ἀρετήν. Ἐξαίρεσιν ἀποτελεῖ ὁ Νίτσε. Ε. Λ.

εὖ ποιῶ· κάμνω καλὸν εἴς τινα, εὐεργετῶ, παθ. *εὖ πάσχω*· ‖ καλῶς ποιῶ τι, κατασκευάζω τι καλῶς, παθ. *εὖ ποιοῦμαι*.

εὐπολέμητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· εὐκολοπολέμητος, ὁ εὐκόλως καταπολεμούμενος, διὰ πολέμου καταβαλλόμενος, ἀντίθ. *δυσπολέμητος*.

εὐπόλεμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐτυχήσας ἐν πολέμῳ.

Εὐπόλεμος. —1) Ἀρχαῖος ἀρχιτέκτων καταγόμενος ἐξ Ἄργους καὶ ζήσας κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος. Μετὰ τὴν ἐκ πυρκαϊᾶς, κατὰ τὸ ἔτος 423 π. Χ., ἀποτέφρωσιν τοῦ ἀρχαίου ναοῦ τῆς Ἥρας, κειμένου μεταξὺ Μυκηνῶν καὶ Ἄργους, ἐκλήθη νὰ τὸν ἀνοικοδομήσῃ ὁ Εὐπόλεμος. Τὸ νέον Ἡραῖον τοῦ Εὐπολέμου ἦτο ναὸς δωρικοῦ ρυθμοῦ καὶ ἐκοσμεῖτο ἔσωθεν διὰ θαυμασίου χρυσελεφαντίνου ἀγάλματος τῆς Ἥρας, κατασκευασθέντος ὑπὸ τοῦ Πολυκλείτου. Οἱ ἀρχαῖοι ἐθαύμαζον τὰς μετόπας τοῦ ναοῦ τούτου, αἱ ὁποῖαι παρίστανον τὴν γέννησιν τοῦ Διὸς καὶ τὰς νίκας τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Τρώων. Λείψανα τοῦ ναοῦ τούτου τοῦ Εὐπολέμου ἀνευρέθησαν τῷ 1831 ὑπὸ Ἄγγλων περιηγητῶν καὶ ἐπηκολούθησαν ἀνασκαφαὶ ὑπὸ τῆς ἀμερικανικῆς σχολῆς (1891—1895), αἱ ὁποῖαι ἔφερον εἰς φῶς διάφορα γλυπτὰ τοῦ ναοῦ, φυλασσόμενα νῦν ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Ἄργους. —2) Στρατηγὸς καὶ ἐπίτροπος τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Κασσάνδρου. Τοῦ Εὐπολέμου σῴζονται νομίσματα κοπέντα ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ περὶ τὸ 314—313 π. Χ. Φέρουσι δὲ ἔμπροσθεν τρεῖς μακεδονικὰς ἀσπίδας, ὄπισθεν δὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΕΥΠΟΛΕΜΟΥ, μετὰ ξίφους καὶ ζωστῆρος. [Πρβλ. (*Head-Σβορώνου*, Ἱστορ. τῶν νομισμ. τόμ. Α'. σελ. 297).] —3) Συγγραφεὺς γράψας σύγγραμμα ὑπὸ τὸν τίτλον «Περὶ τακτικῆς», μνημονευόμενον ὑπὸ τοῦ Αἰλιανοῦ καὶ Ἀρριανοῦ. —4) Ἰουδαῖος τὴν καταγωγὴν ἱστορικὸς συγγραφεὺς ἐκ Παλαιστίνης, ἀκμάσας περὶ τὰ μέσα τοῦ Β' π.Χ. αἰῶνος. Εἶχε λάβει ἑλληνικὴν μόρφωσιν καὶ συνέγραψεν ἑλληνιστὶ ἱστορικὴν πραγματείαν «Περὶ τῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ βασιλέων» ἢ «Περὶ Ἰουδαίων», τῆς ὁποίας δὲν ἐσώθησαν εἰμὴ ἀποσπάσματά τινα, ἀρκετὰ ὅμως ἐκτενῆ, ὥστε ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν νὰ σχηματίσῃ τις ἰδέαν περὶ τοῦ εἴδους τοῦ ἔργου καὶ περὶ τοῦ συγγραφέως. Τὰ ἀποσπάσματα ταῦτα ἐξεδόθησαν εἰς τὴν συλλογὴν «Fragmenta historicorum graecorum» (3, 220 καὶ 225—230). Περιέχουν χρονολογίαν ἀπὸ τοῦ Μωϋσέως μέχρι τοῦ Δαυῒδ καὶ τοῦ Σολομῶντος. Αἱ πηγαὶ τὰς ὁποίας ἐχρησιμοποίησε εἶναι, πλὴν τῆς ἑλληνικῆς μεταφράσεως τῶν Ο', τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον, τὸ ὁποῖον, ὡς γνώστης τῆς ἑβραϊκῆς γλώσσης ἐμελέτησεν εἰς τὸ πρωτότυπον. Εἰς τὸ ἀνωτέρω σύγγραμμά του ὁ Εὐπόλεμος κατεχώρησε καὶ τέσσαρας ἐπιστολάς, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἀνταλλαχθῆ μεταξὺ τοῦ Σολομῶντος καὶ τοῦ Σούρωνος βασιλέως τῆς Φοινίκης καὶ Οὐαφρῆ τῆς Αἰγύπτου, εἰς τὰς ὁποίας ὁ μὲν Σολομὼν ἀνήγγειλε τὴν ἄνοδόν του εἰς τὸν θρόνον καὶ ἐζήτει παρὰ τῶν γειτόνων βασιλέων ἐργάτας διὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ μεγάλου ναοῦ, οὗτοι δὲ συνέχαιρον αὐτὸν καὶ ἀπέστελλον τοὺς ζητουμένους ἐργάτας. [Πβρλ. «Fragm. histor. Graec.» τόμ. 3ος σ. 220 καὶ 225—230]. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

εὐπολίδειον *μέτρον [Μετρικ.]*. Οὕτω καλεῖται τὸ μικτὸν ἐκεῖνο μέτρον, οὗτινος ὁ στίχος ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς γλυκωνείου γ' (ἤτοι μικτῆς τροχαϊκῆς τετραποδίας ἐχούσης δάκτυλον τὸν τρίτον πόδα) καὶ μιᾶς τροχαϊκῆς τετραποδίας καταληκτικῆς. Ἐν τοιούτῳ μέτρῳ εἶναι συντεταγμένοι οἱ ἑξῆς στίχοι τοῦ Κρατίνου:

παντοίοις γε μὴν κεφαλὴν | ἀνθέμοις ἐρέπτομαι,
λειρίοις, ρόδοις, κρίνεσιν, | κοσμοσανδάλοις, ἴοις

—' ◡ —' ◡ —' ◡ ◡ —' | —' ◡ —' ◡ —' ◡ —Λ

Ἐν τῷ εὐπολιδείῳ μέτρῳ, πρῶτον μὲν ἡ τομὴ ἐν τῇ ἁρμογῇ τῶν δύο κώλων συχνὰ παραμελεῖται. δεύτερον δὲ ἀντὶ τοῦ πρώτου τροχαίου ἑκατέρου

Digitized by Google

τῶν τετραποδιῶν τίθεται ἐνίοτε ἄλογος σπονδεῖος, ὡς ἐν τῷ ἑξῆς στίχῳ τοῦ Εὐπόλιδος:

δν χρῆν ἔν τε ταῖς τριόδοις | κἀν τοῖς ὀξυθυμίοις,

τρίτον δὲ παρατηρεῖται ἡ καλουμένη *ὑπέρθεσις*, ἤτοι χρῆσις ἰάμβου ἀντὶ τροχαίου, ὡς ἐν τῷ στίχῳ τοῦ Εὐπόλιδος:

ὁ σώφρων τε χὠκαπύγων ἄριστ' ἠκουσάτην.

Χρῆσις τοῦ μέτρου τούτου παρατηρεῖται συχνὴ ἐν ταῖς καλουμέναις *παραβάσεσι* τῆς κωμῳδίας καὶ ἐν ταῖς ᾄσμασι τῶν ἐπεισοδίων, ὠνομάσθη δὲ οὕτω τὸ μέτρον ἐκ τοῦ συχνότατα μεταχειρισθέντος αὐτὸ κωμικοῦ ποιητοῦ Εὐπόλιδος. Ε.Γ.Π.

εὐπολιόρκητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως πολιορκούμενος, ὁ εὐκόλω. .διὰ τῆς πολιορκίας καταβαλλόμενος, ἀντίθ. *δυσπολιόρκητος*.

Εὔπολις. Ἕλλην κωμῳδιογράφος γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις περὶ τὰ μέσα τοῦ Ε' αἰῶνος π. Χ. Ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἐπαινεῖται ὁ Εὔπολις ὡς «εὐφάνταστος καὶ ὑψηλὸς καὶ χαρίεις καὶ περὶ τὰ σκώμματα λίαν εὔστοχος», ἀλλὰ καὶ ὡς ὀργίλος καὶ πικρὸς καὶ σφοδρὸς κατὰ πάσης κακίας καὶ φαυλότητος. Πρὸς τὸν μέγαν ὁμότεχνον Ἀριστοφάνην, τὸ μὲν πρῶτον εὑρίσκετο εἰς φιλικωτάτας σχέσεις, διότι καὶ οἱ δύο ἐμίσουν τὴν ἀκόλαστον δημοκρατίαν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὴν καινόπροπον παιδείαν τῶν σοφιστῶν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου· βραδύτερον ὅμως αἱ σχέσεις τῶν δύο τούτων ποιητῶν ἤρχισαν χαλαρούμεναι καὶ τέλος δημοσίᾳ ἐμέμφοντο ἀλλήλους ἐπὶ λογοκλοπίᾳ, ὁ μὲν Εὔπολις ἰσχυριζόμενος ὅτι συνειργάσθη εἰς τὴν ποίησιν τῶν «Ἱππέων» τοῦ Ἀριστοφάνους, ὁ δ' Ἀριστοφάνης τοὐναντίον διατεινόμενος ὅτι ὁ Εὔπολις ἐν τῷ «Μαρικᾷ» διέστρεψε τοὺς «Ἱππέας» αὐτοῦ. Νεώτατος δέ, τὸ δέκατον ἔτος τῆς ἡλικίας ἄγων, ἐδίδαξε τὴν πρώτην κωμῳδίαν αὐτοῦ ὁ Εὔπολις ὅστις κατά τινας μὲν 14, κατ' ἄλλους δὲ 17 κωμῳδίας ἐποίησεν, ἐξ ὧν αἱ ἑπτὰ ἔτυχον τῶν πρωτείων. Αἱ ὀνομαστότεραι δὲ τῶν κωμῳδιῶν αὐτοῦ ἦσαν αἱ ἑξῆς: Οἱ «Βάπται», τὸ πικρότατον πάντων τῶν δραμάτων τοῦ ποιητοῦ κατὰ τὴν κρίσιν τῶν παλαιῶν, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ Εὔπολις ἔσκωπτε τὴν αὐθάδειαν καὶ ἀκολασίαν καὶ ἀσέβειαν καὶ τὴν συμμετοχὴν εἰς τελετὰς ξένων θεῶν τῶν περὶ τὸν Ἀλκιβιάδην. Οἱ «Δῆμοι» ἐν οἷς παριστάνετο ὅτι Μυρωνίδης, ὁ κλεινὸς στρατηγός, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περικλέους καὶ τῶν ἄλλων ἐπιφανῶν ἀνδρῶν, αἰσθανόμενος ἑαυτὸν ξένον ἐν μέσῳ τῆς σκολιᾶς καὶ διεφθαρμένης γενεᾶς τῶν νέων ἀνδρῶν, κατέβη εἰς ᾅδην, ἵνα ἀναβιβάσῃ ἐκεῖθεν εἰς τὰς Ἀθήνας τοὺς παλαιοὺς χρηστοὺς ἄνδρας: Σόλωνα, Μιλτιάδην, Ἀριστείδην, Περικλέα, ὅπως συμβουλεύσωσιν οὗτοι τὰ δέοντα περὶ τῆς ἀπεγνωσμένης καταστάσεως τῶν πραγμάτων τῆς πόλεως. Αἱ «Πόλεις», συγγενῆ ὑπόθεσιν πρὸς τοὺς «Δήμους» ἔχουσαι, ἀφοῦ ἐν τούτοις μὲν ἔσκωπτε τὴν ἀθλίαν ἐσωτερικὴν κατάστασιν τῶν Ἀθηνῶν, ἐν ἐκείναις δὲ τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν αὐτῶν· συνεκρότουν δὲ τὸν χορὸν τῶν «Πόλεων» (τῶν συμμαχίδων) πᾶσαι αἱ ὑποτελεῖς εἰς τοὺς Ἀθηναίους πόλεις (πρώτη ἡ πιστὴ πάντοτε εἰς τοὺς Ἀθηναίους Χίος καὶ τελευταία ἡ Κύζικος) καὶ παρεπονοῦντο κατὰ τῶν Ἀθηναίων ὅτι οἱ στρατηγοὶ καὶ ἄλλοι ἀντιπρόσωποι αὐτῶν πολλαχῶς κατεπίεζον αὐτάς, συμπεριφερόμενοι ὄχι ὡς σύμμαχοι, ἀλλ' ὡς δεσπόται. Οἱ «Κόλακες», ἐν οἷς κατεστηλίτευε τὸν πλουσιώτατον τῶν Ἀθηναίων Καλλίαν, ὡς καταδαπανῶντα τὴν μεγάλην περιουσίαν του εἰς τοὺς κόλακας σοφιστάς. Ὁ «Μαρικᾶς», ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπὸ τὸ δουλικὸν τοῦτο ὄνομα ἔσκωπτε τὸν δημαγωγὸν Ὑπέρβολον, ὅστις ἐν τῷ δράματι πολλὰ ἐσυκοφάντει καὶ ἄλλους μὲν ἄνδρας χρηστούς, μάλιστα δὲ τὸν ἀγαθὸν στρατηγὸν Νικίαν. Αἱ «Αἶγες», ἐν αἷς ἔκαμνεν αὐστηρὰν κριτικὴν τῆς ἐκτεθηλυμμένης νεωτεριζούσης μουσικῆς. Ἄλλαι δὲ κωμῳδίαι αὐτοῦ ἦσαν: οἱ «Ἀστράτευτοι ἢ Ἀνδρογύναι», ὁ «Αὐτόλυκος», οἱ «Εἵλωτες», οἱ «Ταξίαρχοι» καὶ τὸ «Χρυσοῦν γένος».

Τὰ ἀποσπάσματα τῶν κωμῳδιῶν τοῦ Εὐπόλιδος ἐξέδωκεν ὁ Meineke «Historia critica comicorum graecorum» (Berolini 1839) Β' 426 καὶ ἑξῆς καὶ ὁ Kock «Comicorum Atticorum fragmenta» (Lipsiae 1880—1888) Α' 258 κ. ἑξ. Ε. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ

εὔπολος (ὁ) (Eupolus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ῥυγχοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς κανθάρους μὲ ἰσχυρὰς κεραίας καὶ ζωηροὺς χρωματισμούς. Ἐκ τῶν τριάκοντα γνωστῶν εἰδῶν ἀξιολογώτερον εἶναι ὁ *εὔπολος ὁ ζωνηφόρος* (Eupolus zoniferus), ὅστις ἔχει λαμπρὸν πρασινοκυανοῦν χρῶμα καὶ δύο ὡραίας λευκοφαίους λωρίδας, ἐν εἴδει ζωνῶν, ἐπὶ τῆς ῥάχεως. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς Μολούκας νήσους. Δ. Ν. Π.

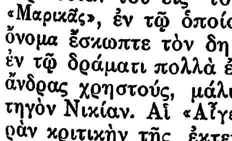

Εὔπολος ὁ ζωνοφόρος.

Εὔπομπος. Σικυώνιος ζωγράφος, ἀκμάσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος. Σύγχρονος τοῦ Ζεύξιδος, τοῦ Τιμάνθους, τοῦ Ἀνδροκίδου καὶ τοῦ Παρρασίου, ἀπέκτησε τόσον κῦρος, ὥστε, ἐνῷ πρότερον ὑπῆρχον δύο μόνον σχολαὶ ζωγραφικῆς, ἡ *ἀττικὴ* καὶ ἡ *ἰωνικὴ* ἢ *ἀσιατική*, οὗτος ἐγένετο ἱδρυτὴς καὶ τρίτης σχολῆς, τῆς *σικυωνίας* ἢ τοῦ *σικυωνίου ἐργαστηρίου*. Ὧν μᾶλλον διδάσκαλος ζωγραφικῆς παρὰ ζωγράφος ἔσχε μαθητὴν τὸν ἐξ Ἀμφιπόλεως τῆς Μακεδονίας *Πάμφιλον*, ὁ ὁποῖος διαδεχθεὶς τὸν διδάσκαλον εἰς τὴν ἀρχηγίαν τῆς σχολῆς ἐγένετο διασημότατος ζωγράφος. Ὁ Εὔπομπος ἐρωτηθείς ποτε, κατὰ Πλίνιον, ὑπὸ τοῦ μετέπειτα ἐπιφανοῦς χαλκοπλάστου Λυσίππου, τίνα διδάσκαλον νὰ ἀκολουθήσῃ, δείξας τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων ἀπήντησεν «ἡ φύσις εἶναι ὁ καλύτερος διδάσκαλος». Ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Εὐπόμπου ἓν μόνον μνημονεύεται, παριστῶν ἀθλητὴν φέροντα κλάδον φοίνικος ὡς σύμβολον τῆς νίκης. Τὸν ἰδιάζοντα ὅμως χαρακτῆρα τῆς σχολῆς ταύτης ἀνευρίσκομεν κυρίως εἰς τὰ ἔργα τοῦ μαθητοῦ καὶ διαδόχου αὐτοῦ. Ἡ σικυωνία σχολὴ ἦτο κυρίως διδασκαλεῖον, ἐν ᾧ ἐδιδάσκοντο οἱ μαθηταὶ τὴν ζωγραφικὴν ἀντὶ μεγάλης ἐνίοτε ἀμοιβῆς.

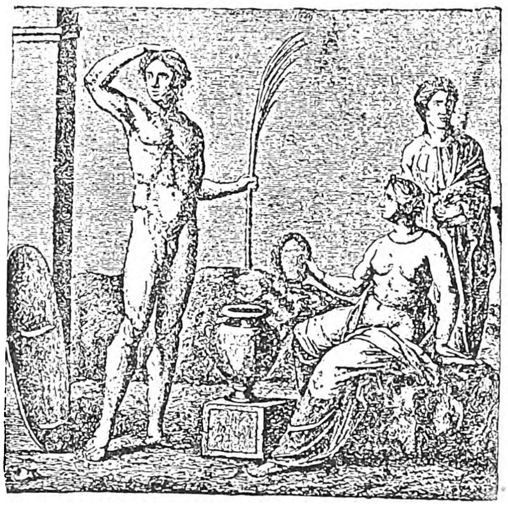

Ἀθλητὴς φέρων ὡς σύμβολον τῆς νίκης κλάδον φοίνικος.

[Τοιχογραφία τῆς Ρώμης.]

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Brunn* Griechisch-Künstelgesch.—*Καββαδια, Τσούντα.* Ἱστορία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης. Ν.Χ.Κ.

εὐπόρθητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως πορθούμενος, εὐκολοκυρίευτος.

εὐπορία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις εὔπορος, ἡ εὐκολία εἰς τὸ πορίζεσθαι τὰ ἀναγκαῖα, ἐπάρκεια τῶν μέσων τῆς ζωῆς, εὐημερία, ἀντίθ. *ἀπορία*.

—**εὐπορίας** ***εὐεργέτημα*** *[Νομ.]*· βλ. *εὐεργέτημα*.

Εὐπορία (ἡ) *[Μυθολ.]*. Ἐπίκλησις τῆς Ἀρτέμιδος, προελθοῦσα ἐκ τῆς ἰδιότητος τῆς θεᾶς ὡς προστάτιδος τῶν ναυτικῶν καὶ ἀνάλογος πρὸς τάς: *Ἀκταία, Ἐκβατηρία, Λιμενοσκόπος, Νησσῷος* κλπ. Ἡ Ἄρτεμις Εὐπορία ἐλατρεύετο κατὰ Ἡσύχιον ἐν Ρόδῳ. Ἐπιγραφή τις, εὑρεθεῖσα ἐν Πειραιεῖ, ἀναφερομένη εἰς τὸν Γ' π. Χ. αἰῶνα, δίδει τὴν ὑπόνοιαν ὅτι ἐλατρεύετο αὐτόθι αὐθύπαρκτός τις θεότης Εὐπορία, δεδομένου ὅτι ὁ μυθολόγος Ὑγῖνος ἀναφέρει τὴν Εὐπορίαν ὡς μίαν τῶν τριῶν Ὡρῶν. —Π.

Εὐπορία (ἡ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Βισαλτίας ἐν Μακεδονίᾳ, κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ ὀνομασθεῖσα οὕτως, ὡς ἀναφέρει Στέφανος ὁ Βυζάντιος, διὰ τὴν ἀφθονίαν τῶν προϊόντων καὶ τῶν καρπῶν τῆς γῆς. Κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγραφ. III, 12, 32) ἔκειτο εἰς Β πλάτ. 49°, 20' καὶ Α μῆκ. 41°, 10', κατὰ δὲ τὴν «Tabula Peutingeriana» ἀπεῖχεν ἀπὸ Ἡρακλείας τῆς Σιντικῆς 17 μίλλια. Κατὰ τοὺς νεωτέρους συγγραφεῖς ἔκειτο ἐπὶ τῆς ΝΔ ὄχθης τῆς Κερκινίτιδος λίμνης (Ἀχινοῦ) παρὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Στρυμόνος ἀπὸ τῆς λίμνης, ὅπου τὸ χωρίον Νεοχώριον. Α. Θ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

«Εὐπορία» (ἡ). Πολεμικὸν πλοῖον παρ' Ἀθηναίοις, συχνότατα ἀναφερόμενον ἐν ἐπιγραφαῖς.

εὐπόριστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως λαμβανόμενος, ἀποκτώμενος, ὁ ἀντὶ μικρᾶς τιμῆς ἀγοραζόμενος.

εὔπορος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων ἱκανοὺς πόρους, ὁ ἐπαρκὴς εἰς τὰ μέσα τῆς ζωῆς, εὐκατάστατος πλούσιος, ἀντίθ. *ἄπορος*.

Εὔπορος. Θεσσαλὸς γλύπτης, υἱὸς Ζωπύρου. Ἀναφέρεται ἐν ἐνεπιγράφῳ βάσει ἀνδριάντος εὑρεθείσῃ ἐν Λαρίσῃ, ὡς ποιητὴς νεαροῦ καὶ ἀγενείου ἀθλητοῦ νικήσαντος εἰς διαφόρους ἀγῶνας ἐξ ἄνδρας ἐν ἡλικίᾳ ὄντας. Ἐποχὴ τῆς ἀκμῆς τοῦ γλύπτου τούτου εἶναι τὰ μέσα περίπου τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *O. Kern*, Ind. lect. hibern. (Rostock 1899—1900).—*Lolling*, ἐν «Athen. Mitteil.» VII 1882).—*Durrbach*, ἐν «Bull. Cor. Hell.» X (1886). Ν. Χ. Κ.

— **Εὔπορος, *Μᾶρκος Ἀντίστιος*.** Μαθηματικὸς φερόμενος ὡς κατασκευαστὴς ἀξιολόγου ἡλιακοῦ ὡρολογίου εὑρεθέντος ἐν τῷ γυμνασίῳ τῆς Ἀκουϊλίας.

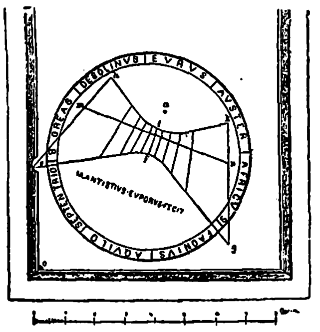

—**Εὔπορος, *ἅγιος*.** Εἷς τῶν ἐπὶ Δεκίου (250 μ.Χ.) μαρτυρησάντων ἐν Γόρτυνι τῆς Κρήτης *Δέκα ἁγίων* (βλ. λ.). Κ.Μ.Κ.

Ἡλιακὸν ὡρολόγιον τοῦ Εὐπόρου.

εὔπορος (ὁ) (Euporus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακροκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κεραμβυκιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα μετρίου μεγέθους μὲ λαμπροὺς χρωματισμούς. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν τῆς Ἀφρικῆς χωρῶν καὶ τῆς Μαδαγασκάρης. Δ. Ν. Π.

εὐπορφίνη (ἡ) *[Φαρμ. Χημ.]*· βλ. λ. *ἀπομορφινομεθυλοβρωμίδιον*.

εὐπορῶ (*—έω*)· εἶμαι εὔπορος, εὐκόλως πορίζομαι τὰ ἀναγκαῖα, ἔχω τὰ μέσα τῆς ζωῆς, εἶμαι εὐκατάστατος, πλούσιος: «οἱ εὐποροῦντες τῶν κατοίκων»· || καθόλου, ἔχω: «εὐπορῶ ἐπιχειρημάτων» ἔχω ἀρκετὰ ἐπιχειρήματα, ἀντίθ. *ἀπορῶ*.

εὔποτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως πινόμενος, εὐάρεστος εἰς τὴν πόσιν: «εὔποτον φάρμακον».

εὐπραγία (ἡ)· τὸ εὖ πράττειν, εὐτυχία, οἰκονομικὴ εὐεξία, εὐημερία, ἀντίθ. *δυσπραγία*.

εὐπραγῶ (*—έω*)· ἔχω εὐπραγίαν, εὐεκτῶ, εὐημερῶ, εὐπορῶ.

εὐπραξία (ἡ) (eupraxie) *[Ἰατρ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ ἰδιότης τῆς προσαρμογῆς τῶν κινήσεων τοῦ σώματος πρὸς τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπόν. Μ. Ν. Κ.

Εὐπραξία (ἡ) *[Μυθολ.]*. Ἐπίκλησις τῆς Ἀφροδίτης ὡς προστάτιδος τοῦ γάμου καὶ τῆς συζυγικῆς γονιμότητος, ἀναφερομένη ἐπί τινος ἀναγλύφου τῆς ἐν Σικελίᾳ Τυνδαρίδος· ἐπ' αὐτοῦ εἰκονίζεται ἡ θεὰ καὶ ζεῦγος συζύγων κατευθυνομένων πρὸς βωμόν. —Π.

— **Εὐπραξία, *ἁγία*.** Θυγατὴρ τοῦ ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Α' (379—395) συγκλητικοῦ Ἀντιγόνου, συγγενοῦς τοῦ βασιλέως. Μεταβᾶσα εἰς Αἴγυπτον μετὰ τῆς μητρός της, εἰσῆλθεν εἰς μοναστήριον γυναικῶν ἐν Θηβαΐδι, ὅπου καὶ ἀπέθανεν ἐν ἡλικίᾳ 35 ἐτῶν. Ἡ μνήμη αὐτῆς κατὰ τὸν Συναξαριστὴν ἑορτάζεται τὴν 25 Ἰουλίου, τὸν δὲ βίον αὐτῆς περιέχει τὸ «Ἐκλόγιον» (σελ. 330—352). Ε. Γ. Π.

Εὐπράξιος. Στρατηγὸς Βυζαντινός. Διοικητὴς Σικελίας ἐπὶ Βασιλείου Α' τοῦ Μακεδόνος (867—886), συμμετέσχεν εἰς τὴν νικηφόρον ἐκστρατείαν κατὰ τῶν εἰς Σικελίαν καὶ Καλαβρίαν (τῆς Κάτω Ἰταλίας) ἐπιδραμόντων Ἀράβων. Ν. ΚΛΣ

εὐπρέπεια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις εὐπρεπής, κοσμιότης, εὐσχημοσύνη, καλὴ συμπεριφορά.

εὐπρεπὴς (ὁ, ἡ), *— ές* (τό)· ὁ πρέπων, κόσμιος, εὐσχήμων, ἀντίθ. *ἀπρεπής*: «εὐπρεπὴς συμπεριφορά, — περιβολή».—Ἐπίρρ. ***εὐπρεπῶς***.

Εὐπρεπής, ἢ ***Εὐπρέπης***. Γλύπτης Λαοδικεὺς ἀπὸ Λύκου, καὶ Ρόδιος καλούμενος, ἀκμάσας κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους. Ἀναφέρεται ἐν ἀποκεκρουμένῃ ἐπιγραφῇ εὑρεθείσῃ ἐν Ρόδῳ ὡς ὁ τεχνίτης τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Ποπλίου Ἀγεστράτου Εὐφρανίδα, νεοπολίτου γενομένου δαπάναις τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου τῶν Ροδίων ἕνεκεν εὐνοίας καὶ παραμυθίας τῆς εἰς τοὺς γονεῖς αὐτοῦ. Τὸ ὄνομα τοῦ τεχνίτου συνεπληρώθη οὕτως ὑπὸ τοῦ Λέβυ. Ἀλλ' ὁ Μπρούν, ἀμφισβητήσας τὴν ὕπαρξιν τοιούτου ὀνόματος, συνεπλήρωσε τὸ ἐλλιπὲς ὄνομα τῆς ἐπιγραφῆς διὰ τῶν ὀνομάτων *Εὐπείθης* ἢ *Εὐκλείδης*. Τὴν γνώμην τοῦ Μπροὺν δὲν φαίνεται νὰ ἐδέχθη ὁ Χίλλερ φὸν Γκέρτριγκεν, ὁ ὁποῖος συντάξας τὸν κατάλογον τῶν Ροδίων τεχνιτῶν οὐδέτερον τῶν ὀνομάτων τῶν συμπληρωθέντων ὑπὸ Μπροὺν ἀναγράφει, ἀναφέρει ὅμως ἐπισημειωτικῶς τὸν Εὐπρέπη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *H. Brunn*, Kunstlergeschichte Griech.—*Loewy*, Inschr. griech. Bildh. No 303.—*Hiller fon Gaertringen.* Sahrb. Archäol. 9, 1894. Ν. Χ. ΚΟΤΖΙΑΣ

εὐπρεπίζω· κάμνω τι εὐπρεπές, κόσμιον, ἄλλως *εὐτρεπίζω*.

Digitized by Google

Εὐπρέπιος, *μάρτυς*. Ὀπαδὸς καὶ συναθλητὴς *Μαξίμου* τοῦ ὁμολογητοῦ (βλ. λ.).

εὐπρεπισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ εὐπρεπίζειν, προετοιμασία, ἄλλως *εὐτρεπισμός*.

εὔπρηστος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ εὐκόλως ἀναπτόμενος, καιόμενος, ἄλλως *εὔκαυστος, εὔφλεκτος* (ἀπὸ τοῦ *πίμπρημι*).

εὐπρόσδεκτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ εὐκόλως, εὐχαρίστως γινόμενος δεκτός.

εὐπροσηγορία (ἡ)· ἡ φιλόφρων καὶ πρόθυμος ὁμιλία, προσηνὴς συμπεριφορά, προσήνεια, φιλοφροσύνη.

εὐπροσήγορος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ εὔκολος καὶ πρόθυμος εἰς τὴν ἀναστροφήν, εἰς τὴν συμπεριφοράν, προσηνής, φιλόφρων, καταδεκτικός.—Ἐπίρρ. ***εὐπροσηγόρως***.

εὐπρόσιτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τὸ)· ἐκεῖνος πρὸς τὸν ὁποῖον εὐκόλως δύναταί τις νὰ προσέλθῃ, νὰ πλησιάσῃ, ὁ εὐκόλως προσιτός· ‖ μεταφ. καταδεκτικός, εὐπροσήγορος.

εὐπρόσοδος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ἐκεῖνος πρὸς τὸν ὁποῖον εὔκολος εἶναι ἡ πρόσοδος, εὐπρόσιτος· ‖ μεταφρ. εὐπροσήγορος, καταδεκτικός.

εὐπροστένωψ (ὁ) (Euprostenops) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πισωριδῶν*, περιλαμβάνον ἀράχνας μεγάλου σχετικῶς μεγέθους ἰθαγενεῖς τῆς Ἀφρικῆς. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη διακρινόμενα ἰδίᾳ διὰ τοὺς λαμπροὺς μεταλλικοὺς χρωματισμούς των. Δ. Ν. Π.

εὐπρόσωπος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ παρουσιάζων πρόσωπον καλόν, καλὴν ἐμφάνισιν, εὐπαρουσίαστος: «εὐπρόσωπος αἴθουσα,— οἰκία»· ‖ μεταφ. ἀποδεκτός, εὔλογος: «εὐπρόσωπος δικαιολογία, —πρόφασις».— Ἐπίρρ. ***εὐπροσώπως***.

εὐπρόσωπος (ὁ) (Euprosopus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σισινδελιδῶν*, περιλαμβάνον εὐμεγέθη ἔντομα μὲ σῶμα κομψόν, λεπτόν, ἐπίμηκες, μεταλλικῶν χρωματισμῶν μὲ κιτρίνας κηλῖδας. Γνωστὰ δύο εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Βραζιλίας, ἐνδιαιτώμενα ἐπὶ διαφόρων ἀνθέων καὶ φυτῶν. Δ. Ν. Π.

εὐπρόφερτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ εὐκόλως προφερόμενος, ἀπαγγελλόμενος, εὐαπάγγελτος, εὐκολοπρόφερτος.

εὔπρωκτος (ὁ) (Euproctus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀμφιβίων τῆς οἰκογενείας τῶν *σαλαμανδριδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ, ὧν γνωστότερον *εὔπρωκτος ὁ ρουσκόνιος* (Euproctus Rusconii), ὅστις ἀπαντᾷ ἐπὶ τῶν Πυρηναίων, ἐντὸς τελμάτων εὑρισκομένων εἰς ὕψος μέχρι 2.000 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Τὸ μέγεθος τῆς σαλαμάνδρας ταύτης εἶναι περίπου 40—55 ἑκατοστομέτρων καὶ ὁ χρωματισμὸς φαιοπράσινος μὲ μελανὰ στίγματα ἐπὶ τῶν πλευρῶν καὶ τῆς οὐρᾶς καὶ πορτοκαλλιόχρους ἐπὶ τῆς κοιλίας.

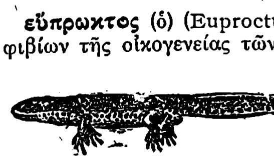

Εὔπρωκτος ὁ ρουσκόνιος.

— **εὔπρωκτος** (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν σαρκοφάγων τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ μὲ σῶμα πεπιεσμένον, ἔλυτρα κολοβωμένα κατὰ τὸ ὀπίσθιον ἄκρον των καὶ χρωματισμοὺς μεταλλικούς. Ἅπαντα εἶναι ἰθαγενῆ τῆς νοτίου Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

εὐπτόητος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ εὐκόλως δυνάμενος νὰ πτοηθῇ, δειλός, κοιν. *φοβητσάρης*.

εὔπυγος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων καλοὺς γλουτούς, καλλίπυγος.

Εὐπυρίδαι *[Ἀρχ.]*. Ἀττικὸς δῆμος ἀνήκων εἰς τὴν Λεοντίδα φυλὴν κατὰ τὰ μεσόγεια αὐτῆς. Μετὰ τῶν Κρωπιδῶν καὶ τῶν Πηλήκων ἀπετέλουν τρικωμίαν. Τὰ ὀνόματα φαίνονται ὅτι σημαίνουσιν ὁμοειδῆ χειρωνακτικὴν ἐνασχόλησιν, ἴσως σιδηρουργικὴν ἐργασίαν. Οἱ δῆμοι οὗτοι πρέπει νὰ ἔκειντο εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ βορείου Αἰγάλεω καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν διάβασιν, ἡ ὁποία χωρίζει τοῦτον ἀπὸ τῆς Πάρνηθος πρὸς Β. Κατὰ τὴν θέσιν ἐκείνην, παρὰ τοὺς Ἁγίους Σαράντα, ἀνευρέθη, πρὸς δυσμὰς τοῦ Μενιδίου, ἐπιτυμβία στήλη μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς: «Ζωσίμη Εὐνίκου ἐξ Εὐπυριδῶν Εἰσιγένου Φλυέως γυνή». ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

εὐπυρίνη (ἡ) (Eupyrin) *[Φαρμ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ βανιλινο-αἰθυλοκαρβονικὴ-π-φαινετιδίνη. Ὠχροκιτρινοπράσιναι βελόναι, ὄζουσαι ἀπὸ βανιλίνης, τηκόμεναι εἰς 87—88°, εὐδιάλυτοι εἰς

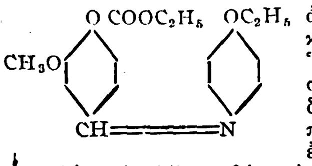

ἀλκοόλην, αἰθέρα καὶ χλωροφόρμιον. Ἡ εὐπυρίνη ἀνεγράφη ὡς ἤπιον καὶ μὴ δηλητηριῶδες ἀντιπυρετικόν, ἰδίᾳ ἐπὶ ἐξησθενημένων ἀτόμων. Δόσις 1—1,5 γρ.· δέον νὰ φυλάσσηται προσεκτικῶς. Κ. Γ. Μ.

Εὔπυρος (ἡ) *[Ἀρχ.]* Ἐπίκλησις τῆς Δήμητρος ὡς προστάτιδος τῆς εὐκαρπίας τῶν ἀγρῶν. —Π.

εὐπώλητος (ὁ, ἡ), —*ον*· εὐκολοπώλητος.

Εὐπωλία. —1) Σπαρτιᾶτις θυγάτηρ τοῦ Μελισιππίδου, δευτέρα σύζυγος τοῦ Ἀρχιδάμου καὶ μήτηρ τοῦ Ἀγησιλάου. —2) Θυγάτηρ τοῦ Ἀγησιλάου, ἐγγόνη τῆς προηγουμένης. —Π.

Εὔπωλος. Θεσσαλὸς ὀλυμπιονίκης ἀγωνισθεὶς ὡς πύκτης κατὰ τὴν 89ην Ὀλυμπιάδα (424 π. Χ.). Εἶναι ὁ πρῶτος διαπράξας ἀθλητικὸν ἀδίκημα, δωροδοκήσας τοὺς ἀντιπάλους του Ἀγήτορα τὸν Ἀρκάδα, Πρύτανιν τὸν Κυζικηνὸν καὶ Φορμίωνα. Διὰ τοῦτο αὐτὸς καὶ οἱ δωροδοκηθέντες ὑπεβλήθησαν ὑπὸ τῶν Ἠλείων εἰς πρόστιμον, διὰ τοῦ ὁποίου ἠγέρθησαν πρὸς τιμὴν τοῦ Διὸς 6 χαλκοῖ «Ζᾶνες», ὧν 2 ἦσαν ἔργα Κλέωνος τοῦ Σικυωνίου (*Παυσαν.* Ε΄ 21, 3). Π. Ν. Π.

εὐπωματία (ἡ) (Eupomatia) *[Βοτ.]* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐπωματιδῶν*, περιλαμβάνον δύο εἴδη, ὧν ἀξιολογώτερον *εὐπωματία ἡ μεγανθής* (Eupomatia grandifloris), ἥτις εἶναι δενδρύλλιον μὲ βλαστὸν λεῖον, φύλλα ἐναλλασσόμενα, ἄνευ παραφύλλων καὶ ἄνθη μεγάλα μεμονωμένα καὶ κατὰ τὸ ἀνώτερον τμῆμα τῶν κλάδων ἀναφαινόμενα. Ἀπαντᾷ ἐν Αὐστραλίᾳ. Δ. Ν. Π.

Εὐπωματία ἡ μεγανθής.

εὐπωματίδαι (οἱ) (Eupomatidae) *[Βοτ.]* Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα ἓν καὶ μόνον γένος, τὴν *εὐπωματίαν* (βλ. λ.).

εὐπώματος (ὁ) (Eupomatus) *[Ζῳολ.]*. Γένος σκωλήκων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑρπυλιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἐνδιαιτώμενα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ Μεσογείῳ. Δ. Ν. Π.

Ἔϋρ (Eyre) *[Γεωγρ.]*. Λίμνη τῆς Αὐστραλίας κειμένη εἰς τὴν βόρειον περιοχὴν καὶ ἐπὶ πετρώδους ἐρήμου, ἔχουσα δὲ ἐπιφάνειαν 10.000 τετρ. χιλιομ., μῆκος ἐκ βορρᾶ πρὸς νότον 170 χιλιομ. καὶ μέσον πλάτος 70 χιλιομ. Ἡ μεγάλη ἐξάτμισις τῶν ὑδάτων διήρεσε τὴν λίμνην ταύτην εἰς δύο λεκάνας, ἑνουμένας μόνον κατὰ τὴν περίοδον τῶν βροχῶν. Ἐκβάλλουν εἰς αὐτὴν 18 παραπόταμοι, τὰ δὲ ὕδατά της εἶναι ἁλμυρά. Διὰ πρώτην φορὰν ἡ λίμνη αὕτη ἐξηρευνήθη ὑπὸ τοῦ Ἔϋρ, διατελέσαντος διοικητικοῦ ὑπαλλήλου ἐν Αὐστραλίᾳ, τῷ 1840. Μ. Ν. Δ.

Ἔϋρ (Eyre), ***Ἐδουάρδος - Ἰωάννης***. Ἄγγλος ἐξερευνητὴς καὶ ἀνώτερος διοικητικὸς ὑπάλληλος (1815—1878). Ἐξηρεύνησε μέγα μέρος τῆς Αὐστραλίας, ἀνακαλύψας πλὴν ἄλλων καὶ τὴν λίμνην, ἥτις φέρει τὸ ὄνομά του. Ὑπηρέτησε κατόπιν ὡς διοικητὴς εἰς τὴν Νέαν Ζηλανδίαν, τὴν νῆσον τοῦ Ἁγ. Βικεντίου καὶ τὴν Ἰαμαϊκήν, ὅπου κατέστειλε μίαν στάσιν τῶν ἰθαγενῶν μὲ τόσην βιαιότητα, ὥστε ἡ κυβέρνησις τὸν ἀνεκάλεσε. Δικασθεὶς ὑπὸ εἰδικοῦ συμβουλίου ἠθῳώθη. Ἔκτοτε ὅμως ἔζησεν ἰδιωτεύων καὶ ἔγραψε βιβλίον περὶ τῆς κεντρικῆς Αὐστραλίας, τὴν ὁποίαν ἐξηρεύνησε.

εὗραι (αἱ) *[Ἀρχ.]*. Ἐκαλοῦντο οὕτως εἰς τὰ ἀρχαῖα ἅρματα, τὰ σίδηρα, ἐφ' ὧν ἐστρέφοντο οἱ τροχοὶ καὶ τὰ ὁποῖα εὑρίσκοντο ἐπὶ τῶν ἀκροαξονίων ἢ χνοῶν τοῦ ἄξονος (κατὰ Πολυδεύκη: «τὰ τῷ ἄξονι ἐγκείμενα σιδήρια καὶ τριβόμενα ὑπὸ τοῦ τροχοῦ»). —Π.

εὐραμφὴς (ὁ) (Euramphes) *[Ζῳολ.]*. Γένος κτενοφόρων τῆς οἰκογενείας τῶν *λοβιιδῶν*, περιλαμβάνον ζῷα θαλάσσια διακρινόμενα ἰδίως ἐκ τῶν δύο μεγάλων στοματικῶν λοβῶν καὶ τῶν πολυπληθῶν συλληπτηρίων κεραιῶν των. Τὸ σῶμά των εἶναι ᾠοειδὲς καὶ διαφανές. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα ἐν τῇ Μεσογείῳ θαλάσσῃ. Δ. Ν. Π.

εὐραπηλιώτης (ὁ) *[Ναυτ.]*. Ὁ μεταξὺ ἀπηλιώτου καὶ εὔρου (κοιν. *σοροκολεβάντης*, συντετμ. *ΕΑ*) ἔχων τὴν διεύθυνσίν του ἄνεμος, καὶ αὐτὴ ἡ διεύθυνσίς του, λογιζομένη ὡς ἀντιστοιχία (ἀληθὴς ἢ μαγνητική, τοῦθ' ὅπερ πρέπει νὰ καθορίζηται) τῆς κατὰ ρόμβους διαιρέσεως τοῦ ἀνεμολογίου, ἀντιστοιχοῦσα πρὸς Ν. 67° 30΄ Α. κατὰ τὴν τεταρτοκυκλικὴν καὶ πρὸς 112° 30΄ κατὰ τὴν ὁλοκυκλικὴν εἰς μοίρας τοῦ ἀνεμολογίου διαίρεσιν. Ὁ εὐραπηλιώτης, ὑγρὸς εἰς τὰς θαλάσσας μας καὶ συνοδευόμενος ὑπὸ συννεφείας καὶ ὄμβρου λεπτοῦ κατὰ διαλείμματα, δύναται νὰ ὑψωθῇ (προβεντζάρῃ) αἰφνιδίως εἰς βορρᾶν κατόπιν καταιγίδος μετ' ἀστραπῶν. Παρὰ ξένοις γράφεται συντετμημένως ESE, ἐν δὲ τῇ συνήθει μας γλώσσῃ Α.ΝΑ. Σ. Ε. Λ.

Εὐράσιοι. Οὕτως ἐκλήθησαν οἱ ἀπὸ Εὐρωπαίου πατρὸς καὶ ἰθαγενοῦς μητρὸς ἐν Ἀνατολικαῖς Ἰνδίαις γεννηθέντες μιγάδες. Μέχρι τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἦσαν περιωρισμένοι ἀριθμητικῶς, ἔκτοτε ὅμως καταπληκτικῶς πολλαπλασιαζόμενοι, ἀνέρχονται ἤδη εἰς τὰ 3.000.000, ἐκ τῶν ὁποίων περὶ τοὺς 27.000 κατοικοῦν ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Μαντρὰς καὶ 22.000 ἐπὶ τῆς Κεϋλάνης. Ὁ χρωματισμὸς τοῦ δέρματός των ποικίλλει ἀπὸ τῆς βαθυτέρας μέχρι τῆς ἐλαφροτέρας ἀποχρώσεως τοῦ μέλανος, ἰδιαζούσης δὲ καλλονῆς εἶναι αἱ γυναῖκες αὐτῶν. Ὁ ὅρος ἐσχηματίσθη ἐκ τῶν λέξεων Εὐρώπη καὶ Ἀσία, ἔχει δὲ καθιερωθῆ ἐπισήμως ὑπὸ τῆς βρεττανικῆς κυβερνήσεως. —Π.

Εὐρενόζι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Δελερίων τῆς ἐπαρχίας Τυρνάβου τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτοικοι (1928) 110.

εὕρεσις, —*εως* (ἡ)· τὸ εὑρίσκειν, τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ζητήσεως, ἀνεύρεσις, ἀνακάλυψις ἀπολεσθέντος ἢ ἀφανισθέντος: «εὕρεσις ἀρχαίου ἀγάλματος, —χρημάτων», «ἡ εὕρεσις τοῦ τιμίου Σταυροῦ»· ‖ ἐφεύρεσις, ἐπινόησις: «ἡ εὕρεσις τῆς τυπογραφίας».

—*[Ρητορ.]* Ἡ *εὕρεσις* εἶναι ἓν τῶν τμημάτων τῆς θεωρητικῆς ρητορικῆς, ὅπερ δίδει παραγγέλματα πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς ὕλης τῶν ἁρμοδίων ἀποδεικτικῶν καὶ καταπειστικῶν ἐπιχειρημάτων. Ἡ εὕρεσις ὑπὸ τῶν παλαιῶν δὲν θεωρεῖται κυρίως δύναμις τοῦ εὑρίσκειν, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον τέχνη τοῦ ἐκλέγειν ἐκ τῶν ἤδη εὑρημένων. Κατὰ τὸν Διονύσιον ὁ Λυσίας εἶναι εὑρετικὸς «τῶν ἐν τοῖς πράγμασιν ἐνόντων λόγων, οὐ μόνον ὧν ἅπαντες ἂν εὕροιμεν, ἀλλὰ καὶ ὧν μηθείς. Οὐδὲν γὰρ ἁπλῶς Λυσίας παραλείπει τῶν στοιχείων, ἐξ ὧν οἱ λόγοι, οὐ τὰ πρόσωπα, οὐ τὰ πράγματα, οὐκ αὐτὰς τὰς πράξεις, οὐ τρόπους τε καὶ αἰτίας αὐτῶν, οὐ καιρούς, οὐ χρόνους, οὐ τόπους, οὐ τὰς ἑκάστου τούτων διαφορὰς ἄχρι τῆς εἰς ἐλάχιστον τομῆς, ἀλλ' ἐξ ἁπάσης θεωρίας καὶ παντὸς μερισμοῦ τὰς οἰκείας ἀφορμὰς ἐκλέγει.....κριτικὸς ὧν δεῖ λέγειν καί, ὅτε μὴ πᾶσιν ἐξῆν χρῆσθαι τοῖς εὑρεθεῖσι, τῶν κρατίστων δὲ καὶ κυριωτάτων ἐκλεκτικός, εἰ μὴ καὶ μάλιστα τῶν ἄλλων ρητόρων, οὐδενός γε ἧττον».

Τὰ μέσα τῆς πειθοῦς πηγάζουσιν ἐκ τριῶν πηγῶν: α΄) ἐκ τοῦ λόγου, β΄) ἐκ τοῦ λέγοντος ἢ τοῦ ρήτορος, γ΄) ἐκ τοῦ ἀκροατοῦ. Ὁ μὲν λόγος ἀπαιτεῖται νὰ ἔχῃ πίστεις ἢ ἀποδείξεις εἰς πίστωσιν τῶν λεγομένων· ὁ δὲ λέγων ἦθός τι ἵνα ἀρέσκῃ καὶ εὐνοϊκῶς ἀκούηται· ὁ δὲ ἀκροατὴς πάθος, τουτέστι νὰ διεγείρηται ὑπὸ τοῦ ρήτορος εἰς πάθος κατὰ τὰς περιστάσεις, ἵνα συγκινῆται. Ὅθεν ἡ εὕρεσις διαιρεῖται εἰς τρία κεφάλαια: α΄) εἰς ἀποδείξεις ἢ πίστεις, β΄) εἰς τὰ μέσα τοῦ ἀρέσκειν, ἤτοι τὰ ἤθη, καὶ γ΄) εἰς τὰ μέσα τοῦ συγκινεῖν, ἤτοι εἰς τὰ πάθη τῶν ἀκροατῶν. Οἱ παλαιοὶ τεχνογράφοι, ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὴν δικανικὴν καὶ πολιτικὴν ρητορείαν, οὐδὲν εἶχον νὰ εἴπωσι περὶ τῆς τοῦ θέματος εὑρέσεως, ὅπερ τῷ ρήτορι πάντοτε ἦν ὑπὸ τῶν περιστάσεων δεδομένον. Ἄλλως ὅμως ἔχει τὸ πρᾶγμα ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ρητορείᾳ, ὅπου ὁ ἱεροκήρυξ, ἐξαιρουμένων ἐκτάκτων τινῶν περιστάσεων, καθ' ἃς ἐκφωνοῦνται οἱ περιστατικοὶ λεγόμενοι λόγοι, κανονικῶς ἠναγκασμένος εἶναι νὰ εὑρίσκῃ τὸ τοῦ λόγου θέμα, λαμβάνων ἕν τι ἐκ τῶν πολλῶν συγγενῶν θεμάτων τῶν ἐκ τοῦ ρητοῦ ἢ ἱεροῦ κειμένου συναγομένων· ὁ ἀριθμὸς τῶν θεμάτων εἶναι μέγας· τὸ καταλληλότατον δὲ καὶ ἀσφαλέστατον ὄργανον πρὸς τὸ εὑρίσκειν πάντοτε καινοφανῆ θέματα καὶ καινοφανῶς αὐτὰ πραγματεύεσθαι εἶναι ἡ φιλοσοφικὴ τοῦ ἱεροκήρυκος μόρφωσις· «ρήτωρ ἀφιλόσοφος εἶναι τέκτων χωρὶς ὕλην, εἶναι φάντασμα χωρὶς ζωὴν καὶ ψυχήν» (*Κ. Οἰκονόμου*, Τέχνη ρητορ. σ. ι΄) Ι. Φ. Δ.

εὑρεσιτεχνία (ἡ) ἢ ***εὑρησιτεχνία***· εὕρεσις, ἐπινόησις τέχνης, ἐφεύρεσις ὀργάνου ἢ μέσου τέως ἀγνώστου: «δίπλωμα εὑρεσιτεχνίας» δίπλωμα δι' εὑρισιτεχνίαν παρέχον τὸ δικαίωμα ἀποκλειστικῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ἐφευρεθέντος.

—*[Ἐγκυκλ.]* Βλ. λ. *ἐφεύρεσις*.

εὑρεσίτεχνος (ὁ) ἢ ***εὑρησίτεχνος***· ὁ εὑρετής, ἐπινοητὴς τέχνης, ὀργάνου ἢ μέσου τέως ἀγνώστου· ‖ *εὑρεσίτεχνον* (τό)· δίπλωμα εὑρεσιτεχνίας.

εὑρεσόλη (ἡ) (Euresol) *[Φαρμ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ μονοξικὴ ρεσορκίνη $C_6H_4 \langle {OH \atop O.COCH_3}$. Λαμβά[νεται]

Digitized by Google

νεται διὰ προσεκτικῆς ἀκετυλιώσεως τῆς ρεσορκίνης. Πυκνόρρευστος, μελιτοκιτρίνη διαφανὴς μᾶζα, εὐχαρίστου ὀσμῆς, εὐδιάλυτος ἐν ἀκετόνῃ, ζέουσα εἰς 283°. Ἀνεγράφη ἀντὶ τῆς ρεσορκίνης ἐπὶ σμηγματορροίας, ἀκμῶν καὶ σηκώσεως, ἤδη εἶναι ἀπόθετον φάρμακον. κ. γ. μ.

Εὐρετὴ *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τὰς κοινότητο: Τουλιάτων τῆς ἐπαρχίας Σάμης τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτοικοι (1928) 61.

εὑρετήριον (τό)· τὸ μέσον τὸ χρησιμεῦον πρὸς ταχεῖαν εὕρεσιν· || κατάλογος, πίναξ ἀναγράφων τὸν τόπον ὅπου εὑρίσκεταί τι: «εὑρετήριον ἐμπορικῶν βιβλίων, ἀρχείων, ἀποθήκης κττ.», «εὑρετήριον βιβλίων ὑποθηκῶν, —μεταγραφῶν».

εὑρέτης (ὁ), ἡ **εὑρετής**, θηλ. *εὑρέτις*, *—ιδος*· ὁ εὑρίσκων, ἐκεῖνος ὅστις εὗρέ τι: «ὁ εὑρέτης τῶν ἀπολεσθέντων χρημάτων»· || ὁ ἐφευρίσκων, ὁ ἐπινοῶν: «ὁ εὑρέτης τῆς ἠλεκτρικῆς λυχνίας».

εὑρετίκια (τά)· ἀπόδοσις τοῦ δημοτ. *βρετίκια* καὶ *βρεθίκια*· ἡ ἀμοιβὴ ἐπὶ τῇ ἀνευρέσει ἀπολεσθέντος τινός: «θέλω τὰ βρεθίκια μου», «τί βρεθίκια θὰ μοῦ δώσῃς».

εὑρετικός,—*ή*,—*όν*· ὁ δεξιός, ὁ ἐπιτήδειος περὶ τὴν εὕρεσιν: «εὑρετικὴ διάνοια», «ὁ τρόπος τῆς ζητήσεως ἦτο εὑρετικώτατος». —Ἐπίρρ. **εὑρετικῶς**: «εἰργάσθη εὑρετικῶς».

—**Εὑρετική** (ἡ) *[Ἱστορ.]*. Οὕτως ἀπεδόθη ἐν τῇ ἑλληνικῇ ὁ γερμανικὸς μεθοδολογικὸς ὅρος Heuristik, λίαν εὔχρηστος ἕνεκα τῆς βραχύτητος αὐτοῦ, ὃν ἔπλασεν ὁ ἱστορικὸς Droysen ἐν τῷ ἔργῳ του «Grundriss der Historik» (βλ. λ. *ἱστορία*). ι. φ. δ.

εὕρετρον (τό)· πληθ. *εὕρετρα*· ἡ ἀμοιβὴ διὰ τὴν ἀνεύρεσιν ἀπολεσθέντος τινός, κοιν. *βρετίκια*.

εὕρηκα· παρακ. τοῦ *εὑρίσκειν*· λέγεται παροιμιακῶς ἀπὸ τῆς περιφήμου ρήσεως τοῦ Ἀρχιμήδους «εὕρηκα! εὕρηκα!».

—*[Ἐγκυκλ.]* Ἐπιφώνημα χρησιμοποιούμενον ἐπὶ λύσεως σπουδαίων προβλημάτων. Καθιερώθη ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ, ἀφ' ὅτου ὁ Ἀρχιμήδης, ἐκ τυχαίου περιστατικοῦ ἀνακαλύψας τὸν τρόπον τῆς εὑρέσεως τοῦ εἰδικοῦ βάρους τῶν σωμάτων, ἐξῆλθε τοῦ λουτῆρος ὅπου εὑρίσκετο τὴν στιγμὴν ἐκείνην καὶ περιήρχετο γυμνὸς τὰς ὁδοὺς κραυγάζων «εὕρηκα! εὕρηκα!». Ἔσχεν ἡ λέξις ὡς ἐπιφώνημα εὐρυτάτην διάδοσιν, εἰσαχθεῖσα καὶ εἰς τὰς ξένας γλώσσας (eureka).

εὕρημα (τό)· τὸ εὑρεθέν, πᾶν ὅ,τι εὑρίσκει τις: «ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα», παροιμ. «τοῦ φτωχοῦ τὸ εὕρημα ἢ καρφὶ ἢ πέταλο»· || μεταφ. ἀνέλπιστον κέρδος, ἐξαιρετικὴ ἐπιτυχία: «τέτοιος φίλος ἦτο εὕρημα γιὰ μᾶς».

εὐρήτη (ἡ) (Eurete) *[Ζωολ.]*. Γένος σπόγγων τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐρητιδῶν*, περιλαμβάνον σπόγγους κυλινδρικοὺς ἢ σωληνοειδεῖς. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος, *εὐρήτη ἡ ἁπλουστάτη* (Eurete simplicissima) ἀπαντῶσα εἰς τὰς Φιλιππίνας νήσους. δ. ν. π.

εὐρητίδαι (οἱ) (Euretidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια σπόγγων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἑξακτινελλιδῶν*, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα γένη, ὧν γνωστότερον ἡ *εὐρήτη* (βλ. λ.). δ. ν. π.

Εὔρια (Eyria) *[Γεωγρ.]*. Χερσόνησος τῆς Αὐστραλίας ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς παραλίας, μεταξὺ τοῦ κόλπου Σπένσερ πρὸς Α καὶ τοῦ μεγάλου κόλπου τῆς Αὐστραλίας πρὸς Δ. Νοτιανατολικῶς τῆς χερσονήσου εὑρίσκεται ὁ ἐξαιρετικῶς ἀσφαλὴς λιμὴν Λίνκολν. μ. ν. δ.

Εὔριὲ (Eyriès), **Ἰωάννης-Βενέδικτος**. Γάλλος γεωγράφος καὶ συγγραφεὺς (1767—1846). Περιηγήθη πλεῖστα μέρη τῆς γῆς, ἐπιστρέψας δὲ ἀκολούθως εἰς Παρισίους τῷ 1794 ἐγκατεστάθη ἐκεῖ ὁριστικῶς τῷ 1805 καὶ διὰ τῶν ἐργασιῶν του ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν κίνησιν τῆς ἐποχῆς του. Ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τῆς Γεωγραφικῆς ἑταιρείας, τῷ δὲ 1839 ἐγένετο ἐλεύθερον μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων ἐργασιῶν του συγκαταλέγονται: τὸ «Ταξίδιον ἀνακαλύψεων ἐν τῇ βορείῳ περιοχῇ τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ» (1807), «Ἐπιτομὴ τῆς γενικῆς ἱστορίας τῶν ταξιδίων», «Δανία», μέγας ἀριθμὸς μεταφράσεων ἐκ τῆς ἀγγλικῆς καὶ τῆς γερμανικῆς καὶ σειρὰ ἄρθρων εἰς τὰ «Annales» καὶ τὰ «Nouvelles annales des Voyages». μ. ν. δ.

Εὐριπίδας. Αἰτωλὸς στρατηγὸς δράσας κυρίως ἐν Πελοποννήσῳ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Ἠλείων κατὰ τὸν *Συμμαχικὸν πόλεμον* μεταξὺ Αἰτωλικῆς καὶ Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας (220—217 π. Χ.). Ἡγούμενος δύο λόχων Ἠλείων, πειρατῶν τινων καὶ μισθοφόρων, ἐν συνόλῳ 2200 πεζῶν καὶ 100 ἱππέων, ἐξεστράτευσεν ἐκ τῆς ἐν Ἀρκαδίᾳ Ψωφίδος πρὸς λεηλασίαν τῆς Σικυωνίας πορευόμενος διὰ Φενικῆς καὶ Στυμφαλίας. Ἐν τῷ μεταξὺ Φίλιππος ὁ τοῦ Δημητρίου, βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, κατελθὼν εἰς Πελοπόννησον ὡς προστάτης τῶν Ἀχαιῶν, εἶχε στρατοπεδεύσει ἐν Στυμφαλίᾳ. Μὴ γνωρίζων τοῦτο ὁ Εὐριπίδας εἰσέβαλεν εἰς Σικυωνίαν διελθὼν παρὰ τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἀγνοούμενον στρατόπεδον τῶν Μακεδόνων. Ἐν Σικυωνίᾳ συλλαβὼν τυχαίως Κρῆτάς τινας, προσκόπους τοῦ Φιλίππου, καὶ μαθὼν τὰ κατ' αὐτὸν ἀπεχώρησεν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως μακεδονικὴ πρωτοπορεία εἶχε καταλάβει τὴν ὀρεινὴν διάβασιν Ἀπέλαυρον καὶ ὁ Εὐριπίδας ἐγκαταλείψας τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἐτράπη μετά τινων ἱππέων πρὸς τὴν Ψωφίδα διὰ τῶν ἀποκρήμνων μερῶν. Οἱ ἐγκαταλειφθέντες στρατιῶται αὐτοῦ συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι ἢ ἐφονεύθησαν. Παρὰ τὰς πύλας τῆς Ψωφίδος ἐγένετο μάχη τοῦ Εὐριπίδα πρὸς τοὺς καταφθάσαντας Μακεδόνας, μετὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν δὲ ἧτταν αὐτοῦ ὁ Εὐριπίδας ἀπεσύρθη μετὰ τῶν γυναικοπαίδων εἰς τὴν ἀκρόπολιν, ὁπόθεν μετὰ ἐξαντλητικὴν πολιορκίαν ἐσυνθηκολόγησε μὲ τὸν Φίλιππον καὶ διεπεραιώθη διὰ τῆς Κορίνθου εἰς Αἰτωλίαν. Ἐκ νέου ἐμφανίζεται ὡς στρατηγὸς ὁ Εὐριπίδας μετά τι διάστημα ὡς διάδοχος τοῦ Αἰτωλοῦ Πυρρίου· κατὰ τὴν νέαν δὲ αὐτοῦ στρατηγίαν μνημονεύονται διάφοροι πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις του ἐν Ἀχαΐᾳ. π. ν. π.

Εὐριπίδης. Ὁ τραγικώτερος τῶν ἀρχαίων ποιητῶν (480—406 π. Χ.), καταγόμενος ἐκ Φλύας, δήμου τῆς Κεκροπίδος φυλῆς, τοῦ νῦν Χαλανδρίου, προαστίου τῶν Ἀθηνῶν. Κατά τινα παράδοσιν ἐγεννήθη ἐν Σαλαμῖνι τὴν ἡμέραν τῆς ναυμαχίας, καθ' ἣν ὁ μὲν Αἰσχύλος ἠγωνίζετο ἐν τοῖς προμάχοις ὡς ἀνήρ, ὁ δὲ Σοφοκλῆς, ἔφηβος ὤν, ἐξῆρχε τοῦ χοροῦ τῶν περὶ τὸ τρόπαιον ἐπινικίων. Τὸ γένος τοῦ ποιητοῦ δὲν ἦτο ἐπιφανὲς καὶ πλούσιον, ὡς τὸ τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Σοφοκλέους· ὁ μὲν πατὴρ αὐτοῦ ὠνομάζετο Μνήσαρχος, ἡ δὲ μήτηρ Κλειτώ, ταύτην δὲ ὁ Ἀριστοφάνης σκώπτει ὡς λαχανόπωλιν (*Ἀριστ.* Ἀχαρν. 480, Ἱππ. 19). Ἀλλὰ προφανῶς τὰ σκώμματα ταῦτα εἶναι αἱ συνήθεις ὑπερβολαὶ τοῦ κωμικοῦ· διότι, ὡς παρέδωκεν ὁ Φιλόχορος, ὁ ποιητὴς ἔτυχεν ἐπιμεμελημένης ἀγωγῆς· διὸ καὶ μετεῖχε τῶν ἐν Φλυεῦσιν ἑορτῶν καὶ ἐγένετο πυρφόρος τοῦ ἐκεῖ λατρευομένου Ζωστηρίου Ἀπόλλωνος (*Ἀθην.* 424 Ε). Κατά τινα χρησμόν, ὃν ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἔλαβεν, ἔμελλε νὰ νικήσῃ στεφανηφόρους ἀγῶνας· διὸ καὶ ἤσκησε παγκράτιον καὶ πυγμὴν καὶ ἐνίκησεν εἰς τοὺς ἐν Παναθηναίοις γυμνικοὺς ἀγῶνας· ἀλλὰ ταχέως ἀπηρνήθη τὴν ἀθλητικὴν καὶ ἐμίσησε τοὺς ἀθλητάς· διότι κατὰ τὸν τραγικὸν «κακῶν γὰρ μυρίων ὄντων καθ' Ἑλλάδα, οὐδὲν κάκιόν ἐστιν ἀθλητῶν γένους» (Ἀποσπ. 284).

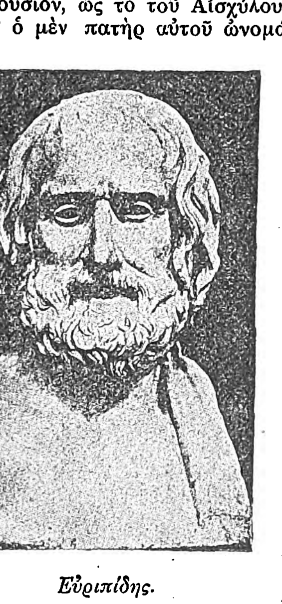

Εὐριπίδης.

Ἠσχολήθη δὲ καὶ περὶ τὴν ζωγραφικὴν καὶ εἰκόνες αὐτοῦ ἐδεικνύντο μετὰ ταῦτα ἐν Μεγάροις. τὴν πρὸς τὴν ζωγραφικὴν αὐτοῦ ἰδιοφυΐαν μαρτυροῦσι καὶ πλεῖσται εἰκόνες ἐν ταῖς τραγῳδίαις αὐτοῦ (ἐν Ἴωνι 190—218, Ἑκάβ. 807. Ὑψιπ. Ἀπ. 764 καὶ ἀλλαχοῦ). Μετ' ὀλίγον ἐπεδόθη εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ποίησιν. Ἐγένετο δὲ ἀκουστὴς μὲν Ἀναξαγόρου, Προδίκου καὶ Πρωταγόρου, μετὰ δὲ τοῦ Σωκράτους συνεδέθη διὰ φιλίας διαρκοῦς· λέγεται δὲ μάλιστα ὅτι ὁ φιλόσοφος, σπανιώτατα ἐπισκεπτόμενος τὸ θέατρον, ἠρέσκετο νὰ παρακολουθῇ τὸν τραγικὸν ὁσάκις ἐδίδασκε νέα δράματα. Διὸ καὶ τὰ φιλοσοφήματα τοῦ Ἀναξαγόρου καὶ αἱ γλωσσικαὶ τοῦ Προδίκου διδασκαλίαι καὶ ἡ σοφιστικὴ τοῦ Πρωταγόρου ἔσχον ἐπίδρασιν εἰς τὴν διάνοιαν τοῦ ποιητοῦ· ἀλλ' ἐμελέτησε καὶ ἄλλων φιλοσόφων συγγράμματα, ὡς τοῦ Δημοκρίτου, τοῦ Ἡρακλείτου καὶ ἐν γένει τῶν ἀρχαιοτέρων ποιητῶν καὶ συγγραφέων. Διότι δὲν ἦτο μόνον μελετηρός, ἀλλὰ καὶ φιλόβιβλος ὢν ἐκέκτητο πλουσίαν βιβλιοθήκην (*Ἀθην* I, 3).

Εἰς τὴν ἐνεργὸν πολιτικὴν ὁ Εὐριπίδης δὲν ἀνεμείχθη, ὡς ὁ Αἰσχύλος καὶ ὁ Σοφοκλῆς, ἀλλὰ τὰς πολιτικὰς αὐτοῦ γνώμας καὶ θεωρίας ἀνέπτυσσεν ἐν τῷ θεάτρῳ· θέλει συντεταγμένην, σώφρονα καὶ εὐκοσμοῦσαν πολιτείαν, διὸ κατακρίνει τὴν ἄκρατον ὀχλοκρατίαν καὶ δὴ τὴν τοῦ ναυτικοῦ ὄχλου ἀκολασίαν, ἥτις ἐλυμαίνετο τὰς Ἀθήνας: «ἀκόλαστος ὄχλος ναυτική τ' ἀναρχία κρείσσων πυρός, κακὸς δ' ὁ μή τι δρῶν κακόν» (Ἑκάβ. 608)· ὡσαύτως μετὰ σφοδρότητος καταφέρεται κατὰ τῶν δημαγωγῶν, οἵτινες ἐξ ἰταμότητος παρασύρουσιν εἰς ὄλεθρον τὰ πλήθη, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν ὀλιγαρχικῶν καὶ τῶν πλουσίων καταμέμφεται καὶ κατασκώπτει τὴν ἐπὶ πλούτῳ καὶ γένει ἀλαζονείαν αὐτῶν· ἐκ τῶν τριῶν δὲ τάξεων, εἰς ἃς διαιρεῖ τὴν πόλιν, προκρίνει τὴν μέσην τάξιν τῶν πολιτῶν, οὓς σωτῆρας τῆς πόλεως καὶ φύλακας τῆς τάξεως ἀκριβεῖς θεωρεῖ: «Τριῶν δὲ μοιρῶν ἡ ἐν μέσῳ σῴζει πόλεις, κόσμον φυλάττουσ' ὅντιν' ἂν τάξῃ πόλις» (Ἱκετ. 241—247). Μάλιστα δὲ ἐπαινεῖ τοὺς διὰ τῶν ἰδίων χειρῶν (αὐτουργοὺς) καλλιεργοῦντας τὴν γῆν, οὓς στηρίγματα τῆς πόλεως καλεῖ καὶ ἀληθεῖς φιλοπόλιδας ἄνδρας.

Ἀλλὰ καὶ ἡ φιλοπατρία τοῦ τραγικοῦ εἶναι φλογερὰ καὶ ἐνθουσιώδης, διὸ καὶ ἐπαινεῖ αὐτὸν Λυκοῦργος ὁ ῥήτωρ, ὅστις διέσωσε καὶ ἰαμβεῖα τοῦ ποιητοῦ, ἐν οἷς ἡ Πραξιθέα, μία τῶν ἡρωΐδων αὐτοῦ, λέγει:

> Ὦ πατρίς, εἴθε πάντες οἳ ναίουσί σε
> οὕτω φιλοῖεν ὡς ἐγὼ καὶ ῥᾳδίως
> οἰκοῖμεν ἄν σε κοὐδὲν ἂν πάσχοις κακόν.
> (Λυκ. κατὰ Λεωκρ. 100).

Δράττεται δὲ καὶ πάσης εὐκαιρίας, ἵνα καυτηριάσῃ τοὺς ἐχθροὺς τῆς πατρίδος, ὡς τοὺς Λακεδαιμονίους, τοὺς κινήσαντας τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, περὶ ὧν λέγει:

> Ὦ πᾶσιν ἀνθρώποισιν ἔχθιστοι βροτῶν,
> Σπάρτης ἔνοικοι, δόλια βουλευτήρια,
> ψευδῶν ἄνακτες, μηχανορράφοι κακῶν
> ἑλικτὰ κοὐδὲν ὑγιές, ἀλλὰ πᾶν πέριξ
> φρονοῦντες, ἀδίκως εὐτυχεῖτ' ἀν' Ἑλλάδα.
> (Ἀνδρομ. 444 κ. ἑξ.).

Ὁ ἰδιωτικὸς ὅμως βίος τοῦ ποιητοῦ δὲν ἦτο εὐτυχής. Τὴν πρώτην γυναῖκα, ἥτις ἐλέγετο Χοιρίνη, ἀπέπεμψε δι' ἀκολασίαν· ἔλαβε δὲ καὶ δευτέραν, τὴν Μελιτὼ καλουμένην· ἐκείνη δέ, ἀκολαστοτέρα τῆς πρώτης οὖσα, ἀπέλιπεν αὐτόν. Ἐκ τῆς πρώτης ἔστε τρεῖς υἱούς, Μνησαρχίδην ἔμπορον, Μνησίλοχον ὑποκριτήν, νεώτατον δὲ Εὐριπίδην, ὅστις ἐδίδαξε τοῦ πατρὸς δράματά τινα μετὰ τὸν θάνατον ἐκείνου.

Ὁ Εὐριπίδης τὸν πλεῖστον τοῦ βίου χρόνον διῆλθεν ἐν Ἀθήναις· ἀλλὰ τὰ τελευταῖα ἔτη διήγαγεν ἐν Μακεδονίᾳ, προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἀρχελάου, ὅστις φιλόμουσος ὢν μετεκαλεῖτο εἰς Πέλλαν πολλοὺς ποιητάς, λογίους καὶ καλλιτέχνας, ἵνα λαμπρύνῃ τὴν αὐλὴν αὐτοῦ, μεταβαίνων δ' ὁ ποιητὴς ἐκεῖσε διέτριψεν ὀλίγον ἐν Μαγνησίᾳ, ὅπου μεγάλως ἐτιμήθη διὰ προξενίας καὶ ἀτελείας· καὶ ἐν Μακεδονίᾳ δὲ ἠξιώθη μεγάλων τιμῶν ὑπὸ τοῦ φιλομούσου βασιλέως· ὡς δὲ ὁ Αἰσχύλος, χαριζόμενος εἰς τὸν φιλοξενοῦντα Ἱέρωνα ἐποίησε τραγῳδίαν, τὰς «Αἰτναίας», οὕτω καὶ ὁ Εὐριπίδης ἐποίησε δρᾶμα «Ἀρχέλαον», ἐν ᾧ ἐνεκωμίαζε τὸν Ἡρακλείδην βασιλέα ὡς ἱδρυτὴν τῆς μακεδονικῆς δυναστείας· ἐκεῖ δὲ ἐποιήθησαν ὑπὸ τοῦ τραγικοῦ καὶ αἱ «Βάκχαι», ἥτις τραγῳδία προωρίζετο να διδαχθῇ ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Ἀρχελάου. Ἀλλὰ δὲν ἐπέπρωτο οὔτε τὴν τραγῳδίαν ἐκεῖ νὰ διδάξῃ, οὔτε τὴν πατρίδα νὰ ἐπανίδῃ, διότι αἰφνιδίως ἀπέθανεν ἐκεῖ. Ὁ βασιλεὺς λίαν ἐπένθησεν ἐπὶ τῷ θανάτῳ αὐτοῦ, καὶ τάφον ἀνήγειρεν ἐν καλλίστῳ χωρίῳ τῆς Μακεδονίας, ὅστις ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα χρόνοις κατέστη τὸ προσκυνήτηριον τῶν θαυμαστῶν τοῦ ποιητοῦ· καὶ πάντες μὲν οἱ Ἀθηναῖοι μαθόντες τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ ἐπένθησαν, ὁ δὲ Σοφοκλῆς φαιὸν ἱμάτιον φορῶν, τὸν χορὸν καὶ τοὺς ὑποκριτὰς ἀστεφανώτους εἰς τὸ θέατρον ἐν τῷ προάγωνι εἰσήγαγεν. Αἰτήσαντες δὲ παρὰ τοῦ Ἀρχελάου τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ καὶ μὴ λαβόντες κατεσκεύασαν κενοτάφιον παρὰ τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς Πειραιᾶ (*Παυσ.* 1, 2, 2), ἐφ' οὗ ἐχαράχθη τὸ ὑπὸ Θουκυδίδου ποιηθὲν ἐπίγραμμα:

> Μνῆμα μὲν Ἑλλὰς ἅπασ' Εὐριπίδου· ὀστέα δ' ἴσχει
> γῆ Μακεδών· ᾗ γὰρ δέξατο τέρμα βίου·
> πατρὶς δ' Ἑλλάδος Ἑλλάς, Ἀθῆναι· πλεῖστα δὲ Μούσας
> τέρψας ἐκ πολλῶν καὶ τὸν ἔπαινον ἔχει.

Ὕστερον δὲ οἱ Ἀθηναῖοι, προτάσει τοῦ ῥήτορος Λυκούργου, χαλκοῦν τὸν ἀνδριάντα τοῦ ποιητοῦ ἔστησαν ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Διονύσου. Κατὰ τὸν βιογράφον ὁ τραγικὸς σκυθρωπὸς καὶ σύννους καὶ αὐστηρὸς ἐφαίνετο, ἀμειδὴς καὶ τὰς συναναστροφὰς φεύγων. Πρὸς δὲ παραδίδεται, ὅτι ἐπὶ τοῦ προσώπου εἶχε φακοὺς καὶ ἔτρεφε πώγωνα βαθύν· ἀλλὰ καὶ αἱ σῳζόμεναι εἰκόνες αὐτοῦ, αἵτινες ἀπεικονίζουσιν αὐτὸν ἐν προβεβηκυίᾳ ἡλικίᾳ, ἐμφαίνουσι μᾶλλον τὴν αὐστηρὰν σκυθρωπότητα τοῦ μεριμνοφροντιστοῦ ἠθικολόγου ἢ τὴν δημιουργικὴν εὐθυμίαν τοῦ θεοπνεύστου ποιητοῦ (πρβλ. *Visconti*, Iconogr. graeci I, 5, 3, *Krüger* ἐν «Arch. Zeit.» (1870) πίν. 26 1871 πίν. I. «Jahrb. des Archäol. Jnst». 1889 σελ. 98).

Ὁ Εὐριπίδης πλὴν ἑνὸς ἐπινικίου πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀλκιβιάδου νικήσαντος ἅρματι καὶ μιᾶς ἐλεγείας πρὸς τιμὴν τῶν ἐν Συρακούσαις πεσόντων Ἀθηναίων ἐποίησεν 92 δράματα ἢ 23 τετραλογίας· ἀλλ' ἐν τοῖς χρόνοις τῶν βιογράφων αὐτοῦ ἐσῴζοντο 78 δράματα, ἐξ ὧν ὀκτὼ ἦσαν σατυρικά· ἐπὶ τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς τοῦ ἐν Λούβρῳ ἀνδριάντος, ἐν ᾧ παρίσταται καθήμενος ὁ ποιητής, ἀναγράφονται ἐν ἀλφαβητικῇ τάξει 37 δράματα αὐ-

Digitized by Google

τοῦ μέχρι τοῦ Ὀρέστου, σήμερον δὲ ἔχομεν γνωστὰς 81 δραμάτων ἐπιγραφάς· εἰς ἡμᾶς δὲ περιῆλθον 19 δράματα, ὧν ἓν σατυρικὸν ὁ «Κύκλωψ», καὶ ἐκδίδονται κατὰ τὴν ἑξῆς τάξιν: «Ἄλκηστις», «Ἀνδρομάχη», «Βάκχαι», «Ἑκάβη», «Ἑλένη», «Ἠλέκτρα», «Ἡρακλεῖδαι», «Ἡρακλῆς μαινόμενος», «Ἱκέτιδες», «Ἱππόλυτος», «Ἰφιγένεια ἡ ἐν Αὐλίδι», «Ἰφιγένεια ἡ ἐν Ταύροις», «Ἴων», «Κύκλωψ», «Μήδεια», «Ὀρέστης», «Ῥῆσος», «Τρῳάδες» καὶ «Φοίνισσαι». Ὑπὸ μὲν τῶν λογίων τοῦ Βυζαντίου ἐμελετῶντο μάλιστα καὶ ἐσχολιάζοντο τρεῖς τραγῳδίαι ἡ «Ἑκάβη», ὁ «Ὀρέστης» καὶ αἱ «Φοίνισσαι»· ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἀρχαίων πολλοῦ λόγου ἄξιαι ἐθεωροῦντο ἡ «Μήδεια», αἱ «Φοίνισσαι», ὁ «Ἱππόλυτος», αἱ «Βάκχαι» καὶ ἡ «Ἰφιγένεια ἡ ἐν Ταύροις», αἱ δὲ ἄλλαι κατὰ τοὺς γραμματικοὺς τὴν δευτέραν τάξιν ἀπετέλουν· καὶ ἐν τῇ ὑποθέσει τῆς μὲν «Ἀνδρομάχης» ἀναγράφεται «τὸ δρᾶμα τῶν δευτέρων» ἐν δὲ τῇ τοῦ «Ἱππολύτου» «τὸ δρᾶμα τῶν πρώτων». Τὸ πρῶτον δὲ ὁ ποιητὴς κατέβη εἰς τὸν δραματικὸν ἀγῶνα τῷ 455, ὅτε διδάξας τὰς «Πελιάδας» ἔλαβε τὰ τριτεῖα, ἐφεξῆς δ' ἐδίδασκε τακτικῶς μέχρι τέλος τοῦ βίου. Κατὰ τὸ Πάριον μάρμαρον τῷ 441 τὸ πρῶτον νικήσας ἠξιώθη τῶν πρωτείων ἄγων τὸ 39 ἔτος τῆς ἡλικίας. Ἐν ὅλῳ δὲ ἐνίκησε μόνον πεντάκις (*Gell.* XVII, 4)· φαίνεται δέ, ὅτι ποιητὴς νεωτεριστὴς ὢν δὲν ἤρεσκεν εἰς τοὺς κριτὰς τῶν δραματικῶν ἀγώνων, συντηρητικοὺς ὄντας, ἀλλ' εἰς τὴν νεολαίαν ἦτο λίαν ἀρεστός· διὸ καὶ ὁ Φειδιππίδης ἐκπροσωπῶν τὴν νεαρὰν ἡλικίαν σοφώτατον αὐτὸν ἀποκαλεῖ (*Ἀριστοφ.* Νεφ. 1370) καὶ ἄλλο δὲ σκῶμμα τοῦ κωμικοῦ, ἀναφερόμενον εἰς τοὺς πολλούς, ἐμφαίνει τὸ ἀληθές:

> ..... οἱ δὲ ἀκροώμενοι
> τῶν ἀντιλογιῶν καὶ λυγισμῶν καὶ στροφῶν
> ὑπερεμάνησαν κἀνόμισαν σοφώτατον
>
> (Βατρ. 775)

Καὶ ὁ παρὰ Πλάτωνι δὲ χρησμός, ὑπὸ τοῦ σχολιαστοῦ μνημονευόμενος, λέγει «σοφὸς Σοφοκλῆς, σοφώτερος Εὐριπίδης, ἀνδρῶν δ' ἁπάντων Σωκράτης σοφώτατος» (Ἀπολογ. 21 Α').

Οἱ τεχνοκρίται συγκρίναντες τοὺς τρεῖς τραγικοὺς εὗρον, ὅτι τοῦ μὲν Αἰσχύλου αἱ τραγῳδίαι εἰσὶ πιστοτάτη εἰκὼν τῆς γενναίας καὶ εὐσεβοῦς τῶν μαραθωνομάχων γενεᾶς, αἱ δὲ τοῦ Σοφοκλέους εἰκονίζουσι τὴν τοῦ Περικλέους, ἐν ᾗ ἐπεκράτησε τὸ μέτρον καὶ ἡ ἁρμονία ἐν πᾶσιν, ἡ εὐγενεστάτη καὶ χαριεστάτη ἀρετὴ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, καὶ αἱ τοῦ Εὐριπίδου κατοπτρίζουσι τὴν σύγχρονον γενεὰν τοῦ Ἀλκιβιάδου, ἥτις εἶχε μὲν πολὺ τὸ σοφιστικόν, ἀλλὰ καὶ τὸ ζητητικὸν ἅμα καὶ τὸ ἐπιστητικὸν τῶν θείων καὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Ἔτι δὲ παρὰ μὲν τῷ Αἰσχύλῳ καὶ τῷ Σοφοκλεῖ σπουδαῖον μέρος ἀποτελεῖ ἡ εἱμαρμένη (fatalité), ὑπὸ ταύτης πολλάκις ὁ ἄνθρωπος ὠθεῖται εἰς δυστυχήματα καὶ συμφορὰς τρομερὰς (ὡς ὁ Προμηθεύς, Οἰδίπους, Ἀγαμέμνων, Ὀρέστης)· ὥστε τὸ τραγικὸν παρ' αὐτοῖς παράγει ἡ σύγκρουσις τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως πρὸς ἐξωτερικὰ αἴτια, πρὸς τὴν Εἱμαρμένην· ὁ δὲ Εὐριπίδης μετήνεγκε τὴν σύγκρουσιν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου εἰς τὸν ἐσωτερικόν, εἰς αὐτὴν τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου, ἐν ᾗ διαμάχεται τὸ ἄλογον τῆς ψυχῆς μέρος πρὸς τὸ λογικόν, τὸ πάθος πρὸς τὸ καθῆκον· ἡ δὲ σύγκρουσις αὕτη παράγει πολὺ τὸ τραγικόν· τὴν ποικιλίαν δὲ τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς ὡς βαθὺς φιλόσοφος ἀναζητεῖ λεπτομερῶς καὶ ἀπεικονίζει ἐναργῶς ὡς καλλιτέχνης ποιητής. Οὕτω λ. χ. περιγράφει τὸ δέλεαρ τῆς ἡδονῆς, τὴν ἐξ αὐτῆς τῶν αἰσθήσεων ταραχὴν καὶ κατάπληξιν, τὴν μεθυστικὴν τοῦ πάσχοντος ἀπόλαυσιν, τὴν τύψιν τῆς συνειδήσεως, τὴν ἀθυμίαν, τὸν ἀπελπισμόν· καὶ ἐπειδὴ ἐκ τῶν παθῶν ὁ ἔρως εἶναι τὸ ἰσχυρότατον, τοῦτον μάλιστα ἀπεικόνισε ζωηρότατα· διὸ καὶ κατὰ τοῦτο γίνεται πρόδρομος καὶ διδάσκαλος τοῦ νεωτέρου δράματος· ὁ ποιητὴς οὗτος ἀπεικονίζει τὸ ἀνθρώπινον λογικὸν οὐχὶ σπανίως ἐξησθενωμένον καὶ ὑπὸ τοῦ πάθους ἡττώμενον:

> καὶ μανθάνω μὲν οἷα μέλλω δρᾶν κακά,
> θυμὸς δὲ κρείσσων τῶν ἐμῶν βουλευμάτων
>
> (Μήδ. 1078).

Διὸ καὶ ὑπό τινων ἐθεωρήθη ὡς ὁ ζωγράφος τῶν νοσημάτων τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας, ὡς ὁ Αἰσχύλος καὶ ὁ Σοφοκλῆς ἐγένοντο ζωγράφοι τοῦ ἀνθρωπίνου ἡρωισμοῦ. Ἀλλ' ὅμως καὶ ὁ Εὐριπίδης, συγκεραννύων τὸ πάθος καὶ τὸ ψυχικὸν σθένος, τὴν συγκίνησιν καὶ τὸν θαυμασμόν, τραγικώτατος ἀναδεικνύεται. Ἡ Μακαρία, ἡ Πολυξένη, ἡ Ἰφιγένεια, αἵτινες ἐν τῷ ἄνθει τῆς νεότητος καὶ τοῦ κάλλους ἀφοσιοῦνται μετ' ἐπωδύνου ἐγκαρτερήσεως εἰς θάνατον πρόωρον, παρέχουσιν εἰκόνα ἰδανικὴν τοῦ παθητικοῦ ἅμα καὶ τοῦ ἠθικοῦ. Ἐν αὐταῖς δὲν δύναταί τις νὰ κρατήσῃ τὰ δάκρυα, ἅτινα προκαλεῖ ἡ θέα τοῦ παθήματος, ἀλλὰ μετὰ τῶν πικρῶν τούτων δακρύων συναναβλύζουσι καὶ δάκρυα ἡδονῆς, ἅτινα προκαλεῖ ἡ ἀπεικόνισις τοῦ ἠθικοῦ κάλλους καὶ τοῦ ψυχικοῦ μεγαλείου.

Ἐν συγκρίσει δὲ πρὸς τοὺς ἐξόχους τῆς γλυπτικῆς καλλιτέχνας, αἱ μὲν τοῦ Αἰσχύλου τραγῳδίαι ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ μεγαλοπρεπῆ τοῦ Φειδίου ἀγάλματα, αἱ τοῦ Σοφοκλέους πρὸς τὰ τοῦ Πολυκλείτου ἔργα διὰ τὴν κανονικότητα τῶν γραμμῶν καὶ τὴν συμμετρίαν, καὶ αἱ τοῦ Εὐριπίδου, πολὺ τὸ πάθος ἔχουσαι, πρὸς τὰς τοῦ Λυσίππου εἰκόνας, ἃς ὁ Προπέρτιος animosa signa ἐκάλεσεν (Eleg. III, IX, 9)· ἑκάτερος τούτων ἀποστὰς τοῦ θεωρητικοῦ ἐσπούδασε περὶ τὰς ἐκδηλώσεις τῆς φυσικῆς ζωῆς, ἔχων ὡς ὑποκείμενον τὸ πρότυπον ζῶν· δικαίως ἄρα ἑκάτερος τούτων ὑπὸ τῶν νεωτέρων réaliste, naturaliste λέγεται.

Παραβάλλων δέ τις τοὺς τρεῖς τραγικοὺς καὶ κατὰ τὰς θρησκευτικὰς ἰδέας, βλέπει, ὅτι ὁ μὲν Αἰσχύλος, τοὺς περὶ θεῶν ἀρχαίους μύθους ὡς ἱερὰς παραδόσεις ὑπολαμβάνων, διέβλεπεν ἐν αὐτοῖς ὑψηλὰς τῆς θείας προνοίας βουλάς· ὁ δὲ Σοφοκλῆς, ἀφιστάμενος ἐξ ἴσου τῆς τε δεισιδαίμονος εὐλαβείας πρὸς τὰ ἐξωτερικὰ σύμβολα, ὡς καὶ τῆς ἀσεβοῦς καταφρονήσεως τῶν ἱερῶν παραδόσεων, τηρεῖ μέτρον, ὅπερ δύναται νὰ κινήσῃ εἰς κατάνυξιν καὶ εὐλάβειαν πάντα πεφωτισμένον ἄνθρωπον. Εἰς τὸν Εὐριπίδην ὅμως πολλοὶ τῶν θρησκευτικῶν μύθων ἐφαίνοντο ἥκιστα θεοπρεπεῖς· ὁ ποιητής, μαθητὴς τοῦ Ἀναξαγόρου γενόμενος καὶ τοῦ Σωκράτους ἑταῖρος, δὲν ἠδύνατο νὰ παρέλθῃ τοὺς ἀσεβεῖς καὶ χονδροειδεῖς ἐκείνους μύθους ἀνεξελέγκτους· ἐξελέγχων δὲ αὐτοὺς διδάσκει, ὅτι οἱ θεοὶ οὐδὲν αἰσχρὸν ποιοῦσιν, ὅτι τὸ θεῖον εἶναι μόνον ἀγαθοῦ αἴτιον, οὐχὶ δὲ καὶ κακοῦ καὶ ὅτι ὁ θεὸς εἶναι πνεῦμα·

> εἰ θεοί τι δρῶσιν αἰσχρόν, οὐκ εἰσὶ θεοί·
> οὐδένα γὰρ οἶμαι δαιμόνων εἶναι κακόν.
> ποῖος δ' ἂν οἶκος τεκτόνων πλασθεὶς ὕπο
> δέμας τὸ θεῖον περιβάλοι τοίχων πτυχαῖς;

Διὰ τῶν ἐλέγχων αὐτοῦ ὁ ποιητὴς ἐξήγνιζε τὴν θεότητα, διετύπου τὴν ἑνότητα τοῦ θείου, τὴν πνευματικότητα αὐτοῦ καὶ τὰ τῆς θείας προνοίας δόγματα· διὸ καί τινες μὲν τῶν λογίων τῆς Ἐκκλησίας πατέρων διεῖδον πνεῦμα χριστιανικὸν ἐν τοῖς δόγμασιν αὐτοῦ, ὁ δὲ Walckenarius καὶ ὁ Haavet καὶ διὰ πραγματειῶν ἰδίων ἀπέδειξαν αὐτὸν πρόδρομον τοῦ Χριστιανισμοῦ· ἀλλ' ὅμως ἐπιπολαίως τινὲς κρίνοντες ἐνόμισαν καὶ κατέκριναν τὸν ποιητὴν ὡς ἄθεον.

Σπουδαῖον μέρος ἐν τοῖς δράμασι τοῦ τραγικοῦ κατέχει τὸ γυναικεῖον φῦλον· ἀλλ' ἀκούονται μομφαί, σκώμματα καὶ ἐπικρίσεις κατὰ τῶν γυναικῶν, ὅτι δῆθεν εἶναι πονηραί, ἄπιστοι, δόλιαι κλπ.:

> δεινα γὰρ αἱ γυναῖκες εὑρίσκειν τέχνας·
> δρᾶτ' ἄπιστον ὦ γυναικεῖον γένος;
>
> (Ἰφιγ. Τ. 1032, 1298)

Ἐκ τούτου δέ τινες, ἁδρομερῶς κρίνοντες, ἐνόμισαν, ὅτι ὁ ποιητὴς ἐκ μίσους πρὸς τὰς γυναῖκας ἐκτοξεύει τὰ βέλη ταῦτα· διὸ καὶ μισογύνης ὑπ' αὐτῶν ἐπεκλήθη· ἀλλ' ὅμως ὁ ποιητὴς οὗτος ἐξιδανίκευσε τὰς ἀρετὰς τοῦ γυναικείου φύλου· ἐν τοῖς δράμασιν αὐτοῦ πληθὺς γυναικῶν καὶ παρθένων ἀκτινοβολεῖ ἔκπαγλον ἀρετήν· ἡ φαντασία τούτου τὴν γυναικείαν μορφὴν περιέβαλε διὰ κάλλους τοιούτου, ὥστε οἱ αἰῶνες δὲν ἠδυνήθησαν μήτε τοῦ σχήματος τὴν εὐγένειαν ν' ἀλλοιώσωσι, μήτε τὴν αἴγλην ν' ἀμαυρώσωσιν· ὅσῳ δὲ λεπτοφυέστερα καὶ ἁβρότερα τὰ πλάσματα ταῦτα ἀπεικονίσθησαν, τόσῳ μᾶλλον ἐπαγωγότερα φαίνονται· διότι πρὸς τὴν ἁβρότητα καὶ τὸ λεπτοφυὲς αὐτῶν ἐκ διαμέτρου ἀντίθετον φαίνεται τὸ ἠθικὸν αὐτῶν σθένος καὶ τὸ ψυχικὸν μεγαλεῖον· τὰ πλάσματα ταῦτα κατεδίκασε μὲν ἡ μοῖρα ν' ἀποθάνωσιν ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας καὶ τῷ ἄνθει τῆς καλλονῆς, ἀλλ' ὁ τρομερὸς οὗτος θάνατος οὐδεμίαν ἰσχὺν ἔχει τὴν βούλησιν αὐτῶν νὰ κλονήσῃ ἢ τὸ σῶμα νὰ καταπονήσῃ· ἀπέναντι τοῦ θανάτου δεικνύουσι τοιοῦτον ἡρωϊσμόν, ὃν ἐπέδειξαν μόναι αἱ μάρτυρες τοῦ Χριστιανισμοῦ παρθένοι· τοῦτο δ' ἐνετύπωσεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτῶν κάλλος ἐπιβλητικὸν καὶ μεγαλοπρεπές, ὅπερ ἡ νεωτέρα τέχνη μέχρι τοῦδε δὲν ἐγνώρισεν. [Πρβλ. *Masqeray*, Eurip. σελ. 296.]

Ἴδια χαρακτηριστικὰ τῆς Εὐριπιδείου δραματουργίας εἶναι: α') Τὸ *παθητικόν*· οὐδεὶς ποιητὴς παρέστησεν οὕτω συγκινητικὸν τὸ πάθος ὡς ὁ Εὐριπίδης· ἡ μοῦσα τούτου κατέχει τὸ μυστήριον καὶ τὰς ἀγριωτάτας φύσεις νὰ τιθασεύῃ καὶ τῶν θηριωδεστάτων ψυχῶν τὸν ἔλεον νὰ ἐκσπᾷ. Ἀλέξανδρος, ὁ τῶν Φερῶν τύραννος, ἀπῆλθεν ἐκ τοῦ θεάτρου αἰσχυνόμενος τοὺς πολίτας, ἵνα μὴ θεαθῇ δακρύων ἐπὶ ταῖς συμφοραῖς τῆς Ἑκάβης καὶ τῆς Ἀνδρομάχης, ὁ μηδένα τῶν φονευομένων πολιτῶν ἐλεήσας (*Πλουτ.* β. Πελοπ. 29). Τίνα δὲν συγκινοῦσιν εἰς δάκρυα οἱ μικροὶ παῖδες τῆς μελλοθανάτου Ἀλκήστιδος;

> παῖδες δὲ πέπλων μητρὸς ἐξηρτημένοι
> ἔκλαιον· ἡ δὲ λαμβάνουσα εἰς ἀγκάλας
> ἠσπάζετ' ἄλλοτ' ἄλλον, ὡς θανουμένη.
>
> (στίχ. 188 κ.ἑξ.).

Διὸ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης λέγει περὶ τοῦ Εὐριπίδου «εἰ καὶ μὴ τὰ ἄλλα εὖ οἰκονομεῖ, ἀλλά γε τραγικώτατος τῶν ποιητῶν φαίνεται» (Ποιητ. 13) καὶ κατὰ τὸν Λογγῖνον «φιλοπονώτατος Εὐριπίδης δύο πάθη, μανίας τε καὶ ἔρωτας, ἐκτραγῳδῆσαι κἀν τούτοις ὡς οὐκ οἶδ' εἴ τισιν ἑτέροις ἐπιτυχέστατος»· ἄριστα δὲ ἐξεδήλωσε τὴν δαιμονίαν δύναμιν τῶν παθῶν τούτων καὶ δὴ διὰ τῶν γυναικῶν, ὡς διὰ τῆς Μηδείας καὶ τῆς Ἑκάβης. β') Τὸ *γνωμοτυπικὸν* ἢ *γνωμολογικόν*· οὐδεὶς τῶν ποιητῶν ἔχει τοσαύτας γνώμας, περὶ πάντων τῶν πραγμάτων, ὅσας ὁ τραγικὸς οὗτος· ταύτας δὲ διὰ μνήμης εἶχον πολλοί· ὁ δὲ Ἀλέξανδρος καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ ἀνὰ τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον ἐν τοῖς πολέμοις βεβυθισμένοι τὰ γνωμικὰ τοῦ ποιητοῦ ἐπικαίρως καὶ προχείρως μετεχειρίζοντο· ὁ δὲ Ῥωμαῖος Βροῦτος καὶ ἀποθνήσκων τὰς ῥήσεις τοῦ Εὐριπίδου ἀπήγγελλε κατὰ τὸν Πλούταρχον:

> Ὦ τλῆμον ἀρετή, λόγος ἄρ' ἦσθα, ἐγὼ δὲ σ'
> ὡς ἔργον ἤσκουν, σὺ δ' ἄρ' ἐδούλευες τύχῃ
>
> (β. Βρούτου 51)

Ὁ Εὐριπίδης διὰ τῆς ἐν τῷ θεάτρῳ διδασκαλίας συνετέλεσεν εἰς τὴν διάδοσιν τῶν φιλοσοφικῶν διδαγμάτων πλέον ἢ αὐτοὶ οἱ φιλόσοφοι. Διὸ καὶ ὁ Πλάτων λέγει: «ἥ τε τραγῳδία ὅλως σοφὸν δοκεῖ εἶναι καὶ ὁ Εὐριπίδης διαφέρων ἐν αὐτῇ» (Πολ. 558 Δ)· διὰ τὰς γνωμολογίας δὲ ταύτας καὶ τὰ φιλοσοφικὰ διδάγματα δικαίως καὶ *σκηνικὸς φιλόσοφος* ἐπεκλήθη. Ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς διὰ τῶν γνωμικῶν τούτου τὰ ἑαυτῶν ἔργα διανθίζουσι· καὶ νῦν δὲ οἱ παιδείας τινὸς μεταλαβόντες τὰς ῥήσεις αὐτοῦ διὰ στόματος ἔχουσι. Καὶ ἐπέκριναν μέν τινες τὸν ποιητήν, ὅτι αἱ γνωμολογίαι αὐτοῦ ἀκαίρως καὶ ἐπιβλαβῶς ἐνιαχοῦ λέγονται, ὡς ἡ τοῦ Ἰξίονος

> τοῦ μὲν δικαίου τὴν δόκησιν ἄρνυσο,
> τὰ δ' ἔργα τοῦ πᾶν δρῶντος, ἔνθα κερδανεῖς.

Ἀλλ' ὁ Πλούταρχος εὐστόχως διδάσκει πῶς ταῦτα νοητέον (Πῶς δ. τῶν π. ἀκούειν κεφ. Δ').

γ') Ἡ *εὐμουσία καὶ χάρις* τοῦ λόγου· οὗτος συνεκέρασε τὰς Μούσας μετὰ τῶν Χαρίτων κατὰ τὴν ῥῆσιν:

> οὐ παύσομαι τὰς Χάριτας
> Μούσαις συγκαταμειγνύς, ἁδίσταν συζυγίαν.
> μὴ ζῴην μετ' ἀμουσίας
>
> (Ἡρ. Μ. 673).

Ὁ Εὐριπίδης ἀποβαλὼν τὸν ὄγκον τοῦ Αἰσχύλου καὶ ἐξευγενίσας τὴν γλῶσσαν τὴν συνήθη τοῦ λαοῦ διὰ κομψῶν συνδυασμῶν, δι' εὐήχων καὶ εὐρύθμων λέξεων, ἔπλασε μέσον τι λεκτικὸν ὕφος, σαφὲς καὶ καταληπτὸν εἰς πάντας (*Διον. Ἁλ.* Ἀρχ. κρίσ. II, 11). Κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ Ἀριστοτέλους (Ῥητορ. Γ' 2, 5) πρῶτος ὁ Εὐριπίδης ὑπέδειξε τὸν τρόπον, δι' οὗ δύναται ὁ λέγων, εἴτε ποιητὴς εἶναι εἴτε ῥήτωρ, νὰ ἐφελκύσῃ τοὺς ἀκροατὰς «ἐὰν ἐκ τῆς εἰωθυίας διαλέκτου ἐκλέγων συντιθῇ τὰ ὀνόματα»· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ἀριστοφάνης, ὁ παντοιοτρόπως διακωμῳδῶν καὶ διασύρων τὸν τραγικόν, ἐμιμεῖτο, ὡς αὐτὸς ὁμολογεῖ, τὴν εὐστομίαν καὶ τὴν ἐν τῷ λέγειν χάριν αὐτοῦ:

> Χρῶμαι γὰρ αὐτοῦ τοῦ στόματος τῷ στρογγύλῳ
>
> (Ἀπ. 397).

Καταφαίνεται δὲ ἡ χάρις καὶ εὔροια τῆς γλώσσης αὐτοῦ ἐν τοῖς διαλόγοις, ταῖς κομψαῖς στιχομυθίαις, ἐν τοῖς ἐπιμελῶς καὶ συμμέτρως ἐξειργασμένοις μονολόγοις καὶ ἐν ταῖς ῥήσεσι τῶν ἀγγέλων. Ἡ ῥητορικὴ αὐτοῦ δεινότης καταφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι τὰ δράματα αὐτοῦ συνιστῶντο πρὸς μελέτην καὶ ἄσκησιν εἰς τοὺς ἀρχομένους νὰ σπουδάζωσι τὴν ῥητορικὴν (*Quintil.* X, I, 67 καὶ *Δίων Χρυσ.* Δ. λογ. XVIII, 47).

Ἐν τῇ δραματικῇ τέχνῃ τοῦ ποιητοῦ φαίνονται δύο νεωτερισμοί, οἱ πρόλογοι καὶ ὁ ἀπὸ μηχανῆς θεός· ἀντὶ δηλαδὴ τῶν διαλογικῶν προλόγων τοῦ Σοφοκλέους, ἔχει μακροτάτους μονολόγους, οὓς ἥρως τις ἢ θεὸς μονοτόνως ἐν πάσαις σχεδὸν ταῖς τραγῳδίαις αὐτοῦ ἀπαγγέλλων οὐ μόνον πᾶν τὸ προηγούμενον ἀφηγεῖται, ἀλλ' ἐνίοτε προλέγει καὶ τὴν ὅλην τῆς τραγῳδίας πορείαν. Ἀλλ' ἡ μονότονος αὕτη ἀφήγησις ἥκιστα ψυχαγωγεῖ τὸν θεατήν, ὃν οἱονεὶ μετέωρον κρατεῖ ἡ δραματικὴ ζωηρότης τῶν τοῦ Σοφοκλέους προλόγων· διὸ καὶ σκώπτεται ὑπὸ τοῦ κωμικοῦ (Βατρ. 946. 1198) καὶ ψέγεται ὑπὸ τῶν γραμματικῶν. Διετείναντο δ' ὅμως τινὲς ὅτι ὁ ποιητής, διασκευάσας μὲν πολλοὺς μύθους παλαιούς, νέους δὲ εἰσαγαγὼν ἐγχωρίους καὶ συμπλέξας ὅλως νέας μυθώδεις ὑποθέσεις, ὤφειλε νὰ σαφηνίσῃ ταῦτα· τοῦτο δὲ ποιεῖ ἐν τοῖς μακροῖς προλόγοις αὐτοῦ. Τὸ ἀντίθετον τῶν προλόγων τοῦ ποιητοῦ εἶναι ὁ ἀπὸ μηχανῆς θεός, ὃν ἐν τῷ τέλει πλείστων τραγῳδιῶν ἐμφανίζει: τῇ καινοτομίᾳ δὲ ταύτῃ χρῆται μονοτόνως, ἵνα τὴν πρᾶξιν περιπλεχθεῖσαν λύσῃ. Βεβαίως ὅτε τὸ πρῶτον ἡ χρῆσις τοῦ νεωτερισμοῦ ἐγένετο, πολλὴν ἐντύπωσιν ἐνεποίησεν, ἀλλ' ἡ συχνὴ ἐπανάληψις αὐτοῦ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς μομφὰς κατὰ τοῦ ποιητοῦ, ὅτι ἀδυνατῶν διὰ τῆς τέχνης αὐτοῦ νὰ λύσῃ τὴν κακῶς γενομένην πλοκὴν τῆς πράξεως, προσέφευγεν εἰς τὸν ἀπὸ μηχανῆς θεόν· κατ' ἄλλους σκοπὸς τοῦ ποιητοῦ διὰ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ θεοῦ ἦτο, ἵνα τὸ βλέμμα τοῦ θεατοῦ διευθύνῃ καὶ πέραν τῶν ὁρίων τῆς συντελουμένης πράξεως.

Ὡς πρὸς τὴν ἄλλην δ' ὅμως δραματικὴν τέχνην ἐπιτυγχάνει ὁ ποιητὴς καὶ τραγικώτατος γίνεται μάλιστα ἐν ταῖς σκηναῖς τῆς ἀναγνωρίσεως· τοῦτο δὲ καταφαίνεται ἔν τε τῷ «Ἴωνι» καὶ τῇ «Ἰφιγενείᾳ τῇ ἐν Ταύροις» καὶ μάλιστα ἐν τῷ «Κρεσφόντῃ», ἐν ᾗ τραγῳδίᾳ ἡ Μερόπη νομίζουσα ὅτι ὁ ἐνώπιον αὐ-

Digitized by Google

τῆς κοιμώμενος νεανίας εἶναι ὁ δολοφόνος τοῦ υἱοῦ, ὑψοῖ τὸν πέλεκυν ἵνα πλήξῃ αὐτόν· ἀλλ' εἰσερχόμενος ὁ γέρων θεράπων καὶ ἀναγνωρίζων τὸν υἱὸν τῆς Μερόπης, ἐπέχει αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἀνοσίου πράξεως. Διὰ τὰς ἀρετὰς δὲ ταύτας ἐγένετο ὁ τραγικώτατος τῶν ποιητῶν καὶ ὁ τελειότατος ποιητὴς τῆς πεπλεγμένης τραγῳδίας. Ἀριστοτέχνης ἐπίσης φαίνεται καὶ ἐν τῇ διηγήσει καὶ ταῖς περιγραφαῖς, αἵτινες ἐναργέσταται οὖσαι ἁμιλλῶνται πρὸς τὰ τοῦ Πολυγνώτου καὶ τοῦ Φειδίου καλλιτεχνήματα. (Πρβλ. τὴν περὶ τοῦ οἰκτροῦ θανάτου τοῦ Ἱππολύτου (1172—1250), τὴν χαριεστάτην περιγραφὴν τῶν μετοπῶν τοῦ ἐν Δελφοῖς ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος ("Ιων, 155—215, 1141—1166) καὶ Φοίνισ. 1105, τῆς Ἰφ. τῆς ἐν Ταύρ. 260—339 καὶ 1327—1419, αἵτινες εἶναι πρότυπα ἐναργῶν καὶ συναρπαζουσῶν διηγήσεων.)

Ἀλλὰ παρὰ τὰς ἀρετὰς ταύτας ἔχει καί τινα μειονεκτήματα ὁ τραγικός· π. χ. τοὺς ἥρωας τῶν ἀρχαίων χρόνων εἰκονίζει ταπεινοὺς ὡς τοὺς συγχρόνους ἀνθρώπους καὶ ὡς σοφιστάς, πολλὴν τὴν στωμυλίαν ἔχοντας καὶ βίαια τὰ πάθη· ἐπειδὴ δὲ οὕτως, ἀφελὼν τὴν ἰδανικὴν μεγαλειότητα τῶν ἡρώων καὶ ἡρωΐδων, παρέστησέ τινας τούτων ταπεινούς, ἐνίοτε δὲ καὶ πτωχοὺς καὶ ῥάκη φοροῦντας, μικροπρεπῆ πάθη ὅλως ἀνάρμοστα εἰς τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς τραγῳδίας ἔχοντας, ὁ Ἀριστοφάνης σκώπτει αὐτὸν ὡς «πτωχοποιόν», «ῥακιοσυρραπτάδην» καὶ «στωμυλιοσυλλεκτάδην» καὶ «δικανικῶν ῥηματίων ποιητὴν» (Βατρ. 841) καὶ διακωμῳδεῖ τὰ σοφίσματα αὐτοῦ, οἷον:

ἡ γλῶσσ' ὀμώμοχ' ἡ δὲ φρὴν ἀνώμοτος

('Ιππολ. 612).

Τὰ χορικὰ τοῦ ποιητοῦ, μεγάλην ἀξίαν ἔχοντα, πολὺ ἐτιμῶντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων· οἱ ἐν Σικελίᾳ αἰχμαλωτισθέντες Ἀθηναῖοι, ᾄδοντες ᾄσματα τοῦ τραγικοῦ, κατέθελγον τοὺς σκληροὺς Συρακουσίους, παρ' ὧν τινες μὲν ἔλαβον τροφὴν καὶ ὕδωρ, τινὲς δὲ καὶ ἐσώθησαν· πολλοὶ δὲ τούτων οἴκαδε ἐπανελθόντες ἠσπάσθησαν τὸν Εὐριπίδην ὡς σωτῆρα (*Πλουτ.* β. Νικίου 29).

Ὁ ποιητὴς διὰ τῆς μούσης αὐτοῦ καὶ μετὰ θάνατον τὴν πατρίδα ἐκ προφανοῦς ὀλέθρου ἔσωσεν· ὅτε μετὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Ἀθηνῶν οἱ στρατηγοὶ τῶν νικητῶν ἐν συμβουλίῳ ἐσκέπτοντο περὶ τῆς τύχης τῆς πόλεως, ὁ τῶν Θηβαίων στρατηγὸς Ἐρίανθος προέτεινε τοὺς μὲν ἄνδρας ἡβηδὸν νὰ σφάξωσι, τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδία νὰ ἐξανδραποδίσωσι, τὴν πόλιν νὰ κατεδαφίσωσι καὶ τὴν χώραν μηλόβοτον νὰ καταστήσωσι. Ἀλλ' ἐν τῇ μετὰ τὸ συμβούλιον εὐωχίᾳ μουσικός τις Φωκεύς, εἴτε ἐπίτηδες, εἴτε κατὰ τύχην, ᾄδει στροφάς τινας ἐκ τῆς «Ἠλέκτρας» τοῦ Εὐριπίδου, ἐξ ὧν συγκινηθέντες οἱ συμπόται ᾐσχύνθησαν νὰ διαπράξωσιν ἔργον σχέτλιον· καὶ οὕτως ἡ πόλις ἐσώθη (*Πλουτ.* β. Λυσάνδρ. 15).

Τοιαύτη τις ἦτο ἡ μοῦσα τοῦ τραγικοῦ· ἀλλ' οἱ κωμικοὶ διὰ τοὺς ἐν τῇ δραματικῇ τέχνῃ νεωτερισμοὺς καὶ διὰ τὰς νέας ἰδέας τοῦ ποιητοῦ λυσσώδεις ἐπῆλθον κατ' αὐτοῦ· ὁ δὲ Ἀριστοφάνης καὶ τεθνεῶτα ἤδη διασύρει αὐτὸν ἐν τοῖς «Βατράχοις»· καὶ ὁ μὲν κωμικὸς διετείνατο, ὅτι ἡ ποίησις αὐτοῦ συντέθνηκεν, ἀλλ' ἡ δημοτικότης τοῦ τραγικοῦ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἔτι μᾶλλον ηὐξήθη· οἱ ὀπαδοὶ καὶ θαυμασταὶ αὐτοῦ ἐπολλαπλασιάσθησαν σὺν τῷ χρόνῳ καὶ ταῖς νέαις γενεαῖς, αἵτινες κοινωνοὶ τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ ἐγένοντο· ὁ Εὐριπίδης κατέστη τὸ ὑπόδειγμα τῆς νέας κωμῳδίας, τὸ εἴδωλον τῶν φιλοσόφων καὶ ὁ ἥρως τῶν λαῶν· οὗτος ἐγένετο ὁ αὐλικὸς ποιητὴς τῶν ἐν Ἀνατολῇ Ἑλλήνων καὶ ἐξελληνισθέντων ἡγεμόνων Πάρθων καὶ Ἰνδῶν· ἐκ τῆς μούσης αὐτοῦ ἐθήλασεν ἡ τῶν Ῥωμαίων τραγῳδία καὶ συνελόντι εἰπεῖν ἡ μοῦσα τούτου βασιλεύει ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ ῥωμαϊκοῦ κόσμου· οἱ τραγικοὶ τῆς Ῥώμης Ἔννιος, Πακούβιος, Ἄττιος καὶ Σενέκας τοῦτον κυρίως μιμοῦνται· οὐδεὶς ἄλλος ποιητὴς τῆς ἀρχαιότητος ἐπέδρασεν ἐπὶ τὰς εἰκαστικὰς τέχνας ὅσον οὗτος· ἥ τε γλυπτικὴ καὶ ἡ ζωγραφικὴ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ῥωμαίων πλείστας σκηνὰς ἐκ τῶν δραμάτων αὐτοῦ ἀπηθανάτισεν· ὑπερτριακόσιαι σαρκοφάγοι τυρρηνικαὶ διασωθεῖσαι φέρουσιν ἀναγλύφους πλείστας ὅσας σκηνὰς τοῦ ποιητοῦ τούτου μάλιστα· καὶ οἱ ἐν Αἰγύπτῳ, νῦν ἀνευρισκόμενοι, πάπυροι παρέχουσιν ἀντίγραφα πλεῖστα τῶν τραγῳδιῶν τούτου μάλιστα τοῦ ποιητοῦ τῶν τε σῳζομένων καὶ τῶν ἀπολεσθεισῶν. Ἡ δόξα τοῦ ποιητοῦ διετηρήθη καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα, ὅτε ὑπὸ Χριστιανῶν συνετέθη ἐκ περικοπῶν τῶν τοῦ Εὐριπίδου τραγῳδιῶν τὸ δρᾶμα «Χριστὸς πάσχων». Ἐν δὲ τοῖς νεωτέροις χρόνοις οἱ λόγιοι καὶ ποιηταὶ διὰ τοῦ Σενέκα γνωρίσαντες τὸ πρῶτον τοὺς Ἕλληνας διδασκάλους περὶ τὸν Εὐριπίδην πρότερον ἐσπούδασαν ἢ περὶ τὸν Αἰσχύλον καὶ Σοφοκλῆ· ἀτλήστως δ' ἀνεγινώσκοντο αἱ ὑπὸ τοῦ Ἐράσμου (1506) λατινικαὶ μεταφράσεις τῆς «Ἑκάβης» καὶ τῆς «Ἰφιγενείας τῆς ἐν Αὐλίδι», ὡς καὶ τὰ excerpta τῶν τραγικῶν τὰ ὑπὸ τοῦ Hugo Grotius συνταχθέντα τῷ 1626.

Ἡ ἀνάλυσις τῶν τραγῳδιῶν τοῦ ποιητοῦ κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν ἔχει ὡς ἑξῆς: Ἡ «Ἄλκηστις» (438) παρέχει πρότυπον γυναικείας ἀφοσιώσεως ὑπὲρ τοῦ ἀνδρός· ἡ ἐπώνυμος ἡρωῒς θυσιάζεται χάριν τοῦ ἀνδρὸς Ἀδμήτου βασιλέως τῶν Φερῶν· ἀλλ' ὁ Ἡρακλῆς μονομαχήσας πρὸς τὸν Θάνατον ἐπανάγει αὐτὴν εἰς τὴν ζωήν. Ἐπειδὴ τὸ δρᾶμα ἦτο τὸ τελευταῖον τῆς τετραλογίας, προφανῶς ἦτο σατυρικόν. Ἡ «Ἀνδρομάχη» (420) εἶναι πολιτικὴ τραγῳδία καὶ ἀπεικονίζει τὴν ἀπιστίαν, τὴν πανουργίαν καὶ τοὺς δόλους τῶν Λακεδαιμονίων. Ὁ Νεοπτόλεμος μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας ἐνυμφεύθη τὴν Ἀνδρομάχην, τὴν χήραν τοῦ Ἕκτορος, καὶ μετὰ ταῦτα τὴν Ἑρμιόνην, κόρην τοῦ Μενελάου· ὁ δὲ Ὀρέστης ὡς πρῴην μνηστὴρ αὐτῆς φονεύει τὸν Νεοπτόλεμον καὶ ἐπανάγει τὴν Ἑρμιόνην εἰς Σπάρτην. Αἱ «Βάκχαι», διδαχθεῖσαι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ, ἔχουσι γνησίαν διονυσιακὴν ὑπόθεσιν, δηλαδὴ τὴν ἔλευσιν τοῦ Βάκχου εἰς Θήβας, καθ' ἣν ὁ Πενθεὺς φονεύεται ὑπὸ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ἀγαύης, διότι ἀντέστη εἰς τὴν λατρείαν τοῦ νέου θεοῦ· ἡ τραγῳδία ἐδιδάχθη καὶ ἐν τῇ παρθικῇ αὐλῇ, ὡς ἱστορεῖ ὁ Πλούταρχος (Κράσ. 33). «Ἑκάβη» (425), ἣν μετέφρασεν ὁ Ῥωμαῖος Ἔννιος· ἐν μὲν τῷ πρώτῳ μέρει τῆς τραγῳδίας τελεῖται εἰς τὸν τάφον τοῦ Ἀχιλλέως ἡ θυσία τῆς βασιλόπαιδος Πολυξένης, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ ἡ Ἑκάβη ἐκδικεῖται τὸν βασιλέα τῶν Θρακῶν Πολυμήστορα, ὅστις ἐδολοφόνησε τὸν υἱὸν αὐτῆς Πολύδωρον. «Ἑλένη» (412), ἧς ἐν τῷ μύθῳ πολλὰ ἐκαινοτόμησεν ὁ ποιητής. Ὁ Μενέλαος μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας καταπλεύσας εἰς Αἴγυπτον καὶ εὑρὼν ἐκεῖ τὴν Ἑλένην μανθάνει παρ' αὐτῆς, ὅτι ἡ ἐν Τροίᾳ Ἑλένη ἦτο φάσμα ψευδές· ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου Θεοκλύμενος θέλει νὰ νυμφευθῇ τὴν ἡρωΐδα, ἀλλ' ἐκείνη μετὰ τοῦ Μενελάου διὰ δόλου ἐκδιδράσκει· ἡ ἔξοδος ἔχει πολλὴν ὁμοιότητα πρὸς τὴν τῆς «Ἰφιγενείας τῆς ἐν Ταύροις». Ἐν τῇ «Ἠλέκτρᾳ» (413), ἡ μὲν ἡρωῒς παρίσταται ὡς γυνὴ αὐτουργοῦ τινος Μυκηναίου, εἰς ὃν ἐπίτηδες ἐξέδωκεν αὐτὴν ὁ δολοφόνος τοῦ πατρός, ἡ δὲ Κλυταιμνήστρα καὶ ὁ Αἴγισθος λαμβάνουσι τὴν προσήκουσαν τιμωρίαν ὑπὸ τοῦ Ὀρέστου. Ἐν τοῖς «Ἡρακλείδαις» (417) καταδιωκόμενοι ὑπὸ τοῦ Εὐρυσθέως οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἡρακλέους, καταφεύγουσιν εἰς Ἀθήνας, ὅπου ὁ βασιλεὺς Δημοφῶν παρέχει ἄσυλον· ἐν μάχῃ δὲ ὁ Εὐρυσθεὺς συλληφθεὶς φονεύεται· τῆς τραγῳδίας ταύτης ἐξαισία εἶναι ἡ σκηνή, καθ' ἣν θυσιάζεται ἡ παρθένος Μακαρία· ὁ ποιητὴς στιγματίζει τὴν πρὸς τὰς Ἀθήνας ἀχαριστίαν τῶν Δωριέων, δηλαδὴ τῆς Σπάρτης καὶ τοῦ Ἄργους. «Ἡρακλῆς μαινόμενος» (424). Ἐμπνέει φρίκην ἐν ᾗ σκηνῇ ὁ ἐκ τῆς Ἥρας ἐκμανεὶς πατὴρ φονεύει τὴν γυναῖκα Μεγάραν καὶ τὰ ἑαυτοῦ τέκνα· ἀνανήψας δὲ κατόπιν προσφέρει ἱλαστηρίους θυσίας· ὁ Θησεὺς ὑπισχνεῖται τὸν καθαρμὸν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἀττικοῦ ἐδάφους. Κατὰ τὸ δρᾶμα τοῦτο ὁ Σενέκας ἐποίησε τὸν «Hercules». «Ἱκέτιδες» (420). Ἐγκώμιον τῶν Ἀθηνῶν καὶ στιγματισμὸς τῶν Θηβαίων, οἵτινες δὲν ἐπέτρεπον τὴν ταφὴν τῶν ἑπτὰ στρατηγῶν τῶν ἐκεῖ φονευθέντων· αἱ μητέρες τῶν πεσόντων στρατηγῶν μετ' Ἀδράστου τοῦ βασιλέως Ἄργους διὰ τοῦ Θησέως κατορθοῦσι νὰ μεταφέρωσι τοὺς νεκροὺς εἰς Ἐλευσῖνα, ὅπου καὶ ἔκαυσαν αὐτούς· καὶ ὁ μὲν Ἄδραστος αἰωνίαν φιλίαν τοῦ Ἄργους πρὸς τὰς Ἀθήνας ὁρκίζεται, ἡ δὲ Εὐάδνη ἐν δραματικωτάτῃ σκηνῇ ῥίπτεται εἰς τὴν πυρὰν τοῦ καιομένου συζύγου Καπανέως. «Ἱππόλυτος» (428). Ἐπωνομάζεται «Στεφανηφόρος» ἐκ τοῦ στεφάνου, ὃν προσφέρει τῇ Ἀρτέμιδι· ἀλλ' ἡ πρὸς τὴν θεὰν ταύτην ἀφοσίωσις αὐτοῦ διεγείρει τὴν ὀργὴν τῆς Ἀφροδίτης, ἥτις πρὸς ὄλεθρον τοῦ ἁγνοῦ νεανίου ἐμπνέει εἰς τὴν μητρυιὰν Φαίδραν ἀνόσιον ἔρωτα πρὸς αὐτόν· καὶ ἡ μὲν πάσχουσα συγκαλύπτει τὸ πάθος, ἡ δὲ τροφὸς ἀποκαλύψασα πρὸς τὸν νεανίαν κινεῖ τὴν φρίκην αὐτοῦ· κατόπιν τούτου ἡ Φαίδρα αἰσχυνομένη ἀπαγχονίζεται μέν, ἀλλὰ διὰ δέλτου διαβάλλει τὸν νέον πρὸς τὸν πατέρα Θησέα, ὅστις διὰ κατάρας δεινῆς προκαλεῖ σκληρὸν ὄλεθρον τοῦ υἱοῦ· κατὰ τὴν τραγῳδίαν τοῦ Εὐριπίδου ὁ Ῥωμαῖος Σενέκας καὶ ὁ Γάλλος Ῥακίνας ἐποίησαν «Φαίδραν». «Ἰφιγένεια ἐν Αὐλίδι». Ἡ ἐπώνυμος ἡρωῒς προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ Ἀγαμέμνονος εἰς τὸ ἐκεῖ στρατόπεδον ἐκ Μυκηνῶν, λόγῳ μὲν ἵνα νυμφευθῇ μετὰ τοῦ Ἀχιλλέως, ἔργῳ δὲ ἵνα θυσιασθῇ εἰς τὴν Ἄρτεμιν· ὅτε δὲ ἀφίκετο μετὰ τῆς μητρὸς καὶ ἐγνώσθη ὁ ἀληθὴς σκοπὸς τῆς προσκλήσεως, ἡ μὲν μήτηρ ἱκετεύει τὸν Ἀχιλλέα ἵνα σώσῃ τὴν φημισθεῖσαν αὐτῷ νύμφην, ἡ δὲ κόρη τὸν πατέρα, ἵνα μὴ θύσῃ αὐτήν· καὶ προθυμεῖται μὲν ὁ Ἀχιλλεὺς νὰ κωλύσῃ τὴν θυσίαν, ἀλλ' ὁ στρατὸς στασιάσας ἀπαιτεῖ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς· ἐνῷ δὲ τὰ πράγματα περιπλέκονται, ἡ εὐγενὴς παρθένος παρέχει τὴν ποθουμένην λύσιν· διότι ἑκοῦσα προσφέρει ἑαυτὴν εἰς θυσίαν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. «Ἰφιγένεια ἐν Ταύροις». Ἡ σκηνὴ ὑπόκειται ἐν Ταύροις τῆς Σκυθίας, ὅπου ὁ Ὀρέστης καὶ ὁ Πυλάδης προσορμίζονται, ἵνα τὸ τῆς Ἀρτέμιδος ξόανον λάβωσι καὶ εἰς τὴν Ἀττικὴν κομίσωσιν· ἀλλ' οἱ δύο νεανίαι συλληφθέντες ὑπὸ τῶν βαρβάρων μέλλουσι νὰ θυσιασθῶσιν ὑπὸ τῆς ἱερείας κατὰ τὸν νόμον τῶν βαρβάρων, θυσιαζόντων τοὺς ξένους· ἱέρεια τῆς Ἀρτέμιδος ἐτύγχανεν ἡ Ἰφιγένεια, μεθ' ἧς ἀναγνωρίζεται καὶ τῷ τεχνάσματι ταύτης ἀποδιδράσκουσι πάντες ἐκεῖθεν, κομίζοντες καὶ τὸ τῆς θεᾶς ξόανον ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἀθηνᾶς. «Ἴων» (412). Πεπλεγμένη τραγῳδία, ἐν ᾗ ὁ ποιητὴς δὶς ἀναγκάζεται νὰ ἐμφανίσῃ τὸν ἀπὸ μηχανῆς θεόν, καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ ἐν τῷ τέλει· ὁ ἀρχηγέτης τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῆς Ἀττικῆς ἀποδεικνύεται τέκνον τῆς Κρεούσης ἐκ τοῦ θεοῦ Ἀπόλλωνος. Τὸ δρᾶμα ἐμιμήθη ὁ Α. Β. Σλέγελος. «Κύκλωψ». Τὸ μόνον περισωθὲν σατυρικὸν δρᾶμα, ἔχει τὴν ὑπόθεσιν ἐκ τῆς ἐνάτης ῥαψῳδίας τῆς Ὀδυσσείας, ἐν ᾗ μυθολογεῖται ἡ τύφλωσις τοῦ Κύκλωπος Πολυφήμου ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως· ὁ χορός, συνιστάμενος ἐκ Σατύρων μετὰ τοῦ Σειληνοῦ ὡς χορηγοῦ, ναυαγησάντων εἰς τὴν νῆσον, κατέστησε τὸ δρᾶμα γνησίως σατυρικόν. «Μήδεια» (431). Ὁ Ἰάσων προδοὺς τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα λαμβάνει εἰς γάμον Γλαύκην, τὴν κόρην τοῦ βασιλέως τῆς Κορίνθου· ἡ δὲ Μήδεια πρὸς ἐκδίκησιν διὰ δώρων δηλητηριωδῶν φονεύει τὴν νύμφην καὶ πενθερόν· σφάξασα δὲ καὶ τὰ ἴδια τέκνα πρὸς λύπην τοῦ προδότου συζύγου ἀπέρχεται εἰς Ἀθήνας ἐφ' ἅρματος πτερωτῶν δρακόντων· ὁ ποιητὴς ἐν τῇ τραγῳδίᾳ ταύτῃ ἄριστα ἀπεικονίζει εἰς οἵαν μανίαν καὶ ἀγριότητα παραφέρει τὴν γυναῖκα ἡ ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς προδοσία. «Ὀρέστης» (408). Ὁ Τυνδάρεως κατηγορεῖ πρὸ τῶν Ἀργείων τὸν ἔγγονον αὐτοῦ Ὀρέστην ὡς μητροκτόνον, ἐκεῖνος δὲ μάτην ἐπικαλεῖται τὴν ἀρωγὴν τοῦ θείου Μενελάου· διὸ ἀποφασίζει νὰ φονεύσῃ τὴν Ἑλένην· ἀλλ' ὁ Φοῖβος ἐπιφανεὶς κωλύει τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐκδικήσεως· ἐν τέλει δὲ τελεῖται διπλοῦς γάμος, ὁ τοῦ Ὀρέστου μετὰ τῆς Ἑρμιόνης καὶ ὁ τοῦ Πυλάδου μετὰ τῆς Ἠλέκτρας· τὸ δρᾶμα, καίπερ ἔχον καὶ τὴν πλοκὴν ἄτεχνον καὶ τὰ πρόσωπα φαῦλα, ὅμως ἦτο ἐκ τῶν λίαν εὐδοκιμούντων ἐπὶ τῆς σκηνῆς διὰ τὰ λαμπρὰ σκηνικὰ καὶ τὸ μουσικὸν νεανίευμα (στίχ. 1369—1502). «Ῥῆσος» (453). Ῥαψῳδία τῆς (Κ) «Ἰλιάδος» (Δολώνια), εἰς πράξεις διῃρημένη, περιέχουσα τὴν νυκτερινὴν εἰσβολὴν τοῦ Διομήδους καὶ Ὀδυσσέως εἰς τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον καὶ τὸν φόνον τοῦ Δόλωνος καὶ τοῦ τῶν Θρακῶν ἡγεμόνος Ῥήσου· τὴν τραγῳδίαν ἀπεμιμήθη ὁ Ῥωμαῖος Ἄττιος ἐν τῇ «Nyctegersia» (Νυκτεγερσία)· τὸ δρᾶμα, ὑπαινισσόμενον τὴν παρὰ τὸν Στρυμόνα κτίσιν τῆς Ἀμφιπόλεως, στερεῖται μὲν δραματικότητος, ἀλλ' ὁ μελῳδικὸς χαρακτὴρ τῶν ᾀσμάτων ἐν οὐδεμιᾷ τῆς ἀρχαιότητος ἄλλῃ τραγῳδίᾳ φαίνεται. «Τρῳάδες» (415). Ἡ τραγῳδία περιέχει διάφορα ἐπεισόδια ἐκ τῆς ἁλώσεως τῆς Τροίας καὶ τῶν συμφορῶν μάλιστα τῆς οἰκογενείας τοῦ Πριάμου, χαλαρῶς συνειρμένα, ἅτερ συνδέει μόνον τὸ πρόσωπον τῆς Ἑκάβης. «Φοίνισσαι» (408). Ἔχουσι τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν, ἣν καὶ οἱ «Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας» τοῦ Αἰσχύλου, ἀλλ' ἔκτασιν μεγάλην καὶ ποικιλίαν πολλήν. Τὸ δρᾶμα τοῦτο ἔχει πολὺ τὸ τραγικόν, ὡς ἡ νεωτέρα δραματουργία· διότι πρῶτον μὲν ἀποσφάζει ἑαυτὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος ὁ τοῦ Κρέοντος υἱός, Μενοικεύς, εἶτα φονεύονται οἱ τῶν πολιορκητῶν στρατηγοί, μεθ' ὃ οἱ δύο ἀδελφοὶ μονομαχοῦντες ἀλληλοκτονοῦσι καὶ ἐπ' αὐτοῖς αὐτοκτονεῖ ἡ μήτηρ. Ἐπὶ πᾶσιν ἡ Ἀντιγόνη ἀπειθεῖ τῷ Κρέοντι κηρύξαντι νὰ μὴ ταφῇ ὁ τοῦ Πολυνείκους νεκρός, καὶ ἀκολουθεῖ τῷ πατρὶ εἰς τὴν ἐξορίαν. Τῶν λοιπῶν τραγῳδιῶν σῴζονται μόνον ἀποσπάσματα, μάλιστα δὲ τῆς «Ἀντιόπης», «Ἀνδρομέδας», «Κρεσφόντου», «Μελανίππης τῆς σοφῆς» καὶ τῆς «Δεσμώτιδος», «Παλαμήδους» καὶ «Τηλέφου». Οἱ δὲ ἀνευρεθέντες ἐν Αἰγύπτῳ πάπυροι ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ὁ Εὐριπίδης ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ ἀνεγινώσκετο πολλῷ εὐρύτερον τῶν ἄλλων τραγικῶν· μέχρι τοῦδε ἔχομεν ἐκ 10 τῶν σῳζομένων τραγῳδιῶν αὐτοῦ 21 ἀποσπάσματα, ὧν ἄριστον εἶναι τὸ καὶ ἀρχαιότατον (P. Hibeh 24), τῆς «Ἰφιγενείας ἐν Ταύροις» (240 π. Χ.), ὅπερ καὶ τῶν νεωτέρων εἰκασίας ἐπαληθεύει καὶ γραφὰς νέας σπουδαίας παρέχει· τῶν δὲ τῆς ῥωμαϊκῆς περιόδου σπουδαιότατα εἶναι δύο τῶν «Φοινισσῶν» (PO. 1177 καὶ 224), θεραπεύοντα πολλὰ νοσοῦντα μέρη καὶ ἐπικυροῦντα διορθώσεις τοῦ Musgrave καὶ Porson, ἐξ οὗ φαίνεται τὸ κείμενον τοῦ τραγικοῦ ἐν τῷ Γ' αἰῶνι π. Χ. ἧττον ἐφθαρμένον ἢ ἐν τοῖς μεσαιωνικοῖς χειρογράφοις. Ὁ 6ος τόμος τῶν ὀξυρυγχικῶν παπύρων περιέχει μέγα τῆς «Ὑψιπύλης» ἀπόσπασμα (500 στίχ.). Οἱ τοῦ Petrie πάπυροι σπουδαῖον ἀπόσπασμα τῆς «Ἀντιόπης» (στίχ. 200) καὶ φύλλον τι ἐκ περγαμηνῆς πλήρη μονόλογον ἐκ τῶν «Κρητῶν» τοῦ τραγικοῦ (70 στίχ.). [Πρβλ. Supplementum Euripideum, Arnim 1913, ἐν ᾧ περιέχονται καὶ «Μελανίππης τῆς σοφῆς» στίχοι 100, «Σθενεβοίας» 70 καὶ «Φαέθοντος» 300.]

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἡ πρώτη ἔκδοσις τοῦ Εὐριπίδου γενομένη ὑπὸ *Λασκάρεως* (Φλωρεντία 1496) περιελάμβανε τέσσαρας μόνον τραγῳδίας.— Ἡ πρώτη πλήρης μετὰ τῶν ἀρχαίων σχολίων ὑπὸ *Barnes* (1694). εἶτα ἡ τοῦ *Musgrave* (1778), κριτικὴ ἀποκατάστασις τοῦ κειμένου χωριστῶν δραμάτων ὑπὸ τοῦ *Valckenaar*, *Markland*, *Porson*, *Elmsley*, *Monk* καὶ τοῦ *Badam* 1811, μάλιστα δὲ ὑπὸ τοῦ *G. Hermann*.— Πλήρης ἔκδοσις ὑπὸ *Matthiae* (1813—1836), ἡ τοῦ *Kirchhof* (1885), αἱ τοῦ *Nauck* (1871—1889), *Prinz - Wecklein* (1878—1902), *Murray* (1902—1910), *Way* (μετ' ἀγγλικῆς μεταφράσεως),

Digitized by Google

Meridier (μετὰ γαλλικῆς μεταφράσεως). — Μετὰ σημειώσεων λατινικῶν ὑπὸ *Pflug-Klotz* καὶ *Welcklein*, *Herwerden*, μετὰ γερμανικῶν σημειώσεων ὑπὸ *Wecklein*, *Schöne*, *Bruhns*, *Arnim*, γαλλικῶν σημειώσεων ὑπὸ *Weil*, *Dalmeyda*, ἀγγλικῶν (Claredon Press), ἑλληνικῶν ὑπὸ *Δ. Βερναρδάκη* καὶ *Γ. Μιστριώτου*, ὑπὸ *Wilamowitz* ὁ «Ἡρακλῆς μαινόμενος» (1889 καὶ 1895) καὶ ὁ «Ἱππόλυτος» (1891) μετὰ μακρῶν ἑρμηνευτικῶν σημειώσεων, ἔτι δὲ καὶ μετάφρασις γερμανικὴ ὀκτὼ τραγῳδιῶν. — Τὰ ἀρχαῖα σχόλια ὑπὸ *G. Dindorf* (Ὀξφόρδη 1863) καὶ ὑπὸ *Schwarz* (1887—1891). — Μεταφράσεις ἐν τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ, ἡ «Μήδεια» καὶ ἡ «Ἄλκηστις» ὑπὸ *Α. Οἰκονομίδου Θετταλομάγνητος* (1872 καὶ 1879), «Μήδεια» ὑπὸ *Μ. Σακκορράφου* (1885), «Ἑκάβη» ὑπὸ *Χ. Ν. Χαβιαρᾶ* (1885), «Ἰφιγένεια ἐν Αὐλίδι» ὑπὸ *Ἰω. Γιαννούκου* (1887), «Ἑκάβη» ὑπὸ *Κ. Γ. Λαγαρᾶ* (1903), ὑπὸ *Γιανν. Περγιαλίτη* (1904), «Τρῳάδες» ἔμμετρος ὑπὸ *Ἀλεξ. Κάσδαγλη* (Ἀλεξάνδρεια 1904), «Ὁ Κύκλωπας» ἀπὸ τὸν *Ἀλ. Πάλλην* (1905), «Ἑκάβη», «Ἱππόλυτος», «Ἠλέκτρα» ὑπὸ *Ἀγγ. Τανάγρα* (1910), «Ἀνδρομάχη», «Ἄλκηστις» ἔμμετροι ὑπὸ *Γ. Β. Τσοκοπούλου* (1910), «Ἰφιγένεια ἐν Ταύροις» ἔμμετρος ὑπὸ *Ν. Κυπαρίσση* (1910), «Ἰφιγένεια ἐν Ταύροις» καὶ «Ἱππόλυτος» ῥυθμικὴ μετάφρασις ὑπὸ *Δημ. Σάρρου* (1920—1921).

Γ. Κ. ΓΑΡΔΙΚΑΣ

— **Εὐριπίδης** ὁ *νεώτερος*. Υἱὸς τοῦ μεγάλου τραγικοῦ Εὐριπίδου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του ἐδίδαξε τὰ καταλειφθέντα ὑπ' αὐτοῦ ἀνέκδοτα ἔργα, ἤτοι τὴν «Ἰφιγένειαν ἐν Αὐλίδι», τὸν «Ἀλκμαίωνα» καὶ τὰς «Βάκχας». Τὰ διακρινόμενα ἐνιαχοῦ τῆς «Ἰφιγενείας ἐν Αὐλίδι» συμπληρώματα φαίνεται ὅτι προέρχονται ἐξ αὐτοῦ. Βραδύτερον ἐποίησε καὶ ἰδικά του δράματα, ἐν οἷς τὸν «Ὀρέστην», «Μήδειαν» καὶ «Πολυξένην», τὰ ὁποῖα καὶ ἐδίδαξεν. Ἐκ τῶν ἔργων τούτων οὐδὲν ἐσώθη, εἶναι δὲ ἄγνωστον ἂν κατώρθωσε νὰ νικήσῃ δι' αὐτῶν εἴς τινα δραματικὸν ἀγῶνα.

Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

εὐριπιδομάστιξ (ὁ). Οὕτως ἀπεκλήθη ὑπὸ τοῦ Δ. Βερναρδάκη ὁ σημαιοφόρος τῆς ἐναντίον τοῦ Εὐριπίδου σταυροφορίας πολὺς Schlegel, ὅστις κατηγόρησεν ἀνηλεῶς τὸν ποιητὴν διὰ τὰς καινοτομίας, ἃς εἰσήγαγεν εἰς τὸ δρᾶμα, καὶ διὰ τὰς ἰδέας του.

Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

Εὐριπιώτης, *Ἰωάννης*. Ἱερεὺς Χῖος τὴν πατρίδα. Διαμένων ἐν Μεσσήνῃ τῆς Σικελίας τῷ 1580 μετέγραψε τὰ μαθηματικὰ βιβλία Εὐκλείδου καὶ Πτολεμαίου.

Μ. Ι. Γ.

εὔριπος (ὁ)· στενὸν θαλάσσης (ἐκ τοῦ *εὖ καὶ ῥιπή*), πορθμός, ἰδίᾳ ὅπου εἶναι καταφανὴς ἡ ἄμπωτις καὶ ἡ πλημμυρίς: «ὁ εὔριπος ὁ τῶν Μυτιληναίων»· || ἐν γένει πᾶσα διῶρυξ, τάφρος.

— *[Ἀκτογραφ.]* Εἰδικῆς φύσεως ἀμφίγειον, πόρος ἢ στενὸν θαλάσσης, ἐν τῷ ὁποίῳ καθίσταται ἔκδηλον φαινόμενον παλιρροίας, διὰ ῥεύματος ἀποτόκου διαφορᾶς στάθμης τῶν ἐξωτερικῶν ὡς πρὸς τὰ στόμια τοῦ στενοῦ ἀμφιγείου θαλασσῶν. Οὕτω, τὸ Γιβραλτὰρ εἶναι μεγαλογραφία *εὐρίπου*, ὡς εὔριπος δὲ θὰ εἶχε χαρακτηρισθῇ καὶ ἡ διῶρυξ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου ἐὰν εἶχε διορυχθῇ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Ὁ ὅρος μετέπεσεν εἰς τοπωνύμιον ἐνίων ἀμφιγείων.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Εὔριπος *[Γεωγρ.]*. Οὕτω καλεῖται κατ' ἐξοχὴν ὁ *Χαλκιδικὸς πορθμός*, τὸ στενότερον μέρος τῆς στενῆς καὶ μακρᾶς θαλάσσης, ἥτις χωρίζει τὴν Ἀνατολικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα τῆς νήσου Εὐβοίας καὶ φέρει τὸ ὄνομα *Εὐβοϊκὸς κόλπος* (ἢ *Εὐβοέων θάλασσα*). Ὁ Εὔριπος συνδέει τὰ δύο ἴσα περίπου τμήματα ταύτης, ἅτινα διακρίνονται εἰς Βόρειον Εὐβοϊκὸν κόλπον (δίαυλος Ἀταλάντης-Μαλιακὸς κόλπος), προερχόμενον ἐκ τεκτονικοῦ ῥήγματος, καὶ Νότιον Εὐβοϊκὸν (δίαυλος Ἐρετρίας-κόλπος Πεταλιῶν), ἀνοιγόμενον πρὸς τὴν θάλασσαν τῶν Κυκλάδων (Αἰγαῖον). Τὸ νότιον τοῦτο τμῆμα δὲν παρουσιάζει ῥῆγμα, ἀλλὰ προέλευσιν ἐκ διαβρωσιγενοῦς κοιλάδος καταβυθισθείσης, μέρος δὲ ταύτης εἶναι καὶ ὁ πορθμὸς *Εὔριπος*, ὅστις φέρει ὅλα τὰ σημεῖα κοιλάδος ποταμοῦ καταποντισθείσης. Ὁ πορθμὸς ἄρχεται παρὰ τὴν θέσιν Μπούρτζι, στενουμένης τῆς θαλάσσης ἐκ τοῦ διαύλου τῆς Ἐρετρίας διὰ προσχωσιγενῶν γλωσσῶν ἑκατέρωθεν τῶν ξηρῶν μέχρι 550 μ. εὔρους καὶ 8 μ. βάθους. Ἀκολουθεῖ εἶτα μακρὰ λεκάνη (ἡ τῆς Αὐλίδος) μετὰ πολλῶν κολπίσκων περιβαλλομένων ὑπὸ λόφων (6—9 μ. βάθους κατὰ τὴν γραμμὴν τῶν πλοίων). Αὕτη συνδέεται διὰ τῶν «Στενῶν» (190 μ. εὔρους, 7—9 βάθους) δι' ἑτέρας κυκλικῆς λεκάνης 9—11 μ. βάθους, νοτίου λιμένος τῆς Χαλκίδος. Ἐκ ταύτης διὰ τρίτου στενοῦ, τοῦ κυρίως Εὐρίπου, ἀνοίγεται χωνοειδὴς λιμὴν (ὁ βόρειος λιμὴν τῆς Χαλκίδος) πρὸς τὸν δίαυλον τῆς Ἀταλάντης $1^1/_2$ χιλ. μακρὸς (100 μ. κατὰ στενότερον μέρος). Πρὸ τοῦ ἔτους 1894 ἐνταῦθα νησίς, ἐφ' ἧς ἵστατο μεσαιωνικὸν φρούριον, διῄρει τὸν πορθμὸν εἰς δύο βραχίονας, ὧν ὁ πρὸς τὴν Στερεὰν ἦτο 15 μ. εὔρους καὶ βάθ. 1 μ., ὁ δὲ πρὸς τὴν Εὔβοιαν 18—20 μ. καὶ βάθ. 5 μ., οὕτως ὥστε πλοῖα μετρίου μεγέθους ἠδύναντο νὰ διέλθωσι. Κατὰ τὸ ἀνωτέρω ἔτος, τὸ μὲν φρούριον κατηδαφίσθη, ὁ μικρὸς βραχίων κατεχώσθη (ὡς τοῦτο συνέβη καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὑπὸ τῶν Βοιωτῶν), ὁ δὲ διαπλεόμενος ηὐρύνθη εἰς 40 μ. εὔρους καὶ 8,5 μ. βάθους καὶ ἐπὶ τῶν κρηπιδωμάτων ἐτοποθετήθη σιδηρᾶ περιστροφικὴ γέφυρα. Κατ' ἀμφοτέρας τὰς πλευρὰς τοῦ πορθμοῦ ὑψοῦνται λόφοι ἐξ ἀσβεστολίθου καὶ ὀφείτου καὶ πρὸς μὲν τὴν εἰς τὴν νῆσον πλευρὰν εἶναι ἐκτισμένη ἡ πόλις Χαλκίς, εἰς δὲ τὴν Βοιωτίαν ὑψοῦται ὁ λόφος Κάνηθος (60 μέτρ. ὕψους, κοιν. *Καραμπαμπᾶ*), ἐφ' οὗ φρούριον δεσπόζον τοῦ πορθμοῦ. Ἐν τῷ Εὐρίπῳ πάλαι ἡλιεύοντο πολλαὶ πορφύραι, πλὴν δὲ τῶν ἰχθύων καὶ ἀρκετὰ ὄστρεα συνελέγοντο μέχρι πρό τινων ἐτῶν.

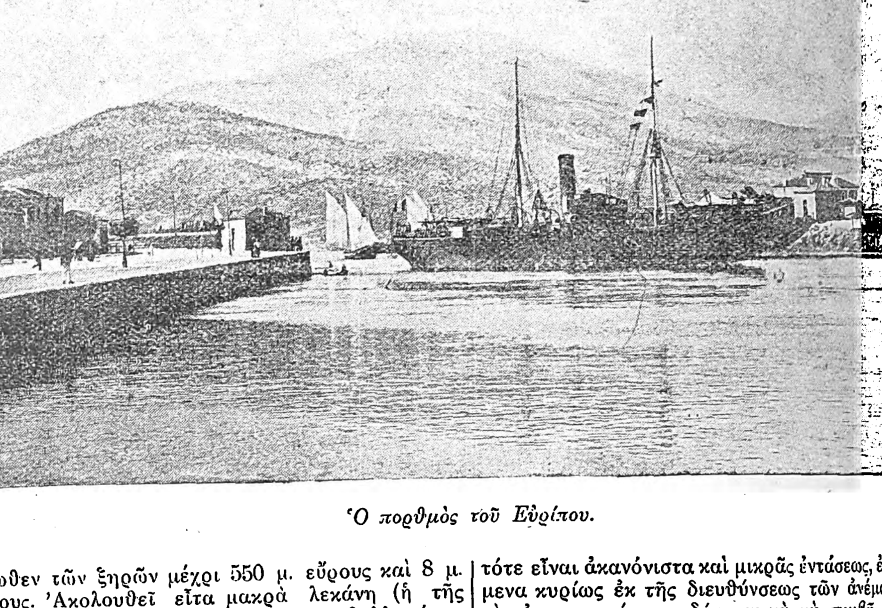

Ὁ πορθμὸς τοῦ Εὐρίπου.

Ὁ Εὔριπος ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος εἶναι περίφημος διὰ τὸ ἀξιοσπούδαστον ἐν αὐτῷ συμβαῖνον ἰδιάζον φαινόμενον τῆς παλιρροίας, καθ' ἣν ἡ ἐναλλαγὴ τοῦ ῥεύματος περὶ τὴν γέφυραν γίνεται εἰς ἴσα χρονικὰ διαστήματα, ἡ δὲ ταχύτης ποικίλλει, φθάνουσα κατὰ τὴν νέαν σελήνην καὶ τὴν πανσέληνον (τὰς συζυγίας) μέχρις 6 μιλλίων καθ' ὥραν (πρὸ τῆς εὐρύνσεως τοῦ πορθμοῦ μέχρις $8^1/_2$). Ἡ ἠρεμία, ἥτις ἐπέρχεται καθ' ἑκάστην ἐναλλαγὴν (ἀνὰ 6 ὥρας καὶ 8΄ περίπου), διαρκεῖ ὀλίγα λεπτὰ τῆς ὥρας, ταύτης δ' ἐπωφελοῦνται τὰ πλοῖα ἵνα διέλθωσι, διότι ἡ ἐναντίον τοῦ ῥεύματος δίοδος εἶναι ἐπικίνδυνος καὶ εἰς αὐτὰ τὰ μεγαλύτερα τῶν ἀτμοπλοίων· πρὸς τοῦτο ἡ γέφυρα ἀνοίγεται ὅταν ἡ κατάστασις τῶν ὑδάτων εἶναι εὐνοϊκή.

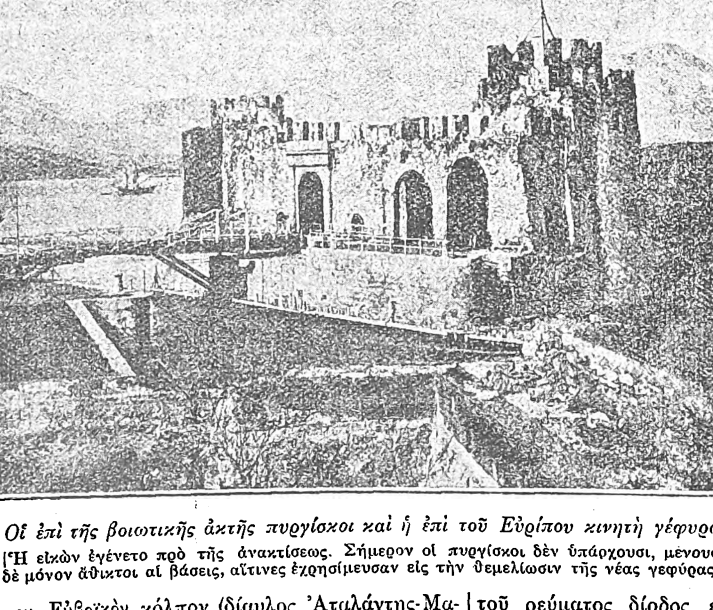

Οἱ ἐπὶ τῆς βοιωτικῆς ἀκτῆς πυργίσκοι καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ Εὐρίπου κινητὴ γέφυρα.

[Ἡ εἰκὼν ἐγένετο πρὸ τῆς ἀνακτίσεως. Σήμερον οἱ πυργίσκοι δὲν ὑπάρχουσι, μένουσι δὲ μόνον ἄθικτοι αἱ βάσεις, αἵτινες ἐχρησίμευσαν εἰς τὴν θεμελίωσιν τῆς νέας γεφύρας.]

Ὅταν ἡ γέφυρα εἶναι κλειστή, αἰωρουμένη ἐρυθρὰ σφαῖρα ἐπὶ τοῦ κατὰ τὴν Βοιωτίαν κρηπιδώματος δεικνύει, ὅτι ἡ διεύθυνσις τοῦ ῥεύματος εἶναι ἐκ Β πρὸς Ν, λευκὴ δ' ὅτι αὕτη εἶναι ἐκ Ν πρὸς Β. Εἰς 24 ὥρ. καὶ 32΄ (κατὰ μέσον ὅρον) τὸ ῥεῦμα εἶναι κανονικόν, ἀλλάσσον τετράκις· ὅλως ὅμως ἀλλοία εἶναι ἡ φάσις τοῦ Εὐρίπου κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ τετραγωνισμοῦ. Τὰ ῥεύματα τότε εἶναι ἀκανόνιστα καὶ μικρᾶς ἐντάσεως, ἐξαρτώμενα κυρίως ἐκ τῆς διευθύνσεως τῶν ἀνέμων. Εἰς τὸ εἰκοσιτετράωρον δύναται νὰ μὴ συμβῇ ἀλλαγή τις, δυνατὸν ὅμως νὰ συμβῶσι 1, 2, 3, 4 μέχρι 12, καὶ κατ' ἀνώτατον ὅριον 14 ἀλλαγαί. Ἡ περίοδος τῆς ἀκαταστασίας ταύτης τῶν ῥευμάτων ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἡμέρας τοῦ πρώτου τετάρτου τῆς σελήνης καὶ λήγει μετὰ 3 ἢ 4 ἡμέρας, ὁπότε ἄρχεται ἡ περίοδος τῶν κανονικῶν ῥευμάτων, ἅτινα λήγουσι κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ τελευταίου τετάρτου, ὁπότε ἄρχεται ἡ ἑτέρα περίοδος τῆς ἀκαταστασίας, διαρκοῦσα καὶ αὕτη πάλιν 3 ἢ 4 ἡμέρας.

ΠΙΝΑΞ

ἐμφαίνων τὸν μέσον χρόνον τῆς ἀλλαγῆς τῶν ῥευμάτων τοῦ Εὐρίπου.

Ἡμέραι σελήνης		*Φορὰ πρὸς νότον*	*Φορὰ πρὸς βορ.*	*Φορὰ πρὸς νότον*	*Φορὰ πρὸς βορ.*
●	○	2 ὥρ. 22΄	8 ὥρ. 30	14 ὥρ. 37	20 ὥρ. 45
1	16	2 52	9 0	15 7	21 15
2	17	3 22	9 30	15 37	21 45
3	18	3 52	10 0	16 7	22 15
4	19	4 22	10 30	16 37	22 45
5	20	4 52	11 0	17 7	23 15
6	21	5 22	11 30	17 36	23 45
☽	☾	5 52	12 0	;	;
8	23	} ;	;	;	;
9	24				
10	25	;	6 0	11 50	18 15
11	26	0 15	6 30	12 37	18 45
12	27	0 52	7 0	13 7	19 15
13	28	1 22	7 30	13 37	19 45
14	29	1 52	8 0	14 7	20 15

Τὰ ἰδιόρρυθμα ταῦτα φαινόμενα ἔκπαλαι εἶχον προσελκύσει τὴν προσοχὴν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων καὶ πολλοὶ προσεπάθησαν νὰ ἐξηγήσωσι ταῦτα. Εἶχον διαγνώσει μὲν τὴν ὁμοιοπάθειαν πρὸς τὰ φαινόμενα τῆς πλημμυρίδος καὶ τῆς ἀμπώτιδος, ἀλλὰ τὴν ἐξήγησιν τοῦ ἀκανονίστου τούτων ματαίως ἀνεζήτησαν. Ὑπῆρχεν ἀρχαία παράδοσις, ἐσφαλμένη ὅμως, καθ' ἣν ὁ Ἀριστοτέλης ηὐτοκτόνησε ῥιφθεὶς εἰς τὰ ὕδατα τοῦ Εὐρίπου, ὡς μὴ δυνηθεὶς νὰ λύσῃ τὸ πρόβλημα τῆς παλιρροίας. Οὐχ ἧττον, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν «Μετεωρολογικῶν» του (βιβ. Β΄ κεφ. Α΄), ὁ Ἀριστοτέλης εἶχεν ἐξηγήσει γενικῶς τὰ ἀκανόνιστα ῥεύματα τῶν πορθμῶν «διὰ τὸ δεῦρο κἀκεῖσε τῶν πορθμῶν ταλαντεύεσθαι τὴν θάλασσαν πολλάκις», τῆς μικρᾶς ταλαντώσεως τοῦ πελάγους φαινομένης ἐνταῦθα μεγάλης. Ὁ Ἀριστοτέλης ὡσαύτως ἐγνώριζεν, ὡς προκύπτει ἐξ ἄλλων χωρίων, καί τινα τῶν κυριωτέρων αἰτίων τῶν ταλαντώσεων, ἤτοι τὸν ἄνεμον καὶ τοὺς σεισμούς. Ὡσαύτως ὁ Ἀριστοτέλης διετύπωσε μετὰ μεγάλης ἀκριβείας τὸν ὑδραυλικὸν νόμον τῆς αὐξήσεως τοῦ ὕψους τοῦ ῥεύματος ἐντὸς τῶν κόλπων, ἐφ' ὅσον εἰσέρχεται εἰς στενότερον καὶ ἀβαθέστερον χῶρον, ἀκριβῶς ὡς διατυποῦται οὗτος σήμερον. Ὁ πρῶτος ὅμως ὅστις εἶχε διαγνώσει τὴν ἄμεσον αἰτίαν τῶν κανονικῶν ῥευμάτων εἶναι ὁ Ἐρατοσθένης (*Στράβ.* I, 3, 12, 36, 55), ὅστις δὲν παρεδέχετο, ὅπως ὁ Ποσειδώνιος καὶ ἄλλοι, τὴν ῥοώδη διὰ μέσου τῶν θαλασσίων στενῶν φύσιν, ἀλλὰ τὴν ἑκατέρωθεν διαφορὰν τοῦ ὕψους τῆς στάθμης τῆς θαλάσσης, «ὅτι ἡ ἐφ' ἑκάτερα θάλαττα ἄλλην καὶ ἄλλην ἐπιφάνειαν ἔχει», οὕτω δ' ἕνεκα τοῦ νόμου τῶν συγκοινωνούντων ἀγγείων τὸ ὕδωρ ῥέει ἐκ τῆς μιᾶς θαλάσσης εἰς τὴν ἄλλην. Ὁ Στράβων

Digitized by Google

ἀναφέρει καὶ τὴν ἐπικρατεστάτην ἐκδοχὴν (*Στρ.* IX, 403), ὅτι τὸ ρεῦμα ἤλλασσεν ἑπτάκις τῆς ἡμέρας καὶ ἑπτάκις τῆς νυκτός, τοῦθ' ὅπερ γίνεται κατ' ἀνώτατον ὅριον κατὰ τὰ ἀκανόνιστα ρεύματα (ἐξ οὗ καὶ ὁ εὐμετάβολος ἄνθρωπος ἐπεκαλεῖτο εὔριπος). Αἱ νεώτεραι παρατηρήσεις καὶ ἡ πρὸς ἐξήγησιν προσπάθεια τῶν φαινομένων τούτων τῆς παλιρροίας ἤρχισαν ἀπὸ τοῦ Βαβίνου (J. P. Babin) τῷ 1675, ὅστις ἀναφέρει καὶ θαλασσόμυλον ἐνταῦθα, κινούμενον διὰ τῆς φορᾶς τοῦ ρεύματος, τοῦ Ἄγγλου ὑδρογράφου Α. Μάνσελ καὶ τοῦ ἀξιωματικοῦ τοῦ ἡμετέρου ναυτικοῦ Ἀ. Μιαούλη (1866—1871). Οὗτοι, παρ' ὅλας τὰς ἐπιμελεῖς παρατηρήσεις, δὲν ἠδύναντο νὰ ἔχωσιν ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα, ἐφ' ὅσον ἐστηρίζοντο εἰς τὴν θεωρίαν τῆς διὰ μέσου ὅλου τοῦ Εὐβοϊκοῦ ἑνιαίας κυμάνσεως τοῦ Εὐβοϊκοῦ, μὴ ἔχοντες ὑπ' ὄψει τὴν ἀρχὴν τοῦ Ἐρατοσθένους, συγχέοντες ἑπομένως τὸ ρεῦμα πρὸς τὴν πλημμυρίδα καὶ ἄμπωτιν. Αὐτὸς ὁ Α. Μιαούλης, εἰς τὴν ἀξίωσιν τοῦ Forel καὶ τοῦ Ἐρρίκου de Parville, ὅτι οὗτοι εἶχον ἤδη λύσει τὸ πρόβλημα τῆς παλιρροίας τοῦ Εὐρίπου, ἀντετάχθη, θέσας πρὸς λύσιν τὰ ζητήματα: νὰ ἐξηγηθῇ 1) ἡ ἐπερχομένη ἀναστροφὴ τῶν ὡρῶν τῆς παλιρροίας κατὰ τὴν 11ην καὶ 26ην σεληνιακὴν ἡμέραν, καὶ 2) ἡ γινομένη διάρκεια τοῦ ρεύματος κατὰ τὸ ἥμισυ τοῦ μέσου χρόνου, δηλαδὴ ἀντὶ 50', ὡς εἶναι κατὰ μέσον ὅρον ἐν τῇ ἀνοικτῇ θαλάσσῃ, 24' (ὡς ἦτο τότε πρὸ τῆς εὐρύνσεως τοῦ πορθμοῦ, σήμερον οὔσης 32').

Τὰ προβλήματα ταῦτα θὰ ἔμενον ἄλυτα, παρ' ὅλας τὰς προσπαθείας τοῦ O. Krümmel (1887—1888), ἂν δὲν διεγινώσκετο ἡ ἀρχαία παρατήρησις τοῦ Ἐρατοσθένους ὑπὸ τοῦ μηχανικοῦ Καλύβα καὶ ἄλλων τῷ 1894, ὅτε ἐτοποθέτουν ἐνταῦθα τὴν περιστροφικὴν γέφυραν. Διέγνωσαν δηλαδὴ οἱ μηχανικοὶ οὗτοι, μετὰ πάροδον 2200 ἐτῶν, ὅτι τὰ ρεύματα ἐστηρίζοντο κυρίως εἰς λόγους ὑδροστατικῆς. Οὕτω διὰ τῆς παραδοχῆς ταύτης, ὅτι δηλαδὴ οἱ δύο λιμένες κυμαίνονται ἀνεξαρτήτως ἀλλήλων, καὶ συνεπῶς ἡ διαφορὰ τῆς στάθμης αὐτῶν εἶναι ἡ αἰτία τῆς παραγωγῆς τοῦ κανονικοῦ ρεύματος, λύονται ἀβιάστως τὰ κύρια παλιρροϊκὰ φαινόμενα. Ἡ ἀρχικὴ δ' αἰτία τῆς διαφορᾶς ταύτης τοῦ ὕψους δὲν ἦτο δύσκολον νὰ εὑρεθῇ, ἀφ' ὅτου ἐφηρμόσθη ἐκ τῆς ὠκεανογραφίας ἡ πορεία τῶν παλλιρροϊκῶν κυμάτων ἀπὸ τοῦ ὠκεανοῦ, ἐν τῇ παρούσῃ περιπτώσει ἐκ τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου θαλάσσης. Τὸ ἐκεῖθεν διὰ τοῦ Αἰγαίου χωροῦν κῦμα, ἀσθενὲς πάντοτε, ὑπὸ τῆς Εὐβοίας διαχωρίζεται εἰς δύο κλάδους, τῶν ὁποίων ὁ εἷς, βαίνων εἰς τὸν νότιον Εὐβοϊκὸν κόλπον, καταφθάνει ταχύτερον εἰς τὸν πορθμόν, ὅπου συναντᾷ τὸ ἀντίθετον ἐρχόμενον κῦμα μετὰ 1ὥρ. 15'. Οὕτως ἡ ἀρχὴ τοῦ ρεύματος γίνεται ἐκ τοῦ νοτίου λιμένος τῆς Χαλκίδος, ἀμέσως μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς πλημμυρίδος αὐτοῦ. Ἀρχόμενον ἀκολούθως τὸ ἀντίθετον ἐκ Β. ρεῦμα, ὑψοῦται τοῦτο ἐπὶ μᾶλλον λόγῳ τοῦ χωνοειδοῦς σχηματισμοῦ τοῦ βορείου λιμένος καὶ ἐν γένει διὰ λόγους μηχανικούς. Οὕτως, ἐνῷ ἡ ἔντασις τῆς ὑψώσεως τοῦ πλημμυρικοῦ κύματος ἐν τῷ νοτίῳ λιμένι κατὰ τοὺς τετραγωνισμοὺς εἶναι 5—10 ἑκ. καὶ κατὰ τὰς συζυγίας 30—35 ἑκ. περίπου, ἐν τῷ βορείῳ λιμένι κατὰ μὲν τοὺς τετραγωνισμοὺς εἶναι 20—30 ἑκατ. κατὰ δὲ τὰς συζυγίας 95—120 ἑκατ. Αἱ παρατηρήσεις αὗται εἶναι νεώταται, ἐξαχθεῖσαι ἐκ τῶν στηθέντων παλλιρροιογράφων εἰς τοὺς λιμένας τῆς Χαλκίδος (ἀπὸ τοῦ 1921). Εἶναι δὲ προφανὲς ὅτι πολλαὶ τούτων διαφέρουσι τῶν πρὸ τῆς εὐρύνσεως τοῦ πορθμοῦ σημειωθεισῶν ὑπὸ τοῦ Ἀ. Μιαούλη, ὅπερ δὲν εἶχον ὑπ' ὄψιν τινὲς τῶν τελευταίων ἐρευνητῶν, οἵτινες προσεπάθησαν ἐπὶ παλαιῶν καὶ ἐλλιπῶν παρατηρήσεων νὰ ἐξηγήσωσί τινα δευτερευούσης φύσεως φαινόμενα (*Endros, Sterneck*). Οὕτως ἐξακολουθοῦσι νὰ ὑφίστανται ἔτι προβλήματά τινα μὴ ἐξηγηθέντα ἱκανοποιητικῶς, ἰδίᾳ «ἡ κανονικὴ καὶ ἰσόχρονος ἐναλλαγὴ τῶν ρευμάτων, ἐνῷ ταῦτα προέρχονται ἐκ πλημμυρικῶν κυμάτων, ἀνισοχρόνων, καὶ ἐν γένει ἡ κατὰ χρόνον ἄνισος διανομὴ τῶν ἐν τῷ Εὐρίπῳ πλημμυρίδων». Ὁπωσδήποτε καὶ τοῦτο δὲν παρουσιάζει τι τὸ ἐκπληκτικόν, ἐφ' ὅσον ὁ ἀριθμὸς τῶν παρατηρουμένων πλημμυρίδων ἐν τῷ Εὐρίπῳ εἶναι ἀκριβῶς ἴσος πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν τῇ ἐξωτερικῇ θαλάσσῃ συμβαινουσῶν, καίτοι, ὡς εἴρηται, ἐν ἀνίσοις χρόνοις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Spon und Wheeler*, «Voyage d'Italie, de Dalmatie, de Grèce ect. (Amsterdam 1679), τόμ. II, σ. 252—264 (περὶ πληροφοριῶν τοῦ Βαβίνου). — *Ulrichs*, Reisen und Forschungen, II (1863 σ. 219 κ.ἑ.). — *F. Forel*, Comptes rendus acad. sciences (1879, II, σ. 861). — *O. Krümmel*, ἐν Petermanns Mitteilungen (1888 σ. 331 κ.ἑ.) καὶ ἐν Hand. d. Ozeanographie II (1887, σ. 143 κ.ἑ.).—*Ἀ. Μιαούλη*, Περὶ τῆς παλιρροίας τοῦ Εὐρίπου 1871. Mediterraneum Pilot IV, 2 (1892 σ. 78 κ.ἑ.) καὶ Hydrogr. Notice I. (1895 σ. 7.) — *Endros*, Zur Problem des Euripus (Sitz. d. Kgl. Bayer Ak. d. Wiss, 1914). — *R. Sterneck*, Zur Theorie der Euripus-Strömungen (Sitz. d. K. K. Ak. d. Wiss. in Wien 1916). —*Ἰω. Σαρρῆ*, Τὰ παλιρροϊκὰ φαινόμενα τοῦ Εὐρίπου (1921) καὶ ἡ ἐξήγησις τῆς παλιρροίας τοῦ Εὐρίπου (Ἐπιστημονικὴ ἠχώ, 1922 σ. 108 κ. ἑ.).—*Ἀλ. Μάζη*, Ἡ παλίρροια τοῦ Εὐρίπου (Ἐπιστημονικὴ Ἠχώ. 1927 σ. 167 κ. ἑ.). — *D. Eginitis*, Le problème de la marée de l'Euripe (C. R. de l'Académie de Sciences de Paris, τ. 187, σ. 645).—Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τ. 3, σ. 729 καὶ Πραγματεῖαι τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τ. 1.

Ι. Σ. ΣΑΡΡΗΣ

— Εὔριπος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἐκτὸς τοῦ τῆς Χαλκίδος, ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ταύτην ἐφέροντο: — 1) Στενὸς πόρος, ὅστις ἥνωνέ ποτε τὸν βόρειον πρὸς τὸν νότιον τῆς Μυτιλήνης λιμένα, διαχωρίζων τὴν πόλιν εἰς δύο τμήματα, ὧν τὸ μὲν ἦτο ἐπὶ τῆς κυρίας νήσου, τὸ δὲ ἐπὶ τοῦ κατέναντι αὐτῆς καὶ πρὸ τοῦ λιμένος νησίου (*Στράβ.* Didot ΙΓ, β, 2). Εἰς μάτην θὰ τὸν ἀνεζήτει τις τανῦν, ποῦ μὲν προσεπιχωσθέντα ὑπὸ τῆς ἐπιφερομένης ὑπὸ τοῦ κύματος ἄμμου, ποῦ δὲ καταχωσθέντα πρὸς ἐκχέρσωσιν λόγῳ τῶν λιμενικῶν ἔργων καὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς πόλεως, ἧς τμῆμα τῆς ἀγορᾶς ἐπέχει τὴν θέσιν τοῦ Εὐρίπου (περίπου εἰς 39°06' Β, μήκ. 20°35' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 381 : Mityleni anchorage). —2) Τὸ στόμιον τοῦ κολπίζοντος λιμένος τῆς *Καλλονῆς* (πλάτ. 39°08' Β, μήκ. 29°07' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1665 : Mityleni island, eutrance to port Kalloni) τῆς Ν.ΝΔ ἀκτῆς τῆς Λέσβου, ὀνομαζόμενος καὶ *Πυρραίων Εὔριπος* (*Στράβ.* Didot 527,32) καὶ διδων τὴν ὀνομασίαν του ταύτην καὶ εἰς ὅλον τὸν κολπίζοντα λιμένα. —3) Ἡ κατὰ Πλίνιον (V, 141 καὶ ἑφεξ.) διῶρυξ τῆς κωνοειδοῦς καμπῆς τοῦ Ἑλλησπόντου, καθ' ἣν, καὶ λόγῳ τῆς κατ' αὐτὴν στενώσεως, τὸ κατιὸν πρὸς ΝΔ ρεῦμα λαμβάνει τὴν μεγίστην ἔντασιν ροῦ. Εἶναι ὁ *εὔριπος Σηστοῦ-Ἀβύδου* τῶν ἀρχαίων, τὸ ρεῦμα τοῦ Ναγαρᾶ (Nagara Current : πλάτ. 40°12' Β, μήκ. 26°24' ½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2429 : The Dardanelles) τῶν συγχρόνων.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— Εὔριπος (Euripus) *[Ἀρχ.]*. Διῶρυξ ἐν τῷ μεγάλῳ ἱπποδρόμῳ τῆς Ρώμης, διανοιχθεῖσα μεταξὺ ἐξώστου καὶ στίβου πρὸς ἀπομόνωσιν τῶν θηρίων ἀπὸ τῶν θεατῶν καὶ κατασκευασθεῖσα, κατὰ τινας μὲν ὑπὸ Ταρκυνίου, κατ' ἄλλους δὲ ὑπὸ Καίσαρος. Κατὰ τὴν ὑπὸ Δίωνος Ἁλικαρνασσέως (Γ' 68) περιγραφήν, τὸ βάθος καὶ τὸ πλάτος τοῦ εὐρίπου ἦτο 10 ποδῶν, ἤτοι 3,08 μέτρων, διῆκε δὲ καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῶν δύο μειζόνων πλευρῶν τοῦ ἱπποδρόμου, ὧν ἑκάστη ἦτο 3½ σταδίων, καὶ κατὰ τὸ μῆκος τῆς μιᾶς ἐλάσσονος πλευρᾶς, ἧς τὸ μῆκος ἦτο 4 πλέθρα, ἤτοι συνολικῶς ὁ εὔριπος εἶχε μῆκος περίπου 1415 μέτρων. Ἀργότερον ὁ εὔριπος ἐχρησιμοποιήθη ποικιλοτρόπως· ὁ Πλίνιος μαρτυρεῖ τὴν ὕπαρξιν 5 κροκοδείλων ἐν αὐτῷ περὶ τὸ 58 π. Χ., μυθολογεῖται δὲ ὅτι ὁ Ἡλιογάβαλος ἀφῆκε πρὸς ἐπίδειξιν νὰ ρεύσῃ ἐντὸς τοῦ εὐρίπου οἶνος ἀντὶ ὕδατος, ἐπὶ Νέρωνος δὲ οὗτος κατεχώσθη.

Εὔριπος ἐπίσης ὀνομάζεται ἐν τῷ ρωμαϊκῷ ἱπποδρόμῳ ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Λυδοῦ (Μηv. Α' 12) ἡ ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ κρηπίς, ἐφ' ἧς ὑπῆρχον τρεῖς βωμοί, τοῦ Κρόνου, Διὸς καὶ Ἄρεως· ὑπὸ τὸ ὄνομα δὲ temporarius euripus (=πρόσκαιρος εὔριπος) ἀναφέρονται ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ παρόμοιαι διώρυγες πρὸς ἐπίδειξιν ἀξιολόγων θαλασσίων ἢ ἀμφιβίων ζῴων.

Π. Ν. Π.

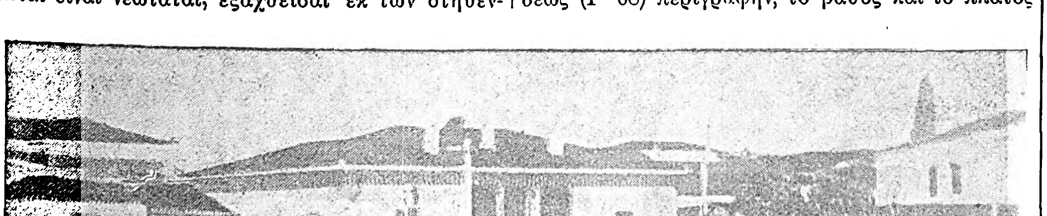

Ἡ γέφυρα τοῦ Εὐρίπου τῆς Χαλκίδος.

— Εὔριπος *διόρυκτος* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη ὀνομασία τῆς διώρυγος, ἥτις ἀποχωρίσασα τὴν Ἀκαρνανίαν τῆς Λευκάδος ἥνωσε καὶ ἑνώνει ἔτι τὴν Τηλεβοΐδα θάλασσαν πρὸς τὴν βορείως τῆς Λευκάδος. «Αὕτη δὲ (ἡ Λευκὰς δηλαδὴ) ἔστι νῦν νῆσος τὸν ἰσθμὸν ἀποτεταφρευμένη· Εὔριπος Διόρυκτος ἐν τῷ Ἰσθμῷ» (*Σκύλ. Καρυανδ.* Περίπλους: Ἀκαρνανία § 34). Εἶναι ἡ σύγχρονος *Ἀλεξάνδρου διῶρυξ*, ἡ ἑνοῦσα τὸν ὅρμον *Δρέπανον* πρὸς τὸν βορείως αὐτοῦ ὅρμον *Δέματα*.

Σ. Ε. Λ.

«Εὔριπος». Ἑβδομαδιαία ἐφημερὶς πολιτικὴ ἐν Χαλκίδι, ἱδρυθεῖσα τῷ 1865 καὶ ἐκδιδομένη κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς σχῆμα 4ον, ἀργότερον δὲ καὶ μέχρι σήμερον εἰς μέγα σχῆμα ἐφημερίδος.

εὑρίσκω, κοιν. *βρίσκω*· ἀόρ. *εὗρον* — *εὑρέθην* κοιν. *ηὗρα* καὶ *εὕρηκα* καὶ *βρῆκα*, παθ. μετχ. *εὑρημένος*· ἐπιτυγχάνω τὸ ζητούμενον: «εὗρον δάνειον μὲ μικρὸν τόκον», «τὸν εὕρηκα εἰς τὴν πλατεῖαν, — καθ' ὁδόν», «ποῦ τὸ βρῆκες αὐτὸ τὸ ὡραῖο ὕφασμα: — τὸ ηὗρα εἰς τοῦ δεῖνος», ᾆσμ. «ποῦ νά 'βρω 'γὼ βασιλικὸ πλατύφυλλο καὶ δροσερό» || ἀπαντῶ, συναντῶ κατὰ τύχην, καθόλου, ἐπιτυγχάνω: «βρίσκω 'ς τὸ δρόμο ἕνα δακτυλίδι», «ὅπου θέλεις τὰ βρίσκεις» || ἀνευρίσκω τὸ ἀπολεσθέν: «εὕρηκα τὸ ὡρολόγι μου» «κάπου τό 'βαλα καὶ τώρα δὲν τὸ βρίσκω» || κληρονομῶ: «εὕρηκε ἀπὸ τὸν πατέρα του μεγάλη περιουσία» || εὑρίσκω τι πρὸς λῆψιν, πρὸς ἀγοράν, λέγεται καθόλου πρὸς δήλωσιν τοῦ ὑπάρχοντος: «εὑρίσκεις ἐκεῖ ὅ,τι θέλεις», ἀντὶ «ὑπάρχει ἐκεῖ ὅ,τι θέλεις», «δὲ βρίσκεις τίποτε» ἀντὶ «δὲν ὑπάρχει τίποτε» || πορίζω, προμηθεύω τι εἴς τινα: «θὰ σοῦ βρῶ ἐγὼ ἕνα ὡραῖο ἄλογο», «ποιὸς τοῦ βρῆκε τὴ νύφη» || νομίζω, θεωρῶ, ἐκλαμβάνω: «πῶς τὴν βρίσκετε σεῖς τὴν συμπεριφοράν του; — τὴν εὑρίσκω ἀπρεπῆ», «δὲν τὸ εὑρίσκω εὔλογον, — δίκαιον, — ἄδικον, — ὀρθὸν κλπ.» || χρησιμοποιῶ, ἐπωφελοῦμαι: «τὸ βρῆκε πρόφασι, — ἀφορμή», «μὴ βρίσκῃς ἀφορμές» || ἀνευρίσκω ἐν τῇ πραγματικότητι: «τὸν ἐνόμιζα φίλον καὶ τὸν εὕρηκα ἐπίβουλον», «ἐνομίζετο πλούσιος καὶ εὑρέθη πτωχός», «ἡ περιουσία του εὑρέθη βεβαρημένη ὑπὸ χρεῶν» || ἐπιτυγχάνω τὸν στόχον ἢ εἰς τὸν στόχον: «μὲ βρῆκε ἡ πέτρα 'ς τὸ κεφάλι», μὲ κτύπησε 'ς τὸ κεφάλι, «τὸν βρῆκε ἡ σφαῖρα 'ς τὴν καρδιά» || σκοντάφτω, προσκρούω: «τὸ ἔμβολον δὲν προχωρεῖ· κάπου βρίσκει» || συναντῶ, ἐπιτυγχάνω, ἀντιμετωπίζω: «εὕρηκα τὰ πράγματά μου ἄνω κάτω», «τὸν βρίσκω θυμωμένο,—εὐχαριστημένο», παροιμ. «ὅπως τὸν βρίσκω τὸν καιρὸ ἔτσι τὸν ἀρμενίζω» || «εὑρίσκω τρόπον» ἐπινοῶ: «εὑρίσκει τρόπον νὰ ἀποφύγῃ τὸν κίνδυνον» || «εὑρίσκω τιμήν», ἢ ἁπλῶς «εὑρίσκω» τιμῶμαι: «τί μπορεῖ νὰ εὕρῃ αὐτὸ τὸ σπίτι;» || «τὰ βρίσκομε», λογαριαζόμεθα, καὶ ὡς ἀπειλή: «ἀργότερα τὰ βρίσκομε», «θὰ τὰ βροῦμε» || φρ. «ἀπ' τὸ θεὸ νὰ τό 'βρῃς», ὁ θεὸς νὰ σὲ τιμωρήσῃ· «ἂς τά 'βρῃ ἀπ' ἄλλον» ἂς τιμωρηθῇ ἀπὸ ἄλλον. || παθ. «τέτοιο πράγμα πουθενὰ δὲ βρίσκεται», δὲν συναντᾶται, δὲν ὑπάρχει· || παθ. παρακ. *εὕρηται* εὑρίσκεται, ἀπαντᾷ, ἀναγινώσκεται: «ἡ λέξις εὕρηται ἐν ἐπιγραφαῖς, — παρὰ Θουκυδίδῃ, —παρ' Αἰσχύλῳ».

εὑριστικός, —ή, —όν *[Φιλοσ.]*. Νεολογισμὸς (γαλ. heuristique) χρησιμοποιούμενος πρὸς καθορισμὸν τῆς ἀξίας ὑποθέσεώς τινος ἐν ταῖς ἐπιστημονικαῖς ἀναζητήσεσιν. Οὕτω λέγεται ὅτι ὑπόθεσίς τις ἔχει *εὑριστικὴν* ἀξίαν, ὅταν, χωρὶς νὰ εἶναι βέβαιον ὅτι εἶναι ἀληθής, δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐρεύνης γενικωτέρων προβλημάτων, λαμβανομένη ὡς ὁδηγὸς ἀναζητήσεων, αἱ ὁποῖαι ἔχουν τὴν πιθανότητα νὰ ὁδηγήσουν εἰς καλυτέρας ὑποθέσεις.

εὐρίτης (ὁ) (Euritis) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *γνευσιακῶν* πετρωμάτων. Σήμερον κατὰ τοὺς Σουηδοὺς γεωλόγους ἀνήκει εἰς τοὺς *λεπτίτας*. Εὑρέθη καὶ ἐν Ἑλλάδι εἰς τὸ Λαύριον.

Γ. Κ. Γ.

Εὔριχος ἢ ***Εὐάριχος.*** Βασιλεὺς τῶν Βησιγότθων (466—485), τέταρτος υἱὸς τοῦ βασιλέως Θευδερίχου. Ὅτε δι' ἐμφυλίου σπαραγμοῦ ἐφονεύθησαν οἱ ἀδελφοί του, ἀνῆλθεν αὐτὸς εἰς τὸν θρόνον. Σύζυγον ἔλαβε τὴν Ραγναχίλδαν, θυγατέρα ἀγνώστου βασιλέως. Ὑπῆρξεν ἔνθερμος ὀπαδὸς τῆς ἀρειανῆς διδασκαλίας καὶ ἔζη μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι ἡ εὐτυχία, τὴν ὁποίαν αὐτὸς διέβλεπεν ἐν τῷ πολέμῳ καὶ τῇ πολιτικῇ, εἶναι θεῖον δῶρον, τὸ ὁποῖον ἐδόθη εἰς αὐτὸν ἕνεκα τῆς ὀρθῆς

Digitized by Google

πίστεώς του. Δὲν διέκειτο ὅμως ἐχθρικῶς καὶ πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους ἐπισκόπους. Ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἐκ τῶν Γερμανῶν ἡγεμόνων, ὁ ὁποῖος ἔδωκε γραπτοὺς νόμους εἰς τὸν λαόν του, χρησιμοποιήσας πρὸς τοῦτο τὰς νομικὰς γνώσεις τοῦ συμβούλου του Λέοντος. Ἐν τῇ ἐξωτερικῇ του πολιτικῇ μεγάλας προσπαθείας κατέβαλεν, ἵνα ἐπεκτείνῃ τὸ κράτος τῶν Βησιγότθων καὶ καταστήσῃ τοῦτο ἀνεξάρτητον ἀπὸ τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Πρὸς τοῦτο συνεδέθη διὰ φιλίας μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Ὀστρογότθων Γιζερίχου. Μετὰ ταῦτα ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς χώρας τῶν Σουήβων καὶ ἐλεηλάτησε τὴν νότιον Ἱσπανίαν. Ὁ Ρωμαῖος διοικητὴς τῆς Γαλλίας Ἀρβάνδος συνεβούλευσε τὸν Εὔριχον νὰ μὴ ἀναγνωρίσῃ πλέον τὴν Ρωμαϊκὴν ἐπικυριαρχίαν καὶ νὰ διανείμῃ τὴν Γαλλίαν μετὰ τῶν Βουργουνδῶν. Ἀλλ' ἡ ἐπιστολὴ περιέπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Ρωμαίων καὶ ὁ Ἀρβάνδος κληθεὶς εἰς τὴν Ρώμην ἐδικάσθη ἐπὶ προδοσίᾳ καὶ ἐξωρίσθη, δύο δὲ στρατοὶ σταλέντες κατὰ τοῦ Εὐρίχου ἐνικήθησαν. Ὁ Εὔριχος ἐξεστράτευσε μετὰ ταῦτα εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἵνα προσβάλῃ αὐτὸ τὸ κέντρον τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Ἀποτυχὼν ὅμως εἰσέβαλεν εἰς τὴν Γαλλίαν τῷ 477 μ. Χ. καὶ κατέλαβε τὴν Μασσαλίαν καὶ τὴν Ἀρελάτην.

Διὰ τῶν ἀλλεπαλλήλων νικῶν του κατέλαβε δεσπόζουσαν θέσιν μεταξὺ ὅλων τῶν Γερμανῶν αὐτοκρατόρων τῆς ἐποχῆς του· ὅλα τὰ βαρβαρικὰ ἔθνη ἀπέστειλαν πρεσβείας πρὸς τὸν Εὔριχον, διὰ νὰ ζητήσωσι τὴν φιλίαν καὶ τὴν συμμαχίαν του. Ἀπέθανεν ἐν Ἀρελάτῃ τῷ 484 μ. Χ. Τὸν διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον ὁ υἱός του Ἀλάριχος. Δ.Μ.Μ.

εὐροβίνη (ἡ) (Eurobin) *[Φαρμ.]*. Εἶναι ἡ τριοξικὴ χρυσαροβίνη. Ἐρυθροκιτρίνη κόνις ἀδιάλυτος ἐν ὕδατι, εὐδιάλυτος ἐν ἀκετόνῃ καὶ χλωροφορμίῳ. Ἡ εὐροβίνη ἀνεγράφη ὡς ἀναπλήρωμα τῆς χρυσαροβινης ἐπὶ ψωριάσεως καὶ χρονίων ἐκζεμάτων· ἤδη εἶναι ἀπόθετον φάρμακον. Κ. Γ. Μ.

εὐροδίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου:

$$NH_2.C_{10}H_5 < N_2 > C_6H_3.CH_3$$

ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν πυραζινικῶν σωμάτων. Εἶναι σῶμα κρυσταλλικὸν καὶ διὰ θερμάνσεως εἰς 180° μεθ' ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος ἀραιοῦ ἐπέρχεται ἀντικατάστασις τῆς ἀμινικῆς ὁμάδος δι' ὑδροξυλίου καὶ λαμβάνεται ἡ ἀντίστοιχος *εὐροδόλη*.

εὐροδόλη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. βλ. *εὐροδίνη*.

εὔροια (ἡ). εὔκολος ῥοή· || μεταφ. «εὔροια λόγων» εὐχέρεια, εὐγλωττία· || ἀφθονία, πλοῦτος, εὐτυχία.

Εὔροια *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ἀρχαίας Ἠπείρου ἄγνωστον ποῦ κειμένη. Ἐκ τοῦ Βυζαντινοῦ ἱστορικοῦ Προκοπίου (Περὶ κτισμάτων βιβλ. Δ., σ. 269 ἔκδ. *Βόννης*) καταφαίνεται, ὅτι ἡ βυζαντινὴ Εὔροια δὲν ἔκειτο ἐπὶ τῆς ἀρχαίας. Ἡ καταστροφὴ καὶ ὁ νέος οἰκισμὸς ἐγένετο πάντως μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν ἠπειρωτικῶν πόλεων ὑπὸ τοῦ Αἰμιλίου Παύλου (168 π. Χ.). Ἐπὶ τοῦ Προκοπίου στηριχθέντες ἐξήνεγκον διαφόρους εἰκασίας οἱ περὶ τῆς τοποθεσίας ταύτης γράψαντες. Πάντως ὅμως ἀμφότεραι ἔκειντο εἰς τὴν ἀρχαίαν Θεσπρωτίαν καὶ δὴ εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Παραμυθίας, ὡς δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ἐκ τοῦ ὅτι ἡ Παραμυθιὰ ἄλλοτε ὠνομάζετο Ἅγιος Δονᾶτος (τουρκ. Ἀηδονάτ, προφανῶς ἐκ τοῦ Δονάτου τοῦ χρηματίσαντος κατὰ τὸ 381 ἐπισκόπου Εὐροίας. Ὁ Ἀραβαντινὸς (Χρονογρ. Β' σ. 2) τοποθετεῖ ταύτην παρὰ τὴν Παραμυθιάν, ὁ δὲ Ἀθ. Πετρίδης (Παρνασσὸς τ. 3 [1879] σ. 127) παρὰ τὴν Σωρείαν (Σωρονιὰν) τοῦ Βουθρωτοῦ καὶ τὴν ἀρχαίαν καὶ τὴν νεωτέραν. Ἄλλοι, στηριζόμενοι εἰς παράδοσιν ἀπαντῶσαν εἰς τὸ Φανάρι τῆς Παραμυθιᾶς (Ἠπειρ. Χρονικὰ τ. Γ [1928] σ. 339) τὴν τοποθετοῦν εἰς τὰ παρὰ τὸ χωρίον *Καστρὶ* ἐρείπια. Ὁ δὲ Ζῶτος Μολοσσὸς (Ἠπειρ. Μελετήματα τ. Δ' σ. 208) εἰς τὸ παρὰ τὸ Βουθρωτὸν χωρίον *Βρύνα*. Ἀφ' ἑτέρου ὁ Ἀ. Πάλλης (Μελέτη περὶ Ἠπείρου σ. 54) τὴν τοποθετεῖ ἀκολουθῶν τὸν Λὴκ εἰς τὰ σημερινὰ Ἰωάννινα καὶ ἄλλοι ἀλλαχοῦ. Ὁμωνύμως δὲ ἐκαλεῖτο καὶ ἡ πέριξ ταύτης ἐπαρχία (*Γ. Χατζῆς*, Τὸ μυστικὸ τοῦ Κάστρου τῶν Γιαννίνων σ. 49). Ἄγνωστον πότε ἡ ἐπισκοπὴ τῆς Εὐροίας συνεχωνεύθη μὲ τὴν τοῦ Γλυκέος, ἥτις ἀργότερον συνηρτήθη εἰς τὴν τοῦ Βουθρωτοῦ, πᾶσαι δὲ τελευταίως συνεχωνεύθησαν εἰς τὴν τῆς Παραμυθίας. Χ. Ι. ΣΟΥΛΗΣ

εὐροκλύδων (ὁ) *[Ναυτ. Ἱστορ.]*. Ὀνομασία καταιγίζοντος ἀνέμου ἀνατολικοῦ, ἀναφερομένη ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων (ΚΕ') καὶ ἐν τῇ ἀφηγήσει τῶν περιπετειῶν τοῦ πλοίου, ὅπερ ἀπήγεν εἰς Ἰταλίαν τὸν ἀπόστολον Παῦλον. Δεδομένου ὅτι ὁ ἄνεμος οὗτος, καταλαβὼν τὸ πλοῖον ἅμα τῷ ἐκ Καλῶν Λιμένων (τανῦν Καλολιμνιῶτες) ἀπόπλῳ του, τὸ ἐξώρισε πρὸς τὴν νῆσον Κλαύδην (τανῦν Γαῦδος), ἕπεται ὅτι εἶχεν οὗτος διεύθυνσιν μᾶλλον Α. ΒΑ καὶ ὅτι συνεπῶς ἐπρόκειτο περὶ καταιγίδος ἀπὸ τοιαύτης διευθύνσεως, πάντως δὲ περιλαμβανομένης μεταξὺ θερινῶν ἀνατολῶν (Μ) καὶ χειμερινῶν ἀνατολῶν (εὖρος). Σ. Ε. Λ.

εὐρόνοτος (ὁ) *[Ναυτ.]*. Ὁ μεταξὺ νότου καὶ εὔρου ἔχων τὴν διεύθυνσίν του ἄνεμος (κοιν. *ὄστριασορόκος*, συντετμ. *Ε. Ν.*), ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ διεύθυνσίς του ἡ λογιζομένη ὡς ἀντιστοιχία (ἀληθὴς ἢ μαγνητική, τοῦθ' ὅπερ δέον νὰ καθορίζηται) τῆς κατ' ἀνεμορρόμβους διαιρέσεως τοῦ ἀνεμολογίου, ἀντιστοιχοῦσα πρὸς Ν 22° 1/2 Α κατὰ τὴν τεταρτοκυκλικὴν καὶ πρὸς 157° 1/2 κατὰ τὴν ὁλοκυκλικὴν εἰς μοίρας τοῦ ἀνεμολογίου διαίρεσιν. Ὁ ἄνεμος *εὐρόνοτος*, τῆς ἐκδηλώσεως τοῦ ὁποίου προηγεῖται ἀποθαλασσία (κούφια θάλασσα) ἀπὸ τῆς αὐτῆς διευθύνσεως, ἄρχεται μὲν πνέων μέτριος καὶ λεῖος, ἀλλ' ὁλονὲν ἐπακμάζων σφοδρύνεται, διεγείρων κλύδωνα εἰς τὰς ἀνοικτὰς πρὸς αὐτὸν θαλάσσας μας. Συνοδεύεται ἀπὸ συννέφειαν πυκνήν, ἐνίοτε καὶ μελανίαν, δυνάμενος νὰ μεταπίπτῃ ὡς ὁ *εὐραπηλιώτης* καὶ δὴ εὐκολώτερον ἐκείνου.

εὖρος (ὁ)· ὁ νοτιοανατολικὸς ἄνεμος (κοιν. *σορόκκος*, ἐκ τοῦ ἰταλ. scirocco)· || προσωποποίησις τοῦ ἀνέμου τούτου ἐν τῇ ἑλληνικῇ μυθολογίᾳ (βλ. κατ.).

— *[Μετεωρολ.]* Καλεῖται *εὖρος* ὁ μεταξὺ νότου καὶ ἀπηλιώτου πνέων ἄνεμος, ἀλλὰ καὶ ἡ πρὸς τὴν τοιαύτην εὐθεῖαν ἀνέμου ἀντιστοιχία κατὰ τὴν εἰς ἀνεμορρόμβους διαίρεσιν, ἀνταποκρινομένη πρὸς Ν 45° Α κατὰ τὴν εἰς μοίρας τεταρτοκυκλικὴν καὶ πρὸς 135° κατὰ τὴν εἰς μοίρας ὁλοκυκλικήν. Ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῶν χειμερινῶν ἀνατολῶν τῆς πρὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐποχῆς, καὶ πρὸς τὸν Volturnus τῆς εἰς 12 διαιρέσεις διαβαθμίσεως τοῦ ρωμαϊκοῦ ἀνεμολογίου. Εἰς Αἰγὰς τῆς Κιλικίας ὠνομάζετο σκοπολεὺς ὡς πνέων ἐκ τῆς διευθύνσεως τῶν σκοπέλων Ροσσοῦς, εἰς δὲ τὴν Κυρήνην κάρβας, ὡς πνέων ἀπὸ τοῦ φερωνύμου ὄρους. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— *[Μυθολ.]*. Ὁ *Εὖρος* ἐν τῇ μυθολογίᾳ ἐμφανίζεται μεταξὺ τοῦ Βορέα, τοῦ Ζεφύρου καὶ τοῦ Νότου. Παρ' Ὁμήρῳ ἀναφέρεται ὡς θυελλώδης, ἀγωνιζόμενος πρὸς τὸν Νότον, ὁρμῶν κατὰ τοῦ Ζεφύρου καὶ μαστιγῶν τὴν χιόνα, ὅταν ἐξεγείρεται. Ὁ Ἡσίοδος δὲν ἀναφέρει τοῦτον μεταξὺ τῶν τέκνων τοῦ Ἀστραίου καὶ τῆς Ἠοῦς, ὡς ἄλλοι, καταριθμεῖ ὅμως αὐτὸν μεταξὺ τῶν ὑγρῶν ἀνέμων, οὓς χαρακτηρίζει ὡς προερχομένους ἀπὸ τοῦ Τυφωέως. Ὅπως δὲ πάντες οἱ θεοὶ τῶν ἀνέμων εἰκονίζεται πτερωτός. ΙΑΚ. Χ. Δ.

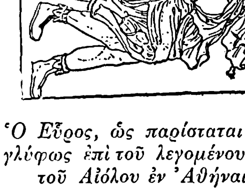

Ὁ Εὖρος, ὡς παρίσταται ἀναγλύφως ἐπὶ τοῦ λεγομένου ναοῦ τοῦ Αἰόλου ἐν Ἀθήναις.

Εὖρος *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον ἀποτελοῦν τὴν ΒΑ ἐσχατιὰν τοῦ Μυκόνου (πλάτ. 37° 28' 30'' Β, μῆκ. 25° 28' 20'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ 1815: Tinos, Mikoni, Rhenea and Delos islands), Β. ΒΔ τῆς νησῖδος Τραγονήσι. Ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν ναυτικῶν καὶ *Εὐρύ*. Σ. Ε. Λ.

εὖρος, —ους (τό)· πλάτος, μία τῶν τριῶν αὐτοτελῶν διαστάσεων, ἡ ἀπόστασις μεταξὺ δύο ὁρίων: «τὸ εὖρος τοῦ ποταμοῦ,—τῆς ὁδοῦ,—τοῦ τοίχου,—τοῦ πλοίου», ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὸ *μῆκος* καὶ τὸ *ὕψος* ἢ *βάθος*.

— *[Γεωγρ.]* Βλ. *πλάτος*.

— *[Ἀκτογρ.]* *Εὖρος* καλεῖται ἡ κατὰ τὴν ἔννοιαν «δεξιᾷ—ἀριστερᾷ», καὶ ὡς πρὸς τὸν ἀπὸ τοῦ ἀνοίγματος κολπώσεως προσβλέποντα τὴν ἀκτήν, διάστασις κολπώσεώς τινος. Κυρίως εἰπεῖν τὸ πλάτος τῆς κολπώσεως, τοῦ ὅρου «πλάτος» μὴ ἐπιτρεπομένου ὅμως, πρὸς ἀποφυγὴν ἀσφαλοῦς συγχύσεως πρὸς διαφορὰν (γεωγραφικοῦ) πλάτους. Ἡ πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ εὔρους κάθετος διάστασις λέγεται *εἴσδυσις* τῆς κολπώσεως. Σ. Ε. Λ

—*[Ναυτ. Ἀστρον.]* *Εὖρος* καλεῖται τὸ συμπλήρωμα τοῦ ἀζιμοὺθ ἀστέρος τινὸς κατὰ τὴν ἀληθῆ ἀνατολὴν ἢ δύσιν αὐτοῦ· δηλαδὴ (90° — 2 λ). Δίδεται δὲ λογαριθμικῶς μὲν διὰ τοῦ τύπου

$$\text{ἐφαπ. εὔρους} = \frac{\text{ημ. κλίσεως}}{\text{συνημ. πλάτους}}$$

ἕτοιμον δὲ διὰ τῶν ναυτικῶν πινάκων, Caillet, Friaucourt κτλ. Ἐκ τοῦ τύπου τούτου καθίσταται προφανές, ὅτι εἰς τὸν ἰσημερινὸν τὸ εὖρος ἰσοῦται κατ' ἀπόλυτον τιμὴν πρὸς τὴν κλίσιν (ἀπόκλισιν) τοῦ ἀστέρος, τὸ δὲ κατὰ τὰς ἰσημερίας εὖρος τοῦ ἡλίου, πρὸς τὴν ζενιθιακὴν αὐτοῦ ἀπόστασιν, οὖσαν τότε 0°. Τὸ εὖρος λογίζεται ἀπὸ ἀπηλιώτου τὴν ἀνατολὴν καὶ ἀπὸ ζεφύρου τὴν δύσιν, πρὸς βορρᾶν ἐὰν ἡ κλίσις εἶναι βορεία ἢ πρὸς νότον ἂν αὕτη εἶναι νοτία: Π. χ. Ζ 23° Ν, Α 78° Β.

Προκειμένης παρατηρήσεως πρὸς ὑπολογισμὸν παραλλαγῆς διὰ τοῦ εὔρους τοῦ ἡλίου, τὸ κατὰ πυξίδα ἀζιμοὺθ τοῦ ἡλίου δέον νὰ λαμβάνηται ὅταν τὸ ὕψος τοῦ κάτω χείλους του εἶναι ἴσον πρὸς τὰ 2/3 τῆς διαμέτρου του, διότι τότε περίπου τὸ κέντρον του εὑρίσκεται ἐπὶ τοῦ ἀληθοῦς ὁρίζοντος, ἤτοι τὸ ἀληθὲς ὕψος του εἶναι 0°. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Εὐροσία (Eurosie). *μάρτυς*. Ὑπὸ τῶν Ἀράβων τῆς Ἱσπανίας ὑποστᾶσα μαρτυρικὸν θάνατον τῷ 714, κατεγράφη εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν μαρτυρολόγιον τῆς 26 Ἰουνίου ὑπὸ τοῦ πάπα Λέοντος τοῦ ΙΓ' τῷ 1902, ἑορτάζεται δὲ κατ' ἐξοχὴν ἐν Jacca τῆς Ἀραγωνίας, ὅπου τῷ 1071 εὑρέθη τὸ λείψανόν της. Ε. Γ. Π.

εὐροφαίνη (ἡ) (Europhen) *[Φαρμ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ μετ' ἰωδίου ἕνωσις τῆς ἰσοβουτυλορθοκρεσόλης:

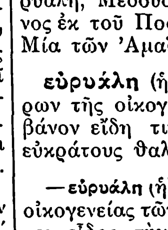

Σχηματίζεται τῇ ἐπιδράσει ἰωδιόχου καλίου ἐπὶ ἀλκαλικοῦ διαλύματος ἰσοβουτυλορθοκρεσόλης. Κόνις κιτρίνη, ἐλαφρά, ἀρωματικῶς ὄζουσα, ἀδιάλυτος ἐν ὕδατι, ἀλκοόλῃ, αἰθέρι, χλωροφορμίῳ καὶ λιπαροῖς ἐλαίοις. Ἡ εὐροφαίνη ἐνέχει 20,1 % ἰώδιον, εἶναι δ' ἐν ξηρᾷ καταστάσει καθαρά, ἀποδίδει ὅμως καὶ ἐν τῇ συνήθει θερμοκρασίᾳ ἰώδιον παρουσίᾳ ἀλκάλεως. Εἰς τὴν σχάσιν ταύτην τῆς εὐροφαίνης βασίζεται ἡ θεραπευτική της ἐφαρμογή. Ἡ εὐροφαίνη συνεστάθη ὡς σχετικῶς μὴ δηλητηριῶδες ἀναπλήρωμα τοῦ ἰωδίου, ἰδίᾳ ἐπὶ ἀφροδισίων καὶ συφιλιδικῶν παθήσεων. Χρησιμοποιεῖται εἴτε ὡς κόνις ἐπιπάσεως μετὰ βορικοῦ ὀξέος, εἴτε ὡς ἀλοιφή. Κ.Γ.Μ.

Εὐρὺ *[Παραλ. Γεωγρ.]*· βλ. *Εὖρος*.

εὐρυάγγειον (τὸ) (Euryangium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιαδανθῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῶν ὀρέων τῆς Ἀσίας. Εἶναι φυτὰ ποώδη, πολυετῆ, καὶ χρήσιμα εἰς τὴν φαρμακευτικήν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι τὸ *εὐρυάγγειον* τὸ *σουμβοὺλ* (Euryangium sumbul) οὗ αἱ ῥίζαι παρέχουσι τὸ γνωστὸν εἰς τὸ ἐμπόριον σουμβούλ. Κ. ΠΑΠ.

Εὐρυάλεια *[Μυθολ.]*. Θυγάτηρ Ἀδράστου τοῦ Ἀργείου καὶ σύζυγος τοῦ Διομήδους, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ ἀρχαίου σχολιαστοῦ τοῦ Ὁμήρου. Ὑπ' ἄλλων ὀνομάζεται *Αἰγιάλεια*. —Π.

Εὐρυάλη. —1) Μία τῶν τριῶν Γοργόνων (Εὐρυάλη, Μέδουσα, Σθενώ). —2) Μήτηρ τοῦ Ὠρίωνος ἐκ τοῦ Ποσειδῶνος, θυγάτηρ τοῦ Μίνωος.—3) Μία τῶν Ἀμαζόνων. ΙΑΚ. Χ. Δ.

εὐρυάλη (ἡ) (Euryale) *[Ζωολ.]*. Γένος ὀφιούρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀστροφυτιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς καὶ εὐκράτους θαλάσσας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

—**εὐρυάλη** (ἡ) (Euryale) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *νυμφαιωδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, τὴν *εὐρυάλην τὴν θηριώδη* (Euryale ferox). Εἶναι φυτὸν ἐτήσιον, ὑδρόβιον, λίαν κοσμητικόν, μὲ ὡραῖα πλατέα ἀπεστρογγυλωμένα ἢ χελωνοειδῆ φύλλα καὶ ἄνθη χρώματος βαθέως ἰόχρου, ἰθαγενὲς κυρίως τῶν παραλίων τῆς Σινικῆς καὶ Ἀσίας. Αἱ ῥίζαι του καὶ τὰ σπέρματά του τρώγονται ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν τῶν μερῶν ἐκείνων. Ὁ κάλυξ τοῦ ἄνθους, ὁ ποδίσκος καὶ ἡ κάτω ἐπιφάνεια τῶν φύλλων του εἶναι ὡπλισμένα μὲ μεγάλας ἀκάνθας. Ἐν Εὐρώπῃ πολλαχοῦ καλλιεργεῖται συχνότατα χάριν τοῦ λαμπροῦ φυλλώματος καὶ τῶν ἀνθέων του εἰς θερμοκήπια. Κ. ΠΑΠ.

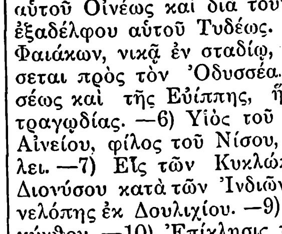
Εὐρυάλη ἡ θηριώδης.

Εὐρύαλος *[Μυθολ.]*. —1) Υἱὸς τοῦ Μηκιστέως ἐξ Ἄργους, εἷς τῶν Ἀργοναυτῶν καὶ τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις Ἐπιγόνων. —2) Μνηστὴρ τις τῆς Ἱπποδαμείας. —3) Υἱὸς τοῦ Μέλανος ἐν Καλυδῶνι, ὁ ὁποῖος ἀντέστη μετὰ τῶν ἀδελφῶν κατὰ τοῦ θείου αὐτοῦ Οἰνέως καὶ διὰ τοῦτο ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ ἐξαδέλφου αὐτοῦ Τυδέως. —4) Ἥρως μεταξὺ τῶν Φαιάκων, νικᾷ ἐν σταδίῳ, φιλονικεῖ καὶ διαλλάσσεται πρὸς τὸν Ὀδυσσέα. —5) Υἱὸς τοῦ Ὀδυσσέως καὶ τῆς Εὐίππης, ἥρως Σοφοκλείου τινὸς τραγῳδίας. —6) Υἱὸς τοῦ Ὀφέλτου, ὀπαδὸς τοῦ Αἰνείου, φίλος τοῦ Νίσου, διακρινόμενος ἐπὶ κάλλει. —7) Εἷς τῶν Κυκλώπων ἐν τῷ ἀγῶνι τοῦ Διονύσου κατὰ τῶν Ἰνδιῶν. —8) Μνηστὴρ τῆς Πηνελόπης ἐκ Δουλιχίου. —9) Ἕτερος ὅμοιος ἐκ Ζακύνθου. —10) Ἐπίκλησις τοῦ Ἀπόλλωνος ὡς θεοῦ τῆς ναυσιπλοΐας, εἰς ὃν ἡ εὐρεῖα θάλασσα εἶναι ὑποτεταγμένη. —11) Ὄνομα ἀθλητοῦ τινος. ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

—**Εὐρύαλος** *[Ναυτ. Ἱστορ.]*. Ὀνομασία («Euryalus») ἥτις (κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ἐποχὴ καθ' ἣν ἐπεκράτει ἐν Ἀγγλίᾳ ψύχωσις βαπτισμοῦ τῶν πολεμικῶν της πλοίων δι' ὀνομάτων ἡμιθέων

Digitized by Google

τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας ἢ νυμφῶν) ἐδόθη εἰς ὡραίαν φρεγάταν, ἣν ὑπηρεγάπα ὁ Νέλσων, δι' ὃ καὶ εἶχεν ἐπ' αὐτῆς κυβερνήτην τὸν ὃν ὑπηρεγάπα πλοίαρχον Μπλάκγουδ. Κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Τραφαλγὰρ ἦτο ἀνιχνευτὴς τοῦ στόλου τοῦ Νέλσωνος.

Εὐρύαλος *[Παραλ. Γεωγρ.]* Ἐπικινδυνωδεστάτη ὕφαλος παρακειμένη εἰς τὴν ΝΑ ἐσχατιὰν τῆς Θετταλομαγνησίας (πλάτ. 39°10'40'' Β, μήκ. 28°22'20'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1085: Negrepont to gulf of Kassandra) ἀμέσως ὑπὸ τὴν Σηπιάδα, ἀνακαλυφθεῖσα (1878) ὑπὸ τοῦ ὑδρογραφικοῦ βρεττανικοῦ πλοίου «Euryalus». Διεπιστώθη ὅτι ἡ ὕπαρξίς της ἦτο γνωστὴ παλαιόθεν εἰς τοὺς παρακτίους χωρικοὺς τοῦ Προμμυρίου, παρὰ τὸ ὅτι ἠγνοεῖτο ἀπὸ τοὺς ναυτικούς. Παρὰ τοῦτο, καίτοι πάντα τὰ ἀπὸ Βόλου πρὸς Θεσσαλονίκην ἀτμόπλοια παρέπλεον ἐγγὺς τὴν ἀγνοουμένην, οὐδενὸς ἀτυχήματος ἐγένετο αὕτη πρόξενος. Εὐθὺς ὅμως ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεώς της καὶ τῆς ἀνακοινώσεώς της, ἐγένετο αἰτία πλείστων προσαράξεων, περιεργοτέρα τῶν ὁποίων ἡ τοῦ ἀτμοπλοίου «Medea» τοῦ αὐστροουγγρικοῦ Λόϋδ, τοῦ ὁποίου ὁ πλοίαρχος εἶχε παραπλεύσει τὴν ἀγνοουμένην 26 φορὰς πρότερον. Ἐπὶ τῶν χαρτῶν τῶν τότε πολεμικῶν μας, ἀνώνυμος ἀκόμη οὖσα, εἶχε σημειωθῆ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *Φόβος Τρόμος.* Σ. Ε. Λ.

Εὐρύαναξ *['Ιστ.]*. Σπαρτιάτης, υἱὸς τοῦ Δωριέως ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Ἀγιδῶν. Κατὰ τὴν ἐκ Σπάρτης μετοικεσίαν τοῦ πατρός του (479 π. Χ.), οὗτος παρέμεινεν αὐτόθι, κατὰ δὲ τὴν κατὰ Μαρδονίου μάχην ἐξετέλει χρέη δευτέρου στρατηγοῦ τῶν Λακεδαιμονίων παρὰ τὸν Παυσανίαν, τοποθετηθεὶς εἰς τὰ κέρατα. Ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (Θ' 10,53,55) ἀναφέρεται ὡς καταβαλὼν προσπαθείας νὰ πείσῃ τὸν λοχαγὸν τοῦ Πιτανίτου λόχου Ἀμομφάρετον, ὅπως μετάσχῃ τῆς ἀπαραιτήτου προσκαίρου ὑποχωρήσεως τῶν Ἑλλήνων. Π. Ν. Π.

Εὐρυάνασσα.—1) Θυγάτηρ τοῦ Πακτωλοῦ, σύζυγος τοῦ Ταντάλου, ἐξ οὗ ἔτεκε τὸν Πέλοπα, τὸν Βροτέαν καὶ τὴν Νιόβην. Ἀλλαχοῦ καλεῖται *Εὐρυθεμιστὴ* ἢ *Εὐρυσθάνασσα*, θυγάτηρ τοῦ Ξάνθου. Παρ' ἄλλοις *Εὐρυτὼ ἄνασσα* καὶ *Εὐρυπρυτάνη*, δι' ὀνόματος τῆς αὐτῆς σημασίας, πρὸς ἐκδήλωσιν τῆς μεγάλης κυριαρχίας. —2) Θυγάτηρ τοῦ Ὑπέρφαντος, ἡ ὁποία ἀπὸ τοῦ Μινύου ἔτεκε τὴν Κλυμένην, σύζυγον τοῦ Φυλάκου, μητέρα τοῦ Ἰφίκλου.—3) Ὄνομα τῆς Ἥβης. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Εὐρυάνθη (Euryanthe) *['Αστρον.]*. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 527. Σ. Π.

«Εὐρυάνθη» *['Ιστορ. Μουσ.]*. Τὸ δεύτερον ἐκ τῶν τριῶν θεατρικῶν ἀριστουργημάτων τοῦ Βέμπερ, οὗτινος ἡ ὑπόθεσις ἔχει ληφθῆ ἐκ τοῦ γαλλικοῦ μεσαιωνικοῦ θρύλου: «Le Roman de la violette», ἐξ οὗ καὶ ὁ Σαίξπηρ ἔχει ἀρυσθῆ τὸν «Κυμβελῖνόν» του. Τὸ λιμπρέττο, γραφὲν ὑπὸ τῆς Ἑλμίνας de Chezy, εἶναι μᾶλλον μέτριον, ἂν καὶ περιέχει σκηνὰς λίαν προσφόρους διὰ τὸ λυρικὸν θέατρον. Ἡ «Εὐρυάνθη» παιχθεῖσα τῷ 1823 ἀπὸ τῆς σκηνῆς τῆς ὄπερας τῆς Βιέννης, δὲν ἐσημείωσε τὴν ἀναμενομένην ἐπιτυχίαν· εἰς τοῦτο, ἐκτὸς τῆς μετριότητος τοῦ λιμπρέττου, συνέτεινεν ἴσως καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Βέμπερ εἰσαχθεῖσα καινοτομία, διὰ τῆς ὁποίας, μεταξὺ τῶν διαφόρων μελῳδιῶν, διῳδιῶν, χορῶν, ἢ συνόλων τοῦ ἔργου, δὲν ἐμεσολάβουν αἱ ἀπαραίτητοι εἰς πεζὸν λόγον σκηναί, τοῦ μελοδράματος ᾀδομένου ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους καὶ ἀποτελοῦντος, οὕτως εἰπεῖν, ἓν ἑνιαῖον μουσικὸν σύνολον. Ἐκτὸς τῆς ὑπερόχου μουσικῆς, ἣν ὁ Σοῦμαν ἀποκαλεῖ συλλογὴν πολυτίμων λίθων, διὰ τῆς «Εὐρυάνθης» ὁ Βέμπερ τείνει εἰς τὴν ἕνωσιν ὅλων τῶν κυρίων στοιχείων τοῦ λυρικοῦ δράματος: τῆς ποιήσεως, τῆς μουσικῆς καὶ τῆς σκηνοθεσίας, γινόμενος εἰς τοῦτο πρόδρομος τοῦ Βάγνερ. Μεταξὺ τῶν ὡραιοτέρων σελίδων τοῦ ἔργου ἐξέχουσαν θέσιν κατέχει ἡ μνημειώδης εἰσαγωγή, παραμένουσα μέχρι σήμερον εἰς τὸ πρόγραμμα τῶν συμφωνικῶν συναυλιῶν. Γ. Σ.

Εὐρύβατος ἢ ***Εὐρυβάτης.*** Διαβόητος ἀρχαῖος Ἕλλην ἀπατεών, φερόμενος ὡς σύγχρονος Κροίσου τοῦ Λυδίας, καταγόμενος δὲ κατά τινας ἐξ Ἀθηνῶν, κατ' ἄλλους δὲ ἐξ Αἰγίνης ἢ Ἐφέσου. Τοῦτον μυθολογεῖται ὅτι ἀπέστειλεν ὁ Κροῖσος εἰς Πελοπόννησον μετὰ χρημάτων, διὰ νὰ συλλέξῃ μισθοφόρους χάριν τοῦ Λυδοῦ σατράπου, ὅστις ἐπεζήτει ὑπεροχὴν ἔναντι τοῦ μεγάλου βασιλέως, ἐτήρησε δὲ τὸ γεγονὸς μυστικόν, διαδώσας ὅτι στέλλει χρήματα εἰς Δελφούς. Ὁ Εὐρύβατος ὅμως, προσποιηθεὶς ὅτι ἀναχωρεῖ δι' Ἑλλάδα, μετέβη κατ' εὐθεῖαν εἰς Περσίαν καταστήσας ἐνήμερον τὸν Κῦρον. Κατ' ἄλλην παράδοσιν συλληφθεὶς ὡς κλέπτης ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακάς· ἡμέραν τινὰ οἱ φύλακες του συμπίνοντες τὸν ἔλυσαν, ἵνα ἐπιδείξῃ τὴν ἀκροβατικήν του δεινότητα, ἀνελθὼν δὲ οὗτος εἰς τινα στέγην ἀπέδρα. Ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων παραβάλλεται πρὸς ἄλλους ἀπατεῶνας, τὸν Ὦλον, Σώστρατον, Δημοκλείδην, Τίμαρχον, Φρυνώνδαν καὶ τοὺς Κέκροπας, κατά τινα δὲ παράδοσιν ἐπικαλεῖται «Βαρυδαίμων». Ἀπὸ τοῦ Εὐρυβάτου παρήχθη τὸ ῥῆμα «εὐρυβατεύεσθαι» (ἀπατᾶν) καὶ τὸ ἐπίθετον «εὐρύβατος» (ἀπατεών), ἀπ' αὐτοῦ δὲ ἔχει τὴν ἀρχὴν καὶ ἡ παροιμιώδης φράσις «Κρὴς πρὸς Αἰγινήτην» ἐπὶ ἀπατεώνων ἀπατώντων ἀλλήλους. Ὁ Αἰσχίνης ἐν τῷ κατὰ Κτησιφῶντος λόγῳ (137) λέγει περὶ τοῦ κατηγορουμένου «οὔτ' Εὐρύβατος οὔτ' ἄλλος οὐδεὶς τῶν πονηρῶν τοιοῦτος μάγος καὶ γόης ἐγένετο», ὁ δὲ Δημοσθένης (Περὶ Στεφ. 24) ὀνειδίζων πρᾶξίν τινα τῆς πολιτείας λέγει «Εὐρυβάτου πρᾶγμα, οὐ πόλεως ἔργον». Π.Ν.Π.

Εὐρυβία. —1) Ἀρχική τις οὐσία τῆς θεογονίας, θυγάτηρ τοῦ Πόντου ἀπὸ τῆς Γῆς, ἀδελφὴ τοῦ Νηρέως, τοῦ Θαύμαντος, τοῦ Φόρκυνος καὶ τῆς Κητοῦς, μήτηρ τοῦ Ἀστραίου, Πάλλαντος καὶ Πέρσου ἐκ τοῦ Τιτᾶνος Κρείου, ἔχουσα καρδίαν ἐκ χάλυβος. —2) Μία τῶν 50 θυγατέρων τοῦ Θεσπίου, μήτηρ τοῦ Πολυλάου ἐκ τοῦ Ἡρακλέους. —3) Μία τῶν Ἀμαζόνων, ὀπαδὸς τῆς Ἀρτέμιδος ἐν τῇ θήρᾳ μετὰ τῆς Κελαινοῦς καὶ Φοίβης, μεθ' ὧν καὶ ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους. ΙΑΚ. Χ. Δ.

εὐρυβία (ἡ) (Eurybia) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐρυβιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰ μαλάκια μὲ σῶμα ἀπεστρογγυλωμένον, ἀπαντῶντα εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν καὶ Εἰρηνικὸν ὠκεανόν. Δ. Ν. Π.

— εὐρυβία (ἡ) (Eurybia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *συνθέτων*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 100 εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Αὐστραλίας καὶ τῶν παρ' αὐτὴν κειμένων νήσων, δυνάμενα ὅμως νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς ἁπάσας τὰς τροπικὰς ἐν γένει χώρας καὶ παρ' ἡμῖν. Εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον φυτὰ θαμνώδη ἢ δενδρώδη, πολλὰ δὲ τούτων κοσμητικά. Γνωστότατον εἶδος ἡ *εὐρυβία ἡ ἀργυρόφυλλος* (Eurybia argophylla), φυτὸν σπειρόμενον μετ' ἐπιτυχίας εἰς ὅλα τὰ θερμὰ κλίματα. Τὸ ξύλον τοῦ λόγῳ τῶν ἀρίστων ἰδιοτήτων του χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ξυλογλυπτικὴν καὶ τὴν ξυλουργικὴν ἐν γένει. Κ. ΠΑΠ.

Εὐρυβιάδης. Σπαρτιάτης υἱὸς τοῦ Εὐρυκλείδα, ζήσας κατὰ τὸν Ε' π. Χ. αἰῶνα. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ξέρξου εἰς τὴν Ἑλλάδα (480 π.Χ.) ὁ Εὐρυβιάδης, ἂν καὶ δὲν ἦτο βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, οὐδὲ μέλος τῶν βασιλευόντων ἐν Σπάρτῃ γενῶν, ἀλλ' εἷς τῶν εὐγενῶν μόνον Σπαρτιατῶν, ὑπῆρξεν ὁ ναύαρχος τοῦ μικροῦ στόλου (10 τριήρων ἐν Ἀρτεμισίῳ καὶ 16 ἐν Σαλαμῖνι) τῶν Λακεδαιμονίων καὶ ὁ ἀρχιναύαρχος τοῦ ὅλου ἑλληνικοῦ στόλου, τοῦ τε ναυμαχήσαντος ἐν Ἀρτεμισίῳ τῆς Εὐβοίας καὶ τοῦ θριαμβεύσαντος ἐν Σαλαμῖνι. Ἀδύνατος ὢν τὸν χαρακτῆρα καὶ στερούμενος αὐτοβούλου ἀντιλήψεως τῆς θέσεως τῶν πραγμάτων, παρεσύρετο ἐν τοῖς πολεμικοῖς συμβουλίοις ὁτὲ μὲν ὑπὸ τοῦ ἐπιβλητικοῦ μεγαλείου τοῦ δαιμονίου Θεμιστοκλέους, ὁτὲ δὲ ὑπὸ τοῦ πείσμονος καὶ τραχέος Ἀδειμάντου ναυάρχου τοῦ στόλου τῶν Κορινθίων. Εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον τῆς Εὐβοίας, ὅπου εἶχον ἐπανέλθει οἱ Ἕλληνες μετὰ τὴν εἰς Χαλκίδα φυγήν των, ἐπεισθη νὰ παραμείνῃ καὶ νὰ συνάψῃ παρ' αὐτὸ τὰς πρώτας νικηφόρους συγκρούσεις κατὰ τοῦ στόλου τῶν Περσῶν, ὑπὸ τοῦ Θεμιστοκλέους, ὅστις εἶχε μεγαλοποιήσει τὰς περὶ βλάβης τοῦ περσικοῦ στόλου ἐκ τῆς τρικυμίας πληροφορίας (αἵτινες, καὶ εἶχον συντελέσει νὰ ἐπανέλθῃ ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐκ τοῦ Εὐρίπου) καὶ εἶχε μεταχειρισθῆ ὡς θερμὸν συνήγορον τῆς γνώμης του, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (Βιβλ. Η' κεφ. 5), πέντε τάλαντα διὰ τὸν Εὐρυβιάδην καὶ τρία διὰ τὸν Ἀδείμαντον ἐκ τῶν τριάκοντα, ἅτινα εἶχε λάβει ἐκ τῶν πόλεων τῆς Εὐβοίας διὰ νὰ παραμείνῃ εἰς τὰ ὕδατα τῶν βορείων ἀκτῶν τῆς νήσου των μέχρι τῆς ἀπομακρύνσεως ἐξ αὐτῆς τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ. Εἰς Σαλαμῖνα ἔπειτα, ὅπου εἶχε συναθροισθῆ ἅπας ὁ ἑλληνικὸς στόλος, ἀναγκασθεὶς εἰς ὑποχώρησιν ἐκ τοῦ Ἀρτεμισίου ἐκ φόβου ἀποκλεισμοῦ διὰ τῆς καταλήψεως τοῦ στενοῦ τοῦ Εὐρίπου, μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Περσῶν κατάληψιν τῶν Θερμοπυλῶν, μετὰ τὴν ἡρωϊκὴν ἀντίστασιν τοῦ βασιλέως Λεωνίδα, παρεσύρετο καὶ πάλιν κατὰ τὰ πολεμικὰ συμβούλια, ὁτὲ μὲν ὑπὸ τοῦ Θεμιστοκλέους, ὁτὲ δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀδειμάντου. Οὕτως ἐνῷ κατὰ τὴν σύσκεψιν τῶν ναυάρχων, ὅτε ἔφθασεν εἰς αὐτοὺς ἡ ἀγγελία τῆς ἁλώσεως τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ἐτάχθη μὲ τὴν γνώμην τοῦ Ἀδειμάντου περὶ ἀπόπλου τοῦ στόλου εἰς τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου, ὅτε μετέβη εἰς τὸ πλοῖόν του κατὰ τὴν αὐτὴν νύκτα ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ ὑπέδειξεν εἰς αὐτὸν τὴν μεγάλην εὐθύνην τὴν ὁποίαν ἀνελάμβανεν ὡς ἀρχιστράτηγος, διὰ τῆς ἄδοξον διάλυσιν τοῦ λαμπροῦ ἐκείνου ἐκ 378 τριήρεων στόλου, μετεπείσθη καὶ συνεκάλεσεν ἐκ νέου τὸ πολεμικὸν συμβούλιον τῶν ναυάρχων, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπεβλήθη ἡ σθεναρὰ καρτερία τοῦ Θεμιστοκλέους, παρακωλύσασα τὸν ἀπόπλουν τοῦ στόλου διακρούσης τῆς νυκτός. Τὴν πρωΐαν ὁ ἀπόπλους εἶχε καταστῆ ἀδύνατος, διότι διὰ δόλου τοῦ Θεμιστοκλέους οἱ Πέρσαι, πιστεύσαντες εἰς τὸ μήνυμά του, ὅτι οἱ Ἕλληνες διενοοῦντο ν' ἀποδράσωσιν ἐκεῖθεν, εἶχον κυκλώσει καὶ ἀποκλείσει τὸν ἑλληνικὸν στόλον, καταλαβόντες καὶ τὸν μεταξὺ Σαλαμῖνος καὶ Μεγαρίδος πορθμόν. Καὶ οὕτως ὁ Εὐρυβιάδης, ὅστις κατὰ τὴν θορυβώδη συζήτησιν τῆς νυκτὸς εἶχεν ἀπειλήσει, ὡς λέγεται, διὰ τῆς ῥάβδου του τὸν Θεμιστοκλέα καὶ εἶχεν ἀκούσει παρ' αὐτοῦ τὴν παροιμιώδη καταστᾶσαν φράσιν «πάταξον μὲν ἄκουσον δέ», ἐδοξάσθη ὡς ἀρχιστράτηγος, ἄκων κερδήσας μίαν κοσμοϊστορικὴν διὰ τὰ ἀποτελέσματά της νίκην. Μετὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Σαλαμῖνος οἱ Ἕλληνες κατεδίωξαν τὸν περσικὸν στόλον μέχρι τῆς Ἄνδρου, ἔνθα ἔγινε νέον πολεμικὸν συμβούλιον, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ Θεμιστοκλῆς προέτεινε νὰ καταδιώξωσιν αὐτὸν μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ ἀφοῦ διαλύσωσι τὰς ἐπ' αὐτοῦ γεφύρας τῶν Περσῶν νὰ ἐμποδίσωσι τὴν εἰς Ἀσίαν ἀναχώρησιν τοῦ στόλου των, ὑποστηρίξας ὅτι τοῦτο θὰ ἦτο ἡ προσήκουσα κάρπωσις τῆς ἐν Σαλαμῖνι νίκης. Εἰς τὸ τολμηρὸν ὅμως σχέδιον τοῦ Θεμιστοκλέους ἀντετάχθη ὁ Εὐρυβιάδης, εὑρίσκων τοῦτο παράτολμον καὶ οὐχὶ συμφέρουσαν τὴν κατακράτησιν τῆς φευγούσης στρατιᾶς, οὐδὲ ἀπηλλαγμένον διὰ τὴν Ἑλλάδα κινδύνων τὸν καταναγκασμὸν αὐτῆς εἰς ἀγῶνα ἀπεγνωσμένον. Ἂν καὶ κατὰ τὴν ἔνδοξον ταύτην ναυμαχίαν τὴν νίκην ἐκέρδησαν οἱ γενναῖοι ναῦται τῶν ἀττικῶν τριήρων ὁδηγούμενοι εἰς τὸν ἀγῶνα ἀπὸ τὸν μεγαλοφυᾶ ἀρχηγόν των, ὅτε οἱ Ἕλληνες μετὰ τὴν διανομὴν τῶν λαφύρων καὶ τὴν ἀφιέρωσιν τῶν ἀναθημάτων των εἰς τὸ πανελλήνιον ἱερὸν τῶν Δελφῶν, τοὺς ἐν τῷ Ἰσθμῷ καὶ τῷ Σουνίῳ ναοὺς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τὸν ἥρωα τῆς Σαλαμῖνος Αἴαντα, βοηθὸν καὶ παραστάτην τοῦ ἀγῶνός των, ἠθροίσθησαν εἰς τὸν Ἰσθμὸν «ἀριστήϊα δώσοντες τῷ ἀξιωτάτῳ γενομένῳ Ἑλλήνων ἀνὰ τὸν πόλεμον τοῦτον» (*Ἡροδ.* Η' 123), δὲν ἔδωσαν τὸ ἀριστεῖον εἰς τὸν Θεμιστοκλέα, ἀλλ' ἕκαστος τῶν ψηφιζόντων ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ Ποσειδῶνος στρατηγῶν των ἐψήφιζεν, ἐξ ἐγωϊσμοῦ, ἑαυτὸν πρῶτον, δεύτερον δὲ (οἱ πολλοὶ) τὸν Θεμιστοκλέα. Μετὰ τοῦ αὐτοῦ ἐγωϊσμοῦ ἔκριναν καὶ οἱ Σπαρτιᾶται, ὅτε ὁ Θεμιστοκλῆς μετέβη εἰς Σπάρτην, δώσαντες εἰς ἀμφοτέρους στέφανον ἐλαίας, ἀλλ' εἰς μὲν τὸν Εὐρυβιάδην ὡς βραβεῖον ἀνδρείας, εἰς δὲ τὸν Θεμιστολέα ὡς βραβεῖον σοφίας καὶ δεξιότητος.

Μὲ τὸ αὐτὸ ὄνομα μνημονεύονται καὶ ἄλλοι τινὲς ὑπὸ ἀρχαίων συγγραφέων (*Διοδ. Σικ.* VII 16). Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

εὐρυβιΐδαι (οἱ) (Eurybiidae) *[Ζῳολ.]* Οἰκογένεια μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πτεροπόδων*, περιλαμβάνουσα τὰ γένη *εὐρυβία* καὶ *ψυχή*. Δ. Ν. Π.

εὐρυβλέφαρον (τὸ) *['Οφθαλμ.]*. Ὁ ὅρος οὗτος εἰσήχθη ἐν τῇ ὀφθαλμολογίᾳ ὑπὸ τοῦ Desmarres πατρός, καὶ ἐκφράζει τὴν κατάστασιν, καθ' ἣν ἡ σχισμὴ τῶν βλεφάρων εἶναι μεγάλη καὶ εὐρεῖα, οὕτως ὥστε τὰ βλέφαρα νὰ μὴ ἐφαρμόζωνται καλῶς ἐπὶ τοῦ βολβοῦ, ὅστις φαίνεται δυσανάλογος διὰ τοιαῦτα βλέφαρα, ἅτινα ἅπτονται τοῦ βολβοῦ κατὰ τὸν κερατοειδῆ, ἀλλ' ἀφίστανται κατὰ τὸ ἔσω καὶ ἔξω μέρος αὐτῶν. Ἐπίσης ἀφίστανται καὶ τὰ δακρυακὰ σημεῖα καὶ οὕτω προκαλεῖται δακρυόρροια. Ἡ ἀνωμαλία τοῦ εὐρυβλεφάρου εἶναι συγγενής. Α. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

Εὐρυβώτας. —1) Τοξάρχης ἐν τῷ στρατεύματι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου κατὰ τὰς ἐπὶ Θήβας στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις τῶν Μακεδόνων (335 π. Χ.). Ὅτε παρὰ τὸ Ἡράκλειον οἱ ὑπὸ τῶν Μακεδόνων διωκόμενοι Θηβαῖοι, ἀναστρέψαντες αἰφνιδίως, ἐπετέθησαν διὰ βοῆς κατὰ τῶν διωκτῶν των, μεταξὺ τῶν κατὰ τὸν πανικὸν φονευθέντων ἦτο καὶ ὁ Εὐρυβώτας οὗτος (*Ἀρριαν.* Ἀνάβ. Α' 8, 4). —2) Δισκοβόλος, τοῦ ὁποίου περίφημον ἄγαλμα εἰς στάσιν ῥίψεως ὑπῆρχε κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Παυσανίου ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τοῦ Κυψέλου (*Παυσ.* Ε' 17,10). Π. Ν. Π.

Εὐρυγάνεια καὶ ***Εὐρυγάνη.*** Οὕτω καλεῖται συχνὰ ἀντὶ *Ἰοκάστη* καὶ *Ἐπικάστη* ἡ σύζυγος τοῦ Οἰδίποδος καὶ μήτηρ τοῦ Ἐτεοκλέους καὶ Πολυνείκους καὶ τῆς Ἀντιγόνης καὶ Ἰσμήνης. Τὸ παλαιὸν ἔπος *Οἰδιπόδεια* ἀναφέρει, ὅτι ὁ Οἰδίπους μετὰ τὴν αὐτοχειρίαν τῆς συζύγου του Ἐπικάστης, συνεζεύχθη μετὰ τῆς Εὐρυγανείας, θυγατρὸς τοῦ Ὑπέρφαντος, καὶ ἔσχεν ἐξ αὐτῆς τὰ τέκνα ταῦτα. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔπος ἀναφέρεται εἰς τὰ κατὰ τὴν Εὐρυγάνειαν ὁ ἀδελφικὸς πόλεμος τοῦ Ἐτεοκλέους καὶ Πολυνείκους. ΙΑΚ. Χ. Δ.

εὐρυγάστωρ, — *ορος* (ὁ)· ὁ ἔχων εὐρεῖαν τὴν γαστέρα, κοιλαρᾶς.

εὐρυγάστωρ (ὁ) (Eurygaster) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *σκουτελληριδῶν*, περιλαμβάνον κορέους μετρίου μεγέθους, μὲ θώρακα στενὸν καὶ χρωματισμοὺς σκοτεινούς. Γνωστὰ περὶ τὰ 12 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας τὰς χώρας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

εὐρυγναθία (ἡ) (eurygnathie) *['Εθνολ.]*. Ὅρος χρησιμοποιηθεὶς ὑπὸ τοῦ I. G. Saint-Hilaire πρὸς καθορισμὸν τῶν φυλῶν, αἵτινες ἔχουσι τὸ πρόσω-

Digitized by Google

πον πεπλατυσμένον ἕνεκα τῆς προεξοχῆς τῶν μήλων (ζυγωματικῶν ὀστῶν) τοῦ προσώπου (ὡς παρατηρεῖται εἰς τὸν μογγολικὸν τύπον). Μ. Ν. Κ.

εὐρύγναθος (ὁ, ἡ)· ὁ ἔχων εὐρεῖαν γνάθον, πλατεῖαν σιαγόνα· || μεταφ. «πέλεκυς εὐρύγναθος».

εὐρυγόνατος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἔχων εὐρέα, πλατέα γόνατα : «ἵππος εὐρυγόνατος».

Εὐρυγύης. Ἐπώνυμον τοῦ Ἀνδρόγεω, υἱοῦ τοῦ Μίνωος. Πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον τοῦτο ἐτελοῦντο ἐν Ἀθήναις παρὰ τὸν Κεραμεικὸν ἐπιτάφιοι ἀγῶνες.

Εὐρυδάμας. —1) Υἱὸς τοῦ Αἰγύπτου, μνηστευθεὶς μετὰ τῆς Δαναΐδος Φάρτης καὶ ὑπὸ ταύτης φονευθείς. —2) Ἀργοναύτης, υἱὸς τοῦ Κτιμένου ἐκ τῆς πόλεως τῶν Δολόπων Κτιμένης παρὰ τὴν λίμνην Ξυνιάδα, ἢ τοῦ Ἴρου καὶ τῆς Δημονάσσης, ἀδελφὸς τοῦ Εὐρυτίωνος. —3) Τρὼς ὀνειροκρίτης, πατὴρ τοῦ Ἄβαντος καὶ τοῦ Πολυείδου.— 4) Μνηστὴρ τῆς Πηνελόπης φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως. —5) Ἕλλην ἐν τῷ δουρείῳ ἵππῳ, υἱὸς τοῦ Πελίου, ἀδελφὸς τοῦ Ἰφιδάμαντος. —6) Υἱὸς τοῦ Μειδίου φονεύσας τὸν Θεσσαλὸν Θράσυλλον καὶ φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Σίμωνος.— 7) Τρώς, γαμβρὸς τοῦ περιφήμου Ἀντήνορος, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Διομήδους. —8) Υἱὸς τοῦ Ἀγαθάνορος, στρατηγὸς ἐν Γόννοις τοῖς Θεσσαλικοῖς. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Εὐρυδάμεια. Θυγάτηρ τοῦ Φυλέως, σύζυγος τοῦ μάντεως Πολυείδου ἐκ Κορίνθου, ἐξ οὗ ἔσχε τὸν Ἐχήνορα ἢ Εὐχήνορα καὶ τὸν Κλεῖτον, οἱ ὁποῖοι μετέσχον τοῦ πολέμου τῶν Ἐπιγόνων εἰς τὰς Θήβας ὡς καὶ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου. ΙΑΚ.Χ.Δ.

εὐρυδέμη (ἡ) (Eurydema) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *πεντατομιδῶν*. Τὸ εἶδος *εὐρυδέμη τῶν λαχανοειδῶν* (Eurydema oleraceum) εἶναι ἔντομον μήκους 7—8 χιλιοστ., φοειδές, χρώματος κυανοῦ μεταλλικοῦ πρὸ τὸ πράσινον, μὲ κηλῖδας ἐρυθρὰς καὶ λευκάς. Ἐμφανίζεται τὸν Ἰούνιον. Αἱ θήλειαι γεννοῦν τὰ ᾠά των ὑπὸ τὰ φύλλα. Αἱ ἐκκολαπτόμεναι μετὰ δεκαήμερον προνύμφαι νύσσουν τὰ τρυφερὰ μέρη τῶν φυτῶν. Προσβάλλουν τὰ σταυρανθῆ καὶ ἐνίοτε τὰ σκιαδανθῆ. Τὰ φύλλα ξηραίνονται καὶ οἱ καρποὶ πίπτουν. Τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα φέρουν καὶ τὰ εἴδη : *εὐρυδέμη ἡ κεκοσμημένη* (Eurydema ornatum) καὶ *εὐρυδέμη ἡ κομψή* (Eurydema festivum). Ἐνδείκνυται ἡ συλλογὴ τῶν τελείων ἐντόμων καὶ ὁ ψεκασμὸς κατὰ τῶν προνυμφῶν διὰ διαλύσεως 1‰ θειικῆς νικοτίνης 40% καὶ 1,5% σάπωνος ἐν ὕδατι. Ε.Ν.Ε.

Εὐρυδίκεια *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο ἡ Σμύρνη τῆς Ἰωνίας, ἐφ' ὅσον κατεῖχε ταύτην ὁ βασιλεὺς τῆς Θρᾴκης Λυσίμαχος, πρὸς τιμὴν τῆς θυγατρός του *Εὐρυδίκης*, συζύγου βραδύτερον τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀντιπάτρου τοῦ Β'.—2) Ἡ Κασσάνδρεια τῆς Χαλκιδικῆς, μετονομασθεῖσα *Εὐρυδίκεια* ἢ πρὸς τιμὴν τῆς θυγατρὸς τοῦ Λυσιμάχου καὶ συζύγου τοῦ Ἀντιπάτρου Β' Εὐρυδίκης, ἢ πρὸς τιμὴν τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἀντιπάτρου Α' (ἀδελφῆς τοῦ Κασσάνδρου) καὶ συζύγου τοῦ Πτολεμαίου Α', βασιλέως τῆς Αἰγύπτου, ἥτις εἶχεν ἀποσυρθῆ εἰς τὴν πόλιν ταύτην μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πρεσβυτέρου υἱοῦ της Πτολεμαίου τοῦ Κεραυνοῦ (280 π. Χ.), τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀκολουθήσει εἰς Μακεδονίαν μετὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον αὐτῆς ἀνάβασίν του. Διεσώθησαν καὶ νομίσματα τῶν Κασσανδρέων μὲ τὸ ὄνομα Εὐρυδικέων, ἅτινα ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως φέρουσι κεφαλὴν πεπλοφόρον βασιλίσσης, ἐπὶ τῆς ἑτέρας δὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΕΥΡΥΔΙΚΕΩΝ καὶ σύμβολον τὸν τρίποδα. ΚΑΨ.

Εὐρυδίκη *[Μυθολ.]*. —1) Ἡ σύζυγος τοῦ Ὀρφέως. Ἦτο μία τῶν Δρυάδων Νυμφῶν, τὴν ὁποίαν ἐγνώρισε καὶ ἐνυμφεύθη ὁ κιθαρῳδὸς Ὀρφεύς, ὅτε, μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἐκ τῆς ἀργοναυτικῆς ἐκστρατείας, κατεγίνετο εἰς τὰ ὄρη τῆς Θρᾴκης νὰ ἐξημερώσῃ διὰ τῆς λύρας του τὴν ἀγρίαν φύσιν. Ταύτης ὅμως ἠρᾶτο καὶ ὁ θεῖος βοσκὸς Ἀρισταῖος, ὅστις καὶ ἔγινεν αἴτιος του θανάτου της, διότι μίαν ἡμέραν φεύγουσα τὴν ἐρωτικὴν καταδίωξιν τοῦ Ἀριστέως ἐδήχθη ὑπὸ ὄφεως κρυμμένου ἐντὸς τῶν χόρτων καὶ τὸ δῆγμα ὑπῆρξεν εἰς αὐτὴν θανατηφόρον. Εἰς μάτην ἐπεδίωξεν ὁ Ὀρφεὺς νὰ καταπραΰνῃ τὴν λύπην του σκορπίζων τοὺς ἤχους τῆς λύρας του. Ἡ εἰκὼν τῆς Εὐρυδίκης ἦτο πάντοτε ἐνώπιόν του καὶ ἐβασάνιζε τὴν ψυχήν του. Ἀπαρηγόρητος καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ζήσῃ χωρὶς αὐτὴν ἀπεφάσισε νὰ κατέλθῃ εἰς τὸν Ἅδην πρὸς ἀναζήτησίν της. Ἐκεῖ μὲ τοὺς ἁρμονικοὺς ἤχους τῆς λύρας του καὶ τὰ δάκρυά του συνεκίνησε καὶ κατεγοήτευσε τὸν ἄνακτα τοῦ αἰωνίου σκότους Πλούτωνα καὶ τὴν Περσεφόνην, οἵτινες ἀπέδωσαν εἰς αὐτὸν τὴν Εὐρυδίκην, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως νὰ μὴ στρέψῃ νὰ ἴδῃ αὐτὴν πρὶν ἢ ἀνέλθῃ εἰς τὸ βασίλειον τοῦ φωτός. Ὁ Ὀρφεὺς ὅμως, μὴ δυνάμενος νὰ συγκρατήσῃ τὸν πόθον του νὰ ἴδῃ τὴν θείαν μορφὴν τῆς Εὐρυδίκης, ἥτις ἠκολούθει αὐτὸν ὡς σκιά, ἔστρεψε τὴν κεφαλήν του κατὰ τὸ μοιραῖον ὅριον τῆς χώρας τοῦ φωτὸς καὶ τῆς χώρας τοῦ σκότους καὶ οὕτως ἡ Εὐρυδίκη ἐξηφανίσθη παρευθύς. Ὁ ἐξαφανισμός της ἐπέφερε, κατά τινα τῶν περὶ θανάτου τοῦ Ὀρφέως παραλλαγῶν τῶν περὶ αὐτοῦ μύθων, καὶ τὸν θάνατόν του μὴ δυνηθέντος νὰ ἐπιζήσῃ μετὰ τὴν δευτέραν ταύτην συμφοράν του. Κατ' ἄλλην παράδοσιν ἡ Εὐρυδίκη, ἥτις ἐλέγετο καὶ θυγάτηρ τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐδήχθη ὑπὸ ὄφεως ἐν Αἰγύπτῳ, ὅπου εἶχε μεταβῆ μετὰ τοῦ συζύγου της. Ἡ χαρίεσσα αὕτη παράδοσις, ἥτις ἐνέπνευσε ποιητὰς καὶ καλλιτέχνας τῶν τε ἀρχαίων καὶ νεωτέρων χρόνων, ἐπλάσθη, κατὰ τοὺς ἑρμηνευτὰς τῶν ἀρχαίων μύθων, ἐκ τῆς θέας τοῦ φυσικοῦ φαινομένου τοῦ λαμπροῦ λυκόφωτος, τοῦ ἀποθνήσκοντος ἐκ τοῦ δήγματος τοῦ ὄφεως τῆς νυκτός, καὶ τοῦ λυκαυγοῦς τοῦ ἐξαφανιζομένου εὐθὺς ὡς στρέψῃ πρὸς αὐτὸ τὰ βλέμματά του ὁ ἀνατέλλων ἥλιος (ὁ Ὀρφεύς, ἡλιακὴ θεότης, ὡς καὶ ὁ καταβὰς ἐπίσης εἰς τὸν Ἅδην Ἡρακλῆς). Ὡραιοτέρα περιγραφὴ τῆς παραδόσεως ταύτης εἶναι ἡ ἐν τοῖς «Γεωργικοῖς» τοῦ Βεργιλίου (IV. 454—506) καὶ ὡραιότερον μνημεῖον τῆς ἀρχαίας τέχνης τὸ ἀντίγραφον ἀναγλύφου τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπεικονίζονται ἡ Εὐρυδίκη καὶ ὁ Ὀρφεὺς κατὰ τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ψυχοπομπὸς Ἑρμῆς λαμβάνει ταύτην ἐκ τοῦ καρποῦ τῆς χειρὸς διὰ νὰ τὴν ἐπαναφέρῃ εἰς τὸν Ἅδην.

Ὁ Ἑρμῆς, ἡ Εὐρυδίκη καὶ ὁ Ὀρφεύς.

[Ὁ Ἑρμῆς λαμβάνων τὴν Εὐρυδίκην ἀπὸ τὴν καρπὸν τῆς χειρός, διὰ νὰ τὴν ἐπαναφέρῃ εἰς τὸν Ἅδην, διότι ὁ Ὀρφεὺς λησμονήσας τὴν ἐντολὴν τῶν θεῶν ἐστράφη καὶ εἶδε τὴν Εὐρυδίκην.]

[Ἀνάγλυφον ἀποκείμενον ἐν τῷ μουσείῳ Νεαπόλεως.]

Πλὴν ὅμως τοῦ εἰρημένου ἀντιγράφου διεσώθησαν καὶ πολλαὶ παραστάσεις τῆς Εὐρυδίκης ἐπὶ

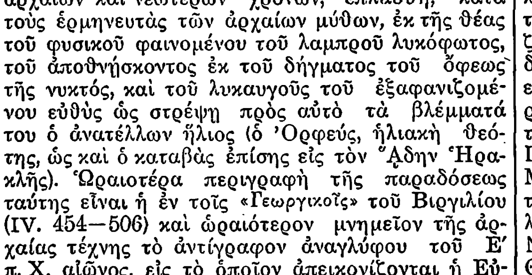

L. V. Loefftz: *Ὀρφεὺς καὶ Εὐρυδίκη, ἀπαγομένη ὑπὸ τοῦ Ἑρμοῦ εἰς τὸν Ἅδην.*

μαρμαρίνων σαρκοφάγων καὶ ἐπὶ ἀρχαίων ἀγγείων. Ἐκ τῶν ἔργων τῶν νεωτέρων ποιητῶν καὶ καλλιτεχνῶν, οἵτινες ἐνεπνεύσθησαν ἐκ τοῦ αὐτοῦ μύθου, ἄξια μνείας ἰδίως εἶναι τὸ λυρικὸν δρᾶμα «Εὐρυδίκη» τοῦ Ὀττάβιο Ρινουτσίνι, Φλωρεντίνου ποιητοῦ, ὅπερ παρεστάθη κατὰ τὸ 1600 ἐν Φλωρεντίᾳ πρὸς πανηγυρισμὸν τῶν γάμων τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Ἑρρίκου τοῦ Δ' μετὰ τῆς Μαρίας τῶν Μεδίκων, τὴν ὁποίαν καὶ ἠκολούθησεν ὁ ποιητὴς εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ τὸ τοῦ Μοντεβέρντε «Ὀρφεὺς καὶ Εὐρυδίκη» (Orfeo et Eurydice) πρῶτον παιχθὲν ἐν Παρισίοις μελόδραμα κατὰ τὸ 1647 πρὸς τέρψιν τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', ἡ «Εὐρυδίκη» τοῦ γλύπτου Φ. Ρουμπώ, ἄγαλμα μαρμάρινον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπεικονίζεται αὕτη δακνομένη ὑπ' ὄφεως, ὁ «Ὀρφεὺς καὶ ἡ Εὐρυδίκη» τοῦ Κανόβα, μαρμάρινα ἐπίσης ἀγάλματα προωρισμένα ν' ἀποτελοῦν σύμπλεγμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπεικονίζεται ὁ Ὀρφεὺς καθ' ἣν στιγμὴν στρέφει νὰ ἴδῃ τὴν Εὐρυδίκην, ὁ «θάνατος τῆς Εὐρυδίκης» τοῦ ζωγράφου Ἐράσμου Κέλλιν, πίναξ τοῦ μουσείου Μαδρίτης «Ἡ Εὐρυδίκη δακνομένη ὑπ' ὄφεως» πίναξ τοῦ Πουσὲν ἀποκείμενος εἰς τὸ Λοῦβρον, ὁ «θάνατος τῆς Εὐρυδίκης» τοῦ Σέφερ, ὁ «Ὀρφεὺς» τοῦ Ἕλληνος ποιητοῦ Δ. Παπαρρηγοπούλου κλπ. —2) Θυγάτηρ τοῦ Ἀδράστου καὶ σύζυγος τοῦ Ἴλου. Ἐκ ταύτης ἐγεννήθη ὁ Λαομέδων, ὁ πατὴρ τοῦ Πριάμου. —3) Θυγάτηρ τοῦ Λακεδαίμονος καὶ τῆς Σπάρτης καὶ σύζυγος τοῦ βασιλέως τοῦ Ἄργους Ἀκρισίου, ἐκ τῆς ὁποίας ἐγεννήθη ἡ Δανάη. Εἰς ταύτην ἀπεδίδετο ἡ κτίσις τοῦ ἐν Σπάρτῃ ναοῦ τῆς Ἀργείας Ἥρας (*Παυσ.* III. 13. 8). —4) Θυγάτηρ τοῦ Δαναοῦ καὶ τῆς Νύμφης (Ναϊάδος) Πολυξοῦς, ἥτις ἐφόνευσεν, ὡς καὶ αἱ ἀδελφαί της (Δαναΐδες), πλὴν τῆς Ὑπερμνήστρας, τὸν λαχόντα εἰς αὐτὴν νυμφίον Δρύαντα. —5) Σύζυγος τοῦ βασιλέως τῆς Νεμέας Λυκούργου, ἀδελφοῦ τοῦ Ἀδμήτου καὶ υἱοῦ τοῦ Φέρητος, καὶ μήτηρ τοῦ Ὀφέλτου (Ἀγχεμόρου), πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου ἱδρύθησαν, κατὰ τὴν ἐπιχώριον παράδοσιν, οἱ ἀγῶνες Νέμεια ὑπὸ τῶν ἑπτὰ Ἀργείων ἡγεμόνων, ὅτε οὗτοι διῆλθον ἐκεῖθεν ἐκστρατεύοντες κατὰ τῶν Θηβῶν, διότι ἐξ αἰτίας των κατεπόθη ὑπὸ δράκοντος, καθ' ὃν χρόνον ἡ παιδαγωγός του ἐγκατέλειπεν αὐτὸν διὰ νὰ δείξῃ τὴν ἄγουσαν εἰς τὸν Ἰσθμὸν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Θήβας ὁδόν. —6) Σύζυγος τοῦ βασιλέως τῶν Θηβῶν Κρέοντος, ὅστις διεδέχθη ὡς ἀδελφὸς τῆς Ἰοκάστης τὸν Οἰδίποδα εἰς τὸν θρόνον. Κατὰ τὴν παρὰ τῷ Σοφοκλεῖ παράδοσιν, αὕτη ηὐτοκτόνησε μετὰ τὴν αὐτοκτονίαν τοῦ υἱοῦ της Αἵμονος, μνηστῆρος τῆς Ἀντιγόνης. Πλὴν τοῦ Αἵμονος ἐλέγετο υἱὸς ταύτης καὶ ὁ Μεγαρεύς. —7) Θυγάτηρ τοῦ Ἄκτορος καὶ μήτηρ τῆς Πολυδώρας, τὴν ὁποίαν ἐγέννησεν ἐκ τοῦ Πηλέως. —8) Θυγάτηρ τοῦ Κλιμένου καὶ σύζυγος τοῦ Νέστορος (κατὰ τὸν Ὅμηρον) καὶ μήτηρ τοῦ Θρασυμήδους (κατὰ τὸν μυθογράφον Ὑγῖνον). —9) Θυγάτηρ τοῦ Ἀμφιαράου καὶ τῆς Ἐριφύλης καὶ ἀδελφὴ τῆς Δημωνάσσης, τοῦ Ἀμφιλόχου καὶ τοῦ Ἀλκμέωνος. Εἶχεν ἀπεικονισθῆ αὕτη μετὰ καὶ τῶν ἄλλων μελῶν τῆς οἰκογενείας της εἰς τὴν Λάρνακα τοῦ Κυψέλου (*Παυσ.* V. 17. 7). —10) Θυγάτηρ τοῦ Πέλοπος, σύζυγος τοῦ Ἠλεκτρύωνος καὶ μήτηρ τῆς Ἀλκμήνης, τῆς μητρὸς τοῦ Ἡρακλέους (*Διοδ. Σικελ.* IV. 9). —11) Σύζυγος τοῦ ἥρωος τῆς Τροίας Αἰνείου, κατὰ τὰ «Κύπρια ἔπη» τοῦ Λέσχου (*Παυσ.* X. 26. 1). Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Εὐρυδίκη. —1) Σύζυγος Ἀμύντου τοῦ Γ' βασιλέως τῆς Μακεδονίας καὶ μήτηρ Φιλίππου τοῦ Β'. Διὰ τοῦ μετὰ τοῦ Ἀμύντου γάμου της (386 π. Χ.) ἐπεστέφθη ἡ διαλλαγὴ τῶν δύο ἐν Μακεδονίᾳ φατριῶν, αἵτινες εἶχον δημιουργήσει ἀφόρητον ἐν τῇ χώρᾳ ἀναρχίαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως Ἀρχελάου (413—399), διότι εἰς μὲν τὴν φιλελληνικὴν φατρίαν τῶν Τημενιδῶν ἀνῆκεν ὁ Ἀμύντας, εἰς δὲ τὴν ἀνθελληνικὴν τῶν Λυγκηστῶν, μεθ' ὧν συνέπραττον οἱ Ἐλυμιῶται, ἡ Εὐρυδίκη, οὖσα θυγάτηρ μὲν τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἐλυμιώτιδος Σίρρα, ἐγγόνη δὲ πρὸς μητρὸς τοῦ Βαχχιάδου ἡγεμόνος τῆς Λυγκηστίδος Ἀρραβαίου. Ἡ βασίλισσα αὕτη εἶχε δύο μεγάλα ἐλαττώματα: δὲν εἶχε τὴν προσήκουσαν εἰς τὸ ἀξίωμά της σεμνότητα καὶ ἦτο πολὺ φιλόδοξος. Οὕτω λέγεται περὶ αὐτῆς ὅτι ἐφωράθη ὑπὸ τοῦ συζύγου της ἀπιστοῦσα πρὸς αὐτὸν καὶ ὅτι δὲν τὴν ἐξεδίωξεν οὗτος τῶν ἀνακτόρων διὰ νὰ μὴ προσάψῃ ὄνειδος εἰς τὰ τέκνα των. Ὁμοίως λέγεται ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της (369 π. Χ.) καὶ τὴν δολοφονίαν τοῦ υἱοῦ των Ἀλεξάνδρου ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου Ἀλωρίτου, γαμβροῦ ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ Ἀμύντου (368 π. Χ.), δὲν ἐδίστασεν ἐκ φιλοδοξίας

Digitized by Google

νὰ συνάψῃ ἐρωτικὰς σχέσεις μὲ τοῦτον καὶ νὰ ἱκετεύσῃ τὸν Ἀθηναῖον στρατηγὸν Ἰφικράτην, μετὰ τοῦ ὁποίου εἶχε συνδεθῆ διὰ φιλίας ὁ Ἀμύντας, νὰ παράσχῃ τὴν συνδρομήν του πρὸς τὸν Πτολεμαῖον, ἐπίτροπον τῆς ἀρχῆς ἀνακηρυχθέντα ὑπ' αὐτῆς, διὰ νὰ καταβάλῃ τὸν ἀπαιτητὴν τοῦ θρόνου Παυσανίαν. Ὁ Ἰφικράτης παρέσχε τῷ ὄντι τὴν συνδρομήν του εἰς τὸν Πτολεμαῖον, ὅστις ὅμως δὲν ἐδίστασε νὰ ἐγκαταλίπῃ τοὺς Ἀθηναίους καὶ νὰ συνάψῃ συνθήκην πρὸς τοὺς Θηβαίους (ἰσχυροτέρους ὄντας τῶν Ἀθηναίων κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους), οἵτινες ὅμως ὑπεχρέωσαν αὐτὸν νὰ ἄρχῃ μόνον ὡς ἐπίτροπος τῶν τέκνων τοῦ Ἀμύντου, Περδίκκα καὶ Φιλίππου, ὅστις ὑπῆρξε καὶ εἰς τῶν ὑπὸ τοῦ Πελοπίδα παραληφθέντων 30 (κατ' ἄλλους 50) ὁμήρων πρὸς ἀσφάλειαν τῆς πρὸς τοὺς Θηβαίους πίστεως τοῦ Πτολεμαίου. Ἄγνωστον εἶναι τὸ τέλος τῆς ζωῆς τῆς φιλοδόξου Εὐρυδίκης. Κατὰ τὸν Ἰουστῖνον καὶ αὕτη ἐδολοφονήθη, ὡς ὁ υἱός της Ἀλέξανδρος, ὑπὸ τοῦ ἐραστοῦ καὶ συνεύνου της Πτολεμαίου. Κατ' ἄλλους δέ, ἐλθοῦσα εἰς ἔριδας πρὸς αὐτόν, ἐβοήθησε τὸν υἱόν της Περδίκκαν νὰ τὸν δολοφονήσῃ μετὰ τριετῆ σφετερισμὸν τῆς ἀρχῆς (365 π. Χ.). —2) Θυγάτηρ τῆς Κυνάνης, θυγατρὸς τοῦ Φιλίππου Β', ἐξ Ἰλλυρίδος γυναικός, καὶ τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Φιλίππου Ἀμύντα, *Ἀδέα* ἐν ἀρχῇ ὀνομαζομένη. Ταύτην ἡ φιλόδοξος μήτηρ της, ἡγουμένη μικροῦ στρατοῦ, ὡδήγησε κατὰ τὸ 322 π. Χ. ἐκ Μακεδονίας, μολονότι ἐπεχείρησε νὰ ἐμποδίσῃ αὐτὴν ὁ ἐχθρός της Ἀντίπατρος κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ ποταμοῦ Στρυμόνος, εἰς τὴν Ἀσίαν, διὰ νὰ συζεύξῃ μετὰ τοῦ βασιλέως Ἀρριδαίου Φιλίππου καὶ ἱκανοποιήσῃ οὕτω τὰ φιλόδοξα ὄνειρά της. Καὶ ἡ μὲν Κυνάνη ἐφονεύθη ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ ἐπιμελητοῦ Περδίκκα Ἀλκέτα, ἡ Εὐρυδίκη ὅμως ἐνυμφεύθη τὸν Ἀρριδαῖον Φίλιππον κατ' ἐπιθυμίαν τοῦ στρατοῦ, ὅστις ἐπέβαλε τὴν θέλησίν του εἰς τὸν Περδίκκαν. Ἐν ἀρχῇ ἡ Εὐρυδίκη δὲν ἀνεμιγνύετο εἰς τὰς ὑποθέσεις τοῦ κράτους, μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τοῦ Περδίκκα ἠξίωσε νὰ περιέλθῃ εἰς αὐτὴν πᾶσα ἡ ἐξουσία, διὰ νὰ στερήσῃ δὲ τὸν ἔχθιστον εἰς αὐτὴν Ἀντίπατρον τοῦ ἀξιώματος τοῦ ἐπιμελητοῦ προεκάλεσε στάσιν τοῦ στρατοῦ ἐναντίον του, ἀπήγγειλε λόγον κατ' αὐτοῦ συνταχθέντα ὑπὸ τοῦ γραμματέως της Ἀσκληπιοδώρου καὶ θὰ ἐπετύγχανε τὴν ἐξόντωσίν του ἐν Τριπαραδείσῳ, ἂν δὲν ἔσῳζον αὐτὸν τότε διὰ τῆς δεξιᾶς ἐνεργείας των ὁ Ἀντίγονος καὶ ὁ Σέλευκος κατ' ἀρχὰς καὶ ἡ διαίρεσις τοῦ ἀφωσιωμένου εἰς τὴν Εὐρυδίκην στρατοῦ μετ' ὀλίγας ἡμέρας. Βραδύτερον, συμβιβασθεῖσα μὲ τὸν Ἀντίπατρον ἡ Εὐρυδίκη, ἐπέστρεψε μετ' αὐτοῦ καὶ τοῦ συζύγου της εἰς Μακεδονίαν, ὅπου εἶχεν ἀκολουθήσει καὶ ἡ Ρωξάνη μετὰ τοῦ τριετοῦς Ἀλεξάνδρου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀντιπάτρου (318 π. Χ.), ἡ φιλόδοξος Εὐρυδίκη συνεμάχησε μετὰ τοῦ Κασσάνδρου κατὰ τοῦ ἐπιμελητοῦ Πολυσπέρχοντος, ὅστις τότε, πρὸς ἠθικὴν ἐνίσχυσιν τῶν εἰς αὐτὸν ἀφωσιωμένων, προσεκάλεσεν εἰς Μακεδονίαν ἐξ Ἠπείρου τὴν Ὀλυμπιάδα, μητέρα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τὴν παρ' αὐτῇ διατρίβουσαν Ρωξάνην μετὰ τοῦ υἱοῦ της Ἀλεξάνδρου. Μαθοῦσα τοῦτο ἡ Εὐρυδίκη, ἥτις εἶχεν ἀσκηθῆ ὡς καὶ ἡ μήτηρ της τελείως εἰς τὰ στρατιωτικά, ἔσπευσε μετὰ στρατοῦ πρὸς τὰ σύνορα Μακεδονίας καὶ Ἠπείρου. Ἐκεῖ, παρὰ τὴν Λιχνίτιδα λίμνην, ἀντιπαρετάχθησαν οἱ δύο ὑπὸ γυναικῶν διοικούμενοι, τῆς Ὀλυμπιάδος καὶ τῆς Εὐρυδίκης, ἀντίπαλοι στρατοί. Οἱ ἐν τῷ στρατῷ τῆς Εὐρυδίκης ὅμως ὑπηρετοῦντες Μακεδόνες ἐθεώρησαν ἀνίερον πρᾶξιν τὸν κατὰ τῆς γηραιᾶς μητρὸς τοῦ μεγάλου βασιλέως πόλεμον καὶ ηὐτομόλησαν πρὸς αὐτήν· ἀποτέλεσμα τῆς αὐτομολίας ταύτης ὑπῆρξεν ἡ αἰχμαλώτισις τοῦ βασιλέως Ἀρριδαίου Φιλίππου καὶ ἡ σύλληψις τῆς Εὐρυδίκης ἐν Ἀμφιπόλει, ὅπου εἶχε διαφύγει. Ὁ θάνατός της ὑπῆρξε μαρτυρικός. Ἡ ἀγρία Ὀλυμπιάς, ἀφοῦ διέταξε τὸν κατακοντισμὸν τοῦ Ἀρριδαίου Φιλίππου, πρὸς τὴν Εὐρυδίκην, ἥτις ἔβοα ἀπὸ τοῦ πύργου, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχεν ἐγκλεισθῆ, ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ νόμιμος βασίλισσα τῶν Μακεδόνων, ὡς θυγάτηρ τοῦ Ἀμύντα, τὸν ὁποῖον ἐστέρησε δι' ἀπάτης τοῦ θρόνου ὁ Φίλιππος καὶ ἐφόνευσεν ὁ Ἀλέξανδρος, καὶ ὡς σύζυγος τοῦ μόνου νομίμου βασιλέως τῶν Μακεδόνων, ἔστειλε ξίφος, βρόχον καὶ κώνειον, ὅπως ἐκλέξῃ αὐτὴ τὸν τρόπον τοῦ θανάτου της. Ἀφοῦ ηὐχήθη νὰ τύχῃ καὶ ἡ Ὀλυμπιὰς τοιούτων δώρων καὶ ἐπέδεσε τὰ τραύματα τοῦ συζύγου της ἐκρέμασεν ἑαυτὴν διὰ ζώνης ἀπὸ τοῦ ἀνώφλιου καὶ οὕτως ἐτελεύτησεν. —3) Θυγάτηρ τοῦ Ἀντιπάτρου καὶ σύζυγος τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαίου τοῦ Α' (τοῦ υἱοῦ τοῦ Λάγου), τὸν ὁποῖον ἐνυμφεύθη μετὰ τὴν ἐν Τριπαραδείσῳ (321 π. Χ.) διανομὴν τῶν ἀξιωμάτων καὶ σατραπειῶν τοῦ κράτους τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Εἰς τὴν Αἴγυπτον μετέβη αὐτὴ συνοδευομένη ὑπὸ τῆς ἀνεψιᾶς της Βερενίκης, τὴν ὁποίαν ἐρωτευθεὶς ἐνυμφεύθη βραδύτερον ὁ Πτολεμαῖος, ἀποπέμψας τὴν Εὐρυδίκην, ἥτις κατέφυγε μετὰ τῶν τέκνων της εἰς τὴν παραχωρηθεῖσαν πρὸς αὐτὴν ὑπὸ τοῦ συζύγου της Μίλητον, ὅπου καταφυγὼν ἐκ Μακεδονίας ὁ βασιλεὺς Δημήτριος ὁ Πολιορκητής, σύζυγος τῆς αὐτοκτονησάσης, μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ συζύγου της, ἀδελφῆς της Φίλας, ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα της Πτολεμαΐδα. Ἐκτὸς τῆς Πτολεμαΐδος εἶχε γεννήσει ἡ Εὐρυδίκη ἐκ τοῦ Πτολεμαίου τὴν Λυσάνδραν, ἥτις εἶχε συζευχθῆ τὸν υἱὸν τοῦ βασιλέως Λυσιμάχου Ἀγαθοκλέα, καὶ τρεῖς υἱούς, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ δύο, ὁ πρεσβύτερος Πτολεμαῖος ὁ Κεραυνὸς καὶ ὁ Μελέαγρος, ἔγιναν βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας, ὁ δὲ τρίτος ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου, διότι ἀπεπειράθη ν' ἀποστατήσῃ τὴν Κύπρον. Ἐκ τῆς Μιλήτου ἔφυγεν ἡ Εὐρυδίκη εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὅτε ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον αὐτῆς ὁ υἱός της Πτολεμαῖος, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου (280 π. Χ.) ἀπεσύρθη εἰς τὴν Κασσάνδρειαν (ἀρχαίαν Ποτίδαιαν), τῆς ὁποίας τοὺς κατοίκους ἐκήρυξεν ἐλευθέρους. —4) Ἀθηναία, ἀπόγονος τοῦ μαραθωνομάχου Μιλτιάδου καὶ σύζυγος ἐν ἀρχῇ μὲν τοῦ Ὀφέλλα, τοῦ διοικητοῦ τῆς Κυρήνης ὑπὸ τὸν Λαγίδην Πτολεμαῖον, καὶ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ μετὰ ταῦτα, συζευχθεῖσα μετ' αὐτοῦ ὅτε διέτριβεν ὡς χήρα ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ 306 π. Χ., δύο ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ φονευθέντος ἐν μάχῃ κατὰ τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν Ἀγαθοκλέους πρώτου συζύγου της. —5) Θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῆς Θρᾴκης Λυσιμάχου καὶ σύζυγος τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀντιπάτρου τοῦ Β', υἱοῦ τοῦ Κασσάνδρου καὶ τῆς Θεσσαλονίκης. Κατὰ τὸ 295 π. Χ. κατέφυγεν αὕτη μετὰ τοῦ συζύγου της πρὸς τὸν πατέρα της, διότι εἶχεν εἰσβάλει εἰς τὴν Μακεδονίαν ὁ βασιλεὺς τῆς Ἠπείρου Πύρρος, διὰ νὰ ἐγκαταστήσῃ ὡς βασιλέα αὐτῆς τὸν ἀδελφὸν τοῦ συζύγου της Ἀλέξανδρον. Ὁ Λυσίμαχος, ἀπησχολημένος τότε μὲ πόλεμον κατὰ τῶν Γετῶν, ὑπὸ τῶν ὁποίων καὶ ᾐχμαλωτίσθη κατὰ τὸ 291 π. Χ. διὰ δόλου, ὄχι μόνον δὲν ἠδυνήθη νὰ ὑποστηρίξῃ τὸν γαμβρόν του ν' ἀνακαταλάβῃ τὸν θρόνον του, ἀλλ' ἠναγκάσθη καὶ νὰ συνομολογήσῃ εἰρήνην πρὸς τὸν Δημήτριον τὸν Πολιορκητήν, διὰ τῆς ὁποίας ἀνεγνώρισεν αὐτὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας καὶ παρεχώρησεν ἐπισήμως τὰ ἐπ' αὐτῆς δικαιώματα τοῦ γαμβροῦ του. Κατὰ τὸ 288 π. Χ., ὅτε ὁ Δημήτριος ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τῶν Μακεδόνων ἔφυγεν ἐκ τῆς χώρας του καὶ διεμοιράσθη αὐτὴ μεταξὺ τῶν καταχτητῶν της Πύρρου καὶ Λυσιμάχου, ἡ Εὐρυδίκη διεμαρτυρήθη κατὰ τοῦ πατρός της, διότι ὁ ἴδιος τότε ἐστέρησε ταύτην καὶ τὸν σύζυγόν της τῆς χώρας των. Τῆς διαμαρτυρίας ὅμως ταύτης ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ὁ θάνατος τοῦ συζύγου της, κατὰ διαταγὴν τοῦ Λυσιμάχου, καὶ ἡ καταδίκη αὐτῆς εἰς ἰσόβια δεσμά. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Εὐρυδίκη (Eurydike) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 75. Ἀνεκαλύφθη τὴν 22αν Σεπτεμβρίου 1862 ὑπὸ τοῦ C. H. F. Peters ἐν Clinton. Σ. Π.

εὐρύθεος (ὁ, ἡ), **—ον** (τό)· ὁ ἔχων εὐρεῖαν θέαν, εὐρὺν ὁρίζοντα.

εὐρυθμία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐρύθμου, καλὸς ρυθμός, ἀναλογία τῶν μελῶν πρὸς τὸ σύνολον.

εὔρυθμος (ὁ, ἡ), **—ον** (τό)· ὁ ἔχων καλὸν ρυθμόν, ρυθμικός, ἁρμονικός, συμμετρικός.—Ἐπίρρ. ***εὐρύθμως***.

— **εὔρυθμοι χρόνοι** *[Μουσ.]*. Ἐκαλοῦντο οὕτως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ μουσικῇ οἱ χρόνοι οἱ διαφυλάττοντες ἀκριβῶς τὴν πρὸς ἀλλήλους ἔν τινι λόγῳ εὔρυθμον τάξιν. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

εὐρυθόη (ἡ) (Eurythoa) *[Ζῳολ.]*. Γένος ζωοσκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πολυχαιτῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀμφινομιδῶν*, περιλαμβάνον θαλασσίους σκώληκας, μὲ σῶμα λεπτόν, ἐπίμηκες καὶ πόδας ἐφωδιασμένους διὰ λεπτοτάτων φυματίων. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανόν. Δ. Ν. Π.

εὐρυθυρία (ἡ) (Eurytheria) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *βουπρηστιδῶν*, περιλαμβάνον πέντε εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἰδίᾳ εἰς τὰς παραμεσογειακὰς χώρας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *εὐρυθυρία ἡ αὐστριακή* (Eurytheria austriaca), ἥτις ἔχει χρῶμα στιλπνῶς χαλκοπράσινον. Αἱ κάμπαι τοῦ ἐντόμου τούτου ἐνδιαιτῶνται ἐπὶ τῶν δρυῶν καὶ ἐνίοτε ἐπιφέρουσι μεγάλας καταστροφὰς εἰς αὐτάς. Δ. Ν. Π.

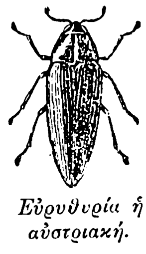

Εὐρυθυρία ἡ αὐστριακή.

εὐρύκανθος (ὁ) (Eurycanthus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὀρθοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βαδιστικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ψαμιδῶν*, περιλαμβάνον μετρίου μεγέθους ἀκρίδας, ἀπτέρους, μὲ εὐρὺν θώρακα δι' ἰσχυρῶν ἀκανθῶν ὡπλισμένον. Ἐκ τῶν 10 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι ὁ *εὐρύκανθος ὁ τραχὺς* (Eurycanthus harrida), ὅστις ἔχει μῆκος 15 ἑκατοστομέτρων καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὴν Νέαν Γουϊνέαν. Ὁ χρωματισμός του εἶναι φαιοπράσινος, ἀλλὰ μεταβάλλεται ὡς καὶ τὸ σχῆμά του αναλόγως τοῦ περιβάλλοντος ἐν ᾧ ζῇ. Ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ τῶν δένδρων καὶ ἐπὶ διαφόρων φυτῶν. Δ. Ν. Π.

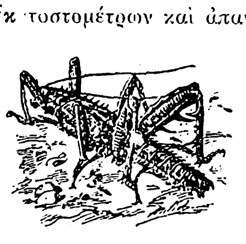

Εὐρύκανθος ὁ τραχύς.

εὐρύκερκος (ὁ) (Eurycercus) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κλαδοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *λυγκεϊδῶν*. Τὰ μαλακόστρακα τοῦ γένους τούτου διακρίνονται κυρίως ἐκ τοῦ διαχωρισμοῦ τοῦ ἀνωτέρου ἢ κεφαλικοῦ τμήματος τοῦ ὀστράκου τοῦ λοιποῦ ὀστράκου. Γενικῶς ἔχουσι χείλη εὐρέα καὶ τετράγωνα, ὀφθαλμοὺς μεγάλους, ἐξ ζεύγη ποδῶν καὶ στόμα εὐρύτατον, λίαν πεπιεσμένον, κολοβὸν κατὰ τὸ ἄκρον του καὶ ἐφωδιασμένον διὰ πολλῶν αἰχμηρῶν ὀδόντων. Ἐκ τῶν δύο γνωστῶν εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι ὁ *εὐρύκερκος ὁ λεπιδωτὸς* (Eurycercus lamellatus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς πάντα σχεδὸν τὰ στάσιμα ὕδατα τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

εὐρύκερως (ὁ) (Eurycerus) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κοκκυγιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον γνωστὸν εἶδος, τὸν *εὐρύκερων τὸν πρεβόστιον* (Eurycerus Prevostii), ὅστις εἶναι ἰθαγενὴς τῆς Μαδαγασκάρης καὶ ἔχει μέγεθος κοινοῦ κόκκυγος, σῶμα εὔρωστον, ράμφος ἐξωγκωμένον καὶ ἰσχυρόν, πτέρυγας μᾶλλον βραχείας, πόδας λεπτοὺς καὶ μετρίου μεγέθους καὶ οὐρὰν εὐρεῖαν καὶ ἐπιμήκη. Ὁ χρωματισμὸς τῆς ράχεως εἶναι ὑπέρυθρος, τὸ ράμφος κυανοῦν καὶ ἡ οὐρὰ μελανέρυθρος. Δ. Ν. Π.

— **εὐρύκερως** (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κορεϊδῶν*, περιλαμβάνον εὐμεγέθεις κορέους μὲ σῶμα ἐπίμηκες, λίαν πεπιεσμένον καὶ κεραίας διωγκωμένας, εἰς ροπαλοειδεῖς ἀποφύσεις ἀπολήγουσας. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς εὐκράτους καὶ θερμὰς χώρας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

εὐρυκεφαλία (ἡ) (eurycéphalie) *[Ἀνθρωπολ.]*. Ἀνθρωπολογικῶς καθορίζεται οὕτω τὸ εὐρὺ κρανίον. Κατὰ τὸν Huxley ἡ *εὐρυκεφαλία* εἶναι συνώνυμος τῆς *βραχυκεφαλίας*. Μ. Ν. Κ.

Εὐρύκλεια. —1) Θυγάτηρ Ὦπος τοῦ Πεισηνορίδου, τροφὸς τοῦ Ὀδυσσέως, ἣν ὁ πατὴρ αὐτοῦ Λαέρτιος ἠγόρασεν ἔτι παῖδα οὖσαν καὶ ἥτις μετὰ ταῦτα ἀνέθρεψε τὸν Τηλέμαχον. Αὐτὴ πρώτη ἔδωκεν εἰς τὴν Πηνελόπην τὴν ἀγγελίαν περὶ ἐπιστροφῆς τοῦ Ὀδυσσέως ἐκ τῆς Τροίας, ἀναγνωρίσασα τοῦτον καθ' ἣν ὥραν ἔπλυνε τοὺς πόδας του ἔκ τινος οὐλῆς, ἣν ὁ ἥρως ἔφερε πρὶν ἢ ἀναχωρήσῃ διὰ τὴν Τροίαν. —2) Θυγάτηρ τοῦ Ἔκφαντος, πρώτη σύζυγος τοῦ Λαΐου καὶ μήτηρ τοῦ Οἰδίποδος. —3) Θυγάτηρ τοῦ Ἀθάμαντος καὶ τῆς Ἰνοῦς ἢ τῆς Θεμιστοῦς, σύζυγος τοῦ Μέλανος, υἱοῦ τοῦ Φρίξου.

Ἀναγνώρισις τοῦ Ὀδυσσέως ὑπὸ τῆς Εὐρυκλείας.

Εὐρύκλεια (Eurycleia) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 195. Ἀνεκαλύφθη τὴν 19ην Ἀπριλίου 1879 ὑπὸ τοῦ J. Paliza ἐν Βιέννῃ. Σ. Π.

Εὐρυκλείδης. Ἀθηναῖος πολιτικὸς ἐκ Κηφισίας καταγόμενος καὶ ἀκμάσας κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος. Τῷ 232 ὑπῆρξε ταμίας τῶν στρατιωτικῶν ἐπὶ ἄρχοντος Διομέδοντος καὶ συχνότατα ἀναφέρεται ἐν ἐπιγραφαῖς καὶ νομίσμασι μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ συνεργάτου του Μικίωνος, μεθ' οὗ ἠλευθέρωσε τὰς Ἀθήνας ἀπὸ τῆς μακεδονικῆς φρουρᾶς τῷ 229. Συνεισέφερεν ἐξ ἰδίων πολλὰ χρήματα διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν καὶ ἐφοπλισμὸν τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐπεσκεύασε τὰ τείχη καὶ ὠχύρωσε τοὺς λιμένας. Βραδύτερον ἐξελέγη στρατηγὸς καὶ ὑπεστήριξεν ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ

Digitized by Google

σταλῇ βοήθεια εἰς τὸν Ἄρατον, ἀγωνιζόμενον κατὰ τοῦ Κλεομένους, ἐφρόντισε δὲ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν θέσιν τῶν Ἀθηνῶν διὰ φιλίας πρὸς τὸν Πτολεμαῖον τὸν Φιλοπάτορα. Ὁ Εὐρυκλείδης καὶ ὁ Μικίων ἐδηλητηριάσθησαν περὶ τὸ 200 π. Χ. τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Φιλίππου Ε', βασιλέως τῆς Μακεδονίας.

Εὐρυκλῆς. Σπαρτιάτης υἱὸς τοῦ Λαχάρους, στρατηγοῦ τῶν Λακεδαιμονίων. Ἀνῆγε τὴν καταγωγήν του εἰς τοὺς Διοσκούρους καὶ ἔζησε κατὰ τὸν β' ἥμισυ τοῦ Α' π. Χ. αἰῶνος. Ὢν εὐνοούμενος τοῦ Καίσαρος εἶχε μεγάλην δύναμιν ἐν Σπάρτῃ ἐπὶ τῆς δικτατορίας ἐκείνου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καίσαρος ἦτο ἀφωσιωμένος φίλος καὶ αὐτὸς καὶ ὁ πατήρ του εἰς τὸν Ὀκτάβιον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ πατὴρ αὐτοῦ εἶχε καταδικασθῆ εἰς θάνατον (ἐπελεκίσθη) ὡς φίλος τοῦ Ὀκταβίου (Αὐγούστου) ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου, μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι εἶχε κάμει ληστρικήν τινα ἐπιδρομὴν εἰς τὰς περιοικίδας πόλεις, ὁ Εὐρυκλῆς ὄχι μόνον ἔγινε σύμμαχος τοῦ Ὀκταβίου εἰς τὸν ἐναντίον τοῦ Ἀντωνίου πόλεμόν του, ἀλλὰ καὶ θανάσιμος ἐχθρὸς τοῦ δευτέρου. Κατὰ τὴν ἐν Ἀκτίῳ ναυμαχίαν (31 π. Χ.), ὁ Εὐρυκλῆς, ἡγούμενος ἰδίου στόλου ἐβοήθησε σημαντικῶς τὸν Ὀκτάβιον καὶ ἐτιμήθη καὶ ηὐνοήθη τὰ μέγιστα ὑπ' ἐκείνου, ἀνακηρυχθεὶς Ρωμαῖος πολίτης καὶ εἰσαχθεὶς εἰς τὴν Φαβίαν φυλήν, προσθεὶς εἰς τὸ ἑλληνικὸν ὄνομά του καὶ τὰ ρωμαϊκὰ καὶ καισαρικὰ Γάϊος-Ἰούλιος, καὶ λαβὼν τὸ ἀξίωμα ἐπιστάτου, ἤτοι ἡγεμόνος (*Στρ.* C 363 *καὶ* 366) τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ τὴν νῆσον Κύθηρα ὡς ἰδίαν κτῆσιν. Διὰ τῶν δωρεῶν καὶ ἀξιωμάτων τούτων ὁ Εὐρυκλῆς κατέστη ὁ πλουσιώτερος τῶν συγχρόνων του Ἑλλήνων, ὡς μαρτυροῦσι τά τε κοπέντα ὑπ' αὐτοῦ λακωνικὰ νομίσματα καὶ ἰδίως τὰ δαπάναις αὐτοῦ ἀνεγερθέντα πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος μεγαλοπρεπῆ καὶ κοινῆς ὠφελείας οἰκοδομήματα. Οὕτως ἡ Σπάρτη διὰ δαπάνης αὐτοῦ εἶχεν ἀποκτήσει ἓν γυμναστήριον (*Παυσ.* III. 14, 6), ἡ Κόρινθος μεγαλοπρεπέστατον λουτρῶνα, ἀνοικοδομηθέντα μὲ τὸν πεφημισμένον κροκεάτην λίθον τῆς Λακωνικῆς καὶ ὄντα ὀνομαστότερον, κατὰ τὸν Παυσανίαν (II. 3. 5), τοῦ ἐν τῇ αὐτῇ πόλει λουτρῶνος τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ, ἡ λακωνικὴ πόλις Ἀσωπὸς ἐπροικοδοτήθη μὲ τὸ ἀπαραίτητον χρηματικὸν κεφάλαιον διὰ νὰ ἔχῃ «εἰς τὸν αἰῶνα» τὸ ἀναγκαῖον διὰ τὸ γυμναστήριόν της ἔλαιον, καὶ ἄλλαι πόλεις ἑλληνικαὶ ἔτυχον ἄλλων αὐτοῦ δωρεῶν, ὡς μαρτυροῦσιν αἱ σῳζόμεναι ἐπιγραφαὶ καὶ αἱ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων πληροφορίαι, κατὰ τὰς ὁποίας πολλαχοῦ ἔτυχεν ἐξαιρετικῶν τιμῶν διὰ παρασχεθείσας ἐνεργείας, ὡς ἐν Ἀθήναις, ἔνθα ἀνηγέρθη ἀνδριὰς εἰς αὐτόν, τὸν πατέρα του Λαχάρην καὶ τὸν υἱόν του Δεξίμαχον «ἀρετῆς ἕνεκα», ἐν Γυθείῳ, ἔνθα ἐτιμᾶτο διὰ μουσικῶν ἀγώνων κατὰ τὴν εἰς μνήμην αὐτοῦ καὶ τοῦ υἱοῦ του Λάκωνος τελουμένην ἑορτὴν (τὰ Εὐρύκλεια), ὡς εὐεργέτης τοῦ κοινοῦ τῶν Ἐλευθερολακώνων καὶ τῆς πόλεως τῶν Γυθεατῶν. Ἐκτὸς ὅμως τῶν ὁμοεθνῶν, εἶχον εὐεργετηθῆ ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἀλλοεθνεῖς, ὡς μαρτυρεῖ ἡ ἐπὶ βάθρου ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ἀνευρεθεῖσα δίγλωσσος ἐπιγραφή, κατὰ τὴν ὁποίαν τιμᾶται ὡς εὐεργέτης ὁ Γάϊος Ἰούλιος Εὐρυκλῆς (δι' ἀνδριάντος) ὑπὸ τῆς ἐν Γυθείῳ ρωμαϊκῆς ἐμπορικῆς παροικίας. Παρὰ τὸ βάθρον τοῦτο ἀνευρέθη καὶ ἀκέφαλος κορμὸς ἀνδριάντος, ὅστις δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ εἶναι αὐτοῦ τοῦ Εὐρυκλέους ἢ τοῦ ἑτέρου τῶν Διοσκούρων, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνῆγεν, ὡς προελέχθη, τὸ γένος του. Κατὰ τὸ ἔτος 10—9 π. Χ. μετέβη εἰς Ἰουδαίαν, μετὰ τῶν κατοίκων τῆς ὁποίας καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες καὶ οἱ Σπαρτιᾶται ἰδιαιτέρως διετήρουν φιλικὰς σχέσεις ἀπὸ τοῦ 144 π. Χ., ὅτε καὶ συνωμολογήθη μεταξύ των συνθήκη φιλίας. Ἡ εἰς Ἰουδαίαν μετάβασίς του ἦτο διπλωματικὴ ἀποστολὴ τοῦ φίλου του Αὐγούστου εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως τῆς Ἰουδαίας Ἡρώδου, μετὰ τοῦ ὁποίου συνεδέετο ὁ Εὐρυκλῆς ἀπὸ τοῦ 12 π. Χ., ὅτε εἶχεν ἔλθει εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Ἡρώδης καὶ εἶχε γίνει ἀγωνοθέτης ἐν Ὀλυμπίᾳ. Ὡς φίλος τοῦ Ἡρώδου ὁ Εὐρυκλῆς ἀνεμείχθη εἰς τὰς οἰκογενειακὰς ἔριδας τοῦ οἴκου τοῦ φίλου του, αἵτινες κατέληξαν εἰς τὴν καταδίκην εἰς θάνατον τῶν υἱῶν τοῦ Ἡρώδου Ἀλεξάνδρου καὶ Ἀριστοβούλου, καὶ κατηγορεῖται ὑπὸ τοῦ Ἰουδαίου συγγραφέως Ἰωσήπου (Ἰουδ. ἀρχαιολ. XVI. 10) ὅτι δεξιὸς δολοπλόκος ὢν εὗρε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν φιλοχρηματίαν του ἀπελθὼν ἐκεῖθεν μὲ πολλὰ χρήματα, εἰς τὰ ὁποῖα προσετέθησαν καὶ ὅσα ἔλαβε παρὰ τοῦ βασιλέως τῆς Καππαδοκίας Ἀρχελάου, πενθεροῦ τοῦ ἑτέρου τῶν υἱῶν τοῦ Ἡρώδου. Οὕτως ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Σπάρτην πλουσιώτατος καὶ ἠδυνήθη νὰ συνεχίσῃ τὸν πολυδάπανον καὶ μεγαλόδωρον βίον του. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου του φαίνεται ὅτι ἔκαμε κατάχρησιν τῆς ἐξουσίας του (ἐπιστασίας) καὶ ἐπίεζε τοὺς Σπαρτιάτας καὶ Πελοποννησίους· διὰ τοῦτο εἶχε κατηγορηθῆ πρὸς τὸν Αὔγουστον ὑπό τινων συμπολιτῶν του, ἐκ τῶν ὁποίων εἷς μάλιστα ἦτο ἀπόγονος τοῦ Βρασίδα. Λέγεται μάλιστα ὅτι ὁ Αὔγουστος, ἀφοῦ δὲν ἐσυνετίσθη μετὰ ἐπανειλημμένας νουθετήσεις του, ἐξώρισεν αὐτόν· πιθανώτερον ὅμως φαίνεται ὅτι ἐξωρίσθη κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ διαδόχου τοῦ Αὐγούστου αὐτοκράτορος Τιβερίου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου καὶ ἀπέθανεν ἐξόριστος ὤν. Τούτου διάδοχος ἐν τῇ ἀρχῇ ὑπῆρξεν ὁ υἱός του Γάϊος Ἰούλιος Λάκων. Ἐκ τῶν ἀπογόνων τοῦ Εὐρυκλέους πολλοὶ ἔφερον τὸ ὄνομά του.

Τὰ ἐπὶ τοῦ Εὐρυκλέους κοπέντα λακωνικὰ νομίσματα φέρουσιν ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως τὴν λέξιν ΣΠΑΡΤΗ καὶ γυναικείαν προτομὴν (τῆς ἡρωΐδος Σπάρτης, τῆς θυγατρὸς τοῦ μυθικοῦ βασιλέως Εὐρώτα καὶ συζύγου τοῦ μυθικοῦ βασιλέως Λακεδαίμονος) μετὰ διαδήματος, ἐπὶ τῆς ἑτέρας δὲ τὰ γράμματα ΛΑ (κεδαιμονίων), τὴν ἐπιγραφὴν ΕΠΙ ΕΥΡΥΚΛΕΟΣ καὶ τοὺς Διοσκούρους καλπάζοντας. Τὴν κεφαλὴν τῶν Διοσκούρων φέρουσιν ὡς σύμβολον καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ υἱοῦ του Λάκωνος κοπέντα λακωνικὰ νομίσματα, διότι εἰς τούτους ἀνῆγεν ὁ Εὐρυκλῆς τὸ γένος του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Πηγαί: Πλούταρχος* (Βίος Ἀντωνίου), *Στράβων, Παυσανίας* καὶ αἱ ἀνευρεθεῖσαι ἐν Λακωνικῇ καὶ Κορίνθῳ ἐπιγραφαί, εἰς τὰς ὁποίας γίνεται λόγος περὶ τοῦ Εὐρυκλέους. *Βοηθήματα:* ἰδίως τοῦ *E. Kjellberg*, C. Iulius Eurycles (ἐν «Klio» τ. 17. 1920). τοῦ *R. Weil* Die Familie des C. Iul. Eurycles (ἐν «Mitt. des Arch. Instituts» τῶν Ἀθηνῶν τ VI.) καὶ *Σ. Κουγέα*, Ἐπιγραφικαὶ ἐκ Γυθείου συμβολαὶ κλπ. (ἐν περιοδ. «Ἑλληνικὰ» τ. Α' σ. 7 κ. ἑξ.).

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— **Εὐρυκλῆς.** Περιώνυμος ἀπατεὼν καὶ τερατολόγος, ζήσας ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Οὗτος διαδίδων ὅτι κατῴκει ἐν ἑαυτῷ δαίμων, ὅστις προεφήτευε διὰ τοῦ στόματός του, συνήθροιζε περὶ ἑαυτὸν χαίνοντας θαυμαστάς, ἀναμένοντας ν' ἀκούσωσι τὰς προφητείας τοῦ ἐν αὐτῷ κατοικοῦντος δαίμονος. Τόση δὲ ἦτο ἡ πρὸς αὐτὸν πίστις τοῦ δεισιδαίμονος πλήθους καὶ τόσος ὁ θαυμασμός, ὥστε οἱ ἀποτελοῦντες σχολὴν ὅλην ἐγγαστρίμυθοι ἐν Ἀθήναις μάντεις ὠνομάσθησαν ἀπ' αὐτοῦ *Εὐρυκλεῖδαι* (*Ἀριστ.* Σφῆκ. 1019). ΚΑΨ.

εὐρυκόμη (ἡ) (Eurycome) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σαπιντιδῶν*, περιλαμβάνον δύο εἴδη ἰθαγενῆ τῶν Ἰνδιῶν καὶ ὧν τὸ ξύλον χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ ξυλουργικῇ. Δ. Ν. Π.

Εὐρυκράτης. —1) Υἱὸς τοῦ Πολυδώρου, Ἀγιάδης, βασιλεὺς τῶν Λακεδαιμονίων, ἄρξας περὶ τὸ 600 π. Χ. Μετὰ τοῦτον ἦρξεν ὁ Ἀνάξανδρος. —2) Ἔγγονος τούτου, υἱὸς τοῦ Ἀναξάνδρου, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης. —3) Πυθαγόρειος φιλόσοφος. ΙΑΚ. Χ. Δ.

εὐρυλαιμίδαι (οἱ) (Eurylaemidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ᾠδικῶν*, περιλαμβάνουσα πτηνὰ μετρίου ἢ μεγάλου μεγέθους, ἰθαγενῆ τῆς Ἀσίας καὶ τῶν παρ' αὐτῇ νήσων. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν ὁ *εὐρύλαιμος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

εὐρύλαιμος (ὁ) (Eurylaemus) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐρυλαιμιδῶν*, περιλαμβάνον πτηνὰ εὐμεγέθη μὲ ράμφος μέτριον, χονδρὸν καὶ ἰσχυρόν, κεκαμμένον ἀγκιστροειδῶς κατὰ τὸ ἄκρον του, πτέρυγας μετρίου μεγέθους, πόδας βραχεῖς καὶ ἰσχυροὺς καὶ οὐρὰν εὐρεῖαν καὶ ὀδοντωτὴν κατὰ τὸ ἄκρον της. Ἐκ τῶν δώδεκα εἰδῶν ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος γνωστότερον εἶναι ὁ *εὐρύλαιμος ὁ τῆς Ἰάβας* (Eurylaemus Javanensis), ὅστις ἀπαντᾷ ἐν Ἰάβᾳ καὶ Σουμάτρᾳ καὶ ἔχει μῆκος 40 περίπου ἑκατοστομέτρων καὶ χρῶμα πρασινοκυανοῦν μὲ πορτοκαλλιώδεις ἀνταυγείας. Δ. Ν. Π.

Εὐρύλαιμος ὁ τῆς Ἰάβας.

εὐρυλεπτίδαι (οἱ) (Euryleptidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τροχοφόρων*, περιλαμβάνουσα θαλασσίους σκώληκας. Ἐκ τῶν πολλῶν γενῶν τῆς οἰκογενείας γνωστότερον εἶναι ὁ *εὐρύλεπτος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

εὐρύλεπτος (ὁ) (Euryleptus) *[Ζῳολ.]*. Γένος σκωλήκων τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐρυλεπτιδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα θαλάσσια ζῷα, τυφλά, μὲ σῶμα λεπτὸν καὶ πεπιεσμένον. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

Εὐρύλοχος *[Μυθολ.]*.—1) Υἱὸς τοῦ Αἰγύπτου καὶ τῆς Ναϊάδος (Νύμφης) Πολυξοῦς. Εἰς τοῦτον ἔλαχεν ὡς σύζυγος ἡ Δαναῒς Αὐτονόη, ἥτις κατέσφαξεν αὐτὸν κατὰ τὴν πρώτην ἑσπέραν τοῦ γάμου, ὡς ἔπραξαν πᾶσαι αἱ Δαναΐδες, πλὴν τῆς Ὑπερμνήστρας, ἥτις διέσωσε τὸν ἑαυτῆς νυμφίον Λυγκέα, παρθένον αὐτὴν φυλάξαντα.—2) Σύζυγος τῆς ἀδελφῆς τοῦ Ὀδυσσέως Κτιμένης καὶ σύντροφος αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Τροίας. Κατὰ τὴν μετάβασιν μιᾶς ὁμάδος ἐκ τῶν συντρόφων τοῦ Ὀδυσσέως εἰς τὰ μέγαρα τῆς Κίρκης, ὁ θεοειδὴς Εὐρύλοχος ἦτο ἀρχηγὸς αὐτῆς καὶ μόνος αὐτὸς ἐννοήσας τὴν ἀπάτην τῆς μαγίσσης διέφυγε τὴν μεταμόρφωσίν του εἰς χοῖρον (*Ὀδυσ.* κ 205 καὶ 232). Ὁ Εὐρύλοχος ἐπίσης μετὰ τοῦ Περιμήδους ἐκράτουν τοὺς ἀμνούς, τοὺς ὁποίους ἔσφαξεν ὁ Ὀδυσσεὺς πρὸς ἐξιλέωσιν τῶν νεκρῶν πρὸ τῆς εἰς τὸν Ἅδην καταβάσεώς του καὶ αὐτὸς συνώδευσε τὸν Ὀδυσσέα εἰς τὸν Ἅδην καὶ παρέσυρε τοὺς συντρόφους του νὰ σφάξωσι τὰς βοῦς τοῦ Ἡλίου ἐν τῇ νήσῳ Τρινακρίᾳ (Σικελίᾳ), γενόμενος οὕτως ὑπαίτιος καὶ τῆς ἰδικῆς του καταστροφῆς καὶ τῶν ἄλλων συντρόφων τοῦ Ὀδυσσέως, διότι ὁ Ζεὺς ἀγανακτήσας διὰ τὴν ἀσέβειάν των κατεκεραύνωσε τὸ πλοῖον τοῦ Ὀδυσσέως καὶ ἐξωλόθρευσε πάντας τοὺς ἐν αὐτῷ, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Εὐρύλοχος, πλὴν τοῦ Ὀδυσσέως.—3) Βασιλεὺς τῆς Σαλαμῖνος. Περὶ τούτου ἐλέγετο (*Στρ.* C. 393), ὅτι ἐξεδίωξεν ἐκ Σαλαμῖνος τὸν λυμαινόμενον τὴν νῆσον Κυχρείδην ὄφιν (οὕτω καλούμενον ἀπὸ τοῦ ἥρωος Κυχρέως, ὅστις εἶχε θρέψει αὐτὸν καὶ ἀπὸ τοῦ ὁποίου καὶ ἡ Σαλαμὶς ἐκαλεῖτο παλαιότερον Κύχρεια), τὸν ὁποῖον ἐδέχθη εἰς Ἐλευσῖνα ἡ Δημήτηρ καὶ κατέστησεν ἀμφίπολόν της.—4) Ζακύνθιος. Εἷς τῶν μνηστήρων τῆς Πηνελόπης. ΚΑΥ.

— **Εὐρύλοχος.** —1) Ταγὸς τῶν Θεσσαλῶν κατὰ τὸν πρῶτον Ἱερὸν πόλεμον, 600—590 π. Χ., κατὰ τὸν ὁποῖον κατεστράφη ἡ Κρῖσα καὶ ἡ παραλία πόλις Κίρρα ὑπὸ τῶν ἡνωμένων δυνάμεων τοῦ τυράννου τῆς Σικυῶνος Κλεισθένους, τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τὸν Σόλωνα καὶ τῶν Θεσσαλῶν ὑπὸ τὸν Εὐρύλοχον. Ἐπὶ τοῦ Εὐρυλόχου τούτου (*Στρ.* C. 421) λέγεται, ὅτι εἰς τὸν ἐν Δελφοῖς ἀγῶνα κιθαρῳδῶν προσετέθησαν καὶ ἀγὼν ἱππικὸς καὶ γυμνικός, καὶ ὅτι ἀντὶ τῶν Δελφῶν ὡρίσθησαν ὡς ἀγωνοθέται οἱ Ἀμφικτίονες καὶ ὅτι οἱ ἀγῶνες ὠνομάσθησαν Πύθια.—2) Σπαρτιάτης στρατηγός. Ἦτο ἀρχηγὸς τῆς ἐκ 3.000 ὁπλιτῶν στρατιᾶς, ἥτις κατὰ τὸ 426 π. Χ. συνηθροίσθη ἐν Δελφοῖς καὶ ἐκεῖθεν διὰ τῆς χώρας τῶν Λοκρῶν, ἐξαναγκασθέντων εἰς συμμαχίαν πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους, ἐπῆλθε κατὰ τῆς Ναυπάκτου συγχρόνως μετὰ τῆς στρατιᾶς τῶν συμμάχων Αἰτωλῶν, ἥτις εἰς τὴν περὶ τὴν Ναύπακτον χώραν ἠρήμωσε καὶ κατέλαβε τὸ ἀτείχιστον προάστειον τῆς πόλεως. Τὴν Ναύπακτον ἔσωσε τότε ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων Δημοσθένης, ὅστις ἔπεισε τοὺς Ἀκαρνᾶνας νὰ παραδώσωσι πρὸς αὐτὸν χιλίους ὁπλίτας, μετὰ τῶν ὁποίων εἰσῆλθεν ἀπὸ θαλάσσης εἰς τὴν πόλιν. Ὁ Εὐρύλοχος, ὅταν ἔμαθεν ὅτι ὁ Δημοσθένης εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ναύπακτον μετὰ τῆς στρατιᾶς, ἀντελήφθη ὅτι ἦτο ἀδύνατον ἐξ ἐφόδου νὰ καταλάβῃ τὴν χώραν καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν περὶ τὴν Καλυδῶνα καὶ Πλευρῶνα χώραν, ἔνθα καὶ διῆλθε τοὺς θερινοὺς μῆνας. Ἡ ἐν Αἰτωλίᾳ παρουσία τοῦ στρατοῦ τῶν Λακεδαιμονίων ὑπέκαυσε τὰ ἀμοιβαῖα μίση τῶν κατοίκων τῆς βορειοδυτικῆς Ἑλλάδος, καὶ οἱ Ἀμβρακιῶται νομίσαντες ὅτι ἦτο εὐκαιρία νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τῶν ἐχθρῶν των Ἀμφιλοχίων καὶ Ἀκαρνάνων, ἀφοῦ ἔπεισαν δι' ἀπεσταλμένων των τὸν Εὐρύλοχον νὰ βοηθήσῃ αὐτούς, ἐξεστράτευσαν κατὰ τῆς Ἀμφιλοχίας καὶ κατέλαβον τὴν ὀχυρὰν παραλίαν πόλιν αὐτῆς Ὄλπας. Συγχρόνως σχεδὸν μὲ αὐτοὺς ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Ἀμφιλοχίων καὶ ὁ Εὐρύλοχος, ἀφοῦ διέβη μετὰ τῆς στρατιᾶς του τὸν Ἀχελῷον ποταμόν. Οἱ Ἀκαρνᾶνες ἔσπευσαν τότε ν' ἀναθέσωσι τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ των εἰς τὸν Δημοσθένη καὶ νὰ ζητήσωσι τὴν βοήθειαν τοῦ παραπλέοντος τὴν χώραν των στόλου τῶν Ἀθηναίων. Ὁ Δημοσθένης, ἂν καὶ ἦτο χειμών, κατώρθωσε δι' ἐσπευσμένης πορείας νὰ φθάσῃ εἰς Ὄλπας εὐθὺς μετὰ τὸν Εὐρύλοχον καὶ διὰ τῆς ὑπερόχου στρατηγικῆς δεξιότητός του νὰ ἐπωφεληθῇ τῶν πλεονεκτημάτων τοῦ ἐδάφους ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ νικήσῃ τελείως εἰς ἀναπεπταμένον πεδίον τὴν πολυαριθμοτέραν τῆς ἰδικῆς του στρατιὰν τῶν Πελοποννησίων καὶ Ἀμβρακιωτῶν. Κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἔπεσεν ὁ Εὐρύλοχος καὶ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ ἀνέλαβεν ὁ Σπαρτιάτης Μενεδάϊος, ὅστις καὶ ἐγκατέλιπε τοὺς συμμάχους του, παραχωρηθείσης ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους εἰς τὴν στρατιάν του, κατόπιν συμβάσεως ἐπαισχύντου διὰ τοὺς Πελοποννησίους, ἀκωλύτου ἐξόδου.

—3) Πλούσιος Θεσσαλὸς ἡγεμὼν τῆς Λαρίσης, ὅστις ἡμιλλᾶτο εἰς ἐπίδειξιν τοῦ πλούτου του καὶ μεγαλοπρέπειαν τῆς αὐλῆς του πρὸς τοὺς συγχρόνους του Σκόπαν, ἡγεμόνα τῆς Κραννῶνος, καὶ Ἀρχέλαον, βασιλέα τῆς Μακεδονίας. Μεταξὺ τῶν προσκληθέντων καὶ ὑπὸ τῶν τριῶν εἰρημένων ἡγεμόνων ἦτο, κατὰ Διογένην τὸν Λαέρτιον (II. 9), καὶ ὁ σοφὸς Σωκράτης, ὅστις ὅμως ἀπηξίωσε ν' ἀποδεχθῇ τὴν πρόσκλησίν των.—4) Ἐπιφανὴς Μακεδών, ἀρχηγὸς τῆς ἐξ αὐτοῦ, τοῦ Ἀντιπάτρου καὶ τοῦ Παρμενίωνος καταρτισθείσης πρεσβείας τοῦ Φιλίππου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ἥτις ἐκόμισε πρὸς αὐτοὺς τὴν αὐτόγραφον ἐπιστολὴν τοῦ Φιλίππου καὶ διεπραγματεύθη μετ' αὐτῶν τοὺς ὅρους τῆς μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Φιλίππου Β' γενομένης κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 346 π.Χ. εἰρήνης.—5) Ἀρκὰς (Λουσιεύς). Μετέσχε τῆς ἀναβάσεως τῶν μυρίων (401 π. Χ.) καὶ διεκρίθη εἰς τὴν κατὰ

Digitized by Google

τῶν Καρδούχων μάχην, ὅτε ἔσωσε τὸν Ξενοφῶντα ἐκ μεγάλου κινδύνου, καὶ τὴν κατὰ τῶν Ταόχων, ὅτε ἁμιλλώμενος εἰς ἀνδρείαν πρὸς τοὺ: Καλλίμαχον τὸν Παρράσιον, Ἀγασίαν τὸν Στυμφάλιον καὶ Ἀριστώνυμον τὸν Μεθυδριέα συνετέλεσεν εἰς τὴν κατάληψιν τῆς ὀχυρᾶς τοποθεσίας, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἠμύνοντο οἱ Τάοχοι. Ἦτο εἷς τῶν πρὸς τὸν ναυάρχον τῶν Λακεδαιμονίων Ἀναξίβιον ἀποσταλέντων πρέσβεων, διὰ νὰ δηλώσωσιν, ὅτι ἐξῆλθον τοῦ Βυζαντίου πεισθέντες εἰς αὐτὸν καὶ οὐχὶ ἀπατηθέντες καὶ ἐκ τῶν ἀφωσιωμένων πάντοτε φίλων τοῦ Ξενοφῶντος. —6) Ἀρχηγὸς τοῦ ἐκ 1500 μισθοφόρων Κρητῶν στρατοῦ τοῦ Μ. Ἀντιόχου κατὰ τὴν ἐν Ραφίᾳ τῆς Παλαιστίνης μάχην (217 π. Χ.) ἐναντίον Πτολεμαίου τοῦ Δ' τοῦ Φιλοπάτορος (*Πολυβ.* V 79). —7) Μάγνης. Εἷς τῶν ὀργανωτῶν καὶ προγυμναστῶν τοῦ στρατοῦ τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Δ' (Φιλοπάτορος) εἰς τὸν κατὰ Ἀντιόχου τοῦ Μεγάλου πόλεμόν του, εἰς τὸν ὁποῖον μετέσχε καὶ ὁ Εὐρύλοχος ὡς ἀρχηγὸς τοῦ ἐκ 3.000 ἀνδρῶν ἀγήματος (*Πολυβ.* V. 63 καὶ 65). —8) Μακεδών. Ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀρσέου καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ἐπιμένους, ἑνὸς τῶν βασιλικῶν παίδων, οἵτινες κατὰ τὸ 327 π. Χ. συνώμοσαν νὰ δολοφονήσωσι τὸν Μ. Ἀλέξανδρον κοιμώμενον. Τὴν ζωὴν τοῦ μεγάλου βασιλέως ἔσωσε τότε ὁ Εὐρύλοχος οὗτος, ὅστις μαθὼν τὰ τεκταινόμενα παρὰ τοῦ ἐπιστηθίου φίλου του ἀδελφοῦ τοῦ Ἐπιμένους Χαρικλέους, ἀπεκάλυψε ταῦτα εἰς τὸν σωματοφύλακα Πτολεμαῖον τὸν Λάγου καὶ αὐτὸς εἰς τὸν Ἀλέξανδρον, ὅστις διέταξε τὴν σύλληψιν τῶν ὑπὸ τοῦ Εὐρυλόχου κατονομασθέντων συνωμοτῶν (*Ἀρρ.*IV. 13.7), οἵτινες ἐλιθοβολήθησαν ὑπὸ τῶν Μακεδόνων. —9) Μαγνητάρχης καὶ ἀρχηγὸς τῆς ἀντιρρωμαϊκῆς φατρίας ἐν Δημητριάδι, τὴν ὁποίαν καὶ παρέδωκεν εἰς τοὺς ἐχθροὺς τῶν Ρωμαίων Αἰτωλούς. Ηὐτοκτόνησε μετὰ τὴν κατίσχυσιν τῶν Ρωμαίων ἐν Ἑλλάδι. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

εὐρυμάθεια (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐρυμαθοῦς, γνῶσις πολλῶν πραγμάτων, πολυμάθεια: «λόγιοι σπανίας εὐρυμαθείας».

εὐρυμαθής (ὁ, ἡ),—ές (τό)· ὁ ἔχων εὐρείας γνώσεις, πολυμαθής: «εὐρυμαθὴς λόγιος, — ἐπιστήμων». —Ἐπίρρ. *εὐρυμαθῶς*.

Εὐρύμαχος —1) Βασιλεὺς τῶν Φλεγύων. καταστρέψας τὰς Θήβας, ὧν τὰ τείχη ἀνίδρυσαν ὁ Ζῆθος καὶ ὁ Ἀμφίων. —2) Μνηστὴρ τῆς Ἱπποδαμείας, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Οἰνομάου. —3) Υἱὸς τοῦ Πολύβου, μετὰ τοῦ Ἀντινόου ὁ ἐξοχώτατος τῶν μνηστήρων τῆς Πηνελόπης. —4) Υἱὸς τοῦ Λεοντιάδου, Θηβαῖος. Οὗτος διεξήγαγε τῷ 431 π. Χ. τὰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν ἐν Πλαταιαῖς τὰ τῶν Θηβαίων φρονούντων, ἠχμαλωτίσθη ὅμως καὶ ἐθανατώθη, ὅτε οἱ Θηβαῖοι κατέλαβον τὴν πόλιν. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Εὐρυμέδων [*Μυθολ.*]. —1) Ἥρως τῆς Πάρου. Υἱὸς τοῦ Μίνωος καὶ τῆς νύμφης Παρείας καὶ ἀδελφὸς τοῦ Χρύσου, Νηφαλίωνος καὶ Φιλολάου. Ὅτε ὁ Ἡρακλῆς πλέων πρὸς τὴν χώραν τῶν Ἀμαζόνων διὰ νὰ λάβῃ τὸν ζωστῆρα τῆς Ἱππολύτης καὶ φέρῃ αὐτὸν εἰς τὴν θυγατέρα τοῦ Εὐρυσθέως Ἀδμήτην, προσήγγισεν εἰς τὴν νῆσον Πάρον, οἱ εἰρημένοι ἀδελφοὶ ἐφόνευσαν δύο ἐκ τῶν συντρόφων του· ὁ Ἡρακλῆς ἀγανακτήσας ἐφόνευσε τούτους καὶ ἐπολιόρκησε τὴν Πάρον, ἐδέχθη δὲ νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν ὅτε ἔδωσαν εἰς αὐτὸν οἱ κάτοικοι ἀντὶ τῶν δύο φονευθέντων συντρόφων του τοὺς δύο υἱοὺς τοῦ Ἀνδρόγεω, υἱοῦ τοῦ Μίνωος, Ἀλκαῖον καὶ Σθένελον. —2) Εἷς τῶν Καβείρων τῆς Λήμνου. Ἐλέγετο (*Νόννου Διον.* XIV. 20) υἱὸς τοῦ Ἡφαίστου καὶ τῆς Καβειροῦς, μιᾶς τῶν νυμφῶν τῆς Θρᾴκης, καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ἄλκωνος. —3) Βασιλεὺς τῶν Γιγάντων καὶ πατὴρ τῆς Περιβοίας, ἥτις ἐκ τοῦ Ποσειδῶνος ἐγέννησε τὸν Ναυσίθοον, πρῶτον βασιλέα τῶν Φαιάκων. Περὶ τοῦ Εὐρυμέδοντος τούτου ἐλέγετο· ὅτι βιάσας τὴν Ἥραν πρὸ τοῦ γίνῃ αὐτὴ σύζυγος τοῦ Διός, ἔγινεν ἐξ αὐτῆς πατὴρ τοῦ Προμηθέως, καὶ ὅτι, ὅτε βραδύτερον ἔμαθε τοῦτο ὁ Ζεύς, τὸν μὲν πατέρα Εὐρυμέδοντα ἔρριψεν εἰς τὸν Τάρταρον, τὸν δὲ υἱὸν Προμηθέα ἔδεσεν εἰς τὸν Καύκασον (κατ' ἄλλον τὸν καὶ ἐπικρατήσαντα, ὁ Προμηθεὺς ἐτιμωρήθη διότι ἔκλεψεν ἐκ τοῦ Οὐρανοῦ τὸ πῦρ). —4) Υἱὸς τοῦ Πτολεμαίου καὶ ἡνίοχος τοῦ βασιλέως Ἀγαμέμνονος κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον (Ἰλ. Δ 228). Ἐφονεύθη κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς Μυκήνας, ἔνθα ἐδεικνύετο καὶ ὁ τάφος του. —5) Εἷς τῶν θεραπόντων τοῦ Νέστορος κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον (Ἰλ. Θ 114). —6) Ἕτερον ὄνομα τοῦ Περσέως (ἐντεῦθεν καὶ ἡ φράσις «ἐπρήξεν Εὐρυμέδοντος πόλιν», ἤτοι ἐδούλωσε τὴν πόλιν τοῦ Περσέως, τὰς Μυκήνας). —7) Ἐπίθετον τοῦ Ποσειδῶνος, τοῦ εὐρὺ κράτος ἔχοντος. Φαίνεται ὅτι ἐκ τοῦ ἐπιθέτου τούτου τοῦ θεοῦ ἐπλάσθησαν πάντα τὰ ἀνωτέρω μυθικὰ πρόσωπα κατὰ τὴν κρατοῦσαν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι συνήθειαν νὰ μετατρέπουν τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν θεῶν ἐπίθετα εἰς κύρια ὀνόματα καὶ νὰ πλάττουν οὕτω νέους μύθους καὶ νέους δευτερεύοντας θεοὺς καὶ ἥρωας μὲ χαρακτῆρας συγγενεῖς πρὸς τὸν θεόν, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀπεσπάσθη τὸ χαρακτηριστικὸν ἐπίθετον. ΚΑΨ.

— **Εὐρυμέδων**. —1) Στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον. Ἦτο υἱὸς τοῦ Θευκλέους καὶ ἀνεφάνη κυρίως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περικλέους, ὅτε ἡ στρατηγία ἐχωρίσθη ἀπὸ τῆς δημαγωγίας. Τὸ στρατηγικόν του στάδιον ἤρχισε κατὰ τὸ 427, ὅτε ἐξελέγη ναύαρχος τοῦ ἀπὸ ἑξήκοντα τριήρεις συγκροτηθέντος στόλου τῶν Ἀθηναίων, ὅστις ἀπεστάλη εἰς Κέρκυραν διὰ νὰ προλάβῃ τὴν κατάληψιν τῆς γενομένης δεκτῆς ὡς συμμάχου των νήσου (τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ ναυάρχου τοῦ ἐν αὐτῇ ναυλοχοῦντος ἀθηναϊκοῦ ἐκ 12 τριήρων στόλου Νικοστράτου) ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτας, τῶν ὁποίων ἰσχυρὸς στόλος ὑπὸ τοὺς στρατηγοὺς Ἀλκίδαν καὶ Βρασίδαν εἶχε καταπλεύσει εἰς Κέρκυραν (*Θουκ.* Γ' 75 κ.ἑξ.). Ἡ ἐμφάνισις τοῦ ἰσχυροῦ στόλου τῶν Ἀθηναίων εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὸν ἀπόπλουν τοῦ στόλου τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τὴν ἔκρηξιν τῆς λύσσης ἐκδικήσεως τῶν φίλων τῶν Ἀθηναίων δημοκρατικῶν, οἵτινες, κατισχύσαντες τῶν ἀριστοκρατικῶν, ἐξεδήλωσαν τὸ κατ' αὐτῶν μῖσός των δι' ἀγρίας σφαγῆς τούτων, τῆς ὁποίας ὅμως δὲν μετέσχον τὰ πληρώματα τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου. Κατὰ τὸ 426 π. Χ. ὁ Εὐρυμέδων καὶ ὁ Ἱππόνικος ἦσαν οἱ στρατηγοὶ τῆς ἠπειρωτικῆς στρατιᾶς τῶν Ἀθηναίων, ἥτις ἀπεστάλη πρὸς ἐρήμωσιν τῆς χώρας τῶν Ταναγραίων, εἰς ἐκδίκησιν διὰ τὴν κατὰ τὸ 428 π. Χ. γενομένην καταστροφὴν τῶν Πλαταιῶν. Οἱ Ταναγραῖοι καὶ οἱ προσδραμόντες πρὸς βοήθειάν των Θηβαῖοι ἡττήθησαν τότε παρὰ τὴν Τανάγραν ὑπὸ τῶν εἰρημένων στρατηγῶν, τοὺς ὁποίους ὑπεστήριξαν διὰ ταυτοχρόνου ἐνεργείας καὶ τὰ πληρώματα τοῦ ὑπὸ τὸν Νικίαν ἀθηναϊκοῦ στόλου, καταπλεύσαντος τὴν προτεραίαν τῆς ἐκστρατείας νύκτα εἰς Ὠρωπὸν ἐκ Μήλου. Τὸ στηθὲν ἐν Τανάγρᾳ τότε τρόπαιον τῶν Ἀθηναίων στρατηγῶν ἐπλήρωσε φόβου τοὺς Βοιωτούς, οἵτινες ἕως τότε ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ἀσφαλεῖς ἀπὸ πάσης ἐπιδρομῆς. Κατὰ τὸ 425 π. Χ. π. Χ. ὁ Εὐρυμέδων καὶ ὁ Σοφοκλῆς ἦσαν οἱ ναύαρχοι τοῦ ἐκ 40 τριήρων ἀποπλεύσαντος ἐκ Πειραιῶς διὰ τὸ Σικελικὸν πέλαγος ἀθηναϊκοῦ στόλου, τοῦ ὁποίου ἐπέβαινεν ὡς ἐπίτροπος τοῦ δήμου καὶ ὁ Δημοσθένης (ὁ γνωστὸς στρατηγός). Ὅτε ὁ στόλος οὗτος, περιπλέων τὴν Πελοπόννησον, εὑρίσκετο εἰς τὸν λιμένα τῆς Πύλου, προέτεινεν ὁ Δημοσθένης εἰς τοὺς δύο στρατηγοὺς τὴν κατάληψιν τοῦ ὑψώματος Κορυφασίου, δεσπόζοντος τοῦ βορείου εἴσπλου τοῦ λιμένος· οὗτοι ὅμως ἠρνήθησαν τοῦτο, ἂν καὶ εἶχον ἐντολὴν ἀπὸ τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων νὰ καταλάβωσι τὰ ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους ὑποδειχθησόμενα ἐπίκαιρα ἐν Πελοποννήσῳ παραθαλάσσια χωρία. Ἡ ἀκουσία ὅμως, ἕνεκα τρικυμίας, παραμονή των ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Πύλου καὶ ἡ προθυμία τῶν πληρωμάτων νὰ ἐπιτελέσουν ὅ,τι ὁ Δημοσθένης ἐζήτει, συνετέλεσαν νὰ μεταπεισθοῦν οἱ στρατηγοὶ καὶ νὰ καταληφθῇ καὶ ὀχυρωθῇ τὸ Κορυφάσιον, ἔνθα παρέμεινεν ὁ Δημοσθένης μετὰ 5 τριήρων. Κατὰ τὸν εἰς Σικελίαν πλοῦν τοῦ στόλου οἱ δύο στρατηγοὶ ἐβοήθησαν τοὺς δημοκρατικοὺς Κερκυραίους πρὸς κατάληψιν τῆς Ἰστώνης, εἰς τὴν ὁποίαν ὠχυρωμένοι οἱ ἐξόριστοι ἀριστοκρατικοὶ τῆς Κερκύρας ἀπετέλουν κίνδυνον τῆς ἐλευθερίας τῆς πόλεως.

Ὅταν ἔφθασεν εἰς Σικελίαν ὁ στόλος τῶν Ἀθηναίων, οἱ Σικελιῶται τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Ἑρμοκράτους εἶχον ὁμονοήσει πρὸς ἀλλήλους καὶ εἶχον ὁμολογηθῆ ἔνορκοι μεταξύ των ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Γέλας συνθῆκαι, τῶν ὁποίων εἷς ὅρος ἦτο νὰ μὴ ἐπιτρέπεται εἰς τὰ σικελικὰ ὕδατα ὁ κατάπλους περισσοτέρων τῆς μιᾶς τριήρους ξένης πόλεως. Ὁ Εὐρυμέδων προσκληθεὶς νὰ προσχωρήσῃ εἰς τὴν συνθήκην ταύτην, ἠναγκάσθη νὰ συναινέσῃ, διὰ νὰ μὴ ἐνισχύσῃ τὸν φόβον καὶ τὴν κατὰ τῶν Ἀθηναίων ἀντιπάθειαν τῶν Σικελιωτῶν. Ὅτε ἐπέστρεψεν ὅμως ὁ στόλος εἰς Πειραιᾶ, οἱ μὲν στρατηγοὶ Σοφοκλῆς καὶ Πυθόδωρος (εἶχε προαποσταλῆ μετὰ μικροῦ στόλου εἰς Σικελίαν) ἐτιμωρήθησαν μὲ ἐξορίαν, ὁ δὲ Εὐρυμέδων μὲ πρόστιμον, ὡς προδόται τῶν συμφερόντων τῶν Ἀθηνῶν (*Θουκ.* Δ' 65). Εἰς Σικελίαν ἀπεστάλη καὶ πάλιν ὁ Εὐρυμέδων μετὰ 10 τριήρων, χρημάτων καὶ στρατιωτῶν κατὰ τὸ 414 π. Χ. πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς στρατιᾶς τοῦ Νικίου, συνεισέπλευσε δὲ εἰς τὸν λιμένα τῶν Συρακουσῶν μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Δημοσθένους, ἡγουμένου στόλου 73 τριήρων καὶ στρατοῦ 5000 ὁπλιτῶν καὶ μεγάλου πλήθους ψιλῶν. Ὅτε, μετὰ τὴν κατ' Αὔγουστον τοῦ 413 ἐπιχειρηθεῖσαν καὶ ἀποτυχοῦσαν κατάληψιν τοῦ ὑψώματος τῶν Ἐπιπολῶν ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους, συνεκροτήθη πολεμικὸν συμβούλιον περὶ τοῦ πρακτέου, ὁ Εὐρυμέδων ἐτάχθη μετὰ τῆς γνώμης τοῦ Δημοσθένους περὶ ὑποχωρήσεως, ἀντετάχθησαν ὅμως οἱ στρατηγοὶ Νικίας, Μένανδρος καὶ Εὐθύδημος, καὶ οὕτως ἐματαιώθη ἡ ἔγκαιρος καὶ σωτήριος, ἴσως, τότε ὑποχώρησις τοῦ στρατοῦ. Ὅτε συγκατένευσε (27 Αὐγούστου 413) καὶ ὁ Νικίας νὰ ὑποχωρήσωσιν, ἦτο πλέον ἀργά, διότι οἱ Συρακούσιοι ἐμερίμνων πῶς δὲν θὰ ἀποδράσωσιν οἱ Ἀθηναῖοι· πρὸς τοῦτο δὲ καὶ συνεκρότησαν τὴν ναυμαχίαν τῆς 1 Σεπτεμβρίου 413, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡττήθησαν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ἐφονεύθη ὁ Εὐρυμέδων (*Θουκ.* Ζ' 51 καὶ 54).

—2) Ἀθηναῖος, Μυρινούσιος τὸν δῆμον. Ἦτο σύζυγος τῆς Ποτώνης, ἀδελφῆς τοῦ φιλοσόφου Πλάτωνος, καὶ πατὴρ τοῦ φιλοσόφου Σπευσίππου, ὅστις ἦτο ὁ διάδοχος τοῦ Πλάτωνος εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθείσης φιλοσοφικῆς σχολῆς τῆς Ἀκαδημείας.

—3) Ἀθηναῖος ἱεροφάντης, ζήσας κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος. Οὗτος ὑποκινούμενος ὑπὸ τῆς ἀντιμακεδονικῆς ἐν Ἀθήναις φατρίας κατηγόρησε κατὰ τὸ 323 π. Χ. τὸν φιλόσοφον Ἀριστοτέλη ἐπὶ ἀσεβείᾳ, ἀφορμὴν λαβὼν ἀπὸ τὸν εἰς Ἑρμείαν παιᾶνά του, καὶ ἠνάγκασε τὸν φιλόσοφον νὰ καταφύγῃ εἰς Χαλκίδα, διὰ νὰ μὴ δώσῃ, ὡς ἔλεγε, καιρὸν εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ δευτέραν φορὰν νὰ ἐξαμαρτήσωσιν εἰς τὴν φιλοσοφίαν. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Εὐρυμέδων [*Ἀρχ.Γεωγρ.—Ἱστορ.*]. Ἀρχαία ὀνομασία ποταμοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, πηγάζοντος ἀπὸ τῶν Σελγικῶν ὀρέων, διαρρέοντος τὴν ἀνατολικὴν Πισιδίαν καὶ τὴν δυτικὴν Παμφυλίαν καὶ ἐκβάλλοντος εἰς τὴν Παμφυλίαν θάλασσαν (*Στράβ.* Did. 489,15. *Σχόλ. Καρυανδ.* Περίπλ. § 101. *Πτολεμ.* Ε, ε, 2). Πλωτὸς δὲ (*Στράβ.* 569,49. *Διονυσ.* Οἰκουμ. Περιηγ. 852) μέχρι τῆς Ἀσπένδου, εἶναι ὁ σύγχρονος *Κιουπρού-σού*, ὁ διαρρέων τὸν νομὸν τῆς Ἀτταλείας καὶ ἐκβάλλων (πλάτ. 36°49'35" Β, μῆκ. 31° 3'00" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 236: Rhodos island to Karaburnü) εἰς τὸν φερώνυμον κόλπον (βλ. *Ἀτταλείας κόλπος*) εἰς 23 μίλ. παράπλου ἀνατολικῶς τῆς Ἀτταλείας καὶ εἰς 12 μίλ. εὐθύπλου δυτικῶς τῆς Ἐσκὴ Ἀντάλεια.

Αἱ ἐκβολαὶ τοῦ Εὐρυμέδοντος ἀφῆκαν ἐποχὴν εἰς τὴν ναυτικὴν ἱστορίαν, διὰ τὴν νίκην τοῦ Κίμωνος κατὰ τῶν Περσῶν (470 π. Χ.), ἥτις τὰ μάλα ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς τύχης τῶν Ἀθηνῶν (*Διοδ. Σικελ.* ΙΑ, ξζ'). Πλέων ὁ Κίμων ἐπὶ κεφαλῆς 250 τριήρεων κατὰ τῶν παραθαλασσίων τῆς Καρίας πόλεων, ὅπως κινήσῃ εἰς ἀποστασίαν κατὰ τῶν Περσῶν ὅσας αὐτῶν ἦσαν ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἀπῳκισμέναι καὶ ἐκπορθήσῃ ὅσας ἦσαν δίγλωσσοι καὶ εἶχον φρουρὰς περσικάς, κατεναυμάχησε παρὰ τὴν Κύπρον 340 περσικάς, ὧν ἡγεῖτο Τιθραύστης, εἷς τῶν νόθων τοῦ Ξέρξου υἱῶν, καταστρέψας πολλὰς ἐξ αὐτῶν καὶ κυριεύσας πλειοτέρας, ἐξ ὧν ἑκατὸν μεθ' ὅλων τῶν πληρωμάτων των. Μετὰ ταῦτα ὁ Κίμων ἐτράπη κατὰ τῶν Περσῶν, οἵτινες ἦσαν ἐστρατοπεδευμένοι εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Εὐρυμέδοντος, μεταχειρισθεὶς κατ' αὐτῶν ἐπιτυχὼς στρατήγημα. Πρὸς τοῦτο ἐχρησιμοποίησε τὰς περσικὰς τριήρεις, ἃς εἶχεν αἰχμαλωτίσει καὶ ἐφ' ὧν ἐπεβίβασε τοὺς ἀνδρειοτέρους τῶν πληρωμάτων του, οὓς ἐνέδυσε μὲ τὰς περσικὰς στολὰς καὶ τὰς τιάρας τῶν αἰχμαλώτων. Οἱ ἐν τῷ περσικῷ στρατοπέδῳ, οἵτινες πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἶχον ἴδει τὸν ἐκεῖθεν διελθόντα στόλον τοῦ Τιθραύστου, ἠγνόουν δὲ τὴν ἐπισυμβᾶσαν ναυμαχίαν, οὐδόλως ὑπώπτευσαν τὸ στρατήγημα καὶ ὑπέλαβον τὰς καταπλευσάσας τριήρεις ὡς ἐπαναπλεύσαν τμῆμα τοῦ περσικοῦ στόλου· οὕτως ἐπελθούσης τῆς νυκτὸς ἠδυνήθησαν οἱ Ἀθηναῖοι οὐ μόνον νὰ ἀποβῶσιν ἀνενόχλητοι, ἀλλὰ καὶ νὰ εἰσχωρήσωσιν εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ αἰφνιδιαστικῶς νὰ ἀρχίσουν ἀγρίαν σφαγὴν τῶν Περσῶν. Οὗτοι ἐνόμισαν ὅτι οἱ Πισίδαι, οἵτινες δὲν ἔβλεπον μὲ καλὸν ὄμμα τὴν στρατοπέδευσίν των, ἀπέστειλαν κατ' αὐτῶν αἰφνιδιαστικῶς πεζικόν· ἀγνοοῦντες δὲ καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπιτεθέντων, ὃν ὑπελάμβανον μέγαν, ἔσπευσαν πρὸς σωτηρίαν εἰς τὰς καταπλευσάσας τριήρεις, τὰς ὁποίας ἐξηκολούθουν ὑπολαμβάνοντες περσικάς. Ἐκεῖ ἡ σφαγὴ ὑπῆρξεν ἀγριωτέρα, ἐνῷ ἐν τῷ στρατοπέδῳ, ὅπου ἐγένετο ἡ σύγχυσις μεγίστη, ἐξελίχθη αὕτη εἰς ἐξόντωσιν. Εἰς τὴν φρυκτωρίαν ταύτην ἔθετον τέρμα «σύσσημον» (=γενικὸν σῆμα) διὰ πυρσοῦ, ἀνακαλέσαντος ἔνδον τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ τὰ ἀποβάντα πληρώματα. «Τῇ δὲ ὑστεραίᾳ τρόπαιον στήσαντες ἀπέπλευσαν εἰς τὴν Κύπρον, νενικηκότες δύο καλλίστας νίκας, τὴν μὲν κατὰ γῆν, τὴν δὲ κατὰ θάλατταν. Οὐδέποτε γὰρ μνημονεύονται τοιαῦται καὶ τηλικαῦται πράξεις, γενέσθαι κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν καὶ ναυτικῷ καὶ πεζικῷ στρατοπέδῳ. Κίμων δὲ διὰ τῆς ἰδίας στρατηγίας καὶ ἀρετῆς μεγάλα κατωρθωκώς, περιβόητον ἔσχε τὴν δόξαν, οὐ μόνον παρὰ τοῖ πολίταις, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις Ἕλλησι» (*Θουκυδ.* Α, ρ. *Διοδ. Σικελ.* ΙΑ, ξ—ξγ), ὁ δὲ δῆμος Ἀθηναίων, ἐπιβαλὼν δεκάτην ἐπὶ τῶν ἀποκομισθέντων λαφύρων, ἀνέθεσεν εἰς τοὺς Δελφοὺς φοίνικα καὶ Ἀθηνᾶς ἄγαλμα, ἐπίχρυσα ἀμφότερα, φέροντα δὲ τὸ ἀφιερωτικὸν ἐπίγραμμα:

'Εξ οὗ γ' Εὐρώπην Ἀσίας δίχα πόντος ἔνειμε
καὶ πόλιας θνητῶν θοῦρος Ἄρης ἐπέχει
οὐδέν πω τοιοῦτον ἐπιχθονίων γένετ' ἀνδρῶν
ἔργον ἐν ἠπείρῳ καὶ κατὰ πόντον ἅμα.
Οἵδε γὰρ ἐν Κύπρῳ Μήδου: πολλοὺς ὀλέσαντες
Φοινίκων ἑκατὸν ναῦς ἕλον ἐν πελάγει
ἀνδρῶν πληθούσας, μέγα δ' ἔστενεν Ἀσὶς ὑπ' αὐτῶν
Πληγεῖσ' ἀμφοτέραις χερσὶ κράτει πολέμου.

Digitized by Google

Ὁ Εὐρυμέδων ἀποτελεῖ προσέτι ἱστορικὸν σταθμὸν καὶ ἐν τῇ καταπτώσει τοῦ ἀθηναϊκοῦ ναυτικοῦ. Μαθόντες οἱ Ἀθηναῖοι (390) ὅτι ἡ ὑπὸ τὸν ναύαρχον Τελευτίαν σπαρτιατικὴ μοῖρα συναντήσασα παρὰ τὴν Ρόδον δέκα ἀθηναϊκὰς τριήρεις, πλεούσας ὑπὸ τὸν ναύαρχον Φιλοκράτη πρὸς τὸν σύμμαχον τῶν Ἀθηνῶν βασιλέα τῆς Κύπρου Εὐαγόραν, ἐκυρίευσεν αὐτάς, ἐξέπεμψαν εἰς τὸ Αἰγαῖον ἰσχυρὸν στόλον ὑπὸ τὸν Θρασύβουλον, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀπεσύρθησαν ὑπὸ τὰ τείχη τῶν ἐν Ρόδῳ ὁμοφρόνων αὐτοῖς. Ὁ ἔξοχος ὅμως ναυτικὸς οὗτος, εἰς ὃν αἱ Ἀθῆναι ὤφειλον τὴν ἀνάκτησιν τῆς αὐτονομίας των, ἔλαβεν ἄδοξον τέλος εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Εὐρυμέδοντος, ὅπου μετὰ τὸν πρὸς φορολογίαν παράπλουν τῶν Μικρασιατικῶν ἀκτῶν εἶχε καταπλεύσει. Ἐκεῖ οἱ Ἀσπένδιοι, οἵτινες εἶχον ἤδη καταβάλει ὅσα ἔπρεπε χρήματα, ἐξοργισθέντες ἕνεκα διαρπαγῶν τινων τῶν στρατιωτῶν ἐν τοῖς ἀγροῖς, ἐπέπεσαν ἀθρόως τὴν νύκτα καὶ ἐφόνευσαν τὸν ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ κοιμώμενον ναύαρχον, μοιραίως προτιμήσαντα τὴν παραμονήν του εἰς τὴν ξηρὰν πρὸς ἀνάπαυσιν ἀπὸ τῶν μόχθων τοσούτου μεγάλου πλοῦ· «οἱ δὲ τῶν Ἀθηναίων τριήραρχοι περιδεεῖς γενόμενοι καὶ ταχὺ πληρώσαντες τοὺς ναῦς» ἐγκατέλιπον τὸ ἀγκυροβόλιον τοῦ στομίου τοῦ Εὐρυμέδοντος καὶ ἐτράπησαν πρὸς τὴν Ρόδον, ὅπου εἶχεν ἀρχίσει ἐκδηλουμένη στάσις κατὰ τῶν ὁμοφρόνων τοῖς Λακεδαιμονίοις.
Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

εὐρυμελὴς (ὁ) (Eurymeles) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *μεμβρακιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα περιεργοτάτου σχήματος μὲ σῶμα εὐρύτατον κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτοῦ τμῆμα καὶ στενότατον κατὰ τὸ κατώτερον. Γνωστότερον εἶδος ὁ *εὐρυμελὴς ὁ παράδοξος* (Eurymeles paradoxus), ὅστις ἔχει σῶμα τριγωνικόν, κεφαλὴν πλατυτάτην μὲ ὀφθαλμοὺς προέχοντας, κεραίας μόλις διακρινομένας, πόδας λεπτοὺς καὶ ἐπιμήκεις καὶ χρῶμα ἐρυθρομελανὸν μὲ λευκὰς καὶ πορφυρᾶς κηλῖδας ἐπὶ τῆς ράχεως. Ἀπαντᾷ ἐν Αὐστραλίᾳ.
Δ. Ν. Π.

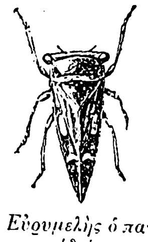
Εὐρυμελὴς ὁ παράδοξος.

Εὐρυμεναὶ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Ἀρχαία πόλις τῶν Μαγνήτων παραθαλασσία, ἔξω τοῦ Παγασιτικοῦ, ὑπὸ τὴν Ὄσσαν (*Σκύλ. Καρυανδ.* Περίπλους: Μάγνητες § 65). Ὁ Στράβων (380,34), ὀνομάζων αὐτὴν *Ἐρυμναί*, ἀρκεῖται ἀναφέρων ὅτι ἔκειτο εἰς τὴν χώραν τὴν ὑπὸ τὸν Φιλοκτήτην καὶ ὑπὸ τὸν Εὔμηλον, «ἀδόξων δ' ὄντων τῶν τόπων, οὐδ' ἡμῖν περὶ πολλοῦ θετέον». Ἀναφέρεται οὐχ ἧττον ὑπὸ Ἀπολλωνίου τοῦ Ροδίου (1,597), Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου, Πλινίου (4,20), Λιβίου (39,25). Τοῦ πολίσματος τὴν θέσιν ἐπέχει τὸ σύγχρονόν του *Τσάγεζι* (πλατ. 39° 57′ Β, μῆκ. 22° 45′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1085: Negrepont to gulf of Kassandra) κατ' ἄλλους δὲ ἡ ἐγγὺς τοῦ αὐτοῦ ὅρμου εὑρισκομένη βυζαντινὴ μονὴ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Τῶν Εὐρυμενῶν σῴζονται νομίσματα τῶν ἐτῶν 300—146 π.Χ., φέροντα ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως κεφαλὴν Διονύσου νεαροῦ, ἐπὶ τῆς ἑτέρας δὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΕΥΡΥΜΕΝΑΙΩΝ. Ὑπὸ Προκοπίου ἀναφέρεται ἐν Θεσσαλίᾳ φρούριον *Εὐρυμένη*, ὅπερ πιθανώτατα σχετίζεται μετὰ τῶν Εὐρυμενῶν. — 2) Ὀχυρὰ πόλις τῆς Ἠπείρου, ἀναφερομένη κατὰ τὸν πόλεμον μεταξὺ Κασσάνδρου, διαδόχου τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, καὶ Ἀλκέτα τοῦ Αἰακίδου, βασιλέως τῆς Ἠπείρου. Ἐκεῖ κατέφυγε διωκόμενος ὁ Ἀλκέτας, μετὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ὅμως βοήθειαν τῶν υἱῶν του, Ἀλεξάνδρου καὶ Τεύκρου, συνῆψεν ἰσχυρὰν μάχην, καθ' ἣν ἐνίκησεν. Ἐν τῷ μεταξὺ κατέφθασεν ὑπὸ τὸν Δεινίαν βοήθεια πρὸς τοὺς Μακεδόνας, γενομένης δὲ μάχης ἡττήθησαν οἱ Ἠπειρῶται, ὁ Ἀλκέτας καὶ οἱ υἱοί του κατέφυγον εἰς τὰ ὄρη, ἡ δὲ πόλις ἡλώθη καὶ κατεστράφη.
Σ. Ε. Λ. — Π. Ν. Π.

εὐρυμένη (ἡ) (Eurymene) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *γεωμετριδῶν*, περιλαμβάνον μετρίου ἢ μικροῦ μεγέθους ψυχὰς μὲ πτέρυγας ποικίλως διακεκοσμημένας. Ἐκ τῶν τεσσάρων γνωστῶν εἰδῶν τοῦ γένους γνωστότερον εἶναι ἡ *εὐρυμένη ἡ διάστικτος* (Eurymene maculata), ἥτις ἀπαντᾷ ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἔχει χρῶμα ὀρφνοκίτρινον μὲ μελανὰς ραβδώσεις καὶ ὑπολεύκους κηλῖδας ἐπὶ τῶν πτερύγων.
Δ. Ν. Π.

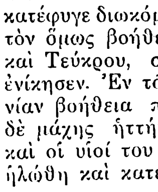
Εὐρυμένη ἡ διάστικτος.

εὐρυμέτωπος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων τὸ μέτωπον εὐρύ, πλατύ.

εὐρύμορφος (ὁ) (Eurymorphus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σισυνδελιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς.
Δ. Ν. Π.

Εὔρυμος. —1) Κύκλωψ, πατὴρ τοῦ μάντεως Τηλέμου τοῦ Εὐρυμίδου.—2) Ὠλένιος, ὁ ὁποῖος ἐσυκοφάντησε τὸν Κάστορα παρὰ τῷ Πολυδεύκῃ. Ὁ Πολυδεύκης ἐτιμώρησεν αὐτὸν φονεύσας διὰ πυγμῆς.
ΙΑΚ. Χ. Δ.

Εὐρυνόμη *[Μυθολ.]*. Θυγάτηρ τοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τῆς Θέτιδος, γεννήσασα ἀπὸ τοῦ Διὸς τὰς τρεῖς Χάριτος, Ἀγλαΐαν, Εὐφροσύνην καὶ Θάλειαν. Αὕτη κατὰ τὴν παράδοσιν ἐδέχθη εἰς τὴν θάλασσαν μετὰ τῆς Θέτιδος τὸν Ἥφαιστον, ὅτε ἐκρημνίσθη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. Ἐν ταῖς θεογονίαις τῶν ἀρχαίων ἀναφέρεται ὅτι ἡ Εὐρυνόμη ἐβασίλευσεν εἰς τὸν Ὄλυμπον μετὰ τοῦ συζύγου της Ὀφίωνος πρὸ τοῦ Κρόνου, καὶ ὅτι ἀφοῦ ἐνίκησεν ὁ Κρόνος τὸν Ὀφίωνα, ἐρρίφθη αὕτη ὑπὸ τῆς Ρέας εἰς τὸν Τάρταρον. Ἡ Εὐρυνόμη εἶχεν ἐν Φιγαλείᾳ τῆς Ἀρκαδίας ἱερόν, ὑπὸ τινων ὡς Ἄρτεμις ἐκλαμβανομένη.—2) Θυγάτηρ τοῦ Ἀσωποῦ, μήτηρ τοῦ Ὠγυγίου ἀπὸ τοῦ Διός.—3) Θυγάτηρ τοῦ Νύσου, μήτηρ τοῦ Φοίνικος Ἀγήνορος καὶ τοῦ Βελλεροφόντου ἐκ τοῦ Ποσειδῶνος.—4) Σύζυγος τοῦ Λυκούργου, βασιλέως τῆς Ἀρκαδίας, μήτηρ τοῦ Ἀγγαίου, Ἐπόχου, Ἀμφιδάμαντος καὶ Ἰάσου.—5) Ἐπιστάτρια (ταμίη) ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Ὀδυσσέως.—6) Σύζυγος τοῦ Ταλαοῦ, μήτηρ τοῦ Ἀδράστου.—7) Σύζυγος τοῦ ἀπὸ τοῦ Βήλου καταγομένου Ὀρχάμου, μήτηρ τῆς Λευκοθόης κατὰ Ὀβίδιον (Μετ. 4, 210, 219).
ΙΑΚ. Χ. Δ.

Εὐρυνόμη (Eurynome) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδής, φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 79. Ἀνεκαλύφθη τὴν 14ην Σεπτεμβρίου 1863 ὑπὸ τοῦ J. Watson ἐν Ann Arbor.
Σ. Π.

Εὐρύνομος *[Μυθολ.]*. —1) Δαίμων τοῦ Ἅδου τὸν ὁποῖον ἀπεικόνισεν ὁ Πολύγνωτος ἐν τῇ «Νεκυίᾳ» τῆς λέσχης τῶν Κνιδίων ἐν Δελφοῖς. Ἀπετέλει προσωποίησιν τῆς φθοροποιοῦ δυνάμεως τοῦ θανάτου καὶ παριστάνετο ἐξηπλωμένος ἐπὶ δέρματος γρυπός, μὲ χρῶμα βαθὺ κυανοῦν, καὶ δεικνύων τοὺς ὀδόντας του. — 2) Τρὼς τις φονευθεὶς μετ' ἄλλων ὑπὸ Αἴαντος τοῦ Τελαμωνίου.— 3) Υἱὸς τοῦ Αἰολίδου Μάγνητος καὶ τῆς Φυλοδίκης, ἔγγονος τοῦ Αἰόλου, πατὴρ τοῦ ὑπὸ τῆς Σφιγγὸς ἐν Θήβαις φονευθέντος Ἱππείου, παλαίσας πρὸς τοὺς Κενταύρους, πατὴρ τῆς Ὀρσινόμης, συζύγου τοῦ βασιλέως Λαπίθου ἐν Θεσσαλίᾳ. —4) Εἷς τῶν Κενταύρων, ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Λαπίθου Δρύαντος εἰς τοὺς γάμους τοῦ Πειρίθου.—5) Υἱὸς τοῦ Ἀρχιτέλους, οἰνοχόος τοῦ Οἰνέως, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους, ἄλλως καλούμενος Ἀρχίας.—6) Εἷς τῶν ἑπτὰ υἱῶν τοῦ γέροντος Ἰθακησίου Αἰγυπτίου καὶ μνηστὴρ τῆς Πηνελόπης.
ΙΑΚ. Χ. Δ.

εὐρύνομος (ὁ) (Eurynomus) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυούρων*, τῆς οἰκογενείας τῶν *παρθενοπιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰ μαλάκια μὲ σῶμα τριγωνικὸν καὶ πόδας βραχυτάτους. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς εὐκράτους θαλάσσας τῆς γῆς, ὧν γνωστότερον ὁ *εὐρύνομος ὁ ἀκανθωτὸς* (Eurynomus spinosus).
Δ. Ν. Π.

Εὐρύνομος ὁ ἀκανθωτός.

εὐρυνόρρυγχος (ὁ) (Eurynorhynchus) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἑλοβίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *χαραδριιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν καὶ μόνον εἶδος, τὸν *εὐρυνόρρυγχον τὸν πυγμαῖον* (Eurynorhynchus pygmaeus), ὅστις ἔχει μέγεθος μικρόν, κεφαλὴν ἀπεστρογγυλωμένην, ράμφος ἐπίμηκες καὶ λεπτὸν καὶ πλατύτατον ἐν εἴδει χρωστῆρος κατὰ τὸ ἄκρον του, πόδας ὑψηλοὺς καὶ χρῶμα ἐπίξανθον κατὰ τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος καὶ ὑπόλευκον κατὰ τὴν κοιλίαν. Ἀπαντᾷ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Γάγγου ποταμοῦ.
Δ. Ν. Π.

Εὐρυνόρρυγχος ὁ πυγμαῖος.

εὔρυνσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *εὐρύνειν*, πλάτυνσις, διαπλάτυνσις, ἄνοιγμα: «ἡ εὔρυνσις τῆς ὁδοῦ, —τῆς διώρυγος, —τῆς σήραγγος κττ.».

εὐρύνω· *ἀόρ. ηὔρυνα—ηὐρύνθην* (καὶ *εὐρ—)*· κάμνω τι εὐρύτερον, πλατύτερον, πλατύνω, ἀνοίγω: «εὐρύνω τὴν ὁδόν,—τὴν διώρυγα,—τὴν σήραγγα κττ.».

εὐρύνωτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων εὐρέα νῶτα.

εὐρύνωτος (ὁ) (Eurynotus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *τενεβριονιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα ἀρκετοῦ μεγέθους μὲ σῶμα ᾠοειδὲς καὶ μελανοὺς χρωματισμούς. Γνωστὰ περὶ τὰ 15 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος χώρας.
Δ. Ν. Π.

Εὐρυόδεια *[Ἀρχ.]*. Ἐπίκλησις τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Γῆς ἐν Σκαρφείᾳ.
—Π.

εὐρυόδους (ὁ) (Euryodus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σισινδελιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μὲ σῶμα ἐπίμηκες, κυλινδρικὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, χρώματος πρασίνου ἢ κυανοῦ μὲ μεταλλικὰς ἀποχρώσεις καὶ πορτοκαλλιώδεις ἢ ὑποκιτρίνους κηλῖδας. Γνωστὰ περὶ τὰ 15 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς καὶ εὐκράτους χώρας τοῦ παλαιοῦ κόσμου.
Δ. Ν. Π.

εὐρυόμματος (ὁ) (Euryommatus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους κανθάρους μὲ σκοτεινοὺς χρωματισμούς, ἀπαντῶντας ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ.
Δ. Ν. Π.

εὐρυόπη (ἡ) (Euryope) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *χρυσομελιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 12 εἴδη ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν τῆς Ἀφρικῆς χωρῶν.
Δ. Ν. Π.

εὐρυοπὶς (ἡ) (Euryopis) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *θηριδιιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰς ἀράχνας μὲ σῶμα λεῖον, κατὰ διαστήματα φέρον μικρὰς σκληρὰς τρίχας καὶ ποικίλους χρωματισμούς. Γενικῶς αἱ ἀράχναι τοῦ γένους τούτου σχεδὸν πάντοτε βαδίζουσιν ἐπὶ τῆς γῆς, ἐνδιαιτῶνται ὑπὸ πέτρας καὶ βρύα καὶ σπανίως ὑφαίνουσιν ἀράχνιον. Ἐκ τῶν 20 γνωστῶν εἰδῶν, ἅτινα ἀπαντῶσιν ἐν Εὐρώπῃ, Ἀσίᾳ, Ἀμερικῇ καὶ Αὐστραλίᾳ, γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *εὐρυωπὶς ἡ ξανθόστικτος* (Euryopis flavomaculata), ἥτις ἀπαντᾷ ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Καμτσιάτκας.
Δ. Ν. Π.

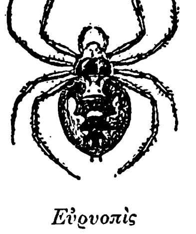
Εὐρυοπὶς ἡ ξανθόστικτος.

Εὐρύοψ καὶ ***Εὐρύωψ*** καὶ ***Εὐρυόπης***. Ἀναφέρεται παρὰ τῷ Ἀπολλοδώρῳ (2, 7, 8,) ὡς υἱὸς Ἡρακλέους ἐκ τῆς Τερψικράτης, τῆς θυγατρὸς τοῦ Θεσπίου.
ΙΑΚ. Χ. Δ.

εὐρύπαρος (ὁ) (Euryparus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *πυραλιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους ψυχὰς μὲ ζωηροὺς χρωματισμούς. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης.
Δ. Ν. Π.

Εὐρύπεδον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κηρίων τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτοικοι (1928) 419. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἀσαᾶ - Μαχαλέ.*
Δ. Ε. Μ.

εὐρύπελμα (τὸ) (Eurypelma) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐρυπελματιδῶν*, περιλαμβάνον ἀράχνας χαρακτηριζομένας ἰδίως ἐκ τοῦ ἐπιμήκους κεφαλοθώρακος, ὅστις εἶναι λίαν κυρτὸς κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτοῦ ἄκρον, καὶ τῶν ἀκανθωτῶν ποδῶν των. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν τῆς Ἀμερικῆς χωρῶν, ἐνδιαιτώμενα ἐπὶ τῶν δένδρων, ὅπου καὶ κατασκευάζουσι χονδροειδὲς ἀράχνιον.
Δ. Ν. Π.

εὐρυπελματίδαι (οἱ) (Eurypelmatidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἀραχνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπόδων*, περιλαμβάνουσα γένη τινὰ ἀποκλειστικῶς ἐν Ἀμερικῇ ἀπαντῶντα, ὧν γνωστότερον τὸ *εὐρύπελμα* (βλ. λ.).
Δ. Ν. Π.

Εὐρύπελος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Παλαιὸν πόλισμα τῆς νήσου Κῶ, 3 χιλιόμετρα ΒΔ τοῦ νῦν χωρίου Κέφαλος, ἐγκαταλειφθὲν κατόπιν διχοστασίας τῶν κατοίκων αὐτοῦ καὶ μετοικεσίας αὐτῶν εἰς διάφορα σημεῖα τῆς νήσου.
—Π.

εὐρύπλεγμα (τὸ) (Euryplegma) *[Ζῳολ.]*. Γένος σπόγγων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἑξακτινελλιδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑαλοσπογγιδῶν*, περιλαμβάνον ὡραιοτάτους σπόγγους μὲ σῶμα λεπιδωτὸν καὶ χρῶμα χρυσέρυθρον. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανόν.
Δ. Ν. Π.

εὐρυποδιίδαι (οἱ) (Eurypodiidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυούρων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη, ὧν γνωστότερον ὁ *εὐρυπόδιος* (βλ. λ.).
Δ. Ν. Π.

εὐρυπόδιος (ὁ) (Eurypodius) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐρυποδιιδῶν*, περιλαμβάνον μαλακόστρακα θαλάσσια μὲ ὄστρακον τριγωνικόν, ἀπεστρογγυλωμένον κατὰ τὸ ὀπί-

Digitized by Google

σθιον αὐτοῦ τμῆμα, ἀκανονίστως κυρτόν, καὶ πόδας ἐπιμηκεστάτους. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς θαλάσσας τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Δ.Ν.Π.

εὐρύπορος (ὁ) (Euryporus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *σταφυλινιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα μὲ σῶμα ἐπίμηκες, πεπιεσμένον καὶ μελανοῦ χρώματος. Γνωστὰ 5 εἴδη ἀπαντῶντα ἐν τῷ βορείῳ ἡμισφαιρίῳ. Δ.Ν.Π.

εὐρυπτερίδαι (οἱ) (Eurypteridae) *[Παλαιοζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὰ *γιγαντόστρακα μεροστόματα* ἀρθρόποδα. Τὰ ζῷα τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶχον μικρὸν κεφαλοθώρακα μὲ δύο πλευρικοὺς συνθέτους ὀφθαλμούς. Διεβίουν ἐντὸς τῆς ἰλύος τῶν πυθμένων, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς ἀναπτύξεως τῶν βραγχίων των καὶ τῆς κατασκευῆς τῶν ἄκρων των. Ἦσαν ζῷα μεγάλου μεγέθους, μήκους 1,5—2 μέτρων ἐνίοτε καὶ 3. Ἡ κοιλία των ἀπετελεῖτο ἐκ 12 ἄρθρων, τὰ ὁποῖα ἔβαινον βαθμηδὸν καθιστάμενα στενότερα πρὸς τὸ ἀκροτελεύτιον ἄκρον, ὅπερ ἔφερε τέλσον, ὅμοιον πρὸς βραχεῖαν ἄκανθαν. Λείψανα τῶν ζῴων τούτων ἀπολελιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς ἀνωτέρας καμβρίου ὑποδιαπλάσεως μέχρι καὶ τῆς λιθανθρακοφόρου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωικοῦ αἰῶνος ἐν Βοημίᾳ, Μεγ. Βρεττανίᾳ καὶ Β. Ἀμερικῇ. Τὰ κυριώτερα γένη τῆς οἰκογενείας εἶναι ὁ *εὐρύπτερος*, ὁ *στράβωψ*, ὁ *στυλόνουρος*, ὁ *ὀνυχόπτερος* κλπ. Γ. Κ. Γ.

εὐρύπτερος (ὁ) (Eurypterus Dekay) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *εὐρυπτεριδῶν γιγαντοστράκων μεροστομάτων* ἀρθροπόδων. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον σῶμα ἐπίμηκες, στενόν, μετρίου μέχρι σημαντικοῦ μεγέθους. Ὁ κεφαλοθώραξ κατελάμβανε τὸ $^1/_5$—$^1/_6$ τοῦ ὅλου μήκους τοῦ σώματος, ἦτο ἐλαφρῶς θολωτός, τραπεζοειδής. Τὸ μετωπικὸν κράσπεδον ἦτο σχεδὸν εὐθύγραμμον, ἐνῷ τὸ ὀπίσθιον ἀσθενῶς κοῖλον. Οἱ δύο μεγάλοι ὀφθαλμοὶ ἦσαν νε-

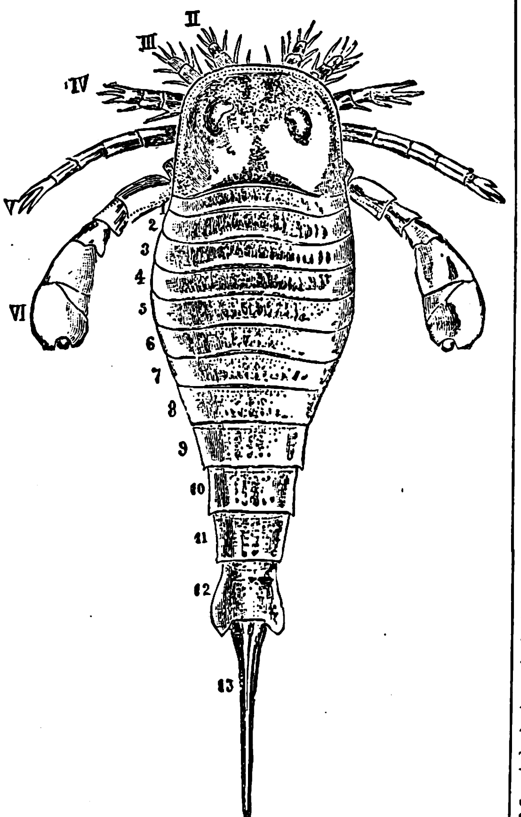

Ὁ εὐρύπτερος τοῦ Φίσερ.

[Εὑρέθη ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας σιλουρίου ὑποδιαπλάσεως εἰς τὸ Rootaiküll τῆς νήσου Αἴζελ. II-V Τὰ ὑπὸ τὸν κεφαλοθώρακα ζεύγη ποδῶν. VI Κολυμβητικὸς πούς. 1-12 Τὰ κοιλιακὰ ἄρθρα. 13 Τὸ ἀκανθοειδὲς τέλσον.]

φροειδεῖς, ἐκτὸς δ' αὐτῶν ὑπῆρχον μεταξὺ τούτων καὶ δύο μεσημβρινὰ στιγμώδη ὀφθαλμίδια. Εἰς τὸ μέσον τῆς κάτω πλευρᾶς τῆς κεφαλῆς εὑρίσκετο σχισμῶδες στοματικὸν ἄνοιγμα περιβαλλόμενον ἀπὸ τὰ ἄρθρα τῶν 5 ζευγῶν ποδῶν καὶ περιοριζόμενον πρὸς τὰ ὄπισθεν ἀπὸ μεγάλην ᾠοειδῆ πλάκα, *μετάστομα* καλουμένην. Μεταξὺ τῶν βασικῶν ἄρθρων τοῦ πρώτου ζεύγους ποδῶν ἔκειτο ἓν μικρὸν ζεῦγος χηλῶν, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἀπετελεῖτο ἐκ 2 ἄρθρων. Οἱ τρεῖς ἐμπρόσθιοι πόδες συνίσταντο ἀπὸ 6 — 8 ἄρθρα καὶ μίαν ἀκραίαν ἄκανθαν καὶ ἦσαν ἐφωδιασμένοι μὲ λεπτὰς ἀκάνθας. Τὸ πέμπτον ζεῦγος ποδῶν ἀπετελεῖτο ἐξ 8 ἄρθρων, ἔφερεν ἀκραίας ἀκάνθας καὶ ἦτο ἐπιμηκέστερον τῶν προηγουμένων. Τὸ ὀπίσθιον τέλος, ἐξ 9 ἄρθρων ἀποτελούμενον, ἀπετέλει ἰσχυρὸν κολυμβητικὸν ὄργανον, τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποιεῖτο πιθανῶς καὶ πρὸς ἀνασκαφὴν τῆς ἰλύος. Ἡ κοιλία ἀπετελεῖτο ἐκ 12 ἄρθρων, τὸ τελευταῖον τῶν ὁποίων ἔφερε καὶ τὸ ἀκανθοειδὲς τέλσον.

Μέχρι τοῦδε εἶναι γνωστὰ περὶ τὰ 25 εἴδη εὐρυπτέρων, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἐν μέρει μῆκος μέχρις ἑνὸς μέτρου. Τὰ ἀρχαιότατα εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας σιλουρίου ὑποδιαπλάσεως. Ὁ μεγαλύτερος ἀριθμὸς ἀπολιθωμένων εὐρυπτέρων εὑρίσκεται ἐντὸς ἀργιλλωδῶν καὶ ψαμμιτικῶν πετρωμάτων, τὰ ὁποῖα ἀνήκουν εἰς τὰ ἐνδιάμεσα στρώματα μεταξὺ σιλουρίου καὶ δεβονίου διαπλάσεως ἐν Ἀγγλίᾳ, Rootziküll ἐπὶ τῆς νήσου Oesel ἐν Γοτλάνδῃ, Παδολίᾳ, εἰς τὸ Μπούφαλλο τῆς Νέας Ὑόρκης καὶ ἐν Αὐστραλίᾳ. Τὰ λείψανα τῶν εὐρυπτέρων καθίστανται σπάνια ἐντὸς τῶν στρωμάτων τῆς δεβονίου διαπλάσεως. Τὰ νεώτατα εἴδη κατάγονται ἀπὸ τὰ στρώματα τῆς λιθανθρακοφόρου περιόδου τῆς Σκωτίας, Κάτω Σιλεσίας, Βοημίας, Σάαρ-μπροῦκεν, Βορείου Γαλλίας, Βορείου Ἀμερικῆς καὶ Βραζιλίας ὡς καὶ ἀπὸ τὰ στρώματα τῆς διαπλάσεως τοῦ ἐρυθροῦ κειμένου τῆς Πορτογαλίας καὶ τῆς κατωτέρας περμίου ὑποδιαπλάσεως τῆς λιθανθρακοφόρου λεκάνης τοῦ Καίπιγκ τῆς Κίνας, εὑρίσκονται δ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μαζὶ μὲ λείψανα χερσαίων φυτῶν. Γ. Κ. Γ.

Εὐρυπτόλεμος. —1) Ἐπιφανὴς Ἀθηναῖος ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Ἀλκμεωνιδῶν, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀδελφὸς τοῦ νομοθέτου τῶν Ἀθηνῶν Κλεισθένους. Ἦτο πατὴρ τῆς Ἰσοδίκης, τὴν ὁποίαν ἐνυμφεύθη ὁ Κίμων. Ὁ γάμος οὗτος συνέδεσε διὰ συγγενικῶν δεσμῶν τὸν οἶκον τῶν Ἀλκμεωνιδῶν μὲ τὸν οἶκον τοῦ Κίμωνος καὶ ἔλαβε χαρακτῆρα πολιτικῆς προσεγγίσεως. —2) Πολίτης Ἀθηναῖος, ὁ ὁποῖος ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀλκιβιάδου ἐν Μ. Ἀσίᾳ κατὰ τὴν ἐναντίον τῆς Κυζίκου ἐκστρατείαν. Διεξήγαγε μαζὶ μὲ τὸν Διότιμον τὰς μεταξὺ τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ τοῦ Πέρσου σατράπου Φαρναβάζου διαπραγματεύσεις, καθ' ἃς ὁ Φαρνάβαζος ὑπεσχέθη μεθ' ὅρκου νὰ ὁδηγήσῃ ἀσφαλῶς τὴν πρεσβείαν τῶν Ἀθηναίων εἰς τὰ Σοῦσα πρὸς τὸν μέγαν βασιλέα. Τῆς πρεσβείας ταύτης μετέσχε καὶ ὁ Εὐρυπτόλεμος. Ἀναχωρήσασα ἐκ τοῦ ἐν Ἑλλησπόντῳ ἀθηναϊκοῦ στρατοπέδου, ἔφθασεν εἰς Γόρδιον, ὅπου διαχειμάσασα, κατὰ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 408 π. Χ., ἀφίκετο εἰς τὰ Σοῦσα, ὅπου ἐκρατήθη ἐπὶ 3 ὁλόκληρα ἔτη (408—405 π. Χ.) ὑπὸ τοῦ Πέρσου βασιλέως, ὁ ὁποῖος τότε διέκειτο φιλικῶς πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας. —3) Υἱὸς τοῦ Πεισιάνακτος τοῦ νεωτέρου καὶ ἐξάδελφος τοῦ Ἀλκιβιάδου, κατὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ ὁποίου ἐκ τῆς φυγῆς, τῷ 408 π.Χ., κατῆλθε μετὰ τῶν συγγενῶν του εἰς Πειραιᾶ, ἵνα τὸν ὑποδεχθῇ καὶ τὸν διαφυλάξῃ ἀπὸ ἐπιθέσεις τῶν ἐχθρῶν του. Ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν θερμοτέρων ὑποστηρικτῶν τῆς ἀθῳότητος τῶν 10 στρατηγῶν τῆς ἐν Ἀργινούσαις ναυμαχίας κατὰ τὴν δίκην αὐτῶν ἐν Ἀθήναις. Καθ' ἣν στιγμὴν οἱ πρυτάνεις, πιεζόμενοι ὑπὸ τοῦ πλήθους, ἦσαν ἕτοιμοι νὰ καταδικάσουν τοὺς δέκα στρατηγοὺς εἰς θάνατον, ἀνῆλθεν εἰς τὸ βῆμα καὶ ἀπήγγειλε λόγον διασωθέντα ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος, καθ' ὃν ἐπρότεινε νὰ δικασθοῦν ἕκαστος χωριστὰ σύμφωνα πρὸς τὸ ψήφισμα τοῦ Κανωνοῦ. Οἱ λόγοι του ὅμως δὲν ἔφεραν ἀποτελέσματα, διότι οἱ πρυτάνεις, δεχθέντες πρὸς στιγμὴν τὴν πρότασίν του, μετεπείσθησαν κατόπιν διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Μενεκλέους καὶ δικάσαντες αὐτοὺς ὁμαδικῶς κατὰ τὸ ψήφισμα τῆς Βουλῆς, τοὺς κατεδίκασαν εἰς θάνατον. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

Εὐρύπυλος. —1) Υἱὸς τοῦ Εὐαίμονος, ἡγεμὼν τοῦ Ὁρμενίου ἐν Θεσσαλίᾳ, εἷς τῶν μνηστήρων τῆς Ἑλένης, ἐλθὼν ὕστερον εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τροίας μετὰ 40 πλοίων. Ἐκεῖ δείξας ἀνδρείαν μεγάλην ἐφόνευσε πολλοὺς Τρῶας. Ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων ἀναφέρεται, ὅτι ὁ Εὐρύπυλος οὗτος ἦτο υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος, βασιλεὺς τῆς Κυρήνης ἐλθὼν ἐκ Θεσσαλίας εἰς τὴν Λιβύην. — 2) Υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Ἀστυπαλαίας, βασιλεὺς τῶν Μερόπων ἐπὶ τῆς νήσου Κῶ, ὃν ὁ Ἡρακλῆς ἐφόνευσεν ὅτε ἐπέστρεφεν ἐκ Τροίας λαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ τὴν θυγατέρα του Χαλκιόπην, ἐξ ἧς ἐγέννησε τὸν Θεσσαλόν.—3) Υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους ἐκ τῆς Εὐβώτης, θυγατρὸς τοῦ Θεσπίου. —4) Εἷς ἐκ τῶν Ἡρακλειδῶν, υἱὸς τοῦ Τημένου καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ἀγελάου, μεθ' οὗ ἐφόνευσε τὸν πατέρα του Τήμενον. — 5) Εἷς ἐκ τῶν παίδων τοῦ Θεστίου καὶ τῆς Εὐρυθέμιδος, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Μελεάγρου κατὰ τὴν θήραν τοῦ Καλυδωνίου κάπρου. — 6) Υἱὸς τοῦ Τηλέφου καὶ τῆς Ἀστυόχης, ἀδελφῆς τοῦ Πριάμου, βασιλέως τῆς Τροίας, ἡγεμὼν τῶν Μυσῶν περὶ τὸν Κάϊκον ποταμόν. Ἦτο εἷς ἐκ τῶν ἀνδρειοτέρων πολεμιστῶν τῆς Τροίας καὶ λέγεται ὅτι ἦλθεν εἰς βοήθειαν τοῦ Πριάμου παρακινηθεὶς ὑπὸ τῶν δώρων, τὰ ὁποῖα ἔστειλεν οὗτος εἰς τὴν μητέρα του Ἀστυόχην. Ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Νεοπτολέμου. — 7) Υἱὸς τοῦ Δεξαμενοῦ, βασιλέως τοῦ Ὠλένου ἐν Αἰτωλίᾳ, συνοδεύσας τὸν Ἡρακλέα εἰς τὸν κατὰ τῆς Τροίας πόλεμον ἐπὶ Λαομέδοντος. —Ω.

Εὐρυπῶν καὶ ***Εὐρυφῶν***. Βασιλεὺς τῶν Λακεδαιμονίων, ἐπώνυμος τοῦ γένους τῶν Εὐρυποντιδῶν. Κατὰ τὴν παλαιοτέραν γενεαλογίαν παρὰ Ἡροδότῳ καὶ Ἐφόρῳ (*Στράβ.* 8,366), ὁ Εὐρυπῶν εἶναι υἱὸς τοῦ Προκλέους· οἱ νεώτεροι ἀναφέρουσιν ὡς πατέρα αὐτοῦ τὸν Σόον (*Πλουτ.* Λυκ. 1.—*Παυσ.* 3.7.1). ΙΑΚ. Χ. Δ.

Εὐρυπωντίδαι ἢ ***Προκλεῖδαι*** *[Ἀρχ.]*. Ὁ ἕτερος τῶν ἐν Σπάρτῃ συμβασιλευόντων δύο οἴκων, ἀνάγων τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ εἰς τοὺς Ἡρακλείδας, ὀνομαζόμενος δὲ οὕτως ἀπὸ Εὐρυπῶντος. Κατὰ τὸν Παυσανίαν ὁ γενεαλογικὸς κορμὸς τοῦ οἴκου τούτου εἶχεν ὡς ἑξῆς: Ἀριστόδημος, Προκλῆς, Σόος, Εὐρυπῶν, Πρύτανις, Εὔνομος, Πολυδέκτης, Χαρίλλος, Νίκανδρος, Θεόπομπος, Ἀρχίδαμος, Ζευξίδαμος, Ἀναξίδαμος, Ἀρχίδαμος Β', Ἀγασικλῆς, Ἀρίστων. Πρὸ τοῦ Ἀριστοδήμου καὶ μετὰ τὸν Ἡρακλέα ἐμυθολογοῦντο κατὰ Διευτυχίδαν ἕτεροι 3 Εὐρυπωντίδαι δυνάσται. Μεταξὺ τῶν ἀνωτέρω δέον νὰ περιληφθῇ καὶ ὁ Λυκοῦργος, ἑτεροθαλὴς ἀδελφὸς τοῦ Πολυδέκτου. Ὁ τάφος τῆς οἰκογενείας τῶν Εὐρυπωντιδῶν ἔκειτο κατὰ τὸ πέρας τῆς Ἀφεταΐδος ὁδοῦ παρὰ τὸ ἱερὸν τῆς Δικτύννης. Π. Ν. Π

Εὐρυρρόη. Θυγάτηρ τοῦ ποταμίου θεοῦ Νείλου, ἡ ὁποία ἔτεκεν ἐκ τοῦ Αἰγύπτου πεντήκοντα υἱούς. ΙΑΚ. Χ. Δ.

εὐρύς,—*εῖα,*—*ύ*· ὁ ἔχων εὖρος, πλάτος, πλατύς, κοιν. *φαρδύς*, ἀντίθ. *στενός*: «εὐρὺς ποταμός», «εὐρεῖα ὁδός»· || ὁ ἔχων ἔκτασιν, ἐκτεταμένος, εὐρύχωρος: «εὐρὺς τόπος,—χῶρος», «εὐρεῖα αἴθουσα,—πεδιάς»· || μεταφ. «εὐρεῖα μόρφωσις,—ἐξέτασις».—Ἐπίρρ. ***εὐρέως***.

Εὐρυσάκης. Υἱὸς τοῦ Σαλαμινίου Αἴαντος, γεννηθεὶς ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῆς Τροίας ἀπὸ τῆς Τεκμήσσης, αἰχμαλώτιδος θυγατρὸς τοῦ Φρυγὸς βασιλέως Τελεύταντος. Πρὶν ἢ αὐτοκτονήσῃ ὁ Αἴας παρέδωκε τὴν φροντίδα τῆς ἐπιτηρήσεως τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν Τεῦκρον, τὸν ἀδελφόν, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβεν αὐτὴν μετὰ ζήλου. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας ἦλθεν ὁ Εὐρυσάκης, ἐπὶ ἑτέρου πλοίου ἢ ὁ Τεῦκρος εἰς Σαλαμῖνα, καὶ ὁ Τελαμών, ὁ πάππος αὐτοῦ, ὠργίσθη κατὰ τοῦ Τεύκρου διὰ τοῦτο. Ὁ Τεῦκρος ἀπελθὼν ἐκ τῆς πατρίδος αὐτοῦ μετέβη εἰς Κύπρον, μαθὼν ὅμως τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς ἐπανῆλθεν εἰς Σαλαμῖνα, ἀπεπέμφθη ὅμως ὑπὸ τοῦ Εὐρυσάκους ἀναλαβόντος τὴν ἀρχήν, καὶ μετέβη εἰς Ἱσπανίαν. Ὁ Εὐρυσάκης εἶχεν ἰδίαν λατρείαν ἐν Ἀθήναις ὡς ἀρχηγέτης τοῦ γένους τῶν Σαλαμινίων. Αὐτὸς καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Φιλαῖος παρεχώρησαν τὴν νῆσον εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἀπέκτησαν τὸ πολιτικὸν δικαίωμα. Ἐκ τούτου ὁ μὲν Φιλαῖος ὡς ἀρχηγὸς τῶν Φιλαϊδῶν κατῴκει ἐν Βραυρῶνι, ὁ δὲ Εὐρυσάκης ἐν Μελίτῃ, ἔνθα ὑπῆρχεν ἱερὸν εἰς τιμὴν αὐτοῦ, τὸ Εὐρυσάκειον. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Εὐρυσακίδαι (οἱ). Οἶκος Ἀθηναίων εὐπατριδῶν γενάρχην ἔχων τὸν ἀττικὸν ἥρωα Εὐρυσάκη. —Π.

Εὐρυσθένης. Υἱὸς τοῦ Ἀριστοδήμου ἐκ τοῦ γένους τῶν Ἡρακλειδῶν καὶ τῆς Ἀργείας, θυγατρὸς τοῦ Αὐτεσίωνος, ὁ ὁποῖος μετὰ τοῦ νεωτέρου ἀδελφοῦ αὐτοῦ Προκλέους, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀριστοδήμου, ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ἐν Λακεδαίμονι. Ἀμφότεροι ὑπῆρξαν οἱ γενάρχαι τῶν δύο Σπαρτιατικῶν βασιλικῶν οἴκων, καίτοι δὲν ὀνομάζονται οὗτοι συνήθως ἀπὸ τούτων *Εὐρυσθενίδαι* καὶ *Προκλεῖδαι*, ἀλλ' *Ἀγιάδαι* καὶ *Εὐρυπωντίδαι*. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Εὐρυσθενίδαι (οἱ). Ἑτέρα ὀνομασία τῆς ἐν Σπάρτῃ βασιλευούσης οἰκογενείας τῶν *Ἀγιαδῶν*, ἀπὸ Εὐρυσθένους, πρώτου βασιλέως ἐκ τοῦ οἴκου τούτου. —Π.

Εὐρυσθεὺς *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Σθενέλου καὶ τῆς Νικίππης, θυγατρὸς τοῦ Πέλοπος, καὶ ἔγγονος τοῦ Περσέως, υἱοῦ τοῦ Διός, καὶ τῆς Ἀνδρομέδας. Οἱ περὶ αὐτοῦ μῦθοι, γνωστοὶ καὶ εἰς τὸν Ὅμηρον, εἶναι συνυφασμένοι μετὰ τῶν μύθων τοῦ Ἡρακλέους, ὅστις κατ' ἐπιταγὴν τοῦ Εὐρυσθέως ἐξετέλεσε τοὺς δέκα ἢ δώδεκα ἄθλους του. Κατὰ τοὺς μύθους τούτους, ὅτε ἔμελλε νὰ γεννηθῇ ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Ζεὺς εἶπεν εἰς τὴν συνέλευσιν τῶν θεῶν, ὅτι ὁ μέλλων νὰ γεννηθῇ ἀπόγονος τοῦ Περσέως θὰ ἐγίνετο βασιλεὺς τῶν Μυκηνῶν καὶ θὰ ὑπερεῖχε πάντων τῶν ἡρώων· ἡ σύζυγός του Ἥρα, ζηλότυπος καὶ φίλερις θεά, ἀκούσασα τοῦτο ὥρκισε τὸν Δία ὅτι θὰ τηρήσῃ τὸν λόγον του καὶ ἔσπευσεν ἀμέσως νὰ συνεννοηθῇ μὲ τὴν θεὰν τῶν τοκετῶν Εἰλείθυιαν διὰ νὰ ἐπιβραδύνῃ τὸν τοκετὸν τῆς Ἀλκμήνης καὶ νὰ ἐπισπεύσῃ τὸν τοκετὸν τῆς Νικίππης. Ἡ Εἰλείθυια ὑπήκουσε, καὶ οὕτως ἐγεννήθη πρὸ τοῦ Ἡρακλέους ὁ Εὐρυσθεὺς (ἂν καὶ ἦτο μόλις ἑπτὰ μηνῶν), ὅστις ἦτο ἐπίσης ἀπόγονος τοῦ Περσέως καὶ τοῦ μεγάλου Διός. Γεννηθεὶς οὕτω προνομιοῦχος ὁ Εὐρυσθεύς, εἶχε τὸ δικαίωμα, κατ' ἀπόφασιν τῶν θεῶν, νὰ ἔχῃ ἐξουσίαν ἐπὶ πάντων τῶν ἄλλων ἀπογόνων τοῦ Περσέως, οἵτινες ὤφειλον ἀδιαμαρτυρήτως νὰ ὑπακούουν εἰς τὰς διαταγάς του. Ἐπιθυμῶν τὴν ἐξόντωσιν τοῦ Ἡρακλέους ἐκ φόβου, ὁ Εὐρυσθεὺς ἐπέβαλεν εἰς αὐτὸν τοὺς δώδεκα ἀλλεπαλλήλους ἄθλους, μὲ τὴν ἐλπίδα πάντοτε ὅτι δὲν θὰ ἐπέ-

Digitized by Google

στρεφεν ἐκεῖνος ἐξ ἑκάστου ζῶν. Ὁ Ἡρακλῆς ὅμως ἐξετέλεσε πάντας ἄνευ κινδύνου τῆς ζωῆς του ἐπειδὴ δὲ μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἁπάντων τῶν ἄθλων οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἡρακλέους ἀπηλλάσσοντο τῆς ὑποχρεώσεως τῆς ὑποταγῆς εἰς τὸν Εὐρυσθέα, οὗτος, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἡρακλέους, κατεδίωξε τοὺς υἱούς του, οἵτινες φεύγοντες κατέφυγον κατὰ πρῶτον πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Τραχῖνος Κήυκα, ἐπειδὴ ὅμως οὗτος δὲν ἠδύνατο ν' ἀντιστῇ πρὸς τὸν πολὺ ἰσχυρότερόν του Εὐρυσθέα, ἠναγκάσθη νὰ ἐκδιώξῃ ἐκ τοῦ οἴκου του καὶ τοῦ βασιλείου του τοὺς Ἡρακλείδας, οἵτινες κατέφυγον τότε εἰς τὰς Ἀθήνας πρὸς τὸν Θησέα (κατ' ἄλλον μῦθον πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ Θησέως Δημοφῶντα) καὶ ἐζήτησαν τὴν προστασίαν του, τὴν ὁποίαν καὶ παρέσχεν οὗτος. Ὁ Εὐρυσθεὺς τότε ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ἀττικήν, διότι προλαβὼν ὁ πρεσβύτερος τῶν υἱῶν τοῦ Ἡρακλέους Ὕλλος (κατ' ἄλλον μῦθον ὁ ἀνεψιός του Ἰόλαος) συνεκρούσθη πρὸς τὸν Εὐρυσθέα ἐν τῇ Μεγαρίδι καὶ ἐφόνευσεν αὐτόν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Εὐρυσθέως ἡ εἰς τὴν Πελοπόννησον εἴσοδος τῶν Ἡρακλειδῶν ἦτο ἐλευθέρα καὶ εἰσῆλθον τῷ ὄντι οὗτοι εἰς αὐτήν.

Ὁ ἐνσκήψας ὅμως λοιμός, ὅστις ἡρμηνεύθη ὡς θεομηνία, ἠνάγκασε τοὺς Ἡρακλείδας νὰ καταφύγωσι πρὸς τὸν Αἰγιμιόν, βασιλέα τῶν Δωριέων, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ ὁποίου ἐπεχείρησαν, ἄνευ ἀποτελέσματος ὅμως, νὰ καταλάβωσι τὰς κληρονομικὰς κτήσεις των. Κατῆλθον οὗτοι εἰς τὴν Πελοπόννησον μετὰ πέντε ἀλληλοδιαδόχους κατὰ τοὺς μυθογράφους καθόδους, ἐκ τῶν ὁποίων ἐστέφθη ὑπὸ ἐπιτυχίας μόνον ἡ τελευταία.

Τοῦ Εὐρυσθέως θυγάτηρ μὲν ἦτο ἡ Ἀδμήτη, χάριν τῆς ὁποίας ὁ πατήρ της διέταξε τὸν Ἡρακλέα νὰ φέρῃ πρὸς αὐτὸν τὸν ζωστῆρα τῆς βασιλίσσης τῶν Ἀμαζόνων Ἱππολύτης, διαγγελεὺς δὲ ὁ Ἠλεῖος Κοπρεύς, υἱὸς τοῦ Πέλοπος, ὅστις εἶχε καταφύγει εἰς Μυκήνας, ὅπως καθαρθῇ ὑπὸ τοῦ Εὐρυσθέως διὰ τὸν ἐν τῇ πατρίδι του φόνον τοῦ Ἰφίτου, καὶ κατῴκει ἐκεῖ μετὰ τὴν κάθαρσίν του. Διὰ τούτου ἔστελλε τὰς διαταγάς του πρὸς τὸν Ἡρακλέα, ὅστις μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἑκάστου τῶν ἄθλων μετέβαινεν εἰς τὰς Μυκήνας καὶ πρὸ τῶν πυλῶν τῆς πόλεως ἱστάμενος (διότι ἡ εἰς αὐτὴν εἴσοδος ἦτο ἀπηγορευμένη εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Εὐρυσθέως, φοβουμένου τὴν ἀνδρείαν του), ἐπεδείκνυε τὸν ἆθλον.

Ὁ μῦθος οὗτος, ὅστις εἶναι καὶ ἀπήχησις τῶν κρατούντων κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους θεσμίων τοῦ δικαίου τῆς πρωτοτοκίας, παλαιότατος ὢν ἐνέπνευσε τοὺς ποιητὰς καὶ ῥήτορας καὶ καλλιτέχνας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, καὶ ἰδίως τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες διὰ τῶν ἔργων των ἐξύμνησαν τὴν μεγάλην ἀρετὴν τῆς πατρίδος των, τὴν ὁποίαν οὐδεὶς κίνδυνος ἦτο δυνατὸν ν' ἀποτρέψῃ ἀπὸ τοῦ καθήκοντος τῆς συνδρομῆς πρὸς τοὺς ἱκέτας καὶ τοὺς ἀδυνάτους (*Ἰσοκρ.* Πανηγ. ΙΕ'). Οἱ Ἀθηναῖοι τραγικοὶ Αἰσχύλος καὶ Εὐριπίδης ὕμνησαν τὰς Ἀθήνας διὰ τὴν πρὸς τοὺς ἱκέτας συνδρομήν των εἰς τοὺς «Ἡρακλείδας» των, ὡς ἐτιτλοφορεῖτο ἡ τραγῳδία ἑκατέρου, λαβόντος ὡς θέμα τὴν πρὸς τούτους συνδρομὴν τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ Εὐριπίδης μάλιστα ἔγραψε καὶ σατυρικὸν δρᾶμα μὲ τὸν τίτλον «Εὐρυσθεύς», εἰς τὸ ὁποῖον διεκωμῳδεῖτο ὁ ἥρως οὗτος. Καὶ οἱ ζωγράφοι Ἀπολλόδωρος καὶ Πάμφιλος ἐφιλοτέχνησαν λαμπρὰς εἰκόνας, αἵτινες διεφήμιζον τοὺς Ἀθηναίους διὰ τὴν πρὸς τοὺς Ἡρακλείδας συνδρομήν των ἐναντίον τοῦ Εὐρυσθέως.

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

εὔρυσμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ εὐρύνειν, πλάτυσμα, διαστολή.

εὐρύστερνον (τὸ) (Eurysternon Wagler) *[Παλαιοζῳολ.]*, Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *θαλασσεμυδιδῶν κρυπτοδείρων χελωνωδῶν* ἑρπετῶν. Τὸ ῥαχιαῖον ὄστρακον τῶν ζῴων τούτων παρουσιάζεται ὀστεοποιημένον τελείως μόνον εἰς τὰ προκεχωρημένης ἡλικίας ἄτομα. Τὰ ἄκρα των εἶχον 5 βραχεῖς δακτύλους. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς τοῦ ἰουρασικοῦ λιθογραφικοῦ σχιστολίθου τοῦ Σολνχόφεν τῆς Βαυαρίας καὶ εἰς τὸ Cerin τοῦ διαμερισματος τοῦ Ain τῆς Γαλλίας.

Γ. Κ. Γ.

εὐρύστερνος (ὁ), ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων εὐρέα στέρνα, πλατὺ στῆθος.

εὐρύστομα (τά)· τὰ ἔχοντα εὐρὺ στόμα· ἐπὶ ζῴων, ὄφεων, ἰχθύων κλπ.

εὐρυστομία (ἡ)· τὸ νὰ ἔχῃ τις εὐρύ, πλατὺ στόμα.

εὐρύστομος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων εὐρύ, πλατὺ στόμα, ἄνοιγμα, πλατύστομος.

εὐρύστομος (ὁ) (Eurystomus) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κορακιδῶν*, περιλαμβάνον μετρίου μεγέθους πτηνά, μὲ σῶμα εὔρωστον, κεφαλὴν ὀγκώδη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ῥάμφος βραχὺ καὶ χονδρόν, πτέρυγας ἀνεπτυγμένας, οὐρὰν μακροτάτην καὶ ζωηροὺς χρωματισμούς. Γνωστότερον εἶδος ὁ *εὐρύστομος ὁ εἰρηνικὸς* (Eurystomus pacificus), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους καὶ χρῶμα κυανότεφρον κατὰ τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος, λευκὸν μετὰ φαιῶν κηλίδων κατὰ τὸν θώρακα καὶ λευκὴν τὴν κάτω ἐπιφάνειαν τῆς οὐρᾶς του. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ τὰς Μολούκας νήσους.

Εὐρύστομος ὁ εἰρηνικός.

Εὐρυτᾶνες. Αἰτωλικὸς λαὸς θεωρούμενος κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ὡς ὁ ἰσχυρότερος, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ὁ ὠμότερος τῶν λοιπῶν Αἰτωλῶν· ὡμίλουν διάλεκτον δυσκόλως ἐννοουμένην ὑπὸ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων καὶ ἐφημίζοντο ὡς ὠμοφάγοι (*Θουκ.* ΙΙΙ, 94—*Στράβ.* Χ 448, 451, 465). Κατῴκουν εἰς τὴν τραχεῖαν ὀρεινὴν χώραν τῆς βορείου Αἰτωλίας μεταξὺ τῶν Ἀπεραντῶν (ΒΔ), τῶν Ὀφιονέων (Ν), τῶν Δολόπων (Β) καὶ τῶν Αἰνιάνων (Α), δηλαδὴ κατὰ τὴν περιοχὴν τοῦ σημερινοῦ Καρπενησίου, τοῦ ποταμοῦ Μέγδοβας καὶ τοῦ τέως δήμου Εὐρυτάνων. Ὡς ἐπώνυμος ἥρως ἐθεωρεῖτο ὁ *Εὔρυτος*, βασιλεὺς τῆς Οἰχαλίας, ὅστις ἐνικήθη ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους. Ἡ πρωτεύουσα αὐτῶν, ἡ *Οἰχαλία*, εἶναι ἄγνωστον ποῦ ἀκριβῶς ἔκειτο. Ὑποθέτουσί τινες, ὅτι αὕτη ἦτο κατὰ τὸ Παλαιόκαστρον τοῦ σημερινοῦ χωρίου Κορυσχάδες (παρὰ τὸ Καρπενήσιον).

Ι. Σ. Σ.

Εὐρυτανία. Ἐπαρχία τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, κατέχουσα τὸ μέγιστον μέρος αὐτοῦ. Εἶναι ὀρεινὴ περιοχὴ τῆς Πίνδου, ἀνατολικῶς τῆς μέσης κοιλάδος τοῦ Ἀχελῴου, ἣν τὸ πάλαι κατῴκουν οἱ Ἀγραῖοι, οἱ Ἀπεράντιοι, οἱ Εὐρυτᾶνες, οἱ Δόλοπες καὶ οἱ Κτημένιοι (τῆς Κτημένης καὶ Μενελαΐδος), καὶ ἥτις κατὰ μέγα μέρος ἐπὶ τουρκοκρατίας ἀπεκαλεῖτο καὶ *Ἄγραφα* (βλ. λ.).

— *[Γεωγρ.]* Ἡ *Εὐρυτανία* ὁρίζεται πρὸς Ν. ἀπὸ τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ αὐτοῦ νομοῦ Ναυπακτίας καὶ Τριχωνίας, ἀπὸ δὲ τῆς τοῦ Βάλτου πρὸς Δ, ἔνθα διαγράφει τὰ ὅρια ὁ ἐκ τῆς Ἠπείρου κατερχόμενος Ἀχελῷος ποταμός. Πρὸς Β καὶ ΒΑ ὁρίζεται ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης (τοῦ νομοῦ Τρικκάλων) καὶ ΝΑ ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος (τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος). Εἶναι χώρα ὀρεινοτάτη (βλ. *Αἰτωλία*), διασχιζομένη πανταχοῦ ὑπὸ διακλαδώσεων τῆς Πίνδου· ἡ διεύθυνσις αὐτῶν εἶναι ἐκ Β πρὸς Ν, πλὴν τοῦ νοτιωτέρου ὄρους *Παναιτωλίου*, τὸ ὁποῖον διευθύνεται κατ' ἐγκαρσίαν διεύθυνσιν· διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἐκ Β κατερχόμενοι παραπόταμοι τοῦ Ἀχελῴου Ἀγραφιώτικος καὶ Μέγδοβα (ὁ Καμπύλος τῶν ἀρχαίων), εἰς ὃν συμβάλλει καὶ ὁ Κρικελοπόταμος, κάμπτονται πρὸς Δ μέχρι τῆς συμβολῆς.

Οἱ κάτοικοι (44.217) κατοικοῦν κατὰ κώμας, χωρία καὶ συνοικισμούς. Ἡ πρωτεύουσα καὶ μεγίστη σχετικῶς κώμη *Καρπενήσιον* (εἰς ὕψ. 966 μ.) ἔχει 2576 κ. Ἡ ἐπαρχία περιελάμβανεν 8 δήμους, σήμερον δὲ 83 κοινότητας· οἱ δῆμοι ἦσαν: 1) Ὁ τῶν Ἀγράφων, καθ' ὃν αἱ σημεριναὶ κοινότητες *Ἀγράφων, Τριδένδρου, Βραγκιανῶν, Ἐπινιανῶν, Μαράθου (Μήρισι), Μοναστηρακίου* καὶ *Τροβάτου*. 2) Ὁ τῶν Δολόπων, καθ' ὃν αἱ σημεριναὶ κοινότητες *Καροπλεσίου, Καρύτας, Μολόχας, Μπηλοκομήτι* καὶ *Νεράϊδας (Σπινάσας)*. 3) Ὁ τῶν *Κτημενίων*, καθ' ὃν αἱ κοινότητες *Φουρνᾶ, Πετραλώνων (Ἀραχωβίτσας), Βράγας, Δομιανοῦ, Ἁγίου Χαραλάμπους (Ἔλοβας), Κλειστοῦ* καὶ *Κόχλιας*. Κατὰ τὴν ὀροσειρὰν τῆς Φτέρης *Τσούκας* καὶ *Τσουρνάτας* (ΒΔ) ἦτο 4) ὁ δῆμος *Ἀπεραντίων*, ἐξ οὗ ἀπετελέσθησαν αἱ κοινότητες *Γρανίτσης, Βελαώρας, Κέδρων (Χοριγκόβου), Λεπιανῶν, Λιθοχωρίου (Βελτσίστης), Δημερίου (Κόνιαβης), Λεπιανῶν, Πρασιῶν (Ζελενίτσης), Ραυτοπούλου* καὶ *Τοπολιάνων*. Κατὰ τὴν περιοχὴν τῶν ἀρχαίων Ἀπεραντῶν (ΝΔ), ἦτο 5) ὁ δῆμος *Ἀγραίων*, ἐξ οὗ ἀπετελέσθησαν αἱ κοινότητες *Κερασόβου, Βίνιανης, Βούλπης, Ἐπισκοπῆς, Κουφάλας, Μαραθιᾶ, Μαυρομμάτας (Ἔλπανης), Παλαιοκατούνου, Παλαιοχωρίου, Τριποτάμου (Τατάρνας), Ἀνατολικῆς (Μεγάλης) Φραγκίστας* καὶ *Φραγκίστας, Δυτικῆς (Μεγάλης) Φραγκίστας* καὶ *Χρύσου*· κατὰ δὲ τὴν περιοχὴν τῶν ἀρχαίων Εὐρυτάνων ἦτο 6) ὁ δῆμος *Καρπενησίου*, καθ' ὃν αἱ σημεριναὶ κοινότητες *Καρπενησίου, Ἁγίου Ἀνδρέου*,

'Ανιάδας, Βουτύρου, Δερματίου, Καλεσμένου, Καρύτσης, Κλαυσιοῦ, Κορυσχάδων, Λάσπης, Μεγάλου Χωριοῦ, Μικροῦ Χωριοῦ, Μυρίκης(ἢ *Μυρίσι), Μουζήλου, Νοστίμου, Παπαρούση, Παυλοπούλου, Στενώματος, Στεφανίου (Γολιάνων), Συγκρέλου, Χελιδόνας (Λαστόβου)* καὶ *Φειδακίων*· 7) ὁ δῆμος *Εὐρυτάνων*, καθ' ὃν αἱ κοινότητες *Κρικέλλου, Δομνίτσης, Κορίτσης, Ρωσκᾶς, Σταύλων, Σταυροπηγῆς ("Αμπλιανης), Μεσοκώμης (Τέρνου), Σκοπιᾶς (Τσεκλίστας)* καὶ *Ψιανῶν* 8) ὁ δῆμος *'Αρακυνθίων*, ἐξ οὗ ἀπετελέσθησαν αἱ κοινότητες *Προυσσοῦ, 'Αλεστίων, 'Ασπροπύργου, Βελωτῶν, 'Εσωχωρίων, Καστανιᾶς, Καταβόθρας, Κοπραίνης, Σαρκινίου* καὶ *Σταυροχωρίου (Δοβίτσινου)*.

Λόγῳ τῆς μεγάλης ἀνωμαλίας τοῦ ἐδάφους ἡ συγκοινωνία μεταξὺ τῶν χωρίων τελεῖται δι' ἡμιονικῶν ὁδῶν, τὸν δὲ χειμῶνα πολλάκις διακόπτεται ὑπὸ τῶν χιόνων καὶ τῶν ὑδάτων. Ἡ μόνη ἁμαξιτὴ ὁδὸς εἶναι ἡ ἐκ τοῦ Καρπενησίου εἰς Λαμίαν.

Ι. Σ. Σ.

Προϊόντα τῆς Εὐρυτανίας Ἡ ἐπαρχία τῆς Εὐρυτανίας εἶναι σπουδαία ὑπὸ δασικὴν ἔποψιν, ἀποτελοῦσα καθ' ἑαυτὴν τὴν πλουσιωτέραν δασικὴν χώραν τῆς Ἑλλάδος. Τὸ σύνολον τῶν δασικῶν ἐκτάσεων ἀνέρχεται εἰς τὰ 556 450 στρέμματα, κατανεμόμενα κατ' εἴδη βλαστήσεως ὡς ἑξῆς: ἐλάτη 428.070, δρῦς 48.550, ὀξυὰ 3430, καστανέα 1400, ἀειθαλῆ πλατύφυλλα 75.000. 'Εκ τῶν γεωργικῶν προϊόντων ἡ περιφέρεια παράγει ἀραβόσιτον (2.156.500 ὀκ.), σῖτον (1.569.000 ὀκ.), κριθήν, βρόμην, σίκαλιν, γεώμηλα, τριφύλλιον, ὄσπρια. Λειτουργοῦσι 13 συνεταιρισμοί, ὧν οἱ 3 γεωργικοὶ πιστωτικοί, εἷς προμηθευτικός, 3 κτηνοτροφικοὶ καὶ 6 ἐνοικιάσεως γαιῶν. Λόγῳ τοῦ ὀρεινοῦ ἐδάφους τῆς χώρας ἔχει μεγάλην διάδοσιν ἐν αὐτῇ ἡ κτηνοτροφία, ἐξ ἧς ἡ πλειονότης τῶν κατοίκων ἀποζῇ. Κατὰ στατιστικὴν τοῦ «Ταμείου προστασίας καὶ προαγωγῆς τῆς κτηνοτροφίας» ἐκτρέφονται πρόβατα 97.954, ἀμνοὶ 36.160, αἶγες 97.800, ἐρίφια 36 925, χοῖροι 4.904, βόες καὶ ταῦροι 5.868, ἀγελάδες 4.340, μόσχοι 2.542, ἵπποι 843, φορβάδες 667, πῶλοι 473, ὄνοι 3.457, ἡμίονοι 2.200. Εἰς τοὺς ἀριθμοὺς τῶν χονδρῶν ζῴων περιλαμβάνονται καὶ τὰ ἀροτριῶντα. Κτηνοτροφικὰ προϊόντα εἶναι ὁ τυρὸς (ὀκ. 207.350) καὶ τὸ βούτυρον (ὀκ. 76.970) ἀμελγομένων 1604 ἀγελάδων, 52.300 προβάτων καὶ 53.150 αἰγῶν μὲ παραγωγὴν 3.113.303 ὀκ. γάλακτος.

Δ. Ε. Μ.

—*[Στρατ. Γεωγρ.]* Ἡ Εὐρυτανία περιλαμβάνει τὰς κοιλάδας: 1) τοῦ ποταμοῦ τῶν 'Αγράφων (Αγραφιώτικου), χωριζομένου ἀπὸ τοῦ 'Αχελῴου, δυτικώτερον, διὰ τοῦ ὄρους Τσουρνάτα-Φτέρη· 2) τοῦ Καμπύλου (Μέγδοβας), χωριζομένου ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τῶν 'Αγράφων, δυτικώτερον, διὰ τοῦ ὄρους Τρία Σύνορα-Βουτσικάκι καὶ 3) τοῦ ποταμοῦ Κρικέλου, χωριζομένου ἀπὸ τοῦ τῆς Μέγδοβας διὰ τῶν ὀρεινῶν ὄγκων Τυμφρηστοῦ-Χελιδὼν-Καλιακούδα. Τὰ ὀρεινὰ διαφράγματα ταῦτα σχηματίζουσι τὴν κυριωτέραν ὀρεινὴν περιοχὴν τοῦ ὑψιπέδου τῶν 'Αγράφων, τὰ δὲ ἀπαρτίζοντα τὰ διαφράγματα αὐτὰ ὄρη, καίπερ μὴ ἔχοντα μέγα ὕψος, ἔχουσιν ὅμως τοιοῦτον σχηματισμόν, καὶ καλύπτονται ὑπὸ τοσούτων δασῶν ἐκ δρυὸς καὶ ἐλάτης, ὥστε καθιστῶσι τὴν περιοχὴν ταύτην λίαν ἀνώμαλον καὶ ἄνευ ἐκπεφρασμένου χαρακτῆρος, δυσκόλως δ' ἀνευρίσκει τις ἐν αὐτῷ τὴν συνέχειαν τῶν διαφόρων ὑψωμάτων ἢ κοιλάδων. Περιλαμβάνει ἡ ὅλη ὀρεινὴ περιοχὴ δύο ὑψίπεδα, τὸ τοῦ *Καρπενησίου* ἀνῆκον τῇ Εὐρυτανίᾳ διοικητικῶς, καὶ τὸ τῆς *Νεβροπόλεως*, ἀνῆκον τῇ ἐπαρχίᾳ Καρδίτσης. Συνδεόμενα τὰ ὑψίπεδα ταῦτα δι' ὁδῶν ἀφ' ἑνὸς μὲν μετὰ τῆς Φθιώτιδος καὶ μετὰ τῆς Θεσσαλίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ μετὰ τῆς Τριχωνίας, προσαποκτῶσι σπουδαίαν στρατιωτικὴν ἀξίαν, ἐπαυξανομένην ἐκ τῆς πλευρικῆς γεωγραφικῆς θέσεως τῶν ὑψιπέδων τούτων ἐν σχέσει πρὸς γραμμὴν εἰσβολῆς στρατοῦ ἀπὸ βορρᾶ διευθυνομένου πρὸς νότον ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ 'Ανατολικῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι. Ὁ κατέχων τὰ εἰρημένα ὑψίπεδα τῆς Εὐρυτανίας στρατὸς δύναται, ἐκεῖθεν ἐξορμῶν, ν' ἀπειλῇ τὰς συγκοινωνίας τοῦ τυχὸν ἀπὸ βορρᾶ ἐπιδρομέως ἐχθροῦ, ἐξουδετερῶν πᾶσαν περαιτέρω προσπάθειαν αὐτοῦ πρὸς νότον ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Φθιώτιδι, ἢ περιορίζων τὴν ἔκτασιν τῆς προσπαθείας ταύτης. 'Αλλ' ἀκόμη διὰ τῆς κατοχῆς τῶν ὑψιπέδων τούτων ἐξασφαλίζεται ἡ Εὐρυτανία μεταξὺ τῆς 'Ανατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ Θεσσαλίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἀφ' ἑτέρου.

Ν. Κ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

Εὐρυτάνων, *τέως δῆμος* — *[Γεωγρ.]*. Εἷς ἐκ τῶν τέως δήμων τῶν πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' ἀπαρτιζόντων τὴν ἐπαρχίαν *Εὐρυτανίας* (βλ.λ.).

Δ. Ε. Μ.

Εὐρύτη. —1) 'Ατθὶς Νύμφη, μήτηρ τοῦ 'Αλιρροθίου ἐκ τοῦ Ποσειδῶνος, ἐν τῷ περιφήμῳ μύθῳ τῷ 'Αττικῷ περὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ "Αρεως 'Αλκίππης.—2) Ἡρωὶς ἐξ Αἰτωλίας, θυγάτηρ τοῦ Ἱπποδάμου, μήτηρ τοῦ Οἰνέως, τοῦ 'Αγρίου, τῆς 'Αλκάθοι, τοῦ Μέλανος, τοῦ Λευκοπέως καὶ τῆς Στερόπης ἐκ τοῦ Πορθάονος.

ΙΑΚ. Χ. Δ.

εὐρύτης,—*ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις εὐρύς, πλάτος, κοιν. *φάρδος*· ‖ εὐρυχωρία, ἔκτασις, ἀντίθ. *στενότης*.

Εὐρυτίων.—1) Ὁ βουκόλος τοῦ πενθεροῦ του Γηρυόνου, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους, ὅτε οὗτος ἦλθε ν' ἁρπάσῃ τὰς βοῦς αὐτοῦ. Υἱὸς τοῦ "Αρεως καὶ τῆς 'Ερειθυίας.—2) Εἷς τῶν Κενταύρων τοῦ Πηλίου, ὁ ὁποῖος, ἄνευ τῶν λοιπῶν Κενταύρων ἐν τοῖς γάμοις τοῦ Λαπίθου Πειρίθου κληθείς, ἐπετέθη κατὰ τῆς νύμφης ἐν τῇ μέθῃ αὐτοῦ· ἀλλ' οἱ Λαπίθαι ἀποκόπτουσι τὴν ῥῖνα καὶ τὰ ὦτα αὐτοῦ καὶ ῥίπτουσιν ἔξω τῆς θύρας, ὁπότε ἐπῆλθεν ὁ γενικὸς πόλεμος Λαπιθῶν καὶ Κενταύρων. Κατὰ μεταγενεστέραν καὶ συνηθεστέραν παράδοσιν, ἡ σύγκρουσις ἤρχισεν ἀμέσως κατὰ τὸ συμπόσιον τοῦ γάμου, ὁπότε ὁ ἄγριος Εὐρυτίων, ἢ Εὔρυτος κατ' ἄλλους, ὡς ἅρπαξ τῆς νύμφης παρουσιάζεται ὡς κύριον πρόσωπον. Ὁ αὐτὸς κατ' ἄλλην παράδοσιν φέρεται μεταξὺ τῶν Κενταύρων τοῦ ὄρους Φολόης μεταξὺ 'Αρκαδίας

'Αγγεῖον κορινθιακὸν παριστῶν τὸν Ἡρακλέα παρὰ τῷ Εὐρυτίωνι.

Μουσεῖον Λούβρου.

καὶ "Ηλιδος. "Οτε ὁ Ἡρακλῆς κατέστρεψε τοὺς Κενταύρους ἐν Φολόῃ, ὁ Εὐρυτίων παρέμεινεν εἰς τὸ διαμέρισμα ἐκεῖνο. Τοῦτον ἐφόνευσεν ὁ Ἡρακλῆς εὑρὼν ἐν 'Ωλένῳ, ἀπαλλάξας τὴν θυγατέρα τοῦ Δεξαμενοῦ, ἣν βιαίως ἤθελε νὰ λάβῃ ὡς γυναῖκα —3) Υἱὸς τοῦ Λυκάονος, ἀδελφὸς τοῦ Πανδάρου, ὀπαδὸς τοῦ Αἰνείου, καλὸς τοξότης. —4) "Ονομα Σατύρου τινὸς ἐπί τινος ἀμφορέως.—5) Υἱὸς τοῦ "Ακτορος ἐκ Φθίας, Καλυδώνιος κυνηγός, τὸν ὁποῖον ἐξήγνισεν ὁ Πηλεὺς ἀπὸ τοῦ φόνου τοῦ Φώκου, δίδει εἰς αὐτὸν τὴν θυγατέρα 'Αντιγόνην ὡς σύζυγον καὶ φονεύεται ἀκουσίως ὑπὸ τούτου.—6) Υἱὸς τοῦ "Ιρου, τοῦ υἱοῦ τοῦ "Ακτορος, 'Αργοναύτης, κατ' ἄλλους υἱὸς τοῦ "Ιρου καὶ τῆς Δημονάσσης, ἐξ 'Οποῦντος.—7) 'Αγωνιστὴς Θηβαῖος κατὰ τὸν πόλεμον τῶν 'Επιγόνων, καθ' οὗ ἐπετέθη ὁ Παρθενοπαῖος.

ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

εὐρυτόμη (ἡ) (Eurytoma) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *χαλκιδιδῶν*. Τὸ εἶδος *εὐρυτόμη τῆς ῥοδῆς* (E rosae) γεννᾷ τὰ ᾠά του ἐπὶ τῶν προνυμφῶν τοῦ δάκου τῆς ἐλαίας, προκαλοῦν τὸν θάνατον αὐτῶν διὰ τῶν προνυμφῶν τῶν ἐξερχομένων ἐκ τῶν ᾠῶν τούτων, ἀπομυζουσῶν τὰς τοῦ δάκου.

Ε. Ν. Ε.

Εὐρύτομος (ὁ) (Eurytomus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *χαλκιδιδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα ἔντομα μὲ θώρακα κυρτόν, κοιλίαν πεπλατυσμένην καὶ χρῶμα μελανόν. Γνωστὰ περὶ τὰ 20 εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ καὶ παρασιτικῶς ζῶντα ἐπὶ διαφόρων ἐντόμων.

Δ. Ν. Π.

Εὔρυτος *[Μυθολ.]*. 1) Εἷς τῶν Γιγάντων, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Διονύσου διὰ τοῦ θύρσου ἐν τῇ γιγαντομαχίᾳ.—2) Μυθικὸς ἥρως υἱὸς τοῦ Μελανέως καὶ τῆς Στρατονίκης. Ὑπὸ τοῦ Σοφοκλέους ἀναφέρεται ὡς ἐπιχώριος ἥρως τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ Οἰχαλίας («Εὐρύτου πόλις»), κατὰ δὲ τὴν παρὰ Παυσανίᾳ παράδοσιν ἦτο ἐπιχώριος ἥρως τῆς ἐν Μεσσηνίᾳ Οἰχαλίας, ὅπου, παρὰ τὰ πρὸς 'Αρκαδίαν σύνορα, ἐδεικνύετο καὶ τὸ μνῆμα αὐτοῦ.—3) Υἱὸς τοῦ "Ακτορος ἐν "Ηλιδι ἢ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ Μολιόνης, ἀδελφὸς τοῦ Κτεάτου. "Εσχεν υἱὸν τὸν Θάλπιον μετὰ τῆς Θηραιφόνης, θυγατρὸς τοῦ ἐξ 'Ωλένου Δεξαμενοῦ.—4) Υἱὸς τοῦ Ἱπποκόοντος, βασιλέως τῆς Σπάρτης, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους μετὰ τοῦ πατρὸς καὶ τῶν ἀδελφῶν.—5) "Ελλην πολεμιστὴς πρὸ τῆς Τροίας, φίλος καὶ σύντροφος τοῦ 'Ελεφήνορος, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Εὐρυπύλου.—6) Κένταυρός τις (ἴσως Εὐρυτίων).

ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

—**Εὔρυτος**.—1) Εἷς τῶν 300 ἐν Θερμοπύλαις πεσόντων Σπαρτιατῶν. Βαρύτατα πάσχων εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς («ὀφθαλμιῶν εἰς τὸ ἔσχατον»), ἔκειτο μακρὰν τοῦ στρατεύματος ἐν 'Αλπηνῷ τῆς Λοκρίδος. Μαθὼν τὴν ἐπικειμένην σύγκρουσιν, ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν εἵλωτα αὐτοῦ νὰ τὸν ἐνδύσῃ καὶ νὰ τὸν ὁδηγήσῃ εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης, ὅπου εὗρε τὸν θάνατον πολεμῶν τυφλός. Φέρεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὡς τύπος τῆς σπαρτιατικῆς φιλοπατρίας (*Ἡροδ.* Ζ' 229). —2) Πυθαγόρειος φιλόσοφος γεννηθεὶς ἐν Τάραντι ἢ Κρότωνι τῆς 'Ιταλίας καὶ ἀκμάσας περὶ τὰ μέσα τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος. Ὁ 'Ιάμβλιχος ἀναφέρει ὅτι ἦτο εἷς ἐκ τῶν μαθητῶν τοῦ Πυθαγόρου, ὁ δὲ Διογένης ὁ Λαέρτιος μετὰ τῶν Πυθαγορείων 'Εχεκράτους, Ξενοφίλου καὶ Διοκλέους, τοὺς ὁποίους ἠκροάσθη ὁ Πλάτων κατὰ τὴν διαμονήν του εἰς τὴν Μ. Ἑλλάδα. Πιθανωτέρα ὅμως εἶναι ἑτέρα τις μαρτυρία, ὅτι ὁ Εὔρυτος ἦτο μαθητὴς τοῦ Φιλολάου. Ὁ 'Αριστοτέλης τὸν μνημονεύει εἰς τὰ «Μετὰ τὰ Φυσικὰ» (XIV, 5, 1092, β 8) ὡς διατυπώσαντα ἰδικάς του θεωρίας εἰς δευτερεύοντά τινα ζητήματα τῆς φιλοσοφίας τῶν πυθαγορείων καὶ ὡς ἐπινοήσαντα ἰδικήν του ἑρμηνείαν περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν οἱ ἀριθμοὶ εἶναι αἰτία τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς ὕλης. Οὐδεμία πραγματεία του ἐσώθη. Τὸ ὄνομα Εὔρυτος, ὑπὸ τὸ ὁποῖον διεσώθη ἀπόσπασμα εἰς δωρικὴν διάλεκτον, κακῶς σχετίζεται πρὸς τὸν φιλόσοφον Εὔρυτον.

Π. Ν. Π. — Ν. Α.

Εὐρυφάεσσα *[Μυθολ.]*. Σύζυγος τοῦ Ὑπερίωνος, μήτηρ τοῦ Ἡλίου ἐν ταῖς ὁμηρικοῖς ὕμνοις, ἀλλαχοῦ δὲ μήτηρ τῆς Σελήνης. Τινὲς τῶν μυθολόγων, ὁρμώμενοι ἐκ τοῦ ὅτι ἐν τῇ ἑλληνικῇ μυθολογίᾳ ὁ Ὑπερίων πατὴρ ἐταυτίσθη πρὸς τὸν υἱὸν "Ηλιον, ταυτίζουν καὶ τὴν Εὐρυφάεσσαν πρὸς τὴν θυγατέρα τοῦ Ὑπερίωνος 'Ηώ, ἑρμηνεύουν δὲ τὸ ὄνομα αὐτῆς ὡς σημαῖνον ἐκείνην ἧς ἡ λάμψις (Φάος) διαχέεται εὐρύτατα εἰς τὸν οὐρανόν.

Π. Ν. Π.

εὐρυφαίνη (ἡ) (Euryphaene) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ῥοπαλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *νυμφαλιδῶν*, περιλαμβάνον ὡραιοτάτας ψυχὰς ἰθαγενεῖς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς 'Αφρικῆς.

Δ. Ν. Π.

εὐρυφάρυγξ (ὁ) (Eurypharynx) *[Ζωολ]*. Γένος ἰχθύων ἀκανθοπτερυγίων τῆς οἰκογενείας τῶν *σακκοφαρυγγιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἓν μόνον εἶδος, τὸν *εὐρυφάρυγγα τὸν πελεκανοειδῆ* (Eurypharynx pelecanoideus), ὅστις ἔχει ἰδιορρυθμότατον σῶμα, λεπτόν, μελανόν, οὐρὰν λεπτοτάτην καὶ μέγα στοματικὸν ἄνοιγμα μετὰ μεγίστης διευρύνσεως τῆς κάτω σιαγόνος, ἥτις σχηματίζει εὐρύτατον σάκκον καὶ δίδει εἰς τὸν ἰχθὺν τοῦτον παραδοξοτάτην ὄψιν. Ὁ εὐρυφάρυγξ ἡλιεύθη παρὰ τὸ Μαρόκκον καὶ εἰς βάθος 2.000 περίπου μέτρων.

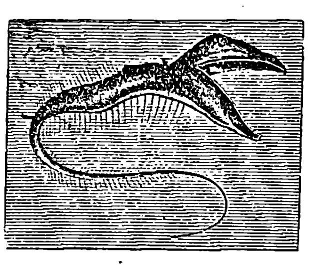

Εὐρυφάρυγξ ὁ πελεκανοειδής.

Π.

εὐρυφόρος (ὁ) (Euryphorus) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κωπηπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καλιγιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα ἐν τῷ 'Ινδικῷ ὠκεανῷ καὶ ζῶντα παρασιτικῶς ἐπὶ τῶν βραγχίων εἰδῶν τινῶν ἰχθύων.

Δ. Ν. Π.

Εὐρυφῶν. Περίδοξος "Ελλην ἰατρὸς ἐκ Κνίδου, σύγχρονος ἀλλὰ καὶ πρεσβύτερος τοῦ Ἱπποκράτους, μεθ' οὗ ἐκλήθη πρὸς θεραπείαν τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Περδίκκα τοῦ Β' († 414 π.Χ.). Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων Ἑλλήνων ἀνατόμων, ἀσχοληθεὶς ἰδίᾳ περὶ τὴν ἀνατομίαν τῶν γεννητικῶν τῆς γυναικὸς ὀργάνων, περὶ τὰ αἱμοφόρα ἀγγεῖα καὶ τὰ τῆς πέψεως ὄργανα, Διέκρινε τὰς ἀρτηρίας τῶν φλεβῶν, ἐγνώριζε δ' ὅτι καὶ ἐν ταῖς ἀρτηρίαις περιέχεται αἷμα, παραδεχόμενος, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν Ἱπποκράτην, ὅτι αἱμορραγία προέρχεται καὶ ἐξ αὐτῶν (*Cael. Aurel.* M. II, 10). Τὰ χείλη τοῦ αἰδοίου ἐκάλει *κρημνοὺς* (*Ροῦφ.* Ruelle σελ. 147). Τὴν ἀνώμαλον πέψιν ἐκ μὴ κανονικῆς κενώσεως τῆς κοιλίας καὶ τὴν μακρὰν παραμονὴν τροφῆς (*περισσώματα*) ἐν τῷ σώματι ἐθεώρει ὡς αἰτίας νόσων. Τὴν φθίσιν ἐθεράπευε καυτηριάζων τὸ στῆθος διὰ πεπυρακτωμένου σιδήρου καὶ διὰ γάλακτος ὄνου ἢ γυναικός. Τὴν κατάχρησιν μάλιστα τοιούτων καυτηριάσεων ἐπὶ φθισικῶν διακωμῳδῶν ὁ κωμικὸς Πλάτων παρουσιάζει Κινησίαν τινὰ εἰς τὸ ἔσχατον τῆς ἀπισχνάνσεως μετὰ πολυαρίθμων οὐλῶν ἀπὸ τῆς τοιαύτης θεραπείας. 'Αλλ' ἴσως πρόκειται περὶ ὁμωνύμου αὐτοῦ υἱοῦ ἢ ἐγγόνου, συνεχιστοῦ τῆς μεθόδου. Ὑπεστήριξε δὲ τὴν ταυτόχρονον πάθησιν τοῦ πνεύμονος ἐπὶ πλευρίτιδος. 'Επὶ ἀσκίτου συνίστα τύψιν τῆς κοιλίας διὰ κύστεων. Χορδαψὸν δ' ἐκάλει τοὺς διαφόρους κολικοὺς καὶ τὸν εἰλεόν. Πρὸς

Digitized by Google

διάγνωσιν τῆς δυναμένης νὰ συλλάβῃ γυναικὸς ὑπεθυμία, ἐπὶ ἐγκατεχομένου πλακοῦντος μετεχειρίζετο τὸν κατασεισμὸν τῆς ἐπὶ κλίμακος προσδεδεμένης λεχωΐδος, ἐπὶ προπτώσεως δὲ τῆς μήτρας ἐξήρτα τὴν πάσχουσαν ἐν ἀρχῇ μὲν ἐκ τῶν ποδῶν ἀπὸ κλιμακίου, εἶτα δὲ κατέκλινεν ὑπτίαν. Ὁ Εὐρυφῶν φέρεται συγγραφεὺς πραγματείας περὶ πελιῆς νόσου (*Γαλ.* XV, 136 καὶ ἀλ.), τινὲς δὲ κακῶς ἀποδίδουσι τούτῳ ἔτι τὴν συγγραφὴν καί τινων ἔργων τῆς Ἱπποκρατείου συλλογῆς (περὶ διαίτης, περὶ διαίτης ὑγιεινῆς, τοῦ β΄ περὶ νούσων καὶ περὶ ἔσω παθῶν). Πιθανώτατα ὅμως ὑπῆρξεν εἷς τῶν συγγραφέων τῶν Κνιδίων γνωμῶν, περὶ ὧν ἐν τῇ Ἱπποκρατείῳ συλλογῇ. ΑΡ. Π. Κ.

Εὐρυχαίτης *['Αρχ.]*. Ἐπίκλησις τοῦ θεοῦ Διονύσου παρὰ Πινδάρῳ, ὡς ἔχοντος εὐρεῖαν καὶ πλουσίαν κόμην. Οὕτως εἰκονίζεται ὁ ἐν Ἀθήναις Διόνυσος Ληναῖος ἐν τῷ χρυσελεφαντίνῳ ἀγάλματι τοῦ Ἀλκαμένους. —Π.

εὐρυχωρία (ἡ)· εὐρύς, ἐκτεταμένος χῶρος, ἔκτασις ἱκανή, ἀντιθ. *στενοχωρία:* «δὲν ἔχωμεν τὴν ἀναγκαίαν εὐρυχωρίαν».

εὐρυχώριον (τό). Χῶρος εὐρύς, καταλλήλως διεσκευασμένος, ἵνα χρησιμεύσῃ διὰ τὴν ἐν αὐτῷ ἐκτέλεσιν σωματικῶν ἀσκήσεων, γυμναστικῶν καὶ ἄλλων παιδιῶν, ἱππευτικῆς, καθὼς καὶ στρατιωτικῆς προπαιδεύσεως τῶν νέων. Ἡ λέξις ἀπαντᾷ παρὰ Πλάτωνι, ὡς καὶ παρ' Ἀριστοτέλει.

—*['Εγκυκλ.]* Εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς, διάφοροι ὀργανώσεις καὶ σύλλογοι, μεριμνῶντες διὰ τὴν ὑγείαν τοῦ λαοῦ, πρωτοστατοῦν εἰς τὴν ἵδρυσιν εὐρυχωρίων, ἐν οἷς γυμνάζονται οὐ μόνον οἱ μαθηταὶ τῶν πέριξ σχολείων, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐργάται τῶν πέριξ συνοικιῶν. Ἐν Παρισίοις π. χ. ὁ δῆμος τῆς λατινικῆς συνοικίας ἐδαπάνησε πρό τινων ἐτῶν 10 ἑκατομμύρια γαλλικῶν φράγκων, ἵν' ἀπαλλοτριώσῃ γήπεδον καὶ κατασκευάσῃ εὐρυχώριον ἐγγὺς τῆς Σορβώνης. Τὰ εὐρυχώρια ἱδρύονται συνήθως οὐ μακρὰν τοῦ σχολικοῦ τομέως καὶ ἔχουν ἔκτασιν τοιαύτην, ὥστε κατ' ἐλάχιστον ὅρον ν' ἀναλογοῦν 5 τετραγωνικὰ μέτρα δι' ἕκαστον γυμναζόμενον. Τὸ ἔδαφος αὐτῶν εἶναι ἐπίπεδον, μετ' ἐλαφρᾶς κλίσεως διὰ τὴν ροὴν τῶν ὑδάτων, ἐλάχιστα πετρῶδες καὶ ἀπηλλαγμένον κονιορτοῦ. Πολλάκις ἐκλέγονται γήπεδα κεκαλυμμένα ὑπὸ μαλακῆς χλόης καὶ περιβεβλημένα ὑπὸ ὑψηλῶν δένδρων. Δύναται ὅμως τὸ γήπεδον νὰ περιφράσσηται καὶ διὰ συρματοπλέγματος, ὕψους 2,20 μέτρων, τοῦ ὁποίου τὴν μονοτονίαν διακόπτουν ἀναρριχώμενα φυτά, κατ' ἀποστάσεις φυόμενα πέριξ. Τὰ ὑψηλὰ δένδρα χρησιμεύουν, ἵνα, ἐκτὸς τῆς διακοσμήσεως τοῦ χώρου, παρέχουν καὶ δροσερὰν σκιὰν κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θέρους. Ἐν ἑκάστῳ καλῶς διωργανωμένῳ εὐρυχωρίῳ ὑπάρχει ὑπόστεγον ἢ παράπηγμα, ἵνα καταφεύγουν εἰς αὐτὸ οἱ γυμναζόμενοι κατὰ τὰς ὥρας τῆς κακοκαιρίας. Ἐν αὐτῷ ὑπάρχει μεγάλη σχετικῶς αἴθουσα μετὰ καθισμάτων, τραπεζῶν, βιβλιοθήκης καὶ χώρου δι' ἥσυχα παιγνίδια· ἐπίσης ὑπάρχουν τὸ γραφεῖον τῆς διευθύνσεως ἢ τοῦ γυμναστοῦ, ἀποθήκη διὰ τὰ ὄργανα καὶ τὸ ὑλικόν, ἀποχωρητήρια, νιπτῆρες καὶ λουτρὰ διὰ καταιονήσεως. Ἄλλο μέρος τοῦ χώρου τοῦ εὐρυχωρίου καταλαμβάνει ἡ συγκέντρωσις τῶν ὀργάνων τῆς γυμναστικῆς καὶ τῶν διαφόρων παιδιῶν, οὕτως ὥστε τὸ ὑπόλοιπον τοῦ χώρου, τὸ καὶ μεγαλύτερον, νὰ μένῃ ἐντελῶς ἐλεύθερον διὰ τὰς ἀσκήσεις. Εἰς πολλὰ εὐρυχώρια προστίθεται καὶ περιφερικὸς στίβος, ἀναγκαιότατος πολλάκις. Ὄργανα προωρισμένα διὰ τὴν χρῆσιν μικρῶν παιδίων εἶναι αἱ αἰῶραι, σχοινία μὲ κόμβους, κυλίστρα διὰ τὴν ἐπ' αὐτῆς ὀλίσθησιν, κολυμβητήριον περιφερείας 15 μέτρων καὶ βάθους 0,50 μ. καὶ κιβώτιον 4×6 μέτρων, περιέχον 4 κυβ. μέτρα λεπτοτάτης ἄμμου, ἀνανεουμένης ἀνὰ τρίμηνον, εἰ καὶ μικροβιολογικαὶ ἔρευναι ἐν Σικάγῳ τῆς Ἀμερικῆς ἀπέδειξαν, ὅτι ἡ τοιαύτη ἄμμος δὲν δύναται νὰ προκαλέσῃ ποτὲ νόσημα μολυσματικόν. Διὰ παιδία 7—14 ἐτῶν τὰ γυμναστικὰ ὄργανα εἶναι πλουσιώτερα, τῆς γεφύρας παγιουμένης εἰς χῶρον κεκαλυμμένον ὑπὸ ἄμμου ἢ ρινημάτων ξύλου, πρὸς πρόληψιν τῶν ἐκ τῶν πτώσεων ἀτυχημάτων. Εἰς αὐτὰ προστίθενται καὶ σφαῖραι, δικτυωτὰ καὶ πάντα τὰ χρειώδη διὰ τὰς σφαιριστικὰς παιδιάς. Ὡς συμπληρωματικαὶ ἐγκαταστάσεις τῶν εὐρυχωρίων δύνανται νὰ λογισθῶσιν αἱ εἰς διάφορα μέρη τοῦ στίβου τοποθετούμεναι κρῆναι ποσίμου ὕδατος, τὰ διάφορα καθίσματα παρὰ τὰ γυμναστικὰ ὄργανα ἢ ὑπὸ τὰ δένδρα, ἵν' ἀναπαύωνται οἱ γυμναζόμενοι ἢ οἱ γονεῖς καὶ οἱ ἐπισκέπται, οἱ παρακολουθοῦντες τὰς παιδιάς· ἐπίσης τὰ στόματα ὑδροληψίας μὲ τοὺς σωλῆνας ποτίσματος διὰ τὴν καταπολέμησιν τοῦ κονιορτοῦ, ἄλλα ἐργαλεῖα κηπουρικῆς καὶ καταμετρήσεως καὶ τέλος τὸ πρόχειρον φαρμακεῖον διὰ τὴν παροχὴν πρώτων βοηθειῶν εἰς τυχὸν παθόντας κατὰ τὰς ἀσκήσεις. Εἰς τὰ εὐρυχώρια ἀσκοῦνται καὶ κορασίδες 7—14 ἐτῶν, ἀλλὰ κατ' ἰδιαιτέρας ὥρας· ἐκτὸς ἂν τὸ εὐρυχώριον διαθέτῃ ἱκανὸν χῶρον, ὥστε νὰ διαιρεθῇ εἰς δύο τμήματα. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

εὐρύχωρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων εὐρὺν χῶρον, ἱκανὴν ἔκτασιν, ἀντιθ. *στενόχωρος:* «εὐρύχωρος οἰκία», «δωμάτιον εὐρύχωρον». —Ἐπίρρ. ***εὐρύχωρα:*** «εἴμεθα εὐρύχωρα» ἔχομεν εὐρυχωρίαν.

Εὐρυώδης. Ἕλλην ἰατρὸς ἐκ Σικελίας, πιθανῶς τῆς Ἐμπεδοκλείου σχολῆς, ὅστις ὡς ὁ Ἱπποκράτης «ἠπίστατο καὶ τέμνειν τοὺς νεφριτικοὺς» (*Ροῦφ.* σελ. 20, Ruelle), καὶ διὰ νεφροτομῆς νὰ θεραπεύῃ τὸν λιθιῶντα καὶ ἔμπυον νεφρόν, ἣν ὁ Ροῦφος ὁμολογεῖ ὅτι οὐδέποτε ἀπετόλμησεν ἵνα ἐκτελέσῃ. ΑΡ.Π.Κ.

Εὔρωμος ἢ ***Εὐρωμέων πόλις*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Καρίας, κειμένη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα κατὰ τὰς ἄκρας τοῦ Γρίου ὄρους μεταξὺ Ἡρακλείας καὶ Μυλάσων παρὰ τὴν Λάτμον, τοποθετουμένη δὲ ὑπὸ τοῦ Fellows ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῶν κειμένων παρὰ τὸ νῦν Ἀγιακλί, περὶ τὰ 8 μίλλια ΝΔ τῶν Μυλάσων. Ὠνομάσθη οὕτω κατά τινα παράδοσιν ἀπὸ τοῦ Καρὸς Εὐρώμου, υἱοῦ τοῦ Ἱδριέως. Φαίνεται δὲ ὅτι κατ' ἀρχὰς ἀπετελεῖτο ἐξ ὁμάδος συνοικισμῶν, διότι συχνάκις μνημονεύεται οὐχὶ ὡς πόλις ἑνιαία, ἀλλ' ὡς «αἱ ἐν Εὐρώμῳ πόλεις». Τὴν πόλιν κατεῖχε μέχρι τοῦ 198/7 π. Χ. ὁ Φίλιππος τῆς Μακεδονίας, μετὰ ὅμως τὴν ἐν Κυνὸς Κεφαλαῖς ἧτταν αὐτοῦ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, ἠναγκάσθη ὑπὸ τῶν Ροδίων διὰ τοῦ ναυάρχου Ἀκεσιμβρότου καὶ ὑπὸ τῶν συμμάχων των Ρωμαίων νὰ ἀποσύρῃ τὴν ἐν αὐτῇ μακεδονικὴν φρουράν. Περιπεσοῦσα τότε ἡ πόλις ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Ροδίων, ἀπέστη ἐκ τούτων κατὰ τὸ 167 π.Χ. περίπου, ὅτε ἐν τῇ γενικῇ καταπτώσει τῆς Ρόδου ἐγένοντο ἀνεξάρτητοι αἱ ἐν Λυκίᾳ καὶ Καρίᾳ πόλεις. Τότε κατελήφθη ὑπὸ τῶν Μυλασέων, οἱ Ρόδιοι δὲ ἐκστρατεύσαντες κατ' αὐτῶν ἡττήθησαν παρὰ τὴν Ὀρθωσίαν, βοηθούντων καὶ τῶν Ἀλαβανδέων τοὺς Μυλασεῖς. Νομίσματα τῆς πόλεως ἐσώθησαν χαλκᾶ μὲν αὐτόνομα τοῦ Α΄ π.Χ. αἰῶνος, ρωμαϊκὰ δὲ τῶν χρόνων τοῦ Τιβερίου, Σεβήρου καὶ Καρακάλλα. Ἐπ' αὐτῶν ἀναγράφεται ἡ ἐπιγραφὴ ΕΥΡΩΜΕΩΝ, εἰκονίζεται δὲ ὁ Ζεὺς Εὐρωμεὺς ἢ Λαβρανδεύς, διπλοῦς πέλεκυς, ἀετός, ἔλαφος, ὁ πῖλος τῶν Διοσκούρων κ.ἄ. Π.Ν.ΠΑΠΑΣ

εὐρωπαΐζω· μιμοῦμαι τοὺς Εὐρωπαίους: «εὐρωπαΐζουσα κοινωνία»· || φαίνομαι ὡς Εὐρωπαῖος ἢ εὐρωπαϊκός: «τὸ πρόσωπόν του εὐρωπαΐζει».

εὐρωπαϊκός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος, ὁ ἀνήκων εἰς τὴν Εὐρώπην ἢ τοὺς Εὐρωπαίους: «εὐρωπαϊκὸς πολιτισμός», «προϊόντα εὐρωπαϊκά». —Ἐπίρρ. ***εὐρωπαϊκῶς.***

—εὐρωπαϊκὴ *συναυλία* (consert européen) *[Διεθν. Δίκ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ σύστημα διεθνοῦς πολιτικῆς, καθ' ὃ αἱ Μ. Δυνάμεις, ἀπὸ κοινοῦ συνεργαζόμεναι ὡς ἀνώτατόν τι διεθνὲς ὄργανον, θὰ ἔδει νὰ ἐγκρίνωσι τὰς μεταβολάς, αἵτινες θὰ καθίσταντο ἀναγκαῖαι εἰς τὴν ὑφισταμένην γενικὴν πολιτικὴν πραγματικὴν κατάστασιν κατ' ἀκολουθίαν νέων γεγονότων, ἅτινα ἀνέτρεψαν ἢ ἐτροποποίησαν ταύτην. Ὅταν τὰ διάφορα εὐρωπαϊκὰ κράτη ἤρξαντο νὰ ἀνακύπτωσιν ὡς κράτη ἀνεξάρτητα καὶ ν' ἀναπτύσσωσι τὰς μεταξὺ αὐτῶν σχέσεις πολιτικῆς ἢ οἰκονομικῆς φύσεως, προσεπάθησαν νὰ ἐξασφαλίσωσι τὴν ὕπαρξίν των ἐκ τῶν ἀντιζηλιῶν καὶ τῶν κατακτητικῶν ὀρέξεων τῶν γειτόνων κρατῶν. Πρὸς τοῦτο κατέφευγον συνήθως εἰς πολιτικοὺς συνδυασμοὺς συμμαχίας καὶ ἐπιμαχίας μετ' ἄλλων κρατῶν, δι' ὧν συνδυασμῶν ἐπήρχετο ἐξίσωσις τῶν δυνάμεων, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας ἐξησφαλίζετο ἡ ὕπαρξις καὶ ἡ ἀνεξαρτησία τῶν καθ' ἕκαστον κρατῶν. Τὸ σύστημα τοῦτο διεθνοῦς πολιτικῆς, τὸ ὁποῖον ἐκαλεῖτο σύστημα τῆς πολιτικῆς ἰσορροπίας, ὀρθότατα ἔλεγεν ὁ Ταλλεϋράνδος ἐν τῇ ἀπὸ 19 Δεκεμβρίου 1814 ἐπιστολῇ αὐτοῦ πρὸς τὸν Αὐστριακὸν πρίγκιπα τοῦ Μέττερνιχ, ὅτι ἀποτελεῖ τὴν ἐγγύησιν ἀσφαλείας τῶν δικαιωμάτων ἑνὸς ἑκάστου καὶ τῆς ἡσυχίας πάντων. Τὸ δόγμα τοῦτο διετηρήθη βεβαίως μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἐν τῇ γενικῇ αὐτοῦ μορφῇ, κατὰ τὸν ΙΘ΄ αἰῶνα ὅμως συνεπληρώθη δι' ἑτέρου δόγματος, τοῦ τῆς *εὐρωπαϊκῆς συναυλίας*, καθ' ὅσον ἐθεωρήθη ὡς σκόπιμον, ἀπὸ πολιτικῆς ἀπόψεως, ὅπως συσταθῇ ἐκ τῶν πραγμάτων ἀνώτατόν τι ὄργανον πρὸς ἐπιβολὴν ἑκάστοτε τῆς τάξεως ἐν τῇ διεθνεῖ κοινωνίᾳ, ἧς μέλη εἶναι τὰ καθ' ἕκαστον κράτη. Ἐντεῦθεν ἀνέκυψεν ἡ πολιτικὴ ὑπεροχὴ καὶ ἡγεμονία τρόπον τινὰ τῶν Μ. Δυνάμεων, αἵτινες ἐμφορούμεναι ὡς σύνολον ὑπὸ πνεύματος ἀμεροληψίας, μετριοπαθείας καὶ δὴ καὶ δικαιοσύνης, θὰ προσεπάθουν νὰ διευθετήσωσι πολιτικῶς τὰ πράγματα τῆς διεθνοῦς κοινωνίας διὰ τῆς μεγάλης τόσον ἠθικῆς ὅσον καὶ ὑλικῆς ἔτι δυνάμεως, τὴν ὁποίαν ὁμοῦ πᾶσαι θὰ ἠδύναντο νὰ διαθέσωσιν ἐν δεδομένῃ περιπτώσει πρὸς ἐπιβολὴν τῆς ἀποφάσεως, ἣν θὰ ἐλάμβανον. Εἰς πᾶσαν ἄλλως τε ἐποχὴν τῆς ἀνθρωπότητος τὰ μεγάλα κράτη, εἴτε ἀτομικῶς εἴτε συλλογικῶς, ἠθέλησαν νὰ ἐπιβάλωσι τὴν θέλησίν των ἐπὶ τῶν μικροτέρων τοιούτων, φρονοῦντα ὅτι, κατ' ἀκολουθίαν τῆς πραγματικῆς αὐτῶν κατὰ τὰς δυνάμεις ὑπεροχῆς, κέκτηνται, οὐχὶ βεβαίως ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ πολιτικῆς καὶ πραγματικῆς τοιαύτης, ποιάν τινα ἡγεμονίαν, εἰς ἣν τὰ ἀσθενέστερα κράτη δέον ἑκάστοτε νὰ ὑποκύπτωσι. Κυρίως ὅμως κατὰ τὸν ΙΘ΄ αἰῶνα ἐσυστηματοποιήθη καὶ ἀνεπτύχθη τὸ δόγμα τοῦτο τῆς ἡγεμονίας τῶν Μ. Δυνάμεων, τῶν ἀσθενεστέρων κρατῶν θεωρουμένων ὡς διατελούντων ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς εὐρωπαϊκῆς συναυλίας, δικαιουμένης νὰ ἀναμιγνύηται ἐνεργῶς, εἴτε αὐτοβούλως εἴτε συνεπείᾳ προσκλήσεως, εἰς τὰ ἐξωτερικὰ ἢ ἐσωτερικὰ αὐτῶν ζητήματα. Πλεῖστα ὅσα τὰ παραδείγματα τῆς τοιαύτης ἐνεργοῦ ἀναμείξεως τῆς εὐρωπαϊκῆς συναυλίας πρὸς διευθέτησιν τῶν προβλημάτων τῆς διεθνοῦς κοινωνίας, ἐξ ὧν τινα ἐπελύθησαν πράγματι ἐν πνεύματι ἀμεροληψίας καὶ δικαιοσύνης, ὡς θὰ ἔπρεπεν ἀναμφιβόλως. Ἄλλα ὅμως διηυθετήθησαν κατὰ τρόπον ἄδικον, ληφθέντων ὑπ' ὄψει τῶν ἐγωϊστικῶν συμφερόντων ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς Μ. Δυνάμεως, συμπαρασυράσης εἰς τὴν προστασίαν τούτων καὶ ὁλόκληρον τὴν συναυλίαν.

Κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις, αἵτινες προηγήθησαν τῆς συγκλήσεως τοῦ συνεδρίου τῆς Βιέννης (13 Νοεμ. 1814—25 Μαΐου 1815), αἱ τέσσαρες Μ. Δυνάμεις τῆς τότε ἐποχῆς, Ρωσία, Ἀγγλία, Αὐστρία καὶ Πρωσσία, αἵτινες μετὰ τοσαύτης ἐπιτυχίας συνέπραξαν στρατιωτικῶς κατὰ τῆς Γαλλίας τοῦ Ναπολέοντος τοῦ Α΄, συνεφώνησαν ὅπως, δρῶσαι ἐν κοινῇ συνεργασίᾳ, ἀποτελέσωσιν ὄργανόν τι, τὸ ὁποῖον θὰ ἐξησφάλιζε περαιτέρω τὴν νέαν πολιτικὴν κατάστασιν, ἣν θὰ ἐκανόνιζε τὸ ἀνωτέρω συνέδριον. Οὕτω συνέστη ἡ κληθεῖσα τετραρχία, ἥτις συνωμολόγησε τὴν ἀπὸ 30 Μαΐου 1814 μυστικὴν συνθήκην, δι' ἧς μόνον αἱ τέσσαρες Μ. Δυνάμεις θὰ εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ διαθέσωσι τὰ ἐδάφη, ἅτινα θὰ ἀπεσπῶντο παρὰ τῆς ἡττηθείσης Γαλλίας (ἄρθρ. 1). Αἱ λοιπαὶ συμπράττουσαι δευτερεύουσαι Δυνάμεις, ὡς π. χ. ἡ Ἱσπανία, ἡ Πορτογαλία, ἡ Σουηδία, δὲν ἀπεκλείσθησαν μὲν κατὰ τύπους τοῦ τοιούτου δικαιώματος, ἀλλ' ἐν τῇ πρακτικῇ ἐγίνετο ὅ,τι ἑκάστοτε ἀπεφάσιζεν ἡ τετραρχία. Ἡ αὐτὴ γενικὴ ἀρχὴ ἐτηρήθη κατὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς ἀπὸ 20 Νοεμβρίου 1815 συνθήκης τῶν τεσσάρων Μ. Δυνάμεων μετὰ τῆς Γαλλίας, τῶν συμπραττουσῶν δευτερευουσῶν Δυνάμεων ὑποχρεωθεισῶν ὡς ἐκ τῶν πραγμάτων νὰ ὑποκύπτωσιν ἑκάστοτε εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς τετραρχίας, ὡς ἀνωτέρας τρόπον τινὰ ἀρχῆς. Ἐν τῷ διεθνεῖ συνεδρίῳ, ὅπερ συνεκλήθη βραδύτερον ἐν Ἀκυϊσγράνῳ (30 Σεπτεμβρίου — 21 Νοεμβρίου 1818), ἐγένετο ἀποδεκτὴ καὶ ἡ Γαλλία ἐν τῇ τετραρχίᾳ, ἥτις οὕτως κατέστη καὶ ἀνεπτύχθη εἰς πενταρχίαν τοῦ λοιποῦ, τὴν ὁποίαν δὲ ἔνιοι καὶ ἀπεκάλεσαν «εὐρωπαϊκὸν διευθυντήριον». Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς συστάσεώς του, τὸ διευθυντήριον τοῦτο προσεπάθησε νὰ ἐπιβάλῃ τὰς θελήσεις του καὶ τὰς ἀπόψεις του ἐν τῇ Εὐρώπῃ διὰ τῆς ὁδοῦ τῶν συνεδρίων, ἐν οἷς ἐλαμβάνοντο ἀπὸ κοινοῦ ἀποφάσεις πρὸς ἀνάμιξιν εἰς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ κράτος ἐπὶ τῷ σκοπῷ διατηρήσεως ἐν αὐτῷ τοῦ ὑφισταμένου καθεστῶτος, τῆς νομιμότητος, καὶ ἰδίᾳ πρὸς κατάπνιξιν τῶν λίαν ἐπικινδύνων διὰ τὰς τότε μοναρχίας φιλελευθέρων τάσεων, αἵτινες παρετηρήθησαν καὶ διεδόθησαν εὐρύτατα κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους εἰς τὰ διάφορα κράτη τῆς Εὐρώπης. Τοιαῦτα συνέδρια συνεκροτήθησαν ἐν Τροππάου (1820), Λάϋμπαχ (1821) καὶ Βερώνῃ (1822), ἅτινα, ἐμπνεόμενα ὑπὸ τῶν περὶ νομιμότητος ἀρχῶν τῆς ἀπὸ 26 Σεπτεμβρίου 1815 Ἱερᾶς Συμμαχίας, κατέληξαν εἰς ἐνόπλους ἐπεμβάσεις τῆς Αὐστρίας ἐν Ἰταλίᾳ καὶ τῆς Γαλλίας ἐν Ἱσπανίᾳ. Μετὰ τὴν ὁλοκλήρωσιν τῆς ἰταλικῆς ἑνότητος (1870), μετέσχε τῆς πενταρχίας, ἥτις ἤρξατο πλέον νὰ ἀποκαλῆται *εὐρωπαϊκὴ συναυλία*, καὶ ἡ Ἰταλία, εἰς τρόπον ὥστε αὕτη ἀπηρτίζετο πλέον ἐκ τῶν ἓξ Μ. Δυνάμεων. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἔννοια τῆς Μ. Δυνάμεως εἶναι ἐλαστική, ἐξαρτωμένη ἐκ τῆς δυνάμεως, τὴν ὁποίαν κέκτηται, ἐκ τῆς ἐκτάσεως τοῦ ἐδάφους της καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ πληθυσμοῦ, ἰδίᾳ δὲ ἐκ τῆς πολιτικῆς δραστηριότητος, ἣν δέον ἀπαραιτήτως νὰ θελήσῃ ν' ἀναπτύξῃ ἐν τῇ διεθνεῖ κοινωνίᾳ. Μ. Δυνάμεις τῶν παρῳχημένων χρόνων, ὡς π. χ. ἡ Ἱσπανία, δὲν εἶναι πλέον τοιαῦται νῦν, καὶ ἀντιθέτως μικραί τινες Δυνάμεις ἄλλοτε θεωρούμεναι εἶναι νῦν Μ. Δυνάμεις. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, οὕτως ἐν ἐξαρχίᾳ ἀποτελεσθεῖσα ἡ εὐρωπαϊκὴ συναυλία διεδραμάτισε σπουδαῖον τῷ ὄντι πρόσωπον ἐν τῇ διεθνεῖ πολιτικῇ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ Βαλκανικῇ χερσονήσῳ καὶ τῇ Ἀνατολῇ ἐν γένει. Διὰ πάντα τὰ ἀναφυόμενα διεθνῆ ζητήματα, ἅτινα ἔθιγον τὰ γενικὰ συμφέροντα τῶν Μ. Δυνάμεων ἢ τῆς διεθνοῦς κοινωνίας, ἡ εὐρωπαϊκὴ συναυλία ἐν κοινῇ συνεργασίᾳ ἐλάμβανεν ἑκάστοτε τὰς δεούσας ἀποφάσεις, τὰς ὁποίας καὶ ἐπέβαλλεν ἔπειτα ὑποχρεωτικῶς εἰς τὰ ἐνδιαφερόμενα κράτη. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος ἡ ἐξαρχία ἐπεξετάθη εἰς ὀκταρχίαν διὰ τῆς προσλήψεως τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ τῆς Ἰαπωνίας. Ἀλλ' ἡ οὕτως ἀποτελεσθεῖσα ὀκταρχία ἔδρασε κυρίως ἐκτὸς τῆς Εὐρώπης, ὡς π. χ. τὸ τελικὸν ἀπὸ 7 Σεπτεμβρίου

Digitized by Google

1901 πρωτόκολλον περὶ τοῦ κινεζικοῦ προβλήματος. Μετὰ τὸν Μέγαν πόλεμον τῶν δύο συμμαχιῶν (1914—1918), ἡ Γερμανία, ἥτις ἡττήθη, ἡ Αὐστροουγγαρία, ἥτις διεμελίσθη, καὶ ἡ Ρωσία, ἥτις ἀνεκηρύχθη εἰς σοβιετικὴν δημοκρατίαν, ἔπαυσαν πλέον ἀποτελοῦσαι μέλη ἐνεργὰ τῆς εὐρωπαϊκῆς συναυλίας, ἣν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἀπαρτίζουσι κυρίως μόνον ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἰταλία προκειμένου περὶ τῶν εὐρωπαϊκῶν πραγμάτων. Ἐξαιρουμένης ὅμως τῆς δράσεως αὐτῶν ὅσον ἀφορᾷ εἰδικῶς εἰς τὴν ρύθμισιν ἐνίων ζητημάτων σχετιζομένων πρὸς τὸν διεξαχθέντα πόλεμον καὶ ἅτινα ἐκανόνισαν ἤδη ἢ κανονίζουσιν ὡς «προέχουσαι» σύμμαχοι Δυνάμεις, ἡ λοιπὴ δρᾶσις αὐτῶν ὡς εὐρωπαϊκῆς συναυλίας ἔχει τὰ μέγιστα περιορισθῆ. Ἡ εὐρωπαϊκὴ συναυλία, ἧς τόσον ἐνεργὸς ὑπῆρξε κατὰ τοὺς προπολεμικοὺς χρόνους ἡ δρᾶσις ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς διεθνοῦς πολιτικῆς, ἀντικατεστάθη μεταπολεμικῶς δι' ἑτέρου ὀργάνου, ἐμπνέοντος μεγαλυτέραν ἀπὸ πάσης βεβαίως ἀπόψεως ἐμπιστοσύνην καὶ πεποίθησιν δικαιοσύνης καὶ ἀμεροληψίας, τῆς *Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν*. Συστᾶσα διὰ τοῦ ἀπὸ 28 Ἀπριλίου 1919 συμφώνου, ἡ Κοινωνία κέκληται ὅπως ἐπαγρυπνῇ πρὸς διατήρησιν τῆς εἰρήνης καὶ ἐξασφαλίζῃ τὸ ἐδαφικὸν καθεστὼς καὶ τὴν πολιτικὴν ἀνεξαρτησίαν ἑκάστου κράτους μέλους αὐτῆς. Οὕτω περιωρίσθη σημαντικῶς ἡ προτέρα δρᾶσις τῆς εὐρωπαϊκῆς συναυλίας.

Ἡ εὐρωπαϊκὴ συναυλία δὲν εἶναι βεβαίως δόγμα Διεθνοῦς δικαίου, ἀλλὰ δόγμα διεθνοῦς πολιτικῆς, στηριζόμενον ἐπὶ τῆς ἑκάστοτε σκοπιμότητος καὶ τῶν τοιούτων ἢ τοιούτων ἀναγκῶν αὐτῆς καὶ οὐχὶ ἐπὶ ὑποχρεωτικοῦ κανόνος δικαίου. Πάντα τὰ κράτη μέλη τῆς καλουμένης διεθνοῦς κοινωνίας, τόσον μεγάλα ὅσον καὶ μικρά, εἶναι ὡς τοιαῦτα νομικῶς ἴσα ὡς πρὸς τὰ δικαιώματα αὐτῶν καὶ τὰ καθήκοντα. Ἡ νομικὴ δ' αὕτη ἰσότης πάντων τῶν κρατῶν ὡς τοιούτων ἀποτελεῖ θεμελιῶδες αὐτῶν δικαίωμα, οὕτινος ταῦτα ζηλοτύπως πάντοτε ἔχονται. Συνεπῶς, ἀπὸ καθαρᾶς ἀπόψεως Διεθνοῦς δικαίου δὲν θὰ ἠδύνατο οὔτε νὰ ἐννοηθῇ, οὔτε νὰ ἐξηγηθῇ νομική τις ὑπεροχὴ ἢ ἡγεμονία τῶν μεγάλων κρατῶν ἐπὶ τῶν μικροτέρων τοιούτων. Ἡ ἡγεμονία τῆς εὐρωπαϊκῆς συναυλίας, ἀξιούσης ν' ἀναμιγνύηται εἰς τὰ διεθνῆ προβλήματα τῆς διεθνοῦς κοινωνίας καὶ νὰ λαμβάνῃ ἐπ' αὐτῶν ὑποχρεωτικὰς ἑκάστοτε ἀποφάσεις, εἶναι καθαρῶς δόγμα πολιτικῆς, ἧς οἱ κανόνες εἶναι λίαν ἐλαστικοί, διότι ἔχουσιν ὡς βάσιν τὸ ἑκάστοτε συμφέρον καὶ οὐχὶ τὴν ἀπόλυτον δικαιοσύνην. Ὑπὸ τοιοῦτον δὲ γενικὸν πνεῦμα δέον βεβαίως νὰ ἑρμηνευθῇ ἡ ἔκφρασις, τὴν ὁποίαν μετεχειρίσθη ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς τῆς Γαλλικῆς δημοκρατίας Γ. Ἀνοτώ, ὅστις, ὁμιλῶν ἐν τῇ γαλλικῇ βουλῇ (1897), ἐχαρακτήρισε τὴν εὐρωπαϊκὴν συναυλίαν ὡς τὸ μόνον δικαστήριον καὶ τὴν μόνην ἐξουσίαν, πρὸ τῶν ὁποίων πάντες δικαιοῦνται καὶ ὑποχρεοῦνται νὰ ὑποκύπτωσιν. Ἡ χρησιμοποιηθεῖσα ἔκφρασις δὲν δύναται ἀναμφιβόλως νὰ ἔχῃ νομικήν τινα σημασίαν. Ἄλλως τε, αὐταὶ αὗται αἱ πέντε Μ. Δυνάμεις, αἵτινες εἶχον μετάσχει τοῦ ἐν Ἀκυϊσγρανῷ συνεδρίου, δὲν ἐτόλμησαν ν' ἀνακηρύξωσι τὴν νομικὴν ἀνισότητα τῶν κρατῶν, τοὐναντίον, διὰ τοῦ ἀπὸ 15 Νοεμβρίου 1818 πρωτοκόλλου διετύπωσαν τὸν κανόνα, ὅτι, ὅταν αἱ συνδιασκέψεις τῶν Μ. Δυνάμεων θὰ ἀφορῶσιν εἰς ζητήματα σχετιζόμενα πρὸς τὰ συμφέροντα ἑτέρων κρατῶν, τὰ ἐνδιαφερόμενα ταῦτα κράτη θὰ εἶχον τὸ δικαίωμα ν' ἀπαιτήσωσιν, ὅπως μετάσχωσι τῶν συνδιασκέψεων τούτων, ἵνα ἀναπτύξωσι τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἄποψιν. Ἔνιοι συγγραφεῖς, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψει τὴν πολλαπλῆν εἰς τοὺς παρῳχημένους χρόνους δρᾶσιν τῆς εὐρωπαϊκῆς συναυλίας, διετύπωσαν τὴν γνώμην, ὅτι αὕτη ἀποτελεῖ δῆθεν ἀπαρχὴν ὀργανώσεως τῆς διεθνοῦς κοινωνίας. Τὸ τοιοῦτον δὲν εἶναι βεβαίως ὀρθόν, διότι πρὸς τοῦτο θ' ἀπῃτεῖτο προηγουμένη συγκατάθεσις πάντων τῶν κρατῶν μελῶν τῆς κοινωνίας, ἅτινα θὰ ἔδει ἐλευθέρως καὶ οἰκειοθελῶς νὰ παραχωρήσωσι διὰ γενικῆς ἢ εἰδικῆς διεθνοῦς συμβάσεως τὴν τοιαύτην νομικὴν ἡγεμονίαν εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν συναυλίαν ὡς σύνολον. Τοιαύτη διεθνὴς σύμβασις δὲν ὑφίσταται, ἀλλ' ἡ εὐρωπαϊκὴ συναυλία ἐνασκεῖ τὴν ἡγεμονίαν της στηριζομένη ἐπὶ τῆς πραγματικῆς αὐτῆς ἰσχύος, καθόσον ἡ ἡγεμονία αὕτη εἶναι ὅλως αὐτόβουλος. Ἐκτὸς τούτου ὅμως, πιθανῶς οὐδ' αὐτὴ αὕτη ἡ εὐρωπαϊκὴ συναυλία θὰ ἐπεθύμει νομικὴν ἡγεμονίαν, διότι, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, θὰ ἦτο ὑποχρεωμένη ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως νὰ ἀναμιγνύηται ἑκάστοτε πρὸς διευθέτησιν τῶν ἀναφυέντων ζητημάτων. Τὸ τοιοῦτον δὲ θὰ ἠδύνατο νὰ παράσχῃ εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν συναυλίαν πολλὰς ἐνοχλήσεις καὶ πολλὰ βάρη, τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ἡ ἐν αὐτῇ πλήρης ὁμοφωνία περὶ τοῦ προσφορωτέρου τρόπου δράσεως ἐν συγκεκριμένῃ περιπτώσει δὲν κατορθοῦται εὐχόλως πάντοτε νὰ ἐπέλθῃ πρὸ τῶν ἐνίοτε ἀλληλοσυγκρουομένων συμφερόντων τῶν Μ. Δυνάμεων. Ἡ ἀναγνώρισις τῆς εὐρωπαϊκῆς συναυλίας ὡς θεσμοῦ πολιτικῆς φύσεως ἀπαλλάσσει αὐτὴν πάσης νομικῆς ὑποχρεώσεως ἐν ταῖς περαιτέρω ἐνεργείαις της καὶ καθιστᾷ οὕτω πλέον ἐλαστικὴν τὴν ἀνάμιξίν της ὡς καὶ τὴν διευθέτησιν τοῦ ζητήματος, τοῦ ὁποίου ἐπελήφθη. Τὸ ἀπὸ 4 Ἀπριλίου 1897 ἐπίσημον ἀνακοινωθέν, τὸ ὁποῖον ἐξέδωκεν ἡ ρωσικὴ κυβέρνησις, ἐχαρακτήριζε σὺν τοῖς ἄλλοις τὴν ὁμοφωνίαν τῆς εὐρωπαϊκῆς συναυλίας ὡς τὸ ἀσφαλέστερον μέσον πρὸς τελικὸν θρίαμβον τῶν ἀρχῶν τῆς τάξεως, τοῦ δικαίου καὶ τῆς εὐθυδικίας, καὶ τὸ καλύτερον ἐχέγγυον τῆς διατηρήσεως τῆς γενικῆς εἰρήνης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.—*Streit*, Les Grandes Puissances dans le droit international (1900).—*Dupuis*, Le principe d'équilibre et le concert européen (1909).—*Gay*, Il principio dell'equilibrio politico e l'azione del concerto delle Potenze (1910).—*Donnadieu*, La théorie de l'équilibre (1901).—*Hoijer*, La théorie de l'équilibre et le droit des gens (1917). Δ. ΔΡΟΣΟΣ

— «Εὐρωπαϊκὸς *Ἐρανιστής*». Περιοδικὸν ἐκδοθὲν ἐν Ἀθήναις τῷ 1840 ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον, μετονομασθὲν δὲ «*Ἐρανιστής*» ἀπὸ τοῦ ἑπομένου ἔτους καὶ διακόψαν τὴν ἔκδοσίν του κατὰ τὸ 1843. Ἦτο συλλογὴ τῶν ἐγκριτοτέρων ἄρθρων τῶν διαφόρων περιοδικῶν τῆς ἐποχῆς, πλὴν τούτων δὲ περιεῖχε καὶ πρωτότυπον συνεργασίαν τῶν Π. Ἀργυροπούλου, Γ. Βελλίου, Κ. Δοσίου, Φιλ. Ἰωάννου, Π. Καλλιγᾶ, Ν. Λεβαδέως, Κ. Παπαρρηγοπούλου, Α. Ρ. Ραγκαβῆ, Α. Σαμουρκάση, κ. ἄ. —π.

Εὐρώπη [*Μυθολ.*]. Ἡρωῒς καὶ θεὰ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μυθολογίας, τῶν μύθων τῆς ὁποίας ὑπῆρχον πλεῖσται κατὰ χώρας καὶ πόλεις παραλλαγαὶ ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων. Ἐξ ὅλων ὅμως τῶν περὶ αὐτῆς παραδόσεων ἐπεκράτησαν αἱ ἐν Κρήτῃ, αἵτινες μαρτυροῦσι καὶ τὰς σχέσεις Κρήτης καὶ Φοινίκης, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπίσης ἦσαν λίαν διαδεδομέναι αἱ περὶ Εὐρώπης παραδόσεις. Κατὰ τὰς παραδόσεις ταύτας, ἡ Εὐρώπη ἦτο θυγάτηρ τοῦ Ἀγήνορος, υἱοῦ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Λιβύης, καὶ τῆς Τηλεφαέσσης, τὴν ὁποίαν

Ἀγγειογραφία παριστῶσα τὴν ἁρπαγὴν τῆς Εὐρώπης·
[Παρ' αὐτὴν ὁ πατὴρ αὐτῆς Ἀγήνωρ.]

ἐνυμφεύθη ἐν Φοινίκῃ οὗτος, ἀδελφὴ δὲ τοῦ Κάδμου, τοῦ Φοίνικος (κατά τινα παραλλαγὴν τοῦ μύθου, τὴν καὶ ἀρχαιοτέραν πασῶν, οὗτος ἦτο πατὴρ τῆς Εὐρώπης) καὶ τοῦ Κίλικος. Ὅταν ἡ Εὐρώπη ἔφθασεν εἰς ὥραν γάμου ἦτο τόσον ὡραία, ὥστε αὐτὸς ὁ Ζεὺς κατελήφθη ὑπὸ ἔρωτος, ὅταν τὴν εἶδε μίαν ἡμέραν νὰ παίζῃ εἰς τὴν παραλίαν τῆς Φοινίκης (Τύρου ἢ Σιδῶνος) μὲ τὰς φίλας της καὶ νὰ πλέκῃ στεφάνους ἐξ ἀνθέων. Διὰ νὰ ἐξαπατήσῃ τὴν ἀθῴαν παρθένον καὶ νὰ διαφύγῃ καὶ τὴν ἀγρυπνοῦσαν ζηλοτυπίαν τῆς συζύγου του Ἥρας, μετεμορφώθη ὁ Ζεὺς εἰς ὡραῖον λευκὸν ταῦρον καὶ ἐπλησίασε τὰς νεάνιδας, αἵτινες ἤρχισαν νὰ θαυμάζουν τὸ κάλλος τοῦ σώματός του καὶ τὸ γλυκὺ καὶ ἀξιέραστον βλέμμα του. Ἡ Εὐρώπη τὸν ἐπλησίασε καὶ ἔστεψε τὴν κεφαλήν του μὲ στέφανον, ἐκεῖνος τότε ἐγονάτισε καὶ ἤρχισε νὰ λείχῃ τοὺς πόδας της, μὲ συμπαθεῖς δὲ μυκηθμοὺς ἐφαίνετο ὅτι προσεκάλει αὐτὴν ν' ἀναβῇ εἰς τὴν ράχιν του. Ἡ Εὐρώπη δὲν ἐδίστασε καὶ μὲ ἓν πήδημα εὑρέθη ἐπὶ τῶν νώτων τοῦ ὡραίου ταύρου. Τρέχει τότε ἐκεῖνος πρὸς τὴν θάλασσαν, ρίπτεται εἰς αὐτὴν καὶ ἀπάγων τὴν λατρευτὴν λείαν του ἐπὶ τῆς ράχεώς του, ἐνῷ αἱ φίλαι της καὶ ἡ προσδραμοῦσα, ὡς ἤκουσε τὰς κραυγάς της, μήτηρ της εἰς μάτην ὠδύροντο εἰς τὴν ξηράν, μεταφέρει αὐτὴν εἰς τὰ παράλια τῆς Κρήτης, παρὰ τὴν Γόρτυνα ἢ τὴν Φαιστόν. Κατ' ἄλλους μύθους (τὴν Θηβαΐδα τοῦ Ἀντιμάχου) εἰς τὰ παράλια τῆς Βοιωτίας, εἰς τὴν πόλιν Τευμησσόν. Ἐκεῖ ἔκρυψεν αὐτὴν ἐντὸς ἑνὸς σπηλαίου, τὸ ὁποῖον λέγεται ὅτι ἦτο τὸ Δικταῖον σπήλαιον, καὶ ὥρισεν ὡς φύλακα αὐτῆς τὸν μυθικὸν τῆς Κρήτης ἥρωα Τάλων. Ἐκ τῆς ἑνώσεως Διὸς καὶ Εὐρώπης ἐγεννήθησαν ὁ Μίνως, ὁ Σαρπηδὼν καὶ ὁ Ραδάμανθυς, μετὰ τὴν γέννησιν τῶν ὁποίων ὑπάνδρευσεν ὁ Ζεὺς τὴν Εὐρώπην μὲ τὸν ἐγχώριον βασιλέα Ἀστέριον. Κατὰ τοὺς ποιητὰς τῆς Ἀλεξανδρείας, τοὺς ὁποίους ἠκολούθησαν καί τινες καλλιτέχναι, τὴν ἀπαγωγὴν ἔκαμεν ὁ ταῦρος τῆς Κρήτης, ὁ γνωστὸς ἐξ ἄλλων μύθων, ὅστις καὶ ἔφερε ταύτην πρὸς τὸν Δία. Πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς Εὐρώπης ἀπεστάλησαν ὑπὸ τοῦ Ἀγήνορος οἱ τρεῖς υἱοί του μὲ τὴν ἀπειλὴν ὅτι δὲν θὰ δεχθῇ αὐτοὺς εἰς τὰ ἀνάκτορά του ἂν ἐπιστρέψωσιν ἄνευ τῆς ἀδελφῆς των. Ἐπίσης οἰκειοθελῶς ἀνέλαβον νὰ μεριμνήσουν διὰ τὴν ἐξεύρεσίν της καὶ ἡ μήτηρ της Τηλέφασσα (Τηλεφάεσσα) καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος (κατὰ τὸν Φερεκύδην τοῦ Κίλικος) Θάσος. Ὁ Φοῖνιξ καὶ ὁ Κίλιξ, ἀφοῦ δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀνακαλύψουν τὸ καταφύγιον τῆς ἀδελφῆς των, ἐγκατεστάθησαν ὁ μὲν πρῶτος εἰς τὴν ἀπ' αὐτοῦ ὀνομασθεῖσαν Φοινίκην, ὁ δὲ δεύτερος εἰς τὴν ἀπ' αὐτοῦ ὀνομασθεῖσαν Κιλικίαν. Ὁ δὲ Κάδμος, ἀφοῦ περιεπλανήθη πρὸς ἀναζήτησίν της εἰς τὴν Ρόδον, τὴν Θήραν, τὴν Θάσον, τὰ παράλια τῆς Θράκης, ἔνθα ἐνεταφίασε τὴν ἀποθανοῦσαν μητέρα του, ἔφθασε τέλος εἰς Δελφούς, ὑπὸ τοῦ μαντείου τῶν ὁποίων διετάχθη νὰ παραιτηθῇ τῆς ἀναζητήσεως τῆς ἀδελφῆς του καὶ νὰ ἱδρύσῃ πόλιν συμφώνως πρὸς τὸν δοθέντα εἰς αὐτὸν χρησμόν, καὶ οὕτως ἔκτισε τὰς Θήβας. Καὶ ὁ Θάσος μετὰ ματαίαν καὶ αὐτὸς πρὸς ἀναζήτησιν τῆς Εὐρώπης περιπλάνησιν ἐγκατεστάθη εἰς τὴν ἀπ' αὐτοῦ ὀνομασθεῖσαν νῆσον Θάσον. Ἐκ τῶν ἄλλων περὶ Εὐρώπης παραδόσεων κυριώτεραι ἦσαν αἱ ἑξῆς: Κατὰ τὸν Ἡσίοδον ἦτο θυγάτηρ τοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τῆς Τηθύος (κατ' ἄλλην δέ, ἐξ ἴσου παλαιάν, παράδοσιν τῆς Παρθενόπης) καὶ ἀδελφὴ τῆς Θράκης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Λιβύης. Ἡ παράδοσις αὕτη ἀναμφιβόλως ἐπλάσθη πρὸς ἑρμηνείαν τῆς προελεύσεως τοῦ ὀνόματος ἑκάστης τῶν εἰρημένων χωρῶν. Κατὰ τὸν εἰς Ἀπόλλωνα Πύθιον ὁμηρικὸν ὕμνον, ἡ Εὐρώπη ἦτο ἡ ἐπώνυμος ἡρωῒς τῆς ἀπὸ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου μέχρι τῆς Θράκης ἐκτεινομένης ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος ἢ μόνης τῆς Θράκης, ἀπὸ τῶν μηδικῶν δὲ πολέμων τῆς μεγάλης ἠπείρου, ἥτις καὶ σήμερον φέρει τὸ ὄνομά της. Κατὰ τὰς παραδόσεις ταύτας ἡ ἤπειρος Εὐρώπη ὠνομάσθη οὕτω, διότι οἱ κάτοικοι ταύτης ἦσαν λευκοὶ ὡς ἡ ἡρωῒς Εὐρώπη. Ἑτέρα παράδοσις ἔφερε ταύτην ὡς ἐπώνυμον ἡρωΐδα τῆς χώρας τοῦ Ὀδυσσέως, ἐκ τῆς ὁποίας εἶχε γεννηθῆ ὁ ἐπώνυμος τῆς Δωδώνης ἥρως Δώδων. Κατὰ τὴν παράδοσιν ταύτην ὁ ἐν Δωδώνῃ λατρευόμενος «εὐρύοπα Ζεὺς» εἶχε προσελκύσει τὴν Εὐρώπην εἰς τὰ ἐρωτικὰ δίκτυά του διὰ δωρεᾶς πρὸς αὐτὴν ὡραίας κυνός, ἐκ τῆς ὁποίας κατήγοντο οἱ Μολοσσοὶ (λυκόσκυλοι) τοῦ Ὀδυσσέως καὶ Τηλεμάχου. Ὑπὸ τοῦ Πινδάρου γίνεται μνεία καὶ Εὐρώπης, θυγατρὸς τοῦ Τιτυοῦ, ἥτις ἐκ τοῦ Ποσειδῶνος ἐγέννησε τὸν Εὔφημον.

Λατρεία τῆς Εὐρώπης. Τῆς Εὐρώπης ἡ λατρεία ἦτο διαδεδομένη καθ' ὅλην τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ἰδίως ὅμως ἐπεχωρίαζεν ἐν Κρήτῃ, καὶ κυρίως ἐν Γόρτυνι, εἰς τὸν ἕτερον τῶν λιμένων τῆς ὁποίας, τὸν Λεβῆνα, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἀπεβιβάσθη ὁ Ζεὺς Ταῦρος φέρων τὴν Εὐρώπην ἐκ Φοινίκης. Εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἐτιμᾶτο ὡς μεγάλη θεὰ καὶ σύζυγος τοῦ Διὸς (διὰ τοῦτο καὶ παρίστατο ἐνίοτε κρατοῦσα σκῆπτρον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκάθητο πτηνόν, καὶ ἔφερε πῖλον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς) καὶ ἐκυριάρχει ἡ μορφή της μετὰ τῆς τοῦ Διὸς καὶ ταύρου ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτέρων νομισμάτων της. Εἰς τὴν Γόρτυνα ὡσαύτως ἐτελεῖτο πρὸς τιμήν της καὶ ἡ ἑορτὴ τῶν Ἑλλωτίων, τῶν ὁποίων ἡ τέλεσις μαρτυρεῖ τὴν σεληνιακὴν προέλευσιν τῆς θεᾶς Εὐρώπης (κατ' ἄλλους τὴν προέλευσιν τῆς λατρείας τῆς Εὐρώπης ἐκ τῆς Δωδώνης, ἔνθα κατῴκουν οἱ Σελλοὶ ἢ Ἑλλοί), ὅπως καὶ ὁ δεσμὸς αὐτῆς πρὸς τὴν σύζυγον τοῦ υἱοῦ της Μίνωος Πασιφάην, ἥτις ὡσαύτως εἶχεν ἐρασθῆ ἑνὸς θείου ταύρου, καὶ τὸν δεύτερον σύζυγόν της Ἀστέριον. Ἐκτὸς τῆς Γόρτυνος ἐτιμᾶτο ἐν Φαιστῷ καὶ Κνωσῷ καὶ ἐν ἁπάσῃ ἐν γένει τῇ Κρήτῃ, ἐν σπηλαίῳ τῆς ὁποίας (τῷ Δικταίῳ) ἐπιστεύετο, ὡς προελέχθη, ὅτι εἶχεν ἀποκρυβῆ ὑπὸ τοῦ Διός. Μετὰ τὴν Κρήτην καὶ Ἤπειρον (τὴν Δωδώνην) ἐτιμᾶτο ἐξαιρετικῶς ἐπίσης ἐν Φοινίκῃ, ἔνθα ἐπεχωρίαζον αἱ αὐταὶ περίπου μὲ τὰς ἐν Κρήτῃ περὶ αὐτῆς παραδόσεις, διότι ἤλλασσε μόνον τὸ ὄνομα τῆς μητρός της, ἥτις ἐκαλεῖτο κατὰ τὴν φοινικικὴν παράδοσιν Ἀργιόπη, καὶ προσετίθετο εἰς τοὺς ἀδελφούς της καὶ ὁ Κηφεύς. Ἐν Φοινίκῃ ἡ λατρεία τῆς Εὐρώπης ἐταυτίσθη πρὸς τὴν τῆς Ἀστάρτης, ἥτις πάλιν ἐν Φοινίκῃ συνεχέετο μετὰ τῆς Αἰγυπτίας θεᾶς Ἴσιδος καὶ παρίστατο ἐπὶ νομισμάτων τῆς Κιλικίας καὶ Κύπρου καθημένη ἐπὶ ταύρου. Πολὺ διαδεδομένη ὡσαύτως ἦτο ἡ λατρεία τῆς Εὐρώπης ἐν Θράκῃ, ἔνθα, ὡς προελέχθη, καὶ ἀπέθανεν ἡ μήτηρ αὐτῆς Τηλεφάεσσα. Ἐκεῖ ὑπῆρχε καὶ ἡ παράδοσις ὅτι ὁ Βόσπορος ἐκλήθη οὕτως ἀπὸ τοῦ Διός, διαπλεύσαντος αὐτὸν ὑπὸ μορφὴν βοός, ὅτε ἀπήγαγεν ἐπὶ τῶν νώτων του τὴν Εὐρώπην ἢ Εὐρώπειαν, θυγατέρα ἢ σύζυγον τοῦ ἐγχωρίου ἡγεμόνος Ἀγήνορος καὶ ἀδελφὴν τοῦ Φινέως. Ἐν Αἰτωλίᾳ ἐτιμᾶτο ἡ Εὐρώπη ὡς θυγάτηρ τοῦ Φοίνικος καὶ τῆς Περιμήδης, θυγατρὸς τοῦ βασιλέως Οἰνέως. Ἐν Βοιωτίᾳ κυρίως μὲν ἐτιμᾶτο ἐν Τευμησσῷ, ἔνθα κατὰ τὴν ἐπιχώριον παράδοσιν ἔκρυψεν αὐτὴν ὁ Ζεὺς καὶ ὥρισε φύλακα αὐτῆς ἕνα κύνα, ἀλλὰ καὶ ἐν Λεβαδείᾳ, ἔνθα Εὐρώπη ἐπεκαλεῖτο ἡ Δημήτηρ, ἥτις ἐλέγετο καὶ τροφὸς τοῦ Τροφωνίου, ἐν Τανάγρᾳ, ἐν Ὀγχηστῷ, ἐν Ἐλεῶνι καὶ ἐν Μεδεῶνι. Διαδεδομένη ἦτο ἡ λατρεία της καὶ εἰς τὰς νήσους Δῆλον καὶ Κύπρον, ἔνθα ἐπιστεύετο ὅτι καὶ ἐτελέσθησαν οἱ μετὰ τοῦ Διὸς γάμοι της, ὡς καὶ εἰς

Digitized by Google

τὰς μικρασιατικὰς χώρας Λυκίαν, τῆς ὁποίας ὁ ἐπιχώριος ἥρως Σαρπηδὼν ἐλέγετο υἱός της, Καρίαν, τῆς ὁποίας ὁ ἐπιχώριος ἥρως Ἀτύμνιος ἐλέγετο ὡσαύτως υἱός της, καὶ Κιλικίαν, τῆς ὁποίας ὁ ἐπώνυμος ἥρως ἦτο ἀδελφός της, καὶ τὰς πόλεις Μίλητον καὶ Κῶν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἔνθα καὶ πόλις ὁμώνυμος τῆς θεᾶς ὑπῆρχε, καὶ εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἔνθα ἐλέγετο σύζυγος ἐπιχωρίου ἥρωος, τοῦ Ἀστερίου, ἦτο διαδεδομένη ἡ λατρεία της, ἀκόμη δὲ καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον, εἰς Σπάρτην ἰδίως, ἔνθα ἐλέγετο καὶ μήτηρ τοῦ Καρνείου, εἰς Ἄργος, ἔνθα ἡ Ἥρα ἐπεκαλεῖτο Εὐρωπία καὶ ἡ Εὐρώπη ἐλέγετο σύζυγος ἑνὸς τῶν βασιλέων τῆς χώρας, τοῦ Αἰγύπτου ἢ Ἀτρέως, ἢ Φορωνέως, καὶ ἰδίως τοῦ Δαναοῦ, ὅστις εἶχε νυμφευθῆ αὐτήν, θυγατέρα οὖσαν τοῦ Νείλου ἐν Αἰγύπτῳ, ἐν Σικυῶνι καὶ ἐν Κορίνθῳ. Ἴχνη ἀκόμη τῆς λατρείας της δὲν λείπουν καὶ ἐξ Ἀττικῆς καὶ Μεγαρίδος.

Ὁ μῦθος τῆς Εὐρώπης ἐν τῇ καλλιτεχνίᾳ. Λατρεία καὶ μῦθος τόσον δημοφιλής, ἑπόμενον ἦτο νὰ ἐμπνεύσῃ καὶ τοὺς καλλιτέχνας τῆς ἀρχαιότητος. Οὕτως ἀπὸ τοῦ Ζ' π. Χ. αἰῶνος διάφορα ἐπεισόδια τῶν μύθων τῆς Εὐρώπης, ἢ μᾶλλον τὸ ἐπεισόδιον τῆς ἁρπαγῆς της, μὲ πολλὰς εὐαρέστους ποικιλίας, κοσμοῦσι διάφορα πήλινα ἀγγεῖα καὶ ἀρχιτεκτονικὰ μνημεῖα. Οἱ καλλιτέχναι ὅμως, Ἕλληνες καὶ Ρωμαῖοι, δὲν ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν μετ' ἀκριβείας παράστασιν τοῦ μύθου, ἀλλὰ φροντίζουσι πῶς θὰ καταστήσωσιν εὐάρεστον εἰς τοὺς θεατὰς τὴν ὅλην εἰκόνα· διὰ τοῦτο, ὁτὲ μὲν συνοδεύουσι τὴν Εὐρώπην Μαινάδες, ὁτὲ δὲ Νηρηΐδες, ἀλλὰ δεσπόζει πάντοτε τῶν συμπλεγμάτων ὁ Ἔρως, φέρων εἰς τὰς χεῖράς του ταινίαν, σύμβολον τοῦ ἐρωτικοῦ θριάμβου. Σκοπὸς δηλαδὴ εἰς τὰς παραστάσεις ταύτας εἶναι ἡ διακόσμησις. Τοῦτο παρατηρεῖται εἰς ἕνα μελανόμορφον ἀμφορέα τοῦ Λούβρου, ἔνθα ἡ ἁρπαγὴ τῆς Εὐρώπης συνάπτεται πρὸς τὸν μῦθον τοῦ Καλυδωνίου κάστρου, εἰς ἕνα ἀμφορέα τοῦ μουσείου Νεαπόλεως, ἔνθα ἡ ἐμφάνισις τοῦ ταύρου πρὸ τῆς Εὐρώπης ὁμοιάζει μὲ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Ὀδυσσέως εἰς τὴν Ναυσικᾶν, εἰς ἕνα ἀμφορέα τοῦ μουσείου τοῦ Βερολίνου καὶ ἓν πινάκιον τοῦ μουσείου Πετρουπόλεως πλουσιώτατον εἰς μορφάς, εἰς τὰ ὁποῖα ἐμφανίζονται αἱ μορφαὶ Νηρηΐδων καὶ τοῦ Ποσειδῶνος κ.ο.κ. Ἐκ τῶν πολυαρίθμων εἰκόνων τῆς Εὐρώπης ἐθαυμάζετο μὲν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ τοῦ Ἀντιφίλου, ζωγράφου τοῦ β' ἡμίσεος τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Εὐρώπη ἐφέρετο ἐπὶ ταύρου διὰ μέσου τοῦ πελάγους ἀπὸ Φοινίκης εἰς Κρήτην καὶ ἡ τοῦ μεγάλου χαλκουργοῦ Πυθαγόρα εἰς σύμπλεγμα, διὰ τὴν κατοχὴν τοῦ ὁποίου ἦσαν ὑπερήφανοι οἱ Ταραντῖνοι, διεσώθησαν δὲ ὀλίγαι εἰς ἀρχιτεκτονικὰ μνημεῖα, ὡς ἡ ἐπὶ μετόπης ναοῦ τοῦ Σελινοῦντος καὶ ἡ ἐν τῷ ἐν Δελφοῖς θησαυρῷ τῶν Σικυωνίων, αἱ ἐπὶ νομισμάτων τῆς Γόρτυνος, καλλιτεχνικώταται οὖσαι, αἱ ἐπὶ τῶν μνημονευθέντων ἀγγείων καὶ μία εἰς ἓν ψηφιδωτὸν τῆς πόλεως Σπάρτης, τῶν ρωμαϊκῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων. Ὡς ἦσαν πολυάριθμοι αἱ παραστάσεις τῆς Εὐρώπης κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, οὕτως εἶναι καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους ἡ ἁρπαγὴ τῆς Εὐρώπης ὑπῆρξε τὸ θέμα ἔργων μεγάλων καλλιτεχνῶν. Τούτων ἄξια ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ἡ «Ἁρπαγὴ τῆς Εὐρώπης» τοῦ Π. Βερονέζε εἰς τὸ ἀνάκτορον τῶν δογῶν ἐν Βενετίᾳ. Εἰς τὴν παράστασιν ταύτην, ἐν τῷ μέσῳ γελαστοῦ τοπίου καὶ ὑπὸ ὑψηλὰ δένδρα, ἅτινα ρίπτουσιν ἐλαφρὰν σκιάν, κατάλευκος ταῦρος γονατιστός, μὲ ἔκφρασιν γλυκεῖαν καὶ θωπευτικήν, φιλεῖ μὲ τὴν γλῶσσάν του τὸν ὡραῖον πόδα τῆς καθημένης εἰς τὴν ράχιν του Εὐρώπης. Ἔρωτες, θεραπαινίδες, ἄνθη καὶ καρποὶ συμπληροῦσι τὴν ὅλην εἰκόνα, ἥτις εἶναι ἓν θαῦμα φωτὸς καὶ χρωμάτων καὶ θεωρεῖται ἀπὸ τὰ ἀριστουργήματα τοῦ μεγάλου ζωγράφου· ἡ «Ἁρπαγὴ τῆς Εὐρώπης» τοῦ Γιτσιάνο, εὑρισκομένη εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ Ντάρνλεϋ ἐν Ἀγγλίᾳ. Ταῦρος ἐντὸς θαλάσσης φέρει ἐπὶ τῶν νώτων του τὴν Εὐρώπην περιστοιχιζομένην ὑπὸ ἐρωτιδέων φερόντων τόξα καὶ βέλη, ἐνῷ ἐπὶ τῆς πλησίον ἀκτῆς τρεῖς γυναῖκες χειρονομοῦσι πλήρεις ἀπελπισίας· ἡ «Ἁρπαγὴ τῆς Εὐρώπης» τοῦ Ἀλμπάνο ἐν Φλωρεντίᾳ, τοῦ αὐτοῦ περίπου περιεχομένου μὲ τὴν τοῦ Τιτσιάνο, ἡ τοῦ Ντομινικίνο ἐν Μονάχῳ, ἡ τοῦ Ἀν. Καράτσι ἐν Βολωνίᾳ, ἡ τοῦ Κλ. Λωραὶν εἰς τὸ ἀνάκτορον Βούκιγχαμ ἐν Ἀγγλίᾳ, ἡ τοῦ Κέλλυν ἐν Μαδρίτῃ, ἡ τοῦ Ρέμπραντ, καὶ πλεῖσται ἄλλαι, ποικίλλουσαι μεταξύ των, ὡς καὶ ἓν ὀρειχάλκινον σύμπλεγμα τοῦ Τσελλίνι, εὑρισκόμενον εἰς τὸ ἐν Ρώμῃ μέγαρον τοῦ Κορσίνι.

Ἡ ἁρπαγὴ τῆς Εὐρώπης ἀπὸ Μωσαϊκὸν τῆς Σπάρτης.

Ἑρμηνεία τοῦ μύθου καὶ ἑορταί. Ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ μύθου τῆς φοινινικὴν (ὑπάρχουσι καὶ οἱ ὑποστηρίζοντες ὅτι ἡ λατρεία τῆς Εὐρώπης ἐξεκίνησεν ἐκ Δωδώνης τῆς Ἠπείρου) ἐχούσης τὴν καταγωγὴν ταύτης θεᾶς (ἐν Σιδῶνι ἐλατρεύετο ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων θεὰ φερομένη ἐπὶ ταύρου) οἱ μυθολόγοι εἶναι διῃρημένοι. Τούτων οἱ μὲν (*Welcker*, *Max Muller* καὶ ἄλλοι) ὑποστηρίζουσιν ὅτι Εὐρώπη εἶναι ἡ εἰκὼν τῆς ἀπαγομένης τὴν πρωίαν ὑπὸ τοῦ ἡλιακοῦ ταύρου σελήνης καὶ ἀναφαινομένης τὴν ἑσπέραν εἰς τὸν οὐρανόν, ὅπου φαίνεται ὅτι τὴν μετέφερεν ὁ ταῦρος διακολυμβήσας τὴν μεταξὺ θάλασσαν (τὴν ἑρμηνείαν ταύτην ὑποδηλοῦσι καὶ οἱ κοσμοῦντες τὸν χιτῶνα τῆς Εὐρώπης ἀστέρες), ἄλλοι δὲ (*Overbeek* καὶ ἄλλοι) ὅτι εἶναι μία γηίνη θεότης, μετὰ τῆς ὁποίας ἑνοῦται ὁ Ζεὺς (οὐρανὸς) εἰς τὴν σκιὰν τῆς ἀειθαλοῦς πλατάνου τῆς Γόρτυνος ἢ ἐντὸς τοῦ σπηλαίου τῆς Τευμησσοῦ δι' ἱεροῦ γάμου, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ὁποίου ἐτελοῦντο τὰ Ἑλλώτια, πομπὴ κατὰ τὴν ὁποίαν εἰκοσάπηχυς τὴν περίμετρον ἐκ μυρσίνης στέφανος, «Ἑλλωτὶς» καλούμενος, ὡς καὶ ἡ θεά, ἐφέρετο ὑπὸ τῶν ἑορταστῶν. Τὰ Ἑλλώτια οὕτως εἶναι ἑορτὴ θεογαμίων τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, τοῦ αἰωνίου ζεύγους, τὸ ὁποῖον δημιουργεῖ τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἕνωσιν τοῦ ὁποίου ἐπακολουθεῖ ἡ χειμερινὴ κύησις καὶ ἡ ἐαρινὴ βλάστησις, γέννημα τῆς μητρὸς φύσεως· διὰ τοῦτο δὲ καὶ Ἑλλώτια ἐτελοῦντο καὶ ἐν Γόρτυνι καὶ ἐν Κορίνθῳ, πρὸς τιμὴν τῆς Εὐρώπης τὰ πρῶτα καὶ τῆς Ἀθηνᾶς τὰ δεύτερα. Ἐντεῦθεν φαίνεται ὅτι Ἑλλώτια ἦσαν γενικῶς ἡ ἕνωσις οὐρανοῦ καὶ γῆς, κατ' ἀκολουθίαν τοῦ Διὸς μετὰ πάσης τοπικῆς θεᾶς ἢ ἡρωΐδος, ἐκπροσωπούσης τὴν γῆν.

Τὸ ὄνομα *Εὐρώπη* ἔφερον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἐκτὸς τῶν εἰρημένων θεῶν καὶ ἡρωΐδων, καὶ κοιναὶ γυναῖκες, ὡς ἡ θυγάτηρ τοῦ Φιλίππου Β' καὶ τῆς Κλεοπάτρας καὶ ἄλλαι πολλαί.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ Λατῖνοι μυθογράφοι καὶ ποιηταί, ἰδίως οἱ: *Ἡσίοδος*, *Ἀπολλόδωρος*, *Μόσχος* καὶ *Ὀβίδιος*, καὶ αἱ μυθολογίαι τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος *Preller* καὶ *Descharme*, τὸ ἄρθρ. Europa τοῦ μυθ. λεξ. κοῦ *Roscher*, *Overbeck*, Griech. Kunstmythol. καὶ πλεῖσται ἄλλαι.

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Εὐρώπη. Ἡ τετάρτη κατὰ τὸ μέγεθος ἐκ τῶν πέντε ἠπείρων καὶ ἡ τρίτη ἐκ τῶν τριῶν ἠπείρων τοῦ παλαιοῦ κόσμου, εὑρισκομένη ὁλόκληρος ἐν τῷ βορείῳ ἡμισφαιρίῳ. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἡροδότου, ἡ Εὐρώπη, ὡς ἤπειρος, ἐθεωρεῖτο μεγαλυτέρα τῶν δύο ἄλλων γνωστῶν τότε ἠπείρων, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Λιβύης. Βραδύτερον, μὲ τὴν πρόοδον τῶν γεωγραφικῶν γνώσεων καὶ ἐξερευνήσεων, ἡ Εὐρώπη ἐτάχθη τρίτη εἰς τὴν τάξιν τῶν τριῶν γνωστῶν ἠπείρων, μέχρις ὅτου ἡ ἀνακάλυψις τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Αὐστραλίας προσέδωκεν εἰς αὐτὴν τὴν σημερινὴν ὁριστικὴν θέσιν της ἐν τῇ συγκριτικῇ ὡς πρὸς τὸ μέγεθος διαβαθμίσει τῶν πέντε ἠπείρων.

Ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἑλληνικῇ γλώσσῃ, καὶ ἰδίως παρὰ τῷ λαῷ, ἡ λέξις *Εὐρώπη* χρησιμοποιεῖται πολλάκις πρὸς ὑποδήλωσιν τοῦ δυτικοῦ καὶ κεντρικοῦ τμήματος τῆς Εὐρώπης, ὅπερ ἄλλως καλεῖται καὶ Δύσις, ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὴν Ἀνατολήν, εἰς τὴν ὁποίαν περιλαμβάνεται, κατὰ τὴν ἀντίληψιν ταύτην, ὁλόκληρος ἡ Βαλκανικὴ χερσόνησος. Ἡ ἀντίληψις αὕτη ἀποτελεῖ παλαιὰν ἀνάμνησιν τοῦ χωρισμοῦ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας εἰς Ἀνατολικὸν καὶ Δυτικὸν κράτος, καὶ εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ Ἑλλάς, μετὰ μεγάλου τμήματος τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου, ὑπήγετο εἰς τὸ Ἀνατολικὸν κράτος, τοῦ ὁποίου ἡ μεγαλυτέρα ἔκτασις εὑρίσκετο ἐκτὸς τῆς Εὐρώπης, εἰς τὴν Ἀσίαν.

Ἡ Εὐρώπη ὁμοιάζει πρὸς μέγα τρίγωνον, τοῦ ὁποίου τὴν βάσιν ἀποτελοῦν τὰ Οὐράλια ὄρη καὶ ἡ προέκτασις αὐτῶν πρὸς τὴν Κασπίαν, τὴν δὲ κορυφὴν ἡ νοτιοδυτικωτέρα ἄκρα τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου. Τὸ τρίγωνον τοῦτο τοῦ ἐδάφους περιλαμβάνεται μεταξὺ τῶν παραλλήλων (ἀπὸ Β πρὸς Ν) $71^{\circ}10'$, ὅστις διέρχεται διὰ τοῦ Βορείου ἀκρωτηρίου τῆς Νορβηγίας, καὶ 36°, ὅστις διέρχεται διὰ τοῦ ἀκρωτηρίου Ταρίφα τῆς Ἱσπανίας, καὶ τῶν μεσημβρινῶν (ἀπὸ Α πρὸς Δ) 65° Α μήκους ἀπὸ Γρήνουϊτς, ὅστις διέρχεται διὰ τῶν Οὐραλίων ὀρέων, καὶ $9^{\circ}30'$ Δ. μήκους ἀπὸ Γρήνουϊτς, ὅστις διέρχεται διὰ τοῦ ἀκρωτηρίου Ρόκα τῆς Πορτογαλίας.

Τὸ ἐμβαδὸν τῆς χώρας, ἡ ὁποία περιλαμβάνεται ἐντὸς τῶν ἀνωτέρω διαγραφέντων ὁρίων, εἶναι 9.970.000 τετρ. χλμ. Ἐὰν εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Εὐρώπην προστεθοῦν καὶ αἱ παρ' αὐτὴν νῆσοι, τότε τὸ ἐμβαδὸν αὐτῆς ἀνέρχεται εἰς 19.776.000 τετρ. χλμ.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς ἠπείρου ὑπολογίζεται εἰς 473.000.000, ἡ δὲ πυκνότης τῶν κατοίκων αὐτῆς κατὰ τετρ. χλμ. εἶναι 45. Ἡ πυκνότης αὕτη εἶναι ἡ μεγαλυτέρα ἐξ ὅλων τῶν ἄλλων ἠπείρων τῆς γῆς.

— [ΓΕΩΛΟΓ.] Οὐδεμία ἄλλη ἤπειρος περιέχει ἐντὸς στενοῦ χώρου τοιαύτην ποικιλίαν μορφῶν ἐπιφανείας καὶ ποικίλην γεωλογικὴν κατασκευὴν ὅπως ἡ Εὐρώπη. Ἀπὸ τῶν εὑρέων ταπεινωμάτων τῆς Ρωσίας, τῶν ὑψιπέδων τῆς Σουαβίας καὶ Λωρραίνης, ἀπὸ τῶν κυματοειδῶν ὁμαλῶν ὑψηλῶν γραμμῶν τῶν ὀρέων τῆς μέσης Γερμανίας, τῶν ἡφαιστείων τῆς Ὠβέρνης καὶ της νοτίου Ἰταλίας μέχρι τῶν ὑψηλοτάτων χιονοσκεπῶν γιγαντιαίων ὀρεινῶν ἁλύσεων τῶν Ἄλπεων δὲν ὑπάρχει μορφὴ ἐπιφανείας, ἡ ὁποία νὰ μὴν ἀντιπροσωπεύηται ἐν Εὐρώπῃ.

Ἁπλῆ ἐπισκόπησις ἐπὶ τοῦ ὀρεογραφικοῦ χάρτου τῆς Εὐρώπης ἀρκεῖ διὰ νὰ διακρίνῃ τις ἐπὶ τῆς ἠπείρου ταύτης τέσσαρας μεγάλας περιοχάς, ἐντελῶς διαφοροτρόπως διαμεμορφωμένας: 1) Τὰς ὑψηλὰς ὀροσειρὰς τῶν νορβηγικῶν ἀκτῶν καὶ τῆς Σκωτίας, αἱ ὁποῖαι εἶναι ποικιλοτρόπως διαμελισμέναι ἀπὸ βαθέα φιὸρδ καὶ κοιλάδας. 2) Τὰ ὁμαλῶς ἐκτεταμένα πεδία τῆς Σκανδιναυΐας καὶ Ρωσίας. 3) Τὴν ποικίλην ἐναλλαγὴν ὀρέων καὶ κοιλωμάτων (καταβυθισμάτων) τῆς Μέσης καὶ Δυτικῆς Εὐρώπης καὶ 4) Τὰς ὑψηλὰς ὀρεινὰς ἁλύσεις τῶν ἀλπικῶν ὀρέων τῆς νοτίου Εὐρώπης.

Οἱ τέσσαρες αὐτοί, καθαρὰ ἐκπεφρασμένοι τύποι ἐπιφανειακῶν μορφῶν ἔχουν μεγάλην καὶ στενοτάτην σχέσιν μὲ τὴν γεωλογικὴν ἱστορίαν τῆς Εὐρώπης. Ἡ γεωλογικὴ ἐξέλιξις τῆς ἠπείρου ταύτης χαρακτηρίζεται ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος μέχρι τῆς ἱστορικῆς ἐποχῆς τρεῖς φορὰς ἐπανελήφθη τὸ φαινόμενον γενέσεως καὶ σχηματισμοῦ πτυχωσιγενῶν ὀρέων. Ὑπὸ τῶν τριῶν αὐτῶν ὀρεογενετικῶν κινήσεων τὰ διάφορα μέρη τῆς Εὐρώπης προσεβλήθησαν διαφοροτρόπως καὶ τούτου ἕνεκα παρουσιάζονται οἱ προαναφερθέντες τέσσαρες κύριοι τύποι ἐπιφανειακῶν μορφῶν, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἔχει καὶ διάφορον γεωλογικὴν σύστασιν καὶ δομήν.

Α') ***Ἡ Φεννοσκανδία*** καὶ ***αἱ καληδόνιοι πτυχωσιγενεῖς ὀροσειραί.*** 1) Ἡ *Φεννοσκανδία* (Σκανδιναυΐα καὶ Φινλανδία) ὁρίζεται ἀπὸ Β καὶ Ν διὰ τῶν καταβυθισμάτων τοῦ Βορείου Παγωμένου ὠκεανοῦ, τῆς Βορείου θαλάσσης, τοῦ Σκαγεράκη καὶ τοῦ Καττεγάττη. Ἡ νοτία ἄκρα τῆς Σουηδίας, ἡ μικρὰ δηλαδὴ χερσόνησος Σόνεν (βλ. Σ εἰς τὸν παρατιθέμενον γεωτεκτονικὸν χάρτην), δὲν ἀνήκει γεωλογικῶς εἰς τὴν Φεννοσκανδίαν, ἀλλ' ἀποτελεῖ, λόγῳ τῆς γεωλογικῆς της κατασκευῆς

Digitized by Google

προέκτασιν τῶν γεωλογικῶν μορφῶν τῆς Μέσης Εὐρώπης. Ἀπὸ Νότου ἡ Φεννοσκανδία ὁρίζεται ὑπὸ τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης, τοῦ Φιννικοῦ κόλπου καὶ ἀπ' Ἀνατολῶν διὰ τῶν βυθισμάτων τῶν λιμνῶν Λαδόγας καὶ Ὀνέγας μέχρι τῆς Λευκῆς θαλάσσης. Ἡ χερσόνησος τῆς Κόλας περιλαμβάνεται εἰς τὴν Φεννοσκανδίαν.

Ἡ περιοχὴ αὕτη εἰς τὰ βόρεια αὐτῆς παρουσιάζεται παρὰ τὰς ἀκτὰς καὶ εἰς τὰς νήσους Λοφότεν κατεσκευασμένη ἀπὸ γνευσίους. Τὸ ἐκτάκτως μέγιστον νότιον τμῆμα αὐτῆς, τὸ ὁποῖον καλεῖται καὶ *Βαλτικὴ ἀσπὶς* (βλ. λ.), ἀποτελεῖται μόνον ἀπὸ ἀρχαϊκὰ ἢ ἀζωϊκὰ πετρώματα, κρυσταλλοπαγεῖς δηλαδὴ σχιστολίθους, ποικίλα σχιστολιθικὰ πετρώματα, κροκαλοπαγῆ, ψαμμίτας, δολομιτικοὺς ἀσβεστολίθους, γνευσίους, γρανίτας κλπ. Ἡ περιοχὴ αὕτη, προσβληθεῖσα ὑπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων πτυχώσεων, ἀπετέλεσεν ἀπὸ τῆς σιλουρίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος ξηράν, μηδέποτε προσβληθεῖσα πλέον ὑπὸ τῶν μετέπειτα ὀρεογενετικῶν κινήσεων καὶ μηδέποτε ἔκτοτε καλυφθεῖσα ὑπὸ θαλάσσης.

Ἡ ἐπιφάνειά της βεβαίως, ἀπὸ τῆς σιλουρίου περιόδου καὶ ἐντεῦθεν, ὑπέστη τὴν διάβρωσιν, ἀποσάθρωσιν καὶ ἐν γένει τὴν ἀποκομιστικὴν ἐνέργειαν τῶν διαφόρων ἐξωγενῶν γεωλογικῶν δυνάμεων. Ἐπίσης προσεβλήθη ὑπὸ διαρρήξεων καὶ πολλὰ τμήματά της καταβυθισθέντα μεταξὺ τῶν γεννηθέντων ρηγμάτων ἔδωσαν γένεσιν εἰς τὰς μεγάλας λίμνας τῆς Σουηδίας, Βένερν, Βέττερν καὶ Μαιλάρ, ἐνῷ τὰ παραμείναντα εἰς τὰς θέσεις των τεμάχη ἐγέννησαν τὰς διαφόρους ρηξιγενεῖς προεξοχὰς τῆς περιοχῆς.

2) Μεταξὺ τοῦ βορείου τμήματος καὶ τοῦ νοτίου (τῆς Βαλτικῆς ἀσπίδος) ἐκτείνονται αἱ *καληδόνιοι πτυχαὶ* ἢ *πτυχωσιγενεῖς ὀροσειραί*, αἱ ὁποῖαι συνιστῶσι τὴν βορειοδυτικὴν ἀκτὴν τῆς Σκανδιναυϊκῆς χερσονήσου, τὰς Ἑβρίδας νήσους, τὴν Σκωτίαν καὶ βόρειον Ἀγγλίαν καὶ τὸ βορειοανατολικὸν τμῆμα τῆς Ἰρλανδίας. Αἱ πτυχωσιγενεῖς αὗται ὀροσειραὶ εἶναι αἱ ἀρχαιότεραι, ἐπτυχώθησαν δὲ διὰ τελευταίαν φορὰν κατὰ τὴν νεωτέραν σιλούριον περίοδον μέχρι τῆς ἀρχαιοτάτης δεβονίου περιόδου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Συνίστανται ἀπὸ πετρώματα τοῦ ἀρχαϊκοῦ αἰῶνος καὶ ἀπὸ ἰζηματογενῆ πετρώματα τῆς καμβρίου καὶ τῆς σιλουρίου περιόδου. Ὅλα ταῦτα τὰ πετρώματα παρουσιάζονται ἐντατικώτατα ἐπτυχωμένα. Αἱ τὸ πρῶτον σχηματισθεῖσαι καληδόνιοι πτυχαὶ ὑπέστησαν ἀποκόμισιν εἰς εὐρεῖαν κλίμακα, κατόπιν δὲ ἐκαλύφθησαν εἰς πολλὰ μέρη ὑπὸ τῶν μὴ πτυχωθέντων πλέον στρωμάτων τοῦ ἐρυθροῦ παλαιοῦ ψαμμίτου τῆς δεβονίου διαπλάσεως. Αἱ καληδόνιοι πτυχαὶ ἐξαφανίζονται εἰς τὴν μέσην Ἀγγλίαν, ὡς καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἰρλανδίας κάτω ἀπὸ τὰ στρώματα τῆς λιθανθρακοφόρου διαπλάσεως. τὰ ὁποῖα εἶναι ἀποτεθειμένα ἐν ὁριζοντίᾳ σχεδὸν στρωματογραφικῇ διατάξει.

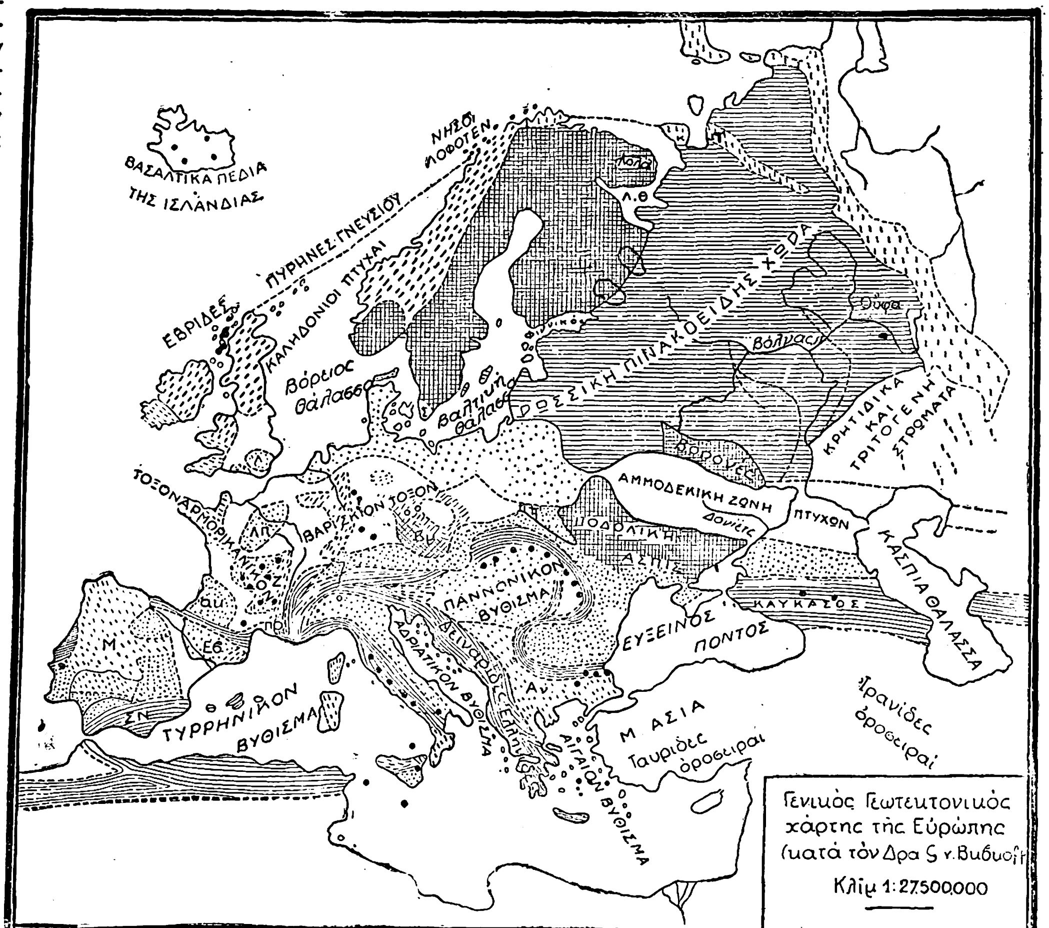

Ἐντὸς τῆς περιοχῆς ταύτης τῶν καληδονίων πτυχωσιγενῶν ὀροσειρῶν ἐγένετο κατὰ τοὺς νεωτέρους γεωλογικοὺς χρόνους (τὴν τριτογενῆ δηλαδὴ καὶ τὴν τεταρτογενῆ περίοδον τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος) ἐπανειλημμέναι ἐκδηλώσεις ἡφαιστείου ἐνεργείας. Οὕτως ἀνεξεχύθησαν οἱ τριτογενεῖς βασάλται τῶν ἐσωτερικῶν Ἑβρίδων νήσων καὶ τῆς βορείου Ἰρλανδίας, ὡς καὶ αἱ πρὸς Β ἐν Ἰσλανδίᾳ τὰ τριτογενῆ ἡφαιστειογενῆ πετρώματα καὶ ἐσχηματίσθησαν τὰ καὶ σήμερον λειτουργοῦντα ἡφαίστεια (Ἔκλα κλπ.).

Β') ***Ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς Εὐρώπης.*** Τοῦτο ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν *ρωσικὴν πινακοειδῆ χώραν* καὶ ἀπὸ τὰ *κράσπεδα* αὐτῆς.

1) Ἡ *ρωσικὴ πινακοειδὴς χώρα* ὁμοιάζει πρὸς ἀβαθὲς πινάκιον. Ἀπὸ τῆς προκαμβρίου ἐποχῆς καὶ ἐντεῦθεν δὲν προσεβλήθη πλέον ὑπὸ πτυχώσεων. Διαφέρει ὅμως ἀπὸ τὴν πρὸς τὰ ΒΔ αὐτῆς ἐκτεινομένην Φεννοσκανδίαν, καθόσον ἀπὸ τῆς καμβρίου περιόδου καὶ ἐντεῦθεν—συνεπείᾳ βραδειῶν καὶ ἀσθενῶν ἠπειρογενετικῶν κινήσεων—ἐκαλύφθη πολλάκις ὑπὸ θαλάσσης. Τούτου ἕνεκα τὸ ἐξ ἀρχαϊκῶν πετρωμάτων ὑπόστρωμα τῆς ρωσικῆς τραπεζοειδοῦς χώρας ἐκαλύφθη ὑπὸ τῶν μετέπειτα θαλασσογενῶν ἀποθεμάτων, καὶ μόνον εἰς τὰ νότια αὐτῆς (εἰς τὸ κυβερνεῖον τοῦ Βορονὲς) παρουσιάζεται συνιστάμενον ἐκ κρυσταλλοπαγῶν πετρωμάτων. Τὰ καλύπτοντα τὸ ἀρχαϊκὸν ὑπόστρωμα ἰζηματογενῆ πετρώματα εἶναι ποικίλα, ἀνήκουν εἰς ὅλας τὰς διαπλάσεις, ἀπὸ τῆς καμβρίου μέχρι καὶ τῆς τριτογενοῦς, καὶ παρουσιάζονται ἐστρωμένα ἐν ὁριζοντίᾳ σχεδὸν στρωματογραφικῇ διατάξει.

Ἡ ρωσικὴ πινακοειδὴς χώρα παρουσιάζει καί τινας πτυχὰς (ἀντίκλινα), *προτειχίσματα πτυχωσιγενῆ* (βλ. γεωτεκτονικὸν χάρτην), πολὺ ὅμως ὁμαλά, παραλλήλως διήκοντα πρὸς τὰ Οὐράλια ὄρη. Πρὸς ἀνατολὰς ἡ αὐτὴ χώρα εὐρύνεται πρὸς τὸ βύθισμα, τὸ ὁποῖον διήκει παραλλήλως πρὸς τὰ Οὐράλια καὶ εἶναι πληρωμένον μὲ πετρώματα σχηματισθέντα κατὰ τὴν πέρμιον διάπλασιν τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος.

2) Τὰ *κράσπεδα* τῆς ρωσσικῆς τραπεζοειδοῦς χώρας παρουσιάζουν ὀρεογενετικὰς διαταράξεις. Οὕτως ἀπὸ Α. καὶ ΒΑ. ὑψοῦνται τὰ Οὐράλια ὄρη, συνιστάμενα ἐξ ἐντατικῶς ἐπτυχωμένων ζωνῶν στρωμάτων τῆς δεβονίου καὶ τῆς λιθανθρακοφόρου περιόδου, ἐνιαχοῦ μετὰ κρυσταλλοπαγῶν σχιστολίθων καὶ πλουτωνείων πυριγενῶν πετρωμάτων. Ἡ ὀρεσιγόνος ὤθησις εἶχε κατεύθυνσιν πρὸς Δ. Ἐπίσης καὶ ἡ ἀπὸ τῶν Οὐραλίων ὀρέων ἀποσπωμένη ὀροσειρὰ Τιμὰν ((Τ τοῦ γεωτεκτονικοῦ χάρτου), ἀποτελεῖ πτυχωσιγενὲς ὄρος, σχηματισθὲν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος, τὸ ὁποῖον ἐπεκτείνεται καὶ ὑπὲρ τὴν χερσόνησον Κανίνην (Κ τοῦ γεωτεκτονικοῦ χάρτου).

Τὰ νοτιοανατολικὰ ὅρια τῆς ρωσικῆς πινακοειδοῦς χώρας εἶναι ὀλιγώτερον σαφῶς ἐκπεφρασμένα. Ἐνταῦθα παρουσιάζεται ἐντὸς τῆς στεππώδους περιοχῆς, τῆς ἐκτεινομένης πρὸς Β. τῆς Κασπίας θαλάσσης, ταπεινὴ χώρα ἀποτελουμένη ἀπὸ στρώματα τῆς κρητιδικῆς καὶ τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως καὶ καλύπτουσα τὸ ἐκ παλαιοζωϊκῶν στρωμάτων συνιστάμενον ὑπόστρωμα.

Τὰ νότια ὅρια ἀποτελεῖ ἡ *ἀμμοδεκικὴ πτυχώδης ζώνη* τῶν ὀρέων τοῦ Δονιέτς. Ἡ ζώνη αὕτη ἐπτυχώθη κυρίως κατὰ τὴν τριάσιον περίοδον τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Συνίσταται ἀπὸ ποικίλα πετρώματα τοῦ παλαιοζωϊκοῦ καὶ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ. Νοτίως τῆς ζώνης τοῦ Δονιὲτς ἐκτείνεται πάλιν ἐν τῇ Ποδολίᾳ καὶ τῇ νοτίῳ Ρωσίᾳ μέχρι τῆς Ἀζοφικῆς θαλάσσης *ρηξιγενὴς προεξοχή*, ἀποτελουμένη ἀπὸ προκαμβρικὰ πετρώματα. Ἡ περιοχὴ αὕτη καλεῖται *Ἀζοφοποδολικὴ ρηξιγενὴς προεξοχὴ* ἢ καὶ *ποδολικὴ ἀσπις*. Τὰ πετρώματά της ὁμοιάζουν τελείως πρὸς τὰ τῆς Φινλανδίας. Πρὸς νότον ἡ ρηξιγενὴς αὐτὴ προεξοχὴ τελειώνει εἰς τὸν Εὔξεινον πόντον καὶ ἐξαφανίζεται ὑπὸ τὰ τριτογενῆ στρώματα τῶν στεππῶν τῆς βορείου Κριμαίας. Ἡ νότιος Κριμαία εἶναι πτυχωσιγενὴς ὀροσειρά, συνισταμένη ἐκ μεσοζωϊκῶν στρωμάτων, γεννηθεῖσα ὅμως διὰ τῶν νεωτέρων ὀρεογενετικῶν κινήσεων.

Γ') ***Μέση Εὐρώπη.*** Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ οὕτω πως μόλις πτυχωθέντα ὑπὸ ὀρεογενετικῶν κινήσεων ἀνατολικὰ τῆς Εὐρώπης, τὰ δυτικὰ αὐτῆς παρουσιάζουν ἐπανειλημμένους σχηματισμοὺς ὀρέων, οἱ ὁποῖοι ἤρχισαν ἀπὸ Β. καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἐπεξετείνοντο πρὸς Ν. Τὴν μέσην Εὐρώπην προσέβαλε τὸ ὀρεογενετικὸν φαινόμενον κυρίως κατὰ τὴν λιθανθρακοφόρον περίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Αἱ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην σχηματισθεῖσαι πτυχαὶ ἀπεκλήθησαν *ἑρκύνιοι πτυχώσεις τῆς γῆς*. Αἱ ἐκ τούτων γεννηθεῖσαι ὀροσειραὶ συνιστῶσι τὸν ἐνδότερον σκελετὸν τῆς Μέσης Εὐρώπης. Καὶ ἀπὸ τοῦ σκελετοῦ τούτου δέον νὰ ἀρχίσῃ ἡ μελέτη, ἵνα κατανοηθῇ εὐκόλως καὶ καλῶς ἡ ὅλη δομὴ τῆς περιοχῆς ταύτης.

Τὸ σημαντικώτατον σημεῖον τοῦ ὄρους, τὸ ὁποῖον ἐσχηματίσθη κατὰ τὴν λιθανθρακοφόρον περίοδον, εἶναι τὸ *κεντρικὸν γαλλικὸν ὀροπέδιον* (Ζ ἐπὶ τοῦ γεωτεκτονικοῦ χάρτου). Εἰς αὐτὸ συναντῶνται οἱ δύο κλάδοι τῶν ἑρκυνίων ὀροσειρῶν, τὸ *βαρίσκιον* δηλαδὴ *τόξον ὀρέων* καὶ τὸ *ἀρμορικανικὸν* (βλ. λ. καὶ σχεδιάγραμμα ἐν αὐταῖς).

1) Τὸ *κεντρικὸν γαλλικὸν ὀροπέδιον* ἀποτελεῖται ἀπὸ γρανιτικοὺς ὄγκους, γρανουλιτικοὺς γνευσίους καὶ μαρμαρυγιακοὺς σχιστολίθους, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὑρίσκονται ἐνιαχοῦ στενὰ σύγκλινα ἐκ στρωμάτων τῆς λιθανθρακοφόρου διαπλάσεως. Πρὸς Α. καὶ ΝΔ. τὸ κεντρικὸν ὀροπέδιον συνορεύει μὲ τὰ *τριτογενῆ βυθίσματα τοῦ Σὼν* καὶ τῆς *ἀκυϊτανίου λεκάνης* (ακ ἐπὶ τοῦ γεωτεκτονικοῦ χάρτου), χωριζόμενον ἀπ' αὐτῶν διὰ μεγάλων ρηγμάτων. Πρὸς Ν. χωρίζεται ἐπίσης δι' ἐγκατακρημνίσεων ἀπὸ τὰς βορειοτάτας πτυχὰς τῆς *Προβηγκίας* (πρ ἐπὶ τοῦ γεωτεκτονικοῦ χάρτου), αἱ ὁποῖαι ἐσχηματίσθησαν κατὰ τὴν κρητιδικὴν περίοδον τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Συνεπείᾳ τῶν τεκτονικῶν διαταράξεων, αἱ ὁποῖαι συνέβησαν κατὰ τὴν τριτογενῆ περίοδον, ἡ ἡφαιστεία ἐνέργεια ἐλειτούργησε κατὰ τὴν περιοχὴν ταύτην ἔντονος καὶ ὑλικὸν ἐξ ἡφαιστειογενῶν πετρωμάτων βασάλτου καὶ τραχείτου ἀνεξεχύθη, σχηματίσαν τὰ ἐν μέρει θαυμασίως καὶ σήμερον διατηρούμενα ἡφαίστεια τῆς Ὠβέρνης (Ποὺϋ ντὲ Ντόμ, Πλὸμπ ντὲ Καντάλ, κ.τ.λ.).

2) Ἀπὸ τοῦ κεντρικοῦ γαλλικοῦ ὀροπεδίου ἐξετείνετο ὑπὸ μορφὴν τόξου ὁ εἷς κλάδος τῶν ἑρκυνίων ὀροσειρῶν τὸ *βαρίσκιον* δηλαδὴ *τόξον ὀρέων*, κατ' ἀρχὰς πρὸς τὰ ΒΑ. διὰ τῆς νοτίου καὶ μέσης Γερμανίας καὶ εἶτα πρὸς Α μέχρι τῶν Σουδητίων ὀρέων, ὅπου ἐλάμβανε πλέον διεύθυνσιν πρὸς Ν. καὶ ΝΑ. Μετὰ τὴν πτύχωσίν του ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἐξωγενῶν γεωλογικῶν δυνάμεων, ἐπὶ τῶν πτυχωθέντων δὲ λιθανθρακοφόρων στρωμάτων ἐπεστρώθησαν κατόπιν στρώματα τῶν μετέπειτα γεωλογικῶν διαπλάσεων. Τέλος αἱ μεγάλαι τεκτονικαὶ διαρρήξεις κατετεμάχισαν τὸ ὄρος τοῦτο, πολλὰ τμήματά του κατεβυθίσθησαν καὶ ἐσχημάτισαν ταφροειδῆ κοιλώματα, λεκάνας ἢ βυθίσματα, ἄλλα δὲ παρέμειναν εἰς τὴν θέσιν των ὡς ρηξιγενεῖς προεξοχαί. Οὕτω τὰ τελευταῖα λείψανα τοῦ βαρισκίου ὀρεινοῦ τόξου διασῴζονται σήμερον εἰς τὰς πολυαρίθμους πτυχοπροεξοχὰς (Falten - Horsten) τῆς Γερμανίας, Βόσγια, Μέλας Δρυμός, Ρηνικὰ σχιστολιθικὰ ὄρη,

Digitized by Google

Χάρτζ κλπ.). Ἐπίσης τὰ πανάρχαια ἐρρηριμένα τμήματα τῆς θρακικῆς Ροδόπης, ἡ *ἀνατολικὴ* λεγομένη *μᾶζα* (Αν ἐπὶ τοῦ γεωτεκτονικοῦ χάρτου) ἀνήκουν εἰς τὸ βαρίσκιον τόξον. Εἰς τὸ τόξον τοῦτο ἀνήκουν ἐπίσης τὰ βόρεια καὶ ἀνατολικὰ τμήματα τῆς *Βοημικῆς μάζης* (Βμ ἐπὶ τοῦ γεωτεκτονικοῦ χάρτου), τὰ ὄρη δηλαδὴ τοῦ Φίχτελ, τὰ Γιγάντια ὄρη, τὰ Μεταλλευτικὰ ὄρη, τὰ Σουδήτια κ. ἄ.

3) Ἀπὸ τοῦ κεντρικοῦ γαλλικοῦ ὀροπεδίου ἤρχιζεν ὑπὸ μορφὴν ἐπίσης τόξου, ἀνοικτοῦ πρὸς τὰ ΝΔ., καὶ ὁ δεύτερος κλάδος τῶν ἑρκυνίων ὀροσειρῶν, ἤτοι τὸ *ἀρμορικανικὸν τόξον ὀρέων*. Τοῦτο ἐξετείνετο ὑπὲρ τὴν Βρεττάνην, Νορμανδίαν, τὸ Δεβονσάϊρ, τὰ νοτιοδυτικὰ τῆς Ἰρλανδίας μέχρι τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ. Καὶ τὸ τόξον τοῦτο ἐπτυχώθη κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν μὲ τὸ βαρίσκιον. Ἐπὶ τῶν στρωμάτων του δέ, τὰ ὁποῖα ὑπέστησαν μετὰ ταῦτα ἀποκόμισιν, ἀπετέθησαν στρώματα νεωτέρων γεωλογικῶν διαπλάσεων. Μετὰ τὴν πτύχωσιν τῶν δύο τούτων ὀρεινῶν τόξων ἐπηκολούθησαν ἰσχυρὰ διάβρωσις, ἀποσάθρωσις, ἀπογύμνωσις καὶ ἀποκόμισίς των ὑπὸ τῶν ἐξωγενῶν γεωλογικῶν δυνάμεων. Ἐπίσης διαρρήξεις καὶ κατακόρυφοι μετακινήσεις τῶν μεταξὺ τῶν ρηγμάτων τεμάχων προσέβαλον κατ' ἐπανάληψιν τὰς ὀροσειρὰς ταύτας καὶ ἐπέφερον τὸν διαμελισμὸν τῆς μέσης Εὐρώπης εἰς ὑψηλὰς τραπεζοειδεῖς χώρας καὶ εἰς λεβητοειδῆ κοιλώματα ἢ λεκάνας. Τοιαῦται λεκάναι εἶναι ἡ *Λονδινο-παρισινὴ* (Λπ ἐπὶ τοῦ γεωτεκτονικοῦ χάρτου), ἡ *ἀκυϊτάνιος* (ακ) εἰς τὸ ἀρμορικανικὸν τόξον, τὸ *βύθισμα τῆς Θυριγγίας*, ἡ *ὑποερκύνιος λεκάνη* κλπ. εἰς τὸ βαρίσκιον τόξον. Οὕτω πως ἡ ἐπιφανειακὴ μορφὴ τῆς μέσης Εὐρώπης δὲν παρουσιάζεται τόσον ὁμαλή, ὅσον ἡ τῆς ἀνατολικῆς.

Αἱ κατακόρυφοι κινήσεις συνεπληρώθησαν κατὰ τὴν ἰουράσιον καὶ τὴν κρητιδικὴν περίοδον τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Μετὰ ταῦτα ἐπηκολούθησε μακρὰ διακοπὴ τῶν ἠπειρογενετικῶν κινήσεων τοῦ ἐδάφους, καὶ κατὰ τὴν διακοπὴν ταύτην ἐπέδρασεν ἐντονώτατα ἡ ἀπογυμνωτικὴ καὶ ἀποκομιστικὴ ἐνέργεια τῶν ὑδάτων ἐπὶ τῶν τότε ξηρῶν. Συγχρόνως ὅμως ἐσχηματίζοντο ἀλλαχοῦ νεώτερα στρώματα καὶ μάλιστα ἐντὸς συναγωγῶν γλυκέων ὑδάτων ἀπετίθεντο, μεταφερόμενα ὑπὸ τῶν ρευμάτων, φυτικὰ λείψανα, τὰ ὁποῖα, μετὰ ταῦτα ἐπιχωσθέντα, ἐγέννησαν τὰ παλαιογενῆ καὶ μειόκαινα κοιτάσματα φαιανθράκων καὶ λιγνιτῶν.

Κατὰ τὴν νεογενῆ περίοδον ἐπανελήφθησαν αἱ ὀρογενετικαὶ κινήσεις (κατ' αὐτὰς ἀπετελειώθη ὁ σχηματισμὸς τῆς τεκτονικῆς τάφρου τῆς κοιλάδος τοῦ Ρήνου) ὡς καὶ ἠπειρογενετικαὶ τοιαῦται, τῶν ὁποίων ἀποτέλεσμα τελικὸν εἶναι ἡ σημερινή, ἐν εἴδη μωσαϊκοῦ γεωλογικὴ εἰκὼν τῆς μέσης καὶ δυτικῆς Εὐρώπης, παρουσιαζούσης μεμονωμένους ὀρεινοὺς πυρῆνας, χωριζομένους διὰ πινακοειδῶν ἢ τραπεζοειδῶν χωρῶν ἐκ μεσοζωϊκῶν στρωμάτων, διὰ τριτογενῶν λεκανῶν καὶ ὁλοκένων προσχωσιγενῶν χωρῶν.

4) Ρηξιγενὲς τεμάχιον τῶν κατὰ τὰς ἑρκυνίους πτυχώσεις σχηματισθεισῶν ὀροσειρῶν θεωρεῖται καὶ ἡ ἐκεῖθεν τῶν Πυρηναίων ἀνυψουμένη *ὀρεινὴ ὑψηλὴ χώρα τῆς Μεσέτας* (Μ ἐπὶ τοῦ γεωτεκτονικοῦ χάρτου). Αὕτη καταλαμβάνει τὸ μέγιστον μέρος τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου. Ἀποτελεῖται ἀπὸ μεγάλας μάζας γνευσίων, στρώματα τοῦ παλαιοζωϊκοῦ καὶ μεγάλας μάζας γρανιτῶν.

Τὸ μέγα ρῆγμα τοῦ Γουαδαλκιβὶρ χωρίζει τὴν Μεσέταν πρὸς Ν ἀπὸ τὸ τριτογενοῦς ἡλικίας ταπείνωμα (γυ ἐπὶ τοῦ χάρτου), ὄπισθεν τοῦ ὁποίου ἀνυψοῦται ἡ κατὰ τὴν τριτογενῆ περίοδον σχηματισθεῖσα *πτυχωσιγενὴς σειρὰ τῆς Σιέρρας Νεβάδας* (Σ. Ν. ἐπὶ τοῦ χάρτου). Πρὸς Δ ἡ τριτογενὴς λεκάνη τῆς Λισσαβῶνος καὶ τὰ μεσοζωϊκὰ ὄρη τῆς βορείου Πορτογαλίας περιορίζουν τὴν Μεσέταν. Πρὸς Β κατακρημνίζεται τὸ ὄρος εἰς τὰ βάθη τῆς Κανταβρικῆς θαλάσσης. Πρὸς Α τέλος ἐπικάθηνται ἐπὶ τοῦ κορμοῦ της στρώματα τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ τὸ σύνολον κατακρημνίζεται πρὸς τὴν *τριτογενῆ λεκάνην τοῦ Ἕβρου* (Εβ ἐπὶ τοῦ χάρτου) παρὰ τὰ νότια κράσπεδα τῶν Πυρηναίων.

Μικρότεροι τέλος πυρῆνες ὀρέων ὁμοίας ἡλικίας παρουσιάζονται ἐντὸς τῶν ὀροσειρῶν τῶν Ἄλπεων.

Δ') Νότιος Εὐρώπη. Αὕτη παρουσιάζει ἐντελῶς διάφορον γεωμορφολογικὴν εἰκόνα. Προσεβλήθη κυριώτατα ὑπὸ τῆς τρίτης ὀρεογενετικῆς φάσεως, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐσχηματίσθησαν αἱ *ἀλπικαὶ πτυχώσεις τῆς γῆς*, κληθεῖσαι οὕτω, διότι εἰς αὐτὰς ἀνήκουν αἱ μεγάλαι ὀρειναὶ ἁλύσεις τῶν Ἄλπεων. Αἱ ἀλπικαὶ πτυχώσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἀνήκουν ὅλαι αἱ πτυχωσιγενεῖς ὀροσειραί, αἱ περικρασπεδοῦσαι τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, ἐγένοντο κατὰ τὸ μέγιστον μέρος διαρκούσης τῆς τριτογενοῦς περιόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος.

Μέχρι καὶ τῶν πρώτων χρόνων τῆς περιόδου ταύτης τὴν περιοχὴν τῆς νοτίου Εὐρώπης κατελάμβανεν (ἀπὸ τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος) τὸ *μεσόγειον γεωσύγκλινον*, μεγάλη δηλαδὴ θαλασσία λεκάνη, ἡ καὶ *Τηθὺς θάλασσα* κληθεῖσα. Ἡ λεκάνη αὕτη καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ καινοζωϊκοῦ ὑφίστατο συνίζησιν καὶ ἐπληροῦτο διαρκῶς καὶ ἐπεχώνετο ἀπὸ τὰ εἰς τὸν πυθμένα της ἀποτιθέμενα θαλασσογενῆ ἰζήματα (ἀσβεστολίθους κυρίως καὶ δολομίτας, ἀργιλλοσχιστο-λιθικὰ πετρώματα, ψαμμίτας δευτερευόντως, κλπ.). Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς τριτογενοῦς περιόδου ἤρχισαν αἱ ἀλπικαὶ πτυχώσεις, αἱ ὁποῖαι ἔκαμον νὰ ἀναδύσῃ ἐκ τῶν ὑδάτων σῶμα τῆς νοτίου Εὐρώπης ἄμορφον καὶ ἀδιαμέλιστον.

Κατὰ τὴν γέννησίν των αἱ ἀλπικαὶ πτυχώσεις, ἀναπτυσσόμεναι πρὸς Β καὶ πρὸς Ν, προσέκρουσαν—ὅπως τὰ κύματα ἐπὶ τῶν μώλων—ἐπὶ τῶν προϋπαρχόντων ἐκεῖ ὀρεινῶν πυρήνων τῶν προηγηθεισῶν ἑρκυνίων πτυχώσεων. Οὕτω πως π. χ. πρὸς Β τὸ κεντρικὸν Γαλλικὸν ὀροπέδιον καὶ ἡ Βοημικὴ μᾶζα (Βμ ἐπὶ τοῦ γεωτεκτονικοῦ χάρτου) ἀπετέλεσαν ἐμπόδια, πρὸ τῶν ὁποίων αἱ γεννώμεναι πτυχαὶ ἠνωρθώθησαν. Ἐπίσης ἄλλοι ἀρχαῖοι ὄγκοι πρὸς Ν, ὡς ἡ Τυρρηνὶς (Κορσικὴ μετὰ τῆς Σαρδηνίας) καὶ ἡ *ἀνατολικὴ μᾶζα* (Θρακικὴ Ροδόπη καὶ ἡ *κυκλαδικὴ μᾶζα*, ἡ ἑνώνουσα τότε τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν νότιον Εὔβοιαν διὰ τῆς Ἰκαρίας καὶ τῆς Σάμου μὲ τὴν Λυδοκαρικὴν μᾶζαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας), ἀπετέλεσαν ὁμοίως μώλους, περὶ τοὺς ὁποίους αἱ γεννώμεναι πτυχαὶ ἠναγκάσθησαν νὰ περιελιχθῶσι γιρλαντοειδῶς. Οὕτω πως ἐξηγεῖται ἡ τόσῳ ἰδιοτρόπως ἑλισσομένη διεύθυνσις καὶ διαδρομὴ τῶν ἀλπικῶν πτυχώσεων τῆς νοτίου Εὐρώπης, ἡ ὁποία προσαρμόζεται πρὸς τὸ πλαίσιον τῶν ἑρκυνίων πτυχῶν.

Ἡ διάταξις τῶν ἀλπικῶν πτυχώσεων παρουσιάζεται ἐν μεγάλῳ σπονδυλοειδής, καθόσον οἱ τέσσαρες κύριοι κλάδοι ἐξέρχονται ἐκ τοῦ στενοῦ χώρου, ὁ ὁποῖος κεῖται μεταξὺ τῆς πεδιάδος τοῦ Πάδου καὶ τῆς ἀκτῆς τῆς Λιγουρίας.

1) Ὁ κύριος κλάδος τῶν ἀλπικῶν πτυχώσεων εἶναι τὸ μέγα *τόξον τῶν Ἄλπεων* (βλ. *Ἄλπεις*). Ἐκ τούτων τὰ *ὄρη τοῦ Ἰούρα* ἀποσπῶνται ὡς πλευρικός των κλάδος. Αἱ Ἄλπεις συνεχίζονται ἐπέκεινα τῆς τριτογενοῦς λεκάνης τῆς Βιέννης εἰς τὸ εὐρέως ἑλισσόμενον ὀρεινὸν τόξον τῶν Καρπαθίων καὶ τῶν Τρανσυλβανικῶν Ἄλπεων καὶ μετὰ διπλῆν κάμψιν εἰς τὸν Αἶμον καὶ —κατὰ πολλοὺς ἐπιστήμονας— περαιτέρω εἰσέτι εἰς τὰ ὄρη τῆς Κριμαίας καὶ διὰ τοῦ Καυκάσου πρὸς τὴν λοιπὴν Ἀσίαν.

2) Δεύτερος κλάδος εἶναι αἱ *Δειναρίδες ὀροσειραί*, αἱ ὁποῖαι ἄρχονται ἀπὸ τὴν περιοχὴν τῶν ἰταλικῶν λιμνῶν. Αὗται μέχρι τῆς Καρινθίας μένουν προσηρμοσμέναι πρὸς τὰς Ἄλπεις, περαιτέρω ὅμως ἀποκλίνουν πρὸς τὰ ΝΑ καὶ κατέρχονται κατὰ μῆκος τῶν δυτικῶν ἀκτῶν τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου, καλύπτουσαι τὴν Δαλματίαν, Ἰλλυρίαν, Ἀλβανίαν καὶ τὴν Δ. Ἑλλάδα (*Ἑλληνίδες ὀροσειραί*). Εἰς τὴν ΝΔ ἄκραν τῆς Πελοποννήσου ἐξαφανίζονται πρὸς στιγμήν, ἀλλ' ἐπαναφαίνονται ἐν Κρήτῃ, διευθυνόμεναι πλέον πρὸς Α, ἵνα διὰ τῆς Κάσου, Καρπάθου καὶ Ρόδου συναντηθῶσι μετὰ τῶν *Ταυρίδων ὀροσειρῶν* (ἢ *Ταυρικοῦ τόξου* τῆς Μ. Ἀσίας (βλ. καὶ *Αἰγηΐς*, τόμ. Β' σελ. 447 γ'). Ὁ Suess ὠνόμασε τὸν κλάδον τοῦτον *δειναροταυρικὸν τόξον* (βλ. λ.).

3) Τὸν τρίτον κλάδον συνιστῶσι τὰ *Ἀπέννινα*, τὰ ὁποῖα ἄρχονται ἀπὸ τὸ Δ. μέρος τῶν Ἄλπεων καὶ σχηματίζουν τὸν κορμὸν τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου. Ὁ κλάδος οὗτος ἀναφαίνεται εἰς τὴν Σικελίαν μὲ διεύθυνσιν πρὸς Δ καὶ συνεχίζεται περαιτέρω εἰς τὸν Ἄτλαντα τῆς Βορείου Ἀφρικῆς καὶ μετὰ διακοπὴν εἰς τὸ Γιβραλτὰρ ἐπαναφαίνεται εἰς τὴν Σιέρραν Νεβάδαν (ΣΝ ἐπὶ τοῦ γεωτεκτονικοῦ χάρτου) τῆς νοτίου Ἱσπανίας, ἵνα διὰ τῶν Βαλεαρίδων νήσων ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἀφετηρίαν του.

4) Ὁ τέταρτος τέλος δυτικὸς κλάδος ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰς *πτυχὰς τῆς Προβηγκίας* (πρ ἐπὶ τοῦ γεωτεκτονικοῦ χάρτου) καὶ ἀπὸ τὰ *Πυρηναῖα*.

Αἱ μετὰ τὰς Ἀλπικὰς πτυχώσεις ἐπελθοῦσαι διαρρήξεις καὶ κατακόρυφοι μετακινήσεις τεμάχων ἐγέννησαν πολλὰς βαθείας χώρας, λεκάνας ἢ βυθίσματα, αἱ ὁποῖαι ἄλλαι μὲν εὑρίσκονται ὑπὲρ τὴν στάθμην τῶν θαλασσῶν, ἄλλαι ὅμως—συντελουσῶν καὶ βραδειῶν συνιζήσεων—εὑρίσκονται ὑπὸ τὴν θάλασσαν (*τυρρηνικὸν βύθισμα, ἀδριατικὸν βύθισμα, αἰγαῖον πέλαγος*). Ὅλαι αὐταὶ αἱ βαθεῖαι χῶραι, αἱ λεκάναι καὶ τὰ βυθίσματα παρουσιάζονται διανοιγόμενα πρὸς τὸ κοῖλον μέρος τῶν ὀρεινῶν κλάδων. Οὕτως ἡ *λεκάνη τῆς Οὑγγαρίας* (ἢ τὸ *Παννονικὸν βύθισμα*) πρὸς τὸ κοῖλον τοῦ τόξου τῶν Καρπαθίων, ἡ *ρουμανοβουλγαρικὴ πεδιὰς* εἰς τὸ κοῖλον τοῦ Αἵμου, ἡ *Λομβαρδία* ὡς πρὸς τὰς κεντρικὰς Ἄλπεις, τὸ *Τυρρηνικὸν βύθισμα (Τυρρηνικὴ θάλασσα)* ὡς πρὸς τὰ Ἀπέννινα καὶ τὸν Ἄτλαντα, τὸ *Αἰγαῖον* ὡς πρὸς τὸ Δειναροταυρικὸν τόξον. Ἐκτὸς τῶν μεγάλων τούτων βυθισμάτων ὑπάρχουν καὶ πλῆθος ἄλλων μικροτέρων εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν χερσονήσων, ὡς π.χ. εἰς τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησον κλπ. (βλ. *Αἰγηΐς*).

Συνεπείᾳ τῶν μεγάλων τεκτονικῶν διαταράξεων, αἱ ὁποῖαι διασχίζουν τὴν νότιον Εὐρώπην, ἡ ἡφαιστεία ἐνέργεια ἐλειτούργησε πολλαχοῦ εἰς πολλὰ ἡφαίστεια κέντρα κατὰ τὴν νεογενῆ καὶ τὴν τεταρτογενῆ περίοδον τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ σήμερον δ' ἐξακολουθεῖ λειτουργοῦσα (βλ. κατωτ.). Ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω συνάγεται, ὅτι εἰς τὸ ἔδαφος τῆς Εὐρώπης συναντῶνται ὅλα τὰ εἴδη τῶν πετρωμάτων μὲ ὅλας τὰς μορφάς των καὶ ὅλων τῶν γεωλογικῶν διαπλάσεων ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μέχρι τῶν σημερινῶν ὁλοκαίνων. Ἡ γεωγραφικὴ ἐξάπλωσις ἑκάστου εἴδους τῶν πετρωμάτων εἶναι ποικιλωτάτη, ἐξαρτωμένη ἐκ τῶν γεωλογικῶν μεταβολῶν, τὰς ὁποίας αἱ διάφοροι περιοχαὶ ὑπέστησαν κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχάς, ὡς καὶ ἐκ τῶν πετρογενετικῶν ὄψεων, αἱ ὁποῖαι ἑκάστοτε ἐπεκράτουν εἰς τὰς διαφόρους περιοχάς.

Παρὰ ταῦτα παρατηρεῖται, ὅτι πετρώματα τοῦ ἀρχαϊκοῦ ἢ ἀζωϊκοῦ αἰῶνος συναντῶνται ἐν μεγάλῃ ἐξαπλώσει εἰς τὴν βόρειον Εὐρώπην. Ἐπίσης εἰς τὴν βόρειον καὶ βορειοδυτικὴν συναντῶνται ἐν μεγαλυτέρᾳ σχετικῶς ἐξαπλώσει στρώματα τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Τὰ τοῦ μεσοζωϊκοῦ ἐπικρατοῦν σχετικῶς εἰς τὴν μέσην Εὐρώπην, ἐνῷ μεσοζωϊκὰ καὶ ἰδίᾳ καινοζωϊκὰ στρώματα παρουσιάζουν σχετικῶς μεγάλην ἐξάπλωσιν εἰς τὰς ἀλπικὰς πτυχὰς τῆς νοτίου Εὐρώπης.

Σεισμοί. Αἱ συνεπείᾳ τῶν πτυχώσεων καὶ κυρίως τῶν διαρρήξεων ἐπελθοῦσαι κατακόρυφοι μετακινήσεις τεμαχῶν τοῦ ἐδάφους τῆς Εὐρώπης, ἐξακολουθοῦσι καὶ σήμερον, καθόσον τὰ μετακινημένα τεμάχη ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τείνουν νὰ ἀποκτήσουν νέας θέσεις ἰσορροπίας. Τούτου ἕνεκα κατὰ χρονικὰ διαστήματα ἀκαθόριστα συμβαίνουν εἰς διαφόρους περιοχὰς τῆς Εὐρώπης σεισμικαὶ δονήσεις, ἐκδηλούμεναι μὲ διάφορον ἑκάστοτε βαθμὸν συχνότητος καὶ ἐντάσεως.

Εἰς τὴν Σκανδιναυΐαν καὶ τὴν ἀνατολικὴν Εὐρώπην, ὅπου ἐπικρατοῦσι στρώματα παλαιοτέρων γεωλογικῶν διαπλάσεων καὶ δὲν ἔχουν λάβει χώραν κατὰ τοὺς νεωτέρους γεωλογικοὺς χρόνους μεγάλαι γεωτεκτονικαὶ διαταράξεις, οἱ σεισμοὶ εἶναι σπανιώτατα αἰσθητοί. Συχνότεροι εἶναι εἰς τὴν βοριοδυτικὴν Εὐρώπην καὶ συχνότατοι καὶ καταστρεπτικοὶ εἰς τὴν νότιον. Ἐκ τῶν χωρῶν τῆς νοτίου Εὐρώπης ἡ Ἰταλικὴ χερσόνησος καὶ ἡ Βαλκανική, ἰδιαίτατα δ' ἡ ὑπὸ νεωτέρων μεγάλων γεωτεκτονικῶν διαταράξεων διερρηγμένη Ἑλλάς, συχνὰ προσβάλλονται ὑπὸ καταστρεπτικωτάτων τεκτονικῶν (μεταπτωσιγενῶν κυρίως) σεισμῶν.

Ἡφαίστεια. Τῶν μεγάλων γεωτεκτονικῶν διαταράξεων, αἱ ὁποῖαι διέρρηξαν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς τὸ ἔδαφος τῆς Εὐρώπης, ἐπωφεληθὲν τὸ τετηκὸς καὶ διάπυρον μεῖγμα, ἀνεξῆλθε πολλάκις δι' αὐτῶν καὶ ἔδωσε γένεσιν εἰς ἡφαίστεια. Οὕτω κατὰ τὰς διαφόρους γεωλογικὰς ἐποχὰς πολλάκις ἐλειτούργησεν ἡ ἡφαιστεία ἐνέργεια εἰς διαφόρους θέσεις καὶ τὰ τότε ἀνεκχυθέντα ἡφαιστειογενῆ ὑλικὰ εὑρίσκομεν σήμερον ἐντὸς τῶν διαπλάσεων τῶν θέσεων τούτων.

Οὕτω π. Χ. κατὰ τὰ τέλη τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ μεσοζωϊκοῦ ἐξεδηλώθη ἔντονος ἡφαιστεία ἐνέργεια εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ δὴ εἰς τὰς περιοχὰς τῆς Πάρνηθος, τοῦ Κιθαιρῶνος, τῆς Λακωνίας, τῆς Χίου. Ἡ ἡφαιστεία ἐνέργεια ἐπανελήφθη εἰς ἄλλας θέσεις τῆς Ἑλλάδος καὶ κατὰ τὴν ἰουράσιον καὶ τὴν κατωτέραν κρητιδικὴν περίοδον.

Ἐντονώτατα ὅμως ἐξεδηλώθη ἡ ἡφαιστεία ἐνέργεια κατὰ τὴν τριτογενῆ περίοδον τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν νότιον Εὐρώπην, ὅταν μετὰ τὰς ἀλπικὰς πτυχώσεις ἐγένοντο πολλαὶ διαρρήξεις καὶ κατακόρυφοι μετακινήσεις. Τότε κατὰ τὴν νεογενῆ καὶ πλειστόκαινον ὑποπερίοδον πολλὰ ἡφαίστεια κέντρα ἐλειτούργησαν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Αἰγαίου πελάγους, εἰς τὴν Θρᾴκην, κατὰ μῆκος τῆς κοίλης πλευρᾶς τῶν Καρπαθίων, κατὰ μῆκος τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῶν Ἀπεννίνων, ἐν Ἰσλανδίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ.

Ἡ ἡφαιστεία ἐνέργεια ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερον λειτουργοῦσα εἰς τὰ ἐνεργὰ ἡφαίστεια κέντρα τὰ ὁποῖα ἐμφανίζονται ἐν τῇ Μεσογείῳ καὶ τῇ Ἰσλανδίᾳ. Ἡ Μεσόγειος θάλασσα ἔχει δύο περιοχὰς ἐνεργοῦ ἡφαιστειότητος. Ἡ μία εὑρίσκεται εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ περιλαμβάνει τὰ ἐνεργὰ ἡφαίστεια τῶν Μεθάνων, Θήρας καὶ Νισύρου, ἡ δὲ δευτέρα εἰς τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος καὶ περιλαμβάνει τὰ ἐνεργὰ ἡφαίστεια Βεζούβιον, Στρόμπολι, Βουλκάνον, Αἴτναν, καί τινα ἄλλα κείμενα πρὸς Ν τῆς Σικελίας. Ἐπὶ τῆς νήσου Ἰσλανδίας ὑπάρχουν ἐπίσης 25 ἡφαίστεια ἐνεργά, ἐκ τῶν ὁποίων δύο σπουδαῖα, ἡ Ἕκλα καὶ ἡ Ἄσκια. Τὰ ἡφαίστεια τῆς νήσου ταύτης εἶναι τοποθετημένα κατὰ δύο σειράς, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν μία διήκει κατὰ μῆκος τῶν νοτίων ἀκτῶν, ἡ δ' ἄλλη διασταυροῦται τὴν προηγουμένην, διευθυνομένη ἀπὸ Ν πρὸς Β.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *E. Suess*, Das Antlitz der Erde. 3 τόμοι 1883–1902. — *G. Steinmann* καὶ *O. Wilckens*, Handbuch der regionalen Geologie.— *Serge von Bubnoff*, Überblick über den geologischen Bau von Europa (εἰς τὸ βιβλίον τοῦ *W. Salomon* «Grundzüge der Geologie», τόμ. I Stuttgart. —*E. Reclus*, Nouvelle géographie universelle I, IV, Europe 1875–1880. — *J. Geikie*, Prehistoric Europe 1880. — *Strebitsky*, La superficie de l' Europe 1882. — *Kirchhoff* τῇ συνεργασίᾳ καὶ ἄλλων ἐπιστημόνων, Länderkunde von

Digitized by Google

Europa 1886—1893 καὶ 1907. — *J. Partsch*, Mittel Europa 1904. — W. *Sievers*, Länderkunde, Teil. II, Europa β´ ἐκδ. ὑπὸ τοῦ A. Philippson 1906.—*H. Wagner*, Länderkunde von Europa. Εἰς τὸ α´ μέρος τοῦ ἔργου τούτου Allgemeine Länderkunde von Europa 1915 εὑρίσκεται καὶ ἄφθονος, γεωγραφικὴ ἰδίᾳ. βιβλιογραφία. — *A. Hettner*. Länderkunde von Europa γ´ ἐκδ., 1925. — *A. Philippson*, Europa ausser Deutschland 1928. — *Internationale geologische Karte von Europa*.

Γ. Κ. ΓΕΩΡΓΑΝΤΑΣ

—[ΕΔΑΦΟΛΟΓ.] Τὴν ποιότητα καὶ τὰ εἴδη τῶν ἐδαφῶν τῆς Εὐρώπης ἐπηρέασαν πολὺ ἡ κατὰ τὴν πλειστόκαινον περίοδον ἐξάπλωσις τῶν παγετώνων, ὡς καὶ οἱ σήμερον ἐπικρατοῦντες κλιματολογικοὶ καὶ πετρογραφικοὶ ὅροι.

1) ***Ἐπίδρασις τῶν παγετώνων.*** Κατὰ τὴν πλειστόκαινον ἢ διλούβιον ἐποχὴν τῆς γῆς, λόγῳ μεγάλης καταπτώσεως τῆς θερμοκρασίας ἐφ' ὅλης τῆς ἐπιφανείας της, οἱ παγετῶνες, οἱ ὁποῖοι σήμερον περιορίζονται εἰς τοὺς κορυφαίους ὄγκους τῶν ὑψηλῶν ὀρέων καὶ τὰς πολικὰς χώρας, ἐπεξετάθησαν πολὺ πρὸς Ν. καὶ κατῆλθον πολὺ χαμηλὰ εἰς τὰς κλιτῦς τῶν ὀρέων. Ἡ Σκανδιναυΐα τότε μετὰ τῆς Φινλανδίας ἀπετέλεσε τὸ κέντρον μεγάλης ἐκτεταμένης κατεψυγμένης χώρας, τῆς ὁποίας τὰ ἄκρα, κατὰ τὴν μεγαλυτέραν ἐξάπλωσιν τῶν πάγων, ἔφθανον μέχρι τῆς μέσης Ρωσίας. τῆς μέσης Γερμανίας μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ρήνου καὶ περιελάμβανε καὶ τὰς Βρεττανικὰς νήσους μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ταμέσεως.

Κατὰ τέσσαρας διαφόρους ἐποχὰς ἡ ψῦξις ἦτο μεγάλη καὶ τετράκις προήλασαν οἱ πάγοι. Αἱ τέσσαρες αὗται παγετώδεις ἐποχαὶ χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων διὰ θερμοτέρων περιόδων, κατὰ τὰς ὁποίας, λόγῳ τῆς ἀνυψώσεως τῆς θερμοκρασίας, οἱ πάγοι τηκόμενοι ὀπισθοχώρουν, περιοριζόμενοι εἰς ἔκτασιν. Ἡ ἐπίδρασις τῶν πάγων καὶ ἰδίᾳ τῶν παγετώνων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους τῶν ὑπ' αὐτῶν καλυπτομένων χωρῶν ἦτο μεγάλη. Οἱ παγετῶνες, κινούμενοι, διεβίβρωσκον τὰς πλευρὰς καὶ τὸν πυθμένα τῶν κοιλάδων των, ἀπέσπων ὄγκους πετρωμάτων, τοὺς ὁποίους συμπαρέσυρον, κατέτριβον καὶ ἐκονιοποίουν. Ἐπίσης συμπαρέσυρον ὅλα τὰ προϊόντα τῆς ἀποσαθρώσεως τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, ἐστρογγύλευον καὶ ἐλείαινον ὅλας τὰς προεξεχούσας μάζας τῶν πετρωμάτων, διὰ τῶν ὁποίων διήρχοντο, καὶ ἐκάλυπτον τὸ ἔδαφος μὲ σωροὺς κορημάτων καὶ προσχωμάτων. Τὰ ἐκ τῆς τήξεως τῶν πάγων των ἀπορρέοντα ὕδατα παρέσυρον τὸ ὑλικὸν τῶν προσχωμάτων καὶ μετέφερον ἀλλαχοῦ καὶ ἀπέθετον τεραστίας μάζας κροκαλῶν καὶ ἄμμων. Τοιουτοτρόπως ἐσχηματίσθησαν τὰ παχέα πλειστοκαινικὰ ψαμμιτικὰ στρώματα, τὰ ὁποῖα καλύπτουν καὶ ἀποτελοῦν καλλιεργήσιμα ἐδάφη σήμερον εἰς τὸ ἥμισυ τῆς Β. Γερμανίας, ὁλόκληρον τὴν Ὁλλανδίαν εἰς μέγα πάχος, ἐνῷ εἶναι ὀλιγώτερον παχέα ἐν Ρωσίᾳ καὶ ἀκόμη ὀλιγώτερον εἰς τὰς Βρεττανικὰς νήσους.

Ἐκτὸς τοῦ παγετώδους κέντρου τῆς Σκανδιναυΐας ὑπῆρχον καὶ ἄλλα μεμονωμένα ἐπὶ τῶν ὑψηλοτέρων κορυφῶν τῶν ὀρέων. Τὰ σπουδαιότερα τούτων ἦσαν ἐπὶ τῶν Ἄλπεων. Καὶ τὰ ὑψηλότερα ὄρη τῆς Ἑλλάδος, Ὄλυμπος, Γκιώνα, Βαρδούσια, Παρνασσός, Κυλλήνη, Ταΰγετος κτλ. ἔφερον παγετῶνας.

Οἱ παγετῶνες οὗτοι, οἱ ἐκ τοῦ Σκανδιναυϊκοῦ ἰδίᾳ κέντρου ἐξορμώμενοι, κατέπνιγον καὶ πᾶσαν φυτείαν ὡς καὶ τὸν ζωϊκὸν κόσμον, συνετέλεσαν δ' εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν διλουβιακῶν ἐδαφῶν τῶν ἀνωτέρω μνημονευθεισῶν χωρῶν.

2) ***Σχηματισμὸς τοῦ Λαίς.*** Μετὰ τὴν τῆξιν τῶν πάγων καὶ τὴν ἐξάτμισιν τῶν ὑδάτων, ἡ ἀπομείνασα κόνις, προϊὸν ἀποσαθρώσεως κυρίως τῶν πετρωμάτων τῆς Σκανδιναυΐας, μετεφέρθη ὑπὸ τῶν ἐπικρατούντων βορειοδυτικῶν ἀνέμων καὶ ἐπεστρώθη, πάντως κατὰ τὰς ἐνδιαμέσους θερμοτέρας ἐποχάς, κατὰ τὰς ὁποίας ἐπεκράτει κλῖμα στεππῶδες, εἰς τὰ χθαμαλώτερα μέρη τῶν χωρῶν, πρὸς τὰς ὁποίας ἔπνεον οἱ βορειοδυτικοὶ ἄνεμοι. Τὸ ὑλικὸν τοῦτο εἶναι συσσωμάτωμα εὔθρυπτον κόκκων χαλαζίου μὲ ἀργιλλοῦχον καὶ ἀσβεστολιθικὴν συγκολλητικὴν ὕλην, ὀνομάζεται δὲ *Λαὶς* (Löss). Εὑρίσκεται εἰς τὴν μέσην καὶ νότιον Γερμανίαν, τὴν Περικαρπάθιον χώραν, τὴν νότιον Ρωσίαν, ὀλιγώτερον δ' εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, ὅπου παρουσιάζονται μεμονωμέναι τινὲς ἐκτάσεις, ὡς νῆσοι. Ἐλλείπει τελείως ἀπὸ τὴν νότιον Εὐρώπην. Ὁ Λαὶς ἀποτελεῖ σήμερον καλλιεργήσιμα ἐδάφη τῶν ἀνωτέρω χωρῶν, εἰς τὰ ὁποῖα, λόγῳ τοῦ πορώδους του, ἐνδείκνυται ἡ καλλιέργεια δημητριακῶν καρπῶν. Δάση δὲν ἀναπτύσσονται ἐπ' αὐτοῦ. Οἱ νεολιθικοὶ πρῶτοι γεωργοὶ κάτοικοι τῆς Εὐρώπης κατὰ προτίμησιν κατῴκησαν καὶ ἐκαλλιέργησαν τὰς χώρας, τὰς ὁποίας καλύπτει ὁ Λαίς.

3) ***Ἄλλα ἐδάφη.*** Ἐκτὸς τῶν διλουβίων ἐδαφῶν καὶ τοῦ Λαὶς ἐν Εὐρώπῃ ὑπάρχουν καὶ ἄλλα εἴδη ἐδαφῶν, ὀφειλόμενα πλέον εἰς τὰς ἀποσαθρώσεις (φυσικὴν καὶ χημικὴν) κλπ. καὶ ἐξαρτώμενα ἐκ τοῦ ἐπικρατοῦντος κλίματος.

Ἡ Εὐρώπη διαιρεῖται εἰς δύο μεγάλα ἡμίση. Ὁλόκληρον τὸ βόρειον, τὰ δυτικά, τὰ μεσαῖα καὶ αἱ μέσαι περιοχαὶ τῆς Εὐρώπης εἶναι ἐπικρατούντως *ὑγραὶ περιοχαί*, ἐνῷ τὰ νοτιοανατολικὰ καὶ ἡ Ἰβηρικὴ χερσόνησος εἶναι ἐπικρατούντως *ξηραί*. Τὰ ὅρια σχηματίζονται ἐν μέρει ὑπὸ τῶν ὀρέων. Τὸ Οὐγγρικὸν βαθύπεδον, ἡ Ρουμανία, ἡ Νότιος Ρωσία ἀνήκουν εἰς τὰς ξηρὰς περιοχάς.

α') Περιοχαί, ὅπου ἀναπτύσσονται ἐδάφη, ἐκ φυσικῆς ἀποσαθρώσεως προερχόμενα, εἶναι αἱ *τοῦνδραι* καὶ τὰ *ὑψηλὰ ὄρη*. Εἰς τὰς τούνδρας τὰ ἐδάφη χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν λεπτῆς γῆς, ἀπὸ τὴν ἐπικράτησιν γωνιωδῶν θραυσμάτων πετρωμάτων καὶ ἀπὸ τὴν ἐλαχίστην χημικὴν ἀποσάθρωσιν. Εἶναι πτωχὰ εἰς διαλυτὰς ὕλας, ὅπου δὲ τὸ ὑπέδαφος δὲν εἶναι βραχῶδες σχηματίζονται πολλὰ χουμικὰ ἀποθέματα. Εἰς αὐτὰς τὰς τούνδρας σχηματίζονται καὶ τὰ *βαλτώδη ἐδάφη*, ὡς καὶ *τυρφώδη*.

Εἰς τὰς ὑψηλὰς περιοχὰς τὰ ἐδάφη συνίστανται ἀπὸ προσχώματα καὶ κορήματα πετρωμάτων διαφόρων μεγεθῶν.

β) Ἐδάφη προερχόμενα ἐκ χημικῆς ἀποσαθρώσεως εἶναι εἰς τὰς ὑγρὰς περιοχάς: 1) *ποδσολικὰ ἐδάφη*· εἰς περιοχάς, ὅπου ἐπικρατεῖ ἔντονος ἔκπλυσις· 2) *καστανόφαιος γῆ* (βλ. λ.)· εἰς περιοχάς, ὅπου ἐπικρατεῖ ἔκπλυσις μεσαίας ἐντάσεως καὶ μετρίως ψυχρὰ θερμοκρασία ὡς καὶ ψυχρὸς χειμών· 3) *ἐρυθρὰ γῆ*· εἰς χώρας μὲ μετρίας ἐντάσεως ἔκπλυσιν καὶ μετρίως θερμὴν θερμοκρασίαν ὡς καὶ θερμὸν χειμῶνα (Ἑλλὰς κλπ.)

Εἰς τὰς ξηρὰς τέλος περιοχὰς συναντῶνται *μέλαιναι γαῖαι, φαιὰ δασικὰ ἐδάφη, καστανόφαια ἐδάφη, ἁλμυρὰ ἐδάφη* καὶ *φαιόλευκα στεππώδη ἐδάφη*.

Γ. Κ. Γ.

—[ΦΥΣ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Εὐρώπη ἐν τῇ πραγματικότητι δὲν εἶναι παρὰ ἁπλῆ προέκτασις τῆς Ἀσίας. Ἡ προέκτασις ὅμως αὕτη ἀποτελεῖ, μόνη αὐτή, ὁλόκληρον κόσμον, ὁ ὁποῖος διακρίνεται ριζικῶς τῆς Ἀσίας ὡς πρὸς τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν πρόοδον. Ἐπὶ πλέον ὅμως καὶ μορφολογικῶς διακρίνεται ἡ Εὐρώπη τῶν ἄλλων ἠπείρων ἐκ τοῦ πολυσχιδοῦς ἰδίως τῶν ἀκτῶν της. Ἡ μορφὴ τῶν χαμηλῶν πεδιάδων, αἵτινες ἑνώνουν σήμερον τὴν Εὐρώπην μετὰ τῆς Ἀσίας, μαρτυρεῖ τὴν ὕπαρξιν ἀρχαίας θαλάσσης, ἡ ὁποία διεχώριζεν ἄλλοτε τὰς δύο ταύτας ἠπείρους καὶ τῆς ὁποίας ἡ Κασπία καὶ ἡ πρὸς Α ταύτης ἐν Ἀσίᾳ Ἀράλη λίμνη ἀποτελοῦν τὰ τελευταῖα ὑπολείμματα. Πράγματι δὲ τὸ ἐκτεταμένον τοῦτο βαθύπεδον, τὸ ὁποῖον ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς Ἀζοφικῆς θαλάσσης μέχρι τῆς Κασπίας καὶ ἀπὸ ταύτης μέχρι τοῦ Βορείου Παγωμένου ὠκεανοῦ, ἀποτελεῖ τὸ ἀληθὲς ἀνατολικὸν ὅριον τῆς Εὐρώπης, τὴν διαχωριστικὴν γραμμὴν μεταξὺ τῶν λαῶν, τῶν γλωσσῶν καὶ τῶν πολιτισμῶν τῆς ἀνατολῆς καὶ τῆς δύσεως. Τὰ πολιτικὰ ἀνατολικὰ ὅρια, τὰ ὁποῖα καθώρισεν ἡ Ρωσία καὶ οἱ διάφοροι, κατὰ καιρούς, γεωγράφοι ἔχουν χαρακτῆρα καθαρῶς συμβατικόν.

Ἕνεκα τούτου, ἐνῷ τὰ ὅρια τῆς Εὐρώπης πρὸς Β, Δ καὶ Ν εἶναι σαφῶς καθωρισμένα διὰ τοῦ Βορείου Παγωμένου ὠκεανοῦ, τοῦ Ἀτλαντικοῦ, τῆς Μεσογείου καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, τὰ πρὸς Α ὅρια αὐτῆς χρήζουν μεγαλυτέρας διασαφήσεως.

Οἱ ἀρχαῖοι ἐθεώρουν ὡς ἀνατολικὸν ὅριον τῆς Εὐρώπης τὸν *Φᾶσιν* ποταμὸν τῆς Κολχίδος καὶ κατόπιν τὸν ποταμὸν *Τάναϊν* (σημερ. *Δόν*). Κατὰ τὸν μεσαιῶνα καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους τὰ ὅρια ταῦτα μετετοπίσθησαν. Πρῶτος ὁ Στάχλενμπεργκ (1730) καὶ κατόπιν ὁ ὀνομαστὸς φυσιοδίφης Πάλλας, κατὰ τὸ τελευταῖον τέταρτον τοῦ ΙΗ´ αἰῶνος, ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν τῶν εἰδικῶν ἐπὶ τῶν *Οὐραλίων* ὀρέων, ὡς φυσικοῦ ὁρίου μεταξὺ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας.

Ὁ Πάλλας καθώριζε τὸ ὅριον τοῦτο διὰ γραμμῆς διηκούσης κατὰ μῆκος τῶν Οὐραλίων, μέχρι τῆς πρὸς νότον ὀροσειρᾶς *Ὀμπστσέϊ-Σὶρτ* καὶ ἐκεῖθεν κατερχομένης πρὸς ΝΑ διὰ τοῦ *Βόλγα* πρὸς τὸν ποταμὸν *Δὸν* καὶ τὴν *Ἀζοφικὴν* θάλασσαν. Ὁ τοιοῦτος ὅμως καθορισμὸς ἄφηνεν ἔξω τῆς Εὐρώπης τὰς ἐκβολὰς τοῦ Βόλγα, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὸ σημαντικώτερον μέσον συγκοινωνίας τῆς κεντρικῆς Ρωσίας ἐν Εὐρώπῃ. Ἕνεκα τούτου ἐπεκράτησε σήμερον νὰ θεωρῆται ὡς ὅριον μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας, μετὰ τὰ *Οὐράλια* ὄρη, ὁ πρὸς Ν τούτων ποταμὸς *Οὐράλης*, ἡ *βόρειος* καὶ ἡ *δυτικὴ* ἀκτὴ τῆς *Κασπίας* θαλάσσης. Ἡ πρὸς βορρᾶν τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Καυκάσου, ὅστις παρέμενεν εἰς τὴν Ἀσίαν, γραμμὴ τοῦ ποταμοῦ *Κουμπὰν* καὶ *Τερὲκ* καθωρίζετο ἄλλοτε ὡς τὸ ΝΑ ὅριον τῶν δύο ἠπείρων. Σήμερον ὅμως τὸ ὅριον τοῦτο τίθεται πρὸς νότον τοῦ Καυκάσου, ὁ ὁποῖος παραμένει ὁλόκληρος εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐπὶ τῶν πολιτικῶν συνόρων τῶν κρατῶν τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Περσίας πρὸς τὰς Σοβιετικὰς δημοκρατίας τοῦ Καυκάσου.

Ἀκτογραφία. Αἱ ἀκταὶ τῆς Εὐρώπης εἶναι πολυσχιδέστεραι ὅλων τῶν ἄλλων ἠπείρων τοῦ κόσμου. Σχηματίζουν ὑπὲρ τὰς δεκαπέντε μεγάλας χερσονήσους, τῶν ὁποίων ἡ ἐπιφάνεια εἶναι 2.700.000, ἤτοι τὰ 28 % τῆς ὁλικῆς ἐπιφανείας της. Ἐπίσης παρὰ τὰς ἀκτὰς ταύτας ὑπάρχουν πολυάριθμοι νῆσοι, αἵτινες ἔχουν ἐπιφάνειαν 733.000 τετραγ. χιλμ., ἤτοι ἀποτελοῦν τὰ 7 % τῆς ὅλης ἐπιφανείας της. Ἔτι πολυαριθμότεραι εἶναι αἱ ἐσωτερικαὶ θάλασσαι καὶ οἱ κόλποι οἱ εἰσχωροῦντες βαθέως εἰς τὴν ξηράν. Ἀρκεῖ νὰ συγκριθῇ ἡ εὐρωπαϊκὴ ἀκτὴ τῆς Μεσογείου θαλάσσης πρὸς τὴν τῆς ἀφρικανικῆς ἀκτῆς, ὅπως κατανοηθῇ σαφέστερον ἡ μεγάλη διαφορὰ τοῦ σχήματος τῶν ἀκτῶν τῶν δύο ἠπείρων. Ὑπελογίσθη κατὰ προσέγγισιν ὅτι ἐπὶ 10.000 τετρ. χλμ. ἐδάφους ἡ Εὐρώπη ἔχει 34 χλμ. ἀκτῶν (ἄνευ τῶν νήσων), ἐνῷ ἡ Βόρειος Ἀμερικὴ ἔχει 24 χλμ., ἡ Νότιος Ἀμερικὴ 15, ἡ Ἀσία 13 καὶ ἡ Ἀφρικὴ 7. Ἡ φυσικὴ αὕτη διάπλασις καὶ τὸ σχῆμα τοῦ ἐδάφους ἐξηγεῖ τὴν πρόωρον καὶ μεγάλην ἀνάπτυξιν τῆς ναυτιλίας καὶ τοῦ ἐμπορίου καὶ συνεπῶς τοῦ πολιτισμοῦ, πολὺ περισσότερον ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐνωρίτερον ἢ εἰς τὰς ἄλλας ἠπείρους.

Ἡ περίμετρος τῆς Εὐρώπης ὑπολογίζεται εἰς 83.624 χλμ., ἐκ τῶν ὁποίων τὰς 77.902 χλμ. καταλαμβάνουν αἱ ἀκταὶ καὶ μόνον αἱ 5.722 χλμ. ἀποτελοῦν τὰ ὅρια τῆς ξηρᾶς. Τὸ βόρειον τμῆμα τῆς Εὐρώπης βρέχεται ὑπὸ τοῦ *Βορείου Παγωμένου ὠκεανοῦ* ἀπὸ τοῦ κόλπου τοῦ Καρᾶ πρὸς Α μέχρι τοῦ Βορείου ἀκρωτηρίου πρὸς Δ. Ὁ ὠκεανὸς οὗτος σχηματίζει πρὸς Α τὴν *Θάλασσαν τοῦ Καρᾶ*, ἥτις σχεδὸν καθ' ὅλον τὸ ἔτος καλύπτεται ὑπὸ πάγων, καὶ τὴν *Λευκὴν θάλασσαν*, τῆς ὁποίας ἡ ἐπιφάνεια ἀνέρχεται εἰς 84.100 τετραγ. χλμ. καὶ ἡ ὁποία εἰσχωρεῖ βαθέως εἰς τὴν ξηρὰν μέχρι σχεδὸν τοῦ 64ου παραλλήλου, ἀλλὰ τῆς ὁποίας ἡ εἴσοδος, ἀποκεκλεισμένη ὑπὸ τῶν πάγων, δὲν εἶναι προσιτὴ εἰ μὴ μόνον κατὰ τοὺς μῆνας Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον. Πρὸς Α τῆς θαλάσσης ταύτης εἰσχωρεῖ εἰς τὴν θάλασσαν ἡ χερσόνησος *Κανίν*, τῆς ὁποίας ἡ ἐπιφάνεια ἀνέρχεται εἰς 10.430 τετρ. χλμ. Ἐν τῇ θαλάσσῃ ταύτῃ εὑρίσκονται καὶ αἱ νῆσοι *Νέα Ζέμπλα, Βάϊγκας* καὶ *Κολγκούγιεφ*. Πολὺ βορειότερον καὶ πρὸς τὰ ΒΔ εὑρίσκονται τὸ ἀρχιπέλαγος τῶν νήσων τῆς *Γῆς τοῦ Φραγκίσκου Ἰωσὴφ* καὶ τῆς *Σπιτσβέργης*. Ἡ εὐρωπαϊκὴ ἀκτὴ τοῦ Β. Παγωμένου ὠκεανοῦ ἔχει μῆκος 10.550 χλμ. Ὁλόκληρον τὸ τμῆμα τῶν δυτικῶν ἀκτῶν τῆς Εὐρώπης βρέχεται ὑπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ, ἀπὸ τοῦ Βορείου ἀκρωτηρίου μέχρι τοῦ στενοῦ τοῦ Γιβραλτὰρ καὶ ἔχει ἔκτασιν 45.120 χλμ. μετὰ τῶν δευτερευουσῶν θαλασσῶν τὰς ὁποίας σχηματίζει *(Βόρειος θάλασσα, Μάγχη, Γασκωνικὸς κόλπος)*. Ἀπὸ τοῦ *Βορείου ἀκρωτηρίου* μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου *Λίντεν* ἡ ἀκτὴ εἶναι βραχώδης καὶ κατέρχεται ἀποτόμως εἰς τὴν θάλασσαν, κατεσχισμένη εἰς πολυάριθμα φιόρδ, τὰ ὁποῖα εἰσχωροῦν βαθέως εἰς τὴν ξηρὰν (τὸ Σόνιεφορδ, ὅπερ εἶναι τὸ μεγαλύτερον, εἰσχωρεῖ εἰς ἀπόστασιν 140 χλμ. ἐντὸς τῆς ξηρᾶς). Ἡ ἀκτὴ αὕτη εἶναι ἐγκατεσπαρμένη ἀπὸ πολυαρίθμους νήσους καὶ νησῖδας, αἱ κυριώτεραι καὶ μεγαλύτεραι τῶν ὁποίων εἶναι αἱ *Λοφότεν* καὶ τὸ ἀρχιπέλαγος *Μπέργκεν*. Κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν τούτων ἡ θάλασσα εἶναι βαθυτάτη. Ἡ ζώνη τῶν 200 μ. βάθους ἐκτείνεται εἰς ἐλάχιστον πλάτος, ἐκεῖθεν τοῦ ὁποίου τὸ βάθος τοῦ ὠκεανοῦ κατέρχεται ἀποτόμως σχεδὸν εἰς 1000 καὶ 3000 μ. εἰς ὀλίγων μιλλίων ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ξηρᾶς. Μεταξὺ τοῦ ΝΔ τμήματος τῆς Σκανδιναυϊκῆς χερσονήσου, τῆς χερσονήσου τῆς δανικῆς Ἰουτλάνδης, τῆς δυτικῆς γερμανικῆς ἀκτῆς, τῶν Κάτω Χωρῶν καὶ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας ἐκτείνεται ἡ *Βόρειος* ἢ *Γερμανικὴ θάλασσα*, ἔχουσα ἐπιφάνειαν 536.200 χλμ. Τὸ βάθος τῆς θαλάσσης αὐτῆς εἶναι γενικῶς μικρόν, ἐξαιρέσει τοῦ τμήματος τὸ ὁποῖον γειτνιάζει πρὸς τὴν Σκανδιναυϊκὴν χερσόνησον, πέριξ τῆς ὁποίας, εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ἀκτῆς, ἀπὸ τὰς νήσους Μπέργκεν μέχρι τοῦ Σκαγεράκη σχηματίζεται εἶδός τι βαθυτάτης ὑποθαλασσίας τάφρου. Ἡ Βόρειος θάλασσα ἔχει πολλὰς ὑφαλοπρανεῖς ζώνας, αἵτινες εὐνοοῦν τὰ μέγιστα τὴν ἁλιείαν. Οἱ κυριώτεροι κόλποι τῆς θαλάσσης ταύτης εἶναι ὁ *Γερμανικὸς κόλπος* καὶ τὸ ὁλλανδικὸν *Ζόϊντερζε*. Ὁ βυθὸς τῆς Βορείου θαλάσσης, τῆς Μάγχης καὶ τῆς θαλάσσης τῆς Ἰρλανδίας δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς σχηματίζων εὐρὺ ὕφαλον ὀροπέδιον, τὸ ὁποῖον συνδέει τὰς νήσους Σέτλανδ καὶ τὰς Βρεττανικὰς πρὸς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἤπειρον. Πρὸς Β τῶν νήσων Σέτλανδ καὶ πρὸς Δ τῆς Ἰρλανδίας ὁ βυθὸς τῆς θαλάσσης κατέρχεται εἰς βάθη ὑπερβαίνοντα τὰς 2000 μ.

Μεταξὺ τῆς Σκανδιναυϊκῆς χερσονήσου, τῆς χερσονήσου τῆς Ἰουτλάνδης καὶ τῶν Δανικῶν νήσων σειρὰ συνεχομένων πορθμῶν, τοῦ *Σκαγεράκη*, τοῦ *Καττεγάτη*, τοῦ *Σοὺντ* (2.9 χλμ. πλάτους), τοῦ *Μεγάλου Μπὲλτ* (16,4 χλμ. πλάτους) καὶ τοῦ *Μικροῦ Μπὲλτ* (0,8 χλμ. πλάτους), ὁδηγεῖ πρὸς τὴν *Βαλτικὴν θάλασσαν*. Ἡ θάλασσα αὕτη ἔχει ἐπιφάνειαν 477,820 τετρ. χλμ., ἐξ ὧν τὰ 33.500 χλμ. περίπου καταλαμβάνονται ἀπὸ τὰς ἐν αὐτῇ ἐγκατεσπαρμένας νήσους. Εἶναι θάλασσα ἐσωτερική, μᾶλλον ἀβαθής, ὀλίγον ἁλμυρά, τῆς ὁποίας αἱ ἀκταὶ ἀνήκουν εἰς ἐννέα κράτη, ἀλλὰ τῆς ὁποίας τὰς κλεῖδας κρατεῖ ἡ Δανία διὰ τῶν στενῶν της. Ἕνεκα δὲ τούτου ἡ Γερμανία διήνοιξε τὴν μεγάλην διώρυγα τοῦ Κιέλου, διὰ τῆς ὁποίας συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς Βορείου θαλάσσης. Ἡ Βαλτικὴ θάλασσα σχηματίζει πρὸς Β τὸν *Βοθνικὸν* κόλπον, τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιφάνεια ἀνέρχεται εἰς 112.080 τετρ. χλμ. καὶ πρὸς Α τὸν *Φιννικὸν* κόλπον, ἔχοντα ἐπιφάνειαν

Digitized by Google

29,631 τετρ. χλμ. καὶ τὸν κόλπον τῆς *Ρίγας*. Καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι κόλποι πήγνυνται κατὰ τὸν χειμῶνα, καίτοι τὸ πλάτος αὐτῶν εἶναι κατὰ πολὺ νοτιώτερον τοῦ Βορείου ἀκρωτηρίου τῆς Σκανδιναυϊκῆς χερσονήσου, ἡ περὶ τὸ ὁποῖον θάλασσα οὐδέποτε πήγνυται.

Πρὸς Α τῆς Βορείου θαλάσσης εὑρίσκονται αἱ νῆσοι τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ τῆς Ἰρλανδίας, αἵτινες χωρίζονται μεταξύ των διὰ τοῦ πορθμοῦ τοῦ *Ἁγίου Γεωργίου* (77 χλμ. πλάτους), ἡ θάλασσα τῆς *Ἰρλανδίας* πρὸς Δ, ἐνῷ πρὸς Β τὰ ἀρχιπελάγη τῶν *Ὀρκάδων*, τῶν νήσων *Σέτλανδ* καὶ τῶν *Φαιρόων* ἀποτελοῦν εἶδος ἁλύσεως ἐκ νήσων, διὰ τῆς ὁποίας ἡ *Ἰσλανδία* κειμένη πρὸς τὰ ΒΔ ἑνοῦται μετὰ τῆς Εὐρώπης. Μεταξὺ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ τῶν γαλλικῶν ἀκτῶν ἐκτείνεται ἡ *Μάγχη*, τῆς ὁποίας ἡ ἐπιφάνεια ἀνέρχεται εἰς 81.920 τετραγ. χλμ. καὶ ἥτις ἀποτελεῖ στενὸν καὶ ἐπίμηκες τμῆμα θαλάσσης, ὅπερ οἱ Ἄγγλοι ἀποκαλοῦν *διώρυγα* (The channel) καὶ τὸ ὁποῖον συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς Βορείου θαλάσσης διὰ τοῦ πορθμοῦ τοῦ *Καλαί*, πλάτους 32 χλμ. Ἡ γεωλογικὴ ὁμοιότης τῶν ἀκτῶν τῆς Μάγχης ἀποδεικνύει ὅτι εἰς παλαιοτέρας γεωλογικὰς περιόδους ἡ Μεγάλη Βρεττανία ἀπετέλει μέρος τῆς εὐρωπαϊκῆς ἠπείρου. Ὁ κόλπος τοῦ *Σαὶν-Μαλό*, τὸν ὁποῖον σχηματίζει ἡ θάλασσα τῆς Μάγχης, κατεσκάφη ὑπὸ τῶν παλιρροιῶν, αἵτινες σχηματίζονται μεταξὺ τῶν χερσονήσων *Κοταντὲν* (5,725 τετραγ. χλμ. ἐπιφανείας) καὶ *Βρεττάνης* (21,747 τετραγ. χλμ. ἐπιφανείας). Ἡ Βρεττάνη διασχίζεται ὑπὸ πολλῶν κολπίσκων, οἵτινες σχηματίζουν πολλὰ ἀκρωτήρια, τὸ ἀκρώτερον τῶν ὁποίων εἶναι τὸ *Σαὶν-Ματιέ*. Πρὸς Ν τῆς Βρεττάνης, αἱ ἀκταί, γενικῶς χαμηλαί, διαγράφουν εὐρεῖαν κοιλότητα, τὸν *Γασκωνικὸν κόλπον*, ἡ ὁποία φαίνεται ὅτι ἐσχηματίσθη ὑπὸ τῶν κυμάτων, τὰ ὁποῖα κατέτρωγον ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὰς ἀκτὰς τοῦ κόλπου τούτου. Πρὸς Ν. τοῦ Γασκωνικοῦ κόλπου εὑρίσκεται ἡ *Ἰβηρικὴ χερσόνησος*, τῆς ὁποίας ἡ ἐπιφάνεια ἀνέρχεται εἰς 585.160 τετραγ. χλμ. καὶ τῆς ὁποίας τὸ βόρειον τμῆμα ἀποτελεῖ τὴν νοτίαν ἀκτὴν τοῦ κόλπου τούτου. Ἡ ἀκτὴ τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ εἶναι γενικῶς ὑψηλή, ἰδίως πρὸς Β, ὅπου τὰ Πυρηναῖα κατέρχονται μέχρι τῆς παραλίας. Ἡ ἀκτὴ αὕτη, ἡ ὁποία διευθύνεται σχεδὸν εὐθεῖα πρὸς Δ. στρέφεται ἀποτόμως πρὸς τὰ ΝΔ πρὸς τὸ ἀκρωτήριον *Ὀρτεγκὰλ* καὶ κατόπιν πρὸς Ν ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου *Φινιστέρου*. Οἱ κόλποι, οἵτινες εὑρίσκονται εἰς τὸ ἄκρον τοῦτο τῆς χερσονήσου, σχηματίζουν πολλὰ εὐλίμενα καταφύγια διὰ τὰ πλέοντα εἰς τὸν ὠκεανὸν πλοῖα. Ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Φινιστέρου μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Ἁγίου Βικεντίου, ἡ κυριωτέρα σχισμὴ τῆς ἀκτῆς εἶναι τὸ γραφικὸν στόμιον τοῦ ποταμοῦ Τάγου. Ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ *Ἁγίου Βικεντίου* μέχρι τοῦ στενοῦ τοῦ *Γιβραλτὰρ* (27 χλμ. πλάτους), ἡ ἀκτὴ σχηματίζει τοξοειδῆ κοιλότητα. Τὰ ὄρη τοῦ νοτίου τμήματος τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου ὁμοιάζουν, ὡς πρὸς τὴν κατεύθυνσιν καὶ τὴν μορφήν των, πρὸς τὰ ἔναντι ἐπὶ τῆς ἀφρικανικῆς παραλίας εὑρισκόμενα ὄρη τοῦ Ρίφ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον μαρτυρεῖ ὅτι ὁ πορθμός, ἀρκετὰ μὲν βαθύς, ἀλλὰ στενός, ἀποτελεῖ σχετικῶς νεωτέραν σχισμὴν τοῦ ἐδάφους καὶ ὅτι αἱ ἁλύσεις τῆς μεσημβρινῆς Ἱσπανίας καὶ τοῦ ἀφρικανικοῦ Ἄτλαντος ἀνήκουν εἰς τὸ αὐτὸ ὀρεογραφικὸν σύστημα.

Πρὸς Α τοῦ Γιβραλτὰρ ἐκτείνεται ἡ *Μεσόγειος θάλασσα*, ἡ ὁποία περιβρέχει τὰς νοτίας ἀκτὰς τῆς Εὐρώπης. Ἡ Μεσόγειος (ἄνευ τῆς Ἀδριατικῆς καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου), ἔχει ἐπιφάνειαν 247.370 τετραγ. χλμ., ὧν τὰ 101.700 τετρ. χλμ. καταλαμβάνονται ὑπὸ τῶν νήσων. Τὸ μῆκος τῶν εὐρωπαϊκῶν ἀκτῶν τῆς Μεσογείου (συμπεριλαμβανομένης τῆς Ἀδριατικῆς) μέχρι τῶν Δαρδανελλίων, εἶναι 14.110 χλμ. Ἡ δυτικὴ λεκάνη τῆς Μεσογείου κλείεται πρὸς Δ ὑπὸ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου, αἵτινες εἶναι γενικῶς ὑψηλαί, προεκτείνουσαι εἰς τὰς ἄκρας τῶν ὀροσειρῶν της ἱκανὰ ἀκρωτήρια. Πρὸς Β. τῆς λεκάνης ταύτης σχηματίζεται ὁ χαμηλὸς καὶ πλήρης λιμνοθαλασσῶν κόλπος τοῦ *Λέοντος* καὶ ὁ κόλπος τῆς *Γενούης*, τοῦ ὁποίου αἱ παραλίαι, πλαισιούμεναι ἀμφιθεατρικῶς ὑπὸ ὀρέων, ἀποτελοῦν τὴν ὀνομαστὴν διὰ τὰς φυσικὰς καλλονὰς καὶ τὸ κλῖμά της Ριβιέραν, χωριζομένην ὑπὸ τοῦ μυχοῦ τοῦ κόλπου εἰς Ἀνατολικὴν καὶ Δυτικήν, ὧν ἡ τελευταία, ἀνήκουσα εἰς τὴν Γαλλίαν, εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κυανῆ Ἀκτή*. Ἡ θάλασσα ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Γενούης εἶναι βαθυτάτη, φθάνουσα ἀπὸ 2000 ἕως 3000 μ. βάθος. Πρὸς Α. ἡ δυτικὴ λεκάνη τῆς Μεσογείου κλείεται ὑπὸ τῆς *Ἰταλικῆς* χερσονήσου, τῆς ὁποίας ἡ ἐπιφάνεια εἶναι 160.734 τετρ. χλμ. Ὁ κυριώτερος κόλπος τῶν δυτικῶν ἀκτῶν τῆς χερσονήσου ταύτης εἶναι ὁ κόλπος τῆς *Νεαπόλεως*. Εἰς τὸ ἔσχατον νότιον ἄκρον τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου ὑπάρχει ἡ νῆσος *Σικελία*, χωριζομένη ἀπὸ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἠπείρου διὰ τοῦ πορθμοῦ τῆς *Μεσσήνης* (3, 5 χλμ. πλάτος) καὶ συμπληρώνουσα διὰ τῆς βορείου αὐτῆς ἀκτῆς τὸ εὐρωπαϊκὸν πλαίσιον τῆς δυτικῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου. Ἡ Σικελία χωρίζεται ἀπὸ τῆς Ἀφρικῆς διὰ στενοῦ βραχίονος θαλάσσης, τὸν ὁποῖον γεωγράφοι τινὲς ὀνομάζουν *πορθμὸν* ἢ *στενὸν τῆς Σικελίας*. Ἐν τῇ δυτικῇ ταύτῃ λεκάνῃ τῆς Μεσογείου εὑρίσκονται πρὸς Δ. αἱ *Βαλεαρίδες* νῆσοι καὶ πρὸς Α. αἱ νῆσοι *Κορσικὴ* καὶ *Σαρδηνία*, χωριζόμεναι ὑπὸ τοῦ πορθμοῦ τοῦ *Βονιφατίου*, πλάτους 11 χλμ. Τὸ τμῆμα τῆς Μεσογείου τὸ περιλαμβανόμενον μεταξὺ τῶν δύο τούτων νήσων καὶ τῆς Ἰταλίας φέρει τὸ ὄνομα τῆς *Τυρρηνικῆς θαλάσσης*.

Πρὸς Α. τῆς Σικελίας ἐκτείνεται ἡ ἀνατολικὴ λεκάνη τῆς Μεσογείου, ἡ ὁποία σχηματίζει πολλὰς δευτερευούσας θαλάσσας. Μεταξὺ τῆς Σικελίας καὶ τῆς Ἑλλάδος, παρὰ τὰς βορειοδυτικὰς ἀκτὰς τῆς ὁποίας εὑρίσκονται αἱ *Ἰόνιοι νῆσοι*, εὑρίσκεται τὸ *Ἰόνιον πέλαγος*, τὸ ὁποῖον εἰσχωρεῖ πρὸς Β. ἐν τῇ Ἰταλικῇ χερσονήσῳ καὶ σχηματίζει τὸν κόλπον τοῦ *Τάραντος* καὶ συγκοινωνεῖ διὰ τοῦ πορθμοῦ τοῦ *Ὀτράντο* (54 χλμ. πλάτους) μετὰ τῆς *Ἀδριατικῆς θαλάσσης*. Ἡ Ἀδριατικὴ θάλασσα ἔχει ἐπιφάνειαν 135.231 τετρ. χλμ., ὧν τὰ 3.400 τετρ. χλμ. κατέχονται ὑπὸ νήσων. Ἡ Ἀδριατικὴ εἶναι μᾶλλον ἀβαθὴς καὶ καταλήγει πρὸς Β. εἰς τοὺς κόλπους τῆς *Βενετίας* καὶ τοῦ *Φιοῦμε*, μεταξὺ τῶν ὁποίων σχηματίζεται ἡ χερσόνησος τῆς *Ἰστρίας*, ἔχουσα ἐπιφάνειαν 3.526 τετρ. χλμ. Εἶναι θάλασσα στενὴ καὶ ἐπιμήκης, ὡς μακρὸς κόλπος μεταξὺ τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου καὶ τῶν ὀρεινῶν ἀκτῶν τῆς πελασγικῆς χερσονήσου τοῦ *Αἵμου*, κατὰ μῆκος τῶν ὁποίων εὑρίσκονται διεσπαρμέναι αἱ νῆσοι τῆς *Ἰλλυρίας*.

Ἡ χερσόνησος τοῦ Αἵμου πρὸς Α. ἔχει ἐπιφάνειαν 467.715 τετρ. χλμ. Αἱ ἀκταὶ τῆς χερσονήσου ταύτης εἶναι ὀρειναὶ ἐπὶ τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης καὶ τοῦ Ἰονίου πρὸς Δ. καὶ ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου πελάγους πρὸς Α. Ὁ *Κορινθιακὸς* κόλπος, ἔχων ἐπιφάνειαν 3.207 τετρ. χλμ., διασχίζει σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου τὴν χερσόνησον ταύτην καὶ ἀποχωρίζει ἀπ' αὐτῆς τὴν Πελοπόννησον, ἥτις συνδέεται μετὰ τῆς λοιπῆς ἠπείρου διὰ τοῦ *ἰσθμοῦ (διώρυγος) τῆς Κορίνθου*, καὶ ἥτις, προεκτείνουσα πρὸς Ν. τὰς τρεῖς ἐν εἴδει δακτύλων χερσονήσους της, ἀποτελεῖ τὴν μεσημβρινωτέραν ἄκραν τῆς εὐρωπαϊκῆς ἠπείρου. Πρὸς τὰ ΝΑ. τῆς Πελοποννήσου ἐκτείνεται ἡ στενὴ καὶ ὀρεινὴ νῆσος *Κρήτη*. Μεταξὺ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐκτείνεται τὸ *Αἰγαῖον Πέλαγος*, ἐγκατεσπαρμένον μὲ πολυαρίθμους νήσους, τὴν *Εὔβοιαν*, τὰς *Σποράδας*, τὰς *Κυκλάδας*, τὴν *Λῆμνον*, τὴν *Ἴμβρον*, τὴν *Σαμοθράκην*, τὴν *Θάσον* κλπ. Πρὸς τὰ ΒΔ. τοῦ Αἰγαίου εὑρίσκεται ἡ *Χαλκιδικὴ χερσόνησος* καὶ ὁ *Θερμαϊκὸς κόλπος*. Πρὸς τὰ ΒΑ. τοῦ Αἰγαίου ὑπάρχουν ἡ χερσόνησος τῆς *Καλλιπόλεως*, τὰ *Στενὰ τοῦ Ἑλλησπόντου (Δαρδανελλίων)*, ἡ *Προποντὶς* καὶ ὁ *Βόσπορος*, διὰ τῶν ὁποίων χωρίζεται ἡ Εὐρώπη ἀπὸ τῆς Ἀσίας.

Πρὸς τὰ ΒΑ τοῦ Βοσπόρου ἐκτείνεται ὁ *Εὔξεινος πόντος* ἢ *Μαύρη θάλασσα*, ἥτις ἀποτελεῖ ᾠοειδῆ λεκάνην, τῆς ὁποίας ἡ ἐπιφάνεια εἶναι 423.990 τετρ. χλμ., τὸ βάθος ὑπὲρ τὰ 2000 μ. καὶ τὸ μῆκος τῶν εὐρωπαϊκῶν ἀκτῶν 2.868 χλμ. Εἰς τὸ κέντρον τῶν βορείων ἀκτῶν τοῦ Εὐξείνου πόντου εὑρίσκεται ἡ χερσόνησος τῆς *Κριμαίας*, πρὸς τὰ ΒΑ δὲ ταύτης ἡ *Ἀζοφικὴ θάλασσα*. Ἡ θάλασσα αὕτη εἶναι ἀβαθὴς (12 μ.), συγκοινωνεῖ δὲ μετὰ τοῦ Εὐξείνου πόντου διὰ τοῦ πορθμοῦ τῆς *Χερσῶνος (Κέρτς)*, 4,2 χιλμ. πλάτους καὶ ἔχει ἀκτὰς 1,472 χλμ. μήκους.

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ
τῶν κυριωτέρων χερσονήσων τῆς Εὐρώπης

Χερσόνησοι	Τετρ. χλμ.	*Χερσόνησοι*	Τετρ. χιλμ.
Σκανδιναυϊκὴ	800000	Κριμαίας	26000
Ἰβηρικὴ	584000	Βρεττάνης	24000
Βαλκανικὴ	468000	Πελοποννήσου	22000
Ἰταλικὴ	138000	Κουρλανδίας	17600
Κόλας	120000	Καλαβρίας	14000
Ἰουτλάνδης	40000	Κανὶν	10500

Συγκριτικὸς πίναξ
τῶν κυριωτέρων νήσων τῆς Εὐρώπης.

Νῆσοι	Τετρ. χιλμ.	*Νῆσοι*	Τετρ. χλμ.
Μεγάλη Βρεττανία	217775	Σαρδηνία	23818
Ἰσλανδία	104780	Κορσικὴ	8720
Ἰρλανδία	83750	Κρητη	8590
Νέα Ζέμπλα βόρειος	50110	Σίελαντ Δανίας	6835
» » νότιος	41600	Εὔβοια	3775
Σπιτσβέργη	39500	Μαϊόρκα	3500
Σικελία	25462	Γκότλαντ	3160

Ὀρεογραφία. Ἀπὸ ὀρεογραφικῆς ἀπόψεως τὸ ἔδαφος τῆς Εὐρώπης παρουσιάζει μεγίστην ποικιλίαν. Αἱ πεδιάδες, τὰ ὀροπέδια, τὰ μεμονωμένα ὄρη, αἱ ὀροσειραί, διαδέχονται ἀλλήλας, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀντιπροσωπεύωνται ἐνταῦθα πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς φυσικῆς γεωγραφίας, ἅτινα ἀπαντῶνται εἰς τὰς ἄλλας ἠπείρους.

Ἡ Εὐρώπη κατὰ τὰ δύο τρίτα αὐτῆς εἶναι χώρα πεδινὴ καὶ ἄπτυχος καὶ μόνον κατὰ τὸ ἓν τρίτον ὀρεινὴ καὶ πτυχώδης. Τὸ μέσον ὕψος αὐτῆς εἶναι περίπου 300 μ. Ἡ ὑψηλοτέρα χώρα αὐτῆς ἡ Ἑλβετία, ἥτις ἔχει μέσον ὕψος 1300 μ., ἡ δὲ χαμηλοτέρα ἡ Ὁλλανδία, ἡ ὁποία ἔχει ἔδαφος μόλις φθάνον τὰ 10 μ. ὕψους. Τὸ μέσον ὕψος τῶν ἄλλων χωρῶν εἶναι: τῆς Ρωσίας 167 μ., τῆς Αὐστρίας 518 μ., τῆς Γερμανίας 214 μ., τοῦ Βελγίου 163 μ., τῆς Γαλλίας 394 μ., τῆς Μεγάλης Βρεττανίας 218 μ., τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου 700 μ., τῆς Ἰταλίας 517 μ., τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου 579 μ., τῆς Ρουμανίας 282 μ. καὶ τῆς Σκανδιναυΐας 428 μ. Φυσικῶς ἡ Εὐρώπη χωρίζεται εἰς διακεκριμένας ἀπ' ἀλλήλων περιοχάς, ἑκάστη τῶν ὁποίων φέρει ἰδιαίτερα ἐντελῶς χαρακτηριστικά. Αἱ κυριώτεραι τῶν περιοχῶν τούτων εἶναι: α') ἡ κεντρικὴ Εὐρώπη, β') ἡ ρωσικὴ πεδιάς, γ') ἡ Σκανδιναυϊκὴ χερσόνησος, δ') αἱ Βρεττανικαὶ νῆσοι, ε') ἡ Ἰβηρικὴ χερσόνησος, στ') ἡ Ἰταλικὴ χερσόνησος καὶ ζ') ἡ χερσόνησος τοῦ Αἵμου.

Τὸ κυριώτερον φυσικὸν χαρακτηριστικὸν τῆς *Κεντρικῆς Εὐρώπης* εἶναι ἡ ὀροσειρὰ τῶν Ἄλπεων. Ἡ ὀροσειρὰ αὕτη ἔχει κατεύθυνσιν ἀπὸ Ν πρὸς τὰ ΒΑ, μῆκος 1200 χλμ. περίπου, ὑψηλοτέραν κορυφὴν τὸ *Λευκὸν ὄρος* (4810 μ.) καὶ καταλαμβάνει ἐπιφάνειαν 200.000 τετρ. χιλμ. Πρὸς Ν σχηματίζει τὰ *Ἀπέννινα*, πρὸς Α διακλαδοῦται διὰ τῶν *Δειναρικῶν Ἄλπεων*, μέχρι τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ *Αἵμου*, ἐνῷ πρὸς Δ, πρὸς Β καὶ πρὸς τὰ ΒΑ κατέρχεται εἰς σειρὰν δευτερευουσῶν διακλαδώσεων, αἵτινες ἀπολήγουν εἰς τὴν μεγάλην βορειοδυτικὴν πεδιάδα τῆς Εὐρώπης, ἥτις ἄρχεται ἀπὸ τοὺς πρόποδας τῶν *Πυρηναίων* καὶ διὰ τῆς Γαλλίας, τοῦ Βελγίου, τῆς Ὁλλανδίας καὶ τῆς Γερμανίας ἑνοῦται μετὰ τῆς μεγάλης ρωσικῆς πεδιάδος (βλ. *Ἄλπεις*). Αἱ σημαντικώτεραι τῶν διακλαδώσεων τούτων εἶναι τὰ *Ἰουράσια ὄρη*, τὰ *Βόσγια*, τὸ γαλλικὸν ὀροπέδιον τῶν *Σεβεννῶν*, αἱ γερμανικαὶ ὀροσειραὶ τοῦ *Χάρτς*, τῆς *Θουριγγίας*, τοῦ *Βοημικοῦ δρυμοῦ* καὶ τῶν *Σουδητῶν*. Πρὸς Ν τῶν Ἄλπεων ἐκτείνεται ἡ χαμηλὴ πεδιὰς τοῦ Πάδου, ἡ ὁποία παλαιόθεν ἀπετέλει κολπώδη προέκτασιν τῆς Ἀδριατικῆς πρὸς τὰ ΒΔ, ἀλλ' ἥτις βραδύτερον κατεχώσθη ὑπὸ τῶν ἐκ τῶν ὀρέων ἀποσπασθέντων καὶ κατελθόντων χωμάτων. Πρὸς Α τῶν Ἄλπεων ἐκτείνεται ἡ μεγάλη πεδιὰς τῆς Οὐγγαρίας, ἀρχαία λίμνη ἀποξηρανθεῖσα, κλειομένη πρὸς ἀνατολὰς ἀπὸ τὰς *Τρανσυλβανικὰς Ἄλπεις* καὶ ὑπὸ τῆς ὀροσειρᾶς τῶν *Καρπαθίων* ὀρέων.

Ἡ *ρωσικὴ πεδιὰς* καταλαμβάνει ὁλόκληρον τὴν ἀνατολικὴν Εὐρώπην καὶ ἔχει ἔκτασιν περίπου 5 ἑκατομμύρια τετραγ. χιλιομ. Ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ Βορείου Παγωμένου ὠκεανοῦ μέχρι τῆς Μαύρης θαλάσσης καὶ τοῦ Καυκάσου καὶ ἀπὸ τῶν Οὐραλίων ὀρέων καὶ τῆς Κασπίας θαλάσσης μέχρι τῆς Βαλτικῆς καὶ τῶν Καρπαθίων. Τὸ ὑψηλότερον τμῆμα τοῦ ἐδάφους ἐνταῦθα εἶναι τὸ ὀροπέδιον τοῦ *Βαλντάϊ*, τοῦ ὁποίου τὸ ὕψος δὲν ὑπερβαίνει τὰ 350 μ. Τὸ ὀροπέδιον τοῦτο συνδέεται πρὸς τὰ Οὐράλια ὑπὸ σειρᾶς ὑψωμάτων, ὕψους κατὰ μέσον ὅρον 200 μ., τὰ ὁποῖα χωρίζουν τὴν ρωσικὴν πεδιάδα εἰς βόρειον καὶ νότιον τομέα. Τὸ κέντρον τῆς ρωσικῆς πεδιάδος ὑψοῦται ἐλαφρῶς, σχηματίζον τὸ ὀροπέδιον τῆς μεγάλης Ρωσίας καὶ τὴν λοφοσειρὰν τοῦ Βόλγα, τῶν ὁποίων τὸ ὕψος κυμαίνεται ἀπὸ 200 μέχρι 300 μ. Πρὸς Α καὶ πρὸς Ν τοῦ κάτω Βόλγα ἡ πεδιὰς χαμηλοῦται σημαντικῶς καὶ ἐμφανίζει τὴν ὄψιν στέππης. Ἐκεῖθεν ὅμως τῆς ποντοκασπιακῆς ὑφέσεως τοῦ ἐδάφους, ὅπου τὰ ἄφθονα ἕλη σημειοῦν τὸ μέρος, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ Κασπία παλαιόθεν συνεκοινώνει μετὰ Ἀζοφικῆς θαλάσσης, τὸ ἔδαφος ὑψοῦται ἐλαφρῶς. Νοτιώτερον ὑψοῦται τὸ γιγαντιαῖον προτείχισμα τοῦ *Καυκάσου*.

Ἡ *Σκανδιναυϊκὴ χερσόνησος* κατὰ τὸ βορειοδυτικὸν αὐτῆς τμῆμα καταλαμβάνεται ὑπὸ τῶν *Σκανδιναυϊκῶν Ἄλπεων* ἢ τοῦ *Κιαῖλεν*, τοῦ ὁποίου ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τὸ *Γκαλνταῖπιγκ* (2560 μ.). Αἱ Ἄλπεις αὗται κατέρχονται πρὸς τὸν Ἀτλαντικὸν ἀποτόμως, ἐνῷ πρὸς ἀνατολὰς χαμηλώνουν βαθμιαίως καὶ καταλήγουν εἰς εὐρείας πεδιάδας, αἵτινες ἐκτείνονται κατὰ μῆκος καὶ σχεδὸν καθέτως τῆς ἀνατολικῆς παραλίας, καταλαμβάνουσαι σχεδὸν ὁλόκληρον τὸ νοτιοανατολικὸν τμῆμα τῆς Σκανδιναυϊκῆς χερσονήσου, πρὸς νότον τῆς μεταξὺ Ὄλσο καὶ Στοκχόλμης γραμμῆς.

Τὸ ὀρεογραφικὸν σύστημα τῶν *νήσων τῆς Μεγάλης Βρεττανίας* ἐκτείνεται ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον καὶ καταλαμβάνει τὸ δυτικὸν κυρίως τμῆμα τῆς μεγάλης νήσου, ἐνῷ αἱ πεδιάδες αὐτῆς ἐκτείνονται πρὸς ἀνατολὰς καὶ εἰς τὸ κέντρον. Αἱ ὑψηλότεραι κορυφαὶ εὑρίσκονται ἐν Σκωτίᾳ καὶ εἶναι τὰ ὄρη *Γκράμμπιανς* (1343 μ.). Τὰ ὄρη τῆς *Ἰρλανδίας* εὑρίσκονται ἐπὶ τῆς περιφερείας αὐτῆς, ἐνῷ τὸ κέντρον τῆς νήσου ἀποτελεῖ χθαμαλὴν καὶ ἑλώδη πεδιάδα.

Εἰς τὴν νότιον Εὐρώπην σχηματίζονται τρεῖς χερσόνησοι, αἵτινες εἶναι ἀνεξάρτητοι ἀπ' ἀλλήλων, ἀλλὰ τῶν ὁποίων ἡ ὀρεογραφία συνδέεται πρὸς τὴν τῆς κεντρικῆς καὶ δυτικῆς Εὐρώπης, τῶν ὁποίων τὰ ἐδάφη, μετὰ τὴν ὀροσειρὰν τῶν Ἄλπεων, ἔχουν τὸ μεγαλύτερον μέσον ὕψος.

Ἐκ τῶν τριῶν τούτων χερσονήσων ἡ *Ἰβηρικὴ χερσόνησος* εἶναι ἡ δυτικωτέρα καὶ εἶναι ... ὀρεινή. Τὸ κέντρον αὐτῆς καταλαμβάνει τὸ ὀροπ...

Digitized by Google

διον τῆς Καστίλλης. Πρὸς Β ἐκτείνονται τὰ ὄρη τῆς *Κανταβρυγίας* καὶ πρὸς τὰ ΒΑ τὰ *Πυρηναῖα*. Αἱ πρὸς Ν ἐκτεινόμεναι ὀροσειραὶ εἶναι ὀλιγώτερον ὑψηλαί, αἱ κυριώτεραι δὲ τούτων εἶναι ἡ *Σιέρρα Νεβάδα*, ἡ *Σιέρρα Μορένα*, ἡ *Σιέρρα τοῦ Τολέδου*, ἡ *Σιέρρα Γκουανταρράμα* κλπ., σχηματίζουσαι μεταξὺ αὐτῶν πολλὰς πεδιάδας, διαρρεομένας ὑπὸ πολλῶν ποταμῶν, αἱ κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι ἡ τοῦ Γουαδαλκιβίρ, τοῦ Γκουαντιάνα, τοῦ Τάγου καὶ τοῦ Δούρα.

Ἡ *Ἰταλικὴ χερσόνησος* ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ *Ἀπέννινα* καὶ τὰς κλιτῦς τούτων, ὧν ἡ δυτικὴ εἶναι περισσότερον ἐκτεταμένη καὶ διασχίζεται ἀπὸ δύο κοιλάδας, τῆς τοῦ ποταμοῦ Ἄρνου καὶ τῆς τοῦ ποταμοῦ Τιβέρεως. Ἡ ἀνατολικὴ εἶναι στενοτέρα καὶ διασχίζεται μόνον ὑπὸ χειμάρρων. Εἰς τὸ νότιον τμῆμα τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου εὑρίσκεται τὸ ἡφαιστειογενὲς σύστημα τῶν μεμονωμένων κώνων τῶν ἡφαιστείων τοῦ *Βεζουβίου*, τοῦ Στρόμπολι καὶ τῆς *Αἴτνας*, ἅτινα διατελοῦν ἐν ἐνεργείᾳ.

Ἡ *Χερσόνησος τοῦ Αἵμου (Βαλκανική)* εἶναι ἐπίσης ὀρεινὴ χερσόνησος, μετὰ κορυφῶν ὑψηλοτέρων ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς τῶν δύο προηγουμέ- χερσονήσων. Τὸ ὀρεογραφικὸν αὐτῆς σύστημα ἀποτελεῖ προέκτασιν τοῦ συγκροτήματος τῶν Ἄλπεων καὶ τῶν Καρπαθίων. Αἱ *Διναρικαὶ Ἄλπεις*, προεκτεινόμεναι πρὸς τὰ νοτιοανατολικά, ἑνοῦνται ἀφ' ἑνὸς μὲν μετὰ τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Αἵμου, ἀφ' ἑτέρου δὲ μετὰ τῆς ὀροσειρᾶς τῆς *Πίνδου*, μετὰ τῆς διακλαδώσεως τοῦ *Ὀλύμπου*, καὶ τῶν νοτίων προεκτάσεων, αἵτινες καταλήγουν, ἐκεῖθεν τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου, μέχρι τοῦ νοτιωτάτου ἀκρωτηρίου τῆς Πελοποννήσου.

ΠΙΝΑΞ ΤΟΥ ΥΨΟΥΣ

τῶν κυριωτέρων ὀρέων τῆς Εὐρώπης

Ὄρη καὶ περιοχὴ ἐν ᾗ εὑρίσκονται	*Ὕψος εἰς μ.*
Λευκὸν ὄρος (Ἄλπεις)	4810
Μουλααθὲν (Σιερρα Ν·β?δα, Ισπανια)	3481
Πὶκ ντ' Ἀνὲτ (Πυρην·αια	3404
Αἴτνα (Σικελία)	3279
Ὄλυμπος Θεσσαλία)	2985
Γκοὰν Σάσσο ντ' Ἰτάλια	2914
Ντουρμίτορ (Μαυροβούνιον)	2528
Γκέρλσντορφ Τάτρα)	2663
Νεγκόϊ (Τρανσυλβανία)	2536
Γκλίντερτιντ (Νορβηγία)	2481
Ἴδη (Κρήτη)	2498
Μὸν Ντορὲ ('Αλβερνία	1886
Τζενναρτζέντον (Σαρδηνία	1834
Τὲλλ-πὸσσ (Οὐράλια)	1688
Σχνέκοππε (Σουδῆται	1603
Μπὲν-Νέβις (Σκωτία)	1343

Ὑδρογραφία. *Ποταμοί.* Διὰ νοητῆς, σχεδὸν εὐθείας γραμμῆς, διηκούσης ἀπὸ τῶν μέσων τῶν Οὐραλίων ὀρέων μέχρι τοῦ Γιβραλτάρ, διὰ τῆς ρωσικῆς πεδιάδος, τῶν Καρπαθίων, τῶν Ἄλπεων, τῶν Πυρηναίων καὶ τῆς Ἱσπανίας, ἡ Εὐρώπη δύναται νὰ διαιρεθῇ, ἀπὸ ἀπόψεως ποταμίων συστημάτων καὶ ποταμίων χωρῶν, εἰς δύο τμήματα: α') εἰς τὸ βόρειον καὶ βορειοδυτικὸν τμῆμα μὲ κλίσιν πρὸς τὸν Βόρειον Παγωμένον ὠκεανὸν καὶ πρὸς τὸν Ἀτλαντικόν· καὶ β') εἰς τὸ νότιον τμῆμα μὲ κλίσιν πρὸς τὴν Μεσόγειον, τὴν Μαύρην θάλασσαν καὶ τὴν Κασπίαν θάλασσαν.

Τὰ δύο ταῦτα τμήματα ἀποτελοῦν εὐρύτατα λεκανοπέδια, διὰ τῶν ὁποίων ρέουν οἱ ποταμοὶ τῆς Εὐρώπης, κατ' ἀντιθέτους ὅλως κατευθύνσεις. Κατὰ τοὺς διαφόρους γεωγράφους, οἱ ποταμοὶ οὗτοι διαιροῦνται εἰς διαφόρους ὁμάδας, ἀναλόγως τῶν ὑψωμάτων ἀπὸ τὰ ὁποῖα πηγάζουν ἢ τῶν διαμερισμάτων διὰ τῶν ὁποίων ρέουν ἢ τῶν θαλασσῶν εἰς τὰς ὁποίας ἐκβάλλουν. Ἡ ἐπικρατεστέρα καὶ ἡ νεωτέρα κατάταξις αὐτῶν εἶναι ἡ ἑξῆς:

α') Ἀνατολικὴ Εὐρώπη: 1) Ἐκβάλλοντες εἰς τὴν Κασπίαν θάλασσαν: ὁ *Οὐράλης* ποταμός, ὁ συνοριακὸς ποταμὸς μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας καὶ ὁ *Βόλγας*, ὁ μεγαλύτερος ποταμὸς τῆς Εὐρώπης, ἡ ἔκτασις τῆς ποταμίας χώρας τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ τὸ ἓν ἕκτον τῆς ὅλης ἠπείρου. 2) Ἐκβάλλοντες εἰς τὸν Εὔξεινον πόντον: ὁ *Δούναβις*, ὁ *Δόν*, ὁ *Δνείπερος* καὶ ὁ *Δνείστερος*. Πάντες οὗτοι οἱ ποταμοὶ ρέουν διὰ μέσου χαμηλῶν πεδιάδων, μὲ κατεύθυνσιν πρὸς τὰ ΝΑ ἢ πρὸς Ν, τῶν ὁποίων ἡ κοίτη ὅμως, πλὴν τοῦ τελευταίου, δὲν εἶναι εὐθεῖα, ἀλλὰ σχηματίζει πολλὰς ἀκανονίστους καμπύλας καὶ τόξα.

β') Βορειοανατολικὴ Εὐρώπη: 1) Ἐκβάλλοντες εἰς τὸν Βόρειον Παγωμένον ὠκεανόν: ὁ *Πετσχόρας* καὶ ὁ *Δβίνας* ἢ *Δουΐνας*. 2) Ἐκβάλλοντες εἰς τὴν Βαλτικὴν θάλασσαν: ὁ *Δύνας* καὶ ὁ *Νιέμεν*.

γ') Κεντρικὴ καὶ Δυτικὴ Εὐρώπη: 1) Ἐκβάλλοντες εἰς τὴν Βαλτικὴν Θάλασσαν: ὁ *Βιστούλας* καὶ ὁ *Ὄδερ*, πηγάζοντες ὁ μὲν ἀπὸ τὴν ὀροσειρὰν τῶν Καρπαθίων, ὁ δὲ ἀπὸ τὴν τῶν Σουδητικῶν ὀρέων τῆς Βοημίας. Οἱ ποταμοὶ οὗτοι κατ' ἀρχὰς ρέουν διὰ μέσου ὀρεινῆς περιοχῆς, ἀλλὰ ταχέως ἐγκαταλείπουν ταύτην, διὰ νὰ κατέλθουν εἰς τὴν χαμηλὴν καὶ εὐρεῖαν πεδιάδα. 2) Ἐκβάλλοντες εἰς τὴν Βόρειον θάλασσαν: ὁ *Ἔλβας* καὶ ὁ *Βέζερ*, οἵτινες πηγάζουν ἀπὸ τὰς γερμανικὰς ὀροσειρὰς τοῦ νότου καὶ κατερχόμενοι τούτων διαρρέουν τὰς χαμηλὰς καὶ ἀνοικτὰς πεδιάδας τῆς Βορείου Γερμανίας μὲ κατεύθυνσιν σχεδὸν βόρειον. Ὁ *Ρῆνος*, πηγάζων ἐκ τῶν Ἄλπεων, ἔχει κατεύθυνσιν πρὸς τὰ ΒΔ καὶ διαρρέει, μετὰ τὸν Δούναβιν, τὴν μᾶλλον διάφορον εἰς μορφὴν καὶ πλουσίαν εἰς ἱστορίαν χώραν τῆς Εὐρώπης. Ὁ *Μόζας*, κατερχόμενος ἐκ τῶν Βοσγίων ὀρέων καὶ χυνόμενος ὁμοῦ μετὰ τοῦ Ρήνου, διέρχεται τὴν Γαλλίαν, τὸ Βέλγιον καὶ τὴν Ὁλλανδίαν διὰ χώρας ὀρεινῆς. 3) Ἐκβάλλοντες εἰς τὴν Μάγχην καὶ τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν: οἱ γαλλικοὶ ποταμοὶ *Σηκουάνας*, *Λείγηρ*, *Γαρούνας*, οἵτινες ἀκολουθοῦν γενικῶς κατεύθυνσιν πρὸς Δ.

δ') Νοτιοδυτικὴ Εὐρώπη: 1) Ἐκβάλλοντες εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν: ὁ *Δοῦρος*, ὁ *Τάγος*, ὁ *Γκουαντιάνα* καὶ ὁ *Γουαδαλκιβίρ*. 2) Ἐκβάλλοντες εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν: ὁ *Ἔμπρο* καὶ ὁ *Χοῦκαρ*.

ε') Νότιος Εὐρώπη: 1) Ἐκβάλλοντες εἰς τὴν Μεσόγειον: ὁ *Ροδανὸς* καὶ ὁ τούτου παραπόταμος *Σών*. 2) Ἐκβάλλοντες εἰς τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσας: ὁ *Πάδος* καὶ ὁ *Ἀδίγης*.

στ') Νοτιοανατολικὴ Εὐρώπη: 1) Ὁ *Δούναβις* καὶ οἱ παραπόταμοι αὐτοῦ *Δραῦος*, *Δρῖνος*, *Τείσιος*, *Μοραύας*, *Σερέθ*, *Προῦθος* κτλ. Οἱ διαρρέοντες τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον, ὧν οἱ πλεῖστοι ἐκβάλλουν εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος: *Ἕβρος*, *Ἀξιὸς* καὶ *Στρυμών*, τινὲς δὲ εἰς τὸ Ἰόνιον: *Ἀῶος*.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἐκτεθείσης διατάξεως τῶν ποταμῶν καταφαίνεται ὅτι αὕτη εἶναι εὐνοϊκωτάτη διὰ τὰς συγκοινωνίας καὶ τὸ ἐμπόριον τῆς Εὐρώπης, διότι οἱ περισσότεροι τῶν ποταμῶν αὐτῆς εἶναι πλωτοὶ εἰς μεγάλας ἀποστάσεις, παρὰ τὸ σχετικὸν μικρὸν αὐτῶν μῆκος.

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ

τῶν κυριωτέρων ποταμῶν τῆς Εὐρώπης

Ποταμοί	*μῆκος εἰς χλμ.*	*Ἐπιφάνεια ποταμίας χώρας εἰς τετρ. χλμ.*
Βόλγας	3700	1459000
Δούναβις	2850	800000
Οὐράλης	2350	220000
Δνειπερος	2150	527000
Δὸν 7	1900	430000
Δβίνας	1800	365000
Πετσχόρας	1600	330000
Δνείστερος	1400	77000
Ρῆνος	1350	193000
Ἔλβας	1150	143000
Βιστούλας	1100	193000
Λείγηρ	1050	121000
Τάγος	1000	81000
Δύνας	950	85000
Ὄδερ	900	120000
Γκουαντιάνα	850	67000
Ροδανὸς	800	99000
Μέμελ	790	100900
Ἔμπρο	760	85000
Σηκουάνας	750	78000
Δοῦρος	730	98000
Βέζερ	720	46000
Παδος	652	74970
Γουαδαλκιβίρ	550	56000
Ἕβρος	440	100000
Ἀδίγης	410	14600
Τίβερις	405	17169
Νέβας	64	

Διώρυγες. Τὰς ἐσωτερικὰς συγκοινωνίας τῆς Εὐρώπης ἐνισχύουν πολυάριθμα δίκτυα τεχνητῶν διωρύγων, αἵτινες συνδέουν ἰδίως τοὺς ποταμοὺς καὶ χρησιμεύουν, κατὰ τὸ πλεῖστον, εἰς τὴν μεταφορὰν ἐμπορευμάτων καὶ διαφόρων γεωργικῶν προϊόντων εἰς τιμὰς σχετικῶς εὐθηνοτέρας ἢ διὰ τῶν ἄλλων μέσων συγκοινωνίας, ἐξαιρουμένων τῶν ποταμῶν. Αἱ περισσότεραι καὶ μεγαλύτεραι τῶν διωρύγων ἔχουν διανοιχθῆ ἐν Γερμανίᾳ, ἐν Γαλλίᾳ, ἐν Κάτω Χώραις, ἐν Σκανδιναυΐᾳ καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἐπίσης ὑπάρχουν ἱκαναὶ διώρυγες καὶ εἰς τὴν Βόρειον Ἰταλίαν, εἰς τὴν Ἱσπανίαν, εἰς τὴν Ἑλβετίαν καὶ εἰς τὴν Ρωσίαν, ἕτεραι δὲ εἰς τὰ διάφορα κράτη εὑρίσκονται ὑπὸ κατασκευήν.

Ἐν τῇ Βαλκανικῇ χερσονήσῳ, καὶ τῇ νοτίῳ Εὐρώπῃ ἐν γένει, δὲν ὑπάρχουν διώρυγες ἄλλαι, πλὴν τῆς μικρᾶς τῆς Κορίνθου. Χάρις εἰς τὸ σύστημα τῶν διωρύγων καὶ εἰς τὰ πολλαπλᾶ συμπλέγματα αὐτῶν οἱ Γερμανοὶ δύνανται νὰ συγκοινωνοῦν, διὰ μέσου τῆς ξηρᾶς, ἀπὸ τοῦ Ρήνου μέχρι τῆς Ἀνατολικῆς Πρωσσίας καὶ διὰ ταύτης μέχρι τῆς Ρωσίας. Ἐπίσης διὰ τῶν ποταμῶν Βόλγα καὶ Δόν, ἡνωμένων διὰ διώρυγος, συγκοινωνεῖ ἡ Κασπία μετὰ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ὁ ὁποῖος πάλιν, διὰ τῆς Ἀζοφικῆς, τοῦ Δὸν καὶ Δνειπέρου, ἡνωμένων διὰ διωρύγων μετὰ τῶν πρὸς Β ρεόντων ποταμῶν, συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης καὶ τοῦ Βορείου Παγωμένου ὠκεανοῦ.

Λίμναι. Ἡ Εὐρώπη ἔχει ὑπὲρ τὰς 100 λίμνας, τῶν ὁποίων ἡ ἐπιφάνεια ὑπερβαίνει τὰ 100 τετρ. χλμ. καὶ μέγαν ἀριθμὸν μικροτέρων λιμνῶν ἐπὶ τῶν ὀροπεδίων. Αἱ 13 μεγαλύτεραι λίμναι, τῶν ὁποίων ἡ ἐπιφάνεια ὑπερβαίνει τὰ 900 τετρ. χλμ., εὑρίσκονται πᾶσαι ἐν τῇ Βορείῳ Εὐρώπῃ, ἐν Φινλανδίᾳ, Ρωσίᾳ καὶ Σουηδίᾳ. Αἱ περισσότεραι τῶν ἄλλων μεγάλων λιμνῶν ἀνήκουν εἰς τὸ ὀρεινὸν σύστημα τῶν Ἄλπεων. Ἡ ὁλικὴ ἐπιφάνεια τῶν λιμνῶν τῆς Εὐρώπης ἀνέρχεται εἰς 185,600 τετρ. χλμ., ἤτοι ἀποτελεῖ τὸ 1,9 ἐπὶ τοῖς 100 τοῦ συνόλου τῆς ἐπιφανείας της. Ἡ ἀναλογία αὕτη εἶναι μεγαλυτέρα ἐξ ὅλων τῶν ἄλλων ἠπείρων τοῦ κόσμου, εἰς τὰς ὁποίας ἀνέρχεται εἰς 1,25 ἐπὶ τοῖς 100. Ἡ μεγαλυτέρα λίμνη τῆς Εὐρώπης, ἡ *Λαδόγα* (18,130 τετρ. χλμ.), εἶναι ἡ δεκάτη ἑβδόμη

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ

τῶν κυριωτέρων λιμνῶν τῆς Εὐρώπης

Λίμναι	*Χῶραι*	*Ἐπιφάν. εἰς τετρ. χιλμ.*	*Ὕψος ὑπὲρ τὴν θάλασσαν*	*Βαθος εἰς μέτρα*
Λαδόγα	Ρωσίας καὶ Φινλανδίας	18130	15	375
Ὀνέγα	Ρωσίας	9752	72	172
Βένερν	Σουηδίας	6238	44	89
Παΐκους	Ἐσθονίας καὶ Ρωσίας	3513	29	14
Βέττερν	Σουηδίας	1964	88	135
Σάϊμα	Φινλανδίας	1960	76	—
Μαιλαρεν	Σουηδίας	1687	03	50
Πάϊγιανε	Φινλανδίας	1576	80	—
Ἔναρε	Φινλανδίας	1421	124	—
Σεγκόζερο	Ρωσίας	1264	100 ;	—
Μπ ελόζερο	Ρωσίας	1125	150	10
Τοπόζερο	Ρωσίας	1065	—	—
Ἴλμεν	Σουηδίας	918	33	—
Βομγκόζερο	Ρωσίας	861	—	—
Ἰμάντερο	Ρωσίας	851	—	—
Μπάλατον	Οὐγγαρίας	635	130	12
Κοβντόζερο	Ρωσίας	584		
Γενεύης ἢ Λέμαν	Ἑλβετίας καὶ Γαλλίας	573	371	334
Κωνσταντία	Ἑλβετίας καὶ Γερμανίας	538	398	276
Γέλμαρ	Σουηδίας	522	—	—
Μγέσεν	Νορβηγίας	393	476	155
Σκόδρας	Ἀλβανίας καὶ Νοτιοσλαυΐας	373	10	6
Γκάρντα	Ἰταλίας	370	345	65
Νοὺζίντλερ ἢ Φέρτε	Οὐγγαρίας	356	112	5
Νευσατέλ	Ἑλβετίας	230	435	144
Γιοῦλι-κίτκα-γαϊρβι	Φινλανδίας	220	207	9
Λάγκο Ματζόρα (Μείζων)	Ἰταλίας καὶ Ἑλβετίας	212	195	371
Κόμο	Ἰταλίας	144	199	414
Τρισιμόνη	Ἰταλίας	129	—	—
Τεσσάρων - Καντονίων	Ἑλβετίας.	117	—	—

λίμνη ἐν τῇ σειρᾷ τῶν λιμνῶν ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου, ἡ δὲ *Ὀνέγα* ἡ εἰκοστὴ (9750 τετρ. χλμ.). Αἱ σπουδαιότεραι λίμναι τῆς Εὐρώπης εἶναι αἱ εὑρισκόμεναι περὶ τὰς Ἄλπεις, ἐν Ἑλβετίᾳ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ, διότι αἱ ὄχθαι αὐτῶν καὶ ἡ διαμόρφωσις τοῦ πέριξ ἐδάφους, καθὼς καὶ τὸ εὐκραὲς κλῖμά των, καθιστοῦν αὐτὰς πολυτρόπως χρησίμους εἰς τὸν ἄνθρωπον.

Μ. Δ. ΒΑΤΑΛΑΣ

Κλῖμα. Ἡ Εὐρώπη περικλειομένη μεταξὺ τῶν 20° καὶ 0° *ἰσοθέρμων* καμπύλων, ἔχει μέσην θερμοκρασίαν περίπου 10°, λόγῳ δὲ τοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους αὐτῆς καὶ τοῦ μικροῦ μέσου ὕψους τοῦ ἐδάφους της ἔχει γενικῶς κλῖμα εὔκρατον. Ἡ ἤπειρος περιλαμβάνεται μεταξὺ τῶν *ἰσοχειμωνείων* καμπύλων —18° (περιοχὴ τῶν Οὐραλίων) καὶ +12° μὲ χειμερινὸν μέσον +3°, καὶ μεταξὺ τῶν *ἰσοθέρμων τοῦ θέρους* +10° (Ἰσλανδία καὶ Λευκὴ θάλασσα) καὶ +25° (Σικελία) μὲ θερινὸν μέσον περίπου +18°.

Ἡ ἐπίδρασις τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ καὶ τοῦ μεγάλου ρεύματος αὐτοῦ καθίσταται λίαν αἰσθητὴ ἐκ τῆς διευθύνσεως τῶν ἰσοθέρμων καμπύλων. Αἱ ἰσόθερμοι τοῦ θέρους εἶναι λίαν κεκλιμέναι ἀπὸ SW πρὸς NE, αἱ δὲ τοῦ χειμῶνος ἀπὸ NW πρὸς SE, διότι ἡ γειτνίασις τοῦ ὠκεανοῦ θερμαίνει τὴν ξηρὰν κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ ἐλαττώνει κατὰ τὸ θέρος τὴν ἡλιακὴν θερμότητα. Διὰ τοῦτο τὸ κλῖμα εἶναι περισσότερον εὔκρατον εἰς τὰς περιοχὰς τὰς διαβρεχομένας ὑπὸ τοῦ ὠκεανοῦ, καὶ ὁ χειμὼν ἐνταῦθα εἶναι ἧττον ψυχρός, καὶ τὸ θέρος ἧττον θερμὸν παρὰ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας καὶ πρὸ πάντων τὰς ἀνατολικὰς περιοχάς, ὅπου τὸ κλῖμα εἶναι τραχύ. Οἱ δυτικοὶ ἄνεμοι διασχίζοντες τὸν Ἀτλαντικὸν καθίστανται συγχρόνως ὑγροὶ καὶ θερμοί, ἰδίᾳ οἱ νοτιοδυτικοί, οἵτινες, προερχόμενοι ἐκ περιοχῆς θερμοτέρας τῆς Εὐρώπης, φέρουσι λίαν συχνὰ βροχάς. Οἱ νότιοι ἄνεμοι εἶναι θερμοί, οἱ ἄνεμοι ἀπὸ βορρᾶ καὶ βορειοανατολικῶν εἶναι ψυχροὶ κατὰ τῶν χειμῶνα, οἱ ἀνατολικοὶ θερμοὶ κατὰ τὸ θέρος, συνήθως ξηροί, ἐνίοτε καταιγιδοφόροι. Αἱ περιοχαὶ αἵτινες διαβρέχονται ὑπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ ἔχουσι κλῖμα γενικῶς ὑγρότερον, εἶναι δὲ μετὰ τὰς ὀρεινὰς περιοχὰς αἱ δεχόμεναι τὰς ἀφθονωτέρας βροχάς, ἐνῷ αἱ πεδιάδες τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἰδίᾳ αἱ τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης δέχονται πολὺ ὀλιγώτερον ὕδωρ. Οὕτως ἐπὶ τμήματος τῶν ἀκτῶν τῆς Ἰρλανδίας καὶ τῆς Νορβηγίας πίπτει ἐτησίως βροχὴ ὕψους περίπου 1 μέτρου, αἱ δὲ ἡμέραι τῆς βροχῆς ὑπερβαίνουν τὰς 200 περίπου· ἡ βροχὴ ὑπερβαίνει τὰ 2 μέτρα ἐτησίως, ἐνῷ εἰς τὴν πεδιάδα τῆς μεσημβρινῆς Ρωσίας ἡ βροχὴ μόλις προσεγγίζει τὰ 40 ἑκ., αἱ δὲ ἡμέραι βροχῆς ἀνέρχονται εἰς 90 (Καζάν). Ὁ χειμὼν εἶναι ἡ βροχερωτέρα ἐποχὴ εἰς τὰ νότια τῶν μεσογειακῶν χερσονήσων, τὸ φθινόπωρον καὶ ἡ ἄνοιξις εἰς τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς μεσημβρινῆς Εὐρώπης καὶ εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν δυτικὴν Εὐρώπην (ὅπως καὶ ἐν Νορβηγίᾳ) καὶ τέλος

Digitized by Google

τὸ θέρος εἰς τὴν κεντρικὴν καὶ ἀνατολικὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Σουηδίαν.

Ἡ λεπτομερὴς μελέτη τῶν παρατηρήσεων καὶ ἡ χάραξις ὡς ἐκ τούτου τῶν ἰσοθέρμων καμπύλων κατέστησε δυνατὴν τὴν ἐξακρίβωσιν τῶν γενικῶν νόμων τῆς θερμοκρασίας ἰδίᾳ ἐν τῇ δυτικῇ καὶ κεντρικῇ Εὐρώπῃ, ἐν αἷς αἱ ἰσόθερμοι ἐκ πολυετῶν παρατηρήσεων τοῦ Ἰανουαρίου καὶ Ἰουλίου ἀκολουθοῦν περίπου τὴν γενικὴν διεύθυνσιν τῶν ἀκτῶν τοῦ ὠκεανοῦ καὶ τῆς Μεσογείου. Ἡ Μάγχη καὶ ἡ θάλασσα τῆς Ἰρλανδίας κάμπτουσι τὰς ἰσοθέρμους, αἵτινες διέρχονται δι' αὐτῶν, ἡ δὲ ἀγγλικὴ πεδιὰς καὶ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Βρετάνης εἶναι ἀξιοσημειώτως ψυχρότεραι παρὰ αἱ ἀκταί. Οὐδαμοῦ ὅμως αἱ ἀντιθέσεις εἶναι τόσον σημαντικαὶ ὅσον εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς κόλπου Γενούης καὶ τοῦ βορείου Ἀδριατικοῦ πελάγους. Ἡ ἀντίθεσις τοῦ κλίματος τοῦ ἐξαιρετικῶς θερμοῦ τῆς Κυανῆς ἀκτῆς πρὸς τὸ ψυχρὸν τῆς πεδιάδος τοῦ Πῶ ἐξηγεῖται διὰ τοῦ ἠπειρωτικοῦ χαρακτῆρος τοῦ πεδίου τούτου, τοῦ περικλειομένου μεταξὺ τῶν ἀναγλύφων τῶν Ἄλπεων καὶ Ἀπεννίνων. Ἐπίσης ἑτέρα ἀξία μνείας ἀντίθεσις παρατηρεῖται μεταξὺ τῆς ἀκτῆς τῆς Ἰστρίας καὶ τῶν ἀνωτέρων πεδίων τοῦ Δράβου καὶ Σαύου. Ἡ πεδιὰς τῆς Klagenfurt εἶναι ἀξιοσημειώτως ψυχρά, ὡς ἐπίσης ἡ Βοημία καὶ ἡ Γαλικία. Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ πρόοδος τῶν ψυχρῶν ἰσοθέρμων ἐπὶ τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν ἄξονα τῶν ὑψηλῶν ἀτμοσφαιρικῶν πιέσεων. Αἱ ἰσόθερμοι τοῦ θέρους τείνουσι νὰ καταστῶσι παράλληλοι, παρατηροῦνται ὅμως διαταράξεις τούτων ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τοῦ ὠκεανοῦ, εἰς δὲ τὸν Γασκωνικὸν κόλπον ἔχουσι διεύθυνσιν ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον. Ἡ ΝΑ Γαλλία καὶ ἡ πεδιὰς τοῦ Πῶ εἶναι σχετικῶς θερμαὶ κατὰ τὸ θέρος. Ἡ ἀντίθεσις εἶναι ἐπίσης σημαντικὴ μεταξὺ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἰστρίας καὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ἄκρου τῶν Ἄλπεων. Αἱ ἐτήσιαι ἰσόθερμοι ἐν τῷ παρατιθεμένῳ χάρτῃ δεικνύουσιν ἓν εἶδος συμβιβασμοῦ μεταξὺ τῶν ἰσοθέρμων τοῦ χειμῶνος καὶ θέρους, ἂν καὶ παρατηροῦνται ἰσχυραὶ ἀντιθέσεις ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Γενούης καὶ τοῦ βορείου Ἀδριατικοῦ.

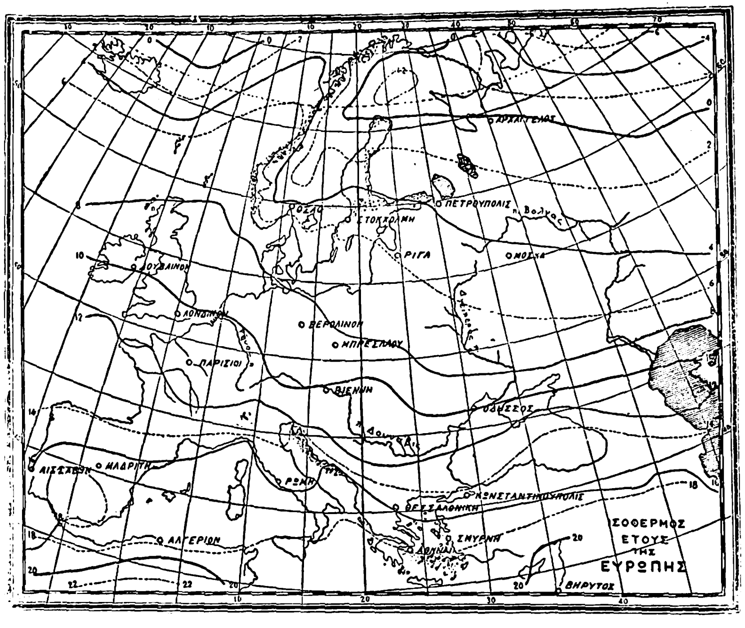

Ἡ Εὐρώπη ἔχει κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος κοινοὺς μετὰ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς βορείου Ἀμερικῆς τοὺς ἐκ τοῦ ὠκεανοῦ πνέοντας καὶ ἐπικρατοῦντας κατὰ τὸν χειμῶνα μὲν ὡς νοτιοδυτικούς, κατὰ δὲ τὸ θέρος ὡς δυτικοὺς καὶ βορειοδυτικοὺς ἀνέμους. Ἐν τούτοις ὑπό τινας ἀναλογίας ἡ Εὐρώπη κατέχει ἐξαιρετικὴν θέσιν εἰς τὸν κόσμον, ἐπειδή: 1) ὁ Ἀτλαντικὸς ὠκεανὸς ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ Ἰσημερινοῦ εἶναι ἡ θερμοτέρα θάλασσα τῆς γῆς· 2) ἡ Μεσόγειος συντελεῖ εἰς τὴν ἐπικράτησιν νοτίως τῆς Εὐρώπης ἑνὸς θαλασσίου κλίματος. Ἡ Εὐρώπη δέχεται ἐκ τῆς ἀσιατικῆς θερμότητος πολὺ μεγαλύτερον τμῆμα παρ' ὅσον δέχεται ἡ ἀμερικανικὴ δυτικὴ ἀκτὴ ἐκ τῆς θερμότητος τῆς Ἀμερικῆς, τοῦτο δὲ λόγῳ τῆς διανομῆς τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως, ἥτις εὐνοεῖ τὰ βορειοδυτικὰ ῥεύματα ἀέρος μόνον εἰς τὰς ἀνατολικὰς καὶ νοτίους περιοχὰς τῆς Εὐρώπης. Κατὰ τὸ θέρος ἐπικρατεῖ πολὺ μικροτέρα εἰσβολὴ ὠκεανιακοῦ ἀέρος παρὰ κατὰ τὸν χειμῶνα.

Τὰ κλίματα της Εὐρώπης ἐξαρτῶνται κυρίως ἐκ δύο διασταυρουμένων ἐπιδράσεων· ἀφ' ἑνὸς ἐκ τοῦ πρὸς βορρᾶν ἀπὸ 36° μέχρι 71° αὐξανομένου γεωγραφικοῦ πλάτους, καὶ ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς πρὸς τὰ βορειοδυτικὰ τῆς μεγίστης ἠπείρου τῆς γῆς, καὶ τέλος ἐκ τοῦ πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ εὑρισκομένου καὶ λόγῳ τοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους αὐτοῦ θερμοτάτου τμήματος τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ. Ἡ νέφωσις ἐν Εὐρώπῃ εἶναι κατὰ τὸν χειμῶνα μεγαλυτέρα παρὰ κατὰ τὸ θέρος· ἐπίσης ἡ ἐτησία κύμανσις τῆς θερμοκρασίας, ἥτις ἐκφράζεται διὰ τῆς διαφορᾶς τῶν μέσων θερμοκρασιῶν τοῦ θερμοτέρου καὶ ψυχροτέρου μηνός, ἀνέρχεται κατὰ μέσον ὅρον ἀπὸ 10° πρὸς δυσμὰς μέχρι 35° πρὸς ἀνατολάς. Λόγῳ τῆς μεγάλης ἀντιθέσεως μεταξὺ τοῦ τελείως ἠπειρωτικοῦ κλίματος τῶν στεππῶν ἐν τῇ Κασπίᾳ θαλάσσῃ καὶ τοῦ ὑγροευκράτου τῶν ὠκεανικῶν ἀκτῶν παρουσιάζει ἡ Εὐρώπη εἰς τὸ πλουσίως διαμελιζόμενον δυτικὸν ἥμισυ μεγάλην ποικιλίαν κλιμάτων, τόσον λόγῳ τῶν ὀροσειρῶν, ὅσον καὶ διότι αἱ ὀγκώδεις χερσόνησοι, ἰδιαιτέρως δὲ ἡ Σκανδιναυϊκὴ καὶ ἡ Ἰβηρική, σχηματίζουσι μικρὰς οὕτως εἰπεῖν ἠπείρους. Ἐν Εὐρώπῃ ἡ ἐλάττωσις κατὰ τὸν χειμῶνα τῆς θερμοκρασίας βορείως τῶν 45° βορ. πλάτους λαμβάνει χώραν οὐχὶ πρὸς βορρᾶν, ἀλλὰ πρὸς ΒΑ. καὶ Α, κατὰ δὲ τὸ θέρος πρὸς ΒΒΔ, κατὰ τὸν χειμῶνα πρὸς τὴν Σιβηρίαν καὶ κατὰ τὸ θέρος πρὸς τὴν Νορβηγικὴν θάλασσαν· καὶ ἀντιστοίχως κατὰ τὸν χειμῶνα οἱ ΒΑ καὶ κατὰ τὸ θέρος οἱ ΒΒΔ ἄνεμοι εἶναι οἱ ψυχρότεροι. Ἡ πρόοδος τῆς ἀνοίξεως πρὸς Α. καὶ ΒΑ. δύναται νὰ προκαλέσῃ εἴς τινας τόπους καὶ τὴν πτῶσιν ἀσθενοῦς χιόνος. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἀνθοβολίας τῶν ὀπωρικῶν ἄρχεται ἐν Ῥώμῃ καὶ Ἀθήναις κατὰ μέσον ὅρον τὴν 16 Μαρτίου, ἐν Βιέννῃ τὴν 19ην Ἀπριλίου, ἐν Χριστιανίᾳ καὶ Ῥίγᾳ τὴν 18 Μαΐου καὶ ἐν Πετρουπόλει τὴν 6 Ἰουνίου. Ἐν Γερμανίᾳ αὕτη ἄρχεται εἰς τὴν ἄνω πεδιάδα τοῦ Ῥήνου ἀπὸ Φραγκφούρτης μέχρι Βασιλείας τὸ ἐνωρίτερον μεταξὺ 11—13 Ἀπριλίου, 3—4 ἡμέρας βραδύτερον εἰς τὰς στενὰς κοιλάδας τοῦ μέσου Ῥήνου ἀπὸ τοῦ Νέκκερ μέχρι Κάνσταττ καὶ Μοζέλα μέχρι τοῦ Νανόν.

Γενικῶς τὴν Εὐρώπην ἀπὸ κλιματολογικῆς ἀπόψεως δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν εἰς 4 μεγάλας ὁμάδας:

1) Εἰς τὴν τῶν *ὑπερβορείων κλιμάτων*, ὅπου ἡ μέση θερμοκρασία εἶναι κατωτέρα ἢ κυμαίνεται περὶ τὸ 0°. Εἰς τὴν ὁμάδα ταύτην περιλαμβάνεται ἡ Λαπωνία καὶ τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς περιοχῆς τοῦ Παγωμένου ὠκεανοῦ.

2) Τῶν *ἠπειρωτικῶν κλιμάτων*, ἅτινα εἰσὶν ἐν γένει τὰ δριμέα κλίματα, ὅπου τὸ θέρος εἶναι λίαν θερμόν, ὁ χειμὼν λίαν ψυχρὸς καὶ ἡ βροχὴ μετρία· εἰς ταύτην ὑπάγονται ὁλόκληρος σχεδὸν ἡ πεδιὰς τῆς Ῥωσίας, ἡ κεντρικὴ Εὐρώπη μέχρι τοῦ Ῥήνου καὶ Δουνάβεως, ἡ περιοχὴ τῆς Βορείου Βαλτικῆς, τὸ ὀροπέδιον τῆς Μεγάλης Ῥωσίας, αἱ στέππαι τῆς μεσημβρινῆς Ῥωσίας, ἡ Πολωνία, ἡ κοιλὰς τοῦ Δουνάβεως, τὰ Καρπάθια, ἡ Βοημία, περιοχαὶ αἵτινες, ἂν καὶ ἔχουσιν ἴδιον ἑκάστη κλῖμα, ἀνήκουσιν ἐν τούτοις εἰς τὴν μεγάλην ταύτην ὁμάδα. Ἡ μέση ἐτησία θερμοκρασία τῶν κλιμάτων τούτων ἐν Εὐρώπῃ δὲν ἀνέρχεται παρὰ ἐξαιρετικῶς εἰς τοὺς 10°, ἀλλὰ ἡ θερμοκρασία τοῦ Ἰουλίου φθάνει συχνὰ τοὺς 20°, ἐνῷ ἡ τοῦ Ἰανουαρίου κατέρχεται ἐν τῇ κεντρικῇ καὶ ἀνατολικῇ Ῥωσίᾳ κάτω τῶν —10°· εἰς τὸ Orenbourg (51° 48' πλ. 55° 6' μῆκ.) τὸ εὖρος μεταξὺ τοῦ μέσου τοῦ θερμοτέρου μηνὸς καὶ τὸ τοῦ ψυχροτέρου ἀνέρχεται περίπου εἰς 36°. Εἰς τὰ κλίματα ταῦτα ἡ βροχὴ πίπτει κυρίως κατὰ τὸ θέρος.

3) Τῶν *ὠκεανικῶν κλιμάτων*, ἅτινα χαρακτηρίζονται ἐκ τῆς σχετικῆς γλυκύτητος τοῦ χειμῶνος καὶ θέρους καὶ τῆς συχνότητος τῶν δυτικῶν ἀνέμων. Εἰς τὴν ὁμάδα ταύτην ὑπάγονται ἡ Νορβηγία, ἡ Δανία, αἱ Βρεττανικαὶ νῆσοι, αἱ ἀκταὶ τῆς Μάγχης αἱ Κάτω Χῶραι, τὸ πεδίον τοῦ κόλπου τῆς Γασκώνης, τὸ συγκρότημα τῶν Ἄλπεων καὶ τινα ἄλλα ὀρεινὰ τοιαῦτα, ἅτινα διακρίνονται ἐκ τῆς ἀφθονίας τῶν βροχῶν καὶ τῆς τραχύτητος τοῦ χειμῶνος, τῆς ὀφειλομένης εἰς τὸ ὕψος αὐτῶν. Εἰς τὸ συγκρότημα τῶν Ἄλπεων εὑρίσκει τις λίαν ἐκπεφρασμένον τὸν δριμὺν χαρακτῆρα τῶν ἠπειρωτικῶν κλιμάτων, θέρος λίαν θερμὸν καὶ χειμῶνα λίαν ψυχρόν, ἀλλ' ἀντιθέτως πρὸς τὰ ἠπειρωτικὰ κλίματα ἡ βροχὴ πίπτει ἐκεῖ λίαν ἀφθόνως. Εἰς τὴν Βαλεντίαν, εἰς τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς Ἰρλανδίας, ὅπου ὁ ὠκεανικὸς χαρακτὴρ εἶναι μᾶλλον ἐκπεφρασμένος ἢ ἀλλαχοῦ, ἡ διαφορὰ τῆς μέσης θερμοκρασίας τοῦ Ἰανουαρίου καὶ Ἰουλίου ἀνέρχεται μόλις τοὺς 2°, ἐνῷ, ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω, ἐν Orenbourg. εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς Εὐρώπης, φθάνει τοὺς 36°. Ἡ θερμοκρασία τῶν ὠκεανικῶν ἢ θαλασσίων κλιμάτων εἶναι μᾶλλον σταθερὰ παρὰ ἐκείνη τῶν ἠπειρωτικῶν, ἀλλ' ἡ μέση ἐτησία θερμοκρασία δὲν ἀνέρχεται σχεδὸν ἄνωθεν τῶν 10° μέχρι 11°, δηλαδὴ κατὰ 2° περισσότερον παρὰ ἐν τῇ κεντρικῇ Εὐρώπῃ. Ὑπὸ τὸ ὠκεανικὸν κλῖμα τὸ φθινόπωρον εἶναι ἡ συνήθης ἐποχὴ ὅπου ἡ βροχὴ πίπτει ἀφθονωτέρα. Αἱ δυτικαὶ ἀκταὶ καὶ δυτικαὶ κλιτύες τῶν ὀρέων ἀφθονώτερον διαβρέχονται παρὰ αἱ ἀνατολικαί.

4) Τῶν *κλιμάτων τῆς Μεσογείου*, ἅτινά εἰσι τὰ θερμότερα τῆς Εὐρώπης καὶ εἰς ἃ πίπτει ἐν γένει ὀλίγη βροχή, ἰδίᾳ κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ φθινόπωρον, καὶ ἔχουσι θέρος λίαν ξηρόν. Εἰς τὴν ὁμάδα αὐτὴν ὑπάγονται ἡ Ἰβηρική, ἡ Ἰταλικὴ καὶ ἡ Βαλκανικὴ χερσόνησος. Δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ μέση ἐτησία θερμοκρασία ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Μεσογείου ἀνέρχεται ἄνω τῶν 15°, ὁ παγετὸς δὲν εἶναι συνήθης, καὶ ἡ μέση θερμοκρασία τοῦ Ἰανουαρίου εἶναι συνήθως ἀνωτέρα τῶν +5°, ἡ δὲ τοῦ Ἰουλίου περίπου +25°. Οἱ χειμῶνες ὅμως εἰς τὰ ὄρη καὶ ὀροπέδια εἶναι ψυχροί.

Ἡ καιρικὴ κατάστασις ἐν Εὐρώπῃ παρουσιάζει

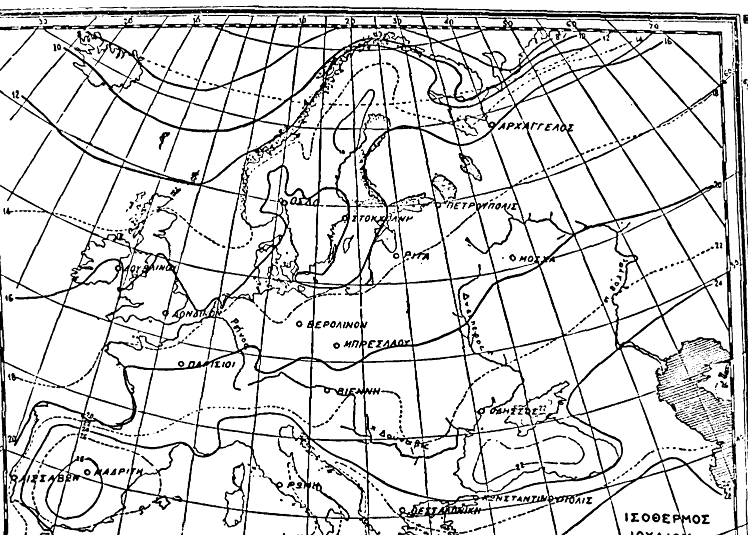

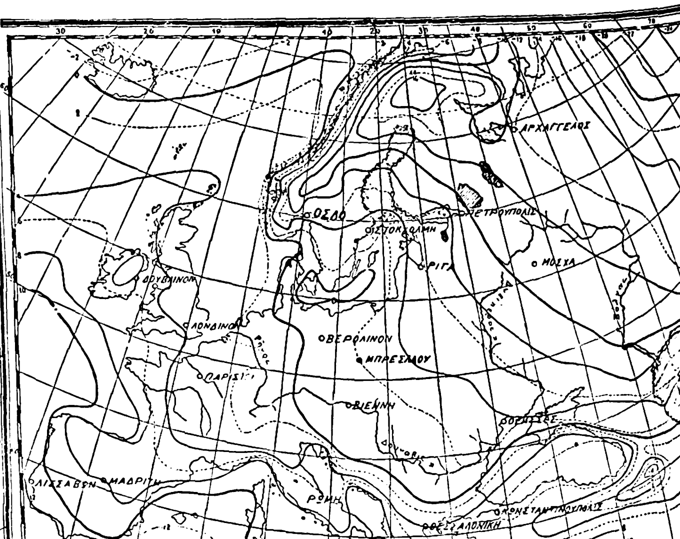

Digitized by Google

ΕΥΡΩΠΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ
ΚΛΙΜΑΞ 1/15.000.000
Χιλιόμετρα
0 50 100 200 300 400 500 600
ΒΟΡΕΙΟΣ ΠΑΓΩΜΕΝΟΣ ΩΚΕΑΝΟΣ
ΝΟΡΒΗΓΙΚΗ ΘΑΛΑΣΣΑ
ΑΤΛΑΝΤΙΚΟΣ
ΩΚΕΑΝΟΣ
ΙΣΛΑΝΔΙΑ
ΝΟΡΒΗΓΙΑ
ΣΟΥΗΔΙΑ
ΦΙΛΑΝΔΙΑ
ΛΑΠΩΝΙΑ
ΡΩΣΣΙΑ
ΕΝΩΣΙΣ ΣΟΒΙΕΤΙΚΩΝ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΩΝ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΩΝ
ΟΥΡΑΛΙΑ ΟΡΗ
ΣΙΒΗΡΙΑ
ΑΣΙΑ
ΟΥΚΡΑΝΙΑ
ΕΣΘΟΝΙΑ
ΛΕΤΤΟΝΙΑ
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ
ΠΟΛΩΝΙΑ
ΓΕΡΜΑΝΙΑ
ΔΑΝΙΑ
ΒΟΡΙΟΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΘΑΛΑΣΣΑ
ΒΑΛΤΙΚΗ ΘΑΛ.
ΙΡΛΑΝΔΙΑ
ΑΓΓΛΙΑ
ΓΑΛΛΙΑ
ΤΣΕΧΟΣΛΟΒΑΚΙΑ
ΑΥΣΤΡΙΑ
ΟΥΓΓΑΡΙΑ
ΡΟΥΜΑΝΙΑ
ΕΛΒΕΤΙΑ
ΙΤΑΛΙΑ
ΝΟΤΙΟΣΛΑΒΙΑ
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ
ΑΛΒΑΝΙΑ
ΕΛΛΑΣ
ΤΟΥΡΚΙΑ
ΙΣΠΑΝΙΑ
ΠΟΡΤΟΓΑΛΛΙΑ
ΕΥΞΕΙΝΟΣ ΠΟΝΤΟΣ
ΚΑΣΠΙΑ ΘΑΛΑΣΣΑ
ΚΑΥΚΑΣΟΣ ΟΡΗ
ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ ΘΑΛΑΣΣΑ
ΣΙΚΕΛΙΑ
ΣΑΡΔΗΝΙΑ
ΚΟΡΣΙΚΗ
ΚΡΗΤΗ
ΑΦΡΙΚΗ
Μαρόκον
Αλγερία
Λονδίνον
Παρίσιοι
Βερολίνον
Βαρσοβία
Μόσχα
Λένινγραντ (Πετρούπολις)
Στοκχόλμη
Όσλο
Κοπεγχάγη
Βιέννη
Βουδαπέστη
Πράγα
Ρώμη
Μαδρίτη
Λισσαβών
Κωνσταντινούπολις
Αρχάγγελος
Καζάν
Νίζνι Νοβογορόδ
Σαμάρα
Σαράτοβ
Αστραχάν
Ροστόβ
Κίεβον
Χαρκόβ
Οδησσός
Τιφλίς
Βατούμ
Ταυρίς
Πετρόβσκ
Ρίγα
Κόβνο
Βίλνα
Σόφια
Νίσσα
Βελιγράδιον
Θεσσαλονίκη
Πάτραι
Ιωάννινα
Νεάπολις
Μασσαλία
Βαρκελώνη
Σεβίλλη
Γρενάδη
Μάλαγα
Καρθαγένη
Ρουέν
Χάβρη
Βρέστη
Νάντη
Βορδώ
Λυών
Τουλούζη
Στουτγάρδη
Μόναχον
Δρέσδη
Λειψία
Κολωνία
Αμβούργον
Βρέμη
Άμστερνταμ
Βρυξέλλαι
Εδιμβούργον
Δουβλίνον
Μπέλφαστ
Λίβερπουλ
Μάντσεστερ
Μπρίστολ
Νιουκάστλ

ἑκάστοτε ἰδιομορφίαν ἀξιοσημείωτον· καὶ τοῦτο λόγῳ, ἀφ' ἑνὸς τοῦ μεγάλου μετώπου αὐτῆς πρὸς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανὸν καὶ τῆς ἐκτάσεώς της πρὸς ὑποτροπικὴν θάλασσαν, ὡς εἶναι ἡ Μεσόγειος, καὶ ἀφ' ἑτέρου λόγῳ τῆς ἀμέσου ἐπαφῆς αὐτῆς μετὰ τῆς μεγάλης ἀσιατικῆς μάζης. Ὑφίσταται ὡς ἐκ τούτου τὴν ἐπίδρασιν δύο μεγάλων κέντρων δράσεων τῆς ἀτμοσφαίρας: τοῦ ἀντικυκλῶνος τῶν Ἀζορῶν καὶ τοῦ τῆς Σιβηρίας, οἵτινες περιορίζουσι τὴν μετακίνησιν τῶν κυκλωνικῶν ὑφέσεων. Κατὰ τὸν Van Bebber παρατηροῦνται ἐν Εὐρώπῃ πέντε τροχιαὶ μᾶλλον συχναὶ τῶν ὑφέσεων (βλ. σχ.), τῶν ὁποίων ἡ συχνότης μεταβάλλεται ἀναλόγως τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους, περίπου δὲ τὸ $^1/_4$ αὐτῶν ἀκολουθεῖ τὰς τροχιὰς ταύτας. Ἡ τροχιὰ Ια, ἥτις διέρχεται βορειοδυτικῶς τῆς Σκωτίας μὲ κατεύθυνσιν πρὸς τὴν βόρειον Νορβηγίαν, ἀκολουθεῖται ὑπὸ τῶν ὑφέσεων τοῦ χειμῶνος καὶ φθινοπώρου, εἶναι δὲ ἧττον συχνὴ κατὰ τὴν ἄνοιξιν. Κατὰ τὸν χειμῶνα ἡ τροχιὰ αὕτη κάμπτεται συχνὰ πρὸς τὴν Ρωσίαν (Λευκὴ θάλασσα ἢ Βοθνικὸς κόλπος) ἀντὶ νὰ συνεχίσῃ τὸν δρόμον της πρὸς τὸ Βόρειον ἀκρωτήριον. Αἱ τροχιαὶ II καὶ III, αἵτινες εἶναι ἐξ ἴσου συχναί, ἰδίᾳ κατὰ τὸν χειμῶνα, ἀναχωροῦσαι ἐκ τῶν νήσων Feroë, διευθύνονται ἡ πρώτη πρὸς τὴν Ρωσίαν διὰ τοῦ Ὄσλο, Στοκχόλμης καὶ Πετρουπόλεως καὶ ἡ ἑτέρα πρὸς τὴν Βαλτικὴν καὶ Πολωνίαν. Κατὰ τὴν ἄνοιξιν αἱ τροχιαὶ ἄρχονται ἐκ μικροτέρου γεωγραφικοῦ πλάτους καὶ ἀντιπροσωπεύονται εἰδικῶς διὰ τῆς τροχιᾶς IV, ἥτις ἀρχομένη ἀπὸ τῆς Ἰρλανδίας διέρχεται εἴτε διὰ τοῦ μεσημβρινοῦ τμήματος τῆς Ἀγγλίας καὶ τῶν μεγάλων λιμνῶν τῆς Σουηδίας, εἴτε διὰ τῶν Κάτω Χωρῶν καὶ τῆς Βαλτικῆς, διὰ νὰ καταλήξωσιν ἀμφότεραι εἰς τὴν Φινλανδίαν. Ἡ τροχιὰ Va βαίνουσα ἐκ τῆς Βρεττάνης πρὸς τὴν Ἀδριατικήν, παρέχει συνήθως τὰς ὑφέσεις, αἵτινες συνοδεύονται κατὰ τὸν χειμῶνα ὑπὸ ἰσχυρῶν θυελλῶν. Ἐπίσης αὕτη ἀκολουθεῖται ὑπό τινων ὑφέσεων κατὰ τὴν ἄνοιξιν καὶ τὸ φθινόπωρον, ὁπότε φθάνουσαι αὗται εἰς τὴν Ἀδριατικὴν ἀνέρχονται συχνὰ εἴτε πρὸς τὸν Εὔξεινον πόντον κατὰ τὴν ἄνοιξιν (Vc), εἴτε πρὸς τὴν Φινλανδίαν κατὰ τὸ φθινόπωρον, συχνὰ δὲ κατερχόμεναι διέρχονται ἄνωθεν τῆς Ἑλλάδος. Κατὰ τὸν Van Bebber ἡ ἑκατοστιαία συχνότης τῶν ὑφέσεων, αἵτινες ἐτησίως διατρέχουσιν ἑκάστην τῶν τροχῶν τούτων, εἶναι:

I	II	III	IV	V
34	16	12	16	22

Αἱ διαφοραὶ εἰς τὴν πορείαν τῶν φαινομένων τούτων ὀφείλονται εἰς τὴν ἄνισον διανομὴν τῶν θερμοκρασιῶν ἐπὶ τῆς ἠπειρωτικῆς Εὐρώπης. Διότι ἂν ὑπάρχῃ ἐπὶ τῆς Εὐρώπης μία ζώνη μεγίστων θερμοκρασιῶν καὶ ἑτέρα ἐλαχίστων, πᾶσα ὕφεσις ἥτις ἤθελεν εὑρεθῆ μεταξὺ τῶν δύο τούτων ζωνῶν θὰ μετακινηθῇ καθέτως πρὸς τὴν γραμμὴν τὴν ἑνοῦσαν τὰ κέντρα αὐτῶν. Ἂν τὸ θερμόμετρον ἀνέλθῃ πρὸς Α καὶ ΝΑ καὶ κατέλθῃ ἐπὶ τῆς Σιβηρίας ἢ τῆς Γροιλανδίας—ὅπερ συμβαίνει τὸν χειμῶνα—αἱ τροχιαὶ τῶν ὑφέσεων πλησιάζουσι τὰς τροχιὰς I, II, III καὶ V· ἂν ὅμως τοὐναντίον ἡ θερμοκρασία εἶναι λίαν ὑψηλὴ πρὸς Δ καὶ Ν καὶ κατωτέρα πρὸς τοὺς πόλους (διανομὴ τοῦ θέρους), τότε ἡ τροχιὰ IV εἶναι ἡ πιθανωτέρα. Ὁ ἀνωτέρω κανὼν ἐξηγεῖ τὴν γενικὴν κίνησιν τῶν ὑφέσεων ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς, ἐπειδὴ εἰς τὸ ἡμισφαίριον ἡμῶν ἡ εὐθεῖα ἥτις ἑνώνει τὰς ζώνας τῶν μεγίστων θερμοκρασιῶν μετὰ τῶν ἐλαχίστων συχνότερον προσανατολίζεται ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον· τοῦτο ἐξηγεῖ ἐξ ἄλλου τὰς ἀνωμάλους μετακινήσεις ὡρισμένων ὑφέσεων, διευθυνομένων π. χ. ἐκ τῆς Ἀδριατικῆς πρὸς τὴν Μάγχην, ὅταν ἓν θερμομετρικὸν μέγιστον ἐσχηματίσθῃ ἐπὶ τῆς Σκανδιναυΐας καὶ ἓν ἐλάχιστον πρὸς νοτιοδυτικὰ τῆς Γαλλίας.

Ἀνεξαρτήτως τῶν ὑφέσεων τούτων, αἵτινες φθάνουσιν ἅπασαι ἐσχηματισμέναι ἀπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ, παρατηρεῖται συχνάκις ὁ σχηματισμὸς μικρῶν ὑφέσεων εἰς τοὺς κόλπους τῆς Γενούης καὶ τὸν Γασκωνικόν. Αἱ τοῦ κόλπου τῆς Γενούης—αἵτινες εἶναι πολλάκις μεγάλης σημασίας διὰ τὴν Ἑλλάδα—μένουσι συνήθως στάσιμοι ἐπὶ μίαν ἢ δύο ἡμέρας, ἀναπτυσσόμεναι καὶ αὐξανόμεναι κατ' ἔντασιν, κατόπιν διασχίζουσι τὰ Ἀπέννινα, τὴν Ἀδριατικήν—ἐπιδρῶσαι ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος—καὶ τὴν Τουρκίαν καὶ εἶτα ἐξαφανίζονται ἐντὸς τῆς μικρᾶς Ἀσίας καὶ τοῦ Εὐξείνου πόντου· ἐνίοτε ὅμως αἱ ὑφέσεις αὗται κατέρχονται διὰ τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας καὶ ἐξαπλοῦνται ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος. Τὸ πλεῖστον τῶν ὑφέσεων τούτων φαίνεται ὅτι ἐξαρτᾶται ἀπ' εὐθείας ἐκ τῶν λίαν σημαντικῶν ὑφέσεων, αἵτινες προσβάλλουσι τὴν Εὐρώπην διὰ τῶν Βρεττανικῶν νήσων. Διότι πράγματι παρατηρεῖται συχνάκις ὁ σχηματισμὸς μιᾶς δευτερευούσης ὑφέσεως ἐπὶ τοῦ κόλπου τῆς Γενούης μετὰ τὴν ἐμφάνισιν ἀξιολόγου ὑφέσεως ἐπὶ τῆς Ἀγγλίας. Ὡς πρὸς τὰς ὑφέσεις τοῦ Γασκωνικοῦ κόλπου, αὗται μένουσι γενικῶς στάσιμοι ἐπὶ μίαν ἢ δύο ἡμέρας, καθ' ὃν χρόνον σχηματίζονται, εἶτα διασχίζουσι τὰ Πυρηναῖα καὶ ἁπλοῦνται ἐπὶ τῆς Μεσογείου, ἢ σπανιώτερον διασχίζουσι τὴν Γαλλίαν ἀπὸ ΝΔ πρὸς ΒΑ.

Θ. Θ. ΦΙΝΤΙΚΛΗΣ

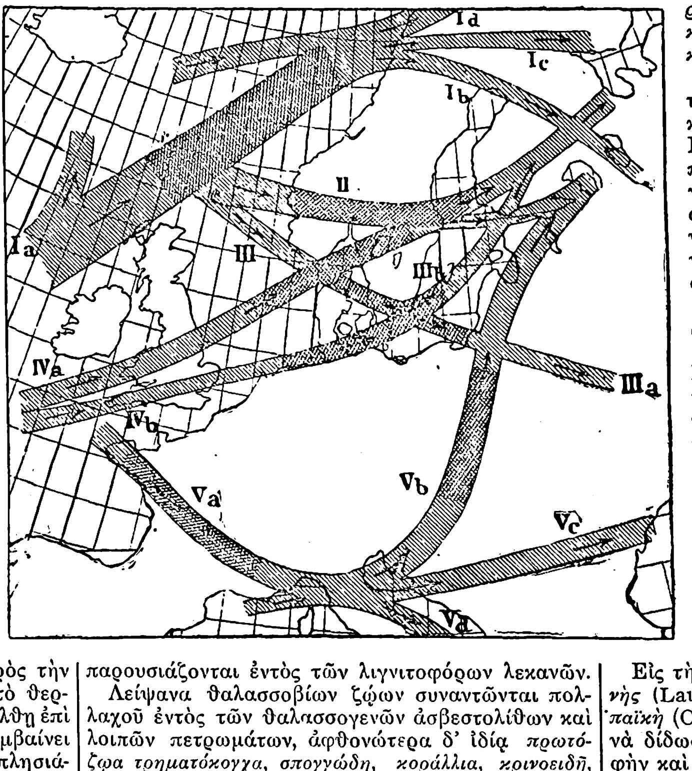

Χλωρὶς καὶ πανίσκη. *Α') Παλαιοντολογικὸς κόσμος.* Εἰς τὰς θαλάσσας καὶ τὰς ξηράς, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὰς διαφόρους γεωλογικὰς ἐποχὰς ὑπῆρχον ἑκάστοτε εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Εὐρώπης, ἔζησε ποικίλος ὀργανικὸς κόσμος φυτῶν καὶ ζῴων, ἀνήκων εἰς ὅλας τὰς ὁμοταξίας τῶν ἀπολιθωμένων καὶ σημερινῶν ζωϊκοῦ καὶ φυτικοῦ βασιλείων. Τὰ λείψανα πολλῶν ἐκ τῶν προϊστορικῶν τούτων ζησάντων ζῴων καὶ φυτῶν, εὑρεθέντα μετὰ τὸν θάνατόν των ὑπὸ καταλλήλους συνθήκας ἀπολιθώσεως, ἀπελιθώθησαν ἐγκλεισθέντα ἐντὸς τῶν στρωμάτων τῶν διαφόρων διαπλάσεων καὶ διετηρήθησαν ὡς ἀπολιθώματα, ἀνευρισκόμενα σήμερον πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης.

Τὰ κυριώτερα τῶν ἀπολιθωμένων φυτῶν εἶναι τὰ εὑρισκόμενα ἐντὸς τῶν στρωμάτων τῶν λιθανθρακοφόρων ἢ καὶ τῶν γαιανθρακοφόρων ἢ λιγνιτοφόρων περιοχῶν. Οὕτως εἰς τὰς λιθανθρακοφόρους λεκάνας συναντῶνται ἄφθονα ἀπολιθωμένα *πτεριδόφυτα* (πτέριδες, ἱππουριδοειδῆ λυκοποδιοειδῆ, κλπ.), *κυκαδώδη* κλπ. φυτά, ἐνῷ ἐντὸς τῶν μεσοζωϊκῶν καὶ τῶν καινοζωϊκῶν διαπλάσεων συναντῶνται ἀπολιθωμένα *γυμνόσπερμα* καὶ *ἀγγειόσπερμα φανερόγαμα* φυτά. Τὰ *δικοτυλήδονα* ἰδίᾳ παρουσιάζονται ἐντὸς τῶν λιγνιτοφόρων λεκανῶν.

Λείψανα θαλασσοβίων ζῴων συναντῶνται πολλαχοῦ ἐντὸς τῶν θαλασσογενῶν ἀσβεστολίθων καὶ λοιπῶν πετρωμάτων, ἀφθονώτερα δ' ἰδίᾳ *πρωτόζῳα τρηματόκογχα, σπογγώδη, κοράλλια, κρινοειδῆ, βραγχιόποδα, ὄστρακα ἐλασματοβραγχίων, γαστεροπόδων, κεφαλοπόδων* (ἀμμωνοειδῶν κλπ.), ὀστᾶ ἰχθύων, κλπ.

Ἑρπετῶν ἐπίσης ἀρκετὰ λείψανα εὑρέθησαν, ἰδίᾳ δ' ἐντὸς τῶν μεσοζωϊκῶν διαπλάσεων τῆς μέσης καὶ βορειοδυτικῆς Εὐρώπης. Ἄξια ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι τὰ λείψανα τῶν *ἰχθυοσαύρων, θαυματοσαύρων, πλησιοσαύρων, ἰχθύων ἀμμωνιτῶν* κλπ., τὰ ὁποῖα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς λιασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸ Holzmaden τῆς Βυρτεμβέργης.

Ἐπίσης σπουδαίαν ἔχουν σημασίαν τὰ λείψανα τῶν *ἰγουανοδόντων, μεγαλοσαύρων, κροκοδειλοειδῶν, χελωνοειδῶν* καὶ *ἰχθύων*, τὰ ὁποῖα εὑρέθησαν τῷ 1877 εἰς τὸ ὀρυχεῖον Saint-Barbe τοῦ Bernissart τοῦ Βελγίου. Ὡσαύτως τὰ λείψανα τῶν ἰχθύων, ἐντόμων *ἀρθροζῴων*, ἰδίᾳ δὲ τῶν *ἀρχαιοπτερύγων, ῥαμφορρύγχων, πτεροδακτύλων, χελωνοειδῶν, σαυροειδῶν* κλπ., τὰ ὁποῖα εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν στρωμάτων τῶν λιθογραφικῶν ἀσβεστολίθων τοῦ Solnhofen τῆς Βαυαρίας, τῶν σχηματισθέντων κατὰ τὴν ἀνωτέραν ἰουράσιον ὑποπερίοδον τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος.

Ὁμοίως λείψανα ἀπολιθωμένων ζῴων, ζησάντων κατὰ τὸν καινοζωϊκὸν αἰῶνα, εὑρίσκονται πολλαχοῦ. Ἐκ τούτων ὅμως ἰδιαιτέρως ἔχουν μεγάλην σημασίαν τὰ λείψανα τῶν ὀστῶν ἀπολιθωμένων θηλαστικῶν, τὰ ὁποῖα εὑρέθησαν εἰς τὸ Πικέρμι Ἀττικῆς), εἰς τὴν Σάμον, εἰς τὴν Μακεδονίαν, εἰς τὴν Βιενναίαν λεκάνην, εἰς τὸ Concud τῆς Ἱσπανίας, εἰς τὸ Mont Léberon παρὰ τὸ Cucuron (Vaucluse) τῆς Προβὰνς τῆς Γαλλίας, παρὰ τὸ Eppelsheim τῆς Παραρρηνίου Ἔσσης, εἰς τὸ Baltavar τῆς Οὐγγαρίας καὶ ἀλλαχοῦ.

Τέλος ἄξιος ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι καὶ ὁ ἐξ ἐλεφάντων ἐπίσης ἀπολιθωμένος κόσμος, ὁ συναντώμενος εἰς τὴν στέππην τοῦ Laiss εἰς τὸ Krems τῆς Κάτω Αὐστρίας.

Γ. Κ. Γ.

Β') Ἡ σύγχρονος χλωρίς. Ἡ χλωρὶς τῆς Εὐρώπης διαιρεῖται εἰς τέσσαρας διακεκριμένας ζώνας, τὴν πολικὴν ἢ ἀρκτικήν, τὴν δασικήν, τὴν ποντικὴν καὶ καυκάσιον καὶ τὴν μεσογειακήν.

α') Πολικὴ ζώνη. Ἡ ζώνη αὕτη κατέχει ἐν Εὐρώπῃ τὴν μικροτέραν ἔκτασιν καὶ περιλαμβάνει τὰ βόρεια τῆς Σκανδιναυΐας, τὴν Ρωσίαν, τὴν γῆν τοῦ Φραγκίσκου Ἰωσὴφ καὶ τὴν Νέαν Ζέμβλαν. Εἰς τὴν πολικὴν ζώνην, ἀπαντῶσι βρύα, λειχῆνες, ποώδη καὶ ἐλάχιστα μικρὰ δενδρύλλια. Τὰ ποώδη φυτὰ ἀντιπροσωπεύονται ὑπὸ ἀρκετῶν εἰδῶν, ὧν κυριώτερα εἶναι: *λυχνὶς ἡ ἀπέταλος* (Lyhnis apetala), *διαπενσία ἡ λαπωνικὴ* (Diapensia laponica), *ἀνδρομέδη ἡ ὑπνωτικὴ* (Andromeda hypnoidea), *κασσιόπη ἡ τετράγωνος* (Cassiope tetragona), *φθειροκτόνον τὸ βραχύδοντον* (Pedicularis brachydonta), κλ.

β') Δασικὴ ζώνη. Ἡ ζώνη αὕτη ἐκτείνεται ἀπὸ τῶν βορείων χωρῶν τῆς Εὐρώπης μέχρι τῶν Πυρηναίων, τῶν Κεβεννῶν, τῶν Ἄλπεων, τῶν Βαλκανίων, τῶν Καρπαθίων. Εἰς τὴν ζώνην ταύτην ἀναφαίνονται τὰ μεγάλα δασικὰ δένδρα, συνηθέστερα τῶν ὁποίων εἶναι: *ἡ πεύκη ἡ κοινὴ* (Pinus sylvestris), *ὄα ἡ ἀντιδυσεντερικὴ* (Sorbus torminalis), *προύμνη ἡ βριγάντιος* (Prunus brigantiaca), *ἐρυθροελάτη ἡ ὑψικάρηνος* (Picca excelsa), *ἐλάτη ἡ κτενοειδὴς* (Abies pectinata), *δρῦς ἡ μισχωτὴ* (Quercus pendoculata), *βετούλη ἡ λευκὴ* (Betula alba), *σφένδαμνος ὁ ψευδοπλάτανος* (Acer pseudoplatanus), *φιλύρα ἡ γναφαλώδης* (Tilia tomentosa), *ῥάχος ὁ εὐρωπαϊκὸς* (Ulex europaeus), *ἄρκευθος ἡ κοινὴ* (Juniperus communis), *καστανέα ἡ κοινὴ* (Castanea vesca).

γ') Ποντικὴ ζώνη. Αὕτη περιλαμβάνει τὰς πεδιάδας τῆς κάτω Οὐγγαρίας, τὴν κατωτέραν δουνάβιον ζώνην, τὴν νότιον Ρωσίαν μέχρι τοῦ Καυκάσου καὶ τὰς στέππας. Δασικὰ δένδρα ἀπαντῶσι τὰ τῆς προηγουμένης ζώνης, ἅτινα ὅμως σποραδικῶς ἀπαντῶσι καὶ εἰς τὰ ὄρη. Ἡ βλάστησις εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πλουσία· ἀφθονοῦσιν ἰδίως τὰ δενδρύλλια καὶ οἱ θάμνοι· αἱ πόαι δὲν ἀντιπροσωπεύονται ἐπαρκῶς.

δ') Μεσογειακὴ ζώνη. Ἡ ζώνη αὕτη περιλαμβάνει τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν, τὴν Ἰταλίαν μέχρι τῶν Ἄλπεων, τὰ νότια τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου, τὰ νότια μέρη τοῦ Εὐξείνου πόντου καὶ τῆς Κασπίας θαλάσσης, τὰ νότια τῆς Κριμαίας καὶ τὰς νήσους Βαλεαρίδας, Σικελίαν, Κρήτην, τὰς Ἰονίους νήσους καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Εἰς ταύτην ἀπαντῶσι πλεῖστα ὅσα ἐνδημικὰ φυτά, δένδρα, δενδρύλλια, θάμνοι καὶ πόαι.

Ἡ ζώνη αὕτη διαιρεῖται εἰς τρεῖς διακεκριμένας κατηγορίας: 1) τὴν *ζώνην τῶν δένδρων καὶ δενδρυλλίων μὲ φύλλα ἔμμονα*, 2) τὴν *ζώνην τῶν ὀρέων* καὶ 3) τὴν *ζώνην τῶν στεππῶν*.

Εἰς τὴν πρώτην ἀπαντῶσι κυρίως: *δάφνη ἡ εὐγενὴς* (Laurus nobilis) καὶ ἰδίως ἡ *ἐλαία ἡ εὐρωπαϊκὴ* (Olea europaea) ἐν τοσαύτῃ ἀφθονίᾳ, ὥστε νὰ δίδωσιν εἰς τὴν ζώνην ταύτην ἰδίαν ὅλως μορφὴν καὶ ἰδίαν συνήθως ὀνομασίαν: *ζώνη τῆς ἐλαίας* ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν *ζώνην τῶν φοινίκων*, ἥτις ἀπαντᾷ ἐν Σαχάρᾳ. Ἡ βλάστησις τῶν διαφόρων φυτικῶν εἰδῶν ἀπαντᾷ εἰς Ἰταλίαν διὰ τὴν *ἐλαίαν* καὶ τὴν *ἄμπελον* εἰς ὕψος 400 μέτρων ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τὴν θαλάσσης, 1,200 εἰς τὴν Ἱσπανίαν, 600 εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ 700 εἰς τὴν Σικελίαν. Εἰς ὑψηλότερον ἐπίπεδον ἀπαντᾷ ἡ *δρῦς ἡ ἀρία* (Quercus ilex), *δρῦς ἡ κοκκοφόρος* (Quercus coccifera), *πεύκη ἡ κοινὴ* (Pinus sylvestris), κτλ. Ἐν μεγάλῃ ἐπίσης ἀφθονίᾳ ἀντιπροσωπεύονται ἡ *ὀξύα* (Fagus), ἡ *πτελέα* (Ulmus) καὶ ἐκ τῶν εἰδῶν τῆς *λεύκης* (Populus), ἡ *λεύκη ἡ κοινὴ* (Populus alba), ἐν πλείσταις αὐτῆς ποικιλίαις ἐν Ἑλλάδι, καὶ ἡ *λεύκη ἡ πυραμιδοειδὴς* (Populus pyramidalis), εἰς πλείστας αὐτῆς ποικιλίας ἐν Ἰταλίᾳ. Ἐπίσης ἡ *κλῆθρα* (Alnus) ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ πλείστων εἰδῶν ἐν Ἰταλίᾳ ἰδίᾳ καὶ ἡ *φιλύρα ἡ ἀργυρόχρους* (Tilia argenteus) καὶ ὁ *πλάτανος* (Platanus) ἐν Ἑλλάδι. Ἐπίσης ἀφθονοῦσι τὰ *ἑσπεριδοειδῆ*, ἰδίᾳ ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἰταλίᾳ, ἡ *εὐκάλυπτος* (Eucalyptus), ἡ *συκῆ* (Ficus), ἡ *καρύα* (Juglans), ἡ *μορέα* (Morus) καὶ ἓν εἶδος *φοίνικος* (Foenix), ὁ *φοίνιξ ὁ δακτυλοφόρος* (Foenix dactylifera), ἰδίως ἐν Ἑλλάδι, τοῦ ὁποίου ὁ καρπὸς σπανίως ὡριμάζει.

Μεταξὺ τῶν δενδρυλλίων ἀπαντῶσιν: ἡ *δάφνη* (Laurus), ὁ *κίστος* (Cistus), ὁ *μύρτος* (Myrtus), ἡ *ἄρραχις* (Arrachis) κτλ. Ἐπίσης πλεῖστα εἶναι τὰ εἴδη καὶ αἱ ποικιλίαι τῶν ποωδῶν καὶ *κρυπτογάμων* φυτῶν.

Ἡ ζώνη τῶν ὀρέων ἄρχεται ἀπὸ ὕψους 1.200 μέτρων ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης καὶ ἄνω, ἔνθα σχηματίζονται μεγάλα καὶ ἐκτεταμένα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον δάση, ἐκ *δρυῶν, ἐλατῶν, πεύκων, τάξων, φραξίνων* κτλ.

Ἡ *ζώνη*, τέλος, *τῶν στεππῶν* περιλαμβάνει τὰς μεταξὺ τῆς ἄνω ῥοῆς τοῦ Γουαδιάνα ποταμοῦ καὶ τῆς Σιέρρας Νεβάδας ἐκτάσεις, ὡς καὶ τὰς παρὰ

Digitized by Google

τὴν ροὴν τοῦ Ἕβρου ἐν Βαλκανικῇ χερσονήσῳ περιλαμβανομένας. Ἐν τῇ ζώνῃ ταύτῃ ἀπαντῶσι, πλὴν διαφόρων δένδρων, δενδρυλλίων καὶ θάμνων καὶ ἐν ἀφθονίᾳ τὰ *ἀγρωστοειδῆ*.

Γ') Ἡ σύγχρονος πανίσκη. Ἡ Εὐρώπη ἀπὸ ζωολογικῆς ἀπόψεως ἐξεταζομένη παρουσιάζει τὴν πτωχοτέραν εἰς εἴδη καὶ ποσὸν ζώων πασῶν τῶν λοιπῶν ἠπείρων τῆς γῆς. Τὰ ὅρια τῶν ζωολογικῶν ζωνῶν ἐκτείνονται κατὰ μῆκος μὲν ἀπὸ τῆς ἰσοθέρμου γραμμῆς (0°) μέχρι τοῦ ἀπωτάτου πρὸς νότον ἄκρου τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου καὶ κατὰ πλάτος ἀπὸ τῶν Οὐραλίων ὀρέων μέχρι τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ καὶ τῶν βρεττανικῶν νήσων συμπεριλαμβανομένων. Γενικῶς ἡ πανὶς τῆς Εὐρώπης δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τρεῖς διακεκριμένας ζώνας, τὴν βόρειον, τὴν μέσην καὶ τὴν νότιον. Σπουδαιοτέρα πασῶν εἶναι ἡ πανὶς τῆς μέσης ζώνης, ἂν καὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Εὐρώπης παρατηρεῖται αἰσθητὴ ἐλάττωσις τῶν ἀγρίων ζώων. Εἰς τὰς βρεττανικὰς νήσους, π. χ., ὅπου ἄλλοτε ἀντεπροσωπεύοντο πάντα τὰ μεγάλα θηλαστικά, σήμερον δὲν ὑφίσταται παρὰ ἐλάχιστος ἀριθμὸς εἰδῶν.

α') *Θηλαστικά*: Ἐκ τούτων τὰ περισσότερα ἔχουσι συχνότερον μικρὸν μέγεθος. Ἐκ τῶν ὀνυχωτῶν ἀπαντῶσιν ὁ *ἀγριόχοιρος* (Sus scrofa), ἡ *ἔλαφος* (Cervus elaphus), ὁ *αἴγαγρος* (Cervus capreolus). Ἐκ τῶν *ἁρπακτικῶν* ἀπαντῶσιν ἡ *ἄρκτος* (Ursus arctus), ὁ *λὺγξ* (Felis lynx), ὁ *λύκος* (Canis lupus), ἡ *ἀλώπηξ* (Canis vulpes), ἡ *μουστέλη* (Mustela martes), ἡ *ἐνυδρὶς* (Lutra vulgaris) καὶ ἡ *ἀγρία γαλῆ* (Felis catus). Ἐκ τῶν *ἐντομοφάγων* ὁ *ἀκανθόχοιρος* (Echinaceus), ὁ *ἀσπάλαξ* (Talpa), ἡ *μυγαλῆ* (Sorex) κλπ. Ἐκ τῶν *χειροπτέρων* συνήθως τὰ γένη *ρινόλοφος* (Rhinolophus), *νυκτερὶς* (Vespertilio), *πλεκωτὶς* (Plecotis) καὶ *σύνωτος* (Synotus). Ἐκ τῶν *τρωκτικῶν* ἀφθονοῦσιν ὁ *σκίουρος* (Sciurus), ὁ *πετρόμυς* (Petromys), ὁ *μυοξὸς* (Myoxus), ὁ *κρίκετος* (Cricetus), ὁ *ὑπουδαῖος* (Hypudaeus), ὁ *ὕστριξ* (Aculeatus), ὁ *κάστωρ* (Castor), ὁ *λαγωὸς* (Lepus) κλπ. Ἐκ τῶν *πτερυγοπόδων* εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ ἀπαντᾷ ἡ *φώκη* (Phoca). Ἐκ τῶν *κητωδῶν* ὁ *δελφὶν* (Delphinus), ἡ *φάλαινα* (Balaena) καὶ *φαλαινόπτερα* (Balaenoptera).

β') *Πτηνά*: Ἀντιπροσωπεύονται ὑπὸ 650 περίπου εἰδῶν, ὧν τὰ πλεῖστα κατὰ τὸν χειμῶνα ἀποδημοῦσιν εἰς τὴν Ἀφρικήν. Ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ᾠδικῶν* ἢ *ψαλτῶν* ἀπαντῶσι τὰ εἴδη: *σπίζα ἡ ἄγαμος* (Fringilla coeba), *σπίζα ἡ ἀκανθυλλὶς* (Fringilla carduelis), *σπίζα ὁ σπῖνος* (Fringilla spinus), *σπίζα ἡ χλωρὶς* (Fringilla chloris), *στρουθὸς ὁ ἀγροδίαιτος* (Fringilla campestris), *σπίζα ἡ κοκκοθραύστης* (Fringilla coccothraustes), *σπίζα ἡ πυρρόχρους* (Fringilla pyrrhula), *λοξίας* (Loxias), *κορυδαλὸς* (Alauda), *σεισοπυγὶς* (Motacilla), *κέρθιος* (Certhius), *σίτη ἡ εὐρωπαϊκὴ* (Sitta europaea), *αἰγίθαλος* (Parus), *ρέγουλος* (Regulus), *ἀηδὼν* (Sylvia), *κόττυφος* (Turdus), *ψὰρ* (Sturnus), *κόραξ* (Corvus), *κορώνη* (Corvus corone), *κίττα* (Corvus pica), *πυρροκόραξ* (Pyrrocorax), *ἀστομάχος* (Lanius) καὶ *χελιδὼν* (Hirundo). Ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κεκρακτῶν* ἀπαντῶσι τὰ γένη: *αἰγοθήλας* (Caprimulgus), *κύψελος* (Cypselus), *ἔποψ* (Upupa) καὶ *ἀλκυὼν* (Alcedo). Ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀναρριχητικῶν* τά: *κόκκυξ* (Cuculus), *δρυκολάπτης* (Picus) καὶ *ἴυγξ* (Yunx). Ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἁρπακτικῶν* τά: *γλαὺξ ἡ φλογώδης* (Strix flammea), *γλαὺξ ἡ βραχύωτος* (Strix brachyotus), *γλαὺξ ἡ σκότιος* (Strix noctua), *γλαὺξ ὁ αἰγωλιὸς* (Strix aluco), *ὦτος ὁ νυκτοκόραξ* (Bubo maximus), *γὺψ ὁ σποδοειδὴς* (Vulturus cinereus), *γὺψ ὁ πυρρόχρους* (Vulturus fulvus), *γυπάετος ὁ πωγωνίας* (Cypaëtus barbatus), *ἀετὸς ὁ γνήσιος* (Aquila fuvus), *ἀετὸς ὁ βασιλικὸς* (Aquila imperialis), *ἁλιάετος* (Haliaetus), *ἱέραξ ὁ γνήσιος* (Falco tinnunculus), *ἱέραξ ὁ κορυδαλοφάγος* (Falco subbuteo), καὶ *κίρκος ὁ ὀρνιθοφάγος* (Astur palumbarius). Ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῶν *περιστερωδῶν* τά: *περιστερὰ ἡ ἀγρία* (Columba livia), *περιστερὰ ἡ φὰψ* (Columba palumbus), *περιστερὰ ἡ οἰνὰς* (Columba oenas), *περιστερὰ ἡ τρυγὼν* (Columba turtur) κλπ. Ἐκ τῶν *ἀλεκτορωδῶν* τά: *τετράορνις ὁ ἀγριόρνις* (Tetrao urogallus), *τετράορνις ἡ βονάσιος* (Tetrao bonassia), *πέρδιξ ἡ ἑλληνικὴ* (Perdix graeca) καὶ *πέρδιξ ὁ ὄρτυξ* (Perdix coturnix). Ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῶν *καλοβατικῶν* τά: *πελαργὸς ὁ λευκὸς* (Ciconia alba), *πελαργὸς ὁ μέλας* (Ciconia nigra), *ἐρωδιὸς ὁ τεφρόχρους* (Ardea cinerea), *ἐρωδιὸς ὁ λευκὸς* (Ardea alba), *σχοίνικλος ὁ λοφιοφόρος* (Vanellus cristatus), *σκολόπαξ ὁ ἀγρότης* (Scolopax rusticola), *ράλλος ὁ φίλυδρος* (Pallus aquaticus), *ὀρτυγομήτρα ἡ λειμώνιος* (Crex pratusis), *ἑλόρνις ἡ χλωρόπους* (Callinulla chloropus) καὶ *γέρανος ὁ σποδόχρους* (Grus cinerea). Ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νηκτικῶν* τά: *κύκνος ὁ κοινὸς* (Cygnus olor), *χὴν ὁ φαιὸς* (Amer cinereus), *νῆσσα ἡ ἀγρία* (Anas boschas), *λάρος ὁ γελῶν* (Larus ridibundus), *ἀελλώδης ἡ πελάγιος* (Procellaria pelagica) καὶ *θαλασσοδρόμος ὁ πελάγιος* (Thalassidroma pelagicus) καὶ τέλος ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δρομέων*: *ὦτις ἡ βραδεῖα* (Otis tarda).

γ') *Ἑρπετά*: Ἀντιπροσωπεύονται ὑπὸ ἐλαχίστων σχετικῶς εἰδῶν. Ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῶν *χελωνίων*, ἀπαντῶσιν: ἡ *χελώνη ἡ ἑλληνικὴ* (Testudo graeca), *ἐμὺς ἡ τελματιαία* (Emys lutraria) καὶ *θαλασσοχελώνη ὁ μίδας* (Chelone midas). Ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀφιδίων*: ἡ *ἔχιδνα ἡ κοινὴ* (Vipera berus), *ἔχιδνα ὁ ἀμμοδύτης* (Vipera ammodytes) καὶ *τροπιδόνωτος ὁ φίλυδρος* (Ttopidonotus natrix). Ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαυρωδῶν*: *σαῦρος ὁ τοιχοδρόμος* (Lacerta muralis), *σαῦρος ὁ πελοποννήσιος* (Lacerta peloponnesiaca) καὶ *σκίγγος ὁ κοινὸς* (Anguis vulgaris). Ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀμφιβίων*: *ὕλη ἡ ἀναρριχητικὴ* (Hyla arborea), *βάτραχος ὁ χλωρὸς* (Rana esculenta), *φρῦνος ὁ τεφρόχρους* (Bufo cinereus), *σαλαμάνδρα ἡ στικτὴ* (Salamandra maculata) καὶ *τρίτων ὁ χαιτήεις* (Trito cristatus).

δ') *Ἰχθύες*: Ἀντιπροσωπεύονται ὑπὸ πλείστων εἰδῶν. Ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων* συνηθέστερον ἀπαντῶσιν, οἱ: *οὐρανοσκόπος* (Uranoscopus), *λάβραξ* (Labrax), *δακτυλόπτερος ὁ ἱπτάμενος* (Dactylopterus volitans), *τρίγλη* (Mullus), *σκόμβρος* (Scomber), *θύννος* (Thynnus), *πελαμὶς* (Pelamys), *ξιφίας* (Xiphias), *σκάρος* (Scarus), *σκόρπαινα* (Scorpaena), *βὼξ* (Box), *μελάνουρος* (Melanurus), *σκάθαρος ὁ ἑλληνικὸς* (Scatharus graecus), *σάργος* (Sargus), *συναγρὶς* (Dentex), *χρύσοφρυς* (Chrysophrys), *μαίνη* (Maena), *σμαρὶς* (Smaris) καὶ *κέφαλος* (Mugil). Ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀνακάνθων* κυριώτερα γένη καὶ εἴδη εἶναι: *γάδος ὁ κοινὸς* (Godus aeglephinus), *γάδος ἡ μορρούα* (Gadus morruha), *γάδος ὁ πουτάσσειος* (Gadus putassou), *πλευρονήκτης ὁ πλάταξ* (Pleuronectes platessa), *πλευρονήκτης ὁ ἱππόγλωσσος* (Pleuronectes hippoglossus), *γλῶσσα* (Solea), *ρόμβος* (Rhombus), *σκομβρέσωξ* (Scombresox), *βελόνη* (Belone) καὶ *πτήνιχθυς ὁ ἱπτάμενος* (Exoceötus volitans). Ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυσοστόμων* ἀπαντῶσιν, οἱ: *σίλουρος* (Silurus), *κυπρῖνος ὁ γνήσιος* (Cyprinus carpio), *σαλωμὸς ὁ κοινὸς* (Salmo salar), *ἀτακαῖος ἢ σαλωμὸς ἢ φορέλλη* (Salmo fario), *ἔσωξ ὁ γνήσιος* (Esox lucius), *ἀρίγγη ἡ κοινὴ* (Clupea harengus), *ἀρίγγη ἡ ποντικὴ* (Clupea pontica), *ἀρίγγη ἡ σαρδικὴ* (Clupea sardina), *ἐγκραυλις ἡ ἐγκρασίχολος* (Clupea engrasicholus), *ἔγχελυς ὁ κοινὸς* (Anguilla vulgaris), *γόγγρος ὁ κοινὸς* (Gonger vulgaris) καὶ *ὀφέουρος ὁ ἕρπων* (Ophiurus serpens). Ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σελαχωδῶν* οἱ: *καρχαρίας ὁ ἀνθρωποφάγος* (Squalus carcharias). *καρχαρίας ὁ γλαυκὸς* (Squalus glaucus), *σκύλλιον τὸ γνήσιον* (Scyllium caniculla), *νάρκη ἡ τοῦ Γαλβάνη* (Torpedo Galvani) καὶ *βατὶς ἡ γνησία* (Raja clavata). Τέλος ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κυκλοστόμων*, οἱ: *πετρόμυζον τὸ θαλάσσιον* (Petromyzon marinus), *πετρόμυζον τὸ ποτάμιον* (Petromyzon fluviatilis) καὶ *μυξῖνος ὁ πυκτώδης* (Myxinus glutinosus).

ε') *Ἔντομα*: Ἡ τάξις αὕτη ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ πλήθους γενῶν καὶ εἰδῶν. Ἐκ πάντων τῶν ἀθροισμάτων ἀντιπροσωπεύονται περισσότερον τὰ ἔντομα τὰ ἀνήκοντα εἰς τὸ ἄθροισμα τῶν *κολεοπτέρων* καὶ τῶν *λεπιδοπτέρων*, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ λοιπὰ ἀθροίσματα ἀντιπροσωπεύονται ἀρκετά.

στ') *Μαλάκια*: Ἀφθονοῦσιν ἰδίως τὰ ἀνήκοντα εἰς τὰ ἀθροίσματα τῶν *κεφαλοπόδων* καὶ τῶν *κογχῶν*.

ζ') *Μαλακόστρακα*: Ἀφθονοῦσι κυρίως τὰ γένη τὰ ἀνήκοντα εἰς τὰς οἰκογενείας τῶν *ἀστακιδῶν*.

η') *Ἐχινόδερμα*: Ἀντιπροσωπεύονται ὑπὸ πλείστων γενῶν, ἀνήκοντα εἰς τὰς οἰκογενείας *ἐχινίδαι* καὶ *ἀστεριίδαι*.

θ') *Κοιλεντερωτά*: Ἀντιπροσωπεύονται ὑπὸ τοῦ *κοραλλίου τοῦ ἐρυθροῦ* (Collarium rubrum) καὶ πλείστων εἰδῶν *μεδουσῶν* καὶ *σπόγγων*.

ι') *Πρωτόζωα*: Καὶ οἱ κατώτατοι οὗτοι ζωικοὶ ὀργανισμοὶ ἀντιπροσωπεύονται ὑπὸ πλήθους γενῶν καὶ εἰδῶν.

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

— [ΟΙΚΟΝ. ΓΕΩΓΡ.] Λεπτομερείας ἐπὶ τοῦ ὀρυκτοῦ πλούτου, τῆς γεωργίας, τῆς βιομηχανίας, τῆς παραγωγῆς ἐν γένει καὶ τῆς καταναλώσεως τῆς Εὐρώπης βλ. εἰς τὰς οἰκείας λέξεις τῶν διαφόρων κρατῶν καὶ εἰς τὰ εἰδικὰ ἄρθρα ἐπὶ τῶν διαφόρων προϊόντων, πρώτων ὑλῶν κ.τ.λ.

— [ΠΟΛΙΤ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Εὐρώπη, ἐξ ὅλων τῶν ἠπείρων τῆς γῆς, ὑπέστη, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἱστορίας, τὰς περισσοτέρας καὶ τὰς μεγαλυτέρας μεταβολάς, ἀπὸ πολιτικῆς ἀπόψεως, ὁ δὲ πολιτικὸς αὐτῆς χάρτης, ἐν τῇ διαχαράξει τῶν ὁρίων τῶν κρατῶν, ἀκολουθεῖ συνεχῶς τὰς διακυμάνσεις τῆς ἱστορίας τῶν ἀπαρτιζόντων αὐτὴν λαῶν. Ἀρχικῶς, εἰς τοὺς παλαιοτέρους χρόνους τῆς ἱστορίας, τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης ἀπετελοῦντο ἀπὸ ἁπλᾶς πόλεις ἀνεξαρτήτους, αἵτινες πολλάκις ἔκτιζον, ἰδίως αἱ παραλιακαὶ καὶ αἱ ἔχουσαι ναυτικὴν ἰσχύν, εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς Εὐρώπης διαφόρους ἀποικίας, ἐξαρτωμένας ἀπὸ αὐτὰς ἢ κατέκτων ἄλλας πόλεις καὶ μετέβαλλον αὐτὰς εἰς ὑποτελεῖς. Βραδύτερον αἱ ἀνεξάρτητοι αὗται πόλεις

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΞΕΛΙΞΕΩΣ ΑΥΤΩΝ

(ἀπὸ ἀπόψεως ἐπιφανείας, πληθυσμοῦ καὶ πολιτεύματος ἀπὸ τοῦ 1800 μέχρι τοῦ 1929)

Κράτη	1801			1890			1914			1929			Πρωτεύουσαι
	Ἐπιφάνεια τετρ. χλμ.	Πληθυσμός	Πολίτευμα	Ἐπιφάνεια τετρ. χλμ.	Πληθυσμός	Πολίτευμα	Ἐπιφάνεια τετρ. χλμ.	Πληθυσμός	Πολίτευμα	Ἐπιφάνεια τετρ. χλμ.	Πληθυσμός	Πολίτευμα	
Ἅγιος Μαρῖνος	61	8000	Δημοκρατία	61	10200	Δημοκρατία	61	12540	Δημοκρατία	61	13013	Δημοκρατία	Ἅγιος Μαρῖνος
Ἀλβανία	Τουρκικὴ ἐπαρχία			Τουρκικὴ ἐπαρχία			Ἀκαθόριστος Ἡγεμονία			27538	833618	Βασίλειον	Τίρανα
Ἀνδόρρα	400	—	Δημοκρατία	400	3800	Δημοκρατία	452	5210	Δημοκρατία	452	5231	Δημοκρατία	Ἀνδόρρα
Αὐστρία	643000	25800000	Μοναρχία	625000	41300000	Μοναρχία	676616	51400000	Μοναρχία	83838	6533481	Δημοκρατία	Βιέννη
Βατικανοῦ πόλις	Παπικὸν κράτος			Κατάλυσις κοσμικῆς κυριαρχίας			Κατάλυσις κοσμικῆς κυριαρχίας			05	1000	Ἐκκλ. μοναρχία	Βατικανοῦ πόλις
Βέλγιον	Γαλλικὴ ἐπαρχία			29600	6100000	Βασίλειον	29701	7400000	Βασίλειον	30444	7923017	Βασίλειον	Βρυξέλλαι
Βουλγαρία	Τουρκικὴ ἐπαρχία			96600	3100000	Βασίλειον	105185	5600000	Βασίλειον	103146	5483125	Βασίλειον	Σόφια
Μεγ. Βρεττάνια	314600	16300000	Βασίλειον	314600	37900000	Βασίλειον	244366	44415000	Βασίλειον	241900	45204000	Βασίλειον	Λονδῖνον
Γαλλία	630000	33100000	Μοναρχία	536600	38300000	Δημοκρατία	535000	37499000	Δημοκρατία	550986	40743851	Δημοκρατία	Παρίσιοι
Γερμανία	660000	28000000	Μοναρχία	540600	49000000	Μοναρχία	471082	59858000	Μοναρχία	468716	62592575	Δημοκρατία	Βερολῖνον
Δανία	165000	1100000	Μοναρχία	144400	2300000	Μοναρχία	40432	3125573	Μοναρχία	42900	3435000	Μοναρχία	Κοπεγχάγη
Ἑλβετία	42	1800000	Δημοκρατία	413000	2900000	Δημοκρατία	41376	3880320	Δημοκρατία	41295	3880320	Δημοκρατία	Βέρνη
Ἑλλὰς	Τουρκικὴ ἐπαρχία			65100	2200000	Βασίλειον	122256	4830000	Βασίλειον	126982	6204684	Δημοκρατία	Ἀθῆναι
Ἐσθονία	Ρωσικὴ ἐπαρχία			Ρωσικὴ ἐπαρχία			Ρωσικὴ κυριαρχία			45221	1107100	Δημοκρατία	Τάλλιν (Ρεβὰλ)
Ἱσπανία	497100	1100000	Βασίλειον	497000	17200000	Βασίλειον	505207	21959086	Βασίλειον	505150	22444	Βασίλειον	Μαδρίτη
Ἰταλία	Χωρισμένη εἰς πολλὰ κρατίδια			286600	30200000	Βασίλειον	286525	37276738	Βασίλειον	310140	40549000	Βασίλειον	Ρώμη
Ὁλλανδία	34000	2000000	Βασίλειον	33000	4600000	Βασίλειον	34200	6865314	Βασίλειον	34200	7626000	Βασίλειον	Χάγη
Λεττονία	Ρωσικὴ ἐπαρχία			Ρωσικὴ ἐπαρχία			Ρωσικὴ ἐπαρχία			65791	1883000	Δημοκρατία	Ρίγα
Λιθουανία	Ρωσικὴ ἐπαρχία			Ρωσικὴ ἐπαρχία			Ρωσικὴ ἐπαρχία			53242	2142024	Δημοκρατία	Κοβνο (Κάουνας)
Λιχτενστάϊν	Γερμανικὴ ἐπαρχία			159	9000	Πριγκιπᾶτον	159	—	Πριγκιπᾶτον	159	11500	Μοναρχία	Βαντοὺτς
Λουξεμβοῦργον	Βελγικὴ καὶ γερμανικὴ ἐπαρχία			2600	100000	Ἀνεξ. Μ. Δουκ.	2586	260767	Ἀνεξ. Μ. Δουκ.	2585	285524	» Μ. Δουκᾶτον	Λουξεμβοῦργον
Μονακὸ	Γαλλικὴ καὶ σαρδηνιακὴ ἐπαρχία			2000	10000	Πριγκιπᾶτον	2100	23418	Πριγκιπᾶτον	1500	22153	» Πριγκιπ.	Μονακὸ
Νορβηγία	325300	700000	ἡν. μετὰ Δανίας	325300	2000000	ἡν. μετὰ Σουηδ.	323793	2772414	Μοναρχία	323795	2797827	Μοναρχία	Ὄσλο
Ντάντσιχ	Γερμανικὴ ἐπαρχία			Γερμανικὴ ἐπαρχία			Γερμανικὴ ἐπαρχία			1949	383995	Ἐλευθέρα πόλις	Ντάντσιχ
Νοτιοσλαυΐα	Τουρκικὴ ἐπαρχία			48100	2100000	Μοναρχία	87000	4500000	Μοναρχία	248665	11984911	Μοναρχία	Βελιγράδιον
Οὑγγαρία	Ἡνωμένη μετὰ τῆς Αὐστρίας			Ἡνωμένη μετὰ τῆς Αὐστρίας			Ἡνωμένη μετὰ τῆς Αὐστρίας			92951	7984558	προσωρ. ἀντιβ.	Βουδαπέστη
Πολωνία	Ρωσικὴ ἐπαρχία			Ρωσικὴ ἐπαρχία			Ρωσσικὴ ἐπαρχία			388390	27176717	Δημοκρατία	Βαρσοβία
Πορτογαλία	89300	2900000	Μοναρχία	89300	4500000	Μοναρχία	91947	6032991	Δημοκρατία	91948	6032991	Δημοκρατία	Λισσαβὼν
Ρουμανία	Τουρκικὴ ἐπαρχία			131000	5400000	Μοναρχία	131000	3230000	Μοναρχία	294967	17500000	Μοναρχία	Βουκουρέστιον
Ρωσία, Εὐρωπαϊκὴ	4730000	35000000	Μοναρχία	5477000	98000000	Μοναρχία	5408277	—	Μοναρχία	20512080	140736232	Σοβ. Δημοκρατ.	Μόσχα
Σουηδία	786000	2800000	Μοναρχία	442800	4800000	Μοναρχία	448600	6074368	Μοναρχία	448460	6087923	Μοναρχία	Στοκχόλμη
Τουρκία, Εὐρωπαϊκὴ	544000	9500000	Μοναρχία	168500	5200000	Μοναρχία	—	—	Μοναρχία	27000	1600000	Δημοκρατία	Ἄγκυρα
Τσεχοσλοβακία	Αὐστροουγγρικὴ ἐπαρχία			Αὐστροουγγρικὴ ἐπαρχία			Αὐστροουγγρικὴ ἐπαρχία			140408	13612006	Δημοκρατία	Πράγα
Φινλανδία	Ρωσικὴ ἐπαρχία			Ρωσικὴ ἐπαρχία			Ρωσικὴ ἐπαρχία			388279	3558220	Δημοκρατία	Ἑλσινγκφορς

Digitized by Google

συνηνώθησαν εἰς ὁμάδας καὶ ἀπετέλεσαν τὰς συμπολιτείας. Ἐκ τῶν ἀνεξαρτήτων τούτων κρατῶν τῶν πόλεων ἄλλα μὲν ἐκυβερνῶντο διὰ δημοκρατικῶν πολιτιτευμάτων, ἄλλα δὲ διὰ βασιλικῶν. Ἀκολούθως ἐδημιουργήθησαν τὰ μεγάλα κράτη ὑπὸ βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας, κατὰ δὲ τὸν μεσαίωνα, ἡ Εὐρώπη, ἀπὸ ἀπόψεως πολιτικῆς, εἶχε κατατμηθῆ εἰς ἀπειράριθμα μικρὰ κρατίδια ἀλληλοεξαρτώμενα, ὑπὸ διαφόρους ὀνομασίας καὶ ἰδιαίτερα ἑκασταχοῦ καθεστῶτα.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς τελευταίας ἑκατονταετηρίδος ἡ Εὐρώπη ἀπετελεῖτο ἀπὸ δέκα ἓξ μόνον κράτη, ἐκ τῶν ὁποίων 13 ἐκυβερνῶντο ὑπὸ μοναρχικὰ πολιτεύματα καὶ μόνον τρία μικρὰ κρατίδια διετέλουν ὑπὸ δημοκρατικὸν καθεστώς: ἡ Ἑλβετία, ὁ Ἀνδόρρα καὶ ὁ Ἅγιος Μαρῖνος.

Κατὰ τὸ 1890 ἡ Εὐρώπη ἀπετελεῖτο, ἀπὸ 26 κράτη, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ εἴκοσι δύο διετέλουν ὑπὸ μοναρχικὰ καθεστῶτα καὶ τὰ 4 ὑπὸ δημοκρατικά. Πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, κατὰ τὸ 1914, ἡ Εὐρώπη περιελάμβανεν 20 κράτη, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 15 ἦσαν μοναρχίαι καὶ τὰ 5 δημοκρατίαι. Μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον καὶ τὸν διαμελισμὸν τῆς Αὐστροουγγαρίας καὶ τῆς Ρωσίας, τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης ηὔξησαν εἰς 34, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 16 εἶναι συνταγματικαὶ μοναρχίαι, τὰ 16 δημοκρατίαι, τὸ ἓν (ἡ πόλις του Βατικανοῦ) ἐκκλησιαστικὸν μοναρχικὸν κράτος καὶ τὸ ἄλλο (τὸ Ντάντσιχ) ἐλευθέρα πόλις.

Ἀνωτέρω παρατίθεται ἀναλυτικὸς πίναξ τῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν ἐπελθουσῶν μεταβολῶν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, τὸν πληθυσμὸν καὶ τὸ πολίτευμα αὐτῶν ἀπὸ τοῦ 1800 μέχρι σήμερον.

— [ΦΥΣ. ΑΝΘΡΩΠΟΛ.] Ἐὰν ἡ ἐπιστήμη ἀγνοῇ εἰσέτι τὴν ἀρχικὴν κοιτίδα τοῦ ἀνθρώπου, τὸν τόπον δηλαδὴ τῶν πρώτων βαθμίδων τῆς ἀνθρωπογονίας, ἔχει ὅμως ἐνώπιον τοῦ ἐρευνητικοῦ φακοῦ αὐτῆς ἐμφανῆ τὴν ἀληθῆ κοιτίδα τῆς ἀνωτέρας διαπλάσεως τῆς ἀνθρωπότητος εἰς τὴν σχετικῶς περιωρισμένην δυτικὴν χερσόνησον τῆς ὅλης ἀσιατικῆς ἠπείρου, ἣν χωρίζομεν ὡς ἰδίαν ἤπειρον, τὴν *Εὐρώπην*.

Ἡ μικροτέρα αὕτη μεταξὺ τῶν δύο ἄλλων τοῦ παλαιοῦ κόσμου ἤπειρος συνδέεται ὄχι μόνον γεωγραφικῶς πρὸς τὴν Ἀσίαν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ φυσικῆς ἀνθρωπολογικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἀπόψεως ἀρρήκτως πρὸς αὐτήν, ἀνέκαθεν καὶ σήμερον ἔτι, μὲ τοὺς ἰνδοευρωπαϊκούς, φιννοουγγρικούς, τουρκικοὺς κλπ. λαούς, διεσκορπισμένους ἀνατολικῶς καὶ δυτικῶς τῶν ὁρίων τούτων. Ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν Ἀφρικὴν συνδέεται στενότατα καὶ φυσικῶς, ἐφαπτομένη σχεδὸν ταύτης εἰς τινα σημεῖα, ἀλλὰ καὶ ἀνθρωπολογικῶς καθόλου ἰδίᾳ πρὸς τὴν περιβάλλουσαν τὴν Μεσόγειον κάτωθεν βόρειον Ἀφρικήν.

Ὅμως, ἀκριβῶς καὶ μόνον ἕνεκα τῆς ἰδιαιτέρας ὅλως ἀναπτύξεως ἣν ἔλαβεν ἡ ἀνθρωπότης ἐν τῇ βορειοδυτικῇ ταύτῃ μικρᾷ γωνίᾳ τοῦ παλαιοῦ κόσμου καὶ τῆς συμβολῆς ταύτης εἰς τὴν πρόοδον τοῦ ἀνθρώπου, δικαιολογεῖται ἡ ἰδιαιτέρα θέσις τῆς Εὐρώπης ἐν τῇ μελέτῃ τῆς γῆς ἀπὸ πάσης ἀπόψεως. Εἰς οὐδεμίαν ἄλλην περιοχὴν τῆς γῆς βλέπομεν τόσον ἔντονον τὴν προσπάθειαν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν ἀνωτέραν ἐξέλιξιν, ὅσον ἐπὶ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ ἐδάφους. Μετὰ τῆς μορφολογικῆς βελτιώσεως αὐτοῦ παρακολουθοῦμεν βῆμα πρὸς βῆμα καὶ τὴν πνευματικὴν πρόοδον, ἀπὸ τῶν ἀπωτάτων χρόνων τῆς πλειστοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος, ἀπὸ πολλῶν δηλαδὴ δεκακισχιλιετηρίδων. Τὴν ἐξαιρετικὴν ταύτην καὶ ὁλονὲν αὔξουσαν πρόοδον τῶν πλείστων φυλῶν τῆς Εὐρώπης, ὑπὲρ πᾶσαν τοιαύτην παντὸς ἄλλου λαοῦ τοῦ κόσμου, ἀποδίδουν οἱ ἐθνολόγοι εἰς διαφόρους παράγοντας. Ὡς κυριώτερος θεωρεῖται σήμερον αὐτὴ αὕτη ἡ ἐσωτερικὴ φυλετικὴ σύνθεσις τῶν λαῶν τούτων ἐκ κληρονομίας. Ἕνεκα τῶν πολυποικίλων καὶ διαρκῶν μετακινήσεων καὶ διασταυρώσεων, ἐπομένως μίξεων ἐκ παλαιοτάτων χρόνων, ἐνεφάνισαν ἀναντιρρήτως αἱ φυλαὶ αὗται ταχεῖαν καὶ ἀνωτέραν διαμόρφωσιν, ἥτις συνετέλεσε κυρίως εἰς τὴν πρόοδον τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Ἐὰν δὲν ὑπάρχουν ἴσως ἀνώτεραι καὶ κατώτεραι φυλαὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὑπάρχουν ὅμως διάφοροι βαθμοὶ ἀναπτύξεως αὐτῶν. Σπουδαῖος συντελεστὴς τῆς προόδου τῆς Εὐρώπης ὑπῆρξεν ἐπομένως ἡ μοναδικῶς εὐνοϊκὴ γεωγραφικὴ θέσις αὐτῆς διὰ τὴν μετακίνησιν καὶ τὴν συγκοινωνίαν τῶν φυλῶν ἐκ τῆς Ἀσίας ἰδίᾳ, καὶ δὴ πολεμικῶς καὶ εἰρηνικῶς καὶ ἐμπορικῶς, καὶ τὴν μετὰ τῆς φυσικῆς μίξεως συνένωσιν καὶ τῶν πολιτισμῶν καὶ ἐξίσωσιν αὐτῶν. Τέλος, καὶ οἱ γεωλογικοὶ ὅροι τῆς ἠπείρου ταύτης θεωροῦνται ὡς συμβαλόντες τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἰδιαιτέραν διαμόρφωσιν τῶν λαῶν αὐτῆς. Ἐξαίρεται ἰδίᾳ ἡ μεγάλη γεωλογικὴ ποικιλία, ἣν ἐμφανίζει ὁ στενὸς σχετικῶς οὗτος χῶρος. Εὔφοροι πεδιάδες καὶ ὀροπέδια, ὕδρευσις εὐνοϊκή, ἀφθονία νήσων καὶ χερσονήσων, ἀπουσία τῶν μεγάλων ἐκείνων ἐμποδίων τῆς συγκοινωνίας, ἀγόνων ἐκτάσεων, ἐρήμων κλπ. χαρακτηρίζουν τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Εὐρώπης, τὸ εὔκρατον κλῖμα τῆς ὁποίας εὐνοεῖ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς τε φυτικῆς χρησίμου βλαστήσεως, ὡς καὶ τῶν ζωϊκῶν εἰδῶν, ἅτινα χρησιμοποιεῖ ὡς κατοικίδια κυρίως ὁ ἄνθρωπος. Δὲν στερεῖται τέλος καὶ οὐδενὸς τῶν ὀρυκτῶν θησαυρῶν, εἰς οὓς ὀφείλεται ἡ πρόοδος τοῦ πολιτισμοῦ.

Δεχθεῖσα ἡ Εὐρώπη λοιπὸν κατὰ περιόδους, ἕνεκα τῶν ἀνωτέρω λόγων, καὶ συγχωνεύσασα ἐν πολλοῖς διάφορα νήματα ἀνθρώπων, ὡς ἀποδεικνύει ἡ ἀπὸ παλαιοτάτων προϊστορικῶν χρόνων διαρκὴς μετακίνησις, ἀφωμοίωσε καὶ τὰ σπέρματα συγχρόνως τῶν καθ' ἕκαστον πολιτισμῶν, τινῶν μάλιστα κατὰ τὰς τελευταίας χιλιετηρίδας λίαν προωδευμένων ἤδη, καὶ ἀνέπτυξεν αὐτοὺς ἔτι μᾶλλον. Ἠδυνήθη οὕτως ὁ Εὐρωπαῖος ἄνθρωπος ἐν συνόλῳ νὰ λάβῃ τὰ ἡνία τῆς πνευματικῆς προόδου τῆς ἀνθρωπότητος, ἀνέλθῃ εἰς ἀνωτέρους πολιτισμοὺς καὶ μεταδώσῃ τὸ φῶς τούτου εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

Οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι. Πρὸ τοῦ συγχρόνου ἔζησαν ἐν Εὐρώπῃ ἄλλοι ἄνθρωποι, ἴχνη τῶν ὁποίων ἀναμφιβόλως μετεβιβάσθησαν εἰς τοὺς ἐπιγενεστέρους, τινὰ τῶν ὁποίων, ἐλάχιστα, καὶ ἀναγνωρίζονται.

Πρῶτα ἴχνη ἀνθρωπείου ὄντος ἐν Εὐρώπῃ ἔχομεν τὰ παλαιοντολογικὰ λείψανα τῆς Κεντρικῆς καὶ Δυτικῆς Εὐρώπης. Ἀκριβῶς δ' ἡ ἤπειρος αὕτη, ἴσως διότι καὶ ἐντονώτερον ἠρευνήθη μέχρι σήμερον, ἀποτελεῖ τὸ ἔδαφος, ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἀνευρέθησαν καὶ τὰ περισσότερα παλαιὰ ἴχνη ἀνθρώπου καθόλου, μεταξὺ τῶν ἁπανταχοῦ τοῦ κόσμου ἀποκαλυφθέντων. Ἐκ τούτων συνάγεται ὅτι ἡ Εὐρώπη κατῳκήθη ἀσφαλῶς μὲν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ διλουβίου, πιθανῶς δὲ λίαν ἀπὸ τοῦ τριτογενοῦς ἤδη, καὶ δή, κατὰ τὸν Rutot, ἀπὸ τοῦ ὀλιγοκαίνου.

Παραλείποντες ὅμως τ' ἀμφισβητούμενα ἴχνη τῆς τριτογενοῦς περιόδου, ἅτινα περιορίζονται εἰς τὰ ἔργα μόνον τοῦ ὄντος ἐκείνου, δηλαδὴ τοὺς ἀμφισβητουμένους ἠωλίθους διαφόρων βαθμίδων, οὐδὲν δὲ βέβαιον ἴχνος αὐτοῦ τοῦ σώματός του, σημειοῦμεν ὅτι ἡ Εὐρώπη ἔδωκε τὸ παλαιότερον λείψανον ἀνθρωπείου κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὄντος ὅπερ ἔχομεν. Ἀνήκει τοῦτο εἰς τὴν τεταρτογενῆ περίοδον καὶ δὴ τὴν κατωτάτην ταύτης χρονικὴν περίοδον, τὸ κατώτατον πλειστόκαινον ἢ τὴν δευτέραν μεσοπαγετώδη περίοδον. Εἶναι ἡ περίφημος γνάθος τῆς Mauer, ἢ ὁ *Ἀϊδελβέργιος ἄνθρωπος* (βλ. λ.) μὲ τὴν συνένωσιν ἁδρῶν ζῳωδῶν χαρακτηριστικῶν μετὰ καθαρῶς ἀνθρωπίνων. Ἀνήκουσα ἡ γνάθος αὕτη εἰς ὂν διελθὸν ἤδη ἐκ τῆς ζῳώδους βαθμῖδος εἰς ἀνθρώπειον, παριστᾷ, διὰ τὴν γνάθον, μοναδικὸν διάμεσον μορφολογικῶς τύπον. Ὁ Ἀϊδελβέργιος εἶναι σύγχρονος τῶν παλαιοτέρων προϊστορικῶν ἐργαλείων, δηλαδὴ τῶν *προχελλαίων*, ὧν πιθανῶς εἶναι ὁ δημιουργός.

Κατὰ τὴν κυρίως ὅμως παλαιὰν παλαιολιθικὴν ἐποχὴν (κατώτερον πλειστόκαινον καὶ μέσον πλειστόκαινον), εὑρίσκομεν ἀφθονώτερα ἴχνη τελειοτέρων πως ὄντων, ἀλλὰ λίαν πρωτογόνων ἀκόμη, ἅτινα γενικῶς ἐκάλεσαν, ἐκ τῶν κυριωτέρων καὶ τῶν πρώτων ἀποκαλυφθέντων εὑρημάτων, *Νεαντερτάλιον ἄνθρωπον* (Homo Neandertalensis) ἢ *πρωτόγονον κλπ.*, ἢ κάλλιον *παλαιόν*, μὲ τὰ ὅλως διάφορα τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου χαρακτηριστικά. Καὶ τοῦ ἀνθρώπου τούτου τὰ ἀφθονώτερα ἴχνη εὑρέθησαν ἐν Εὐρώπῃ. Χρονολογοῦνται ἀπὸ ἑκατὸν χιλιάδων ἐτῶν, ἴσως καὶ πλέον, καὶ συμπίπτουν μὲ τὰς προϊστορικὰς ἐποχάς, ἃς γνωρίζομεν ὡς χελλαίαν, ἀχίλλιον, μουστιαίαν, ληγούσας μὲ τὴν λῆξιν πιθανῶς τῆς παγετώδους περιόδου, καὶ χαρακτηριζομένας πάλιν δι' ἀνθρωπίνης ἐργασίας πρωτογόνου ἀκόμη, βαθμηδὸν τελειοποιουμένης.

Μὲ τὴν νέαν παλαιολιθικὴν ἐποχὴν ἡ μορφὴ αὕτη τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου χάνεται καὶ εὑρίσκομεν νέαν τοιαύτην, ὁμοιάζουσαν πλέον πρὸς τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον γενικῶς. Καλεῖται αὕτη *ἔμφρων ἄνθρωπος* (Homo sapiens) ἢ *νέος ἄνθρωπος*, Κατ' ἀντίθεσιν δὲ πρὸς τήν, σχετικὴν πάντως, ὁμοιομορφίαν τῶν χαρακτηριστικῶν τῶν παλαιῶν ἐκείνων ἰχνῶν, ἤδη ὑπὸ καταφανεῖς ποικιλίας μορφῆς, οὕτως ὥστε διέκριναν τούτου διαφόρους τύπους ἢ φυλάς, *Κρομανιόνιον φυλήν*, *Γκριμάλντιον (Νεγροειδῆ)*, *Σανσελάδιον*, ἢ καὶ ἄλλως ὀνομασθείσας (*Ὠριγνάκιος κλπ.*), ἃς προσπαθεῖ ἡ ἐπιστήμη νὰ ταξιθετήσῃ χρονολογικῶς κατὰ τὰς διαφόρους τοῦ νεωτέρου παλαιολιθικοῦ βαθμῖδας, τὴν *ὠριγνάκιον*, *σολουτραίαν*, *μαγδαλιναίαν*. Ὁπωσδήποτε ἡ διαδοχὴ αὕτη τῶν διαφόρων παλαιολιθικῶν τύπων δὲν σημαίνει καὶ γενεαλογικὴν τοιαύτην. Οὐδὲν γνωρίζομεν περὶ τῆς προελεύσεως τοῦ Νεαντερταλίου, ἀλλ' οὐδὲ καὶ περὶ τοῦ νέου ἀνθρώπου, τῆς πρὸς τὰ ὀπίσω συνεχείας του. Δὲν εἶναι, κατὰ τοὺς πλείστους, πιθανὸν ὅτι ὁ Νεαντερτάλιος ἐσυνεχίσθη εἰς τὸν νεώτερον τύπον οἱονδήποτε. Ἄλλως, καὶ αἱ δύο μορφαὶ φαίνονται παλαιαί, ἐν πολλοῖς σύγχρονοι, δεδομένου ὅτι ὑπάρχουν καὶ ἴχνη τοῦ νέου τύπου λίαν ἴσως παλαιὰ (Piltdown). Πιθανώτερον θεωρεῖται, ὅτι ὁ παλαιὸς ἐκεῖνος ἄνθρωπος, ἀποτόμως ἴσως ἐμφανισθείς, ἐσβέσθη, δι' οἱανδήποτε αἰτίαν, ἄνευ πραγματικῶν ἀπογόνων. Οὐδεὶς νεαντερταλοειδὴς τῶν μετέπειτα χρόνων ἐμφανίζει τελείαν τὴν μορφολογίαν τοῦ Νεαντερταλίου. Ἡ ἑτέρα δὲ μορφή, ὁ «νέος» ἄνθρωπος, ἐμφανισθεῖσα βραδύτερόν πως ἴσως, διετηρήθη μεταβιβασθεῖσα εἰς τὰς διαφόρους ποικιλίας τοῦ συγχρόνου.

Ὁπωσδήποτε, μέχρι τοῦ πέρατος τοῦ παλαιολιθικοῦ, διακρίνομεν ἁπλῶς ἁδράς τινας ὁμάδας, εἰς ἃς δίδομεν τὰ ὀνόματα τῶν μερῶν, εἰς τὰ ὁποῖα ἀνευρέθησαν τὰ τυπικώτερα καὶ ἀφθονώτερα ἴχνη των. Ἡ ἀνθρωπογραφία τῆς Εὐρώπης τῶν παγετώνων δὲν μᾶς εἶναι οὐδαμῶς διαυγὴς καὶ ἐλάχιστα βοηθεῖ τὴν ἀνθρωπογραφίαν τῆς συγχρόνου. Οἱ σύγχρονοι ἄνθρωποι τῆς Εὐρώπης πρέπει νὰ προῆλθον ἀπὸ παλαιοντολογικούς τινας προγόνους. Ἐὰν ὅμως οὗτοι εὑρίσκωνται εἰς τὴν Εὐρώπην ἢ ὄχι δὲν γνωρίζομεν.

Μὲ τὴν ἐκπνοὴν τοῦ παλαιολιθικοῦ καὶ τῆς περιόδου τοῦ ταράνδου ἔχομεν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἐμφάνισιν τῶν διαφόρων νεολιθικῶν πολιτισμῶν ἐν Εὐρώπῃ, ἀφ' ἑτέρου δὲ βλέπομεν ἐμφανιζόμενα νέα φυλετικὰ στοιχεῖα. Ἡ ἐπιστήμη δὲν ἠδυνήθη ἀκόμη νὰ συνδέσῃ τὸν κόσμον τῆς Εὐρώπης κατὰ συνεχῆ πως ἄλυσιν ἀπὸ τοῦ διλουβίου πρὸς τὸ ἀλλούβιον καὶ εἰς τὰς βαθμῖδας τούτου. Εἴδομεν ὅτι ὁ νέος παλαιοντολογικὸς ἄνθρωπος ὁμοιάζει ἤδη πρὸς τὸν σύγχρονον. Πῶς συνδέεται ἐκεῖνος πρὸς τὰς συγχρόνους μορφὰς δὲν γνωρίζομεν. Κατὰ τὴν μεταβατικὴν ταύτην περίοδον, τὴν μεσολιθικὴν (ἢ ἐπιπαλαιολιθικὴν καὶ πρωτονεολιθικὴν ὁμοῦ) ὑπάρχει χάσμα πάλιν. Δὲν γνωρίζομεν τὴν συνέχειαν τῶν *κρομανιονίων* π. χ., οἵτινες κατά τινας ἠκολούθησαν τὸν τάρανδον πρὸς τὰ βόρεια καὶ σχετίζονται πρὸς τοὺς ἀρκτικοὺς λαούς, ἢ συνεχίζονται εἰς τὴν βόρειον καὶ τὴν μεσογειακὴν φυλὴν διαιρεθέντες κλπ. Τότε ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον ἐν Εὐρώπῃ σαφῶς ἡ *βραχυκεφαλία* (κρανία Offnet), ἐὰν λάβωμεν τὸ κρανίον, ἀντὶ τῆς σχεδὸν γενικῆς *δολιχοκεφαλίας*. Μὲ τὴν λῆξιν τῶν γεωλογικῶν χρόνων ἄρχονται ἐμφανιζόμενα *μεσοκέφαλα* καὶ *βραχυκέφαλα* κρανία, καὶ ἡ αὔξησις αὕτη τοῦ πλάτους τῆς κεφαλῆς διαρκῶς ἐμφανίζεται συχνοτέρα κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Οἱ σύγχρονοι, τύποι ἀποτελοῦν, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς *παλαιοντολογικοὺς νέους*, τὸν σύγχρονον νέον ἄνθρωπον (Homo sapiens rezens), ἐμφανίζουν δηλαδὴ λεπτομερειακὰς μόνον διαφορὰς ἀπὸ τοὺς παλαιοντολογικοὺς τοῦ νεωτέρου παλαιολιθικοῦ.

Ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς πρώτους *νεολιθικοὺς* χρόνους, ἡ σύνθεσις τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης εἶναι σκοτεινὴ καὶ συγκεχυμένη. Δολιχοκέφαλοι π. χ. καὶ βραχυκέφαλοι λαοὶ ποικίλλουν τὴν φυλετικὴν εἰκόνα τῆς χώρας καὶ διευκρινίζεται βαθμηδὸν ἡ ἐμφάνισις τῶν βραχυκεφάλων ἔξωθεν καὶ ἡ πορεία των, ἐξ ἀνατολῶν, ἢ ἐκ μεσημβρίας, κλπ.

Μὲ τὴν ἐμφάνισιν τῶν *μεταλλικῶν* ἐποχῶν ἔχομεν τὴν μεγάλην κατὰ τόπους φυλετικὴν ποικιλίαν, καὶ τὰ πρῶτα ὀνόματα λαῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ μὲ ὁπωσδήποτε σαφεστέραν ἀπόδοσιν. Καὶ οἱ διαδεχθέντες δηλαδὴ τὰ ἀνώνυμα παλαιὰ ἐκεῖνα φῦλα λαοὶ δεικνύουν μεγάλην κατάτμησιν καὶ ἐν πολλοῖς καὶ μῖξιν, οὕτως ὥστε ἤδη εἶναι δύσκολον νὰ ὁμιλῶμεν περὶ ἀληθῶν φυλῶν.

Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους συναντῶμεν ἐν Εὐρώπῃ μᾶλλον εὐδιακρίτους ὁμάδας τινὰς λαῶν συμπαγεστέρας, ἐμφανιζομένας ὑπὸ διάφορα ὀνόματα ἐν τῇ ἱστορίᾳ.

Αἱ φυλαὶ ἐκεῖναι, αἵτινες δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς *αὐτόχθονες* φυλαὶ τῆς Εὐρώπης, ἀπετέλεσαν τὴν μεγάλην μᾶζαν, ἥτις ἐχρησίμευσεν ὡς ὑπόθεμα, ἐφ' οὗ ἐξηπλώθησαν βραδύτερον τὰ φῦλα κυρίως τῆς ἰνδοευρωπαϊκῆς γλωσσικῆς οἰκογενείας. Ὄχι δὲ μόνον αἱ ἰνδοευρωπαϊκαὶ γλῶσσαι ἐξηπλώθησαν καὶ διεμορφώθησαν ἀναλόγως ὑπὸ τῶν προϊνδοευρωπαϊκῶν τούτων φυλῶν, παραληφθεῖσαι ὑπ' αὐτῶν, ἀλλὰ ἀσφαλῶς συμμετέσχον οὗτοι εἰς τὴν ἑκάστοτε φυσικὴν ἀνθρωπολογικὴν σύνθεσιν τῶν συγχρόνων λαῶν τῆς Εὐρώπης, τὰ μέγιστα δὲ καὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἰνδοευρωπαϊκῶν ὁμάδων.

Αἱ γνώσεις ὅμως ἡμῶν καὶ περὶ τῶν ἀμέσων προϊνδοευρωπαϊκῶν αὐτοχθόνων τούτων φυλῶν δὲν εἶναι ἱκανοποιητικαί. Στηρίζονται ἀτελέστατα μὲν ἐπὶ φυσικῶν ὑπολειμμάτων, κατὰ τὸ πλεῖστον δὲ ἐπὶ ἀρχαίων παραδόσεων καὶ τῶν ὑπολειμμάτων θρησκείας, τέχνης, γλώσσης, τοπωνυμιῶν κτλ. Καὶ ταῦτα δὲ εἰς ὡρισμένα μόνον μέρη τῆς Εὐρώπης.

Περὶ τῶν μετέπειτα ἑλληνικῶν χωρῶν, ἐν πρώτοις, εἰς ἃς δὲν ἔχομεν σαφῆ ἴχνη εἰσέτι ἔτι παλαιοτέρων οἰκήσεων, καὶ δὴ τῆς τε ἠπειρωτικῆς χώρας καὶ τῶν νήσων (ὡς καὶ τῆς Μικρασιατικῆς ἀκτῆς) γνωρίζομεν ἐκ τῶν ἀφθόνων παραδόσεων καὶ ὑπολειμμάτων μὴ ἑλληνικῶν, ὅτι κατῳκήθησαν ἀπὸ πολλῶν χιλιετηρίδων ὑπὸ προελληνικῶν φύλων, ἅτινα φέρονται ὑπὸ διάφορα ὀνόματα. Εἰς τὴν σήμερον Ἰταλικὴν χερσόνησον καὶ τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν εὑρίσκομεν, ἐπὶ τῇ βάσει ἀσαφεστέρων ἔτι ὁμοίων πληροφοριῶν, λαοὺς φερομένους ἤδη ὑπὸ διάφορα ἐπίσης ὀνόματα. Εἰς τὴν τρίτην, τὴν καὶ σήμερον ἀκόμη Ἰβηρικὴν χερσόνησον καλουμένην, εὑρίσκομεν, πρὸ τῆς ἰνδοευρω-

Digitized by Google

Βόρειος φυλὴ τῆς Εὐρώπης.
[1 Σουηδός, 2 Γερμανὸς (Μόλτκε), 3 Δανὸς (Νίμπουρ), 4 Ἄγγλος (Βύρων), 5 Νορβηγὸς (Βγέρνσον).]

παϊκῆς κατακτήσεως, αὐτόχθονα λαόν, τοὺς *Ἴβηρας*, τῶν ὁποίων ἀπόγονοι κατ' εὐθεῖαν θεωροῦνται οἱ σύγχρονοι *Βάσκοι*. Τέλος, εἰς τὴν κεντρικὴν καὶ βόρειον Εὐρώπην μέχρι τῶν Βρεττανικῶν νήσων, εὑρίσκομεν ἐνδείξεις, ἔκ τε τῆς γλώσσης κυρίως καὶ τῶν τοπωνυμιῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπολειμμάτων τοῦ πολιτισμοῦ καθόλου, περὶ παλαιῶν προϊνδοευρωπαϊκῶν φύλων, μὴ δυναμένων νὰ καθορισθῶσι σαφῶς.

Τὴν ὅλην ὄψιν τῆς παλαιοτέρας ταύτης, μόλις ἀντιληπτῆς εἰς ἡμᾶς καὶ ἀσφαλῶς ἀραιοτάτης σχετικῶς οἰκήσεως τῆς Εὐρώπης, ἤλλαξεν ἡ ἐμφάνισις τῶν ἰνδοευρωπαϊκῶν (ἰαπετικῶν) λαῶν. Οἱασδήποτε καὶ ἂν ὦσιν ἀρχῆς αἱ ὁμάδες αὗται δὲν ἀποτελοῦν, κατὰ τὴν στιγμὴν τοὐλάχιστον τῆς ἐμφανίσεως αὐτῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν μόνιμον ὁπωσδήποτε ἑστίαν αὐτῶν, κοινὴν τυχὸν φυλὴν ὑπὸ τὴν ἀνθρωπολογικὴν σημασίαν, ἀλλὰ συγγενεῖς, διαφοροποιηθείσας ἤδη ὁμάδας, συνδεδεμένας μονον διὰ γλωσσικῆς βασικῆς συγγενείας.

Ὁπωσδήποτε, πρώτη ἐμφανίζεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Εὐρώπης ἡ μετανάστευσις ἰνδοευρωπαϊκῶν ὁμάδων πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησον καὶ τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον. Ἐμφανιζονται διαδοχικῶς οἱ *Ἕλληνες*, δηλαδὴ οἱ *Ἀχαιοὶ* (Αἰολοΐωνες) καὶ εἶτα οἱ *Δωριεῖς*. Ὄπισθεν καὶ παραπλεύρως τῶν ἑλληνικῶν τούτων φύλων κατῆλθον συγχρόνως σχεδὸν οἱ ἐκ κοινοῦ μετ' αὐτῶν κλάδου τῆς ὅλης ἐνδοευρωπαϊκῆς οἰκογενείας καταγόμενοι *Ἰλλυριοὶ* καὶ *Θρᾷκες*. Βραδύτερον ἐμφανίζεται κάθοδος ἄλλου κλάδου τῆς οἰκογενείας, τοῦ *Ἰταλικοῦ*.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ σιδήρου λαμβάνει χώραν ἡ προώθησις ἄλλου κύματος, τῶν *Κελτικῶν* φύλων, πρὸς δυσμάς. Μὲ τὴν εἴσοδον εἰς τὴν νέαν χρονολογίαν, ἂν καὶ πολὺ πρότερον ἐμφανισθέντες, διακρίνονται οἱ βόρειοι κλάδοι, τῶν *Γερμάνων* καθόλου, ἐπεκταθέντων πρὸς βορρᾶν καὶ βορειοδυτικῶς εἰς τὰς νήσους τέλος τὰς ἀγγλικὰς (Ἀγγλοσάξωνες) καὶ νοτίως εἰς τὰς Ἄλπεις (Λογγοβάρδοι). Τέλος, πολὺ πρὸ τῆς λήξεως τῆς α' χιλιετηρίδος μ.Χ. εὑρίσκομεν τὴν προώθησιν τῶν *Σλαυικῶν* φύλων μέχρι τῶν σημερινῶν των θέσεων. Κατὰ τὴν προέλασιν αὐτῶν καὶ ἐγκατάστασιν, αἱ ὁμάδες αὗται, ἀπορροφῶσαι διάφορα στοιχεῖα τῶν προϊνδοευρωπαϊκῶν αὐτοχθόνων φυλῶν, εἰς ὃ μέρος ἑκάστη ἐγκαθιδρύθη, ἀνεπτύχθησαν ἰδιαιτέρως καὶ ἀπεμακρύνθησαν ἀλλήλων. Καὶ ἐκ τῶν μεγαλυτέρων τούτων πάλιν ὁμάδων ἀπεχωρίσθησαν ἴδιαι ὁμάδες μικρότεραι, γλωσσικῶς καὶ ἐθνικῶς διακριθεῖσαι, ὅπως αἱ σλαυικαὶ ὁμάδες, αἱ γερμανικαὶ ὁμάδες, αἱ λατινικαὶ ὁμάδες, αἱ ἑλληνικαὶ ὁμάδες. Καὶ ὁ σχηματισμὸς οὗτος νέων ἐθνῶν ἐξηκολούθησε μέχρι καὶ τῶν νεωτέρων χρόνων καὶ ἐξακολουθεῖ καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας, ὡς γνωστόν.

Πλὴν ὅμως τῶν ἐνδοευρωπαϊκῶν τούτων λαῶν, ἔχομεν καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους εἴσδυσιν ἐν Εὐρώπῃ καὶ ξένων στοιχείων, ἔξωθεν, ἅτινα συνέβαλον ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν ἀλλοίωσιν τοῦ βασικοῦ ἰνδοευρωπαϊκοῦ ἐδάφους καὶ δὴ τοῦ ἀνατολικοῦ κυρίως τμήμστος τῆς Εὐρώπης. Κατὰ κύματα καὶ περιόδους πάλιν εἰσέβαλον ἐξ Ἀνατολῶν κατ' ἐξοχὴν στοιχεῖα ἐσωασιατικὰ καὶ προσθιοασιατικὰ καὶ ἀνατολικά, *μογγολικοῦ* δηλαδὴ τύπου ἢ *ἀρμενοειδοῦς* ἢ *σημιτικοῦ*, ἀλλοιώσαντα ἐν πολλοῖς τὴν σύνθεσιν τῆς βορείου καὶ κεντρικῆς καὶ ἀνατολικῆς Εὐρώπης, ὡς καὶ τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου. Οἱ λαοὶ οὗτοι εἶναι διάφοροι φυλετικῶς τῶν παλαιοτέρων καὶ τῶν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ κλάδου τῶν Ἀρίων.

Τέλος ἔχει σημασίαν ἡ ἐμφάνισις ἐν Εὐρώπῃ ἰδιαιτέρως τῶν (προσθιοασιατο-σημιτικῶν) Ἑβραίων μεταξὺ τούτων καὶ τῶν (ἰνδικῶν) Ἀτσιγγάνων.

Σύγχρονοι φυλαί. Ἤδη ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων ἀκόμη διακρίνομεν ἁδράν τινα φυλετικὴν διαίρεσιν, συμπίπτουσαν πρὸς τὴν τῶν συγχρόνων μεγάλων φυλετικῶν τύπων, οὓς διακρίνομεν εἰς βόρειον, μεσογειακὸν καὶ ἄλπειον τύπον, περὶ τῆς προελεύσεως τῶν ὁποίων, ἐπιναλαμβάνομεν, ὑποθέσεις μόνον κάμνομεν. Δὲν γνωρίζομέν τι ἀσφαλὲς περὶ τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ σχηματισμοῦ αὐτῶν.

Περὶ τῶν συγχρόνων εὐρωπαίων προκειμένου, ὡς ἐκ τῆς προηγουμένης συντόμου ἱστορικῆς ἐπισκοπήσεως τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ πολυποικίλου πληθυσμοῦ τῆς Εὐρώπης ἐξάγεται, ἀπὸ φυσικῆς ἀνθρωπολογικῆς τοὐλάχιστον ἀπόψεως δὲν δυνάμεθα νὰ ὁμιλῶμεν ὡς περὶ ἑνιαίου τινός, περὶ εὐρωπαϊκῆς φυλῆς τυχόν, δυναμένης ὡς τοιαύτης νὰ τεθῇ ἀντιμέτωπος ἄλλων φυλῶν. Ἀλλ' ἀκόμη θὰ ἦτο, ὡς εὐνόητον, λίαν παράλογον, μετὰ τοιοῦτον παρελθὸν τῆς ἠπείρου ἰδίως ταύτης, νὰ ζητήσωμεν καὶ διὰ τὰς καθ' ἕκαστον ὁμάδας, πλὴν ὅλως ἀσημάντων ἐξαιρέσεων ὁμάδων ἀνέκαθεν σχετικῶς ἀπομεμονωμένων, τοιαύτην φυλετικὴν καθαρότητα. Ὄχι μόνον λοιπὸν διὰ τὰς διαφόρους μίξεις μετὰ τόσων ὁμάδων φυλετικῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν λόγον ὅτι καὶ αὐταὶ αὗται αἱ ἰνδοευρωπαϊκαὶ ὁμάδες, ἂν καὶ ἐνθυμίζουσαι ἐν πολλοῖς τὴν κοινήν των καταγωγήν, διεκρίθησαν καὶ ἀπὸ ἀπόψεως πολιτισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ φυσικῆς ἀνθρωπολογικῆς τοιαύτης, οἱ Εὐρωπαῖοι δὲν δύνανται νὰ ἀποτελοῦν κοινὸν ἀνθρωπολογικὸν τύπον ἢ ἀπὸ εὐρυτάτης ἴσως μόνον ἐννοίας.

Διὰ τῆς ἐναποθέσεως τοῦ ἑνὸς φυλετικοῦ κύματος ἐπὶ τοῦ ἄλλου ἐσχηματίσθησαν οἱ διάφοροι λαοὶ τῆς Εὐρώπης. Καὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τούτου τῶν λαῶν ἱδρύθησαν τὰ σύγχρονα κράτη. Διὰ τὴν ἐπισκόπησιν λοιπὸν τῶν συγχρόνων φυσικῶν ἀνθρωπολογικῶν τύπων, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καθαρῶν, δὲν πρέπει νὰ στηριχθῇ τις εἰς ἐθνικὰς τυχόν, ἢ κρατικάς, ἢ γλωσσικὰς καὶ καθόλου ἐθνολογικὰς διακρίσεις, παρὰ μόνον βοηθητικῶς, δεδομένου ὅτι εἰς μεγάλας γραμμὰς συμπίπτουν ὁπωσδήποτε τὰ στοιχεῖα ταῦτα πρὸς σχετικὴν συγγένειαν αἵματος.

Δεδομένου ὅμως, ὅτι οὐδαμοῦ σχεδὸν τοῦ κόσμου ἀποδεικνύεται σήμερον ἡ ὕπαρξις καθαρᾶς φυλῆς «ὁμοιογενοῦς δηλαδὴ ὁμάδος ἀνθρώπων, κληρονομουμένης ὁμοίως» (Günther), συμπιπτούσης πρὸς ὡρισμένην τινὰ γλωσσικήν, θρησκευτικὴν ἢ ἐθνικὴν καθόλου ὁμάδα, καὶ ἐν Εὐρώπῃ συμβαίνει τοῦτο κατὰ πολὺ μείζονα λόγον, ὡς εἴπομεν, θεωροῦμεν τοὺς εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς ὡς *μίξεις*, ἄλλοτε ἄλλου βαθμοῦ, διαφόρων ἀρχεγόνων φυλῶν τῆς Εὐρώπης, ἐν πολλοῖς δὲ καὶ ἐξωευρωπαϊκοῦ αἵματος.

Διὰ τῆς λεπτομεροῦς ἐν τούτοις ἐρεύνης καὶ τοῦ συνδυασμοῦ διαφόρων σωματικῶν χαρακτηριστικῶν (ἀναστήματος, σχήματος κεφαλῆς, χρώματος δέρματος, χρώματος τριχῶν, ἴριδος κ. ἄλ., δυστυχῶς ὅμως ὄχι πολλῶν χαρακτηριστικῶν), κατέληξαν εἰς τὸν καθορισμὸν φυλετικῶν τινων ἁδρῶν τύπων, ἐξ ὧν ἀποτελοῦνται αἱ ποικιλώνυμοι λαοὶ τῆς Εὐρώπης. Διακρίνομεν ὡρισμένους σωματικοὺς τύπους ἐμφανιζομένους ἐν ἄλλῃ ἄλλοτε ἀναλογίᾳ μεταξὺ τῆς ἑκάστοτε ὁμάδος, συνδεδεμένης διὰ κοινῶν ἐθνολογικῶν δεσμῶν (γλώσσης κλπ.), χαρακτῆρας ἀνεξαρτήτους κατ' ἀρχὴν τῶν τελευταίων τούτων.

Ἐν πρώτοις, ἀπὸ γενικωτάτης ἀπόψεως, δυνάμεθα νὰ χωρίσωμεν ἐν Εὐρώπῃ δύο μεγάλους φυλετικοὺς τύπους. Ἕνα *λευκὸν* τύπον καὶ ἕτερον *μογγολοειδῆ*, τῶν λέξεων λαμβανομένων ὑπὸ τὴν εὐρυτάτην αὐτῶν ἔννοιαν.

Καὶ ὁ μὲν *μογγολοειδὴς* τύπος περιπτύσσεται ἀπὸ βορρᾶ καὶ ἀνατολῶν τὴν ἤπειρον, ἐκπέμπων βραχίονας μέχρι τῆς κεντρικῆς χώρας (Οὑγγαρία, Βουλγαρία). Εἶναι πιθανόν, ὅτι αἱ πρῶται ἐξαπλώσεις τῶν *βορείων μογγολοειδῶν φύλων* εἰς Εὐρώπην χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ πλειστοκαίνου, μετὰ τὴν τελείαν ὀπισθοχώρησιν τῶν παγετώνων ἀσφαλῶς. Ἐπεκταθέντα κατ' ἀρχὰς περισσότερον, ἀπωθήθησαν βαθμηδὸν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους εἰς τὰς σημερινὰς θέσεις των, τινὰ μὲν διατηροῦντα καθαρότερον τὸν τύπον των, δηλαδὴ τὰ βασικὰ χαρακτηριστικά: κίτρινον χρῶμα δέρματος, μέλαιναι λεῖαι τρίχες, ἀραιὸν τρίχωμα, μέλανες ὀφθαλμοί, βραχὺ ἀνάστημα, βραχυκεφαλία, εὐρυπροσωπία, προέχοντα μῆλα, λοξὴ σχισμὴ βλεφάρων, πεπιεσμένη ῥὶς (Λάππονες, Σαμογέται), ἄλλα δὲ φῦλα συμμιγέντα μετὰ τῶν λευκῶν, εἰς οὓς εὑρίσκομεν πολλὰ ἢ ὀλίγα μογγολικὰ χαρακτηριστικὰ (Φιννοουγγρικοί, Ρωσικοὶ λαοὶ κλπ.). Ἐπίσης καὶ ἐκ τῶν *νοτίων μογγολοειδῶν φύλων* ὀλίγα διετήρησαν, πολλὰ δ' ἔχασαν τὰ περισσότερα ἀνωτέρω χαρακτηριστικά των, συνεπείᾳ τῶν μίξεων (Βούλγαροι, Ὀσμᾶναι, Κιργκίζαι, Καλμοῦκοι καὶ τουρκικὰ φῦλα τοῦ Καυκάσου).

Ὁ δὲ *λευκὸς* τύπος περιλαμβάνει τὸ πλεῖστον τῆς Εὐρώπης, διακρινόμενος εἰς τὰς μεγάλας φυλάς, ἃς θὰ ἴδωμεν ἀμέσως μεμιγμένας καὶ μεταξύ των καὶ μετὰ ἐξωευρωπαϊκοῦ λευκοῦ πάλιν ἢ ἄλλου αἵματος. Τὸν ἰδίως λευκὸν «Εὐρωπαϊκόν», «λευκόν», ἢ ὡς ἄλλως θέλομεν νὰ ὀνομάζωμεν, τύπον τοῦτον, διακρίνουν εἰς ἄλλοτε ἄλλον ἀριθμὸν (3, ἢ 4, ἢ 5, ἢ 6 κλπ.), διαιρέσεων ἢ καὶ ὑποδιαιρέσεων, εἰς βασικὰς δηλαδὴ φυλάς, ὧν μίγματα εἶναι οἱ διάφοροι σύγχρονοι λαοί.

Κατά τινα ἁδροτέραν διαίρεσιν διακρίνομεν: α') *βόρειον*, β') *μεσογειακήν*, γ') *ἀλπίνην*, δ') *δειναρικήν*, ε') *ἀνατολικὴν* τῆς Εὐρώπης φυλήν. Ὡς εἴπομεν δὲ τὴν ἀρχὴν τῶν συγχρόνων φυλῶν ἀναγνωρίζομεν ἤδη ἀπὸ τοῦ νεολιθικοῦ ἀρκετὰ σαφῶς. Ἐκ τοῦ συνόλου δὲ τῶν φυλῶν τούτων, ὡς κατ' ἐξοχὴν εὐρωπαϊκαὶ φυλαὶ θεωροῦνται ἡ μεσογειακὴ καὶ ἡ βόρειος, οἱ δύο στῦλοι, εἰς οὓς κυρίως ἐβασίσθη ἡ προϊστορικὴ καὶ ἱστορικὴ ἐξέλιξις τῆς Εὐρώπης.

Ἡ *βόρειος φυλὴ* (Homo nordicus) ἢ *τευτονικὴ* (κατὰ τὸν Ἀμερικανὸν Ripley) χαρακτηρίζεται διὰ λιγυροῦ, ὑψηλοῦ ἀναστήματος, ὀφειλομένου κυρίως εἰς τὰ κάτω ἄκρα (μέσος ὅρος 1 μ. 74 ἑκ.), ἰσχυρᾶς καὶ λιγυρᾶς διαπλάσεως τοῦ σώματος, δολιχοκεφαλίας (μ. ὅρ. κεφαλικοῦ δείκτου 75,0) καὶ λεπτοπροσωπίας (μ. ὅρ. προσωπ. δ. 90,0). Τὸ ἰνίον προέχει, ὂν πεπλατυσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω *(ὀξυϊνία)*. Μέτωπον στενὸν καὶ πρὸς τὰ ὀπίσω τεῖνον, ἀνεπτυγμένα ὑπερόφρυα τόξα, ἔκσημος, ὑψηλὴ ῥίζα ῥινὸς καὶ λεπτή, ὑψηλὴ ῥὶς (λεπτορρινία). Κάτω γνάθος στενή, μὲ λίαν ἀνεπτυγμένον τὸ γένειον ταύτης. Χείλη λεπτά, σχισμὴ βλεφάρων εὐθεῖα. Τρίχες λεῖαι ἢ κυματοειδεῖς, λεπταί, μαλακαί, ἀνοικτοῦ χρώματος, ξανθαὶ μὲ ὑπόχρυσον ἢ ὑπέρυθρον (ἰδίως τοῦ γενείου) τόνον, ἀπὸ ἀνοικτοῦ μέχρι βαθέος ξανθοῦ. Σπανιώτερον ὀρφναὶ ἐξ ὑπερτερήσεως ξένου κληρονομικοῦ παράγοντος. Συχνότερον παρ' αὐτοῖς εἶναι τὸ πυρρὸν χρῶμα *(ἐρυθρισμός)*, ὅπερ, μὴ ὂν φυλετικὸν χαρακτηριστικόν, ὡς γνωστόν, ἀπαντᾷ καὶ εἰς ὅλας τὰς φυλάς. Ἡ ἶρις ἀνοικτόχρους, γλαυκὴ ἢ γλαυκόφαιος μέχρι φαιᾶς. Τὸ δέρμα ἀνοικτόχρουν, ῥοδόλευκον, μὲ ὑποφαινόμενα τὰ ἀγγεῖα (κυανόαιμοι) καὶ εὔκολον ἐρύθημα τῶν παρειῶν.

Ὅπως καὶ τὰς λοιπὰς βασικὰς φυλὰς τῆς Εὐρώπης, εὑρίσκομεν τὴν βόρειον κατανεμημένην ἢ μεμιγμένην εἰς ὡρισμένας περιοχὰς τῆς χώρας, ἐπικρατοῦσαν τουτέστι μεταξὺ ὡρισμένων συγχρόνων μικτῶν λαῶν. Τὴν καθαροτέραν ἔκφρασιν τῆς βορείου φυλῆς ἔχομεν ἐν πρώτοις εἰς τὴν *Σουηδίαν*, πλὴν τῶν βορειοτέρων μερῶν *(Λάππωνες, Φίννοι)*, ἐξ ὧν ἄλλως τε καὶ τὰ διάσπαρτα ἀσιατικὰ χαρακτηριστικὰ μεταξὺ τοῦ καθαροῦ τούτου βορείου τύπου. Εἶτα εἰς τὴν *Νορβηγίαν* ἐπίσης καθαρὰ καὶ μάλιστα τὴν βόρειον, πλὴν τῶν βορειοτάτων καὶ ἐνταῦθα, κατοικουμένων ὑπὸ τῶν ἀσιατικοῦ αἵματος Λαππώνων. Μείζονα μῖξιν ξένου αἵματος εὑρίσκομεν εἰς τὰ ἀνατολικὰ παράλια. Εἰς τὴν *Δανίαν*, καθαρωτέρα ἐμφανίζεται ἡ βόρειος φυλὴ εἰς τὴν Γιουτλάνδην καὶ τὸ Σλέσσιγκ, ἐν τῷ συνόλῳ ὅμως οἱ Δανοὶ ἐμφανίζουν ἰσχυρὰν μῖξιν μὲ ἀνατολικοβαλτικὸν καὶ ἄλπειον αἷμα. Εἰς τὴν *Ἀγγλίαν* ὁ βόρειος τύπος σημειοῦται καθαρώτερος εἰς τὰ βορειοανατολικὰ τῆς Μ. Βρεττανίας (ἄνωθεν γραμμῆς Μάντσεστερ - Λίβερπουλ), εἰς τὴν ὀρεινὴν δυτικὴν Σκωτίαν, τὰς Σκωτικὰς καὶ Ἑβρίδας νήσους καὶ τὴν Ἰσλανδίαν, εἶτα δὲ εἰς διαφόρους πυρῆνας ἐν τῇ νοτίῳ Μ. Βρεττανίᾳ καὶ τῇ Ἰρλανδίᾳ. Τὸ ὑπόλοιπον δεικνύει τὴν μῖξιν μετὰ τῆς δυτικῆς καὶ ὀλιγώτερον τῆς ἀλπίνης φυλῆς. Εἰς τὴν *Γαλλίαν* ὑπερτεροῦν τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς βορείου φυλῆς μόνον κατὰ τὰ βόρεια τῆς χώρας, ἀπὸ τῶν παραλίων τῆς Νορμανδίας

Digitized by Google

Μεσογειακὴ φυλὴ τῆς Εὐρώπης.
[1 Κορσικανός, 2 Οὐαλός. 3 Ἕλλην, 4 Ἰταλὸς *(διάδοχος Οὐμβέρτος.)*]

καὶ τῆς Βρεττάνης μέχρι τῆς Λιμόζης, ὑποχωροῦντα βαθμιαίως εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῆς χαρακτηριστικῆς διὰ τὴν Γαλλίαν μεσογειακῆς φυλῆς, κατὰ δεύτερον λόγον δὲ τῆς ἀλπίνης καὶ διναρικῆς. Εἰς τὸ *Βέλγιον* ἔχομεν γενικῶς μίαν σαφῆ διάκρισιν μεταξὺ τῶν *Φλαμανδῶν* τῆς Φλάνδρας καὶ τῶν *Βαλλόνων*, ὄχι μόνον γλωσσικὴν ἀλλὰ καὶ φυλετικήν. Εἰς τοὺς πρώτους ὑπερτερεῖ ὁ βόρειος τύπος, εἰς τοὺς δευτέρους ὁ ἄλπειος. Εὑρίσκομεν εἶτα τὴν βόρειον φυλὴν εἰς τὴν βόρειον *Ὀλλανδίαν*. Ὑπερέχει αὕτη εἶτα εἰς τὰς *γερμανικὰς* χώρας. Καθαρώτερον εὑρίσκομεν τὸν βόρειον τύπον εἰς τὰ βορειοδυτικὰ κυρίως, μειούμενον βαθμηδὸν πρὸς νότον πέραν τοῦ Μάϊν καὶ πρὸς ἀνατολὰς πέραν τοῦ Ὄντερ. Εἰς τὰς βορειονατολικὰς χώρας τῆς Γερμανίας ὡς καὶ τὴν Αὐστρίαν ἔχομεν ὑπεροχὴν ἄλλων ἀρχικῶν φυλῶν.

Πλὴν ὅμως τῶν κυρίων τούτων χωρῶν, εἰς ἃς ἡ βόρειος φυλὴ ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τοῦ πληθυσμοῦ, ἀνευρίσκομεν ἐμφάνισιν ταύτης καὶ μεταξὺ λαῶν, ἐν τῇ πλειονότητι ἀποτελουμένων ἐξ ἄλλων φυλετικῶν στοιχείων, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πυκνήν. Οὕτως, εἴς τινας πυρῆνας τῆς βορειοδυτικῆς *Ἱσπανίας* (Καταλονίαν, Ἀστουρίαν, Γαλικίαν), ὀλιγώτερον εἰς τὴν βόρειον *Ἰταλίαν* (Πεδεμόντιον, Ἄλπεις, Ἀπέννινα), τὴν Νοτιοσλαυΐαν (Σλοβένους, Σέρβους) καὶ αὐτὴν τὴν βόρειον *Ἀλβανίαν*. Καὶ μεταξὺ τῶν ἀνατολικῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν δὲ ἀναγνωρίζεται ὁ βόρειος τύπος, τῶν νοτιοδυτικῶν *Φίννων*, τῶν *Ἐσθονῶν* κυρίως καὶ τῶν *Λεττῶν* καὶ *Λιθουανῶν*, τῶν βορείων *Πολωνῶν* καὶ τῶν *μεγάλων Ρώσων* (τοῦ Νέβα, τῆς Βολυνίας κλπ.), ἐξαφανιζόμενος πρὸς τὰ νοτιοανατολικά. Καθαρώτερον ὅμως τὸν βόρειον τύπον εὑρίσκομεν πάλιν εἰς τοὺς ἰνδοευρωπαϊκοὺς λαοὺς τοῦ Καυκάσου, τοὺς *Ὀσσέτας*, τοὺς *Κούρδους*.

Ἡ *Μεσογειακὴ φυλὴ* (Homo mediteraneus) ἢ *δυτικὴ* ἢ *μεσημβρινὴ* κατά τινας, χαρακτηρίζεται διὰ βραχέος ἀναστήματος (μέσ. ὅρ. 1,60—1,62 μ.), ἐπίσης ὅμως συμμετρικοῦ, λιγυροῦ, μετὰ καλῶς ἀνεπτυγμένων κάτω ἄκρων, ἐμφανιζομένη ὡς μία σμίκρυνσις τῆς βορείου, ἐπίσης δὲ διὰ δολιχοκεφαλίας (δ. κεφ. 73—76), καὶ λεπτοπροσωπίας. Τὸ ἰνίον προέχει καὶ εἰς ταύτην *(ὀξυινία)*, ἐπίσης ὅμως καὶ τὸ μέτωπον κυρτότερόν πως. Ἡ ρὶς εὐθεῖα ἢ καὶ ἐλαφρῶς κυρτή, ὀγκωδεστέρα, λεπτορρινία μετὰ ἐκσήμου ρίζης, οὐχὶ σπανίως δὲ τυπικὴ *«ἑλληνικὴ»* ρὶς καὶ γένειον τῆς κάτω γνάθου στρογγυλώτερον Αἱ ὅλαι γραμμαὶ τοῦ προσώπου ἠπιώτεραι, ὀλιγότερον ἔντονοι, τὰ χείλη παχύτερα. Ὁ τύπος οὗτος εἶναι ὁ βαθυχρούστερος τῆς Εὐρώπης. Τρίχωμα πυκνότερον, τρίχες λεῖαι, συχνάκις ὅμως βοστρυχώδεις, λεπταί, μαλακαί, ὀρφναὶ ἢ ὀρφνομέλανες ἢ καὶ μέλανες, πυκναὶ βλεφαρίδες, τάσις τριχώσεως τοῦ ἄνω χείλους τῶν γυναικῶν. Ἡ ἶρις χρώματος ὀρφνοῦ ἢ καὶ ὀρφνομέλανος ἐπίσης. Δέρμα βαθὺ ὀρφνὸν μὲ ἀπουσίαν κατὰ κανόνα τοῦ εὐχεροῦς τῶν παρειῶν ἐρυθήματος τῶν ξανθῶν. Μείζων γενικὴ εὐσαρκία.

Τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς μεσογειακῆς φυλῆς εὑρίσκομεν ἐν Εὐρώπῃ, ὅπως καὶ τὰ φυλετικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς βορείου, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καθαρώτερον ἔκσημα, μεταξὺ ὡρισμένων συγχρόνων λαῶν. Κατ' ἐξοχὴν ἀντιπρόσωποι ταύτης εἶναι οἱ καὶ σήμερον καλούμενοι *Ἰβηρικοὶ* λαοί, τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου. Και δὴ οἱ *Ἱσπανοὶ* ἀποτελοῦν φυλετικῶς καθαρὸν σχετικῶς λαόν. Καὶ εἰς αὐτοὺς ὅμως εὑρίσκομεν καὶ βόρεια χαρακτηριστικά, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, ἀλλὰ καὶ ἄλλων φυλῶν, τῆς ἀλπίνης εἰς τὰ ἀστούρια κυρίως καὶ ἐξωευρωπαϊκῶν ἀκόμη, ὅπως προσθιοασιατικὸν αἷμα κατὰ τὰ νότια παράλια τῆς Γρενάδης-Σεβίλλης καὶ ἀνατολικὸν (ἀσιατικόν, ἀραβικὸν) εἰς τὰ δυτικὰ τῆς Ἱσπανίας καὶ ἀκόμη καὶ νεγρικὸν (ἀφρικανικόν). Οἱ *Πορτογάλοι* ἤδη εἶναι ὀλιγώτερον ἀκόμη καθαροὶ μεσογειακοί, ἐμφανίζοντες ἔντονον μῖξιν καὶ δὴ μετὰ τῶν νεγρικῶν στοιχείων ἐκ τῶν παλαιῶν σχέσεων πρὸς τοὺς ἀφρικανικούς, ἐπὶ δουλείας τῶν νέγρων, ἀλλὰ καὶ ἀσιατικοὺς λαούς, ἐπὶ τῶν ἀραβικῶν κατακτήσεων κλπ. Εὑρίσκομεν εἶτα τὴν δυτικὴν φυλὴν εἰς τὴν Ἰταλίαν, κατώτερον ἥμισυ, ἀπὸ τῶν ἀκτῶν ἤδη τῆς Λυγουρίας καὶ ἀπὸ τῆς Ρώμης κυρίως, ἐλάχιστα μεμιγμένον μάλιστα εἰς τὰς νήσους Σικελίαν, Σαρδηνίαν καὶ τὴν γαλλικὴν Κορσικήν. Εἰς τὴν Γαλλίαν, ἀνευρίσκεται εἰς τὰ μεσημβρινὰ παράλια καὶ περὶ τὸν Ροδανοῦ (μέχρι τοῦ Chalon βορείως) καὶ τὰ νοτιοδυτικὰ παράλια τοῦ Ἀτλαντικοῦ, ἐν μίξει δὲ καὶ εἰς ὅλην τὴν Γαλλίαν καὶ διάσπαρτον εἰς τὸ Βέλγιον γενικῶς. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν εὑρίσκομεν τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς μεσογειακῆς φυλῆς νοτίως τῆς γραμμῆς Μάντσεστερ—Λίβερπουλ καὶ δὴ εἰς Κορνουάλην, Ὀξφόρδην, Καΐμβριτζ, κατ' ἐξοχὴν δ' εἰς τὴν Ἰρλανδίαν, ὅπου εὑρίσκομεν καθαρὸν σχεδὸν τὸν ἰβηρικὸν τύπον. Εἰς τὴν Κεντρικὴν Εὐρώπην εὑρίσκομεν ἐλάχιστα ἴχνη τῆς δυτικῆς φυλῆς, κυρίως εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλβετίαν, περὶ τὸν Ρῆνον καὶ τὸν Μόζελ. Εἶτα εἰς τὴν Βαλκανικὴν ἐν μίξει καὶ κυρίως τὴν Ἑλλάδα, κατ' ἐξοχὴν δ' εἰς τὴν Ρουμανίαν, περὶ τὸν Δούναβιν δηλαδὴ (Μολδαυΐαν, Βεσσαραβίαν), ἀλλὰ καὶ μέχρι τῆς Πολωνίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Οὐκρανίας ἀφ' ἑτέρου.

Τὰ πρῶτα ἴχνη καὶ τῆς μεσογειακῆς φυλῆς, καὶ σωματικά, ἀλλὰ κυρίως ἐθνολογικὰ τοιαῦτα, ἀναγνωρίζομεν ἐν Εὐρώπῃ ἀπὸ τῶν νεολιθικῶν χρόνων καὶ δὴ γενικῶς περὶ τὰ δυτικὰ ταύτης (Ἰταλίαν, Ἰβηρίαν, Γαλλίαν, Βρεττανικὰς νήσους), πλὴν τούτου ὅμως καὶ εἰς ὅλα τὰ παράλια τῆς Μεσογείου, τά τε εὐρωπαϊκὰ καὶ ἀφρικανικὰ καὶ ἀσιατικά. Καὶ κατὰ μὲν τὴν μίαν γνώμην ὡρμήθησαν οἱ συγγενεῖς λαοὶ τοῦ τύπου τούτου ἐξ ἀνατολῶν, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν ἐκ τῆς Δύσεως, παλαιολιθικῆς πιθανὸν καταγωγῆς, ἀφοῦ ἀνευρίσκομεν δῆθεν ἐκεῖ τὰ παλαιότερα, εἰς τὸν προελληνικὸν δὲ πολιτισμὸν τῶν Μυκηνῶν τὰ νεώτερα ἴχνη. Οἱ Ἐτροῦσκοι διετήρησαν μᾶλλον τὸν παλαιὸν μεσογειακὸν τύπον. Ἡ εἴσδυσις εἰς τὴν μεσόγειον τῶν λαῶν τῆς βορείου, ὡς θέλουν οἱ πολλοί, φυλῆς, μὲ τὰ διάφορα κύματα Ἑλλήνων, Ἰταλῶν, Κελτῶν, φέρει τὴν μεγάλην ἐθνολογικήν, ἀλλὰ καὶ ἀνθρωπολογικὴν μεταβολὴν ἐν μέρει εἰς τοὺς παλαιοὺς μεσογείους, ἀντικατασταθείσης καὶ τῆς γλώσσης των διὰ τῶν ἰνδοευρωπαϊκῶν γλωσσῶν ἐκείνων. Εἰς τοὺς μεταλλικοὺς χρόνους εἶτα ἡ μεσόγειος ἐδέχθη πολὺ προσθιοασιατικὸν αἷμα (βραχυκεφαλία κλπ.), εἰς ὃ ὀφείλεται ἡ ποικιλία τῆς συνθέσεώς της.

Ἡ *Ἀλπίνη* φυλὴ (Homo Alpinus), ἢ καὶ *ἀνατολικὴ* (κακῶς) ἢ καὶ *δυτικὴ* πάλιν κλπ., ἐμφανίζει μικρὸν ἀνάστημα κατὰ κανόνα (μέσ. ὅρ. 1.63—1.64 μ.) μὲ βραχύτερα τὰ κάτω ἄκρα καὶ βραχείας, πλατείας τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας. Τὸ ὅλον σῶμα δὲν παρουσιάζει τὴν λιγυρότητα τοῦ βορείου καὶ τοῦ μεσογειακοῦ σώματος, ἀλλ' εἶναί πως βαρὺ καὶ πλατὺ τοῦτο γενικῶς. Τὸ ἕτερον γενικὸν χαρακτηριστικὸν εἶναι ἡ βραχυκεφαλία, ἐντόνου βαθμοῦ (δείκτ. 85—88) μέχρι σφαιροκεφαλίας πολλάκις, μὲ ὑψηλόν, πεπλατυσμένον ἰνίον (μὴ προέχον), καὶ ἡ εὐρυπροσωπία (δείκτ. 83) μὲ γενικῶς πεπλατυσμένον, ἀπεστρογγυλωμένον πρόσωπον. Ὀρθὸν μέτωπον καὶ προέχον, πεπιεσμένη ρίζα ρινός, βραχεῖα, πεπλατυσμένη πως, ἐλαφρῶς κοίλη καὶ παχεῖα ρίς, ἀπεστρογγυλωμένον, ὀξύ, ἀλλ' ὀλιγώτερον προέχον γένειον τῆς κάτω γνάθου καὶ χείλη καὶ παρειαὶ εὔτραφῆ. Οἱ ὀφθαλμοὶ φαίνονται μικρότεροι ἕνεκα τῆς μικροτέρας σχισμῆς τῶν βλεφάρων, ἐνίοτε λοξῆς. Τρίχες σκληραί, παχεῖαι, βαθὺ ὀρφναί, οὐχὶ ὅμως μέχρις ἀληθοῦς μελανοῦ χρώματος, τρίχωμα καθόλου ἀραιότερον τῶν λοιπῶν εὐρωπαϊκῶν φυλῶν. Ἡ ἶρις ὀρφνὴ μέχρις ὀρφνομελαίνης. Τὸ δέρμα ὀρφνο(κίτρινον). Ἡ ἀλπίνη φυλὴ ἀκτινοβολεῖ ἐκ δύο κέντρων, ὅπου τὰ χαρακτηριστικὰ ταύτης εἶναι τυπικά, ἐκ τῶν Ἄλπεων γενικῶς καὶ τῶν Βαλκανίων. Καὶ ἐκ τούτων μέν, εὑρίσκομεν τὴν φυλὴν ἐλάχιστα μὲν εἰς τὴν Μακεδονίαν, κυρίως δὲ εἰς τὰ Καρπάθια καὶ τὴν Οὐγγαρίαν καὶ ἀπωτέρω ἀκόμη εἰς Οὐκρανίαν καὶ τὴν Γαλικίαν. Ἴχνη δὲ καὶ εἰς Πολωνίαν καὶ Μεγάλην Ρωσίαν (μετὰ τῆς Βαλτικῆς), ἀκόμη δὲ καὶ εἰς Δανίαν καὶ νότιον Σουηδίαν, πιθανῶς δὲ καὶ νοτιοδυτικὴν Νορβηγίαν καὶ Ἰσλανδίαν. Ἐκ δὲ τῶν Ἄλπεων ἀνευρίσκομεν ταύτην εἰς τὴν ἄνω Ἰταλίαν, βόρειον καὶ βορειοδυτικὴν μέχρι τῆς Ρώμης πρὸς νότον, εἰς τὴν Γαλλίαν κυρίως τὰς γαλλικὰς Ἄλπεις καὶ τὸ ἀνατολικὸν αὐτῆς τμῆμα, κατ' ἐξοχὴν ἐκ τῆς φυλῆς ταύτης ἀποτελούμενον, ἀπὸ τὰ Βόσγια μέχρι τῆς Ὠβέρνης καὶ ἐκεῖθεν πρὸς τὰ Πυρηναῖα. Εἰς τὴν Ἱσπανίαν κατὰ τὰ

Ἀλπίνη φυλὴ τῆς Εὐρώπης.
[1 Οὐκρανός, 2 Τυρολή, 3 Γάλλος *(Μπαλζάκ)*, 4 Γερμανός.]

Digitized by Google

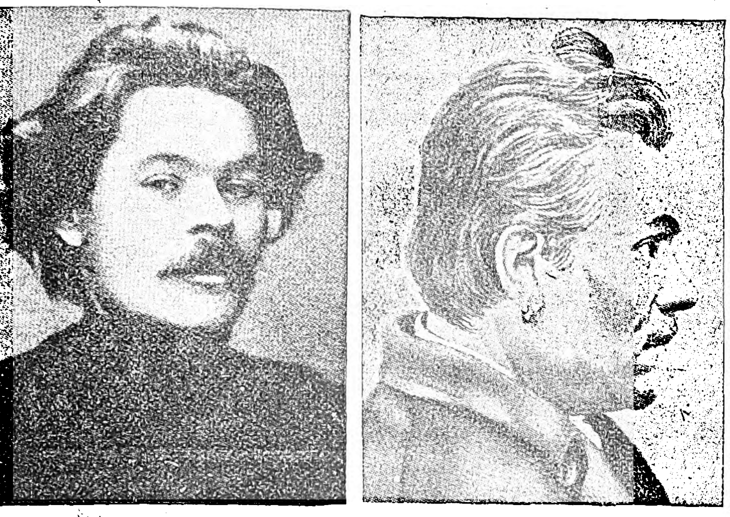

Ἀνατολικὴ τῆς Εὐρώπης φυλὴ (Μογγολικὰ ἴχνη)
[1 Ρῶσος *(Γκόρκι)*. 2 Φινλανδός.]

Δειναρικὴ φυλὴ τῆς Εὐρώπης (Προσθιοασιατικὰ ἴχνη).
[1 Αὐστριακός. 2 Σάξων.]

βορειοδυτικὰ (Ἀστουρίαν κλπ.) μέχρι τῶν συνόρων τῆς Πορτογαλίας. Κυρίως ὅμως ἀπαντῶνται τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἀλπίνης εἰς τὸ Βέλγιον, εἰς ἣν ἀνήκει κατὰ τὸ πλεῖστον τὸ τμῆμα τῶν Βαλλόνων, ἀνευρισκόμενα καὶ εἰς τὴν Φλάνδραν μεταξὺ τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς βορείου φυλῆς. Ἀφ' ἑτέρου ἡ δυτικὴ Ἑλβετία καὶ τὸ νοτιοδυτικὸν τμῆμα τῆς Γερμανίας (Μέλας δρυμός, Βυρτεμβέργη, μέση Βαυαρία) δεικνύουν ἔντονον τὸν τύπον τοῦτον, ἀνευρισκόμενον ἄλλως τε καὶ εἰς ὅλην τὴν Γερμανίαν. Τέλος ἔχομεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν καταφανῆ τὴν μῖξιν τῆς ἀλπίνης φυλῆς εἰς Οὐαλλίαν κλπ., καὶ εἰς τὴν κεντρικὴν εἴς τινα σημεῖα, ὡς καὶ τὴν δυτικὴν ὀρεινὴν Σκωτίαν καὶ τὴν βορειοδυτικὴν Ἰρλανδίαν καὶ τὰς Ἑβρίδας νήσους ἀκόμη (βλ. καὶ λ. *Ἀλπίνη φυλή*).

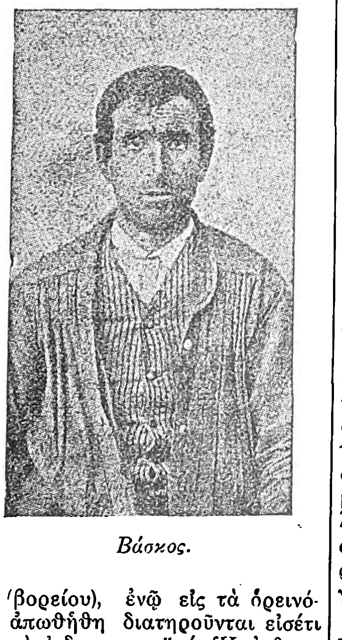

Βάσκος.

Καὶ ἡ βραχυκέφαλος ἀλπίνη φυλὴ ἐμφανίζεται ἤδη ἀπὸ τῶν νεολιθικῶν χρόνων καὶ δὴ εἰς τὰς αὐτὰς γενικὰς περιοχάς, εἰς τὰς Ἄλπεις καὶ τὰ βορειοδυτικὰ τούτων, ὁμοειδεστέρας εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη, τὰ ἀρχικὰ ὅμως ἴχνη ταύτης εἶναι ἀσαφῆ. Ἐξηπλώθη αὕτη διηθητικῶς εἰς τὰ πέριξ, παραλαβοῦσα καὶ τὰς γλώσσας ἄλλων φυλῶν (βορείου), ἐνῷ εἰς τὰ ὀρεινότερα κέντρα εἰς ἃ ἀπωθήθη διατηροῦνται εἰσέτι καὶ γλωσσικὰ ἴχνη μὴ ἰνδοευρωπαϊκά. Ἡ ἀνθρωπολογία ὑποθέτει ὅτι ἡ ἀλπίνη φυλὴ παριστᾷ τὸ πλέον προκεχωρημένον τμῆμα τῆς μεγάλης μογγολοειδοῦς φυλῆς.

Τὸ σύνολον τῶν λαῶν τοῦ βραχυκεφάλου φυσικοῦ τούτου τύπου ἀποτελεῖ μίαν σφῆνα ἐν Εὐρώπῃ, μὲ κορυφὴν τὴν Βρετάνην καὶ βάσιν τὰ Οὐράλια, παρεμβαλλομένην μεταξὺ τῶν βορείων ξανθῶν καὶ τῶν μεσογειακῶν ὀρφνῶν δολιχοκεφάλων.

Ἡ *Δειναρικὴ* ἢ *Ἀδριατικὴ* φυλὴ ἐμφανίζει ἀνάστημα ὑψηλὸν (μέσ. ὅρ. 1.75 μ.) μὲ μακρὰ κάτω ἄκρα καὶ λιγυρότητα, βραχύτερα δὲ ἴσως τὰ ἄνω ἄκρα σχετικῶς μὲ τὰς λοιπὰς εὐρωπαϊκὰς φυλάς, ἁδρὸν λαιμὸν καὶ ἁδρὰς ἀρθρώσεις. Τὸ ὑψηλὸν ἀνάστημα ἐνταῦθα συνοδεύεται ὑπὸ βραχυκεφαλίας (81—87 μ. ὅρ.), ἀλλὰ καὶ ὑψικεφαλίας (ἀρμενοειδοῦς χαρακτηριστικοῦ), μὲ ὑψηλὸν ἰνίον, ὡς ἀπεσκεπαρνισμένον, ἀλλὰ καὶ λεπτοπροσωπίας ἢ μᾶλλον ἐκσήμου μακροπροσωπίας, μὲ μακράν, προέχουσαν, κυρτὴν καὶ παχεῖαν εἰς τὸ ἄκρον ῥῖνα, ἐνίοτε «ἀέτειον», καὶ ἰσχυρῶς προβάλλον γένειον τῆς κάτω γνάθου. Τὸ μέτωπον εὐρὺ καὶ ὑψηλόν, ἀποκλῖνον πρὸς τὰ ὀπίσω, συχνάκις μὲ ἀνεπτυγμένα ὑπερόφρυα τόξα. Τὰ χείλη ἁδρά, ὅπως καθόλου καὶ τὰ μαλακὰ μόρια τοῦ προσώπου ἁδρότερα τῶν τῆς βορείου φυλῆς. Τρίχες οὖλαι μᾶλλον, σπανίως λεῖαι, λεπταί, χρώματος ὀρφνοῦ μέχρι μέλανος. Τρίχωμα δὲ καθόλου πυκνότερον καὶ δὴ τοῦ γενείου, τῶν ὀφρύων, τοῦ σώματος, μετὰ τάσεως τριχώσεως τοῦ ἄνω χείλους τῶν γυναικῶν. Ἡ ἶρις ὀρφνὴ μέχρις ὀρφνομελαίνης. Τὸ δέρμα ὀρφνόν.

Ὡς καὶ τὸ ὄνομα δηλοῖ, ἡ δειναρικὴ φυλὴ εὑρίσκεται κυρίως εἰς τὰς Δειναρικὰς Ἄλπεις, ὡς βασικὴ τοιαύτη, καὶ τὰς δειναρικὰς χώρας, τὴν Ἀλβανίαν καὶ Γιουγκοσλαυΐαν, τὸ Μαυροβούνιον, τὴν Κροατίαν καὶ Σλαβονίαν καὶ εἰς τὴν κυρίως Σερβίαν ἀκόμη, μεμιγμένη κυρίως μὲ μεσογειακὸν καὶ βαλτικὸν αἷμα. Εὑρίσκομεν ὅμως δειναρικὸν αἷμα καὶ περαιτέρω, τοῦτο μὲν πρὸς τὰ μεσημβρινοανατολικά, εἰς τὴν ἀκτῖνα τοῦ Ἀξιοῦ, μέχρι τῆς Μακεδονίας καὶ τὰ Βαλκάνια, μέχρι τῶν Καρπαθίων, τῆς Οὐγγαρίας καὶ ἀκόμη τὴν δυτικὴν Οὐκρανίαν (Κίεβον κλπ.), τοῦτο δὲ πρὸς τὰ βορειοδυτικά, τὰς ἀνατολικὰς Ἄλπεις καὶ τὴν βορειοανατολικὴν Ἰταλίαν (Βενετίαν), μιγνυμένην μὲ τὴν ἀλπίνην, εἰς τὴν Γαλλίαν (Ἄλπεις, Βόσγια) ἐπίσης μεμιγμένην καὶ περαιτέρω ἀκόμη μέχρι τῶν παραλίων τῆς χώρας, εἶτα δὲ πρὸς τὰ βορειότερα, τὴν ἀνατολικὴν Ἑλβετίαν, τὴν νότιον Γερμανίαν (Βαυαρίαν) καὶ τὴν Αὐστρίαν, μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς Ἀγγλίας ἴχνη (Κορνουάλην).

Περὶ τῆς προελεύσεως τοῦ φυσικοῦ τύπου τούτου τῆς Εὐρώπης ἐλάχιστα γνωρίζομεν. Τῆς δειναρικῆς φυλῆς δὲν ἔχομεν σαφῆ παλαιὰ ἴχνη, θεωρεῖται αὕτη ὡς βασικῶς ἑνιαία μετὰ τῆς «προσθιοασιατικῆς» ἢ «ἀρμενοειδοῦς» ἐκ τῶν περὶ τὸν Καύκασον χωρῶν βραδύτερον ἀποχωρισθεῖσα. Κατὰ τὸ πέρας τοῦ νεολιθικοῦ εὑρίσκομεν σαφέστερα σωματικὰ καὶ ἐθνολογικὰ ἴχνη (χαλκὸς) ἀπὸ τῶν Βαλκανίων πρὸς τὴν Γαλλίαν καὶ Γερμανίαν (Βαυαρίαν, Ῥῆνον), μέχρι τῆς ἀνατολικῆς Ἀγγλίας, βραδύτερον (σιδηρᾶ ἐποχή) εἰς Ἄλστατ καὶ Ἑλβετίαν. Μιχθεῖσα κατόπιν μετὰ κελτικῶν φύλων ἀπώλεσε καὶ τὴν παλαιὰν γλῶσσαν πιθανῶς τῶν ἀσιατικῶν προγόνων.

Ἡ *Ἀνατολικὴ τῆς Εὐρώπης* φυλή, ὡς εἶναι προτιμότερον, νομίζομεν, νὰ καλῆται, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν *Ἀνατολικὴν τῆς Ἀσίας* (orientalis), ἢ *Ἀνατολικοβαλτικὴ* κλπ., ἀποτελεῖ οἱονεὶ τὴν μετάβασιν πρὸς τὸν μογγολοειδῆ τύπον, ὡς μία περιττέρω βαθμὶς τῆς ἀλπίνης. Ἐμφανίζει σχετικῶς μικρὸν ἀνάστημα (1 μ. 64), ὅμοιον τῷ τῆς ἀλπίνης, βαρὺ καὶ πλατὺ σῶμα, δηλαδὴ χαρακτηριζόμενον, ὅπως καὶ ἐκεῖνο, δι' ἐλλείψεως λιγυρότητος, μετὰ χαρακτηριστικῶς χονδροειδοῦς σκελετοῦ, πλατείας ὠμικῆς ζώνης καὶ πλατειῶν χειρῶν καὶ ὁμοίων ποδῶν. Βραχυκεφαλία μὲ πως προέχον τὸ ἰνίον καὶ εὐρυπροσωπία μέ πως μακρότερον πρόσωπον τοῦ τῆς ἀλπίνης φυλῆς. Ἡ κεφαλὴ εἰς τὸν ἀνατολικοβαλτικὸν φυλετικὸν τύπον εἶναι ὀγκώδης καὶ δὴ τὸ προσωπικὸν κρανίον, κατ' ἐξοχὴν δὲ ἡ κάτω γνάθος, βαρεῖα, πλατεῖα, γωνιώδης, μὲ τὸ γένειον αὐτῆς ἀπεστρογγυλωμένον, τὴν γωνίαν ὀρθοτέραν, καὶ καθόλου τὸ πρόσωπον πεπλατυσμένον, τετράγωνον. Μέτωπον ἧττον κυρτόν, ῥίζα ῥινὸς πεπλατυσμένη, ἡ ῥὶς ὅμως προέχουσα, ἀνεσυρμένη καὶ πλατεῖα εἰς τὸ ἄκρον, ἐνίοτε λίαν βραχεῖα μὲ πρὸς τὰ πρόσω ῥώθωνας. Τέλος, τάσις πρὸς προγναθισμὸν καὶ πρὸς τὰ πλάγια ἀπέχοντα ζυγωματικὰ τόξα καὶ πρὸς τὰ πρόσω προέχοντα μῆλα. Οἱ ὀφθαλμοὶ φαίνονται μικροί, διότι ἡ βλεφαρικὴ σχισμὴ εἶναι στενή, λοξὴ συνήθως πρὸς τὰ ἔξω καὶ ἄνω. Ὡς ἐκ τοῦ πλάτους δὲ τῆς ῥίζης τῆς ῥινὸς ἀπέχουν πλεῖον τῶν τῶν λοιπῶν εὐρωπαϊκῶν φυλῶν. Στόμα πλατύ, χείλη πλατέα. Ἡ βαλτικὴ φυλὴ δεικνύει ἥσσονα τάσιν πρὸς πάχυνσιν τῆς ἀλπίνης, πρὸς ἣν συγκρίνεται. Τρίχες σκληραὶ καὶ παχεῖαι, ἀνοικτοῦ χρώματος, τεφρόξανθοι (δηλαδὴ ἐμφανίζουσαι, ἀντὶ τοῦ χρυσοῦ ἢ ἐρυθροῦ τόνου τῆς βορείου φυλῆς, τὸν φαιόν), ἀπὸ ἀνοικτοῦ μέχρι σκοτεινοῦ. Ἐν τῇ παιδικῇ ἡλικίᾳ συχνὰ παρατηρεῖται λευκοκίτρινος χνοῦς, ὅπως καὶ εἰς τὴν βόρειον. Πυρρόχροια, σπανιώτερον ἢ εἰς τὴν βόρειον φυλήν. Ἡ ἶρις, φαιά, γλαυκόφαιος ἢ σπανιώτερον γλαυκή, ἀνοικτοῦ δηλαδὴ χρώματος (λευκόφθαλμοι Φινλανδοί). Δέρμα ἐπίσης ἀνοικτοῦ χρώματος, ὄχι ὅμως ῥοδόχρουν, ὅπως τῆς βορείου φυλῆς, ἀλλὰ ἐλαιοφαιόχρουν.

Νεγροειδὴς μῖξις.
[Ἰταλὸς *(Μασκάνι)*.]

Ἡ ἀνατολικὴ τῆς Εὐρώπης φυλὴ ἀντιπροσωπεύεται μεταξὺ τῶν συγχρόνων λαῶν τῆς Εὐρώπης εἰς τὰ ἀνατολικὰ αὐτῆς κυρίως, προέχουσα μὲν εἰς τὰ βορειοανατολικὰ καὶ λίαν μεμιγμένη εἰς τὰ νοτιοανατολικὰ μετὰ τῶν καθαρῶς ἀσιατικῶν φυλῶν, ἰδίᾳ τῆς ἐσωασιατικῆς (μογγολικῆς), μεθ' ἧς λίαν συγγενεύει καὶ ἀφ' ἧς δυσκόλως δια-

Προσθιοασιατικὴ φυλή.
[1 Γεωργιανός, 2 Ἀρμένιος.]

Μαλαϊκὴ μῖξις.
[Ὁλλανδὸς *(Βὰν Χάαγεν)*.]

«Ἀνατολικὴ τῆς Ἀσίας» φυλή.
[Ἑβραϊκή *(Σαὶν Σαέν)*.]

Digitized by Google

κρίνεται, καὶ τῆς προσθιοασιατικῆς, ἥτις εἶναι τόσον εὐρωπαϊκὴ φυλὴ ὡς εἴδομεν. Λεπτομερέστερον συναντῶμεν τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἀνατολικοβαλτικῆς φυλῆς καθαρὰ εἰς κεντρικὴν καὶ δυτικὴν Ρωσίαν κυρίως καὶ σχετικῶς καθαρὰν εἰς Πολωνίαν. Εἶτα εἰς μεγάλην ἀναλογίαν εἰς Ἐσθονίαν, Λιθουανίαν καὶ Λεττονίαν, εἰς τὰ βορειοανατολικὰ τῆς Φινλανδίας καὶ τέλος εἰς τὴν ἀνατολικὴν Λαππωνίαν. Ἀλλὰ καὶ μέχρι τῆς Δανίας, Σουηδίας, Νορβηγίας, εἰς τὰς γειτονικὰς χώρας τῶν Λαππώνων καὶ Φινλανδῶν, καὶ τὴν Ἰσλανδίαν ἔτι εὑρίσκομεν ταύτην. Ἀφ' ἑτέρου, μειοῦται εἰς ἀναλογίαν εἰς τὰ νότια τῆς Ρωσίας μεμιγμένη, ὡς εἴπομεν, καὶ εἰς Οὐγγαρίαν μεμιγμένη μετὰ δειναρικοῦ αἵματος. Τέλος, καὶ εἰς τὴν βορειοανατολικὴν Γερμανίαν καὶ Αὐστρίαν, κυρίως δὲ εἰς τοὺς νοτίους Σλαύους καὶ τὴν Ἀλβανίαν εὑρίσκομεν μεγάλην μῖξιν βαλτικοῦ αἵματος.

Ἡ ἀνατολικοβαλτικὴ αὕτη φυλή, κοινῆς καταγωγῆς πιθανῶς μετὰ τῆς ἀλπίνης, μεθ' ἧς ὑπὸ πολλῶν συγχέεται, ἐκ τῆς Ἀσίας καὶ ὁμοῦ μετὰ τῶν στοιχείων τῆς ἐσωασιατικῆς φυλῆς προελθοῦσα, ἔσχεν ὡς κοιτίδα διαπλάσεως ἴσως τὴν κεντρικὴν Ρωσίαν, ἐκεῖθεν δ' ἐξηπλώθη δυτικῶς μάλιστα μέχρι τοῦ βορρᾶ, μεταξὺ τῶν σήμερον ζώντων καὶ γλωσσικῶς ἀκόμη καθαρωτέρων μογγολικῶν λαῶν (ὅπως καὶ οἱ πλέον προκεχωρημένοι πρὸς τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην Μαγυάροι τῆς Οὐγγαρίας). Τὸ πλεῖστον ὅμως συνανεμίγη μὲ τοὺς λαοὺς τῆς ἰνδοευρωπαϊκῆς οἰκογενείας, τοὺς «ἀρχικοὺς Σλαύους» (βορείους), ἀπορροφηθέντας μὲν ἕνεκα τῆς ἐπικρατήσεως τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς ἀνατολικοβαλτικῆς, εἰς τοὺς βορείους καὶ δυτικοὺς Σλαύους, ἀλλὰ μεταδώσαντας τὴν ἰνδοευρωπαϊκὴν γλῶσσαν (σλαυικήν).

Ἐκ τῆς μείξεως τῶν μεγάλων τούτων τύπων καὶ δὴ καὶ πολλῶν μεταξύ των, τοὺς ὁποίους χωρίζουν, ὡς εἶναι φυσικόν, πλὴν τῶν μορφολογικῶν ἐξωτερικῶν καὶ ἄλλα ἐσωτερικὰ καὶ φυσιολογικὰ καὶ αἱματολογικὰ γνωρίσματα, ἀλλ' ἀκόμη καὶ ψυχικαὶ διαφοραὶ χαρακτῆρος καθόλου, μήπω σαφῶς καθορισθεῖσαι, καὶ ἃς παραλείπομεν ἐνταῦθα, παραδέχονται σήμερον ὅτι ἀποτελεῖται κατὰ τὸ πλεῖστον ὁ ἑσμὸς τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης. Εἰς τοὺς λαοὺς ὅμως τούτους, ἤδη πλὴν τῶν χαρακτηριστικῶν τῶν κυρίων τούτων φυλῶν, εὑρίσκομεν, ὅπως ἤδη ἐσημειώσαμεν, καὶ διάσπαρτον μῖξιν καθαρῶς ἐξωευρωπαϊκῶν φυλῶν, ὅπως δεικνύουν χαρακτηριστικά, οἷα: ἡ μογγολικὴ πτυχή, ἡ μογγολικὴ κηλίς, ὁ ἐπίκανθος, τὸ κίτρινον χρῶμα, ἢ ἡ μελάγχροια, ὁ προγναθισμὸς κ.τ.τ. *Ἀσιατικὰ* μὲν ἔχομεν τοῦ δευτέρου γενικοῦ βασικοῦ τύπου, τοῦ *μογγολοειδοῦς* ὡς εἴπομεν ἤδη, ἴχνη μὲν διάσπαρτα εἰς τὴν ἀνατολικὴν Εὐρώπην, κυρίως μέχρις Οὐγγαρίας, καὶ καθαρὰ μογγολικὰ φῦλα εἰς τὴν βορειοανατολικήν, εἶτα καθαρὰ τουρκικὰ εἰς τὴν νοτιοανατολικήν. Ἐπίσης τοῦ *προσθιοασιατικοῦ* τύπου εἰς τὰ Βαλκάνια καθόλου καὶ ἀπωτέρω. Ὡς καὶ *ἀνατολικῆς τῆς Ἀσίας* φυλῆς ἐκ τῆς Ἀραβίας εἰς τὴν Μεσόγειον μέχρις Ἱσπανίας. Ἰδιαιτέρας δὲ σημασίας εἶναι διὰ τὴν Εὐρώπην ὄχι ἁπλῶς μεμιγμένα μόνον ἴχνη, ἀλλὰ αἱ ὁλόκληροι καθαραὶ ὁμάδες ἐξωευρωπαϊκοῦ λαοῦ ἀσιατικοῦ τῶν *ἀνατολικο-προσθιοασιατικῆς* φυλῆς *Ἑβραίων* καὶ τέλος τῶν νομαδικῶν ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἰνδικῶν *Ἀτσιγγάνων*.

Ἀφρικανικὰ χαρακτηριστικά, *Νεγροειδοῦς* τύπου δηλαδή, εἰς τὰς μεσογειακὰς χώρας, ἤδη ἀπὸ τῶν λιθικῶν χρόνων (φυλὴ *Γκριμάλντι*) καὶ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν Ἰβηρικὴν χερσόνησον, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης ἀκόμη εἶναι πολλαχῶς ἐμφανῆ. *Μαλαικὰ* τέλος τοιαῦτα εὑρίσκομεν καὶ σήμερον ἐν Ὁλλανδίᾳ, σαφέστατα ἐκ τῶν ἀποικιῶν τῆς χώρας. Ἰδίαν θέσιν κατέχουν οἱ *Βάσκοι* τῶν Πυρηναίων.

Τοιαύτη τις εἶναι ἡ εἰκὼν τῆς φυλετικῆς συνθέσεως τῆς Εὐρώπης εἰς τὰς μεγάλας γραμμάς. Ἐὰν θελήσωμεν νῦν, ἔχοντες πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν συμβατικὴν σημασίαν τοῦ ὅρου *φυλὴ* εἰς τὴν διάκρισιν τῶν λαῶν, καὶ τὴν σύνθεσιν αὐτῶν ἀπὸ τοιαύτης σχετικῶς πραγματικῆς φυλετικῆς ἀπόψεως νὰ ἐπισκοπήσωμεν αὐτοὺς μὲ ἓν ταχὺ βλέμμα, δὲν δυνάμεθα φυσικὰ νὰ βαδίσωμεν εἰμὴ ἐπὶ τῇ βάσει περίπου τῆς γλωσσικῆς (ἀφοῦ, ὡς εἶναι φυσικόν, ἄνευ φορέων δὲν δύναται νὰ νοηθῇ διασπορὰ γλώσσης) ἢ καὶ πολιτικῆς ἢ κάλλιον γεωγραφικῆς διαιρέσεως αὐτῶν, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων φέρουν καὶ ἴδια ὀνόματα ἐθνικά, μετὰ τὴν ἰνδοευρωπαϊκὴν κυρίως ἐπίδρασιν. Πραγματικὴ φυλετικὴ ἀνθρωπογραφία ἢ φυλολογία τῆς Εὐρώπης, στενοτέρα τῆς ἀνωτέρω ἐπισκοπήσεως, ἐπὶ τῇ βάσει γενεαλογικῆς τυχὸν ἢ μορφολογικῆς καθαρῶς ἐρεύνης, εἶναι ἀκόμη ἀδύνατος.

Εἰς τὴν Εὐρώπην, εἰς ἣν περιλαμβάνομεν τὰς χώρας τῶν Οὐραλίων καὶ τοῦ Καυκάσου, διακρίνομεν, μεταξὺ τῶν ἰνδοευρωπαϊκῶν καὶ μὴ ἰνδοευρωπαϊκῶν γλωσσικῶν ὁμάδων, τοὺς ἑξῆς συγχρόνους λαούς: 1) *Οὐραλο-αλταϊκοὶ λαοί*: Ἰδίως Μογγολικοὶ (Σαμογέται, Καλμοῦκοι κλπ.), Τουρκοταταρικοὶ (Τοῦρκοι, Τουρκομάνοι, Κιργκίζαι κλπ.), Φιννο-οὐγγρικοὶ (Φίννοι καὶ Μαγυάροι). Καυκάσιοι (ἰδίως Καυκάσιοι). 2) *Ἰνδοευρωπαϊκοὶ λαοί*: Ἑλληνική, Λατινική, Ἀλβανική, Κελτική, Τευτονικὴ καὶ Λεττο-Σλαυϊκὴ ὁμὰς (Ἀρμένιοι, Κοῦρδοι, Ὀσσέται, Πέρσαι τοῦ Καυκάσου κλπ.). 3) *Βάσκοι*. 4) *Ἀτσίγγανοι*. 5) *Ἑβραῖοι*.

Ἡ καλυτέρα δὲ μέθοδος ἐπισκοπήσεως αὐτῶν εἶναι ἡ κατὰ γεωγραφικήν τινα διαίρεσιν.

Α') ΒΟΡΕΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ: 1) ***Οὐραλο-αλταϊκοὶ λαοί.*** Ἐκ τῆς μεγάλης μάζης τῶν καλουμένων «οὐραλοαλταϊκῶν λαῶν», τῶν ἐπὶ εὐρωπαϊκοῦ ἐδάφους ἀπαντώντων μὴ ἰνδοευρωπαϊκῶν στοιχείων, ἐνσφηνωμένων μεταξὺ Σκανδιναβίας καὶ Ρωσίας, ἄνευ σαφῶν ὁρίων πρὸς τὴν Ἀσίαν: α) ἡ *Φιννοουγγρικὴ ὁμὰς* εἰσεχώρησε περισσότερον πρὸς τὴν δύσιν καὶ τὴν μεσημβρίαν καὶ ἔλαβε πλειότερον μέρος εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς Εὐρώπης καὶ δὴ οἱ καθαρώτεροι «Φιννικοὶ» λαοὶ κατὰ τὸ μέγιστον μέρος καὶ εἰς τὰ βόρεια τῆς Εὐρώπης, δυτικῶς κατὰ τὸ πλεῖστον τῶν Οὐραλίων, μέρος ὅμως (Οὐγγρικοὶ) εἰσεχώρησεν εἰς τὰ νοτιώτερα τῆς Ρωσίας περὶ τὸν Βόλγαν καὶ τὴν κεντρικὴν κυρίως Εὐρώπην· β) ἡ καθαρωτέρα *Μογγολικὴ ὁμὰς* εὕρηται ἀνατολικῶς τῶν Οὐραλίων καὶ τέλος γ) τὰ *Ταταρικὰ* στοιχεῖα διάσπαρτα εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ρωσίαν καὶ Εὐρώπην καθόλου.

α) *Οἱ «Φιννικοὶ λαοί»*. Ἀποτελοῦντες ἀρχικῶς κοινὴν μετὰ τῶν Οὐγγρικῶν ὁμάδα (γλωσσικὴν) ἀσιατικῆς προελεύσεως, εὑρίσκονται ἤδη π. Χρ. μέχρι τῆς θαλάσσης καὶ διηρέθησαν ἀπὸ τοῦ Ι' αἰῶνος εἰς δύο χωριστὰς ὁμάδας:

1) Ἀνατολικοὶ Φίννοι: Διάσπαρτα οὐγγρικὰ μᾶλλον στοιχεῖα εἰς ὁμάδας ἐντὸς τοῦ Ρωσικοῦ κράτους. Τούτων, οἱ μὲν εὕρηνται περὶ τὸν ποταμὸν Βόλγαν *(Φίννοι τοῦ Βόλγα)* καὶ εἶναι τὰ ὑπόλοιπα τῶν Βουλγάρων τοῦ Βόλγα, ἀρχικῆς τουρκικῆς καταγωγῆς, δηλαδὴ τοῦ μεσαιωνικοῦ βασιλείου τῶν Βουλγάρων. Εἶναι οὗτοι οἱ *Μορντβῖνοι*, πολυαριθμότεροι μεταξὺ τῶν Τατάρων καὶ Ρώσων τοῦ μέσου Βόλγα. Οἱ *Τσερεμῖζαι*, συγκεντρωμένοι μᾶλλον βορειοδυτικῶς τοῦ Καζὰν καὶ τοῦ μέσου Βόλγα καὶ κατά τινας καὶ οἱ *Βοτγιάκαι*, ἀνατολικῶς τῶν τελευταίων, χωριζόμενοι ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Βγιάτκα. Οἱ δὲ εὕρηνται πρὸς τὰ Οὐράλια *(Φίννοι τῶν Οὐραλίων)*, οἱ *Συργιένοι*, διάσπαρτοι βορείως μέχρι τοῦ Ἀρχαγγέλου καὶ τῶν Σαμογετῶν κλπ. Αἱ δύο τελευταῖαι ὁμάδες ἀποτελοῦν τοὺς ἀπογόνους τῶν παλαιῶν *Περμίων*, ἂν καὶ ὑπό τινων διακρίνεται καὶ ἴδιος λαὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο περὶ τὴν Πέρμ. Ἀναφέρομεν τέλος καὶ τὰ μᾶλλον ἀσιατικὰ οὐγγρικὰ φῦλα τῶν *Βογγούλων* μὲ τὴν ποικιλίαν χαρακτηριστικῶν ἕνεκα τῶν μίξεων καὶ τῶν *Ὀστιάκων* (ἐκ τῶν *Γενισσαίων*), λίαν μεμιγμένων μὲ τοὺς Σαμογέτας.

Οἱ ἀνατολικοὶ Φίννοι διεχωρίσθησαν ἀπὸ τῶν προελασάντων δυτικώτερον δυτικῶν Φίννων καὶ τῶν ἐκσλαυϊσθέντων συγγενῶν των Βουλγάρων καὶ ἀνεπτύχθησαν εἰς τὰς μεμονωμένας μικρὰς ταύτας ὁμάδας χωριστά. Ἕνεκα ὅμως τῆς ἀμέσου γειτονίας συναντῶμεν ἀπὸ ἀνθρωπολογικῆς ἀπόψεως μεγάλην μῖξιν καὶ μετὰ σλαυϊκοῦ καὶ ταταρικοῦ αἵματος (περὶ τῶν «Μαγυάρων» βλ. κατ.).

2) Δυτικοὶ Φίννοι (ἢ Βαλτικοί): Οὗτοι διακρίνονται εἰς τὰς διασπάρτους *μικρὰς φιννικὰς ὁμάδας* μεταξὺ τῶν δύο λιμνῶν Λαδόγα καὶ Ὀνέγα καὶ τοῦ Φιννικοῦ κόλπου, τοὺς *Βέπσας*, τοὺς *Ἴγκερν*, τοὺς *Βότας*, ἐκρωσισθέντας ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα *Τσοῦδαι*, καὶ τοὺς *Λίβας*, μικρὸν ὑπόλειμμα εἰς τὴν Κουρλανδίαν ἄκραν τῆς Λιθουανίας, καὶ εἰς τὰς *μείζονας φιννικὰς ὁμάδας*, ὡς συμπαγεῖς λαούς. Οὗτοι εἶναι οἱ *Ἐσθονοὶ* μεταξὺ τοῦ Φιννικοῦ καὶ τοῦ κόλπου τῆς Ρίγας καὶ εἰς τὰς πρὸ αὐτῶν νήσους, γειτονεύοντες ἀνατολικῶς πρὸς Ρώσους καὶ νοτίως πρὸς τοὺς Λέττας. Παρὰ τὰς ἐπανειλημμένας ἰνδοευρωπαϊκὰς κυριαρχίας διακρίνονται οἱ *Ἔσται* καλῶς. Οἱ *Φινλανδοί*, ἡ πολυπληθεστέρα καὶ μᾶλλον ἀναπτυχθεῖσα ὁμάς, ἕνεκα τῆς σουηδικῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας, μεταξὺ τοῦ Φιννικοῦ καὶ τοῦ Βοτνιακοῦ κόλπου καὶ μέχρι τῆς Λευκῆς θαλάσσης καὶ ἐντὸς τῆς Ρωσίας. Διακρίνονται οὗτοι εἰς τοὺς *Ταβάστας* τῆς κυρίως Φινλανδίας καὶ τοὺς *Καρελίους*, διασπάρτους ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς Φινλανδίας μέχρι τῆς Λευκῆς θαλάσσης καὶ τοῦ Βόλγα. Τέλος οἱ *Λάπωνες*, οἱ δυτικώτεροι ὅλης τῆς οἰκογενείας, ἀπωθηθέντες ὑπὸ τῶν ἰδίως Φίννων, εἰς ὑπολείμματα διεσκορπισμένα εἰς ἀπέραντον ἔκτασιν, ἀπὸ τῆς Νορβηγίας, τῶν πλείστων, τῆς Σουηδίας, τῆς Φινλανδίας καὶ τῆς Ρωσίας, μέχρι τῶν παραλίων τῆς Λευκῆς θαλάσσης. Πολλαχοῦ εἶναι μεμιγμένοι, γενικῶς ὅμως ὀλίγον ἐνθυμίζουσι μογγολικὴν προέλευσιν.

Ὁπωσδήποτε, οἱ Φιννοουγγρικοὶ οὗτοι λαοὶ ἐμφανίζουν κοινότητα χαρακτηριστικῶν, ἐνθυμιζόντων τὰ τῆς μογγολικῆς καθόλου φυλῆς. Εἰς τούτους εὑρίσκομεν βασικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἀνατολικοβαλτικοῦ καθόλου τῆς Εὐρώπης τύπου, ὃν διεκρίναμεν. Διακρίνονται τέλος μεταξύ των ἀναλόγως τῆς μίξεως ἑκάστοτε, ἣν ὑπέστησαν.

β') *Οἱ ἰδίως Μογγολικοὶ λαοί.* Εἰς τὴν ἀνατολικὴν Εὐρώπην εὑρίσκομεν, συγχεομένους ἤδη πρὸς τοὺς ἀσιατικούς, τοὺς *Σαμογέτας*, σιβηρικὰ παλαιοασιατικὰ φῦλα, ἅτινα ζῶσι κυρίως εἰς τὰς ρωσικὰς στέπας, εἰς τὰ βόρεια, ἀπὸ τῆς Λευκῆς θαλάσσης καὶ πέραν. Οἱ ἀσιατικοὶ διάσπαρτοι φθάνουν μέχρι τοῦ Γεννισσέϊ. Ἐμφανίζουσι καθαρὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τὸν μογγολικὸν σωματικὸν τύπον. Ἑτέρα μογγολικὴ ὁμὰς εἶναι οἱ *Καλμοῦκοι* (Δυτικοὶ Μογγόλοι) εἰς τὰ νότια κυρίως τῆς Ρωσίας, μεταξὺ τοῦ Βόλγα καὶ Κουμπὰν τοῦ Καυκάσου. Εἶναι ὅμοιοι πρὸς τοὺς Καλμούκους τῆς Ἀσίας.

γ') Οἱ *Τουρκοταταρικοὶ λαοί.* Διεσκορπισμένοι εἰς τὴν νοτιοανατολικὴν Ρωσίαν μεταξὺ τῶν Οὐραλίων καὶ τῆς Κασπίας, ὑπέστησαν οὗτοι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἔντονον τὴν ἐπίδρασιν τῶν Σλαύων. Αἱ λεῖαι τρίχες, τὸ λευκοκίτρινον δέρμα, ἡ ὑπερβραχυκεχαλία (86 κεφ. δ.), τὸ μέτριον ἀνάστημα (1μ.68), ἡ εὐθεῖα ρίς, ἡ ἀπουσία μογγολικῆς πτυχῆς, τὰ προέχοντα μῆλα, θέτουν τὸν τουρκικὸν μεταξὺ οὐγγρικοῦ καὶ μογγολικοῦ τύπου. Εἰς τούτους ὑπάγονται διάφοροι ὁμάδες:

Οἱ *Νογκάγαι*, ἡμινομαδικὰ ὑπολείμματα παλαιῶν ἀσιατικῶν φύλων ταταρικῶν, εἰς τὸ βορειοανατολικὸν ἄκρον τοῦ Καυκάσου. Ἄνωθεν τούτων εἰς τὰ βορειοανατολικὰ τοῦ Καυκάσου, τὸ ἄνω ἄκρον τῆς Κασπίας θαλάσσης περιβάλλουν τὰ τουρκικὰ ἀσιατικὰ φῦλα τῶν *Κιργκίζων* καὶ τῶν *Τουρκομάνων*, ἐκτεινόμενα ἐκ τῆς ἀσιατικῆς Ρωσίας, μὲ τὰς διαφόρους ὑποδιαιρέσεις, των μὲ τὰ μογγολικὰ χαρακτηριστικὰ τῶν Κιργκίζων καὶ τὴν μεγάλην ἐκ Περσίας ἰρανικὴν μῖξιν τῶν Τουρκομάνων. Οἱ *Μπασκῖραι*, περὶ τὰ μεσημβρινὰ Οὐράλια μεταξὺ τῶν ἰδίως Τατάρων καὶ Ρώσων, μεμιγμένον μετὰ οὐγγρικῶν φύλων τῆς ἀνατολικῆς Ρωσίας, μεθ' ὧν ἄλλως τε συγγενεύουν. Οἱ *Τάταροι τῆς Κριμαίας*, εἰς τὸ ὀρεινὸν νότιον τμῆμα τῆς Κριμαϊκῆς χερσονήσου, ἐγκατασταθέντες ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος καὶ μιχθέντες μετὰ τῶν ὑπολειμμάτων ὅλων τῶν παλαιῶν λαῶν αὐτῆς, Κιμμερίων, Σκυθῶν, Ἑλλήνων, Σαρματῶν, ἀλλὰ καὶ Γαλατῶν, Γότθων, Οὔννων κλπ., ἐμφανίζοντες πολλὰ τοῦ μεσογειακοῦ τύπου. Οἱ *Τατάροι τοῦ Βόλγα καὶ τοῦ Οὐράλ*, νοτίως τῶν φιννικῶν ὁμάδων, εἶναι τὰ ὑπολείμματα νεωτέρων ἐπιδρομῶν τουρκομογγολικῶν ἀπὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος.

Τέλος εὑρίσκομεν ἐν Ρωσίᾳ καὶ ἄλλους μικτοὺς τουρκικοὺς λαοὺς περὶ τὸν Οὐράλ, τὸν Βόλγαν (*Μεστσέροι, Τεπλέροι, Βεσσερμένοι*) καὶ περὶ τὸ Καζὰν (*Τσουβάσοι*). Τὰ φυλετικὰ στοιχεῖα τῶν οὐραλοαλταϊκῶν λαῶν ἀποτελοῦν νεώτερον σχετικῶς ἀσιατικὸν αἷμα ἐν Εὐρώπῃ.

ΙΙ. ***Οἱ Ἰνδοευρωπαϊκοὶ λαοί.*** Εὑρίσκομεν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Εὐρώπην καθόλου τὸν σλαυϊκὸν κληθέντα κλάδον ἢ μᾶλλον τοὺς ἀνατολικοὺς Σλαύους κυρίως, εὐρύτερον δ' ἀκόμη τὸν σλαυοβαλτικόν. Οἱ σλαυϊκοὶ καὶ οἱ καθαρῶς βαλτικοὶ λαοὶ διαφέρουν πολὺ τῶν λοιπῶν δυτικῶν Ἰνδοευρωπαίων, ὁμοιομόρφως ἀναπτυχθέντων ὡς ἐκ τοῦ ὁμοιομόρφου τῆς ἀπεράντου ἐκτάσεως ἣν ἐκάλυψαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῶν μεγάλων μίξεων τῶν ἀσιατικῶν νεωτέρων εἰσβολέων, ὡς εἴδομεν, διαφυλάξαντες ἐν συνόλῳ πλείστους χαρακτῆρας πρωτογόνου καταστάσεως, καὶ δὴ περισσότερον οἱ ἀνατολικώτεροι, ὀλιγώτερον οἱ τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης Σλαῦοι.

α) *Οἱ Βαλτικοὶ λαοί.* Εἶναι οἱ πρῶτοι ἀποχωρισθέντες τῆς ὅλης ὁμάδος (ἀπὸ τοῦ Ε' π.Χ. αἰῶνος), οἵτινες ἀποκεκλεισμένοι σχετικῶς εἰς τὰ ἀρκτικὰ παράλια, ὑπελείφθησαν εἰς τὸν πολιτισμόν.

1) Οἱ Λιθουανοὶ τῆς Λιθουανίας καὶ τῶν πέριξ. 2) Οἱ Λέτται τῆς συνεχομένης βορείως Λεττονίας περὶ τὸν κόλπον τῆς Ρίγας, καὶ οἱ μετὰ φινλανδικοῦ αἵματος μεμιγμένοι ἁλιεῖς Κοῦραι, ἐμφανιζόμενοι ὡς διακεκριμένη ὁμὰς ἀπὸ τοῦ 1000 μ.Χ. μόλις, συνδέονται στενῶς μετὰ τῶν Λιθουανῶν, μεθ' ὧν ὁμοιάζουν φυλετικῶς. 3) Οἱ παλαιοὶ Πρῶσσοι, ἀπὸ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος μ. Χ. ἐξαλειφθέντες ὡς ἴδιος ἀνθρωπολογικὸς τύπος.

β') Οἱ Σλαυϊκοὶ λαοί. Ὁ σλαυϊκὸς κλάδος τῆς ἰνδοευρωπαϊκῆς οἰκογενείας, ὁ ἐν συνόλῳ πολυαριθμότατος καὶ μεγίστην ἐπιφάνειαν τῆς Εὐρώπης κατέχων, ἀπὸ τῆς Ἀδριατικῆς μέχρι πέραν τῶν Οὐραλίων, διακρίνεται εἰς τρεῖς, διαφόρου ἱστορικῆς ἐξελίξεως, πολιτισμοῦ καὶ βαθμοῦ μίξεως πρὸς τοὺς πέριξ, ἑπομένως ἀνθρωπολογικοῦ τύπου, ὁμάδας: τοὺς Ἀνατολικοὺς καὶ Βορείους, τοὺς Δυτικοὺς καὶ τοὺς Νοτίους Σλαύους. Περὶ τῆς ἀρχῆς των ὑποθέσεις μόνον ἔχομεν. Τὰ πρῶτα ἀσφαλῆ ἴχνη των συναντῶμεν ἄνωθεν τῶν Καρπαθίων, παρὰ τοὺς Σκύθας, Γερμάνους κλπ., ὁπόθεν ἴσως διεσκορπίσθησαν καὶ συνανεμίγησαν πρὸς τοὺς αὐτόχθονας λαούς. Παρὰ τὴν διάφορον ἑκάστοτε μῖξιν τῶν ὁμάδων αὐτῶν καὶ τὴν ἀπομάκρυνσιν, ἐμφανίζουν ἐν τούτοις οἱ Σλαῦοι κοινούς τινας σωματικούς, ἀλλὰ καὶ ἐθνολογικοὺς χαρακτῆρας ἀρχικούς, ἀνευρισκομένους εἰς ὅλους. Ἐκ τῶν τριῶν ὁμάδων εὑρίσκονται εἰς τὴν ἀνατολικὴν Εὐρώπην:

1) Ἀνατολικοὶ Σλαῦοι ἢ Ρῶσοι καθόλου, ἀποτελέσαντες τὸ κοινὸν μέγα ἔθνος ἀπὸ τοῦ 862 μ. Χ. ὑπὸ τοὺς Σουηδοὺς βαράγγους, οὓς καὶ ἀπερρόφησαν ταχέως, καὶ τῆς διαρκοῦς ἐξαπλώσεώς των καὶ ἀπορροφήσεως πάντων σχεδὸν τῶν διαδοχικῶς ἀπὸ αἰώνων ἐλθόντων εἰς συνάφειαν μετ' αὐτῶν

Digitized by Google

λαῶν (Οὔννων, Βουλγάρων, Οὔγγρων, Μογγόλων, Τουρκοτατάρων κλπ. ξένων στοιχείων), διακρίνονται ἀπὸ ἐθνολογικῆς ἀπόψεως εἰς τρεῖς μεγάλας ὁμάδας: α') Τοὺς *Μεγάλους Ρώσους* εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ρωσίας (παλαιὸν δυτικὸν σλαυϊκὸν ἔδαφος), τὰ βόρεια καὶ ἀνατολικὰ (καὶ εἰς τὴν Σιβηρίαν, ἣν ἀπῴκησαν). Οὗτοι παρουσιάζουν τὸν κυρίως ἀνατολικῆς Εὐρώπης τύπον μετὰ μογγολοειδοῦς μείξεως. β') Τοὺς *Μικροὺς Ρώσους* εἰς τὰ νοτιοδυτικὰ τῆς Ρωσίας ἢ βορειοανατολικὰ Καρπάθια καὶ ἀνατολικὴν Γαλικίαν, οἱ Οὐκρανοὶ εἰς τὴν βορειοδυτικὴν Βουκοβίναν, οἱ Ρουθῆνοι κλπ. Οὗτοι ἐμφανίζουν λίαν ἔκδηλον τὴν δειναρικὴν μῖξιν. γ') Τοὺς *Λευκοὺς Ρώσους*. Ἐν τῇ δυτικῇ ἀρχικῇ τῶν Σλαύων κοιτίδι ἐν ἐπαφῇ πρὸς τοὺς Πολωνοὺς (εἰς οὓς μέρος των ἀνήκει σήμερον) καὶ τοὺς Λιθουανούς. Εἶναι οἱ μᾶλλον ὑπολειφθέντες ἐν πολιτισμῷ ρωσικοὶ λαοί. Αἱ ρωσικαὶ ὁμάδες αὗται συνδέονται συνεπείᾳ τῆς μακροτάτης κοινῆς πολιτικῆς ζωῆς των. Εἰς τὴν σύνθεσιν ὅμως αὐτῶν καὶ τὴν φυσικήν των διάπλασιν μέγα μέρος ἔλαβον καὶ τὰ διάφορα ξένα στοιχεῖα, ἅτινα ἐγνωρίσαμεν. Ἡ ἰδία ὅμως ἑκάστης ὁμάδος ἐμφάνισις ἐξηρτήθη καὶ ἐκ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως καὶ τῶν ἰδιαιτέρων γειτονιῶν ἑκάστοτε καὶ μίξεων. Τὰ γενικὰ χαρακτηριστικὰ αὐτῶν εἶναι πάντως τὰ τῆς βασικῆς φυλῆς, ἣν ἐγνωρίσαμεν ὡς ἀνατολικοβαλτικήν.

Β') ΚΑΥΚΑΣΟΣ: Τὸ συνοριακὸν ἡμικύκλιον, ὅπερ χωρίζει τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τῆς Ἀσίας, ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς Λαππωνίας συμπληροῦται εἰς τὰ νότια διὰ τῆς μεταξὺ Κασπίας καὶ Εὐξείνου λωρίδος, ἥτις ἀπὸ ἀνθρωπολογικῆς βάσεως συνδέεται μᾶλλον πρὸς τὸν εὐρωπαϊκὸν κόσμον. Οἱ κάτοικοι τοῦ Καυκάσου ἀποτελοῦν λίαν πολύπλοκον συγκρότημα. Οἰκισθέντων πιθανῶς ἐξ Αἰγύπτου ἀπὸ τῶν μέσων τῆς 2ας χιλιετηρίδος π.Χ. τῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου πόντου, ἀνεπτύχθη βραδύτερον ἐκεῖ τὸ Ποντικὸν κράτος (Κολχίς), ἡ Ἰβηρία (σημερινὴ Γεωργία) ἀνατολικῶς καὶ ἡ Ἀλβανία ἀνατολικώτερον ἔτι. Ἀνεμίχθησαν ὅμως οἱ λαοὶ οὗτοι εἰς ὅλας τὰς μετακινήσεις ἐν τῇ Μεσογείῳ τῶν προσθιοασιατικῶν καθόλου λαῶν, ὡς ἀποδεικνύει ἡ ἀνεύρεσις τῶν ἰδίων ὀνομάτων τούτων μέχρι τῆς δυτικῆς Εὐρώπης καὶ ἐπηρεάσθησαν ὑπὸ τῶν εἰσβολῶν ξένων στοιχείων, Ἑλλήνων κατ' ἐξοχήν, οἵτινες ἐνωρὶς ᾤκισαν τὰ παράλια καὶ ἐπὶ Ἀλεξάνδρου βραδύτερον ἐκυρίευσαν, εἶτα τῶν Σκυθῶν γενομένων κυρίων τῆς χώρας, τῶν Περσῶν, τῶν Ἀρμενίων ἐπανειλημμένως, τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους καθόλου ἐπὶ μακρότερον, τῶν Ἀράβων καὶ μάλιστα τῶν Τούρκων καὶ τῶν Ρώσων.

Τοὺς συγχρόνους κατοίκους τοῦ Καυκάσου διακρίνει μεγίστη ποικιλία φυλῶν. Διακρίνομεν γενικῶς τοὺς *ἰδίως Καυκασίους*, τοὺς *Ἰνδοευρωπαίους* καὶ τοὺς *Τουρκοτατάρους* καὶ ἄλλα τινὰ στοιχεῖα.

α') Οἱ *ἰδίως Καυκάσιοι* κατέχουν τὸ ΝΔ μέρος, τὸν Μικρὸν Καύκασον καὶ τὸ ΒΑ, εἰς τὸ Νταργκεστάν. Ἀνήκουν οὗτοι ἀνθρωπολογικῶς, πλὴν τῶν λίαν μεμιγμένων, εἰς τὴν ὅλην προσθιοασιατικὴν φυλὴν τῆς Ἀσίας, μετὰ μίξεως ἰνδοευρωπαϊκῆς καὶ οὐγγρικῆς. Ἀπετέλεσαν οὗτοι βαθμηδὸν ἴδιον τύπον φυσικὸν καὶ ἐθνολογικόν, μὲ ἰδίαν γλῶσσαν, μὴ ὁμοιάζουσαν πρὸς οὐδεμίαν ἄλλην εὐρωπαϊκὴν ἢ ἀσιατικὴν σύγχρονον γλῶσσαν, πλὴν τῆς ἀρμενικῆς, καὶ τὰς παλαιὰς γλώσσας τῆς προσθίου Ἀσίας. Οἱ *Παλαιοκαυκάσιοι* οὗτοι, ὅπως θεωροῦνται, διακρίνονται εἰς τρεῖς μεγάλας ὁμάδας, τὴν τῶν *Κιρκασίων* καὶ *Ἀβγάζων* βορειοδυτικὴν ὁμάδα, τὴν τῶν *Καρτβελίων* ἢ *Γεωργιανῶν* νότιον, καὶ τὴν τῶν *Τσετσένων*, ἀνατολικὴν *ὁμάδα τοῦ Νταργκεστάν*, μὲ τὰ διάφορα φῦλά των ἑκάστην.

1) Οἱ Κιρκάσιοι (ἢ Ζυγοὶ ἢ Καμπαρντῖνοι) ἀπὸ τοῦ Κεντρικοῦ Καυκάσου ἐπεκταθέντες βορειοανατολικῶς μέχρι τοῦ Κουμπὰν καὶ διασπαρέντες κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα μέχρι τῶν Βαλκανίων καὶ εἰς Ἀσίαν μετὰ τὰς ταταρικὰς εἰσβολάς, ἐμφανίζονται ὑψηλοὶ καὶ λεπτοί, εὐρύστερνοι μὲ μακρὸν πρόσωπον, λεπτὴν ῥῖνα, ὀρφνὸν δέρμα, μέλανας ὀφθαλμοὺς καὶ μελαίνας τρίχας, λείας. Περίφημοι διὰ τὴν ὡραιότητα τῶν γυναικῶν. Ἀνώτεροι κατὰ τὸν πολιτισμὸν τῶν πέριξ λαῶν. Οἱ *Ἀβγάζοι* (ἢ Ἀψηλοὶ) εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Εὐξείνου, βορείως τῶν Γεωργιανῶν, μεθ' ὧν ἐπανειλημμένως ἐμίγησαν καὶ δὴ οἱ μεσημβρινοὶ (Σαμουρσαχάν), ἐμφανίζονται μετριωτέρου ἀναστήματος, ἰσχυρᾶς διαπλάσεως καὶ ἔχουσι πεπλατυσμένον κρανίον, βραχεῖαν συχνάκις κυρτὴν ῥῖνα καὶ βαθύορφνον χρῶμα. Ἀπὸ ἐθνολογικῆς ἀπόψεως σημειοῦμεν μόνον ὅτι ἐμφανίζονται ὡς λίαν φιλοπόλεμα καὶ ληστρικὰ φῦλα.

2) Οἱ Καρτβέλιοι, ἢ Γεωργιανοὶ γενικῶς, διακρίνονται εἰς τοὺς *Πεδινοὺς Γεωργιανοὺς* πρὸς τὸν Εὔξεινον, (Λαζοί, Μιγκρέλιοι, Ἰμέριοι, Γκούριοι) μὲ μικρὰς διαφοράς, γενικῶς δὲ ὑψηλούς, λιγυρούς, ἰσχυρᾶς διαπλάσεως, μὲ λεπτὸν πρόσωπον, μέλανας ὀφθαλμούς, μέλανας πυκνὰς τρίχας, παχεῖαν καὶ κυρτὴν κατὰ τὸ ἄκρον ῥῖνα (ἀρμενικήν), ἢ καὶ λεπτήν, καὶ εἰς τοὺς *Ὀρεινοὺς Γεωργιανούς*, *δυτικοὺς* (Σβάνας) λίαν μικτούς, καὶ *ἀνατολικοὺς* (Χεβσοῦροι, Πσάβοι, Τσοῦσοι) μὲ μικρὰς ποικιλίας, γωνιῶδες πρόσωπον, ἀέτιον ῥῖνα, μεγάλας χεῖρας καὶ μεγάλους πόδας κλπ.

3) Ἡ *ὁμὰς τοῦ* Νταργκεστὰν εὑρίσκεται εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἥμισυ τοῦ Καυκάσου, μεταξὺ τῶν Γεωργιανῶν καὶ Ἰρανίων δυτικῶς καὶ τῶν Ταταρικῶν καὶ Ἰρανίων τῆς παραλίας τῆς Κασπίας καὶ εἶναι πιθανῶς ὑπολείμματα Παλαιοκαυκασίων μιχθέντων μὲ σημιτικὰ καὶ ἀρμενικὰ στοιχεῖα, διὸ καὶ τὰ χαρακτηριστικά των ποικίλλουν. Διακρίνονται εἰς *Τσετσένους*, βορειοτέρους, ὑψηλούς, λεπτούς, εὐρυπροσώπους, μὲ ἀρμενικὴν ἢ ἀέτειον ἀραβικὴν ῥῖνα ἢ εὐθεῖαν, καὶ εἰς τοὺς *Λεσγίους* (Ἄβαροι, Λάκαι, Νταργκῖνοι κλπ.) μετρίου ἀναστήματος, μὲ παχεῖαν ῥῖνα, ἀλλὰ εἰς τὰ νότια (ὁμὰς τοῦ Σαμοὺρ ποταμοῦ) καὶ λεπτὴν ῥῖνα, μὲ λεπτοπροσωπίαν καθόλου, λευκὸν δέρμα κλπ.

Οἱ πλεῖστοι τῶν ἰδίως Καυκασίων τούτων λαῶν, ἐξισλαμισθέντες, διατηροῦν ὡς ἐκ τῆς ἀπομεμονωμένης θέσεώς των πολλὰ πρωτογενῆ ἐθνογραφικὰ στοιχεῖα.

β) *Οἱ Ἰνδοευρωπαῖοι* ἀποτελοῦν σπουδαίαν μᾶζαν τοῦ Καυκασίου μωσαϊκοῦ λαῶν.

Καὶ ἐκ μὲν τοῦ δυτικοῦ κλάδου τῆς ὅλης ἰνδοευρωπαϊκῆς οἰκογενείας, οἱ *Σλαῦοι* (*Ρῶσοι*) εὑρηνται εἰς μέγαν ἀριθμὸν ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου μέχρι τῆς Κασπίας, καθ' ὅλον τὸ πλάτος τοῦ βορείου Καυκάσου, οἱ *Ἕλληνες* ἐλάχιστοι πλέον, κατὰ τὰ παράλια τοῦ Πόντου, βορείως τῶν Τούρκων καὶ Ἀρμενίων, καὶ εἰς τὴν Τυφλίδα, ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος καὶ τῶν μεσαιωνικῶν μεταναστεύσεων, οἱ *Ἀρμένιοι* τέλος λαμβάνουν μέρος εἰς τὴν νότιον σύνθεσιν τοῦ Καυκάσου εἰς πυρῆνας, ἀσφαλῶς δὲ συνέβαλον εἰς τὴν σωματικὴν ἐμφάνισιν τῶν Καυκασίων καθόλου. Ἐκ δὲ τοῦ ἀνατολικοῦ κλάδου, τῶν Ἰρανίων, οἱ *Ὀσσέται* (ἢ *Ἀλάναι*), ἐμφανισθέντες ἀπὸ τῶν πρώτων μ.Χ. αἰώνων περὶ τὴν Ἀζοφικὴν θάλασσαν, καὶ μετὰ τῶν Γότθων καὶ Οὔννων μέχρι τῆς δυτικῆς Εὐρώπης φθάσαντες, εὑρίσκονται σήμερον εἰς τὸ κέντρον κυρίως τοῦ Καυκάσου, ὑπολείμματα τοῦ παλαιοῦ λαοῦ περιφήμων ἱππέων. Θεωροῦνται ἀπόγονοι μιᾶς ὁμάδος τῶν *Σκυθῶν*. Οἱ *Κοῦρδοι* τῆς Ἀσίας ἐλάχιστα ἐπέδρασαν ἐπὶ τῆς συνθέσεως τῶν λαῶν τοῦ μεσημβρινοῦ Καυκάσου. Κυρίως ὅμως οἱ ἐκ περσικῶν κατακτήσεων ἰρανικοὶ *Τάτ*, μετὰ ἑβραϊκοῦ αἵματος μεμιγμένοι, καὶ οἱ *Ταβασαράνοι* καὶ οἱ νοτιώτατοι *Ταλύσιοι*, μέσῳ τῶν Τατάρων Ἀζερμπαϊτζάν. Τὰ φυσικὰ χαρακτηριστικὰ τῶν ἰρανίων τούτων εἶναι τὰ κλασσικὰ σχεδὸν τῶν Περσῶν ἰνδικῆς προελεύσεως· τέλος ἔχομεν τοὺς *Ἀτσιγγάνους*, νομάδας τοῦ μεσημβρινοῦ ἰδίως Καυκάσου. Ἄφθονα εἶναι τὰ *Τουρκοταταρικὰ* φῦλα, τὰ μὲν ἀποκλείοντα κάτωθεν τὴν χώραν τοῦ Καυκάσου, οἱ *Ὀσμάναι* δυτικῶς καὶ οἱ *Τάταροι-Ἀζερμπαϊτζὰν* ἀνατολικῶς (μετὰ τῶν Κούρδων καὶ τῶν Ἀρμενίων ἐν τῷ μέσῳ) ἢ καὶ διάσπαρτα ἐντὸς τοῦ Καυκάσου, ἄλλα ἀφορίζουν αὐτὸν ἄνωθεν κατὰ τὰ βορειονατολικά, οἱ *Νογκάγαι*, οἱ *Τουρκομᾶνοι* καὶ οἱ *Κιργκίζαι*, ἅτινα εἴδομεν ἀνωτέρω, εὑρίσκομεν ὅμως καί τινα μεταξὺ τῶν ἰδίως Καυκασίων, ἐκτὸς τῶν μετ' αὐτῶν μεμιγμένων. Εἶναι οἱ *Ὀρεινοὶ Τάταροι* ἐνσφηνωμένοι μεταξὺ τῶν Καυκασίων καὶ τῶν Ρώσων εἰς τὰ βόρεια τοῦ Καυκάσου καὶ δὴ οἱ *Ταουλοῦ* ἢ *ὀρεινοὶ Καμπαρντῖνοι*, καὶ οἱ βορειότεροι *Καρατσάϊερ*. Εἶτα οἱ *Κουμοῦκοι* εἰς τὴν κασπιακὴν πλευρὰν τοῦ Καυκάσου.

4) Τὴν *μογγολικὴν* μεγάλην ὁμάδα τῶν *Καλμούκων* εἰς τὰ Ρωσοκαυκάσια ὅρια, δυτικῶς τῶν Κιργκίζων καὶ τῶν Τουρκομάνων, εἴδομεν ἐπίσης ἀνωτέρω.

5) Τέλος, εὑρίσκομεν εἰς τὸν Καύκασον *σημιτικὰ* καθόλου φῦλα: τοὺς *Ὀρεινοὺς Ἰουδαίους* καὶ εἰς Τυφλίδα *Χαλδαίους* καὶ *Ἄραβας*, ἀπορροφηθέντας σχεδὸν ὑπὸ τῶν ἰδίως Καυκασίων.

Ὑπάρχουν δηλαδὴ ἐν Καυκάσῳ περὶ τὴν εἰκοσιπεντάδα διακεκριμένων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σωματικῶν τύπων, ὑπαγομένων εἰς ὀλίγας μεγάλας φυλετικὰς ὁμάδας εὐρωπαϊκὰς καὶ ἀσιατικάς.

Γ') ΚΕΝΤΡ., ΒΟΡ. ΚΑΙ ΒΟΡΕΙΟΔΥΤ. ΕΥΡΩΠΗ: Περιλαμβάνομεν εἰς τὴν Κεντρικὴν Εὐρώπην, ἅτε περισσότερον συνδεδεμένους μὲ τὸν δυτικὸν πολιτισμόν, καὶ τοὺς Πολωνοὺς καὶ Τσεχοσλοβάκους, συνδέομεν δὲ ὁμοῦ τὴν Βόρειον καὶ τὰς Βρεττανικὰς νήσους.

α') Σλαυϊκοὶ λαοί. Ἐκ τῆς σλαυϊκῆς ὁμάδος, ἧς τὸν μεγαλύτερον κλάδον εἴδομεν, εὑρίσκομεν ὡς συνέχειαν πρὸς δυσμὰς τοὺς Δυτικοὺς Σλαύους, δεύτερον κλάδον τοῦ σλαυϊκοῦ κόσμου. Διακρίνονται οὗτοι ἀπὸ πάσης ἀπόψεως καὶ σωματικῶς, καὶ δὴ τόσον περισσότερον, ὅσον δυτικώτερον μεταβαίνομεν. Διακρίνομεν δὲ ἐξ ἀνατολῶν πρὸς τὰ δυτικά: 1) Τοὺς *Πολωνούς*, ἐκ τῆς συνενώσεως διαφόρων δυτικῶν σλαυικῶν φύλων ἀπὸ τοῦ δεκάτου μ. Χ. αἰῶνος, εἰς δύο φυλετικοὺς τύπους, τὸν «βόρειον» καὶ τὸν «νότιον», καὶ τοὺς *Κασσούμπας* καὶ *Μασούρας*, παλαιὰ ὑπολείμματα ἐπὶ γερμανικοῦ ἐδάφους, ὁμοιάζοντα μορφολογικῶς καὶ ἐθνολογικῶς πρὸς τοὺς Πολωνούς. 2) Τοὺς *Τσεχοσλοβάκους*, τοὺς πλέον προκεχωρημένους πρὸς τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην, Βοημίαν κλπ., μέσῳ τῶν Γερμανῶν καὶ Οὔγγρων, ἐκ τῆς συγχωνεύσεως ἀπὸ τοῦ ἕκτου μ. Χ. αἰῶνος διαφόρων σλαυϊκῶν στιφῶν, τοὺς *Τσέχους* τῆς Βοημίας κα Μοραβίας, τοὺς *Χορβάκας* καὶ *Χαννάκας* καὶ *Σλοβάκας* τῶν Δυτ. Καρπαθίων καὶ τοὺς *Βλάχους*, μεμιγμένους μὲ ρουμανικὸν αἷμα. Εἰς τὸν γενικὸν σλαυϊκὸν τοῦτον κλάδον ἀνήκουν καὶ τὰ ἐκγερμανισθέντα προκεχωρημένα ὑπολείμματα τῶν Τσέχων, Πολάμπων, Σλαβίντσων καὶ Βέντων ἐν γειτονίᾳ τῶν Πολωνῶν καὶ Τσεχοσλοβάκων καὶ ἐπὶ γερμανικῶν ἐδαφῶν.

β') Γερμανικοὶ λαοί. Ὁ γερμανικὸς καθόλου κύκλος λαῶν ἐκτείνεται ἀπὸ τῶν κεντρικῶν Ἄλπεων καὶ τῶν ἀνατολικῶν μέχρι τῶν ἀρκτικῶν χωρῶν καὶ ἀπὸ τῶν Βρεττανικῶν νήσων μέχρι Πολωνίας. Ἐκ τούτων οἱ κάτοικοι τῆς Μεγ. Βρεττανίας χωρίζονται καὶ ἱστορικῶς καὶ γεωγραφικῶς, περισσότερον παρὰ οἱ Σκανδιναυοί, οἱ Γερμανοὶ μετὰ τῶν Αὐστριακῶν καὶ Ἑλβετῶν καὶ τῶν Φλαμανδῶν καὶ Ὀλλανδῶν. Ἡ ἐξάπλωσις τῆς ὁμάδος, ἀρξαμένη ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν πιθανώτατα χρόνων καὶ ἐπιτελεσθεῖσα βαθμιαίως, συνεδέθη ὡς εἶναι φυσικὸν μὲ τὴν μῖξιν πρὸς τοὺς ἐν ἐπαφῇ ἐλθόντας λαοὺς λατινικοὺς καὶ σλαυϊκούς. Οἱ ἐθνολογικῶς καθαρώτεροι εἶναι οἱ πλέον ἀπομεμονωμένοι Σκανδιναυϊκοὶ λαοὶ καὶ πλέον μεταβληθέντες οἱ κάτοικοι τῆς Μ. Βρεττανίας.

1) Οἱ Σκανδιναυοί. Οἱ Σκανδιναυϊκοὶ λαοὶ εἶναι ἐξ ὅλης τῆς ὁμάδος οἱ πλέον διατηρήσαντες τὸν ἐθνολογικὸν χαρακτῆρα τῶν Γερμάνων. Διακρίνονται δὲ εἰς τοὺς *Δανοὺς* (καὶ *Γιούτας*), ἐπεκταθέντας μέχρι τοῦ Σλέσβιγκ, τοὺς *Σουηδοὺς* λίαν ὁμοιάζοντας καὶ τοὺς ἐκ Δανίας καὶ Σουηδίας ἀποικήσαντας τὴν χώραν των *Νορβηγούς*, διαφέροντάς πως τῶν πρώτων. Οἱ κάτοικοι τῶν βορείων νήσων Φερόων εἶναι ἀπόγονοι Νορβηγῶν ἀποίκων. Οἱ *Ἰσλανδοὶ* τέλος εἶναι ἄποικοι Νορβηγοὶ μιχθέντες μετὰ ἰρλανδικοῦ αἵματος. Φυσικῶς, οἱ Σουηδοὶ ἐμφανίζουν τὸν καθαρώτερον τύπον τῆς βορείου φυλῆς, οἱ Δανοὶ ὀλιγώτερον τυπικοί, καθαρώτεροι οἱ Γιοῦται. Εἰς τὴν Νότιον Νορβηγίαν καὶ τὴν Ἰσλανδίαν ἤδη συναντῶμεν βραχυκεφαλίαν καὶ ὀρφνὸν χρῶμα.

2) Οἱ Γερμανοί, διακριθέντες εἰς τὸ βόρειον τμῆμα τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος καὶ ἐξαπλωθέντες κατὰ τοὺς πρώτους μ. Χ. αἰῶνας μετὰ τὴν κατάρρευσιν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, μεταξὺ τῶν κελτικῶν καὶ λατινικῶν καὶ σλαυϊκῶν φύλων, ἐμφανίζονται σήμερον ἀφ' ἑνὸς εἰς συμπαγῆ ὁλότητα ἐθνικήν, καί, κατὰ τὸ τέταρτον περίπου, μεταξὺ τῶν πέριξ ξένων λαῶν, ἐν Ἀλσατίᾳ Λωραίνῃ, Ἑλβετίᾳ, Ἰταλίᾳ, Γιουγκοσλαυΐᾳ, Αὐστρίᾳ, Οὐγγαρίᾳ, Τσεχοσλοβακίᾳ, Πολωνίᾳ καὶ εἰς μικρὰν διασπορὰν μακρύτερον. Ὁ φυσικὸς τύπος τῶν συγχρόνων Γερμανῶν δὲν εἶναι καθαρὸς βόρειος, παρὰ μόνον, ὡς εἴπομεν, εἰς τὰ βορειοδυτικά, μεμιγμένος δὲ ὅσον κατερχόμεθα πρὸς νότον. Οἱ *(Γερμανο)Ἀλσατοὶ-Λωρρανοὶ* ἐκ κελτογερμανικῶν φύλων καὶ Ἀλαμανῶν. Οἱ *(Γερμανο)Ἑλβετοὶ* προέρχονται ἐκ τῶν Ἀλαμανῶν ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἐκλατινισθέντων γερμανικῶν Βουργουνδίων καὶ Λογγοβάρδων. Οἱ *(Γερμανο)Αὐστριακοί*, πλησιέστεροι πρὸς τὸν κυρίως γερμανικὸν τύπον ἀλαμανικῆς, τὸ πλεῖστον δὲ μπαγιουβαρικῆς καταγωγῆς καθαρᾶς, παρὰ τὰς πολλαπλᾶς μίξεις. Ποικίλλουν δὲ ἀναλόγως τῶν τοπικῶν συνθηκῶν, ἀπομονώσεως δι' ὀρέων κλπ. Οἱ *(Γερμανο)Τυρολοὶ* (Ἰταλίας) βαυαρικῆς καταγωγῆς. Οἱ *(Γερμανο)Πολωνοὶ* ἐκ διαρκοῦς ἐντόνου ἀποικισμοῦ. Οἱ *Σουντέται* (τῆς Βοημίας, Μοραβίας, Τσεχοσλοβακίας κλπ.) ἐκ διαφόρων γερμανικῶν ὁμάδων. Οἱ *Σάξωνες τῆς Ρουμανίας*, φραγκικὴ ἀπὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος ἀποίκισις εἰς Πενσυλβανίαν, πλέον ἀπομεμακρυσμένοι. Τέλος καὶ οἱ τῆς Νοτιοσλαυίας πυρῆνες κατὰ τὰ βόρεια αὐτῆς.

Ἰδιαιτέρως σημειοῦμεν ἐνταῦθα γενικῶς ὡς πρὸς τὰς χώρας τῶν Ἄλπεων, ὅτι ὁ πληθυσμός των εἶναι λίαν μικτός. Μετὰ τοὺς *ἀνατολικοὺς Λίγηρας* καὶ τοὺς *δυτικοὺς Κέλτας* τῶν βορειοδυτικῶν καὶ δυτικῶν Ἄλπεων καὶ τοὺς *Ραιτίους*, μέχρι τοῦ Ρήνου καὶ πέραν καὶ τοὺς *ἀνατολικοὺς Κέλτας* πάλιν τῶν ἀνατολικῶν Ἄλπεων τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, ἐκλατινισθέντων βαθμιαίως, ἐμφανίζονται βραδύτερον οἱ *Γερμανοὶ* καὶ εἶτα οἱ *Σλαῦοι*. Καὶ οἱ μὲν *Λογγοβάρδοι* καὶ οἱ *Βουργούνδιοι* ἐξελατινίσθησαν (νοτιοδυτικά), οἱ δὲ *Ἀλαμανοὶ* καὶ *Μπαγιουβάροι* ἐξεγερμάνισαν τοὐναντίον τὰ παλαιὰ στοιχεῖα (Γερμανικὴ Ἑλβετία, Δυτικὸν Τυρόλον, βόρειοι Ἄλπεις). Οἱ Σλαῦοι ἡδραιώθησαν εἰς τὰς ἀνατολικὰς Ἄλπεις. Τέλος εἰς τὰς κεντρικὰς παρέμειναν οἱ *Ραιτορωμᾶνοι* (Νότιον Τυρόλον Graubünden). Σήμερον ὑπερτερεῖ φυλετικῶς ὁ ἄλπειος τύπος εἰς τὰ δυτικά, καὶ ὁ δειναρικὸς εἰς τὰ νότια καὶ ἀνατολικὰ τῶν Ἄλπεων.

3) Ὀλλανδοί, ἐκ τῆς ἑνώσεως διαφόρων βορείων στοιχείων γερμανικῶν *(Φρίζαι, Σάξωνες, Φράγκοι)*, ὡς δεικνύει ἡ γλῶσσά των καὶ ἡ ἐθνολογία των καθόλου. Ὑπερτερεῖ ὅμως ὁ βόρειος τύπος εἰς τὴν ἄνω-μέσην Ὀλλανδίαν, ἐνῷ εἰς τοὺς νοτίους ἐμφανίζεται ὀρφνὸν χρῶμα κτλ. ἐκ μίξεως κυρίως τῆς ἀλπίνης φυλῆς.

4) Φλαμανδοὶ τοῦ βορείου καὶ μέσου Βελγίου καὶ γλωσσικῶς συνδεόμενοι πρὸς τοὺς Ὀλλανδούς, ἐκ τῆς ἐπεκτάσεως τῶν Φράγκων ἐπὶ τῶν κελτικῶν φύλων. Ἐμφανίζουν τὸν βόρειον τύπον μετὰ

Digitized by Google

τινων ἀλπίνων χαρακτηριστικῶν. Οἱ Βαλλόνοι μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ κυρίως τῆς ἀλπίνης φυλῆς.

5) Οἱ Ἄγγλοι. Ἡ Γαλλία καὶ ἡ Μεγάλη Βρεττανία ἀποτελοῦν τὸ ἀρχικὸν ἔδαφος ἐξαπλώσεως τῶν κελτικῶν φύλων, ὧν εὑρίσκομεν τὰ καθαρὰ ἴχνη εἰς τὴν γαλλικὴν Βρετάνην καὶ τὴν δυτικὴν Ἀγγλίαν, ἄνω Σκωτίαν καὶ Ἰρλανδίαν, ἐθνολογικά, ἀλλὰ καὶ σωματικά, σαφῶς διακεκριμένα μεταξὺ τῶν συγχρόνων.

Αἱ *Βρεττανικαὶ νῆσοι*, ἂν καὶ ἐθνολογικῶς ἀποτελέσασαι ἴδιον τύπον, ὡς ἐκ τῆς ἀπομεμονωμένης θέσεως καὶ τοῦ νησιωτικοῦ εὐνοϊκοῦ περιβάλλοντος, ἀνθρωπολογικῶς ἀνήκουν, ὡς εἴδομεν, εἰς τὴν μεγάλην γερμανικὴν μᾶζαν κατ' ἐξοχήν. Δὲν παρουσιάζουν ὅμως καὶ οἱ σημερινοὶ Ἄγγλοι ὁμοιογενῆ φυλήν· τοῦτο μὲν ὡς ἐκ τῶν ἐδαφικῶν συνθηκῶν, τοῦτο δὲ ἐκ τῆς ποικιλίας τῶν φύλων αἵτινες ἐνεφανίσθησαν. Ὡς πρῶτοι κάτοικοι ἀκαθορίστου προελεύσεως ἐμφανίζονται οἱ *Πίκται* καὶ οἱ *Σκῶτοι*, μεσογειακοῦ τύπου (δολιχοκέφαλοι, ὀρφνοί) καὶ δὴ ἀπὸ τῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς, ἐξαφανισθέντες ὑπὸ τὰ κύματα μακροτάτης ἐπίσης ἀπὸ τῶν π. Χ. αἰώνων ἐπιδράσεως τῶν ἐξ ἠπειρωτικῆς Εὐρώπης λαῶν. Καὶ δὴ ἡ Ἀγγλία παριστᾷ τὸ κυριώτερον σημεῖον διασταυρώσεως τῆς Κελτικῆς καὶ Γερμανικῆς ὁμάδος. Πρῶτον ἐνεφανίσθησαν οἱ Κέλται, τούτους δὲ μετὰ μακρὰν παραμονὴν ἐξαφανίζει σχεδὸν ἡ γερμανικὴ εἰσβολὴ ἀφ' ἑνὸς τῶν *Ἀγγλοσαξώνων* (ἀπὸ τοῦ τρίτου μ. Χ. αἰῶνος) καὶ ἀφ' ἑτέρου τῶν *Νορμανδῶν* καὶ *Γάλλων* (ἀπὸ τοῦ δεκάτου). Ἐκ τῆς φυσικῆς καὶ ἐθνολογικῆς μίξεως τῶν δύο τελευταίων τούτων, ὁμοίας φυλετικῆς βασικῆς προελεύσεως, τύπων ἀνεπτύχθη τὸ *νέον ἀγγλικὸν* στοιχεῖον, καταλαβὸν ὅλην σχεδὸν τὴν χώραν, ἀκόμη καὶ μέρος τῆς ἐπὶ μακρότερον κελτικῆς Ἰρλανδίας. Γενικῶς, ὡς εἴπομεν, οἱ Ἄγγλοι ἐμφανίζουν τὸν βόρειον τύπον πλὴν τῶν ὡρισμένων περιοχῶν μίξεως.

Δ') ΔΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΝΟΤΙΟΔΥΤΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ: Ἐξαιρέσει τῆς Ἀγγλίας, ὁλόκληρος ἡ δυτικὴ Εὐρώπη καὶ αἱ δυτικαὶ μεσογειακαὶ χῶραι αὐτῆς κατέχονται ὑπὸ τοῦ *λατινικοῦ* κόσμου, ἢ τῶν *ρωμανικῶν* κρατῶν, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ὁποίων μέγιστον μέρος ἔλαβε τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος, συγκεντρῶσαν ἀπὸ τοῦ Γ' π. χ. αἰῶνος τὰ διάφορα λατινικὰ φῦλα ἀπὸ δυσμῶν μέχρις ἀνατολῶν (Δακίας). Ἐκρωμανισθέντες ταχέως ἀνεπτύχθησαν εἶτα ἰδιαιτέρως οἱ καθ' ἕκαστον λαοὶ μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.

Ἀπὸ ἀνθρωπολογικῆς ἀπόψεως εὑρίσκομεν ὡς κοινὴν ὅλων βάσιν τὴν *μεσογειακὴν* φυλήν. Ἔλαβον ὅμως μέρος εἰς τὴν σύνθεσιν αὐτῶν πανταχοῦ ἄπειροι μίξεις. Καὶ αἱ μὲν νοτιώτεραι ὁμάδες ἐμφανίζουν γενικῶς τὸν μεσογειακὸν τύπον καθαρότερον, κατὰ δεύτερον λόγον δὲ τὸν δειναρικὸν τύπον, ἐφ' ὅσον δὲ ἀνερχόμεθα πρὸς τὰ βόρεια, ὁ τύπος μεταβάλλεται, ὑπερτερούντων τοῦ ἀλπείου καὶ βορείου τύπου.

1) Οἱ *Γάλλοι* ἀποτελοῦν λίαν μεμιγμένον ἀνθρωπολογικὸν τύπον. Καὶ τὴν αἰτίαν τούτου ἀποδίδουν εἰς τὸ περιζήτητον τοῦ τόπου αὐτῶν, ὅπου ἦτο φυσικὸν νὰ λάβῃ χώραν μεγάλη κίνησις λαῶν. Μετὰ τοὺς σκοτεινοὺς χρόνους τοῦ *παλαιολιθικοῦ* ἀνθρώπου, καὶ κατὰ τὸ πέρας τῶν νεολιθικῶν χρόνων, εὑρίσκομεν τοὺς *Ἴβηρας*, τοὺς *Λίγηρας*, εἰς νεωτέραν δὲ περίοδον τὰ κελτικὰ φῦλα.

Πλὴν τούτων ὅμως ἐμφανίζονται *ἑλληνικοὶ* καὶ *ἀσιατικοὶ (φοινικικοί)* ἀποικισμοί. Τὴν ἐντονωτέραν ὅμως τροπὴν ἔδωκεν ἡ εἰσβολὴ τῶν διαφόρων ὁμάδων τοῦ γερμανικοῦ κύκλου τῶν ἰνδοευρωπαϊκῶν λαῶν τῶν Βησιγότθων, τῶν Βουργουνδίων, τῶν Ἀλαμάνων καὶ κυρίως τῶν *Φράγκων*, οἵτινες καὶ ἔδωκαν τὸ ὄνομά των εἰς τὴν χώραν, ἐπηρεάσαντες τὸ βόρειον τμῆμα αὐτῆς κυρίως. Ὄχι δὲ μόνον ἀπὸ ἐθνολογικῆς ἀλλὰ καὶ φυσικῆς ἀνθρωπολογικῆς ἀπόψεως, διακρίνομεν τοὺς *συγχρόνους Γάλλους* εἰς διάφορα τμήματα ἐκ τῶν μίξεων τούτων καὶ δὴ εἰς τὸ βόρειον, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπερτερεῖ ὁ βόρειος τύπος, εἰς τὸ νότιον μὲ τὸν μεσογειακὸν τύπον καὶ ἐν Κορσικῇ καὶ εἰς μίαν διάμεσον ζώνην μὲ τὴν ἀλπίνην κυρίως, ἐμφανιζομένην μέχρι Βρετάνης καὶ Νορμανδίας.

2) Οἱ *Ἱσπανοὶ* καὶ οἱ *Πορτογάλοι*. Ἀπομεμονωμένοι διὰ τῶν Πυρηναίων ἀπὸ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης καὶ συνορεύοντες πρὸς τὴν ἀφρικανικὴν ἤπειρον, δὲν ἐνεφάνισαν μικρότερον τυχὸν μίξιν τῶν λοιπῶν λαῶν. Συνδέονται ἀνθρωπολογικῶς, ἀλλὰ καὶ ἱστορικῶς, τόσον μὲ τὴν μίαν, ὅσον καὶ μὲ τὴν ἑτέραν, καὶ γενικῶς μὲ τὸν μεσογειακὸν καθόλου κύκλον. Χαρακτηριστικὸν αὐτοῦ εἶναι ἡ ἐντονωτέρα διατήρησις τῶν προϊνδοευρωπαϊκῶν φυλετικῶν στοιχείων. Ἐπὶ τοῦ ὑποστρώματος τῶν πρώτων γνωστῶν οἰκιστῶν, τῶν *Ἰβήρων*, ἐγένετο, πλὴν τῆς τῶν *Φοινίκων* (καὶ ἀσημάντου τῶν Ἑλλήνων), ἡ ἀρχικὴ ἰνδοευρωπαϊκὴ προώθησις διὰ μεταναστεύσεως τῶν *Κελτῶν* καὶ ἑνώσεως αὐτῶν μετ' ἐκείνων ἐν Πορτογαλίᾳ πρῶτον (*Κελτοίβηροι*) καὶ εἶτα ἐν Ἱσπανίᾳ. Ἔχομεν εἶτα διαδοχικῶς τὴν *ρωμαϊκὴν* καὶ τὴν *γερμανικὴν* εἰσβολὴν (*Βησιγότθοι*) *κλπ.* Ἀπὸ τοῦ 711 μ. Χ. τέλος ἤρξαντο ἐξ Ἀφρικῆς αἱ *ἀραβικαὶ (Μαύρων)* ἐπιδράσεις καὶ τέλος αἱ σχέσεις ἀκόμη πρὸς τὸν ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν ἀνακαλυφθέντα Ν. Κόσμον διὰ τῆς μίξεως μὲ *ἀμερικανικὸν* αἷμα.

Αἱ μίξεις αὗται ἐπηρέασαν τὴν ἐθνολογικὴν ἰδίᾳ σύνθεσιν τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου.

Εἰς ταῦτα, καθὼς καὶ εἰς τὸ ἰδιάζοντως ποικίλον τοῦ φυσικοῦ χαρακτῆρος τῆς χώρας, ὀφείλεται ἡ ἐμφάνισις τῶν μεγάλων διαφορῶν, κατὰ τὰ διάφορα τμήματα τῆς χώρας, μὲ διάφορον καὶ τὴν ψυχοσύνθεσιν ἀκόμη (*Ἀνδαλούσιοι, Καστιλλιάνοι, Ἀραγωνέζοι, Καταλώνιοι, Αστούριοι, Γαλίτσιοι* κλπ., κατ' ἐξοχὴν δὲ οἱ *Πορτογάλοι* καὶ *Βάσκοι*).

Ἀπὸ φυσικῆς ὅμως ἀπόψεως ὁμοιάζουν λίαν. Οἱ Ἱσπανοὶ καὶ οἱ Πορτογάλοι ἐμφανίζουν τὸν καθαρώτερον μεσογειακὸν τύπον, μὴ ἀλλοιωθέντα βασικῶς ἐκ τῆς κελτικῆς καὶ μαυριτανικῆς μίξεως. Ἔχομεν ἐν τούτοις καὶ διαφοράς τινας κατὰ χώρας καὶ δὴ εἰς Πορτογαλίαν, ἀλλὰ καὶ καθόλου κατὰ τὰ νότια τῆς χώρας ἴχνη τινα σαφῆ *νεγρικοῦ* κύματος καὶ «προσθιοασιατικοῦ», δηλαδὴ ἐξωευρωπαϊκῶν, ἔτι δὲ καὶ βόρειον καὶ δειναρικὴν μῖξιν εἰς τὰ βόρεια.

3) *Βάσκοι*. Ἐνσφηνωμένη μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἱσπανίας κατὰ τὰ δυτικώτερα ἄκρα τῶν Πυρηναίων, εὑρηται συμπαγής, ἀνεξαρτήτως ἐθνικότητος, μικρὰ μᾶζα, λίαν πρωτογενοῦς ἐμφανίσεως ἐθνολογικῶς, οἱ *Βάσκοι*, θεωρούμενοι ὡς τὰ μοναδικὰ ὑπολείμματα προαρίων ἰβηρικῶν στοιχείων, διατηρούμενα καθαρὰ μὲ τὴν ἰδίαν των γλῶσσαν.

4) Οἱ *Ἰταλοὶ* παριστοῦν τὸν πλέον ἐκρωμανισθέντα ἐκ τῶν ρωμανικῶν λαῶν τῆς δυτικῆς καὶ νοτιοδυτικῆς Εὐρώπης, θεωρούμενοι ὡς οἱ φυσικοὶ ἀπόγονοι τῶν Ρωμαίων, παρὰ τὰς πολλαπλᾶς μίξεις καὶ τὴν εἰς μικροτέρας ὁμάδας διάκρισιν. Ὡς ἀρχαιότερα στοιχεῖα γνωρίζομεν τοὺς *Λίγηρας* καὶ *ἰλλυρικο-ἠπειρωτικὰ* φῦλα. Ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων δὲ ἐνεφανίσθη εἰς τῶν σπουδαιοτέρων παραγόντων τῆς συνθέσεως τοῦ ἰταλικοῦ κόσμου, οἱ *Ἐτροῦσκοι (Τυρρηνοί)* ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἰς τὴν μέσην Ἰταλίαν.

Καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν δ' εὑρίσκομεν τὴν μεγάλην συμμετοχὴν τῶν ἀσιατικῶν *Φοινίκων*, ἰδίᾳ δὲ τῶν *Ἑλλήνων*, εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ πληθυσμοῦ τῶν νοτίων χωρῶν καὶ δὴ τῆς Σικελίας, ἑλληνικωτάτης μέχρις ἐσχάτων. Μετὰ τὰ παλαιότερα ἐκεῖνα στρώματα ἐνεφανίσθη ἡ *ἰταλικὴ* ὁμὰς τῆς ἰνδοευρωπαϊκῆς οἰκογενείας μὲ τὰ διάφορα ὀνόματα, ἅτινα φέρει εἰς τὴν ἱστορίαν. Ἀπὸ τοῦ Ε' μ. Χ. αἰῶνος ἐμφανίζεται ἡ εἰσβολὴ τῶν γερμανικῶν στιφῶν. Ἐκ τῶν λόγων τούτων, καθὼς καὶ ἕνεκα τῶν φυσικῶν διαφορῶν τῆς ἐπιμήκους χώρας καὶ ἐνταῦθα, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχωμεν παρὰ τῷ ἰταλικῷ λαῷ ἀνθρωπολογικὴν ἑνότητα. Καὶ εἰς μὲν τὰ νότια εὑρίσκομεν καθαρώτερον τὸν μεσογειακὸν τύπον καὶ δὴ εἰς τὰς νήσους καὶ κατ' ἐξοχὴν τὴν Σαρδηνίαν, ὅσον δὲ ἀνερχόμεθα εἰς τὰ βόρεια εὑρίσκομεν χαρακτηριστικὰ τῆς ἀλπίνης καὶ τῆς δειναρικῆς, εἰς πολλὰ δὲ σημεῖα τῆς βορείου φυλῆς (ξανθὸν χρῶμα). Οἱ *Ἰταλοελβετοὶ* εἶναι ἐξιταλισθέντα λείψανα παλαιοῦ λαοῦ, πιθανῶς ἐτρουσκικῆς προελεύσεως. Ἰδιαιτέραν πως θέσιν φυλετικῶς ἔχουν οἱ τῆς ἀνατολικῆς Βενετίας *Φριοῦλαι*, σλαυϊκῆς καταγωγῆς καθαρῶς.

Ε') ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ: Τὸ μεταξὺ τῆς Μεσογείου καὶ τῆς Μαύρης θαλάσσης νοτιοανατολικὸν τμῆμα, ἀφοριζόμενον σχεδὸν ὑπὸ τῆς γραμμῆς τῶν Καρπαθίων καὶ τῶν Ἄλπεων ἄνωθεν, ἀπετέλεσεν ἀνέκαθεν τὴν κυριωτέραν γέφυραν μεταξὺ Ἀσίας καὶ Εὐρώπης· ὡς φυσικὸν δέ, ἐχρησίμευσεν ὡς ἔδαφος πάλης περὶ ἐπικρατήσεως καὶ σταθμὸς προσωρινὸς ἀπείρων λαῶν. Μετὰ τὰ παλαιὰ στίφη καὶ τοὺς ὑπερόχους πολιτισμοὺς τοῦ Αἰγαίου, ἀνεπτύχθησαν οἱ ἀρχαῖοι λαοὶ τοῦ Αἵμου, οἱ *Ἕλληνες, Ἀλβανοί, Ρουμᾶνοι* καὶ βραδύτερον ἔτι προσετέθησαν ἄλλοι διὰ τῆς καθόδου τῶν *Σλαύων*, ἀπὸ τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, μετὰ τῶς τουρκικῆς προελεύσεως *Βουλγάρων* καὶ τῶν *Μαγυάρων* καὶ τῆς ἐμφανίσεως τῶν *Ὀσμάνων* ἀπὸ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ὧν ἀμφοτέρων ἡ εἴσδυσις διετάραξε τὴν πρόοδον τῆς χερσονήσου καὶ ἐν μέρει τὴν σύνθεσιν αὐτῆς. Οὔτε ὅμως ἡ μακρὰ τουρκικὴ κυριαρχία, ἀκόμη δ' ὀλιγώτερον ἡ βραχεῖα πρὸς νότον διείσδυσις, ἀφῆκαν μόνιμα ἴχνη μεταξὺ τῶν λαῶν τοῦ Αἰγαίου ἰδίᾳ καὶ δὴ σωματικά, πλὴν κατὰ τὰ μόνιμα σημεῖα ἐπαφῆς τῶν λαῶν. Εὑρίσκομεν δὲ ἐνταῦθα τὰς ἑξῆς ὁμάδας:

α') Σλαυϊκοὶ λαοί. Οὗτοι ἀποτελοῦν τὰς πλέον προκεχωρημένας ὁμάδας τῆς σλαυϊκῆς οἰκογενείας τῶν Ἰνδοευρωπαίων καὶ εἶναι κυρίως οἱ:

1) Νότιοι Σλαῦοι, ἢ Γιουγκοσλαῦοι, ἡ τρίτη σλαυϊκὴ ὁμάς. Οὗτοι, καὶ διὰ τὴν ποικιλίαν τῶν γειτόνων λαῶν καὶ διὰ τὴν ποικιλίαν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἐδάφους κλπ., εἶναι οἱ πλέον κατατετμημένοι καὶ πολιτικῶς καὶ ἐθνολογικῶς ποικιλώτεροι. Παρὰ τοῦτο ὅμως καὶ τὰς μικρὰς ἡ μεγαλυτέρας φυλετικὰς καθ' ἕκαστον διαφοράς, ἕνεκα τῆς διαφόρου μίξεως, ἐνθυμίζουν ἐν τούτοις γενικῶς πολλὰ βασικὰ χαρακτηριστικὰ τῶν Σλαύων καθόλου. Διακρίνονται εἰς χαρακτηριστικοὺς τρεῖς τύπους, τὸν παλαιότερον σλαυϊκὸν (*ἀνατολικοβαλτικὴ φυλή*) παρὰ τοῖς Σλοβένοις καὶ Κροάταις, τὸν μεσογειακὸν εἰς τὰ νότια τῆς Σερβίας, εἶτα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἀλπίνης φυλῆς εἰς τοὺς Σλοβένους κυρίως μὲ τὸν δειναρικὸν τύπον μεταξὺ τῶν λαῶν τῶν Δειναρικῶν ὀρέων, εἰς Βοσνίαν, Δαλματίαν, μέχρι Κροατίας καὶ Σλοβενίας. Ὁ τελευταῖος οὗτος τύπος εἶναι κατά τινας ὁ ἀρχικὸς σερβικὸς τύπος. Οἱ Κροατοσλοβένοι κλπ. μᾶλλον μεμιγμένοι λαοὶ τῆς Ἰστρίας ἐμφανίζονται ὡς μετάβασις πρὸς τοὺς καθαρωτέρους Σέρβους τῆς Βοσνίας, Ἑρζεγοβίνης, Μαυροβουνίου, Δαλματίας καὶ Σερβίας. Οἱ Γιουγκοσλαῦοι διακεκριμένοι ἱστορικῶς, ἐθνολογικῶς καὶ θρησκευτικῶς (ὀρθόδοξοι Σέρβοι, καθολικοὶ Κροάται, Μωαμεθανοὶ Βόσνιοι) δὲν ἐμφανίζουν, ὡς βλέπομεν, οὐδ' ἀνθρωπολογικὴν ἑνότητα τυχὸν πλήρη.

2) Οἱ Βούλγαροι. Οὗτοι θεωροῦνται ὡς παράπλευρος σλαυϊκὸς κλάδος, ἂν καὶ ἐλάχιστα διατηροῦντες ἐθνολογικὰ χαρακτηριστικὰ τῶν Σλαύων. Προέρχονται ὅμως ἐκ τῆς μεγάλης τουρκικῆς οἰκογενείας ὡς *νότιοι Τοῦρκοι*, ἀπόγονοι πιθανῶς τῶν *Οὔννων*, κατελθόντες ἐν στενῇ συναφείᾳ μετὰ τῶν Ἀβάρων ἀπὸ τοῦ Ζ' αἰῶνος ἐκ τοῦ Βόλγα καὶ τῶν βορείων παραλίων τοῦ Εὐξείνου, καὶ ἀπορροφήσαντες τὰ παλαιὰ θρακο-ελληνο-σλαυϊκὰ στοιχεῖα τοῦ τόπου. Πυκνωθέντες μετέπειτα διὰ διαφόρων ἀσιατικῶν καὶ ἰδίᾳ ἄλλων καθαρῶν ὀθωμανικῶν στοιχείων, ἐπεξετάθησαν ἐκ τῶν ἀρχικῶν ὀρεινῶν των κέντρων πρὸς τὰ παράλια ἀνατολικῶς καὶ νοτίως.

Ἀπὸ φυσικῆς ἀπόψεως δὲν ἀποτελοῦν οἱ Βούλγαροι ἑνιαῖον τυχὸν τύπον· διατηροῦν πλεῖστα χαρακτηριστικὰ τῶν οὐραλοαλταϊκῶν λαῶν (τουρκικοῦ τύπου)· γενικῶς δὲ πλησιάζουν τοὺς νοτίους Σλαύους καὶ τοὺς Ὀσμάνους.

β') Οὐραλοαλταϊκοὶ λαοί. Οὐραλοαλταϊκοῦ, καθαρῶς ὅμως ἐξωευρωπαϊκοῦ τύπου, εἶναι:

1) Οἱ Μαγυάροι. Μήπω τελείως μελετηθέντες, θεωροῦνται ὡς προκεχωρημένη καὶ ἐντελῶς ἀποχωρισθεῖσα μοῖρα ἀνατολικῶν φιννοουγγρικῶν τῆς Ρωσίας ὁμάδων, συμπαγὴς μέσῳ τῶν ἰνδοευρωπαϊκῶν λαῶν τῆς κεντρικῆς καὶ νοτίου Εὐρώπης, καὶ κατελθοῦσα ἀπὸ τοῦ Θ' αἰῶνος μ. Χ. ἐκ τῆς ἀνατολικῆς της κοιτίδος μέχρι τοῦ Δουνάβεως.

Ἐπηρεάσθησαν λίαν ἐκ τῆς γειτονίας τῆς ἀνατολικοβαλτικῆς φυλῆς, τῶν Σλαύων τῆς βορείου, τῶν Γερμανῶν, ὀλιγώτερον, ἀλλὰ καὶ τῶν Τούρκων -Ὀσμάνων πάλιν, τῶν συγγενῶν των. Τοῦτο δέ, οὐ μόνον ἐθνολογικῶς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ φυσικῆς ἀπόψεως, συνεπείᾳ τῶν μίξεων. Διαιροῦνται δ' ὡς ἐκ τούτου παλαιόθεν εἰς διάφορα φῦλα ἀναλόγως. Ἐξ ὅλων τῶν ὑπὸ τοῦ σλαυϊσμοῦ κατακλυσθέντων φύλων, οἱ Μαγυάροι μόνοι διετήρησαν ἰδίαν γλῶσσαν. Σωματικῶς ὅμως ἐμφανίζουν ἐλάχιστα βασικὰ χαρακτηριστικὰ ὁπωσδήποτε καταφανῆ τοῦ μογγολοειδοῦς καθόλου τύπου, ἐνθυμίζοντα τὴν ἀρχικὴν μογγολικὴν προέλευσιν. Γενικῶς ἀποτελοῦν μῖγμα χαρακτηριστικῶν τῆς ἀνατολικῆς τῆς Εὐρώπης φυλῆς, τῆς δειναρικῆς καὶ τῆς ἀλπίνης, ἔτι δὲ καὶ τῆς βορείου φυλῆς.

2) Οἱ Ὀσμάνοι, ἐκ τῆς μεγάλης *τουρκοταταρικῆς* μάζης τῆς Ἀσίας, ἔλαβον ἐπίσης μέρος εἰς τὴν σύνθεσιν τῆς νεωτέρας Εὐρώπης, ὄχι μόνον κατὰ τὰς χώρας τοῦ Αἵμου ἀλλὰ καὶ πέραν τούτων. Εὑρίσκομεν τούτους σήμερον ὡς συμπαγέστερον λαὸν εἰς τὴν ὑπολειφθεῖσαν αὐτοῖς χώραν τῆς Θρᾴκης, ἀλλὰ καὶ ἐν διασπορᾷ εἰς τὰ διάφορα βαλκανικὰ κράτη.

Περὶ τῶν φυσικῶν αὐτῶν χαρακτηριστικῶν ἐγένετο λόγος προκειμένου περὶ τῆς ἀνθρωπολογίας τῆς Ἀσίας, ὡς καὶ περὶ τῶν τουρκικῶν λαῶν τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης γενικῶς, ἀνωτέρω.

γ) *Αὐτόχθονες λαοί.* Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ἀνωτέρω νεωτέρους τῆς νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης λαούς, διακρίνουν τοὺς συγχρόνους *Ἀλβανούς, Ρουμάνους* καὶ *Ἕλληνας*, ὡς ἀμέσως συνεχίζοντας παλαιοὺς αὐτόχθονας λαοὺς τῆς χερσονήσου. Οὗτοι εἶναι διάφοροι μεταξύ των καὶ ἐθνολογικῶς καὶ ἀνθρωπολογικῶς. Ὁπωσδήποτε ὅμως εὑρίσκομεν κατὰ τὰ σημεῖα συναντήσεώς των καὶ μεταξύ των καὶ μετὰ τῶν Σλαύων λίαν μεμιγμένας ὁμάδας (Μακεδονίας κατ' ἐξοχήν).

1) Οἱ Ἀλβανοὶ ἢ Σκιπετᾶροι ἢ Ἀρναοῦται σήμερον θεωροῦνται οὐχὶ ὡς ἀπόγονοι τῶν Ἰλλυριῶν, ἀλλὰ μᾶλλον τῶν Θρᾳκῶν μετὰ μίξεως ἰλλυρικῆς. Πλὴν τῶν εἰς τὰς πέριξ χώρας διεσκορπισμένων Ἀλβανῶν, τὴν Ἑλλάδα καὶ Ἰταλίαν ἰδίᾳ, καὶ τῶν δύο μικτῶν ζωνῶν, βορείας μετὰ Σέρβων, καὶ νοτιωτάτης μετὰ πολλῶν Ἑλλήνων, διακρίνονται καὶ οἱ συμπαγεῖς Ἀλβανοί, οἱ ἐγκατασταθέντες μόλις ἀπὸ τοῦ μεσαίωνος, εἰς τοὺς τῆς Βορείου, Κεντρικῆς καὶ Νοτίου Ἀλβανίας. Οἱ *Βόρειοι Γκέγκηδες* εἶναι καθολικοί, οἱ *Κεντρικοὶ Γκέγκηδες* μωαμεθανοὶ καὶ οἱ *Νότιοι, Τόσκαι* μετὰ τῶν *Λιάπηδων*, ὀρθόδοξοι. Ἀπὸ φυσικῆς ἀπόψεως διακρίνομεν διαφόρους τύπους.

2) Ρουμᾶνοι ἢ Βλάχοι. Ἐμφανισθέντες εἰς τὴν ἱστορίαν ἀπὸ τοῦ Ι' μ. Χ. αἰῶνος εἰς τὰ Βαλκάνια, ἐγκατεστάθησαν εἰς Βλαχίαν τὸν ΙΓ' αἰῶνα καὶ Μολδαυΐαν τὸν ΙΔ' μεταξὺ τῶν Σλαύων καὶ ἄλλων προηγηθέντων. Εὑρίσκομεν τούτους εἰς ἀνατολικὴν Ρουμανίαν, τὴν Μπουκοβίναν, μετὰ Ρουθήνων εἰς τὰ βόρεια, τὴν Μολδαυΐαν, τὴν Βεσσα-

Digitized by Google

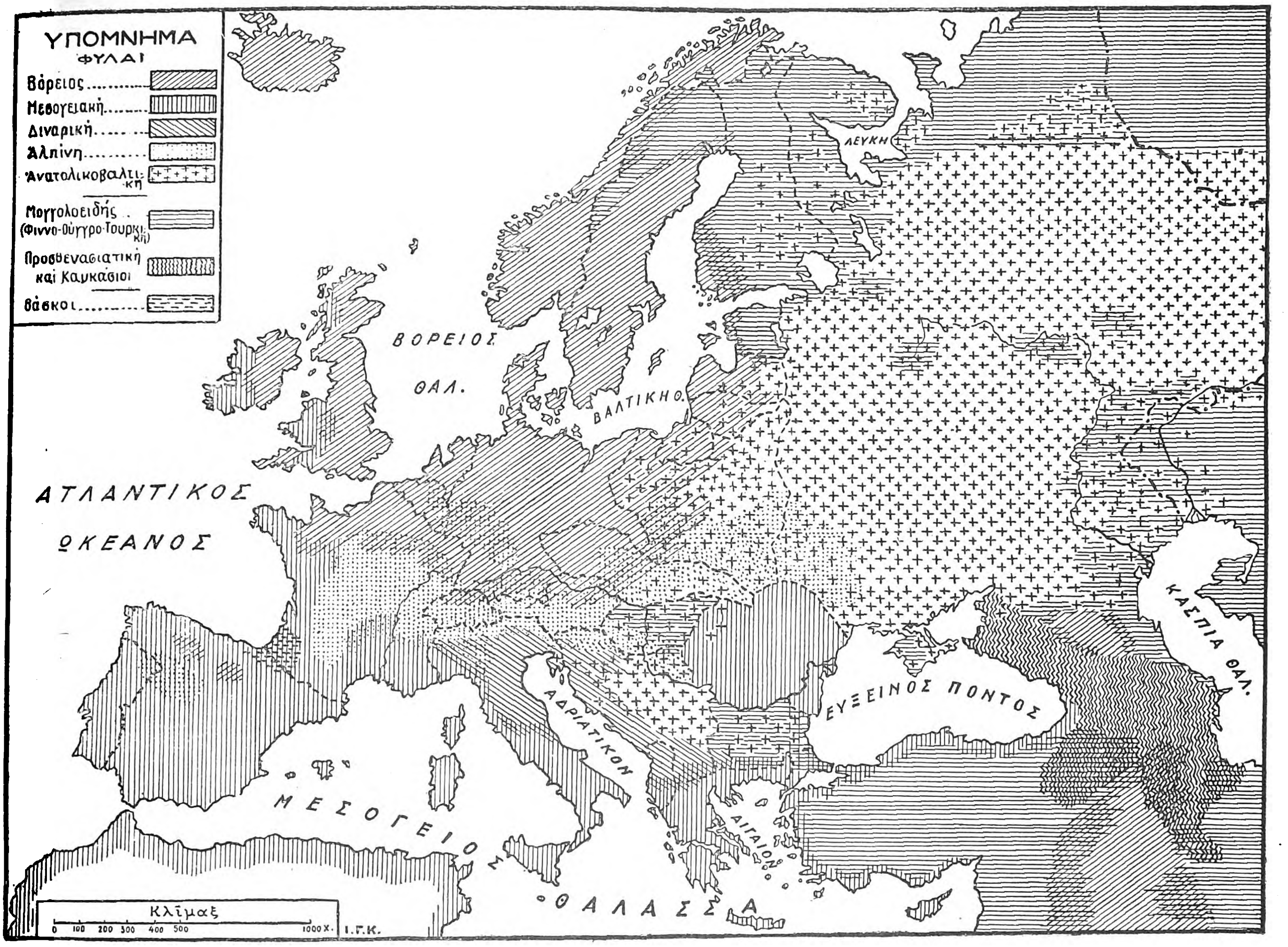

Η ΕΝ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΦΥΛΩΝ.

ραβίαν, μὲ μικτὸν πληθυσμὸν ἄλλον, Οὐκρανῶν, Μεγαλορρώσων, Βουλγάρων κλπ., εἶτα εἰς νότιον Ρουμανίαν, τὴν Βλαχίαν καὶ Δοβρουτσᾶν, ἐπίσης λίαν μεμιγμένους μετὰ Ἑλλήνων, Τούρκων, Βουλγάρων κλπ. καὶ εἰς Τρανσυλβανίαν, μετὰ Οὔγγρων και Γερμανῶν, τῶν *Σαξώνων τῆς Ρουμανίας,* οὓς εἴδομεν.

Ἂν καὶ διακρινόμενοι δὲ εἰς διαφόρους ὁμάδας, ἐθνολογικῶς ἐμφανίζονται ὡς ὁμοιογενὴς σχετικῶς λαός. Συνδέονται δὲ μετὰ τῶν βαλκανικῶν λαῶν ἱστορικῶς, ἂν καὶ χωριζόμενοι ὑπὸ τοῦ Δουνάβεως. Ἡ προέλευσις αὐτῶν σκοτεινή. Θεωροῦνται ὡς ἀπόγονοι θρακικῆς ὁμάδος τῶν Δακίων, ἐκρωμανισθέντες γλωσσικῶς βαθμηδόν. Βραδύτερον τῶν πέριξ λαῶν συγκεντρωθέντες περὶ τὰ Καρπάθια καὶ τὸν Δούναβιν, ἠκτινοβόλησαν ἐπανειλημμένως εἰς μεγάλην πέριξ ἀκτῖνα μέχρι Μακεδονίας, Πόντου καὶ Μοραβίας. Καὶ τούτων ἀπόγονοι εἶναι οἱ σημερινοὶ κουτσοβλάχοι *Μακεδονορρουμᾶνοι* ἢ *Ἀρωμοῦνοι,* κατὰ τὸ πλεῖστον νομαδικοὶ ποιμένες τῶν βαλκανικῶν χωρῶν.

Ἀνθρωπολογικῶς οἱ Ρουμᾶνοι, ὁμοιογενέστεροι, ἐμφανίζουν γενικῶς τὸν μεσογειακὸν τύπον. Ἀλλὰ καὶ ξανθὸς τύπος, ἰδίᾳ εἰς τὰ βορειοδυτικὰ τῆς Μολδοβλαχίας, εἶναι συχνός. Εἰς δὲ τοὺς *Ἀρωμούνους,* ἕνεκα τῶν μίξεων μετὰ τῶν πέριξ λαῶν, ἔχομεν μείζονας διαφοράς.

3) Ἕλληνες Πρὸ τῶν Ἰνδοευρωπαίων, εὑρίσκομεν διάφορα φῦλα *προελληνικά,* ἰδίᾳ *Πελασγούς,* κυρίως τῆς μεσογειακῆς φυλῆς. Διὰ τῆς καθόδου τῶν *Ἀχαιῶν* κλπ. καὶ εἶτα τῶν *Δωριέων,* ἐνεφανίσθη ὁ βόρειος τύπος, ὡς διατείνονται, καὶ ἐκ τῆς μίξεως τῶν δύο τούτων προῆλθεν ὁ ἑλληνικὸς κόσμος καὶ πολιτισμός. Ἐκ παλαιῶν δὲ μίξεων τῶν Πελασγῶν μετὰ δειναρικοῦ αἵματος καὶ προσθιοασιατικοῦ ὑπελείφθησαν παραδόσεις τινές, πιθανῶς δὲ καὶ τοπικαὶ φυσικαὶ παραλλαγαί.

Ὡς πρὸς τοὺς συγχρόνους Ἕλληνας σημειοῦται ὑπὸ πάντων τὸ γεγονός, ὅτι ἐξ ὅλων τῶν λαῶν τῆς χερσονήσου οἱ Ἕλληνες διετήρησαν καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ πολλὰ ἔθιμα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἡ ἀνθρωπολογικὴ εἰκὼν τῶν Νεοελλήνων δὲν γνωρίζομεν ἂν συμπίπτῃ πρὸς τὴν τῶν προγόνων των, ἣν δὲν γνωρίζομεν ἄλλως τε μετὰ ἀκριβείας τινὸς σχετικῆς. Εἶναι φυσικὸν νὰ ἀποτελοῦν καὶ οὗτοι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μικτὸν λαόν, ὅπως ὅλοι σχεδὸν οἱ λαοὶ τοῦ κόσμου. Ἡ πολυτάραχος ἱστορία των ἐπιβάλλει τὴν ὑπόθεσιν ταύτην.

Εἶναι ὅμως γεγονὸς ὅτι «ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς ἐμειώθη ἐν Ἑλλάδι μετὰ τῆς δύσεως τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, οὐδέποτε ὅμως ἐξέλιπεν» (Phillipson). Εἶναι ἀναντίρρητον ὅτι ἐν τῇ κεντρικῇ χώρᾳ ὑπάρχει εἷς μικτὸς ἐν μέρει ἀλλὰ κοινὸς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τύπος φυλετικός, διατηρῶν πλεῖστα τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς μεσογειακῆς φυλῆς. Ἔτι δὲ μᾶλλον, ὡς σημειοῦται καὶ ὑπὸ τῶν ξένων (Haberland), διατηροῦν οἱ Ἕλληνες ἀναντίρρητα πολλάκις τὰ κλασσικὰ χαρακτηριστικά, ἅτινα τοὐλάχιστον ὑποτίθεται ὅτι ἔφερον οἱ ἀρχαῖοί των πρόγονοι, καὶ δὴ εἰς τὰς νήσους, ὅπου ἀκριβῶς εὑρίσκομεν καὶ τὰ καλύτερα ἴχνη τῆς διατηρήσεως καὶ τοῦ μεσογειακοῦ πολιτισμοῦ. Ὁ τύπος οὗτος ὅμως εἶναι καὶ ἐν Ἑλλάδι, ἐπαναλαμβάνομεν, μεμιγμένος καὶ δὴ μετὰ δειναρικοῦ καὶ προσθιοασιατικοῦ. «Λάθος ὅμως εἶναι νὰ ἀρνῆταί τις πᾶν ἴχνος ἑλληνικοῦ αἵματος» (Phillipson). Παρὰ τὴν πλήρη ἑλληνικότητα σήμερον τῶν συνόρων χωρῶν, Ἠπείρου, βορείου Μακεδονίας, βορείου Θρᾴκης, εἶναι φυσικὸν νὰ εὑρίσκωμεν εἰς τὰ κράσπεδα βαθμιαίαν τινὰ μεταβολὴν ἐκ τῶν μοιραίων μίξεων, ὅπως δεικνύει τὸ ξανθὸν χρῶμα π. χ., πολὺ συχνότερον ἐν Μακεδονίᾳ ἢ ἐν Πελοποννήσῳ κ.τ.τ.

ΣΤ') ΑΣΤΑΘΕΙΣ ΛΑΟΙ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ: Πλὴν τῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εἰς μονίμους ἐθνικὰς ὀντότητας ἐμφανιζομένων λαῶν τῆς Εὐρώπης, εὑρίσκομεν μεταξὺ τῶν συγχρόνων ἐθνῶν διεσκορπισμένα καὶ ἄλλα φυλετικὰ στοιχεῖα, τὰ πλεῖστα πολιτικῶς μὲν μετὰ τοῦ ἑκάστοτε λαοῦ συγκεχωνευμένα, φυλετικῶς ὅμως ζῶντα ἐν σχετικῇ ἀπομονώσει, ἀνήκοντα ἄλλως τε εἰς διαφόρους ἀσιατικὰς βασικὰς φυλάς. Τὴν κυριωτέραν μᾶζαν ἀποτελοῦν οἱ:

1) *Ἑβραῖοι.* Ἡ διασπορὰ τοῦ κατ' ἐξοχὴν σημιτικοῦ τούτου κλάδου ἤρξατο, μετὰ μακρὰν σχετικῶς διάπλασιν αὐτοῦ εἰς ἴδιον λαὸν ἐν τῇ ἀσιατικῇ κοιτίδι του, ἀπὸ τῆς διαλύσεως τοῦ ἰσραηλιτικοῦ κράτους κυρίως. Καὶ οὗτοι ὅμως ὑπέστησαν σχετικῶς, κατὰ τὴν εἰς ὁλόκληρον τὴν Ν. Εὐρώπην ἀπὸ τοῦ Βόλγα μέχρι Πορτογαλίας διασποράν των, μεταβολὰς καὶ μίξεις ἀναποφεύκτους κατὰ τοὺς χρόνους τῶν διωγμῶν των.

Φυλετικῶς οἱ Ἑβραῖοι εἶναι καὶ αὐτοὶ μικτὸς λαὸς μὲ κυρίας βάσεις τὴν προσθιοασιατικὴν (ἀρμενοειδῆ) καὶ τὴν ἀνατολικὴν (ἀραβικὴν) φυλήν, ἐξ ὧν προῆλθον κατ' ἀρχὴν οἱ λαοὶ τῆς σημιτικῆς γλωσσικῆς οἰκογενείας τῆς Ἀσίας. Ἐμφανίζουν ὅμως καὶ ἀνάμιξιν ἄλλου αἵματος, ἐκ τοῦ φιλοξενοῦντος ἑκάστοτε τύπου. Διακρίνονται γενικῶς εἰς δύο μεγάλας ὁμάδας. Οἱ *Ἀνατολικοὶ Ἑβραῖοι (Ἀσκεναζίμ),* ἡ μείζων ὁμὰς τῶν Ἑβραίων τῆς Ρωσίας, Πολωνίας (Γαλικίας), Οὐγγαρίας, Ρουμανίας κλπ. Προδίδουν οὗτοι καὶ βαλτικὴν καὶ βόρειον καὶ νεγρικὴν ἀκόμη μῖξιν, εἶναι χονδροειδεστέρας μορφολογίας, βραχυκέφαλοι κλπ. προσθιοασιατικοῦ τύπου. Οἱ *Νότιοι Ἑβραῖοι (Σεφαρντίμ),* πολὺ εὐαριθμότεροι, εἰς τὰ Βαλκάνια κυρίως, τὴν Ἰβηρικὴν χερσόνησον (καὶ τὴν βόρειον Ἀφρικὴν καὶ Μ. Ἀσίαν), ἐμφανίζονται λεπτοφυέστεροι, δολιχοκέφαλοι, λεπτόρρινοι κλπ., μᾶλλον ἀνατολικοῦ τύπου, προδίδοντες ὅμως οὗτοι μεσογειακὴν καὶ ἄλλας μίξεις, πάλιν βόρειον καὶ νεγρικήν. Πλὴν τούτων σημειοῦμεν ἰδιαιτέρως τὴν ὁμάδα τῶν *Ὀρεινῶν Ἰουδαίων,* ὅπως καλοῦνται, τοῦ Καυκάσου, ὑπολείμματα τῶν πρώτων ἑβραϊκῶν εἰς τὴν Ἀσίαν ἐμφανισθέντων ἀπὸ τοῦ Ζ' π. Χ. αἰῶνος φύλων.

2) *Ἀρμένιοι.* Πλὴν τῆς, ἐκ τῶν μακρῶν καὶ ἐπανειλημμένων μίξεων τῆς προσθιοασιατικῆς (ἀρμενοειδοῦς) καθόλου βασικῆς τῆς δυτικῆς Ἀσίας φυλῆς, ἐμφανίσεως τῶν χαρακτηριστικῶν ταύτης ἐν Εὐρώπῃ, εὑρίσκονται μεταξὺ τῶν συγχρόνων λαῶν καὶ καθαρὰ ἀρμενικὰ στοιχεῖα, ἐν μικρῷ ἀριθμῷ, εἰς τὰς χώρας τοῦ Αἵμου καὶ τὴν Νότιον Ρωσίαν.

3) *Ἀτσίγγανοι.* Τέλος, μεταξὺ τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης κυκλοφοροῦν, κατὰ τὸν μοναδικὸν τρόπον βιώσεως, ὅστις τὰς χαρακτηρίζει, μόνιμοι ὁμάδες τοῦ κατ' ἐξοχὴν νομαδικοῦ λαοῦ τῶν Ἀτσιγγάνων. Οἱ νομάδες διατηροῦν ἐπιμόνως, ἂν ὄχι τὴν γλῶσσαν πάντοτε, τόν τε ἐθνολογικὸν χαρακτῆρα, ἀλλὰ καὶ τὸν φυσικὸν τύπον αὐτῶν. Προέρχονται ἐξ ἀρχικῶν νομαδικῶν φύλων τῶν βορείων Ἰνδιῶν, ἀρίας γλώσσης (ἰνδοαφγανικῆς οἰκογενείας), εἰσεχώρησαν δ' ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος μ. Χ. διὰ τῶν Βαλκανικῶν χωρῶν εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην. Πολλοὶ τούτων κατέληξαν εἰς τὸν ἑδραῖον βίον ἀπολέσαντες τὸν ἐθνολογικόν των χαρακτῆρα, ἀλλά τινες καὶ τὸν φυσικόν των τύπον. Οἱ *ἑδραῖοι* οὗτοι ἐμφανίζονται λευκότεροι *(λευκοὶ Ἀτσίγγανοι),* παρὰ δὲ τὴν μεγάλην ψυχικὴν ὁμοιότητα παρουσιάζουν καὶ ἀνθρωπολογικάς τινας ἄλλας διαφοράς, ἐπηρεαζόμενοι ἑκάστοτε ἐκ τοῦ λαοῦ μεθ' οὗ ἀπὸ μακροῦ ἐμίγησαν.

Οὗτοι εἶναι οἱ κύριοι λαοὶ τῆς Εὐρώπης. Ἐλάχιστοι ἐξ αὐτῶν, τῶν *εὐρωπαιειδῶν* δηλαδή, δει-

Digitized by Google

κνύουν γενικῶς μείζονα καθαρότητα φυσικοῦ τύπου, συχνοτέραν δηλαδὴ ἐπανάληψιν μεταξὺ τῆς καθ' ἕκαστον ὁμάδος ὡρισμένης συνδρομῆς χαρακτηριστικῶν τυπικῶν, πρὸς χαρακτηρισμὸν τοῦ τύπου ἀπὸ ἀνθρωπολογικῆς ἀπόψεως. Οὐχ ἧττον καὶ πολλοὶ μεταξὺ τῶν πλειότερον μεμιγμένων ἐμφανίζουν ποιάν τινα σχετικὴν ἀνθρωπολογικὴν ἑνότητα, εἴτε εἰς ὅλην τὴν μᾶζάν των, εἴτε εἰς ὡρισμένους πυρῆνας.

Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

— [ΙΣΤΟΡ.] Τὸ ὄνομα *Εὐρώπη* εἶναι τόσον ἀρχαῖον, ὅσον καὶ ἡ ἱστορία. Ὁ Ἡρόδοτος εἰς τὴν ἱστορίαν του (IV κεφ. 45) ἔγραφεν: «Ἡ δὲ δὴ Εὐρώπη οὔτε εἰ περίρρυτός ἐστι γινώσκεται πρὸς οὐδαμῶν ἀνθρώπων, οὔτε ὁκόθεν τὸ ὄνομα ἔλαβε τοῦτο». Ὁ Ἕλλην ἱστορικὸς δὲν παραδέχεται ὅτι προῆλθεν ἀπὸ τὸν μῦθον τῆς Εὐρώπης, τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Τύρου, τῆς ἁρπαγείσης ὑπὸ τῶν Κρητῶν. Διάφοροι σοφοὶ σύγχρονοι ἐγνωμάτευσαν, ὅτι ἡ λέξις *Εὐρώπη* εἶναι φοινικικῆς καταγωγῆς· παραγομένη ἀπὸ τὸ *herib* ἢ *hirib*, λέξεως σημαινούσης τὸ σκότος, τὸ ἔρεβος, τὴν δύσιν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν λέξιν *açou* (ἐξ οὗ ἡ *Ἀσία*), σημαίνουσαν τὴν ἀνατολήν.

Ἡ ἀρχαιότης δὲν ἐγνώρισεν ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην. Ὁ Τάκιτος περιέγραψε τὴν Γερμανίαν, ὁ δὲ Πτολεμαῖος ἐγνώριζεν ἐντελῶς ἀορίστως τὰ μεσημβρινὰ παράλια τῆς Σκανδιναυΐας, τῆς *Σκανδίας*, τὴν ὁποίαν ἐθεώρει νῆσον, καὶ τὴν *Σαρματίαν*, δι' ἧς ἡ Εὐρώπη ἡνοῦτο μὲ τὴν Ἀσίαν. Διὰ τοὺς ἀρχαίους ἡ Εὐρώπη ἐτελείωνεν εἰς τὸν *Τάναϊν* ποταμόν, ὅστις κατὰ τὸν Λουκανὸν ἦτο κοινὸν ὅριον τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης. Κατὰ τὸν μεσαίωνα, κατὰ τὰς ἑκάστοτε μεγάλας μεταναστεύσεις τῶν λαῶν, ἐγένοντο σὺν τῷ χρόνῳ γνωσταὶ αἱ βορειότεραι χῶραι τῆς Εὐρώπης, ἡ βόρειος Νορβηγία καὶ Σουηδία καὶ ἡ βόρειος Ρωσία, πλὴν τῶν βορειοτάτων περιοχῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἐπὶ τοῦ Παγωμένου ὠκεανοῦ ἀκτῶν. Μόλις κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς Ἀμερικῆς, ὁπότε οἱ Ὁλλανδοὶ καὶ οἱ Ἄγγλοι ἐπεζήτουν νὰ εὕρουν ἐκ βορρᾶ θαλασσίαν ὁδὸν πρὸς τὴν Ἀμερικήν, κατώρθωσεν ὁ Chancellor νὰ διεισδύσῃ διὰ τῆς Λευκῆς θαλάσσης μέχρι τοῦ Ἀρχαγγέλου. Εἰς τὸν «Νέον Ἄτλαντα» ἢ «Θέατρον τοῦ Κόσμου», τὸν δημοσιευθέντα τῷ 1685 εἰς τὸ Ἄμστερδαμ ὑπὸ τῶν Γουλιέλμου καὶ Ἰωάννου Blaew, ὁ συγγραφεὺς τοῦ περὶ Εὐρώπης ἄρθρου γράφει, ὅτι «ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἀνατολικὰ αὐτῆς ὅρια τίποτε τὸ βέβαιον δὲν εἶναι γνωστὸν» καὶ παραδέχεται ὡς τελευταῖον ὅριον τῆς Εὐρώπης τὸν Τάναϊν, ἐνῷ ἐκ παραλλήλου εἰς τοὺς χάρτας του τοποθετεῖ ὁλόκληρον τὸ λεκανοπέδιον τοῦ Βόλγα εἰς τὴν Ἀσίαν. Οἱ γεωγράφοι Mercator καὶ Ortelius παρεδέχθησαν ὡσαύτως ὡς ὅριον τῆς Εὐρώπης τὸν Τάναϊν. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος οἱ χάρται τοῦ Delisle καὶ τοῦ Zaillot χωρίζουν ἐπίσης τὴν Εὐρώπην διὰ γραμμῆς διοικούσης ἀπὸ τῆς Ἀζοφικῆς θαλάσσης μέχρι τῆς Λευκῆς θαλάσσης. Καὶ σήμερον ἀκόμη οἱ γεωγράφοι δὲν συμφωνοῦν ὡς πρὸς τὰ ὅρια τῆς Εὐρώπης.

Παρὰ τὰς ἀνακαλύψεις τὰς γενομένας ἀπὸ ἑξηκονταετίας καὶ πλέον ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογίας καὶ τῆς ἀνθρωπολογίας, ἀδύνατον νὰ λεχθῇ ποῖοι ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Εὐρώπης, ἐὰν ἦσαν αὐτόχθονες, ἢ ἐὰν ἤρχοντο ἐξ Ἀσίας. Βέβαιον εἶναι, ὅτι πρὸ τῶν ἱστορικῶν χρόνων ἐγένοντο μεταναστεύσεις ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Δουνάβεως καὶ διὰ τῆς πεδιάδος τῆς κάτω Γερμανίας. Οὕτως ἐξηγοῦνται τὰ ἄπειρα ἴχνη (βλ. κατ. καὶ [*Φυσ. Ἀνθρωπολ.*]), τὰ ὁποῖα ἀφῆκεν ἡ Κελτικὴ φυλὴ κατὰ τὴν διέλευσίν της ἐκ τῆς κοιλάδος τοῦ Δουνάβεως καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ μέχρι τῆς Ἱσπανίας. Μήπως οἱ Ἴβηρες τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου προήρχοντο ἐξ Ἀφρικῆς, ἢ τοὐλάχιστον μήπως συγγενεύουν ὁπωσδήποτε μὲ τοὺς Βερβερίνους; Ποία ὑπῆρξεν ἡ κοιτὶς τῶν Τυρρηνῶν, τῶν Πελασγῶν, τῶν Θρᾳκῶν, τῶν Κίμβρων, τῶν Σκυθῶν; Λαμβανομένου ὑπ' ὄψει ὅτι ἡ Εὐρώπη εἶναι παράρτημα τῆς Ἀσίας, δὲν εἶναι διόλου ἐκπληκτικόν, ἐὰν ἐγένοντο ἐπανειλημμέναι κάθοδοι νομάδων ἐκ τῆς Ἀσίας πρὸς τὴν Εὐρώπην, εἰς ἐποχὴν ἰδίως, καθ' ἣν οἱ κάτοικοι δὲν ἦσαν ἀκόμη μονίμως ἐγκατεστημένοι, κακῶς ὠργανωμένοι ἑπομένως εἰς κοινωνίαν, ὥστε νὰ δυνηθοῦν ν' ἀντιτάξουν σοβαρὰν ἀντίστασιν κατὰ τῶν ἐπιδρομέων. Οἱ νομάδες οὗτοι, πληθυνόμενοι σὺν τῷ χρόνῳ, εἰσέδυσαν διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Δουνάβεως καὶ δι' ἄλλων διόδων εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἠδυνήθησαν νὰ παραμείνουν εἰς τὰς καταληφθείσας ὑπ' αὐτῶν θέσεις. Μόνον αἱ φυλαὶ τῶν ὀρεινῶν περιφερειῶν κατώρθωσαν ν' ἀντιστοῦν τελεσφορώτερον κατὰ τῆς διεισδύσεως ταύτης.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸ πιθανώτερον εἶναι, ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Εὐρώπης ἦσαν ἀκόμη ἀπολίτιστοι, ὅταν οἱ Φοίνικες ἵδρυσαν ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς Μεσογείου τὰ ἐμπορικὰ αὐτῶν κέντρα. Καὶ κατὰ πρῶτον ἐξεπολιτίσθησαν αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου καὶ τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς Ἑλλάδος, χάρις εἰς τὰ πλεονεκτήματα τοῦ ἐδάφους, προστατευομένου ἐκ τῆς ξηρᾶς διὰ τῶν ὀρέων του, ἀναπεπταμένου δὲ πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης λόγῳ τῆς ἀναπτύξεως τῶν παραλίων του. Ἕτερος ἐπίσης σπουδαῖος λόγος τοῦ ἐκπολιτισμοῦ τούτου ὑπῆρξε τὸ δαιμόνιον πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων. Τὸ πνεῦμα τοῦτο ἐξαπλωθὲν λίαν ἐνωρὶς εἰς τὴν Σικελίαν, τὴν Μεγάλην Ἑλλάδα (Νότιον Ἰταλίαν) καὶ τὰ παράλια τῆς Γαλατίας προσωποποιεῖται κυρίως ἐν τῇ δημοκρατίᾳ τῶν Ἀθηνῶν. Φωτίζει ὁλόκληρον τὴν ἀρχαιότητα, χάρις δ' εἰς πυρσὸν αὐτοῦ ἀνέθορε τὸ νεώτερον πνεῦμα. «Ἡ Ἑλλὰς ἡττηθεῖσα, λέγει ὁ Ὁράτιος, κατενίκησε τὸν νικητήν», ἀλλὰ καὶ ἡ οὕτω πνευματικῶς κατακτηθεῖσα Ρώμη, ὑποτάξασα διαδοχικῶς τὰς τρεῖς μεσογειακὰς χερσονήσους, τὴν Γαλλίαν μέχρι τοῦ Ρήνου καὶ τὴν Γερμανίαν μέχρι τοῦ Μάϊν καὶ τοῦ Δουνάβεως, ἐπέβαλε τὴν γλῶσσάν της, τὰ ἤθη της, τοὺς θεσμούς της καὶ ἐξεπολίτισε τοὺς λαούς, τοὺς ὁποίους περιέλαβεν ἐντὸς τῆς ἀπεράντου Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας.

Κατὰ τοὺς τέσσαρας πρώτους αἰῶνας τῆς χριστιανικῆς περιόδου δὲν εἶναι, οὕτως εἰπεῖν, γνωστοὶ εἰς τὴν Εὐρώπην παρὰ οἱ Ρωμαῖοι ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου οἱ βάρβαροι, ἀποτελούμενοι ἀπὸ Γερμανούς, Γότθους, Σαρμάτας, Σλαύους καὶ Φινλανδούς. Οἱ κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα εἰσβολεῖς, ὑπερβάντες τὸν Ρῆνον καὶ τὸν Δούναβιν, ἐδῄωσαν τὰς ρωμαϊκὰς ἐπαρχίας καὶ ἡ δυτικὴ Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία κατέρρευσεν. Οἱ βάρβαροι ἀνήγειραν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων των νέα βασίλεια, εἰς τὰ ὁποῖα ὅμως διετήρησαν τοὺς τύπους τῆς ρωμαϊκῆς διοι-

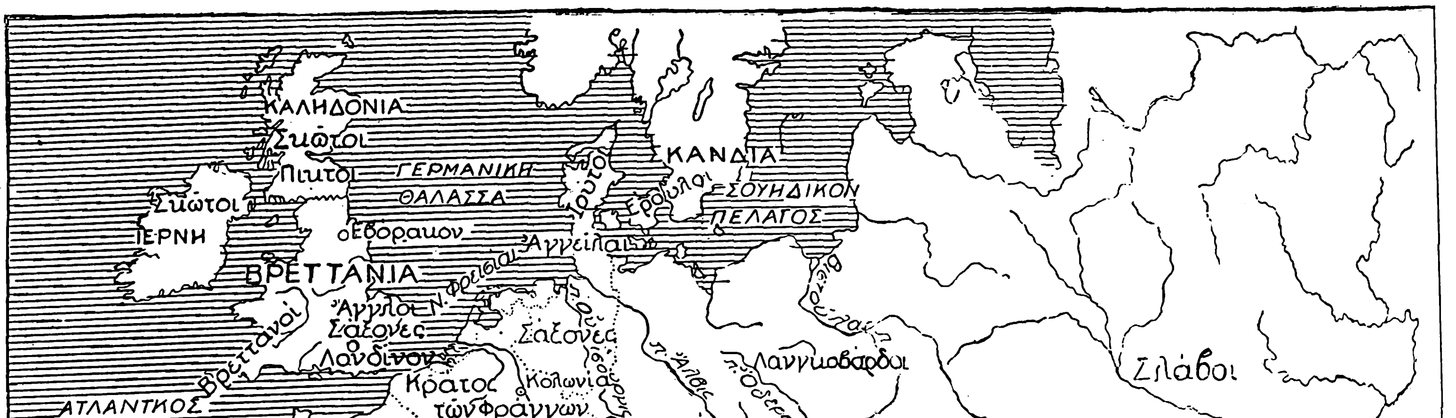

Η ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΤΑ ΤΟΝ Ε ΑΙΩΝΑ Μ. Χ. (Κατάλυσις τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους).

Digitized by Google

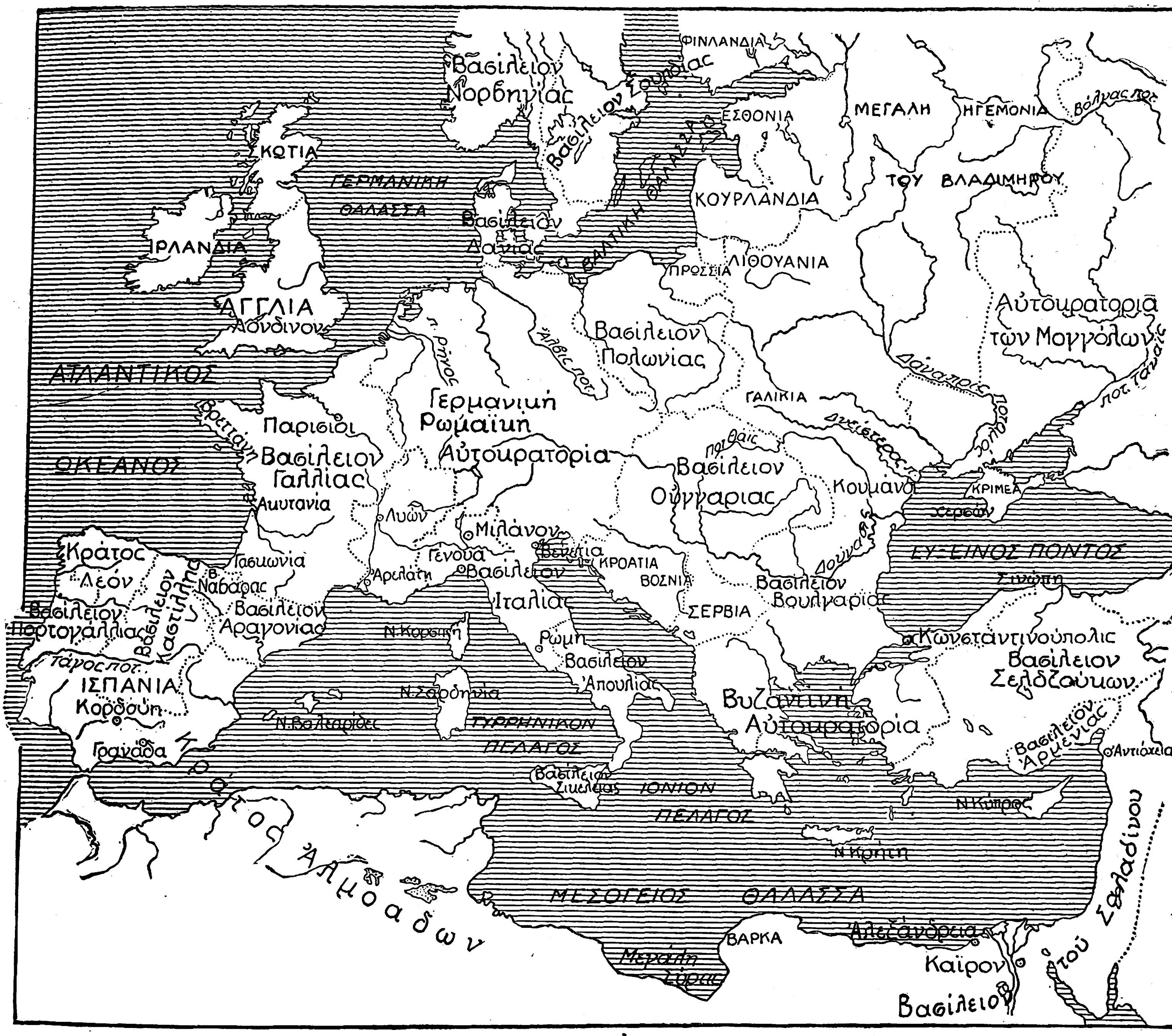

Η ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΓ ΑΙΩΝΑ Μ. Χ.

κήσεως. Οἱ Φράγκοι βασιλεῖς ἀντέδρασαν κατὰ τῆς Γερμανίας, ἐξ ἧς προήρχοντο. Κάρολος ὁ Μέγας, νικητὴς τῶν Σαξώνων, σύμμαχος τῆς Ἐκκλησίας, συνέτριψε καὶ καθυπέταξε τοὺς Γερμανοὺς μέχρι τοῦ Ἔλβα καὶ τοὺς Σλαύους μέχρι τοῦ Ὄδερ, ἀνακηρυχθεὶς (τῷ 800) αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως.

Κατὰ τὸν θάνατον Καρόλου τοῦ Μεγάλου (814) ἡ Φραγκικὴ αὐτοκρατορία, τὸ ἰσχυρότεραν κράτος τῆς Εὐρώπης, περιελάμβανεν ὁλόκληρον τὴν Γαλατίαν, τὴν Γερμανίαν μέχρι τοῦ Ἔλβα καὶ μέχρι τῆς Βοημίας, ἐπὶ πλέον δὲ ἡ ἐξουσία αὐτοῦ ἐξετείνετο ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν μέχρι τοῦ Ὄδερ, ἐπὶ τῆς Βοημίας καὶ ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου βασιλείου τῶν Ἀβάρων μέχρι τοῦ Σίτζα καὶ τοῦ Σαύου. Ἐν Ἰταλίᾳ ἐξετείνετο μέχρι νοτίως τῆς Ρώμης καὶ περιελάμβανε τὸ δουκᾶτον τοῦ Βενεβέντου ὡς ἐπαρχίαν ὑποτελῆ. Νοτίως τῶν Πυρηναίων κατεῖχε τὴν Μαρκίαν τῆς Ἱσπανίας.

Σχεδὸν ὁλόκληρος ἡ Ἱσπανία τότε εὑρίσκετο ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ καλιφάτου τῆς Κορδούης, πλὴν ὀλίγων Χριστιανῶν, διατηρησάντων τὴν ἀνεξαρτησίαν των ἐν τῷ μικρῷ βασιλείῳ τῶν Ἀστουριῶν. Νοτιοανατολικῶς ἡ αὐτοκρατορία τῆς Ἀνατολῆς διετηρεῖτο ἐν τῷ νοτίῳ τμήματι τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου, ταῖς νήσοις καὶ ἐν νοτίῳ Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ. Τὸ ὑπόλοιπον τῆς χερσονήσου εἶχε κατακλυσθῆ ὑπὸ τῶν Σλαύων. Εἰς τὰς βρεττανικὰς νήσους τὰ ἀγγλοσαξωνικὰ βασίλεια κατεῖχον τὴν Ἀγγλίαν, ἀλλ' οἱ ἰθαγενεῖς πληθυσμοί, Βρέττονες, Πίκτοι καὶ Σκῶτοι, διετήρουν τὴν αὐτονομίαν των ἐν Σκωτίᾳ, Οὐαλλίᾳ καὶ Ἰρλανδίᾳ. Ἀπὸ τοῦ Ἔλβα μέχρι τοῦ Βόλγα ἡ εὐρωπαϊκὴ πεδιὰς κατείχετο ὑπὸ σλαυικῶν φυλῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶχον ἀκόμη ὀργανωθῆ. Ἐπιέζοντο πρὸς ἀνατολὰς ὑπὸ ὀρδῶν ἀσιατικῶν, τῶν ὁποίων αἱ ἰσχυρότεραι ἦσαν οἱ Χαζάροι, οἱ Πετσενέγοι καὶ μεταξὺ τῶν ὁποίων συγκατελέγοντο οἱ Ἄβαροι, οἵτινες ἔφθασαν μέχρι τῶν ὑπωρειῶν τῶν Ἄλπεων, πρὸ τῆς καταστροφῆς τοῦ στρατοπέδου των ὑπὸ Καρόλου τοῦ Μεγάλου, καὶ οἱ Βούλγαροι, καταλαβόντες τὰς δύο ὄχθας τοῦ κάτω Δουνάβεως. Πρὸς βορρᾶν ἐπιέζοντο ὑπὸ τῶν Φινλανδῶν, οἱ ὁποῖοι κατήρχοντο μέχρι τοῦ λεκανοπεδίου τοῦ Βόλγα καὶ μέχρι πέραν τοῦ Φιννικοῦ κόλπου. Ἐν τῇ Σκανδιναυϊκῇ χερσονήσῳ, οἱ Φινλανδοὶ ἐξετείνοντο μέχρι τῆς λίμνης Βένερν, ἐνῷ οἱ Σουηδοὶ κατεῖχον τὰ νότια τῆς χερσονήσου ταύτης, οἱ δὲ Νορμανδοὶ τὰ δυτικὰ παράλια.

Τὸ κράτος τοῦ Καρλομάγνου, μετὰ τὸν θάνατόν του, διῃρέθη εἰς τρία τμήματα: τὴν Γαλλίαν, τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Γερμανίαν. Ἀλλ' ἔκτοτε ἡ Κεντρικὴ Εὐρώπη ἀποτελεῖ μέρος τοῦ χριστιανικοῦ καὶ πεπολιτισμένου κόσμου. Τὸ φεουδαρχικὸν σύστημα κατέστη ὁ κοινωνικοπολιτικὸς τύπος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου οἱ εὐρωπαϊκοὶ πληθυσμοὶ παρέμειναν πιεζόμενοι ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας. Οἱ Νορμανδοί, πειραταὶ ἀφιχθέντες διὰ θαλάσσης ἐκ Σκανδιναυΐας εἰς τὰ παράλια τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, ἀκολούθως ἐκκινήσαντες ἐκ τῆς Νορμανδίας πρὸς κατάκτησιν τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Σικελίας, ἀντιπροσωπεύουσι τὴν τελευταίαν μετακίνησιν τῶν γερμανικῶν λαῶν. Μετὰ τοὺς Οὔννους καὶ τοὺς Ἀβάρους ἦλθον οἱ Οὗγγροι, διεισδύσαντες, διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Δουνάβεως, μέχρι τῆς καρδίας τῆς Εὐρώπης. Μετ' αὐτοὺς ἔκλεισεν ἡ περίοδος τῶν μεγάλων εἰσβολῶν καὶ οἱ πληθυσμοὶ εὑρέθησαν ὁριστικῶς ἐγκατεστημένοι, τοὐλάχιστον δυτικῶς τοῦ Βιστούλα καὶ τῶν Καρπαθίων.

Πρὸς ἀνατολάς, ἐν τῇ μεγάλῃ πεδιάδι τῆς Ρωσίας, ὁ σλαυϊκὸς κόσμος ἐκυμαίνετο ἀκόμη· ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας (ἀπὸ τοῦ 1235—1481), μέχρι τῆς ἐποχῆς Ἰβὰν τοῦ Γ', οἱ Μοσκοβῖται ὑπέστησαν τὸν ζυγὸν Μογγόλων ἐπιδρομέων. Ἐν τούτοις, ἐν τῇ Κεντρικῇ Εὐρώπῃ, ἡ Γερμανία ἐμεγεθύνθη ταχέως. Οἱ ἡγεμόνες αὐτῆς ἀπέβησαν, μὲ Ὄθωνα τὸν Μέγαν, οἱ κληρονόμοι τοῦ κράτους τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου (902) κυριαρχήσαντες ἐφ' ὅλων τῶν χωρῶν ἀπὸ τοῦ Μόζα μέχρι τοῦ Βιστούλα, ἀπὸ τῆς Βαλτικῆς μέχρι τῆς Ρώμης. Διορίζοντες ἀρχικῶς αὐτοὶ πάπας τῆς ἀρεσκείας των, ἠγωνίσθησαν ἀκολούθως κατὰ τῆς Παπωσύνης, ἡ ὁποία ἐν τέλει ἐθριάμβευσεν εἰς τὸν μέγαν αὐτὸν ἀγῶνα μεταξὺ τοῦ κλήρου καὶ τῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ ἁγία Γερμανικὴ αὐτοκρατορία κατὰ τὸν θάνατον Φρειδερίκου τοῦ Β' (1250) διεμελίσθη, κατατεμαχισθεῖσα εἰς φέουδα.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς περιόδου ταύτης, ἡ ἑνότης τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, ἐλλείψει τῆς πολιτικῆς ἑνότητος, παρέσυρε τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Εὐρώπης εἰς τὴν κατάκτησιν τῶν ἁγίων τόπων (1095). Οἱ Μουσουλμᾶνοι ἐκ παραλλήλου ἀπωθήθησαν μέχρι τῆς νοτίου περιοχῆς τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου καὶ ἐδημιουργήθησαν τὸ βασίλειον τῆς Πορτογαλίας καὶ τὰ βασίλεια τῆς Ναβάρρας, τῆς Καστίλλης, τῆς Ἀραγωνίας, τὰ ὁποῖα, περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΕ' αἰῶνος, ἡνώθησαν ὑπὸ τῆς Ἰσαβέλλας καὶ Φερδινάνδου τοῦ Καθολικοῦ μετὰ τῆς ὑπολοίπου Ἱσπανίας.

Αἱ κατακτήσεις καὶ ὁ προσηλυτισμὸς προσείλκυσαν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν τοὺς Σλαύους τῆς Δύσεως. Οἱ Οὗγγροι ἐβαπτίσθησαν τῷ 1000 μ. Χ. καὶ τὸ βασίλειόν των ἐκτεινόμενον ἀπὸ τῶν Καρπαθίων μέχρι τῆς Ἀδριατικῆς, ἐπροφύλασσεν ἐκ τῆς πλευρᾶς ταύτης τὸν χριστιανικὸν κόσμον κατὰ νέων ἀσιατικῶν εἰσβολῶν.

Ὁ Γουλιέλμος τῆς Νορμανδίας εἶχε κατακτήσει τὴν Ἀγγλίαν (1066), ὁ δὲ πάπας ἐπεκύρωσε τὴν κατάκτησίν του. Τὰ τρία Σκανδιναυϊκὰ κράτη ἐξεπολιτίσθησαν διὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἀπετέσαν ἓν βασίλειον (ἕνωσις τοῦ Κολμάρ, 1397).

Ἡ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἁμαρτωλὴ σταυροφορία ἐμέθυσε τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Δύσεως· ἐκθρονίσαντες οὗτοι τοὺς Ἕλληνας αὐτοκράτορας, ἵδρυσαν Λατινικὴν αὐτοκρατορίαν, ἥτις ὅμως ὑπῆρξεν ἐφήμερος (1204—1261). Οἱ Ρῶσοι προσηλυτισθέντες εἰς τὸν Χριστιανισμὸν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐξῆλθον τῆς βαρβαρότητος, τὰ δὲ πριγκιπᾶτά των συνεχωνεύθησαν εἰς ἓν κράτος, τὸ ὁποῖον Ἰβὰν ὁ Γ' ἀπηλευθέρωσε τελείως ἀπὸ τὸν ταταρικὸν ζυγὸν (1481). Κατὰ τὴν μα-

Digitized by Google

κρὰν λοιπὸν ταύτην περίοδον τοῦ Μεσαίωνος τὰ κυριώτερα κράτη τῆς νεωτέρας Εὐρώπης εἶχον συσταθῆ. Ἡ Γαλλία, ἐξελθοῦσα νικήτρια ἐκ τοῦ καταστρεπτικοῦ ἑκατονταετοῦς πολέμου (1459), ἐπετύγχανε μὲ Λουδοβῖκον τὸν ΙΑ′ τὴν πολιτικήν της ἑνότητα. Ἀλλά, κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχήν, μέγα γεγονός, ἡ ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453) ὑπὸ τῶν Τούρκων, μετέβαλε τὰς τύχας τῆς Εὐρώπης. Οἱ Τοῦρκοι ἀπέβαινον κύριοι ὁλοκλήρου τῆς Πελασγικῆς (Βαλκανικῆς) χερσονήσου καὶ τοῦ μεγίστου μέρους τῶν παραλίων τῆς Μαύρης θαλάσσης, δὲν ἐβράδυνον δὲ νὰ ἐκτείνουν τὰς κατακτήσεις των μέχρι καὶ πέραν τῆς Βουδαπέστης.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ′ αἰῶνος ἡ Γαλλία ἐξετείνετο ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ Σκάλδου καὶ τοῦ μέσου Μόζα (Meuse) μέχρι τῶν Πυρηναίων (ἐκτὸς τοῦ Roussillon), ἀπὸ τῆς Μάγχης μέχρι τῶν Ἄλπεων (ἐκτὸς τῆς Φραγκοκομιτείας, καὶ τῆς Σαβοΐας)· οἱ βασιλεῖς αὐτῆς, Κάρολος ὁ Η′ καὶ Λουδοβῖκος ὁ ΙΒ′, ἀσυνέτως ὅλως ἠθέλησαν νὰ ἐπεκτείνουν τὴν κυριαρχίαν των καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Αἱ προσπάθειαί των αὗται, κατόπιν πολλῶν ἐπιτυχιῶν καὶ ἀποτυχιῶν, συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ μεταδώσουν εἰς Γαλλίαν τὰ φῶτα τῆς Ἀναγεννήσεως.

Ἡ Ἰβηρικὴ χερσόνησος δὲν ἀπετελεῖτο ἐν τῇ πραγματικότητι παρὰ ἐκ τῶν δύο βασιλείων, τῆς Ἱσπανίας καὶ τῆς Πορτογαλίας. Ἡ Ἱσπανία, χάρις εἰς τὸν Χριστόφορον Κολόμβον, ἐγένετο κυρία τοῦ νέου κόσμου καὶ ἀπέβη μία τῶν Μεγάλων Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης. Ἡ Ἰταλία ἦτο περισσότερον διῃρημένη. Ἐν τούτοις, τὸ Παπικὸν κράτος, τὸ βασίλειον τῆς Νεαπόλεως, τὸ μέγα δουκᾶτον τῆς Τοσκάνης, αἱ δημοκρατίαι τῆς Βενετίας καὶ τῆς Γενούης, τὸ δουκᾶτον τοῦ Μιλάνου ὑπερτέρουν εἰς δύναμιν τῶν ἄλλων ἡγεμονιῶν. Ἐν Γερμανίᾳ τὸ αὐτοκρατορικὸν στέμμα ἀνῆκεν ἀπὸ τοῦ ΙΔ′ αἰῶνος εἰς τὸν οἶκον τῶν Ἁψβούργων, ἀλλ' ἡ ἐξουσία τοῦ αὐτοκράτορος, παρὰ τὸ γόητρον τοῦ ἀξιώματός του, ἦτο σκιώδης ἐπὶ τῶν πολυαρίθμων κρατῶν, δουκάτων, πριγκιπάτων, ἐπισκοπῶν, ἐλευθέρων πόλεων κλπ., ἅτινα ἀπετέλουν τὴν Γερμανικὴν αὐτοκρατορίαν καὶ μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐπρώτευον οἱ ἑπτὰ ἐκλέκτορες, ἤτοι: οἱ ἀρχιεπίσκοποι τῆς Μαγεντίας, τῆς Κολωνίας καὶ τῆς Τρέβης, ὁ βασιλεὺς τῆς Βοημίας, ὁ κόμις παλατῖνος τοῦ Ρήνου, ὁ ἐκλέκτωρ τῆς Σαξωνίας, ὁ μαργράβος τοῦ Βρανδεμβούργου. Ἐν τούτοις, ὅταν κατὰ τὸ 1520 τὸ αὐτοκρατορικὸν στέμμα ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ Ἁψβούργου Καρόλου τοῦ Ε′, ὅστις ἦτο ἤδη βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας, κύριος τῶν Κάτω χωρῶν καὶ τῆς Φραγκοκομιτείας καὶ ὅστις ἀπέβη ὁ κυρίαρχος τῆς Ἰταλίας καὶ ὁ νικητὴς τοῦ Φραγκίσκου Α′, οὗτος ἠδυνήθη νὰ ἀξιώσῃ τὴν πολιτικὴν καὶ θρησκευτικὴν κυριαρχίαν τῆς Εὐρώπης. Νοτιοανατολικῶς τῆς Γερμανίας τὸ βασίλειον τῆς Οὐγγαρίας, κατέχον τὸ λεκανοπέδιον τοῦ κάτω Δουνάβεως καὶ τῆς Τρανσυλβανίας, δὲν ἀντέτασσε πάντοτε εἰς τὰς ἀσιατικὰς εἰσβολὰς φραγμὸν ἀνυπέρβλητον. Τῷ 1241 ὑπέστη φοβερὰν μογγολικὴν εἰσβολὴν καὶ τῷ 1526 κατόπιν τῆς ἥττης τοῦ Mohacs ἐτέθη ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων.

Βορειοανατολικῶς τῆς Γερμανίας, τὸ βασίλειον τῆς Πολωνίας ἐξετείνετο ἐπὶ τοῦ λεκανοπεδίου τοῦ Βιστούλα καὶ ἐπὶ μέρους τοῦ λεκανοπεδίου τοῦ Ὄδερ, ἔχον πρὸς ἀνατολάς του τὸ μέγα δουκᾶτον τῆς Λιθουανίας, κατεχούσης τὰ λεκανοπέδια τοῦ Δνειπέρου καὶ τοῦ Νίμεν. Κοζάκοι καὶ Τάταροι ἐκυβέρνων τὰς πεδιάδας τοῦ Δὸν καὶ τοῦ κάτω Βόλγα. Κατὰ τὸν θάνατον Ἰβὰν τοῦ Γ′ (1505), τοῦ ἀληθοῦς ἱδρυτοῦ τῆς μοσχοβιτικῆς ἰσχύος, τὸ μέγα δουκᾶτον τῆς Μόσχας ἐξετείνετο ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πεδιάδος τῆς Μόσχας καὶ τοῦ Νοβγορὸδ μέχρι τοῦ Παγωμένου ὠκεανοῦ. Ἐν τούτοις τὰ παράλια τῆς Βαλτικῆς, νοτίως τοῦ κόλπου τῆς Φινλανδίας, ἀνῆκον εἰς τὸ τάγμα τῶν τευτονικῆς καταγωγῆς ἱπποτῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον κατακτήσει καὶ ἐκχριστιανίσει τὴν χώραν. Πρὸς βορρᾶν τοῦ κόλπου ἡ Φινλανδία ἦτο ἐπαρχία σουηδική. Ἡ Σουηδία, ἥτις βαρέως ἔφερε τὴν ἕνωσιν τοῦ Καλμὰρ (1397), ἔμελλεν ὁριστικῶς ν' ἀπελευθερωθῇ τῷ 1523 καὶ ν' ἀποδεχθῇ τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ Λουθήρου. Ἡ Δανία διετήρει τὴν Νορβηγίαν.

Τὸν ΙΣΤ′ αἰῶνα ἡ Ἱσπανία, πλουτήσασα ἐκ τῶν θησαυρῶν τοῦ Νέου Κόσμου, κατέστη ἡ μεγαλυτέρα δύναμις τῆς Εὐρώπης, ὅταν ὁ βασιλεὺς αὐτῆς, διάδοχος τῶν Ἁψβούργων, ἐξελέγη αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας ὑπὸ τὸ ὄνομα Κάρολος ὁ Ε′ (1519). Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην Κάρολος ὁ Ε′, κύριος τῆς Ἱσπανίας, μέρους τῆς Ἰταλίας, τῆς Γερμανίας, τῆς Φραγκοκομιτείας καὶ τῶν Κάτω χωρῶν, περιέσφιγγε πανταχόθεν τὴν Γαλλίαν, ἥτις ἠγωνίσθη ἐπὶ μακρὸν πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ κινδύνου. Ὁ ἀγὼν διήρκεσε μέχρι τῆς συνθήκης τοῦ Cateau Cambresis (1559) καὶ ἡ Γαλλία δὲν ἀπηλλάγη ὁριστικῶς τῆς ἱσπανικῆς ἀπειλῆς, εἰμὴ μετὰ τὴν ἄνοδον εἰς τὸν γαλλικὸν θρόνον Ἑρρίκου τοῦ Δ′ (1598). Κατὰ τοῦ Καρόλου τοῦ Ε′, πιέζοντος τὰ ὅρια αὐτῆς ἀπὸ νότου, βορρᾶ, ἐξ ἀνατολῶν Φραγκῖσκος ὁ Α′ δὲν ἐδίστασε, παρὰ τὸν θρησκευτικὸν φανατισμὸν τῆς ἐποχῆς, νὰ συμμαχήσῃ μὲ τὸν σουλτᾶνον τῆς Τουρκίας διὰ νὰ πιέσῃ, καὶ αὐτός, τὸν ἀντίπαλόν του μεταξὺ τῶν ἰδικῶν του στρατευμάτων καὶ τῶν στρατευμάτων τῆς συμμάχου του Τουρκίας.

Ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις ἐν τούτοις, μεταβαλοῦσα τὴν κατάστασιν τῶν πνευμάτων, μετέβαλεν ὡσαύτως καὶ τὰς πολιτικὰς σχέσεις τῶν λαῶν. Ὁ καρδινάλιος Ρισελιὲ ἐγένετο σύμμαχος τῶν διαμαρτυρομένων τῆς Γερμανίας καὶ ὁ Τριακονταετὴς πόλεμος ἀπέληξεν εἰς τὰς συνθήκας τῆς Βεστφαλίας (1648), αἵτινες ἐξεμηδένισαν τὴν ἰσχὺν τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Γερμανίας. Ἡ κατάπτωσις ἤρξατο διὰ τὴν Ἱσπανίαν, ὑποχρεωθεῖσαν νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Γαλλίαν, δυνάμει τῆς συνθήκης τῶν Πυρηναίων (1659), δύο ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν της. Ὁ Ρισελιὲ προητοίμασε τὸ μεγαλεῖον τῆς Γαλλίας καὶ τὴν ἔνδοξον βασιλείαν Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ′, ὅστις κατ' ἀρχὰς μὲν ἔκαμε χρῆσιν τῆς δυνάμεώς του, ἀλλ' ἀκολούθως κατάχρησιν αὐτῆς (συνθήκη Aix-la-Chapelle 1668, τῆς Nimegue 1678, τοῦ Ryswick 1698). Εἰς τὸ τέλος τοῦ πολέμου περὶ διαδοχῆς τῆς Ἱσπανίας, Λουδοβῖκος ὁ ΙΔ′, ὅστις ἤλπισεν ἐν ἀρχῇ νὰ διατηρήσῃ τὸ καλύτερον μερίδιον ἐκ τῆς κληρονομίας Καρόλου τοῦ Ε′, ἠναγκάσθη μετὰ πολλὰς ἀποτυχίας νὰ ὑπογράψῃ τὴν συνθήκην τῆς Οὐτρέχτης, δι' ἧς ἐξησφαλίζετο μὲν διὰ τὸν ἔγγονόν του τὸ στέμμα τῆς Ἱσπανίας, ἀλλὰ περιήρχοντο εἰς τὸν οἶκον τῆς Αὐστρίας αἱ ὑπὸ τῆς Ἱσπανίας κατεχόμεναι πρότερον ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Κάτω χώραις κτήσεις.

Τὸν ΙΗ′ αἰῶνα, ὁ οἶκος τῆς Αὐστρίας ἀπώλεσε (συνθήκη τῆς Βιέννης 1738) ἓν μέρος τῶν κτήσεών της, καθὼς καὶ τὴν Λωρραίνην. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἡ διαμαρτυρομένη Πρωσσία, τῆς ὁποίας ὁ ἐκλέκτωρ ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς τῷ 1701, διωργανοῦτο στρατιωτικῶς ἐν τῇ Β. Γερμανίᾳ καὶ ἀπέβαινεν ἀντίπαλος αὐτῆς, προσήρτησε τὴν Σελασίαν (1740) καί, διὰ μέσου διαφόρων περιπετειῶν, ἐνίκα εἰς τὸν Ἑπταετῆ πόλεμον τὸν στρατὸν αὐτῆς καὶ τῶν συμμάχων της Γαλλίας καὶ Ρωσίας. Ἡ Πρωσσία ἔκτοτε κατέστη μία ἐκ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης.

Ἐν Ἰταλίᾳ, τὸ βασίλειον τῆς Νεαπόλεως ἐκ τῆς Αὐστρίας περιῆλθεν εἰς τὴν Σαρδηνίαν καὶ ἀκολούθως εἰς ἕνα γόνον τῶν Βουρβώνων τῆς Ἱσπανίας (1735), ἡ Τοσκάνη, τοὐναντίον, ἐδόθη εἰς τὸν οἶκον τῆς Αὐστρίας (1735). Οἱ δοῦκες τῆς Σαβοΐας ἐγένοντο βασιλεῖς ἀπὸ τοῦ 1713. Ἡ Γαλλία νικήσασα ἀρχικῶς εἰς τὸν διὰ τῆς συνθήκης τῆς Aix-la-Chapelle (1748) τερματισθέντα πόλεμον,

Η ΕΥΡΩΠΗ ΤΟΝ ΙΕ′ ΑΙΩΝΑ Μ. Χ. (μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων).

Digitized by Google

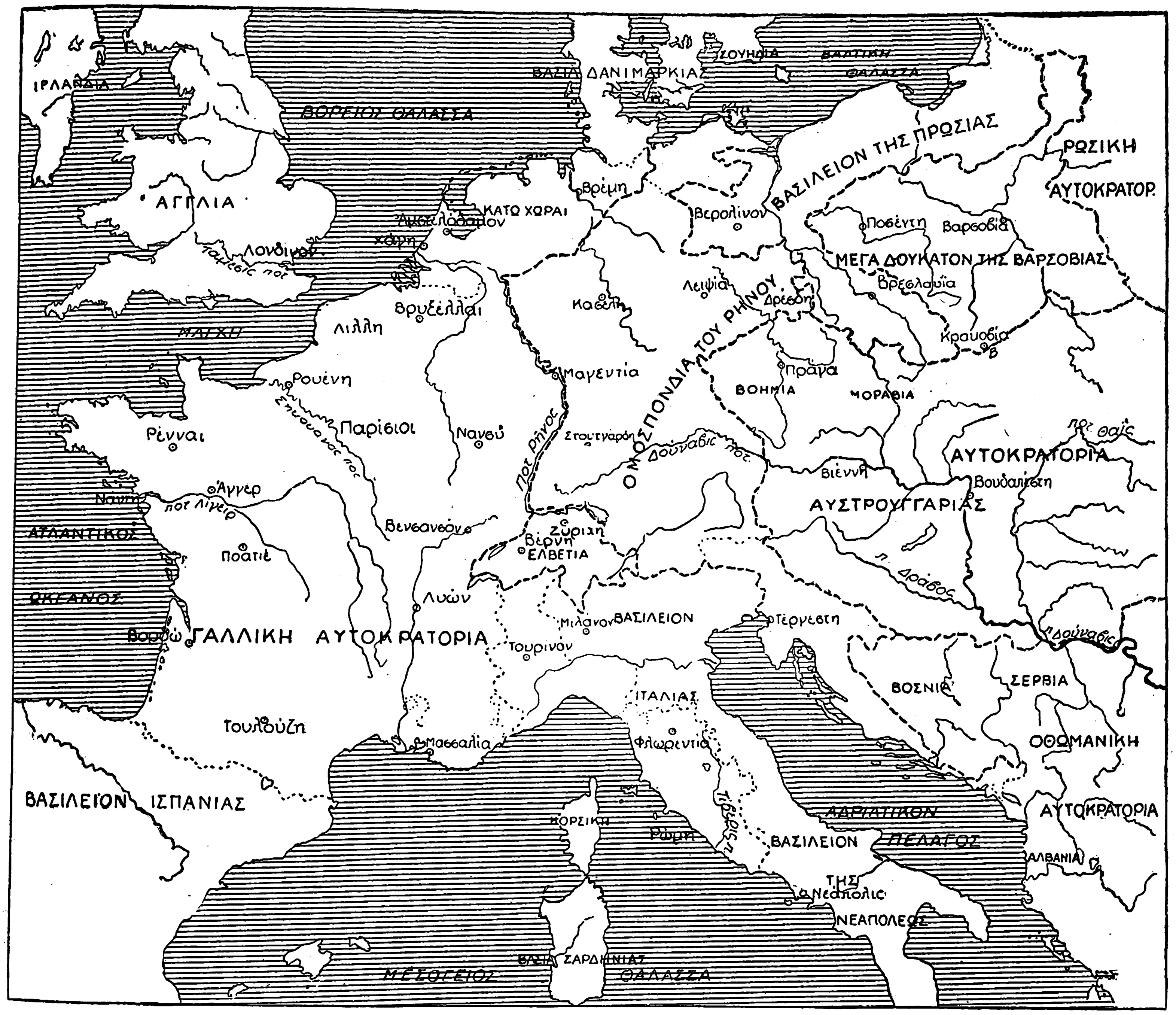

Η ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΝΑΠΟΛΕΟΝΤΕΙΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ (ΙΘ' ΑΙΩΝ).

ὑπῆρξεν ἀτυχὴς ἀκολούθως καὶ κατὰ ξηράν, ἀλλ' ἰδίως κατὰ θάλασσαν καὶ ἐν ταῖς ἀποικίαις κατὰ τὸν Ἑπταετῆ πόλεμον (1756-1763). Ἀπέκτησεν ἐν τούτοις ὑπὸ τὴν βασιλείαν Λουδοβίκου τοῦ ΙΕ' τὴν Λωρραίνην (συνθήκη 1738) καὶ τὴν Κορσικὴν (1768).

Διαρκοῦντος τοῦ ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνος ἐπῆλθον σπουδαιόταται μεταβολαὶ εἰς τὴν πολιτικὴν γεωγραφίαν τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης. Ὁ οἶκος τῆς Αὐστρίας εὗρεν ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ταύτης ἀντάλλαγματα εἰς βάρος τῶν ἐν τῇ Δύσει ἀπωλειῶν του. Ἀπειληθέντες ὑπὸ τῶν Τούρκων μέχρις αὐτῆς τῆς Βιέννης (1683), οἱ Αὐστριακοὶ ἀπώθησαν αὐτοὺς καὶ ἀνακατέλαβον τὴν Οὐγγαρίαν, μέρος τῆς Βοσνίας, τῆς Σερβίας καὶ τῆς Βλαχίας δυνάμει τῶν συνθηκῶν τοῦ Κάρλοβιτς (1699) καὶ τοῦ Πασσάροβιτς (1718)· ἀλλὰ μετὰ εἰκοσαετίαν ἀπέδωκαν εἰς τοὺς Τούρκους τὴν Βλαχίαν, τὴν Σερβίαν καὶ τὴν Βοσνίαν (συνθήκη τοῦ Βελιγραδίου 1739. Ἡ Ρωσία διὰ πρώτην φορὰν ἐπεξέτεινε τὰς κατακτήσεις της μέχρι τῆς Μαύρης θαλάσσης, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ τὰς ἐγκαταλείψῃ συνεπείᾳ ἀτυχοῦς ἐκστρατείας ἐπὶ τοῦ Προύθου (1711) καὶ δὲν τὰς ἐπανέκτησεν εἰμὴ κατὰ τὸ 1774 διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Καϊναρτζίκ. Διὰ τῶν συνθηκῶν τοῦ Nystadt (1721) καὶ τοῦ Abo (1743) ἐπέτυχε τὴν παραχώρησιν τῆς Καρελίας, τῆς Λιβονίας, τοῦ ἡμίσεος τῆς Φινλανδίας. Τῇ συνενοχῇ τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Πρωσσίας διεμέλισε τὴν Πολωνίαν τῷ 1772, λαβοῦσα τὰς ἀνατολικὰς αὐτῆς ἐπαρχίας μέχρι τοῦ Δνειπέρου καὶ μετ' ὀλίγον συνεπλήρωσε τὸ ἔργον της διὰ τοῦ δευτέρου καὶ τρίτου διαμελισμοῦ (1793—1795). Ἡ Αὐστρία κατὰ τὸν τρίτον διαμελισμὸν τῆς Πολωνίας ἔλαβεν ὁλόκληρον τὴν ἐρυθρὰν Ρωσίαν καὶ τὴν Μικρὰν Πολωνίαν, ἡ δὲ Πρωσσία τὴν Μεγάλην Πολωνίαν, τὴν πολωνικὴν Πρωσσίαν καὶ τὴν Μαζοβίαν μετὰ τῆς Βαρσοβίας. Τῷ 1789, ἡ Γαλλία ἐξετείνετο ἀπὸ τῆς Δουγκέρκης μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Βὰρ καὶ ἀπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ μέχρι τοῦ Ρήνου (Ἀλσατία). Ἡ Ἱσπανία καὶ ἡ Πορτογαλία εἶχον τὰ σημερινά των ὅρια, τὸ Γιβραλτὰρ εἶχε καταληφθῆ ὑπὸ τῶν Ἄγγλων· ἀπὸ τοῦ 1703. Ἐν Ἰταλίᾳ, τὰ κυριώτερα κράτη ἦσαν σχεδὸν ὅπως καὶ κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, τὸ βασίλειον τῆς Νεαπόλεως ἢ τῶν Δύο Σικελιῶν, τὸ κράτος τῆς Ἐκκλησίας, τὸ μέγα δουκᾶτον τῆς Τοσκάνης, αἱ δύο ναυτικαὶ δημοκρατίαι, ἐν παρακμῇ τότε, τῆς Βενετίας καὶ τῆς Γενούης, καὶ τὸ βασίλειον τῆς Σαρδηνίας. Τὸ Μιλᾶνον εὑρίσκετο ὑπὸ τοὺς Αὐστριακούς. Οἱ Τοῦρκοι παρέμενον κύριοι τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου. Ἡ Ἀγγλία ἦτο πανίσχυρος κατὰ θάλασσαν καὶ κατεῖχε, παρὰ τὸν ἀποχωρισμὸν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἀπεράντους ἀποικίας. Ὁ οἶκος τῆς Αὐστρίας ἐξετείνετο διὰ τῆς Οὐγγαρίας μέχρι τοῦ κάτω Δουνάβεως, ὑπερέβη τὰ Καρπάθια, ἀφαιρέσασα ἐκ τῆς Πολωνίας τὴν Γαλικίαν (Ἐρυθρὰ Ρωσία καὶ Μικρὰ Πολωνία) ἐπίεζε τὴν Ἰταλίαν διὰ τῆς κατοχῆς τοῦ Μιλάνου καὶ κατεῖχεν ἀπὸ τοῦ 1713 τὰς καθολικὰς Κάτω Χώρας. Ἡ Πρωσσία, γενομένη Μεγάλη Δύναμις. μολονότι οἱ κάτοικοί της ἀνήρχοντο μόλις εἰς 5.600.000. κατεῖχε τὴν Σιλεσίαν καὶ μέρος τῆς Πολωνίας, παρὰ τῆς ὁποίας ἀφῄρεσε προσέτι (1793—1795) χώραν κατοικουμένην ὑπὸ πληθυσμοῦ ὑπερβαίνοντος τὰ 2 ἑκατομμ. Ἡ Πολωνία, ἐν τούτοις, μολονότι ἠκρωτηριασμένη καὶ ἀνίσχυρος, ὑφίστατο ἀκόμη, καὶ ἡ Ρωσία ἀποβᾶσα ἐπίσης Μεγάλη Δύναμις, δὲν ὑπερέβαινε μὲν τὸν Δνείπερον, ἀλλὰ κατεῖχε σχεδὸν ὅλον τὸ ὑπόλοιπον τῆς ἀνατολικῆς πεδιάδος μέχρι τῶν προπόδων τοῦ Καυκάσου, τὴν Κουρλανδίαν (1793), ὅ,τι ἀπέμενεν ἐκ τῆς Φινλανδίας (1809), μέρος τῆς Πολωνίας (1793—1795) καὶ τὴν περιοχὴν τοῦ Καυκάσου. Ἡ Σουηδία διετήρει τὸ ἥμισυ τῆς Φινλανδίας καὶ μέρος τῆς Πομερανίας. Ἡ Νορβηγία μετὰ τῆς Δανίας εἶχον τὸν αὐτὸν βασιλέα.

Οἱ πόλεμοι τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ Ναπολέοντος τοῦ Μεγάλου ἀνεστάτωσαν τὸν χάρτην τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης. Ἡ Γαλλία ὑπὸ τὴν δημοκρατίαν ἐπεξέτεινε τὰς κατακτήσεις της μέχρι τῶν Ἄλπεων καὶ μέχρι τοῦ Ρήνου (συνθῆκαι τοῦ Κάμπο-Φόρμιο 1797 καὶ τῆς Λουντβὶλ 1801). Παρὰ τὴν δυσαρέσκειαν τῆς Ἀγγλίας τὰ ὅρια τοῦ 1801 θὰ καθιεροῦντο ἴσως διὰ τοῦ χρόνου, ἐὰν ὁ Ναπολέων ἠδύνατο νὰ παραμείνῃ εἰρηνόφιλος καὶ δὲν ἐπεξέτεινεν αὐτὰ μέχρι τῆς Terracine νοτίως τῆς Ρώμης καὶ μέχρι τῆς Λυβέκκης ἐπὶ τῆς Βαλτικῆς. Ἡ συνομοσπονδία τοῦ Ρήνου, ἀποτελουμένη ἐκ τῆς Σαξωνίας, Βαυαρίας καὶ τῆς Βυρτεμβέργης, δημιουργήματα τοῦ Μ. Ναπολέοντος, ἐτέθη ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτοῦ. Ὁ Ναπολέων ἐγένετο βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας, ἀνηγόρευσε τὸν ἀδελφόν του Ἰωσὴφ βασιλέα τῆς Ἱσπανίας καὶ τὸν γαμβρόν του Μυρὰ βασιλέα τῆς Νεαπόλεως. Τὸ βασίλειον τῆς Πρωσσίας, σκληρῶς ἀκρωτηριασθέν, δὲν εἶχε μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Τιλτσὶτ (1807), παρὰ 5 ἑκατομμύρια κατ. Ἐν Αὐστρίᾳ, ὁ αὐτοκράτωρ ἀντήλλαξε τὸν τίτλον τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας, ὅστις εἶχε καταστῆ λέξις κενή, μὲ τὸν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας (1804). Τὰ κράτη αὐτοῦ, κολοβωθέντα ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος, δὲν εἶχον κατὰ τὸ 1810 εἰμὴ 21 ἑκατομμ. κατ. Τῷ 1807—1709 ὁ Ναπολέων ἐδημιούργησε τὸ μέγα δουκᾶτον τῆς Βαρσοβίας. Οὕτω τὸ γιγάντειον οἰκοδόμημα, τὸ ὁποῖον ἀνήγειρεν ὁ Ναπολέων διὰ τῶν νικῶν του, ἀπετέλει κἄτι τὸ πολιτικῶς παράδοξον, ἀπὸ δὲ γεωγραφικῆς καὶ ἐθνογραφικῆς ἀπόψεως κἄτι τὸ παράλογον.

Τὸ Ναπολεόντειον οἰκοδόμημα κατέρρευσε τῷ 1814 διὰ τοῦ συνασπισμοῦ τῆς Ἀγγλίας, τῆς Πρωσσίας, τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Αὐστρίας.

Διὰ τῶν συνθηκῶν τῶν Παρισίων (1814 καὶ 1815) καὶ τῶν συνθηκῶν τῆς Βιέννης, ἀνεσχηματίσθη ὁ χάρτης τῆς Εὐρώπης καὶ ἱκανοποιήθησαν αἱ φιλοδοξίαι τῶν νικητῶν. Ἡ Γαλλία ἐπανῆλθεν εἰς τὰ σύνορα τοῦ 1790. Ἡ Πρωσσία ἔλαβε μεγάλας ἐκτάσεις ἐπὶ τοῦ Ρήνου. Ἡ Αὐστρία ἐπανέκτησε τὰ ἐδάφη, ἅτινα εἶχεν ἀπολέσει, καὶ ἔλαβεν ἐπὶ πλέον ἐν Ἰταλίᾳ τὸ Λομβαρδοενετικὸν βασίλειον. Ἡ Γερμανικὴ συνομοσπονδία ἀντικατέστησε τὴν παλαιὰν Γερμανικὴν αὐτοκρατορίαν. Ἡ Ρωσία, ἥτις εἶχεν ἐπωφεληθῆ ἐκ τῆς Γαλλικῆς συμμαχίας,

Digitized by Google

διὰ νὰ λάβῃ παρὰ τῆς Σουηδίας τὸ ὑπόλοιπον τῆς Φινλανδίας (1809) καὶ τὴν Βεσσαραβίαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους (1812), ἔλαβε τὸ δουκᾶτον τῆς Βαρσοβίας, κληθὲν βασίλειον τῆς Πολωνίας καὶ διατηρῆσαν μέχρι τοῦ 1830 ἰδίαν κυβέρνησιν. Ἡ εὐρωπαϊκὴ ἰσορροπία, ἥτις συνιστᾶτο διὰ τῆς συνθήκης τοῦ 1815, δὲν διήρκεσεν οὐδ' ἥμισυν αἰῶνα.

Τῷ 1828 διὰ τῆς συνθήκης τῆς Ἀδριανουπόλεως ἡ Ἑλλὰς ἀπηλευθερώθη τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ. Τῷ 1830 τὸ Βέλγιον ἀπεχωρίσθη τῶν Κάτω Χωρῶν καὶ ἀπετέλεσεν ἴδιον βασίλειον. Τῷ 1856 ἡ Ρωσία, μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Σεβαστουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀγγλογάλλων, ὑπεχρεώθη νὰ περιορίσῃ τὰ πρὸς τὸν Δούναβιν ὅρια αὐτῆς. Τῷ 1859 αἱ ἰταλικαὶ ἐπαρχίαι ἀπηλευθερώθησαν ἀπὸ τῆς αὐστριακῆς κυριαρχίας διὰ τῆς ἐκστρατείας Ναπολέοντος τοῦ Γ', συμμαχήσαντος μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Σαρδηνίας. Ἡ Αὐστρία παρεχώρησε τότε τὴν Λομβαρδίαν καὶ οἱ λαοὶ τῆς χερσονήσου ἡνώθησαν μετὰ τῶν Πεδεμοντίων καὶ ἀπετέλεσαν τὸ βασίλειον τῆς Ἰταλίας (1861), μεγεθυνθὲν τῷ 1866 διὰ τῆς παραχωρήσεως τῆς Βενετίας καὶ συμπληρωθὲν τῷ 1870 διὰ τῆς καταλήψεως τῆς Ρώμης. Ἡ ἵδρυσις τοῦ βασιλείου τούτου, ἀποτελέσαντος τὴν ἕκτην Μεγάλην Δύναμιν τῆς Εὐρώπης, ἐκέντησε τὴν φιλοδοξίαν τῆς Πρωσσίας, ἥτις μετὰ τῆς Αὐστρίας ἐπετέθη κατὰ τῆς Δανίας, τὴν ἐνίκησεν εἰς τὴν Σάδοβαν (1866), κατήργησε τὴν Γερμανικὴν συνομοσπονδίαν, προσήρτησε τὸ Σλέσβιγκ-Ὁλστάϊν καὶ μέρος τῶν γερμανικῶν κρατῶν καὶ ὠργάνωσεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν της τὴν συνομοσπονδίαν τῆς Βορείου Γερμανίας. Τῷ 1870. ὁ πόλεμος, ὅστις ἀπὸ τετραετίας ἀνεμένετο, ἐξερράγη μεταξὺ τῆς Πρωσσίας καὶ τῆς Γαλλίας. Ἡ Γαλλία ἡττηθεῖσα ἀπώλεσε τὴν Ἀλσατίαν καὶ Λωρραίνην καὶ τὸ φυσικὸν πρόχωμα τοῦ Ρήνου καὶ τῶν Βοσγίων, δι' οὗ ἐπροφυλάσσετο ἡ κοιλὰς τοῦ Σηκουάνα. Τῷ 1871 ἐδημιουργήθη ἡ Γερμανικὴ αὐτοκρατορία μὲ αὐτοκράτορα τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας, ἀποβᾶσα σὺν τῷ χρόνῳ πρώτης τάξεως δύναμις.

Τῷ 1878 ἡ Εὐρώπη συνεταράχθη ἐκ τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου. Οἱ Ρῶσοι προελάσαντες ραγδαίως διὰ τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου καὶ φθάσαντες πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπέβαλον εἰς τὴν Τουρκίαν τὴν συνθήκην τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, διὰ τῆς ὁποίας ἐξεπληροῦτο τὸ μέγιστον μέρος τῶν ρωσικῶν πόθων ἐν τῇ ἐγγὺς Ἀνατολῇ, ἡ δὲ Βαλκανικὴ χερσόνησος περιήρχετο σχεδὸν ὁλόκληρος, πλὴν τῆς Ἑλλάδος, εἰς τοὺς Σλαύους. Κατὰ τῆς συνθήκης ταύτης ἐξηγέρθη κυρίως ἡ Ἀγγλία, τῆς ὁποίας διεκινδύνευον ἐκ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ Σλαυϊσμοῦ τὰ ἐν τῇ ἐγγὺς Ἀνατολῇ συμφέροντα, πρὸς στιγμὴν δὲ ἠπειλήθη καὶ ἀγγλορρωσικὸς πόλεμος. Ἐν τέλει ἡ Ρωσία ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ, οἱ δὲ ἀντιπρόσωποι τῶν Μεγάλων Δυνάμεων καὶ τῆς Τουρκίας, συνελθόντες ἐν Βερολίνῳ, κατήρτισαν τὴν Βερολίνειον κληθεῖσαν συνθήκην (βλ. λ. *Βερολίνειον* συνέδριον), δι' ἧς ἐδημιουργεῖτο ἡ Βουλγαρικὴ ἡγεμονία καὶ ἀνεγνωρίζετο ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Σερβίας, τῆς Ρουμανίας καὶ τοῦ Μαυροβουνίου, προσηρτᾶτο εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ Θεσσαλία καὶ μικρὸν τμῆμα τῆς Ἠπείρου, ἡ δὲ Βοσνία καὶ Ἑρζεγοβίνη εἰς τὴν Αὐστρίαν.

Ἡ Βερολίνειος συνθήκη ηὐνόησε τὰ μέγιστα τοὺς Σλαύους καὶ ἔδωκε μεγίστην ὤθησιν εἰς τὰς πανσλαυϊστικὰς ἰδέας, αἵτινες ηὔξησαν μεγάλως τὸν μεταξὺ Ρωσίας καὶ Ἀγγλίας ἀνταγωνισμόν. Ἡ ταπείνωσις τῆς Τουρκίας καὶ αἱ συγκοινωνίαι μετὰ τῶν Ἰνδιῶν, καθὼς καὶ αἱ προσπάθειαι τῶν Ρώσων ὅπως ὁλονὲν ἐπεκτείνουν τὴν διείσδυσίν των καὶ εἰς τὴν κεντρικὴν καὶ τὴν νότιον Ἀσίαν, μετέφερον τὸ κέντρον τῆς εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς καὶ τὸ πεδίον τῆς δράσεως τῆς διπλωματίας εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀσίαν.

Ἐδημιουργήθη οὕτω τὸ περιλάλητον *Ἀνατολικὸν* ζήτημα (βλ. λ.), τοῦ ὁποίου ἡ λύσις ἀπησχόλησεν ἐπὶ μακρὸν τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἡ ἕνωσις τῶν γερμανικῶν κρατῶν εἰς μίαν δύναμιν προσέδωκε τοσαύτην ἰσχὺν εἰς τὴν Γερμανικὴν αὐτοκρατορίαν, ὥστε ἡ ἀγγλικὴ καὶ ἡ ρωσικὴ πολιτικὴ ἤρχισαν νὰ ἀνησυχοῦν σοβαρῶς. Ἀλλ' ὁ Βίσμαρκ, διὰ δεξιοῦ χειρισμοῦ τῶν ἑκάστοτε προκυπτόντων ζητημάτων, κατώρθωνε νὰ συγκρατῇ ἐπὶ πολὺ τὴν Ρωσίαν παρὰ τὸ πλευρόν του καὶ νὰ παρεμποδίζῃ τὴν προσέγγισιν ταύτης πρὸς τὴν Ἀγγλίαν. Αὐτὸς δὲ εἶναι ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον ἡ Γερμανία ἐφαίνετο κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην (1870—1880) τόσον ὑποχωρητικὴ πρὸς τὴν Ρωσίαν καὶ συνέβαλε τόσον πολὺ εἰς τὴν αὔξησιν τῆς σλαυϊκῆς ἐπιρροῆς εἰς τὰ Βαλκάνια, εἰς βάρος τῆς Τουρκίας.

Ἡ Ἀγγλία, διαβλέπουσα καὶ προαισθανομένη τὸν ἐκ τῆς περαιτέρω αὐξήσεως τῆς γερμανικῆς ἰσχύος κίνδυνον, προσεπάθησε νὰ παραιτηθῇ τοῦ πρὸς τὴν Ρωσίαν ἀνταγωνισμοῦ διὰ καταλλήλου συμβιβασμοῦ, ἵνα καταστῇ δυνατὸν νὰ ἀποσπάσῃ ταύτην ἀπὸ τῆς γερμανικῆς ἐπιρροῆς καὶ τὴν καταστήσῃ ἐπίφοβον ἀντίπαλον τῆς Γερμανίας.

Εἰς τὴν ἀπομάκρυνσιν τῆς Ρωσίας ἀπὸ τῆς γερμανικῆς πολιτικῆς συνέτεινε καὶ ὁ διαρκὴς ἀνταγωνισμὸς καὶ αἱ συνεχεῖς προστριβαὶ μεταξὺ Ρωσίας καὶ Αὐστροουγγαρίας, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ Γερμανία ἠναγκάσθη νὰ ταχθῇ τέλος ὁριστικῶς πρὸς τὸ μέρος τῆς δευτέρας.

Συγχρόνως αἱ προστριβαὶ μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Γαλλίας διὰ τὴν ἐπικράτησιν ἐπὶ τῆς Βορείου Ἀφρικῆς καὶ ἰδίως ἐν Τύνιδι καὶ ὁ πόθος τῶν Γάλλων ὅπως ἀποπλύνουν τὴν ἧτταν καὶ τὴν ταπείνωσιν τοῦ 1870 καὶ ματαιώσουν τὴν οἰκονομικὴν ἐπικράτησιν, πρὸς τὴν ὁποίαν ἐφέρετο ἀκατάσχετος, ἕνεκα τῆς στρατιωτικῆς καὶ πολιτικῆς της ἰσχύος, ἡ Γερμανία, ὤθησαν τὴν Γαλλίαν νὰ προσεγγίσῃ ἀνεπιφυλάκτως πρὸς τὴν Ρωσίαν.

Οὕτως ἡ Γερμανία, πρὸς διατήρησιν τῆς ἡγεμονικῆς θέσεως ἐν Εὐρώπῃ, ἐστράφη ὁριστικῶς πρὸς τὴν Αὐστροουγγαρίαν (1879) καὶ πρὸς τὴν Ἰταλίαν (1882), μετὰ τῶν ὁποίων, ἕνεκα τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων λόγων, κατέστη εὐχερὴς ἡ συνεννόησις. Διὰ τῆς συνεννοήσεως τῶν τριῶν κρατῶν, Γερμανίας, Αὐστροουγγαρίας καὶ Ἰταλίας, ἐδημιουργήθη ἡ *Τριπλῆ Συμμαχία*, ἀντίρροπον τῆς ὁποίας ἐγένετο μετ' ὀλίγον ἡ *Τριπλῆ Συνεννόησις*.

Πυρὴν τῆς Τριπλῆς Συνεννοήσεως ἐχρησίμευσεν ἡ συμμαχία μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ρωσίας (1893), εἰς τὴν ὁποίαν ἐπηκολούθησεν ἡ συνεννόησις μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας (1904), ἡ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἐγκάρδιος *Συνεννόησις* (β. λ.).

Μετὰ τὸν ρωσοϊαπωνικὸν πόλεμον (1905) καὶ τὴν κατάπαυσιν τοῦ ἐν Ἀσίᾳ ἀγγλορωσικοῦ ἀνταγωνισμοῦ, κατέστη δυνατὴ καὶ ἡ προσέγγισις μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ρωσίας, οὕτω δὲ ἡ Εὐρώπη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Κ' αἰῶνος εὑρέθη διῃρημένη εἰς δύο μεγάλα πολιτικὰ καὶ διπλωματικὰ στρατόπεδα, τῆς Τριπλῆς Συμμαχίας ἀφ' ἑνὸς καὶ

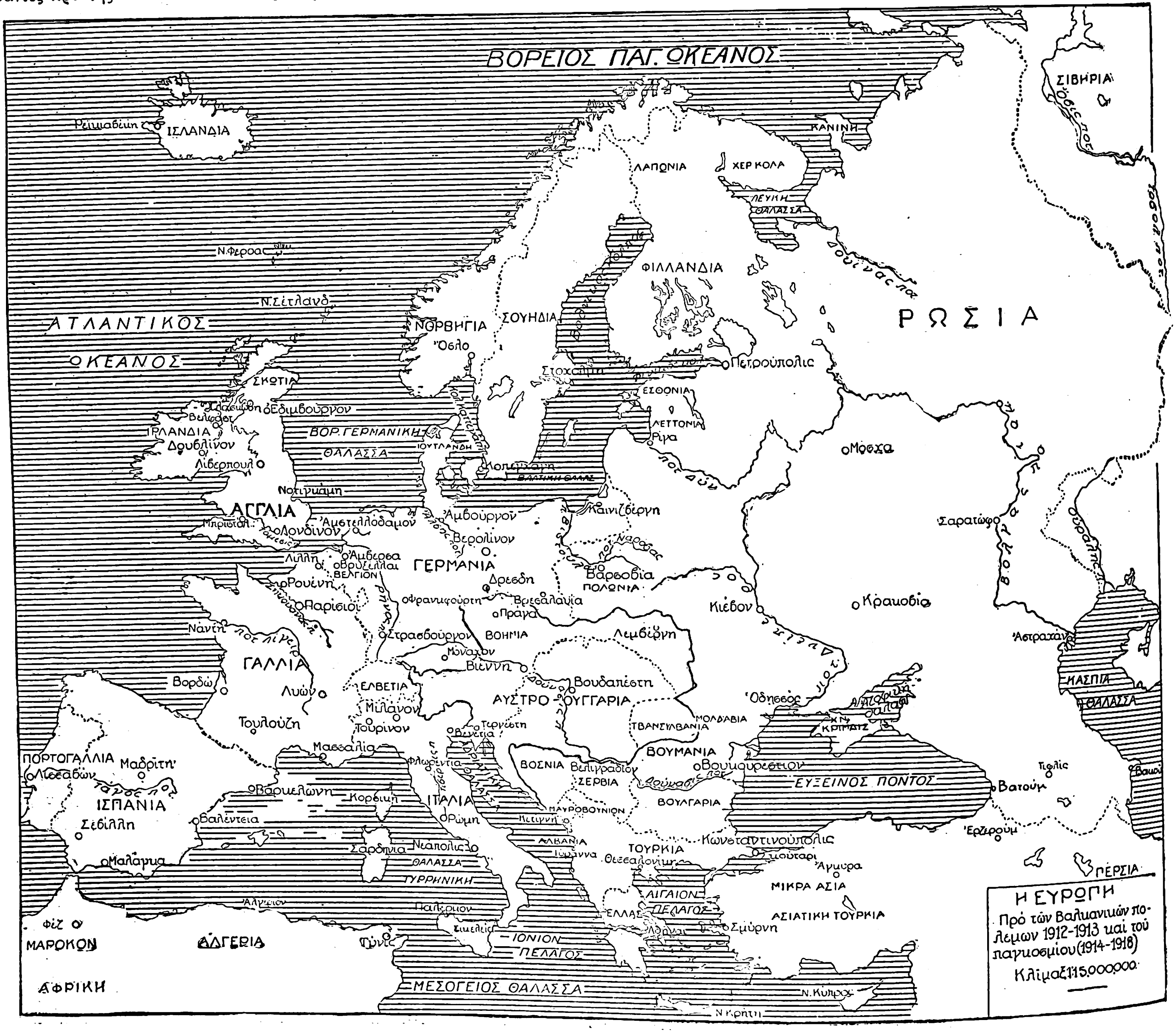

τῆς Τριπλῆς Συνεννοήσεως ἀφ' ἑτέρου, μεταξὺ τῶν ὁποίων διεξήγετο σφοδρότατος ἀνταγωνισμὸς ἐπὶ παντὸς πεδίου δράσεως, πολιτικοῦ, διπλωματικοῦ, οἰκονομικοῦ καὶ πνευματικοῦ. Τὰ ἄλλα κράτη τῆς Εὐρώπης, ἰδίως τὰ μικρότερα, ἠναγκάσθησαν νὰ ταχθοῦν πρὸς τὸ ἓν ἢ τὸ ἕτερον μέρος

Ὁ ἀνταγωνισμὸς οὗτος μεταξὺ τῶν δύο μεγάλων ὁμάδων τῶν κρατῶν προπαρεσκεύασε τὴν μεγάλην σύρραξιν, ἥτις τέλος ἐπῆλθε τῷ 1914, ἐξελιχθεῖσα εἰς *Παγκόσμιον πόλεμον* (βλ. λ.).

Πρὸ τῆς συρράξεως ταύτης εἶχε λάβει χώραν ὁ πόλεμος μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Τουρκίας (1911), ὁ ὁποῖος ὤξυνεν ἔτι πλέον τὸν μεταξὺ τῶν δύο μεγάλων ὁμάδων τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν ἀνταγωνισμὸν καὶ ἐχρησίμευσε, τρόπον τινά, ὡς γέφυρα διὰ τοὺς *Βαλκανικοὺς πολέμους* (1912—1913) (βλ.λ.), οἵτινες πάλιν προελείαναν τὸ ἔδαφος τοῦ μεγάλου ἀγῶνος τοῦ 1914.

Ὁ Παγκόσμιος πόλεμος ἀπέληξε διὰ τῆς στρατιωτικῆς νίκης τῆς Τριπλῆς Συνεννοήσεως καὶ ὡδήγησεν εἰς τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης τῶν *Βερσαλλιῶν* (βλ. λ.), διὰ τῆς ὁποίας καθωρίσθησαν τὰ νέα πολιτικὰ ὅρια τῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης καὶ ἱδρύθη ἡ *Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν* (βλ. λ.), ἥτις ἀποτελεῖ ἔκτοτε τὸν ρυθμιστὴν τῶν διεθνῶν σχέσεων.

Ὁ Παγκόσμιος πόλεμος ἐχρησίμευσεν ἐπίσης καὶ ὡς ἀφορμὴ τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως ἐν Ρωσίᾳ, ἥτις ἀπέληξεν εἰς τὴν κατάλυσιν τοῦ ἀπολυταρχικοῦ καὶ ἀστικοῦ καθεστῶτος καὶ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῆς κυριαρχίας τοῦ προλεταριάτου. Μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἡ Ἑλλὰς ἐξηκολούθησε τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας ἀγῶνα, μεταφερθέντα εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ὅπου ὑπέστη τὴν στρατιωτικὴν ἧτταν τοῦ 1922, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας ὑπεχρεώθη εἰς τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης (1923), τροποποιούσης ἐν πολλοῖς τὴν συνθήκην τῶν Σεβρῶν τοῦ 1920, καὶ ἐδέχθη ἐντὸς τοῦ ἐλευθέρου ἐδάφους της ὑπὲρ τὸ ἓν καὶ ἥμισυ ἑκατομμύριον Ἑλλήνων προσφύγων ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας καὶ Ἀνατολικῆς Θρᾴκης, ἕνεκα τοῦ βιαίου διωγμοῦ καὶ τῆς διὰ συνθήκης ὑποχρεωτικῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν μεταξὺ Τουρκίας καὶ *Ἑλλάδος* (βλ. λ.).

—[ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ] *Πολιτισμὸν* λέγοντες ἐννοοῦμεν σύνολον ἀξιῶν, αἵτινες ἐγεννήθησαν ἱστορικῶς, ἀποτελοῦν ἑνιαῖον ὀργανικὸν ὅλον καὶ ἐκφράζουν ὡρισμένον νόημα. Κατὰ ταῦτα ὁ πολιτισμὸς δὲν εἶναί τι ὑλικὸν καὶ δὲν ἐξαντλεῖται εἰς τὰ τεχνικὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων διευκολύνομεν τὸν ὑλικὸν βίον, οἷα αἱ διάφοροι ἀνακαλύψεις καὶ αἱ ἐφαρμογαὶ αὐτῶν, ἡ ὑποδούλωσις τῶν δυνάμεων τῆς φύσεως εἰς τὰς ἀνάγκας ἡμῶν, ἡ συσσώρευσις πλούτου καὶ ἡ χρησιμοποίησις αὐτοῦ πρὸς διαφόρους πρακτικοὺς σκοπούς. Ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον νοοῦμέν τι μᾶλλον πνευματικόν, ψυχικόν, ἐσωτερικόν, ὅπερ ἔχει μὲν στενὴν σχέσιν πρὸς τὰς συνθήκας τοῦ βίου, τὰς ὑπὸ τῶν τεχνικῶν μέσων προαγομένας, ἀλλ' ἐκφράζεται διὰ πνευματικῶν δημιουργημάτων περιεχόντων νόημα. Κατὰ ταῦτα ὁ πολιτισμὸς φέρει κυρίως ὑποκειμενικὸν χαρακτῆρα, τὸ δὲ περιεχόμενον αὐτοῦ καθίσταται αἰσθητὸν καὶ ἀντικειμενικὸν διὰ τῆς ἐνσωματώσεως τρόπον τινὰ τῶν ἀξιῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται. Αἱ ἀξίαι δὲ αὗται, τὸ κατ' ἀρχὰς συγκεχυμέναι καὶ εἰς ἀλλήλας μεταβαίνουσαι, διαφοροποιοῦνται βαθμηδόν, διακρίνονται ἀλλήλων, ἀποτελοῦσιν ἰδίους κύκλους ἐν τῇ ψυχῇ τῶν ἀτόμων καὶ τοῦ συνόλου, διαρθροῦνται εἰς βαθμολογικὴν κλίμακα καὶ ἐμφανίζονται ὡς τοιαῦται καὶ εἰς τὰ ἀντικειμενικὰ πλάσματα, διὰ τῶν ὁποίων λαμβάνουσιν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν καὶ μορφήν. Οἱ κύκλοι οὗτοι ἢ τὰ στοιχεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται ὁ πολιτισμός, εἶναι τὰ ἑξῆς: γνῶσις ἢ ἐπιστήμη, οἰκονομία, τέχνη, θρησκεία, κοινωνικότης καὶ δύναμις. Ὡς ροπαὶ ἢ ὡς θεμελιώδεις νόμοι ἢ τύποι ζῶντες ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ καθ' ἕκαστον, λαμβάνουσιν ὑπόστασιν διὰ τοῦ συνόλου καὶ ἐν τῷ συνόλῳ δι' ἀντικειμενικῶν πλασμάτων, τὰ ὁποῖα εἶναι προβολὴ τῶν ἀντιστοίχων ἀξιῶν ἐκτὸς τοῦ ὑποκειμένου. Τὰ πλάσματα δὲ ταῦτα ἐξελίσσονται μετὰ τῶν ἀτόμων, πλουτίζονται διὰ τῆς ἱστορίας καὶ ἀποκτῶσιν οὕτως ἰδίαν ζωήν, ἥτις δὲν ἐξαρτᾶται πλέον μόνον ἐκ τῶν καθ' ἕκαστον ἀτόμων, ἀλλ' ἐπιδρῶσι καὶ αὐτὰ ἐπ' ἐκεῖνα. Τοιουτοτρόπως δημιουργεῖται ἀντικειμενικὸν πνευματικὸν περιβάλλον, ἄνευ τοῦ ὁποίου εἶναι ἀδύνατον νὰ νοηθῶσι καὶ νὰ ἑρμηνευθῶσι τὰ ἄτομα τὰ ἀνήκοντα εἰς ὡρισμένον τινα πολιτισμόν. Ἀλλ' αἱ ἀξίαι αὗται, αἱ ὁποῖαι ἐκφράζονται διὰ τῶν ἀντικειμενικῶν πλασμάτων τῆς ἐπιστήμης, τῆς τέχνης, τοῦ κοινωνικοῦ βίου, τοῦ κράτους, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας, τῆς θρησκείας, δὲν κέκτηνται πᾶσαι ἴσην δύναμιν ἐν τῇ ψυχῇ τῶν διαφόρων γενεῶν καὶ τῶν ἱστορικῶν περιόδων. Μία ἐξ αὐτῶν ὑπερέχει ἑκάστοτε τῶν λοιπῶν, ὑποτάσσει αὐτὰς καὶ παρέχει οὕτως εἰς τὴν ἱστορικὴν περίοδον τὸν χαρακτῆρα αὐτῆς. Συνεπῶς ἡ μία ἐποχὴ γεννᾶται ἐκ τῆς προηγουμένης ἐξ ἀντιδράσεως καὶ ἐκ τῆς πάλης τῶν ἀξιῶν πρὸς ἀλλήλας. Τοῦτο καλεῖται ἐξέλιξις τοῦ πολιτισμοῦ, ἥτις δύναται νὰ εἶναι προϊοῦσα, ἀλλ' οὐχὶ σπανίως καὶ κατιοῦσα. Ἡ ἐσωτερικὴ ἑνότης τῶν ἀξιῶν διασπᾶται, ἡ δὲ διάσπασις αὕτη ἐκφαίνεται διὰ τῶν μακρῶν καὶ ὀξέων ἀγώνων μεταξὺ τῶν στοιχείων τοῦ πολιτισμοῦ, οἷον μεταξὺ τέχνης, θρησκείας καὶ ἐπιστήμης.

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω εἶναι εὔκολον νὰ εὕρωμεν τί ἐννοοῦμεν ὅταν λέγωμεν πολιτισμὸν τῆς Εὐρώπης. Ὑπὸ τὴν φράσιν ταύτην νοοῦμεν τὸ σύνολον τῶν βασικῶν ἀξιῶν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ὡς διεμορφώθησαν αὗται καὶ ἐξεδηλώθησαν ἐν Εὐρώπῃ, τὸ μὲν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς θέσεως, τοῦ κλίματος καὶ τοῦ ἐδάφους τῆς ἠπείρου ταύτης, τὸ δὲ ἕνεκα τοῦ ἰδιαιτέρου χαρακτῆρος τῶν φύλων, ἅτινα κατῴκησαν ἐν αὐτῇ, τὸ δὲ καὶ συνεπείᾳ τῶν ἱστορικῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἃς ἐτέλεσεν ἑκάστοτε ἡ ἤπειρος αὕτη διὰ μέσου τῶν αἰώνων. Κοιτὶς τοῦ πολιτισμοῦ τούτου ἐγένετο ἡ Ἑλληνικὴ χερσόνησος, τὸ μὲν διὰ τὴν ἰδιοφυΐαν τῶν φύλων, ἅτινα ἐγκατεστάθησαν ἐν αὐτῇ, τὸ δὲ διὰ τὰς φυσικὰς συνθήκας, ὑπὸ τὰς ὁποίας ὑπήχθη, τὸ δὲ καὶ διὰ τὰς παρορμήσεις, τὰς ὁποίας ἐδέχθη ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, πρὸς τὴν ὁποίαν συνορεύει ἡ Ἑλλάς. Οἱ διάφοροι κύκλοι τοῦ πολιτισμοῦ ἐχωρίσθησαν βαθμηδὸν ἀλλήλων καὶ ἀπέκτησαν ἰδίαν ζωὴν ἕκαστος καὶ ἀνεξαρτησίαν. Τὴν μονοκρατορίαν τῶν θρησκευτικῶν ἀξιῶν περιώρισεν ἡ ἐνίσχυσις τῶν αἰσθητικῶν ἢ καλλιτεχνικῶν ἀξιῶν, αἵτινες παρέμειναν καθ' ὅλην τὴν κυρίως ἑλληνικὴν περίοδον αἱ ἄρχουσαι, ἐν συνδυασμῷ ὅμως πρὸς τὰς θρησκευτικάς.

Κλασσικὸν παράδειγμα τοῦ τοιούτου συνδέσμου εἶναι ὁ Πλάτων καὶ ἡ φιλοσοφία του, ἥτις ἐν τῇ νεοπλατωνικῇ διαμορφώσει αὐτῆς ἀποβαίνει ὅμως καθαρῶς θρησκευτική. Τὴν ἰσορροπίαν ἐν τούτοις τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ διαταράττει ἡ γνῶσις-ἐπιστήμη διὰ τῆς κριτικῆς τὴν ὁποίαν ἀσκεῖ ἐπὶ τῶν θρησκευτικῶν δοξασιῶν. Οὕτω δημιουργεῖται ἡ μεγάλη πνευματικὴ ἐπανάστασις τῶν ἀρχαίων χρόνων, ἥτις καταστρέφει τὴν ὑπάρχουσαν ἑνότητα καὶ ὁδηγεῖ εἰς τὸ χάος τῶν ἀλεξανδρινῶν χρόνων, κατὰ τοὺς ὁποίους συνεχίζονται αἱ ἀπόπειραι τῶν μεγάλων φιλοσόφων τῶν κλασσικῶν χρόνων πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἑνότητος ἐκείνης, χωρὶς ὅμως νὰ καταστῇ δυνατή, τὸ μὲν ἕνεκα ἐλλείψεως μεγάλων προσωπικοτήτων, τὸ δὲ ἕνεκα τῆς μείζονος ταραχῆς, τὴν ὁποίαν ἐπήνεγκεν ἡ ἀνάμιξις διαφορωτάτων λαῶν διὰ τοῦ ἔργου Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου.

Ἡ ζήτησις, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς ἑλληνιστικῆς περιόδου, ἀπολήγει εἰς πλήρη ἀπόγνωσιν, ἥτις ὁδηγεῖ πάλιν εἰς τὴν ὑπὸ τὰς φυσικὰς δυνάμεις ὑποταγήν, ἐκδηλουμένην διὰ τῆς πίστεως εἰς τὴν εἱμαρμένην. Ἀπὸ τῆς καταστάσεως ταύτης τῆς ἀπογνώσεως καὶ τοῦ χάους τῶν ἀντιμαχομένων ἀξιῶν ἐξάγει τὴν τότε οἰκουμένην ὁ Χριστιανισμός, ὅστις κηρύττει τὴν ὑπεροχὴν τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν, καὶ ἰδίᾳ τῶν θρησκευτικῶν, ὁδηγεῖ εἰς τὴν πίστιν ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀνωτέρα τοῦ ὑλικοῦ ἁπλῶς βίου, ἀπαλλάσσει ἀπὸ τῆς εἰς τὴν φύσιν ὑποδουλώσεως καὶ δημιουργεῖ ἢ μᾶλλον ἀποκαθιστᾷ τὴν ἑνότητα τοῦ πολιτισμοῦ, ὑπάγων πάσας τὰς ἀξίας αὐτοῦ ὑπὸ τὰς θρησκευτικάς. Ἡ ἑνότης αὕτη, ἥτις εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν τόσον πολὺ συκοφαντηθέντων μέσων αἰώνων, διασπᾶται ἐκ νέου διὰ νέας πνευματικῆς ἐπαναστάσεως, γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀναγέννησις. Ἡ Ἀναγέννησις σημαίνει ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ἀπὸ τῶν δεσμῶν τῆς παραδόσεως καὶ ἀνατίμησιν τῶν ἀξιῶν, αἵτινες ἀναφέρονται εἰς τὸ ἐνθάδε. Ἡ ἀπελευθέρωσις αὕτη ἐπεχειρήθη ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀρχαίου πνεύματος καὶ ἐμφανίζεται σαφέστερον ἐν τῇ θρησκευτικῇ μεταρρυθμίσει τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Πᾶσαι αἱ ροπαί, αἵτινες ἐνυπάρχουσιν ἐν τῇ κλασσικῇ ἀρχαιότητι καὶ κατὰ τοὺς ἀμέσως μετ' αὐτὴν χρόνους, ἀναβιοῦσι καὶ ἡ διάσπασις συντελεῖται διὰ μίαν ἀκόμη φοράν. Αἱ ἀπόπειραι πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἑνότητος ἀνατρέπονται ὑπὸ τοῦ ὀρθολογισμοῦ καὶ τοῦ διαφωτισμοῦ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἵνα ἐπαναληφθῶσι ζωηρότερον κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ ρωμαντισμοῦ. Αἱ μεγαλειώδεις ἀπόπειραι φιλοσόφων, οἷοι ὁ Σπινόζας, ὁ Κάντιος καὶ ὁ Ἕγελος εἰς οὐδὲν σταθερὸν ἀποτέλεσμα ἤγαγον. Τὰ προβλήματα ἐπολλαπλασιάσθησαν, χωρὶς νὰ πληθύνωνται καὶ αἱ λύσεις. Αἱ δὲ πρόοδοι τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα συνετέλεσαν μεγάλως εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῶν φυσιοκρατικῶν ροπῶν, αἵτινες μονομερῶς θεραπευόμεναι ἀποτελοῦν μέγα κώλυμα τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ. Ὡς ἀντίδρασις πρὸς τὰς ροπὰς ταύτας καὶ ὡς ἀπόπειραι ἀπελευθερώσεως ἀπ' αὐτῶν δέον νὰ νοηθῇ ἡ καλλιέργεια τῶν ἱστορικῶν ἢ πνευματικῶν ἐπιστημῶν, αἵτινες προήχθησαν θαυμαστὸν ὅσον κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας. Τὸ χαῶδες, ἀβέβαιον καὶ διεσπαρμένον τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ καταδεικνύει πλὴν ἄλλων τὸ γεγονός, ὅτι οἱ νεώτεροι φιλόσοφοι, καίπερ ἀπὸ τῶν αὐτῶν δεδομένων ὁρμώμενοι, καταλήγουν εἰς ὅλως διάφορα ἀλλήλων πορίσματα, ὡς καὶ τὸ ἄλλο ἐκεῖνο, ὅτι οὐδὲν φιλοσόφημα κατώρθωσε νὰ ἀποβληθῇ καὶ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν ποθητὴν ἑνότητα. Εἰς τὴν αὐτὴν ἀδυναμίαν διατελεῖ καὶ ἡ θρησκεία, τῆς ὁποίας ἡ ἔκφρασις, διαλυθεῖσα διὰ τῆς ἱστορικῆς κριτικῆς καὶ διὰ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, προσπαθεῖ ματαίως νὰ ἀνασυγκροτηθῇ ἢ νὰ μεταβάλῃ ἑαυτὴν εἰς μορφὴν σύμφωνον πρὸς τὴν νοοτροπίαν τῶν νεωτέρων χρόνων. Συνελόντι εἰπεῖν ὁ εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς ἀποτελεῖ σύνολον ροπῶν ἀντιμαχομένων πρὸς ἀλλήλας. Ἀφ' ἑνὸς παράδοσις, ἀφ' ἑτέρου ἄκρατος ὑποκειμενισμός· ἀφ' ἑνὸς πίστις εἰς τὸ ἀπόλυτον κῦρος τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν, ἀφ' ἑτέρου πλήρης ἀπαλλαγὴ ἀπὸ πάσης κατὰ παράδοσιν ἠθικῆς· φυσιοκρατία ὠμὴ καὶ αἰθεροβάμων ἰδανισμός· πίστις εἰς τὰς κοινωνικὰς ἀξίας καὶ ἀναρχικὴ κοινωνικὴ ἐπανάστασις· ἰμπρεσσιονισμὸς ἀφ' ἑνὸς καὶ ἐξπρεσσιονισμὸς ἀφ' ἑτέρου· κηρύγματα κοινωνικότητος καὶ πράξεις ἀτομισμοῦ. Διαρκεῖς κυματισμοὶ καὶ ταλαντώσεις μεταξὺ ἀκροτήτων, αἵτινες διαρκοῦν ἤδη τέσσαρας αἰῶνας. Τὸ παρὸν ἐν τούτοις δεικνύει αἰσθητὴν πάλιν ροπὴν πρὸς τὸν ἰδανισμόν, πρὸς τὸ πνεῦμα, πρὸς τὴν πίστιν, ὅτι αἱ πνευματικαὶ ἀξίαι ἀποτελοῦσι τὸ ὄντως ὄν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἀναβίωσις τοῦ ἰδανικοῦ τῆς προσωπικότητος, ἡ ἐπιστροφὴ εἰς τὴν πνευματοκρατικὴν φιλοσοφίαν τῶν ἀρχῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἡ ἀνάληψις ἐννοιῶν τῶν πνευματικῶν ἐπιστημῶν ὑπὸ τῆς βιολογίας, ἡ ἀκμὴ τῶν παιδαγωδικῶν σπουδῶν. Γενικὴ προσπάθεια, ὅπως διεισδύσωμεν εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἐσωτερικοῦ ἡμῶν κόσμου, ἵνα ἐξ αὐτοῦ καὶ συλλάβωμεν τὸ νόημα αὐτοῦ καὶ τὸν σκοπὸν τῆς ζωῆς. Ἡ φιλοσοφία τοῦ Eucken εἶναι ἡ πληρεστέρα ἔκφρασις τῶν προσπαθειῶν τούτων πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς φυσιοκρατίας καὶ πρὸς ἔξαρσιν τοῦ ἀνθρώπου ὑπὲρ τὴν ἄλογον φύσιν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν συνῃσθάνθη ἑαυτὸν δεδουλωμένον, ἀφ' ἧς κυρίως στιγμῆς κατέδειξαν αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι τὸ ἄπειρον μέγεθος τοῦ περιβάλλοντος ἡμᾶς κόσμου.

Διήκουσα ροπὴ δι' ὅλων τούτων τῶν φάσεων καὶ ἀγώνων εἶναι ἡ πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῶν φυσικῶν δεσμῶν καὶ ἀπὸ τῶν δεσμῶν τῆς παραδόσεως. Κατὰ τοῦτο διαφέρει ὁ εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς ἀπὸ τῶν πολιτισμῶν τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Ἀνατολῆς, πλὴν ἴσως τοῦ ἰνδικοῦ. Ὅ,τι κυρίως χαρακτηρίζει αὐτὸν εἶναι ἡ ὑποκειμενικότης καὶ ἡ ἀξία, ἣν ἀποδίδει εἰς τὴν γνῶσιν ὡς μέσον πρὸς τὴν νίκην, τὴν ὁποίαν ἐπιδιώκει. Εἰς ταῦτα δέον νὰ προστεθῇ ἡ κατάφασις τῆς ζωῆς, ἡ τιμὴ πρὸς τὸ ἐνθάδε, τὸ ὁποῖον δὲν ἀπορροφᾶται ὑπὸ τοῦ ἐπέκεινα, παρ' ὅλας τὰς μυστικοπαθεῖς κινήσεις καὶ ροπάς. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται καὶ ἡ μεγάλη σημασία, τὴν ὁποίαν ἔχει ἐν τῷ εὐρωπαϊκῷ πολιτισμῷ ἡ προσωπικότης καὶ αἱ ἀνθρωπιστικαὶ ροπαί. Ἡ μονομερὴς ὅμως ἀγάπη πρὸς τὴν νοησιαρχίαν ἀποτελεῖ διαρκῆ πηγὴν διασπάσεως, ἥτις ἐλλείπει ἀπὸ τῶν πολιτισμῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἢ τοὐλάχιστον δὲν ἐμφανίζεται συχνά, οὔτε διαρκεῖ μακρὸν χρόνον. Παρὰ ταῦτα ἡ διάσπασις αὕτη εἶναι καὶ σημεῖον ἰσχυρᾶς ὁρμῆς πρὸς αὐτοτέλειαν, ἥτις προσεγγίζει τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸ θεῖον. Ἡ πίστις δὲ ὅτι τὸ θεῖον τοῦτο ἐνοικεῖ ἐν ἡμῖν, ὅτι ἐναθρωπίζει ἐν τῷ στήθει ἡμῶν, εἶναί τι ὅλως ἴδιον τῇ ἀρίᾳ φυλῇ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς σημίτας καὶ τοὺς ἄλλους, μὴ ἰαπετικοὺς λαούς.

Ν. Ι. ΛΟΥΒΑΡΙΣ

—[ΟΙΚΟΝΟΜ.] Ἐξετάζοντες τὴν ἑκάστοτε οἰκονομικὴν κατάστασιν τῆς Εὐρώπης, διαπιστοῦμεν, ὅτι αὕτη ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐπικρατοῦντος κοινωνικοπολιτικοῦ καθεστῶτος. Οὕτως ἡ δουλεία εἶναι ἡ βάσις τῆς Εὐρώπης τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς (Ἀθῆναι, Ρώμη), ἡ δουλοπαροικία τοῦ μεσαίωνος καὶ ὁ κεφαλαιοκρατισμὸς τῶν νεωτέρων χρόνων. Ἡ οἰκονομικὴ ἐξέλιξις προπαρασκευάζει τὸ ἔδαφος καὶ δημιουργεῖ τὰς ἀπαιτουμένας προϋποθέσεις διὰ κάθε γενικωτέραν κοινωνικοπολιτικὴν μεταβολήν.

Κατ' ἀρχὰς ὁ οἰκονομικὸς ὁρίζων τῆς Εὐρώπης περιελάμβανε τὴν ἀρχαίαν μόνον Ἑλλάδα, τῆς ὁποίας τὰ σύνορα ἀπετέλουν ἡ Μεσόγειος μετὰ τοῦ Αἰγαίου, ἡ Προποντὶς καὶ ὁ Εὔξεινος πόντος, ὁ Βόσπορος καὶ τὰ Δαρδανέλλια. Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἐπεξέτεινε κατόπιν τὴν ἐπιρροὴν τῆς Εὐρώπης καὶ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀσίας. Ἀργότερον, διὰ τῆς ἱδρύσεως τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, μεταφέρεται τὸ κέντρον τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Ρώμην, τῆς ὁποίας ἡ οἰκονομικὴ διείσδυσις βορειοανατολικῶς φθάνει μέχρι τοῦ Ρήνου καὶ τοῦ Δουνάβεως. Ἡ δρᾶσις τοῦ Βυζαντίου δημιουργεῖ τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι τὸ οἰκονομικοπολιτικὸν κέντρον τῆς Εὐρώπης μετατίθεται ἐκ νέου ὁριστικῶς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησον. Αἱ βαρβαρικαὶ ὅμως εἰσβολαὶ τοῦ Ε' αἰῶνος δημιουργοῦν νέας οἰκονομικὰς συνθήκας: ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ἀναφαίνονται τὰ γερμανικὰ κράτη, ἅτινα ἀναδεικνύουν μίαν γερμανικὴν Εὐρώπην, ἥτις ἐπὶ Καρόλου τοῦ Μεγάλου φθάνει εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δόξης. Ἀφοῦ καὶ πάλιν κατώρθωσεν ἡ Ρώμη διὰ τῆς παπικῆς ἐξουσίας νὰ κυριαρχήσῃ ἐπί τινα χρόνον τοῦ γνωστοῦ τότε κόσμου, ἐπέρχεται κατόπιν γενικὴ διάσπασις τῆς Εὐρώπης.

Αἱ ἀνακαλύψεις νέων χωρῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν

Digitized by Google

τῆς Ἀναγεννήσεως εὐρύνουν σημαντικώτατα τὸν οἰκονομικὸν ὁρίζοντα τῆς Εὐρώπης, δημιουργοῦσαι ἐντελῶς νέας προϋποθέσεις διὰ τὴν καθόλου ἐξέλιξιν αὐτῆς. Εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην σχηματίζονται κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν τὰ ἐθνικὰ κράτη, «τὰ ὁποῖα ἐξ ἀρχῆς εἶναι συναδελφωμένα μὲ τὴν ἰδέαν τῆς βιομηχανικῆς καὶ οἰκονομικῆς συγκεντρώσεως» *(Walther Vogel)*. Ὁ Ναπολέων ἐπιτυγχάνει διὰ τελευταίαν φορὰν τὴν συνένωσιν τῆς Εὐρώπης, ἥτις διασπᾶται ὁριστικῶς μετὰ τὴν μάχην τῆς Λειψίας (1814). Ἔκτοτε σημειώνει ὁ κεφαλαιοκρατισμὸς τεραστίας προόδους, μετ' αὐτοῦ δὲ ἀναπτύσσονται μὲν καὶ ἐνδυναμώνουν τὰ ἐθνικὰ κράτη, χάνουν ὅμως τὴν οἰκονομικήν των αὐτοτέλειαν καὶ ὑποτάσσονται εἰς αὐτὸν ὡς ἀνώτερον ὑπερκρατικὸν ὀργανισμόν.

Ἡ Εὐρώπη καὶ αἱ ἄλλαι ἤπειροι. Προπολεμικῶς ἡ Εὐρώπη ἦτο οἰκονομικόν, πολιτικὸν καὶ πνευματικὸν κέντρον τῆς ὑφηλίου, μεταπολεμικῶς ἴσως κατώρθωσε νὰ διατηρήσῃ τὴν πολιτικὴν καὶ πνευματικήν της ὑπεροχήν, ἀπώλεσεν ὅμως τὴν οἰκονομικήν. Ἡ Ἀμερική, ἥτις προπολεμικῶς ἦτο πρὸς τὴν Εὐρώπην χρεώστρια 2—3 δισεκατομμυρίων δολλαρίων, παρουσιάζεται κατὰ τὸ 1928 ὡς πιστώτρια 16 καὶ πλέον δισεκατομμυρίων δολλαρίων, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 7 ἀντιπροσωπεύουν τὴν παροῦσαν ἀξίαν τῶν κυβερνητικῶν πολεμικῶν χρεῶν. Αἱ ἀποικίαι, αἵτινες προπολεμικῶς ἀπετέλουν διὰ τὴν Εὐρώπην ἓν εἶδος ἀγροτικῆς ἐνδοχώρας, ἥτις ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐφωδίαζε τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη μὲ γεωργικὰ προϊόντα, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπερρόφα τὴν βιομηχανικήν των παραγωγήν, ἤρχισαν νὰ ἐκβιομηχανοποιοῦνται. Ἡ ἀποδοτικότης τῶν εὐρωπαϊκῶν ἀποικιῶν, τῶν ὁποίων ἡ μὲν ἔκτασις ἀνέρχεται εἰς 51,5 ἑκατομμύρια τετραγωνικῶν χιλιομέτρων, ὁ δὲ πληθυσμὸς εἰς 625 ἑκατομμύρια, ἔχει τεθῆ μεταπολεμικῶς ἐν ἀμφιβόλῳ. Ἡ καθόλου γεωργικὴ καὶ βιομηχανικὴ παραγωγὴ τῆς Εὐρώπης παρουσιάζει, ἐν συγκρίσει μὲ τὴν προπολεμικὴν ἐποχήν, σχετικὴν αὔξησιν, δὲν συμβαδίζει ὅμως μὲ τὰς σημειουμένας εἰς τὰς ἄλλας ἠπείρους —καὶ ἰδίως τὴν Ἀμερικὴν— προόδους. Σαφῆ εἰκόνα τῆς μεταπολεμικῆς οἰκονομικῆς καταπτώσεως τῆς Εὐρώπης ἔναντι τῶν ἄλλων ἠπείρων παρέχουν οἱ παρατιθέμενοι ἀριθμοὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ της ἐμπορίου.

Τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν ἄλλων ἠπείρων.

Ἤπειροι	*Εἰσαγωγὴ καὶ ἐξαγωγὴ ὁμοῦ εἰς ἑκατομμύρια χρυσᾶ μάρκα*			
	1913	*°/₀ τοῦ παγκ.*	*1925*	*°/₀ τοῦ παγκ.*
Εὐρώπη..........	98.522.3	61.0	136.903.1	52.2
Μεγάλη Βρεττανία..	24.196.6	15.0	39.344.3	15.0
Γερμανία..........	20.866.9	12.9	21.160.6	8.1
Γαλλια............	12.394.3	7.7	18.015.0	6.9
Ἰταλία............	4.987.4	3.1	7.432.0	2.8
Ἀφρική...........	5.704.8	3.5	9.300.1	3.5
Ἀσία.............	18.468.1	11.5	39.729.6	15.2
Ἀμερική..........	34.877.1	21.6	68.300.3	26.0
Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι	17.653.2	10.9	37.607.7	14.3
Αὐστραλία........	3.923.2	2.4	8.057.7	3.1
Ἐν ὅλῳ............	161.455.5	100.0	262.290.8	100.0

Τὸ σύνολον τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου τῆς Εὐρώπης, τὸ ὁποῖον προπολεμικῶς ἀντεπροσώπευε τὰ 61, 0 °/₀ τοῦ παγκοσμίου ἐμπορίου, κατῆλθε μεταπολεμικῶς εἰς 52, 2 °/₀. Ἀπεναντίας ὅλαι αἱ ἄλλαι ἤπειροι παρουσιάζουν σημαντικωτάτην αὔξησιν τοῦ μεριδίου των εἰς τὸ παγκόσμιον ἐμπόριον.

Οἰκονομικὴ σύνθεσις τῆς σημερινῆς Εὐρώπης. Ὁ Γάλλος οἰκονομολόγος Ντελαιζὶ εἰς τὸ προσφάτως ἐκδοθὲν ἔργον του «Αἱ δύο Εὐρῶπαι», διαιρεῖ τὴν ἤπειρόν μας εἰς δύο μεγάλας οἰκονομικογεωγραφικὰς μονάδας: εἰς τὴν Εὐρώπην Α καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην Β. Ἡ Εὐρώπη Α εἶναι βιομηχανικὴ καὶ περιλαμβάνεται εἰς ἕνα κύκλον διερχόμενον ἀπὸ τὸ Μπέργκεν (Νορβηγίας), τὴν Στοκχόλμην, τὴν Κρακοβίαν, τὴν Βουδαπέστην, τὴν Φλωρεντίαν, τὴν Βαρκελώνην, τὸ Μέλμπαο (Ἱσπανίας), τὴν θάλασσαν τῆς Σκωτίας καὶ τὴν Γλασκώβην. Τῆς ἀνωτέρω διαγραφείσης περιφερείας τὸ ἔδαφος εἶναι πλουσιώτατον εἰς γαιάνθρακας Τὸ σιδηροδρομικόν της δίκτυον εἶναι πυκνότατον. Ἡ πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ της εἶναι τοιαύτη, ὥστε πόλεις, κωμοπόλεις καὶ χωρία νὰ ἐφάπτωνται ἀλλήλων καὶ ν' ἀποτελοῦν ἕνα συνεχῆ συνοικισμόν. Τὸ Λίβελπουλ, οἱ Παρίσιοι, ἡ Λυών, αἱ Βρυξέλλαι, τὸ Ἄμστερνταμ, τὸ Βερολῖνον, ἡ Φραγκφούρτη, ἡ Πράγα, ἡ Βιέννη, τὸ Μιλᾶνον καὶ ἡ Βαρκελώνη, ἅτινα εἶναι τὰ κυριώτερα κέντρα τῆς Εὐρώπης Α, συνδέονται τελικῶς μετὰ τοῦ Λονδίνου, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸν ἐγκέφαλον τοῦ κόσμου. Τὸ τμῆμα αὐτὸ τῆς Εὐρώπης κατοικεῖται ἀπὸ 160 ἑκατομμύρια περίπου ἀνθρώπων.

Ἡ Εὐρώπη Β. εἶναι γεωργικὴ καὶ ἀποτελεῖται ἐκ τῶν Βαλκανικῶν κρατῶν, τῆς Ἱσπανίας καὶ τοῦ μεγαλυτέρου μέρους τῆς Ἰταλίας. Αἱ εὐρωπαϊκαὶ αὗται χῶραι ὑστεροῦν συγκοινωνιακῶς (ἐλάχισται σιδηροδρομικαὶ γραμμαί, ὀλίγαι καὶ κακαὶ ἀρτηρίαι ὁδῶν) καὶ εἶναι ἀραιοκατῳκημέναι. Οἱ κάτοικοί των εἶναι αὐτάρκεις καὶ ἔρχονται, ὡς ἐκ τούτου, εἰς μικρὰς μόνον συναλλαγὰς μετὰ τοῦ ἔξω κόσμου. Ἡ Εὐρώπη Β περιλαμβάνει ὡσαύτως 160 ἑκατομμύρια κατοίκων. Ἐνῷ ὅμως διὰ νὰ συνεννοηθῇ κανεὶς μὲ τοὺς κατοίκους τῆς Εὐρώπης Α χρειάζεται τρεῖς μόνον γλώσσας—ἀγγλικά, γαλλικὰ καὶ γερμανικά—, διὰ νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τοὺς κατοίκους τῆς Εὐρώπης Β χρειάζεται τοὐλάχιστον εἴκοσι γλώσσας.

Ἐκτὸς τῆς Εὐρώπης Α καὶ Β ὑπάρχει καὶ ἡ Ὑπερωκεάνιος Εὐρώπη, ἥτις ἐδημιουργήθη ἀπὸ Εὐρωπαίους ἐποίκους. Οὗτοι προερχόμενοι ἀπὸ τὴν πεινῶσαν Εὐρώπην Β καὶ τροφοδοτηθέντες ἀπὸ τὴν βιομηχανικὴν Εὐρώπην Α εἰς τρόφιμα καὶ πρώτας ὕλας, ἵδρυσαν τὴν ὑπερωκεάνιον Εὐρώπην, ἤτοι τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς, τὰς Ἀντίλλας νήσους, τὴν Νότιον Ἀμερικὴν καὶ τὴν Αὐστραλίαν. Ἡ Εὐρώπη Α τέλος μετέβαλεν εἰς ἀποικίας τὸ ὑπόλοιπον τοῦ πλανήτου μας, διὰ νὰ ἐξαγάγῃ ἐκεῖθεν τρόφιμα καὶ πρώτας ὕλας καὶ νὰ τοποθετῇ ἐκεῖ τὰ βιομηχανικά της προϊόντα.

Ἡ διαίρεσις τῆς Εὐρώπης ὑπὸ τοῦ Ντελαιζὶ μᾶς ἐνθυμίζει τοὺς περιφήμους κύκλους τοῦ Heinrich von Thünen, οἵτινες, συγχρονιζόμενοι, ἰσχύουν καὶ σήμερον ἀκόμη. Καὶ πράγματι, δεχόμενοι τὴν Φραγκφούρτην ὡς κέντρον, παρατηροῦμεν ὅτι, ἐνῷ ἡ βιομηχανία συσπειροῦται περὶ τὸ κέντρον, ἡ γεωργία εὑρίσκεται εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ κύκλου. Αἱ σχηματικαὶ αὗται διαιρέσεις μᾶς δίδουν ἴσως ἁδρὰς γραμμὰς ὅσον ἀφορᾷ τὴν οἰκονομικὴν σύνθεσιν τῆς Εὐρώπης, δὲν δύνανται ὅμως νὰ χρησιμεύσουν ὡς βάσις λεπτομεροῦς οἰκονομικογεωγραφικῆς ἐξετάσεως αὐτῆς. Εἴμεθα ὡς ἐκ τούτου ὑποχρεωμένοι, προβαίνοντες εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἀνασκόπησιν τῆς Εὐρώπης, ν' ἀκολουθήσωμεν τὴν συνήθη συμβατικὴν διαίρεσιν αὐτῆς εἰς τὰς ἑξῆς οἰκονομικογεωγραφικὰς μονάδας: Μεσευρώπη, Δυτικὴ Εὐρώπη, Νότιος Εὐρώπη, Βόρειος Εὐρώπη μετὰ τῶν Βαλκανικῶν κρατῶν. Ἡ *Μεσευρώπη*, συγκειμένη προπολεμικῶς ἀπὸ ἑπτὰ καὶ μεταπολεμικῶς ἀπὸ ἐννέα κράτη (Γερμανίαν, Ἑλβετίαν, Πολωνίαν, Τσεχοσλοβακίαν, Οὐγγαρίαν, Αὐστρίαν, Γιουγκοσλαυΐαν, Ρουμανίαν καὶ Βουλγαρίαν) καὶ δύο αὐτονομουμένας περιφερείας (Λιχτενστάϊν καὶ Δάντσιχ), διαιρεῖται εἰς δύο οἰκονομικῶς ἀλληλεξαρτώμενα τμήματα: τὴν δυτικὴν καὶ ἀνατολικὴν Μεσευρώπην. Τὰ κράτη τῆς δυτικῆς Μεσευρώπης εἶναι, κυρίως λόγῳ τῶν πλουσίων μεταλλείων των, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον βιομηχανικά. Ἀπεναντίας ἡ ἀνατολικὴ Μεσευρώπη φέρει κατ' ἐξοχὴν γεωργικὸν χαρακτῆρα. Τοιουτοτρόπως ἡ βιομηχανικὴ παραγωγὴ τῆς δυτικῆς Μεσευρώπης συμπληρώνει τὴν γεωργικὴν τῆς ἀνατολικῆς καὶ τἀνάπαλιν. Τὰ κράτη τῆς Μεσευρώπης—ἰδίως τὰ βιομηχανικά—, ἐνῷ προπολεμικῶς διετέλουν ἐν οἰκονομικῇ εὐημερίᾳ, περιέπεσαν μεταπολεμικῶς, λόγῳ τῆς οἰκονομικῆς των ἐξαντλήσεως κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ παγκοσμίου πολέμου καὶ τοῦ ἐπακολουθήσαντος μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῶν συνθηκῶν τῆς Εὐρώπης κατατεμαχισμοῦ των (τῆς βαλκανοποιήσεώς των), εἰς μαρασμόν, τὸν ὁποῖον ἀγωνίζονται κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη νὰ ὑπερνικήσουν. Τὰ τέσσαρα κράτη τῆς *δυτικῆς Εὐρώπης*—Γαλλία, Βέλγιον, Ὁλλανδία καὶ Μεγάλη Βρεττανία—εἶναι τὰ κατ' ἐξοχὴν ἀποικιακὰ κράτη τῆς Εὐρώπης. Τὸ μέγεθος τῶν ἀποικιακῶν των κτήσεων καταφαίνεται ἐκ τοῦ παρατιθεμένου πίνακος.

Μητρόπολις καὶ ἀποικιακαὶ κτήσεις.

	Ἑκατομ. τετρ. χλμ.		*Μητρόπολις °/₀ τῆς καθόλου ἐπικρ.*
	Μητρόπολ.	*Ἀποικίαι*	
Μεγάλη Βρεττανία..	0.3	34.8	1
Γαλλία............	0.6	12.2	5
Ὁλλανδία..........	0.03	2.1	1.5
Βέλγιον...........	0.03	2.4	1
Ἐν ὅλῳ............	0.9	51.5	2
	Ἑκατομμύρια κατοίκων		
Μεγάλη Βρεττανία..	44.5	451	10
Γαλλία............	39.2	99	40
Ὁλλανδία..........	7.1	57	12
Βέλγιον...........	7.5	18	43
Ἐν ὅλῳ............	98.3	625	16

Ἡ μὲν ἐπιφάνεια τῶν κατεχομένων ὑπὸ τῶν τεσσάρων ἀνωτέρω κρατῶν ἀποικιῶν εἶναι 50 φορὰς περίπου μεγαλυτέρα τῆς ἐκτάσεως τοῦ μητροπολιτικοῦ ἐδάφους, ἀποτελοῦσα τὸ $^1/_{10}$ τῆς καθόλου ἐπιφανείας τῆς γῆς καὶ τὸ $^1/_3$ τῆς ξηρᾶς, ὁ δὲ πληθυσμός των ἑξάκις μεγαλύτερος τοῦ μητροπολιτικοῦ, ἀποτελῶν τὸ $^1/_3$ τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ οἰκονομικοπολιτικὴ δρᾶσις τῶν κρατῶν τῆς δυτικῆς Εὐρώπης προσλαμβάνει ὡς ἐκ τούτου διεθνῆ χαρακτῆρα, ἐπεκτεινομένη εἰς ὅλας τὰς ἠπείρους. Ἡ δυτικὴ Εὐρώπη, ἐκτὸς τοῦ εὐφόρου της ἐδάφους, ἔχει καὶ πλουσίους ὑπογείους θησαυρούς, ἰδίως γαιάνθρακας καὶ σίδηρον. Οὕτως ἡ Ἀγγλία παράγει τὸ $^1/_4$ τῆς παγκοσμίου γαιανθρακοπαραγωγῆς, ἡ Γαλλία τὸ $^1/_{25}$ καὶ τὸ Βέλγιον τὸ $^1/_{50}$. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν σίδηρον, ἡ Γαλλία ἔχει ἐν Εὐρώπῃ τὴν μεγαλυτέραν παραγωγήν, ἡ Ἀγγλία ὅμως δὲν δύναται ἐξ ἰδίων νὰ καλύψῃ τὰς ἀνάγκας της.

Ἡ *νότιος Εὐρώπη* περιλαμβάνει τὰ κατὰ μέγα μέρος γεωργικὰ κράτη τῆς μεσογειακῆς λεκάνης: Ἱσπανία, Ἰταλία, Ἀλβανία, Ἑλλὰς καὶ εὐρωπαϊκὴ Τουρκία. Οἱ ἐλαιῶνες, ἀμπελῶνες καὶ αἱ ἀπέραντοι ἐκτάσεις τῶν ἑσπεριδοειδῶν καὶ ἄλλων ὀπωροφόρων δένδρων προσδίδουν τὸ χαρακτηριστικὸν χρῶμα εἰς τὴν φύσιν τῶν χωρῶν αὐτῶν. Ἡ παραγωγὴ σιτηρῶν εἶναι ἐπίσης ἀνεπτυγμένη, δὲν ἐπαρκεῖ ὅμως πρὸς διατροφὴν τῶν κατοίκων. Ἡ ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας προσκρούει εἰς τὴν ἔλλειψιν γαιανθράκων καὶ πρώτων ὑλῶν, ἐν τούτοις ἔχει σημάνει αὕτη μεταπολεμικῶς ἀρκετὰς προόδους. Τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον τῶν κρατῶν τῆς νοτίου Εὐρώπης εἶναι γενικῶς παθητικόν, τοῦ ἐλλείμματος τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν καλυπτομένου ὑπὸ τῶν ἐμβασμάτων τῶν μεταναστῶν καὶ τῶν ἐσόδων τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας.

Τέλος εἰς τὴν *βόρειον Εὐρώπην* καὶ τὰ βαλτικὰ κράτη (Δανίαν, Ἰσλανδίαν, Σουηδίαν, Νορβηγίαν, Φινλανδίαν, Ἐσθωνίαν, Λεττονίαν Λιθουανίαν καὶ Ρωσίαν) τὴν κυριωτέραν ἀπασχόλησιν τῶν κατοίκων ἀποτελεῖ ἡ γεωργία, εἶναι ὅμως ἀρκετὰ διαδεδομένη καὶ ἡ ναυτιλία.

Ἡ διάσπασις τῆς Εὐρώπης. Ἡ σχετικὴ οἰκονομικὴ ἰσορροπία, ἥτις ἐπεκράτει προπολεμικῶς μεταξὺ τῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης, διεσπάσθη διὰ τῶν συνθηκῶν τῆς εἰρήνης. Ὁ ἀριθμὸς τῶν κρατῶν ηὐξήθη κατὰ 9, ἀνερχόμενος σήμερον εἰς 27 κράτη καὶ 5 κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον αὐτονομουμένας περιφερείας. Ἀνάλογος ὑπῆρξε καὶ ἡ αὔξησις τῶν συνόρων. Αἱ συνέπειαι τοῦ κατατεμαχισμοῦ τῆς Εὐρώπης, ἀπὸ οἰκονομικῆς τοὐλάχιστον ἀπόψεως, δὲν θὰ ἀπέβαινον τόσον ἐπιζήμιαι, ἐὰν δὲν ἠκολουθοῦντο καὶ ἀπὸ γενικὴν ὕψωσιν τῶν δασμῶν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ καταστῇ δυσκολωτάτη ἡ μεταξὺ τῶν κρατῶν ἐμπορικὴ συναλλαγή. Οἱ λόγοι οἱ ὠθοῦντες τὰ κράτη εἰς τὸ κατ' ἐξοχὴν προστατευτικὸν σύστημα εἶναι, κατ' ὁμόθυμον διαπίστωσιν τῶν εἰδικῶν, οἱ ἑξῆς: Ἡ φροντὶς νὰ βελτιωθῇ ἡ θέσις ἑκάστου κατὰ τὴν περίοδον τῶν ἐμπορικῶν διαπραγματεύσεων· ἡ ἐπιθυμία τῆς ἀντεκδικήσεως ἐναντίον τῶν δασμολογικῶν μέτρων, ἅτινα καθίστανται ἰδιαιτέρως ἐπιζήμια· ἡ ἐπιθυμία ὅπως διατεθῶσιν εἰς τὴν ἐθνικὴν κατανάλωσιν τὰ σπανίζοντα ἐμπορεύματα· ἡ προσπάθεια πρὸς δημιουργίαν ἐγχωρίου βιομηχανίας καὶ τέλος, ὄχι σπανίως, ἡ ἁπλῆ ἀπομίμησις τοῦ παραδείγματος ἄλλων. Τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς διάσπασιν τοῦ περιβάλλοντος ἀπὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ Παγκοσμίου πολέμου τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης κλοιοῦ ὑπῆρξεν ἡ ἐν ἔτει 1924 ἐπιτευχθεῖσα μεταξὺ ὡρισμένων μεγαλοβιομηχάνων τῆς ἠπείρου μας συνεννόησις, ἐκ τῆς ὁποίας προέκυψε τὸ τράστ τοῦ χάλυβος κτλ.

Καὶ ἐνῷ εὑρέθη ἔδαφος συνεργασίας μεταξὺ τῶν κυριωτέρων οἰκονομικῶν παραγόντων τῆς Εὐρώπης, καθίσταται ἀκόμη δύσκολος ἡ συνεννόησις μεταξὺ τῶν πολιτικῶν διὰ τὴν διαρρύθμισιν τοῦ δασμολογικοῦ της καθεστῶτος. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι πρὸς ἄρσιν τῶν παρεμβαλλομένων διὰ τῆς συνεχοῦς αὐξήσεως τῶν δασμῶν δυσχερειῶν, τόσον εἰς τὰς ἐσωευρωπαϊκάς, ὅσον καὶ τὰς διεθνεῖς συναλλαγάς, συνῆλθον ἐπανειλημμένως διεθνεῖς οἰκονομικαὶ συνδιασκέψεις, δὲν κατέληξαν ὅμως δυστυχῶς εἰς κανένα θετικὸν ἀποτέλεσμα. Ἐσχάτως ἀνεκινήθη ἐκ νέου καὶ ἡ πρὸ ἐτῶν ῥιφθεῖσα ἰδέα τῆς οἰκονομικῆς συνενώσεως τῶν κρατῶν, τὸ ὄνειρον τῆς *Πανευρώπης* (βλ. λ.), χωρὶς νὰ παρουσιάζῃ βεβαίως, ἐπὶ τοῦ παρόντος τοὐλάχιστον, καὶ τὰς ἐλαχίστας δυνατότητας ἐφαρμογῆς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Heiderich-Sieger*, Geographie des Welthandels I Europa 4 ἔκδ. Wien 1926.—*Walther Vogel*. Das neue Europa und seine historisch-geographischen Grundlagen 3 ἔκδ. (Bonn u. Leipzig 1925). — *Delaizic*, Les deux Europes (1929). — *Fr. Nitti*. L'Europe (1923). — *N. Krebs*. Die politisch-geographische Struktur der neuen Staaten Europas. «Handbuch der Politik.» Band IX. — *Kalergi*, Πανευρώπη 1927 (ἑλλην. μετάφρασις *Γ. Νικολαΐδου*).—Statistisches Jahrbuch für das deutsche Reich. τοῦ ἔτους 1927.

Δ. Γ. ΤΣΟΥΓΚΟΣ

—[ΓΛΩΣΣΑΙ] Ἐξετάζων ὁ Γάλλος γλωσσολόγος Tesnière ἐν ἀρχῇ τῆς ἀξιολόγου στατιστικῆς ἐργασίας του (τῆς ἐκδοθείσης ὡς παραρτήματος τοῦ γνωστοῦ ἔργου τοῦ Meillet «Αἱ γλῶσσαι ἐν τῇ νέᾳ Εὐρώπῃ») τὰς δυσκολίας, εἰς τὰς ὁποίας προσκρούει ὁ ἀκριβὴς ὑπολογισμὸς τῶν λαλούντων τὰς διαφόρους εὐρωπαϊκὰς γλώσσας, προσθέτει τὰ ἑξῆς: «Μεγάλην δυσχέρειαν συναντῶμεν, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τῶν διγλώσσων καὶ πολυγλώσσων: πολλὰ ἄτομα εἰς τὴν Εὐρώπην ὁμιλοῦν ἄλλην γλῶσσαν ἐν τῇ οἰκογενείᾳ των καὶ ἄλλην κατὰ τὰς κοινωνικὰς καὶ λοιπὰς σχέσεις των..., ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκ τῆς ὑπάρξεως ἀτόμων καὶ ὁμάδων ἀτόμων, αἱ ὁποῖαι βαίνουν πρὸς τὴν ἀπώλειαν τῆς (μητρικῆς) γλώσσης των. Ποῦ νὰ κα-

Digitized by Google

τατάξωμεν λ. χ. ἕνα νεανίαν τῆς Βρετάνης, ὅστις..... δὲν ὁμιλεῖ πλέον καθαρῶς τὴν Βρετανικήν, δὲν ὁμιλεῖ ὅμως ἀκόμη τελείως καὶ τὴν Γαλλικήν»; Ἀναφέρει κατωτέρω καὶ ἄλλας δυσκολίας, ὡς λ. χ. τὰς ἀνακριβεῖς στατιστικὰς διαφόρων προπαγανδῶν καὶ ἐθνικιστικῶν ὀργανώσεων —πολλάκις πλειοτέρων τῆς μιᾶς καὶ δὴ καὶ συγκρουομένων πρὸς ἀλλήλας—, ἔτι δὲ τὴν διὰ διαφόρους γλώσσας πλήρη ἔλλειψιν στατιστικῶν, καθιστῶσαν δυσχερέστατον, ἂν μὴ ὅλως ἀδύνατον, τὸν ὁπωσδήποτε ἀκριβῆ ὑπολογισμὸν τῶν ὁμιλούντων ἑκάστην ἐξ αὐτῶν. Ὥστε αἱ ἐνταῦθα παρατιθέμεναι στατιστικαὶ πληροφορίαι δὲν ἀνταποκρίνονται εἰς ὅλας τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας, ἀλλὰ παριστοῦν μετὰ μεγαλυτέρας ἢ μικροτέρας κατὰ τὰς διαφόρους γλώσσας πιθανότητος τὸν ἀριθμὸν τῶν ὁμιλούντων ἑκάστην ἐξ αὐτῶν.

Αἱ γλῶσσαι τῆς Εὐρώπης δύνανται νὰ ὑποδιαιρεθοῦν εἰς δύο μεγάλας τάξεις: 1) τὰς *ἰαπετικὰς* (ἢ ἄλλως *ἰνδοευρωπαϊκὰς* καὶ *ἰνδογερμανικὰς* καλουμένας γλώσσας), αἵτινες εἶναι αἱ περισσότεραι καὶ λαλοῦνται ὑπὸ τῶν μεγαλυτέρων καὶ κυριωτέρων λαῶν τῆς Εὐρώπης. Αὗται προῆλθον ἐκ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς γλώσσης, τὴν ὁποίαν συνθηματικῶς καλοῦμεν *ἰαπετικὴν* καὶ ἡ ὁποία ὡμιλεῖτο ἐν χρόνοις παναρχαίοις, προϊστορικοῖς, ὑφ' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ λαοῦ, ἐκ τῆς διασπάσεως τοῦ ὁποίου προῆλθον οἱ πλεῖστοι καὶ σπουδαιότεροι τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀμερικῆς καὶ Αὐστραλίας καί τινες ἐκ τῶν λαῶν τῶν ἄλλων ἠπείρων. Καὶ 2) τὰς *μὴ ἰαπετικάς*, αἱ ὁποῖαι εἶναι πολὺ ὀλιγώτεραι τῶν προηγουμένων, ὁμιλοῦνται δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ λαῶν μικρῶν καὶ κατεχόντων δευτερεύουσαν θέσιν ἐν τῇ χορείᾳ τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἑνιαχοῦ ὑποχωροῦν καὶ ἐκτοπίζονται ὑπὸ τῶν περιστοιχιζουσῶν αὐτὰς γλωσσῶν τῶν μεγάλων λαῶν τῆς Εὐρώπης. Αὗται ἀποτελοῦν διαφόρους, χωριστὰς ἀπ' ἀλλήλων, ὁμάδας.

Εἰς τὴν πρώτην τάξιν ἀνήκουν:

1) Ἡ *ἑλληνική*. Περὶ τῆς ἱστορίας αὐτῆς ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς σήμερον, περὶ τῶν διαλέκτων αὐτῆς ἀρχαίων καὶ νεωτέρων, περὶ τῆς ὀρθογραφίας της, περὶ τῶν ξένων στοιχείων της, περὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ γραπτοῦ λόγου της, βλ. λ. *Ἑλλάς*.

2) Ἡ *ἀλβανική*, ὁμιλουμένη ὑπὸ τῶν κατοίκων τοῦ ἀλβανικοῦ κράτους, ἔτι δὲ ὑπὸ τῶν ἐν τῇ νοτίῳ Σερβίᾳ Ἀλβανῶν καὶ ὑπὸ τῶν ἀλβανοφώνων Ἑλλήνων, συμποσουμένων ἐν ὅλῳ εἰς 1.000 000 περίπου.

3) Ἡ *ἀρμενική*, ὁμιλουμένη, πλὴν τῶν ἐν Ἀσίᾳ καὶ Ἀμερικῇ, καὶ ὑπὸ τῶν ἐν τῇ Καυκασίῳ Ρωσίᾳ, ἐν Ἑλλάδι, Βουλγαρίᾳ κ. ἄ. τῆς Εὐρώπης ἐγκατεσπαρμένων Ἀρμενίων. Τὴν ἀρχαίαν ἀρμενικὴν γνωρίζομεν ἐκ τῆς εἰς αὐτὴν μεταφράσεως τῆς Ἁγ. Γραφῆς, καλεῖται δὲ αὕτη ἀρμενιστὶ Grabar (ἤτοι «γραπτὴ γλῶσσα»). Ἡ νεωτέρα ἀρμενικὴ διακρίνεται εἰς δύο μεγάλας διαλεκτικὰς ὁμάδας: τὴν ἀνατολικὴν (περιλαμβάνουσαν τὰ ἰδιώματα τὰ λαλούμενα περὶ τὸ Ἐριβάν, τὴν Τιφλίδα καὶ τὸ Καραμπὰγ) καὶ τὴν δυτικὴν (εἰς ἣν ἀνήκουν τὰ ἐν Τουρκίᾳ, Ἑλλάδι, Βουλγαρίᾳ κ. ἄ. ὁμιλούμενα ἀρμενικὰ ἰδιώματα). Ἡ ἀρμενικὴ γραφή, διακρινομένη διὰ τὴν φωνητικὴν ἀκρίβειάν της, στηρίζεται ἐπὶ εἰδικοῦ ἀλφαβήτου ἐκ 36 γραμμάτων, προελθόντος κατὰ μέγα μέρος ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου.

4) Ἡ *σλαυϊκὴ γλωσσικὴ ὁμοφυλία*. Εἰς ταύτην ἀνήκουν αἱ διάφοροι σλαυϊκαὶ γλῶσσαι: α') ἡ *ρωσική* (διακρινομένη εἰς τὴν μεγαλορρωσικήν, λαλουμένην ἐν τῷ μεγαλυτέρῳ τμήματι τῆς Ρωσίας, ἤτοι ἐν ὅλῃ τῇ Α. καὶ Β. Ρωσίᾳ, ἔτι δὲ ἐν ὅλῃ σχεδὸν τῇ Σιβηρίᾳ ἀπὸ τῶν Οὐραλίων ὀρέων μέχρι τοῦ Βλαδιβοστὸκ μὲ κέντρον τὴν Μόσχαν, ὑπὸ πληθυσμοῦ οὐχὶ μικροτέρου τῶν 80.000.000, εἰς τὴν μικρορρωσικὴν ἤ, ἄλλως, οὐκρανικὴν καλουμένην καὶ λαλουμένην ἐν Οὐκρανίᾳ κ. ἄ. ὑπὸ 30.000.000 περίπου, καὶ τρίτον τὴν λευκορρωσικὴν ἐν τῇ ΒΔ. Ρωσίᾳ παρὰ τὴν Λιθουανίαν καὶ Λεττονίαν, ἐν μέρει δὲ καὶ ἐν Πολωνίᾳ καὶ λαλουμένην ὑπὸ πληθυσμοῦ 6 000.000 περίπου)· β') ἡ *βοημική* ἢ *τσεχική* ὁμιλουμένη ὑπὸ 7.000.000 καὶ ἡ *σλοβακική*, ὑπὸ 2.000.000, ἡ μὲν δευτέρα ἐν τῷ Α. τμήματι τῆς Τσεχοσλοβακίας, ἡ δὲ βοημικὴ ἐν τῇ λοιπῇ χώρᾳ· γ') ἡ *πολωνική*, ὁμιλουμένη ὑπὸ 23.000.000 περίπου· δ') ἡ *σερβοκροατική*, ὁμιλουμένη ἐν τῷ μεγαλυτέρῳ τμήματι τῆς Νοτιοσλαυίας ὑπὸ 9.300.000, καὶ ἡ *σλοβενική*, ὁμιλουμένη ἐν Σλοβενίᾳ μὲ κέντρον τὴν Λουμπλιάναν (τέως Λάϊμπαχ) ὑπὸ πληθυσμοῦ 1.500.000 περίπου, καὶ ε') ἡ *βουλγαρική*, ὁμιλουμένη ὑπὸ τῶν ἐν τῷ βουλγαρικῷ βασιλείῳ καὶ ὑπὸ τῶν ἐν τῇ σερβικῇ Μακεδονίᾳ καὶ τῇ Ν. Δοβρουτσᾷ κατοικούντων Βουλγάρων ἐν συνόλῳ 5.000.000.

5) Ἡ λεγομένη *βαλτικὴ* γλωσσικὴ ὁμοφυλία, περιλαμβάνουσα: α') τὴν *λεττικήν*, ὁμιλουμένην ὑπὸ τῶν Λεττονῶν, ἤτοι 1.300.000 περίπου, β') τὴν *λιθουανικήν*, γλῶσσαν ἀρχαϊκωτάτην, λαλουμένην ὑπὸ τῶν Λιθουανῶν, ἀνερχομένων εἰς 2.000.000, καὶ γ') τὴν *παλαιὰν πρωσσικήν*, γλῶσσαν νεκρὰν ἤδη, ἀντικατασταθεῖσαν ὑπὸ τῆς γερμανικῆς.

6) Ἡ *γερμανικὴ* γλωσσικὴ ὁμοφυλία, εἰς ἣν ἀνήκουν: α') αἱ *σκανδιναυϊκαὶ* γλῶσσαι, ἤτοι ἡ *σουηδικὴ* καὶ ἡ *νορβηγική*, πρὸς τὴν ὁποίαν συγγενεστάτη εἶναι ἡ *ἰσλανδικὴ* (τῶν Ἰσλανδῶν ἀποικισθέντων ἐκ Νορβηγίας κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα μ Χ.)· β') ἡ *Δανική*· γ') ἡ *κυρίως γερμανική*, ὁμιλουμένη ὑπὸ πάντων σχεδὸν τῶν κατοίκων τῆς Γερμανικῆς δημοκρατίας, ὑπὸ τοῦ πλείστου μέρους τῶν κατοίκων τῆς Αὐστρίας, ἔτι δὲ ὑπὸ τῶν ἐν τῷ ἰταλικῷ Τυρόλῳ, ἐν Τσεχοσλοβακίᾳ, Νοτιοσλαυίᾳ, Ρουμανίᾳ, Πολωνίᾳ, βαλτικαῖς χώραις καὶ Ρωσίᾳ ἐγκατεστημένων Γερμανῶν, ἐν ὅλῳ ὑπὸ 81.000.000· δ') ἡ *ὀλλανδικὴ* μετὰ τῆς συγγενεστάτης πρὸς αὐτὴν φλαμανδικῆς (ὁμιλουμένης ὑπὸ τῶν ἐν Βελγίῳ Φλαμανδῶν). Ἀμφότεραι ὁμιλοῦνται ὑπὸ 11 500.000· ε') ἡ *ἀγγλική*, ἥτις ἐκτοπίζει καθ' ἑκάστην τὰς ἐν τῇ Μ. Βρεττανίᾳ ὁμιλουμένας ἀκόμη κελτικῆς καταγωγῆς γλώσσας, τὴν ἰρλανδικήν, μανικὴν κ.λ. καὶ ὁμιλεῖται ἐκτὸς τῆς Μ. Βρεττανίας εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας καὶ τὸν Καναδᾶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, εἰς τὴν Αὐστραλίαν καὶ τὴν Ν. Ζηλανδίαν, ἐν Ν. Ἀφρικῇ καὶ Αἰγύπτῳ, ἐν Ἰνδίαις καὶ ὅλαις ἐν γένει ταῖς ἀγγλικαῖς ἀποικίαις ὑπὸ πληθυσμοῦ 170.000 000, ἐξ ὧν περὶ τὰ 47.000.000 ἐν μόνῃ τῇ Μ. Βρεττανίᾳ. Εἶναι ἡ ἀληθῶς παγκόσμιος γλῶσσα· 5) ἡ *γοτθική*, ἥτις ἔπαυσε πρὸ πολλοῦ νὰ ὁμιλῆται, μᾶς εἶναι δὲ γνωστὴ ἀπὸ τὰ περισωθέντα εἰς ἡμᾶς τμήματα τῆς εἰς αὐτὴν μεταφράσεως τῆς Ἁγ. Γραφῆς ὑπὸ τοῦ Γότθου ἐπισκόπου Οὐλφίλα (Δ' αἰῶν μ. Χ.).

7) *Νεολατινικαὶ* ἢ *ρωμανικαὶ* γλῶσσαι. Αὗται εἶναι αἱ ἐκ τῆς λατινικῆς προελθοῦσαι γλῶσσαι, ἤτοι: α) ἡ *ἰταλική*, ὁμιλουμένη ὑπὸ 40.500.000, κατοικούντων ἰδίως ἐν Ἰταλίᾳ, ἐν τῷ ἑλβετικῷ καντονίῳ τοῦ Τεσσίνου κ. ἄ.· β) ἡ *γαλλική*, λαλουμένη ὑπὸ τοῦ πλείστου τῶν κατοίκων τῆς Γαλλίας (ἐξαιρουμένων τῶν Βάσκων, τῶν κατοίκων τῆς Βρεττάνης καὶ τῆς Κορσικῆς κ.λ.), ὑπὸ τῶν Βαλλόνων τοῦ Βελγίου (ἀνερχομένων εἰς 3.000 000 περίπου) καὶ ὑπὸ τῶν γαλλικῆς καταγωγῆς κατοίκων τῆς Ἑλβετίας, ἤτοι τῶν οἰκούντων εἰς τὰ καντόνια τῆς Γενεύης, τῆς Νευσατέλης καὶ τοῦ Vaud (850.000). Ἡ γαλλικὴ ἐκτὸς τῆς Εὐρώπης ὁμιλεῖται καὶ εἰς τὰς γαλλικὰς ἀποικίας τῆς Ἀφρικῆς, ἰδίως τὴν Τύνιδα, τὸ Ἀλγέριον καὶ τὸ γαλλικὸν Μαρόκκον, ἐν Ἀμερικῇ (ἰδίως ὑπὸ τῶν γαλλικῆς κατοίκων τοῦ Καναδᾶ) κ. ἄ., χρησιμεύει δὲ καὶ ὡς γλῶσσα διεθνής, ἰδίως ὡς γλῶσσα τῆς διπλωματίας κ.οὐ.κ.· γ) ἡ *ἱσπανική*, ἥτις ὁμιλεῖται (μετὰ τῆς καταλανικῆς) ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς Ἱσπανίας καὶ τοῦ Γιβλαρτάρ, ἀνερχομένων εἰς 23.000.000, ὑπὸ τῶν ἱσπανοφώνων τῆς Γαλλίας (313.000 περίπου), ἔτι δὲ καὶ ἐκτὸς τῆς Εὐρώπης, ἤτοι ὑπὸ τῶν κατοίκων τοῦ Μεξικοῦ (14.000 000), τῆς Ἀργεντινῆς (10 000.000) καὶ τῶν λοιπῶν κρατῶν τῆς Ν. Ἀμερικῆς, ἐκτὸς τῆς Βραζιλίας (ἀνερχομένων εἰς 25.000.000), ἐκτὸς δὲ τούτων ὑπὸ τῶν κατοίκων τῶν κρατιδίων τῆς κεντρικῆς Ἀμερικῆς (ὑπολογιζομένων εἰς 5 000.000) καὶ τῶν Ἀντιλλῶν (3.000 000). Οἱ καθ' ὅλην τὴν γῆν ἱσπανόφωνοι συμποσοῦνται τοιουτοτρόπως εἰς 80.000.000 περίπου· δ) ἡ *πορτογαλική*, ὁμιλουμένη ἐν Εὐρώπῃ μὲν ὑπὸ τῶν Πορτογάλων (6 000.000.), ἐν Ἀμερικῇ δὲ ὑπὸ τῶν Βραζιλιανῶν (30.500.000), ἔτι δὲ εἰς τὰς πορτογαλικὰς ἀποικίας τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀσίας (8.500.000), ἤτοι ὑπὸ 45.000 000 ἐν ὅλῳ· ε) ἡ *ραιτική*, ὁμιλουμένη ὑπὸ δεκάδων τινῶν χιλιάδων, ἐγκατεστημένων εἰς τὸ καντόνιον Grisons τῆς Ἑλβετίας καὶ ἑνιαχοῦ τῆς Β. Ἰταλίας. Ἡ ραιτικὴ περιορίζεται εἰς τὴν προφορικὴν χρῆσιν, δὲν ἐκαλλιεργήθη δὲ—τοὐλάχιστον μέχρι τοῦδε—φιλολογικῶς· στ) ἡ *ρουμανική*, λαλουμένη ὑπὸ πληθυσμοῦ 14.000.000 περίπου, κατοικοῦντος κατὰ τὸ πλεῖστον ἐν τῷ ρουμανικῷ βασιλείῳ· ζ) ἡ *κουτσοβλαχική*, ἥτις ὁμιλεῖται ὑπὸ τῶν ἐν Ἑλλάδι (ἰδίᾳ περὶ τὴν Πίνδον οἰκούντων), ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ τῇ σερβικῇ Μακεδονίᾳ (ἰδίως ἐν τῇ περιφερείᾳ Μοναστηρίου) Κουτσοβλάχων.

8) Αἱ *κελτικῆς* καταγωγῆς γλῶσσαι, ἤτοι: α) ἡ *βρεττανική*, ὁμιλουμένη ἐν Βρετάνῃ τῆς Γαλλίας ὑπὸ 1.000.000· β) ἡ *ἰρλανδική*, ἥτις περιορισθεῖσα ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς χρησιμοποιεῖται ἤδη ὑπὸ 400.000 περίπου Ἰρλανδῶν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς προσφάτου ἰρλανδικῆς αὐτονομίας γενομένη γλῶσσα ἐπίσημος τείνει αὖθις νὰ ἐπεκταθῇ, διαδιδομένη διὰ τῆς διοικήσεως, τῶν σχολείων τοῦ τύπου κ. οὐ. κ.· γ) ἡ *μανική* ἢ *μανξική*, ὁμιλουμένη ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς Δ τῆς Ἀγγλίας κειμένης νησῖδος Man, μὴ ὑπερβαινόντων τοὺς 600· δ) ἡ *κορνική*, ἥτις —λαλουμένη πρότερον ἐν τῇ ΝΔ τῆς Ἀγγλίας χερσονήσῳ τῆς Κουρνουάλλης— εἶναι ἤδη γλῶσσα νεκρὰ ἀπὸ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος μ. Χ.· ε) ἡ ἐν Σκωτίᾳ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας ὁμιλουμένη *γαελική*, ὑπὸ 150.000 (ἐκ τῶν 5 000.000, εἰς ὅσους ἀνέρχονται οἱ κάτοικοι τῆς Σκωτίας). Ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἀνωτέρω λείψανά τινα μόνον σῴζονται ἀκόμη ἐκ τῆς παλαιᾶς μεγάλης κελτικῆς γλωσσικῆς ὁμοφυλίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλα μέν, ὡς λ. χ. ἡ κορνική, ἐξηφανίσθησαν ἤδη ἐντελῶς, ἐκτοπισθέντα ὑπ' ἄλλων μεγάλων γλωσσῶν, οἷα ἡ ἀγγλική, ἄλλα δὲ ὁσημέραι περιορίζονται καὶ τείνουν καὶ ταῦτα εἰς πλήρη ἐξαφάνισιν.

9) Ἡ *ἀτσιγγανική*, ἡ γλῶσσα τῶν Ἀτσιγγάνων (Τσιγγάνων), οἱ ὁποῖοι ὁρμηθέντες ἐξ Ἰνδιῶν κατέληξαν διὰ διαφόρων διαμέσων σταθμῶν καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην (Ἑλλάδα καὶ λοιπὰς βαλκανικὰς χώρας, τὴν Ρουμανίαν, τὴν Οὐγγαρίαν κ. οὐ. κ.). Ἡ ἀτσιγγανικὴ εἶναι ἐπομένως γλῶσσα ἰνδικῆς καταγωγῆς, συγγενὴς πρὸς τὰς ἐκ τῆς παλαιᾶς ἰνδικῆς (ἥτις μετὰ τῆς παλαιᾶς περσικῆς ἀποτελεῖ τὸν ἰρανικὸν κλάδον τῆς ἰαπετικῆς γλωσσικῆς ὁμοεθνίας) προελθούσας σημερινὰς γλώσσας τοῦ Β καὶ κεντρικοῦ Ἰνδοστάν. Ἕνεκα ὅμως τῆς συμβιώσεως τῶν Ἀτσιγγάνων μετὰ πολλῶν ἀλλογλώσσων λαῶν, ἡ γλῶσσά των ἀνεμίχθη, ὡς εἶναι φυσικόν, μὲ πλεῖστα ξένα στοιχεῖα. Οἱ ἐν Εὐρώπῃ Ἀτσίγγανοι ὑπολογίζονται εἰς 400.000 περίπου.

Εἰς τὴν δευτέραν μεγάλην τάξιν τῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, ἤτοι εἰς τὴν τάξιν τῶν *μὴ ἰαπετικῶν* τοιούτων, ἀνήκουν:

1) Ἡ *βασκική*, λαλουμένη ἐν μικρᾷ χώρᾳ ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῶν Πυρηναίων ὑπὸ πληθυσμοῦ μὴ ὑπερβαίνοντος κατὰ πολὺ τὰς 700.000 καὶ ὁσημέραι περιοριζομένη ὑπὸ τῆς γαλλικῆς καὶ τῆς ἱσπανικῆς.

2) Αἱ γλῶσσαι τῆς *φιννοουγγρικῆς* γλωσσικῆς ὁμοφυλίας, ἤτοι ἡ *φινλανδική*, ἥτις λαλεῖται ἐν Φινλανδίᾳ ὑπὸ 2.750.000 περίπου (τὸ ὑπόλοιπον τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Φινλανδίας, μὴ ὑπερβαῖνον τὰς 350.000 καὶ ἐγκατεστημένον ἰδίως εἰς τὰς πόλεις, ὁμιλεῖ τὴν σουηδικήν), ἡ *ἐσθονική*, λαλουμένη ἐν τῷ ἤδη ἀνεξαρτήτῳ κράτει τῆς Ἐσθονίας, νοτίως τοῦ Φινλανδικοῦ κόλπου, ὑπὸ λαοῦ ἀνερχομένου μόλις εἰς 1.000,000, ἡ *λιβονική*, ἥτις ἑνιαχοῦ ἐξεβλήθη ὑπὸ τῆς λεττικῆς (ἀνηκούσης εἰς τὴν ὁμάδα τῶν βαλτικῶν λεγομένων γλωσσῶν), ἡ *λαπωνική*, ἡ γλῶσσα τῶν Λαπώνων, οἰκούντων εἰς τὰς πρὸς τὸν Β. Παγωμένον ὠκεανὸν ἀκτὰς τῆς Ρωσίας καὶ ἀνερχομένων εἰς 30.000 περίπου, ἡ *οὐγγρική*, ὁμιλουμένη ὑπὸ τῶν ἐν τῷ οὐγγρικῷ κράτει, ἔτι δὲ ἐν τῇ Β. Νοτιοσλαυίᾳ, ἐν Τρανσυλβανίᾳ τῆς Ρουμανίας καὶ ἐν Τσεχοσλοβακίᾳ οἰκούντων Οὔγγρων (ὑπολογιζομένων ὅλων εἰς 10.000.000 περίπου). Ἡ φινλανδική, ἡ οὐγγρικὴ καὶ αἱ λοιπαὶ συγγενεῖς πρὸς αὐτὴν γλῶσσαι προῆλθον ἐκ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς γλώσσης, τῆς ὁποίας ἀποτελοῦν διάφορον ἐξέλιξιν· ἀποσπασθεῖσαι δὲ πρὸ πολλοῦ ὑπέστησαν πλείστας ἀλλοιώσεις καὶ ἀναμίξεις πρὸς ἄλλας γλώσσας καὶ οὕτως ἤδη παρουσιάζουν μεγάλας ἀπ' ἀλλήλων διαφορὰς εἰς τὴν φωνητικήν, εἰς τὴν κλίσιν των καὶ εἰς τὸν λεκτικὸν θησαυρόν των. Συγγενεῖς πρὸς τὰς γλώσσας τῆς ὁμάδος ταύτης, καὶ δὴ πρὸς τὴν φινλανδικήν, εἶναι διάφορα ἰδιώματα λαλούμενα ὑπὸ διαφόρων φύλων — φινλανδικῆς καταγωγῆς — διεσπαρμένων ἐν Ρωσίᾳ ἀπὸ τοῦ Φινλανδικοῦ κόλπου μέχρι τοῦ Βόλγα καὶ ἀνερχομένων εἰς 2 000.000 περίπου. Ἐννοεῖται ὅτι τὰ ἰδιώματα ταῦτα περιορίζονται εἰς τὴν καθ' ἡμέραν χρῆσιν. Γραπτὴ γλῶσσα τῶν λαλούντων τὰ ἰδιώματα ταῦτα εἶναι ἡ ρωσική.

3) Ἡ *τουρκική*, ὁμιλουμένη ἤδη ἐν μόνῃ τῇ Θράκῃ τῇ ἀνατολικῇ ὑπὸ 1.000.000, καὶ ἐν τῇ δυτικῇ ὑπὸ μικρᾶς μειονότητος ἀνερχομένης εἰς 100.000 περίπου). Συγγενὴ πρὸς τὴν τουρκικὴν ἰδιώματα ὁμιλοῦνται καὶ ὑπὸ διαφόρων τουρκοταταρικῶν φύλων, ἐγκατεστημένων ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Ρωσίᾳ (εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Βόλγα, καὶ δὴ περὶ τὸ Καζάν, εἰς τὴν Κριμαίαν καὶ τὸν Καύκασον) καὶ ὑπολογιζομένων εἰς 6 000.000.

4) Αἱ *καυκάσιαι* γλῶσσαι, ὑποδιαιρούμεναι εἰς τὴν βόρειον ὁμάδα (περιλαμβάνουσαν τὴν *λεζγικήν*, τὴν *ἀβγαζικὴν* κλπ., συγγενεῖς, ὡς φαίνεται, πρὸς ἀλλήλας, ἂν καὶ ἡ μέχρι τοῦδε συγκριτικὴ ἔρευνα αὐτῶν εἶναι ἀκόμη τοσοῦτον ἀτελής, ὥστε να μὴ ἐπιτρέπῃ ἀσφαλῆ πορίσματα περὶ τῆς πρὸς ἀλλήλας σχέσεως αὐτῶν) καὶ τὴν νότιον ὁμάδα, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουν ἡ *γεωργιανή*, ἡ *μιγγρελική*, ἡ *σουανικὴ* καὶ ἡ *λαζική*. Ἡ γεωργιανὴ λαλεῖται ὑπὸ 2.000.000, ἔχει δὲ καὶ ἀξιόλογον φιλολογικὴν παράδοσιν, ἀνερχομένην μέχρι τοῦ Ι' αἰῶνος μ. Χ. Ἀλλὰ κοινὴ γλῶσσα τῶν ποικιλοφώνων λαῶν τοῦ Καυκάσου εἶναι πάντοτε ἡ ρωσική. Δι' αὐτῆς ἐπικοινωνοῦν οὗτοι καὶ γραπτῶς καὶ προφορικῶς πρὸς ἀλλήλους. Πρέπει ὅμως νὰ προστεθῇ, ὅτι ἀπὸ τῆς ἐν Ρωσίᾳ ἐγκαθιδρύσεως τοῦ σοβιετικοῦ καθεστῶτος αἱ μνημονευθεῖσαι γλῶσσαι τῆς Καυκασίου Ρωσίας, αἱ ὁποῖαι πρότερον —πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων (λ. χ. ἡ γεωργιανή)— περιωρίζοντο εἰς τὴν προφορικὴν χρῆσιν, ἐχρησιμοποιήθησαν καὶ γραπτῶς, οὕτω δὲ χρησιμεύουν ἤδη ὡς γλῶσσαι τῆς τοπικῆς διοικήσεως, τῶν σχολείων κ.οὐ.κ. παρὰ τοῖς λαοῖς, οἵτινες τὰς ὁμιλοῦν.

Αἱ μὴ ἰαπετικαὶ γλῶσσαι τῆς Εὐρώπης, ὁμιλούμεναι ὑπὸ μικρῶν σχετικῶς λαῶν, δὲν ἠδυνήθησαν—τοὐλάχιστον μέχρι τοῦδε—ν' ἀναχθοῦν εἰς τὴν ἐκπολιτιστικὴν σπουδαιότητα τῶν ἰαπετικῆς καταγωγῆς γλωσσῶν τῆς Εὐρώπης οὐδ' ηὐτύχησαν ἀκόμη νὰ χρησιμεύσουν ὡς ὄργανα ἀξιολόγου καὶ μεγάλης λογοτεχνικῆς ἀνθήσεως, δι' ὃ καὶ περιωρίσθησαν ἕως τώρα εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν σχεδὸν χρῆσιν τῶν λαῶν, οἵτινες τὰς ὁμιλοῦν καὶ τὰς γράφουν (ὅσοι, ἐννοεῖται, ἀνέπτυξαν καὶ γραπτὸν λόγον). Ἐπειδὴ δὲ οἱ μὴ ἰαπετικοὶ οὗτοι λαοὶ περιστοιχίζονται καὶ περισφίγγονται ὑπὸ

Digitized by Google

λαῶν ἰαπετικῶν κατὰ τὸ πλεῖστον μεγάλων καὶ πρωτοστατούντων ἐν τῷ παγκοσμίῳ πολιτισμῷ, μεταχειριζομένων γλώσσας μὲ μακράν, πλουσίαν καὶ ἔνδοξον κατὰ μέγα μέρος λογοτεχνικὴν παράδοσιν—ὧν τινες, λ. χ. ἡ γαλλική, ἡ γερμανικὴ καὶ ἡ ἀγγλική, κατέστησαν ἤδη γλῶσσαι διεθνεῖς — εἶναι φυσικόν, ὅτι αἱ μὴ ἰαπετικαὶ γλῶσσαι τῆς Εὐρώπης, ἐξαιρουμένης τῆς οὑγγρικῆς καὶ φινλανδικῆς, περιορίζονται καθ' ἑκάστην, ἐνιαχοῦ δὲ κατεδικάσθησαν ἤδη εἰς πλήρη ἀχρηστίαν, ἀντικατασταθεῖσαι ὑπ' ἄλλων γλωσσῶν, τῆς ρωσικῆς, γαλλικῆς κ.οὕ.χ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Fr. Müller*, Grundriss der Sprachwissenschaft I—IV (Wien 1876—1888).—*Fink*, Die Sprachstämme des Erdgreises (Leipzig 1909). — *Meillet - Cohen*, Les langues du monde (Paris 1924). *Meillet*, Les langues dans l'Europe nouvelle, avec un appendice de *L. Tesnière* sur la statistique des langues de l'Europe Paris 1928).

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

— [ΘΡΗΣΚ.] Αἱ ἀρχαῖαι θρησκεῖαι ἐν Εὐρώπῃ ταυτίζονται μετὰ τῆς μυθολογίας, ἡ ὁποία δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τέσσαρας μεγάλους κλάδους, ἀντιστοιχοῦντας πρὸς ἰσάριθμα εἴδη πανθέου, ἅτινα ἀπετέλουν τὴν βάσιν τῆς πίστεως τῶν Εὐρωπαίων, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς ἐποχῆς κατὰ τὴν ὁποίαν ἐνεφανίσθη ὁ Χριστιανισμός. Ἦσαν δὲ ταῦτα: α') τὸ *βόρειον πάνθεον* (καλούμενον ἐπίσης *σκανδιναυϊκὸν* καὶ *γερμανικόν*)· β') τὸ *κελτικὸν πάνθεον*· γ') τὸ *βαλτικὸν πάνθεον* ἢ *σλαυϊκὸν* καὶ δ') τὸ *ἑλληνολατινικὸν* ἢ *ἑλληνορρωμαϊκὸν πάνθεον* (περὶ ἑνὸς ἑκάστου ἐξ αὐτῶν γίνεται λόγος εἰς τὰς οἰκείας λέξεις).

Σύγχρονοι θρησκεῖαι. Ἡ ἱστορία τῶν θρησκειῶν ἐν Εὐρώπῃ ἀπὸ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ταυτίζεται πρὸς τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ τούτου τοῦ *Χριστιανισμοῦ* (βλ λ.), ὁ ὁποῖος εἶναι θρησκεία, ἥτις ἐπικρατεῖ σχεδὸν ἀπολύτως εἰς τὸ τμῆμα τοῦτο τοῦ κόσμου.

Ἐξ ὅλου τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Εὐρώπης περὶ τὰ 45% (ἤτοι περὶ τὰ 194 ἑκατομ.) ἀνήκουσιν εἰς τὸ Καθολικὸν δόγμα, περὶ τὰ 28% (ἤτοι 130 ἑκατομ.) εἰς τὸ Ὀρθόδοξον Ἀνατολικὸν δόγμα, περὶ τὰ ἕτερα 22% (περὶ τὰ 110 ἑκατομ.) εἰς τὰς διαφόρους αἱρέσεις τῶν διαμαρτυρομένων καὶ τὰ ὑπόλοιπα 5% εἰς τὰς ἄλλας μὴ χριστιανικὰς θρησκείας.

Εἰς τὰ λατινικὰ κράτη τὰ 99% εἶναι καθολικοί. Εἰς τὰ τευτονικὰ τὰ 74% εἶναι διαμαρτυρόμενοι, 1% δὲν εἶναι Χριστιανοὶ καὶ 25% εἶναι καθολικοί. Εἰς τὴν ἀνατολικὴν Εὐρώπην, τὴν Τσεχοσλοβακίαν, τὴν Αὐστρίαν, τὴν Οὐγγαρίαν καὶ τὰ Βαλκάνια τὰ 58% ἀνήκουν εἰς τὸ Ἀνατολικὸν Ὀρθόδοξον δόγμα, τὰ 9% δὲν εἶναι Χριστιανοί, τὰ 6% εἶναι διαμαρτυρόμενοι καὶ τὰ 27% καθολικοί.

Οἱ μόνοι παραμένοντες εἰδωλολάτραι ἐν Εὐρώπῃ εἶναι οἱ Καλμοῦκοι, μεταξὺ τῶν Οὐραλίων καὶ τοῦ Καυκάσου, οἱ Φινίσοι τοῦ Βόλγα καὶ οἱ Σαμογέται, ἀνερχόμενοι ἐν ὅλῳ εἰς 250.000 περίπου. Τὰ 2% τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ τῆς Εὐρώπης ἤτοι περὶ τὰ 4 ἑκατομ., πρεσβεύουν τὸν μωαμεθανισμόν. Οἱ Μωαμεθανοὶ τῆς Εὐρώπης εὑρίσκονται ἐν Ρωσίᾳ, ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ, ἐν Ἑλλάδι (Δυτικῇ Θράκῃ), ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ ἐν Νοτιοσλαυΐᾳ. Οἱ Ἰουδαῖοι τῆς Εὐρώπης ἀντιπροσωπεύουν τὰ 3,1 ἐπὶ τοῖς 100 τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ της, ἤτοι περὶ τὰ 10 ἑκατομ., καὶ εὑρίσκονται κυρίως ἐν Ρωσίᾳ, Πολωνίᾳ, Αὐστρίᾳ Οὐγγαρίᾳ, Τσεχοσλοβακίᾳ, Ἑλλάδι, Ρουμανίᾳ καὶ Τουρκίᾳ.

Ἡ διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Εὐρώπῃ. Τὸ Εὐαγγέλιον διεδόθη ἐν Εὐρώπῃ ἀπὸ Χριστιανοὺς Ἰουδαίους ἀποίκους, οἵτινες εὑρίσκοντο ἐν ἐπικοινωνίᾳ μετὰ τῆς Παλαιστίνης, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ κοιτὶς αὐτοῦ. Πρῶτος ὁ ἅγιος Παῦλος ἵδρυσε διαφόρους χριστιανικὰς κοινότητας ἐν Ἑλλάδι καὶ κατόπιν, διὰ τῶν ταξιδίων αὐτοῦ εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἱσπανίαν, παρεσκεύασε τὴν ὁδὸν τῆς ἑνώσεως μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων Χριστιανῶν. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ Α' αἰῶνος εἰς ἁπάσας τὰς ἐμπορικὰς πόλεις τῆς Μεσογείου ὑπῆρχον Χριστιανοί.

Κατὰ τὴν παράδοσιν ἡ Ἐκκλησία τῆς Γαλλίας ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Τροφίμου, ἀπεσταλμένου τοῦ ἁγίου Παύλου· τῆς Βιέννης καὶ τῆς Μαγεντίας ὑπὸ τοῦ Αὐξεντίου, μαθητοῦ τῶν ἀποστόλων· τῆς τῶν Τριβήρων καὶ τῆς Κολωνίας ὑπὸ τῶν μαθητῶν τοῦ ἀποστόλου Παύλου. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Β' αἰῶνος πολλαὶ γαλατικαὶ φυλαὶ εἶχον ἀσπασθῆ, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Τερτυλιανοῦ, τὸν Χριστιανισμόν, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀρχίσει νὰ ἐξαπλοῦται καὶ εἰς τὴν Ἱσπανίαν καὶ τὴν Γερμανίαν. Ἐπὶ τοῦ πάπα Ἐλευθερίου (173—190) ἀπεστάλησαν οἱ πρῶτοι ἱεραπόστολοι εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπως κατηχήσουν τὰς ἀγγλοσαξωνικὰς φυλάς.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος ὁ βασιλεὺς τῶν Φράγκων Χλοδοβῖκος ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος βάρβαρος ἀρχηγός, ὁ ὁποῖος ἠσπάσθη τὸν Χριστιανισμὸν καὶ διέδωκε τοῦτον μεταξὺ τῶν ὑπηκόων του, γενόμενος ὁ ἱδρυτὴς τῆς πρώτης φραγκοχριστιανικῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ Αὐγουστῖνος κατώρθωσε νὰ προσηλυτίσῃ τοὺς Ἀγγλοσάξωνας κατὰ τὸν Η' αἰῶνα. Κατὰ τὸ 589 προσηλυτίσθησαν καὶ οἱ Γότθοι τῆς Ἱσπανίας. Πολυάριθμοι ἱεραπόστολοι Ἄγγλοι κατορθώνουν κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα νὰ μυήσουν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν τὰς γερμανικὰς φυλάς. Ὁ Πιπῖνος ὁ Βραχὺς κατ' ἀρχὰς καὶ ὁ διάδοχος αὐτοῦ Καρλομάγνος ὑπεστήριξαν τὸν Χριστιανιασμὸν ἐκθύμως καὶ συνέτειναν τὰ μέγιστα εἰς τὴν διάδοσιν αὐτοῦ ἐν τῇ Δύσει. Ὁ Ἀνσκάριος καὶ ὁ Κορβέϋ, πρῶτοι ἀρχιεπίσκοποι τοῦ Ἁμβούργου, μετέδωσαν τὸν Χριστιανισμὸν εἰς τὴν Δανίαν, τὴν Σουηδίαν καὶ τὴν Νορβηγίαν.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην καὶ ἡ ἀνατολικὴ Ἐκκλησία κατώρθωσε νὰ διαδώσῃ τὸν Χριστιανισμὸν ἐν Θράκῃ, ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἐν Δαλματίᾳ. Οἱ ἅγιοι Κύριλλος καὶ Μεθόδιος διέδωσαν τὸν Χριστιανισμὸν ἐν Βουλγαρίᾳ, ἐν Μοραβίᾳ καὶ ἐν Παννονίᾳ καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὰ σλαυϊκὰ ἔθνη. Τῷ 955 βαπτίζεται ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ Ὄλγα, ἡ πρώτη Χριστιανὶς Ρωσὶς πριγκίπισσα. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ἀνεψιοῦ της Βλαδιμίρου ὁ Χριστιανισμὸς ἀποβαίνει ἡ ἐπίσημος θρησκεία τῆς Ρωσίας. Τῷ 864 οἱ Βούλγαροι, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Βόριδος, δέχονται ἐπισήμως τὸν Χριστιανισμὸν καὶ τῷ 870 τίθενται ὑπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐξάρτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Κατόπιν ἐκχριστιανίζεται τελείως καὶ ἡ Οὐγγαρία. Πρῶτος Χριστιανὸς βασιλεὺς αὐτῆς ὑπῆρξεν ὁ Στέφανος (997—1038).

Κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα ἐπέρχεται τὸ σχίσμα μεταξὺ τῆς ἀνατολικῆς καὶ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἕνεκα τῆς ἀξιώσεως τῆς δευτέρας ταύτης πρὸς μοναρχικὴν διοίκησιν ἐφ' ὅλης τῆς Ἐκκλησίας. Μετὰ τὸν χωρισμὸν τοῦτον ἡ ἀνατολικὴ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία συνεταύτισε τὴν τύχην της καὶ τὴν ἱστορίαν της πρὸς τὴν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

Κατόπιν ἐμφανίζεται ὁ Μωαμεθανισμός, ἐναντίον τοῦ ὁποίου εἶχε νὰ παλαίσῃ ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ἐναντίον τοῦ ὁποίου διοργανοῦνται αἱ Σταυροφορίαι, αἵτινες ἐκτείνονται καὶ εἰς τὰς ἄλλας μὴ χριστιανικὰς χώρας, ἰδίως εἰς τὴν βόρειον Εὐρώπην. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Ἀναγεννήσεως τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ἕνεκα τῶν ὑπερβολῶν τῶν καθολικῶν καὶ ἰδίως τῶν παπῶν, ἐνεφανίσθησαν οἱ διαμαρτυρόμενοι, τῶν ὁποίων ἡ αἵρεσις διεδόθη ταχέως εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην καὶ ἐχώρισεν εἰς δύο ἀντιμαχόμενα στρατόπεδα τοὺς καθολικοὺς τῆς Δύσεως. Πρῶτος καθολικὸς ἡγεμών, ὁ ὁποῖος ἠσπάσθη τὴν διαμαρτύρησιν τοῦ Λουθήρου καὶ τοῦ Καλβίνου ὑπῆρξεν ὁ Ἀλβέρτος τοῦ Βρανδεμβούργου (1525), τοῦ ὁποίου τὸ παράδειγμα ἠκολούθησαν πλεῖστοι ἄλλοι. Τῷ 1549 ἐγκατεστάθη ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία. Ἡ ἀντιμεταρρύθμισις τὴν ὁποίαν ἀπεφάσισεν ἡ σύνοδος τοῦ Τρέντου, βοηθουμένη καὶ ὑπὸ τῶν ταγμάτων τῶν ἰησουϊτῶν, ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς καθολικοὺς ἡγεμόνας, καὶ ἰδίως τῶν οἴκων τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Βαυαρίας, νὰ διατηρήσουν εἰς τὰς χώρας των τὸν καθολικισμόν. Μεταξὺ τῶν καθολικῶν καὶ τῶν διαμαρτυρομένων ἔλαβε χώραν ὁ περίφημος καὶ γιγαντιαῖος Τριακονταετὴς πόλεμος, κατὰ τὸν ὁποῖον τοὺς διαμαρτυρομένους ὑπερήσπιζον ἡ Δανία, ἡ Σουηδία καὶ ἡ Γαλλία, τοὺς δὲ καθολικοὺς ἡ Γερμανία, ἡ Ἱσπανία καὶ τὰ κρατίδια τῆς Ἰταλίας. Ἡ συνθήκη τῆς Βεστφαλίας ἔθεσε τέρμα εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον καὶ καθώρισε τὰς σχέσεις μεταξὺ τῶν δύο αἱρέσεων σχεδὸν ὅπως ὑφίστανται μέχρι σήμερον. —Ω.

Εὐρώπη (Europa) *[Παρ. Γεωγρ.]* Νῆσος τῆς ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς ἐν τῷ πελάγει τῆς Μοζαμβίκης ἑδραζομένη ἐπὶ κοραλλιογενοῦς συμπήγματος, ἀπέχουσα ἀπὸ μὲν τῆς ἀφρικανικῆς ἀκτῆς 260 μίλλ., ἀπὸ δὲ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Μαδαγασκάρης 160 μίλλ. (βόρειον ἄκρον της: πλάτος 22°20' Νοτ., μῆκος 40°19' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 597: Delagoa bay to cape Guardafui). Ἀμμώδης, ἀλλὰ μετὰ βλαστήσεων καὶ δὴ δασῶν καζουαρινῶν ὑψηλῶν, εἶναι χθαμαλὴ καὶ δὲν δύναται νὰ φανῇ ἐξ ἀποστάσεως μείζονος τῶν 12 μιλλ. Τὸ μῆκός της εἶναι 5 μιλλ., τὸ πλάτος της 3 μιλλ. καὶ τὸ ὕψος της 12 μέτρων. Συχνὰ τὴν ἐπισκέπτονται οἱ σφοδρότεροι τῶν κυκλώνων. Καίτοι ἔρημος προσηρτήθη ὑπὸ τῆς Γαλλίας τῷ 1897 διὰ τὸ στρατηγικὸν τῆς θέσεώς της καὶ τὸ καλόν της ἀγκυροβόλιον. Σ. Ε. Λ.

— **Εὐρώπης ἄκρα** (Europa point) *[Γεωγρ.]*. Ἡ νοτία τῆς χερσονήσου τοῦ Γιβραλτὰρ (ἀρχ. *Κάλπη*) ἐσχατιά. Ἐπ' αὐτῆς πυροβολεῖον καὶ πύργος «Βικτώρια» (47 μέρ.), ἐπιστεφόμενος ὑπὸ φάρου (πλάτ. 36° 06' 25" Β, μῆκ. 5° 20' 53" Δυτ.,χάρτ. ἀγγλ. 144: Gibraltar), λειτουργοῦντος ἀπὸ τοῦ 1840 καὶ ἐκπέμποντος ἤδη φωτεινὰς φάσεις διδούσας συνεχῶς τὸ γράμμα Ν τοῦ μορσικοῦ ἀλφαβήτου καὶ ἐχούσας φωτοβολίαν 19 μιλ. Ἀπὸ τοῦ πυροβολείου βάλλεται ἐν ὁμίχλῃ ζεῦγος κανονιοβολισμῶν, ἐπαναλαμβανόμενον ἀνὰ 5 λεπτά. Σ. Ε. Λ.

Εὐρώπη *[Ἀστρονομ.]*. Ὁ δεύτερος τῶν κυρίων δορυφόρων τοῦ πλανήτου Διὸς ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐκ τοῦ πλανήτου ἀπόστασιν. Ἀνεκάλυψεν αὐτὸν ὁ Γαλιλαῖος τῇ 7ῃ Ἰανουαρίου 1610, τὸν ἐβάπτισε δὲ Σίμων ὁ Μάριος ἢ Μάγιερ. Ἀπέχει 9.40 ἀκτῖνας τοῦ πλανήτου, καὶ ἡ διάρκεια τῆς περὶ τὸν Δία περιφορᾶς εἶναι 3 ἡμ. 13 ὡρ. 13 λ 42 δ, 05. Ἡ τροχιὰ παρίσταται κυκλοτερής. Καὶ ἡ μὲν διάμετρος αὐτοῦ εἶναι 3.150 χλμ. ὑποδεεστέρα τῆς τῆς ἡμετέρας Σελήνης, ἥτις ἐξισοῦται 3482 χλμ., ἡ δὲ πυκνότης μόλις ἀνέρχεται εἰς 2,9 φορὰς τῆς τοῦ ὕδατος, ἐνῷ ἡ μᾶζα ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὰ ²/₃ τῆς Σελήνης. Ἡ φωτεινότης τῆς Εὐρώπης εἶναι πολὺ μεγάλη, 0,65, ἀνάλογος τῇ τῆς Ἀφροδίτης, καὶ τῶν χιονονεφελῶν ἡμῶν, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ δορυφόρος στερεῖται ἀτμοσφαίρας, τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν λευκότητα τοῦ ἐδάφους αὐτοῦ, ὅπου δέον νὰ ὑπάρχῃ ἰδία ὕλη, διαχέουσα τὸ ἡλιακὸν φῶς δίκην κιμωλίας. Σκιεραὶ κηλῖδες ὤφθησαν ἐπὶ τῆς Εὐρώπης ἐν Μεδών, ἐξ οὗ εἰκάζεται, ὅτι αὕτη παρουσιάζει πάντοτε τὸ αὐτὸ πρόσωπον εἰς τὸν Δία, ὡς ἡ Σελήνη πρὸς τὴν Γῆν, καὶ αἱ φωτομετρικαὶ καταμετρήσεις τοῦ Guthnick, τῷ 1914, ἤγαγον εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα. Ἡ σμικρότης τῆς σκιᾶς τῆς Εὐρώπης, ὅταν προβάλληται ἐπὶ τοῦ Διός, ἀποβαίνει εὐκόλως λεία τῆς ἐκτροπῆς ἐν μικροῖς τηλεσκοπίοις, ὅθεν καὶ παρίσταται τότε φαιά. Ἐκ τούτου ὁρμώμενοι, ὁ Denning καὶ ὁ Stanley Williams εἴκασαν, ὅτι ὁ δορυφόρος κέκτηται ἀτμοσφαῖραν διαθλῶσαν τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας. Ἀλλὰ τὸ τηλεσκόπιον 0μ,83, ἐν ᾧ ἡ ἐκτροπὴ εἶναι μικρά, δεικνύει τὴν σκιὰν μέλαιναν, ὅπερ ἀναιρεῖ τὴν ἐν λόγῳ ἰδέαν ἀτμοσφαίρας. Τέλος ἡ δῆθεν δυαδικότης τῆς σκιᾶς τῆς Εὐρώπης, ἣν περιέγραψεν ὁ Guillaume τῷ 1889, ὀφείλεται εἰς ὀπτικὴν ἀπάτην. Ε. Μ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ

— **Εὐρώπη** (Europa) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 52. Ἀνεκαλύφθη τὴν 4ην Φεβρουαρίου 1858 ὑπὸ τοῦ H. Goldschmidt ἐν Παρισίοις. Σ. Π.

εὐρώπιον (Eu) (τὸ) *[Χημ.]*. Στοιχεῖον τῆς ὁμάδος τῶν σπανίων γαιῶν, τοῦ ὁποίου ἡ ὕπαρξις παρετηρήθη τῷ 1892 ὑπὸ τοῦ Lecoq de Boisbaudrau. Ἀπεμονώθη ὑπὸ τοῦ Demarçay τῷ 1896, παρεσκευάσθη δὲ ἐν καθαρᾷ καταστάσει τῷ 1904 ὑπὸ τῶν Urbain καὶ Lacombe. Τὸ ἀτομικόν του βάρος εἶναι 152, εὑρίσκεται δὲ ἐν τῇ ἄμμῳ τοῦ μοναζίτου εἰς ποσότητα 0,0002 % ὀξειδίου. Αἱ κυριώτεραι τῶν ἑνώσεών του εἶναι αἱ ἑξῆς:

Ὀξείδιον εὐρωπίου Eu_2O_3. Ἀσθενέστατα ροδόχρουν σῶμα, τὸ ὁποῖον ἂν ληφθῇ διὰ πυρώσεως τοῦ θειικοῦ ἅλατος ἐν ὑψηλῇ θερμοκρασίᾳ (1600°) ἔχει ἐντονώτερον χρῶμα.

Θειικὸν εὐρώπιον $Eu_2(SO_4)_3 8H_2O$. Κρυσταλλικὸν ἅλας ἀσθενῶς ροδόχρουν (βλ. καὶ λ. γαῖαι σπάνιαι). Σ. Χ.

Εὔρωπον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἀλμωπίας (τέως Ἐνωτίας) τοῦ νομοῦ Πέλλης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 1160. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Φούστανη*.

Εὔρωπος (ἡ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Ἀρχαία πόλις τῆς Ἀλμωπίας τῶν Μογλενῶν τῶν βυζαντινῶν χρόνων ἐν Μακεδονίᾳ, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγραφ. III, 12, 21) εἰς 46°30' Β πλάτ. καὶ 41°30' Ἀν. μῆκ. Τὴν Εὔρωπον ταύτην δέον νὰ μὴ συγχέωμεν πρὸς τὴν Εὔρωπον τῆς Βοττιαίας, οὔτε πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (VII, 327) ἀναφερομένην ἐν Θεσσαλίᾳ. Ποῦ ἔκειτο ἀκριβῶς εἶναι δύσκολον νὰ καθορισθῇ. Κατὰ τὸν Δήμιτσαν (Ἡ Μακεδονία, σελ. 323) ἔκειτο παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Ραιδίου (Τσερναρίκας) καὶ Βελίτσας, παραποτάμων τοῦ Λουδίου, ὅπου παρατηροῦνται ἐρείπια βυζαντινῆς ἐποχῆς, μαρτυροῦντα ὅτι ἡ πόλις εἶχεν ἐπισημότητά τινα κατὰ τὸν μεσαίωνα. —2) Ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς Βοττιαίας ἐν Μακεδονίᾳ, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγραφ. III, 12, 36) εἰς 47°20' Β πλάτ. καὶ 40°20' Ἀν. μῆκ. Κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον ὠνομάσθη οὕτως «ἀπὸ τοῦ Εὐρώπου τοῦ Μακεδόνος καὶ Ὠρειθυίας τῆς Κέκροπος». Κατὰ τὸν Θουκυδίδην (II, 100), ἡ Εὔρωπος ἦτο ἡ νοτιωτάτη Παιονικὴ πόλις, κειμένη ἐπὶ θέσεως ὀχυρᾶς, τὴν ὁποίαν ὁ Σιτάλκης βασιλεὺς τῶν Ὀδρυσῶν δὲν ἠδυνήθη νὰ κυριεύσῃ, ὅτε εἰσέβαλεν εἰς τὴν Μακεδονίαν κατὰ τοῦ Περδίκκα, κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Ποῦ ἀκριβῶς ἔκειτο δὲν εἶναι γνωστόν. Κατὰ τὸν Δήμιτσαν (Τοπογραφία τῆς Μακεδονίας, σελ. 227) πιθανὸν νὰ ἔκειτο δεξιὰ τοῦ Ἀξιοῦ ποταμοῦ, ὅπου σήμερον τὸ χωρίον Βόζατζι. Ὁ Ἱεροκλῆς (Συνέκδ. 638, 4) καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος (Περὶ θεμάτων, 49, 16) ἀναφέρουσιν αὐτὴν ὡς μίαν τῶν 32 πόλεων τοῦ δευτέρου θέματος τῆς Μακεδονίας. —3) Ἀρχαία πόλις τῆς Μεσοποταμίας (βλ. λ. Δοῦρα). Α. Θ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

— **Εὔρωπος** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Παιονίας (τέως Γουμενίτσης) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 1338. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἀσικλάρ*.

Εὐρωποῦλοι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κερκύρας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 539.

εὐρὼς (ὁ) (Mucor) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν κρυπτογάμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μυκήτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀσκομυκητιδῶν*. Οἱ εὐρῶτες, οἵτινες

Digitized by Google

εἶναι γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα μοῦχλες ἢ σάχνες, ἀναπτύσσονται ἐκ τῶν σπορίων τῶν μυκήτων ὑπὸ εὐνοϊκὴν δὲ θερμοκρασίαν καὶ σχετικὴν ὑγρασίαν ἐρχόμενοι εἰς ἐπαφὴν μετὰ διαφόρων ὀργανικῶν οὐσιῶν ἄρχονται βλαστάνοντες ἐπὶ τούτων, εὐχερῶς ἀναπτυσσόμενοι καὶ πολλαπλασιαζόμενοι. Προσβάλλουσι κατὰ κανόνα πάσας τὰς οὐσίας, ὡς τρόφιμα, σακχαρώδη προϊόντα, ζυμαρικά, ποτὰ κτλ. καὶ ἐμφανίζονται ἐπ' αὐτῶν ὑπὸ μορφὴν ποικιλοχρώμου, συνήθως ὅμως λευκοῦ ἢ κυανοκιτρίνου χνοός. Ἐκ τῶν ἀπείρων εἰδῶν ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος ἀξιολογώτεροι καὶ συνηθέστερον ἀπαντῶντες εἶναι οἱ: *Εὐρὼς ὁ κοινὸς* (Mucor mucedo), ὅστις κυρίως προσβάλλει τὰ τρόφιμα, τὰ ζυμαρικὰ καὶ τὰ ἐκ γάλακτος προϊόντα, τυρόν, βούτυρον, ὀξύγαλα κτλ. *Εὐρὼς ὁ ἀμέθυστος* (Mucor amethystus), ἁπαντῶν κυρίως ἐπὶ διαφόρων σακχαρούχων καρπῶν. *Εὐρὼς ὁ κλαδιοφόρος* (Mucor stolonifer), ὅστις ἐπίσης προσβάλλει παντὸς εἴδους ὀπώρας. Δ. Ν. Π.

— *[Μικροβ.]* Ἐκ τῶν 130 περιγραφέντων, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, εἰδῶν τοῦ *μύκητος*, ἄλλα μὲν ἐπιφέρουσιν ἐντονωτάτην ζύμωσιν, ἄλλα δ' ἔχουσι παθογόνον δύναμιν ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων. Ἐπὶ τῶν διαφόρων θρεπτικῶν ὑλικῶν ὁ εὐρὼς παράγει πίλημα, μεγίστου πολλάκις ὕψους, χρώματος φαιοῦ ἢ καστανοφαίου, ἐν ᾧ διακρίνομεν τὰ *σποράγγεια* αὐτοῦ, κίτρινα, καστανόχροα ἢ μελανίζοντα λεπτότατα σφαιρίδια, ὁρατὰ ὅμως διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ. Ἐκ τῶν εὐρώτων παθογόνον δύναμιν ἀπεδείχθησαν ἔχοντες κατὰ τὰ ἐπὶ ζῴων πειράματα ὁ *ῥιζόμορφος*, ὁ *βραχύς*, ὁ *πολυσχιδής*, ὁ *κορυμβοφόρος*, ὁ *διάφρακτος* κλπ. Σ. Γ. Σ.

εὐρωστία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις *εὔρωστος*, ὑγεία, εὐεξία σωματική: «ἕνας νέος ὅλος ὑγεία καὶ εὐρωστία» || μεταφ. «πνευματικὴ εὐρωστία», «εὐρωστία οἰκονομική».

Εὐρωστίνη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας, θερινὴ ἕδρα τῆς ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 601. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Κουνιάνικα*. Χειμερινὴ ἕδρα εἶναι τὸ χωρίον *Ῥοζενά* (κάτ. 464). Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Ἄνω Αἰγιαλὸς* (κάτ. 128).

— **Εὐρωστίνη** ἢ ***Εὐρωστίνα*** *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Κορινθίας, διακλάδωσις τῆς *Ζήρειας* (Κυλλήνης) ἔχων ὕψομ. 1164 μ. Διαχωρίζει τὴν Κορινθίαν ἀπὸ τὴν Ἀχαΐαν.

— **Εὐρωστίνης, *τέως δῆμος*** —. Εἷς ἐκ τῶν πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' ἀπαρτιζόντων τὴν ἐπαρχίαν Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολιδοκορινθίας 11 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων Αὐγοῦ, Βρυσούλας (τέως Τσερεγουνίου), Εὐρωστίνης, Κάτω λουτροῦ, Κορφιωτίσσης (τέως Κουτσίου), Λουζίου, Λυγιᾶς, Πιτσᾶ, Πύργου, Σαρανταπήχου, Σκούπας, Στενοπόρου (τέως Δερβενίου), Στομίου καὶ Χελυδορίου. Δ. Ε. Μ.

εὔρωστος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἐρρωμένος, ὑγιής, ἀκμαῖος, ἀντίθ. *μαραμένος, χλωμός*: «ζωηρὸς καὶ εὔρωστος», «εὔρωστη καὶ ῥοδοκόκκινη κοπέλλα» || «εὔρωστα μῆλα, —ἀχλάδια, —σταφύλια» τὰ νεοδρεπῆ καὶ ἀκμάζοντα.

Εὐρώτας *[Μυθολ.]*. Ὁ τρίτος βασιλεύς, κατὰ τὰς ἐπιχωρίους ἐν Λακωνικῇ παραδόσεις, τῆς χώρας ταύτης. Ἦτο υἱὸς τοῦ Μύλητος καὶ ἔγγονος τοῦ Λέλεγος, πρώτου αὐτόχθονος βασιλέως τῆς χώρας. Εἰς τὸν βασιλέα τοῦτον ἀπέδιδεν ἡ παράδοσις τὸ μέγα ἐν τῇ χώρᾳ ὑδραυλικὸν ἔργον τῆς διοχετεύσεως τῶν λιμναζόντων ἐν τῇ πεδιάδι ὑδάτων εἰς τὴν θάλασσαν διὰ τῆς κατασκευῆς διώρυγος. Διὰ τοῦτο δὲ πρὸς τιμήν του ὠνομάσθη καὶ τὸ ὑπόλοιπον, μετὰ τὴν ῥοὴν τοῦ λιμνάζοντος ὕδατος, διαρκὲς ῥεῦμα ποταμοῦ Εὐρώτας. Τὴν μονογενῆ θυγατέρα τούτου καὶ τῆς νύμφης Εὐρυδίκης Σπάρτην ἐνυμφεύθη ὁ υἱὸς τῆς νύμφης Ταϋγέτης (ἀπὸ τῆς ὁποίας ἔλαβε τὸ ὄνομά του ὁ Ταΰγετος, τὸ ὑψηλότατον ὄρος τῆς Λακωνικῆς) ἐκ τοῦ Διὸς Λακεδαίμων, ὅστις καὶ διεδέχθη τὸν πενθερόν του ὡς βασιλεὺς τῆς χώρας, διότι ἀπέθανεν ἐκεῖ ἄνευ ἄρρενος ἀπογόνου (*Παυσ.* III. 1. 1—2). Κατ' ἄλλους μύθους ὁ Εὐρώτας ἦτο υἱὸς τοῦ Λέλεγος καὶ τῆς ναϊάδος νύμφης Κλεοχαρείας (*Ἀπολ.* III. 10. 3) ἢ τῆς νύμφης Ταϋγέτης καὶ τοῦ Διός. Καὶ κατ' ἄλλους ἀκόμη μύθους δὲν εἶχε μίαν μόνον θυγατέρα, τὴν Σπάρτην, ἀλλὰ πολλάς, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ἡ Τίασα, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἔλαβε τὸ ὄνομά του καὶ ὁ πρὸς Ν τῆς πόλεως Σπάρτης παραπόταμος τοῦ Εὐρώτα. Κατ' ἄλλην παράδοσιν ὁ ποταμὸς Εὐρώτας ἔλαβε τὸ ὄνομά του, διότι εἰς τὰ ὕδατά του ἐπνίγη ὁ εἰρημένος μυθικὸς βασιλεύς. ΚΑΨ.

Εὐρώτας *[Γεωγρ.]*. —1) Ὁ μεγαλύτερος τῶν ποταμῶν τῆς Λακωνίας (κοιν. *Ἶρις*) καὶ εἷς τῶν ἱστορικωτέρων ποταμῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, διότι παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην αὐτοῦ εἶχε κτισθῇ ἡ ἡρωϊκὴ Σπάρτη. Ἔχει τὰς πρώτας πηγάς του κατὰ τὰ πρὸς τὴν Ἀρκαδίαν μεθόρια τῆς Λακωνίας, ἐκ τῆς μεταξὺ Ταϋγέτου καὶ Πάρνωνος βουνοσειρᾶς, ἥτις σχηματίζει τὴν βόρειον πλευρὰν τοῦ ἐπιμήκους λεκανοπεδίου τῆς Λακεδαίμονος, ἀρδεύει τὴν πολλάκις ἀμφισβητηθεῖσαν μεταξὺ Σπαρτιατῶν καὶ Ἀρκάδων Βελεμίναν (Βλεμινάτιδα χώραν), ὑπὸ τῶν ἀφθόνων ὑδάτων τῆς ὁποίας καὶ ἐνισχύεται (κυριωτέρα πηγὴ τούτων εἶναι τὸ σημερινὸν Κεφαλόβρυσον παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ Χελμοῦ), δέχεται ἔπειτα τὰ ἄφθονα ὕδατα τῆς ἀρχαίας Πελλανίδος πηγῆς (παρὰ τὰ σημερινὰ Γεωργιτσιάνικα Καλύβια), τὰ ἔτι ἀφθονώτερα τῆς Λαγκείας πηγῆς (τοῦ σημερινοῦ Βιβαριοῦ), τὰ ὕδατα τῶν κατερχομένων ἀπὸ τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Ταϋγέτου πρὸς Δ καὶ τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Πάρνωνος πρὸς Ἀν. χειμάρρων, τῶν ὁποίων κυριώτεροι εἶναι ὁ Οἰνοῦς (Κελεφίνα σήμερον καλούμενος), κατερχόμενος ἀπὸ τοῦ Πάρνωνος, ἡ Μαγουλίτσα (οὕτω καλουμένη ἀπὸ τοῦ θαλεροῦ προαστείου τῆς Σπάρτης Μαγούλας, τὸ ὁποῖον διασχίζει), ἥτις σήμερον μὲν παραρρέει τὴν νοτίαν πλευρὰν τῆς Σπάρτης, κατὰ τὴν ἀρχαιότητα δὲ ἡνοῦτο μὲ τὸ σημερινὸν ποτάμι τοῦ Μιστρᾶ, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐκαλεῖτο Τίασα, οὕτως ὀνομασθὲν (κατὰ τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν) ἀπὸ τῆς ὁμωνύμου θυγατρὸς τοῦ Εὐρώτα, ὁ Φελλίας (ποτάμι τῆς Κάκαρης) καὶ ὁ Ἐρασῖνος (Ρασῖνα σήμερον καλούμενος). ἅπαντες κατερχόμενοι ἀπὸ τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Ταϋγέτου, καὶ ἀφοῦ διέλθῃ μακρὸν αὐλῶνα κατὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν τοῦ λεκανοπεδίου, σχηματιζομένου ἀπὸ χθαμαλὴν βουνοσειρὰν ἑνοῦσαν τὸν Ταΰγετον μετὰ τοῦ Πάρνωνος, καὶ διαρρεύσῃ τὴν παραλίαν πεδιάδα τοῦ ἀρχαίου Ἕλους, ἥτις εἶναι δῶρον αὐτοῦ, χύνεται εἰς τὸν Λακωνικὸν κόλπον, 60 περίπου χιλιόμετρα ἀπέχοντα τῶν πρώτων πηγῶν του. Οἱ ἀρχαῖοι ἐπίστευον ὅτι ὁ Εὐρώτας καὶ ὁ Ἀλφειὸς εἶχον κοινὴν πηγὴν ἐν τῇ κώμῃ Ἀσέᾳ τῆς Μεγαλοπολίτιδος, καὶ κοινὸν ῥεῦμα μάλιστα ἐπὶ 20 ἀρχαίους σταδίους (3 ½ χιλιόμ.), τὸ ὁποῖον, καταδυόμενον ἔπειτα ἀπεσχίζετο εἰς δύο ὑπὸ τὴν γῆν καὶ ἐσχημάτιζε τὰς χωριστὰς πλέον πηγὰς τοῦ Εὐρώτα καὶ Ἀλφειοῦ· διὰ τοῦτο καὶ ἐλέγετο ὅτι, ἐὰν ἔρριπτον δύο στεφάνους εἰς τὸ κοινὸν ῥεῦμα καὶ ἐπεφήμιζον ἑκάτερον, ὠνόμαζον δηλαδὴ τὸν ποταμὸν τὸν ὁποῖον προώριζετο, ἑκάτερος τούτων ἀνεφαίνετο εἰς τὴν πηγὴν τοῦ ποταμοῦ διὰ τὸν ὁποῖον εἶχε προορισθῇ. Ὁμοίαν ἐπικοινωνίαν εἶχον κατὰ τὴν παρὰ Παυσανίᾳ (Β'. 21, 2) παράδοσιν καὶ αἱ πηγαί του Πελλανὶς καὶ Λάγκεια. Ὁ Εὐρώτας (εὔρους ποταμὸς) ἔλαβε τὸ ὄνομά του κατὰ τὴν παρὰ Παυσανίᾳ παράδοσιν ἀπὸ τοῦ μυθικοῦ τῆς χώρας βασιλέως Εὐρώτα, ἢ διότι διὰ διώρυγος ἔχυσεν οὗτος εἰς τὴν θάλασσαν τὰ λιμνάζοντα τῆς πεδιάδος ὕδατα καὶ ἔγινεν οὕτως ἀφορμὴ νὰ σχηματισθῇ ἐκ τῶν ὑπολειφθέντων ὑδάτων ῥεῦμα ποταμοῦ, ἢ διότι ἐπνίγη εἰς τὸν ποταμὸν τοῦτον. Ὁ Εὐρώτας ἦτο κατὰ τὸν πλεῖστον τοῦ ἔτους χρόνον ἀδιάβατος, ὡς εἶναι καὶ σήμερον κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας, καὶ εἶχε κατὰ τὰς ὄχθας του ἀφθόνους πλατάνους, λεύκας, πικροδάφνας καὶ δόνακας (καλάμια), ἀπὸ τῶν ὁποίων καὶ καλλιδόναξ ἐκαλεῖτο. Ἀπὸ τῶν καλαμιῶν του δὲ ἔκοπτον οἱ παῖδες τῆς ἀρχαίας Σπάρτης τρυφερᾶς κορυφὰς καὶ μετεχειρίζοντο ταύτας ὡς στρωμνάς. Δὲν ἦτο πλωτὸς καὶ μὲ τὰς πλημμύρας του καὶ τὴν ὁρμητικότητά του ἦτο ἐπικίνδυνος καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ εἰς τὰ κτήματά των, ὡς εἶναι σήμερον. Πάντως ὅμως θεωρεῖται ὀλιγώτερον ὁρμητικὸς καὶ ἐπικίνδυνος ἀπὸ τοὺς χειμάρρους του, καὶ μάλιστα τὸν Οἰνοῦντα· ἐντεῦθεν καὶ ὁ λαϊκὸς χαρακτηρισμὸς «Ἡ Κελεφίνα (Οἰνοῦς) ἡ φόνισσα καὶ ὁ Ἶρις ὁ λεβέντης». Αἱ ὡραῖαι ὄχθαι του εἶχον ἐμπνεύσει τήν τε ἀρχαίαν καὶ νεωτέραν ποίησιν καὶ καλλιτεχνίαν, ἰδιαιτέρως δὲ ἐθαυμάζετο ἓν ἄγαλμά του (τὸ τοῦ Σικυωνίου καλλιτέχνου Εὐτυχίδου, μαθητοῦ τοῦ Λυσίππου) διὰ τὴν ὑγρότητα τοῦ σώματος. Παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Εὐρώτα καὶ πλησίον τῆς Σπάρτης ὑπῆρχον ἐπὶ τοῦ κροκαλοπαγοῦς βράχου τρεῖς κρύπται, τὰς ὁποίας ὁ λαὸς καλεῖ «λουτρὰ τῆς Ἑλένης», διότι κατὰ τὴν παράδοσιν δι' αὐτῶν κατήρχετο εἰς τὸν Εὐρώταν καὶ ἐλούετο εἰς τὰ κρυστάλλινα νερά του ἡ ὡραία Ἑλένη.

Ἄγνωστον εἶναι ἀπὸ πότε ὁ Εὐρώτας ἔλαβε τὸ ὄνομα «Ἶρις», τὸ ὁποῖον ἤρχισε νὰ ἐξαφανίζεται καὶ ἀπὸ τὰ λαϊκὰ στόματα. Τὰς παρὰ τὴν Σπάρτην ὄχθας του σήμερον ἑνώνει ἀξία λόγου σιδηρᾶ γέφυρα, παρὰ τὴν θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπῆρχεν ἀρχαιοτέρα λιθίνη γέφυρα, καὶ ταύτης ἀρχαιοτέρα βυζαντινή, παρὰ τὴν ἀρχαίαν (γέφυραν ἢ τοποθεσίαν) Βαβύκαν. Τὸν ῥοῦν τοῦ Εὐρώτα εἶχον ἀκολουθήσει κατὰ τὴν εἰς τὴν Λακωνικὴν εἰσβολήν των οἱ Δωριεῖς κατελθόντες ἀπὸ βορρᾶ καὶ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν αὐτοῦ ἔφθασαν εἰς τοὺς λόφους, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔκτισαν τὴν ἀρχαίαν Σπάρτην, εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας τῆς ἀχαϊκῆς πόλεως Ἀμυκλῶν.

—2) Ποταμὸς τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ ἀρχαίας Πελασγιώτιδος, ὅστις, πηγάζων ἐκ τοῦ Ὀλύμπου, χύνεται εἰς τὸν Πηνειὸν ποταμόν. Παρ' Ὁμήρῳ καλεῖται οὗτος *Τιταρήσιος*.

—3) Ποταμὸς τῆς Κάτω Ἰταλίας παρὰ τὴν ἀρχαίαν πόλιν Τάραντα. Ὠνομάσθη οὕτως ὑπὸ τῶν ἀποίκων Λακεδαιμονίων, οἵτινες ἔκτισαν τὴν πόλιν Τάραντα εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ἱστορικοῦ ἐν τῇ μητροπόλει πατρίδι των ποταμοῦ Εὐρώτα. Ὁ αὐτὸς ποταμὸς ἐκαλεῖτο κατὰ τὸν Πολύβιον (VIII. 35.8.) καὶ *Γαλαῖσος*. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— **«Εὐρώτας»** *[Ναυτ. Ἱστορ.]*. Εἷς τῶν τεσσάρων ἀτμομυοδρομόνων, ναυπηγηθεὶς ἐν Μπλάκγωλλ τῷ 1884. Ἀδελφὸν τοῦ «Πηνειοῦ», ὑπῆρξε τὸ ἔχον τὰς περισσοτέρας ναυτικὰς ἀρετὰς μεταξὺ τῶν τεσσάρων παραπλησίων πλοίων ἐκείνων, διὸ καὶ ἦτο πάντοτε μοιραρχὶς τῆς ἐκπαιδευτικῆς μοίρας καὶ δὴ κατὰ τὰς μακρὰς του ἱστιοπλοΐας ἀνὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Καραμανίας, Κύπρου, Συρίας καὶ Αἰγύπτου, ὑπὸ τοὺς ναυάρχους Λάσκαρην, Σταματέλλον καὶ τὸν πλοίαρχον Κ. Σαχτούρην. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

εὐρωτίασις, —εως (ἡ)· ἡ διάθεσις τοῦ *εὐρωτιᾶν*, σχηματισμὸς εὐρῶτος, κοιν. *μούχλιασμα*.

— **εὐρωτίασις *ἄρτου*** *[Χημ. Τροφ.]* βλ. λ. *ἄρτος* (τ. Ε' σ. 709 α').

εὐρωτίνη (ἡ) (Eurotin) *[Χημ.]*. Οὐσία ἀνάλογος πρὸς τὸ φύραμα *διαστάση*, λαμβανομένη ἐκ τῆς ὀρύζης τῇ ἐπιδράσει σπορίων τοῦ μικροργανισμοῦ Eurotium oryzae. Ἡ εὐρωτίνη χρησιμεύει ἐν Ἰαπωνίᾳ ἀντὶ τῆς βύνης ἐν τῇ ζυθοποιίᾳ. Κ. Γ. Μ.

εὐρωτιῶ (—άω)· εἶμαι πλήρης εὐρῶτος, εἶμαι μουχλιασμένος.

Εὔρωψ. —1) Εἷς ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων μυθικῶν βασιλέων τῆς Σικυῶνος, υἱὸς τοῦ Αἰγιαλέως, πατὴρ τοῦ Τελχίνου καὶ πάππος τοῦ Ἄπιος, κατὰ τὴν ἐπιχώριον βασιλικὴν γενεαλογίαν τῆς Σικυῶνος, τὴν ὁποίαν παρέδωσεν ὁ Παυσανίας. Ἡ γενεαλογία αὕτη περιελάμβανεν ὅλην τὴν σειρὰν τῆς δυναστείας μέχρι τοῦ Κόρακος καὶ Λαμέδοντος, μετὰ τοὺς ὁποίους ἵδρυσε νέαν δυναστείαν ὁ ἐκ Θεσσαλίας Ἐπωπεύς. —2) Υἱὸς τοῦ Φορωνέως, ἀρχαιότατος βασιλεὺς τοῦ Ἄργους, ἐξάδελφος τοῦ Ἑρμίονος τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς πόλεως Ἑρμιονείας. Ἐπειδὴ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του ἐβασίλευσεν ὁ Ἄργος, υἱὸς τῆς Νιόβης, ἡ ὁποία ἦτο θυγάτηρ τοῦ Φορωνέως, καὶ ὄχι ὁ Εὔρωψ, εἰκάζεται ὅτι ἢ ὅτι δὲν ἦτο οὗτος γνήσιος υἱός, ἢ ὅτι ἀπέθανε πρὸ τοῦ πατρός του. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

Ἕϋς (Heuss), ***Ἐδουάρδος***, *φὸν*—. Γερμανὸς ζωγράφος (1808—1886). Ἐσπούδασεν ἐν Μάϊντς καὶ Ῥώμῃ, ἠσχολήθη δὲ εἰς ἀπεικονίσεις τῆς Θεοτόκου. Ἐκ τούτων αἱ ἄρισται εἶναι: ἡ «Mater dolorosa», ἡ «Mater Salvatoris», ἡ «Mater Amabilis», ἡ «Mater Gloriosa» καὶ ἡ «Mater Virginium», τὰς ὁποίας κατέχει ἡ Νέα Πινακοθήκη τοῦ Μονάχου. Θ. Β.

εὐσαρκία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις εὔσαρκος, τὸ νὰ ἔχῃ τις ἀρκετὰς σάρκας, ἀντίθ. *ἰσχνότης*.

εὔσαρκος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἔχων ἱκανὰς σάρκας, κοιν. *κρεατωμένος*, ἀντίθ. *ἰσχνός, λιπόσαρκος*.

εὐσέβαστος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· μόνον εἰς τὸ ἐπίρρ. *εὐσεβάστως*· μετὰ πολλοῦ, μετὰ τοῦ προσήκοντος σεβασμοῦ· συνήθως ἐν ἀναφοραῖς ἢ ἐπιστολαῖς πρὸ τῆς ὑπογραφῆς.

εὐσέβεια (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐσεβοῦς, τὸ προσῆκον εἰς τὸν Θεὸν σέβας, ἐκδήλωσις σεβασμοῦ καὶ αἰδοῦς πρὸς πᾶν ὅ,τι θεωροῦμεν ἀνώτερον ἡμῶν: «εὐσέβεια πρὸς τοὺς γονεῖς,—πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους,—πρὸς τοὺς διδασκάλους,—πρὸς τοὺς ἄρχοντας κτλ.» «εὐσέβεια πρὸς τὴν ἀλήθειαν,—πρὸς τὴν δικαιοσύνην».

— *[Ἠθικ.]* *Εὐσέβεια* εἶναι ἡ ἠθικὴ πρὸς τὸ θεῖον σχέσις τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἑπομένως καὶ ἡ ἄσκησις τῶν ἐξωτερικῶν τύπων καὶ συνηθειῶν τῶν συνδεομένων πρὸς τὴν λατρείαν. Κατ' ἀρχὰς ἐν τῇ εὐσεβείᾳ ἐμφιλοχωρεῖ κυρίως φόβος καὶ κατάπληξις, πρὸς τὰ ὁποῖα συνδέεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ σεβασμὸς καὶ ἀγάπη, ἐφ' ὅσον εἰς τὸ θεῖον ἀποδίδονται ἰδιότητες παρεμφερεῖς πρὸς τὰς ἀνθρωπίνας καὶ ἀρεταὶ ἠθικαὶ κατ' ἐπίτασιν τῶν ἀνθρωπίνων. Δυσκόλως ἴσως δυνάμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν ὡς εὐσέβειαν τὴν ἔξαρσιν πρὸς ἀνωτέραν δύναμιν τὴν δημιουργουμένην ἐκ μεταφυσικῶν θεωριῶν περὶ τοῦ θείου. Ε. Λ.

Εὐσέβεια (λατ. Pietas) *[Μυθολ.]*. Ἀρχαία θεότης, λατρευθεῖσα ἰδίως κατὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους, πρὸς τιμὴν τῆς ὁποίας ὑπῆρχον ἱερὰ δύο ἐν Ῥώμῃ, τὸ ὑπὸ Μάρκου Αὐρηλίου Γλαβρίωνος (Glabrio) ἐγερθὲν τῷ 181 π. Χ. κατὰ τὸ Forum holitorium καὶ τὸ κατὰ τὸν ἱππόδρομον τοῦ Φλαμινίου παρὰ τὸ ἱερὸν τοῦ Ποσειδῶνος. Ἐν τῷ τελευταίῳ ἐτελοῦντο θυσίαι ἀνὰ πᾶσαν 1ην Δεκεμβρίου. Ἕτερον ἱερὸν τῆς Εὐσεβείας μνημονεύεται ἐν Φιλιππουπόλει τῆς Συρίας, ἐπίσης δὲ καὶ ἀγάλματα ἀνατεθέντα εἰς αὐτὴν ἐν Ἱσπανίᾳ, ἐν Ῥώμῃ τῷ 98

Digitized by Google

π. Χ. τῇ ἐντολῇ τῆς συγκλήτου, μνημεῖον ἐγερθὲν αὐτῇ ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου καὶ τοῦ Λευκίου Αἰλίου, διάφορα δὲ ἄλλα ἐν Ἰταλίᾳ, Ἀφρικῇ κ. ἄ. Τῆς Εὐσεβείας οὐδεμία παράστασις ἀναφέρεται παρ' Ἕλλησιν, ἐκ δὲ τῶν διασῳζομένων μνημείων τῆς ρωμαϊκῆς λατρείας οὐδὲν δύναται μετ' ἀσφαλείας νὰ ἀποδοθῇ εἰς αὐτήν. Ἀσφαλέστεραι παραστάσεις αὐτῆς εἶναι αἱ ἐπὶ ρωμαϊκῶν νομισμάτων, ὅπου φέρεται διαδηματοφόρος, μετὰ περιλαιμίου, ὀρθία, κρατοῦσα κλάδον καὶ σκῆπτρον ἢ κέρας τῆς Ἀμαλθείας καὶ πηδάλιον κ.ἄ., τοιαῦται δὲ παραστάσεις σῴζονται μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Κώνσταντος τοῦ Β'. Συνηθεστέρα ἐπίκλησις τῆς Εὐσεβείας ἦτο «Αὐγοῦστα». —π.

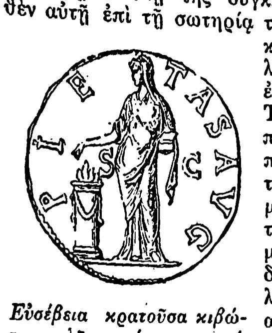

Εὐσέβεια κρατοῦσα κιβώτιον πλῆρες μύρων καὶ ρίπτουσα λιβανωτὸν ἐπὶ τῆς πυρᾶς τοῦ βωμοῦ.
(Ἐκ νομίσματος ἀποκειμένου ἐν Cabinet de France).

Εὐσέβεια [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, «ἡ πρὸς τῷ Ἀργαίῳ» ἐπικαλουμένη, πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῆς «πρὸς τῷ Ταύρῳ» Εὐσεβείας. Ἡ προγενεστέρα αὐτῆς ὀνομασία ἦτο *Μάζακα*, Εὐσέβεια δὲ ὠνομάσθη ἀπὸ Ἀριαράθου τοῦ Εὐσεβοῦς βασιλέως τῆς Καππαδοκίας, καὶ διετήρησε τὴν ὀνομασίαν ταύτην μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Τιβερίου, ὁπότε μετωνομάσθη *Καισάρεια*. Ἦτο πόλις ἄνυδρος, ἀνώχυρος, περιεβάλλετο δὲ ὑπὸ ἀφόρου, ἀμμώδους καὶ ὑποπέτρου ἐκτάσεως ἐδάφους, ἀναβλύζοντος κατὰ τόπους θερμὰ ὕδατα («πεδία μεστὰ βόθρων πυρός»)· οἱ κάτοικοι ἐπρομηθεύοντο τὰ ἐπιτήδεια «σταδίους πολλοὺς πόρρωθεν» (*Στράβ.* ΙΒ' 538). Τῆς πόλεως σῴζονται χαλκᾶ νομίσματα φέροντα ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς ὄψεως πυργοστεφῆ γυναικείαν κεφαλὴν ἢ κεφαλὴν Ἡλίου, Διός, Ἡρακλέους, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας ὡς ἐπίσημα κέρας τῆς Ἀμαλθείας, ναόν, φοίνικα, πυραμίδα ἢ Ἄρτεμιν ἀσιατικῆς τεχνοτροπίας. Ἐπίσης σῴζονται χαλκᾶ τινα νομίσματα φέροντα τὸ Ἀργαῖον ὄρος, ἄνωθεν δὲ αὐτοῦ ἀετόν, τὰ ὁποῖα ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς των τοποθετοῦνται εἰς τοὺς πρώτους χρόνους τῆς μετονομασίας τῆς πόλεως, ὅτε δὲν εἶχεν ἀκόμη λησμονηθῆ τὸ παλαιὸν ὄνομα. Π. Ν. Π.

εὐσεβὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ σεβόμενος τὸν Θεὸν καὶ τὰ θεῖα: «εὐσεβὴς Χριστιανός»· ‖ ὁ ἐκδηλῶν σεβασμὸν καὶ αἰδῶ πρὸς πᾶν ὅ,τι θεωροῦμεν ἀνώτερον ἡμῶν: «εὐσεβὴς υἱός,—*μαθητής*»· ‖ μεταφ. «εὐσεβὴς *πόθος*» πόθος ὑποκάρδιος, ἀνεκπλήρωτος, κατὰ μετάφρασιν τοῦ λατιν. pium desiderium. —Ἐπίρρ. ***εὐσεβῶς***.

Εὐσεβία (*ἅγιαι*). Ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ ἁγιολογίῳ ἀναφέρονται αἱ ἑξῆς φέρουσαι τοῦτο τὸ ὄνομα: —1) Ἡ ἐκ Λομβαρδίας τῆς Ἰταλίας μάρτυς, ἀνεψιὰ τοῦ ἁγίου Δομνίωνος, ἥτις ἐμαρτύρησεν ἐπὶ Μαξιμιανοῦ κατὰ τὰ τέλη τοῦ Γ' αἰῶνος καὶ ἑορτάζεται τὴν 29 Ὀκτωβρίου. —2) Ἡ εὐγενὴς Ρωμαία, ἥτις κατὰ τὴν παραμονὴν τοῦ γάμου της παραλαβοῦσα δύο ὑπηρετρίας της ἐδραπέτευσεν ἐκ Ρώμης καὶ καταφυγοῦσα εἰς τὰ Μύλασα τῆς Καρίας κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα ἵδρυσε μονὴν ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Στεφάνου καὶ ἐν αὐτῇ μονάζουσα μετὰ τῶν δύο θεραπαινίδων της καὶ ἄλλων γυναικῶν ἀπέθανεν ἐν εἰρήνῃ καὶ ἑορτάζεται ὡς ἁγία τὴν 24 Ἰανουαρίου. —3) Ἡ θυγάτηρ τοῦ ἁγίου Ἀδαλβώδου καὶ τῆς ἁγίας Ρικτρούδης, ἥτις γεννηθεῖσα τῷ 637 προσελήφθη ὑπὸ τῆς μάμμης της Γερτρούδης εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Heimay τῶν Κάτω Χωρῶν, διευθυνόμενον ὑπ' αὐτῆς. Ἀποθανούσης δὲ τῆς Γερτρούδης τῷ 549 ἡ Εὐσεβία εἰσῆλθεν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Marchiennes, οὗτινος ἡγουμένη ἦτο ἡ μήτηρ της. Ἐνταῦθα δὲ διαμείνασα ἐπί τινα ἔτη ἐπανῆλθεν εἶτα εἰς Hamay καὶ ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ μοναστηρίου καὶ ὡς ἡγουμένη αὐτοῦ διαπρέψασα, ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 23 ἐτῶν τῷ 660 καὶ ἑορτάζεται τὴν 16 Μαρτίου. —4) Ἡ ἐκ Μασσαλίας καταγομένη, ἥτις ἡγουμένη οὖσα μονῆς τοῦ ἁγίου Κύρου παρὰ τὴν Μασσαλίαν κατὰ τὸν Η' αἰῶνα, κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Σαρακηνῶν, καὶ αὐτὴ παρεμόρφωσε τὸ πρόσωπον καὶ τὰς ἄλλας μοναχὰς ἔπεισε νὰ παραμορφώσωσιν αὐτό, ὅπως σώσωσι τὴν ἁγνείαν αὐτῶν ἀπὸ τῶν ἐπιδρομέων. Ἀλλ' οἱ Σαρακηνοὶ εἰσελθόντες εἰς τὴν μονὴν κατέσφαξαν πάσας καὶ ἔκτοτε ἑορτάζονται ὡς μάρτυρες τὴν 11 Ὀκτωβρίου. Ε. Γ. Π.

— **Εὐσεβία, *Φλαβία-Αὐρηλία*.** Σύζυγος τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίου τοῦ Β'. Ἐφημίζετο διὰ τὸ κάλλος της, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ Κεδρηνὸς λέγει ὅτι «*πᾶσαν* τὴν γῆν ἐξῆλθεν». Ἐξαιρετικῶς πεπαιδευμένη, θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ Ζωσίμου «φρονήσει τὴν γυναικείαν ὑπεραίρουσα φύσιν», ἐξήσκει δὲ μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ συζύγου της, καταστήσασα διὰ τῶν ἐνεργειῶν της τὸν Ἰουλιανὸν «καίσαρα τῶν ὑπὲρ τὰς Ἄλπεις ἐθνῶν», τοῦ ὁποίου ἔπλεξε τὸ ἐγκώμιον παρὰ τῷ Κωνσταντίῳ. Π. Ν. Π.

Εὐσεβιανοί. Οὕτως ἐκλήθησαν οἱ ὀπαδοὶ τοῦ *Εὐσεβίου* Νικομηδείας (βλ. λ.), ὅστις δεχόμενος κατ' ἀρχὰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀρείου ἀπέκλινεν ἔπειτα αὐτῆς, δεχόμενος μεσάζουσάν τινα διδασκαλίαν μεταξὺ τῆς τῶν Ἀρειανῶν καὶ τῶν Ὀρθοδόξων. Οἱ Εὐσεβιανοὶ συνεκρότησαν τὴν ἐν Ἐγκαινίοις λεγομένην σύνοδον, ἥτις ἐργασθεῖσα ἀπὸ τοῦ 341—344 μετὰ μακρῶν διαλειμμάτων ἐξέδωκε τέσσαρα σύμβολα, ἐν οἷς κατεδικάζετο μὲν ὁ Ἀρειανισμός, ἀλλ' ἀπεκλείετο καὶ τὸ ὁμοούσιον, ἔπειτα δὲ τῷ 344 καὶ ἑτέραν σύνοδον ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἥτις συνέταξε τὴν μακρόστιχον λεγομένην ἔκθεσιν, ὁμολογίαν ὁμοίαν πρὸς τὰς προηγηθείσας, περιέχουσαν δὲ τὸν ὅρον «ὁ υἱὸς εἶναι κατὰ πάντα ὅμοιος τῷ Πατρί». Τῇ ἐνεργείᾳ καὶ συμμετοχῇ τῶν Εὐσεβιανῶν ἡ σύνοδος τοῦ Σιρμίου (351) καθῄρεσε τὸν Σιρμίου Φωτεινὸν καὶ κατεδίκασε τὸν Μάρκελλον Ἀγκύρας, αἱ δὲ σύνοδοι τῆς Ἀρελάτης (353) καὶ Μεδιολάνων (355) τὸν Μέγαν Ἀθανάσιον. Οὕτως ἐφαίνοντο ἐπικρατοῦντες τοὐλάχιστον ἐν τῇ Ἀνατολῇ οἱ Εὐσεβιανοί. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἐπῆλθε σχίσμα μεταξὺ τῶν Εὐσεβιανῶν, τῶν μὲν θελόντων τὴν διατήρησιν τοῦ ἀκραιφνοῦς Ἀρειανισμοῦ, τῶν δὲ τὴν μεταβολὴν αὐτοῦ καὶ τὴν πρὸς τοὺς Ὀρθοδόξους προσέγγισιν. Οἱ πρῶτοι, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ὁμοούσιον τῶν Ὀρθοδόξων, ἐδέχοντο τὸν Υἱὸν ἑτερούσιον, διδάσκοντες ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἀνόμοιος τῷ Πατρί, ἐξ οὗ καὶ *Ἀνόμοιοι* ἐκλήθησαν, οἱ δὲ δεύτεροι τὸ ὁμοιούσιον, οἵτινες ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Βασίλειον Ἀγκύρας ἤρχισαν νὰ καλῶνται *Ἡμιαρειανοί*. Τῷ 358 συνῆλθε σύνοδος ἐν Ἀγκύρᾳ, ἥτις ἐπεκύρωσε τὴν ὁμολογίαν τῆς συνόδου τῆς Ἀντιοχείας, διακηρύξασα ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι κατ' οὐσίαν ὅμοιος τῷ Πατρί, καὶ ἀναθεματίσασα τοὺς Ἀνομοίους. Τὴν διδασκαλίαν ταύτην ἐδέχθη καὶ ἡ τρίτη ἐν Σιρμίῳ σύνοδος (358). Οὕτως ἐφαίνετο ἐπικρατοῦσα ἡ διδασκαλία τῶν Εὐσεβιανῶν, τῶν δεχομένων τὸ ὁμοιούσιον. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου (361) ὁ Ἰουλιανὸς ἐκήρυξε τὴν ἀνεξιθρησκείαν, ἐπιτρέψας τὴν ἐπάνοδον τῶν ἐξορίστων, ὁ Ἰοβιανὸς ὑπεστήριξε τοὺς Ὀρθοδόξους καὶ ὁ Οὐάλης τοὺς Ἀρειανούς, καταδιώξας τοὺς Ὀρθοδόξους καὶ τοὺς Εὐσεβιανούς. Οἱ διωγμοὶ ὅμως οὗτοι προσήγγισαν μᾶλλον τοὺς Εὐσεβιανοὺς πρὸς τοὺς Ὀρθοδόξους, οὕτως ὥστε μετὰ τὴν δευτέραν Οἰκουμενικὴν σύνοδον (381), ἥτις ἐπέφερε τὸ τελικὸν πλῆγμα ἐπὶ τοῦ Ἀρειανισμοῦ, οἱ Εὐσεβιανοὶ προσῆλθον κατ' ὀλίγον εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν. Κ. Ι. Δ.

Εὐσέβιος (*ἅγιοι*). Ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας φέρουσι τοῦτο τὸ ὄνομα οἱ ἑξῆς: —1) Ὁ Κερκυραῖος μάρτυς. Οὗτος προσελθὼν εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ ἐκ τοῦ κηρύγματος Ἰάσονος καὶ Σωσιπάτρου ἐν Κερκύρᾳ κατὰ τὸν Α' αἰῶνα, ὑπέστη μαρτυρικὸν διὰ πυρὸς θάνατον, ἑορτάζεται δὲ τὴν 29 Ἀπριλίου. —2) Ὁ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ μάρτυς. Οὗτος καὶ ὁ Χαιρήμων ἦσαν διάκονοι καὶ μαθηταὶ τοῦ Μεγάλου Διονυσίου τοῦ Ἀλεξανδρείας κατὰ τὸ α' ἥμισυ τοῦ Γ' αἰῶνος. Μετὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ Διονυσίου οὗτοι «τοὺς ἐν φυλακαῖς ἐπισκεπτόμενοι ἁγίους καὶ τὰ τῶν μαρτύρων λείψανα θάπτοντες καὶ μέχρι τῶν Δεκίου χρόνων (250) διακαρτερήσαντες, κρατηθέντες ἀπεκεφαλίσθησαν», ἑορτάζεται δ' ἡ μνήμη αὐτῶν τὴν 4 Ὀκτωβρίου κατὰ τὸ Μηναῖον, περιέχον βραχὺ μαρτυρολόγιον αὐτῶν. —3) Ὁ συγκλητικός, ὅστις «ἰδὼν τὸν ἐπίσκοπον Θεόπεμπτον τοῖς βασάνοις ἐγκαρτεροῦντα καὶ παράδοξα θαύματα τῇ Χριστοῦ ἐνεργοῦντα δυνάμει» προσῆλθε καὶ αὐτὸς εἰς Χριστὸν καὶ ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον μετὰ Βάσου, Εὐτυχίου καὶ Βασιλείδου ἐπὶ Διοκλητιανοῦ τῷ 298, κατὰ τὸ περιέχον τὸ μαρτυρολόγιον αὐτῶν Μηναῖον τῆς 20 Ἰανουαρίου, ὅτε ἑορτάζεται ἡ μνήμη των. —4) Ὁ ἐκ τῶν 44 μαρτύρων, οἵτινες ἀρνούμενοι νὰ θυσιάσωσιν εἰς τὰ εἴδωλα, μετὰ βασάνους «ξίφει τὰς κεφαλὰς ἀπετμήθησαν» κατὰ τὸ Μηναῖον τῆς 24 Ἀπριλίου, ὅτε καὶ ἑορτάζονται. —5) Ὁ μετὰ τῶν ἀδελφῶν του Νεστάβου καὶ Ζήνωνος μαρτυρήσας. Οὗτοι ἔζων ἐν Γάζῃ τῆς Φοινίκης κατὰ τὰ μέσα τοῦ Δ' αἰῶνος καὶ ὡς Χριστιανοὺς αὐτοὺς συλλαβόντες φρικωδῶς ἐβασάνισαν, καύσαντες εἶτα τὰ σώματα αὐτῶν, ὡς ἀναφέρει ὁ ἱστορικὸς Σωζομενὸς (ε', 9) εἰς τὸν ὁποῖον παραπέμπει καὶ ὁ μικρὸς καὶ ὁ μέγας συναξαριστής. Τὸ δὲ Μηναῖον τῆς 21 Σεπτεμβρίου, ἡμέρας τῆς ἑορτῆς τῆς μνήμης των, γράφει ὅτι οἱ τρεῖς οὗτοι ἅγιοι ἦσαν ἐπίσκοποι ἐν Κύπρῳ καὶ διδάσκοντες τοὺς θείους λόγους καὶ διανέμοντες τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν τοῖς πτωχοῖς «πρὸς κύριον ἐξεδήμησαν κατὰ διαφόρους καιρούς», ὅπερ ὅμως δὲν συμφωνεῖ καὶ πρὸς ἕτερον χωρίον ἐν τῷ αὐτῷ Μηναίῳ. —6) Ὁ ἐν Φοινίκῃ ἄγνωστον πότε μαρτυρήσας. Οὗτος, αὐτόκλητος προσελθὼν πρὸς τὸν ἄρχοντα Φοινίκης καὶ ἐλέγξας αὐτὸν διὰ τοὺς ἀγρίους διωγμοὺς τῶν Χριστιανῶν, συνελήφθη καὶ σκληρῶς ἐβασανίσθη. Ἐπειδὴ δ' ὁ Εὐσέβιος ἐν ταῖς βασάνοις «ἠγαλλιᾶτο ὡς ἐν ἀλλοτρίῳ σώματι πάσχων, ὁ ἄρχων ἐν ἀμηχανίᾳ γενόμενος ξίφει ἀποτμηθῆναι τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἀπεφήνατο». Ἡ μνήμη αὐτοῦ ἑορτάζεται τὴν 21ην Σεπτεμβρίου κατὰ τὸ Μηναῖον περιέχον τὸ μαρτυρολόγιον αὐτοῦ. —7) Ὁ ὅσιος, ἀσκήσας ἐν Συρίᾳ κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα, ἀνεψιὸς καὶ μαθητὴς τοῦ μεγάλου Μαρκιανοῦ. Ὁ διάσημος ἀσκητὴς Ἀμμιανός, ἱδρύσας μεταξὺ Ἀντιοχείας καὶ Βερροίας «φιλοσοφίας φροντιστήριον», προσεκάλεσεν εἰς αὐτὸ ὡς διευθυντὴν τὸν Εὐσέβιον, εὑρὼν αὐτὸν «ἐν οἰκήματι σμικρῷ λίαν οὐδὲ φωταγωγοὺς ἔχοντι καθειργμένον». Πλεῖστοι μὲν συνέρρεον εἰς τὸ φροντιστήριον ἑλκυόμενοι ἐκ τῆς μεγάλης φήμης τοῦ Εὐσεβίου, πλεῖστοι δὲ μαθηταὶ καὶ μιμηταὶ αὐτοῦ ἐγένοντο. Θεοδώρητος ὁ ἱστορικὸς ἀποθαυμάζων τὸν ἄνδρα καλεῖ αὐτὸν «μέγαν» καὶ «θαυμάσιον» (*Θεοδωρήτου* «Φιλόθεος ἱστορία» δ'»). Ἡ μνήμη αὐτοῦ ἑορτάζεται τὴν 23ην Ἰανουαρίου. —8) Ὁ ὅσιος, ἐν Συρίᾳ καὶ οὗτος ἀσκητεύων παρά τινα κώμην, Ἀσυχᾶν καλουμένην, «ἐσθῆτι μὲν δερματίνῃ καλυπτόμενος, ἐρεβίνθοις δὲ καὶ κυάμοις βεβρεγμένοις τρεφόμενος». Ἐν τοιαύτῃ δ' αὐστηροτάτῃ ἀσκήσει ζῶν ὑπερέβη τὸ ἐνενηκοστὸν τῆς ἡλικίας ἔτος. Ἔσχε δὲ καὶ οὗτος πολοὺς μαθητάς, ἐν οἷς καὶ τὸν ἱστορικὸν Θεοδώρητον («Φιλόθεος ἱστορία» ιη'). Ἡ μνήμη αὐτοῦ ἑορτάζεται τὴν 15ην Φεβρουαρίου κατὰ τὸ Μηναῖον. —9) Ὁ ἱερομάρτυς, ὅστις πρεσβύτερος ὢν μετὰ τοῦ διακόνου Φήλικος ἔθαψε τὰ πτώματα τῶν μαρτύρων Ἰουλιανοῦ καὶ Καισαρίου. Καὶ διὰ τοῦτο ἀμφότεροι ἔπειτα συλληφθέντες ὑπέστησαν μαρτυρικὸν θάνατον ἐπὶ Κλαυδίου (268—270) καὶ ἑορτάζονται τὴν 7ην Ὀκτωβρίου. 10) Ὁ ἐν Τιβεριουπόλει τῆς Μακεδονίας κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ἐπὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου μετὰ 14 ἄλλων Χριστιανῶν μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 28ην Νοεμβρίου. —11) Ὁ μετὰ Χαραλάμπους κατὰ τὸν Συναξαριστὴν μαρτυρήσας ἄγνωστον ποῦ καὶ πότε καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτοῦ τὴν 31ην Μαΐου.

Ἐν τῷ ρωμαϊκῷ Ἁγιολογίῳ, ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, ἀναγράφονται καὶ οἱ ἑξῆς φέροντες τοῦτο τὸ ὄνομα: 1) Ὁ ἐν Ρώμῃ ἐπὶ Κομμόδου (180—192) μετὰ πολλῶν ἄλλων Χριστιανῶν μαρτυρήσας καὶ ἑορταζόμενος τὴν 25 Αὐγούστου. —2) Ὁ ἐπὶ Οὐαλεριανοῦ (253—260) πρεσβύτερος τῆς ἐν Ρώμῃ ἐκκλησίας τῷ 260 μαρτυρήσας μετὰ τοῦ διακόνου Μαρκέλλου καὶ ἄλλων Χριστιανῶν καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 2 Δεκεμβρίου. —3) Ὁ ἐπίσης πρεσβύτερος τῆς ἐν Ρώμῃ ἐκκλησίας κατὰ τὸ τέλος τοῦ Γ' αἰῶνος μαρτυρήσας καὶ ἑορταζόμενος τὴν 14 Αὐγούστου. —4) Ὁ μετὰ τοῦ ἐπισκόπου Ἡρακλείας Φιλίππου ἐν Ἀδριανουπόλει τῷ 304 μαρτυρήσας καὶ ἑορταζόμενος τὴν 22 Ὀκτωβρίου. —5) Ὁ ἐπίσκοπος Βολωνίας (370), φίλος τοῦ ἁγίου Ἀμβροσίου, παραστὰς μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἐν Ἀκυληΐᾳ σύνοδον τοῦ 381 καὶ ἐπαινούμενος ὑπ' αὐτοῦ διὰ τὴν ἔξοχον διοικητικὴν ἱκανότητά του, ἀποθανὼν δὲ περὶ τὸ 400 καὶ ἑορταζόμενος τὴν 26 Σεπτεμβρίου. —6) Ὁ ἐκ Κρεμώνης τῆς Ἰταλίας μαθητὴς τοῦ ἁγίου Ἱερωνύμου, ὃν καὶ συνώδευσεν εἰς Παλαιστίνην καὶ ἐν Βηθλεὲμ συνέζησε μετ' αὐτοῦ ἐν τῷ αὐτῷ μοναστηρίῳ· ἀποθανόντος δὲ τοῦ Ἱερωνύμου ὁ Εὐσέβιος διηύθυνε τὴν μονὴν μέχρι τοῦ θανάτου του (περὶ τὰ μέσα τοῦ Ε' αἰῶνος) καὶ ἑορτάζεται τὴν 5 Μαρτίου. —7) Ὁ ἐπίσκοπος Μεδιολάνων χειροτονηθεὶς τῷ 449, δραστηρίως δὲ μετὰ τοῦ Λέοντος τοῦ Α' (440—461) ἐργασθεὶς κατὰ τῶν ὀπαδῶν τῆς αἱρέσεως τοῦ Εὐτυχοῦς, ἀποθανὼν δὲ τῷ 465 καὶ ἑορταζόμενος τὴν 12 Αὐγούστου. —8) Ὁ τοῦ ἐν Γαλλίᾳ Saint-Paul-Trois-Châteaux (Drôme) ἐπίσκοπος, παραστὰς εἰς τὴν ἐν Valence τοῦ 584 σύνοδον, ἀποθανὼν δὲ περὶ τὸ 600 καὶ ἑορταζόμενος τὴν 23 Μαρτίου. —9) Ὁ ἐν Saint-Gall τῆς Ἑλβετίας κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα δολοφονηθεὶς μοναχὸς ὑπὸ χωρικῶν, οἵτινες ἠλέγχοντο ὑπ' αὐτοῦ διὰ τὰς ἀντιχριστιανικὰς πράξεις των, ἑορταζόμενος δὲ τὴν 31 Ἰανουαρίου. —10) Ὁ ἐξ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας τῆς ἐν Οὐγγαρίᾳ Στριγονίας καταγόμενος, ὅστις ἐν προβεβηκυίᾳ ἡλικίᾳ πωλήσας τὴν μεγάλην περιουσίαν του διεμοίρασε τὰ χρήματα εἰς πτωχοὺς καὶ εἰς δάσος τι ἀποσυρθεὶς ἵδρυσεν «ἰνστιτοῦτον τῶν ἐρημιτῶν τοῦ ἁγίου Παύλου» καὶ ἀποθανὼν τῷ 1270 ἑορτάζεται τὴν 20 Ἰανουαρίου. Ε. Γ. Π.

— **Εὐσέβιος.** —1) Ἀρχίατρος ἐν Ἰταλίᾳ ἀναφερόμενος ὑπὸ Συμμάχου (ἐν Ep. II. 18 καὶ V. 36). Διάφορος τούτου εἶναι ὁ ἐν τῷ Ἀντιδοταρίῳ Βρυξελλῶν (βλ. *Θεόδωρον Πρισκιανὸν* ἐκδ. Rose σελ. 377) ἀναφερόμενος ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα ἰατρός. —2) Βυζαντινὸς ποιητὴς πανηγυρικοῦ ἔπους, γνωστὸς ἐκ τυχαίας μνείας. Ἥρωα τοῦ ποιήματός του εἶχε τὸν ἡγεμόνα τῶν Γότθων Γαϊνᾶν (*Σωζομεν.* Ἐκκλ. Ἱστορ. ΣΤ'. 6. *Jacobs*, Anthol. XIII, 841). ΑΡ. Π. Κ. — Π.

— **Εὐσέβιος** ὁ ***Ἀλεξανδρείας***. Εὐσεβὴς μοναχός, ὅστις, κατὰ παλαιόν τινα βιογράφον Ἰωάννην, διεδέχθη νοτάριον τῆς ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, ἐπίσκοπον ἀποτὸν Κύριλλον τὸν Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπον ἀποθανόντα τῷ 444. Ὁ Εὐσέβιος κυβερνήσας τὴν ἐκκλησίαν Ἀλεξανδρείας ἑπτὰ ἔτη κατέλιπεν 25 ὁμιλίας περὶ ποικίλων δογματικῶν, ἠθικῶν καὶ ἀσκητικῶν ζητημάτων (ὡς λ. χ. περὶ νηστείας, περὶ ἀγάπης, περὶ ἐλεημοσύνης, περὶ βαπτίσματος, περὶ τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου κ.τ.λ.). Ἐπειδὴ ὅμως ἐκ

Digitized by Google

τῆς ἱστορίας εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸν Κύριλλον ἐν τῇ ἐπισκοπῇ τῆς Ἀλεξανδρείας διεδέχθη ὁ *Διόσκορος* (βλ. λ.), φαίνεται ὅτι ὁ Εὐσέβιος οὗτος Ἀλεξανδρείας εἶναι πλαστὸν ὄνομα. Αἱ δ' ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου ἀποδιδόμεναι εἰς αὐτὸν ὁμιλίαι, ἐπειδὴ καὶ κατὰ τὴν γλῶσσαν καὶ κατὰ τὸ περιεχόμενον ἀνήκουν μᾶλλον εἰς τὸν ΣΤ', τινὲς δὲ ἴσως καὶ τὸν Ζ' αἰῶνα, φαίνονται δ' αἱ πλεῖσται γραφεῖσαι ἐπὶ συριακοῦ καὶ οὐχὶ αἰγυπτιακοῦ ἐδάφους, πιθανὸν εἶναι ὅτι ἢ ἠρανίσθησαν ἐκ διαφόρων ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου τούτου ἢ γραφεῖσαι ὑπ' αὐτοῦ τούτου ἐπεγράφησαν μὲ τὸ περίδοξον ὄνομα τοῦ Εὐσεβίου. Ἡ βιογραφία καὶ αἱ ὁμιλίαι εὕρηνται παρὰ Migne (86, 287—462).

[Βλ. καὶ *F. Nau*, «Notes sur diverses homélies pseudépigraphiques et sur les oeuvres attribuées à Eusèbe d'Alexandrie» ἐν τῇ «Revue de l'Orient chrétien» 1908, 406—434.]

— **Εὐσέβιος** ὁ ***Βερκελλῶν.*** Ἐν Σαρδηνίᾳ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος γεννηθείς, μετέβη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του εἰς Ρώμην καὶ ἐκεῖ βαπτισθεὶς ἐγένετο ἀναγνώστης. Ἀναχωρήσας δ' ἐκ Ρώμης ἀνῆλθεν εἰς τὰς Βερκέλλας (Vercellae) τῆς ἄνω Ἰταλίας, ὅπου διὰ τὴν παιδείαν καὶ τὴν ἀρετήν του, τὴν πρὸς τὸν Ἀθανάσιον ἀφοσίωσίν του καὶ τὸ μῖσός του κατὰ τῶν αἱρετικῶν, κοινῇ ψήφῳ κλήρου καὶ λαοῦ ἀνυψώθη εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον τῷ 340. Αὐστηρὸς δ' ὢν αὐτὸς εἰς τὸν ἴδιον βίον, εἰσήγαγε καὶ εἰς τοὺς κληρικοὺς τῆς ἐπισκοπῆς του ὅμοιον τρόπον τοῦ ζῆν ἐν νηστείᾳ, προσευχῇ, μελέτῃ καὶ ἐργασίᾳ, συμπροσευχόμενος, συνεργαζόμενος, συζῶν μετ' αὐτῶν. Ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ρώμης Λιβέριος (352—366), γινώσκων τὸν ὑπὲρ τῆς πίστεως μέγαν ζῆλον τοῦ Εὐσεβίου, ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐντολὴν νὰ μεταβῇ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Κωνστάντιον Α' (351—363), εὑρισκόμενον τότε ἐν Γαλατίᾳ, καὶ παρακαλέσῃ αὐτὸν νὰ συγκαλέσῃ σύνοδον πρὸς κατάπαυσιν τῶν ἐκ τῆς αἱρέσεως τοῦ Ἀρείου προκληθεισῶν ταραχῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Καὶ συνεκλήθη μὲν ἡ σύνοδος τῷ 355 ἐν Μεδιολάνοις, ὅπου διέτριβε τότε ὁ αὐτοκράτωρ, ἀλλ' ἐν αὐτῇ ὑπερισχυσάντων τῶν ἀρειανῶν διὰ τὴν ὑπὸ τῶν αὐλικῶν ὑποστήριξιν αὐτῶν, ὁ Εὐσέβιος ἀρνηθεὶς νὰ ὑπογράψῃ τὸ κατὰ τοῦ Ἀθανασίου ψήφισμα ἐξωρίσθη μετ' ἄλλων ἐπισκόπων πρῶτον μὲν εἰς Σκυθόπολιν τῆς Παλαιστίνης, ἔνθα πολλὰς ὑπέστη κακώσεις ὑπὸ τοῦ ἀρειανοῦ ἐπισκόπου τῆς πόλεως ταύτης Πατροφίλου, ἔπειτα δὲ εἰς Καππαδοκίαν καὶ ἀπ' ἐκεῖ εἰς Θηβαΐδα τῆς Αἰγύπτου. Ὅτε δ' ὁ Ἰουλιανὸς ἐπέτρεψε τῷ 362 τὴν ἀνάκλησιν τῶν ἐξορίστων ἐπισκόπων, ὁ Εὐσέβιος ἦλθε πρῶτον μὲν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου μετὰ τοῦ Ἀθανασίου συνεργασθεὶς πρὸς εἰρήνευσιν τῆς Ἐκκλησίας συνετέλεσε νὰ συγκληθῇ ἐκεῖ σύνοδος τῷ 362, ἥτις ὄχι μόνον «περὶ πλείστων καὶ ἀναγκαιοτάτων» συνεζήτησε, «τὰ ἐν Νικαίᾳ δεδογμένα κρατύνασα», ἀλλὰ καὶ καθώρισε τὸν τρόπον τῆς ἐπανόδου τῶν ἀρειανῶν εἰς τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Ἐξ Ἀλεξανδρείας κατόπιν ἀνελθὼν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ὁ Εὐσέβιος εὗρε τὴν αὐτόθι Ἐκκλησίαν ἐν ταραχῇ καὶ διαιρέσει ἕνεκα τῶν ἀρειανῶν, ὧν ἡγεῖτο Εὐζώϊος. Οὐδὲν ὅμως δυνηθεὶς ἐν Ἀντιοχείᾳ νὰ πράξῃ, ἕνεκα τῆς ἀντικανονικῆς ὑπὸ τοῦ Λουκίφερος χειροτονίας τοῦ ἐπισκόπου Παυλίνου, ἀνεχώρησεν ἀπ' ἐκεῖ καὶ περιφερόμενος τὴν Ἀνατολὴν «τοὺς ἠμελημένους τῆς πίστεως ἐπηνωρθοῦτο καὶ ᾗ χρὴ φρονεῖν ἐδίδασκε». Τῷ 363 διελθὼν διὰ τῆς Ἰλλυρίας ἐπανῆλθεν εἰς Ἰταλίαν, ὅπου μετὰ τοῦ ἐπισκόπου Πικταβίου Ἱλαρίου διεξήγαγεν ἀγῶνα σφοδρὸν κατὰ τοῦ ἐπισκόπου Μεδιολάνων Αὐξεντίου, ὑποστηριζομένου ὑπὸ τῶν περὶ τὸν αὐτοκράτορα Οὐαλεντινιανόν. Διὰ τὸν ἀγῶνα δὲ τοῦτον διαταχθεὶς νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἐπισκοπήν του ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, ἐπανεῖδε μετὰ μακρὰν ἀπουσίαν τὸ πνευματικόν του ποίμνιον, ἐν μέσῳ τοῦ ὁποίου ἀπέθανε τῇ 1 Αὐγούστου 370. Μετὰ τὸν θάνατόν του, ὄχι μόνον ὡς ὁμολογητής, ἀλλὰ καὶ ὡς μάρτυς ἐτιμήθη ὑπὸ τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἑορταζόμενος τὴν 16 Δεκεμβρίου. Τοῦ Εὐσεβίου σῴζονται τρεῖς ἐπιστολαί: «Ad presbyteros et plebem Italiae», «Ad Gregorium episcopum Hispaniae» καὶ «Ad Constantium Augustum». Ἡ δὲ ἐκ τῆς ἑλληνικῆς εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν μετάφρασις τοῦ εἰς τοὺς ψαλμοὺς ὑπομνήματος Εὐσεβίου τοῦ Καισαρείας δὲν σῴζεται. Ἀμφίβολον δὲ εἶναι ἂν τὸ ἐν τῇ μητροπόλει τῶν Βερκελλῶν σῳζόμενον ἀρχαιότατον χειρόγραφον τοῦ Εὐαγγελίου ἐγράφη χειρὶ τοῦ Εὐσεβίου, ὥς τινες ἰσχυρίσθησαν, ὡς ἀμφίβολον εἶναι, ἂν εἶναι ἔργον αὐτοῦ καὶ τὸ λεγόμενον Symbolum Athanasianum ἢ Quicumque.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ambrosius ad Vercellenses epist. 63 καὶ 66.— Hieronymus de scriptoribus ecclesiasticis 96.— *Σωκράτους*, «Ἐκκλησ. ἱστορία» Β', 36—37. καὶ Γ', 7—9.— *Σωζομενοῦ*, «Ἐκκλησ. ἱστορία» Γ' 9. καὶ Δ' 9, καὶ Ε' 12.—*Θεοδωρήτου*, «Ἐκκλησ. ἱστορία» Γ', 47.— *Migne*, Λατινικὴ Πατρολογία X. 713—714 καὶ XII, 917—951. — *Κ. Κοντογόνη*, «Ἱστορία τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας» Β', 288.— *Bardenhewer*, «Patrologie» Β', § 65 IX. – *Labriole*, «Histoire de la littérature latine chrétienne» Paris 1924, 342. — *Feder* ἐν Sitzung. der Kais. Akad. der Wissench. Wien 1909, 64. — *Turner* ἐν Journal of Theol. Studies, Oxford 1910, 401 κ. ἑ. —*F. Mourret*, «Histoire générale de l'Eglise», Paris 1928, Β' 135 κ. ἑξ.

— **Εὐσέβιος** ὁ ***Δορυλαίου.*** Οὗτος κατὰ Θεοφάνην «σχολαστικὸς» (ἤτοι νομικὸς σύμβουλος) τῆς βασιλίσσης ὢν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 428 καὶ εὐδοκίμως καὶ περὶ τὴν θεολογίαν ἀσχολούμενος, παρίστατο ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων, καθ' ἣν ὁ αἱρετικὸς Νεστόριος διατυπῶν ἐν λόγῳ τὴν περὶ τῆς μητρὸς τοῦ Σωτῆρος δόξαν αὐτοῦ, ἐπωνόμασεν αὐτὴν Χριστοτόκον καὶ οὐχὶ Θεοτόκον. Ἔκφρων ἐξ ὀργῆς γενόμενος ἐπὶ τῇ βλασφημίᾳ ταύτῃ ὁ Εὐσέβιος, διέκοψεν ἀποτόμως τὸν Νεστόριον κραυγάσας: «ὁ προαιώνιος Λόγος ἐνσαρκώθη ἐν τῇ Μαρίᾳ» καὶ ἀπελθὼν ἐκ τῆς ἐκκλησίας περιεβλήθη τὸ ἔνδυμα τοῦ μοναχοῦ καὶ ἤρχισεν ἀμείλικτον πόλεμον κατὰ τοῦ Νεστορίου καὶ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ. Γενόμενος δ' εἶτα ἐπίσκοπος τοῦ ἐν Φρυγίᾳ Δορυλαίου, ἐπιδίδει πρὸς τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Φλαβιανὸν ἔγγραφον καταγγελίαν τῷ 448 κατὰ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Εὐτυχοῦς, διδάσκοντος ὅτι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ ὡς σῶμα Θεοῦ δὲν εἶναι ὁμοούσιον τῷ ἡμετέρῳ, ἐξ ἀφορμῆς δὲ τῆς καταγγελίας ταύτης ἡ ἐνδημοῦσα ἐν Κωσταντινουπόλει σύνοδος ἀρχιερέων κατεδίκασε τὸν Εὐτυχῆ, κηρύξασα αὐτὸν ἀλλότριον παντὸς ἱερατικοῦ τάγματος καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας. Κατορθώσας δὲ διὰ φίλων του νὰ συγκροτηθῇ νέα ἐνδημοῦσα σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει, κατεδικάσθη καὶ ὑπὸ ταύτης ὁ Εὐτυχής. Ἀλλ' ὅτε Διόσκορος, ὁ ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, ἀναλαβὼν τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ Εὐτυχοῦς τοῦτον μὲν ἀπέλυσε τῆς καθαιρέσεως, ἔπεισε δὲ Θεοδόσιον τὸν Β' καὶ συνεκάλεσε τὴν ἐν Ἐφέσῳ Οἰκουμενικὴν σύνοδον τῷ 449, ἐν ταύτῃ ὅλως αὐθαιρέτως ἀντὶ τῆς ἐρεύνης τῶν δοξασιῶν τοῦ Εὐτυχοῦς προέβησαν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν πρακτικῶν τῆς ἐπὶ Φλαβιανοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδου. Ὅτε δὲ ἔφθασαν εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο τῶν πρακτικῶν, ὅπου ὁ Δορυλαίου Εὐσέβιος ἠρώτα τὸν Εὐτυχῆ, ἂν ἐν τῷ Χριστῷ μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν παραδέχεται δύο φύσεις, οἱ πλεῖστοι τῶν συνοδικῶν ἐκραύγασαν «ἆρον, καῦσον Εὐσέβιον· εἴ τις λέγῃ δύο φύσεις, ἀνάθεμα». Οὕτω δ' ὁ Εὐσέβιος καθῃρέθη μὲν ὑπὸ τῆς συνόδου ταύτης, ἣν ὁ πάπας Λέων ἀπεκάλεσε «latrocinium ephesinum» (ληστήριον Ἐφέσου), ἠθωώθη δ' ὅμως πανηγυρικῶς κατόπιν ἐπὶ Μαρκιανοῦ καὶ Πουλχερίας ὑπὸ τῆς Δ' ἐν Χαλκηδόνι τῃ 8 Ὀκτωβρίου τοῦ 451 συνελθούσης ἐξ 600 ἐπισκόπων συνόδου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Λέων ὁ Βυζάντιος παρὰ *Migne* 86, 1389.— Εὐάγριος αὐτόθι 86, 2440.—Θεοφάνης αὐτόθι 108, 236.— Marius Mercator Λατιν. Πατρολ. *Migne* 48, 769.— *Φιλ. Βαφείδου* «Ἐκκλ. Ἱστορία» ἐν Κωνσταντινουπόλει 1881, Α' 239 κ. ἑξ. — *F. Mourret*. «Histoire générale de l' Église» 1925, Β' 476 κ. ἑξ.

— **Εὐσέβιος** ***Ἐμέσης*** ἐπίσκοπος. Πεπαιδευμένος ὢν ἀνήρ, γεννηθεὶς ἐν Ἐδέσσῃ τῆς Ὀσροηνῆς, ἀγαπητὸς τῷ τῆς Ἀντιοχείας ἀρειανῷ πατριάρχῃ Πλακίτῳ, φαίνεται παθών, ἐκ τῆς μετ' αὐτοῦ στενῆς συνδιατριβῆς, διαστροφὴν τῶν ὀρθοδόξων φρονημάτων. Μετὰ τὸ 341, ἀποποιηθεὶς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον Ἀλεξανδρείας, ἐδέξατο τὴν ἐπισκοπὴν Ἐμέσης Συρίας, ὁπόθεν ἀνεχώρησεν, ἅτε κατηγορούμενος ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν ὡς ἀστρονόμος καὶ μάγος. Προστασίᾳ τοῦ ἀγαπῶντος αὐτὸν Γεωργίου μητροπολίτου Λαοδικείας, ἐπανῆλθεν εἰς Ἔμεσαν καὶ ἀπέθανε περὶ τὸ 360. Τεμάχιον μικροῦ συγγράμματος τοῦ Εὐσεβίου διεσώθη παρὰ Θεοδωρήτῳ (ἐν διαλόγῳ Ἀπαθεῖ· βλ. καὶ *Σωζομ.* Γ', 6, καὶ *Σωκρ.* Β', 9). Μ. Ι. Γ.

—**Εὐσέβιος** ὁ ***Θεσσαλονίκης.*** Ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης (590—604) καὶ δεινὸς δογματικός, συνεδέετο διὰ φιλίας πρὸς πολλοὺς ἐπιφανεῖς ἄνδρας καὶ δὴ πρὸς τὸν πάπαν Γρηγόριον Α' τὸν Μέγαν. Σύγγραμμα αὐτοῦ ἐκ 10 βιβλίων «Κατὰ Ἀνδρέου τινος» (τοῦ Εγκλείστου ἐπονομαζομένου, ἐκ τῶν *ἀφθαρτοδοκητῶν*) ἀπωλέσθη. Ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ, οὗτινος τὸ περιεχόμενον διέσωσεν ὁ Φώτιος, ὁ Εὐσέβιος ἐλέγχει τὸν συγγραφέα τοῦ «Παραναγνωστικοῦ» καταλήγει δὲ εἰς τὴν γνώμην ὅτι ὁ Χριστὸς εἶχε σῶμα ὡς τὸ ἡμέτερον, ὑποκείμενον μὲν εἰς τὰς αὐτὰς φυσικὰς ἀνάγκας πλὴν τῆς ἁμαρτίας καὶ δυνάμενον νὰ πάθῃ καὶ ἀποθάνῃ πρὸ τῆς σταυρώσεως, καταστὰν δὲ ἀπαθὲς καὶ ἄφθαρτον μετὰ τὴν ἀνάστασιν. Ε. Γ. Π.

—**Εὐσέβιος** ἐπίσκοπος ***Καισαρείας.*** Ὅτε ὁ Μ. Βασίλειος μετὰ τοῦ φίλου αὐτοῦ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ διέτριβεν ἐν τῇ ἐρήμῳ μελετῶν καὶ συγγράφων, ἐπίσκοπος τῆς Καισαρείας ἦτο Εὐσέβιός τις, ὅστις θέλων νὰ ἔχῃ παρ' ἑαυτῷ ἄνδρα ἐνάρετον, σοφὸν καὶ ἔμπειρον τῆς ἐκκλησιαστικῆς διακονίας, ὅπως ἦτο ὁ Βασίλειος, προεχείρισεν αὐτὸν ἄκοντα πρεσβύτερον Καισαρείας τῷ 362. Κατόπιν ὅμως ὁ Εὐσέβιος ζηλοτυπήσας πρὸς τὴν μεγάλην τοῦ Βασιλείου παρὰ τῷ λαῷ ὑπόληψιν, καίτοι ἦτο «ἀνὴρ οὐκ ἀγεννὴς καὶ θαυμαστὸς τὴν εὐσέβειαν», ἠνάγκασεν αὐτὸν ν' ἀπέλθῃ ἐκ Καισαρείας ὀπίσω εἰς τὴν ἔρημον μετὰ τοῦ Γρηγορίου, ὅπου ἐκυβέρνα πνευματικῶς τὰ ἐκεῖ ὑπάρχοντα μοναστήρια. Ὅτε δ' ὁ Βασίλειος ἐπληροφορήθη ὅτι ὁ ἀρειανίζων αὐτοκράτωρ Οὐάλης ὁ «φιλοχρυσότατος καὶ μισοχριστότατος», ἤρχετο εἰς τὴν Καισάρειαν ἵνα καταδιώξῃ τοὺς πιστούς, καταλιπὼν τὴν ἔρημον ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Καισάρειαν καὶ συνδιαλλαγεὶς μετὰ τοῦ Εὐσεβίου παρεῖχεν εἰς αὐτὸν ἃς καὶ πρότερον ὑπηρεσίας. Οὕτω δ' ὁ Οὐάλης ἐλθὼν εἰς Καισάρειαν «ἄπρακτος σὺν τοῖς αὐτῷ ἐπισκόποις ἀπεχώρησεν ἀποτυχὼν τοῦ σκοποῦ». Ἀποθανόντος δὲ τοῦ Εὐσεβίου τῷ 370 διάδοχος αὐτοῦ ὁμοφώνῳ γνώμῃ κλήρου καὶ λαοῦ προεχειρίσθη ὁ Βασίλειος.

[*Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ*, «Εἰς τὸν μέγαν Βασίλειον ἐπιτάφιος» 28, 33.—*Σωζομενοῦ*, «Ἐκκλ. ἱστορία» ΣΤ', 12—15.]

—**Εὐσέβιος** ὁ ***Λαοδικείας.*** Ἐγεννήθη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Γ' αἰῶνος καὶ ἐγένετο μαθητὴς καὶ διάκονος τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας Διονυσίου. Παρηκολούθησεν εἰς τὴν ἐξορίαν τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ καὶ κατὰ τὸν ἐπὶ Δεκίου (250) διωγμὸν τῶν Χριστιανῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἀκατάβλητον ἔδειξε δραστηριότητα, ἐπισκεπτόμενος καὶ ἐνισχύων τοὺς ἐν φυλακαῖς Χριστιανοὺς καὶ ἐνταφιάζων τὰ πτώματα τῶν μαρτύρων τῆς πίστεως. Κατὰ τὴν ὑπὸ ρωμαϊκῶν στρατευμάτων πολιορκίαν τῆς Ἀλεξανδρείας τῷ 262 ἐπὶ Γαλλιηνοῦ, συνεργαζόμενος μετὰ τοῦ κατόπιν γενομένου Λαοδικείας ἐπισκόπου Ἀνατολίου «μέγα τε κλέος καὶ διαβόητον ὄνομα μέχρι καὶ τοῦ Ρωμαίων στρατηλάτου κεκτημένος», κατώρθωσε μεσιτεύσας παρὰ τῷ Ρωμαίῳ στρατηγῷ νὰ σώσῃ τοὺς πολιορκουμένους, μετὰ δὲ τὴν λύσιν τῆς πολιορκίας ἐδέχετο τοὺς κεκακωμένους ἐκ τῆς μακρᾶς πολιορκίας ὡς πατὴρ καὶ ἰατρός. Κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἔτος μετὰ τοῦ εἰρημένου Ἀνατολίου μεταβὰς εἰς Συρίαν μετέσχε τῶν ἐκεῖ γενομένων συζητήσεων ἐξ ἀφορμῆς τῶν αἱρετικῶν δοξασιῶν τοῦ ἐπισκόπου Ἀντιοχείας Παύλου τοῦ Σαμοσατέως. Χειροτονηθεὶς δὲ τότε ἐπίσκοπος Λαοδικείας τῆς ἐν Συρίᾳ, ἀπέθανε τῷ 268 (μαρτυρικὸν θάνατον κατὰ τὸ Μηναῖον καὶ τὸν Συναξαριστὴν) καὶ ἔσχε διάδοχον ἐν τῷ ἐπισκοπικῷ θρόνῳ τὸν φίλον καὶ συνεργάτην του Ἀνατόλιον. Ἡ Ἐκκλησία τιμῶσα τοὺς πολλοὺς καὶ μεγάλους ὑπὲρ τῆς πίστεως ἄθλους τοῦ Εὐσεβίου κατέταξεν αὐτὸν εἰς τοὺς ἁγίους, ἑορτάζουσα τὴν μνήμην του τὴν 4ην Ὀκτωβρίου (*Εὐσεβίου*, «Ἐκκλ. Ἱστορία» Ζ', 11 καὶ 32).

— **Εὐσέβιος** ὁ ***Μύνδιος.*** Ἐν Μύνδῳ τῆς Καρίας γεννηθεὶς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' μ. Χ. αἰῶνος, ἐγένετο ἐν Περγάμῳ μαθητὴς τοῦ νεοπλατωνικοῦ φιλοσόφου Αἰδεσίου. Ὁ σοφιστὴς Εὐνάπιος ἐπαινεῖ αὐτὸν ὡς εὔγλωττον καὶ εὔστομον καὶ χαριέντα ἐν τοῖς λόγοις. Ἀποστρεφόμενος ὁ Εὐσέβιος τὰς θεουργίας καὶ μαγγανείας τῶν νεοπλατωνικῶν Μαξίμου καὶ Χρυσανθίου, εἰς τὰς ὁποίας ἠρέσκετο ὁ φίλος αὐτῶν Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης, ἔλεγεν ὅτι «καὶ τὴν αἴσθησιν ἀπατῶσαι μαγγανεῖαι καὶ γοητεύουσαι θαυματοποιῶν εἰσιν ἔργα καὶ πρὸς ὑλικάς τινας δυνάμεις παραπαιόντων καὶ μεμηνότων». Τὰ παρὰ Στοβαίῳ ἐν ἰωνικῇ γλώσσῃ φερόμενα ὡς ἔργα τοῦ Εὐσεβίου δὲν εἶναι τοῦ φιλοσόφου τούτου, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Zeller.

[Πρβλ. καὶ *Εὐναπίου* «Βίοι φιλοσόφων καὶ σοφιστῶν», 5.—*Mullach* «Fragmenta philosophorum graecorum» Γ', 17—19.—*Zeller* «Philosophie der Griechen» Ε', 788, 5 ἔκδ. δ'.] Ε. Γ. Π.

— **Εὐσέβιος** ὁ ***Νικομηδείας.*** Μαθητὴς ἐν Ἀντιοχείᾳ τοῦ ἱερομάρτυρος Λουκιανοῦ, ἐγένετο κατ' ἀρχὰς ἐπίσκοπος Βηρυττοῦ καὶ ἐκεῖθεν «μετεπήδησεν» εἰς Νικομήδειαν, ὅπου ἡ Ρωμαϊκὴ αὐλὴ ἤδρευεν ἀπὸ τοῦ Διοκλητιανοῦ, ἐκεῖ δὲ κατώρθωσε νὰ συνδεθῇ στενότατα πρὸς τὸν Λικίνιον καὶ τὴν σύζυγον αὐτοῦ Κωνσταντίαν, ἀδελφὴν τοῦ Μ. Κωνσταντίνου. Ὡς ἐπίσκοπος Νικομηδείας μετασχὼν τῆς ἐν Νικαίᾳ Α' Οἰκουμενικῆς συνόδου (325) ἐτήρησεν ἐπαμφοτερίζουσαν στάσιν καὶ ὑπέγραψε μὲν τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀθανασίου συνταχθὲν σύμβολον, δὲν ὑπέγραψεν ὅμως καὶ τὴν καταδίκην τοῦ φίλου του Ἀρείου. Διὰ τὴν τοιαύτην ἐν τῇ Νικαίᾳ στάσιν του καὶ διὰ ποικίλας ἄλλας μηχανορραφίας του κατὰ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου ἐξωρίσθη ὑπ' αὐτοῦ, ὡς καὶ ὁ φίλος καὶ ὁμόφρων Θεόγνιος ὁ Νικαίας εἰς Γαλατίαν. Τῷ 328 ὑποβαλὼν βιβλίον μετανοίας ἀνεκλήθη ἐκ τῆς ἐξορίας καὶ κατέλαβε πάλιν τὸν θρόνον τῆς Νικομηδείας, ἐξώσας ἐξ αὐτοῦ τὸν ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου διορισθέντα μετὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ Εὐσεβίου Ἀμφίονα. Τῷ 338 τὸν ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως Παῦλον συκοφαντήσας «ὡς μὴ εὖ βεβιωκότα», κατώρθωσε νὰ καταρρίψῃ ἐκ τοῦ θρόνου διὰ συνόδου ἀρειανῶν ἐπισκόπων καὶ ἐξορίσῃ εἰς Ἀρμενίαν (ἢ Μεσοποταμίαν), ν' ἁρπάσῃ δ' αὐτὸς τὸν θρόνον. Γενόμενος δ' οὕτω πανίσχυρος ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀναλαβὼν τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν δύο ἐξαδέλφων τοῦ αὐτοκράτορος, Γάλλου καὶ Ἰουλιανοῦ, ὅλην ταύτην τὴν δύναμιν μετεχειρίσθη κατὰ τῶν ὑπερμάχων τῶν ἀποφάσεων τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου. Ἐλθὼν εἰς Ἀντιόχειαν μετὰ τοῦ φίλου αὐτοῦ Θεογνίου (ἢ Θεογονίου) Νικαίας καὶ «τὸ τῆς φιλίας περιθέμενος προσωπεῖον θεραπείας, ἀπέλαυσεν ὅ,τι μάλιστα πλείστης παρὰ τοῦ τῆς ἀληθείας προμάχου Εὐσταθίου». Μεταβὰς δ' ἐκεῖθεν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ συνεννοηθεὶς μετὰ τῶν ὁμοφρόνων ἐπισκόπων Εὐσεβίου Καισαρείας, Πατροφίλου Σκυθοπόλεως, Ἀετίου Λύδδης καὶ Θεοδότου Λαοδικείας ἐπα-

Digitized by Google

νῆλθε μετ' αὐτῶν εἰς Ἀντιόχειαν. Ἐκεῖ δὲ οὗτοι σκευωροῦσι κατὰ τοῦ Εὐσταθίου φρικτὴν συκοφαντίαν, κατόπιν τῆς ὁποίας οὗτος εἰς Φιλίππους τῆς Μακεδονίας ἐξορισθεὶς μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν ἐκ τῶν πόνων τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Τὴν αὐτὴν δὲ διαγωγὴν ἔδειξε καὶ πρὸς τὸν Ἀθανάσιον. Ἀλλὰ καὶ πάντα ἐχθρὸν τοῦ Ἀρείου καὶ τῆς κακοδοξίας αὐτοῦ ἀπηνῶς κατεδίωξεν, αἰσχίστων ὅπλων ὡς τὰ πολλὰ χρῆσιν ποιούμενος καὶ τὴν καὶ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν του μαρτυρουμένην μεγάλην παιδείαν καὶ εὐφυΐαν καὶ εὐγλωττίαν καὶ δραστηριότητα αὐτοῦ εἰς μηχανορραφίας καὶ ῥαδιουργίας καὶ συκοφαντίας κατὰ τῶν ἀντιφρονούντων μεταχειριζόμενος. Διὰ τοῦτο δὲ πάντες μὲν οἱ ἱστορικοὶ τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας διὰ δριμυτάτων φράσεων ἐξιστόρησαν τὰ κατ' αὐτόν, «κακῶν καταγώγιον» καὶ «δυσσεβείας ἐπώνυμον» ἀποκαλοῦντες, ὁμοφώνως δὲ καὶ οἱ νεώτεροι ἐλέγχουσι την ἀκόρεστον φιλοδοξίαν, τὴν αὐλοκολακείαν, τὴν δολιότητα καὶ πονηρίαν αὐτοῦ, ὅστις περὶ τὸ τέλος τοῦ 341 ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 342 ἀποθανὼν «κατέλιπε μνήμην βεβαρημένην ὑπὸ βαρείας εὐθύνης».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Σωκράτης*, «Ἐκκλ. Ἱστορία» Α', στ', η Β', ζ', ιβ'.—*Σωζομενός*, «Ἐκκλ. Ἱστορία» Α', ιε', Β'. κα'. Γ', δ'.—*Θεοδώρητος*, «Ἐκκλ. Ἱστορία» Α', ε', ιθ' κ', κα'.—*Φιλ. Βαφείδου*, «Ἐκκλ. Ἱστορία» ἐν Κωνσταντινουπόλει 1884, Α' 210 κ.ἑ.—*A. Lichtenstein*, «Eusebius von Nicomedia» Halle 1903.—*Duchesne*, «Histoire ancienne de l'Eglise» Paris 1906—1910, Β' 165—212.—*F. Mourret*, «Histoire générale de l'Eglise» Paris 1928, Β' 20 κ.ἑξ.

— **Εὐσέβιος ὁ *Παμφίλου*.** Ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης περὶ τὸ 265 γεννηθεὶς καὶ εἰς τὴν σχολὴν Παμφίλου τοῦ πρεσβυτέρου ἐπὶ μακρὰ ἔτη φοιτῶν, ἠρύσθη ἐκπληκτικὸν πλοῦτον γνώσεων ἐκ τῆς πολυμεροῦς διδασκαλίας καὶ τῆς πλουσίας βιβλιοθήκης τοῦ ἀνδρὸς τούτου. Διὰ τοῦτο δὲ κατόπιν τιμῶν τὸν διδάσκαλον ὑπεγράφετο *Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου*. Ὅτε κατὰ τὸν ἐπὶ Μαξιμίνου διωγμὸν ἐρρίφθη καὶ ὁ Πάμφιλος εἰς τὴν φυλακήν, ὁ μαθητὴς ἐπὶ τριετίαν ὅλην (307—310) διημέρευε μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ φυλακῇ καὶ συνεργαζόμενος ἔγραψε τὴν ὑπὲρ τοῦ Ὠριγένους ἀπολογίαν. Μετὰ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τοῦ Παμφίλου (310), ὁ Εὐσέβιος, καταλιπὼν τὴν Καισάρειαν, μετέβη εἰς Τύρον καὶ ἐκεῖ ἐγένετο θεατὴς τῶν μαρτυρίων τῶν Χριστιανῶν, ἅτινα κατόπιν ἐν ἰδίῳ ἔργῳ ἐξιστόρησεν. Ἐκ Τύρου μεταβὰς εἰς Αἴγυπτον κατεδιώχθη καί, ὡς φαίνεται, ἐρρίφθη καὶ εἰς τὴν φυλακὴν ἐπί τινα χρόνον. Ὅτε δ' ἐβασίλευσεν εἰρήνη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐγένετο ἐπίσκοπος Καισαρείας, διαδεχθεὶς τὸν Ἀγάπιον, ἔκτοτε δὲ συνεδέθη διὰ στενοτάτης φιλίας μὲ τὸν Κωνσταντῖνον, ἥτις διετηρήθη ἀδιάπτωτος μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ βασιλέως. Κατὰ τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας (325) ὁ Εὐσέβιος, ἡγούμενος τῶν ὀλίγων μετριοπαθῶν μελῶν ταύτης, προέτεινε διαλλακτικόν τι σύμβολον, προσπαθῶν διὰ τούτου νὰ συμβιβάσῃ τοὺς διεστῶτας. Ἀλλ' ἀπορριφθέντος τούτου ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Ἀθανάσιον ἀδιαλλάκτων ἀντιαρειανῶν, ὑπέγραψε τὰς ἀποφάσεις τῆς συνόδου. Μετὰ τὴν σύνοδον, παρασυρθεὶς ὑπὸ τοῦ φίλου τοῦ Ἀρείου Εὐσεβίου τοῦ Νικομηδείας, πρῶτον μὲν προήδρευσε τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνελθούσης συνόδου (330), ἥτις κατεδίκασε τὸν Εὐστάθιον λόγῳ μὲν ὅτι ἐφρόνει τὰ τοῦ αἱρετικοῦ Σαβελλίου, πράγματι δὲ διότι ἦτο φίλος τοῦ Ἀθανασίου, ἔπειτα δέ, παρευρεθεὶς καὶ εἰς τὴν ἐν Τύρῳ σύνοδον (335), συνυπέγραψε τὴν καθαίρεσιν τοῦ Ἀθανασίου.

Ἀπὸ χαρακτῆρος μετριοπαθὴς καὶ εἰρηνικός, ἀναμειχθεὶς κατ' ἀνάγκην εἰς τὰς σφοδρὰς δογματικὰς διαμάχας, αἵτινες συνετάρασσον τὴν Ἐκκλησίαν ἐξ ἀφορμῆς τῆς αἱρέσεως τοῦ Ἀρείου, δὲν προήγαγε τὴν φήμην αὐτοῦ ὡς ἐπισκόπου ἐκ τῆς ἀναμίξεως ταύτης. Πρὸ μὲν τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου τείνας εὐήκοον οὖς εἰς τὰς παρακλήσεις τοῦ Ἀρείου ἔγραψεν εἰς τὸν ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας Ἀλέξανδρον, παρακαλῶν αὐτὸν ν' ἀποκαταστήσῃ εἰς τὸ τοῦ πρεσβυτέρου ἀξίωμα τὸν Ἄρειον. Κατὰ δὲ τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας δὲν ἐτάχθη μὲν φανερῶς ὑπὲρ αὐτοῦ, μάλιστα δ' ὑπέγραψε τὴν καταδίκην του, ἀλλ' ἔπραξε τοῦτο εἰς τὸν Κωνσταντῖνον μᾶλλον χαριζόμενος. Διότι ὅλος ὁ κατόπιν βίος του μαρτυρεῖ, ὅτι «ἀπ' ἀρχῆς τοὺς ἀρειανοὺς περιεῖπε καὶ μέχρι τέλους οὐ διέλιπε περιέπων», ἐμπλακεὶς εἰς τὰ δίκτυα Εὐσεβίου τοῦ Νικομηδείας «ἐξ ἀπεριέργου ἁπλότητος», ὡς παρατηρεῖ Γελάσιος ὁ Κυζικηνός. Παρὰ τοῦτο κατέχει ἐξέχουσαν θέσιν διὰ τὴν πολυμέρειαν τῆς παιδείας του καὶ τὴν ἐκπληκτικὴν πληθὺν τῶν συγγραμμάτων του. Ἀσχοληθεὶς εἰς τὴν δογματικήν, τὴν ἀπολογητικήν, τὴν ἑρμηνευτικήν, τὴν ῥητορικὴν καὶ τὴν ἱστορίαν, συνέγραψεν ἔργα ἀναφερόμενα εἰς πάντας τούτους τοὺς κλάδους. Κατ' ἐξοχὴν διέπρεψεν εἰς τὴν ἱστορίαν, διότι «βασιλικῇ συνεργίᾳ χρώμενος ῥᾳδίως τὰ πανταχοῦ πρὸς ἑαυτὸν συνάγειν ἠδύνατο» καὶ διὰ τοῦτο «οὐδέν τι τῶν παλαιοτέρων συγγραμμάτων τὴν ἐκείνου διέλαθε γνῶσιν», ὡς παρατηρεῖ Ἀντίπατρος ὁ Βόστρων. Τούτου δ' ἕνεκα Ἡρόδοτος τῶν Χριστιανῶν καὶ πατὴρ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ἐπονομάζεται. Καὶ δογματικὰ μὲν ἔργα αὐτοῦ εἶναι: α') «Ἀπολογία ὑπὲρ Ὠριγένους (πρὸς τοὺς ἐν μετάλλοις διὰ Χριστὸν ταλαιπωρουμένους)» ἐκ 5 βιβλίων, ὧν μόνον τὸ πρῶτον σῴζεται ἐν λατινικῇ μεταφράσει τοῦ Ρουφίνου· ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ ἤλεγχε τοὺς κατηγοροῦντας ἐπὶ κακοδοξίαις τὸν Ὠριγένην, προσάγων ἀποδείξεις ἐκ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ. β') «Κατὰ Μαρκέλλου» βιβλία 2, ἐν οἷς ἐλέγχει τὰς σαβελλιζούσας δοξασίας τοῦ ἐπισκόπου τούτου τῆς Ἀγκύρας. γ') «Ἐκκλησιαστικὴ θεολογία» εἰς 3 βιβλία ἐκθέτοντα πληρέστερον τὴν περὶ τοῦ Λόγου διδασκαλίαν. δ') «Εὐαγγελικὴ προπαρασκευὴ» ἐκ 15 βιβλίων, ἐν ᾗ, διδάσκων τὸν τρόπον τῆς προπαρασκευῆς τινος εἰς παραδοχὴν τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ἀποδεικνύει τὴν μὲν τῶν Χριστιανῶν θεολογίαν λογικήν, τὴν δὲ τῶν Ἐθνικῶν ἄλογον καὶ γελοίαν. ε') «Εὐαγγελικὴ ἀπόδειξις» ἐξ 20 βιβλίων, ὧν σῴζονται τὰ 10 πρῶτα καὶ ἀποσπάσματα τοῦ 15ου· ἐν ταύτῃ ἀπεδείκνυε τὴν ὑπεροχὴν τῆς χριστιανικῆς πίστεως πρὸς τὴν ἰουδαϊκήν. ζ') «Περὶ θεοφανείας» ἐκ 5 βιβλίων, ὧν ἐλάχιστα ἀποσπάσματα σῴζονται, εὑρέθη δ' ὅμως μία παλαιὰ συριακὴ καὶ μία ἀρμενικὴ μετάφρασις τοῦ ἔργου, ὅπερ εἶναι περίληψις τῶν δύο προηγουμένων, δημώδης τις ἀπολογητική. η') «Περὶ τοῦ Χριστοῦ προφητικαὶ ἐκλογαί», τμῆμα περιέχον τὰ 6—9 βιβλία τοῦ ἐκ 10 τοὐλάχιστον βιβλίων συγγράμματος τοῦ ἐπιγραφομένου «Ἡ καθόλου στοιχειώδης εἰσαγωγή» καὶ ἀπολεσθέντος. θ') «Πρὸς τοὺς ὑπὲρ Ἀπολλωνίου τοῦ Τυανέως Ἱεροκλέους λόγους», δι' οὗ ἀνασκευάζει ὅσα ὁ ἔπαρχος Βιθυνίας Ἱεροκλῆς ἔγραψεν ἐν τῷ «Φιλαλήθει λόγῳ» περὶ Ἀπολλωνίου τοῦ Τυανέως. Τὰ δ' ἑρμηνευτικὰ ἔργα εἶναι: ι') «Ἐξηγητικὰ εἰς τοὺς Ψαλμοὺς» διήκοντα μέχρι τοῦ 118 ψαλμοῦ καὶ παρουσιάζοντα ἐνιαχοῦ χάσματα συμπληρούμενα διὰ νέων ἀνακαλύψεων ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις. ια') «Ὑπομνήματα εἰς Ἡσαΐαν» περιέχοντα ἀλληγορικὴν ἑρμηνείαν τοῦ προφήτου ὡς καὶ πάντα σχεδὸν τὰ εἰς τὴν Π. Διαθήκην ἑρμηνευτικὰ ἔργα τοῦ Εὐσεβίου, ἅτινα κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπωλέσθησαν, ὡς ἀπωλέσθησαν καὶ τὰ εἰς τὴν Κ. Διαθήκην, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἀποσπασμάτων. ιβ') «Περὶ τῶν ἐν εὐαγγελίοις ζητημάτων καὶ λύσεων» ἢ «Περὶ διαφωνίας εὐαγγελίων, ὅπερ ἐν ἀποσπάσμασι διασωθὲν ἐπραγματεύετο περὶ τῶν ἐν τοῖς εὐαγγελίοις παρατηρουμένων διαφορῶν ἐν ταῖς περὶ γενεαλογίας τοῦ Σωτῆρος καὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ ἀφηγήσεσιν αὐτῶν. ιγ') «Περὶ τῶν τοπικῶν ὀνομάτων τῶν ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ», ἤτοι ἀλφαβητικὸς κατάλογος ὀνομάτων πόλεων καὶ τόπων ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ περιεχομένων. Τὰ δὲ ἱστορικὰ ἔργα εἶναι: ιδ') «Χρονικοὶ κανόνες καὶ ἐπιτομὴ παντοδαπῆς ἱστορίας Ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων» ὅπερ καὶ «Χρονικὸν» συντομώτερον ἢ «Παντοδαπὴ ἱστορία» ἐπιγραφόμενον, διῃρεῖτο εἰς «Χρονογραφίαν» καὶ «Κανόνα χρονικόν». Καὶ ἡ μὲν «Χρονογραφία» περιεῖχεν ἱστορίαν τῶν Χαλδαίων, Ἀσσυρίων, Ἑβραίων, Αἰγυπτίων, Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων ἀπὸ Ἀβραὰμ (2016 π. Χ.) μέχρι τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου (325 μ. Χ.), ὁ δὲ «Κανὼν χρονικὸς» συνίστατο ἐκ χρονολογικῶν πινάκων, ἐν οἷς ἀνεγράφοντο οἱ ἀριθμοὶ τῶν ἐτῶν τῶν κυριωτάτων χρονολογικῶν συστημάτων (ἀσσυριακόν, ἀργεῖον, σπαρτιατικόν, ὀλυμπιάδων, ρωμαϊκὸν) ἀπὸ τοῦ 2016 π. Χ. μέχρι τοῦ 325 μ. Χ., παραπλεύρως δὲ τῶν χρονικῶν τούτων συστημάτων ἐσημειοῦντο διὰ λέξεων τὰ ἱστορικὰ γεγονότα, χωριστὰ τῆς κοσμικῆς ἱστορίας καὶ χωριστὰ τῆς ἱερᾶς. Τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου ἔργου μόνον ἀποσπάσματα διεσώθησαν, λατινικὴ μετάφρασις μετὰ προσθηκῶν ὑπὸ Ἱερωνύμου, πιστοτάτη ἀρμενικὴ ἐκδοθεῖσα τῷ 1818 καὶ συριακὴ τῷ 1884. ιε') «Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία», τὸ ἄριστον τῶν ἔργων τοῦ Εὐσεβίου, ἐκ 10 βιβλίων συγκειμένη, περιέχουσα ἱστορίαν τῆς ἀναπτύξεως τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ Χριστοῦ μέχρι τοῦ 324. Ἐνταῦθα ἐπισυνάπτεται βιβλίον διαλαμβάνον «περὶ τῶν ἐν Παλαιστίνῃ μαρτυρησάντων» (303—310), ὃν ἀπόσπασμα μείζονος ἔργου ἀπολεσθέντος, τῆς «Συναγωγῆς τῶν ἀρχαίων μαρτυρίων». ις') «Περὶ τοῦ βίου Παμφίλου», οὗτινος ἀπόσπασμα διέσωσεν ὁ Ἱερώνυμος. ιζ') «Εἰς τὸν βίον τοῦ μακαρίου Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως», ἐκ 4 βιβλίων, ἐγκώμιον μᾶλλον ἢ βιογραφία τοῦ Μ. Κωνσταντίνου. ιη') «Εἰς Κωνσταντῖνον τριακονταετηρικός», ἀπαγγελθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐνώπιον τοῦ Κωνσταντίνου ἑορτάζοντος τὴν τριακονταετηρίδα τῆς βασιλείας του. Ρητορικὰ δὲ ἔργα εἶναι: ιθ') «Πανηγυρικὸς ἐπὶ τῇ τῶν ἐκκλησιῶν οἰκοδομῇ», ῥηθεὶς ἐπὶ τοῖς ἐγκαινίοις ναοῦ ἐν Τύρῳ καὶ περιλαμβανόμενος ἐν τῷ δεκάτῳ βιβλίῳ τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας». κ') «Ἐγκώμιον τῆς ἀρετῆς τῶν ἐν Παλαιστίνῃ μαρτύρων» ἐν συριακῇ μεταφράσει σωθέν. Τῶν πολυαρίθμων δ' ἐπιστολῶν τοῦ ἀνδρὸς ἐσώθησάν τινες παρὰ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἱστορικοῖς Σωκράτει, Θεοδωρήτῳ καὶ ἄλλοις, πολλῶν δ' ἄλλων συγγραμμάτων ἀπολεσθέντων μνεία γίνεται παρὰ πολλοῖς τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τὰ ἅπαντα τοῦ Εὐσεβίου ἐξεδόθησαν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Πατρολογίᾳ *Migne* εἰς 5 τόμους (19 — 24) καὶ ἐσχάτως ἐν κριτικῇ ἐκδόσει ἐν τῇ ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βερολίνου σειρᾷ «Die Griechischen Christlichen Schriftsteller der ersten drei Jahrhunderte» (Leipzig, 7 τόμοι μέχρι τοῦδε).—*Κ. Ἀσωπίου*, Ἱστορία τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων (Ἀθῆναι 1850) 635 κ. ἑξ.—*Κ. Κοντογόνη*, Φιλολογικὴ καὶ κριτικὴ ἱστορία τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας (Ἀθῆναι 1853) Β' 27 κ. ἑξ. — *Δαναλσῶνος-Βαλέττα* Ἱστορία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φιλολογίας (Λονδῖνον 1871) Β' 354 κ. ἑξ. — *Harnack*, Geschichte der altchristlichen Literatur (Leipzig 1893—1904) Α' 351 κ. ἑξ. καὶ Β' 110 κ. ἑξ.—*Bardenhewer - Godet - Verschaffel*, Les pères de l'Eglise (Paris 1898) Β' 20 κ. ἑξ. — *Christ*, Ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας (Ἀθῆναι 1905) Β 828 κ. ἑξ. (ἑλλ. μετάφρ.).—*Stählin* Die altchristliche griechische Literatur München 1924 1359 κ. ἑξ.—*Rauschen*, Grundriss der Patrologie (Freiburg 1926) 194 κ. ἑξ. —*F. Mourret*, Histoire général de l'Eglise (Paris 1928) Α' 22 κ. ἑξ καὶ Γ' 20 καὶἑξ.—*A. et M. Croiset*, Histoire de la littérature grecque (Paris 1928) Ε' 909 κ. ἑξ.

— **Εὐσέβιος ὁ *Ρώμης*.** Διεδέχθη τὸν Μάρκελλον (307—309), ἀποθανόντα ἐν ἐξορίᾳ ὡς ὑπεύθυνον διὰ τὰς ἐκραγείσας ἐν Ρώμῃ ταραχὰς ἐκ τῆς ἀρνήσεως αὐτοῦ νὰ δέχηται εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας τοὺς ἀποστατοῦντας ἀπ' αὐτῆς ἄνευ προηγουμένης μετανοίας καὶ κανονικοῦ ἀναλόγου ἐπιτιμίου, κατὰ τὸ τέλος τοῦ 309 ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 310. Ἐπειδὴ δ' αἱ ταραχαὶ καὶ ἐπὶ Εὐσεβίου ἐξηκολούθουν καὶ μάλιστα σφοδρότεραι, οἱ ἀποστάται δὲ μὴ ἀναγνωρίζοντες τὸν Εὐσέβιον ἐξέλεξαν ἀντ' αὐτοῦ ἄλλον ἐπίσκοπον Ρώμης, τὸν Ἡράκλειον, ὁ αὐτοκράτωρ Μαξέντιος ἐξώρισεν ἀμφοτέρους ἐκ Ρώμης καὶ ἀντ' αὐτῶν κατέστησεν ἐπίσκοπον τὸν ἐκ Ρώμης πρεσβύτερον Μιλτιάδην. Οὕτως ὁ Εὐσέβιος τέσσαρας μόνον μῆνας κυβερνήσας τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης ἀπῆλθεν εἰς Σικελίαν, ὅπου ἐξωρίσθη, καὶ ἐνταῦθα μετ' ὀλίγον χρόνον ἀπέθανε.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Duchesne* Liber Pontificalis (Paris 1880 Α', 164 κ.ἑξ.—*Marucchi*, Éléments d'archéologie chrétienne (Paris 1900—1903) Α', 231.—*F. Mourret* Histoire générale de l'église (Paris 1928), Α'. 413 κ. ἑξ.

— **Εὐσέβιος ὁ *Σαμοσάτων*.** Ἐπίσκοπος τῶν ἐν τῇ Κομμαγηνῇ τῆς Συρίας Σαμοσάτων κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα, διακριθεὶς διὰ τοὺς κατὰ τῶν ἀρειανῶν ἀγῶνάς του. Ἐξορισθεὶς διὰ τὰ ὀρθόδοξα φρονήματά του ὑπὸ τοῦ ἀρειανίζοντος αὐτοκράτορος Οὐάλεντος εἰς τὰς παρὰ τὸν Δούναβιν χώρας, μετὰ τὸν θάνατον τούτου (378) ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἐπισκοπὴν καὶ ἐξηκολούθησε τοὺς κατὰ τῶν αἱρετικῶν ἀγῶνάς του. Χειροτονήσας πολλοὺς ἐπισκόπους πρὸς καταπολέμησιν τῶν αἱρέσεων, ἐν οἷς καὶ τὸν Μάριν, ἐπίσκοπον τῆς ἀρειανιζούσης πόλεως Δολιχῆς, ἐφονεύθη διὰ κεράμου ῥιφθείσης κατὰ τῆς κεφαλῆς του ὑπὸ ἀρειανῆς γυναικός. Ἡ Ἐκκλησία τιμῶσα τοὺς ὑπὲρ τῆς πίστεως ἀγῶνας τοῦ Εὐσεβίου κατέταξεν αὐτὸν εἰς τοὺς ἱερομάρτυρας καὶ ἑορτάζει τὴν μνήμην του τὴν 22 Ἰουνίου κατὰ τὸ Μηναῖον, περιέχον τὸν βίον αὐτοῦ καὶ ἰδίαν ἀκολουθίαν μετὰ κανόνος Ἰωσὴφ τοῦ ὑμνογράφου. [*Θεοδωρήτου* «Ἐκκλησ. Ἱστορία» Β', λβ' καὶ Ε', δ'.]

— **Εὐσέβιος ὁ *ὕπαρχος*.** Διοικητὴς ὢν Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μ. Βασιλείου καὶ θεῖος τῆς βασιλίσσης Δομνίνης, συζύγου τοῦ Οὐάλεντος (364—378), ἀρειανὸς δὲ τὸ φρόνημα καὶ διὰ τοῦτο σφοδρὸς πολέμιος τοῦ Βασιλείου, κατεδίωξεν αὐτόν. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ λαὸς τῆς Καισαρείας ἀγαπῶν τὸν Βασίλειον ἠπείλησε τὴν ζωὴν τοῦ ὑπάρχου, οὗτος ἐζήτησε συγγνώμην παρὰ τοῦ Βασιλείου καὶ ἔπαυσε νὰ τὸν καταδιώκῃ.
[Πρβλ. *Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ*, «Εἰς τὸν μέγαν Βασίλειον, Ἐπίσκοπον Καισαρείας Καππαδοκίας ἐπιτάφιος» 57.] Ε. Γ. Π.

εὐσεβισμὸς (pietismus) *[Θεολογ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ ὑπὸ τοῦ Φιλίππου Ἰακώβου Σπένερ (Spener) ἐν τῇ διαμαρτυρομένῃ Ἐκκλησίᾳ καλλιεργηθεῖσα τάσις, ἡ ἐπιδιώκουσα τὸν τονισμὸν τῆς ἀξίας τῶν ἀγαθῶν ἔργων, ἅτινα εἶχον παραμεληθῆ ἕνεκα τοῦ ὑπερβολικοῦ τονισμοῦ τῆς πίστεως ὑπὸ τοῦ Λουθήρου. Ὁ Σπένερ ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο ἤρχισε δρῶν τῷ 1666 ἐν Φραγκφούρτῃ, ἔνθα τῷ 1670 ἵδρυσε τὰ «Collegia pietatis», εἰς ἃ πλεῖστοι ἐλάμβανον μέρος. Τῷ 1675 ἐξέδωκε τὰ «Pia desideria», δι' ὧν προσείλκυσε μὲν πολλοὺς ὀπαδούς, ἐξήγειρεν ὅμως τοὺς ἐχομένους τοῦ αὐστηροῦ λουθηρανισμοῦ, οἵτινες ἐξηνάγκασαν τὸν Σπένερ νὰ φύγῃ ἐκ Φραγκφούρτης. Οὗτος ἐλθὼν τότε εἰς Δρέσδην προσείλκυσε τὸν Hermann Francke, ὅστις μετὰ τοῦ Anton καὶ Breithaupt ἵδρυσε τὸ «Collegium Philobiblicum», ἐν ᾧ μετὰ προσευχὴν ἡρμηνεύοντο αἱ ἅγιαι Γραφαί. Αἱ μεγάλαι ἐπιτυχίαι τοῦ εὐσεβισμοῦ ἐξήγειραν τοὺς αὐστηροὺς λουθηρανοὺς καθηγητὰς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Λειψίας, οἵτινες τέλος κατώρθωσαν νὰ ἐκδιωχθῇ ὁ Σπένερ ἐκ Λειψίας. Οὗτος ὅμως, ἐλθὼν εἰς Βερολῖνον τῷ 1690, κατώρθωσε νὰ προσελκύσῃ τὸν Φρειδερῖκον τὸν Γ', ὅστις διέταξε τὸ κατὰ τὸ 1694 ἱδρυθὲν πανεπιστήμιον τῆς Χάλλης νὰ ὀργανωθῇ κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ εὐσεβισμοῦ. Διὰ τῶν ἐνεργειῶν ἰδίᾳ τοῦ Francke, Anton καὶ Breithaupt ἐρριζώθη ὁ εὐσεβισμὸς ἐν Χάλλῃ, ἥτις ἀπέβη τὸ φυτώριον τούτου. Κατὰ τὰς ἰδέας τῶν εὐσεβιστῶν τὸ κύριον ἐν τῷ Χριστιανισμῷ εἶναι ἡ χριστιανικὴ ζωή. Σκοπὸς τῆς μορφώσεως τῶν θεολόγων δὲν εἶναι ἡ ἀπόκτησις γνώσεων, ἀλλ' εὐσεβείας καὶ ἀγάπης πρὸς τὴν χριστιανικὴν ζωήν. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ Francke καὶ Breithaupt ἦτο μεγίστη. Πλεῖστοι φοιτηταὶ ἐνεγράφοντο εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Χάλλης καὶ πολλοὶ τῶν καθηγητῶν τῆς θεολογίας εἰς πολλὰ πανεπιστήμια ἐκηρύσσοντο ὑπὲρ τῶν ἰδεῶν τοῦ εὐσεβισμοῦ, ὅστις ἤρχισεν ἐξαπλούμενος καὶ ἐκτὸς τῆς Γερμανίας ἰδίᾳ ἐν Δανίᾳ

Digitized by Google

Ἡ ταχεῖα αὕτη ἐξάπλωσις τοῦ εὐσεβισμοῦ ἐξήγειρε τοὺς αὐστηροὺς λουθηρανούς, πολλαχοῦ δὲ ἐγένοντο ταραχαὶ αἱματηραί, ὡς ἐν Ἀμβούργῳ καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐν τῷ εὐσεβισμῷ ὑπάρχουσι τάσεις πρὸς τὸν καλβινισμὸν ἀφ' ἑνὸς καὶ πρὸς τὸν καθολικισμὸν ἀφ' ἑτέρου, συνοδευόμεναι ὑπὸ βαθέος πνεύματος μυστικισμοῦ. Ἐν τῇ μετὰ τὸν θάνατον τῶν ἀρχηγῶν τοῦ εὐσεβισμοῦ ἐποχῇ ἐπεκράτησεν ἐνιαχοῦ ἐπὶ τοσοῦτον ὁ μυστικισμός, ὥστε ὁ εὐσεβισμὸς παρεξέκλινε τῆς ἀρχικῆς αὐτοῦ μορφῆς, συνδεθεὶς μετὰ διαφόρων φανταστικῶν θαυματουργιῶν, παραδοξῆς ἰδίων ἀποκαλύψεων καὶ ἐνίοτε μετὰ ἀνηθικοτήτων. Οὕτω δύναται σήμερον νὰ διακριθῇ ὁ εὐσεβισμὸς εἰς τὸν ἀληθῆ εὐσεβισμόν, τὸν ἀκολουθοῦντα τὰς βάσεις τῶν ἱδρυτῶν, καὶ τὸν διεστραμμένον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ritschl*, Geschichte des Pietismus (Bonn 1880–1886 εἰς τρεῖς τόμους) καὶ *Sachsse*, Ursprung und Wesen des Pietismus (Niesbaden 1884). Κ. Ι. Δ.

εὐσεγαρτία (ἡ) (Eusenhartia) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χεδροπῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη φυόμενα ἐν Ἀμερικῇ. Δ. Ν. Π.

εὔσειστος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ εὐκόλως σειόμενος, ὁ ὑποκείμενος εἰς σεισμικὰς δονήσεις: «εὔσειστος χώρα».

Εὐσέν (Eychenne), **Γάστων**. Γάλλος ζωγράφος καὶ χαράκτης (1873—1902). Ἐγένετο ταχέως γνωστὸς καὶ ἐξέχει ἰδίως εἰς πίνακας ζῴων καὶ ἀνθέων, διακρινόμενος διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῶν σχεδίων του καὶ τὴν χάριν τῶν χρωμάτων. Διὰ τῶν ἔργων του ὑπενθυμίζει, χωρὶς νὰ τοὺς ἀπομιμῆται, τοὺς καλυτέρους Ἰάπωνας ὁμοτέχνους του. Κυριώτερα ἐκ τῶν ἔργων τοῦ προώρως ἀποθανόντος τούτου ζωγράφου εἶναι: ἡ «Κίτρινη πεταλούδα», αἱ «Ἀνεμῶναι», ἡ «Μαυροντυμένη κόρη» κ. ἄ. Μ. Ν. Δ.

εὔσημος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἔχων καλὸν σημεῖον, ὁ ἐμφαίνων καλὴν σημασίαν, καλὸν οἰωνόν: «ἐνορᾷ τι τοῖς ἱερείοις εὔσημον» (*ἀρχ.*)· ‖ *εὔσημον* (τό)· σῆμα, διακριτικὸν σημεῖον καλῆς τινος ἰδιότητος: «εὔσημον ἐπιμελείας,—καλῆς διαγωγῆς».

εὐσθενία (ἡ) (Eusthenia) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων ὀρθοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ψευδονευροπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *περλιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ μὲ πτέρυγας ἰσχρόους ἢ ἐρυθράς, ἁπαντῶντα ἐν Αὐστραλίᾳ. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *εὐσθενία ἡ κεκοσμημένη* (Eusthenia ornata), ἥτις ἀπαντᾷ ἐν Αὐστραλίᾳ καὶ ἔχει χρῶμα ἐρυθροϊῶδες μὲ πλῆθος μικροτάτων κυανῶν καὶ μελανῶν γραμμώσεων ποικίλως διατεταγμένων. Αἱ κάμπαι της ζῶσιν ἐντὸς τῶν τελμάτων. Δ. Ν. Π.

Εὐσθένιος (Eusthenius), **Κλαύδιος**. Φαίνεται ὡς βιογράφος τοῦ Διοκλητιανοῦ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἀρξάντων, νεώτεροι ὅμως τινὲς ἐν οἷς καὶ ὁ Seeck θεωροῦν τὸ ὄνομα τοῦτο πλαστὸν ὡς καὶ πλεῖστα ἄλλα αὐτοκρατορικῶν βιογράφων τῆς Ῥώμης.—Π.

Εὐσίκη (Eusice), **ἁγία**. Γεννηθεῖσα ἐν Perigueux (Dordogne) τῆς Γαλλίας κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ε' αἰῶνος, ἐπωλήθη ὑπὸ τῶν πτωχῶν γονέων της εἴς τινα ἀββᾶν τοῦ Percy (Saint-Lô). Ὑπηρετοῦσα κατ' ἀρχὰς ἐν τῷ μοναστηρίῳ τούτου ἐγένετο κατόπιν μοναχὴ καὶ ἀποσυρθεῖσα εἴς τι δάσος τοῦ Berry (Cher-et-Indre) ἵδρυσεν ἐκεῖ μοναστήριον. Τοσαύτη ἦτο ἡ φήμη τῆς μονῆς ταύτης, διευθυνομένης ὑπὸ τῆς Εὐσίκης, ὥστε ἐπεσκέφθη αὐτὴν καὶ ὁ βασιλεὺς Χιλδέβερτος καὶ τότε προεῖπεν εἰς αὐτὸν ἡ ἡγουμένη νίκην αὐτοῦ κατὰ τῶν Βησιγότθων. Τούτου ἕνεκα ὁ βασιλεὺς μετὰ τὸν θάνατον τῆς Εὐσίκης (542) ἔκτισε λαμπρὸν ναὸν ἐπὶ τοῦ τάφου της. Ἡ μνήμη αὐτῆς ἑορτάζεται τὴν 27 Νοεμβρίου. Ε. Γ. Π.

εὐσιρίδαι (οἱ) (Eusiridae) [*Ζῳολ.*]. Οἰκογένεια μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀμφιπόδων* περιλαμβάνον ἀρκετὰ γένη, ὧν γνωστότερον ὁ *εὔσιρος* (βλ. λ.).

εὔσιρος (ὁ) (Eusirus) [*Ζῳολ.*]. Γένος μαλακοστράκων τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐσιριδῶν*, περιλαμβάνον μικροσκοπικὰς καρίδας μὲ σῶμα τοξοειδές, κεραίας μᾶλλον ἐπιμήκεις καὶ κοιλίαν ἐξογκωμένων κατὰ τὸ ὀπίσθιον αὐτῆς μέρος. Γνωστὰ 5 εἴδη ἁπαντῶντα ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ καὶ Εἰρηνικῷ ὠκεανῷ. Δ. Ν. Π.

εὐσκαφίς (ἡ) (Euscaphis) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σαπινδοειδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἁπαντῶν ἐν Ἰαπωνίᾳ. Δ. Ν. Π.

εὐσκελής (ὁ) (Eusceles) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἁπαντῶντα ἐν Ἀμερικῇ. Δ. Ν. Π.

εὐσκεπής (ὁ) (Euscepes) *Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν* περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἁπαντῶν ἐν Ἰαπωνίᾳ. Δ. Ν. Π.

εὔσκιος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ προσηκόντως σκιαζόμενος, σκιερός: «οἰκία χειμῶνος μὲν εὐήλιος, θέρους δὲ εὔσκιος».

εὐσκορπιίδαι (οἱ) (Euscorpiidae) [*Ζῳολ.*]. Οἰκογένεια σκορπιῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀραχνωδῶν*, περιλαμβάνουσα ζῷα μετρίου ἢ μεγάλου σχετικῶς μεγέθους μὲ προσακτρίδας ἐπιμήκεις, κεφαλοθώρακα βραχὺν συνφυόμενον μετὰ τῆς κοιλίας καὶ οὐρὰν ἀπολήγουσαν εἰς κέντρον δηλητηριῶδες. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ὁ *εὐσκόρπιος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

εὐσκόρπιος (ὁ) (Euscorpius) [*Ζῳολ.*]. Γένος σκορπίων τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐσκορπιιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἁπαντῶντα κυρίως ἐν Ἀφρικῇ. Δ. Ν. Π.

εὐσμιλία (ἡ) (Eusmilia) [*Ζῳολ.*]. Γένος μαδρεπορῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐσμιλιδῶν*, περιλαμβάνον πολύποδας σπογγώδους συστάσεως. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἁπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς καὶ εὐκράτους θαλάσσας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

εὐσμιλίδαι (οἱ) (Eusmilidae) [*Ζῳολ.*]. Οἰκογένεια μαδρεπορῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀνθοζῴων*, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα εἴδη, ὧν γνωστότερον ἡ *εὐσμιλία* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

εὐσομφάλιος (ὁ) (Eusomphalien) [*Τερατογ.*]. Ὅρος ἐπιστημονικὸς ἀποδιδόμενος εἰς οἰκογένειαν τερατογονικῶν διπλάσεων, χαρακτηριζομένων διὰ τῆς συνενώσεως δύο ἀτόμων τελείων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τὴν διαμόρφωσιν, δυναμένων νὰ ἐπιτελέσωσιν ἀνεξαρτήτως ἀλλήλων τὸ σύνολον σχεδὸν τῶν ζωϊκῶν αὐτῶν λειτουργιῶν, πλὴν κατεχόντων ἑκατέρου κεχωρισμένως ἴδιον ὀμφαλὸν (I. G. Saint-Hilaire). Μ. Ν. Κ.

εὔσπαρτον (τό) (Spergula) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *καρυοφυλλωδῶν*, περιλαμβάνον μόνον 3 εἴδη ἰθαγενῆ τῶν παραμεσογείων χωρῶν. Εἶναι φυτὰ ποώδη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μονοετῆ μὲ σπειροειδῶς κείμενα στενὰ φύλλα καὶ μικρὰ λευκὰ ἄνθη. Συναντᾶται ἀφθονώτατα καὶ παρ' ἡμῖν καὶ ἰδίως τὰ εἴδη: *Εὔσπαρτον τὸ ἀρουραῖον* (Spergula arvensis), τὸ ὁποῖον χρησιμεύει καὶ ὡς κτηνοτροφικὸν σπειρόμενον τὸ φθινόπωρον. *Εὔσπαρτον τὸ πένταν*δρον (Spergula pendandrum), φυόμενον εἰς τὰς καλλιεργουμένας ὑπὸ σιτηρῶν ἐκτάσεις· καὶ *εὔσπαρτον τὸ μέγα* (Spergula maxima), προτιμώμενον ἰδίᾳ διὰ τὴν ταχεῖαν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν μεγάλην εἰς χόρτον ἀπόδοσίν του. Τοῦ τελευταίου τούτου οἱ καρποὶ πολλάκις χρησιμεύουσιν ὡς τροφὴ τῶν πτηνῶν. Κ. ΠΑΠ.

εὐσπίζη (ἡ) (Euspiza) [*Ζῳολ.*]. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ᾠδικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *σπιζιδῶν*, περιλαμβάνον πτηνὰ ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν πέντε γνωστῶν εἰδῶν ἀξιολογώτερον εἶναι ἡ *εὐσπίζη ἡ ἀμερικανική* (Euspiza americana), ἥτις ἔχει μέγεθος μέτριον, κεφαλὴν ἐπιμήκη καὶ μικράν, ῥαμφοχονδρὸν καὶ κωνικόν. πτέρυγας ἀρκετὰ ἐπιμήκεις καὶ οὐρὰν μακροτάτην. Ὁ χρωματισμός της εἶναι μελανὸς κατὰ τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν τῆς κεφαλῆς, τεφρόφαιος μὲ λευκὰς ῥαβδώσεις κατὰ τὰ πτερὰ τῆς ῥάχεως καὶ ὑπόλευκος κατὰ τὰ κάτω μέρη τοῦ σώματος. Δ. Ν. Π.

Εὐσπίκιος (Euspice), **ἅγιος**. Ἱερεὺς ὢν ἐν Verdun τῆς Γαλλίας κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα, ἀπεστάλη ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως πρεσβευτὴς πρὸς τὸν βασιλέα Clovis, καθ' ὃν χρόνον οὗτος ἐβάδιζε κατὰ τοῦ Verdun (498). Ὁ βασιλεὺς συγκινηθεὶς ἐκ τῶν λόγων τοῦ ἱερέως ὄχι μόνον εἰσήκουσε τὴν παράκλησίν του, ἀλλὰ καὶ προέτεινεν εἰς αὐτὸν νὰ δεχθῇ τὴν ἐπισκοπὴν τοῦ Verdun. Τοῦ Εὐσπικίου ἀποποιηθέντος, ὁ βασιλεὺς κατέστησε μὲν ἐπίσκοπον τῆς πόλεως ταύτης τὸν ἀνεψιόν του Vanne, προσέλαβε δ' εἰς τὴν ἀκολουθίαν του τὸν Εὐσπίκιον. Τῇ συνδρομῇ τοῦ βασιλέως ἱδρύσας ὁ Εὐσπίκιος τὸ μοναστήριον τοῦ Micy παρὰ τὸ Orleans, διηύθυνεν αὐτὸ μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἡ μνήμη του ἑορτάζεται τὴν 16ην Ἰουνίου (ἐν Orléans δὲ τὴν 17ην Φεβρουαρίου μετὰ τοῦ ἁγίου Μεσμίνου). Ε. Γ. Π.

εὐσπλαγχνία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐσπλάγχνου, συμπάθεια, ἐκδήλωσις φιλανθρωπίας πρὸς πάσχοντα, διάθεσις πρὸς βοήθειαν, ἀντίθ. *ἀσπλαγχνία*.

—[*Ἠθικ.*] *Εὐσπλαγχνία* εἶναι ἡ συμμετοχὴ εἰς ξένον πόνον ἢ θλῖψιν ἢ δυστυχίαν, εἴτε δι' ἀμέσου μεταδόσεως τοῦ συναισθηματικοῦ πόνου, εἴτε διὰ κατὰ φαντασίαν μεταφορᾶς εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἄλλου καὶ τοῦ κατ' ἀναλογίαν συμπερασμοῦ ὡς πρὸς τὰ ἴδια ἡμῶν πιθανὰ συναισθήματα ἂν μᾶς συνέβαινε τὸ αὐτό, ὁπότε συνδέεται καὶ ἡμέτερον δυσάρεστον συναίσθημα καὶ μᾶς παρακινεῖ πρὸς ἀλτρουϊστικὰς πράξεις. Καὶ παρ' ἀρχαίοις εἶχεν ἡ εὐσπλαγχνία ἢ ὁ ἔλεος ἱκανὴν ἀξίαν· ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Δημόκριτος καὶ οἱ ἐπικούρειοι τὴν ἐκτιμοῦν· οἱ στωϊκοὶ ὀντιθέτως τὴν περιφρονοῦν, μολονότι ἀναγνωρίζουν τὴν ἀνάγκην τῶν καλῶν ἔργων. Οἱ νεώτεροι φιλόσοφοι τὴν ἀναβιβάζουν εἰς ἀρετήν, προσθέτοντες εἰς τὴν ἀνάλυσιν της ὅτι προσαπαιτεῖται νὰ κρίνωμεν τὸν ὑποφέροντα ἀνάξιον τοῦ πάθους του. Ὁ Σπινόζα τὴν θεωρεῖ ὡς κατώτερον πάθος, καθότι ἐλαττώνει τὴν δύναμιν τοῦ ἐγώ. Κατὰ τὸν Κάντ ἡ εὐσπλαγχνία εἶναι ὡραία καὶ ἀξιαγάπητος, ἀλλ' ἀνίσχυρος, τυφλὴ καὶ δευτερεύουσα, ἢ μᾶλλον νόθος ἀρετή. Ἀναλύοντες αὐτὴν ἄλλοι μὲν εὑρίσκουν ὅτι προέρχεται ἀπὸ κατὰ βάθος ἐγωϊστικὰ κίνητρα, ἄλλοι δέ, ὡς οἱ Ἄγγλοι θεϊσταί, τὴν θεωροῦν πρωταρχικὴν ἰδιότητα τοῦ ἀνθρώπου, ἐν ἴσῃ μοίρᾳ πρὸς τὰ ἐγωϊστικὰ συναισθήματα. Πολλοὶ τὴν διακρίνουν ἀπὸ τὴν ἀληθινὴν ἀρετὴν καὶ καλωσύνην. Κατὰ τὸν Σοπενάουερ στηρίζεται ἐπὶ τῆς μεταφυσικῆς γνώσεως τῆς βασικῆς ταυτότητος καὶ ἰσότητος ὅλων τῶν ὄντων. Ὁ Στέρν νομίζει ὅτι πρέπει νὰ ἑρμηνευθῇ φυλογενετικῶς. Ε. Λ.

εὐσπλαγχνίζομαι· αἰσθάνομαι, δείχνω εὐσπλαγχνίαν, κινοῦμαι ὑπὸ συμπαθείας, ὑπὸ φιλανθρωπίας, συμπαθῶ: «σκληρέ, δὲν μ' εὐσπλαγχνίζεσαι;»

εὐσπλαγχνικός, —ή, —όν· ὁ εὐσπλαγχνιζόμενος: «εὐσπλαγχνικὴ κυρία» ‖ ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν εὐσπλαγχνίαν: «εὐσπλαγχνικὴ πρᾶξις».

εὔσπλαγχνος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἔχων καλὰ σπλάγχνα, καλὴν ψυχήν, καρδίαν ἐλεήμονα, οἰκτίρμων, ἀγαθοεργός. —Ἐπίρρ. ***εὐσπλάγχνως***. Κατὰ τοὺς παλαιοὺς Ἕλληνας καὶ ἄλλους λαοὺς ἡ καρδία καὶ ἄλλα ἀκόμη σπλάγχνα ὑπελαμβάνοντο ὡς ἕδρα τῆς ψυχῆς· διότι ἀληθῶς ἀνωμαλίαι τῆς λειτουργίας τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ τῶν σπλάγχνων ἔχουν ἰσχυρὰν ῥοπὴν ἐπὶ τὴν ψυχήν· εἰς περιστάσεις κατὰ τὰς ὁποίας χαίρομεν ἢ λυπούμεθα, ἀγνοοῦμεν δὲ τὰ αἴτια τῆς χαρᾶς ἢ τῆς λύπης, τὰ συναισθήματα ταῦτα προέρχονται ἐκ λανθανόντων ἐρεθισμῶν τοῦ ὀργανισμοῦ ἡμῶν (βλ. *Θ. Βορέαν* ἐν «Τεσσαραχ. Κόντου» 418 κ. ἑ.).

εὐσπόγγιον (τό) (Euspongium) [*Ζῳολ.*]. Γένος σπόγγων τῆς οἰκογενείας τῶν *κερατοσπογγιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἁπαντῶντα εἰς τὰς περισσοτέρας θαλάσσας τῆς Εὐρώπης. Γενικῶς τὰ ζῷα τοῦ γένους τούτου χαρακτηρίζονται ἐκ τῶν λεπτοτάτων ἰνῶν, αἵτινες περιβάλλουσι τὸ σῶμά των καθιστῶσαι αὐτὸ μαλακώτατον. Οἱ σπόγγοι οὗτοι λόγῳ ἀκριβῶς τῆς συστάσεώς των χρησιμοποιοῦνται διὰ διαφόρους οἰκιακὰς χρήσεις. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *εὐσπόγγιον τὸ ἀδριατικὸν* (Euspongium adriaticum), κοιν. *τσιμοῦχα*, ἁπαντῶν ἐν σχετικῇ ἀφθονίᾳ εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

εὐσπόνδυλος (ὁ) (Euspondylus) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαύρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀμειϊβιδῶν*, περιλαμβάνον ἀμερικανικὰς σαύρας μὲ σῶμα λεπτόν, ἐπίμηκες, φαιοῦ ἢ μελανοῦ χρωματισμοῦ συνήθως. Ἐκ τῶν τριῶν γνωστῶν εἰδῶν ἀξιολογώτερον εἶναι ὁ *εὐσπόνδυλος ὁ στικτὸς* (Euspondylus maculatus), ὅστις ἔχει μῆκος 20 περίπου ἑκατοστομέτρων καὶ χρῶμα πρασινόφαιον μὲ μελανὰς κηλῖδας καὶ στίγματα. Δ. Ν. Π.

εὐστάθεια (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐσταθοῦς, σταθερότης, ἀμετακινησία, κατάστασις ἔμπεδος, ἀντίθ. *ἀστάθεια*: «εὐστάθεια χαρακτῆρος, —πολιτικῶν φρονημάτων».

—[*Ναυπηγ.*] Καλεῖται *εὐστάθεια* ἡ τάσις τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ἐκδηλώνῃ πᾶν πλοῖον, ὅπως ἀναλαμβάνῃ τὴν κανονικὴν ὡς πρὸς τὴν κατακόρυφον θέσιν του, ὅταν, δι' οἱονδήποτε λόγον καὶ ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν ἐξωτερικῶν δυνάμεων, ἐκκλίνῃ ἀπὸ τῆς τοιαύτης κανονικῆς του θέσεως ἰσορροπίας. Διακρίνεται ὅθεν: *εὐστάθεια ἐγκαρσία* διὰ τὰς δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τῆς κατακορύφου ἐκκλίσεις (π. χ. διατοιχήσεως) καὶ *εὐστάθεια διαμήκης* διὰ τὰς πρῳράθεν καὶ πρυμνόθεν τῆς κατακορύφου τοιαύτας. Βασικὸς παράγων τῆς εὐσταθείας εἶναι ἡ συσχετικὴ θέσις τοῦ κέντρου βάρους τοῦ πλοίου πρὸς τὸ δι' ὡρισμένην κλίσιν *μετάκεντρον* καί, συνεπῶς, ἡ τιμὴ τοῦ ζεύγους τῆς εὐσταθείας τοῦ ἔχοντος δυνάμεις μὲν τὸ βάρος W τοῦ πλοίου, ἐφηρμοσμένον εἰς τὸ κέντρον τοῦ βάρους, καὶ τὴν ἴσην πρὸς τὸ βάρος τοῦτο ἄντωσιν W ἐφηρμοσμένην εἰς τὸ ἑκάστοτε κέντρον γάστρας ἢ κέντρον ἐκτοπίσματος, τοῦ πλοίου ὑποτιθεμένου ἰσογάστρου, μοχλοβραχίονα δὲ τὴν ἀπόστασιν τῶν δύο τούτων ἴσων παραλλήλων καὶ ἀντιρρόπων δυνάμεων. Ἐὰν δηλαδὴ $\Sigma_1\Lambda_1$ εἶναι ἡ ἀρχικὴ ἴσαλος, G τὸ κέντρον βάρους τοῦ πλοίου, C τὸ κέντρον γάστρας (ἀντώσεως ἢ ἐκτοπίσματος) διὰ τὴν ἴσαλον ταύτην, ἐὰν τὸ πλοῖον λάβῃ ἐγκαρσίαν κλίσιν, δηλαδὴ πλευρικήν, κατὰ γωνίαν θ, καὶ ὑποτεθῇ ὅτι ἡ ἴσαλος του λαμβάνει ὡς νέαν θέσιν τὴν $\Sigma_2\Lambda_2$, τότε τὸ μὲν κέντρον τοῦ βάρους G θὰ μείνῃ εἰς τὴν θέσιν του ἀφοῦ δὲν μετεκινήθησαν τὰ ἐπὶ τοῦ πλοίου βάρη, τὸ κέντρον ὅμως τῆς ἀντώσεως θὰ ἔλθῃ εἰς ἄλλην θέσιν C_1, διότι τὸ σχῆμα τῶν, ὑπὸ τὴν νέαν ἴσαλον $\Sigma_2\Lambda_2$, ὑφάλων ἤλλαξε. Κατὰ τὴν νέαν ταύτην θέσιν τὸ βάρος θὰ λάβῃ τὴν διεύθυνσιν GW, ἡ ἄντωσις τὴν διεύθυνσιν ZW καὶ ἡ τιμὴ τοῦ ζεύγους τῆς εὐσταθείας ἔσται W. GZ ἢ, αἰσθητῶς, W.GM.ημ θ, ἔνθα GM εἶναι τὸ εἰς τὴν κλίσιν θ ἀντιστοιχοῦν *μετακεντρικὸν ὕψος*· ἡ τιμὴ δ' αὐτὴ εἶναι διάφορος διὰ τὰς διαφόρους γωνίας κλίσεως: αὔξουσα κατ' ἀρχάς, μέχρι τῆς γωνίας τῆς μετρίας κλίσεως τοῦ πλοίου ὡς πρὸς τὴν κατακόρυφον, παρέχει

Digitized by Google

τὴν μεγίστην ῥοπὴν πρὸς ἀνόρθωσιν τοῦ πλοίου· φθίνουσα κατόπιν, αὐξανομένης τῆς κλίσεως, ἕως οὗ μηδενισθῇ, ὁπότε καὶ τὸ πλοῖον λαμβᾶνον ἀδιάφορον ἰσορροπίαν κοιμᾶται, μὴ δυνάμενον νὰ ἀνορθωθῇ· καὶ τέλος, αὐξανομένης τῆς κλίσεως τοῦ πλοίου ἐπὶ μᾶλλον, ἡ ῥοπὴ τοῦ ζεύγους τῆς εὐσταθείας καθίσταται ἀρνητική, ὁπότε τὸ πλοῖον ὑπὸ τοιαύτην συνθήκην εὑρεθησόμενον θέλει ἀνατραπῇ.

Πάντα ταῦτα κανονίζει ἡ συσχετικὴ θέσις τοῦ κέντρου βάρους G ὡς πρὸς τὸ μετάκεντρον M, ὅπερ σημεῖον εἶναι ἡ τομὴ τῆς διευθύνσεως τῆς ἀντώσεως CG ἐν τῇ θέσει ἰσορροπίας τοῦ πλοίου (σχ. 2) μετὰ τῆς ἀντώσεως C_1Z τῆς ἀνταποκρινομένης εἰς τὴν ἴσαλον $\Sigma_2\Lambda_2$, μετὰ τὴν κλίσιν τοῦ πλοίου κατὰ γωνίαν ϑ· δὲν πρέπει δὲ νὰ ὑψωθῇ τὸ κέντρον τοῦ βάρους G ὑπὲρ τὸ μετάκεντρον M, διὰ νὰ ὑπάρξῃ εὐσταθὴς ἰσορροπία καὶ νὰ μὴ ὑπάρξῃ κίνδυνος ἀνατροπῆς τοῦ πλοίου. Οὕτως, εἰς τὴν θέσιν ἰσορροπίας (σχ. 1) τὸ κέντρον βάρους G καὶ τὸ κέντρον ἀντώσεως C εὑρίσκονται εἰς τὴν αὐτὴν κατακόρυφον καὶ ζεῦγος εὐσταθείας δὲν ὑφίσταται, ὡς εἰκός· τοῦ πλοίου κλίνοντος κατὰ γωνίαν ϑ (σχ. 2) καὶ λαμβάνοντος νέαν ἴσαλον $\Sigma_2\Lambda_2$, προκύπτει μετάκεντρον M, ὅπερ ὅμως, εὑρισκόμενον ἄνωθεν τοῦ κέντρου βάρους, ἐπιτρέπει ἐκδήλωσιν ζεύγους στατικῆς εὐσταθείας πρὸς ἀνόρθωσιν τοῦ πλοίου· τοῦ μετακέντρου ὅμως M εὑρεθησομένου τυχὸν ὑπὸ τὸ κέντρον βάρους G, τὸ ζεῦγος εὐσταθείας συντελεῖ πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ πλοίου. Προφανὲς εἶναι, ὅτι ὅσον μεγαλύτερον

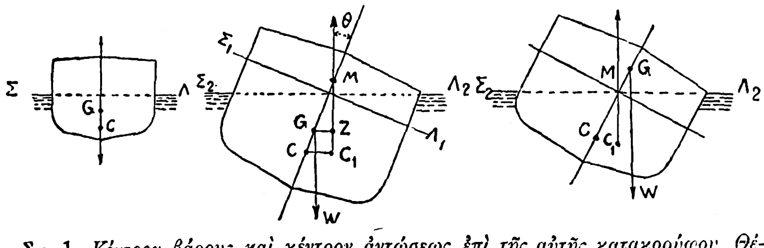

Σχ. 1. *Κέντρον βάρους καὶ κέντρον ἀντώσεως ἐπὶ τῆς αὐτῆς κατακορύφου· Θέσις κανονικὴ τοῦ σκάφους ἐπὶ ἠρεμοῦντος ὕδατος.*

Σχ. 2. *Τὸ κέντρον βάρους, κάτωθεν τοῦ μετακέντρου. Τὸ πλοῖον ἐν εὐσταθεῖ ἰσορροπίᾳ· ἐκδήλωσις ζεύγους εὐσταθείας θετικοῦ, ἐπιτρέποντος τὴν ἀνόρθωσιν.*

Σχ. 3. *Τὸ κέντρον βάρους ἄνωθεν τοῦ μετακέντρου. Τὸ πλοῖον ἐν ἀσταθεῖ ἰσορροπίᾳ· ἐκδήλωσις ζεύγους εὐσταθείας ἀρνητικοῦ, συντελοῦντος εἰς ἄμεσον ἀνατροπὴν τοῦ πλοίου.*

εἶναι τὸ μετακεντρικὸν ὕψος MG, τόσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ στατικὴ εὐστάθεια καὶ τόσον μικροτέρα θὰ εἶναι ἡ γωνία τῆς κλίσεως, ἣν θὰ παραγάγῃ δεδομένη ῥοπὴ ἐξωτερικῆς δυνάμεως. Προφανὲς ἐπίσης, ὅτι ὅσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ εὐστάθεια, τόσον μικροτέρα εἶναι ἡ διάρκεια ἑκάστου διατοιχισμοῦ τοῦ πλοίου, ἀπὸ τῆς μιᾶς πλευρᾶς εἰς τὴν ἄλλην, ἥτις διάρκεια δίδεται ὑπὸ τοῦ τύπου

$$T = \pi \sqrt{\frac{K^2}{GM.g}},$$ ἔνθα π ὁ λόγος τῆς περιφερείας πρὸς τὴν διάμετρον, T ἡ διάρκεια εἰς δευτερόλεπτα, GM τὸ μετακεντρικὸν ὕψος καὶ g ἡ ἐπιτάχυνσις, ἡ ὀφειλομένη εἰς τὴν βαρύτητα, ἐκπεφρασμένα εἰς πόδας ἀμφότερα, καὶ K ἡ κατακόρυφος δύναμις, ἡ παραγομένη ἐκ τῆς κινήσεως W τόννων, ἐπὶ κύκλου ἀκτῖνος R ποδῶν μὲ ταχύτητα V ποδῶν κατὰ δεύτερον λεπτόν, ἔχουσα δὲ τιμὴν

$$K = \frac{W}{g} \cdot \frac{V^2}{R}.$$

Ἡ μεγάλη ὅμως εὐστάθεια ἔχει καὶ τὰ ἄτοπά της· διότι προκαλοῦσα βραχείας διαρκείας διατοιχήσεις, ἐμποδίζει τὴν σκόπευσιν τῶν πυροβόλων εἰς τὰ πολεμικά, καταπονεῖ δὲ τοὺς ἐπιβάτας εἰς τὰ ἐπιβατηγά. Δέον ὅθεν, κατὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ μετακεντρικοῦ ὕψους πλοίου, νὰ συμβιβάζεται, δι' ὑποχωρήσεων ἑκατέρωθεν, καὶ ἡ ἀσφάλεια τοῦ πλοίου καὶ τὸ ὄχι ὑπερμέτρως ταχὺ τῶν διατοιχήσεων.

Εὐσταθείας πείραμα. Τὸ πείραμα εὐσταθείας σκοπεῖ τὴν εὕρεσιν τῆς θέσεως τοῦ κέντρου τοῦ βάρους πλοίου τινὸς μετὰ τὴν καθέλκυσιν καὶ τὴν τελικὴν αὐτοῦ ἀποπεράτωσιν, δεδομένου ὅτι ἡ εὕρεσις αὕτη διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ ἐκ τῶν σχεδιαγραμμάτων εἶναι καὶ δυσχερὴς καὶ ἐπισφαλής, μάλιστα προκειμένου περὶ πλοίου ἐμφόρτου. Συνίσταται δὲ τὸ πείραμα τοῦτο εἰς μεταφορὰν γνωστῶν βαρῶν w ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τοῦ πλοίου ἐκτοπίσματος W καὶ εἰς τὴν ἀκριβῆ καταμέτρησιν τῶν κλίσεων ϑ τοῦ πλοίου, τῶν ἐπερχομένων ἐκ τῆς μετακινήσεως τῶν βαρῶν τούτων. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω δεδομένων καὶ ἀποτελεσμάτων καὶ τῆς ἀποστάσεως h, καθ' ἣν μετεκινήθη τοῦ βάρος w, ὑπολογίζεται τὸ μετακεντρικὸν ὕψος MG, διὰ τοῦ τύπου $MG = \frac{w\,h}{W\,\varepsilon\varphi\vartheta}$ τῆς θέσεως δὲ τοῦ μετακέντρου M οὔσης γνωστῆς ἐκ τοῦ μετακεντρικοῦ διαγράμματος, ἡ θέσις τοῦ κέντρου βάρους G εὑρίσκεται ἀμέσως.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— *[Ἱππολ.]* Καλεῖται *εὐστάθεια* ἡ κατ' εὐθεῖαν κάθετος διεύθυνσις τῶν ἄκρων τοῦ ἵππου, ὅταν οὗτος ἵσταται, οὕτως ὥστε ἐξ ἴσου ταῦτα νὰ ὑποβαστάζωσι τὸ βάρος τοῦ σώματος. Ἡ εὐστάθεια αὕτη καλεῖται *κανονική*, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν *ἀκανόνιστον*, καθ' ἣν τὰ δύο ἄκρα τοῦ ἵππου δὲν ὑποβαστάζουσιν ὁμοιομόρφως τὸ βάρος τοῦ σώματος. Ἡ εὐστάθεια ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα, διότι συντελεῖ μεγάλως εἰς τὴν κανονικότητα τῶν κινήσεων τοῦ ἵππου.

Δ. Ν. Π.

εὐσταθὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ καλῶς ἱστάμενος, στερεός, ἀμετακίνητος, ἀμετάβλητος, σταθερός: «εὐσταθὴς εἰς τὰς ἀρχάς του,—εἰς τὰ φρονήματά του» ‖ «εὐσταθὴς οἰκοδομή» ἡ καλῶς τεθεμελιωμένη καὶ ἐκτισμένη.—Ἐπίρρ. ***εὐσταθῶς.***

— **εὐσταθὴς *ἄξων*** *[Μηχανολ.]*. Σῶμα στερεὸν στρεφόμενον περὶ ἐλεύθερον ἄξονα ἢ κύριον ἄξονα ἀδρανείας καὶ ἀπηλλαγμένον πάσης ἐξωτερικῆς ἐπηρείας οὐδέποτε θὰ ἤλλασσε τὴν τοιαύτην του κίνησιν. Ὅταν δι' οἱονδήποτε λόγον ἐπέλθῃ μικρὰ ἀπόκλισις τῆς διευθύνσεως τοῦ ἄξονος περιστροφῆς ἀπὸ τὴν τοῦ ἐλευθέρου καὶ τὸ σῶμα ἐξακολουθῇ νὰ κινῆται περίπου ὡς νὰ ἐστρέφετο περὶ τὸν ἐλεύθερον ἄξονα τότε, ὁ τελευταῖος οὗτος ἄξων λέγεται *εὐσταθής*. Τοὐναντίον ὅταν ἀρχική τις μικρὰ ἀπόκλισις τῆς διευθύνσεως τοῦ ἄξονος περιστροφῆς ἀπὸ τὴν τοῦ ἐλευθέρου προκαλῇ σὺν τῷ χρόνῳ αὔξουσαν ἀπομάκρυνσιν τοῦ εἴδους τῆς κινήσεως ἀπὸ τὴν περιστροφὴν περὶ τὸν ἐλεύθερον τοῦτον ἄξονα, τότε οὗτος λέγεται *ἀσταθής*. Κατὰ κανόνα εἰς ἕκαστον σῶμα στερεὸν ἀντιστοιχοῦν τρεῖς κάθετοι ἐπ' ἀλλήλους ἐλεύθεροι ἄξονες. Ἐκ τούτων οἱ δύο εἶναι εὐσταθεῖς: ὁ εἷς εἶναι ἐκεῖνος, ὡς πρὸς τὸν ὁποῖον ἡ ῥοπὴ ἀδρανείας τοῦ σώματος εἶναι μεγίστη, καὶ ὁ ἕτερος ἐκεῖνος, ὡς πρὸς τὸν ὁποῖον τὸ αὐτὸ ποσὸν εἶναι ἐλάχιστον· ὁ τρίτος ἐλεύθερος ἄξων εἶναι *ἀσταθής*.

Α. Μ.

— **εὐσταθὴς *ἰσορροπία*** *[Μηχαν.]*. Σῶμά τι στερεόν, εὑρισκόμενον ὑπὸ τὴν ἐνέργειαν ἐξωτερικῶν δυνάμεων, δύναται ἐν γένει νὰ καταλάβῃ μίαν ἢ περισσοτέρας θέσεις, ἐν αἷς αἱ ἐπ' αὐτοῦ ἐνεργοῦσαι δυνάμεις νὰ ἰσορροπῶσιν. Ὅταν τοῦ σώματος ἀπομακρυνομένου ἐπ' ἐλάχιστον (κατ' ἀπειροστὸν) ἀπὸ μίαν τοιαύτην θέσιν ἰσορροπίας, αἱ δυνάμεις ἐπαναφέρουν τὸ σῶμα εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἢ τοὐλάχιστον ἐμποδίζουν τὴν περαιτέρω ἀπομάκρυνσιν τοῦ σώματος, τότε ἡ θέσις αὕτη τοῦ σώματος λέγεται *εὐσταθὴς θέσις ἰσορροπίας* καὶ ἡ ἰσορροπία τῶν δυνάμεων *εὐσταθὴς ἰσορροπία*. Ἄν, τοὐναντίον, ἀπομακρυνομένου κατ' ἐλάχιστον τοῦ σώματος ἀπὸ μίαν θέσιν ἰσορροπίας, αἱ ἐπ' αὐτοῦ ἐνεργοῦσαι δυνάμεις τὸ ἀπομακρύνουν ἔτι μᾶλλον, τότε ἡ θέσις αὕτη τοῦ σώματος λέγεται ἀσταθὴς θέσις ἰσορροπίας, καὶ ἡ ἀντίστοιχος ἰσορροπία τῶν δυνάμεων *ἀσταθὴς ἰσορροπία*.

Α. Μ.

— **εὐσταθὴς *φορεὺς*** *[Τεχν.]*. Καλεῖται οὕτω πᾶς *φορεύς*, ἐν ᾧ, μὴ λαμβανομένων ὑπ' ὄψει τῶν ἐλαστικῶν παραμορφώσεων, ἡ σχετικὴ θέσις τῶν μερῶν αὐτοῦ πρὸς ἄλληλα καὶ ὡς πρὸς τὰ σημεῖα στηρίξεως μένει ἀμετάβλητος, μεταβαλλομένων τῶν ἐξωτερικῶν δυνάμεων. Καὶ τοῦτο κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ἀσταθεῖς φορεῖς, ὡς εἶναι π. χ. αἱ ἁλύσεις.

Α. Μ.

εὐσταθιανοὶ *[Θεολ.]*. Ὅτε τῷ 330 οἱ ἀρειανοὶ ὑπερισχύσαντες ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐξεδίωξαν τὸν ἐπίσκοπον Ἀντιοχείας Εὐστάθιον, πολλοὶ τῶν ὀρθοδόξων τῆς Ἀντιοχείας ἀπετέλεσαν ἰδίαν κοινότητα ὑπὸ τὸ ὄνομα εὐσταθιανοί. Τούτων πολλοὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Εὐσταθίου ἀνεγνώρισαν τὸν Μελέτιον, ὅστις ἀνήκων κατ' ἀρχὰς εἰς τοὺς περὶ τὸν Εὐσέβιον, προσῆλθεν ἔπειτα εἰς τοὺς ὀρθοδόξους, ἐνῷ οἱ λοιποὶ ἀνεγνώρισαν ὡς ἀρχηγὸν αὐτῶν τὸν πρεσβύτερον Παυλῖνον. Μάτην ὁ Μέγας Ἀθανάσιος καὶ ἡ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ σύνοδος τοῦ 362 ἠθέλησαν νὰ διαλλάξωσι τὰς ἀντιμαχομένας μερίδας ἀποστείλαντες εἰς Ἀντιόχειαν τὸν Λουκιφέρα, ὅστις ἐπεδείνωσε τὸ σχίσμα διὰ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Παυλίνου ὡς ἐπισκόπου τῶν εὐσταθιανῶν. Ἐπεδεινώθη δ' ἔτι μᾶλλον τὸ σχίσμα ἕνεκα τῆς χρήσεως τοῦ ὅρου ὑπόστασις ὑπὸ τῶν εὐσταθιανῶν ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ σημασίᾳ, τῇ οὐσίᾳ, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἐδέχοντο οἱ εὐσταθιανοὶ ἐν τῇ θεότητι τρία πρόσωπα, ἀλλὰ μίαν ὑπόστασιν. Τὸ σχίσμα τοῦτο διετηρήθη μέχρι τοῦ 413, ὅτε ὁ ἐπίσκοπος τῶν εὐσταθιανῶν Ἀλέξανδρος παραιτηθεὶς προέτρεψε τοὺς εὐσταθιανοὺς νὰ ἀναγνωρίσωσιν ὡς ἐπίσκοπον τὸν Φλαβιανὸν (*Ἐπιφ.* Αἱρ. 73, 28, 34. ***Σωκρ.*** 2, 31, 44. Σωζ. 4, 26. 28).

Διάφοροι τῶν ἀνωτέρω ἦσαν οἱ *εὐσταθιανοί*, οἱ κληθέντες οὕτως ἐκ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν Εὐσταθίου, ἐπισκόπου τῆς ἐν Ἀρμενίᾳ Σεβαστείας (*Σωκρ.* Ἐκκλ. Ἱστορ. 2, 42), ὅστις ἐξ ὑπερβολικοῦ ζήλου πρὸς ἄσκησιν περιέπεσεν εἰς ἀτόπους ὑπερβολάς. Ἡ ἐν Γάγγρᾳ σύνοδος καθῄρεσε τὸν Εὐστάθιον, ἀνεθεμάτισε τὰς ἀτόπους αὐτοῦ ἰδέας καὶ ἀφώρισε τοὺς ἀκολουθοῦντας αὐτὸν (*Σωζομ.* Ἐκκλ. Ἱστορ. 3, 13). Αἱ κυριώτεραι τῶν ἰδεῶν τοῦ Εὐσταθίου καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἦσαν αἱ ἀκόλουθοι. Βδελυσσόμενοι τὸν γάμον ἤσκουν παρθενίαν, προτρέποντες τοὺς μὲν ἐγγάμους νὰ διαλύωσι τὸν ἑαυτῶν γάμον, καθ' ὅσον οἱ ἔγγαμοι δὲν δύνανται νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, τοὺς δὲ πιστοὺς νὰ μὴ δέχωνται προσφορὰς παρ' ἐγγάμων κληρικῶν. Εἶχον ἰδίας συνάξεις, περιφρονοῦντες τὰς ἐν ἐκκλησίαις κοινάς, αὐστηρὰς νηστείας, νηστεύοντες καὶ ἐν ἡμέραις μὴ νηστησίμοις, καὶ ἀποφεύγοντες καθόλου τὴν κρεοφαγίαν. Παρήλλασσον τὴν ἐνδυμασίαν αὐτῶν, προτρέποντες τὰς γυναῖκας νὰ ἐνδύωνται ἀνδρικὰ ἐνδύματα καὶ νὰ κείρωσι τὰς ἑαυτῶν κόμας. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' αἰῶνος ἤρχισε τὸ σχίσμα τοῦτο τῶν εὐσταθιανῶν νὰ ἐκλίπῃ. [Πρβλ. τοὺς κανόνας τῆς ἐν Γάγγρᾳ συνόδου καὶ τὰς εἰς αὐτοὺς ἑρμηνείας.]

Κ. Ι. Δ.

Εὐστάθιος *(ἅγιοι)*. Ἐν τῷ ἁγιολογίῳ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἀναφέρονται οἱ ἑξῆς φέροντες τοῦτο τὸ ὄνομα: —1) ***Εὐστάθιος*** *ὁ μεγαλομάρτυς*. Ἐπιφανὴς στρατηγὸς Ρωμαῖος κατὰ τὰ τέλη τοῦ Α' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Β' αἰῶνος, *Πλακίδης* καλούμενος, ἐγένετο Χριστιανὸς καὶ βαπτισθεὶς μεθ' ὅλης τῆς οἰκογενείας του μετωνομάσθη Εὐστάθιος. Διαπρέψας εἰς τοὺς κατὰ τῶν Πάρθων πολέμους τῶν Ρωμαίων, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἀρνηθεὶς νὰ θυσιάσῃ εἰς τοὺς θεοὺς κατὰ τὸν γενόμενον θρίαμβον «ἐμβάλλεται εἰς χαλκοῦν βοῦν πεπυρωμένον καὶ τελειοῦται». Ἡ μνήμη αὐτοῦ ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 20 Σεπτεμβρίου μετὰ μαρτυρολογίου καὶ ἰδίας ἀκολουθίας, ἧς τοῦ κανόνος ποιητὴς ὁ Θεοφάνης. —2) ***Εὐστάθιος*** *ὁ ἐκ Γάγγρας*. Διάκονος ἐν Νικομηδείᾳ κατὰ τὰ τέλη τοῦ Γ' αἰῶνος. Καταγγελθεὶς ὡς Χριστιανὸς ἐβασανίσθη καὶ τέλος ἐφονεύθη μετὰ τῶν δύο ἀδελφῶν του. Ἡ μνήμη αὐτῶν ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 20 Νοεμβρίου μετὰ μαρτυρολογίου. —3) ***Εὐστάθιος*** ὁ ἐπίσκοπος *Ἀντιοχείας* (βλ. λ.), ἑορταζόμενος τὴν 21 Φεβρουαρίου. —4) ***Εὐστάθιος*** *ὁ ἐν Ἀγκύρᾳ*. Οὗτος στρατιώτης ὢν κατηγορήθη ὡς Χριστιανὸς καὶ ὡμολόγησε τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν του καὶ ἐμαρτύρησεν. Ἡ μνήμη αὐτοῦ ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 28 Ἰουλίου μετὰ μαρτυρολογίου. —5) ***Εὐστάθιος*** ἐπίσκοπος *Κίου τῆς Βιθυνίας*. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς εἰκονομαχίας ζῶν καὶ ἐκ μοναχοῦ προαχθεὶς εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον τῆς ἐν Βιθυνίᾳ Κίου, ἐξωρίσθη ὑπὸ τῶν εἰκονομάχων. Ἡ μνήμη του ἑορτάζεται τὴν 29 Μαρτίου. — 6) ***Εὐστάθιος*** *ὁ **Ρωμαῖος***, «ξίφει τελειωθεὶς» ἄγνωστον πότε, καὶ ἑορταζόμενος τὴν 28 Σεπτεμβρίου.

Ἐν τῷ ἁγιολογίῳ τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, πλὴν τοῦ μεγαλομάρτυρος καὶ τοῦ τῆς Ἀγκύρας, μνημονεύονται καὶ οἱ ἑξῆς. —1) Ὁ ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας (βλ. λ.), ἑορταζόμενος τὴν 16 Ἰουλίου. —2) Ὁ ἐπίσκοπος ἐν Ἀφρικῇ, ὅστις μετὰ Οὐαλεριανοῦ, Οὐρβανοῦ, Κρήσκεντος, Κρεσκονίου, Κρησκεντιανοῦ, Φήλικος, Ὁρτουλανοῦ καὶ Φλωρεντιανοῦ, ἁπάντων ἐπισκόπων, συνεξωρίσθη κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα ὑπὸ τοῦ ἀρειανίζοντος βασιλέως τῶν Βανδάλων Γενσερίχου· ἅπαντες δ' οὗτοι ἐν τῇ ἐξορίᾳ ἀποθανόντες ἑορτάζονται ὡς μάρτυρες τὴν 28 Νοεμβρίου. —3) Ὁ ὑπὸ τοῦ τάγματος τῶν Κιστερκιανῶν, ὡς εἷς τῶν διαπρεπεστέρων ἁγίων αὐτοῦ τιμώμενος, ὅστις ὑπὸ τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου τοῦ Γ' (1198—1216) ἐστάλη ὡς ἱεραπόστολος εἰς Ἀγγλίαν. Τῷ 1211 ἀποθανών, ἑορτάζεται τὴν 7 Σεπτεμβρίου. —4) Ὁ θαλαμηπόλος τοῦ μεγάλου δουκὸς τῆς Λιθουανίας Ὀλγέρδου, ὅστις ἐθνικὸς ὢν καὶ βαπτισθεὶς ἀπεκεφαλίσθη. Ἑορτάζεται τὴν 14 Ἀπριλίου καὶ ἰδίᾳ ἐν Βίλνᾳ.

Ε. Γ. Π.

— **Εὐστάθιος.**—1) Ἕλλην ἰατρός, Χριστιανός, υἱὸς τοῦ ἰατροῦ τοῦ Ἰουλιανοῦ Ὀρειβασίου, ὅστις καὶ ἀφιέρωσεν αὐτῷ τὴν «Σύνοψιν» αὐτοῦ (*Ὀρειβ.* τόμ. V, ἐκδ. *Bussemaker - Daremberg*). Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Εὐσταθίου φέρεται καὶ ἀνέκδοτον χειρόγραφον (*Diels*, Die Handschriften der Antik. Aerzte II, 38).

ΑΡ. Π. Γ.

— 2) Φιλόσοφος ἐν Καππαδοκίᾳ, γεννηθεὶς κατὰ τὸ α' ἥμισυ τοῦ Δ' μ. Χ. αἰῶνος. Ὑπῆρξε μαθητὴς τῶν νεοπλατωνικῶν φιλοσόφων Ἰαμβλίχου καὶ Αἰδεσίου, ὃν καὶ διεδέχθη ἐν τῇ διευθύνσει τῆς σχολῆς. Ὁ Εὐνάπιος ὁ σοφιστὴς βιογράφων τὸν Αἰδέσιον χαρακτηρίζει τὸν μαθητὴν τούτου Εὐστάθιον ὡς ὡραιότατον, διαλεκτικώτατον καὶ εὐγλωττότατον. Ὁ αὐτοκράτωρ Κωνστάντιος, ὅτε παρὰ τοῦ Περσῶν βασιλέως ἀνάγκη τις ἐπέκειτο, ἀπέστειλε τὸν Εὐστάθιον ὡς ἀρχηγὸν πρεσβείας εἰς τὴν Περσίαν, τῷ 359, ὅπου ἐθαυμάσθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Σαπώρου τοῦ Β'.

Ε. Γ. Π.

— 3) Διδάσκαλος ἀκμάσας πρὸ τῶν μέσων τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος. Ἐδίδαξεν ἐν Κεφαλληνίᾳ κατὰ τὸ 1745. Παρ' αὐτῷ μαθητὴς ἐγένετο Ν...

Digitized by Google

χαὴλ ὁ Νοταρᾶς, ὁ μετὰ ταῦτα περιώνυμος Κορίνθου Μακάριος. Μ. Ι. Γ.

— **Εὐστάθιος** ὁ ***Ἀντιοχείας***. Εἷς ἐκ τῶν μελῶν τῆς Α΄ ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς συνόδου (325), πιθανῶς δὲ καὶ πρόεδρος αὐτῆς. Ἐγεννήθη ἐν Σίδῃ τῆς Παμφυλίας, καὶ γενόμενος τὸ πρῶτον ἐπίσκοπος Βερροίας, ἐξελέγη τῷ 323 ἀρχιεπίσκοπος Ἀντιοχείας. Ἐν τῇ συνόδῳ, μετὰ τὸν Μ. Ἀθανάσιον, διεκρίθη διὰ τὰς γνώσεις αὐτοῦ καὶ τὸν ζῆλον ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας καὶ διὰ τοῦτο οἱ ἀρειανοὶ μετὰ τὸ τέλος αὐτῆς κατ' αὐτοῦ πρῶτον ἔστρεψαν τὰ ὅπλα αὐτῶν· συγκροτήσαντες πρὸς τοῦτο σύνοδον ἐν Ἀντιοχείᾳ τῷ 330 κατεδίκασαν ἐπὶ *σαβελλιανισμῷ* καὶ δῆθεν ἐπὶ παιδοποιίᾳ μετά τινος πόρνης καὶ ἐξώρισαν εἰς Τραϊανούπολιν τῆς Θρᾴκης· ἡ τελευταία κατηγορία ἀπεδείχθη ψευδής, τῆς πόρνης ὁμολογησάσης τὴν ἀλήθειαν. ἀλλ' ὁ Εὐστάθιος ἔμεινεν ἐν τῇ ἐξορίᾳ μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ τῷ 337. Ἡ ἐν Ἀντιοχείᾳ ὅμως κοινότης τοσοῦτον πιστὴ ἔμεινεν εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον αὐτῆς, ὥστε οὐ μόνον δὲν ἀνεγνώριζε τὸν διάδοχον αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῷ 482 ἐζήτησε καὶ ἔλαβεν ἐκ Τραϊανουπόλεως τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ. Ὁ Εὐστάθιος, ἐκ τῶν λογιωτέρων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς, ἔγραψε διάφορα, περὶ Χριστοῦ, κατὰ Ὠριγένους διαγνωστικὸν καὶ ἄλλα, δυστυχῶς ἀπολεσθέντα. Τεμάχια τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ ἐκτὸς ἄλλων ἐξετύπωσεν ὁ Migne ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Πατρολογίᾳ (τόμ. 18), εἰδήσεις δὲ περὶ αὐτοῦ ἀπαντῶμεν παρὰ τῷ Θεοδωρήτῳ (Ἐκκλ. Ἱστορ. 1, 4. 7, 20), Σωζομένῳ (2, 14), Σωκράτει (1, 24) καὶ Ἱερωνύμῳ (De viris illustr. 85). Η. Φ. ΒΑΦΕΙΔΗΣ

— **Εὐστάθιος** ***Ἀργυρός*** βλ. *Ἀργυροί*.

— **Εὐστάθιος** (Eustachi ἢ Eustachio). ***Βαρθολομαῖος*** βλ. *Εὐστάχιος* Βαρθολομαῖος.

— **Εὐστάθιος** ὁ ***Βουιλλῶνος*** (Bouillon). Φράγκος εὐγενὴς ἀδελφὸς τοῦ Λατίνου βασιλέως τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἐρρίκου καὶ τοῦ Γοδοφρεΐδου Βουιλλῶνος, ἀκμάσας κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Τῷ 1206 μετὰ τοῦ βασιλέως ἀδελφοῦ του ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Βυζαντινῶν ἀρχόντων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Τῷ 1208 μετὰ τὴν παρὰ τὴν Φιλιππούπολιν νίκην τῶν Φράγκων κατὰ τῶν Βουλγάρων, κατεστάθη μετὰ φρουρᾶς ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του ὡς ἐπιτηρητὴς τοῦ Βόριδος. Τῷ 1209 ἐγένετο ἐπίτροπος τῆς Μαργαρίτας βασιλίσσης τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ τὴν εἰς Ἑλλάδα κάθοδον τοῦ ἀδελφοῦ του, ἐνυμφεύθη δὲ τὴν θυγατέρα Μιχαὴλ τοῦ δεσπότου τῆς Ἠπείρου. Τῷ 1211, προασπίζων τὰς ἐν Μακεδονίᾳ κτήσεις τῶν Φράγκων ἀπὸ τὰς παρενοχλήσεις τοῦ Βουλγάρου Βορίλου καὶ τοῦ δεσπότου τῆς Ἠπείρου Μιχαήλ, ἐσυνθηκολήγησε μετὰ τοῦ δευτέρου, δυνηθεὶς οὕτω νὰ νικήσῃ κατὰ τὰ ΒΔ μέρη τῆς Μακεδονίας τὸν Βούλγαρον στρατηγὸν Στρέσαν. Ἀπέθανε τῷ 1219 κατὰ τὴν ἐν Ἀλβανίᾳ ἧτταν τοῦ Πέτρου Κουρτεναὶ ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου Ἀγγέλου Κομνηνοῦ. —Π.

— **Εὐστάθιος** ὁ ***Ἐπιφανεύς***. Βυζαντινὸς συγγραφεύς, γνωστὸς ἐξ ἀπανθισμάτων, γράψας χρονικὴν ἐπιτομὴν τῶν ἀπὸ Αἰνείου μέχρι τοῦ δωδεκάτου ἔτους τῆς βασιλείας τοῦ Ἀναστασίου (503). Εἰς τὰ λείψανα τοῦ Εὐσταθίου ἀνήκουσι προσέτι, κατ' εἰκασίαν τοῦ Haury, καὶ αἱ ἐκλογαὶ εἰς τὰ «Anecdota graeca» (τ. II, σ. 4—86) τοῦ Cramer. —Π.

— **Εὐστάθιος** ὁ ***Θεσσαλονίκης***. Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἔδρασεν ἐπὶ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, τοῦ Ἀνδρονίκου, Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ καὶ Ἰσαὰκ τοῦ Ἀγγέλου. Μονάσας ἔν τινι μονῇ καὶ χειροτονηθεὶς διάκονος τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἐχειρίσθη διάφορα ἀξιώματα, ὡς τὸ τοῦ ἐπὶ τῶν δεήσεων καὶ τοῦ διδασκάλου τῆς ῥητορικῆς. Κατὰ τὸ 1174 ἢ 1175 ἐξελέγη μητροπολίτης Μύρων τῆς Λυκίας, ἀλλ' ἐπειδὴ ταυτοχρόνως ἐχήρευσε καὶ ὁ θρόνος τῆς Θεσσαλονίκης, ἀπαιτήσει τοῦ αὐτοκράτορος Μανουήλ, κατέλαβε τοῦτον ὁ Εὐστάθιος, ἐπισκοπεύσας μέχρι τοῦ 1194 ἢ καὶ ἀργότερον. Ἐνταῦθα πίπτει ἡ δευτέρα περίοδος τοῦ βίου αὐτοῦ, ὅτε ὡς μητροπολίτης Θεσσαλονίκης μετὰ σπανίας δραστηριότητος ἀνέλαβε τὸ καθῆκον αὐτοῦ· ὡς ἀληθὴς ποιμὴν προὐνόει περὶ τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ, πᾶσαν δ' αὐταπάρνησιν ἐπεδείξατο πρὸς τοῦτο, ὡς δείκνυται καὶ ἐξ ἄλλων μέν, ἰδίᾳ δὲ ἐκ τῆς κατὰ τὸ 1185 ἁλώσεως τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τῶν Νορμανδῶν· μεγάλα ἦσαν τὰ δεινά, τὰ ὁποῖα ὑπέστησαν οἱ Θεσσαλονικεῖς, ἄγριαι αἱ λεηλασίαι... ἀγριώσεις καὶ κακουργίαι τῶν κατακτητῶν· καίτοι εὐκόλως ἠδύνατο ὁ Εὐστάθιος νὰ σωθῇ φεύγων, χάριν ὅμως τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ οὐ μόνον ἔμεινε συγκακουχούμενος, ἀλλ' ἐτόλμησε νὰ μεταβῇ πρὸς τὸν στρατηγὸν καὶ ἐξαιτήσηται ἠπιωτέρων μέτρων χρῆσιν πρὸς τοὺς κατακτηθέντας, παραμονὴν τῶν ὀρθοδόξων τελετῶν καὶ τῆς λατρείας καὶ κατάπαυσιν τῶν λεηλασιῶν. Τί ὑπέστησαν οἱ ὀρθόδοξοι κατὰ τὴν πολιορκίαν καὶ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως, ἐκτίθησιν ὁ ἴδιος ἐν τῇ διηγήσει περὶ τῆς ἁλώσεως τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τῶν Νορμανδῶν. Ἀλλ' ὁ Εὐστάθιος καὶ ἀλλαχοῦ ἔστρεψε τὴν προσοχὴν αὐτοῦ· καίτοι ὁ ἴδιος ἦν ἀληθὴς μοναχὸς καὶ θαυμαστὴς τοῦ μοναχικοῦ βίου, ἀποβλέπων ὅμως εἰς τὴν ἠθικὴν κατάπτωσιν αὐτοῦ, εἰργάσθη ὑπὲρ βελτιώσεως αὐτοῦ, ἐντεῦθεν δὲ προέκυψαν τὰ λαμπρὰ αὐτοῦ ἐκκλησιαστικὰ συγγράμματα: «Ἐπίσκεψις βίου μοναχικοῦ», «Λόγος πρός τινα στυλίτην» καὶ «Περὶ ὑποκρίσεως»· ἐν αὐτοῖς δριμέως καταφέρεται κατὰ τῆς ἐξωτερικῆς ἀσκήσεως καὶ ἐπιδείξεως τῶν μοναχῶν, τῆς ἐκλύσεως καὶ πλεονεξίας καὶ τῶν ἄλλων κακιῶν, αἵτινες ἐνέμοντο τὰς τάξεις αὐτῶν, κατὰ τῶν στυλιτῶν, τῶν ἐν σπηλαίοις καὶ ἐπὶ δένδρων ἀσκουμένων κτλ., συνιστῶν εὐθύτητα τοῦ φρονήματος καὶ τὴν περὶ τὰ γράμματα ἐνασχόλησιν. Τὸ «Περὶ ὑποκρίσεως» εἶναι μία τῶν ἀρίστων βυζαντινῶν συγγραφῶν.

Ἐπιφανέστατος ὅμως κατέστη ὁ Εὐστάθιος διὰ τὰ φιλολογικὰ καὶ τὰ ἄλλα αὐτοῦ ἔργα. Τὰς ἐπιστημονικάς του ἐργασίας, ἤτοι τὰ σχόλια, ἔγραψεν ὅτε ἐδίδασκεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὰς δὲ εἰς τὴν σύγχρονον ἱστορίαν ἀναφερομένας συνέγραψεν ὡς ἀρχιεπίσκοπος. Ὑπερέβη διὰ τῶν γνώσεών του πάντας τοὺς συγχρόνους καὶ κατέλαβεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας θέσιν λίαν ἀξιοσημείωτον. Ἐκ τῶν σχολίων πρωτεύουσιν αἱ «παρεκβολαὶ» εἰς τὴν Ὁμήρου Ὀδύσσειαν καὶ Ἰλιάδα. Ἀμφοτέρων προτάσσονται προοίμια, ἐν οἷς ὁ Εὐστάθιος πραγματεύεται περὶ ποιητικῶν διαφορῶν μεταξὺ Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας, περὶ τῶν τυχῶν τῆς ὁμηρικῆς ποιήσεως, περὶ τῆς σημασίας τοῦ Ὁμήρου ἐν πάσῃ τῇ μετὰ ταῦτα ἱστορίᾳ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Ἡ κυρία ἀξία τῶν σχολίων δὲν ἔγκειται ἐν τῇ αὐθυποστάτῳ ἀντιλήψει καὶ ἑρμηνείᾳ τοῦ ποιητοῦ, ἀλλ' ἐν τῇ συναγωγῇ ἀρχαίας σοφίας. Συγχρόνως συνέγραψεν ὁ Εὐστάθιος καὶ παράφρασιν μετὰ σχολίων εἰς τὸ γεωγραφικὸν ἔπος τοῦ Διονυσίου περιηγητοῦ, δημοσιευθεῖσαν πρὸ τῶν ὁμηρικῶν σχολίων (μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1170 καὶ 1175). Τὰ ὑπομνήματα ταῦτα, ὧν προτάσσεται πολύλογος ἀφιερωτικὴ ἐπιστολὴ περὶ τοῦ Διονυσίου, εἶναι ἐλευθέρα πεζὴ παράφρασις μεθ' ἑρμηνευτικῶν παρατηρήσεων, αἵτινες ὅμως συγχωνεύονται εἰς ἓν ὅλον μετ' ἐκείνης. Καὶ τούτου τοῦ ἔργου ἡ ἀξία ἔγκειται ἐν τῇ χρησιμοποιήσει καλῶν, ἐν μέρει ἀπολεσθεισῶν, πηγῶν. Πρὸ τῶν ἀνωτέρω ἔργων ἐγράφησαν τὰ εἰς Πίνδαρον σχόλια. Πραγματεύεται κατ' ἀρχὰς περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς λυρικῆς καὶ ἰδίως τῆς πινδαρικῆς ποιήσεως, ἔπειτα περὶ τοῦ βίου τοῦ Πινδάρου, περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ὀλυμπιακῶν ἀγώνων, τοῦ πεντάθλου κτλ. Διὰ τὸ πλῆθος τῶν καλῶν, ἄλλοθεν μὴ γνωστῶν, εἰδήσεων καὶ παρατηρήσεων, τὸ σύγγραμμα κατατάσσεται εἰς τὰ πολυτιμότατα δείγματα βυζαντινῆς πολυμαθείας. Σχόλια τοῦ Εὐσταθίου εἰς τὰ ἐπιγράμματα περιεῖχε πιθανῶς ὁ καεὶς κῶδιξ τοῦ Ἐσκουριάλ. Ἀρχιερατεύων ἐν Θεσσαλονίκῃ ἔγραψε καὶ σχόλια εἰς τὸν ὑπὸ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ ὕμνον τῆς Πεντηκοστῆς, ὅπερ ἐδημοσίευσε μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Νορμανδῶν ἅλωσιν τῆς πόλεως (1185). Ἄλλα ἔργα του εἶναι: Ἱστορία τῆς ἁλώσεως τῆς Θεσσαλονίκης, λόγοι ἐγκωμιαστικοὶ καὶ συγχαρητήριοι πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Μανουήλ, νεκρολογία ἐπὶ τῷ θανάτῳ αὐτοῦ, προσφωνήσεις, συλλογὴ ἐπιστολῶν κτλ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τῶν «Παρεκβολῶν» ἔκδοσις ὑπὸ *Stalbaum* (Λειψία 1825—1830 εἰς 7 τόμ.). — *L. Fr. Tafél*, Eustathii Thessalonicensis opuscula (Φραγκφούρτη 1832). — *Τοῦ αὐτοῦ*, De Thessalonica ejusque agro dissertatio geographica (1839. 350—439). — *Ed. Kurtz*, Die Sprichwörter des Eustathios («Philologus» 50, 307—321). — *Max Neumann*, Eustathios als Kritische Quelle für den Iliastext («Jahns Jahrbücher» συμπλ. τ. 20, 145—310). — *F. G. Schneidewin*, Eustachii prooemium commentariorum Pindaricorum (Γοτίγγη 1837). — *Fr. Kuhn*, Commentationes in honorem Guil. Studemund (1889, σ. 249—257). — *H. Grossmann*, De doctrinae metricae reliquiis ab Eustathio servatis (1887). — *Migne*, Patrol. gr. τ. 135 καὶ 136. — *W. Regel*, Fontes rerum Byzantinarum (Πετρούπολις 1892). — *Neander*, Charakteristik des Eustathios κτλ. (Abhandlungen der Berl. Akad. 1841, 67—79). — *E. Klostermann*, Opera Eustathii. — *J. E. Kalitsunakis*, Mittel - und neugriechische Erklärungen bei Eustathius (Berlin 1919). — *H. L. Lutolfs*, Geographie in den spiegel der oudheid (Eustathe). — *M. Welmann*, Uebersehenes: H 1917, 125 ss. Η. Φ. ΒΑΦΕΙΔΗΣ

— **Εὐστάθιος** μητροπολίτης ***Καισαρείας***, ὁ ***Κλεόβουλος***. Ἐγεννήθη ἐν Προύσῃ τῷ 1824, σπουδάσας δὲ ἐν τῇ Μ. τοῦ Γένους Σχολῇ, καὶ μετὰ ταῦτα τὴν φιλολογίαν ἐν τῷ Ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ, ἐδίδαξε τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν φιλολογίαν ἐν τῇ Θεολογικῇ σχολῇ τῆς Χάλκης (1848—1850), ὕστερον δὲ ἐπὶ τριετίαν ἐγένετο οἰκοδιδάσκαλος. Διηύθυνε τὰ σχολεῖα Τραπεζοῦντος, ἤδη διάκονος ὤν, ἐπὶ δύο ἔτη (1853—1855), καὶ κατὰ τὸ 1858 ἀπῆλθε πρὸς σπουδὴν εἰς Λειψίαν, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Παρισίους, ὅπου συνειργάζετο εἰς τὸ θεολογικὸν (γαλλιστὶ) περιοδικὸν «Χριστιανικὴν Ἕνωσιν» τῶν ἀββᾶ Γυετταί, Γάλλου ὀρθοδόξου, καὶ Ἰωσὴφ Βασιλειέφ, Ρώσου. Τῷ 1864 διωρίσθη διευθυντὴς τῆς Μ. τοῦ Γένους Σχολῆς. Τῷ 1867 διωρίσθη μέγας πρωτοσύγκελλος τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου ΣΤ'. Τῇ 30 Σεπτεμβρίου 1871 ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Καισαρείας Καππαδοκίας, ἐκεῖ δ' ἀπέθανε τῷ 1876. Ἐκτὸς προσλαλιῶν τινων καὶ λογοδοσιῶν, ἐξέδωκε καὶ δύο ἔργα· τὸ μὲν εἶναι «Ὁ βουλγαρισμὸς πρὸ τοῦ ἱστορικοῦ, τοῦ ἐθνοπολιτικοῦ καὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βήματος» (Κωνσταντινούπολις, 1864)· τὸ δέ, ἐπιστολιμαία τις διατριβὴ κατὰ τῶν προτεσταντικῶν πλανῶν, ἐκδοθεῖσα μετὰ θάνατον τῷ 1878. Συνέγραψεν ἐπίσης: «Ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας», «Ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν», καὶ «Δογματικὴν θεολογίαν», ἃ καὶ ἐδίδασκεν. Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

— **Εὐστάθιος** ***Κερκύρας*** ἀρχιεπίσκοπος. Ἐκ τῆς οἰκογενείας Βουλισμᾶ, γεννηθεὶς ἐν Ἰθάκῃ τῷ 1819, ἐσπούδασεν ἐν τῷ ἱεροσπουδαστηρίῳ Κερκύρας καὶ ἐν τῇ Ἰονίῳ ἀκαδημίᾳ, ἐδίδαξε δὲ καὶ εἰς αὐτὸ τοῦτο, καὶ εἰς τὸ γυμνάσιον, καὶ εἰς τὴν ἀκαδημίαν ταύτην ἀπὸ τοῦ 1858. Κληθεὶς διευθυντὴς τῆς ἐν Χάλκῃ (Κωνσταντινουπόλεως) ἐμπορικῆς σχολῆς, ἀνεχώρησε μετ' ὀλίγον εἰς Ὀδησσόν, ἐκλεγεὶς προϊστάμενος τῆς ἑλληνικῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ κοινότητος, παρ' ᾗ ἔμεινεν ἕως τοῦ 1884, ὅτε ἐχειροτονήθη ἀρχιεπίσκοπος Κερκύρας. Ἐκεῖ ἀπεβίωσε τῷ 1895. Εἰδήμων τοῦ κανονικοῦ δικαίου καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, ἔγραψε διατριβάς τινας καὶ ἐξέδωκεν αὐτὰς ἐν ἰδίοις μικροῖς φυλλαδίοις καὶ διὰ τῶν περιοδικῶν «Ἐκκλησ. Ἀληθείας», «Πανδώρας» κλπ. Μ. Ι. Γ.

—**Εὐστάθιος** ὁ ***Κομινιανός***. Βυζαντινὸς ναύαρχος. Ἦτο εὐνοῦχος, ἀλλὰ γενναῖος καὶ δραστήριος, ὥστε διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου Α΄ Κομνηνοῦ (1081—1118) μέγας δρουγγάριος τοῦ στόλου, ἤτοι ἀρχιναύαρχος, καὶ ὡς τοιοῦτος συμμετέσχεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν κατεχόντων τὴν Νικομήδειαν Τούρκων, εἰς τὴν κατὰ τῶν Κομάνων τῶν εἰσβαλόντων εἰς Θρᾴκην, καὶ τέλος εἰς τὴν εἰς Συρίαν κατὰ τοῦ Νορμανδοῦ Βοημούνδου, ὅτε κατέλαβε τὰ παραθαλάσσια φρούρια Κούρικον καὶ Σελεύκειαν (νοτίως τῆς Ἀντιοχείας) καὶ ἐξασφαλίσας τὴν κατοχὴν αὐτῶν δι' ἰσχυρῶν φρουρῶν ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα, ὡς λέγει ἡ Ἄννα Κομνηνὴ ἐν τῇ «Ἀλεξιάδι» της, «μεγάλως παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἐπαινεθεὶς, δαψιλῶς πεφιλοτίμηται». Ν. ΚΛΣ

—**Εὐστάθιος** πατριάρχης ***Κωνσταντινουπόλεως***. Πρεσβύτερος ὢν ἔν τινι τῶν ἐν τῷ παλατίῳ ναῶν, ἐξελέγη, κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1019, καὶ ἀπεβίωσε κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1025. Φιλάσθενος ὢν καὶ γέρων, ὡς φαίνεται, δυσχερῶς ὑπέμενε τὸ μῆκος τῶν πατριαρχικῶν λειτουργιῶν, καθὰ δεικνύει τὸ παρὰ Κεδρηνῷ σῳζόμενον ἐπαγωγὸν διήγημα (τ. Β΄ σ. 479). Ἦν ἀνὴρ ἐνάρετος καὶ εὐσεβής, καὶ τούτου τὴν μνήμην ἐπανηγύριζε πρὸ τῆς ἁλώσεως ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως τῇ 31 Μαΐου. Μ. Ι. Γ.

—**Εὐστάθιος, *Μακρεμβολίτης, Μαλεῖνος*** κλπ. βλ. *Μακρεμβολίτης* Εὐστάθιος, *Μαλεῖνος* Εὐστάθιος κλπ.

— **Εὐστάθιος** ὁ ***Ρωμαῖος***. Δικαστὴς ἐν Βυζαντίῳ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΑ΄ αἰῶνος. Συνέγραψε πλεῖστα νομικὰ συγγράμματα. Ὑπὸ τοῦ L. H. Teucher ἐξεδόθη «Eustathii Antecessoris De intervallis et praescriptionibus sive de varia temporum in jure civili observatione libellus» (Λειψία 1791). Τοῦ αὐτοῦ εἶναι καὶ ἡ «Πεῖρα, ἤγουν διδασκαλία» (ἐκ τῶν πράξεων τοῦ μεγάλου κυροῦ Εὐσταθίου τοῦ Ρωμαίου), ἣν ἐξέδωκεν ὁ K. E. Zachariae von Lingenthal (Jus Craeco - Romanum, τ. 1, Λειψία 1856).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Fabricius*, Bibliotheca graeca (τ. 1. Λειψία 1856). — *K. E. Zachariae von Lingenthal*, Geschichte des griechischrömischen Rechts (γ' ἔκδ. 1892 σ. 27 καὶ 30).

—Π.

—**Εὐστάθιος** ὁ ἐκ ***Σαὶν - Πιὲρ*** (Eustache de Saint - Pierre). Ἀστὸς τοῦ Καλαὶ γεννηθεὶς περὶ τὸ 1287. Κατὰ τὰς ἀφηγήσεις τῶν χρονογράφων, ἡ πόλις τοῦ Καλαί, πολιορκηθεῖσα ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Ἐδουάρδου Γ', εἶχε περιέλθει εἰς τὸν ἔσχατον τῶν κινδύνων. Ὅταν, μετὰ ἐννεάμηνον πολιορκίαν, εἶχον ἀρχίσει αἱ σχετικαὶ διαπραγματεύσεις διὰ τὴν παράδοσιν, τῆς πόλεως, μεταξὺ τοῦ διοικητοῦ ταύτης καὶ τοῦ ἀπεσταλμένου τοῦ Ἄγγλου ἡγεμόνος, ὁ Ἐδουάρδος Γ' θυμωθεὶς ἐκ τῆς ἐπιμόνου ἀντιστάσεως τῶν κατοίκων, ἥτις εἶχε προξενήσει αὐτῷ ἀνυπολογίστους ζημίας εἰς ἀνθρώπους καὶ εἰς χρῆμα, ἐδέχθη νὰ μὴ θίξῃ οὐδένα ἐκ τῶν κατοίκων τοῦ Καλαί, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως τεθοῦν εἰς τὴν διάθεσίν του ἓξ ἐκ τῶν προκρίτων τῆς πόλεως καὶ ἐμφανισθοῦν πρὸ αὐτοῦ ἀνυπόδητοι μὲ τὰς ἁπλᾶς ἐσθῆτάς των καὶ μὲ σχοινίον εἰς τὸν λαιμμόν, κομίζοντες τὰς κλεῖδας τῆς πόλεως, διὰ νὰ τὰς παραδώσουν εἰς τὸν βασιλέα. Πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς ἀπαιτήσεως ταύτης προσεφέρθη ἑκουσίως ὁ Εὐστάθιος ντὲ Σαὶν - Πιέρ, ὁ πλουσιώτερος ἀστὸς τῆς πόλεως, ἠκολούθησαν δὲ αὐτὸν ἄλλοι πέντε. Ὁ Ἐδουάρδος ἱκανοποιηθεὶς οὕτως ἔλυσε τὴν πολιορκίαν καὶ ἐχάρισε τὴν ζωὴν εἰς τοὺς ἓξ προκρίτους, ἀποστείλας τούτους εἰς Λονδῖνον. Μεταγενέστεροι ἱστορικοὶ ἔχουν τὴν γνώμην ὅτι ὁ Εὐστάθιος διετέλει εἰς μυστικὰς σχέσεις πρὸς τὸν Ἐδουάρδον καὶ ὅτι ἠμείφθη ὑπ' αὐτοῦ διὰ τὸν ρόλον τὸν ὁποῖον διεδραμάτισεν. Ὁπωσδήποτε ἡ παραδιδομένη πρᾶξις παρέσχε θέμα εἰς πολλοὺς καλλιτέχνας, ἰδίᾳ εἰς τὸν ζωγράφον Σέφφερ καὶ τὸν γλύπτην Ρονταίν. —Ω.

— **Εὐστάθιος** ὁ ***Σεβαστείας***. Ἐσπούδασεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ ἐγένετο μαθητὴς τοῦ Ἀρείου. Ὁλόκληρος ὁ βίος αὐτοῦ διακρίνεται διὰ τὸ ἀχαρακτήριστον ἐν ταῖς δογματικαῖς συζητήσεσι τῆς

Digitized by Google

ἐποχῆς, διότι ἄλλοτε παρίστατο ὡς ὀρθόδοξος, ἄλλοτε ὡς ἀρειανὸς καὶ ἄλλοτε ὡς ἡμιαρειανός ἐπὶ τέλους συνταχθεὶς μετὰ τῶν εὐνομιανῶν. Ἡ ἀχαρακτηρισία αὐτοῦ κατεδείχθη καὶ ἐν ταῖς σχέσεσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν Μ. Βασίλειον, ὅστις ἐξηκολούθει νὰ ἐκτιμᾷ αὐτόν, ὅτε αὐτὸς οὗτος ὁ Εὐστάθιος διέκοψε τὴν πρὸς αὐτὸν κοινωνίαν, κατιδὼν ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐξαπατᾷ ἐπὶ πλέον τὸν Βασίλειον. Ὁ Εὐστάθιος ἀπέθανε τῷ 380, κατὰ πάντας δὲ τοὺς ἀρχαίους διέδωκε τὸν μοναχικὸν βίον ἐν Πόντῳ, Παφλαγονίᾳ καὶ Ἀρμενίᾳ. Οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ, *εὐσταθιανοί* (βλ. λ.) καλούμενοι, ἀνεθεματίσθησαν διὰ τῶν 21 κανόνων τῆς ἐν Γάγγρᾳ συνόδου τῷ 360—370 [Πρβλ. *Ἐπιφανίου* Αἱρ. 75, *Σωκράτη* (2,43), *Σωζομ.* (3,14) καὶ *Μ. Βασιλείου* Ἐπιστ. 119 καὶ 223.]

Φ. ΒΑΦΕΙΔΗΣ

Εὐσταθίου. —1) ***Ἀνδρέας.*** Πρόκριτος ἐκ Γορτυνίας, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος. Παρέσχε πολλὰς ἐκδουλεύσεις εἰς τὸν διοικοῦντα τὴν Πελοπόννησον Βελῆ πασᾶν, καὶ τέλος ἐφονεύθη παρ᾽ αὐτοῦ.—2) ***Κωνσταντῖνος,*** υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ὑπῆρξεν Ἀγωνιστὴς καὶ ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Δημήτριον Πλαπούταν, λαβὼν μέρος εἰς πολλὰς μάχας. Διεκρίθη εἰς Πελοπόννησον κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ἰμβραήμ, μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν δὲ ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τοῦ κράτους.—3) ***Παντελῆς.*** Ἀγωνιστὴς ἐκ Πόρου, ὅστις ἐπὶ κεφαλῆς 200 συμπολεμιστῶν ἔσπευσε τῷ 1821 εἰς τὰ στενὰ τῆς Μεγαρίδος διὰ ν᾽ ἀνακόψῃ τὴν προέλασιν τοῦ Κιοσσὲ Μεχμέτ. Ἔλαβε μέρος εἰς διαφόρους μάχας.—4) ***Χατζησταῦρος.*** Ὑδραῖος Ἀγωνιστής, ὑπηρετήσας ὑπὸ τὸν Πινότσην καὶ τοὺς ἀδελφοὺς Ἰ. καὶ Ἐ. Τομπάζην. Ἔλαβεν ἐπίσης μέρος εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως.

Γ. Δ. Κ.

—**Εὐσταθίου** ***Ἰωάννης*** ἢ ***Σταθόπουλος.*** Ἐκ Ζατούνης καταγόμενος, ὑπηρέτησεν ὡς μέλος τῆς ἐφορείας τῆς Γόρτυνος, σκοπούσης τὸν ἐφοδιασμὸν τοῦ στρατεύματος. Μετὰ τὸν Ἀγῶνα μετέβη εἰς Τύνιδα, ὅπου πλουτήσας ἐκ τοῦ ἐμπορίου πρινοκοκκίου ἦλθεν εἰς Ναύπλιον. Αὐτόθι ἐκτιμώμενος ὑπὸ συμπολιτῶν του ἐξελέγη βουλευτὴς ἀπὸ 1844—1847 καὶ 1853—1863 καὶ μετὰ ταῦτα γερουσιαστής.

Ν. Κ. Σ.

εὐσταλὴς (ὁ, ἡ),—ἐς (τό)· ὁ εὖ ἐσταλμένος, ὁ καλῶς ἡτοιμασμένος, ἰδίως ἐπὶ πλοίων· || ἐπὶ στρατιωτῶν, ὁ ἐλαφρῶς ὡπλισμένος, ὁ εὔζωνος : «εὐσταλὴς ἱππεύς»· || ὁ μὴ βεβαρημένος ὑπὸ ἐνδυμάτων : «εὐσταλῆ καὶ γυμνὰ σώματα» (*Πλούτ.*)· || καθόλου εὐκίνητος, κομψός, χαρίεις. — Ἐπίρρ. ***εὐσταλῶς.***

Εὐστάσιος (Eustase). Ἐν τῷ ρωμαϊκῷ Ἁγιολογίῳ μνημονεύονται δύο ἅγιοι φέροντες τοῦτο τὸ ὄνομα. —1) Ὁ ἕβδομος ἢ ὄγδοος ἐπίσκοπος Νεαπόλεως (περὶ τὸ 180), ὅστις ὑπὸ τοῦ πάπα Λέοντος τοῦ ΙΓ′ (1878—1903) κατετάχθη τῇ 18ῃ Δεκεμβρίου 1884 εἰς τοὺς ἁγίους.—2) Ὁ ἐξ εὐγενοῦς οἴκου τῆς Bourgogne καταγόμενος, χρηματίσας δὲ μαθητὴς ἐν Luxeuil τοῦ ἁγίου Κολουμβάνου, ὃν ἐξορισθέντα ἐκ τῆς αὐτόθι μονῆς τῷ 610 διεδέχθη ἐν τῇ διοικήσει αὐτῆς καὶ τοσαύτην φήμην ἀπέκτησεν ἐκ τοῦ θαυμασίου χριστιανικοῦ βίου του, ὥστε καὶ ἐπίσκοποι ἤρχοντο εἰς τὴν μονὴν καὶ ἐζήτουν τὰς συμβουλάς του· ἀποθανὼν δὲ τῷ 625 ἑορτάζεται ὡς ἅγιος τὴν 20ὴν Μαρτίου (ἐν Nancy δὲ καὶ Besançon τὴν 8 Ἰουνίου).

Ε. Γ. Π.

εὐσταχιανός, *—ή, —όν·* ἀπὸ τοῦ Ἰταλοῦ ἰατροῦ Bartolommeo Eustachio (τοῦ ΙΣΤ′ αἰῶνος), ὅστις περιέγραψε τὴν ἀνατομικὴν τοῦ ὠτὸς καὶ τὴν φερώνυμον σάλπιγγα (tuba Eustachii)· ἐπειδὴ δὲ τὸ ὄνομα Eustachio εἶναι μεταγραφὴ τοῦ ἑλληνικοῦ *Εὐστάθιος* λέγεται ἡ σάλπιγξ αὕτη καὶ *εὐσταθιανή.*

— **εὐσταχιανὴ** ***βαλβὶς*** *[Ἀνατομ.].* Μηνοειδὴς πτυχή, καλουμένη καὶ *βαλβὶς τῆς κάτω κοίλης φλεβός,* ἀφορίζουσα ἐκ τῶν ἔμπροσθεν τὸ πρὸς τὸν δεξιὸν κόλπον τῆς καρδίας στόμιον τῆς κάτω κοίλης φλεβός, παριστῶσα δ᾽ οἱονεὶ τὴν πρὸς τὰ ἄνω συνέχειαν τοῦ προσθίου καὶ ἔξω τοιχώματος τῆς φλεβός.

— **εὐσταχιανὴ** (ἢ *ἀκουστική,* ἢ *ὠτιαία*) ***σάλπιγξ*** *[Ἀνατομ.].* Σωλὴν μήκους 3 ½ ἑκτμ., δι᾽ οὗ συγκοινωνεῖ τὸ κοῖλον τοῦ τυμπάνου τοῦ ὠτὸς μετὰ τοῦ φάρυγγος καὶ τῆς ρινὸς καὶ ἄρα μετὰ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος. Φέρεται δ᾽ ἡ σάλπιγξ λοξῶς ἐκ τῶν ὀπίσω πρὸς τὰ πρόσω καὶ ἔσω καὶ ἅμα ἐπικλινῶς πρὸς τὰ κάτω, ἐμφανίζουσα δύο μοίρας, τὴν ***ὀπισθίαν*** (ἔξω) ὀστεΐνην καὶ τὴν *προσθίαν* (ἔσω) χονδρίνην, καὶ δύο στόμια, τὸ *ὀπίσθιον* ἢ ***τυμπανικόν,*** καὶ τὸ *πρόσθιον* ἢ *φαρυγγικόν,* κείμενον τοῦτο ἐν τοῖς πλαγίοις τῆς ρινικῆς μοίρας τοῦ φάρυγγος.

Ι. Π.

Εὐστάχιος (Eustachi ἢ Eustachio), ***Βαρθολομαῖος.*** Διαπρεπὴς Ἰταλὸς ἀνατόμος, γεννηθεὶς ἐν Σὰν-Σεβερίνῳ τῆς Ἀγκῶνης καὶ ἀποθανὼν τῷ 1574. Τὰς ἐπιστημονικὰς αὐτοῦ ἐργασίας ἐβάσισεν ἐπὶ τῆς μεθόδου τῆς παρατηρήσεως, ἐξ οὗ καὶ αἱ ἀνατομικαὶ αὐτοῦ ἔρευναι εἶναι ἐκτάσεως καὶ ἀκριβείας ἀξιοσημειώτου. Ἐκ τῶν ἀνατομικῶν αὐτοῦ εὑρημάτων ἀναφέρομεν τὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ *εὐσταχιανὴν* σάλπιγγα καὶ τὴν *εὐσταχιανὴν* βαλβῖδα (βλ. λ.)· εἰς αὐτὸν ἀποδίδουσιν ἐπίσης τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ θωρακικοῦ πόρου. Ἔργα αὐτοῦ: «Erotiani graeci scriptoris vetustissimi vocum quae apud Hippocratem sunt collectio cum annotationibus» (1566), «De multitudine sei plethora». Τὰ δὲ ἀνατομικὰ ἔργα αὐτοῦ περιέχουσι: De rerum structura, De auditus organo Ossium examen, De motu capitis, De vena azygos, De dentibus (1654), καὶ πλείστους πίνακας προωρισμένους διὰ μέγα ἀνατομικὸν σύγγραμμα, ἀνευρεθέντας καὶ δημοσιευθέντας τῷ 1714.

Ο. Ρ.

εὐστεγία (ἡ) (Eustegia) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀσκληπιαδῶν,* περιλαμβάνον πόας ἢ θάμνους ἰθαγενεῖς τῶν περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος χωρῶν.

Δ. Ν. Π.

εὐστέφανος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φέρων καλὸν στέφανον, ὁ καλῶς ἐστεφανωμένος, καλλιστέφανος : «εὐστέφανος Ἄρτεμις».

— *[Ἀρχ.]* Εὐφημιστικὴ ἐπίκλησις πλείστων θεαινῶν τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας. Ἐν τῇ Ἰλιάδι *«εὐστέφανος»* ἐπικαλεῖται ἡ Λητὼ καὶ ἡ Ἄρτεμις, ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ ἡ Ἀφροδίτη, ἡ Δημήτηρ ἐν τῷ πρὸς Δήμητρα Ὁμηρικῷ ὕμνῳ, τέλος δὲ παρ᾽ Ἡσιόδῳ ἡ Ἁλιμήδη καὶ Κυθέρεια. Ἡ λέξις σημαίνει κατά τινας οὐχὶ τὸν φέροντα ὡραῖον στέφανον, ἀλλὰ τὸν ἔχοντα ὡραίαν τὴν *«στεφάνην»* (ζώνην), τὸν καλῶς ἐζωσμένον, τὸν εὔζωνον, εὐλύγιστον.

Π. Ν. Π.

εὐστεφία (ἡ) (Eustephia) *[Ζῳολ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀμαρυλλιδῶν,* περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Νοτίῳ Ἀμερικῇ.

Δ.Ν.Π.

Εὐστολία, ***ἁγία.*** Ἐν Ρώμῃ γεννηθεῖσα ἐξ εὐσεβῶν γονέων, ἦλθεν ἐπὶ Μαυρικίου (582 — 602) εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐν τῷ ναῷ τῶν Βλαχερνῶν συναντᾷ τὴν βασιλόπαιδα Σωπάτραν. Αὕτη παρακαλέσασα τὴν Εὐστολίαν «ἔχειν αὐτὴν μητέρα πνευματικὴν καὶ σώματος καὶ ψυχῆς φύλακα» καὶ τῇ ἀδείᾳ τοῦ πατρὸς κτίσασα μοναστήριον διῆγε τὸν βίον ἐν αὐτῷ μετὰ τῆς Εὐστολίας καὶ πολλῶν ἄλλων παρθένων. Ἡ δ᾽ Εὐστολία διευθύνασα ἐπὶ πολλὰ ἔτη τὸ γυναικεῖον τοῦτο μοναστήριον κατέλιπε διάδοχον αὐτῆς τὴν Σωπάτραν. Ἡ μνήμη αὐτῆς ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 9 Νοεμβρίου μετὰ βιογραφίας.

Ε. Γ. Π.

εὐστόματα (τὰ) *[Ζῳολ.].* Τάξις ἐγχυματικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαστιγωτῶν,* περιλαμβάνουσα δύο κατηγορίας, τὰ *εὐστόματα τὰ μονομαστιγωτά,* ἅτινα φέρουσιν ἓν μαστίγιον, καὶ τὰ *εὐστόματα τὰ διμαστιγωτά,* ἅτινα φέρουσι δύο μαστίγια. Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν ὑπάγονται αἱ οἰκογένειαι: εὐγεγλενίδαι, νοκτιλουκίδαι καὶ παραμοναδίδαι εἰς δὲ τὴν δευτέραν αἱ ζυγοσεμίδαι, σφηνομοναδίδαι, χειλομοναδίδαι καὶ χρυσομοναδίδαι.

Δ. Ν. Π.

εὐστόμαχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ συντελῶν εἰς τὴν καλὴν πέψιν, ὁ ἀρεστὸς εἰς τὸν στόμαχον, αὐτὸς ποῦ κάμνει καλὸ στομάχι: «εὐστόμαχον ποτόν, —φάρμακον».

εὐστομία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐστόμου, εὐγλωττία, εὐφράδεια.

εὐστομίας (ὁ) (Eustomias) *[Ζῳολ.].* Γένος ἰχθύων ἀκανθοπτερυγίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυσοστόμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *στερνοπτυχιδῶν,* περιλαμβάνον ἰχθῦς μὲ σῶμα στενόν, ὑποκυλινδρικόν, ἐπιμήκες μετὰ εὐρέος στοματικοῦ ἀνοίγματος, ἰσχυρῶν ὀδόντων καὶ μακροτάτης νηματοειδοῦς ἀποφύσεως κατὰ τὸ ἄκρον τοῦ κάτω χείλους, ἥτις τελευτᾷ εἰς θύσανον. Τὸ μόνον γνωστὸν εἶδος εἶναι ὁ *εὐστομίας ὁ σκοτεινὸς* (Eustomias obscurus), ὅστις ἔχει μῆκος 17 περίπου ἑκατοστομέτρων καὶ ἡλιεύθη εἰς βάθος 2.792 μέτρων παρὰ τὰς Ἀζόρας νήσους.

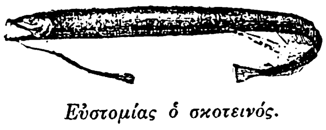

Εὐστομίας ὁ σκοτεινός.

Δ. Ν. Π.

εὔστομον (τὸ) (Eustomon) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *γεντιανοειδῶν,* περιλαμβάνον ἀνεπτυγμένας πόας μὲ βλαστὸν γλαυκοπράσινον καὶ μεγάλα εὐρέα ἄνθη λευκά, κυανᾶ ἢ πορφυρᾶ. Γνωστὰ δύο εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Ἀμερικῆς.

Δ. Ν. Π.

εὔστομος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων καλὸν στόμα· || μεταφ. εὔγλωττος, εὐφραδής.

εὐστοργία (ἡ)· ἡ εὐσέβεια, ἡ ἀγάπη, ἡ στοργή.

Εὐστόργιος (Eustorgius). Ἐν τῷ ρωμαϊκῷ Ἁγιολογίῳ φέρονται οἱ ἑξῆς ἔχοντες τὸ ὄνομα τοῦτο. —1) Ὁ ἐξ Ἑλλάδος καταγόμενος καὶ ἐν τῷ στρατῷ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ὑπηρετῶν τὸ πρῶτον, εἶτα δὲ εἰς τὸν κλῆρον εἰσελθὼν καὶ γενόμενος ἐπίσκοπος Μεδιολάνων· οὗτος ἔγραψε κατὰ τῶν Ἀρειανῶν καὶ κατεδιώχθη διὰ τὰ ὀρθόδοξα φρονήματά του, ὡς ἀναφέρει ἔν τινι ἐπιστολῇ του ὁ Ἀθανάσιος, ἀποθανὼν δὲ τῷ 331 ἑορτάζεται τὴν 18 Σεπτεμβρίου. —2) Ὁ ἐν Νικομηδείᾳ πρεσβύτερος, ὅστις ἐπὶ Διοκλητιανοῦ μαρτυρήσας ἑορτάζεται τὴν 11 Ἀπριλίου. —3) Ὁ ἐπίσκοπος Μεδιολάνων, ὅστις ἤγαγεν εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ τὸν Οὖγγρον Λαυριανόν, γενόμενον ἔπειτα ἐπίσκοπον Σεβίλλης ἐν Ἱσπανίᾳ, ἠλευθέρωσε δι᾽ ἁδρῶν λύτρων πολλοὺς Χριστιανοὺς αἰχμαλώτους καὶ τῷ 518 ἀποθανὼν ἑορτάζεται τὴν 6 Ἰουνίου.

Ε. Γ. Π.

εὔστοργος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀγαπῶν, ὁ εὐσεβής, ὁ στοργικός· ὑπερθ. *εὐστοργότατα.*

εὐστοχία (ἡ)· ἡ ἐπιτυχία τοῦ στόχου, δεξιότης εἰς τὸ βάλλειν: «ἡ εὐστοχία τοῦ πυροβόλου ὅπλου» || καθόλου, ἐπιτυχία, δεξιότης, προσήκων τρόπος: «ἀπήντησε μετ᾽ εὐστοχίας» || ἀντίθ. *ἀστοχία.*

— *[Πυροβολ.]* Ἡ *εὐστοχία* εἶναι ἀπαιτουμένη ἰδιότης τῶν πυροβόλων ὅπλων, ὅπως καθίσταται βεβαία, κατὰ τὴν χρησιμοποίησίν των, ἡ ἐπὶ τοῦ στόχου ἐπιτυχία· ὅροι ἐφ᾽ ὧν βασίζεται αὕτη εἶναι ἡ μικρὰ ἔκτασις τῆς ἐπιφανείας διασπορᾶς (βλ. λ.) καὶ ἡ κατὰ τὸ δυνατὸν σύμπτωσις τοῦ μέσου σημείου προσκρούσεως πρὸς τὸ σημεῖον σκοπεύσεως ἐπὶ τοῦ στόχου (βλ. *ἀκρίβεια* βολῆς καὶ *ἀκρίβεια* βολῆς τοῦ ὅπλου).

Ἡ *εὐστοχία* (justesse) πυροβόλου τινὸς ὅπλου προϋποθέτει θεμελιωδῶς, ὅτι τοῦτο κέκτηται ἀκρίβειαν (précision) βολῆς, πραγματοποιεῖται δὲ διὰ τῆς ἁρμοζούσης καὶ ἀκριβοῦς διαθέσεως τῶν ἐπ᾽ αὐτοῦ σκοπευτικῶν ὀργάνων.

Διὰ τὰ πυροβόλα, ἡ εὐστοχία δὲν ἀποτελεῖ οὐσιώδη παράγοντα, καθ᾽ ὅσον διὰ τοῦ κανονισμοῦ, τοῦ προηγουμένου τῆς ἐκτελέσεως τῆς βολῆς, ἀφομοιοῦνται τὰ τυχὸν ἐκ τῆς μὴ ἀκριβοῦς διαθέσεως ἢ διαταράξεως τῶν σκοπευτικῶν ὀργάνων σφάλματα· ὁ ἀναγκαῖος πρὸς τοῦτο ἔλεγχος ἐκτελεῖται πρακτικῶς διὰ τῶν ἐν τοῖς σχετικοῖς κανονισμοῖς μεθόδων καὶ διὰ καταλλήλων ἐλεγκτικῶν ὀργάνων.

Διὰ τὰ φορητὰ ὅπλα (τυφέκια, ἀραβίδας καὶ πιστόλια) ὁ ελεγχος τῆς εὐστοχίας, ἰδιότητος ἀπαραιτήτου διὰ ταῦτα, ἐκτελεῖται συγχρόνως μετὰ τοῦ τῆς ἀκριβείας διὰ τῆς βολῆς ἀκριβείας, βαλλομένων πέντε βολῶν συνήθως καὶ μετὰ στοχάστρου κανονικοῦ ὕψους· ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐπὶ τοῦ κατακορύφου στόχου καθοριζομένων ἀποκλίσεων καθ᾽ ὕψος καὶ διεύθυνσιν τοῦ μέσου σημείου προσκρούσεως ἀπὸ τοῦ σημείου σκοπεύσεως, ἐκλέγεται τὸ ἁρμόζοντος ὕψους τοποθετηθησόμενον στόχαστρον καὶ κανονίζεται ἡ θέσις αὐτοῦ ὡς πρὸς τὸ κατακόρυφον ἐπίπεδον συμμετρίας τῆς κάννης. Ἐπισημαντικαὶ χαραγαὶ χαρασσόμεναι ἐπὶ τοῦ στοχάστρου καὶ τῆς ἐμβάσεως αὐτοῦ καθορίζουσι τὴν ἀκριβῆ θέσιν.

Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

Εὐστοχία (Eustochia). Ἐν τῷ ρωμαϊκῷ Ἁγιολογίῳ φέρουσι τοῦτο τὸ ὄνομα αἱ ἑξῆς: —1) Ἡ ἐκ Ταρσοῦ τῆς Κιλικίας κατὰ τὸν Δ′ αἰῶνα, ἥτις ἀρνηθεῖσα νὰ προσφέρῃ θυσίαν εἰς τὰ εἴδωλα κατὰ τὸ ἔδικτον Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου συνελήφθη καὶ ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον τῷ 362, ἑορτάζεται δὲ τὴν 2 Νοεμβρίου. —2) Ἡ ἐν Ρώμῃ περὶ τὸ 364 γεννηθεῖσα ἐκ πατρὸς Τοξοτίου συγκλητικοῦ καὶ τῆς ἁγίας Παύλης. Ἀποθανόντος τοῦ πατρὸς ἀνετράφη ὑπὸ τῆς μητρὸς λίαν ἐπιμελῶς καὶ ἐν ἡλικίᾳ 18 ἐτῶν παρεδόθη εἰς τὸν ἅγιον Ἱερώνυμον ὡς πνευματικὸν πατέρα. Τῷ 384 καταλιποῦσα τὴν Ρώμην μετὰ τῆς μητρὸς μετέβη εἰς Παλαιστίνην καὶ ἐγκατασταθεῖσα ἐν Βηθλεὲμ ἐγένεν ἡγουμένη μονῆς τινος μετὰ τὸν θάνατον τῆς μητρός της. Ὁ Ἱερώνυμος ἀφιέρωσεν εἰς τὴν Εὐστοχίαν τὰ εἰς Ἡσαΐαν καὶ Ἰεζεκιὴλ ὑπομνήματα του. Ἀποθανοῦσα τῷ 419 ἑορτάζεται τὴν 28 Σεπτεμβρίου. —3) Ἡ ἐν Παδούῃ τῆς Ἰταλίας τῷ 1445 γεννηθεῖσα, ἥτις εἰς τὸ τάγμα τῶν Βενεδικτίνων καλογραιῶν εἰσελθοῦσα ἐθαυμάζετο διὰ τὴν ὑπομονήν, μεθ᾽ ἧς ὑπέστη παντοίας συμφορὰς καὶ ἐν ἡλικίᾳ 24 ἐτῶν, τῷ 1469 ἀποθανοῦσα ἑορτάζεται τὴν 13 Φεβρουαρίου. —4) Ἡ ἐν Μεσσήνῃ τῷ 1430 ἐξ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας γεννηθεῖσα, ἥτις εἰς τὸν κλῆρον εἰσελθοῦσα τῇ συμβουλῇ τοῦ πάπα Καλλίξτου τοῦ Γ′ (1455–1458) ἵδρυσε μονὴν γυναικῶν καὶ διηύθυνεν αὐτήν, ἀποθανοῦσα δὲ τῷ 1485 κατετάχθη ὑπὸ τοῦ πάπα Πίου τοῦ ΣΤ′ (1775—1799) τῷ 1782 εἰς τὸ Ἁγιολόγιον καὶ ἑορτάζεται τὴν 28 Φεβρουαρίου.

Ε. Γ. Π.

Εὐστόχιος. —1) Ἰατρὸς ἐξ Ἀλεξανδρείας, ἐκ τῶν τελευταίων μαθητῶν καὶ φίλων τοῦ Πλωτίνου, ὃν καὶ ἐνοσήλευσε κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτοῦ νόσον (*Πορφυρίου,* Βίος Πλωτίνου κεφ. Ζ′) ἐν τῇ ἐπαύλει τοῦ ἐπίσης ἰατροῦ καὶ φίλου τοῦ φιλοσόφου ἐκείνου Ζήθου. Εἰς τὸν Εὐστόχιον ὀφείλονται καὶ αἱ λεπτομέρειαι τῶν τελευταίων στιγμῶν τοῦ Πλωτίνου, ἃς ὁ Πορφύριος ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ ἀναγράφει (κεφ. Β′). Ὁ Εὐστόχιος συνέλεξεν

Digitized by Google

εἶτα καὶ τὰ ἔργα τοῦ Πλωτίνου, ἀλλ' ἡ διάταξις τούτων διέφερε τῆς ὑπὸ τοῦ Πορφυρίου γενομένης. Δυστυχῶς ἡ χειρόγραφος ἐκείνη συλλογὴ ἀπωλέσθη, πιθανώτερον ὅμως εἶναι ὅτι οἱ ἀντιγραφεῖς εἶχον ταύτην ὑπ' ὄψει ἐν τῇ συντάξει τῶν περισωθέντων μέχρι σήμερον χειρογράφων τῶν ἔργων τοῦ Πλωτίνου (πρβλ. *Fabricii*, Bibl. graec. V. σελ. 696. Ἔκδ. Βασιλείας ἔργων Πλωτίνου σελ. 423. Ἔκδ. Creuzer, τόμ. II, σελ. 786). ΑΡ. Π. Κ.

— 2) Σοφιστὴς καὶ ἱστοριογράφος ἐκ Καππαδοκίας, ζήσας κατὰ τὰ τέλη τοῦ Δ' μ. Χ. αἰῶνος. Ἀναφέρεται ὅτι μετέσχε τῆς ἐκστρατείας τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ ἐναντίον τῶν Περσῶν, τὴν ὁποίαν καὶ περιέγραψεν. Ἐπίσης ἔγραψεν ἱστορίαν τοῦ αὐτοκράτορος Κώνσταντος (333—350 μ. Χ.) καὶ ἀρχαιολογίαν τῆς πατρίδος του Καππαδοκίας καὶ ἄλλων χωρῶν, τὴν ὁποίαν ἀναφέρει Στέφανος ὁ Βυζάντιος (πρβ. Fragm. histor. graec. τόμ. IV, σελ. 3). Ν. Α.

— **Εὐστόχιος** (Eustochius), *ἅγιος*. Ἐξ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας τῆς Auvergne γεννηθεὶς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' αἰῶνος καὶ εἰς τὸν κλῆρον εἰσελθὼν προεχειρίσθη ἐπίσκοπος τοῦ Tours τῷ 444. Παραστὰς εἰς τὴν ἐν Angers σύνοδον τοῦ 453 μετὰ μεγάλης δυνάμεως λόγου ὑπερήσπισε τὰ δίκαια τῆς Ἐκκλησίας, πολλαπλῶς παραβιαζόμενα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Οὐαλεντινιανοῦ τοῦ Γ' (425—455). Ηὔξησε τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐνοριῶν τῆς ἐπισκοπῆς του, ἔκτισεν ἰδίαν ἐκκλησίαν ἐπ' ὀνόματι τῶν ἁγίων Gervais καὶ Protais, ἐν ᾗ κατέθηκε τὰ λείψανα αὐτῶν, καὶ ἀποθανὼν τῷ 461 ἑορτάζεται ὡς ἅγιος τὴν 19 Σεπτεμβρίου. Ε. Γ. Π.

— **Εὐστόχιος**, *ἱερομάρτυς*. Οὗτος ἱερεὺς ἐθνικὸς ὢν περὶ τὰ μέσα τοῦ Δ' αἰῶνος προσῆλθε πρὸς τὸν ἐπίσκοπον τῆς Ἀντιοχείας Εὐδόξιον καὶ βαπτισθεὶς ὑπ' αὐτοῦ ἐχειροτονήθη πρεσβύτερος, ἐβάπτισε δ' ἔπειτα οὗτος τὸν ἀνεψιόν του Γάϊον καὶ τὰ τέκνα του Λολλίαν, Πρόβην καὶ Οὐρβανόν. Προσαχθέντες δὲ ἅπαντες πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῆς Ἀγκύρας Ἀγριππῖνον ὑπέστησαν μαρτυρικὸν θάνατον ἀποκεφαλισθέντες. Ἡ μνήμη των ἀναγράφεται ἐν τῷ Συναξαριστῇ τῆς 23 Ἰουνίου ὡς καὶ ἐν τῷ ρωμαϊκῷ Μαρτυρολογίῳ τῆς ἡμέρας ταύτης, οὐχὶ δ' ἐν τῷ Μηναίῳ. Ε. Γ. Π.

— **Εὐστόχιος** *μάρτυς*· βλ. *Ἐλπίδιος* μάρτυς.

— **Εὐστόχιος** πατριάρχης *Ἱεροσολύμων*. Ἐκλεγεὶς περὶ τὰ τέλη τοῦ 552, ἢ κατ' ἀρχὰς τοῦ 553, κατεῖχε τὸν θρόνον καὶ μετὰ τὸ 565. Τὸν Εὐστόχιον διακρίνει ὁ κατὰ τῶν ὠριγενιστῶν πόλεμος, οὓς καὶ ἐδίωξεν ἐκ τῆς Νέας Λαύρας, ἀπέστειλε δὲ κατ' αὐτῶν καὶ εἰς Κωνσταντινούπολιν δύο τῶν ἐν Παλαιστίνῃ προκρίτων μοναχῶν· ἐπειδὴ δ' ἀπουσίαζεν ἐκ τῆς Ε' Οἰκουμενικῆς συνόδου, συγκαλέσας τοπικὴν ἐν Ἱεροσολύμοις σύνοδον, ἀπεδέξατο τὰς ἀποφάσεις τῆς Οἰκουμενικῆς, καθαιρέσας καὶ τὸν Ἀλέξανδρον ἐπίσκοπον Ἀβήλης. Ἐπὶ τοῦ Εὐστοχίου ἤκμαζεν ἐν Παλαιστίνῃ Βαρσανούφιος ὁ περιώνυμος ἀσκητής, ὁ μὴ ἐξελθὼν ἐκ τοῦ κελλίου αὐτοῦ ἐπὶ πεντήκοντα ἔτη· ὅτε δὲ δυσπιστῶν ὁ Εὐστόχιος ἔστειλεν ἀνθρώπους ὅπως ὑποσκάψωσι τὸ κελλίον, ὀλίγον ἔλειψε νὰ καῶσιν οἱ ἐργάται ὑπὸ πυρὸς αἰφνιδίως ἀναφθέντος (*Εὐαγρ.* Δ', 33, 37, 38). Μ. Ι. Γ.

εὔστοχος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐπιτυχὼν τοῦ στόχου: «εὔστοχος βολή»· ‖ καθόλ. ἐπιτυχής, δεξιός, ὁ προσήκων: «εὔστοχος ἀπάντησις»· ‖ ἀντίθ. *ἄστοχος*. —Ἐπιρρ. *εὐστόχως*: «ἔβαλεν,—ἀπήντησεν εὐστόχως».

εὐστοχῶ (—*έω*)· ἐπιτυγχάνω τοῦ στόχου, βάλλω ἐπιτυχῶς, κτυπῶ 'ς τὸ σημάδι, ἀντίθ. *ἀστοχῶ*: «ηὐστόχησε τὸ ὅπλον μου»· ‖ μεταφ. ἐπιτυγχάνω, ἐνεργῶ προσηκόντως: «εὐστοχεῖ εἰς τὰς ἀπαντήσεις,—εἰς τὰς διορθώσεις,—εἰς τὰς ἐπιθέσεις».

Εὐστρατιάδης, *Γρηγόριος*. Ἕλλην νομικὸς καὶ δημοσιογράφος γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1862. Ἐδικηγόρησεν ἐπὶ μακρὸν ἐν Ἀθήναις συνεργαζόμενος ταυτοχρόνως εἰς τὴν πολιτικὴν ἐφημερίδα «Σκρίπ», τῆς ὁποίας ἐγένετο ἰδιοκτήτης μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἱδρυτοῦ αὐτῆς Εὐαγγέλου Κουσουλάκου (1903). Ἔκτοτε διευθύνει τὴν ἐφημερίδα ταύτην συντάσσων τὰ κύρια αὐτῆς ἄρθρα. Ἀπὸ τοῦ 1915 εἰσῆλθεν εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἐξελέγη κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ ἔτους τούτου βουλευτὴς Λέσβου. Θ. Β.

— **Εὐστρατιάδης**, *Ἐμμανουήλ*. Ἀξιωματικὸς τοῦ ὑγειονομικοῦ κλάδου γεννηθεὶς τῷ 1861. Προήχθη μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀνωτέρου γενικοῦ ἀρχιάτρου (ὑποστρατήγου). Κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ὑπιάτρου, ὑπηρέτησε παρὰ τῷ ἀρχηγείῳ στρατοῦ Θεσσαλίας, μετὰ ταῦτα δ' ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν παρὰ τῷ ἀρχιατρείῳ τῆς γενικῆς διοικήσεως τοῦ στρατοῦ, συμβαλὼν σπουδαίως εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἐν πολέμῳ ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας. Κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους (1912—1913), φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ἀρχιάτρου, συμμετέσχεν ἀρχικῶς μὲν τῆς 6ης μεραρχίας, κατόπιν δ' ὡς διευθυντὴς διαφόρων νοσοκομείων ἐκστρατείας. Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 1914—1917 διετέλεσε διευθυντὴς τοῦ 2ου στρατιωτικοῦ νοσοκομείου Ἀθηνῶν καὶ συγχρόνως διευθυντὴς τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν ὑγειονομικῶν ἀξιωματικῶν τοῦ στρατοῦ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν 1917—1920 παρέμεινεν εἰς αὐτεπάγγελτον ἀποστρατείαν καὶ ἀπηλάθη εἰς Σαντορίνην. Ἅμα τῇ ἀνακλήσει του εἰς τὴν ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν τὸν Νοέμβριον τοῦ 1920 φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ γενικοῦ ἀρχιάτρου, διωρίσθη διευθυντὴς τῆς ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου Στρατιωτικῶν, παρ' ᾗ παρέμεινε μέχρι τῶν ἀρχῶν 1922, ὁπότε προαχθεὶς εἰς ὑποστράτηγον διωρίσθη ἐπιθεωρητὴς τῆς ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας τοῦ στρατοῦ. Ἀπεστρατεύθη αὐτεπαγγέλτως τὸν Ὀκτώβριον 1922. Ἐδημοσίευσε διαφόρους μελέτας εἰς εἰδικὰ περιοδικὰ καὶ προέβη εἰς ἀνακοινώσεις καὶ διαλέξεις. Ν. Θ. Κ.

— **Εὐστρατιάδης**, *Παναγιώτης*. Ἕλλην ἀρχαιολόγος ἐκ Μανδράμης τῆς Λέσβου (1815—1888). Ὀλίγον μετὰ τὴν ἐθνικὴν ἀποκατάστασιν οἱ γονεῖς του ἀπέστειλαν αὐτὸν εἰς Ἑλλάδα πρὸς ἐκπαίδευσιν. Διδαχθεὶς τὰ πρῶτα γράμματα ἐν Αἰγίνῃ, ἐπεράτωσε τὰς ἐγκυκλίους σπουδάς του εἰς τὸ συσταθὲν ὑπὸ τῆς ἀντιβασιλείας γυμνάσιον Ναυπλίου, διακρινόμενος δὲ ἐπὶ εὐμαθείᾳ ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως εἰς Γερμανίαν τῷ 1837, ὅπου εἰς τὰ πανεπιστήμια αὐτῆς ἐσπούδασε τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν φιλολογίαν. Ἐπανελθὼν ἐκ Γερμανίας διωρίσθη τῷ 1842 καθηγητὴς τῆς λατινικῆς ἐν τῷ γυμνασίῳ τοῦ Ναυπλίου, εἶτα ἐτοποθετήθη ὡς γυμνασιάρχης ἐν Ἀθήναις, τὴν θέσιν δὲ ταύτην διετήρησε μέχρι τοῦ 1864, ὅτε διωρίσθη γενικὸς ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων, ἐξακολουθήσας μετὰ ζήλου τὸ ἔργον τοῦ προκατόχου του Π. Πιττάκη, ἐποπτεύων πάσας τὰς ἐν Ἑλλάδι ἀνασκαφὰς καὶ δημοσιεύων ἀρχαιολογικὰς πραγματείας εἰς τὴν «Ἀρχαιολογικὴν ἐφημερίδα». Ἐκ τούτων ἡ περὶ Ἐρεχθείου μετεφράσθη γερμανιστὶ ὑπὸ τοῦ διασήμου ἀρχαιοδίφου Αὐγούστου Βοικχίου (Boeckh). Ἡ μελέτη αὕτη διεφήμισεν εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον τῆς Εὐρώπης τὸν Εὐστρατιάδην, ὅστις ἐξελέγη μέλος τῆς ἐν Βερολίνῳ Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν καὶ τοῦ ἐν Ρώμῃ ἀρχαιολογικοῦ ἰνστιτούτου. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ ἱδρύθη τὸ ἐν τῇ ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν μουσεῖον, ὡς καὶ τὸ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ κεντρικὸν ἀρχαιολογικόν, οὗτος δὲ ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως διεπραγματεύθη καὶ ὑπέγραψε μετὰ τῆς Γερμανίας τὴν σύμβασιν περὶ τῆς ἀνασκαφῆς τῆς ἀρχαίας Ὀλυμπίας, ἐποπτεύσας τὰς γενομένας ἐν αὐτῇ ἐργασίας, ἐξ ὧν προέκυψαν οἱ ἀρχαιολογικοὶ θησαυροὶ τοῦ ἱστορικοῦ τούτου χώρου. Τὸ ἐπιστημονικὸν ἔργον τοῦ Εὐστρατιάδου εὑρίσκεται δημοσιευμένον εἰς τὴν «Ἀρχαιολογικὴν ἐφημερίδα», ἀλλὰ καὶ μέγα μέρος αὐτοῦ παραμένει ἀνέκδοτον. Μεγάλης ἀξίας ἐργασία του εἶναι ἐπίσης ἡ περὶ τῶν σφραγίδων τῶν δήμων τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους, αἱ παραστάσεις τῶν ὁποίων ἐλήφθησαν ἐκ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μυθολογίας καὶ ἱστορίας. Θ. Β.

Εὐστράτιος. Ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν ἀναγράφονται δύο μάρτυρες φέροντες τοῦτο τὸ ὄνομα: —1) Ὁ ἐπὶ Διοκλητιανοῦ περὶ τὸ 296 μετ' Αὐξεντίου, Εὐγενίου, Μαρδαρίου καὶ Ὀρέστου μαρτυρήσας. Οὗτος παρὰ τῷ ἄρχοντι τῆς Ἀρμενίας Λυσίᾳ ὡς σκρινιάριος (χαρτοφύλαξ) ὑπηρετῶν, ἐβαπτίσθη, προσελκύσας καὶ τοὺς ἄλλους τέσσαρας εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ, δι' ὃ καὶ ὑπέστη φρικώδεις βασάνους ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος Ἀγρικόλα. Ἡ μνήμη αὐτοῦ καὶ τῶν συμμαρτύρων ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 13 Δεκεμβρίου μετὰ μαρτυρολογίου καὶ ἰδίας ἀκολουθίας, ἧς τὸν μὲν κανόνα ἐποίησεν Ἰωάννης ὁ μοναχός, στιχηρὰ δὲ ἰδιόμελα οἱ ποιηταὶ Βυζάντιος καὶ Γερμανὸς καὶ ἡ ποιήτρια Κασία.—2) Ὁ *θαυματουργός*. Οὗτος ἐν κώμῃ Βιτζιανῇ τοῦ θέματος τῶν Ὀστιμάτων γεννηθεὶς ἐξ εὐσεβῶν γονέων κατὰ τὰ τέλη τοῦ Η' αἰῶνος, ἐν ἡλικίᾳ 20 ἐτῶν ἀπῆλθεν εἰς τὴν παρὰ τὸν Ὄλυμπον μονὴν τοῦ Αὐγάρου, ἐν ᾗ διέλαμψαν οἱ πρὸς μητρὸς θεῖοί του Γρηγόριος καὶ Βασίλειος. Ἀποθανόντος δὲ μετά τινα ἔτη τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς ταύτης, ὁ Εὐστράτιος ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς μονῆς. Ὅτε δὲ Λέων Ε' ὁ Ἀρμένιος (813—820) ἤρχισε νὰ καταδιώκῃ τοὺς προσκυνοῦντας τὰς εἰκόνας, ὁ Εὐστράτιος τῇ προτροπῇ τοῦ μεγάλου Ἰωαννικίου καταλιπὼν τὴν μονὴν ἐπανῆλθε εἰς τὴν πατρίδα του. Μετὰ τὸν θάνατον δὲ τοῦ Λέοντος ἐπανελθὼν εἰς τὴν μονὴν ἐπὶ Μιχαὴλ Β' καὶ Θεοδώρας διῆλθεν ἐν αὐτῇ τὸ ὑπόλοιπον βίον. Ἡ μνήμη αὐτοῦ ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 9 Ἰανουαρίου μετὰ βιογραφίας. Ε. Γ. Π.

— **Εὐστράτιος** ὁ *Κωνσταντινουπόλεως*. Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (1081—1084), ἐπικαλούμενος *Γαριδᾶς*. Ἐγένετο ὀπαδὸς τοῦ Ἰωάννου τοῦ Ἰταλοῦ, ὁ ὁποῖος νεοπλατωνικὸς ὢν παρεδέχετο τὴν μετεμψύχωσιν καὶ κατεπολέμει τὰς εἰκόνας. Τοῦτο ἐγένετο ἀφορμὴ δυσαρεσκείας τοῦ λαοῦ. Συγκροτηθείσης συνόδου ὁ Εὐστράτιος κατεδικάσθη (μετὰ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Ἰταλοῦ) καὶ καθῃρέθη. [Πρβλ. *Ἀνν. Κομν.* Ἀλεξ. 1, 3—5, *Ζωναρ.* 15, 18. 21, *Μ. Γεδεών*: Πατριαρχ. Πίν. σ. 335.] Φ. ΒΑΦΕΙΑΔΗΣ

— **Εὐστράτιος** ὁ *Νικαίας*. Ἀκμάσας κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα, ἐπαινεῖται ὑπὸ τῶν συγχρόνων ὡς εἷς τῶν ἐπισήμων διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας. Ὅτε ὁ πάπας Ρώμης Πασχάσιος (1099—1118) πρὸς ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν ἀπέστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τῷ 1112 τὸν Μεδιολάνου Πέτρον τὸν Χρυσολάνον, ἐν τῇ ἐπὶ τούτῳ δὲ συγκροτηθείσῃ συνόδῳ ἀπήγγειλεν οὗτος λόγον διεξοδικὸν πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς διδασκαλίας τῶν Λατίνων, τότε ἐκτὸς τοῦ ἐπισήμου διδασκάλου Ἰωάννου τοῦ Φουρνῆ, ἐπολέμησεν αὐτὸν καὶ ὁ ρητορικώτατος τῆς Νικαίας μητροπολίτης Εὐστράτιος, ὅστις ἔγραψε καὶ διαφόρους διατριβὰς κατὰ τῶν Λατίνων, ἐξ ὧν τέσσαρας ἐξέδωκεν ὁ ἡμέτερος Ἀνδρόνικος Δημητρακόπουλος ἐν τῇ Ἐκκλ. Βιβλιοθήκῃ (Λειψία 1866). Ἐκτὸς τούτων ὁ Εὐστράτιος ἔγραψε καὶ περὶ προσκυνήσεως τῶν εἰκόνων κατὰ Λέοντος τοῦ Χαλκηδόνος καὶ κατὰ Ἀρμενίων, ἔτι δὲ καὶ ἐξομολόγησιν κατὰ τῶν κατηγορησάντων αὐτὸν ἐπὶ ἑτεροδοξίᾳ· ἀλλ' ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδος τοῦ 1156, ἐξαίρει αὐτὸν ὡς ἐπίσημον διδάσκαλον τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἔγραψε καὶ ὑπόμνημα εἰς τὴν Ἠθικὴν καὶ τὰ Ἀναλυτικὰ τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἀπέθανε μετὰ τὸ 1117. [Πρβλ. *Ἄνναν Κομνηνὴν* Ἀλεξ. 1, 14, καὶ *Σακελλίωνα* ἐν «Ἀθηναίῳ» 1875]. Φ. ΒΑΦΕΙΔΗΣ

— **Εὐστράτιος** ὁ *πρεσβύτερος*. Φίλος καὶ μαθητὴς τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Εὐτυχίου (552—582), ὅστις ἐχειροτόνησεν αὐτὸν διάκονον καὶ εἶτα πρεσβύτερον. Ἐξορισθέντα εἰς Ἀμάσειαν τῷ 565 τὸν Εὐτύχιον ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ συνώδευσεν αὐτὸν εἰς τὴν ἐξορίαν ὁ Εὐστράτιος, παρέστη δὲ καὶ κατὰ τὸν θάνατον τοῦ (582) καὶ κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος Μαυρικίου ἐξεφώνησε θαυμάσιον ἐπιμνημόσυνον εἰς αὐτὸν λόγον (παρὰ *Migne* 86, 2273—2390), ὅστις εἶναι καὶ ἡ κυριωτάτη πηγὴ βιογραφικὴ τοῦ Εὐτυχίου. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἔγραψε καὶ σύγγραμμα, «Λόγος ἀνατρεπτικὸς πρὸς τοὺς λέγοντας μὴ ἐνεργεῖν τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς μετὰ τὴν διάζευξιν τῶν ἑαυτῶν σωμάτων», ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀλλατίου ἐν τῷ «De utriusque Ecclesiae occidentalis atque orientalis perpetua in dogmate de purgatorio consensione» (Romae 1655) καὶ λατινικὴ αὐτοῦ μετάφρασις παρὰ Migne «Theologiae cursus completus» (Paris 1841, ΙΗ' 461—514).

[Βλ. *Κρουμβάχερ*, «Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας» (Α', 110). — *Vailhé* ἐν «Revue de l' Orient chrétienne» 10, 97 κ. ἑξ.] Ε. Γ. Π.

εὐστρόγγυλος (ὁ) (Eustrongylus) *[Ζωολ.]*. Γένος σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νηματωδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *στρογγυλιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ζῶντα παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων θηλαστικῶν ζῴων. Δ. Ν. Π.

εὐστροφία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις εὔστροφος, ἡ μετὰ εὐκολίας, δεξιότητος στροφή, εὐκαμψία, εὐλυγισία, εὐκινησία: «εὐστροφία παλαιστοῦ,—χορευτοῦ,— φωνῆς»· ‖ μεταφ. «εὐστροφία πνεύματος»· ἡ μετὰ δεξιότητος στροφὴ ἀπὸ ζητήματος εἰς ἄλλο ζήτημα, ἡ εὐκόλως μετάθεσις τῆς προσοχῆς εἰς παρεμπίπτοντα ζητήματα.

εὔστροφος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ εὐκόλως στρεφόμενος, εὐκίνητος, δεξιὸς περὶ τὸ στρέφεσθαι: «εὔστροφον πνεῦμα», «νοῦς—, διάνοια εὔστροφος» ἀγχίνους. —Ἐπίρρ. *εὐστρόφως*.

εὔστροφος (ὁ) (Eustrophus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *μελανδρυϊδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μὲ σῶμα ἐπιμήκες, ἀπεστρογγυλωμένον κατὰ τὰ ἄκρα, ἀρκετὰ εὐρύ, ἐλαφρῶς κυρτὸν καὶ ὑπὸ τριχῶν κεκαλυμμένον. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *εὔστροφος ὁ φαιὸς* (Eustrophus cinereus), ὅστις ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ τῶν δένδρων καὶ ἔχει χρῶμα φαιὸν μετὰ ὑπολεύκων ἐπιμήκων γραμμώσεων. Δ. Ν. Π.

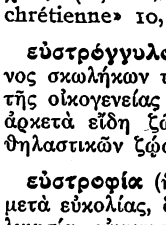

Εὔστροφος ὁ φαιός.

εὔστυλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων ὡραίους στύλους, κίονας: «εὔστυλος ναός».

— *[Ἀρχ.]* Τεχνικὸς ὅρος τοῦ Βιτρουβίου (De Archit. 3, 2) ἐπὶ οἰκημάτων, τῶν ὁποίων ἡ διάμετρος τῶν κιόνων εὑρίσκεται μετὰ τῆς ἀποστάσεως τῶν κιόνων ἀπ' ἀλλήλων εἰς σχέσιν τοιαύτην, ὥστε νὰ παρουσιάζεται ἁρμονικόν τι σύνολον: «εὔστυλος ναός». —Π.

εὐσυγκίνητος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ εὐκόλως συγκινούμενος, εὐκολοσυγκίνητος.

εὐσυμβίβαστος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ εὐκόλως συμβιβαζόμενος, εὐκολοσυμβίβαστος.

εὐσυνειδησία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐσυνειδήτου, ἡ βαθεῖα συναίσθησις τοῦ καθήκοντος, τῶν

Digitized by Google

ὑποχρεώσεων, ἀντιθ. *ἀσυνειδησία:* «ἐξεπλήρωσε τὴν ἐντολὴν μετ' εὐσυνειδησίας», «δικηγόρος—,ἰατρὸς σπανίας εὐσυνειδησίας».

εὐσυνείδητος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων βαθεῖαν συνείδησιν, συναίσθησιν τοῦ καθήκοντος, τῶν ὑποχρεώσεων, ἀντιθ. *ἀσυνείδητος:* «εὐσυνείδητος ἰατρός,—δικηγόρος», «ἐργασία εὐσυνείδητος».—Ἐπίρρ. ***εὐσυνειδήτως.***

εὐσύνοπτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ εὐκόλως συνορώμενος, ὁ συλλαμβανόμενος ὡς σύνολον: «εὐσύνοπτος διήγησις» διήγησις τὴν ὁποίαν δύναταί τις νὰ συγκρατήσῃ ἐν τῷ συνόλῳ: «εὐσύνοπτος πραγματεία», «βιβλίον εὐσύνοπτον»· || βραχύς, σύντομος.

εὐσυρίγγιον (τὸ) (Eusyringium) */Ζωολ./.* Γένος ἀκτινοζῴων τῆς οἰκογενείας τῶν *λιθοκαμπιδῶν*, περιλαμβάνον θαλασίους μικροσκοπικοὺς ὀργανισμοὺς μὲ σῶμα ἐξωγκωμένον καὶ διαφανές. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰ μεγάλα βάθη τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ. Δ.Ν.Π.

εὐσχημάτιστος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ εὐκόλως σχηματιζόμενος, εὐκολοσχημάτιστος· || ὁ καλῶς ἐσχηματισμένος.

εὐσχημονῶ (—*έω*)· εἶμαι εὐσχήμων, φέρομαι κοσμίως, εὐπρεπῶς, ἀντιθ. *ἀσχημονῶ.*

εὔσχημος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων, ὁ ἐμφανίζων σχῆμα καλόν, εὐπρόσωπος: «εὔσχημος ὑποχώρησις, —πρόφασις, —ἄρνησις».—Ἐπίρρ. ***εὐσχήμως***: «ὑπεχώρησεν εὐσχήμως».

Εὔσχημος *ὁμολογητής.* Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν εἰκονομάχων αὐτοκρατόρων ζῶν καὶ τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον τῆς Λαμψάκου κατέχων, ἐρρίφθη εἰς τὴν φυλακὴν καὶ ἐκεῖ τοὺς φυλάσσοντας αὐτὸν κατέπεισε νὰ παύσωσι τὴν εἰκονομαχίαν· ἀλλὰ καὶ τοὺς πτωχοὺς τῆς ἐπισκοπῆς του δὲν ἐλησμόνει. Ὅθεν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας εἰς τοὺς ὁμολογητὰς τῆς πίστεως καταταχθεὶς ἑορτάζεται τὴν 14ην Μαρτίου. [Πρβλ. *Migne* 99, 1671 καὶ *Μ. Γεδεὼν* Βυζαντινὸν Ἑορτολόγιον (Κωνσταντινούπολις 1899) 84.] Ε. Γ. Π.

εὐσχημοσύνη (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐσχήμονος, εὐπρεπής, ἀξιοπρεπὴς ἐμφάνισις, ἐνέργεια, ἀντιθ. *ἀσχημοσύνη.*

εὐσχήμων, —*ονος* (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἔχων καλὸν σχῆμα, καλὸν ἐξωτερικόν, εὐπρεπής, ἀξιοπρεπής· || σεμνοπρεπής, σεβαστός.

Εὔσχοινος */Παραλ. Γεωγρ./.* Ὅρμος διανοιγόμενος μεταξὺ Καινοῦ καὶ Ὑφάλων. «Αἰγιαλός ἐστι βαθύς· βουνὸς δ' ἐστιν ἐν τῇ χώρᾳ περιφερής· ὕδωρ ἔχει» (Σταδ. Μεγ. Θαλάσσης 71 καὶ 72. Εἶναι ὁ σύγχρονος *Μέρσα Βασίλη.* Σ. Ε. Λ.

εὐσώματος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· εὔσωμος.

εὔσωμος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ ἔχων καλόν, ὡραῖον σῶμα· || συνήθως ὁ ἔχων εὐμέγεθες σῶμα: «εὔσωμος νεανίας».

εὔσωμος (ὁ) (Eusomus) */Ζωολ./.* Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ρυγχοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *βραχυρρινιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς κανθάρους μὲ σῶμα λίαν κυρτὸν καὶ βραχύ. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *εὔσωμος ὁ γραμμωτὸς* (Eusomus lineatus), ὅστις ἔχει χρῶμα μελανὸν μετὰ λευκῶν ἐπιμήκων γραμμώσεων ἐπὶ τῆς ράχεως καὶ ἀπαντᾷ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

Εὔσωμος ὁ γραμμωτός.

Εὔσωρος. —1) Θρᾷξ βασιλεύς, τοῦ ὁποίου ὁ υἱὸς Ἀκάμας ἐν τῷ Τρωϊκῷ πολέμῳ ἦτο σύμμαχος τοῦ Πριάμου. —2) Βασιλεὺς τῆς Θράκης, πατὴρ τῆς Αἰνήτης, ἡ ὁποία ἔτεκεν ἐκ τοῦ Αἰνέως τὸν Κύζικον. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Εὔταια ἢ ***Εὐταία*** */Ἀρχ. Γεωγρ./.* Μικρὰ ἀρκαδικὴ πόλις κειμένη εἰς τὸ νοτιώτατον μέρος τῆς Μαιναλίας χώρας παρὰ τὴν μεθόριον τῆς Λακωνικῆς. Τῷ 391 π. Χ. κατέλαβεν αὐτὴν ὁ Σπαρτιάτης Ἀγησίλαος καὶ τὴν ὠχύρωσεν, ἀναμένων βοήθειαν ἐξ Ὀρχομενοῦ. Μετὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς Μεγαλοπόλεως οἱ κάτοικοι τῆς Εὐταίας μετῴκησαν εἰς αὐτὴν καὶ οὕτως ἡ Εὐταία ἐξέλιπε. Τὰ ἐρείπιά της κεῖνται παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Λιανοῦ πρὸς νότον τῆς πεδιάδος τῆς Ἀσέας. Ν. Α.

εὐταινιιχθὺς (ὁ) (Eutaeniichtys) */Ζωολ./.* Γένος ἰχθύων ἀκανθοπτερυγίων τῆς οἰκογενείας τῶν *γωβιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς ἰχθῦς μὲ σῶμα κυλινδρικὸν καὶ κυανομελανὸν χρωματισμὸν κατὰ τὴν ράχιν καὶ ἀργυρόλευκον κατὰ τὴν κοιλίαν. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος, ὁ *εὐταινιιχθὺς ὁ κομψός* (Eutaeniichtys gracilis), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὰ ἰαπωνικὰ παράλια. Δ. Ν. Π.

εὔτακτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων καλὴν τάξιν, ὁ τηρῶν τὴν τάξιν, ἀντιθ. *ἄτακτος*: «εὔτακτος μαθητής,—στρατιώτης». —Ἐπίρρ. ***εὐτάκτως.***

εὐτακτῶ (—*έω*)· εἶμαι εὔτακτος, ἔχω τάξιν, τηρῶ τὴν τάξιν, ἀντιθ. *ἀτακτῶ.*

εὐταξία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐτάκτου, ἡ τήρησις τῆς τάξεως, ἀντιθ. *ἀταξία.*

εὐταξίας, —*ου* (ὁ)· ὁ ἐπιμελητὴς τῆς εὐταξίας, ὁ φροντίζων διὰ τὴν τήρησιν τῆς τάξεως (ἐκκλησιαστικὸν ὑπούργημα).

— *[Καν. Δίκ.]* Ὁ ἐπὶ τῆς *εὐταξίας* ἢ *ἱερᾶς καταστάσεως* εἶναι ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα (ὀφφίκιον) διδόμενον εἰς τοὺς τυχόντας τοὐλάχιστον τῆς σφραγῖδος ψάλτου ἢ ἀναγνώστου. Ὁ κτώμενος τὸ ἀξίωμα τοῦτο καθῆκον ἔχει νὰ μεριμνᾷ περὶ τῆς τηρήσεως τῆς εὐταξίας κατὰ τὰς ἐν τῷ ναῷ ἱερὰς ἀκολουθίας, νὰ ὁδηγῇ τοὺς εἰς τὸν ναὸν εἰσερχομένους ἄρχοντας εἰς τὰς δι' αὐτοὺς ὡρισμένας θέσεις, νὰ φέρῃ τὴν λαμπάδα καὶ νὰ ἐκφωνῇ τὸ «κελεύσατε» τοῦ ἱερέως προσκυνοῦντος, νὰ προσφέρῃ τι τῶν εὐόσμων ὡς ροδόσταγμα, μετὰ τὴν δοξολογίαν νὰ προβαδίζῃ μετὰ τῶν διακόνων, τοῦ πατριάρχου ἀνερχομένου εἰς τὴν «ἀναβάθραν», νὰ μεριμνᾷ περὶ τοῦ καθαρισμοῦ τοῦ ναοῦ καὶ τῶν ἐν αὐτῷ κανδηλῶν. Τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπὶ τῆς εὐταξίας καταλέγεται ἐν τῷ εὐωνύμῳ χορῷ ὑπὸ μὲν τοῦ πρώτου καταλόγου ἐν Εὐχολογίῳ (ἔκδ. Γοάρου) τῇ τάξει δωδέκατον, ὑπὸ δὲ τοῦ Μ. Εὐχολογίου καὶ τοῦ καταλόγου ὀφφικίων Μ. ἐκκλησίας (ἐν Συντάγματι ἱερῶν κανόνων, ἔκδ. *Γ. Α. Ράλλη* καὶ *Μ. Ποτλῆ*, τόμ. Ε' σελ. 534 σημ.) τῇ τάξει δέκατον ἕκτον. Κατά τινας καταλόγους, τοῦ ὀφφικίου τοῦ ἐπὶ τῆς *εὐταξίας* διακρίνεται τὸ ὀφφίκιον τοῦ *ἐπὶ τῆς ἱερᾶς καταστάσεως*, καταλεγόμενον ὑπὸ μὲν τοῦ παρὰ Λεουγκλαβίῳ καταλόγου ἐν τῇ τετάρτῃ πεντάδι τῇ τάξει τέταρτον, ὑπὸ δὲ τοῦ Κωδίνου τοῦ Κουροπαλάτου «Περὶ τῶν ὀφφικίων τῆς Μ. ἐκκλησίας» (ἐν Συντάγματι αὐτ. σ. 532) ἐν τῇ τρίτῃ πεντάδι τῇ τάξει πέμπτον, ὑπὸ δὲ τοῦ Κίτρους Ἰωάννου (αὐτ. σ. 409) μετὰ τοὺς ἐξωκατακήλους τῇ τάξει ὄγδοον. Ὁ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς καταστάσεως ἀπαντᾷ λ. χ. ἐν τῇ ἀπὸ 1192 πράξει ἐκλογῆς τοῦ πατριάρχου Δοσιθέου (ἐν ἀναλέκτοις Ἱεροσολυμιτικῆς Σταχυολογίας, τόμ. Β' σ. 366) ἐν τῇ ἀπὸ 2 Μαρτίου 1382 ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Νείλου ὁμολογίᾳ τοῦ ἀπὸ τῆς μονῆς τοῦ Κοσμειδίου ἱερομονάχου Γερμανοῦ (ἐν Acta Patriarchatus τόμ. Β' σ. 37), ἐν τῇ ἀπὸ Σεπτεμβρίου 1393 συνοδικῇ ἀποφάσει τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἀντωνίου τοῦ Δ' (αὐτ. 173). [Βλ. *Zhishman* Die Synodem und die Episcopaläinter etc. Wien 1867, σελ. 173.] Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

Εὐταξίας, ***Ἀθανάσιος.*** Πολιτευτὴς καὶ οἰκονομολόγος γεννηθεὶς ἐν Δαδίῳ τῷ 1849. Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του ἐν Γερμανίᾳ μετέβη εἰς Μακεδονίαν (1877) ἔνθα μετέσχε τοῦ διεξαγομένου τότε ἐκεῖ ἐθνικοῦ ἀγῶνος πρὸς τὰς ξενικὰς προπαγάνδας· διαβληθεὶς ὅμως πρὸς τὰς τουρκικὰς ἀρχὰς ἠναγκάσθη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ἀθήνας, ὅπου ἀφωσιώθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, ἀρθρογραφῶν εἰς τὸν «Αἰῶνα», τὴν «Ἀκρόπολιν» καὶ τὴν «Ἐφημερίδα» καὶ ἀποστέλλων ἀνταποκρίσεις εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τῆς Κολωνίας». Τῷ 1885 ἐξελέγη βουλευτὴς Λοκρίδος ὑπὸ ἴδιον πρόγραμμα, συνειργάσθη ὅμως βραδύτερον μετὰ τῶν Ἀγ. Γιαννοπούλου καὶ Ἀρ. Ρούκη πρὸς ἵδρυσιν τοῦ *τρίτου* κληθέντος κόμματος ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Δ. Ράλλη. Τῷ 1893 καὶ 1897 ἐγένετο ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ἐπὶ κυβερνήσεως Ράλλη, τῷ δὲ 1899 ἐπὶ κυβερνήσεως Θεοτόκη, ἀναγκασθεὶς νὰ παραιτηθῇ τῷ 1900, διότι δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ ψηφισθῶσι νομοσχέδια περὶ τῆς δημοτικῆς, μέσης καὶ ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως συνταχθέντα ὑπ' αὐτοῦ. Τὸν Αὔγουστον τοῦ 1909, μετὰ τὴν ἀνατροπὴν τοῦ ὑπουργείου Ράλλη, μετέσχε τῆς κυβερνήσεως Μαυρομιχάλη ὡς ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, κληθεὶς νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ οἰκονομικὸν αὐτοῦ πρόγραμμα καὶ ἐπιτυχών, διὰ σειρᾶς νομοσχεδίων, περίσσευμα εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τῆς χρήσεως τοῦ 1910. Τῷ 1915 μετέσχε τῆς κυβερνήσεως Γούναρη, ἀφοῦ προηγουμένως (1914) ἀπέκρουσε προσενεχθὲν εἰς αὐτὸν χαρτοφυλάκιον ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως Βενιζέλου. Τῷ 1922, μετὰ τὴν μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν, μετέσχε τῆς κυβερνήσεως Ν. Τριανταφυλλάκου. Διετέλεσε πρόεδρος τῆς *Ἐπιτροπῆς Οἰκονομιῶν*, μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐργασιῶν τῆς ὁποίας τῷ ἀνετέθη ἡ προεδρία καὶ ἄλλων ἐπιτροπῶν, ὡς τῆς ἐπὶ τοῦ καταστατικοῦ χάρτου τοῦ Ἁγίου Ὄρους, τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου κ.ἄ. Τῷ 1925 ἐγένετο πρόεδρος τῆς *Ἀεροπορικῆς Ἀμύνης*, ἐργασθεὶς δι' αὐτὴν ἐπὶ ἓν περίπου ἔτος, ὁπότε ἀπεδέχθη τὴν γενομένην εἰς αὐτὸν πρότασιν ὑπὸ τοῦ Θ. Παγκάλου, ὅπως ἀναλάβῃ τὴν πρωθυπουργίαν ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν εἰσηγηθέντων ὑπὸ τῆς *Ἐπιτροπῆς Οἰκονομιῶν.*

Ἡ κυβέρνησις αὕτη ἀνετράπη ὑπὸ τοῦ ἐκραγέντος τὸν Αὔγουστον τοῦ 1926 κινήματος. Τῷ 1929 ἐξελέγη ἀριστίνδην γερουσιαστὴς καὶ πρόεδρος τῶν ἐπιτροπῶν τῆς γερουσίας. Ἐκ τῶν ἐν ἰδίοις τόμοις δημοσιευθέντων ἔργων μνημονευτέα: «Τὸ ἔργον τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ» (1880), «Ἡ Ἑλλὰς ἐν τῷ μεταιχμίῳ ζωῆς καὶ θανάτου» (1898), «Μεταρρύθμισις καὶ Ἀνόρθωσις» (1899), «Ἡ γεωργικὴ ἐκπαίδευσις» (1902), «Ἡ διαβάθμισις τῆς γενικῆς παιδείας» (1903), «Τὸ ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα τῆς Κύπρου» (1904), «Ἡ θρησκεία τῶν Αἰγυπτίων» (1907), «Ἡ ἐθνική μας μουσικὴ» (1907), «Ἡ ἀναθεώρησις τοῦ Συντάγματος» (1911), «Προσοχὴ εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος» (1926) κ. ἄ.

— **Εὐταξίας,** ***Ἰωάννης.*** Νομομαθής, οἰκονομολόγος καὶ πολιτικός, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς ἐν Δαδίῳ τῷ 1845. Μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐγκυκλίων αὐτοῦ σπουδῶν ἐν τῇ Ριζαρείῳ σχολῇ, ἐνεγράφη εἰς τὴν θεολογικὴν σχολὴν τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου, μετέβη δὲ εἶτα εἰς Γερμανίαν, ἔνθα ἠσχολήθη περὶ τὸ ἀστικὸν καὶ ἰδίᾳ τὸ ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον, ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Ἁϊδελβέργης. Ἐπανακάμψας εἰς Ἀθήνας τῷ 1870, διωρίσθη τῷ 1872 πρωτοδίκης, ὁπότε ἐδημοσίευσε μέρος τοῦ συστήματος Κανονικοῦ δικαίου (τὸ «Περὶ Ἱερατικῆς ἐξουσίας»). Τῷ 1880 ἐξελέγη παμψηφεὶ καθηγητὴς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καὶ βραδύτερον τοῦ νεωτέρου ἀστικοῦ δικαίου ἐν τῷ Ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ. Συγχρόνως ἤρξατο δικηγορῶν, προσληφθεὶς καὶ ὡς νομικὸς σύμβουλος τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης. Τῷ 1898 ἐξελέγη ὑποδιοικητὴς αὐτῆς, μετὰ δὲ τὸν θάνατον (1914) τοῦ Ἰ. Βαλαωρίτου ἐξελέγη διάδοχος τούτου. Μετὰ ἓν ἔτος περιελθὼν εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸν τότε πρωθυπουργὸν Ἐλ. Βενιζέλον ἀπεσύρθη. Τῷ 1926 ἐξελέγη βουλευτὴς Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος. Μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου του, ἐπισυμβάντος τῇ 3 Δεκεμβρίου 1927, ἐδημοσίευσεν οἰκονομικὴν μελέτην ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐπιστασίαι ἐπὶ τῆς μελετωμένης οἰκονομικῆς ἐξυγιάνσεως».

εὐταξικλάδινα (τὰ) (Eutaxicladina Rauff.) */Παλαιοζωολ./.* Ὑποτάξις ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *λιθιστιδῶν πυριτιοσπόγγων σπογγωδῶν.* Ὁ σκελετός των συνίστατο ἐκ τεσσάρων ἀκτίνων, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ μὲν τρεῖς ἦσαν ἰσοπαχεῖς καὶ πρὸς τὰ ἄκρα εἰς ριζοειδεῖς ἶνας κατατετμημέναι, ἐνῷ ἡ τετάρτη ἦτο ἐντελῶς βραχεῖα. Τὰ σκελετικὰ στοιχεῖα ἦσαν πάντοτε τεταγμένα κανονικὰ παραλλήλως ἢ εἰς ἐναλλασσομένας σειρὰς καὶ ἀπετέλουν μὲ τὰς ζυγώσεις των δικτύωμα μὲ τριγωνικοὺς ἢ ἀκανονίστους βρόχους καὶ πολὺ παχεῖς κόμβους συνενώσεως. Εἰς τὴν ὑποτάξιν ταύτην ἀνήκουν πολλὰ γένη, ὡς ἡ *ἀστυλοσπογγία*, τὸ *παλαιόμανον*, ἡ *ἰνδία* κ.τ.λ. Τὰ πλεῖστα γένη εὑρέθησαν ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς σιλουρίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ. Ἄλλα τινά, ὡς ἡ *μαστοσία*, ἡ *λεκανέλλα*, εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας ἰουρασίου καὶ τῆς κρητιδικῆς διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

εὐτεκνία (ἡ)· ἡ ἐν τέκνοις εὐτυχία, τὸ νὰ ἔχῃ τις καλὰ παιδιά, ἄλλως *εὐπαιδία*· || «εὐτεκνία γυναικὸς» τὸ νὰ γεννᾷ πολλὰ τέκνα.

Εὐτέκνιος. Ἕλλην σοφιστὴς ἀγνώστων χρόνων, μεταφραστὴς τῶν τοῦ Νικάνδρου «Θηριακῶν» καὶ «Ἀλεξιφαρμάκων» (α' ἔκδ. ὑπὸ *Ang. Mar. Bandini.* Φλωρεντ. 1764 ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν ἐν λόγῳ συγγραμμάτων τοῦ Νικάνδρου). Κατά τινας, πιθανῶς τούτῳ ἀνήκουσι καὶ αἱ παραφράσεις τῶν «Κυνηγητικῶν» (βλ. O. Tüselmann ἐν Abhand. d. Gött. Ges. d. Wissensch. 1900) τῶν «Ἁλιευτικῶν» τοῦ Ὀππιανοῦ (βλ. *E. Miller*, Mélanges de litt. gr. P. X.), κακῶς δὲ κατά τινας (Windnig καὶ Schneider) καὶ τῶν «Ἰξευτικῶν» αὐτοῦ. Ἴσως ἐκ τῆς παραφράσεως τῶν ἔργων τοῦ Νικάνδρου θεωρεῖται ὑπό τινων καὶ ὡς ἰατρός. ΑΡ. Π. Κ.

εὔτεκνος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων καλὰ τέκνα· || «εὔτεκνος γυνὴ» ἡ πολλὰ τέκνα γεννῶσα, καρποφόρος εἰς τέκνα.

εὐτέλεια (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐτελοῦς, τοῦ ὀλιγοδαπάνου· || συνήθ. μεταφ. χυδαιότης, ποταπότης, ἡ εἰς μικρὰ καὶ ἀνάξια λόγου προσήλωσις, μικροπρέπεια: «εὐτέλεια χαρακτῆρος», «εἰς πᾶσαν πρᾶξίν του ἐκδηλοῦται ἡ εὐτέλειά του».

εὐτελὴς (ὁ, ἡ), —*ὲς* (τό)· ὁ μικροῦ τέλους, μικρᾶς ἀξίας, ὁ ἀντὶ μικροῦ τιμήματος ἀγοραζόμενος, ἀντιθ. *πολυτελής*: «εὐτελῆ ἐμπορεύματα»· || μεταφ. ὁ εἰς μικρὰ καὶ ἀνάξια λόγου προσηλωμένος, χυδαῖος, ποταπός, μικροπρεπής: «εὐτελὴς χαρακτήρ,—πρᾶξις».—Ἐπίρρ. ***εὐτελῶς***· ὀλιγοδαπάνως, ἀντιθ. πολυτελῶς· φτωχικά: «εὐτελῶς ἐνδεδυμένος».

Εὐτελίδας. Ἀργεῖος χαλκοπλάστης ἀκμάσας εἰς τὸ τέλος τοῦ ΣΤ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος. Σύγχρονος, κατὰ Παυσανίαν (VI. 10), ἑτέρου χαλκοπλάστου ἐπίσης Ἀργείου, τοῦ Χρυσοθέμιδος, συνειργάσθη μετὰ τούτου εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ἀνδριάντων τῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ νικησάντων Δαμαρέτου τοῦ Ἡραιέως καὶ Θεοπόμπου τῶν πρεσβυτέρων. Ν. Α. ΚΟΤΖΙΑΣ

Digitized by Google

Εὐτέρπη. Μία τῶν ἐννέα Μουσῶν ἐν Πιερίᾳ, θυγάτηρ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Μνημοσύνης, προϊσταμένη τῆς αὐλῳδικῆς. Λέγεται μήτηρ τοῦ Ρήσου ἀπὸ τοῦ Στρυμόνος, ἔτι δὲ τοῦ Λίνου. Ὑπάρχουσιν ἀπεικονίσεις αὐτῆς μετὰ τοῦ αὐλοῦ ἐπὶ διαφόρων ἀγγείων, ὅπως καὶ ἐπὶ τοῦ περιφήμου βωμοῦ τῆς Περγάμου, ἔνθα εἰκονίζεται ἀγὼν τῶν θεῶν κατὰ τῶν Γιγάντων. Ὁμοίως καὶ κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους φέρεται ἐν ἀναγλύφοις ἐπὶ σαρκοφάγων. ΑΚ. Χ. Δ.

Ὁ αὐλητὴς Ὕαγνις καὶ ἡ μοῦσα Εὐτέρπη.
[Μωσαϊκὸν Τρέβης.]

Εὐτέρπη *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς νήσου Πόρου (βλ. λ. *Αἰγαῖον* τ. Β′ σ. 396 γ′).

Εὐτέρπη (Euterpe) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 27. Ἀνεκαλύφθη τὴν 8ην Νοεμβρίου 1853 ὑπὸ τοῦ J. Hind ἐν Λονδίνῳ. Σ. Π.

«Εὐτέρπη». Μουσικὸν βιβλίον περιέχον διὰ βυζαντινῆς παρασημαντικῆς τετονισμένα πλεῖστα ἔντεχνα ἀραβοπερσικὰ ᾄσματα ὡς καί τινα ἑλληνικὰ ἐξηγηθέντα εἰς τὸ ἐν χρήσει γραφικὸν σύστημα τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς ὑπὸ Γρηγορίου πρωτοψάλτου καὶ Χουρμουζίου χαρτοφύλακος. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἐξεδόθη τύποις ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1830 ὑπὸ Θεοδώρου τοῦ Φωκαέως καὶ Σταυράκη τοῦ Βυζαντίου, οἵτινες παρέλειψαν ὅμως ν' ἀναφέρωσι τὸν κύριον ποιητὴν τῆς συλλογῆς ταύτης Ζαχαρίαν τὸν Χανεντὲν (μελῳδόν), τονίσαντα τὰ ᾄσματα ταῦτα κατὰ τὸ 1790 εἰς τὸ ἀρχαῖον στενογραφικὸν σύστημα τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

— **«Εὐτέρπη».** Ἑλληνικὸν φιλολογικὸν περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τοῦ 1848, ὑπὸ τοῦ Γρηγορίου Καμπούρογλου. Ἡ «Εὐτέρπη» ὑπῆρξε τὸ πρῶτον ἐκδοθὲν ἑλληνικὸν περιοδικὸν ὑπὸ καθαρῶς φιλολογικὴν μορφήν. Εἰς τοῦτο συνειργάζοντο οἱ διαπρέποντες τότε συγγραφεῖς, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Ἀλέξανδρος Ραγκαβῆς, Κωνσταντῖνος Παπαρρηγόπουλος, Νικόλαος Δραγούμης, ἐν αὐτῷ δὲ εἰσήχθη κατὰ πρῶτον τὸ χρονογράφημα ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Πώπ, ἐκθέτοντος εἰς ἕκαστον φυλλάδιον τὴν πνευματικὴν καὶ κοινωνικὴν κίνησιν τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰ σημαντικώτερα γεγονότα τῆς κινήσεως ἐν Εὐρώπῃ. Διὰ τῆς «Εὐτέρπης» ἐδόθη ἀνάπτυξις τοῦ περιοδικοῦ τύπου ἐν Ἑλλάδι καὶ καθ' ὅλον τὸν ἑλληνισμόν, ὅπου ἐκυκλοφόρει αὕτη. Θ. Β.

εὐτέρπη (ἡ) (Euterpe) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *φοινικωδῶν*, περιλαμβάνον 10 εἴδη ἰθαγενῆ τῆς τροπικῆς Ἀμερικῆς. Εἶναι εἶδος ὑψηλῶν φοινίκων μὲ εὐθυτενῆ λεπτὸν κορμὸν ἐπιμήκη, στενὰ φύλλα καὶ ἀκανθώδη ἄνθη σκοτεινῶς πορφυροῦ χρώματος. Γνωστότερον εἶδος *εὐτέρπη ἡ βρώσιμος* (Euterpe edulis) καὶ *εὐτέρπη ἡ λαχανηρὰ* (Euterpe oleracea). Ἐκ τοῦ καρποῦ τῆς τελευταίας, γνωστῆς ἐν Ἀγγλίᾳ ἰδίως, κατασκευάζεται δροσιστικὸν εὔγευστον ποτόν. Κ. ΠΑΠ.

εὐτηκτικὸν *σημεῖον [Φυσ.]*. Θεωρήσωμεν δύο οὐσίας, π. χ. ναφθαλίνην καὶ διφαινυλαμίνην, αἵτινες ἐν ὑγρᾷ καταστάσει μίγνυνται κατὰ πᾶσαν ἀναλογίαν. Ἐὰν ἀναχωρήσωμεν ἀπὸ καθαρᾶς ναφθαλίνης, ἧς τὸ σημεῖον πήξεως εἶναι 79°,5 διὰ προσθήκης διφαινυλαμίνης τὸ σημεῖον πήξεως ταπεινοῦται. Ἐξ ἄλλου ἀναχωροῦντες πάλιν ἐκ καθαρᾶς διφαινυλαμίνης, ἧς τὸ σημεῖον πήξεως εἶναι 52°,6 διὰ προσθήκης αὐξουσῶν ποσοτήτων ναφθαλίνης παρατηροῦμεν, ὅτι τὸ σημεῖον πήξεως αὐτῆς ταπεινοῦται. Ἐκ τούτων παρατηροῦμεν ὅτι δυνάμεθα νὰ παρασκευάσωμεν σειρὰν μιγμάτων, ἅτινα ἀποτελοῦσιν ἐνδιάμεσα βαθμιαίας μεταβάσεως ἐκ τῆς καθαρᾶς ναφθαλίνης εἰς τὴν καθαρὰν διφαινυλαμίνην. Ἀνευρίσκομεν ὅτι τὸ σημεῖον πήξεως 79°,5 ἐλαττοῦται βαθμιαίως, δι' ὡρισμένον μῖγμα λαμβάνει ἐλαχίστην τιμὴν καὶ ἀκολούθως αὐξάνει μέχρι τοῦ σημείου πήξεως τῆς καθαρᾶς διφαινυλαμίνης. Γραφικῶς τ' ἀνωτέρω εἰκονίζονται ὑπὸ τοῦ παρατιθεμένου σχήματος, ἐν ᾧ ὡς τετμημέναι λαμβάνονται ἡ ἑκατοστιαία περιεκτικότης τοῦ μίγματος εἰς ναφθαλίνην, ὡς τεταγμέναι δὲ τὰ σημεῖα πήξεως. Τὸ μῖγμα ἐκεῖνο ὅπερ παρουσιάζει τὸ ταπεινότερον σημεῖον πήξεως (τήξεως) καλεῖται *εὐτηκτικόν*, τὸ δ' ἀντίστοιχον σημεῖον τῆς καμπύλης *εὐτηκτικὸν σημεῖον* καὶ χαρακτηρίζεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τήκεται ὑπὸ σταθερὰν θερμοκρασίαν ὡς ὁμογενὲς σῶμα. Ἐὰν θέλωμεν ὅθεν νὰ σχηματίσωμεν ψυκτικὸν μῖγμα σταθερᾶς θερμοκρασίας, δέον νὰ ἐπιτύχωμεν τοιοῦτον εὐτηκτικὸν μῖγμα, καθόσον μίγματα διαφόρων συνθέσεων δὲν πήγνυνται ὑπὸ σταθερὰν θερμοκρασίαν. Ἐὰν ἔχωμεν μῖγμα τῶν δύο οὐσιῶν ἐν ὑγρᾷ καταστάσει, τότε πήγνυται ἡ οὐσία, ἥτις ὑφίσταται ἐν περισσείᾳ εἰς θερμοκρασίαν καθοριζομένην ἐκ τῆς ἑκατοστιαίας συνθέσεως τοῦ ὑγροῦ μίγματος. Διὰ τῆς πήξεως ὅμως τὸ ἡνωμένον διάλυμα καθίσταται πλουσιώτερον ὅσον ἀφορᾷ τὴν δευτέραν οὐσίαν καὶ τὸ σημεῖον πήξεως τῆς πρώτης ταπεινοῦται ἔτι περισσότερον, τοῦτο δὲ διαρκεῖ μέχρις ὅτου τὸ μῖγμα λάβῃ τὴν σύνθεσιν τοῦ εὐτηκτικοῦ μίγματος. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἀμφότεραι αἱ οὐσίαι στερεοποιοῦνται καὶ ἡ θερμοκρασία διατηρεῖται σταθερὰ περὶ τὸ εὐτηκτικὸν σημεῖον. Κατ' ἀντίστροφον τρόπον γίνεται ἡ τῆξις οἱουδήποτε στερεοῦ μίγματος δύο οὐσιῶν ἐν τῇ θερμοκρασίᾳ ταύτῃ. Οὕτως, ὅταν σχηματισθῇ ἀρκετὴ ποσότης ὑγροῦ εὐτηκτικοῦ μίγματος, εἰς τρόπον ὥστε τὸ ἓν τῶν σωμάτων νὰ ἔχῃ ὑγροποιηθῆ τελείως, τότε τὸ φαινόμενον περαιτέρω δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς διάλυσις τοῦ ἐν περισσείᾳ ὑπάρχοντος σώματος ἐντὸς τοῦ εὐτηκτικοῦ μίγματος. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ φαινομένου τούτου ἡ θερμοκρασία ἀνέρχεται καὶ λαμβάνει τὴν θερμοκρασίαν πήξεως τὴν ἀντιστοιχοῦσαν εἰς τὴν ἑκατοστιαίαν σύνθεσιν τοῦ μίγματος. Τοιοῦτον ψυκτικὸν μῖγμα ἀποτελεῖ 1 μέρος καλίου καὶ 4 περίπου μέρη μαγειρικοῦ ἅλατος, δι' οὗ ἐπιτυγχάνεται ψῦξις ἀπὸ 0° μέχρις —21°. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

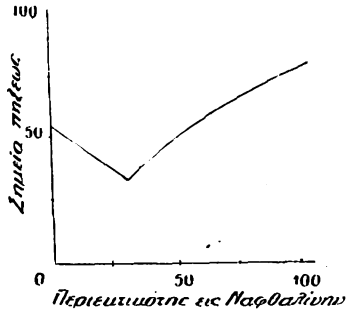

εὐτηκτικὸς (ὁ) *[Μεταλλοτ.]*· βλ. *εὐτηξία*.

εὐτηκτοειδὴς (ὁ) *[Μεταλλοτ.]*· βλ. *εὐτηξία*.

εὔτηκτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως τηκόμενος, ὁ διὰ μικρᾶς θερμάνσεως ἀναλυόμενος, ἀντίθ. *δύστηκτος*: «εὔτηκτος κηρός»· ‖ *εὔτηκτον* (τὸ) ὡς οὐσ., ἡ ἰδιότης τοῦ εὐτήκτου: «τὸ εὔτηκτον τοῦ κηροῦ, — τοῦ μολύβδου».

εὐτηξία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐτήκτου: «ἡ εὐτηξία τοῦ κηροῦ, — τοῦ μολύβδου».

— *[Μεταλλοτ.] Εὐτηξία* εἶναι ἡ ἰδιότης, ἣν ἔχει τὸ μῖγμα δύο ἢ πλειόνων σωμάτων νὰ παρουσιάζῃ δι' ὡρισμένην ἀναλογίαν μείξεως σημεῖον τήξεως χαμηλότερον τῶν σημείων τήξεως πάσης ἄλλης ἀναλογίας, ὡς καὶ τῶν σημεῖον τήξεως ἑκάστου τῶν καθαρῶν σωμάτων, ἐξ ὧν ἀπαρτίζεται. Ἡ ἀντιστοιχοῦσα θερμοκρασία καλεῖται *εὐτηκτική*. Κατὰ τὴν ἀναλογίαν ταύτην, καλουμένην ἐπίσης *εὐκτηκτικήν*, ἡ στερεοποίησις τῶν ἁπλῶν ἢ συνθέτων συστατικῶν ἐπέρχεται ταυτοχρόνως, ὡς διὰ μαγικῆς ράβδου, καὶ ἐμφανίζει πυκνὸν καὶ λεπτόκοκκον σύμφυρμα κρυστάλλων ὁμοιάζον πρὸς ὁμοιογενὲς σῶμα. Τὸ ἑτερογενὲς τοῦτο μεῖγμα κρυστάλλων ἀποτελεῖται, προκειμένου περὶ τῶν σωμάτων, εἴς τινας μὲν περιπτώσεις ἐκ τῶν συνιστώντων αὐτὸ καθαρῶν σωμάτων ἢ ὡρισμένων συνθέσεων αὐτῶν πρὸς ἄλληλα, εἰς ἄλλας δὲ ἐξ ἑνὸς τῶν συνιστώντων καθαρῶν σωμάτων καὶ ἐκ μεικτῶν κρυστάλλων, προκειμένου δὲ περὶ περισσοτέρων συνιστώντων σωμάτων ὁμοίως ἐκ τούτων ἢ τῶν πρὸς ἄλληλα ἑνώσεων, ἢ καὶ ἐπὶ πλέον ἐκ μεικτῶν κρυστάλλων. Οἱ μεικτοὶ οὗτοι κρύσταλλοι ἀποτελοῦνται ἐξ ὁμοιογενοῦς *φάσεως*, καθ' ἣν τὰ συνιστῶντα αὐτοὺς σώματα εὑρίσκονται μεμειγμένα πρὸς ἄλληλα ὡς εἰς ὑγρὰν διάλυσιν καὶ διὰ τοῦτο καλοῦνται καὶ *στερεὰ διαλύματα* ἢ *διαλύσεις*. Τὰ εὐτηκτικὰ μείγματα ἔχουσι σταθερὰν σύνθεσιν καὶ σταθερὰν θερμοκρασίαν τήξεως καὶ δύνανται νὰ ἀποτελέσωσι συστατικὸν συνθέσεως ἄλλων μειγμάτων.

Εὐτηκτικὰ ὠνομάσθησαν τὰ μείγματα τῷ 1884 ὑπὸ τοῦ Guthrie, ὅστις τῷ 1874 εἶχε προτείνει καὶ τὸ ὄνομα *κρυοϋδρικαὶ* ἑνώσεις, πολλὰς τῶν ὁποίων εἶχε τότε περιγράψει καὶ ὁ De Coppet τῷ 1871. Ἐπειδὴ ἐξετασθεῖσαι διὰ τοῦ μικροσκοπίου ἀπεδείχθη ὅτι δὲν ἦσαν ἑνώσεις, ἀλλὰ ἑτερογενῆ μείγματα, ἀντικατεστάθη ὁ ὅρος διὰ τοῦ εὐτηκτικὸς καὶ τὸ σχετικὸν σημεῖον ὠνομάσθη *σημεῖον εὐτηξίας*. Τὰ φαινόμενα εὐτηξίας ἐξετάζονται ἐν τῇ θερμοδυναμικῇ καὶ τῇ θεωρίᾳ τῶν φυσικοχημικῶν ἰσορροπιῶν καὶ διέπονται ὑπὸ διαφόρων νόμων διευκρινισθέντων κατὰ τὸν ΙΘ′ αἰῶνα, ὡς τῆς *κρυοσκοπίας* τοῦ Raoult, ἢ τῆς καταβιβάσεως τοῦ σημείου πήξεως τῶν διαλύσεων, τοῦ νόμου τῶν *φάσεων* τοῦ Ἀμερικανοῦ Willard Gibbs (1873—1878). Τὰ εὐτηκτικὰ μείγματα ἐφαρμόζονται διὰ τὴν κατασκευὴν ψυκτικῶν μειγμάτων ὡς ἡ γνωστὴ μαγειρικοῦ ἅλατος καὶ πάγου, ἢ ὕδατος καὶ ἀμμωνιακοῦ ἅλατος. Ἐπίσης εἶναι ἐν χρήσει διάφορα εὐτηκτικὰ κράματα ὡς τὸ μέταλλον Wood.

Ἡ ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος μέχρι σήμερον ἐξερεύνησις τῶν διαφόρων πετρωμάτων πλουτωνείων ἢ μεταμορφωσιγενῶν ἐν τῇ πετρογραφίᾳ καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν αὐτῶν μεθόδων ἐξερεύνησις τῶν εἰς τὰ μεταλλικὰ κράματα σχηματιζομένων εὐτηκτικῶν μειγμάτων ὡς καὶ τῶν μεικτῶν κρυστάλλων ἢ στερεῶν διαλυμάτων, τὰ μέγιστα προήγαγεν ἀμφοτέρους τοὺς κλάδους τούτους καὶ ἐπέρριψε πολὺ φῶς εἰς τὴν μελέτην αὐτῶν διὰ τῶν φυσικοχημικῶν μεθόδων, τῆς ἐξετάσεως τῆς θερμάνσεως καὶ ψύξεως τῶν διαφόρων πετρωμάτων καὶ μεταλλικῶν κραμάτων, ὡς καὶ τῆς μικροσκοπικῆς παρατηρήσεως (μικροσκοπικὴ περιγραφή, μεταλλογραφία). Τὰ φαινόμενα ταῦτα παρίστανται διὰ διαγραμμάτων ἰσορροπίας, εἰς τὰ ὁποῖα εἰς τὰς τετμημένας φέρεται ἡ ἑκατοστιαία ἀναλογία τοῦ ἑνὸς τῶν συστατικῶν καὶ εἰς τὰς τεταγμένας ἡ ὑπὸ μελέτην μετρουμένη ἰδιότης ὡς θερμοκρασία τήξεως, ἡ ἀγωγιμότης κτλ. Ὅταν τὰ μεταβαλλόμενα συστατικὰ εἶναι περισσότερα, γίνεται χρῆσις τριγωνικῶν καὶ στερεογραφικῶν διαγραμμάτων ἢ προβολῶν αὐτῶν κτλ. Παρετηρήθη δ' ὅτι κατὰ τὰ στερεὰ διαλύματα δύνανται καὶ αὐτὰ νὰ παρουσιάσουν ἄλλα σημεῖα μετατροπῆς ἤτοι μεταμορφώσεως τῶν ἰδιοτήτων τοῦ κράματος, ὅμοια πρὸς τὰ εὐτηκτικά, καὶ νὰ ἀποχωρισθῶσι νέα μείγματα, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, καθ' ὃν τὰ εὐτηκτικὰ ἐκ τῶν τετηγμένων διαλύσεων, τὰ ὁποῖα κατ' ἀναλογίαν ἐκλήθησαν *εὐτηκτοειδῆ*. Μεγίστην σημασίαν ἔχουσιν εἰς τὴν μελέτην τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων τοῦ σιδήρου τὰ διάφορα εὐτηκτικὰ εὐτηκτοειδῆ μείγματα. Οὕτω τὸ διάγραμμα ἰσορροπίας σιδήρου καὶ ἄνθρακος παρουσιάζει μεῖγμα εὐτηκτικὸν σιδήρου καὶ ἀνθρακούχου σιδήρου, τοῦ σεμεντίτου Fe_3C, δι' ἀναλογίαν 4, 1% τηκόμενον εἰς θερμοκρασίαν 1130° καὶ εὐτηκτοειδὲς μετατρεπόμενον εἰς μεικτοὺς κρυστάλλους καὶ ἕτερον ἐνδιάμεσον εὐτηκτοειδὲς μεῖγμα εἰς θερμοκρασίαν 720° περίπου καὶ ἔχον ἀναλογίαν 0, 9% ἄνθρακος. Τὸ εὐτηκτοειδὲς τοῦτο, ἀποτελούμενον ἀπὸ διαδοχικὰς ζώνας πάλιν σιδήρου (φερρίτου) καὶ σεμεντίτου, ἔχει μαργαριτώδη ὄψιν ὑπὸ τὸ μικροσκόπιον, κληθὲν διὰ τοῦτο *περλίτης*· ἔχει μεγίστην σημασίαν διὰ τὴν διάκρισιν τῶν χαλύβων καὶ τῶν ἰδιοτήτων αὐτῶν. Ἐν γένει ἡ εὐτηξία καὶ τὰ συναφῆ φαινόμενα ἔχουσι μεγίστην σημασίαν θεωρητικὴν καὶ πρακτικήν. Θ. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

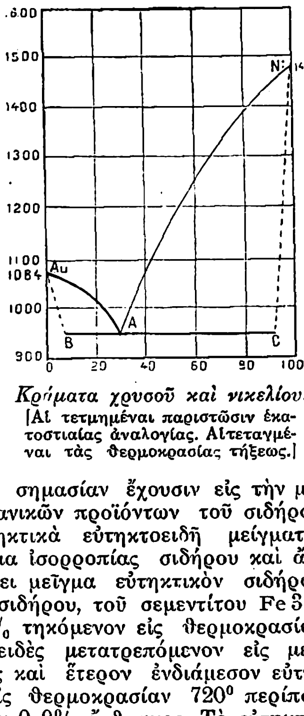

Κράματα χρυσοῦ καὶ νικελίου.
[Αἱ τετμημέναι παριστῶσιν ἑκατοστιαίας ἀναλογίας. Αἱ τεταγμέναι τὰς θερμοκρασίας τήξεως.]

εὐτίχουρος (ὁ) (Eutichurus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κλουβιονιδῶν*, περιλαμβάνον εὐμεγέθεις ἀράχνας μὲ χρῶμα φαιόν, ὑπέρυθρον ἢ λευκὸν καὶ σῶμα κεκαλυμμένον ὑπὸ πυκνῶν τριχῶν. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

εὐτοκία (ἡ)· ὁ εὔκολος, ὁ φυσιολογικός, ὁ ἀκίνδυνος τοκετός, ἀντίθ. *δυστοκία*.

— *[Μαιευτ.]* Καλεῖται *εὐτοκία* ὁ ὁμαλῶς διεξαγόμενος τοκετός. Πρὸς ἐπίτευξιν τῆς εὐτοκίας, ὅταν αἱ συστολαὶ τῆς μήτρας εἶναι ἀδύνατοι ἢ ἀραιαί, ἤτοι ὑπάρχῃ ἡ καλουμένη ἀδράνεια ταύτης, χρησιμοποιοῦνται διάφοροι φαρμακευτικαὶ οὐσίαι. Ὡς τοιαῦται χορηγοῦνται τὰ σάκχαρα ἐν γένει (γαλακτοσάκχαρον ἢ κοινὸν σάκχαρον) εἰς δόσιν 25 γραμμαρίων λ. χ., διαλελυμένα ἐν ὕδατι ἢ γάλακτι, καθ' ἡμέραν παρεχόμενα· ἐπίσης χορηγεῖται ἡ κινίνη (θειικὴ κινίνη) εἰς δόσιν 0, 50 μέχρι 1 γραμ. κατ' ἀραιὰ διαστήματα· ἐσχάτως δ' ἐχρησιμοποιήθη ἐπιτυχῶς τὸ ἐκχύλισμα τῆς ὑποφύσεως, ἡ ὑποφυσίνη (pituitrine), ἀρκεῖ ὅμως ἡ διαστολὴ τοῦ στομίου τῆς μήτρας νὰ ἦ τελεία, ἄλλως τὸ φάρμακον ἐνεργεῖ ἐπικινδύνως. Ἡ δὲ ἐρι-

Digitized by Google

σιβώδης βρύζα (seigle ergoté), ἥτις ἐθεωρεῖτο ἄλλοτε ὡς εἰδικὸν πρὸς εὐτοκίαν φάρμακον, ἐγκατελείφθη ἤδη τελείως, ὡς δυναμένη νὰ προκαλέσῃ τετανικοὺς σταθμοὺς τῆς μήτρας καὶ τὴν ῥῆξιν ἐνίοτε ταύτης, χρησιμοποιεῖται δὲ μόνον εἰς τὰς μετὰ τόκον αἱμορραγίας πρὸς ἐπίσχεσιν αὐτῶν, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως ἡ μήτρα νὰ εἶναι τελείως κενή. Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

—**εὐτοκίας ζώνη** *[Μαιευτ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ χρησιμοποιουμένη ὑπὸ τῶν ἐγκύων ζώνη, ἰδίᾳ κατὰ τοὺς δύο ἢ τρεῖς τελευταίους μῆνας τῆς κυήσεως, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως διακρατηθῇ ἐν καλῇ θέσει τὸ ἐν τῇ μήτρᾳ ἔμβρυον, κυρίως δὲ ὁσάκις ἡ θέσις αὕτη τοῦ ἐμβρύου ἐπετεύχθη δι' ἐξωτερικῶν χειρισμῶν (Pinard). Μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ζώνης ταύτης πληροῦνται ἀέρος οἱ συμπεφυκότες πρὸς ταύτην τέσσαρες εἰδικοὶ ἐλαστικοὶ σάκκοι, διὰ τῆς καταλλήλου διευθετήσεως τῶν ὁποίων καθηλοῦνται οἱ πόλοι τοῦ ἐμβρύου, εἰς τρόπον ὥστε νὰ παραμείνῃ τὸ ἔμβρυον μέχρι τοῦ τοκετοῦ ἐν τῇ καλῇ ταύτῃ θέσει, ἐν ᾗ διὰ τοῦ δι' ἐξωτερικῶν χειρισμῶν μετασχηματισμοῦ ἐτέθη. Οὕτω διὰ τῆς ζώνης τῆς εὐτοκίας παρακωλύεται τὸ ἔμβρυον νὰ λάβῃ πλημμελῆ θέσιν ἐν τῇ μήτρᾳ. Μ. Ν. Κ.

εὐτόκιος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ βοηθῶν εἰς τὸν τόκον, εἰς τὴν γένναν· ὁ εὐκολύνων τὴν γένναν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν γένναν.

Εὐτόκιος. Θρᾷξ, περὶ τὰ τέλη, πιθανῶς, τῆς Δ' ἑκατονταετηρίδος ζῶν. Καταταχθεὶς ἐν τῷ στρατῷ, καὶ πολλὰ τοῦ στρατοῦ χρήματα κλέψας, ἦλθεν εἰς Παλαιστίνην, καὶ καταλαβὼν τὴν Ἐλευθερόπολιν, πολλὰ χρήματα ἔδιδεν, ἵνα κατατάξωσιν αὐτὸν εἰς τὴν βουλὴν οἱ Ἐλευθεροπολῖται· ἀλλὰ τὴν τῶν χρημάτων προέλευσιν ὑποπτευόμενοι ἠρνήθησαν οἱ κάτοικοι νὰ δεχθῶσιν αὐτόν. Ἐκεῖθεν φυγών, ἦλθεν εἰς Ἀσκάλωνα, ὅπου Κρατερὸς ὁ πρόκριτος ἐχορήγησεν αὐτῷ τὴν ζητουμένην τιμήν. Οἱ συμπολῖται Θρᾷκες μαθόντες τὸ κρησφύγετον αὐτοῦ ἀπῄτουν ἀπὸ τοῦ Κρατεροῦ τὸν Εὐτόκιον καὶ τὰ χρήματα, ἀλλ' αὐτὸς οὐδὲν ἔδιδε· καὶ ἐπὶ τέλους, δικασθείσης τῆς ὑποθέσεως, ἐκέρδησαν ὁ Κρατερὸς καὶ ὁ Εὐτόκιος (*Εὐνάπιος* παρὰ *Σουΐδ.* λ. Εὐτόκιος). Μ. Ι. Γ.

—**Εὐτόκιος** ὁ ***Ἀσκαλωνίτης.*** Ἕλλην γεωμέτρης καὶ μαθηματικὸς ἀκμάσας κατὰ τὸν ΣΤ' μ. Χ. αἰῶνα ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ. Διετέλεσε μαθητὴς τοῦ Ἀμμωνίου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ ἔγραψεν ὑπομνήματα εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ Ἀρχιμήδους «Περὶ σφαίρας καὶ κυλίνδρου» καὶ «Περὶ μετρήσεως τοῦ κύκλου», ἅτινα ἀφιέρωσεν εἰς τὸν διδάσκαλόν του Ἀμμώνιον. Ἐπίσης ἔγραψεν ὑπομνήματα εἰς τὰ τέσσαρα πρῶτα βιβλία τῶν «Κωνικῶν τομῶν» Ἀπολλωνίου τοῦ Περγαίου, ἅτινα ἀφιέρωσεν εἰς τὸν συμμαθητήν του Ἀνθέμιον τὸν Τραλλιανόν, τὸν γνωστὸν ἀρχιτέκτονα τῆς Ἁγίας Σοφίας. Τὰ εἰς τὸν Ἀμμώνιον ἀφιερωμένα ὑπομνήματα φέρουν εἰς τὸ τέλος τὴν σημείωσιν, ὅτι πρὶν ἐκδοθοῦν ἐπεθεωρήθησαν ὑπὸ τοῦ Ἰσιδώρου τοῦ Μιλησίου, ἐξ οὗ εἰκάζουν τινὲς ὅτι ὁ Εὐτόκιος διετέλεσε μαθητὴς καὶ τοῦ Ἰσιδώρου. Τὰ ὑπομνήματα τοῦ Εὐτοκίου περιελήφθησαν εἰς τὰς πλήρεις ἐκδόσεις τοῦ Ἀρχιμήδους καὶ Ἀπολλωνίου, εἶναι δὲ πολύτιμα, διότι διευκολύνουν τὴν κατανόησιν τοῦ Ἀρχιμήδους καὶ παρέχουν εἰδήσεις περὶ ἀπολεσθέντων μαθηματικῶν συγγραμμάτων καθὼς καὶ ἀποσπάσματά τινα. Πλὴν τούτων ὁ Εὐτόκιος ἔγραψε καὶ περὶ τῶν κανόνων τοῦ πολλαπλασιασμοῦ, τῆς διαιρέσεως, καθὼς καὶ περὶ τῆς τετραγωνικῆς ῥίζης. Ἡ πρώτη ἔκδοσις τῶν ὑπομνημάτων εἰς τὰ ἔργα τοῦ Ἀπολλωνίου ἔγινεν ἐν Βασιλείᾳ τῷ 1544. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

εὔτοκος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ εὐκόλως, ὁ ἀκινδύνως τίκτων, ἀντίθ. *δύστοκος*: «ὁ ἵππος τῶν τετραπόδων ἁπάντων εὐτοκώτατος» (*Ἀριστοτέλ.*).

εὐτολμαετὸς ἢ ***ἀετὸς Μπονέλλι*** (aquila fasciata) *[Ζῳολ.]*· βλ. λ. *ἀετὸς* (τ. Α' σ. 816 α').

εὐτολμία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐτόλμου, μεγάλη τόλμη, θάρρος, γενναιότης: «στρατηγικὴ εὐτολμία».

εὔτολμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων πολλὴν τόλμην, θαρραλέος, γενναῖος, τολμηρός: «ἄνδρες θυμοειδεῖς καὶ εὔτολμοι».—Ἐπίρρ. ***εὐτόλμως.***

εὔτομος (ὁ) (Eutomus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ῥυγχοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σκολυτιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους κανθάρους μὲ σῶμα κυλινδρικὸν καὶ ἐπίμηκες. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Ἀμερικῇ καὶ ἐνδιαιτώμενα ἐπὶ διαφόρων ἀνθέων.

εὐτονία (ἡ)· ἡ δύναμις, ἡ εὐρωστία· ‖ σταθερότης φύσεως, καρτερία.

Εὐτόνιος. Ἀρχιατρός, ζήσας πρὸ τῶν χρόνων τοῦ Ὀρειβασίου, ἐν τῇ «Συνόψει» τοῦ ὁποίου (V, 128) ἀναφέρεται σύγχρισμα ἰσχιαδικόν. ΑΡ. Π. Κ.

εὔτονος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ καλῶς ἐντεταμένος, εὔρωστος, ἰσχυρός, ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν μελῶν τοῦ σώματος: «εὔτονοι μύες,—ὦμοι», «εὔτονα νεῦρα,—σώματα».—Ἐπίρρ. ***εὐτόνως.***

εὐτοξήρης (ὁ) (Eutoxeres) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *τροχιλιδῶν*, περιλαμβάνον κολύβρια ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς, διακρινόμενα διὰ τὸ μικροσκοπικὸν σῶμά των καὶ τὸ ποικιλόχρουν πτέρωμά των. Δ. Ν. Π.

εὐτόρνευτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· εὐκολοτόρνευτος· ‖ ὁ καλῶς τορνευμένος.

εὔτορνος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· εὐτόρνευτος.

εὐτραπελία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐτραπέλου, ἀστειότης, παιγνιώδης ἐμφάνισις· κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη ἡ εὐτραπελία εἶναι μεσότης μεταξὺ ἀγροικίας καὶ βωμολοχίας.

—*[Λαογρ.]* Ἡ σκωπτικὴ διάθεσις καὶ ἡ τάσις πρὸς πρόκλησιν γέλωτος ἀποτελοῦν χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν κατὰ φύσιν βιούντων λαῶν, παραμένον καὶ καλλιεργούμενον ἔτι μᾶλλον διὰ τῆς ἀνόδου αὐτῶν εἰς ἀνωτέρας βαθμῖδας πολιτισμοῦ. Ἡ κοινωνικὴ συμβίωσις ἀποκαλύπτει εἰς τὰ ὄμματα τῶν προσεκτικῶν παρατηρητῶν διαφόρους ἀτελείας καὶ ἀδυναμίας τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, αἱ ὁποῖαι γίνονται κατ' ἀρχὰς ἀντικείμενον σκώμματος μὲ διδακτικήν πως χροιάν, κατόπιν δὲ μεταβάλλονται εἰς πηγὴν γέλωτος διὰ τῆς εὐτραπέλου περιγραφῆς των καὶ διὰ προκλήσεως συμπτώσεων καὶ γεγονότων γελοίων.

Τὸ εὐτράπελον πνεῦμα, κατ' ἀρχὰς ἐκ τῆς ἀντικειμενικῆς πραγματικότητος ἐμπνεόμενον καὶ βραδύτερον εἰς τὸ πλάσμα καὶ τὴν ἐπινόησιν καταφεῦγον, στρέφεται πρῶτον πρὸς τὰ συγκεκριμένα πρόσωπα καὶ δημιουργεῖ διηγήσεις, αἱ ὁποῖαι ἔχουν καθαρῶς τοπικὸν χαρακτῆρα. Κάθε τόπος καὶ κάθε χωρίον ἔχει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ τὸν κωμικόν του ἥρωα, ὁποῖος παρέχει τὴν ὕλην καὶ τὴν ἀφορμὴν ὅπως γεννηθοῦν ποικίλαι διηγήσεις, εἴτε ἐκ τοῦ φυσικοῦ, εἴτε πολλάκις καὶ πλασταί. Αἱ διηγήσεις αὗται, ἐπερχομένης βαθμηδὸν λήθης τῶν προσώπων εἰς τὰ ὁποῖα ἀνεφέροντο, χάνουν τὸν τοπικόν των χαρακτῆρα καὶ καθίστανται κατ' ἐξοχὴν εὐτράπελοι. Πλὴν τῶν καθαρῶς τοπικῶν τούτων εὐτραπέλων διηγήσεων ὑπάρχουν καὶ αἱ ἀναφερόμεναι ὄχι εἰς ἄτομα (κατὰ τὴν ἀφετηρίαν των), ἀλλ' εἰς ὁμάδας, καὶ σκώπτουσαι τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα, τὴν ἀμάθειαν, τὴν ἄγνοιαν, τὴν ἠλιθιότητα, τὴν ἀγροικίαν, τὴν ἀφέλειαν, τὴν φιλαργυρίαν, τὴν νωθρότητα καὶ ἄλλα παρόμοια ἐλαττώματα, χωρίων, τόπων, ἐθνῶν, κοινωνικῶν τάξεων, ἐπαγγελμάτων καὶ φύλου.

Τῶν διηγήσεων τούτων κοινὸν χαρακτηριστικὸν εἶναι τὸ σύντομον καὶ ἀνεκδοτικὸν τοῦ ὕφους καὶ ὁ περιορισμός των εἰς ἓν καὶ μόνον ἐπεισόδιον. Καθαρῶς εὐτράπελον χαρακτῆρα ἔχει τρίτη κατηγορία διηγήσεων, σκοπὸς τῶν ὁποίων δὲν εἶναι τὸ σκῶμμα, διότι δὲν λαμβάνουν ἀφετηρίαν ἐκ τῆς κωμικῆς ἀντικειμενικῆς πραγματικότητος, ἀποτελοῦσαι εὔθυμα εὑρήματα, ἀλλ' ἡ ἀτλῆ πρόκλησι γέλωτος διὰ συσσωρεύσεως ὅλως κωμικῶν ἐπεισοδίων, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀδύνατον νὰ συναντήσῃ τις εἰς τὴν πραγματικότητα. Οὕτως αἱ διηγήσεις αὗται μᾶς παρέχουν τύπους κωμικούς, ὅπως τοῦ ἀμαθοῦς ἢ τοῦ ἠπατημένου συζύγου, τοῦ πανούργου ἢ τοῦ ἠλιθίου, ἢ πείσμονος ὑπηρέτου, τοῦ ἀσελγοῦς κληρικοῦ ἢ καὶ γενικώτερον τοῦ ἠλιθίου, τοῦ κουτοπονήρου κτλ. Τὸ ὕφος τῶν διηγήσεων τούτων πλησιάζει πρὸς τὸ διεξοδικὸν ὕφος τῶν παραμυθίων, κατέχον μέσον τι μεταξὺ τῆς βραχύτητος τῶν ἐντελῶς ἐπεισοδιακῶν ἀνεκδοτικῶν πρωτογόνων διηγήσεων καὶ τῶν παραμυθιακῶν. Αἱ παραμυθιακαὶ τέλος εὐτράπελοι διηγήσεις ἀποτελοῦν σύνθεσιν καὶ ἐξέλιξιν τῶν προηγουμένων διὰ συσσωρεύσεως πολλῶν ἐπεισοδίων ὁμοίας αἰτίας (παραμύθι τοῦ ἠλιθίου, περὶ εὐχῶν, παραμύθι κωφῶν, παραμύθι σπανῶν) ἢ διὰ παρῳδίας τῶν σοβαρῶν οὕτως εἰπεῖν παραμυθίων.

Αἱ εὐτράπελοι διηγήσεις καθόλου συναντῶνται μὲ τὴν αὐτὴν ποικιλίαν ἣν ἔχουν σήμερον καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, προερχόμεναι διὰ τῶν ἀνωτέρω ἀναφερομένων τρόπων, ὡς καὶ διὰ τῆς ἐπινοητικότητος τῶν ποιητῶν τῶν μίμων, ἀντίστοιχος τῆς ὁποίας σήμερον εἶναι ἡ ἐπινοητικότης καὶ ἡ εὐτραπελία τοῦ θεάτρου τῶν σκιῶν (Καραγκιόζη). Συλλογὴν εὐτραπέλων διηγήσεων κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἔχομεν τὸν «Φιλόγελων», ἀποδιδόμενον εἰς τὸν Ἱεροκλέα καὶ τὸν Φιλάγριον. Σήμερον παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ αἱ εὐτράπελοι διηγήσεις (πολλαὶ τῶν ὁποίων ἀναφέρονται εἰς τὸν ἐξ Ἀνατολῆς κωμικὸν ἥρωα Ναστραντὶν Χότζα) καλοῦνται εἰδικῶς *μουραμπάδες* καὶ *καλιῶρες*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Εὐτραπέλους διηγήσεις ἐδημοσίευσαν ἐν «Λαογραφίᾳ» οἱ *Θ. Ἀθανασόπουλος* τ. ΣΤ. σ. 246.—*Σ. Βίος*, τ. Δ. 476, τ. Ε σ. 624, τ. ΣΤ. σ. 613, *Α. Διαμαντάρας*, τ. Ε. σ. 624, *Α. Ζώης*, τ. Η. σ. 227, *Χ. Κορύλλος*, τ. Β. σ. 691, τ. Γ. σ. 668, τ. Δ. σ. 714, τ. ΣΤ. 246, τ. Η. σ. 513, *Γ. Καψάλης*, τ. ΣΤ. σ. 503, *Ν. Λάσκαρης*, τ. Η. σ. 560, *Δ. Λουκόπουλος* τ. Η. σ. 13, *Π. Σεφερλῆς*, τ. Β. σ. 161. 194, τ. Γ σ. 409, *Α. Τραυλαντώνης*, τ. Α. σ. 331. 415.—Πρβλ. καὶ *Ἀνωνύμου*, 90 μουραμπάδες ἤτοι χαζομάρες καὶ ἐξυπνάδες τοῦ Γερο-Κούτρα (Ἀθῆναι 1899).—*Σ. Κυριακίδου*, Ἑλληνικὴ Λαογραφία Α. σ. 208 κ. ἑ.

—Ω.

εὐτράπελος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ἀστεῖος, ὁ δυνάμενος νὰ σκώπτῃ μετὰ κομψότητος, ὁ μὴ ἐκτρεπόμενος εἰς λυπηρὰ καὶ ἀνάγωγα σκώμματα, παιγνιώδης, χαριτολόγος· ‖ «εὐτράπελος διήγησις» διήγησις ἀστεία πρὸς θυμηδίαν καὶ διάχυσιν.

εὐτράπελος (ὁ) (Eutrapelus) *[Ζῳολ.]* Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *λαγριδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μὲ σῶμα ἐπίμηκες, πολυτριχωτόν, χρώματος πρασινοϋποφαίου. Γνωστὰ ἓξ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος χώρας καὶ τὴν Αὐστραλίαν. Δ. Ν. Π.

εὐτραφὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ἀρκούντως τεθραμμένος, παχύς, κοιν. *καλοθρεμμένος*· ‖ εὔσωμος, σωματώδης.—Ἐπίρρ. ***εὐτραφῶς.***

εὐτράχηλα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ ζῷα, ἅτινα ἔχουσι κανονικῶς διαπεπλασμένον τράχηλον. Ὁ ὅρος κυρίως χρησιμοποιεῖται ἐπὶ τοῦ ἵππου. Δ. Ν. Π.

εὐτράχηλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων ὡραῖον τράχηλον.

εὐτράχηλος (ὁ) (Eutrachilus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ῥυγχοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *βρενθιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον γνωστὸν εἶδος ἰθαγενὲς τῆς Ἰάβας.

εὐτρεπὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ παρεσκευασμένος, ὁ ἡτοιμασμένος, ὁ τακτοποιημένος, κοιν. *συγυρισμένος*.

— **εὐτρεπὴς *ἄγκυρα*** *[Ναυτ.]*· βλ. λ. *ἄγκυρα* (τ. Α. σ. 410α') καὶ *εὐτρεπίζω*.

εὐτρεπίζω· παρασκευάζω, ἑτοιμάζω, τακτοποιῶ, κοιν. *συγυρίζω* (ἡ σημασία συμπίπτει μετὰ τῆς τοῦ *εὐπρεπίζω* (βλ. λ.).

—*[Ναυτ.]* *Εὐτρεπίζω* σημαίνει: —1) ἀπαλλάσσω τὴν ἅλυσιν (κοιν. *νετάρω*, γαλλ. dépasser le tours, ἀγγλ. to clear the hawses) ἀπὸ τὰς ἃς ἔχει ὑποστῆ *συστροφὰς* (βλ. λ. *βερίνες*). —2) Ἐλευθερῶ τὴν ἄγκυραν (κοιν. *νετάρω*, γαλλ. dégager l'ancre, ἀγγλ. to clear the anchor) ἀπὸ τὴν ἅλυσίν της, ἐὰν ἐκείνη ἀνέδυσεν ὀνυχόπλεκτος ἢ στυπόπλεκτος. Σ. Ε. Λ.

εὐτρέπισις—*εως* (ἡ), ἢ ***εὐτρεπισμὸς*** (ὁ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *εὐτρεπίζειν*, ἑτοιμασία, τακτοποίησις, κοιν. *συγύρισμα*.

εὐτρεπιστὴς (ὁ)· ὁ εὐτρεπίζων, ὁ προετοιμάζων, ὁ τακτοποιῶν.

εὐτρεπιστία (ἡ) (eutrépistie) *[Ἰατρ.]* Διὰ τοῦ ὅρου τούτου ἐπισημαίνεται μέθοδος θεραπευτικὴ ἀποσκοποῦσα εἰς τὴν προπαρασκευὴν τοῦ ἀρρώστου, ὅπως ἀντιστῇ εἰς τοὺς κινδύνους ἐνδεχομένης σηπτικῆς λοιμώξεως. Μ. Ν. Κ.

Εὔτρη ἢ ***Εὐτρήσιον*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς Ἀρκαδίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Παυσανίου (Η' 27, 3). Ὑπὸ Εὐτρησίων ἐκτίσθησαν τὰ πολίσματα: Τρικόλωνοι, Ζοίτειον, Χαρισία, Πτολέδερμον, Κναῦσον, Παρώρεια. —Π.

Εὔτρησις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Βοιωτίας παρὰ τὴν ἐκ Θεσπιῶν εἰς Πλαταιὰς ὁδόν, κώμιον τῶν Θεσπιέων. Ὁ Ὅμηρος (Ἰλ. Β. 502) ἀναφέρει ταύτην ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν βοιωτικῶν πόλεων «ὅσοι ὑπὸ Ἴλιον ἦλθον», ὡς μετασχοῦσαν τῆς κατὰ τῆς Τροίας ἐκστρατείας διὰ πλοίων καὶ στρατοῦ. Ἐνταῦθα κατὰ Στράβωνα (Θ' 411) κατῴκουν Ζῆθος καὶ Ἀμφίων πρὶν βασιλεύσωσιν ἐν Θήβαις. Εἰς τοὺς δύο τούτους Στέφανος ὁ Βυζάντιος ἀποδίδει καὶ τὴν διὰ τειχῶν ὀχύρωσιν αὐτῆς. Κατὰ τὸν αὐτὸν συγγραφέα ἡ πόλις ἐκλήθη οὕτω «διὰ τὸ πολλαῖς αὐτὴν πρότερον χρήσασθαι ῥύμαις», κατὰ δὲ τὸν Εὐστάθιον «διὰ τὸ πολλαῖς αὐτὴν ῥυμοτομίαις οἱονεὶ συντετρῆσθαι τεμνομένην εἰς ἀμφόδους συχνάς». Ἐνταῦθα ἐτιμᾶτο ὁ Ἀπόλλων, ὁ ἐπικαλούμενος *Εὐτρησίτης*, πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου ὑπῆρχον ἱερὸν καὶ μαντεῖον ἐνδοξότατον. Ἡ Εὔτρησις ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν ῥωμαϊκῶν ὑποστᾶσα ἐπανειλημμένας καταστροφάς, ἀνεκτίζετο ἐκ νέου ἐπὶ τῶν ἐρειπίων αὐτῆς, ἀλλ' ἀποτελοῦσα κώμιον τῶν Θεσπιέων περιέπεσεν εἰς ἄγνοιαν. Ὁπωσδήποτε ὅμως εἶναι βέβαιον, ὅτι καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους ἀπετέλει συνοικισμόν. Κατὰ δὲ τοὺς μεταβυζαντινοὺς χρόνους ἡ αὐτὴ περιφέρεια καταληφθεῖσα ὑπὸ τῶν Φράγκων ἀπέβη φεουδον ἰσχυροῦ τινος Φράγκου, ὁ ὁποῖος ἔκτισε τὸν ἐπὶ τοῦ πύργον ἐπὶ τοῦ παρακειμένου λόφου, σωζόμενον μέχρι σήμερον ἐν ἠρειπωμένῃ καταστάσει. Ποῖον ὅμως ὄνομα ἔφερον οἱ μεταγενέστεροι συνοικισμοὶ δὲν εἶναι γνωστόν. Ὁ Bursian μόνον ἀναφέρει (Geogr. v. Gr. A' 240), ὅτι ἐνταῦθα εἶχον ἱδρυθῆ τρεῖς πλησίον ἀλλήλων κείμενοι συνοικισμοί, ὀνομαζόμενοι *Παραπουγγιά*, καὶ ὅτι εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου Ἀρκοπόδι παρετήρησεν ἐρείπια πολυγωνικοῦ τείχους, τὸ ὁποῖον ἀνα-

Digitized by Google

γει εἰς τοὺς χρόνους Ζήθου καὶ Ἀμφίωνος. Οἱ τρεῖς οὗτοι συνοικισμοὶ συγχωνευθέντες ἀργότερον ἀπετέλεσαν ἓν χωρίον, τὸ σημερινὸν *Παραπούγγια*. Ἐνταῦθα καὶ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου Ἀρκοπόδι ἡ ἀμερικανικὴ ἀρχαιολογικὴ σχολὴ Ἀθηνῶν ἐνήργησεν ἐσχάτως ἀνασκαφάς, τὴν ἐποπτείαν τῶν ὁποίων εἶχεν ἡ Hetty Goldman. Ἐκ τῆς περιληπτικῆς ἐκθέσεως, ἣν ἐδημοσίευσεν ἡ ἐποπτεύσασα, ἐβεβαιώθη ἡ ὕπαρξις καὶ ἡ ἐξέλιξις τῆς Εὐτρήσεως εἰς ἐπάλληλα στρώματα, ὧν τὸ κατώτατον καὶ ἀρχαιότατον ἀνάγεται εἰς τὴν νεολιθικὴν ἐποχήν. Εἰς τὸ στρῶμα τοῦτο εὑρέθησαν ἀγγεῖα παναρχαίας ἐποχῆς χειροποίητα καὶ τὸ σπουδαιότατον ἐρείπια οἰκιῶν, αἱ ὁποῖαι ἔχουσι τὸ ἡμικυκλικὸν σχῆμα τῆς καλύβης, ἐξ ἧς εἶναι μετάβασις, καὶ ὅμοια τῶν ὁποίων παρετηρήθησαν ἐν Θέρμῳ τῆς Αἰτωλίας καὶ ἐν Ὀρχομενῷ. Εἰς τὸ ἀμέσως ἀνωτέρω στρῶμα παρετηρήθησαν ἐρείπια τετραγώνων οἰκιῶν ἐκ δύο δωματίων, κατεσκευασμένων διὰ κοινῆς ἀργολιθοδομίας καὶ ἀναγομένων εἰς τοὺς ἑλλαδικοὺς χρόνους. Τὰ ἐν τῷ ἔτι νεωτέρῳ καὶ ἀμέσως ὑπερκειμένῳ στρώματι ἀποκαλυφθέντα ἐρείπια παρουσίασαν τὴν οἰκίαν μεγαλυτέραν καὶ ἀποτελουμένην ἐκ τριῶν δωματίων· ἐν τῷ μέσῳ τινῶν ἐκ τούτων παρετηρήθη λιθίνη βάσις ξυλίνου κίονος ὑποβαστάζοντος τὴν ὀροφὴν (ὁμηρικὴ ἐποχή). Εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἀνήκει τὸ ἀνώτερον στρῶμα, ἐν τῷ ὁποίῳ μεταξὺ τῶν ἄλλων εὑρέθησαν ἄγαλμα καθημένης θεᾶς καὶ κοῦρος, ἀμφότερα ἀποκεκρουμένα, ἀναγόμενα εἰς τὸν ΣΤ′ καὶ Ε′ π.Χ. αἰῶνα καὶ ἀποκείμενα ἤδη ἐν τῷ μουσείῳ Θηβῶν. Ἐκτὸς τῶν εὑρημάτων τούτων ἐντὸς τῶν πλείστων δωματίων ἀπεκαλύφθησαν πρόχειροι βωμοὶ «βόθροι» διὰ τὰς θυσίας πρὸς τιμὴν τῶν θεῶν ἢ τῶν νεκρῶν προγόνων, οἱ ὁποῖοι ἐκ τῶν εὑρεθέντων ἀφθόνων ὀστῶν βεβαιοῦται, ὅτι κατὰ τὴν παναρχαίαν καὶ πρωτόγονον ἐποχὴν ἐθάπτοντο ἐντὸς τῶν οἰκιῶν. Ἡ Goldman παρετήρησεν ἀκόμη εἰς τὰ ἐρείπια τῶν τοίχων σαφῆ ἴχνη πυρᾶς καὶ φρονεῖ, ὅτι ἡ Εὔτρησις κατεστράφη ἐπανειλημμένως ἐκ πυρκαϊᾶς ἀπ' αὐτῶν τῶν προϊστορικῶν χρόνων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Goldman*, Excavations at Eutresis ἐν «Fogg Art Museum Harvard University». Ν. Χ. ΚΟΤΖΙΑΣ

εὐτριστανία (ἡ) (Eutristania) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μυρτοειδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα καὶ ὡραῖα κυανέρυθρα ἄνθη. Γνωστὰ ἓξ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας καὶ παράγοντα ἄριστον ξύλον κατάλληλον ἐν τῇ λεπτοξυλουργίᾳ. Δ. Ν. Π.

Εὐτροπία. Ἐν τῷ ἁγιολογίῳ ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν ἀναγράφονται αἱ ἑξῆς φέρουσαι τοῦτο τὸ ὄνομα: —1) Ἡ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ μάρτυς, ἥτις κατὰ τὸν ἐπὶ Δεκίου διωγμὸν τῶν Χριστιανῶν (250) καταγγελθεῖσα εἰς τὸν ἡγεμόνα Ἀπελλιανὸν ὡς ἐπισκεπτομένη τὰς φυλακὰς καὶ περιποιουμένη τοὺς ἐν αὐταῖς Χριστιανοὺς ἐφονεύθη. Ἡ μνήμη της ἑορτάζεται τὴν 30 Ὀκτωβρίου. —2) Ἡ ἐν Παλμύρᾳ τῆς Συρίας κατὰ τὸν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ διωγμὸν τῷ 303 μετὰ τῆς Λιβύης καὶ τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς Λεωνίδος μαρτυρήσασα κόρη 12 ἐτῶν, ὑπὸ Ρωμαίου στρατιώτου τοξευθεῖσα. Ἡ μνήμη αὐτῶν ἀναγράφεται ἐν τῷ Συναξαριστῇ τῆς 25 Ἰουνίου καὶ τῷ ρωμαϊκῷ μαρτυρολογίῳ τῆς 15 Ἰουνίου. —3) Ἡ ἐν Augsburg τῆς Βαυαρίας κατὰ τὸν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ διωγμὸν τῷ 304 μαρτυρήσασα. Ἡ μνήμη αὐτῆς τὴν 5 Αὐγούστου ἐν τῷ ρωμαϊκῷ μαρτυρολογίῳ. —4) Ἡ ἐξ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας τῆς ἐν Γαλλίᾳ Auvergne καταγομένη, ἥτις ἀπέθανεν ὡς ἁγία, ὡς ἀναφέρει ὁ Apollinaris Sidonius, ἀναγράφεται δ' ἐν τῷ ρωμαϊκῷ μαρτυρολογίῳ τῆς 15 Σεπτεμβρίου. —5) Ἡ ἐν Reims κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Οὔνων τῷ 451 μαρτυρήσασα καὶ ἑορταζομένη τὴν 14 Δεκεμβρίου κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν μαρτυρολόγιον. Ε.Γ.Π.

— **Εὐτροπία.** —1) Μία τῶν τριῶν ἀδελφῶν τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ἥτις ἔλαβε σύζυγον Νεποτιανὸν τὸν ὕπατον (*Δουκαγγίου* Familiae Augustae). Ἀπεκεφαλίσθη κατὰ τὴν σύρραξιν τοῦ υἱοῦ της, Νεποτιανοῦ καὶ αὐτοῦ ὀνομαζομένου, πρὸς τὸν ἀνταπαιτητὴν τοῦ θρόνου καὶ νικητὴν Μαγνέντιον. —2) Σύζυγος τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιανοῦ, ἐγγόνη τοῦ Διοκλητιανοῦ καὶ μήτηρ Φαύστας τῆς συζύγου τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, Χριστιανὴ τὴν θρησκείαν· αὕτη προέτρεψε τὸν γαμβρὸν αὐτῆς πρὸς τὴν καταστροφὴν τῶν εἰδωλικῶν ναῶν, ὅσοι ἔτυχε ν' ἀνεγερθῶσιν ἐν Χεβρών, ὅπου ᾠκοδόμησε καὶ ναὸν ἐπὶ τοῦ διπλοῦ σπηλαίου, ἐν ᾧ καταδεικνύονται οἱ τῶν πατριαρχῶν τοῦ παλαιοῦ Ἰσραὴλ τάφοι (Ἐλ-Χαλὴλ σήμερον). [Πρβλ. *Εὐσεβ.* Εἰς τὸν βίον τοῦ μακαρ. Κωνσταντίνου, Γ′ 35. *Σωζομ.* Β′, 34. Ἱεροσολυμιάδος σ. τνα′. *Γ. Κωνσταντίνου* Λεξ. Ἁγ. Γραφῶν· β′ ἔκδοσ. σ. 1030). Μ. Ι. Γ.

Εὐτρόπιος. Ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν ἀναγράφονται φέροντε- τοῦτο τὸ ὄνομα οἱ ἑξῆς: —1) Ὁ ἐν Καππαδοκίᾳ κατὰ τὸν ἐπὶ Μαξιμιανοῦ (286—305) διωγμὸν τῶν Χριστιανῶν μετὰ Κλεονίκου καὶ 'ασιλίσκου μαρτυρήσας. Ἡ μνήμη των ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 3 Μαρτίου μετὰ μαρτυρολογίου καὶ ἰδίας ἀκολουθίας, ἐχούσης κανόνα τοῦ Θεοφάνους, ὡς καὶ ἐν τῷ ρωμαϊκῷ μαρτυρολογίῳ, ἐν ᾧ φέρονται προσέτι καὶ οἱ ἑξῆς. —2) Ὁ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου τῆς Ρώμης Κλήμεντος κατὰ τὰ τέλη τοῦ Α′ αἰῶνος σταλεὶς ὡς ἱεραπόστολος εἰς Γαλλίαν, ὅστις ἐσφάγη ἐν Saintes (Charente-inférieure). Ἑορτάζεται ὡς μάρτυς τὴν 30 Ἀπριλίου. —3) Ὁ μετὰ Ζωσίμου καὶ Βονόσου κατά τινας μὲν ἐπὶ Σεπτίμου Σεβήρου (193—211), κατ' ἄλλους δ' ἐπὶ Αὐρηλιανοῦ (270—275) παρὰ τὴν Ρώμην ἐν Porto μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 15 Ἰουλίου. —4) Ὁ τοῦ ἁγίου Μαρτίνου μαθητὴς καὶ διάδοχος ἐν τῇ διοικήσει τῆς ἐν Saintes τῆς Γαλλίας μονῆς περὶ τὰ μέσα τοῦ Ε′ αἰῶνος χρηματίσας καὶ ἑορταζόμενος τὴν 7 Δεκεμβρίου. —5) Ὁ κατὰ τὸ α′ ἥμισυ τοῦ Ε′ αἰῶνος ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Μασσαλίας πρεσβύτερος χειροτονηθεὶς καὶ διαδεχθεὶς ἔπειτα τὸν ἅγιον Ἰουστῖνον ὡς ἐπίσκοπος τῆς Ὀράγγης. Ἑορτάζεται τὴν 27 Μαΐου. Ε. Γ. Π.

—**Εὐτρόπιος.** Λατῖνος ἱστορικὸς τοῦ Δ′ μ.Χ. αἰῶνος. Περὶ αὐτοῦ εἶναι γνωστὸν μόνον ὅτι ἔζη ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Οὐάλεντος καὶ ἔσχε τὸν τίτλον τοῦ clarissimus καὶ magister memoriae καὶ ὅτι μετέσχε τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ἰουλιανοῦ ἐναντίον τῶν Περσῶν τῷ 363. Σῴζεται αὐτοῦ εἰς γλῶσσαν σαφῆ καὶ ἀρκετὰ κομψὴν διὰ τὴν ἐποχήν, περίληψις τῆς ἱστορίας τῆς Ρώμης ἀπὸ τοῦ Ρωμύλου μέχρι τῆς ὑπατείας τοῦ Ἰοβιανοῦ καὶ τοῦ Οὐαρρωνιανοῦ τῷ 364, ἀποτελοῦσα εἶδος ἐγχειριδίου καὶ ἔχουσα τὸν τίτλον «Breviarium ab urbe condita». Τὸ βιβλίον τοῦτο ἀντιπροσωπεύει τὰς ἱστορικὰς γνώσεις καὶ τὴν κατάστασιν τῆς ἱστορικῆς διδασκαλίας κατὰ τὰ τέλη τοῦ Δ′ μ. Χ. αἰῶνος. Διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ μέρους τοῦ ἀφορῶντος τὴν ἱστορίαν τῆς ἐλευθέρας πολιτείας ἐχρησιμοποιήθησαν καλαὶ πηγαὶ καὶ πρὸ πάντων περίληψίς τις τοῦ Τίτου Λιβίου· διὰ τὰς βιογραφίας τῶν αὐτοκρατόρων ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου μέχρι τοῦ Δομιτιανοῦ ἐχρησιμοποιήθη σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ὁ Σουητώνιος καὶ διὰ τὸ λοιπὸν μέρος ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς μὲ τὸν χρησιμοποιηθέντα ὑπὸ τῶν συνταξάντων τὴν «Historia Augusta». Τὸ «Breviarium» τοῦ Εὐτροπίου ἔσχε μεγίστην ἐπιτυχίαν. Ἐχρησιμοποιήθη ἀμέσως ὑπὸ τοῦ συγχρόνου ἱστορικοῦ Φήστου εἰς τὸ «Breviarium rerum gestarum populi Romani», ὑπὸ τοῦ Αὐρηλίου Βίκτωρος εἰς τὴν «Ἐπιτομήν» του, ὑπὸ τοῦ Κασσιοδώρου καὶ ἄλλων. Ὁ Παῦλος ὁ διάκονος συνέθεσε τὰ δέκα πρῶτα βιβλία τῆς «Historia Romana», λαβὼν ὡς βάσιν τὸν Εὐτρόπιον καὶ συμπιλήσας αὐτὸν μετ' ἄλλων συγγραφέων, τὸν ἐσυνέχισε δὲ ἐν ἄλλοις ἓξ βιβλίοις μέχρι τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ὁ Εὐτρόπιος μετεφράσθη ἐπανειλημμένως εἰς τὴν ἑλληνικήν. Ἐκ τῶν μεταφράσεων τούτων σῴζεται ἡ τοῦ Παιανίου. Ἐν τέλει τοῦ «Breviarium» ὁ Εὐτρόπιος ἀνήγγελλεν ἕτερον ἔργον σημαντικώτερον, τὸ ὁποῖον ὅμως φαίνεται ὅτι δὲν κατώρθωσε νὰ φέρῃ εἰς πέρας. —Ω.

— **Εὐτρόπιος ὁ *ὕπατος*.** Εὐνοῦχος ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ βασιλέως τοῦ Βυζαντίου Ἀρκαδίου (395—408), καθ' ὃν χρόνον πανίσχυρος παρὰ τούτῳ ἦτο ὁ Ρουφῖνος, ὕπατος τῆς αὐτοκρατορίας. Φθονῶν τὴν παντοδυναμίαν τούτου ἀντέπραττεν αὐτῷ διαρκῶς καὶ ἐν τέλει, ἐπωφεληθεὶς τῆς εἰς Ἀντιόχειαν προσωρινῆς ἀποδημίας του, ἔπεισε τὸν βασιλέα Ἀρκάδιον νὰ λάβῃ σύζυγον τὴν περικαλλῆ Εὐδοξίαν, ὀρφανὴν θυγατέρα τοῦ Φράγκου στρατηγοῦ Βαύτωνος, ἀντὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ρουφίνου, ἣν εἶχεν ἀποφασίσει προηγουμένως νὰ νυμφευθῇ. Μετὰ τὸν φόνον τοῦ Ρουφίνου πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως (τὴν 29 Νοεμβρίου 395) ὑπὸ τοῦ μισθοφόρου Γότθου στρατηγοῦ Γαϊνᾶ, ὁ Εὐτρόπιος, ἀπολαύων ἤδη τῆς εὐνοίας τοῦ βασιλέως Ἀρκαδίου, ἀνδρὸς ἀνικάνου καὶ ἀσθενεστάτου χαρακτῆρος, καὶ ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῆς φιλοδόξου βασιλίσσης Εὐδοξίας, ἀνηγορεύθη ὕπατος καὶ ἔλαβεν εἰς χεῖράς του τὴν ἀνεξέλεγκτον διαχείρισιν τῶν κοινῶν, καθ' ἣν ὡς μοναδικὸν σκοπὸν αὐτοῦ ἔθετο τὸν διὰ πάσης αἰσχροκερδείας πλουτισμόν του. Εἰς τὴν ἐξεγερθεῖσαν κατ' αὐτοῦ γενικὴν ἀγανάκτησιν ἀπήντα διὰ κακουργιῶν, ἐξοντώνων πάντα ἄξιον λόγου ἄνδρα, δυνάμενον νὰ τὸν ἀντιπολιτευθῇ, καί, σὺν τοῖς ἄλλοις, ἐξώρισε τὸν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Οὐάλεντος (364—378) καὶ τῆς τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου (379—395) πολλάκις διαπρέψαντα στρατηγὸν Τιμάσιον· ἐν τέλει δέ, ἵνα τρομοκρατήσῃ τοὺς ἀντιπάλους του, ἐξέδοτο νόμον, δυνάμει τοῦ ὁποίου οἱ ἔνοχοι συνωμοσίας καθ' οἱουδήποτε λειτουργοῦ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου ἐτιμωροῦντο διὰ θανάτου καὶ δημεύσεως τῆς περιουσίας των, τὰ δὲ τέκνα των ἐκηρύσσοντο ἄτιμα, τουτέστιν ἀπεστεροῦντο παντὸς ἀστικοῦ καὶ πολιτικοῦ δικαιώματος.

Ἀλλὰ μεταξὺ τῶν ἀντιπολιτευομένων αὐτῷ ἦτο καὶ ὁ Γότθος στρατηγὸς Γαϊνᾶς. Ἐπωφεληθεὶς οὗτος τῆς δυσχεροῦς θέσεως, εἰς ἣν εἶχε περιέλθει ὁ βασιλεὺς Ἀρκάδιος, ἕνεκα τῆς ἐν Μ. Ἀσίᾳ στάσεως τῶν Γότθων ὑπὸ τὸν Τριβίγιλδον, ἀπήτησε καὶ ἐπέτυχε παρ' ἐκείνου (τῷ 399) τὴν καθαίρεσιν καὶ τὴν ἐξορίαν τοῦ Εὐτροπίου, ὅστις τότε περίτρομος κατέφυγεν, ὡς εἰς ἄσυλον, εἰς τὸν ναὸν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, ἔνθα εὗρε θερμὸν καὶ ἰσχυρὸν προστάτην, τὸν Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον. Τότε ὁ μέγας ἱεράρχης ἐξεφώνησε τὸν ὑπέροχον ἐκεῖνον λόγον περὶ τῆς ματαιότητος τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων καί, κινήσας τὸν ἔλεον ὑπὲρ τοῦ τέως πανισχύρου ὑπάτου καὶ ἤδη τρέμοντος ἱκέτου Εὐτροπίου, ἐπέτυχε τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτοῦ, ἀλλὰ προσωρινῶς μόνον. Ἡ μῆνις τοῦ Γαϊνᾶ δὲν ἐσοβήθη καὶ ὁ Εὐτρόπιος, συλληφθεὶς πάλιν μετ' ὀλίγον, κατ' ἐπίμονον ἀξίωσιν τοῦ Γαϊνᾶ, ἐξωρίσθη εἰς Κύπρον, ὁπόθεν μετ' οὐ πολὺ ἐπανήχθη εἰς τὴν ἔναντι τοῦ Βυζαντίου Χαλκηδόνα (νῦν Καδήκιοϊ), καὶ παρεδόθη εἰς τὸν Γαϊνᾶν, παρὰ τοῦ ὁποίου ἀπεκεφαλίσθη (399).

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Εὐτροπίου *λιμὴν [Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία λιμένος Βιθυνίας τῆς ἐπὶ Προποντίδι, ἀμέσως Ν. ΝΑ τοῦ νοτίου στομίου τοῦ Βοσπόρου καὶ ἀκριβῶς πρὸς Ν τοῦ συγχρόνου τεχνητοῦ λιμένος τοῦ Χαϊδὰρ-πασᾶ. Διανοιγόμενος μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Χαλκηδονίου (τανῦν Μόδα ἢ Μολλᾶ Μπουρνοῦ) καὶ Ἡραίου (τανῦν Φενὰρ-Μπαχτσὲ Μπουρνοῦ) ὠνομάζετο παλαιότατα τοῦ *Καλοῦ ἀγροῦ* ὅρμος, μετονομασθεὶς κατόπιν εἰς *Εὐτροπίου λιμένα*, λόγῳ τοῦ ὅτι ἐσφάγη ἐκεῖ ὁ εὐνοῦχος τοῦ Ἀρκαδίου Εὐτρόπιος. Κατόπιν ὠνομάσθη ὁ ὅρμος, καθὼς καὶ τὸ μετ' αὐτοῦ συνεχόμενον φρούριον, τὸ ἀνεγερθὲν ὑπὸ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, *Κιβωτός*, ἅτε τῶν προκυμαιῶν του κατασκευασθεισῶν ἐκ τεχνικῶν ὀγκολίθων, τοῦ εἴδους τῶν κοινῶς νῦν ὀνομαζομένων *κασσονίων*. Ἐπὶ Γυλλίου ὠνομάζετο *Καλαμώδης* ἢ *Καλαμωτός*, ἀπὸ τοῦ ἐν αὐτῷ ἐκβάλλοντος ποταμίου Καλαμὶς καὶ τῶν πλαισιούντων τὰς ὄχθας του καλαμώνων. Περιελάμβανε δὲ ὁ ὅρμος (πλάτ. $41^{\circ}58' \, {}^{1}/_{8}$ Β, μήκ. $29^{\circ}02' \, {}^{1}/_{2}$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 224 : Sea of Marmara) δύο λιμένας ἠσφαλισμένους διὰ προκυμαιῶν, τὸν μὲν τοῦ *Εὐτροπίου* ἐν τῇ δυτικῇ αὐτοῦ ἀκτῇ παρὰ τὴν Χαλκηδόνα, τὸν δὲ πρὸς ἀνατολὰς πρὸς τὸ Ἡραῖον, ὃν ὁ Γύλλιος ὀνομάζει τῆς *Εἰρήνης*.

Σ. Ε. Λ.

εὐτροφία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις καλῶς τεθραμμένος, εὐεξία σωματική.

εὐτρύπανον (τὸ) (Eutrypanum) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακροκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κεραμβυκιδῶν*, περιλαμβάνον μετρίου μεγέθους ἔντομα μὲ κεραίας μακροτάτας, ἰδίως εἰς τὰ ἄρρενα, φαιοῦ συνήθως χρωματισμοῦ μὲ φαιοερυθρὰς ἢ βαθέως πυρρὰς ἀνταυγείας. Τὰ θήλεα ἔντομα τοῦ γένους τούτου ἔχουσι κεραίας βραχυτάτας καὶ ἐπίμηκες, ἰσχυρὸν τέρετρον, δι' οὗ διατρυποῦσι τὴν γῆν ὅπως εναποθέσωσι τὰ ᾠά των. Γνωστὰ περὶ τὰ 12 εἴδη ἀπαντῶντα ἐν τροπικῇ Ἀμερικῇ. Δ. Ν. Π.

εὐτυπέλλα (ἡ) (Eutypella) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *βαλσακωδῶν* (Valsaceae). Τὸ στρῶμα, μορφῆς ὑποκωνικῆς, προεξέχει συνήθως τοῦ φλοιοῦ. Τὰ περιθήκια, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πολυάριθμα, εἶναι βαθέως βεβυθισμένα ἐντὸς τοῦ στρώματος καὶ κέκτηνται λαιμὸν μέχρι τῆς ἐπιφανείας τοῦ στρώματος. Οἱ ἀσκοὶ φέρουν μίσχους καὶ περιέχουν 8 ἀλλαντοειδῆ κιτρινωπὰ σπόρια. Τὸ εἶδος *εὐτυπέλλα τῶν πυρηνοφόρων* (eutypella prunastri) προξενεῖ τὴν ἀποξήρανσιν τῶν κλάδων τῶν ἀμυγδαλῶν, κερασεῶν, ροδακινεῶν κλπ.

εὐτύπωτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ καλῶς καὶ εὐκόλως τυπούμενος, ἐγχαραττόμενος, ἐκτυπούμενος.

εὐτύχημα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *εὐτυχεῖν*, εὐτυχὲς γεγονός, εὐτυχὴς περίπτωσις: «εἶναι εὐτύχημα ποῦ ἐμείναμε μέσα».

Εὐτύχης. Σφραγιδογλύφος, ἀκμάσας κατὰ τὸν Α′ μ. Χ. αἰῶνα, ἀδελφὸς καὶ ὁμότεχνος τῶν Ἡροφίλου καὶ Ὕλλου. Οἱ τρεῖς οὗτοι ἦσαν υἱοὶ καὶ μαθηταὶ τοῦ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου ἀκμάσαντος σφραγιδογλύφου Διοσκουρίδου. Ἔργον τοῦ Εὐτύχου εἶναι ὁ ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Βερολίνου σφραγιδόλιθος ἐξ ὀρυκτοῦ κρυστάλλου (antiquarium), ἐφ' οὗ ἀναγράφεται ἡ ἐπιγραφὴ «Εὐτύχης Διοκουρίδου Αἰγεαῖος ἐποίει». Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς δηλοῦται, ὅτι πατρὶς τούτου καὶ τῶν ὁμοτέχνων συγγενῶν του ἦσαν αἱ Αἰγαὶ κατά τινας μὲν τῆς Κιλικίας, κατ' ἄλλους τῆς Μακεδονίας καὶ κατ' ἄλλους τῆς Αἰολίδος· ὁ δὲ λίθος τοῦ Εὐτύχου μνημονεύεται καὶ ἐν ταῖς «Σχέδαις» Κυριακοῦ τοῦ ἐξ Ἀγκῶνος (ΙΕ′ μ. Χ. αἰών) ὡς κατεχόμενος ὑπὸ τοῦ Βενετοῦ ναυάρχου Βερτούτσιο Δολφίνι. Μετ' ἀλλαγὴν πολλῶν κυρίων κατέληξεν εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ ἐκ Μιλάνου Ἀμίλκα δὲ Ἄγκονα, ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ ὁποίου ἀγορασθεὶς μετὰ τὸν θάνατόν του εἰσήχθη εἰς τὸ μουσεῖον Βερολίνου. Παρίσταται ἐν αὐτῷ βαθέως κεχαραγμένη ἡ Ἀθηνᾶ ἐν προτομῇ καὶ κατ' ἐνώπιον, σοβαρὰ καὶ μεγαλοπρεπής, φέρουσα πολυτελῆ περικεφαλαίαν, ἐπικαθημένην ἐλαφρῶς ἐπὶ πλουσίας κομμώσεως καὶ διάκοσμον ἀμφίεσιν, τὴν ὁποίαν οἱονεὶ ἀνασύρει ἐκ τοῦ στήθους διὰ τῆς ἀριστερᾶς, ἐνῷ τὸ εἰκονιζόμενον τμῆμα τῆς δεξιᾶς εὑρίσκεται ἐν στάσει κρατοῦντος δόρυ· ὁ τε-

Digitized by Google

χνίτης φαίνεται ὅτι εἶχεν ὡς ὑπόδειγμα τὴν Ἀθηνᾶν τοῦ Velletri. Τὸ ἔργον ὅμως ὑπενθυμίζει καὶ ἄλλα ἀνάλογα ἀγάλματα θεαινῶν, ἔργα τοῦ Δ' καὶ Ε' π. Χ. αἰῶνος. Ν. Χ. ΚΟΤΖΙΑΣ

εὐτυχὴς (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ ἔχων καλὴν τύχην, εὐδαίμων, ὁ ζῶν βίον ἄλυπον καὶ ἀνεπιδεῆ τῶν ἀναγκαίων: «εὐτυχὴς ἄνθρωπος, — οἰκογένεια»· ἀντιθ. *δυστυχής* || «εὐτυχὲς ἔτος» ἔτος κατὰ τὸ ὁποῖον ἔζησέ τις καλῶς. — Ἐπίρρ. ***εὐτυχῶς***.

Εὐτυχής. Ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν ἀναγράφονται μὲ αὐτὸ τὸ ὄνομα οἱ ἑξῆς: —1) Ὁ ἐπίσκοπος Μελιτινῆς, ὅστις ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον καὶ ἑορτάζεται τὴν 28 Μαΐου κατὰ τὸ Μηναῖον, περιέχον καὶ ἰδίαν ἀκολουθίαν αὐτοῦ μετὰ κανόνος Ἰωσὴφ τοῦ ὑμνογράφου. —2) Εἷς τῶν τεσσαράκοντα μαρτύρων τῶν ἐν Σεβαστείᾳ μαρτυρησάντων. —3) Ὁ πρεσβύτερος, ὅστις μετὰ Δομιτιανοῦ τοῦ διακόνου ἄγνωστον πότε ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον ἐν Ἀγκύρᾳ τῆς Γαλατίας κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν μαρτυρολόγιον τῆς 28 Δεκεμβρίου. —4) Ὁ μετὰ Μάρωνος καὶ Βικτωρίνου συνοδεύσας εἰς τὴν ἐξορίαν τὴν ἁγίαν Δομέτιλλαν. Ἐπανελθόντες εἰς Ῥώμην ἐγένοντο ἱερεῖς καὶ κατόπιν ἐπὶ Τραϊανοῦ (98—117) ὑπέστησαν μαρτυρικὸν θάνατον καὶ ἑορτάζονται τὴν 15 Ἀπριλίου κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν μαρτυρολόγιον. Ε. Γ. Π.

— **Εὐτυχής.** Ἀρχιμανδρίτης ἔν τινι μονῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀνὴρ εὐπαίδευτος μὲν καὶ τῶν Γραφῶν ἐντριβής, στερούμενος ὅμως κριτικῆς δεξιότητος. Μαθητὴς ὢν τῆς ἀλεξανδρινῆς σχολῆς καὶ παρεξηγῶν φράσεις τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, διισχυρίζετο ὅτι ἐν τῷ Χριστῷ μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν δὲν ὑπάρχουσι πλέον δύο φύσεις, ἀλλὰ μία, προελθοῦσα ἐκ τῆς ἀναμίξεως καὶ συγκράσεως ἀμφοτέρων καὶ ὅτι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ὡς σῶμα Θεοῦ, δὲν εἶναι ὁμοούσιον τῷ ἡμετέρῳ, διότι ἡ ἀνθρωπίνη φύσις κατεπόθη ὑπὸ τῆς θείας. Ἡ διδασκαλία αὐτή, ἀντιμέτωπος ὅλως τοῦ *νεστοριανισμοῦ*, ἐτάραξε πολλοὺς τῶν ὀρθοδόξων, διὸ ὁ μὲν Θεοδώρητος ἐπίσκοπος Κύρου ἔγραψε τὸν «Πολύμορφον» ἢ «Ἐρανιστήν», ὁ δὲ Ἀντιοχείας Δόμνος ἐμήνυσε τὸν Εὐτυχῆ ὡς αἱρετικόν· καίτοι ὅμως ἐντεῦθεν οὐδὲν ἐγένετο, ἐν τῇ κατὰ τὸ 448 ὅμως συγκροτηθείσῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐνδημούσῃ συνόδῳ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ πατριάρχου Φλαβιανοῦ, παραστὰς ὁ ἐπίσκοπος Δορυλαίου Εὐσέβιος κατήγγειλε τὸν Εὐτυχῆ ὡς αἱρετικόν, ἡ δὲ σύνοδος προσκαλέσασα αὐτὸν τρὶς καὶ μὴ ἐμφανισθέντα πρὸς ἀναίρεσιν τῶν πλανῶν αὐτοῦ, ἐκήρυξεν ἀλλότριον τοῦ ἱερατικοῦ τάγματος καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας.

Ἀλλ' ὁ Εὐτυχής, ἰσχυρὸς ὢν ἐν τῇ αὐλῇ Θεοδοσίου τοῦ Β' καὶ φίλος τοῦ μέγα ἰσχύοντος Χρυσαφίου τοῦ εὐνούχου, πρὸ πάντων δὲ ἔχων ὑπὲρ ἑαυτοῦ τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει μοναχοὺς καὶ ὁμόφρονα τὸν Ἀλεξανδρείας Διόσκορον, ἀντίθετον πρὸς τὸν Φλαβιανόν, κατορθοῖ τῷ 449 νὰ συγκροτηθῇ δευτέρα ἐνδημοῦσα σύνοδος, ἐν ᾗ παραστὰς μετὰ στρατιωτῶν καὶ μοναχῶν καὶ ἐκθέμενος τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ κατεδικάσθη αὖθις. Τότε ἐποιήσατο ἔκκλησιν εἰς οἰκουμενικὴν σύνοδον καὶ ἔγραψε καὶ πρὸς τὸν πάπαν Λέοντα· ἀλλὰ πρὸς αὐτὸν ἔγραψε καὶ ὁ Φλαβιανὸς ἐκτιθέμενος τὰ συμβάντα, ὁ δὲ πάπας ἀπαντῶν ἀποφαίνεται κατὰ τοῦ Εὐτυχοῦς καὶ μετὰ θαυμαστῆς σαφηνείας καὶ ἀκριβείας ἀναπτύσσει τὴν περὶ τῶν δύο φύσεων ἐν ἑνὶ προσώπῳ διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας. Ἤδη ὅμως ἀναφανδὸν κατέρχεται εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τοῦ Εὐτυχοῦς ὁ Διόσκορος, διότι οὐ μόνον ἀπολύει αὐτὸν τῆς καθαιρέσεως, ἀλλὰ καὶ πείθει τὸν αὐτοκράτορα περὶ τῆς ἀνάγκης συγκροτήσεως οἰκουμενικῆς συνόδου, ὁ δὲ Θεοδόσιος συγκαλεῖ τὴν ἐν Ἐφέσῳ Οἰκουμενικὴν σύνοδον (449). Ἐν τῇ συνόδῳ κατὰ διαταγὴν τοῦ Θεοδοσίου τὴν προεδρίαν ἔδει νὰ ἔχῃ ὁ Διόσκορος· ὁ Φλαβιανὸς καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ὤφειλον νὰ μὴ ἔχωσι ψῆφον, ὁ Θεοδώρητος καὶ ἄλλοι ἀνατολικοὶ νὰ μὴ παραστῶσιν, ὡς ἀντιπρόσωπος δὲ τῶν μοναχῶν νὰ παρακαθίσῃ ἀρχιμανδρίτης τις Βαρσουμᾶς. Οὕτω παρασκευάσας ὁ Διόσκορος ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν νίκην, κατέρχεται εἰς Ἔφεσον μετὰ παραβολάνων καὶ μοναχῶν, προκάθηται ἐν τῇ συνόδῳ, περιλαμβανούσῃ περὶ τοὺς 140 ἐπισκόπους καὶ ἀπεσταλμένους τοῦ πάπα καὶ ἐνεργῶν βιαίως καὶ αὐθαιρέτως, ἀντὶ τῆς ἐξετάσεως τοῦ δογματικοῦ ζητήματος, διατάσσει τὴν ἀνάγνωσιν τῶν πρακτικῶν τῆς κατὰ τοῦ Εὐτυχοῦς συνόδου, κατακρίνει αὐτά, ἀπολύει τὸν Εὐτυχῆ πάσης κατηγορίας καὶ καθαιρεῖ τὸν Φλαβιανόν, Εὐσέβιον τὸν Δορυλαίου καὶ τὸν Θεοδώρητον.

Συνεπείᾳ τῆς συνόδου ταύτης, ἥτις ἀπεκλήθη *λῃστρική*, μέγας κίνδυνος ἐπεκρέματο εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, ἐντὸς ὀλίγου ὅμως ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων μετεβλήθη ὑπὲρ τῶν ὀρθοδόξων. Ἐν πρώτοις εἰς τοῦτο συνετέλεσεν ἡ στάσις τοῦ Λέοντος Ῥώμης, ὅστις καίτοι ἐνεφορεῖτο τῆς περὶ πρωτείου τοῦ πάπα θεωρίας καὶ τῆς συνεπείᾳ τούτου ἀντιζηλίας πρὸς τοὺς πατριαρχικοὺς τῆς Ἀνατολῆς θρόνους, οὐδὲν ἧττον διακρινόμενος διὰ τὴν εὐστάθειαν αὐτοῦ ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ διδασκαλίᾳ, ἅμα μαθὼν τὰ ἐν Ἐφέσῳ γενόμενα, διεμαρτυρήθη πρὸς τὸν Θεοδόσιον, προὐκάλεσε διαμαρτυρίαν καὶ ἀπὸ μέρους τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Δύσεως Οὐαλεντινιανοῦ τοῦ Γ' καὶ ἀπῄτησε τὴν ἐπὶ ἰταλικοῦ ἐδάφους συγκρότησιν οἰκουμενικῆς συνόδου· ἀλλ' ὅ,τι ἰδίως συνετέλεσεν εἰς τὴν μεταβολὴν τῶν πραγμάτων ἦτο ἡ διάστασις τοῦ Θεοδοσίου πρὸς τὴν σύζυγον αὐτοῦ Εὐδοκίαν καὶ ἡ ἐπάνοδος τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ, τῆς ὀρθοδόξου Πουλχερίας, ἥτις λαβοῦσα ὡς συνάρχοντα τὸν Μαρκιανὸν διέταξε τὴν ἐπάνοδον τῶν ἐξορισθέντων ἐπισκόπων καὶ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ πατριάρχου Ἀνατολίου καὶ τοῦ Μαρκιανοῦ συνεκρότησε τὴν Δ' Οἰκουμενικὴν σύνοδον (451) ἐξ 600 ἐπισκόπων ὑπὸ τὴν προεδρίαν μὲν τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Λέοντος, συνεξάρχοντος ὅμως καὶ τοῦ Ἀνατολίου, ὡς ἀναφέρεται ἐν τοῖς πρακτικοῖς. Ἔργον τῆς συνόδου ταύτης ἦτο τὸ μὲν νὰ δικάσῃ τοὺς περὶ τὸν Διόσκορον καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ καθαιρεθέντας ἐπισκόπους τῆς Ἀνατολῆς, τὸ δὲ νὰ διαλευκάνῃ τὸ ὑπὸ τοῦ Εὐτυχοῦς ἀνακινηθὲν δογματικὸν ζήτημα· καὶ τὸ μὲν πρῶτον διεδικάσθη ἐν τῇ πρώτῃ καὶ τρίτῃ συνεδριάσει, ὅπου ὁ μὲν Διόσκορος καθῃρέθη καὶ ἐξωρίσθη, ὁ δὲ Θεοδώρητος μετὰ τῶν ἀνατολικῶν ἐπισκόπων ἠθῳώθησαν, τὸ δὲ δεύτερον μετὰ πολλὰς δυσκολίας καὶ συζητήσεις καθωρίσθη ἐν τῇ δευτέρᾳ, τετάρτῃ καὶ πέμπτῃ συνεδριάσει· ἡ δυσκολία δὲν προήρχετο τόσον ἐκ τῆς καταδίκης τοῦ νεστοριανισμοῦ καὶ εὐτυχιανισμοῦ, ὡς καὶ τῆς ἀναγνωρίσεως ὡς ὀρθοδόξων τῶν πρὸς τὸν Νεστόριον ἐπιστολῶν τοῦ Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου καὶ τῆς τοῦ Λέοντος πρὸς τὸν Φλαβιανόν, ὅσον ἐκ τῆς ἀξιώσεως τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ τελευταίου, ὅπως μὴ συνταχθῇ ἰδιαίτερος δογματικὸς ὅρος, ἀλλ' ὡς τοιοῦτος ἀναγνωρισθῇ ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Λέοντος. Ἐπὶ τέλους, ἐκνικηθέντος καὶ τοῦ ἐμποδίου τούτου, συνετάχθη ὁ ὅρος τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου, ἐν ᾧ ἀνομολογουμένου ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι τέλειος ὁ αὐτὸς ἐν θεότητι καὶ τέλος ὁ αὐτὸς ἐν ἀνθρωπότητι, ἀνεκηρύσσετο εἷς καὶ ὁ αὐτὸς Χριστός, Υἱός, Κύριος, μονογενής, ἐν δύο φύσεσιν ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως, ἀχωρίστως γνωριζόμενος, οὐδαμοῦ τῆς τῶν φύσεων διαφορᾶς ἀνῃρημένης διὰ τὴν ἕνωσιν, σῳζομένης δὲ μᾶλλον τῆς ἰδιότητος ἑκατέρας φύσεως καὶ εἰς ἓν πρόσωπον καὶ μίαν ὑπόστασιν συντρεχούσης. Οὕτως ὑπογραφέντος τοῦ ὅρου τούτου, ἡ σύνοδος προέβη εἰς τὴν ἀθῴωσιν τῶν περὶ τὸν Θεοδώρητον· καίτοι δὲ δὲν προέβη εἰς τὴν ἐπανάληψιν τοῦ κατὰ τοῦ Εὐτυχοῦς ἀναθέματος, διατάγματι ὅμως αὐτοκρατορικῷ παρεκωλύθησαν αἱ παρασυναγωγαὶ τῶν εὐτυχιανῶν ἐν ἐκκλησίαις καὶ ἀλλαχοῦ. Φ. ΒΑΦΕΙΔΗΣ

εὐτυχία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐτυχοῦς, εὐδαιμονία, βίος ἄλυπος, εὐτυχής, εὐημερία· ἀντιθ. *δυστυχία* || τὸ νὰ ἐπιτυγχάνῃ τις τοῦ σκοπουμένου, ἀντιθ. *ἀτυχία*.

εὐτυχιανοί (οἱ) /*Θεολογ.*/. Ὀπαδοὶ τοῦ ἀρχιμανδρίτου τῆς Κωνσταντινουπόλεως *Εὐτυχοῦς* (βλ. λ.).

Εὐτυχιανός. Ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν μνημονεύονται φέροντες τοῦτο τὸ ὄνομα οἱ ἑξῆς: —1) Ὁ μετὰ ἐννέα ἄλλων Χριστιανῶν ἄγνωστον πότε καὶ ποῦ «ἐν ἐσχάρᾳ πυρὸς τελειωθεὶς» διὰ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν καὶ ἑορταζόμενος τὴν 2 Σεπτεμβρίου. —2) Ὁ μετὰ Στράτωνος, Φιλίππου καὶ Κυπριανοῦ ἐν Νικομηδείᾳ τῷ 303 μαρτυρήσας. Καὶ οἱ τέσσαρες οὗτοι, φοιτῶντες εἰς τὸ θέατρον καὶ διδάσκοντες τοὺς συμπολίτας των νὰ ἀπέχωσιν ἀπὸ τῶν ἀκολάστων θεαμάτων τοῦ θεάτρου, εὗρον τὸν θάνατον. Διότι ὁ ἄρχων τῆς Νικομηδείας «κενόν ποτε τὸ θέατρον ἰδὼν» καὶ μαθὼν τὴν αἰτίαν ὑπέβαλεν αὐτοὺς εἰς ποικίλας βασάνους, τελευτήσαντας ἐν τῷ πυρί. Ἡ μνήμη αὐτῶν ἑορτάζεται τὴν 17 Αὐγούστου. —3) Ὁ μετὰ Στρατηγίου ἄγνωστον ποῦ καὶ πότε «διὰ πυρὸς τελειωθεὶς» διὰ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν καὶ ἑορταζόμενος τὴν 19 Αὐγούστου κατὰ τὸ Μηναῖον. —4) Ὁ ἐν Καμπανίᾳ ἐπὶ Διοκλητιανοῦ τῷ 285 μετὰ πολλῶν ἄλλων Χριστιανῶν μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 2 Ἰουλίου κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν μαρτυρολόγιον. —5) Ὁ μετὰ τῶν δύο ἀδελφῶν του, Πασχασίου καὶ Παυλίλλου, καὶ δύο ἄλλων χριστιανῶν Ἀρκαδίου καὶ Πρόβου ἐν Ἀφρικῇ μαρτυρήσας τῷ 437. Καὶ οἱ πέντε οὗτοι ἐξ Ἱσπανίας ἐξορισθέντες εἰς Ἀφρικὴν καὶ ἀρνούμενοι ν' ἀσπασθῶσι τὸν ἀρειανισμὸν ὑπεβλήθησαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Βανδάλων Γενσερίχου εἰς φρικώδη μαρτύρια· καὶ ὁ μὲν Ἀρκάδιος καὶ Πρόβος εὗρον ἐν αὐτοῖς τὸν θάνατον, οἱ δὲ τρεῖς ἄλλοι ἀδελφοὶ ἐπιζήσαντες ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι ἔπειτα. Ὁ ἐπίσκοπος Κωνσταντίνης Ὀνωρᾶτος ἐν ἐπιστολῇ αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἀρκάδιον ἐπονομάζει τοῦτον «σημαιοφόρον τῆς πίστεως» καὶ προτρέπει αὐτὸν νὰ ἐμμείνῃ πιστὸς εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ μέχρι τέλους. Ἡ μνήμη αὐτῶν ἑορτάζεται τὴν 13 Νοεμβρίου κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν μαρτυρολόγιον. Ε. Γ. Π.

— **Εὐτυχιανός.** —1) Βυζαντινὸς βιογράφος τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, συγγράψας βίον τοῦ Θεοφίλου Ἀδάνων τῆς Κιλικίας († 538). Τοῦ ἔργου τούτου λατινικὴ μετάφρασις ὑπὸ Παύλου διακόνου ὑπάρχει ἐν τοῖς Acta 35 Februarii 1,483 ἑ. —2) Σφοδρὸς εἰκονομάχος, λογοθέτης καὶ γραμματεὺς τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος Ε' τοῦ Ἀρμενίου (792—820), τὸν ὁποῖον καὶ συνεβούλευσε νὰ καθαιρέσῃ ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν τὰς εἰκόνας ὡς πρόσκομμα εἰς τὸ μεταρρυθμιστικὸν ἔργον του. Ε. Γ. Π.

—3) **Ἀρχίατρος**, οὗτινος τροχίσκους διέσωσεν ἡμῖν Μάρκελλος ὁ Ἐμπειρικὸς (De med. XIV, 70 σελ. 140 ἔκδ. Helmreich), ἀντίδοτον δὲ διὰ τεσσάρων τὸ ἀντιδοτήριον τῶν Βρυξελλῶν (ἐν *Θεοδ. Πρισκιανῷ* ἔκδ. Rose σελ. 368). ΑΡ. Π. Κ.

—**Εὐτυχιανὸς** ἐπίσκοπος ***Ῥώμης***. Ἐκ Τοσκάνης καταγόμενος διεδέχθη τὸν Φήλικα τὸν Α' ἐν τῷ ἐπισκοπικῷ θρόνῳ τῆς Ῥώμης τῷ 275. Περὶ τῆς δράσεως αὐτοῦ ὡς ἀρχιερέως οὐδὲν γνωρίζομεν. Ἐν τῇ Λατινικῇ Πατρολογίᾳ τοῦ Migne (Ε, 167—180) ὑπάρχουσι δύο ἐπιστολαὶ καὶ δέκα ἀποφάσεις (decreta) ὑπὸ τὸ ὄνομά του, ἀλλ' αἱ ἐπιστολαὶ φαίνονται πλασταί. Ἀπέθανε τῇ 7 Δεκεμβρίου τοῦ 283. Ἡ ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία ἑορτάζει τὴν μνήμην αὐτοῦ ὡς μάρτυρος τὴν 8ην Δεκεμβρίου. Ε. Γ. Π.

Εὐτυχίδης. Σικυώνιος γλύπτης, ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἐπιφανεστέρων μαθητῶν τοῦ Λυσίππου, γενόμενος μετὰ ταῦτα καὶ διδάσκαλος τοῦ Σικυωνίου Κανθάρου τοῦ Ἀλέξιδος. Ὁ Εὐτυχίδης, εἰσαγαγὼν πρῶτος μετὰ τοῦ συμμαθητοῦ του Χάρητος τοῦ Λινδίου τὴν κλασσικὴν τέχνην εἰς τὴν Ἀνατολήν, θεωρεῖται εἷς τῶν δημιουργῶν τῆς ἑλληνιστικῆς τέχνης. Εἰργάζετο τὸ μάρμαρον καὶ τὸν χαλκόν, κατὰ δὲ τὸν Πλίνιον ὢν καὶ ζωγράφος ἐποίησε Νίκην ἐπὶ δίφρου φερομένην, τὴν ὁποίαν Εὔδωρος ὁ ζωγράφος ἀντέγραψεν ἐπὶ σκηνῆς θεάτρου. Ἐκ τῶν μαρμαρίνων ἔργων αὐτοῦ ἀναφέρεται ἀνδριὰς Τιμοσθένους τοῦ Ἠλείου, ἱδρυθεὶς ἐν τῇ ἄλτει μεταξὺ τῶν ἀνδριάντων Θρασυβούλου τοῦ Αἰνέου, Ἠλείου καὶ τοῦ Τίμωνος. Χαλκοῦν ἦτο τὸ ἄγαλμα τοῦ ποταμοῦ Εὐρώτα, ἱδρυθὲν πιθανῶς ἐν Σπάρτῃ καὶ δι' ἐπιγράμματος ὑμνηθὲν ὡς εὐκινητότερον τῶν ὑδάτων τοῦ ποταμοῦ. Χαλκοῦν ἐπίσης ἦτο καὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ Βάκχου. Κάλλιστον ὅμως τῶν ἔργων του ἦτο τὸ περίφημον ἄγαλμα τῆς Τύχης (βλ. εἰκόνα εἰς λ. *Ἀντιόχεια*) ἐκ χαλκοῦ ἐπικεχρυσωμένου, ἱδρυθὲν ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς Συρίας Ἀντιοχείᾳ, τὴν ὁποίαν συμβολικῶς παρίστα τὸ ἄγαλμα. Ἡ θεὰ καθημένη ἐπὶ βράχου, κάτωθεν τοῦ ὁποίου ἀναδύεται ὁ Ὀρόντης, φέρουσα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς στέμμα πυργωτόν, ἠμφιεσμένη πολύπτυχον ποδήρη χιτῶνα ἀμελῶς πως διηυθετημένον, καὶ κρατοῦσα ἐν τῇ δεξιᾷ στάχυς, εἰκονίζεται ὡς κοινὴ θνητὴ ὡραιοτάτη, πλήρης χάριτος καὶ γλυκύτητος τοιαύτης ὥστε ἐνέπνεε τὸν θαυμασμὸν τῶν ἐπιχωρίων. Μαρμάρινον ἀντίτυπον ταύτης ἀπόκειται ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Βατικανοῦ. Εἰς τὸν αὐτὸν τεχνίτην ἀποδίδεται ὑπό τινων, ἕνεκα τῶν παρατηρηθεισῶν ὁμοιοτήτων ὡς πρὸς τὴν στάσιν καὶ τὴν κίνησιν τοῦ σώματος καὶ τὴν πτύχωσιν τοῦ ἱματίου, καὶ ἡ περίφημος Νίκη τῆς Σαμοθράκης, ἀποκειμένη ἐν Λούβρῳ. Ἴδιον τῆς τέχνης τοῦ Εὐτυχίδου εἶναι ἡ ἀνάμειξις τῶν γνωρισμάτων τοῦ ἀττικοῦ μετὰ τῶν τοῦ Σικυωνίου ἐργαστηρίου. Διὰ τοῦ κράματος τούτου, ἐξ οὗ διεμορφώθη νέα τεχνοτροπία, ἐπέτυχε νὰ παρουσιάσῃ ἐν τοῖς ἔργοις του μορφὰς ἐπιβαλλούσας καὶ εὐαρέστους.

[Πρλ. *Καββαδίας*, *Τσούντας*, Ἱστορία τῆς Ἀρχ. Ἑλλ. τέχνης.] Ν. Χ. ΚΟΤΖΙΑΣ

εὐτυχίζω· λέγω τινὰ εὐτυχῆ, μακαρίζω, εὐδαιμονίζω, κοιν. *καλοτυχίζω*· || παθ. μετχ. *εὐτυχισμένος* (βλ. λ.).

Εὐτύχιος. Ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἀναγράφονται μὲ τοῦτο τὸ ὄνομα οἱ ἑξῆς: —1) Ὁ μετὰ τοῦ ἐπισκόπου Θεοπέμπτου καὶ ἄλλων τριῶν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ μαρτυρήσας. —2) Ὁ *ὅσιος*, ἄγνωστον ποῦ καὶ πότε μονάσας καὶ ἑορταζόμενος τὴν 27 Μαρτίου. —3) Ὁ μετὰ τοῦ ἐπισκόπου Ἰανουαρίου καὶ πέντε ἄλλων Χριστιανῶν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ μαρτυρήσας. —4) Ὁ μετὰ Θεσσαλονίκης «καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς ἀνδρῶν διακοσίων καὶ γυναικῶν ἑβδομήκοντα διὰ ξίφους τελειωθέντων» μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 15 Δεκεμβρίου. —5) Ὁ μετὰ *Εὐτυχιανοῦ* (βλ. λ.) καὶ ὀκτὼ ἄλλων μαρτυρήσας.

Ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ἐκτὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 3 ἀναγράφονται καὶ οἱ ἑξῆς: —1) Ὁ ἐν Ῥώμῃ ἐπὶ Διοκλητιανοῦ μαρτυρήσας καὶ ἐν τῇ βασιλικῇ τοῦ ἁγίου Λαυρεντίου ταφεὶς ἐγκωμιασθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ πάπα Δαμάσου (366—384) καὶ ἑορταζόμενος τὴν 4 Φεβρουαρίου. —2) Ὁ ἐν Ἱσπανίᾳ κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα μαρτυρήσας καὶ ἑορταζόμενος τὴν 11 Δεκεμβρίου. —3) Ὁ ὑποδιάκονος τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐκκλησίας, ὅστις ἡγούμενος τῶν ὑπερμάχων τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀθανασίου σφόδρα τιμώμενος κατεδιώχθη ὑπὸ τῶν ἀρειανῶν καὶ εὗρε μαρτυρικὸν θάνατον τῷ 356, ἑορτάζεται δὲ τὴν 26 Μαρτίου. —4)

Digitized by Google

Ὁ μετὰ Πλαύτου καὶ Ἡρακλιᾶ ἄγνωστον πότε ἐν Θράκῃ μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 29 Σεπτεμβρίου. —5) Ὁ ἐν Ὀμβρικῇ τῆς Ἰταλίας ἡγούμενος μονῆς, ἀποθανὼν τῷ 540 καὶ ἑορταζόμενος τὴν 23 Μαΐου. —6) Ὁ μετὰ Ὀνωρίου καὶ Στεφάνου ἐν Ἱσπανίᾳ ἄγνωστον πότε μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 21 Νοεμβρίου. —7) Ὁ μετὰ Πόλιος καὶ Τιμοθέου τῶν συνδιακόνων ἐν Ἀφρικῇ ἄγνωστον πότε μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 21 Μαΐου. —8) Ὁ ἐν Μεσοποταμίᾳ κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Ἀράβων τῷ 741 μετὰ πολλῶν ἄλλων Χριστιανῶν μαρτυρήσας καὶ ἑορταζόμενος τὴν 14 Μαρτίου. Ε. Γ. Π.

— **Εὐτύχιος.** —1) Πρεσβύτερος, ἐν Αὐγουστοπόλει τῆς Φρυγίας, προπάτωρ *Εὐτυχίου* τοῦ πατριάρχου (βλ. λ.), ἦν διδάσκαλος, ὡς φαίνεται, ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. Λέγεται ὅτι, διὰ τὰς χριστιανικὰς ἀρετάς αὐτοῦ, ἔλαβε παρὰ Θεοῦ τὴν χάριν ν' ἀποδιώκῃ τοὺς δαίμονας καὶ νὰ θεραπεύῃ νόσους (*Εὐστρατίου* πρεσβυτέρου, Βιογρ. Εὐτυχίου πατριάρχου. *Migne* τ. 86 β' μερ. στ. 2286). Μ. Ι. Γ.

—2) Μεταβυζαντινὸς ζωγράφος ἀκμάσας κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΔ' μ. Χ. αἰῶνος. Ἐγένετο γνωστὸς ἐκ λατινικῆς ἐπιγραφῆς φερούσης χρονολογίαν 1338, γεγραμμένης ἐπὶ πλακὸς κειμένης ἐν τῇ μονῇ τῶν Βενεδικτίνων Sacro Speco, εὑρισκομένῃ παρὰ τὸ Σουβιάκον τῆς Ἰταλίας. Ἐπὶ τῆς πλακὸς ταύτης ὁ Εὐτύχιος ἔχει ζωγραφήσει ἁγιογραφίας, ἐν αἷς παρουσιάζεται ἀκολουθῶν τὴν ἄνευ ἐπιδράσεων καὶ κατὰ παράδοσιν βυζαντινὴν τεχνοτροπίαν τῆς καλῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς. Ν. Χ. Κ.

— **Εὐτύχιος** πατριάρχης *Ἀλεξανδρείας*· βλ. λ. *Ἀλεξάνδρεια* (τ. Γ' σ. 555 γ' καὶ ἑξ.).

— **Εὐτύχιος** πατριάρχης *Κωνσταντινουπόλεως*. Ἐγεννήθη τῷ 510 μ. Χ. καὶ ἐχρημάτισε μοναχὸς ἐν Ἀμασείᾳ τοῦ Πόντου· ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἰδίου μητροπολίτου, ἀπέκτησε τὴν εὔνοιαν τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ καὶ διεδέχθη τὸν πατριάρχην Μηνᾶν, διεδραμάτισε δὲ σπουδαῖον πρόσωπον ἐν τῇ περὶ τῶν τριῶν κεφαλαίων ἔριδι καὶ προήδρευσε τῆς Ε' Οἰκουμενικῆς συνόδου ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 553, πολεμήσας ὅμως κατόπιν τὴν μονοφυσιτικὴν θεωρίαν τοῦ αὐτοκράτορος περὶ τῶν *ἀφθαρτοδοκητῶν* (βλ. λ.) ἐξεβλήθη τοῦ θρόνου, ἐμόνασεν εἰς τὸ μοναστήριον τῆς Ἀμασείας καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου τοῦ σχολαστικοῦ (565—577), ἀνέλαβεν αὖθις τὸν θρόνον μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ (582). Ἐκτὸς τῆς φήμης αὐτοῦ ὡς ἁγίου καὶ ὁμολογητοῦ, ἔχομεν παρ' αὐτοῦ καὶ διάφορα τεμάχια συγγραμμάτων, ὡς καὶ ἐπιστολὴν πρὸς τὸν πάπαν Βιγίλιον, διασωθεῖσαν ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς Ε' Οἰκουμενικῆς συνόδου. [Βλ. καὶ *Εὐαγρίου* Ἐκκλ. Ἱστ. βιβλ. 4 καὶ 5, *Νικηφόρου Καλλίστου* Ἐκκλ. Ἱστ. 2 καὶ *Θεοφάνους* Χρονογραφίαν.]

Φ. ΒΑΦΕΙΔΗΣ

— **Εὐτύχιος** ***Πρόκλος*** (Eutychius Proculus). Ρωμαῖος γραμματικὸς (βλ. *Πρόκλος*).

εὐτυχισμένος, *—η, —ον* εὐτυχής, ὁ διάγων βίον ἄλυπον καὶ ἀνεπιδεῆ τῶν ἀναγκαίων: «εὐτυχισμένος ἄνθρωπος», «εὐτυχισμένος τόπος» ‖ «εὐτυχισμένος χρόνος» εὐτυχὲς ἔτος. — Ἐπίρρ. ***εὐτυχισμένα*** *:* «ζῆ καλὰ κι' εὐτυχισμένα».

Εὔτυχος. —1) Ὅτε ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐρχόμενος ἐκ Φιλίππων τῆς Μακεδονίας ἔφθασεν εἰς Τρωάδα, εἰσῆλθεν εἰς τὴν συναγωγὴν τῆς πόλεως ταύτης καὶ κηρύττων παρέτεινε τὸν λόγον μέχρι τοῦ μεσονυκτίου. Μεταξὺ τῶν ἀκροατῶν αὐτοῦ ἦτο καὶ νεανίσκος τις καλούμενος Εὔτυχος, ὅστις καθήμενος ἐπὶ παραθύρου τοῦ τρίτου πατώματος ἀπεκοιμήθη καὶ καταπεσὼν ἀπὸ τοῦ τριστέγου κάτω ἐξέπνευσε. Κατελθὼν δὲ ὁ Παῦλος «ἐπέπεσεν αὐτῷ καὶ συμπεριλαβὼν εἶπε· μὴ θορυβεῖσθε· ἡ γὰρ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν αὐτῷ ἐστι» καὶ ἀνέστησεν αὐτὸν (Πράξεις κ', 6—12). —2) *Ἀρχιδιάκονος* Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, προσληφθεὶς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τὴν χειροτονίαν Ἡρακλείδου μητροπολίτου Ἐφέσου, τέως ἀρχιδιακόνου. Πολύβιος ἐπίσκοπος Ρινοκουρούρων, ἐν βιογραφίᾳ Ἐπιφανίου Κύπρου, μαρτυρεῖ ὅτι ἦν ὁ Εὔτυχος ἀνὴρ ἐλλόγιμος καὶ «ὀρθῷ βίῳ κεκοσμημένος» (*Migne* 41 τ. στ. 101, ξα'). Μ. Ι. Γ.

εὐτυχῶ *(—έω)*· εἶμαι εὐτυχής, εὐδαιμονῶ, εὐημερῶ: «εὐτυχεῖ ἀλλὰ ζῇ εἰς τὴν ξένην» ‖ ἔχω τὴν καλὴν τύχην, ἐπιτυγχάνω: «ηὐτύχησε νὰ κάμῃ καλοὺς συγγενεῖς», «τοιοῦτον ἀγαθὸν δὲν ηὐτύχησα νὰ δοκιμάσω».

Εὐΰδριον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Φαρσάλων τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτ. (1928) 209. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Γκουσγκουνάρι Μικρό*.

—**Εὐϋδρίου, τέως δῆμος** — *[Γεωγρ.]*. Εἷς ἐκ τῶν πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' ἀπαρτιζόντων τὴν ἐπαρχίαν Φαρσάλων τοῦ νομοῦ Λαρίσης 3 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων *Βαμβακοῦς* (τέως Μπαϊρακλί) καὶ *Αρίσκολι*. Δ. Ε. Μ.

εὐφάλαινα (ἡ) (Eufalaena) *[Ζωολ.]*. Γένος κητῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *φαλαινιδῶν* (βλ.λ.).

Εὐφάνης. —1) Ἀθηναῖος στρατηγός, υἱὸς τοῦ Ἐπιγένους, Εὐωνυμεὺς τὸν δῆμον, ἀναφερόμενος εἰς ἀναθηματικὴν ἐπιγραφὴν τῆς Σαλαμῖνος καὶ ἐν ἐπιταφίῳ τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος. —2) Κρὴς στρατηγὸς τῶν Μακεδόνων παρ' Ἀντιόχῳ. Ὅτε ὁ τελευταῖος οὗτος, εὑρισκόμενος εἰς Χαλκίδα, παρεκλήθη ὑπὸ τῶν Ἠλείων, διὰ τοῦ Καλλιστράτου, νὰ πέμψῃ πρὸς αὐτοὺς βοήθειαν κατὰ τῶν Ἀχαιῶν, ἔθεσε τὸν Εὐφάνη ἐπὶ κεφαλῆς στρατιωτικῆς ἀποστολῆς ἐκ 1000 πεζῶν. —3) Ὠρωπεὺς ἀθλητής, υἱὸς τοῦ Ζοΐλου. Ἐνίκησεν εἰς τὸ παγκράτιον τῶν ἀνδρῶν κατὰ τοὺς ἐν Ἀμφιαρείῳ ἀγῶνας, κατὰ τὰς ἀρχὰς δὲ τῆς Α' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος ἀναφέρεται ὡς «ἀγωνοθέτης Ἀμφιαράων». —Π.

εὐφανίας (ὁ) (Euphanias) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *σταφυλινιδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτου μεγέθους κανθάρους ἀπαντῶντας ἐν Εὐρώπῃ. Δ. Ν. Π.

εὐφάνταστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· καὶ ***εὐφαντασίωτος***· ὁ φανταζόμενος τὰ πράγματα λίαν ὑπερβολικά, ὑπὲρ τὴν ἀληθῆ αὐτῶν ὑπόστασιν, ὡς τὰ ἐπιθυμεῖ ἢ ὡς τὰ φοβεῖται· ‖ ὁ ἐκ μικρᾶς ἀφορμῆς φανταζόμενος μεγάλα καὶ ἀνύπαρκτα πράγματα.

Εὔφαντος. Ἀρχαῖος Ἕλλην φιλόσοφος τῆς Μεγαρικῆς σχολῆς, ζήσας κατὰ τὰ τέλη τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος. Ἐγεννήθη ἐν Ὀλύνθῳ τῆς Χαλκιδικῆς καὶ διετέλεσεν ἰδιαίτερος διδάσκαλος τοῦ Ἀντιγόνου Γονατᾶ, ὑπασπιστοῦ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ βραδύτερον βασιλέως τῆς Ἀσίας. Ἔγραψε τραγῳδίας, περὶ τῶν ὁποίων δὲν ἔχομεν πληροφορίας, καὶ ἱστορίαν τῶν χρόνων κατὰ τοὺς ὁποίους ἔζη, καθὼς καὶ πραγματείαν «Περὶ βασιλείας», τὴν ὁποίαν ἀφιέρωσεν εἰς τὸν μαθητὴν αὐτοῦ Ἀντίγονον. Ν. Α.

εὐφαυσία (ἡ) (Euphausia) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐφαυσιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

εὐφαυσίδαι (οἱ) (Euphausidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σχιζοποδῶν*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη, ὧν γνωστότερον ἡ *εὐφαυσία* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

εὐφημητικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν εὐφημίαν, ἐπαινετικός, ἀντίθ. *δυσφημητικός* ‖ βλ. καὶ *εὐφημιστικός*

εὐφημία (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ εὐφημεῖν, καλοί, ἐπαινετικοὶ λόγοι· ‖ ἐπευφημία.

Εὐφημία. Ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ἐκτὸς τῆς μεγαλομάρτυρος *Εὐφημίας* (βλ. κατ.) μνημονεύονται καὶ αἱ ἑξῆς ὁμώνυμοι ἁγίαι: —1) Ἡ μετὰ Δωροθέας, Θέκλης καὶ Ἐράσμης μαρτυρήσασα κατὰ τὸν Α' αἰῶνα καὶ ἑορταζομένη τὴν 3 Σεπτεμβρίου κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν μαρτυρολόγιον (βλ. λ. *Δωροθέα*). —2) Ἡ μετὰ Ἀνθίμου, Θαλλελαίου, Χριστοφόρου καὶ Παγχαρίου πιθανῶς ἐν Νικομηδείᾳ κατὰ τὸν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ (284—305) διωγμὸν τῶν Χριστιανῶν μαρτυρήσασα καὶ ἑορταζομένη κατὰ τὸν Συναξαριστὴν τὴν 19 Νοεμβρίου. 3) Ἡ μετὰ Χρυσάνθου ἄγνωστον ποῦ καὶ πότε μαρτυρήσασα καὶ συνεορταζομένη μετ' αὐτοῦ τὴν 4 Ἰανουαρίου κατὰ τὸν Συναξαριστὴν καὶ τὸ Βυζαντινὸν Ἑορτολόγιον. —4) Ἡ μετὰ Ἀλεξανδρίας, Κλαυδίας, Εὐφρασίας, Ματρώνης, Ἰουλιανῆς καὶ Θεοδοσίας ἐν Ἀμισῷ κατὰ τὸν ἐπὶ Μαξιμιανοῦ (286—305) διωγμὸν τῶν Χριστιανῶν μαρτυρήσασα. Ἡ μνήμη αὐτῶν ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 20 Μαρτίου μετὰ βραχέος μαρτυρολογίου, ὡς καὶ ἐν τῷ ρωμαϊκῷ μαρτυρολογίῳ. —5) Ἡ θυγάτηρ τοῦ κόμητος Βερτχόλδου ἐν Βαυαρίᾳ τῆς Γερμανίας, ἥτις εἰσελθοῦσα εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Alton κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη παραδειγματικῶς αὐτὸ διευθύνουσα, ἀπέθανε τῷ 1280 καὶ ἐτάφη ἐν Diessen, ὅπου καὶ ἡ ἀδελφὴ αὐτῆς ἁγία Μεχτίλδη. Ἡ μνήμη της ἀναγράφεται ἐν τῷ ρωμαϊκῷ μαρτυρολογίῳ τῆς 17 Ἰουνίου. Ε. Γ. Π.

— **Εὐφημία** ἡ ***μεγαλομάρτυς***. Θυγάτηρ τοῦ συγκλητικοῦ Ψιλόφρονος καὶ τῆς Θεοδωρησιανῆς, ἐγεννήθη ἐν Χαλκηδόνι περὶ τὰ μέσα τοῦ Γ' αἰῶνος καὶ ἀνετράφη λίαν ἐπιμελῶς ὑπὸ τῆς εὐσεβοῦς μητρός της. Κατὰ τὸν ὑπὸ Πρίσκου τοῦ ἀνθυπάτου Θράκης καὶ Βιθυνίας κηρυχθέντα διωγμὸν τῶν Χριστιανῶν, ἡ Εὐφημία μετὰ πολλῶν ἄλλων Χριστιανῶν ἐκρύπτετο, ἀλλ' ἀνακαλυφθεῖσα συνελήφθη καὶ προσήχθη πρὸς τὸν ἀνθύπατον. Ἐνώπιον δ' αὐτοῦ «τὸ χαῦνον τοῦ θήλεος ἀπορρίψασα καὶ ἀνδρεῖον ἐν θηλείᾳ τῇ σαρκὶ τῆς ψυχῆς τὸ φρόνημα φέρουσα» εὐθαρσῶς ὡμολόγησε τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν της. Ὅθεν παρεδίδετο ὑπὸ τοῦ Πρίσκου εἰς ποικίλας βασάνους, τὰς ὁποίας μετὰ τοσαύτης καρτερίας καὶ εὐσταθείας ὑπέμεινεν, ὥστε καὶ δύο τῶν δημίων της, Βίκτωρα καὶ Σωσθένην, εἵλκυσεν εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ. Τέλος δὲ ἐν τῷ σταδίῳ τοῦ θεάτρου εἰς θηρία ριφθεῖσα ἔλαβε τὸν μαρτυρικὸν στέφανον ἐκ δήγματος ἄρκτου τῷ 288 κατὰ τὸν ἡμέτερον Συναξαριστήν, τῷ 307 δὲ κατὰ τὰ ρωμαϊκὰ καλενδάρια. Ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτῆς ἠγέρθη κατόπιν μεγαλοπρεπὴς ναός, ἐν τῷ ὁποίῳ «ζωγράφος διὰ τῆς τέχνης πᾶσαν τὴν ἱστορίαν (τῆς μάρτυρος) ἐν σινδόνι χαράξας περὶ τὴν θήκην ἱερὸν ἀνέθηκεν ἀνάθημα». Τῆς θαυμασίας δὲ ταύτης εἰκόνος περιγραφὴν (ἔκφρασιν) θαυμασίαν ἔγραψεν ὁ Ἀμασείας Ἀστέριος. Ἐν τῷ ναῷ δὲ τούτῳ τῆς Εὐφημίας συνῆλθεν ἡ καταδικάσασα τῷ 451 τοὺς αἱρετικοὺς Εὐτυχῆ καὶ Διόσκορον Δ' Οἰκουμενικὴ σύνοδος. Μετὰ ταῦτα τὸ λείψανον τῆς Εὐφημίας μετεκομίσθη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐτέθη εἰς τὸν ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ κτισθέντα ἐπ' ὀνόματι αὐτῆς ναόν, ἐξ οὗ ἐπὶ εἰκονομαχίας μετηνέχθη εἰς Λῆμνον τῷ 766 καὶ ἐκ ταύτης πάλιν ἀνεκομίσθη εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τῷ 1204 εὐλαβεῖς τινες Χριστιανοὶ παραλαβόντες αὐτὸ μετεκόμισαν εἰς τὸν μητροπολιτικὸν ναὸν τῆς Σηλυβρίας, ἵνα σώσωσιν αὐτὸ ἀπὸ τῆς λεηλασίας τῶν Φράγκων, ἐκεῖθεν δὲ τῷ 1454 ὁ πατριάρχης Γεννάδιος ὁ Σχολάριος παραλαβὼν κατέθηκεν ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ ἐξ αὐτοῦ μετενεχθὲν ἀλληλοδιαδόχως εἰς τοὺς τρεῖς πατριαρχικοὺς ναούς, εὑρίσκεται νῦν ἐν τῷ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Ἐκτὸς δὲ τοῦ ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ καὶ τρεῖς ἄλλοι ναοὶ ὑπῆρχον ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸς τιμὴν τῆς Εὐφημίας, ὁ ἐν τῷ Πετρίῳ, ὁ ἐν τοῖς Ὀλυβρίου καὶ ὁ παρὰ τὸ Νεώριον. Ἡ μνήμη αὐτῆς ἑορτάζεται τὴν 16 Σεπτεμβρίου καὶ τὴν 11 Ἰουλίου μετ' ἰδίας ἀκολουθίας. Κανόνας δ' εἰς αὐτὴν ἐποίησαν Ἰωσὴφ ὁ ὑμνογράφος, Ἰωάννης ὁ μοναχός, Ἀνδρέας ὁ Κρήτης, Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς καὶ ὁλόκληρον ἀκολουθίαν Ἰάκωβος ὁ πρωτοψάλτης καὶ ᾠδὴν ὁ μουσικοδιδάσκαλος Θεόδωρος Ἀριστοκλῆς καὶ ὁ ποιητὴς Ἠλίας Ταντανλίδης. Ὑπόμνημα περὶ Εὐφημίας συνέγραψε Μακάριος ὁ Μακρῆς καὶ ἐγκώμιον Θεόδωρος ὁ Βέστης καὶ ἄλλοι. Θαυμάσιον δ' ὕμνον εἰς τὴν Εὐφημίαν ἐποίησε καὶ ὁ Παβίας ἐπίσκοπος Ἐννόδιος (473—521).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Σωκράτης*, «Ἐκκλ. Ἱστορία» ΣΤ' 6.—*Σωζομενός*, «Ἐκκλ. Ἱστορία» Ζ', 4. — *Ἀστέριος ὁ Ἀμασείας*, παρὰ *Migne* 40,336 κ. ἑξ. — *Εὐάγριος*, «Ἐκκλ. Ἱστορία» Β', 3.—*Νικηφόρος Κάλλιστος*, «Ἐκκλ. Ἱστορία» ΙΕ' 3. —*Θεοφάνης*, «Χρονογραφία» σ. 291 —*Ζωναρᾶς*, «Ἐπιτομὴ Ἱστοριῶν» Γ' 335. «Corpus scriptorum ecclesiasticorum latinorum» ἐν Βιέννῃ 1882, τόμ. 6.—*Κωνσταντίνου Α'* «Ἐλάσσονες Συγγραφαὶ» ἐν Κωνσταντινουπόλει 1865, 334—338. — *Μ. Γεδεὼν* «Χρονικὰ τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου καὶ τοῦ ναοῦ», ἐν Κωνσταντινουπολει 1881, 179 κ. ἑξ. καὶ «Βυζαντινὸν Ἑορτολόγιον» ἐν Κωνσταντινουπόλει 1899, 127 καὶ 169.— *Allard* «La persécution de Dioclétien et le triomphe de l'Eglise» Paris 1908, Γ' 97—99. - Ἀναγραφὴ ὕμνων καὶ ἐγκωμίων ἐν «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ» ΚΒ' καὶ ΚΓ'. - «Analecta Bollandiana» ΚΓ'. — *L. Petit*, «Bibliographie des Acolouthies grecques» Bruxelles 1926.79. Ε. Γ. Π.

— **Εὐφημία *Φλαβία*.** Αὐτοκράτειρα τοῦ Βυζαντίου, σύζυγος τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστίνου. Κατὰ πληροφορίαν Θεοδώρου τοῦ Ἀναγνώστου, ἦτο αὕτη ἀρχικῶς δούλη καταγομένη ἐκ βαρβάρων καὶ ὀνομαζομένη *Λουπικία* ἢ *Λουπικίνα*, ὡς τοιαύτη δ' ἐπωλήθη εἰς τὸν μέλλοντα αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Ἰουστῖνον. Κατ' ἀρχὰς ἦτο παλλακὴ αὐτοῦ, κατόπιν σύζυγος καὶ ἀπὸ τοῦ 518 ἐγένετο αὐτοκράτειρα ὀνομασθεῖσα ὑπὸ τοῦ πλήθους Εὐφημία, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ πρῶτον αὐτῆς «καταγέλαστον ὄνομα» *(Προκόπιος)*. Ἦτο «ἀπειροτάτη τῶν κατὰ τὴν πολιτείαν πραγμάτων» καὶ χονδροειδὴς τοὺς τρόπους, ἦτο δὲ τὸ κύριον ἐμπόδιον εἰς τὸν μεταξὺ Ἰουστινιανοῦ καὶ Θεοδώρας γάμον. Κατὰ πληροφορίαν τοῦ Σουΐδα, ἔκτισεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ναὸν τῆς Ἁγίας Εὐφημίας, ἐν τῷ ὁποίῳ κατέστησε στήλην ἑαυτῆς, τὸ λείψανόν της δὲ ἀπέκειτο ἐν «μονῇ Αὐγούστῃ» ἐντὸς πρασίνης λάρνακος μετὰ τοῦ νεκροῦ τοῦ συζύγου της. Ἐλατρεύθη ὡς μάρτυς, ἡ μνήμη δὲ αὐτῆς ἑορτάζεται τὴν 15 Νοεμβρίου. [Πρβλ. καὶ *Προκοπίου*, ἐκδ. Βόννης, τόμ. ΙΓ' σελ. 66, 384, 392, 416, 418]. Π. Ν. Π.

Εὐφημία (Euphemia) *[Ἀστρον.]*. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 630. Σ. Π.

εὐφημίαι (αἱ). Ἐκαλοῦντο οὕτως ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν αἱ κατὰ τὰς διαφόρους τελετὰς πρὸς τιμὴν τῶν βασιλέων ἢ τῶν ἀνωτάτων τοῦ κράτους λειτουργῶν ἐκφωνούμεναι ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ στρατοῦ εὐχαὶ καὶ ὕμνοι.

Ἐν τῇ «Βασιλείῳ Τάξει» τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου ἐκτίθενται ἐν λεπτομερείᾳ αἱ ἐκφωνούμεναι, ὅταν οἱ βασιλεῖς μετέβαινον εἰς τὸν ναὸν ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῶν Χριστουγέννων, ἢ τῶν Φώτων, ἢ τῶν Βαΐων, ἢ τοῦ Πάσχα κτλ., καθὼς ἐπίσης καὶ κατὰ τὴν τελετὴν τοῦ «στεφίμου» (δηλαδὴ τῆς στέψεως) ἢ τοῦ «στεφανώματος» (δηλαδὴ τοῦ γάμου) τῶν βασιλέων, ἢ τῆς γεννήσεως βασιλοπαίδος, ἢ τῆς χειροτονίας πατριάρχου, ἢ στρατηγοῦ, ἢ δρουγγαρίου τῶν πλοΐμων (ναυάρχου), ἢ διαφόρων βαθμούχων (καισάρων, σεβαστοκρατόρων, μαγίστρων, νοβελισσίμων, πατρικίων, ὑπάτων κ.τ.λ.), καθὼς ἐπίσης καὶ κατὰ τὰς ἑορτὰς ἐν τοῖς παλατίοις («σάξιμον ἤγουν κλητώριον» κτλ.), ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ,

Digitized by Google

ἢ τὰς εἰς διαφόρους περιστάσεις τελουμένας τελετάς (τῶν Βρουμαλίων κτλ.), ὡς καὶ κατὰ τοὺς τελουμένους «θριάμβους» κτλ. Εὐφημίαι ὡσαύτως ἐξεφωνοῦντο ὑπὸ τῶν στρατευμάτων ἑκάστην πρωΐαν και ὁσάκις διενέμοντο δῶρα εἰς τοὺς στρατιώτας ὑπὸ τοῦ βασιλέως κτλ.

Τὰς εὐφημίας συνήθως ἐξεφώνουν πρῶτοι οἱ λεγόμενοι «κράκται» καὶ εἶτα ἢ ἐπαναλάμβανον αὐτὰς οἱ παριστάμενοι ἢ τὰς ἐσυνέχιζον ἐν εἴδει ἀπαντήσεως.

Συνήθεις εὐφημίαι ὑπὲρ τῶν βασιλέων ἦσαν: «Πολλὰ τὰ ἔτη», «Εἰς πολλοὺς χρόνους καὶ ἀγαθοὺς ὁ Θεὸς ἀγάγοι τὴν δικαίαν ὑμῶν βασιλείαν», «Τοὺς χρόνους ὑμῶν πληθύνοι σὺν ταῖς Αὐγούσταις καὶ τοῖς Πορφυρογεννήτοις», «Ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς τῶν Ρωμαίων, Παρθένε μήτηρ Θεοῦ τοῦ Λόγου, συστρατήγησον μόνη τοῖς Δεσπόταις ἐν τῇ πορφύρᾳ τοῖς λαβοῦσιν ἐκ Σοῦ τὸ στέφος, ὅτι αὐτοὶ Σὲ κέκτηνται κατὰ πάντα θυρεὸν ἀπροσμάχητον ἐν πορφύρᾳ» κ. λ.

Οἱ βασιλεῖς κατὰ τὰς εὐφημίας ἐκαλοῦντο εὐσεβέστατοι, θεοπρόβλητοι, θεοκυβέρνητοι, κοσμοσύστατοι, κοσμοπόθητοι, ἀνδρειότατοι, νικηταί, ἐχθρολέται, τροπαιοῦχοι, εἰρηνοποιοί, πλουτοποιοί, ὀρθόδοξοι κλ. κλ. Πᾶσαι αἱ εὐφημίαι αὗται ἐλέγοντο ἑλληνιστί, ἐν τούτοις τινὲς ἐξ αὐτῶν ἐξεφωνοῦντο, κατ' ἀρχαίαν παράδοσιν, λατινιστί, ὡς π. χ. «μοῦλτος ἄννος, φιλικίσσιμε» (δηλαδὴ «ἔτη πολλά, εὐδαιμονέστατε»), «τοῦ βίνκας» (δηλαδὴ «σὺ νικᾷς») κ. λ. ἄλλαι δὲ εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν διαφόρων ξένων μισθοφόρων (Γότθων κ. λ.).

Ἡ «Βασίλειος τάξις» παρέχει ἡμῖν καὶ πλήρη περιγραφὴν διαφόρων τελετῶν, οἷον τὴν ἀναγόρευσιν τοῦ Ἀναστασίου Α' (491), Ἰουστίνου Α' (518), Νικηφόρου Φωκᾶ (963) κ. λ. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Εὐφημιανὰ *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς νήσου Χίου, ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 1729. Κεῖται νοτίως τῆς πόλεως Χίου εἰς ἀπόστασιν 2 χμτρ. τοῦ ὅρμου Μεγάλου λιμένος. Ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ φρεάτων καὶ ὀμβροδεκτῶν. Τῷ 1881 κατεστράφη ἐκ σεισμῶν, μετέπειτα ἀνοικοδομηθεῖσα. Παράγει κυρίως δημητριακὰ (40.000 ὀκ.), ὄσπρια (50.000 ὀκ.), καπνόν, ἔλαιον, ἀμύγδαλα καὶ μαστίχην. Ἔχει ἀξιόλογον ἐργοστάσιον κεραμοποιίας, ἀποδόσεως ἐτησίως 6 ἑκατομ. πλίνθων καὶ κεράμων, μηχανοκίνητα ἐλαιουργεῖα καὶ ὀρυχεῖον μαρμάρου. Μετὰ τῆς πόλεως Χίου συγκοινωνεῖ δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (χμτρ. 7). Δ. Ε. Μ.

«εὐφημιανὴ *συλλογή*». Οὕτως ὀνομάζεται μικρὰ συλλογὴ ἐπιγραμμάτων, ἣν κατήρτισε περὶ τὸ 900 Θεσσαλός τις εὑρισκόμενος ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ. Ταύτην ἀφιέρωσεν εἰς *Εὐφήμιόν* τινα, ἐξ οὗ καὶ ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν. —π.

Εὐφημιανός, ***Ιγνάτιος***. Μοναχὸς τῶν μέσων τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Πρὸς αὐτὸν ἀπευθύνεται ἡ ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμὸν 6 κώδικι τοῦ γυμνασίου Μυτιλήνης καὶ ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμὸν 1292 Παρισινῷ Κώδικι σῳζομένη ἐπιστολὴ τοῦ ἐπισκόπου Μηδείας Θεοφάνους, ὅτε οὗτος ἦτο μέγας οἰκονόμος, γραφεῖσα τῷ 1569, ἐπιγραφομένη «τῷ τιμιωτάτῳ ἐν μοναχοῖς κυρῷ Ἰγνατίῳ τῷ Εὐφημιανῷ». Εὕρηται αὕτη δημοσιευμένη ἐν «Νέῳ Ἑλληνομνήμονι» (1913, σ. 260—263). —π.

— Εὐφημιανὸς *ὁ ὅσιος*. Ἄννα ἡ θυγάτηρ εὐσεβοῦς τινος διακόνου τοῦ ναοῦ τῶν Βλαχερνῶν, ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τοὺς χρόνους Λέοντος Γ' (717—741) γεννηθεῖσα καὶ μετ' εὐσεβοῦς ἀνδρὸς συζευχθεῖσα, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου καὶ τῶν δύο τέκνων της ἀνδρικὴν στολὴν ἐνδυθεῖσα προσῆλθεν εἴς τινα μονὴν ἐν Ὀλύμπῳ τῆς Βιθυνίας μὲ τὸ ὄνομα *Εὐφημιανός*. Τοσοῦτον δὲ διέπρεπεν ἐν ἀσκήσει ὡς μοναχός, ὥστε ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς γνωρίσας εἰς τὸν τότε πατριάρχην Ταράσιον (784—806) ὅτι τοσοῦτον πλῆθος προσήρχετο εἰς τὴν μονὴν ἑλκυόμενον ἐκ τῆς φήμης τοῦ Εὐφημιανοῦ, ὥστε «μὴ χωρεῖσθαι τοὺς προσερχομένους διὰ τὸ πάνυ ἐστενωμένον τοῦ τόπου», ἔλαβε διὰ δωρεᾶς τοῦ Ταρασίου ἓν ἐρείπιον, ὅπου κατόπιν ἠγέρθη ἡ μονὴ τῶν Ἀβραμιτῶν παρὰ τὴν Χρυσῆν πόρταν. Ἐκεῖ δὲ «δι' ὀλίγου χρόνου ἐξ αὐτῶν τῶν κρηπίδων φροντιστήριον ἀποκαταστήσας εἰς πολλῶν ψυχῶν σωτηρίαν ἐν αὐτῷ τὴν ἁγίαν τὸν λειπόμενον αὐτῇ χρόνον ἀσκητικῶς διανύσαι παρεσκεύασεν» ὁ ἡγούμενος. Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα τοσοῦτον πλῆθος εὐλαβῶν προσκυνητῶν συνέρρεεν, ὥστε ἠναγκάσθη ἡ ἁγία, παραλαβοῦσα δύο μοναχούς, νὰ καταφύγῃ εἰς τὰ μέρη τοῦ Στενοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἀπ' ἐκεῖ πάλιν μετὰ πάροδον ἐτῶν τινῶν προσκληθεῖσα εἰς Κωνσταντινούπολιν παρά τινων μοναχῶν ἐπὶ τὰ μέρη τοῦ Σίγματος καὶ ἐκεῖ «ἰάσεις καὶ θαύματα οὐκ ὀλίγα τοῖς προσιοῦσι χαρισαμένη πρὸς Κύριον ἐξεδήμησεν». Ἡ μνήμη αὐτῆς ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 29 Ὀκτωβρίου μετὰ μακρᾶς βιογραφίας (*Μ. Γεδεὼν* «Βυζαντινὸν Ἑορτολόγιον» ἐν Κωνσταντινουπόλει 1899, 183). Ε. Γ. Π.

εὐφημίζω· λέγω, μεταχειρίζομαι εὐφήμους λέξεις· || λέγω λέξεις ἐπαινετικάς, ἐγκωμιαστικάς, **ἐπευφημίζω.**

Εὐφήμιος. Βυζαντινὸς τουρμάρχης, ἤτοι μέραρχος (δηλαδὴ διοικητὴς ἑνὸς «μερους» ἢ «τούρμας», ἀποτελουμένης ἐξ 6—7 χιλ. ἀνδρῶν) ἐν Σικελίᾳ ἐπὶ τῆς βασιλείας Μιχαὴλ Β' τοῦ Τραυλοῦ 820—829). Ἀπαγαγὼν νεαρὰν μοναχὴν ἐμηνύθη ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν αὐτῆς πρὸς τὸν βασιλέα, ὅστις διέταξε τὸν στρατηγὸν Σικελίας Γρηγορᾶν νὰ ἐξετάσῃ τὰ καταγγελλόμενα καὶ ἐὰν ἀληθεύωσι τιμωρήσῃ τὸν Εὐφήμιον δι' ἀποκοπῆς τῆς ῥινὸς αὐτοῦ. Τότε οὗτος, ἐπωφελούμενος τῆς ἐξ ἄλλων λόγων ὑπαρχούσης δυσαρεσκείας τῶν Σικελιωτῶν κατὰ τοῦ βασιλέως Μιχαήλ, παρέσυρεν εἰς στάσιν μέγα μέρος τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ λαοῦ, ἐφόνευσε τὸν στρατηγὸν Γρηγορᾶν καὶ ἀνηγορεύθη βασιλεύς. Ὁ στρατηγὸς Φωτεινός, ἀποσταλεὶς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ ἰσχυρᾶς δυνάμεως, κατέστειλε τὴν στάσιν, καὶ τότε ὁ Εὐφήμιος, καταφυγὼν πρὸς τοὺς ἐν Ἀφρικῇ Ἀγλαβίτας Ἄραβας, ἐζήτησε παρὰ τοῦ ἡγεμόνος αὐτῶν τὴν συνδρομήν του, ὑποσχόμενος, ἐὰν τὸν βοηθήσῃ νὰ καταλάβῃ τὴν Σικελίαν καὶ τὸν ἀναγνωρίσῃ βασιλέα αὐτῆς, νὰ τῷ πληρώνῃ ἁδροὺς φόρους. Ἐν τέλει δὲ λαβὼν ἰσχυρὰν ναυτικὴν καὶ χερσαίαν δύναμιν ἐκ μέρους τῶν Ἀράβων ὁ Εὐφήμιος ἐπῆλθε τῷ 827 κατὰ τῆς Σικελίας, κατέλαβε μέγα μέρος τῆς νήσου καὶ ἐπολιόρκησε τὰς Συρακούσας. Διαρκούσης τῆς πολιορκίας δύο ἀδελφοὶ Συρακόσιοι ἐξελθόντες τῆς πόλεως ἐπλησίασαν τὸν Εὐφήμιον καθ' ὃν χρόνον οὗτος, εὑρισκόμενος κάτωθεν τῶν τειχῶν, ὡμίλει ὡς βασιλεὺς πρὸς τοὺς πολιορκουμένους, προσεποιήθησαν ὅτι προσχωροῦσιν αὐτῷ καὶ ἀφοῦ τὸν προσεκύνησαν ὡς βασιλέα παρεκάλεσαν νὰ ἀνταλλάξωσιν ἀσπασμὸν μετ' αὐτοῦ. Ὁ Εὐφήμιος ἐδέχθη, ἀλλὰ καθ' ἣν στιγμὴν ἔκλινεν ἵνα ἀσπασθῇ τὸν πρῶτον ἀδελφόν, ὁ ἕτερος τὸν συνέλαβεν ἀπὸ τῆς κόμης, ὁ δὲ πρῶτος δι' ἀστραπιαίας κινήσεως τοῦ ἀπέκοψε τὴν κεφαλήν.

Μετὰ τοῦτο οἱ Ἄραβες, λαβόντες παρὰ τῶν Συρακοσίων 50 χιλ. χρυσῶν νομισμάτων, ἀπῆλθον τῆς νήσου, εἰς ἣν ἐπανῆλθον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μιχαὴλ Β' (829) καὶ κατόπιν μακρῶν ἀγώνων κατέλαβον αὐτήν. Ν. ΚΛΣ

— Εὐφήμιος πατριάρχης ***Κωνσταντινουπόλεως*** (490—496). Πρεσβύτερος ὢν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίας ἐξελέγη ὑπὸ τοῦ κλήρου πατριάρχης ἐπὶ Ζήνωνος (484—491) διαδεχθεὶς τὸν Φραβίταν ἢ Φλαυΐταν. Λαβὼν ἐπιστολὴν παρὰ τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Πέτρου τοῦ Μογγοῦ, ἀναθεματίζοντος τὴν ἐν Χαλκηδόνι Δ' Οἰκουμενικὴν σύνοδον, διέκοψε τὰς σχέσεις τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὴν τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ συγκαλέσας τῷ 491 σύνοδον ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπεκύρωσε τὸ θεόπνευστον τῆς εἰρημένης συνόδου. Ὅτε δὲ τὸν ἀποθανόντα Ζήνωνα διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον Ἀναστάσιος ὁ Α', ὁ ἐπονομαζόμενος Δίκορος (491—518), ὁ Εὐφήμιος γινώσκων τὰς αἱρετικὰς δοξασίας αὐτοῦ ἐζήτησε καὶ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ ἔγγραφον ὁμολογίαν πίστεως. Ἐπειδὴ δ' ὁ Ἀναστάσιος ἐπιμόνως ἀπῄτει ἔπειτα παρὰ τοῦ Εὐφημίου ν' ἀποδώσῃ αὐτῷ τὸ ἔγγραφον, ὁ δὲ πατριάρχης ἠρνεῖτο, συνεκάλεσε τῷ 496 σύνοδον, ἥτις χαριζομένη εἰς τὸν αὐτοκράτορα καθῄρεσε τὸν Εὐφήμιον καὶ ἐξώρισεν αὐτὸν εἰς τὸν Πόντον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Εὐάγριος*, «Ἐκκλ. Ἱστορία» Γ', 23—30.— *Θεόδωρος Ἀναγνώστης*, Β' 6—15. — *Νικηφόρος Κάλλιστος* «Ἐκκλ. Ἱστορία» ΙΣΤ' 19—26. — *Ἐφραιμ*. «Χρονογραφία» στίχ. 9751—9756. — *Μ. Γεδεών*, «Πατριαρχικοὶ πίνακες» ἐν Κωνσταντινουπόλει 1890, 206 κ. ἑξ. Ε. Γ. Π.

εὐφημισμὸς (ὁ)· χρῆσις εὐφήμου λέξεως ἐκ προλήψεως ἢ δεισιδαιμονίας εἴτε χάριν κοσμιότητος, εἴτε πρὸς ἀποφυγὴν δυσοιωνίστου λέξεως, τῆς ὁποίας ἡ ἀπαγγελία δυνατὸν νὰ ἐπιφέρῃ κακόν τι: Εὔξεινος πόντος ἀντὶ Ἄξενος πόντος, Εὐμενίδες ἀντὶ Ἐρινύες, γλυκάδι ἀντὶ ξίδι, καλὲς κυρᾶδες ἀντὶ νεράϊδες, τὸ καλὸ σπυρὶ ἀντὶ ἄνθραξ, τὸ γλυκό του ἀντὶ ἐπιληψία κλπ.

— *[Λαογρ.]* Ὁ *εὐφημισμός*, ὡς ἀποτέλεσμα δεισιδαίμονος πίστεως ἐπὶ τὴν μαγικὴν δύναμιν τῶν λέξεων, χρησιμοποιεῖται συχνότατα ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Οὕτω καταβάλλεται προσπάθεια νὰ μὴ ὀνομάζωνται ἐπίφοβα πράγματα διὰ τοῦ κυριολεκτικοῦ των ὀνόματος, χρησιμοποιουμένων πρὸς τοῦτο διαφόρων περιφράσεων, μετονομασιῶν, ἀντιφράσεων κλπ. Ὁ διάβολος ἐπὶ παραδείγματι ὀνομάζεται διὰ διαφόρων ἄλλων ἀποτρεπτικῶν ἢ εὐφημιστικῶν ὀνομάτων, ὡς: ὄξ' ἀποδῶ, ὁ καταραμένος, ὁ τρισκατάρατος, ὁ πειρασμὸς κλπ. Ἐν Πόντῳ οἱ καλλικάντζαροι καλοῦνται «ἀς ἐμᾶς καλοὶ» ἤτοι καλύτεροι ἡμῶν. Ἐν Γκιουμουλτζίνῃ ἰδίως κατὰ τὴν διατροφὴν τῶν μεταξοσκωλήκων ἀποφεύγουν νὰ ὀνομάσουν τοὺς ποντικοὺς καλοῦντες αὐτοὺς «κουφοὺς» (ὅθεν καὶ ἐν Αἰγίνῃ τὸ σύνηθες ὄνομα αὐτῶν εἶναι «τὰ κουφὰ») τοὺς δὲ μύρμηκας ὀνομάζουν κατὰ τὴν αὐτὴν περίπτωσιν «κουτσοπόδαρα». Ἀσθένειαί τινες ἐπίσης ἰδιαιτέρως ἐπικίνδυνοι φέρουν εὐφημιστικὰ ὀνόματα ὡς: μελενια (ἡ εὐλογία), χρυσῆ (ὁ ἴκτερος) κλπ. Ἐν Κρήτῃ ἡ νυφίτσα καλεῖται κερὰ παπαδιά, ὅπως κολακευομένη μὴ ἐπιφέρῃ ζημίας εἰς τὰ ἐνδύματα. Ἐπίσης συνήθη εἶναι τὰ εὔφημα ὀνόματα ἀνθρώπων, τὰ ὁποῖα ἔχουν εὐχετικὸν χαρακτῆρα καὶ δίδονται ἢ διὰ νὰ συγκρατήσουν τὸ νεογνὸν εἰς τὴν ζωήν, ἢ διὰ νὰ τοῦ εὐχηθοῦν εὐδοκίμησιν ἀνάλογον πρὸς τὰ ἑκάστοτε ἰδεώδη, διότι συνήθως οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνα εὔχονται διὰ τὰ τέκνα των, ὅσα ἔχουν κάποιαν ἀξίαν καὶ σπουδαιότητα εἰς τὴν συνείδησίν των. Οὕτω π. χ. λαοὶ ἐν πρωτογόνῳ καταστάσει ζῶντες καὶ ἐκ τῆς ἁλιείας καὶ τοῦ κυνηγίου τρεφόμενοι δίδουν εἰς τὰ τέκνα των ἀνάλογα εὐχητικὰ καὶ εὔφημα ὀνόματα ὡς «καλὸς κυνηγός», «καλὸς ψαρᾶς» κλπ. Εἰς τὰ φιλάσθενα ἢ μονάκριβα τέκνα δίδουν ὀνόματα εὐφήμως εὐχόμενα ζωήν, π. χ. Ζήσης, Πανταζῆς, Πολυζώης, κλπ. Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν λαϊκῶν εὐφημισμῶν ὑπάγονται καὶ οἱ ἐξ αἰδοῦς εὐφημισμοί, οἱ συνήθως ἐπὶ τὸ ἀστειότερον πεπλασμένοι, δι' ὧν ὀνομάζονται τὰ γεννητικὰ μόρια τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς καὶ ἄλλα μέλη τοῦ σώματος, ἢ καὶ ἀντικείμενα, τῶν ὁποίων ἡ κυριολεκτικὴ ὀνομασία θεωρεῖται προσβλητικὴ τῆς αἰδοῦς. [Πρβλ. *Σ. Κυριακίδου*, Ἑλληνικὴ Λαογραφία Α' σ. 365, 417 κ. ἑξ.] —α.

εὐφημιστὴς (ὁ)· ὁ εὐφημίζων, ὁ ἐγκωμιαστής, ἐπαινέτης.

εὐφημιστικός, *—ή, —όν*, ὀρθότ. *εὐφημητικός*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν εὐφημίαν, διαφημιστικός, ἐπαινετικός· || ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν εὐφημισμόν: «εὐφημιστικὴ ἐπίκλησις». — Ἐπίρρ. ***εὐφημιστικῶς.***

εὔφημος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων καλὴν φήμην, ἐπαινετικός, κολακευτικός: «ἐγένετο εὔφημος μνεία τῆς πράξεώς του».—Ἐπίρρ. ***εὐφήμως.***

Εὔφημος. —1) Ἐπίθετον τοῦ Διὸς ἐν Λέσβῳ καὶ Λεβαδείᾳ καὶ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος ὡς πατρὸς τοῦ Τροφωνίου. Ἐν Κυρήνῃ ὁ Εὔφημος ἀναφέρεται ὡς μία τῶν ἀνωτάτων ἐκεῖ θεοτήτων. —2) Υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Εὐρώπης θυγατρὸς τοῦ Τιτυοῦ ἢ κατ' ἄλλους τῆς Δωρίδος, γεννηθεὶς παρὰ τὸν Κηφισὸν τῆς Βοιωτίας καὶ βασιλεύσας ὕστερον εἰς τὴν παρὰ τὸ Ταίναρον χώραν, ὅπου ἔλαβε γυναῖκα τὴν Ἀλκμήνην, θυγατέρα τοῦ Λαονόμου. Ἦτο εἷς ἐκ τῶν ἀργοναυτῶν, μυθολογούμενος ὅτι ἠδύνατο νὰ περιπατῇ ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ὅπως καὶ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς. Ἀπὸ τοῦ Εὐφήμου τούτου κατήγετο ὁ Βάττος, ὁ ὕστερον κτίσας τὴν ἐν Λιβύῃ πόλιν Κυρήνην. Ἐπὶ τῆς Λάρνακος τοῦ Κυψέλου ὁ Εὔφημος παρίστατο ὡς μετέχων τῶν ἐπὶ Πελίου ἀγώνων διὰ τεθρίππου ἢ ξυνωρίδος. — 3) Υἱὸς τοῦ Τροιζήνου, σύμμαχος τῶν Τρώων καὶ ἡγεμὼν τῶν Κικόνων, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως ἢ τοῦ Αἴαντος. —α.

εὐφημῶ (*—έω*)· λέγω εὐφήμους λόγους, ἐπαινετικούς· || συνεκδοχ. σιωπῶ, δὲν λέγω τίποτε ἐκ φόβου μήπως ἐκφράσω λέξιν τινὰ ἀνάρμοστον ἢ δυσοιώνιστον· διὸ ἐν ταῖς θυσίαις προσέτασσεν ὁ κῆρυξ *εὐφημεῖτε* ἢ *εὐφήμει* ἀντὶ τοῦ *σιωπᾶτε* ἢ *σιώπα*.

εὐφθαλμίνη (ἡ) (Euphtalmin) *[Φαρμ.]*. Οὕτω καλεῖται τὸ μεθ' ὑδροχλωρίου ἅλας τοῦ παραγωγοῦ τοῦ ἀμυγδαλικοῦ ὀξέος τῆς ν-μεθυλοβινυλοδιακετοναλκαμίνης. Ἡ εὐφθαλμίνη ἔχει τὴν αὐτὴν σχέσιν πρὸς τὴν εὐκαΐνην β, ὡς ἡ ὁματροπίνη πρὸς τὴν τροπακοκαΐνην. Ἡ εὐφθαλμίνη εἶναι ἰσχυρὸν μυδριατικόν, δὲν ἔχει ἀπ' ἐναντίας τὰς ἀναισθητικὰς ἰδιότητας τῆς εὐκαΐνης, ἥτις ἀφ' ἑτέρου οὐδεμίαν μυδριατικὴν δρᾶσιν ἔχει. Ἡ χρῆσις τῆς εὐφθαλμίνης γίνεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπὸ μορφὴν διαλύματος. Κ. Γ. Μ.

εὔφθαρτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως φθειρόμενος, εὐκολόφθαρτος.

Εὐφίλητος. —1) Ἀρχαῖος Ἕλλην ζωγράφος ἀκμάσας κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος. Εἶναι γνωστὸς ἐξ ὑπογραφῆς ἐπὶ ζωγραφικοῦ πίνακος σωθέντος ἐν τεμαχίοις εἰς Ἐλευσῖνα καὶ ἐκ τριῶν ἀγγείων φερόντων τὸ ὄνομα «Εὐφίλητος καλός». [Πρβλ. «Εφημ. Ἀρχαιολ.» 1885, σελ. 178.] —2) Ἀθηναῖος ἀκμάσας κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, φονεὺς τοῦ Ἐρατοσθένους. Κατ' αὐτοῦ ἐξεφώνησεν ὁ ῥήτωρ Λυσίας τὸν «Ὑπὲρ τοῦ Ἐρατοσθένους φόνου» λόγον. —3) Ἀθηναῖος τριήραρχος, υἱὸς τοῦ Ἀριστείδου, Κηφισιεὺς τὸν δῆμον, ὁ αὐτὸς ἴσως μὲ τὸν ὡς φίλον τοῦ Φωκίωνος ἀναφερόμενον Εὐφίλητον. Ἀναφέρεται εἰς ναυτικὸν ἔγγραφον τοῦ 323 π. Χ., τῷ δὲ 302—301 π. Χ. μνημονεύεται ὡς ὁ «εἰπὼν» μιᾶς ἀποφάσεως τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου. —4) Ἀθηναῖος θεσμοθέτης Φλυεὺς τὸν δῆμον, ἀκμάσας ἐπὶ Ἐργοχάρους (266—265 π. Χ.). —5) Ἀθηναῖος ἄρχων. Προβαλίσιος τὸν δῆμον, ἄρξας τῷ 214—213 π. Χ. —π.

εὔφλεκτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ εὐκόλως φλεγόμενος, εὐκολόκαυστος: «εὔφλεκτος ὕλη». —Ἐπίρρ. ***εὐφλέκτως.***

εὐφλογία (ἡ)· ἐξεζητημένη καὶ ἐσφαλμένη προσηγορία τῆς νόσου *βλογιᾶς*, ἤτοι *εὐλογίας*, ἥτις ἐκλήθη οὕτω κατ' εὐφημισμόν.

Digitized by Google

εὐφλογιστία (ἡ)· ἡ ἰδιότης τοῦ εὐφλογίστου, ἡ εὔκολος φλόγισις, καῦσις.

εὐφλόγιστος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ εὐκόλως φλογιζόμενος, καιόμενος, εὔκαυστος.

εὔφολος (ὁ) (Eupholus) *[Ζωολ.]*· Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους κανθάρους ἀπαντῶντας ἐν Νέᾳ Γουϊνέᾳ. Δ. Ν. Π.

Εὐφορβηνός, *Ἀλέξανδρος*. Βυζαντινὸς στρατηγός. Τῷ 1086 ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ κατὰ τοῦ Τούρκου σατράπου Ἐλχάν, τοῦ καταλαβόντος τὴν Κύζικον καὶ τὴν ἐπὶ τῆς Ἀπολλωνιάτιδος λίμνης ὀχυρὰν πόλιν Ἀπολλωνιάδα. Εἰσβιβάσας τὸν στρατόν του ἐπὶ ἀκατίων ἀνέπλευσε τὸν ποταμὸν Ρύνδακον καὶ εἰσελθὼν δι' αὐτοῦ εἰς τὴν λίμνην προσέβαλε τὴν Ἀπολλωνιάδα καὶ ἐκυρίευσε, κατόπιν αἱματηρῶν ἀγώνων, τὰ ἐξωτερικὰ αὐτῆς ὀχυρώματα, καθ' ὃν δὲ χρόνον ἐπέκειτο ἡ ἅλωσις τοῦ κυρίου φρουρίου, ἰσχυραὶ τουρκικαὶ ἐνισχύσεις, ἐπελθοῦσαι ἔξωθεν, ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ ἐπιβῇ τῶν πλοιαρίων του ἵνα ἀπέλθῃ διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ· ἀλλὰ καθ' ὃν χρόνον εἰσήρχετο εἰς τὸν ποταμόν, ἀντελήφθη ὅτι οἱ ἐχθροὶ εἶχον καταλάβει τὸ στόμιον καὶ τὴν ἐγγὺς γέφυραν τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου. Ἀποβιβάσας ἀμέσως τὰ στρατεύματά του ἐπετέθη μετὰ λύσσης κατὰ τῶν πολυαριθμοτέρων ἐχθρῶν, μὴ δυνηθεὶς ὅμως νὰ ἐκτοπίσῃ αὐτοὺς ἐγκατέλιπε τὰ ἀκάτιά του καί, κατόπιν σοβαρῶν ἀπωλειῶν, ὑπεχώρησεν εἰς τὴν παραλίαν τῆς Προποντίδος.
Τῷ 1092 ἐστράτευσεν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ἰω. Δούκαν κατὰ τῶν καταλαβόντων τὴν Λέσβον Τούρκων, οἵτινες ἠναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσωσι καὶ νὰ ἀπέλθωσιν εἰς Σμύρνην. Ν. ΚΛΣ

— **Εὐφορβηνός, *Γεώργιος*.** Βυζαντινὸς ναύαρχος. Διωρίσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ ἀρχηγὸς τοῦ στόλου τοῦ ἀποσταλέντος εἰς τὸν Δούναβιν, καθ' ὃν χρόνον (τῷ 1088) ὁ βασιλεὺς ὑπερβὰς τὸν Αἷμον ἐστράτευε κατὰ τῶν εἰσβαλόντων εἰς Βουλγαρίαν (οὖσαν τότε ἐπαρχίαν βυζαντινὴν) Πετσενέγκων. Κατελθὼν εἶτα εἰς τὰ θρακικὰ παράλια συνέπραξεν εἰς τὴν κατὰ τῶν Κομάνων ἐκστρατείαν. Ν. ΚΛΣ

— **Εὐφορβηνός, *Κωνσταντῖνος* ὁ Κατακαλών.** Βυζαντινὸς στρατηγός. Ὑπηρετῶν ὡς ἀνώτερος ἀξιωματικὸς ἐπὶ τῆς βασιλείας Νικηφόρου Γ' τοῦ Βοτανειάτου (1078—1081) ἐστράτευσεν ὑπὸ τὸν νεαρὸν στρατηγὸν Ἀλέξιον Κομνηνὸν τῷ 1078 κατὰ τοῦ στασιάσαντος στρατηγοῦ Νικηφόρου Βρυεννίου. Μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Βοτανειάτου (1081) καὶ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάρρησιν τοῦ Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ παρέμεινεν εἰς τὸν στρατόν, καὶ τῷ 1092, μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς ἐν Κύπρῳ στάσεως τοῦ Ραψομμάτη, διωρίσθη δούξ, ἤτοι στρατιωτικὸς διοικητής, τῆς Κύπρου. Τῷ 1094 ἐστράτευσε κατὰ τῶν ἐπιδραμόντων εἰς Θράκην Κομάνων καὶ νικήσας αὐτοὺς ἔπεμψε τοὺς συλληφθέντας αἰχμαλώτους εἰς τὸν βασιλέα Ἀλέξιον, ὅστις ἤμειψεν αὐτὸν διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ νοβελλισίμου. Τῷ 1096, ἀποσταλεὶς εἰς Μ. Ἀσίαν πρὸς ἐπικουρίαν τῶν ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Κιλιτζὲ Ἀρσλὰν καταδιωκομένων πρώτων Σταυροφόρων τοῦ Ἐρημίτου Πέτρου, κατέπλευσεν εἰς Ἑλενούπολιν καὶ ἔσωσε μέγαν ἀριθμὸν αὐτῶν ἐκ τῆς σφαγῆς. Τῷ 1108 συμμετέσχεν εἰς τὴν νικηφόρον ἐκστρατείαν τοῦ Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ κατὰ τοῦ πολιορκοῦντος τὸ Δυρράχιον τῆς Ἀλβανίας Βοημούνδου.
Ἡ Ἄννα Κομνηνή, ἐκθειάζουσα ἐν τῷ «Ἀλεξιάδι» της τὴν δρᾶσίν του, λέγει ὅτι ἦτο «ἀνὴρ γενναῖος καὶ χεῖρα καὶ γνώμην, μηδέποτε κατά τι τῶν αὐτῷ παρὰ βασιλέως ἐπιτεταγμένων διημαρτηκώς». Ν. ΚΛΣ

εὐφορβιοειδῆ (τά) (Euphorbiaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα πόας, θάμνους ἢ δενδρύλλια μὲ γαλακτώδη καὶ λίαν δηλητηριώδη ὀπόν. Τὰ φύλλα τῶν εὐφορβίων εἶναι σχεδὸν πάντοτε ἐναλλασσόμενα καὶ σπανιώτατα ἀντίθετα, βραχέα καὶ συνήθως ἁπλᾶ. Τὰ ἄνθη εἶναι μονόοικα καὶ παρουσιάζουσι διαφόρους ταξιανθίας. Τὰ ἄρρενα ἔχουσι κάλυκα μονόφυλλον, ὅστις διαχωρίζεται εἰς τρία ἕως ἓξ μέρη, τὰ πέταλα εἶναι τελείως διακεκριμένα καὶ ἡνωμένα κατὰ τὴν βάσιν των. Οἱ στήμονες, διάφοροι τὸν ἀριθμὸν εἰς τὰ διάφορα εἴδη, ἀποτελοῦνται ἐξ ἐλευθέρων καὶ τελείως διακεκριμένων νηματίων. Τὰ θήλεα ἄνθη ἔχουσιν ἐλευθέραν φοθήκην δίχωρον ἢ τρίχωρον, ἐπικαθημένην ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπὶ ὑπογύνου δίσκου. Ὁ καρπὸς εἶναι ξηρὸς ἢ ἐλάχιστα σαρκώδης καὶ διαιρεῖται συνήθως εἰς δύο ἢ τρία κελύφη. Τὰ σπέρματα κρέμανται καὶ περικλείουσιν ἔμβρυον περιβεβλημένον ὑπὸ σαρκώδους, παχέος καὶ ἐλαιώδους ἐμβρύου. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει ἀρκετὰ γένη, ὧν γνωστότερα τά: *εὐφόρβιον*, *κρότων* καὶ *φύλλανθος*. Δ. Ν. Π.

εὐφόρβιον (τό) (Euphorbium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐφορβιοειδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 750 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάντα τὰ μέρη τῆς γῆς. Τὰ εὐφόρβια εἶναι φυτὰ ποώδη ἐτήσια ἢ πολυετῆ ἢ θαμνώδη ἢ δενδρώδη. Τὰ φύλλα των εἶναι σαρκώδη καὶ ὁ ὀπός των γαλακτώδης καὶ δηλητηριώδης ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Τὰ ἄνθη των εἶναι κατὰ σκιάδιον διατεταγμένα καὶ φέρουσι πέντε ἕως ἓξ βράκτεια, ἅτινα ὑπὸ πλείστων βοτανικῶν θεωροῦνται ὡς πέταλα. Πάντων τὰ ἄνθη εἶναι μονόοικα καὶ ἀμοιροῦσι περιανθίου. Ἕκαστον σκιάδιον φέρει ἓν μόνον θῆλυ ἄνθος κεντρικόν, ὅπερ ἔχει ἔμμισχον φοθήκην καὶ περιστοιχίζεται ὑπὸ διαφόρου ἀριθμοῦ ἀρρένων ἀνθέων, ἕκαστον τῶν ὁποίων φέρει ἕνα στήμονα πολυαρθρωτόν. Ὁ καρπὸς εἶναι κάψα ἐκ τριῶν κελυφῶν ἀποτελούμενος καὶ διανοιγόμενος κατὰ τὴν ὡρίμανσίν του εἰς δύο ἡμίση. Τὰ σπέρματα συνήθως εἶναι μεγάλα.
Γνωστότερα εἴδη, ἅτινα ἀπαντῶσι καὶ παρ' ἡμῖν, εἶναι τὰ ἑξῆς:

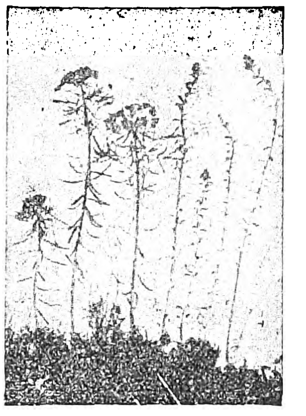

Εὐφόρβιον τὸ φαρμακευτικόν.

Εὐφόρβιον τὸ φαρμακευτικὸν (Euphorbium officinalis). Ἔχει βλαστὸν χονδρόν, σαρκώδη, ὕψους 1 μέχρι 2 μέτρων μὲ κλάδους πολλοὺς καὶ ἀκανθωτούς· τὰ φύλλα στεροῦνται ἀκανθῶν καὶ τὰ ἄνθη εἶναι ἀρκετὰ μικρά, ὑποκίτρινα, σχηματίζοντα μεμονωμένα σκιάδια. Ἀπαντᾷ ἐν Ἀσίᾳ, Ἀφρικῇ καὶ παρ' ἡμῖν, ὅπου εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *φλόμος* ἢ *γαλόχορτο*. *Εὐφόρβιον τὸ ἀπιοειδὲς* (Euphorbium apios). Εἶναι πόα πολυετής, κονδυλόρριζος, γνωστὸν παρ' ἡμῖν ὑπὸ πλεῖστα ὀνόματα, ὡς *φλομάκι, τσαλαπίδι, τσιρλαπίδι* κλπ. *Εὐφόρβιον τὸ λάθυρον* (Euphorbium lathyrum), ἡ *λαθυρὶς* τοῦ Διοσκορίδου. Εἶναι φυτὸν διετὲς καὶ χρησιμοποιεῖται πολλαχοῦ, ἰδίως αἱ ρίζαι καὶ τὰ φύλλα του, ὡς καθαρτικόν. *Εὐφόρβιον ἡ πεπλὶς* (Euphorbium peplis). Εἶναι φυτὸν μονοετές, ἀπαντῶν πανταχοῦ· ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου ἐκαλεῖτο ἁπλῶς *πεπλίς*. *Εὐφόρβιον τὸ χαμαίσυκον* (Euphorbium chamaesycum). Εἶναι φυτὸν μονοετές, γνωστὸν εἰς τὸν Διοσκορίδην ὑπὸ τὸ ὄνομα *χαμαισύκη*. *Εὐφόρβιον τὸ ἀκανθόθαμνον* (Euphorbium spinosum). Κοινότατος θάμνος παρ' ἡμῖν γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *κουκουλοφάνα*. *Εὐφόρβιον τὸ κυπαρίσσιον* (Euphorbium cyparissium). Εἶναι πόα πολυετής, καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ αὐτὴ μὲ τὴν ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου καλουμένην *τιθύμαλος*. *Εὐφόρβιον ὁ μυρσινίτης* (Euphorbium myrsinites). Πόα πολυετής, ἡ ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου κληθεῖσα *θῆλυς τιθύμαλος*. *Εὐφόρβιον ὁ πέπλος* (Euphorbium peplus). Πόα ἐτησία, ἡ καλουμένη ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου ἁπλῶς *πέπλος*. *Εὐφόρβιον τὸ παράλιον* (Euphorbium paralium), κοινῶς παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα *πελαγίδα* καὶ ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου καλούμενον *παράλιος τιθύμαλος*. *Εὐφόρβιον τὸ γεραρδιανὸν* (Euphorbium gerardiana). Εἶναι πόα πολυετής, ἀπαντῶσα πανταχοῦ σχεδὸν παρ' ἡμῖν καὶ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀγουλοναριά*. *Εὐφόρβιον τὸ δενδροειδὲς* (Euphorbium dendroides). Εἶναι θάμνος, ὅστις παρ' ἡμῖν εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *φλόμος* καὶ χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν ἀπονάρκωσιν τῶν ἰχθύων. *Εὐφόρβιον τὸ ἡλιοσκόπιον* (Euphorbium helioscopium). Εἶναι ἐτήσιον ζιζάνιον, ὅπερ καλεῖται κοινῶς *γαλατσίδα* καὶ εἶναι τὸ φυτὸν ὅπερ ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου ὀνομάζεται *ἡλιοσκόπος τιθύμαλος*. *Εὐφόρβιον τὸ πλατύφυλλον* (Euphorbium platyphyllum). Τοῦτο ἀναφέρει καὶ ὁ Διοσκορίδης ὡς ναρκωτικὸν τῶν ἰχθύων, καὶ ὅπερ εἶναι γνωστὸν παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα *φλόμος*. Πάντα τὰ εἴδη ταῦτα τοῦ εὐφορβίου εἶναι δηλητηριώδη. Ἐν ξηρᾷ καταστάσει δὲν καταστρέφεται ἡ δηλητηριώδης ἰδιότης των ὅπως συμβαίνει μὲ τὰς περισσοτέρας πόας, ἀλλ' ἁπλῶς μειοῦται. Παρετηρήθησαν ἐλαφραὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον δηλητηριάσεις καὶ ἐκ τοῦ γάλακτος αἰγῶν, αἵτινες εἶχον φάγει ἀναμὶξ μετ' ἄλλου χόρτου καὶ εὐφόρβιον.
Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *Εὐφόρβιον τὸ δρυμμόνδειον* (Euphorbium drummondii), ὅπερ φύεται ἐν Αὐστραλίᾳ καὶ παρέχει ἀλκαλοειδῆ τινα οὐσίαν, τὴν *δρυμμονδίνην*, ἥτις χρησιμοποιεῖται πρὸς τοπικὰς ἀναισθησίας. *Εὐφόρβιον τὸ σφαιριδιόκαρπον* (Euphorbium pilulifera). Εἶναι ἰθαγενὲς φυτὸν τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας. *Εὐφόρβιον τὸ φωσφορόδες* (Euphorbium phosphorosa), οὗτινος ὁ ὀπὸς ἀναδίδει φωσφορισμούς. *Εὐφόρβιον τὸ βρώσιμον* (Euphorbium edulis), ἰθαγενὴς πόα τῆς Κοχιγκίνας, ἥτις εἶναι τὸ μόνον μὴ δηλητηριῶδες εἶδος, ὅπερ λαχανεύεται.
Εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Ἀφρικῆς εἶναι τὰ ἑξῆς: *Εὐφόρβιον τὸ μηλόμορφον* (Euphorbinm meloformis), *εὐφόρβιον ἡ κεφαλὴ τῆς μεδούσης* (Euphorbium caput-medusae), *εὐφόρβιον τὸ μεγαλοπρεπὲς* (Euphorbium splendens), καὶ *εὐφόρβιον τὸ ρητινοφόρον* (Euphorbium resinifera). Δ. Ν. Π.

— **εὐφορβίου *σπέρματα καὶ ἔλαιον*** (Semen et Oleum Euphorbiae) *[Φαρμ.]*. Προέρχονται ἐκ τοῦ φυτοῦ *εὐφόρβιον τὸ λάθυρον* (Euphorbium Lathyris), οὗτινος τὰ σπέρματα δὲν εἶναι φαρμακευτικά. Εἶναι ἐλλειψοειδῆ, ὑπογωνιώδη, 5—6 χστμ. διαμέτρου, μὲ ἄκρα ἐστρογγυλωμένα. Ἔχουν γεῦσιν γλυκίζουσαν, ἐλαιώδη, δριμεῖαν, εἶναι δὲ ἄοσμα. Περιέχουν ρητινικὰς οὐσίας μὲ πτητικὸν ἔλαιον, συγκείμενον ἐκ τῶν τριγλυκεριδίων τοῦ παλμιτικοῦ, στεατικοῦ καὶ ἐλαϊκοῦ ὀξέος καὶ ρητινώδη τινὰ οὐσίαν, φαιάν, δριμεῖαν τὴν γεῦσιν, εἰς ἣν ὀφείλουν τὰ σπέρματα τὰς δραστικὰς των ἰδιότητας. Ἀναγράφονται ἐνίοτε εἰς τὴν λαϊκὴν θεραπευτικὴν ὡς καθαρτικόν, πρέπει ὅμως νὰ παραγγέλλωνται μετὰ συνέσεως, διότι εἰς μεγάλας δόσεις προκαλοῦν δηλητηριάσεις συχνάκις θανατηφόρους, ὧν προηγεῖται γαστροεντερῖτις, ἔμετοι, κολικοὶ ἐπώδυνοι καὶ αἱματουρία. Τὰ ἐναέρια μέρη τοῦ παραγωγοῦ τῶν σπερμάτων φυτοῦ καὶ τοῦ *εὐφορβίου τοῦ σφαιριδιοκάρπου* (Euphorbia pipulifera), ἀναγράφονται ὑπὸ τὴν μορφὴν ὑποκαπνισμάτων ὡς ἀντιασθματικόν, διότι περιέχουν ὀπὸν ἐγκλείοντα μελισσικόν, παλμιτικόν, ἐλαϊκὸν καὶ λινολικὸν ὀξύ, φυσοστερόλην καὶ εὐφοστερόλην $C_{25}H_{39}OH$ καὶ φαινυλικήν τινα οὐσίαν τοῦ τύπου $C_{28}H_{18}O_{15}$. Ὁ ὀπὸς οὗτος, λίαν διαβρωτικός, ὡς καὶ τῶν εἰδῶν *εὐφόρβιον τὸ κυπαρίσσιον* (Euporbia Cyparissia) κτλ. φυτῶν ἰθαγενῶν τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης, ἀναγράφεται ἐνίοτε εἰς τὴν λαϊκὴν θεραπευτικὴν ὑπὸ τὴν μορφὴν ἐξωτερικῶν ἐπιθεμάτων ὡς ἀντισπασμικόν. Κ. Γ. Μ.

—**εὐφόρβιον** (τό) *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλεῖται οὕτως ὁ ἀποξηρανθεὶς ὀπὸς τοῦ εὐφορβίου τοῦ ρητινοφόρου τοῦ Μαρόκκου, ὡς καὶ τινων ἄλλων εἰδῶν εὐφορβίου. Χημικῶς κατατάσσεται εἰς τὰς ρητίνας καὶ περιέχει ὡς σπουδαιότερα συστατικὰ ρητινικὸν ὀξύ, ρεσένην, *εὐφορβόνην* $C_{30}H_{48}O$ καὶ μηλικὸν ἀσβέστιον. Αἰθέριον ἔλαιον δὲν περιέχει, κέκτηται δ' ὅμως δηκτικὴν ὀσμήν. Εἰς τὸ ἐμπόριον ἔρχεται εἰς ἀκανόνιστα τεμάχια καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν θεραπευτικήν. Σ. Γ.

εὐφορβόνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *εὐφόρβιον*.

Εὔφορβος. —1) Υἱὸς Πανθόου, εἷς ἐκ τῶν ἀνδρειοτέρων καὶ ταχυτέρων Τρώων, πληγώσας τὸν Πάτροκλον ἐν τῇ μάχῃ καὶ φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Μενελάου, ἀφιερώσαντος τὴν ἀσπίδα του εἰς τὸν ναὸν τῆς ἐν Μυκήναις Ἥρας. Ὁ Πυθαγόρας ἐπίστευεν ὅτι ἔζησέ ποτε ἐν τούτῳ τῷ Εὐφόρβῳ, διὸ καὶ Εὔφορβος ἐκαλεῖτο. —2) Υἱὸς Ἀλκιμάχου, εἷς ἐκ τῶν ἐπισήμων Ἐρετριέων, οἵτινες παρέδωσαν ἑκουσίως τὴν πατρίδα των εἰς τοὺς Πέρσας.— 3) Ἰατρὸς τοῦ Ἴβα, ἀδελφὸς τοῦ Μούσα, ἀνακαλύψας τὸν ἐξ αὐτοῦ κληθέντα θάμνον εὐφορβίου.

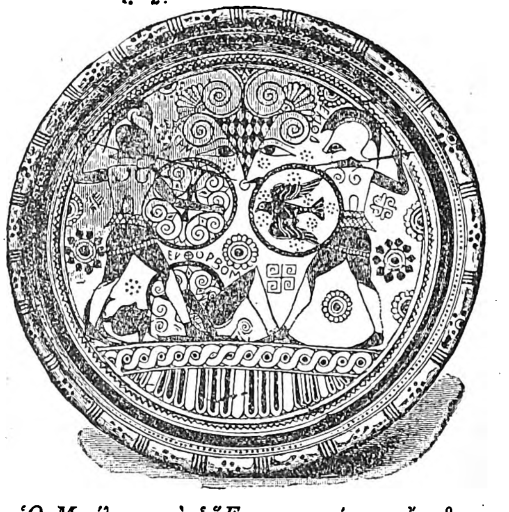

Ὁ Μενέλαος καὶ ὁ Ἕκτωρ μαχόμενοι ἄνωθεν τοῦ πτώματος τοῦ Εὐφόρβου.

εὐφόρητος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· εὐκολόφερτος, εὐκολοβάστακτος.

εὐφορία (ἡ)· τὸ φέρειν, τὸ παράγειν πολλοὺς καὶ καλοὺς καρπούς, καλὴ ἐσοδεία, ἀντίθ. *ἀφορία*: «εὐφορία ἐδάφους» καὶ «εὐφορία δένδρων καὶ φυτῶν».

—*[Ψυχοφυσ.]* Ἡ *εὐφορία* εἶναι συναίσθημα εὐεξίας καὶ χαρμονῆς, τὸ ὁποῖον δὲν δυνάμεθα ν' ἀποδώσωμεν εἰς ὡρισμένην αἰτίαν, ἢ εἶναι δυσανάλογον πρὸς ἐκείνην, ἢ ὁποία φαίνεται να τὸ γεννᾷ.
Εἰς τὴν ἰατρικὴν ἡ λέξις χρησιμοποιεῖται καὶ ὡς τυπικὸς ὅρος, σημαίνων συμπτωματικὴν βελτίωσιν τοῦ θυμικοῦ καὶ ζωϊκοῦ ἐν γένει τόνου, οἷα ἐπιφαίνεται εἰς μανίας, ἀναισθησίας, δηλητηριάσεις κττ., εἰς τὴν τελευταίαν περίοδον νόσων

Digitized by Google

τινῶν (τὴν φθίσιν λ. χ.), ἢ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ναρκωτικῶν τινων φαρμάκων (ἰνδικὴ κάνναβις, ὄπιον, κλπ.). —Α.

εὐφορία (ἡ) (Euphoria) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακροκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 15 εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Μεξικῷ. Δ. Ν. Π.

— **εὐφορία** (ἡ) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σαπινδοειδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα ἢ δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρικῶν τῆς Ἀσίας. Π.

εὐφορίνη ἢ *φαινυλουρεθάνη* *[Ὀργ. Χημ.]*. Εἶναι παράγωγον τῆς *οὐρεθάνης* (βλ. λ.). Σῶμα κρυσταλλικὸν χρησιμοποιούμενον ὡς ἀντισηπτικόν. Σ. Γ.

Εὐφορίων *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἀχιλλέως καὶ τῆς Ἑλένης, προικισθεὶς ὑπὸ τοῦ Διὸς διὰ πτερύγων. Διὰ τὴν πρὸς τὸν Δία κακὴν συμπεριφοράν του ἐτιμωρήθη ὑπ' αὐτοῦ κεραυνωθεὶς ἐν Μήλῳ, τὸ θέμα δὲ τοῦτο ἐχρησιμοποίησεν ὁ Γκαῖτε ἐν τῷ β' μέρει τοῦ Φάουστ. Τινὲς θεωροῦσι τὴν μῦθον ὡς ἐπινόημα Πτολεμαίου τοῦ Χένου. —Π.

— **Εὐφορίων**. Ἀρχαῖος ἐπικὸς καὶ ἐλεγειακὸς ποιητής. Ἦτο υἱὸς τοῦ Πολυμνήτου καὶ ἐγεννήθη ἐν Χαλκίδι τῷ 276—275 π. Χ. Ἐνωρὶς ἦλθεν εἰς Ἀθήνας, ὅπου υἱοθετηθεὶς κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Φωτίου ὑπό τινος πλουσίου Ἀθηναίου ἐφοίτησεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, γενόμενος μαθητὴς τοῦ ἀκαδημεικοῦ Λακύδου καὶ τοῦ περιπατητικοῦ Πρυτάνιδος. Τὴν ποίησιν ἐδιδάχθη ὑπὸ τοῦ Θηβαίου Ἀρχεβούλου. Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Σουΐδα ὅτι ἦτο δυσειδὴς τὴν ὄψιν καὶ κακοσκελής. Παρὰ τὴν ἀσχημίαν του ὅμως ταύτην ἠγαπήθη ὑπὸ τῆς Νικαίας, χήρας τοῦ βασιλέως τῆς Εὐβοίας Ἀλεξάνδρου υἱοῦ τοῦ Κρατεροῦ, ἐξ οὗ καὶ τὸ παρὰ Πλουτάρχῳ «πλουσία γραῒ συγκαθεύδειν ὡς Εὐφορίων». Ἀναφέρεται ὅτι ἐκ τῶν σχέσεών του πρὸς τὴν Νίκαιαν ἐσχημάτισε μεγάλην περιουσίαν καὶ ἔζησε βίον τρυφηλὸν καὶ ἔκδοτον εἰς τὰς ἐρωτικὰς ἀπολαύσεις. Δὲν εἶναι ὅμως βέβαιον ἂν ταῦτα εἶναι ἀληθῆ ἢ ἐπενοήθησαν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν του, τοὺς ὁποίους ἔθιγεν εἰς τὰ ποιήματά του.

Προσκληθεὶς βραδύτερον ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Συρίας Ἀντιόχου τοῦ Μεγάλου μετέβη εἰς τὴν Ἀντιόχειαν καὶ διωρίσθη ἐπιστάτης τῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ βιβλιοθήκης, ἔνθα καὶ παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του (200 π. Χ.). Ἐπίγραμμά τι τῆς Ἀνθολογίας ὁμιλεῖ περὶ τάφου του ἐν Πειραιεῖ, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι πρόκειται μᾶλλον περὶ κενοταφίου ἱδρυθέντος ὑπὸ τῶν φίλων του. Ὁ Εὐφορίων ὑπῆρξεν εἷς τῶν πλέον γονίμων ἀντιπροσώπων τῆς λογίας ποιήσεως τῶν ἀλεξανδρινῶν χρόνων. Ὑπῆρξε μιμητὴς τοῦ Λυκόφρονος καὶ Καλλιμάχου καὶ ἤντλει τὰ θέματα τῶν ποιητικῶν ἔργων του ἐκ τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας καὶ τῶν ἀρχαίων λαϊκῶν παραδόσεων. Ἔγραψε πολλὰ μικρὰ ἔπη μὲ τοιαῦτα θέματα, ἐν οἷς: Ἡσίοδος, ἔργον τοῦ ὁποίου οὐδὲν πλὴν τοῦ τίτλου διεσώθη. Μοψοπία, ἡ ὁποία ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἐπύλλια ἀναφερόμενα εἰς τὸν Ἀττικὸν κύκλον, ἤτοι τὰς παλαιὰς παραδόσεις τῆς Ἀττικῆς, ἡ ὁποία κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους ἐκαλεῖτο Μοψοπία. Τοῦ ἔργου τούτου, εὐάριθμα ἀποσπάσματα διασωθέντα παρὰ τῷ Χοιροβοσκῷ, ἐξέδωκεν ὁ Bekker εἰς τὰ Ἑλληνικὰ Ἀνέκδοτα. Χιλιάδες εἰς 5 βιβλία ἐκ χιλίων στίχων ἕκαστον, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπραγματεύετο τὴν ἀπιστίαν τῶν καταχρασθέντων τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα εἶχον δώσει εἰς αὐτοὺς ὡς παρακαταθήκην, καὶ ἀνέφερε χρησμούς, οἱ ὁποῖοι ἐξεπληρώθησαν εἰς μακρὰ χρονικὰ διαστήματα, ὡς παραδείγματα ἐπικυροῦντα τὴν πίστιν τῶν ἀνθρώπων περὶ βραδείας ἀλλ' ἀσφαλοῦς θείας τιμωρίας. Ἄνιος, ἐπικὸν ποίημα, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὑπόθεσιν τὸν θρῦλον τοῦ περιφήμου μάντεως καὶ ἱερέως Ἀνίου καὶ τῆς οἰκογενείας του. Ἀντιγραφαὶ πρὸς Θεοδωρίδαν, ἐπιστολαὶ φιλολογικαί, ἐν ταῖς ὁποίαις ἐπραγματεύετο διάφορα γραμματολογικὰ καὶ φιλολογικὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἀπησχόλουν τοὺς φιλολόγους τῆς ἐποχῆς του. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀναφέρει μόνον ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεύς. Ἀπολλόδωρος, ποίημα τὸ ὁποῖον, ὡς προκύπτει ἐκ τῶν ὀλίγων περισωθέντων ἀποσπασμάτων, ὑπόθεσιν εἶχε τὸν μῦθον τῆς Κλείτης καὶ τοῦ Κυζίκου. Ἀρτεμίδωρος, ποίημα ἀναφερόμενον μόνον ὑπὸ τοῦ Στεφ. Βυζαντίου. Γέρανος Δημοσθένης, ποίημα τὸ ὁποῖον ἀναφέρει ὁ Χοιροβοσκὸς καὶ τὸ ὁποῖον ὠνομάζετο οὕτως ἔκ τινος Δημοσθένους, πρὸς ὃν ἀπηυθύνετο. Διόνυσος κεχηνώς, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπραγματεύετο τὸν ἔκτασει τὸν κύκλον τῶν Βακχικῶν. Ἐπικήδειος εἰς Πρωταγόραν (ὄχι τὸν γνωστὸν σοφιστὴν ἀλλ' ἀστρολόγον τινά), Θρᾷξ, Ἱππομέδων, Ἱστία, Ἴναχος, Κλήτωρ, Ξένιος, Πολυχάρης, Ὑάκινθος, ἔνθα ἐπραγματεύετο τὸν μῦθον τοῦ φόνου τοῦ Ὑακίνθου καὶ τῆς ἐξ αὐτοῦ γενέσεως τοῦ ὁμωνύμου ἄνθους, καὶ Φιλοκτήτης μὲ θέμα τὸν πολυπαθῆ Φιλοκτήτην τοῦ Παίαντος. Ἕτερον ποιητικὸν ἔργον, ἀποδιδόμενον εἰς αὐτὸν καὶ τὸ ὁποῖον κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀπετέλει μέρος τῶν Χιλιάδων, ἦτο ὁ Ποτηριοκλέπτης ἢ Ἀραί. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἐπικῶν ἔργων ὁ Εὐφορίων ἔγραψε καὶ ἐλεγείας καί τινα ἐπιγράμματα, τὰ ὁποῖα ἐξετιμῶντο πολὺ ἰδίως ἐν Ῥώμῃ καὶ ἔσχον σημαντικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ῥωμαϊκῶν γραμμάτων διότι εὗρον μιμητὰς τὸν Τίβουλλον, Κάτουλλον, Προπέρτιον καὶ τὸν Γάλλον, ὁ ὁποῖος καὶ μετέφρασέ τινα. Ἀναφέρεται δὲ ὅτι καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Τιβέριος ἠγάπα πολὺ τὰ ποιήματα τοῦ Εὐφορίωνος.

Πλὴν τῶν ποιητικῶν ὁ Εὐφορίων ἔγραψε καὶ πεζά τινα ἔργα ἱστορικοῦ περιεχομένου, καθὼς καὶ γραμματικά. Τῶν ἔργων τούτων, τῶν ὁποίων ἐλάχιστα ἀποσπάσματα διεσώθησαν, μνημονευτέα τὰ Ἱστορικὰ Ὑπομνήματα, Λέξεις Ἱπποκράτους εἰς 6 βιβλία, Περὶ Ἀλευαδῶν, Περὶ Ἰσθμίων, Περὶ μελοποιῶν, ἀναφερόμενον εἰς μουσικὰ ὄργανα καὶ τοῦ ὁποίου ἓν μόνον ἀπόσπασμα ἐσώθη.

Αἱ κρίσεις τῶν ἀρχαίων εἶναι δυσμενεῖς διὰ τὴν ποιητικὴν τέχνην τοῦ Εὐφορίωνος. Κατηγορεῖται διὰ τὸ σκοτεινὸν ὕφος του, τὸν ὑπερβολικὸν ἀρχαϊσμόν του, τὴν πολυλογίαν, τὴν θηλυπρέπειαν καὶ τὸ ἄσεμνον τῶν ἔργων του. Μεταξὺ τῶν κατηγόρων του εἶναι καὶ ὁ Κικέρων, ὁ ὁποῖος περιφρονητικῶς ἀπεκάλει τοὺς μιμουμένους αὐτὸν Ῥωμαίους ποιητὰς cantores Euphorionis.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Meineke*, De Euphorionis Chalcidiensis vita et scriptis, Danzig 1823, ἐπανεκδ. ἐν Analect. Alexandr. 1843.—*F. Scheidweiler*, Euphorionis Fragmenta 1908.
Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

εὔφορος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ φέρων, ὁ παράγων πολλοὺς καὶ καλοὺς καρπούς, ὁ παρέχων πλουσίαν ἔσοδείαν: «εὔφορος γῆ,—χώρα», «δένδρον,—φυτὸν εὔφορον».

εὔφορος (ὁ) (Euphorus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σκιοβίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰχνευμονιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ. Δ. Ν. Π.

εὐφορῶ (—*έω*)· εἶμαι εὔφορος, παράγω πολλοὺς καὶ καλοὺς καρπούς: «ἡ ἄμπελος εὐφορεῖ».

—*[Ναυτ.] Εὐφορῶ* (κοιν. *ἀρμενίζω λασκάδα*, γαλλ. courir largue· ἀγγλ. to sail wih leading wind Ναυτ. ὀνομ. ἄρθρ. 862) σημαίνει πλαγιοδρομῶ ἔχων τὴν *εὐθεῖαν τοῦ ἀνέμου* εἰς τοὺς 8 ῥόμβους, δηλαδὴ κατάπλευρα. Ἡ ἱστιοδρομία εὐφοροῦντος ἱστιοφόρου μετὰ τετραγώνων ἱστίων καὶ ὑπὸ ἄνεμον λεῖον, μέτριον - λαμπρόν, ἐπιτρέποντα δὲ τὴν διατήρησιν σιπάρων καὶ προσηνέμων παριστίων, εἶναι ἡ ἀποδίδουσα τὸ μέγιστον τῆς ταχύτητος. Σ. Ε. Λ.

εὐφράδεια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις εὐφραδής· εὐχέρεια καὶ κομψότης ἐκφράσεως, εὐγλωττία.

εὐφραδὴς (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ εὐχερῶς καὶ κομψῶς ἐκφραζόμενος, εὔγλωττος.—Ἐπίρρ. *εὐφραδῶς*

Εὐφραΐμ· βλ. *Ἐφραίμ*.

εὐφραίνω, ἀόρ. *ηὔφρανα—ηὐφράνθην* (καὶ ἄνευ αὐξήσεως)· κάμνω τινὰ νὰ αἰσθανθῇ εὐφροσύνην, νὰ εὐχαριστηθῇ, καλοκαρδίζω: «οἶνος εὐφραίνει καρδίαν ἀνθρώπου»· || μετ. *εὐφραίνομαι*· αἰσθάνομαι εὐφροσύνην, εὐχαριστοῦμαι: «ηὐφράνθη ἡ ψυχή μου».

Εὐφραῖος. Ἀρχαῖος Ἕλλην φιλόσοφος καταγόμενος ἐξ Ὠρεοῦ καὶ ἀκμάσας κατὰ τὸν Δ' π. Χ. αἰῶνα. Ἔζησεν ἐπί τινα ἔτη ἐν Ἀθήναις ὡς μέλος τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Πλάτωνος. Παραδίδεται ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου, ὅτι εἰς τὴν τράπεζάν του προσεκάλει μόνον φιλοσόφους καὶ μαθηματικούς. Βραδύτερον συνεστήθη ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Περδίκκαν καὶ προσελήφθη ὑπ' αὐτοῦ ὡς σύμβουλος, ἤσκησε δὲ μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπ' αὐτοῦ. Ὅταν ὅμως ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Φίλιππος, ἀπώλεσε τὸ ἀξίωμά του καὶ ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα του ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐναντίον τοῦ Φιλίππου καὶ τῶν Μακεδόνων μερίδος καὶ ἠγωνίσθη διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος. Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Φιλίππου εἰς τὴν Ἑλλάδα ηὐτοκτόνησε, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν ἐκδίκησιν τοῦ Φιλίππου. Τὸ ὄνομά του ἀπαντᾷ καὶ ὡς *Εὐφράτης*. Ν. Α.

Εὐφράνται *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν τῆς Λιβύης μεταξὺ Κόρακος καὶ Δυσωποῦ, ὕδρεῖον τῶν παραπλεόντων (Σταδ. Μεγ. Θάλασ. 88—89). Κατὰ Στέφανον Βυζάντιον (λ. *Εὐφραντά*) «πόλις λιβυκή. Ἀλέξανδρος ἐν γ' λιβυκῶν. Τὸ ἐθνικὸν Εὐφρανταῖος». Κατὰ Πτολεμαῖον (Δ, γ, 14) ὑπῆρχε καὶ πύργος ἐν τῷ λιμένι τούτῳ τῆς Μεγάλης Σύρτεως· τοῦτο δὲ τονίζει καὶ ὁ Στράβων. Εἰς τὰ ὁδοιπορικὰ φέρεται ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν Macomades in Syrti, εἰς δὲ τὸν Πευτιγγεριανὸν χάρτην ὡς Macomades Selorum. Πρῶτος ὁ Beechey (Proceed. of the exped. to expl. the N. coast of Africa σελ. 139) ἀνεγνώρισεν εἰς τὸν αὐλῶνα ὅστις ὠνομάζετο τότε *Μέγα Ζαφρὰν* τὸν τετράγωνον πύργον τοῦ Εὐφράντα, ἀποφανθείς, ὅτι ἀδιστάκτως ὁ αὐλὼν ἐκεῖνος ὑπῆρξέ ποτε σπουδαιοτάτης σημασίας στρατιωτικὴ βάσις. Τὴν πλεονεκτικὴν πρὸς τοῦτο θέσιν του κατιδόντες οἱ Ἰταλοί, κατήτισαν ἐκεῖ ἄριστον λιμένα, ὃν μετονομάσαντες *Σύρτιν* (Sirte: πλάτ. 31° 13' Β, μῆκ. 16° 36' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 246: Ras Makhabez to Benghasi; Marsa Zafran) ὥρισαν νομοθετικῶς ὡς ἐπίσημον λιμένα εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς. Περὶ τὸν διατηρούμενον εἰσέτι πύργον τοῦ Εὐφράντα ἐγείρονται φρούριον, ἀστεροσκοπεῖον, φάρος, μέγα στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον καὶ δύο ἀσύρματοι τηλέγραφοι. Σ. Ε. Λ.

Εὐφραντίδης. Ἀρχαῖος Ἕλλην μάντις δράσας κατὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν, ἰδίως δὲ ἀναφερόμενος κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ψυτταλείας. Κατὰ τὴν παρὰ Φανίου τοῦ Λεσβίου ἀναγραφομένην παράδοσιν, ὅτε ὡδηγήθησαν πρὸς τὸν Θεμιστοκλέα αἰχμάλωτοι οἱ τρεῖς παῖδες τῆς Σανδάκης, ἀδελφῆς τοῦ μεγάλου βασιλέως, καὶ τοῦ Ἀρταΰκτου, ὁ Εὐφραντίδης συνεβούλευσε τὸν Θεμιστοκλέα νὰ θυσιάσῃ αὐτοὺς εἰς τὸν Διόνυσον Ὠμηστήν, στηρίξας τοῦτο ἐπὶ ἀναλαμπῆς «μεγάλου καὶ περιφανοῦς πυρὸς» ἐκ τῶν ἱερῶν καὶ ἐπὶ πταρμοῦ ἀκουσθέντος ἐκ δεξιῶν (*Πλουτάρχου*, Θεμιστ. 13). Π. Ν. Π.

εὐφραντικός, —ή, —όν· ὁ φέρων, ὁ ποιῶν εὐφροσύνην, εὐχαρίστησιν, εὐάρεστος: «οὐδὲν ὀφθαλμῶν οὕτως εὐφραντικὸν ὡς γυναικὸς κάλλος».—Ἐπίρρ. *εὐφραντικῶς*.

— **εὐφραντικὰ** (τὰ) *[Χημ. Τροφ.]*. Ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς ἡμερησίας προσλήψεως τροφῆς ἐπιδιώκει ὅπως εἰσάγῃ εἰς τὸν ὀργανισμὸν αὐτοῦ πλὴν τῶν θρεπτικῶν καὶ ἑτέρας τινὰς ὕλας, αἵτινες ἔχουσι προορισμὸν νὰ καταστήσωσι τὴν τροφὴν εὐγευστον καὶ εὔληπτον. Αἱ ὗλαι αὗται οὐδεμίαν ἄμεσον ἐπίδρασιν ἔχουσιν ἐπὶ τῆς ἐναλλαγῆς τῆς ὕλης ἐν τῷ ὀργανισμῷ, οὐδὲ συντελοῦσιν ἀμέσως εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ὑλικῆς ἰσορροπίας τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Αἱ τοιαῦται ὗλαι καλοῦνται εὐφραντικὰ (Genussmittel) καὶ σπουδαιότερος αὐτῶν προορισμὸς εἶναι νὰ καταστήσωσι τὴν τροφὴν εὔληπτον. Τὰ εὐφραντικὰ ἐπιδροῦν κυρίως ἐπὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος, δι' οὗ ἀκριβῶς προκαλεῖται ἡ λειτουργία τῆς πέψεως, ἐπαυξάνει τὸ αἴσθημα τῆς ἰσχύος, μειοῦται ἡ κόπωσις κ. τ. λ.

Τὰ χαρακτηριστικὴς γεύσεως καὶ ὀσμῆς εὐφραντικά, ὡς λ. χ. τὰ ἀρτύματα (κοιν. μπαχαρικά), ἅλας, ὄξος, προκαλοῦν κατ' ἀρχὰς εὐάρεστον διέγερσιν ἐπὶ τῶν ὀργάνων τῆς γεύσεως καὶ ὀσμῆς, περαιτέρω δὲ ἐνεργοῦν ἐπὶ τοῦ βλεννώδους ὑμένος, προκαλοῦντα οὕτω τὴν ἔκκρισιν τοῦ σιάλου καὶ τοῦ στομαχικοῦ ὑγροῦ. Ἄλλα εὐφραντικὰ καὶ ἰδίως τὰ περιέχοντα ἀλκοόλην ἢ ἀλκαλοειδῆ, ἀφοῦ ἀπορροφηθοῦν ὑπὸ τοῦ αἵματος, ἐπενεργοῦν ἐπὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος, ἐπαυξάνοντα οὕτω τὴν εὐθυμίαν, τὸ αἴσθημα τῆς ἰσχύος, τὴν ἱκανότητα πρὸς ἐργασίαν κτλ. Τὰ ἀλκαλοειδῆ περιέχοντα ἐπιδροῦν ἐπὶ τῆς λειτουργίας τῆς καρδίας ἐπιταχύνοντα τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος. Τινὰ δὲ τέλος τῶν εὐφραντικῶν συντελοῦν ἐπιτυχῶς εἰς τὸ νὰ μειώνουν, ἔστω καὶ ἐπὶ βραχὺ χρονικὸν διάστημα, τὸ αἴσθημα τῆς πείνης καὶ τῆς δίψης. Ἑπομένως τὰ εὐφραντικὰ δὲν πρέπει νὰ θεωροῦνται ὡς εἴδη πολυτελείας, διότι εἶναι διὰ τὸν ἄνθρωπον τόσον ἀπαραίτητα, ὅσον καὶ αἱ θρεπτικαὶ ὗλαι. Χαρακτηριστικὸν ἀκόμη εἶναι ὅτι τὰ εὐφραντικὰ πρέπει νὰ παρέχωνται εἰς ποιὰν τινα ποικιλίαν, διότι ἄλλως, ἀντὶ τοῦ ἐπιδιωκομένου εὐχαρίστου συναισθήματος, τὰ ἔχομεν ἀντιθέτως δυσάρεστον τοιοῦτον. Ἐνῷ τὰ εὐφραντικὰ μεμετρημένως λαμβανόμενα ἐξασκοῦν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν, ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον συμβαίνει κατὰ τὴν συχνὴν καὶ δὴ εἰς μεγάλα ποσὰ λῆψιν αὐτῶν, ὁπότε δυσχεραίνεται ἡ λειτουργία τῆς πέψεως, ἐρεθίζεται τὸ νευρικὸν σύστημα (ἰδίως ἐπὶ ἀλκοολούχων εὐφραντικῶν) καὶ ἐπέρχονται γενικῶς σημαντικαὶ βλάβαι εἰς τὸν ὀργανισμόν. Τὰ διάφορα εὐφραντικὰ δύνανται νὰ καταταχθῶσιν εἰς τὰς ἀκολούθους τρεῖς ὁμάδας: 1ον) *Ἀρτύματα* (ἀρωματικά, ἅλας, ὄξος). 2ον) *Ἀλκοολοῦχα εὐφραντικὰ* (ἀλκοολοῦχα ποτά). 3ον) *Ἀλκαλοειδοῦχα εὐφραντικὰ* (καφές, τέϊον, κακάον, καπνὸς κτλ.), περὶ ὧν βλέπε οἰκείας λέξεις. Σ. ΓΑΛΑΝΟΣ

Εὐφράνωρ. —1) Περίφημος γλύπτης, ζωγράφος καὶ συγγραφεὺς βιβλίου περὶ συμμετρίας καὶ χρωμάτων. Σύγχρονος τῶν μεγάλων καλλιτεχνῶν, Πραξιτέλους, Σκόπα καὶ τοῦ χαλκοπλάστου Σιλανίωνος, κατήγετο μὲν ἐξ Ἰσθμίας, εἰργάζετο ὅμως ἐπὶ μακρὸν ἐν Ἀθήναις. Ὁ Εὐφράνωρ ὡς γλύπτης ἀπομακρυνθεὶς τοῦ κανόνος τοῦ Πολυκλείτου, ἐδημιούργησε νεωτεριστικὴν τεχνοτροπίαν κειμένην μεταξὺ τοῦ ἀττικοῦ καὶ σικυωνίου ἐργαστηρίου. Οὗτος πρῶτος, κατὰ Πλίνιον (35, 40, 4), κατασκευάζων λεπτότερα σώματα μὲ μεγαλυτέρας κεφαλὰς καὶ ἄκρα παρουσίαζεν ἔργα ἡρώων ἐπιβλητικὰ καὶ πλήρη ἀξιώματος, ἀλλὰ σχετικῶς βαρέα. Φιλοπονώτατος ὤν, κατεσκεύασε πλεῖστα ἔργα, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ Πλίνιος ἀναφέρει (34, 19.27) «Ἀλέξανδρον Πάριν» συνδυάζοντα τὸν δικαστὴν θεῶν, ἐραστὴν τῆς Ἑλένης καὶ φονέα τοῦ Ἀχιλλέως. «Λητὼ» κρατοῦσαν εἰς τὰς ἀγκάλας της τὰ ἑαυτῆς τέκνα Ἄρτεμιν καὶ Ἀπόλλωνα, «Ἀρτέμιν», «Διόνυσον», «Ἥφαιστον», «Ἑλλάδα», «Ἀρετήν», «Γυναῖκα προσευχομένην», «Φίλιππον καὶ Ἀλέξανδρον ἐν τεθρίππῳ». Τούτου ἔργον εἶναι κατὰ Παυσανίαν καὶ ἄγαλμα «Πατρῴου Ἀπόλλωνος», προορισθέντος διὰ τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ. Εἰς τὸν αὐτὸν τεχνίτην ἀποδίδεται

Digitized by Google

δίδονται ὑπό τινων ὁ ἐν Ἐλευσῖνι εὑρεθεὶς Τριπτόλεμος ἢ Εὐβουλεὺς (βλ. εἰκόνα ἐν λ. *Εὐβουλεύς*), ὁ ἔφηβος τῶν Ἀντικυθήρων, οἱ ὁποῖοι εὑρίσκονται ἤδη ἐν τῷ Ἐθνικῷ ἀρχαιολογικῷ μουσείῳ τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ὁ περίφημος Ἀπόλλων τοῦ Belvedere (βλ. εἰκόνα ἐν λ. *Ἀπόλλων*). Ὡς ζωγράφος ὁ Εὐφράνωρ διετέλεσε μαθητὴς τοῦ περιφήμου Ἀριστείδου τοῦ Θηβαίου καὶ ἐγένετο διδάσκαλος Χαρμαντίδου, Ἀντιδότου καὶ ἄλλων. Ἐκόσμησε δ' ἐν Ἀθήναις τοὺς τοίχους τῆς ἐν τῷ Κεραμεικῷ στοᾶς τοῦ Ἐλευθερίου Διὸς διὰ ζωγραφιῶν, αἱ ὁποῖαι παρίσταναν πλήρη ζωῆς καὶ πνεύματος ἱππομαχίαν ἐν Μαντινείᾳ μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Θηβαίων, «ἐν ᾗ γνωριμώτατοι κατὰ Παυσανίαν (Α΄ 3, 4), Γρύλος τε ὁ Ξενοφῶντος ἐν τοῖς Ἀθηναίοις καὶ κατὰ τὴν ἵππον τὴν Βοιωτίαν Ἐπαμεινώνδας ὁ Θηβαῖος» ἐπίσης τοὺς «Δώδεκα θεούς», «Θησέα» «Δημοκρατίαν καὶ τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων». Τοῦ Εὐφράνορος ὀνομαστὸς πίναξ ἀναφέρεται ποιηθεὶς καὶ ἐν Ἐφέσῳ· ἐν τούτῳ παρίσταται ὁ Ὀδυσσεὺς καταληφθεὶς ὑπὸ προσποιητῆς μανίας. —2) Ῥόδιος ναυτικὸς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος κατὰ τὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πόλεμον τούτου πρὸς τὸν Γανυμήδην. Διὰ τῆς τόλμης καὶ δεξιότητός του ἐπέτρεψε τὸν εἴσπλουν τοῦ ρωμαϊκοῦ στόλου εἰς τὸν Εὔνοστον. Ὅταν ὅμως ὁ ἀλεξανδρινὸς στόλος ἔσπευσεν εἰς τὸ Κανωβικὸν στόμιον διὰ νὰ σταματήσῃ τὰ εἰς τοὺς Ρωμαίους στελλόμενα ἐφόδια καὶ ὁ ρωμαϊκὸς στόλος ἔσπευδε κατ' αὐτοῦ, ὁ Εὐφράνωρ ὁρμητικὸς μέχρις ἀπερισκεψίας ἐφονεύθη εἰς τὴν ναυμαχίαν. Ν. Χ. Κ.—Γ. Λ. Α.

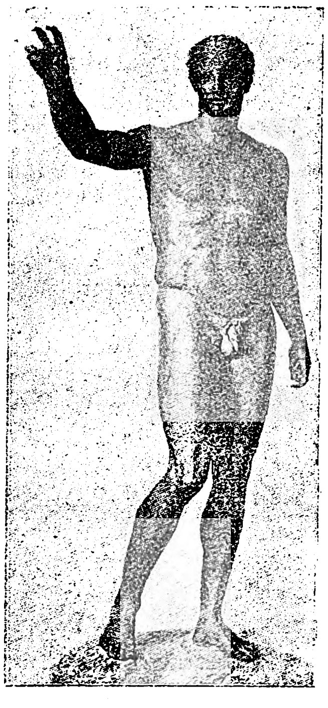

Χάλκινον ἄγαλμα εὑρεθὲν εἰς τὴν θάλασσαν πλησίον τῶν Ἀντικυθήρων, παριστάνον κατά τινας τὸν Πάριν τοῦ Εὐφράνορος.

Εὐφρασία. Ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας μνημονεύονται φέρουσαι τοῦτο τὸ ὄνομα αἱ ἑξῆς: —1) Ἡ μετὰ τῆς Εὐφημίας καὶ 5 ἄλλων παρθένων ἐν Ἀμισῷ μαρτυρήσασα. —2) Ἡ ἐν Νικομηδείᾳ ἐπὶ Μαξιμιανοῦ (286—305) μαρτυρήσασα. Αὕτη, ἐπειδὴ δὲν ἐπείσθη νὰ προσφέρῃ θυσίαν εἰς τὰ εἴδωλα, πρῶτον μὲν «τύπτεται σφοδρῶς», ἔπειτα δὲ «ἀνδρὶ βαρβάρῳ πρὸς ὕβριν ἐκδίδοται». Ἵνα δ' ἀποφύγῃ τὴν ἀτίμωσιν, εἶπεν εἰς τὸν βάρβαρον ὅτι ἂν μὴ ἐγγίσῃ αὐτὴν θὰ τῷ δώσῃ φάρμακον, μὲ τὸ ὁποῖον ἀλειφόμενος θὰ εἶναι ἄτρωτος καὶ «πεῖραν λαβεῖν ἔλεγε τὸν ἑαυτῆς αὐχένα προτείνασα». Ὁ δὲ βάρβαρος ἀληθεύειν ταύτην νομίσας, ἐνεγκὼν τὴν μάχαιραν κραταιότερον τὴν «αὐτῆς ἀπέτεμε κεφαλὴν» καὶ τοιουτοτρόπως «ψεύδει σοφῷ» ἔφυγε τὴν ὕβριν τῆς σαρκός. Ἡ μνήμη αὐτῆς ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 19 Ἰανουαρίου μετὰ μαρτυρολογίου. —3) Μία τῶν ἑπτὰ παρθένων, αἵτινες ἐν Ἀγκύρᾳ τῆς Γαλατίας μετὰ τοῦ Θεοδότου ἐμαρτύρησαν. Ε. Γ. Π.

Εὐφράσιος. Ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν μνημονεύονται φέροντες τοῦτο τὸ ὄνομα οἱ ἑξῆς: —1) Ὁ ἐν Ρώμῃ (Euphrasius, Euphraise) ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου Πέτρου ἢ Παύλου βαπτισθεὶς καὶ ἀποσταλεὶς μετ' ἄλλων ὡς ἱεραπόστολος εἰς Ἱσπανίαν καὶ ἐκεῖ ἐν Anduxar ἐν εἰρήνῃ ἀποθανὼν καὶ ἑορταζόμενος τὴν 15 Μαΐου κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν Ἁγιολόγιον. —2) Ὁ ἐν Ἀφρικῇ ἐπίσκοπος, ὅστις ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον, κατά τινας μὲν κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα, κατ' ἄλλους δὲ κατὰ τὸν Ε' ἐπὶ τοῦ διωγμοῦ τῶν Χριστιανῶν ὑπὸ τῶν Βανδάλων καὶ ἑορταζόμενος τὴν 14 Ἰανουαρίου κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν Μαρτυρολόγιον. —3) Εἷς τῶν ἑπτὰ λῃστάρχων, οἵτινες ἦσαν ἐν τῇ φυλακῇ τῆς Κερκύρας, εἰς τὴν ὁποίαν ἐρρίφθησαν οἱ ἐκ τῶν ἑβδομήκοντα ἀπόστολοι Ἰάσων καὶ Σωσίπατρος, «οὓς οἷ ὧν εἶπον καὶ ἐποίησαν οἱ ἀπόστολοι πρὸς τὴν εἰς Χριστὸν μετήνεγκαν πίστιν». Καὶ οἱ ἑπτὰ δ' οὗτοι κατόπιν «ἐν λέβησι πεπληρωμένοις πίσσης καὶ θείου καὶ κηροῦ βληθέντες» ἐμαρτύρησαν καὶ ἑορτάζονται τὴν 29 Ἀπριλίου κατὰ τὸ Μηναῖον, περιέχον καὶ τὸ μαρτυρολόγιον αὐτῶν. Ε. Γ. Π.

— **Εὐφράσιος,** πατριάρχης *Ἀντιοχείας*. Ἐξελέγη, πιθανῶς τῷ 521, ὡς διάδοχος τοῦ παραιτηθέντος ἀπὸ τοῦ θρόνου Παύλου τοῦ Β'. Ὁ Εὐφράσιος ἐφονεύθη κατὰ τὸν μέγαν σεισμὸν τῆς Ἀντιοχείας, τὸν ἐπισυμβάντα τῷ 526 καὶ καταστρέψαντα τὴν πόλιν. Μ. Ι. Γ.

Εὐφράτης. —1) Ἀθηναῖος φιλόσοφος (βλ. *Εὐφραῖος*). —2) Στωϊκὸς φιλόσοφος, γεννηθεὶς πιθανῶς τῷ 30 μ. Χ. ἐν Τύρῳ, κατ' ἄλλους δ' ἐν Ἐπιφανείᾳ τῆς Συρίας καὶ κατ' ἄλλους ἐν Αἰγύπτῳ. Ἀσχολούμενος εἰς τὸ ἠθικὸν καὶ πρακτικὸν μέρος τῆς στωϊκῆς φιλοσοφίας, ἐδίδασκεν ἐν Συρίᾳ, ὅπου ἐγνώρισεν αὐτὸν Πλίνιος ὁ νεώτερος, στρατευόμενος τότε, κατόπιν δὲ μετέβη εἰς Ρώμην πρὸ τοῦ 97, ὅπου ἠξιώθη τῆς εὐνοίας καὶ προστασίας τοῦ Βεσπασιανοῦ καὶ κατόπιν τοῦ Τραϊανοῦ καὶ τοῦ Ἀδριανοῦ. Ὁ Πομπήϊος Ἰουλιανός, ἔπαρχος, θαυμαστὴς τῆς σοφίας τοῦ Εὐφράτου, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὴν θυγατέρα του, ἐξ ἧς ἀπέκτησε μίαν κόρην καὶ δύο υἱούς, τοὺς ὁποίους ἐπαίδευσεν ἄριστα. Περὶ τὸ 118 δὲ «ἀπέθανεν ἐθελοντής, ἐπιτρέψαντος αὐτῷ τοῦ Ἀδριανοῦ κώνειον διὰ τὸ γῆρας καὶ διὰ τὴν νόσον πιεῖν», ὡς ἀναφέρει ὁ Δίων Κάσσιος. Ὁ Ἐπίκτητος, μαθητὴς τοῦ Εὐφράτου, ἐπαινεῖ τὴν μετριοφροσύνην αὐτοῦ καὶ τὴν ἐν λόγοις δύναμιν αὐτοῦ, ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Πλίνιος, ἐξαίρων τὴν σοφίαν, τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν εὐγλωττίαν αὐτοῦ ἀφιεροῖ ὁλόκληρον τὴν δεκάτην ἐπιστολήν του εἰς ἐγκώμιον αὐτοῦ καὶ ὁ Εὐσέβιος ἐπίσης θαυμάζει τὸν Εὐφράτην ὡς «φιλοσόφων τῶν καθ' ἑαυτὸν ἐπιδοξότατον». Μόνος δ' ὁ Φιλόστρατος (Βίοι σοφ. Α', ζ', 3 καὶ κε') ἐκφράζεται δυσμενέστατα περὶ τοῦ Εὐφράτου, διότι δὲν ἦτο φίλος τοῦ γόητος Ἀπολλωνίου τοῦ Τυανέως, ὃν ἐθαύμαζεν. [*Zeller*, Philosophie der Griechen, Δ' 690.]

—3) Ἀρχηγὸς τῆς αἱρέσεως τῶν καλουμένων *περατικῶν*, κλάδου τῆς τῶν *ὀφιτῶν* αἱρέσεως. Ε. Γ. Π.

Εὐφράτης *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἐγγὺς Ἀσίας πηγάζων, ὅπως καὶ ὁ Τίγρης, ἀπὸ τὸ ἐν Ἀρμενίᾳ ὄρος Νιφάτης, τὸ σημερινὸν Κελεσὶν ντάγ, τὸ ὑψηλότερον ὀρεινὸν σύστημα μεταξὺ Εὐξείνου καὶ Περσικοῦ κόλπου, φθάνον ἐνιαχοῦ τὰς αἰωνίους χιόνας. Αἱ πηγαί του εἶναι παρὰ τὴν Διαδίν. Κατ' ἀρχὰς οἱ δύο ποταμοὶ βαίνουν παραλλήλως ὁ μὲν ἀπὸ Α. πρὸς Δ. μέχρι τῆς Μαλατίγιε, ὁ δὲ πρὸς Α. Πέραν τῆς Μαλατίγιε ὁ Εὐφράτης στρέφεται ἀποτόμως πρὸς τὰ ΝΔ. καὶ ἀνοίγει δρόμον διὰ μέσου τοῦ Ταύρου, μεθ' ὃ κάμπτεται πρὸς τὰ ΝΑ. διευθυνόμενος πρὸς τὸν Περσικὸν κόλπον. Κατὰ τὸν ροῦν του πλησιάζει πολὺ τὸν Τίγρην, ὥστε παρὰ τὴν Βαγδάτην χωρίζονται ἀπὸ πεδιάδα χθαμαλὴν καὶ ὁμαλωτάτην ὀλίγων χιλιομέτρων πλάτους. Χωρίζεται καὶ πάλιν αὐτοῦ καὶ τέλος τὸν συναντᾷ, ἑνώνει τὰ ὕδατά του καὶ ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα τοῦ Σὰτ-ἐλ-Ἄραμπ χύνονται εἰς τὸν Περσικὸν κόλπον. Ὁ ὅλος ροῦς τοῦ Εὐφράτου ὑπολογίζεται εἰς 1850 χλμ. Κατὰ τὸν μέσον του ροῦν ὁ Εὐφράτης δέχεται ἐξ ἀριστερῶν παραποτάμους ἀξιολόγους: τὸν Βαλὶχ (Βίλιχος) καὶ τὸν Καβοὺρ (Ἀβόρρας), ἐρχομένους ἀπὸ τοῦ Καρατζὰ ντάγ (Μάσιον ὄρος). Εἶναι πλωτὸς ἀπὸ τοῦ Σουμεϊζὰτ μέχρι τῆς θαλάσσης. Ἀρχομένου τοῦ Ἀπριλίου τήκονται αἱ χιόνες τῶν ὀρέων καὶ ὁ Εὐφράτης ἄρχεται πλημμυρίζων μέχρις Ἰουνίου, ὅτε καὶ οἱ καύσωνες φθάνουν τὸ μέγιστον αὐτῶν. Εἶναι περίεργον ἐν τούτοις ὅτι ὁ Ἡρόδοτος λέγει, ὅτι μόνον διὰ ὑψωτικῶν μηχανῶν ἐποτίζον τὰς γαίας (Α' 193). Ἡ λεκάνη τῶν δύο ποταμῶν δὲν εἶχε πάντοτε τὴν σημερινήν ὄψιν: Ἀρχομένης τῆς τελευταίας γεωλογικῆς περιόδου οἱ δύο ποταμοὶ ἐκυλίοντο εἰς διάστημα πέντε μοιρῶν διὰ πεδιάδος κυματοειδοῦς, δευτερογενοῦς διαπλάσεως, καὶ διασχιζομένης ὑπὸ τινων ποταμῶν, κατερχομένων ἀπὸ τοῦ Μασίου ὄρους. Ἡ χώρα αὐτὴ ἡ πεδινὴ ἦτο γόνιμος παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν καὶ ὅπου ἀναβλύζουν πηγαί, ἄγονος δὲ καὶ αὐχμηρὰ κατὰ τὴν λοιπὴν της ἔκτασιν. Τὸ μεσημβρινόν της ἄκρον ἐπλήττετο ἀπὸ τὰ κύματα τῆς θαλάσσης καὶ οἱ δύο ποταμοὶ ἐξέβαλλον εἰς ἀπόστασιν χιλιομέτρων τινῶν ἀπ' ἀλλήλων εἰς ἑλώδη κόλπον, τὸν Νὰρ-Μαρρατοῦ, ὁ ὁποῖος μετὰ τοῦ Περσικοῦ, μεθ' οὗ συνεκοινώνει ἀπετέλει τὴν «Θάλασσαν τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου» τῶν βαβυλωνιακῶν ἐπιγραφῶν. Πρὸς Α. τὸν ἔκλειον τὰ τελευταῖα κράσπεδα τῶν Ἰρανικῶν ὀρέων, ἐνῷ πρὸς Δ. οἱ ἀμμώδεις βουνοὶ οἱ περατοῦντες τὸ ὀροπέδιον τῆς Ἀραβίας. Ὅλον τὸ κάτω τμῆμα τῆς κοιλάδος τῶν δύο ποταμῶν ἐσχηματίσθη κατόπιν ἀπὸ τὰς προσχώσεις αὐτῶν καὶ τῶν ποταμῶν Ἄδεμ, Γύνδου καὶ Χοάσπου, οἱ ὁποῖοι, ἐπὶ αἰῶνας πρὶν ἀνεξάρτητοι καὶ χυνόμενοι ἕκαστος χωριστά, προσέχωσαν τὴν θάλασσαν εἰς ἣν ἐχάνοντο διὰ νὰ καταντήσουν παραπόταμοι τοῦ προεκταθέντος Τίγρητος. Καὶ σήμερον ἀκόμη τὸ δέλτα τοῦ Σὰτ ἐλ Ἄραμπ προεκτείνεται ταχέως, ὥστε ἡ προέκτασις τῆς παραλίας φθάνει τὰ 60 ἀγγλικὰ μίλλια κατὰ δεκαετίαν.

Κατὰ τοὺς χρόνους λοιπὸν τῆς πρώτης ἐγκαταστάσεως τῶν ἀποίκων εἰς τὴν Χαλδαίαν ὁ Περσικὸς κόλπος εἰσέδυε 40 ἢ 45 λεύγας βορειότερον τοῦ σημερινοῦ μυχοῦ. Οἱ δύο ποταμοὶ χωριστὰ ἐκβάλλοντες κατ' ἀρχὰς συνηνώθησαν εἰς κοινὴν κοίτην πολλὰς χιλιετηρίδας κατόπιν. Ἡ χώρα τῶν προσχώσεων, καὶ ἰδίως τὸ πρὸς τὸν Περσικὸν τμῆμά της, ἐγένετο τὸ ἄσυλον τῶν πρώτων ἀποίκων. Ἀπέραντος πεδιὰς ταπεινή, τῆς ὁποίας οὐδεμία ἀνωμαλία ἐδαφικὴ διέκοπτε τὴν μονοτονίαν. Ὁ Εὐφράτης, κακῶς συγκρατούμενος ὑπὸ τῶν ὀχθῶν του, ἐξέπεμπεν ἑκατέρωθεν βραχίονας, ὧν ἄλλοι συνήντων τὸν Τίγρητα, ἄλλοι δὲ ἐχύνοντο εἰς τὰ ἕλη. Μέρος ὅμως τοῦ ἐδάφους, πάντοτε ἄνυδρον, ἐσκληρύνετο ὑπὸ τὰς καυστικὰς τοῦ ἡλίου ἀκτῖνας· ἄλλο μέρος ἐκαλύπτετο ὁλόκληρον ἀπὸ τὰς ἐκ δυσμῶν ὑπὸ τοῦ ἀνέμου προσαγομένας ἄμμους, τὸ δὲ λοιπὸν ἀπέμενεν ἕλος νοσηρόν, κατάφυτον ἀπὸ καλαμῶνας, ὕψους 12 ἕως 15 ποδῶν. Τοιαύτη εἶναι καὶ ἦτο ἀνέκαθεν ἡ ὄψις τῆς χώρας. Ἀλλὰ καὶ εἰς τοιαύτην κατάστασιν ἡ χώρα δὲν ἐστερεῖτο φυσικοῦ πλούτου. Δὲν ἔχει ὀπωροφόρα δένδρα, ἀλλ' ἀφθονεῖ εἰς πυρρὸν σῖτον καὶ φοίνικας. Τὰ δημητριακὰ εὐδοκιμοῦν τόσον, ὥστε ἀποδίδουν 200 καὶ εἴς τινα μέρη 300 πρὸς ἕν. Τὰ φύλλα τοῦ σίτου καὶ τῆς κριθῆς ἔχουν πλάτος τεσσάρων δακτύλων. Ἀντὶ ἐλαιολάδου μεταχειρίζονται σησαμέλαιον. Ὁ φοίνιξ ἱκανοποιεῖ πάσας τὰς λοιπὰς ἀνάγκας τοῦ πληθυσμοῦ. Ἐξάγουν ἀπ' αὐτοῦ εἶδος ἄρτου, οἶνον, ὄξος, μέλι, γλυκίσματα καὶ πᾶν εἶδος ὑφασμάτων. Οἱ σιδηρουργοὶ μεταχειρίζονται τοὺς πυρῆνας ἀντὶ ἄνθρακος καὶ οἱ κτηνοτρόφοι ὡς παχυντικὴν τροφὴν βοῶν καὶ προβάτων. Οἱ δύο ποταμοὶ εἶναι πολὺ ἰχθυοτρόφοι, ἀφθονοῦν δὲ ἰδίως αἱ τρίγλαι (μπαρμπούνια) καὶ οἱ κυπρῖνοι (σαζάνια), ἀποτελοῦντες καὶ σήμερον οὐσιῶδες μέρος τῆς τροφῆς τῶν κατοίκων. Ἡ κοιλὰς ὅμως αὐτὴ ἡ τόσον πλουσία εἰς ἐνόργανον κόσμον ὑστερεῖ ἀπείρως τῆς Αἰγύπτου εἰς τὸν ὀρυκτόν. Πλὴν τῆς ἀσφάλτου καὶ τοῦ χώματος, ἐξ οὗ γίνονται καὶ τώρα αἱ πλίνθοι, οὐδὲν σκληρὸν ὀρυκτὸν ὑπάρχει. Οἱ ἡγεμόνες τοῦ τόπου ἔφερον ταῦτα ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν. Ὅλα ἐγίνοντο πλινθόκτιστα ἢ καλαμότευκτα καὶ δι' αὐτὸ τὰ ὑπέργεια ἔργα κατάκεινται εἰς ἄμορφα ἐρείπια.

Μέχρι τοῦ Μεγάλου πολέμου καὶ σήμερον ἀκόμη ἡ συγκοινωνία γίνεται, ὅπως ἐπὶ τῶν Χαλδαίων, διὰ λέμβων καλαμοπλέκτων καὶ ἠλειμμένων δι' ἀσφάλτου, στρογγύλων τὸ σχῆμα, ὁποῖα τὰ βλέπομεν εἰς τὰ ἀνάγλυφα. Ὡς βαρέα μεταγωγικὰ μεταχειρίζονται σχεδίας ἐκ κορμῶν δεμένας στερεῶς καὶ βασταζομένας ὑπὸ ἀσκῶν πεπληρωμένων ἀέρος. Αὗται διὰ τὸν κατάπλουν, ὅταν φθάσουν εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον, Βαγδάτην ἢ Βασσόραν, λύονται καὶ τὰ μὲν ξύλα πωλοῦνται, οἱ δὲ ἀσκοὶ ἐκφυσώμενοι στέλλονται διὰ ξηρᾶς ἐπὶ ὄνων, τοὺς ὁποίους ἔφερεν ἐπίτηδες ἡ σχεδία εἰς τὸν τόπον τῆς προελεύσεως. Διὰ τὸν ἀνάπλουν ἡ μεταφορὰ γίνεται διὰ ξηρᾶς. Γεφύρας εἶχον οἱ Τοῦρκοι, ξυλίνας καὶ πρωτογενεῖς ἀπὸ κιβώτια προσδεδεμένα δι' ἁλύσεων. Ἀπὸ τοῦ Μεγάλου ὅμως πολέμου ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλίας ἤρχισαν νὰ γίνωνται ἔργα ἀξιόλογα καὶ εἰσήχθη ἡ ἀτμήρης ποταμοπλοΐα. Γ. Λ. Α.

Εὐφρατησία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἐπαρχία τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἐπὶ τοῦ ΒΔ λεκανοπεδίου τοῦ ποταμοῦ Εὐφράτου καὶ ΝΑ τοῦ ὄρους Ταύρου. Εἶχε δώδεκα πόλεις, ὧν πρωτεύουσα ἡ *Ἱεράπολις*. Τὸ πάλαι ἐκαλεῖτο *Κομμαγηνὴ* καὶ ὑπὸ τῶν Ἀρμενίων *Τελούχ*. Ν. ΚΛΣ

Εὐφρόνη. Ἐπίθετον τῆς Νυκτός. Ὁ Αἰσχύλος καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς τὴν προσωποποιοῦν ὡς ἰδίαν θεότητα, μητέρα τοῦ Οὐρανοῦ καὶ θυγατέρα τῆς Νυκτὸς καὶ τοῦ Ἐρέβους. Ἐκ τῆς προσωποποιίας ταύτης προῆλθε καὶ τὸ πατρωνυμικὸν Εὐφρονίδης, ἀναφερόμενον εἰς τὸν Οὐρανὸν (Ἀνθ. Παλατ. 281, 6).

Εὐφρόνιος. Διάσημος ἀγγειογράφος ἀκμάσας εἰς τὸ τέλος τοῦ ΣΤ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος. Ὢν ὁ ἐπιφανέστερος τῶν συγχρόνων του καὶ ἀντίζηλος τοῦ Εὐθυμίδου, εἰργάζετο τὸν αὐστηρὸν ἐρυθρόμορφον ρυθμόν. Ὁ τεχνίτης οὗτος εἴς τινα τῶν ἔργων του ὑπογράφεται ὡς γράψας, εἰς ἄλλα ὡς ποιήσας· ἐκ τῆς διαφόρου δὲ σημασίας τῶν ρημάτων τούτων ἐξάγεται, ὅτι ὁ Εὐφρόνιος ἦτο καὶ κεραμεύς. Τοῦτο ἄλλως τε βεβαιοῦται καὶ ἐξ ἐπιγραφῆς εὑρεθείσης ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ βάσεως ἀγάλματος κόρης, τὴν ὁποίαν ὁ τεχνίτης ὡς κεραμεὺς ἀνέθηκε τῇ Ἐργάνῃ Ἀθηνᾷ, ἐχούσης οὕτω: «Εὐφρόνιος ἀνέθηκεν ὁ κεραμεὺς τῇ Ἀθηναίᾳ δεκάτην» (I.G.A. Sup. 362). Ἐκ τῶν ἐνυπογράφων ἔργων του εὑρέθησαν ὀκτὼ κύλικες καὶ δύο κρατῆρες, ἐκ τῶν ὁποίων ἀρχαιότερα θεωρεῖται ἡ κύλιξ ἡ εὑρισκομένη ἤδη ἐν Λούβρῳ· ἐν ταύτῃ ὁ Θησεύς, γυμνὸς τὰς χεῖρας καὶ τὰς κνήμας, ἐνδεδυμένος λαμπρὸν ἱμάτιον καὶ ὡπλισμένος διὰ μικροῦ καὶ κομψοῦ ξίφους, παρίσταται ὡς κατελθὼν εἰς τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης, ἔνθα περιστοιχιζόμενος ὑπὸ δελφίνων καὶ πατῶν ἐπὶ τῶν χειρῶν τοῦ ὑποβαστάζοντος αὐτὸν Τρίτωνος, ἵσταται πρὸ τῆς ἐπὶ δίφρου καθημένης πεπλοφόρου Ἀμφιτρίτης, ἡμιφεσμένης ἱμάτιον πολύπτυχον καὶ διπλοΐδιον κυματοειδές, στεφανούμενος ὑπ' αὐτῆς. Μεταξὺ Θησέως καὶ Ἀμφιτρί-

Digitized by Google

της παρεντίθεται, ἀλλ' ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ, ἡ Ἀθηνᾶ φέρουσα περικεφαλαίαν καὶ φολιδωτὴν μετὰ τοῦ γοργονίου ἐσθῆτα, ἡ ὁποία διὰ μὲν τῆς δεξιᾶς

Ὁ Θησεὺς παρὰ τῇ Ἀμφιτρίτῃ.
[Ἐκ κύλικος τοῦ Εὐφρονίου.]

δίδει εἰς τὴν Ἀμφιτρίτην γλαῦκα, τὸ σύμβολον τοῦ ἀθηναϊκοῦ νομίσματος, ἐνῷ διὰ τῆς ἀριστερᾶς κρατεῖ τὸ δόρυ.

Ἐν ἑτέρᾳ, εὑρισκομένῃ ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Μονάχου, παρίσταται Ἡρακλῆς καταβάλλων τὸν Γηρυόνην, τοῦ ὁποίου ἀπάγει τὰς βοῦς. Ἐν δὲ τῷ ἐν Λούβρῳ εὑρισκομένῳ κρατῆρι παρίσταται ἐν θαυμασίᾳ καὶ μεγαλοπρεπεῖ συνθέσει πάλη Ἡρακλέους πρὸς Ἀνταῖον· ἐν ταύτῃ ὁ Ἀνταῖος, γίγας, μὲ παχείας ὀφρῦς, μεγάλους μύστακας, μακρὰν γενειάδα, ἀγρίαν ὄψιν καὶ ξενικὴν μορφήν, καταβληθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀποβαλόντος τὴν λεοντῆν καὶ τὸ ῥόπαλον Ἡρακλέους, διὰ τῶν χειρῶν τοῦ ὁποίου συσφίγγεται ἐκ τοῦ λαιμοῦ ἰσχυρῶς, ἀδυνατεῖ νὰ ἀμυνθῇ κατὰ τοῦ ἀντιπάλου. Ἡ ψυχικὴ διάθεσις τῶν προσώπων τῆς παραστάσεως ταύτης ἐξωτερικεύεται ἰσχυρότατα: ὁ μὲν Ἀνταῖος πνιγόμενος ἐκδηλοῖ, διὰ τῆς συσπάσεως τῶν μυῶν

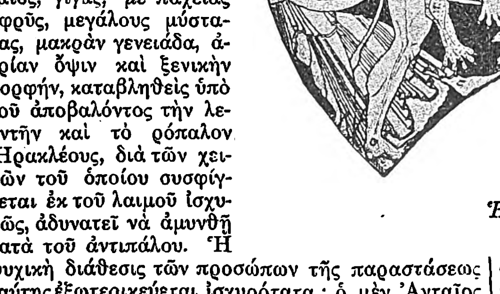

Μία ἐκ τῶν κυλίκων τοῦ Εὐφρονίου φέρουσα παραστάσεις ἐκ τῶν ἄθλων τοῦ Ἡρακλέους.

τοῦ προσώπου καὶ τοῦ ἀνοίγματος τοῦ στόματος, τὸν πόνον καὶ τὴν ἀγωνίαν του, ὁ δὲ Ἡρακλῆς διὰ τῆς συμπιέσεως τῶν χειλέων καὶ τοῦ ζωηροτάτου βλέμματος ὅλην τὴν καταβαλλομένην δύναμιν. Ἐπὶ ἑτέρας κύλικος, εὑρισκομένης ἐν τῷ Βρεττανικῷ μουσείῳ, παρίσταται ὁ Ἡρακλῆς φέρων ἐπὶ τῶν ὤμων του νεκρὸν τὸν Ἐρυμάνθιον κάπρον, ἵνα παρουσιάσῃ τοῦτον εἰς τὸν Εὐρυσθέα, ὁ ὁποῖος ὅμως καταληφθεὶς ὑπὸ δεινοῦ φόβου καταφεύγει ἐντὸς πίθου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐπικαλεῖται διὰ τῶν χειρῶν του τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Ἡρακλέους καὶ παρακαλεῖ τοῦτον νὰ ἀπομακρυνθῇ. Ἐν τούτῳ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις ἔργοις ὁ Εὐφρόνιος παρουσιάζεται δαιμόνιος εἰς τὴν σύλληψιν τῶν συνθέσεων καὶ ἀριστοτέχνης εἰς τὴν ἐκτέλεσιν, τόσον δὲ ζωηρῶς γνωρίζει νὰ ἐκδηλοῖ τὰ συναισθήματα τῶν εἰκονιζομένων προσώπων, ὥστε δικαίως προεκάλεσε τὸν φθόνον τοῦ ἀντιζήλου του Εὐθυμίδου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Collinignon*, Hist. Céramique σελ. 165.—*Καββαδίας*, Ἱστορία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης.—*Pfuhl-Malerei-Τσούντας*, Ἱστορία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης.
Ν. Χ. ΚΟΤΖΑΣ

—Εὐφρόνιος. —1) Ἀθηναῖος ποιητὴς κωμῳδιῶν ἀκμάσας περὶ τὰ μέσα τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος, σύγχρονος τοῦ Αἰσχύλου. Τὸ ὄνομά του μᾶς εἶναι γνωστὸν ἐκ τῆς ἐπισήμου ἀναγραφῆς τῶν δραματικῶν ἀγώνων τοῦ ἔτους 458 π.Χ. ἐπὶ Φιλοκλέους ἄρχοντος, ὁπότε ἐνίκησε διὰ κωμῳδίας, ἡ ὁποία δὲν ἐσώθη, συγχρόνως μὲ τὸν Αἰσχύλον, νικήσαντα καὶ λαβόντα τὸ ἀριστεῖον διὰ τῆς τριλογίας τῆς Ὀρεστείας.—2) Γραμματικὸς τῆς Ἀλεξανδρείας ζήσας τὸν Γ' π.Χ. αἰῶνα, σύγχρονος τοῦ Καλλιμάχου καὶ Ἐρατοσθένους. Ὑπῆρξε διδάσκαλος Ἀριστοφάνους τοῦ Βυζαντίου, ἀλλὰ δὲν εἶναι βέβαιον ἂν διετέλεσε μαθητὴς τοῦ Ἀριστάρχου. Ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὴν μελέτην τῆς ἀττικῆς κωμῳδίας καὶ ἔγραψεν «Ὑπομνήματα», εἰς τὰ

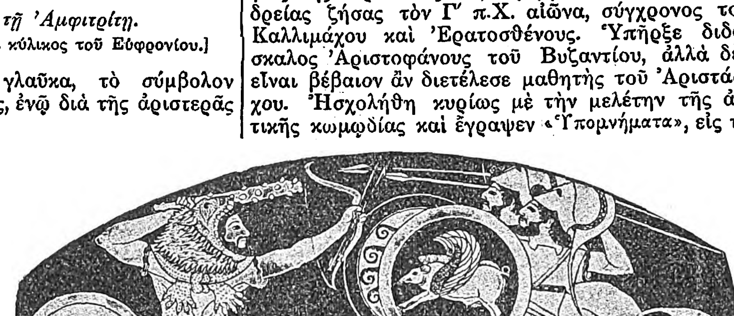

Ἡρακλῆς κατὰ Γηρυόνου.
[Ἐκ κύλικος τοῦ Εὐφρονίου ἐν Μονάχῳ.]

ὁποῖα ἡρμήνευε διάφορα χωρία τῶν κωμικῶν καὶ ἐπαραλλήλιζε πρὸς τὰ παρῳδούμενα χωρία τῶν τραγικῶν. Τῶν ὑπομνημάτων τούτων ἐσώθησαν ἐλάχιστα ἀποσπάσματα καὶ ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ K. Strecker, De Lykophrone, Euphronio, Eratosthene, comicorum interpretibus (Gryphisw. 1884). Πλὴν τῶν γραμματικῶν ἔργων ὁ Εὐφρόνιος ἔγραψε καὶ ποιήματα καὶ συγκατελέγετο μεταξὺ τῶν ποιητῶν τῆς ἀλεξανδρινῆς πλειάδος. Ἐκ τῶν ποιημάτων του ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Στράβωνος τὰ «Πριάπεια». Ν. Α.

—3) Ἔμπιστος τῆς Κλεοπάτρας καὶ τοῦ Ἀντωνίου, τὸν ὁποῖον ἔστειλαν ἐπανειλημμένως οὗτοι εἰς συνάντησιν τοῦ καίσαρος Ὀκταβίου εἰς Ἀσίαν, διὰ νὰ διαπραγματευθῇ τὴν εἰρήνην, ἢ τοὐλάχιστον τὴν διάσωσιν τῆς ζωῆς των. Γ. Λ. Α.

— Εὐφρόνιος. Πρεσβύτερος ἐκ Καππαδοκίας, φίλος Εὐσεβίου τοῦ Νικομηδείας, ὅστις τῷ 333 ἀποθανόντα τὸν ἐπίσκοπον Ἀντιοχείας Εὐλάλιον διεδέχθη ἐν τῷ θρόνῳ, ἀλλὰ μετὰ ἓν ἔτος καί τινας μῆνας ἀπέθανε καὶ ὑπὸ τῆς Β' Οἰκουμενικῆς συνόδου (381) κατεδικάσθη ὡς αἱρετικὸς μετὰ τῶν λοιπῶν εὐσεβιανῶν. [*Θεοδώρητ.* «Ἐκκλ. Ἱστορία» Α', 22.—*Σωκράτης*, «Ἐκκλ. ἱστορία» Α', 24.—*Σωζομενός*, «Ἐκκλ. ἱστορία» Β', 19.] Ε. Γ. Π.

εὐφροσύνη (ἡ)· ἡ διάθεσις τοῦ *εὐφραίνεσθαι*, ψυχικὴ εὐχαρίστησις, ἔπαρσις τῆς ψυχῆς, χαρά.

Εὐφροσύνη. —1) Μία τῶν Χαρίτων, θυγάτηρ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Εὐρυνόμης, ἢ τῆς Αὐτονόης, παρ' ἄλλοις θυγάτηρ τῆς Νυκτὸς καὶ τοῦ Ἐρέβους.— 2) Ἐπωνυμία τῆς Νυκτός.—3) Ἐπωνυμία τῆς Σελήνης, ἀναφερομένη καὶ εἰς τὴν Δήμητρα. ΙΑΚ. Χ. Δ.

— Εὐφροσύνη, *ἁγία*. Ἐγεννήθη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῷ 410 ἐκ πλουσίου πατρὸς Παφνουτίου. Ὅτε ἦτο 18 ἐτῶν, μὴ δεχομένη νὰ ἀρραβωνισθῇ ὃν προέτεινεν εἰς αὐτὴν ὁ πατήρ, ἐνεδύθη φορέματα ἀνδρικὰ καὶ ἀπῆλθεν εἴς τι μοναστήριον τῆς Αἰγύπτου, εἰς τὸν ἡγούμενον τοῦ ὁποίου ἐδήλωσεν ὅτι ὀνομάζεται Σμάραγδος καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ περιβληθῇ τὸ μοναχικὸν σχῆμα. Ἐν τῷ κελλίῳ δὲ τούτῳ 38 ὅλα ἔτη διαμείνασα ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ «ἐγκρατείας ἄγαλμα καὶ σωφροσύνης ἔμψυχος εἰκών», ὅτε ᾐσθάνθη προσεγγίζον τὸ τέλος τοῦ βίου της προσεκάλεσε τὸν πατέρα καὶ τὸν ἡγούμενον καὶ ἐνώπιον αὐτῶν ἀπεκάλυψε τὴν περὶ ἑαυτῆς ἀλήθειαν. Ὁ πατὴρ θάψας τὴν κόρην ἔμεινεν ὡς μοναχὸς ἐν τῷ αὐτῷ κελλίῳ, ἐπιζήσας 10 ἀκόμη ἔτη. Ἡ μνήμη της ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 25 Σεπτεμβρίου μετὰ βιογραφίας ἐμμέτρου καὶ ἰδίας ἀκολουθίας, ἧς τοῦ κανόνος ποιητὴς εἶναι Ἰωσὴφ ὁ ὑμνογράφος (τὴν 1 Ἰανουαρίου δὲ ἐν τῷ ρωμαϊκῷ Ἁγιολογίῳ). Ε. Γ. Π.

— Εὐφροσύνη. —1). Ἡγουμένη, σύγχρονος Θεοδώρῳ τῷ Στουδίτῃ. Ὡς εὐσεβῆ καὶ συνετὴν καὶ σοφὴν πολλάκις ἐπῄνεσεν ὁ Στουδίτης, εἰς ὃν συνεχῶς ἔγραφεν. Μ. Ι. Γ.

—2) Βασίλισσα τοῦ Βυζαντίου (1195—1203). Γόνος τῆς μεγάλης καὶ ἰσχυρᾶς οἰκογενείας τῶν Δούκα, ἔλαβε σύζυγον τὸν Ἀλέξιον Ἄγγελον. Γυνὴ πολυπράγμων οὖσα καὶ ἐκμεταλλευομένη τὴν ἀνικανότητα τοῦ συζύγου της, ἀνεμιγνύετο ὀλεθρίως εἰς τὰ πράγματα τῆς πολιτείας, ἔχουσα συνεργοὺς τὸν ἐραστήν της Βατάτζην, τοὺς ἐπὶ ταῖς θυγατράσι Εἰρήνῃ καὶ Ἄννᾳ γαμβρούς της Ἀνδρόνικον Κοντοστέφανον καὶ Ἰσαάκιον Κομνηνόν, καθὼς καὶ τὸν ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρόν της ναύαρχον Μιχαὴλ Στρυφνόν. Ἀλλ' ἰδίως σκανδαλώδεις ὑπῆρξαν αἱ μετὰ τοῦ Βατάτζη σχέσεις της. Ὁ σύγχρονος ἱστορικὸς Νικήτας ὁ Χωνιώτης γράφει περὶ αὐτῆς ὅτι «τὸ κάλυμμα τῆς αἰδοῦς ἀτιμάσασα ἐλῃίζετο καὶ διεσυρίττετο καὶ εἰς ὄνειδος ἦν τῷ ταύτην ἁρμοσαμένῳ», ἐν τέλει δὲ καταγγελθεῖσα ὑπ' αὐτῶν τῶν συγγενῶν της εἰς τὸν Ἀλέξιον, αὐτὴ μὲν ἐξωρίσθη εἰς τὴν ἐν Μ. Ἀσίᾳ μονὴν τῆς Νηματαρίας, ὁ δὲ ἐραστής της Βατάτζης ἀπεκεφαλίσθη.

Ἀνακληθεῖσα μετά τινα χρόνον εἰς τὰ ἀνάκτορα ἐπανέλαβε τὴν περὶ τὰ κοινὰ ἀνάμιξίν της μέχρι τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Λατίνων τῆς 4ης Σταυροφορίας, ὅτε, ἀποδράσαντος τοῦ συζύγου της Ἀλεξίου Γ' τὴν νύκτα τῆς 17—18 Ἰουλίου 1203, συνελήφθη αὐτὴ μετὰ τῶν ὀπαδῶν της καὶ ἐφυλακίσθη ὑπὸ τῶν στασιασάντων αὐλικῶν, οἵτινες ἀνήγαγον πάλιν εἰς τὸν θρόνον τὸν ἔκπτωτον καὶ τυφλὸν Ἰσαάκιον Β' καὶ τὸν υἱὸν τούτου Ἀλέξιον Δ'.

Τὴν 13 Ἀπριλίου 1204, ἀναγορευθέντος διὰ στάσεως νέου βασιλέως, τοῦ Ἀλεξίου Ε' Μουρτζούφλου, ἀπεφυλακίσθη ὑπ' αὐτοῦ χάριν τῆς θυγατρός της Εὐδοκίας, ἣν οὗτος περιπαθῶς ἠγάπα, καὶ τέλος τὴν 12 Ἀπριλίου, ὅτε οἱ σταυροφόροι εἰσώρμησαν ἐντὸς τῆς πόλεως, ἐξῆλθε μετὰ τῆς θυγατρός της καὶ τοῦ Ἀλεξίου Ε' διὰ τῆς Χρυσῆς Πύλης καὶ μετέβησαν εἰς Θρᾴκην, ἔνθα συνηντήθη μετὰ τοῦ συζύγου της καὶ κατῆλθε μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, ὅπου συνελήφθησαν ἀμφότεροι ὑπὸ τοῦ σταυροφόρου Βονιφατίου τοῦ Μομφερράτου (ἀναγορευθέντος βασιλέως Θεσσαλονίκης), παρὰ τοῦ ὁποίου ἀπεστάλησαν εἰς Ἰταλίαν, ἀλλὰ καθ' ὁδὸν διέφυγον, καὶ ὁ μὲν σύζυγός της μετέβη εἰς Μ. Ἀσίαν, αὐτὴ δέ, μετὰ πολλὰς περιπετείας, κατέφυγεν εἰς Ἄρταν, ἔνθα καὶ ἀπέθανεν. Ν. ΚΑΣ

—3) Βυζαντινὴ βιβλιογράφος τῶν μέσων τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἔγραψε τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 16 χειρόγραφον τῆς ἐν Ξάνθῃ μονῆς Παναγίας τῆς Ἀρχαγγελιωτίσσης, χρονολογούμενον ἀπὸ 1ης Μαΐου 1559 καὶ τιτλοφορούμενον «Νομικὸν πάνυ ὠφέλιμον καὶ ἐκλεκτὸν διὰ πατέρας πνευματικούς». Ἐν τέλει τοῦ χειρογράφου προστίθεται ἡ φράσις «Εὐφροσύνης πόνος». —Π.

Εὐφροσύνη (Euphrosyne) [*Ἀστρον.*]. Ἀστεροειδὴς φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 31. Σ. Π.

εὐφρόσυνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φέρων εὐφροσύνην, χαροποιός, εὐάρεστος, εὐχάριστος: «εὐφρόσυνον ἄγγελμα».—Ἐπίρρ. ***εὐφροσύνως***.

εὔφρων, *—ονος* (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὀρθῶς φρονῶν, σώφρων, φρόνιμος, συνετός, ἀντίθ. *ἄφρων*.

Εὔφρων. Μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ εἶναι γνωστοὶ κυρίως δύο πολιτικοὶ ἄνδρες τῆς ἀρχαίας Σικυῶνος. —1) Ὁ τύραννος. Κατὰ τὴν τρίτην εἰς Πελοπόννησον (367 π. Χ.) ἐκστρατείαν τοῦ Ἐπαμεινώνδα, καθ' ἣν ἐπετεύχθη ὑπὸ τούτου ἡ συμμαχία τῶν Ἀχαϊκῶν πόλεων, οἱ Θηβαῖοι, φρονοῦντες ὅτι ἡ συμμαχία αὕτη ἔσται εἰλικρινὴς μόνον ἐὰν αἱ πόλεις αὗται διῳκοῦντο δημοκρατικῶς, ἔστειλαν ἁρμοστὰς καὶ ἐξεδίωξαν τὰ ἄρχοντα γένη. Οἱ ἀριστοκρατικοὶ ὅμως δὲν ἔφυγον ἐκ τῆς χώρας, ἀλλὰ καταρτίσαντες ἔνοπλα στίφη ἔκαμνον ἐπιδρομὰς εἰς τὰς συνορευούσας πρὸς τὴν Ἀχαΐαν πόλεις τῆς συμμάχου τῶν Θηβαίων Ἀρκαδίας. Κατὰ τὴν

Digitized by Google

πολιτικὴν ἀνωμαλίαν τῆς χρονικῆς ταύτης περιόδου ὁ φιλόδοξος Εὔφρων, ὅστις ὅτε μὲν ἦσαν πανίσχυροι οἱ Λακεδαιμόνιοι ἦτο φιλολάκων, ἀφ' ὅτου δὲ ἴσχυσαν οἱ Θηβαῖοι ἦλθεν εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς τοὺς Θηβαίους, Ἀρκάδας καὶ Ἀργείους. ἐδήλωσεν ὅτι ἦτο πρόθυμος νὰ καταλύσῃ καὶ ἐν Σικυῶνι τοὺς ἀριστοκρατικοὺς καὶ νὰ ἐγκαταστήσῃ ἐν αὐτῇ τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα. Οἱ σύμμαχοι συγκατένευσαν εἰς τὰς προτάσεις του καὶ ὁ Εὔφρων ὑπεκίνησε στάσιν, ἥτις ἀτέληξεν εἰς τὴν ἐπανίδρυσιν τῆς δημοκρατίας ἐν Σικυῶνι καὶ εἰς τὴν ἀνάθεσιν τῆς διοικήσεως τῆς πόλεως εἰς συμβούλιον ἐκ πέντε στρατηγῶν, εἰς τὸ ὁποῖον πρωτεύουσαν θέσιν εἶχεν αὐτός. Ὅτε δὲ ἐπέτυχε νὰ ἀνατεθῇ ἡ διοίκησις τῶν μισθοφόρων εἰς τὸν υἱόν του Ἀδέαν, ἤρχισε νὰ φέρεται ὡς τύραννος ἐν τῇ πόλει, ἔχων πρόθυμα ὄργανα εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν σκοπῶν του τοὺς μισθοφόρους, οἵτινες ἐλάμβανον παρ' αὐτοῦ ἄφθονα χρήματα, διότι ἀφειδῶς ὁ Εὔφρων ἐδαπάνα χάριν τοῦ σκοποῦ του τά τε δημόσια καὶ τὰ ἱερὰ (τῶν ναῶν) χρήματα καὶ ὅσα εἶχεν ἐκ τῆς δημεύσεως τῶν περιουσιῶν τῶν ἐξορισθέντων ἐκ Σικυῶνος πλουσίων, μετὰ τὴν ὑποβολὴν των εἰς δίκην ὡς λακωνιζόντων δῆθεν. Καὶ ἐν ἀρχῇ μέν, μολονότι εἶχεν ἐπιβληθῆ εἰς τὴν πόλιν ἀπόλυτος δεσποτισμὸς καὶ οἱ ἐλεύθεροι πολῖται εἶχον ἀντικατασταθῆ δι' ἀπελευθερωθέντων δούλων, οἵτινες ἀποκτήσαντες πολιτικὰ δικαιώματα διὰ τοῦ Εὔφρονος ἦσαν ἀφωσιωμένοι εἰς αὐτόν, εἶχε κατορθώσει οὗτος, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῆς παροχῆς χρημάτων εἴς τινας τῶν ἀρχόντων τῶν συμμάχων, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς προθυμίας του νὰ προστρέχῃ μετὰ τῶν μισθοφόρων του, ὅπου ἐκεῖνοι εἶχον ἀνάγκην, νὰ μὴ ἀκούωνται αἱ ἐναντίον του διαμαρτυρίαι τῶν συμπολιτῶν του· βραδύτερον ὅμως, ἀφόρητος γενόμενος, ἐξηναγκάσθη ὑπὸ τῶν συμμάχων, μετὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν κατάληψιν τῆς ἀκροπόλεως τῆς Σικυῶνος ὑπὸ Αἰνέαν τὸν Στυμφάλιον, εἰς φυγήν. φεύγων ὅμως παρέδωκε τὸν λιμένα εἰς τοὺς Σπαρτιάτας καὶ κατηυθύνθη εἰς Ἀθήνας. Ἐκεῖθεν δέ, ἀφοῦ συνέλεξε μισθοφόρους, ἐπανῆλθεν εἰς Σικυῶνα, ἐπωφεληθεὶς τῶν μεταξὺ ἀριστοκρατικῶν καὶ δήμου ἐρίδων, καὶ τῆς μὲν πόλεως, τῇ βοηθείᾳ τῶν δημοκρατικῶν, ἔγινε κύριος. οὐχὶ ὅμως καὶ τῆς ἀκροπόλεως, διότι ταύτην κατεῖχε Θηβαῖος ἁρμοστής. Μετέβη λοιπὸν εἰς Θήβας διὰ νὰ πείσῃ τοὺς Θηβαίους νὰ ἐκβάλωσι τοὺς ἀριστοκρατικοὺς καὶ νὰ παραδώσωσιν εἰς αὐτὸν τὴν πόλιν, ἀλλ' ἐφονεύθη ἐν τῇ Καδμείᾳ, παρουσίᾳ τῶν ἀρχόντων τῶν Θηβῶν, ὑπὸ παρακολουθησάντων αὐτὸν εἰς Θήβας ἀριστοκρατικῶν, οἵτινες ἀπολογηθέντες εἰς τὴν βουλὴν τῶν Θηβαίων ἠθωώθησαν ὑπ' αὐτῆς, διότι ἔκρινεν ὅτι δικαίως ἐφονεύθη ὁ Εὔφρων. Οἱ συμπολῖται του ὅμως δημοκρατικοὶ μετεκόμισαν τὸν νεκρόν του εἰς Σικυῶνα καὶ ἔθαψαν ἐν τῇ ἀγορᾷ αὐτῆς καὶ ὡς ἀρχηγέτην (ἥρωα) τῆς πόλεως ἐσέβοντο (*Ξενοφ.* Ἑλλην. VII. 3. 12).

—2) Ἔγγονος τοῦ προηγουμένου. Ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀδέα καὶ ἔζησε κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος. Ἦτο φίλος τῶν Ἀθηναίων καὶ ἀρχηγὸς τοῦ ὑπὲρ αὐτῶν κεχηρυγμένου κόμματος τῶν Σικυωνίων· διὰ τοῦτο εἶχε καὶ ἐξορισθῆ τῆς πατρίδος του, ὅτε εἶχον κατισχύσει οἱ Μακεδόνες. Κατὰ τὸν Λαμιακὸν ὅμως πόλεμον κατώρθωσε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Σικυῶνα καὶ νὰ ἐκδιώξῃ ἐξ αὐτῆς τὴν μακεδονικὴν φρουράν. Ἀλλ' ὀλίγον χρόνον ἔζησε μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν του ταύτην, διότι ἐφονεύθη μαχόμενος κατὰ τῆς ἐπελθούσης ἐναντίον του πολυαρίθμου μακεδονικῆς στρατιᾶς. Οἱ Ἀθηναῖοι, τῶν ὁποίων ὑπῆρξε φίλος καὶ σύμμαχος εἰλικρινὴς πάντοτε, καὶ αὐτὸν εἶχον τιμήσει ζῶντα, ἀνακηρύξαντες πολίτην Ἀθηναῖον, καὶ τὸν ἀνήλικον, κατὰ τὸν θάνατόν του, υἱόν του παρέλαβον εἰς Ἀθήνας καὶ ἀνέθρεψαν δημοσίᾳ δαπάνῃ. Τοῦ πρεσβυτέρου τούτων Εὔφρονος διεσώθησαν καὶ χαλκᾶ νομίσματα, ἅτινα ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως φέρουν περιστερὰν ἱπταμένην, ἐπὶ τῆς ἑτέρας δὲ τὰ γράμματα ΕΥ ἐν στεφάνῳ. Ἡ περιστερὰ ἦτο τὸ ἱερὸν πτηνὸν τῆς ἐξαιρετικῶς ἐν Σικυῶνι λατρευομένης θεᾶς Ἀφροδίτης, ἥτις καὶ ναὸν ἄξιον λόγου εἶχεν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ καὶ ἄγαλμα, ἔργον τοῦ Κανάχου.

Ἐκτὸς τῶν εἰρημένων μνημονεύονται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ ἄλλοι φέροντες τὸ ὄνομα Εὔφρων, ὡς ὁ *Σάμιος Εὔφρων*, ὁ πάππος τοῦ φιλοσόφου Πυθαγόρα, ὁ *Λεπρεάτης Εὔφρων*, ὁ πατὴρ τοῦ πύκτου Λάβακος, εἷς *Κνίδιος Εὔφρων*, εἷς Ἀθηναῖος κ.ἄ. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— **Εὔφρων**. Ἀθηναῖος κωμικὸς ποιητὴς ζήσας κατὰ τὸν Γ' π. Χ. αἰῶνα καὶ ἀνήκων εἰς τὴν νέαν κωμῳδίαν. Ὑπὸ τῶν ἀρχαίων γραμματικῶν μνημονεύονται ἐννέα κωμῳδίαι του (Ἀδελφοί, Αἰσχρά, Ἀποδιδοῦσα, Δίδυμοι, Θεῶν ἀγορά, Θεωροί, Μοῦσαι, Παραδιδομένη, Συνέφηβοι) ἀπολεσθεῖσαι. Ἐλάχιστα ἀποσπάσματα διασωθέντα ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ Meineke εἰς τὰ «Fragmenta Comicorum Graecorum» (τόμ. IV, 486). Ν. Α.

εὔφρων (ὁ) (Euphron) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρσοδακνιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον γνωστὸν εἶδος, ἀπαντῶν εἰς τὴν νῆσον τῆς Ἑνώσεως. Δ. Ν. Π.

εὐφυής (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ εὖ πεφυκώς, καλοφτειασμένος, καλοκαμωμένος: «εὐφυεῖς μηροί,—ὀδόντες», «πρόσωπον εὐφυές» (ἀρχ.)· || ὁ εὖ πεφυκὼς τὴν ψυχήν,—τὴν γνώμην, ὁ νοήμων, ὁ ἔχων ὀξεῖαν ἀντίληψιν, ἐφευρετικός, ἀγχίνους, κοιν. *ἔξυπνος* «οἱ εὐφυέστεροι τῶν μαθητῶν», «εὐφυὴς ἀπάντησις,—σκέψις,—λόγος», «τέχνασμα εὐφυές».—Ἐπίρρ. **εὐφυῶς**.

εὐφυΐα (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐφυοῦς, νοημοσύνη, ἀγχίνοια, ἐφευρετικότης, εὐχέρεια περὶ τὴν διανόησιν, τὴν ἀντίληψιν, κοιν. *ἐξυπνάδα*: «οἱ ὀφθαλμοί του ἀπαστράπτουσιν εὐφυΐαν»· || ἐκδήλωσις εὐφυΐας, λόγος ἢ πρᾶξις ἐμφαίνουσα εὐφυΐαν, ἰδίᾳ εἰρωνικῶς: «ἄφησε τὰς εὐφυΐας σου».

εὐφυλλίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ μετὰ αἰθυλενοδιαμίνης ἅλας τῆς *θεοφυλλίνης* (βλ. λ.). Χρησιμοποιεῖται ὡς διουρητικόν. Σ. Γ.

εὐφυολόγημα (τὸ) καὶ **εὐφυολογία** (ἡ)· λόγος εὐφυής, λόγος παιγνιώδης ἐπικαίρως ἐκφραζόμενος, προσφυὴς καὶ ἐπὶ τὸ ἀστειότερον χαρακτηρισμὸς προσώπων ἢ πραγμάτων.

εὐφυολόγος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ λέγων εὐφυολογίας, ὁ δεξιὸς περὶ τὰς εὐφυολογίας, φιλοσκώμμων.

εὐφυολογῶ (—έω)· λέγω εὐφυολογίας, ὁμιλῶ παιγνιωδῶς, ἐπιδεικνύω πνεῦμα, ἀγχίνοιαν, ἀντίθ. *σοβαρεύομαι*: «ἀγαπᾷ νὰ εὐφυολογῇ».

εὐφωνία (ἡ)· καλή, ὁμαλὴ ἐκφώνησις, ἀβίαστος προφορά· || ἁρμονικὴ ἀλληλουχία τῶν φωνῶν ἐν τῷ λόγῳ, ἀντίθ. *κακοφωνία, χασμῳδία*: «χάριν εὐφωνίας γίνεται συναλοιφὴ φωνηέντων καὶ τροπὴ συμφώνων».

— *[Γλωσσολογ.]* Ὑπὸ τὸν ὅρον *εὐφωνία* δὲν πρέπει νὰ ἐννοῶμεν σκόπιμόν τινα καὶ ἐνσυνείδητον ἐνέργειαν τῶν ὁμιλούντων, ὅπως καταστήσουν τὸν λόγον των εὐφωνότερον διὰ ποικίλων φωνητικῶν μεταβολῶν καὶ ἀλλοιώσεων (ἡ σκοπιμότης ἀποκλείεται εἰς τὰς φωνητικὰς μεταβολάς), ἀλλὰ τὴν ἄνευ σκοποῦ καὶ τρόπον τινὰ αὐτομάτως καὶ ἀνεπαισθήτως μεταβολὴν διαφόρων φθογγικῶν συμπλεγμάτων, δι' ὧν καὶ εὐκολωτέρα καθίσταται ἡ ἐκφώνησίς των καὶ ἡ κακοφωνία των ὁπωσδήποτε αἴρεται: γέγραφμαι—γέγραμμαι, τέτριβσθε—τέτριφθε, πέπλεκσθε—πέπλεχθε, (ἀνερός) ἀν-ρός—ἀν-δ-ρός (γαμερός) γαμ-ρός—γαμ-β-ρός, μεσημ(ε)ρία—μεσημ-β-ρία (πρβλ. καὶ τὰ σήμερον ἐν Θεσσαλίᾳ, Στερεᾷ Ἑλλάδι, Ἠπείρῳ, Μακεδονίᾳ κ. ἄ. λεγόμενα: μουλάρι—μλάρ'—μβλάρ, ξινόμηλο—ξινόμλου—ξνόμβλου, παλαιόμυλος—παλιόμλους—παλιόμβλους κλ. κλ.), παρ' ἐμοῦ εἶπε-ν οὗτος, οὕτω-ς εἶπεν, οὐκ ἔχω κλ. (παρὰ τὰ εἶπε πολλά, οὕτω λέγουσι, οὐ θέλω κλ. κλ.). Ἐννοεῖται, ὅτι ἀντικειμενικὸν κριτήριον τῆς εὐφωνίας δὲν ὑπάρχει, ἡ δὲ περὶ τῆς εὐφωνίας ἢ κακοφωνίας κρίσις ἔχει πάντοτέ τι τὸ ὑποκειμενικὸν καὶ μεταβαλλόμενον· διὰ τοῦτο δὲ ἑκασταχοῦ καὶ ἑκάστοτε διαφέρουν αἱ περὶ τῆς εὐφωνίας ἀντιλήψεις, ἀφοῦ τὸ δεῖνα φθογγικὸν σύμπλεγμα ἢ ἁπλοῦς φθόγγος, ὁ ὁποῖος παρ' ἡμῖν κρίνεται δυσεκφώνητος καὶ κακόφωνος, ἄλλοτε ἢ ἀλλαχοῦ ἦτο καὶ εἶναι εὐπρόφερτος καὶ ἀφοῦ εἰς ἄλλας μὲν γλώσσας ἐξηφανίσθησαν τὰ δεῖνα φθογγικὰ συμπλέγματα, ὡρισμέναι δίφθογγοι ἢ ὅλαι ὁμοῦ, ἐνῷ εἰς ἄλλας γλώσσας ταῦτα λέγονται καὶ προσπίπτουν ὡς εὐπρόφερτα, εὐεκφώνητα καὶ δὴ καὶ εὔφωνα. Σχετικῶς πρὸς τὴν ἐν τῷ λόγῳ εὐφωνίαν ἰσχύει πάντοτε τὸ ἄλλα ἀλλαχοῦ καὶ ἄλλα ἑκάστοτε τὰ εὔφωνα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *H. Paul*, Prinzipien der Sprachgeschichte[5]. Halle 1921.—*Γ. Χατζιδάκι*, Γενικὴ Γλωσσική, Α'—Β', Ἀθῆναι 1915—1916. Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

εὐφωνικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν εὐφωνίαν: «εὐφωνικὸν ν» τὸ χάριν εὐφωνίας ἀνακῦπτον ν. — Ἐπίρρ. **εὐφωνικῶς**.

— **εὐφωνικὸν ν** *[Γραμματ.]*. Καλεῖται *εὐφωνικὸν* (ἤ, ἄλλως, *ἐφελκυστικὸν*) τὸ τελικὸν ν, τὸ ὁποῖον λαμβάνουν ὡρισμέναι λέξεις καὶ τύποι, ὅταν ἡ ἑπομένη λέξις ἀρχίζῃ ἀπὸ φωνήεντος: εἶπεν οὗτος, εἴκοσιν ἄνδρες (ἀλλὰ εἶπε ταῦτα, εἴκοσι γυναῖκες) κ. λ. Αἱ λέξεις, αἱ ὁποῖαι λαμβάνουν τὸ εὐφωνικὸν λεγόμενον ν, εἶναι αἱ ἐξῆς:

1) αἱ δοτ. πληθυντικαὶ αἱ λήγουσαι εἰς —σι (—ξι καὶ —ψι): πόλεσι(ν), ὀνόμασι(ν) κλ., γυναιξί(ν), κόλαξι(ν) κλ., φλεψί(ν), ἄραψι(ν) κλ., πᾶσι(ν), τοῖς λέγουσι(ν) κ. λ.

2) οἱ ῥηματικοὶ τύποι οἱ λήγοντες εἰς —σι: φησί(ν), φασί(ν), λέγουσι(ν), πεποιήκασι(ν) κ. λ.

3) τὸ ἐστί(ν).

4) οἱ εἰς —ε λήγοντες ῥηματικοὶ τύποι τοῦ γ' ἑνικ. προσ. ἔλεγε(ν), ἔπραξε(ν), ποιήσειε(ν), εἶπε(ν) κλ.

5) τὰ εἰς —σι ἐπιρρήματα: εἴκοσι(ν), πέρυσι(ν), παντάπασι(ν).

Τὸ εὐφωνικὸν ν ὡρμήθη ἀπὸ λέξεις καὶ τύπους οἱ ὁποῖοι ἀνέκαθεν ἐφέροντο διττῶς, ἤτοι μετὰ τελικοῦ καὶ ἄνευ τελικοῦ ν, λ. χ. κὲ καὶ κέν, —θε καὶ —θεν (ἔμπροσθε καὶ ἔμπροσθεν, ὄπισθε καὶ ὄπισθεν, ἄτερθε καὶ ἄτερθεν, ἄνευθε καὶ ἄνευθεν κ. λ.), νόσφι καὶ νόσφιν, ναῦφι καὶ ναῦφιν κ. λ., ἄνευ καὶ ἄνευν, αὖθι καὶ αὖθιν, πολλάκι καὶ πολλάκιν, πάλι καὶ πάλιν κ. οὗ. κ. Ταῦτα ἔγιναν ἀφορμή, ὥστε τὸ τελικὸν —ν νὰ μεταδοθῇ ἀναλογικῶς καὶ εἰς ἄλλας λέξεις καὶ τύπους: παισὶ καὶ παισίν, εἶπε καὶ εἶπεν κλ. κλ.

Τὸ εὐφωνικὸν —ν περιωρίζετο κυρίως εἰπεῖν εἰς τοὺς Ἴωνας καὶ τοὺς Ἀττικούς, σπάνια δὲ εἶναι τὰ παραδείγματα εὐφωνικοῦ ν εἰς ἄλλας διαλέκτους (ὅπως λ. χ. εἰς τὸ θεσσαλικὸν χρήμασιν, τὸ λακωνικὸν ὀκτάκιν, τὰ τῆς ἐν Ν. Ἰταλίᾳ Ἡρακλείας ἔντασιν, πρασσόντασιν κ.λ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Γ. Χατζιδάκι*, Ἀκαδημεικὰ Ἀναγνώσματα[2]. Α' Ἀθῆναι 1924 σ. 464 κ.ἑξ. καὶ Γενικῆς Γλωσσικῆς σ. 80. Περὶ τοῦ ὅρου ἐφελκυστικὸν (ἀντὶ ἐφελκυστόν) πρβλ. *Κ. Κόντον*, ἐν «Ἀθηνᾷ» τόμ. Θ σελ. 445 κ.ἑξ. Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

εὐφώνιον (τὸ) (euphonium) / *Μουσ.]*. —1) Ὄργανον κατασκευασθὲν τῷ 1790 ὑπὸ τοῦ Χλάδνι (Chladni) καὶ ἀποτελούμενον ἐκ σωλήνων ἐξ ὑάλου, οἵτινες τριβόμενοι μὲ βεβρεγμένας χεῖρας ἔδιδον χρωματικὴν κλίμακα. —2) Σύγχρονον χάλκινον ὄργανον ἐν χρήσει εἰς τὰς στρατιωτικὰς μουσικάς, χαρακτῆρος ἡδέος καὶ μελῳδικοῦ. Οἱ Γάλλοι μεταχειρίζονται τὸ ἀντίστοιχον *βαρύτονον* (βλ λ. καὶ *ἐνοργάνωσις*). Σ. Γ.

εὔφωνος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἔχων καλὴν φωνήν, καλλίφωνος: «εὔφωνος ἀοιδός»· || ὁ ἔχων ἰσχυράν, δυνατὴν φωνήν: «εὔφωνος κῆρυξ».

εὔφωνος (ὁ) (Euphonus) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀναρριχητικῶν*, τῆς οἰκογενείας τῶν *ταναγριδῶν*, περιλαμβάνον εὔρωστα πτηνὰ μὲ ὡραιότατον ποικιλόχρουν πτέρωμα. Γνωστὰ 25 εἴδη ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι ὁ *εὔφωνος ὁ εὔχαρις* (Euphonus gracilis), ὅστις διακρίνεται κυρίως διὰ τὴν ἰδιόρρυθμον καὶ μελῳδικωτάτην φωνήν του, ἥτις παρομοιάζει πρὸς λεπτοτάτους λαρυγγισμοὺς ἐκτελουμένους ἐπὶ ὅλων τῶν φθόγγων τῆς μουσικῆς κλίμακος. Θορυβεῖται ἐπὶ τῷ ἐλαχίστῳ θορύβῳ καὶ δυσκόλως ἐξημεροῦται. Τρέφεται ἐξ ἐντόμων καὶ διαφόρων καρπῶν. —Π.

Εὐχαίριος (Euchaire), *ἅγιος*. Ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ Ἁγιολογίῳ μνημονεύονται δύο φέροντες τοῦτο τὸ ὄνομα. —1) Ὁ πρῶτος ἐπίσκοπος τοῦ Trèves κατὰ τὸν Α' αἰῶνα ἑορταζόμενος ὡς ἅγιος, ἐκεῖ μὲν τὴν 8 Δεκεμβρίου, ἐν Strasbourg δὲ τὴν 9 καὶ ἐν Nancy τὴν 12 τοῦ αὐτοῦ μηνός. —2) Ὁ ἐπὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου τῷ 362 ὑποστὰς μαρτυρικὸν θάνατον ἐν Toul διαταγῇ τοῦ ὑπάρχου Σαλλουστίου, οὗτινος τὸ λείψανον, ἀποκείμενον ἐν ἐκκλησίᾳ ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ ἱδρυθείσῃ ἐν Toul, ἐκάη τῷ 1587 ὑπὸ Λουθηρανῶν, ἑορτάζεται δὲ τὴν 22 Ὀκτωβρίου. Ε. Γ. Π.

Εὐχάϊτα (τὰ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς μικρασιατικῆς Παφλαγονίας. Τὸν Γ' αἰῶνα ἐκλήθη *Θεοδωρούπολις* ἀπὸ τοῦ ἐν αὐτῇ μαρτυρήσαντος τὸν Ε' αἰῶνα Θεοδώρου, σήμερον δὲ λέγεται *Ζαφαραμπολοῦ* τοῦ βιλαετίου Κασταμπολοῦ. Ἡ πόλις ἐχρησίμευσεν ὡς τόπος ἐξορίας καὶ ἀσύλου ἀπὸ τοῦ Ε' αἰῶνος. Ὁ πρῶτος γνωστὸς της ἐπίσκοπος ἀναφέρεται μόλις τὸν Ζ' αἰῶνα, ἂν καὶ ἀπὸ Ἰουστινιανοῦ ἦτο ἐπισκοπὴ ἀνεξάρτητος τοῦ Ἀμασείας. Εἰς τὸν ἐν αὐτῇ ναὸν τοῦ Ἁγ. Στεφάνου εὑρέθη ἐπιγραφὴ ἀπολεσθεῖσα τῆς Ἀθηναΐδος Εὐδοκίας, ὅταν τὸ πρῶτον τῷ 430 ἐπεσκέφθη τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἐκεῖ ἡ ἁγία Μελανία εἶχεν ἱδρύσει μοναστήριον ἀνδρῶν μετὰ παρεκκλησίου τοῦ ἁγίου Στεφάνου καὶ μοναστήριον γυναικῶν ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν ἐπίσης μετὰ παρεκκλησίου τοῦ πρωτομάρτυρος διακόνου. Γ. Λ. Α.

— **Εὐχαΐτων** *μητρόπολις*. Πάλαι ποτὲ διαλάμψασα ἐκκλησιαστικὴ ἐπαρχία (μητρόπολις) συμπίπτουσα πρὸς τὴν ὑποδιοίκησιν Μετζὶτ-Ὀζοῦ τῆς τέως διοικήσεως Ἀμασείας (βιλαέτιον Σιβάζ), ἐν τῷ Πόντῳ. Ν. Μ.

Εὐχαίτης / *Ἀρχ.]*. Εὐφημιστικὴ ἐπίκλησις τοῦ Ἅδου ἐν ἐπιγραφῇ τῆς ἐπὶ τῆς Θρακικῆς χερσονήσου Καλλιπόλεως, ἀνάλογος πρὸς τὴν παρ' Ὁμήρῳ ἐπίκλησιν «κυανοχαίτης», καὶ τὴν παρ' Εὐριπίδῃ «μελαγχαίτας». Ἡ αὐτὴ ἐπίκλησις ἀποδίδεται καὶ εἰς τὸν Ἀπόλλωνα, Γανυμήδη, Διόνυσον καὶ Ὑμέναιον. —Π.

Εὐχαΐτης, *Ἰωάννης*. Λόγιος κληρικὸς τοῦ ΙΑ' αἰῶνος γνωστότερος ὑπὸ τὸ ἐπίθετον *Μαυρόπους* (βλ. λ.).

εὐχαλίνωτος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ καλῶς χαλινωμένος: «εὐχαλίνωτος ἵππος».

εὐχαρίδαι (οἱ) (Eucharidae) *[Ζωολ.]* Οἰκογένεια ἐντόμων ὑμενοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σκιοβίων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη, ὧν γνωστότερον ἡ *εὔχαρις* (βλ. λ.).

εὐχαρίδιον (τὸ) (Eucharidium) */Βοτ.]* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *οἰνοθηριδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῆς Καλιφορνίας. Εἶναι φυτὸν ποῶδες, ἐτήσιον καὶ λίαν κοσμητικόν.

Digitized by Google

Εὐχαρίδου, ζωγράφος. Καλεῖται οὕτως ὁ ἀνώ-
νυμος τεχνίτης τῆς ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Κοπεγχά-
γης εὑρισκομένης στάμνου, ἐπὶ τῆς ὁποίας παρί-
σταται νέος μετ' ἐπιγραφῆς «Εὐχαρίδης καλός».
Τὸν ἄγνωστον τεχνίτην τούτου κατέστησε γνωστὸν
ὁ Μπήζλεϋ πρῶτος (Beazley, ABS XVIII (1911
—1912) σελ. 217 κ. ἑξ.), ἀναγνωρίσας, ὅτι ἡ τέχνη
τῶν παραστάσεων τῆς στάμνου τῆς Κοπεγχάγης
καὶ ἄλλων ἀγγείων ἢ θραυσμάτων αὐτῶν ἐν δια-
φόροις μουσείοις ἀποκειμένων εἶναι ἡ αὐτή, ἀλλὰ
διαφόρου τεχνοτροπίας τῆς τῶν γνωστῶν μέχρι
τοῦδε ζωγράφων. Παρουσιάζει δὲ ἡ τεχνοτροπία
τούτου μορφὰς ἐχούσας χαρακτηριστικὰ ἁδρὰ καὶ
ζωηρά, πώγωνα παχύν, γένειον μακρόν, παχὺ κα
γωνιῶδες, ὀφθαλμοὺς λίαν ἐπιμήκεις καὶ ἐλαφρὸν
χνοῦν εἰς τὰς παρειὰς τῶν νέων. Παρατηρεῖται
δὲ αὕτη ἐπὶ τριάκοντα ἐννέα ἀγγείων καὶ θραυ-
σμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων ἀμφορεὺς ἐν τῷ μουσείῳ
τῆς Νέας Ὑόρκης, ἐν ᾧ παρίσταται Ἀπόλλων καὶ
Ἄρτεμις, ὅμοιος ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λονδίνου, ἐν
ᾧ Διόνυσος καὶ Ἀριάδνη, στάμνος ἐν τῷ τῆς
Πετρουπόλεως, ἐν ᾧ Δανάη καὶ Ἀμαζόνες, στά-
μνος ἐν τῇ συλλογῇ Bourguignon ἐν Νεαπόλει, ἐν
ᾗ Πηλεύς, Θέτις, Νηρεὺς κ.ἄ.ἀ. Ὡραιοτάτη εἶναι
ἡ παράστασις τοῦ Ἀπόλλωνος κατατοξεύοντος τὸν
γίγαντα Τιτυόν, υἱὸν τῆς Γῆς, ἐπὶ ἀγγείου τοῦ
μουσείου τοῦ Λονδίνου. Ἐν πᾶσι τούτοις ἀνα-
γνωρίζεται τεχνίτης μαθητεύσας ἐν τῇ σχολῇ τοῦ
Νικοξένου, οὗ ἦτο σύγχρονος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Pfuhl, Malerei § 478.—*Beazley*, Attische Vasenmaler.—*Beazley*, ἐν ABS. XVIII σελ. 217 ἑξ. Ν. Χ. Κ.

εὔχαρις, —*ιτος* (ὁ, ἡ), —*ι* (τό)· ὁ ἔχων χάριτας,
χαρίεις, χαριτωμένος, γοητευτικός, εὐχάριστος,
ἄλλως *ἐπίχαρις*, ἀντίθ. *ἄχαρις*: «εὔχαρις συνανα-
στροφή», «σχῆμα —, πρόσωπον εὔχαρι».

Εὔχαρις (Eucharis) /*Ἀστρον.*/. Ἀστεροειδὴς
φερόμενος κατὰ τὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐ-
τοῦ ὑπ' αὔξοντα ἀριθμὸν 181. Σ. Π.

«Εὔχαρις» [*Ναυτ.Ἱστορ.*]. Γολέττα τοῦ Ἀγῶνος,
165 τόννων, ἐξωπλισμένη διὰ 2 πυροβόλων τῶν 6
λιτρῶν καὶ 8 καρονάδων τῶν 12 λιτρῶν, ἀποτε-
λέσαν μονάδα τοῦ στόλου τοῦ ἀρτισυστάτου κρά-
τους καὶ ὡς τοιοῦτον περιληφθὲν εἰς τὸν πίνακα
«τῶν πλοίων τῶν ἀπαρτιζόντων τὸν ἑλληνικὸν βασι-
λικὸν στόλον κατὰ τὴν εἰς Ἑλλάδα ἄφιξιν τοῦ βασι-
λέως Ὄθωνος», τὸν καταρτισθέντα κατὰ Ἰούνιον
τοῦ 1834. Δὲν ἀναγράφεται εἰς τὴν κατάστασιν
τοῦ βασιλικοῦ στόλου κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1840.
Σ. Ε. Λ.

εὔχαρις (ἡ) (Eucharis) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων
ὑμενοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐχαριδῶν*, πε-
ριλαμβάνον μικροῦ μεγέθους ἔντομα, μὲ λεπτὸν
θώρακα, ἀπεστρογγυλωμένην κοιλίαν καὶ ἐπιμή-
κεις πτέρυγας. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα
πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π

— **εὔχαρις** (ἡ) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογε-
νείας τῶν *ἀμαρυλλιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα
εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Κολομβίας. Εἶναι φυτὰ βολβόρ-
ριζα καὶ λίαν κοσμητικά. Γνωστότερα εἴδη εἶναι:
εὔχαρις ἡ λευκανθὴς (Eucharis Candida) καὶ *εὔ-
χαρις ἡ μεγανθὴς* (Eucharis grandiflora). Κ. ΠΑΠ.

εὐχαριστημένος, —*η*, —*ον*· παθ. μετχ. τοῦ *εὐχα-
ριστῶ*· ὁ μὴ δεόμενός τινος, ὁ μὴ ἐπιζητῶν τι ἐπὶ
πλέον, ὁ ἀρκούμενος εἰς ὅ,τι ἔχει, ὅ,τι λαμβάνει:
«ζῇ εὐχαριστημένος», «εἶναι εὐχαριστημένος ἀπὸ τὰ
παιδιά του,—ἀπὸ τὴν κοινωνίαν κτλ.».

εὐχαριστήριος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ δι' οὗ ἐκφρά-
ζονται εὐχαριστίαι: «εὐχαριστήριος ὕμνος,—λόγος»,
«θυσία εὐχαριστήριος»· || τὸ οὐδέτ. πληθ. ***εὐχαριστή-
ρια*** ὡς οὐσ., ἔκφρασις εὐχαριστήσεως, εὐγνωμοσύ-
νης: «εὐχαριστήρια τῷ θεῷ ἀναπέμποντες».

— [*Ἐθιμοτ.*] *Εὐχαριστήρια* ὀφείλονται ἐπὶ τῇ
λήψει δώρου· οἱονδήποτε δὲ καὶ ἂν εἶναι τοῦτο,
ὁ λαμβάνων πρέπει νὰ ἐκδηλώσῃ ζωηρὰν εὐχαρί-
στησιν. Αἱ εὐχαί, τὰ συγχαρητήρια καὶ τὰ συλλυ-
πητήρια διὰ τηλεγραφήματος, δι' ἐπιστολῆς ἢ δι'
ἐπισκεπτηρίου, ἀπαιτοῦσιν εὐχαριστήριον ἀπάντη-
σιν διὰ τοῦ ἰδίου μέσου ἢ τοὐλάχιστον δι' ἐπισκε-
πτηρίου. Τὸ ὀλιγώτερον τὸ ὁποῖον θὰ γράψῃ τις
ἐπ' αὐτοῦ, ὑπὸ τ' ὄνομά του, εἶναι τὸ «θερμῶς εὐ-
χαριστῶν». Διὰ πρόσκλησιν εἰς δεξίωσιν, ἑστίασιν,
τελετὴν γάμων ἢ βαπτίσματος, εὐχαριστοῦμεν δι'
ἐπισκέψεως, τοὺς δὲ ἀκολουθήσαντας τὴν κηδείαν
συγγενοῦς μας, διὰ πενθίμου ἐπισκεπτηρίου ἢ εἰ-
δικοῦ πενθίμου εὐχαριστηρίου, περιλαμβάνοντος
τὰ ὀνόματα καὶ τῶν λοιπῶν συγγενῶν. Τὸ διὰ τοῦ
τύπου εὐχαριστήριον, τόσον ἄλλως τε κακοζήλως
διατυπούμενον «πρὸς τοὺς ὁπωσδήποτε συμμετασχόν-
τας κλπ.» θ' ἀποφύγῃ βέβαια ὁ κοσμικὸς ἄνθρωπος.
Τ. Δ.

— **εὐχαριστήριος εὐχή** [*Λειτουργ.*]. Εἶναι ἡ σπου-
δαιοτέρα εὐχὴ τῆς λειτουργίας τῶν πιστῶν, διότι
κατὰ τὴν ἐκφώνησιν αὐτῆς τελεῖται ἡ εὐχαριστία
καὶ ὁ ἁγιασμὸς τῶν Τιμίων Δώρων. Ἡ εὐχὴ αὕτη
ἀρχίζει ἀφ' ὅτου ὁ χορὸς ἀναφωνήσῃ: «Ἄξιον καὶ
δίκαιον» καὶ τελειώνει ὅταν ὁ ἱερεὺς ἐκφωνήσῃ:
«Καὶ ἔσται τὰ ἐλέη τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος
ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ πάντων ἡμῶν». Κατ' ἀρ-
χὰς ἡ εὐχὴ αὕτη ἀνεγινώσκετο ὁλόκληρος μεγα-
λοφώνως, κατόπιν ὅμως ὡρίσθη νὰ ἀναγινώσκη-
ται μυστικῶς· ὀλίγον πάλιν ὕστερον ἀπεφασίσθη
ν' ἀναγινώσκεται μὲν μυστικῶς, μέρη δέ τινα αὐ-
τῆς νὰ ἐκφωνῶνται μεγαλοφώνως, ὥστε νὰ λαμ-
βάνῃ μέρος καὶ ὁ λαός. Δ. ΜΩΡΑΪΤΗΣ

εὐχαρίστησις, —*εως* (ἡ)· ἡ διάθεσις τοῦ εὐχαρι-
στεῖσθαι, τὸ συναίσθημα τῆς ψυχικῆς ἱκανοποιή-
σεως, ἐνδόμυχος χαρά: «μοῦ ἔκαμε τὴν εὐχαρίστη-
σιν νὰ μοῦ προσφέρῃ τὸ ἔργον του», «ἡ εὐχαρίστησίς
μου εἶναι νὰ σὲ βλέπω συχνά»· || φρ. «ἔχετε τὴν εὐ-
χαρίστησιν νά...,» ἀντὶ «ἔχετε τὴν καλωσύνην νά...».

εὐχαριστία (ἡ)· τὸ συναίσθημα τοῦ εὐχαρι-
στοῦντος, εὐγνωμοσύνη, ἀναγνώρισις τῆς προσε-
νεχθείσης ὑπηρεσίας: «σᾶς ἐκφράζω τὰς εὐχαριστίας
μου διὰ τὴν προθυμίαν σας»· || τὸ μυστήριον τοῦ
Κυριακοῦ δείπνου, ἡ ἁγία εὐχαριστία, διότι ἀνα-
πέμπεται εὐχαριστία τῷ Θεῷ ὅτι κατηξίωσε τὸν
ἄνθρωπον τῆς βρώσεως καὶ τῆς πόσεως: «ὁ ἄρτος
καὶ ὁ οἶνος τῆς εὐχαριστίας».

— *Δογμ.*] *Εὐχαριστία* εἶναι τὸ μυστήριον, ἐν ᾧ
ὁ μεταλαμβάνων τοῦ ὑπὸ τοῦ ἱερέως εὐλογηθέντος
καὶ εἰς σῶμα καὶ αἷμα μεταβληθέντος ἄρτου καὶ
οἴνου μεταλαμβάνει αὐτοῦ τοῦ σώματος καὶ αἵμα-
τος τοῦ Χριστοῦ εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ εἰς ζωὴν
αἰώνιον.

Τὸ μυστήριον τοῦτο συνέστησεν ὁ Κύριος κατὰ
τὸν μυστικὸν δεῖπνον, καθ' ὃν μετὰ τὴν εὐλογίαν
τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου προσέθηκε κατὰ τὴν ρη-
τὴν καὶ σαφῆ μαρτυρίαν τοῦ ἀποστόλου Παύλου
«τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν» καὶ «τοῦτο ποιεῖ-
τε, ὁσάκις ἂν πίνητε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν» (Α' Κορ.
11, 25, πρβλ. *Μᾶρκ.* 14, 22—24, *Ματθ.* 26, 26—28,
Λουκ. 22, 19—20, *Ἰωάνν.* 6, 32—63). Ἐκ τῶν λό-
γων τῆς συστάσεως: «τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου» καὶ
«τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου», γίνεται δῆλον ὅτι ὁ ἄρ-
τος καὶ ὁ οἶνος ἐν τῇ εὐχαριστίᾳ μεταβάλλονται
εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, οὕτως ὥστε ὁ με-
ταλαμβάνων τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου τῆς εὐχαρι-
στίας μεταλαμβάνει αὐτοῦ τοῦ σώματος καὶ αἵμα-
τος τοῦ Χριστοῦ. Ἡ γνώμη τινῶν ἐκ τῶν ἀρχαιο-
τέρων καὶ πολλῶν ἐκ τῶν νεωτέρων διαμαρτυρο-
μένων, ὅτι οἱ λόγοι τῆς συστάσεως τοῦ μυστηρίου
πρέπει νὰ ἐκληφθῶσιν ἐν μεταφορικῇ ἐννοίᾳ, εἶ-
ναι αὐθαίρετος, μὴ δυναμένη νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τῶν
κειμένων. Τὰ χωρία Α' Κορ. 10, 3 ἑ. (ἐν ᾧ γίνεται
δῆλον, ὅτι διὰ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου τῆς θείας
εὐχαριστίας ἐρχόμεθα εἰς πραγματικὴν προσωπι-
κὴν κοινωνίαν πρὸς τὸν Χριστόν, ὄντος τοῦ ἄρτου
καὶ οἴνου μέσου τῆς κοινωνίας ταύτης) καὶ Α' Κορ.
11, 27 (ἐν ᾧ γίνεται δῆλον, ὅτι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶ-
νος δὲν εἶναι ἁπλᾶ σημεῖα καὶ σύμβολα τοῦ αἵμα-
τος καὶ σώματος τοῦ Κυρίου, καθ' ὅσον δὲν θὰ
ἦτο δυνατὸν νὰ ἁμαρτάνῃ ὁ ἀναξίως ἐσθίων καὶ
πίνων) ἀποδεικνύουσιν ὅτι οἱ λόγοι τῆς συστάσεως
πρέπει νὰ ἐκληφθῶσιν ἐν κυριολεκτικῇ ἐννοίᾳ.

Οἱ πατέρες τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας ἀρκοῦνται
τονίζοντες, ὅτι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος τῆς θείας εὐ-
χαριστίας, ὅστις καὶ μετὰ τὴν εὐλογίαν μένει διὰ
τὰς αἰσθήσεις, τήν τε ὅρασιν, γεῦσιν καὶ ἀφήν,
ἄρτος καὶ οἶνος, δὲν εἶναι ἁπλοῦς ἄρτος καὶ οἶνος,
ἀλλὰ τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου, οὕτως ὥστε
ὁ μεταλαμβάνων τοῦ ἄρτου καὶ οἴνου τῆς εὐχαρι-
στίας μεταλαμβάνει αὐτοῦ τοῦ σώματος καὶ αἵμα-
τος τοῦ Χριστοῦ, δὲν ἑρμηνεύουσιν ὅμως οὐδὲ
προσπαθοῦσι νὰ ἑρμηνεύσωσι τὸν τρόπον, καθ' ὃν
γίνεται ἡ μεταβολὴ αὕτη, ἀρκούμενοι νὰ τονίζωσιν
«εἰ δὲ τὸν τρόπον ἐπιζητεῖς πῶς γίνεται, ἀρκεῖ σοι
ἀκοῦσαι ὅτι διὰ Πνεύματος ἁγίου ὥσπερ καὶ ἐκ τῆς
ἁγίας Θεοτόκου διὰ Πνεύματος ἁγίου ἑαυτῷ καὶ ἐν ἑαυτῷ
ὁ Κύριος σάρκα ὑπεστήσατο καὶ πλέον οὐδὲν γινώσκο-
μεν, ἀλλ' ὅτι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἀληθής ἐστι καὶ ἐνερ-
γὴς καὶ παντοδύναμος, ὁ δὲ τρόπος ἀνεξερεύνητος» (*Δαμ.
ἔκδ. ὀρθ. πίστ.* 4, 13). Καὶ αἱ ἀπὸ τοῦ Δ' μάλιστα
αἰῶνος ἐπικρατοῦσαι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐκφράσεις
πρὸς δήλωσιν τῆς ἐν τῇ εὐχαριστίᾳ ἐπερχομένης
μεταβολῆς (transfiguratio), γίγνεσθαι, ἑτέραν γίγνε-
σθαι, μεταποιεῖσθαι, μετασκευάζεσθαι, μεταστοιχειοῦ-
σθαι, μεταρρυθμίζεσθαι, δὲν δηλοῦσι τὸν τρόπον
τῆς μεταβολῆς, ἀλλ' εἶναι ἰσοδύναμοι καὶ ταυτό-
σημοι πρὸς τὴν ἔκφρασιν «μετασκευάζεσθαι».

Ἀπὸ τοῦ ΙΒ' ὅμως αἰῶνος ἤρξατο ἐν μόνῃ τῇ
δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ νὰ καλῆται ἡ ἐν τῇ εὐχαρι-
στίᾳ μεταβολὴ μετουσίωσις (transubstatiatio), πρώ-
του ποιήσαντος χρῆσιν τῆς ἐκφράσεως ταύτης πι-
θανῶς τοῦ Hildebert von Tours. Τὴν ἔκφρασιν
ταύτην μετεχειρίσθη ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία πρὸς πα-
ράστασιν ἰδίας θεωρίας ἐν αὐτῇ ἀναπτυχθείσης
καὶ προσπαθούσης νὰ ἐξηγήσῃ τὸν τρόπον τῆς
μεταβολῆς τοῦ ἄρτου καὶ οἴνου εἰς σῶμα καὶ αἷμα
τοῦ Κυρίου. Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην τῆς δυτι-
κῆς Ἐκκλησίας, τὴν στηριζομένην ἐπὶ τῆς ἀρχαίας
φιλοσοφίας, τῆς διακρινούσης ἐν τοῖς οὖσιν οὐ-
σίαν καὶ συμβεβηκότα, μετὰ τὴν εὐλογίαν τῶν
τιμίων δώρων παύει ὑπάρχουσα ἡ οὐσία τούτων,
μεταβαλλομένη εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χρι-
στοῦ, μένουσιν ὅμως τὰ συμβεβηκότα τοῦ ἄρτου
καὶ οἴνου (χρῶμα, γεῦσις κλπ.), ἅτινα οὕτως ὑπο-
πίπτουσιν εἰς τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν. Τὴν θεωρίαν
ταύτην τῆς μετουσιώσεως ἀνέπτυξαν καὶ ἄλλοι ἐκ
τῶν δυτικῶν θεολόγων, μάλιστα δ' ὁ Θωμᾶς ὁ
Ἀκινᾶτος, ἔκτοτε δ' ἤρξατο γενικῶς ἐν τῇ Δύσει
ἐπικρατοῦσα, μέχρις οὗ ἡ σύνοδος τοῦ Τριδέντου
ἀνύψωσεν αὐτὴν εἰς δόγμα. Ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος
γίνεται χρῆσις τοῦ ὅρου μετουσίωσις καὶ ἐν τῇ
ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀλλ' οὐχὶ πρὸς δήλωσιν τῆς
θεωρίας τῆς μετουσιώσεως τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας,
ἀλλ' ἁπλῶς ὡς ταυτοσήμου πρὸς τὸν ὅρον μετα-
βολή. Ἐνῷ δὲ ἡ ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἐδέχθη ἐν
τῇ εὐχαριστίᾳ τὴν μεταβολήν, ἡ δυτικὴ τὴν με-
τουσίωσιν, ὁ Λούθηρος ἐδέχθη τὴν ἐνάρτωσιν (in-
panatio), καθ' ἣν ἐν τῷ ἄρτῳ καὶ μετὰ τοῦ ἄρτου
καὶ ὑπὸ τὸν ἄρτον (in, cum, sub pane) ὑπάρχει
τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ (consubstatiatio).

Ἡ θεία εὐχαριστία ἀνέκαθεν ἐτελεῖτο δι' οἴνου
καὶ ἄρτου ἐνζύμου. Ἐνῷ ὅμως ἡ ἡμετέρα Ἐκκλη-
σία τελεῖ τὴν θείαν εὐχαριστίαν δι' ἐνζύμου ἄρ-
του, ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος τελεῖ
αὐτὴν δι' ἀζύμου, παρὰ τῆς δυτικῆς δὲ παραλα-
βοῦσα καὶ ἡ διαμαρτυρομένη τελεῖ ταύτην δι'
ἀζύμου ἄρτου, παρὰ τὴν γραφικὴν διδασκαλίαν
καὶ τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν. Ἐνῷ δὲ ἡ ἡμετέρα
Ἐκκλησία μεταδίδει τὴν θείαν εὐχαριστίαν διὰ τοῦ
ἄρτου καὶ οἴνου, ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία ἀπὸ τοῦ ΙΒ'
αἰῶνος ἤρξατο μεταδίδουσα αὐτὴν διὰ τοῦ ἄρτου,
μόνον τῶν κληρικῶν κοινωνούντων καὶ τοῦ οἴνου.
Πρὸς τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἐκκλη-
σίᾳ χρῆσιν τοῦ κοινωνεῖν τοὺς πιστοὺς ἐκ τοῦ
ἄρτου καὶ οἴνου συμφωνεῖ καὶ ἡ διαμαρτυρομένη
Ἐκκλησία. Διαφέρει τέλος ἡ ἀνατολικὴ Ἐκκλησία
πρὸς τὴν δυτικὴν ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς εὐχαρι-
στίας καὶ κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐνῷ ἡ ἀνατολικὴ Ἐκκλη-
σία δέχεται ὅτι ἡ μεταβολὴ τοῦ ἄρτου καὶ οἴνου
εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ ἐπέρχεται διὰ
τῆς πρὸς τὸν Θεὸν εὐχῆς πρὸς μεταβολὴν τοῦ ἄρ-
του καὶ οἴνου εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου:
«ποίησον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον σῶμα τοῦ Χρι-
στοῦ σου, τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ τούτῳ τίμιον αἷμα
τοῦ Χριστοῦ σου, μεταβαλὼν τῷ πνεύματί σου τῷ
ἁγίῳ», ἡ δυτικὴ νομίζει ὅτι ἐπέρχεται αὕτη διὰ
τῆς ἐκφωνήσεως «λάβετε φάγετε» καὶ «πίετε ἐξ αὐτοῦ
πάντες». Ἡ γνώμη αὕτη τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας ἀν-
τίκειται πρὸς τὴν ἀρχαίαν διδασκαλίαν τῆς Ἐκ-
κλησίας.

Ὁ μεταλαμβάνων τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου ἐν
τῇ θείᾳ εὐχαριστίᾳ μεταλαμβάνει αὐτοῦ τοῦ σώ-
ματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, οὕτω δ' ἔρχεται
εἰς κοινωνίαν πρὸς αὐτόν, ἥτις παρέχει αὐτῷ τὴν
ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον.
Εἶναι ὅμως συγχρόνως ἡ θεία εὐχαριστία καὶ
θυσία προσφερομένη τῷ Θεῷ ὑπὲρ πάντων, τῶν τε
ζώντων καὶ τεθνεώτων. Τὴν ἰδέαν τῆς εὐχαρι-
στίας ὡς θυσίας δέχεται καὶ ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία,
ἐνῷ ἡ διαμαρτυρομένη ἀπορρίπτει παρὰ τὴν γρα-
φικὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν τῆς ἀρχαίας παρα-
δόσεως.

Ἀφοῦ ἡ πίστις καὶ ἡ ἠθικὴ ποιότης τοῦ δεχο-
μένου τὴν εὐχαριστίαν δὲν εἶναι ἀναγκαία πρὸς
ἀποτέλεσιν τοῦ μυστηρίου τῆς θείας εὐχαριστίας,
δύνανται πάντες, καὶ αὐτὰ τὰ νήπια καὶ οἱ πνέον-
τες τὰ λοίσθια, νὰ μεταλαμβάνωσι τῆς θείας εὐ-
χαριστίας, ἀτόπως δὲ ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία ἀπαγο-
ρεύει τὴν μετάληψιν τῶν νηπίων καὶ τῶν πνεόν-
των τὰ λοίσθια.

Τέλος ἡ ἀποτέλεσις τοῦ μυστηρίου τῆς εὐχα-
ριστίας δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς κοινωνίας τῶν πι-
στῶν, ὡς οἱ διαμαρτυρόμενοι νομίζουσι. Τοῦτο
ἄλλως τε δεικνύει ἡ ἀρχαιοτάτη παράδοσις τῆς
Ἐκκλησίας καὶ ἡ τιμὴ καὶ προσκύνησις τῆς θείας
εὐχαριστίας ἀσχέτως τῆς μεταλήψεως.
Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

εὐχάριστος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ πλήρης χάριτος,
θελκτικός, γοητευτικός: «εὐχάριστος ἄνθρωπος» || ὁ
παρέχων εὐχαρίστησιν, εὐάρεστος: «εὐχάριστον ἔρ-
γον», «ἐνασχόλησις εὐχάριστος».—Ἐπίρρ. ***εὐχαρίστως***
μετ' εὐχαριστήσεως, προθύμως.

εὐχαριστῶ (—*έω*), ἀόρ. *εὐχαρίστησα—εὐχαριστή-
θην*, παθ. μετχ. *εὐχαριστημένος* (καὶ μετ' αὐξήσεως
ηὐχ-)· ἐκφράζω τὰς εὐχαριστίας μου, ὁμολογῶ τὴν
προσγενομένην μοι χάριν, εὐγνωμονῶ: «εὐχαριστῶ
δι' ὅσα ὑπὲρ ἐμοῦ ἐπράξατε»· || προξενῶ, κάμνω εὐχα-
ρίστησιν εἴς τινα: «τίποτε δὲν τὸν εὐχαριστεῖ», «μ'
εὐχαριστεῖ πολὺ ἡ συντροφιά σου»· || παθ. *εὐχαρι-
στοῦμαι*· αἰσθάνομαι εὐχαρίστησιν, τέρπομαι, χαίρω
ἐνδομύχως, ἱκανοποιοῦμαι: «εὐχαριστοῦμαι νὰ σ'
ἀκούω», «μὲ τίποτε δὲν εὐχαριστεῖται», «εὐχαριστή-
θηκα ποῦ σὲ εἶδα».

εὔχειλος (ὁ) (Euchelus) [*Ζῳολ.*]. Γένος μαλα-
κίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γαστεροπόδων* τῆς οἰ-
κογενείας τῶν *τροχιδῶν*, περιλαμβάνον θαλάσσια
ζῷα μὲ βραχὺν ποδίσκον καὶ κόγχην κωνοειδῆ.
Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα ἐν τῷ Εἰρηνικῷ καὶ
Ἰνδικῷ ὠκεανῷ.

Εὔχειρ. —1) Συγγενὴς τοῦ Δαιδάλου, ἱδρυτὴς
τῆς γραφικῆς ἐν Ἑλλάδι. —2) Γλύπτης, ὁ ὁποῖος
ὅπως ὁ Δίοπος καὶ ὁ Εὔγραμμος καὶ ὁ Δαμάρα-
τος ἐκ Κορίνθου, μετέβη εἰς τὴν Ἐτρουρίαν καὶ
εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ἰταλίαν τὴν γλυπτικήν. —3)
Ἀθηναῖος (Κρωπίδης) υἱὸς Εὐβουλίδου, γλύπτης
τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Digitized by Google

εὔχειρ (ὁ) (Euchirus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πεταλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον εὐμεγέθεις κανθάρους μὲ προσθίους πόδας ἐπιμηκεστέρους κατὰ πολὺ τῶν λοιπῶν, ἰδίως εἰς τοὺς ἄρρενας, καὶ χρωματισμοὺς σκοτεινούς. Γνωστὰ

Εὔχειρ ὁ μακρόχειρ.

τρία εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς Ἰνδίας, ὧν γνωστότερον *εὔχειρ ὁ μακρόχειρ* (Euchirus longimanus), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους καὶ χρῶμα στιλπνῶς μελανόν. Δ. Ν. Π.

εὐχείριστος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον εὐκόλως τις χειρίζεται, εὐμεταχείριστος.

εὐχέλαιον (τὸ) *[Δογμ.]*. Τὸ μυστήριον, ἐν ᾧ οἱ ἱερεῖς ἀλείφοντες ἐλαίῳ τὸν ἀσθενοῦντα ἐπικαλοῦνται ἐπ' αὐτὸν τὴν θείαν χάριν, τὴν θεραπεύουσαν τὰς ἀσθενείας τοῦ τε σώματος καὶ τῆς ψυχῆς.

Περὶ τοῦ μυστηρίου τούτου λέγει ὁ Ἰάκωβος ἐν τῇ ἐπιστολῇ αὐτοῦ τὰ ἀκόλουθα: «Ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν; προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτὸν ἀλείψαντες αὐτὸν ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ Κύριος, κἂν ἁμαρτίας ᾖ πεποιηκὼς ἀφεθήσεται αὐτῷ» (5, 14—16). Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου τοῦ Ἰακώβου γίνεται δῆλον, ὅτι ἡ ὑπὸ τούτου συνιστωμένη χρίσις δι' ἐλαίου 1) δὲν ἦτο ἄγνωστος τοῖς Χριστιανοῖς, ἀλλὰ γνωστή, συστᾶσα πρὸ αὐτοῦ, καὶ 2) δὲν παρίσταται ὡς γνωστὸν καὶ σύνηθες ἰαματικὸν μέσον, ὡς οἱ διαμαρτυρόμενοι νομίζουσιν, ἀφοῦ αὕτη θεραπεύει πάσας τὰς ἀσθενείας καὶ ἐπιφέρει καὶ τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, πρέπει δὲ νὰ τελῆται ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων τῆς ἐκκλησίας μετὰ προσευχῆς.

Σύμφωνος πρὸς τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Ἰακώβου εἶναι καὶ ἡ περὶ τοῦ εὐχελαίου διδασκαλία τῶν πατέρων καὶ διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας (*Βίκτωρ* ὑπομν. εἰς Μᾶρκ. 4, 13. *Ἰννοκέντιος* Α' ἐπιστ. ad Decent. *Καισάριος* λογ. 265, 3 καὶ 279, 5 καὶ ἄλλοι). Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς Παραδόσεως τὸ εὐχέλαιον τελεῖται:

1) Ἐπὶ ἀσθενῶν καθόλου, ἀδιαφόρως τῆς βαρείας ἢ ἐλαφρᾶς μορφῆς τῆς ἀσθενείας καὶ οὐχὶ ἐπὶ μόνον τῶν πνεόντων τὰ λοίσθια, ὡς ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία δέχεται, ἀφοῦ τὰ ῥήματα ἀσθενεῖν καὶ κάμνειν δὲν δηλοῦσι τὸ πνέειν τὰ λοίσθια.

2) Εἰς πάντας καὶ αὐτὰ τὰ νήπια, καὶ ἐπαναλαμβάνεται ὁσάκις ὑπάρχει ἀνάγκη. Ἡ γνώμη ἐν τῇ δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ εἶναι, ὅτι δὲν πρέπει νὰ μεταδίδεται εἰς παιδία μικρότερα τῶν 14 ἐτῶν καὶ εἰς παράφρονας, εἰς τοὺς εἰς θάνατον καταδεδικασμένους καὶ εἰς τοὺς στρατιώτας, τοὺς μέλλοντας νὰ ἐκθέσωσι τὴν ζωὴν αὐτῶν ἐν πολέμῳ.

3) Ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων, συνήθως ἑπτά, ἐν ἀνάγκῃ καὶ ὀλιγωτέρων, ὑφ' ὧν καὶ ἁγιάζεται τὸ ἔλαιον.

4) Δι' ἁπλοῦ ἐλαίου ἄνευ ἑτέρας τινὸς ὕλης. Ἐν τῇ ῥωσικῇ Ἐκκλησίᾳ ἀπαντᾷ συνήθεια τοῦ ἀναμιγνύειν τὸ ἔλαιον μετὰ οἴνου. Αὕτη εἶναι μεταγενεστέρα, προελθοῦσα ἀναμφιβόλως ἐξ ἐπιδράσεως τοῦ χωρίου Λουκᾶ (10, 34), ὅπερ ὅμως εἶναι ἄσχετον πρὸς τὸ μυστήριον τοῦ εὐχελαίου.

5) Διὰ χρίσεως τῶν διαφόρων μελῶν τοῦ σώματος.

6) Πρὸς ἴασιν τῶν σωματικῶν καὶ ψυχικῶν ἀσθενειῶν, οὐχὶ δὲ πρὸς ἐνίσχυσιν ἀπὸ τοῦ φόβου τοῦ θανάτου καὶ προπαρασκευὴν πρὸς αὐτόν, ὡς ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία φρονεῖ, ἀφοῦ ῥητῶς τονίζεται «καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ Κύριος, κἂν ἁμαρτίας ᾖ πεποιηκὼς ἀφεθήσεται αὐτῷ». Κ. Ι. Δ.

— *[Τελετουργ.]* Ἐν τῇ ἀρχαιότητι τὸ *εὐχέλαιον* ἐτελεῖτο πολλάκις μετὰ τὴν ἐξομολόγησιν ὡς συμπλήρωμα αὐτῆς (*Ὠριγ.* Ὁμιλ. β' εἰς τὸ Λευϊτικόν), ἐντεῦθεν δ' ἐξηγεῖται διατί καὶ μέχρι σήμερον ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ τελῆται τὸ εὐχέλαιον καὶ κατὰ τὴν Μ. Τετάρτην τὸ ἀπόγευμα (ἑσπερινὸς τῆς Μ. Πέμπτης), διὰ νὰ ἐνισχυθοῦν ὅσοι τὴν ἐπομένην πρόκειται νὰ κοινωνήσουν. Πότε ὅμως καθιερώθη ἡ συνήθεια αὕτη, δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστόν. Τὸ ἔλαιον ἁγιάζεται κατὰ τὴν ὥραν τῆς τελέσεως τοῦ μυστηρίου, οὐδὲν κοινὸν δὲ ἔχει πρὸς τὸ ἅγιον Μύρον, τὸ ὁποῖον καθαγιάζεται κατὰ τὴν Μ. Πέμπτην ὑπὸ τοῦ πατριάρχου καὶ διανέμεται εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας. Κατανυκτικωτάτη εἶναι ἡ ἀκολουθία τοῦ εὐχελαίου, τὸ ὁποῖον, κατὰ ἀρχαίαν συνήθειαν καὶ παράδοσιν, ἣν μνημονεύει ὁ Συμεὼν Θεσσαλονίκης ἐν τῷ περὶ μυστηρίων συγγράμματι αὐτοῦ, τελοῦσιν ἑπτὰ ἱερεῖς, ἐν ἀνάγκῃ δὲ καὶ ὀλιγώτεροι (εἰς τὰ χωρία ἀκόμη καὶ εἷς· ὁ ἀριθμὸς ἑπτὰ ἀνέκαθεν ἦτο ἱερός). Ἡ τέλεσις γίνεται εἰς τὸν ναόν, ἢ εἰς τὸν κοιτῶνα τοῦ ἀσθενοῦντος. Ἡ ἀκολουθία ἀρχίζει διὰ τοῦ κανόνος τοῦ Ἀρσενίου ἐπισκόπου Κερκύρας, ἐν ᾧ περιγράφεται ἡ δύναμις τοῦ μυστηρίου τούτου. Κατόπιν ἀπαγγέλλεται ἡ μεγάλη Συναπτή, μεθ' ὃ ἕκαστος τῶν πρεσβυτέρων ἀναγινώσκει μίαν εὐχήν, μίαν ἀποστολικὴν καὶ μίαν εὐαγγελικὴν περικοπήν, εἶτα δὲ παρακαλεῖ τὸν Κύριον ἵνα ποιήσῃ τὸ προκείμενον ἔλαιον τῷ κάμνοντι ἔλαιον ἀγαλλιάσεως, ἁγιασμοῦ κλπ., βάπτει ἀνὰ μίαν τῶν ἑπτὰ θρυαλλίδων (ξυλαρίων περιτετυλιγμένων ἐπὶ τῆς κορυφῆς δι' ὀλίγου βάμβακος) ἐντὸς τοῦ ηὐλογημένου ἐλαίου καὶ χρίει τὸν κατακείμενον ἀσθενῆ σταυροειδῶς ἐπὶ τοῦ μετώπου, τῶν παρειῶν, πώγωνος καὶ χειρῶν, ἀπαγγέλλων συγχρόνως εὐχήν, δι' ἧς εὔχεται, ὅπως ὁ τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἰατρὸς ἰάσηται καὶ ζωοποιήσῃ τὸν δοῦλον αὐτοῦ, ὑπὲρ οὗ τὸ μυστήριον τελεῖται. Ἐν τέλει τίθεται ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀσθενοῦντος ἀνοικτὸν τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον, ὡς ἡ χεὶρ αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, ἀφοῦ δὲ ἐπιθέσωσι τὰς χεῖράς των καὶ πάντες οἱ τελετουργοῦντες πρεσβύτεροι, ὁ προεστὼς λέγει ἐξ ὀνόματος αὐτῶν τὴν τελευταίαν εὐχὴν ὑπὲρ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτημάτων κλπ. Τὴν εὐχὴν ταύτην ἐπισφραγίζει καὶ οὕτω περαίνει τὸ μυστήριον ἡ μικρὰ ὑπὲρ ἐλέους, ζωῆς, ὑγείας, σωτηρίας καὶ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτημάτων τοῦ νοσοῦντος ἐκτενὴς δέησις μετὰ δύο στιχηρῶν πρὸς τοὺς ἁγ. Ἀναργύρους καὶ τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον. Ἡ ἀκολουθία αὕτη τοῦ εὐχελαίου, ἡ ὁποία τελεῖται σήμερον, ἐμορφώθη πιθανῶς κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα. Εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν ἐτελεῖτο κατὰ τρόπον ἄγνωστον εἰς ἡμᾶς, διότι δὲν περιεσώθησαν ὡρισμέναι διδασκαλίαι καὶ ἱστορικαὶ μαρτυρίαι. Περιεσώθη ἐν τούτοις ἐν τῷ εὐχολογίῳ τοῦ Σαραπίωνος (Δ' αἰών) σύντομος «Εὐχὴ εἰς ἔλαιον νοσούντων ἢ εἰς ἄρτον ἢ εἰς ὕδωρ». Αἱ εὐχαὶ αὗται ἦσαν κατ' ἀρχὰς διάφοροι ἐν ταῖς κατὰ τόπους ἐκκλησίαις, κοινὴ δὲ μόνον ἦτο ἡ διὰ τοῦ ἡγιασμένου ἐλαίου χρῆσις τῶν αἰσθητηρίων καὶ μελῶν τοῦ σώματος, ὡς οἱ ὀφθαλμοί, τὰ ὦτα, οἱ μυκτῆρες, τὸ στόμα κλπ. Τὸ χρίσμα τοῦτο ἐγίνετο διὰ τὴν πανταχοῦ κρατοῦσαν πίστιν ὅτι διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐξαλείφονται τὰ ἁμαρτήματα τὰ διαπραχθέντα διὰ τῶν αἰσθητηρίων τούτων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Εὐχολόγιον. Λειτουργικαὶ *Ῥομπότου* (σελ. 404—405). *Φ. Παπαδοπούλου* (σελ. 146—148), *Ἰ. Μεσολωρᾶ* (σελ. 92) κλπ. Δ. ΜΩΡΑΪΤΗΣ

εὐχελία (ἡ) (Euchelia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀρκτιδῶν*, περιλαμβάνον μετρίου μεγέθους ψυχὰς μὲ σῶμα ἀρκετὰ λεπτὸν καὶ πτέρυγας ποικίλως διακεκοσμημένας. Ἐκ τῶν 5 εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, ἀξιολογώτερον εἶναι *εὐχελία ἡ ἰακώβειος* (Euchelia jacobii), ἥτις ἀπαντᾷ συχνάκις ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἔχει χρῶμα κιτρινόφαιον μὲ πορφυροερυθρὰς πτέρυγας διὰ μελανῶν καὶ κυανῶν γραμμώσεων κοσμουμένας. Δ. Ν. Π.

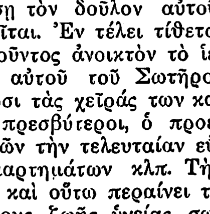

Εὐχελία ἡ ἰακώβειος.

εὐχεραίνω· καθιστῶ τι εὐχερές, εὐκολύνω.

εὐχέρεια (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ εὐχεροῦς, εὐκολία, ἐπιτηδειότης, δεξιότης: «εὐχέρεια περὶ τὴν ἐφαρμογήν,—περὶ τὴν ἐκτέλεσιν».

— **εὐχέρεια** *διαζευκτική* *[Νομ.]*· βλ. λ. *διαζευκτικὴ* εὐχέρεια.

Εὐχέρεια. Ποιήτρια ζῶσα ἐν Γαλατίᾳ κατὰ τὸν Ε' μ. Χ. αἰῶνα. Ἀναφέρεται ὅτι εἶχε συνθέσει διάφορα ποιήματα, ἐκ τούτων ὅμως διεσώθη ἓν μόνον τεμάχιον ἐκ τριάκοντα δύο στίχων ἐλεγειακῶν, ἀπευθυνομένων ἐναντίον χωρικοῦ τινος, ὅστις καταθελχθεὶς ἐκ τοῦ κάλλους της ἐτόλμησε νὰ τὴν ζητήσῃ εἰς γάμον. Θ. Β.

εὐχερὴς (ὁ, ἡ),—ἐς (τό)· εὔκολος, ἀπρόσκοπτος: «ἡ ἐφαρμογή—, ἡ ἐκτέλεσις—, ἡ χρῆσις εἶναι εὐχερής».—Ἐπίρρ. **εὐχερῶς**.

Εὐχέριος (Eucher) **(ἅγιοι)**.—1) Κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ Ζ' αἰῶνος ἐν Orléans τῆς Γαλλίας γεννηθείς, περιεβλήθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἐν Jumièges τῷ 714. Τῷ 721 ἀνῆλθεν εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον τοῦ Orléans, ἀλλὰ προσκρούσας πρὸς τὸν Κάρολον Μαρτέλον ἐξωρίσθη ὑπ' αὐτοῦ εἰς Κολωνίαν καὶ κλεισθεὶς εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Τρόνδου ἀπέθανεν ἐν αὐτῷ τῷ 741. Ἑορτάζεται τὴν 20 Φεβρουαρίου.—2) Ἐξ ἐπιφανοῦς γαλλορρωμαϊκῆς οἰκογενείας συγκλητικῶν καταγόμενος ἐγεννήθη κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ Δ' αἰῶνος καὶ τῷ 410 μετέβη εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ ἁγίου Ὁνωράτου ἱδρυθὲν ἐν τῇ ἀπ' αὐτοῦ καλουμένῃ νῦν νήσῳ τοῦ Ἁγίου Ὁνωράτου μοναστήριον. Μετὰ βραχεῖαν ἐν αὐτῷ διαμονὴν ἀπεσύρθη εἰς τὴν νῆσον Sainte-Marguerite καὶ ἐκεῖ μονάζων κατεγίνετο εἰς μελέτας καὶ συγγραφάς. Τῷ 424 ἀνῆλθεν εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον τῆς Λυών, ἀλλὰ τὴν δρᾶσίν του ὡς ἐπισκόπου ἀγνοοῦμεν, γινώσκομεν δὲ μόνον ὅτι δύο τῶν υἱῶν του, ὁ Σαλώνιος καὶ ὁ Βεράνιος, κατέλαβον καὶ αὐτοὶ ἐπισκοπικοὺς θρόνους πολὺ πιθανῶς ἐν Προβηγκίᾳ καὶ ὅτι ἀπέθανε μεταξὺ τοῦ 450 καὶ 455. Ἡ ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία, εἰς τοὺς ἁγίους τάξασα αὐτόν, ἑορτάζει τὴν μνήμην του τὴν 16 Νοεμβρίου, ὁ δὲ Βοσσουέτος θαυμάζων ὀνομάζει αὐτὸν «le grand Eucher». Ἔργα τοῦ Εὐχερίου σῳζόμενα εἶναι: Δύο ἐπιστολαὶ ἐξυμνοῦσαι τὸν μοναχικὸν βίον· «Formularum spiritalis intelligentiae ad Uranium liber unus καὶ Instructionum ad Salonium libri duo»· περίληψις τοῦ περιωνύμου συγγράμματος τοῦ Κασσιανοῦ «De institutis coenobiorum et de octo principalium vitiorum remediis», ἥτις καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν μεταφρασθεῖσα ἀνεγνώσθη ὑπὸ τοῦ Φωτίου (Βιβλιοθήκης κῶδιξ 197). Ἀμφίβολον εἶναι ἂν ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Εὐχερίου τὸ μαρτυρολόγιον τοῦ ἁγίου Μαυρικίου: «Passio Agaunensium martyrum sancti Mauricii ac sociorum eius», ὡς καὶ μία ἐπιστολὴ περὶ Ἰουδαίας καὶ Ἱεροσολύμων «Ad Faustum seu Faustinum de situ Judaeae urbisque Hierosolymitanae», ἀναμφιβόλως δὲ δὲν εἶναι ἔργα αὐτοῦ μία ἐπιστολὴ πρὸς Φίλωνα καὶ μακρὰ ὑπομνήματα εἰς τὴν Γένεσιν καὶ τὰ βιβλία τῶν Βασιλειῶν τῆς Π. Διαθήκης. Τὰ ἅπαντα τοῦ Εὐχερίου, τά τε γνήσια καὶ τὰ ἄλλα, περιελήφθησαν ἐν τῇ λατινικῇ Πατρολογίᾳ Migne (50, 701—1208) καὶ ὑπὸ Wotke ἐν Βιέννῃ τῷ 1894 ἐν τῷ 31 τόμῳ τοῦ Corp. scrip. eccles. latin.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Mellier*, «De vita et scriptis sancti Eucherii Lugdun. episc.» Lyon 1878.— *Gouilloud*, «S. Eucher, Lérins et l' église de Lyon au 5 siècle», Lyon 1881. —*Bardenhewer-Godet-Verschaffel*, «Les Pères de l' Eglise» Paris 1899, Β' 469 κ. ἑξ. Ε. Γ. Π.

— **Εὐχέριος** (Eucher). Ἐπίσκοπος Γενεύης, τοῦ ὁποίου ἀγνοεῖται τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ θανάτου του. Γνωστὸν εἶναι ὅτι οὗτος παρέστη εἰς τὰς ἐν Γαλατίᾳ συνελθούσας συνόδους κατὰ τὰ ἔτη 524, 527 καὶ 529, συνέγραψε δὲ πλεῖστα θεολογικὰ συγγράμματα, ἐκ τῶν ὁποίων ἐλάχιστα διεσώθησαν, μεταξὺ τῶν ὁποίων αἱ ὁμιλίαι του κατὰ τὰς συνόδους. Θ. Β.

εὐχέτης (ὁ)· ὁ εὐχόμενος ὑπέρ τινος: «ὁ ἐν Χριστῷ εὐχέτης» πρὸ τῆς ὑπογραφῆς τῶν ἀνωτέρων κληρικῶν.

εὐχετικός,—ή,—όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς εὐχήν, ὁ περιέχων εὐχήν: «εὐχετικὴ ἐπιστολή».—Ἐπίρρ. **εὐχετικῶς**.

εὐχετόμηρον (τὸ) (Euchetomerum) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σχιζοπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυσιδῶν*, περιλαμβάνον μαλακόστρακα μὲ σῶμα ἐπίμηκες, πόδας μακροτάτους, λεπτοὺς καὶ ὑπὸ τριχῶν κεκαλυμμένους καὶ ὄστρακον βαθέως ἐσχισμένον κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτοῦ μέρος. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ ὠκεανῷ. Δ. Ν. Π.

εὔχευμα (τὸ) (Eucheuma) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀλγῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρυθροφυκιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη, ἰθαγενῆ τῶν ἀνατολικῶν κυρίως παραλίων τῆς Ἀσίας. Εἶναι φυτὰ κατ' ἐξοχὴν γνωστὰ διὰ τὴν πηκτώδη βρώσιμον οὐσίαν, τὴν ὁποίαν σχεδὸν ὅλα ἐνέχουσι. Γνωστότερα εἴδη εἶναι: *εὔχευμα τὸ ἀκανθῶδες* (Eucheuma spinosum), ἰθαγενὲς τῆς νοτίου καὶ ἀνατολικῆς Ἀσίας, καὶ *εὔχευμα τὸ εὐπρεπὲς* (Eucheuma speciosum), ἰθαγενὲς τῶν παραλίων τῆς Σουμάτρας, τῆς Ἰάβας καὶ τῆς Κεϋλάνης. Κ. ΠΑΠ.

εὐχὴ (ἡ)· ὅ,τι τις εὔχεται, ἐπιθυμεῖ νὰ συμβῇ, πόθος: «εὐχαὶ τοῦ ἔθνους», «ἐξέφρασε τὴν εὐχήν νὰ ταξιδεύσῃ», «τὰ πράγματα ἀπέβησαν κατ' εὐχὴν» || φράσις: «εὐχῆς ἔργον» ἄλλως *εὐκταῖον*: «εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο νὰ ὁμονοήσωμεν» || εὐλογία, ἀντίθ. *κατάρα*: «ἔχε τὴν εὐχὴν τοῦ Θεοῦ», «ἔλα εὐχὴ τῆς μάννας μου» παροιμ. «εὐχὴ γονέου ἔπαρε καὶ 'ς τὸ βουνὸ ἀνέβα» || φράσις: «τί εὐχή!» ἢ «τί εὐχὴ Θεοῦ!» εὐφημιστικῶς ἀντὶ «τί διάβολο»: «τί εὐχὴ Θεοῦ ἔγινε καὶ δὲν ἦρθε ἀκόμη».

— *[Γραμμ.]* βλ. λ. *εὐκτική*.

— *[Ἀρχ.]* Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις *εὐχή*, ὅπως καὶ ἡ *ἀρά*, ἐσήμαινε δέησιν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἕνα ἢ πρὸς περισσοτέρους θεούς, διὰ τῆς ὁποίας ἐπεκαλεῖτο τὴν ἀρωγὴν αὐτῶν πρὸς ἴδιον καλὸν ἢ πρὸς βλάβην τῶν ἐχθρῶν του. Διάκρισις ἠθικὴ μεταξὺ εὐχῆς καὶ ἀρᾶς κατ' ἀρχὴν δὲν ὑπῆρχε. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ἡ μὲν εὐχὴ περιωρίσθη εἰς τὴν σημασίαν τῆς πρὸς ὄφελος τοῦ αἰτοῦντος γινομένης δεήσεως, ἡ δὲ ἀρὰ τῆς πρὸς βλάβην τοῦ ἐχθροῦ του. Ἡ εὐχὴ ἀπευθύνεται εἰς ποικίλας περιστάσεις τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, πρὸ τῆς λήψεως τροφῆς, κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς καὶ πρὸ πάσης ἐπιχειρήσεως, ὅπως οἱ θεοὶ στέψωσιν αὐτὴν

Digitized by Google

δι' ἐπιτυχίας, καθὼς καὶ εἰς ποικίλας περιστάσεις τοῦ δημοσίου βίου, ὅπως εἰς τὰς συνελεύσεις τοῦ λαοῦ, κατὰ τὴν τέλεσιν δημοσίων θυσιῶν, κατὰ τὰς ἀναχωρήσεις εἰς ἐκστρατείαν, πρὸ τῆς ἐνάρξεως θεατρικῶν παραστάσεων κ. ἄ. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ἡ εὐχὴ ἀπηυθύνετο ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἐνδιαφερομένου, εἰς δὲ τὴν δευτέραν ὑπὸ τοῦ δημοσίου κήρυκος. Ὁ εὐχόμενος ἔνιπτε τὰς χεῖρας καὶ ἵστατο ἀσκεπής. Κατὰ τὰς ἐν ὑπαίθρῳ γινομένας εὐχὰς ὕψωνε τὰς χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανὸν ἢ ἐστρέφετο πρὸς τὸν θάλασσαν ἢ ἔκυπτε πρὸς τὴν γῆν, ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῆς θεότητος πρὸς ἣν ἀπηυθύνετο, ἐν δὲ τῷ ναῷ ἔτεινε τὰς χεῖρας πρὸς τὸν βωμὸν ἢ πρὸς τὸ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ καὶ ἐνίοτε ἐνηγκαλίζετο αὐτό. Κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους ὁ εὐχόμενος, διὰ νὰ ἔλθῃ εἰς στενοτέραν ἐπαφὴν μὲ τὸν θεὸν πρὸς ὃν ηὔχετο, ἐὰν μὲν ἀπηυθύνετο πρὸς θαλασσίαν θεότητα εἰσήρχετο εἰς τὴν θάλασσαν ἢ ποταμόν, ἐὰν δὲ πρὸς χθονίαν ἐπάτει ἐπὶ τῆς γῆς μὲ γυμνοὺς πόδας. Ἡ ἐπικοινωνία αὕτη ἦτο λείψανον μαγείας. Κάποτε ἡ εὐχὴ κατὰ τὰς θρησκευτικὰς τελετάς, ὡς βραδύτερον παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς, ἐψάλλετο ὑπὸ χοροῦ: «Καί τι ἦν εἶδος ᾠδῆς εὐχαὶ πρὸς θεούς, ὄνομα δὲ ὕμνοι ἐπεκαλοῦντο (*Πλάτ.* Νόμ. 3, 700 β). Οὐχὶ σπανίως χαρακτῆρα εὐχῶν εἶχον καὶ ἀναθήματα πρὸς τοὺς θεοὺς ἀποτιθεμένα εἰς τοὺς ναούς. Ἦσαν δὲ ταῦτα πολύτιμα ἀντικείμενα, δέσμη τριχῶν ἐκ τῆς κόμης τοῦ εὐχομένου, ὁμοιώματα μελῶν τοῦ σώματος ὧν τὴν ἴασιν ηὔχοντο εἰς τοὺς θεούς, τὸ δέκατον ὑποσχεθέντος ὑλικοῦ κέρδους ἢ στῆλαι μετ' ἐπιγραφῶν, ὡς ἡ ἑξῆς: «Θεῷ ὑψίστῳ εὐχὴν ἀνέθηκε Κλαυδία....». Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

—*[Ψυχολ.]* Καλεῖται *εὐχὴ* ἡ ἐπιθυμία, ἡ βουλητικὴ τάσις, ἡ πραγματοποίησις τῆς ὁποίας φαίνεται ὡς προσωρινῶς ἢ ὁριστικῶς ἀδύνατος, ὅπου, ἑπομένως, δὲν συνοδεύεται τὸ συναίσθημα καὶ ἡ παράστασις τοῦ σκοποῦ ὑπὸ βουλητικῶν παρορμήσεων καὶ ψυχικῆς καὶ μυϊκῆς προετοιμασίας καὶ προσαρμογῆς πρὸς τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπόν. Ἐπίσης εὐχόμεθά τι δυνατὸν μέν, ἀλλὰ μὴ ἐξαρτώμενον ἐκ τῆς ἰδίας ἡμῶν ἐνεργείας, ὡς π. χ. τὴν βελτίωσιν τῆς ὑγείας ἄλλου. Ὅλοι οἱ ψυχολόγοι διακρίνουν τὴν εὐχὴν ἀπὸ τὴν βούλησιν. Ε. Λ.

— *[Λαογρ.]* Αἱ εὐχαὶ ἀνήκουν μετὰ τῶν ἐπῳδῶν καὶ τῶν καταρῶν εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν τῶν πνευματικῶν ἐκδηλώσεων τῶν λαῶν, στηριζόμεναι εἰς τὴν παρὰ τοῖς κατὰ φύσιν λαοῖς παρατηρουμένην πίστιν ἐπὶ τὴν μαγικὴν δύναμιν τῶν λέξεων. Αὐτάρκεις κατ' ἀρχὰς αἱ εὐχαί, χάρις εἰς τὴν καθ' ἑαυτὴν δύναμιν τῶν λέξεων, ἐξ ὧν ἀπετελοῦντο, ἀπέκτησαν σὺν τῷ χρόνῳ, ὅταν ἐγεννήθησαν καὶ ἐπεκράτησαν αἱ περὶ προσωπικοῦ θεοῦ ἀντιλήψεις, πρόσθετον δύναμιν διὰ τῆς ἐπικουρικῆς ἐπικλήσεως τοῦ θείου ὡς ἐπόπτου καὶ δικαστοῦ τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων καὶ δοτῆρος παντὸς ἀγαθοῦ.

Αἱ εὐχαὶ ἀποτελοῦν ἐκδηλώσεις τῶν συναισθηματικῶν διαθέσεων τῆς στιγμῆς καὶ λαμβάνουν μορφὴν καὶ περιεχόμενον ἀνάλογον ἀφ' ἑνὸς μὲν πρὸς τὴν περίστασιν καθ' ἣν λέγονται καὶ τὸ πρόσωπον εἰς τὸ ὁποῖον ἀπευθύνονται, ἀφ' ἑτέρου δὲ πρὸς τὴν ἐκτίμησιν ἡ ὁποία ὑπάρχει παρὰ τῷ λαῷ περὶ τῶν διαφόρων ἀξιῶν τῆς ζωῆς καὶ πρὸς τὰς θρησκευτικὰς αὐτοῦ ἀντιλήψεις. Οὕτως ἄλλαι εὐχαὶ δίδονται κατὰ τὴν γέννησιν, ἄλλαι κατὰ τὴν βάπτισιν, ἄλλαι κατὰ τὸν γάμον καὶ ἄλλαι κατὰ τὸν θάνατον, παραλλάσσουσαι καὶ ἀναλόγως τῆς σχέσεως ἣν ἔχουν τὰ διάφορα ἄτομα πρὸς τὰ ἑκάστοτε σημαντικὰ γεγονότα τῆς ζωῆς, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὴν αἰτίαν τῶν εὐχῶν. Αἱ εὐχαὶ συνοδεύονται ἢ συνοδεύουν συνήθως καὶ διαφόρους χειρονομίας καὶ πράξεις, αἱ ὁποῖαι ἔχουσαι ἀρχικῶς μαγικὴν προέλευσιν ἀποσκοποῦν τὴν ἐνίσχυσιν τῆς δυνάμεως τῆς εὐχῆς.

Αἱ πλεῖσται τῶν εὐχῶν ἐκφέρονται ἁπλῶς χωρὶς ἐπίκλησιν ἐπεμβάσεως ἀνωτέρας τινὸς δυνάμεως καὶ πιστεύεται ὅτι αὐταὶ καθ' ἑαυταὶ ἔχουν τὴν δύναμιν νὰ ἐνεργήσουν, ὅταν μάλιστα συμβαίνῃ νὰ προέρχωνται ἐκ προσώπων σεβαστῶν ὅπως οἱ γέροντες, οἱ ἱερεῖς, οἱ γονεῖς κλπ. Τόση δὲ εἶναι ἡ πίστις ἐπὶ τὴν αὐτοτελῆ δύναμιν τῆς εὐχῆς, ὥστε ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἐπροσωποποίησε τὰς εὐχάς, φανταζόμενος αὐτὰς ὡς ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ μεταδοθοῦν διὰ τῆς χειρός, ἢ ὡς σκυλάκια κλπ. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν κατάταξιν τῶν εὐχῶν ὁ Ν. Γ. Πολίτης διακρίνει τὰς ἀ.αφερομένας εἰς τὴν ψυχήν, εἰς ὑλικὰ ὠφελήματα, εἰς ἠθικὰ ὠφελήματα καὶ εἰς σωματικὰ ὠφελήματα. Σήμερον αἱ εὐχαὶ καὶ ἀνάλογοι εὐχαριστήριοι καὶ εὐχετικαὶ ἀνταποδόσεις ἀποτελοῦν ὁλόκληρον κώδικα τῆς λαϊκῆς ἐθιμοτυπίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Χ. *Διγενοπούλου*, Εὐχαὶ καὶ κατάραι Δημητσάνης ἐν «Λαογρ.» τ. Ε. σ. 617. —*Γ. Μανωλάκου*, Εὐχαὶ καὶ κατάραι Κότρωνα «Λαογρ.» τ. Ε. σ. 389.—*Κ. Μαντζουράνη*, Εὐχαί, κατάραι καὶ ὅρκοι Βουρβούρων «Λαογρ.» τ. Ε. σ. 386.—*Ε. Παπαναστασίου*, Κατάραι καὶ εὐχαὶ ἐξ Ἁγίου Εὐβοίας««Λαογρ.» τ.Ε.σ.390.—*Λ. Φιλίππου*, Εὐχαί, κατάραι καὶ ὅρκοι Πάφου «Λαογρ.» τ. Ε, σ. 618 —*Μ. Πετρίδη* ἐν «Λαογρ.» τ.Γ' σ. 495.—*Π. Πέτρου*, ἐν «Λαογρ.» τ. Δ. σ 289.—*Μ. Δέφνερ*, ἐν «Λαογρ.» τ. Ζ. σ. 25.—*Ν. Γ. Πολίτου* ἐν «Λαογραφικοῖς Συμμείκτοις» τ. Β, σ.235 καὶ 140 —*Τοῦ αὐτοῦ*. ἐν Περιοδ. Ἑλλην. Φιλολογ. Συλλ. Κωνσταντινουπόλεως τ. Θ, σ. 321 καὶ ἐν «Νεοελλην. Ἀναλέκτ.» τ. Β, σ. 369 - 408.—*Σ. Κυριακίδου*, Ἑλληνικὴ Λαογραφία, τ. Δ. σ. 108 κ.ἑξ. —Ω.

—*[Λειτουργ.]* Εὐχὴ καθόλου ἐν τῇ Λειτουργικῇ καλεῖται ἡ δι' ὡρισμένων εὐχαριστηρίων, δοξαστηρίων ἢ ἱκετηρίων λόγων ἐπικοινωνία μετὰ τοῦ Θεοῦ, λαβοῦσα ἐνωρὶς συγκεκριμένην διατύπωσιν. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἔδωσε τὸν τύπον τῆς Κυριακῆς εὐχῆς, ἐν τῇ ὁποίᾳ περιλαμβάνεται κατὰ τὸν πλέον τέλειον, σύντομον καὶ περιεκτικὸν τρόπον πᾶσα εὐχαριστία ἢ ἱκεσία, ἣν δύναται νὰ ἀποτείνῃ ὁ πιστὸς πρὸς τὸν Θεόν. Ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων ἤρχισαν νὰ συντάσσωνται ἐπὶ μέρους εὐχαί, ἀφορῶσαι οὐ μόνον πάσας τὰς ψυχικάς, ἀλλὰ καὶ τὰς σωματικὰς ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου, πολλάκις καὶ τὰς πλέον κωμικὰς καὶ ἀσημάντους. Οὕτως ὁ ἀριθμὸς τῶν εὐχῶν ηὔξησε καταπληκτικῶς, τοῦτο δὲ ἔγινεν ἀφορμὴ ὅπως ἡ εὐχὴ χάσῃ τὸν χαρακτῆρα τῆς πηγαίας καὶ ἐκ βαθείας ψυχικῆς ἀνάγκης αὐθορμήτου ἐπικοινωνίας μετὰ τοῦ θείου, καὶ ἀποβῇ ξηρὸν καὶ ἀποστηθιζόμενον κείμενον. —Ω.

Εὐχήνωρ. —1) Υἱὸς τοῦ μάντεως Πολυείδου, πλούσιος καὶ εὐγενὴς ἀνήρ, ἐκ Κορίνθου, εἰς ὃν ὁ πατὴρ προεῖπεν ὅτι ἐὰν μὴ ἀπέθνῃσκεν οἴκοι ὑπὸ νόσου, θὰ ἔπιπτε πρὸ τῆς Τροίας, ὅπερ καὶ συνέβη, διότι ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Πάριδος. —2) Υἱὸς τοῦ Αἰγύπτου καὶ γυναικὸς ἐξ Ἀραβίας, ὡρισμένος ὡς σύζυγος τῆς Δαναΐδος Ἰφιμεδούσης. —3) Πατὴρ τοῦ σκληροῦ βασιλέως Ἐχέτου (Ὁμ. Ὀδ. σ. 85). ΙΑΚ. Χ. Δ.

εὐχητήριος (ὁ, ἡ), *—ον* (τὸ) καὶ ***εὐχετήριος***· ὁ γινόμενος πρὸς ἔκφρασιν εὐχῆς: «εὐχητήριον γράμμα,—τηλεγράφημα»· || *εὐχητήριον* (τὸ) ὡς οὐσ., κατὰ παράλειψιν τοῦ *γράμμα*.

εὐχητικός, *—ή, —όν*· εὐχετικός.

Εὐχίδας. Πολεμιστὴς κατὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην, περίφημος διὰ τὴν ταχύτητα τῶν ποδῶν του. Μετὰ τὴν νίκην τῶν Ἑλλήνων ἀναχωρήσας διὰ Δελφούς, ἐπέστρεψεν αὐθημερὸν εἰς Πλαταιὰς κομίζων ἱερὸν πῦρ πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, ἀφοῦ προηγουμένως ἐξήγνισεν ἐν Δελφοῖς τὸ σῶμά του καὶ ἐστέφθη, διανύσας δηλαδὴ περὶ τὰ 1000 στάδια (185 χιλιόμετρα) ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ. Ἐπιστρέψας, ἀφοῦ παρέδωκε τὸ πῦρ διὰ τὸν ἐγερθέντα βωμὸν καὶ ἠσπάσθη τοὺς συναγωνιστάς του, ἐξέπνευσεν. Ἐτάφη ὑπὸ τῶν Πλαταιέων ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Εὐκλείας Ἀρτέμιδος, ἐπὶ τοῦ τάφου του δὲ ἐτέθη ὁ στίχος (*Πλουτάρχ.* Ἀριστ. 20):

Εὐχίδας Πυθῶδε τρέξας ἦλθε τᾷδ' αὐθημερόν.

Π. Ν. Π.

Εὐχῖται (οἱ) *[Δογματ.]*. Ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ ἐποχῇ ἐκαλοῦντο οὕτως αἱρετικοί, οἵτινες ἐλάτρευον ἐκτὸς τοῦ ὑψίστου Θεοῦ, εἰς ὃν ἐποίουν εὐφημίας (εὐφημῖται, μασσαλιανοί), καὶ ἄλλους θεοὺς (*Ἐπιφ.* αἱρ. 8, 1, 2). Διάφοροι τούτων ἦσαν οἱ *εὐχῖται* ἢ *μασσαλιανοί*, οἵτινες ἠρνοῦντο τὸ ἀναγκαῖον τοῦ νόμου καὶ περιεφρόνουν τὴν ἐργασίαν ζῶντες ἐκ τῶν ἐλεημοσυνῶν. Οὗτοι, ὡς τὰ πολλὰ μοναχοὶ ἐν Ἀσίᾳ καὶ Συρίᾳ, περιέπεσαν βαθμηδὸν εἰς τὸν μυστικισμόν, περιφρονοῦντες τὰ μυστήρια καὶ τὰς προσευχὰς τῆς Ἐκκλησίας, καὶ εἰς τὸν ἀντινομισμόν. Τούτους κατεδίωξεν ἰδίᾳ ὁ Ἀντιοχείας Φλαβιανός. Ἕνεκα τῶν διωγμῶν πολλοὶ τούτων κατέφυγον εἰς τὴν Θρᾴκην, ἔνθα ἐπὶ Φωτίου ἦσαν παμπληθεῖς (Μυριοβλ. 52). Συγγενεῖς τούτων εἶναι οἱ κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα ἀναφανέντες ἰδίᾳ ἐν Θρᾴκῃ αἱρετικοὶ *εὐχῖται* ἢ *ἐνθουσιασταί*, οἵτινες ἐδέχοντο τρεῖς ἀρχάς, τὸν Θεὸν πατέρα, τὸν κύριον τῶν ὑπερκοσμίων, τὸν πρεσβύτερον αὐτοῦ υἱόν, τὸν Σαταναήλ, τὸν κύριον τῶν ἐπιγείων, καὶ τὸν νεώτερον αὐτοῦ υἱόν, τὸν Χριστόν, τὸν κύριον τῶν ἐπουρανίων. Τινὲς τούτων ἐτίμων μόνον τὸν Χριστόν, ἄλλοι καὶ τὸν Σαταναὴλ ὡς πρωτότοκον. Ἕνεκα τῆς διαστάσεως, ἣν ἔλαβεν ἡ αἵρεσις αὕτη, ἐστάλη πρὸς αὐτοὺς βασιλικὸς ἀντιπρόσωπος, πιθανῶς ὁ Μιχαὴλ ὁ Ψελλός, ὅστις ἐν διαλόγῳ μεταξὺ Θρᾳκός τινος καί τινος Τιμοθέου περιγράφει τὰ τῆς αἱρέσεως ταύτης. Ἀσθενῆ λείψανα τῆς αἱρέσεως ταύτης διεσώθησαν ὕστερον μεταξὺ ἰδίᾳ τῶν μοναχῶν, ἐκ τούτων δὲ προῆλθον πιθανῶς οἱ γνωστοὶ αἱρετικοὶ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, οἱ καλούμενοι *Βογόμιλοι*. Κ. Ι. Δ.

εὐχιτωνία (ἡ) (Euchitonia) *[Ζῳολ.]*. Γένος πρωτοζῴων τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐχιτωνιδῶν*, περιλαμβάνον μικροσκοπικὰ θαλάσσια ζῷα ἀπαντῶντα εἰς πάσας τὰς θαλάσσας καὶ εἰς μεγάλα βάθη. Ἐκ τῶν 15 γνωστῶν εἰδῶν ἀξιολογώτερον εἶναι *εὐχιτωνία ὁ καρκίνος* (Euchitonia carcinus), ἥτις ἀπαντᾷ ἐν τῇ Μεσογείῳ καὶ εἰς βάθος 800 περίπου μέτρων. Δ.Ν.Π.

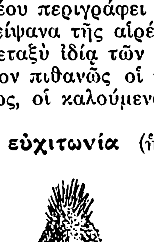

Εὐχιτωνία ὁ καρκίνος.

εὐχλαίνη (ἡ) (Euchlaena) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστωδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, *εὐχλαίνην τὴν μεξικανικὴν* (Euchlaena mexicana), φυτὸν ἰθαγενὲς τῆς Γουατεμάλας, τοῦ Μεξικοῦ καὶ τῶν τροπικῶν ἐν γένει χωρῶν.

εὔχλωρος (ὁ) (Euchlorus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χεδροπῶν*, περιλαμβάνον πόας ἰθαγενεῖς τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος. Δ. Ν. Π.

εὐχολογικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ εὐχολόγιον.

εὐχολόγιον (τό)· κατάλογος, συλλογὴ εὐχῶν || βιβλίον περιλαμβάνον τὰς ἀκολουθίας τῶν Κυριακῶν, τῶν ἑορτῶν καὶ τῶν μυστηρίων (βλ. κατ.).

— *[Λειτουργ.]* Τὸ *εὐχολόγιον* (ἓν τῶν κυριωτέρων λειτουργικῶν βιβλίων τῆς ἀνατολικῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας) περιέχει τὰς ἐν χρήσει λειτουργίας, τὴν διάταξιν καὶ τὰς εὐχὰς τοῦ ἑσπερινοῦ, τοῦ ὄρθρου, τοῦ μεγάλου καὶ μικροῦ ἁγιασμοῦ, τὰς ἀκολουθίας ὅλων τῶν μυστηρίων ὡς καὶ πλείστας εὐχὰς καὶ ἀκολουθίας ἐπὶ διαφόρων περιστάσεων. Τὸ εὐχολόγιον διακρίνεται εἰς μέγα εὐχολόγιον καὶ εἰς μικρόν. Καὶ τὸ μὲν μέγα περιέχει πάντα τὰ ἀνωτέρω, τὸ δὲ μικρὸν τὰ ἀπολύτως καθ' ἑκάστην χρήσιμα εἰς τὸν λειτουργὸν τῆς Ἐκκλησίας, καλούμενον καὶ ἁγιασματάριον, καὶ ὅν, οὕτως εἰπεῖν, τὸ ἐγκόλπιον βιβλίον τῶν λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

εὔχομαι, ἀόρ. *ηὐχήθην*· λέγω, ἐκφράζω εὐχήν: «εὔχομαι τὸ νέον ἔτος αἴσιον», «σᾶς εὔχομαι ἐπὶ τῇ ἑορτῇ σας ἔτη πολλά»· || «εὔχομαι εἰς τὸν Θεόν» προσεύχομαι εἰς τὸν Θεόν, δέομαι τοῦ Θεοῦ: «εὔχομαι εἰς τὸν θεὸν νὰ ζήσῃς»· || δίδω τὴν εὐχήν μου, τὴν εὐλογίαν μου: «δὲν τὸν ηὐχήθη ὁ πατέρας του», «ὁ δεσπότης ηὐχήθη τὸ ἐκκλησίασμα».

εὐχορευτὴς (ὁ) (Euchoreutes) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρωκτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *διποδιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον γνωστὸν εἶδος, τὸν *εὐχορευτὴν τὸν μακρόουρον* (Euchoreutes longicauda) ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὸ Τουρκεστάν, ἔχει μέγεθος κατά τι μεγαλύτερον τοῦ κοινοῦ μυός, κεφαλὴν ἀπεστρογγυλωμένην, ὀφθαλμοὺς μεγάλους, ῥύγχος μᾶλλον ἀμβλύ, ὦτα παμμέγιστα, προσθίους πόδας βραχυτάτους, ὀπισθίους ἐπιμηκεστάτους καὶ οὐρὰν μακροτάτην. Λόγῳ τῆς διαμορφώσεως τῶν προσθίων ποδῶν του πηδᾷ μᾶλλον ἢ βαδίζει. Ὁ χρωματισμός του εἶναι φαιοκαστανέρυθρος κατὰ τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος καὶ ὑπόφαιος κατὰ τὰ κάτω. Δ. Ν. Π.

Εὐχορευτὴς ὁ μακρόουρος.

εὐχρηστία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι εὔχρηστον, ἐν χρήσει, ἀντίθ. *ἀχρηστία*· || ἡ εὔκολος χρῆσις, εὐκολία εἰς τὴν χρησιμοποίησιν, ἀντίθ. *δυσχρηστία*.

εὔχρηστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐν χρήσει, ὁ χρησιμοποιούμενος, ἀντίθ. *ἄχρηστος*: «εὔχρηστος λέξις —τύπος»· || ὁ εὐκόλως χρησιμοποιούμενος, ὁ εὔκολος εἰς τὴν χρῆσιν, ἀντίθ. *δύσχρηστος*: «εὔχρηστον ἐργαλεῖον».

εὐχρηστῶ (*—έω*)· εἶμαι εὔχρηστος, εἶμαι ἐν χρήσει, χρησιμοποιοῦμαι: «ἡ λέξις αὕτη εὐχρηστεῖ παρὰ ποιηταῖς».

εὐχρόη (ἡ) (Euchroa) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον κομψοὺς κανθάρους μὲ λαμπρούς, μεταλλικοὺς χρωματισμούς. Γνωστὰ ἐλάχιστα σχετικῶς εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

εὔχροια (ἡ)· καλόν, ὑγιὲς χρῶμα: «ἡ εὔχροια τοῦ δέρματος, — τοῦ προσώπου».

εὐχροΐτης (ὁ) (Euchroit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἔνυδρος ἀρσενικικὸς χαλκὸς μὲ χημικὸν μοριακὸν τύπον $4CuO, As_2O_5. 7H_2O$ ἢ $Cu(CuOH) AsO_4. 3H_2O$.
Ἀπαντᾷ εἰς κρυστάλλους τοῦ ῥομβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος. Οἱ κρύσταλλοί του εἶναι βραχυστηλοειδεῖς, φέρουν κατακορύφους ῥαβδώσεις καὶ εἶναι συνηνωμένοι εἰς ἀδένας καὶ ἐπιφλοιώματα. Ἔχει θραῦσιν ὀστρεώδη, σκληρότητα 3—4 βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 3,3—3,4, λάμψιν ὑελώδη καὶ χρῶμα σμαραγδοπράσινον. Ὁμοιάζει πρὸς διοπτάσιον καὶ συρόμενος ἐπὶ ἀλαμποῦς τραχείας πλακὸς ἐκ πορσελλάνης δίδει γραμμὴν ἀνοικτοπρασίνην. Εὑρέθη εἰς τὸ Libethen. Ἐν Ἑλλάδι ἀπαντῶνται μικρὰ σμαραγδοπράσινα προσφύσματα εὐχροΐτου ἐν Λαυρίῳ ἐπὶ σμιθσονίτου. Γ. Κ.

εὔχρους, *—ου* (ὁ, ἡ), *—ουν* (τό)· ὁ ἔχων ὡραῖον χρῶμα: «εὔχρουν πρόσωπον».

εὔχρους (ὁ) (Euchrus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κεντροφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *χρυσιδιδῶν*, περιλαμβάνον

Digitized by Google

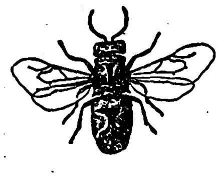

Εὔχρους ὁ πορφυρόχρους.

κρὰ ἔντομα μὲ σῶμα εὔρωστον, κεραίας μᾶλλον βραχείας, κεφαλὴν πεπλατυσμένην, ὀφθαλμοὺς ἐξωγκωμένους, πτέρυγας διαφανεῖς καὶ ἀνεπτυγμένας καὶ πόδας λεπτοὺς καὶ ἐπιμήκεις. Γνωστὰ περὶ τὰ 15 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς γῆς. Ἐν Εὐρώπῃ ἀπαντᾷ *εὔχρους ὁ πορφυρόχρους* (Euchrus purpuratus), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους καὶ χρῶμα πορφυροῦν. Δ. Ν. Π.

εὔχρωμος (ὁ) (Euchromus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *βουπρεστιδῶν*, περιλαμβάνον μεγάλους κανθάρους μὲ ὡραίους μεταλλικοὺς χρωματισμούς. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἰθαγενῆ τῆς νοτίου Ἀμερικῆς. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι *εὔχρωμος ὁ γιγάντιος* (Euchromus giganteus), ὅστις ἀπαντᾷ ἐν Κολομβίᾳ καὶ ἔχει χρῶμα κυανοῦν μετὰ λευκῶν ἐπιμήκων ῥαβδώσεων. Δ. Ν. Π.

Εὔχρωμος ὁ γιγάντιος.

εὐχυμία (ἡ)· καλὴ γεῦσις· || καλὴ χυμικὴ κατάστασις τοῦ αἵματος, *ἀντίθ. κακοχυμία.*

εὔχυμος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἔχων καλὴν γεῦσιν· || ὁ ἔχων καλὴν χυμικὴν κατάστασιν τοῦ αἵματος, *ἀντίθ. κακόχυμος.*

εὐχωλὴ (ἡ)· τὸ τάξιμον, ἡ δέησις, ἡ ἱκεσία, ἡ προσευχή· || μεγαλαυχία, κομπασμός, φωνὴ ἀγαλλιάσεως, νικητήριος ἰαχή· *ἀντίθ. οἰμωγή* (ἀρχ.).

εὐχώνευτος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ εὐκόλως χωνευόμενος, εὐκολοχώνευτος, εὔπεπτος.

εὐχώνη (ἡ) (Euchone) *[Ζῳολ.]*. Γένος ζωοσκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πολυχαιτῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑρπυλιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν Βόρειον θάλασσαν καὶ εἰς βάθος 20—25 μέτρων.

εὐψυχία (ἡ)· γενναιοψυχία, γενναιότης, θάρρος.

Εὐψύχιος. Ἐν τῷ ἁγιολογίῳ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν μνημονεύονται μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο οἱ ἑξῆς: —1) Ὁ ἐκ Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἁδριανοῦ (117—138) μαρτυρήσας, ὅστις ἑορτάζεται τὴν 7 Σεπτεμβρίου. —2) Ὁ ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης ἐπὶ Μαξιμίνου (308—313) μετὰ πολλῶν ἄλλων μαρτυρήσας καὶ ἀναγραφόμενος ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 5 Νοεμβρίου μετὰ μαρτυρολογίου. —3) Ὁ ἐν Καισαρείᾳ τῆς Καππαδοκίας ἐπὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου τῷ 362 μαρτυρήσας. Οὗτος μετ' ἄλλων Χριστιανῶν μετέβη εἰς τὸν ναὸν τῆς Τύχης καὶ κατεκρήμνισεν αὐτόν. Οἱ Χριστιανοὶ τῆς Καισαρείας, φονευθέντος μετ' ὀλίγους μῆνας τοῦ Ἰουλιανοῦ, ἀνήγειραν ἐκκλησίαν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Εὐψυχίου, ἐν ᾗ μετὰ 8 ἔτη ὁ Μ. Βασίλειος ἐξύμνησε τὸν μάρτυρα τοῦτον. Ἡ μνήμη αὐτοῦ ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 9 Ἀπριλίου μετὰ μαρτυρολογίου καὶ ἰδίας ἀκολουθίας, ἧς τὸν κανόνα ἐποίησεν Ἰωσὴφ ὁ ὑμνογράφος. [Πρβλ. *Γρηγορ. Ναζιανζ.* Ἐπιστ. 26, *Μ. Βασιλ.* Ἐπιστ. 291 καὶ *Σωζομεν.* «Ἐκκλ. ἱστορία» Ε', 4 καὶ 11.] Ε. Γ. Π.

εὔψυχος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἔχων γενναίαν ψυχήν, γενναῖος, ἀνδρεῖος, θαρραλέος.

εὐώδης (ὁ, ἡ), —ες (τό)· ὁ εὐαρέστως ὄζων, εὔοσμος, μυρωδᾶτος· «εὐῶδες ἄνθος», «οἶνος εὐώδης».

εὐωδία (ἡ)· ἡ εὐάρεστος ὀσμή, καλὴ μυρωδιά, ἄρωμα: «ἡ εὐωδία τοῦ ἄνθους, —τοῦ οἴνου».

εὐωδιάζω· ἀποπνέω εὐωδίαν, ἐκπέμπω εὐάρεστον ὀσμήν: «εὐωδιάζει ὁ κῆπος, — ὁ οἶνος», «τὰ ἄνθη—, αἱ ὀπῶραι εὐωδιάζουν».

εὔωνος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον εὐκόλως ὠνεῖταί τις, ὁ ἀντὶ μικρᾶς τιμῆς ἀγοραζόμενος, εὐθηνός: «εὔωνος ἄρτος, — σῖτος», «τὰ τρόφιμα εὔωνα».

Εὐωνύμεια ἢ **Εὐωνυμία** καὶ **Εὐώνυμον** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν μεγαλυτέρων ἀττικῶν δήμων ἀνήκων εἰς τὴν Ἐρεχθηίδα φυλήν, ὀνομασθεὶς οὕτω, κατὰ τὴν παρὰ Στεφάνῳ Βυζαντίῳ παράδοσιν, ἀπὸ Εὐωνύμου, υἱοῦ τῆς Γῆς καὶ Οὐρανοῦ ἢ Κηφισοῦ. Ἡ ἀκριβὴς γεωγραφικὴ θέσις αὐτοῦ ἀγνοεῖται. Ὑπό τινων τοποθετεῖται νοτίως περίπου τῶν Ἀθηνῶν ἐν τῇ ἀπὸ Καλαμακίου μέχρι Βάρης τοποθεσίᾳ, ὑπ' ἄλλων παρὰ τὸ Χασάνι ἢ τὸ Πυργαρὶ ἢ Β. τῆς Βάρης. —Π.

Εὐωνύμη *[Μυθολ.]*. Ἐπίκλησις τῆς Γῆς, ὡς ὑποδεχομένης τοὺς ἀνθρώπους, ἢ καὶ αὐτοτελὴς χθονία θεότης σχετικὴ πρὸς τὸν Εὐώνυμον, υἱὸν τῆς Γῆς καὶ τοῦ Οὐρανοῦ ἢ τοῦ Κηφισοῦ. Ἡ Εὐωνύμη θεωρεῖται καὶ ὡς μήτηρ τῶν Εὐμενίδων καὶ τοῦ Σκότους. —Π.

εὐώνυμον (τὸ) (Euonymum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κηλαστροειδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 50 εἴδη ἰθαγενῆ τῶν εὐκράτων ζωνῶν. Εἶναι θάμνοι ἢ δένδρα ἀειθαλῆ, μὲ ἁπλᾶ φύλλα καὶ μικρὰ ὑποκίτρινα ἄνθη. Ὁ καρπός των εἶναι κάψα. Ἐν Εὐρώπῃ ἀπαντῶσι τρία εἴδη: *Εὐώνυμον τὸ εὐρωπαϊκὸν* (Euonymum europaeum), τὸ καὶ πλέον διαδεδομένον εἶδος, οὗτινος πάντα τὰ μέρη περιέχουσι δηλητηριώδη συστατικά. Τὰ σπέρματά του εἶναι ἐλαιοῦχα. Τὸ ἔλαιον χρησιμεύει ἐν μὲν τῇ Γερμανίᾳ πρὸς φωτισμόν, ἐν Ἀγγλίᾳ δὲ ὡς φαρμακευτικὸν εἶδος. *Εὐώνυμον τὸ τυλῶδες* (Euonymum verrucosum) καὶ *εὐώνυμον τὸ πλατύφυλλον* (Euonymum latifolium), πολὺ γνωστὸν ἐν Αὐστρίᾳ. Ἐκ τοῦ κιτρινωποῦ ξύλου των, ὅπερ εἶναι πολύτιμον εἰς τὴν ξυλογλυπτικήν, κατασκευάζονται καὶ αἱ ὀδοντογλυφίδες. Παρ' ἡμῖν τὰ εἴδη ταῦτα εἶναι γνωστὰ ὑπὸ τὰς ὀνομασίας *ζουγκρανιά, ἀσπρόξυλο, εὐώνυμος κλπ.* Ἐκ τῶν ἐν Ἀσίᾳ καὶ Ἀμερικῇ ἀπαντωμένων εἰδῶν γνωστότερα εἶναι: *εὐώνυμον τὸ ἰαπωνικὸν* (Euonymum japonicum), θάμνος ἀειθαλής, λίαν κοσμητικός, πολλαπλασιαζόμενος εὐχερῶς διὰ μοσχευμάτων, *εὐώνυμον τὸ ἐπίχρυσον* (Euonymum aureum), *εὐώνυμον τὸ ποικιλόφυλλον* (Euonymum albomarginatum), *εὐώνυμον τὸ μικρόφυλλον* (Euonymum microphyllum) καὶ *εὐώνυμον τὸ μελανοπορφυροῦν* (Euonymum atropurpureum). Κ. ΠΑΠ.

εὐώνυμος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἔχων καλὸν ὄνομα, περίφημος, ξακουστός (ἀρχ.) *ἀντίθ. δυσώνυμος*· || κατ' ἀντίφρασιν, ὁ ἀριστερός: «εὐώνυμον κέρας», «ἐξ εὐωνύμων» ἀριστερόθεν, ἐξ ἀριστερῶν.

— εὐώνυμος χορὸς *[Κανον. Δίκ.]*. Τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα ἢ ἀρχοντίκια (ὀφφίκια) διαιροῦνται εἰς ἀξιώματα τοῦ δεξιοῦ χοροῦ καὶ εἰς ἀξιώματα τοῦ εὐωνύμου χοροῦ, ἅτινα διαιροῦνται αὖθις εἰς ἀξιώματα διδόμενα εἰς πρεσβυτέρους (ὡς λ. χ. τὸ τοῦ πρωτοπρεσβυτέρου, τὸ τοῦ δευτερεύοντος τῶν πρεσβυτέρων) ἢ καὶ εἰς διακόνους, καὶ εἰς ἀξιώματα διδόμενα εἰς ψάλτας καὶ ἀναγνώστας (ὡς λ. χ. τὸ τοῦ πρωτοψάλτου, τὸ τῶν πριμικηρίων, τὸ τῶν δομεστίκων. Τὰ ἀξιώματα τοῦ εὐωνύμου χοροῦ κατὰ τὸν ἐν τέλει τοῦ «Μεγάλου Εὐχολογίου» κατάλογον εἰσὶ τὰ ἑξῆς: ὁ *πρωτοπαπᾶς*, ὁ *δευτερεύων*, ὁ *ἄρχων τῶν ἐκκλησιῶν*, ὁ *ἔξαρχος*, ὁ *κατηχητής*, ὁ *περιοδευτής*, οἱ δύο *ἔκδικοι*, ὁ *βουτιστής*, οἱ δύο *δομέστικοι*, οἱ δύο *λαοσυνάκται*, οἱ δύο *πριμικήριοι*, ὁ *πρωτοψάλτης*, ὁ *πρόξιμος*, ὁ *δεπουτᾶτος*, οἱ *θεωροὶ*, ὁ *ἐπὶ τῆς εὐταξίας*, ὁ *κατηγοριάρης*, ὁ *δεκανός*, ὁ *κουβουκλῆς*, οἱ *λαμπαδάριοι*, ὁ *περιεισερχόμενος*, ὁ *βασταγάριος*, ὁ *μυροδότης* καὶ ὁ *δεύτερος τῶν διακόνων*. Τὰ ἀξιώματα τοῦ δεξιοῦ χοροῦ διαιροῦνται εἰς *πεντάδας*. Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

Εὐώνυμος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τῆς Γῆς καὶ τοῦ Οὐρανοῦ ἢ τοῦ Κηφισοῦ, ἥρως ἐπώνυμος τοῦ ὁμωνύμου ἀττικοῦ δήμου, ἀνήκοντος εἰς τὴν Ἐρεχθηίδα φυλήν, ἀναφερόμενος ὡς πατὴρ τῆς Αὐλίδος, ἐξ ἧς ἡ γνωστὴ πόλις ἔχει τὸ ὄνομα (βλ. καὶ λ. *Εὐωνύμεια*). ΙΑΚ. Χ. Δ.

Εὐώνυμος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νῆσος τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους βορείως τῆς Σικελίας, μία τῶν Λιπάρων νήσων (*Στράβ.* 230, 3 καὶ 4. *Διόδ. Σικελ.* Ε, ζ, Georg. Raven. *Πτολεμ.* Γ, δ, 16). Εἶναι ἡ σύγχρονος *Πανάρια* (βλ. λ. *Αἰόλου νῆσοι*). Σ. ΕΛ.

—Εὐώνυμος *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία ὀνομασία τῆς νήσου Περιστέρας τῶν Θεσσαλικῶν Σποράδων (βλ.λ. *Αἰγαῖον* τ. Β, σ. 419α).

εὐωχία (ἡ)· τὸ εὐωχεῖσθαι, τὸ συμποσιάζειν, τὸ νὰ μετέχῃ τις πλουσίου γεύματος: «ἐτράπη πρὸς τοὺς πότους καὶ τὰς εὐωχίας».

εὐωχοῦμαι (—έομαι)· μετέχω εὐωχίας, συμποσιάζω: «διήγαγε τὸν βίον εὐωχούμενος»· || φιλοξενοῦμαι, γεύομαι καλῶς: «εὐωχοῦμαι παρ' ἀνδρὶ φίλῳ».

ἐφὰ *[Ἀρχ.]*. Μέτρον τῶν ἀρχαίων Ἑβραίων διὰ τὰ ξηρὰ ἀντικείμενα, ἴσον πρὸς τὸ *βὰθ* διὰ τὰ ὑγρά. Ἰσοδυνάμει πρὸς 35 περίπου λίτρας.

ἔφαλσις (ἡ) *[Γυμν.]*. Γυμναστικὸς ὅρος, καθ' ὃν ἐκτελεῖται ἅλμα ἐπί τινος ὀργάνου, περατούμενον εἴς τινα στάσιν τινὰ (ἑδραίαν, ὀρθίαν, ἱππαστὶ κλπ.) ἐπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ ὀργάνου (βλ. λ. *ἐφαλτήριον*).

Ἡ λέξις σημαίνει ὁμοίως τὴν ἐπὶ τῆς ῥάχεως τοῦ ἵππου ἀναπήδησιν. Σ. Γ. Σ.

ἐφαλτήριον (τὸ) *[Γυμν.]*. Γυμναστικὸν ὄργανον, μετακινητὸν ἢ στερρῶς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους πεπηγμένον, ἀποτελούμενον δ' ἐκ ξυλίνου κορμοῦ στηριζομένου ἐπὶ 4 ποδῶν. Ὁ κορμός, ἐκ κορμοῦ δένδρου ἢ ἐκ σανίδων ἀποτελούμενος, περιβάλλεται εἰς πάχος 2 ἑκτμ. διὰ στρώματος ἐρίου ἢ στυπίου, συγκρατουμένου ἔξωθεν διὰ δέρματος. Τῶν ἐφαλτηρίων, ἅτινα εἶναι ὄργανα ὠφελιμώτατα, ὡς ἀπαιτοῦντα ἔντασιν προσοχῆς καὶ θάρρους τῶν γυμναζομένων, ὑπάρχουν δύο εἴδη: 1) *Τὸ ἁπλοῦν ἐφαλτήριον*, ὅπερ ἔχει κατὰ τὸν κορμὸν μῆκος 50 ἑκτμ., πλάτος δὲ 40 ἑκτμ. καὶ ὕψος 35 ἑκτμ., ἐνῷ οἱ πόδες αὐτοῦ ἔχουν ὕψος 80 ἑκτμ. Ἐπ' αὐτοῦ ἐκτελοῦνται ποικίλαι ἀσκήσεις (ἐφάλσεις, καθίσματα, γονατίσματα, ὑπερπηδήσεις, στηρίγματα κλπ.). 2) Τὸ *ἱππικὸν ἐφαλτήριον*, ὅπερ προσομοιάζει πρὸς ἵππον, ἔχει δὲ μῆκος 2 μέτρ., πλάτος δὲ κατὰ μὲν τὰ νῶτα καὶ τὴν βάσιν τοῦ αὐχένος 48 ἑκτμ., κατὰ δὲ τὴν κορυφὴν 20 ἑκτμ. Τὸ ὕψος τοῦ κορμοῦ αὐτοῦ εἶναι: κατὰ μὲν τὸν αὐχένα 1,30 μ., κατὰ δὲ τὰ νῶτα 1,32 μ. Οἱ πόδες αὐτοῦ εἶναι κατεσκευασμένοι κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε τὸ ὕψος τοῦ ὅλου ὀργάνου ν' αὐξομειοῦται κατὰ βούλησιν. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς ῥάχεως εἰς τὸ ἱππικὸν ἐφαλτήριον τοποθετεῖται ἐφίππιον στερεούμενον δι' ἱμάντων καὶ φέρον διάφορα εἴδη λαβῶν. Αἱ ἐπὶ τοῦ ὀργάνου τούτου ἀσκήσεις ἐκτελοῦνται μετὰ φορᾶς ἢ ἄνευ φορᾶς καὶ ἄνευ βαρῶν. Εἶναι δ' αὗται στηρίξεις, καθίσματα καὶ γονατίσματα ἐπὶ τοῦ ἐφιππίου, ἐφάλσεις, ἰσορροπίαι, ὑπερπηδήσεις κλπ. Κατὰ τὰς ὑπερπηδήσεις μετὰ στηρίξεως τῶν χειρῶν ἐπὶ τῶν νώτων τοῦ ἐφαλτηρίου διαστάδην, νικᾷ ὁ πηδήσας τὸ μέγιστον ὕψος. Ἕκαστος δ' ἀγωνιστὴς δικαιοῦται ν' ἀποπειραθῇ τρίς, ἵνα πηδήσῃ τὸ αὐτὸ ὕψος. Ἂν ἀποτύχῃ καὶ μετὰ τὴν τρίτην ἀπόπειραν, παραιτεῖται τὸν ἀγῶνα. Πρὸς καταμέτρησιν ὑπερπηδήσεώς τινος ἀπαιτεῖται, ἵνα ὁ ἀγωνιστὴς μὴ καθίσῃ ἐπὶ τοῦ ἐφαλτηρίου, μήτε οἱ γλουτοὶ αὐτοῦ ψαύσωσιν ὁπωσδήποτε τὸν αὐχένα αὐτοῦ. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει ἡ ὑπερπήδησις καταλογίζεται μέν, ἀλλὰ δὲν καταμετρεῖται. Σ. Γ. Σ.

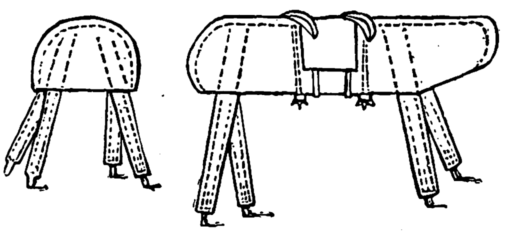

Ἁπλοῦν καὶ ἱππικὸν ἐφαλτήριον.

Ἀσκήσεις ἐπὶ ἐφαλτηρίων.

ἐφάμιλλος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἁμιλλώμενος πρός τινα, ὁ ὅμοιος, ἰσόπαλος, ἰσάξιος, ἰσος, ὁ πλησιάζων, ὁ μὴ ὑπολειπόμενος: «ὁ ἰατρὸς Α εἶναι ἐφάμιλλος πρὸς τὸ δεῖνα»· || ὁ ἐφ' ᾧ τις ἁμιλλᾶται, ἀγωνίζεται: «ἡ πατρὶς ἐφάμιλλος κεῖται πᾶσι».— Ἐπίρρ. **ἐφαμίλλως**.

ἐφάπαξ· ἐπίρρ., μίαν φορὰν μόνον, ἅπαξ: «σᾶς τὸ λέγω ἐφάπαξ καὶ δὲν θὰ τὸ ἐπαναλάβω».

ἐφαπλῶ (—όω)· ἁπλώνω, ἐκτείνω: «ἐφαπλῶ ἐπὶ τῆς τραπέζης τὸ ὕφασμα».

ἐφάπλωμα (τό)· τὸ ἐφαπλούμενον, πᾶν ὅ,τι ἁπλοῦται πρὸς κάλυψίν τινος, οἷον οἱ τάπητες καὶ τὰ τοιαῦτα· || ἰδίᾳ τὸ διὰ βάμβακος πεπλησμένον κλινοσκέπασμα, κοιν. *πάπλωμα.*

—*[Ἐγκυκλ.]* Πρὸς κατασκευὴν τῶν *ἐφαπλωμάτων* συρράπτονται δύο εἰδῶν ὑφάσματα, ἀνταποκρινόμενα τὸ μὲν εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν (ἡ καλή), τὸ δὲ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν (φόδρα), εἰς ὀρθογώνιον λεπτὸν σάκκον, ὃν πληροῦσι διὰ βάμβακος συνήθως ἢ ἐρίων (μαλλὶ πρῶτο καλοξασμένο) ἢ πτίλων (πούπουλα ἐντρεντόν), ἢ φυτικῆς μετάξης (μεταξωτὸ

Digitized by Google

μπαμπάκι=καπόκ). Τὸ τῆς ἐξωτερικῆς ὄψεως ὕφασμα (κατὰ κανόνα καλυτέρας ποιότητος τοῦ τῆς ἐσωτερικῆς) εἶναι, διὰ τὰ πρώτης ποιότητος, μετάξινον (ἀτλάζι), ταφτᾶς μεταξωτὸς ἢ σαρμέζα βαμβακερή, διὰ τὰ μέσης ποιότητος σατὲν διαφόρων ποιοτήτων, καὶ διὰ τὰ τελευταίας ποιότητος βαμβακερὸν συνήθως κλαδωτὸν (κλάδες). Ὅλα εἶναι ζωηρῶν χρωμάτων, ἀποφευγομένου τοῦ μέλανος καὶ τοῦ λευκοῦ. Ὡς πρὸς τὸ μέγεθος τὰ ἐφαπλώματα διαιροῦνται εἰς *διπλᾶ*, μήκους $3^4/_8$ πήχ. καὶ πλάτους 3 πήχ., *ἡμίδιπλα* (μιᾶς καὶ ἡμισείας θέσεως), μήκους π. $3^3/_8$ καὶ πλάτους $2^6/_8$ καὶ *μονὰ* (μιᾶς θέσεως), μήκους $3^2/_8$ πήχ. καὶ πλάτους $2^2/_8$. Τὸ ἐμπορικὸν αὐτῶν βάρος εἶναι διὰ τὰ διπλᾶ ὀκ. $4-4^1/_2$, διὰ τὰ ἡμίδιπλα ὀκ. $3^1/_2$ καὶ διὰ τὰ μονὰ ὀκ. $2^1/_2-3$, δύναται ὅμως νὰ μεταβληθῇ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ παραγγέλλοντος. Ὑγιεινὸν ἐφάπλωμα εἶναι τὸ ἐλαφρὸν καὶ θερμὸν συγχρόνως. Ἡ συγκράτησις τοῦ γεμίσματος γίνεται διὰ καταλλήλου ραφῆς, ἡ δὲ «ἐργασία» τοῦ ἐφαπλώματος, ἤτοι ἡ διὰ τῆς ραφῆς καλλιτεχνικὴ αὐτοῦ διακόσμησις, ποικίλλει ἀναλόγως τῆς ποιότητος καὶ τοῦ μεγέθους. Συνήθως εἰς τὰ *διπλᾶ* σχηματίζεται κύκλος ἀκτινωτὸς εἰς τὸ κέντρον καὶ ριπίδια (βεντάγιες) εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας. Εἰς τὰ ἄλλα τὸ κέντρον καταλαμβάνει ρόμβος μέγας, πληρούμενος διὰ μικρῶν παραλληλογράμμων (μπακλαβάδων)· αἱ πλευραὶ ράπτονται δι' ἁπλῆς συμμετρικῆς ραφῆς. Οὕτω διακοσμοῦνται κατὰ τὸν ἐγχώριον τρόπον· ἡ λεγομένη εὐρωπαϊκὴ διακόσμησις ἀποτελεῖται ἐξ ἁλύσεως φιλοτεχνημένης εἰς τὰς τέσσαρας πλευρὰς τοῦ ἐφαπλώματος καὶ ἐκ τετραγώνων ἢ ἀχιβάδων (λεπίων) εἰς τὸ μέσον.

ἐφαπλωματοποιεῖον (τό)· κατάστημα, ὅπου κατασκευάζονται *ἐφαπλώματα* (βλ. λ.)· τὸ ἐργαστήριον τοῦ ἐφαπλωματοποιοῦ, κοιν. *παπλωματάδικο.*

ἐφαπλωματοποιὸς (ὁ, ἡ)· ὁ ποιῶν, ὁ κατασκευάζων ἐφαπλώματα, στρώματα καὶ τὰ τοιαῦτα· κοιν. *παπλωματᾶς.*

ἐφαπλωματοποιία (ἡ)· τὸ ἔργον τοῦ ἐφαπλωματοποιοῦ, καθόλου, ἡ κατασκευὴ ἐφαπλωμάτων.

ἐφαπλωματοποιὸς (ὁ)· ὁ κατασκευαστὴς ἐφαπλωμάτων καὶ γενικῶς στρωμάτων, μαξιλαρίων κλπ.

ἐφαπτὶς (ἡ) *['Αρχ.].* —1) Εἶδος ἐπενδύτου παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησιν, ἐν χρήσει παρὰ τοῖς πολεμισταῖς καὶ κυνηγοῖς. Κατὰ τὸν ὁρισμὸν τοῦ Στράβωνος ἦτο «συστρεμμάτιον (περιτύλιγμα, χλαμὺς) τι, πορφυροῦν ἢ φοινικοῦν», ἐτυλίσσετο δὲ περὶ τὸν ἀριστερὸν βραχίονα. Ἐφαπτίδας «καρπασίνας» (λινάς), «ἐπιπορπημένας» ἔφερον καὶ αἱ προμάντιδες καὶ ἱέρειαι τῶν Κίμβρων, ὅτε συνεξεστράτευον μετὰ τῶν ἀνδρῶν των. —2) Εἶδος ταπήτων προοριζομένων διὰ τοὺς τοίχους, μνημονευόμενον μόνον παρ' Ἀθηναίῳ. Ἦσαν «πορφυραῖ, διάχρυσοι, ζωωταί, χρυσοϋφεῖς», τινὲς δὲ αὐτῶν ἔφερον «ἐνυφασμένας μυθικὰς διαθέσεις» καὶ μορφὰς τῶν βασιλέων. Ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς περιφήμου σκηνῆς τοῦ Πτολεμαίου, εἰς τὸν μεταξὺ τῶν παραστάδων χῶρον ἀναφέρονται τοποθετημέναι τοιαῦται ἐφαπτίδες ἐναλλὰξ μετὰ ζωγραφικῶν πινάκων. Π. Ν. Π.

Κυνηγὸς ἐνδεδυμένος ἐφαπτίδα.
[Ἐξ ἀγγειογραφίας.]

ἐφάπτομαι· ἅπτομαί τινος, ἐγγίζω τι, μόλις ἀκουμβῶ, ψαύω: «ἡ κλίνη δὲν πρέπει νὰ ἐφάπτεται τοῦ τοίχου», «δύο κύκλοι ἐφαπτόμενοι», «εὐθεῖα ἐφαπτομένη τοῦ κύκλου».

ἐφαπτομένη (ἡ)· θηλ. τῆς μετχ. τοῦ *ἐφάπτομαι*· εὐθεῖα γραμμή, ἥτις ἔχει ἓν μόνον σημεῖον κοινὸν μετὰ τοῦ κύκλου ἢ ἄλλης καμπύλης γραμμῆς.

— *[Μαθ.]* *Ἐφαπτομένη* μιᾶς καμπύλης εἰς ἓν σημεῖον Μ αὐτῆς καλεῖται ἡ ὁριακὴ θέσις εὐθείας τεμνούσης τὴν καμπύλην εἰς δύο σημεῖα Μ καὶ Μ' (γειτονικὸν τοῦ Μ) ὅταν τὸ Μ' τείνῃ νὰ συμπέσῃ εἰς τὸ Μ.

Ἡ ἐξίσωσις τῆς ἐφαπτομένης εἰς ἓν σημεῖον Μ (x, y) ἐπιπέδου καμπύλης εἶναι:

$$\frac{X-x}{x'} = \frac{Y-y}{y'}$$

($x=\varphi(t)$, $y=\sigma(t)$ ἐξισώσεις τῆς καμπύλης).

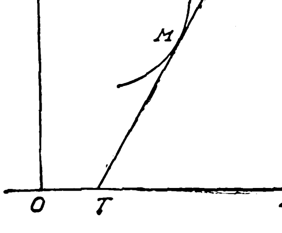

Ἐφαπτομένη καλεῖται ἐπίσης τὸ πεπερασμένον τμῆμα τῆς ἐφαπτομένης ἐπιπέδου καμπύλης εἰς ἓν σημεῖον Μ αὐτῆς, τὸ περιεχόμενον μεταξὺ τοῦ σημείου Μ καὶ τοῦ σημείου Τ, καθ' ὃ αὕτη τέμνει τὸν ἄξονα τῶν x. Τὸ μῆκος τοῦτο

$$MT = y\sqrt{1 + {}^1/y'^2}$$

Ἂν αἱ ἐξισώσεις μιᾶς καμπύλης τοῦ χώρου εἶναι: $x=\varphi(t)$, $y=\sigma(t)$, $z=f(t)$, αἱ ἐξισώσεις τῆς ἐφαπτομένης εἰς ἓν σημεῖον Μ (x, y, z) αὐτῆς εἶναι:

$$\frac{X-x}{x'} = \frac{Y-y}{y'} = \frac{Z-z}{z'}$$

Ἐφαπτομένη μιᾶς ἐπιφανείας εἰς ἓν σημεῖον Μ αὐτῆς καλεῖται ἡ ἐφαπτομένη καμπύλης τῆς ἐπιφανείας διερχομένης διὰ τοῦ σημείου Μ. Οὕτως ὑπάρχουν ἄπειροι ἐφαπτομέναι μιᾶς ἐπιφανείας εἰς ἓν σημεῖον Μ αὐτῆς.

Ἐφαπτόμενον ἐπίπεδον μιᾶς καμπύλης ἐν τῷ χώρῳ καλεῖται πᾶν ἐπίπεδον διερχόμενον διὰ τῆς ἐφαπτομένης αὐτῆς. Ὑπάρχουν δὲ ἄπειρα τοιαῦτα.

Ἐφαπτόμενον ἐπίπεδον μιᾶς ἐπιφανείας εἰς ἓν σημεῖον Μ (x, y, z) αὐτῆς καλεῖται τὸ ἐπίπεδον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου κεῖνται αἱ ἐφαπτόμεναι ὅλων τῶν καμπύλων τῆς ἐπιφανείας τῶν διὰ τοῦ Μ διερχομένων. Τὸ ἐπίπεδον τοῦτο ὑπάρχει, ἂν τὸ σημεῖον Μ τῆς ἐπιφανείας εἶναι ὁμαλόν· ἔχει δὲ ἐξίσωσιν:

$$Z - z = p\,(X - x) + q\,(Y - y)$$

Ἔνθα $z = \sigma(x, y)$ ἡ ἐξίσωσις τῆς ἐπιφανείας καὶ

$$p = \frac{\vartheta z}{\vartheta x},\quad q = \frac{\vartheta z}{\vartheta y}.$$

Εἰς τὰ ἀνώμαλα σημεῖα τῆς ἐπιφανείας αἱ ἐφαπτόμεναι τῶν διὰ τοῦ Μ (x, y, z) καμπύλων δὲν κεῖνται ὅλαι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου, ἀλλ' ἀποτελοῦν μίαν κωνικὴν ἐπιφάνειαν μὲ κορυφὴν τὸ σημεῖον Μ τῆς ἐπιφανείας.

Εἰς τὴν τριγωνομετρίαν καλεῖται *ἐφαπτομένη* ἑνὸς τόξου X=AB τὸ τμῆμα τῆς εἰς τὸ Α ἐφαπτομένης τοῦ κύκλου, τὸ περιλαμβανόμενον μεταξὺ τοῦ σημείου Α καὶ τοῦ σημείου Γ, καθ' ὃ ἡ διὰ τοῦ πέρατος Β ἀκτὶς τοῦ κύκλου προεκτεινομένη τέμνει τὴν εἰς τὸ Α ἐφαπτομένην τοῦ κύκλου. Σημειοῦται δὲ συντόμως *ἐφχ* καὶ ἀνήκει μετὰ τοῦ ημx, συνx, σφx εἰς τὰς καλουμένας *κυκλικὰς* συναρτήσεις (βλ. λ.). Σ. Μ.-Ο.

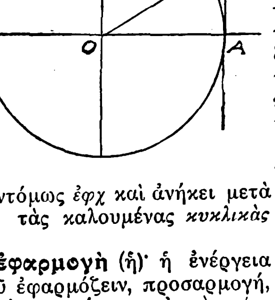

ἐφαρμογὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἐφαρμόζειν, προσαρμογή, ταίριασμα: «ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ πώματος εἰς τὸ στόμα τοῦ δοχείου», «ἐφαρμογὴ τελεία, — ἀτελής»· || ἐκτέλεσις, πραγματοποίησις θεωρίας τινὸς ἢ σχεδίου: «ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ σχεδίου τῆς πόλεως».

—**ἐφαρμογῆς *ἀσκήσεις*** *[Στρατ.].* Καλοῦνται οὕτω πᾶσαι αἱ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἀσκήσεις αἱ ἀποβλέπουσαι εἰς τὴν πρακτικὴν ἐφαρμογὴν διδασκαλίας τινὸς ἐκτελεσθείσης ἤδη θεωρητικῶς· δι' ὃ ὑπάρχουσιν ἀσκήσεις ἐφαρμογῆς, ἀμυντικῆς ὀργανώσεως, τακτικοῦ τινος θέματος, χειρισμοῦ τῶν στοιχείων βολῆς πυροβόλου κτλ. Ν. Θ. Κ.

— **ἐφαρμογῆς *σημεῖον*** *[Μηχαν.].* Καλοῦμεν δυνάμεώς τινος *σημεῖον ἐφαρμογῆς* (angriffspunkt) τὸ σημεῖον, εἰς ὃ ἡ δύναμις ἀμέσως ἐνεργεῖ. Ἐὰν τὸ σημεῖον τοῦτο ἀνήκῃ εἰς *σύστημα σημείων*, τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ εἶδος τῶν συνδέσμων τῶν σημείων τοῦ συστήματος πρὸς ἄλληλα. Ἐὰν τὸ σημεῖον ἐφαρμογῆς τῆς δυνάμεως ἀνήκῃ εἰς σύστημα ἢ σῶμα ἀπολύτως στερεόν, τότε δύναται τὸ σημεῖον τοῦτο νὰ μετατεθῇ κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς δυνάμεως χωρὶς νὰ ἀλλάξῃ ἡ κινητικὴ κατάστασις τοῦ σώματος. Εἶναι ὅμως δυνατὸν νὰ ἀλλάξῃ τὸ *εἶδος* τῆς ἰσορροπίας τοῦ σώματος, ἂν τοῦτο ἰσορροπῇ. Εἶναι δηλαδὴ δυνατὸν διὰ τῆς τοιαύτης μεταθέσεως τοῦ σημείου ἐφαρμογῆς μιᾶς δυνάμεως τὸ ἰσορροποῦν σῶμα νὰ μεταπέσῃ ἀπὸ τὴν εὐσταθῆ ἰσορροπίαν εἰς ἀσταθῆ ἢ τανάπαλιν.

Ἐν τῇ *ἀντοχῇ* τῶν ὑλικῶν προκειμένου περὶ διατομῆς δοκοῦ ὑποκειμένης εἰς κάμψιν, καλοῦμεν σημεῖον ἐφαρμογῆς τῆς δυνάμεως τὸ σημεῖον, καθ' ὃ ἡ συνισταμένη τῶν ἐξωτερικῶν δυνάμεων τέμνει τὴν διατομὴν ταύτην. Α. Μ.

— **ἐφαρμογῆς *σχολεῖα*** *[Στρατ.].* Στρατιωτικὰ σχολεῖα ἐφαρμογῆς καλοῦνται ἐκεῖνα, εἰς ἃ ἐκπαιδεύονται οἱ κατώτεροι ἀξιωματικοί, κυρίως δ' οἱ ἀνθυπολοχαγοὶ ἅμα τῇ ἐκ τῆς στρατιωτικῆς σχολῆς ἐξόδῳ των. Σχολεῖα ἐφαρμογῆς εἶναι χωριστὰ δι' ἓν ἕκαστον ὅπλον. διότι ἡ ἐν αὐτοῖς ἐκπαίδευσις εἶναι εἰδική, θεωρητικὴ καὶ ἰδίως πρακτική, διὰ τ' ἀφορῶντα ἓν ἕκαστον ὅπλον. Περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι σχολείων ἐφαρμογῆς βλ. *Ἑλλὰς* [Στρατὸς-Σχολαί.] Ν. Θ. Κ.

ἐφαρμόζω, *ἀόρ.* *ἐφήρμοσα—ἐφηρμόσθην,* παθ. μετοχ. *ἐφηρμοσμένος*· προσαρμόζω, ταιριάζω, οἷον τὸ πῶμα ἐπὶ τοῦ στόματος τοῦ δοχείου· || ἀμετάβ. προσαρμόζομαι, ταιριάζω: «τὸ παπούτσι —, τὸ καπέλλο —, τὸ φόρεμα δὲν ἐφαρμόζει καλά»· || ἐκτελῶ, πραγματοποιῶ, μεταφέρω τὴν θεωρίαν εἰς τὴν πρᾶξιν: «ἐφαρμόζω τὸν νόμον, —τὴν ἀπόφασιν».

— **ἐφηρμοσμένη *ἐπιστήμη*.** Καλεῖται οὕτω σύστημα εἰδικῶν πειραματικῶν γνώσεων, συμβιβαστὸν πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ δεδομένα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, διὰ τῶν ὁποίων γνώσεων ἐπιδιώκεται ἡ εὕρεσις προσφόρων μεθόδων καὶ ὀργάνων ἢ μέσων πρὸς πλήρωσιν ὡρισμένης περιοχῆς ἀναγκῶν τοῦ πρακτικοῦ ἀνθρωπίνου βίου. Ἄλλως, ὡς ἐφηρμοσμέναι ἐπιστῆμαι θὰ ἠδύναντο νὰ ὁρισθοῦν ἐκεῖναι, εἰς τὰς ὁποίας λαμβάνουν πρακτικὴν ἐφαρμογὴν οἱ ἐπιδεκτικοὶ τοιαύτης νόμοι τῶν θετικῶν καὶ θεωρητικῶν ἐπιστημῶν (βλ. λ. *ἐπιστήμη*). Α. Μ.

ἐφαρμόσιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δυνάμενος νὰ ἐφαρμοσθῇ, πραγματοποιήσιμος: «αὐτὸ ποῦ προτείνεις εἶναι ἐφαρμόσιμον».

ἐφαρμοστὴς (ὁ)· ὁ ἐφαρμόζων, τεχνίτης μηχανουργείων εἰδικὸς εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν σχεδίων.

ἐφαρπάζω καὶ ***ἐφαρπάζομαι*** λέγεται ἐνίοτε κακῶς, ἀντὶ τοῦ *ἀφαρπάζω—ἀφαρπάζομαι.*

Ἔφατ (Efat) *[Γεωγρ.].* Νῆσος ἀκατοίκητος εἰς τὰ ἀνατολικὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἐντὸς τοῦ κόλπου τοῦ Ἄδεν, πωληθεῖσα τῷ 1858 ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Ζεΐλα εἰς τοὺς Ἄγγλους. Μ. Ν. Δ.

ἐφέδρα (ἡ) (Ephedra) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *γνητοειδῶν* περιλαμβάνον 30 περίπου εἴδη ἰθαγενῆ τῶν παραμεσογείων χωρῶν ὡς καὶ τῆς Ἀσίας, Ἀργεντινῆς, Χιλῆς καὶ Καλιφορνίας. Εἶναι φυτὰ γυμνόσπερμα, θάμνοι εὐθυτενεῖς μὲ πολλοὺς κλάδους, πολλάκις ἕρποντας, μικρὰ λεπυρώδη φύλλα καὶ μικροὺς πορφυροῦς καρπούς. Τὸ γνωστότερον εἶδος εἶναι *ἐφέδρα ἡ κοινὴ* (Ephedra vulgaris), ἡ ὁποία φθάνει τὸ ὕψος ἑνὸς μέτρου, μὲ ἐρυθροὺς καρπούς, ἰθαγενὴς τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης καὶ Ἀνατολῆς, ἄλλοτε ἱερὸν φυτὸν τῶν Ἰνδῶν. Ὁ θάμνος ἐμπεριέχει τὴν οὐσίαν *ἐφεδρίνη* (βλ λ.). Ἄλλα εἴδη ὀλιγώτερον γνωστά, ἀπαντῶντα καὶ παρ' ἡμῖν, εἶναι: *Ἐφέδρα ἡ καμπυλόπους* (Ephedra campylopoda, τὸ κοινῶς ὀνομαζόμενον *πολυκόμπι* ἢ *πολύκομπος*· εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ τοῦ Διοσκορίδου *τράγος*). *Ἐφέδρα ἡ ραδινὴ* (Ephedra procera) καὶ *ἐφέδρα ἡ ἀντισυφιλιδικὴ* (Ephedra antisyphilitica), ἡ ὁποία χρησιμεύει εἰς τὴν βυρσοδεψικὴν καὶ ταυτοχρόνως ἐν Καλιφορνίᾳ ὡς μέσον φαρμακευτικὸν ἐναντίον τῆς συφίλιδος. Κ. ΠΑΠ.

— **ἐφέδρας *φύλλα καὶ ρίζα*** (radix et foliae ephedrae) *[Φαρμακογν.].* Ἐκ τῆς *ἐφέδρας τῆς κοινῆς* λαμβάνονται τὰ φύλλα καὶ αἱ ρίζαι, ἅτινα ἀναγράφονται ἐνίοτε ὡς καθαρτικὸν τοῦ αἵματος καὶ ἀντιβλεννορροϊκὸν φάρμακον, ὡς ἐνέχοντα, ἐκτὸς τῶν ἰχνῶν τοῦ αἰθερίου ἐλαίου, ρητινώδεις οὐσίας καὶ ἐφεδρίνην. Κ. Γ. Μ.

ἐφεδραλίνη (ἡ) (Ephedraline) *[Φαρμ.].* Οὕτω καλεῖται ἀποστειρωμένον διάλυμα ἐφετονίνης καὶ ἀδρεναλίνης, φερόμενον εἰς φύσιγγας τοῦ 1 κ. ἐκ. Παρουσιάζει τὴν ἄμεσον δρᾶσιν τῆς ἀδρεναλίνης καὶ τὴν παρατεταμένην τῆς ἐφετονίνης, δρῶσα κατὰ ὀξεῖαν κρίσιν τοῦ βρογχικοῦ ἄσθματος, εἰς τὴν καρδιακὴν κατάρριψιν τὴν ἐκ τῆς ναρκώσεως καὶ τῶν ἐγχειρήσεων, ὡς καὶ ἐπὶ ὅλων τῶν ἰσχυρῶν πτώσεων τῆς πιέσεως τοῦ αἵματος. Κ. Γ. Μ.

ἐφεδρεία (ἡ)· τὸ ἐφεδρεύειν, τὸ νὰ κάθηταί τις οἱονεὶ ἀναπαυόμενος καὶ ἕτοιμος πρὸς δρᾶσιν: «ἐφεδρεία στρατοῦ»· || ἡ τάξις τῶν στρατευσίμων τῶν διαμενόντων εἰς τὰς ἑστίας των κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς κληρωτούς.

— *[Στρατολ.]* *Ἐφεδρεία* καλεῖται στρατολογικῶς τὸ σύνολον τῶν ἀνδρῶν κράτους τινός, τῶν ἀφυπηρετησάντων ἐκ τοῦ ἐνεργοῦ στρατοῦ, ὑπεχόντων ὅμως στρατολογικὴν ὑποχρέωσιν μέχρις ὡρισμένης ἡλικίας. Ἀποτελεῖται δ' ἡ ἐφεδρεία ἐκ δύο σειρῶν, ὧν ἡ μὲν 1η περιλαμβάνει τὰς νεωτέρας ἡλικίας (συνήθως μέχρι τοῦ 40οῦ ἔτους), καλουμένη ἀνέκαθεν ἐν Ἑλλάδι *ἐφεδρεία*, ἡ δὲ 2α περιλαμβάνει τὰς ἑπομένας 8—10 συνήθως ἡλικίας· εἶναι δ' ἡ κατὰ τὰς ὀλίγον παλαιοτέρας ἐποχὰς γνωστὴ ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἐθνοφρουρὰ* (βλ. —ο καὶ λ. *στρατολογία*).

Ἐν τῷ πολεμικῷ ναυτικῷ, καὶ τὰ πλοῖα ἐπίσης μεταφέρονται ἐκ περιτροπῆς εἰς τὴν κατάστασιν τῆς *ἐφεδρείας* ἐκ τῆς ἐνεργείας, κατόπιν ἐκτελέσεως γυμνασίων ἢ ὡρισμένης ὑπηρεσίας, πρὸς καθαρισμὸν ἢ ἐπισκευήν, δυνάμει διαταγῆς τοῦ ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν τῇ προτάσει τοῦ γενικοῦ ναυτικοῦ ἐπιτελείου, ὁπότε, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἐλαττοῦται καὶ ἡ δύναμις τοῦ πληρώματος αὐτῶν. Ν. Μ. Γ.

— *[Στρατηγ.—Τακτ.]* *Ἐφεδρεία* καλοῦνται αἱ μονάδες αἱ παραμένουσαι διαθέσιμοι εἰς χεῖρας τοῦ διοικοῦντος, ἔν τε τῇ σφαίρᾳ τῆς στρατηγικῆς καὶ ἐν τῇ τῆς τακτικῆς, κατά τε τὴν ἐπίθεσιν καὶ τὴν ἄμυναν. Αἱ ἐφεδρεῖαι εἶναι ἀπαραίτητοι, διότι πά-

Digitized by Google

ἀρχηγὸς οἱουδήποτε βαθμοῦ οὐδὲν διοικεῖ ἀφ' ἧς στιγμῆς στερεῖται ἐφεδρειῶν, καθ' ὅσον ὁ μόνος τρόπος παρεμβάσεως ἀρχηγοῦ τινος εἶναι ὁ διὰ τῆς ἐφεδρείας.

Στρατηγική. Αἱ ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς στρατηγικῆς τηρούμεναι ἐφεδρεῖαι καλοῦνται *γενικαὶ ἐφεδρεῖαι*, τοιαῦται δὲ διὰ πρώτην φορὰν ἤρχισαν χρησιμοποιούμεναι ἔν τινι μέτρῳ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Φρειδερίκου, ἀλλ' ἡ εὐρεῖά των χρησιμοποίησις χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, τοῦ πρώτου θεσπίσαντος τὴν ἀρχὴν τῆς *οἰκονομίας* τῶν δυνάμεων, ἧς συνέπεια εἶναι ἡ ὕπαρξις πολλῶν ἐφεδρειῶν. Μολονότι, ἀπέναντι τῆς ναπολεοντείου ἀρχῆς, περὶ τηρήσεως στρατηγικῆς ἐφεδρείας, ἵστατο ἀντιμέτωπος ἡ ἀρχὴ τοῦ Clausewitz: «ἅπασαι αἱ διά τινα στρατηγικὸν σκοπὸν προωρισμέναι δυνάμεις καλὸν εἶναι νὰ χρησιμοποιῶνται συγχρόνως, διότι τότε ἡ παρέμβασίς των θὰ εἶναι μᾶλλον συγκεντρικὴ καὶ συγχρονισμένη», ἐν τούτοις ἔκτοτε, καθ' ἁπάσας τὰς ἐπιχειρήσεις τῶν κατόπιν πολέμων, ἐγένετο πάντοτε χρῆσις στρατηγικῶν ἐφεδρειῶν, διὰ λόγους διαφόρους ἑκάστοτε· π. χ. διὰ τὴν ἐν καιρῷ ἐνίσχυσιν, ἢ τῶν μονάδων τῆς ἀποφασιστικῆς ἐπιθέσεως (ναπολεόντειος ἀρχή), ἢ τῶν μονάδων τοῦ ἑλιγμοῦ (ἀρχὴ τῶν τελευταίων ἐποχῶν), ἢ διὰ τὴν ἐνίσχυσιν ὁλοκλήρου θεάτρου πολέμου ἀφ' ἧς στιγμῆς ἐντοπισθῇ ἐν αὐτῷ ἡ διεξαγωγὴ τῶν ἐπιχειρήσεων, ὡς ἐχρησιμοποιήθησαν κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον 1870 τὰ τρία γερμανικὰ σώματα στρατοῦ τὰ παραμείναντα ἀρχικῶς παρὰ τὴν Βαλτικὴν καὶ εἰς τ' αὐστριακὰ μεθόρια, μέχρις οὗ ἀπεσοβήθη ὁ κίνδυνος εἴτε ἀποβάσεως γαλλικῆς εἴτε ἐπιθέσεως αὐστριακῆς· πρὸς δὲ διὰ τὴν ἀνάληψιν ἐπιθέσεως ὑπὸ στρατοῦ παραμείναντος προσωρινῶς ἐν ἀμύνῃ. Κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους 1912—1913 οὐδέποτε ἐγένετο χρῆσις ἐφεδρειῶν πρὸς ἐνίσχυσιν ὡρισμένου χώρου, ἀλλὰ πάντοτε ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ τὴν καταδίωξιν. Ἡ τήρησις ὅμως στρατηγικῆς ἐφεδρείας ὑπονοεῖ πάντοτε τὴν ἔγκαιρον χρησιμοποίησίν της, δυναμένην νὰ τεθῇ ἐνίοτε ἐν ἀμφιβόλῳ, ἅμα ὡς τὰ στρατηγικὰ μέτωπα εἶναι πολὺ μεγάλα, τὰ δὲ μέσα συγκοινωνίας σπανίζουσιν. Κατὰ τὰς ναπολεοντείους ἐποχάς, καθ' ἅς, ναὶ μὲν δὲν ὑπῆρχον τεχνικὰ μέσα μεταφορᾶς, ἀλλὰ τὰ μέτωπα ἦσαν πολὺ μικρά, ζήτημα τοιοῦτον δὲν ἠγείρετο, ἀλλ' ἐφ' ὅσον κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ηὔξανεν ἡ ἀριθμητικὴ δύναμις τῶν στρατῶν, πολλάκις ἠγέρθησαν συζητήσεις περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς ἐγκαίρου χρησιμοποιήσεως τῶν στρατηγικῶν ἐφεδρειῶν, ἰδίως δὲ κατὰ τὴν προπολεμικὴν ἐποχὴν ἐν Γερμανίᾳ, παρ' ᾗ ὑπῆρχον πολλοὶ ὀπαδοὶ τῆς ῥηθείσης ἀρχῆς τοῦ Clausewitz, καθ' ὧν ὅμως ἐπῆλθεν ὁ στρατηγὸς Von Bernhardi, τονίσας, ὅτι, λόγῳ τῶν σιδηροδρομικῶν μέσων μεταφορᾶς, τῶν μόνων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τεχνικῶν, ἡ τήρησις στρατηγικῆς ἐφεδρείας εἶναι σχεδὸν πάντοτε ἐπιβεβλημένη, ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦ νὰ τάσσωνται πάντοτε αἱ ἐφεδρεῖαι πλησίον σιδηροδρομικοῦ κόμβου.

Κατὰ τὸν ἐπακολουθήσαντα Πανκόσμιον πόλεμον ἡ χρῆσις τῶν στρατηγικῶν ἐφεδρειῶν ἦτο μεγίστη καὶ εὐρυτάτης ἀκτῖνος, μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε, ὄχι μόνον ἐχρησιμοποιοῦντο αὗται εὐρέως ἐντὸς ἑνὸς ἑκάστου θεάτρου, ἀλλ' ἐκ τοῦ στρατοῦ θεάτρου τινὸς ἠντλοῦντο αἱ στρατηγικαὶ ἐφεδρεῖαι ἑτέρου θεάτρου, ὡς π. χ. ἐκ τοῦ γαλλικοῦ εἰς τὸ ῥωσικὸν καὶ τἀνάπαλιν (Γερμανοί), ἐκ τοῦ γαλλικοῦ εἰς τὸ ἰταλικὸν ἢ εἰς τὸ βαλκανικὸν (Ἀντάντικοί), τῆς τοιαύτης εὐρύτητος καταστάσης ἐφικτῆς, ἀφ' ἑνὸς μὲν λόγῳ τῆς μεγάλης μαχητικῆς ἀντοχῆς τῶν σημερινῶν στρατῶν, τῆς παρεχούσης τὸν χρόνον τῆς ἐγκαίρου ἀφίξεως τῶν ἐφεδρειῶν, πρὸς δὲ τοῦ δυνατοῦ τῆς προσωρινῆς πωματίσεως κενοῦ τινος διὰ τῆς ἀεροπλοΐας, ὡς π. χ. ἔπραξαν οἱ ἀντάντικοὶ κατὰ τὴν γερμανικὴν ἐπίθεσιν τῆς 21 Μαρτίου 1918 εἰς τὸ ἐπελθὸν κενὸν ἐκ τῆς φυγῆς τῆς 5 ἀγγλικῆς στρατιᾶς, ἀφ' ἑτέρου δὲ λόγῳ τῆς ταχείας μεταφορᾶς τῶν ἐφεδρειῶν διὰ τῶν συγχρόνων τεχνικῶν μέσων, ὡς π. χ. ἐγένετο, σιδηροδρομικῶς μὲν διὰ τὰς εἰς Ἰταλίαν σταλείσας ἀγγλογαλλικὰς ἐνισχύσεις τὸν Νοέμβριον 1917, αὐτοκινητικῶς δὲ διὰ τὰς πρὸς τοὺς Ἄγγλους σταλείσας γαλλικὰς ἐνισχύσεις τὴν ἑσπέραν τῆς 21 Μαρτίου 1918. Δυνατὸν δ' εἰπεῖν, ὅτι ὁλόκληρος ὁ Παγκόσμιος πόλεμος δὲν ἦτο τίποτε ἄλλο, εἰμὴ κατάλληλος ἐν καιρῷ χρησιμοποίησις τῶν ἐφεδρειῶν, δι' ὃ αὕτη ἐκλήθη λίαν προσφυῶς χειρισμὸς τῶν ἐφεδρειῶν (jeu des réserves). Ἅπαντες οἱ συγγραφεῖς συμφωνοῦσιν, ὅτι ἡ χρησιμοποίησις τῶν ἐφεδρειῶν πρέπει νὰ γίνηται μόνον ὅταν ἡ προϊοῦσα κατατριβὴ (usure) τοῦ ἀντιπάλου ἀρχίσῃ νὰ γίνηται καταφανής· ἀλλ' ἡ ἀρχὴ αὕτη εὑρίσκει δυσκολίαν ἐν τῇ πράξει. Κατὰ τὸν τελευταῖον Παγκόσμιον πόλεμον αἱ ἐφεδρεῖαι ἐχρησιμοποιήθησαν ὑπὸ μὲν τῶν Γερμανῶν πρὸς ἐπίτευξιν ἢ ὑπερκεράσεως, ὡς π. χ. εἰς τὸν δρόμον πρὸς τὴν θάλασσαν (course à la mer) τὸν Ὀκτώβριον 1914, ἢ διαρρήξεως ὡς π. χ. εἰς τὸ Βερντὲν τῷ 1916, εἰς τὸ σημεῖον ἐπαφῆς Ἄγγλων καὶ Γάλλων τῷ 1918· ὑπὸ δὲ τῶν Ἀντάντικῶν πρὸς ἐπίτευξιν ἢ ἀποτόμων ὁρμητικῶν ἐπιθέσεων, ὡς π. χ. τὸν Αὔγουστον 1914, ἢ βαθμιαίας κατατριβῆς τῶν ἀντιπάλων ἐφεδρειῶν, ὡς π. χ. τῷ 1917, ἢ τοπικῶν ἀντεπιθέσεων ἐνεχουσῶν πάντοτε τὰ στοιχεῖα τοῦ αἰφνιδιασμοῦ, ὡς π. χ. τὸ θέρος καὶ φθινόπωρον 1918. Τὸ δύσκολον ὅμως πάντοτε εἶναι ἡ συγκρότησις καὶ ἡ ἑκάστοτε ἀνασυγκρότησις ἐφεδρειῶν· ἐπειδὴ δ' ὁ ὑπάρχων στρατὸς δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς πηγὴ ἀνεξάντλητος, δι' αὐτὸ σήμερον οἱ πάντες ἀποβλέπουσιν εἰς τήν, διαρκοῦντος τοῦ πολέμου, ὀργάνωσιν νέων μονάδων ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ἑκάστης χώρας, ὡς ἀκριβῶς ἐγένετο κατὰ τὸν τελευταῖον Παγκόσμιον πόλεμον. Ἀφ' ἧς στιγμῆς αἱ στρατηγικαὶ ἐφεδρεῖαι κληθῶσι νὰ συμμετάσχωσιν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, μεταπίπτουσιν εἰς *τακτικὰς* ἐφεδρείας.

Τακτική. Μέχρι τῶν προπολεμικῶν ἐποχῶν αἱ ὄπισθεν τῆς γραμμῆς μάχης παραμένουσαι μονάδες ἐκαλοῦντο τινὲς μὲν *διαθέσιμα τμήματα*, τινὲς δ' *ἐφεδρεῖαι*· σήμερον μεταπολεμικῶς καλοῦνται *ἐφεδρεία* ἅπαντα συλλήβδην τὰ κλιμάκια τὰ τασσόμενα κατὰ βάθος ὄπισθεν τοῦ κλιμακίου πυρός, τοῦτο δὲ διότι τὰς ἐφεδρείας δὲν ἀποτελοῦσι σήμερον αἱ αὐταὶ πάντοτε μονάδες, ἀλλ' αἱ ἑκάστοτε ἀνασυγκροτούμεναι. Συνεπῶς, δυνατὸν εἰπεῖν ὅτι τὸ ἑκάστοτε 2ον κλιμάκιον (βλ. λ. *ἐνίσχυσις*) ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὰς ἄλλοτε *ἐνισχύσεις* (*στηρίγματα*), ἅπαντα δὲ τὰ λοιπὰ κατὰ βάθος κλιμάκια πρὸς τὰς ἄλλοτε ἐφεδρείας. Τὰ λοιπὰ κλιμάκια τῆς ἐφεδρείας χρησιμοποιοῦνται, ἐν μὲν τῇ ἐπιθέσει διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν προσπαθειῶν καὶ τῆς διαρκείας τοῦ ἀγῶνος διὰ τῶν ἐν καιρῷ *ὑπερβάσεων* ἢ *ἀντικαταστάσεων*, διὰ τὴν ἐπανόρθωσιν σφαλμάτων ὡς πρὸς τὴν κατεύθυνσιν καὶ τὴν πλήρωσιν τῶν ἐκ τούτων προκυπτόντων κενῶν, καὶ διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς ἐπιτυχίας, οὐδέποτε ὅμως διὰ τὴν κατὰ μάζας, δηλαδὴ κατὰ κύματα ἐπίθεσιν, διότι σήμερον ἰσχύει τὸ ἀπὸ τοῦ Μαρτίου 1918 θεσπισθὲν ὑπὸ τοῦ Ludendorf «ἡ ἐπιτυχία δὲν ἐκβιάζεται διὰ τῆς ἀνθρωπίνης μάζης»· ἐν δὲ τῇ ἀμύνῃ διὰ τὴν ἀντικατάστασιν κατοπονηθεισῶν μονάδων, διὰ τὴν πωμάτισιν ἐπελθόντος κενοῦ (ῥήγματος), καὶ διὰ τὰς ἀντεπιθέσεις. Περὶ τῆς λεπτομεροῦς χρησιμοποιήσεως τῶν τακτικῶν ἐφεδρειῶν βλ. λ. *μάχη*.

Ἐφεδρεία πυροβολικοῦ. Ἐφεδρεία πυροβολικοῦ ἐκαλεῖτο κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 1800—1870 ὀργανικὴ μονὰς τοῦ πυροβολικοῦ μὴ συμμετέχουσα τοῦ ἀγῶνος ἀπ' ἀρχῆς, δηλαδὴ ἀπὸ τῆς φάσεως τῆς παρασκευῆς, ἀλλὰ διαφυλαττομένη διὰ τὴν φάσιν τῆς ἀποφασιστικῆς ἐπιθέσεως· τοῦτο διότι τὸ δραστικὸν βεληνεκὲς τῶν λείων ἐμπροσθογεμῶν πυροβόλων δὲν ἦτο μεῖζον τῶν 500 μέτρων, συνεπῶς ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ διαθέσιμον πυροβολικὸν εἰς χεῖρας τοῦ ἀρχηγοῦ, ἵνα ταχθῇ κατὰ τὴν φάσιν τῆς ἀποφασιστικῆς ἐπιθέσεως εἰς ἐγγυτάτην ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ ἐκλεγέντος σημείου προσβολῆς, δεδομένου ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὸ ἐν τάξει πυροβολήσεως πυροβολικὸν δὲν ἦτο διαθέσιμον διὰ πᾶσαν ἀποστολήν. Ἡ ἐφεδρεία πυροβολικοῦ ὠργανώθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος καὶ ἐγένετο ἀμέσως ἀποδεκτὴ ὑφ' ὅλων τῶν στρατῶν τῆς Εὐρώπης. Ἐν Γερμανίᾳ, ἐπειδὴ ἡ αὔξησις τοῦ βεληνεκοῦς, κατὰ τὰς βελτιώσεις, δὲν ἦτο πολὺ μεγάλη, ἡ ἐφεδρεία πυροβολικοῦ ἐτηρήθη μέχρι τοῦ 1869, ὁπότε κατηργήθη, τῇ εἰσηγήσει τοῦ στρατηγοῦ Hindersin, τοῦ ἀναδιοργανωτοῦ τοῦ πρωσσικοῦ πυροβολικοῦ μετὰ τὸν Αὐστροπρωσσικὸν πόλεμον τοῦ 1866, διότι, ἀφ' ἑνὸς μὲν κατὰ τὸν πόλεμον ἐκεῖνον τὸ πυροβολικὸν ἐφεδρείας οὐδὲν ἀπέδωκεν, ἅτε μὴ ἀφιχθὲν σχεδὸν ποτὲ ἐγκαίρως ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, δεδομένου ὅτι κατὰ τὰς πορείας ἐτάσσετο πάντοτε εἰς τὴν οὐρὰν τῶν φαλάγγων, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, λόγῳ τῆς ἀπὸ τοῦ 1865 εἰσαγωγῆς ἐν Γερμανίᾳ τῶν ὀπισθογεμῶν αὐλακωτῶν πυροβόλων μεγάλης ἐνεργείας, εἶχε παύσει πλέον ὑφιστάμενος ὁ λόγος ὑπάρξεως πυροβολικοῦ ἀπρακτοῦντος μέχρι τῆς στιγμῆς τῆς ἀποφασιστικῆς ἐπιθέσεως (βλ. 6ην Ἐπιστολὴν τοῦ *Hohenlohe* περὶ τοῦ πυροβολικοῦ, 1884). Ἐν Γαλλίᾳ κατηργήθη τὸ πυροβολικὸν ἐφεδρείας τῷ 1873, ἤτοι μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1871 εἰσαγωγὴν ἐν αὐτῇ τοῦ ὀπισθογεμοῦς αὐλακωτοῦ πυροβόλου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν 1870—1916 ἐφεδρεία πυροβολικοῦ δὲν ὑπῆρχεν εἰς οὐδένα στρατόν. Ἀπὸ τοῦ τελευταίου ὅμως Παγκοσμίου πολέμου καὶ ἐντεῦθεν ἤρχισαν ὀργανούμεναι *ἐφεδρεῖαι πυροβολικοῦ*, ἀλλ' οὐδὲ πόρρωθεν προσομοιάζουσαι πρὸς τὰς παλαιὰς τοῦ 1800—1870, καθόσον αἱ σύγχρονοι (βλ. Διδασκαλ. Μεγαλ. Μονάδων, Γαλ. 1921, Ἑλλην. 1923 § 62) οὔτε ὀργανικὴν μονάδα ἀποτελοῦσιν, οὔτε χαρακτηρίζονται τοιαῦται λόγῳ τοῦ χρόνου τῆς χρησιμοποιήσεώς των, ὡς συνέβαινεν εἰς τὰς παλαιάς, ἀλλὰ τηροῦνται εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἀρχηγοῦ, διαθέτοντος συνήθως ταύτας ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος. Σήμερον *ἐφεδρεῖαι πυροβολικοῦ* καλοῦνται αἱ μονάδες πυροβολικοῦ, αἱ μὴ ἀνήκουσαι ὀργανικῶς εἰς μεραρχίας ἢ σώματα στρατοῦ, ἀλλὰ τιθέμεναι ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς τοῦ ἀρχιστρατήγου· τοιαῦται δ' εἶναι ἐκ παντὸς διαμετρήματος πυροβόλων, ἰδίᾳ ὅμως τῶν πολὺ βαρέων, διατιθέμεναι ἀναλόγως τῶν ἑκάστοτε ἀναγκῶν εἰς τὰς στρατιὰς ἢ τὰ σώματα στρατοῦ, περιερχόμεναι ὅμως καὶ πάλιν ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς τοῦ ἀρχιστρατήγου εὐθὺς μόλις περαιωθῇ ὁ λόγος δι' ὃν παρεχωρήθησαν· συνεπῶς ὑπάρχουσι σήμερον μονάδες πυροβολικοῦ ἐφεδρείας συμμετέχουσαι εἰς τὸν ἀγῶνα εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, τιθέμεναι μάλιστα ἐνίοτε ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν μεράρχων.

Ἐφεδρεία ἱππικοῦ. Ἱππικὸν ἐφεδρείας ἐκαλεῖτο κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 1750—1870 τὸ βαρὺ ἱππικόν, τὸ μὴ χρησιμοποιούμενον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τοῦ ἀγῶνος, ἀλλὰ διαφυλασσόμενον ἄθικτον καὶ συμπαγὲς διὰ τὴν τελικὴν ἀποφασιστικὴν ἐνέργειαν. Ἦτο δ' ὁ προορισμὸς οὗτος λογικώτατος, λόγῳ τῆς ἐκτάκτου ὑπεροχῆς τοῦ ἱππικοῦ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ὅπλων, ἰδίως μάλιστα ἐπὶ τῶν ἐποχῶν τοῦ Μεγάλου Φρειδερίκου καὶ τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος. Ἀλλ' ἀφ' ἧς ἐποχῆς τὸ ἱππικὸν ἔπαυσε πλέον τοῦ νὰ κρατῇ τὰ σκῆπτρα ἐν τῇ μάχῃ, δηλαδὴ ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ ὀπισθογεμοῦς αὐλακωτοῦ ὁπλισμοῦ, ἡ τήρησις ἱππικοῦ ἐφεδρείας ἐκρίθη πλέον περιττή, δι' αὐτὸ πρώτη ἡ Γερμανία κατήργησε τῷ 1869 τὴν ἐφεδρείαν ἱππικοῦ, ὡς κατήργησε κατὰ τὴν ἰδίαν ἐκείνην ἐποχὴν καὶ τὴν ἐφεδρείαν πυροβολικοῦ, ἐξαλείψασα τελείως τὸν ὅρον *ἐφεδρεία*, διότι σπανίως ἀρχηγός τις ἀποφασίζει νὰ πέμψῃ πρὸς τὰ ἐμπρὸς σῶμα φέρον τὸ ὄνομα τοῦτο (βλ. 2αν ἐπιστολὴν τοῦ *Hohenlohe* περὶ τοῦ ἱππικοῦ, 1883). Μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1870 κατήργησε καὶ ἡ Γαλλία τὸ ἱππικὸν ἐφεδρείας. Τοῦθ' ὅπερ συμβαίνει μὲ τὰς συγχρόνους ἐφεδρείας πυροβολικοῦ, συμβαίνει καὶ μὲ τὰς συγχρόνους ἐφεδρείας ἱππικοῦ. Σήμερον ἐφεδρεῖαι ἱππικοῦ καλοῦνται αἱ μονάδες ἱππικοῦ, αἱ μὴ ἀνήκουσαι ὀργανικῶς εἰς μεραρχίας ἢ σώματα στρατοῦ, ἀλλ' αἱ τιθέμεναι ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς τοῦ ἀρχιστρατήγου· τοιαῦται δ' εἶναι αἱ μεραρχίαι ἱππικοῦ αἱ χρησιμοποιούμεναι διὰ τὴν *ἔρευναν*.

Γενικαὶ ἐφεδρεῖαι. Σήμερον, πλὴν τῶν ἄνω μνησθεισῶν ἐφεδρειῶν πυροβολικοῦ καὶ ἱππικοῦ, ὑπάρχουσι καὶ ἐφεδρεῖαι *πεζικοῦ*, *μηχανικοῦ*, *βαρέων ἁρμάτων*, *ἀεροπλοΐας*, πρὸς δὲ καὶ *ὑπηρεσιῶν*, ὡς π. χ. ὑγειονομικῆς, τηλεγραφικῆς κλπ. (βλ. Διδασκαλ. Μεγάλ. Μονάδων, Γαλλ. 1921, Ἑλλην. 1923 § 61 καὶ 62), ἀλλ' ἅπασαι οὐχὶ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς διαφυλάξεως, ἀλλ' ὑπὸ τὴν τῆς διαθέσεως ὑπὸ μόνον τοῦ ἀρχιστρατήγου, συνεπῶς ὑπὸ τὴν ἔννοιαν καὶ τῆς ἐν ἀνάγκῃ ἀπ' ἀρχῆς τοῦ ἀγῶνος χρησιμοποιήσεώς των.

Ἐφεδρεία προφυλακῶν. Περὶ τῆς ἐφεδρείας ταύτης βλ. λ. *προφυλακαί*.

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

— *[Ναυτ.]* Καλεῖται *ἐφεδρεία* ἀριθμός τις ναυτικῶν μονάδων, ἃς ὁ ναύαρχος κρατεῖ ἔξω τοῦ πεδίου τῆς ναυμαχίας, ὅπως τὰς ἔχῃ εἰς τὴν διάθεσίν του πρὸς χρησιμοποίησίν των κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ ἀγῶνος. Κλασσικὸν παράδειγμα χρησιμοποιήσεως ναυτικῆς ἐφεδρείας παρέσχεν εἰς τὴν ναυτικὴν ἱστορίαν ὁ Φιλιππίνο Δόρια κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς *Ἀμάλφι* (βλ. λ.).

Σ. Ε. Λ.

ἐφεδρεύω· εἶμαι ἔφεδρος, ἑδρεύω, κάθημαί που οἱονεὶ ἀναπαυόμενος καὶ ἕτοιμος πρὸς δρᾶσιν.

ἐφεδρίζω· παίζω τὴν παιδιὰν *ἐφεδρισμόν*, καθ' ἣν ὁ ἡττηθεὶς ἐβάσταζε τὸν νικήσαντα ἐπὶ τῶν νώτων· || κάθημαι, φέρομαι ἐπὶ τῶν νώτων τοῦ ἡττηθέντος.

ἐφεδρικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐφεδρείαν, ὁ τῆς ἐφεδρείας: «ἐφεδρικὸν στράτευμα», τὸ ἐφεδρεῦον, τὸ ἕτοιμον νὰ δράσῃ ὅταν κληθῇ· «ἐφεδρικαὶ ἡλικίαι» αἱ ἀνήκουσαι εἰς τὴν ἐφεδρείαν.

ἐφεδρίνη (ἡ) (Ephedrinum) *[Φαρμακ.]*. Εἶναι τὸ μεθ' ὑδροχλωρίου ἅλας τοῦ ἀλκαλοειδοῦ τοῦ φυτοῦ *ἐφέδρα ἡ κοινὴ* (Ephaedra vulgaris). Ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν σύνθεσιν $C_{10}H_{15}NO.HCl$, ἀποτελεῖ δὲ κρυστάλλους λευκοὺς σταθεροὺς τηκομένους εἰς 215°. Ἡ ἐφεδρίνη παρουσιάζει δρᾶσιν ἀνάλογον πρὸς τὴν τῆς ἀδρεναλίνης, εἶναι ὅμως ἐξ ἴσου ἐνεργὸς τόσον ἐσωτερικῶς λαμβανομένη, ὅσον καὶ ὑποδορίως ἐγχυνομένη. Ὑψοῖ τὴν πίεσιν τοῦ αἵματος, αὐξάνει τὴν καρδιακὴν δραστικότητα, συστέλλει τὰ ἀγγεῖα, διεγείρει τὸ ἀναπνευστικὸν κέντρον καὶ διαστέλλει τοὺς βρόγχους καὶ τὰς κόρας τῶν ὀφθαλμῶν. Τὰ διαλύματα τῆς ἐφεδρίνης εἶναι σταθερὰ καὶ δύνανται νὰ ἀποστειρωθῶσι, ἡ δὲ τοξικότης των εἶναι μικροτέρα τῆς ἀδρεναλίνης. Ἡ ἐφεδρίνη ἐνδείκνυται κυρίως κατὰ τοῦ βρογχικοῦ ἄσθματος, εἶτα ἐπὶ κυκλοφοριακῆς ἐξασθενήσεως. Ὁμοίως ἐνδείκνυται διὰ τὴν θεραπείαν τῆς δυσπνοίας τῆς προκαλουμένης ὑπὸ παλαιοῦ ἐμφυσήματος, εὑρίσκει δὲ ἐφαρμογὴν πρὸς θεραπείαν ῥινο-λαρυγγολογικῶν παθήσεων καὶ ἐν τῇ ὀφθαλμολογίᾳ ὡς μυδριατικὸν διαγνωστικόν, μὴ προκαλοῦν πρακτικῶς ἀνωμαλίαν τῆς προσαρμογῆς.

Κ. Γ. Μ.

ἐφεδρισμὸς (ὁ) *[Ἀρχ.]*. Ἀρχαία παιδιά, λεγομένη ἄλλως καὶ *ἐφεδριασμός*, καθ' ἣν ἐτίθετο εἰς ἀπόστασίν τινα λίθος, δίορος καλούμενος, ὃν οἱ παίζοντες προσεπάθουν νὰ πλήξουν καὶ ἀνατρέψουν

Digitized by Google

δι' ἑτέρου λίθου ἢ σφαίρας. Ὁ ἡττώμενος, ἤτοι ὁ ἀποτυγχάνων εἰς τὴν πλῆξιν τοῦ διόρου, ὑπεχρεοῦτο νὰ ἄρῃ ἐπὶ τῶν νώτων τὸν νικητήν, ἐφεδριστῆρα ἐπικαλούμενον, καὶ νὰ φέρῃ αὐτὸν μέχρι τοῦ διόρου. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦτο ὁ ἐφεδριστὴρ ἐκάλυπτε διὰ τῶν παλαμῶν του τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἡττηθέντος, ὅστις ὑπεχρεοῦτο οὕτω διὰ κλειστῶν ὀφθαλμῶν ν' ἀνεύρῃ βαδίζων τὸν δίορον. Τινὲς συγχέουν τὸν ἐφεδρισμὸν πρὸς τὴν παιδιὰν ἐν κοτύλῃ, ἀλλ' εἶναι βέβαιον ὅτι αὕτη διαφέρει τοῦ ἐφεδρισμοῦ, ὅστις ἄλλως τε εἶχε πολλὰς παραλλαγὰς καὶ ποικίλους συνδυασμούς. Ὁ ἐφεδρισμὸς ἐπαίζετο μεταξὺ ἀνδρῶν ἢ μεταξὺ γυναικῶν· σπανίως δ' οἱ παῖκται ἀπετελοῦντο καὶ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Ἡ παιδιὰ φέρεται ἀπεικονισμένη ἐπὶ ἀρχαίων ἀγγείων, ἐπὶ συμπλεγμάτων ἐξ ὀπτῆς γῆς ἢ καὶ ἐπὶ τοιχογραφιῶν. Οὕτως ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Βερολίνου ὑπάρχει ἀττικὴ οἰνοχόη, ἐφ' ἧς ζωηρότατα ἀπεικονίζεται ὁ ἐφεδρισμός. Εἰς τὸν ἐπὶ τοιχογραφίας τῆς Πομπηίας σῳζόμενον παίζουν δύο Μαινάδες μετὰ Σατύρου. Αἱ ἐξ ὀπτῆς γῆς παραστάσεις προέρχονται κυρίως ἐξ Ἑλλάδος, Ἰταλίας καὶ Κυρηναϊκῆς. Αἱ γυναῖκες ἐφεδριστῆρες παρίστανται μὴ κρατοῦσαι τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ἡττηθείσης. Ὁ ἐφεδρισμὸς προσομοιάζει πρὸς τὰς καὶ σήμερον παιζομένας ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀλλαχοῦ παιδιὰς ἀμάδες, καβάλλες, μηλαράκια κλπ. Σ. Γ. Σ.

Ἐφεδρισμός.
[Τερρακότα ἐκ Τανάγρας, ἀνακειμένη ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Πετρουπόλεως.]

ἔφεδρος (ὁ, ἡ)· ὁ καθήμενος πλησίον τοῦ μαχητοῦ καὶ ἕτοιμος νὰ ἀντικαταστήσῃ ἢ βοηθήσῃ αὐτόν, ὁ ξεκούραστος στρατιώτης· ‖ ὁ ἀνήκων εἰς τὴν ἐφεδρείαν τοῦ στρατοῦ, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸν *κληρωτόν*.

—*[Στρατολογ.]* Ἔφεδρος καλεῖται στρατολογικῶς ὁ ἀνὴρ ὁ ἀνήκων εἰς τὴν *ἐφεδρείαν* (βλ. λ. *[Στρατολογ.]*) τοῦ στρατοῦ. Ἔφεδροι ὑπάρχουσι πολλῶν εἰδῶν, ὡς π. χ. ἔφεδροι ὁπλῖται, ἔφεδροι μάχιμοι ἀξιωματικοί, ἔφεδροι ἰατροί, κτηνίατροι, φαρμακοποιοί, ἔφεδροι τεχνῖται κλπ. (βλ. λ. *στρατολογία*). Περὶ τῆς *σχολῆς ἐφέδρων ἀξιωματικῶν* καὶ περὶ τῆς ἐν γένει μορφώσεως τῶν ἐφέδρων ἀξιωματικῶν βλ. λ. *Ἑλλὰς [Στρατ.]*. —Ω.

—*[Γυμν.]* Ἐν τῇ πάλῃ καὶ τοῖς λοιποῖς ἀγωνίσμασιν, ἐν οἷς διαγωνίζονται πρὸς ἀλλήλους δύο ἀντίπαλοι, τὰ μὲν ζεύγη ὁρίζονται πρότερον διὰ κληρώσεως, οἱ δὲ νικηταὶ ἑκάστου ζεύγους ὀφείλουν νὰ ἐπαναλάβουν τὸν ἀγῶνα πρὸς τοὺς νικητὰς τῶν ἄλλων ζευγῶν, ἐνεργουμένης ἐπαναληπτικῆς κληρώσεως. Κατὰ τὴν κλήρωσιν, τήν τε πρώτην τῶν ἀθλητῶν ἁπάντων καὶ τὴν ἐπαναληπτικὴν τῶν διαφόρων νικητῶν πρὸς ἀποτέλεσιν νέων ζευγῶν, οἱ μὴ συναφθέντες ὑπὸ τοῦ κλήρου μετ' ἄλλου ἀνταγωνιστοῦ κατ' ἐκείνην τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνταγωνιστῶν εἶναι περιττός, καλοῦνται, ὡς καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, *ἔφεδροι*. Οἱ τοιοῦτοι ἀσύναπτοι μείναντες ἀθληταὶ ἀπαλλάσσονται μὲν τοῦ πρώτου, τοῦ προκριματικοῦ οὕτως εἰπεῖν ἀγῶνος, δύνανται δὲ νὰ εὐνοηθῶσιν ὑπὸ τῆς τύχης καὶ δεύτερον καὶ τρίτον ὁπωσδήποτε δ' ἔχουν τὸ πλεονέκτημα ν' ἀντιτάσσωνται ἀκμαῖοι πρὸς κεκμηκότας. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

—**ἔφεδροι** *ἄγκυραι [Ναυτ.]*. Καλεῖται οὕτω (κοιν. *ἄγκουρα τοῦ παρεξαρτιοῦ*, γαλλ. ancre de veille, ἀγγλ. sheet anchor) ζεῦγος ἀγκυρῶν τοποθετουμένων ἀνὰ μίαν ἑκατέρωθεν, κατὰ τὰς πλευρὰς τοῦ πλοίου καὶ ἐπὶ τῶν παρεξαρτίων. Χρησιμοποιοῦνται ἐν κακοκαιρίᾳ, ἰδίως ὅταν τὸ πλοῖον σύρῃ τὰς ποντισμένας ἐπωτιδίους, ποντίζονται, εἴτε ὡς «μόλυβδος βολίδος» (βλ. λ. *ἄγκυρα*), εἴτε δι' ἐκτάσεως τῇ βοηθείᾳ τῆς ἀκάτου, πρὸς ἐξασφάλισιν μεγαλυτέραν τῆς ἀγκυροβολίας. Σ. Ε. Λ.

ἐφεκτικός, —ή, —όν· ὁ ἐπέχων, ὁ μὴ ἀποφασίζων, ὁ διστάζων νὰ εἴπῃ γνώμην περί τινος, ἐπιφυλακτικός· ‖ **ἐφεκτικοὶ** (οἱ) ὡς οὐσιαστ. (βλ. κατωτ.).—Ἐπίρρ. **ἐφεκτικῶς**.

—*[Φιλοσ.]* Οὕτως ἐκλήθησαν οἱ ἀρχαῖοι *σκεπτικοί*, οἱ ὁποῖοι, φρονοῦντες ὅτι εἶναι ἀδύνατος ἡ γνῶσις τῶν πραγμάτων καὶ ὅτι πάσης κρίσεως ὑπάρχει καὶ ἡ ἀντίθετος, ἐπιφέρουσα οὕτω ποικιλίαν καὶ σύγχυσιν γνωμῶν, ἐξ ἧς οὐδὲν δύναται ἐξυπηρετικὸν τῆς ἀληθείας νὰ ἐξαχθῇ, συνίστων τὴν *ἐποχήν*, τὴν ἐπιφύλαξιν τουτέστι τῆς κρίσεως διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς ὡς ἰδεώδους τοῦ σοφοῦ προβαλλομένης ἀταραξίας.

Ἐφὲλ (Eiffel)· βλ. *Ἀϊφελ*.

ἐφελκίδωσις,—εως (ἡ)· ὁ σχηματισμὸς ἐφελκίδος: «*ἡ ἐφελκίδωσις τοῦ ἕλκους,—τοῦ τραύματος*».

ἐφελκίς, —ίδος (ἡ)· ἡ ἐπὶ ἕλκους ἢ τραύματος σχηματιζομένη ἐσχάρα, κοιν. *κρούστα*.

—*[Ἰατρ.]* Αἱ *ἐφελκίδες* εἶναι συγκρίματα προερχόμενα ἐξ ἀποξηράνσεως ὀρωδῶν, πυωδῶν καὶ αἱματηρῶν ἐκκρίσεων. Αἱ ἐφελκίδες σχηματίζονται ἐπὶ τραυματικῶν ἐπιφανειῶν, διαβρώσεων, ἐξελκώσεων ἢ ἐκ ῥήξεως φυσαλλίδων, πομφολύγων, φλυκταινῶν. Εἶναι διαφόρου μεγέθους (ἀπὸ κεφαλῆς καρφίδος μέχρι νικελίνου πενταλέπτου), διαφόρου συστάσεως (μαλθακαί, λιπαραί, λεπταί, παχεῖαι, προσπεφυκυῖαι) καὶ διαφόρου χρώματος (κίτριναι, αἱματηραί, λευκαί, ὑπομέλαιναι). Οἱ χαρακτῆρες οὗτοι τὰς καθιστῶσιν ἰδιαζούσας καὶ ἐνίοτε παθογνωμονικὰς εἰς ὡρισμένας παθήσεις, ὡς π. χ. ἐφελκίδες κηρίου (κίτριναι), ἐκζέματος (εὔθρυπτοι), ῥυπίας συφιλιδικῆς (παχεῖαι) κ.ο.κ. Αἱ ἐφελκίδες δὲν σχηματίζονται ἐπὶ βλεννογόνων καὶ ὑγρῶν ἐπιφανειῶν. Ἐνίοτε συνδυάζονται μετὰ λεπίων (π. χ. αἱ παχεῖαι λεπιδοεφελκίδες τῶν ἐκζεματιδῶν). Ἐν τούτοις εἶναι στοιχεῖαι αὐτόνομα καὶ δέον νὰ μὴ συγχέωνται πρὸς τὰ λέπια ἢ τὰς ὑπερκερατιάσεις. Ν. Ν. Δ.

ἐφέλκυσις, —εως (ἡ)· προσέλκυσις, τράβηγμα.

ἐφελκυσμὸς *[Μηχαν.]*· βλ. λ. *ἀντοχὴ* (τ. Δ' σ. 950α') καὶ *ἑλκυσμός*.

ἐφελκυστικός,—ή, — όν· ὁ ἐφελκύων, ὁ σύρων πρὸς ἑαυτόν: «*οἱ ἐφελκυστικοὶ τοῦ ν τύποι*», οἱ προσλαμβάνοντες τὸ ν τύποι· ‖ καὶ παθητικῶς: «*τὸ ἐφελκυστικὸν ν*», τὸ ἐφελκυόμενον ν. — Ἐπίρρ. **ἐφελκυστικῶς**.

—*[Γραμματ.]* Βλ. *εὐφωνικὸν ν*.

ἐφελκύω καὶ **ἐφέλκω**, ἀόρ. *ἐφείλκυσα—ἐφειλκύσθην*· ἑλκύω, σύρω πρὸς ἐμαυτόν, τραβῶ μὲ τὸ μέρος μου: «*ἐφείλκυσε τὴν προσοχήν μου*» μὲ ἔκαμε νὰ προσέξω.

—*[Ναυτ.]* *Ἐφελκύω* (κοιν. *σέρνω κατόπι*, γαλλ. avoir à la train, ἀγγλ. to tow) σημαίνει σύρω ὀπίσω μου. Διαφέρει τοῦ ῥυμουλκῶ, χρησιμοποιουμένου μόνον ἐπὶ πλοίου ἐφελκομένου, ἐνῷ τὸ ἐφέλκω χρησιμοποιεῖται πάντοτε ἄλλοτε· δι' ὃ κακῶς λέγεται λ. χ. *ῥυμουλκῶ σκοπόσημον*, ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ *ἐφέλκω σκοπόσημον, ναυάγια* κλπ. Σ. Ε. Λ.

ἔφελξις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἕλκειν, ἕλξις, ἕλκυσις.

—*[Μηχανολ.]* Βλ. *ἑλκυσμός*.

ἐφέντης (ὁ)· λέξις τουρκικὴ (ἐκ τοῦ ἑλλην. *αὐθέντης*) σημαίνουσα: κύριος, κάτοχος. Εἶναι τίτλος διδόμενος εἰς τοὺς ἀνωτέρους Μουσουλμάνους θεολόγους, τοὺς διανοουμένους καὶ τοὺς ἐν γένει λαϊκοὺς πολιτικοὺς ὑπαλλήλους καὶ εἰς τοὺς στρατιωτικοὺς ἄλλοτε μέχρι τοῦ βαθμοῦ συνταγματάρχου. Οἱ ἀγνοοῦντες ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν ἐλέγοντο *ἀγᾶ* (ἀγάδες), μανθάνοντες ὅμως γράμματα ἐπετύγχανον τὴν ἔκδοσιν αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος διδόντος εἰς αὐτοὺς τὸ δικαίωμα νὰ φέρωσι τὸν τίτλον ἐφέντης.

Ἐφέντης τῆς Κωνσταντινουπόλεως (Ἰστανμπὸλ ἐφέντισι) ἐλέγετο εἰς παλαιοτέρους χρόνους ὁ ἱεροδικαστὴς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς ἔχων μεγάλην ἰσχύν. Ὁ τίτλος *ἐφέντη* ἐδίδετο καὶ εἰς τὰς γυναῖκας τῆς ἀνωτέρας κοινωνίας, προστιθέμενος εἰς τὸ *χανοὺμ* (*χανοὺμ ἐφέντη*, π. χ. Ἰκμπὰλ χανοὺμ ἐφέντη). Ν. Μ.

Ἐφέντης. —1) ***Νικόλαος***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Κάσου καὶ πλοιοκτήτης μικροῦ βρικίου. Ἐξοπλίσας αὐτὸ ἐπολέμησεν εἰς Κρήτην καὶ ἐναντίον τῶν μικρασιατικῶν παραλίων. Τῷ 1824 τὸ πλοῖόν του συνετρίβη εἰς Κάσον, αὐτὸς δὲ κατελθὼν εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα μετέσχεν ἀπὸ τοῦ 1824 εἰς διαφόρους τοῦ Αὐστριακοῦ ναυάρχου, ἥτις ὅμως δὲν ἐγένετο. Τῷ 1827 ὁ Ἐφέντης ἐπέδραμεν ἐναντίον τῆς Σύρου καὶ κατώρθωσε νὰ ληστεύσῃ μικρὰ πλοιάρια, συλληφθεὶς ὅμως ὑπὸ πλοίων γαλλικῶν, ἐδικάσθη καὶ κατεδικάσθη εἰς Μασσαλίαν. Τῷ 1830 ἔτυχε χάριτος, ἐπανελθὼν δὲ εἰς Ἑλλάδα ἀποκατεστάθη εἰς Ναύπλιον. —2) ***Παναγιώτης***. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ὅστις νεώτατος ἔλαβε μέρος εἰς διαφόρους μάχας ἐν Κρήτῃ καὶ κατόπιν ἐν Πελοποννήσῳ. Διετέλεσεν ἐπὶ Ὄθωνος ἀνώτερος οἰκονομικὸς ὑπάλληλος, καὶ ἀπέθανε τῷ 1870. Γ. Δ. Κ.

Ἐφεντσουκοὺρ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ τουρκικοῦ νομοῦ Σμύρνης, ἐντὸς μικρᾶς κοιλάδος τοῦ ΝΔ τῆς Σμύρνης πρὸς τὴν χερσόνησον τῆς Ἐρυθραίας ἐκτεινομένου ὄρους Κυζὺλ - ντὰγ (Ἐρυθροῦ ὄρους) εἰς ὕψος 654 μ. Οἱ Μουσουλμᾶνοι τῆς κοιλάδος ταύτης καὶ τοῦ ὄρους δὲν φαίνονται τουρκικῆς καταγωγῆς. Ἔχουσιν ἀνάστημα ὑψηλόν, πρόσωπον ἐπίμηκες, συμπεριφέρονται δὲ ὡς ζεϊμπέκηδες. Ν. Μ.

ἐφεξῆς· ἐπίρρ. ἀντὶ τοῦ *ἐξῆς*, ἀκολούθως, ἐχομένως, κατὰ τάξιν, κατὰ σειράν: «*καὶ οὕτως ἐφεξῆς*».

— **ἐφεξῆς** ***ἀριθμοὶ*** *[Μαθημ.]*. Καλοῦνται οὕτω δύο ἀριθμοί, ὅταν ἡ διαφορὰ αὐτῶν ἰσοῦται πρὸς τὴν μονάδα.

— **ἐφεξῆς** ***γωνίαι*** *[Μαθημ.]*· βλ. λ. *γωνία*.

ἐφὲς (τουρκ. *ἐφὲ* κατὰ συγκοπὴν ἐκ τοῦ *ἐφέντη*)· λέξις ἐν χρήσει εἰς τὸ τουρκικὸν γλωσσικὸν ἰδίωμα τῶν *ζεϊμπέκων* τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Σμύρνης ἀντὶ τοῦ *ἀγᾶ*. Ν. Μ.

ἐφεσείων, —ουσα, —ον· μετχ. ἐνεστ. ὡς ἀπὸ ῥήματος *ἐφεσείω*· ὁ ἐνεργῶν ἔφεσιν τῆς ἀποφάσεως τοῦ δικαστηρίου, ὁ ἐφεσιβάλλων.

ἐφεσιβάλλω· κάμνω ἔφεσιν, ἐκκαλῶ τὴν ἀπόφασιν κατωτέρου δικαστηρίου ἐνώπιον ἀνωτέρου δικαστηρίου.

ἐφεσίβλητος (ὁ, ἡ),—ον· (τό)· ὁ καθ' οὗ δύναται νὰ γίνῃ ἔφεσις.

ἐφέσιμος (ὁ, ἡ),—ον (τό)· ὁ ὑποκείμενος εἰς ἔφεσιν: «*ἐφέσιμος ἀπόφασις*», ἡ ἀπόφασις ἡ ὁποία δύναται νὰ ἐκκληθῇ ἐνώπιον ἀνωτέρου δικαστηρίου.

Ἐφεσιομάγνης, ***Ἄνθιμος***. Πρωτοψάλτης ἐν Μαγνησίᾳ τῆς Ἐφέσου, Ἰθάκῃ καὶ Μεσολογγίῳ, ἔνθα ἀπεβίωσε τῷ 1879. Ἦτο ἐγκρατὴς καὶ τῆς ξένης μουσικῆς, χειριζόμενος καὶ διάφορα μουσικὰ ὄργανα. Ἐμελοποίησε πλεῖστα μαθήματα, ὧν ἡ ἔκδοσις, ἀποτελούντων τετράτομον συλλογήν, ἐνεκρίθη ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς συνόδου τῆς Ἑλλάδος. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

Ἐφέσιος, ***Πέτρος***. Λόγιος καὶ μουσικός, γνώστης τοῦ τε ἀρχαίου στενογραφικοῦ συστήματος τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, τοῦ νέου τοιούτου, ὡς καὶ τῆς ξένης μουσικῆς. Λόγῳ τῆς μεγάλης αὐτοῦ μουσικῆς ἱκανότητος, προσελήφθη ὡς διδάσκαλος τῆς Ἡγεμονικῆς σχολῆς τοῦ Βουκουρεστίου, ἔνθα καὶ ἀπεβίωσε τῷ 1840. Ἐν Βουκουρεστίῳ διαμένων κατεσκεύασεν ἐκ μητρῶν τὰ στοιχεῖα τῶν μουσικῶν χαρακτήρων τοῦ νέου γραφικοῦ συστήματος τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, δι' ὧν ἐξέδωκε τὸ πρῶτον (1820) διὰ τοῦ τύπου ἐν τῷ ἐν Βουκουρεστίῳ νεοσυστάτῳ τυπογραφείῳ τὸ πρωτότυπον «Ἀναστασιματάριον», εἶτα δὲ τὸ πρωτότυπον σύντομον «Δοξαστάριον» Πέτρου Λαμπαδαρίου τοῦ Πελοποννησίου, ἀμφότερα ἐξηγηθέντα εἰς τὸ νέον γραφικὸν σύστημα ἐκ τοῦ ἀρχαίου στενογραφικοῦ τοιούτου ὑπὸ Γρηγορίου πρωτοψάλτου. Ι.Χ.Κ.—Ν.Α.Χ.

ἐφέσιος,—α—ον· ὁ τῆς Ἐφέσου, ὁ ἐξ Ἐφέσου καταγόμενος, ὁ ἐν Ἐφέσῳ γενόμενος· ‖ *Ἐφέσιος* ὡς οὐσιαστ., ὁ κάτοικος τῆς Ἐφέσου.

— **ἐφεσία** ***ἑορτή***. Ἑορτὴ τὴν ὁποίαν ἐτέλουν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα οἱ κάτοικοι τῆς Ἐφέσου πρὸς τιμὴν τῆς πολιούχου αὐτῶν θεᾶς Ἀρτέμιδος. Ἡ ἑορτὴ αὕτη εἶχε τὸν χαρακτῆρα ἐθνικῆς πανηγύρεως τῶν Ἰώνων καὶ συνέρρεε κατ' αὐτὴν εἰς τὴν Ἔφεσον μέγα πλῆθος ἑορταστῶν ἐξ ὅλων τῶν ἰωνικῶν πόλεων τῆς μητροπολιτικῆς καὶ ἀσιατικῆς Ἑλλάδος. Ἦτο δηλαδὴ ἀνάλογος πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἑορτὴν τῶν Δωριέων, ἡ ὁποία ἐτελεῖτο ἐν Τριοπίῳ πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος. Ὁ μὴν κατὰ τὸν ὁποῖον ἐτελεῖτο ἡ ἐφεσία ἑορτὴ ἐκαλεῖτο Ἀρτεμισιών. Ἐλαμπρύνετο δι' ἀγώνων γυμνικῶν καὶ φιλολογικῶν, ὅπως ἄλλαι μεγάλαι ἑορταί, ἐνεῖχε δὲ καὶ πολιτικὸν χαρακτῆρα, διότι συνεζητοῦντο κατ' αὐτὴν ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν πόλεων διάφορα πολιτικὰ ζητήματα τοῦ ἰωνικοῦ κόσμου. Ἡ ἑορτὴ διετηρήθη καὶ κατὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους, ἀποβαλοῦσα ὅμως τὸν ἐθνικόν της χαρακτῆρα. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

— **Ἐφεσία** (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Ἐπίκλησις τῆς θεᾶς Ἀρτέμιδος, ἡ ὁποία ἐλατρεύετο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐν Ἐφέσῳ. Ἐπὶ τῆς βάσεως τοῦ ἀγάλματος τῆς, ὅπερ ἐφυλάσσετο ἐντὸς τοῦ μεγίστου ναοῦ της, ἦσαν κεχαραγμέναι μαγικαὶ λέξεις καλούμεναι *ἐφέσια γράμματα* (βλ. λ.). Ἡ Ἐφεσία Ἄρτεμις καὶ ἡ λατρεία της ἔχει καθαρῶς ἀσιατικὸν χαρακτῆρα καὶ φαίνεται ὅτι εἰσήχθη ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, ἡ δὲ προσπάθεια τῶν Ἑλλήνων ὅπως λάβῃ ἑλληνικὸν χαρακτῆρα διὰ τῶν ἀγώνων καὶ ἄλλων ἑλληνικῶν ἐθίμων, δι' ὧν ἐλάμπρυνον τὴν ἑορτήν της, δὲν ἴσχυσεν, ὅπως ἀλλοιώσῃ τὰ ἀσιατικὰ της γνωρίσματα. Ἡ λατρεία τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος μετεδόθη πολλαχοῦ τῆς Μ. Ἀσίας καὶ διὰ τῶν ἀποίκων Φωκαέων μετεφέρθη εἰς Μασσαλίαν. Ν. Α.

— **ἐφέσια** ***γράμματα*** *[Ἀρχ.]*. Μαγικαὶ ἐπῳδαὶ ἀποτελούμεναι ἀπὸ συλλαβὰς τινας καὶ λέξεις ἀκατανοήτους, καλούμεναι οὕτως, ἐπειδὴ ἔγιναν γνωσταὶ εἰς τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν κόσμον ἐκ τῆς Ἐφέσου, ἔνθα ἦσαν κεχαραγμέναι ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ ἀγάλματος τῆς Ἀρτέμιδος. Τὰ ἐφέσια

Digitized by Google

γράμματα ἐχαράσσοντο ἐπὶ πινακίδων ἐκ ξύλου ἢ δέρματος καὶ ἐκρεμῶντο ἐπὶ τοῦ στήθους, ἐχρησιμοποιοῦντο δὲ δι' ἐξορκισμοὺς καὶ ἄλλας μαγικὰς πράξεις. Ὁ Πλούταρχος ἀναφέρει ὅτι οἱ μάγοι συνίστων εἰς τοὺς δαιμονιζομένους νὰ ἀπαγγέλλουν τὰ ἐφέσια γράμματα χαμηλῇ τῇ φωνῇ. Μαρτυρεῖται ἐπίσης ὅτι ἐχρησιμοποιοῦντο ἐναντίον τῆς πανώλους. Αἱ συλλαβαὶ καὶ λέξεις ἐκ τῶν ὁποίων ἀπετελοῦντο δὲν ἦσαν πάντοτε αἱ αὐταί. Δύο περισωθέντες τύποι τῶν ἐφεσίων γραμμάτων ἔχουν ὡς ἑξῆς: 1) Ἄσκι. Κατάσκι, Λίξ, Τέτραξ, Δαμναμεύς καὶ 2) Βέδυ, Ζάμψ, Χθών, Πλῆκτρον, Σφίγξ, Κνάξβι, Χθύπτης, Φλέγμω Δρώψ. Ὁ δεύτερος τύπος ἔχει τοῦτο τὸ χαρακτηριστικόν, ὅτι περιέχει δὶς ὅλα τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου. Ἡ χρῆσις τῶν ἐφεσίων γραμμάτων φαίνεται ὅτι εἰσήχθη ἐκ τῆς Φρυγίας καὶ διεδόθη σὺν τῷ χρόνῳ εἰς ὅλον τὸν ἑλληνικὸν κόσμον καὶ εἰς τὴν Ῥώμην εἰς πλείστας παραλλαγάς. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

— Ἐφεσίους ἐπιστολή, πρὸς — *[Κ. Διαθ.]*. Μία ἐκ τῶν κανονικῶν ἐπιστολῶν τοῦ ἀποστόλου Παύλου, συγκαταλεγομένη μεταξὺ τῶν λεγομένων ἐπιστολῶν τῆς αἰχμαλωσίας ἢ τοῦ δεσμωτηρίου. Ἀφορμὴν εἰς τὴν ἀποστολὴν τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἔδωσαν εἰς τὸν Ἀπόστολον, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, εἰδήσεις περὶ ἐμφανίσεως ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῶν μερῶν ἐκείνων ἀπαρχῶν ἰουδαϊζούσης γνώσεως μὲ κίνδυνον διασπάσεως τῆς ἑνότητος τῆς Ἐκκλησίας τελείας καὶ παραγνωρίσεως τοῦ σωτηριώδους ἔργου τοῦ Ἰ. Χριστοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ χαρακτῆρος τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ. Ἐκ τῆς ἀφορμῆς δὲ ταύτης κατανοεῖται τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιστολῆς, ἥτις συνίσταται ἐκ τοῦ προοιμίου (α' 1.2), ἐκ τοῦ δογματικοῦ μέρους (α' 3—γ' 21), ἔνθα ἀναπτύσσεται ἡ διδασκαλία περὶ τῆς σωτηρίας ἐν Χριστῷ, ὅστις παρίσταται ὡς κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἐκ τοῦ παραινετικοῦ (δ' 1—στ' 20), ἔνθα ὁ ἀπόστολος παρέχει παραινέσεις πρὸς ἐπιδίωξιν τοῦ χριστιανικοῦ ἠθικοῦ ἰδανικοῦ, καὶ ἐκ τοῦ ἐπιλόγου (στ' 21—24), περιέχοντος προσωπικὰς εἰδήσεις καὶ τὴν εὐλογίαν. Πολλὰς συζητήσεις προὐκάλεσε τὸ ζήτημα περὶ τοῦ τίνες οἱ πρὸς οὓς ἀπευθύνεται ἡ ἐπιστολή, δεδομένου, ὅτι ἡ ἐν στίχῳ 1 φράσις ἐν Ἐφέσῳ ἐλλείπει ἐν τοῖς κώδ. Σ* καὶ Β*, ἦτο δὲ ἄγνωστος ἤδη καὶ εἰς τὸν Ὠριγένην καὶ εἰς τὸν Μ. Βασίλειον, ἐνῷ ὁ Μαρκίων καὶ κατ' αὐτὸν καὶ ὁ Harnack ἐνόμισαν, ὅτι πρόκειται περὶ τῆς ἀπολεσθείσης ἐπιστολῆς πρὸς Λαοδικεῖς. Κατὰ τὴν πιθανωτάτην ἔκδοχὴν πρόκειται περὶ ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς, ἣν ἔπεμψεν ὁ Παῦλος πρὸς τὰς ἐκκλησίας τῆς Ἐφέσου, δι' ὃ παρέμεινε μετὰ τὴν φράσιν τοῖς οὖσι (στ. 1) κενὸς χῶρος. Πρὸς τὴν ἔκδοχὴν δὲ ταύτην συμφωνεῖ καὶ ἡ γενικότης τοῦ περιεχομένου καὶ δὴ καὶ τοῦ τέλους τῆς ἐπιστολῆς, ἔνθα ἐλλείπουσιν οἱ συνήθεις ἐν ταῖς παυλείοις ἐπιστολαῖς ἀσπασμοί. Ὑπὲρ δὲ τῆς γνησιότητος τῆς ἐπιστολῆς, ἥτις ἠμφισβητήθη ὑπό τινων νεωτέρων διαμαρτυρομένων ἐξηγητῶν, συνηγοροῦσιν ὄχι μόνον παλαιόταται ἐξωτερικαὶ μαρτυρίαι διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, ἔτι δὲ καὶ αἱρετικῶν, ἀλλὰ καὶ ἐσωτερικοὶ λόγοι (ἰδέαι, γλωσσικὸς χαρακτὴρ καὶ ὕφος), ὧν ἕνεκεν ὑποστηρίζεται ἡ παύλειος καταγωγὴ αὐτῆς ὑπὸ πλείστων καὶ δὴ καὶ ἐπιφανῶν ἐρευνητῶν κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους (*B. Weiss, Haupt, Zahn, Harnack, Deissmann* κ.ἄ.). Τὰ ἄριστα ἐκ τῶν ὑπομνημάτων εἰς τὴν πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολὴν εἶναι ἐκ μὲν τῶν παλαιῶν τὰ τῶν Χρυσοστόμου καὶ Θεοδωρήτου, ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων τὰ τῶν Heule (β' ἔκδ. 1908). Klöpper (1891), Haupt (1902), Robinson (1903) καὶ Ewald (β' ἔκδ. 1910).

Ἔφεσις, —εως (ἡ)· ἡ διάθεσις τοῦ ἐφίεσθαι, ἐπιθυμία, βούλησις, θέλησις, ὄρεξις.

—*[Νομ.]* Βλ. *ἔνδικα μέσα* καὶ *στρατιωτικὴ ποιν. νομοθεσία*.

—*[Ἀττ. Δίκ.]* Κατὰ τὸν Πολυδεύκη (VIII 62) «ἔφεσις δὲ ἐστιν ὅταν τις ἀπὸ διαιτητῶν ἢ ἀρχόντων ἢ δημοτῶν ἐπὶ δικαστὴν ἐφῇ ἢ ἀπὸ βουλῆς ἐπὶ δῆμον ἢ ἀπὸ δήμου ἐπὶ δικαστήριον ἢ ἀπὸ δικαστῶν ἐπὶ ξενικῶν δικαστηρίων». Συνήθης ἔκφρασις ἦτο, ἔφεσιν ἀφεῖναι εἰς τὸ δικαστήριον ἢ εἰς τοὺς δικαστάς.

Ἔφεσις δὲν ἐπετρέπετο κατὰ τῶν ἀποφάσεων τοῦ δικαστηρίου τῶν Ἡλιαστῶν, οὔτε κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν διαιτητῶν δηλαδὴ τῶν ὑπὸ τῶν διαδίκων ἐκλεγομένων συμβιβαστῶν. Ἐπετρέπετο ὅμως ἔφεσις κατὰ τοῦ διαιτητοῦ ἐπὶ παραβάσει τῶν καθηκόντων του, ὅτε ἐπεβάλλετο εἰς αὐτὸν ἀτιμία. Ἡ ἔφεσις ἐπετρέπετο: 1) κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν δημοσίων διαιτητῶν ἐνώπιον τῶν Ἡλιαστῶν· 2) ἐπὶ ἀποφάσεως ἄρχοντος ἐπιβάλλοντος πρόστιμον (ἐπιβολή) ἢ ἀπορρίψαντος ἄνευ λόγου ἀγωγήν· 3) ἐπὶ τῆς διαψηφίσεως τῶν δημοτῶν «τοῖς δὲ ἀδίκως ἀποψηφισθεῖσιν ἔφεσιν εἰς τὸ δικαστήριον [εἶναι προσκαλουμένους τοὺς δημότας»· 4) κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν φονικῶν δικαστηρίων· 5) εἰς τὰς δίκας ἀπὸ συμβόλων. «Ἀθηναῖοι ἀπὸ συμβόλων ἐδίκαζον τοὺς ὑπηκόους», καθόσον εἰς Ἀθήνας ἐκρίνοντο κατ' ἔφεσιν πάντα τὰ δημόσια ἀδικήματα τῶν πολιτῶν τῶν συμμάχων πόλεων, ὡς ἐπίσης καὶ πολλαὶ δίκαι ἄνω τῶν 100 δραχμῶν πολλῶν συμμάχων ἐδικάζοντο κατ' ἔφεσιν ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τῶν Ἡλιαστῶν. Ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἀναφέρονται «ἔκκλητοι κρίσεις καὶ ξενικῶν δικαστηρίων ἀγωγαί», ἀσκούμεναι «ὅταν εἷς τῶν διχαζομένων ὑπονοῇ τὸν δικαστὴν παραδικάζει δι' ἔχθραν αὐτῶν ἢ φιλίαν τοῦ ἀντιδίκου καὶ ἕνεκα τούτου ἐκκαλεῖται ἕτερον δικαστήριον κοινὸν ἀμφοτέροις...» (Σχολ. Αἰσχίν. κατὰ Τιμάρχου 89).

Εἰς τὴν κατ' ἔφεσιν δίκην κατεβάλλετο παράβολον ἢ παραβόλιον, δὲν ἐγίνετο ὅμως νέα συζήτησις, οὔτε ἐπετρέπετο ἡ προσαγωγὴ νέων μαρτύρων ἢ ἰσχυρισμῶν, εἰσήγετο δὲ ἡ ἔφεσις εἰς τὸ δικαστήριον ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος, ὅστις ἔκρινεν ἐὰν ἔπρεπε νὰ τὴν εἰσαγάγῃ, ἐξετάζων τὰ παραδιδόμενα εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῶν διαδίκων ἐντὸς ἐσφραγισμένου ἐχίνου, «χωριστὰ τοῦ διώκοντος καὶ χωριστὰ τοῦ φεύγοντος». «Οὐκ ἔξεστι δ' οὔτε νόμοις οὔτε προσκλήσεσιν οὔτε μαρτυρίαις, ἀλλ' ἢ ταῖς παρὰ τοῦ διαιτητοῦ χρῆσθαι ταῖς εἰς τοὺς ἐχίνους ἐμβεβλημέναις». Μ. Π. Ε.

— *[Ἐκκλησ. Δίκ.]* Ἔφεσις εἶναι τὸ ἔνδικον μέσον, δι' οὗ ὁ καταδικασθεὶς προσβάλλει πρὸ τοῦ δευτεροβαθμίου δικαστηρίου τὴν ἀπόφασιν τοῦ ὑποδεεστέρου δικαστηρίου, ὡς μὴ σύμφωνον πρὸς τοὺς κανόνας καὶ τοὺς νόμους. Τοιαύτη δ' εἶναι ἡ ἀπόφασις, ἡ ἐσφαλμένως ἢ ἕτερον κανόνα ἐφαρμόσασα ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως, ἡ ἀπαγγείλασα ποινὴν μὴ ἐπιτρεπομένην ἢ ὑπεράγαν αὐστηράν, ἢ ἐσφαλμένως κρίνασα τὰς ἀποδείξεις.

Ἐφέσει ὑπόκεινται ἐν τῇ παρ' ἡμῖν αὐτοκεφάλῳ Ἐκκλησίᾳ αἱ μὴ τελεσίδικοι γενόμεναι ἀποφάσεις τῶν ἐπισκοπικῶν δικαστηρίων, αἱ καταδικάσασαι κληρικόν: α') εἰς μείζονα τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν ἀργίαν ἀπὸ πάσης ἱεροπραξίας μετὰ στερήσεως τῶν ἀπὸ τῆς ἐφημερίας δικαιωμάτων ἢ ἄνευ τοιαύτης, β') εἰς στέρησιν μισθοῦ μετ' ἀργίας ἢ ἄνευ τοιαύτης καὶ γ') μοναχὸν εἰς σωματικὸν περιορισμόν. Τοὐναντίον δὲν ὑπόκεινται ἐφέσει, ἀνέκκλητοι οὖσαι, αἱ ἀποφάσεις: Α') τῶν ἐπισκοπικῶν δικαστηρίων αἱ ἀπαγγείλασαι τὴν ποινὴν α') τῆς ἐπιπλήξεως, β') τῆς ἀργίας ἐπὶ χρόνον οὐχὶ μείζονα τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν καὶ γ') τῆς ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος ἐκπτώσεως· Β') τοῦ ἐπισκόπου δι' ὧν ἐπεβλήθη ποινὴ α') ἐπιπλήξεως καὶ β') ἀργίας δέκα ἡμερῶν μετὰ στερήσεως τῶν ἐφημεριακῶν δικαιωμάτων ἢ ἄνευ τοιαύτης.

Ἐν Κρήτῃ αἱ ἀποφάσεις τοῦ ἐπισκόπου αἱ καταγινώσκουσαι ἐπίπληξιν ἢ ἀργίαν μέχρις ἓξ μηνῶν εἰσὶν ἀνέκκλητοι, ὑπ' αὐτοῦ μόνου δυνάμεναι νὰ καταργηθῶσιν. Ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἀνέκκλητοί εἰσιν αἱ ἀποφάσεις τῶν πρωτοβαθμίων δικαστηρίων αἱ ἐπιβάλλουσαι α') κανόνα διὰ κομβοσχοινίου, β') ἐπακτὴν νηστείαν μέχρι τεσσαράκοντα ἡμερῶν, γ') περιορισμὸν ἐν τῇ μονῇ ἢ ἔν τινι ἐξαρτήματι αὐτῆς ἢ ἐν ἑτέρᾳ μονῇ μέχρις ἑνὸς ἔτους, δ') ἔκπτωσιν ἀπὸ τοῦ διακονήματος, ε') ἀποκλεισμὸν ἀπὸ τῶν συνεδριῶν τῆς συνάξεως μέχρις ἑνὸς ἔτους καὶ στ') στέρησιν ἀδείας ἱεροπραξίας μέχρι τριῶν μηνῶν. Κατὰ δὲ τὸ ἄρθρον 12 τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος κυρώσεως τοῦ καταστατικοῦ τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἀνέκκλητοί εἰσιν αἱ ἀποφάσεις τῶν μοναστηριακῶν συνάξεων, αἱ ἐπιβάλλουσαι περιορισμὸν ἐν τῇ μονῇ ἢ ἐξαρτήματι αὐτῆς ἢ ἀποκλεισμὸν ἀπὸ τῶν συνεδριῶν τῆς οἰκείας συνάξεως οὐχὶ μείζονα τοῦ τριμήνου. Ἐν Κύπρῳ ἀνέκκλητοί εἰσιν αἱ ἀποφάσεις τοῦ ἐπισκόπου αἱ καταγινώσκουσαι ἐπιτίμησιν ἢ ἀργίαν μέχρι τριῶν μηνῶν. Ἐφέσει δὲν ὑπόκεινται, ὡς εἰκός, αἱ ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν συνόδων.

Αἱ ἐφέσεις κατὰ τῶν ἀποφάσεων τοῦ ἐπισκοπικοῦ μὲν δικαστηρίου ἐν τῇ παρ' ἡμῖν αὐτοκεφάλῳ Ἐκκλησίᾳ, τοῦ ἐπισκόπου δ' ἐν Κρήτῃ, γίνονται ἐντὸς δέκα ἡμερῶν ἀπὸ τῆς πρὸς τὸν καταδικασθέντα κοινοποιήσεως αὐτῶν. Ἡ δεκαήμερος αὕτη προθεσμία εἶναι ἀνατρεπτική, τουτέστιν ὁ ἐντὸς ταύτης μὴ ἀσκήσας τὸ ἔνδικον τοῦτο μέσον ἀπόλλυσι τὸ πρὸς τοῦτο δικαίωμα, ὑπολογίζεται δ' ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν, οὐχὶ δ' ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν καὶ παρατείνεται κατὰ λόγον τῆς ἀποστάσεως. Δεκαπέντε δ' ἡμερῶν ἀνατρεπτικὴ ὡσαύτως εἶναι ἡ προθεσμία τῆς ἐφέσεως ἐν Ἁγίῳ Ὄρει. Ἐν Κύπρῳ ἡ προθεσμία τῆς ἐφέσεως εἶναι τριακονθήμερος.

Ἡ ἔφεσις ἐπιδίδοται ἐν τῇ παρ' ἡμῖν αὐτοκεφάλῳ Ἐκκλησίᾳ ἐπὶ ἀποδείξει τῷ προέδρῳ τοῦ ἐκδόντος τὴν ἀπόφασιν ἐπισκοπικοῦ δικαστηρίου, ὅστις ὀφείλει νὰ πέμψῃ αὐτὴν ἐντὸς μηνὸς πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον μετὰ τοῦ φακέλου τῆς δικογραφίας καὶ τῶν ἐπὶ τῆς ἐφέσεως παρατηρήσεων αὐτοῦ. Ἐν Κρήτῃ ἡ ἔφεσις ἐπιδίδοται τῷ ἐπισκόπῳ, ὅστις φροντίζει περὶ τῆς ἐγκαίρου καὶ ταχυτέρας ἀποστολῆς αὐτῆς τῇ μητροπόλει πρὸς ὑποβολὴν παρὰ τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ. Ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἡ ἔφεσις ὑποβάλλεται διὰ τοῦ ἐκδόντος τὴν ἀπόφασιν δικαστηρίου, ὀφείλοντος ἐντὸς πέντε ἀπὸ τῆς ὑποβολῆς ἡμερῶν νὰ διαβιβάσῃ ταύτην πρὸς τὸ δευτεροβάθμιον δικαστήριον σὺν τῷ ἀποδεικτικῷ τῆς κοινοποιήσεως τῆς πρωτοδίκου ἀποφάσεως καὶ τῷ φακέλῳ τῆς δικογραφίας. Τὸ δικαστήριον δὲν δύναται νὰ ἀρνηθῇ τὴν ὑποβολὴν τῆς ἐφέσεως. Καὶ ἐν Κύπρῳ ἡ ἔφεσις ἐπιδίδοται ἐπὶ ἀποδείξει τῷ ἐπισκόπῳ, ὅστις πέμπει αὐτὴν ἐγκαίρως πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον, ἵνα οὗτος ὑποβάλῃ αὐτὴν τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ. Ἀρνουμένου τοῦ ἐπισκόπου νὰ παραλάβῃ τὴν ἔφεσιν, ὁ ἐκκαλῶν πέμπει αὐτὴν πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον. Ἡ ἔφεσις ἔχει δύο ἀποτελέσματα: ἀνασταλτικὸν καὶ μεταβιβαστικόν. α') Ἐκ τοῦ ἀνασταλτικοῦ ἀποτελέσματος παρακωλύεται ἡ τελεσιδικία τῆς προσβληθείσης ἀποφάσεως καὶ ἡ ἐκτέλεσις αὐτῆς. Ἐξαίρεσις γίνεται ὡς πρὸς τὸν κληρικὸν ἢ λαϊκὸν τὸν ὑπὸ τοῦ τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπου γενόμενον ἀκοινώνητον ὅστις κατὰ μὲν τὸν κανόνα ε' τῆς Α' Οἰκουμενικῆς συνόδου καὶ κανόνα σ' τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου λογίζεται ἀκοινώνητος μέχρις οὗ ἡ σύνοδος τῶν ἐπισκόπων φιλανθρωπότερόν τι περὶ αὐτοῦ ἀποφήνηται, κατὰ δὲ τὸν κανόνα ιδ' τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου «ἑαυτοῦ οὐκ ὀφείλει ἐκδικεῖν τὴν κοινωνίαν» πρὸ τῆς ὑπὸ τοῦ δευτεροβαθμίου δικαστοῦ ἐξετάσεως τῆς ὑποθέσεως. Ὡσαύτως παρ' ἡμῖν ὡς πρὸς τὸν εἰς ἀργίαν καταδικασθέντα κληρικόν, ὅστις, ἀφ' ἧς ἐκοινοποιήθη αὐτῷ ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφασις τοῦ ἐπισκοπικοῦ μὲν δικαστηρίου ἐν τῇ αὐτοκεφάλῳ Ἐκκλησίᾳ, τοῦ ἐπισκόπου δ' ἐν Κρήτῃ, ὀφείλει ν' ἀπέχηται πάσης ἱεροπραξίας, μέχρις οὗ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἀποφήνηται ὁριστικῶς ἐπὶ τῆς ἐφέσεως αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐὰν παρέλθῃ ὁ χρόνος τῆς ἐπιβληθείσης αὐτῷ διὰ τῆς ἐκκληθείσης ἀποφάσεως ἀργίας πρὶν ἢ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἀποφήνηται ἐπὶ τῆς ἐφέσεως αὐτοῦ, ἀναλαμβάνει αὐτοδικαίως τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων αὐτοῦ. Καταδικαστικῆς δ' οὔσης τῆς ἀποφάσεως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, αἱ ἡμέραι τῆς ἀργίας λογίζονται ἀπὸ τῆς εἰς τὸν καταδικασθέντα ἐπιδόσεως τῆς ἐπισκοπικῆς ἀποφάσεως. Ταὐτὰ ἰσχύουσιν ἐπὶ τοῦ προκειμένου καὶ ἐν Κύπρῳ. β') Ἐκ δὲ τοῦ μεταβιβαστικοῦ ἀποτελέσματος ἡ ὑπόθεσις μεταβιβάζεται ἀπὸ τοῦ ἐκδόντος τὴν προσβαλλομένην ἀπόφασιν πρωτοβαθμίου δικαστηρίου εἰς τὸ πρὸς ὃ ἡ ἔφεσις δευτεροβάθμιον.

Τὸ κατ' ἔφεσιν δικάζον δικαστήριον, ἤτοι παρ' ἡμῖν ἡ Ἱερὰ Σύνοδος, ἐξετάζει πρώτιστα πάντων τὸ κατὰ τύπους παραδεκτὸν τῆς ἐφέσεως, μάλιστα δὲ τὴν ἐμπρόθεσμον ταύτης ὑποβολήν, ἀπορρίπτουσα ταύτην καὶ καταδικάζουσα τὸν ἐκκαλοῦντα εἰς τὰ ἔξοδα καὶ τέλη, ἂν διὰ τὴν ἐκπρόθεσμον ὑποβολὴν τῆς ἐφέσεως ἐγένετο ἡ πρωτόδικος ἀπόφασις τελεσίδικος. Γίνεται δ' ὑπὸ τοῦ δευτεροβαθμίου δικαστηρίου νέα τῆς ὑποθέσεως ἐξέτασις ὡς πρός τε τὸ νομικὸν καὶ τὸ πραγματικὸν ταύτης. Ἐν Ἁγίῳ Ὄρει τὸ δευτεροβάθμιον δικαστήριον ἐπιλαμβάνεται ἐντὸς δέκα πέντε ἡμερῶν τῆς ἐξετάσεως τοῦ κατὰ τύπους παραδεκτοῦ τῆς ἐφέσεως, ἧς γινομένης δεκτῆς, συζητεῖ ἐπὶ τῆς οὐσίας τῆς ὑποθέσεως καὶ ἀποφασίζει ἀνεκκλήτως.

Ἡ ἀπόφασις τοῦ κατ' ἔφεσιν δικάζοντος δικαστηρίου δύναται εἴτε νὰ ἐπικυρώσῃ τὴν πρωτοβάθμιον ἀπόφασιν, εἴτε νὰ ἀκυρώσῃ αὐτήν, εἴτε καὶ νὰ μεταρρυθμίσῃ ταύτην. Ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἐκτίσαντος τοῦ μοναχοῦ τὸ ἥμισυ τῆς ἐπιβληθείσης αὐτῷ ποινῆς καὶ εἰλικρινῶς μετανοήσαντος, δύναται τὸ δευτεροβάθμιον δικαστήριον ἐπὶ τῇ αἰτήσει τοῦ καταδικασθέντος καὶ γνωμοδοτήσει τῆς ἑαυτοῦ μονῆς νὰ ἀναθεωρήσῃ τὴν δίκην καὶ μεταρρυθμίσῃ τὴν ἐκδοθεῖσαν ἀπόφασιν ὡς πρὸς τὴν ἐπιβληθεῖσαν ποινήν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Καταστατικοῦ νόμου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἄρθρα 33, 47, 53, Νομοθετ. Διατάγματ. ἀπὸ 26 Σεπτεμβρίου 1925 ἄρθρ. 5, Κρητικοῦ Καταστατικοῦ ἄρθρον 12, Καταστατικοῦ Ἁγίου ὄρους ἄρθρα 71 72. 73, 74, 75 καὶ 79 καὶ Κυπριακοῦ Καταστατικοῦ ἄρθρ. 35.—*Κ. Μ. Ῥάλλη* Ποινικὸν δίκαιον τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας 1907, σελ. 565—574.—Τοῦ αὐτοῦ Ἐγχειρίδιον Ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου 1927, τεῦχ. Α', σελ 162—165. Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

Ἐφεσίων *λιμὴν [Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου, πρὸς τὸ Β αὐτοῦ στομίου, ὀνομασθεὶς οὕτω, διότι ἐκεῖ προσωρμίζοντο πολλὰ ἐξ Ἐφέσου πλοῖα *Dionysii Byzantini* De Bosporo Navigatione § 78). Κατὰ τὸν αὐτόν, Διονύσιον τὸν Βυζάντιον, αἱ περὶ τὸν ὅρμον τοῦτον τοποθεσίαι ὠνομάζοντο *Φωσφόρος* ἐκ τοῦ ποτὲ παρὰ τὸν ὅρμον ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος καὶ ἐκ τοῦ ἀρχαιότερον ὑπάρξαντος ὁμοίου ἐπὶ τοῦ λόφου, ὅστις ἐδέσποζε τῆς θέας τοῦ ὅρμου, τοῦ στομίου τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ προσγείου τοῦ Εὐξείνου, ὀνομαζόμενος *Τιμαία* ὡς ἄλλως τε τονίζει καὶ ὁ Δήμνιος Φλάβιος Φιλόστρατος (Elx. 12). Πάντως ὁ Ἐφεσίων λιμὴν ἦτο ὁ σύγχρονος ὅρμος *Μπουγιοὺκ λιμὰν* (πλάτ. 41° 12' Β, μηκ. 29° $05^{2}/_{3}$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 224: Sea of Marmara) διέχων τοῦ φάρου *Ρούμελι Καβὰκ* 2 μίλ. παράπλου.

Ἔφεσος. Περίφημος ἀρχαία πόλις τῆς Ἰωνίας, κειμένη παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Καΰστρου πρὸς Ν τῆς Σμύρνης. Ἡ θέσις της εἰς τὸν μυχὸν ἐκεῖ σχηματιζομένου κόλπου εἰς τὸ ἄκρον μιᾶς φυσικῆς ὁδοῦ ἐπικοινωνίας τῆς ἐνδοχώρας τῆς δυτικῆς Μικρᾶς Ἀσίας πρὸς τὸ Αἰγαῖον καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν δύο ἄλλων μεγάλων πόλεων, τῆς Κύμης καὶ τῆς Μιλήτου, σπουδαίων ὁμοίων ἐξόδων πρὸς τὴν θάλασσαν, συνετέλεσε μάλιστα εἰς τὴν ταχεῖαν ἀκμὴν αὐτῆς. Κατὰ τὰς ἐκβολὰς αὐτοῦ ὁ Κάϋστρος (νῦν Κιουτσοὺκ Μεντερές, δηλαδὴ μικρὸς Μαίαν-

Digitized by Google

δρος) σχηματίζει μικρὰν κοιλάδα περιοριζομένην ἀπὸ νότου ὑπὸ τῶν λόφων Ἀγιοσολοὺκ (Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, ὄνομα πλασθὲν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐκ τῆς ἐπὶ τοῦ λόφου ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου), τοῦ Μπουλμποὺλ ντὰγ (τοῦ ἀρχαίου Κορησσοῦ) καὶ τοῦ μεταξὺ αὐτῶν Παναΰρ ντὰγ (τὸ ὁποῖον οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον Πῖον), ἐκφύσεων τοῦ ὄγκου τῶν ὀρέων τῆς Λυδίας, καὶ ἀπὸ βορρᾶ ὑπὸ βραχιόνων τοῦ Γαλλησίου ὄρους. Κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν ἡ θάλασσα ἔφθανε μέχρι τῶν δυτικῶν προπόδων τοῦ Ἀγιοσολούκ, ὅπου ἔκειτο τὸ Ἀρτεμίσιον, ἐνῷ σήμερον ἅπασα ἡ περιοχὴ αὕτη ἐπεχώσθη ὑπὸ τοῦ Καΰστρου εἰς ἀπόστασιν ὀκτὼ περίπου χιλιομέτρων, ὅπου ὑπεχώρησεν ἡ θάλασσα. Αἱ προσχώσεις αὗται τοῦ ποταμοῦ καθώρισαν καὶ τὴν τοπογραφικὴν ἱστορίαν τῆς Ἐφέσου, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι, διὰ νὰ μὴ χάσουν τὴν ἐπαφὴν πρὸς τὴν θάλασσαν, ἡ ὁποία ἀπετέλει τὴν ζωὴν τῆς πόλεως, παρηκολούθουν αὐτὴν πρὸς δυσμάς, μετακινοῦντες τὰ ὅρια αὐτῆς. Ἐκεῖ λοιπὸν ὅπου ἄλλοτε ἀντήχει θραυόμενον τὸ θαλάσσιον κῦμα τῆς Μεσογείου, σήμερον ἁπλοῦνται μεγάλα ἕλη καὶ ἀμμώδεις κυματιστοὶ γήλοφοι, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων ἐκτυλίσσει τὰς ὀφιοειδεῖς ἕλικάς του ὁ Κάϋστρος καὶ ὅπου ἡ παλαιὰ νῆσος Συρίη ἔμεινεν ἁπλοῦς ἐξέχων τόφος (Κουροῦ τεπέ). Μεταξὺ τῶν λόφων τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καὶ τοῦ Κορησοῦ ἔζησεν, ἀνεπτύχθη καὶ ἔσβησεν ἡ Ἔφεσος ἀπὸ τὸν πρῶτον ἀρχίσασα, μετατεθεῖσα εἰς τὸν ἕτερον καὶ πάλιν κατὰ τὰ τέλη τοῦ βίου της ἐπανακάμψασα εἰς ἐκεῖνον.

— [ΙΣΤΟΡ. ΑΡΧ.] Α) ΑΡΧΑΙΟΙ ΧΡΟΝΟΙ. Ἀρχαιότατα φαίνεται ὅτι κατῳκήθη ἡ Ἔφεσος. Κατὰ τὴν παράδοσιν Κᾶρες καὶ Λέλεγες ἦσαν οἱ πρῶτοι κάτοικοι αὐτῆς, οἵτινες συγκεντρωμένοι περὶ τὸ ἱερὸν ἐλάτρευον ἐγχώριόν τινα θεότητα τῆς φύσεως, προκάτοχον τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος, ἡ ὁποία πιθανῶς διετήρησε στοιχεῖά τινα τῆς παλαιᾶς λατρείας. Ἡ εὐνοϊκωτάτη πρὸς ἀνάπτυξιν αὕτη θέσις δὲν ἦτο δυνατὸν παρὰ νὰ ἑλκύσῃ τὴν προσοχὴν τῶν πρώτων μεταναστῶν Ἰώνων κατὰ τὴν περὶ τὸ τέλος τῆς Β′ π. Χ. χιλιετηρίδος ἀρξαμένην κίνησιν τῶν ἠπειρωτικῶν Ἑλλήνων πρὸς ἐπέκτασιν πέραν τοῦ Αἰγαίου, κίνησιν, ἡ ὁποία κατὰ διαφόρους χρονικὰς περιόδους καὶ βαθμηδὸν γινομένη καὶ ἐκ διαφόρων μερῶν ὁρμωμένη χαρακτηρίζεται ὡς ἑνιαῖον φαινόμενον τοῦ ἰωνικοῦ ἀποικισμοῦ. Ἡ παράδοσις τὸν Ἄνδροκλον, υἱὸν τοῦ Κόδρου, ἀναφέρει ὡς ἀρχηγὸν τῶν Ἰώνων ἐκείνων ἀποίκων, οἵτινες κατέλαβον τὴν Ἔφεσον καὶ κατέστρεψαν τὴν καρικὴν πόλιν, ἀλλ' ἐξηκολούθησαν τὴν λατρείαν τῆς ἐπιχωρίας θεότητος, τὴν ὁποίαν ἐπωνόμασαν Ἐφεσίαν Ἄρτεμιν. Μετὰ τὸν Ἄνδροκλον ἐβασίλευσαν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, κατὰ τῶν ὁποίων φαίνεται ὅτι ἐπανεστάτησάν ποτε οἱ Ἐφέσιοι, ἐγκαταστήσαντες ἴσως ἀριστοκρατικήν τινα δημοκρατίαν. Ἀλλ' ἡ μεγέθυνσις τῆς πόλεως διὰ τῆς εἰσροῆς πολλῶν ξένων ἀπῄτει καὶ τὴν πολιτικὴν καὶ οἰκονομικήν της ἐπέκτασιν καὶ τὴν ἀνάγκην κατακτήσεων, ὅπερ ἐπέφερε τὴν σύγκρουσιν πρὸς τοὺς γείτονας, ὅπως πρὸς τοὺς Μάγνητας, τῶν ὁποίων τὴν χώραν ἐπὶ τέλους κατέλαβον παρὰ τὴν ἐν ἀρχῇ δυσμενῆ ἔκβασιν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων κατὰ τὰ μέσα περίπου τοῦ Ζ′ αἰῶνος. Ὀλίγον πρότερον οἱ Ἐφέσιοι ὑπέστησαν τὴν ἐπίθεσιν τῶν ἀγρίων Κιμμερίων, οἱ ὁποῖοι ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Λυγδάμιος ἐπυρπόλησαν τὸ Ἀρτεμίσιον, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν νὰ κυριεύσουν τὴν πόλιν. Ὁ ποιητὴς Καλλῖνος ἀπηθανάτισε τὰς μάχας ταύτας ἐξεγείρων διὰ τῶν στίχων του τὸν πατριωτισμὸν τῶν Ἐφεσίων. Τὴν δημοκρατίαν ἀντικαθιστᾷ κατὰ τὸν Ζ′ αἰῶνα ἡ τυραννὶς ὑπὸ τὸν βίαιον καὶ ὠμὸν Πυθαγόραν. Ἦτο δὲ τύραννος τῆς Ἐφέσου ὁ υἱὸς τοῦ Μέλανος Πίνδαρος, ὅταν περὶ τὰ μέσα τοῦ ΣΤ′ αἰῶνος ὁ ἰσχυρὸς βασιλεὺς τῆς Λυδίας Κροῖσος ἐπετέθη κατὰ τῆς πόλεως, τὴν ὁποίαν καὶ ἐπολιόρκησε. Κυριευθέντος ἑνὸς πύργου, ὅστις ἐκ τούτου ὠνομάσθη Προδότης, οἱ Ἐφέσιοι ἠναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσουν πρὸς τὸν Κροῖσον, ὅστις ἐφείσθη τῆς πόλεως συμπεριφερθεὶς λίαν εὐμενῶς πρὸς αὐτὴν καὶ ἀφιέρωσε μάλιστα εἰς τὸν τότε ἀνεγειρόμενον νέον μέγαν ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος πολλοὺς μὲ ἀνάγλυφα κεκοσμημένους κίονας. Ἀλλ' ἡ Ἔφεσος ἀνεγνώρισε τὴν κυριαρχίαν τοῦ Κροίσου, ἐξεδίωξε τοὺς τυράννους καὶ ἀνέθεσεν ἐπὶ μίαν πενταετίαν τὴν διοργάνωσιν τῆς πολιτείας εἰς ἕνα ἐξ Ἀθηνῶν μετακληθέντα διαιτητὴν (αἰσυμνήτην). Μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Κροίσου ὑπὸ τῶν Περσῶν ἡ Ἔφεσος περιῆλθεν ὡς φόρου ὑποτελὴς εἰς τὴν περσικὴν κυριαρχίαν, ἡ ὁποία ἀποκατέστησε πάλιν τὴν τυραννίδα. Ἡ νέα αὕτη κατάστασις τῶν πραγμάτων, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Ἔφεσος ἡνώθη πρὸς τὴν ἐνδοχώραν, μᾶλλον ὠφέλειαν ἢ βλάβην ἐπροξένησεν εἰς τὴν πόλιν, ἥτις κατὰ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν τῶν Ἰώνων κατὰ τῆς περσικῆς ἀρχῆς ἐτήρησεν οὐδετερότητα καὶ ἐπιφυλακτικὴν στάσιν, ἂν μὴ κεκρυμμένην εὔνοιαν πρὸς τοὺς Πέρσας. Διὰ τοῦτο ὁ Δαρεῖος καταβαλὼν τοὺς Ἴωνας οὐδόλως ἔβλαψε τὴν Ἔφεσον, ἐνῷ κατέστρεψε τὴν Μίλητον τῷ 494.

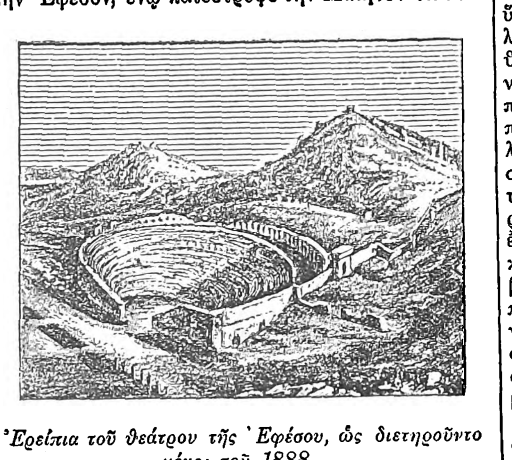

Ἐρείπια τοῦ θεάτρου τῆς Ἐφέσου, ὡς διετηροῦντο μέχρι τοῦ 1888.

Κατὰ τὴν μηδικὴν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείαν ἡ Ἔφεσος ἦτο πρὸς τὸ μέρος τῶν Περσῶν, ἀλλὰ μετὰ τὴν νίκην τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς ἐλευθερίας τῶν μικρασιατικῶν πόλεων, ἡ Ἔφεσος ἐλευθερωθεῖσα εἰσήγαγε τὴν δημοκρατίαν καὶ προσῆλθεν εἰς τὴν ναυτικὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων. Κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον οἱ Ἐφέσιοι ἦσαν κατ' ἀρχὰς μὲ τὸ μέρος τῶν Ἀθηναίων μέχρι τῆς κατὰ τῆς Σικελίας ἐκστρατείας, ὁπότε οὐδεμίαν βοήθειαν ἔστειλαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, καταληφθείσης τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Πέρσου σατράπου Τισσαφέρνους. Ἔκτοτε συνετάχθησαν μὲ τοὺς Σπαρτιάτας, τῇ εἰσηγήσει μάλιστα τοῦ Τισσαφέρνους, ὅστις τῷ 409 ἀποκρούει ἔξωθεν τῆς Ἐφέσου τοὺς Ἀθηναίους ὑπὸ τὸν Θράσυλλον. Τῷ 407 ἐλθὼν ὁ Λύσανδρος μὲ τὸν πελοποννησιακὸν στόλον ἔγινε φιλικῶς δεκτὸς καὶ μετέβαλεν ἐπὶ τὸ ὀλιγαρχικὸν τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα τῶν Ἐφεσίων, οἵτινες κατὰ τὴν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς ναυμαχίαν ἐπολέμησαν μετ' αὐτοῦ κατὰ τῶν Ἀθηναίων. Μετὰ ταῦτα πάντοτε προθύμως μετεῖχεν ἡ Ἔφεσος εἰς τὴν κατὰ τῶν Περσῶν ἐκστρατείαν τῶν Σπαρτιατῶν, οἱ ὁποῖοι πρὸς τοῦτο ἔστειλαν ἀλληλοδιαδόχως τὸν Θίβρωνα, τὸν Δερκυλίδαν καὶ τέλος τὸν Ἀγησίλαον. Κέντρον μεγάλης πολεμικῆς κινήσεως ἔγινε τότε ἡ πόλις, ἡ ὁποία ἀφοῦ ἐν τῷ μεταξὺ συνεμάχησε μετὰ τῆς Ρόδου, τῆς Σάμου, τῆς Κνίδου καὶ τῆς Ἰσσοῦ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τοῦ 394 μέχρι τοῦ 391, ἐπανῆλθε πάλιν εἰς τὴν σπαρτιατικὴν φιλίαν. Τῷ 387 ὑπήχθη πάλιν ὑπὸ τὴν περσικὴν κυριαρχίαν καὶ διὰ τρίτην φορὰν ἐκυβερνήθη ὑπὸ τυράννων, ἀπὸ τῶν ὁποίων τελειωτικῶς ἀπηλλάγη διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου νίκης παρὰ τὸν Γρανικὸν τῷ 334, ὅτε προσελθὼν αὐτὸς ὁ Ἀλέξανδρος ἐξεδίωξε τοὺς τυράννους, οἱ ὁποῖοι ἐλιθοβολήθησαν, καὶ διέταξεν ὅπως ὁ εἰς τοὺς Πέρσας πληρωνόμενος φόρος καταβάλλεται τοῦ λοιποῦ εἰς τοὺς ἱερεῖς τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος. Προσεφέρθη μάλιστα ὁ Ἀλέξανδρος νὰ ἀνοικοδομήσῃ τὸν ὑπὸ τοῦ Ἡροστράτου πρὸ 22 ἐτῶν πυρποληθέντα ναόν, ἀλλ' οἱ Ἐφέσιοι εὐγενῶς ἀπεποιήθησαν τὴν ἡγεμονικὴν προσφοράν, ἀπαντήσαντες ὅτι δὲν ἁρμόζει εἰς ἕνα θεὸν νὰ ἀνεγείρῃ ναὸν εἰς ἄλλον θεόν. Μετ' ἐναλλαγὴν κυρίων κατὰ τοὺς χρόνους τῶν διαδόχων, περιῆλθε τέλος ἡ Ἔφεσος τῷ 286 ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ βασιλέως Λυσιμάχου, ὅστις μὲ τὸ μεγαλοφυὲς βλέμμα του διεῖδε τὴν δεινὴν θέσιν τῆς πόλεως, τῆς ὁποίας αὐτὴ ἡ ὕπαρξις ἠπειλεῖτο ἐκ τῆς προσχώσεως τοῦ παλαιοῦ λιμένος καὶ τοῦ ἀποκλεισμοῦ της ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ κατασκευάσῃ νέον λιμένα καὶ νὰ μεταφέρῃ πλησίον αὐτοῦ τὴν πόλιν. Παρὰ τὴν θέλησιν τῶν Ἐφεσίων ἐξέλεξε πρὸς τοῦτο τὸν κατὰ τοὺς βορείους πρόποδας τοῦ λόφου Κορησοῦ ὅρμον καὶ ἠνάγκασε τοὺς Ἐφεσίους νὰ μετοικήσουν εἰς τὸν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Πίου χῶρον, τὸν ὁποῖον περιέβαλε μὲ ἰσχυρὸν τεῖχος, ἐφωδιασμένον διὰ πολλῶν πύργων, ἐνίσχυσε δὲ τὸν πληθυσμὸν τῆς πόλεως διὰ τῶν κατοίκων τῶν ὑπ' αὐτοῦ κυριευθεισῶν πόλεων Λεβέδου καὶ Κολοφῶνος. Οὕτως ἵδρυσε νέαν σχεδὸν πόλιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔδωκε τὸ ὄνομα τῆς συζύγου του, ὀνομάσας αὐτὴν *Ἀρσινόειαν* καὶ ἐφοδιάσας μὲ μεγαλοπρεπῆ δημόσια κτίρια, θέατρον, στάδιον, κρήνας, πύλας κτλ. Ἀλλ' οἱ Ἐφέσιοι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λυσιμάχου ἐκρήμνισαν ἐν μέρει τὰ τείχη, ἐφόνευσαν τὴν σύζυγόν του Ἀρσινόην καὶ ἀνέλαβον τὸ παλαιὸν ὄνομα τῆς πόλεως. Μετὰ ταῦτα, ὑπαγομένη πότε εἰς τοῦτον, πότε εἰς ἐκεῖνον τῶν Ἐπιγόνων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἡ Ἔφεσος, εἰς τὸν Σέλευκον, τὸν Πτολεμαῖον, τὸν Ἀντίοχον, καταλαμβάνεται τέλος τῷ 190 ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, οἵτινες παρέδωσαν αὐτὴν εἰς τὸν σύμμαχον αὐτῶν βασιλέα τῆς Περγάμου Εὐμένην. Μάτην ἐπροσπάθησεν ὁ Ἄτταλος Β′ νὰ καθαρίσῃ τὸν λιμένα τῆς Ἐφέσου ἐκ τῶν προσχώσεων τοῦ Καΰστρου, τῷ δὲ 133 ὁ τελευταῖος Ἄτταλος Γ′ ἐκληροδότησεν αὐτὴν μετὰ τοῦ λοιποῦ βασιλείου του εἰς τὴν Ρώμην, ἥτις κατέστησεν αὐτὴν ἕδραν τῆς ἐπαρχίας Ἀσίας. Βραδύτερον κατώρθωσεν ἡ πόλις ἐπ' ὀλίγον νὰ ἀποτινάξῃ τὸν ρωμαϊκὸν ζυγόν. Δυσηρεστημένοι πάντες οἱ κάτοικοι ἐναντίον τῆς καταθλιπτικῆς φορολογίας τῶν Ρωμαίων, ἐτάχθησαν πρὸς τὸ μέρος τοῦ ἐχθροῦ τῶν Ρωμαίων βασιλέως τοῦ Πόντου Μιθριδάτου, ἐκρήμνισαν τὰ πρὸς τιμὴν τῶν Ρωμαίων ἀνιδρυθέντα ἀγάλματα καὶ ἐφόνευσαν πάντας τοὺς ἐν τῇ περιοχῇ των Ρωμαίους, τῷ 88 π. Χ. Ἀλλ' ἡ δυσμενὴς διὰ τὸν Μιθριδάτην ἔκβασις τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων ἠνάγκασε τοὺς Ἐφεσίους νὰ στραφοῦν πάλιν πρὸς τοὺς Ρωμαίους. Μὲ τὴν διοίκησιν τοῦ Αὐγούστου, ὅστις ἥνωσεν ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του ὁλόκληρον τὴν Μεσόγειον, ἀρχίζει διὰ τὴν Ἔφεσον ἡ εὐτυχεστάτη περίοδος τῆς αὐξανούσης ἀκμῆς της καὶ ἐξελίξεως, ὅπως δεικνύουν τὰ ἐρείπια καὶ τὰ εὑρήματα τῶν ἀνασκαφῶν. Ἡ ἐμπορικὴ κίνησις καὶ ἐπικοινωνία ἦτο μεγίστη, αἱ συναλλαγαὶ δραστηριώταται, πανταχόθεν τοῦ κόσμου συρρέοντος ποικίλου πλήθους εἰς τὴν πόλιν, ἥτις κατὰ μὲν τὸν Β′ αἰῶνα π. Χ ἠρίθμει περὶ τὰς 225 000 κατοίκων, μετὰ Χριστὸν δὲ ἐθεωρεῖτο ἡ μεγίστη μετὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν πόλις τῆς Ἀνατολῆς. Ἀπὸ τοῦ Γ′ αἰῶνος ὅμως ἀρχίζει ἡ παρακμὴ καὶ κατάπτωσις. Τῷ 263 στῖφος Γότθων εἰσβάλλει λεηλατοῦν τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ καταστρέφει τὸ Ἀρτεμίσιον, τὸ ὁποῖον ἐπεσκευάσθη μὲν καὶ πάλιν, ἀλλ' ἔχασε πλέον τὴν παλαιὰν λάμψιν καὶ τὸ γόητρον αὐτοῦ, ἀντικατασταθέντα βαθμηδὸν ὑπὸ τῆς νέας θρησκείας.

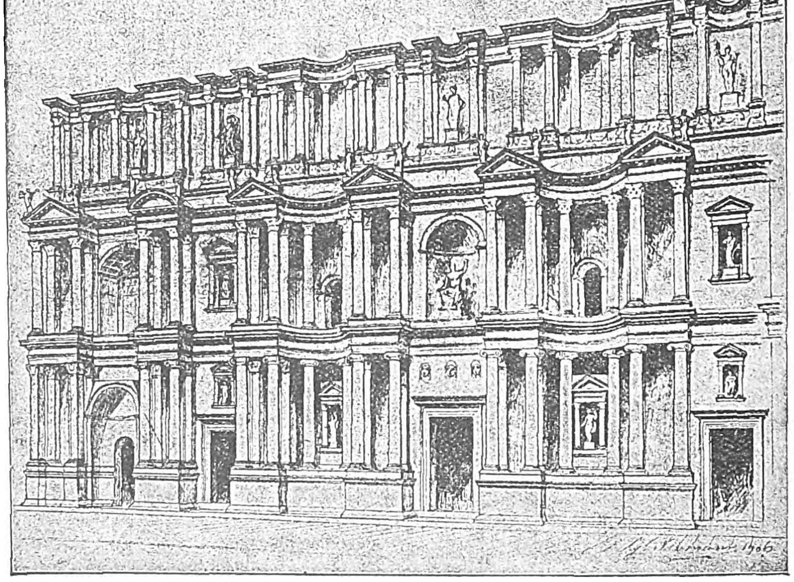

Ἀναπαράστασις τοῦ τοίχου τῆς σηκοῦ τοῦ ρωμαϊκοῦ θεάτρου τῆς Ἐφέσου.

— *[Ἀρχαιολ.]* Τὰς γνώσεις ἡμῶν περὶ τῶν ἀρχαίων μνημείων τῆς Ἐφέσου ὀφείλομεν εἰς τὰς ἀρχαιολογικὰς ἀνασκαφάς, τὰς ὁποίας πρῶτος ἐγκαινίασε καὶ μὲ δραστηριότητα διεξήγαγεν ὁ Ἄγγλος ἀρχιτέκτων Γοὺδ (Wood) ἀπὸ τοῦ 1863 μέχρι τοῦ 1874. Οὗτος ἀπεκάλυψε διάφορα κτίρια, κυρίως ὅμως, μετὰ ἑξαετεῖς ἐπιπόνους ἐρεύνας, τὸ Ἀρτεμίσιον, τοῦ ὁποίου τὴν ἀνασκαφὴν συνεπλήρωσε τῷ 1904—1905 ὁ Χόγκαρτ. Συστηματικὰς ἀνασκαφικὰς ἐργασίας ἐξετέλεσεν ἐν Ἐφέσῳ ἀπὸ τοῦ 1895 ἡ αὐστριακὴ ἀρχαιολογικὴ σχολή, συνεχίσασα αὐτὰς μέχρι τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Μετ' αὐτὸν κατὰ τὸ 1921 καὶ 1922 ἤρχισε τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ περιφήμου ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ὁ καθηγητὴς Γ. Σωτηρίου, διακοπεῖσαν ὑπὸ τῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς καὶ ἐσχάτως ἐπανέλαβε τὰς ἐργασίας πάλιν ἡ αὐστριακὴ ἀρχαιολογικὴ σχολή.

Τὰ ἀρχαιότατα λείψανα συνοικισμοῦ ἐν Ἐφέσῳ εὑρέθησαν εἰς τὰς ὑπωρείας καὶ τὰ ὑψώματα δυτικῶς καὶ βορείως τοῦ σταδίου. Ἐκεῖ ἀπὸ τῆς γεωμετρικῆς ἐποχῆς τοὐλάχιστον, δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ

Digitized by Google

Ι′ π. Χ. αἰῶνος, κατῳκεῖτο τὸ μέρος καὶ εἶναι πιθανώτατον ὅτι εἰς τὰ μέρη ταῦτα ἐξετείνετο ἡ ἰωνικὴ πόλις τῶν ἀρχαϊκῶν χρόνων.

Τὸ σπουδαιότερον μνημεῖον, τὸ ὁποῖον ἀνέκαθεν ἐζήτησε καὶ ἔφερεν εἰς φῶς ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη, εἶναι τὸ περίφημον Ἀρτεμίσιον, ὁ ναὸς τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος, τῆς μεγάλης θεᾶς, τῆς προστάτιδος τῆς πόλεως, τῆς ὁποίας ἡ λατρεία ἦτο γνωστὴ εἰς ὅλον τὸν ἀρχαῖον κόσμον. Ἐκεῖ ἐλατρεύετο ὡς θεὰ τῆς φύσεως, κυρία τῶν ζῴων, τὰ ὁποῖα κρατεῖ εἰς τὰς ἀπεικονίσεις της, κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους δὲ χρόνους παριστανομένη καὶ μὲ πολλοὺς μαστούς. Ἡ λατρεία τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος ἐξηπλώθη πανταχοῦ τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ὁ δὲ διεθνὴς αὐτῆς χαρακτὴρ ἔπλασε πέριξ της ποικίλους μύθους, καθόσον συνεδυάσθη μὲ τὴν κρητικὴν λατρείαν τῶν Κουρήτων, μὲ τὰς περὶ Ἀμαζόνων παραδόσεις κτλ. Πολυάριθμον προσωπικὸν ὑπηρέτει εἰς τὸ ἱερόν της, μεταξὺ δ' αὐτοῦ διεκρίνοντο αἱ ἱέρειαι, αἱ κοσμήτειραι, δηλαδὴ αἱ φροντίζουσαι περὶ τῶν πλουσίων κοσμημάτων τῆς θεᾶς, αἱ κατὰ τὰς τελετὰς κρατοῦσαι ταῦτα κοσμοφόροι κλ. Μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν, τῶν Κουρήτων, τῶν Ἑσσήνων μνημονευτέος ὁ προϊστάμενος τοῦ ἱεροῦ, ὁ διαχειριζόμενος τὴν τράπεζαν, ἐπικαλούμενος Μεγάβυζος, κατασταθεὶς ἀναμφιβόλως ὑπὸ τὴν περσικὴν κυριαρχίαν. Πρὸς τούτοις δὲ ὑπῆρχε πλῆθος δούλων ἀρρένων καὶ θηλέων. Ἡ λατρεία τῆς θεᾶς ἐγίνετο κυρίως ὑπὸ παρθένων, παρθένοι δὲ ἔπρεπε νὰ εἶναι καὶ αἱ ἱέρειαι, οἱ δὲ ἱερεῖς εὐνοῦχοι, καὶ ἀπηγορεύετο εἰς τὰς ἐγγάμους γυναῖκας ἢ τὰς ἐν ἐνεργείᾳ ἑταίρας ἡ εἴσοδος εἰς τὸν ναόν. Δύο τρόπους μετεχειρίζοντο πρὸς ἔλεγχον τῆς παρθενίας. Κατὰ τὸν πρῶτον ἡ ὑπὸ δοκιμασίαν γυνὴ εἰσήγετο ἐντὸς σπηλαίου ὄπισθεν τοῦ Ἀρτεμισίου, τὸ ὁποῖον ὁ Πὰν ἀναθέσας τὴν σύριγγά του εἶχε παραδώσει εἰς τὴν θεὰν ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ μὴ ἐπιτρέπεται ἡ εἴσοδος εἰς τὰς γυναῖκας. Ἐὰν ἡ γυνὴ ἦτο παρθένος, ἡ σύριγξ ἤχει ἀφ' ἑαυτῆς καὶ ἠνοίγοντο μόναι των αἱ θύραι, ἄλλως ἡ σύριγξ ἐσίγει καὶ ἠκούετο μόνον στεναγμός· ὅτε δὲ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἠνοίγετο τὸ σπήλαιον, ἡ γυνὴ εἶχεν ἐξαφανισθῆ. Κατὰ τὸν δεύτερον τρόπον ἡ γυνὴ ἔπρεπε νὰ ὁρκισθῇ περὶ τῆς παρθενίας της, νὰ ἀναρτήσῃ πρὸ αὐτῆς μικρὸν πίνακα μὲ τὸν ὅρκον καὶ νὰ κατέλθῃ εἰς τὸ ὕδωρ τῆς Στυγὸς τοῦ ἱεροῦ. Ἐὰν ἡ ὑπὸ δοκιμασίαν γυνὴ ἦτο παρθένος, τὸ ὕδωρ παρέμενεν ἤρεμον, ἐὰν τοὐναντίον, τὸ ὕδωρ ἐταράσσετο καὶ ἐκυμαίνετο. Μεγάλαι ἑορταὶ μὲ ζωηρὰν φαιδρότητα ἐτελοῦντο πρὸς τιμὴν τῆς Ἀρτέμιδος. Κατ' αὐτὰς πολυάνθρωπος πομπὴ ὡρμᾶτο ἐκ τῆς πόλεως καὶ ἔβαινε πρὸς τὸν ναόν, ἀποτελουμένη ἐξ ἐφήβων καὶ νεανίδων μὲ τὴν στολὴν τῆς κυνηγέτιδος Ἀρτέμιδος, οἱ ὁποῖοι ἔφερον τὰ ἱερά, δᾷδας, κάνιστρα μὲ προσφοράς, θυμιατήρια κτλ. Μέγα δὲ πλῆθος προσκυνητῶν ἐγχωρίων καὶ ξένων ἠκολούθει τὴν πομπήν, οἵτινες μετὰ ταῦτα συνέρρεον εἰς τὸν ναὸν καὶ ἐθυσίαζον εἰς τὴν θεάν. Παγκόσμιον φήμην εἶχεν ἀποκτήσει τὸ ἱερὸν καθ' ἅπασαν τὴν ἀρχαίαν ἐποχήν, εἰς τοῦτο δὲ συνέτεινεν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἐξωτερική του λαμπρότης, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἐσωτερική του σημασία καὶ πραγματικὴ δύναμις. Εἰς ἐκείνην συνετέλουν τὸ μέγεθος καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια τοῦ ναοῦ, τὸ πλῆθος τῶν ἀφιερωμάτων, ὁ πλοῦτος τῶν ἔργων μεγάλων καλλιτεχνῶν καὶ αἱ πλεῖσται ἑορταὶ μὲ τὰ φαιδρὰ δεῖπνα, τὰ συμπόσια, τοὺς ἀγῶνας. Μεταξὺ τῶν ἑορτῶν τούτων ἀναφέρομεν τὰ Ἐφέσια, τὰ Ἀρτεμίσια ἢ τὰ μεγάλα ἱερὰ Ἀρτεμίσια, τὰ κοινὰ Ἀσίας ἐν Ἐφέσῳ καὶ ἄλλα. Πλὴν τούτων καὶ εἰς τὸν Διόνυσον ἐτελεῖτο ἑορτή τις, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ ἄνδρες ἐνεδύοντο εἰς σατύρους, αἱ δὲ γυναῖκες εἰς βακχίδας, καὶ ὅπου ἐπεκράτει μεγάλη ἐλευθερία ὀργιαστική. Ἴσως εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην ἀναφέρεται ἐσχάτως ἀνευρεθὲν τεμάχιον ἀναγλύφου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἰκονίζεται μέγας φαλλὸς βαίνων ἐπὶ δύο σκελῶν ζῴου. Τὴν σημαντικότητα τοῦ ἱεροῦ ἐξύψωνε τὸ παλαιόν, σεβαστὸν πάντοτε παραμεῖναν, δικαίωμα ἀσυλίας τοῦ ναοῦ καὶ ἔπειτα ἡ ἐπιτηδεία οἰκονομικὴ διαχείρισις, ἡ ὁποία συνεδύασε μὲ τὸ ἱερὸν ἓν εἶδος τραπέζης, ὅπου κατετίθεντο τὰ χρήματα τῆς θεᾶς καὶ ἄλλων πόλεων. Διὰ τοῦτο εὐνόητον εἶναι διατὶ οἱ ἑκάστοτε ἰσχυροὶ τῆς ἡμέρας ἐπωφθαλμίων καὶ ἐπεθύμουν νὰ ἔχουν τὸ ἱερὸν ὑπὸ τὴν ἐπιρροήν των, ἥτις ἐξησφάλιζεν εἰς αὐτοὺς τὴν κυριαρχίαν εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν μανθάνομεν τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἱεροῦ τούτου. Περὶ τὰ 500 μ. ΝΔ τοῦ λόφου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ἐκτείνονται τὰ ἐρείπια τοῦ Ἀρτεμισίου. Τὸ ἀρχαιότατον εὑρεθὲν ἐκεῖ κτίσμα εἶναι μικρὰ πλατεῖα μὲ σηκόν τινα περικλείοντα τὸ ξύλινον ἄγαλμα τῆς θεᾶς, πρὸς δυσμὰς τοῦ ὁποίου ὑπῆρχεν ἄλλη μικροτέρα πλατεῖα, ὅπου ἦγε κλῖμαξ. Τὸ ὅλον περιέβαλλε τεῖχος. Ὑπὸ τὸν πρὸς Α μικρὸν σηκὸν εὑρέθη μέγα πλῆθος πολυτίμων ἀντικειμένων ἐκ χαλκοῦ, ἐλεφαντοστοῦ, ἠλέκτρου, χρυσοῦ, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀφιερώματα εἰς τὴν Ἄρτεμιν. Ἡ πρώτη αὕτη περίοδος τοῦ ἱεροῦ ἀνάγεται εἰς τὸν Η′— Ζ′ αἰῶνα π. Χ. Κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον ἡνώθησαν αἱ δύο πλατεῖαι. Κατὰ τὴν τρίτην περίοδον, τὸν Ζ′ αἰῶνα, εἰς τὴν εὐρυνθεῖσαν πλατεῖαν ἐκτίσθη μεγαλύτερος ναὸς περιβαλλόμενος ἀπὸ κίονας. Ἀλλὰ μεγαλοπρεπέστατος ἦτο ὁ ναὸς ὁ ἐγερθεὶς κατὰ τὸν ΣΤ′ αἰῶνα τῇ βοηθείᾳ τοῦ Σαμίου καλλιτέχνου Θεοδώρου ὑπὸ τοῦ ἐκ Κρήτης ἀρχιτέκνονος Χερσίφρονος καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Μεταγένους. Οὗτος ἦτο μαρμάρινος καὶ κολοσσιαίων διαστάσεων κατὰ τὰ πρότυπα τῶν αἰγυπτιακῶν ναῶν, εἶχε δὲ μῆκος 109 μ. καὶ πλάτος 55 καὶ περιεβάλλετο ὑπὸ διπλῆς σειρᾶς κιόνων

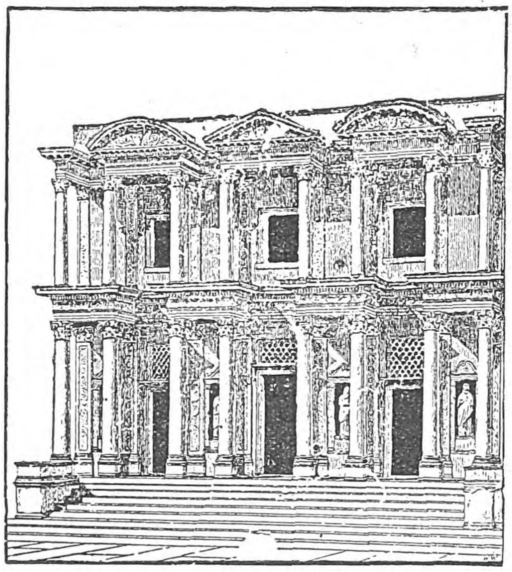

Ἀναπαράστασις τῆς προσόψεως τῆς βιβλιοθήκης.

(δίπτερος) ὀκτὼ μὲν εἰς τὰς στενάς, εἴκοσι δὲ εἰς τὰς μακρὰς πλευράς. Εὐρὺς πρόδομος μὲ δύο σειρὰς ἐξ ὀκτὼ κιόνων προηγεῖτο τῆς εἰσόδου τοῦ σηκοῦ, εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ὁποίου δύο σειραὶ ἐξ ἐννέα κιόνων ἐβάσταζον τὴν στέγην, ἐνῷ τὸν ὀπισθόδομον ἀπετέλουν δύο σειραὶ ἐκ δύο κιόνων. Οἱ κίονες οὗτοι εἶχον πλουσιωτάτην διαμόρφωσιν μὲ τὰς τεσσαράκοντα τέσσαρας ῥαβδώσεις των, αἱ ὁποῖαι ἔληγον εἰς ὀξεῖαν ἀκμὴν κατὰ τὸν δωρικὸν τρόπον, μὲ τὰς χυμώδεις ἕλικας καὶ τὰ διάφορα κοσμητικὰ κυμάτια τοῦ κιονοκράνου των καὶ τὴν πολυμερῆ συγκρότησιν τῆς βάσεως. Ἡ τελευταία αὕτη ἔχει πρὸς τούτοις μίαν γλυπτὴν διακόσμησιν εἰς τοὺς κίονας τῶν στενῶν πλευρῶν, τοῦ προδόμου καὶ τοῦ ὀπισθοδόμου, ἡ ὁποία προσέδιδε μεγαλυτέραν ποικιλίαν καὶ ἐξῆρε τὴν πολυτέλειαν τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ναοῦ. Ὡραῖα ἀνάγλυφα κατὰ τὰ πρότυπα τῆς ἀνατολικῆς τέχνης, ἡ ὁποία ἐπενέδυε τὴν βάσιν μὲ χαλκᾶς πλάκας, περιέθεον αὐτήν. Τῶν ἀναγλύφων τούτων, ἐκ τῶν ὁποίων μερικὰ εἶχεν ἀναθέσει ὁ Κροῖσος, σῴζονται ὀλίγα τεμάχια μὲ τὴν ἀναθηματικὴν μάλιστα ἐπιγραφὴν τοῦ Κροίσου εἰς τὸ Βρεττανικὸν μουσεῖον. Σημαντικὰ εἶναι τὰ ἀνάγλυφα ταῦτα διὰ τὴν τέχνην των, ὡς δείγματα τῆς ἀρχαϊκῆς ἰωνικῆς γλυπτικῆς τῶν μέσων τοῦ ΣΤ′ αἰῶνος π. Χ. μὲ τὰς στρογγύλας καὶ μεστὰς μορφάς των, αἱ ὁποῖαι ἀποπνέουν ἁπαλότητά τινα καὶ ἡδυπαθῆ χάριν, καὶ μὲ τὴν λεπτότητα τῆς ἐκτε-

Ἀναπαράστασις τῆς Ἀρκαδιανῆς ὁδοῦ ἐν Ἐφέσῳ.

λέσεως. Ἡ κατασκευὴ τοῦ ναοῦ τούτου μόλις κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Ε′ αἰῶνος ἐπερατώθη, ἀλλὰ κατὰ τὸ 356 ἐγένετο παρανάλωμα τοῦ πυρὸς διὰ τῆς χειρὸς τοῦ Ἡροστράτου, τὴν νύκτα ἀκριβῶς, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐγεννᾶτο ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος. Ἀμέσως οἱ Ἐφέσιοι ἤρχισαν τὴν ἀνοικοδόμησιν νέου ναοῦ κατὰ τὰ σχέδια τοῦ ἀρχιτέκτονος Χειροκράτους, μὲ τὰς αὐτὰς διαστάσεις τοῦ παλαιοτέρου ναοῦ, ἀλλὰ κατὰ 2.70 μ. ὑψηλότερον. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὑψηλὸν πόδιον μὲ πολλὰς βαθμῖδας περιέθεε τὸν ναόν, τοῦ ὁποίου οἱ κίονες εἶχον κατὰ τὴν βάσιν ὁμοίαν πρὸς τὴν τοῦ ἀρχαιοτέρου ναοῦ γλυπτὴν διακόσμησιν. Γνωρίζομεν μάλιστα ὅτι καὶ ὁ Σκόπας κατεσκεύασε τὰ ἀνάγλυφα μιᾶς βάσεως. Ἐλάχιστα καὶ συντετριμμένα εἶναι τὰ διασωθέντα λείψανα τῶν γλυπτῶν τούτων πλὴν ἑνὸς καλύτερον διατηρηθέντος καὶ εἰκονίζοντος ὡς τρυφερὸν νεανίαν τὸν Θάνατον, καὶ τὸν Ἑρμῆν τὸν ψυχοπομπὸν μεταξὺ δύο γυναικῶν, τμήματα παραστάσεως ἀναφερομένης εἰς τὴν Ἄλκηστιν. Ἡ τέχνη τοῦ ὡραίου τούτου ἀναγλύφου ἔχει μᾶλλον πραξιτέλειον χαρακτῆρα μὲ τὰς ὡραίας στάσεις καὶ τὴν λεπτὴν χάριν τῶν μορφῶν. Μεγαλοπρεπῆ βωμὸν διὰ τὸν ναὸν τοῦτον εἶχε κατασκευάσει ὁ Πραξιτέλης μὲ γλυπτὴν διακόσμησιν, πρόδρομον ἴσως τοῦ περιφήμου βωμοῦ τῆς Περγάμου, ἀλλ' οὐδὲν ἐξ αὐτοῦ περιεσώθη. Περιώνυμος ἦτο ἡ ἐκ κέδρου στέγη καὶ αἱ ἐκ κυπαρίσσου θύραι τοῦ ναοῦ, ἀποθηκευμέναι κατὰ τὸν Θεόφραστον ἐπὶ τέσσαρας γενεὰς καὶ διατηρηθεῖσαι κατὰ τὸν Πλίνιον ἐπὶ τετρακόσια ἔτη. Ἀλλ' ὄχι μόνον ἐπὶ τοῦ ναοῦ, ἀλλὰ καὶ περὶ αὐτόν, ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ περιβόλου, πλῆθος καλλιτεχνημάτων ἐκόσμει τὸν χῶρον. Ἀγάλματα μεγάλων γλυπτῶν, ὅπως ἡ Ἄρτεμις τοῦ Ἐνδοίου, ὁ Ἀπόλλων τοῦ Μύρωνος, αἱ Ἀμαζόνες τοῦ Φειδίου, Κρησίλα, Πολυκλείτου καὶ Φράδμονος, ἵσταντο ἐκεῖ, καὶ ἔργα ἐνδόξων ζωγράφων, ὡς τοῦ Ἀπελλοῦ, κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς δὲ χρόνους διάφορα ἀγάλματα ρωμαίων αὐτοκρατόρων καὶ στρατηγῶν καὶ εὐεργετῶν τῆς πόλεως. Τότε ἐκεῖ εἶχεν ἀνεγερθῆ ἱερὸν τοῦ Αὐγούστου, κατὰ δὲ τὸν Β′ μ. Χ. αἰῶνα ὁ πλούσιος ἐξ Ἐφέσου σοφιστὴς Δαμιανὸς εἶχε κατασκευάσει πολυτελὲς ἑστιατόριον. Τὰ λοιπὰ πέριξ καὶ παρὰ τὸν λόφον κτίρια ἀνήκουν εἰς τὴν χριστιανικὴν ἐποχήν. Νοτιοδυτικῶς τοῦ Ἀρτεμισίου περὶ τὰ δύο καὶ πλέον χιλιόμετρα μακρὰν αὐτοῦ εὑρίσκονται τὰ ἐρείπια τῆς νέας πόλεως, τὴν ὁποίαν ἔκτισεν ὁ Λυσίμαχος. Ὀλίγα λείψανα σῴζονται τῆς ἑλληνιστικῆς ταύτης περιόδου, καθόσον τὰ πλεῖστα οἰκοδομήματα ἐπεσκευάσθησαν καὶ ἀνεκτίσθησαν κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους, ὁπότε καὶ πολλὰ νέα ἀνηγέρθησαν, μαρτυροῦντα τὴν μεγίστην ἀκμὴν καὶ τὸν πλοῦτον τῆς πόλεως. Ἐρχόμενός τις ἐκ τοῦ Ἀρτεμισίου πλησιάζει εἰς τὴν Β πύλην τῶν βυζαντινῶν τειχῶν, δι' ἧς εἰσέρχεται εἰς τὸ στάδιον, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευεν εἰς τέλεσιν ἑορτῶν καὶ ἀθλητικῶν ἀγώνων διαφόρων, ἱπποδρομιῶν, ἁρματοδρομιῶν, μονομαχιῶν. Κεῖται εἰς τὴν ΒΔ κλιτὺν τοῦ Παναΰρ νταγ (Πίου ὄρους) καὶ εἶχεν ἐμπρὸς κατὰ τὴν Δ πλευρὰν ἑπτὰ τοξωτὰ ἀνοίγματα, τὰ ὁποῖα σχηματίζουν ἑκατέρωθεν στῦλοι ἐπὶ βάσεων καὶ ἐν τῷ μέσῳ κίονες ἐπὶ ὑψηλῶν ποδίων. Μεταξὺ τούτων ὑπάρχουν πλάκες μὲ ἁδρῶς εἰργασμένα ἀνάγλυφα διαφόρων βραβείων, ὑδριῶν, κλάδων φοίνικος κτλ., ἅπαντα ἐκ βυζαντινῶν χρόνων κατασκευῆς, ὡς καὶ αἱ καμάραι. Τὸ στάδιον ὅμως αὐτὸ κατεσκευάσθη ἐπὶ Νέρωνος.

Εἰς τὸ ἀνατολικὸν αὐτοῦ ἄκρον ἔχει ἀποχωρισθῆ ἰδιαίτερος στρογγύλος χῶρος διὰ τὰς μονομαχίας καὶ θηριομαχίας. Περὶ τὰ 500 μ. ΝΔ τοῦ σταδίου, ἐκεῖ ὅπου ἠγέρθη βραδύτερον ἡ διπλῆ συνοδικὴ ἐκκλησία, εὑρέθησαν πολλαὶ ἐπιγραφαί, ἰατρικοῦ περιεχομένου, ἐξ οὗ συνάγομεν ὅτι ἐκεῖ θὰ ἦτο ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν μανθάνομεν ὅτι ἐν Ἐφέσῳ ἐτελοῦντο καὶ ἰατρικοὶ ἀγῶνες, διηγωνίζοντο δηλαδὴ ἰατροὶ εἰς διάφορα ζητήματα, ὡς περὶ συντάγματος (συντάξεως μιᾶς ἐπιστημονικῆς ἰατρικῆς πραγματείας), ἔπειτα περὶ προβλήματος (λύσεως ὑπὸ τῶν διαγωνιζομένων ἑνὸς θέματος προβαλλομένου ὑπὸ τῆς πρὸς τοῦτο ἐπιτροπῆς), ἔπειτα περὶ χειρουργίας καὶ τέλος περὶ ὀργάνων (δηλαδὴ περὶ τῆς ἐφευρέσεως καὶ κατασκευῆς καταλλήλων ἰατρικῶν ἐργαλείων, ὅπερ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦτο ἔργον τῶν ἰατρῶν). Τοὺς ἀγῶνας τούτους διηύθυνεν ὁ σύνδεσμος τῶν ἰατρῶν, οἱ ὁποῖοι ἐλέγοντο οἱ ἀπὸ μουσείου ἰατροί. Ἐντελῶς ἰδιαιτέρας προσοχῆς ἄξιαι εἶναι αἱ ὁδοὶ τῆς Ἐφέσου, ἐκ τῶν ὁποίων μεγαλοπρεπεστάτη ἦτο ἡ λεγομένη Ἀρκαδιανὴ ἐκ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου (395—408 μ. Χ.), πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου ἐκτίσθη. Ἔχει ὑπὲρ τὰ πεντακόσια μέτρα μῆκος καὶ ἄγει ἐκ τοῦ θεάτρου εἰς τὸν λιμένα. Τὸ πλάτος αὐτῆς εἶναι ἕνδεκα μέτρα, ἑκατέρωθεν δὲ ὑψοῦνται μεγάλαι μὲ κορινθιακοὺς κίονας στοαὶ πέντε μέτρων βάθους, τῶν ὁποίων τὸ δάπεδον εἶναι ἐστρωμένον μὲ ἁπλοῦν μωσαϊκὸν καὶ εἰς τὸ βάθος τῶν ὁποίων ὑπάρχουν διάφορα καταστήματα ἐμπορικά. Ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι τὴν νύκτα ἡ ὁδὸς αὕτη ἐφωτίζετο ὑπὸ φανῶν. Ἡ πρὸς τὸν λιμένα πύλη τῆς ὁδοῦ ταύτης εἶναι ἔργον τῶν πρώτων ρωμαϊκῶν χρόνων, ἔχουσα τρία ἀνοίγματα, ὀρθογώνιον τὸ ἐν μέσῳ καὶ τοξωτὰ τὰ ἑκατέρωθεν αὐτοῦ. Ἀνὰ δύο ἰωνικοὶ κίονες ὑποστηρίζουν τοὺς προεξέχοντας μεταξὺ τῶν ἀνοιγμάτων θριγκοὺς μὲ ἁπλῆν κλασσικὴν διαμόρφωσιν. Μεγάλη πύλη ἐκόσμει καὶ τὸ ἀνατολικὸν αὐτῆς ἄκρον, ἔχουσα ἀνάγλυφα μὲ μάχην Ἑλλήνων ἐναντίον βαρβάρων. Νοτιώτερον τῆς Ἀρκαδιανῆς ἄλλη παράλληλος ὁδὸς κατέληγεν ἐπίσης εἰς τὸν λιμένα, ὅστις εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο ἦτο λοξός, εἰς τὸ σχῆμα δὲ τοῦτο ἀντίστοιχον κατεσκεύασεν ὁ ἀρχιτέκτων τὸν Β′ μ. Χ. αἰῶνα καὶ τὴν πρὸς τὴν

Digitized by Google

προκυμαίαν ταύτην λήγουσαν πύλην τῆς ὁδοῦ εἰς δύο ὀρόφους ἡμικυκλικούς. Βορείως τῆς Ἀρκαδιανῆς ἐκτείνεται ὁλόκληρον σύμπλεγμα λουτρῶν, γυμνασίου, στοῶν. Εἰς τὸ λουτρὸν (θέρμας) εἰσήρχετό τις διὰ τριῶν θυρῶν φερουσῶν εἰς πρόστοον, τοῦ ὁποίου αἱ δύο ἑκατέρωθεν πλευραὶ ἦσαν καμπύλαι μὲ κίονας πρὸ αὐτῶν. Διὰ κλίμακος ἀνήρχετό τις εἰς τὸ πρὸς Β ἄτριον μὲ δύο σειρὰς κιόνων ἐντὸς καὶ παραστάδας εἰς τοὺς τοίχους στηριζούσας τόξα ἑνούμενα μὲ τὸν θριγκὸν τῶν κιόνων. Ἀνατολικῶς τούτου εὐρὺς διάδρομος μὲ μαρμάρινα καθίσματα ἐχρησίμευεν ὡς ἀποχωρητήριον διὰ πολλοὺς συγχρόνως ἀνθρώπους. Εἰς τὸν ἀνατολικὸν τοῖχον ἐπιμελῶς ζωγραφημέναι ἐπιγραφαὶ πολὺ ὀλίγον καθαροῦ περιεχομένου ἀναφέρονται εἰς τὸν προορισμὸν τοῦ χώρου. Παραθέτομεν ὡς δεῖγμα τὸ ἑξῆς χαρακτηριστικὸν ἐπίγραμμα:

Λὰξ ποσὶ κινήσας καὶ πὺξ χερὶ μακρὸν ἀείρας
καὶ βήξας κραδίηθεν, ὅλον δὲ τὸ σῶμα δονήσας
ἐξ ὀνύχων χέζων, φρένα τέρπεο, μηδέ σε γαστὴρ
μήποτε λυπήσειεν ἐμὸν ποτὶ δῶμα μολόντα.

Ἐκ τοῦ ἀτρίου διπλῆ θύρα ἄγει εἰς τὰς θέρμας, τῶν ὁποίων μία μεγαλοπρεπὴς αἴθουσα ἐκοσμεῖτο ὑπὸ διαφόρων ἀγαλμάτων, τοῦ Δαιδάλου καὶ Ἰκάρου, τοῦ Ἀθάμαντος, τοῦ Γανυμήδους μὲ τὸν ἀετόν, ὅπως ἐξάγομεν ἐκ τῶν σωθέντων βάθρων των. Αἱ θέρμαι αὗται κατεσκευάσθησαν κατὰ τὸ τέλος τοῦ Α′ μ. Χ. αἰῶνος καὶ ἐτροποποιήθησαν ἢ ἀνηγέρθησαν κατὰ τὰ μέσα τοῦ Δ′ ἐπὶ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Τὸ πρὸς ἀνατολὰς αὐτῶν μέγα κτίριον ἦτο πολυτελὲς γυμνάσιον μὲ θαυμασίαν διακόσμησιν πολυχρώμων μαρμάρων καὶ ἀγαλμάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐξαιρετικῆς τέχνης εἶναι ὁ χαλκοῦς ἔφηβος, ὅστις μὲ τὴν στλεγγίδα καθαρίζει τὸ ἀπὸ τὴν κόνιν τῆς παλαίστρας ρυπανθὲν σῶμά του. Τὸ ὡραῖον τοῦτο ἄγαλμα εὑρίσκεται σήμερον εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Βιέννης. Ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ γυμνασίου διὰ πενταπλῆς θύρας εἰσέρχεταί τις εἰς μέγα στωικὸν οἰκοδόμημα μήκους 200 καὶ πλάτους 240 μέτρων, ἔχον πέριξ ὑπαίθρου αὐλῆς στοὰς μὲ τριπλῆν σειρὰν κιόνων. Τὰς στοὰς αὐτὰς ἐπενέδυσε διὰ μαρμάρου ἐπὶ Τραϊανοῦ ὁ ἀρχιερεὺς τῆς ἐπαρχίας Ἀσίας Κλαύδιος Βερουλανός, ἐξ οὗ ἔλαβον καὶ τὸ ὄνομα. Κατὰ τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τῆς Ἀρκαδιανῆς ὁδοῦ καὶ ὀλίγῳ νοτιώτερον, εἰς κοίλωμα τοῦ Παναΰρ ντάγ, εὑρίσκεται τὸ μέγα θέατρον τῆς Ἐφέσου, σπουδαιότατον διὰ τὴν καλὴν διατήρησιν τῆς σκηνῆς. Ἐντὸς αὐτοῦ ὁ ὑπὸ τοῦ Δημητρίου ἐρεθιζόμενος ὄχλος ἐπὶ ὥρας διαμαρτυρόμενος ἐφώναζε «μεγάλη εἶναι ἡ Ἄρτεμις ἡ Ἐφεσία», καθ' ὃν χρόνον ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐκήρυττε τὴν νέαν θρησκείαν. Τὰ σήμερον σῳζόμενα ἐρείπια αὐτοῦ προέρχονται ἐκ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων. Διὰ δύο διαζωμάτων τὸ κοῖλον τοῦ θεάτρου διῃρεῖτο εἰς τρία μέρη ἐξ εἴκοσι δύο σειρῶν ἑδωλίων, τὰ ὁποῖα διὰ δώδεκα κλιμάκων πάλιν, διπλασιαζομένων εἰς τὸ ἀνώτατον τμῆμα, κατενέμοντο εἰς τομεῖς. Τὰ ἀνώτατα ἑδώλια ἦσαν καὶ ἔξωθεν διὰ κλιμάκων προσιτά. Τὸ τέλος τῆς ἀνωτάτης σειρᾶς περιέθεε κατὰ τὸ μέσον στοὰ μὲ κίονας, κειμένη ὑπὲρ τὰ τριάκοντα μέτρα ἀνωτέρω τῆς ὀρχήστρας. Ὁ πρὸς τὸ θέατρον βλέπων τοῖχος τῆς σκηνῆς ἦτο πλουσίως διακεκοσμημένος εἰς τρεῖς ὀρόφους μὲ προεξέχοντας κίονας καὶ θριγκοὺς πρὸ κογχῶν μὲ ἀγάλματα. Ἁπλουστέρα ἦτο ἡ διαμόρφωσις τῆς σκηνῆς τῆς ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς μὲ τὸ χαμηλὸν προσκήνιον καὶ τὴν μονώροφον σκηνήν. Εἰς τὸ μέγα τοῦτο θέατρον ἠδύναντο νὰ καθίσουν 24000 θεαταί. Νοτιοδυτικῶς τοῦ θεάτρου εἶναι ἡ ἀγορά, μεγάλη πλατεῖα τετράγωνος μὲ πλευρὰν 160 μ., περιβαλλομένη ὑπὸ στοῶν, εἰς τὸ βάθος τῶν ὁποίων εἶναι παρατεταγμένα δωμάτια, καταστήματα καὶ ἀποθῆκαι. Ἐν τῷ μέσῳ ὑπῆρχε μέγα ὡρολόγιον ἡλιακὸν ἢ ὑδραυλικόν. Ἐκ τῶν πυλῶν τῆς ἀγορᾶς μεγαπρεπὴς ἦτο ἡ κατὰ τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τῆς νοτίας πλευρᾶς μὲ τρία τοξωτὰ ἀνοίγματα. Πλῆθος ἀγαλμάτων, τῶν ὁποίων τὰ βάθρα ἐσώθησαν, ἐκόσμει, ὡς συνήθως, τὴν ἀγοράν, ἀπὸ τῶν ἐπισήμων Ρωμαίων ἀξιωματούχων καὶ τῶν ἱερέων μέχρι τῶν ἰδιωτῶν, τῶν ὁπωσδήποτε εὐεργετησάντων τὴν πόλιν, καὶ τῶν ποιητῶν, ρητόρων καὶ σοφιστῶν τῶν τιμησάντων αὐτήν. Ἐξερχόμενός τις διὰ τῆς νοτίας πύλης ἐκ τῆς ἀγορᾶς εὑρίσκεται πρὸ μικρᾶς πλατείας, ὅπου ἀξιοσημείωτον εἶναι πολυτελὲς οἰκοδόμημα, ἀναφερόμενον πρότερον εἰς ρωμαϊκὸν ναὸν τοῦ Κλαυδίου, ἀνῆκον ὅμως, ὡς ἐσχάτως ἀπεδείχθη, εἰς τὴν λατρείαν τῶν Αἰγυπτίων θεῶν. Ὁ ναὸς οὗτος μετὰ τοῦ περιβόλου καὶ τῆς πύλης του παρουσιάζει θαυμαστὴν ἑνότητα σχεδίου καὶ κατασκευῆς καὶ ἀποτελεῖ ἓν τῶν μεγαλοπρεπεστέρων κτιρίων τῆς Ἐφέσου. Περαιτέρω ἐγείρεται ἡ πολυτελὴς βιβλιοθήκη τοῦ Κέλσου. Εὐρεῖα μαρμαρίνη κλῖμαξ ἐννέα βαθμίδων, μὲ ἀγάλματα ἑκατέρωθεν, ἄγει εἰς τὴν πρόσοψιν, πρὸ τῆς ὁποίας τέσσαρα ζεύγη κιόνων ἀνέχουν πλούσιον θριγκὸν καὶ ὑπὲρ αὐτὸν ἰδιοσχήμους ναομόρφους προεξοχάς. Διὰ τῆς μεσαίας θύρας ἐκ τῶν τριῶν εἰσερχόμενός τις ἔβλεπεν ἔναντι μεγάλην κόγχην, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκετο ἡ ὡραία σαρκοφάγος τοῦ ἐκ Σάρδεων γερουσιαστοῦ Κέλσου. Πέριξ στοὰ κιόνων περιέθεε τὴν αἴθουσαν, τῆς ὁποίας οἱ τοῖχοι, ὅπως καὶ τὸ δάπεδον, εἶχον θαυμασίαν ἐπένδυσιν πολυχρώμων μαρμάρων. Εἰς τοὺς τοίχους ὑπῆρχον δύο ἢ τρεῖς ἐπάλληλοι σειραὶ κογχῶν μὲ δέκα θήκας ἑκάστη, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἵσταντο ξύλινα διαζώματα στηρίζοντα τοὺς πτυκτοὺς κυλίνδρους τῶν βιβλίων. Ἐκ τῶν σῳζομένων ἐπιγραφῶν μανθάνομεν, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Κέλσου Ἀκουΐλας ἀνήγειρεν ὡς ἡρῷον πρὸς τιμὴν τοῦ πατρός του τὴν βιβλιοθήκην, πρὸς πλουτισμὸν τῆς ὁποίας ἐκληροδότησε καὶ ἄλλα ποσά, οἱ κληρονόμοι δὲ τοῦ Ἀκουΐλα συνεπλήρωσαν τὸ ἔργον περὶ τὸ 130 μ. Χ. Βραδύτερον πυρκαϊὰ κατέστρεψε τὴν ἐσωτερικὴν αἴθουσαν, πρὸ τῆς κλίμακος δὲ ἐτοποθετήθησαν μεγάλαι μαρμάριναι πλάκες μὲ ἀνάγλυφα τῆς κατὰ τῶν Πάρθων νίκης τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου καὶ ἐσχηματίσθη δεξαμενὴ ὕδατος. Ἔξωθι τῆς βιβλιοθήκης ὑπῆρχε μεγάλη αἴθουσα διαλέξεων, ἐντελῶς σήμερον κατεστραμμένη, νοτίως δ' αὐτῆς ὑπάρχει πύλη ὁδοῦ καὶ παρ' αὐτὴν πολυτελὴς κρήνη ἢ Νυμφαῖον μὲ πρόσοψιν εἰς δύο ὀρόφους, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ κάτω εἶχε δωρικοὺς κίονας, ὁ δὲ ἀνωτέρω ἰωνικούς. Ἀνατολικῶς εὑρίσκονται τὰ ἐρείπια ὀκταγώνου οἰκοδομήματος, τοῦ ὁποίου ἡ βάσις περιεθέετο ὑπὸ ἑδωλίων καὶ ἀναγλύφων στεμμάτων, ἐνῷ πέριξ περιέβαλλον αὐτὸ ὀκτὼ κορινθιακοὶ κίονες. Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο κατέληγεν ἄνω εἰς κλιμακωτὴν πυραμίδα, εἰς τὴν κορυφὴν τῆς ὁποίας ἦτο τοποθετημένη πελωρία μαρμαρίνη σφαῖρα. Παραπλήσιον ἑλληνιστικῶν χρόνων εἶναι καὶ τὸ περαιτέρω σῳζόμενον στρογγύλον ἐπὶ τετραγώνου βάσεως ἱδρυμένον κτίριον εἰς δύο ὀρόφους ὑψούμενον, δωρικοῦ ρυθμοῦ κάτω καὶ ἰωνικοῦ ἄνω, μὲ περίεργον διαμόρφωσιν τοῦ ἰωνικοῦ κονοκράνου. Εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν καὶ νοτίως εὑρίσκεται τὸ λίαν ἐνδιαφέρον μικρὸν θέατρον, τὸ συνήθως λεγόμενον Ὠδεῖον τῆς Ἐφέσου. Καλῶς διατηρούμενον περιελάμβανε περὶ τοὺς 1400 θεατὰς καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἦτο ἐστεγασμένον. Ἡ σκηνή του ἦτο πλουσίως μὲ κίονας καὶ ἀγάλματα διακεκοσμημένη, πολλαὶ δὲ ἐπιγραφαὶ ἦσαν διακοσμητικῶς χαραγμέναι, ἐκ τῶν ὁποίων μανθάνομεν ὅτι ἐκτίσθη περὶ τὰ μέσα τοῦ Β′ μ. Χ. αἰῶνος ὑπό τινος Π. Βεδίου Ἀντωνίου καὶ τῆς συζύγου του Φλαβίας Παπιανῆς. Πρὸ τοῦ ᾠδείου τούτου ἐξετείνετο καὶ ἔκλειεν ἀπὸ βορρᾶ τὴν ἐκεῖ πλατεῖαν στοὰ ἓξ μέτρων βάθους, ἀξιοσημείωτος διὰ τὰ ὡραῖα ἰωνικὰ κιονόκρανα τῶν κιόνων της, τῶν ὁποίων αἱ πλάγιαι πλευραὶ κοσμοῦνται ὑπὸ κεφαλῶν βοῶν. Καὶ ἄλλαι κρῆναι καὶ κτίρια μικροτέρας σπουδαιότητος ἔχουσιν εὑρεθῆ, μάλιστα δὲ τάφοι καὶ σαρκοφάγοι εἰς τὰς κλιτῦς τῶν λόφων. Εἰς τὰς βορείας ὑπωρείας ἑνὸς τούτων, τοῦ Παναΰρ ντάγ, εὑρέθη ἱερὸν τῆς Μητρὸς τῆς μικρασιατικῆς. Ὁλόκληρος ἡ κλιτὺς εἶναι πλήρης ἀναθηματικῶν κογχῶν ἐν τῷ βράχῳ, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐτίθεντο ἀνάγλυφα τῆς θεᾶς. Τινὰ ἐξ αὐτῶν εὑρίσκονται κατὰ χώραν, δεικνύοντα ἐντατικὴν τὴν λατρείαν τῆς Μητρὸς καθ' ὅλους τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους.

— *Νομισματ.]* Ἀρχαιότατα ἡ Ἔφεσος ἔκοψε νομίσματα, μεταχειριζομένη ὡς τύπους ἐπ' αὐτῶν τὰ σύμβολα τῆς λατρείας τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος, τὴν μέλισσαν καὶ τὴν ἔλαφον. Κατὰ τὸν ΣΤ′ αἰῶνα τὰ νομίσματά της ἦσαν κυρίως ἐξ ἠλέκτρου, δηλαδὴ ἐκ φυσικοῦ κράματος χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, μικροῦ βάρους μὲ τὴν μέλισσαν ἢ πρόσθιον μέρος ἐλάφου, καὶ ὀλίγιστα ἐξ ἀργύρου ἀλλὰ βαρύτερα (τετράδραχμα κτλ.) καὶ μὲ παραπλησίους τύπους. Τὰ ἀργυρᾶ ταῦτα νομίσματα εἶχε καθ' ὅλον τὸν Ε′ αἰῶνα μέχρι τοῦ τέλους αὐτοῦ, ὁπότε ἀποστατήσασα τῶν Ἀθηνῶν ἔκοψε νομίσματα βα-

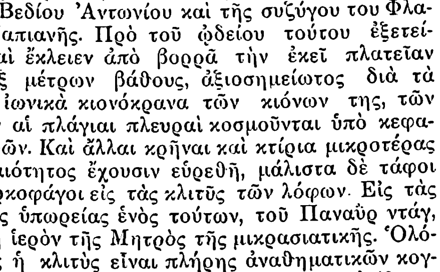

Νόμισμα τῆς Ἐφέσου.

[Φέρει δεξιὰ τὴν προτομὴν τοῦ Νέρωνος ἐν διαδήματι καὶ ἀριστερὰ ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος.]

ρυτέρου πως κανόνος μὲ τοὺς αὐτοὺς τύπους, ἀλλὰ καὶ ἓν ὄνομα ἄρχοντος. Μετὰ ταῦτα ἔκοψεν ἐπ' ὀλίγον συμμαχικὰ νομίσματα ἀργυρᾶ ροδίου κανόνος, ὁμοῦ μὲ τὰς πόλεις Ρόδον, Κνίδον, Ἰασὸν καὶ Σάμον, τῶν ὁποίων κοινὸς τύπος ἐμπρὸς μὲν εἶναι ὁ Ἡρακλῆς ὡς παῖς πνίγων τοὺς δύο ὄφεις καὶ τὰ γράμματα ΣΥΝ, ὀπίσω δὲ ὁ ἰδιαίτερος τύπος ἑκάστης πόλεως καὶ δὴ τῆς Ἐφέσου ἡ μέλισσα. Πρὸς τούτοις καὶ καθ' ὅλον τὸν Δ′ αἰῶνα ἔκοψε καὶ πολλὰ ἀργυρᾶ ἴδια νομίσματα καὶ χαλκᾶ μὲ τύπους τὴν μέλισσαν καὶ τὴν ἔλαφον καὶ ὄνομα ἄρχοντος. Κατὰ τοὺς ἑπομένους αἰῶνας, μεταβάλλουσα ἐναλλὰξ κυρίαρχον, προσήρμοζε καὶ τὴν νομισματικήν της πολιτικὴν ἀναγκαστικῶς εἰς τὸ σύστημα τῶν νομισμάτων τοῦ δεσπότου, τῶν ὁποίων ἐπανελάμβανε τοὺς τύπους προσθέτουσα μόνον τὰ ἰδικά της γνωστὰ σύμβολα. Κατὰ μικρὰ διαλείμματα, ἐπανακτῶσα σκιάν τινα ἀνεξαρτησίας, ἔκοπτε καὶ ἐντελῶς ἴδια νομίσματα. Οὕτω κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Γ′ αἰῶνος εὑρίσκομεν λυσιμάχεια καί τινα μὲ τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ ὄνομα τῆς συζύγου τοῦ Λυσιμάχου Ἀρσινόης, τῆς ὁποίας, ὅπως εἴπομεν, ἡ Ἔφεσος ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα. Ἐπὶ τῆς σελευκικῆς κυριαρχίας βλέπομεν τύπους μὲ τὴν Ἀρτέμιδα ἢ κεφαλὴν γυναικός, δαφνοστεφοῦς καὶ πυργοστεφοῦς, καὶ τὴν μέλισσαν ἢ ἔλαφον. Κατὰ τὸν ὑπόλοιπον Γ′ αἰῶνα πάλιν ἡ νομισματικὴ τῶν Πτολεμαίων ἐπιβάλλεται εἰς τὴν Ἔφεσον μαζὶ μὲ τὴν κυριαρχίαν των. Ἀλλὰ καὶ αὐτόνομα ἀργυρᾶ νομίσματα μὲ προτομὴν τῆς ἑλληνικῆς Ἀρτέμιδος τῆς ἐποχῆς ταύτης δεικνύουν τὴν μεγάλην ἐμπορικὴν ἀκμὴν τῆς πόλεως. Κατὰ τὸν Β′ αἰῶνα φαίνεται ὅτι ἡ Ἔφεσος ἔκοψε νομίσματα ὅμοια πρὸς τὰ τῆς Ἀράδου, πόλεως τῆς Φοινίκης, πρὸς τὴν ὁποίαν πιθανῶς συνεδέθη διὰ νομισματικῆς συνθήκης. Οἱ τύποι εἶναι ἡ μέλισσα καὶ ἡ ἔλαφος πρὸ φοίνικος μὲ τὸν ἀττικὸν σταθμόν. Τώρα ἀρχίζει καὶ ἡ μεγάλη σειρὰ τῶν κιστοφόρων τῆς Ἐφέσου, τοῦ μεγάλου τούτου ἐμπορικοῦ νομίσματος πολλῶν πόλεων τῆς δυτικῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὅπως ὠνομάσθησαν ἐκ τοῦ τύπου αὐτῶν, τῆς ἱερᾶς βακχικῆς κίστης. Τὰ ἐν Ἐφέσῳ κοπέντα νομίσματα ταῦτα διακρίνονται διὰ τῆς μεγάλης δᾳδὸς τῆς πλησίον τῶν ὄφεων καὶ φαίνεται ὅτι διαρκοῦν ἐπὶ πολὺ καὶ πιθανῶς καὶ μετὰ τὴν κατὰ τῶν Ρωμαίων ἐπανάστασιν τῆς Ἀσίας ἐπὶ Μιθριδάτου, ὁπότε ἡ Ἔφεσος, ἵνα δείξῃ τὴν πλήρη ἀνεξαρτησίαν καὶ αὐτονομίαν της, ἔκοψε τὴν μικρὰν ἐκείνην σειρὰν τῶν χρυσῶν στατήρων μὲ τὴν προτομὴν τῆς Ἀρτέμιδος ἐμπρὸς καὶ τὸ ἄγαλμα τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος καὶ τὴν ἔλαφον καὶ μέλισσαν ὀπίσω καὶ τὴν ἐπιγραφὴν ΕΦΕΣΙΩΝ. Ἀπὸ τοῦ Καίσαρος καὶ ἑξῆς δὲν ὑπάρχουν πλέον ἀργυρᾶ ἐφεσιακὰ νομίσματα, ἀλλὰ μόνον χαλκᾶ οὐχὶ καλῆς ἐργασίας καὶ ἰδιαιτέρου ἐνδιαφέροντος. Ἐπὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν ρωμαϊκῶν χρόνων πλεῖστα ἐκόπησαν νομίσματα μὲ διαφόρους ἐπιγραφάς, ἀναφερομένας εἰς ἐγχωρίους ποταμούς, θεότητας καὶ ἀγῶνας, ἥρωας ἐπιτοπίους καὶ ἓν μὲ τὸν φιλόσοφον Ἡράκλειτον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *J. T. Wood,* Discoveries at Ephesus (London, 1877. — *D. G. Hogarth,* Excavations at Ephesus (London, 1908). — *J. Keil,* Führer durch Ephesos Wien, 1915. — Forschungen in Ephesos (I, 1906, II, 1912 καὶ III, 1927), τοῦ αὐστριακοῦ ἀρχαιολογικοῦ ἰνστιτούτου τῆς Βιέννης καὶ διάφορα ἄρθρα τῶν *Benndorf, Heberdey* καὶ *Keil* εἰς τὸ περιοδικὸν τοῦ αὐτοῦ ἰνστιτούτου. — *L. Bürchner,* ἄρθρον Ephesos ἐν τῇ Real-Encyclopaedie τοῦ *Pauly-Wissowa.* — *Head,* History of the coinage of Ephesus ἐν Numismatic chronicle (1880 καὶ 1881). — *Ch. Picard,* Ephèse et Claros, Paris. — *Head-Σβορώνου* Ἱστορία τῶν νομισμάτων, Β, σ. 104.

Δ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

— Β′) ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ. Ἤδη πρὸ Χριστοῦ ὑπῆρχεν ἐν Ἐφέσῳ ἀκμαία παροικία Ἰουδαίων, τακτικὴν ἐπικοινωνίαν ἔχουσα μετὰ τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ ἐθνικοῦ ἐν Ἱερουσαλὴμ κέντρου αὐτῶν. Κατόπιν δὲ καὶ ἐπὶ Χριστοῦ ἡ παροικία αὕτη φαίνεται ὅτι ἐξηκολούθει ἀκμάζουσα καὶ μετὰ τὰ Ἱεροσόλυμα, τὴν Ἀντιόχειαν καὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν κατέστη κέντρον τοῦ κηρύγματος τοῦ Εὐαγγελίου καθ' ἅπασαν τὴν Μ. Ἀσίαν ἡ Ἔφεσος. Μαθηταὶ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ ἐλθόντες εἰς Ἔφεσον πρὸ τοῦ Παύλου κατώρθωσαν νὰ προσηλυτίσουν Ἰουδαίους τινάς, ὅτε δὲ κατόπιν ἦλθεν ἐξ Ἀλεξανδρείας ὁ «δυνατὸς ἐν ταῖς γραφαῖς» Ἀπελλῆς, ηὔξησε διὰ τοῦ κηρύγματός του τοὺς προσηλύτους Ἰουδαίους τῆς Ἐφέσου. Τῷ 54 ὁ Παῦλος ἀναχωρήσας ἐκ Κορίνθου μετὰ τοῦ Ἀκύλα καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ Πρισκίλλης ἦλθεν εἰς τὴν Ἔφεσον καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν συναγωγὴν τῆς πόλεως ἐκήρυξεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους τὸ Εὐαγγέλιον, ἀλλ' ἠρνήθη νὰ παρατείνῃ τὴν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ διαμονήν του ἐπειγόμενος νὰ μεταβῇ εἰς Ἱεροσόλυμα, ὑπεσχέθη ὅμως ὅτι θὰ ἐπεσκέπτετο αὐτοὺς καὶ πάλιν. Πράγματι δὲ κατόπιν ἐπανερχόμενος διὰ Γαλατίας καὶ Φρυγίας καὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Μαιάνδρου ἔφθασεν εἰς τὴν Ἔφεσον, ὅπου καὶ διέτριψε τρία ὅλα ἔτη (54—57). Κατὰ τὰ ἔτη δὲ ταῦτα ἐκήρυττε μὲν ἐν τῇ συναγωγῇ, ἐβάπτισε δὲ καί τινας Ἰουδαίους. Ἐπειδὴ ὅμως τινὲς ἐκακολόγουν τὸ Εὐαγγέλιον ἐνώπιον τοῦ πλήθους, ὁ Παῦλος ἀπεχώρησεν εἰς τὴν σχολὴν ῥήτορός τινος ἢ φιλοσόφου, Τυράννου καλουμένου, ἐκεῖ δ' ἐδίδασκεν ἐπὶ δύο ἔτη, «ὥστε πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν Ἀσίαν ἀκοῦσαι τὸν λόγον τοῦ Κυρίου Ἰουδαίους τε καὶ Ἕλληνας». Καὶ διὰ τῶν ἐνεργειῶν τούτων τοῦ ἀποστόλου τῶν ἐθνῶν «κατὰ κράτος ὁ λόγος τοῦ Κυρίου ηὔξανε καὶ ἴσχυεν» ἐν Ἐφέσῳ, ἀλλὰ καὶ φοβερὰ ἀντίπραξις καὶ αἱματηροί, ὡς φαίνεται, διαπληκτισμοὶ ἐγένοντο ἐκ τῶν φανατικῶν Ἰουδαίων ἐξ ἀφορμῆς τοῦ κηρύγματος τοῦ Παύλου, ὥστε γράφων οὗτος κατὰ τὸ τέλος τοῦ δευτέρου ἔτους ἐξ Ἐφέσου πρὸς τοὺς Κορινθίους νὰ ὁμολογῇ πρὸς αὐτοὺς ὅτι «ἐθηριομάχησεν ἐν Ἐφέσῳ». Τέλος δὲ ἀργυροκόπος τις Δημήτριος βλέπων ὅτι ὁσημέραι ἠλαττοῦντο αἱ ἐκ τῆς πωλήσεως τῶν εἰδωλίων εἰσπράξεις του ἐκ τῆς διὰ τοῦ Παύλου προσελεύσεως εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ πολλῶν Ἐφεσίων, παρεσκεύασε στάσιν, ἥτις ἐξηνάγκασε τὸν Παῦλον νὰ καταλίπῃ τὴν Ἔφεσον. Καὶ βραδύτερον δέ, ὅτε ἐπανερχόμενος ἐκ Μακεδονίας κατηυθύνετο εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ κα-

Digitized by Google

τέπλευσεν εἰς Μίλητον, δὲν προὐχώρησε μὲν μέχρι τῆς Ἐφέσου, προσκαλέσας δὲ τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκεῖ ἐκκλησίας εἰς Μίλητον ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς διαφόρους παραγγελίας καὶ συμβουλὰς καὶ βραδύτερον ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς τὸν Τιμόθεον, ὡς προϊστάμενον τῆς αὐτόθι ἐκκλησίας. Ὅτε δὲ κατόπιν συλληφθεὶς ἐκρατεῖτο δέσμιος ὁ Παῦλος ἐν Ρώμῃ (62) καὶ ἔμαθε παρὰ τοῦ Τυχικοῦ ὅτι ποικίλαι ἑτεροδιδασκαλίαι ἀνεφάνησαν ἐν Μ. Ἀσίᾳ καὶ ἐτάραττον τὰς συνειδήσεις τῶν πιστῶν, ἔγραψεν εἰς τὴν Ἔφεσον τὴν περίφημον ἐκείνην ἐπιστολήν του, διότι ἐγνώριζεν ὅτι διὰ τῶν Ἐφεσίων θὰ διεδίδετο εἰς ὅλην τὴν Μ. Ἀσίαν ἡ περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους διὰ τοῦ Ἰησοῦ διδασκαλία του. Οὕτω δὲ διὰ τῶν ἀγώνων τοῦ Παύλου καὶ τῶν συνεργῶν αὐτοῦ συνέστη ἐν Ἐφέσῳ μεγάλη ἐκκλησία, ἥτις ἐγένετο ἔπειτα ἡ μητρόπολις πολλῶν ἄλλων ἐν τῇ Ἀσίᾳ καὶ ταῖς νήσοις ἐκκλησιῶν. Καὶ μέχρι τῆς σήμερον δὲ σῴζονται ἐν Ἐφέσῳ μνημεῖα ὑπομιμνήσκοντα τὴν διατριβὴν καὶ δρᾶσιν τοῦ Παύλου ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ὡς ἡ «πλατεῖα τοῦ θεάτρου», ὅπου ὁ ἀπόστολος ἐδιώχθη ὑπὸ τοῦ πλήθους ὑποκινουμένου ὑπὸ τοῦ Δημητρίου, αἱ «φυλακαὶ τοῦ Παύλου», ἤτοι ὁ δυτικὸς ἐπὶ τοῦ τείχους τῆς πόλεως πύργος, χριστιανικαὶ ἐπιγραφαὶ μετὰ ἐξαγιαστικῶν σταυρῶν καὶ τὰ τοιαῦτα. Ὅτε δὲ κατόπιν, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλὴμ (70), ἡ ὅλη ἀποστολικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ ἐνέργεια ἐστράφη εἰς τὰς χώρας τῶν ἐθνικῶν, ἡ Ἔφεσος κατέστη σπουδαιότατον κέντρον χριστιανικῆς δράσεως, διότι ἡ πόλις αὕτη δὲν ἦτο μόνον μητρόπολις τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ὡς γέφυρα συνδέουσα τὴν Ἀνατολὴν μετὰ τῆς Δύσεως σπουδαιότατον κέντρον ἐμπορίας καὶ γραμμάτων καὶ τεχνῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν εἰρημένων ἐνεργειῶν τοῦ Παύλου εἶχεν ἄριστα παρασκευασθῆ εἰς ὑποδοχὴν τοῦ θείου λόγου καὶ περαιτέρω ἐξάπλωσιν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ θείου κηρύγματος. Διὰ ταῦτα καὶ ὀλίγον πρὸ τῆς καταστροφῆς τῶν Ἱεροσολύμων καὶ μικρὸν μετ' αὐτὴν ἦλθον καὶ ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἐφέσῳ καὶ ἄλλοι μαθηταὶ καὶ συνεργάται τῶν ἀποστόλων καὶ ἐπιζῶντες ἀπόστολοι, καὶ δὴ καὶ ὁ ἐπιστήθιος τοῦ Κυρίου μαθητὴς Ἰωάννης.

Περὶ τῆς μεταβάσεως τοῦ Ἰωάννου εἰς τὴν Ἔφεσον καὶ τοῦ ἐκεῖ θανάτου αὐτοῦ οὐδὲν μὲν τῶν βιβλίων τῆς Κ. Διαθήκης ἀναφέρει, διότι πάντα σχεδὸν ταῦτα εἶχον ἤδη γραφῆ πρὸ τῆς μεταβάσεως ταύτης (αἱ «Πράξεις» καὶ κατ' αὐτὸν τὸν Harnack ἐγράφησαν τὸ βραδύτερον τῷ 64), βεβαιοῦσι δὲ ταύτην ἄλλοι τε πολλοὶ καὶ δὴ ἀρχαιότατος καὶ ἀξιοπιστότατος μάρτυς, ὁ Εἰρηναῖος, ὅστις ἤκουσε τοῦτο ἐκ στόματος τοῦ ἐπισκόπου Σμύρνης Πολυκάρπου, χρηματίσαντος μαθητοῦ αὐτοῦ τοῦ Ἰωάννου. Φαίνεται λοιπόν, ὅτι ὁ Ἰωάννης ἦλθεν εἰς τὴν Ἔφεσον τῷ 68 συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Φιλίππου καὶ τῶν τριῶν αὐτοῦ θυγατέρων, ὧν μία ἀποθανοῦσα ἐτάφη ἐν Ἐφέσῳ. Ἔχων δὲ ὁρμητήριον τὴν Ἔφεσον ὁ Ἰωάννης ἐξηκολούθησε τὸ ἀποστολικὸν αὐτοῦ ἔργον ἐν Ἀσίᾳ. Ὅτε δὲ ἤρχισεν ὁ ἐπὶ Δομετιανοῦ (81—96) διωγμὸς τῶν Χριστιανῶν, ἐξωρίσθη καὶ ὁ Ἰωάννης εἰς Πάτμον τῷ 96 καὶ ἐκεῖ ἔγραψε τὴν Ἀποκάλυψιν. Ἔμεινε δ' ἐν Πάτμῳ ἓν περίπου ἔτος καὶ ἔπειτα, ἀποθανόντος τοῦ Δομετιανοῦ, ἐπανῆλθεν εἰς Ἔφεσον καὶ ἐξηκολούθησε τὸ ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἀποστολικὸν ἔργον του, τὸ ὁποῖον εἶχε διακόψει ἡ ἐξορία του. Μέχρις ἐσχάτου δὲ γήρατος ἐγκαταβιώσας ἐν Ἐφέσῳ συνέγραψεν ἐν αὐτῇ τὸ εὐαγγέλιόν του καὶ ἀπέθανε τῷ 98 ἢ 100 καὶ ἐτάφη ἐκεῖ. Ἐπὶ τοῦ τάφου δ' αὐτοῦ οἱ Ἐφέσιοι ὕστερον ἔκτισαν ναὸν παραπλεύρως ἄλλου ναοῦ τῆς Θεοτόκου, ἱδρυθέντος διὰ μετατροπῆς ρωμαϊκῆς βασιλικῆς τῆς ἀγορᾶς εἰς χριστιανικὴν ἐκκλησίαν. Τὸν ναὸν δὲ τοῦτον τοῦ Ἰωάννου ὁ Ἰουστινιανὸς ὕστερον «βραχύν τε ὄντα καὶ καταπεπονηκότα τῷ μήκει τοῦ χρόνου καθελὼν εἰς ἔδαφος εἰς τοσόνδε μεθηρμόσατο μεγέθους καὶ κάλλους, ὥστε δὴ ἐμφερέστατος καὶ παντάπασιν ἐνάμιλλός τῷ ἱερῷ ἐστιν, ὅπερ ἐν τῇ πόλει τῇ βασιλίδι τοῖς ἀποστόλοις ἀνέθηκε πᾶσιν», ὡς λέγει ὁ Προκόπιος. Κεῖται δ' ὁ ναὸς οὗτος ἐπὶ λόφου ὑπερκειμένου τοῦ σημερινοῦ, παρὰ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν Ἀϊδινίου χωρίου Ἁγιασολοὺκ (παραφθορὰ ὑπὸ τῶν Τούρκων τῆς βυζαντινῆς μετονομασίας τῆς Ἐφέσου: Ἅγιος Θεολόγος), μέχρι δὲ τῆς σήμερον διακρίνονται στερεώτατοι ὄγκοι πλίνθων προερχόμενοι ἐκ τῶν θόλων τοῦ ναοῦ, ὅστις τῷ μὲν 1375 ἐσυλήθη ὑπὸ τῶν Σελτζούκων Τούρκων καὶ μέγα μέρος τοῦ ὑλικοῦ αὐτοῦ ἐχρησιμοποιήθη εἰς τὸ κάτωθι τοῦ λόφου κτισθὲν μέγα τζαμίον (τζαμὶ Ἰσᾶ σουλτάνου), τῷ δὲ 1404 κατεστράφη ὁλοτελῶς ὑπὸ τοῦ Ταμερλάνου, πυρπολήσαντος καὶ τὴν Ἔφεσον. Τὰ λείψανα τοῦ ναοῦ τούτου ἀνευρέθησαν ἐσχάτως κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς τῆς Σμύρνης ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Γ. Σωτηρίου, ἐνεργήσαντος σπουδαίας συστηματικὰς ἀνασκαφὰς πρωτοβουλίᾳ τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. Ἀνευρέθη δηλαδὴ μέγας ναὸς (98×66,60) ἐν σχήματι σταυρικῆς βασιλικῆς μετὰ τρούλλων, οὓς ἀνέχουσι 12 πεσσοί, ὧν 4 μὲν ἐν τῷ μέσῳ ὑποβαστάζοντες τὸν κεντρικὸν τροῦλλον, 8 δὲ κατὰ τὰ ἄκρα τῶν κεραιῶν τοῦ ναοῦ. Τὰ μεταξὺ τῶν πεσσῶν διαστήματα κατελάμβανον κίονες (κορμοὶ τούτων καὶ κιονόκρανα ἀνευρέθησαν) ἀπέχοντες 5 περίπου μέτρα ἀπὸ τῶν τοίχων, ὧν κατὰ μῆκος καὶ ἀπέναντι τῶν κιονοστοιχιῶν ἀνεφάνησαν βάσεις μαρμάριναι καὶ ἀνευρέθησαν ἀρχιτεκτονικὰ μέλη μαρτυροῦντα τὴν ὕπαρξιν ἀντιστοίχων παρὰ τοὺς τοίχους κιονοστοιχιῶν. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ ἀνευρέθη τετραγωνικὸν κτίσμα, ὅπερ ἀπολῆγον πρὸς ἀνατολὰς εἰς ἡμικύκλιον ὀλίγον ὑψηλότερον τοῦ δαπέδου, εἶναι ἐπεστρωμένον διὰ μαρμαροθετημάτων καὶ φέρει ἐν τῷ μέσῳ κιβώριον μετὰ κτιστῶν βάσεων καὶ ἄλλων γνωρισμάτων, δι' ὧν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ μαυσωλεῖον τοῦ Θεολόγου. Αἱ ἀνασκαφαὶ δὲ τοῦ Σωτηρίου συνεχισθεῖσαι τῷ 1926 ὑπὸ τοῦ Δάϊσμαν καὶ τοῦ Κάϊλ ἀνεκάλυψαν καὶ τὸν νάρθηκα καὶ τμῆμα τῆς εἰσόδου τοῦ ναοῦ, ὡς καὶ τμῆμα τοῦ ἀρχικοῦ ναοῦ ὑπὸ τὸ μαυσωλεῖον τοῦ Θεολόγου.

Ἐν Ἐφέσῳ εὑρίσκετο καὶ ὁ χιτὼν τοῦ ἀποστόλου Ἰωάννου καὶ ὁ ἱερὸς λίθος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου, κατὰ παράδοσιν, ἡ Θεοτόκος τὸν Σωτῆρα μετὰ τὴν σταύρωσιν ἀνέκλινεν ὕπτιον. Τὸν χιτῶνα δὲ καὶ τὸν λίθον τοῦτον κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Λουκᾶς (1156—1169) ἀνεκόμισεν εἰς Κωνσταντινούπολιν· καὶ τὸν μὲν πρῶτον κατέθηκεν εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, τὸν δὲ λίθον ἐν τῷ ναῷ τοῦ παλατίου τοῦ Βουκολέοντος, ἐξ οὗ ἔπειτα μετηνέχθη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Παντοκράτορος.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ Β' αἰῶνος, ὅτε σφοδραὶ ἠγέρθησαν συζητήσεις καὶ ἔριδες περὶ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ τύπου τῆς τελέσεως τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα καὶ «σύνοδοι καὶ συγκροτήσεις ἐπισκόπων ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐγίνοντο», κατὰ τὸν Εὐσέβιον, ἐκινδύνευον δὲ νὰ διχασθῶσιν εἰς δύο αἱ ἀπανταχοῦ ἐκκλησίαι, ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης Βίκτωρ (189—199) ἔγραψεν ἐπιστολὴν τῷ 191 πρὸς τὸν Ἐφέσου Πολυκράτην ὡς προεξάρχοντα τῶν ἐν Ἀσίᾳ ἐκκλησιῶν, ἀποκηρύττων πάντας ὅσοι δὲν ἑορτάζουσι Κυριακὴν τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα. Τῷ 386 οἱ Ἀθηναῖοι ὅσιοι Βαρνάβας καὶ Σωφρόνιος μετέβησαν εἰς Ἔφεσον καὶ προσεκύνησαν τὸν τάφον τοῦ Θεολόγου, παρέδωκαν δὲ εἰς τὸν ἐπίσκοπον τῆς πόλεως τρεῖς λῃστάς, τοὺς ὁποίους καθ' ὁδὸν συναντήσαντες εἵλκυσαν εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ διὰ τῆς διδασκαλίας των, ὁ δ' ἐπίσκοπος χειροτονήσας αὐτοὺς μοναχοὺς ἀπέστειλεν εἴς τι ἐπὶ τοῦ Γαλλησίου ὄρους μοναστήριον.

Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος πληροφορηθεὶς τῷ 400 «τὰς ἐν Ἀσίᾳ καὶ πέριξ ἐκκλησίας ἐπιτροπεύεσθαι καὶ τοὺς μὲν λήμμασι καὶ δωροδοκίαις, τοὺς δὲ χάρισιν ὑπαγομένους τὰς ἱερωσύνας ἀπεμπολεῖν», ἐπεχείρησε μακρὰν περιοδείαν ἐν τῇ Ἀσίᾳ. Καθαιρέσας δὲ δέκα καὶ τρεῖς ἐπισκόπους διώρισεν ἄλλους ἀντ' αὐτῶν, συνεκάλεσε δ' ἔπειτα σύνοδον ἐξ εἴκοσιν ἐπισκόπων, εἰς τὴν ὁποίαν προσελθὼν Εὐσέβιος ὁ ἐπίσκοπος Οὐαλεντινιανουπόλεως ἐπέδωκεν ἔγγραφον καταγγελίαν κατὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἐφέσου Ἀντωνίνου, ὅτι ἐγένετο αἴτιος μεγάλης ταραχῆς καὶ ἀταξίας, σκανδαλωδῶς χειροτονήσας ἐπὶ χρήμασιν ἓξ ἐπισκόπους. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ λαὸς τῆς Ἐφέσου ἐκάλεσε τὸν Χρυσόστομον, ὅπως ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν καὶ τὴν εἰρήνην ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτῶν, ὁ Ἰωάννης μεταβὰς τῷ 401 εἰς Ἔφεσον συνεκάλεσε σύνοδον ἐξ ἑβδομήκοντα ἐπισκόπων, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀπεδείχθη ἀληθὴς ἡ κατὰ τοῦ Ἀντωνίνου κατηγορία. Ἐπειδὴ δ' οὗτος ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἀποθάνει, ὁ Χρυσόστομος διώρισεν εἰς τὴν χηρεύουσαν θέσιν τὸν διάκονον αὐτοῦ Ἡρακλείδην τὸν Κύπριον καὶ οὕτως ἀποκατέστη ἡ εἰρήνη ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Ἐφεσίων. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους κατεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου (395—408) ἡ φέρουσα τὸ ὄνομά του Ἀρκαδιανὴ ὁδός, ἥτις ἀπὸ τῆς πλατείας τοῦ θεάτρου εἰς τὴν ἄλλοτε πύλην τοῦ λιμένος ἄγουσα μετὰ στοῶν, εἶχεν ἐν τῷ μέσῳ τὰ ἀγάλματα τῶν 4 εὐαγγελιστῶν ἐπὶ κιόνων βαινόντων εἰς ὑψηλὰ ἀνάγλυφα βάθρα.

Η πύλη τοῦ διωγμοῦ ἐπὶ τοῦ βυζαντινοῦ κάστρου τοῦ εὑρισκομένου ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ χωρίου Ἁγιασολούκ.

Ἐν Ἐφέσῳ συνεκλήθη τῷ 431 ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Β' ἡ καταδικάσασα τὸν αἱρετικὸν Νεστόριον Γ' Οἰκουμενικὴ σύνοδος ὡς καὶ κατόπιν τῷ 449 ἡ ἀποκληθεῖσα λῃστρικὴ σύνοδος, τοπικὴ δὲ ἐκ μόνων τῶν τῆς Ἀσίας ἐπισκόπων τῷ 477 κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῆς ἐν Χαλκηδόνι (451) Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου. Διὰ τὴν ἱστορικὴν ταύτην δόξαν καὶ σπουδαιότητα τῆς Ἐφέσου ἐν τῇ καθόλου Ἐκκλησίᾳ, ὁ μητροπολίτης αὐτῆς ἐν τῷ κλίματι τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως κατέχει ἀρχῆθεν ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ἀρχιερέων τῆς Ἐκκλησίας ταύτης τὴν δευτέραν θέσιν μετὰ τὸν τῆς Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας. Εἶναι δὲ ἄξιον σημειώσεως, πρῶτον μὲν ὅτι, ἐνῷ ἐν πᾶσι τοῖς συνταγματίοις ἡ σειρὰ ἄλλων ἀρχιερέων οὐχὶ σπανίως μετεκινεῖτο, ἡ τοῦ Ἐφέσου ἔμεινεν ἀείποτε ἀμετακίνητος ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τῆς σήμερον, ἔπειτα δὲ ὅτι, ὅτε κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἱδρύθη ὁ γεροντισμὸς καὶ εἰς τοὺς κατ' ἀρχὰς μετασχόντας αὐτοῦ πλησιοχώρους μητροπολίτας Ἡρακλείας, Κυζίκου, Νικομηδείας, Νικαίας καὶ Χαλκηδόνος προσετέθησαν ἔπειτα καὶ μητροπολῖται μὴ πλησιόχωροι, πρῶτος ἐκλήθη εἰς τὴν σύνοδον τῶν γερόντων τῷ 1776 ὁ τῆς Ἐφέσου καὶ κατόπιν, τῷ 1787, ὁ τῆς Καισαρείας. Διὰ τὸ κλέος τοῦτο τοῦ μητροπολιτικοῦ θρόνου τῆς Ἐφέσου, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατελάμβανον αὐτὸν οἱ διαπρεπέστεροι τῶν ἀρχιερέων τοῦ κλίματος Κωνσταντινουπόλεως, ὡς ὁ Μᾶρκος ὁ Εὐγενικός, ὁ Διονύσιος Καλλιάρχης καὶ ἄλλοι. Καὶ τὸν οἰκουμενικὸν δὲ θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως τρεῖς μητροπολῖται ἐξ Ἐφέσου μετακληθέντες ἐκόσμησαν, τῷ 1260 ὁ Νικηφόρος, τῷ 1416 Ἰωσὴφ ὁ Β', ὁ ἡγηθεὶς τῆς εἰς Φλωρεντίαν μεταβάσης ἐπιτροπῆς κληρικῶν καὶ λαϊκῶν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐκεῖ ἀποθανὼν τῷ 1439, καὶ τῷ 1845 Ἄνθιμος ὁ ΣΤ'. Παρὰ τὴν Ἔφεσον δὲ ἵδρυσε μοναστήριον περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΓ' αἰῶνος καὶ ἐν αὐτῷ περὶ τὸ 1272 ἀπέθανεν ὡς ἁπλοῦς μοναχὸς ὁ Νικηφόρος ὁ Βλεμμύδης, ὁ διδάσκαλος τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδώρου Β' τοῦ Λασκαρέως.

Εἰς τὴν Ἔφεσον ἦλθε καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ ΣΤ' (780 — 797), τῇ 8ῃ Μαΐου 795, ἡμέρᾳ τῆς ἑορτῆς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, ἐπανερχόμενος νικητὴς ἐκ τοῦ κατὰ τῶν Ἀράβων πολέμου καὶ ἑορτάσας τὰ νικητήρια προσέφερε πλούσια δῶρα εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου. Τῷ 1040 ἦλθε διὰ νὰ προσκυνήσῃ τὸν τάφον τοῦ «ἠγαπημένου» μαθητοῦ τοῦ Κυρίου καὶ ἡ ἀδελφὴ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Δ' τοῦ Παφλαγόνος (1034—1041). Καὶ οἱ σταυροφόροι δὲ τῷ 1147, διερχόμενοι διὰ τῆς Ἐφέσου, ἑώρτασαν ἐν αὐτῇ μεγαλοπρεπῶς τὴν γέννησιν τοῦ Σωτῆρος. Τῷ 1210 οἱ Μογγόλοι ὑπὸ τὸν Τσιγγισχάνον καταλαβόντες τὴν Ἔφεσον ἐξεδιώχθησαν ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου τοῦ Λασκάρεως μετ' οὐ πολὺ ἐκεῖθεν, ἀλλὰ τῷ 1304 οἱ Τοῦρκοι, γενόμενοι κύριοι σχεδὸν ὅλης τῆς δυτικῆς Μ. Ἀσίας, κατέλαβον καὶ διήρπασαν καὶ τὴν Ἔφεσον ἐπὶ Ἀνδρονίκου Β' τοῦ Παλαιολόγου (1282—1328), τῇ 24ῃ Ὀκτωβρίου, ὡς μᾶς πληροφορεῖ ὁ ἱερεὺς Μιχαὴλ Λουλλούδης, ὅστις μετοικήσας τότε εἰς Κρήτην συνέγραψεν ἐκεῖ τὴν ἱστορίαν τῆς ἁλώσεως τῆς πατρίδος του. Τὴν τελείαν καταστροφὴν ὑπέστη ἡ πόλις ὑπὸ τοῦ Ταμερλάνου τῷ 1404, ὅστις ἔθεσε πῦρ ἐκ τεσσάρων μερῶν, τὸ ὁποῖον τὴν πόλιν «ὡς χόρτον κατήσθιε καὶ ἐν δυσὶν ἡμέραις ἅπασα ἡ πόλις τέφρα καὶ κόνις ἐγένετο», κατὰ τὸν ἱστορικὸν Δούκαν.

Ἀλλὰ καὶ τὸ Μαρτυρολόγιον τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας καὶ κατὰ τοὺς παλαιοὺς χρόνους καὶ κατὰ τοὺς νέους ἐκόσμησεν ἡ Ἔφεσος. Ἐξ Ἐφέσου κατήγετο ἡ κατὰ τὸν ἐπὶ Δεκίου (251) διωγμὸν τῶν Χριστιανῶν ἐν Χίῳ μαρτυρήσασα Μυρόπη, ἐν σπηλαίῳ δὲ τῆς Ἐφέσου ἐκοιμήθησαν οἱ ἑπτὰ παῖδες ὡσαύτως ἐπὶ Δεκίου, ἐν Ἐφέσῳ δὲ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους εὗρον μαρτυρικὸν θάνατον ὁ μεγαλομάρτυς Πολύδωρος τῷ 1794, ὁ νεομάρτυς Γεώργιος τῷ 1801 καὶ Ἰωάννης ὁ Κρὴς τῷ 1811.

Ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ Δέκιος (249—251) εὑρίσκετο ἐν Ἐφέσῳ χάριν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, ἑπτὰ νέοι «παῖδες τῶν ἐμφανῶν τοῦ παλατίου καὶ τῶν

Digitized by Google

πρώτων τῆς πόλεως Ἐφέσου», Ἰάμβλιχος, Μαρτῖνος (ἢ Μαρτινιανός), Ἰωάννης, Διονύσιος, Ἐξακουστωδιανός. Μαξιμῖνος (ἢ Μαξιμιλιανὸς) καὶ Ἀντωνῖνος (ἢ Κωνσταντῖνος), ἐν τῷ στρατῷ ὑπηρετοῦντες ἐξηναγκάζοντο ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ν' ἀρνηθῶσι τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν καὶ νὰ θύσωσιν εἰς τὰ εἴδωλα. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ὑπήκουσαν, καθῃρέθησαν μὲν ἐκ τοῦ βαθμοῦ αὐτῶν καὶ ἀπελύθησαν ἐκ τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ, δὲν ἐθανατώθησαν δέ, ἐπειδὴ ἦσαν «πρῶτοι ἐν ταῖς στρατείαις». Ἀποστρατευθέντες ἐξῆλθον ἐκ τῆς Ἐφέσου καὶ ἐκρύπτοντο ἐντὸς σπηλαίου κειμένου παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Μοχλοῦ, ὅπου διήρχοντο τὸν βίον προσευχόμενοι. Μετά τινα χρόνον ἐπανελθὼν ἐν θριάμβῳ εἰς Ἔφεσον ὁ Δέκιος καὶ ζητήσας νὰ ἐμφανισθῶσιν ἐνώπιόν του οἱ ἑπτὰ νέοι, ἔμαθε παρ' αὐτῶν τῶν γονέων των τὸ καταφύγιόν των, διέταξε νὰ φραχθῇ τὸ στόμιον τοῦ σπηλαίου καὶ οὕτως ἀποθάνωσι ζῶντες ἐν αὐτῷ οἱ νέοι, οἱ ὁποῖοι εὑρέθησαν κοιμώμενοι κατὰ τὴν ἔμφραξιν. Οἱ διαταχθέντες νὰ φράξωσι τὸ σπήλαιον Θεόδωρος καὶ Βόρβος, οἱ κουβικουλάριοι, Χριστιανοὶ καὶ αὐτοὶ ἐν τῷ κρυπτῷ ὄντες, παρενέβαλον εἰς τοὺς λίθους τοῦ ἐμφράγματος μολύβδινα δίπτυχα, ἐν οἷς ἐνέγραψαν τὴν αἰτίαν τοῦ θανάτου των, σφραγίσαντες αὐτὰ δι' ἀργυρῶν σφραγίδων. Μετὰ πάροδον διακοσίων περίπου ἐτῶν, ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Β' (408—450), ὁ κύριος τῆς περιοχῆς τοῦ σπηλαίου Ἀδόλιος, κτίζων μάνδραν παρὰ τὸ σπήλαιον, ἀφῄρεσεν ἐκ τοῦ σπηλαίου λίθους καὶ ἀπε-

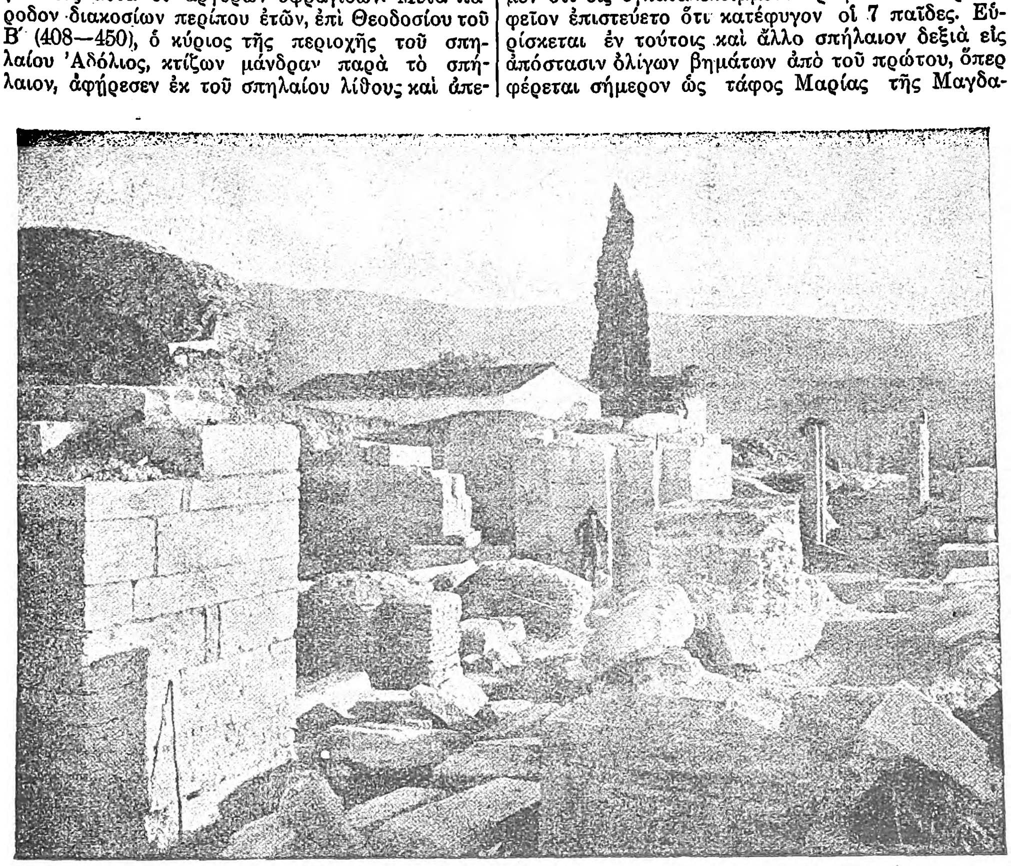

Νάρθηξ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Θεολόγου ἐν Ἐφέσῳ.

χώρησε περὶ τὴν ἑσπέραν. Τότε «προστάγματι τοῦ Κυρίου» ἀνέζησαν οἱ κοιμώμενοι ἔτι παῖδες. Εὐθὺς δ' ὡς ἐξημέρωσεν, ὁ Ἰάμβλιχος κατερχόμενος εἰς τὴν πόλιν πρὸς ἀγορὰν τροφίμων ἐστάθη ἔκπληκτος πρὸ τῆς πύλης αὐτῆς, ἰδὼν ἄνωθεν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, εἰσελθὼν δὲ εἰς τὴν πόλιν καὶ ἀκούσας πολλοὺς ὀμνύοντας τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ἐνόμισεν ὅτι μετεφέρθη θείᾳ δυνάμει εἰς ἄλλην πόλιν. Ἐκ τῶν παραδόξων τούτων θεαμάτων καὶ ἀκουσμάτων ὁ Ἰάμβλιχος ἀγωνιῶν καὶ φοβούμενος ἐζήτει νὰ προμηθευθῇ ἄρτον καὶ ἐξέλθῃ ὡς τάχιστα ἐκ τῆς πόλεως. Ἀλλ' ὁ ἀρτοπώλης, εἰς ὃν ἔδωκε τὰ χρήματα διὰ τὸν ἄρτον, δὲν γνωρίζει τὸ νόμισμα, νομίζει ὅτι ὁ Ἰάμβλιχος ἀνεκάλυψε θησαυρόν, διὸ καταγγέλλει αὐτὸν εἰς τὸν ἀνθύπατον, εὑρισκόμενον παρὰ τῷ ἐπισκόπῳ Στεφάνῳ. Ὁ Ἰάμβλιχος τότε ὁδηγεῖ αὐτοὺς εἰς τὸ σπήλαιον, ὅπου εὑρίσκουν τὰ δίπτυχα μετὰ τῶν ὀνομάτων τῶν παίδων καὶ τῆς καταδικαστικῆς ἀποφάσεως τοῦ Δεκίου, εὑρίσκουσι δὲ καὶ τοὺς ἁγίους, οἵτινες διηγοῦνται τὰ καθ' ἑαυτοὺς εἰς τὸν ἐπίσκοπον καὶ τοὺς ἄλλους παρισταμένους. Τὸ πρᾶγμα ἀναγγέλλεται εἰς τὸν βασιλέα, ὅστις ἔρχεται ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ μεταβὰς εἰς τὸ σπήλαιον προσκυνεῖ καὶ αὐτὸς τοὺς ἁγίους. Τότε οὗτοι κλίναντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, ἵνα προσευχηθῶσι, παρέδωκαν τὰ πνεύματα τῷ Κυρίῳ. Ὁ βασιλεὺς διατάσσει νὰ κατασκευασθῶσιν ἐντὸς τοῦ σπηλαίου ἑπτὰ τάφοι, ἀλλ' οἱ ἅγιοι ἐπιφανέντες αὐτῷ ἐν ὀνείρῳ παρεκάλεσαν αὐτὸν λέγοντες «ἐν τῷ τόπῳ ἐν ᾧ ἐσμεν ἐν τῷ σπηλαίῳ ἐπάνω τῆς γῆς, ἔασον ἡμᾶς». Γενομένης δὲ συνάξεως μεγάλης ἐπισκόπων καὶ ἀρχόντων, ὁ βασιλεὺς κατέθεσεν ἐν τῇ γῇ τὰ σώματα τῶν ἁγίων ὡς οὗτοι διὰ τῆς ὀπτασίας ἀπῄτησαν. Ἔκτοτε ἡ Ἐκκλησία ἑορτάζει τὴν μνήμην τῶν ἑπτὰ παίδων τῶν ἐν Ἐφέσῳ τὴν 4 Αὐγούστου μετ' ἰδίας ἀκολουθίας. Κεῖται δὲ τὸ σπήλαιον τοῦτο κατὰ τὸν Γ. Σωτηρίου ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς διδύμου λόφου (προβούνου τῆς παλαιᾶς Ἐφέσου), ὅστις πάλαι μὲν Πίων, νῦν δὲ Παναΰρ-ντὰγ ὑπὸ τῶν Τούρκων ὀνομάζεται, ἕνεκα πανηγύρεως, ἣν ἐτέλουν οἱ Ἀρμένιοι ἐπὶ ἠρειπωμένου κτίσματος, ὄντος ἐν τῷ μέσῳ τοῦ λόφου καὶ πιστευομένου ὑπ' αὐτῶν ὡς τάφου τοῦ Ἰωάννου. Τὸ σπήλαιον, ἔχον βάθος 15 μ., εἶναι ἀκανονίστου σχήματος, ἀνοίγονται δὲ κατὰ τὰς τρεῖς πλευράς του 12 κόγχαι λελαξευμέναι ἐπὶ τοῦ βράχου εἰς σχῆμα ἀρκοσολίων, ἤτοι καμαρωτῶν τάφων. Πλατεῖα ἐρυθρὰ ταινία διακοσμεῖ τὸ τοξωτὸν βάθος, λείψανα δὲ τοιχογραφιῶν καὶ γραπτῶν ἐπιγραφῶν διακρίνονται ἔτι εἰς διάφορα μέρη τῶν τάφων καὶ ἐπὶ τοῦ τυμπάνου ἀρκοσολίων τινῶν τοιχογραφίαι πτηνῶν, ἀκανθωτῶν κοσμημάτων, κλάδων μὲ ἄνθη κ.τ.τ. Ἄνωθεν τῆς εἰσόδου τοῦ σπηλαίου καὶ ἐπὶ τῶν βράχων λελαξευμένα εὕρηνται ἄλλα ἀρκοσόλια, ὁλόκληρος δὲ ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ τοῦ λόφου εἶναι πλήρης τοιούτων τάφων, ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι ὑπῆρχε νεκροταφεῖον ρωμαϊκῶν καὶ παλαιοχριστιανικῶν χρόνων κατὰ τὸ μέρος τοῦτο τῆς ἀρχαίας πόλεως. Καὶ οὐδὲν μὲν κωλύει νὰ δεχθῶμεν ὅτι εἰς ἐγκαταλελειμμένον ρωμαϊκὸν νεκροταφεῖον ἐπιστεύετο ὅτι κατέφυγον οἱ 7 παῖδες. Εὑρίσκεται ἐν τούτοις καὶ ἄλλο σπήλαιον δεξιὰ εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων βημάτων ἀπὸ τοῦ πρώτου, ὅπερ φέρεται σήμερον ὡς τάφος Μαρίας τῆς Μαγδαληνῆς. οὐδεὶς δὲ τάφος ἔχει λαξευθῆ ἐντὸς αὐτοῦ, ὡς ἀπαιτεῖ ἡ παράδοσις, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ σπήλαιον τοῦτο οὐδὲν ἴχνος χριστιανικῆς διακοσμήσεως ὑπάρχει. Εἰς μικρὰν ὅμως ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν δύο τούτων σπηλαίων εὑρίσκονται ἐρείπια βυζαντινοῦ κτίσματος, δηλωτικὰ ὑπάρξεως ναοῦ παλαιῶν χρόνων, τοῦτο δὲ ὁ Σωτηρίου θεωρεῖ πιθανώτερον ὅτι εἶναι τὸ σπήλαιον τῶν ἑπτὰ ἐν Ἐφέσῳ παίδων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ἰώσηπος* Ἰουδαϊκὴ Ἀρχαιολογία ΙΔ', ι', 11 κ. ἑξ. —Πρ ιξεις Ἀποστόλων ιη', ιθ' καὶ κ.—*Ἰγνατίου*, Ἐπιστολὴ πρὸς Ἐφεσίους (ἐν «Apostolichen Väter» *Funk* ἐν Τυβίγγη 1906, 80).—*Εἰρηναῖος*, «Κατὰ αἱρέσεων» Γ', α', 1—24. —*ύσέβιος* «Ἐκκλ. ἱστορια Δ', 11 καὶ Ε'. 24.—*Φωτίου*, Βιβλιοθήκη κῶδιξ 275.—*Σωζομενός*, Ἐκκλ. ἱστορία Η', στ'.—*Κεδρηνὸς* Β',260 ἔκδ. Βόννης.—*Συμεὼν ὁ Μεταφράστης* Παρὰ *Migne* 115, σελ. 427—448.—Acta Sanctorum τῆς 22 Ἰουλίου—Νέ ιν Λειμωνάριον (Ἀθῆναι 1873) 288 κ. ἑξ.—*Φιλ. Βαφείδου*, Ἐκκλ. ἱστορία (Κωνσταντινούπολις 1884) Α' 230 κ. ἑξ.—*Μ. Ἰεδεών*, Πατριαρχικοὶ Πίνακες (Κωνσταντινούπολις 189 ι) 361 —*Ν. Καλογερᾶ*, Χριστιανικὴ ἀρχαιολογία (Ἀθῆναι 1901) 133 κ. ἑξ.—*Γ. Λαμπάκη*, Οἱ ἑπτὰ ἀστέρες τῆς Ἀποκαλύψεως (Ἀθῆναι 1909) 195 κ. ἑξ.—*Β. Στεφανίδου*, Συμβολαὶ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν (Κωνσταντινούπολις 1921) 36 κ. ἑξ.—*A. Allgeier*, Der Unsprung der griech. Siebenschleiferlegende ἐν «Byzant. Neugr. Jahr.» (1922), 311 κ. ἑξ.—*Γ. Σωτηρίου*, ἐν «Ἀρχαιολογικῷ Δελτίῳ» ὑπουργείου Παιδείας Ζ', 89 κ. ἑξ.—*Γ. Σωτηρίου*. Τὸ σπήλαιον τῶν ἑπτὰ παίδων ἐν Ἐφέσῳ ἐν «Ἡμερολογίῳ Μεγάλης Ἑλλάδος» (1924, 217 κ. ἑξ.—*Keil* Ausgrabungen in Ephesos ἐν «Jahresheften des öster. arch. Institut» (1926—1927).

Ε. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ

—Γ') ΝΕΩΤΕΡΟΙ ΧΡΟΝΟΙ. Μετὰ τὴν ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας ἀποχώρησιν τοῦ Ταμερλάνου, τὴν Ἔφεσον ἀντεποιήθησαν οἱ ὑπ' αὐτὸν ὑποτελεῖς Τοῦρκοι ἡγεμόνες Δζουνεῒδ καὶ Μεντεσέ, ἐπὶ τέλους ὅμως, ὅταν ὁ τὸν Βαγιαζὶτ διαδεχθεὶς σουλτᾶνος Μωάμεθ ὁ Α' ὁ ἐπιλεγόμενος Τσελεμπῆ, ἀνέκτησε βαθμιαίως ὅλας τὰς κτήσεις τοῦ πατρός του, καὶ ἡ Ἔφεσος ἐκυριεύθη πάλιν ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν Τούρκων, ὑπὸ τοὺς ὁποίους καὶ παρέμεινε μέχρι σήμερον, λαβοῦσα τὸ ὄνομα *Ἁγιᾶ-Σολούκ*, ὅπερ εἶναι παραφθορὰ τοῦ Ἅγιος Θεολόγος, ἐκ τοῦ ἐκεῖ ναοῦ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καὶ Εὐαγγελιστοῦ. Ἡ τουρκικὴ πόλις ἦτο ἄλλοτε πολὺ σπουδαιοτέρα, ἔχουσα πολλὰ τζαμία, μεταξὺ τῶν ὁποίων σημαντικώτερον ἦτο τὸ σελτζουκικὸν Σελιμέ, χρονολογούμενον ἀπὸ τοῦ 1375, σήμερον κατηρειπωμένον. Σήμερον τὸ Ἁγιᾶ-Σολοὺκ εἶναι ἕδρα τοῦ ὁμωνύμου δήμου, ὑπαγομένου εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν *Κοὺς-Ἀντᾶ* τοῦ νομοῦ Σμύρνης, τὸ παρ' ἡμῖν γνωστὸν ὡς Κουσάντασι.

Ν. Μ.

— **Ἔφεσος** ***Νέα*** *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τουρκίας ἐν τῷ σημερινῷ νομῷ (βιλαγὲτ) Σμύρνης, ἕδρα τῆς ὑποδιοικήσεως Κοὺς-Ἀντᾶ. Κεῖται εἰς τὸ βάθος ὅρμου (πλάτ. 37° 52' Β, μῆκ. 27° 16' Ἀν.), κάτωθι μικροῦ λόφου, ἐντὸς τοῦ κόλπου τῆς Σκαλανόβας (Κοὺς-ἀντασί). Τὸ τουρκικὸν ὄνομα *Κοὺς-ἀντασί* (=νῆσος τῶν πουλιῶν) ἐδόθη εἰς τὸν κόλπον καὶ εἰς τὴν πόλιν ἐκ μικρᾶς νήσου τρεφούσης ἄφθονα πτηνά, κειμένης δὲ εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς περίπου μιλλίου ἀπὸ τοῦ λιμένος τῆς πόλεως. Τὸ δὲ ἰταλικὸν (λεβαντινικὸν) ὄνομα *Σκάλα-νόβα* (νέα ἀποβάθρα) ἐδόθη εἰς αὐτὴν ὑπὸ τῶν ναυτικῶν, ὅτε ἱδρύθη ἡ πόλις (τῷ 1650), εἰς τὴν ὁποίαν κατ' ἀπαίτησιν τῶν ξένων προξένων ἐπετράπη νὰ ἐξάγῃ προϊόντα τινὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ, τὰ ὁποῖα ἐξήγοντο ἄλλοτε ἀποκλειστικῶς ἐκ Σμύρνης. Ἀπὸ τῆς κατασκευῆς τῶν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν ἡ ἐμπορικὴ σπουδαιότης τοῦ λιμένος ἐξέπεσε καθ' ὁλοκληρίαν. Ἡ πόλις ἔχει κατὰ τὴν τουρκικὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1927 5.294 κατοίκους (ἔναντι 6.900 κατὰ προηγουμένην τουρκικὴν πάλιν στατιστικήν, ὁλόκληρος δὲ ἡ ὑποδιοίκησις 14.715 κατοίκων (ἔναντι 15,363) ἐπὶ ἐπιφανείας 690 τετρ. χιλιομέτρων.

Ἐν τῇ πόλει ὑπῆρχεν εἷς ναὸς τῆς ὁμογενοῦς κοινότητος καὶ μία ἐκκλησία τῶν γρηγοριανῶν Ἀρμενίων. Σήμερον ὑπάρχουσι πέντε τζαμία καὶ μία ἑβραϊκὴ συναγωγή. Ἡ ἑλληνικὴ κοινότης συνετήρει νοσοκομεῖον καὶ πέντε σχολάς. Ἄλλοτε ὑπῆρχον ἐν Νέᾳ Ἐφέσῳ ὑποπροξενεῖα τῆς Ἀγγλίας καὶ Νορβηγίας, ὡς καὶ προξενικὰ πρακτορεῖα ὅλων σχεδὸν τῶν κρατῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τῆς Ἑλλάδος. Τὸ κλῖμα τῆς πόλεως εἶναι ὑγιεινόν. Ἡ ὕδρευσις αὐτῆς γίνεται ἐκ τοῦ πρὸς Ν ἐκβάλλοντος μικροῦ ποταμοῦ Δεϊρμὲν-ντερὲ (Μυλοποτάμου).

Ἡ ὑποδιοίκησις Νέας Ἐφέσου (Κοὺς-ἀντὰ) ἀριθμεῖ 25 χωρία, τῶν ὁποίων ὁ πληθυσμὸς ἦτο πρὸ τοῦ 1922 κατὰ μέγα μέρος ἑλληνικός. Εἶναι δὲ ταῦτα τὰ ἑξῆς: Μπουργάζ, Τσινάρ, Κιρεζλί, Χαβουτσλί, Ἀννία (ἑλληνιστὶ Ἀνέων, ἐξ οὗ ἡ ἐπισκοπὴ Ἀνέων), Δαβοὺτ-κιοΐ, Τίρχα, Δζαφερλί, Ἰσλὰμ-Τσαγκλί, Τσερκὲζ-ἰσλὰμ-Τσαγκλί, Οὐρφαλί, Σουλτανιέ, Γιαϊλά, Χριστιὰν-Τσαγκλί, Τσιρκιντζέ, Ἀγιασολοὺκ (ἡ ἀσχημούτσικη Ἔφεσος), Μπελεβί, Κὸζ-μπουνάρ, Πράγγα, Κουγιουμτζί, Δζεβαχὶρ-Μπουρχάν, Χαμηδιέ, Ἰτζαδιέ, Σαδιέ, Σεχλέρι Μπαρουτζῆ. Εἰς τὴν αὐτὴν ὑποδιοίκησιν ὑπάγεται καὶ ὁ δῆμος Ἀγιασολοὺκ (παλαιᾶς Ἐφέσου).

Τα προϊόντα τοῦ τόπου εἶναι σῖτος, κριθὴ καὶ ἄλλα δημητριακά, σταφίς, σῦκα, καπνὰ καὶ ἐλαῖαι.

Ν. Μ.

—**Ἐφέσου** ***κόλπος*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὁ gulf of Scala Nuova τῶν ἀγγλικῶν χαρτῶν, ὁ κόρφος τῆς Σκαλανόβας τῶν ναυτικῶν μας. Κόλπος τοῦ Ἰκαρίου πελάγους, ἔχων βόρειον κέρας τὸ ἀκρωτήριον Ὑψηλὴ καὶ ΝΑ τὴν ἄκραν Καναπίτζα, εἰς ἣν ἀπολήγει ἡ ὀροσειρὰ Σαμψοὺν-ντὰγ τῆς χερσονήσου τῆς Μυκάλης. Τὸ ἄνοιγμά του εἶναι 23 μιλ., ἡ δὲ μέση εἴσδυσίς του 12 μιλ. Ἀπαντᾷ παρ' ἀρχαίοις καὶ ἡ ὀνομασία *Καΰστριος κόλπος*, ἀπὸ τῶν ἐν αὐτῷ ἐκβολῶν τοῦ Κουτσοὺκ Μενδερὲ (πλάτ. 37°57' Β, μῆκ. 27°18' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3446: Paspargo islet to Samos Strait), τοῦ Καΰστρου τῶν ἀρχαίων.

Σ. Ε. Λ.

ἐφεσπερίς, *—ίδος·* **ἀντὶ ἑσπερίς** (βλ. λ.).

ἐφεστία (ἡ) (Ephestia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *πυραλιδῶν*. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν ἡ *ἐφεστία ἡ γνιδιέλλιος* (Ephestia Gnidiellii), ἥτις εἶναι ψυχὴ μήκους 6 χιλιοστ. καὶ χρώματος φαιοῦ μεταλλικοῦ μὲ δύο μελαίνας ραβδώσεις ἐπὶ τῶν πτερύγων. Ἡ προνύμφη εἶναι χρώματος πρασίνου, μὲ δύο γραμμὰς σκοτεινὰς εἰς τὰ πλάγια, μήκους 7—8 χιλιοστ., προσβάλλει δὲ τὰς σταφυλὰς προκαλοῦσα τὴν σῆψίν των, καὶ τὰ ἄνθη τῆς κιτρέας καὶ λεμονέας μὲ μεγάλας ζημίας.

Ε. Ν. Ε.

ἐφέστιος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἐπὶ τῆς ἑστίας, ὁ τῆς ἑστίας: «ἐφέστιοι θεοί» (βλ. κατωτ.) ‖ παρ' Ἕλλησιν ἦτο δυνατὸν ὁ αὐτὸς θεὸς νὰ εἶναι καὶ ἐφέστιος καὶ ἑρκεῖος, οἷον ὁ Ζεύς.

— **ἐφέστιοι θεοὶ** καὶ *ἑστιοῦχοι* *[Ἀρχ.]*: Ἐπίκλησις τῶν θεῶν ἐκείνων, τοὺς ὁποίους οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐθεώρουν συνοίκους τοῦ ἀνθρώπου, προστάτας καὶ φύλακας τῆς οἰκογενειακῆς ἑστίας, τοῦ οἴκου καὶ τῆς φιλοξενίας. Τοιοῦτος θεὸς ἐθεωρεῖτο κατ' ἐξοχὴν ὁ Ζεύς: «καί σ' ἀντιάζω πρὸς ἐφεστίου Διὸς» *(Σοφοκλ.* Αἴας 492). Τὰ ἀγάλματα τῶν ἐφεστίων θεῶν φυλαττόμενα ἐν τῇ οἰκίᾳ ἦσαν

Digitized by Google

οἰκογενειακὰ κειμήλια παραδιδόμενα ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱόν, ἐτοποθετοῦντο δὲ ἐπὶ τῆς ἑστίας καὶ ἄνωθεν αὐτῆς, ἐπὶ τῆς ὁποίας καὶ ἐτελεῖτο ἡ πρὸς αὐτοὺς θυσία. Παρὰ τοῖς Ρωμαίοις οἱ θεοὶ οὗτοι ἐκαλοῦντο Lares. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

ἐφεστρίς, *—ίδος* (ἡ)· τὸ ἐπανωφόριον εἴτε τοῦ ἀνδρὸς εἴτε τῆς γυναικὸς (ἀρχ.)· || ἐφίππιον (μεταγεν.).

ἐφετεῖον (τό)· τὸ ἀνώτερον δικαστήριον, εἰς τὸ ὁποῖον δικάζονται αἱ κατ' *ἔφεσιν* δίκαι.

— *[Ποιν. Δικ.]* Τὸ *ἐφετεῖον* εἶναι καὶ ποινικὸν δικαστήριον, δικάζον: Α') Τὰ πλημμελήματα τῶν ὑπαγομένων εἰς τὴν ἰδιάζουσαν *δικαιοδοσίαν* (βλ. λ.) προσώπων. Β') Τὰς ἐφέσεις κατὰ τῶν ἀποφάσεων τοῦ δικαστηρίου τῶν πλημμελειοδικῶν. Κατ' ἐξαίρεσιν δέ, κυρωθεῖσαν διὰ τῆς διατάξεως τοῦ ἄρθρου 100 § β' τοῦ Συντάγματος τῆς 3ης Ἰουνίου 1927, καθ' ἣν «κακουργήματα ὑπαχθέντα δι' εἰδικῶν νόμων εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ ἐφετείου θέλουσιν ἐξακολουθήσει δικαζόμενα ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου τούτου, ἐφ' ὅσον νόμος δὲν ἤθελεν ἐπαναφέρει ταῦτα ὑπὸ τὴν ἁρμοδιότητα τῶν ὁρκωτῶν δικαστηρίων», δικάζει ἐπίσης: Γ') Τὰ κακουργήματα τῆς ναυταπάτης καὶ πειρατείας καὶ τὰ συναφῆ πρὸς ταῦτα κακουργήματα καὶ πλημμελήματα (ἄρθρ. 11 νόμου Δ' τοῦ 1845 «Περὶ ναυταπάτης καὶ πειρατείας»), ἔτι δὲ καὶ τὰ τῆς μονομαχίας, ὅταν ἐπέλθῃ ὁ θάνατος ἢ σωματικὴ βλάβη, ἐκ τῶν ἐν ἄρθρῳ 307 ἐδ. 1 Ποιν. νόμου ἀναφερομένων, τοῦ ἑνὸς τῶν ἀντιμαχομένων ἀντιπάλων (ἄρθρ. 7 νόμου 1592 τοῦ 1918). Δ') Τὰ διὰ τοῦ ἄρθρ. 1 τοῦ ψηφίσματος τῆς 16 Δεκεμβρίου 1924 «Περὶ ἀνακρίσεως καὶ ἐκδικάσεως ἀδικημάτων τινῶν ὑπὸ τῶν Ἐφετῶν», ὡς τοῦτο συνεπληρώθη διὰ τοῦ ψηφίσματος τῆς 11 Ἰουνίου 1925 καὶ τοῦ νόμου 3893 τοῦ 1929, ὑπαχθέντα εἰς τὸ ἐφετεῖον ἀδικήματα, ἅτινα εἶναι: α') ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ κοινοῦ ποιν. νόμου προβλεπομένων: 1) τὰ κατὰ τοῦ δημοσίου καὶ νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου στρεφόμενα κακουργήματα κλοπῆς, ὑπεξαιρέσεως καὶ ἀπάτης, 2) τὰ κατὰ τῆς περιουσίας ἐπίσης τοῦ δημοσίου ἢ νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου στρεφόμενα καὶ ἐφ' ὧν τὸ ἐπιτευχθὲν ἢ ἐπιδιωχθὲν ἀθέμιτον ὄφελος τῶν αὐτουργῶν καὶ συναιτίων ἢ ἡ προσγενομένη ἢ ὁπωσδήποτε ἀπειληθεῖσα τῷ δημοσίῳ ἢ τῷ νομικῷ προσώπῳ ζημία εἶναι μείζων τῶν τεσσάρων χιλιάδων δραχμῶν, ἐξῆς ἀδικήματα: τὸ κακούργημα τῆς ἰδιοποιήσεως ὑπὸ δημοσίων ὑπαλλήλων, τὸ πλημμέλημα τῆς ὑπὸ τοῦ ἄρθρ. 402 α ποιν. νόμου προβλεπομένης ἀπιστίας καὶ πᾶν ἀδίκημα (κακούργημα ἢ πλημμέλημα) πλαστογραφίας καὶ νοθεύσεως δημοσίων σφραγίδων καὶ σημάντρων, τὸ πλημμέλημα τῆς συμμετοχῆς εἰς πράγματα μὴ συμβιβαζόμενα μὲ τὸ ἔργον τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας κατὰ τὰ ἄρθρ. 464—466 ποιν. νόμου, τὸ ἀδίκημα τῆς ἀπιστίας περὶ τὴν ἐνέργειαν τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας κατὰ τὰ ἄρθρ. 482—486 ποιν. νόμου, καὶ ἡ παραχάραξις χαρτοσήμων ἢ ἄλλων παντὸς εἴδους ἐνσήμων εἰσπράξεως τελῶν, κατὰ τοὺς περὶ αὐτῶν νόμους· β') ἐκ δὲ τῶν ὑπὸ τῆς στρατιωτικῆς Ποιν. νομοθεσίας προβλεπομένων τὰ παρ' οἱουδήποτε, εἴτε στρατιωτικοῦ εἴτε πολίτου, πραττόμενα ἀδικήματα: 1) κλοπῆς, ὑπεξαιρέσεως καὶ λῃστείας κατὰ τὸ ἄρθρ. 238, ἐφ' ὅσον τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἀδικήματος ὑπερβαίνει τὰς 10 χιλιάδας δραχμὰς καὶ δὲν ἀπευθύνεται κατὰ στρατιωτικῶν ἢ πολιτῶν, ἄλλως τὰ ἀδικήματα ταῦτα ὑπάγονται εἰς τὸ στρατοδικεῖον καὶ ναυτοδικεῖον· 2) πλαστογραφίας κατὰ τὴν στρατιωτικὴν διαχείρισιν κατὰ τὰ ἄρθρ. 246—249, ὡς καὶ τὰ ἐν ἄρθρ. 252—254 Στρατ. Ποιν. νομοθ. ἀδικήματα, ἐφ' ὅσον τὸ ἐπιτευχθὲν ἢ ἐπιδιωχθὲν ὄφελος τῶν δραστῶν ἢ ἡ προσγενομένη ἢ ἀπειληθεῖσα εἰς τὸ δημόσιον ἢ νομικὸν πρόσωπον δημοσίου δικαίου ζημία εἶναι μείζων τῶν 4 χιλ. δραχμῶν. Εἰς πάσας τὰς ἀνωτέρω περιπτώσεις εἰς τὸ ἐφετεῖον ὑπάγονται καὶ τὰ συναφῆ πρὸς τ' ἀνωτέρω ἀδικήματα, ὡς καὶ ἡ ἀπόπειρα τούτων. Ε') Πάντα τὰ ἀδικήματα τὰ κατὰ τῆς περιουσίας τῶν συνεταιρισμῶν ὡς καὶ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης στρεφόμενα, προκειμένου περὶ ποσοῦ ἄνω τῶν 5 χιλ. δραχ., ὡς καὶ τὰ συναφῆ πρὸς ταῦτα ὁποτεδήποτε τελεσθέντα (ἄρθρ. 4 ν. δ. 11 Σεπτεμβρίου 1926). ΣΤ') Τὸ ἀδίκημα τῆς λαθρεμπορίας, ἐφ' ὅσον τὰ τελωνειακὰ τέλη, φόροι καὶ λοιπὰ δικαιώματα ὑπερβαίνουσι τὰς 4 χιλ. δραχ. (ἄρθρ. 4 νόμου 3893 τοῦ 1929 καὶ ἄρθρ. 11 νόμ. 4057 τοῦ 1929, ὡς ἠρμηνεύθη διὰ τοῦ ἄρθρ. 1 τοῦ νόμ. 4317 τοῦ 1929). Εἰς τὰς δύο τελευταίας περιπτώσεις ἐφαρμόζονται καὶ πᾶσαι ἐν γένει αἱ διατάξεις τοῦ ψηφίσματος τῆς 16 Δεκεμβρίου 1924.

Σύνθεσις. Εἰς τὰς ἀνωτέρω Α' καὶ Β' περιπτώσεις τὸ ἐφετεῖον συντίθεται ἐκ τριῶν δικαστῶν, συμπεριλαμβανομένου τοῦ προέδρου, τοῦ εἰσαγγελέως καὶ τοῦ γραμματέως (ἄρθρ. 41 καὶ 406. παρ. 3 Ποιν. δικον., ὡς ἐτροποποιήθησαν διὰ ν. δ. 17 Δεκεμβρίου 1925, κυρωθέντος διὰ τοῦ νόμου 4213 τοῦ 1929), ἐπιτρεπομένης τῆς ἀναπληρώσεως ἑνὸς δικαστοῦ καὶ τοῦ εἰσαγγελέως διὰ δικηγόρου, ἐν ἐλλείψει ἄλλων ἐφετῶν καὶ εἰσαγγελέως (ἄρθρ. 278 § 2 ὀργαν. δικαστ. — Α. Π. 224 τοῦ 1916). Πρὸς ἐκδίκασιν δὲ τῶν ἀδικημάτων πειρατείας, ναυταπάτης, μονομαχίας καὶ τῶν διὰ τοῦ ψηφίσματος τῆς 16 Δεκεμβρίου 1924 ὑπαχθέντων εἰς τὸ ἐφετεῖον (ἀνωτέρω Γ'—ΣΤ'), συγκροτεῖται τοῦτο ἐκ πέντε δικαστῶν, συμπεριλαμβανομένου τοῦ προέδρου, τοῦ εἰσαγγελέως καὶ τοῦ γραμματέως, ἐπιτρεπομένης τῆς ἀναπληρώσεως ἑνὸς μόνον τῶν μελῶν αὐτοῦ διὰ τῶν ἐν τῇ ἕδρᾳ τοῦ ἐφετείου ὑπηρετούντων προέδρου ἢ ἀντιπροέδρου πρωτοδικῶν ἢ καὶ πρωτοδίκου ἔχοντος συμπεπληρωμένην πενταετῆ ὑπηρεσίαν, ἀλλ' ἐν ἀπολύτῳ ἀδυναμίᾳ πρὸς συγκρότησιν τοῦ ἐφετείου ἐξ ἐφετῶν, καὶ μὴ ἐπιτρεπομένης τῆς συμμετοχῆς τοῦ ἐν τῇ δικαζομένῃ ὑποθέσει ἐκπληρώσαντος ἀνακριτικὰ καθήκοντα. Ἐὰν δὲ εἶναι ἀδύνατος ἡ συγκρότησις τοῦ δικαστηρίου ὡς ἀνωτέρω, τότε εἴτε ἀποσπῶνται διὰ προεδρικοῦ διατάγματος μετ' ἀπόφασιν τοῦ ἀνωτάτου δικαστικοῦ συμβουλίου ἐφέται ἐξ ἄλλων ἐφετείων, οὐχὶ πλείονες τοῦ ἑνὸς ἐξ ἑκάστου, ἐπὶ χρόνον οὐχὶ μείζονα τοῦ ἑνὸς μηνός, εἴτε, παραγγελίᾳ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης, ἐνεργεῖται κανονισμὸς ἁρμοδιότητος κατὰ τὰ ἄρθρα 60 καὶ ἑπ. Ποιν. δικον. (ἄρθρ. 8 παράγρ. 1, 2, 4 τοῦ ψηφίσματος τῆς 16 Δεκεμβρίου 1924, ὡς ἐτροποποιήθησαν διὰ τοῦ ψηφίσματος τῆς 11 Ἰουνίου 1925 καὶ τοῦ διὰ τοῦ νόμ. 3893 τοῦ 1929 κυρωθέντος ν. δ. τῆς 20 Ἀπριλίου 1926). Ὁ εἰσαγγελεὺς ἀναπληροῦται ὑπὸ τοῦ ἀντεισαγγελέως ἢ τοῦ νεωτέρου ἐφέτου ἢ τοῦ εἰσαγγελέως τῶν πλημμελειοδικῶν ἢ δικηγόρου (ἄρθρ. 27 καὶ 278 § 2 Ὀργαν. Δικαστ. καὶ ἄρθρ. 8 § 3 τοῦ ψηφίσματος τῆς 16 Δεκεμβρίου 1924). Ἡ κακὴ σύνθεσις, παρὰ τὰς ἀνωτέρω δηλαδὴ διατάξεις γενομένη, τοῦ ποινικοῦ δικαστηρίου τῶν ἐφετῶν εἶναι λόγος πρὸς ἀναίρεσιν τῆς ἀποφάσεως ἐν πάσῃ περιπτώσει (ἄρθρ. 407 § 3, 458 § 3 τῆς Ποιν. δικον. καὶ ἄρθρ. 22 νόμ. Δ' τοῦ 1845 «Περὶ ναυταπάτης καὶ πειρατείας», ἄρθρ. 7 νόμ. 1592 τοῦ 1918 «Περὶ μονομαχίας» καὶ ἄρθρ. 12 § 1 τοῦ ψηφίσματος τῆς 16 Δεκεμβρίου 1924).

Διαδικασία. Α') Ἡ ἐνώπιον τοῦ τριμελοῦς ἐφετείου διαδικασία εἶναι ὁμοία πρὸς τὴν ἐνώπιον τοῦ *πλημμελειοδικείου* (βλ. λ.)· ὅμως κατὰ τὴν ἐκδίκασιν ὑπὸ τοῦ ἐφετείου ἐφέσεως κατ' ἀποφάσεως πλημμελειοδικείου ἰσχύουσι προσέτι τὰ ἑξῆς: νέοι μάρτυρες πλὴν τῶν ἐξετασθέντων ἐνώπιον τοῦ πρωτοβαθμίου δικαστηρίου ἢ ἐν τῇ προανακρίσει ἐνόρκως, εἶναι πάντοτε παραδεκτοὶ καὶ ἐξετάζονται, κλητευόμενοι ὑπό τινος τῶν διαδίκων ἢ τοῦ εἰσαγγελέως· ὁ τελευταῖος ὅμως οὗτος ὀφείλει νὰ καλῇ ἐκ τῶν ἐξετασθέντων τὸν παθόντα καὶ τὸν μηνυτήν, δύναται δὲ νὰ καλέσῃ καὶ ἄλλους μάρτυρας ἐκ τῶν οὐσιωδεστέρων. Ἐὰν παρευρίσκωνται ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν κατὰ τ' ἀνωτέρω ἐξετασθέντων μαρτύρων, ἐξετάζονται καὶ οὗτοι, κατ' αἴτησιν ἑνὸς τῶν διαδίκων ἢ καὶ ἐξ ἐπαγγέλματος, καίπερ μὴ κλητευθέντες. Ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει ἀναγινώσκονται ὑπὸ τοῦ γραμματέως καὶ λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου τῶν ἐφετῶν τὰ πρακτικὰ τῆς πρωτοβαθμίου δίκης, τὰ περιέχοντα τὰς καταθέσεις τῶν ἐξετασθέντων μαρτύρων, αἱ καταθέσεις αἱ κατὰ τὴν ἀνάκρισιν ληφθεῖσαι, εἰς ἃς οἱ ἐξετασθέντες ἐπ' ἀκροατηρίου ἀνεφέρθησαν, αἱ ἔνορκοι ἐν τῇ ἀνακρίσει ληφθεῖσαι καταθέσεις τῶν μαρτύρων καὶ ἐγκύρως συνταχθεῖσαι ἐκθέσεις πραγματογνωμοσύνης, αἱ ἐκθέσεις αὐτοψίας καὶ πᾶσαι αἱ ἐκθέσεις τῶν δημοσίων ἀρχῶν. Δύναται οὐχ ἧττον τὸ δικαστήριον νὰ διατάξῃ τὴν κλήτευσιν μαρτύρων καὶ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ κατηγορουμένου, ἂν δὲν παρέστη αὐτοπροσώπως, καθ' ἃς περιπτώσεις τοῦτο νομίμως ἐπιτρέπεται ((ἄρθρ. 41 καὶ 406 δὶς Ποιν. Δικον., ὡς ἐτροποποιήθη τοῦτο διὰ τοῦ ν. δ. τῆς 17 Δεκεμβρίου 1925, κυρωθέντος διὰ τοῦ νόμου 4213 τοῦ 1929). Β') Διὰ τὴν ἐκδίκασιν τῶν ἀδικημάτων ναυταπάτης καὶ πειρατείας καὶ μονομαχίας, ἡ ἐνώπιον τοῦ ἐφετείου διαδικασία ρυθμίζεται ὑπὸ τῶν ἄρθρων 15 καὶ ἑπ. τοῦ νόμου Δ' τῆς 30 Μαρτίου 1845 «Περὶ ναυταπάτης καὶ πειρατείας». Κατὰ ταῦτα, ἡ ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ διαδικασία εἶναι ὁμοία μὲ τὴν ἐνώπιον τοῦ πλημμελειοδικείου, σὺν τῇ προσθήκῃ ἐκ τῆς ἐνώπιον τοῦ κακουργιοδικείου διαδικασίας τῶν διατάξεων περὶ κοινοποιήσεως τοῦ καταλόγου τῶν μαρτύρων εἰς τὸν κατηγορούμενον καὶ τὸν πρόεδρον τοῦ δικαστηρίου, διορισμοῦ αὐτεπαγγέλτως συνηγόρου εἰς τὸν μὴ ἔχοντα τοιοῦτον κατηγορούμενον, ἀπαγγελίας τῆς κατηγορίας ὑπὸ τοῦ εἰσαγγελέως καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ γραμματέως ἀναγνώσεως τοῦ περὶ παραπομπῆς βουλεύματος, μὴ μεταβολῆς τῆς κατηγορίας, ὡς καὶ τῆς ὑπομνήσεως τῷ καταδικασθέντι ὑπὸ τοῦ προέδρου μετὰ τὴν ἀπαγγελίαν τῆς ἀποφάσεως τοῦ περὶ ἀσκήσεως τοῦ ἐνδίκου μέσου τῆς ἀναιρέσεως δικαιώματός του καὶ τῆς περὶ τοῦ δικαιώματος τοῦ δικαστηρίου νὰ προτείνῃ τὴν ἀπονομὴν χάριτος εἰς τὸν καταδικασθέντα. Σημειωτέον ὅτι κατὰ τὰ ἄρθρ. 15 καὶ 19 τοῦ νόμου Δ', ὁ εἰσαγγελεὺς τῶν ἐφετῶν ὀφείλει νὰ γνωστοποιήσῃ εἰς τὸν πρόεδρον τῶν ἐφετῶν πρὸ ὀκτὼ ἡμερῶν τὴν ὑπ' αὐτοῦ ὁρισθεῖσαν δικάσιμον ἡμέραν, καὶ ὅτι οἱ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ διατρίβοντες μάρτυρες δὲν κλητεύονται εἰς τὸ ἀκροατήριον, ἀλλ' ἀναγινώσκεται ἐν αὐτῷ ἡ ἐν τῇ ἀνακρίσει ληφθεῖσα ἔνορκος μαρτυρία των. Κατὰ τῆς ἀποφάσεως τῶν ἐφετῶν χωρεῖ τὸ ἔνδικον μέσον τῆς ἀναιρέσεως. Γ') Ἡ κατὰ τὸ ψήφισμα τῆς 16 Δεκεμβρίου 1924 «Περὶ ἀνακρίσεως καὶ ἐκδικάσεως ἀδικημάτων τινῶν ὑπὸ τῶν ἐφετῶν» (ἐφαρμογὴν ἔχον κατὰ τὰς ἀνωτέρω Ι, Δ—ΣΤ' περιπτώσεις) διαδικασία ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ τοῦ ἐφετείου εἶναι ὁμοία μὲ τὴν ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ τοῦ πλημμελειοδικείου, ἐφαρμόζονται ὅμως καὶ ἐκ τῆς ἐνώπιον τοῦ κακουργιοδικείου διαδικασίας μόνον αἱ διατάξεις περὶ κοινοποιήσεως καταλόγου τῶν μαρτύρων, διορισμοῦ αὐτεπαγγέλτως συνηγόρου εἰς τὸν μὴ ἔχοντα τοιοῦτον κατηγορούμενον, ἀναγνώσεως ὑπὸ τοῦ γραμματέως τοῦ περὶ παραπομπῆς βουλεύματος καὶ ὑπομνήσεως ὑπὸ τοῦ προέδρου τῷ κατηγορουμένῳ, μετὰ τὴν ἀπαγγελίαν τῆς ἀποφάσεως, τοῦ περὶ ἀναιρέσεως αὐτῆς δικαιώματός του, ὡς καὶ περὶ προτάσεως τοῦ δικαστηρίου περὶ ἀπονομῆς χάριτος, ἂν συντρέχῃ περίπτωσις. Καὶ ἐνταῦθα ὁ εἰσαγγελεὺς τῶν ἐφετῶν ὀφείλει νὰ γνωστοποιήσῃ τὴν δικάσιμον ἐγγράφως εἰς τὸν πρόεδρον τῶν ἐφετῶν ὀκτὼ τοὐλάχιστον ἡμέρας πρὸ τῆς συνεδριάσεως. Οἱ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ διατρίβοντες μάρτυρες δὲν κλητεύονται, ἀλλ' ἀναγινώσκεται ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ ἡ κατὰ τὴν ἀνάκρισιν ληφθεῖσα ἐνόρκως μαρτυρία των. Ἐπιτρέπεται ἐπίσης, κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ δικαστηρίου, ν' ἀναγινώσκηται ἡ ἐνόρκως ληφθεῖσα μαρτυρία μάρτυρος, ὅστις δὲν ἐνεφανίσθη, κατοικεῖ δὲ ἢ διαμένει μακρὰν τῆς ἕδρας τοῦ δικαστηρίου. Διαρκούσης τῆς συνεδριάσεως δύναται νὰ διαταχθῇ βιαία προσαγωγὴ μὴ ἐμφανισθέντων μαρτύρων ἢ μαρτύρων μὴ γνωστοποιηθέντων, ὧν τὴν μαρτυρίαν θεωρεῖ ἀναγκαίαν τὸ δικαστήριον (ἄρθρ. 7 καὶ 9 τοῦ ψηφίσματος τῆς 16 Δεκεμβρίου 1924, ὡς ἐτροποποιήθη το τελευταῖον διὰ τοῦ ψηφίσματος τῆς 11 Ἰουνίου 1925). Ἂν ἐκ τῆς ἐπ' ἀκροατηρίου διαδικασίας ἤθελεν ἀποδειχθῇ ὅτι ἡ εἰς τὸ δημόσιον ἢ τὸ νομικὸν πρόσωπον δημοσίου δικαίου ἐπελθοῦσα ζημία εἶναι ἐλάσσων τῶν 4 χιλ. δραχ. (βλ. ἀνωτέρω Ι, Δ'), τὸ ἐφετεῖον δὲν δύναται νὰ κηρύξῃ ἑαυτὸ ἀναρμόδιον διὰ τὸν λόγον τοῦτον, ἀλλὰ προβαίνει πάντοτε εἰς τὴν ἐκδίκασιν τῆς ὑποθέσεως (ἄρθρ. 1 παράγ. 1 τοῦ ψηφίσματος τῆς 16 Δεκεμβρίου 1924, ὡς συνεπληρώθη διὰ τοῦ νόμου 3893 τοῦ 1929).

Κατὰ τῆς καταδικαστικῆς ἀποφάσεως τοῦ ἐφετείου χωρεῖ τὸ ἔνδικον μέσον τῆς ἀναιρέσεως.

Ἡ ἀνωτέρω ἐνώπιον τοῦ ἐφετείου διαδικασία γίνεται κατ' ἀντιμολίαν δικαζομένου τοῦ κατηγορουμένου. Περὶ τῆς ἐν ἀπουσίᾳ αὐτοῦ διαδικασίας βλ. λ. *ἐρήμην δίκη.* Α. Ν. ΜΠΟΥΡΟΠΟΥΛΟΣ

— *[Πολ. Δικ.]* Καλεῖται *ἐφετεῖον* δικαστήριον, τὸ ὁποῖον κατὰ κανόνα δικάζει ἐν δευτέρῳ βαθμῷ τὰς ἐν τῷ πρωτοβαθμίῳ δικαστηρίῳ δικασθείσας ὑποθέσεις. Ἡ κατὰ δεύτερον βαθμὸν ἐκδίκασις τῶν ὑποθέσεων, ἐφ' ὧν ἐξεδόθη ἤδη ἡ ἀπόφασις, δικαιολογεῖται ἐκ τοῦ ὅτι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ πρωτοβάθμιος ἐκδοθεῖσα ἀπόφασις δυνατὸν νὰ ᾖ ἄδικος, καὶ ἀφ' ἑτέρου διότι οἱ δικασταὶ τῶν δικαστηρίων πρώτου βαθμοῦ, φοβούμενοι τὸν ἔλεγχον τῶν ἀνωτέρων αὐτῶν δικαστῶν, μείζονα καταβάλλουσι προσοχὴν ἐκδίδοντες ἀποφάσεις. Τὸ ἐφετεῖον ἐξαιρετικῶς δικάζει καὶ ἐν πρώτῳ ὡρισμένας ἐκ τοῦ νόμου δίκας, ὡς λ. χ. τὰς περὶ ἀγωγῆς κακοδικίας κατὰ πρωτοδίκου κλπ. Νομίμως συντίθεται τὸ ἐφετεῖον ἐκ πέντε δικαστῶν, εἰσαγγελέως καὶ γραμματέως. Ἐνίοτε (λ. χ. ὁσάκις πρόκειται περὶ ἐφέσεως κατ' ἀποφάσεων τῶν πλημμελειοδικῶν) ἀντὶ πέντε δικαστῶν ἀρκοῦσι καὶ τρεῖς μόνον ἐφέται. Πρὸς εὐχερεστέραν διαχείρισιν τῆς δικαστικῆς του ἐξουσίας δύναται νὰ διαιρεθῇ τὸ δικαστήριον εἰς πλείονα τμήματα, περὶ τούτου δὲ διαλαμβάνει ὁ ἐσωτερικὸς αὐτοῦ ὀργανισμός. Δ. Ι. ΖΕΠΟΣ

— **ἐφετεῖον** (τὸ) *(Κόρτε ντ' ἀπέλλο* καὶ *Σουπρέμο κονσίλιο ντὶ γκιουστίτσια* = ἀνώτατον δικαστικὸν συμβούλιον) *[Δικαστ.]*. Ἀρχὴ δικαστικὴ ἐν Ἑπτανήσῳ ἐπὶ Ἀγγλικῆς προστασίας, δικάζουσα ὡς ἀκυρωτικὸν δικαστήριον καὶ ὡς ἐφετεῖον συνάμα ἐπὶ ἐφέσεων κατὰ ἀποφάσεων τῶν μονομελῶν καὶ τριμελῶν πρωτοδικείων. Λ. Χ. Ζ.

Ἐφετηρίς· βλ. λ *ἐπετηρίς* [Ἐγκυκλ.].

ἐφέτης (ὁ)· ἀνώτερος δικαστής, μέλος τοῦ ἐφετείου· || δικαστική τις ἀρχὴ αἱρετὴ κρίνουσα φονικὰς δίκας (ἀρχ.).

— *[Ἀρχ. Δικ.]* *Ἐφέται* ἐκαλοῦντο οἱ δικασταί, εἰς οὓς ἦτο ἀνατεθειμένη ἡ ἐκδίκασις ὡρισμένων ἀδικημάτων. Ἡ σύστασις τοῦ δικαστικοῦ τούτου σώματος ἐθεσπίσθη, κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην, ὑπὸ τοῦ Δράκοντος, ἐσκόπει δὲ ἵνα τοὺς ἄρχοντας ἐν τῷ ἐφεξῆς μὴ αὐτοτελεῖς τὰς δίκας ποιεῖσθαι, ἀλλὰ τοῖς ἐφέταις ἢν ἐφιέναι (*Ἡσύχ.* Ἐφέται). Διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ θεσμοῦ τῶν ἐφετῶν δὲν ἐπῆλθε κατάργησις τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Ἀρείου Πάγου. Οἱ ἐφέται ἐξελέγοντο διὰ κλήρου («ἀριστίνδην αἱρεθέντες, ὑπὲρ τὰ ν' ἔτη γεγονότες, καὶ ἄριστα βεβιωκέναι ὑπόληψιν ἔχοντες», *Σουΐδ.* 80), ἦσαν δὲ εἰς («πεντήκοντα καὶ εἷς» (*Δημοσθ.* πρὸς Μακ. 57), καὶ ἐδίκαζον εἰς τέσσαρα διακεκριμένα δικαστήρια, ἤτοι: α) Ἐν τῷ παρὰ τὸν Ἰλισὸν Παλλαδίῳ,

Digitized by Google

τοὺς ἀκουσίους φόνους, ὡς καὶ τὸν φόνον οἰκέτου, μετοίκου ἢ ξένου. Ἐὰν κατὰ τὴν ἐν Παλλαδίῳ δίκην ἀπεδεικνύετο ἡ ἐνοχὴ τοῦ κατηγορηθέντος, ὑπεχρεοῦτο οὗτος «ἔν τισιν εἰρημένοις χρόνοις ἀπελθεῖν τακτὴν ὁδὸν καὶ φεύγειν», μέχρις οὗ συγγενής τις τοῦ φονευθέντος συνεχώρει τὸν φονέα διὰ τῆς *αἰδέσεως* (βλ. λ.). Ὁ χρόνος τῆς φυγῆς δὲν ἦτο διηνεκής, ἀλλ' ὡρισμένος, ὡς καὶ ὁ χρόνος τῆς αἰδέσεως, πιθανῶς ἐνιαύσιος, ἐπενιαυτισμὸς (*Πλάτων.* Νόμοι Θ. 865 ἐπ.). Ὁ ἀκούσιος φονεὺς ἔμενεν ἀκαταδίωκτος, ἐὰν εἶχε συγχωρηθῆ παρὰ τοῦ παθόντος πρὸ τοῦ θανάτου του, ἢ ἐὰν εἶχεν ἀπαλλαγῆ δι' αἰδέσεως. Εἰς τὸ Παλλάδιον ἐδικάζετο ἐπίσης καὶ ἡ βούλευσις φόνου, ἤτοι ἡ προτροπὴ πρὸς φόνον, ἡ ἠθικὴ αὐτουργία, ἥτις ἐπίσης ἦτο ἐπιδεκτικὴ αἰδέσεως. β') Ἐν τῷ Δελφινίῳ ναῷ τοῦ Ἀπόλλωνος, κειμένῳ παρὰ τὸν Ἰλισόν, ἐδίκαζον «τοὺς ἑκουσίους μὲν καὶ ἐκ προνοίας φόνους» κατὰ τὰς περιπτώσεις ὅμως τοῦ νόμου: «οἷον μοιχὸν λαβών, ἢ ἐν πολέμῳ ἀγνοήσας ἢ ἐν ἄθλῳ ἀγωνιζόμενος» ἢ λόγῳ ἀμύνης ἢ κατὰ νυκτοκλεπτῶν ἢ κατὰ τοῦ ἐπιχειροῦντος τὴν κατάλυσιν τοῦ δήμου ἢ κατὰ τοῦ φονεύσαντος φονέα (κατὰ τὸν νόμον τοῦ Ραδαμάνθυος). γ') Ἐν τῷ Πρυτανείῳ ἐδίκαζον τὰ προκαλέσαντα τὸν φόνον ἄψυχα ἀντικείμενα: «ἐὰν λίθος ἢ ξύλον ἢ σίδηρος ἤ τι τοιοῦτον ἐμπεσὸν πατάξῃ καὶ τὸν βαλόντ' ἀγνοῇ τις». Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη (Ἀθην. Πολ. LVII) τὰ ἀδικήματα ταῦτα κατὰ τῶν ἀψύχων καὶ ζῴων ἐδίκαζεν «ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ φυλοβασιλεῖς». Πρὸ τοῦ Σόλωνος ἐν τῷ Πρυτανείῳ ἐδικάζοντο καὶ πρόσωπα (*Πλουτάρχ.* Σόλων 19). Τὰ καταδικαζόμενα ἄψυχα ἐξεβάλλοντο τῶν ὁρίων. δ') Ἐν τῷ ἐν Φρεαττύϊ δικαστηρίῳ, κειμένῳ εἰς τὴν παραλίαν, ἐδίκαζον τοὺς δι' ἀκούσιον φόνον καταδεδικασμένους εἰς φυγήν, ὑποπεσόντας δὲ εἰς δευτέραν αἰτίαν ἑκουσίου (*Ἀριστοτ.* Πολ. Ἀθην. LVII). Οὗτοι ἀπὸ τοῦ πλοίου ἔδει ν' ἀπολογῶνται «μήτε ὑποβάθραν, μήτε ἄγκυραν εἰς τὴν γῆν βαλλόμενοι» (*Πολυδ.* Η'), ἵνα μὴ μολύνωσι τὴν γῆν, προσαπτόμενοι τοῦ ἐδάφους αὐτῆς. Ἡ δικαιοδοσία τῶν ἐφετῶν ἐπὶ τῶν τεσσάρων τούτων δικαστηρίων δὲν διήρκεσεν ἐπὶ μακρόν: «κατὰ μικρὸν κατεγελάσθη τὸ τῶν ἐφετῶν δικαστήριον» (*Πολυδεύκ.* Η' 125), διότι αἱ δίκαι τοῦ Δελφινίου καὶ Παλλαδίου ἀφῃρέθησαν ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἐδικάζοντο ἀπὸ τοὺς Ἡλιαστάς, αἱ δὲ τοῦ ἐν Φρεαττύϊ ἦσαν ἐλάχισται καὶ σπάνιαι.

Ι. Δ. ΖΕΠΟΣ

— *[Νομ.]* Βλ. λ. *δικαστής*.

ἐφετήριον (τό)· οὐδ. ἐπιθ. κατὰ παράλειψιν τοῦ *ἔγγραφον*· τὸ δικόγραφον δι' οὗ γίνεται ἡ ἔφεσις

ἐφετικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἔφεσιν, εἰς τὴν ἐπιθυμίαν: «ἐφετικὰ ρήματα» τὰ σημαίνοντα ἐπιθυμίαν.

— **ἐφετικὰ *ρήματα*** *[Γραμματ.]*. Καλοῦνται *ἐφετικὰ* τὰ παράγωγα ρήματα, τὰ ὁποῖα δηλοῦν ἔφεσιν καὶ ἐπιθυμίαν τοῦ ὑπὸ τοῦ πρωτοτύπου δηλουμένου. Ταῦτα γίνονται ἀπὸ τὸν μέλλοντα τοῦ πρωτοτύπου ρήματος καὶ λήγουν εἰς *—σείω* ἢ εἰς *—σιάω —σιῶ* (γελῶ—γελάσομαι) *γελασείω* = ἐπιθυμῶ νὰ γελάσω (πολεμῶ—πολεμήσω) πολεμησείω = ἐπιθυμῶ νὰ πολεμήσω (τυραννῶ—τυραννήσω) τυραννησείω = ἐπιθυμῶ νὰ γίνω τύραννος (κλαίω — κλαύσομαι) κλαυσιάω—ῶ = ἐπιθυμῶ νὰ κλαύσω κ. οὕ. κ. Τὰ ἑλληνικὰ ἐφετικὰ ἦσαν κατ' ἀρχὰς ἐν χρήσει μόνον κατὰ μετοχήν. Παρ' Ὁμήρῳ ἀπαντᾷ ἡ μετοχὴ ὀψείων (παρὰ τὸ ὄψομαι τοῦ ρήματος ὁρῶ).

Τὰ ἐφετικὰ τῆς λατινικῆς γλώσσης (verba desiderativa) παράγονται ἐκ τοῦ ὑπτίου (supinum) καὶ λήγουν εἰς —urio (edo = ἐσθίω, ὕπτιον esum) esurio = βρωσείω, λιμώττω (emo = ὠνοῦμαι, ὕπτιον em(p)tum) empturio = ὠνησείω, ἐπιθυμῶ ν' ἀγοράσω τι κ.λ.π.

—Ω.

ἐφετίνδα (ἐννοεῖται *παίζειν*) *['Αρχ.]*. Ἀρχαία παιδιά, καθ' ἣν πιθανώτατα ἐχαράσσετο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους περιφέρεια κύκλου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐξ ἀποστάσεως ἐρρίπτετο ὄστρακον ἢ σφαῖρα, ἥτις δὲν ἔπρεπε πεσοῦσα νὰ ἐξέλθῃ τῶν ὁρίων αὐτοῦ. Ὁ Πολυδεύκης (Θ', 117) λέγει: «Ἡ δὲ ἐφετίνδα, ὡς ἔστιν εἰκάζειν, ὄστρακον ἀφέντα ἐς κύκλον ἐχρῆν συμμετρήσασθαι, ὡς ἐντὸς τοῦ κύκλου στῇ». Ἄλλοι τὴν θεωροῦν παιδιὰν φενακικήν. «Ὡς γὰρ Ἀριστοφάνης φησὶ τὸ ὀστρακίνδα παρὰ τὸ ὄστρακον ἀναπλάσας, αἰνιττόμενος τὸν ἐξοστρακισμόν, οὕτω Κρατῖνος ἀνέπλασε τὸ ἐφετίνδα, παρὰ τὰς ἐν τοῖς δικαστηρίοις γινομένας ἐφέσεις» (Ἐτυμ. Μ. 402. 39). Ὁμοίως ὁ Ἡσύχιος θεωρεῖ ταύτην ὡς «εἶδος παιδιᾶς, ὅταν σφαῖραν ἄλλῃ προτείναντες ἀλλαχῇ βάλλωσι». Ἐν Ἑλλάδι καὶ σήμερον παίζουσιν ἀναλόγους παιδιάς, ὡς λ. χ. τὸ *γκεζάκι* (βλ. λ.) καὶ ἄλλας.

Σ.Γ.Σ.

ἐφετινός, *—ή, —ό*· δημοτ. ὁ ἐφέτος ὑφιστάμενος, ὑπάρχων, ὁ εἰς τὸ παρὸν ἔτος ἀναφερόμενος: «ἡ ἐφετινὴ ἐσοδεία», «ὁ ἐφετινὸς χειμῶνας», «ἡ ἐφετινὴ χρονιά» ἐφέτος.

ἐφετὸν (τὸ) *['Αρχ. Δίκ.]*. Δικαστήριον ἐν Μεγαλοπόλει τῆς Ἀρκαδίας, περὶ τοῦ ὁποίου δὲν σῴζονται συγκεκριμέναι πληροφορίαι. Ἦτο πιθανῶς ἀνάλογον πρὸς τὸ παρ' Ἀθηναίοις δικαστήριον τῶν Ἐφετῶν.

—Π.

ἐφετονίνη (ἡ) (Ephetonine) *[Φαρμ.]*. Εἶναι τὸ ὑδροχλωρικὸν ἅλας τῆς φαινυλομεθυλαμινοπροπανόλης. Κρυσταλλικὴ κόνις λευκὴ ἀνταποκρινομένη εἰς τὴν σύνθεσιν $C_{10}H_{15}NO.HCl$. Ἡ ἐφετονίνη παρουσιάζει δρᾶσιν ἀνάλογον πρὸς τὴν τῆς ἀδρεναλίνης. Εἶναι ἐξ ἴσου δραστικὴ ἐσωτερικῶς χορηγουμένη, ὅσον καὶ ὑποδοριακῶς ἐγχυνομένη. Αὐξάνει τὴν πίεσιν τοῦ αἵματος καὶ τὴν καρδιακὴν δραστικότητα, συστέλλει τὰ ἀγγεῖα, διεγείρει τὸ ἀναπνευστικὸν κέντρον καὶ διαστέλλει τοὺς βρόγχους καὶ τὰς κόρας. Ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀδρεναλίνην παρουσιάζει τὸ πλεονέκτημα ὅτι τὰ διαλύματα αὐτῆς εἶναι σταθερὰ καὶ δύνανται νὰ ἀποστειρωθῶσιν, ἡ δὲ τοξικότης των εἶναι μικροτέρα. Ἡ ἐφετονίνη ἐνδείκνυται κυρίως κατὰ τοῦ βρογχικοῦ ἄσθματος καὶ τῶν κυκλοφοριακῶν ἀνωμαλιῶν καὶ ἐν γένει εἰς ἃς παθήσεις ἐνδείκνυται καὶ ἡ ἐφεδρίνη.

Κ. Γ. Μ.

ἐφέτος· ἐπίρρ., κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, κατὰ τὸ παρὸν ἔτος: «ἐφέτος εἴχαμε δροσερὸ καλοκαίρι».

ἐφετός, *—ή, —όν*· ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον δύναταί τις νὰ ἐπιθυμήσῃ, ἐπιθυμητός.

ἐφεύρεσις, *—εως* (ἡ)· τὸ ἐφευρίσκειν, ἐπινόησις, ἀνακάλυψις: «ἡ ἐφεύρεσις τῆς ἀτμομηχανῆς, —τῆς πυρίτιδος, —τῆς ναυτικῆς πυξίδος»· ‖ αὐτὸ τὸ ἐφευρεθέν: «ἀνεκοίνωσε μίαν νέαν ἐφεύρεσιν», «ἡ τυπογραφία εἶναι ἡ σπουδαιοτάτη τῶν ἐφευρέσεων».

— [ΕΓΚΥΚΛΟΠ.] Ἐν τῷ κύκλῳ τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν ὀνομάζομεν *ἐφεύρεσιν* πᾶσαν ἀνθρωπίνην ἐπινόησιν, δι' ἧς δημιουργεῖται, ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει, *νέον* τι χρήσιμον ὄργανον ἢ *νέα* τις, ἄγνωστος πρότερον, μέθοδος παραγωγῆς ἢ τεχνικῆς ἐργασίας. Ὁ ὁρισμὸς οὗτος, ὃν δέχεται καὶ ὁ «περὶ διπλωμάτων εὑρεσιτεχνίας» ἑλληνικὸς νόμος τοῦ 1920, διαστέλλει τὴν ἐφεύρεσιν ἀπὸ τὴν *ἀνακάλυψιν*· εἶναι δὲ ἀνακάλυψις ἡ πρώτη εὕρεσις φυσικοῦ τινος σώματος *ὑφισταμένου καὶ πρότερον*, ἢ τῶν ἰδιοτήτων αὐτοῦ, ἢ φυσικοῦ τινος νόμου. Κατὰ ταῦτα ὡς ἀνακάλυψις χαρακτηρίζεται, ἐπὶ παραδείγματι, ἡ πρώτη διαπίστωσις τοῦ ὅτι ὁ ἀτμὸς τοῦ ὕδατος ἐγκλείει κινητικὴν ἐνέργειαν, ὡς ἐφευρέσεις δὲ αἱ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ δεδομένου τούτου ἐπινοήσεις τῆς ἀτμομηχανῆς, τῆς ἀτμαμάξης, τῆς ἀτμοσφύρας, ὀργάνων νέων, διὰ τῶν ὁποίων ὁ ἄνθρωπος πορίζεται ὠφελήματα ἐκ τῆς προαναφερθείσης τοῦ ἀτμοῦ ἰδιότητος. (Βλ. καὶ λ. *ἀνακάλυψις* [Ἐπιστ. Τεχν.].)

Ἱστορικὴ ἐπισκόπησις. Ἡ τάσις πρὸς τὸ ἐπινοεῖν ὄργανα ἢ μέσα ἄγοντα πρὸς τὴν βελτίωσιν τῶν βιωτικῶν συνθηκῶν καὶ γενικώτερον τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἐπιθυμιῶν τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι βεβαίως τόσον παλαιὰ ὅσον καὶ ἡ ὕπαρξίς του ἐπὶ τῆς γῆς. Ἀπόδειξιν ἀναμφισβήτητον περὶ τούτου ἀποτελοῦν τὰ διάφορα ἀντικείμενα τὰ ἐρχόμενα εἰς φῶς, ὑπὸ τὴν σκαπάνην τῶν ἐρευνητῶν, ὁμοῦ μετὰ τῶν σκελετῶν τῶν προϊστορικῶν προπατόρων μας. Αἱ πρῶται αὐταὶ ἐφευρέσεις τοῦ ἀνθρώπου ἀπετελοῦντο ἰδίως ἀπὸ ἐργαλεῖα, διὰ τῶν ὁποίων ἐπετύγχανε τὴν κοπὴν λίθων καὶ ξύλων, καὶ ἀπὸ πρωτόγονα ὅπλα πρὸς ἄμυνάν του ἢ ἐπίθεσιν κατὰ τῶν ἀγρίων ζῴων ἢ τῶν ὁμοίων του. Βραδύτερον ἡ χρησιμοποίησις τῶν μετάλλων ἤνοιξεν εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα νέους δρόμους ἐπινοήσεων. Εἰς τὴν δευτέραν αὐτὴν περίοδον ἀνάγονται τὰ πρῶτα σιδηρᾶ τεχνικὰ ἐργαλεῖα, ὅπως ἡ μάχαιρα, ὁ πέλεκυς, τὸ πριόνι, ἐπίσης τὰ τόξα, δόρατα καὶ ἄλλα πολεμικὰ ὅπλα, αἱ βελόναι ραφῆς ἀπὸ ἀκάνθας ἢ ἀπὸ ὀστᾶ ἰχθύων, εἰς ἔτι δὲ μεταγενεστέραν τὸ ἄροτρον, ὁ ὑφαντικὸς ἱστός, ὁ μοχλός, ἡ στάθμη, ὁ τροχός, ἡ κώπη, τὸ πηδάλιον, τὸ ἱστίον κ. ἄ. Ἡ πρόοδος ὅμως αὐτή, ἐξελιχθεῖσα μέχρις ἑνὸς ὁρίου, ἐσταμάτησεν ἐκεῖ ὅπου εἶναι μοιραῖον νὰ σταματᾷ ἡ ἁπλῆ παρατήρησις καὶ ἡ ἁπλῆ σκέψις, ὅταν δὲν ὑποβοηθοῦνται ἐπαρκῶς ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴν γνῶσιν. Ἐπηκολούθησεν εἶτα μία περίοδος στασιμότητος χιλιετηρίδων ὁλοκλήρων, στασιμότητος τῆς ὁποίας δὲν ἀπετέλεσαν ἀξίαν λόγου ἐξαίρεσιν οὐδὲ ὁ πολιτισμὸς καὶ τὸ προηγμένον πνεῦμα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ τῆς ἀρχαίας Ρώμης· καὶ τοῦτο, διότι δὲν συνεβάδιζε μὲ τὴν τόσην κατὰ τὰ λοιπὰ ἀνάπτυξιν τῶν χρόνων ἐκείνων ἀντίστοιχος προαγωγὴ τῶν θετικῶν καὶ ἐφηρμοσμένων ἐπιστημῶν. Μὲ τὴν ἐποχὴν δ' ἀκριβῶς τῆς προόδου τῶν ἐπιστημῶν τούτων, συμπίπτουσαν εἰς τὸν ΙΣΤ' μ. Χ. αἰῶνα, σημειοῦται καὶ ἡ ἀπαρχὴ τῆς μεγάλης, τῆς τεραστίας, ἐπιδόσεως ἣν ἐσημείωσε τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἐν τῷ σταδίῳ τῶν ἐφευρέσεων καὶ ἀνακαλύψεων.

Ἐν τῷ μεταξύ, ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ μεγάλου ἑλληνικοῦ καὶ ρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ μέχρι τῆς Ἀναγεννήσεως, αἱ ἐπιστημονικαὶ καὶ τεχνικαὶ ἐπινοήσεις ὑπῆρξαν πλέον ἢ ὀλιγάριθμοι, τόσον, ὥστε νὰ ἠμπορῇ κανεὶς καὶ ἀπὸ μνήμης νὰ παραθέσῃ πλήρη αὐτῶν ἀπαρίθμησιν. Ἐκ τῶν ἐφευρέσεων ἐν πρώτοις, ἃς ἀπέδωκεν ἡ παράδοσις εἰς τὸν μέγαν μαθηματικὸν Ἀρχιμήδην, ζήσαντα κατὰ τὴν τρίτην π. Χ. ἑκατονταετηρίδα, θετικῶς βεβαιωμέναι εἶναι μόνον ἡ πρὸς ἀνύψωσιν ὕδατος ἕλιξ καὶ ἡ τροχαλία (βαροῦλκον), τῆς ὁποίας πάλιν τὴν ἐπινόησιν ἀποδίδουσιν ἄλλοι εἰς τὸν Ἀρχύταν τὸν Ταραντῖνον. Ὁ Ἥρων ὁ ἐξ Ἀλεξανδρείας (Α' π. Χ. αἰών) ἐφεῦρε τὸν σίφωνα, τὴν ὁμώνυμόν του «κρήνην» (συσκευὴν δι' ἧς τὸ ὕδωρ ἀνυψοῦται εἰς πίδακα), τὰς «Αἰόλου πύλας» (εἶδος ἀτμοστροβίλου ἐστερημένου ὅμως πρακτικῆς χρησιμότητος), καὶ εἴδη τινα αὐτομάτων. Ἀναφέρονται ἐπίσης ὡς ἐπινοήσεις τῶν παλαιοτέρων τούτων χρόνων: ἡ ἀναρροφητικὴ ἀντλία (350 π. Χ.), ὁ ὑδατογνώμων (ὡρολόγιον δι' ὕδατος) τῶν Ἀσσυρίων (600 π. Χ.) καὶ τὸ ἡλιακὸν ὡρολόγιον τοῦ Ἀναξιμάνδρου (560 π. Χ.), ἡ χρῆσις τῆς ἐκ πτεροῦ χηνὸς γραφίδος (μνημονευομένη ὑπὸ τοῦ Ἰσιδώρου, 630), ὁ ὑδρόμυλος (ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Βιτρουβίου, Α' π. Χ. αἰών), οἱ ὀδοντωτοὶ τροχοὶ (Κτησίβιος, 250 π. Χ.). Εἰς δὲ τοὺς πρώτους μετὰ Χριστὸν αἰῶνας ἀνάγονται αἱ ἐπινοήσεις τοῦ ἀνεμομύλου (1105) καὶ τῆς πυξίδος, χρησιμοποιουμένης ἐν Κίνᾳ ἀπὸ τοῦ 1120, ὡς καὶ ἡ ἐκκαμίνευσις τοῦ χυτοσιδήρου (700 μ. Χ.). Ἡ δύναμις τοῦ ἀτμοῦ εἶναι ἤδη στοιχειωδῶς γνωστὴ ἐκ τῶν Αἰολικῶν Πυλῶν τοῦ Ἥρωνος καὶ ἀπασχολεῖ πολλοὺς εἰς ἐφεύρεσιν συσκευῶν ἀσημάντου ἀξίας, οὐδεὶς ὅμως ὑποπτεύεται τὴν τεραστίαν σημασίαν, ἣν ἐπρόκειτο νὰ ἔχῃ διὰ τὴν ἀνθρωπότητα ἡ ἐκμετάλλευσις τῆς δυνάμεως ταύτης. Περὶ δὲ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ οὐδὲν ἀπολύτως κατέχει ἕως τώρα ἡ ἀνθρωπίνη γνῶσις, παρεκτὸς μόνον τοῦ παλαιοῦ πειράματος τοῦ Μιλησίου Θαλῆ (600 π. Χ.) μὲ τὴν ἐξ ἠλέκτρου ράβδον, ἡ ὁποία ἀποκτᾷ διὰ τῆς τριβῆς τὴν ἰδιότητα νὰ ἕλκῃ ἐλαφρὰ σωμάτια.

Ἰδοὺ ὅμως ὅτι οἱ ΙΓ' καὶ ΙΔ' μ. Χ. αἰῶνες ἀρχίζουν νὰ σημειώνουν ἐν τῷ πεδίῳ τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ τεχνικῶν ἀνακαλύψεων ἀξιολόγους τινὰς προόδους. Ἤδη ἀπὸ τοῦ 1300 ἀναφέρονται ὡς ἐν χρήσει ἐν Ἰταλίᾳ τὰ δίοπτρα· ὁ Βάκων τῷ 1260 ἀνακαλύπτει καὶ χρησιμοποιεῖ τὰς ἰδιότητας τῶν παραβολικῶν κατόπτρων· τῷ δὲ 1313 ὁ Σβάρτς κατασκευάζει τὴν πυρίτιδα (διὰ τὴν ὁποίαν ἐν τούτοις λέγεται ὅτι ἦτο καὶ παλαιότερον γνωστὴ ἐν Κίνᾳ). Κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα ἐφευρίσκονται τὰ πρῶτα φορητὰ πυροβόλα ὅπλα καὶ τὸ πρῶτον ὡρολόγιον τοῦ κόλπου. Κατὰ τὸν ἴδιον τοῦτον αἰῶνα (1440) ὁ Γουτεμβέργιος ἐπινοεῖ τὴν διὰ κινητῶν χαρακτήρων τυπογραφίαν, τὴν τελειοποιεῖ καὶ τὴν παραδίδει εἰς κοινὴν χρῆσιν, ὑπέροχον δῶρον πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα καὶ τὸν πολιτισμόν της.

Διαρκουσῶν τῶν δύο ἑπομένων (ΙΣΤ' καὶ ΙΖ') ἑκατονταετηρίδων ὁ Γαλιλαῖος ἀνακαλύπτει τοὺς νόμους τοῦ ἐκκρεμοῦς (1583) καὶ κατασκευάζει τὸ πρῶτον ἀστρονομικὸν τηλεσκόπιον (1600), ὁ δὲ Γιάνσεν ἐπινοεῖ (1590) τὸ μικροσκόπιον, τοῦ ὁποίου ὅμως ἡ πρακτικὴ τελειοποίησις ἐβράδυνεν ἐπὶ 270 ἔτη· ἐξ ἄλλου προσφέρονται εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ πρακτικοῦ βίου δύο μεγάλης χρησιμότητος ὄργανα: ἡ ἐκ μετάλλου ραπτικὴ βελόνη (1560) καὶ ἡ μεταλλικὴ γραφὶς (1570). Τῷ 1650 ὁ Γκέρικ ἐφευρίσκει τὴν ἀεραντλίαν, τῷ δὲ 1700 τίθενται ἐν χρήσει αἱ πρῶται μέθοδοι κατασκευῆς τοῦ χάρτου ἐν Εὐρώπῃ. Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον κυρίως ἀποτελεῖ τὴν δόξαν τοῦ ΙΖ' καὶ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος εἶναι ἡ ἀποτελεσματικὴ χρησιμοποίησις τοῦ ἀτμοῦ ὡς κινητηρίου δυνάμεως. Ἀντὶ τοῦ πρακτικῶς ἀχρήστου στροβίλου τοῦ Ἥρωνος, ὁ Μπράνκα ἐπινοεῖ (1629) κινητήριον ἀτμοστρόβιλον, πρωτόγονον μὲν καὶ τοῦτον, ἀλλ' ἀποδίδοντα πάντως ὠφέλιμον ἔργον, καὶ κινεῖ δι' αὐτοῦ μίαν ἐγκατάστασιν λειοτριβήσεως σπόρων. Ἡ ἐφεύρεσις του δὲν προκαλεῖ ὅσην τῆς ἤξιζε προσοχήν, εὐτυχῶς ὅμως καὶ ἄλλοι ἐπιστήμονες ἔχουσιν ἐπιδοθῆ εἰς τὴν λύσιν τοῦ ἰδίου προβλήματος κατ' ἄλλην κατεύθυνσιν· ὁ Παπὲν κατασκευάζει τὴν πρώτην ἀτμαντλίαν του τῷ 1681, τὰς προσπαθείας αὐτοῦ συνεχίζουν ὁ Σαβερὺ (1706) καὶ ὁ Νιουκόμεν (1711), ἀπὸ δὲ τοῦ 1764 μέχρι τοῦ 1769 ὁ Τζαίημς Βὰττ ἐπιτυγχάνει νὰ διαμορφώσῃ μίαν ἀτμομηχανὴν τόσον τελείαν, ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, ὅσον σχεδὸν καὶ ἐκεῖναι τὰς ὁποίας βλέπομεν σήμερον. Παραλλήλως καταβάλλονται ὑπὸ τῶν ἐφευρετῶν προσπάθειαι πρὸς χρησιμοποίησιν τοῦ ἀτμοῦ εἰς τὴν κίνησιν τῶν πλοίων καὶ μετὰ ἕνα αἰῶνα ἀπὸ τῶν πρώτων δοκιμῶν τοῦ Παπὲν (1707) ὁ Φοῦλτων ἐν Ἀμερικῇ ἀνέπλεε θριαμβευτικῶς ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου του τὸν Οὕδσωνα (1807).

Ὁ ΙΗ' αἰὼν ἔχει νὰ καυχηθῇ ἐπὶ πλέον καὶ δι' ἄλλας ἐφευρετικὰς ἐπιτυχίας ἐξαιρετικῆς σοβαρότητος. Ἀπὸ τῶν τελευταίων αὐτοῦ δεκαετηρίδων χρονολογεῖται ἡ ἐμφάνισις δύο ἀκόμη μεγάλων συντελεστῶν τῆς προόδου καὶ τῆς εὐημερίας τοῦ κόσμου: τοῦ ἠλεκτρισμοῦ καὶ τῆς ἀεροπλοΐας. Τῷ 1766 ἐπενοήθη ἡ πρώτη στατικὴ ἠλεκτρομηχανή, καὶ τῷ 1780 ἐξετέλει ὁ Γαλβάνι τὸ περίφημον πείραμά του, τὸ ὁδηγῆσαν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῆς βολταϊκῆς στήλης (1800) καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὰ ἄλλα τοῦ ἠλεκτρισμοῦ θαύματα· ἐξ ἄλλου τῷ 1782 οἱ ἀδελφοὶ Μογγκολφιέροι ἀνύψωνον τὸ πρῶτον ἀερόστατον, πρόδρομον τῆς ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου κατακτήσεως τοῦ ἀέρος. Ἀξιοσημείωτοι τέλος εἶναι

Digitized by Google

κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα γενόμεναι ἐφευρέσεις τοῦ ὑδραργυρικοῦ θερμομέτρου (1714), τῶν ὑψικαμίνων τοῦ χυτοχάλυβος (1740) καὶ τῆς λιθογραφίας (1796).

Εὐθὺς ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς ΙΘ' ἑκατονταετηρίδος ἡ προαγωγὴ τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν παρέχει ἤδη εἰς τὰ ἐφευρετικὰ πνεύματα ἑδραιοτέρας βάσεις πρὸς ἄφθονον δημιουργίαν. Ἐπινοοῦνται αἱ ῥαπτομηχαναὶ τῷ 1804 καὶ μέθοδοι κατεργασίας τοῦ καουτοὺκ τῷ 1820. Ὁ Τρέβιθικ κατασκευάζει τὴν σιδηροδρομικὴν ἁτμάμαξαν (1803 καὶ ὁ Στήβενσον προάγει αὐτὴν μέχρι τῆς τελειότητος (1814). Τῷ 1816 ὁ Νιὲψ ἐφευρίσκει τὴν φωτογραφίαν καὶ ὁ Νταγγὲρ τὴν τελειοποιεῖ τῷ 1839. Ὁ Πέρκινς κατασκευάζει τῷ 1835 τὴν πρώτην παγοποιητικὴν συσκευήν, ὁ δὲ Μπροῦξτον τῷ 1844 μηχανήματα χρησιμοποιήσεως τοῦ πεπιεσμένου ἀέρος πρὸς ἀπόδοσιν μηχανικοῦ ἔργου. Τῷ 1833 αἱ μέθοδοι κατασκευῆς πυρείων ἔχουν τελειοποιηθῆ τόσον, ὥστε νὰ περιέλθουν ταῦτα ἐφεξῆς εἰς κοινὴν χρῆσιν. Ὁ Λεμπὸν ἐφευρίσκει πρακτικὴν μέθοδον παραγωγῆς φωταερίου (1801). Ὁ Νόμπελ ἐπινοεῖ τὴν δυναμίτιδα (1863) καὶ ἄλλας ἐκρηκτικὰς ὕλας. Εἰς τὰς ἀτμομηχανὰς προστίθεται ὁ μὲ κυρτὰ σκαφίδια ἀτμοστρόβιλος τοῦ Πάρσον (1866), ὁ δὲ Ὄττο ἐπινοεῖ τὴν πρώτην μηχανὴν ἐσωτερικῆς καύσεως (1867). Ἕπεται ἡ καταπληκτικὴ ἐφεύρεσις τοῦ φωνογράφου ὑπὸ τοῦ Ἔδισσον (1877). Τέλος, τῷ 1885, τὸ αὐτοκίνητον, αἱ ἐπὶ τοῦ ὁποίου προσπάθειαι, μὲ κίνησιν δι' ἀτμοῦ, ἐχρονολογοῦντο ἤδη ἀπὸ τοῦ 1769, λαμβάνει τὴν σημερινήν του μορφὴν διὰ τῆς χρήσεως βενζινοκινητῆρος. Ἡ χημεία ἐξ ἄλλου προάγεται ἁλματικῶς δι' ἀλλεπαλλήλων ἀνακαλύψεων καὶ ἐφευρέσεων. Σημαντικώτατον δὲ σταθμὸν σημειώνει ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἡ ὑπὸ τοῦ ζεύγους Κιουρὶ γενομένη τῷ 1898 ἀνακάλυψις τοῦ ῥαδίου καὶ τῆς ἀκτινεργείας.

Ἀλλ' ὁ ΙΘ' αἰὼν δύναται κυρίως νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς αἰὼν τοῦ ἠλεκτρισμοῦ καὶ τῆς ἀεροπλοΐας. Μετὰ τὴν τελειοποίησιν τῶν ἠλεκτρικῶν στηλῶν ἐν συνεχείᾳ τῆς ἀπὸ τοῦ 1800 ἐπινοήσεως τοῦ Βόλτα, ἀνακαλύπτεται ἡ ἠλεκτρικὴ ἐπαγωγὴ ὑπὸ τοῦ Φαραντάϋ (1831) καὶ πραγματοποιεῖται τὸ ἠλεκτρικὸν φῶς ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ βολταϊκοῦ τόξου ὑπὸ τοῦ Νταίβυ (1813) καὶ ὑπὸ τὴν μορφὴν λαμπτήρων πυρακτώσεως ὑπὸ τοῦ Ἔδισσον (1859) καὶ ἄλλων. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ἔρστεντ ἀνακαλύπτει τὸν ἠλεκτρομαγνητισμὸν (1820) καὶ ἐπὶ τῇ βάσει αὐτοῦ ὁ Πατσινότι κατασκευάζει (1860) τὸν περίφημον δακτύλιόν του (τὸν γνωστὸν ὡς «δακτύλιον τοῦ Γκράμμ»), οὗτινος ἐξέλιξις εἶναι αἱ σημεριναὶ μηχαναὶ παραγωγῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας καὶ οἱ ἠλεκτροκινητῆρες. Αἱ πολυποίκιλαι δὲ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ ἐφαρμογαὶ ἄγουν εἰς ἀπειραρίθμους ἄλλας ἀνακαλύψεις καὶ ἐφευρέσεις, τῶν ὁποίων θὰ ἦτο μακροσκελεστάτη ἡ ἀπαρίθμησις. Μεταξὺ αὐτῶν: Ὁ τηλέγραφος, ἐν χρήσει ἀπὸ τοῦ 1809 καὶ ἀποκτήσας πρακτικωτέραν μορφὴν διὰ τῶν ἐπινοήσεων τοῦ Μὸρς (1837) καὶ ἄλλων βραδύτερον. Τὸ τηλέφωνον, ἐπινοηθὲν ὑπὸ τοῦ Μπὲλλ (1877). Ἡ ἀσύρματος τηλεγραφία καὶ τηλεφωνία, βασισθεῖσα εἰς τὰς ἀνακαλύψεις καὶ ἐφευρέσεις τῶν Χέρτς (1887), Μπρανλὺ (1890) καὶ Μαρκόνι (1897) καὶ ἐξελιχθεῖσα δι' ἀλλεπαλλήλων ἐπινοήσεων εἰς τὴν σημερ νήν της τελειότητα. Αἱ καθοδικαὶ ἀκτῖνες καὶ αἱ ἀκτῖνες Ραῖντγκεν. Ὁ κινηματογράφος, ἀρχίσας ἀπὸ πρωτογόνους συσκευὰς (1832) καὶ τελειοποιηθεὶς τελικῶς ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Λυμιὲρ (1892).

Ἡ ἀεροπλοΐα ἐξ ἄλλου, τῆς ὁποίας τὸ πρῶτον σπέρμα ἀπετέλεσεν ἡ δύο αἰῶνας πρότερον ἀνυψωθεῖσα ἀερόσφαιρα τῶν Μογγκολφιέρων, εἶδε τὴν πραγματοποίησιν τῶν σκοπουμένων της ἤδη ἀπὸ τοῦ 1900, διὰ τῶν πρώτων πτήσεων τοῦ πηδαλιουχουμένου τοῦ Ζέππελιν, βραδύτερον δ' ἔτι πλέον μὲ τὰς καταπληκτικὰς ἐπιτυχίας τῶν βαρυτέρων τοῦ ἀέρος, ἀπὸ τοῦ πρώτου ἀεροπλάνου τῶν ἀδελφῶν Ράϊτ (1903) μέχρι τῶν τεραστίων πετομηχανῶν τῆς σήμερον.

Ὅσον ἀφορᾷ τέλος τὸν Κ' αἰῶνα, δὲν γνωρίζει τις ποίαν πρῶτον καὶ ποίαν ὕστερον ν' ἀναφέρῃ ἐκ τῶν θαυμασίων νικῶν, τὰς ὁποίας, μὲ χειμαρρώδη ἐπαλληλίαν, κατάγει καθημερινῶς ἡ προαχθεῖσα ἤδη εἰς ἐπιστημοσύνην ἐφευρετικὴ τοῦ ἀνθρώπου προσπάθεια. Εἶναι τόσα καὶ τοιαῦτα τὰ καταπληκτικά της κατορθώματα, ὥστε νὰ κινοῦν πλέον ὁμοῦ μετὰ τοῦ θαυμασμοῦ καὶ εἰς αἴσθημα δέους. Καὶ αἰσθάνεται κανεὶς τὴν ψυχικὴν ἀνάγκην νὰ εὐχηθῇ, ὅπως ἡ κατεύθυνσις τῶν ἀγώνων της τηρηθῇ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ μόνον τῆς ἀγούσης πρὸς τὴν ἐξυπηρέτησιν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τῆς ἀνθρωπότητος.

Προστασία τῶν ἐφευρέσεων. Ἤδη ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς Ἀναγεννήσεως ἐσημειώθησαν μεμονωμέναι τινὲς προσπάθειαι πρὸς ἀναγνώρισιν τῶν δικαίων καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν ἐφευρετῶν· ἐχρειάσθη ἐν τούτοις νὰ προηγηθῇ μεγάλη μεταβολὴ εἰς τὰς ἀντιλήψεις καὶ τὰ ἤθη τοῦ κόσμου, μέχρις οὗ ἀνυψωθῇ εἰς ἀρχὴν καὶ νόμον τὸ δικαίωμα τῶν συντελεστῶν τούτων τῆς προόδου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἐπὶ τῶν προϊόντων τῆς πνευματικῆς των παραγωγῆς.

Τὰ πρῶτα ἴχνη τοιαύτης νομοθεσίας συναντῶμεν ἐν Ἀγγλίᾳ περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Ὅταν, τῷ 1623, ὁ Ἰάκωβος Α' κατήργησεν ὅλα τὰ μονοπώλια καὶ τὰ προνόμια, μὲ τὰ ὁποῖα ὁ φεουδαλισμὸς ἐδέσμευε τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν πρόοδον τῆς βιομηχανίας, ὁ μονάρχης οὗτος κατενόησε τὴν ἀνάγκην νὰ δεχθῇ μίαν ἐξαίρεσιν ὑπὲρ τῶν δημιουργῶν νέων βιομηχανικῶν μεθόδων καὶ ὀργάνων καὶ ἀνεγνώρισεν εἰς αὐτοὺς διὰ νόμου τὸ δικαίωμα νὰ λαμβάνουν προνόμιον 14ετοῦς ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἐφευρέσεών των, δυναμένης εἴς τινας περιπτώσεις νὰ παραταθῇ μέχρις 21 ἐτῶν. Τὰ προνόμια ταῦτα ἐκλήθησαν patents («διπλώματα εὑρεσιτεχνίας», κατὰ τὴν κρατήσασαν ἀπόδοσιν τοῦ ὅρου εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν). Τὸ μέτρον προσείλκυσε πολλοὺς ἐφευρέτας εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἔδωκεν εἰς τὴν βιομηχανίαν τῆς χώρας σημαντικὴν ὑπεροχήν, τὴν ὁποίαν κατώρθωσεν αὕτη νὰ διατηρήσῃ καὶ μέχρι σήμερον. Ἔκτοτε ἐπηκολούθησαν 23 νεώτεροι ἐν Ἀγγλίᾳ νόμοι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος, κωδικοποιηθέντες διὰ τοῦ νόμου τῆς 28 Αὐγούστου 1907.

Τὸ ἀγγλικὸν παράδειγμα ἐκίνησε βαθμηδὸν εἰς μίμησιν καὶ τὰ λοιπὰ βιομηχανικὰ κράτη. Οὕτω τῷ 1787 αἱ Ἡν. Πολιτεῖαι ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ πρακτικῷ τῆς συστάσεώς των (τμ. 8, § 8, ἀρθρ. 1) ἐδέχοντο ὅτι «εἶναι ἀναγκαῖον νὰ παραχωρηθῇ εἰς τοὺς συγγραφεῖς καὶ τοὺς ἐφευρέτας ἀποκλειστικὸν προνόμιον ἐπὶ τῶν συγγραμμάτων καὶ τῶν ἀνακαλύψεών των ἐπὶ περιωρισμένην χρονικὴν διάρκειαν, διὰ νὰ προωθηθῇ ἡ πρόοδος τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν χρησίμων τεχνῶν». Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς ταύτης ἐθεσπίσθη τῷ 1790 (Ἀπριλίου 10) ὁ νόμος ὅστις διέπει κατὰ βάσιν μέχρι σήμερον τὴν βιομηχανικὴν ἰδιοκτησίαν ἐν ταῖς Ἡνωμ. Πολιτείαις, ὑποστὰς ἔκτοτε πολλὰς ἐν ταῖς λεπτομερείαις αὐτοῦ τροποποιήσεις, ἰδίως διὰ τῶν νόμων τοῦ 1836 καὶ τοῦ 1874.

Ἡ Γαλλία ἐπίσης δὲν καθυστέρησε. Καὶ ἐν αὐτῇ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1787 ἐξησφαλίζετο διὰ βασιλικοῦ διατάγματος εἰς τοὺς κατασκευαστὰς ὑφασμάτων τὸ ἀποκλειστικὸν προνόμιον τῆς χρήσεως τῶν σχεδίων τὰ ὁποῖα συνέθεσαν. Ὅταν δὲ ἡ ἐπανάστασις τῆς 4ης Αὐγούστου 1789 κατέρριπτεν ὅλα τὰ φεουδαλικὰ προνόμια, ἡ μόνη σκέψις περὶ προνομιακῆς προστασίας ἐστράφη πρὸς τοὺς μέχρι τότε ἀδικουμένους ἐφευρέτας· καὶ τὴν 31 Δεκεμβρίου 1790 ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις, ὑπερνικῶσα τὴν ἐκδηλωθεῖσαν ἀντίδρασιν, ἐψήφιζεν, εἰσηγήσει τοῦ Boufflers, νόμον ἀναγνωρίζοντα εἰς αὐτοὺς δικαίωμα ἰδιοκτησίας ἐπὶ τῶν ἀνακαλύψεών των. Τὸν νόμον τοῦτον διεδέχθη ἕτερος τοῦ 1844, ὅστις καὶ ἰσχύει μέχρι σήμερον μὲ τινας μόνον μεταγενεστέρας λεπτομερειακὰς τροποποιήσεις.

Ἐκ τῶν ἄλλων χωρῶν παρόμοια νομοθετικὰ μέτρα ἐψηφίσθησαν, ὑπὸ μὲν τῆς Ρωσσίας ἀπὸ τοῦ 1812, ὑπὸ τῆς Πρωσσίας ἀπὸ τοῦ 1815, ὑπὸ τῶν Κάτω Χωρῶν (περιλαμβανουσῶν τότε τὴν Ὁλλανδίαν καὶ τὸ Βέλγιον) ἀπὸ τοῦ 1817, ἀπὸ δὲ τοῦ 1820 μέχρι τοῦ 1843 ὑπὸ τῆς Αὐστρίας, Ἱσπανίας, Βαυαρίας, Βυρτεμβέργης, δουκάτου τῆς Βάδης, Ἰταλίας, Σουηδίας καὶ Πορτογαλίας. Προϊόντος τοῦ χρόνου πάντα σχεδὸν τὰ κράτη προσεχώρησαν βαθμηδὸν εἰς τὴν ἰδίαν ἀντίληψιν καὶ ἤδη δύναται νὰ εἴπῃ τις ὅτι εἶναι πανταχοῦ τοῦ κόσμου ἐξησφαλισμένη ἡ ἐπὶ ὡρισμένον χρονικὸν διάστημα προνομιακὴ ἰδιοκτησία τῶν ἐφευρετῶν ἐπὶ τῶν ἐπινοήσεών των. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἑλλάδα, ἀπενέμοντο καὶ πρότερον ἐν αὐτῇ (ἤδη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1843) δι' εἰδικῶν νόμων προνόμια εἰς ἐφευρέτας, ἀπὸ δὲ τῆς 6 Ὀκτωβρίου 1920 εὑρίσκεται ἐν ἰσχύϊ ὁ νόμος 2527 «Περὶ διπλωμάτων εὑρεσιτεχνίας», διὰ τοῦ ὁποίου καὶ ἡ ἡμετέρα χώρα εἰσῆλθεν ἐν προκειμένῳ εἰς τὴν χορείαν τῶν ἄλλων πεπολιτισμένων κρατῶν.

Ἡ ὁλοκληρωτικὴ αὕτη ἐπικράτησις τῶν προστατευτικῶν διὰ τοὺς ἐφευρέτας ἀντιλήψεων δὲν ἐπετελέσθη ἄνευ ἀντιδράσεων καὶ ἀγώνων. Καὶ κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' καὶ κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος εἶχεν ἐκδηλωθῇ σφοδρὰ διάστασις γνωμῶν ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὠφελιμότητα τῶν προνομίων αὐτῶν. Ἐν Γαλλίᾳ, ἐπὶ παραδείγματι, μολονότι, ὡς προανεφέραμεν, ὑφίστατο ἤδη ἀπὸ τοῦ 1790 νόμος περὶ προστασίας τῶν ἐφευρέσεων, διεξήχθη τῷ 1862 σφοδρὰ ἐναντίον του πολεμικὴ ἐν τῷ τύπῳ, ἐν τῇ Βουλῇ καὶ ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν. Τῆς κινήσεως ταύτης προΐστατο ὁ ἀκαδημαϊκὸς Chevalier, ὑποστηρίζων ὅτι ἔπρεπεν ὁ νόμος νὰ καταργηθῇ καὶ ν' ἀκυρωθῶσι τὰ παραχωρημένα προνόμια, διότι, ὡς ἰσχυρίζετο, ἀφ' ἑνὸς μὲν παρεμβάλλονται ἐκ τούτων προσκόμματα εἰς τὴν πρόοδον τῆς βιομηχανίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ δικαίωμα τοῦ ἐφευρέτου ἐπὶ τῆς ἐπινοήσεώς του δὲν εἶναι πραγματικόν. Τὸ τελευταῖον αὐτὸ ἐπιχείρημά του ἐστήριζεν ἐπὶ τοῦ ὅτι τὸ νὰ παρουσιάσῃ τις σήμερον μίαν ἐφεύρεσιν δὲν σημαίνει ὅτι δὲν τὴν εἶχεν ἄλλος πρὸ αὐτοῦ σκεφθῆ, ἴσως καὶ τελειοτέραν μάλιστα, καὶ ὅτι δέκα ἢ ἑκατὸν ἄλλοι δὲν θὰ τὴν ἐπραγματοποίουν εἰς προσεχῆ χρόνον. Κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχὴν ἐδημιουργήθη καὶ ἐν Γερμανίᾳ ὁμοία ἐξέγερσις κατὰ τῶν προνομίων,—ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἠμπόδιζον ταῦτα τὴν ἀπομίμησιν ξένων ἐφευρέσεων, ἐπὶ ζημίᾳ τῆς ἐντοπίου βιομηχανίας, — τόση δέ, ὥστε τῷ 1863 τὰ ἐμπορικὰ καὶ βιομηχανικὰ ἐπιμελητήρια τῆς χώρας ἐκηρύχθησαν κατὰ πλειοψηφίαν ὑπὲρ τῆς καταργήσεως τοῦ θεσμοῦ. Ἀλλ' αἱ διεξαχθεῖσαι συζητήσεις κατὰ τὸ συνελθὸν τῷ 1873 ἐν Βιέννῃ συνέδριον τῆς βιομηχανικῆς ἰδιοκτησίας ἔπεισαν τοὺς Γερμανοὺς βιομηχάνους, ὅτι ἦσαν ἐσφαλμέναι αἱ ἀντιλήψεις των αὐταί.

Ἀντίδρασις ἐπίσης κατὰ τῶν ἐφευρετῶν ἐσημειώθη καὶ ἐν Ὁλλανδίᾳ, ἥτις μάλιστα ἀπὸ τοῦ 1869 κατήργησε τὸν περὶ προνομίων νόμον της τοῦ 1817, μέχρις οὗ, τῷ 1910, ἐπείσθη περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἐπαναφορᾶς του.

Ἀντιθέτως ὅλως πρὸς τὰς προαναφερθείσας ἐκδηλώσεις, ἄλλοι πάλιν οἰκονομολόγοι ἐκηρύχθησαν κατὰ καιροὺς ὑπὲρ εὐρυτέρας προστασίας τῶν ἐφευρετῶν, μὴ κρίνοντες ἐπαρκῆ τὴν παραχωρουμένην 15ετῆ συνήθως, ἢ καὶ 20ετῆ, διάρκειαν τῶν προνομίων. Ἰδιαιτέρως ἀξιοσημείωτος ἐν προκειμένῳ ὑπῆρξεν ἡ ἔκθεσις τοῦ εἰσηγηθέντος τῷ 1790 εἰς τὴν γαλλικὴν συνέλευσιν τὸν σχετικὸν νόμον πληρεξουσίου Boufflers. «Ἐὰν —ἔγραφε— ὑπάρχῃ διὰ τὸν ἄνθρωπον μία ἀληθὴς ἰδιοκτησία, αὐτὴ εἶναι ἀναμφισβητήτως ἡ σκέψις του· αὐτὴ μόνη ἀποτελεῖ ἀπολύτως προσωπικόν του κτῆμα, ἄσχετον πρὸς πᾶσαν συμβατικότητα. Τὸ δένδρον ποῦ φύεται μέσα εἰς ἕνα ἀγρὸν δὲν ἀνήκει τόσον εἰς τὸν κύριον τοῦ ἀγροῦ τούτου, ὅσον ἡ ἐπινόησις ποῦ γεννᾶται εἰς τὸν νοῦν ἑνὸς ἀνθρώπου. Ἡ ἐφεύρεσις εἶναι κτῆσις «πρωτόγονος» (primitive), ἐνῷ ὅλαι αἱ ἄλλαι ἰδιοκτησίαι εἶναι συμβατικαί· ἐκεῖνο δὲ ποῦ προσεγγίζει καὶ διαστέλλει συγχρόνως τὰ δύο ταῦτα εἴδη τῶν ἰδιοκτησιῶν εἶναι ὅτι αἱ μὲν ἀποτελοῦν δωρήματα τῆς κοινωνίας, ἐνῷ ἡ ἄλλη ἀποτελεῖ δώρημα τῆς φύσεως».

Εἰς τοὺς ἄλλους ἰσχυρισμοὺς τῶν καταπολεμησάντων τὴν προστασίαν τῶν ἐφευρέσεων θὰ ἠδύνατο ν' ἀντιτάξῃ κανεὶς πλῆθος ἀδιασείστων ἐπιχειρημάτων. Εἶναι μὲν πράγματι ἀληθές, ὅπως ἔλεγεν ὁ Chevalier, ὅτι μία ἐπινόησις ἠμπορεῖ νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν νοῦν πολλῶν ἀνθρώπων, εἴτε ταυτοχρόνως εἴτε κατὰ διαφόρους ἐποχάς, ἀλλ' ἄλλοι μὲν ἐξ αὐτῶν δὲν ἔχουν τὰς ἀναγκαίας γνώσεις διὰ νὰ φθάσουν μέχρι τῆς πραγματοποιήσεώς της, τῆς ὁποίας ὁ δρόμος γέμει ἀνυπερβλήτων, ἐνίοτε, δυσκολιῶν, εἰς ἄλλους δὲ πάλιν λείπουν τὰ χρηματικὰ μέσα, ὁ χρόνος, ἡ ἐνεργητικότης, ἡ ἰδιοφυΐα, ἡ θέλησις. Τὸ ὅτι π. χ. ἡ ἄργιλλος ὑποβαλλομένη εἰς ὑψηλὴν θερμοκρασίαν θὰ ἐτήκετο ἴσως καὶ θὰ ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν λεγομένων φαβεντιανῶν πηλίνων σκευῶν, ἦτο μία σκέψις τὴν ὁποίαν πολλοὶ πιθανῶς εἶχον κάμει. Ἀλλ' ἐκ τῶν πολλῶν αὐτῶν εἷς μόνος, ὁ Palissy, εἶχε τὴν ἐπιμονὴν καὶ τὴν αὐτοθυσίαν ν' ἀφοσιώσῃ εἰς τὸ πρόβλημα τοῦτο 15 ὁλόκληρα ἔτη τῆς ζωῆς του, νὰ δαπανήσῃ δι' αὐτὸ ὁλόκληρον τὴν περιουσίαν του καί, ὅταν δὲν εἶχε πλέον ν' ἀγοράσῃ ἄλλα κάρβουνα, νὰ ῥίψῃ εἰς τὸν φοῦρνόν του τὰ ἔπιπλα πρῶτον καὶ τὴν στέγην καὶ τὰ πατώματα κατόπιν τῆς οἰκίας του διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸν σκοπόν του. Ἀπατῶνται ὅσοι βλέπουν εἰς μίαν ἐφεύρεσιν μίαν «ἐπιτυχῆ σκέψιν» μόνον, ποῦ δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν νοῦν καθενός. Καὶ ἀγνοοῦν ὅτι ἡ ἁπλουστάτη ἐνίοτε μορφὴ ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐμφανίζεται μία ἐπινόησις εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον καρπὸς μεγάλων μόχθων τοῦ ἐφευρέτου, τοῦ ὁποίου κύριος ἰδίως σκοπὸς εἶναι ν' ἀναγάγῃ τὴν σύνθετον καὶ πολύπλοκον ἀρχικὴν ἔμπνευσίν του εἰς τὸν ἁπλούστερον δυνατὸν τύπον. Ἀλλὰ διὰ νὰ τὸ ἐπιτύχῃ αὐτὸ χρειάζεται δαπάνη διανοητικῶν προσπαθειῶν, χρόνου καὶ χρήματος διὰ τὰς μελέτας του, τὰς ἀναζητήσεις, τοὺς πειραματισμούς. Ποῖος θὰ ἐθυσίαζεν ὅλα ταῦτα ἂν δὲν τοῦ παρείχετο ἐξασφάλισις μιᾶς ἰδιοκτησίας ἐπὶ τοῦ προϊόντος τῶν ἀγώνων του; Καὶ μὲ ποῖα ἐφόδια μία μὴ ἱκανοποιηθεῖσα ὑλικῶς ἰδιοφυΐα θὰ ἐπροχώρει πρὸς νέας ὁδούς; Ὁ Ἔδισσον, ἐπὶ παραδείγματι, πτωχὸς τηλεγραφικὸς ὑπάλληλος ἐν ἀρχῇ τοῦ σταδίου του, δὲν θὰ ἦτο βέβαια εἰς θέσιν νὰ ἐπιδιώξῃ καὶ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἐπίλυσιν τόσων μεγάλων προβλημάτων διὰ τὸ καλὸν τῆς ἀνθρωπότητος, ἂν ὁ θεσμὸς τῆς προστασίας τῶν ἐφευρετῶν δὲν τῷ προσεπόριζεν εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων μικρῶν ἐφευρέσεών του ἄφθονα ὑλικὰ μέσα. Τὸ ἐπιχείρημα τέλος, καθ' ὃ τὰ προνόμια τῶν ἐφευρετῶν παρεμποδίζουν τὴν ἐλευθέραν προαγωγὴν τῆς βιομηχανίας, δέον μᾶλλον νὰ διατυπωθῇ κατ' ἀντίστροφον ὄψιν: ὅτι τὸ νὰ μὴ δίδωνται προνόμια θ' ἀπετέλει ὑποδούλωσιν τῶν ἐφευρετῶν εἰς τὴν βιομηχανίαν, τῆς διανοητικῆς δηλ. παραγωγῆς εἰς τὸ ὑλικὸν κεφάλαιον. Ὁ ἐφευρέτης, ὅστις θὰ ἤθελε νὰ θέσῃ ὑπὸ βιομηχανικὴν ἐκμετάλλευσιν τὴν ἐπινόησίν του, ἐστερημένος συνήθως μεγάλων ὑλικῶν ἐφοδίων, θὰ εἶχε νὰ παλαίσῃ πρὸς παλαιοὺς καὶ μεγάλους οἴκους, οἵτινες θὰ τὸν κατέπνιγον ὑπὸ τὴν ἰσχυράν των ὀργάνωσιν, τὰ μέσα των, τὰς μεγάλας των μηχανικὰς ἐγκαταστάσεις καὶ τὴν κεκτημένην πελατείαν των

Ἀντιθέτως, εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ ἐφευρέτης ἐπωφελεῖται τῶν κεκτημένων γνώσεων, αἵτινες ἀπέρρευσαν ἀπὸ προγενεστέρας ἐργασίας ἄλλων καὶ ἀποτελοῦσι κοινὸν τῆς κοινωνίας κτῆμα. Διὰ τοῦτο

Digitized by Google

δὲ καὶ ἡ γνώμη τῶν τασσομένων ὑπὲρ τῆς *ἀποκλειστικῆς* ἰδιοκτησίας τῆς ἐφευρέσεως δὲν εἶναι ἡ ὀρθή. Ἡ δικαία λύσις εὑρίσκεται εἰς τὸ μέσον τῶν δύο ἀπόψεων, ταύτην δὲ καὶ ἀπεδέχθησαν ὅλαι αἱ νομοθεσίαι, υἱοθετήσασαι ὑπὸ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον τύπον τὴν ἑξῆς ἀρχήν: ὅτι ὀφείλουν νὰ ἐξασφαλίσουν εἰς τὸν ἐφευρέτην, εἰς ἀποζημίωσιν τῶν μόχθων του καὶ εἰς ἀνταμοιβὴν τῆς παρεχομένης παρ' αὐτοῦ ὑπηρεσίας πρὸς τὴν κοινωνίαν, *ἀποκλειστικὴν* μὲν ἐκμετάλλευσιν τῆς ἐπινοήσεώς του, ἀλλ' ὑπὸ *περιωρισμένην χρονικὴν διάρκειαν*, μετὰ τὴν ἐκπνοὴν τῆς ὁποίας ἡ ἐφεύρεσις περιέρχεται εἰς κοινὴν κτῆσιν τῆς ἀνθρωπότητος. Ὀρθοτέρα βέβαια θεωρητικῶς εἶναι μία ἄλλη συναφὴς πρότασις, ὑποβληθεῖσα εἰς τὸ συνελθὸν τῷ 1878 ἐν Παρισίοις συνέδριον βιομηχανικῆς ἰδιοκτησίας, καθ' ἣν θὰ ἔπρεπε νὰ παρέχεται εἰς τὸν ἐφευρέτην μία δικαία ἀνταμοιβὴ ἐκ μέρους τοῦ κράτους καὶ ν' ἀφίεται εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐλευθέρα δι' ὅλους ἡ χρησιμοποίησις τῆς ἐφευρέσεως. Ἀλλ' ἡ λύσις αὕτη εἶναι, διὰ πολλοὺς λόγους, ἀνεφάρμοστος ἐν τῇ πράξει.

Πάντως τὸ κρατοῦν καθεστὼς εἶναι ἀναμφιβόλως τὸ πρακτικώτερον, ἀλλὰ καὶ δίκαιον συγχρόνως, διότι καὶ τοὺς ἐφευρέτας ἀμείβει ἀναλόγως πρὸς τὴν ἀξίαν τῆς ἐπινοήσεώς των καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν ἐξασφαλίζει τὰ ἀνήκοντα αὐτῇ δικαιώματα.

Παραχώρησις προνομίων. Διὰ τὴν ἀπονομὴν διπλωμάτων εὑρεσιτεχνίας (Patents,—Brevets d'invention) δύο κυρίως εἶναι τὰ παραδεδεγμένα ὑπὸ τῶν διαφόρων νομοθεσιῶν συστήματα: Κατὰ τὸ πρῶτον ἐξ αὐτῶν, τὸ παραχωρούμενον δίπλωμα ἀποτελεῖ ἁπλῆν βεβαίωσιν τοῦ ὅτι πρόσωπόν τι προέβη ἐν ὡρισμένῳ χρόνῳ εἰς ἐπίσημον δήλωσιν ἐνώπιον τῆς ἁρμοδίας ἀρχῆς περὶ τῆς δεῖνα ἐφευρέσεώς του. Εἶναι δηλαδὴ κατ' οὐσίαν ἁπλῆ ἀπόδειξις καταθέσεως. Κατὰ τὸ ἕτερον, ἡ ἀπονομὴ διπλώματος προϋποθέτει προηγούμενον ἔλεγχον, ἐξ οὗ κατεδείχθη ὅτι ἡ περὶ ἧς πρόκειται ἐφεύρεσις εἶναι νέα καὶ ἐπιδεκτικὴ παραχωρήσεως προνομίου

Ὅπου ἀκολουθεῖται τὸ πρῶτον σύστημα, τῆς «ἁπλῆς καταχωρήσεως», ἡ κυβέρνησις ἀπονέμει εἰς τὸν ἐφευρέτην τὸ δίπλωμα εὑρεσιτεχνίας «ἄνευ ἐγγυήσεως» (S. G. D. G=sans garantie du Gouvernement), περὶ τοῦ ἂν ἡ ἐφεύρεσίς του εἶναι πραγματικὴ χρήσιμος καὶ νέα. Τὸ σύστημα τοῦτο, εἰσαχθὲν τὸ πρῶτον ὑπὸ τῆς γαλλικῆς νομοθεσίας καὶ ἰσχῦον ἤδη εἰς πολλὰς χώρας (Βέλγιον, Ἱσπανίαν, Ἰταλίαν, Πολωνίαν, Τουρκίαν κ.λ.π.), ἀπεδέχθη καὶ ὁ ἑλληνικὸς νόμος, τοῦ ὁποίου ἡ σχετικὴ διάταξις ἔχει ὡς ἑξῆς: «Τὰ διπλώματα εὑρεσιτεχνίας ἀπονέμονται ὑπ' εὐθύνην τῶν δηλούντων καὶ ἄνευ ἐγγυήσεως τοῦ Κράτους, εἴτε διὰ τὸ πραγματικόν, εἴτε διὰ τὸ νέον, εἴτε διὰ τὴν ἀξίαν ἢ τὴν φύσιν τῆς ἐφευρέσεως, εἴτε διὰ τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὸ πιστὸν τῆς περιγραφῆς» (ἄρθρ. 27).

Τὸ δεύτερον σύστημα, τοῦ «προηγουμένου ἐλέγχου» (examen préalable,—Vorprüfungsystem), ἐφαρμοσθὲν τὸ πρῶτον εἰς τὰς Ἡνωμ. Πολιτείας, ἠκολούθησαν αἱ νομοθεσίαι τῆς Γερμανίας, Αὐστρίας, Δανίας, Σουηδίας καὶ Νορβηγίας. Τὸ σύστημα τοῦτο παρουσιάζει δυσκολίας εἰς τὴν ἐφαρμογήν, διότι ἀπαιτεῖ εἰδικὰς πολυδαπάνους ὀργανώσεις (Patent-Ampt ἐν Γερμανίᾳ, Commissioner of Patents ἐν ταῖς Ἡν. Πολιτείαις) μὲ πολυάριθμον προσωπικὸν τεχνοκριτῶν, οἵτινες, παρὰ τὴν πεῖραν καὶ εἰδικότητά των, δὲν ἀποκλείεται νὰ περιπέσουν εἰς λάθη, συνεπαγόμενα ἀδικίας ἢ δίκας μακράς. Διὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον λόγον, ἐν Γερμανίᾳ, παρ' ὅλον τὸν ἀσκούμενον προέλεγχον, τὸ δίπλωμα ἀπονέμεται καὶ πάλιν «ἄνευ ἐγγυήσεως», ὅπως δηλαδὴ καὶ εἰς τὰ ἀκολουθοῦντα τὸ πρῶτον σύστημα κράτη.

Διάμεσον τῶν δύο προηγουμένων τύπων ἀποτελεῖ τὸ σύστημα τὸ ἐφαρμοζόμενον ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅπου ἡ περιγραφὴ τῆς ἐφευρέσεως φέρεται διὰ δημοσιεύσεως εἰς γνῶσιν τοῦ κοινοῦ πρὸ τῆς ἀπονομῆς τοῦ διπλώματος. Ἐὰν ἐντὸς ὡρισμένης προθεσμίας οὐδεμία προβληθῇ ὑπὸ τρίτου ἀντίρρησις, τὸ Paten-Off ce παραχωρεῖ τὸ δίπλωμα εἰς τὸν ἐφευρέτην. Ἐν ἐναντίᾳ δὲ περιπτώσει ἡ κρίσις καὶ ἡ τελικὴ ἀπόφασις ἐπαφίεται εἰς τὸ ἁρμόδιον δικαστήριον.

Μικτὸν τέλος σύστημα, προσεγγίζον ὅμως μᾶλλον πρὸς τὸ ἐλεύθερον γαλλικόν, ἀκολουθοῦσιν ἡ Ἑλβετία, Πορτογαλία, Ἰαπωνία καὶ τινες ἄλλαι χῶραι.

Διὰ τὴν παραχώρησιν διπλώματος ἀξιοῦται ἐν πρώτοις παρ' ὅλων τῶν νομοθεσιῶν νὰ εἶναι ἀφ' ἑνὸς ἡ ἐφεύρεσις «νέα» καὶ νὰ εἶναι ἀφ' ἑτέρου «ἐπιδεκτικὴ βιομηχανικῆς ἐφαρμογῆς». Ὁ ἑλληνικὸς νόμος ὁρίζει (ἐν ἄρθρ. 2) ὅτι «δὲν θεωροῦνται ὡς νέαι αἱ ἐφευρέσεις ἐκεῖναι, αἵτινες τὴν στιγμὴν τῆς δηλώσεως πρὸς ἀπόκτησιν διπλώματος εὑρεσιτεχνίας εἶναι ἐπαρκῶς γνωσταὶ ἐν τῷ Βασιλείῳ ἢ ἔχουσι περιγραφῆ εἰς δημοσιεύματα ἢ σχέδια εὑρισκόμενα ἐν Ἑλλάδι». Αἱ συναφεῖς ὅμως διατάξεις τῶν περισσοτέρων ἐκ τῶν ἄλλων νομοθεσιῶν εἶναι εὐρύτεραι, ἀποκλείουσαι ἀπὸ τῆς παραχωρήσεως προνομίου πᾶσαν ἐφεύρεσιν ἥτις εἶναι «ὁπωσδήποτε γνωστή», εἴτε ἐξ ἐφαρμογῆς εἴτε ἐκ δημοσιευμάτων, «τόσον ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς χώρας ὅσον καὶ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ».

Καὶ ὁ ἑλληνικὸς καὶ οἱ ξένοι νόμοι καθορίζουσιν ἀκόμη καὶ εἰδικάς τινας περιπτώσεις, καθ' ἃς ἀπαγορεύεται ἡ παραχώρησις προνομίου ἢ ἐπέρχεται ἀκύρωσις αὐτοῦ. Κυριώτεραι ἐκ τούτων εἶναι αἱ ἀκόλουθοι:

α') Ἐὰν τὸ οὐσιῶδες περιεχόμενον τῆς ἐφευρέσεως εἶναι ἐρανισμένον ἐκ περιγραφῶν, σχεδίων, ὑποδειγμάτων μεθόδων ἢ ὁδηγιῶν τρίτου, ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως αὐτοῦ (Ἑλλ. Νόμ. ἄρθρ. 10).

β') Ἐὰν ἡ ἐφεύρεσις ἀντίκειται εἰς τοὺς νόμους, τὴν δημοσίαν τάξιν καὶ τὰ χρηστὰ ἤθη (Ἑλλ. Νόμ. ἄρθρ. 10). Ἡ αἰτιολογικὴ ἔκθεσις τοῦ γαλλικοῦ νόμου ἐξηγεῖ τοὺς λόγους τῆς ἀναγραφῆς τῶν ἐκ πρώτης ὄψεως περιττῶν τούτων διατάξεων, ἀναφέρουσα ἐν τοῖς ἄλλοις ὅτι εἶχε ζητηθῆ τῷ 1866 προνόμιον εὑρεσιτεχνίας διὰ μεταλλικὴν συσκευὴν μετὰ κλεῖθρου, τὴν ὁποίαν ὁ ἐφευρέτης ἐπωνόμαζε «φύλακα τῆς πιστότητος τῶν γυναικῶν».

γ') Ἐὰν πρόκειται περὶ μεθόδων, συστημάτων, ἀνακαλύψεων ἢ συλλήψεων καθαρῶς ἐπιστημονικῶν, τῶν ὁποίων δὲν καθορίζονται αἱ βιομηχανικαὶ ἐφαρμογαί.

Δὲν παραχωροῦνται ἐπίσης προνόμια ὑπὸ τῶν πλειοτέρων νομοθεσιῶν εἰς τὰς ἐφευρέσεις φαρμακευτικῶν καὶ χημικῶν οὐσιῶν. Ἐπὶ τοῦ τελευταίου τούτου θέματος ὁ ἡμέτερος νόμος οὐδὲν ἀναφέρει, μιμούμενος ἐν προκειμένῳ τοὺς νόμους τοῦ Βελγίου, τῆς Ἀγγλίας καὶ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν· διὰ διατάγματος ὅμως τῆς 12 Νοεμβρίου 1927 ἀπηγορεύθη ἡ παραχώρησις προνομίων εὑρεσιτεχνίας εἰς σκευασίας φαρμακευτικάς, ἐξαιρέσει ἐκείνων δι' ἃς ἔχει παραχωρηθῆ ἄδεια τοῦ Ἰατροσυνεδρίου.

Δικαίωμα πρὸς ἀπονομὴν διπλώματος ἔχει *ὁ πρῶτος καταθέσας τὴν δήλωσιν τῆς ἐφευρέσεως*. Δὲν ἐξετάζει δηλαδὴ τὸ κράτος ποῖος εἶναι ὁ πραγματικὸς ἐφευρέτης, ἀλλὰ δέχεται ὡς τοιοῦτον τὸν πρῶτον δηλώσαντα. Ἡ διάταξις αὕτη εἶναι κοινὴ εἰς πάσας τὰς νομοθεσίας. Αἱ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν ἀξιοῦσι μόνον ὅπως ὁ δηλῶν βεβαιώσῃ καὶ δι' ὅρκου τὴν προτεραιότητα καὶ τὴν πρωτοτυπίαν τῆς ἐφευρέσεώς του, ὁ δὲ ἡμέτερος νόμος προστατεύει ἐν προκειμένῳ τοὺς ἐργάτας ἐργοστασίων, τῶν ὁποίων τὴν ἐφεύρεσιν ἤθελεν οἰκειοποιηθῆ ὁ ἐργοστασιάρχης, καὶ ἀπαγορεύει τὴν παροχὴν διπλωμάτων εἰς ὑπαλλήλους τοῦ ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας (ἄρθρ. 4.)

Κατὰ τὸ ἄρθρ. 5 τοῦ ἑλληνικοῦ νόμου, πρὸς τὸ ὁποῖον συμφωνοῦσιν αἱ διατάξεις καὶ τῶν ἄλλων ξένων νομοθεσιῶν, «τὸ δίπλωμα εὑρεσιτεχνίας παρέχει εἰς τὸν κάτοχον αὐτοῦ τὸ ἀποκλειστικὸν δικαίωμα νὰ ἐπιδίδεται ἐξ ἐπαγγέλματος εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ ἀντικειμένου τῆς ἐφευρέσεώς του, εἰς τὴν ἔκθεσιν αὐτοῦ πρὸς ἐμπορίαν, ἢ πρὸς πώλησιν, ἢ εἰς τὴν χρησιμοποίησίν του. Ἂν δὲ τὸ δίπλωμα παρεχωρήθη διὰ μέθοδον τινα παραγωγῆς, προστατεύονται καὶ τὰ προϊόντα, ἅτινα ἐπιτυγχάνονται ἀπ' εὐθείας διὰ τῆς μεθόδου ταύτης».

Ἡ διάρκεια τῆς τοιαύτης πρὸς τὸν ἐφευρέτην παραχωρήσεως ὁρίζεται ὑπὸ τῶν πλειοτέρων κρατῶν 15ετὴς (Ἑλλάς, Αὐστρία, Βραζιλία, Γερμανία. Δανία. Ἑλβετία, Ἰαπωνία, Ἰταλία, Νορβηγία, Ὁλλανδία, Οὐγγαρία, Πολωνία, Πορτογαλία, Ρουμανία, Σουηδία, Τσεχοσλοβακία κλπ.). Τινὰ ἐκ τῶν ἄλλων διακρίνουσι προνόμια 5, 10 καὶ 15 ἐτῶν (Γαλλία, Ἀργεντινή), ἄλλα καθορίζουσι τὴν διάρκειάν των εἰς 20 ἔτη (Βέλγιον, Ἱσπανία, Μεξικόν, Χιλή), ἄλλα εἰς 14 μόνον (Αὐστραλία, Μ. Βρεττανία), αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι εἰς 17 καὶ ὁ Καναδᾶς εἰς 18 ἔτη.

Ὁ λαμβάνων προνόμιον ὑποχρεοῦται ἐντὸς ὡρισμένου χρονικοῦ διαστήματος (2—5 ἐτῶν διὰ τὰ λοιπὰ κράτη, 3 ἐτῶν διὰ τὴν Ἑλλάδα) νὰ θέσῃ ὑπὸ ἐκμετάλλευσιν καὶ ἐν ἐπαρκεῖ μέτρῳ τὴν ἐφεύρεσιν αὐτοῦ ἐν τῇ χώρᾳ. Ἡ ἀδικαιολόγητος παράβασις τῆς διατάξεως ταύτης συνεπάγεται ἀκύρωσιν τοῦ διπλώματος.

Παραθέτομεν κατωτέρω τινὰς ἀκόμη ἐκ τῶν κυριωτέρων διατάξεων τοῦ ἑλληνικοῦ νόμου, τῶν ὁποίων τὸ περιεχόμενον εἶναι κοινὸν περίπου καὶ εἰς τῶν ἄλλων χωρῶν τὰς νομοθεσίας:

Ἐὰν ὁ λαβὼν δίπλωμα εὑρεσιτεχνίας ἐπιφέρῃ βραδύτερον μετατροπήν τινα εἰς τὴν ἀρχικὴν ἐφεύρεσιν του, δύναται νὰ ζητήσῃ τὴν ἀπονομὴν «διπλώματος τροποποιήσεως», ὅπερ λήγει ταυτοχρόνως μετὰ τοῦ κυρίου διπλώματος (ἄρθρ. 11).

Ὅστις λάβει δίπλωμα δι' ἐφεύρεσιν σχετιζομένην μὲ τὸ ἀντικείμενον ἑτέρου διπλώματος, δὲν δύναται ἄνευ τῆς ἐξουσιοδοτήσεως τοῦ δικαιούχου νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν ἀρχικὴν ἐφεύρεσιν· τοὐτ' αὐτὸ καὶ διὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῆς δευτέρας ἐφευρέσεως ὑπὸ τοῦ πρώτου ἐφευρέτου (ἄρθρ. 12).

Τὸ δίπλωμα εὑρεσιτεχνίας οὐδεμίαν ἔχει ἰσχὺν ἐὰν ἡ ἐφεύρεσις κηρυχθῇ διὰ διατάγματος χρήσιμος διὰ τὸν στρατὸν ἢ τὸν στόλον ἢ πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν, ὁπότε ὅμως ὁ ἐφευρέτης δικαιοῦται ἀποζημιώσεως ἐκ μέρους τοῦ δημοσίου (ἄρθρ. 6).

Ἡ ἀξίωσις πρὸς ἀπονομὴν διπλώματος εὑρεσιτεχνίας εἶναι κληρονομητή, ἡ δὲ ἄδεια τῆς ἐκμεταλλεύσεως μεταβιβαστή (ἄρθρ. 14).

Ἡ ὑπὸ τοῦ κατόχου τοῦ διπλώματος παραχώρησις ἀδείας ἐκμεταλλεύσεως εἰς τρίτους εἶναι ὑποχρεωτική, ἐὰν ἡ ἐφεύρεσις ἐκηρύχθη ὡς δημοσίας ὠφελείας (ἄρθρ. 16).

Ἂν τις δὲν κατοικῇ ἐν Ἑλλάδι δὲν δύναται νὰ καταθέσῃ δήλωσιν διπλώματος εὑρεσιτεχνίας, ἂν δὲν διορίσῃ ἀντίκλητον ἐν Ἀθήναις καὶ ἐὰν δὲν δηλώσῃ ὅτι ὑποβάλλεται εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν ἐν Ἀθήναις δικαστηρίων (ἄρθρ. 18).

Ἐν Ἑλλάδι τὸ δίπλωμα εὑρεσιτεχνίας ἀποκτᾶται ὡς ἑξῆς (ἄρθρ. 21 τοῦ Νόμου): Ἐνώπιον τοῦ τμηματάρχου τοῦ τμήματος Βιομηχανίας παρὰ τῷ ὑπουργείῳ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας κατατίθεται ἔγγραφος δήλωσις, περιέχουσα σύντομον καὶ ἀκριβῆ περιγραφὴν τοῦ εἴδους τῆς ἐφευρέσεως καὶ τῆς φύσεως τοῦ ἀντικειμένου δι' ὃ αἰτεῖται τὸ δίπλωμα, ὡς καὶ σχέδια, εἰκόνας, ὑποδείγματα κλπ., καθιστῶντα δυνατὴν τὴν κατανόησιν τῆς περιγραφῆς. Ἡ ἐν τῇ περιγραφῇ ἀπόκρυψις μέρους τοῦ μυστικοῦ τῆς ἐφευρέσεως ἀποτελεῖ λόγον ἀκυρώσεως τοῦ διπλώματος (ἄρθρ. 10).

Ἅμα τῇ καταθέσει τῆς δηλώσεως ταύτης, μετὰ τῶν σχετικῶν ἄλλων ἐγγράφων καὶ ἀντικειμένων, συντάσσεται ἔκθεσις ἐν εἰδικῷ βιβλίῳ, ἐν ᾗ ἀναγράφεται ἡ ἡμερομηνία καὶ ἡ ὥρα τῆς καταθέσεως. Τὸ δίπλωμα τῆς εὑρεσιτεχνίας συνίσταται εἰς πρᾶξιν τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας βεβαιοῦσαν τὸ κανονικὸν τῆς δηλώσεως, εἰς ἣν συνάπτεται τὸ πρωτότυπον τῆς περιγραφῆς, τῶν σχεδίων καὶ λοιπῶν στοιχείων.

Ὁ δηλῶν δέον νὰ ἐπισυνάψῃ διπλότυπον καταβολῆς τέλους δραχ. 120, μετὰ δὲ τὴν παροχὴν τοῦ διπλώματος καὶ κατὰ τὴν 15ετῆ διάρκειαν τῆς ἰσχύος αὐτοῦ δέον νὰ καταβάλῃ ἐτήσια τέλη προοδευτικῶς αὐξανόμενα ἀπὸ δρχ. 240 διὰ τὸ β' ἔτος μέχρι 1.800 διὰ τὸ ιε'.

Αἱ περιγραφαὶ τῶν ἐφευρέσεων ἐδημοσιεύοντο μέχρις 8)βρίου 1924 εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς κυβερνήσεως, ἔκτοτε δὲ εἰς εἰδικὸν περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου Ἐθν. Οἰκονομίας, ἡ διάταξις ὅμως αὕτη ἀπομένει μέχρι τοῦδε ἀνεφάρμοστος. Κατὰ δὲ τὸ ἄρθρ. 32 αὐτοῦ πᾶς τις δύναται νὰ λαμβάνῃ ἀντίγραφα τῶν διπλωμάτων εὑρεσιτεχνίας, τῶν περιγραφῶν καὶ τῶν σχεδίων οἱασδήποτε ἐφευρέσεως. Ἐξαίρεσις μόνον γίνεται (ἄρθρ. 30) διὰ τὰ διπλώματα ἐκεῖνα, τῶν ὁποίων ὁ κάτοχος προέβη εἰς δήλωσιν ὅτι θέλει νὰ παραμείνῃ ἐπὶ ἓν ἔτος ἡ ἐφεύρεσίς του μυστική.

Διὰ τὴν διεθνῆ προστασίαν τῶν δικαιωμάτων τῶν ἐφευρετῶν συνήφθησαν κατὰ καιροὺς συμβάσεις μεταξὺ διαφόρων κρατῶν καὶ συνεκροτήθησαν πολλαχοῦ διεθνῆ συνέδρια. Μεταξὺ τῶν συνεδρίων τούτων ἰδιαιτέρως σημαντικὸν ὑπῆρξε τὸ συνελθὸν ἐν Παρισίοις ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς διεθνοῦς ἐκθέσεως τοῦ 1878, ἐκ τοῦ ὁποίου προέκυψεν ἡ συμπηχθεῖσα τῷ 1883 «*Διεθνὴς ἕνωσις πρὸς προστασίαν τῆς Βιομηχανικῆς Ἰδιοκτησίας*», περιλαμβάνουσα ἤδη πάντα σχεδὸν τὰ κράτη τῶν δύο ἡμισφαιρίων. Μεταξὺ τῶν μετεχουσῶν τῆς ἑνώσεως χωρῶν ἰσχύει εὐρεῖα ἀμοιβαιότης προστασίας τῶν ἐφευρέσεων, τῆς ὁποίας τὸν γενικὸν τύπον δίδει τὸ ἄρθρον 19 τοῦ ἑλλην. νόμου, ἔχον οὕτω: «Ὁ κεκτημένος δίπλωμα εὑρεσιτεχνίας ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ καὶ θέλων ν' ἀποκτήσῃ τοιοῦτον καὶ ἐν Ἑλλάδι χαίρει δικαιώματος προτεραιότητος δώδεκα μηνῶν ἀπὸ τῆς ἡμερομηνίας τοῦ ἀλλοδαποῦ διπλώματος». Χάρις εἰς τὰ μέτρα ταῦτα, ὁ λαμβάνων ὁπουδήποτε δίπλωμα εὑρεσιτεχνίας ἔχει ἐξησφαλισμένην τὴν ἰδιοκτησίαν τῆς ἐφευρέσεώς του καὶ εἰς πάσας ἄλλας χώρας ἀνήκουσας εἰς τὴν Ἕνωσιν, ἀρκεῖ νὰ ὑποβάλῃ καὶ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ αἴτησιν παροχῆς προνομίου ἐντὸς προθεσμίας 12 μηνῶν ἀπὸ τῆς ἀποκτήσεως τοῦ πρώτου διπλώματος.

Δυνάμει τοῦ ἄρθρ. 13 τῆς Ἑνώσεως ἱδρύθη καὶ λειτουργεῖ ἔκτοτε «*Διεθνὲς Γραφεῖον Βιομηχανικῆς Ἰδιοκτησίας*» ἑδρεῦον ἐν Βέρνῃ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἑλβετικῆς κυβερνήσεως καὶ συντηρούμενον διὰ κοινῆς πάντων τῶν κρατῶν δαπάνης. Τὸ γραφεῖον τοῦτο ἐκδίδει εἰς γαλλικὴν γλῶσσαν τὴν ἐφημερίδα «Propriété Industrielle» («Βιομηχανικὴ Ἰδιοκτησία»), εἶναι δὲ εἰς τὴν διάθεσιν τῶν κρατῶν τῆς Ἑνώσεως διὰ τὴν παροχὴν πάσης πληροφορίας καὶ διὰ τὴν προπαρασκευὴν τῆς συγκροτήσεως συνεδρίων.

Δύναται συνεπῶς ἐν συμπεράσματι νὰ λεχθῇ, ὅτι τὸ ἀφορῶν τὰς ἐφευρέσεις, ὅπως καὶ τὴν ἐν γένει πνευματικὴν ἰδιοκτησίαν, διεθνὲς καθεστὼς ἔχει ἀχθῆ σήμερον εἰς βαθμὸν ἐξαιρετικῆς προόδου, συγχρονιζόμενον πλήρως πρὸς τὴν παροῦσαν προαγωγὴν τοῦ ὅλου πολιτισμοῦ. Γ. ΖΕΥΓΟΛΗΣ

ἐφευρέτης (ὁ)· ὁ ἐφευρών, ὁ ἐπινοήσας, ὁ ἀνακαλύψας: «ἐφευρέτης τοῦ τηλεγράφου,—τῆς ἀτμομηχανῆς,—τῆς τυπογραφίας».

ἐφεύρημα (τό)· τὸ ἐφευρεθέν, τὸ ἐπινοηθέν, ἡ ἐφεύρεσις.

ἐφευρίσκω, ἀόρ. *ἐφεῦρον—ἐφευρέθην*· εὑρίσκω τι νέον, ἀνακαλύπτω, ἐπινοῶ: «ὁ Γουτεμβέργιος ἐφεῦρε τὴν τυπογραφίαν» ‖ καθόλου ἐπινοῶ: «ἐφευρίσκω τρόπον,—λόγους,—προφάσεις».

Digitized by Google

'Εφζάλι Δζεμαλῆ (*'Εμὶρ-ἐλ-δζουγιοὺς*=ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ). Πρωθυπουργὸς τοῦ σουλτάνου τῆς Αἰγύπτου Χαφὶζ 'Αβδοὺλ Μετζίτ, πρωθυπουργεύσας ἀπὸ τοῦ 1130 μέχρι τοῦ 1132 ὡς ἀληθὴς ἡγεμών, κρατῶν τὸν σουλτᾶνον κατάκλειστον εἰς τὸ ἀνάκτορόν του. Ν. Μ.

ἐφήβαιον (τὸ) *['Ανατομ.]*. Τὸ τριχωτὸν δέρμα τῆς ἡβικῆς χώρας, καλούμενον καὶ *ἥβη* καὶ *ἐπίσειον*. 'Επὶ τῆς γυναικὸς τὸ ἐφήβαιον καλεῖται καὶ *ὄρος τῆς 'Αφροδίτης* καὶ παριστᾷ ὑποστρόγγυλον προέχον ἔπαρμα ὡς ἐκ τοῦ παχυτέρου λιπώδους ὑποδορίου στρώματος τῆς γυναικείας ἡβικῆς χώρας. Ι. Π.

ἐφήβαρχος (ὁ)· ὁ προϊστάμενος τῶν ἐφήβων.

—*['Αρχ.]* Δημόσιον ἀξίωμα, σύνηθες εἰς πολλὰς πόλεις τῆς ἀρχαίας 'Ελλάδος καὶ ἰδίως εἰς τὰς ἐν Μ. 'Ασίᾳ, ἀναφερόμενον πολλάκις καὶ εἰς ἐπιγραφάς. 'Ο ἐφήβαρχος ἔργον εἶχε νὰ ἐπιβλέπῃ τοὺς ἐφήβους ἐν τῷ γυμνασίῳ, καθὼς καὶ ὁ γυμνασίαρχος, καὶ ἔξω αὐτοῦ, καὶ νὰ μεριμνᾷ περὶ τῆς εὐκοσμίας αὐτῶν. 'Ενίοτε εἶχεν ἐπίσης τὸ καθῆκον νὰ ὁδηγῇ τοὺς ἐφήβους ἐν σώματι εἰς τὰς ἐπισήμους θρησκευτικὰς τελετάς. 'Εν Ἄργει ἀπαντᾷ τὸ ἀξίωμα *ἀρχέφηβος* καὶ ἐν Κυζίκῳ *ὑπεφήβαρχος*, ἐκ τοῦ ὁποίου συμπεραίνεται ὅτι ἐνιαχοῦ ὑπῆρχον καὶ ἱεραρχικοὶ βαθμοὶ τῆς ὑπηρεσίας ταύτης. Ν. Α.

ἐφηβεία (ἡ)· ἡ ἐφηβικὴ ἡλικία, ἡ ἥβη: «τὴν ἐφηβείαν του διήγαγεν ἐν σεμνότητι».

ἐφηβεῖον (τό)· ὁ τόπος, τὸ κατάστημα ὅπου διαμένουσιν, ἀσκοῦνται οἱ ἔφηβοι· ‖ ἡ φυλακή, τὸ σωφρονιστήριον τῶν ἐφήβων.

—*['Αρχ.]* *'Εφηβεῖον* ἐκαλεῖτο τὸ κυριώτερον διαμέρισμα τῆς διπλῆς στοᾶς τοῦ ἀρχαίου γυμνασίου, κείμενον ἐν τῷ μέσῳ τῆς πρὸς νότον ἐστραμμένης πλευρᾶς τοῦ οἰκοδομήματος, ὃν κατὰ τὸ ἓν τρίτον ἐπιμηκέστερον τοῦ πλάτους αὐτοῦ. 'Απετέλει εἶδος εὐρυχώρου δώματος ἢ ἐξέδρας μετὰ καθισμάτων, ἥτις ἀριστερόθεν μὲν εἶχε τὸ ἐλαιοθέσιον, δεξιόθεν δὲ τὸ κωρύκειον. Ἡ λέξις, σημαίνουσα τὸ διαμέρισμα τῶν ἐφήβων, εἶναι λέξις τοῦ Βιτρουβίου. Τινὲς ταυτίζουν τὸ ἐφηβεῖον πρὸς τὸ ἀρχαῖον *ἀποδυτήριον*, τὸ πολλάκις παρὰ Πλάτωνι καὶ ἄλλοις ἀναφερόμενον. Φαίνεται ἐν τούτοις πιθανώτερον, ὅτι τὸ ἐφηβεῖον διερρυθμίσθη μεταγενεστέρως, καθ' οὓς χρόνους ἡ συστηματικὴ γύμνασις τοῦ σώματος ἔσχε μεγάλην ἐπίδοσιν. Σ. Γ. Σ.

—**ἐφηβεῖον *'Αβέρωφ*·** βλ. λ. *'Αβερώφειον*.

ἐφηβεύω· εἶμαι ἔφηβος, διέρχομαι τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν.

ἐφηβικὴ (ἡ) *['Αθλητ.]*· βλ. λ. *ἐπίσκυρος*.

ἐφηβικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς ἐφήβους, ὁ τῶν ἐφήβων: «ἐφηβικὴ ἡλικία», «παιδιὰ ἐφηβική»· ‖ *ἐφηβικὸν* (τό)· ὁ διὰ τοὺς ἐφήβους προσδιωρισμένος τόπος τοῦ θεάτρου *(ἀρχ.)*.

—**ἐφηβικὴ *ἡλικία*·** βλ. λ. *ἥβη* *[Φυσιολ.-Ψυχολ.-Παιδαγ.]*.

—**ἐφηβικὸν** (τὸ) *['Αρχ.]*. Μία τῶν ὑποδιαιρέσεων τοῦ κοίλου τοῦ ἐν 'Αθήναις διονυσιακοῦ θεάτρου, περιλαμβάνουσα τὰ προωρισμένα διὰ τοὺς ἐφήβους καθίσματα, ἵνα μὴ οὗτοι συγχρωτίζωνται μὲ τὸν ὄχλον. 'Εκ τῶν ἐφήβων, ἐν τούτοις, ἐκεῖνοι «ὧν οἱ πατέρες ἦσαν ἐν τῷ πολέμῳ τετελευτηκότες» (*Αἰσχίν.* κ. Κτησιφ. 154) ἐκαλοῦντο εἰς προεδρίαν καὶ ἐκάθηντο μεταξὺ τῶν ἐπισήμων εἰς τὰς πρώτας σειρὰς τῶν καθισμάτων. Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

ἔφηβος (ὁ)· ὁ ἔχων τὴν ἥβην ἤδη ἀνεπτυγμένην, νεανίας συμπληρώσας τὸ 17ον ἔτος τῆς ἡλικίας του.

—[ΑΡΧ.] Ἡ ἐφηβότης ἤρχιζεν ἐπὶ ἀρρένων ἀπὸ τοῦ 18 ἔτους, ἐπὶ δὲ θηλέων ἀπὸ τοῦ 14. Ἅμα τῇ συμπληρώσει τοῦ 18 ἔτους οἱ ἔφηβοι προσήγοντο ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἢ κηδεστῶν εἰς τὸν δῆμον, ἔνθα οἱ δημόται ἐνέγραφον τούτους εἰς τὰ ληξιαρχικὰ βιβλία, ἀφοῦ ὤμνυον περὶ τῆς καταστάσεως αὐτῶν, «πρῶτον μὲν εἰ δοκοῦσι γεγονέναι τὴν ἡλικίαν τὴν ἐκ τοῦ νόμου, δεύτερον δὲ εἰ ἐλεύθεροί εἰσι καὶ γεγόνασι κατὰ τοὺς νόμους» (*'Αριστ.* Πολ. 'Αθ. 42). Τὴν ἀπόφασιν τῶν δημοτῶν ἐξήλεγχεν ἡ βουλή, δοκιμάζουσα τοὺς ἐγγραφέντας, «γυμνοὺς μὲν τοὺς ἄρρενας, γυμνὰς δὲ ὀμφαλοῦ μέχρι τὰς θηλείας» (*Πλάτ.* Νόμ. ΙΑ΄, 925), «κἄν τις δόξῃ νεώτερος ὀκτωκαίδεκα ἐτῶν εἶναι, ἡ βουλὴ ζημιοῖ τοὺς δημότας τοὺς ἐγγράψαντας» (*'Αριστ.* Πολ. 'Αθ. αὐτ. 42). Ἅμα τῇ ἐγγραφῇ εἰς τὰ ληξιαρχικὰ βιβλία, ὡρκίζετο ὁ ἔφηβος τὸν ἐν 'Αγραύλου ὅρκον, ἔχοντα οὕτως: «οὐ καταισχυνῶ ὅπλα τὰ ἱερά, οὐδ' ἐγκαταλείψω τὸν παραστάτην ὅτῳ ἂν στοιχήσω, ἀμυνῶ δὲ καὶ ὑπὲρ ἱερῶν καὶ ὑπὲρ ὁσίων, καὶ μόνος καὶ μετὰ πολλῶν· τὴν δὲ πατρίδα οὐκ ἐλάττω παραδώσω, πλείω δὲ καὶ ἀρείω ὅσης ἂν παραδέξωμαι καὶ εὐηκοήσω τῶν ἀεὶ κραινόντων, καὶ τοῖς θεσμοῖς τοῖς ἱδρυμένοις πείσομαι καὶ ὅσους ἂν ἄλλους τὸ πλῆθος ἱδρύσεται ὁμοφώνως· καὶ ἄν τις ἀναιρῇ τοὺς θεσμοὺς ἢ μὴ πείθεται, οὐκ ἐπιτρέψω, ἀμυνῶ δὲ καὶ μόνος καὶ μετὰ πάντων, καὶ ἱερὰ τὰ πάτρια τιμήσω» (*Δημοσθ.* περὶ Παραπρ. 303, *Λυκ.* κατὰ Λεωκρ. 77). Μετὰ τὴν ὅρκισιν ἀνελάμβανον οὗτοι στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν ἐπὶ διετίαν, μεθ' ἣν ἐνεγράφοντο εἰς τὸν ἐκκλησιαστικὸν πίνακα, καθιστάμενοι ἔκτοτε τέλειοι πολῖται, «ἐξῆν δὲ αὐτοῖς ποιεῖν ὅ,τι βουληθεῖεν». 'Εξαιρετικῶς ὅμως ἐπετράπη αὐτοῖς καὶ πρὸ τῆς πλήρους ἐνηλικιώσεώς των, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐγγραφήν των εἰς τὰ ληξιαρχικὰ βιβλία, νὰ ἐμφανίζωνται εἰς τὰ δικαστήρια, προκειμένου περὶ δικῶν κλήρου καὶ ἐπικλήρου, «κἂν τινι κατὰ γένος ἱερωσύνη γένηται» (*'Αριστοτ.*, Πολ. 'Αθ. 42). 'Εντεῦθεν δὲ καὶ ὁ Δημοσθένης ἐνήγαγε τοὺς ἐπιτρόπους αὐτοῦ, δεκαοκταετὴς ὤν.

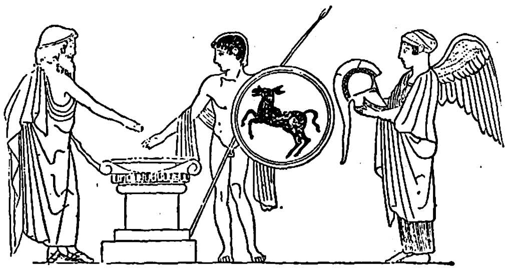

Ὅρκος 'Αθηναίου ἐφήβου.
[Παράστασις ἐπὶ ἀρχαίου ἀγγείου ἀνακειμένου ἐν τῷ μουσείῳ Πετρουπόλεως.]

Ἡ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία τῶν ἐφήβων ἐκαλεῖτο «στρατεία ἐν τοῖς μέρεσι», διότι, εἰς τούτους διατρίβοντας ἐν τοῖς φυλακτηρίοις, ἦτο ἀνατεθειμένη ἡ περιπολία καὶ φρούρησις ὡρισμένων μερῶν τῆς χώρας. Οἱ ἔφηβοι ἐδικαιοῦντο νὰ προσέρχωνται εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὡς ἀκροαταί, ἐνδεδυμένοι μελαίνας χλαμύδας, ἀπηλλάσσοντο παντὸς φόρου, πλὴν τοῦ τριηραρχικοῦ καὶ τῶν πρὸς σωτηρίαν τῆς πόλεως εἰσφορῶν, καθίσταντο κύριοι τοῦ οἴκου καὶ τῆς μητρὸς αὐτῶν, ἐλάμβανον τέλος κατὰ τὴν κατάταξίν των παρὰ τοῦ δήμου δόρυ καὶ ἀσπίδα, οἱ δὲ ὀρφανοὶ τῶν ἐν πολέμῳ πεσόντων πλήρη πανοπλίαν. Ἡ ἐφηβικὴ ἡλικία ἐν Κρήτῃ ἤρχιζε τὸ 17ον ἔτος, οἱ ἔφηβοι δὲ ἐκαλοῦντο *ἀγελασταί*, ὡς κατατασσόμενοι εἰς τὰς *ἀγέλας*, ἤτοι τὰ στρατιωτικὰ σώματα. 'Εν Σπάρτῃ οἱ δεκαοκταετεῖς ἐκαλοῦντο *μελλείρηνες*, οἱ δεκαεννεαετεῖς *εἴρηνες*, οἱ εἰκοσαετεῖς *πρωτείρηνες* καὶ οἱ ἄνδρες *σφαιρεῖς*. Ι. Δ. ΖΕΠΠΟΣ

—[ΤΕΧΝ.]. Ἡ ἀπὸ τῶν πρώτων ἱστορικῶν τῆς 'Ελλάδος χρόνων μεγάλη παρ' ἑκάστῃ πολιτείᾳ φροντὶς καὶ ἐνδελεχὴς μέριμνα διὰ τὴν ἀγωγὴν τῶν νέων, τὰ πολλά, ποικίλα καὶ σκληρὰ ἐνίοτε μέτρα, τὰ ὁποῖα ἐλάμβανεν ἑκάστη πολιτεία διὰ τὴν ὅσον τὸ δυνατὸν καλυτέραν καὶ τελειοτέραν σωματικὴν διάπλασιν τῆς νεαρᾶς ἐφηβικῆς ἡλικίας, ἵνα αὕτη καταστῇ ἱκανὴ καὶ χρήσιμος διὰ τὴν προάσπισιν τοῦ πατρίου ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ἐδάφους, δὲν ἀφῆκεν ἀνεπηρέαστον τὴν τέχνην. Ζωγραφικὴ καὶ γλυπτικὴ ἁμιλλώμεναι πρὸς ἀλλήλας ἐν τῇ τέχνῃ, ἤρχοντο οἱονεὶ ἐπίκουροι εἰς τὸ ἔργον τῶν ἑλληνικῶν πολιτειῶν. Πρώτη ἡ ζωγραφικὴ ἀπ' αὐτοῦ ἔτι τοῦ μελανομόρφου ῥυθμοῦ (ΣΤ΄ αἰὼν) ἀσχολεῖται ἐν τοῖς ἀγγείοις μὲ τοὺς ἐφήβους· παριστᾷ τούτους διδασκομένους ὑπὸ τοῦ παιδοτρίβου πάλην, πυγμήν, ἀκόντιον ἢ ἀγωνιζομένους δρόμον ἢ παίζοντας ἐφεδρισμὸν (καβαλλίτσες). Οἱ ἐπιφανέστεροι τῶν ἀγγειογράφων τοῦ ἐρυθρομόρφου ῥυθμοῦ (Ε΄ αἰὼν) μεταξὺ τῶν ποικίλων καὶ θαυμασίων μυθολογικῶν καὶ λατρευτικῶν παραστάσεων, δι' ὧν κοσμοῦσι τὰς ἐπιφανείας τῶν ἀγγείων, ἐνασμενίζονται νὰ παρεμβάλλωσι καὶ θέματα ἐκ τῆς ζωῆς τῶν ἐφήβων ἐν ταῖς παλαίστραις, τοῖς ἀγῶσιν ἢ τῆς κατ' ἰδίαν ζωῆς. 'Ο Εὐφρόνιος ζωγραφίζει ἐφήβους κωμάζοντας (διασκεδάζοντας), ὅπως καὶ ὁ 'Επίκτητος, ὅστις καὶ ἔφηβον ἔγραψεν ἕτοιμον νὰ ἱππεύσῃ καὶ θαυμασίαν παράστασιν ἐφήβου μετ' ἀφελείας δένοντος διὰ ταινίας τὸ

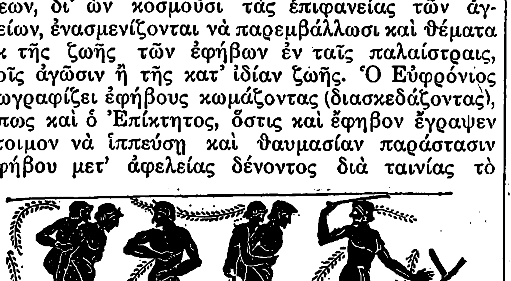

Ἔφηβοι ἐφεδρίζοντες.
[Παράστασις ἐπὶ ἀγγείου.]

κατὰ τὴν ἄσκησιν γενόμενον τραῦμα ἐν τῷ καρπῷ τῆς ἀριστερᾶς χειρός. Τὴν αὐτὴν παράστασιν, συνθετωτέραν, ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ Κλεοφράδης, ὁ ὁποῖος ἐν ἑτέρῳ ἀγγείῳ παριστᾷ ἐφήβους ὑδροφοροῦντας. 'Ο Παμφαῖος, ὁ Βρύγος καὶ ὁ Δοῦρις εἰκονίζουσιν ἐφήβους γυμναζομένους ἐν παλαίστρᾳ καὶ παράδοσιν τῶν ὅπλων εἰς ἔφηβον. 'Ο Φαῦλος τοῦ Εὐθυμίδου ὁδηγεῖται ὑπὸ τοῦ προπονητοῦ εἰς τὴν ῥίψιν τοῦ δίσκου, ἕτεροι ἔφηβοι τοῦ αὐτοῦ ζωγράφου ἀσκοῦνται εἰς τὴν πάλην. 'Ο Ἱέρων καὶ λοιποὶ ζωγράφοι ἄλλας παρεμφερεῖς εἰκόνας παρουσιάζουσιν. Ἡ ζωγραφικὴ ἐπεδίωξε διὰ γραμμῶν νὰ ἐπιτύχῃ τέλειον περίγραμμα καὶ ἐξωτερίκευσιν συναισθημάτων καὶ τὸ ἐπέτυχεν. 'Εργαζομένη ὅμως ἐπὶ ὁμαλῆς ἐπιφανείας καὶ δεικνύουσα τὴν εἰς τὴν ὅρασιν τοῦ θεατοῦ ὑποπίπτουσαν ὄψιν τῶν σωμάτων, ἀδυνατεῖ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰς λεπτομερείας τῆς σωματικῆς διαπλάσεως· περιορίζεται ὅθεν νὰ παρουσιάσῃ ζωηρὰς ἐκφράσεις εἰς χαριτωμένας εἰκόνας. Τὰ πράγματα διαφέρουσιν εἰς τὴν πλαστικήν. Οἱ εἰς ταύτην ἀσχολούμενοι τεχνῖται ἀπὸ τῆς Ζ΄ ἑκατονταετηρίδος, διὰ μακρᾶς καὶ συστηματικῆς ἐργασίας, κατώρθωσαν νὰ παραστήσωσι τὸ ἀνθρώπινον σῶμα κατὰ φυσικὴν καὶ ἀνατομικὴν ἀλήθειαν. 'Απὸ τῆς ἐποχῆς τῶν κούρων ἢ 'Απολλώνων ἀπαλλαγέντες τοῦ κανόνος τῆς μετωπικότητος, ἀποσπάσαντες τὰ ἄκρα ἀπὸ τοῦ σώματος, δώσαντες εἰς τὰ ἔργα τὴν κίνησιν καὶ ζωὴν καὶ ἐπιτυχόντες τῆς χωνεύσεως τῶν μετάλλων, γλύπται καὶ χαλκοπλάσται ἁμιλλῶνται νὰ τελειοποιήσωσι τὴν παράστασιν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος μέχρι τοῦ ἰδανικοῦ. Δημιουργοῦσι κατὰ προτίμησιν θεοὺς καὶ κατασκευάζουσιν ἀνδριάντας ἀνθρώπων νεαρᾶς ἡλικίας (ΣΤ΄ αἰών). 'Εφήβους κερητίζοντας (παίζοντας σφαῖραν), διασκεδάζοντας μὲ ζῷα καὶ ἀσκουμένους ἐν παλαίστρᾳ δεικνύουσι τὰ ἐν 'Αθήνας εὑρεθέντα ἀνάγλυφα τὰ προερχόμενα ἐξ ἐπιτυμβίων μνημείων. Εἰς τὸν Κρίκον καὶ τὸν Νισιώτην ἀποδίδονται τὸ ἄγαλμα καὶ ἡ ἀριστουργηματικὴ κεφαλὴ τῶν ἐν τῇ 'Ακροπόλει τῶν 'Αθηνῶν εὑρεθέντων ἐφήβων· σύγχρονος εἶναι καὶ ὁ ἐν θαυμασίᾳ στάσει αὐτοστεφανούμενος ἐν ἀναγλύφῳ ἐκ Σουνίου ἔφηβος. 'Εφήβους ἀθλητὰς κατασκευάζει ὁ 'Αργεῖος χαλκοπλάστης 'Αγελάδας, ἕνα τῶν ὁποίων ὑποτίθεται ὅτι ἀντέγραψεν ὁ τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων γλύπτης Στέφανος. Μὲ τὴν

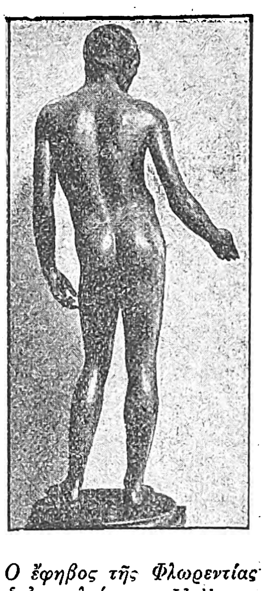

Ὁ ἔφηβος τῆς Φλωρεντίας ὁ ἐπικαλούμενος Idolino.

νεαρὰν ἢ ὥριμον ἐφηβικὴν ἡλικίαν ἀσχολοῦνται πάντες σχεδὸν οἱ τεχνῖται τοῦ Ε΄ αἰῶνος εἴτε ὑπὸ τύπον 'Απολλώνων, εἴτε ἀθλητῶν. 'Αλλ' ὁ Ε΄ καὶ μετ' αὐτὸν Δ΄ αἰὼν εἶναι κυρίως οἱ αἰῶνες τοῦ ἐφήβου. Καὶ ὁ μὲν Ε΄ αἰὼν δημιουργεῖ, κυρίως εἰπεῖν, τοὺς αἰωνίους τύπους τῶν ὀλυμπίων θεῶν, ἀλλὰ συγχρόνως ἐξιδανικεύει καὶ τὴν νεαρὰν ἀνθρωπίνην μορφὴν μέχρι τοῦ θεοειδοῦς, οἵαν παρέχει ὁ θαυμάσιος διὰ τὴν σοβαρὰν ἔκφρασιν, τὸ κάλλος τοῦ περιγράμματος καὶ τῶν μορφῶν τοῦ σώματος χαλκοῦς ἐν Φλωρεντίᾳ ἔφηβος, ὁ καλούμενος «Idolino». 'Ονομαστὸς τυγχάνει ὁ «ἀπακανθιζόμενος». 'Ο Μύρων παρέχει τὸν περίφημον «δισκοβόλον» καὶ ὁ Πολύκλειτος, ὁ τὴν ἐφηβικὴν κυρίως ἡλικίαν ἐν τῷ χαλκῷ ἀποτυπώσας, δημιουργεῖ τὸν περιώνυμον «κανόνα» ἢ «δορυφόρον», τὸν Κυνίσκον, τὸν «διαδούμενον» καὶ ἄλλους, ὁ δὲ Φειδίας ἀπεθέωσε τὴν ἡλικίαν ταύτην διὰ τοῦ ἐν 'Ολυμπίᾳ ἱδρυθέντος «ἀναδουμένου ταινίᾳ τὴν κεφαλὴν» καὶ τῶν ἐν ποικίλῃ στάσει διατεταγμένων εὐγενῶν ἐφήβων ἱππέων ἐπὶ τῆς περιλαλήτου ζωφόρου τοῦ Παρθενῶνος. 'Ο δὲ Δ΄ αἰὼν ἀνάγει τὸ ἀνθρώπινον σῶμα εἰς ἀνεφίκτου κάλλους διάπλασιν καὶ ἐνσαρκώνει εἰς αὐτὸ ζωηρὰ ἀνθρώπινα συναισθήματα. Κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ὁ Πραξιτέλης κατασκευάζει ὥριμον ἔφηβον, τὸν περίφημον 'Ερμῆν ἐν 'Ολυμπίᾳ καὶ τὸν «Σαυροκτόνον». 'Ο δημιουργὸς τοῦ νέου ἐν τῇ γλυπτικῇ κανόνος καὶ περισσότερον πραγματιστὴς (réaliste) Λύσιππος παρέχει τὸν «ἀποξυόμενον» καὶ τὸν νεαρὸν «'Ερμῆν ἀναπαυόμενον», ὁ υἱός του Δάϊππος σμιλεύει ἀνδριάντας νεαρῶν ἀθλητῶν καὶ ὁ ἀδελφὸς τούτου Βοέδας «ἔφηβον προσευχόμενον». Ἔφηβον παριστᾷ καὶ ὁ ἐν τῇ θαλάσσῃ τῶν 'Αντικυ-

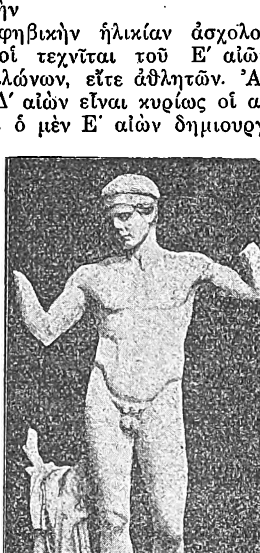

Ὁ διαδούμενος τοῦ Πολυκλείτου.

Digitized by Google

θήρων εὑρεθεὶς ἀνδριὰς καὶ ὁ ἐν τῇ τοῦ Μαραθῶνος, οἱ ὁποῖοι ἀμφότεροι ἀπόκεινται εἰς τὸ μουσεῖον τῶν Ἀθηνῶν. Κατὰ δὲ τὴν ἑλληνιστικὴν ἐποχὴν (Γ′ καὶ Β′ αἰών), ἕνεκα τῆς μεταβολῆς τῆς ἑλληνικῆς τέχνης εἰς κοσμοπολιτικὴν καὶ τῆς ἐπ' αὐτῆς ἐπιδράσεως τῶν ἡγεμόνων, δημιουργοῦνται ἔργα κολοσσικὰ ἢ συμπλέγματα, δι' ὧν ἐπιδιώκεται ἡ παραγωγὴ ἐντυπώσεως καὶ ἐπιβολῆς καὶ εἰς ἃ ὑποτυποῦνται ζωηρὰ τὰ σημεῖα τῆς παρακμῆς καὶ τοῦ πραγματισμοῦ (réalisme).

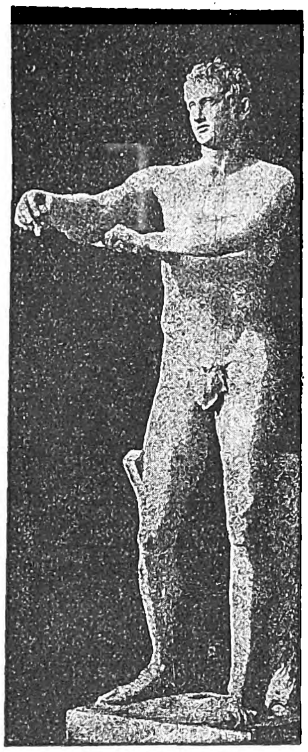

Ὁ ἀποδούμενος τοῦ Λυσίππου.

Οἱ δὲ ἀνδριάντες τῶν νικητῶν ἐν τοῖς ἀκμάζουσι πανελληνίοις ἀγῶσιν ἱδρυόμενοι ἀντιγράφονται ψυχρῶς ἐκ τῶν παλαιοτέρων προτύπων καὶ ἀποτελοῦσιν ἀντικείμενον ἁπλῆς ἐμπορίας. Ἡ παρακμὴ ἐπιτείνεται κατὰ τὴν ἀμέσως ἑπομένην, τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχήν, ὁπότε ἡ τέχνη μεταβάλλεται εἰς εἰκονιστικήν, οἱ δὲ εἰς ταύτην ἀσχολούμενοι, Ἕλληνες κυρίως τεχνῖται, χάριν βιοπορισμοῦ, ἢ ἀντιγράφουσιν ἀρχαῖα ἀριστουργήματα, ἵνα χρησιμεύσωσιν ὡς διάκοσμοι δημοσίων ἢ ἰδιωτικῶν τῶν Ρωμαίων ἱδρυμάτων, ὡς εἶναι ὁ ἔφηβος τοῦ Στεφάνου, ἢ κατασκευάζουσι μὲν πρωτότυπα, προσπαθοῦσιν ὅμως νὰ ἀποδώσωσιν εἰς τὸ ἔργα των τὴν κατὰ τὸ δυνατὸν πιστὴν ὄψιν τῶν εἰκονιζομένων, οἵαν παρουσιάζει ὁ νεαρὸς ἔφηβος καὶ φίλος τοῦ Ἀδριανοῦ Ἀντίνοος, οὗ ἀνδριάντες εὑρέθησαν πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἐν καταπτώσει καὶ παρακμῇ εὑρισκομένη γλυπτικὴ λαμβάνει τελειωτικὸν κτύπημα μετ' ὀλίγον ὑπὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ θρίαμβος τῆς νέας θρησκείας κηρύσσει τὸν διωγμὸν τῆς γλυπτικῆς· τὰ γλυπτικὰ σύμβολα τῆς εἰδωλολατρείας καταστρέφονται, οἱ ἁπανταχοῦ τῆς ἑλληνικῆς γῆς ἱδρυμένοι ἐφηβικοὶ ἀνδριάντες θρυμματίζονται καὶ τὸ γυμνὸν ἀποκλείεται. Ἡ γλυπτική, περιοριζομένη εἰς διακόσμησιν ὡρισμένων τινῶν μερῶν τῶν λατρευτικῶν

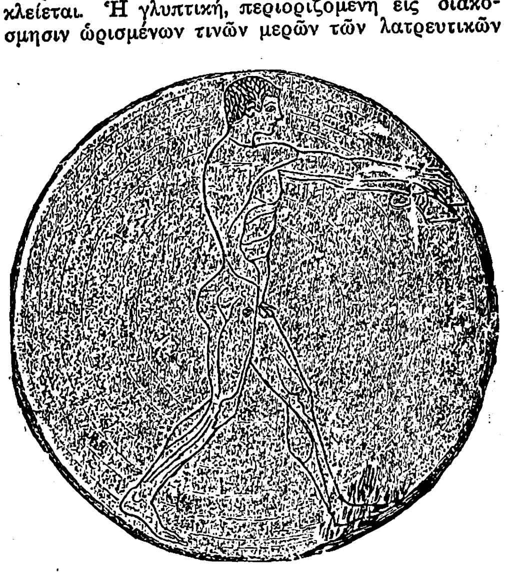

Ἔφηβος ἀνέχων τοὺς ἁλτῆρας.

κτισμάτων (κιονοκράνων, ἐπικράνων, ἐπιθημάτων, ὑπερθύρων, πυλώνων κτλ.), παρέχει ἔδαφος εἰς τὴν ζωγραφικήν. Εἰς τὸ πλῆθος τῶν μαρτύρων τῆς νέας θρησκείας καταλέγονται καὶ νεαροὶ ἔφηβοι· οὐκ ὀλίγοι ποικιλοτρόπως καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς νεαρᾶς θρησκείας ἀθλήσαντες καὶ τυχόντες τοῦ στεφάνου τῆς αἰωνιότητος ἀνακηρύσσονται ὅσιοι, ἅγιοι, μάρτυρες κλπ., καὶ διὰ τοῦ χρωστῆρος ἀναπαριστῶνται ἐντελῶς εἰκονικῶς. Ὁ Στέφανος, ὁ Δημήτριος, ὁ Γεώργιος, ὁ Φίλιππος, ὁ Παντελεήμων καὶ πλεῖστοι ἄλλοι καθαγιασθέντες ζωγραφίζονται ὡς ἔφηβοι. Ἀλλ' ἡ ζωγραφικὴ ἐργάζεται ἐν δεσμοῖς· εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ ἀκολουθήσῃ τὸ δόγμα καὶ ὑπακούει δουλικῶς εἰς τὰς ἐμπνεύσεις καὶ τὰ κελεύσματα τοῦ μεγάλου παλατίου. Οὕτως ὅμως ἐργαζομένη δὲν δημιουργεῖ, ἀλλὰ προσπαθεῖ νὰ ἀνεύρῃ ὡρισμένους τύπους νεαρῶν ἀνθρώπων ἐκπληροῦντας τοὺς δεσμευτικοὺς ὅρους. Ἀπὸ τὸ περίφημον μνημεῖον τοῦ Δεξίλεω ἐν τῷ Κεραμεικῷ ἐμπνέεται διὰ νὰ ζωγραφήσῃ ἐφίππους ἁγίους τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας (ἅγιον Γεώργιον, ἅγιον Δημήτριον, ἅγιον Προκόπιον), ἄλλους παριστᾷ ὡς νεαροὺς διακόνους καὶ ἄλλους ὡς σταυροφόρους, οὓς ἁπανταχοῦ ὁμοιομόρφως ἐπαναλαμβάνουσα δημιουργεῖ τὴν παράδοσιν ἐν τῇ ζωγραφικῇ καὶ καταλήγει εἰς τὴν «Ἑρμηνείαν τῶν ζωγράφων». Τὰ ἔργα ταῦτα εἶναι ἀγαλματώδη, στεροῦνται ζωῆς καὶ κινήσεως, ἔχουσι βλέμμα ἀπλανὲς καὶ πλήρη ἐσωτερικότητος· ζῶσιν οἱονεὶ εἰς ὑπερκοσμίους σφαίρας. Ἀλλ' οἱ ἀγῶνες πρὸ πολλοῦ ἔπαυσαν νὰ τελῶνται καὶ οἱ ἔφηβοι περὶ ἄλλα ἀσχολοῦνται, ἡ δὲ τέχνη εὑρίσκεται ἐν μαρασμῷ, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξάγεται διὰ τῆς Ἀναγεννήσεως. Ἀπὸ ταύτης τὰ δεσμὰ τῆς παραδόσεως θραύονται καὶ ἡ τέχνη ὁρμητικὴ τρέπεται πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ὑψηλῶν ἰδεωδῶν. Ἡ ζωγραφικὴ λαμβάνει ποικίλας κατευθύνσεις, πρὸς τὰς ὁποίας ὅμως ἡ ἐφηβικὴ ἡλικία οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν. Ἐν τῇ γλυπτικῇ ὅμως ὁ Donatello κατασκευάζει μεταξὺ τῶν ἄλλων ἔργων του καὶ τὸν ἐν Φλωρεντίᾳ ἀποκείμενον Δαβίδ, νεαρὸν ἔφηβον μετὰ πετάσου, ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος ὁμοίως Δαβίδ, ἐν στάσει ἀρχαιοπρεπεῖ ἔφηβον· ἐν ὁμοίᾳ στάσει κατασκευάζει τὸν ἔφηβόν του καὶ ὁ Vischer· ἐμπνέονται πάντες ἐκ τῶν κλασσικῶν χρόνων. Ἀργότερον ἔτι (ΙΘ′ αἰών), ὁ ἐπικρατήσας κλασσικισμὸς ἐμπνέει τὸν Ἄγγλον Γκίμπσον εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ ἐφήβου Ὕλα μεταξὺ δύο νυμφῶν, τὸν Γερμανὸν Χίλντεμπραντ καὶ τὸν Ροντὲν εἰς τὴν κατασκευὴν ἀνδριάντων ἐφήβων, ὧν ὁ εἷς ἀπόκειται ἐν Βερολίνῳ καὶ ὁ ἕτερος ἐν Λούβρῳ. Τέλος ὁ μὲν πραγματιστὴς Φιλιππότης παρουσιάζει τὸν ἔφηβον ὡς ξυλοθραύστην (βλ. εἰκόνα ἐν λ. *γλυπτικὴ* τ. Η′ σελ. 581), ὁ δὲ κλασσικιστὴς Δημητριάδης τὸν ὡραῖον δισκοβόλον του (βλ. εἰκόνα ἐν λ. *ἀθλητισμὸς* τ. Β′ σ. 310). Ν. Χ. ΚΟΤΖΙΑΣ

—[ΝΟΜ.] *Ἔφηβος* εἶναι ὁ μὴ συμπληρώσας τὸ 21ον καὶ ὑπερβὰς τὸ 14ον ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἢ προκειμένου περὶ θήλεος τὸ 12ον. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη ἔφηβοι εἶναι οἱ ἄγοντες τὸ 18ον μέχρι τοῦ 20οῦ ἔτους καὶ μὴ λαμβάνοντες μήτε διδόντες δίκην πλὴν τῆς περὶ κλήρου καὶ ἐπικλήρου. Παρὰ Ρωμαίοις ἡ ἐφηβότης ἤρχετο ἀπὸ τοῦ 14ου ἔτους προκειμένου περὶ ἀρρένων καὶ τοῦ 12ου προκειμένου περὶ θηλέων. Διεκρίνετο δὲ πλήρης καὶ ἀτελὴς ἐφηβότης (pubertas plena ac minus plena). Ἡ πλήρης ἐφηβότης ἤρχετο ἀπὸ τῆς συμπληρώσεως τοῦ 18ου ἔτους. Ἡ διάκρισις αὕτη παρ' ἡμῖν ἀπέβαλε μέγα μέρος τῆς σημασίας της. Οἱ ἔφηβοι ἀναδεχόμενοι ὑποχρεώσεις ἐπροστατεύοντο ὑπὸ τοῦ μακεδονείου δόγματος (Senatus consultum Macedonianum), ὅπερ κατά τινας μὲν συγγραφεῖς κατηργήθη ὑπὸ τοῦ νόμου ΧΠΘ′ περὶ ἐπιτροπείας καὶ κηδεμονίας, κατ' ἄλλους δ' οὐχί. Προκειμένου περὶ χειραφεσίας παρεχομένης ὑπὸ τοῦ συγγενικοῦ συμβουλίου, ἀπαραίτητος τυγχάνει ἡ συμπλήρωσις τοῦ 18ου ἔτους τῆς ἡλικίας τοῦ ἐφήβου, δὲν ὑφίσταται ὅμως τοιοῦτος περιορισμὸς καὶ διὰ τὸν χειραφετοῦντα πατέρα. Ὁ ἀχειράφετος ἔφηβος τελεῖ ὑπὸ ἐπιτροπείαν, γάμον δὲ δικαιοῦται νὰ συνάψῃ συναινέσει τοῦ πατρὸς ἢ τοῦ ἀναπληροῦντος αὐτὸν ἐν τῇ ἐνασκήσει τῆς πατρικῆς ἐξουσίας. Ἡ χρησιμότης τῆς διακρίσεως μεταξὺ πλήρους καὶ ἀτελοῦς ἐφηβότητος ἀναφαίνεται ἐν τῷ ἐμπορικῷ δικαίῳ· διότι στοιχεῖον ἀπαραίτητον εἰς τὸν χειραφετούμενον καὶ τυχόντα τῆς σχετικῆς πρὸς τὸ ἐμπορεύεσθαι ἀδείας εἶναι ἡ συμπλήρωσις τοῦ 18ου ἔτους. —Ν.

Κεφαλὴ τοῦ Ἑρμοῦ τοῦ Πραξιτέλους.

ἐφηβοσύνη (ἡ) καὶ *ἐφηβότης* —*ητος*· τὸ νὰ εἶναί τις ἔφηβος.

ἐφήγησις, —*εως* (ἡ)· τύπος κατηγορίας ἐν ταῖς ἀρχαίαις Ἀθήναις, καθ' ὃν ὁ κατήγορος ὡδήγει τὸν ἁρμόδιον ἄρχοντα εἰς τὸν τόπον ὅπου διεπράχθη τὸ ἀδίκημα, ἢ ὅπου ἀπεκρύπτετο ὁ μηνυόμενος ἵνα συλληφθῇ οὗτος καὶ φυλακισθῇ.

ἐφηλίς, —*ίδος* (ἡ)· ἡ ἐκ τοῦ ἡλίου εἰς τὸ πρόσωπον ἔκκαυσις καὶ μελανία, στίγμα τοῦ προσώπου πυρρῶδες προερχόμενον ἐκ τοῦ ἡλίου· ‖ ναυτ., εἶδος μεταλλικῆς *περόνης* (κοιν. *τὸ κασκαβάλι*) χρησιμοποιουμένης εἰς τὴν ναυπηγίαν.

ἐφηλῶ (—*όω*), ἀόρ. *ἐφήλωσα,*—*ἐφηλώθην*· παθ. μετχ. *ἐφηλωμένος*· προσαρμόζω, προσάπτω δι' ἥλου καρφώνω, προσηλώνω.

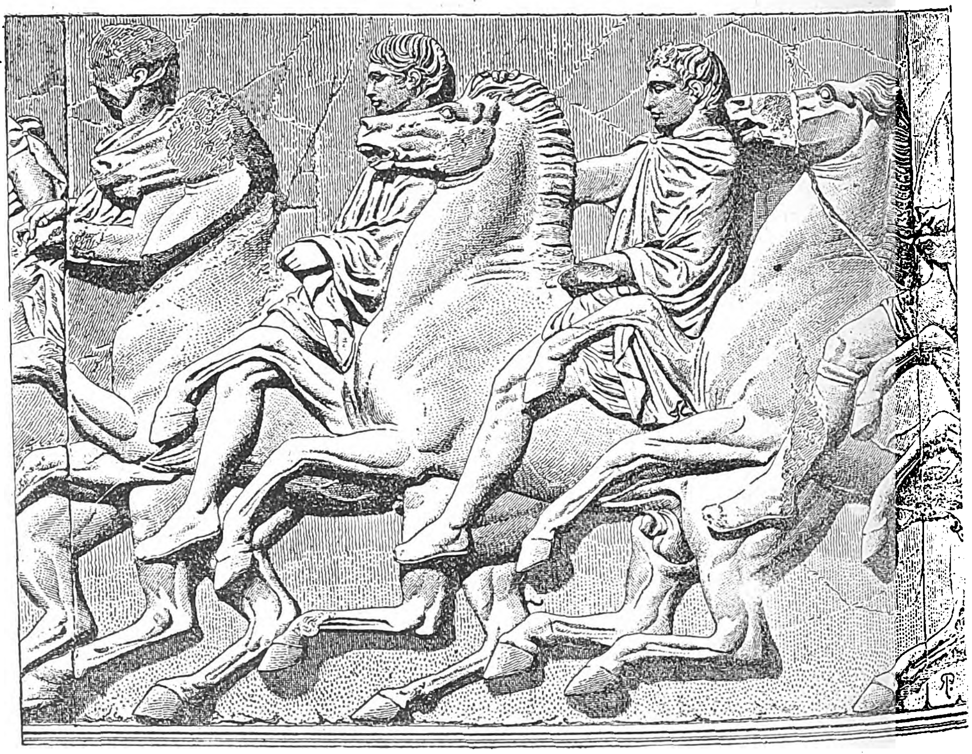

Ἔφηβοι Ἀθηναῖοι ἀκολουθοῦντες ἔφιπποι τὴν πομπὴν τῶν Παναθηναίων.
(Ἐκ τῆς ζῳφόρου τοῦ Παρθενῶνος.)

Digitized by Google

ἐφηλωτός, —ή, —όν· ὁ ἐφηλωμένος, ὁ προσηλωμένος δι' ἥλου, καρφωτός.

ἐφήμερα· ἐπίρρ. τοῦ *ἐφήμερος*, προσωρινῶς προσκαίρως.

ἐφημέρευσις, —εως (ἡ)· ἡ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας φυλακή, προσοχή, ἀγρυπνία, ἐπίβλεψις.

ἐφημερεύω· δι' ὅλης τῆς ἡμέρας προσέχω, ἀγρυπνῶ, ἐπιβλέπω: «ὁ ἐφημερεύων ἰατρός,—ἀξιωματικός»· || εἶμαι ἐφημέριος ναοῦ τινος.

—*[Στρατ.]* '*Εφημερεύων* καλεῖται ὁ ὑγειονομικὸς καὶ ὁ φαρμακευτικὸς ἀξιωματικός, ὁ ἐκτελῶν τὴν *ἐφημέρευσιν*, δηλαδὴ τὴν ἐπὶ εἰκοσιτετράωρον παραμονὴν ἐν τῷ στρατιωτικῷ νοσοκομείῳ καὶ τῷ φαρμακείῳ, ἔχων δὲ τὰ ἐν τῷ κανονισμῷ ἐσωτερικῆς ὑπηρεσίας στρατιωτικοῦ νοσοκομείου ἀναγραφόμενα καθήκοντα. Ν. Θ. Κ.

ἐφημερία (ἡ)· ἡ περίοδος, καθ' ἣν ὁ ἱερεὺς ἐκτελεῖ τὰ ἐν τῷ ναῷ καθήκοντα αὐτοῦ, ἐπὶ τῶν ἱερέων τῶν ἐκτελούντων κατ' ἐναλλαγὴν τὴν ἐν τῷ ναῷ ὑπηρεσίαν των.

—*[Βιβλικ.]* '*Εφημερία* καλεῖται ὑπὸ τῶν Ο' ἡ τάξις ἢ σειρὰ ἱερέων οἱ ὁποῖοι ἐξετέλουν, καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα, τὴν ἱεροτελεστίαν ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἱερουσαλήμ. Ἡ ὑπηρεσία ἤρχιζε κατὰ Σάββατον. Πρὶν ἢ ἀποσυρθῶσιν οἱ τῆς προηγουμένης τάξεως ἱερεῖς, προσέφερον τὴν ἑωθινὴν θυσίαν. Κατὰ τὰς ἐφημερίας τοῦ Πάσχα, τῆς Πεντηκοστῆς καὶ τῆς Σκηνοπηγίας, ἅπασαι αἱ ἱερατικαὶ τάξεις ἐξετέλουν ταυτοχρόνως τὴν ἱεροτελεστίαν. Περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν αἱ διάφοροι ἱερατάξίαι ἐνηλλάσσοντο ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ, ἐλλείπουσι θετικαὶ πληροφορίαι. Γ. ΕΛ.

ἐφημεριακός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος ἢ ὁ ἀνήκων εἰς τὴν *ἐφημερίαν*: «ἐφημεριακὸς κλῆρος».

ἐφημερίδες (αἱ)· βλ. *ἐφημερίς*.

ἐφημερίδες (οἱ) (Ephemeridae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων ὀρθοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ψευδονευροπτέρων*, περιλαμβάνουσα ἔντομα, ἅτινα ἀφοῦ φθάσωσιν εἰς ὥριμον ἡλικίαν δὲν ζῶσιν εἰμὴ ἡμέρας τινάς. Τὸ χρονικὸν διάστημα, ὅπερ παρέρχεται μέχρις ὅτου τὸ ἔντομον ἀπὸ τῆς νυμφικῆς αὐτοῦ καταστάσεως διαμορφωθῇ εἰς τέλειον τοιοῦτο, εἶναι τριετές. Γνωστὰ ἀρκετὰ γένη ἀπαντῶντα πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς, ὧν ἀξιολογώτερον τὸ *ἐφήμερον* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἐφημεριδογραφία (τό)· τὸ ἔργον τοῦ ἐφημεριδογράφου, ἡ ἔκδοσις ἢ ἡ σύνταξις ἐφημερίδος, δημοσιογραφία.

ἐφημεριδογραφικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐφημεριδογραφίαν, δημοσιογραφικός. —Ἐπίρρ. ***ἐφημεριδογραφικῶς***.

ἐφημεριδογράφος (ὁ, ἡ)· ὁ γράφων ἐφημερίδα, ὁ συντάσσων ἢ συνεργαζόμενος εἰς τὴν ἔκδοσιν ἐφημερίδος.

ἐφημεριδοπώλης (ὁ)· ὁ πωλητὴς ἐφημερίδων, ἰδίᾳ ὁ εἰς τὰς ὁδοὺς διαλαλῶν καὶ πωλῶν ἐφημερίδας.

—*['Εγκυκλ.]* Οἱ ἐφημεριδοπῶλαι ἐν Ἑλλάδι εἶναι ὠργανωμένοι εἰς σωματεῖα κατὰ πόλεις ὑπαγόμενα εἰς τὰ Τοπικὰ Ἐργατικὰ Κέντρα καὶ τὴν Ὁμοσπονδίαν Ἐργατῶν Τύπου, συντηροῦν δὲ ταμεῖον συντάξεων καὶ ταμεῖον ἀλληλοβοηθείας.

ἐφημεριδοφάγος (ὁ, ἡ)· ὁ ὑπερβολικά, ὁ πολλὰς ἐφημερίδας ἀναγινώσκων.

ἐφημερινός, —ή, —όν· ὁ καθ' ἑκάστην ἡμέραν λαμβάνων ὕπαρξιν, καθημερινός.

ἐφημέριος (ὁ)· ὁ λειτουργὸς ἱερεύς, ἐπὶ τῶν ἱερέων τῶν ἐκτελούντων κατ' ἐναλλαγὴν τὴν ἐν τῷ ναῷ ὑπηρεσίαν των· || καθόλου, ὁ λειτουργὸς ἱερεὺς ναοῦ τινος: «ἐκκλησία μὲ δύο ἐφημερίους».

—*['Εκκλ. Δίκ.]* Ἐν τῇ παρ' ἡμῖν αὐτοκεφάλῳ Ἐκκλησίᾳ *ἐφημέριοι τακτικοὶ* μὲν εἰσιν οἱ καθιστάμενοι ἐν τοῖς ἐνοριακοῖς ναοῖς δι' ἐκλογῆς τῶν ἐνοριτῶν ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου κυρουμένης, *προσωρινοὶ* δ' οἱ καθιστάμενοι ἐν τοῖς λοιποῖς ναοῖς, ὡς καὶ οἱ ἐν ἐνοριακῷ ναῷ καθιστάμενοι ἄγαμοι ἱερεῖς. Ἐφημέριοι καθίστανται ἢ μετατίθενται ἐν ταῖς πόλεσι ταῖς ἐχούσαις κατοίκους: Α') περισσοτέρους τῶν τεσσαρακοντακισχιλίων, πτυχιοῦχοι τῆς θεολογικῆς σχολῆς τοῦ πανεπιστημίου ἢ τῆς ἐν Χάλκῃ ἢ ἄλλης ὁμοταγοῦς ὀρθοδόξου θεολογικῆς σχολῆς, ἐφ' ὅσον κέκτηνται πτυχίον ἑλληνικοῦ γυμνασίου δημοσίου ἢ ἀνεγνωρισμένου, ἐκ δὲ τῶν κατὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ ταῦτα ὁρίσαντος νόμου χειροτονημένων ἱερέων οἱ ἔχοντες πτυχίον καὶ οἱασδήποτε ἄλλης σχολῆς τοῦ πανεπιστημίου ἢ καὶ οἱ πτυχιοῦχοι τῆς Ριζαρείου ἐκκλησιαστικῆς σχολῆς· Β') ὀλιγωτέρους δὲ τῶν τεσσαρακοντακισχιλίων, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τῶν τρισχιλίων, πτυχιοῦχοι τῆς Ριζαρείου ἐκκλησιαστικῆς σχολῆς ἢ ἄλλης ὁμοταγοῦς ἐν τῷ κράτει ἱερατικῆς σχολῆς, ἐκ δὲ τῶν κατὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ νόμου κεχειροτονημένων οἱ ἔχοντες ἀπολυτήριον γυμνασίου ἢ πτυχίον διδασκαλείου· Γ') ὀλιγωτέρους δὲ τῶν τρισχιλίων πτυχιοῦχοι τῶν ἱερατικῶν σχολῶν ἢ οἱ ἔχοντες ἀπολυτήριον γυμνασίου ἢ πτυχίον διδασκαλείου, ὡς καὶ οἱ ἤδη κεχειροτονημένοι. Ἐν χωρίοις ἔχουσι κατοίκους ὀλιγωτέρους τῶν χιλίων ἐπὶ πενταετίαν ἀπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ ταῦτα ὁρίσαντος νόμου, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχουσιν ὑποψήφιοι ἔχοντες μείζονα προσόντα, δύνανται νὰ χειροτονηθῶσιν οἱ ἔχοντες ἀπολυτήριον ἑλληνικοῦ σχολείου, ἐν ἀνάγκῃ δὲ καὶ ἐξαταξίου δημοτικοῦ μετὰ προτέραν ἐξάμηνον πρακτικὴν ἄσκησιν ἐν ἐκκλησιαστικαῖς προπαρασκευαστικαῖς σχολαῖς ἱδρυομέναις ἐν ταῖς ἕδραις τῶν μητροπόλεων, ὑπὸ τῶν οἰκείων μητροπολιτῶν, ἢ εἰς ἃς εἰσαγωγὴ τῶν ὑποψηφίων γίνεται μετὰ τὴν κατὰ τὸν νόμον ὑπὸ τῶν ἐνοριτῶν ἐκλογὴν αὐτῶν καὶ τὴν ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων ἔγκρισιν αὐτῆς. Ἐν χωρίοις δ' ἔχουσιν οἰκογενείας ὀλιγωτέρας τῶν ὀγδοήκοντα καὶ εἰς ἐνορίας μικρῶν νησίδων δύναται ὁ ἁρμόδιος ἀρχιερεὺς μετὰ ἔγκρισιν τῆς Ἱερᾶς συνόδου νὰ χειροτονήσῃ τοὺς καταλλήλους ὑπ' αὐτοῦ νομιζομένους, καίπερ μὴ ἔχοντας τὰ κατὰ τὰ εἰρημένα προσόντα καὶ τὴν πρακτικὴν ἄσκησιν. Οἱ ἔχοντες μείζονα προσόντα παιδεύσεως ἀποκλείουσι τοὺς ἔχοντας ἐλάττονα.

Κατὰ τὸ Κρητικὸν καταστατικὸν ἱερεῖς χειροτονοῦνται τελειοδίδακτοι τοῦ ἱεροδιδασκαλείου· τοιούτων δὲ μὴ ὑπαρχόντων ἀπόφοιτοι τοὐλάχιστον σχολαρχείων ἢ προγυμνασίων, κτώμενοι πεῖραν ἱερατικὴν ἑνὸς ἔτους ἐν ἁρμοδίῳ ὑπὸ ἐπισκόπου ὁριζομένῳ τόπῳ. Κατὰ τὸ Κυπριακὸν καταστατικὸν οἱ χειροτονηθησόμενοι ἐφημέριοι δέον νὰ ὦσι τελειοδίδακτοι ἱεροδιδασκαλείου ἢ διδασκαλείου ἢ γυμνασίου, ἢ ἀνωτέρου τούτων ἐκπαιδευτηρίου, διὰ ἐνορίας πόλεων ἢ διὰ κώμας ἐχούσας πληθυσμὸν ἄνω τῶν ὀκτακοσίων κατοίκων, ἡμιγυμνασίου δὲ ἢ καὶ ἑλληνικοῦ σχολείου, διὰ χωρία ὀλιγωτέρου πληθυσμοῦ, μετὰ ἱερατικὴν προπαρασκευὴν ἑνὸς τοὐλάχιστον ἔτους. Ἐξαίρεσις δύναται νὰ γίνῃ ἐν ἀποδεδειγμένως ἀπολύτῳ ἀνάγκῃ. Τοὺς ὑποψηφίους τακτικοὺς ἐφημερίους προτείνουσιν ἐν τῇ αὐτοκεφάλῳ Ἐκκλησίᾳ παρ' ἡμῖν οἱ ἐνορῖται. Ἡ πρότασις γίνεται ὑπὸ τοῦ δεκάτου τοὐλάχιστον τῶν ἐκλογέων, ἔγγραφος δ' οὖσα ὑποβάλλεται μεθ' ὡρισμένων ἐγγράφων καὶ δὴ πιστοποιητικοῦ τῆς ἁρμοδίας εἰσαγγελικῆς ἀρχῆς τῆς τοῦ προτεινομένου τελευταίας διαμονῆς, βεβαιοῦντος τὴν μὴ καταδίκην αὐτοῦ εἰς βαθμὸν κακουργήματος ἢ πλημμελήματος καὶ τὴν μὴ δίωξιν αὐτοῦ διὰ κολάσιμον πρᾶξιν τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ, ἔτι δὲ ἀπολυτηρίου τοῦ στρατοῦ ἢ πιστοποιητικοῦ ἀπαλλαγῆς ἀπὸ πάσης στρατιωτικῆς ὑποχρεώσεως, ὡς καὶ ἀποδεικτικὸν τῆς μορφώσεως αὐτοῦ καὶ κανονικῆς συμμαρτυρίας κατὰ τὰ παραδεδεγμένα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὡς καὶ πιστοποιητικοῦ δύο ἰατρῶν περὶ τῆς ὑγείας καὶ ἀρτιμελείας αὐτοῦ. Ἡ πρότασις ὑποβάλλεται τῷ οἰκείῳ μητροπολίτῃ ὑπὸ τοῦ προτεινομένου, δηλοῦντος, ὅτι δέχεται τὴν προτεινομένην ὑποψηφιότητα. Ὁ μητροπολίτης ἐντὸς πέντε ἀπὸ τῆς ὑποβολῆς τῆς τοιαύτης δηλώσεως ἡμερῶν καὶ μετὰ ἐξέτασιν τῶν προσόντων τῶν ὑποψηφίων ἀνακηρύσσει αὐτοὺς διὰ πράξεως κοινοποιουμένης τῇ ἐνοριακῇ ἐπιτροπείᾳ, ἐπικολλωμένης δ' ὑπ' αὐτῆς τῇ ἐπιούσῃ τῆς λήψεως αὐτῆς ἐν τῇ θύρᾳ τοῦ ἐνοριακοῦ ναοῦ. Διὰ τῆς μνημονευθείσης πράξεως ὁρίζεται ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς κοινοποιήσεως τῆς ἐκλογῆς ὁ τόπος, ἡ ὥρα καὶ ἡ ἡμέρα, ἥτις δὲν δύναται νὰ ἀπέχῃ ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς κοινοποιήσεως ὀλιγωτέρας τῶν δεκαπέντε ἡμερῶν. Ἡ ἐκλογὴ γίνεται ἐν τῷ ναῷ κατὰ τὴν ὁρισθεῖσαν ἡμέραν διὰ μυστικῆς διὰ ψηφοδελτίων ψηφοφορίας ἐνώπιον τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας ὡς ἐφορευτικῆς ἐπιτροπείας, ἥτις εἶναι ἐν ἀπαρτίᾳ παρόντων δύο μὲν τῶν μελῶν τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας πενταμελοῦς οὔσης, ἑνὸς δέ, τριμελοῦς. Ἐπιτυχὼν ἀνακηρύσσεται μετὰ τὴν περατωθεῖσαν τῆς ψηφοφορίας διαλογὴν τῶν ψηφοδελτίων ὁ σχετικῶς πλειοψηφήσας, ἐὰν ἔτυχεν ἀριθμοῦ ψήφων ἴσου πρὸς τὸ τρίτον τοὐλάχιστον τῶν ἐν τῷ ἐκλογικῷ καταλόγῳ ἐγγεγραμμένων ἐκλογέων, ἄλλως ἡ ἐκλογὴ ἐπαναλαμβάνεται τῇ ἑπομένῃ Κυριακῇ· λογίζεται δὲ κατ' αὐτὴν ἐπιτυχὼν ὁ τυχὼν ἀριθμοῦ ψήφων ἴσου πρὸς τὸ ἕκτον τῶν ἐν τῷ ἐκλογικῷ καταλόγῳ ἐγγεγραμμένων ἐκλογέων. Ἐὰν κατὰ τὴν δευτέραν ψηφοφορίαν μηδεὶς τῶν ὑποψηφίων ἤθελε τύχει τοῦ ἀπαιτουμένου ἀριθμοῦ ψήφων, τὸν ἐφημέριον καθίστησιν ὁ μητροπολίτης ἐκ τῶν ἐν τῷ πίνακι ἀνακηρυχθέντων ὑποψηφίων. Ἐν ἰσοψηφίᾳ δὲ προτιμᾶται ὁ ἔχων τὰ μείζονα προσόντα μορφώσεως. Ὁ πρόεδρος τῆς ἐφορευτικῆς ἐπιτροπείας διαβιβάζει τὰ πρακτικὰ τῆς ἐκλογῆς τῷ μητροπολίτῃ. Πᾶς ἐκλογεὺς δύναται νὰ ὑποβάλῃ ἐντὸς ὀκτὼ ἀπὸ τῆς ἐκλογῆς ἡμερῶν ἔγγραφον ἔνστασιν τῷ μητροπολίτῃ κατὰ τοῦ κύρους αὐτῆς καὶ ἀντιρρήσεις ὡς πρὸς τὸν ἐκλογέα ὑποψήφιον. Ὁ δὲ μητροπολίτης ἐντὸς ἑτέρων ὀκτὼ ἡμερῶν ἀποφαίνεται περί τε τοῦ κύρους τῆς ἐκλογῆς καὶ τοῦ ἐκλεγέντος, κοινοποιεῖ δὲ τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ ἐντὸς ὀκτὼ ἡμερῶν τῇ ἐνοριακῇ ἐπιτροπείᾳ. Ἐν περιπτώσει δ' ἀκυρώσεως πάλιν τῆς ἐκλογῆς δι' ἐλαττώματα αὐτῆς, ἡ ψηφοφορία ἐπαναλαμβάνεται μετὰ προτέραν κατὰ τὰ εἰρημένα διακήρυξιν μεταξὺ τῶν αὐτῶν ὑποψηφίων. Ἐὰν ὁ μητροπολίτης, κανονικὸν ἀσκῶν δικαίωμα, ἐναντιωθῇ διὰ λόγους πνευματικοὺς εἰς τὴν χειροτονίαν τοῦ ἐκλεγέντος, ἐπαναλαμβάνεται ἡ ὅλη ἐκλογικὴ διαδικασία, ἀλλ' ὁ ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου ἀποκλεισθεὶς δὲν δύναται νὰ προταθῇ αὖθις.

Τοὐναντίον ὁ μὴ ἐναντιωθεὶς διὰ κανονικοὺς λόγους εἰς τὴν χειροτονίαν τοῦ ἐκλεγέντος μητροπολίτης, ὀφείλει νὰ χειροτονήσῃ αὐτὸν ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς ἐκλογῆς.

Κατὰ τὸ Κυπριακὸν καταστατικὸν οἱ ἐφημέριοι χειροτονοῦνται ἢ διορίζονται ὑπὸ τοῦ ἁρμοδίου ἐπισκόπου τῇ προτάσει τῶν ἐνοριακῶν ἐπιτρόπων, ἀφοῦ ὁ ἐπίσκοπος πεισθῇ δι' οἱουδήποτε τρόπου, ὅτι ὁ προτεινόμενος τυγχάνει τῆς ἐγκρίσεως τῆς πλειονότητος τῶν ἐνοριτῶν· δύναται δ' ὁ ἐπίσκοπος νὰ ἀκυρώσῃ τὴν πρότασιν τῶν ἐπιτρόπων, ἐὰν ὁ προταθεὶς δὲν φέρῃ τὰ κανονικὰ ἢ τὰ ἐκ τοῦ νόμου προσόντα δι' ἐγγράφου ἀποφάσεως αὐτοῦ, κοινοποιουμένης εἰς τοὺς ἐπιτρόπους τοῦ ναοῦ.

Ὡς πρὸς τὴν μετάθεσιν ἐφημερίων ἰσχύουσιν ἐν τῇ παρ' ἡμῖν αὐτοκεφάλῳ Ἐκκλησίᾳ τὰ περὶ ἐκλογῆς ὑποψηφίων εἰρημένα.

Ὁ μετατιθέμενος ἐξ ἄλλης μητροπόλεως ὀφείλει νὰ ὑποβάλῃ μετὰ τῆς αἰτήσεως μεταθέσεως καὶ ἔγγραφον δήλωσιν τοῦ οἰκείου μητροπολίτου συγκαταθέσεως περὶ τῆς ἀπολύσεως αὐτοῦ.

Ὁ ἐφημέριος παύεται: Α') Ἐὰν ἐπιβληθῇ αὐτῷ ποινὴ ἀργίας μείζονος τῆς διετοῦς. Κατὰ τὸ Κυπριακὸν καταστατικὸν νομίμως κατασταθεὶς ἐφημέριος ἢ διάκονος ἀπολύεται τῆς θέσεως αὐτοῦ διὰ παραβάσεις ἐπαγομένας καθαίρεσιν, ἢ διὰ καταδίκην εἰς ἀργίαν μείζονα τῶν δύο ἐτῶν, ἢ ἄλλην βαρυτέραν ταύτης ποινήν, τῆς ἀπολύσεως γινομένης τῇ ἀποφάσει τοῦ ἐπισκόπου. Β') Ἐὰν καταστῇ ἀνίκανος πρὸς τέλεσιν τῶν καθηκόντων αὐτοῦ διὰ νόσον σωματικὴν ἢ πνευματικήν, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου περὶ ἀδειῶν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων. Ὁ μητροπολίτης ἅμα τῇ πρὸς αὐτὸν ὑποβολῇ τῆς τῶν ἰατρῶν ἐνόρκου γνωματεύσεως, τῆς βεβαιούσης τὴν τοῦ ἐφημερίου ἀνικανότητα, καθίστησι προσωρινὸν ἀναπληρωτήν, γνωρίζει δ' ἅμα τὴν τοιαύτην γνωμάτευσιν τῷ ἐφημερίῳ. Οὗτος δ' ἐντὸς δέκα πέντε ἀπὸ τῆς ἀνακοινώσεως ταύτης ἡμερῶν δύναται νὰ αἰτησηται νέαν ἐξέτασιν παρ' εἰδικῶν ἰατρῶν ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου ὁριζομένην. Τὴν δαπάνην δὲ τῆς μὲν νέας ἐξετάσεως καταβάλλει ὁ αἰτῶν, τῆς δὲ πρώτης ὁ ναός. Καὶ κατὰ τὸ Κυπριακὸν καταστατικὸν ἐφημέριοι διαρκῶς ἀνίκανοι πρὸς ἱεροπραξίαν γενόμενοι ἕνεκα γήρατος ἢ νόσου, μετ' ἀπόφασιν τοῦ ἐπισκόπου περὶ τῆς ἀνικανότητος αὐτῶν, στηριζομένην ἐπὶ τῆς ἐνόρκου γνωμοδοτήσεως δύο ἰατρῶν, ἀποσύρονται τῆς ἐνεργοῦ ὑπηρεσίας. Γ') Ἐὰν ἐγκαταλίπῃ τὴν θέσιν αὐτοῦ πέραν τοῦ μηνὸς ἀδικαιολογήτως· καὶ Δ') Ἅμα τῇ συμπληρώσει τοῦ ἑβδομηκοστοῦ πέμπτου τῆς ἡλικίας αὐτοῦ ἔτους. Ὡς νόμιμος ἡλικία λογίζεται ἡ διὰ τῆς κατὰ τὴν γέννησιν συνταχθείσης ληξιαρχικῆς πράξεως πιστοποιουμένη, ἐν ἐλλείψει δὲ τοιαύτης ἡ ἐκ τοῦ μητρῴου τῶν ἀρρένων ἐξαγομένη. Ὡς ἐκ τῆς συμπληρώσεως τῆς εἰρημένης ἡλικίας παῦσις τοῦ ἐφημερίου εἶναι, ὡς εἰκός, ὑποχρεωτική, τοῦ νόμου μὴ ἐπαφιεμένου τῇ κρίσει τοῦ ἀρχιερέως. Μητροπολίτης χειροτονῶν παρὰ τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου ὁριζόμενα τιμωρεῖται, παρὰ μὲν τῆς Ἱερᾶς συνόδου δι' ἀργίας μέχρις ἓξ μηνῶν, παρὰ δὲ τοῦ ἁρμοδίου ποινικοῦ δικαστηρίου ἐπὶ παραβάσει καθήκοντος διὰ χρηματικῆς ποινῆς χιλίων μέχρι δεκακισχιλίων δραχμῶν. Ὁ παρανόμως χειροτονηθεὶς δὲν δύναται νὰ κατασταθῇ ἐφημέριος, ἐκτὸς ἂν ἡ παρανομία ἀφορᾷ εἰς ἔλλειψιν προσόντων, ὅτε δύναται νὰ κατασταθῇ ἐν ἐφημερίᾳ, δι' ἣν ἔχει τὰ προσόντα, τηρουμένης τῆς κατὰ τὸν νόμον ἐκλογικῆς διαδικασίας. Ἡ παρανόμως γενομένη μετάθεσις ἀκυροῦται ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς συνόδου, ἥτις καὶ τιμωρεῖ τὸν ποιησάμενον αὐτὴν μητροπολίτην. Ὁ δὲ παρανόμως μετατεθεὶς ἐπανέρχεται εἰς τὴν προτέραν θέσιν. Ὁ μητροπολίτης καθίστησι τοὺς ἐφημερίους τῶν ναῶν τῶν νεκροταφείων ἐν πόλεσιν ἐχούσαις κατοίκους πλείονας τῶν πεντηκοντακισχιλίων, τῶν ἀνηκόντων κατὰ κυριότητα μὲν τοῖς δήμοις, ὑπαγομένων δὲ κατὰ τὴν διοίκησιν καὶ διαχείρισιν τῷ γενικῷ ἐκκλησιαστικῷ ταμείῳ.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐφημερίων τούτων ὁρίζεται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ πληθυσμοῦ τῆς πόλεως, ὑπολογιζομένου ἑνὸς ἐφημερίου ἐπὶ πεντηκοντακισχιλίων κατοίκων. Ὁ μητροπολίτης καθίστησιν ὡσαύτως τοὺς ἐφημερίους τῶν σωφρονιστικῶν ἱδρυμάτων, ἐκ τῶν ἐχόντων τὰ διὰ τὴν πόλιν ἐν ᾗ ταῦτα κεῖνται ὁριζόμενα προσόντα, τοὐλάχιστον δ' ἀπολυτήριον γυμνασίου. Ὁ μητροπολίτης καθίστησι καὶ τοὺς ἐφημερίους τῶν ἐκπαιδευτικῶν, περιθαλπτικῶν, φιλανθρωπικῶν καταστημάτων ἢ ἄλλων τοιούτων νομικῶν προσώπων, μετὰ πρότασιν τῆς διοικήσεως αὐτῶν. Παρ' ἑκάστῳ ἐνοριακῷ ναῷ καθίσταται εἷς ἐφημέριος.

Ἐν τοῖς ἐνοριακοῖς ναοῖς, ὧν αἱ ἐνορίαι ὁρίσθησαν κατὰ τὰ ἐν τῷ νόμῳ ὁριζόμενα (βλ. λ. *ἐνορία*), δύναται ν' αὐξηθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐφημερίων ὡς

Digitized by Google

ἑξῆς: ἐν τοῖς ἐνοριακοῖς ναοῖς τοῖς ἔχουσιν ἱδρυτικὴν βάσιν οἰκογενείας ἑξακοσίας, κατάστασις δευτέρου ἐφημερίου δύναται νὰ γένηται, ἐὰν ὁ ἀριθμὸς τῶν οἰκογενειῶν ὑπερβῇ τὰς ὀκτακοσίας, τρίτου δὲ καὶ ἑτέρου ἀνὰ ἑξακοσίας ἐπὶ πλέον οἰκογενείας. Ἐν δὲ τοῖς ἐνοριακοῖς ναοῖς τοῖς ἔχουσιν ἱδρυτικὴν βάσιν οἰκογενείας πεντακοσίας καὶ τετρακοσίας, ὡς καὶ ἐν ἐνορίαις χωρίων ἐχούσαις ὀλιγωτέρους τῶν τετρακοσίων οἰκογενειῶν, κατάστασις δευτέρου ἐφημερίου δύναται νὰ γένηται, ἐὰν ὁ ἀριθμὸς τῶν οἰκονενειῶν αὐξηθῇ κατὰ διακοσίας, τρίτου δὲ καὶ ἑτέρου κατὰ πᾶσαν προσθήκην ἀριθμοῦ οἰκογενειῶν ἴσου πρὸς τὴν ἱδρυτικὴν αὐτῶν βάσιν.

Ἐν κώμαις δὲ καὶ χωρίοις, αἵτινες ἔχουσι χειμερινὴν καὶ θερινὴν ἕδραν, δύναται νὰ προστεθῇ καὶ δεύτερος ἐφημέριος, ἐὰν μὴ μετοικῶσι πάντες οἱ κάτοικοι, ἀπομένῃ δ' ἐν μιᾷ τῶν ἑδρῶν μονίμως ἀριθμὸς οἰκογενειῶν δυνάμενος νὰ ἀποτελέσῃ ἐνορίαν κατὰ τὰ ἐν τῷ νόμῳ ὁριζόμενα (βλ. λ. *ἐνορίαι*).

Ἡ αὔξησις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐφημερίων ἀποφασίζεται μετὰ πρότασιν τοὐλάχιστον τοῦ τρίτου τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν ἐνοριτῶν παρὰ τοῦ οἰκείου μητροπολίτου, ὅστις καθίστησιν αὐτοὺς κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου. Κατὰ τὸ Κρητικὸν καταστατικὸν πᾶν χωρίον ἔχον μέχρι διακοσίων οἰκογενειῶν δύναται νὰ ἔχῃ ἴδιον ἐφημέριον. Πλείονα δ' ὅμορα χωρία ἢ μετόχια, ὧν αἱ οἰκογένειαι ἐν ὅλῳ δὲν ὑπερβαίνουσι τὰς διακοσίας, δύνανται νὰ ἑνωθῶσιν εἰς μίαν ἐφημερίαν καὶ νὰ ἔχωσι κοινὸν ἐφημέριον. Χωρία δ' ἔχοντα οἰκογενείας διακοσίας μέχρι τριακοσίων πεντήκοντα, δύνανται νὰ ἔχωσι δύο ἐφημερίους, τὰ δ' ἔχοντα οἰκογενείας τριακοσίας πεντήκοντα μέχρι πεντακοσίων ἐφημερίους τρεῖς. Τὰ δὲ χωρία τὰ ἔχοντα οἰκογενείας πλείονας τῶν πεντακοσίων ἔχουσιν ἐφημερίους οὐχὶ πλείονας τῶν τεσσάρων. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν ὁρίζεται ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν ταῖς πόλεσιν ἐφημερίων ὡς καὶ τῆς Νεαπόλεως καὶ Ἱεραπέτρας. Ἐν δὲ ταῖς πόλεσι Χανίων, Ρεθύμνης καὶ Ἡρακλείου ὑπάρχει μόνον εἷς ἐφημέριος ἐπὶ τριακοσίων οἰκογενειῶν.

Μέχρι τοῦ διὰ νόμου καθορισμοῦ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐν ἑκάστῳ χωρίῳ ἐφημερίων ἀποφασίζει ἡ ἀνωτέρα ἐνοριακὴ ἐπιτροπεία τῆς ἐπισκοπικῆς περιφερείας, περὶ δὲ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐφημερίων ἐν ταῖς πόλεσι Χανίοις, Ρεθύμνῃ, Ἡρακλείῳ, Νεαπόλει καὶ Ἱεραπέτρᾳ ἀποφασίζει ἡ οἰκεία ἐνοριακὴ ἐπιτροπεία, τῶν τοιούτων ἀποφάσεων ἐκκαλουμένων ἐνώπιον τῆς Ἱερᾶς συνόδου Κρήτης. Κατὰ τὸ Κυπριακὸν καταστατικὸν ἐν ἑκάστῃ ἐνορίᾳ πόλεως ἢ χωρίου κατοικουμένου ὑπὸ ἀριθμοῦ οἰκογενειῶν μέχρι τριακοσίων θὰ ὑπάρχωσιν εἷς ἢ δύο ἐφημέριοι. Πέραν τῶν τριακοσίων δύναται νὰ διορισθῇ καὶ τρίτος ἱερεύς. Ἕως δ' ἂν ὑπάρχωσιν ὑπεράριθμοι ἱερεῖς ἢ διάκονοι ἔν τινι ἐνορίᾳ, ἀπαγορεύεται ἡ ἐγκατάστασις ἐν αὐτῷ νέου ἐφημερίου ἱερέως ἢ διακόνου, ἐκτὸς ἐν ἐκτάκτοις περιστάσεσιν, ἂν ὁ ἐπίσκοπος καὶ οἱ ἐνοριακοὶ ἐπίτροποι συμφωνήσωσιν.

Τοὺς ἐφημερίους τοῦ ἐν Ἀθήναις μητροπολιτικοῦ ναοῦ καθίστησιν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν ὁρίζων καὶ τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν.

Κατάστασις προσωρινοῦ ἐφημερίου ἢ διατήρησις αὐτοῦ ἐν ἐνοριακῷ ναῷ δύναται νὰ γένηται μόνον ἐν χηρευούσῃ θέσει καὶ μέχρι τῆς ἐκλογῆς τοῦ τακτικοῦ ἐφημερίου Ἱερεῖς ἄγαμοι δὲν δύνανται νὰ κατασταθῶσι τακτικοὶ ἐφημέριοι. Καὶ κατὰ τὸ κυπριακὸν καταστατικὸν οἱ χειροτονηθησόμενοι ἐφημέριοι, ἱερεῖς ἢ διάκονοι, δέον νὰ ὦσιν ἔγγαμοι. Τὰ τῆς λειτουργίας ἐν τοῖς τῷ γενικῷ ἐκκλησιαστικῷ ταμείῳ ὑπαγομένοις ναοῖς ὁρίζει παρ' ἡμῖν ὁ οἰκεῖος μητροπολίτης. Διάκονοι παρ' ἡμῖν ἐν τῇ αὐτοκεφάλῳ Ἐκκλησίᾳ τακτικοὶ μέν εἰσιν οἱ ἐν ἐνοριακῷ ναῷ κατὰ τὰ εἰρημένα, ἔχοντες δὲ τὰ μνημονευθέντα προσόντα, καθιστάμενοι ἐν ταῖς αἰτουμέναις τοῦτο ἐνορίαις. Προσωρινοί δ' εἰσιν οἱ κατὰ προτίμησιν ἐκ τῶν φοιτητῶν τῆς Θεολογικῆς σχολῆς, μαθητῶν τῆς Ριζαρείου ἐκκλησιαστικῆς σχολῆς ἢ γυμνασίου, καθιστάμενοι ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου ἐν ἐνοριακοῖς ναοῖς, ὧν αἱ ἐνοριακαὶ ἐπιτροπεῖαι θὰ ᾐτοῦντο τοῦτο.

Οἱ ψάλται καὶ οἱ νεωκόροι καθίστανται καὶ ἀπολύονται ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου μετὰ γνώμην τῆς ἐνοριακῆς ἐπιτροπείας. Ταῦτα ὁρίζει καὶ τὸ Κυπριακὸν καταστατικόν, ὅπερ καὶ ῥητῶς ὁρίζει ὅτι οἱ ψάλται καὶ νεωκόροι ἐν τῇ ἐκτελέσει τῶν καθηκόντων αὐτῶν ὑπόκεινται ταῖς ὁδηγίαις τοῦ ἐφημερίου, ὅστις, ἀπόντος τοῦ ἐπισκόπου, ἀντιπροσωπεύει ἐν τῷ ναῷ τὸν ἐπίσκοπον ὡς πρὸς τὴν τυπικὴν διάταξιν καὶ εὐταξίαν.

Διὰ τῶν ἄρθρων 3 καὶ 4 τοῦ ἀπὸ 10 Ἰουλίου 1928 νόμου ἀριθ. 3615 ἐπεξετάθη ὁ περὶ ἐνοριακῶν ναῶν καὶ ἐφημερίων ἀπὸ 4 Δεκεμβρίου 1923 νόμος καὶ εἰς τὰς νέας τοῦ κράτους χώρας, πλὴν τῆς Κρήτης, ἥτις θὰ ἐξακολουθῇ διεπομένη ὑπὸ τοῦ ἀπὸ 20 Δεκεμβρίου 1900 καταστατικοῦ αὐτῆς. Ἡ μνημονευθεῖσα ὅμως ἐπέκτασις τοῦ νόμου ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει θὰ γίγνηται διὰ διαταγμάτων βασιλικῶν ἐκδιδομένων ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Θρησκευμάτων, ἰδιαιτέρως δι' ἑκάστην μητροπολιτικὴν περιφέρειαν. Πλεῖστα τοιαῦτα διατάγματα ἐξεδόθησαν ἤδη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Νόμου περὶ ἐνοριακῶν ναῶν ἀπὸ 17 Δεκεμβρίου 1923 ἄρθρα 65—79, 91, 92, Νομοθετ. Διατ. 6 Νοεμβρίου 1925, Κρητικοῦ καταστατικοῦ ἄρθρα 163—166, Κυπριακοῦ καταστατικοῦ ἄρθρα 52 - 66.—*Κ. Μ. Ράλλη*, Ἐγχειρίδιον Ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου τεῦχ. Α΄ 1927, σελ. 94—101.

Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

ἐφημερίς,—*ίδος* (ἡ)· βιβλίον εἰς τὸ ὁποῖον ἀναγράφονται τὰ καθ' ἡμέραν συμβαίνοντα, ἰδίᾳ γεγονότα ἱστορικὰ ἢ στρατιωτικά, ἡμερολόγιον (ἀρχ.)· || ἔντυπον κυκλοφοροῦν δημοσίᾳ ἡμερησίως ἢ κατ' ἀραιότερα χρονικὰ διαστήματα, εἰς τὸ ὁποῖον ἀναγράφονται κυρίως αἱ πρόσφατοι εἰδήσεις κοινοῦ ἐνδιαφέροντος, ἔτι δὲ κρίσεις περὶ προσώπων καὶ πραγμάτων ἀπασχολούντων τὴν δημοσίαν γνώμην, ἀναγγελίαι, διαφημήσεις καὶ πᾶν ὅ,τι πρόκειται νὰ καταστῇ γνωστὸν κοινῶς.

—*[Ἐγκυκλ.]* Ἐν τῇ ἀρχαιότητι *ἐφημερίδες* ἐλέγοντο πινάκια ἢ πάπυροι, εἰς οὓς κατέγραφον τὰ ἡμερήσια ἔσοδα καὶ ἔξοδα τοῦ οἴκου, κατόπιν δέ, ἐκτὸς τῶν λογαριασμῶν, καὶ διάφορα συμβάντα τοῦ καθημερινοῦ βίου—εἶδος ἡμερολογίου δηλαδή, μὲ τὴν λογιστικὴν καὶ φιλολογικὴν σημασίαν τῆς λέξεως. Ἡ συγγραφὴ καὶ ἡ μελέτη τοιούτων ἡμερολογίων δὲν ἐθεωρεῖτο ἀσχολία σοβαρῶν ἀνθρώπων, ὁ δὲ Λουκιανὸς ἀποκαλεῖ μερικοὺς τῶν συγχρόνων του φιλοσόφων «ἐν ἐφημερίσι φιλοσοφοῦντας». Ἡ λέξις ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην συναντᾶται καὶ κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους, ἀναφέρονται δὲ βυζαντινοὶ καὶ μεταγενέστεροι λόγιοι, συγγραφεῖς ἐφημερίδων, ἤτοι ἡμερολογίων ἢ χρονικῶν τῶν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν των συμβάντων. Πότε ἡ λέξις περιωρίσθη εἰς τὴν ἔννοιαν, ὑφ' ἣν καὶ σήμερον ἀποκλειστικῶς χρησιμοποιεῖται, δὲν εἶναι ἐπακριβῶς γνωστόν. Βέβαιον εἶναι ὅτι τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν δημοσιογραφικὸν ἔντυπον ἐξεδόθη ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ἐφημερὶς*» (βλ. λ.). Ἀλλὰ τόσον αὐτὴ ὅσον καὶ αἱ πρότερον ἐκδοθεῖσαι εἰς ἄλλα κράτη ὑπὸ ἀνάλογον τίτλον (Journal κ.λπ.) ἦσαν ἑβδομαδιαῖα φύλλα τὸ συνηθέστερον. Εἰς τὰς λατινογενεῖς γλώσσας ἡ δηλοῦσα τὴν ἔννοιαν τῆς ἐφημερίδος λέξις (journal, giornale κ.λπ.) διατηρεῖ εἰσέτι παρ' αὐτὴν καὶ τὴν σημασίαν τοῦ ἡμερολογίου, ὑπὸ τὴν φιλολογικὴν καὶ τὴν λογιστικὴν ἐκδοχήν. Ἐφημερίδες ἐλέγοντο καὶ τὰ τετράδια τῶν ἀστρονόμων, εἰς τὰ ὁποῖα οὗτοι ἐκράτουν καθημερινῶς σημειώσεις (βλ. «*Ἐφημερὶς* ἀστρονομική»).

Ἡ ἐφημερίς, ὅπως τὴν ἐννοοῦμεν σήμερον—δημιουργόν, πληροφορητήν, ὁδηγὸν καὶ ὄργανον ἐν ταὐτῷ τῆς κοινῆς γνώμης—εἶναι γέννημα τῶν τελευταίων χρόνων, τῆς πρώτης ἐμφανίσεώς της ἀναγομένης εἰς τὸν ΙΖ' ἢ ΙΣΤ' αἰῶνα. Προγόνους ὅμως αὐτῆς καὶ ὑπότυπα ἀνευρίσκομεν καὶ εἰς ἀρχαιοτάτους ἀκόμη χρόνους, ἡμερολόγια δηλαδὴ ἢ χρονικὰ ἰδιωτικὰ καὶ ἐπίσημα, ἐν οἷς ἐγράφοντο τὰ καθ' ἡμέραν γεγονότα, ἐνίοτε δὲ καὶ σχόλια ἐπ' αὐτῶν. Φαίνεται δὲ ὅτι ἐκτὸς ἐκείνων, οἵτινες ἐξ ἑαυτῶν ἐκράτουν ἐφημερίδας, δηλαδὴ ἡμερολόγια, ὑπῆρχον καὶ ἐπίσημοι γραφεῖς ἐντεταλμένοι ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τὸ ἔργον τοῦτο. Ὁ Φλάβιος Ἰώσηπος ὁμιλεῖ περὶ τοιούτων χρονικογράφων ἐν Ἀσσυρίᾳ καὶ Βαβυλωνίᾳ. Παρόμοιοι ὑπῆρχον, φαίνεται, καὶ ἐν Περσίᾳ. Διὰ τὴν ἀρχαίαν Αἴγυπτον ἔχομεν περισσοτέρας καὶ πλέον συγκεκριμένας πληροφορίας. Ἐκτὸς τῆς ἀσαφοῦς μαρτυρίας τοῦ Ἡροδότου, ὑπάρχει ἐν τῇ συλλογῇ παπύρων τοῦ μουσείου τοῦ Λούβρου πάπυρος, χρονολογούμενος ἀπὸ τὸ 1750 π. Χ. περίπου, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀνώτερός τις ὑπάλληλος Αἰγύπτιος σχολιάζει διάφορα δημοσιεύματα ἐπισήμου ἐφημερίδος τῆς αὐλῆς τοῦ φαραώ. Ἐξ ἄλλων παπύρων συνάγεται ὅτι, πλὴν τῶν αὐλικῶν ἐφημερίδων, ἐγράφοντο τοιοῦται καὶ ὑπὸ ἄλλων, τινὲς δὲ τούτων θ' ἀντεστοίχουν μὲ ὅ,τι λέγομεν σήμερον ἀντιπολιτευομένας ἐφημερίδας. Ἀπὸ τὸν λεγόμενον «πάπυρον τοῦ Τουρίνου» ὑποθέτουν τινὲς τὴν ὕπαρξιν ἐφημερίδος ἀσκούσης ἀντιπολίτευσιν κατὰ τοῦ φαραὼ Ραμσῆ Γ'. Ἄλλη, συνταχθεῖσα ὑπὸ γραφέως τινὸς τῶν ἀνακτόρων, περιγράφει αὐλικὰ ὄργια ἐπὶ Ἀμάσιος. Πάντα ταῦτα, ἐννοεῖται, λίαν συγκεχυμένα καὶ ἀμφίβολα, ἀποτελοῦν ὑποθέσεις μᾶλλον. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι δὲν ἀναφέρεταί τι δυνάμενον νὰ θεωρηθῇ ὡς πρόγονος τῶν ἐφημερίδων. Αἱ πολιτεῖαι ἦσαν μικραί, οἱ πολῖται ἐπληροφοροῦντο τὰ γεγονότα τῆς ἡμέρας ἐν τῇ ἀγορᾷ, οἱ δὲ ῥήτορες ἐπετέλουν τὸ ἔργον τῶν σημερινῶν ἀρθρογράφων τῶν ἐφημερίδων, σχηματίζοντες καὶ διαβουκολοῦντες τὴν κοινὴν γνώμην. Διὰ τὴν δημοσιότητα τῶν νόμων, ψηφισμάτων καὶ τῶν ἀποφάσεων τῶν ἀρχῶν ἐπήρκει ὁ προφορικὸς λόγος. Οἱ κήρυκες διαλαλοῦντες τὰ συντασσόμενα καὶ κατατιθέμενα εἰς τὰ ἀρχεῖα ψηφίσματα ἐπεῖχον τὴν θέσιν τῆς ἐφημερίδος τῆς κυβερνήσεως καὶ τῶν ἐπισήμων ἀνακοινωθέντων. Ὅπου τὸ κράτος ἦτο ἐκτεταμένον, προέκυπτεν ἡ ἀνάγκη εἴδους τινὸς ἐφημερίδος, ὡς ἐν Αἰγύπτῳ, πρὸς διακήρυξιν ἀνὰ τὰ ἀπομεμακρυσμένα πέρατα αὐτοῦ τῶν ὅσων ἤθελεν ἡ κεντρικὴ ἐξουσία νὰ περιέλθουν εἰς γνῶσιν τοῦ λαοῦ. Μεταγενέστεροι μυθομανεῖς συγγραφεῖς ἔγραψαν ὅτι ὑπῆρξαν ἐφημερίδες καὶ ἐν Ἰουδαίᾳ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σολομῶντος, ἄλλοι δέ, κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, ὑπεστήριξαν ὅτι ἐπὶ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου ἤδη ἐπετέλουν χρέη ἐφημεριδογράφων Δίρφυς ὁ Κρὴς καὶ Δάτις ὁ Φρύξ, χαράσσοντες ἐπὶ λίθων τὰς περιπετείας τοῦ πολέμου, ὁ μὲν πρῶτος διὰ τοὺς Ἀχαιούς, ὁ δὲ δεύτερος διὰ τοὺς Τρῶας. Τὸν θρῦλον τοῦτον, σχηματισθέντα προφανῶς ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἐν Ρώμῃ acta diurna, ἀναγράφει καὶ ὁ Ἀθανάσιος ὁ Σταγειρίτης εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἐφημερίδων, ἣν ἐδημοσίευσεν εἰς τὰ δύο πρῶτα φύλλα τῆς «Καλλιόπης» (1 καὶ 15 Ἰανουαρίου 1819), ἧς ἦτο ἐκδότης.

Βασίλειοι ἢ βασιλικαὶ ἐφημερίδες. Ἀσφαλεστέρας πως πληροφορίας ἔχομεν περὶ τῶν ἐφημερίδων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, αἵτινες συνετάσσοντο κατὰ τὸ πρότυπον, ὡς ὑπεστηρίχθη, οὐχὶ ἀδιαφιλονικήτως, ἀπό τινας, προγενεστέρων παρομοίων ἡμερολογίων, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπὸ γραφέων κατεχωροῦντο τὰ σπουδαιότερα γεγονότα τῆς βασιλείας τῶν βασιλέων τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Αἰγύπτου. Τοιαῦται ἐφημερίδες, ὀνομασθεῖσαι *βασίλειοι* ἢ *βασιλικαί*, συνετάσσοντο διαταγῇ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, κατὰ τὴν εἰς Ἀσίαν ἐκστρατείαν του, καὶ περιεῖχον εἰδήσεις στρατιωτικάς, πολιτικὰς καὶ παντοίας ἄλλας. Ἀναφέρονται μάλιστα καὶ συγγραφεῖς αὐτῶν — κυριολεκτικώτεροι συντάκται—Διόδοτος ὁ Ἐρυθραῖος καὶ ὁ ἀρχιγραμματεὺς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου Εὐμένης ὁ Καρδιανός, εἰς ὃν καὶ εἶχεν ἀνατεθῇ ἡ ὅλη ἐπιμέλεια τοῦ ἔργου τούτου. Ἐκ τῶν βασιλείων τούτων ἐφημερίδων ἠρύσθησαν οἱ ἱστορικοὶ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου (Ἀρριανός, Φιλῖνος κ. ἄ.), τὸ ὑλικὸν τῶν συγγραφῶν των. Καὶ αἱ ἐφημερίδες αὗται δὲν εἶχον μὲ τὰς σημερινὰς ἐφημερίδας ἄλλο τι κοινόν, πλὴν σχεδὸν τοῦ ὀνόματος. Ὡμοίαζον περισσότερον πρὸς τὰς συγγραφὰς τῶν ἐπὶ τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς χρονογράφων καὶ τὰ λεγόμενα χρονικά.

Τὰ ρωμαϊκὰ *Acta diurna.* Πρὸς τὴν σημερινὴν μορφὴν τῆς ἐφημερίδος πλησιάζουν περισσότερον τὰ ἐν Ρώμῃ συντασσόμενα acta. Ἀπὸ τοῦ Β' αἰῶνος π. Χ. αἰῶνος συνετάσσοντο καὶ ἐγράφοντο ἐπὶ λευκῶν σανίδων ἀναρτωμένων εἰς δημόσια μέρη ἀνακοινωθέντα, οὕτως εἰπεῖν, περὶ τῶν ἀποφάσεων καὶ τῶν γεγονότων τῆς ἡμέρας, ὧν ἔπρεπε νὰ λάβῃ γνῶσιν ὁ ρωμαϊκὸς λαός. Οἱ συντάκται τῶν ἀνακοινωθέντων τούτων—annales maximi λεγομένων—ἦσαν δημόσιοι γραφεῖς καὶ ἐλέγοντο actuarii. Σὺν τῷ χρόνῳ τὰ annales maximi ἐγένοντο ἐκτενέστερα καὶ συχνότερα.

Ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ περὶ τὸ 48 π. Χ. διέταξε νὰ γράφωνται καὶ νὰ τοιχοκολλῶνται αἱ ἀποφάσεις τῆς συγκλήτου καὶ τὰ πρακτικὰ αὐτῆς. Αἱ τοιχοκολλήσεις αὗται ὠνομάσθησαν acta Senatus. Ἀργότερον εἰς τὰς πινακίδας αὐτὰς ἐγράφοντο καὶ εἰδήσεις ἄλλαι, ἐπίσημοι πρῶτον καὶ ἀνεπίσημοι κατόπιν, περὶ παντοίων γεγονότων καὶ ζητημάτων τῆς ἡμέρας: ἐλέχθησαν δὲ αἱ πινακίδες αὗται acta diurna Populi Romani, «ὑπομνήματα» ἢ «δημόσια γράμματα», ὅπως μετέφρασε Δίων ὁ Κάσιος. Ἐπὶ αὐτοκράτορος Τιβερίου ἀπηγορεύθη ἡ σύνταξις τῶν acta Senatus, ἀλλὰ τῶν acta diurna ἡ σύνταξις καὶ ἡ τοιχοκόλλησις ἐξηκολούθησεν ἐπὶ μακρόν, μέχρι τῆς πτώσεως τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας (476 μ. Χ.). Κατ' ἀρχὰς τὰ acta diurna συντασσόμενα ἐπὶ πινακίδων ὑπὸ τῶν δημοσίων γραφέων, ἐξετίθεντο εἰς κεντρικὰ μέρη, ἵνα λαμβάνουν γνῶσιν αὐτῶν οἱ πολῖται. Σὺν τῷ χρόνῳ ἐπεκράτησε ν' ἀντιγράφωνται ταῦτα ὑπὸ ἰδιωτῶν γραφέων—δι' ἐγγραμμάτων δούλων συνηθέστατα—καὶ νὰ πωλῶνται ἢ νὰ στέλλωνται εἰς τὰς διαφόρους πόλεις τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, ἀναγιγνωσκόμενα οὐ μόνον πρὸς γνῶσιν τῶν ἐν αὐτοῖς εἰδήσεων, ἀλλὰ καὶ πρὸς ψυχαγωγίαν, διότι περιεῖχον ὕλην ποικίλην καὶ ἐνδιαφέρουσαν: πληροφορίας περὶ μαχῶν καὶ πολέμων, περιγραφὰς ἑορτῶν, ἐγκλημάτων, ἀγώνων κτλ. Ἀναφέρεται Ρωμαία δέσποινα ἀναγινώσκουσα τὰ acta diurna πρὸς ψυχαγωγίαν. Οἱ συγγραφεῖς τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων πολὺ ὑλικὸν τῶν συγγραμμάτων των ἤντλησαν ἐκ τῶν acta diurna, μερικοὶ δὲ παραθέτουν καὶ ἀποσπάσματα τοιούτων. Τὸ ἀρχαιότερον ὑπάρχον ἀπόσπασμα ἐκ τῶν annales maximi χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 131 π. Χ. Παρόμοιον ἀπόσπασμα περιέχεται ἐν τῷ ἀποδιδομένῳ εἰς τὸν Πετρώνιον «Σατυρικῷ». Περὶ τοῦ Κικέρωνος ἐξ ἄλλου ἀναφέρεται ὅτι ἀντιγράψας διὰ δούλων τοὺς ἐναντίον τοῦ Κατιλίνα λόγους του ἀπέστειλε τὰ ἀντίγραφα εἰς τὰς διαφόρους ἐπαρχίας τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.

Αἱ ἐφημερίδες τῆς Κίνας. Μετὰ τὴν ἔκλειψιν τῶν ρωμαϊκῶν acta diurna μεσολαβεῖ διάστημα πολλῶν αἰώνων μέχρι τῆς ἐμφανίσεως ἐν Εὐρώπῃ τῶν πρώτων καθαυτὸ ἐφημερίδων. Ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὴν Κίναν, ἀπὸ τοῦ ΣΤ' μ. Χ. αἰῶνος ἤρχισεν ἡ ἔκδοσις ἐφημερίδων. Ἀρχαιοτέρα αὐτῶν θεωρεῖται ἡ «Τσίγκ Πάο» («Νέα τοῦ Πεκίνου»), τῆς ὁποίας ἡ ἔκδοσις ἀνάγεται εἰς τὰ 500 - ... μ. Χ. Χειρόγραφος κατ' ἀρχὰς ἐξεδίδετο ἀπὸ τοῦ 911 μ. Χ. ἔντυπος, στοιχειοθετουμένη διὰ ξυλίνων στοιχείων κατὰ πρῶτον. Ἀπὸ τοῦ 1351 μ. Χ. ἐκδίδεται ἀνελλιπῶς μέχρι σήμερον. Μετ' αὐτ...

Digitized by Google

ἱδρύθη καὶ ἐξεδίδετο ἐπὶ αἰῶνας τακτικώτατα (618—900 περίπου μ. Χ.) ἡ «Ἐφημερὶς τοῦ Πεκίνου».

Αἱ ἐφημερίδες ἐν Εὐρώπῃ. Εἰς τὴν Εὐρώπην αἱ πρῶται ἐφημερίδες ἐμφανίζονται τὸν ΙΖ΄ κυρίως αἰῶνα. Προηγουμένως, ἀπὸ τοῦ ΙΕ΄ ἀκόμη αἰῶνος, ἐκυκλοφόρουν κατὰ τόπους φυλλάδιά τινα, δυνάμενα νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἄμεσοι πρόγονοι τῆς ἐφημερίδος. Προῆλθον δὲ ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῶν διαφόρων μερῶν, τὴν ὁποίαν καθίστα ἐπιτακτικωτέραν ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐμπορίου, ἐτροφοδοτοῦντο δὲ κατ' ἀρχὰς εἰς εἰδήσεις ἀπὸ τὰς ἐμπορικὰς ἐπιστολάς. Οἱ μεγάλοι οἶκοι τῶν κυριωτέρων ἐμπορικῶν κέντρων, ὅπως ἦσαν ἡ Νυρεμβέργη, ἡ Φραγκφούρτη, ἡ Ἀμβέρσα καὶ ἰδίως ἡ Βενετία, εἶχον εἰς διαφόρους ἐμπορικὰς πόλεις τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀνταποκριτάς, οἱ ὁποῖοι, γράφοντες εἰς τὰς ἐπιστολάς των περὶ τῶν ἐμπορικῶν ὑποθέσεων, προσέθετον εἰς αὐτὰς καὶ εἰδήσεις διαφόρους, χρησίμους εἰς τοὺς ἐμπορευομένους. Πρὸς ἐκμετάλλευσιν τῶν εἰδήσεων τούτων ἱδρύθησαν σὺν τῷ χρόνῳ καὶ γραφεῖα εἰδικά, τὰ ὁποῖα συλλέγοντα τοιαύτας εἰδήσεις τὰς κατέγραφον καὶ ἀντὶ μικροῦ νομίσματος, μιᾶς γαζέττας, τὰς ἔδιδον εἰς τοὺς βουλομένους νὰ λάβουν γνῶσιν. Ἐκ τοῦ νομίσματος προῆλθε καὶ ἡ ὀνομασία τῆς ἐφημερίδος *γαζέττα*. Τοιαῦτα γραφεῖα ἱδρύθησαν τὸ πρῶτον ἐν Βενετίᾳ. Ἐκ παραλλήλου πρὸς τοὺς ἐμπόρους καὶ οἱ ἡγεμόνες τῶν διαφόρων κρατῶν, θέλοντες νὰ πληροφοροῦνται περὶ τῶν συμβαινόντων εἰς ἄλλας χώρας, ἐγκαθίστων εἰς διαφόρους πόλεις τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀνταποκριτάς των, οἱ ὁποῖοι δι' εἰδικῶν ἐφίππων ταχυδρόμων—ὀνομαζομένων ordinarii—ἀπέστελλον εἰδήσεις, καλουμένας novissime. Οἱ ταχυδρόμοι οὗτοι, οἱ ὁποῖοι εἶχον κληρονομικὸν τὸ προνόμιον τῆς μεταφορᾶς τῶν εἰδήσεων, ἐσκέφθησαν πρῶτοι νὰ ἱδρύσουν ἐφημερίδα, δελτίον δηλαδὴ εἰδήσεων, χειρόγραφον, διότι ἡ τυπογραφία, μόλις τότε ἐφευρεθεῖσα, δὲν εἶχεν ἀκόμη μεγάλην διάδοσιν. Καὶ ἀναφέρεται ὡς πρώτη τοιαύτη ἐφημερὶς ἓν δελτίον ἐκδοθὲν περὶ τὸ 1563 ἐν Βενετίᾳ, ὅτε οἱ Ἑνετοὶ ἐπολέμουν κατὰ τοῦ σουλτάνου τῆς Τουρκίας Σουλεϊμὰν καὶ παρέχον εἰδήσεις περὶ τῶν πολεμικῶν γεγονότων. Ἡ ἑνετικὴ ὀλιγαρχία δὲν ἐπέτρεπε τὴν τύπωσιν τῆς ἐφημερίδος αὐτῆς, ἥτις ἐγράφετο διὰ χειρὸς καὶ δὲν ἐπωλεῖτο, ἀλλὰ παρείχετο πρὸς ἀνάγνωσιν ἀντὶ διλέπτου (γαζέττας), Μετά τινα ἔτη ἡ ἑνετικὴ κυβέρνησις ἐπέτρεψε τὴν ἔκδοσιν δελτίου τινὸς εἰδήσεων, «Notizie scritte» κληθέντος. Ἀλλὰ πάντων τούτων τῶν δημοσιευμάτων ἡ ἔκδοσις δὲν ἦτο τακτικὴ καὶ κανονική. Ἀνάλογα ἔντυπα ἐνεφανίσθησαν καὶ εἰς τὰς γερμανικὰς ἐμπορικὰς πόλεις. Τῷ 1583 ὁ ἐκ Κολωνίας ἔμπορος Μιχαὴλ φὸν Ἄϊντσιγκ ἔστειλεν εἰς τὴν Φραγκφούρτην, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐκεῖ τελουμένης ἐμποροπανηγύρεως, ἀντίτυπα μιᾶς φυλλάδος, φερούσης τὸν τίτλον «Relatio historica» καὶ περιεχούσης διαφόρους εἰδήσεις. Παρόμοια ἔντυπα ἐξεδόθησαν πάμπολλα ἐν Γερμανίᾳ, ἰδίως κατὰ τὰς ἐμποροπανηγύρεις. Ἐπειδὴ δὲ αὗται ἐτελοῦντο καθ' ἑξάμηνον (Σεπτέμβριον καὶ Μάρτιον), τὰ ἔντυπα ταῦτα ὠνομάσθησαν «Relationes Semestrales». Ὑπολογίζονται εἰς 800 περίπου αἱ κατὰ τὸν ΙΣΤ΄ αἰῶνα ἐκδοθεῖσαι ἐν Γερμανίᾳ Relationes. Εἰς τὸ Βρεττανικὸν μουσεῖον φυλάσσεται μία τοιαύτη Relatio χρονολογουμένη ἀπὸ τοῦ 1526 καὶ φέρουσα τὸν τίτλον «Newe Zeytung die Schlacht des turkischen Keysers» καὶ ἑτέρα μὲ τὸν τίτλον «Newe Zeytung» καὶ χρονολογίαν 24 Ἰουλίου 1554. Ἐπίσης εἰς τὴν Ἀμβέρσαν, ἐκτὸς τῶν χειρογράφων ἐφημερίδων, εἰς τὸ τυπογραφεῖον τῆς χήρας Christoffel van Remund ἐξεδίδετο κατ' ἄτακτα διαστήματα μικρὰ ἐφημερὶς παρέχουσα πληροφορίας ἐπὶ παντὸς σπουδαίου γεγονότος· ἀπαραίτητος εἰς ἕκαστον φύλλον ἦτο μία ξυλογραφία σχετικὴ μὲ τὸ ἐξιστορούμενον γεγονός. Φύλλα τῆς ἀνωνύμου ταύτης ἐφημερίδος σῴζονται μὲ χρονολογίαν 1542. Τακτικὴ ἑβδομαδιαία ἐφημερὶς ἐξεδόθη ἐν Βενετίᾳ τῷ 1600 μ. Χ., ἡ «Gazetta», ἀδείᾳ τῆς Κυβερνήσεως, ἀποτελέσασα σταθμὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἐφημερίδων. Ὀλίγα ἔτη ἀργότερον (1609) εἰς τὸ Στρασβοῦργον ἐμφανίζεται δωδεκασέλιδον ἔντυπον μικροῦ σχήματος, περιέχον διαφόρους εἰδήσεις, ἐκδιδόμενον δὲ ὑπό τινος Johans Carolus. Μεταξὺ τῶν περιεχομένων ἐν τῷ ἐντύπῳ τούτῳ εἰδήσεων ὑπάρχει καὶ ἡ εἴδησις περὶ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ Γαλιλαίου καὶ περὶ τῆς τιμωρίας αὐτοῦ διὰ τὸν ἰσχυρισμόν του περὶ κινήσεως τῆς γῆς περὶ τὸν ἥλιον. Ὁ Johans Carolus ἰσχυρίζεται ἐν τῷ ἐντύπῳ του τούτῳ—τιτλοφορουμένῳ Ordinary Avisa—ὅτι ἀπὸ ἐτῶν ἐξέδιδε τακτικῶς ἐφημερίδας μικροῦ τετρασελίδου σχήματος περιεχούσας παντοίας εἰδήσεις. Εἰς δὲ τὴν Ἀμβέρσαν ἐκ τοῦ τυπογραφείου τοῦ Abraham Wethoven ἐξέδιδε τῷ 1605 ἔντυπον, ὑπὸ τὸν τίτλον Nieuwe Tizdingen, τὸ ὁποῖον παρουσιάζει σημαντικὴν ἐξέλιξιν πρὸς τὸν γνωστὸν τύπον ἐφημερίδος.

Ἡ ἀγγελία τοῦ ἐντύπου τούτου ἀνέφερεν ὅτι τοὺς ἐκδότας ἐκίνησεν εἰς τὴν ἔκδοσιν ἡ πρόθεσις νὰ παράσχουν ψυχαγωγίαν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Ἀμβέρσης, πολιορκουμένους ὑπὸ τῶν δύο δουκῶν τοῦ Νασσάου ἀπὸ ξηρᾶς τε καὶ ποταμοῦ, πρὸς δὲ καὶ νὰ πληροφορῇ περὶ τῶν πανταχοῦ συμβαινόντων. Ἐξεδίδετο ἀτάκτως, ἀναλόγως τῶν γεγονότων, εἶχε δὲ ὡς ἔμβλημα ἐπὶ τῆς πρώτης σελίδος χρυσοῦν ἥλιον καὶ δι' ἄρθρων προσεπάθει νὰ ἀναπτερώνῃ τὸ ἠθικὸν τῶν πολιορκουμένων κατοίκων. Ἐδημοσίευεν ἄρθρα σοφῶν ἐπὶ παντοίων ζητημάτων, ἀνταποκρίσεις ἐκ διαφόρων πόλεων τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν ἄλλων ἠπείρων, εἰκόνας, γεωγραφικοὺς χάρτας, γελοιογραφίας. Ἂν καὶ ἐξεδίδετο ἡ ἐφημερὶς αὕτη ἀτάκτως, ἐν τούτοις ἔτυχε, λόγῳ τῆς ὑπάρξεως ἀθρόων γεγονότων, νὰ ἐκδοθῇ εἰς περισσοτέρας τῆς μιᾶς ἐκδόσεις ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ. Ἐπωλεῖτο ἀντὶ δύο σολδίων.

Τῷ 1615 ἐν Φραγκφούρτῃ ὁ Ἔϋνολφ Ἔμμελ ἐξέδωκε τακτικὴν ἑβδομαδιαίαν ἐφημερίδα, τὴν «Frankfurter Journal».

Παρόμοια ἔντυπα ἐξεδόθησαν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐν Γερμανίᾳ ἡ «Frankfurter Oberpostants Zeitung» (1616), ἐξακολουθήσασα τὴν ἔκδοσίν της μέχρι τοῦ 1866, ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐν Σουηδίᾳ ἡ «Ὀρδινάριε Πὸστ Τίδενδε» τῆς Στοκχόλμης (1645) ὁ «Σουηδικὸς Ἑρμῆς» (1673—1683), ἐν Δανίᾳ ἡ «Εὐρωπαϊκὴ ἐφημερὶς» (1663), ὁ «Δανικὸς Ἑρμῆς» (1666), ἐν Ἑλβετίᾳ ὁ «Mercure de Suisse», ἐν Ἱσπανίᾳ ἡ κυβερνητικὴ «Gazetta», ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Ἀμερικῇ. Πᾶσαι εἶχον καθαρῶς πληροφοριακὸν σκοπόν, ὅσαι δὲ ἐπωλοῦντο ἦσαν ἀκριβαί, σχεδὸν δυσπρόσιτοι εἰς τὸ πολὺ κοινόν, μὴ δυνάμεναι ἄλλως τε, λόγῳ τῶν ἀτελῶν τυπογραφικῶν μέσων, νὰ κυκλοφορήσουν εἰς πολλὰ ἀντίτυπα.

Αἱ πρῶται πολιτικαὶ ἐφημερίδες. Ἐν τῷ μεταξὺ τὰ τυπογραφικὰ μέσα ἐτελειοποιοῦντο, αἱ συγκοινωνίαι ἐπυκνοῦντο καὶ ἐβελτιοῦντο, αἱ ἐμπορικαὶ συναλλαγαὶ προώδευον καὶ συνεπῶς καθίστατο ἐπιτακτικωτέρα ἡ ἀνάγκη ἐπικοινωνίας ἐμπορικῆς, πνευματικῆς, πολιτικῆς. Τὰ προαναφερθέντα ἔντυπα ἀνταπεκρίνοντο, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πλήρως, πρὸς τὴν ἀνάγκην αὐτήν, ἀντικαταστήσαντα, κατὰ μέγιστον μέρος, τὰς ἐπιστολάς. Ἀλλ' ἤδη ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ ΙΖ΄ αἰῶνος τὸ φιλελεύθερον κίνημα, ὁ ἀγὼν διὰ τὴν κατάλυσιν τῶν ἀπολύτων μοναρχιῶν καὶ τῆς φεουδαρχίας. Αἱ ἐφημερίδες, τεθεῖσαι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ κινήματος τούτου, διαμορφώσασαι κοινὴν γνώμην καὶ γενόμεναι ὄργανον αὐτῆς, κατέστησαν, σὺν τῷ χρόνῳ καὶ σὺν τῇ προόδῳ τῶν φιλελευθέρων τάσεων, παράγοντες ἰσχυρότατοι τῆς κοινωνικῆς, πολιτικῆς, οἰκονομικῆς καὶ πνευματικῆς ζωῆς. Πολιτικαὶ ἐφημερίδες ἐξεδόθησαν πρῶτον ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅπου καὶ ἤρχισε κατὰ πρῶτον τὸ φιλελεύθερον κίνημα, εἰς τὸ ὁποῖον δὲ αὗται ἐπρωτοστάτησαν ἀγωνιζόμεναι ὑπὲρ τῶν λαϊκῶν ἐλευθεριῶν. Ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ΄ ἤδη αἰῶνος ἐξεδίδοντο κατὰ καιροὺς διάφορα ἔντυπα, ἀνάλογα τῶν ἀλλαχοῦ ἐκδοθέντων, περὶ ὧν ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω. Εἰς τὸ Βρεττανικὸν μουσεῖον εὑρίσκονται μερικὰ φύλλα τοῦ «Ἀγγλικοῦ Ἑρμοῦ», ἐφημερίδος ἐκδοθείσης τῷ 1588, ἀδείᾳ τῆς βασιλίσσης Ἐλισάβετ. Εἰς ἓν τῶν φύλλων τούτων—τῶν ὁποίων ὅμως ἀμφισβητεῖται ἡ αὐθεντικότης — ἀναγράφονται πληροφορίαι περὶ τῆς καταστροφῆς τῆς ἱσπανικῆς ἀρμάδας. Ἐπίσης ἀναφέρεται ἐφημερὶς χειρόγραφος ἐκδιδομένη ὑπὸ ἑνὸς φίλου τοῦ Σαίξπηρ, τοῦ δόκτορος Φόρμαν, ὅστις ἐδημοσίευσεν ἐν αὐτῇ καὶ κριτικὰς τῶν πρώτων παραστάσεων τοῦ «Ἐμπόρου τῆς Βενετίας», παιχθέντος τῷ 1598, καὶ τοῦ «Χειμωνιάτικου Παραμυθιοῦ», (1611). Ἐπακολουθεῖ ἡ ἔκδοσις τῶν «Ἑβδομαδιαίων Νέων» («Weekly News») ὑπὸ τοῦ χαρτοπώλου καὶ τυπογράφου Ναθαναὴλ Butter. Ἐν αὐτοῖς συνειργάζετο καὶ ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Ἀπολεσθέντος Παραδείσου» Μίλτων, νέος τότε. Μετὰ τρία ἔτη ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Ἄρτσνερ ὁ «Mercurius Britannicus» (1625) καὶ ἄλλαι. Τῷ 1665 ὑπὸ τοῦ Μώδδιμαν ἱδρύθη ἡ «Oxford Gazette», μετονομασθεῖσα ἀπὸ τοῦ 24ου φύλλου της εἰς «London Gazette» καὶ ἀποβᾶσα ὄργανον τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως. θελούσης ν' ἀντισταθμίζῃ τὴν ἐπὶ τῆς κοινῆς γνώμης ἐπίδρασιν τῶν ὑπὸ ἰδιωτῶν ἐκδιδομένων ἐφημερίδων, αἵτινες ἐπρωτοστάτησαν κατὰ τοὺς πολέμους τοῦ κοινοβουλίου εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν. Ἐπὶ Κρόμβελ αἱ ἐφημερίδες ὑπέστησαν διωγμούς, ἀλλὰ μετὰ τὴν πτῶσίν του ὁ ἀγὼν των ἐπανήρχισε μὲ νέαν καὶ μεγαλυτέραν ὁρμήν. Ἐκδίδεται μετ' ὀλίγον (1702) ἡ πρώτη καθημερινὴ ἐφημερίς, ὁ «Ταχυδρομικὸς Διανομεὺς» («The Post boy») καὶ κατόπιν ὁ «Ἡμερήσιος Ἀγγελιαφόρος» («Daily Courant») τῷ 1703. Εἰς τὴν ἐφημερίδα αὐτὴν συνειργάζετο καὶ ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Ροβινσῶνος» Δανιὴλ Δεφόε. Μετ' αὐτὴν ἐνεφανίσθησαν καὶ πολλαὶ ἄλλαι ἐφημερίδες, τῶν ὁποίων οἱ ἐκδόται ὑπέστησαν σκληροὺς διωγμοὺς ἐν τῷ ἀγῶνι ὑπὲρ τῶν ἐλευθεριῶν. Ἡ μάχη ἐδόθη εἰς τὸ ζήτημα τῶν πρακτικῶν τῆς βουλῆς τῶν Κοινοτήτων, εἰς τὴν δημοσίευσιν τῶν ὁποίων ἀντέδρων οἱ συντηρητικοί, μὴ ἀνεχόμενοι τὴν κατὰ τὰς συνεδριάσεις παρουσίαν τῶν δημοσιογράφων, ἥν, δικαίως ἄλλως τε, ἔκρινον ὡς ἄσκησιν ἐλέγχου ἐπὶ τῆς βουλῆς καὶ τῆς κυβερνήσεως. Αἱ ἐφημερίδες μετὰ μακροετεῖς δημοσιογραφικοὺς ἀγῶνας κατώρθωσαν νὰ διεγείρουν μὲ τὸ μέρος των τὰς λαϊκὰς μάζας, τῷ δὲ 1791 τεραστία λαϊκὴ διαδήλωσις, ἧς ἠναγκάσθη νὰ ἡγηθῇ αὐτὸς οὗτος ὁ δήμαρχος τοῦ Λονδίνου, ἔφθασε πρὸ τῆς βουλῆς τῶν Κοινοτήτων, ἀξιώσασα καὶ ἐπιτυχοῦσα νὰ δοθῇ εἰς τοὺς δημοσιογράφους τὸ δικαίωμα εἰσόδου εἰς τὴν βουλήν.

Ἀλλ' ὁ ἀγὼν δὲν ἔληξεν. Ἠσκεῖτο λογοκρισία ἐπὶ τῶν ἐφημερίδων καὶ ὑπεχρεοῦντο αὗται νὰ θέτουν εἰς ἕκαστον φύλλον καὶ φορόσημον. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ κόστος τῶν ἐκδιδομένων φύλλων ἐπεβαρύνετο καὶ ἡ εὐρεῖα κυκλοφορία δὲν ἦτο δυνατή, λόγῳ καὶ τῶν πολλαπλῶν ἄλλων περιορισμῶν, ἐναντίον τῶν ὁποίων διεξήγαγον μακρὰν καὶ σκληρὰν πάλην αἱ ἐφημερίδες. Τέλος τὸ φορόσημον κατηργήθη χάρις εἰς τὸν πεισματώδη ἀγῶνα τοῦ Hetherington, ὅστις τῷ 1819 ἐξέδωκε τὸν «Φύλακα τοῦ Πτωχοῦ», τὰ φύλλα τοῦ ὁποίου ἐπώλει χωρὶς νὰ τὰ φοροσημαίνῃ, εἶχε δὲ τὸ θάρρος καὶ νὰ θέσῃ ὑπὸ τὸν τίτλον τῆς ἐφημερίδος του τὴν δήλωσιν: «Ἡ ἐφημερὶς αὕτη ἐκδίδεται κατὰ παράβασιν τοῦ περὶ χαρτοσημάνσεως νόμου, ἵνα ἀποδειχθῇ ἡ ὑπεροχὴ τοῦ δικαίου κατὰ τῆς ἰσχύος».

Μετὰ τριετεῖς σκληροὺς διωγμοὺς ὁ Hetherington ἠθωώθη καὶ τῷ ἐπετράπη νὰ πωλῇ τὴν ἐφημερίδα του χωρὶς φορόσημον. Συγχρόνως δέ, εἰς πίστωσιν τῆς ταυτοχρόνου κατακτήσεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ πολίτου καὶ τοῦ τύπου, παρεσχέθη εἰς μέγα μέρος τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ δικαίωμα ψήφου.

Οὕτως αἱ ἐφημερίδες, συμβαλοῦσαι εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῶν λαϊκῶν ἐλευθεριῶν, ἀπέκτησαν μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ λαοῦ. Καὶ πάλιν ὅμως ὁ κύκλος τῆς δράσεώς των παρέμενε στενός, λόγῳ τῶν ἀτελῶν εἰσέτι συγκοινωνιακῶν μέσων, τῆς ἀνεπαρκείας τῶν τυπογραφικῶν ἐγκαταστάσεων, τῆς μεγάλης δαπάνης ἣν ἀπῄτει ἡ ἔκδοσίς των καὶ τῆς ἀγραμματοσύνης τῶν μεγάλων λαϊκῶν ὄγκων. Ὀλίγοι ἠδύναντο νὰ ἀναγινώσκουν καὶ ἐκ τούτων ἐλάχιστοι ἦσαν εἰς θέσιν νὰ πληρώνουν τὴν συνδρομὴν εἰς τὰς ἐφημερίδας. Καὶ κατὰ μὲν τῆς ἀγραμματωσύνης ἐντατικὴν διεξήγαγον ἀνέκαθεν καὶ διεξάγουν αἱ ἐφημερίδες προσπάθειαν, πρωτοστατήσασαι πάντοτε εἰς τὸ διαφωτιστικὸν τοῦ λαοῦ ἔργον. Τὰς δὲ δαπάνας τῆς ἐκδόσεως ἀντεμετώπισαν διὰ τῆς καταχωρήσεως ἐπὶ πληρωμῇ εἰς τὰς στήλας των ἐμπορικῶν ἀγγελιῶν καὶ λοιπῶν διαφημίσεων. Ἤδη ἀπὸ τοῦ 1657 ἐν Ἀγγλίᾳ εἰς τὰ φύλλα τοῦ «Publik Advertiser» καὶ τοῦ «Mercurius Politicus» (1658) δημοσιεύονται διαφημίσεις τῶν νεοφανῶν τότε ἐν Εὐρώπῃ καφὲ καὶ τεΐου. Σὺν τῷ χρόνῳ δὲ ἡ βελτίωσις τῶν μέσων συγκοινωνίας διὰ τῶν ἐφευρέσεων τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος καὶ ἡ βαθμιαία βελτίωσις τῶν τυπογραφικῶν ἐγκαταστάσεων ἐπέτρεψαν εἰς τὰς ἐφημερίδας νὰ συνεχίσουν ἁλματωδῶς τὴν πρὸς τὴν πρόοδον ἐξέλιξίν των. Ἀπὸ τοῦ 1785 ὁ Οὐῶλτερ (Walter) ἤρχισεν ἐκδίδων τὸ «Daily Universal Register», μετονομασθὲν μετὰ τριετίαν «Τάϊμς» (Times)—τίτλος ὑφ' ὃν καὶ μέχρι σήμερον ἐκδίδεται. Ὁ Οὐῶλτερ πρῶτος ἐγκατέστησεν ἀτμοκίνητον πιεστήριον, ἰδίας ἐφευρέσεως, εἰς τὸ ὁποῖον ἐτυπώθησαν διὰ πρώτην φορὰν οἱ «Τάϊμς» τὴν 19 Νοεμβρίου 1814. Ἡ νέα αὕτη ἐφεύρεσις ἐμείωσε τὰ ἔξοδα ἐκδόσεως.

Διὰ τῶν ἰδίων δυσκολιῶν διῆλθον καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν αἱ πρῶται πολιτικαὶ ἐφημερίδες. Ἡ πρώτη τούτων ἦτο ἡ ἑβδομαδιαία «Γαλλικὴ Ἐφηρὶς» («Gazette de France»), τὴν ὁποίαν ἵδρυσε τῷ 1631 ὁ ἰατρὸς Ρενωντό, κατ' ἀρχάς, ὡς ἐδήλωσε, διὰ νὰ τὴν διανέμῃ εἰς τοὺς πελάτας του ὡς ψυχαγωγικὸν καὶ παρήγορον ἀνάγνωσμα, βάλσαμον τῆς ψυχῆς, παρὰ τὰ ἰατρικὰ τοῦ σώματος, καὶ διὰ νὰ προσφέρῃ ἐκδούλευσιν εἰς τοὺς ἀλληλογραφοῦντας, ἠναγκασμένους πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς καινομανίας τῶν φίλων των νὰ ἐφευρίσκουν διάφορα νέα, μὲ τὰ ὁποῖα νὰ παραγεμίζουν τὰς ἐπιστολάς. Ἡ ἐφημερὶς αὕτη ταχέως κατέκτησε τὴν συμπάθειαν ὄχι μόνον τῶν ἀσθενῶν τοῦ συντάκτου της ἰατροῦ, ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἄλλων. Ἐπειδὴ δὲ βραδύτερον παρενεβάλλοντο δυσκολίαι εἰς τὴν ἔκδοσιν καὶ τὴν κυκλοφορίαν τῆς ἐφημερίδος του, ὁ Ρενωντὸ ἔγραψε τὰ ἑξῆς: «Μίαν σύστασιν ἔχω νὰ κάμω εἰς τοὺς ἡγεμόνας καὶ τοὺς ἄρχοντας τῶν κρατῶν· νὰ μὴ ματαιοπονοῦν θέλοντες νὰ θέσουν ἐμπόδια εἰς τὴν ἐφημερίδα μου· διότι εἶναι αὐτὴ ἐμπόρευμα, τὸ ὁποῖον οὐδεὶς τελωνειακὸς ἢ ἄλλος φραγμὸς δύναται νὰ ἐμποδίσῃ ἀπὸ τὸν δρόμον του· εἶναι ὅπως τῶν ποταμῶν τὸ ρεῦμα, τὸ αὐξάνον μεθ' ἑκάστην ἀντίστασιν. Καὶ τὸ ἐμπόρευμά μου τοῦτο θὰ διέλθῃ τὰ σύνορα καὶ τοὺς φραγμοὺς καὶ θὰ φθάσῃ μέχρι τῶν πύργων καὶ τῶν ὑποστατικῶν τῶν ἰσχυρῶν. Καὶ θὰ διαδοθῇ μεταξὺ τῶν ὑπηκόων των. Καὶ ἔστω πρὸς γνῶσιν των: δὲν θέλει εἶσθαι τοῦτο πρὸς ὄφελος τῶν ἰσχυρῶν». Τὴν 1 Ἰανουαρίου 1677 ἐξεδόθη ἡ «Journal de Paris», κατόπιν τὸ «Chonique de Paris» καὶ ἄλλαι ὑπὸ διαφόρους τίτλους. Ἐκ τούτων ἡ «Journal de Paris» καθιέρωσε καθημερινὴν ἔκδοσιν. Διενέμοντο δὲ ὅλαι εἰς συνδρομητὰς ἢ καὶ ἐπωλοῦντο εἰς τοὺς δρό-

Digitized by Google

μους, ἀντὶ τιμήματος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μικροῦ. Ἡ ἔκδοσίς των ὅμως δὲν ἦτο εὐχερής, καθόσον οἱ ἐκδόται των ὤφειλον νὰ προκαταβάλλουν ἐγγύησιν.

Ἡ πρόδρομος τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως κίνησις ἐξυπηρετήθη κατὰ τὸν ΙΗ΄ αἰῶνα ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων. Ἐκτὸς δὲ τῶν ἐντύπων ἐξεδίδοντο τότε ἐν Γαλλίᾳ καὶ χειρόγραφοι ἐφημερίδες (Nouvelles à la main), κυκλοφοροῦσαι κρυφίως λόγῳ τοῦ ἀντικαθεστωτικοῦ περιεχομένου των. Περίφημος τοιαύτη ἐφημερὶς ἦτο ἡ ἐκδιδομένη ὑπὸ τοῦ κύκλου τῆς Mme Daiblet, εἰς τὰς αἰθούσας τῆς ὁποίας ἐσύχναζον ὁ Βολταῖρος, ὁ Μιραμπὼ κ. ἄ. Ὅτε δὲ τῷ 1788, προκειμένου νὰ κληθοῦν εἰς γενικὴν συνέλευσιν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν τριῶν τάξεων ἐν Γαλλίᾳ (εὐγενῶν, κλήρου καὶ λαοῦ), διίσταντο αἱ περὶ τοῦ τρόπου τῆς συγκλήσεώς των γνῶμαι καὶ ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος ΙΣΤ΄ ἐξέδωκε διάταγμα καλοῦν τοὺς σοφοὺς καὶ διανοουμένους τῆς Γαλλίας ν' ἀποστείλουν πρὸς τὸν σφραγιδοφύλακα τὰς ἐν προκειμένῳ γνώμας των, ἐνεφανίσθη πληθὺς ἐφημερίδων ἐκδοθεισῶν ὑπὸ τῶν θελόντων να καταστήσωσι γνωστὰς ὄχι μόνον εἰς τὴν κυβέρνησιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν λαόν, τὰς πολιτικὰς καὶ κοινωνικάς των ἀρχάς. Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἐξεδόθησαν 190 ἐφημερίδες ἐν Γαλλίᾳ, οἱ πλεῖστοι δὲ τῶν πρωταγωνιστῶν τῆς ἐπαναστάσεως ὑπῆρξαν ἐκδόται ἐφημερίδων (ὁ Μαρά, ὁ Δεμουλέν, ὁ Ἐρβὲρ κ. ἄ.). Τὴν ἐξάνθησιν αὐτὴν τοῦ τύπου περιγράφει ὡς ἑξῆς ὁ Louis Blanc:

«Ἐν διαστήματι ὀλίγων μηνῶν ἐσημειώθη μία ἄνευ προηγουμένου ἔκρηξις φύλλων μηνιαίων, ἑβδομαδιαίων, ἡμερησίων, βασιλικῶν ἢ λαϊκῶν, ἐλεγκτικῶν ἢ σατυρικῶν, συγκρατημένων ἢ ἀφηνιασμένων, διυλιζόντων τὸ δηλητήριον ἢ διαδιδόντων τὴν ὕβριν, διασπειρόντων τὸν τρόμον, ἐξυπηρετούντων τὴν συκοφαντίαν, διακηρυσσόντων τὴν ἀλήθειαν, ἀποδιδόντων τὴν ἠχὼ εἰς ὅλα τὰ πάθη, ριπτόντων λάμψιν ἀστραπῆς ἐφ' ὅλων τῶν ἰδεῶν καὶ συνενούντων εἰς ἐξωτερικὴν συναυλίαν ὅλους τοὺς ἤχους τῆς φύσεως ἀπὸ τοῦ βρυχηθμοῦ τοῦ λέοντος μέχρι τῆς κραυγῆς τῶν σαρκαστικῶν πτηνῶν».

Τὸ Διευθυντήριον ἔθεσε περιορισμοὺς εἰς τὰς ἐλευθερίας τοῦ τύπου, ὁ δὲ Ναπολέων ἔπαυσε τὰς πλείστας καὶ ἐκρατικοποίησε τρόπον τινὰ τὰς ἄλλας, ὁρίσας ἐπιχορηγήσεις καὶ μισθοδοτήσας τοὺς συντάκτας των, θεωρῶν πλέον ἐπικινδύνους τέσσαρας ἀντιπολιτευομένας ἐφημερίδας, ὡς ἔλεγε, πρὸς χιλίας ἐχθρικὰς λόγχας. Μὲ τὴν παλινόρθωσιν τῶν Βουρβώνων ἀπεδόθησαν εἰς τὰς ἐφημερίδας ἐλευθερίαι τινές, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ αἱ πιέσεις κατέστησαν σκληρότεραι. Ἐντεῦθεν ἀρχίζουν καὶ ἐν Γαλλίᾳ ἀγῶνες τῶν ἐφημερίδων διττοί: κατὰ τῶν περιορισμῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ πρὸς τελειοποίησιν τῶν μέσων ἐκδόσεως ἀφ' ἑτέρου. Ὁ θρίαμβος τῶν ἐφημερίδων παρακολουθεῖται ἀπὸ λαϊκὰς κατακτήσεις ἐλευθεριῶν, παροχὴν ψήφου κλπ. Ἀφ' ἑτέρου αἱ ἐμπορικαὶ ἀγγελίαι καὶ αἱ διαφημίσεις παρέσχον καὶ ἐν Γαλλίᾳ τὴν δυνατότητα ἀντιμετωπίσεως τῶν μεγάλων δαπανῶν τῆς ἐκδόσεως. Ὁ Émile de Girardin πρῶτος εἰς τὴν ἐφημερίδα του «Presse», ἐκδοθεῖσαν τῷ 1830, ὠργάνωσε κατὰ τοιοῦτον τρόπον τὸ διαφημιστικὸν αὐτῆς μέρος, ὥστε τὰ ἐκ τῶν ἀγγελιῶν ἔσοδα νὰ τοῦ ἐπιτρέψουν νὰ μειώσῃ τὴν τιμὴν αὐτῆς εἰς ἐλάχιστον καὶ νὰ τὴν καταστήσῃ οὕτω προσιτὴν εἰς τὸ πολὺ κοινόν.

Εἰς τὰς ἄλλας χώρας ἡ ἔκδοσις καὶ ἀνάπτυξις τῶν πρώτων πολιτικῶν ἐφημερίδων συμπίπτει πάντοτε πρὸς τὰ ἑκασταχοῦ ἀπελευθερωτικὰ κινήματα. Συνηθέστατα δὲ οἱ πρωταγωνιστήσαντες εἰς τὰ κινήματα ταῦτα πατριῶται ὑπῆρξαν καὶ οἱ ἐκδόται τῶν ἐφημερίδων. Εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς ἡ πρώτη ἐφημερίς, ὑπὸ τὸν τίτλον «Μαγιάτικο Λουλούδι», ἐξεδόθη ὑπὸ μεταναστῶν εἰς τὸ Καῖπβριτζ τῆς Μασσαχουσέτης περὶ τὸ 1680, ἠκολούθησαν ὁ «Colonial Press» τῆς Βοστώνης καὶ ἡ «Public Occurencies» τῷ 1690. Τῷ 1704 ἐξεδόθη ἐν Βοστώνῃ ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ ἐκεῖ ταχυδρομείου Κάμπελ ἡ «Boston News Letter» καὶ ὑπὸ τοῦ διαδεχθέντος μετ' ὀλίγον τὸν Κάμπελ εἰς τὸ ταχυδρομεῖον Βροῦκερ ἡ «Boston Gazette». Τῷ 1721 ἱδρύθη ὁ «New England Courant» καὶ τῷ 1724 ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ φυσικοῦ Βενιαμὶν Φραγκλίνου ἡ «Pensylvania Gazette», ἥτις ἐσημείωσε σταθμόν. Εἰς τὴν Γερμανίαν, ὅπου ὑπῆρχον παλαιότατα ἐφημερίδες, δὲν ἐσημείωσαν αὗται σημαντικὴν πρόοδον εἰμὴ κατὰ τοὺς ἀγῶνας τῆς ἀπελευθερώσεως ἐναντίον τοῦ Ναπολέοντος πρῶτον καὶ κατὰ τῶν τοπικῶν ἀπολυταρχιῶν ὕστερον. Εἰς τὴν Οὐγγαρίαν τὴν ὤθησιν εἰς τὴν ἐφημεριδογραφίαν ἔδωσεν ὁ πατριώτης Λουδοβῖκος Κοσσοὺθ μὲ τὴν «Ἐφημερίδα τῆς Πέστης». Εἰς τὴν Ἰταλίαν μετὰ τὴν «Gazetta» τῆς Βενετίας παρῆλθεν αἰὼν ὁλόκληρος μέχρις οὗ, παρὰ τὰς παπικὰς πιέσεις, ἐκδοθῇ τὸ «Diario di Roma» (1726) καὶ ἡ «Gazetta» (νεωτέρα αὐτὴ) τῆς Βενετίας (1805). Ἡ πρώτη δὲ πολιτικὴ ἐφημερὶς ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Μαντζίνι ἐν Μασσαλίᾳ τὸ πρῶτον (1834) καὶ κατόπιν ἐν Μιλάνῳ (1848), ἡ «Italia del Popolo». Εἰς τὴν Ἱσπανίαν πρώτη ἐξεδόθη ἐν Μαδρίτῃ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἡ «Gazetta», ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ αἱ ἐφημερίδες ἀπέκτησαν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν ἐναντίον τοῦ Ναπολέοντος ἀγώνων. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος ἤρχισε καὶ ἐν Ἑλβετίᾳ ἡ ἔκδοσις τῆς μέχρι καὶ σήμερον ἐκδιδομένης «Journal de Génève» (1826). Εἰς τὴν Αὐστρίαν τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῆς ἀπολυταρχίας τὸν διεξήγαγον εἴκοσι περίπου ἐφημερίδες ἐκδοθεῖσαι μέχρι τοῦ 1840. Τῷ δὲ 1864 ἐξεδόθη ὁ «Νέος Ἐλεύθερος Τύπος» τῆς Βιέννης, ὁ μέχρι σήμερον ἐκδιδόμενος. Εἰς τὴν Ρωσίαν ἡ πρώτη ἐφημερίς, ἡ «Βιεδεμόστι» («Νέα») ἐξεδόθη διαταγῇ καὶ χορηγίᾳ τοῦ Μ. Πέτρου τῷ 1702, ὡς συμπλήρωμα τῆς ἐκπολιτιστικῆς του προσπαθείας. Εἰς τὰ Βαλκάνια ἡ ἔκδοσις τῶν πρώτων ἐφημερίδων συμπίπτει μὲ τὰ πρῶτα ἀπελευθερωτικὰ κινήματα. Ἐν Ἑλλάδι αἱ πρῶται ἐφημερίδες ἐξεδόθησαν ἐπὶ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Οἱ ἀδελφοὶ Μαρκίδαι Πουλίου, οἱ ἱδρύσαντες τὴν πρώτην ἑλληνικὴν ἐφημερίδα, εἶναι καὶ οἱ ἱδρύσαντες τὴν πρώτην σερβικὴν τοιαύτην μετὰ τὴν ἀπέλασίν των ἐκ Βιέννης (βλ. λ. «Ἐφημερίς»). Ἐν Ρουμανίᾳ ἡ ἔκδοσις τῶν ἐφημερίδων («Ὁ Ρουμανικὸς Ταχυδρόμος» τοῦ Ἰ. Ἡλιάδου Ραδουλέσκο, καὶ ἡ «Ρουμανικὴ Μέλισσα» τοῦ Γεωργίου Ἀσάκη τῷ 1829 ἡ «Ἐφημερὶς τῆς Τρανσυλβανίας» τοῦ Γεωργίου Βάριτζ τῷ 1839 ἐσήμανε καὶ τὴν μόρφωσιν ἐθνικῆς συνειδήσεως τῶν Ρουμάνων, ἀργότερον δὲ οἱ πρωτοστατήσαντες εἰς τὸ κίνημα τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν χωρικῶν (πατὴρ Βρατιάνο κ. ἄ.) ἵδρυσαν τὰς πρώτας πολιτικὰς ἐφημερίδας ἢ συνειργάσθησαν εἰς αὐτάς.

Γενικῶς ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἡ πρόοδος τῶν ἐφημερίδων συνεβάδισε πανταχοῦ μὲ τὴν ἐκδήλωσιν τῶν φιλελευθέρων τάσεων, ἡ ἐπικράτησις δὲ τούτων παρέσχεν εἰς τὰς ἐφημερίδας ἔδαφος πρόσφορον διὰ τὴν περαιτέρω θριαμβευτικὴν σταδιοδρομίαν των. Συνήθως αἱ πρῶται ἐφημερίδες ἐξεδίδοντο τὴν πρωΐαν, καθόσον λόγῳ τῆς ἀτελείας τῶν ἐκδοτικῶν μέσων ἤθελον νὰ ἔχουν διαθέσιμον ὁλόκληρον τὸ διάστημα τῆς νυκτός. Ἀργότερον ὅμως ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ πρῶτον ἤρχισεν ἡ ἔκδοσις καὶ ἑσπερινῶν ἐφημερίδων, μετ' αὐτὰς δὲ καὶ μεσημβρινῶν.

Ἡ ἀκμὴ τῶν ἐφημερίδων. Σὺν τῷ χρόνῳ μὲ τὰς ἐφευρέσεις τοῦ ΙΗ΄ καὶ ΙΘ΄ αἰῶνος παρείχοντο ὁσημέραι εἰς τὰς ἐφημερίδας ἀφθονώτερα τὰ μέσα τῆς τελειοτέρας των ἀναπτύξεως. Ὁ ἀτμὸς διηυκόλυνε τὰς συγκοινωνίας καὶ ὁ τηλέγραφος κατέστησε δυνατὴν τὴν ταχεῖαν συλλογὴν καὶ ἐξακρίβωσιν εἰδήσεων ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τοῦ κόσμου. Τὰ μόνιμα τυπογραφικὰ στοιχεῖα, ἀντὶ τῶν καθ' ἡμέραν ἀναλυομένων μεθ' ἑκάστην τύπωσιν καὶ χυνομένων ἐκ νέου, κατέστησαν ταχυτέραν τὴν στοιχειοθέτησιν, μέχρις οὗ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος Γερμανός τις ὡρολογοποιὸς ἐφεῦρε καὶ κατεσκεύασεν ἐν Ἀμερικῇ τὴν πρώτην λινοτυπικὴν μηχανήν. Ὁ ἠλεκτρισμὸς ἀντικατέστησε τὸν ἀτμὸν εἰς τὴν κίνησιν τῶν πιεστηρίων καὶ ἡ ἐφεύρεσις τῆς στερεοτυπίας ὑπό τινος ἱεροκήρυκος, Μύλλερ ὀνόματι, ἔφερε πρὸς τὴν κατασκευὴν τῶν κυλινδρικῶν ταχυπιεστηρίων, ὧν χρῆσις ἐγένετο ἐν Ἀμερικῇ πρῶτον. Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐμπορίου ἐξησφάλισε διὰ τῶν διαφημίσεων οἰκονομικὴν βάσιν εἰς τὰς ἐφημερίδας καὶ κατέστησε δυνατὴν τὴν μείωσιν τῆς ἀξίας ἑκάστου φύλλου, τὴν τεραστίαν διάδοσιν τῶν ἐφημερίδων καὶ τὴν αὔξησιν τῆς ἐπιρροῆς των.

Ἀπὸ μικρῶν τετρασελίδων ἢ δισελίδων, αἱ ἐφημερίδες καθίστανται ὁσημέραι μεγαλύτεραι κατὰ τὸ σχῆμα, πλουσιώταται δὲ εἰς σελίδας. Κυκλοφοροῦν κατὰ ἑκατοντάδας χιλιάδων φύλλων εἰς πολλὰς ἐκδόσεις καθ' ἡμέραν, μὲ πολυαρίθμους σελίδας (60 καὶ πλέον αἱ μεγαλύτεραι). Χάρις εἰς τὰ τελειοποιηθέντα μέσα συγκοινωνίας ὁ κύκλος τῆς διαδόσεώς των ηὐρύνθη τεραστίως. Ὁ τηλέγραφος, τὸ τηλέφωνον, οἱ ἀσύρματοι κομίζουν εἰς τὰς στήλας τῶν ἐφημερίδων ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς εἰδήσεις. Τὸ περιεχόμενον τῶν ἐφημερίδων ἐπλουτίσθη. Ἐκτὸς τῶν ἄρθρων καὶ τῶν εἰδήσεων δημοσιεύουν αὗται παντοίαν ὕλην ἐνδιαφέρουσαν. Τῷ 1830 ἡ παρισινὴ «Journal des Débats», πρώτη καθιέρωνε τὴν *ἐπιφυλλίδα*, δημοσιεύσασα ἐν συνεχείᾳ τοὺς «Τρεῖς σωματοφύλακας» τοῦ Ἀλεξάνδρου Δουμᾶ πατρός. Τῷ 1835 ὁ Γόρδων Βέννετ εἰσήγαγεν εἰς τὸν «New-York Herald» τὴν συνέντευξιν, εἶδος τὸ ὁποῖον πολεμηθὲν κατ' ἀρχὰς υἱοθετήθη κατόπιν ὑφ' ὅλων τῶν ἐφημερίδων τοῦ κόσμου. Ἡ «Hamburgische Correspondent» εἰσήγαγε τὴν ἀνταπόκρισιν. Ἡ χρῆσις εἰκόνων, χάρις εἰς τὰς προόδους τῆς τσιγκογραφίας, ἐγενικεύθη. Ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ πρῶτον ἐξεδόθη εἰκονογραφημένη ἐφημερὶς ἡμερησία, τὸ «Γκράφικ». Κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος ἤρχισεν ἡ ἔκδοσις τῶν εἰδικῶν ἐφημερίδων, θρησκευτικῶν, φιλολογικῶν, εὐθυμογραφικῶν, σατυρικῶν, ἀθλητικῶν κ.λ.π. Σὺν τῷ χρόνῳ ἤρχισαν ἐκδιδόμεναι ἐφημερίδες διὰ πᾶσαν κατηγορίαν ἀναγνωστῶν. Δὲν ὑπάρχει ἐπαγγελματικὴ τάξις, θρησκευτικὴ αἵρεσις, πολιτικὸν κόμμα, πνευματικὴ ἐκδήλωσις οἱαδήποτε, διὰ τὴν ὁποίαν νὰ μὴ ἐκδίδεται κάπου μία εἰδικὴ ἐφημερίς. Ὑπάρχουν ἐν Ἀγγλίᾳ ἐφημερίδες κυνοφίλων, γατοφίλων, ὑπάρχει εἰς τὰς φυλακὰς τῆς Νέας Ὑόρκης ὁ «Ἐλεύθερος τύπος τοῦ κατέργου», ἐκδιδόμενος καθ' ἑβδομάδα ὑπὸ τῶν καταδίκων, ἐξεδόθη ἐπὶ τσαρικοῦ καθεστῶτος ἐν Μόσχᾳ ὑπὸ ἀλητῶν ἡ «Ἐφημερὶς τῶν ξυπολύτων», διακοπεῖσα ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας μετὰ 3—4 φύλλα, εἰς δὲ τὴν Ἔρημον τοῦ Κολοράδο ἐν Ἀμερικῇ ἐξεδίδετο μέχρι πρό τινων ἐτῶν ὁ ἑβδομαδιαῖος «Αὐτοκρατορικὸς Τύπος» ὑπὸ ἑνὸς μόνου ἀνθρώπου, ὅστις τὴν συνέτασσε, τὴν ἐτύπωνε καὶ τὴν ἐπώλει ὁ ἴδιος εἰς τοὺς ἐξερευνητὰς καὶ τοὺς περιηγητάς. Ἐκδίδονται ἐφημερίδες ἐντὸς τῶν ὑπερωκεανίων ἀτμοπλοίων, ἐν Ἀμερικῇ δὲ καὶ ἐντὸς τοῦ σιδηροδρόμου Νέας Ὑόρκης—Ἁγίου Φραγκίσκου. Ἐξεδόθησαν ἐφημερίδες εἰς χοροὺς δημοσίους ἢ ἰδιωτικοὺς (τοιαῦται ἐν Ἑλλάδι τὸ «Καλικό», ἐκδοθὲν κατὰ τὴν ἑσπερίδα τοῦ Ψύλλα πρὸ ἐτῶν, καὶ τὸ «Π. Σ. Ι. Τ.» κατὰ τὴν χοροεσπερίδα τοῦ Διον. Λοβέρδου τῷ 1927). Πρό τινων ἐτῶν ἐξεδόθη ἐν Μόσχᾳ καὶ ἡ πρώτη ἐφημερὶς τῶν Ἀτσιγγάνων.

Ἀπὸ προσωπικῶν ἐκδόσεων, ὡς ἦσαν ἀρχικῶς αἱ ἐφημερίδες, ἐξειλίχθησαν εἰς οἰκονομικοὺς ὀργανισμοὺς τεραστίους, ἀνήκοντας εἰς μεγάλας ἑταιρείας, ἔγιναν ἐγκαταστάσεις βιομηχανικαὶ κολοσσιαῖαι κτλ. Δὲν εἶναι δὲ πλέον, ἐκτὸς τῶν καθαρῶς πολιτικῶν, ὄργανα κομμάτων ἐξαρτώμενα τελείως ἀπ' αὐτῶν, οὔτε ἀπὸ ἑνὸς ἀτόμου, ὅπως αἱ πρῶται πολιτικαὶ ἐφημερίδες, ἀλλ' ἀπέκτησαν αὐτόνομον ὑπόστασιν, πολιτικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἰδίως. Ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ κυκλοφορία των ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος ἔβαινεν ὁσημέραι αὐξανομένη. Οὕτως ὑπῆρχον κατὰ τὸ 1828 ἐφημερίδες: ἐν Γαλλίᾳ 490, ἐν Ἀγγλίᾳ 483, ἐν Αὐστρίᾳ 80, ἐν ὅλῃ τῇ Γερμανίᾳ 593, ἐν Κάτω Χώραις 150, ἐν Ἱσπανίᾳ 16, ἐν Πορτογαλίᾳ 17, ἐν ταῖς Σκανδιναυϊκαῖς χώραις 161, ἐν Ρωσίᾳ 84, ἐν Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς 800, καθ' ὅλον δὲ τὸν κόσμον 3168 (2142 ἐν Εὐρώπῃ, 978 ἐν Ἀμερικῇ, 27 ἐν Ἀσίᾳ, 12 ἐν Ἀφρικῇ, 9 ἐν Ὠκεανίᾳ). Κατὰ τὸ 1886: ἐν Γαλλίᾳ 1640, ἐν Ἀγγλίᾳ 1260, ἐν Αὐστρίᾳ 365, ἐν Γερμανίᾳ 700, ἐν Κάτω Χώραις 500, ἐν Ἱσπανίᾳ 200, ἐν Δανίᾳ 100, ἐν Νορβηγίᾳ 150, ἐν Ρωσίᾳ 200, ἐν Ἰταλίᾳ 500, ἐν Ἑλβετίᾳ 300, ἐν Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς 7.000, καθ' ὅλον δὲ τὸν κόσμον 12.500 (7.000 ἐν Εὐρώπῃ, 5.000 ἐν Ἀμερικῇ καὶ 500 εἰς τὰς ἄλλας ἠπείρους). Κατὰ τὸ 1900: ἐν Γαλλλίᾳ 2.400, ἐν Ἀγγλίᾳ 2.902, ἐν Αὐστρίᾳ 564, ἐν Γερμανίᾳ 3.278, ἐν Βελγίῳ 290, ἐν Ὁλλανδίᾳ 312, ἐν Ἱσπανίᾳ 338, ἐν Πορτογαλίᾳ 79, ἐν Δανίᾳ 145, ἐν Σουηδίᾳ 213, ἐν Νορβηγίᾳ 132, ἐν Ρωσίᾳ 280, ἐν Ἰταλίᾳ 251, ἐν Ἑλβετίᾳ 600, ἐν Ἡνωμέναις Πολιτείαις 15.904, ἐν Βουλγαρίᾳ 15, ἐν Μαυροβουνίῳ 2, ἐν Τουρκίᾳ 22, ἐν Σερβίᾳ 24, ἐν 47, ἐν Ἑλλάδι 47, καθ' ὅλον δὲ τὸν κόσμον 31.026.

Αἱ ἐφημερίδες σήμερον. Ἡ ἀκμὴ τῶν ἐφημερίδων ἐκορυφώθη κατὰ τὸν Κ΄ αἰῶνα ἰδίως. Ὑπολογίζονται εἰς 50.000 καὶ πλέον αἱ εἰς ὅλον τὸν κόσμον ἐκδιδόμεναι ἤδη (1929) ἐφημερίδες καὶ περιοδικά, ἐξ ὧν αἱ ἡμίσειαι σχεδὸν ἐν Ἀμερικῇ. Εἰς τὸ Λονδῖνον μόνον ἐκδίδονται 450, ἐν ὅλῃ τῇ Ἀγγλίᾳ μετὰ τῶν κτήσεών της 2.398 (στατιστικὴ τοῦ 1926), ἐν Γαλλίᾳ περὶ τὰς 1500, ἰσάριθμοι σχεδὸν ἐν Γερμανίᾳ, ἐν Ἰταλίᾳ 600. Ἡ κυκλοφορία τῶν μεγαλυτέρων ἀμερικανικῶν καὶ εὐρωπαϊκῶν ἐφημερίδων ὑπερβαίνει τὸ ἑκατομμύριον φύλλων ἡμερησίως.

Ἐκτὸς τῶν εἰδησεογραφικῶν καὶ πολιτικῶν ἐν ταὐτῷ ἐφημερίδων, ὑπάρχουν, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἐφημερίδες πάσης εἰδικότητος. Ἐκ τῶν κοινῶν ἐφημερίδων λέγονται *πολιτικαὶ* ὅσαι ἀποδίδουν μεγαλυτέραν σημασίαν εἰς τὰ πολιτικὰ γεγονότα, ἀφιερώνουν δὲ τὰς περισσοτέρας στήλας των εἰς τὴν πολιτικὴν ἀρθρογραφίαν. Αὗται εἶναι συνήθως ὄργανα κομμάτων. Ὅσαι εἶναι ὄργανα τῶν κυβερνήσεων, ἰδίᾳ εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικήν, λέγονται *ἡμιεπίσημοι*, αὗται δὲ ἢ ἐκδίδονται ἢ ἁπλῶς ἐπιχορηγοῦνται κυβερνητικῇ δαπάνῃ. Αἱ ἄλλων εἰδικοτήτων ἐφημερίδες ὀνομάζονται ἀναλόγως τῆς εἰδικότητος ἣν ἐξυπηρετοῦν (ἀθλητικαί, οἰκονομικαί, αὐτοκινητιστικαί, θρησκευτικαί, φιλολογικαὶ κ. ἄ.). *Ἐπίσημοι ἐφημερίδες* ἢ *ἐφημερίδες τῆς κυβερνήσεως* λέγονται ὅσαι δημοσιεύουν τοὺς νόμους, διατάγματα καὶ ἀποφάσεις τῆς κυβερνήσεως, χωρὶς ἄλλην ὕλην εἰδησεογραφικὴν ἢ ἀρθρογραφικήν. Τινὲς τούτων ἦσαν εἰδησεογραφικαὶ κατὰ πρῶτον, ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ διαφόρων κυβερνήσεων, κατόπιν δὲ ἐξειλίχθησαν εἰς ἐφημερίδας νόμων καὶ διαταγμάτων καθαρῶς. Τοιαῦται ἐφημερίδες εἶναι ἤδη ἡ «Ἐπίσημος Ἐφημερίς» ἐν Γαλλίᾳ, ἡ «Deutscher - Reichs - Anzeiger» ἐν Γερμανίᾳ, ἡ «Wiener Zeitung» ἐν Αὐστρίᾳ, ἡ «Monitor Belge» ἐν Βελγίῳ, ἡ «Ἐφημερὶς τοῦ Πεκίνου» ἐν Κίνᾳ, ἡ «Lov og Ministerialtidente» (διὰ τοὺς νόμους καὶ τὰ διατάγματα) καὶ ἡ «Rigsdagstidente» (διὰ τὰς συζητήσεις τῆς Βουλῆς) ἐν Δανίᾳ, ἡ «Gazetta Ufficale» ἐν Ἱσπανίᾳ, ἡ «London Gazette» ἐν Ἀγγλίᾳ, μία τῶν ἀρχαιοτάτων ἀγγλικῶν ἐφημερίδων, ἐκδοθεῖσα ὡς «Oxford Gazette» τῷ 1665 καὶ κατόπιν μετονομασθεῖσα «London Gazette», ἡ «Nederlandische Staats Courant» ἐν Ὁλλανδίᾳ, ἡ «Gazetta Officiale» ἐν Ἰταλίᾳ, ἡ

Digitized by Google

«Diario do Governo» ἐν Πορτογαλίᾳ, ὁ «Ταχυδρόμος τῆς κυβερνήσεως» ἐν Ρωσίᾳ, κλπ. Περὶ τῶν ἑλληνικῶν: «'*Εφημερὶς* τῆς Κυβερνήσεως» καὶ «'*Εφημερὶς* τῶν Πρακτικῶν τῆς Βουλῆς» βλ. λ.

Αἱ ἐφημερίδες αἱ ἀποβλέπουσαι εἰς τὴν προπαγάνδαν καὶ τὴν ἐπιβολὴν παρὰ τῇ κοινῇ γνώμῃ ὡρισμένων ἀντιλήψεων ὀνομάζονται *ἐφημερίδες γνώμης* (journals d' opinion), αὗται δὲ καὶ τὰς εἰδήσεις τὰς παρουσιάζουσιν ὑπὸ κριτικὸν πνεῦμα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἰδίων ἀντιλήψεων. '*Εφημερίδες κυκλοφορίας* καλοῦνται ὅσαι ὡς σκοπὸν των κύριον θέτουν τὴν εὔρυνσιν τῆς κυκλοφορίας των, ὀλιγώτερον ἢ καὶ οὐδόλως ἐνδιαφερόμεναι διὰ τὴν διάδοσιν ὡρισμένων γνωμῶν. Ὅσαι ἐν τῇ ἐπιδιώξει τῆς εὐρείας κυκλοφορίας δὲν ποιοῦνται ἐκλογὴν τῶν μέσων, φροντίζουσι δὲ νὰ κρατῶσιν ἐν διεγέρσει περιεργείας καὶ ἐνδιαφέροντος τὴν κοινὴν γνώμην, ὀνομάζονται *κίτριναι ἐφημερίδες*. Αἱ θηρεύουσαι τὴν ἐντύπωσιν διὰ τῆς δημοσιεύσεως σκανδάλων ὅταν ὑπάρχουν καὶ διὰ τῆς δημιουργίας τεχνητῶν τοιούτων, ὅταν τὰ πραγματικὰ ἐλλείπουν, ὀνομάζονται *σκανδαλοθηρικαί*. Αἱ διὰ τῆς δημοσιεύσεως πραγματικῶν ἢ πλαστῶν σκανδάλων καὶ διὰ τῆς ἐκμεταλλεύσεως προσωπικῶν ἀπορρήτων, οἰκογενειακῶν μυστικῶν καὶ δι' ἄλλων ἀναλόγων ὑπόπτων μέσων ἀποβλέπουσαι εἰς τὴν ἀποκόμισιν χρηματικοῦ ὀφέλους, ὀνομάζονται *ἐκβιαστικαὶ* ἐφημερίδες. Διὰ τὰς τελευταίας ταύτας οἱ Ἄγγλοι μεταχειρίζονται τὸν χαρακτηρισμὸν Press-revolver. Ἐκ τούτων τινὲς κυκλοφοροῦσι λαθραίως, μὴ ἔχουσαι κυκλοφορίαν οὔτε ἔσοδα ἐκ διαφημίσεων, ἀλλ' ἀποζῶσαι ἐξ ἐκβιασμῶν καὶ ἄλλων ὑπόπτων μέσων· αἱ τοιαῦται ἐφημερίδες ὀνομάζονται *λαθρόβιοι*. Ἡ κατάταξις αὕτη, σημειωτέον, δὲν ἔχει τι τὸ ἐπίσημον, ὁ δὲ χαρακτηρισμὸς μιᾶς ἐφημερίδος ὡς κιτρίνης, σκανδαλοθηρικῆς κλπ. οὔτε· καθολικὸς εἶναι, οὔτε πάντοτε ἀσφαλής.

Ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῆς δημοσιευομένης ὕλης αἱ ἐφημερίδες διακρίνονται εἰς πολλὰς κατηγορίας. Ὑπάρχουν *ἔμμετροι* ἐφημερίδες, αἱ γραφόμεναι εἰς στίχους· *σατυρικαί, εὐθυμογραφικαί, εἰκονογραφημέναι*, δημοσιεύουσαι μόνον εἰκόνας σχετικὰς μὲ γεγονότα ἐπίκαιρα, *γελοιογραφικαὶ* κλπ. Ἐκ τῆς ὥρας τῆς ἐκδόσεως λαμβάνουν τὸν χαρακτηρισμὸν *πρωϊναὶ* (αὗται εἶναι αἱ περισσότεραι), *μεσημβριναί, ἀπογευματιναί, ἑσπεριναί, νυκτεριναί*. Ὑπάρχουν ἐφημερίδες *ἡμερήσιαι* ἢ *καθημεριναί*, ἐκδιδόμεναι καθ' ἡμέραν, *δισεβδομαδιαῖαι, ἑβδομαδιαῖαι*.

Ἰδιαιτέρα μνεία πρέπει νὰ γίνῃ διὰ τὰς ἐκδοθείσας κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου εἰς τὰ διάφορα στρατόπεδα *ἐφημερίδας τοῦ μετώπου*. Ἐξεδίδοντο αὗται ὑπὸ ὁπλιτῶν ἢ ἀξιωματικῶν χορηγίᾳ ἢ ἀδείᾳ καὶ ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῶν στρατιωτικῶν ἀρχῶν, ἦσαν χειρόγραφοι ἢ δακτυλογραφημέναι, τὰ ἀντίτυπα ἐξεδίδοντο διὰ πολυγράφου καὶ ἐπωλοῦντο ἢ διενέμοντο μεταξὺ τῶν στρατιωτῶν τοῦ τομέως των. Περιεῖχον πληροφορίας περὶ τῆς ζωῆς τοῦ μετώπου καὶ ὕλην σατυρικὴν καὶ εὐθυμογραφικὴν κατὰ τὸ πλεῖστον. Τινὲς τούτων μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου ἐξηκολούθησαν τὴν ἔκδοσίν των ὡς ἐφημερίδες συνήθους μορφῆς.

Ἡ ὀργάνωσις τῆς ἐφημερίδος. Ἡ ἐφημερὶς ὡς ὀργανισμὸς περιλαμβάνει, ἐκτὸς τῆς διευθύνσεως, τέσσαρα τμήματα: 1) τὴν *σύνταξιν*, 2) τὴν *διαχείρισιν*, 3) τὴν *διεκπεραίωσιν* καὶ 4) τὸ *τυπογραφεῖον*. (Περὶ διευθύνσεως καὶ συντάξεως βλ. λ. *δημοσιογράφος*). Ἡ διαχείρισις περιλαμβάνει: τὴν καθαυτὸ διαχείρισιν, ἔργον ἔχουσαν τὴν συλλογὴν καὶ κατάταξιν τῶν διαφημίσεων, τὴν προμήθειαν τῶν διαφόρων ἀπαιτουμένων εἰς τὴν ἔκδοσιν ὑλικῶν καὶ τὴν εἴσπραξιν τῶν διαφόρων ἐσόδων, τὸ λογιστήριον, τηροῦν τὰ λογιστικὰ βιβλία τῆς ἐφημερίδος, καὶ τὸ ταμεῖον. Ἡ διεκπεραίωσις, τελοῦσα ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς διαχειρίσεως, ἐπιβλέπει τὴν ἐκτύπωσιν, ἀποστέλλει τὰ φύλλα εἰς τοὺς συνδρομητὰς καὶ παραδίδει τὰ ἄλλα πρὸς πώλησιν. Τὸ τυπογραφεῖον περιλαμβάνει: τὸ καθαυτὸ τυπογραφεῖον, ἐν ᾧ στοιχειοθετεῖται ἡ ἐφημερίς, καὶ τὸ πιεστήριον, εἰς τὸ ὁποῖον αὕτη τυπώνεται. Ἀναλόγως τῶν σελίδων της ἑκάστη ἐφημερὶς ἀπασχολεῖ περισσοτέρους ἢ ὀλιγωτέρους συντάκτας καὶ γενικοὺς ὑπαλλήλους ἀφ' ἑνὸς καὶ ἐργάτας τυπογράφους καὶ πιεστὰς ἀφ' ἑτέρου. Ἀναλόγως ἐπίσης τοῦ σχήματος καὶ εἰς ἀριθμὸν σελίδων μεγέθους ποικίλλει καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑφ' ἑκάστης ἐφημερίδος χρησιμοποιουμένων λινοτυπικῶν μηχανῶν καὶ πιεστηρίων.

Ἄλλοτε αἱ ἐφημερίδες διενέμοντο διὰ τοῦ ταχυδρομείου ἢ δι' ἰδίων διανομέων ἐντὸς τῆς πόλεως ἐν ᾗ ἐξεδίδοντο εἰς τοὺς συνδρομητάς, ἐγγραφομένους δι' ἓν ἔτος ἢ διὰ μίαν ἑξαμηνίαν, ἐλάχιστα δὲ ἐπωλοῦντο. Ἤδη ὅμως οἱ συνδρομηταὶ εἶναι ἐλάχιστοι ἐν σχέσει πρὸς τοὺς κατὰ φύλλον ἀγοραστάς. Ἡ πώλησις τῶν ἐφημερίδων γίνεται ἢ διὰ πρακτορείων ἢ καὶ δι' ἰδίων πωλητῶν ἑκάστης ἐφημερίδος, ἔναντι ποσοστοῦ ἐν τῷ ἀντιτίμου.

Κατ' ἀρχὰς ἡ τιμὴ εἰς ἣν ἐπωλοῦντο κατὰ φύλλον αἱ ἐφημερίδες καὶ ἡ ἀνάλογος κατ' ἔτος συνδρομὴ ἦτο σχετικῶς ἀκριβή, λόγῳ τῶν μεγάλων ἐξόδων τῆς ἐκδόσεως. Ἀφ' ἧς ὅμως εἰσήχθησαν αἱ διαφημίσεις εἰς τὰς στήλας τῶν ἐφημερίδων καὶ ηὐξήθησαν ἐκ τούτων τὰ ἔσοδα αὐτῶν, ἡ δὲ τελειοποίησις τῶν ἐκδοτικῶν μέσων ἐμείωσε τὰς δαπάνας τῆς ἐκδόσεως, κατέστη δυνατὸς ὁ περιορισμὸς τῆς τιμῆς πωλήσεως τῶν ἐφημερίδων εἰς μικρὸν ποσόν. Πρῶτον τὸ «Daily Mail» ἐν Ἀγγλίᾳ ὥρισε τιμὴν ἑκάστου φύλλου τὸ μικρότερον ὑπάρχον ἐν τῇ κυκλοφορίᾳ κέρμα. Τὸ παράδειγμα δὲ τοῦ «Daily Mail» ἐμιμήθησαν ταχέως ὅλαι σχεδὸν αἱ ἐφημερίδες τοῦ κόσμου. Ἐν Ἰταλίᾳ μάλιστα μία ἐφημερὶς ἐδίδετο ὡς ὑπόλοιπον (ρέστα) τοῦ μικροτέρου κυκλοφοροῦντος κέρματος (ἑνὸς καρλίνου) εἰς τοὺς ἀγοράζοντας δι' αὐτοῦ σιγάρον ὡρισμένης μάρκας· ἐκ τούτου ἐπωνομάσθη ἡ ἐφημερὶς «Il resto del carlino», παρωνύμιον μὲ τὸ ὁποῖον ἡ ἐφημερὶς αὕτη ἦτο γνωστοτέρα παρὰ μὲ τὸν τίτλον της, καὶ τὸ ὁποῖον τῆς ἔμεινε καὶ μετὰ τὴν ἀλλαγὴν τοῦ τρόπου τῆς πωλήσεώς της. Μετὰ τὸν πόλεμον, λόγῳ τῆς ἐκπτώσεως τῶν διαφόρων νομισμάτων, ἡ τιμὴ τῶν ἐφημερίδων ἔπαυσε πλέον να εἶναι τὸ μικρότερον κυκλοφοροῦν ἐν τῇ ἀγορᾷ κέρμα, ἐν ἀναλογίᾳ ὅμως εἶναι καὶ πάλιν ἐλαχίστη (μικροτέρα κατὰ κανόνα τῆς χρυσῆς ἀξίας τοῦ κέρματος ἀντὶ τοῦ ὁποίου ἐπωλεῖτο πρότερον).

Διὰ νὰ ἐκδώσῃ τις ἄλλοτε μίαν ἐφημερίδα, ἔπρεπε νὰ καταθέσῃ *ἐγγύησιν* καὶ νὰ λάβῃ ἄδειαν παρὰ τῆς ἀρχῆς, ἡ δὲ πώλησις τῶν φύλλων ἐγίνετο μετὰ φοροσήμανσιν αὐτῶν. Σὺν τῷ χρόνῳ οἱ περιορισμοὶ οὗτοι κατηργήθησαν πανταχοῦ σχεδόν, πλὴν ὡρισμένων κρατῶν τελούντων ὑπὸ δικτατορίας (Ἰταλία, Ρωσία κ. ἄ.), ἡ δὲ ἐλευθερία τοῦ ἐκδίδειν ἐφημερίδα κατασφαλίζεται ὑπὸ τῶν Συνταγμάτων τῶν πλείστων κρατῶν. Αἱ ἀπαιτούμεναι ἤδη προϋποθέσεις εἶναι ἐντελῶς τυπικαί, ὡς ἡ κατάθεσις τοῦ τίτλου, ἀποβλέπουσα, ἄλλως τε, εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἰδιοκτησίας του.

Οἱ τίτλοι τῶν ἐφημερίδων ἐμφαίνουσι συνήθως τὴν ὥραν ἢ τὴν ἡμέραν τῆς ἐκδόσεώς των («Πρωΐα», «Αὐγή», «Μεσημβρία», «Ἑσπέρα», «Καθημερινή», «Ἡμερησία» κλπ.) τὸν χρόνον γενικῶς («Χρόνος», «Καιροί», «Ἡμέρα» κλπ.) ἢ τὸν προορισμόν των (Ταχυδρόμος, Τηλέγραφος, Μηνύτωρ κλπ.) ἢ τὴν χώραν ἐν ᾗ ἐκδίδονται (Bulgarie, Ἑλλὰς κλπ.) ἢ τὰς ἀρχὰς ἃς διακηρύττει («Μεταρρύθμισις», «Ριζοσπάστης» «Φιλελεύθερος» κλπ.).

[Βλ. καὶ τὰς λ. *δημοσιογράφος* καὶ *τύπος*. Περὶ τῶν σημερινῶν ἐφημερίδων ἑκάστης χώρας βλ. τὰ σχετικὰ ἄρθρα (*Ἀγγλία, Γαλλία, Γερμανία* κλπ.). Περὶ τῶν ἑλληνικῶν ἐφημερίδων καὶ τῆς ἱστορίας των βλ. '*Ελλὰς*—ἑλληνικὸς τύπος καὶ εἰς τὴν ὀνομασίαν μιᾶς ἑκάστης.]

Κ. Θ. ΠΑΠΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

— **«'Εφημερίς».** Ἡ πρώτη τῶν ἑλληνικῶν ἐφημερίδων ἐκδοθεῖσα ἐν Βιέννῃ τῷ 1791 καὶ ἐξακολουθήσασα ἐκδιδομένη μέχρι τοῦ 1797. Τὴν ἐφημερίδα ταύτην ἵδρυσαν οἱ ἀδελφοὶ Μαρκίδαι Πούλιου, καταγόμενοι ἐκ Σιατίστης τῆς Μακεδονίας. Τῆς «Ἐφημερίδος» ὑφίσταται ἐν Ἑλλάδι πλήρες σῶμα μόνον ἐν τῇ μονῇ τῶν Ἰβήρων τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Πλῆρες σῶμα ἐπίσης κατέχει ἡ Ἀκαδημία Βουκουρεστίου καὶ ὁ αὐτόθι καθηγητὴς Ροῦσος, ἄλλοτε δὲ διεσῴζετο τοιοῦτο καὶ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ γυμνασίου Τρικκάλων, ἀνευρεθὲν ὑπὸ τοῦ γυμνασιάρχου Κ. Νεστορίδου· τοῦτο ἀπετεφρώθη κατὰ τὴν συμβᾶσαν αὐτόθι πυρκαϊὰν τῷ 1891. Εἰς τὴν προμετωπίδα τὸ φύλλον φέρει εἰκόνα γυναικὸς τεινούσης τὴν χεῖρα πρὸς παῖδα ἡμίγυμνον, κρατοῦντα βιβλίον, εἰς τὸν ὁποῖον ἀναγράφεται ὁ τίτλος «Ἐφημερίς»· περαιτέρω ἄλλος παῖς κρατεῖ δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν σάλπιγγας, ἐκ τῶν ὁποίων μίαν φέρει ἐπὶ τοῦ στόματος. Κάτωθεν φαίνεται ἐκ δύο ὀρέων ἀνατέλλων ὁ ἥλιος· ἀριστερὰ δὲ τῆς γυναικὸς ὑπάρχει κυψέλη. Ἀντὶ τῆς προμετωπίδος ταύτης ἐμφανίζεται ἀπὸ τοῦ 1793 δίροφος οἰκία παριστάνουσα τὴν Βιέννην καὶ δύο πλοῖα πλέοντα τὸν Δούναβιν. Ἡ «Ἐφημερὶς» εἶχε τὸν τύπον νεωτερίζοντος δημοσιογραφικοῦ ὀργάνου, ἐδημοσίευε δὲ ποικίλας εἰδήσεις τῶν συμβαινόντων ἐν τῷ κόσμῳ. Ἐπειδὴ δ' ἐξεδίδετο καθ' οὓς χρόνους εὑρίσκετο εἰς ὅλην αὐτῆς τὴν ἔντασιν ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις, βρίθει πληροφοριῶν περὶ τῶν συμβαινόντων ἐν Γαλλίᾳ. Ἐκδιδομένη εἰς πρωτεύουσαν κράτους καταπολεμοῦντος τὴν ἐν Γαλλίᾳ μεταβολήν, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκφέρῃ ἰδίας γνώμας, οὔτε νὰ ἐκδηλώσῃ τὰ ἴδια αὐτῆς φρονήματα, ἀλλ' ὁ τόπος καθ' ὃν ἐξέθετε ταῦτα, κατεδείκνυεν, ὅτι προσέκειτο εἰς τὰς νέας ἰδέας. Τῷ 1796 ὁ Ρήγας Φεραῖος μεταβὰς εἰς Βιέννην κατέστησε κοινωνοὺς τῶν ἐπαναστατικῶν του σχεδίων τοὺς ἀδελφοὺς Μαρκίδας, εἰς τὸ τυπογραφεῖον τῶν ὁποίων καὶ ἐξετύπωσε κρυφίως τὰς ἐπαναστατικὰς προκηρύξεις του καὶ τὸ περίφημον θούριον. Μετὰ τὴν σύλληψιν τοῦ Ρήγα, γενομένων ἀνακρίσεων, συνελήφθησαν καὶ οἱ ἐκδόται τῆς «Ἐφημερίδος», τῆς ὁποίας ἀπηγορεύθη ἡ ἔκδοσις καὶ ἐδημεύθη τὸ τυπογραφεῖον. Αἱ ἀνακρίσεις ἀπέδειξαν ὅτι κατὰ τὸν μῆνα Ὀκτώβριον 1797 «ἐξετυπώθη ἐν τῷ τυπογραφείῳ τοῦ Γεωργίου Μαρκίδη Πούλιου ἡ προμνημονευθεῖσα προκήρυξις, ὅτι κατηναλώθησαν πρὸς τοῦτο δύο ὁλόκληροι νύκτες, ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο ἐπεσπεύσθη ἐκτάκτως ὑπὸ τοῦ σχεδὸν πάντοτε παρόντος Βελεστινλῆ (Ρήγα) καὶ ὅτι μετὰ ταῦτα ἐστάλησαν εἰς τὸν οἶκον τοῦ τελευταίου τούτου τὰ ἐκτυπωθέντα τρισχίλια ἀντίτυπα». Ἐνῷ ἐκρατοῦντο οἱ Μαρκίδαι ἐγκάθειρκτοι ἐν Βιέννῃ, ὁ πρεσβευτὴς τῆς Αὐστρίας ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἔρβερτ Ράτκηλ ἔγραφε πρὸς τὴν κυβέρνησίν του, ὅτι ἐν Τουρκίᾳ ἀνεκαλύφθησαν ἐπιστολαὶ ἐνοχοποιοῦσαι τοὺς συλληφθέντας, μεταξὺ δὲ τῶν ἄλλων «τὸ κακὸν ἐκεῖνο ἀγγεῖον, ὁ ἐφημεριδογράφος Μαρκίδης Πούλιου, ὃν πολλάκις ἐγὼ κατήγγειλα». Οἱ ἀδελφοὶ Πούλιου, ὡς Αὐστριακοὶ ὑπήκοοι, ἀπηλάθησαν ἐκ Βιέννης καὶ κατέφυγον εἰς Δρέσδην.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **«'Εφημερίς».** Ἑλληνικὴ ἐφημερὶς ἐκδοθεῖσα ἐν Ἀθήναις τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1873 ὑπὸ τοῦ δραματικοῦ συγγραφέως Δημητρίου Κορομηλᾶ, εἰς μεγαλύτερον τῶν τότε ἐκδιδομένων ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων σχῆμα. Εἶναι ἡ πρώτη ἑλληνικὴ καθημερινὴ ἐφημερίς, καθ' ὅσον αἱ πρὸ αὐτῆς ἐξεδίδοντο τετράκις ἢ πεντάκις τῆς ἑβδομάδος. Ἀρχισυντάκτης αὐτῆς ἦτο ὁ Ἰωάννης Καμπούρογλου, ὅστις ἀποσυρθεὶς βραδύτερον ἐξέδωκε τὴν «Νέαν Ἐφημερίδα». Κατ' ἀρχὰς εἶχε κοινωνικὸν μᾶλλον χαρακτῆρα καὶ ἐπεδίωκε τὴν παροχὴν εἰς τὸ κοινὸν ἐξηκριβωμένων εἰδήσεων, ἀπέφευγε δὲ ν' ἀναμιχθῇ εἰς τὴν σφοδρὰν κομματικὴν διαπάλην μεταξὺ τοῦ Δημητρίου Βούλγαρη καὶ τῶν ἄλλων πολιτικῶν ἀρχηγῶν, μόλις δὲ μετὰ τὴν ἄνοδον τοῦ Τρικούπη εἰς τὴν ἀρχὴν (27 Ἀπριλίου 1875) ἤρξατο ἀναμιγνυομένη εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς χώρας κίνησιν. Συγκεντρώσασα πλείστους ἐκ τῶν νεωτέρων φιλολόγων καὶ δημοσιογράφων, ἀπέκτησε τάχιστα μεγάλην σχετικῶς μὲ τὴν ἐποχὴν κυκλοφορίαν, εἰσήγαγε τὴν εἰδησεογραφίαν εἰς τὸν τύπον καὶ ἐξηνάγκασε καὶ τὰ λοιπὰ ὄργανα αὐτοῦ εἰς καθημερινὴν ἔκδοσιν. Ἀποσυρθέντος τοῦ Δημητρίου Κορομηλᾶ μετά τινα ἔτη τῆς διευθύνσεως τοῦ φύλλου, ἀνέλαβεν αὐτὴν ὁ ἀδελφός του Λάμπρος Κορομηλᾶς, ἀρχισυντάκτης δὲ αὐτῆς ἐγένετο ὁ πολιτευόμενος Ἀριστομένης Βαλέττας, ἐκ τῶν κυριωτέρων δὲ συντακτῶν της ἦσαν ὁ Μπάμπης Ἄννινος ὁ Δημήτριος Κακλαμάνος καὶ ἄλλοι.

Ἡ «Ἐφημερὶς» κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὑπεστήριζε μετὰ θέρμης τὰς ἀρχὰς τοῦ τρικουπικοῦ κόμματος. Ὅτε κατὰ τὸ 1888 ὁ Λάμπρος Κορομηλᾶς εἰσῆλθεν εἰς τὴν διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν, ἐξεχωρήθη ἡ «Ἐφημερὶς» εἰς τὸν Ἀριστείδην Ρούκην, ἀρχισυντάκτης δὲ αὐτῆς προσελήφθη μετά τινα χρόνον ὁ Ἀγησίλαος Γιαννόπουλος Ἠπειρώτης, ἔκτοτε δὲ μετεβλήθη αὕτη εἰς ἓν τῶν ὁρμητικωτέρων ὀργάνων τοῦ τύπου. Διαφωνήσασα μετ' ὀλίγον πρὸς τὴν οἰκονομικὴν πολιτικὴν τοῦ Τρικούπη, κατεπολέμησε τὸ ἐν γένει πολιτικὸν αὐτοῦ σύστημα καὶ προσείλκυσε τοὺς ἀντιπαλαίοντας πρὸς αὐτὸν νέους πολιτικοὺς ἄνδρας, συνέπηξε τὸ «τρίτον» ὀνομασθὲν κόμμα ὑπὸ τὸν Δημήτριον Ράλλην, τὰ δὲ γραφεῖα αὐτῆς ἐγένοντο τὸ κέντρον αὐτοῦ. Ἡ ἰσχύς της ὑπῆρξε τότε μεγίστη. Συνεργάται της ὑπῆρξαν, ἂν καὶ πολλοὶ δὲν ἀνῆκον εἰς τὸ νέον κόμμα, οἱ: Ἀ. Παπαδιαμάντης, Γ. Σωτηριάδης, Κ. Παλαμᾶς, Θ. Βελλιανίτης, Ἰ. Κονδυλάκης, Δ. Πετρακάκος, Ἀ. Εὐταξίας, Θ. Σοφούλης, Ἀ. Μομφερᾶτος, Ν. Τριανταφυλλάκος, Ἰ. Εὐταξίας, Σπ. Παγανέλης, Κ. Παπαμιχαλόπουλος, Γ. Φιλάρετος. Ὁ ἀγὼν αὐτῆς κατέληξεν εἰς τὴν ἀνατροπὴν τῆς κυβερνήσεως Τρικούπη καὶ τὸν σχηματισμὸν ὑπὸ τοῦ νέου κόμματος τῆς κυβερνήσεως Κ. Κωνσταντοπούλου (10 Φεβρουαρίου 1892), μετὰ ἓν ἔτος δέ, ἐκ τοῦ αὐτοῦ πάλιν κόμματος, τῆς κυβερνήσεως Σ. Σωτηροπούλου (3 Μαΐου 1893). Ἡ «Ἐφημερὶς» ὑπεστήριξε τὸ τρίτον κόμμα μέχρι τοῦ 1897, ὅτε διεφώνησε πρὸς τὸν ἀρχηγὸν αὐτοῦ, καὶ ὁ μὲν Ἀ. Γιαννόπουλος ἀπελθὼν εἰς τὴν Ἤπειρον, ὅπως ἀγωνισθῇ ὑπὲρ τῆς πατρίδος του, ἀσθενήσας ἐπέστρεψεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἀπέθανεν, ὁ δὲ Ρούκης ἐξηκολούθησε διευθύνων αὐτὴν μέχρι τοῦ 1901, ὅτε ἀναλαβὼν τὴν γενικὴν διεύθυνσιν τῶν ταχυδρομείων καὶ τηλεγράφων διέκοψε τὴν ἔκδοσιν. Ἀπὸ τοῦ 1912 ἐπανέλαβεν αὐτὴν ὁ Γ. Κορομηλᾶς, περιελθοῦσα δὲ κατόπιν εἰς ἄλλους, ἐξηκολούθησε μὲν ἐκδιδομένη, ἀλλ' ἀπολέσασα τὸ κῦρος καὶ τὴν κυκλοφορίαν της ἔπαυσεν ὁριστικῶς. Ἐκ τῶν συντακτῶν καὶ συνεργατῶν αὐτῆς ἓξ μὲν ἐγένοντο πρωθυπουργοί, ἕνδεκα δὲ ὑπουργοὶ ὑπὸ διαφόρους κυβερνήσεις.

Θ. Β.

— **«'Εφημερίς».** Ἐφημερὶς ἱδρυθεῖσα ἐν Σύρῳ τὴν 1ην Αὐγούστου 1908 καὶ συνεχίσασα τὴν ἔκδοσιν αὐτῆς μέχρι τοῦ 1912.

— **«'Εφημερίς»** («Le Journal»). Ἡμερησία πολιτική, φιλολογικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἐφημερὶς ἱδρυθεῖσα ἐν Παρισίοις τῷ 1892 ὑπὸ F. Xau, καὶ διευθυνομένη ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ ἱδρυτοῦ της (1899) ὑπὸ H. Letellier. Χάρις εἰς τὰς ἐν αὐτῇ δημοσιευομένας σοβαρὰς μελέτας, πολιτικὰ δελτία, ἰδίως δὲ ἕνεκα τῶν ποικιλωτάτων χρονικῶν καὶ εἰδήσεων κατέλαβεν ἐξέχουσαν θέσιν ἐν τῷ ἡμερησίῳ γαλλικῷ τύπῳ. Συνεργάται αὐτῆς διετέλεσαν οἱ: Σιλβέστρ, Σεβερίν, Φ. Κοππέ, Ζὺλ Κλαρετί, Μωρὶς Μπαρρές, κ. ἄ.

Digitized by Google

— **«Ἐφημερίς»** («La Gazette»). Ἡ παλαιοτάτη τῶν ἐν Γαλλίᾳ ἐφημερίδων, ἱδρυθεῖσα τὴν 30ὴν Μαΐου 1631 ὑπὸ Θεοφράστου Ρενωντὸ (Renaudot), ἰατροῦ τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου τοῦ ΙΓ'. Συνίστατο κατ' ἀρχὰς εἰς δύο χειρόγραφα φυλλάδια σχήματος 4ου ἐξ 8—12 σελίδων ἕκαστον, ἐξ ὧν τὸ ἓν ἔφερε τὸν ἀνωτέρω τίτλον, τὸ ἕτερον ὠνομάζετο «Συνήθη νέα ἐκ διαφόρων τόπων» (Nouvelles ordinaires de divers endroits). Ἀργότερον ἀπέκτησε περισσοτέραν εὐρύτητα καὶ κῦρος, συχνότατα δημοσιεύουσα στρατιωτικὰ ἢ διπλωματικὰ ἄρθρα τοῦ καρδιναλίου Ρισελιέ· ἐν αὐτῇ ἐδημοσίευσεν ὁ Λουδοβῖκος ΙΓ' τὰς ἀφηγήσεις τῶν κατὰ τὰ ἔτη 1631 — 1642 ἐν Λωρραίνῃ, Πικαρδίᾳ καὶ Λάνγκ-ντ' Ὂκ στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ρενωντό, ἐξεδίδετο ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Ἰσαάκ, ἀπὸ 1ης δὲ Ἰανουαρίου τοῦ 1762 ἔλαβε τὸν τίτλον «Gazette de France» («Ἐφημερὶς τῆς Γαλλίας»).

— **«Ἐφημερὶς** *τῶν* ***Ἀγγελιῶν»***. Μία τῶν παλαιοτέρων ἑλληνικῶν ἐφημερίδων, ἱδρυθεῖσα ἐν Ἀθήναις τὴν 30ὴν Μαρτίου 1835, συνεχίσασα τὴν ἔκδοσιν αὐτῆς μέχρι τοῦ 1837 καὶ συμπληρωθεῖσα διά τινος παραρτήματος.

— **«Ἐφημερὶς** *τῶν* ***Ἀγροτῶν»***. Ἑβδομαδιαῖον ὄργανον τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ Μακεδονικοῦ ἀγροτικοῦ πολιτικοῦ συλλόγου, ἱδρυθεῖσα κατὰ τὸ 1923 εἰς σχῆμα 2ον.

— **«Ἐφημερὶς** *τῶν* ***Ἀθηνῶν»***. Ἑλληνικὴ ἐφημερίς, τρίτη κατὰ σειρὰν τοιαύτη ἐκδοθεῖσα ἐν Ἑλλάδι τὴν 20 Αὐγούστου 1824 ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Ψύλλα. Εὐθὺς μετὰ τὸν τίτλον αὐτῆς προτάσσεται ἡ ἐκ τοῦ προσωρινοῦ πολιτεύματος τῆς Ἑλλάδος διάταξις: «Οἱ Ἕλληνες ἔχουν δικαίωμα νὰ κοινοποιοῦν καὶ μὲ ἄλλους τρόπους καὶ μὲ τὰ μέσα τῆς τυπογραφίας ὅ,τι στοχάζονται διὰ τὸ καλόν». Ἡ ἐφημερὶς αὕτη ἐξεδίδετο, ἕνεκα τῶν περιπετειῶν ἃς εἶχεν ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν, κατὰ μεγάλα χρονικὰ διαστήματα, μέχρι δὲ τῆς 15 Ἀπριλίου 1826, ὅτε ἔπαυσεν ἐκδιδομένη, ἐκυκλοφόρησε 37 ἐν ὅλῳ φύλλα. Θ. Β.

— **«Ἐφημερὶς** *τῶν* ***Ἀθηνῶν»*** (Journal d'Athènes). Γαλλόφωνος ἐφημερὶς ἱδρυθεῖσα ἐν Ἀθήναις τὴν 16ην Ἀπριλίου 1923 καὶ ἐκδοθεῖσα μέχρι τοῦ 1925.

— **«Ἐφημερὶς** ***Αἰτωλική»***. Μία τῶν ἀρχαιοτέρων χειρογράφων ἑλληνικῶν ἐφημερίδων, γραφομένη τῷ 1821 ἐν Μεσολογγίῳ. Ταύτης σῴζονται μόνον 3 ἀριθμοί, ὁ 1ος (10 Αὐγούστου), 2ος (15 Αὐγούστου) καὶ 7ος (10 Σεπτεμβρίου) εἰς διαφόρους χεῖρας, δημοσιευθέντες ὑπὸ Σπυρίδωνος Λάμπρου ἐν «Νέῳ Ἑλληνομνήμονι» (τόμ. Α' σελ. 456—474). Ἐν αὐτοῖς περιέχονται διάφοροι εἰδήσεις τοῦ Ἀγῶνος ἐξ Ἀγράφων, Δερβενίων, Λεβαδείας καὶ Μακρυνόρους, ἀποφάσεις τοῦ Ἐφορείου, ἐπιστολαί, ἔτι δὲ καὶ μακρὸν «ᾆσμα τῆς περιφήμου συμμαχίας τῶν ἐνδόξων Ἀλβανῶν μετὰ τῶν ἡρώων Ἑλλήνων τῆς Ἠπείρου». Καὶ τὰ τρία ταῦτα φυλλάδια ἐγράφησαν ὑπὸ διαφόρων χειρῶν, ἓν δὲ καὶ μόνον φέρει δύο γραφάς· οἱ συντάκται τῆς ἐφημερίδος ἀγνοοῦνται. —Π.

— **«Ἐφημερὶς** ***ἀστρονομική»***. Καλεῖται οὕτω βιβλίον ἢ πίναξ, ἐν ᾧ ἀναγράφονται κατὰ σειρὰν αἱ ἡμέραι, αἱ ἑβδομάδες καὶ οἱ μῆνες ἑκάστου ἔτους, αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἑορταὶ καὶ αἱ ἐπέτειοι σπουδαίων θρησκευτικῶν ἢ πολιτικῶν γεγονότων, διάφορα ἀστρονομικὰ φαινόμενα κτλ. Ὁ ὅρος οὗτος ἐδημιουργήθη παρ' ἡμῖν πρὸς ἀπόδοσιν τοῦ ξενογλώσσου *ἀλμανάκ* (βλ. λ.). Ἡ ἐπίδοσις τῶν ἀνατολικῶν λαῶν εἰς τὴν μελέτην τῶν ἄστρων καὶ ἡ ἀνάγκη τοῦ καθορισμοῦ διαφόρων θρησκευτικῶν ἑορτῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς κινήσεως τῶν οὐρανίων σωμάτων, ἤγαγον τοὺς κατὰ καιροὺς σοφοὺς εἰς τὴν σύνταξιν πινάκων ἀναλόγων πρὸς τοὺς ἤδη διαλαμβανομένους εἰς τὰ μεταγενέστερα καλανδάρια. Ἀτυχῶς περὶ τῶν τοιούτων ἀρχαίων ἀστρονομικῶν ἐφημερίδων ἐλάχιστα γνωρίζομεν, λόγῳ τῶν κινδύνων, οἵτινες κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἠπείλουν τοὺς θέλοντας νὰ ἀναμιχθῶσιν εἰς ζητήματα θεωρούμενα ἱερὰ καὶ μυστηριώδη, ὁποῖα ἦσαν ἡ γνῶσις καὶ ὁ ἐκ τῶν προτέρων καθορισμὸς τῶν μελλόντων νὰ συμβῶσιν οὐρανίων φαινομένων. Αὐτὸς ὁ Ἡρόδοτος δηλοῖ ὅτι θὰ εἶναι ἐπιφυλακτικώτατος ἐπὶ τοιούτων ζητημάτων καὶ ὅτι ἐπιβάλλεται ἀποσιώπησις πάντων ὅσα ἔχουσι σχέσιν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀπ' εὐθείας μετὰ τῆς θρησκείας. Ἡ πρώτη κοινολόγησις τῶν ἀρχῶν τοῦ ρωμαϊκοῦ ἡμερολογίου, πρὸς μεγάλην δυσαρέσκειαν τῶν ποντιφήκων, ἐγένετο περὶ τὰ 303 π. Χ. ὑπὸ τοῦ Γαΐου Φλαβίου. Βραδύτερον ὁ Ἔννιος, ὁ Ὀβίδιος καὶ ἄλλοι συνέταξαν καὶ ἐδημοσίευσαν τοιαῦτα βιβλία, ἅτινα περιεῖχον οὐ μόνον γενικὸν ἡμερολόγιον, ἀλλὰ καὶ πλῆθος μετεωρολογικῶν προρρήσεων. Ἐν αὐτῷ εὑρίσκει τις παρὰ τὰς ἐνδείξεις τῶν ἀνατολῶν καὶ δύσεων τῶν ἄστρων διὰ τὰς διαφόρους ἡμέρας τοῦ ἔτους σημειώσεις, ὡς αἱ ἀκόλουθοι: «Ἡ θάλασσα τρικυμιώδης, βροχή, ἄνεμος ἰσχυρός, κεραυνός, χιών, χάλαζα πυκνὴ κτλ». Παρόμοιαι παρατηρήσεις εὕρηνται καὶ εἰς τὸ περὶ «Φάσεων τῶν ἀπλανῶν» σύγγραμμα τοῦ Πτολεμαίου, ἔνθα ὁ συγγραφεὺς προαγγέλλει τὴν κατάστασιν τῆς ἀτμοσφαίρας ἡμέραν παρ' ἡμέραν. Ὁ Πλίνιος διέσωσεν ὡσαύτως χρονολόγιον παρατηρήσεων, γενομένων πρὸ τῆς ἐποχῆς του καὶ ἀναφερομένων εἰς προρρήσεις διαλαμβανομένας ἐν ἀγρονομικῇ ἐπιτηρίδι τοῦ περὶ τὸν πρῶτον αἰῶνα ἀκμάσαντος Λατίνου συγγραφέως Columella. Αἱ προρρήσεις αὗται, ἀποτέλεσμα πλημμελῶν παρατηρήσεων, ἀνάγονται εἰς μετεωρολογικὰ φαινόμενα, μέχρι σήμερον δὲ τυγχάνουσι πιστευταὶ παρὰ τοῖς γεωργικοῖς πληθυσμοῖς. Προρρήσεις παντὸς εἴδους ἀνευρίσκονται εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦ Λυδοῦ, ἀναγόμενον εἰς τὸν ΣΤ' αἰῶνα. Αὗται βασίζονται ἐπὶ τῆς ὄψεως τοῦ οὐρανοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὸν φυσικὸν καὶ ἠθικὸν κόσμον. Ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ ἀνευρίσκονται χωρία, ὡς τὸ ἀκόλουθον: «Ἐὰν συμβῇ ἔκλειψις ἐν τῷ ζῳδίῳ τῶν Διδύμων, ἡ διαχείρισις τῶν πολιτικῶν πραγμάτων θὰ περιέλθῃ εἰς ἄλλας χεῖρας. Ἐὰν σεισμὸς σημειωθῇ μεταξὺ 9ης καὶ 19ης τοῦ μηνὸς προαγγέλλεται συμφορὰ εἰς τοὺς κυβερνῶντας. Ἐὰν τέλος συμβῇ μεταξὺ 20ῆς καὶ 25ης, οἱ σοφοὶ κινδυνεύουσι νὰ χάσωσι τὸ κῦρός των».

Ἡ πρώτη ἀξία λόγου ἀστρονομικὴ ἐφημερὶς ὑπῆρξεν ἡ τοῦ Regiomontanus τυπωθεῖσα πιθανῶς ἐν Νυρεμβέργῃ τῷ 1472. Αὕτη περιλαμβάνει τρεῖς κύκλους τοῦ Μέτωνος, ἤτοι 57 ἔτη ἀπὸ τοῦ 1475 μέχρι τοῦ 1531 συμπεριλαμβανομένου. Αἱ πρῶται τοιαῦται ἐφημερίδες φέρουσι συνήθως καὶ τὴν ἐπιγραφὴν «Prognostications», ἐπραγματεύοντο δὲ πλὴν τῶν οὐρανίων φαινομένων ἤτοι ἐμφανίσεων κομητῶν, ἐκλείψεων, κινήσεων τῶν οὐρανίων σωμάτων κτλ., καὶ διάφορα ἄλλα θέματα, ὡς περὶ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἄστρων ἐπὶ τῆς ὑγείας τῶν ἀνθρώπων, προβλέψεις περὶ ἐπαναστάσεων καὶ πολιτικῶν ἀνωμαλιῶν κτλ. Τοιαύτη εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ J. O. Halliwell μνημονευόμενον «Pronostycacyon of Mayster John Thybault, medycyner and astronomer of the Emperyall Majestie, of the yere of our Lorde God MCCCCCXXXIJ κλπ.». Σήμερον ἀστρονομικαὶ ἐφημερίδες ἐκδίδονται ὑπὸ πάντων σχεδὸν τῶν ἀστεροσκοπείων τοῦ κόσμου (βλ. λ. *χρονολόγια*). Σ. Π.

— **«Ἐφημερὶς** *τῶν* ***Βιβλιοφίλων»***. Ἑβδομαδιαῖον περιοδικὸν ἱδρυθὲν ἐν Ἀθήναις ὑπὸ Ν. Νάκη τὴν 17ην Σεπτεμβρίου 1874.

— **«Ἐφημερὶς** *τῆς* ***Βουλῆς»***. Ἤρξατο αὕτη ἐκδιδομένη τῷ 1843, ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν τῆς Α' ἐν Ἀθήναις Ἐθνικῆς συνελεύσεως, καὶ περιελάμβανε τὰ πρακτικὰ τῶν συνεδριάσεων αὐτῆς, εἶτα δὲ τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Γερουσίας. Τὰ πρακτικὰ μέχρι τοῦ 1862 ἐξετίθεντο ἐν συνόψει, ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως ὅμως τῆς Β' Ἐθνικῆς συνελεύσεως 1862, τὰ πρακτικὰ δημοσιεύονται στενογραφικῶς. Τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἐκδόσεως τῆς ἐφημερίδος ταύτης ἔχει ἀναλάβει τὸ προεδρεῖον τῆς Βουλῆς. Θ. Β.

— **«Ἐφημερὶς** *τῆς* ***Γαλλίας»*** (Gazette de France). Δισεβδομαδιαία γαλλικὴ ἐφημερὶς ἐκδοθεῖσα ἐν Παρισίοις ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου 1762 ὡς συνέχεια τῆς «Ἐφημερίδος» (Gazette). Παραχωρηθεῖσα διὰ προνομίου εἰς τὸν οἶκον Panckoucke, ἦτο κατ' ἀρχὰς ὄργανον τῆς κυβερνήσεως, ἥτις ὥριζε τοὺς συντάκτας αὐτῆς. Τῷ 1792 κατηργήθη τὸ προνόμιον καὶ ἡ ἐφημερὶς μετωνομάσθη ἐπί τι διάστημα εἰς «Ἐθνικὴν ἐφημερίδα τῆς Γαλλίας» (Gazette Nationale de France). Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς παλινορθώσεως ἐξέφραζε τὰς γνώμας τῶν βασιλοφρόνων, ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως δὲ τοῦ Ἰουλίου, διευθυνομένη ὑπὸ του ἀββᾶ Genonde, ἦτο ὄργανον τῶν μετριοφρόνων ἀντιπολιτευομένων, κατόπιν δὲ ἐγένετο ὄργανον τῶν νομοταγῶν.

— **«Ἐφημερὶς** *τῶν* ***Δημοσίων Ὑπαλλήλων»***. Ἐφημερὶς ἐν Θεσσαλονίκῃ ἱδρυθεῖσα τῷ 1921 καὶ ἐκδιδομένη μέχρι τοῦ 1924 ὡς ὄργανον τοῦ «Συνδέσμου τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων Θεσσαλονίκης», ἔκτοτε δὲ κατὰ δεκαπενθήμερον ὑπὸ τῆς «Ὁμοσπονδίας δημοσίων ὑπαλλήλων Μακεδονίας καὶ Θρᾴκης».

— **«Ἐφημερὶς** *τῶν* ***Δικαστηρίων»***. —1) Νομικὸν περιοδικὸν δημοσίευμα ἐν Ναυπλίῳ εἰς σχῆμα 4ον, ἐκδιδόμενον ἀπὸ 15ης Ἀπριλίου 1860 ὑπὸ Μ. Οἰκονόμου, Δ. Σαράβα καὶ Α. Ἀθανασιάδου, περιλαμβάνον νομολογίαν τῶν ἐφετείων καὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου, καὶ ἄλλας νομικὰς διατριβάς. —2) Συμπλήρωμα τῆς «Νομικῆς Ἐπιθεωρήσεως».

— **«Ἐφημερὶς** *τῶν* ***Δικαστηρίων καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Νομοθεσίας»***. Νομικὸν περιοδικὸν ἱδρυθὲν ἐν Ἀθήναις κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1871 ὑπὸ Ἐ. Λουριώτου καὶ Σ. Μπαλάνου εἰς σχῆμα 4ον, δημοσιεῦον ποικίλας δικαστικὰς διατριβάς, ἀποφάσεις, γνωμοδοτήσεις κλπ.

— **«Ἐφημερὶς** *τῶν* ***Εἰδήσεων»***. —1) Ἑβδομαδιαία ἐφημερὶς ἐν Κερκύρᾳ ἱδρυθεῖσα τῷ 1855. —2) Ἑβδομαδιαία ἐφημερὶς ἐν Κερκύρᾳ ἱδρυθεῖσα μετὰ τὴν διακοπὴν τῆς ἐκδόσεως τῆς προτέρας κατὰ τὸ 1888.

— **«Ἐφημερὶς** *τῆς* ***Ἑλλάδος»***. —1) Ἐφημερὶς ἱδρυθεῖσα ἐν Ἀθήναις τὴν 10ην Σεπτεμβρίου 1840. —2) Ἐφημερὶς ἐκδοθεῖσα ἐν Ἀθήναις ὑπὸ Θ. Δ. Σταυριανοπούλου τὴν 23ην Σεπτεμβρίου 1923 καὶ διακοπεῖσα διὰ διατάγματος τῆς ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως Πλαστήρα.

— **«Ἐφημερὶς** *τῶν* ***Ἑλληνικῶν Σπουδῶν»*** (Journal of Hellenic Studies). Ἀγγλικὸν ἀρχαιολογικὸν καὶ φιλολογικὸν περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ἐν Λονδίνῳ συνεχῶς ἀπὸ τοῦ 1880 μέχρι τοῦ 1888 εἰς σχῆμα 8ον, ἔκτοτε δὲ εἰς 4ον. Δημοσιεῦον μελέτας ἐπιφανῶν ἑλληνιστῶν καὶ ἀξιολόγους εἰδήσεις κατέστη πολύτιμον βοήθημα τῶν ἀσχολουμένων εἰς τὰ ἑλληνικὰ ἀρχαιολογικὰ καὶ φιλολογικὰ ζητήματα.

— **«Ἐφημερὶς** *τῶν* ***Ἑλλήνων»*** (Journal des Hellènes). Γαλλόφωνος ἑβδομαδιαία ἑλληνικὴ ἐφημερὶς τῶν Παρισίων, ἱδρυθεῖσα ἀρχικῶς ἐν Γενεύῃ τὴν 20ὴν Αὐγούστου 1916 ὑπὸ Λουκᾶ Πύρρου. Παρακολουθεῖ τὴν κίνησιν τῶν ἑλληνικῶν παροικιῶν τῆς Γαλλίας εἰς πάσας αὐτῶν τὰς ἐκδηλώσεις.

— **«Ἐφημερὶς** *τῶν* ***Ἐπαγγελματιῶν»***. Ἑβδομαδιαῖον ὄργανον τῶν ἐπαγγελματικῶν τάξεων, ἐκδιδόμενον ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τοῦ 1925 ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Γερασ. Δεστούνη.

— **«Ἐφημερὶς** *τῆς* ***Ἑρμουπόλεως»***. Ἐφημερὶς ἐκδιδομένη ἐν Σύρῳ ἀπὸ τῆς 10ης Δεκεμβρίου 1887 μέχρι τοῦ 1892.

— **«Ἐφημερὶς** *τῶν* ***Ἐφημερίδων»***. —1) Παράρτημα τῆς ὑπὸ Ἀλεξ. Σούτσου ἐκδοθείσης «*Πλάστιγγος*» (βλ. λ.). —2) Ἐφημερὶς ἡμερησία ἐν Ἀθήναις, ἐκδοθεῖσα τὸν Μάϊον τοῦ 1924 ὑπὸ τοῦ Σ. Ποταμιάνου. Ἐδημοσίευε περιλήψεις ἄρθρων τῶν πρωϊνῶν καὶ τῶν τῆς προηγουμένης ἑσπέρας ἐφημερίδων, ὡς καὶ εἰδήσεις μέχρι τῆς 10ης πρωϊνῆς. Ἐκυκλοφόρησαν ἐλάχιστοι ἀριθμοὶ φύλλων της.

— **«Ἐφημερὶς** *τῆς* ***Ἡγεμονίας*** *τῆς* ***Σάμου»***. Πολιτικὴ ἐφημερὶς ἱδρυθεῖσα ἐν Λιμένι Βαθέος τῷ 1894 καὶ ἐκδιδομένη μέχρι τοῦ 1900.

— **«Ἐφημερὶς** *τῶν* ***Κοινωφελῶν Γνώσεων»***. Ἐγκυκλοπαιδικὸν περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ἐν Ναυπλίῳ ἀπὸ 25ης Σεπτεμβρίου 1854 μέχρι τοῦ 1858.

— **«Ἐφημερὶς** ***τῆς Κυβερνήσεως»***. Ἐπίσημος ἐφημερὶς τοῦ κράτους ἐκδιδομένη ἐν τῷ Ἐθνικῷ Τυπογραφείῳ καὶ ἀποτελοῦσα τὸ μόνον ὄργανον τῆς κυβερνήσεως πρὸς δημοσίευσιν τῶν νόμων καὶ διαταγμάτων. Ἡ ἵδρυσις τῆς «Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως» χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1833, πρὸ τῆς ἐποχῆς δ' ἐκείνης ὡς ἐπίσημος ἐφημερὶς τῆς κυβερνήσεως ἐχρησίμευσαν κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν ὁ «Φίλος τοῦ Νόμου» ἀπὸ τῆς 25 Ἀπριλίου 1824 μέχρι τῆς 7 Ὀκτωβρίου 1825, ἡ «Γενικὴ Ἐφημερὶς τῆς Ἑλλάδος» μέχρι τῆς 23 Μαρτίου 1832 καὶ ἡ «Ἐθνικὴ Ἐφημερὶς» μέχρι τῆς 1 Φεβρουαρίου 1833. Τὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως ἐρρύθμισε τὸ πρῶτον τὸ ἀπὸ 1 Φεβρουαρίου 1833 βασιλικὸν διάταγμα, κατὰ τὸ ὁποῖον «ὅλοι οἱ φέροντες τὴν ἡμετέραν ὑπογραφὴν νόμοι καὶ διατάγματα, ὅλαι αἱ δημοσιότητος χρῄζουσαι διατάξεις καὶ διακηρύξεις τῶν ἡμετέρων ὑπουργείων, ἔτι δὲ αἱ περὶ διορισμῶν καὶ προβιβασμῶν εἰς τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας καὶ αἱ περὶ παραιτήσεων εἰδοποιήσεις θέλουν δημοσιεύεσθαι τοῦ λοιποῦ διὰ μιᾶς ἐπισήμου ἐφημερίδος, ἥτις θέλει φέρει τὸ ὄνομα «Ἐφημερὶς τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος» καὶ ἐκδίδεσθαι ὑπὸ τὴν ἐφορείαν τοῦ ἡμετέρου ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Γραμματέως τῆς Ἐπικρατείας». Ἔκτοτε ἐξεδόθη πληθὺς νόμων καὶ δαταγμάτων, τὰ ὁποῖα ἐπήνεγκον οὐσιώδη μεταβολὴν εἰς τὴν ἀρχικὴν ὀργάνωσιν τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως. Κατὰ τὰ νῦν ἰσχύοντα αὕτη ἐκδίδεται ἐν τῷ Ἐθνικῷ Τυπογραφείῳ, τὸ ὁποῖον ὑπάγεται εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν καὶ διευθύνεται ὑπὸ οἰκονομικοῦ ὑπαλλήλου ἔχοντος βαθμὸν τμηματάρχου α' ἢ β' τάξεως. Ἐκδίδεται δὲ καθ' ἑκάστην ἐργάσιμον ἡμέραν, ἐν ἀνάγκῃ καὶ μὴ τοιαύτην, εἰς φύλλα φέροντα τὴν χρονολογίαν τῆς ἡμέρας τῆς ἐκδόσεως, ἴδιον αὔξοντα ἀριθμὸν καὶ συνεχῆ δι' ἅπαντα τὰ ἐντὸς τοῦ ἔτους ἐκδιδόμενα φύλλα ἀρίθμησιν τῶν σελίδων. Ἀπὸ τῆς 1 Ἰανουαρίου 1918 διῃρέθη εἰς τρία τεύχη: «Πρῶτον», «Δεύτερον» καὶ «Τρίτον» καὶ εἰς ἓν παράρτημα κατονομαζόμενον «Παράρτημα τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως». Ἐκ τούτων τὸ πρῶτον τεῦχος περιλαμβάνει τοὺς νόμους, τὰ νομοθετικὰ διατάγματα τὰ πρὸς ἐφαρμογὴν διατάξεων τοῦ Συντάγματος, τὰ ἐκτελεστικὰ καὶ ἐν γένει τὰ κανονιστικὰ τοιαῦτα, πράξεις τοῦ νομοθετικοῦ σώματος κατ' ἀπόφασιν αὐτοῦ δημοσιευτέας, τὰ διατάγματα περὶ διορισμοῦ τῶν ὑπουργῶν, τὰς ἀνακοινώσεις τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου καὶ τὰ σχετικὰ μὲ συμβάσεις μετὰ ξένων κρατῶν ἔγγραφα. Τὸ δεύτερον τεῦχος περιλαμβάνει πάσας τὰς ὑπουργικὰς ἀποφάσεις καὶ τὰς τῶν δημοσίων ἀρχῶν τοιαύτας, τὰς κανονιστικὸν ἐχούσας χαρακτῆρα, τὰς ἀποφάσεις τῶν διαφόρων ἀρχῶν τὰς ἀφορώσας τὴν ἐκλογὴν δημοτικῶν καὶ κοινοτικῶν ἀρχῶν, τὰς περὶ διανομῆς ἐθνικῶν κτημάτων ἀποφάσεις καὶ τὰς ἀστυνομικὰς διατάξεις. Τὸ τρίτον τεῦχος περιλαμβάνει ἅπαντα τὰ κατὰ τὴν κειμένην νομο-

Digitized by Google

θεσίαν διατάγματα, τὰ ἀφορῶντα διορισμούς, ἀπολύσεις, μεταθέσεις, προβιβασμούς, τοποθετήσεις, χορηγίας ἀδειῶν, αὐξήσεις μισθῶν, ἀπονομὴν συντάξεων, βοηθημάτων καὶ χαρίτων, καὶ ἀποκαταστάσεις εἰς πολιτικὰ δικαιώματα. Τέλος τὸ παράρτημα περιλαμβάνει καταστατικὰ τραπεζῶν, ἀνωνύμων ἑταιρειῶν, σωματείων, ἀγαθοεργῶν καταστημάτων, συλλόγων κτλ., διαφόρους δικαστικὰς πράξεις, οἷον ἀποφάσεις, κατασχετήρια, κλητήρια ἐπικρίματα κτλ., γνωστοποιήσεις, προσκλήσεις καὶ διαγωνισμοὺς τῶν διαφόρων ὑπουργείων περὶ καταλήψεως θέσεων, διορισμῶν κτλ., διακηρύξεις δημοπρασιῶν καὶ προγράμματα πλειστηριασμοῦ, προϋπολογισμοὺς καὶ ἀπολογισμούς, ἰσολογισμούς, πιστώσεις κτλ. διαφόρων ἱδρυμάτων, ὡς καὶ τὰς κατὰ νόμον δημοσιευτέας ἐκθέσεις διαφόρων ἀρχῶν.

Ἡ Ἐφημερὶς τῆς Κυβερνήσεως διανέμεται δωρεὰν εἰς ἁπάσας τὰς ἐντὸς κα ἐκτὸς τοῦ κράτους ἀρχάς, τοὺς βουλευτὰς καὶ τὰς δημοτικὰς ἀρχάς, εἰς πάντα δ' ἕτερον δυνάμει εἰδικῆς διαταγῆς τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν. Ἡ ἐτησία συνδρομὴ αὐτῆς, λογιζομένη ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους, συνίσταται εἰς δραχμὰς 150 διὰ τὸ ἐσωτερικὸν καὶ 300 διὰ τὸ ἐξωτερικόν, πωλεῖται δὲ καὶ τμηματικῶς καθ' ἑκάστην, ἑκάστου ἡμερησίου φύλλου τιμωμένου δραχμῆς (βλ. «Συλλογὴν νόμων καὶ διαταγμάτων» Ἀθῆναι 1921). Χ. Γ. ΣΓΟΥΡ ΤΣΑΣ

— **«Ἐφημερὶς *τῶν Κυριῶν*».** —1) Ἑβδομαδιαῖον γυναικεῖον περιοδικὸν ἱδρυθὲν ἐν Ἀθήναις τὴν 8ην Μαρτίου 1871 ὑπὸ Καλλιρρόης Παρρὲν καὶ ἐκδιδόμενον σχεδὸν ἀποκλειστικῶς τῇ συνεργασίᾳ γυναικῶν μέχρι τοῦ 1918 εἰς σχῆμα 4ον. Εἶναι ἐκ τῶν παλαιοτέρων περιοδικῶν τῶν ἀσχοληθέντων μὲ τὴν ἀνύψωσιν τῆς Ἑλληνίδος. Πρόδρομος τῆς σημερινῆς φεμινιστικῆς κινήσεως, συνετέλεσεν εἰς τὴν ὀργάνωσιν πλείστων γυναικείων εὐαγῶν ἱδρυμάτων, ὡς ἡ πρώτη ἐν Ἀθήναις οἰκοκυρικὴ σχολή, τὸ «Ἄσυλον τῶν ἀνιάτων» τὸ «Ἄσυλον τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης» κ.τ.λ.—2) Δεκαπενθήμερον γυναικεῖον περιοδικὸν ἐκδοθὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ Χαρικλείας Π. Μελανδινοῦ ἀπὸ τοῦ 1909 εἰς σχῆμα 4ον.

— **«Ἐφημερὶς *Νομική*».** Περιοδικὸν δημοσίευμα ἐν Ναυπλίῳ ἐκδιδόμενον ὑπὸ Κ. Ἀξελοῦ ἀπὸ τοῦ 1837 μέχρι τοῦ 1860. Ἐδημοσίευσεν ἀποφάσεις τῶν ἐμποροδικῶν, τῶν ἐν Ναυπλίῳ ἐφετῶν κα τοῦ Ἀρείου Πάγου, ὡς καὶ διαφόρους ἄλλας διατριβὰς καὶ γνωμοδοτήσεις.

— **«Ἐφημερὶς *τῶν Νόμων*».** Δικαστικὸν περιοδικὸν ἐν Ἀθήναις ἱδρυθὲν τῷ 1917 εἰς σχῆμα 8ον ὑπὸ Ἀναγνωστοπούλου καὶ Πετράκου. Περιέχει τοὺς νόμους καὶ τὰ νομοθετικὰ διατάγματα, διαφόρους δικαστικὰς εἰδήσεις, ἐδημοσίευσε δὲ χρήσιμον εὑρετήριον τῶν μέχρι τοῦ 1924 δημοσιευθέντων ἐν αὐτῇ.

— **«Ἐφημερὶς *τῶν Οἰκονομικῶν*»** («Journal des Économistes»). Μηνιαία γαλλικὴ ἐπιθεώρησις τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης καὶ στατιστικῆς. Ἱδρύθη ἐν Παρισίοις τῷ 1842 εἰς σχῆμα 8ον, ἐκδίδεται δὲ συνεχῶς μέχρι σήμερον.

— **«Ἐφημερὶς *τῶν Παίδων*».** Μηνιαῖον περιοδικὸν ἐν Ἀθήναις ἱδρυθὲν τῷ 1868 εἰς σχῆμα 8ον ὑπὸ Μ Καλαποθάκη. Ἐξεδίδετο μέχρι 1893, τοῦ σχήματός του μετατραπέντος ἐν τῷ μεταξὺ εἰς 4ον.

— **«Ἐφημερὶς *τῆς Σμύρνης*».** Ἐφημερὶς ἐν Σμύρνῃ ἐκδιδομένη ἐπὶ ἑξαετίαν ἀπὸ 15ης Ἀπριλίου 1849.

— **«Ἐφημερὶς *τῶν Συζητήσεων*».** —1) Ἑλληνικὴ ἐφημερὶς ἐκδοθεῖσα τὴν 11 Αὐγούστου 1870 εἰς μέγα σχῆμα ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ πολιτικοῦ κόμματος Ἐπαμεινώνδα Δεληγιώργη. Ἐχρησίμευσεν ὡς ὄργανον αὐτοῦ, ἐδήλου δὲ ἀπὸ τοῦ πρώτου φύλλου της «ὅτι ἤθελε συνδράμει πᾶσαν ἰδέαν, πᾶσαν πρᾶξιν καὶ πᾶσαν κυβέρνησιν σώφρονα καὶ ἀμερόληπτον». Τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐφημερίδος ταύτης εἶχεν ἀναλάβει ὁ Λεωνίδας Δεληγιώργης, ἔγραφε δὲ εἰς αὐτὴν τὰ κύρια ἄρθρα συνήθως ὁ ἴδιος Ἐπ. Δεληγιώργης. Διεκρίνετο διὰ τὴν ποικιλίαν τῆς ὕλης καὶ τὴν ἐξηκριβωμένην μετάδοσιν ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν εἰδήσεων. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐπ. Δεληγιώργη ἐξηκολούθει αὐτὴ ἐκδιδομένη ἐπί τινα χρόνον, ὅτε ἔπαυσεν. Ἐξεδόθη ἐκ νέου τῷ 1895 ὡς μεγάλη καθημερινὴ ἐφημερίς, ὑπὸ τοῦ Λεωνίδα Δεληγιώργη, συμπήξαντος τότε ἴδιον πολιτικὸν κόμμα. Τὴν διεύθυνσιν τοῦ φύλλου εἶχεν ἀναλάβει ὁ Ἄγγελος Βλάχος, ἀρχισυντάκτης δ' αὐτοῦ ἐγένετο ὁ Ἀριστομένης Βαλέττας. Ἡ περίοδος της αὐτὴ διήρκεσε μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου 1895, ὅτε ἔπαυσεν ἡ ἔκδοσις. Θ. Β.

—2) Ἐφημερὶς ἐκδοθεῖσα ἐν Ἀθήναις τὴν 20 Νοεμβρίου 1921, ὡς δημοσιογραφικὸν ὄργανον τοῦ μεταρρυθμιστικοῦ κόμματος τοῦ Ν. Στράτου, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν Ἰ. Χατζηλούκα. Διέκοψε τὴν ἔκδοσίν της τὴν 22αν Σεπτεμβρίου 1922 διὰ διατάγματος τῆς ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως. Π.Ν Π.

—**«Ἐφημερὶς *τῶν Συζητήσεων τοῦ Νέου Ἀστικοῦ Νόμου*».** Περιοδικὸν δημοσίευμα ἱδρυθὲν τὴν 15ην Ἰανουαρίου 1872 ἐν Ἑρμουπόλει ὑπὸ Σ. Λάσκαρη ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν ἐπὶ τοῦ ἀστικοῦ νόμου τοῦ 1872 γενομένων συζητήσεων.

—**«Ἐφημερὶς *τῶν Συζητήσεων τῆς Βουλῆς*».** Ἐφημερὶς ἐκδιδομένη εἰς τεύχη καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα κατὰ τὸν χρόνον τῶν συνεδριάσεων τῆς Βουλῆς, ἐν τῇ ὁποίᾳ τηρεῖται ὑπὸ εἰδικῶν ὑπαλλήλων διὰ τοῦ στενογραφικοῦ συστήματος αὐτολεξεὶ ἀφήγησις τῶν καθ' ἑκάστην συνεδρίασιν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους λεχθέντων ὑπὸ τῶν ὑπουργῶν καὶ βουλευτῶν. Αἱ στενογραφικῶς τηρούμεναι ἀγορεύσεις μεταφράζονται ἀμέσως ὑπὸ τῶν ἰδίων στενογράφων καὶ ἀντιγράφονται καθ' ὑπαγόρευσιν αὐτῶν ὑπ' ἀντιγραφέων, τὰ τοιαῦτα δὲ ἀντίγραφα στέλλονται πρὸς θεώρησιν εἰς τοὺς ὑπουργοὺς καὶ βουλευτάς. Ἐὰν ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν ἀπὸ τῆς λήψεως δὲν θεωρήσουν οἱ ἀγορεύσαντες τὰς ἀγορεύσεις των, ὁ ταξινόμος τοῦ στενογραφικοῦ γραφείου παραδίδει εἰς τὴν ἐπιμελητείαν τῆς «Ἐφημερίδος τῶν συζητήσεων τῆς Βουλῆς» πρὸς ἐκτύπωσιν τὰ ἀντίγραφα ὡς ἔχουν. Μετὰ τὴν λῆξιν ἑκάστης βουλευτικῆς συνόδου δημοσιεύεται εἰς ἰδιαίτερον τεῦχος καὶ πίναξ τῶν περιεχομένων αὐτῆς τῆς ληξάσης συνόδου. Τὰ τῆς ἐκδόσεως ἐπιμελεῖται τὸ «Γραφεῖον τῆς ἐκδόσεως τῆς Ἐφημερίδος τῶν συζητήσεων τῆς Βουλῆς», τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ἐπιμελητὰς α' καὶ β' τάξεως ἐπὶ μισθῷ καὶ βαθμῷ τμηματάρχου α' καὶ β' τάξεως ἢ γραμματέως α' τάξεως, καὶ ἀπὸ δύο βοηθοὺς ἐπὶ μισθῷ καὶ βαθμῷ ὑπουργικοῦ γραφέως ἢ γραμματέως β' τάξεως (βλ. Κανονισμὸν τῆς Βουλῆς 1927 ἄρθρ. 84, 85 καὶ 91). Χ. Γ. ΣΓΟΥΡΙΤΣΑΣ

— **«Ἐφημερὶς *τῶν πολιτικῶν καὶ φιλολογικῶν συζητήσεων*»** (Journal des Débats politiqnes et littéraires). Ἡ ἐφημερὶς αὐτὴ ἱδρύθη τὴν 29 Αὐγούστου 1789 ὑπὸ τοῦ βουλευτοῦ Μπωδουὰν καὶ ἐσκόπει τὴν δημοσίευσιν τῶν ἀποφάσεων τῆς Συντακτικῆς Συνελεύσεως («Ἐφημερὶς τῶν συζητήσεων καὶ τῶν διαταγμάτων», ὡς ἐπιτλοφορεῖτο κατ' ἀρχάς). Τὸν χαρακτῆρα τοῦτον διετήρησε, παρὰ τὰς τροποποιήσεις τοῦ τίτλου της καὶ τοῦ σχήματός της, μέχρι τοῦ ὀγδόου ἔτους τῆς ἐπαναστάσεως, ὁπότε καὶ προσέλαβεν ὁπωσδήποτε τὴν ὁριστικήν της ὄψιν, δημοσιεύουσα εἰδήσεις ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Γαλλίας, ἐπιφυλλίδα, διάφορα, χρηματιστηριακὰς πληροφορίας κτλ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀπέβη ἰδιοκτησία τῶν ἀδελφῶν Μπερτὲν καὶ ἐγκατέστησε τὰ γραφεῖά της ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πρέτρ - Σαὶν - Ζερμαὶν - λ' - Ὡξερρουά, ὅπου καὶ εὑρίσκονται μέχρι τῆς σήμερον. Ὅταν ὁ Μ. Ναπολέων ἀπεφάσισε νὰ περιορίσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐφημερίδων, ἀνερχομένων τότε εἰς 47, περιέλαβε τὴν ἐφημερίδα τῶν ἀδελφῶν Μπερτὲν μεταξὺ ἐκείνων, αἵτινες ἠδύναντο νὰ ἐξακολουθήσουν ἐκδιδόμεναι. Τῷ 1805 ἡ ἐφημερίς, τῆς ὁποίας τὸ γόητρον ὁσημέραι ηὔξανεν, ἠθέλησε ν' ἀπαλλαγῇ ὅλων τῶν ἐπαναστατικῶν της ἀναμνήσεων καὶ τῆς ἐπισήμου οὕτως εἰπεῖν ἐμφανίσεώς της, καὶ ἐκλήθη ἁπλούστατα «Ἐφημερὶς τῶν Συζητήσεων». Ἡ ἀπόφασις αὐτὴ ἐθεωρήθη ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος ὡς πρόκλησις καὶ μετὰ ἕνα μῆνα, κατὰ διαταγήν του, μετατρέπεται εἰς «Ἐφημερίδα τῆς Αὐτοκρατορίας». Ὑπὸ τὸν τίτλον αὐτὸν ἐξεδόθη ἀπὸ τῆς 16 Ἰουλίου 1805 μέχρι τῆς 31 Μαρτίου 1814. Τὴν αὐθαίρετον ταύτην πρᾶξιν ἐπηκολούθησε μετὰ ἑξαετίαν διάταγμα τοῦ Ναπολέοντος, δι' οὗ οἱ ἀδελφοὶ Μπερτὲν ἐστεροῦντο καὶ τῆς ἰδιοκτησίας τῆς ἐφημερίδος των. Μετὰ τὴν παλινόρθωσιν τῶν Βουρβώνων, ἡ συσταθεῖσα προσωρινὴ κυβέρνησις ἀποκατέστησε τοὺς ἀδελφοὺς Μπερτὲν εἰς τὰ δικαιώματά των καὶ τὴν 1 Ἀπριλίου τοῦ 1814 ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον φύλλον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐφημερὶς τῶν πολιτικῶν καὶ φιλολογικῶν Συζητήσεων». Ἔκτοτε, πλὴν μιᾶς διακοπῆς κατὰ τὰς 100 ἡμέρας τοῦ Ναπολέοντος, δὲν ἔπαυσεν ἐκδιδομένη. Ἡ ἱστορία της, κατὰ τὸν Περεῖρ, ἀπὸ τοῦ 1814 καὶ ἐντεῦθεν, εἶναι ὁλόκληρος ἡ πολιτικὴ καὶ φιλολογικὴ ἱστορία τῆς Γαλλίας. Συνεργάται καὶ συντάκται αὐτῆς διετέλεσαν αἱ ἐπιφανέστεραι προσωπικότητες τῆς Γαλλίας: ὁ Σατωμπριὰν καὶ ὁ Βιλλεμαίν, ὁ Βενιαμὶν Κωνστὰν καὶ ὁ Σαὶν - Μπέβ, ὁ Σαὶν - Μὰρκ - Ζιραρδὲν καὶ ὁ Τζὼν Λεμουάν, ὁ Πρεβὸστ Παραδὸλ καὶ ὁ Σαίϋ, ὁ Ταὶν καὶ ὁ Ρενὰν καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ Φρανσὶς Σιάρμ, ὁ Δεσανέλ, ὁ Ἐρνὲστ Λαβίς, ὁ Ζοὺλ Λεμαίτρ, ὁ Ἐμὶλ Φαγκέ, ὁ Δενὶ Κοσέν, ὁ Π. Μπουρζέ, ὁ Λεροuὰ Μπωλιέ, ὁ Βογκέ, ὁ Αὔγουστος Γκωβαίν. Ὑπῆρξε πάντοτε ὑπέρμαχος τῆς μετριοπαθοῦς πολιτικῆς, πιστὴ εἰς τὰς φιλελευθέρας ἀρχάς. Μ. Ν. Δ.

— **«Ἐφημερὶς *τῶν Συντακτῶν*».** Ἡμερησία ἐφημερὶς ἐκδοθεῖσα ἐν Ἀθήναις τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1923 ὑπὸ συνεταιρισμοῦ συντακτῶν τῶν ἀθρόως παυθεισῶν ὑπὸ τῆς «Ἐπαναστάσεως 1922» ἐφημερίδων. Ἐκυκλοφόρησαν 95 ἀριθμοὶ φύλλων της μέχρι τοῦ 1924, ὅτε, ἐπανεκδοθεισῶν τῶν παυθεισῶν ἐφημερίδων, διέκοψε τὴν ἔκδοσίν της.

— **«Ἐφημερὶς *τῶν Σοφῶν*»** («Journal des Savants»). Ἡ ἀρχαιοτέρα τῶν γαλλικῶν φιλολογικῶν ἐφημερίδων, ἱδρυθεῖσα ἐν Παρισίοις τῷ 1665 ὑπὸ τοῦ Μέζεραy. Ἐδημοσίευσε κατ' ἀρχὰς ἀναλύσεις τῶν κυριωτέρων νέων βιβλίων, νεκρολογίας σημαινόντων προσώπων καὶ ἀποφάσεις τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων, πρῶτος δὲ διευθυντὴς της ὑπῆρξεν ὁ Sallo, ὁ ἐπικληθεὶς νέος Ἀρίσταρχος, σύμβουλος ἐν τῷ κοινοβουλίῳ. Διετέλει ἀρχικῶς ὑπὸ τὴν κυβερνητικὴν κηδεμονίαν, μετὰ δὲ τὸν Sallo, διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Κολβέρτου διευθυντὴς ὁ ἀββᾶς Γκαλλουὰ (1666—1674), μετ' αὐτὸν δὲ ὁ ἀββᾶς Λερόκ. Τῷ 1702 ἡ διεύθυνσις τοῦ φύλλου διερρυθμίσθη, κατασταθείσης συντακτικῆς ἐπιτροπῆς, ἀπὸ δὲ τοῦ 1792 μέχρι 1816 διέκοψε τὴν ἔκδοσίν της. Ἐπανεκδοθὲν κατέστη καὶ πάλιν ἐθνικὸς περίπου ὀργανισμός, ἐκτυπούμενον ἐν τῷ ἐθνικῷ τυπογραφείῳ, ἀπὸ δὲ τοῦ 1902 ἡ ἔκδοσίς του ἀνελήφθη ὑπὸ τοῦ Ἰνστιτούτου. Ἡ ὀργάνωσίς του ὁμοιάζει πρὸς ἀκαδημίαν, τὰ μέλη δὲ τῆς συντάξεως διαιροῦνται εἰς βοηθητικὰ (assistants) καὶ συγγραφεῖς (auteurs).

— **«Ἐφημερὶς *τῆς Ὑγείας*».** Δεκαπενθήμερος ἐπιθεώρησις τῶν ζητημάτων τῆς ὑγιεινῆς ἱδρυθεῖσα ἐν Ἀθήναις εἰς σχῆμα 4ον τὴν 1ην Ἀπριλίου 1903 ὑπὸ Ἀλ. Ἰ. Γεωργιάδου καὶ ἐκδοθεῖσα μέχρι τοῦ 1912.

— **«Ἐφημερὶς *τῶν Φιλομαθῶν*».** Ἑβδομαδιαία ἑλληνικὴ ἐφημερὶς ἐκδιδομένη ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τοῦ 1852 μέχρι τοῦ 1862 ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Πανταζῆ. Ἡ ἐφημερὶς αὐτή, τῆς ὁποίας ἕκαστος ἀριθμὸς περιελάμβανε δώδεκα σελίδας, ἦτο, ὡς ἡ ἰδία ἀναγράφει, φιλολογικὴ καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, καθ' ὅσον ἐν αὐτῇ ἐδημοσιεύοντο πᾶσαι αἱ πράξεις τοῦ ὑπουργείου τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως. Ἔχουσα τὸν τύπον μᾶλλον περιοδικοῦ, ἢ συνήθους ἐφημερίδος, ἐδημοσίευε κατὰ προτίμησιν ἄρθρα παιδαγωγικά, ἱστορικὰ καὶ ἀρχαιολογικά, πάσας τὰς ἀνακαλυπτομένας ἀρχαίας ἐπιγραφάς, ἀνέκδοτα δημοτικὰ τραγούδια, ἀπεθησαύριζε δὲ λέξεις τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς γλώσσης, συλλεγομένας κατ' ἐντολὴν τοῦ ὑπουργείου τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ὑπὸ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις λειτουργῶν αὐτῆς, πρὸς δὲ λαϊκὰς παροιμίας καὶ ἐπιστημονικὰς γνώσεις χρησίμους εἰς τὸν λαόν. Συνεργάται αὐτῆς ὑπῆρξαν οἱ Κωνσταντῖνος Ἀσώπιος, Φίλιππος Ἰωάννου, Κωνσταντῖνος Παπαρρηγόπουλος, Ξαβέριος Λάνδερερ κ. ἄ. Θ. Β.

—**«Ἐφημερὶς *τῶν Φυλακῶν*».** Μηνιαία ἐπιθεώρησις ἱδρυθεῖσα ἐν Ἀθήναις τῷ 1875 εἰς σχῆμα 8ον ὑπὸ Ἀ. Οἰκονόμου καὶ ἐκδοθεῖσα μέχρι τοῦ 1878 ὑπὸ τὴν ἀνεπίσημον ἐπίβλεψιν τοῦ ἐν Ἀθήναις εἰσαγγελέως τῶν ἐφετῶν.

— **«Ἐφημερὶς *τοῦ Χρηματιστηρίου*».** Πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἐφημερὶς ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθεῖσα τῷ 1920 ὑπὸ Ν. Π. Ἰγγλέση εἰς μέγα σχῆμα πολυσέλιδον καὶ ἐκδιδομένη μέχρι σήμερον. Ἀπὸ τοῦ 1921 δημοσιεύει καὶ γαλλικὸν παράρτημα ὑπὸ τὸν τίτλον «Journal de la Bourse et du Commerce» («Ἐφημερὶς τοῦ Χρηματιστηρίου καὶ τοῦ Ἐμπορίου»).

—**«Ἐφημερὶς *τῆς Χωροφυλακῆς*».** Ἑβδομαδιαῖον περιοδικὸν ἱδρυθὲν ἐν Ἀθήναις κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1920 ὑπὸ Κ. Κοφινιώτη. Ἐξεδίδετο μέχρι τοῦ 1924 εἰς σχῆμα 4ον, ἔσχε δὲ διευθυντὰς διαδοχικῶς τοὺς Θ. Ἔξαρχον, Κ. Γ. Κωνσταντινίδην, Ἐ Χ. Παυλίδην καὶ Γ. Μακράκην.

ἐφήμερον (τὸ) (Ephemerum) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐφημεμεριδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους ἔντομα μὲ σῶμα λεπτόν, ἐπίμηκες, πτέρυγας ἀκανονίστους καὶ κοιλίαν τελευτῶσαν εἰς μακρότατα φυμάτια. Γνωστὰ πλεῖστα εἴδη ἀπαντῶντα κυρίως εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *ἐφήμερον τὸ κοινὸν* (Ephemerum vulgare), ὅπερ ἔχει μῆκος 20 περίπου χιλιοστομέτρων ἐκτὸς τῶν φυματίων· αἱ προνύμφαι τούτου ζῶσιν ἐντὸς ὀπῶν, ἃς ἡ θήλεια κατασκευάζει ἐπὶ τῆς ἄμμου. Δ. Ν. Π.

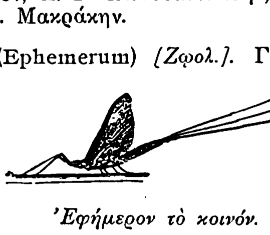

Ἐφήμερον τὸ κοινόν.

— **ἐφήμερον** (τὸ) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κομμελινιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 35 εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς. Εἶναι φυτὰ ποώδη, πολυετῆ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τινὰ δ' ἐξ αὐτῶν κοσμητικά. Γνωστότερα εἴδη ἀπαντῶντα καὶ παρ' ἡμῖν εἶναι: *ἐφήμερον τὸ ἕρπον* (Ephemerum ripens) καὶ *ἐφήμερον τὸ ὡρυγόχρουν* (Ephemerum febrina), οὗτινος ἀπαντᾷ συχνὰ καὶ ἡ ποικιλία *ἐφήμερον τὸ τρίχρουν* (Ephemerum tricolor). Ἅπαντα εἶναι ἰθαγενῆ τοῦ Μεξικοῦ. Τὰ παρὰ τῶν ἀρχαίων ἀναφε-

Ἐφήμερον τὸ ἕρπον.

Digitized by Google

ρόμενα διάφορα *ἐφήμερα* εἶναι ἐντελῶς ἄλλα φυτά. Οὕτω π. χ. κυριολεκτικῶς *ἐφήμερον* εἶναι μόνον ἡ ἀναφερομένη *ἀγρία ἶρις* ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου. Ἐπίσης *ἐφήμερον* ὀνομάζεται καὶ εἶδός τι *λυσιμαχὶς* (Lyssimachia Ephemerum), φυτὸν κοινὸν τῆς Εὐρώπης. Κ. ΠΑΠ.

ἐφήμερος (ὁ, ἡ)· ὁ ἐφ' ἡμέραν διαρκῶν, βραχυχρόνιος, προσωρινός, πρόσκαιρος: «ἐφήμερα ἀγαθά», «τέρψις—, ἡδονή—, εὐτυχία ἐφήμερος».

— **ἐφήμερος πυρετὸς** *['Ιατρ.]*. Οὕτω καθορίζεται νόσος πυρετικὴ μικρᾶς διαρκείας, ἥτις ποικίλλει μεταξὺ 24 καὶ 48 ὡρῶν· εἶναι δ' αὕτη ἐπακολούθημα ὑπερβολικῆς μυϊκῆς ἐργασίας (καμάτου), γενικῆς κακουχίας, ἐνίοτε δὲ προέρχεται καὶ ἐκ ψύξεως καὶ ἐκ γαστρεντερικῶν διαταραχῶν, δυσκοιλιότητος ἢ διαρροίας. Τινὲς ἀποδίδουσι τὸν πυρετὸν τοῦτον εἰς ἐλαφρὰν καὶ παροδικὴν σηψαιμίαν ὀφειλομένην εἰς τὸν τετραγενῆ μικρόκοκκον. Ἡ νόσος ἄρχεται πολλάκις διὰ ρίγους, εἰς ὃ ἐπακολουθεῖ ὕψωσις τῆς θερμοκρασίας, ἀνερχομένης μέχρι 39° καὶ 40° βαθμῶν· συνυπάρχει κατάστασις γενικῆς κοπώσεως· τὰ οὖρα σχηματίζουσιν ἴζημα ἄφθονον καὶ εἶτα ἐμφανίζονται ἱδρῶτες ἄφθονοι ἐξαγγέλλοντες τὴν λῆξιν τῆς νόσου. Ἡ θεραπεία συνίσταται εἰς ἀνάπαυσιν παρατεταμένην ἐπὶ τῆς κλίνης, εἰς διατροφὴν τονωτικὴν καὶ θρεπτικὴν ὑπὸ μικρὸν ὄγκον, ἤτοι εἰς χυμὸν κρέατος, εἰς ᾠὰ καὶ εἰς γάλα, ἐν περιπτώσει πεπτικῶν διαταραχῶν. Μ. Ν. ΚΑΙΡΗΣ

ἐφήμερος (ὁ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται *ἐφήμερα* τὰ ἄνθη, ὧν ἡ ζωὴ διαρκεῖ μίαν ἡμέραν ἢ μίαν νύκτα. Ἡμερόβια ἐφήμερα ἄνθη εἶναι τὰ τοῦ φυτοῦ *κίστος* (Cistus) κλπ., νυκτόβια δὲ τὰ τοῦ φυτοῦ *κηρεὸς* (Cereus) κλπ. Ἡ μικροτέρα διάρκεια τῆς ζωῆς τῶν ἐφημέρων ἀνθέων εἶναι 4 ὧραι, ἡ δὲ μεγαλυτέρα 10 ὧραι. Δ. Ν. Π.

ἐφηρμοσμέναι ἐπιστῆμαι· βλ. *ἐφαρμόζω*.

ἐφησυχάζω· ἡσυχάζω, ἀναπαύομαι: «ἐφησυχάζει ἐν τῇ ἐξοχῇ».

'Εφθενὰ *[Γεωγρ.]*. Νησίον ἐπίμηκες καὶ στενόν, εἰς 2 ½ μίλ. (πλάτ. 36° 19' ½ Β., μῆκ. 25° 49' Α., χάρτ. ἀγγλ. 2836α: Archipelago, southern sheet) νοτίως τοῦ ὅρμου τῆς Ἀνάφης, ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς ἐκτεινόμενον. Σ. Ε. Λ.

ἐφθήμερος (ὁ, ἡ, *—ον* (τό)· ὁ διαρκῶν ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας, ὁ ἑπτὰ ἡμερῶν, *ἑπταήμερος*: «ἐφθήμερος προθεσμία»· || *ἐφθήμερον* (τό)· διάστημα ἑπτὰ ἡμερῶν: «διέμεινεν ἐπὶ ἐφθήμερον».

ἐφθημιμερὴς (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό)· ὁ ἀποτελούμενος ἀπὸ ἑπτὰ ἡμίση μέρη: «ἐφθημιμερὴς τομή».

— *[Μετρ.]* Τοῦ ὅρου *ἐφθημιμερὴς* γίνεται συχνὴ χρῆσις ἐν τῇ ἀρχαίᾳ μετρικῇ, ὅπου ἐφθημιμερῆ μέρη καλοῦνται τὰ ἀποτελούμενα ἐκ τριῶν ποδῶν καὶ μιᾶς ἔτι συλλαβῆς, ὡς π. χ. ὁ ἀναπαιστικὸς δίμετρος καταληκτικός, ὁ καὶ παροιμιακὸς καλούμενος, ἢ τὰ πρῶτα τμήματα ἑξαμέτρου ἢ ἰαμβικοῦ τριμέτρου. Κυρίως ὅμως γίνεται χρῆσις τῆς λέξεως πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς *ἐφθημιμεροῦς τομῆς*.

— **ἐφθημιμερὴς τομὴ** *[Μετρ.]*. Ἡ μετὰ τὸν ἕβδομον ἥμισυν πόδα τιθεμένη τομή, ἀπαντῶσα εἰς τὸν δακτυλικὸν ἑξάμετρον καὶ τὸν ἰαμβικὸν τρίμετρον. Εἰς τὸν πρῶτον τίθεται μετὰ τὴν θέσιν τοῦ τετάρτου ποδός, εἶναι δὲ ἡ ὀλιγώτερον **συνήθης** ἐκ τῶν τριῶν κυρίων τομῶν τοῦ ἑξαμέτρου:

'Αλλήλοισιν ὀδύρονται | οἰκόνδε νέεσθαι.

Πολλάκις, ἰδίᾳ παρὰ τοῖς Λατίνοις ποιηταῖς, συνδυάζεται μετὰ δευτερευούσης τριημιμεροῦς, ἐνίοτε ὅμως εἶναι αὐτὴ δευτερεύουσα. Εἰς τὸν ἰαμβικὸν τρίμετρον τίθεται μετὰ τὴν ἄρσιν τοῦ τετάρτου ποδός:

Λόγος μὲν ἔστ' ἀρχαῖος | ἀνθρώπων φανείς,

δὲν εἶναι δὲ σπανία ὡς ἐν τῷ ἑξαμέτρῳ, οὐχὶ ὅμως τόσον συχνὴ ὡς ἡ πενθημιμερής. Λ. Ν. Π.

ἐφθοπωλεῖον (τὸ) *['Αρχ.]*. Μαγειρεῖον ὅπου ἐπωλεῖτο ἐφθὸν κρέας. Ὁ Ἀθήναιος σώζει ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ «Παιδίου» τοῦ κωμικοῦ Ποσειδίππου, ὅπου περιγράφονται τὰ φαγητὰ τοῦ ἐφθοπωλείου ὡς ἑξῆς: «ἐξ ὕδατος κρέα πολλά, πόδες, κεφαλαί, ὠτία, σιαγόνες ἐν πίναξιν» (Δειπνοσ. Γ' 94 c). —Π.

ἐφιάλτης (ὁ)· διαταραχὴ τῆς σκέψεως ἐπιφέρουσα ἐν ὕπνῳ ἢ ἡμιεγρηγόρσει αἴσθησιν δυσφορίας καὶ πνιγμοῦ κοιν. *βραχνᾶς, μώρα*· || μεταφ. πᾶν ὅ,τι ἀπασχολεῖ καταπιεστικῶς τὸν νοῦν, πᾶν ὅ,τι εἶναι ἀπειλητικὸν «ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς μοῦ κατήντησεν ἐφιάλτης».

— *[Παθολ.]* Ὡς *ἐφιάλτης* καθορίζεται ἡ κατάστασις, καθ' ἣν ὁ ὑπὸ ταύτης κατεχόμενος ὀνειρεύεται δυσάρεστα καὶ φοβερὰ ὄνειρα, ἐπισυμβαίνοντα εἴτε εἰς τὴν ἀρχὴν εἴτε εἰς τὸ τέλος τοῦ ὕπνου. Τὰ αἴτια τῶν ἐφιαλτῶν δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν εἰς τέσσαρας κατηγορίας, ὡς ἀκολούθως: α') αἴτια ἐξωτερικά, ἤτοι ἐπενέργεια ψύξεως ἢ ἀκτῖνος ἡλίου εἰσδυσάσης διά τινος ἀνοίγματος τοῦ παραθύρου, κτύποι ἢ πλήγματα ἐπιτελούμενα πλησίον τοῦ κοιμωμένου, κίνησις ὁπωσδήποτε τῆς κλίνης τοῦ κοιμωμένου· β') πλημμελὴς στάσις κατὰ τὸν ὕπνον, ὡς λ. χ. χεὶρ ἐπὶ τοῦ στήθους, ποὺς κρεμάμενος ἔξω τῆς κλίνης κλπ.· γ') ἀδιαθεσία οἱαδήποτε, οἷον: ρινικὸς κατάρρους, δυσπεψία, ἀηδὴς γεῦσις τοῦ στόματος ἐκ καταχρήσεως καπνοῦ κλπ.· δ') διάφοροι νοσηραὶ καταστάσεις, ὡς π. χ. νόσοι τῆς καρδίας καὶ τοῦ πνεύμονος, καρκίνος τοῦ στομάχου, οἰνοπνευματίασις, ἐντερικοὶ σκώληκες, ταινία, κατάκλισις πρὸς ὕπνον εὐθὺς μετὰ τὸ γεῦμα καὶ δὴ κατόπιν ἀφθόνου καὶ κοπιώδους γεύματος, νόσοι τοῦ νευρικοῦ συστήματος, ὑπερκόπωσις σωματική, παρατεταμένη ποδηλασία κλπ. Οἱ κατὰ χρονικὰ διαστήματα ἐπαναλαμβανόμενοι ἐφιάλται καὶ δὴ οἱ τῆς αὐτῆς φύσεως ἀποτελοῦσι τὴν πρώτην ἔνδειξιν ἐπικειμένης νόσου καὶ δὴ νευρικῆς τοιαύτης, ἐπιβάλλουσι δὲ τὴν ἰατρικὴν ἐξέτασιν. Μ. Ν. ΚΑΙΡΗΣ

— *[Ψυχοπ.]* Ὁ *ἐφιάλτης*, χαρακτηρισθεὶς ὡς νυκτερινή τις ἐπιληψία, ὀνειρωδυνία ἢ νυκτερινὸν ἆσθμα, συνοδεύεται πολλάκις ὑπὸ ἐλαφροῦ παραληρήματος, συνεχιζομένου καὶ μετὰ τὴν ἀφύπνισιν, ἰδίᾳ ἐπὶ παιδίων καὶ ἐν γένει ἐπὶ ἀτόμων εὐαισθήτων καὶ ἀσθενικοῦ χαρακτῆρος. Εἰς τὸν ἐφιάλτην ὑπόκεινται μᾶλλον τὰ παιδία καὶ αἱ γυναῖκες, ἐλάχιστα δὲ οἱ ἐνήλικοι, παρ' οἷς ψυχραίμως κυριαρχεῖ τὸ λογικόν, ὥστε νὰ δύνανται νὰ ἐκτιμήσουν ἐπαρκῶς τὰς αἰτίας, ὧν ἕνεκα γίνονται θύματα τοῦ καθ' ὕπνους φανταστικοῦ τρόμου. Παρὰ τοῖς ἀτόμοις τοῖς ἀσθενικοῖς, παρ' οἷς τὸ αἴσθημα τῆς ἀγωνίας συνεχίζεται καὶ μετὰ τὴν ἀφύπνισιν, ἡ παράτασις τῆς νυκτερινῆς ταύτης ψυχοπαθείας ἐπὶ μακρὸν χρόνον δύναται νὰ γεννήσῃ μελαγχολίαν ἢ καὶ νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐκκόλαψιν νευρικοῦ τινος νοσήματος, νευρώσεως, οἷον ὑστερίας ἢ ἐπιληψίας. Ἐντεῦθεν δέον τὰ ἄτομα ταῦτα ν' ἀποφεύγωσι τὴν ἀκρόασιν ζωηρῶν ἢ τρομακτικῶν διηγήσεων ἢ τὴν ἀνάγνωσιν βιβλίων περιεχόντων τοιαύτας διηγήσεις ἢ τὰ θεάματα συγκλονιστικῶν σκηνῶν κινηματογραφικῶν κλπ. Ἐν ἀνάγκῃ δὲ νὰ μεταβάλουν τὴν ὥραν τοῦ δείπνου, τὴν κλίνην ἢ καὶ τὴν θέσιν τῆς κατακλίσεως πρὸς ὕπνον, δεχόμενα ἅμα κατευναστικὰς ὑποβολὰς καὶ καταλλήλους διδασκαλίας. Τὸ καθ' ὕπνους αἴσθημα τοῦ βάρους καὶ τῆς καταπιέσεως συνοδεύεται πολλάκις ὑπὸ φοβερῶν ὀνείρων, καθ' ἃ εἰς τὸν κοιμώμενον παρουσιάζονται μορφαὶ τρομεραὶ ζῴων ἀλλοκότων ἢ ἀνθρώπων ἀγρίων καὶ δυσειδῶν. Ἄλλοτε ὁ ὑπὸ ἐφιάλτου κατεχόμενος νομίζει, ὅτι πίπτει ἐν πυρᾷ, ὅτι καταδιώκεται καὶ ἀδυνατεῖ νὰ τρέξῃ, ὅτι συλλαμβάνεται ἀπὸ τὸν λαιμόν, ὅτι τραυματίζεται. Ἂν ἁπλῶς κεντηθῇ τυχαίως ὑπὸ καρφίδος, φαντάζεται ὅτι κατακρημνίζεται ἐπὶ ὀξέων βράχων ἢ δραματοποιεῖ ἄλλας παρομοίας σκηνάς, ἀναλόγως πρὸς τὴν φανταστικὴν αὐτοῦ ἱκανότητα. Ἀξιοσημείωτα εἶναι καὶ τὰ ἐφιαλτικὰ ὄνειρα τῶν ἀτόμων ἐκείνων, ὧν τὴν συνείδησιν βαρύνουν ἐγκληματικαὶ πράξεις.

Τὸν ἐφιάλτην ἐπροσωποποίησεν ἡ ἀρχαία μυθολογία ὑπὸ μορφὴν κατωτέρου δαίμονος, τοῦ δαίμονος τῆς ἀγωνίας, δοῦσα αὐτῷ καὶ ἄλλα διάφορα ὀνόματα (*ἐπίαλτος, ἠπιάλης, ἠπίαλος, πνιγαλίων* κλπ.). Ἀλλὰ καὶ ἡ νέα παρ' ἡμῖν μυθολογία ἔδωκεν αὐτῷ διάφορα ὀνόματα καὶ διαφόρους μορφάς. Οὕτως ὁ ἐφιάλτης ἐκλήθη *βαρυπνᾶς, βραχνᾶς, σβραχνᾶς, βαβουτζικάριος, ἥσκιος, μώρα* κλπ. καὶ ἐμφανίζεται ὡς μικρὸν παιδίον ἢ ὡς δασύθριξ καὶ δυσειδὴς γυνὴ ἢ ὡς λάμια ἢ μάγισσα ἢ ὡς κύων, φορεῖ δὲ πολλάκις σκοῦφον ἢ φέσιον. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐφαντάζοντο τὸν ἐφιάλτην ὡς μάγον ἢ μάγισσαν ἐκδικητικήν. Εἴς τινα μέρη τῆς Γαλλίας τὸν φαντάζονται ἀκόμη ὡς γραῖαν μάγισσαν, κατερχομένην διὰ τῆς καπνοδόχου, ἵνα ταράξῃ τὸν ὕπνον τῶν κοιμωμένων. Ἐν Σινικῇ τὸν θεωροῦν ὡς ἐνύπνιον νόσον τοῦ διαβόλου. Εἴς τινα μέρη ὁ ἐφιάλτης, ἐξ ὑποβολῆς, λαμβάνει ἐνίοτε μορφήν, οὕτως εἰπεῖν, ἐπιδημικήν. Ὁμαδικῶς ἔπαθόν ποτε ἐν Ἰταλίᾳ οἱ στρατιῶται τοῦ Ναπολέοντος, κατάκοποι καὶ μὲ πλήρη στόμαχον κοιμηθέντες εἰς στενόχωρον μέρος, ἐν ᾧ ἐθρυλεῖτο, ὅτι ἐνεφανίζετο φάντασμα. Ἡ τέχνη ἐχρησιμοποίησε καὶ τὸ θέμα τοῦ ἐφιάλτου. Οὕτως ὁ ζωγράφος Ἐρρ. Φουζέλι ἔγραψε τῷ 1782 πίνακα, ἐν ᾧ παρίσταται γυνὴ κοιμωμένη, ἐφ' ἧς ἐπικάθηται τρομερὸς καὶ ἀλλόκοτος πίθηκος, ἀπὸ τῶν παραπετασμάτων δὲ προβάλλει τὴν κεφαλὴν ζῷον ὁμοιάζον πρὸς λέοντα ἅμα καὶ ταῦρον καὶ ἐξακοντίζον ἐκ τῶν ρωθώνων ἀτμούς. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

'Εφιάλτης *[Μυθολ.]*. Εἷς ἐκ τῶν Ἀλωαδῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπεχείρησαν νὰ ἐκθρονίσωσι τοὺς θεοὺς ἐκ τοῦ Ὀλύμπου δι' ἐπιθέσεως τοῦ Πηλίου ἐπὶ τῆς Ὄσσης καὶ ἐξισώσεως τῶν δύο τούτων ὀρέων ὁμοῦ πρὸς τὸ τοῦ Ὀλύμπου. Ὁ Ἐφιάλτης κατὰ τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος ἢ τοῦ Ἡρακλέους. Παρίσταται ἐπὶ πηλίνων ἀγγείων καὶ ἐπὶ τῶν ἀναγλύφων τοῦ βωμοῦ τοῦ Διὸς ἐν Περγάμῳ, ὡς νεανίας.

— **'Εφιάλτης.** —1) Μαλιεὺς ἢ Τραχίλιος υἱὸς τοῦ Εὐρυδήμου, γνωστὸς ἐκ τῆς προδοσίας τὴν ὁποίαν διέπραξε κατὰ τοὺς μηδικοὺς πολέμους. Οὗτος, ὅταν ὁ Λεωνίδας ἠμύνετο ἐν Θερμοπύλαις καὶ ὁ Ξέρξης εἶχεν ἐπανειλημμένως ἀποτύχει κατὰ τὰς ἐφόδους του, ὑπέδειξεν εἰς τοὺς Πέρσας ἀτραπόν τινα, δι' ἧς διελθόντες οὗτοι προσέβαλον ἐκ τῶν νώτων τοὺς Σπαρτιάτας. Μετὰ τὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν ἐπεκηρύχθη διὰ τὴν πρᾶξίν του ὑπὸ τῆς δελφικῆς ἀμφικτιονίας. Καταφυγὼν εἰς Θεσσαλίαν ἔμεινεν ἐκεῖ ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ἐφονεύθη δὲ ὅταν ἐπανῆλθεν εἰς Ἀντίκυραν, ὑπό τινος Ἀθηνάδου. —2) Υἱὸς τοῦ Σοφωνίδου, Ἀθηναῖος τοῦ Ε' αἰῶνος π. Χ., ἀρχηγὸς τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Περικλέους. Ἐξησφάλισε τὸν θρίαμβον τῆς Ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας, ἐλαττώσας τὴν ἐξουσίαν τοῦ Ἀρείου Πάγου· διὰ τοῦ νόμου του τοῦ ψηφισθέντος τῷ 460 ὁ Ἄρειος Πάγος ἐστερήθη τῆς ἐξουσίας του, ὅπως ἐλέγχῃ τὴν νομοθεσίαν καὶ τὴν διοίκησιν, ὡς καὶ τοῦ δικαιώματος ὅπως ἐποπτεύῃ ἐπὶ τῶν ἠθῶν, περιορισθεὶς εἰς καθαρῶς ποινικὴν δικαιοδοσίαν. Περὶ τοῦ Ἐφιάλτου παραδίδεται ὅτι κατεψήφισε τὴν πρότασιν τοῦ Κίμωνος, ὅπως συντρέξωσιν οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς Σπαρτιάτας ἀγωνιζομένους ἐναντίον τῶν εἱλώτων. Ἐδολοφονήθη τῷ 457 π. Χ. ὑπὸ Ἀριστοδίκου τοῦ ἐκ Τανάγρας κατὰ προτροπὴν τῶν ὀλιγαρχικῶν. —3) Ἀθηναῖός τις τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος, ἀντίπαλος τῶν Μακεδόνων. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Θηβῶν ὁ Ἀλέξανδρος ἐζήτησε τὴν παράδοσιν αὐτοῦ, τοῦ Δημοσθένους καὶ τοῦ Λυκούργου. Ὁ Ἐφιάλτης καταφυγὼν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἐπολέμησε μετὰ τῶν Περσῶν ἐναντίον τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ ἐφονεύθη κατὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς Ἁλικαρνασσοῦ. —Ω.

ἐφιάλτης (ὁ) (Ephialtes) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐντομοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰχνευμονιδῶν*, περιλαμβάνον μεγάλους ἐπιμήκεις ἰχνεύμονας ἱπταμένους ἐπὶ τῶν κορμῶν δένδρων. Αἱ θήλειαι διὰ τοῦ τερέτρου των διατρυπῶσι τὸν φλοιὸν τῶν δένδρων καὶ ἐναποθέτουν τὰ ᾠά των. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *ἐφιάλτης ὁ φυματώδης* (E. tuberculatus). Ε. Ν. Ε.

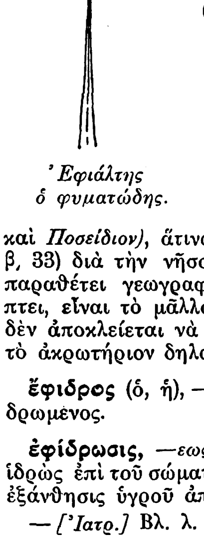

'Εφιάλτης ὁ φυματώδης.

ἐφιαλτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἐφιάλτην, ὁ δίκην ἐφιάλτου πιέζων.—Ἐπίρ. ***ἐφιαλτικῶς.***

'Εφιάλτιον *ἄκρον* *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἓν τῶν τριῶν ἀκρωτηρίων *(Θοάντιον, 'Εφιάλτιον καὶ Ποσείδιον)*, ἅτινα ἀναφέρει ὁ Πτολεμαῖος (Ε, β, 33) διὰ τὴν νῆσον Κάρπαθον. Ὡς ἐκ τῶν ἃς παραθέτει γεωγραφικῶν συντεταγμένων προκύπτει, εἶναι τὸ μᾶλλον τῶν τριῶν πρὸς ΝΑ, ὥστε δὲν ἀποκλείεται νὰ ᾖ ἡ ΝΑ τῆς νήσου ἐσχατιά, τὸ ἀκρωτήριον δηλαδὴ *Βόλακας* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

ἐφίδρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑπὸ ἐφίδρωσιν, ἐφιδρωμένος.

ἐφίδρωσις, *—εως* (ἡ)· ἔκχυσις ἱδρῶτος, λεπτὸς ἱδρὼς ἐπὶ τοῦ σώματος· || ἡ δίκην ἱδρῶτος ἔκχυσις, ἐξάνθησις ὑγροῦ ἀπὸ σώματός τινος.

— *['Ιατρ.]* Βλ. λ. *ἱδρώς, ἱδρωτιάσεις*.

ἐφιδρωτικός, *—ή, —όν*· ὁ τῆς ἐφιδρώσεως, ὁ προκαλῶν ἐφίδρωσιν: «φάρμακον ἐφιδρωτικόν».— ,Ἐπίρρ. ***ἐφιδρωτικῶς.***

ἐφίεμαι· ἐπιθυμῶ, ὀρέγομαι: «ἐφίεται τῆς ἀρχῆς,— πλούτου,— τιμῶν», «οἱ ἐφιέμενοι βουλείας» οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ γίνουν βουλευταὶ (ἀρχ.).

ἐφικτός, *—ή, —όν*· ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον δύναταί τις νὰ φθάσῃ, νὰ ἐπιτύχῃ, δυνατός, κατορθωτός: «ὁ σκοπός σου δὲν εἶναι ἐφικτός», «πᾶν ὅ,τι ἐπιδιώκει εἶναι ἐφικτόν».

ἐφιππίγερος (ὁ) (Ephippigerus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ὀρθοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκριδιδῶν*. Τὸ πρόνωτον ἔχει μορφὴν ἐφιππίου, ὑψουμένου καὶ πλατυνομένου πρὸς τὰ ὀπίσω, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τραχείας ἐπιφανείας. Εἶναι ἐντομα φυτοφάγα μὲ ἔλυτρα καὶ πτέρυγας ὑποτυπώδεις καὶ κεφαλὴν σφαιροειδῆ. Τὸ εἶδος *ἐφιππίγερος ὁ τῆς ἀμπέλου* (Ephippigerus vitium) τρώγει τὰ τρυφερὰ μέρη τῶν ἀμπέλων. Καταπολεμοῦνται ὡς αἱ ἀκρίδες. Ε. Ν. Ε.

ἐφιππιοειδὴς (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς ἐφίππιον, ὁ ἔχων σχῆμα ἐφιππίου.

— **ἐφιππιοειδὲς *κρανίον*** *['Ανατομ.]*. Ἡ πρόωρος συνοστέωσις τοῦ εἰς τὴν κάτω προσθίαν πτηγὴν τοῦ κρανίου ἀντιστοιχοῦντος *πτερυγίου* συνεπιφέρει παρακώλυσιν τῆς κατὰ κάθετον διεύθυνσιν αὐξήσεως τῆς μέσης χώρας τοῦ κρανίου· ὡς ἐξ οὗ τοῦτο αὐξάνεται μόνον ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν. Οὕτω δὲ κοιλαινομένου τοῦ κρανιακοῦ θόλου κατὰ

Digitized by Google

τὸ μέσον αὐτοῦ, τὸ σχῆμα τοῦ κρανίου ἀποβαίνει *ἐφιππιοειδές*. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

ἐφίππιον (τό)· τὸ ἐπὶ τοῦ ἵππου τιθέμενον στρῶμα, σάγμα, σέλλα.

— *[Έγκυκλ.]* Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες παλαιότερον ἵππευον ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τῶν γυμνῶν ράχεων τῶν ἵππων. Ὅλα τὰ σῳζόμενα παλαιὰ μνημεῖα μὲ παραστάσεις ἱππικῶν ἀγώνων μαρτυροῦσι τοῦτο σαφῶς. Βραδύτερον ἐχρησιμοποίησαν τεμάχιον ὑφάσματος καλύπτον τὴν ράχιν τοῦ ἵππου, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν πρώτην ἀρχὴν τῆς σέλλας. Τὸ ὕφασμα τοῦτο ἐκαλεῖτο *ἐφίππιον* καὶ ἐτίθετο κατ' ἀρχὰς μὲν ἄνευ οὐδενὸς στηρίγματος, βραδύτερον ὅμως περιεσφίγγετο δι' ἱμάντος, καλουμένου ἐπόχου, περὶ τὴν κοιλίαν τοῦ ἵππου. Παρόμοια ἐφίππια, δερμάτινα ὅμως αὐτά, ἐχρησιμοποίουν καὶ οἱ Ρωμαῖοι τὰ καλούμενα scordisci. Τὰ ρωμαϊκὰ ταῦτα ἐφίππια ἐτελειοποιήθησαν βαθμηδὸν διὰ τῆς προσθήκης *ἀστραβῶν*, ὑποσαγμάτων καὶ πολυτελῶν ἐπικαλυμμάτων. Οὕτως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μ. Κωνσταντίνου φθάνομεν εἰς τὸν τύπον τοῦ ἐφιππίου (τὸ ὁποῖον τότε τὸ πρῶτον λαμβάνει τὸ ὄνομα sella), ὁμοιάζοντα πρὸς τὸν τύπον τῶν σημερινῶν ἐφιππίων.

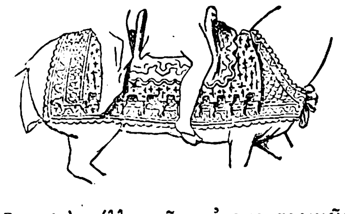

Ρωμαϊκὴ σέλλα τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων μετ' ἐπιβλήματος καὶ ὑποσάγματος.
[Ἐπὶ τῆς στήλης τοῦ Θεοδοσίου.]

Ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν τὰ ἐφίππια ἀνυψοῦνται πρὸς τὰ ἄκρα καθὼς τὰ σημερινὰ σάγματα, καθιστῶντα εὐσταθεστέραν τὴν ἵππευσιν εἰς τὸν ἱππέα. Κατὰ τὸν μεσαίωνα τὸ ἐφίππιον καθίσταται βαρύτατον, φέρον ἐξαρτήματα διὰ τὴν ἀνάρτησιν τῆς πανοπλίας. Βαθμηδὸν προστίθενται καὶ οἱ *ἀναβολεῖς* (βλ. λ.). Βραδύτερον τρεῖς κυρίως τύποι ἐφιππίων ἦσαν γνωστοί: ὁ τουρκικὸς ἢ ἀραβικός, ὁ γαλλικός, ὁμοιάζων πρὸς τὰ σημερινὰ ἐφίππια τοῦ ἱππικοῦ, καὶ ὁ ἀγγλικός, ὁ ὁποῖος καὶ ἐπεκράτησε, χρησιμοποιούμενος γενικῶς σήμερον (βλ. καὶ λ. *σέλλα, σάγμα* καὶ *ἵππος*). Χ. Δ.

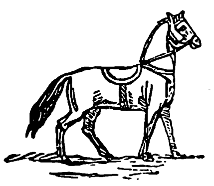

Ἵππος φέρων ἐφίππιον μετὰ ἐπόχου.

— *[Άνατομ.]* Καλεῖται *ἐφίππιον* ἢ *ἐφίππιον τουρκικὸν* ἐπιφάνεια κοίλη ἐγκαρσίως φερομένη ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ σώματος τοῦ σφηνοειδοῦς ὀστοῦ. Τὸ ἐφίππιον ἐμφανίζει τὸν βόθρον τοῦ μυξαδένος ἢ τῆς ὑποφύσεως καὶ δύο ἀποφύσεις, ὧν ἡ μὲν προσθία καλεῖται φῦμα τοῦ ἐφιππίου, ἡ δὲ ὀπισθία, μείζων οὖσα, ράχις τοῦ ἐφιππίου. Ι. Π.

ἐφίππιον (τὸ) (Ephippium) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *μυϊδῶν*, περιλαμβάνον εὐρώστους μυίας ἐνδιαιτωμένας ἐπὶ δένδρων κυρίως καὶ ἀπαντώσας εἰς εὔκρατα καὶ θερμὰ κλίματα. Δ. Ν. Π.

ἐφιππιόρρυγχος (ὁ) (Ephippiorynchus) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐλοβίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πελαργιδῶν*, περιλαμβάνον εὐμεγέθη πτηνά. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *ἐφιππιόρρυγχος ὁ σενεγάλειος* (Ephippiorynchus senegalensis), μέγα πτηνόν, μὲ σῶμα εὔρωστον, κυρτὸν κατὰ τὴν ράχιν, λαιμὸν κυλινδρικόν, ἐπιμήκη, κεφαλὴν μᾶλλον μικρὰν καὶ ἀπεστρογγυλωμένην, ράμφος ἰσχυρόν, μέγα καὶ κωνικόν, αἰσθητῶς κυρτὸν κατὰ τὸ μέσον τῆς ἄνω αὐτοῦ ἐπιφανείας, πόδας μᾶλλον λεπτοὺς καὶ ὑψηλούς, οὐρὰν βραχεῖαν καὶ χρῶμα μελανὸν κατὰ τὸν λαιμόν, τὰς πτέρυγας καὶ τὴν οὐρὰν μετά τινων λευκῶν στιγμάτων ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρου μέρους τῆς ράχεως καὶ ὑπόλευκον κατὰ τὴν βάσιν τοῦ λαιμοῦ καὶ τὰ ὑποκάτω μέρη τοῦ σώματος. Δ. Ν. Π.

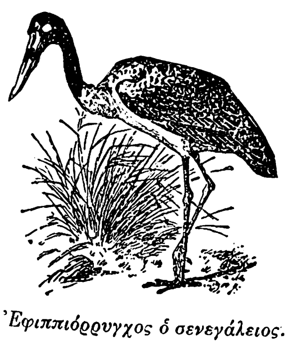

Ἐφιππιόρρυγχος ὁ σενεγάλειος.

ἔφιππος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἐπὶ τοῦ ἵππου ὀχούμενος, καθήμενος, φερόμενος: «μετέβη ἔφιππος», «ἔφιππος ἀνδριάς» || «ἔφιππον σῶμα», σῶμα, ὁμὰς ἀνδρῶν ἐφίππων, «ἔφιππος χωροφυλακή» χωροφυλακὴ ἐξ ἀνδρῶν ἐφίππων· || καθόλου, ὁ ἐπιβαίνων ὑποζυγίου, ἀντίθ. *πεζός*.

Ἔφιππος (ἡ) *[Άρχ.]*. Ἐπίκλησις τῆς Ἀφροδίτης. Εἰς τὸ γεγονὸς τοῦτο εὕρηται καὶ ἡ πιθανωτέρα ἐξήγησις τοῦ ἀναφερομένου, ὅτι ὁ Αἰνείας ἀποβιβασθεὶς τὸ πρῶτον εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀφιέρωσεν εἰς τὴν μητέρα του Ἀφροδίτην εἰκόνα παριστῶσαν αὐτὴν ἔφιππον. Ἡ λατρεία τῆς Ἐφίππου Ἀφροδίτης εἰσήχθη εἰς τὴν Ἰταλίαν ὑπὸ τῶν ἀποίκων Τρώων. Ἐν Ἑλλάδι ἀπαντοῦν λίαν ἐνωρὶς τὰ ἐπώνυμα τῆς Ἀφροδίτης «Ἱπποδάμεια» καὶ «Χρυσήνιος». Ἐπίσης ἔφιππος εἰκονίζεται ἡ Ἀφροδίτη ἐπὶ χαλκίνου κατόπτρου εὑρεθέντος ἐν Ἐρετρίᾳ. Ν. Α.

Ἔφιππος. —1) Ἀρχαῖος Ἕλλην ἱστοριογράφος γεννηθεὶς ἐν Ὀλύνθῳ τῆς Χαλκιδικῆς καὶ ἀναφερόμενος διὰ τοῦτο ὑπὸ τοῦ Ἀρριανοῦ μὲ τὸ ἐπώνυμον *Χαλκιδεύς*. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τούτου συνώδευσεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν τὸν Μ. Ἀλέξανδρον καὶ διωρίσθη ὑπ' αὐτοῦ βραδύτερον «ἐπίσκοπος», δηλαδὴ ἐπόπτης τῶν στρατευμάτων τῆς Αἰγύπτου μαζὺ μὲ Αἰσχύλον τὸν Ρόδιον. Ἐπέζησε τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ ἔγραψε βιβλίον «Περὶ Ἀλεξάνδρου καὶ Ἡφαιστίωνος ταφῆς». Τοῦ ἔργου τούτου δὲν ἐσώθησαν εἰμὴ ὀλίγα ἀποσπάσματα ἐκδοθέντα ὑπὸ Geier καὶ Müller.—2) Ἀθηναῖος ποιητὴς κωμῳδιῶν ἀκμάσας περὶ τὸ 340 π. Χ. καὶ ἀνήκων εἰς τὴν μέσην κωμῳδίαν. Μᾶς παρεδόθησαν οἱ τίτλοι τῶν ἑξῆς ἔργων του: «Ἄρτεμις», «Βούσιρις», «Γοργόνες», «Γηρυόνης», «Κίρκη», «Ναυαγοί» (ἔνθα ἐσατύριζε τὸν Πλάτωνα καὶ τοὺς μαθητάς του) «Σαπφὼ» κ. ἄ. Ἐλάχιστα ἀποσπάσματα διασωθέντα ἐξεδόθησαν εἰς τὰ Fragm. histor. Graec. Ν. Α.

ἔφιππος (ὁ) (Ephippus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων ἀκανθοπτερυγίων τῆς οἰκογενείας τῶν *σπαριδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς θαλάσσας τῆς γῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *ἔφιππος ὁ γίγας* (Ephippus gigas), ὅστις ἔχει μῆκος 80—100 ἑκατοστομέτρων καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὰς Ἀντίλλας. Δ. Ν. Π.

ἐφιστάνω· ἀντὶ *ἐφιστῶ* (βλ. λ.).

ἐφίστημι· ἀόρ. *ἐπέστησα—ἐπεστάθην* καὶ *ἐπέστην*· διορίζω τινὰ ἐπιστάτην, φύλακα: «ἐπέστησε φύλακας τοῦ κήπου» || ἀόρ. *ἐπέστην*· ἦλθον, ἔφθασα: «ἐπέστη ὁ καιρὸς τῆς συγκομιδῆς», «ὅταν ἐπιστῇ ὁ καιρός,—ὁ χρόνος,—ἡ στιγμή».

ἐφίστιος (ὁ, ἡ),—ον (τό)· ὁ ἐπὶ τοῦ ἱστοῦ προσηρμοσμένος: «ἐφίστιος φανός».

ἐφιστῶ (—άω) καὶ σπαν. *ἐφιστάνω*, ἀόρ. *ἐπέστησα —ἐπεστήθην*· μόνον μετὰ τοῦ ἀντικειμένου *προσοχήν*: «ἐφιστῶ τὴν προσοχήν τινος» κάμνω τινὰ νὰ προσέξῃ, «δὲν τοῦ ἐπεστήθη ἐγκαίρως ἡ προσοχή του» (νεώτερος τύπος τοῦ *ἐφίστημι*).

Ἐφκάφιον· βλ. *Ἐβκάφιον*.

Ἐφλάκ *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία τῆς *Βλαχίας* (ἡγεμονίας).

Ἐφλατούν. Ἀραβικὸν ὄνομα τοῦ Πλάτωνος.

Ἐφνανλὺ-γκιόλ *[Γεωγ.]*. Λίμνη ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Μυσίου Ὀλύμπου· βλ. *Δαφνουσίς*.

ἐφοδεία (ἡ)· τὸ ἐφοδεύειν, ἡ ἔφοδος, ἡ ἀπρόοπτος νυκτερινὴ ἐπίσκεψις τῶν φρουρῶν ἢ φυλάκων ὑπὸ τοῦ ἀξιωματικοῦ πρὸς ἐξακρίβωσιν ἂν οὗτοι φυλάττουν ἀγρύπνως || περιπολία.

— *[Ναυτ.]* Καλεῖται *ἐφοδεία* ἡ, συνήθως νυκτερινή, ἐπιθεώρησις, ἡ σκοπὸν ἔχουσα τὴν ἐξακρίβωσιν ἂν οἱ ἄνδρες τῆς φυλακῆς γρηγοροῦν καὶ εὑρίσκονται εἰς τὰς θέσεις των καὶ ἂν δὲν συμβαίνῃ ἔκτακτόν τι ἐπὶ τοῦ πλοίου, ἢ εἰς τὴν ναυτικὴν ὑπηρεσίαν. Οἱ πρὸς ἐκτέλεσιν ἐφοδείας ὁριζόμενοι ἀξιωματικοὶ ἢ ὑπαξιωματικοὶ περιέρχονται πάντα τὰ διαμερίσματα εἰς καθοριζομένας καθ' ἑκάστην ὑπὸ τοῦ ὑπάρχου ἢ ὑποδιοικητοῦ ἀκανονίστους ὥρας καὶ καταγράφουσι τὰς παρατηρήσεις αὐτῶν εἰς εἰδικὸν βιβλίον. Πρὸς ἐξέλεγξιν δὲ ὑπὸ τοῦ ὑπάρχου τῆς κανονικῆς ἐκτελέσεως τῶν ἐφοδειῶν, οἱ σκοποὶ ἔχουσι κυτίον, οὗ τὴν κλεῖδα κρατεῖ ὁ ὕπαρχος καὶ εἰς ὃ πᾶς ἐπὶ κεφαλῆς ἐφοδείας ρίπτει *κρικίσκον* ἠριθμημένον· ἀνοιγομένου τοῦ κυτίου, οἱ κρικίσκοι ἐφοδείας δέον νὰ εὑρεθῶσιν ἐν αὐτῷ κατὰ τὴν φυσικὴν σειρὰν τῶν οὓς φέρει ἕκαστος ἀριθμῶν.

ἐφοδευτής (ὁ)· ὁ ἐκτελῶν τὴν ἐφοδείαν ἀξιωματικός, ὁ ἐπιτηρῶν τὴν ἐπαγρύπνησιν τῶν φρουρῶν.

ἐφοδεύω, ἀόρ. *ἐφώδευσα*· κάμνω ἔφοδον νυκτερινὴν εἰς τοὺς φρουρούς, ἐπιτηρῶ τὴν ἐπαγρύπνησιν τῶν φρουρῶν· || ἐξετάζω λεπτομερῶς, περιπολῶ, κατασκοπεύω, ἐνεδρεύω.

Ἐφόδι. Διάσημος ραββῖνος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, οὗτινος τὸ πραγματικὸν ὄνομα ἦτο *Περίποθος Νουράν*. Διακρινόμενος ἐπὶ εὐγλωττίᾳ καὶ παιδεύσει, προῆλθεν εἰς συζητήσεις θεολογικὰς ἐν Ἰταλίᾳ, μεθ' ἃς ἐφάνη πεισθεὶς περὶ τῆς ὀρθότητος τοῦ χριστιανικοῦ θρησκεύματος καὶ προσῆλθεν εἰς αὐτό, πιστεύων ὅτι θὰ ἀνήρχετο εἰς ἀνώτατα ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα. Ἡ προσέλευσίς του ὅμως εἰς τὸν Χριστιανισμὸν δὲν ὑπῆρξεν εἰλικρινὴς καὶ μετὰ τέσσαρα ἔτη ἐπανῆλθεν αὖθις εἰς τὸν Ἰουδαϊσμόν, διαδηλώσας ὅτι ἐξεβιάσθη ν' ἀποκηρύξῃ αὐτόν. Τὸ σκάνδαλον ηὔξησεν ἔτι μᾶλλον, ὅτε ἐγνώσθη ἐπιστολὴ αὐτοῦ ἀπευθυνομένη πρὸς ἕτερον προσήλυτον καλούμενον Μπονάτον, ἄλλοτε Δαβίδ, εἰς τὴν ὁποίαν ἐξήμει ὕβρεις κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Φοβηθεὶς ὅτι ἡ ἀποκάλυψις ταύτης θὰ προεκάλει τὴν καταδίωξιν αὐτοῦ, ἐδραπέτευσεν ἐκ Βενετίας εἰς τὴν Ἀσίαν, ἔνθα ἀπωλέσθησαν τὰ ἴχνη αὐτοῦ. Ὁ Ἐφόδι ἀφῆκε πλεῖστα ἱστορικὰ καὶ θεολογικὰ συγγράμματα, ἐκ τῶν ὁποίων ὅμως οὐδὲν ἐδημοσιεύθη. Οἱ μελετήσαντες ταῦτα διατείνονται ὅτι, παρὰ τὸ πικρόχολον τῶν ἐκφράσεων, δὲν στεροῦνται ἐπιστημονικῆς ἀξίας, ἰδίως τὰ ἱστορικοθρησκευτικὰ τοιαῦτα, εἰς ἃ δὲν ἐκδηλοῦται ὁ φανατισμός του. Θ. Β.

ἐφοδιάζω, ἀόρ *ἐφωδίασα—ἐφωδιάσθην*, παθ. μετχ. *ἐφωδιασμένος*· παρέχω ἐφόδια, προμηθεύω τὰ ἀναγκαῖα διὰ πορείαν, ἐκστρατείαν κττ.· || καθόλου, παρέχω τι ἀναγκαῖον, προμηθεύω: «τὸν ἐφωδίασα μὲ τρόφιμα, —μὲ ἐνδύματα, —μὲ χρήματα»· || παθ. *ἐφοδιάζομαι*, λαμβάνω τι δι' ἐμαυτόν, προμηθεύομαι.

ἐφοδιασμός (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐφοδιάζειν, παροχή, προμήθεια τῶν ἐφοδίων ἢ ἄλλων ἀναγκαίων: «ἐφοδιασμὸς τοῦ στρατοῦ, —τῶν ἐκδρομέων», «ἐπαρκής,—ἀνεπαρκὴς ἐφοδιασμός».

—*[Στρατ.]* Βλ. *ἀνεφοδιασμός*.

ἐφοδιαστής (ὁ)· ὁ ἐφοδιάζων, ὁ παρέχων τὰ ἐφόδια ἢ ἄλλα ἀναγκαιοῦντα.

ἐφόδιον (τό), συνήθ. πληθ. ***ἐφόδια*** (τά)· τὰ χάριν τῆς ὁδοῦ, τῆς πορείας λαμβανόμενα χρήματα· || πᾶν ὅ,τι λαμβάνει τις ἵνα χρησιμοποιήσῃ αὐτὸ κατὰ τὸ ταξίδιον· || μέσον βιοτικόν: «ἡ φιλοπονία καὶ ἡ χρηστότης εἶναι τὰ κάλλιστα τῶν ἐφοδίων», «ἐφόδια ἐπαρκῆ,—ἀνεπαρκῆ».

— *[Άρχ.]* Ἐκαλοῦντο *ἐφόδια* παρ' ἀρχαίοις τὰ πρὸς ταξίδιον ἀναγκαιοῦντα μέσα, ἤτοι ζωοτροφίαι καὶ ἔξοδα μεταφορᾶς, ἰδίως δὲ ἐπὶ στρατιωτικῶν πορειῶν, τὰ ἄλλως καλούμενα «μεθόδια» καὶ «πορεῖα» (λατ. viaticum), παρ' ἡμῖν δὲ «ὁδοιπορικά». Ἐπὶ ὡρισμένων περιπτώσεων, τὰ ἐφόδια καταβάλλονται ἐκ τοῦ δημοσίου θησαυροῦ· οὕτως ἐχορηγεῖτο χρηματικὸν ποσὸν εἰς τοὺς ἐπιμελητὰς τῶν Ἀτταλείων, εἰς τοὺς ἀποστελλομένους ἀποίκους ὑπὸ τῆς μητροπόλεως, ἐδίδοντο αἱ ἀπαραίτητοι μέχρι οἰκισμοῦ τῆς νέας πόλεως ζωοτροφίαι καὶ ὁπλισμός, χρηματικόν τι ποσὸν εἰς τοὺς πρέσβεις τῶν διαφόρων πόλεων, τοὺς ἐπιστρέφοντας ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας, τοὺς μετακαλουμένους ὑπὸ πόλεων τεχνίτας, κ. ἄ. Εἰς ἐπιστολάς του δὲ ὁ Ἀδριανὸς (127 καὶ 120 π.Χ.) πρὸς τοὺς Ἐφεσίους καὶ Στρατονικεῖς ἐντέλλεται τὴν χορήγησιν ἐφοδίων ὑπὸ τῶν πόλεων αὐτῶν εἰς τοὺς ἐπιστολιαφόρους («τὸ ἐφόδιον δοθήτω»). Περὶ τοῦ καταβαλλομένου εἰς τὰς ἀνωτέρω περιπτώσεις ποσοῦ ἐλάχιστα γνωρίζομεν· ἐν Ἀθήναις κατὰ μὲν τὸν Ἀριστοτέλη ἐδίδοντο 2—3 δραχμαὶ ἡμερησίως εἰς τοὺς πρέσβεις, κατὰ τὸν Δημοσθένη δὲ περίπου 1,45 δραχμαί. Π—Ν. Α.

ἐφοδιοπομπή (ἡ)· πομπὴ ἐφοδίων, ἰδίᾳ ἐν καιρῷ πολέμου, συνοδεία ἁμαξῶν ἢ ὑποζυγίων κομιζόντων τροφὰς ἢ πολεμεφόδια κττ. εἰς τοὺς καταυλισμούς· || καθόλου, πᾶσα ὁμαδικὴ μεταφορὰ πρὸς τὸ πολεμικὸν μέτωπον ἢ ἀπὸ τούτου: «ἐφοδιοπομπὴ τραυματιῶν,—ἱματισμοῦ» κ.τ.τ.

—*[Στρατ.]* Καλεῖται *ἐφοδιοπομπὴ* ὁ σχηματισμὸς ὁ χρησιμεύων διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν πάσης φύσεως ὑλικῶν, τῶν προοριζομένων διὰ τὸν ἀνεφοδιασμὸν τῶν μεταγωγικῶν σώματος ἢ μάχης, εἰς ὅλως δ' ἐξαιρετικὰς περιστάσεις τὸν ἀπ' εὐθείας ἀνεφοδιασμὸν τῶν στρατευμάτων. Διὰ νὰ δύνανται τὰ στοιχεῖα τῆς ἐφοδιοπομπῆς νὰ συμπορεύωνται, πρέπει ἑκάστη ἐφοδιοπομπὴ ν' ἀποτελῆται ἐξ ὁμοιομόρφου μέσου μεταφορᾶς, ἵνα ἡ ταχύτης πορείας ᾖ ὁμοία· δι' ὃ ἡ ἐφοδιοπομπὴ εἶναι ἢ ἐκ φορτηγῶν κτηνῶν, ἢ ἐξ ἱππηλάτων ὀχημάτων, ἢ ἐξ αὐτοκινήτων ὀχημάτων, παρ' ἡμῖν δὲ ἐπὶ πλέον, ἢ ἐκ βοηλάτων ὀχημάτων (ἀραμπάδων), ἢ ἐκ καμήλων. Ἡ ἐξασφάλισις τῆς ἐφοδιοπομπῆς κατὰ τὰς διαδρομὰς εἶναι ζήτημα σημαῖνον, λαμβανομένου ὑπ' ὄψει ὅτι αὕτη πορεύεται συνήθως εἰς ἀπόστασιν μεγάλην ἀπὸ τῆς οὐρᾶς τῶν φαλάγγων, συνεπῶς ἐκτελεῖ πορείας μεμονωμένως. Ἐφ' ὅσον ἡ διαδρομὴ διατελεῖ ἐντὸς ζώνης ἐδάφους κατοικουμένης ὑπὸ κατοίκων διακειμένων φιλίως, ἢ ἐχθρικῶς μέν, ἀλλ' ἐπαρκῶς ἐπιτηρουμένων ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τῆς ὑπηρεσίας *μετόπισθεν* καὶ τῆς χωροφυλακῆς, ἡ ἐφοδιοπομπὴ ἐξασφαλίζεται διὰ τῶν ἰδίων της μέσων, ἀλλ' ἅμα ἐκτελεῖται διὰ ζώνης κατοικουμένης ὑπὸ κατοίκων ἐχθρικῶς διακειμένων καὶ ἀνεπαρκῶς ἐπιτηρουμένων, ὡς συνέβαινε κατὰ τὸν μικρασιατικὸν πόλεμον 1919—1922, τότε ἡ ἐφοδιοπομπὴ ἔχει ἀνάγκην εἰδικῆς συνοδείας. Σήμερον, ἐν τοῖς στρατοῖς τῆς κεντρῴας Εὐρώπης ὑπάρχει ἡ τάσις σχηματισμοῦ ἐναερίου ἐφοδιοπομπῆς, δηλαδὴ ἐξ ἀεροπλοϊκῶν μέσων. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Digitized by Google

ἐφοδιοφόρος (ὁ, ἡ).—*ον* (τό)· ὁ φέρων, ὁ κομίζων ἐφόδια: «ἐφοδιοφόρος ἅμαξα».

— *[Ἀρχ. Δραμ.]*. Ἡ τελευταία ἐκ τῆς ὀρχήστρας ἔξοδος τοῦ *χοροῦ* ἐκαλεῖτο *ἔφοδος* (*Πολυδ.* IV. 108)· πρβλ. *ἐπιπάροδος*. Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

ἔφοδος (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *ἐπέρχεσθαι*, ἐφόρμησις, ἐπίθεσις ὁρμητική: «ἔφοδος κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, — κατὰ τοῦ λόφου, —τοῦ ὑψώματος», «ἡ ἔφοδος ἀπεκρούσθη», «τὸ πρόχωμα κατελήφθη ἐξ ἐφόδου»· || ἀπρόοπτος νυκτερινὴ ἐπίσκεψις τῶν φρουρῶν ὑπὸ τοῦ ἀξιωματικοῦ πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς ἀγρύπνου φυλακῆς: «ἔφοδος ἀξιωματικοῦ, — ὑπαξιωματικοῦ»· || ἐκεῖνος πρὸς τὸν ὁποῖον δύναταί τις νὰ πλησιάσῃ, προσιτός, εὐκολοπλησίαστος (ἀρχ.).

— *[Στρατ.]* *Ἔφοδος* καλεῖται ἐν τῇ τακτικῇ τὸ τελευταῖον *ἅλμα*, ἐν τῇ ἐξαιρετικῇ δὲ περιπτώσει ἀγῶνος στασιμότητος τὸ μοναδικόν, δι' οὗ τὸ ἐπιτιθέμενον πεζικὸν φθάνει εἰς τὸν ἀντικειμενικὸν σκοπόν, ὁπότε διεξάγεται ὁ ἀγχέμαχος διὰ τῆς λόγχης ἀγών, ὁ ἀποτελῶν τὸ τελευταῖον ἐπεισόδιον τῆς ἐπιθέσεως. Ἀπὸ τῶν πολὺ παλαιῶν ἐποχῶν μέχρι τῆς χθές, ἡ ἔφοδος ἦτο γενική, δηλαδὴ ἐξετελεῖτο ὑφ' ὁλοκλήρου τοῦ ἐναντίον ἀντικειμενικοῦ τινος σκοποῦ ἐπιτιθεμένου πεζικοῦ, ἐν ἄλλαις λέξεσι συγχρόνως ὑπὸ ἐκτεταμένων γραμμῶν πεζικοῦ, κατὰ τοιοῦτον δὲ τρόπον ἐξετελέσθησαν ἅπασαι αἱ ἔφοδοι κατὰ τοὺς πολέμους τοῦ Μεγάλου Φρειδερίκου καὶ τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, κατὰ τὸν Κριμαϊκόν, κατὰ τὸν Αὐστροπρωσσικόν, κατὰ τὸν Γαλλογερμανικόν· ληπτέον ὅμως ὑπ' ὄψει ὅτι τὰ τότε μέτωπα μάχης ἦσαν σχετικῶς μικρά, δι' ὃ δρῶντα ὑπὸ ἑνιαίαν σχεδὸν διοίκησιν. Μολονότι δὲ διὰ τῶν κανονισμῶν πεζικοῦ, γαλλικοῦ 1904 (Ἑλλην. 1905) καὶ γερμανικοῦ 1906, εἶχον θραυσθῆ οἱ κρίκοι τοῦ ἀκροβολιστικοῦ σχηματισμοῦ καὶ εἶχε καταστῆ οὗτος εὔκαμπτος, μολαταῦτα καὶ παρὰ τοῖς κανονισμοῖς ἐκείνοις ἡ ἔφοδος διεβλέπετο γενική, καθ' ὅσον ἔγραφον, ὁ μὲν γαλλικός: «ὅταν ὁ ἀρχηγὸς κρίνῃ ὅτι ἐπέστη ἡ στιγμὴ τῆς πρὸς τὸν ἐχθρὸν συγκρούσεως, διατάσσει τὴν σήμανσιν τῆς ἐφόδου» (Ἑλλ. Καν. Πεζ. 1905 § 263). ὁ δὲ γερμανικός: «ἡ πρὸς ἔφοδον ὤθησις προέρχεται εἴτε ἐκ τῆς γραμμῆς τοῦ πυρὸς διὰ τῶν κατωτέρων ἡγητόρων, εἴτε ὑπὸ τοῦ γενικοῦ ἀρχηγοῦ διὰ τῆς παρεμβολῆς τῆς ἐφεδρείας» (Γερμαν. Καν. Πεζ. 1906 § 346). Διὰ πρώτην φορὰν ὑπὸ τῶν συγχρόνων μεταπολεμικῶν κανονισμῶν πεζικοῦ (Γαλλ. 1920, Ἑλλην. 1924 § 70, Γαλλ. 1929 § 251) θεσπίζεται ὅτι δὲν ἐκτελεῖται ἔφοδος γενική, ἀλλὰ διάφοροι τοπικαὶ ἔφοδοι διεξαγόμεναι ἐν διαφόροις χρόνοις ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων μονάδων πεζικοῦ, δυναμένων νὰ ὦσιν ἐνίοτε διμοιριῶν, ἔστι δ' ὅτε ὁμάδων μάχης. Τὸ ἀξιοσημείωτον δ' εἶναι ὅτι, κατὰ τὸν Ρωσοϊαπωνικὸν πόλεμον 1904—1905, κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς 1912—1913, κατὰ τὸν Παγκόσμιον 1914—1918 καὶ κατὰ τὸν Μικρασιατικὸν 1920—1922 αἱ ἔφοδοι ἦσαν συνήθως τοπικαί, καίτοι οἱ τότε κανονισμοὶ δὲν ἐθέσπιζον τοιοῦτόν τι· ἀλλ' ἡ ἀνάγκη τῶν πραγμάτων ἐπέβαλλε τοῦτο. Σήμερον, μεταπολεμικῶς, ἔφοδος γενικὴ δυνατὸν νὰ ἐκτελεσθῇ μόνον κατὰ τὴν περίπτωσιν ἀγῶνος στασιμότητος, κατὰ τὴν ἐξαιρετικὴν δηλαδὴ περίπτωσιν, καθ' ἣν ἡ ἔφοδος ἀποτελεῖ τὸ μοναδικὸν ἅλμα τῆς ἐπιθέσεως. Ὁ τρόπος ὅμως τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἐφόδου οὐδόλως διαφέρει, ἂν πρόκειται περὶ γενικῆς ἢ περὶ τοπικῆς. Κατὰ τὴν ἐπὶ ἀνοικτοῦ πεδίου μάχην ἡ ἀπόστασις τῆς ἐφόδου συμφέρει νὰ ᾖ κάπως μεγάλη, ἵνα μὴ ὑπάρχῃ οὐδεὶς φόβος προσβολῆς τῶν φιλίων στρατευμάτων ὑπὸ τῆς βολῆς τοῦ προπαρασκευάζοντος τὴν ἔφοδον φιλίου πυροβολικοῦ, ἐξ ἄλλου ὅμως ἡ ἀπόστασις τῆς ἐφόδου συμφέρει νὰ ᾖ κάτως περιωρισμένη, ἵνα μὴ παραμένωσι τὰ στρατεύματα τῆς ἐπιθέσεως ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐκτεθειμένα ὑπὸ τὰ ἐχθρικὰ πυρά. Ἐπικειμένης τῆς ἐφόδου, ἐνδείκνυται ἡ ἐπί τινα λεπτὰ ἐκτέλεσις ἰσχυροτάτου πυρὸς ὑφ' ἁπάντων τῶν ὀργάνων πυρὸς τοῦ κλιμακίου πυρός, μετὰ τὸ πέρας τοῦ ὁποίου ἐπιβάλλεται ἡ αὐθωρεὶ ἐκπομπὴ τῆς ἐφόδου, πρὶν ἢ δηλαδὴ συνέλθῃ ὁ ἀμυνόμενος ἐκ τῆς θυελλώδους ταύτης λαίλαπος πυρός· ἡ δ' ἐκτέλεσις αὕτη τοῦ πυρὸς πεζικοῦ εἶναι ἀνεξάρτητος τῆς ὑπὸ τοῦ φιλίου πυροβολικοῦ ἢ τυχὸν τῆς φιλίας ἀεροπλοΐας ἐκτελουμένης. Διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐφόδου, πρέπει τὸ κλιμάκιον πυρός, δηλαδὴ τὸ ἐπὶ κεφαλῆς 1ον κλιμάκιον, νὰ ἔχῃ πλήρη ἐπάρκειαν εἰς ἄνδρας, δι' ὃ καὶ πρέπει νὰ ἐνισχύεται τοῦτο, οὐχὶ τόσον πρὸς ἐξασφάλισιν πυρὸς (ὅπερ δυνατὸν νὰ ἐξασφαλίζηται καὶ διὰ τῶν αὐτομάτων ὅπλων), ἀλλὰ χειρῶν ἐπαρκῶν ὅπως δρέψωσι τὸν καρπὸν τῆς νίκης, διὰ τὴν ὡρίμανσιν τοῦ ὁποίου μόνον καὶ ἔδρασε τὸ πῦρ. Ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ἐφόδου ὑπὸ μικρᾶς μονάδος, οὐδὲν ζήτημα ἐγείρεται ὅσον ἀφορᾷ τὸ πόθεν δίδεται τὸ σύνθημα τῆς ἐφόδου, ἀλλὰ κατὰ τὰς περιπτώσεις ἐφόδου ὑπὸ μεγαλυτέρων μονάδων, ἢ κατὰ τὰς ὅλως ἐξαιρετικὰς γενικῆς ἐφόδου, τότε ἐγείρεται ζήτημα ἀπασχολῆσαν τοὺς τακτικοὺς ἀπὸ τῶν παλαιῶν ἐποχῶν· τὸ ζήτημα δ' εἶναι, ἂν δίδηται τὸ σύνθημα ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ, δηλαδὴ ἐκ τῶν ὄπισθεν, ἢ ἂν δίδηται ὑπὸ τῶν ἐπὶ κεφαλῆς ὑποδεεστέρων ἡγητόρων, δηλαδὴ ἐκ τῶν ἔμπροσθεν. Καίτοι οἱ προπολεμικοὶ κανονισμοί, οἱ ἐνδιαφερόμενοι διὰ τὸ ζήτημα τοῦτο πολὺ περισσότερον ἢ οἱ μεταπολεμικοί, δεδομένου ὅτι σήμερον αἱ ἔφοδοι εἶναι συνήθως τοπικαί, διέβλεπον τὸ ζήτημα ὑπὸ διάφορον ἑκάστοτε πνεῦμα, ἐν τούτοις ἅπαντες οἱ τότε συγγραφεῖς φρονοῦσιν, ὅτι ἡ ἔφοδος δὲν πρέπει νὰ διατάσσηται ἐκ τῶν ὄπισθεν, καθ' ὅσον ὁ ἀρχηγός, ἅτε εὑρισκόμενος πολὺ ὄπισθεν τῆς γραμμῆς μάχης, δὲν εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ γνωρίζῃ λεπτομερῶς τὰ συμβαίνοντα, συνεπῶς δὲν δύναται νὰ κρίνῃ περὶ τῆς καταλλήλου στιγμῆς τῆς ἐφόδου, αἱ τοιαῦται δ' ἐπίκαιροι καὶ κατάλληλοι στιγμαὶ εἶναι συνήθως φευγαλέαι. Δι' ὃ ὁ Balck ἔγραφεν ἐν ἔτει 1906: δυσκολώτατον καθίσταται εἰς τὸν ἀνώτερον ἡγήτορα ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν εὔθετον στιγμὴν . . . . Ἐκ τούτου ἐξάγεται ὅτι ἡ γραμμὴ τοῦ πυρὸς ὀφείλει εἰς τὰς πλείστας περιστάσεις νὰ λάβῃ τῆς πρωτοβουλίαν τῆς ἐφόδου». Κατὰ τοὺς ἡμετέρους πολέμους, Βαλκανικοὺς 1912—1913 καὶ Μικρασιατικὸν 1920—1921, τὸ σύνθημα τῆς ἐφόδου ἐδίδετο πάντοτε ὑπὸ τῶν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς γραμμῆς μάχης ἡγητόρων. Ὁ σύγχρονος ἑλλ. καν. πεζικοῦ 1924, ἐκτὸς τῆς περιπτώσεως ἀγῶνος στασιμότητος, ὁπότε ἡ ἔφοδος ἐκτελεῖται ἢ εἰς ὁρισθεῖσαν ὥραν ἢ κατόπιν συμπεφωνημένου σήματος, καθ' ἁπάσας τὰς λοιπὰς περιπτώσεις θεσπίζει ὅτι τὸ σύνθημα τῆς ἐφόδου δίδεται ὑπὸ τῶν ἐπὶ κεφαλῆς ὁμάδων τοῦ κλιμακίου πυρός.

Περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς λόγχης κατὰ τὴν ἔφοδον βλ. λ. *λόγχη*. Ἡ ἔφοδος ὅμως δὲν καταλήγει πάντοτε εἰς τὸν ἐκ τοῦ συστάδην ἀγῶνα, δηλαδὴ εἰς τὸν ἀγῶνα διὰ τῆς λόγχης. Ἴσως μάλιστα δυνατὸν νὰ λεχθῇ ὅτι κατὰ τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων, ὁ ἐπιτιθέμενος δὲν εὑρίσκει ἀντίπαλον ἵνα τῷ ἐπιτεθῇ διὰ τῆς λόγχης, καθ' ὅσον ὁ ἀμυνόμενος, ἅμα ὡς ὑποστῇ τὴν ἠθικὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἐπιτιθεμένου καὶ αἰσθανθῇ τὴν λόγχην πλησιάζουσαν, παραιτεῖται τοῦ περαιτέρω ἀγῶνος καὶ ὑποχωρεῖ ἐγκαίρως. Τοῦθ' ὅπερ σημαίνει ὅτι τὴν κρίσιν δὲν ἐπιφέρει συνήθως αὐτὴ αὕτη ἡ λόγχη, ἀλλ' ἡ ἐκ τοῦ καταλλήλου ἑλιγμοῦ καὶ τῆς ὁρμητικῆς προχωρήσεως ἀπειλὴ τῆς λόγχης.

Οἱ παλαιοὶ καὶ οἱ προπολεμικοὶ κανονισμοὶ δὲν ἤθελον ν' ἀποδεχθῶσι τὴν αἵρεσιν τῆς προκαταβολικῆς κάμψεως καὶ ὑποχωρήσεως τοῦ ἀμυνομένου, δι' ὃ ἐσίγων εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο· ὁ σύγχρονος ὅμως (γαλλ. 1920, ἑλλ. 1924) ἀναγράφει ἐν § 70: «ἡ ἔφοδος εἶναι ἀναπόφευκτος συνέπεια τῆς ἐπιθέσεως, ἐὰν δὲν ἐκάμφθη ἤδη διὰ ταύτης ἡ θέλησις τοῦ ἀντιπάλου. Ἡ ἔφοδος ἐπιβάλλει εἰς τὸν ἐπιτιθέμενον τὴν σταθερὰν θέλησιν νὰ φθάσῃ εἰς τὴν σῶμα πρὸς σῶμα πάλην, ἐὰν ὁ ἑλιγμὸς καὶ ἡ ἀπειλὴ δὲν ἐπήρκεσαν νὰ κάμψωσι τὸν ἀντίπαλον». Καθ' ἡμᾶς, ἡ τοιαύτη ἐπιφύλαξις τοῦ συγχρόνου μεταπολεμικοῦ κανονισμοῦ ἀποδοτέα εἰς τὸ ὅτι, λόγῳ τῆς σημερινῆς ψυχολογικῆς καταστάσεως καὶ τῆς νοοτροπίας τῶν ἀνθρώπων, ἰσχύει πολὺ περισσότερον σήμερον, παρὰ εἰς τὰς παλαιοτέρας ἐποχάς, ἡ ἀρχή: «στράτευμά τι θεωρητέον ὡς ἡττηθέν, ἀφ' ἧς στιγμῆς νομίσῃ ὅτι ἡττήθη». Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

— **ἔφοδος** ***ἐν ταῖς πόλεσιν***. Ἡ καθ' ἑκάστην νύκτα ἐπιθεώρησις τῶν διαφόρων φρουρῶν (φυλακῶν) ὑπὸ ἁρμοδίων ἀξιωματικῶν ἢ ὑπαξιωματικῶν, διοριζομένων ὑπὸ τοῦ φρουραρχείου, ἀποβλέπουσα δ' εἰς τὴν ἐπακριβῆ ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων τῶν σκοπῶν καὶ τῆς ἐν γένει ὑπηρεσίας τῆς φρουρᾶς.

— **ἔφοδος** ***ἐν ταῖς προφυλακαῖς***. Καλεῖται οὕτω πᾶσα ἐπιθεώρησις ἀποβλέπουσα εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς καλῆς ἐπαγρυπνήσεως τῶν διπλοσκοπῶν. Ν. Θ. Κ.

— **ἐφόδου ἅρμα** *[Τακτ.]*· βλ. λ. *ἅρμα* (τ. Ε' σ. 559 γ').

ἐφόλκαιον (τὸ) *[Πυροβολ.]*. Καλεῖται οὕτως ἐν τῷ πεδινῷ καὶ τῷ βαρεῖ πυροβολικῷ τὸ δίτροχον ὄχημα, τὸ ἑλκόμενον ὑπὸ τοῦ *προολκαίου*· τοιοῦτον δ' εἶναι, ἢ ὁ κιλλίβας μετὰ τοῦ πυροβόλου, ἢ ἡ κίστη τῶν πυρομαχικῶν, ἡ εἰδικῶς καλουμένη *ἐφόλκαιον τοῦ βλητοφόρου*. Ν. Θ. Κ.

ἐφολκὴ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐφέλκειν, τὸ νὰ σύρῃ τις κάτι ὄπισθέν του.

ἐφόλκιον (τὸ) *[Ναυτ.]*. Ὅρος (συχνῶς ἐν πληθυντικῷ *τὰ ἐφόλκια*, κοιν. οἱ *βάρκες*, γαλλ. les embarcations, ἀγγλ. the boats. Ναυτ. ὀνοματ. ἄρθρ. 944) σημαίνων πάσας τὰς λέμβους οἱουδήποτε πλοίου, ἐμπορικοῦ ἢ πολεμικοῦ. Σχεδὸν ταυτόσημος καὶ συνώνυμος πρὸς τὸν ὅρον *λέμβος*, διαφέρει αὐτοῦ ἐν τούτοις κατὰ τὸ ὅτι ἐν τοῖς ἐφολκίοις περιλαμβάνονται καὶ αἱ βαρεῖαι λέμβοι καὶ αἱ μηχανοκίνητοι καὶ αἱ ὑπηρετικαί. Καὶ τῶν μὲν ἱστιοφόρων ἐμπορικῶν τὰ ἐφόλκια ἀποτελοῦνται ἀπὸ τὴν *ἄκατόν* των ἐντιθεμένην ἐπὶ τῆς δέσμης καὶ μίαν ἢ πλείονα ἐπωτιδίους ἀνακρεμωμένας. Τῶν δὲ ἐμπορικῶν ἀτμοπλοίων, φορτηγῶν ἢ ἐπιβατηγῶν, ἐκ μιᾶς ἢ δύο ὑπηρετικῶν καὶ ἐκ σωσιβίων λέμβων τοσούτων, ὥστε νὰ ἐξασφαλίζεται ἡ ἐπιβίβασις τῶν ἐπιβατῶν, βοηθουσῶν καὶ τῶν σχεδιῶν, ἐν περιπτώσει ἐγκαταλείψεως τοῦ πλοίου. Τῶν συνήθων πολεμικῶν τὰ ἐφόλκια συνίστανται εἰς βενζινακάτους, ἀτμακάτους καὶ ἄκατον ἐντιθεμένην τανῦν διὰ γεράνου ἢ φορτωτῆρος, α', β' καὶ γ' λέμβου, ἐπιτελίδα, φαλαινίδα ἢ κέλητα διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ κυβερνήτου, ἀνακρεμωμένας ταύτας, ὑπηρετικὰς δὲ σκάφας καὶ ὑφωνήτριαν. Εἰς τὰ ἐφόλκια πρέπει νὰ περιλαμβάνωνται τανῦν καὶ αἱ μετὰ πλωτήρων σιδηρῶν σωσίβιοι σχεδίαι, ὅσαι ἐντίθενται καὶ εἶναι καθ' ὅλα ἕτοιμαι πρὸς καθαίρεσιν. Εἰς τὰ ἐφόλκια λογίζονται ἐπίσης καὶ οἱ *πάκτωνες*. Σ. Ε. Λ.

ἐφολκίτης (ὁ) *[Ναυτ.]*. Ὅρος σχεδὸν ταυτόσημος καὶ συνώνυμος πρὸς τὸ *λεμβίτης*, σημαίνων, συλλήβδην, τὰ πληρώματα τῶν ἐφολκίων. Σ.Ε.Λ.

ἐφοπλίζω· παρασκευάζω, ἑτοιμάζω: «ἐφοπλίζω δεῖπνον,—δόρπον,—ἅμαξαν,—πλοῖον» (ἀρχ.)· || εἰς τὴν νεωτέραν γλῶσσαν μόνον ἐπὶ πλοίου, ἑτοιμάζω, ἐφοδιάζω διὰ παντὸς μέσου πρὸς πλοῦν.

ἐφοπλισμὸς (ὁ), καὶ ***ἐφόπλισμα*** (τό)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐφοπλίζειν πλοῖον, παρασκευὴ πρὸς πλοῦν, κοιν. *ἁρμάτωμα*· || κατ' ἔννοιαν εὐρυτέραν, τὸ ἐπάγγελμα τὸ ἀσκούμενον ὑπὸ τοῦ ἐφοπλιστοῦ, τουτέστιν ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ πλοίου.

ἐφοπλιστὴς (ὁ)· ὁ ἐφοπλίζων πλοῖον, ὁ χρησιμοποιῶν πλοῖον, εἴτε ὡς ἰδιοκτήτης εἴτε ὡς ναυλωτής, ἐπὶ ἐμπορίᾳ καὶ καθόλου ἐπὶ κέρδει.

—*[Ναυτ. Δίκ.]* Ὁ ἐκμεταλλευόμενος ἓν πλοῖον δύναται νὰ εἶναι ἢ αὐτὸς ὁ κύριος αὐτοῦ ἢ καὶ τρίτος εἰς ὃν ὁ ἰδιοκτήτης παρεχώρησε συνεπείᾳ συμβάσεως τὸ δικαίωμα τῆς ἐκμεταλλεύσεως.

Συνήθως εἰς τὴν σύμβασιν αὐτὴν δίδεται ἡ ὀνομασία *ὁλικὴ ναύλωσις*. Πλὴν περὶ ὁλικῆς ναυλώσεως πρόκειται, ὅταν ὁ ἰδιοκτήτης ἐξοπλίζῃ ὁ ἴδιος τὸ πλοῖον, τὸ καθιστᾷ ἱκανὸν νὰ κάμῃ τὸ συμφωνηθὲν ταξίδιον καὶ τὸ ἀφίνει εἰς τὴν διάθεσιν τρίτου, ὅστις τὸ καταλαμβάνει ὁλόκληρον καὶ τὸ ὑποναυλώνει. Ἡ περίπτωσις ὅμως αὐτὴ εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν μίσθωσιν πλοίου μὴ ἐξωπλισμένου. Ἐκ τοῦ ἄρθρου 285 Ἐμπορικοῦ νόμου προκύπτει, ὅτι ὁ ἐφοπλιστὴς ὁ μὴ ὢν κύριος λογίζεται διὰ τὰς πρὸς τρίτους σχέσεις του κατὰ πλάσμα πλοιοκτήτης καὶ ὡς ἐκ τούτου εὐθύνεται ἀπέναντι αὐτῶν, καθὼς ὁ πλοιοκτήτης, διὰ τὰς πράξεις τοῦ πλοιάρχου καὶ πληρώματος καὶ ὑποχρεοῦται ἐκ τῶν παραβάσεων τοῦ πλοιάρχου τῶν γενομένων ἐν τῇ ἐκτελέσει τῶν καθηκόντων του, πλὴν ἀπολαύει ὡς ἐκεῖνος τοῦ δικαιώματος τῆς παραχωρήσεως ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους. Ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ πλοίου εἴτε ἀπὸ τὸν ἰδιοκτήτην εἴτε ἀπὸ τρίτον, εἰς τὸν ὁποῖον παρεχωρήθη, δὲν προσδίδει εἰς τὸν ἐκμεταλλευόμενον τὴν ἰδιότητα τοῦ ἐμπόρου, εἰμὴ μόνον καὶ ἐφ' ὅσον γίνεται ἐπὶ σκοπῷ κέρδους· ἡ χρησιμοποίησις τοῦ πλοίου εἰς ἐπιστημονικὸν ἢ ἀναψυχῆς ταξίδιον δὲν προσδίδει τὴν ἰδιότητα τοῦ ἐμπόρου. Π. ΠΑΠΑΦΩΤΕΙΝΟΣ

ἐφοπλιστικός,—*ή*,—*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἐφοπλιστὴν ἢ ἐφοπλισμόν: «ἐφοπλιστικαὶ ἐργασίαι», «γραφεῖον ἐφοπλιστικόν».

ἐφορεία (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἐφορεύειν, τοῦ ἐπιβλέπειν, ἐποπτεία· || ἡ συναρχία τῶν ἐφόρων, οἱ ἐφορεύοντες αὐτοί, οἱ ἐπόπται: «ἡ ἐφορεία τοῦ σχολείου»· || κρατικὴ ὑπηρεσία ἔργον ἔχουσα κυρίως τὴν παρακολούθησιν τῶν φόρων (βλ. κατωτέρω)· || τὸ κατάστημα ἔνθα εἶναι ἱδρυμένον τὸ ἀρχεῖον τῆς ἐφορείας καὶ διεξάγεται ἡ ὑπηρεσία· || «ἐφορεία τῶν ἀρχαιοτήτων» ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων· || «ἐφορεία ὑλικοῦ πολέμου» τὸ κατάστημα ἔνθα φυλάσσεται πολεμικὸν ὑλικὸν (βλ. κατωτέρω).

— *[Ἱστορ. Ἀγῶν.]* Βλ. *Φιλικὴ* Ἑταιρεία.

— *[Οἰκονομ.* Τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν εἰς τὴν ἁρμοδιότητα αὐτοῦ ὑπαγομένων νόμων, διαταγμάτων καὶ κανονισμῶν, ἰδίως δὲ διὰ τὴν ἐξακρίβωσιν καὶ βεβαίωσιν τῶν φόρων, ἔχει ἀνάγκην ὀργάνων, τὰ ὁποῖα, διὰ τοῦ κύρους καὶ τῆς εὐθύνης τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου, ἔχουσι καθῆκον νὰ ἐκτελῶσι τοὺς νόμους τούτους. Ὡς ἐκ τούτου τὸ κράτος διαιρεῖται εἰς οἰκονομικὰς περιφερείας, αἵτινες συνήθως συμπίπτουσι πρὸς τὴν διοικητικὴν διαίρεσιν αὐτοῦ καὶ αἵτινες ὀνομάζονται «οἰκονομικαὶ ἐφορεῖαι», ἑκάστης τῶν ὁποίων προΐσταται ὁ οἰκονομικὸς ἔφορος. Οἱ ἀπὸ 16 Μαΐου 1845 ΣΤ' καὶ 26 Ὀκτωβρίου 1845 ΜΕ' νόμοι, καθὼς καὶ ὁ νόμος ΣΞΕ' τῆς 16 Ὀκτωβρίου 1853, ὅστις κατήργησε τοὺς δύο προηγουμένους, εἶχον προνοήσει «περὶ ἐφορειῶν» καὶ «ἐφόρων», περὶ συστάσεως, διαιρέσεως καὶ διευθύνσεως αὐτῶν καθὼς καὶ περὶ βαθμολογίας καὶ μισθοδοσίας τῶν ἐφόρων. Τὰ καθήκοντα τῶν «οἰκονομικῶν ἐφόρων» καὶ τῶν παρ' αὐτοῖς ὑπαλλήλων λεπτομερῶς εἶχον καθορισθῆ διὰ τοῦ Δ. τῆς 27 Ἰουνίου 1858, ἐπὶ τῇ βάσει δ' αὐτοῦ εἶχε κυρωθῆ ὁ ἀπὸ 17 Νοεμβρίου 1853 «κανονισμὸς καὶ διαίρεσις τῆς ὑπηρεσίας τῶν οἰκονομικῶν ἐφορειῶν». Κύριον καθῆκον τῶν οἰκονομικῶν ἐφόρων εἶναι ἡ βεβαίωσις

Digitized by Google

τῶν φόρων, καὶ ἰδίως τῶν ἀμέσων, διότι ἡ βεβαίωσις τῶν λοιπῶν φόρων εἶναι κατὰ γενικὸν κανόνα ἀνατεθειμένη εἰς ἄλλας ἀρχάς, οἷον τὰς τελωνειακὰς διὰ τὰ τελωνειακὰ τέλη. Ἡ βεβαίωσις γίνεται κατὰ τὰς εἰδικὰς διατάξεις τῶν φορολογικῶν νόμων παρὰ τοῦ ἁρμοδίου οἰκονομικοῦ ἐφόρου καὶ συντελεῖται διὰ παραπομπῆς τῶν καταλόγων, πινάκων ἢ καταστάσεων εἰσπρακτέων εἰς τοὺς ταμίας «ἐπὶ προσωπικῇ εὐθύνῃ τῶν οἰκονομικῶν ἐφόρων» (Β. Δ. τῆς 27 Ἰουνίου 1858, ἄρθρ. 2). Οἱ οἰκονομικοὶ ἔφοροι, ἐκτὸς τῶν ἄλλων καθηκόντων των, τῶν διαλαμβανομένων εἰς τὸ προμνησθὲν Β. Δ., «ἀντιπροσωπεύουν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως τό τε δημόσιον καὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ταμεῖον ἐνώπιον τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων πρὸς ὑπεράσπισιν δικαιωμάτων αὐτῶν, ἐκτὸς τῶν δι' ἰδιαιτέρων νόμων ἢ διαταγμάτων κανονισθέντων ἄλλως περὶ τούτου». Ὁ νόμος ΓΩΟ' (ὑπ' ἀριθ. 3870) τοῦ 1911 «περὶ ἀναδιοργανώσεως τῶν οἰκονομικῶν ἐφορειῶν τοῦ κράτους» κυρίως ἀπέβλεψεν εἰς βελτίωσίν τινα τῶν ἀποδοχῶν τοῦ προσωπικοῦ των. Ἡ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1919 εἰσαγωγὴ τῆς φορολογίας τῶν καθαρῶν προσόδων, ἡ μεταρρύθμισις τῆς φορολογίας τῶν κληρονομιῶν καὶ ἐν γένει ἡ μείζων σημασία καὶ ἔκτασις, ἡ δοθεῖσα μεταπολεμικῶς εἰς τὴν ἄμεσον φορολογίαν, προσέδωσαν ἐξαιρετικὴν σπουδαιότητα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν οἰκονομικῶν ἐφορειῶν. Ἀλλ' ἡ ὀργάνωσις αὐτῶν δὲν ἀνταπεκρίνετο εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀμέσου φορολογίας, ἐφ' ᾧ καὶ αὐτὴ δὲν κατέστη δυνατὸν ν' ἀποδώσῃ τὰ ἐκ τῶν νέων φορολογιῶν προσδοκώμενα ἀποτελέσματα. Τὸ διάταγμα τῆς 22 Φεβρουαρίου 1920 «περὶ διαιρέσεως τῆς ὑπηρεσίας τῶν οἰκονομικῶν ἐφορειῶν εἰς τμήματα καὶ γραφεῖα καὶ καθορισμοῦ τῶν ἀντικειμένων τῆς ὑπηρεσίας αὐτῶν» καί τινα ἄλλα διοικητικὰ μέτρα περὶ τῶν ἐφορειῶν δὲν ἱκανοποίησαν τὰς ἀνάγκας τῆς ὑπηρεσίας των, ἀνεπαρκοῦς ὅπως ἐκπληρώσῃ τὴν ἀποστολήν της εἰς τὴν βεβαίωσιν τῶν ἀμέσων φόρων. Ἰδίᾳ εἰς τὰ μεγάλα κέντρα, οἷα αἱ Ἀθῆναι, ἡ Θεσσαλονίκη κλπ., ἡ ὑπηρεσία ἐχώλαινεν ἐξ ὀργανικῶν ἀτελειῶν καὶ νέους ἀκρωτηριασμοὺς ὑπέστη διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 10 Φεβρουαρίου 1925 διὰ καταργήσεως θέσεων. Γενναῖον βῆμα πρὸς πλήρωσιν τῶν ἀναγκῶν τῆς ὑπηρεσίας ταύτης ἐγένετο διὰ τοῦ ἄρθρου 7 τοῦ Ν. Δ. τῆς 20 Σεπτεμβρίου 1925, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπετράπη ἡ σύστασις ἐφορειῶν διὰ διαταγμάτων καὶ ἐγένετο σημαντικὴ αὔξησις τοῦ προσωπικοῦ των, σκοπὸς δὲ τούτου ἦτο κυρίως ἡ ἵδρυσις πλειόνων τῆς μιᾶς (ὡς ἦτο πρότερον) οἰκονομικῶν ἐφορειῶν εἰς τὰς μεγαλυτέρας πόλεις τοῦ κράτους, ἥτις καὶ ἐπηκολούθησε, συντελέσασα εἰς τὴν ἐνημερωτέραν καὶ ἀκριβεστέραν ἐξακρίβωσιν καὶ βεβαίωσιν τῆς ἀμέσου φορολογίας καὶ εἰς τὴν ἐξ αὐτῆς ἀπόδοσιν ἀνωτέρων ταμειακῶν ἀποτελεσμάτων. Σήμερον λειτουργοῦσιν 150 οἰκονομικαὶ ἐφορεῖαι, διαιρούμεναι εἰς τρεῖς τάξεις, ὑπαγόμεναι εἰς τὴν ἄμεσον ἐποπτείαν τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν (Διευθύνσεως ἀμέσων φόρων). Γ. Ν. ΚΟΦΙΝΑΣ

—*[Στρατ.]* *Ἐφορεία* καλεῖται ἐν τῷ στρατῷ ἡ ὑπηρεσία ἡ ἐπιφορτισμένη μὲ τὴν ἐναποθήκευσιν καὶ τὴν συντήρησιν τοῦ ὑλικοῦ πολέμου, δηλαδὴ τῶν ὅπλων, τῶν πυροβόλων, τῶν πυρομαχικῶν, τῆς σαγῆς κλπ. Διὰ τὴν καλὴν λειτουργίαν πάσης ἐφορείας ὑπάρχουσιν αἱ κατάλληλοι ἀποθῆκαι, τὰ κατάλληλα ἐργοστάσια (μηχανουργεῖον, σιδηρουργεῖον, ξυλουργεῖον, χυτήριον, σαγματοποιεῖον κλπ.), χημικὴ ὑπηρεσία, κλπ. Περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐφορειῶν ὑλικοῦ πολέμου βλ. λ. *Ἑλλὰς* [Στρατός]. Ν. Θ. Κ.

ἐφορειακός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐφορείαν, ὁ τῆς ἐφορείας: «ἐφορειακὸν κατάστημα», «ὑπάλληλος ἐφορειακός».

ἐφορεῖον (τό)· ὁ τόπος, τὸ κατάστημα ἔνθα συνέρχονται οἱ ἔφοροι· || τὸ ἐφορειακὸν κατάστημα.

—*[Ἀρχ.]* Ἐκαλεῖτο *ἐφορεῖον* τὸ ἐν τῇ ἀγορᾷ τῆς ἀρχαίας Σπάρτης ἀρχεῖον τῶν πέντε ἐφόρων. Ἦτο κτίριον, εἰς τὸ ὁποῖον συνεσκέπτοντο καὶ συνεσίτουν οἱ ἔφοροι. Παρ' αὐτὸ ἔκειντο ἐν τῇ ἀγορᾷ τὸ βουλευτήριον τῆς γερουσίας, τὸ ἀρχεῖον τῶν νομοφυλάκων, τὸ ἀρχεῖον τῶν Βιδιαίων καὶ τὸ περιφανέστατον πάντων, ἡ Περσικὴ στοά. ΚΑΨ.

ἐφορευτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἐφορεύειν, ὁ ἁρμόδιος πρὸς τοῦτο: «ἐπιτροπὴ ἐφορευτική».

ἐφορεύω· εἶμαι ἔφορος, ἐποπτεύω, ἐπιβλέπω, παρακολουθῶ τὴν ἐκτέλεσιν ἔργου τινός· || ἐκτελῶ καθήκοντα ἐφόρου ὡς ἀναπληρωτὴς αὐτοῦ.

ἐφόριος, *—α, —ον*· ὁ ἐπὶ τῶν ὁρίων, ἐπὶ τῶν συνόρων τῆς χώρας: «ἐφορία ἀγορὰ» ἡ ἐπὶ τῶν συνόρων διεξαγομένη ἀγορὰ μεταξὺ ἀλλογενῶν (ἀρχ.).

ἐφορκίζω· ἐξορκίζω, ἀπελαύνω ἀπὸ ἀνθρώπου τὸ πονηρὸν πνεῦμα· || κατηχῶ ἀπίστους.

ἐφορκισμὸς (ὁ), ***ἐφορκιστής***· βλ. λ. *ἐξορκισμός, ἐξορκιστής*.

ἐφόρμησις, *—εως* (ἡ) ἀπὸ τοῦ *ἐφορμέω*· ὁ τόπος ὅπου δύναταί τις νὰ ἐφορμήσῃ, νὰ ἀσφαλισθῇ ὡς ἐν ὅρμῳ, νὰ προσορμισθῇ: «ἐφόρμησις πλοίων»· || ἀπὸ τοῦ *ἐφορμάω*· ἡ ὅρμησις ἐναντίον τινός, ἐπίθεσις ὁρμητική: «ἐφόρμησις ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ»· || ἡ ψυχικὴ τάσις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς διεξαγωγὴν ἔργου τινός, ἡ ὄρεξις, ἡ προθυμία μετὰ τῆς ὁποίας τις τελεῖ πρᾶξίν τινα.

—*[Ψυχολ.]* Καλοῦσιν *ἐφόρμησιν* ἐν τῇ ψυχολογίᾳ τὴν αὐθόρμητον ἐκείνην ἔντασιν τῆς ἐνεργείας, ἡ ὁποία παρουσιάζεται κατὰ τὴν ἐπιτέλεσιν συνεχοῦς τινος ἔργου δι' ὑποσυνειδήτου βουλητικῆς προσπαθείας. Ἡ ἐφόρμησις, ἥτις ἐπιδρᾷ εὐνοϊκῶς ἐπί τε τοῦ ποσοῦ καὶ τοῦ ποιοῦ τῆς ἐπιτελουμένης ἐργασίας, δυνατὸν νὰ ἐμφανίζεται ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔργου, ὀφειλομένη εἰς τὸ διαφέρον τὸ ὁποῖον προκαλεῖ τοῦτο, καὶ ἐν τέλει τοῦ ἔργου, ὁπότε προκαλεῖται ὑπὸ τῆς προσδοκίας τοῦ τέλους, καθιστώσῃ ἧττον αἰσθητὴν τὴν ὑπάρχουσαν κόπωσιν. Ἀλλὰ καὶ καθ' οἱονδήποτε σημεῖον τῆς ἐργασίας δύναται ν' ἀναφανῇ ἡ ἐφόρμησις ὡς ἀποτέλεσμα τῆς βουλήσεως τοῦ ἐργαζομένου νὰ ἀντιστῇ κατὰ τῆς κοπώσεως. Γραφικῶς ἡ πορεία τῆς διαθέσεως κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐργασίας δύναται νὰ παρασταθῇ διὰ καμπύλης ἀνυψουμένης περὶ τὰ ἄκρα.

ἐφορμίζω· εἰσάγω τὸ πλοῖον εἰς ὅρμον, εἰς λιμένα, πλοηγῶ, προσορμίζω· || παθ. *ἐφορμίζομαι*· εἰσέρχομαι εἰς τὸν λιμένα, εἰσπλέω, προσορμίζομαι.

ἐφορμῶ *(—άω)*· ὁρμῶ κατά τινος, ἐπιτίθεμαι, ἐπιπίπτω· || παρωθῶ, παροτρύνω, παρορμῶ.

ἐφορμῶ *(—έω)*· ἀνεπίσημος ναυτικὸς ὅρος· σημαίνων τὸ παραμένειν που ἐπ' ἀγκύρας. Συνηθεστέρα ἔννοιά του εἶναι ἡ τοῦ παραμένειν που λόγῳ ἀνωτέρας βίας καραδοκοῦντα τὴν βελτίωσιν τοῦ καιροῦ ὅπως ἀπάρῃ καὶ ἀποπλεύσῃ.

ἔφορος (ὁ, ἡ)· ὁ ἐφορῶν, ὁ ἐπιβλέπων, ὁ παρακολουθῶν τὴν ἐκτέλεσίν τινος, ἐπιθεωρητής, ἐπόπτης: «οἱ ἔφοροι τῆς σχολῆς», «ἔφορος τῆς βιβλιοθήκης, — τοῦ γυμναστηρίου κ.τ.τ.»· || «οἰκονομικὸς ἔφορος» ὁ προϊστάμενος οἰκονομικῆς ὑπηρεσίας παρακολουθούσης κυρίως τοὺς ἀμέσους φόρους· || «ἔφορος ὑλικοῦ πολέμου» στρατιωτικὸς ὑπάλληλος ἐξομοιούμενος πρὸς ἀξιωματικόν, φύλαξ, ἐπιτηρητὴς ὑλικοῦ πυροβολικοῦ· || «ἔφορος ἀρχαιοτήτων» πολιτικὸς ὑπάλληλος ἐπιτετραμμένος τὴν ἐπιμέλειαν καθόλου τῶν ἀρχαιοτήτων, τὴν ἐνέργειαν ἀνασκαφῶν κ.τ.τ. || «οἱ ἐν Σπάρτῃ ἔφοροι» συναρχία πέντε ἀνδρῶν διαχειριζομένων τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Σπάρτῃ.

—*[Ἀρχ.]* Ἐν Σπάρτῃ οἱ *ἔφοροι* ἀπετέλουν συναρχίαν ἐκ πέντε αἱρετῶν μελῶν, ἥτις εἶχε μείζονα μὲν ἐξουσίαν καὶ αὐτῶν τῶν βασιλέων, ἐπεσκιάζετο ὅμως ὑπὸ τῆς αἴγλης ἐκείνων, ἀπολαυόντων μεγάλων τιμῶν, ὡς Ἡρακλειδῶν. Οὔτε περὶ τοῦ χρόνου, κατὰ τὸν ὁποῖον κατεστάθη τὸ πρῶτον ἡ συναρχία αὕτη, οὔτε περὶ τοῦ ἀρχικοῦ χαρακτῆρος τοῦ θεσμοῦ ὑπάρχει συμφωνία μεταξὺ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, οἵτινες εἶναι ἡ πηγὴ τῶν πληροφοριῶν ἡμῶν. Οὕτως ὁ Ἡρόδοτος (Α' 65), ὁ Ξενοφῶν (Λακ. πολιτ. Η' 3), ὁ Διογένης ὁ Λαέρτιος (Α' 68), ὁ Ἰσοκράτης καὶ ἄλλοι τινές, θεωροῦσι τὸν θεσμὸν τῶν ἐφόρων ὡς θεσμὸν τοῦ Λυκούργου· τοὐναντίον ὁ Πλάτων (Νομ. Γ' 692) ἀποδίδει τοῦτον εἰς μεταγενέστερον νομοθέτην, ὁ δὲ Ἀριστοτέλης (Πολιτ. Θ' (Ε') 11), τὸν ὁποῖον ἀκολουθοῦσιν ὁ Πλούταρχος, ὁ Πολύβιος, ὁ Κικέρων καὶ ἄλλοι, εἰς τὸν βασιλέα Θεόπομπον. Ὑπῆρχε δὲ καὶ παράδοσις, ὅτι ὁ θεσμὸς τῶν ἐφόρων ἦτο πολὺ μεταγενέστερος (560—555 π. Χ.) καὶ ὅτι νομοθέτης αὐτοῦ ἦτο εἷς τῶν ἑπτὰ σοφῶν, ὁ Χίλων, ὅστις ὑπῆρξεν καὶ ὁ πρῶτος ἔφορος. Τὴν γνώμην τῶν ἀποδεχομένων, ὅτι ὁ θεσμὸς τῶν ἐφόρων δὲν ἦτο θεσμὸς τοῦ Λυκούργου ὑπεστήριζον κατὰ τοὺς ἐναντίον τῶν ἐφόρων ἀγῶνας καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς Σπάρτης, ὡς ὁ Παυσανίας, ὁ Κλεομένης κ. ἄ., οἵτινες ἐπεδίωξαν νὰ μειώσωσι τὴν ἐξουσίαν τῶν ἐφόρων, ἰσχυριζόμενοι ὅτι καὶ νεώτερος πολὺ τῆς βασιλείας ἦτο ὁ θεσμὸς τῆς συναρχίας τῶν ἐφόρων καὶ ὅτι διὰ σφετερισμοῦ τῆς ἐξουσίας ἄλλων ἀρχόντων συνεκέντρωσαν οὗτοι εἰς ἑαυτοὺς τόσον μεγάλην ἐξουσίαν. Ἡ ὕπαρξις ἐφόρων καὶ εἰς ἄλλας δωρικὰς πόλεις, τὴν Κυρήνην, τὴν Θήραν καὶ τὴν Ἡράκλειαν τῆς Ἰταλίας (παρὰ τὴν Σῖριν), διῄρεσε τοὺς νεωτέρους ἱστορικοὺς εἰς δύο στρατόπεδα. Οἱ μὲν δέχονται ὅτι ὁ θεσμὸς προϋπῆρχε τοῦ βασιλέως Θεοπόμπου καὶ ὅτι εἶναι οὗτος θεσμὸς δωρικὸς καὶ οὐχὶ σπαρτιατικὸς μόνον, καὶ οὗτοι εἶναι ὁ Off. Müller, ὁ Spakler, ὁ Schaefer, ὁ Stein, ὁ Ed. Meyer κ. ἄ., οἱ δὲ (Dum κ. ἄ.) ὑποστηρίζουσιν ὅτι ἡ ὕπαρξις ἐφόρων καὶ εἰς τὰς εἰρημένας πόλεις ὡς καὶ εἰς τὴν Μεσσήνην, μετὰ τὴν ἀπὸ τῶν Λακεδαιμονίων ἀπελευθέρωσίν της, δὲν μαρτυρεῖ οὔτε ὅτι ὁ θεσμὸς εἶναι πανδωρικός, οὔτε ὅτι προϋπῆρχε τοῦ βασιλέως Θεοπόμπου, διότι εἶναι δυνατὸν νὰ εἰσήχθῃ εἰς τὰς εἰρημένας πόλεις κατ' ἀπομίμησιν ἐκ τοῦ πολιτεύματος τῶν Σπαρτιατῶν. Δὲν εἶναι εὐχερὴς λοιπὸν ἡ ἐκλογὴ μεταξὺ τῶν δύο παραδόσεων. Ἀλλ' ὅπως ὑπάρχει ἀσυμφωνία παρά τε τοῖς ἀρχαίοις καὶ τοῖς νεωτέροις ἱστορικοῖς περὶ τοῦ χρόνου, κατὰ τὸν ὁποῖον κατεστάθη ὁ θεσμὸς τῶν ἐφόρων, οὕτως ὑπάρχει ἀσυμφωνία καὶ περὶ τῶν ἔργων, ἅτινα εἶχον ἀνατεθῆ εἰς αὐτοὺς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς. Καὶ εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο ὑποθέσεις μόνον γίνονται. Οὕτως ἄλλοι μὲν (ὁ Stein) ὑποστηρίζουσιν, ὅτι εἶχεν ἀνατεθῆ εἰς αὐτοὺς ἀστυνομικὴ καὶ δικαστικὴ δικαιοδοσία εἰς τὰς πέντε (διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἀνήρχετο εἰς πέντε) κώμας τῆς κωμηδὸν κατῳκημένης ἀρχαίας Σπάρτης, ἄλλοι δὲ (ὁ Schaefer) ὅτι ἦσαν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν βασιλέων εἰς τὰς ὑπὸ τῶν Δωριέων τῆς Σπάρτης ὑποταχθείσας πέντε λακωνικὰς πόλεις τῶν Ἀχαιῶν (Ἀμύκλας, Φᾶριν κλπ.), εἰς τὰς ὁποίας ἡ βασιλεία κατηργήθη μετὰ τὴν κατάκτησίν των. Καὶ ἄλλοι ὅτι ἦσαν ἀναπληρωταὶ τῶν βασιλέων, ὅτε οὗτοι συνεξεστράτευον ἐκτὸς τῆς Λακωνικῆς. Ὑποστηρίζεται ἀκόμη ὅτι εἶχον ἐπιφορτισθῆ μὲ ἀγορανομικὰ ἔργα (ὑπὸ τοῦ Müller), ἢ ὅτι ἦσαν οἱ προστάται τοῦ λαοῦ ἀπέναντι τῶν βασιλέων καὶ τῆς γερουσίας (ὑπὸ τοῦ Kopstdat), ὅτι ἦσαν ὑφιστάμενοι τῶν βασιλέων ἄρχοντες, οἵτινες ἐξελέγοντο ὑπ' αὐτῶν καὶ ἤσκουν κατ' ἐντολήν των ἔργα ἀστικῆς δικαιοδοσίας (τὴν ἐκδίκασιν τῶν ὑποθέσεων). Πᾶσαι αὗται αἱ ὑποθέσεις, ὡς καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους ὑποστηριχθεῖσα, ὅτι ὁ Θεόπομπος κατέστησε τοὺς ἐφόρους, διὰ νὰ καταστήσῃ τὴν βασιλείαν διὰ τῆς ἐξασθενήσεώς της διαρκεστέραν, δὲν ἀνταποκρίνονται οὔτε μὲ τὰ πράγματα, διότι οἱ ἔφοροι ἦσαν ἀντίπαλος τῶν βασιλέων ἀρχή, οὔτε μὲ τὸ ἔτυμον τῆς λέξεως, τὸ ὁποῖον σημαίνει ἐποπτείαν. Ὀλίγαι εἶναι ὡσαύτως αἱ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων παρεχόμεναι πληροφορίαι περὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ θεσμοῦ. Κατὰ τὸν Πλούταρχον (Κλεομ. 10, 2—5), ὁ ἔφορος Ἀστέρωπος πρῶτος ηὔξησε τὴν δύναμιν τῶν ἐφόρων. Πῶς ὅμως εἶναι ἄγνωστον. Διὰ τοῦτο καὶ μὲ τὴν πληροφορίαν ταύτην μία ὑπόθεσις μόνον γεννᾶται: ὅτι ἡ ἐνιαυσία ἐκλογὴ τῶν ἐφόρων ἔπαυσε νὰ γίνεται ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς καὶ ὅτι ἤρχισε νὰ γίνεται ἀπὸ τὸν λαὸν (ὑπ' ἄλλων ἀποδίδεται ἡ ἐπιτυχία αὕτη εἰς τὸν ἔφορον Ἔλατον). Μετὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς ἀνεξαρτησίας των ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς, οἱ ἔφοροι φαίνεται ὅτι ηὔξησαν τὴν ἐξουσίαν των βαθμηδόν, ἐπωφελούμενοι ἑκάστοτε ἐκ τῆς μεταξὺ τῶν δύο βασιλευουσῶν δυναστειῶν (Ἀγιαδῶν καὶ Εὐρυπωντιδῶν) ἀντιζηλίας καὶ ἐχθρότητος, ἰδίως ἀπὸ τοῦ βασιλέως Κλεομένους τοῦ Α' (τέλος ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος) καὶ ἑξῆς, καὶ τῆς ἠθικῆς καταπτώσεως βασιλέων τινῶν, οἵτινες κατεδικάσθησαν ὡς προδόται, ὡς ὁ Παυσανίας, ἢ ἐξωρίσθησαν, καὶ τῆς ἀνικανότητος τῶν ἐπιτρόπων ἀνηλίκων διαδόχων νὰ προστατεύσωσι τὰ προνόμια τῆς βασιλείας. Τὴν ἐξουσίαν των ηὔξησαν ἐκμεταλλευόμενοι καὶ τὸ γενικὸν δικαίωμα ἐποπτείας, τὸ ὁποῖον ἐφαίνετο ὅτι παρεῖχεν εἰς αὐτοὺς ὁ τίτλος τοῦ ἀξιώματός των, διότι ἤσκουν ἔλεγχον ἐπὶ πασῶν τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν καὶ ἐπὶ πάντων τῶν ἀρχόντων. Οὕτω κατέστησαν πανίσχυροι, καταβαλόντες πᾶσαν ἐναντίον των ἀντίδρασιν καὶ ματαιώσαντες πᾶσαν μεταρρυθμιστικὴν προσπάθειαν, ἥτις θὰ ἐμείωνε τὴν δύναμίν των, ὡς τοῦ βασιλέως Παυσανίου, ἐπιχειρήσαντος τὴν κατάλυσιν τῆς ἐξουσίας τῶν ἐφόρων, τοῦ ναυάρχου Λυσάνδρου, ἐπιδιώξαντος τὴν ἀντικατάστασιν τῆς διπλῆς βασιλείας διὰ βασιλείας αἱρετῆς, τοῦ Κινάδωνος, ἐπιδιώξαντος τὴν ἀνατροπὴν τῆς δυνάμεως τῶν ὁμοίων κ. ἄ. Κατὰ τὸν Δ' π. Χ. αἰῶνα ὁ θεσμὸς τῶν ἐφόρων εἶχε λάβει πλήρη τὴν ἀνάπτυξίν του· εἶχον συγκεντρώσει εἰς χεῖράς των οἱ ἔφοροι τόσον μεγάλην ἐξουσίαν, ὥστε ὁ Πλάτων ἀπεκάλει τούτους ἀρχὴν ἰσοτύραννον, καὶ εἶχον ἀναλάβει τὴν ἄσκησιν ἔργων πολλῶν καὶ ποικίλων· ἀπετέλουν τότε συναρχίαν ἐκ πέντε μελῶν, τῶν ὁποίων ὁ πρόεδρος (ὁ πρῶτος ἐκλεγόμενος) ἦτο ὁ ἐπώνυμος ἄρχων τῆς πολιτείας τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ὡρκίζετο ὡς ἐκπρόσωπος αὐτῆς κατὰ τὰς μετὰ τῶν ξένων συνθήκας, ὢν οὕτως ὁ ἀνώτατος τῆς πολιτείας λειτουργός. Καὶ ὅτι μὲν δὲν ἐκληροῦντο οἱ ἔφοροι ἀλλ' ἐξελέγοντο, ἀφ' ὅτου δὲν ὡρίζοντο πλέον ὑπὸ τῶν βασιλέων, ὑπὸ τοῦ δήμου ἐξ ἁπάντων τῶν ἐν ἡλικίᾳ Σπαρτιατῶν, τῶν ἐχόντων πλήρη τὰ πολιτικά των δικαιώματα, ἀνεξαρτήτως γένους καὶ οἰκονομικῆς καταστάσεως, εἶναι γνωστόν, ἀγνοεῖται ὅμως ὁ τρόπος τῆς ἐκλογῆς των καὶ ὑπόθεσις γίνεται μόνον ὅτι θὰ ἐγίνετο διὰ βοῆς, διότι ὁ Ἀριστοτέλης τὸν ὀνομάζει παιδαριώδη. Τὴν ἀρχὴν ἀνελάμβανον κατὰ τὴν νέαν, μετὰ τὴν φθινοπωρινὴν ἰσημερίαν, σελήνην, ἤσκουν αὐτὴν ἐπὶ ἓν ἔτος ὡς συναρχία, τῆς μειονοψηφίας ὑποχρεουμένης νὰ ὑπακούῃ εἰς τὴν πλειονοψηφίαν (μόνον ἡ ἀστικὴ δικαιοδοσία αὐτῶν — ἰδίως ἡ ἐκδίκασις τῶν ἰδιωτικῶν ὑποθέσεων—ἠσκεῖτο κατ' ἄτομον), συνήρχοντο εἰς ἴδιον ἐν τῇ ἀγορᾷ ἀρχεῖον (τὸ ἐφορεῖον), εἰς τὸ ὁποῖον καὶ συνεσίτουν, καὶ ἔδιδον εὐθύνας εἰς τοὺς διαδόχους των. Τὰ πολλαπλᾶ ἔργα των δύνανται νὰ ὑποδιαιρεθῶσιν εἰς τὰ ἀφορῶντα τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν καὶ εἰς τὰ ἀφορῶντα τὰς σχέσεις αὐτῶν πρὸς τοὺς ξένους, ὁμοεθνεῖς καὶ ἀλλοεθνεῖς. Τῶν πρώτων, τῶν ὁποίων τὴν ἄσκησιν ἤρχιζον εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνάληψιν τῶν καθηκόντων των καὶ τὸ πρὸς τοὺς πολίτας

Digitized by Google

παράδοξον κήρυγμά των νὰ κείρωσι τὸν μύστακα καὶ νὰ προσέχωσιν εἰς τοὺς νόμους, τὰ κυριώτερα ἦσαν τὰ ἑξῆς: Εἶχον τὴν ἐξουσίαν νὰ συγκαλῶσι τὴν ἀπέλλαν καὶ νὰ διοικῶσιν αὐτήν, ὡς καὶ τὴν γερουσίαν, μετὰ τῆς ὁποίας συναπετέλουν τὸ ἀνώτερον διοικητικὸν συμβούλιον τῆς πολιτείας, ὄντες οἱ κύριοι αὐτῆς, διότι ἡ μὲν γερουσία προεβούλευεν, αὐτοὶ δὲ ἦσαν οἱ ἐκτελεσταὶ τῶν ἀποφάσεών της. Ὡς διοικηταὶ τῆς γερουσίας ἦσαν οἱ εἰς αὐτὴν εἰσηγηταὶ τῶν φονικῶν δικῶν, τὰς ὁποίας συνεδίκαζον μετὰ τῆς γερουσίας, καὶ ἐκτελεσταὶ τῶν καταδικαστικῶν ἀποφάσεων. Μετὰ τῆς γερουσίας ἐδίκαζον καὶ τοὺς βασιλεῖς (ὅτε συμμετεῖχε τοῦ δικαστηρίου καὶ ὁ μὴ δικαζόμενος τῆς ἑτέρας δυναστείας βασιλεύς), κατηγορουμένους ἐπὶ προδοσίᾳ ἢ αἰσχροκερδείᾳ ἢ κακῇ διοικήσει στρατιᾶς κλπ., ἔχοντες τὴν ἐξουσίαν καὶ νὰ φυλακίζωσιν αὐτοὺς μέχρι τῆς δίκης των, ὅτε κηρυσσόμενοι ἔνοχοι ἐτιμωροῦντο μὲ πρόστιμον, καθαίρεσιν ἢ θάνατον (*Ἡροδ.* 5, 82). Ἐκ τῆς ἐπελθούσης σὺν τῷ χρόνῳ εὐρύνσεως τῆς ἀστυνομικῆς ἐξουσίας των, ἀπέκτησαν τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλωσι πρόστιμον καὶ ἄλλας ποινὰς εἰς τοὺς παῖδας, ὁσάκις ὁ παιδονόμος κατήγγελέ τινα ὡς ἔνοχον ἀπειθείας ἢ ἄλλου τινὸς παραπτώματος, εἰς τοὺς ἐφήβους, παρεκτρεπομένους, καὶ τοὺς εἰσπνήλας, ἂν αἱ πρὸς τοὺς ἀΐτας, κατὰ τὰ δωρικὰ ἔθιμα, σχέσεις των, δὲν ἦσαν ἠθικῶς ἄμεμπτοι, διότι τῆς ἀγωγῆς πάντων τούτων ἐπεμελοῦντο, μεριμνῶντες καὶ περὶ τῶν ἐνδυμάτων καὶ τῶν στρωμνῶν ἀκόμη καὶ τῶν ἀσκήσεων αὐτῶν. Διὰ τοῦτο μάλιστα καὶ ὤφειλον νὰ ἐμφανίζωνται γυμνοί, κατὰ δεκαήμερον, πρὸ τῶν ἐφόρων οἱ ἔφηβοι πρὸς δοκιμασίαν. Ἐπακολούθημα τῶν εἰρημένων ἔργων των ἦτο καὶ ἡ ὑπ' αὐτῶν ἐκλογὴ τῶν τριῶν ἱππαγρετῶν, οἵτινες κατέλεγον τοὺς 300 ἱππεῖς (ἐπιλέκτους ὁπλίτας), οἵτινες ἦσαν τὰ ὄργανα τῆς ἐπιβολῆς των καὶ ὁ κολασμὸς παντὸς Σπαρτιάτου ποιοῦντος αἰσχρόν τι, ὡς προϋπάρξαντος ἐφήβου καὶ ὑπαγομένου εἰς τὴν ἐξουσίαν των καὶ μετὰ τὴν εἰς τὴν ἀνδρικὴν ἡλικίαν μετάβασίν του. Πλὴν τῶν εἰρημένων ἔργων των, ἐποπτείας τῶν ἠθῶν νέων καὶ ἀνδρῶν, καὶ τῆς καὶ ἐπὶ τῶν βασιλέων ἀκόμη ἐξουσίας των, τῶν ὁποίων τὸν βίον καὶ ἐν τοῖς ἐλαχίστοις ἐξήταζον (π. χ. ὑπεχρέωσαν τὸν βασιλέα Ἀναξανδρίδαν να λάβῃ καὶ δευτέραν γυναῖκα, διότι ἡ πρώτη δὲν εἶχε τεκνοποιήσει, ἐφύλαττον τὰς βασιλίσσας διὰ νὰ μὴ ἀποκτήσωσι τέκνα ἐξ ἄλλων κ.ο.κ.), εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ἐνεργῶσιν ἀνακρίσεις καὶ νὰ δέχωνται καταγγελίας κατὰ παντὸς Σπαρτιάτου καὶ τὴν ἐξουσίαν νὰ παύωσι τοὺς ἄρχοντας, νὰ τοὺς συλλαμβάνωσι καὶ φυλακίζωσι καὶ νὰ τοὺς εἰσάγωσιν εἰς δίκην καὶ πρὸ τῆς λήξεως τῆς ἀρχῆς των, μετὰ τὴν ὁποίαν ὤφειλον πάντοτε νὰ λογοδοτῶσι πρὸς τοὺς ἐφόρους περὶ τῶν πράξεών των. Οἱ ἔφοροι εἶχον ἀκόμη καὶ τὴν διοίκησιν τῶν οἰκονομικῶν τῆς πόλεως, διότι καὶ τὰ δημόσια χρήματα αὐτοὶ ἐφύλαττον, καὶ τὰ λάφυρα τὰ ἐκ τῶν πολέμων κομιζόμενα παρελάμβανον καὶ τοὺς φόρους εἰσέπραττον. Ἀλλὰ καὶ θρησκευτικὰ ἔργα εἶχον οἱ ἔφοροι, διότι καὶ θυσίαν εἰς τὴν Χαλκίοικον Ἀθηνᾶν, τῆς ὁποίας ὁ ναὸς ἐδέσποζε τῆς ἀκροπόλεως τῆς Σπάρτης, ἐτέλουν καὶ ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Πασιφάας ἐκοιμῶντο πρὸς ὀνειρομαντείαν καὶ τὸ ἑορτολόγιον ἐκανόνιζον καὶ τοὺς δημοσίους ἀγῶνας, ὡς ἱεροτελεστίαν, διηύθυνον. Τῆς ἐξουσίας των ταύτης δείγματα ἦσαν καὶ τὰ κρατοῦντα ἐν τῇ ἐθιμοτυπίᾳ εἰς τὰς σχέσεις αὐτῶν πρὸς τοὺς ἄλλους ἄρχοντας. Οὕτω μόνοι αὐτοὶ ἐξ ὅλων τῶν Σπαρτιατῶν δὲν ὑπανίσταντο εἰς τὸν βασιλέα, ὅστις μάλιστα καλούμενος ὑπὸ τῶν ἐφόρων ὤφειλε μετὰ τρίτην πρόσκλησιν νὰ βαδίσῃ πρὸς αὐτούς. Κατὰ μῆνα ὤμνυον ὅρκους πρὸς ἀλλήλους βασιλεῖς καὶ ἔφοροι, ἐκεῖνοι μὲν ὅτι θὰ βασιλεύσωσι κατὰ τοὺς κειμένους νόμους τῆς πόλεως, οὗτοι δὲ ὅτι τηροῦντος τοῦ βασιλέως τὸν ὅρκον του θὰ παρέχωσιν εἰς αὐτοὺς ἀσάλευτον τὴν βασιλείαν. Καθ' ἕκαστον ἔνατον ἔτος οἱ ἔφοροι ἐν καθαρᾷ καὶ ἀσελήνῳ νυκτὶ παρετήρουν τὸν οὐρανόν, ἂν δ' ἔβλεπον ἀστέρα διάττοντα ἐθεώρουν τοῦτο ὡς σημεῖον μαρτυροῦν ὅτι ἡμάρτησαν οἱ βασιλεῖς πρὸς τοὺς θεούς. Κατέπαυον λοιπὸν τούτους τῆς ἀρχῆς, ἕως ὅτου χρησμὸς ἐξ Ὀλυμπίας ἢ Δελφῶν ἀπήλλασσε τούτους τῆς κατηγορίας. Ἕνεκα τῆς παντοδυναμίας των ταύτης ἀπέναντι τῶν βασιλέων, ἥτις ἦτο ἐνίσχυσις τοῦ δωρικοῦ στοιχείου τῆς πολιτείας, ὁ Πολύβιος λέγει ὅτι οἱ βασιλεῖς «ἐπειθάρχουν ὥσπερ γονεῦσι τοῖς ἐφόροις». Πολὺ μεγαλυτέραν ἀκόμη ἐξουσίαν εἶχον ἐπὶ τῶν περιοίκων, τῶν εἱλώτων καὶ τῶν ξένων. Οὕτω τοὺς μὲν περιοίκους εἶχον τὴν ἐξουσίαν ν' ἀποκτείνωσιν ἀκρίτους (τοῦτο συνέβαινεν εἰς ἐξαιρετικὰς περιστάσεις), ὁσάκις ἤθελον ἀποφασίσει τοῦτο, τοὺς δὲ εἵλωτας ἐξωλόθρευον διὰ τῆς κρυπτείας, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπέστελλον τοὺς νέους Σπαρτιάτας. Τοὺς ἐν Σπάρτῃ ξένους ἀπήλαυνον, ἂν ἤσκουν ἐπιβλαβῆ ῥοπὴν ἐπὶ τῶν ἠθῶν τῶν Σπαρτιατῶν, ἢ ἠνείχοντο μετὰ ῥητὴν ὑπόσχεσίν των ὅτι θὰ τηρῶσι τοὺς νόμους καὶ τὰ ἤθη τῆς πόλεως, διότι ὡς οὐσιώδη ἀποστολὴν των ἐθεώρουν τὴν διατήρησιν τῶν ἀρχαίων παραδόσεων καὶ τῶν ῥητρῶν τοῦ Λυκούργου· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐχαλιναγώγουν πᾶσαν καινοτομίαν καὶ ἐτιμώρουν πάντα ἐπιβλαβῆ νεωτεριστήν, ὡς τοὺς μουσικοὺς Τέρπανδρον καὶ Φρύνιν καὶ Τιμόθεον, διότι ἐτροποποίησαν τὴν ἀρχαίαν κιθάραν καὶ ἠλλοίωσαν τὴν ἁπλότητα τῆς μουσικῆς, τοὺς περὶ τὸν Λύσανδρον (*Πλουτ. Λύσαν.* 17), διότι ἐκυκλοφόρησαν ἄνευ ἀδείας των ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ νομίσματα, ἅτινα ἐθεώρουν «ὥσπερ κῆρας ἐπαγωγίμους».

Ἐκ δὲ τῶν ἔργων των τῶν ἀφορώντων τὰς σχέσεις των μὲ τοὺς ξένους (εἰς τὰ ὁποῖα περιλαμβάνονται καὶ τὰ ἐν πολέμῳ), κυριώτερα ἦσαν ταῦτα: ἀπέπεμπον (μετὰ προβούλευμα τῆς γερουσίας καὶ ψήφισμα τῆς ἀπέλλας), ὡς ἐκτελεστικὴ ἀρχή, ἐκ τῶν ὁρίων τῆς Λακωνικῆς τοὺς πρέσβεις τῶν ξένων πόλεων ἢ ἐθνῶν, ἢ δεχόμενοι αὐτοὺς διεπραγματεύοντο μετὰ τούτων τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης καὶ εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ προσαγάγωσι τούτους εἰς τὴν ἀπέλλαν ἢ ν' ἀρνηθῶσι τοῦτο. Ἐν καιρῷ πολέμου ὥριζον τίνων ἡλικιῶν πολῖται θὰ στρατευθῶσι (ὡρίζοντο τὰ ἔτη τῶν ἐπωνύμων ἐφέδρων) καὶ πόσοι θὰ στρατευθῶσιν ἐν ὅλῳ καὶ διέτασσον τὸν ὑπὸ τῆς ἀπέλλας ὁρισθέντα ἀρχηγὸν νὰ διέλθῃ τὰ ὅρια τῆς Λακωνικῆς. Ὡς ἐκτελεσταὶ δὲ τῶν ἀποφάσεων τῆς γερουσίας καὶ τῆς ἀπέλλας διετέλουν ἐν ἐπικοινωνίᾳ πρὸς τοὺς ἐκστρατεύσαντας στρατηγούς, ἀποστέλλοντες πρὸς αὐτοὺς διαταγὰς περὶ τοῦ πρακτέου καὶ ἀνακαλοῦντες αὐτοὺς ὁσάκις κατὰ τὴν ἀντίληψίν των τὸ συμφέρον τῆς πολιτείας ἐπέβαλλε τοῦτο. Πρὸς τοὺς ἐφόρους δὲ πρώτους ὤφειλον νὰ ἐπικοινωνήσουν οἱ ἐπιστρέφοντες ἐξ ἐκστρατείας στρατηγοί. Εἰς μεταγενεστέρους μάλιστα χρόνους καὶ δύο τῶν ἐφόρων ἠκολούθουν τὸν ἐκστρατεύοντα βασιλέα. Μὲ πάντα τὰ εἰρημένα δικαιώματα, ἅτινα μαρτυροῦσιν ὅτι ἐπενέβαινον ἐνεργῶς οἱ ἔφοροι εἰς πᾶσαν σχεδὸν ὑπόθεσιν τῆς πολιτείας καὶ ὅτι δὲν ἤσκουν μόνον τὸν ἔλεγχον καὶ τὸν κολασμὸν τῶν παρανομούντων ἀρχόντων, μὲ τὸ δικαίωμα αὐτοὶ νὰ εἰσάγωσι προτάσεις νόμων εἰς τὴν γερουσίαν διὰ νὰ γίνῃ τὸ κατὰ νόμον προβούλευμα καὶ εἰς τὴν ἀπέλλαν ἔπειτα διὰ νὰ ψηφισθῶσι, μὲ τὴν κρατοῦσαν ἐν Σπάρτῃ συνήθειαν ἐν τῇ ἀπέλλᾳ νὰ ὁμιλοῦν σχεδὸν μόνον οἱ βασιλεῖς, οἱ γέροντες καὶ οἱ ἔφοροι, καὶ μὲ τὸ δικαίωμα τῇ προτάσει των ν' ἀποφασίζῃ ἡ ἀπέλλα περὶ πολέμου, εἰρήνης καὶ συμμαχίας πρὸς ἄλλας πόλεις, εἶχον καταστῇ οὗτοι οἱ κυρίως ἄρχοντες (τὰ τέλη, οἱ ἐν τέλει) τῆς Σπάρτης, οἵτινες μάλιστα, ὡς διευθύνοντες καὶ τῆς πελοποννησιακῆς συμμαχίας (διὰ τῆς δυνάμεώς των) τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικήν, ἐπενέβαινον ἐνίοτε καὶ εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις τῶν συμμάχων τῶν Σπαρτιατῶν. Τὰ πολλαπλᾶ ἔργα τῶν ἀποτελούντων τὸν ἰδιότυπον τοῦτον θεσμὸν τῆς ἀρχαίας Σπάρτης εἶχον καταστήσει δυσχερῆ καὶ τὸν χαρακτηρισμὸν καὶ τὴν κατάταξιν αὐτοῦ ὑπὸ τῶν πολιτειολόγων εἴς τινα τῶν διαφόρων κατηγοριῶν τῶν πολιτικῶν θεσμῶν τῶν ἀρχαίων χρόνων. Οὕτως ὁ Ἀριστοτέλης, ἀποβλέπων εἰς τὴν προέλευσιν, κυρίως, τῶν ἐφόρων, ἐχαρακτήριζεν αὐτοὺς ὡς δημοκρατικὸν θεσμόν, διότι οἱ ἔφοροι ἦσαν ἡ ἀντίπαλος τῆς βασιλείας (καὶ τῶν ἐξ εὐγενῶν γερόντων) λαϊκὴ ἀρχή. Ὁ Πλάτων, ἀποβλέπων εἰς τὴν δύναμιν τῶν ἀποτελούντων τὸν θεσμόν, ἐχαρακτήριζεν αὐτὸν ὡς θεσμὸν τυραννικόν. Παρέβαλλον δὲ αὐτὸν ὁ μὲν Ἔφορος ὁ Κυμαῖος καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, ἕνεκα τῶν πολλαπλῶν ἔργων τῶν ἀποτελούντων τὸν θεσμόν, πρὸς τοὺς ἐν Κρήτῃ *κόσμους*, ὁ δὲ Κικέρων πρὸς τοὺς ἐν Ῥώμῃ δημάρχους, τῶν ὁποίων ὅμως εἶχον πολὺ ἀνωτέραν ἐξουσίαν. Ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ πολίτευμα τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν οἱ ἔφοροι συνεκέντρουν τὴν ἐξουσίαν τῶν πρυτάνεων, οἵτινες εἶχον τὴν προεδρίαν τῆς βουλῆς, τοῦ Ἀρείου Πάγου, ὅστις ἐδίκαζε τὰς ποινικὰς δίκας καὶ ἦτο ὁ ἔφορος τοῦ πολιτεύματος, τῶν στρατηγῶν, οἵτινες διηύθυνον τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τῆς πόλεως, τῶν ἀρχόντων, οἵτινες ἐπέβαλλον τὰ πρόστιμα, καὶ τῶν ταμιῶν, οἵτινες διεχειρίζοντο τὰ δημόσια χρήματα. Ἡ κατὰ τὸν Δ' π. Χ. αἰῶνα παντοδυναμία τοῦ θεσμοῦ τῶν ἐφόρων ἐμειώθη εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους, ἕνεκα πολλῶν αἰτίων, τῶν ὁποίων κυριώτερον ἦτο ἡ πενία τῶν ἐκλεγομένων, ἥτις προεκάλεσε πολλάκις, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους, τὴν διαφθορὰν αὐτῶν. Καίριον δὲ κατὰ τοῦ θεσμοῦ κτύπημα ἐθεωρήθη ὁ νόμος τοῦ Ἐπιταδέως, διὰ τοῦ ὁποίου ἀπέκτησε τὸ δικαίωμα ἕκαστος Σπαρτιάτης καὶ ζῶν νὰ δωρῇ, καὶ διὰ διαθήκης νὰ καταλείπῃ, τὰ ἀγαθά του (μεταξὺ τῶν ὁποίων περιελαμβάνετο καὶ ὁ κλῆρος, τοῦ ὁποίου πρότερον, ἀνήκοντος εἰς τὴν πολιτείαν, καρπωτὴς μόνον ἦτο ὁ πολίτης) εἰς ὅντινα ἤθελε, διότι αὐτὸς ὑπῆρξεν ἡ αἰτία νὰ συγκεντρωθῇ ἡ ἀκίνητος ἰδιοκτησία εἰς τὰς χεῖρας ὀλίγων πολιτῶν, οἵτινες ἐξώκειλαν εἰς τρυφὴν καὶ πολυτέλειαν, καὶ νὰ ἐλαττωθῇ πολύ, ἕνεκα πενίας, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐχόντων πολιτικὰ δικαιώματα πολιτῶν. Τὴν κατάργησιν τοῦ θεσμοῦ τῶν ἐφόρων ἐπεδίωξε καὶ ὁ μεταρρυθμιστὴς βασιλεὺς Ἆγις ὁ Δ', ἐπέτυχεν ὅμως μόνον ὁ Κλεομένης ὁ Γ', ἀντικαταστήσας αὐτὸν διὰ τοῦ θεσμοῦ τῶν *πατρονόμων*. Μετὰ τὴν ἐν Σελλασίᾳ ὅμως μάχην (221 π. Χ.), ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Ἀντίγονος Δώσων ἐπανέφερε τὸν θεσμὸν τῶν ἐφόρων, ὅστις διετηρήθη (χωρὶς νὰ καταργηθῇ καὶ ὁ τῶν πατρονόμων), μέχρι τοῦ τυράννου Μαχανίδα (211 π. Χ.), ὅτε κατηργήθη, ἀναβιώσας διὰ τοῦ Φιλοποίμενος καὶ διατηρηθεὶς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ῥωμαιοκρατίας, ὅτε ἡ Σπάρτη ἦτο civitas foederata (ἔνσπονδος πόλις) καὶ εἶχε διατηρήσει πάντας τοὺς θεσμούς της, πλὴν τοῦ τῆς βασιλείας. Μέχρι τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος μνημονεύεται ὁ θεσμὸς τῶν ἐφόρων, δὲν ἦτο ὅμως πλέον ὁ πρόεδρος αὐτῶν ὁ ἐπώνυμος ἄρχων τῆς πολιτείας, ἀλλ' ὁ πρόεδρος (πρέσβυς) τῶν πατρονόμων.

Πλὴν τῆς Σπάρτης καὶ τῶν προρρηθεισῶν δωρικῶν πόλεων, ἐφόρους εἶχον ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος καὶ αἱ πόλεις τοῦ κοινοῦ τῶν Λακεδαιμονίων, Ἐλευθερολακώνων βραδύτερον κληθέντων, Καινήπολις, Οἴτυλον καὶ Ἐπίδαυρος. Ἐκ τῶν ἐφόρων τῆς ἀρχαίας Σπάρτης ὀνομαστότεροι ὑπῆρξαν οἱ προρρηθέντες, Ἀστέρωπος καὶ Ἐπιταδεύς, ὁ Ἔλατος (ἐπὶ τοῦ βασιλέως Θεοπόμπου), ἐπὶ τοῦ ὁποίου προελήφθη ἡ ἀνατροπὴ τοῦ καθεστῶτος διὰ τῆς ἀναθέσεως τῆς ἐκλογῆς τῶν ἐφόρων εἰς τὴν ἀπέλλαν, ἀντὶ τῶν βασιλέων, ὁ σοφὸς Χίλων (560 π. Χ.), ἐπὶ τοῦ ὁποίου πιστεύεται ὅτι ἀνετέθη εἰς τοὺς ἐφόρους ὁ ἔλεγχος τῶν ἀρχόντων, ὁ φιλοπόλεμος Σθενελαΐδας, κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὅστις καὶ κατίσχυσε τοῦ φιλειρηνικοῦ βασιλέως Ἀρχιδάμου, χαρακτηρίσας πᾶσαν ἀναβολὴν τοῦ πολέμου ὡς ἀσύγγνωστον ἀμέλειαν, καὶ οἱ φιλοπόλεμοι ἐπίσης Ξενάρης καὶ Κλεόβουλος κατὰ τὸ 420 π. Χ., ὑπαίτιοι ὑπάρξαντες τῆς ἐξακολουθήσεως τοῦ πολέμου.

Ὑπάρχει καὶ ἓν μοναδικὸν νομισματικὸν μνημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀναγράφεται τὸ ἀξίωμα τῶν ἐφόρων· εἶναι τοῦτο ἓν νόμισμα τῆς Σπάρτης, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου, τὸ ὁποῖον ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως ἔχει ἀπεικονισμένην κεφαλὴν τοῦ Λυκούργου μὲ τὴν λέξιν ΛΥΚΟΥΡΓΟϹ περὶ αὐτήν, ἐπὶ τῆς ἑτέρας δὲ ῥόπαλον καὶ κηρύκειον ἡνωμένα καὶ περὶ αὐτὴν τὰ γράμματα ΛΑ(κεδαιμονίων) μὲ τὰς λέξεις ΕΦΟΡΩΝ Τ ΜΑΡΙΚϹΤΟ:.

Ἔφοροι τῶν Ἀθηνῶν. Ἐφόρους ἐκάλεσαν ἑαυτοὺς οἱ πέντε ἐκλεγέντες ὑπὸ τῶν ἐν Ἀθήναις ὀλιγαρχικῶν ἑταιριῶν ἡγέται αὐτῶν, εὐθὺς μετὰ τὴν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς ἧτταν τῶν Ἀθηναίων, θελήσαντες διὰ τῆς ὀνομασίας των ταύτης νὰ ὑπαινιχθῶσιν ἐναργῶς τὸ σπαρτιατικὸν πολίτευμα, κατὰ τὸ ὁποῖον εἶχον ἐντολὴν ἀπὸ τὰς ἑταιρίας των νὰ παρασκευάσωσι καὶ τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ ἐν Ἀθήναις πολιτεύματος. Μεταξὺ τῶν πέντε τούτων ἐφόρων ἦτο ἀπὸ τῆς εἰς Ἀθήνας ἐκ Θεσσαλίας ἐπιστροφῆς του καὶ ὁ Κριτίας. Ἡ παρὰ τοὺς νόμους ὑφισταμένη αὕτη ἀρχὴ κατώρθωσε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ θέρους τοῦ 404 νὰ ἐξαναγκασθῇ ὁ δῆμος ν' ἀποδεχθῇ τὴν εἰσαχθεῖσαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν πρότασιν τοῦ οὐτιδανοῦ Δρακοντίδου, περὶ ἀναθέσεως τῆς διοικήσεως τῆς πολιτείας εἰς τριάκοντα ἄνδρας. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν ταύτην παρέστη καὶ ὡμίλησεν ὡς δεσπότης αὐτῆς ὁ Λύσανδρος, ὅστις καὶ ἐπέβαλε τὴν ἀποδοχὴν τῆς προτάσεως. Μετὰ τὴν ψήφισιν τῆς προτάσεως τοῦ Δρακοντίδου, οἱ πέντε εἰρημένοι ἔφοροι ἐξέλεξαν τοὺς δέκα ἐκ τῶν τριάκοντα (εἶναι ὁ γνωστὸς θεσμὸς τῶν τριάκοντα ἐν Ἀθήναις τυράννων), δέκα ἄλλους ἐξέλεξεν ὁ πιστὸς φίλος τοῦ Λυσάνδρου Θηραμένης, καὶ δέκα ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου (οἱ ἀπομείναντες ἐν αὐτῇ), διὰ φανερᾶς, πιθανῶς, ψηφοφορίας (*Λυσ. κατὰ* Ἐρατ. 43 καὶ 76).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Πηγαί.* Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς καὶ ἰδίως ὁ *Ἀριστοτέλης*, ὁ *Πλάτων*, ὁ *Ἡρόδοτος*, ὁ *Θουκυδίδης*, ὁ *Ξενοφῶν* καὶ ὁ *Πλούταρχος* *Βοηθήματα.* *G. Gilbert* (μετάφρ. *Ν. Πολίτου*). Ἐγχειρ. ἀρχαιολ. — *A. Schäfer*, De ephor. Laced. — *Spakler*, De ephor. apud Lac. — *H. Stein*, Das Spart. Ephorat. — *Frick*, De ephoris Spartanis. — *Dum*, Entstehung u. Entwick. des Spart. Ephorats.—*Stern*, Ent. u. Bedeut. des Ephorats.— *Gachon*, De ephoris Spart. κ. ἄ.

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— *[Οἰκον.]* βλ. *ἐφορεία*.

— *[Διοικ.]* Ἐκλήθησαν *ἔφοροι* διάφοροι διοικητικοὶ ἢ ἄλλοι ὑπάλληλοι, εἴτε μονίμως ἀσκοῦντες ὡρισμένην ὑπηρεσίαν, εἴτε καὶ εἰς εἰδικήν τινα περίπτωσιν ἐπιφορτιζόμενοι τὴν ἄσκησιν ὡρισμένων καθηκόντων. Διακρίνομεν δὲ οὕτω: Τοὺς 1) *ἐφόρους ἀρχαιοτήτων*, ὑπηρετοῦντας εἰς τὰς ἀρχαιολογικὰς περιφερείας τοῦ κράτους καὶ ἐποπτεύοντας τὰς ἀρχαιότητας, τὰ μουσεῖα καὶ τὰς συλλογάς. 2) Τοὺς *ἐφόρους τῶν δικαστικῶν* ἀντι*προσώπων*, διοριζομένους ἐκ τῶν ἐφετῶν καὶ τῶν παρ' ἐφέταις εἰσαγγελέων καὶ ἀντεισαγγελέων κατὰ τὰς ἐκλογὰς πρὸς ἐπιτήρησιν τῶν ἀντιπροσώπων τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς, ὧν δύνανται νὰ ἐνασκήσωσι καὶ τὰ καθήκοντα. 3) Τὸν *ἔφορον τῆς δημοσίας βιβλιοθήκης*, ὅστις ἀπὸ τοῦ 1920 προσέλαβε τὸν τίτλον τοῦ διευθυντοῦ· καὶ 4) Τὸν *ἔφορον τοῦ βουλευτηρίου*, εἰς ὃν μέχρι τῆς κατὰ τὸ 1911 γενομένης μεταρρυθμίσεως τοῦ κανονισμοῦ τῆς βουλῆς ἦτο ἀνατιθεμένη ἡ ἀνωτάτη ἐποπτεία τοῦ βουλευτηρίου καὶ ἰδίᾳ τῆς βιβλιοθήκης τῆς βουλῆς.

Ε. Ι. Μ.

— **ἔφορος** καὶ ***δικαστὴς*** (Provost and Judge, Prévôt et Juge) *[Τεκτον.]*. Καλεῖται οὕτως ὁ κ…

Digitized by Google

κτημένος τὸν ἕβδομον βαθμὸν τοῦ ἀρχαίου καὶ ἀποδεδεγμένου σκωτικοῦ δόγματος. Ἡ ἱστορία τοῦ βαθμοῦ τούτου, σχετιζομένη μὲ τὴν οἰκοδόμησιν τοῦ ναοῦ τῆς Ἱερουσαλήμ, ἀναφέρει ὅτι ὁ βαθμὸς ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Σολομῶντος διὰ νὰ διατηρηθῇ ἡ τάξις καὶ ἡ πειθαρχία μεταξὺ τῶν ἐργατῶν, οἱ ὁποῖοι ᾠκοδόμουν αὐτόν. Ὁ διευθύνων τὰς ἐργασίας τῆς στοᾶς τῶν ἐφόρων καὶ δικαστῶν παριστᾷ τὸν Τῖτον, πρίγκιπα Χαρωδίμ, πρῶτον μέγαν ἐπόπτην καὶ ἐπιθεωρητὴν τῶν 300 ἀρχιτεκτόνων. Τὸ συμβολικὸν χρῶμα τοῦ βαθμοῦ εἶναι τὸ ἐρυθρόν.
Η. Π. Γ.

Ἔφορος. Ἀρχαῖος Ἕλλην ἱστοριογράφος, υἱὸς τοῦ Δημοφίλου, γεννηθεὶς ἐν Κύμῃ τῆς Αἰολίδος περὶ τὸ 405 καὶ ἀποθανὼν περὶ τὸ 334 π. Χ. Ἐμαθήτευσεν εἰς τὴν ἐν Χίῳ ῥητορικὴν σχολὴν τοῦ Ἰσοκράτους, σταλεὶς πρὸς αὐτὴν δύο φοράς, φαίνεται ὅμως ὅτι δὲν ἔσχεν ἐπίδοσιν εἰς τὴν ῥητορικήν, ὥστε ἐλέγετο περὶ αὐτοῦ καί τινος συμμαθητοῦ του Θεοπόμπου ἐκ Χίου, ὅτι ὁ μὲν Ἔφορος εἶχεν ἀνάγκην κέντρου, ὁ δὲ Θεόπομπος εἶχεν ἀνάγκην χαλινοῦ εἰς τὴν μάθησιν. Ἅπαξ μόνον μνημονεύεται παρεμπιπτόντως μία ῥητορικὴ πραγματεία του «Περὶ λέξεως». Περιῆλθε πολλὰς χώρας καὶ συνέλαβε πρῶτος αὐτὸς μεταξὺ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἱστοριογράφων τὴν ἰδέαν νὰ συγγράψῃ ἱστορίαν παγκόσμιον. Τὸ ἱστορικὸν σύγγραμμά του ἐκ 30 βιβλίων ἀποτελούμενον ἤρχιζεν ἀπὸ τὸ πρῶτον καθαρῶς ἱστορικὸν γεγονός, τὴν κάθοδον τῶν Ἡρακλειδῶν καὶ περιελάμβανε τὴν ἱστορίαν 750 περίπου ἐτῶν, ἤτοι μέχρι τῆς πολιορκίας τῆς Περίνθου (340 π. Χ.) καὶ ἔφερε τὸν τίτλον «Ἱστορίαι». Οὐσιῶδες χαρακτηριστικὸν τοῦ ἔργου τούτου ἦτο ὅτι ἀπέκλειε τὴν μυθολογίαν ἐκ τῆς ἱστορίας καθὼς καὶ τὰς ἡρωϊκὰς γενεαλογίας ὡς μυθικάς. Ἕκαστον βιβλίον εἶχεν ἴδιον προοίμιον καὶ περιελάμβανεν ἑνιαίαν ἱστορικὴν περίοδον. Ἤρχιζεν ἀπὸ τὴν γεωγραφικὴν περιγραφὴν τῆς χώρας, ἀνέφερεν τὰς ἐγχωρίους παραδόσεις ὑποβάλλων αὐτὰς εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν ἱστορικὸν ἔλεγχον, γενόμενος κατὰ τοῦτο πρόδρομος τοῦ Πολυβίου. Ἐξήταζεν ἐπίσης τὰ γράμματα καὶ τὸν πολιτισμὸν ἑκάστης χώρας, τῆς ὁποίας τὴν ἱστορίαν ἐπραγματεύετο. Ἡ γλῶσσά του ἦτο καλλιεπής, ἀλλὰ κάπως μονότονος καὶ τὸ ὕφος χαλαρόν. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἀρχαίων ἐκφράζονται ἐπαινετικῶς περὶ τοῦ συγγράμματός του. Ἐχρησιμοποίησε πλείστας συγχρόνους του πηγὰς μὲ μεγάλην εὐσυνειδησίαν καὶ κρίσιν καὶ ὑπῆρξεν ἡ ἀσφαλεστέρα πηγὴ καὶ ἀφετηρία τῶν ἱστοριογράφων τῆς ἐποχῆς τῶν Διαδόχων, καθὼς τοῦ συγγραφέως τοῦ «Περίπλου τῆς Εὐρώπης» καὶ τοῦ Διοδώρου, ὁ ὁποῖος ἐσύλησεν αὐτόν. Ὑπό τινων μεταγενεστέρων ἐφιλοπονήθησαν καὶ ἐπιτομαὶ ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ Ἐφόρου, καθὼς τὸ «Παραδόξων τῶν ἑκασταχοῦ βιβλία ιε'». Ἐκ τοῦ ἔργου του δὲν ἐσώθησαν εἰμὴ ἀποσπάσματα ἐκδοθέντα ὑπὸ Müller εἰς τὰ F. H. G. I, 234—277.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Marx.* Euphori Cumaei fragmenta (Karlsruhe 1815).—*Klümman.* De Euphoro historico Graeco, (Gottingen 1860). — *Büdinger.* Die Universalhistorie im Alterthum 32 κ. ἑ.
Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

Ἐφόρου *μονή*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο (ἢ καὶ *Ἐφόρου*), ἀναφέρεται τῷ 1185, σωζομένη μὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει, κειμένη δὲ κατὰ τὸν Ζεύξιππον. Τὴν ὕπαρξιν αὐτῆς μαρτυρεῖ Νικήτας ὁ Χωνιάτης (Βόν. σ. 460).
Μ. Ι. Γ.

ἐφορῶ (— *άω*)· ἐπιβλέπω, ἐπιτηρῶ, μεριμνῶ, φροντίζω: «Ζεὺς ἀνθρώπους ἐφορᾷ καὶ τίνεται ὅστις ἁμάρτῃ».

ἐφούδ· ἔνδυμα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑβραίοις (βλ. *ἐφώδιον*).

Ἐφραθὰ *[Παλ. Διαθ.].* Ὄνομα τῆς συζύγου τοῦ Χάλεβ καὶ μητρὸς τοῦ Ὢρ (Α' Παραλειπ. β' 19 ἑξ.).

Ἐφραθὰ *[Βιβλ. Γεωγρ.].* —1) Παλαιὸν ὄνομα τῆς Βηθλεὲμ (Γενέσ. λε' 16, Ῥοὺθ δ' 11, πρβλ. καὶ Μιχαίου ε' 2). —2) Πόλις τῆς Παλαιστίνης (ἑβρ. *Ὀφρά*), ἀνήκουσα εἰς τὴν φυλὴν Μανασσῆ καὶ κειμένη ἐντεῦθεν τοῦ Ἰορδάνου, ἧς ἡ θέσις τυγχάνει δυσκαθόριστος. Κατὰ τὴν πιθανωτέραν ἐκδοχὴν δέον να ἀναζητηθῇ αὕτη ἐν τῇ σημερινῇ κοιλάδι Φαραά. Ἡ πόλις αὕτη ὑπῆρξε πατρὶς τοῦ κριτοῦ Γεδεών.

Ἐφραΐμ, ἢ *Ἐφραὶμ [Παλ. Διαθ.].* Ὄνομα τοῦ δευτέρου υἱοῦ τοῦ Ἰωσήφ, ὅστις, ἂν καὶ νεώτερος τοῦ ἀδελφοῦ του Μανασσῆ, ἔτυχε τῆς ἰδιαιτέρας εὐλογίας τοῦ πάππου αὐτοῦ Ἰακώβ, προδηλώσαντος οὕτω τὴν μελλοντικὴν ὑπεροχὴν τῆς ὁμωνύμου φυλῆς (Γενέσ. μη' 17 ἑξ.).

— **Ἐφραΐμ *μπὲν - ἐλ - ζεφάν*.** Διάσημος Ἑβραῖος ἰατρὸς ἀκμάσας ἐν Αἰγύπτῳ τὸν ΙΒ' αἰῶνα καὶ γράψας ἀραβιστί, μαθητὴς τοῦ διασήμου Ἄραβος ἰατροῦ Ἀλῆ-μπὲν-Ρεδβάν. Διεκρίθη κυρίως ὡς συλλέκτης καὶ μελετητὴς ἐπιστημονικῶν βιβλίων, ἔχων εἰς τὴν οἰκίαν του ἀληθῆ στρατιὰν ἀντιγραφέων, διηνεκῶς ἐργαζομένων, καὶ ἀφήσας μετὰ τὸν θάνατόν του βιβλιοθήκην ἐξ 20.000, ὡς λέγεται, τόμων. Συνέγραψε καὶ ὁ ἴδιος δύο ἰατρικὰ ἔργα.
Ν. Μ.

Ἐφραΐμ, ἢ *Ἐφραίμ.* Ὄνομα μιᾶς τῶν 12 φυλῶν τοῦ Ἰσραήλ, ἥτις λαβοῦσα τὸ ὄνομα τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς Ἐφραΐμ, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἰωσήφ, κατέλαβε τὸ κεντρικὸν καὶ λίαν ἐκτεταμένον ἐντεῦθεν τοῦ Ἰορδάνου ἔδαφος τῆς Παλαιστίνης, τὸ περιλαμβανόμενον μεταξὺ τῶν φυλῶν Μανασσῆ, πρὸς Β., Δὰν καὶ Βενιαμὶν πρὸς Ν., τοῦ Ἰορδάνου πρὸς Α. καὶ τῆς Μεσογείου πρὸς Δ. Ἡ φυλὴ αὕτη, ἂν καὶ κατὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου ἔξοδον ἦτο ἀσθενεστάτη, ἀπέβη σὺν τῷ χρόνῳ κραταιοτάτη καὶ δὴ ἀντίπαλος τῆς ἑτέρας λίαν ἰσχυρᾶς φυλῆς τοῦ Ἰούδα. Ἡ μεταξὺ δὲ τῶν φυλῶν τούτων ἀντίθεσις ὑπῆρξε σπουδαιοτάτη αἰτία τῆς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σολομῶντος διασπάσεως τοῦ ἰσραηλιτικοῦ κράτους εἰς τὸ βόρειον, τὸ καὶ μεγαλύτερον, ὅπερ ἀπεκλήθη βασίλειον τοῦ Ἰσραὴλ ἢ τοῦ Ἐφραΐμ, ἀπὸ τῆς ἐπικρατούσης ἐν αὐτῷ φυλῆς, καὶ εἰς τὸ νότιον, τὸ ἐπικληθὲν τοῦ Ἰούδα. Ἡ δύναμις τῆς φυλῆς ταύτης ἦτο συναφὴς ὄχι μόνον πρὸς τὴν μεγάλην ἔκτασιν, μάλιστα δὲ πρὸς τὴν τοποθεσίαν τοῦ γονίμου καὶ ἀσφαλοῦς ἀπὸ ἐξωτερικῶν προσβολῶν ἐδάφους, ὅπερ ἔλαχεν εἰς αὐτήν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν ἐνεργητικὸν χαρακτῆρα αὐτῆς, ἣν ὁ Μωϋσῆς παραβάλλει πρὸς πρωτότοκον ταῦρον καὶ πρὸς ῥινόκερων (Δευτερον. λγ' 17, πρβ. καὶ Γενέσ. μθ' 23).

Ἐφραΐμ. —1) Ὄρος *Ἐφραὶμ* χαρακτηρίζεται τὸ ὀρεινὸν μέρος τοῦ λαχόντος εἰς τὴν φυλὴν Ἐφραὶμ ἐδάφους. Τὸ μέρος τοῦτο, ὅπερ ἐλέγετο καὶ ὄρος Ἰσραὴλ καὶ ὄρος Ἀμαλήκ, περιελάμβανε καὶ πόλεις σπουδαίας, οἷαι ἡ Σιχὲμ καὶ ἡ Βαιθὴλ καὶ ἐφημίζετο ἐπὶ γονιμότητι. —2) Πόλις τῆς Παλαιστίνης (Β' Βασιλ. ιγ' 23 καὶ Ἰωάννου ια' 54) ἀνήκουσα εἰς τὴν φυλὴν Βενιαμὶν καὶ κειμένη παρὰ τὴν Βαιθὴλ (βλ. Ἐφρών). —3) *Δρυμὸς Εὐφραίμ*, κείμενος πιθανῶς πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ἔνθα ἔλαβε χώραν μεγάλη μάχη μεταξὺ τῶν στρατευμάτων τοῦ Δαυὶδ καὶ τοῦ Ἀβεσσαλώμ, ὅστις καὶ ἐφονεύθη ἐνταῦθα (Β' Βασιλ. ιη' 8 ἑξ.). —4) *Πύλη Εὐφραὶμ* ὠνομάζετο μία τῶν πυλῶν τῆς παλαιᾶς Ἱερουσαλὴμ καὶ κειμένη πιθανώτατα πρὸς βορρᾶν.
Π. Ι. Μ.

Ἐφραίμ, *ἅγιος*. Ἐν τῷ ἁγιολογίῳ ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν μνημονεύονται φέροντες τοῦτο τὸ ὄνομα οἱ ἑξῆς: —1) Ὁ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ἱεροσολύμων Ἑρμᾶ ἐπὶ Διοκλητιανοῦ τῷ 296 μετὰ 6 ἄλλων σταλεὶς ὡς ἱεραπόστολος εἰς Σκυθίαν, ὅπου ἐμαρτύρησεν. Ἡ μνήμη του ἀναγράφεται ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 7 Μαρτίου μετὰ μαρτυρολογίου (τῆς 4 Μαρτίου δὲ ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ μαρτυρολογίῳ). —2) Ὁ *Σύρος* (βλ. κατ.), ἑορταζόμενος τὴν 28 μὲν Ἰανουαρίου μετ' ἰδίας ἀκολουθίας ἐχούσης κανόνα τοῦ Θεοφάνους κατὰ τὸ ἡμέτερον Μηναῖον, τὴν 18 Ἰουνίου δὲ κατὰ τὸ ῥωμαϊκὸν Μηναῖον. —3) Ὁ κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα ἐπίσκοπος Μυλάσων τῆς Καρίας, ἑορταζόμενος τὴν 24 Ἰανουαρίου κατὰ τὸ ῥωμαϊκὸν μαρτυρολόγιον. —4) Ὁ πατριάρχης Ἀντιοχείας (βλ. κατ.), ἑορταζόμενος κατὰ τὸν συναξαριστὴν τὴν 7 Μαρτίου.
Ε. Γ. Π.

—**Ἐφραὶμ** (καὶ *Εὐφραίμιος*), πατριάρχης *Ἀντιοχείας*. Ἐξ Ἀμίδης τῆς Μεσοποταμίας καταγόμενος καὶ τὸ τοῦ κόμητος τῆς Ἀνατολῆς ἀξίωμα κατέχων ἐπὶ Ἰουστίνου τοῦ Α' (518—527), ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῷ 526 εἰς Ἀντιόχειαν, ὅτε φοβερὸς σεισμὸς μετέβαλεν εἰς ἐρείπια τὴν πόλιν ταύτην. Τοσαύτην δραστηριότητα ἔδειξεν ὁ Ἐφραὶμ κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην πρὸς περίθαλψιν τῶν παθόντων ἐκ τοῦ σεισμοῦ καὶ ἀνοικοδόμησιν τῆς πόλεως, ὥστε ὁμοθύμῳ γνώμῃ τῶν Ἀντιοχέων καὶ συναινέσει τοῦ Ἰουστίνου ἐξελέγη διάδοχος τοῦ φονευθέντος ἐκ τοῦ σεισμοῦ Εὐφρονίου (526). Τὴν αὐτὴν διαγωγὴν ἔδειξε καὶ δύο ἔτη κατόπιν, τῷ 528, ὅτε νέοι σεισμοὶ ἐκρήμνισαν ἐκτὸς τῶν οἰκημάτων καὶ τῶν ναῶν καὶ τὰ τείχη τῆς πόλεως καὶ προὐξένησαν τὸν θάνατον εἰς πεντακισχιλίους περίπου κατοίκους. Ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς κατὰ τῶν μονοφυσιτῶν ἀγῶνας, οἵτινες σφοδρότατα διεξήγοντο ἐν Ἀντιοχείᾳ καὶ διὰ λόγων καὶ διὰ συγγραμμάτων ἀναμειχθεὶς ὁ Ἐφραίμ, ἔγραψε πολλὰς ὁμιλίας καὶ λόγους κατὰ Σεβήρου καὶ ἄλλους καὶ ἐπιστολάς, ἀναδειχθεὶς εἷς τῶν σπουδαιοτέρων ἀντιρρητικῶν τοῦ ΣΤ' αἰῶνος. Ὁ Φώτιος ἀνέγνωσε τρία αὐτοῦ ἔργα, δογματικοῦ καὶ πανηγυρικοῦ περιεχομένου, ὧν τὸ δεύτερον, ἐκ τεσσάρων βιβλίων συγκείμενον, ὑπερήσπιζε τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου. Ἐπὶ 25 ἔτη διευθύνας τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀντιοχείας ἀπέθανε τῷ 545.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τὰ ἀποσπάσματα τῶν ἔργων τοῦ Ἐφραὶμ παρὰ *Migne*, 86. 2, 2104—2109 καὶ 89, 1185—1188 καὶ 103, 957—1091 καὶ παρὰ *Mansi*, Consilia 10. 1108 καὶ 11, 433—436.—*Φωτίου*, Βιβλιοθήκ. κώδ. 222 καὶ 228—229.—*Δοσιθέου*, Περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχευσάντων (Ἰάσιον 1715) 442.—*Douwen* et *Loyd*, Commentarii de beatis orientalibus (Amsterdam 1889) 134 κ.ἑξ.—*Κρουμβάχερ*, Ἱστορία Βυζαντ. λογοτεχνίας Α', 105, ἑλλ. μετάφρ.—*Bardenhewer-Godet-Verschaffel*, Les Pères de l'Eglise (Paris 1889) Γ' 28.
Ε. Γ. Π.

—**Ἐφραὶμ *ἱερομόναχος*.** Ἱεροκῆρυξ ἐκ Κρήτης, ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος. Πρὸς τῷ ὀνόματι αὐτοῦ γράφεται καὶ *Δέκαρχος*, ὅπερ ἄγνωστον ἐὰν εἶναι ἐπώνυμον οἰκογενειακόν, ἢ δηλωτικὸν βαθμοῦ τινος ἐκκλησιαστικοῦ. Ἐπιστολὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν διδάσκαλον Σεβαστὸν Κυμινήτην, ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Τραπεζοῦντα σταλεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ἐφραὶμ κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1683, ἐξέδωκεν εἰς τοὺς «Φυγάδας» αὐτοῦ (σ. 118) ὁ Περικλῆς Τριανταφυλλίδης.
Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

—**Ἐφραίμ,** ὁ πατριάρχης *Ἱεροσολύμων*. Ἐν Ἀθήναις κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος γεννηθείς, ἐμαθήτευσεν ἐκεῖ παρὰ Παϊσίῳ τῷ Ἰθακησίῳ καὶ Ἀγαπίῳ Βουλισμᾷ. Μεταβὰς κατόπιν εἰς Πάτμον καὶ τὸ μοναχικὸν σχῆμα περιβληθεὶς μετωνομάσθη *Ἐφραίμ*, καλούμενος πρότερον *Εὐθύμιος*. Ὑπὸ τῶν Κυπρίων κληθεὶς ἐκ Πάτμου, προέστη ἐπὶ δεκαοκτὼ ἔτη τῆς ἐκεῖ σχολῆς. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐν Κύπρῳ διδασκαλίας του ἀπεστάλη (1760) μετὰ τοῦ μητροπολίτου Κιτίου Μακαρίου εἰς Κωνσταντινούπολιν «διὰ ἐλάφρωσιν τῶν χαρατζίων» καὶ συλλογὴν συνδρομῶν ὑπὲρ τῆς δεινῆς ὑποστάσης φθορᾶς ἐκ τῆς πανώλους Κύπρου. Ἐπανελθὼν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀρχιερέως ἐξελέγη παμψηφεὶ ἀρχιεπίσκοπος τῆς νήσου, ἀλλ' αὐτὸς κρύφα ἔφυγεν εἰς Ἱερουσαλήμ. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἄκων προεχειρίσθη μητροπολίτης Βηθλεὲμ καὶ τῷ 1766 προὐβιβάσθη εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον Ἱεροσολύμων. Ὡς τοιοῦτος μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὰς παραδουναβίους ἡγεμονίας, πρὸς συλλογὴν συνδρομῶν ὑπὲρ τοῦ Ἁγίου Τάφου. Ἐκραγέντος πολέμου μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ῥωσίας ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τῷ 1768 καὶ ἐκεῖ κατώρθωσε νὰ ματαιώσῃ τὰς ἀνανεωθείσας ἀξιώσεις τῶν Λατίνων ἐπὶ τῶν Ἁγίων Τόπων. Λαβὼν δὲ παρὰ τοῦ σουλτάνου φιρμάνιον ἐπικυρωτικὸν τῶν ἐπὶ τῶν ἱερῶν προσκυνημάτων δικαίων τοῦ πατριαρχου ἐπανῆλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ ἀπέθανε τῷ 1771. Ὁ Ἐφραὶμ ὑπῆρξεν ἐκ τῶν διαπρεπεστέρων πατριαρχῶν τοῦ Ἱεροσολυμιτικοῦ θρόνου καὶ τῶν ἐνδοξοτέρων ἀνδρῶν τοῦ ἔθνους ἐπὶ τουρκοκρατίας. Οὐ μόνον αὐτὸς συνέγραψεν, ἀλλὰ καὶ χορηγῶν τὰς δαπάνας εἰς ἄλλους ἱκανὰ βιβλία ἐξέδωκε. Καὶ ἔργα μὲν αὐτοῦ εἶναι: 1) «Περιγραφὴ τῆς σεβασμίας καὶ βασιλικῆς μονῆς τοῦ Κύκκου» (Ἐνετίησι 1751), 2) «Χριστιανικὴ διδασκαλία συντομωτάτη», τυπωθεῖσα τῷ 1775 ὑπὸ Μεταξοπούλου ὡς παράρτημα τοῦ «Κτιτορικοῦ τῆς ἐν Τραπεζοῦντι μονῆς τοῦ Σουμελᾶ», 3) «Τυπικὴ διάταξις τῆς κατὰ τὴν νῆσον Κύπρον σεβασμίας καὶ βασιλικῆς μονῆς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, Μαχαιράδος ἐπιλεγομένης» (Ἐνετίησι 1756) (ἐν ᾗ καὶ ἰαμβικὸν ἐπίγραμμα καὶ κανὼν παρακλητικὸς εἰς τὴν Θεοτόκον). 4) «Λόγος πανηγυρικὸς εἰς τὸ γενέσιον τῆς Θεοτόκου» (ἐξεδόθη ἐν τέλει τῆς τοῦ Μακαρίου τοῦ Πατμίου «Εὐαγγελικῆς Σάλπιγγος», τυπωθείσης τῷ 1754 ἐπιμελείᾳ τοῦ Ἐφραίμ), 5) «Ἀπαρίθμησις τῶν λατινικῶν νεωτερισμῶν» (ἀνέκδοτος). Δαπάνῃ δ' αὐτοῦ ἐξεδόθη τὸ «Λαυσαϊκόν», ἡ «Ὀρθόδοξος διδασκαλία Μελετίου Πηγᾶ» ἐν Βουκουρεστίῳ τῷ 1769, «Θεοδώρου Γραμματικῆς εἰσαγωγὴ τῶν εἰς τέσσαρα εἰς τὸ τέταρτον ὑπόμνημα» ὑπὸ Νεοφύτου Καυσοκαλυβίτου ἐν Βουκουρεστίῳ 1768, τὸ «Εἰς τὸ τέταρτον τῆς γραμματικῆς Θεοδώρου τοῦ Γαζῆ ὑπόμνημα» ὑπὸ Γερασίμου Βυζαντίου ἐν Βενετίᾳ 1757, «Τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἰσαὰκ ἐπισκόπου Νινευΐ τοῦ Σύρου τὰ εὑρεθέντα ἀσκητικὰ» ὑπὸ Νικηφόρου Θεοτόκη ἐν Λειψίᾳ 1770.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κ. Σάθα*, Νεοελληνικὴ φιλολογία (Ἀθῆναι, 1868) 509 κ. ἑξ.—*Ἀθαν. Κ. Ὑψηλάντου*, Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν (Κωνσταντινούπολις 1870) 409 κ. ἑξ.—*Α. Δημητρακοπούλου*, Ὀρθόδοξος Ἑλλὰς (Λειψία 1872) 180.—*Σεργίου Μακραίου*, Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία ἐν «Μεσαιωνικῇ βιβλιοθήκῃ» Κ. Σάθα (Βενετία 1872) Γ. 253 κ. ἑξ. — *Κυρίλλου Ἀθανασιάδου*, Τὰ κατὰ τὸν ἀοίδιμον Ἐφραὶμ πατριάρχην Ἱεροσολύμων ἐν «Δελτίῳ τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἑταιρείας» τόμ. Δ., 253 κ. ἑξ.—*Α. Παπαδόπουλος Κεραμεύς*, ἐν τῷ Δ. τόμῳ τῆς «Ἱεροσολυμιτικῆς βιβλιοθήκης» ἀναφέρει ἀνέκδοτά τινα ἔργα τοῦ Ἐφραίμ.
Ε. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ

—**Ἐφραὶμ *Καρίας*.** Ὑμνογράφος, σύγχρονος τοῦ Φωτίου, ἀκμάσας περὶ τὰ μέσα τοῦ Θ' μ. Χ. αἰῶνος. Ἐποίησε πολλὰ στιχηρά, ἰδιόμελα καὶ δοξαστικά.
Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

—**Ἐφραὶμ ὁ *Σύρος*.** Πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας, γεννηθεὶς ἐν Νισίβει τῆς Μεσοποταμίας ἐπὶ Μ. Κωνσταντίνου πιθανῶς τῷ 308 ἢ ὀλίγῳ ἐνωρίτερον καὶ ἀποθανὼν τῷ 373. Ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας προσελήφθη ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου τῆς πόλεως ταύτης Ἰακώβου (309—338) καὶ ἀνετράφη ὑπ' αὐτοῦ ἐπιμελῶς. Ὅτε διὰ τῆς συνθήκης τοῦ 363, τῆς γενομένης ὑπὸ τοῦ διαδόχου τοῦ Ἰουλιανοῦ Ἰοβιανοῦ (363—364), ἡ Νίσιβις παρεδόθη εἰς τοὺς Πέρσας, ὁ Ἐφραὶμ καταλιπὼν τὸ πάτριον ἔδαφος ἦλθε μετὰ πολλῶν συμπατριωτῶν του καὶ ἐγκατεστάθη ἐν τῇ Ἐδέσσῃ. Καταλιπὼν τὴν πόλιν ἀπεχώρησεν εἴς τι παρακείμενον ὄρος καὶ ἐπί τινα χρόνον ἀσκητεύσας ἐπανῆλθεν εἰς Ἔδεσσαν, ὅπου καὶ διῆλθε τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου του. Ὅτι ἐπεσκέφθη τοὺς ἀσκητὰς τῆς Αἰγύπτου, δὲν φαίνεται πιθανόν, βέβαιον ὅμως φαίνεται ὅτι ἐπεσκέφθη τῷ 370 ἐν Καισαρείᾳ τῆς Καππαδοκίας τὸν Μ. Βασίλειον. Χειροτονηθεὶς διάκονος ὑπ' αὐτοῦ ἠρνήθη νὰ λάβῃ ἀνώτερόν τι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀξίωμα. Ἑορτάζεται ὡς ὅσιος ὑπὸ μὲν τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας τὴν 28 Ἰανουαρίου, ὑπὸ δὲ τῆς δυτικῆς τὴν 18 Ἰουνίου καὶ ὑπὸ τῶν Ἰακωβιτῶν πεντάκις τοῦ ἔτους.

Ὡς συγγραφεὺς ὁ Ἐφραὶμ ὁμοφώνως ὑπὸ πα-

Digitized by Google

λαιῶν καὶ νέων θαυμάζεται διὰ τὸ πλῆθος καὶ τὸ κάλλος τῶν ἔργων του. Γρηγόριος ὁ Νύσσης βεβαιοῖ ὅτι «ὅλην τὴν γραφὴν πρὸς λέξιν ἡρμήνευσεν ἀπό τε τῆς κοσμογονίας καὶ μέχρι τῆς τελευταίας τῆς χάριτος βίβλου», ὁ δὲ Σωζόμενος ὅτι συνέγραψεν «ἀμφὶ τὰς τριακοσίας μυριάδας ἐπῶν». Ἑρμηνεύων τὴν ἁγίαν Γραφὴν οὔτε τὴν ἀλληγορικὴν μέθοδον τοῦ Φίλωνος καὶ Ὠριγένους καὶ τῆς σχολῆς τῆς Ἀλεξανδρείας ἀποκλειστικῶς ἠκολούθει, οὔτε τὴν γραμματικὴν καὶ ἱστορικὴν μέθοδον τῆς σχολῆς τῆς Ἀντιοχείας, ἀλλὰ μέσην βαδίζων ὁδὸν ἐφήρμοσε σύστημα τὰ μάλιστα πρόσφορον εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν θείων βιβλίων. Ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ ἑκάστου βιβλίου τῆς Γραφῆς, πρῶτον μὲν ἐξέθετεν ἐν περιλήψει τὸ περιεχόμενον καὶ τὸν σκοπὸν αὐτοῦ, ἔπειτα δὲ διελάμβανε διὰ βραχέων περὶ τῆς πατρίδος καὶ τοῦ βίου τοῦ συγγραφέως τοῦ βιβλίου. Ἠκολούθει κατόπιν ἡ ἑρμηνεία, ὁτὲ μὲν γραμματική, ὁτὲ δὲ ἠθικὴ καὶ ἀλληγορικὴ καὶ σχεδὸν πάντοτε ἱστορικὴ καὶ μυστική. Χωρία τινὰ τῆς Γραφῆς δυσερμήνευτα παρήρχετο ἐν σιγῇ, μὴ ἀρεσκόμενος εἰς παρακεκινδυνευμένας ἑρμηνείας καὶ προχειρολογίας. Ἡ μητρική του γλῶσσα, ἡ συριακή, συγγενὴς πρὸς τὴν ἑβραϊκὴν τῆς Π. Διαθήκης καὶ τὴν συροχαλδαϊκήν, ἣν ἐλάλει ὁ Χριστὸς καὶ οἱ ἀπόστολοι, ἐβοήθει αὐτὸν πολὺ εἰς τὴν γραμματικὴν ἑρμηνείαν τῆς Γραφῆς καὶ μάλιστα εἰς κατανόησιν τῶν ἑβραϊκῶν καὶ χαλδαϊκῶν αὐτῆς ἰδιωμάτων. Ἔπειτα ἡ γνῶσις τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῆς Ἀνατολῆς, τῆς χώρας αὐτῆς καὶ τῶν παλαιῶν παραδόσεων τῶν Ἑβραίων, ἡ γνωριμία αὐτοῦ μὲ πολλοὺς συγχρόνους Ἰουδαίους σοφοὺς καὶ ἡ συνεχὴς καὶ ἀδιάκοπος μελέτη τῆς Γραφῆς, πάντα ταῦτα παρεῖχον εἰς αὐτὸν πλεονεκτήματα ἐν τῇ ἑρμηνευτικῇ ταύτῃ ἐργασίᾳ, ἅτινα σπανίως ηὐτύχουν νὰ ἔχωσι παλαιότεροι ἢ νεώτεροι αὐτοῦ ὁμότεχνοι. Ἐκ τοῦ τεραστίου εἰς ὄγκον ὑλικοῦ τῶν ἐξηγητικῶν αὐτοῦ ὑπομνημάτων εἰς τὴν Γραφὴν μόνον τὰ εἰς τὴν «Γένεσιν» καὶ τὴν «Ἔξοδον» (μέχρι τοῦ 32 κεφαλαίου ταῦτα) σῴζονται πλήρη ἐν τῇ συριακῇ γλώσσῃ, εἰς ἣν ἔγραψε πάντα τὰ ἔργα του, ἀποσπάσματα δὲ τῶν ἄλλων βιβλίων τῆς Παλαιᾶς (πλὴν τῶν Ψαλμῶν) καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἔγραψε δὲ πάντα τὰ ἔργα ταῦτα ἔχων ὑπ' ὄψει τὴν εἰς τὴν συριακὴν γλῶσσαν μετάφρασιν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τὴν καλουμένην Peschitto, τὸ ἑβραϊκὸν αὐτῆς κείμενον καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἴσως μετάφρασιν τῶν Ἑβδομήκοντα. Ἐνωρὶς ζῶντος ἔτι αὐτοῦ, μετεφράσθησαν τὰ ἔργα του ἑλληνιστὶ ὑπὸ μαθητῶν του, κατόπιν δὲ καὶ εἰς τὴν ἀρμενικήν, κοπτικήν, λατινικήν, ἀραβικὴν καὶ αἰθιοπικὴν γλῶσσαν. Ἐκ τῶν μεταφράσεων τούτων ἔχομεν νῦν τὴν ἀρμενικὴν εἰς τὰ Παραλειπόμενα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, πλὴν τῆς πρὸς Φιλήμονα ἐπιστολῆς, τὴν ἑλληνικὴν δὲ μόνον εἰς ἀποσπάσματα. Ἐκτὸς τῶν ἐξηγητικῶν ἔργων του ὁ Ἐφραὶμ ἔγραψε μέγαν ἀριθμὸν ὕμνων, καὶ πλείστας ὁμιλίας εἰς ἔμμετρον λόγον. Ἐν τοῖς ὕμνοις τούτοις ἐγκατέσπειρε τὰς ὀρθοδόξους διδασκαλίας του περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Κυρίου, τοῦ βαπτίσματος, τῆς νηστείας καὶ τῶν πράξεων αὐτοῦ, περὶ τοῦ πάθους, τῆς ἀναστάσεως καὶ τῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ, ὡς καὶ περὶ τῶν μαρτύρων τῆς πίστεως, τῆς μετανοίας καὶ τῶν κεκοιμημένων. Αἱ ὁμιλίαι ὑπόθεσιν εἶχον τὰς ἑορτὰς τοῦ Σωτῆρος, τῆς Θεοτόκου, τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν μαρτύρων καὶ ἐνίοτε ἐποικοδομητικήν τινα διδασκαλίαν, οἱ δὲ ὕμνοι τὴν καταπολέμησιν τῶν αἱρετικῶν διδασκαλιῶν καὶ τὴν κατήχησιν τῶν πιστῶν εἰς τὰ ὀρθὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας. Κατὰ τὰ πρότυπα τῶν ὕμνων τοῦ Ἐφραὶμ ἐξηκολούθουν κατόπιν νὰ ποιῶσιν ὕμνους καὶ οἱ λοιποὶ ὑμνογράφοι τῆς συριακῆς Ἐκκλησίας, τοὺς ὕμνους δὲ τούτους μεταφρασθέντας ἐνωρὶς καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐμιμήθησαν καὶ οἱ ἀρχαῖοι ὑμνογράφοι τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας καὶ κατόπιν καὶ οἱ τῆς Δύσεως, καὶ οὕτω ὁ Ἐφραὶμ εὐλόγως δύναται νὰ θεωρηθῇ πατὴρ τῆς καθόλου χριστιανικῆς ὑμνογραφίας. Ἡ ἑλληνικὴ μετάφρασις τῶν ἔργων του φαίνεται ὅτι ἦτο λίαν ἐπιτυχής, ἡ παρατηρουμένη δὲ ἔν τινι τῶν ὕμνων καὶ τῶν ὁμιλιῶν αὐτῶν ταυτολογία καὶ περισσολογία ἐξηγεῖται κατὰ τὸν Duval ἐκ τούτου, ὅτι οἱ Σύροι ἠρέσκοντο εἰς τὴν ἐπανάληψιν καὶ διὰ πλειόνων διασάφησιν ἐννοίας τινὸς καὶ ἔβλεπον πλεονεκτήματα ἐκεῖ, ὅπου ἡμεῖς σήμερον βλέπομεν ἐλαττώματα. Τὴν ταυτολογίαν ταύτην καὶ περισσολογίαν δὲν ἀπαντῶμεν μόνον παρὰ τοῖς ἐξοχωτέροις τῶν Σύρων ποιηταῖς, οἷος ὁ Ἰσαὰκ Ἀντιοχείας, ὁ Ναρσῆς, ὁ Ἰάκωβος, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς εὐδοκιμωτάτοις αὐτῶν πεζογράφοις, οἷοι ὁ Ἀφραὰτ καὶ ὁ Φιλόξενος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Πλήρης ἔκδοσις τῶν ἁπάντων τοῦ Ἐφραὶμ δὲν κατηρτίσθη εἰσέτι. Ἐξεδόθησαν δὲ μέχρι τοῦδε ὑπὸ Ἰωσὴφ *Ἀσσεμάνη, Πέτρου Βενεδίκτου* καὶ *Στεφάνου Ἀσσεμάνη*, Sancti patris nostri Ephraem Syri opera omnia, quae exstant, graece, syriace, latine (Romae 1732 — 1746) εἰς 6 τόμους. — *H. Burgess*, Select metrical Hymnes and Homilies of Ephrem Syrus translated from the original syriac (Londres 1852). — *Pohlmann* S. Ephraemi Syri commentariorum in S. Scripturam textus (Braunsweig, 1862 — 1864). — S. Ephraem Syri opera relicta. — *J. Overbeck*, Edita (Oxford 18..). — *Bickell*, S. Ephraemi Syri Carmina Nisibena (Leipzig 1866). — *Lamy*, S. Ephraemi Syri hymni et sermones Mechaln (Malines) 1882—1902) εἰς 4 τόμους. — *Mercati*, Ephraemi Syri opera (Romae 1915) (4 ὁμιλίαι εἰς Ἀβραάμ, Ἰσαάκ, Βασίλειον καὶ Ἠλίαν) καὶ ἐν «Bessarione» (1920) (ἑπτὰ ὁμιλίαι εἰς ἀρχαίαν λατινικὴν μετάφρασιν). — Ἡ «Διαθήκη» τοῦ Ἐφραὶμ μετὰ γαλλικῆς μεταφράσεως ὑπὸ *Duval*, ἐν «Journal Asiatique» 1901. — Ἡ ἀρχαία ἀρμενικὴ μετάφρασις τῶν εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην ὑπομνημάτων ἡ μὲν εἰς τὰ εὐαγγέλια ἐξεδόθη ὑπὸ *Mösinger* ἐν Βενετίᾳ τῷ 1876, ἡ δ' εἰς τὰς πράξεις καὶ τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Παύλου ὑπὸ *Akinian* ἐν Βιέννῃ τῷ 1921. — Ἐκ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μεταφράσεως τῶν ἔργων τοῦ Ἐφραὶμ «εἰς ἁπλῆν φράσιν μεταγλωττισθέντες Λόγοι καὶ Παραινέσεις» ὑπὸ τοῦ ἱερομονάχου *Ἱεροθέου τοῦ Ἰβηρίτου*, ἐξεδόθησαν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1721. — *Κ. Κοντογόνη*, Φιλολογικὴ καὶ κριτικὴ ἱστορία τῶν ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας Πατέρων (Ἀθῆναι 1853) Β' 459-433. — *Wright*, Syriac Litterature (Londres 1894) 33 — 41. — *Banderhewer - Godet - Verschaffel*, Les Pères de l' Eglise (Paris 1899) 233 — 212. — *Duval*, La littérature Syriaque (Paris 1907) 329—335. — *Baumstark*, Geschichte des syrischen Literatur (Bonn 1922) 31 — 53. — *Rauscher*, Grundriss der Patrologie (Freiburg 1926) 237 καὶ ἑξ.

Ε. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ

— **Ἐφραὶμ ὁ *χρονογράφος*.** Βυζαντινὸς ἱστορικὸς τοῦ τέλους τοῦ ΙΓ' καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ὅστις ἔγραφεν ἐν βυζαντινοῖς τριμέτροις ἔμμετρον ρωμαϊκὴν καὶ βυζαντιακὴν ἱστορίαν ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος μέχρι τῆς ἀνακτήσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1261) καὶ ἀναγραφὴν τῶν ἐπισκόπων καὶ πατριαρχῶν τοῦ Βυζαντίου μέχρι τοῦ 1313. Τὸ ὅλον ἔργον ἀποτελεῖται ἐκ 10392 στίχων, ὧν 9564 περιέχουσι τὴν ἱστορίαν, οἱ δὲ λοιποὶ τὴν ἀναγραφὴν τῶν ἀρχιερέων. Ὡς πηγὰς ἐν τῇ ἱστορίᾳ του ὁ Ἐφραὶμ εἶχε μὲν καὶ ἄλλους μάλιστα δὲ τὸν Γεώργιον Ἀκροπολίτην, τὸν Νικήταν Χωνιάτην καὶ τὸν Ζωναρᾶν, ἀλλ' ἱστορίαν κυρίως εἰπεῖν δὲν ἔγραψε, βιογραφίας δὲ βασιλέων καὶ αὐτοκρατόρων καὶ ταύτας ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς συμπεριφορᾶς αὐτῶν πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ τοῦ ἠθικοῦ καθόλου χαρακτῆρος αὐτῶν. Τὸ ἥμισυ τῆς χρονογραφίας του καὶ πλέον μάλιστα εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τοὺς Κομνηνούς, τοὺς Ἀγγέλους καὶ τοὺς αὐτοκράτορας τῆς Νικαίας. Καὶ ἡ ἀναγραφὴ δὲ τῶν ἀρχιερέων τοῦ Βυζαντίου εἶναι ὁμοιόμορφος παρὰ τῷ Ἐφραίμ, ἀρκουμένῳ εἰς τὴν δι' ἐλαχίστων λέξεων μνείαν τῆς καταγωγῆς, τοῦ χαρακτῆρος, τῆς παιδείας καὶ τῶν τυχῶν τοῦ βίου ἑκάστου αὐτῶν στερεοτύπως. Ἀνάλογος πρὸς τὸ περιεχόμενον τοῦ ἔργου εἶναι καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ. Προσπαθῶν νὰ προσεγγίσῃ εἰς τὸ ἀρχαῖον κλασσικὸν ὕφος μεταχειρίζεται πολλὰς ἀρχαιοπρεπεῖς καὶ πλείστας συνθέτους λέξεις, κάμνει κατάχρησιν τῆς εὐκτικῆς καὶ τῶν μέσων ἀντὶ τῶν παθητικῶν χρόνων τῶν ρημάτων, θυσιάζει εἰς τὸ μέτρον τὴν προσῳδίαν καὶ πολλάκις τὴν αὔξησιν τῶν ρημάτων, συντάσσει τὸ ἐὰν μεθ' ὁριστικῆς καὶ πολλὰ ἄλλα τοιαῦτα, ἅτινα μετὰ τῆς μονοτονίας τοῦ ἥκιστα ἁρμοδίου εἰς ἱστορικὸν ἔπος ἰαμβικοῦ βυζαντινοῦ τριμέτρου καθιστῶσι πολὺ κουραστικὴν τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἔργου τούτου. Ἀλλὰ παρὰ ταῦτα ὁ Ἐφραὶμ παρέχει πληροφορίας τινὰς χρησίμους εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ μάλιστα ὡς πρὸς τοὺς ἐπισκόπους καὶ πατριάρχας τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐξεδόθη ἡ «Χρονογραφία» τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ *Angelo Mai* ἐν «Scriptorum veterum nova collectio» (Romae 1828 III, pars 1 καὶ εἶτα ὑπὸ τοῦ *I. Bekker* τῷ 1840 ἐν τῇ συλλογῇ τῆς Βόννης καὶ τελευταῖον παρὰ *Migne* 143, 1 — 380. — Περὶ τῆς μετρικῆς τοῦ ἔργου ἔγραψεν ὁ *J. Hilberg* ἐν «Wiener Studien» (1888) 50—92. — *Κρουμβάχερ*, Ἱστορία βυζαντινῆς λογοτεχνίας Α', 792 κ. ἑξ. Ε.Γ.Π.

Ἐφραιμᾶς. Βυζαντινὸς ζωγράφος καὶ ψηφοθέτης («μουσιάτωρ») τοῦ ΙΒ' αἰῶνος μ.Χ. Ἔζησεν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ ἐν Βυζαντίῳ καὶ τοῦ Ἀμωρὺ ἐν Ἰερουσαλήμ, ἐξετέλεσε δὲ κατὰ τὸ 1169 μ.Χ. τὰ ψηφιδωτὰ τοῦ ἐν Βηθλεὲμ ναοῦ τῆς Παναγίας. Ὑπετέθη ὅτι ὁ Ἐφραιμᾶς περιωρίσθη ἁπλῶς εἰς τὴν ἀνακαίνισιν παλαιοτέρων ψηφοθετημάτων, εἶναι δ' ἀναμφισβήτον, ὅτι μέρος τούτων ὑπενθυμίζει διὰ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν διακοσμητικῶν του θεμάτων τὸν Ἅγιον Γεώργιον τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τὸ ἐν Ραβέννῃ βαπτιστήριον τῶν ὀρθοδόξων. Καὶ ἡ ἀπεικόνισις δὲ τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν συνόδων φαίνεται ἀναγομένη εἰς παλαιοτέρους χρόνους, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Θ' αἰῶνος. Ἐξ ἄλλου ὅμως ἡ ἐν γένει ἐκλογὴ καὶ ἀπεικόνισις τῶν ἐκ τῶν ἱερῶν κειμένων ἐπεισοδίων ἀποδίδει πιστῶς τὸ κρατοῦν κατὰ τὸ ΙΒ' αἰῶνα πνεῦμα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Germer - Durand*. Décoration de la basilique de Bethléem. 1891. — *W. Schultz*. The church of the Nativity at Bethléhem (London, 1910). Ι. Μ. Π.

Ἐφρασιγιάπ. Θρυλικὸς βασιλεὺς τοῦ ἀρχαίου Τουράν, ἤτοι τῆς Μηδίας. Ἦτο κατὰ τοὺς Πέρσας ἱστορικοὺς τρίτος υἱὸς τοῦ Φεριδοὺν καὶ ἔγγονος τοῦ Τούρ. Κατόπιν μακρῶν πολέμων κατέκτησεν ὁλόκληρον τὴν Περσίαν, τῆς ὁποίας ἐκυριάρχησεν ἐπὶ δεκαετίαν, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐξεβλήθη ὑπὸ τῶν ἐπαναστατησάντων Περσῶν, ἀρχηγοὶ τῶν ὁποίων ἦσαν ὁ Καρὲν καὶ ὁ Κιουσβάτ, ἀναβιβάσαντες εἰς τὸν περσικὸν θρόνον τοὺς Ζὰπ καὶ Κιουρσάσπ, τελευταίους βασιλεῖς τῆς δυναστείας τῶν Πισδαδιὰν (Πισδαδιδῶν), μεθ' οὓς ἦλθεν ἡ δυναστεία τῶν Ἀχαιμενιδῶν (περσ. Κιανιάν). Ἐπὶ τοῦ Κεϊκαβούς, δευτέρου βασιλέως τῆς δυναστείας ταύτης, πάππου πρὸς πατρὸς τοῦ Κύρου, ὁ Ἐφρασιγιὰπ εἰσέβαλε πάλιν εἰς τὴν Περσίαν, ἀλλ' ἐξεδιώχθη ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ρουστὲμ Ζάλ, ἑνὸς τῶν ἡρώων τῆς προϊστορικῆς ἱστορίας τῶν Περσῶν. Οἱ πόλεμοι ἐξηκολούθησαν ἐπὶ πολλὰ ἔτη μεταξὺ τοῦ Ἰρὰν (Περσίας) καὶ τοῦ Τουράν, τῶν ὁποίων ἀνάμνησις διετηρήθη εἰς τὰ περσικὰ δημώδη ᾄσματα. Τέλος κατὰ τὰς μυθικὰς ταύτας περσικὰς παραδόσεις, ὁ Κῦρος ἐκστρατεύσας κατὰ τοῦ Τουρὰν μετὰ τοῦ Ρουστὲμ Ζὰλ καὶ συλλαβὼν ἐφόνευσε τὸν Ἐφρασιγιάπ. Τὰ κατὰ τοὺς πολέμους τούτους ἐκτίθενται ἐν τῷ «Σαχναμέ», τῷ ἐπικῷ ποιήματι τοῦ μεγάλου Πέρσου ποιητοῦ Φιρδουσῆ. Ἂν ὅμως δέον νὰ θεωρήσωμεν ταῦτα κατὰ πάντα ἀκριβῆ, πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ Ἐφρασιγιὰπ οὗτος, τοὐλάχιστον διὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τῶν πολέμων Ἰρὰν καὶ Τουρὰν (Περσίας καὶ Μηδίας), εἶναι ὁ Ἀστυάγης τῶν ἡμετέρων ἱστορικῶν, ὁπότε καὶ ἡ Μηδία δέον νὰ περιορισθῇ εἰς τὸ Ἀζερμπαϊτζὰν καὶ τὸ Ἰρὰκ-Ἀτζεμῆ.

Τὸ ὄνομα τοῦ Ἐφρασιγιὰπ διετηρήθη ὡς θρυλικοῦ βασιλέως καὶ παρὰ Τούρκοις. Ν. Μ.

Ἐφρέμωφ, *Πέτρος - Ἰβάνοβιτς*. Ρῶσος βιβλιογράφος γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Μόσχᾳ (1830 —1899). Ἐσπούδασε φιλολογίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Μόσχας καὶ ἐξετύπωσε μετὰ προλεγομένων ὡραιοτάτας ἐκδόσεις Ρώσων συγγραφέων τοῦ ΙΗ' καὶ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ὁ Ἐφρέμωφ κατήρτισε μίαν ἀπὸ τὰς πλουσιωτέρας ἰδιωτικὰς βιβλιοθήκας σπανίων ἐντύπων καὶ χειρογράφων, τὰ ὁποῖα σχετίζονται μετὰ τῆς ἱστορίας τῆς φιλολογίας καὶ τοῦ θεάτρου τῆς Ρωσίας, πρὸς δὲ κατήρτισε πολυτιμοτάτην συλλογὴν προσωπογραφιῶν διασήμων Ρώσων ἀνδρῶν ἀπὸ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Ἐπίσης συνέλεξε πολυάριθμα ἔγγραφα μεγίστης ἀξίας πρὸς σπουδὴν τῆς ρωσικῆς φιλολογίας τοῦ ΙΗ' αἰῶνος.

Θ. Β.

Εφρυσσὶ (Ephrussi), ***Κάρολος*.** Γάλλος τεχνοκρίτης (1849—1905), συγγραφεὺς λίαν ἀξιολόγων ἔργων, διατελέσας διευθυντὴς τῆς «Ἐφημερίδος τῶν Καλῶν Τεχνῶν» ἀπὸ τοῦ 1890 μέχρι τοῦ 1905

Μ. Ν. Δ.

Ἐφρὼν *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς φυλῆς τοῦ Βενιαμὶν (βλ. λ. *Ἐφραΐμ*), μνημονευομένη ὑπὸ διαφόρους ὀνομασίας ἐν τοῖς βιβλικοῖς καὶ ἐξωβιβλικοῖς κειμένοις ἐν οἷς: *Ἐφρών*, *Ἰεφραθά*, *Ἀφρά*, *Γοφερά*, *Ἐφραΐμ*, *Ἐφρὲμ* κλ. Ὁ Robinson στηριζόμενος ἐπὶ τῶν γενικῶν δεδομένων τῆς Γραφῆς καὶ δὴ ἐπὶ τῶν τοπογραφικῶν πληροφοριῶν τοῦ ἁγίου Ἱερωνύμου (De situ et nominibus κλ. XXIII, 894). τοποθετεῖ ταύτην ἐν τῷ σημερινῷ χωρίῳ τοῦ *Τάγεμπε*, παρὰ τὰ ἀρχαῖα ὅρια Ἰουδαίας καὶ Σαμαρείας, 28 χλμ. ΒΑ. τῆς Ἱερουσαλήμ. Ἡ ταύτισις αὕτη ἐγένετο ἀποδεκτὴ ὑπὸ τῶν περισσοτέρων συγχρόνων παλαιστινολόγων. Ἡ Ἐφρὼν εἶχε παραχωρηθῇ κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν φυλὴν τοῦ Βενιαμὶν (Ἰησ. ΙΗ', 23), οὐσιαστικῶς ὅμως ἀπέβη κτῆμα τῶν Ἐφραϊμιτῶν (Ἰησ. ΙΖ' 2). Μετὰ τὸ σχίσμα τῶν δέκα φυλῶν προσηρτήθη εἰς τὸ βασίλειον τοῦ Ἰσραήλ, μετὰ δὲ σύντομον κατοχὴν ὑπὸ τοῦ Ἀβία, διαδόχου τοῦ Ροβοάμ, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν ἡγεμόνων τοῦ Ἰσραήλ, οἱ ὁποῖοι διετήρησαν ταύτην μέχρι τῆς τελικῆς πτώσεως τοῦ βασιλείου.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Μακκαβαίων, ἡ Ἐφρὼν ἀποσπασθεῖσα ἐκ τῆς Σαμαρείας, ἀπετέλει κέντρον ἰδιαιτέρου νομοῦ (*Ἰωσ.* Ἰουδ. Ἀρχαιολ. ΙΓ' 4, 9).

Κατὰ τὴν Κ. Διαθήκην, ὁ Ἰησοῦς, μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Λαζάρου καὶ ὀλίγον τι πρὸ τοῦ πάθους, κατέφυγεν ἐκεῖ ἐπί τινα χρόνον (*Ἰωάν.* Θ' 54). Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουδαϊκοῦ πολέμου ἡ πόλις κατελήφθη μετὰ τῆς Βαιθὴλ ὑπὸ τοῦ Βεσπασιανοῦ (*Ἰωσ.* Ἰουδ. Πολ. Δ' 9, 9). Ἐπὶ τῆς τοποθεσίας τῆς ἀρχαίας Ἐφρὼν ὑπάρχουν νῦν, μεταξὺ ἄλλων ἐρειπίων καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς λοφίσκου, τὰ ὑπολείμματα μιᾶς χριστιανικῆς ἐκκλησίας ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Γεωργίου. Διάφοροι δεξαμεναὶ λαξευμέναι ἐντὸς βράχων μαρτυροῦν ὅτι ὁ μικρὸς λόφος κατῳκεῖτο ἀρχαιόθεν. Σήμερον τὸ χωρίον *Τάγεμπε* ἔχει περὶ τοὺς 1.000 Χριστιανοὺς κατοίκους, ἐξ ὧν οἱ πλεῖστοι καθολικοὶ καὶ ἑλληνορθόδοξοι.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *E. Robinson*, Biblical Researches in Palestine (Boston 1841) II. 124—125. — *Gräts*, Schanplatz der heiligen Schrift (Ratisbonne) σελ. 325 κλ. Γ. ΕΛ.

— **Ἐφρὼν** *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις κειμένη ἀνατολικῶς τοῦ Ἰορδάνου. Ἦτο κατὰ τὸ βιβλικὸν κείμενον «πόλις μεγάλη ἐπὶ τῆς εἰσόδου, ὀχυρὰ σφόδρα· οὐκ ἦν ἐκκλῖναι ἀπ' αὐτῆς δεξιὰν ἢ ἀριστεράν, ἀλλ' ἢ διὰ μέσου αὐτῆς πορεύεσθαι» (Α' Μακκ. Ε' 46). Κατὰ τὴν αὐτὴν πηγήν, οἱ Ἰουδαῖοι, διαρκούσης τῆς κατὰ τοῦ Τιμοθέου ἐκστρατείας, κατέλαβον ταύτην, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν Ἰούδα τοῦ Μακκαβαίου. Ἡ πιθανωτέρα ἐκδοχὴ περὶ τῆς τοποθεσίας τῆς Ἐφρὼν εἶναι ἡ τοῦ Κ..., ὅστις ἀνευρίσκει ταύτην παρὰ τὴν *Οὐάντι* ... *Ἀράμπ*. Γ. ΕΛ.

ἐφτά· ἀριθμ. δημοτ. τύπος τοῦ ἑπτά.

— **Ἐφτὰ *ἀδέρφια*** ἢ ***πλανῆτες***. Δημώδης ἐν Κ... προφ ὀνομασία τοῦ ἀστερισμοῦ τῆς Μεγάλης Ἄρκτου.

Digitized by Google

ἐφτάδιπλος, —η, —ο· δημοτ., ἑπτὰ φορὰς διπλασιασμένος, ἑπταπλάσιος· ‖ ὁ ἀποτελούμενος ἐξ ἑπτὰ μερῶν, ἑπταπλοῦς.

ἐφτάδυμος, —η,—ο· ἀντὶ *ἑπτάδυμος,* ὁ μετὰ ἓξ ἄλλων, πβλ. *τρίδυμος, τετράδυμος* κττ.

ἐφτάζυμος, —η,—ο· ἀντὶ *αὐτόζυμος*: «ἐφτάζυμη κουλλούρα», «ψωμὶ ἐφτάζυμο»· ‖ *ἐφτάζυμο* (τό)· ὡς οὐσ. ὁ αὐτόζυμος ἄρτος (βλ. *ἑπτάζυμον*).

ἐφταήμερο (τό)· ἀντὶ ἑπταήμερον, διάστημα ἑπτὰ ἡμερῶν.

ἐφτάκοιλος, —η,—ο· ὁ οἱονεὶ ἑπτὰ κοιλίας ἔχων: «ἐφτάκοιλη κληματαριά» ἢ «ἐφτάκοιλο κλῆμα» τὸ ἑπτάκις παράγον σταφυλὰς κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος.

ἐφτακοσαριά (ἡ)· «καμμιὰ ἐφτακοσαριά» ὡς ἔγγιστα ἑπτακόσιοι: «ἔχω καμμιὰ ἐφτακοσαριὰ δραχμές», «ἦταν καμμιὰ ἐφτακοσαριὰ ἄνθρωποι».

Ἐφταλιώτης, *Ἀργύρης.* Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ *Κλεάνθους Μιχαηλίδου,* Ἕλληνος λογίου ἐκ Μυτιλήνης, γεννηθέντος τῷ 1849 καὶ θανόντος ἐν Ἀντιπόλει (Antibes) τῆς Γαλλίας τῷ 1923. Υἱὸς διδασκάλου, ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐμπόριον εἰς μικρὰν ἡλικίαν προσληφθεὶς παρὰ τῷ οἴκῳ ἀδελφῶν Ῥάλλη ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅπου καὶ διέτριψε τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ζωῆς του μετὰ ὀλιγοετῆ διαμονὴν ἐν Βομβάῃ. Ὁ Ἐφταλιώτης, εἰς τῶν ἐνθερμοτέρων θιασωτῶν τοῦ δημοτικισμοῦ, ἐπεσφράγισε μὲ τὸ ἔργον του τὰς ἰδέας του καὶ δύναται δικαίως νὰ θεωρηθῇ μετὰ τοῦ Καρκαβίτσα εἰς ἐκ τῶν μεγαλυτέρων σμιλευτῶν τοῦ νεοελληνικοῦ πεζοῦ λόγου. Κατ' ἀρχὰς ὀπαδὸς τῆς καθαρευούσης, ἠσπάσθη τὸν δημοτικισμὸν καὶ συνέγραψε σειρὰν βιβλίων τὰ ὁποῖα μαρτυροῦσιν ὄχι μόνον τὸν καλλιτέχνην, ἀλλὰ καὶ τὸν πατριώτην. Τὸ φιλολογικὸν ἔργον τοῦ Ἐφταλιώτη εἶναι πολυσχιδές, δύναται ὅμως νὰ διαιρεθῇ εἰς ποιητικόν, διηγηματογραφικόν, ἱστορικὸν καὶ μεταφραστικόν, μὴ συμπεριλαμβανομένης σπουδαίας καλλιτεχνικῆς καὶ ἠθογραφικῆς ἀρθρογραφίας.

Ἀργύρης Ἐφταλιώτης.

Ἐκ τῶν ποιημάτων του ἀναφέρομεν: τοὺς «Παλιοὺς σκοπούς» («Ἑστία», 1909) καὶ τὸ «Τραγοῦδι τῆς Ζωῆς» (δημοσιευθὲν εἰς γαλλικὴν μετάφρασιν τοῦ Μ. Βάλσα, Παρίσιοι 1929, εὑρεθὲν ἀνέκδοτον εἰσέτι εἰς τὴν ἑλληνικὴν μεταξὺ ἄλλων ἀνεκδότων ἐπίσης χειρογράφων), φυσιολατρικὸς ὕμνος φιλοσοφικῆς ἐμπνεύσεως: Ἐκ τῶν διηγημάτων του ἀναφέρομεν: τὶς «Νησιώτικες Ἱστορίες» («Ἑστία», 1894), τὶς «Φυλλάδες τοῦ Γεροδήμου» («Ἑστία», 1897), τὴν «Μαζώχτρα» (1910), συνοδευομένην ὑπὸ τοῦ μοναδικοῦ θεατρικοῦ του ἔργου ὁ «Βουρκόλακας», διδαχθέντος ἐν Βάρνῃ, καὶ ἄλλων διηγημάτων. Ἐκ τῶν ἱστορικῶν του ἔργων ἀναφέρομεν τὴν «Ἱστορίαν τῆς Ρωμιοσύνης» (1901), ἧς μόνος ὁ Α' τόμος ἔχει δημοσιευθῆ, ἔργον διανοίγον νέας ἱστορικὰς ἀπόψεις εἰς τὴν ἱστορίαν ἡμῶν. Ἐκ τῶν μεταφράσεών του ἀναφέρομεν τὴν μετάφρασιν τῆς «Ὀδυσσείας», ἧς τὸ ἐπεισόδιον τῆς Ναυσικᾶς ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ «Νουμᾶ», τὸ δὲ χειρόγραφον ἐδωρήθη ἀργότερον εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Βουλῆς. Τὸ ὁμηρικὸν ἔπος μετεφράσθη ὁλόκληρον πλὴν ἐλαχίστης μερίδος εἰς τὸ τέλος, ἣν δὲν ἐπρόφθασε νὰ περατώσῃ ὁ μεταφραστής.

Τὸ ἔργον τοῦ Ἐφταλιώτη ἔχει μεταφρασθῆ καὶ εἰς ξένας γλώσσας. Ὁ Pernot μετέφρασε τὸν «Μαρῖνον Κοντάραν» γαλλιστὶ (ἐν «Revue Hebdomadaire», 1901), ὁ Philéas Lebesgue διηγήματά του εἰς τὴν συλλογὴν «Les Mille Nouvelles Nouvelles», ὁ Karl Dieterich εἰς τὴν γερμανικὴν διηγήματα του ὑπὸ τὸν τίτλον «Neugriechische Erzählungen» («Μαρῖνος Κοντάρας», «Ἀγγελική», «Μαζώχτρα»), ὁ Rouse, ἀγγλιστὶ «Tales from the tales of Greece» (1897), ἡ Lambert Van der Kolf ὀλλανδιστὶ «Verhaben Van de griekschे eilanden» (1918), καὶ ὁ Βάλσας γαλλιστὶ «Le Chant de la Vie», «Sonnets» (1929). Ὁ Ἐφταλιώτης κατέλιπε πλεῖστα ἀνέκδοτα χειρόγραφα, ὧν μνημονεύομεν τὸ μυθιστόρημα «Μανώλης ὁ Ντελμπεντέρης» καὶ ἱστορικὰς μελέτας «Οἱ μεγάλοι μας Βυζαντινοί».

Μ. ΒΑΛΣΑΣ

ἐφτάμερος, —η, —ον· ὁ διαρκῶν ἑπτὰ ἡμέρας.

ἐφταμηνίτης (ὁ) καὶ **ἐφταμηνίτικος** —η, —ο· ὁ γεννηθεὶς μετὰ ἑπτάμηνον ἐμβρυακὴν ζωήν. Λέγεται σκωπτικῶς ἐπὶ τῶν πάσης φύσεως ἀναπήρων, ἀτροφικῶν κ.τ.τ.

ἐφταπάρθενος χορός. Δημώδης ὀνομασία τοῦ ἀστερισμοῦ τῆς Μεγάλης Ἄρκτου.

Ἐφτελιά *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Φτελιά.*

ἐφυάλωμα (τό)· τὸ ὑελῶδες ἐπίχρισμα μεταλλικῶν ἢ πηλίνων σκευῶν, τὸ ἐπίχρισμα τῶν ἐμαγιὲ (émaillés) καλουμένων σκευῶν.

— *[Ἐγκυκλ.]* Βλ. *ἐμαγιέ.*

ἐφυαλωμένος, —η, —ον· ὁ ἔχων στρῶμα ὑάλου, ὁ δι' ἐφυαλώσεως ἐσκευασμένος.

ἐφυάλωσις, —εως (τό)· ἡ δι' ὑαλώδους ὕλης ἐπίχρισις, γαλλ. émaillage.

ἐφυαλωτός, —ή, —όν· ὁ ἐφυαλωμένος, ὁ ἐπικεχρισμένος δι' ὑαλώδους ὕλης, γαλλ. émaillé.

ἐφυγραίνω· καθιστῶ ὑγρὰν τὴν ἐπιφάνειάν τινος, κάμνω τι ἔφυγρον.

ἔφυγρος (ὁ, ἡ),—ον (τό)· ὁ ἐπιπολῆς ὑγρός, ὁ ὀλίγον τι ὑγρός.

ἐφυδραργυρῶ (—όω)· ἐπικαλύπτω τὴν ἐπιφάνειάν τινος δι' ὑδραργύρου: «ψευδάργυρος ἐφυδραργυρωμένος».

ἐφυδραργύρωσις, —εως (ἡ)· ἡ δι' ὑδραργύρου ἐπικάλυψις: «ἐφυδραργύρωσις ψευδαργύρου».

— *[Τεχν.]* Καλεῖται *ἐφυδραργύρωσις* ἡ ἐπικάλυψις τῆς ἐπιφανείας μετάλλου τινὸς διὰ λεπτοῦ στρώματος ὑδραργύρου. Χρησιμοποιεῖται αὕτη εὐρύτατα ἐν τῇ τεχνικῇ διὰ τὴν προφύλαξιν εὐκόλως προσβαλλομένων μετάλλων τινῶν καὶ ἰδίᾳ τοῦ ψευδαργύρου. Ὁμοίως ὡς ἐνδιάμεσος κατεργασία κατὰ τὰς ἐργασίας τῆς *γαλβανοστεγίας* (βλ. λ.), ἀντὶ π. χ. ἐπιχαλκώσεως ἢ ἐπιορειχαλκώσεως.

Πρὸς ἐφυδραργύρωσιν τρίβεται διὰ ψήκτρας ἡ προηγενεστέρως καλῶς καθαρισθεῖσα μεταλλικὴ ἐπιφάνεια μεθ' ὑδραργύρου, ὁπότε οὗτος προσκολλᾶται ἐπὶ τοῦ μετάλλου ὡς ἐκ τοῦ σχηματισμοῦ ἀμαλγάματος.

ΑΝ. Δ.

ἔφυδρος (ὁ, ἡ),—ον (τό)· ὑγρός, νοτερός: «γῆ—, χώρα ἔφυδρος».

ἐφύμνιον (τὸ) ἢ **ὑπόψαλμα** *[Βυζαντ.].* Λέγεται οὕτως ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ὑμνῳδίᾳ σύντομός τις ὕμνος, ψαλλόμενος κατὰ τὴν λειτουργίαν εἰς τὸ τέλος τῶν *ἀντιφώνων.* Εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς λειτουργίας (τῶν κατηχουμένων) ψάλλονται διαδοχικῶς τρία ἀντίφωνα, τὰ ἐφύμνια τῶν ὁποίων εἶναι αἱ σύντομοι ψαλμικαὶ δεήσεις: 1) «Ταῖς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου, Σῶτερ, σῶσον ἡμᾶς», 2) «Σῶσον ἡμᾶς, υἱὲ Θεοῦ, ὁ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν, ψάλλοντάς σοι ἀλληλούϊα» καὶ 3) Τὸ ἀπολυτίκιον, ἤτοι τὸ τροπάριον τῆς τυχούσης δεσποτικῆς ἢ θεομητορικῆς ἑορτῆς. Σημειωτέον ὅτι αἱ λέξεις «ὁ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν» τοῦ δευτέρου ἐφυμνίου παραλλάσσουσι κατὰ τὰς διαφόρους δεσποτικὰς καὶ θεομητορικὰς ἑορτάς, ἀντικαθιστάμεναι δι' ἄλλων καταλλήλων. Οὕτω π. χ. εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν Θεοφανίων λέγεται: «ὁ ἐν Ἰορδάνῃ ὑπὸ Ἰωάννου βαπτισθείς....», εἰς τὰς θεομητορικὰς ἑορτάς: «ὁ ἐν ἁγίοις θαυμαστός....» κλπ.

Δ. ΜΩΡΑΪΤΗΣ

Ἐφύρα *[Μυθολ.].* Νύμφη, θυγάτηρ τοῦ Ὠκεανοῦ παρὰ Βιργιλίῳ (Ὠκεανίς), ἢ κατὰ τὸν Ὑγῖνον θυγάτηρ τοῦ Νηρέως καὶ τῆς Δωρίδος (Νηρηίς). Παρὰ Στεφάνου Βυζαντίου ἀναφέρεται ὡς θυγάτηρ τοῦ Μύρμηκος καὶ σύζυγος τοῦ Ἐπιμηθέως, ὑπ' ἄλλων δὲ ὡς μήτηρ τοῦ Αἰήτου. Γενικῶς ἐθεωρεῖτο ὡς πρώτη οἰκήσασα τὴν Κορινθίαν γῆν, δι' ὃ ἀπ' αὐτῆς ἡ μεταγενεστέρα Κόρινθος ὠνομάζετο *Ἐφύρα.*

Π. Ν. Π.

Ἐφύρα *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* —1) Πόλις ἐν Ἤλιδι κειμένη παρὰ τὸν ποταμὸν Σελλήεντα. Εἶναι ἡ παλαιὰ πρωτεύουσα τῆς χώρας, ἕδρα τοῦ βασιλέως Αὐγείου, τῆς ὁποίας τὴν θέσιν κατέλαβε βραδύτερον ἡ Οἰνόη ἢ Βοινόα. Τὴν Ἐφύραν τοποθετοῦν σήμερον ἐπὶ λόφου παρὰ τὸ χωρίον Κούλογλι, ὅπου εὑρίσκονται καὶ λείψανα ἀρχαίας γεφύρας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Λάδωνος. —2) Πόλις ἐν Ἠπείρῳ, ἥτις ἔκειτο κατὰ τὸν Θουκυδίδην (1, 46, 4) μακρὰν τῆς θαλάσσης ἐν τῇ Ἐλαιάτιδι τῆς Θεσπρωτίας. Ἐλαιᾶτις ὠνομάσθη ἡ περιοχὴ νοτίως τῆς σημερινῆς Πάργας περὶ τὸν Ἀχέροντα ἐκ τῆς ἐκεῖ που πλησίον ὑπαρχούσης πόλεως Ἐλαίας, τὴν ὁποίαν τοποθετοῦν παρὰ τὴν Κλαρένταν. Τὴν Ἐφύραν πρέπει νὰ ζητήσωμεν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ὄπισθεν τοῦ ἀρχαίου Γλυκέος λιμένος, ὅπου ἐκβάλλει ὁ Γλυκὺς ποταμὸς (Ἀχέρων). Τέσσαρα χλμ. ἀνατολικῶς αὐτοῦ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ παρὰ τὸν Ἅγ. Ἰωάννην εὑρίσκονται ἐρείπια πόλεως μὲ πολυγωνικὰ τείχη, ἥτις πιθανώτατα εἶναι ἡ Ἐφύρα. —3) Ἐφύρα εἶναι τὸ παλαιότερον ὄνομα καὶ τῆς ἀρχαίας Κορίνθου, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ τοποθετήσωμεν εἰς ἕνα τῶν περὶ τὴν σημερινὴν Κόρινθον λόφων. Ἐκ τῶν τελευταίων ἀνασκαφῶν τῆς ἀμερικανικῆς Ἀρχαιολογικῆς σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν συνάγεται, ὅτι ἡ περιοχὴ αὕτη ἦτο ἀρχαιότατα κατῳκημένη. Μικροὶ ἀγροτικοὶ συνοικισμοὶ ἦσαν ἐγκατεστημένοι εἰς τοὺς λόφους ἤδη ἀπὸ τῆς Γ' π. Χ. χιλιετηρίδος καὶ ἐξηκολούθησαν τὴν ζωὴν αὐτῶν μέχρι τοῦ τέλους τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς, δηλαδὴ τοῦ ΙΒ' π. Χ. αἰῶνος. Ἑνὸς τμήματος τῆς τελευταίας αὐτῆς μυκηναϊκῆς περιόδου τὰ ἀγγεῖα (1450—1400 π. Χ.), ὁ ἐνεργήσας τὰς ἀνασκαφὰς Blegen ἐπρότεινε νὰ ὀνομασθοῦν *ἐφυραῖα* ἐκ τῆς κυρίας ἀχαϊκῆς πόλεως τῆς περιφερείας.

Δ. Ε.

— **Ἐφύρα** *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ἡφαιστειογενὴς νῆσος τοῦ Αἰγαίου (Μυρτῴου) πελάγους, ἀναφερομένη ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου καὶ τοῦ Πλινίου (4, 56) ὡς κειμένη ΒΑ τῆς Μήλου. Δυνατὸν ὅθεν νὰ πρόκειται εἴτε περὶ τῆς *Ἀντιμήλου,* εἴτε περὶ τῆς *Ἀκραθιᾶς.*

Σ. Ε. Λ.

— **Ἐφύρα** *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαΐοήλιδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 443. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Δελήμπαλι.* Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Πυρὶ* (κάτ. 43) καὶ *Χατζῆ* (κάτ. 64).

ἐφύρα (ἡ) (Ephyra) *[Ζῳολ.].* Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐφυριδῶν,* περιλαμβάνον πλεῖστα εἴδη διεσκορπισμένα εἰς πάσας τὰς χώρας τῆς γῆς καὶ ἰδίως τὰς τροπικάς.

Δ. Ν. Π.

ἐφυρίδαι (οἱ) (Ephyridae) *[Ζῳολ.].* Οἰκογένεια ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σκιοβίων,* περιλαμβάνουσα πλεῖστα γένη, ὧν γνωστότερον ἡ *ἐφύρα* (βλ. λ.).

Δ. Ν. Π.

Ἐφύσιος (Ephysius, Ephise), **ἅγιος.** Διοικητὴς τῆς Σαρδηνίας, ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ Διοκλητιανοῦ ὅπως καταδιώξῃ ἀπηνῶς τοὺς Χριστιανούς. Γενόμενος ὅμως καὶ οὗτος Χριστιανὸς ἀπεκεφαλίσθη (303) ὑπὸ τοῦ ἀντικαταστάτου του Φλαβιανοῦ, ὑποστὰς πρότερον φρικτὰ βασανιστήρια. Ἡ μνήμη αὐτοῦ ἑορτάζεται τὴν 15 Ἰανουαρίου κατὰ τὸ ῥωμαϊκὸν Μαρτυρολόγιον (Analecta Bollandiana Γ' 362—377).

Ε. Γ. Π.

Ἔφφεν, Βὰν— (Van-Effen). Ὁλλανδὸς δημοσιολόγος (βλ. *Βὰν-Ἔφφεν*).

Ἐφφιὰ (Effiat), ***Ἀντώνιος Γκεφιέ,*** *μαρκήσιος ντ'*—. Γάλλος στρατάρχης καὶ οἰκονομολόγος (1581—1632). Τῷ 1616 διωρίσθη σταυλάρχης τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου ΙΓ', τῷ δὲ 1617 ἀρχηγὸς τοῦ ἐλαφροῦ ἱππικοῦ τῆς φρουρᾶς τοῦ βασιλέως καὶ μετέσχεν ὡς στρατηγὸς εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Ῥοσέλλης. Τῷ 1624 ἀπεστάλη πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας εἰς Λονδῖνον καὶ διεπραγματεύθη τοὺς γάμους τῆς πριγκιπίσσης τῆς Γαλλίας Ἑρριέττας μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Καρόλου Α', τῷ δὲ 1626 ἐπιστρέψας εἰς Γαλλίαν ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῶν οἰκονομικῶν τοῦ βασιλείου καὶ μετερρύθμισε τὴν φορολογίαν εἰς τρόπον, ὥστε καὶ τὰ ἔσοδα τοῦ κράτους ηὐξήθησαν καὶ οἱ φορολογούμενοι ἀνεκουφίσθησαν. Γενόμενος ἀρχηγὸς τοῦ πυροβολικοῦ ἐξελέγη ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου ΙΓ', ὅπως ἀρχηγεύσῃ τοῦ στρατοῦ κατὰ τοῦ Πεδεμοντίου, ὅπου διεκρίθη εἰς διαφόρους μάχας καὶ εἰς καταλήψεις πολλῶν πόλεων. Προαχθεὶς εἰς στρατάρχην τῷ 1631, ἐγένετο ἀρχηγὸς τῆς ἐν Ἀλσατίᾳ στρατιᾶς καὶ ἐτοποθετήθη ὡς διοικητὴς τοῦ Μπουρμπουάν, τῆς Ὠβὲρν καὶ τοῦ Ἀνζού, ἀλλὰ προσβληθεὶς ὑπὸ πυρετοῦ ἀπέθανε, καθ' ἣν στιγμὴν ἐπρόκειτο ν' ἀρχίσῃ τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Τρέβης. Ἐδημοσίευσε πλεῖστα ἐπιστημονικὰ ἔργα, ἐν οἷς «Οἰκονομικαὶ ὑποθέσεις περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ κράτους», «Λόγοι κατὰ τὴν εἰς Ἀγγλίαν πρεσβείαν μου», «Ἐπιστολαὶ ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν τοῦ κράτους», «Εὐτυχεῖς ἐπιχειρήσεις τῶν στρατιῶν τοῦ Λουδοβίκου ΙΓ' ἐν Πεδεμοντίῳ» καὶ «Ἀπομνημονεύματα περὶ τῶν τελευταίων ἐν Ἰταλίᾳ πολέμων». Ἀφῆκεν ἐπίσης ἀνέκδοτα πλεῖστα ὑπομνήματα περὶ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῆς Γαλλίας καὶ περὶ τῆς διοικήσεως τῶν στρατῶν αὐτῆς.

Θ. Β.

Ἐφφιὰ (Effiat), ***Ἀντώνιος-Ρυζὲ*** *μαρκήσιος ντ'*—. Ἔγγονος τοῦ στρατάρχου (1638—1719). Ἐχρημάτισε σταυλάρχης τοῦ διαδόχου καὶ εἶτα τοῦ ἀντιβασιλέως δουκὸς τῆς Ὀρλεάνης. Κατὰ τὸν θάνατον τῆς δουκίσσης τῆς Ὀρλεάνης κατέστη ὕποπτος, ὅτι μετέσχε τῆς δηλητηριάσεως αὐτῆς, ἀλλ' ἡ κατηγορία αὕτη δὲν ἀπεδείχθη καὶ οὐδεμίαν ἔσχε κατ' αὐτοῦ συνέπειαν· τοὐναντίον ὁ ἀντιβασιλεὺς εἰσήγαγεν αὐτὸν ἐν τῷ συμβουλίῳ τῆς ἀντιβασιλείας. Τῷ 1717 ὑπεστήριξε θερμῶς τὰ δόγματα τοῦ γαλλικανισμοῦ καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἀντετάχθη εἰς τὴν συνομολόγησιν τῆς τετραπλῆς συμμαχίας.

Θ. Β.

Ἔφφινγχαμ (Effingham), ***Κάρολος Χάουαρτ,*** *λόρδος*—. Ἄγγλος ναύαρχος· βλ. *Χάουαρτ.*

ἐφώδιον (τὸ) (***ἐφώδ,*** ἢ ***ἐφούδ***). Οὕτως ἀποδίδεται ὑπὸ τῶν Ο' ἡ ἑβραϊκὴ λέξις *ἐφόδ.* Ἐσήμαινεν ἀρχαῖον ἑβραϊκὸν ἔνδυμα, αἰγυπτιακῆς πιθανώτατα καταγωγῆς, οὗτινος ἡ κατασκευὴ καὶ ἡ διακόσμησις ἐποικίλλεν ἀναλόγως τοῦ ἱερατικοῦ ἀξιώματος τοῦ φέροντος τοῦτο. Ὅθεν ὑπῆρχε:

Digitized by Google

1) Τὸ ἐπίσημον *ἀρχιερατικὸν ἐφώδιον*. Ἀπετελεῖτο ἐκ τοῦ στηθοδέσμου, τῆς ζώνης καὶ τῶν ἐπωμίδων. Ὁ στηθόδεσμος ἀπετελεῖτο ἐκ μιᾶς πηχυαίας λωρίδος, ἡ ὁποία κατὰ τὸν Ἰώσηπον «ἀπερίπτυκτος τοῦ στέρνου τὸ μέσον κατελίμπανε»· ἐσφαλμένως ὅμως ἀναφέρει ὅτι ἦτο χειριδωτή. Τὸ ὕφασμα ἦτο ἐκ λεπτοῦ λινοῦ κατειργασμένου «ὑακίνθῳ καὶ πορφύρᾳ καὶ βύσσῳ καὶ κοκκίνῳ, συγκαταπλεκομένου χρυσοῦ κ.τ.λ.» (*Φίλων*). Ἡ ζώνη ἦτο ὁμοιόχρωμος καὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὑφάσματος κατεσκευασμένη, συνεκράτει δὲ τὸ κάτω μέρος τοῦ στηθοδέσμου. Τὸ χαρακτηριστικὸν ὅμως τμῆμα τοῦ ἐφωδίου ἀπετέλουν αἱ «ἐπωμίδες» (ἀκρώμια κατὰ Φίλωνα), τουτέστι τέσσαρες ἐκ τῶν ἔμπροσθεν καὶ τέσσαρες ἐκ τῶν ὄπισθεν στεναὶ λωρίδες, αἵτινες ἑνούμεναι ἀνὰ δύο ἐφ' ἑκατέρου ὤμου, συνεκράτουν τὸ ἐφώδιον. Εἰς τὸ μέρος ἀκριβῶς ὅπου ἐπορποῦντο αἱ ἐπωμίδες ἐνηρμόζοντο δύο πολύτιμοι λίθοι (σμάραγδοι κατὰ Φίλωνα), ἐπὶ τῶν ὁποίων ἦσαν ἐγχαραγμένα τὰ ὀνόματα τῶν τέκνων τοῦ Ἰσραὴλ κατὰ γενεαλογικὴν σειράν, ἀνὰ ἓξ ἐφ' ἑκάστου ἀκρωμίου.

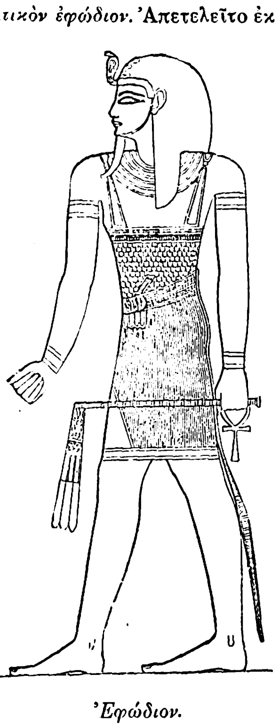

Ἐφώδιον.

Τὸ ἐφώδιον ἐφόρει ὁ ἀρχιερεύς, μετὰ τῶν λοιπῶν ἱερατικῶν ἐνδυμάτων, μόνον ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ἱερουργήσῃ ἐν τῷ ναῷ. Ἐπὶ τοῦ μέρους τοῦ στήθους, ὅπερ τὸ ἐφώδιον ἄφινεν ἀκάλυπτον, προσηρμόζετο τὸ τετράγωνον λογεῖον ἢ στηθόκοσμον. Πολλαὶ εἶναι αἱ περιπτώσεις, αἱ ἀναφερόμεναι ἐν τῇ βιβλικῇ τῶν Ἑβραίων ἱστορίᾳ, καθ' ἃς τὸ ἐφώδιον καὶ τὸ λογεῖον, χάρις εἰς τὴν μαντικὴν δύναμιν, ἥτις ἀπεδίδετο αὐτοῖς, ἀπέβησαν πηγὴ δεισιδαιμονίας καὶ φετιχισμοῦ διά τε τὸν λαὸν καὶ τοὺς ἡγεμόνας (Ἀρ. κζ' 21, Α' Βασ. κβ' 10, κγ' 9 καὶ ἑξ., Β' Σοδ. β' 63, Νεεμ. ζ' 65 κλπ.).

2) Ἐκτὸς τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἐφωδίου ὑπῆρχε καὶ κοινὸν τοιοῦτον, ὅπερ ἐφόρουν οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ βασιλεῖς εἰς ὡρισμένας ἐπισήμους ἱεροτελεστίας. Εἶχε τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἐφωδίου σχῆμα, ἀλλ' ἦτο ὑφασμένον ἐξ ἀκατεργάστου λινοῦ, ἐστερεῖτο δὲ τῆς χρυσοποικίλτου διακοσμήσεως (Α' Βασιλ. κβ' 18, β' 18, Β' Βασιλ. στ' 14).

3) Ἐν τῇ ἑβραϊκῇ ἐπίσης ἱστορίᾳ γίνεται μνεία καὶ ἄλλου ἐφωδίου, ὅπερ ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς εἰδωλολατρικὰς περιπτώσεις (Κριταὶ η' 27, ιζ' 28 κλπ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐξόδ. κη' 6—14. — *Ἰωσήπου*, Ἰουδ. ἀρχαιολογία, βιβλ. γ' κεφ. 7 § 4. — *Φίλωνος*, Βίος Μωυσέως λγ', γ' § 11. — *Raschi*, Pirusch al ha'Tora, Schemoth XXVIII 6. — *Ancessi*, L'Égypte et Moise, Paris 1875, σελ. 32—46, 57—69. Γ. ΕΛΙΓΙΑ

Ἔχαια *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου, ὅπερ ὁ Γύλλιος ὀνομάζει *Μικρὸν Γλάρον*. Κατὰ Σκαρλάτον τὸν Βυζάντιον (Κωνσταντινούπολις Β, 222) τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο εἶναι τὸ κείμενον νοτίως τοῦ Καλλιντζὲ καὶ βορείως τοῦ Ἀνατολὶ Χισσὰρ (πλάτ. 41° 05' 1/4 Β., μῆκ. 29° 03' 2/3 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 204: Sea of Marmara), ἀντικρύζον τὸ Ἕρμαιον τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς καὶ σχηματίζον τὸν δεχόμενον τὰ ὕδατα τοῦ Γκιὸκ Σουγιοῦ ὅρμον, ὃν ὁ μὲν Διονύσιος φέρει ὑπὸ τὸ ὄνομα Λοκάδιος ἢ Κυκλάδιος, ὁ δὲ Γύλλιος ὡς Μανόλιον, τῶν Τούρκων ὀνομαζόντων ταὐτὸν αὐτὸν Κιορφέζ, ἀπέχον δὲ τοῦ Κανδιλὶ Μπουρνοῦ 1 μίλ. πρὸς Β. Σ. Ε. Λ.

Ἐχανορεῖς (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Εἰς τὰς δωρικὰς πόλεις τῆς Κρήτης ἐκτὸς τῶν τριῶν γνωστῶν δωρικῶν φύλων, Δυμάνων, Παμφύλων καὶ Ὑλλέων, βεβαιοῦνται ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν πολλῶν Κρητικῶν πόλεων (Μάλλας, Λατοῦς, Κνωσοῦ, Δρήρου, Κυδωνίας) καὶ δὴ τῆς μεγάλης τῆς Γόρτυνος καὶ ἄλλα τινὰ γένη ἢ τάξεις, διάφοροι τῆς φυλῆς, ἀλλὰ συνυπάρχουσαι μετ' αὐτῆς *(στάρτοι)*. Τοιαῦται μνημονεύονται *Ἐχανορεῖς, Αἰθαλεῖς, Αἰσχεῖς*. Ἐκ τῶν τάξεων τούτων ἐλαμβάνοντο οἱ κόσμοι, οἱ ἄρχοντες δηλαδή, τῶν κρητικῶν πόλεων. [*Ξανθουδίδου* Ἱστορ. Κρήτης σ. 42 *Blass*, Kretische Inschriften.—*Semenoff*, Antiquit. juris publici Cretens.—*Cicotti*, Instit. Cretesi.] Ε. Γ.

ἐχεβερία (ἡ) (Echeveria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κρασσουλαριδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἢ δενδρύλλια μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα, καὶ διπλοῦν περιάνθιον μὲ ἓξ διαιρέσεις καὶ ἓξ στήμονας. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα ἐν τῷ Μεξικῷ καὶ τῇ Καλιφορνίᾳ. Δ. Ν. Π.

Ἐχεβερία

ἐχέβοιον (τὸ) *[Ἀρχ.]*. Ὁ ἱμὰς ὁ προσδενόμενος εἰς τὸν ζυγὸν τοῦ ἀρότρου. Ἐστερεοῦτο συνήθως δι' ἐπανειλημμένων περιπτύξεων αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ζυγοῦ καὶ δι' ἐνθέσεως κάρφους, τοῦ λεγομένου «ἐμβρύου» ἢ «ἐνεύδου». Τὸ ἐχέβοιον ἐκαλεῖτο καὶ *μεσόβοιον* ἢ *μεσάβοιον*, ὁ Πολυδεύκης δὲ ὁρίζει αὐτὸ οὕτω: «πλατὺς ἱμὰς τῷ ζυγῷ παρακαθαπτόμενος».

ἐχέγγυος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων, ὁ παρέχων ἐγγύην, φερέγγυος, ἀξιόχρεος· || τὸ οὐδέτερον ***ἐχέγγυον*** ὡς οὐσιαστ., τὸ νὰ ἔχῃ τις ἐγγύησιν, δεδομένον, τὸ παρεχόμενον ὡς ἀσφάλεια, ὡς βάσις: «ἔχει ὅλα τὰ ἐχέγγυα εὐδοκιμήσεως,—τοῦ καλοῦ μέλλοντος».

Ἐχεδάμεια (ἡ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Φωκίδος ἄνευ ἐξαιρετικῆς σημασίας ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἡ ὁποία ἔκειτο πρὸς Ν. τῶν Δελφῶν, πιθανῶς πλησίον τοῦ σημερινοῦ χωρίου Δεσφίνα τῆς Παρνασσίδος. Οἱ λαξευτοὶ τάφοι, οἱ ὁποῖοι εὑρίσκονται εἰς τοὺς παρ' αὐτὴν βράχους, πιθανὸν νὰ ἀνήκον εἰς αὐτήν, ἂν καὶ κατὰ τινας ἀνῆκον εἰς τὴν Κίρφιν. Ἡ Ἐχεδάμεια κατεστράφη κατὰ τὸν Φωκικὸν πόλεμον. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

Ἐχέδαμος. Κατὰ Πλούταρχον ὁ *Ἔχεμος* (βλ. λ.).

Ἐχέδημος. Ἀθηναῖος πολίτης (Κυδαθηναιεύς), γενάρχης μεγάλης ἀθηναϊκῆς οἰκογενείας, ἡ ὁποία ἤκμασεν ἀπὸ τοῦ 300—50 περίπου π. Χ. καὶ τῆς ὁποίας πολλὰ μέλη διεκρίθησαν ἐν τῇ ἀθηναϊκῇ πολιτείᾳ. Υἱοὶ τοῦ Ἐχεδήμου ὑπῆρξαν ὁ Μνησίθεος καὶ ὁ Ἴσανδρος, οἱ ὁποῖοι ἐχρημάτισαν «ἐπιμεληταὶ τῶν Διονυσίων» τῷ 282/1 π. Χ. ἐπὶ ἄρχοντος Νικίου. Ἀπόγονοι αὐτῶν, Ἐχέδημος Β', Μνησίθεος Β', Ἐχέδημος Γ', Μνησίθεος Γ', Ἄρκετος Α', Μνησίθεος Δ' κτλ. διεκρίθησαν βραδύτερον εἰς σημαντικὰ ἀξιώματα, ὡς νομισματοκόποι ἄρχοντες καὶ νικηταὶ κατὰ τὰ Παναθήναια. Ν. Α.

Ἐχέδωρος ἢ ***Γαλλικὸς*** *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Μακεδονίας, ἡ κοιλὰς τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται μεταξὺ τοῦ κάτω ῥεύματος τῶν ποταμῶν Στρυμόνος καὶ Ἀξιοῦ. Πηγάζει ἀπὸ τοῦ ὄρους Δυσώρου, ἢ ἄλλως Κρούσια καλουμένου, καὶ χύνεται δυτικῶς τῆς Θεσσαλονίκης εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον, ἔχων κατεύθυνσιν ἀπὸ τῶν ΒΑ πρὸς τὰ ΝΔ, διατρέχει δὲ κατὰ τὸ κάτω ῥεῦμα αὐτοῦ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς πεδιάδος τῆς Θεσσαλονίκης. Τὸ μῆκος αὐτοῦ εἶναι 60 χιλμ., τὸ δὲ βάθος τῶν ὑδάτων του ποικίλλει ἀπὸ 0,80—1 μ. μετὰ ταχύτητος ῥεύματος 2 μ. κατὰ 1''. Εἰς τὰ στενὰ τοῦ Γαλλικοῦ συσφίγγεται εἰς παραποτάμιον στενὸν μήκους 8 χιλιομ. πρὸ τῆς ἐξόδου ἐκ τῆς ὀρεινῆς αὐτοῦ περιοχῆς εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Θεσσαλονίκης.

Ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἐχεδώρου, ὅστις ἔχει πλείστους πόρους, ὑπάρχουσιν αἱ κάτωθι γέφυραι: α') δύο τῶν σιδηροδρόμων Θεσσαλονίκης—Σκοπίων καὶ Θεσσαλονίκης—Μοναστηρίου καὶ β') ἡ τῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ Θεσσαλονίκης—Γιαννιτσῶν. Αἱ τρεῖς αὗται γέφυραι εὑρίσκονται ἐν τῇ πεδιάδι Θεσσαλονίκης. Κατὰ τὴν βορείαν ἔξοδον τῶν Στενῶν Γαλλικοῦ ὑπάρχει γέφυρα τοῦ σιδηροδρόμου Θεσσαλονίκης—Δοϊράνης. Ὁ Ἐχέδωρος διατρέχει εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Κιλκὶς πεδιάδα μήκους 25 χιλ. περίπου καὶ 18 χιλ. μεγίστου πλάτους, συνισταμένην δὲ ἐκ κυματοειδοῦς ἐδάφους μετὰ διαβρώσεων λόγῳ τῶν βροχῶν.

Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἐριγῶνος καὶ τὰς πλησίον ταύτης περιοχὰς διεξήχθησαν σοβαροὶ ἀγῶνες μεταξὺ ἑλληνικῶν καὶ βουλγαρικῶν στρατευμάτων κατὰ τὸ 1913. Ἡ κοιλὰς τοῦ Ἐχεδώρου ἐπικοινωνοῦσα μετὰ τῆς Θεσσαλονίκης, Σερρῶν, Δοϊράνης καὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀξιοῦ διὰ σιδηροδρόμων καὶ ἁμαξιτῶν ὁδῶν θὰ χρησιμεύσῃ ὡς τόπος συγκεντρώσεως δυνάμεως δυναμένης νὰ ἀπειλῇ πλευρικῶς πάντα ἐπιχειροῦντα ἐν τε τῇ κοιλάδι τοῦ κάτω Στρυμόνος ἢ ἐν τῇ τοῦ κάτω Ἀξιοῦ. Ἀντιθέτως ἡ κατάληψις τῆς κοιλάδος τοῦ Ἐχεδώρου θὰ προηγηθῇ πάσης πρὸς Θεσσαλονίκην ἐπιχειρήσεως ὁρμωμένης ἀπὸ βορρᾶ. Ν. ΚΟΚΚΙΔΗΣ

Ἐχειαί *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλισμα πρὸς τὰς ἐκβολὰς τῆς Νέδας, ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (Didot 309, 31) ὡς κτίσμα Τηλέκλου. Τὸ οἰκεῖον δὲ χωρίον τοῦτο τοῦ Στράβωνος, τὸ ὁποῖον ἂν δὲν εἶναι μεταγενεστέρως παρεμβεβλημένον, ἀφοῦ ἀπὸ πλεῖστα χειρόγραφα ἐλλείπει, εἶναι πάντως παρηλλαγμένον (Géographie de Strabon ἐκδ. 1812 τομ. 3 σελ. 192, ὑποσημ. 5) ἐμβάλλει τοὺς ἑρμηνευτὰς εἰς στενοχωρίαν. Σ. Ε. Λ.

ἐχείδιον (τό)· ὑποκοριστ. τοῦ *ἔχις*, μικρὰ ἔχιδνα.

Ἐχεκλῆς *[Μυθολ.]*. Ἀρχηγὸς τῶν Μυρμιδόνων παρ' Ὁμήρῳ, υἱὸς τοῦ Ἄκτορος, σύζυγος Πολυμήλης τοῦ Φύλαντος. Ταύτην συνεζεύχθη ὡς δεύτερος αὐτῆς σύζυγος μετὰ τὸν Ἑρμῆν.

—**Ἐχεκλῆς**. Κυνικὸς φιλόσοφος μαθητὴς τοῦ Κλεομένους καὶ Θεομβρότου, διδάσκαλος δὲ τοῦ Μενεδήμου. Κατήγετο ἐξ Ἐφέσου, περὶ τοῦ δόγματος δὲ αὐτοῦ ἢ τῶν συγγραφῶν του οὐδὲν γνωρίζομεν (*Διογέν. Λαέρτ.* ΣΤ' 95). —Π.

Ἐχεκράτης. —1) Ἀθηναῖος ἄρχων τῷ 101—100. —2) Ὁ Θεσσαλός, στρατηγὸς Πτολεμαίου τοῦ Φιλοπάτορος. Ἐβοήθησεν εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ κατὰ Ἀντιόχου τοῦ Μ. Κατά τινα ἐπίσκεψιν αὐτοῦ εἰς Δελφοὺς ἠράσθη τῆς ὡραίας νεαρᾶς Πυθίας, δι' ὃ οἱ Δελφοὶ ἠναγκάσθησαν εἰς τὸ μέλλον νὰ ὁρίσωσι γεροντικὴν τὴν ἡλικίαν τῆς Πυθίας. —3) Φιλόσοφος ἐκ Φλιοῦντος, μαθητὴς τοῦ Ἀρχύτα καὶ τοῦ Εὐρύτου. Ἀνῆκεν ὡς καὶ οἱ συμμαθηταὶ καὶ πατριῶται αὐτοῦ Φάντων, Διοκλῆς, Πολύμναστος εἰς τὰ τελευταῖα μέλη τῆς Πυθαγορείου σχολῆς. Ἔζησε περὶ τὸ 367 π. Χ. ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

Ἐχεκρατίδης. Λέσβιος περιπατητικὸς φιλόσοφος ἐκ Μηθύμνης, φίλος τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἀναφέρεται μόνον ὑπὸ Στεφάνου Βυζαντίου, ἔργον δὲ αὐτοῦ οὐδὲν σώζεται. —Π.

Ἐχέλαος (καί, ὑπό τινων, *Ἀρχέλαος*). Βασιλεὺς τῆς Ἀρκαδίας, υἱὸς τοῦ Πενθίλου καὶ ἔγγονος τοῦ Ὀρέστου ἐκ τοῦ γάμου αὐτοῦ μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Αἰγίσθου Ἠριγόνης. Ὑπῆρξεν ὁ ὑπὸ τοῦ Δελφικοῦ μαντείου ὁρισθεὶς ὡς ἀρχηγὸς τῆς μεγάλης μεταναστεύσεως τῶν Πελοποννησίων εἰς τὴν Αἰολίδα μετὰ τὴν ὑπερίσχυσιν τῶν Δωριέων εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἀναφέρεται ὅτι πρῶτος ὁ πάππος του Ὀρέστης ἐσχεδίασε τοιαύτην μετανάστευσιν, ἀλλὰ τὸν προέλαβεν ὁ θάνατος. Ὁ πατήρ του Πενθίλος πρῶτος ἐπραγματοποίησε, περὶ τὸ 1125 π. Χ., μικρὰν ἀποικίαν Ἀρκάδων εἰς τὴν Θράκην, ὁ δὲ Ἐχέλαος ἐπὶ κεφαλῆς ἐξ ἄλλων βασιλέων τῆς Πελοποννήσου ὡδήγησε μεγάλην ἀποικίαν ἐγκατασταθεῖσαν εἰς τὴν Λέσβον καὶ τὴν μικρασιατικὴν παραλίαν τῆς Προποντίδος. Αἱ ἀποικίαι αὗται ἐπλουτίσθησαν διὰ νέων ἀποίκων βραδύτερον ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἐχελάου Γρᾶς καὶ ἐξηπλώθησαν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Μ. Ἀσίας μέχρις τοῦ Γρανικοῦ ποταμοῦ, οὕτω δὲ ἀπετελέσθη ἡ Αἰολίς. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

Ἐχελίδαι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Θέσις καὶ δῆμος κατὰ τὸ Φαληρικὸν Ἁλίπεδον, ἄλλοτε ἀλλαχοῦ τιθέμενος. Καθωρίσθη ἀκριβέστερον ἀπὸ τῆς ἀνευρέσεως ὑπὸ τοῦ Ι. Χ. Δραγάτση τοῦ περιφήμου ἀναγλύφου τοῦ *Ἐχέλου* (βλ. λ.) καὶ ἐδείχθη ὅτι ἔκειτο πρὸ τοῦ Πειραϊκοῦ Ἱπποδρόμου, μεταξὺ τοῦ Πειραιῶς καὶ τοῦ τετρακώμου Ἡραλείου, ὠνομάσθη δὲ ἀπὸ τοῦ Ἐχέλου ἥρωος καὶ ἀπετέλει μέρος τοῦ τετρακώμου τούτου μετὰ τῶν Θυμοιταδῶν, Πειραιῶς, Ξυπέτης καὶ Φαλήρου. ΙΑΚ. Χ. Δ.

Ἔχελος. Ὁ γνωστὸς ἐγχώριος Ἀττικὸς ἥρως ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἡ ὀνομασία τοῦ δήμου τῶν *Ἐχελιδῶν* (βλ. λ.). Ἐγένετο γνωστὸν τὸ ὄνομα αὐτοῦ τὸ πρῶτον ἐκ τοῦ ὡραίου διπλοῦ ἀναγλύφου, φει-

Ἔχελος ἀπάγων τὴν Βασίλην.

[Ἀναθηματικὸν ἀνάγλυφον τῷ Ἑρμῇ καὶ ταῖς Νύμφαις εὑρεθὲν παρὰ τὸ Νέον Φάληρον.]

διακῆς τέχνης, μετὰ ἀετωματίου τοῦ ἀνευρεθέντος ὑπὸ Ἰάκ. Χ. Δραγάτση κατὰ τὸ Ἁλίπεδον εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς θαλάσσης, εἰς τὴν κατεύθυνσιν τῆς παλαιᾶς γραμμῆς τοῦ σιδηροδρόμου πρὸς τὸν Πειραιᾶ. Ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως εἰκονίζεται ἁρπαγὴ ἐπὶ τεθρίππου, πρὸ τοῦ ὁποίου ὁ Ἑρμῆς. Ἄνω φέρει τὴν ἐπιγραφὴν ΕΧΕΛΟΣ καὶ περαιτέρω ΒΑΣΙΛΗ. Ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως πολυπρόσωπον ἀνάγλυφον, εἰκονίζον τὸν Κηφισὸν ... τὰς Νύμφας προσερχομένας πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν Ἐριχθόνιον, ἄνω δὲ ἡ ἐπιγραφὴ ΕΡΜΗΙ ΚΑΙ ΝΥ...

Digitized by Google

ΦΑΙΣ (Ἀρχ. Ἐφημ. 1893, 129. Πίν. 9, 10. —Ἐφημ. «Ἄστυ» 1893. —Athen. Mitt. XVIII, 212).

ΙΑΚ. Χ. ΔΡΑΓΑΤΣΗΣ

Ἐχέμβροτος. Ἀρχαῖος Ἕλλην αὐλῳδὸς ἐξ Ἀρκαδίας, σύγχρονος τοῦ Σακάδα, νικήσας εἰς τοὺς Ἀμφικτυονικοὺς ἀγῶνας κατὰ τὸ 586 π. Χ. καὶ ἀναθέσας ἐν Θήβαις εἰς τὸν Ἡρακλέα χρυσοῦν τρίποδα μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς «ἕλλησιν ᾄδων μέλεα καὶ ἐλέγους». Ἀπὸ τοῦ Ἐχεμβρότου ὅμως εἰς τοὺς ἀγῶνας τούτους κατηργήθη τὸ ἀγώνισμα τοῦ αὐλοῦ, διὰ τὸ «μὴ εἶναι τὸ ἄκουσμα εὔφημον» (*Παυσ.* Ι΄ 7).

Π. Ν. Π.

ἐχέμης (ὁ) (Echemes) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *δρασιδῶν*, περιλαμβάνον πλεῖστα εἴδη ἀπαντῶντα πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς.

Δ. Ν. Π.

Ἔχεμος. Βασιλεὺς τῶν Τεγεατῶν τῆς Ἀρκαδίας, υἱὸς τοῦ Ἀερόπου ἔγγονος τοῦ Φηγέως ἢ Κηφέως, υἱοῦ τοῦ Ἀλέου, κατὰ τὴν ὑπὸ Παυσανίου παραδοθεῖσαν γενεαλογίαν τῶν βασιλέων τῆς Ἀρκαδίας. Ἐξεστράτευσεν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν λοιπῶν Ἀχαιῶν καὶ Ἰώνων, οἱ ὁποῖοι κατῴκουν τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὸν Ἰσθμόν, παρὰ τὴν Κόρινθον, ὅπως παρεμποδίσῃ τὴν κάθοδον τῶν Ἡρακλειδῶν, οἱ ὁποῖοι ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἡρακλέους Ὕλλου κατήρχοντο πρὸς τὴν Πελοπόννησον. Συναντηθέντων τῶν δύο στρατοπέδων συνεφωνήθη ὅπως μὴ γίνῃ σύγκρουσις τῶν στρατευμάτων, ἀλλ' ὅπως μονομαχήσωσιν οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν, καὶ ἐὰν μὲν νικήσῃ ὁ Ὕλλος, νὰ κατέλθουν οἱ Ἡρακλεῖδαι εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐὰν δὲ νικηθῇ, νὰ ἐπιστρέψουν ὀπίσω καὶ νὰ μὴν ἀνακινήσουν ζήτημα καθόδου ἐπὶ ἑκατὸν ἔτη. Γενομένης μονομαχίας, ὁ Ἔχεμος ἐφόνευσε τὸν Ὕλλον καὶ οὕτως ἡ κάθοδος τῶν Ἡρακλειδῶν ἐπεβραδύνθη. Οὕτως ὁ Ἔχεμος κατέστη διὰ τοὺς Ἀρκάδας προσφιλὴς καὶ θρυλικὸς βασιλεύς, ὁ δὲ τάφος του διετηρεῖτο εὐλαβῶς ἐπὶ 1200 ἔτη ἐν Τεγέᾳ μετ' ἀναγλύφου ἐπιτυμβίας στήλης, ἡ ὁποία παρίστανε τὴν μονομαχίαν του μετὰ τοῦ Ὕλλου καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς συμβολίζων τὴν ὑπεροχὴν τῶν Ἀρκάδων ἐπὶ τῶν Σπαρτιατῶν (*Ἡρόδ.* IX, 26).

Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

ἐχεμύθεια (ἡ) καὶ *ἐχεμυθία*· τὸ νὰ εἶναί τις ἐχέμυθος, τὸ νὰ ἔχῃ, νὰ κρατῇ τις ἐν σιγῇ τοὺς ἐμπιστευθέντας αὐτῷ λόγους, σιωπή, σιγή, μυστικότης: *ἀντίθ. ἀκριτομυθία*: «μοῦ ἀνεκοίνωσε τὸ πρᾶγμα ὑπὸ ἐχεμύθειαν», «τῷ Πυθαγόρᾳ μάλιστα ἤρεσκεν ἡ ἐχεμυθία καὶ τὸ σιγᾶν ἃ μὴ χρὴ λέγειν» *(Πλούτ.)*.

— *[Φιλοσ.]* Ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Πυθαγόρου οἱ μαθηταὶ ἐξεπαιδεύοντο εἰς τὴν *ἐχεμύθειαν*, ἤτοι εἰς τὴν ἱκανότητα τοῦ σιγᾶν καὶ ἀκούειν, ἡ ἀπόκτησις τῆς ὁποίας τοῖς ἔδιδε τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκφράζειν τὰς ἰδικάς των γνώμας καὶ συζητεῖν.

— *[Ποιν. Δίκ.]* Κατὰ τὸ ἄρθρον 452 τοῦ Ποινικοῦ νόμου, ὅστις τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, ἐναντίον τῶν καθηκόντων του, κοινοποιεῖ ἢ καθιστᾷ γνωστὰ εἰς ἄλλους, 1) πράγματα τὰ ὁποῖα μόνον ὡς ἐκ τῆς δημοσίας θέσεώς του γνωρίζει, 2) πράξεις ἢ ἔγγραφα διαπεπιστευμένα εἰς αὐτὸν χάριν τοῦ δημοσίου ἐπαγγέλματός του, ἐὰν ἡ κοινοποίησις ἔγινε μὲ ἰδιοτελῆ σκοπόν, ἢ ἐὰν ἐκ ταύτης ἐβλάφθη τὸ κράτος ἢ τις τῶν ἰδιωτῶν, τιμωρεῖται κατὰ τὸ μέγεθος τῆς μελετηθείσης ὠφελείας ἢ τῆς προξενηθείσης ζημίας, μὲ φυλάκισιν ἑνὸς μηνὸς μέχρι δύο ἐτῶν. Ὑποκείμενον τοῦ ἐγκλήματος τούτου δύναται νὰ εἶναι μόνον δημόσιος ὑπάλληλος. Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν αὐτοῦ ἢ τὴν ὁπωσδήποτε ἐκ τῆς ὑπηρεσίας ὁριστικὴν ἀποχώρησίν του ὁ δημόσιος ὑπάλληλος, κατὰ Κωστῆν (3, 334), δὲν δεσμεύεται ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 452, ἐκτὸς ἂν ἐν κλάδῳ τινὶ τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας ὑπάρχῃ εἰδική τις διάταξις προβλέπουσα τὴν περίπτωσιν ταύτην καὶ θεσπίζουσα τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἄρθρου 452 καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ. Ἡ ὑποχρέωσις τῆς ἐχεμυθίας τῶν ἐν ὑπηρεσίᾳ εὑρισκομένων ὑπαλλήλων ἔχει θεσπισθῆ παρ' ἡμῖν διὰ διατάγματος τῆς 3 Ἀπριλίου 1833. Τὸ καθῆκον τῆς ἐχεμυθίας, ὅπερ παραβαίνει ὁ ὑπάλληλος, θεμελιοῦται ἐπὶ τῆς διατάξεως ταύτης καὶ τῶν τυχὸν ῥητῶν διαταγῶν τῶν προϊσταμένων αὐτοῦ, ἢ ὅμως καὶ ἐπ' αὐτῆς ταύτης τῆς φύσεως τοῦ πράγματος. Τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐχεμυθίας εἶναι πράγματα τὰ ὁποῖα μόνον ὡς ἐκ τῆς δημοσίας θέσεώς του ὁ ὑπάλληλος γνωρίζει, συνεπῶς καὶ πράγματα τὰ ὁποῖα ἕτερα πρόσωπα ἐκτὸς τῶν προϊσταμένων του τῷ ἀνεκοίνωσαν, ἀλλὰ μόνον λόγῳ τῆς ἰδιότητος αὐτοῦ ὡς δημοσίου ὑπαλλήλου. Ἡ παραβίασις τοῦ καθήκοντος τῆς ἐχεμυθίας συνίσταται εἰς τὴν ἀνακοίνωσιν τῶν πληροφοριῶν, εἰδήσεων, ὁδηγιῶν, ἐγγράφων κλπ. εἰς ἄλλο πρόσωπον εἴτε δημοσίᾳ εἴτε καὶ ἐμπιστευτικῶς. Αὐτονόητον ὅτι δὲν εἶναι παραβίασις τοῦ καθήκοντος τῆς ἐχεμυθίας ἡ ἀνακοίνωσις τῶν πραγμάτων ἐκείνων εἰς πρόσωπα, πρὸς ἃ ὁ ὑπάλληλος εὑρίσκεται εἰς ὑπηρεσιακὸν σύνδεσμον ὑποχρεοῦντα αὐτὸν εἰς τὴν ἀνακοίνωσιν ἐκείνων. Ἡ πρᾶξις τελεῖται ἐκ δόλου, τουτέστιν ἐν γνώσει τοῦ ὑπαλλήλου ὅτι κατὰ παραβίασιν τοῦ καθήκοντος τῆς ἐχεμυθίας ἀνακοινοῖ εἰς ἄλλον τὰ εἰρημένα πράγματα. Ὡς ὅρος τοῦ κολασίμου διαγράφεται ἐν τῷ νόμῳ «ὁ ἰδιοτελὴς σκοπὸς» ἢ «βλάβη τις τοῦ κράτους ἢ τῶν ἰδιωτῶν». Τουτέστιν ὁ τὸ καθῆκον τῆς ἐχεμυθίας παραβιάσας ὑπάλληλος τιμωρεῖται μὲ τὴν ποινὴν τοῦ ἐν λόγῳ ἄρθρου ἢ ἐὰν ἔπραξεν ἐξ ἰδιοτελοῦς σκοποῦ (ἐὰν δηλαδὴ τὸ «ἐθελόμενον» ἦτο προσωπική τις ὠφέλεια τοῦ ὑπαλλήλου) ἢ ἐὰν ἐκ τῆς ἀνακοινώσεως ἐκείνης ἐβλάφθη τὸ κράτος ἢ ἰδιώτης τις. Ἡ ἐπιμέτρησις τῆς ποινῆς ἐντὸς τοῦ ποινικοῦ πλαισίου τοῦ ἑνὸς μηνὸς μέχρι δύο ἐτῶν γίγνεται ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τῆς μελετηθείσης ὠφελείας ἢ τῆς προξενηθείσης ζημίας.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 453 τοῦ Ποινικοῦ νόμου, παραβάσεις τῆς περὶ τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν ἐχεμυθίας, πραττόμεναι κατὰ τὰς ὑπὸ δικαστῶν ἢ ἐνόρκων γιγνομένας ψηφοφορίας, ἐὰν προῆλθεν ἀπὸ σκοπὸν ἰδιοτελῆ, ἢ ἐὰν ἐντεῦθεν ἐβλάφθη τὸ κράτος ἢ τις τῶν ἰδιωτῶν, τιμωροῦνται μὲ φυλάκισιν ἑνὸς μηνὸς μέχρις ἑνὸς ἔτους. Ὑποκείμενον τοῦ ἐγκλήματος, ἐκτὸς τῶν δικαστῶν ἢ τῶν ἐνόρκων, δύναται νὰ εἶναι καὶ ὁ γραμματεὺς ὁ συμπαριστάμενος εἰς τὰς διασκέψεις τῶν δικαστῶν, ὡς καὶ οἱονδήποτε πρόσωπον τρίτον, λαβὸν ἐκ τῆς ὑπηρεσίας αὐτοῦ γνῶσιν (*Κωστῆς*).

Κατὰ τὸ ἄρθρον 454 τοῦ Ποινικοῦ νόμου, ἐὰν ἡ εἰς τὰ ἄρθρα 452 καὶ 453 ἀναφερομένη ἀνακοίνωσις γίνῃ εἰς ξένην τινὰ δύναμιν ἢ εἰς πράκτορα αὐτῆς, καταγιγνώσκεται φυλάκισις τοὐλάχιστον ἓξ μηνῶν. Κατὰ δὲ τὸ ἄρθρον 455 τοῦ Ποινικοῦ νόμου, πᾶσα παράβασις τῆς ἀπαιτουμένης ὡς πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν ἐχεμυθίας, ἐκτὸς τῶν εἰς τὰ ἄρθρα 452 καὶ 454 εἰρημένων περιπτώσεων, τιμωρεῖται μὲ πειθαρχικὴν ποινὴν κατὰ τὰς καθεστώσας περὶ τῆς ὑπηρεσίας διατάξεις.

Κατὰ τὸν ἀριθμὸν 3 τοῦ ἄρθρου 115 τῆς Ποινικῆς δικονομίας, ἐὰν ἡ κυβέρνησις δὲν συγχωρήσῃ τὴν ἐξέτασιν, οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι δὲν ἐξετάζονται οὔτε εἰς τὴν προανάκρισιν οὔτε ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ «ὡς πρὸς τὰ μυστικὰ τῆς δημοσίου ὑπηρεσίας των». Ἡ διάταξις αὕτη δέον νὰ ἑρμηνευθῇ ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἄρθρα τοῦ Ποινικοῦ νόμου. Ἄνευ τῆς διατάξεως ταύτης τῆς Ποινικῆς δικονομίας ὁ δημόσιος ὑπάλληλος, καλούμενος εἰς ἀνάκρισιν ὑπὸ τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς θὰ περιήρχετο ἐν σχέσει πρὸς τὰ μυστικὰ τῆς ὑπηρεσίας του εἰς ἄλυτον σύγκρουσιν καθηκόντων. Ἀνάλογος πρὸς τὴν διάταξιν ταύτην τῆς Ποινικῆς δικονομίας εἶναι καὶ ἡ διάταξις τοῦ ἀριθμοῦ 5 τοῦ ἄρθρου 324 τῆς Πολιτικῆς δικονομίας.

Κατὰ τὰ δόγματα τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἡ ἐξομολόγησις εἶναι μυστήριον, ὁ δὲ ἱερεὺς ὅστις δέχεται τὴν ἐξομολόγησιν ὀφείλει νὰ τηρήσῃ αὐτὴν μυστικήν· Ἐφ' ᾧ καὶ ἡ Ποινικὴ δικονομία, διὰ τῆς διατάξεως τοῦ ἀριθμοῦ 1 τοῦ ἄρθρου 115, ἀπαλλάσσει τῆς ὑποχρεώσεως τοῦ μαρτυρεῖν ἔν τε τῇ προανακρίσει καὶ τῷ ἀκροατηρίῳ τὸν ἱερέα, ὅστις ἤθελε διαβεβαιώσει ὅτι μαρτυρῶν θὰ παρέβαινε τὰ ἀπόρρητα τῆς ἐξομολογήσεως.

Καθήκοντα ἐχεμυθίας θεσπίζει καὶ ὁ νεώτερος νόμος 146 τῆς 26 Δεκεμβρίου 1913 περὶ ἀθεμίτου ἀνταγωνισμοῦ. Κατὰ τὸ ἄρθρον 16 τοῦ νόμου τούτου, μὲ φυλάκισιν μέχρις ἓξ μηνῶν καὶ μὲ χρηματικὴν ποινὴν μέχρι τριῶν χιλιάδων δραχμῶν ἢ μὲ μίαν τῶν ποινῶν τούτων τιμωρεῖται ὅστις, ὡς ὑπάλληλος, ἐργάτης ἢ μαθητευόμενος παρά τινι ἐμπορικῷ ἢ βιομηχανικῷ καταστήματι ἢ ἐπιχειρήσει, ἀνακοινώνει ἄνευ δικαιώματος εἰς τρίτους, κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς ὑπηρεσίας του, ἀπόρρητα τοῦ καταστήματος ἢ τῆς ἐπιχειρήσεως ἐμπεπιστευμένα αὐτῷ ὡς ἐκ τῆς ὑπηρεσίας του, ἢ ἄλλως περιελθόντα εἰς τὴν ἀντίληψίν του, πρὸς τὸν σκοπὸν ἀνταγωνισμοῦ ἢ ἐπὶ τῇ προθέσει βλάβης τοῦ κυρίου τοῦ καταστήματος ἢ τῆς ἐπιχειρήσεως. Μὲ τὴν αὐτὴν ποινὴν τιμωρεῖται καὶ ὁ χρησιμοποιῶν ἢ ἀνακοινῶν εἰς τρίτους, ἄνευ δικαιώματος, πρὸς τὸν σκοπὸν ἀνταγωνισμοῦ τὰ τοιαῦτα ἀπόρρητα, ὧν ἔλαβε γνῶσιν διά τινος τῶν ἐν τῷ προηγουμένῳ ἐδαφίῳ ἀνακοινώσεων ἢ δι' ἰδίας αὐτοῦ πράξεως ἀντικειμένης εἰς τοὺς νόμους ἢ τὰ χρηστὰ ἤθη. Κατὰ τὸ ἄρθρον 17 τοῦ αὐτοῦ νόμου, μὲ τὴν ποινὴν τοῦ ἄρθρου 16 τιμωρεῖται ὁ ἄνευ δικαιώματος χρησιμοποιῶν ἢ ἀνακοινῶν εἰς τρίτους τὰ ἐμπιστευθέντα αὐτῷ κατὰ τὰς συναλλαγὰς σχέδια ἢ κανόνας τεχνικῆς φύσεως, ἰδίᾳ δὲ σχεδιάσματα, πρότυπα, τύπους, ὑποδείγματα, ὁδηγίας. Κατὰ δὲ τὸ δεύτερον ἐδάφιον τοῦ ἄρθρου 18 τοῦ αὐτοῦ νόμου, μὲ τὰς ἐν τῷ ἄρθρῳ 16 ποινάς, ἠλαττωμένας εἰς τὸ ἥμισυ, τιμωρεῖται καὶ ὅστις ἐπιχειρεῖ ἐπὶ σκοπῷ ἀνταγωνισμοῦ νὰ ἐξωθήσῃ ἄλλον εἰς πρᾶξιν ἀντικειμένην εἰς τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 16 ἐδάφ. 1 καὶ ἄρθρ. 17.

[Πρβλ. *Κωστῆν* 3, 330 ἐπ. — *Olshausen*, Kommentar ὑπὸ τὸ ἄρθρ. 353 ἐπ. — *Κωνσταντόπουλον* 1, 373—374.]

Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ἐχέμυθος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων, ὁ κρατῶν τὸν μῦθον, «ὁ σιγῶν ἃ μὴ χρὴ λέγειν», ὁ κρατῶν τὸ εἰς αὐτὸν ἐμπιστευθὲν μυστικόν, ὁ ἐπιφυλακτικὸς εἰς τὰς ἀνακοινώσεις, ἀντίθ. *ἀκριτόμυθος*: «οἱ πυθαγόρειοι ἦσαν ἐχέμυθοι» || παραθετ. *ἐχεμυθότερος* — ***ἐχεμυθότατος***.

ἐχενηίς (ἡ) (Echeneis) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων ἀκανθοπτερυγίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν τελεοστέων τῆς οἰκογενείας τῶν *σκομβριδῶν*. Οἱ ἰχθύες τοῦ γένους τούτου ἔχουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Κεφαλὴν φέρουσαν κατὰ τὴν κορυφήν της ᾠοειδῆ, ἐπιμήκη δίσκον, ἀποτελούμενον ἐκ διαφόρου ἀριθμοῦ πεταλοειδῶν ἀποφύσεων κατὰ ζεύγη διατεταγμένων καὶ χρησιμεύοντα ὅπως τοῦτο προσκολλᾶται ἐπὶ διαφόρων βεβυθισμένων ἀντικειμένων· στόμα μικρὸν καὶ σῶμα ἐπίμηκες· τὰ κοιλιακὰ πτερύγια φέρουσι μίαν ἄκανθαν καὶ πέντε μαλακὰς ἀκτῖνας. Τὸ ῥαχιαῖον εὑρίσκεται ἀκριβῶς ἔναντι τοῦ ἑδραίου πτερυγίου. Γνωστὰ 10 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς περισσοτέρας θαλάσσας τῆς γῆς.

Δ. Ν. Π.

ἔχερη (ἡ) καὶ *ὄχερη*· ἰδιωματ., τὸ μέρος τοῦ ἀρότρου, τὸ ὁποῖον κρατεῖ ὁ γεωργὸς καὶ διευθύνει τὸ ζεῦγος, ἀρχ. *ἐχέτλη* (ἀπὸ τοῦ *ἔγχειρος*).

ἐχέτλη (ἡ)· τὸ μέρος τοῦ ἀρότρου ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἔχεται ὁ ἀρότης, ἰδιωματ. *ἔχερη* (βλ. λ.).

Ἔχετλος ἢ *Ἐχετλαῖος*. Ὄνομα, ὑπὸ τὸ ὁποῖον οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι ἐτίμων ἄγνωστόν τινα ἥρωα τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης. Κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἐλέγετο ὅτι ἐνεφανίσθη εἰς τὸ ἑλληνικὸν στρατόπεδον ἄγνωστός τις ἐνδεδυμένος μὲ στολὴν χωρικοῦ καὶ κρατῶν εἰς τὴν χεῖρα ἀντὶ ὅπλου *ἐχέτλην*, ἤτοι λαβὴν ἀρότρου, διὰ τῆς ὁποίας ἐκτύπα τοὺς Πέρσας, μετὰ τὴν μάχην δὲ ἐξηφανίσθη. Οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὴν νίκην ἠρώτησαν τὸ μαντεῖον ποῖος ἦτο ὁ ἄγνωστος οὗτος ἥρως, καὶ ἔλαβον τὴν ἀπάντησιν ὅτι ὄφειλον νὰ τιμῶσιν αὐτὸν ὡς ἥρωα *Ἐχετλαῖον*. Οἱ Ἀθηναῖοι εὐγνώμονες πρὸς αὐτὸν ὥρισαν ἐπισήμως τὴν λατρείαν αὐτοῦ ὡς ἥρωος, ὁ δὲ ζωγράφος Πάναινος ἀπεικόνισεν αὐτὸν εἰς τοιχογραφίαν τῆς Ποικίλης Στοᾶς μαχόμενον διὰ τῆς λαβῆς τοῦ ἀρότρου κατὰ τῶν Περσῶν, ὁμοίως δὲ ἀπεικονίζετο καὶ βραδύτερον εἰς τυρρηνικοὺς χαλκίνους κιστούς.

Ν. Α.

Ἔχετος. Βασιλεὺς καὶ σκληρὸς τύραννος ἐν Ἠπείρῳ, υἱὸς τοῦ Εὐχήνορος καὶ τῆς Φλογέας, ὅστις ἐλέγετο ὅτι ἔκοπτε τὴν ῥῖνα καὶ τὰ ὦτα ὅλων τῶν ξένων ὅσοι ἤρχοντο εἰς τὴν χώραν του καὶ ἔρριπτεν αὐτὰ εἰς βορὰν τῶν σκύλων του. Πρὸς τοῦτον ἤθελε νὰ πέμψῃ ὁ Ἀντίνοος, εἷς τῶν μνηστήρων τῆς Πηνελόπης, τὸν πένητα Ἶρον, ὁ ὁποῖος ἠγωνίσθη μετὰ τοῦ Ὀδυσσέως, διὰ νὰ πάθῃ τὰ αὐτὰ μὲ τοὺς λοιποὺς ξένους τοῦ Ἐχέτου. Ὁ αὐτὸς λέγεται ὅτι ἐξώρυξε τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ἰδίας του θυγατρὸς καὶ ἔρριψεν αὐτὴν εἰς σκοτεινὴν φυλακήν.

ἐχεφρονῶ (*—έω*)· εἶμαι ἐχέφρων, ἔχω τὰς φρένας μου, σωφρονῶ.

ἐχεφροσύνη (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις ἐχέφρων, σύνεσις, φρόνησις, σωφροσύνη.

— ***ἐχεφροσύνης διαλείμματα*** *['Αστ. Δικ.]*· βλ. λ. *διαλείμματα* ἐχεφροσύνης.

ἐχέφρων (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων τὰς φρένας του, συνετός, φρόνιμος, σώφρων, κοιν. *γνωστικός*, ἀντίθ. *ἄφρων*. —Ἐπίρρ. ***ἐχεφρόνως***.

ἐχήνια (τὰ) *['Αρχ.]*. Μέρος τῶν χαλινῶν τοῦ ἵππου, ἀγνώστου φύσεως, ἀναφερόμενον ἐν ἐπιγραφῇ.

— Π.

ἐχθαίρω, ἀόρ. *ἤχθηρα*· ἐχθρεύομαι, μισῶ, ἀποστρέφομαι· || παθ. *ἐχθαίρομαι*· εἶμαι μισητὸς (ἀρχ.).

ἐχθές· ἐπίρρ., μακρότερος τύπος τοῦ *χθὲς* (βλ.λ.).

ἔχθιστος, *—η*, *—ον*· ὑπερθετικὸς τύπος τοῦ *ἐχθρός*, μισητότατος, ὁ τὰ μάλιστα ἀποστροφῆς ἄξιος.

ἐχθίων (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· συγκριτικὸς τύπος τοῦ *ἐχθρός*· μισητότερος.

ἔχθρα (τό)· τὸ ἀφῃρημένον τοῦ *ἐχθρός*· μῖσος, ἀποστροφή, ἀπέχθεια, κοιν. *ἔχθρητα*, ἀντίθ. ***φιλία***: «τοῦ ἔχω ἔχθρα», «ἀπὸ ἔχθραν τὰ λέγει».

ἐχθρεύομαι· εἶμαι ἐχθρός τινος, αἰσθάνομαι μῖσος κατά τινος, μισῶ, ἀποστρέφομαι: «τὸν ἐχθρεύεται χωρὶς λόγο», «τὸν ἐχθρεύομαι τόσο, ποῦ δὲν θέλω οὔτε νὰ τὸν βλέπω».

ἔχθρητα (ἡ)· δημοτ. ἀντὶ τοῦ *ἔχθρα*· «μ' ἔχει ἔχθρητα» ἢ «μοῦ 'χει ἔχθρητα» μὲ ἐχθρεύεται, μὲ μισεῖ.

ἐχθρικός, *—ή*, *—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἐχθρόν, ὁ τοῦ ἐχθροῦ: «ἐχθρικὸν στρατόπεδον, στράτευμα»· || «ἐχθρικὴ πρᾶξις, — ἐνέργεια» ἐνέργεια ὀφειλομένη εἰς ἐχθρόν, «προσπάθεια —, συμπεριφορὰ ἐχθρική». —Ἐπίρρ. ***ἐχθρικῶς***.

ἐχθρολέτης (ὁ)· ὁ ὀλετήρ, ὁ καταστροφεὺς τῶν ἐχθρῶν.

— **«Ἐχθρολέτης»** *[Ναυτ. Ἱστορ.]*. Λιβυρνὶς (**μπελλοὺ) τοῦ Ἀγῶνος, ἀποτελέσασα μονάδα τοῦ ναυ-**

Digitized by Google

τικοῦ τοῦ ἀρτισυστάτου κράτους καὶ διαλυθεῖσα τῷ 1833. Σ. Ε. Λ.

ἐχθροπάθεια (ἡ)· ἐχθρικὴ διάθεσις, μῖσος, ἔχθρα, πάθος ἐχθρικόν: «αὐτὰ τὰ λέγει ἀπὸ ἐχθροπάθειαν».

ἐχθροπραξία (ἡ)· πρᾶξις, ἐνέργεια ἐχθρική || συνηθ. πληθ. *ἐχθροπραξίαι*· αἱ κατ' ἀλλήλων ἐνέργειαι τῶν ἐμπολέμων κρατῶν: «ἔναρξις τῶν ἐχθροπραξιῶν», «αἱ ἐχθροπραξίαι διεκόπησαν».

ἐχθρός, —ά, —όν· δημοτ. *ἐχτρός* καὶ *ὀχτρός*· ἐκεῖνος διὰ τὸν ὁποῖον αἰσθάνεταί τις ἔχθραν, μῖσος, μισητός, ἀπεχθής: «θεοῖς ἐχθρὸς ὁ ἄδικος» || ὁ ἐχθρικὴν διάθεσιν ἔχων πρός τινα, ὁ ἐχθρικῶς διακείμενος, ὁ μισῶν: «εἶναι ἐχθρὸς τῶν ἐπιδείξεων—τῶν ἀλαζονευμάτων» || ὡς οὐσιαστ. ἀντίθ. τοῦ *φίλος*: «πάντες ἐλυπήθησαν διὰ τὸ ἀτύχημα, ἐχθροὶ καὶ φίλοι», «ἐγὼ ἐνόμιζον αὐτὸν φίλον, αὐτὸς δὲ ἀπεδείχθη δολιώτατος ἐχθρός» || ὁ ἐν πολέμῳ ἀντίπαλος, πολέμιος: «ὁ ἐχθρὸς εἰσήλασεν εἰς τὴν χώραν», «ἀπεκρούσθησαν οἱ ἐχθροί» || παραθ. *ἐχθίων*—*ἔχθιστος* καὶ *ἐχθρικώτερος*, —*ἐχθρικώτατος* (ἀπὸ τοῦ *ἐχθρικός*).—Ἐπίρρ. **ἐχθρῶς** καὶ συνήθ. **ἐχθρικῶς.**

— *[Θεολογ.]* Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἁγίας Γραφῆς πάντες οἱ ἄνθρωποι κατάγονται ἐκ τῶν πρωτοπλάστων, τῶν δημιουργηθέντων ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἑπομένως ἀποτελοῦσι μεγάλην οἰκογένειαν, τῆς ὁποίας πατὴρ εἶναι ὁ Θεός. Ἕνεκα τούτου ὀφείλουσι νὰ ἀγαπῶσιν ἀλλήλους τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ἔχουσι πλασθῆ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ. Ἕκαστος ἄνθρωπος ἀγαπῶν τὸν Θεόν, ἀγαπᾷ κατ' ἀνάγκην καὶ τὸν πλησίον, ὅστις εἶναι εἰκὼν καὶ ὁμοιότης τοῦ Θεοῦ, ἀνεξαρτήτως τῆς πρὸς αὐτὸν σχέσεως αὐτοῦ. Κατὰ ταῦτα ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη, ἑδραζομένη ἐπὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Θεόν, εἶναι γενικὴ ἀγάπη ἀποτεινομένη πρὸς πάντας καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἐχθρούς. Τὴν διδασκαλίαν ταύτην εὑρίσκομεν ἀμυδρῶς μὲν ἐκπεφρασμένην ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ (Λευϊτ. 19, 17. Ἔξοδ. 23,4. Παροιμ. 24,17. 25,21. Τωβ. 4,16. Ἰὼβ 31,29), πλήρως δὲ καὶ τελείως ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, ἐν ᾗ ὁ Χριστὸς ἀποκρούων τὴν ὑπὸ τῶν Φαρισαίων γενομένην προσθήκην εἰς τὸ «ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν» «καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν σου» διδάσκει. «ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς καὶ διωκόντων ὑμᾶς» (*Ματθ.* 5.44), δεικνύων διὰ τῆς παραβολῆς τοῦ Σαμαρείτου, ὅτι «πλησίον» εἶναι πᾶς ἄνθρωπος (Λουκ. 10,30 ἑ.). Τῆς πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἀμνησικακίας ἄριστον παράδειγμα ἔχομεν τὸν Κύριον, ὅστις πρὸς τὸν Ἰούδαν ἐρχόμενον μετὰ τῶν στρατιωτῶν καὶ ὑπηρετῶν ὅπως συλλάβῃ αὐτὸν λέγει «Ἑταῖρε, ἐφ' ᾧ πάρει;» (*Ματθ.* 26,50), παρακαλεῖ δὲ τὸν πατέρα ὑπὲρ τῶν σταυρωσάντων αὐτὸν «Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἴδασι τί ποιοῦσι» (*Λουκ.* 23,24). Τῷ παραδείγματι δὲ τοῦ Χριστοῦ στοιχῶν καὶ ὁ πρωτομάρτυς Στέφανος παρεκάλει τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῶν λιθοβολούντων αὐτὸν λέγων: «Κύριε, μὴ στήσῃς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην» (Πράξ. 7,60). Κ. Ι. Δ.

— *[Διεθν. Δίκ.]* Κατὰ θεμελιώδη ἀρχὴν τοῦ συγχρόνου Διεθνοῦς τοῦ πολέμου δικαίου, ἀναγνωρισθεῖσαν καὶ ὑπὸ τοῦ Ἰνστιτούτου τοῦ Διεθνοῦς δικαίου, μόνον τὰ κράτη καὶ συνεπῶς αἱ στρατιωτικαὶ αὐτῶν δυνάμεις, εἰς τὰς ὁποίας ταῦτα ἀναθέτουσι τὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου, θεωροῦνται ἐχθροὶ κατὰ κυριολεξίαν τῆς λέξεως, καθότι ὁ πόλεμος, δηλαδὴ ἡ ἔνοπλος σύγκρουσις δύο ἢ πλειόνων πολιτειῶν, δὲν δύναται νὰ εἶναι παρὰ σχέσις πολιτείας πρὸς πολιτείαν. Κατ' ἀκολουθίαν οἱ ἰδιῶται καὶ κάτοικοι τῶν ἐμπολέμων κρατῶν δὲν εἶναι ἐχθροί, οὔτε μεταξὺ ἀλλήλων, οὔτε ἔναντι τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἑτέρας τῶν ἐν πολέμῳ εὑρισκομένων πολιτειῶν. Τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐνέπνευσεν ὁ Ρουσσώ, διακηρύξας ὅτι ὁ πόλεμος δὲν εἶναι σχέσις ἀνθρώπου πρὸς ἄνθρωπον, ἀλλὰ σχέσις κράτους πρὸς κράτος, ἐν τῇ ὁποίᾳ οἱ ἰδιῶται δὲν εἶναι ἐχθροὶ ὡς ἄνθρωποι, οὔτε ὡς πολῖται, ἀλλ' ὡς στρατιῶται. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν οἱ ἰδιῶται δὲν λαμβάνουσιν οὔτε ἀμέσως οὔτε ἐμμέσως μέρος εἰς τὸν πόλεμον, ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι στρατιῶται, οὔτε συμμετέχουσιν εἰς τὰς ὠργανωμένας ἐνόπλους δυνάμεις τῶν κρατῶν, δὲν εἶναι ἐχθροὶ καὶ συνεπῶς τὰ δικαιώματα τῶν ἰδιωτῶν, τὰ ἀφορῶντα τὰ ἄτομα, τὰς οἰκογενείας καὶ τὰς περιουσίας αὐτῶν, οὐδόλως πρέπει νὰ εἶναι ἀντικείμενον τοῦ πολέμου καὶ ἐν γένει αἱ πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις δέον νὰ μὴ στρέφωνται κατ' αὐτῶν, ἀλλὰ μόνον κατὰ τῶν ὠργανωμένων ἐνόπλων δυνάμεων τῶν πολιτειῶν. Οὐχ ἧττον, κατὰ κανόνα ὁ πόλεμος καὶ αἱ συνέπειαι αὐτοῦ ἀντανακλοῦν καὶ ἐπὶ τῶν ἰδιωτῶν. Πράγματι τὰ ἐμπόλεμα κράτη ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ λαμβάνουν κατ' αὐτῶν πᾶν μέτρον προνοίας, ὅπερ θέλουν κρίνει ἀναγκαῖον καὶ νὰ ἐπιβάλλουν εἰς αὐτοὺς ὡρισμένας ὑποχρεώσεις, ὡς λ. χ. τὴν διατροφὴν καὶ στέγασιν τῶν στρατιωτῶν. Ἡ πρακτικὴ σημασία τῆς διακρίσεως μεταξὺ ἐχθρῶν καὶ μὴ τοιούτων ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι, ἐὰν οἱ ἀποτελοῦντες τὴν ἔνοπλον ὠργανωμένην δύναμιν συλληφθοῦν ὑπὸ τοῦ ἀντιπάλου, θεωροῦνται αἰχμάλωτοι πολέμου καὶ χαίρουν τῶν περὶ αἰχμαλώτων διατάξεων τοῦ δικαίου τοῦ πολέμου. Ἀντιθέτως οἱ εἰρηνικοὶ πληθυσμοὶ καὶ οἱ ἰδιῶται, μὴ ἔχοντες τὴν ἰδιότητα τοῦ ἐχθροῦ, ἐὰν συλληφθοῦν διαπράττοντες ἐχθρικὰς πράξεις, δὲν θέλουν θεωρηθῆ ὡς αἰχμάλωτοι πολέμου, ἀλλ' ὡς ἐγκληματίαι ὑποκείμενοι εἰς τοὺς ποινικοὺς νόμους καὶ συνήθως τυφεκίζονται. Ἐξαιρετικῶς εἰς μίαν καὶ μόνην περίπτωσιν ἀναγνωρίζεται εἰς τοὺς κατοίκους ἡ ἰδιότης τοῦ ἐχθροῦ, τουτέστιν, ὁσάκις οἱ κάτοικοι χώρας μὴ καταληφθείσης ἐπὶ τῇ προσεγγίσει τοῦ ἀντιπάλου αὐθορμήτως λαμβάνουσι τὰ ὅπλα πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ εἰσβαλόντος στρατοῦ, καίτοι, ἐλλείψει χρόνου, δὲν ὠργανώθησαν. Διὰ τὴν νομιμότητα ὅμως τοιούτου συναγερμοῦ δέον νὰ φέρουν οὗτοι τὰ ὅπλα ἐμφανῶς καὶ νὰ τηροῦν τοὺς νόμους καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ πολέμου.

Εἰς ἀρχαιοτέραν ἐποχὴν δὲν ἐκράτει ἡ αὐτὴ ἀρχή. Ὁσάκις δύο κράτη εὑρίσκοντο ἐν πολέμῳ, πάντες οἱ πολῖται αὐτῶν ἐθεωροῦντο ἐχθροί. Σοβαρωτάτη δὲ συνέπεια τῆς ἀπηρχαιωμένης ταύτης ἀρχῆς, καθ' ἣν οἱ πολῖται ἐθεωροῦντο ἀλληλέγγυοι μὲ τὸ κράτος, τουτέστιν ἐχθροί, ἦτο ἡ ἐκ μέρους τῶν κρατῶν σύλληψις καὶ φυλάκισις ὡς αἰχμαλώτων πολέμου πάντων τῶν εὑρισκομένων ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν κατὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου καὶ ἐχόντων τὴν ὑπηκοότητα τοῦ ἐχθρικοῦ κράτους. Ἀφ' ἧς ὅμως ἐποχῆς ἀνεγνωρίσθη ἡ ἀρχή, καθ' ἣν κράτος καὶ πολῖται εἶναι δύο διάφορα πρόσωπα, αἱ κυβερνήσεις εἴθισται νὰ προβαίνωσιν εἰς ἀθρόας ἀπελάσεις, παρέχουσαι εἰς αὐτοὺς βραχυχρόνιον προθεσμίαν πρὸς ἐγκατάλειψιν τοῦ ἐδάφους των, χωρὶς κἂν νὰ ποιῶσι διάκρισιν μεταξὺ στρατευσίμων καὶ μὴ τοιούτων. Διὰ τοὺς τυχὸν παραμένοντας καὶ μετὰ τὴν παρέλευσιν τῆς προθεσμίας, τὸ κράτος δὲν δύναται νὰ τοὺς θεωρήσῃ ἐχθρούς, ἐφ' ὅσον μάλιστα τυγχάνουν ἀβλαβεῖς καὶ εὐπειθεῖς εἰς τοὺς νόμους του, καθότι ἡ ἄνευ εὐλόγου αἰτίας κακομεταχείρισις τῶν ἀόπλων πολιτῶν ἀφ' ἑνὸς μὲν θὰ ἐξέθετε τοὺς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ὑπηκόους του εἰς ἀντίποινα, καὶ ἀφ' ἑτέρου θὰ ἀπετέλει τοῦτο ἐπάνοδον εἰς τὴν βαρβαρότητα. Ἀναμφισβήτητον ὅμως δικαίωμα τῆς κυβερνήσεως εἶναι τὸ νὰ λάβῃ πᾶν προληπτικὸν μέτρον κατ' αὐτῶν, ὡς λ. χ. νὰ τοὺς ὑποχρεώσῃ νὰ διαμένωσιν εἰς ὡρισμένα τμήματα τῆς χώρας, ἀπομεμακρυσμένα τοῦ θεάτρου τοῦ πολέμου. Τὴν ἀπηρχαιωμένην ταύτην ἀντίληψιν, καθ' ἣν πάντες ἀνεξαιρέτως οἱ πολῖται τῶν ἐμπολέμων κρατῶν ἐθεωροῦντο ἐχθροί, ἔχουσιν εἰσέτι σήμερον οἱ Ἀγγλοαμερικανοὶ (θεωρία Alien enemy). Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἡ ἀγγλο-αμερικανικὴ ἀντίληψις ἐπεκράτησε καὶ ἐφηρμόσθη ἐκ μέρους σχεδὸν πάντων τῶν ἐμπολέμων κρατῶν. Ἡ Ἀγγλία μάλιστα, ὄχι μόνον ἐθεώρησεν ὡς ἐχθροὺς της πάντας ἐν γένει τοὺς ἔχοντας τὴν ὑπηκοότητα τῶν ἐχθρικῶν πρὸς ταύτην κρατῶν, ἀλλὰ προσέτι ἀπηγόρευσεν εἰς τοὺς Ἄγγλους πᾶσαν ἐμπορικὴν συναλλαγὴν καὶ μετὰ προσώπων ἀτομικῶς προσδιορισθέντων διὰ τῶν μαύρων πινάκων (black lists), ἀνηκόντων δὲ καὶ εἰς οὐδέτερα ἔτι κράτη, θεωρήσασα καὶ τούτους ἐχθροὺς διὰ τὸ γεγονὸς καὶ μόνον ὅτι ἐμπορεύοντο μετὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς. Σ. Φ. ΝΙΚΟΓΛΟΥ

— *[Ποιν. Δίκ.]* Κατὰ τὸν ἀριθμὸν 6 τοῦ ἄρθρου 123 Ποινικοῦ νόμου «ὡς ἔνοχος ἐσχάτης προδοσίας τιμωρεῖται ὅστις... ἐν καιρῷ πολέμου αὐτομολήσῃ πρὸς τὸν ἐχθρόν». Ἡ διάταξις αὕτη προϋποθέτει ὕπαρξιν ἐμπολέμου καταστάσεως μεταξὺ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἑτέρας τινὸς χώρας. Ἡ ἁπλῆ πιθανότης ὅτι θέλει ἐκραγῆ μετ' ὀλίγον πόλεμος δὲν ἀρκεῖ. Συμφώνως πρὸς τὰς αἰτιολογίας τοῦ βαυαρικοῦ κώδικος τοῦ 1813, ἀρκεῖ καὶ ἐμφύλιος πόλεμος, συνεπῶς ὑπάγεται εἰς τὴν παροῦσαν διάταξιν καὶ ὅστις αὐτομολεῖ εἰς τοὺς κατὰ τῆς κυβερνήσεως ἐπαναστατήσαντας, οἵτινες κατήρτισαν ἀξιόμαχον δύναμιν. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν γερμανικὸν ποινικὸν κώδικα (§ 88), ἀξιοῦντα ἀνάληψιν ὑπηρεσίας ἐν τῷ ἐχθρικῷ στρατῷ, παρ' ἡμῖν δὲν ἔχει σημασίαν ἂν ὁ αὐτομολήσας ἀνέλαβεν ὑπηρεσίαν παρὰ τῷ ἐχθρῷ στρατιωτικὴν ἢ πολιτικήν, ἢ ἁπλῶς προσέφυγεν εἰς τὴν προστασίαν αὐτοῦ. Ἡ διάταξις προβλέπει μόνον τὴν αὐτομολίαν, συνεπῶς δὲν ὑπάγεται εἰς αὐτὴν ἡ περίπτωσις καθ' ἣν τις πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ πολέμου εὑρίσκετο παρὰ τῷ ἐχθρῷ. Ἐὰν ὅμως οὗτος μετέσχε τῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπιχειρήσεων, ὑπάγεται εἰς τὸν ἑπόμενον ἀριθμὸν τοῦ αὐτοῦ ἄρθρου. Κατὰ τὸν ἀριθμὸν 7 τοῦ ἄρθρου 123 «ὡς ἔνοχος ἐσχάτης προδοσίας τιμωρεῖται μὲ θάνατον... ὅστις ἔφερεν ὅπλα κατὰ τῆς πατρίδος του ἢ κατὰ τῶν πολεμούντων τὸν κοινὸν ἐχθρὸν συμμάχων αὐτῆς». Ἡ διάταξις ἔχει ὑπ' ὄψιν της ὑπήκοον Ἕλληνα ὡς ὑποκείμενον τοῦ ἐγκλήματος, περιλαμβάνεται ὅμως εἰς αὐτὴν καὶ ὅστις εἶναι ταυτοχρόνως ὑπήκοος ἑτέρου κράτους (sujet mixte). Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην περίπτωσιν ὁ κατὰ τῆς Ἑλλάδος ὅπλα ἐνεγκὼν ὑπήκοος Ἕλλην δὲν τιμωρεῖται, ὡς μὴ ἐνόχως πράττων, ἐὰν προστατεύηται ὑπὸ τῶν περὶ καταστάσεως ἀνάγκης διατάξεων τοῦ Ποινικοῦ νόμου. Ὡς φέρων ὅπλα κατὰ τῆς Ἑλλάδος λογίζεται «οὐ μόνον ὁ προσβάλλων τὴν ἐπικράτειαν ἐντὸς τῶν γεωγραφικῶν αὐτῆς ὁρίων, ἀλλὰ καὶ ὁ πολεμήσας πρὸς στρατιωτικὰς δυνάμεις αὐτῆς εὑρισκομένας ἐν ξένῃ χώρᾳ ὑπ' αὐτῆς κατεχομένῃ, ἢ ὁ συλλέξας στρατὸν ἢ ἀναλαβὼν τὴν ἀρχηγίαν δυνάμεων στρατιωτικῶν ἐπὶ σκοπῷ ἐνόπλου ἐπιθέσεως κατὰ τῆς Ἑλλάδος». Κατὰ τὸ ἀριθμὸν 8 τοῦ ἄρθρου 123 «ὡς ἔνοχος ἐσχάτης προδοσίας τιμωρεῖται μὲ θάνατον... ὅστις ἐκ προθέσεως καὶ ἑκουσίως ὑποστηρίζει καθ' οἱονδήποτε τρόπον, λόγῳ ἢ ἔργῳ, τὴν εἰσβολὴν ξένων στρατευμάτων εἰς τὴν ἐπικράτειαν, ἢ τὴν πρόοδον αὐτῶν· παραδίδει εἰς τὸν ἐχθρὸν πόλεις, φρούρια, διόδους ἢ ἄλλας ἀμυντηρίους θέσεις, λιμένας, ἀποθήκας, ὁπλοθήκας, ἢ πλοῖα ἀνήκοντα εἰς τὴν ἐπικράτειαν, ἢ ἐνεργεῖ ἐκ προθέσεως τὴν παράδοσιν ἢ τὴν ἀφαίρεσιν τούτων· συντρέχει τὸν ἐχθρὸν δι' ἀποστολῆς ἀνδρῶν, χρημάτων, τροφίμων, ὅπλων ἢ πολεμοφοδίων· ἀποπλανᾷ στρατιώτας ἢ ναύτας εἰς ἐπανάστασιν, λιποταξίαν, αὐτομόλησιν, ἢ εἰς ἄλλας ἀπιστίας· ἢ συνεννοήθη μετὰ τοῦ ἐχθροῦ πρὸς τοιοῦτον τέλος». Ἡ διάταξις προϋποθέτει παρὰ τῷ δράστῃ «πρόθεσιν» τελέσεως τοῦ ἐγκλήματος τῆς ἐσχάτης προδοσίας, τουτέστι τοῦ σκοποῦ, ὅπως προσβάλῃ ἢ κατακινδυνεύσῃ αὐτὴν ταύτην τὴν ὑπόστασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους. Ἐξαίρει δὲ ρητῶς τὸ «ἑκούσιον» τῆς πράξεως διὰ νὰ ἀποκλείσῃ —τοῦθ' ὅπερ θὰ συνέβαινε καὶ ἄνευ τῆς ρητῆς ἐξάρσεως — τὰς περιπτώσεις τῆς ἀνωτέρας βίας, τουτέστι τῆς καταστάσεως ἀνάγκης. Ἐν τῇ πρώτῃ φράσει τῆς διατάξεως γίνεται λόγος περὶ «ξένων» στρατευμάτων, ἐνῷ εἰς τὰς λοιπὰς γίνεται λόγος περὶ «ἐχθρῶν», δηλαδὴ περὶ δυνάμεων τελουσῶν εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Ἐὰν τὸ πνεῦμα τοῦ νόμου ἐν τῇ πρώτῃ φράσει εἶναι ἡ ὑπόδειξις παντὸς «ξένου» στρατεύματος ἢ μόνον τῶν «ἐχθρικῶν» εἶναι λίαν ἀμφίβολον. Ὁ Κωστῆς, στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ Συντάγματος, ἀπαγορεύοντος τὴν ἄνευ νόμου διέλευσιν ξένου στρατοῦ, ὑποστηρίζει ὅτι καὶ ἐν τῇ παρούσῃ διατάξει τοῦ Ποινικοῦ νόμου νοεῖται πᾶν «ξένον» στράτευμα. Ἀλλὰ τὸ Σύνταγμα συνετάχθη μετὰ τὸν Ποινικὸν νόμον. Ἐξ ἄλλου τὸ γερμανικὸν κείμενον τοῦ ἡμετέρου Ποινικοῦ νόμου ὁμιλεῖ περὶ «ἐχθρικῶν» στρατευμάτων, καὶ μόνον ἐκ μεταφραστικῆς παραδρομῆς ἐγράφη ἐν τῷ ἑλληνικῷ κειμένῳ «ξένων». Ἡ εἰσβολὴ ἢ πρόοδος τῶν ξένων στρατευμάτων δέον νὰ ἔλαβε καὶ πράγματι χώραν ἕνεκα τῆς καθ' οἱονδήποτε τρόπον ὑποστηρίξεως αὐτῆς. Ἐν τῷ νόμῳ μνημονεύεται μόνον ἡ «παράδοσις» εἰς τὸν ἐχθρὸν πόλεων, φρουρίων κλπ. Συνεπῶς ἡ πυρπόλησις ἢ καταστροφὴ τούτων δὲν ὑπάγεται εἰς τὴν διάταξιν. Ἐκ τίνος λόγου ἐκινήθη ὁ δράστης εἰς τὴν ἐσχάτην προδοσίαν ταύτην εἶναι ἀδιάφορον. Κατὰ τὸν ἀριθμὸν 9 τοῦ ἄρθρου 123 «ὡς ἔνοχος ἐσχάτης προδοσίας τιμωρεῖται μὲ θάνατον... ὅστις ὑπηρέτησε τὸν ἐχθρὸν ὡς κατάσκοπος, ἐδέχθη ἢ ἔκρυψεν ἐν γνώσει κατασκόπους τοῦ ἐχθροῦ, ἢ στρατιωτικοὺς ἀπεσταλμένους παρὰ τοῦ ἰδίου ἐπὶ κατασκοπίᾳ, ἢ συνήργησεν εἰς τὸ νὰ τύχωσιν οὗτοι παραδοχῆς ἢ νὰ κρυφθῶσι». Ὡς κατάσκοπος δέον νὰ νοηθῇ ἐνταῦθα ὅστις «μετὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκ προθέσεως καὶ κρυφίως προσπαθεῖ νὰ πληροφορηθῇ τὴν κατάστασιν τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων ἢ τῶν συμμαχικῶν τῆς Ἑλλάδος τοιούτων, ὡς καὶ τοῦ στόλου αὐτῶν, τὴν δύναμιν, τὰς κινήσεις ἢ προθέσεις ὡς καὶ τὴν κατάστασιν τῶν φρουρίων καὶ ἐν γένει ὅλων τῶν διαρρυθμίσεων αἵτινες ἔχουν σημασίαν διὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου, ὡς καὶ οἱαδήποτε ἄλλα περιστατικὰ σχετιζόμενα πρὸς τὴν ἐπίθεσιν ἢ τὴν ἄμυναν, πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως καταδόσῃ τὰς πληροφορίας ταύτας εἰς τὸν ἐχθρὸν πρὸς βλάβην τῶν ἑλληνικῶν ἢ συμμάχων στρατευμάτων» (Olshausen).

Κατὰ τὸν ἀριθμὸν 10 τοῦ ἄρθρ. 123 «ὡς ἔνοχος ἐσχάτης προδοσίας τιμωρεῖται μὲ θάνατον.... ὅστις ἐπρόδωκεν εἰς ἐχθρικήν τινα δύναμιν ἢ εἰς τοὺς πράκτορας της τὸ ἀπόρρητον διαπραγματεύσεώς τινος ἢ πολεμικῆς ἐπιχειρήσεως, ἥτις ἦτο ἐπιτετραμμένη εἰς αὐτόν, ἢ τῆς ὁποίας εἶχεν εἴδησιν ἐπισήμως, ἢ ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του». Ὑποκείμενον τοῦ ἐγκλήματος τῆς διατάξεως ταύτης εἶναι μόνον τὸ πρόσωπον, εἰς ὃ εἶχεν ἀνατεθῆ διαπραγμάτευσίς τις ἢ πολεμικὴ ἐπιχείρησις ἢ ὅπερ ἐπισήμως ἢ ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ εἶχε λάβει γνῶσιν αὐτῆς. Κατὰ τὸν ἀριθμὸν 11 τοῦ ἄρθρου 123 «ὡς ἔνοχος ἐσχάτης προδοσίας τιμωρεῖται μὲ θάνατον..., ὅστις διωρισμένος εἰς τήρησιν σχεδίων περὶ πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, ἢ σχεδίων καὶ διαγραφῶν φρουρίων ἢ ἄλλων ὀχυρωμάτων, ὁπλοθηκῶν, λιμένων, ἢ ὅρμων, παρέδωκε τὰ σχέδια ταῦτα ἢ τὰς διαγραφὰς εἰς τὸν ἐχθρὸν ἢ εἰς τοὺς πράκτορας αὐτοῦ». Καὶ ἐνταῦθα ὑποκείμενον τοῦ ἐγκλήματος δύναται νὰ ᾖ μόνον ὡρισμένον πρόσωπον διωρισμένον εἰς τήρησιν τῶν ἐν λόγῳ σχεδίων κλπ. Τὰ σχέδια ἀπαριθμοῦνται ἐνταῦθα ἀποκλειστικῶς ἢ οὐχὶ ἁπλῶς ἐνδεικτικῶς (βλ. καὶ λ. *ἐσχάτη προδοσία*). Χ. Ν. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥ...

ἐχθρότης, —*ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ ἐχθροῦ, ἔχθρα, μῖσος, ἀποστροφή: «ἡ μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων ἐχθρότης».

Digitized by Google

Ἐχιάδης. Νόθος υἱὸς τοῦ Κυψέλου, ὅστις μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Πυλάδου ἔκτισαν τὴν ἀρχαίαν πόλιν τῆς Ἀκαρνανίας *Ἀνακτόριον* (βλ. λ.).

ἔχιδνα, *—ης* (ἡ)· ὄφις ἰοβόλος, κοιν, *ὀχιὰ* καὶ *ὄχεντρα* ‖ μεταφ. χαρακτηριστικὸν κακεντρεχοῦς καὶ δολίου ἀνθρώπου: «αὐτὸς εἶναι ἔχιδνα».

— *[Ζωολ.]* Γένος ἑρπετῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐχιιδῶν,* περιλαμβάνον ὄφεις ἰοβόλους, διαδεδομένους πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τῶν ὄφεων τοῦ γένους τούτου εἶναι ἡ παρουσία δύο ἀγκιστροειδῶν, εὐκινήτων ἀποφύσεων κατὰ τὴν ἄνω σιαγόνα, αἵτινες συγκοινωνοῦσι πρὸς δύο ἀδένας ἐκκρίνοντας δραστικὸν δηλητήριον, ὅπερ τὰ ζῷα ταῦτα χρησιμοποιοῦσι διὰ νὰ καταστήσωσι θανατηφόρα τὰ δήγματά των. Ἡ κεφαλή των εἶναι κατὰ τὸ ὀπίσθιον τμῆμά της εὐρεῖα, ἡ οὐρὰ μᾶλλον βραχεῖα καὶ λεπτή, τὸ σῶμα γενικῶς κυλινδρικόν, κεκαλυμμένον ὑπὸ σκληρῶν λεπίων· τὸ μῆκός των κυμαίνεται ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν, ἀπὸ 60—120 ἑκατοστομέτρων. Γνωστότερα εἴδη εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

Ἔχιδνα ἡ κοινὴ (Vipera berus), κοινῶς *ὀχιά.* Ἀπαντᾷ συνηθέστατα ἐν Εὐρώπῃ ὡς καὶ παρ' ἡμῖν καὶ ἰδίως εἰς τὰ ὄρη καὶ τοὺς δρυμῶνας. Τὸ μῆκός της κυμαίνεται μεταξὺ 60 καὶ 85 ἑκατοστομέτρων, τὸ δὲ πάχος τοῦ σώματός της περὶ τὸ μέσον του εἶναι περίπου 3 δακτύλων. Τὰ ἄρρενα ἔχουσι πάντοτε ἐπιμηκέστερον καὶ παχύτερον σῶμα παρὰ τὰ θήλεα. Ὁ χρωματισμός της εἶναι φαιοπρασινοελαιώδης, σκοτεινότερος εἰς τὴν ράχιν ἢ τὰς πλευράς. Ἀπὸ τῆς βάσεως τῆς κεφαλῆς μέχρι τοῦ ἄκρου τῆς οὐρᾶς διήκει ζητοειδὴς ταινία, ὀρφνομέλαινα, ἥτις σχηματίζεται ἐκ ρομβοειδῶν κηλίδων. Ἐπὶ ἑκάστης πλευρᾶς τοῦ σώματος φέρει σειρὰν μικρῶν ὑπομελανῶν κηλίδων συμμετρικῶς ἀπεχουσῶν μεταξύ των. Ἄπειρος ἀριθμὸς τροπιδοειδῶν λεπίων καλύπτει τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν ράχιν, σκοτεινοῦ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χρώματος. Ἡ κοιλία καὶ ἡ κάτω ἐπιφάνεια τῆς οὐρᾶς καλύπτονται ὑπὸ ἐγκαρσίως διατεταγμένων λεπίων ὀρειχαλκοχρόων. Τὰ λέπια (ἢ πλάκες) τῆς κοιλίας εἶναι ἁπλᾶ καὶ 155 τὸν ἀριθμόν, αἱ πλάκες τῆς οὐρᾶς εἶναι μικρότεραι τῶν τῆς κοιλίας, κατὰ δύο σειρὰς διατεταγμέναι, χρώματος κυανομελανοῦ καὶ 78 τὸν ἀριθμόν. Ἡ κεφαλὴ εἶναι καρδιόσχημος, εὐρυτέρα κατὰ τὸ ὀπίσθιον αὐτῆς τμῆμα, δύναται νὰ διευρύνηται ὅταν τὸ ζῷον ἐξοργίζεται καὶ καλύπτεται ὑπὸ σκληρῶν λεπίων, ἐξ ὧν τὰ εὑρισκόμενα κάτωθεν τῶν ὀφθαλμικῶν κογχῶν εἶναι εὐρύτερα καὶ μεγαλύτερα τῶν λοιπῶν. Τὸ ἄκρον τοῦ ρύγχους εἶναι κολοβὸν καὶ φέρει εὐμεγέθη τραπεζοειδῆ πλάκα μὲ κηλῖδας μελανὰς καὶ λευκάς. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι ζωηρότατοι, σπινθηροβόλοι, μὲ τὴν ἴριδα ἐρυθρὰν καὶ τὴν κόρην μελανήν, καὶ φέρουσιν ἀπὸ τοὺς κανθοὺς ἀρχομένην εὐρεῖαν μελανὴν ταινίαν, ἥτις φθάνει μέχρι τῆς κοιλίας. Τὸ ἄκρον τῆς ἄνω σιαγόνος εἶναι λευκὸν μὲ μελανὰς κηλῖδας καὶ τὸ τῆς κάτω σιαγόνος εἶναι στιλπνῶς μελανόν. Ἡ γλῶσσα εἶναι διχαλωτή, φαιοῦ χρώματος, ἐκτατή, μαλακὴ καὶ ἀνίσχυρος νὰ ἐπιφέρῃ κάκωσίν τινα. Ἡ οὐρὰ εἶναι βραχεῖα καὶ ἀμβλεῖα.

Τὸ δηλητήριον, ὅπερ ἐκκρίνει, προέρχεται ἐξ ἰδίων ἀδένων τοποθετημένων ἑκατέρωθεν τῶν ἐσωτερικῶν τοιχωμάτων τῶν σιαγόνων. Ὅταν τὸ ἑρπετὸν θέλῃ νὰ δήξῃ, ἀνοίγει τὸ στόμα του, ὅπερ εἶναι μέγα καὶ φέρει μισχωτὰς λεπίδας, καὶ ὁ ἀνυψωτὴρ μῦς τῆς ἄνω σιαγόνος ἐπιμηκυνόμενος πιέζει τοὺς ἰοβόλους ἀδένας, οἵτινες ἐξαπολύουσι τὸ δηλητήριον, ὅπερ ἐκκρίνεται ἐκ τοῦ ἐκκριτικοῦ ὀχετοῦ, εὑρισκομένου κατὰ τὴν βάσιν τῶν προσθίων ὀδόντων.

Τὸ δηλητήριον τῆς ἐχίδνης δὲν εἶναι οὔτε ὀξὺ οὔτε ἀλκαλικόν, δὲν εἶναι οὔτε δριμὺ οὔτε καυστικὸν καὶ προκαλεῖ ἐπὶ τῆς γλώσσης παρόμοιον αἴσθημα πρὸς τὸ τοῦ νωποῦ λίπους τῶν ζῴων. Ἐν τῷ ὕδατι ριπτόμενον κατέρχεται εἰς τὸν πυθμένα τοῦ περιέχοντος τοῦτο δοχείου καὶ ἀνακινούμενον χρωννύει ἐλαφρῶς γαλακτῶδες τὸ μεῖγμα. Κατὰ τὸν χειμῶνα ἡ ἔχιδνα κρύπτεται ἐντὸς βαθειῶν ὀπῶν τοῦ ἐδάφους καὶ διέρχεται τὴν χειμερίαν νάρκην. Συνήθως διαμένουσι πολλαὶ ὁμοῦ ἐντὸς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ὀπῆς. Μετὰ τὴν πάροδον τοῦ ψύχους καὶ ἅμα τῇ προσεγγίσει τοῦ ἔαρος ἐξέρχονται τῶν κρυπτῶν των καὶ ἐκτίθενται εἰς τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου. Ἡ ἐγκυμοσύνη των διαρκεῖ ὀκτὼ μῆνας καὶ ἂν καὶ ἔχωσιν ᾠοθήκην δὲν γεννῶσιν ᾠά, ἀλλὰ μικρά, γυμνὰ ζῶντα ἑρπετά. Αἱ πολυπληθεῖς καὶ μακροχρόνιοι παρατηρήσεις, αἵτινες ἐγένοντο σχετικῶς πρὸς τὸ δηλητήριον τῆς ἐχίδνης καὶ τὴν ἐπενέργειαν τούτου, ἀπέδειξαν ὅτι δὲν ἐνεργεῖ ὁμοιομόρφως ἐπὶ πάντων τῶν ζῴων. Οὕτως ὁ Fontana ἐπὶ ἓξ χιλιάδων παρατηρήσεων, ἃς ἔκαμεν ἐπὶ διαφόρων ζῴων, ἐπιστοποίησεν, ὅτι γενικῶς εἰς τὰ ψυχρόαιμα ζῷα τὸ δηλητήριον τῆς ἐχίδνης οὐδόλως ἐνεργεῖ, ὅτι δηλαδὴ τὰ δήγματά της οὐδεμίαν ἀλλοίωσιν φέρουσιν ἐπὶ τῶν ζῴων τούτων. Εἰς τὰ μικρότερα τῶν θερμοαίμων ζῴων τὸ δηλητήριον ἐπενεργεῖ θανατηφόρως, ἐνῷ εἰς τὰ μεγαλύτερα ἐπικινδύνως καὶ σπανιώτερον θανατηφόρως· πάντως τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ εἴδους τοῦ ζῴου, τῆς σωματικῆς αὐτοῦ εὐρωστίας, τῆς ἡλικίας του καὶ τοῦ ποσοῦ τοῦ διοχετευθέντος δηλητηρίου. Οὕτως ἀπεδείχθη, ὅτι τὸ ἑκατοστὸν κόκκου (μονὰς βάρους) ἀρκεῖ διὰ νὰ θανατώσῃ τὸ στρουθίον, τρεῖς κόκκοι ἀπαιτοῦνται διὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ δώδεκα διὰ τὸν βοῦν, ἀλλ' ἐπειδὴ συνήθως ἡ ἔχιδνα ἡ κοινὴ σπανιώτερον φέρει πλείονας τῶν δύο κόκκων δηλητηρίου, ὅπερ ἀναπληροῦται μικρὸν μετὰ τὴν ἔκκρισίν του, διὰ τοῦτο τὰ μεγάλα ζῷα πρέπει νὰ δηχθῶσιν ἐπανειλημμένως ὑπὸ τοῦ ἑρπετοῦ, ὅπως ἀποθάνωσι.

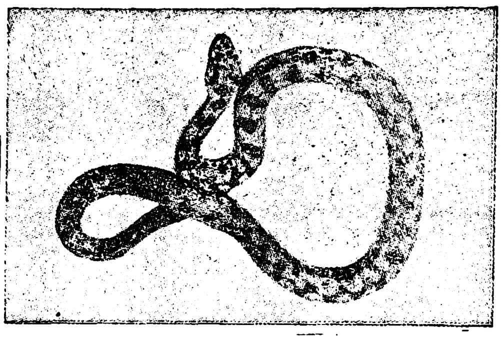

Ἔχιδνα ἡ κοινή.

Κατὰ τὰς δόξας τῶν ἁλιέων μας, ἡ ἄρρην *ἔχιδνα* κατερχομένη τὰς ἠρέμους νύκτας εἰς τὸν αἰγιαλόν, προσκαλεῖ τὴν θήλειαν *σμέρναν* (τὴν *μύραιναν* τῶν ἀρχαίων), ἥτις ἐξερχομένη τῆς θαλάσσης συναντᾷ τὴν ἔχιδναν πρὸς τέλεσιν γάμων. Ἡ παράδοσις αὕτη εὑρίσκεται παρὰ τῷ Αἰλιανῷ (Ζῴων Ἱστορ. Θ' 66): «Μέλλων ὁ ἔχις ὁμιλεῖν αὐτῇ (δηλαδὴ τῇ μυραίνῃ), ἵνα δόξῃ πρᾷος καὶ πρέπων νυμφίῳ, τὸν ἰὸν ἀπεμεῖ καὶ ἐκβάλλει, καὶ οὕτως ὑποσυρίσας τὴν νύμφην, παρακαλεῖ οἱονεὶ προγάμιόν τινα ὑμέναιον ἀναμέλψας· ὅταν δὲ τὰ τῆς ἀφροδισίου σπονδῆς τελέσωσι μετ' ἀλλήλων ὄργια, ἡ μὲν ἐπί τε τὰ κύματα καὶ τὴν θάλατταν ὥρμησεν, ὁ δέ, ἀναρροφήσας τὸν ἰὸν αὖθις, εἶτα εἰς τὰ ἤθη τὰ οἰκεῖα ἐπάνεισιν».

Ἔχιδνα ὁ ἀμμοδύτης (Vipera ammodytes), κοιν. *θηριό.* Ἀπαντᾷ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης καὶ

Ἔχιδνα ὁ ἀμμοδύτης.

συχνότατα παρ' ἡμῖν, εἰς τοὺς ἀμπελῶνας ἰδίως. Ἴδιον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τοῦ εἴδους τούτου εἶναι ὅτι φέρει κερατοειδῆ ἀπόφυσιν ἐπὶ τῆς ρινός.

Ἔχιδνα ἡ ἀσπὶς (Vipera aspis). Τὸ εἶδος τοῦτο χαρακτηρίζεται ὑπὸ πλατυτάτης κεφαλῆς, ἰδίως κατὰ τὸ ὀπίσθιον τμῆμά της, καὶ καλύπτεται ὑπὸ μικρῶν κερατοειδῶν λεπίων. Τὸ σῶμα εἶναι εὔρωστον, παχὺ καὶ ἔχει μῆκος 90 περίπου ἑκατοστομέτρων. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι μικροὶ καὶ ἡ οὐρὰ βραχεῖα καὶ κωνική. Ὁ κυριαρχῶν χρωματισμὸς εἶναι φαιὸς μὲ πυρρὰς καὶ ἐλαιοπρασίνους ἀποχρώσεις. Ἀπαντᾷ εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην καὶ παρ' ἡμῖν. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιολογώτερον εἶναι *ἔχιδνα ὁ κεράστης* (Vipera cerastes) ἢ ἁπλῶς *κεράστης* (βλ. λ.), ἥτις ἀπαντᾷ εἰς τὴν Ἀφρικήν.

Ἔχιδνα ἡ ἀσπίς.

Δ. Ν. Π.

— **ἔχιδνα** (ἡ) *[Ζωολ.].* Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μονοτρημάτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρνιθορρυγχιδῶν.* Τὸ γένος περιλαμβάνει ζῷα μὲ σῶμα βραχύ, πεπλατυσμένον ἐκ τῶν πλαγίων, πλῆρες σκληρῶν ἀκανθῶν, κεφαλὴν μικρὰν καὶ ἐπιμήκη, τελευτῶσαν εἰς λεπτὸν ρύγχος, ὀφθαλμοὺς μικροτάτους, στόμα μικρότατον καὶ σιαγόνας ἀμοιρούσας ὀδόντων. Ἡ γλῶσσά των εἶναι μακρά, λεπτή, ἐκτατὴ καὶ κεκαλυμμένη ὑπὸ ἀκανθωδῶν φυματίων. Ἡ οὐρά των εἶναι βραχυτάτη. Οἱ πόδες εἶναι βραχεῖς καὶ πλατύτατοι, μὲ τρεῖς ἕως πέντε δακτύλους, ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν, καὶ μὲ ἰσχυροὺς ὄνυχας. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Αὐστραλίᾳ καὶ ἐνδιαιτώμενα εἰς μεγάλα δάση.

Δ. Ν. Π.

Ἔχιδνα *[Μυθολ.].* Θυγάτηρ τοῦ Χρυσόορος καὶ τῆς Καλλιόπης, ἢ κατά τινας τοῦ Ταρτάρου καὶ τῆς Γῆς, κατ' ἄλλους δὲ τῆς Κητοῦς καὶ τοῦ Φόρκυος, τέρας φοβερόν, πλαττομένη μὲ μορφὴν κόρης καὶ δράκοντος, διατρίβουσα εἰς βαθὺ σπήλαιον ἐν τῇ Συρίᾳ ἢ ἐπὶ τῆς νήσου Πιθηκούσης, τρώγουσα ὠμὰς σάρκας καὶ μὴ γηράσκουσα ποτέ. Μετ' αὐτῆς συνέζη ὁ φοβερὸς Τυφών, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐγέννησε τὸν Ὄρθρον, τὸν Κέρβερον, τὴν Λερναίαν Ὕδραν, τὴν Χίμαιραν, τὴν Σφίγγα καὶ τὸν Νεμαῖον Λέοντα (*Ἡσιόδ.* Θεογ. 309—326). Κατ' ἄλλους ἐγέννησεν ἐκ τοῦ Τυφῶνος καὶ ἄλλα τοιαῦτα φρικώδη τέρατα, κατὰ δὲ τὸν Ἡρόδοτον (4, 8) διέτριβεν εἰς τὴν Ὑλαίαν χώραν τῆς Σκυθίας καὶ κατ' Ἀριστοφάνη ἐν αὐτῷ τῷ Ἅδῃ. Τὴν Ἔχιδναν κοιμωμένην ἐφόνευσεν ὁ Ἄργος ὁ Πανόπτης.

—Ω.

ἐχιδνίδαι (οἱ) *[Ζωολ.].* Οἰκογένεια ἑρπετῶν (βλ. *ἐχιίδαι*).

ἐχιδνισμὸς (ὁ) *['Ιατρ.].* Ἡ δηλητηρίασις ἐξ ἰοῦ ἐχίδνης, εἰσαχθέντος εἰς τὸν ὀργανισμὸν διὰ δήγματος τοῦ ὄφεως τούτου. Δύο εἶναι κυρίως αἱ τοξικαὶ οὐσίαι τοῦ ἰοῦ τῶν ἐν γένει ἐχιδνοειδῶν. Τούτων ἡ μὲν *νευροτοξίνη* εἶναι δηλητήριον τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ ἐπιδρᾷ, κατὰ Calmette, ἀναστέλλουσα τὴν λειτουργίαν τῶν ἀναπνευστικῶν κέντρων τοῦ ἐγκεφάλου· ἀλλά, κατὰ τὸν Arthus, εἶναι δηλητήριον ἀνάλογον πρὸς τὸ κουράριον καὶ ἐπιδρᾷ ἐπὶ τὰς νευρικὰς ἀπολήξεις εἰς τοὺς μῦς, μὴ προσβάλλον τὴν αἰσθητικότητα, κατ' ἀκολουθίαν δὲ θανατώνει διὰ περιφερικῆς παραλύσεως τῶν ἀναπνευστικῶν μυῶν καὶ οὐχὶ διὰ κεντρικῆς. Ἡ δ' *αἱμορραγίνη* εἶναι δηλητήριον τοῦ αἵματος, ὅπερ προκαλεῖ πῆξιν καὶ ἀναδιάλυσιν αὐτοῦ, καταστρέφον ἅμα τὰ τοιχώματα τῶν ἀγγείων, ἐπιφέρον δὲ καὶ ἐκτεταμένας τοπικὰς φλεγμονώδεις ἀλλοιώσεις. Ἐπὶ τοῦ ἰοῦ τῶν ἐχιδνοειδῶν ἡ αἱμορραγίνη εἶναι ἀφθονωτέρα τῆς νευροτοξίνης, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἰοὺς ἄλλων ὄφεων. Ἐντεῦθεν καὶ τὸ δῆγμα τῆς ἐχίδνης προκαλεῖ ἄμεσον ὀξὺν πόνον καὶ ἔντονον τοπικὴν φλεγμονὴν μετὰ ἐξοιδήσεως. Τὰ μέλη τοῦ σώματος ἐμφανίζουν ἀλγεινὰς σπασμωδίας· ἡ δίψα εἶναι σφοδρά, τὸ στόμα εἶναι ξηρόν· ἐνίοτε δὲ παρατηροῦνται αἱμορραγίαι ὀφθαλμικαί, γαστρικαὶ ἢ ἐντερικαί. Ἐὰν τὸ δηλητήριον εἰσήχθῃ εἰς ἀγγεῖον ἢ εἰς χώραν ἀγγειοβριθῆ, προκαλεῖ μοιραίως τὸν θάνατον ἐξ ἀθρόας θρομβώσεως καὶ ἐμβολῆς. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἰοῦ ἐκμηδενίζεται πολλάκις, ἐὰν τὰ ἐνδύματα τοῦ δηχθέντος ἠδυνήθησαν ὁπωσδήποτε νὰ προφυλαξουν τὸ μέλος ἢ ἐὰν τὸ αὐτὸ ἑρπετὸν εἶχε δήξει προηγουμένως καὶ ἄλλα διαδοχικῶς ἄτομα. Ἡ τοπικὴ φλεγμονὴ δύναται ἐνίοτε νὰ καταλήξῃ εἰς γάγγραιναν. Τὰ δήγματα εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν τράχηλον εἶναι πολλῷ μᾶλλον ἐπικίνδυνα, ἡ δὲ τοῦ τραχήλου ἐξοίδησις δύναται νὰ εἶναι τοιαύτη, ὥστε νὰ προκαλέσῃ καὶ θάνατον ἐξ ἀσφυξίας. Ἡ ἀνάρρωσις εἶναι μακροτάτη συνήθως. Παρετηρήθησαν κατὰ ταύτην στάσις τῆς αὐξήσεως ἐπὶ παιδίων καὶ ἐλάττωσις τῶν πνευματικῶν ἰδιοτήτων. Ἐσημειώθη καὶ παροδικὴ τύφλωσις, ἰδίως εἰς τὰ κατοικίδια ζῷα, τὰ ὁποῖα δάκνονται ὑπὸ τοῦ ἑρπετοῦ εἰς τὴν κεφαλήν. Ὁ ἐχιδνισμὸς θεραπεύεται κυρίως δι' ἐγκαίρου ὀροθεραπείας. Πρῶτοι παρεσκεύασαν *ἀντεχιδνικὸν ὀρὸν* τῷ 1894 οἱ Phisalix καὶ Bertrand, εἶτα δὲ καὶ ὁ Calmette. Ὁ ὀρὸς τοῦ Calmette ἔχει ἰδιότητας ἀντιτοξικάς, προφυλακτικὰς καὶ θεραπευτικάς. Παραδέχονται, ὅτι ἔχει ἀποτελεσματικότητα, ἐνεργουμένης τῆς ἐνέσεως ἐντὸς 3—4 ὡρῶν μετὰ τὸ δῆγμα. Ἡ ὀροθεραπεία δὲν ἀποκλείει τὴν ἐφαρμογὴν καὶ τῶν λοιπῶν παλαιόθεν χρησιμοποιουμένων μεθόδων, τὴν περίδεσιν τοῦ μέλους ἄνωθεν τοῦ δήγματος καὶ τὴν διὰ σικύας ἀναρρόφησιν τοῦ ἰοῦ ἐκ τοῦ δήγματος, τὴν καυτηρίασιν αὐτοῦ διὰ πεπυρακτωμένου σιδήρου καὶ τὰς ἐνέσεις διαλύσεως (1:60) ὑποχλωριώδους ἀσβεστίου ἐντὸς τῶν τραυματικῶν πόρων καὶ πέριξ.

Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ἐχιδνοειδὴς (ὁ, ἡ), —ὲς (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς ἔχιδναν.

ἐχιδνώδης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς ἔχιδναν, ἐχιδνοειδής· ‖ ὁ ἦθος ἐχίδνης ἔχων, δόλιος, κακεντρεχής: «ἐπίθεσις ἐχιδνώδης».

ἐχιίδαι (οἱ) (Viperidae) *[Ζωολ.].* Οἰκογένεια ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀφιδίων,* περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη. ὧν γνωστότερον ἡ *ἔχιδνα* (βλ. λ.). Πάντα τὰ ζῷα τὰ ἀνήκοντα εἰς τὴν οἰκογένειαν ταύτην εἶναι ἰοβόλα καὶ ἀπαντῶσι πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς.

Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

ἐχίμυς (ὁ) (Echimys) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρωκτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυϊδῶν*. Τὰ ζῷα τοῦ γένους τούτου εἶναι τρῶκται, παρόμοια πρὸς τοὺς ἀρουραίους μῦς, τὸ ἀνάστημά των εἶναι μέτριον, τὸ σῶμά των λεπτόν, ἐπίμηκες καὶ καλύπτεται ἰδίως κατὰ τὴν ῥάχιν καὶ τὰς πλευρὰς ὑπὸ μετρίου μήκους σκληρῶν τριχῶν. Τὸ στόμα καταλήγει εἰς ὀξὺ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ῥύγχος καὶ ἐπὶ τῶν σιαγόνων φέρει εἴκοσιν ὀδόντας, ἐξ ὧν εἰς ἑκάστην σιαγόνα ἀνὰ δύο κοπτῆρας καὶ ὀκτὼ γομφίους. Τὰ ὦτα εἶναι ἀρκετὰ μεγάλα καὶ μεμβρανώδη, ἡ οὐρὰ ἀπεστρογγυλωμένη, μακρὰ καὶ συνήθως καλύπτεται ὑπὸ ἀραιῶν τριχῶν. Οἱ πρόσθιοι πόδες φέρουσι πέντε δακτύλους καὶ οἱ ὀπίσθιοι τέσσαρας. Γνωστὰ ἑπτὰ εἴδη ἀπαντῶντα ἐν τῇ νοτίῳ Ἀμερικῇ. Δ. Ν. Π.

ἐχιμυσίτης (ὁ) (Echimysites) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρωκτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυϊδῶν*, περιλαμβάνον τρωκτικὰ μετρίου ἢ μικροῦ μεγέθους, μὲ σῶμα καλυπτόμενον ὑπὸ ἀκανθωτῶν τριχῶν καὶ χρῶμα φαιομελανόν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *ἐχιμυσίτης ὁ γουϊάνιος* (Echimysites guyannensis), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ χρῶμα μελανόν. Δ. Ν. Π.

Ἐχινάδες *[Γεωγρ.]*. Χαρακτηριστικὴ συστὰς νήσων πετρωδῶν καὶ ἀνύδρων, ἐκτεινομένη μεταξὺ τῶν παραλλήλων 38° 16′ Β. καὶ 38° 30′ Α, καὶ δὴ μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Τουρκοβίγλα (ἀρχ. Κριθώτη) καὶ τῆς χθαμαλῆς ἄκρας Σκρόφα, νοτιοδυτικῆς τῆς Αἰτωλίας ἐσχατιᾶς, κατὰ μῆκος τῶν Ἀκαρνανιακῶν ἀκτῶν πελαγίως. Τὸ αὐτὸ ὄνομα, ὅπερ δικαιολογεῖ ἡ ἀφθονία καὶ τὸ μέγεθος τῶν εἰς τὰ ὑφαλοπλαίσια τῶν νήσων τῆς ὑπαρχόντων ἀχινῶν, ἔφερον καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα (*Πτολεμ.* Γ, ιδ, 13, *Σκύμν.* 469, *Ἀπολλοδ.* Α, θ, 2, *Στεφ. Βυζαντ.* εἰς λεξ. *Pompom. Mel.* II 46, *Plin.* 14, 53), τοῦ *Ὁμήρου* (Ἰλ. Β, 625) ὀνομάζοντος αὐτὰς καὶ Θοὰς καὶ Ὀξείας καὶ ποιουμένου μνείαν τῆς ὑπαγωγῆς των εἰς τὸ βασίλειον τοῦ Μέγητος· ἀπαντᾷ ἐν τούτοις καὶ ἡ γραφὴ *Αἰχινάδες*. Ἀληθοφανὲς ἐν τούτοις εἶναι ὅτι τὰ ὀνόματα ταῦτα ἦσαν ἐλασσόνων συστάδων (ὑποσυστάδων) ἐν τῇ τῶν Ἐχινάδων. Πράγματι δὲ καὶ νῦν ἔτι δύναταί τις νὰ διαστείλῃ τὰς ὑποσυστάδας ταύτας: Τὴν βορείαν, τὴν οἱονεὶ τὸν κόλπον τοῦ Ἀστακοῦ προασπίζουσαν, ἀποτελουμένην ἐκ τῶν νησίων *Καλόγερος* (ἔχει φάρον Ἄγκα λευκῶν ἐκλάμψεων: Πλάτ. 38° 29′ 30″ Β, μῆκ. 21° 01′ 23″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1939: Scropha point to cape Kalimafka), *Δραγονέρα* (ἡ μείζων ἐν τῇ ὑποσυστάδι) *Καρλονήσι* (ἢ *Καλονήσι*) *Προβάτι*, *Τσακαλονήσι*, *Πιστρός*, *Ποντικὸς* (ἔχει φάρον Ἄγκα πρασίνων ἐκλάμψεων), *Σοφιά*, *Πρᾶσσο* καὶ *Μόδια* (περιληπτικὴ ὀνομασία τῶν νησίδων *Γκράβαρης*, *Σωρός*, *Ἁπάσα*, *Σταμόδι*). Τὴν δευτέραν συστάδα, τὴν πρὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀχελῴου, τῶν Οἰνιάδων τῶν ἀρχαίων, ἀποτελουμένην ἐκ τοῦ *Πεταλᾶ*, τοῦ *Γλαρονησιοῦ*, τοῦ *Διόνι* (ἡνωμένων πλέον πρὸς τὴν ἠπειρωτικὴν ἀκτὴν λόγῳ τῶν διαρκῶν ἀπὸ τοῦ Ἀχελῴου προσεπιχώσεων), τοῦ *Κουνέλλι* (φάρος Ἄγκα ἐρυθρῶν ἐκλάμψεων), *Μακρὶ* (ἢ *Μάκρη*) καὶ *Βρομόνα* (ἢ *Πρώμονας*). Τὴν τρίτην τέλος ὑποσυστάδα ἀποτελουμένην ἀπὸ τὴν *Ὀξειάν*, τὴν μεγίστην (5½ τετραγ. χιλιομ.) τῶν Ἐχινάδων, ἔχουσαν φάρον περιστροφικὸν ἰσχυρὸν (πλάτ. 38°16′50″ Β, μῆκ. 21°06′33″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3496: Dragamesti and approaches) καὶ τὴν *Σκροφοῦλαν*, ἐπιμήκη νησῖδα, ἥτις τείνει νὰ ἑνωθῇ πρὸς τὴν Αἰτωλικὴν ἀκτήν. Οἱ ξένοι ναυτικοὶ διαιροῦν τὰς Ἐχινάδας εἰς δύο κεχωρισμένας συστάδας, εἰς ἃς τὰς διαιροῦν οἱ ἀγγλικοὶ χάρται (203: Santa Maura, Ithaca, Cephalonia): Τὴν Dragonera islands, περιλαμβάνουσαν τὰς νήσους τῆς πρώτης συστάδος καὶ τὸν Πεταλᾶν, καὶ τὴν Echinades islands, ἐν ᾗ πᾶσαι αἱ λοιπαί. Εἶναι δι' πᾶσαι, κυρίως εἰπεῖν, ἀκατοίκητοι, μὴ δυναμένων νὰ θεωρηθῶσιν ὡς κατοίκων αὐτῶν τῶν ποιμένων, οἱ ὁποῖοι παραμένουσιν ἐπ' ὀλίγον, ἀφίνοντες τὰ ποίμνιά των ἀνεπιτήρητα πρὸς βοσκήν· ἔχουσι δὲ καλὰς βοσκὰς καὶ πολλαχοῦ ἀγριελαίας. Διοικητικῶς ὑπάγονται ἅπασαι εἰς τὴν Ἰθάκην πλὴν τοῦ Πεταλᾶ.

Δὲν πρέπει ὅμως νὰ νομισθῇ ὅτι τοσαῦται ἦσαν ἐξ ἀρχῆς ὁ ἀριθμὸν εἰς τὴν ἀρχαιότητα αἱ Ἐχινάδες. Ὑπῆρξαν ἀσφαλῶς καὶ ἄλλαι, ἀνατολικῶς τῶν ὑφισταμένων, ἃς ἐξηπείρωσαν ἀπὸ αἰώνων αἱ ὑπὸ τοῦ Ἀχελῴου κυλινδούμεναι ἰλύες. Τὸ τοιοῦτον εἶχε παρατηρηθῆ ἀπὸ τῆς μεμακρυσμένης ἀρχαιότητος, ἀφοῦ Σκύλαξ ὁ Καρυανδεὺς (Περιπλ. § 34), ὁ Ἡρόδοτος (Β, 10), ὁ Θουκυδίδης (β, 102) καὶ ὁ Παυσανίας (Ἀρκαδ. Η, α, 2 καὶ Η, κδ, 11) τὸ ἀναφέρουν ὡς συντελούμενον, Ὁ Στράβων, κατηγορηματικώτερος ὅλων (ἔκδοσ. *Didot* Ι′, β, 19 καὶ 49, 41), ἀναφέρει τὰ ὀνόματα δύο νήσων, τῆς *Ἀρτεμίτας* καὶ τῆς *Δολίχου*, ἑνωθεισῶν πρὸς τὴν ἤπειρον. Κατὰ τὸν μῦθον, Ἀλκμαίων ὁ τοῦ Ἀμφιαράου, περιπλανώμενος μὲ σαλευμένον τὸν ἐγκέφαλον, διὰ τὸν ὃν διέπραξε φόνον τῆς μητρός του, εἴς τινα τῶν Ἐχινάδων κατέληξεν, ἐκλαβὼν αὐτὴν ὡς πληροῦσαν τοὺς ὅρους οὓς ὁ χρησμὸς διετύπωσεν, ὡς γῆν δηλαδὴ ἐφ' ἧς ὁ ἥλιος δὲν προσέπιπτε κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς μητροκτονίας· ἀντιληφθεὶς δὲ τὴν ἀπὸ τοῦ Ἀχελῴου πρόσχωσιν «καὶ κατοικισθεὶς εἰς τοὺς περὶ Οἰνιάδας τόπους ἐδυνάστευσέ τε καὶ ἀπὸ Ἀκαρνᾶνος παιδὸς αὐτοῦ τῆς χώρας τὴν ἐπωνυμίαν ἐγκατέλιπε» (*Θουκ.* Β, ρβ′).

Ὑπὸ τῶν παλαιοτέρων ναυτικῶν (Portolano del Mare Mediterraneo ὑπὸ Luigi Lamberti Λιβόρνον 1856, τόμ. II σελ. 61) αἱ μὲν βόρειαι τῶν Ἐχινάδων ὠνομάζοντο Dragoniere, αἱ δὲ νοτιώταται Curzolarie. Ἐν τῇ ναυτικῇ ἱστορίᾳ αἱ Ἐχινάδες διεδραμάτισαν σπουδαῖον πρόσωπον εἰς τὴν ναυμαχίαν τῆς *Ναυπάκτου*. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἐχίνανθος (ὁ) (Echinanthus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐχινοδέρμων τῆς οἰκογενείας τῶν *κλυπεαστριδῶν*, περιλαμβάνον θαλάσσια ζῷα μὲ ὄστρακον πλατὺ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ἀσβεστολιθικῆς συστάσεως. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς περὶ τὸν Ἰνδικὸν καὶ Εἰρηνικὸν ὠκεανὸν θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζ.]* Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποοικογένειαν τῶν *ἐχινολαμπινῶν κασσιδουλιδῶν ἀτελοστόμων ἀκανονίστων εὐεχινοειδῶν ἐχινοειδῶν*. Τὸ κέλυφος τῶν ζῴων τούτων ἦτο μεσαίου μεγέθους, ἐπίμηκες, ἄνωθι θολωτόν. Τὸ στόμα ἦτο πρὸ τοῦ μέσου τοῦ κελύφους, τὸ περιπρώκτιον ἐπιμήκως φοειδές, εἰς μίαν κατακόρυφον αὔλακα τοῦ ὀπισθίου κρασπέδου τοῦ κελύφους τοποθετημένον. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς διαπλάσεως τοῦ μεσοζωικοῦ μέχρι καὶ τῆς ὀλιγοκαίνου τοῦ καινοζωικοῦ. Γ. Κ. Γ.

ἐχιναράχνιος (ὁ) (Echinarachnius) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐχινοδέρμων τῆς οἰκογενείας τῶν *κλυπεαστριδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς ἀμερικανικὰς ἀκτάς. Δ. Ν. Π.

ἐχιναρία (ἡ) (Echinaria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἀπαντῶν εἰς τὰ παράλια τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίως τῶν παραμεσογειακῶν χωρῶν. Δ. Ν. Π.

ἐχιναστερίδαι (οἱ) (Echinasteridae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐχινοδέρμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀστεριῶν*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη, ὧν γνωστότερον ὁ *ἐχιναστὴρ* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἐχιναστὴρ (ὁ) (Echinaster) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐχινοδέρμων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐχιναστεριδῶν*, περιλαμβάνον ἀστερίας φέροντας πέντε καὶ σπανιώτερον ἐξ βραχίονας ἐπιμήκεις, καταλήγοντας εἰς ἀπομυζητικὰς θηλάς. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς κυρίως θαλάσσας τῆς γῆς. Δ.Ν.Π.

ἐχινέλλη (ἡ) (Echinella) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσθιοβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *τριτονιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα κυρίως ἐν τῷ Ἰνδικῷ ὠκεανῷ. Δ. Ν. Π.

— **ἐχινέλλη** (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Γένος πρωτοζῴων τῆς οἰκογενείας τῶν *βακιλλαριδῶν*, περιλαμβάνον μικροσκοπικοὺς θαλασσίους ὀργανισμοὺς ἀπαντῶντας εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

ἐχινίδαι (οἱ) (Echinoidea) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια θαλασσίων ζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐχινοδέρμων*. Τὰ ζῷα ταῦτα ἔχουσι σῶμα σφαιροειδὲς ἢ δισκοειδές, ἀποτελούμενον ἐξ ἀκινήτων, τιτανώδους συστάσεως, πλακῶν, αἵτινες περικυκλοῦσιν αὐτὸ ἐν εἴδει ἀνθεκτικῆς κόγχης. Αἱ πλάκες αὗται, αἵτινες εἶναι τετραγωνικαὶ ἢ ἑξαγωνικαί, ἑνοῦνται διὰ ῥαφῶν καὶ ἐκτείνονται ἀπὸ τοῦ στόματος μέχρι τῆς ἕδρας εἰς εἴκοσι σειρὰς διατεταγμέναι. Ἡ ἐπιφάνεια τῶν πλακῶν καλύπτεται ὑπὸ πλήθους φυματίων, ἐφ' ὧν ἐπαναπαύονται μακραὶ καὶ εὐκίνητοι ἄκανθαι. Τὸ στόμα κεῖται ἐπὶ τῶν ὑπτίων τοῦ σώματος καὶ ἡ ἕδρα ἐπὶ τῶν πρανῶν. Τὸ γένος περιλαμβάνει πλεῖστα γένη, ὧν γνωστότερον ὁ *ἐχῖνος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Οἱ *ἐχινίδαι* ἐμφανίζονται τὸ πρῶτον μετοὺς ἀπολιθωμένους *παλαιοεχινίδας* κατὰ τὴν κατωτέραν σιλούριον ὑποπερίοδον τοῦ παλαιοζωικοῦ αἰῶνος εἰς στρώματα τῆς Esthland. Μετὰ ταῦτα εἰς στρώματα τῆς ἀνωτέρας σιλουρίου ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Β. Ἀμερικῇ παρουσιάζονται σποραδικοί τινες καὶ παράδοξοι ἀντιπρόσωποί των, ὡς π. χ. τὰ γένη *παλαιοδίσκος*, *ἐχινοκυστίτης*, *κονιγκοκίδαρις*. Τὰ ἐχινοειδῆ συνεπῶς εἶναι γεωλογικῶς νεώτερα ἀπὸ τὰ *ἐχινόδερμα πελματόζωα* καὶ τὰ *ἐχινόδερμα ἀστερόζωα*. Καὶ κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν δεβόνιον περίοδον τὰ λείψανα τῶν ἐχινοειδῶν ἐμφανίζονται ἀσυνήθως σπάνια, ἐνῷ τοὐναντίον κατὰ τὴν μετὰ ταῦτα κατωτέραν λιθανθρακοφόρον περίοδον οἱ *περισεχινίδαι* (τάξις τῶν παλαιοεχινιδῶν) φθάνουν τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς ἐξελίξεώς των τόσον ἐν Ἀμερικῇ (ὅπου ἐγένοντο γνωστὰ ὑπὲρ τὰ 50 εἴδη), ὅσον καὶ ἐν Εὐρώπῃ (ὑπὲρ τὰ 30 εἴδη). Συγχρόνως μὲ αὐτὴν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν παλαιοεχινιδῶν συμπίπτει καὶ ἡ πρώτη ἐμφάνισις ἑνὸς *εὐεχινοειδοῦς*, τοῦ γένους *μειοκίδαρις*, λείψανα τοῦ ὁποίου εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας λιθανθρακοφόρου ὑποδιαπλάσεως ἐν Β. Ἀμερικῇ. Κατὰ τὴν ἀνωτέραν λιθανθρακοφόρον καὶ τὴν πέρμιον περίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος ὑπῆρχον πενιχρὰ λείψανα τῶν *παλαιοεχινοειδῶν*· κυρίως ἔζη τὸ γένος *ἀρχαιοκίδαρις* (ἐκ τῶν *περισεχινιδῶν*), τοῦ ὁποίου λείψανα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῶν ἀντιστοίχων διαπλάσεων ἐν Εὐρώπῃ, Ἀμερικῇ καὶ Αὐστραλίᾳ. Κατὰ τὸν μεσοζωϊκὸν αἰῶνα τὰ εὐεχινοειδῆ ἐξετόπισαν τελείως τὰ παλαιοεχινοειδῆ, ἐκ τῶν ὁποίων μόνον τὰ γένη *τιαρεχῖνος* καὶ *λυσσεχῖνος* εἶναι γνωστὰ ἐκ στρωμάτων τῆς τριασίου διαπλάσεως τοῦ αἰῶνος τούτου. Ἐξαιρέσει δὲ τῶν δύο τούτων γενῶν, ἀπὸ τῆς τριασίου διαπλάσεως καὶ ἐντεῦθεν μέχρι σήμερον, εἶναι γνωστοὶ πλέον μόνον *κανονικοὶ ἐχῖνοι*, οἱ ὁποῖοι εὑρέθησαν ἀπολιθωμένοι κατὰ μέγιστον μέρος ἐντὸς στρωμάτων τῶν Ἄλπεων. Τινὲς ἐκ τῶν ἐχίνων τούτων χαρακτηρίζονται ἐκ τῶν ἰσχυρῶν παχειῶν ἀκανθῶν, τὰς ὁποίας εἶχον. Ἐντὸς στρωμάτων τῆς λιασίου ὑποδιαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ τῆς Εὐρώπης εὑρίσκονται ὀλίγοι μόνον κανονικοὶ ὡς καὶ οἱ σπάνιοι ἀρχαιότατοι ἀκανόνιστοι ἐχῖνοι (τὰ γένη *γαλερόπυγος*, *πυγαστήρ*).

Ἐξαιρετικῶς πλούσια εἰς ἀπολιθωμένους κανονικοὺς ἐχίνους εἶναι τὰ στρώματα τῆς δογγερίου καὶ μαλμίου ὑποδιαπλάσεως (τῆς ἰουρασίου διαπλάσεως) εἰς Γαλλίαν, Ἀγγλίαν, Ἑλβετίαν, Γερμανίαν, Ἄλπεις καὶ Β. Ἀφρικήν. Μεταξὺ τῶν ἐχίνων τούτων τὸ γένος *κίδαρις* ἀποτελεῖ τύπον πολὺ μακρόζωον. Κατὰ τὴν κατωτέραν κρητιδικὴν ὑποπερίοδον εἰς τὰς αὐτὰς περιοχὰς ἡ πανίσκη τῶν ἐχινοειδῶν δὲν μετέβαλε τὸν συνολικὸν χαρακτῆρά της. Τοὐναντίον κατὰ τὴν μέσην καὶ ἀνωτέραν κρητιδικὴν εἰς τὴν Εὐρώπην, Β. Ἀφρικήν, Ἀσίαν καὶ Β. Ἀμερικὴν παρουσιάζονται ἄφθονοι τύποι βραχύζωοι ἐκ τῶν *δλαστεριδῶν* καὶ *σπαταγγιδῶν*, δυνάμενοι ὡς ἐκ τούτου νὰ χρησιμεύσουν ὡς χαρακτηριστικὰ ἀπολιθώματα. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν τριτογενῆ περίοδον τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος οἱ *κιδαρίδαι* ἐλαττοῦνται σημαντικῶς, οἱ *δλεκτυπίδαι* ἐκλείπουν, οἱ δὲ *κλυπεαστρίδαι* καὶ οἱ *σπαταγγίδαι* διαρκῶς παρουσιάζονται περισσότερον ἐπικρατοῦντες. Ἀπὸ φυλογενετικῆς ἀπόψεως τὸ γένος *βοθριοκίδαρις*, εὑρεθὲν ἐντὸς τῶν στρωμάτων τῆς κατωτέρας σιλουρίου ὑποδιαπλάσεως τῆς Esthland, ἀντιπροσωπεύει τὸν πλέον πρωτόγονον τύπον μεταξὺ ὅλων τῶν ἐχινοειδῶν. Τῶν κανονικῶν ἐχίνων πιθανοὶ μὲν προπάτορες εἶναι οἱ *ἀρχαιοκιδαρίδαι* ἐκ τῶν *περισεχινιδῶν*, ἐνῷ οἱ κιδαρίδαι εἶναι οἱ πλέον πρωτόγονοι καὶ μόνιμοι τύποι.

Ἐν Ἑλλάδι λείψανα ἀπολιθωμένα ἐχίνων εὑρέθησαν καὶ ἐντὸς μεσοζωϊκῶν στρωμάτων, ἰδίᾳ ὅμως ἐντὸς τῶν στρωμάτων τῆς κατωτέρας πλειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς τὸν Ἰσθμόν, Ἀνεμόβραχον Εὐρωστίνης Κορινθίας, Δ. Πελοπόννησον. Ἐπίσης λείψανα ἐχίνων ἀνευρέθησαν ὑπὸ τοῦ Νικολέσκου καὶ ἐντὸς τῶν μειοκαινικῶν στρωμάτων τῆς ἐλβετίου βαθμῖδος εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Μολίτσα ποταμοῦ (Ἤπειρος) καὶ δὴ τῶν γενῶν *κλυπεαστήρ*, *ἐχινολαμπάς*, *σπάταγγος*. Γ. Κ. Γ.

ἐχινίσκος (ὁ) (Echiniscus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀκάρεων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀρκτιδιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀκάρεα ἀπαντῶντα πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης καὶ ἐπὶ διαφόρων κρυπτογάμων φυτῶν ἐνδιαιτώμενα. Δ. Ν. Π.

ἐχινοβόθριον (τὸ) (Echinobothrium) *[Ζῳολ.]*. Γένος σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κεστωδῶν*, τῆς οἰκογενείας τῶν *διφυλλιδῶν*, περιλαμβάνον σκώληκας διακρινομένους κυρίως ἐκ τῶν δύο κοτυληδόνων, ἃς φέρουσιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς των, τοῦ στόματος, ὅπερ ἀπολήγει εἰς δύο προβοσκιδοειδεῖς ἀποφύσεις καὶ τοῦ κεκαλυμμένου ὑπὸ ἀκανθῶν προσθίου μέρους τοῦ σώματος. Γνωστότερον εἶδος εἶναι τὸ *ἐχινοβόθριον τὸ τυπικὸν* (Echinobothrium typus), ὅπερ ζῇ παρασιτικῶς ἐπὶ τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος τοῦ ἰχθύος νάρκη. Δ. Ν. Π.

—**ἐχινοβόθριον** (τὸ) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κρυπτογάμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μουκεδινῶν*, περιλαμβάνον μύκητας μὲ νηματοειδὲς ἁπλοῦν ἢ κλαδῶδες μυκήλιον, ὅπερ κατὰ τὴν κορυφήν του φέρει τὰ σπόρια, ἅτινα εἶναι ᾠοειδῆ, λεῖα καὶ ἔχουσι χρῶμα κιτρινόφαιον ἢ ὑπόφαιον. Γνωστὰ τέσσαρα εἴδη ἐνδιαιτώμενα παρασιτικῶς ἐπὶ τῶν κορμῶν διαφόρων δένδρων. Δ. Ν. Π.

ἐχινόβρυσος (ὁ) (Echinobrissus Breyn) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐχινοειδῶν συνώνυμον τοῦ *νουκλεολίτου*, ζῶντος καὶ σήμερον. Λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρίσκονται συχνὰ ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἰουρασίου καὶ τῆς κρητιδικῆς διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ, ὡς καὶ εἰς τὴν Αὐστραλίαν καὶ Ἰάβαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

ἐχινόδερμα (τὰ) (Echinoderma) *[Ζῳολ.]*. Ὁμοταξία ζῴων ἀσπονδύλων περιλαμβάνουσα πλεῖστα ὅσα ἀθροίσματα. Τὰ ἐχινόδερμα εἶναι πάντα ζῷα θαλάσσια καὶ ἀπαντῶσι πανταχοῦ τῆς γῆς. Ἐνδιαιτῶνται ἐπὶ μικρῶν καὶ ἐπὶ μεγάλων βαθῶν. Εν-

Digitized by Google

ριώτερα γνωρίσματα τῶν ζῴων τῆς ὁμοταξίας ταύτης εἶναι τὰ ἑξῆς: Σῶμα ἀκτινωτῆς συμμετρίας, συνήθως πενταχτινωτόν, δερμικὸς σκελετὸς ἀσβεστολιθικῆς συστάσεως, συνήθως περικεκαλυμμένος ὑπὸ ἀκανθῶν. Ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ σώματος εὑρίσκεται τὸ πεπτικὸν σύστημα, τὸ γεννητι-

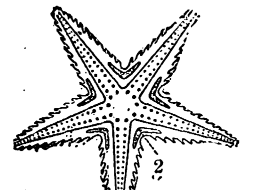

Ἐχῖνος ὁ θαλάσσιος.
[1 Σειρὰ κινητικῶν φυματίων ἐπὶ τῶν ἀκτίνων. 2 Γεννητικὰ ὄργανα.]

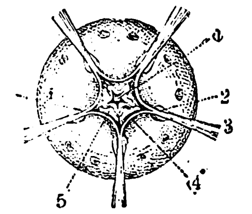

Νευρικὸν σύστημα ἐχίνου.
[1 Οἰσοφάγος. 2 Μασητικὴ συσκευή. 3 Νευρικαὶ ἶνες. 4 Συσσώρευσις νεύρων περὶ τὸν οἰσοφάγον. 5 Στοματικὴ κοιλότης.]

κόν, τὸ κυκλοφορικόν, τὸ ὑδροφορικὸν καὶ τὸ νευρικὸν ὅπερ εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένον. Εἰς τὰ ἐχινόδερμα ὑπάγονται τὰ πλέον ὁμοιογενῆ ὄντα τοῦ βασιλείου τῶν ζῴων. Ἐπίσης καὶ ὡς πρὸς τοὺς ἀνατομικοὺς αὐτῶν χαρακτῆρας παρουσιάζουσι μοναδικὴν ἰδιορρυθμίαν. Ἐκ πάντων τῶν γνωρισμάτων τῶν ζῴων τούτων ἐντύπωσιν κάμνει ἡ πενταχτινωτὴ συμμετρία, εἰς ἣν τελευτᾷ τὸ σῶμά των, ἥτις εὐκρινέστερον ἀπαντᾷ εἰς τοὺς *ἀστερίας*, ὧν τὸ σῶμα παρουσιάζει πέντε ὁμοιομόρφους ἀκτῖνας, διατεταγμένας πέριξ κεντρικοῦ ἄξονος. Τὸ στόμα πάντοτε εὑρίσκεται κατὰ τὴν κάτω ἐπιφάνειαν τοῦ σώματος, ἥτις εἶναι ἐπίπεδος καὶ ἡ ἕδρα κατὰ τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν, ἥτις εἶναι κυρτή. Κατὰ τὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματα τῆς ράχεως εὑρίσκεται ἡ πεπτικὴ συσκευὴ καὶ

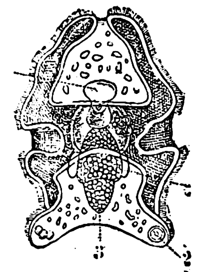

Νύμφη ὁλοθουρίου.
[1 Περιτόναιον. 2 Ἀσβεστολιθικὰ σωμάτια. 3 Ἕδρα. 4 Στόμα.]

παρὰ ταύτην εἶναι διατεταγμένοι οἱ νευρικοὶ κρίκοι καὶ ὁ ὑδροφόρος ὀχετός. Τὸ σῶμα τῶν ἐχινοδέρμων καλύπτεται ὑπὸ ὀστράκου, τιτανώδους συνήθως συστάσεως, ὅπερ παρουσιάζεται τέλειον ἢ ἀτελές, ἀναλόγως τῶν διαφόρων ἀθροισμάτων. Εἰς τὰ *ὁλοθούρια* π. χ. τὸ ὄστρακον παρουσιάζεται ὑπὸ μορφὴν διεσπαρμένων τῇδε κἀκεῖσε σωμάτων, οὕτως ὥστε δὲν δύναται νὰ λεχθῇ, ὅτι τὰ ζῷα τοῦ ἀθροίσματος τούτου ἔχουσιν ὄστρακον. Εἰς τὰ περισσότερα εἴδη τὸ σῶμα καλύπτεται ὑπὸ ἀκανθῶν ἢ σκληρῶν τριχῶν. Ἴδιον χαρακτηριστικὸν πάντων τῶν ἐχινοδέρμων εἶναι ἡ παρουσία κιρροειδῶν πολυπληθῶν νηματίων, ἅτινα ἐξέρχονται ἐκ τοῦ δέρματός των, εἶναι λίαν συσταλτὰ καὶ κατὰ τὸ ἄκρον των φέρουσι σικύας δι' ὧν προσκολλῶνται ἐπὶ διαφόρων στερεῶν ἀντικειμένων. Τὰ κιρροειδῆ ταῦτα φυμάτια κατὰ τὸ ἕτερον ἄκρον των, τὸ ἐντὸς τοῦ σώματος εὑρισκόμενον, φέρουσιν ἀδένα, ὅστις περιέχει καυστικόν τι ὑγρόν, πολλάκις δηλητηριῶδες, ὅπερ διὰ πιέσεως μεταβιβάζεται εἰς τὰ ἄκρα τῶν μικροτάτων σικυῶν καὶ ἐκχέεται ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ ζῴου, ὅπερ χρησιμεύει ὡς λεία. Τὸ νευρικὸν σύστημα ἐλάχιστα ἔχει μελετηθῆ· συνήθως ἀποτελεῖται ἐκ σειρᾶς γαγγλίων ἀκτινοειδῶς διατεταγμένων, ἅτινα συνήθως εἶναι τοποθετημένα περὶ τὴν κοιλότητα τοῦ στόματος. Ἡ πεπτικὴ συσκευὴ εὑρίσκεται κατὰ τὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματα καὶ τὴν ραχιαίαν ὄψιν τοῦ σώματος

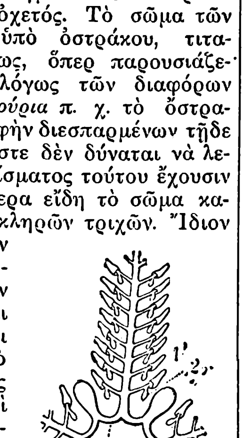

Ὑδροφόρος συσκευὴ θαλασσίου ἀστερίου.
[1 Λεπίδες βραγχίων. 2 Κυστίδια. 3 Ἀσκός. 4 Πορώδης ὀχετός. 5 Μαδρεπορικὴ πλάξ. 6 Κυκλοφορικὸς ὀχετός.]

Ἀνατομία ἐχίνου.
[1 Μεσακτίνιος πλάξ. 2 Πεπτικὴ συσκευή. 3 Γεννητικὰ ὄργανα.]

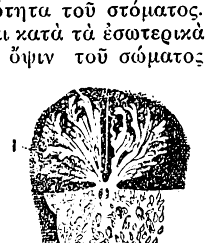

Ἐχῖνος ὁ θαλάσσιος.
[Διάταξις τῶν γεννητικῶν ἀδένων. 1 Βλεφαρωταὶ πλάκες ἐσωτερικῶν τοιχωμάτων τῆς ράχεως.]

καὶ συγκρατεῖται ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ὑπό τινος μυός, ὅστις καλεῖται *μεσέντερον*. Ἡ πεπτικὴ συσκευὴ εἶναι διαφορωτάτη κατὰ τὴν μορφὴν εἰς τὰ διάφορα εἴδη τῶν ἐχινοδέρμων. Οὕτως εἰς τὸν *ἐχῖνον* φέρει δύο ὀπάς, αἵτινες ἀπολήγουσιν εἰς τὸ στόμα καὶ τὴν ἕδραν. Ὁ *ἀστερίας* φέρει πεπτικὴν συσκευὴν ἐν σχήματι ἁπλοῦ σάκκου, ὅστις συνήθως κατὰ τὴν κίνησιν τοῦ ζῴου φέρεται πρὸς τὰ ἐκτὸς τοῦ στόματος. Ἡ κυκλοφορικὴ συσκευὴ εἶναι λίαν πολύπλοκος καὶ ἀποτελεῖται ἐκ συστήματος ἀρτηριῶν καὶ φλεβῶν καταλήγουσα εἰς ἀσκοειδῆ διεύρυνσιν, ἥτις θεωρεῖται ὡς ἡ καρδία τοῦ ζῴου. Ἡ ἀναπνοὴ τελεῖται δι' ἰδιαζόντων ὀργάνων, *βραγχίων* καλουμένων, ἅτινα φέρουσι κυλινδρικὰς ἀσκοειδεῖς ἀποφύσεις. Τὰ ἐχινόδερμα πολλαπλασιάζονται συνήθως δι' ᾠῶν καὶ τινα τούτων γεννῶσι ζῶντα. Διαιροῦνται εἰς τὰ ἑξῆς ἀθροίσματα: *ὁλοθουρίδαι* (Olothuroïdea), *ἀστερίδαι* (Asteroïdea), *ἐχινίδαι* (Echinoïdea), καὶ *κρινοειδῆ* (Crinoïdea). Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Τὰ *ἐχινόδερμα* ἐνεφανίσθησαν τὸ πρῶτον κατὰ τὴν μέσην κάμβριον, περίοδον διὰ τῆς ὁμοταξίας τῶν *ὁλοθουροειδῶν*. Κατόπιν κατὰ τὴν ἀνωτάτην κάμβριον περίοδον ἐνεφανίσθησαν τὰ *ἀστεροειδῆ* καὶ κατὰ τὴν κατωτέραν σιλούριον τὰ *κρινοειδῆ* καὶ *ἐχινοειδῆ*. Γ. Κ. Γ.

ἐχινόδισκος (ὁ) (Echinodiscus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐχινοδέρμων τῆς οἰκογενείας τῶν *κλυπεαστριδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν Νέαν Καληδονίαν. Δ. Ν. Π.

ἐχινόδωρος (ὁ) (Echinodorus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀλισμιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *ἐχινόδωρος ὁ μεγανθὴς* (Echinodorus grandiflorus). Δ. Ν. Π.

— *[Φαρμακ.]* Ὁ *ἐχινόδωρος* ἀναγράφεται ὡς στυπτικὸν τοῦ ἐντέρου καὶ ὡς εἰδικὸν φάρμακον κατὰ τῶν δηγμάτων τῶν ὄφεων. Κ. Γ. Μ.

ἐχινόζῳα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Οὕτω καλοῦνται ὑπό τινων φυσιοδιφῶν τὰ *ἐχινόδερμα* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἐχινοθουρίδαι (οἱ) (Echinothuridae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐχινοδέρμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐχίνων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη ἀπαντῶντα κυρίως εἰς τὸν Εἰρηνικὸν καὶ Ἰνδικὸν ὠκεανόν. Δ. Ν. Π.

ἐχινόκακτος (ὁ) (Echinocactus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κακτοειδῶν*, περιλαμβάνον περίπου 400 εἴδη, ἰθαγενῆ τοῦ Μεξικοῦ καὶ τῆς Χιλῆς. Εἶναι φυτὰ μὲ ἰδιόρρυθμον σχῆμα, ἀπεστρογγυλωμένα καὶ σαρκώδη, μὲ κίτρινα ἢ ἐρυθρὰ ἄνθη, ἐφήμερα, λίαν κοσμητικά. Φέρουν καθέτως πολλὰς κανονικὰς πλευράς, αἱ δὲ κορυφαὶ τῶν μαστοειδῶν προεξοχῶν των καλύπτονται διὰ δεσμῶν λεπτῶν καὶ μακρῶν ἀκίδων. Ἐκ τῶν γνωστότερον θεραπευομένων εἰδῶν εἶναι: *ἐχινόκακτος ὁ ἀριόκαρπος* (Echinocactus ariocarpus), ἐμπεριέχων ἀλκαλικόν τι ὑγρὸν ναρκωτικῆς ἰδιότητος, τὸ ὁποῖον οἱ Ἰνδοὶ τοῦ Μεξικοῦ μεταχειρίζονται συχνότατα, ὅπως καὶ τὸ φυτὸν ὁλόκληρον, ὡς φαρμακευτικὸν εἶδος· *ἐχινόκακτος ὁ κορυνώδης* (Echinocactus corynoides) καὶ *ἐχινόκακτος ὁ γουμμίγγειος* (Echinocactus gummingii) κτλ. Κ. ΠΑΠ.

ἐχινοκάρδιον (τὸ) (Echinocardium) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐχινοδέρμων τῆς οἰκογενείας τῶν *σπαταγγιδῶν*, περιλαμβάνον ἐχίνους μὲ σῶμα ἀκανόνιστον, περιβαλλόμενον ὑπὸ λεπτῆς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μεμβράνης καὶ κεκαλυμμένον κατὰ τὴν ραχιαίαν αὐτοῦ ὄψιν ὑπὸ ἀκανθῶν. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ ὠκεανῷ καὶ τῇ Μεσογείῳ θαλάσσῃ. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Λείψανα τοῦ *ἐχινοκαρδίου* ἀπολιθωμένα εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ καὶ ἐντεῦθεν. Γ. Κ. Γ.

ἐχινόκαρπος (ὁ) (Echinocarpus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βιξιδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια φυόμενα ἐν Ἰάβᾳ. Δ. Ν. Π.

ἐχινόκαυλος (ὁ) (Echinocaulus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀλγῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *πλευροκοκκιδῶν*, περιλαμβάνον δύο εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους. Δ. Ν. Π.

ἐχινόκερως (ὁ) (Echinocerus) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακοστράκων δεκαπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυούρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *λιθιδιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

ἐχινοκέφαλος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· σκωπτικὴ προσωνυμία τοῦ Περικλέους ὡς ἔχοντος κεφαλὴν ὁμοίαν πρὸς τὴν τοῦ ἐχίνου.

ἐχινοκίδαρις (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐχινοδέρμων (βλ. *κίδαρις*).

ἐχινοκοκκίασις (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Παρασιτογενὴς νόσος, ὀφειλομένη εἰς τὴν τοῦ ὀργανισμοῦ μόλυνσιν δι' ᾠῶν τοῦ *ἐχινοκόκκου* (βλ. λ). Ἡ συνηθεστέρα ἕδρα τῶν ὑδατίδων κύστεων εἶναι τὸ ἧπαρ, κατὰ δεύτερον λόγον οἱ πνεύμονες, σπανιώτερον διάφορα ἄλλα ὄργανα, σπλήν, νεφροί, ἐπίπλουν μύες, ὀστᾶ, ἐγκέφαλος κλπ. Ἐνίοτε ἀπαντῶνται πολλαπλαῖ κύστεις. Ἡ κύστις τοῦ ἐχινοκόκκου αὐξανομένη βραδέως δύναται νὰ παραμείνῃ ἐπὶ μακρὸν ἀβλαβὴς εἰς τὸν φέροντα. Ἀλλὰ τέλος διὰ τοῦ μεγέθους αὐτῆς, ὅπερ ἐνίοτε ἀποβαίνει τεράστιον, παράγει φαινόμενα πιέσεως τῶν ἱστῶν καὶ ἐπιφέρει βλάβην εἰς τὰ ὄργανα ἐν οἷς κατασκηνοῖ. Πλὴν τούτου ὅμως καὶ διάφοροι ἐπιπλοκαὶ δύνανται νὰ ἐπέλθωσιν ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς κύστεως. Διὰ τῆς εἰσβολῆς πυογόνων μικροοργανισμῶν, μεταφερομένων διὰ τῆς κυκλοφορίας ἀπό τινος ἐν τῷ σώματι ἑστίας, παράγεται ἐνίοτε διαπύησις τοῦ περιεχομένου τῆς κύστεως. Δυνατὸν ἐπίσης νὰ ραγῇ ἡ κύστις, ὁπότε ἐκ τῆς ἀπορροφήσεως τῆς περιεχομένης ἐν τῷ ὑγρῷ αὐτῆς τοξικῆς οὐσίας ἐπέρχονται φαινόμενα δηλητηριάσεως, ἐκδηλουμένης διὰ κνιδώσεως, ἐμέτων, σπασμῶν, μεγάλης ἐξαντλήσεως, ἥτις δύναται νὰ καταλήξῃ εἰς ταχύτατον θάνατον. Διὰ τῆς ρήξεως τῆς κύστεως δύναται προσέτι νὰ μεταδοθῇ ἡ ἐχινοκοκκικὴ μόλυνσις καὶ νὰ ἐπακολουθήσῃ ἀνάπτυξις νέων κύστεων ἐκεῖ ὅπου ἐξεχύθη ἡ ραγεῖσα κύστις, ἂν δὲ ἡ κύστις εἶναι διαπεπυημένη, μεταδίδεται καὶ ἡ πυογόνος μόλυνσις μετ' ἀποτελεσμάτων πολλάκις καταστρεπτικῶν (πυώδης περιτονῖτις ἐπὶ ρήξεως κύστεως τοῦ ἥπατος εἰς τὴν κοιλότητα τοῦ περιτοναίου). Σπανίως διὰ τῆς ἀποβολῆς τοῦ περιεχομένου τῆς κύστεως πρὸς τὰ ἔξω δύναται ἐκ τῆς ρήξεως νὰ ἐπέλθῃ ἴασις (π.χ. ἐπὶ ρήξεως κύστεως τοῦ πνεύμονος εἰς τοὺς βρόγχους κλπ.).

Σπανίως τέλος συμβαίνει νὰ παύσῃ ἡ ζωτικότης τοῦ ἐχινοκόκκου ἐντὸς τοῦ σώματος, ὁπότε τὸ μὲν ὑγρὸν τῆς κύστεως ἀπορροφᾶται, τὸ δὲ τοίχωμα αὐτῆς ἀποτιτανοῦται. Ἡ νόσος τοῦ ἐχινοκόκκου εἶναι λίαν συχνὴ ἐν Ἑλλάδι, ὅπερ ἐξηγεῖται ἐκ τῆς παραμελήσεως τῶν ὑγιεινῶν προφυλάξεων.

Βραδέως, ὡς εἴπομεν, ἀναπτυσσομένη ἡ κύστις τοῦ ἐχινοκόκκου, δύναται ἐπὶ μακρὸν χρόνον νὰ παραμείνῃ λανθάνουσα. Μεγεθυνθεῖσα ἐκδηλοῦται τὸ μὲν διὰ φαινομένων προερχομένων ἐκ τῆς πιέσεως, ἣν ἐξασκεῖ ἐπὶ τῶν παρακειμένων ἱστῶν καὶ ὀργάνων, τὸ δὲ διὰ τῆς ἐμφανίσεως ὄγκου. Ὁ ὄγκος τῆς ὑδατίδος κύστεως εἶναι μᾶλλον ἢ ἧττον σφαιροειδής, ὁμαλὸς συνήθως τὴν ἐπιφάνειαν, πολλάκις δὲ παρουσιάζει τὸ φαινόμενον τοῦ κλυδασμοῦ. Οἱ χαρακτῆρες οὗτοι εἶναι τόσῳ μᾶλλον καταφανεῖς, ὅσῳ πλησιέστερον πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν κεῖται ὁ ὄγκος καὶ ὅσῳ μᾶλλον εὐπίεστοι εἶναι οἱ παρεμβαλλόμενοι ἱστοί. Ἡ διὰ τῶν ἀκτίνων Röntgen ἐξέτασις δύναται πολλάκις νὰ καταδείξῃ τὴν ὕπαρξιν κύστεων κεκρυμμένων ἐν τῷ βάθει τῶν ὀργάνων ἢ ἐντὸς κοιλοτήτων τοῦ σώματος (κύστεις τῶν πνευμόνων, τοῦ σπληνός, τῶν ὀστῶν κλπ.).

Εἰς σπανίας τινὰς περιπτώσεις διὰ τῆς ἐπικρούσεως τοῦ ὄγκου διὰ τῶν δακτύλων παράγεται χαρακτηριστικὴ τρομώδης κίνησις, ὁ λεγόμενος τρόμος τῶν ὑδατίδων.

Διάφοροι τέλος ἐργαστηριακαὶ μέθοδοι ἐξετάσεως βοηθοῦσι πολλάκις εἰς τὴν διάγνωσιν τοῦ ἐχινοκόκκου. Ἐνίοτε ὑπάρχει, ἐπὶ μὴ διαπεπυημένης κύστεως, αὔξησις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν λεγομένων ἠωσινοφίλων κυττάρων ἐν τῷ αἵματι, φαινόμενον ἀπαντώμενον καὶ ἐπὶ ἄλλων, ἰδίᾳ παρασιτικῶν, νόσων. Ἐνίοτε εἶναι χρήσιμος ἡ ὀροδιαγνωστικὴ ἐξέτασις (ἰζηματογόνος ἀντίδρασις, ἐκτροπὴ τοῦ συμπληρώματος), ἰδίᾳ δὲ ἡ ἐνδοδερμικὴ ἀντίδρασις· ἡ τελευταία αὕτη γίνεται δι' ἐνδοδερμικῆς ἐνέσεως ὑγροῦ ὑδατίδος (ἀνθρώπου ἢ ζῴου), ἐξ ἧς, ἂν τὸ ἄτομον πάσχῃ ἐξ ἐχινοκόκκου, παράγεται χαρακτηριστικὴ ἀντίδρασις ἐπὶ τοῦ δέρματος αὐτοῦ.

Ἡ δοκιμαστικὴ παρακέντησις, ἀποφέρουσα, ἐν περιπτώσει ἐχινοκόκκου, τὸ χαρακτηριστικὸν ὑδατῶδες ὑγρόν, οὗτινος ἡ φύσις ἐπιβεβαιοῦται διὰ τῆς μικροσκοπικῆς καὶ χημικῆς ἐξετάσεως, εἶναι μέσον λίαν βοηθητικὸν εἰς τὴν διάγνωσιν, οὐχὶ ὅμως ἄξιον συστάσεως κατὰ γενικὸν κανόνα. Διότι καὶ ἐφ' ὧν ἀκόμη χωρῶν καὶ ὀργάνων οὐδεὶς κίνδυνος ἐξ αὐτῆς ὑπάρχει τραυματικῆς τινος βλάβης, ὑπάρχει οὐχ ἧττον πάντοτε ὁ κίνδυνος ὁ ἐκ τῆς ἀπορροφήσεως, διὰ τοῦ ἐκ νυγμοῦ παραχθέντος τραύματος, τῶν περιεχομένων ἐν τῇ κύστει τοξικῶν στοιχείων, ἥτις δύναται νὰ ἐπιφέρῃ τὸν θάνατον. Φαινόμενα ἀπορροφήσεως (κνίδωσις κτλ.) παραγόμενα ἐξ αὐτομάτου ρήξεως τῆς ὑδατίδος δύνανται ἐξ ἄλλου νὰ ὁδηγήσωσιν εἰς τὴν διάγνωσιν, ὡς καὶ ἡ ἀποβολὴ στοιχείων τοῦ ἐχινοκόκκου πρὸς τὰ ἔξω (χαρακτηριστικὸν ὑγρόν, σκώληκες, ἄγκιστρα, κύστεις ἢ μεμβρᾶναι).

Ἡ θεραπεία τοῦ ἐχινοκόκκου εἶναι χειρουργική. Ὁσάκις εἶναι δυνατόν, ἀφαιροῦμεν ὁλόκληρον τὴν «μητέρα» κύστιν μετὰ τοῦ περιβάλλοντος αὐτὴν σάκκου καὶ θεραπεύομεν καταλλήλως τὸ τραῦμα (ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συρράπτομεν αὐτὸ καὶ ἐπιδιώκομεν τὴν ἄμεσον ἕνωσιν τῶν χειλέων αὐτοῦ), ἡ δὲ ἴασις ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ γίνεται ταχέως. Πολλάκις ὅμως, ἐπὶ παρεγχυματωδῶν ὀργάνων, δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ἐξαίρεσις τῆς κύστεως· ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἀποκαλύπτομεν πρῶτον τὴν

Digitized by Google

κύστιν διὰ τομῆς τῶν καλυπτόντων αὐτὴν ἱστῶν καὶ ἀφοῦ καταλλήλως προσηλώσωμεν (διὰ ῥαφῶν ἢ διὰ προκλήσεως συμφύσεων) τὸ τοίχωμα αὐτῆς πρὸς τὰ χείλη τοῦ τραύματος, διανοίγομεν τὴν κύστιν, κενοῦμεν τὸ περιεχόμενον καὶ διὰ διασωληνώσεως ἢ πωματισμοῦ ἐπιδιώκομεν τὴν ἴασιν, ἐπερχομένην διὰ συρρικνώσεως καὶ βαθμιαίας ἐξαλείψεως τῆς κοιλότητος (μαρσυποποίησις). Ἡ ἴασις κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἀπαιτεῖ χρόνον μακρόν, μῆνας πολλούς, π. χ. ἐπὶ μεγάλων κύστεων τοῦ ἥπατος. Ἐνίοτε τέλος ἐνδείκνυται ἡ ἀφαίρεσις ὅλου τοῦ κατειλημμένου ὑπὸ τῆς κύστεως ὀργάνου (π. χ. τοῦ σπληνός). Ὅσον ἀφορᾷ τὴν προφύλαξιν ἀπὸ τῆς νόσου βλ. λ. *ἐχινόκοκκος*. Δ. Χ. ΚΟΚΚΟΡΗΣ

—*[Ὀφθαλμ.]* *Ἐχινοκοκκίασιν* τοῦ ὀφθαλμοῦ προκαλεῖ ἡ ἐγκαθίδρυσις τοῦ ἑξακάνθου ἐμβρύου κατὰ κανόνα ἐντὸς τῆς κόγχης. Ὅταν ἡ ὑδατὶς αὐξήσῃ κατ' ὄγκον, ἀρχίζουν νὰ ἐκδηλοῦνται τὰ συμπτώματα ὀπισθοβολβικοῦ ὄγκου ἐμπεριέχοντος ὑδατῶδες ῥευστόν, ἤτοι πόνοι ἀρκετὰ σοβαροί, οἴδημα τῶν βλεφάρων, ἐξοφθαλμία, στραβισμοί, διπλωπίαι, μεταβολὴ τῆς ὀξύτητος τῆς ὁράσεως (μυωπία ἢ ὑπερμετρωπία), ἀλλοιώσεις τῆς θηλῆς, ἐλάττωσις τῆς ὁράσεως κ. τ. λ. Ἐὰν ὁ ὄγκος αὐξηθῇ ἀρκετά, οὕτως ὥστε ὁ κερατοειδὴς νὰ μὴ προστατεύεται ὑπὸ τῶν βλεφάρων, τότε ἐπέρχονται ἐπιπλοκαί, ἀπὸ ἕλκους τοῦ κερατοειδοῦς μέχρι πανοφθαλμίας.

Ἡ θεραπεία τοῦ ἐχινοκόκκου τῆς κόγχης εἶναι ἡ ἔγκαιρος ἀφαίρεσις αὐτοῦ. Ἡ διάγνωσις δέον νὰ γίνῃ ταχέως, καὶ εἰ δυνατὸν ἄνευ παρακεντήσεως, ἵνα ἀποφύγωμεν τ' ἀφυλακτικὰ συμπτώματα. Ὅταν ὅμως ἀναγκασθῇ τις νὰ προστρέξῃ εἰς τοιαύτην διαγνωστικὴν παρακέντησιν, πρέπει νὰ εἶναι ἐν ταὐτῷ ἕτοιμος πρὸς ἄμεσον ἐπέμβασιν, ἤτοι ἀφαίρεσιν τῆς κύστεως μετὰ τῶν μεμβρανῶν αὐτῆς. Ἡ παρακέντησις θὰ δείξῃ ὑγρὸν διαυγέστατον, ἐμπεριέχον λεύκωμα (*Tauré*), σφαιρίνην, (διὰ θειούχου μαγνησίου), ἄφθονον χλωριοῦχον νάτριον καὶ σάκχαρον. Ἐπὶ πλέον καὶ κατὰ κανόνα μικρὰς κεφαλὰς νέων ταινιῶν (scolex) μὲ διπλᾶς σειρὰς ἀγκίστρων, καθὼς καὶ πλῆθος ἐλευθέρων ἀγκίστρων ἐντὸς τοῦ ὑγροῦ. Διὰ τὴν διάγνωσιν, ἐκτὸς τῶν τοπικῶν συμπτωμάτων, θὰ προστρέξωμεν εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῆς ἑωζινοφιλίας τοῦ αἵματος, εἰς τὴν ὀροαντίδρασιν τοῦ Weimberg, τὴν ἐνδοδερμοαντίδρασιν τοῦ Casoni κ. τ. λ.

Ἡ ὑδατὶς κύστις, ἐκτὸς τῆς συνήθους ἐντοπίσεώς της ἐν τῇ κόγχῃ, δύναται νὰ ἐντοπισθῇ σπανιώτατα καὶ ἐντὸς τοῦ βολβοῦ (*Demaria* 1919, *Werner* 1903, *Deva* 1921).

Γενικῶς αἱ ὑδατίδες κύστεις τοῦ ὀφθαλμοῦ εἶναι σπάνιαι. Αἱ χῶραι εἰς τὰς ὁποίας ἀπαντῶσι συχνότερον εἶναι ἡ Ἀργεντινὴ καὶ ἡ Ἑλλάς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Γαβριηλίδης*, Revue medico-pharmaceutique de C ple 1913. (47,57,61).—*Ἀδαμαντιάδης*, Ἰατρικὴ Ἑταιρεία Ἀθηνῶν 1929.—*Laglayze*, Arch. d'ophth. 1900, 621.

Α. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

ἐχινόκοκκος (ὁ), καὶ ***ταινία ἡ —***. Παράσιτον ζωϊκόν, ὑπαγόμενον εἰς τοὺς πλατυέλμινθας σκώληκας, ζῶν ἐν τῷ ἐντέρῳ τοῦ κυνὸς καὶ δυνάμενον νὰ μεταδοθῇ καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον, παρ' ᾧ προκαλεῖ τὴν νόσον *ἐχινοκοκκίασιν* (βλ λ.). Ὁ ἐχινόκοκκος ἔχει μῆκος 2, 5—5 χιλιοστομ., τὸ σῶμα δ' αὐτοῦ ἀποτελεῖται ἐκ 3—4 προγλωττίδων, ἐξ ὧν ἡ τελευταία μόνον φέρει γεννητικὰ ὄργανα καὶ ἀποτελεῖ τὸ ἥμισυ τοῦ ὅλου σώματος. Ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ φέρει ῥύγχος, μυζητῆρας καὶ διπλῆν στεφάνην ἀγκίστρων, 28—50 τὸν ἀριθμόν. Τὰ ᾠάρια τοῦ παρασίτου εἶναι μικρότατα καὶ ὑποστρόγγυλα, μὲ κέλυφος σκληρόν, ἐν ᾧ ὑπάρχει τὸ ἔμβρυον. Ἐν τῷ ἐντερικῷ σωλῆνι τοῦ κυνὸς ἀπαντᾷ ἢ κατὰ τὸ ἀρχικὸν αὐτοῦ τμῆμα, προσηλωμένον μεταξὺ τῶν ἐντερικῶν λαχνῶν ἐν ἀφθονίᾳ, ἢ ἐνίοτε ἐλεύθερον, νηχόμενον εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ ἐντέρου. Ἡ τελευταία (ὥριμος) προγλωττὶς τοῦ παρασίτου περιέχει 400—800 ᾠάρια· ὅταν δ' αὕτη ὡριμάσῃ τελείως, ἀποχωρίζεται τοῦ λοιποῦ σώματος καὶ ἐξέρχεται τοῦ ἐντέρου μετὰ τῶν κοπράνων τοῦ φέροντος τὴν ταινίαν ζῴου. Τὰ ἐντὸς αὐτῆς ᾠάρια τότε διασκορπίζονται καὶ πίπτουσιν ἐπὶ τῆς χλόης ἢ τῶν λαχανικῶν ἢ καὶ ἐντὸς τοῦ πρὸς πόσιν ὕδατος. Ἐντεῦθεν δὲ διὰ βρώσεως μεταδίδονται εἰς τὸ πρόβατον, τὸν βοῦν, τὸν χοῖρον κλπ. Εἰς τὸν ἄνθρωπον τὰ ᾠάρια μεταδίδονται διὰ διαφόρων τρόπων, διὰ βρώσεως λαχανικῶν ὠμῶν καὶ μὴ ἐπαρκῶς καθαρισθέντων, διὰ πόσεως μεμολυσμένου ὕδατος, διὰ τῶν ἰδίων του χειρῶν μολυνθεισῶν ἐκ τοῦ σιέλου τοῦ κυνὸς ἢ τοῦ τριχώματος αὐτοῦ. Ὁ κύων, λείχων τὸν δακτύλιον αὐτοῦ καὶ εἶτα τὸ τρίχωμά του, εἶναι εὔκολον νὰ φέρῃ πάντοτε καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματός του ἄφθονα ᾠάρια, τὰ ὁποῖα εὐχερῶς μεταδίδονται εἰς τοὺς ἀπροσέκτους καὶ ἰδίᾳ εἰς τὰ παιδία.

Τὸ ᾠάριον τοῦ ἐχινοκόκκου, καταποθὲν ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἢ τῶν ζῴων, ἀποβάλλει ἐν τῷ στομάχῳ αὐτῶν τὸ κέλυφος, ὅπερ διαλύεται ὑπὸ τῶν πεπτικῶν ὑγρῶν, οὕτω δὲ τὸ ἔμβρυον μένει ἐλεύθερον, φέρον ἓξ ἀκάνθας, 2 προσθίας καὶ 4 πλαγίας. Διὰ τῶν προσθίων ἀκανθῶν τὸ ἔμβρυον διαρρηγνύει τὸν βλεννογόνον τοῦ ἐντέρου, διέρχεται τὸ τοίχωμα καὶ εἰσχωρεῖ εἰς τὰς φλέβας, μεταφερόμενον διὰ τῆς πυλαίας εἰς τὸ ἧπαρ. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἐχινοκοκκιάσεως εἶναι συνηθεστέρα ἐν τῷ ἥπατι. Δύναται ὅμως τὸ ἑξάκανθον ἔμβρυον διὰ τῶν λεμφοφόρων ἢ διὰ τῆς κάτω κοίλης φλεβὸς νὰ εἰσχωρήσῃ ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν καρδίαν ἢ εἰς τὸν πνεύμονα κλπ. Εἰς οἱονδήποτε ὄργανον καὶ ἂν καταλήξῃ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἔμβρυον, ἀπεκκρίνον ἀπὸ τοῦ ὀπισθίου αὐτοῦ ἄκρου ἔλυτρον, μετασχηματίζεται εἰς κύστιν, τὴν λεγομένην ὑδατίδα κύστιν. Αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ δύο χιτώνων· τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἐλαστικοῦ, συγκειμένου ἐκ στρωτῶν πετάλων, καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ, λεπτοῦ, κοκκιώδους, μετὰ μυϊκῶν ἰνῶν καὶ ἀγγείων, καλουμένου γονίμου, πλήρους δ' ὄντος διαυγοῦς ὑγροῦ. Ὅπου ἐγκαθίσταται ἡ κύστις, ὁ ὀργανισμὸς ἀντιδρῶν πράττει διὰ συνδετικοῦ ἱστοῦ πέριξ καὶ τρίτον περίβλημα, τὸν σάκκον. Ἐπὶ τοῦ γονίμου χιτῶνος ἐμφανίζονται μετ' ὀλί-

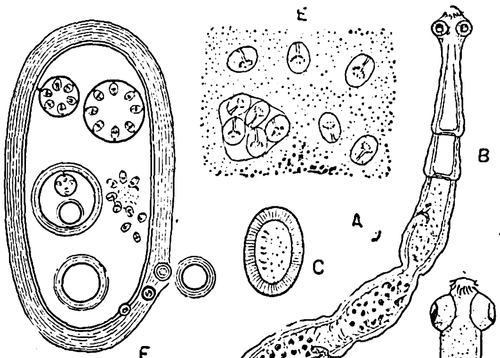

Ταινία ἡ ἐχινόκοκκος.

[Α Ὥριμος σκώληξ. Β Ὁ αὐτὸς ἐν μεγεθύνσει. C Ὠάριον. D Κεφαλὴ ἐκκολαφθεῖσα. Ε Ὑδατικὴ μεμβράνη μετὰ κεφαλῶν. F Σχῆμα κύστεως.]

γον προεξοχαὶ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς κύστεως, αἵτινες γίνονται σφαιροειδεῖς, συγκρατούμεναι διὰ μίσχου ἀπὸ τοῦ χιτῶνος. Ἐν τῷ κοίλῳ τῶν θηλῶν τούτων ἢ γεννητικῶν κύστεων σχηματίζονται μικραὶ ἐπιμήκεις ἐξοχαί, φέρουσαι εἰς τὸ ἄκρον 2 κοτυληδόνας καὶ διπλοῦν στοῖχον ἀγκίστρων· αἱ ἐξοχαὶ αὗται (5—10) εἶναι ἔμβρυα τοῦ ἐχινοκόκκου. Ἐνίοτε αἱ γεννητικαὶ κύστεις ῥήγνυνται, οὕτω δὲ τὰ ἔμβρυα κενοῦνται εἰς τὴν μεγάλην κύστιν καὶ νήχονται μεμονωμένα ἢ κατ' ἀθροίσματα ἐν τῷ ὑγρῷ αὐτῆς. Τοιαύτη εἶναι ἡ τυπικὴ μονογενὴς ὑδατὶς κύστις.

Ἀλλ' ἡ κύστις ἐνίοτε ἐμφανίζεται πλήρης μικροτέρων κύστεων, τῶν λεγομένων θυγατέρων, αἵτινες ἀριθμοῦνται εἰς ποσότητα ἐνίοτε τεραστίαν, ἐστιβαγμέναι αἱ μὲν ἐπὶ τῶν δέ. Κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Devé (1918), αἱ θυγατέρες κύστεις παράγονται ἐκ τῆς ἐξελίξεως εἰς κύστεις τῶν ὡς ἄνω ἐμβρύων τοῦ ἐχινοκόκκου, κατόπιν ἐπιδράσεως διαφόρων ἐρεθισμάτων ἐπὶ τὴν ἀρχικὴν κύστιν (λοιμώξεως, ῥήξεως ἢ παρακεντήσεως αὐτῆς). Συμφέρει ὅθεν ν' ἀποφεύγηται ἡ παρακέντησις τῆς ἁπλῆς κύστεως ἢ τὸ πολὺ νὰ ἐνεργῆται ὀλίγον πρὸ τῆς ἐγχειρήσεως καὶ δὴ ἐπ' αὐτῆς τῆς χειρουργικῆς τραπέζης. Εἴς τινας δὲ χώρας ἡ κύστις ἐμφανίζεται κυψελιδωτή, τῶν κυψελιδῶν περιεχουσῶν κολλοειδὲς ὑγρὸν καὶ ἔμβρυα. Ἡ μορφὴ αὕτη ὀφείλεται εἰς ποικιλίαν τινὰ τοῦ ἐχινοκόκκου.

Τὸ ὑγρὸν τῆς ὑδατίδος κύστεως, ὅταν αὕτη εἶναι ἐν ζωῇ, δὲν περιέχει λεύκωμα. Ὅταν ὅμως νεκρωθῇ, τὸ ὑγρὸν γίνεται θολὸν καὶ λευκωματοῦχον. Διὰ βραδείας διηθήσεως τὸ ὑγρὸν δύναται νὰ προκαλέσῃ φαινόμενα τοξικῆς ἀπορροφήσεως μετ' εἰδικῆς καχεξίας καὶ ὀργανικῶν συμπτωμάτων. Ἡ παρατηρουμένη ἠωσινοφιλία εἶναι ἢ περικυστικὴ (τοπικὴ) ἢ γενικὴ καθ' ὅλον τὸ αἷμα. Ἐν δὲ τῷ ὀρῷ τοῦ αἵματος σχηματίζονται τὰ διάφορα εἰδικὰ ἀντισώματα, ἀποδεικνυόμενα διὰ διαφόρων ἀντιδράσεων. Ἐὰν αἱ ἀντιδράσεις αὗται ἀποβοῦν ἀρνητικαί, σημαίνουν, ὅτι τὸ ὑγρὸν τῆς κύστεως δὲν ἔχει ἐξέλθει ἔτι αὐτῆς, ἵνα εὐαισθητοποιήσῃ τὸν ὀργανισμόν· δὲν σημαίνουν ὅμως, ὅτι δὲν ὑπάρχει καὶ κύστις ἐχινοκόκκων.

Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ἐχινοκόρυς (ἡ) (Echinocorys Breyn) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ὁλοαστεριδῶν ἀτελοστόμων ἀκανονίστων εὐεχινοειδῶν* ἐχινοειδῶν. Τὸ κέλυφος τῶν ζῴων τούτων ἦτο ᾠοειδές, ἄνωθεν ὑψηλῶς θολωτόν, κάτωθεν ἐπίπεδον. Αἱ ταινίαι τῶν πόρων ἦσαν στεναὶ καὶ εὐθεῖαι, τὰ δὲ ζεύγη τῶν πόρων ἐλάχιστα. Ἡ ἀσπὶς τοῦ κορυφαίου κατά τι ἐπιμεμηκυσμένη. Τὸ περιστόμιον ἦτο δίχειλον, τὸ δὲ περιπρώκτιον ᾠοειδὲς ὑποκρασπεδῶδες.

Λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἄφθονα ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ, σπάνια δὲ ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ. Ἡ ἐχινοκόρυς ἡ ᾠοειδὴς (Echinocorys ovatus Leske) φθάνει πολὺ συχνὰ σημαντικὰ μεγέθη. Συνώνυμον: *ἀναγχίτης* (Ananchytes). Γ. Κ. Γ.

ἐχινοκύαμος (ὁ) (Echinocyamus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐχινοδέρμων τῆς οἰκογενείας τῶν *κλυπεαστοειδῶν*, περιλαμβάνον ἐχίνους μὲ σῶμα ᾠοειδές, εὐρύτερον κατὰ τὸ ὀπίσθιον μέρος ἢ κατὰ τὸ πρόσθιον, πεπιεσμένον, μὲ στόμα σχεδὸν περὶ τὸ μέσον τοῦ σώματος εὑρισκόμενον, ἐφωδιασμένον διὰ πέντε ὀδόντων. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *ἐχινοκύαμος ὁ εὐρωπαϊκὸς* (Echinocyamus europaeus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὰ παράλια τῆς Εὐρώπης καὶ ἐνδιαιτᾶται παρασιτικῶς ἐπὶ τῆς πεπτικῆς συσκευῆς διαφόρων ἰχθύων καὶ ἰδίως τῶν ῥόμβων. Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζῳολ.]* Λείψανα ἀπολιθωμένα ἐχινοκυάμων συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς κρητιδικῆς διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ καὶ ἐντεῦθεν. Γ. Κ. Γ.

ἐχινοκυστίτης (ὁ) (Echinocystites W. Thoms.) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἐχινοκυστιδῶν* τῆς τάξεως τῶν *κυστοκιδαριδῶν παλαιοεχινοειδῶν* ἐχινοειδῶν. Τὸ κέλυφος τῶν ζῴων τούτων ἦτο σφαιρικόν, τὰ δὲ στενὰ ὑδροφόρα πεδία ἔφερον 4 σειρὰς πινακιδίων. Λείψανά των εὑρέθησαν μόνον ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας σιλουρίου ὑποδιαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ ἐν Σκωτίᾳ. Συνώνυμον: *κυστοκίδαρις* (Cystocidaris Zitt.). Γ. Κ. Γ.

ἐχινοκωνίδαι (οἱ) (Echinoconidae) *[Παλαιοζῳολ.]*· βλ. *ὀλεκτυπίδαι*.

ἐχινόκωνος (ὁ) (Echinoconus Breyn) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ἀκανονίστων ἐχινοειδῶν ζῴων, ὁ ἄλλως καλούμενος *κώνουλος* ἢ καὶ *γαλερίτης*. Γ. Κ. Γ.

ἐχινολαίνη (ἡ) (Echinolaena) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ποώδη, ἀπαντῶντα ἐν Ἀμερικῇ. Δ. Ν. Π.

ἐχινολαμπὰς (ἡ) (Echinolampe) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐχινοδέρμων τῆς οἰκογενείας τῶν *κλυπεαστοειδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτους ἐχίνους μὲ σῶμα ἀπεστρογγυλωμένον ἢ ᾠοειδές, πεπιεσμένον καὶ διὰ μικροτάτων ἀκανθῶν κεκαλυμμένον. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *ἐχινολαμπὰς ἡ μικρὰ* (Echinolampe parva), ἥτις ἔχει σῶμα ἀπεστρογγυλωμένον, πεπιεσμένον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, κυρτὸν κατὰ τὸ μέσον τῆς ῥάχεως καὶ κεκαλυμμένον ὑπὸ μικροτάτων ἀκανθῶν. Τὸ στόμα της εἶναι στρογγύλον, σχεδὸν κεντρικόν, ἡ ἕδρα κατὰ τὸ ὀπίσθιον ἄκρον τοῦ σώματος, παρὰ τὸ ὁποῖον εὑρίσκονται καὶ οἱ γεννητικοὶ πόροι. Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζῳολ.]* Τοῦ γένους *ἐχινολαμπὰς* λείψανα ἀπολιθωμένα ἄφθονα εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωικοῦ αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν. Ἐν Ἑλλάδι λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ὑπὸ τοῦ Νικολέσκου εἰς τὰ στρώματα τῆς Ἑλβετίου βαθμίδος (τῆς μειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως) τοῦ καινοζωικοῦ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Μολίτσα ποταμοῦ ἐν Ἠπείρῳ. Γ. Κ. Γ.

ἐχινομήτρα (ἡ) (Echinometra) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐχινοδέρμων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐχινοδέρμων*, περιλαμβάνον ἐχίνους κανονικοῦ σχήματος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας τὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

ἐχινομητρίδαι (οἱ) (Echinometridae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐχινοδέρμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐχίνων*, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα γένη, ὧν γνωστότερον ἡ *ἐχινομήτρα* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἐχινόμυια (ἡ) (Echinomyia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυϊδῶν*, περιλαμβάνον μυίας εὐμεγέθεις μὲ σῶμα παχύ, περιβαλλόμενον ὑπὸ σκληρῶν τριχῶν, ἐξ οὗ καὶ ὠνομάσθησαν *ἐχινόμυιαι*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ ἀναφαινόμενα ἀπὸ τοῦ ἔαρος μέχρι τοῦ θέρους ἐπὶ διαφόρων φυτῶν καὶ ἰδίως τῶν *σκιαδανθῶν*. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι *ἐχινόμυια ἡ μεγάλη* (Echinomyia maxima), ἥτις ἔχει χρῶμα κυανομελανὸν καὶ πτέρυγας ἡμιδιαφανεῖς καὶ φαιάς. Δ. Ν. Π.

Ἐχινόμυια ἡ μεγάλη.

ἐχινορρυγχίδαι (οἱ) (Echinorhynchidae) *[Ζῳολογ.]*. Οἰκογένεια σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νηματελμίνθων*, περιλαμβάνουσα μικροῦ μεγέθους σκώληκας, παρασιτικῶς ἐνδιαιτωμένους ἐπὶ διαφόρων ἰχθύων. Γνωστότερον γένος εἶναι ὁ *ἐχινόρρυγχος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

ἐχινόρρυγχος (ὁ) (Echinorhynchus) *[Ζῳολ.]*. Γένος σκωλήκων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐχινορρυγχ-*

Digitized by Google

δῶν. Οἱ σκώληκες τοῦ γένους τούτου φέρουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Σῶμα ἀπεστρογγυλωμένον, ἄρθρωτόν, ἀμοιροῦν φυματίων καὶ παραπόδων, καὶ ἀπολῆγον κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτοῦ μέρος εἰς ρύγχος ἐφωδιασμένον δι' ἀκανθωτῶν φυματίων, ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα *ἐχινόρρυγχος*. Γενικῶς εἶναι παράσιτα διαφόρων ζῴων, ἰδίως ἰχθύων, καὶ συχνάκις μεταβαίνουσιν ἐκ τοῦ ἑνὸς ζῴου εἰς ἕτερον, ὅπως μεταμορφωθῶσιν ἀπὸ προνύμφης εἰς τέλειον σκώληκα. Μόνον ἐν τῇ νεαρᾷ αὐτοῦ ἡλικίᾳ νήχεται ἐλευθέρως. Γνωστὰ περὶ τὰ 170 εἴδη, ἅτινα ἐν τῇ ὡρίμῳ αὐτῶν ἡλικίᾳ ζῶσι παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων ζῴων. Ἐκ τούτων 30 ζῶσιν ἐπὶ τῶν θηλαστικῶν, 67 ἐπὶ τῶν πτηνῶν, 18 ἐπὶ τῶν ἑρπετῶν καὶ 55 ἐπὶ τῶν ἰχθύων. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *ἐχινόρρυγχος ὁ γίγας* (Echinorhynchus gigas), ὅστις ζῇ ἐν τῷ λεπτῷ ἐντέρῳ τοῦ χοίρου καὶ τοῦ ἀγριοχοίρου. Τὸ ἄρρεν ἔχει μῆκος 6—10 ἑκατοστομέτρων, τὸ δὲ θῆλυ φθάνει καὶ μέχρι 40 ἑκατοστομέτρων. Τὸ εἶδος τοῦτο ἀπαντᾷ ἰδίως ἐπὶ τῶν χοίρων ἐν Ἀμερικῇ καὶ μεταδίδεται ἐκ τῶν περιττωμάτων αὐτῶν, ἅτινα τρώγουσιν αἱ *μηλολόνθαι*, αἵτινες, ὡς γνωστόν, ἐνδιαιτῶνται ἐπὶ τῆς κόπρου διαφόρων ζῴων καὶ καταβροχθίζονται πάλιν ὑπὸ τῶν χοίρων. Ἐνίοτε ὁ σκώληξ οὗτος ἀπαντᾷ καὶ ἐπὶ τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος τοῦ ἀνθρώπου. Δ. Ν. Π.

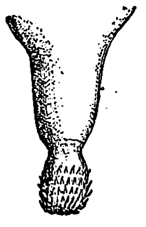

Ἐχινόρρυγχος ὁ γίγας
[Τὸ ἄκρον τῆς κεφαλῆς.]

ἐχῖνος (ὁ)· γένος θαλασσίων ἐχινοδέρμων ζῴων, κοιν. *ἀχινός* || ζῷον θηλαστικὸν ἐντομοφάγον, ὁ ἄλλως *ἀκανθόχοιρος* (βλ. λ.)· || ὁ τρίτος στόμαχος τῶν μηρυκαστικῶν, ἄλλως *βίβλος*· || τμῆμα τοῦ δωρικοῦ κιονοκράνου· || τὸ ὄστρακον τοῦ θαλασσίου ἐχίνου, ὅπερ ὁ Ἱπποκράτης ἐχρησιμοποίει ὡς δοχεῖον μετὰ καλάμου, ἐν ᾧ ἐτίθεντο διάφορα φάρμακα· || μέρος τοῦ χαλινοῦ τοῦ ἵππου *(ἀρχ.)*· || εἶδος πλακοῦντος *(ἀρχ.)* || ἀμυντικον μέσον ἐν τῇ ὀχυρωτικῇ.

— *[Ζῳολ.]* Ὁ *ἐχῖνος* εἶναι γένος ἐχινοδέρμων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐχινιδῶν*. Οἱ ἐχῖνοι εἶναι πάμπολλοι εἰς εἴδη καὶ ποικιλώτατοι ὡς πρὸς τὴν μορφὴν καὶ ἀπαντῶσιν εἰς πάσας τὰς θαλάσσας εἰς μικρὰ ἢ εἰς μεγάλα βάθη. Γενικῶς ἔχουσι σῶμα πενταγωνικὸν συμμετρικὸν ἢ ἀσύμμετρον, ὅπερ ὅμως εἶναι δισδιάκριτον ἐκ πρώτης ὄψεως, διότι καλύπτεται ἐξ ὁλοκλήρου ὑπὸ ἀκανθῶν καὶ μόνον μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τούτων ἀναφαίνεται εὐκρινῶς. Ἡ διάμετρος τοῦ σώματος κυμαίνεται μεταξὺ 7—8 ἑκατοστομέτρων καὶ τὸ ὕψος δὲν ὑπερβαίνει τὰ 5 ἑκατοστόμετρα. Ἡ ραχιαία ὄψις τοῦ σώματος εἶναι κυρτὴ καὶ ἡ κοιλιακὴ ἐπίπεδος, ὁ κυριαρχῶν χρωματισμὸς ἰώδης ἢ σκοτεινῶς πρασινοελαιώδης. Ὅταν τὸ ζῷον ἀναπαύεται, κινεῖ βραδύτατα τὰς ἀκάνθας του, ἀλλ' ὅταν μετακινῆται ἐξέρχονται μεταξὺ τῶν ἀκανθῶν πλῆθος λεπτοτάτων, μικρῶν φυματίων, ἅτινα κινοῦνται ταχύτατα καὶ συστέλλονται εὐθὺς ἀμέσως, γινόμενα ἀόρατα μόλις σταματήσῃ ἢ προσκολληθῇ ἐπὶ στερεοῦ ὑποθέματος τὸ ζῷον. Μεταξὺ τῶν ἀκανθῶν καὶ τῶν κινητικῶν φυματίων ἀναφαίνονται μικραὶ λαβίδες, φερόμεναι ἐπὶ βραχέος ποδίσκου. Αἱ λαβίδες αὗται χρησιμεύουσι διὰ νὰ αἰχμαλωτίζουν οἱ ἐχῖνοι τὴν λείαν των καὶ τῇ βοηθείᾳ τούτων νὰ τὴν εἰσάγουν εἰς τὸ στόμα· πολλάκις αἱ λαβίδες αὗται εἶναι δηλητηριώδεις. Οἱ ἐχῖνοι τρέφονται ἐκ διαφόρων φυκῶν, συντριμμάτων διαφόρων μαλακίων καὶ μαλακοστράκων καὶ ἀποσυντεθειμένων ἰχθύων. Οἱ ἐνδιαιτώμενοι εἰς βάθος μεγαλύτερον τῶν 200 μέτρων τρέφονται ἐκ τῆς ἰλύος τοῦ πυθμένος ἢ ἐκ διαφόρων τεθνεώτων ἰχθύων. Οἱ ἐπὶ βραχωδῶν ἀκτῶν ἐνδιαιτώμενοι ἐχῖνοι εὑρίσκονται συνήθως προσκεκολλημένοι ἐπὶ ἡμισφαιρικῶν κοιλοτήτων τῶν βράχων, ἃς αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἐλάξευσαν τῇ βοηθείᾳ τῶν ἀκανθῶν καὶ τῶν λαβίδων των, ἄγνωστον ἐπὶ πόσον χρονικὸν διάστημα ἐργασθέντες πρὸς τοῦτο.

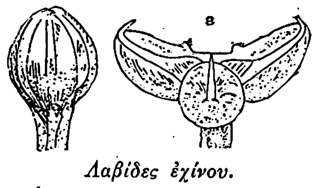

Λαβίδες ἐχίνου.
[Α κεκλεισμεναι, Β ἀνοικταί.]

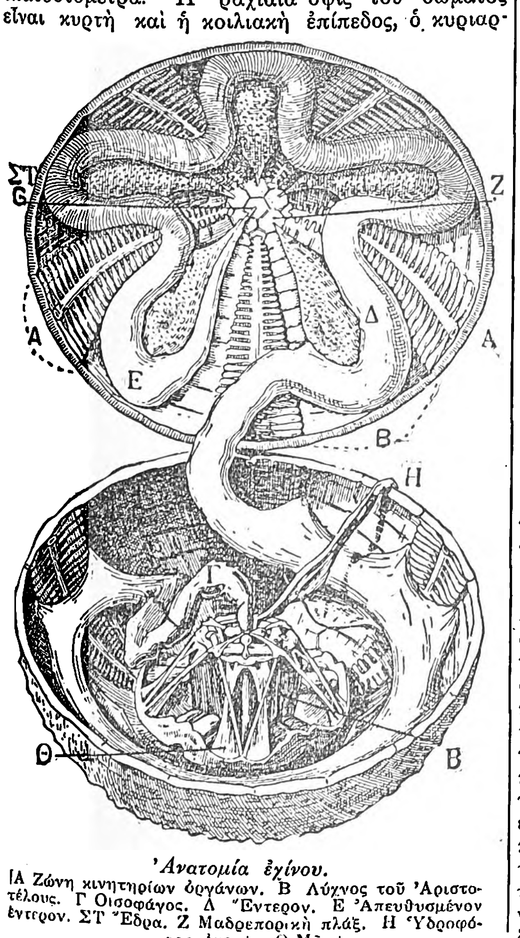

Ἀνατομία ἐχίνου.
[Α Ζώνη κινητηρίων ὀργάνων. Β Λύχνος τοῦ Ἀριστοτέλους. Γ Οἰσοφάγος. Δ Ἔντερον. Ε Ἀπευθυσμένον ἔντερον. ΣΤ Ἕδρα. Ζ Μαδρεπορικὴ πλάξ. Η Ὑδροφόρος ὀχετός. Θ Μῦς.]

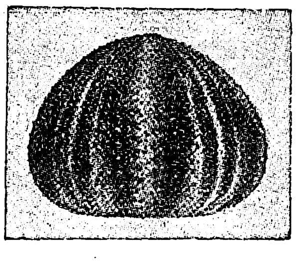

Ἐχῖνος ὁ κοινός.

Ἐνίοτε αἱ ἄκανθαι τῶν ἐχίνων εἶναι λεπτόταται καὶ ἐπιμήκεις καὶ πολλάκις ἀποσπῶνται καὶ εἰσχωροῦσιν ἐν τῇ ἐπιδερμίδι ἐπὶ τῇ ἁπλῇ ψαύσει. Ἑτέρων εἰδῶν αἱ ἄκανθαι εἶναι παχεῖαι καὶ ἔχουσι μῆκος μέχρι καὶ 20 ἑκατοστομέτρων, ὁπότε δίδουσιν εἰς τὸ ζῷον ἰδιόρρυθμον ὅλως ὄψιν. Τέλος εἰς ἕτερα εἴδη αἱ ἄκανθαι εἶναι τόσον λεπταί, πολυπληθεῖς καὶ βραχεῖαι, ὥστε φαίνεται τὸ σῶμα τῶν ζῴων ὡσεὶ περιβεβλημένον ὑπὸ βελούδου. Ἡ κόγχη τῶν ἐχίνων εἶναι ἡμισφαιρική, ἀσβεστολιθικῆς συστάσεως, καὶ φέρει δύο τρήματα, τὸ ἓν κατὰ τὸ κυρτὸν τμῆμα καὶ τὸ ἕτερον κατὰ τὸ μέσον τοῦ πεπλατυσμένου τμήματος. Τὸ ὄστρακον δὲν ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς μόνον καλύμματος, ὅπως π. χ. τὸ κέλυφος τοῦ ᾠοῦ, ἀλλ' ἐκ πλειόνων τοιούτων, μικροτάτων τὸ μέγεθος καὶ στερεῶς συγκεκολλημένων μεταξύ των. Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς κόγχης εἶναι λεῖον καὶ ἐκεῖ εὑρίσκονται τὰ πεπτικά, γεννητικά, κυκλοφορικὰ καὶ ὑδροφόρα ὄργανα τοῦ ζῴου. Ἡ πεπτικὴ συσκευή, καλουμένη *λύχνος τοῦ Ἀριστοτέλους*, ἀποτελεῖται ἐκ λευκοῦ χρώματος λεπιδωτῶν τεμαχίων κάτωθεν τοῦ στόματος εὑρισκομένων. Εἰς τὸ κατώτερον ἄκρον τῆς πεπτικῆς συσκευῆς εὑρίσκεται ἡ ἕδρα καὶ περὶ ταύτην πέντε διάτρητοι πλάκες, ἑκάστη τῶν ὁποίων φέρει ἀνὰ μίαν ὀπήν, δι' ἧς ἐκκρίνονται τὰ γεννητικὰ στοιχεῖα τοῦ ζῴου. Μία ἐκ τῶν εἰρημένων πλακῶν, ἡ μεγαλυτέρα πασῶν, εἶναι πορώδης, καλουμένη *μαδρεπορικὴ πλάξ*· παρ' αὐτὴν διέρχεται ὁ ὑδροφόρος ὀχετός, ὅστις χρησιμεύει διὰ τὴν κυκλοφορίαν τοῦ ὕδατος ὡς καὶ τὸ κυκλοφορικὸν σύστημα τοῦ ζῴου, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ πλήθους αἱμοφόρων ἀγγείων. Τὸ νευρικὸν σύστημα ἀποτελεῖται ἐκ κρίκου, ὅστις εὑρίσκεται κάτωθεν τοῦ στόματος καὶ πέριξ τοῦ οἰσοφάγου, καὶ ἐξ οὗ κρίκου ἐκφύονται πέντε νεῦρα διήκοντα μέχρι τῆς ἕδρας. Τὰ γεννητικὰ ὄργανα εἶναι ἁπλοῖ ἀσκοί, περιέχοντες τὰ ᾠά, ἅτινα εἶναι ἐρυθρὰ καὶ πολυαριθμότατα. Οἱ σάκκοι οὗτοι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ᾠοτοκίας διογκοῦνται καὶ τότε ἀποτελοῦσιν ἓν ἐκ τῶν καλυτέρων ἐδεσμάτων. Τὸ ἐν τῷ ὕδατι γονιμοποιούμενα ᾠὰ δίδουσι νύμφας πολυπλόκου μορφῆς, αἵτινες οὐσιωδῶς διαφέρουσι τῶν γεννητόρων των καὶ πάντοτε ἐνδιαιτῶνται ἐν τῷ πυθμένι. Οἱ ἐχῖνοι διαιροῦνται εἰς δύο διακεκριμένας κατηγορίας, τοὺς *κανονικοὺς* καὶ τοὺς *ἀκανονίστους*. Οἱ *κανονικοὶ ἐχῖνοι* διακρίνονται ἐκ τοῦ συμμετρικῶς κανονικοῦ σχήματος καὶ τοῦ πολυακανθωτοῦ σώματός των. Εἰς τοὺς κανονικοὺς ἐχίνους ὑπάγονται οἱ ἑξῆς: *Ἐχῖνος ὁ κοινὸς* (Echinus vulgaris), κοινῶς *ἀχινός*, γνωστότατος εἰς πάσας τὰς θαλάσσας καὶ παρ' ἡμῖν. Οἱ ἁλιεῖς μας πρεσβεύουν ὅτι οἱ ἀχῖνοι τῶν φυκωδῶν βυθῶν, οἱ *χαλικωτοὶ* λεγόμενοι, ἢ *ἀχινοὶ τῆς φυκιάδας*, φέρουν ἐπάνω των τὰ χαλικάκια, τὰ ὁποῖα τοποθετοῦν μόνοι των διὰ τεχνικωτάτων κινήσεων τῶν βελονῶν των, πρὸς μόνον καὶ ἀποκλειστικὸν σκοπὸν νὰ μὴ παρασύρωνται ὅταν εἶναι φουσκοθαλασσιὰ εἰς τὸ μέρος ὅπου προτιμοῦν νὰ μείνουν. Τὰ αὐτὰ ἐπρέσβευον καὶ οἱ ἀρχαῖοι, ὡς ἀναφέρει ὁ Αἰλιανός: «τοὺς ἐχίνους κυλίων ὁ κλύδων πρὸς τὰ ἔξω καὶ προσαράττων τῷ ξηρῷ τῆς θαλάττης, βιαιότατα ἐκβάλλει. Τοῦτο τοίνυν ἐκεῖνοι δεδιότες, ὅταν αἴσθωνται φριττερον τὸ κῦμα καὶ μέλλον πνεῦμα ἁδρότερον ἐπανίστασθαι, ταῖς ἀκάνθαις ἀναιροῦνται λιθίδια, ὅσα εὔκολά ἐστι φέρειν αὐτοῖς, καὶ ἔχουσιν ἕρμα καὶ οὐ ραδίως κυλίονται, οὐδὲ πάσχουσιν ὃ δεδοίκασιν». Ἀπέδιδον δὲ οἱ ἀρχαῖοι καὶ ἰαματικὰς ἰδιότητας εἰς τὸ νοστιμώτατον περιεχόμενον τοῦ ἐχίνου: «Ἔστι γὰρ ἐχῖνος καὶ τῷ στομάχῳ ἀγαθόν· τὸν γὰρ κακόσιτον ὄντα καὶ πᾶν ὁτιοῦν βδελυττόμενον, ὅδε ἀναρρωννύουσιν· ἔστι δὲ καὶ κύστεως κενωτικός, ὡς οἱ τούτων λέγουσι σοφοί».

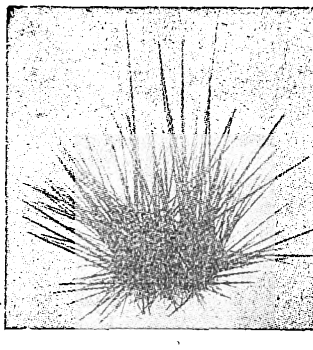

Διάδεμα τὸ λαμπρόν.

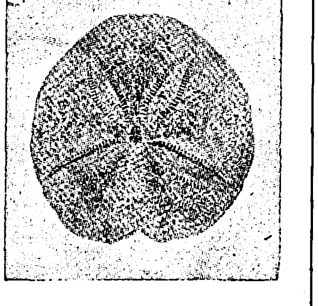

Σπάταγγος.

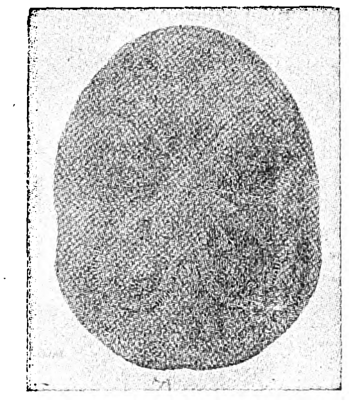

Κλυπεαστήρ.

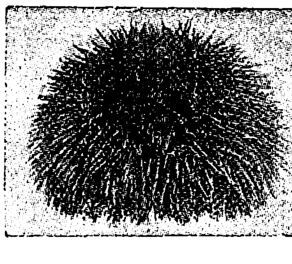

Ἐχῖνος ὁ σφαιρικός.

Ἐχῖνος ὁ σφαιρικὸς (Echinus sphaera) καὶ *ἐχῖνος ὁ ὑδροπέπων* (Echinus melo), γνωστότατοι καὶ οὗτοι εἰς πάσας τὰς θαλάσσας. Ἕτερα εἴδη εἶναι: *διάδεμα τὸ λαμπρὸν* (Diadema splendida), *ἐχινόμετρον τὸ λεπτοφυὲς* (Echinometrum elegans) καὶ *στρογγυλοκεντρωτὸς ὁ ἰώδης* (Strongylocentrotus irideus).

Ἀκανόνιστοι ἐχῖνοι. Εἰς τούτους ὑπάγονται οἱ ἔχοντες ἀσύμμετρον σῶμα ἢ συμμετρικὸν μέν, ἀλλ' οὐχὶ πενταγωνικόν. Γνωστότερα γένη εἶναι: ὁ *κλυπεαστὴρ* (Clypeaster), τὸ *ἐχινοκάρδιον* (Echinocardium), ὁ *σπάταγγος* (Spatangus), κλπ. Δ. Ν. Π.

— *[Ἀρχ.]* Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις *ἐχῖνοι* ἐκαλοῦντο μικρά, χαμηλὰ καὶ μὲ εὐρὺ στόμιον ἀγγεῖα ἐκ χαλκοῦ ἢ κεράμου, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιοῦντο ὑπὸ τῶν δημοσίων διαιτητῶν πρὸς ἐναπόθεσιν καὶ διαφύλαξιν τῶν γραπτῶν μαρτυρικῶν καταθέσεων τῶν ἀντιδίκων μαζὶ μὲ τὰς *προκλήσεις*, ἤτοι τὰ πινάκια, ἐφ' ὧν ἀνεγράφοντο αἱ προτάσεις πρὸς τὸν ἀντίδικον περὶ βασανισμοῦ δούλων ἢ περὶ ἄλλου τινὸς ἐνώπιον τῶν διαιτητῶν, καὶ τὰ ἀποσπάσματα τῶν σχετικῶν νόμων. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐχρησιμοποιοῦντο δύο ἐχῖνοι, ἀνὰ εἷς δι' ἕκαστον τῶν ἀντιδίκων. Μετὰ τὴν ἐναπόθεσιν τῶν ἀνωτέρω ἐγγράφων οἱ ἐχῖνοι ἐσφραγίζοντο ὑπὸ τῶν διαιτητῶν καὶ προσηρτῶντο ἐπ' αὐτῶν γραμμάτια, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀνεγράφετο ἡ γνώμη ἑκάστου διαιτητοῦ ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως. Ὁσάκις ἐπρόκειτο περὶ ἀγωγῶν ἀνωτέρων τῶν δέκα δραχμῶν, ἐὰν οἱ ἀντίδικοι δὲν συνεβιβάζοντο συμφώνως πρὸς τὴν γνώμην τῶν διαιτητῶν, οἱ ἐχῖνοι παρεδίδοντο ἐσφραγισμένοι εἰς τὸ τμῆμα τῶν τεσσαράκοντα κατὰ δήμους δικαστῶν, τὸ ὁποῖον ἐδίκαζε τὰς ὑποθέσεις τῆς φυλῆς τοῦ ἐναγομένου, ἐκεῖ δὲ ἐφυλάσσοντο μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἐγίνετο ἡ δίκη, ὁπότε καὶ ἠνοίγοντο. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

— *[Ἀρχ. Τέχν.]* Ἐκαλεῖτο *ἐχῖνος* τὸ ἐπισημότατον μέρος τοῦ κιονοκράνου τοῦ δωρικοῦ ρυθμοῦ. Ἀναγόμενος εἰς τὴν κρητομυκηναϊκὴν ἐποχὴν παρατηρεῖται εἰς ἐζωγραφημένους κίονας τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ, καὶ ἐν τῷ κίονι τοῦ ὑπερθύρου ἀναγλύφου τῆς πόλεως τῶν λεόντων ἐν Μυκήναις. Κατ' ἀρχὰς ξύλινος, ὅπως καὶ ὁλόκληρος ὁ κίων καὶ ὁ θριγκός, ἀντικατεστάθη σὺν τῷ χρόνῳ διὰ λίθου καὶ ἔλαβε κανονικῶς μορφὴν πλακουντοειδῆ, ἤτοι ἀπετέλεσε σῶμα περιφερικὸν βαθμιαίως πρὸς τὰ ἄνω ἐξογ-

Digitized by Google

κούμενον καὶ εἶτα διὰ μικρᾶς καμπύλης συστελλόμενον ὀλίγον. Ἡ οὕτω σχηματιζομένη ἐξόγκωσις τοῦ ἐχίνου εἰς μὲν τὰ ἀρχαιότερα μνημεῖα

Κιονόκρανον τοῦ Θησείου.
[α´ ὑποτραχήλιον, α ἐχῖνος, β ἄβαξ.]

(Τίρυνθος, Τεγέας, Ἡραίου, Ὀλυμπίας, Θόλου Δελφῶν, ναοῦ Ποσειδωνίας) εἶναι μεγαλυτέρα, εἰς δὲ τὰ μνημεῖα τῆς καλῆς ἐποχῆς (Ε´ καὶ Δ´ π. Χ. αἰών) εἶναι μικροτέρα καὶ κανονικὴ (Παρθενών, Θησεῖον κλπ.), εἰς δὲ τὰ νεώτερα ἡ ἐξόγκωσις ἐξαφανιζομένη μεταβάλλεται εἰς εὐθεῖαν γραμμήν,

Ἐχῖνος καὶ ἄβαξ δωρικοῦ κιονοκράνου εὑρεθέντος ἐν Τίρυνθι.

ὁ δὲ ἐχῖνος ἀποβαίνει οὕτως ἐντελῶς κωνικός. Ὁ ἐχῖνος ἐπικάθηται ἐπὶ τοῦ ὑποτραχηλίου, τοῦ ἀνωτάτου δηλαδὴ τμήματος τοῦ κίονος, καὶ σχηματίζει κατὰ τὴν ἀρχαϊκὴν αὐτοῦ μορφὴν βαθεῖαν ἐγγλυφήν, τὴν *σκοτίαν*, ἡ ὁποία κατόπιν ἐξέλιπε. Δι᾽ ὁμοίας ἐγγλυφῆς ἢ σκοτίας γίνεται ἡ μετάβασις ἀπὸ τοῦ ἐχίνου εἰς τὸν ἐπ᾽ αὐτοῦ ἐπικαθήμενον *ἄβακα* ἢ *πλίνθον*, ὁ ὁποῖος εἶναι τετράγωνος πλάξ, ἐφ᾽ ἧς ἐπακουμβᾷ τὸ ἐπιστύλιον. Ἡ ἐξόγ-

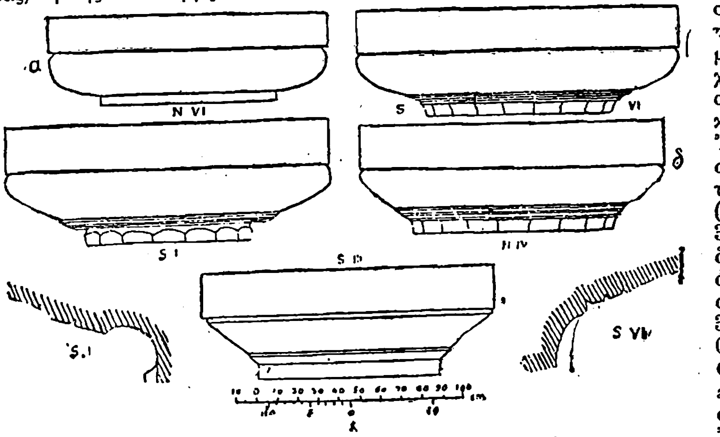

Κιονόκρανα τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Ἡραίου, ποιηθέντα κατὰ διαφόρους ἐποχὰς καὶ παριστῶντα τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἐχίνου.
α, β, γ : καμπύλη λίαν ἐξωγκωμένη, δ : κανονική, ε : μεταβεβλημένη εἰς εὐθεῖαν γραμμήν.]

κωσις αὕτη τοῦ ἐχίνου δηλοῖ τὴν ἐκ τοῦ βάρους τοῦ θριγκοῦ ὑφισταμένην κατὰ τὸ μέρος τοῦτο τοῦ κιονοκράνου ἰσχυροτάτην πίεσιν. Τὰ ἀρχιτεκτονικὰ ταῦτα μέλη, ἄβαξ καὶ ἐχῖνος, ἡνωμένα ἀποτελοῦσι τὸ δωρικὸν κιονόκρανον, ὁ ἐχῖνος τοῦ ὁποίου οὐδέποτε διεκοσμεῖτο. Ἐχῖνον ἔφερε καὶ τὸ ἐπὶ τῶν παραστάδων τῶν τοίχων τιθέμενον *ἐπίκρανον* τοῦ αὐτοῦ ρυθμοῦ, τὸ ὁποῖον ὅμως διεκοσμεῖτο πλουσίως. Ἐχῖνος παρατηρεῖται καὶ εἰς ἀρχαιότερα ἰωνικὰ κιονόκρανα (Σάμου, Ἀρτεμισίου ἐν Ἐφέσῳ, στήλης Ναξίων ἐν Δελφοῖς). Ἐν τούτοις ὅμως οὗτος ἁπλοποιηθεὶς βραδύτερον ἀπετέλεσεν ἐχινόσχημον κυμάτιον, κάτωθεν τοῦ ὁποίου ὑπάρχει *ἀστράγαλος*, δι᾽ οὗ συνδέεται τὸ κιονόκρανον μετὰ τοῦ κίονος. Ἐπὶ τοῦ ἐχινοσχήμου κυματίου ἐπικάθηται τὸ ἐπίθημα, τὸ ὁποῖον στενούμενον ἀπολήγει εἰς τὰς ἑκατέρωθεν ἕλικας. Ὑπὲρ τὸ ἐπίθημα κεῖται ὁ τετράγωνος ἄβαξ, ἐφ᾽ οὗ στηρίζεται τὸ ἐπιστύλιον. Ν. Χ. ΚΟΤΖΙΑΣ

— *[Ἀρχ. Ἰατρ.]* Ἐκαλεῖτο *ἐχῖνος* γυναικολογικὸν ἐργαλεῖον πρὸς θεραπείαν μητρικῶν νοσημάτων, ἐπινοηθὲν καὶ χρησιμοποιηθὲν ὑπὸ τοῦ Ἱπποκράτους. Τὴν κοινῶς πιστευομένην ὡς νεωτάτην ἀνακάλυψιν (τοῦ Snéguireff καὶ τοῦ Pincus) τῆς ἀτμοκαύσεως, ἤτοι τῆς καυτηριάσεως διὰ θερμῶν ἀτμῶν ζέοντος ὕδατος τοῦ ἐνδομητρίου καὶ τοῦ κολεοῦ, εἶχεν ἐπινοήσει καὶ ἐφαρμόσει πρῶτος ὁ Ἱπποκράτης, διοχετεύσας διὰ μακροῦ καλάμου εἰς τὰ ὄργανα ταῦτα τοὺς ἀτμοὺς ζεούσης συνήθους χύτρας, φερούσης ξύλινον ἐπικάλυμμα. Πολλάκις ὅμως, ὅταν μάλιστα τὸ πρὸς ἐξάτμισιν ὑγρὸν (ὕδωρ ἢ οἶνος ἢ ἄλλα φάρμακα) ἦτο ὀλίγον, ἀντὶ νὰ μεταχειρισθῇ τὴν μεγάλην ταύτην συσκευήν, προσέφευγεν εἰς τὸν *ἐχῖνον*, νωπὸν πάντοτε, εἰς τὸν ὁποῖον, διανοίγων κατάλληλον ὀπήν, ἐφήρμοζε καλαμίσκον καὶ εἶχεν οὕτω μικροτέραν γυναικολογικὴν συσκευήν, τοῦ ὀστράκου ἀποτελοῦντος φυσικὸν χυτρίον μετὰ τελείου καλύμματος. Μετὰ τὴν ἔγχυσιν εἰς τὸν ἐχῖνον τῶν καταλλήλων φαρμάκων καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ καλαμίσκου, ὁ Ἱπποκράτης ἔθετε τὴν συσκευὴν ἐπι ἠπίας πυρᾶς, εὐθὺς δ᾽ ὡς ἐξήρχοντο οἱ θερμοὶ ἀτμοὶ ἐκ τοῦ καλαμίσκου, εἰσῆγε τοῦτον δεόντως εἰς τὸν συνήθως διευρυσμένον αὐχένα τῆς μήτρας καὶ ἐνήργει τὴν λεγομένην *πυρίαν* τῆς μητρικῆς κοιλότητος. Ἂν ὅμως ὁ αὐχὴν τῆς μήτρας ἦτο ἐστενωμένος, ἐφρόντιζεν, ἵνα, μετὰ λίαν θερμὸν λουτρὸν τῆς πασχούσης, διευρύνῃ προηγουμένως αὐτὸν διὰ τῆς μητρομήλης καὶ τοῦ δακτύλου (*Ἱπποκρ.* Περὶ γυναικ. φύσ. κεφ. 37, 39 καὶ 107, τόμ. VII). Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

— *[Ὀχυρωτ.]* *Ἐχῖνοι* καλοῦνται εἰς τὴν ὀχυρωτικὴν εἰδικὰ ἐμπόδια, ἅτινα τοποθετοῦνται σήμερον εἰς τὰς ἐξόδους τῶν συρματοπλεγμάτων διὰ νὰ φράσωσι ταύτας, ὁσάκις δὲν πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθῶσιν. Ἀποτελοῦνται ἐκ δοκοῦ τετραγωνισμοῦ 0,20 μ., εἰς τὸ ἄκρα τῆς ὁποίας ἐπισυνάπτονται ἄτρακτοι μήκους 3—4 μέτρων. Τὸ σύνολον πλέκεται δι᾽ ἀκιδωτοῦ σύρματος. Ἄλλοτε ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ ὡς ἐμπόδιον πρὸ τῶν χαρακωμάτων, ἵνα ἀντικαστήσωσι τὰς δενδροτομίας. Λόγῳ ὅμως τῆς εὐκόλου καταστροφῆς των ὑπὸ τοῦ πυροβολικοῦ ἐγκατελείφθη ἡ τοιαύτη χρησιμοποίησίς των. Π. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐχῖνος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Ὅρμος κατὰ τὸ ΒΑ κέρας τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου καὶ πόλις φερώνυμος (*Σκύλακ. Καρυανδ.* Περίπλ. § 64) «τετραμμένη πρὸς μεσημβρίαν κατ᾽ ἀντίπεραν τῆς τῶν Θρονιέων χώρας» (*Πολυβ.* Θ´, 41) «τοῦ Σπαρτοῦ κτίσις Ἐχίονος» (*Σκύμν. Χίου*, Περιηγ. στίχ. 603. — *Πανσαν.*, Βοιωτ. Θ, ε, 3 καὶ 4). Περιελθοῦσα εἰς τοὺς Φθιώτας ἀπεσπάσθη ἀπ᾽ αὐτῶν ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Β´ στενῶς πολιορκήσαντος τὰ τείχη της, τῶν πρὸς λύσιν τῆς πολιορκίας σταλέντων, Ποπλίου ἡγουμένου ρωμαϊκοῦ στόλου καὶ Δοριμάχου ἐπὶ κεφαλῆς ἰσχυροῦ αἰτωλικοῦ πεζικοῦ καὶ ἱππικοῦ, οὐδὲν κατορθωσάντων. Ἀπέχουσα τῶν Φαλάρων 100 σταδίους πρὸς Ἀν. ὑπέστη τὸν ἀντίκτυπον τῶν σεισμῶν (*Στράβ.* Didot A, γ, 20 καὶ 373, 35). Εἶναι ὁ σύγχρονος ὅρμος *Ἀχινός*, διανοιγόμενος ἀμέσως πρὸς ἀνατολὰς τοῦ φερωνύμου ἀκρωτηρίου (πλ. 38° 52′ 35″ Β, μῆκ. 22° 43′ 05″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1556: Gulf of Volo with the Oreos and Talanta channels), καὶ ἀντικρύζων τὸ ἀκρωτήριον Ἄντερος, εἰς ὃ ἀπολήγει ἡ πεδιὰς τοῦ Θρονίου καὶ τοῦ Μώλου. Ὀλίγον ἔνδον τοῦ μυχοῦ ἐπὶ ὀρθοπάγου, ὑφ᾽ ὃν τὸ σύγχρονον χωρίον Ἀχινός, λείψανα τῶν τειχῶν ἅτινα ἐπολιόρκει ὁ Φίλιππος. —2) νῆσος μικρά, ἀμμώδης καὶ χθαμαλοτάτη, ἐγγύτατα τῆς νοτίας ἀκτῆς τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πλινίου καὶ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου (ὅρα καὶ σχόλια ὑπὸ σελ. 36 τοῦ Α´ τόμου τῆς Διδοτείου ἐκδόσεως «Ἐλασσόνων Ἑλλήνων Γεωγράφων»). Εἰς μάτην θὰ τὴν ἀνεζήτει τις τανῦν, ἀφοῦ ἑνωθεῖσα ἐξ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν πρὸς τὰς ἀκρωτηριαζούσας γλώσσας Χαλίκι καὶ Βολίμι, ἀπετέλεσε τὸ προσχωματικὸν βέλος (πλάτ. 38° 54′ 3/4 Β, μῆκ. 21° 01′ 1/4 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 203: Santa Maura, Ithaka, Cephallonia καὶ ἑλλην. ἀρ. 10: Ἀμβρακικὸς κόλπος) τῆς λιμνοθαλάσσης Ρούγα, ἅμα δέ, διὰ τῆς Βορ. ἀκτῆς της, καὶ τὸν νότιον μυχὸν τοῦ ὅρμου τῆς Ρούγας. —3) Ἀκρωτήριον τῆς ΒΑ ἀκτῆς τῆς Τήνου ἐγγὺς τοῦ φάρου Λιβάδας (πλάτ. 37° 36′ 30″ Β, μῆκ. 25° 15′ 45″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1815: The islands of Tinos, Mykoni, Rhenea and Delos). Πιθανώτατα πρόκειται περὶ ἀρχαίας τοπωνυμίας διασωθείσης διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἀπὸ στόματος εἰς στόμα. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

— **Ἐχῖνος** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐν Θράκῃ ἐπαρχίας Ξάνθης τοῦ νομοῦ Ροδόπης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 1890. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο *Σαγίν*. Κεῖται ἐπὶ τῆς Ροδόπης ἐν ὑψομ. 450 μ., ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγῶν διὰ πλήρους ὑδρονομικοῦ δικτύου. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Μελίβοια* (τέως *Ἐλμαλῆ*, κάτ. 1.037). Ἅπασα ἡ περιοχὴ τῆς κοινότητος καλύπτεται ὑπὸ ἐκτεταμένων δασῶν δρυῶν καὶ ὀξυῶν. Ἔχει καλλιεργησίμους ἐκτάσεις 3.500 περίπου στρεμμάτων ἰδίως ὑπὸ καπνοῦ (150.000 ὀκ.) καὶ δημητριακῶν. Ἐκτρέφονται περὶ τὰς 6.000 αἰγοπροβάτων καὶ 1.200 χονδρὰ ζῷα. Ἔχει τέσσαρας ἀλευρομύλους, ὧν ὁ εἷς ἠλεκτροκίνητος μεγάλης ἀποδόσεως. Ὁ Ἐχῖνος συνδέεται μετὰ τῆς Ξάνθης δι᾽ ἁμαξιτῆς ὁδοῦ (25 χμτρ.). Ἡ Μελίβοια μετὰ τῆς ἕδρας συγκοινωνεῖ δι᾽ ὁμοίας ὁδοῦ (χμτρ. 7). Εἶναι ἕδρα τελωνείου γ´ τάξεως, δασοκομείου, ἀστυνομικοῦ τμήματος καὶ στρατιωτικοῦ ὑποτομέως, ἅτε κείμενος παρὰ τὰ σύνορα. Δ. Ε. Μ.

— **Ἐχίνου, τέως δῆμος** — *[Γεωγρ.]*. Εἷς ἐκ τῶν ἀπαρτιζόντων πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ´ τὴν ἐπαρχίαν Βονίτσης καὶ Ξηρομέρου τοῦ νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας 5 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων *Ἀετοῦ*, *Ἀχύρων*, *Βουστρίου*, *Κατούνας*, *Κομποτίου*, *Κωνοπίνας*, *Μαχαλᾶ*, *Μπαμπινίου*, *Παπαδάτου* καὶ *Τρύφου*. Δ. Ε. Μ.

ἐχινόσπερμον (τὸ) (Echinospermum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βοραγινιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 15 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς εὐκράτους χώρας τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

ἐχινόστροβος (ὁ) (Echinostrobus) *[Παλαιοφ.]*. Γένος ἀπολιθωμένων ἐκλειψάντων φυτῶν, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ταξωδικῶν κωνοφόρων γυμνοσπέρμων* σπερματοφύτων. Ὁ κορμὸς τῶν φυτῶν τούτων ἔφερεν ἐναλλασσομένους, ἀπομεμακρυσμένους κλαδίσκους, κεκαλυμμένους ἀπὸ πυκνὸν φύλλωμα. Τὰ φύλλα ἦσαν βραχέα, ᾠοειδῆ, ὀξύληκτα καὶ σπειροειδῶς διατεταγμένα. Οἱ καρποὶ αὐτῶν ἦσαν στρόμβοι σφαιρικοί, τὰ δὲ καρπικὰ φύλλα ἔφερον ἀκωκὴν κωνοειδῶς ὀξύληκτον. Λείψανα τῶν φυτῶν τούτων εὑρίσκονται ἐντὸς τῶν λιθογραφικῶν σχιστολίθων τῆς ἰουρασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωικοῦ αἰῶνος εἰς τὸ Σολνχόφεν τῆς Βαυαρίας. Γ. Κ. Γ.

ἐχινοσφαιρίτης (ὁ) (Echinosphaerites Wahlen). *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἐχινοσφαιριτιδῶν ρομβιφόρων ὑδροφοριδεῶν κυστοειδῶν πελματοζῴων*. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον κέλυφος σφαιρικὸν ἄνευ μίσχου ἢ μετὰ βραχέος τοιούτου κοίλου. Τὰ ὑδροφόρα πεδία ἔφερον ἀνὰ ἓν βραχὺ βραχιόλιον περὶ τὸ στόμα, τὸ εὑρισκόμενον εἰς τὸ κορυφαῖον. Ἡ ἕδρα ἦτο κεκαλυμμένη μὲ κάλυμμα πυραμιδοειδές, συνιστάμενον ἐκ πινακιδίων. Λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἄφθονα ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας σιλουρίου ὑποδιαπλάσεως τοῦ παλαιοζωικοῦ αἰῶνος ἐν βορείῳ καὶ μέσῃ Εὐρώπῃ. Συνώνυμα: *δευτοκυστίτης, ἀραχνοκυστίτης, τρινεμάκυστις, κιτρόκυστις.* Γ. Κ. Γ.

Ἐχινοσφαιρίτης.

Ἐχινοῦσα *[Γεωγρ.]*. —1) Νῆσος ἐν τῇ συστάδι τῶν Κουφονησίων (πλάτ. 36°52′1/2 Β, μῆκ. 25°32′1/2 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1837: Paros and Naxos) μεταξὺ Ἀρακλειᾶς καὶ Κέρου. —2) Ἀρχαία ὀνομασία τῆς Κιμώλου παρὰ ποιηταῖς *(Στέφ. Βυζ.)*. Σ. Ε. Λ.

ἐχινοφόρος (ἡ) (Echinophora) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιαδιανθῶν*, περιλαμβάνον 6 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς παραμεσογείους χώρας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *ἐχινοφόρος ἡ λεπτόφυλλος* (Echinophora taeniofolia), ἥτις διακρίνεται διὰ τὸν πολυκλαδώδη βλαστὸν καὶ τὰ λεπτότατα ἀκανθωτὰ φύλλα της. Δ. Ν. Π.

Ἐχινοφόρος ἡ λεπτόφυλλος.

ἐχίνοψις (ἡ) (Echinopsis) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κακτοειδῶν*, περιλαμβάνον τῆς ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Εἶναι φυτὰ σαρκώδη, μὲ κορμὸν ἀπεστρογγυλωμένον, φέροντα ἀκάνθας καὶ μεγάλα λευκὰ ἢ ἐρυθρὰ ἄνθη εὐωδιάζοντα, τὰ ὁποῖα τὴν ἑσπέραν ἀνοίγουσι καὶ τὴν πρωΐαν κλείουσι. Μά-

Digitized by Google

λον διαδεδομένον καὶ παρ' ἡμῖν γνωστὸν εἶδος εἶναι *ἐχίνοψις ἡ πολλαπλῆ* (Echinopsis multiplex) μὲ ῥόδινα ἄνθη καὶ *ἐχίνοψις ἡ εὐριέσσιος* (Echinopsis eyriessii) μὲ λευκὰ ἄνθη. Παρ' ἡμῖν ἀμφότερα εἶναι γνωστὰ ὑπὸ τὴν κοινὴν ὀνομασίαν *καρπουζάκια*. Κ. ΠΑΠ.

'Εχίνοψις ἡ πολλαπλῆ.

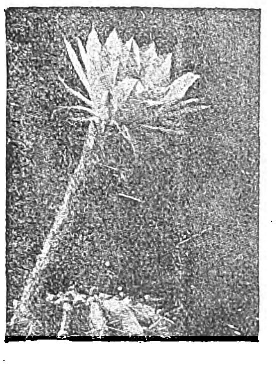

'Εχίνοψις ἡ εὐριέσσιος.

ἐχινώδης (ὁ, ἡ), —ες (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς ἐχῖνον, ἀκανθώδης.

ἐχίνωμα (τὸ) (Echinoma) *[Ζωολ.]*. Γένος πρωτοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκτινοζῴων*, περιλαμβάνον σφαιρικὰ θαλάσσια ζῴάρια μὲ σῶμα κεκαλυμμένον ὑπὸ πλήθους ἀκτινοειδῶς διατεταγμένων ἀκανθῶν ποικίλου μήκους καὶ πάχους. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *ἐχίνωμα τὸ βαθύβιον* (Echinoma bathybium), ὅπερ ἀπαντᾷ ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ. Δ. Ν. Π.

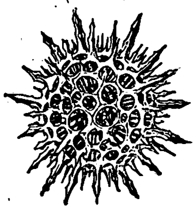

'Εχίνωμα τὸ βαθύβιον.

ἐχίνωψ (ὁ) (Echinops) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ζωανθήρων*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 70 εἴδη ἰθαγενῆ ἀπὸ τῶν παραμεσογείων χωρῶν καὶ τῶν ἀσιατικῶν παραλίων μέχρι τῆς Ἰαπωνίας. Εἶναι φυτὰ ποώδη, πολυετῆ, μὲ λεπτὰ καὶ μακρὰ φύλλα κεκαλυμμένα δι' ἀκίδων, καὶ σφαιροειδεῖς κορυφὰς ἀνθέων, αἱ ὁποῖαι πρὸ τῆς ἀνθήσεώς των περιβάλλονται ὑπὸ ἀκανθῶν. Τὰ πλεῖστα εἶναι ζιζάνια, καί τινα κοσμητικά. Γνωστότερα εἴδη, ἅτινα ἀπαντῶσι καὶ παρ' ἡμῖν, εἶναι *ἐχίνωψ ὁ βαννατικὸς* (Echinops bannaticus), θεραπευόμενος πρὸς κόσμον καὶ ἀπαντῶν παρ' ἡμῖν, ἐν Ἠπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ· *ἐχίνωψ ὁ ἑλληνικὸς* (Echinops graecus), τὸ κοινῶς γνωστὸν *κεφαλάγκαθο* ἢ *θαλασσάγκαθο*, ἀπαντῶν πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος· *ἐχίνωψ ὁ ἰξώδης* (Echinops viscosus), τὸ κοινῶς λεγόμενον *σταυράγκαθο, σκολίμπρι, ἀχινάγκαθο, ἀχινόχορτο, μοσχοκαύλι* καὶ *καμηλάγκαθο*· *ἐχίνωψ ὁ σφαιροκέφαλος* (Echinops spaerocephalus), φθάνων τὸ ὕψος τῶν 2 μέτρων, μὲ ὑπολεύκους κεφαλὰς ἀνθέων· *ἐχίνωψ ὁ ρίτριος* (Echinops Ritrii), ἰθαγενὴς τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης, μὲ μεταλλικῶς βαθυκυάνους κεφαλὰς ἀνθέων· καλλιεργεῖται ὡς κοσμητικὸν καὶ χρησιμοποιεῖται πρὸς διατροφὴν τῶν μελισσῶν. Κ. ΠΑΠ.

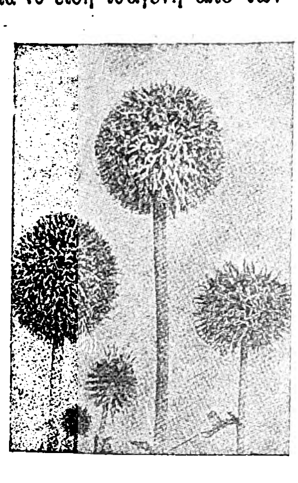

'Εχίνωψ ὁ βαννατικός.

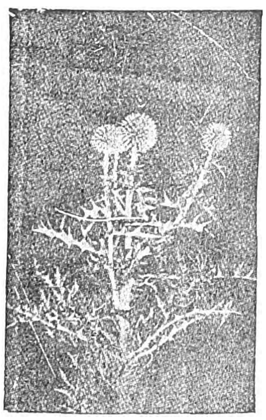

'Εχίνωψ ὁ ἑλληνικός.

ἔχιον (τὸ) (Echium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βοραγινιδῶν*, περιλαμβάνον 50 εἴδη, ἰθαγενῆ κυρίως τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν παραμεσογείων χωρῶν. Εἶναι φυτὰ ποώδη ἢ θαμνώδη. Τὰ πλέον διαδεδομένα παρ' ἡμῖν εἴδη εἶναι: *ἔχιον τὸ κοινὸν* (Echium vulgare) μὲ γραμμωτὰ σκληρότριχα φύλλα καὶ κυανὰ ἄνθη· *ἔχιον τὸ ἀρνογλωσσοειδὲς* (Echium plantagineum), τὸ κοινῶς ὀνομαζόμενον *βοϊδόγλωσσα*· *ἔχιον τὸ ἰταλικὸν* (Echium italicum), κοινῶς *μανούνι*· *ἔχιον τὸ πολύκλωνον* (Echium diffusum) καὶ *ἔχιον τὸ λευκὸν* (Echium album). Κ. ΠΑΠ.

ἐχιόστομον (τὸ) (Echiostomum) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυσοστόμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σιλουριδῶν*, περιλαμβάνον ἰχθῦς μὲ σῶμα ἐπιμήκες, πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων, μὲ κεφαλὴν βραχεῖαν, ὀγκώδη καὶ εἰς ἀμβλὺ ῥύγχος καταλήγουσαν, μὲ εὐμεγέθεις σιαγόνας, ἐφωδιασμένας δι' ἰσχυρῶν ὀδόντων καὶ χρῶμα μελανόφαιον μὲ μεταλλικὰς ἀποχρώσεις. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *ἐχιόστομον τὸ κοινὸν* (Echiostomum vulgare) ἀπαντῶν ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ. Δ.Ν.Π.

'Εχιόστομον τὸ κοινόν.

ἐχιουρίδαι (οἱ) (Echiuridae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια σκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὡπλισμένων*.

ἐχίουρος (ὁ) (Echiurus) *[Ζωολ.]*. Γένος σκωλήκων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐχιουριδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη, ὧν γνωστότερον εἶναι *ἐχίουρος ὁ παλλάσσιος* (Echiurus pallassii), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὰ παράλια τῆς Βορείου Θαλάσσης, ὅπου οἱ ἁλιεῖς μεταχειρίζονται τοῦτον ὡς δόλωμα. Τὸ σῶμά του εἶναι κυλινδρικόν, κατὰ τὸ ἀνώτερον μέρος φέρει τὸ στόμα καὶ κατὰ τὸ κατώτερον τὴν ἕδραν. Τὰ τοιχώματα τοῦ σώματος εἶναι τόσον λεπτά, ὥστε διὰ μέσου τούτων φαίνονται τὰ ἐσωτερικὰ ὄργανα. Δ. Ν. Π.

ἔχις (ὁ) *[Ζωολ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τῆς *ἐχίδνης*.

ἐχιταμίνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. Ἀλκαλοειδὲς τῆς *ἀλστονίας* τοῦ τύπου $C_{22}H_{28}N_2O_4,H_2O$. Σ. Γ.

ἐχίτης (ὁ) (Echites) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀποκυνιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 40 εἴδη, ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς. Εἶναι θάμνοι ἀναρριχώμενοι, κοσμητικοί, μὲ κατ' ἐναλλαγὴν κείμενα φύλλα καὶ ἄνθη κατὰ βότρυς ἢ σπάδικας διατεταγμένα. Τὰ πλέον γνωστὰ εἴδη εἶναι: *ἐχίτης ὁ ὑπερευαίσθητος* (Echites suberecta), θάμνος φθάνων τὸ ὕψος 3 περίπου μέτρων, ἰθαγενὴς τῆς Ζαμάϊκας, μὲ δηλητηριώδη γαλακτώδη ὀπόν· *ἐχίτης ὁ ἐκκρεμὴς* (Echites nutans), ἰθαγενὴς τῶν δυτικῶν Ἰνδιῶν μὲ πορφυρογραμμωτὰ φύλλα, λίαν κοσμητικός, καλλιεργούμενος συχνὰ εἰς θερμοκήπια, καὶ *ἐχίτης ὁ φραγκίσκειος* (Echites francisca). Κ. ΠΑΠ.

'Εχίων *[Μυθολ.]*. —1) Εἷς ἐκ τῶν λεγομένων Σπαρτῶν ἐν Θήβαις, οἵτινες ἐγεννήθησαν ἐκ τῶν ὀδόντων ἑνὸς δράκοντος, τοὺς ὁποίους ἔσπειρεν ὁ Κάδμος (*'Απολλόδωρ.* Γ, 4, 1). Ὁ Ἐχίων ἦτο ὁ ἀνδρειότερος ὅλων τῶν ἄλλων καὶ διὰ τοῦτο ἔλαβεν ὡς γυναῖκα τὴν Ἀγαύην, θυγατέρα τοῦ Κάδμου, ἐκ τῆς ὁποίας ἐγέννησε τὸν Πενθέα. —2) Υἱὸς τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τῆς Ἀντιανείρας, ἀδελφὸς τοῦ Εὐρύτου, μετὰ τοῦ ὁποίου ἔζη ἐπὶ τοῦ Παγγαίου ὄρους ἐν Θρᾴκῃ, ἐξελθὼν καὶ οὗτος μετὰ τοῦ Μελεάγρου εἰς τὴν θήραν τοῦ Καλυδωνίου κάπρου καὶ ὕστερον πλεύσας εἰς τὴν Κολχίδα μὲ τοὺς ἀργοναύτας. —Ω.

ἔχμα (τό)· τὸ ἔχον, συνέχον, συγκρατοῦν τι, ἧλος ἢ σχοινίον, δεσμός, δι' οὗ συγκρατεῖται τι: (*ναυτ.*), κοιν. *μπόσος*.

ἐχμάζω, ἀόρ. *ἤχμασα*· συγκρατῶ δι' ἔχματος, κοιν. *μποσάρω*.

ἔχμασις, —εως (ἡ)· ἡ δι' ἔχματος συγκράτησις, στερέωσις, κοιν. *μποσάρισμα*.

ΑΑ, 'Εχμάτια λέμβου εἰς τὰς ἐπωτίδας της.

ἐχμάτιον (τὸ) (*κοιν. μποτσέλο*) *[Ναυτ.]*. Καλεῖται οὕτω πλεκτὴ ζώνη, ἥτις χρησιμεύει ὅπως στερεοῖ λέμβον ἐπὶ τῶν ἐπωτίδων της ἢ ἐπὶ τῶν ὑποστατῶν της. Διὰ τῶν ἐχματίων παρεμποδίζεται πᾶσα μετακίνησις τῆς λέμβου. Α. ΚΡΚ.

Ἔχμοντ (Ehmont)· βλ. *Ἔγκμοντ*.

Ἐχούδ. Κριτὴς τοῦ Ἰσραήλ, οὗ τὸ ὄνομα ὑπὸ τῶν Ο' μεταγράφεται *Ἀώδ* (βλ. λ.).

Ἔχρεφελς (Ehrefels). Παρωνύμιον τοῦ κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 πεσόντος ἐν Πέτα Βυρτεμβεργίου Φιλέλληνος στρατηγοῦ *Νόρμαν* (βλ. λ.). Γ. Δ. Κ.

Ἐχσὶ-ντερὲ *[Γεωγρ.]*. Ποτάμιον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, συμβάλλον πρὸς τὸν ποταμὸν *Ῥόδιον* παρὰ τὴν θέσιν τῶν ἀρχαίων Ἀστύρων. Σ. Ε. Λ.

Ἐχτήχοβα *[Γεωγρ.]*. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τοῦ *Βουφαγίου* ὄρους (1336 μέτρ.). Ν. Κ. Σ.

ἐχυρὸν (τὸ) *[Ναυτ.]*. Θέσις τοῦ πλοίου ἰσχυρῶς τεθωρακισμένη, ἀπὸ τῆς ὁποίας διευθύνεται τὸ πλοῖον κατὰ τὴν μάχην (διεθν. blockhaus). Ἐκτὸς τοῦ *κυρίου ἐχυροῦ*, ὅπερ εὑρίσκεται παρὰ τὴν γέφυραν καὶ ἀποτελεῖ τὴν πρωτεύουσαν θέσιν διευθύνσεως τοῦ πλοίου ἐν μάχῃ, ὑπάρχει καὶ δευτερεύουσα θέσις, ἡ τοῦ *πρυμναίου ἐχυροῦ*, ὅπερ χρησιμοποιεῖται ὅταν καταστραφῇ τὸ κύριον ἐχυρόν. Α. ΚΡΚ.

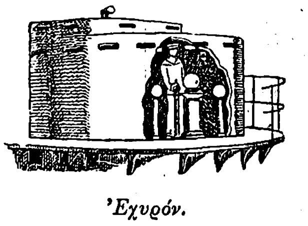

'Εχυρόν.

ἐχυρός, —*ά*, —*όν*· στερεός, ἀσφαλής, ἀπρόσβλητος: «χωρίον ἐχυρὸν» *(ἀπὸ τοῦ ἔχω)*, πρβλ. *ὀχυρός*.

ἔχω· παρατ. *εἶχον* καὶ *εἶχα*, ἀόρ. *ἔσχον* (εἰς τὴν δημοτικὴν μόνον ὁ ἐνεστὼς καὶ ὁ παρατατ. εἶναι ἐν χρήσει· οἱ ἄλλοι χρόνοι ἀναπληροῦνται ἐκ συνωνύμων ρημάτων, οἷον *ἔλαβον,—ἐλήφθην, ἐπῆρα)*· τὸ ἀρκτικὸν φωνῆεν ε ἐν τῇ λαλουμένῃ γλώσσῃ συναλείφεται μετὰ τοῦ τελικοῦ φωνήεντος τῆς προηγουμένης λέξεως, ἐκτὸς ἂν τοῦτο εἶναι ι· καὶ ἂν μὲν τὸ προηγούμενον φωνῆεν εἶναι ε, τὰ δύο ε συναλείφονται εἰς ἓν ε: μὲ + ἔχεις = μ' ἔχεις, σὲ + ἔχω = σ' ἔχω· ἂν δὲ εἶναι ἄλλο φωνῆεν, ἐκπίπτει τὸ ε: καλὸ νά 'χῃς, ἐγώ 'χω, κάλλιό 'χω, ὁποῦ 'χει, τοῦ 'χω· ἂν δὲ τὸ προηγούμενον φωνῆεν εἶναι ου, δύναται ἐκ τῆς συναλοιφῆς τοῦ ου+ε νὰ προκύψῃ ὁ φθόγγος ο: ὁπὄχει, μὄχει, αὐτὰ πὄχετε· ὁ φθόγγος ι (ει) τοῦ παρατατικοῦ ἐκπίπτει, οἱοσδήποτε καὶ ἂν προηγῆται φθόγγος.

Ἔχω, κατέχω, κρατῶ τι ὡς κτῆμά μου: «ἔχει περιουσίαν, — κτήματα, — σπίτια, — χωράφια κτλ.», «ἔχεις νὰ μοῦ δώσῃς χίλιες δραχμές; — δὲν ἔχω», «μακάρι νὰ εἶχα, διὰ νὰ σοῦ ἔδιδα»· || φρ. «τί εἴχαμε, τί χάσαμε» τίποτε δὲν εἴχαμε, τίποτε δὲν ἐχάσαμε, «τί ἔχει νὰ χάσῃ» τίποτε δὲν ἔχει διὰ νὰ χάσῃ, δὲν ὑπάρχει φόβος νὰ χάσῃ τίποτε· || «ἔχω γυναῖκα, — παιδιά, —πατέρα, — μάννα», «ἔχει ὑπαλλήλους, — ὑπηρέτας, — συνεργάτας», «δὲν ἔχει κανένα ἐχθρόν»· || «σήμερο ἔχει ὁ μῆνας πέντε» εἶναι ἡ πέμπτη ἡμέρα τοῦ μηνός· || μετὰ ἀντικειμένου ἀφῃρημ. οὐσιαστικοῦ ἀποτελεῖ περίφρασιν: «ἔχω σκοπὸν» σκοπεύω, «ἔχω δύναμιν» δύναμαι, «ἔχω καιρὸν» εὐκαιρῶ, «ἔχω τὴν ἰδέαν, — τὴν γνώμην» φρονῶ, νομίζω, «ἔχω λάθος» πλανῶμαι, σφάλλομαι, «ἔχω πόθον, — ἐπιθυμίαν, — ἔρωτα» ποθῶ, ἐπιθυμῶ, ἐρῶμαι· ὁμοίως: «ἔχω ἄδικον, —δίκαιον», «ἔχουν συγγένειαν, — ἔχθραν, — πόλεμον μεταξύ τους», «ἔχει διαφορὰν» διαφέρει, ὑπερέχει· || ἔχω τι ὡς γνώρισμα ἢ ἰδιότητα: «ἔχει ὀμορφιά,— χάρες,—προτερήματα,—ἐλαττώματα», «ἔχει ἱκανότητα, ἐπιρροήν, — ἐπιβάλλον»· || μετὰ ὀνομάτων δηλούντων νόσον ἀποτελεῖ ἐπίσης περίφρασιν: «ἔχω πυρετὸν» πυρέσσω, «ἔχω βῆχα» βήσσω· ὁμοίως: «ἔχω πονόμματο, — ρευματισμούς, — πονοκέφαλο, — πόνους 'ς τὴν πλάτη, — διάρροιαν, — πνευμονίαν κτλ.»· || μεταφ. «ἔχω πόνο 'ς τὴν καρδιά» ἀλγῶ ἠθικῶς, «ἔχω καημὸ νὰ τὸν ἰδῶ»· || φρ. «φαγούρα ἔχει 'ς τὴ γλῶσσά του καὶ δὲν κρατάει μυστικὸ» ἐπὶ ἀκριτομύθων· || φρ. ««ἔχω τὸ νοῦ μου» προσέχω: «δὲν ἔχει τὸ νοῦ του 'ς τὴ δουλειά», «ποῦ ἔχεις τὸ νοῦ σου;»· || «ἔχω κατὰ νοῦν» σκέπτομαι, λογαριάζω· || ὁμοίως: «ἔχω τὰ μάτια μου», «ποῦ εἶχες τὰ μάτια σου;» διὰ τί δὲν ἐπρόσεχες; «ποῦ εἶχες τὰ χέρια σου;» διὰ τί δὲν τὸν ἔπιανες, — δὲν τὸν ἐκράτεις; || «τὸν ἔχει τὸν παρᾶ» ἢ «τὸν ἔχει» ἢ ἁπλῶς «ἔχει» εἶναι πλούσιος· || «ἔχει ἀπὸ κληρονομιές», «δὲν ξεύρει κι' αὐτὸς τί ἔχει» ἐπὶ ἄγαν πλουσίων· || μετὰ αἰτιατικῆς ὡς κατηγορουμένου τοῦ ἀντικειμένου: «τὸν ἔχω φίλον, — συγγενῆ,—δάσκαλο,—πατέρα,—ἀδελφό», «ποῖον ἔχεις κηδεμόνα;», «τὸν εἶχαν καμάρι τῆς γενιᾶς των»· || φρ. «γιὰ τί τὸν ἔχεις αὐτόν;—δὲν τὸν ἔχω γιὰ τίποτε» δὲν τὸν λογαριάζω, τὸν περιφρονῶ, «τὸν εἶχα γιὰ καλόνε, — γιὰ φίλο», τὸν ἐθεώρουν —· || «δὲν τό 'χει γιὰ τίποτε νὰ σὲ βρίσῃ» δὲν τὸ ὑπολογίζει, δὲν τὸ θεωρεῖ ὡς σπουδαῖον· ὁμοίως: «δὲν τό'χω σὲ καλὸ νὰ...», ἢ «τό'χω σὲ κακὸ» τὸ θεωρῶ δυσοίωνον· || φρ. «τά'χω καλά,—ἄσχημα» εὑρίσκομαι εἰς καλάς,—κακὰς σχέσεις, «ἄσχημα τὴν ἔχω» δὲν εὑρίσκομαι εἰς καλὴν κατάστασιν, κινδυνεύω· || φρ. «τά 'χει σωστὰ» ἐννοεῖται τὰ *μυαλά* του, εἶναι ὑγιὴς τὸν νοῦν: «δὲν τά'χει σωστά, κάτι ἔπαθε», «τά 'χει σωστὰ καὶ πρόσβαρα»· || «ἀπὸ δῶ τὸν ἔχει, ἀπὸ κεῖ τὸν ἔχει, τὸν κατάφερε» διὰ ποικίλων μέσων· || «ἔχει γάμο,—βαφτίσια,— χορό,—τσάϊ κττ.» τελεῖ ἑορτὴν γάμου, βαπτίσματος κττ.· || «ἔτσι τό 'χει ὁ τόπος μας» ἢ «τό 'χει ὁ τόπος μας ἀντέτι» εἶναι ἔθιμον τοῦ τόπου μας, «τό 'χει τὸ ποδαρικό του, ὅπου πάει, νά 'ρχεται καὶ μιὰ καλὴ εἴδησις»· || «δὲν σοῦ τό 'χα» δὲν σὲ ἐνόμιζα ἄξιον τούτου: «δὲν σοῦ τό 'χα νά 'σαι τόσο κακός», «δὲν μοῦ τό 'χες;»· || «τά 'χω μὲ τὸν ...» διαπληκτίζομαι πρός τινα, ὀργίζομαι ἀγανακτῶ κατά τινος: «μὲ ποιὸν τά 'χεις καὶ φωνάζεις;», «τά 'χει μὲ ὅλον τὸν κόσμο»· || «τί ἔχει νὰ κάμῃ αὐτό;» ποίαν σημασίαν ἔχει; «δὲν ἔχει νὰ κάμῃ τίποτε» δὲν σημαίνει τίποτε, «ἔχει νὰ κάμῃ μαζί μου» θὰ λογαριασθῇ μαζί μου, «δὲν

Digitized by Google

ἔχω νὰ κάμω τίποτε μαζί σου»· || «ἔχω νὰ σοῦ πῶ κάτι», «ἔχω νὰ σοῦ δώσω ἕνα γράμμα ἀπὸ τὸν πατέρα σου», «ἔχω νὰ πάω σὲ μιὰ δουλειά», «ἔχω δύο λόγια νὰ σοῦ πῶ»· || καὶ ἀρνητικῶς: «δὲν ἔχω τί νὰ κάμω», «δὲν ἔχει τί νὰ πῇ»· || «ἔχω μέρες—, καιρὸ—, χρόνια νὰ τὸν ἰδῶ», «ἔχει μιὰ βδομάδα νὰ λουσθῇ», «ἔχω πολλὴ ὥρα ποῦ κάθομαι,—ποῦ τὸν ζητῶ»· || «καλύτερα τό 'χω νὰ πεθάνω παρὰ ποῦ βασανίζομαι νύχτα μέρα», προτιμότερον νομίζω, «κάλλιό 'χω τὸ βασιλικὸ ἀπὸ τὴν ματζουράνα»· || «σ' ἔχω καλὸ» ἢ «χάρι σοῦ 'χω» θὰ σὲ νομίσω ἄξιον: «σ' ἔχω καλὸ νὰ δουλεύῃς ὅπως ἐγώ», «χάρι σοῦ 'χω κάβουρα νὰ πηδᾷς τὰ κάρβουνα». Τὸ ἀπαρέμφατον *ἔχειν* ὡς οὐσ. ὑπὸ τὸν τύπον *ἔχει*· πλοῦτος, περιουσία, θησαυρός: «τὸ ἔχει του δὲ λογαριάζεται», «ποῦ 'ναι τὸ ἔχει κι' ἡ χαρὰ ποῦ εἶχα 'γὼ μία φορά;».

'Αμεταβ. «εὖ ἔχει» καὶ «ἔχει καλῶς» καλῶς ἐγένετο, συνήθως ὡς ἀπάντησις δηλοῦσα ἐπιδοκιμασίαν· || «πῶς ἔχετε;» ἄλλως «πῶς εἶσθε;» συνήθης φιλόφρων ἐρώτησις συναντωμένων· || «ἔχει ἀδιαφόρως πρὸς τὴν ὑπόθεσιν» ἀδιαφορεῖ διὰ τὴν ὑπόθεσιν· || «τούτων οὕτως ἐχόντων» εἰσαγωγικὸν πρὸς ἔκφρασιν συμπεράσματος.

'Απροσώπως: «ἔχει —, δὲν ἔχει ψάρια» ὑπάρχουν, δὲν ὑπάρχουν ψάρια, «πουθενὰ δὲν ἔχει κρέας» πουθενὰ δὲν εὑρίσκεται· || ἡ χρῆσις αὕτη προῆλθεν ἀπὸ τῆς προσωπικῆς: «ἔχει —, δὲν ἔχει ὁ ψαρᾶς ψάρια» χάριν δηλώσεως τῆς ἐννοίας γενικώτερον· || ἐντεῦθεν καί: «δὲν ἔχει νὰ πᾶς πουθενὰ» δὲν ἐπιτρέπεται νὰ πᾶς πουθενά.

Παθ. *ἔχομαί τινος*· κρατοῦμαι ἀπὸ κάτι, προσκολλῶμαι εἴς τι: «ἔχεται τῆς παραδόσεως,—τῶν ἐθίμων» δὲν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν παράδοσιν, — ἀπὸ τὰ ἔθιμα· || «τὸ λεχθὲν δὲν ἔχεται ἀληθείας» δὲν εἶναι ἀληθές.

Τν ῥῆμα *ἔχω* ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἑλληνικῇ χρησιμεύει ὡς βοηθητικὸν πρὸς σχηματισμὸν τῶν συντελικῶν χρόνων: ἔχω γράψει,—εἶχον γράψει,—θὰ ἔχω γράψει, ἔχω γραφῆ,—εἶχα γραφῆ,—θὰ ἔχω γραφῆ ὁ τύπος *γράψει* προῆλθεν ἀπὸ τοῦ *γράψειν*, νεωτέρου ἀπαρεμφάτου τοῦ ἀορίστου *ἔγραψα*, ὁ δὲ τύπος *γραφῆ* προῆλθεν ἀπὸ τοῦ ἀπαρεμφάτου *γραφῆν* — *γραφῆναι* τοῦ ἀορίστου *ἐγράφην*.

'Εν τῇ λαλουμένῃ ἐκφέρονται οἱ συντελικοὶ χρόνοι διὰ τοῦ *ἔχω* καὶ τῆς παθ. μετχ. π. χ. ἔχω γραμμένο,—εἶχα γραμμένο,—θὰ ἔχω γραμμένο· ἡ μετχ εἶναι πτώσεως αἰτιατικῆς καὶ συμφωνεῖ μὲ τὸ γένος καὶ τὸν ἀριθμὸν τοῦ ὑποκειμένου της: ἔχω γραμμένο τὸ θέμα, ἔχω γραμμένη τὴν ἐπιστολὴ κλπ

ἐψάνη (ἡ)· τὸ σκεῦος ἐντὸς τοῦ ὁποίου γίνεται ἡ ἕψησις, τὸ βράσιμον, χύτρα, ἄλλως *ἑψητήριον*.

ἐψὲς καὶ ***ψές***· ἐπίρρ δημοτ. τύπος τοῦ *ὀψέ*, χθὲς βράδυ, χθὲς ἀργά· || χθές.

ἔψημα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ἕψειν*, βράσμα, τὸ βεβρασμένον, μόνον ἐπὶ τοῦ διὰ βρασμοῦ πυκνωθέντος γλεύκους, σίραιον, κοιν. *πετιμέζι*.

ἕψησις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ ἕψειν, τὸ βράσιμο, μαγείρευμα: «ἡ ἕψησις τοῦ κρέατος».

ἑψητός, —*ή,* —*όν*· ὁ βεβρασμένος, βραστός: «σῖτος ἑψητός», ἄλλως *ἑφθός*.

ἔψιλον (τὸ) ἢ ε̃ ***ψιλόν,*** ἤτοι ε̃ γυμνόν, πρὸς διάκρισιν τοῦ ἑτέρου e *αι* (ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος τοῦ ε ἐγένετο κατὰ τοὺς βυζαντιακοὺς χρόνους, ὅτε τοῦτο δὲν διεστέλλετο ἐν τῇ προφορᾷ ἀπὸ τοῦ αι)· πρβλ. ὂ *μικρόν*.

"Εψομ (Epsom) */Γεωγρ.].* Πόλις τῆς 'Αγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ τοῦ Surrey, 22 χιλιόμ. νοτιοδυτικῶς τοῦ Λονδίνου. Λουτρόπολις λίαν πολυσύχναστος κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα. 'Η σημερινὴ αὐτῆς φήμη ὀφείλεται εἰς τὰς ἐν αὐτῇ διεξαγομένας ἱπποδρομίας τοῦ Ντέρμπυ. 'Εκ τῶν ἀνακαλυφθεισῶν τῷ 1618 θερμοπηγῶν της ἐξάγεται ὁ *ἐψομίτης* (βλ. λ.). Μ. Ν. Δ.

ἐψομίτης (ὁ) (Epsomit), ἢ ***"Εψομ ἅλας*** */'Ορυκτ.].* 'Ορυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι θειικὸν μαγνήσιον χημικοῦ μοριακοῦ τύπου $MgSO_4 \cdot 7H_2O$. Παρουσιάζεται εἰς κρυστάλλους ἡμιεδρικοὺς τοῦ ῥομβικοῦ κρυσταλλικοῦ συστήματος. Οἱ κρύσταλλοί του εἶναι πρισματικοὶ μέχρι βελονοειδῶν μὲ σφηνοειδῆ πέρατα, παρουσιάζουν δὲ συνήθως τετραγωνικὴν ὄψιν. 'Εν τῇ φύσει παρουσιάζεται σχεδὸν μόνον ὡς ἐπάνθημα ὑπὸ μορφὴν γεηρῶν, ἰνωδῶν συσσωμάτων, ἢ εἰς σταλακτίτας, ἢ ὡς διαλελυμένος.

'Ο ἐψομίτης ἔχει σχισμὸν τέλειον, σκληρότητα 2—2$^1/_2$ βαθμοῦ καὶ εἰδικὸν βάρος 1,7—1,8. Εἶναι ἄχρους καὶ λευκός. Χημικῶς ἐξεταζόμενος ἐμπεριέχει 16,3% μαγνησίαν (MgO, 32,5% ἀνυδρίτην θειικοῦ ὀξέος (SO_3) καὶ 51,2% ὕδωρ (H_2O). 'Εν ὕδατι εἶναι διαλυτός, θερμαινόμενος δ' ἄνω τῶν 150° μετατρέπεται εἰς κισερίτην.

Εὑρίσκεται ἐν τῇ φύσει διαλελυμένος ἐντὸς τοῦ θαλασσίου ὕδατος, ὡς καὶ ἐντὸς τῶν πικρῶν καλουμένων ὑδάτων τοῦ *"Εψομ* (ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομά του), Seidschütz, Püllna, Ofen. 'Επίσης εἰς τὰ κοιτάσματα καλιούχων ἁλάτων ὡς προϊὸν μετασωματώσεως τοῦ *κισερίτου*, ὅτε λέγεται καὶ *ῥαϊχαρδίτης*. 'Επίσης ὡς ἐπάνθημα εἰς τὰ πέριξ τῆς λίμνης Elton καὶ εἰς τὰς σιβηρικὰς στέππας κλπ. Τέλος δ' εἰς μεταλλευματικὰ κοιτάσματα τοῦ Herrengrund, Neuschl, Idria.

'Εν 'Ελλάδι ἀπαντᾷ ὑπὸ μορφὴν λευκῶν ἕως ὑποπρασίνων μεταξοειδῶν καὶ ἰνωδῶν συσσωματωμάτων μαζὶ μὲ *μελαντηρίτην* καὶ *μαρκασίτην*, ὡς ἐπιγενὲς ὀρυκτὸν ἐπὶ ὀφειτῶν, προερχόμενον ἐκ τῆς ἐπ' αὐτῶν ἐπιδράσεως τῶν ἀτμίδων τῆς μοφέττας τοῦ Σουσακίου (μεταξὺ Καλαμακίου καὶ 'Αγ. Θεοδώρων). 'Επίσης ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὴν νῆσον Μῆλον. Γ. Κ. Γ.

ἕψω, *ἀόρ. ἥψησα*· βράζω, μαγειρεύω: «ἕψω κρέας, —σῖτον», «κρέατα ἕψοντες ἤσθιον»· || «ἕψω τὸν χρυσόν», χωνεύω, διὰ τῆς χωνεύσεως ἀποκαθαίρω τὸν χρυσόν, καθιστῶ αὐτὸν *ἄπεφθον*.

ἐῶ (—*άω*), ἀόρ. *εἴασα*· ἀφίνω, ἐπιτρέπω, δὲν ἐμποδίζω· || παραιτῶ, ἐγκαταλείπω, δὲν ὑπολογίζω: φρ. «ἐῶ χαίρειν», «καὶ ταῦτα μὲν ἐῶ χαίρειν» ἀφίνω νὰ πάνε 'ς τὸ καλό, δὲν λαμβάνω ὑπ' ὄψιν μου.

εω— (Eo—) *[Παλαιοντολ.]* Πρῶτον συνθετικὸν πολλῶν ὅρων τῆς γεωλογίας καὶ παλαιοντολογίας (τῆς ἑλληνικῆς λέξεως *ἠώς* ἢ *ἕως*) χρησιμοποιηθὲν ὑπὸ τῶν ξένων ἐπιστημόνων. 'Αντὶ τούτου χρησιμοποιεῖται νῦν τὸ ταυτόσημον *ἠω*. Γ. Κ. Γ.

'Εῶα *['Αρχ. Γεωγρ.].* Πόλις τῆς *'Αφρικῆς,* τῆς ῥωμαϊκῆς ἐν τῇ φερωνύμῳ ἠπείρῳ ἐπαρχίας, κειμένη μεταξὺ Πισινδῶνος λιμένος καὶ λιμένος Γαράφων (*Πτολεμ.* 'Αφρ. θέσις Δ, γ, 12). 'Η τοπωνυμία αὕτη, οὖσα ἀπόπειρα μεταφθογγισμοῦ εἰς τὴν ἑλληνικὴν φοινικικῆς ὀνομασίας, ἔχει ὡς πηγὴν τὴν Makar Eoat ἢ Makar Oeat, δι' ὃ ἀπαντᾷ καὶ ὡς *Μακαραια,* ὡς *Μακαροία,* ὡς *Μάκαρ-Οἴα* (Σταδ. Μεγ. θαλάσ. ἔκδ. *Didot* § 98), ὡς civitas Œonssis (Ocensis, Oensis, Occensis, Cocensis) παρὰ Πλινίῳ, ὡς Oza oppidum παρὰ Πομπ. Μέλᾳ, ὡς Œœ παρὰ Σολίνῳ, ὡς Œa ἐν τῷ Πεουτιγγεριανῷ χάρτῃ, ὡς Ocea καὶ Occa παρὰ τῷ «'Οδοιπορικῷ». Πιθανῶς εἶναι ἡ σύγχρονος *Τρίπολις* τῆς Λιβύης (πλάτ. 32°54' Β, μήκ. 13°11' 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 246: Ras Makhabez to Benghazi καὶ 248: Tripoli harbour). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἑωθινός,—*ή,* —*όν*· ὁ τῆς ἕω, τῆς αὐγῆς, αὐγινός, πρωινός: «ἑωθινὸν ᾆσμα πτηνῶν», «ἑωθινὸν εὐαγγέλιον,—τροπάριον» (βλ. κατ.)· || ***ἑωθινὸν*** (τὸ) ὡς οὐσ., τὸ πρωϊνὸν σάλπισμα πρὸς ἀφύπνισιν τῶν στρατιωτῶν, τὸ ἐγερτήριον σάλπισμα: «ἐσήμανε ἑωθινόν».

—*[Στρατ.]* 'Ο ὅρος *ἑωθινὸν* χρησιμοποιεῖται προκειμένου περὶ τῶν σαλπισμάτων καὶ τῶν μουσικῶν ἐμβατηρίων τῶν ἀνακρουομένων ἀνὰ τὰς κεντρικὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου τῶν ἐπισήμων ἑορτῶν (1ης ἔτους, 25ης Μαρτίου κτλ.). Ν. Θ. Κ.

—***ἑωθινὰ δοξαστικὰ*** *[Λειτουργ.].* Στιχηρὰ δοξαστικά, 11 τὸν ἀριθμόν, ψαλλόμενα ἐκ περιτροπῆς τὰς Κυριακάς, καλούμενα δὲ καὶ *εὐαγγελικὰ στιχηρά*. Ταῦτα ἐποιήθησαν ὑπὸ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ καὶ εἶναι παραφραστικὴ περίληψις τῶν ἕνδεκα ἑωθινῶν εὐαγγελίων. 'Ωνομάσθησαν ἑωθινά, διότι τὸ περιεχόμενον ἀναφέρεται εἰς τὴν κατὰ τὴν ἕω γενομένην 'Ανάστασιν τοῦ Κυρίου, δοξαστικὰ δέ, διότι προάδεται αὐτῶν ὁ στίχος «Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ κτλ.». Εἶναι τονισμένα εἰς ἀργὸν στιχηραρικὸν μέλος ὑπὸ 'Ιωάννου τοῦ Γλυκέος καὶ 'Ιακώβου τοῦ Πρωτοψάλτου, εἰς σύντομον δὲ ὑπὸ Πέτρου Λαμπαδαρίου τοῦ Πελοποννησίου. Δὲν ψάλλονται ὅταν συμπέσῃ δεσποτικὴ ἢ θεομητορικὴ ἑορτή, τὰς Κυριακὰς τοῦ Τριῳδίου καὶ τοῦ Πεντηκοσταρίου, τὴν Κυριακὴν τὴν πρὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ Γεννήσεως καὶ τὴν μετ' αὐτήν, ὁπότε ψάλλονται τὰ ἀντίστοιχα δοξαστικὰ τῶν Αἴνων τῶν ἑορτῶν τούτων. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

—***ἑωθινὰ εὐαγγέλια*** */Λειτουργ.].* Καλοῦνται οὕτως αἱ κατὰ τοὺς ὄρθρους τῶν Κυριακῶν ἀναγινωσκόμεναι εὐαγγελικαὶ περικοπαί, αἱ ὑπόθεσιν ἔχουσαι τὴν 'Ανάστασιν τοῦ Κυρίου καὶ τὰς μετ' αὐτὴν ἐμφανίσεις Αὐτοῦ εἰς τοὺς μαθητάς. Τοιαῦται περικοπαὶ ἢ εὐαγγέλια ὑπάρχουσιν ἕνδεκα τὸν ἀριθμόν, ἀλληλοδιαδόχως ἓν κατὰ Κυριακὴν ἀναγινωσκόμενα, ἀπὸ τοῦ πρώτου μέχρι τοῦ ἑνδεκάτου καὶ πάλιν ἔπειτα ἐξ ἀρχῆς κατὰ τὴν αὐτὴν σειράν. 'Η κατ' ἔτος ἔναρξις αὐτῶν ἀπὸ τοῦ πρώτου γίνεται τῇ Κυριακῇ τῶν ἁγίων Πάντων. Παράφρασιν τῶν ἑωθινῶν τούτων εὐαγγελίων ἀποτελοῦσι τὰ ἕνδεκα *ἑωθινὰ* δοξαστικὰ (βλ. λ.). Π. Ν. Τ.

—**«'Εωθινή».** 'Ελληνικὴ πολιτικὴ ἐφημερὶς ἐκδοθεῖσα τῷ 1895 ὑπὸ τοῦ 'Αριστείδου Παναγιωτίδη πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ δημοσιογραφικοῦ ὀργάνου τοῦ τρικουπικοῦ κόμματος «"Ωρα». 'Η ἔκδοσις αὐτῆς διεκόπη μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ Τρικούπη (1895), ὅτε οὗτος ἀπεχώρησεν ὁριστικῶς τῆς πολιτικῆς. Θ. Β.

ἑωλοκρασία (ἡ) *['Αρχ.].* Οὕτως ἐκαλεῖτο παρ' ἀρχαίοις ἡ ἐπὶ τοὺς κοιμωμένους ἐκ τῶν συμποτῶν κατάχυσις τῶν ζωμῶν τῶν ἑώλων δείπνων. 'Απετέλει τοῦτο παιδιὰν εὐρύτατα διαδεδομένην εἰς τὰ ἀρχαῖα δεῖπνα, ἐγίνετο δὲ κυρίως ἐπὶ τῶν καταβληθέντων ἐκ τοῦ πότου προσώπων, τὰ ὁποῖα δὲν εἶχον ἀκόμη καταναλώσει τὸ εἰς αὐτοὺς ἀναλογοῦν μερίδιον οἴνου. Π. Ν. Π.

ἕωλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐκ τῆς προηγουμένης ἡμέρας εἰς τὴν ἕω ἀπομείνας, ὑπολειφθείς, χθεσινός, παλαιός, κοιν. *μπαγιάτικος*, ἀντίθ. *πρόσφατος*: «ἰχθύες ἕωλοι κείμενοι δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας» (ἀρχ.)· || καθόλου, ψυχρός, ἀνούσιος, ἀηδής: «ἕωλα σοφίσματα».

ἑῷος,—*α,* —*ον*· ὁ τῆς ἕω, τῆς αὐγῆς, αὐγινός, ἑωθινός, πρωινός· || ὁ πρὸς ἕω κείμενος, ἀνατολικός.

ἑώρα (ἡ) *['Αρχ.].* 'Ετέρα γραφὴ τῆς λέξεως αἰώρα (βλ. λ.).

'Εωρῖται *['Αρχ.].* "Εθνος τῆς 'Αραχωσίας κατέχον τὴν μᾶλλον πρὸς νότον θέσιν τῶν ἐν αὐτῇ ἐθνῶν (*Πτολ.* 'Αραχωσίας θέσις ΣΤ, κ, 3). Σ. Ε. Λ.

ἕως, κοιν. *ὡς*· ἐπίρρ. ἐφ' ὅσον χρόνον, ἕως ὅτου (ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὸ *τέως* βλ. λ.): «ἕως μὲ σῖτον εἶχον, ἀπείχοντο τοῦ κρέατος» (ἀρχ.)· || μέχρι, μετὰ γενικῆς καὶ δημοτικώτερον μετὰ αἰτιατικῆς: «ἀπὸ πρωΐας ἕως ἑσπέρας», «ἀπὸ τὸ πρωὶ ἕως τὸ βράδυ», «ἕως τὴν ἄνοιξι,—τὸ καλοκαίρι» καὶ «ὡς τὴν ἄνοιξι», «ὡς τὸ καλοκαίρι». «θὰ σὲ περιμένω ἕως αὔριον» καὶ «— ὡς αὔριον», «ἕως τότε,—σήμερον, —τοῦ χρόνου,— τὸ Πάσχα»· || τοπικῶς: «ἀπ' ἐδῶ ἕως ἐκεῖ», «ἀνέβη ἕως τὴν κορυφὴν» καὶ «— ὡς τὴν κορφή», «ἔφθασα ἕως τὴν παραλίαν»· || *ἕως ὅτου* κοιν. *ὥς που*, ἄλλως *μέχρις ὅτου*: «περίμενέ με ἕως ὅτου ἔλθω», κοιν. «— ὥς που νά 'ρθω»· || *ἕως νὰ* κατ' ἀποκατάστασιν τοῦ κοιν. *ὡς νά*: «ἕως νὰ ἔλθω» ἀντὶ «ὡς νά 'ρθω»· || μετ' ἀριθμητικῶν, σχεδόν, περίπου: «ἦσαν ἕως χίλιοι ἄνθρωποι», κοιν. «— ὡς χίλιοι ἄνθρωποι», «μαζεύει ὡς δέκα χιλιάδες τὸ μῆνα» (ὁ τύπος *ὡς* προῆλθεν ἀπὸ τῆς συνεκφορᾶς μετὰ τῆς προθέσεως *εἰς*: «ἕως τὸν τοῖχον» =«ὡς 'ς τὸν τοῖχο»=«ὡς τὸν τοῖχο»· διότι οὕτω μόνον θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποβληθῇ τονούμενον φωνῆεν). Β. Φ.

ἕως,—*ω* (ἡ)· αὐγή, ἠώς, κοιν. *τὰ χαράγματα*: «ἅμ' ἕῳ» ἢ «ἅμα τῇ ἕῳ» μὲ τὴν αὐγή, 'ς τὰ χαράγματα.

ἑωσίνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. λ. *ἠωσίνη*.

ἑωσινόφιλα ἢ ***φιλεώσινα*** *['Ανατομ.].* Λευκοκύτταρα κοκκώδη, φιλόξεα, ὧν δηλαδὴ τὰ κοκκία χρώννυνται ἐντόνως δι' ὀξίνης χρωστικῆς καὶ μάλιστα διὰ τῆς ἑωσίνης. 'Επὶ 100 λευκοκυττάρων ἀπαντῶσι μόνον 1—3 ἑωσινόφιλα, οὐ μόνον ἐν τῷ αἵματι καὶ τῷ λέμφῳ, τουτέστιν ἐντὸς τῶν ἀγγείων, ἀλλὰ καὶ ἔξωθεν τούτων. 'Εστία δὲ τῆς παραγωγῆς αὐτῶν εἶναι ὁ μυελὸς τῶν ὀστῶν καὶ καθόλου ὁ συνδετικὸς ἱστός. 'Η ἑωσινοφιλία εἶναι χαρακτηριστικὴ τῶν δερματικῶν νόσων, καὶ μάλιστα τῶν παρασιτικῶν παθήσεων (ὀξύουροι, ἀσκαρίδες, ταινίαι, ἀγκυλόστομον δωδεκαδάκτυλον, δίστομον αἱματόβιον, τριχινίασις κ. τ. τ.). 'Επὶ τῶν νοσημάτων τούτων καὶ ἄλλων τινῶν (λέπρας, ἄσθματος) τὰ ἑωσινόφιλα λευκοκύτταρα αὐξάνονται εἰς 10—60 % καὶ πλέον ἐν τῷ αἵματι. Ι. Π.

ἑωσφορικός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἑωσφόρον, εἰς τὸν διάβολον, διαβολικός, σατανικός.

ἑωσφόρος (ὁ)· ὁ φέρων τὴν ἕω, τὴν αὐγήν, ὁ προμηνύων, ὁ προάγγελος τῆς ἕω, τὸ ἄστρον κατόπιν τοῦ ὁποίου ἀκολουθεῖ ἡ αὐγή, ἄλλως *αὐγερινός*, ὁ πλανήτης 'Αφροδίτη, καθ' ἣν ἐποχὴν ἐπιτέλλει λίαν πρωΐ.

—*[Μυθολ.]* Προσωποποίησις τοῦ πρωϊνοῦ ἀστέρος, υἱὸς τοῦ 'Ἀστραίου καὶ τῆς 'Εω, πατὴρ τοῦ Τηλαύγους (*'Ησ.* Θεογ. 381). ΙΑΚ. Χ. Σ.

— *['Αστρ.]* Βλ. *'Αφροδίτη*.

— *['Εκκλησ.]* 'Υπὸ τὸ ὄνομα *ἑωσφόρος* φέρεται πολλάκις ὁ ἀρχηγὸς καὶ προστάτης τῶν πεπτωκότων ἀγγέλων, ὁ ὁποῖος ἐπανεστάτησε κατὰ τῆς κυριαρχίας τοῦ Θεοῦ καὶ πρὸς τιμωρίαν του κατέπεσεν ἐπὶ τῆς γῆς μετὰ τῶν ὀπαδῶν του ἀγγέλων. Οἱ πατέρες τῆς 'Εκκλησίας παρατηροῦν ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο δὲν εἶναι ἴδιον τοῦ διαβόλου καὶ δεικνύει μόνον τί ἦτο ὁ ἄγγελος οὗτος πρὸ τῆς πτώσεώς του. —Ρ

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Ε

Digitized by Google

Z

Z. Τὸ *ζῆτα* —τὸ ἕβδομον γράμμα τοῦ παλαιοῦ ἀττικοῦ καὶ τὸ ἕκτον τοῦ ἰωνικοῦ, τοῦ κατόπιν πανελληνίου ἀλφαβήτου— προῆλθεν ἐκ τοῦ *ζάγιν*, τοῦ ὡσαύτως ἑβδόμου γράμματος τοῦ φοινικικοῦ ἀλφαβήτου μεταβληθέντος τοῦ ὀνόματός του εἰς *ζῆτα* κατὰ τὰ ἑπόμενα γράμματα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου: *ἦτα* καὶ *θῆτα*. Ἀντιθέτως εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν (καθὼς καὶ εἰς τὰς ἐξ αὐτῆς προελθούσας καὶ λοιπὰς συγχρόνους εὐρωπαϊκὰς γλώσσας) τὸ Z εἶναι τὸ τελευταῖον (ἤτοι τὸ εἰκοστὸν πέμπτον) γράμμα τοῦ ἀλφαβήτου αὐτῆς, παραληφθὲν ὑπὸ τῶν λογίων ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου κατὰ τὰ τέλη τῆς ρωμαϊκῆς δημοκρατίας καὶ προστεθὲν (ὅπως καὶ τὸ Y) εἰς τὸ λατινικὸν ἀλφάβητον πρὸς παράστασιν τῶν οἰκείων φθόγγων εἰς λέξεις πολιτογραφηθείσας ἐκ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, λ. χ. zephyrus, Zacynthus κ. οὖ. κ. Ὁ διὰ τοῦ Z δηλούμενος φθόγγος ὑπῆρχε καὶ πρότερον εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, ἀλλ' ἐξέλιπε διὰ τοῦ ἀναπτυχθέντος ἐν αὐτῇ ρωτακισμοῦ, ἤτοι τῆς ἐξελίξεως τοῦ μεταξὺ φωνηέντων s (=z) εἰς r, λ. χ. genes-is (ἑλλ. *γένεσ-ος) — genez-is — gener-is κ.λ.

—[*Παλαιογραφ.*] Κατὰ τὸ φοινικικὸν ζάγιν (τὸ ὁποῖον ἐν τῷ λεγομένῳ Μοαβιτικῷ λίθῳ, ἤτοι τῇ ἐπιγραφῇ τοῦ Μέσα, ἀπαντᾷ ὑπὸ τὸ σχῆμα I) καὶ τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν ζῆτα ἐγράφετο —ὀλίγον τι μετερρυθμισμένον— ὡς ἰῶτα κεφαλαῖον μὲ μικροτέρας κατά τι τὰς ὁριζοντίας κεραίας του, ἤτοι ὡς I. Ὑπὸ τὸ σχῆμα τοῦτο ἀπαντᾷ εἰς ἐπιγραφὰς τῆς Ἀττικῆς (ἤδη ἀπὸ τοῦ Ζ' αἰ. π. Χ.), τῆς Εὐβοίας, Λακωνικῆς, Ἀρκαδίας, Ἤλιδος, Κορίνθου, Παμφυλίας, Κρήτης, Πάρου, Θάσου (Ϛ' αἰ. π.Χ.). Λοκρίδος, Ἁλικαρνασσοῦ, Ἐρυθρῶν, Χίου, Σάμου κ.οὖ.κ. Ἄλλα παλαιὰ σχήματα τοῦ ζῆτα ἦσαν καὶ τὰ ἑξῆς: ≠, I, ≠, Z, ἐκ τοῦ τελευταίου τῶν ὁποίων προῆλθε τὸ ἡμέτερον ζῆτα. Πολυμορφότερον ἀπαντῶμεν τὸ ζῆτα εἰς τὴν «ἐπισεσυρμένην» λεγομένην γραφήν, ἤτοι ὑπὸ τὰ σχήματα I, Z, Z, Z (230—250 π. Χ.).

Ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ εὑρίσκομεν τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος γράμμα ἀπὸ τοῦ Ε'—ΙΑ' αἰ. μ. Χ. ὑπὸ τὰς ἑξῆς μορφάς:

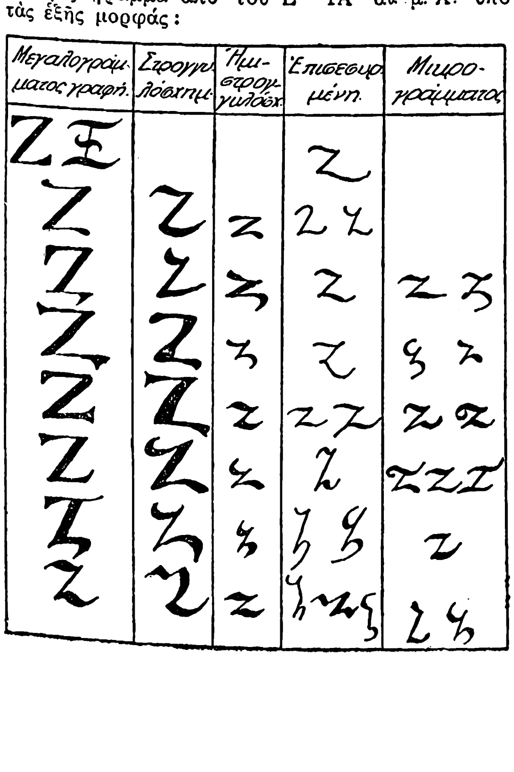

Ἐν δὲ τῇ γοτθικῇ γραφῇ:

Τὰ σημερινὰ σχήματα τοῦ ζῆτα (κεφαλαίου καὶ μικροῦ) εἶναι παρ' ἡμῖν μὲν τὰ ἑξῆς:

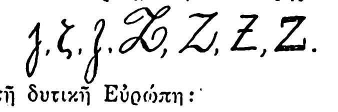

Ἐν δὲ τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ:

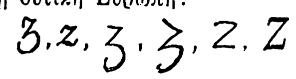

—[*Γλωσσολογ.*] Οὐδὲν ἴσως ἐκ τῶν γραμμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου ἐχρησιμοποιήθη παρὰ τοῖς ἀρχαίοις πρὸς δήλωσιν ποικιλωτέρων κατὰ τόπους καὶ χρόνους φθόγγων, ὅσον τὸ Z. Οὕτω λ. χ. παρὰ τῷ Ὁμήρῳ τὸ Z ξένων λέξεων (ἰδίως τοπωνυμικῶν) διέφερε προφανῶς κατὰ τὴν προφορὰν ἀπὸ τὸ τῶν γνησίων ἑλληνικῶν λέξεων, ὡς γίνεται φανερὸν ἐκ τοῦ ὅτι τὸ πρὸ τοῦ Z ξένων λέξεων βραχὺ φωνῆεν ἔμενε τοιοῦτον: *ὑλήεσσα Ζάκυνθος—ἱερῆς εἰς ἄστυ Ζελείης* κ.λ. κ.λ., ἀλλά: *νεφεληγερέτα Ζεὺς* κ.λ., ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ λήγουσα τῆς προηγουμένης λέξεως εἶναι θέσει μακρὰ πρὸ τοῦ ἀρκτικοῦ Z τῆς ἑπομένης λέξεως. Ἐν τῇ Λεσβιακῇ, ἐν τῇ παλαιοτέρᾳ Ἰωνικῇ καὶ Ἀττικῇ, καθὼς καὶ ἐν ταῖς βορειοδυτικαῖς διαλέκτοις τὸ Z ἐπροφέρετο ὡς *σδ* (ἐν τῇ Λεσβιακῇ μάλιστα καὶ γράφεται διὰ δύο γραμμάτων *σδ* (=zd) ἀντὶ Z: *ὔσδος* ἀντὶ *ὄζος* κ. οὖ. κ.), ἀλλ' εἰς τὴν ἀττικὴν διάλεκτον ἀπὸ τοῦ Δ' αἰ. π. Χ. κ.ἑξ. ἔλαβε παρεμφερῆ ἴσως πρὸς τὴν σημερινήν του προφοράν, ὅπως ὑποδηλοῦται καὶ ἀπὸ τὰς γραφάς: *κόζμος, πρεζβευτής, ψήφιζμα* κ.λ. κ.λ., ἐνῷ ἀντιθέτως εἰς τὴν αἰολικὴν (λεσβιακὴν) διάλεκτον ἡ προφορὰ τοῦ Z ὡς *σδ* (=zd) ἐξηκολούθησε καὶ κατὰ τοὺς ἀλεξανδρινοὺς ἔτι χρόνους, δι' ὃ καὶ ἐγράφετο *σδυγὸν* ἀντὶ *ζυγὸν* κ.οὖ.κ. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἠλειακῇ διαλέκτῳ τὸ Z φαίνεται ὅτι εἶχεν ἰδιάζουσαν προφοράν, ὡς δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι εἰς τὴν εἰρημένην διάλεκτον τὸ Z ἐχρησίμευε πρὸς παράστασιν καὶ τοῦ δ, Δ: *ζίκαιον, ζέ, Fειζὼς* κ.λ. ἀντὶ *δίκαιον, δέ, εἰδὼς* κ.οὖ.κ. Ἰδιάζουσαν ὡσαύτως προφορὰν εἶχε πιθανῶς τὸ Z καὶ ἐν Κρήτῃ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸς παράστασιν καὶ τοῦ ἐν ταῖς ἄλλαις διαλέκτοις *ττ* ἢ *σσ* καὶ τοῦ ἁπλοῦ ἔτι *τ*, λ. χ. *δάζασθαι* (=ὁμηρ. δάσσασθαι) κ. οὖ. κ.

Ποικίλη ἦτο καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ Z κατὰ τὰς διαφόρους λέξεις καὶ διαλέκτους. Εἰς ἄλλας μὲν λ. χ. λέξεις τὸ *ζ* προῆλθεν ἐκ τῆς συνάψεως *σ+δ*, λ. χ. *Ἀθήνασ-δε=Ἀθήναζε, Θήβασ-δε=Θήβαζε, θύρασ-δε=θύραζε, ὄσ-δος=ὄζος* (=συνοδός, θεράπων, «*ὄζος* Ἄρεως» παρ' Ὁμήρῳ) κ.λ., εἰς ἄλλας δὲ ἐκ τοῦ *γ+ι* (ἡμιφώνῳ), λ. χ. **κράγ-ιω=κράζω*, (ἁρπαγ-ή) **ἁρπάγ-ιω=ἁρπάζω*, (σφαγ-ή) **σφάγ-ιω=σφάζω* κ.λ. ἢ ἐκ τοῦ *δ+ι* (ὡσαύτως ἡμιφώνῳ): (Δι-ὸς) **Διεὺς=Ζεύς*, (ἐλπίδ-ος) **ἐλπίδ-ιω=ἐλπίζω*, **πεδιὸς=πεζὸς* κ.οὖ.κ. καὶ εἰς διαφόρους δὲ διαλέκτους καὶ βραδύτερον ἐκ τοῦ *δ+ι* (ἡμιφώνῳ) προῆλθε Z, ὡς λ. χ. ἐν τῇ λεσβιακῇ διαλέκτῳ: **καρδ-ια—κάρζα*, ἐν τῇ κυπριακῇ *κόρζα* (ἀμφότερα =καρδία), *ζὰ*=διά, *Ζόδωρος*=Διόδωρος κ.λ. κ.λ. Εἰς ἄλλας τέλος λέξεις τὸ *ζ* ἀντιστοιχεῖ πρὸς ἰαπετικὸν *j*: *ζυγὸς* (ἰνδ. jugani, λατ. jugum), *ζύμη* (λατ. jus) κ.λ. Πότε ταῦτα τὰ διαφόρου ἀρχῆς καὶ γενέσεως *ζ* ἀφωμοιώθησαν φωνητικῶς, δὲν εἶναι γνωστόν· ἀλλ' ὅτι κατὰ τὰς διαφόρους διαλέκτους καὶ τόπους διάφορος ἦτο καὶ ἡ ἐξέλιξίς του, καθίσταται φανερὸν ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι καὶ εἴς τινας συγχρόνους διαλέκτους —καὶ δὴ εἰς τὰς δωδεκανησιακὰς— ἀντὶ τοῦ κοινοῦ ζ προφέρεται διάφορος κατὰ τόπους φθόγγος, λ. χ. διπλοῦν μὲν ἢ μακρὸν *ζζ* ἐν Ἰκαρίᾳ, Καρπάθῳ (ἐκτὸς τῆς κώμης τῆς Ἐλύμπου), ἐνιαχοῦ τῆς Ρόδου καὶ ἐν Σύμῃ: *παίζζει, στάζζει, βυζζάνει, βυζζί(ν), μαζζὶ* κ.λ., *dζ* δὲ ἐν Ἐλύμπῳ τῆς Καρπάθου, ἐν Κῷ κ. ἀ.: *ἀγοράdζω, μαdζί, μυρίdζω, παίdζω, πειράdζω* κ.λ., *νdζ* δὲ τέλος ἐν Ἀστυπαλαίᾳ, ἐνιαχοῦ τῆς Ρόδου καὶ ἐν Πάτμῳ: *νdζάλη, στολίνdζω, παίνdζω, ρίνdζα* κ.λ. ἀντὶ τῶν κοινῶν *ζάλη, στολίζω, παίζω, ρίζα* κ.οὖ.κ. Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Διὰ τοῦ Z ἀπεδόθησαν ἐνταῦθα, πλὴν τῶν κατωτέρω σημειουμένων ἐξαιρέσεων, καὶ τῶν ἄλλως ἐξελληνισθέντων, τὰ ξενικὰ κύρια ὀνόματα τὰ ἀρχόμενα ἀπὸ g, j, s καὶ z. Ἤτοι:

1) Ἐκ τῶν ἀπὸ g ἀρχομένων τὰ τῆς γαλλικῆς, τῆς πορτογαλικῆς καὶ τῆς ρουμανικῆς γλώσσης, τὰ ἔχοντα μετὰ τοῦτο e, i ἢ y. Τὰ ἀπὸ g μὲν ἀρχόμενα ἀλλὰ μὴ πληροῦντα τὸν ἀνωτέρω ὅρον ὀνόματα ὅλων τῶν γλωσσῶν ἀπεδόθησαν διὰ τοῦ γ, πλὴν τῶν ἑξῆς ἐξαιρέσεων: α) Τὰ ἀπὸ g ὁλλανδικὰ ἀπεδόθησαν πάντοτε διὰ τοῦ χ, ὡς προφέρονται. β) Τὰ ἀπὸ g ἱσπανικά, τὰ ἔχοντα μετὰ τοῦτο e ἢ i, ἀπεδόθησαν διὰ τοῦ χ, ὡς προφέρονται. γ) Τὰ ἀπὸ g ἰταλικά, τὰ ἔχοντα μετὰ τοῦτο e ἢ i ἀπεδόθησαν διὰ τοῦ τζ. δ) Τὰ ἀπὸ g οὐγγρικά, τὰ ἔχοντα μετὰ τοῦτο y, ἀπεδόθησαν διὰ τῶν δγι καὶ ντγι.

2) Ἐκ τῶν ἀπὸ j ἀρχομένων, τὰ γαλλικά, τὰ πορτογαλικὰ καὶ τὰ ρουμανικά. Τὰ τῶν ἄλλων γλωσσῶν τὰ ἀρχόμενα ἀπὸ j ἀπεδόθησαν διὰ τοῦ γ (τινὰ καὶ διὰ τῶν ι καὶ υ, λόγῳ προφορᾶς, ἐξ ὧν πολλὰ ὁλλανδικά, σκανδιναυϊκά, πολωνικὰ καὶ οὐγγρικὰ) πλὴν τῶν ἑξῆς ἐξαιρέσεων: α) Τὰ ἀπὸ j ἀγγλικὰ ἀπεδόθησαν διὰ τοῦ τζ, ὡς προφέρονται. β) Τὰ ἀπὸ j ἱσπανικὰ ἀπεδόθησαν διὰ τοῦ χ, ὡς προφέρονται.

3) Ἐκ τῶν ἀπὸ s ἀρχομένων τινὰ ἐκ τῆς γερμανικῆς, ἰδίως τῶν βορείων γερμανικῶν χωρῶν. Τὰ ἄλλα ἐκ τῆς γερμανικῆς τὰ ἀρχόμενα ἀπὸ s ἀπεδόθησαν διὰ τοῦ σ.

4) Τὰ ἀπὸ z ἀρχόμενα πασῶν τῶν γλωσσῶν, πλὴν τῶν ἑξῆς ἐξαιρέσεων, λόγῳ προφορᾶς: α) Τὰ ἀπὸ z γερμανικὰ ἀπεδόθησαν διὰ τοῦ τσ. β) Τὰ ἀπὸ z ἱσπανικὰ ἀπεδόθησαν διὰ τοῦ θ.

—[*Βραχυγρ.*] Τὸ ἕκτον γράμμα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου (ζ, Z) χρησιμοποιεῖται βραχυγραφικῶς εἰς ποικίλας περιστάσεις. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ ὡς ἀριθμητικόν, τονούμενον ἄνωθεν (ζ'), ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸν ἀριθμὸν ἑπτὰ (διότι τὸ ἓξ ἐδηλοῦτο ἐν τῇ ἀρχαίᾳ διὰ τοῦ F) καί: τακτικὸν (ἕβδομος) καὶ τὸ ἐπιρρηματικόν του (ἑπτάκις), τονούμενον δὲ κάτωθεν (͵ζ) μὲ τὸν ἀριθμὸν ἑπτὰ χιλιάδες καὶ τὸ τακτικόν του (ἑπτακισχιλιοστός) καὶ τὸ ἐπιρρηματικὸν

Digitized by Google

του (ἑπτακισχιλιάκις). Ἐν τοῖς βιβλίοις, τὰ ὁποῖα ἔχουν οἱασδήποτε ὑποδιαιρέσεις, σημαίνει τὴν ἑβδόμην κατὰ σειρὰν (κεφάλαιον Ζ', μέρος Ζ', ᾆσμα Ζ'). Εἰς τὰς ὁμηρικὰς ὅμως ραψῳδίας ἐπεκράτησε νὰ σημαίνηται διὰ μὲν τοῦ Ζ (κεφαλαῖον) ἡ ἕκτη ραψῳδία τῆς «Ἰλιάδος», διὰ δὲ τοῦ ζ (μικρὸν) ἡ ἕκτη τῆς «Ὀδυσσείας» (οὕτω: ἡ παραπομπὴ ζ' 112 σημαίνει: 112ος στίχος τῆς ἕκτης ραψῳδίας «Ὀδυσσείας»). Τὸ Ζ ἐπίσης ὡς ἀρχικὸν λέξεων καὶ κυρίων ὀνομάτων ἀντικαθιστᾷ πολλάκις ταῦτα. Οὕτως εἰς τὸ ὀνοματεπώνυμόν τινος τὸ ὄνομά του ἀρχόμενον ἀπὸ Ζ, γράφεται ἁπλῶς Ζ. (Ζήνων, Ζηνόδοτος κλπ.) καὶ ἀκολουθεῖ ὁλόκληρον τὸ ἐπώνυμον.

— *[Ναυτ.]* Τὸ Ζ βραχυγραφικῶς ἐν τῷ ναυτικῷ σημαίνει: 1) τὸν Ζέφυρον (βλ. λ.). Ἐπιτασσόμενον ἀριθμοῦ μοιρῶν, οὗ πάλιν προηγεῖται Β ἢ Ν, λ. χ. Β 23° Ζ, Ν 78° Ζ, σημαίνει πλεῦσιν μαγνητικήν, ἢ πλεῦσιν πυξίδος ἢ ἀζιμοὺθ μαγνητικὸν ἢ ἀζιμοὺθ πυξίδος τοῦ δευτέρου ἡμικυκλίου, δηλαδὴ τῶν 3ου καὶ 4ου τεταρτοκυκλίων τοῦ ἀνεμολογίου. Ἀντιστρόφως δέ, δηλαδὴ προτασσόμενον ἀριθμοῦ μοιρῶν, οὗ ἕπεται ἀριθμὸς μοιρῶν καὶ ἐπακολουθεῖ Β ἢ Ν, π. χ. Ζ 23° Β ἢ Ζ 78° Ν, σημαίνει τὸ εὖρος τοῦ ἀστέρος τὸ κατὰ τὴν δύσιν αὐτοῦ, ὅπερ, φερώνυμον τῇ κλίσει τοῦ ἀστέρος ὄν, μετρεῖται πρὸς βορρᾶν ἢ νότον. 2) Τὸ ἀζιμούθιον· καὶ ἐὰν μὲν ἔχῃ δείκτην λ, οἷον Ζλ τὸ ἀληθὲς τοιοῦτον· ἂν μ, οἷον Ζμ, τὸ μαγνητικόν· καὶ ἂν π, οἷον Ζπ, τὸ κατὰ τὴν πυξίδα. Ἐπιτάσσεται δὲ τῶν συμβόλων τούτων τοῦ ἀζιμοὺθ τὸ σύμβολον τοῦ οὐρανίου σώματος, ἡλίου, σελήνης, πλανήτου, ἀστέρος, ὡς πρὸς δ τὸ ἀζιμούθ, πχ. Ζλ*. Σ. Ε. Λ.

— *[Ἀρχ. Μουσ.]* Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ μουσικῇ, ἥτις μετεχειρίζετο ὡς φθογγόσημα τὰ γράμματα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου, γραφόμενα κατὰ διαφόρους τρόπους, τὸ στοιχεῖον *Ζ*, προτασσόμενον ἑτέρου, εὕρηται κατὰ τρεῖς τρόπους· ἤτοι:

Α') *Ζ ἐλλειπὲς καὶ Τ πλάγιον.* Ἐδείκνυε τοὺς ἑξῆς φθόγγους: α') Τὸν προσλαβανόμενον (κε τῆς ὑπάτης· la_1) ἐν τῷ λυδίῳ τρόπῳ καὶ κατὰ τὰ τρία γένη (διάτονον, χρωματικὸν καὶ ἐναρμόνιον). β') Τὸν ὑπάτην διάτονον (πα τῆς μέσης· re_2) ἐν τῷ ὑπολυδίῳ τρόπῳ. γ') Τὴν ὑπάτην ὑπάτην (ζω τῆς μέσης· si_1) ἐν τῷ φρυγίῳ τρόπῳ καὶ κατὰ τὰ τρία γένη. δ') Τὴν ὑπάτην μέσην (βου τῆς μέσης· mi_2) ἐν τῷ ὑποφρυγίῳ τρόπῳ καὶ κατὰ τὰ τρία γένη. ε') Τὴν παρυπάτην ὑπάτην (νη τῆς μέσης· do_2) ἐν τῷ ἰαστίῳ τρόπῳ κατὰ τὸ διάτονον καὶ χρωματικὸν γένος. στ') Τὴν παρυπάτην μέσην (γα τῆς μέσης· fa_2) ἐν τῷ ὑποϊαστίῳ τρόπῳ κατὰ τὸ διάτονον καὶ χρωματικὸν γένος.

Β') *Ζ καὶ Π πλάγιον.* Ἐδείκνυε τοὺς ἑπομένους φθόγγους: α') Τὴν παραμέσην (ζω τῆς νήτης· si_2) ἐν τῷ λυδίῳ τρόπῳ καὶ κατὰ τὰ τρία γένη. β') Τὴν νήτην διεζευγμένην (βου τῆς νήτης· mi_3) ἐν τῷ ὑπολυδίῳ τρόπῳ καὶ κατὰ τὰ τρία γένη. γ') Τὸν συνημμένην διάτονον (νη τῆς νήτης· do_3) ἐν τῷ αἰολίῳ τρόπῳ. δ') Τὸν τρίτην ὑπερβολαίων (γα τῆς νήτης· fa_3) ἐν τῷ ὑποαιολίῳ τρόπῳ καὶ κατὰ τὰ τρία γένη. ε') Τὸν μέσην διάτονον (δι τῆς μέσης· sol_2) ἐν τῷ ὑπεραιολίῳ τρόπῳ. στ') Τὴν νήτην συνημμένην (πα τῆς νήτης· re_3) ἐν τῷ ἰαστίῳ τρόπῳ κατὰ τὸ διάτονον καὶ χρωματικὸν γένος. ζ') Τὸν διεζευγμένην διάτονον (πα τῆς νήτης· re_3) ἐν τῷ ἰαστίῳ τρόπῳ. η') Τὸν ὑπερβολαίων διάτονον (δι τῆς νήτης· sol_3) ἐν τῷ ὑποϊαστίῳ τρόπῳ. θ') Τὴν μέσην (κε τῆς μέσης· la_2) ἐν τῷ ὑπεριαστίῳ τρόπῳ κατὰ τὸ διάτονον καὶ χρωματικὸν γένος. ι') Τὴν τρίτην συνημμένην (ζω τῆς μέσης ἐν ὑφέσει· si_2 ὕφεσις) ἐν τῷ ὑπερδωρίῳ τρόπῳ κατὰ τὸ διάτονον καὶ χρωματικὸν γένος καὶ ια') Τὴν τρίτην διεζευγμένην (νη τῆς νήτης· do_3) ἐν τῷ αἰολίῳ τρόπῳ κατὰ τὸ χρωματικὸν γένος.

Γ') *Ζ καὶ Π πλάγιον ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.* Ἐδείκνυε τοὺς κάτωθι φθόγγους: α') Τὸν ὑπερβολαίων διά-

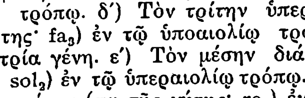

τονον (δι τῆς νήτης· sol_3) ἐν τῷ ὑπεραιολίῳ τρόπῳ, καὶ β') Τὴν νήτην ὑπερβολαίων (κε τῆς νήτης· la_3) ἐν τῷ ὑπεριαστίῳ τρόπῳ κατὰ τὸ διάτονον καὶ χρωματικὸν γένος. Ι. Χ. Κ. — Ν. Α. Χ.

— *[Βυζαντ. Μουσ.]* Τὸ Ζ — ἀρκτικὸν στοιχεῖον τοῦ μονοσυλλάβου μουσικοῦ φθόγγου Ζω—, γραφόμενον διὰ κεφαλαίου στοιχείου, χρησιμεύει ὡς συστατικὸν στοιχεῖον τῶν μαρτυριῶν τοῦ φθόγγου τούτου (βαρέος τε καὶ ὀξέος) τῶν ἀνηκουσῶν καὶ εἰς τὰ τρία γένη (διατονικόν, χρωματικὸν καὶ ἐναρμόνιον) τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς. Αἱ μαρτυρίαι αὗται ὀξυτονούμεναι διὰ τοὺς εἰς τὴν νήτην ἀνήκοντας φθόγγους εἰσὶν αἱ ἐν τῷ πίνακι

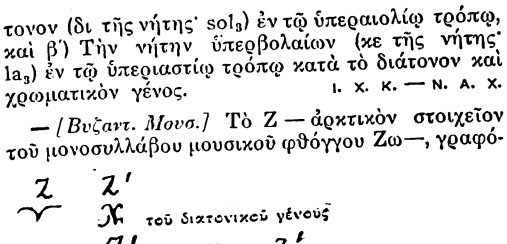

Μαρτυρίαι τοῦ Ζω.

Ι. Χ. Κ. — Ν. Α. Χ.

ζα—. Ἀχώριστον προθεματικὸν ἐπιτατικὸν μόριον, ὅπως τὰ *ἀρι—*, *ἐρι—*, *ἀγα—*, σημαῖνον *πολύ*. Χρησιμοποιεῖται ἤδη παρ' Ὁμήρῳ ἐν τοῖς ἐπιθέτοις ζαής, ζάθεος, ζάκοτος, ζαμενής, ζατρεφής, ζαφλεγής, ζαχρηὴς καὶ παρ' Ἡροδότῳ ἐν τῷ ἐπιθέτῳ ζάπλουτος. Τὸ *ζα—* ἀποτελεῖ καὶ αἰολικὴν προφορὰν τῆς προθέσεως διά: ζαβάλλω, ζανεκῶς κλπ.

ζὰ (τά)· δημοτ. τύπος τοῦ *ζῷα* (βλ. *ζῷον*).

Ζάαλε (Saale) *[Γεωγρ.]*. Ἀριστερὸς παραπόταμος τοῦ Ἔλβα ἐν Γερμανίᾳ, διαρρέων τὴν Βαυαρίαν, Θουριγγίαν, Σαξωνίαν καὶ Ἄνχαλτ, μήκους 427 χιλιομέτρων καὶ ἐπιφανείας 23.700 τετραγ. χιλιομέτρων. Πηγάζει ἐκ τοῦ Φιχτελγκεμπίργκε καὶ συμβάλλει ὀλίγον πρὸ τῆς Μπάρμπυ. Οἱ κυριώτεροι παραπόταμοι εἶναι ἐκ δεξιῶν οἱ *Λοῦππε* καὶ Λευκὴ *Ἔλστερ* καὶ ἐξ ἀριστερῶν οἱ *Σβάρτσα*, *Ἴλμ*, *Οὔνστροντ*, *Βίππερ* καὶ *Μπόντε*. Ὁ Ζάαλε εἶναι πλωτὸς μέχρι τοῦ Νάουμπουργκ (175 χιλμ.). Ἀπὸ τοῦ Κράϋπάου συνδέεται μετὰ τοῦ ποταμοῦ Ἔλστερ διὰ διώρυγος. Ἡ δύναμις τοῦ ποταμοῦ ἐκμεταλλεύεται διὰ σειρᾶς ὑδραυλικῶν ἐργοστασίων, τὰ ὕδατα δὲ αὐτοῦ τροφοδοτοῦν πολλὰς βιομηχανικὰς ἐγκαταστάσεις. Κατὰ μῆκος τοῦ ποταμοῦ ὑπῆρχον ἄλλοτε πολλοὶ μεσαιωνικοὶ πύργοι, τῶν ὁποίων σῴζονται ἀκόμη τὰ ἐρείπια.

— **Ζάαλε** (Saale) *[Γεωγρ.]*. Δεξιὸς παραπόταμος τοῦ Μάϊνς ἐν Βαυαρίᾳ, μήκους 112 χιλιομέτρων. Πηγάζει ἀνατολικῶς τοῦ Καίνιγξχόφεν καὶ συμβάλλει παρὰ τὸ Γκεμύντεν. Ἐκ τῶν παραποτάμων οἱ σπουδαιότεροι, δεξιὰ μὲν οἱ Μίλτς, Στρόϋ, Μπρέντ, Σόντρα καὶ Ζίνν, ἀριστερὰ δὲ ὁ Λάουερ.

Ζααλὸν (Jaalons) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον καὶ κοινότης τῆς Γαλλίας ἐπὶ τοῦ Μάρνη, ἀπέχουσα περὶ 21 χλμ. τῆς πόλεως Σαλόν. Ἔχει νηματουργεῖα καὶ 543 κατοίκους. Ἡ ἐκκλησία τοῦ Ζααλὸν ἑφελκύει τὴν προσοχὴν τῶν ἀρχαιολόγων λόγῳ τῆς ὑπ' αὐτὴν εὑρισκομένης κρύπτης τοῦ Ζ' αἰῶνος. Μ. Ν. Δ.

Ζάαλφελντ (Saalfeld) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Θουριγγίᾳ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ζάαλε, νοτίως τῆς Ἰένας. Κεῖται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Λειψίας - Προμπστσέλλα καὶ ἔχει πληθυσμὸν 17.960 κατοίκων (1925). Ἡ πόλις κοσμεῖται διὰ πολλῶν παλαιῶν οἰκοδομῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ὡς καὶ ἐρείπια μεσαιωνικῶν πύργων. Ἔχει λίαν ἀνθοῦσαν βιομηχανίαν μηχανῶν, ραπτομηχανῶν, κλειδοκυμβάλων, συρματοπλεγμάτων, εἰδῶν ἐξ ἀλουμινίου, χρωμάτων, σοκολάτας, ὀπτικῶν ὀργάνων, ὑφασμάτων κλπ., ὡς καὶ μέγαν ἀριθμὸν μικροτέρων βιομηχανιῶν καὶ βιοτεχνιῶν. —Μ.

—***Ζάαλφελντ γῆ*** (Saalfelder Erde) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι ποικιλία τῆς *οὔμβρας*, εὑρισκόμενον εἰς τὴν περιοχὴν τῆς πόλεως Saalfeld τῆς Θουριγγίας. Γ. Κ. Γ.

Ζαὰν *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Αἰγύπτου (βλ. λ. *Τάνις*).

Ζάαρινεν (Saarinen), ***Γκότλημπ - Ἔλιελ.*** Φινλανδὸς ἀρχιτέκτων, γεννηθεὶς τῷ 1873. Κατεσκεύασε τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν τοῦ Χέλσινγκφορς καὶ τοῦ Βίμποργκ, τὰ δημαρχεῖα τοῦ Λάτι καὶ Γαίνζου. Φημίζεται διὰ τὰ σχέδια αὐτοῦ διὰ τὴν Σόφιαν, ὡς καὶ τὰς οἰκοδομάς του ἐν Ἐστλανδίᾳ, Ἀμερικῇ καὶ Αὐστραλίᾳ. —Β.

Ζάατς (Saaz), ἢ τσεχ. ***Ζάτετς*** (Zatec) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τσεχοσλοβακίας ἐν τῇ δυτικῇ Βοημίᾳ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἔγκερ καὶ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Πράγας—Κόμοτάου. Ἔχει πληθυσμὸν ἐκ 16 211 (1921), ἐκ τῶν ὁποίων οἱ πλεῖστοι Γερμανοὶ (1820 Τσέχοι), μεσαιωνικὰ κτίρια, ὡς καὶ λίαν ἀνθοῦσαν βιομηχανίαν ζυθοποιίας, μεταλλουργίας, ξυλουργίας, βυρσοδεψίας, χαρτονοποιίας, σακχαροποιίας, κεραμουργίας, κονσερβῶν, καὶ χημικῶν προϊόντων.

Ζαάτσα (Zaatcha) *[Γεωγρ.]*. Ὄασις τοῦ Ἀλγερίου εἰς τὸ δυτικὸν Ζάπ, ἀποβᾶσα περιώνυμος διὰ τὴν ἐπὶ 52 ἡμέρας ἡρωϊκὴν ἄμυναν τῶν ἰθαγενῶν κατὰ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων τοῦ στρατηγοῦ Ἑρμπιλλόν, τῷ 1849. Τὰ γαλλικὰ στρατεύματα ὑπεχρεώθησαν νὰ προβοῦν εἰς ἐπανειλημμένας ἐφόδους πρὸς κατάληψιν τῶν κήπων καὶ τῶν οἰκιῶν τῆς ὀάσεως. Μ. Ν. Δ.

ζαβά· ἐπίρρ. τοῦ *ζαβός* (βλ. λ.).

ζάβα (ἡ) *[Βυζαντ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ὁ ἁλυσιδωτὸς θώραξ τῶν βαρέως ὡπλισμένων ἀνδρῶν, πεζῶν ἢ ἱππέων. Ὁ τῶν ἱππέων ἦτο μακρός, ὥστε, ἱππευόντων τούτων, ἐκαλύπτετο τό τε γόνυ καὶ μέρος τῆς κνήμης των, ὅταν δὲ ἀφίππευον ἀνέσυρον καὶ ἠγκίστρωνον αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ζωστῆρος.

Αἱ ζάβαι ἐκοσμοῦντο διὰ κροσσωτῶν ἐπωμίδων, αἵτινες ἐλέγοντο *τουφία* καὶ διβέλια, ἔφερον δὲ καὶ θηκάρια, ἤτοι θυλάκια, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐτίθεντο μικρά τινα ἐργαλεῖα χρήσιμα ἐν ἐκστρατείᾳ. Οἱ διὰ ζαβῶν ὡπλισμένοι ἄνδρες ἐλέγοντο *ζαβᾶτοι*. Ἐν τῷ στρατῶνι ἢ τῷ στρατοπέδῳ αἱ ζάβαι ἐφυλάσσοντο ἐντὸς θηκῶν, αἵτινες ἐλέγοντο *ζαβαρεῖα*. Ζαβαρεῖα ἐλέγοντο ὡσαύτως καὶ αἱ ἀποθῆκαι, ἐν ταῖς ὁποίαις ἐτηροῦντο αὗται. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ζαβάβι *ἀλ - Ζεῖν - Ἐδδὶν - Ἀμπούλ - Χασσάν.* Ἄραψ γραμματικός, γνωστὸς καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἴμπν-Μαὰτ* (1168—1230). Ὁ Ζαβαβι, καταγόμενος ἐκ τῆς ἀφρικανικῆς φυλῆς Ζαβάβα, διέμεινεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν Δαμασκῷ, ὅπου καὶ ἐδημοσίευσε σειρὰν ἔργων, ἐξ ὧν τὸ πλέον ἀξιοσημείωτον εἶναι τὸ ἔμμετρον διδακτικὸν ποίημα «Ντόκρατ Ἀλιφυά», τοῦ ὁποίου οἱ στίχοι λήγουν εἰς ἀλίφ, τὸ πρῶτον γράμμα τοῦ ἀραβικοῦ ἀλφαβήτου. Μ. Ν. Δ.

ζαβάδα (ἡ)· δημοτ., τὸ γνώρισμα τοῦ *ζαβοῦ*, διαστροφή, σκολιότης: «τὸ ξύλο ἔχει μιὰ ζαβάδα» || μεταφ. ἐπὶ ἀνθρώπου, δυστροπία, σκολιότης χαρακτῆρος: «τίμιος ἄνθρωπος, ἀλλὰ ἔχει κάτι ζαβάδες».

Ζαβάκια *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς μικρὸς ἐν τῷ νομῷ Ἄρτης τῆς Ἠπείρου, ὑπαγόμενος εἰς τὴν κοινότητα Βίγλας. Χ. Ι. Σ.

Ζαβὰλ (Javal), ***Λεοπόλδος.*** Γάλλος πολιτικὸς (1804—1872). Υἱὸς ὢν πλουσίου Ἑβραίου βιομηχάνου, ὑπηρέτησεν ὡς ἐθελοντὴς ἐν τῷ γαλλικῷ στρατῷ, συνέβαλεν εἰς τὴν διὰ λεωφορείων ἐγκατάστασιν συγκοινωνίας ἐν Παρισίοις, ὑπῆρξε μέτοχος διαφόρων ἐπιχειρήσεων, διετέλεσε πολλάκις βουλευτὴς καὶ συνειργάσθη μετὰ τοῦ Θιέρσου εἰς τὴν κήρυξιν τῆς δημοκρατίας ἐν Γαλλίᾳ. Μ. Ν. Δ.

— **Ζαβὰλ** (Javal), ***Λουδοβῖκος-Αἰμίλιος.*** Γάλλος ὀφθαλμίατρος καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 839 καὶ ἀποθανὼν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῷ 1907. Προήγαγε σημαντικῶς τὴν ὀφθαλμολογίαν ἐκδοὺς ἱκανὰ συγγράμματα, ἐξ ὧν ἄξια ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι: τὸ «Θεωρητικὸν καὶ πρακτικὸν ἐγχειρίδιον περὶ στραβισμοῦ» (1896), παραμεῖναν κλασσικόν, αἱ «Σημειώσεις Ὀφθαλμομετρίας» (1890), ἡ «Φυσιολογία τῆς ἀναγνώσεως καὶ τῆς γραφῆς» (1905) καὶ τὸ μικρὸν ἐγχειρίδιον «Μεταξὺ τυφλῶν» (1903), πλῆρες λαμπρῶν ὑποθηκῶν, συγκινητικῆς ἀληθῶς φιλοσοφίας, πρὸς πάντας ἐκείνους, οἵτινες ἀπειλοῦνται ὑπὸ τῆς ἀπωλείας τῆς ὁράσεως. Ὁ συγγραφεύς, ἀφοῦ καθ' ὅλον τὸν βίον του ἐνησχολήθη περὶ τῶν πασχόντων τὴν εὐγενεστάτην τῶν αἰσθήσεων, ἀπέβη αὐτὸς ἐντελῶς τυφλὸς τῷ 1900 Γνωρίζων δὲ ἀπὸ πολλοῦ ὁποία τύχη τῷ ἐπεφυλάσσετο, εἶχε κανονίσει ἀναλόγως τὰ τοῦ βίου του, ὥστε νὰ δεχθῇ ψυχραίμως τὸ πλῆγμα, ἐξακολουθῶν νὰ μετέχῃ ἀνελλιπῶς τῶν συνεδριῶν τῆς Ἰατρικῆς ἀκαδημίας καὶ παρέχων οὕτως ἀξιοσημείωτον παράδειγμα ἠθικῆς ἐγκαρτερήσεως. Σ. Γ. Σ.

ζάβαλης (ὁ)· δυστυχής, ταλαίπωρος, καημένος, λέγεται θωπευτικῶς (ἡ λέξις τουρκική).

Ζαβαντόβσκι (Zawadowski), ***Πέτρος***, *κόμης*—. Ρῶσος πολιτικὸς καὶ διπλωμάτης (1738—1812), διετέλεσε διευθυντὴς τοῦ ἰδιαιτέρου γραφείου Αἰκατερίνης τῆς Β', ἔλαβεν ἐνεργότατον μέρος εἰς τὴν διακυβέρνησιν τῆς Ρωσικῆς αὐτοκρατορίας, ἀσχοληθεὶς μὲ ζητήματα ἐκπαιδευτικά, ἐμπορικά, βιομηχανικά, συνέταξε τὸν κώδικα τῆς Αἰκατερίνης καὶ διέπρεψεν ἰδίως ὡς ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Α', ἱδρύσας πανεπιστήμια, λύκεια, δημοτικὰ δὲ σχολεῖα καὶ εἰς τὰ μικρότερα χωρία τῆς Ρωσίας. Μ. Ν. Δ.

Ζαβάντσκι (Zawadski), ***Θεόδωρος.*** Πολωνὸς εὐγενὴς ἀκμάσας περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος καὶ δημοσιεύσας εἰς ἰδιαίτερον τόμον τοὺς θεσμούς, τὰ καταστατικὰ καὶ τὴν δικονομίαν τοῦ πολωνικοῦ βασιλείου. Μ. Ν. Δ.

Ζαβαρὰθ *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Ἄνω Αἰγύπτου σημαῖνον «Ὄρος σμαράγδων», τὸ Smaragdus mons τῶν Ρωμαίων, ἐκτεινόμενον παρὰ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν, πρὸς βορρᾶν τῆς Βερενίκης. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐξώρυσσον ἀπὸ τῶν βράχων αὐτοῦ σμαράγδους, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία αὐτοῦ. Ἐπίσης καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους (τῷ 1817) Γάλλος ἐξερευνητὴς ἀνεῦρε τοιούτους, ἀλλ' ἡ ἐκμετάλλευσις αὐτῶν ἐγκατελείφθη, διότι τὰ ἔξοδα ὑπερέβαινον τὴν ἀπόδοσιν. Α. Θ. Σ.

ζαβαρεῖον (τό). Θήκη ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐφυλάσσετο ἡ *ζάβα* (βλ. λ.) καὶ ἀποθήκη ἐν ᾗ ἐτηροῦντο αὗται. Ν. Κ.

Ζάβας, *Ἀθανάσιος.* Ἀγωνιστὴς ἐκ Κορινθίας, ὅστις μετέσχε διαφόρων μαχῶν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος. Γ. Δ. Κ.

Ζάβας (Zab) *[Γεωγρ.]*. Δύο ἀνατολικοὶ παραπόταμοι τοῦ Τίγρητος, πηγάζοντες ἐκ τῆς ὀροσει-

Digitized by Google

ρᾶς Σὰτ-ντὰγ (ὕψ. 4419 μ.) καὶ Ἀργκὸτ-ντὰγ (ὕψ. 3223 μ.) τῆς χωριζούσης τὴν Μεσοποταμίαν ἀπὸ τῆς Περσίας, καὶ συμβάλλοντες εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Τίγρητος, ὁ μὲν πρῶτος ὁ *Μέγας Ζάβας*, 40 περίπου χιλιόμετρα νοτίως τῆς Μοσοὺλ (ἀρχ. Νινευΐ), ὁ δὲ δεύτερος, *Μικρὸς Ζάβας*, 95 χιλιόμετρα νοτιώτερον τοῦ πρώτου.

— *[Ἱστορ.]* Ὁ Ἡράκλειος (610—641), ἐπιστρέφων ἐκ τῆς εἰς Περσίαν ἐπιδρομῆς του, διέβη τὴν 1 Δεκεμβρίου 626 τὸν Μέγαν Ζάβαν καὶ τάξας φρουρὰν ἐπὶ τοῦ σημείου τῆς διαβάσεως ἐστρατοπέδευσε. Πληροφορηθεὶς μετά τινας ἡμέρας, ὅτι ὁ παρακολουθῶν αὐτὸν περσικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν Ραζάτην διέβη ὡσαύτως τὸν Ζάβαν, ἔπεμψεν ἀναγνώρισιν ὑπὸ τὸν Βάσκον, ὅστις συγκρουσθεὶς πρὸς ἐχθρικὸν ἀπόσπασμα συνέλαβεν αἰχμαλώτους τινάς, παρὰ τῶν ὁποίων ἐπληροφορήθη, ὅτι ὁ Ραζάτης ἀπόφασιν εἶχε νὰ τῷ ἐπιτεθῇ μετὰ τὴν ἄφιξιν τῶν ἀναμενομένων ἐνισχύσεων ἐκ τρισχιλίων ἀνδρῶν. Ἡ δύναμις τοῦ περσικοῦ στρατοῦ ἦτο ἤδη πενταπλασία τῆς τοῦ βυζαντινοῦ, ἐν τούτοις ὁ Ἡράκλειος ἐβάδισεν ἐναντίον του. Οἱ δύο στρατοὶ συνηντήθησαν τὴν πρωΐαν τῆς 12 Δεκεμβρίου καὶ μετὰ ὁλοήμερον μάχην, καθ' ἣν ὁ Ἡράκλειος ἐμάχετο ἐπὶ τῆς πρώτης γραμμῆς ὡς ἁπλοῦς στρατιώτης, οἱ Πέρσαι ἡττήθησαν, φονευθέντος τοῦ Ραζάτη καὶ πάντων τῶν ἄλλων στρατηγῶν καὶ ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν των. Οἱ Βυζαντινοὶ ἔλαβον ἄπειρα λάφυρα καὶ αὐτὴν τὴν ὁλόχρυσον πανοπλίαν καὶ ἱπποσκευὴν τοῦ Ραζάτη, πρὸς δὲ καὶ 28 σημαίας.

Ἐν τούτοις οἱ Πέρσαι δὲν ἔφυγον, καὶ οἱ δύο στρατοὶ ἐστρατοπέδευσαν ἀπέναντι ἀλλήλων εἰς ἀπόστασιν 500 περίπου μέτρων. Μετὰ τὸ μεσονύκτιον οἱ Πέρσαι ἀπεσύρθησαν εἰς τὰ ὄρη καὶ τὴν ἐπομένην ὁ Ἡράκλειος ἐτράπη πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ Χοσρόη, σκοπῶν νὰ ἐξαναγκάσῃ αὐτόν, διὰ τῆς συντόνου καταδιώξεως, νὰ ἀνακαλέσῃ τὰ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως πεμφθέντα στρατεύματά του ὑπὸ τὸν Σάρβαρον.

Διαβὰς πάλιν τὸν Μέγαν Ζάβαν ἐπορεύθη πρὸς Ν, προπέμψας ἰσχυρὸν τμῆμα ἱππικοῦ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Γεώργιον, ὅστις κατέλαβεν αἰφνιδιαστικῶς, κατόπιν μακρᾶς νυκτερινῆς πορείας, τὰς 4 γεφύρας τοῦ Μικροῦ Ζάβα, αἰχμαλωτίσας καὶ τοὺς φρουροῦντας αὐτὰς Πέρσας. Τὴν 24 Δεκεμβρίου ὁ Ἡράκλειος διέβη μεθ' ὅλου τοῦ στρατοῦ του τὸν Μικρὸν Ζάβαν, διὰ τῶν 4 γεφυρῶν, καὶ ἐστρατοπέδευσεν εἰς Ἰεσδέμ. Ν. ΚΛΣ

ζαβᾶτος (ὁ) *[Βυζαντ.]*. Στρατιώτης Βυζαντινός, πεζὸς ἢ ἱππεύς, ὡπλισμένος διὰ *ζάβας* (βλ. λ.). Ν. ΚΛΣ

Ζαβδιήλ. Ἄραψ δυνάστης τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος. (βλ. *Ζάβηλος*).

Ζαβδικηνὴ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς Μεσοποταμίας, ἑκατέρωθεν τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ, μεταξὺ τῆς Γορδιανῆς πρὸς βορρᾶν καὶ τῆς Μυγδονίας πρὸς νότον. Πρωτεύουσα αὐτῆς ἦτο ἡ *Βεζαυδὲ* ἢ *Βεδζαβδέ*, κειμένη ἐπὶ τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ, πρὸς βορρᾶν τῆς Νινευΐ (παρὰ τὴν Μοσούλην). Α. Θ. Σ.

Ζαβὲλ (Javel), ***Φιρμέν.*** Γάλλος συγγραφεὺς καὶ δημοσιογράφος γεννηθεὶς τῷ 1842. Εἰργάσθη εἰς πλείστας ἐφημερίδας (σειρὰν χρονογραφημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Παρισινὴ κίνησις») καὶ περιοδικά, τῷ δὲ 1887 ἵδρυσε καὶ διηύθυνε μέχρι τοῦ 1899 τὴν ἐπιθεώρησιν «Γαλλικὴ τέχνη» καὶ τὴν «Ἐπιθεώρησιν τῶν Μουσείων». Ὁ Ζαβὲλ ἐδημοσίευσεν ὡσαύτως καὶ ἐπιφυλλίδας καί τινα θεατρικὰ ἔργα. Μ. Ν. Δ.

Ζαβὲλ (Javel) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Γαλλίας, εἰς τὰ περίχωρα τῶν Παρισίων. Τὰ ὕδατα τούτου ἔχουν τὴν ἰδιότητα νὰ ἐξαλείφουν τὰς ἐκ μελάνης, ὀπωρῶν καὶ οἴνου κηλῖδας, χρησιμοποιοῦνται δὲ πολλάκις καὶ ὡς ἀπολυμαντικόν, ἀντὶ τῆς ἀσβέστου. Μ. Ν. Δ.

Ζαβὲν ***Ἐγιαγιάν.*** Πατριάρχης τῶν Γρηγοριανῶν Ἀρμενίων, καταγόμενος ἐκ Βαγδάτης. Ἐξελέγη εἰς τὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως τῷ 1913. Ἐπρωτοστάτησε κατὰ τὰς προσπαθείας πρὸς εἰσαγωγὴν μεταρρυθμίσεων εἰς τὰς ἀρμενικὰς ἐπαρχίας τῷ 1913 - 1914, ἐργασθεὶς ἐν συνεννοήσει μετὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ρωσικῆς πρεσβείας. Κινήσας ὡς ἐκ τούτου τὸν χόλον τῶν Νεοτούρκων συνελήφθη τῷ 1915 κατὰ τὰς ἀρμενικὰς σφαγὰς καὶ ἀπεστάλη εἰς ἐξορίαν, θὰ εὕρισκε δὲ τὸν θάνατον καθ' ὁδόν, ἄνευ τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπεμβάσεως τῶν πρέσβεων Αὐστροουγγαρίας καὶ Βουλγαρίας. Παρέμεινε μέχρι τέλους τοῦ Παγκοσμίου πολέμου εἰς Βαγδάτην, μετὰ δὲ τὴν ἀνακωχὴν τοῦ 1918 ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐπανέλαβε τὰ πατριαρχικά του καθήκοντα. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν κεμαλικῶν διέφυγεν εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ζαβὲντ ὁ ἐκ *Νεαρδεᾶ*. Ἰουδαῖος διδάσκαλος ἀκμάσας κατὰ τὸν Δ—Ε' αἰῶνα καὶ χρηματίσας διευθυντὴς τῆς ἐν Πομβεδιθᾷ μεγάλης σχολῆς. Παρ' αὐτῷ ἐμαθήτευσαν ὁ Χανὰν μπὰρ Ναθὰν καὶ ὁ ρὰβ Καχνά. Γ. ΕΛ.

Ζαβεργάν. Ἡγεμὼν τῶν περὶ τὴν Μαιώτιδα (νῦν Ἀζοφικὴν) κατοικούντων κατὰ τὸν ΣΤ' μ. Χ. αἰῶνα Κοτριγούρων Οὔννων. Ἀρχομένου τοῦ 559, διαβὰς τὸν πεπηγότα Δούναβιν μετὰ παμπληθῶν ἱππέων, εἰσέβαλεν εἰς Βουλγαρίαν (τὴν τότε Κάτω Μοισίαν) σκοπῶν νὰ λαφυραγωγήσῃ τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας τῆς αὐτοκρατορίας, νὰ καταλάβῃ τὴν Θρακικὴν χερσόνησον (νῦν Καλλιπόλεως) καὶ ἐκεῖθεν νὰ διαπεραιωθῇ εἰς Μ. Ἀσίαν.

Πρὸς τοῦτο κατατμήσας τὰς δυνάμεις του εἰς τρεῖς μοίρας, ἔπεμψε μίαν μὲν πρὸς κατάληψιν τῆς Θρακικῆς χερσονήσου, ἑτέραν δὲ κατὰ τῆς κυρίως Ἑλλάδος, καὶ μετὰ τῆς ἄλλης, δυνάμεως 7 χιλ. ἱππέων, ἐβάδισε πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀφοῦ διῆλθεν ἀμαχητὶ τὰ ἡμιηρειπωμένα μακρὰ τείχη (τοῦ Ἀναστασίου) ἐστρατοπέδευσε περὶ τὴν Ἀθύραν (νῦν Μέγας Τσεκμετζὲς) καὶ ὁρμώμενος ἐκεῖθεν ἐδῄου τὴν χώραν μέχρι τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἡ ἔλλειψις ἐπαρκῶν τροφῶν διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν κατοίκων καὶ τῶν ἐν τῇ πόλει συρρευσάντων πληθυσμῶν τῆς ὑπαίθρου χώρας καὶ ἡ παντελὴς ἔλλειψις στρατευμάτων διὰ τὴν ἄμυναν τῶν τειχῶν, περιήγαγον εἰς δυσχερεστάτην θέσιν τὸν βασιλέα Ἰουστινιανὸν Α', ὅστις ἐν τῇ ἀμηχανίᾳ του ἀνεκάλεσεν εἰς ἐνέργειαν τὸν ὑπὸ δυσμένειαν διατελοῦντα γηραιὸν δαφνοστεφῆ στρατηγὸν Βελισσάριον, ὅστις συγκροτήσας ἐκ τοῦ προχείρου μικρὸν στρατὸν κατώρθωσε διὰ τῆς ὑπερόχου ἱκανότητός του νὰ συντρίψῃ τὰς δυνάμεις τοῦ Ζαβεργὰν καὶ τὸν ἐξαναγκάσῃ νὰ ἀπομακρυνθῇ τῆς Κωνσταντινουπόλεως (βλ. λ. *Βελισσάριος*).

Οἱ κατὰ τῆς Θρακικῆς χερσονήσου ἐπελθόντες Οὖννοι, μὴ δυνηθέντες νὰ ἐκβιάσωσι τὰ κλείοντα τὸν ἰσθμὸν αὐτῆς τείχη (ἅτινα ὑπερησπίζετο ὁ νεαρὸς στρατηγὸς Γερμανός), ἐπεχείρησαν νὰ παρακάμψωσιν αὐτὰ διὰ θαλάσσης καὶ κατασκευάσαντες σχεδίας διὰ καλάμων ἀπεπειράθησαν νὰ ἀποβιβασθῶσιν εἰς τὰ νῶτα τῶν ὑπερασπιστῶν. Ὁ Γερμανός, ἀντιληφθεὶς τὰς παρασκευὰς τῶν Οὔννων, ἡτοίμασεν 20 πλοιάρια ἅτινα ἔκρυψεν ὄπισθεν τῶν τειχῶν καὶ ὅταν ἐφάνησαν ἐρχόμενοι ἐπὶ τῶν σχεδιῶν οἱ ἐχθροί, ἐπετέθη κατ' αὐτῶν καὶ κατεπόντισεν ἅπαντας, μεθ' ὃ ἀναπετάσας τὰς πύλας ὥρμησε κατὰ τῶν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἐχθρῶν καὶ μετὰ πεισματώδη μάχην, καθ' ἣν καὶ ὁ ἴδιος ἐτραυματίσθη εἰς τὸν μηρὸν διὰ βέλους, ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ ἀπέλθωσι πρὸς συνάντησιν τοῦ Ζαβεργάν.

Συγχρόνως περίπου οἱ κατὰ τῆς κυρίας Ἑλλάδος διευθυνθέντες Οὖννοι, ἀποκρουσθέντες εἰς Θερμοπύλας, ὑπεχώρουν καὶ αὐτοὶ πρὸς συνάντησιν τοῦ ἡγεμόνος των.

Ἐν τέλει ὁ Ζαβεργάν, λαβὼν πλούσια λύτρα παρὰ τοῦ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ, ἀπηλευθέρωσε τοὺς αἰχμαλωτισθέντας κατοίκους τῆς ὑπαίθρου καὶ ἀπήρχετο εἰς τὰ ἴδια, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ἰουστινιανὸς εἶχε πέμψει πρὸς τὸν Σάνδιλχον (ἡγεμόνα τῶν πέραν τοῦ Δουνάβεως διαιτωμένων Οὐτιγούρων Οὔννων ἔνσπονδον τῆς αὐτοκρατορίας) ἐπιστολήν, δι' ἧς ἐμέμφετο αὐτὸν ἐπὶ ἀδρανείᾳ καὶ συνάμα τῷ ἐδήλου ὅτι τὸ συμπεφωνημένον ἐτήσιον ἐπίδομά του κατέβαλεν εἰς τὸν Ζαβεργὰν καὶ ἐν τέλει τὸν προσεκάλει νὰ φροντίσῃ νὰ παραλάβῃ παρ' ἐκείνου ἐὰν ὄντως ἦτο ἰσχυρότερός του. Ὁ Σάνδιλχος, ἐκμανεὶς ἐπὶ τούτοις, εἰσέβαλεν εἰς τὴν χώραν τῶν Κοτριγούρων Οὔννων καὶ ἀφοῦ ἀπήγαγε χιλιάδας γυναικῶν καὶ παίδων αὐτῶν, ἐστράτευσε κατὰ τοῦ ἐπανακάμπτοντος Ζαβεργὰν καὶ συναντήσας αὐτὸν πέραν τοῦ Δουνάβεως, ἐπετέθη κατ' αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀφῄρεσε τὰ παρὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ληφθέντα χρήματα. Μακρὸς καὶ ἄγριος πόλεμος ἐπηκολούθησε μεταξὺ τῶν δύο Οὐννικῶν φυλῶν, ὅστις κατέληξεν εἰς τὴν πλήρη ἐξόντωσιν ἀμφοτέρων. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ζαβέρδα *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας Βονίτσης καὶ Ξηρομέρου, ἤδη καλουμένη *Πάλαιρος* (βλ. λ.).

— *[Παραλ. Γεωγρ.]* Κόλπος ἐλάσσων τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Ἀκαρνανίας, ἀτενίζων, πρὸς νότον, τὰς νήσους Μεγανήσι καὶ Κάλαμος, διανοιγόμενος δὲ μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Κεφάλι, ΝΔ κέρατος τοῦ κόλπου τούτου καὶ ΝΑ τοῦ ὅρμου Πόρτο Δρέπανο (Λευκάδος - Ἀκαρνανίας), καὶ Καμηλαύκα, ἀντικρύζοντος τὴν νῆσον Κάλαμος. Οὕτως ὁ κόλπος οὗτος δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀμφίδυμος ὡς πρὸς τὸν κόλπον Πόρτο Δρέπανο. Πρὸς βορρᾶν τοῦ μυχοῦ του ἐκτείνεται ἐπιμήκης πεδιὰς σύδενδρος, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁποίας ἡ μεγάλη λίμνη *Βουλκαριὰ* (ἀρ. *Μυρτούντιον*). Αἱ ἀκταί του ὅμως εἶναι ὀρειναί, σχηματιζόμεναι ὑπὸ τῶν κρασπέδων τοῦ ὄρους Σαούσσι (1650 ποδ.) ἡ ΒΔ καὶ Κανδήλι (3845 ποδ.) ἡ Ἀν., τοῦ μεταξὺ τῶν κεράτων ἀνοίγματος ὄντος 8 ½ μιλ. Εἰς τὸν ΒΒΑ μυχὸν ἡ κώμη *Ζαβέρδα* (πλάτ. 38°46'45" Β, μῆκ. 20°53'25" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 203: Santa Maura, Ithaca, Cephallonia) ἔχουσα ναυτικὸν φανὸν πρασίνου σταθεροῦ. Ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τοῦ κόλπου ὁ αὐλὼν Βαθειὰ Βάλη, ἔχων πρὸ αὐτοῦ ὕφαλον Μιαούλης, Ἅγιος Νικόλαος ἔχων πρὸ αὐτοῦ φερώνυμον νησῖδα καὶ Πωγωνιὰ ἔχων ἐπίσης πρὸ αὐτοῦ βραχονησῖδα φερώνυμον. Ἡ Ἀν. ἀκτὴ συνάπτεται πρὸς τὸν ὅρμον *Ἀλυζίας* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

Ζαβερσὰκ (Javersac), ***Βερνάρδος.*** Γάλλος ποιητὴς (1607—1661). Ἐδημοσίευσε: «Λόγους τοῦ Ἀριστάρχου πρὸς τὸν Νίκανδρον» καὶ τοῦ «Ἀριστάρχου πρὸς τὸν Καλλίδοξον», «Ἐρωτικὰ δείγματα» καὶ στίχους ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Καρδιναλίου Μαζαρίνου κ. ἄ. Μ. Ν. Δ.

Ζάβηλος, ***Ζάβιλος*** ἢ ***Ζαβδιήλ.*** Ἄραψ βασιλεὺς τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος. Πρὸς αὐτὸν κατέφυγεν ὁ βασιλεὺς τῆς Συρίας Ἀλέξανδρος ὁ Βάλας πολεμῶν πρὸς Πτολεμαῖον ΣΤ' τὸν Φιλομήτορα, ἀντὶ φιλοξενίας ὅμως ὁ Ἀλέξανδρος εὗρε τὸν θάνατον καὶ ἡ κεφαλή του ἀπεστάλη πρὸς τὸν ψυχορραγοῦντα Πτολεμαῖον. Τινὲς ταυτίζουν τὸν Ζάβηλον πρὸς τὸν ὑπὸ Στεφάνου Βυζαντίου ἀναφερόμενον *Ράβιλον*. —Π.

ζαβία (ἡ)· ἰδιωματ., τὸ γνώρισμα τοῦ *ζαβοῦ*. σκολιότης, ἄλλως *ζαβολιὰ* (βλ. λ.): «δὲν παίζω μὲ σένα γιατὶ κάμνεις ζαβίες».

ζαβία (ἡ) (Zabia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυϊδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, *ζαβίαν τὴν κοινὴν* (Zabia vulgaris), ἀπαντῶσαν εἰς τὰ Πυρηναῖα. Δ. Ν. Π.

Ζαβιδένι *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς Βλαχίας, ὅπου ἐσημειώθη μία ἀπὸ τὰς θλιβερὰς περιπετείας τῆς ἐπαναστατικῆς κινήσεως τοῦ 1821. Εἰς τὸ χωρίον αὐτὸ εἶχον συγκεντρωθῇ περὶ τοὺς ἑξακόσιοι ἐπαναστάται ὑπὸ τὸν Διαμαντῆν Κὶρ-Σιρδάρην, τὸν Μανάκην καὶ ἄλλους ἀξιωματικοὺς τῆς μικρᾶς στρατιᾶς τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου. Προδοθέντες ὅμως ὑπὸ ἐντοπίων πρὶν κατορθώσουν νὰ λάβουν ἐπικαίρους θέσεις, ἐπολιορκήθησαν τῇ 26 Μαΐου 1821 ἀπὸ τρισχιλίους Τούρκους, ἱππεῖς ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ δεχθῶσιν ἀληθῆ μάχην ὑπὸ δυσμενεστάτας συνθήκας. Καὶ ἐφονεύθησαν μὲν κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην περὶ τοὺς τετρακόσιοι Τοῦρκοι, ἀλλ' ἔπεσαν καὶ περὶ τοὺς διακόσιοι Ἕλληνες. Τὴν ἑσπέραν ἐν τούτοις, ἐπωφεληθέντες σφοδρᾶς θυέλλης οἱ ὑπολειφθέντες ἐπαναστάται, ἠδυνήθησαν νὰ διαφύγουν τὸν κλοιὸν καί, διασπαρέντες εἰς διάφορα χωρία, διεσώθησαν κατόπιν εἰς Τρανσυλβανίαν. Γ. Δ. Κ.

ζαβιὲ ἢ ***ζαουϊὰ*** ἢ ***ζαουϊέ.*** Λέξις ἀραβική, σημαίνουσα ἐν τῇ γεωμετρίᾳ γωνίαν καὶ κοινῶς κώχη. Καθιερώθη καὶ εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας μὲ τὴν σημασίαν ἐρημητήριον δερβίσου καὶ κατ' ἐπέκτασιν τζαμίον (ἐν Ἀφρικῇ).

Ζαβιέρτσιε (Zawiercie) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Πολωνίας, κειμένη ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Σουσνοβίτσε-Τσενστόχοβα. Κάτ. 42.700. Μ.

Ζαβίνας. Οὕτως ἐπωνομάζετο ὁ βασιλεὺς τῆς Συρίας *Ἀλέξανδρος ὁ Β'* (βλ. λ.).

Ζαβιούμ. Βασιλεὺς (2175—2161 π. Χ.) τῆς Βαβυλῶνος. Διεξήγαγε πολλοὺς πολέμους πρὸς τοὺς γείτονας. —Ω.

Ζαβίρας, ***Γεώργιος Ἰωάννου.*** Ἕλλην φιλόλογος, πολύγλωσσος καὶ συγγραφεὺς φιλοπονώτατος. Ἐγεννήθη ἐν Σιατίστῃ τῆς Μακεδονίας τῷ 1774 καὶ ἀπελθὼν εἰς Οὐγγαρίαν ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐμπόριον· βραδύτερον ὅμως, μεταβὰς εἰς Κολωνίαν, ἠσχολήθη περὶ πολλὰς ἐπιστήμας καὶ συνέστησε σχολήν, χάριν τῶν Ἑλλήνων τῆς ἐκεῖ κοινότητος. Τῷ 1795 ἐξέδοτο τὸ σύγγραμμα τοῦ Καντημίρου περὶ Καντακουζηνῶν καὶ ἀπέθανεν ἐν Σαβαδασάλλᾳ τῆς μικρᾶς Κουμανίας, τῷ 1804. Συνέγραψε πολλὰ ἔργα μαρτυροῦντα τὴν πολυμάθειαν αὐτοῦ καὶ ἀφῆκε μετὰ θάνατον χειρόγραφα ἀνέκδοτα, ἐν οἷς: «Ἐπιτομὴν τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ θανάτου τῆς Κλεοπάτρας»· «Περιγραφὴν Βιέννης, Μοραβίας, Βοημίας, Σαξωνίας καὶ Πρωσσίας»· «Ἐκκλησιαστικὴν καὶ πολιτικὴν χρονολογίαν»· «Πατριαρχικὴν ἱστορίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τοῦ 1600» καὶ τέλος περισπούδαστον σύγγραμμα, περιλαμβάνον κατάλογον καὶ βιογραφίας τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐκδοθὲν ἐν Ἀθήναις τῷ 1872 ὑπὸ Γεωργίου Π Κρέμου ὑπὸ τίτλον: «Νέα Ἑλλὰς ἢ Ἑλληνικὸν Θέατρον». Λ. Χ. ΖΩΗΣ

— **Ζαβίρας,** ***Κωνσταντῖνος.*** Ἕλλην λόγιος ἀδελφὸς τοῦ Γεωργίου Ζαβίρα. Διατρίβων ἐν Βουδαπέστῃ ἐξέδωκεν αὐτόθι τινὰ τῶν ἔργων τοῦ ἀδελφοῦ του.

Ζάβιρνα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Λιβύης ἐν τῇ βορείῳ Ἀφρικῇ, παρὰ τὴν ὁποίαν ὁ Διόνυσος ἐφόνευσε τὸ φοβερὸν τέρας Κάμπην, ἀπαλλάξας τὴν πόλιν ἀπὸ τοῦ μαστίζοντος αὐτὴν θηρίου. Εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ἀνδραγαθήματος τού-

Digitized by Google

του ήγειρεν έπί τοῦ φονευθέντος θηρίου «χῶμα παμμέγεθες», σῳζόμενον, ὅπως ἀναφέρει ὁ Διόδωρος Σικελιώτης, μέχρι τῶν ἡμερῶν του (III, 72). Α. Θ. Σ.

Ζάβισζα (Zawisza). Πολωνὸς στρατηγὸς (1752—1826). Μετὰ τὸν διαμελισμὸν τῆς Πολωνίας ἠναγκάσθη νὰ ἐκπατρισθῇ εἰς Γαλλίαν, εἰς τὸν στρατὸν τῆς ὁποίας καὶ ὑπηρέτησεν ἐπὶ μακρόν. Μ. Ν. Δ.

Ζαβιτζιάνος· βλ. *Ζαβιτσάνος.*

Ζάβιτσα *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βονίτσης καὶ Ξηρομέρου ἤδη καλούμενον *Ἀρχοντοχώριον* (βλ. λ.).

— **Ζάβιτσα** *[Γεωγρ.].* Ὄρος τῆς Ἀργολίδος, κοινὴ παραφυὰς τοῦ Παρθενίου καὶ τοῦ Πάρνωνος, προεκτείνουσα ταῦτα, μετὰ τὴν συνένωσίν των, πρὸς ἀνατολάς. Ἡ κορυφὴ *Ζάβιτσα* (3190 πόδ.=975 μέτρα), κειμένη εἰς 14 χιλιόμετρα ὁριζοντιογραφίας ἔνδον τοῦ μυχοῦ τοῦ Ἀργολικοῦ, εἶναι ἓν ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων γνωρισμάτων διὰ τὴν ἀπὸ Μονεμβασίας πρὸς Ναύπλιον ἀκτοπλοΐαν (Mediter. Pilot 1918 τόμ. IV, σελ. 92). Σ. Ε. Λ.

Ζαβιτσάνος, Γεώργιος. Ἕλλην χημικὸς γεννηθεὶς ἐν Ναυπλίῳ τῷ 1838 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1893. Μετὰ τὸ πέρας τῶν γυμνασιακῶν του σπουδῶν ἐνεγράφη εἰς τὸ Ἐθνικὸν πανεπιστήμιον πρὸς σπουδὴν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, μετὰ διετίαν δὲ μεταβὰς εἰς Παρισίους ἐξηκολούθησε τὰς σπουδάς του ἐν τῷ ἀνωτέρῳ φαρμακευτικῷ σχολείῳ, ὁπόθεν κατόπιν εὐδοκίμου πτυχιακῆς ἐξετάσεως ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ «πρωτοταγοῦς φαρμακέως». Ἐν Παρισίοις συνέγραψε πραγματείαν «Περὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ φωσφόρου εἰς τὸν ζωικὸν ὀργανισμόν». Τῷ 1863 ἐγένετο ὑφηγητὴς ἐν τῷ Ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ, τῷ 1869 διωρίσθη ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς φαρμακευτικῆς χημείας καὶ συνταγολογίας, τῷ δὲ 1875 τακτικὸς καθηγητής. Ὑπῆρξεν εὔγλωττος καὶ εὐμέθοδος διδάσκαλος καὶ δεξιὸς πειραματιστής. Ἐξέδωκε: «Φαρμακευτικὸν δελτίον» ἐπὶ τετραετίαν, «Φαρμακευτικὴν χημείαν» (τ. Α΄), «Οὐρολογίαν», «Συνταγολογίαν», μετέφρασε δὲ καὶ τὰ χημικὰ σύμβολα· οὕτως ἔγραφεν Αργ=ἀργίλλιον, Μ=μόλυβδος, Λ=λευκόχρυσος, Χρ=χρυσὸς κλπ. Ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος παρεκάθησεν εἰς εὐρωπαϊκὰ συνέδρια ὑποβαλὼν ἀνακοινώσεις «Περὶ τῆς φαρμακευτικῆς ἐκπαιδεύσεως» καὶ «Περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι τελουμένων νοθειῶν», αἵτινες ἐκρίθησαν ὡς λίαν ἐπιτυχεῖς.

[*Ἐμμ. Ἰ. Ἐμμανουήλ*, Ἕλληνες ἀριστεῖς τῆς φαρμακευτικῆς.] Κ. Γ. ΜΑΚΡΗΣ

— **Ζαβιτσάνος, Γεώργιος.** Φυσικὸς ἐκ Κερκύρας, γεννηθεὶς τῷ 1845 ἐκ πατρὸς Ἀναστασίου καὶ ἐκ μητρὸς Ὀνωρίνας Κρούμ. Τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας ἐσπούδασεν εἰς Παρισίους, γενόμενος κατόπιν καθηγητὴς τῆς χημείας εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν Ἀκαδημίαν Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τρία ἔτη. Τὰ φυσικὰ καὶ χημείαν ἐδίδαξε καὶ εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα Κερκύρας, δημόσια καὶ ἰδιωτικά. Σπουδαιότερα τῶν συγγραμμάτων του: «Ἀκτὶς φωτός», «Καταδίωξις Ἑβραίων ἐν τῇ ἱστορίᾳ» (ἑλληνιστὶ καὶ ἰταλιστὶ) καὶ ἄλλαι μεταφράσεις καὶ διατριβαὶ εἰς περιοδικὰ ἡμέτερα καὶ ξένα. Ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν διετέλεσε καὶ Σεβάσμιος εἰς τὴν γαλλικὴν στοὰν Κερκύρας καὶ ὑπὸ τὴν ἰδιότητά του ταύτην ἀνεμίχθη ἐνεργῶς εἰς ὅλα τὰ ἀναφυέντα ἐθνικὰ ζητήματα ἐπὶ μίαν τριακονταετίαν· ἰδίως δὲ εἰργάσθη ὑπὲρ τῆς Κρητικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1889, χάριν τῆς ὁποίας ἐταξίδευσεν εἰς πλείστας εὐρωπαϊκὰς πόλεις ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ. Ἀπέθανε τῷ 1916. Π. Θ. ΣΤΕΡ ΩΤΗΣ

— **Ζαβιτσάνος, Κωνσταντῖνος.** Ἕλλην πολιτικὸς γεννηθεὶς ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1879. Ἐδιδάχθη τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐν τῇ πόλει ταύτῃ καὶ ἐπεράτωσε τὰς ἐπιστημονικάς του σπουδὰς εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὸν πανεπιστήμιον, ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῆς νομικῆς. Εἰσῆλθεν ἀμέσως εἰς τὸ δικαστικὸν στάδιον διορισθεὶς πρωτοδίκης ἐν Ἀθήναις, ἀλλ' ἀποσυρθεὶς μετ' ὀλίγον ἐγκατεστάθη ἐν Κερκύρᾳ καὶ ἤρξατο πολιτευόμενος, ἐκλεγεὶς κατὰ πρῶτον βουλευτὴς ἐν τῇ πρώτῃ ἀναθεωρητικῇ Βουλῇ τοῦ 1910. Ἔκτοτε δ' ἐξηκολούθησε σχεδὸν πάντοτε ἐκλεγόμενος βουλευτὴς καὶ πληρεξούσιος, ἀκολουθῶν τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων. Ἀπὸ τοῦ 1912—1915 διετέλεσε πρόεδρος τῆς Βουλῆς, ὅτε, διαλυθείσης ταύτης, ἀπέσχε τῶν ἐκλογῶν τοῦ ἔτους ἐκείνου, ἕνεκα τῆς ἀποχῆς ἐξ αὐτῶν τοῦ κόμματος τῶν φιλελευθέρων. Διαφωνήσας πρὸς τὸν ἀρχηγὸν αὐτοῦ ἀπεσπάσθη τούτου καὶ ἐτήρησε στάσιν ἀνεξάρτητον, μετὰ δὲ τὴν ἀναβίωσιν τῆς Βουλῆς τοῦ 1915 σπανίως ἐνεφανίζετο εἰς τὰς συνεδριάσεις αὐτῆς. Μὴ συμπράξας μετὰ τῆς ἀντιπολιτεύσεως εἰς τὰς ἐκλογὰς τῆς 1 Νοεμβρίου 1920 ἀπέτυχε καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Βουλὴν τῷ 1923, ἀκολουθῶν ἰδίαν πολιτικὴν μερίδα μετὰ νέων πολιτευομένων. Κατὰ τὰς γενομένας ἐκλογὰς τοῦ 1926 ἀπέσχε πάλιν αὐτῶν. Τῇ 4 Ἰουλίου 1928 μετέσχε τῆς κυβερνήσεως Ἐλευθερίου Βενιζέλου ἀναλαβὼν τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ παρῃτήθη τὴν 6 Ἰουλίου 1929. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1929 συνεκρότησεν ἴδιον κόμμα. Θ. Β.

Ζαβλάνια *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων, ἤδη καλούμενον *Παλιόπυργος* (βλ. λ.).

Ζαβλυὰκ *[Γεωγρ.].* Πολίχνη τῆς Νοτιοσλαυΐας κειμένη παρὰ τὴν λίμνην τῆς Σκόδρας καὶ διατελέσασα ἄλλοτε πρωτεύουσα τοῦ Μαυροβουνίου. Κατὰ τὸ 1835 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Μαυροβουνίων, ἀλλ' ἀπεδόθη καὶ πάλιν εἰς τὴν Τουρκίαν, τέλος δὲ τῷ 1852 ἀνακατελήφθη ὑπὸ τῶν Μαυροβουνίων. Μ. Ν. Δ.

Ζαβνταῆ *μπὲν Λεβῆ.* Ἰουδαῖος διδάσκαλος ἀνήκων εἰς τὴν πρώτην γενεὰν τῶν Ἀμορραίων (Γ΄ αἰών). Τὰς ἀγαδικὰς καὶ νομολογικὰς αὐτοῦ ἑρμηνείας ἐπί τινων χωρίων τῆς Γραφῆς μνημονεύει ἐν τῷ Ταλμοὺδ ὁ ραββῆ Γιοχανάν. Γ. ΕΛ.

Ζαβὸγκ (Javogues), **Κλαύδιος.** Γάλλος πολιτικός. Ἁπλοῦς δικαστικὸς κλητὴρ κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἐξελέγη τῷ 1792 βουλευτὴς εἰς τὴν Συμβατικὴν καὶ κατετάγη εἰς τὸ κόμμα τῶν ὀρεινῶν, μετέσχε τῆς πολιορκίας τῆς Λυῶνος καὶ συνελήφθη μετὰ τὴν ἐξέγερσιν τοῦ μηνὸς Πραιριάλ, ἀλλ' ἔτυχεν ἀμνηστείας. Μετασχὼν βραδύτερον τῆς συνωμοσίας τοῦ πεδίου τῆς Γκρενὲλ συνελήφθη καὶ ἐτυφεκίσθη τῷ 1796. Μ. Ν. Δ.

Ζαβόλας, Νικόλαος. Κρὴς ὁπλαρχηγός. Ἔτη τινὰ πρὸ τοῦ 1821 ἀποδημήσας εἰς Μ. Ἀσίαν ἡνώθη μετὰ τῶν ἐκεῖ συμπατριωτῶν του καὶ ἄλλων φιλοπολέμων ἀνδρῶν καὶ σχηματίσαντες συμμορίαν «κλεφτῶν», ἐπροστάτευον τοὺς Χριστιανούς, διεξάγοντες ἀμείλικτον κατὰ τῶν Τούρκων ἀγῶνα. Μυηθεὶς μετὰ τῶν συντρόφων του, τῷ 1821, ὑπὸ τῶν ἀποστόλων τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας περὶ τῆς ἐπικειμένης ἐκρήξεως τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας Ἀγῶνος, ἀπῆλθε μετ' αὐτῶν καὶ τοῦ Νικολάου Κριεζώτου εἰς Εὔβοιαν καί, ἀφοῦ συμμετέσχεν εἰς τὰς πρώτας ἐκεῖ μάχας, μετέβη εἰς Πελοπόννησον, ἔλαβε καὶ ἐκεῖ μέρος εἰς τὰς πρώτας πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ περὶ τὰ τέλη Ἀπριλίου κατῆλθε μετὰ τοῦ ἐκ Κουντούρων Νικολάου Ζερβοῦ ἢ Ζερβονικόλα, τοῦ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως Σουλιώτου καὶ τῶν Κρητῶν Σταύρου Ἀνδρακοῦ, Ἀντ. Μελιδώνη εἰς Κρήτην, ἔνθα ἠγωνίσθη ἐκθύμως μέχρι τέλους τῆς ἐκεῖ ἐπαναστάσεως (1830). Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ζαβολιὰ (ἡ)· δημοτ., ἀπάτη, παράβασις τῶν κανόνων τοῦ παιγνιδίου, προσπάθεια ἐκθέσμος ἵνα κερδήσῃ τις τὸ παιγνίδιον: «δὲν παίζω μαζί σου, γιατὶ κάμνεις ζαβολιές» (ἡ λέξις ἴσως εἶναι ἀσχετος πρὸς τὸ *διαβολιά*, διότι τὸ σύμπλεγμα *διὰ* ἐν τῇ καθόλου νεωτέρᾳ γλώσσῃ δὲν μεταβάλλεται εἰς *ζα*· πιθανώτερον ἢ λ. παρήχθη ἐκ τοῦ *ζαβὸς* ἢ κατὰ σύμφυρσιν τῶν *ζαβία* X *διαβολιά*).

ζαβολιάρης (ὁ), θηλ. *—άρα* καὶ *—άρισσα*· αὐτὸς ποῦ κάμνει ζαβολιὲς εἰς τὸ παιγνίδι, ὁ προσπαθῶν νὰ κερδήσῃ τὸ παιγνίδιον ἐκθέσμως.

ζαβομάρα (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ *ζαβοῦ*, ἄλλως *ζαβάδα* (βλ. λ.), πβλ. *κουταμάρα, τυφλαμάρα.*

Ζαβορίτης, Παναγιώτης. Ἀγωνιστὴς ἐκ Δωρίδος, πολεμήσας ὑπὸ τὸν Ἀθανάσιον Διάκον καὶ κατόπιν ὑπὸ τὸν Δῆμον Σκαλτζᾶν. Ἐτραυματίσθη εἰς Ἄμφισσαν καὶ διεκρίθη εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ἀττικῆς. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν, καταταχθεὶς εἰς τὸ σῶμα τῆς ὀροφυλακῆς, προεκάλεσεν ἐπεισόδιον τῷ 1836, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ὁποίου ἐγένοντο παραστάσεις διπλωματικαί. Ὑπηρετήσας κατόπιν εἰς τὸ σῶμα τῆς χωροφυλακῆς, διεκρίθη εἰς τὰ καταδιώκοντα τοὺς λῃστὰς ἀποσπάσματα, ἐφονεύθη δὲ κατά τινα συμπλοκὴν πρὸς τὸ λῃστρικὸν σῶμα τοῦ Κατσικογιάννη. Γ. Δ. Κ.

Ζαβόρνιτσκι (Javornitski), *Ἰωάννης.* Τσέχος θεολόγος καὶ λόγιος (1785—1847). Διετέλεσεν ἐπὶ μακρὸν διευθυντὴς τῆς ἀνωτάτης σχολῆς τῆς Νόβι-Δβὸρ καὶ συνέγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Ἑρμηνείαν τῶν Τσεχικῶν παροιμιῶν», «Τὰ πνεύματα καὶ τὰ φαντάσματα», «Προλήψεις» καὶ «Τσεχικὴν βιβλιοθήκην».

ζαβός, *— ή, — ό*· ὁ μὴ ἴσος, σκολιός, διάστροφος: «ζαβὸς ἄνθρωπος, δὲ μπορεῖς νὰ συνεννοηθῇς μαζί του» (πιθανῶς ἐτυμολογεῖ ὁ Κοραῆς ἀπὸ τοῦ *σαβός*).

— **Ζαβός, Βασίλειος.** Ἰατρὸς ἐξ Ἰθάκης γεννηθεὶς περὶ τὸν ΙΗ΄ αἰῶνα καὶ ἐξ εὐγενοῦς οἰκογενείας. Ἐσπούδασεν ἐν Παταβίῳ τῆς Ἰταλίας, ὅπου ἔλαβε τὸ δίπλωμα τῆς ἰατρικῆς. Κάτοχος τῆς ἑλληνικῆς, λατινικῆς καὶ ἰταλικῆς φιλολογίας, ὡς καὶ τῶν φυσικομαθηματικῶν, κατῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του, ἐμυήθη εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν καὶ ἐπὶ τινα χρόνον ἤσκησεν εὐδοκίμως τὴν ἰατρικήν, κυρίως ὅμως κατέγινεν εἰς τὴν προπαρασκευὴν καὶ τὴν διεξαγωγὴν τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Πολλάκις διεξήγαγεν ἐπιτυχῶς λεπτοτάτας συνεννοήσεις, ὡς ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς παραδόσεως τῶν εἰς τὴν Ἑπτάνησον καταφυγόντων Σουλιωτῶν καὶ Χριστιανῶν πολεμιστῶν, τὴν ὁποίαν ἠξίου ὁ Ἀλῆ πασᾶς, ἀπειλῶν νὰ καταστρέψῃ τὴν Λευκάδα. Μετὰ τὸν Ἀγῶνα ἀπεδόθη εἰς τὴν πολιτικήν, γενόμενος μέλος τοῦ συμβουλίου πρὸς σύνταξιν τοῦ Ἰονίου Συντάγματος. Ἐκλεγεὶς βουλευτὴς τῶν νήσων Παξῶν, Ἰθάκης καὶ Κυθήρων καὶ ἀποσταλεὶς εἰς Λονδῖνον, ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς γερουσίας, προσεφώνησεν ἑλληνιστὶ τὸν βασιλέα Γεώργιον, κατὰ τὴν στέψιν αὐτοῦ, παρὰ τοῦ ὁποίου καὶ ἔλαβε τὸ παράσημον τῶν Ἁγίων Μιχαὴλ καὶ Γεωργίου. Ἀπέθανεν ἐν Ἰθάκῃ τῷ 1836 καὶ κατέλιπε καταστατικὴν Ἰθάκης καὶ ἔργα τινὰ περὶ χημείας. Λ. Χ. Ζ.—Γ. Δ. Κ.

— **Ζαβός, Λεωνίδας.** Ἰθακήσιος Φιλικός, ὅστις μὲ τὸν ἀδελφόν του Φλῶρον ἀνέλαβε διακοινοῦντος τοῦ Ἀγῶνος καὶ ἐφωδίαζε τοὺς ἐν Μεσολογγίῳ πολιορκουμένους κατὰ τὰς διαφόρους περιπετείας τῆς ἡρωϊκῆς πόλεως. Γ. Δ. Κ.

— **Ζαβός, Φλῶρος.** Φιλικός, ἐξ Ἰθάκης καταγόμενος, ὅστις ἐμπορεύετο ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ Βλαχίᾳ. Κατηχήσας πολλοὺς εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν, εἰς ἣν φαίνεται ὅτι εἰσήχθη ὑπὸ τοῦ συμπατριώτου του Νικολάου Γαλάτη, προσέφερε πολλὰς ὑπηρεσίας χάρις εἰς τὰς διαφόρους μετακινήσεις του, ἐκ τῶν ὁποίων ἤντλει πληροφορίας καὶ διεφώτιζε τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει κέντρον. Ὀλίγον πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως κατελθὼν εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, ὑπῆρξεν ἐκ τῶν κατηχησάντων τοὺς πολλοὺς ἐν Λεβαδείᾳ, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸν Ὀδυσσέα Ἀνδρίτσου, τὸν Λάμπρον Νάκον καὶ ἄλλους. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος, ἐκ τῆς Ἑπτανήσου ἐβοήθει διὰ τροφῶν τοὺς ἐν Καλάμῳ ὡς καὶ τοὺς πολιορκουμένους ἐν Μεσολογγίῳ. Γ. Δ. Κ.

Ζαβουλὼν *[Παλ. Διαθ.].* — 1) Ὄνομα τοῦ ἕκτου υἱοῦ τοῦ Ἰακὼβ ἐκ τῆς Λείας, ἥτις ἐπὶ τῇ γεννήσει αὐτοῦ ἀνεφώνησε «δεδώρηταί μοι ὁ θεὸς δῶρον καλὸν ἐν τῷ νῦν καιρῷ» (Γενέσεως λ΄ 20) κατὰ παρονομασίαν πρὸς τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Ἐξ αὐτοῦ κατήγετο ἡ ὁμώνυμος φυλή. —2) Ὄνομα τῆς ἐκ τοῦ ἀνωτέρω Ζαβουλὼν καταγομένης φυλῆς τοῦ Ἰσραήλ, ἥτις κατῴκει ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ κειμένου πρὸς βορρᾶν τῆς Παλαιστίνης μεταξὺ τῶν φυλῶν Ἀσήρ, Νεφθαλεὶμ καὶ Ἰσσάχαρ, κατεῖχε δηλαδὴ τὸ κέντρον τῆς κάτω Γαλιλαίας.

Κατὰ τὴν γενομένην ἐν τῇ ἐρήμῳ ἀπογραφὴν ἡ φυλὴ Ζαβουλὼν ἠρίθμει 57,400 ἄνδρας, δυναμένους νὰ φέρωσιν ὅπλα, κατέχουσα, ἀπὸ ἀπόψεως δυνάμεως, τὴν τετάρτην θέσιν. Κατὰ τὴν δευτέραν ἀπογραφὴν ἠρίθμει 60,500 πολεμιστάς. Ἐξ αὐτῆς κατήγετο ὁ κριτὴς Αἰλὼμ (ἑβρ. Ἀϊαλών), ἐπὶ δὲ τοῦ ἐδάφους αὐτῆς ἔκειντο αἱ πόλεις Κανὰ καὶ Ναζαρὲτ καὶ τὸ ὄρος Θαβώρ. Π. Ι. Μ.

— **Ζαβουλών.** Τὸ ἀρχαιότερον ὄνομα τῆς μονῆς τοῦ Πόντου *Βαζελῶνος* (βλ. λ.).

Ζάβουρδας, ἢ **Ζάβορδας.** Μονὴ τῆς μητροπόλεως Γρεβενῶν· βλ. *Νικάνορος* ἁγίου (μονή). Γ. Κ.

Ζαβράμη *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Παράλιος πόλις τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Εὐδαίμονος Ἀραβίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Κατανιτῶν ἢ Κασσανιτῶν, ἐπὶ τοῦ Ἀραβίου κόλπου (Ἐρυθρᾶς θαλάσσης) εἰς 20° 32΄ Β. πλάτους καὶ 36° 54΄ Α. μήκ. (Πτολεμ. Γεωγρ. VI, 7, 4). Σήμερον τὴν θέσιν αὐτῆς κατέχει ἡ Δζέδδα (Djeddah), ἀπέχουσα 90 χιλιόμετρα ΒΔ ἀπὸ τῆς ἱερᾶς τῶν Μουσουλμάνων πόλεως Μέκκας, τῆς ὁποίας εἶναι λιμήν. Α. Θ. Ι.

Ζαβράτσι *[Γεωγρ.].* Συνοικισμὸς τῆς ἐπαρχίας Δωδώνης, ἤδη καλούμενος *Κέδρος* (βλ. λ.).

ζάβρος (ὁ) (Zabrus) *[Ζωολ.].* Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν καραβιδῶν, περιλαμβάνον περὶ τὰ 50 εἴδη, ἀπαντῶντα πανταχοῦ τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *ζάβρος ὁ κυφὸς* (Zabrus gibbosus), ὅστις ἔχει ἀρκετὸν μῆκος, κεφαλὴν εὔρωστον, σχεδὸν τετράγωνικήν, κεραίας λεπτὰς καὶ ἐπιμήκεις, σιαγόνας ἀρκετὰ βραχείας καὶ τοξοειδεῖς, θώρακα κυρτὸν περὶ τὸ μέσον καὶ ἀπεστρογγυλωμένον κατὰ τὰς πλευράς, πόδας μετρίου μήκους καὶ χρῶμα μελανὸν μετὰ ἐπιμήκων λευκῶν γραμμώσεων. Ἀπαντᾷ πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

Ζαβροῦχος ἢ **Ζάβροχο** *[Γεωγρ.].* Ὄρος τῆς Ἠπείρου Δ τῶν ἐρειπίων τοῦ Σουλίου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου χωρίζεται διὰ τοῦ ποταμοῦ Τσαγγαριώτικον. Εἶναι συνέχεια τοῦ ἄνωθεν τῆς Παραμυθίας κειμένου ὄρους Γκορίλας καὶ ἔχει ὕψος περὶ τὰ 1000 μ. Οἱ νότιοι πρόποδες αὐτοῦ, κείμενοι ἀμέσως ἀπέναντι ἀπὸ τὸ Κούγγι καὶ τὴν Κιάφαν, εἶναι ἀπόκρημνοι, κάτωθεν δὲ αὐτῶν γίνεται ἡ συμβολὴ τοῦ Τσαγγαριώτικου μὲ τὸν Ἀχέροντα. Παρὰ τοὺς ΝΔ πρόποδας τοῦ ἐκτείνεται ἡ πεδιὰς τῆς Παραμυθίας καὶ τοῦ Φαναρίου, ὅπου καὶ ἡ Ἀχερουσία λίμνη. Χ. Ι. ΣΟΥΛ.

Ζάβροχον *[Γεωγρ.].* Συνοικισμὸς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Πωγωνίου τῆς Ἠπείρου ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ παραποτάμου τοῦ Δρίνου Κουβέρτα, ὑπαγόμενος εἰς τὴν κοινότητα Μαυροπούλου. Κάτοικοι 98 (1928). Χ. Ι. Σ.

Digitized by Google

ζαβώνω· κάμνω τι ζαβόν, σκολιόν, διαστρέφω, στρεβλώνω· || μεταφ. φέρω δυσκολίας, μεταβάλλω γνώμην: «μᾶς τὰ ζάβωσε τὴν τελευταία στιγμή»· || ἀμεταβ. γίνομαι σκολιός, διαστρέφομαι, στρεβλοῦμαι: «τὸ ξύλο ζάβωσε ἀπὸ τὴν ὑγρασία».

Ζαγαβᾶ *[Γεωγρ.]*. Ὀνομασία διδομένη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἀράβων γεωγράφων εἰς τμῆμα τοῦ ἀνατολικοῦ Σουδάν. Κατὰ τὸν Ἄμπου - Μανσοὺρ ἔκειτο ὑπὸ 21° Β πλάτους. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἦσαν γυμνοί, ἐλάτρευον δὲ τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν, περὶ τοῦ ὁποίου ἐπίστευον ὅτι ζῇ χωρὶς νὰ τρώγῃ καὶ πίνῃ. Ὑποτίθεται ὅτι εἶναι ἡ σήμερον εἰς τὰ Β τοῦ Δαρφοὺρ *Ζογαβᾶ*, κειμένη μεταξὺ 10° καὶ 15° Β πλάτους. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς εἶναι σήμερον Μουσουλμᾶνοι. Ν. Μ.

Ζαγάζαινα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς βορείου Ἀφρικῆς, κειμένη εἰς τὰ παράλια τῆς Μεγάλης Σύρτεως, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ψύλλων, δυτικῶς τῆς πόλεως Πραιζίδιον, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ νῦν ποταμοῦ Oued - Chegga. Φέρεται ὑπὸ διαφόρους παραλλαγάς: *Ζαγάζαινα*, *Ζαγάζαμα* καὶ *Ζακάσσαμα*, ὁ δὲ Πτολεμαῖος ἀναφέρει αὐτὴν «Σακάζαμα κώμη», τοποθετῶν αὐτὴν ὀλίγον δυτικώτερον εἰς 43° 50 Β. πλάτ. καὶ 30° Α. μήκ. (Γεωγρ. IV, 3, 4). Α. Θ. Σ.

Ζαγαζὶκ *[Γεωγ.]* Πρωτεύουσα τῆς μουδηρίας (νομοῦ) Σαρκίας εἰς τὸ νειλωτικὸν Δέλτα, ἔχουσα 50 χιλ. κατ., ὧν πολλοὶ Εὐρωπαῖοι. Εἶναι ἕδρα τοῦ μητροπολίτου Λεοντοπόλεως καὶ ὑποπροξένου τῆς Ἑλλάδος. Κεῖται ἐπὶ τῆς διώρυγος Μουβίς, ἡ ὁποία εἶναι ὁ ἀρχαῖος *Τανιτικὸς* βραχίων τοῦ Νείλου, καὶ ἐπὶ τῆς συμβολῆς της πρὸς τὴν διώρυγα Μακτούτ, ἡ ὁποία βαίνει πρὸς τὰ ΒΑ διὰ πεδιάδος γονιμωτάτης καὶ ἄριστα ἀρδευομένης. Τὸ Ζαγαζὶκ εἶναι κέντρον ἐμπορίου τοῦ βάμβακος καὶ τῶν δημητριακῶν. Βαμβακομηχαναὶ καὶ ὡραῖα καταστήματα δίδουν εἰς τὴν πόλιν ὄψιν εὐρωπαϊκήν. ΝΑ τῆς πόλεως ἐπὶ λόφου *Τὲλ Βάστα* εὑρίσκονται τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας *Βουβάστεως*. Σῴζονται οἱ τοῖχοι παλαιῶν φαραωνικῶν οἰκιῶν ἐνιαχοῦ εἰς ἀρκετὸν ὕψος. ΝΔ τοῦ λόφου καὶ συνήθως ἐντὸς ὑδάτων ἐκ διεισδύσεως σῴζονται ποικίλα συντρίμματα οἰκοδομικὰ μεγάλου καὶ πολυτελοῦς ναοῦ. Τὸ μέρος ἐξηρεύνησεν ὁ Ἑλβετὸς Ἐρνέστος Ναβὶλλ διὰ λογαριασμὸν τῆς ἀγγλικῆς ἐξερευνητικῆς ἑταιρείας τῷ 1887—1889. Πολιοῦχος τῆς ἀρχαίας πόλεως ἦτο ἡ γαλοκέφαλος θεὰ Βαδιώτ. Τὸ ἱερὸν ἵδρυμα τοῦ Χέοπος καὶ Κεφρῆνου ἐπισκευασθὲν ὑπὸ Ραμσῆ Β΄ ἀνεκτίσθη μεταγενεστέρως ἐπὶ τῆς ΚΒ΄ δυναστείας καὶ τελευταῖον ὑπὸ τοῦ Νεκτανεβῶ. Ὁ Ἡρόδοτος περιγράφει τὴν τελουμένην αὐτόθι πανήγυριν ὡς ἑξῆς: «Πλήθη γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν διὰ λέμβων μεταβαίνουν εἰς Βούβαστιν. Καθ' ὅλον τὸν πλοῦν αἱ γυναῖκες κτυποῦν κρόταλα καὶ οἱ ἄνδρες παίζουν πλαγίαυλον, ἐνῷ οἱ ἄλλοι τραγουδοῦν καὶ κροτοῦν τὰς χεῖρας. Ὅταν φθάσουν εἰς πόλιν τινὰ ἐπὶ τοῦ δρόμου των, σύρουν τὰς λέμβους εἰς τὴν ὄχθην καὶ μέρος τῶν γυναικῶν καλοῦν τὰς γυναῖκας τῆς πόλεως, ἄλλαι δὲ χορεύουν μὲ ἀναίδειαν ἄφθαστον. Εἰς Βούβαστιν τελοῦν μεγάλας θυσίας καὶ τότε δαπανᾶται περισσότερος οἶνος παρὰ καθ' ὅλον τὸ λοιπὸν τοῦ ἔτους. Μετέχουν δὲ τῶν ὀργίων πάντες καὶ πᾶσαι πλὴν τῶν παιδίων. Συγκεντροῦνται περὶ τὰς 700 χιλιάδας». Γ. Λ. ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗΣ

ζαγανᾶς (ὁ) (πληθ. *ζαγανάδες*). Προσωνύμιον, μὲ τὸ ὁποῖον οἱ ὀρεινοὶ πληθυσμοὶ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἀποκαλοῦσι περιφρονητικῶς τοὺς πεδινούς. Ζαγανάδες κυρίως λέγονται οἱ κατοικοῦντες εἰς τὰ παραποτάμια χωρία τῶν κοιλάδων Σπερχειοῦ καὶ Μόρνου, εἰς τὰ ὁποῖα κατὰ προτίμησιν σταθμεύουν οἱ νομάδες Τσιγγάνοι. Ὁ ὅρος *τσαγγανᾶς* εἶναι σπανιώτερος καὶ εὔχρηστος μᾶλλον παρὰ τοὺς νομάσι τσιγγάνοις τῶν αὐτῶν περιφερειῶν. Κ. Φ.

Ζαγανιάρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μεσαριᾶς τῆς ἐπαρχίας Ἄνδρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 161.

Ζαγάνον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Πλατάνας τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 136.

Ζαγανὸς-πασᾶς. Ὁ ὑπὸ τοῦ Κριτοβούλου καὶ τοῦ Δούκα *Ζάγανος*, ὑπὸ δὲ τοῦ Φραντζῆ *Σαγὰν* ὀνομαζόμενος. Τοῦρκος στρατηγός, ὁ συμμετασχὼν εἰς τοὺς πολέμους τοῦ σουλτάνου Μουρὰτ Β΄ (1421—1451) ὁ υἱὸς τοῦ ὁποίου σουλτὰν Μωάμεθ Β΄ (1451—1481), ἔλαβε σύζυγον τὴν θυγατέρα του καὶ ηὐνόει ἐξαιρετικῶς αὐτόν. Εἰς αὐτὸν ὁ σουλτᾶνος οὗτος ἀνέθεσε τῷ 1452 τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ἑνὸς τῶν τριῶν μεγάλων προμαχώνων τοῦ φρουρίου Ρούμελη - Χισάρ, ὅπερ ἔκτισεν ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου, ἵνα ἀποκλείσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὅταν ὁ ἴδιος σουλτᾶνος Μωάμεθ Β΄ ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Ζαγανὸς μετὰ ζέσεως συνηγόρησεν ὑπὲρ αὐτῆς καὶ ἐνίσχυσε τὸν σουλτᾶνον εἰς τὴν ἀπόφασίν του.

Διαρκούσης τῆς πολιορκίας, εἰς αὐτὸν ἀνετέθη ἡ κατάληψις τῶν ἀνατολικῶς τοῦ Κερατίου κόλπου ὑψωμάτων (ἔνθα νῦν ἡ συνοικία τοῦ Σταυροδρομίου), ὁ ἀποκλεισμὸς τοῦ ὑπὸ τῶν Γενουαίων κατεχομένου Γαλατᾶ (φρουρίου) καὶ ἡ κατασκευὴ τῆς ἐπὶ τοῦ Κερατίου γεφύρας, δι' ἧς τὰ ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων ἐκείνων στρατεύματα συνεκοινώνουν μετὰ τῶν πολιορκούντων τὰ χερσαῖα τῆς πόλεως τείχη. Ὅταν δὲ κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς πολιορκίας ὁ Μωάμεθ, βλέπων ὅτι δὲν κατωρθοῦτο ἡ ἅλωσις τῆς Πόλεως, καὶ ἀφ' ἑτέρου πληροφορούμενος ὅτι στρατοὶ χριστιανικοὶ καὶ στόλοι ἐκινοῦντο ἐκ τῆς Δύσεως πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἀμυνομένων, ἐκλονίσθη καὶ ἐζήτησε τὴν γνώμην τῶν πασάδων, ἐὰν συνέφερεν ἢ οὐ ἐξακολούθησις τῆς πολιορκίας, ὁ δὲ βεζύρης Χαλὴλ-πασᾶς ἀπεφάνθη ὑπὲρ τῆς ἄρσεως αὐτῆς, ὁ Ζαγανὸς ὑπεστήριξε μετὰ σοβαρῶν ἐπιχειρημάτων, ὅτι ἡ ἐκ τῆς Δύσεως ἄφιξις ἐνισχύσεων εἰς τὸν Κωνσταντῖνον δὲν ἦτο δυνατὴ καὶ προέτρεψε τὸν σουλτᾶνον νὰ συνεχίσῃ τὴν πολιορκίαν, βεβαιώσας αὐτὸν περὶ τῆς τελικῆς νίκης. Ὁ σουλτᾶνος, ἀπεριόριστον τρέφων ἐκτίμησιν πρὸς τὸν Ζαγανόν, ἐπὶ τῆς ἐγγράφου βεβαιώσεως τούτου περὶ τοῦ ἀκμαίου ἠθικοῦ τῶν στρατιωτῶν ἐστηρίχθη καὶ διέταξε τὴν τελευταίαν ἔφοδον (νύκτα τῆς 28—29 Μαΐου). Κατὰ τὴν ἱστορικὴν ἐκείνην ἐπίθεσιν ὁ Ζαγανός, ἐκτελῶν τὴν ἐντολὴν νὰ διαβῇ τὴν γέφυραν καὶ νὰ προσβάλῃ τὰ ἐπὶ τοῦ Κερατίου τείχη ἐν συνδυασμῷ μετὰ τοῦ στόλου, ὅστις ἐτέθη ἐπίσης ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ, διέβη τὴν ὑπ' αὐτοῦ ζευχθεῖσαν γέφυραν τοῦ Κερατίου καὶ προσέβαλε μετὰ λύσσης τὸν ἀνατεθέντα αὐτῷ τομέα τῶν τειχῶν, ρίπτων κλίμακας ἐπ' αὐτῶν καὶ γεφύρας ἀπὸ τῶν πλοίων, ἵνα ἀναβιβάσῃ ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τὰ στρατεύματά του. Αἱ ἐπιθέσεις του ἐξηκολούθησαν μέχρις οὗ οἱ Τοῦρκοι εἰσῆλθον δι' ἄλλου τομέως, περὶ τὰ ἐξημερώματα, ἐντὸς τῆς πόλεως, ὅτε σπεύσας κατέλαβε τὸν Γαλατᾶν, οὗτινος τὰς πύλας ἤνοιξαν αὐτῷ οἱ περίτρομοι Γενουαῖοι.

Ἐν τούτοις, παρ' ὅλα ταῦτα, ἔπεσεν εὐθὺς μετὰ τὴν ἅλωσιν, ἄγνωστον ἕνεκα τίνος λόγου, ὑπὸ τὴν δυσμένειαν τοῦ Μωάμεθ, ὅστις οὐ μόνον αὐτὸν καθῄρεσεν, ἀλλὰ καὶ τὴν θυγατέρα του ἐξεδίωξε, καὶ ἀμφοτέρους ἐξώρισεν εἰς Μ. Ἀσίαν, ἔνθα παρεχώρησεν αὐτοῖς ἱκανὰς γαίας πρὸς συντήρησίν των. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

— Ζαγανὸς-πασᾶς. Διοικητὴς τῆς Καλλιπόλεως καὶ ἀρχιναύαρχος τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἐπὶ Μωάμεθ Β΄. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ σουλτᾶνος οὗτος, θέλων νὰ ἀνακατοικίσῃ τὴν ἐρημωθεῖσαν Κωνσταντινούπολιν, ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς Θάσον καὶ Σαμοθρᾴκην καὶ διὰ τῆς βίας μετῴκισεν ἅπαντας τοὺς κατοίκους αὐτῶν εἰς τὸ Βυζάντιον. Ν. ΚΛΣ

—Ζαγανὸς-πασᾶς. Τοῦρκος στρατηγὸς (Ἀλβανὸς ἐξωμότης) ἐπὶ σουλτάνου Μωάμεθ Β΄ (1451—1481), παρ' οὗ διωρίσθη διοικητὴς τῆς Θεσσαλίας. Τῷ 1460 διετάχθη νὰ καταλάβῃ τὴν Πελοπόννησον, ἔνθα, παρ' ὅλας τὰς ἐθνικὰς συμφοράς, οἱ δεσπόται ἀδελφοὶ Θωμᾶς καὶ Δημήτριος Παλαιολόγοι διεξῆγον πείσμονα ἀλληλοσπαραγμόν. Εἰσβαλὼν κατὰ Μάρτιον 1460 εἰς Πελοπόννησον ἔλυσε τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀχαΐας (πλησίον τῶν Πατρῶν), ἥν, κατεχομένην ὑπὸ τῶν μισθοφόρων στρατευμάτων τοῦ Δημητρίου Παλαιολόγου, ἐβομβάρδιζεν ὁ ἀδελφός του Θωμᾶς, καὶ ἐξηνάγκασε τοῦτον νὰ ἀποσυρθῇ εἰς Μεσσηνίαν καὶ νὰ ἐπιζητήσῃ τὴν μετὰ τῶν Τούρκων συνθηκολόγησιν.

Ὁ Ζαγανός, ἀφοῦ εὐχερῶς κατέλαβεν ὁλόκληρον τὴν Πελοπόννησον, πλὴν τῆς ὀχυρᾶς Μονεμβασίας καὶ τῶν ἐνετικῶν κτήσεων Μεθώνης καὶ Κορώνης, ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ σουλτάνου καὶ κατόπιν συναντῶμεν αὐτὸν ἐν Θήβαις, ἔνθα συνέλαβε καὶ ἐφόνευσε τὸν τελευταῖον δοῦκα τῶν Ἀθηνῶν Φράγκον Ἀτζαϊώλην, ἐξασφαλίσας οὕτω καὶ τὴν ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ἀπόλυτον τοῦ Μωάμεθ κυριαρχίαν. Ν. ΚΛΣ

Ζαγαρᾶ *[Γεωγρ.]*. Ὄρος ἐν Λεβαδείᾳ ὕψους 1527 μ. ἀπὸ θαλάσσης, ἀποτελοῦν τὸ ἀνατολικὸν ἀντιστήριγμα τοῦ Ἑλικῶνος. Αἱ ἀνατολικαὶ κλιτύες τοῦ Ζαγαρᾶ καὶ αἱ δυτικαὶ τοῦ Συργιγίου ὄρους (Φαγᾶ) σχηματίζουσι στενόν, χωρίζον τὸ Θηβαϊκὸν πεδίον ἀπὸ τῆς περιοχῆς τῆς Κωπαΐδος. Ν. ΚΟΚΙΔΗΣ

Ζαγαρὰτς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Νοτιοσλαυΐας ἐν Μαυροβουνίῳ, γνωστὸν διὰ τὴν ἐν αὐτῷ ἥτταν τῶν Τούρκων τῷ 1862 ὑπὸ τῶν Μαυροβουνίων. Μ. Ν. Δ.

ζαγάρι (τό)· κύων κυνηγετικός, ἰχνηλάτης· || κύων μικροῦ ἀναστήματος, μικρόσωμος καὶ κοντός· || μεταφ. ἄνθρωπος εὐτελής, κόλαξ, ὁ ἀκολουθῶν τοὺς ἰσχυροὺς σὰν ζαγάρι, σὰν σκυλλί.

Ζαγάρι *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Γιαννοχωρίου (τέως Γιαννοβαίνης) τῆς ἐπαρχίας Καστορίας τοῦ νομοῦ Φλωρίνης. Κάτ. (1928) 31. Ἤδη καλεῖται *Ἅγιος Ζαχαρίας*.

Ζάγατις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μικρὸς ποταμὸς τῆς Μ. Ἀσίας ἐκβάλλων εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον, μεταξὺ Τραπεζοῦντος καὶ Βατοὺμ, ἑπτὰ στάδια ἀνατολικῶς τῶν Ἀθηνῶν τοῦ Πολεμωνιακοῦ Πόντου. (*Ἀρρ.* Περίπλ. Εὐξ. πόντ. 8). Ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν *Ἄραβιν* τοῦ Σκύλακος, καλεῖται δὲ ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὸν C. Müller (Geogr. Graec. Minor. τόμ. Α, σελ. 63 καὶ 374) *Σουσᾶ-δερὲ* (Sucha-deré). Α. Θ. Σ.

Ζαγβὰν (Zaghvan) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς βορείου Ἀφρικῆς, 50 χμ. νοτίως τῆς Τύνιδος καὶ εἰς τοὺς πρόποδας ὀροσειρᾶς. Ἔχει σημαντικὸν ἐμπόριον κτηνῶν καὶ φοινίκων. Μ. Ν. Δ.

Ζαγγανᾶς. —1) ***Ἀνδρέας.*** Ἀγωνιστὴς ἐκ Μαλανδρίνου τῆς Δωρίδος. Πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως ἀνῆκεν εἰς τὸ ἁρματολικὸν σῶμα τοῦ Ὀδυσσέως Ἀνδρίτσου, καὶ ἐπανειλημμένως διεκρίθη εἰς πολλὰ περιστατικά. Κατὰ τὸν Ἀγῶνα προσελήφθη ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιον Διάκον, μὲ τὸν ὁποῖον ἐπολέμησεν εἰς Λεβάδειαν καὶ τέλος εἰς Ἀλαμάναν, ὅπου βαρέως ἐπληγώθη. Τῷ 1823 ἐπολέμησεν εἰς τὰς περὶ τὸ Ἀντίρριον ἐπανειλημμένας συγκρούσεις, τῷ δὲ 1824 εἰς τὴν Ἄμφισσαν· ἐκεῖ ἀποθαυμασθεὶς ἀπὸ τὸν Γκούραν προσελήφθη καὶ μετέσχεν ὡς ταξίαρχος εἰς τὸν ἐν Πελοποννήσῳ ἐμφύλιον πόλεμον. Ἀκολουθῶν τὸν Γκούραν ἐπολέμησεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἐπληγώθη δὲ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1826. Ἡ ἐπιτροπὴ τὸν κατέταξεν εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς Ε΄ τάξεως, τὸ δὲ κράτος τὸν ἐχρησιμοποίησεν εἰς τὴν τελωνειακὴν καὶ οἰκονομικὴν ὑπηρεσίαν. —2) ***Νικόλαος.*** Νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, ὃν ἠκολούθει ἀπὸ τοῦ 1824. Ἐφονεύθη κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως τὸν Φεβρουάριον 1827. Γ. Δ. Κ.

Ζαγγανιάρης, *Φώτιος.* Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἀγρινίου. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Ἀγῶνος ἐζήτησε νὰ διασώσῃ Τούρκους τινὰς τῆς γενετείρας του, πρὸς τοὺς ὁποίους εἶχεν ὑποχρεώσεις. Παρεξηγηθεὶς ὑπὸ τοῦ Βλαχοπούλου, ἐκινδύνευσε νὰ φονευθῇ ὡς προδότης, ἀλλὰ κατώρθωσε καὶ ἑαυτὸν καὶ τοὺς ξένους του νὰ σώσῃ. Ἠγωνίσθη εἰς τὴν Στερεάν, εἰς Πελοπόννησον καὶ τέλος μετέσχε τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου. Κατά τινα ἀνίχνευσιν συνελήφθη ὑπὸ τῶν Τουρκοαιγυπτίων, ἔξω τῶν προμαχώνων, καὶ θὰ ἀνεσκολοπίζετο ἐὰν δὲν ἐμεσολάβει εἷς ἐκ τῶν συμπατριωτῶν τοὺς ὁποίους εἶχε σώσει, ὁ Ἀλῆ-ἀγᾶς. Τὸ περιστατικὸν ἔφθασεν εἰς γνῶσιν τοῦ Ἰμβραὴμ καὶ τοῦ Κιουταχῆ καὶ ἐγένετο ἀφορμὴ δυσαρεσκείας, ἐπειδὴ ὁ Ἰμβραὴμ ἐζήτει τὴν θανάτωσιν τοῦ Ζαγγανιάρη ὡς κατασκόπου, ὁ δὲ Μεχμὲτ-Ρεσὴτ δὲν ἔστεργε λόγῳ τῆς δοθείσης εἰς τὸν Ἀλῆ ἀγᾶν ὑποσχέσεως. Ἐπωφεληθεὶς τῆς εὐκαιρίας ὁ αἰχμάλωτος κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ κατὰ Φεβρουάριον 1826, καὶ ἐπανελθὼν εἰς Μεσολόγγιον παρέσχε πολυτίμους πληροφορίας περὶ τῆς θέσεως τῶν ἐχθρικῶν στρατοπέδων. Γ. Δ. Κ.

Ζαγγλῆς, *Παναγιώτης.* Ἀγωνιστὴς ἐξ Οἰτύλου, ἀνήκων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Μαυρομιχαλαίων. Τῷ 1819 ἀπεσπάσθη αὐτῶν καὶ ἐσχημάτισε μικρὸν σῶμα ἐκ συμπατριωτῶν του, μὲ τὸ ὁποῖον ἕδρα ἐν Μεσσηνίᾳ. Πολλάκις ἐδιώχθη ἀπὸ τοὺς σπαχῆδες, ἀλλ' ἡ σύλληψίς του ἀπέβαινε δυσχερὴς λόγῳ τῆς προστασίας τῶν χριστιανῶν καὶ τῶν πολλῶν του καταφυγίων εἰς τὸν Ταΰγετον. Τῷ 1821 μετέσχε τοῦ Ἀγῶνος ὑπὸ τὸν Ἠλίαν Μαυρομιχάλην, τὸν ὁποῖον ἠκολούθησε μέχρι τῆς καταστροφῆς τῶν Στύρων, κατόπιν δὲ ἐπολέμησεν ὑπὸ τοὺς Γιατράκους καὶ τέλος εἰς Νεόκαστρον ὑπὸ τοὺς Μαυρομιχαλαίους. Συλληφθεὶς ἐκινδύνευσε ν' ἀνασκολοπισθῇ, ἀλλ' ἐσώθη χάρις εἰς τὰς ἰατρικάς του γνώσεις, μὲ τὰς ὁποίας παρέσχεν ἐκδουλεύσεις εἰς τραυματισθέντα Αἰγύπτιον βέην. Τῷ 1827 κατώρθωσε νὰ δραπετεύσῃ καὶ μετέσχε τῶν τελευταίων εἰς τὴν Ἀττικὴν μαχῶν ὑπὸ τὸν Νικήταν Σταματελόπουλον. Ἀπέθανε τῷ 1845. Γ. Δ. Κ.

Ζαγγογιάννης, *Δημήτριος Κωνσταντίνου.* Πρῶτος τακτικὸς καθηγητὴς τῆς παιδαγωγικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν (1899—1901). Ἐγεννήθη ἐν Λαμίᾳ τῷ 1860 ἐκ πατρὸς στρατιωτικοῦ ἰατροῦ, περατώσας δὲ τὰς γυμνασιακὰς του σπουδὰς ἐν τῷ γυμνασίῳ τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος εἰς νεαρωτάτην ἡλικίαν ἐνεγράφη (τῷ 1875) εἰς τὸ φιλολογικὸν τμῆμα τῆς φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ ἐν Ἀθήναις πανεπιστημίου, καὶ τῷ 1881 ἐγένετο διδάκτωρ τῆς φιλολογίας. Ὑπηρετήσας ἐπὶ τρία σχολικὰ ἔτη ὡς καθηγητὴς ἐν τῷ γυμνασίῳ Λαρίσης ἀπεστάλη, κατόπιν διαγωνισμοῦ (1884), ὑπότροφος εἰς Γερμανίαν πρὸς σπουδὴν τῶν παιδαγωγικῶν. Παρέμεινε δὲ ἐκεῖ ἐπὶ δύο καὶ ἥμισυ περίπου ἔτη καὶ παρηκολούθησε πρῶτον ἐν Ἰένῃ, δεύτερον ἐν Λειψίᾳ καὶ τελευταῖον ἐν Χάλλῃ τὴν διδασκαλίαν τῶν τότε διαπρεπόντων ἐν Γερμανίᾳ καθηγητῶν, κυρίως μὲν φιλοσοφικῶν καὶ παιδαγωγικῶν, οὐχ ἧττον δὲ καὶ φιλολογικῶν μαθημάτων. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα διετέλεσε πάλιν καθηγητὴς γυμνασίων καὶ ἐπὶ διετίαν διευθυντὴς τοῦ διδασκαλείου Θεσσαλίας (Λαρίσης), τῷ δὲ 1896, ὑποστὰς τὴν νόμιμον δοκιμασίαν, ἐπὶ τῇ βάσει πραγματείας του φερούσης τὸν τίτλον «Παι-

Digitized by Google

δαγωγοῦσα διδασκαλία», ἐνεκρίθη ὑφηγητὴς τῆς παιδαγωγικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν.

Τῷ 1897 διετέλεσεν ἐπί τινας μῆνας τμηματάρχης τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας, ὑπῆρξε δὲ ὁ κύριος εἰσηγητὴς τοῦ ἀποτελοῦντος σημαντικὸν σταθμὸν ἐν τῇ μέσῃ ἐκπαιδεύσει «Προγράμματος τῶν μαθημάτων τῶν ἑλληνικῶν σχολείων καὶ γυμνασίων» τῆς 11ης Σεπτεμβρίου 1897 καὶ ὁ κυριώτατος συνεργάτης εἰς τὴν σύνταξιν τῶν ὑπὸ τοῦ τότε ὑπουργοῦντος Ἀθ. Εὐταξία καταρτισθέντων ἐκπαιδευτικῶν νομοσχεδίων, διὰ τῶν ὁποίων μετερρυθμίζετο ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δεδομένων τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς κοινωνιολογίας ἡ μέση παιδεία ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐζητεῖτο ἡ ἵδρυσις ὡς πλείστων πραγματικῶν σχολῶν πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν κατὰ τόπους κοινωνικῶν ἀναγκῶν. Διατελέσας μετὰ ταῦτα ἐπὶ διετίαν γυμνασιάρχης τοῦ Β' ἐν Ἀθήναις γυμνασίου, ἐξελέγη κατ' Ἰούνιον τοῦ 1899 τακτικὸς καθηγητὴς τῆς παιδαγωγικῆς ἐν τῇ φιλοσοφικῇ σχολῇ τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἀπελύθη δὲ μετὰ δύο ἔτη, κατ' Αὔγουστον τοῦ 1901, τῆς καθηγεσίας, διότι ἦτο δῆθεν ἐπιλήψιμος διατριβὴ αὐτοῦ ἐπιγραφομένη «Ἀνάπτυξις καὶ παροῦσα κατάστασις τῶν ἑλληνικῶν γυμνασίων», δημοσιευθεῖσα ἐν Γερμανίᾳ ἐν τῇ Deutsche Zeitschrift für ausländisches Unterrichtswesen. Ἀπέθανεν ἐκ συμφορήσεως τῇ 6ῃ Ἰουλίου 1904 ἐν Ἀθήναις.

Δημήτριος Ζαγγογιάννης.

Πεπροικισμένος μὲ δεξιὸν νοῦν, φιλοπονώτατος δὲ καὶ μελετηρότατος ὢν ὁ Δ. Ζαγγογιάννης ἀπέβη κράτιστος εἴς τε τὴν φιλολογίαν καὶ τὴν παιδαγωγικὴν ἐπιστήμην καὶ συνέγραψεν οὐχὶ ὀλίγας ἀξιολόγους φιλολογικὰς καὶ κριτικὰς διατριβὰς καὶ σοβαρὰς παιδαγωγικὰς πραγματείας. Ἐμφορούμενος δὲ θερμοῦ ζήλου ὑπὲρ βελτιώσεως καὶ ἐξυψώσεως τῆς ἐν Ἑλλάδι παιδείας, καὶ ἰδίᾳ τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, παρηκολούθει συντόνως τὴν ἐν Γερμανίᾳ παιδαγωγικὴν καὶ σχολικὴν ἐν γένει κίνησιν καὶ διὰ τῶν σχετικῶν πραγματειῶν του προσεπάθει νὰ δείξῃ τί ἐκ τῶν ἐν Γερμανίᾳ γινομένων ἢ προτεινομένων ἐκπαιδευτικῶν μεταρρυθμίσεων ἠδύνατο, οὐχὶ τυφλῶς ἀντιγράφουσα, ἀλλὰ μετὰ προσοχῆς καὶ συνέσεως παραδειγματιζομένη, νὰ διδαχθῇ καὶ νὰ ὠφεληθῇ ἡ Ἑλλὰς διὰ τὴν ἐκπαίδευσίν της. Διὰ δὲ τῆς διδασκαλίας του καὶ τῶν συγγραμμάτων του νέα ζωὴ ἤρχισε νὰ ἐμφυσᾶται εἰς τὴν μέχρι τότε φυτοζωοῦσαν καὶ ὅλως ἐμπειρικῶς κινουμένην μέσην ἐκπαίδευσιν τῆς Ἑλλάδος.

Περὶ τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ παιδαγωγικῆς ἀξίας τοῦ Δ. Ζαγγογιάννη μαρτυροῦσι πρὸς τοῖς ἄλλοις αἱ ἐν σοβαροῖς γερμανικοῖς περιοδικοῖς ὑπὸ διακεκριμένων Γερμανῶν ἐπιστημόνων δημοσιευθεῖσαι περὶ τῶν πραγματειῶν του κρίσεις, ἐν αἷς ἐπαινεῖται ἀνεπιφυλάκτως «ἡ ἀμφιλαφὴς παιδαγωγικὴ μόρφωσις τοῦ διακεκριμένου Ἕλληνος παιδαγωγικοῦ, ἡ διαυγεστάτη κρίσις του, ἡ εἰλικρίνεια τῆς γνώμης του, ἡ ἐκπλήσσουσα γνῶσις τῶν ἐν Γερμανίᾳ σχολικῶν πραγμάτων, ὁ ὑπὲρ τῆς ἀναμορφώσεως τῆς παιδείας τῆς πατρίδος του πόθος καὶ ὁ πρακτικὸς του νοῦς» (Κρίσεις *R. Menge, A. Hilgard, Uhlig, Erst Schwabe, E. Martini*).

Ἐκ τῶν πραγματειῶν αὐτοῦ ἀξιολογωτάτη εἶναι ἡ «Μεταρρύθμισις τῶν γυμνασίων ἐν Γερμανίᾳ καὶ τὰ ἐκ ταύτης δι' ἡμᾶς διδάγματα» (1895), ὠφελιμώταται δὲ εἰς τοὺς λειτουργοὺς τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως ὑπῆρξαν αἱ κατ' ἐντολὴν τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας συνταχθεῖσαι ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἐκ τοῦ Ἐθνικοῦ τυπογραφείου ἐκδοθεῖσαι τῷ 1898 «Ὁδηγίαι πρὸς διδασκαλίαν τῶν θρησκευτικῶν καὶ τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν ἐν τοῖς σχολείοις τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως», καθὼς καὶ ἡ τὸ πρῶτον ὑπ' αὐτοῦ μεταφρασθεῖσα ἐκ τῆς γερμανικῆς τῷ 1902 «Ψυχολογία» τοῦ P. Conrad, διευθυντοῦ τοῦ ἐν Chur διδασκαλείου.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω καὶ τινων διδακτικῶν ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ Δ. Ζαγγογιάννη φιλολογικὰ μὲν 1) Διορθωτικὰ εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Καρόλου Ἅλμιου ἐκδοθὲν κείμενον τῶν Αἰσωπείων μύθων (ἐν «Ἀθηνᾷ» τόμ. Β'), 2) Κριτικαὶ παρατηρήσεις εἰς Χαρίτωνα τὸν Ἀφροδισιέα (ἐν τῷ Πανηγυρικῷ τόμῳ τῆς εἰκοσιπενταετηρίδος τῆς καθηγεσίας Κ. Κόντου), 3) Κριτικαὶ παρατηρήσεις εἰς Ξενοφῶντα Ἐφέσιον (ἐν «Ἀθηνᾷ» τόμ. Θ'), 4) Κριτικαὶ παρατηρήσεις εἰς Παρθένιον («Ἀθηνᾶ» 1900), παιδαγωγικὰ δέ: 1) Συμβολαὶ εἰς ἀναμόρφωσιν τῆς παρ' ἡμῖν μέσης ἐκπαιδεύσεως (τεύχη δύο, 1889), 2) Παρατηρήσεις εἰς τὸ τοῦ ἔτους 1889 νομοσχέδιον τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως (ἐν «Ἀθηνᾷ» τόμ. Γ'), 3) Βραχεῖαι παρατηρήσεις εἰς τὸ περὶ ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου νομοσχέδιον τοῦ 1894 (ἐν «Ἀθηνᾷ» τόμ. ΣΤ'), 5) Der erste internationale gymnastische Wettkampf in Griechenland (ἐν Humanistisches Gymnasium, 1896), 6) Ἡ τῶν ἡμετέρων μαθητῶν γραμματικὴ ἀβεβαιότης ἐν ταῖς ἀρχαίαις γλώσσαις καὶ αἱ γραμματικαὶ ἀσκήσεις (ἐν «Ἀθηνᾷ» τόμ. Γ), 7) Ὁδηγίαι πρὸς λυσιτελῆ χρῆσιν τοῦ λατινικοῦ ἀναγνωσματαρίου καὶ τῶν λατινικῶν θεμάτων. ΑΧΙΛΛΕΥΣ ΤΖΑΡΤΖΑΝΟΣ

ζάγδα (ἡ) *[Βυζαντ.]*. Ἐλέγετο οὕτως ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν τὸ ἀκόντιον (ἐκ τοῦ λατιν. jacto=ῥίπτω καὶ jactus=βολή), τὸ ὁποῖον ἐλέγετο καὶ *ῥικτάριον* ἢ *ῥιπτάριον*, καὶ *βυρίττα* καὶ *λαγκίδιον*. Ὁ φέρων ταύτην ἐλέγετο καὶ *ζάγδαρος* (βλ.λ.). Ν. ΚΛΣ

ζάγδαρος (ὁ) ἢ *ζάγδαρις* *[Βυζαντ.]*. Ἐλέγετο καὶ οὕτω ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν (ἐκ τοῦ λατιν. jactarii) ὁ ψιλὸς στρατιώτης, ὁ ὡπλισμένος διὰ *ζάγδας* (βλ. λ.), δηλαδὴ ὁ *ἀκοντιστὴς* ἢ *ῥιπταριστής*. Ἀλλὰ κυρίως *ζάγδαροι* ἐλέγοντο οἱ πεζοὶ ψιλοὶ ἀκοντισταί, οἱ ἀκολουθοῦντες ὡς «φαμίγοι» (ὑπηρέται) τοὺς ἐφίππους ὁπλίτας τῶν περιφήμων ἑλληνικῶν σωμάτων τῶν «στρατιωτῶν», οἵτινες μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453) ἐπὶ δύο σχεδὸν αἰῶνας ὑπηρέτησαν ἐκ περιτροπῆς εἰς πάντας τοὺς στρατοὺς τῆς Δύσεως (Ἑνετίας κ.λ. Ἰταλίας, Γαλλίας, Ἀγγλίας καὶ Γερμανίας) καὶ μετέδωσαν εἰς αὐτοὺς τὴν τόσον ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν τελειοποιηθεῖσαν τακτικὴν τοῦ πολέμου. Οἱ ζάγδαροι ἔφερον μικρὰν ἀσπίδα, τόξον καὶ ἀκόντιον, καὶ ἐχρησίμευον ὡς ἀνιχνευταὶ καὶ ἀκροβολισταὶ εἰς τὰ ἀνώμαλα ἰδίως ἐδάφη, ἐβοήθουν δηλαδὴ καὶ συνεπλήρουν τὴν ἐνέργειαν τῶν ἐφίππων «στρατιωτῶν», κατὰ τὸν ἴδιον αὐτοῖς τρόπον τοῦ μάχεσθαι, ὃν διετήρησαν κατὰ παράδοσιν ἐκ τῆς τακτικῆς τῶν Βυζαντινῶν.

Ὡς ζάγδαροι προσελαμβάνοντο νέοι πενέστατοι, ἐξ οὗ καὶ ἡ λέξις μετέπεσεν εἰς τὴν σημασίαν τοῦ ἀνθρώπου τοῦ ἐστερημένου πάσης περιουσίας. Ν. ΚΛΣ

Ζάγειρα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ κατὰ Πτολεμαῖον (ἔκδ. Nobbe Λειψίας 1845: Ε', δ', 5) ὀνομασία τοῦ *Ζαγώρου* τοῦ Ἀνωνύμου (Περίπλ. Εὐξειν. § 24), τῶν *Ζαγώρων* τοῦ Ἀρριανοῦ (βλ. λ. *Ζάγωρα*). Σ. Ε. Λ.

Ζαγετσάρ *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γιουγκοσλαυίας, ἕδρα τοῦ νομοῦ Τσέρνα-Ρέκα, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Τιμόκ, εἰς ἀπόστασιν 45 χμ. Ν. τοῦ Δουνάβεως. Ἐνταῦθα ἐνίκησαν τῇ 7 Αὐγούστου 1876 οἱ Τοῦρκοι ὑπὸ τὸν Ὀσμὰν πασᾶν τοὺς Σέρβους.

ζάγιν. Τὸ ἕβδομον γράμμα τοῦ φοινικικοῦ ἀλφαβήτου (βλ. καὶ *Ζ*). Τὴν θέσιν ταύτην διετήρησε καὶ ἐν ἄλλοις σημιτικοῖς ἀλφαβήτοις καὶ ἐν τῷ ἑλληνικῷ. Τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ μορφὴν ἀγνοοῦμεν. Τὸ γράμμα τοῦτο ἐξεφωνεῖτο ὡς ζ, συγγενεῦον κατὰ τὴν προφορὰν πρὸς τοὺς φθόγγους τῶν γραμμάτων *σάμεχ* καὶ *σίν*. Εἰς τὴν συγγένειαν ταύτην τῶν φθόγγων ὀφείλεται ἡ παρά τισι τῶν σημιτικῶν γλωσσῶν ἐναλλαγὴ τοῦ ζάγιν μετὰ τῶν δύο τούτων γραμμάτων. Ἐν τῇ ἀραμαϊκῇ παρουσιάζεται ἐνίοτε ἀντικατάστασις τοῦ ζάγιν διὰ τοῦ ντάλεθ. Βραδύτερον ἀπεδόθη εἰς τὸ ζάγιν καὶ ἡ ἀριθμητικὴ ἀξία 7. Β. ΒΕΛΛΑΣ

Ζάγκα-μπαμπά (Jaga-Baba) *[Σλαυ. Μυθ.]*. Πολεμικὴ θεὰ τῶν Σλαύων, γιγαντώδης κατὰ τὸ ἀνάστημα, φρικώδης τὴν ὄψιν, ἄλλοτε ἀγαθὴ καὶ ἄλλοτε σκληρὰ καὶ θηριώδης. Μ. Ν. Δ.

Ζάγκα-Κρὶστ (Zaga-Christ). Ἀπατεὼν ζήσας κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα. Ἐφείλκυσε τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν καθολικῶν μοναχικῶν κύκλων, καὶ αὐτοῦ τοῦ Ρισελιέ, τοῦ ὁποίου διετέλεσε καὶ ξένος. Διετείνετο ὅτι ἦτο υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Ἀβησσυνίας Χάσσε-Ἰακώβ. Μ. Ν. Δ.

Ζαγκαρόλας, ἢ **Τσαγκαρόλας** (Zancarol ἢ Zancaruolo). Ὄνομα παλαιοτάτης ἐν Βενετίᾳ ἀρχοντικῆς οἰκογενείας, ἐξ ἧς προῆλθεν ὁ πρῶτος τῆς Βενετίας ἐπίσκοπος *Ἐρρῖκος Ζαγκαρόλας*. Μετὰ τὴν ὁριστικὴν κατάκτησιν τῆς Κρήτης ὑπὸ τῆς Βενετίας, τῷ 1212, ὅτε αὕτη, ἵνα ἐξασφαλίσῃ τὴν κατοχὴν τῆς νήσου, μετῴκισεν ἐν αὐτῇ πολυαρίθμους Βενετοὺς καὶ διένειμεν αὐτοῖς τὰς δημευθείσας γαίας τῶν Ἑλλήνων κατοίκων, μεταξὺ τῶν λαβόντων πλούσια τιμάρια ἀναφέρονται οἱ *Ἰάκωβος, Ἰουλιανὸς* καὶ *Μιχαὴλ Ζαγκαρόλαι*, κατελθόντες εἰς Κρήτην τῷ 1222, καὶ ὁ *Νικόλαος Ζαγκαρόλας* κατελθὼν τῷ 1252. Πιθανώτατα ἅπαντες οὗτοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν περιφέρειαν τῶν Χανίων, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς μετέπειτα δράσεως τῶν ἀπογόνων των, ὧν ἄλλοι μέν, ἐκ τῶν μετὰ τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τῆς νήσου ἐπιγαμιῶν, ἐξελληνίσθησαν ἀσπασθέντες τὸ ὀρθόδοξον δόγμα, ἄλλοι δὲ παρέμειναν μέχρι τέλους πιστοὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν πατρίδα, τὴν Βενετίαν, καὶ διετήρησαν τὸ λατινικὸν δόγμα. Ἐκ τῶν πρώτων ἀναφέρεται ὁ *Πέτρος Ζαγκαρόλας* ἢ *Ζαγκαρόπουλος*, πρωτοπαπᾶς, ὅστις ἀνεμίχθη εἰς τὴν κατὰ τῶν Βενετῶν συνωμοσίαν τῶν Βλαστοῦ, Μελισσηνοῦ καὶ Γαβαλίδου καὶ διετέλει εἰς ἀλληλογραφίαν μετὰ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. Ἀναφέρονται ὡσαύτως οἱ *Ἱερεμίας* καὶ *Λαυρέντιος Ζαγκαρόλαι*, ἱδρυταὶ τῆς ἐν Ἀκρωτηρίῳ τῆς Κυδωνίας μονῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἥτις μέχρι σήμερον φέρει τὴν ἐπωνυμίαν τῶν Ζαγκαρόλων.

Ἐκ τῶν δευτέρων ἀναφέρονται ὁ *Γεώργιος Ζαγκαρόλας*, ὅστις συμμετέσχεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῶν Βενετῶν κατὰ τῶν ἐπαναστατησάντων Σφακιανῶν (τῷ 1608), καὶ ὁ *Ἰωάννης Ζαγκαρόλας*, ὅστις ἡγήθη (τῷ 1609) τῶν ἐναντίον τῶν ἐπαναστατῶν ἀποσταλέντων βενετικῶν στρατευμάτων. Κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν εἰς Κρήτην τῶν Τούρκων (1645), οἱ Ζαγκαρόλαι συμμετέσχον εἰς τὴν ἄμυναν τῶν Χανίων (27 Ἰουνίου—17 Αὐγούστου 1645), ὅταν δὲ ἀπεφασίσθη ἡ παράδοσις τῆς πόλεως εἰς τοὺς ἐχθρούς, ὁ *Ἀντώνιος Ζαγκαρόλας* ἐκόμισε τὰς κλεῖδας τῆς πόλεως εἰς τὸν Τοῦρκον ἀρχιστράτηγον Γιουσοὺφ-πασᾶν. Ἀναφέρονται ὡσαύτως ὡς συμμετασχόντες εἰς τοὺς ἐν Κρήτῃ μακροὺς κατὰ τῶν ἐπιδραμόντων Τούρκων ἀγῶνας (1645—1669) οἱ ἀδελφοὶ *Ζωρζῆς* καὶ *Πέτρος Ζαγκαρόλαι*, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μὲν πρῶτος, μετὰ τὴν παράδοσιν τοῦ Ἡρακλείου (4 Ὀκτωβρίου 1669) καὶ τὴν ὁριστικὴν τῆς νήσου κατάκτησιν ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἀπελθὼν ἐκεῖθεν, ἐγκατεστάθη εἰς Δαλματίαν καὶ εἶτα ἔλαβε μέρος εἰς τοὺς ἐν Πελοποννήσῳ μακροὺς ἀγῶνας τῶν Ἑνετῶν κατὰ τῶν Τούρκων, διακριθεὶς ἐν Μονεμβασίᾳ τῷ 1691, καὶ συμμετέσχεν εἰς τὴν ἄμυναν τῆς Κερκύρας ὑπὸ τὸν Σχούλεμβουργ ἐναντίον τῶν ἐπιδραμόντων Τούρκων τῷ 1716, τέλος δὲ ἐγκατεστάθη ἐν Λευκάδι, ὁ δὲ δεύτερος (ὁ Πέτρος), ἀφοῦ, ἐπὶ κεφαλῆς ἰδίου σώματος, συμμετέσχεν εἰς τὰς ἐναντίον τῶν Τούρκων ἐπιχειρήσεις ἀνὰ τὴν περιφέρειαν τῆς Ἄρτης καὶ τοῦ Βάλτου (1715), ἔλαβε μέρος μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ ἄλλων Ζαγκαρόλων εἰς τὴν ἄμυναν τῆς Κερκύρας. Μεταξὺ τῶν τελευταίων τούτων μνημονεύεται ἰδιαιτέρως ὁ *Γάσπαρ Ζαγκαρόλας*, ὅστις μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Τούρκων ἐκ Κερκύρας ἐξηκολούθησε πολεμῶν κατ' αὐτῶν, τραυματισθεὶς εἰς τὴν μάχην τῆς Παναγιᾶς καὶ διακριθεὶς ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε τῷ 1727 διωρίσθη διοικητὴς τοῦ στόλου, τῷ δὲ 1752 ἀρχηγὸς τῶν στρατευμάτων τῶν φρουρούντων τὰς ἐν τῇ Δυτικῇ Ἑλλάδι ἐνετικὰς κτήσεις.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἀναφέρεται ὡσαύτως ὁ *Νικόλαος Ζαγκαρόλας*, διατελέσας προβλεπτὴς (proveditore) Ἄσσου τῆς Κεφαλληνίας, ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου 1695 μέχρι Ἰουλίου 1696.

Οἱ ἀνωτέρω ἐγκατεστάθησαν ὁριστικῶς ἐν Ἑπτανήσῳ καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν σὺν τῷ χρόνῳ ὁλοτελῶς ἐξηλληνίσθησαν. Ἐκ τούτων διαπρεπέστερος ὑπῆρξεν ὁ ἰατρὸς *Γεώργιος Ζαγκαρόλας* (γεννηθεὶς τῷ 1837), ὅστις σπουδάσας ἐν Παρισίοις ἐγκατεστάθη τῷ 1863 ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἔνθα διεκρίθη, ἐκδοὺς διάφορα ἰατρικὰ συγγράμματα καὶ παρασχὼν πολυτίμους ὑπηρεσίας εἰς τὴν πόλιν, ἰδίως κατὰ τὴν ἐνσκήψασαν ἐκεῖ μεγάλην ἐπιδημίαν τῆς χολέρας. Τιμῶσα τοῦτον ἡ ἐκεῖ ἑλληνικὴ κοινότης ἀνήγειρε τὴν προτομήν του ἐν τῷ κήπῳ τοῦ ἑλληνικοῦ νοσοκομείου. Ὁ δῆμος Ἀλεξανδρείας εὐγνωμονῶν πρὸς τὸν ἄνδρα ἔδωσε τὸ ὄνομά του εἰς μίαν τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως, ἡ δὲ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, ἐκτιμῶσα τὴν ἀξίαν του, διώρισεν αὐτὸν ἀντιπρόσωπόν της εἰς τὴν ἐν Βενετίᾳ συνελθοῦσαν ὑγειονομικὴν διάσκεψιν καὶ μόνιμον ἀντιπρόσωπον αὐτῆς ἐν τῷ διεθνεῖ ὑγειονομικῷ συμβουλίῳ τῆς Αἰγύπτου, εἰς ὃ παρέμεινε μέχρι τοῦ 1898, ὅτε ἀπέθανεν. Ν. ΚΛΣ

Ζαγκλάβ (Zanglav) *[Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τοῦ Ἀδριατικοῦ σχηματίζον τὸν προλιμένα τοῦ λιμένος Μίλνα (πλάτ. 43°20' Β, μήκ. 16°25' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2712: Zirona channel to Curzola) τῆς μεγαλονήσου Μπράτσα (ἀρχ. Βραττία). Ἔχει φάρον. Σ. Ε. Λ.

Ζαγκλάβα (Zaglava) *[Γεωγρ.]*.—1) Ἀκρωτήριον τῆς κροατικῆς νήσου Πάγγο (πλάτ. 44°24' Β, μήκ. 15°05' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2774: Grossa island to Zirona channel) πρὸ τοῦ λιμένος Κασσιόν.—2) Ἀδριατικὴ νῆσος, παρὰ τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τῆς νήσου Χέρσο (πλάτ. 44°55'20" Β, μήκ. 14°17'20" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2711: Gulf of Quarnero: Promontore to Grossa). Ἔχει φάρον. Σ. Ε. Λ.

Ζαγκλακᾶ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μεγαλοπόλεως, ἤδη καλούμενον *Πετροβούνι* (βλ. λ.).

Ζάγκλη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαῖον ὄνομα τῆς ἐν Σικελίᾳ Μεσσήνης (βλ. *Μεσσήνη*). Α. Θ. Σ.

Ζαγκλιβέριον *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 2.707. Κεῖται ἐν πεδιάδι, εἰς περιβάλλον βαλτῶδες, μαστιζομένη ὑπὸ τῆς ἑλονοσίας. Ὑδρεύεται ἐξ ἑνὸς ἀρτεσιανοῦ καὶ τινος παρακειμένου χειμάρρου. Ἡ περιφέρεια αὐτῆς παράγει δημητριακὰ (600 χιλ. ὀκ.) καὶ καπνὸν (150.000 ὀκ.). Ἔχει σηροτροφίαν (10.000 ὀκ. κουκούλια) καὶ μικρὰν σχετικῶς κτηνοτροφίαν. Ἡ κωμόπολις εἶναι ἠλεκτροφώτιστος. Μετὰ τῆς Θεσσαλονίκης συνδέεται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ κατ' εὐθεῖαν (χμτρ. 50) καὶ μέσῳ Σαρακλῆ

Digitized by Google

τέρματος τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ντεκωβὶλ Σταυροῦ — Σαρακλῆ, ἀπὸ τοῦ πλησιεστέρου σταθμοῦ τῆς ὁποίας (Λαγκαδάκια) τὸ Ζαγκλιβέριον ἀπέχει 10 χμτρ. Δ. Ε. Μ.

Ζάγκο (Zago), *'Ορτένσιος*. 'Ιταλὸς σοφὸς (1654—1737), ἐγκύψας ἰδίως εἰς μελέτας μαθηματικάς, ὑδραυλικὰς καὶ ἀστρονομικάς. Μ. Ν. Δ.

Ζαγκουὰν (Zaghouan) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τύνιδος, κειμένη εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους Ζαγκουάν, 1340 μέτρα ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Παρὰ τὴν Ζαγκουὰν σῴζονται ἐρείπια ὑδραγωγείου ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, ἄγοντος ἀπὸ Ζαγκουὰν εἰς Καρχηδόνα καὶ ἀποτελουμένου ἐξ εὐρέων λιθίνων τόξων. Εἰς τὸν ὑπερκείμενον ὁμώνυμον τῇ πόλει λόφον κεῖνται τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ τῶν Ὑδάτων. Μ. Ν. Δ.

Ζαγκουαράο (Jaguarao) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βραζιλίας, παρὰ τὸν ὁμώνυμον ποταμόν, ἐν τῇ πολιτείᾳ Ρίο-Γκράντε. Ἔχει μέγα ἐμπόριον κτηνῶν. Κάτοικοι 18.000. Μ. Ν. Δ.

— **Ζαγκουαράο** (Jaguarao) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Βραζιλίας πηγάζων ἐκ τοῦ ὄρους Σάντα Τέκλα καὶ χυνόμενος μετὰ ροῦν 150 χλμ. εἰς τὴν λίμνην Μίριμ. Εἶναι πλωτὸς ἐπὶ 40 χλμ. ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν του. Μ. Ν. Δ.

Ζαγκουσίνσκι, *Παῦλος-'Ιβάνοβιτς*. Ρῶσος πολιτικὸς ἀνήρ, γεννηθεὶς ἐν Πολωνίᾳ τῷ 1683 καὶ ἀποθανὼν ἐν Πετρουπόλει τῷ 1736. 'Ανῆκεν εἰς ἀρχαίαν ἀριστοκρατικὴν οἰκογένειαν, ἐγένετο κλειδοῦχος καὶ ὑπασπιστὴς τοῦ αὐτοκράτορος Μεγάλου Πέτρου, καὶ ἀπεστάλη παρ' αὐτοῦ εἰς Κοπεγχάγην, ὅπου ὑπέγραψε τὴν μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Δανιμαρκίας Φρειδερίκου Δ' κατὰ τῆς Σουηδίας συνθήκην καὶ ἠκολούθησεν εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ 'Ολλανδίαν τὸν αὐτοκράτορα τῷ 1718. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μεγάλου Πέτρου ὑπηρέτησε τὰς αὐτοκρατείρας Αἰκατερίνην Α' καὶ Ἄνναν Α', παρ' ἧς ἀπεστάλη πρεσβευτὴς εἰς Βερολῖνον, μετὰ ταῦτα δὲ διωρίσθη ὑπουργὸς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου. Θ. Β.

Ζαγκόσκιν (Zagoskine), ***Μιχαὴλ Νικολάγιεβιτς***. Ρῶσος δραματικὸς συγγραφεὺς (1789—1852) καὶ μυθιστοριογράφος. Νέος ἀκόμη ἐγκατέλειψε τὴν γενέθλιόν του καὶ μετέβη εἰς Πετρούπολιν, ὅπου ἐπεδόθη μετὰ πάθους εἰς τὸ θέατρον. Τὸ πρῶτόν του ἔργον, τὸ «Χαμίνι», ἐκρίθη εὐμενῶς, καὶ ἔκτοτε ἔδωκεν εἰς τὸ θέατρον πλῆθος κωμῳδιῶν, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ κυριώτεραι εἶναι: «Κωμῳδία κατὰ τῆς Κωμῳδίας», ὁ «Μπογδάνωφ ἢ ὁ ἐπαρχιώτης εἰς τὴν πρωτεύουσαν», τὸ «Καλὸ παιδί», τὸ «Αριστοκρατικὸν θέατρον» (1828), θεωρούμενον ὡς τὸ ἀριστούργημά του. Κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ὁ Ζαγκόσκιν ἤρχισε νὰ καλλιεργῇ ἐπιτυχῶς καὶ τὸ μυθιστόρημα, ἰδίως τὸ ἱστορικόν, ὅπου ἔσχε λαμπρὰς ἐπιτυχίας. Τὸ καλύτερον ἐκ τῶν μυθιστορημάτων του εἶναι τὸ «Γιοῦρι Μιτολάβοσκι», δημοσιευθὲν τῷ 1829, ἐπηκολούθησαν 10 ἄλλα διαφόρων θεμάτων ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς Ρωσίας. Τὰ ἅπαντα τοῦ Ζαγκόσκιν ἐξεδόθησαν τῷ 1898 ἐν Πετρουπόλει. Μ. Ν. Δ.

Ζαγκουχρίμπε (Jaguaribe) *[Γεωγρ.]*. —1) Ποταμὸς τῆς Βραζιλίας πρὸς ἀνατολὰς τῆς Θεαρά. Πηγάζει ἐκ τῆς γωνίας ἣν σχηματίζουσι τὰ ὄρη τῆς Μομπασὰ καὶ τῆς Χοανίγχα καὶ δεχόμενος τοὺς παραποτάμους Καραπατέϊρο καὶ Τρίου ἐκβάλλει, μετὰ διαδρομὴν 570 χιλιομέτρων, εἰς τὸν ὠκεανόν. —2) Ποταμὸς τῆς Βραζιλίας ἀνατολικῶς τῆς ἐπαρχίας Βορείου Παραχύμπας, διερχόμενος διὰ τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους τῆς πρωτευούσης καὶ καλυπτόμενος ἀπὸ ὑδροχαρῆ φυτά. —3) Ποταμὸς τῆς νήσου 'Ιταμαράκα, ἀνατολικῶς τοῦ Περναμποῦκο. 'Αξιοσημείωτος διὰ τὸ σοβαρὸν ἐμπόριον ἅλατος, προερχόμενον ἀπὸ τὰς ἁλυκὰς τῶν ὀχθῶν του καὶ ἰδίως τῆς ἀνατολικῆς. Ν. Ι. Θ.

Ζαγκουαρίπε (Zaguaripe) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Βραζιλίας, ἀνατολικῶς τῆς Μπάχιας. Πηγάζει ἀπὸ τὰ περίχωρα τῆς πόλεως Κουραλίγχο, ἐκ τοποθεσίας καλουμένης Λαγκίγχα, καὶ δεχόμενος κατὰ τὴν διαδρομήν του διαφόρους παραποτάμους ἐκβάλλει εἰς τὸν ὠκεανὸν μεταξὺ τῆς Πούντα ντὲ Μπάρα, Καρθὲχ καὶ Καιχαπρέγος. Ν. Ι. Θ.

Ζαγλανικιάνικα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ποταμοῦ, τῆς ὑπαγομένης εἰς τὸν νομὸν 'Αττικοβοιωτίας νήσου Κυθήρων. Κάτοικοι (1928) 49.

Ζαγλούλ, *Σαὰτ-πασᾶς*. Αἰγύπτιος πολιτικὸς γεννηθεὶς εἰς τὸ χωρίον 'Αμπιάνα τῆς μουδηρίας Γαρμπίας τῷ 1852. Ἑπταετὴς ἐστάλη εἰς τὸ κουτὰμπ (δημοδιδασκαλεῖον) καὶ δωδεκαετὴς εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ Δεσσοὺχ διὰ νὰ μυηθῇ εἰς τὸ Κοράνιον. Μετὰ μικρὸν εἰσήχθη εἰς τὴν θεολογικὴν 'Ακαδημίαν τοῦ 'Ελ Ἄζχαρ, τὸ μέγα θεολογικὸν φροντιστήριον τοῦ 'Ισλάμ. 'Εκεῖ ἐφείλκυσε τὴν εὔνοιαν τοῦ πρυτάνεως Σέϊχ Μωχάμμετ Ἄβδου, ὅστις διέπλασε τοὺς πρωτεργάτας τῆς συγχρόνου αἰγυπτιακῆς ἀναγεννήσεως. 'Αποφοιτήσας τοῦ 'Ελ Ἄζχαρ ὁ Σαὰτ προσελήφθη εἰς τὴν σύνταξιν τῆς «'Επισήμου ἐφημερίδος» καὶ εἰργάσθη ἐπὶ $1^1/_2$ ἔτος. Ταυτοχρόνως ἔγραφε καὶ εἰς ἄλλα φύλλα, ὅπως εἰς τὴν «Μίσρ». 'Απεκαλύφθη τότε ὡς τολμηρὸς νεωτεριστής, ἀκράτως φιλελεύθερος καὶ δεινὸς διαλεκτικός. Κατόπιν διωρίσθη μοαβὲν (τμηματάρχης) εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας καὶ ἐκεῖθεν μετετέθη εἰς τὴν δικαστικὴν ὑπηρεσίαν τῆς μουδηρίας (νομοῦ) τῆς Γκίζας. 'Αλλ' ἐπῆλθον τὰ γεγονότα τοῦ 'Αραμπῆ πασᾶ (1882), εἰς τὰ ὁποῖα ἀναμφισβητήτως ἦτο ἀναμεμιγμένος καὶ δι' αὐτὸ ἐπαύθη ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς. Δύο ἔτη προηγουμένως εἶχεν ἔλθει εἰς Αἴγυπτον ἐξ 'Αφγανιστὰν ὁ Σέϊχ Ζαμὰλ ἐδ Δίν, πολιτικὸς καὶ σοφός, εἰς ἄκρον ἐθνικόφρων. Αὐτὸς ὑπῆρξεν ὁ ὠθήσας τὸν 'Αραμπῆ εἰς τὸ τόλμημά του καὶ μετ' αὐτοῦ εἶχε συνδεθῆ ὁ Σαάτ, διότι ἡ ἰδιοσυγκρασία του ἡρμονίζετο πρὸς τὴν ἰδεολογίαν τοῦ 'Αφγανοῦ ἱεραποστόλου. Τότε ὁ Σαὰτ συνεταιρισθεὶς μετ' ἄλλου συναδέλφου του, παυθέντος ἐπίσης, ἤνοιξε δικηγορικὸν γραφεῖον. Τότε ὑπῆρχον ἐν Αἰγύπτῳ μόνον τὰ ἰθαγενῆ δικαστήρια καὶ εἰς ταῦτα ἡ διαδικασία διεξήγετο μόνον γραπτῶς. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦλθεν εἰς τὴν Αἴγυπτον 'Αλγερῖνός τις καὶ ἵδρυσε μυστικὴν τρομοκρατικὴν ἑταιρείαν ὑπερσωβινιστικήν, «Ἡ ἐκδίκησις». Ὁ Σαὰτ Ζαγλοὺλ κατηγορήθη ὅτι ἦτο μέλος αὐτῆς. Κατηρτίσθη λοιπὸν εἰδικὸν δικαστήριον, οὗτινος μετέσχον καὶ δύο Εὐρωπαῖοι, κληθέντες νὰ ὀργανώσουν τὴν αἰγυπτιακὴν δικαιοσύνην, ὁ Flaminxe καὶ ὁ Deholtz. Τὸ δικαστήριον ἀπεφάνθη ὅτι πρόκειται περὶ συκοφαντίας καὶ διέταξε τὴν ἀπόλυσιν αὐτοῦ καὶ τοῦ συνεταίρου του δικηγόρου, διατελούντων ἐν προφυλακίσει. 'Αλλ' ἡ κυβέρνησις ὄχι μόνον παρέτεινεν ἐπὶ 98 ἡμέρας τὴν ἀπελευθέρωσίν των, ἀλλὰ καὶ ἀπεφάσισε νὰ τοὺς ἐξορίσῃ εἰς τὸ Σουδάν. Τὴν σχετικὴν πρότασιν ὑπέβαλεν ὁ διοικητὴς Καΐρου Μάχερ πασᾶς. 'Αλλ' ὁ ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης Χουσεῒν Φάχρη πασᾶς ἀπέρριψε τὴν πρότασιν, διότι θὰ ἦτο ὕβρις πρὸς τοὺς Εὐρωπαίους δικαστὰς τοιαύτη ἀντίφασις πρὸς τὴν ἐτυμηγορίαν των, ἐνῷ ἐκλήθησαν νὰ ὀργανώσουν τὴν δικαιοσύνην. Δὲν ἐξωρίσθησαν λοιπὸν εἰς Σουδάν, ἀλλ' ἔμενον εἰς τὴν φυλακήν, ἕως οὗ ὑπεβλήθη αἴτησις ἀπελευθερώσεώς των πρὸς τὸν Maxwell, εἰσαγγελέα τῶν ἰθαγενῶν δικαστηρίων, ὅστις καὶ τοὺς ἀπέλυσεν. 'Επανέλαβον τότε τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα. Ἡ ἐγκαινιασθεῖσα τότε προφορικὴ συνηγορία ἀνέδειξε τὸν Ζαγλοὺλ ὡς πρώτης τάξεως δικανικὸν ρήτορα. Τῷ 1892 διωρίσθη ἀναπληρωματικὸς ἐφέτης. Εὐθύς, ἀδέκαστος καὶ χρηστός, ἦτο ἀμείλικτος πρὸς τοὺς δολιευομένους καὶ ἠγνόησε τὴν κολακείαν. 'Επεδίωκε πάντοτε τὰς κρισιμωτέρας στιγμάς, διὰ νὰ ρίψῃ κατὰ πρόσωπον τῶν ἰσχυρῶν ἐπικινδύνους ἀληθείας. Οἱ «Times» ἔγραφον τῷ 1906: «ἐκ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Σέϊχ Μωχαμμὲτ Ἄμπτου ὁ Ζαγλοὺλ διακρίνεται διὰ τὴν προσωπικήν του ἀρετήν». Ὁ δὲ λόρδος Κρόμερ εἶπε περὶ αὐτοῦ καὶ τῶν ὀπαδῶν του ὅτι ἀποτελοῦν τοὺς γιρονδίνους τῆς Αἰγύπτου. Τεσσαράκοντα ἐτῶν ἐπεδόθη, ἐφέτης ὤν, εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς γαλλικῆς, τὴν ὁποίαν ἐξέμαθεν ἀπταίστως. Μετέβη εἰς Παρισίους, ἔδωκεν ἐξετάσεις εἰς τὴν νομικὴν καὶ ἔλαβε τὸ διδακτορικὸν δίπλωμα. Πεντήκοντα πέντε ἐτῶν ἐξέμαθε τὴν γερμανικήν. Τῷ 1908 διωρίσθη ὑπουργὸς τῆς Παιδείας εἰς τὸ ὑπουργεῖον Βούτρος πασᾶ Γκάλη. Τῷ 1910, δολοφονηθέντος τούτου ὑπὸ τοῦ φανατικοῦ φοιτητοῦ Βαρδάνη, ἐσχημάτισε κυβέρνησιν ὁ Μαχμοὺτ Σαῒτ πασᾶς καὶ προσέλαβε τὸν Ζαγλοὺλ ὡς ὑπουργὸν τῆς Δικαιοσύνης. 'Αλλὰ μετὰ μικρὸν ὁ Ζαγλοὺλ διεφώνησε πρὸς τὸν χεδίβην 'Αμπᾶς Χιλμῆ Β', διαπράξαντα ἀδίκημα ἐκ φιλοχρηματίας, καὶ παρῃτήθη ἀφοῦ διὰ δημοσίας ἐπιστολῆς του ἐκαυτηρίασε τὸν ἔνοχον. Ὅταν τῷ 1913 κατηρτίσθη τὸ νομοθετικὸν σῶμα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νέου Συντάγματος, ὁ Ζαγλοὺλ ἐξελέγη μέλος ὑπὸ τῆς περιφερείας τῆς Σάϊντα Ζενὰμπ (Ἁγίας Ζηνοβίας) τοῦ Καΐρου, τῆς ὁποίας ἔκτοτε ὑπῆρξεν ὁ τακτικὸς ἀντιπρόσωπος. Ταυτοχρόνως ἐξελέγη ἀντιπρόεδρος τῆς Βουλῆς. Ἡ ρητορική του δεινότης, βοηθουμένη ἀπὸ τὴν πεῖραν καὶ τὴν μελέτην, τὸν ἀνέδειξεν ἀναμφισβητήτως τὴν μᾶλλον ἐξέχουσαν φυσιογνωμίαν τοῦ κοινοβουλίου. Τὸ ἀναπτυχθὲν ὅμως πνεῦμα τῆς ἐθνικιστικῆς δράσεως διέκοψε τὴν λειτουργίαν τοῦ σώματος, τὸ ὁποῖον δὲν συνεκλήθη ἔκτοτε.

Ζαγλοὺλ Σαὰτ πασσᾶς.

Τῷ 1918, ἀμέσως μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς ἀνακωχῆς τοῦ Μεγάλου πολέμου, ὁ Ζαγλούλ, ὅστις εἶχεν ὀργανώσει καλῶς τὸ ἐθνικόφρον κόμμα καὶ ἦτο ἀναμφισβήτητος δεσπότης τῆς ψυχῆς τοῦ αἰγυπτιακοῦ λαοῦ, μετέβη παρὰ τῷ Βρεττανῷ ἁρμοστῇ στρατηγῷ σὲρ Βίγκαϊτ πασᾶ καὶ ἐζήτησε τὴν ἄμεσον κήρυξιν τῆς αὐτονομίας τῆς Αἰγύπτου συμφώνως πρὸς τὰς κατὰ τὸν πόλεμον προκηρύξεις τῆς 'Αγγλίας καὶ τὰ δόγματα τοῦ Οὐΐλσωνος. 'Εδήλωσε δὲ ὅτι ἦτο πρόθυμος νὰ μεταβῇ εἰς Λονδῖνον, διὰ νὰ διαπραγματευθῇ τὴν ἐκκένωσιν τῆς χώρας ὑπὸ τῶν βρεττανικῶν δυνάμεων. Τὸ διάβημά του δὲν ἔφερεν ἄμεσον ἀποτέλεσμα, ἀλλ' ἠλέκτρισε τὴν αἰγυπτιακὴν ψυχήν. 'Απὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἐκηρύχθη ὁ ἀμείλικτος ἀγών. Τὸ κόμμα ὠργανώθη εἰς «'Επιτροπὴν τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως», τὴν «Οὐάφντ». Τῷ 1919 συνέβησαν αἱματηραὶ ταραχαὶ ἐν Αἰγύπτῳ, τῶν ὁποίων βεβαίως ἠθικὸς ὑπεύθυνος ἦτο ὁ Ζαγλούλ. Ἡ ἁρμοστεία ἐξώρισε τότε τὸν Ζαγλοὺλ μετὰ τῶν κυριωτέρων συνεργατῶν του εἰς τὴν Μάλταν. Δοθείσης μετά τινας μῆνας γενικῆς ἀμνηστείας, ἐπετράπη εἰς τούτους νὰ μεταβῶσιν εἰς Εὐρώπην. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1919 ὡς πρόεδρος τῆς «Οὐάφντ» ὁ Ζαγλοὺλ μετέβη εἰς Λονδῖνον καὶ διεπραγματεύθη τὸ ζήτημα τῆς Αἰγύπτου μετὰ τῆς διορισθείσης ὑπὸ τὸν Μίλνερ ἐπιτροπῆς. 'Αλλὰ τὸ σχέδιον εἰς ὃ κατέληξαν ἔμεινεν ἀνεκτέλεστον. Τὴν 5 'Απριλίου 1921 ὁ Ζαγλοὺλ ἐπέστρεψεν εἰς Αἴγυπτον, ὅπου ἔτυχε παλλαϊκῆς ὑποδοχῆς. 'Αλλὰ τῷ 1922 συνέβησαν πάλιν αἱματηραὶ συμπλοκαὶ μεταξὺ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἀγγλικῶν στρατιωτικῶν ἀρχῶν. Καθ' ὁδὸν καὶ ἐντὸς τῶν ἑστιατορίων ἐν πλήρει ἡμέρᾳ ἐφονεύοντο Ἄγγλοι ἀνώτεροι ὑπάλληλοι. Οὐδεὶς ἰθαγενὴς εὑρέθη νὰ καταγγείλῃ τοὺς δράστας. Παρῃτήθησαν ἀπεργοῦντες καὶ αὐτοὶ οἱ δικασταί. Τότε ὁ Ζαγλοὺλ συλληφθεὶς μετά τινων ὀπαδῶν του ἐξωρίσθη εἰς τὰς νήσους Σαϊδὰς τῆς Πολυνησίας. Μετά τινας μῆνας μετεφέρθησαν οἱ ἐξόριστοι εἰς Γιβραλτὰρ διὰ λόγους ὑγείας, πράγματι δὲ ἵνα κατευνασθῇ ἡ μόνιμος παλλαϊκὴ ἐξέγερσις. 'Εκεῖ μετέβη καὶ συνήντησε τὸν Ζαγλοὺλ ἡ κατὰ πάντα ἐπαξία του σύζυγος, κόρη τοῦ ἄλλοτε πρωθυπουργοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ Φέχμη. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1922 ἐπετράπη εἰς τὸν Ζαγλοὺλ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Αἴγυπτον. 'Επέστρεψεν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν πολιτικήν του δρᾶσιν ἐντονωτέραν· ἡ ὑποδοχή του ἔδειξεν ὅτι ἦτο εἴπερ ποτε καὶ ἄλλοτε ὁ ἀπόλυτος κύριος τῆς λαϊκῆς θελήσεως. Γενομένων ἐκλογῶν τὸν 'Ιανουάριον 1924 ἐξελέγη παμψηφεὶ καὶ ἐσχημάτισεν ὑπουργεῖον. 'Αλλὰ τὸ ἔαρ τοῦ ἰδίου ἔτους, ἐνῷ μετέβαινεν εἰς Λονδῖνον νὰ πραγματευθῇ μετὰ τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος ὑπὸ τὸν Μακδόναλντ τὸ αἰγυπτιακὸν ζήτημα, ἐγένετο ἐναντίον του εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ Καΐρου δολοφονικὴ ἀπόπειρα ὑπό τινος φοιτητοῦ καὶ ἠναγκάσθη νὰ παραμείνῃ ἐν Αἰγύπτῳ μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου. 'Επιστρέψας ἄπρακτος ἐκ Λονδίνου ἐξηκολούθησε νὰ κυβερνᾷ, ὅτε διεπράχθη ἡ στυγερὰ δολοφονία τοῦ σιρδάρου Στὰρκ πασᾶ. Ταύτης ἐθεωρήθη πάλιν ὡς ἠθικὸς ὑπεύθυνος καὶ λαβὼν τὸ αὐστηρότατον τελεσίγραφον τοῦ Ἄγγλου ἁρμοστοῦ σὲρ Ἄλλεμπυ ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ. Τὸ ὑπουργεῖον ἐσχηματίσθη ὑπὸ τὸν Ζίουαρ πασᾶν, ὅστις ἐπέτυχε νὰ ἐξιλεώσῃ τὴν Μ. Βρεττανίαν καὶ νὰ μετριάσῃ τοὺς ὅρους τοῦ τελεσιγράφου. Προέβη δὲ καὶ εἰς νέας ἐκλογάς, καθ' ἃς ἐπὶ 204 βουλευτῶν ἐξελέγησαν 143 ζαγλουλικοὶ καὶ 10 ψῆφοι ἐρρίφθησαν λευκαί. Ὁ Ζαγλοὺλ δὲν ἐδέχθη νὰ σχηματίσῃ αὐτὸς τὸ ὑπουργεῖον, ἀλλ' ὑπέδειξε τὸν Ἄντλυ πασᾶν Γκέγκεν, κρατήσας δι' ἑαυτὸν τὴν προεδρίαν τῆς βουλῆς, καὶ παραμένων πάντοτε ὁ ἀπόλυτος ρυθμιστὴς τῶν κοινοβουλευτικῶν πραγμάτων. Κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην περίοδον ἔδειξε πολλὴν μετριοπάθειαν καὶ σύνεσιν βαθυστόχαστον, παρασκευάσας τὸ ἔδαφος εἰς μίαν συνεννόησιν μετὰ τῆς 'Αγγλίας. 'Επεδίωξε νὰ μετατρέψῃ τὴν κατοχὴν εἰς ἰσότιμον μακροετῆ συμμαχίαν ἀγγλοαιγυπτιακήν. Ὁ Σαὰτ Ζαγλοὺλ ἀπέθανε τὴν 23 Αὐγούστου 1927. Γ. Λ. Α.

Ζαγόρα *[Γεωγρ.]*. Σλαυικὴ λέξις (ἄλλως *Ζαγορὰ* καὶ *Ζαγόρι*), σημαίνουσα «πέραν τοῦ ὄρους». Κυρίως *Ζαγόρα* ἐκαλεῖτο ἡ νοτίως τοῦ Αἵμου χώρα ἀπὸ τῶν *Σιδηρῶν Πυλῶν* μέχρι τῆς Δεβελτοῦ, ἣν 'Ιουστινιανὸς ὁ Β' παρεχώρησεν εἰς τοὺς Βουλγάρους (706 μ. Χ.), λόγῳ τῆς ὑποστηρίξεως ἧς ἔτυχε παρ' αὐτοῖς μετὰ τὴν ἐκ Χερσῶνος ἀπόδρασίν του. Ἡ παραχώρησις τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἐπεκυρώθη τῷ 861 ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Γ' κατὰ τὴν βάπτισιν τοῦ Βουλγάρου ἡγεμόνος Βόριδος, οὗτινος ἀνάδοχος ἐγένετο ὁ Βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ.

— **Ζαγόρα** *[Γεωγρ.]*. Ὄνομα δύο πόλεων ἐν Βουλγαρίᾳ τῆς *Στάρα-Ζαγόρας* καὶ τῆς *Νόβα-Ζαγόρας* (βλ. λ.).

Ζαγόρα (Zagorien) *[Γεωγρ.]*. 'Επαρχία τῆς Νοτιοσλαυΐας παρὰ τὸ Ἄγκραμ (Ζάγκρεμπ). Διακρίνεται διὰ τὴν γραφικότητα τῶν τοπίων της, τὸ

Digitized by Google

πλῆθος τῶν φυσικῶν καλλονῶν, τὴν ἄφθονον βλάστησιν κλπ. Ἐν αὐτῇ περιλαμβάνεται ἡ λουτρόπολις *Κράπινα-Ταίπλιτς.* —γ.

Ζαγορὰ [*Γεωγρ.*]. Ἡ μεγαλυτέρα καὶ ὡραιοτέρα κώμη τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ Πηλίου ὄρους, ἔχουσα κατὰ τὴν τελευταίαν (1928) ἀπογραφὴν 2950 κατοίκους. Ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσαρας συνοικίας, τὴν *Σωτῆρα* (ἐκ τοῦ ναοῦ τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος), τοῦ *Ἁγίου Γεωργίου*, τῆς *Ἁγίας Κυριακῆς* καὶ τῆς *Περαχώρας*. Ἡ τελευταία συνοικία ἀπέχει περὶ τὰ εἴκοσι λεπτὰ τῆς ὥρας ἀπὸ τὰς τρεῖς ἄλλας, χωριζομένη ἀπὸ τούτων διὰ τοῦ ρεύματος τοῦ Μυλοποτάμου. Εἰς τὴν συνοικίαν Ἁγίου Γεωργίου, ἥτις εἶναι καὶ ἡ κεντρικὴ συνοικία, ὑπάρχει μεγάλη καὶ ὡραιοτάτη πλατεῖα, πέριξ τῆς ὁποίας εὑρίσκονται τὰ δημόσια καταστήματα, ἡ ἀγορά, ξενοδοχεῖα καὶ κέντρα ἀναψυχῆς. Ἡ συγκοινωνία της ἦτο μέχρις ἐσχάτων ἐλλιπής, ἀλλ' ἤδη κατασκευάζεται καλλίστη δημοσία ἁμαξιτὴ ὁδός, ἥτις θὰ συνδέσῃ τὴν Ζαγορὰν μετὰ τοῦ Βόλου μέσῳ Πορταριᾶς. Τῆς ὁδοῦ ταύτης, μήκους 30 χιλιομέτρων, ἔχει ἐπιτελεσθῆ ἤδη πλέον τοῦ ἡμίσεος. Αἱ φυσικαὶ καλλοναὶ μὲ τὸν εὐρύτατον ὁρίζοντα τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τὴν πλουσίαν καὶ ποικίλην βλάστησιν, τὰ ἄφθονα ὕδατα, τὸ ὑγιέστατον κλῖμα, καθιστοῦν τὴν Ζαγορὰν μίαν τῶν καλυτέρων θερινῶν διαμονῶν τῆς Ἑλλάδος. Ἐκ τῶν ὡραιοτέρων της τοποθεσιῶν εἶναι ἡ θέσις Βίγγλα, ὅπου καὶ ὁ καθημερινὸς περίπατος. Ἐπίσης γραφικώτατα εἶναι καὶ τὰ πάμπολλα ἐξωκκλήσια καὶ παρεκκλήσιά της, τριάκοντα ἐννέα τὸν ἀριθμόν, πλεῖστα τῶν ὁποίων παρουσιάζουν καὶ ἱστορικὸν ἐνδιαφέρον, διότι ἀνάγονται εἰς τὸν ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' αἰῶνα, ὡς ἡ Παναγία Ράσοβα, ὁ Ἅγιος Παῦλος, οἱ Ἅγιοι Πάντες, ὁ Ἅη-Λιᾶς, ἡ Παναΐτσα, ὁ Ἅγιος Ἀθανάσιος, οἱ Ταξιάρχαι κτλ.

Ἡ Ζαγορά, ἥτις ἦτο πρωτεύουσα τοῦ ἄλλοτε δήμου Ζαγορᾶς, ἀποτελεῖ νῦν μετὰ τοῦ ἐπινείου αὐτῆς *Χορευτοῦ* τὴν κοινότητα Ζαγορᾶς, εἶναι ἕδρα εἰρηνοδικείου, ἔχει τέσσαρα δημοτικὰ σχολεῖα καὶ ἓν ἑλληνικὸν σχολεῖον. Οἱ κάτοικοί της, φιλόξενοι καὶ φιλοπρόοδοι, εἶναι ἀρκετὰ εὔποροι καὶ καταγίνονται κυρίως εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν εὐφορωτάτων κτημάτων των. Προϊόντα κυρίως ἔχει: γεώμηλα (1.700.000 ὀκάδ. μέση ἐτησία παραγωγὴ διαφόρων ποικιλιῶν), μῆλα (500—600.000 ὀκ. μέση περιοδικὴ παραγωγή), κάστανα (600.000 ὀκ. μέση ἐτησία παραγωγή), φουντούκια (100—110.000 ὀκ.), κάρυα (3—4.000 ὀκ.), ἐλαῖαι (168.000 ὀκ., ἀναλογοῦσαι μὲ ἀπόδοσιν 1 πρὸς 4 εἰς 42.000 ἐλαίου). Πλὴν τούτων ἐκ τῶν πέριξ δασῶν ἐξάγονται περὶ τὰ 1000 κυβικὰ μέτρα ξυλείας ἐτησίως.

— [ΙΣΤΟΡ.] Ἀπολύτως ἐξηκριβωμένας ἱστορικὰς πληροφορίας περὶ τῆς ἱδρύσεως καὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς Ζαγορᾶς δὲν ἔχομεν. Ἡμίσειαν ὥραν ΝΑ τῆς σημερινῆς Ζαγορᾶς καὶ πρὸς τὴν θάλασσαν, παρὰ τὴν χαράδραν τοῦ «Καλοκαιρινοῦ», ὑψοῦται λόφος πετρώδης, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα «Παλιόκαστρο», περὶ τὴν ἐπίπεδον κορυφὴν τοῦ ὁποίου σῴζονται ἐρείπια ἐνετικὰ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα καὶ μεγάλη μαρμαρίνη λάρναξ. Πέριξ ἐπίσης τοῦ λόφου καὶ ἰδίως ἐπὶ τῆς ΝΑ πλευρᾶς αὐτοῦ παρατηροῦνται ἐρείπια βυζαντινῶν καὶ ἀρχαιοτέρων τειχῶν, κατὰ καιροὺς δὲ ἐπὶ τοῦ λόφου καὶ εἰς τοὺς πέριξ αὐτοῦ ἀγροὺς ἀνευρίσκονται ἀρχαῖοι τάφοι μὲ ἀνθρώπινα ὀστᾶ, πήλινα ἀγγεῖα καὶ νομίσματα. Τὰ εὑρήματα ταῦτα ἀνήκουν προφανῶς εἰς τὰς ἀρχαίας Μύρας, πόλιν ἀναφερομένην ὑπὸ τοῦ Σκύλακος καὶ τοποθετουμένην ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ Πηλίου.

Ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ ΣΤ' αἰῶνος γίνονται ἐπανειλημμέναι καὶ συνεχεῖς ἐπιδρομαὶ Σλαύων, Ἀβάρων καὶ ἄλλων λαῶν, οἱ ὁποῖοι προσβάλλουν ἀπὸ βορρᾶ τὸ βυζαντινὸν κράτος καὶ φθάνουν μέχρι τῶν Θερμοπυλῶν μὲ μακροχρονίους ἢ παροδικὰς ἐγκαταστάσεις. Μόνιμος ἐγκατάστασις μιᾶς σλαϊκῆς φυλῆς τῶν Βελεγεζητῶν ἢ Βελεζητῶν ἔγινεν ἀφορμή, ὅπως ὀνομάζηται πᾶσα ἡ περὶ τὸν Παγασιτικὸν κόλπον χώρα μέχρι τοῦ 1200 μ. Χ. Βελεγετία. Οἱ αὐτόχθονες κάτοικοι τῆς Δημητριάδος καὶ τῶν λοιπῶν εὐπροσβλήτων πόλεων κατέφυγον πιθανῶς εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ Πηλίου καὶ ἐνίσχυσαν τὸν πληθυσμὸν τῶν ἀρχαίων Μυρῶν οἰκήσαντες νέας κώμας καὶ χωρία. Τούτους οἱ κατακτηταὶ Σλαῦοι ὠνόμασαν «ἀνθρώπους πέραν τοῦ βουνοῦ» (*ζὰντ=πέραν, γκόρα*=βουνόν, ἐξ οὗ *Ζαγόρα*), διότι πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων τῆς τουρκοκρατίας χωρία τῆς Ζαγορᾶς ὠνομάζοντο ὅλα τὰ χωρία τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ Πηλίου. Καθ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς αἰῶνας τῶν περιπετειῶν τὰ ὀλίγα καὶ μικρὰ χωρία τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ Πηλίου ἔμειναν μὲ τὸν αὐτόχθονα πληθυσμόν των ἥσυχα καὶ ἀπρόσβλητα σχεδὸν ἀπὸ τῶν ἀλληλοδιαδόχων τῆς περὶ τὸν Παγασιτικὸν κόλπον χώρας καὶ ὁλοκλήρου τῆς Θεσσαλίας κατακτητῶν. Εἰς τοῦτο συνετέλεσεν ἰδίως μὲν τὸ ὀρεινὸν καὶ δύσβατον τοῦ ἐδάφους, ἀλλὰ καὶ τὸ ὀλιγοχρόνιον τῆς κυριαρχίας ἑκάστου κατακτητοῦ, ὅπερ δὲν ἔδιδεν εὐκαιρίαν ὁλοκληρωτικῆς καθυποτάξεως καὶ ἀφομοιώσεως. Περισσοτέραν κάπως ἐπίδρασιν φαίνεται ὅτι ἔσχον οἱ Ἑνετοί, εἰς τοὺς ὁποίους, λόγῳ τοῦ ἐμπορικοῦ των στόλου, ἦτο εὐκολώτερον νὰ πλησιάσουν αὐτὰ ἀπὸ θαλάσσης. Οἱ ἀδελφοὶ Ἀλβερτῖνος καὶ Ρολανδῖνος Κανόσα, οἱ ὁποῖοι καὶ σχετικῶς ἐπὶ περισσότερον ἐκυριάρχησαν τῆς περὶ τὸν Παγασιτικὸν κόλπον χώρας καὶ στόλον διέθετον, ἀσφαλῶς ἐπωφελήθησαν τῆς εὐκαιρίας διὰ νὰ ἀσκήσουν εὐρύτατον ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον τῶν ἀφθόνων προϊόντων τοῦ Πηλίου μὲ κέντρον διὰ μὲν τὴν δυτικὴν πλευρὰν τὰ Λεχώνια, διὰ δὲ τὴν ἀνατολικὴν τὴν Ζαγοράν. Μόνον ἡ τουρκικὴ κατάληψις τῆς Θεσσαλίας (1420) καὶ ἡ ὑπὸ τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας ἐλευθερία, ἥτις ἀφέθη εἰς τοὺς πληθυσμοὺς τῶν ὀρεινῶν διαμερισμάτων, ἔδωσε τὴν εὐκαιρίαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ζωτικότητα νὰ δημιουργήσῃ τὰς περιφήμους ὀρεινὰς κοινότητας, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἰδιαιτέρως ἐξέχουσαν θέσιν κατέλαβεν ἡ κοινότης Ζαγορᾶς. Οἱ κάτοικοί της, ἀφοσιωθέντες τόσον εἰς τὴν γεωργίαν καὶ βιοτεχνίαν, ὅσον καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ ναυτιλίαν, κατώρθωσαν ν' ἀναδείξουν τὴν Ζαγοράν, ἰδίως ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, περίλαμπρον κέντρον ἀστικοῦ πολιτισμοῦ. Κατὰ τοὺς πρώτους μάλιστα τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως χρόνους συνετελέσθη ἡ μετατόπισις τῆς Ζαγορᾶς βορειότερον τῆς παλαιᾶς, εἰς τὸ μέρος ὅπου εὑρίσκεται σήμερον καὶ παρὰ τὴν ὑπάρχουσαν μονὴν τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος. Οἱ πιθανώτεροι λόγοι τῆς τοιαύτης ἐπὶ τὸ βορειότερον μετοικήσεως φαίνονται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἀπὸ θαλάσσης μεγαλυτέρα ἀσφάλεια κατὰ τῶν συχνοτάτων πειρατικῶν ἐπιθέσεων, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ συμφερώτερον τῆς περὶ τὴν μονὴν συνοικήσεως ἀπέναντι τῶν Τούρκων, οἵτινες ἐθεώρησαν ταύτην καὶ τὰς πέριξ αὐτῆς κτήσεις της ὡς βακουφικὰς καὶ συνεπῶς ὡς ἀπολαυούσας ἰδιαιτέρων ὅλως προνομίων. Ἡ μονὴ αὕτη τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος, ἱδρυθεῖσα τῷ 1160 μ.Χ. καὶ θεωρουμένη ὡς κτίσμα τῶν Χριστιανῶν αὐτοκρατόρων, ἦτο προικοδοτημένη μὲ μεγάλην περιουσίαν καὶ εἶχε πολλοὺς μοναχούς, κατεστράφη δὲ ἐκ τυχαίας πυρκαϊᾶς τὸν Αὔγουστον τοῦ 1887. Περὶ τὴν μονὴν ταύτην ἐγένετο ἡ πρώτη οἴκησις τῶν κατοίκων τῆς παλαιᾶς Ζαγορᾶς, ἥτις, ὡς φαίνεται πρὸς διάκρισιν ὀνομάσθη *Σωτῆρα Ζαγορά*, ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον καὶ δὴ κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους τῆς ἀναπτύξεως καὶ ἀκμῆς της συνῳκίσθησαν καὶ αἱ λοιπαὶ συνοικίαι. Τὸ ὄνομα *Σωτῆρα-Ζαγορὰ* ἐπεκράτει μέχρι τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ὡς ἐπίσημον ὄνομα τῆς Ζαγορᾶς, ἀναφερόμενον εἰς διάφορα πατριαρχικὰ σιγίλλια καὶ ἄλλα ἐπίσημα ἔγγραφα (1600—1777) καὶ εἰς σημείωσιν τοῦ πατριάρχου Καλλινίκου Δ' (1777), σῴζεται δὲ καὶ λείψανον ἐπισήμου σφραγῖδος μὲ τὸ ἴδιον διπλοῦν ὄνομα.

Ἡ νέα Ζαγορὰ καὶ μετ' αὐτῆς πάντα τὰ χωρία τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ Πηλίου ἤρχισαν ταχέως ἀναπτυσσόμενα. Ἡ γεωργία καὶ τὸ ἐμπόριον ἤκμαζον. Τὰ χωρία τῆς Ζαγορᾶς κατεῖχον τὰ σκῆπτρα εἰς τὴν μεταξοπαραγωγὴν (25 χιλιάδες ὀκάδων κατ' ἔτος) μὲ μεγίστην ἐξαγωγὴν εἰς τὴν Βενετίαν, τὴν Δαλματίαν καὶ τὴν Γερμανίαν. Ἀλλὰ καὶ ἐγχώριος βιομηχανία ἀνεπτύχθη. Ὅλα τὸ «λαβαδιώτικα μαλλιά» τὰ εἰσῆγεν ἡ ἀγορὰ τῆς Ζαγορᾶς καὶ ἀφοῦ τὰ ἐπεξειργάζετο εἰς τὰ ὀνομαστὰ «καπότικα ἀργαστήριά» της, παρῆγε τὰς ὀνομαστὰς «καπότες τῆς Ζαγορᾶς». Διὰ τὴν εὐχερεστέραν διεξαγωγὴν τοῦ τοιούτου ἐξαγωγικοῦ καὶ εἰσαγωγικοῦ ἐμπορίου ἦτο φυσικὸν νὰ ἀποκτήσουν καὶ ἀξιόλογον ἐμπορικὸν στόλον, ὅστις διασχίζων τὴν Μεσόγειον

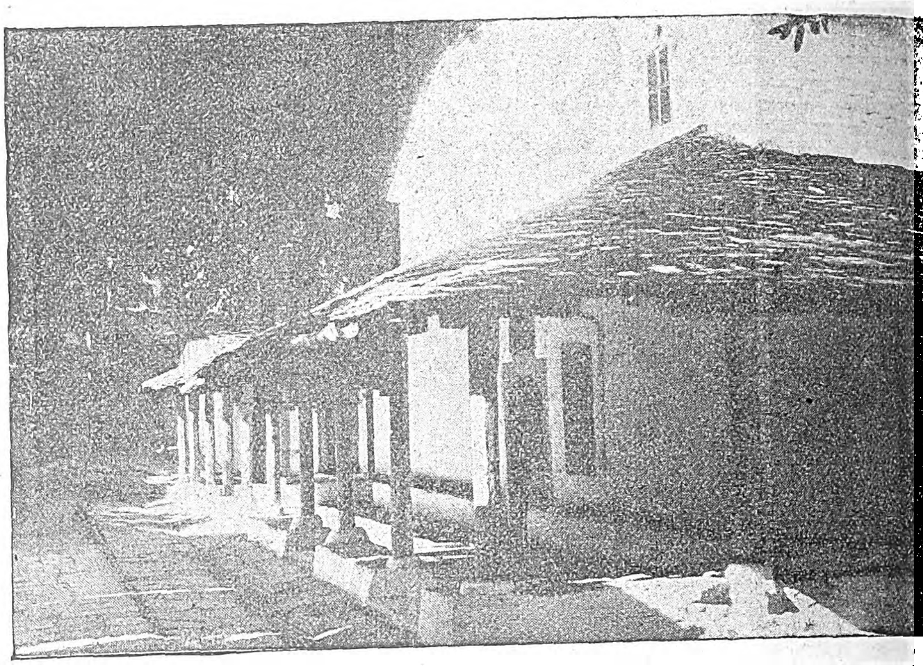

Ζαγορά: Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. [Φωτογραφία Σ. Στουρνάρα.]

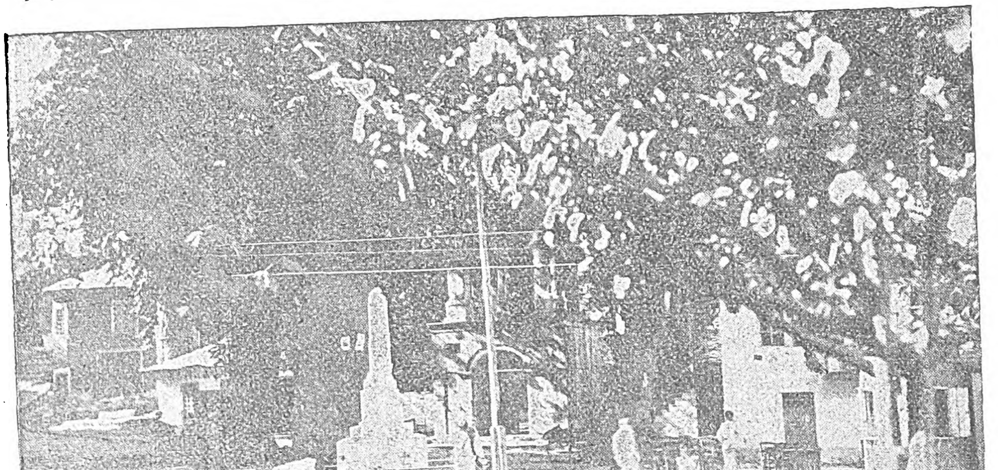

Ζαγορά: Μέρος τῆς πλατείας. [Φωτογραφία Σ. Στουρνάρα.]

Digitized by Google

μετέφερε τὰ προϊόντα των εἰς ὅλα τὰ ἐμπορικὰ κέντρα τῆς Εὐρώπης, τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν Σμύρνην. Οὕτως ἐδημιουργήθη ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ Πηλίου ἓν πλουσιώτατον καὶ ἀκμαιότατον ἀστικὸν κέντρον. Πλουσιώτατοι ἔμποροι Ζαγοριανοὶ ἦσαν ἐγκατεστημένοι εἰς ὅλας τὰς πόλεις τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ οἱ ἐν Ζαγορᾷ τοιοῦτοι διετήρουν ὑποκαταστήματα ἢ ἀντιπροσώπους εἰς ὅλα τὰ ἐμπορικὰ κέντρα τοῦ κόσμου. Οἱ ἔχοντες εἰς χεῖράς των τὴν κοινοτικὴν διοίκησιν προεστοί, ὄντες ἐπίσης ἔμποροι, ἐβάσισαν τὴν διοίκησίν των ἐπὶ δημοκρατικῶν βάσεων καὶ συνταυτίζοντες τὰ ἀτομικά των συμφέροντα πρὸς τὰ τῶν λοιπῶν κατοίκων, παρουσίασαν πάντοτε ἀπέναντι τῶν Τούρκων ἑνιαίαν ἄμυναν. Ἡ οἰκονομικὴ εὐρωστία, ἡ κοινοτικὴ ἰσχὺς καὶ ἡ συνεχὴς μετὰ τῆς Δύσεως ἐπικοινωνία ἐπέφερόν καὶ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἀκμὴν τῆς Ζαγορᾶς. Ἐπὶ τουρκοκρατίας εἰς Ζαγορὰν ὑπῆρχον δύο σχολεῖα. Τὸ πρῶτον, ἄγνωστον πότε ἱδρυθέν, ἐλειτούργει εἴς τι κελλίον τοῦ ναοῦ τοῦ Σωτῆρος καὶ ἐκαλεῖτο «Σχολεῖον». Ἐν αὐτῷ ἐδιδάσκοντο τὰ πρῶτα γράμματα. Τὸ δεύτερον σχολεῖον, «Ἑλληνομουσεῖον» καλούμενον, ἱδρύθη κατὰ τὸ 1702 εἰς κελλίον τοῦ ἐξοχικοῦ ναοῦ τοῦ Τιμίου Προδρόμου. Εἰς τὴν σχολὴν ταύτην, ἡ ὁποία κατέστη πασίγνωστος διὰ τοὺς διαπρεπεῖς διδασκάλους της καὶ τοὺς διαπρέψαντας μαθητάς της, ἐδιδάσκοντο, πλὴν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, μαθηματικά, φυσικαὶ ἐπιστῆμαι, ἀστρονομία, γεωγραφία, φιλοσοφία καὶ λογική. Φαίνεται ὅμως, ὅτι τὸ κελλίον τῆς μονῆς τοῦ Τιμίου Προδρόμου, παλαιὸν καὶ ἀκατάλληλον, κατεστράφη ταχέως, διὰ τοῦτο δὲ ὁ περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του Ζαγορὰν καὶ μονίμως ἐκεῖ ἐγκατασταθεὶς πατριάρχης Καλλίνικος ὁ Δ΄ ἀνήγειρε νέον κτίριον διὰ τὸ σχολεῖον τῇ συνδρομῇ τοῦ Ἰωάννου Πρίγκου καὶ ἄλλων πλουσίων συγχωριανῶν (1777). Τὸ σχολεῖον τοῦτο, σῳζόμενον μέχρι σήμερον ἐν καλῇ σχετικῶς καταστάσει, ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν ἐντοπίων «Σχολεῖο τοῦ Ρήγα Φεραίου». Διὰ τῶν φροντίδων ἐπίσης τοῦ πατριάρχου Καλλινίκου καὶ τῆς συνδρομῆς τοῦ Ἰωάννου Πρίγκου ἡ σχολὴ ἐπλουτίσθη μὲ πολλὰ καὶ νέα βιβλία, ἀπαραίτητα διὰ τὴν λειτουργίαν της. Οὕτως ἐτέθησαν αἱ βάσεις τῆς βιβλιοθήκης τῆς Ζαγορᾶς, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπίσης συνεισέφερον βιβλία οἱ ἀδελφοὶ Εὐστάθιος καὶ Γεώργιος Λαπάτοι, ἄρχοντες τῶν ἡγεμόνων τῆς Βλαχίας, καὶ οἱ ἔμποροι Ἀλέξανδρος καὶ Δημήτριος Κασσαβέται καὶ πλεῖστοι ἄλλοι. Τὰ πλεῖστα τῶν βιβλίων τούτων διεσκορπίσθησαν καὶ διηρπάγησαν μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ σχολείου, ἐπισυμβᾶσαν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Ἐπαναστάσεως, τὰ δὲ ἐλάχιστα ἐναπομείναντα βιβλία μετὰ πολλῶν ἐκ τῆς διαλυθείσης μονῆς Φλαμουρίου καὶ πλείστων ἱστορικῶν χειρογράφων εὑρίσκονται σήμερον εἰς τὸ κοινοτικὸν κατάστημα. Εἰς τοὺς εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Ζαγορᾶς διδάξαντας συναριθμοῦνται οἱ Παναγιώτης Ἀλεξάνδρου ἐκ Μεσολογγίου, ἱερομόναχος Ζαχαρίας ἐκ Γόλου καὶ Ἄνθιμος μαθητὴς αὐτοῦ, Κωνσταντῖνος Κασσαβέτης, ὁ ἐπικληθεὶς Λογιώτατος, Νικόλαος Κασσαβέτης, Ἰωάννης Χουνῆς, Ἀντώνιος Οἰκονόμου-Κασσαβέτης καὶ Ἐπιφάνειος ὁ Σκιάθιος. Ἐκ τούτων ὁ Κωνσταντῖνος Λογιώτατος ἔσχε μαθητάς του τὸν Γρηγόριον Κωνσταντᾶν, τὸν Ρήγαν Φεραῖον, τὸν Δανιὴλ Φιλιππίδην κλπ. Ἡ Ζαγορὰ ὑπῆρξεν πατρὶς τόσον κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας ὅσον καὶ μετὰ ταῦτα ἐπιφανῶν ἀνδρῶν, διακριθέντων εἰς τὰ γράμματα, τὰς ἐπιστήμας, τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν φιλανθρωπίαν. Πλὴν τοῦ πατριάρχου Καλλινίκου τοῦ Δ΄ (1713—1791), τοῦ ἀδελφοῦ του Γρηγορίου, ἀρχιεπισκόπου Δημητριάδος, καὶ τοῦ Ἰωάννου Πρίγκου μεγαλεμπόρου ἐν Ἀμστελοδάμῳ καὶ μεγάλου εὐεργέτου τῆς Ζαγορᾶς, πρέπει νὰ ἀναφερθῶσιν ἐπίσης οἱ Μωϋσῆς Κρήτσκης, ἱδρυτὴς τοῦ ἐν τῇ συνοικίᾳ Ἁγίᾳ Παρασκευῇ «Κρητσκίου» σχολείου, καὶ Νικόλαος Κρήτσκης, ἀντιναύαρχος τοῦ ρωσικοῦ στόλου, Ἰωάννης Δ. Κασσαβέτης, ἱδρυτὴς τοῦ πρώτου σχολείου θηλέων ἐν Πηλίῳ, οἱ ἀδελφοὶ Ἀλέξανδρος καὶ Δημήτριος Κασσαβέται μεγαλέμποροι ἐν Αἰγύπτῳ, ἡ πολεμικὴ οἰκογένεια τῶν ὁπλαρχηγῶν Μπασδέκη, ὁ Νικόλαος Φρόνιμος, ὁ Νικόλαος Κωστῆς, καθηγητὴς ἀπὸ τοῦ 1837—1862 τῆς φαρμακολογίας καὶ μαιευτικῆς ἐν τῷ Καποδιστριακῷ πανεπιστημίῳ, ὁ Φίλιππος Ἰωάννου, ὁ γνωστὸς ἑλληνιστὴς καὶ ὑπὲρ τὴν τεσσαρακονταετίαν καθηγητὴς τῆς συστηματικῆς φιλοσοφίας εἰς τὸ Καποδιστριακὸν ἐπίσης πανεπιστήμιον, ὁ Θεόδωρος Ἀφεντούλης, καθηγητὴς τῆς φαρμακολογίας κλπ.

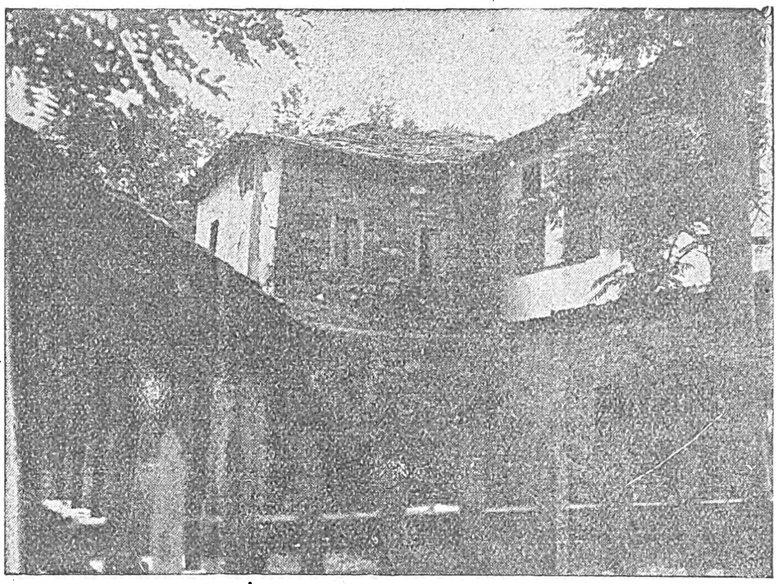

Ζαγορά: Τὸ σχολεῖον τοῦ Ρήγα Φεραίου.

[Φωτογραφία Ζημέρη.]

Κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 οἱ Ζαγοριανοὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ὁπλαρχηγοῦ αὐτῶν Κυριάκου Μπασδέκη συνεκεντρώθησαν τὴν 5 Μαΐου 1821 εἰς τοῦ «Μπασδέκη τὸ Καλύβι» (ὅπου σήμερον τὸ «Χάνι Ζήση») καὶ ἀφοῦ ὡμίλησε πρὸς αὐτοὺς διὰ μακρῶν ὁ Φίλιππος Ἰωάννου, κατῆλθον πρὸς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν καὶ συνενωθέντες μετὰ τῶν λοιπῶν ἐπαναστατῶν τῶν ἄλλων χωρίων, ἐπρωτοστάτησαν κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ φρουρίου τοῦ Γόλου, εἰς ἣν ἐπληγώθη βαρύτατα ὁ Κυριάκος Μπασδέκης. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Πηλίου τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1878 ἡ Ζαγορὰ ὑπῆρξεν ἡ ἕδρα τῆς ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως, τῆς ὁποίας πρόεδρος ἐξελέγη ὁ Ἱερώνυμος Κασσαβέτης. Καὶ ἡ ἐπανάστασις μὲν ἐκείνη κατεστάλη, τῇ μεσολαβήσει τῆς Ἀγγλίας, κατ' Ἀπρίλιον τοῦ ἰδίου ἔτους, ἔσχεν ὅμως ὡς ἀποτέλεσμα τὴν διὰ τοῦ ἄρθρου 13 τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου τοῦ 1878 παραχώρησιν τῆς Θεσσαλίας εἰς τὴν Ἑλλάδα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Urquart*, La Turquie, ses ressources e.t.c. Bruxelles 1837) τόμ. II.—*F. Pouqueville*, Voyage de la Grèce (Paris 1826) τομ. III.—*Beaujour*, Tableau du commerce de la Grèce (Paris) τόμ. II.—*Δ. Κ. Τσοποτοῦ*, Γῆ καὶ γεωργοὶ τῆς Θεσσαλίας (Βόλος 1912).—*Νικολ. Γεωργιάδου*, Θεσσαλία (Βόλος 1894).—*Κ. Παπαρρηγοπούλου*, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους ἔκδ. Ε΄.—*Ἰ. Κ. Κορδάτου*, Νεοελληνικὴ Πολιτικὴ Ἱστορία τόμ. Α΄ (Ἀθῆναι 1925).—*Τοῦ αὐτοῦ*, Ἡ κοινωνικὴ σημασία τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1921 (Ἀθῆναι 1923).—*Γ. Δεληγιάννη*, Ἡ βιβλιοθήκη Ζαγορᾶς (Ἀλεξάνδρεια 1926).—*Τοῦ αὐτοῦ*, Τὸ σχολεῖον τοῦ Ρήγα Φεραίου Ζαγορᾶς εἰς «Πανθεσσαλικὸ Λεύκωμα» Θωμᾶ Βινικίου (Βόλος 1927), σελ. 224.—*Ἀπ. Γ. Κωνσταντινίδου*, Συνοπτικὴ Ἱστορία τῆς Ζαγορᾶς εἰς «Πανθεσσαλικὸ Λεύκωμα» Θωμᾶ Βινικίου (Βόλος 1927) σελ. 193.

Δ. Γ. ΚΟΛΤΕΣΟΠΟΥΛΟΣ

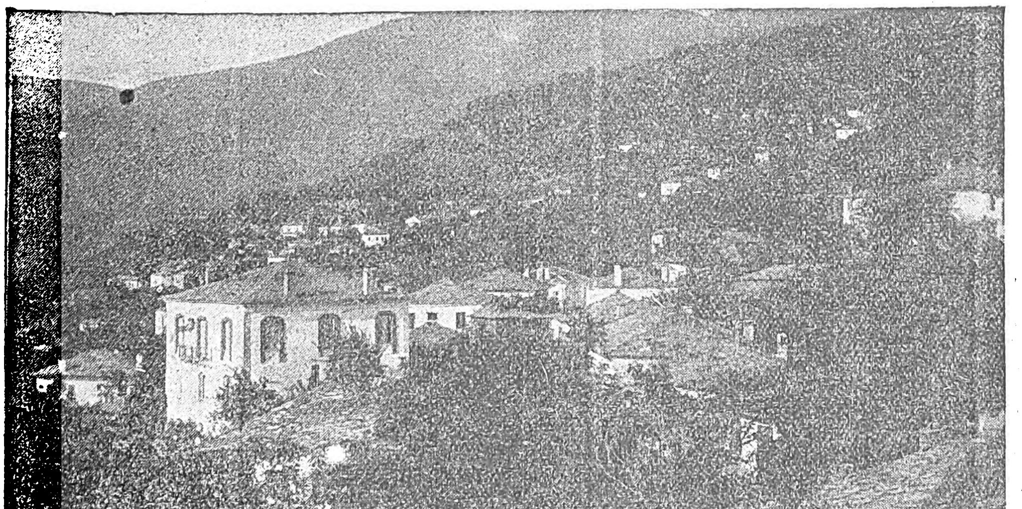

Ζαγορά: Μερικὴ ἄποψις τοῦ χωρίου.

[Φωτογραφία Σ. Στουρνάρα.]

—**Ζαγορᾶς ἐπίνειον** *[Παρ. Γεωγρ.]*. Σάλος (ἀναπεπταμένη ἀκτὴ) τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς χερσονήσου τοῦ Πηλίου (Θετταλομαγνησίας), ἐκτεθειμένος εἰς τοὺς ἀνέμους τοῦ ἀνατολικοῦ ἡμικυκλίου, ἰδίως τοὺς ἀπὸ Μέση ἕως Εὖρου, ἀπέχων 19 ½ μίλ. εὐθύπλου ΒΒΔ τῆς Σηπιάδος Ἄκρας καὶ χρησιμεύων ὡς ἐπίνειον (πλάτ. 39°27΄10΄ Β, μῆκ. 23°08΄40΄΄ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1556: Gulf of Volo with the Oreos and Talanta channels), τῆς ὡραίας φερωνύμου κωμοπόλεως, ἀπεχούσης 3 ½ χιλ. ὁριζοντιογραφικῶς. Περὶ τὴν ἠϊόνα οἰκίσκοι τοῦ συνοικισμοῦ *Χορευτό*, ὄπισθεν τῶν ὁποίων νεωλκοῦσι τὰς λέμβους ἐν χειμῶνι πρὸς προφύλαξιν αὐτῶν ἀπὸ τῶν μέχρι τῶν θυρῶν τῶν οἰκίσκων ἐκσπώντων ἀγρίων κυμάτων τοῦ χειμερινοῦ Ἑλλησποντίου. Ὁ γραφικώτατος ὅμως οὗτος σάλος, μόνον ὡς πρόσκαιρον θερινὸν ἀγκυροβόλιον δύναται νὰ χρησιμεύσῃ, τοῦ ἐν αὐτῷ ἀγκυροβολήσαντος πλοίου ὄντος ἑτοίμου πρὸς ἄπαρσιν ἅμα τῇ ἐκδηλώσει ἐτησίου. Σ. Ε. Λ.

— **Ζαγορὰ** *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ νῦν χωρίου *Εὐαγγελίστρια* (βλ. λ.) τῆς ἐπαρχίας Λεβαδείας.

— **Ζαγορὰ** *[Γεωγρ.]*. Ὄρος ἐν Βοιωτίᾳ· βλ. *Ζαγαρᾶ*.

Ζαγόρας, *Δημήτριος*. Φιλικὸς ἐκ Ζαγορᾶς τοῦ Πηλίου, ἐγκατεστημένος ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος εἰς τὸ Κάϊρον, ὅπου ἐμπορεύετο. Μυηθεὶς τῷ 1819 ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου Πελοπίδα καὶ τοῦ Δημητρίου Ὑπάτρου, εἰργάσθη μετὰ πολλοῦ ζήλου εἰς τὸν προπαρασκευαστικὸν τῆς ἐπαναστάσεως σκοπόν. Ἐζήτησε νὰ μυήσῃ καὶ τοὺς περὶ τὸν Μεχμὲτ Ἀλῆν, τοῦ ὁποίου διέβλεπε τὰς ἀποχωριστικὰς τάσεις. Τοῦτο ὅμως τὸν κατέστησεν ὕποπτον ὅταν ἐξερράγη ἡ Ἐπανάστασις, καὶ ὅταν ἀπεπειράθη νὰ φύγῃ, διὰ νὰ περισώσῃ τὴν εἰς ἀδάμαντας καὶ κοσμήματα μετατραπεῖσαν περιουσίαν του, συνελήφθη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἀποσταλεὶς δὲ εἰς Κάϊρον ἐφυλακίσθη καὶ δὲν θὰ ἐσῴζετο ἂν δὲν παρέδιδε τὰ κοσμήματά του. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν καλῶν πληροφορητῶν τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ἐπὶ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ παρασκευῶν κατὰ τοῦ Ἀγῶνος. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἐγκατεστάθη εἰς Σῦρον, ὅπου ἀπέθανεν εὔπορος τῷ 1840. Γ. Δ. Κ.

Ζαγοραῖος, *Διονύσιος*. Ἱερομόναχος ἐκ τῶν πέριξ τῆς Δημητριάδος καταγόμενος καὶ ἀκμάσας κατὰ τὸν ΙΗ΄ αἰῶνα. Ἠσκήτευσεν ἐν τῇ ἀπέναντι τοῦ Ἄθωνος ἐρημονήσῳ Πιπέρι. Μετέφρασεν εἰς τὴν «ἁπλοελληνικήν», τὰ εὑρισκόμενα Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου, ἐκδοθέντα ἐν Βενετίᾳ τῷ 1790. [Πρβλ. *Κ. Σάθα*. Νεοελ. Φιλολογία σελ. 615.] Γ. Ι. Κ.

Ζαγοριὰ *[Γεωγρ.]*. Περιφέρεια τῆς Β. Ἠπείρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Τεπελενίου. Μεταξὺ δύο ὀρέων κειμένη, ὡς καὶ τὸ σλαυϊκόν της ὄνομα δηλοῖ, τοῦ Δεμπελίου, ἀποτελοῦντος συνέχειαν τῆς ὑψικαρήνου Νεμέρτσκας καὶ τοῦ Τσαγιουπιοῦ, σχηματίζει λεκάνην, ἐν τῇ ὁποίᾳ κεῖνται αἱ κῶμαι αὐτῆς *Σέπερη, Νίβανη, Κόντσκα, Βυθούκιον, Χοστέβα, Δουσνίτζα, Δέρανη, Τόποβον, Λιερη* καὶ *Ζέη-Σέπερη*. Εἰς τὸ μέσον τούτων ὑπάρχει ἡ μονὴ τῶν Ταξιαρχῶν, ἡ ὁποία ἦτο ἁπλοῦν παρεκκλήσιον πρὸ τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ, χρησιμεύουσα ὡς κρησφύγετον αὐτοῦ, καταδιωκομένου ὑπὸ τοῦ Κοὺρτ-πασᾶ· κατόπιν ἐπηυξήθη ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του διὰ τῆς προσθήκης οἰκοδομῶν καὶ γαιῶν. Ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ ὑπῆρχε τὸ κεντρικὸν ἐκπαιδευτήριον τῆς Ζαγοριᾶς, συντηρούμενον δι' ἐπιχορηγήσεως τοῦ Κ. Ζάππα.

Β. Ι. ΔΗΜΑΡΑΤΟΣ

Ζαγόριανη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δωδώνης ἤδη καλούμενον *Χρυσορράχη* (βλ. λ.).

Digitized by Google

Ζαγοριάνοι *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος Κουνάβων τῆς ἐπαρχίας Πεδιάδος τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου. Κάτ. (1928) 30.

Ζαγοριανός, *Νικόλαος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Πηλίου, ὅστις ἠκολούθησε τὴν εἰς Εὔβοιαν ἐκστρατείαν Θεσσαλομαγνήτων πολεμιστῶν. Μετέσχε διαφόρων μαχῶν ὑπὸ τὸν Βεροὐσην Μουστανᾶν, κατόπιν ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Ὀδυσσέαν Ἀνδρίτσου, προσκολληθεὶς δὲ μετὰ ταῦτα εἰς τὸν Ἰωάννην Κωλέττην ὑπηρέτησε τὸ συνταγματικὸν κόμμα μὲ πολὺν ζῆλον. Ἐτραυματίσθη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πολυαρχίας τῷ 1832, ἀλλ' ἐχρησιμοποιήθη εἰς διαφόρους θέσεις ἐπὶ Ὄθωνος. Ἀπέθανεν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῷ 1855.
Γ. Δ. Κ.

Ζαγόρι(ον) ἢ ***Ζαγοροχώρια*** *[Γεωγρ.-Ἱστορ.]*. Ἐπαρχία τῆς Ἠπείρου κειμένη ΒΑ τῶν Ἰωαννίνων καὶ ὄπισθεν τοῦ ὄρους Μιτσικέλι, περιλαμβάνουσα 46 χωρία, τὰ ἑξῆς: *Ἅγιος Μηνᾶς, Ἀληζὼτ-Τσεφλίκι* (νῦν *Γεροπλάτανος*), *Ἀρτσίστα, Βίτσα* ἢ *Βίτσες, Βιτσικόν, Βραδέτον, Βωβοῦσα, Γρεβενήτι, Δοβρὰ* (νῦν *Ἀσπράγγελοι*), *Δολιανά, Δόλιανη, Δοβρίνοβον* (νῦν *Ἡλιοχώρι*), *Δραγάρι, Δρεστενῖκον* (νῦν *Τρίστενον*), *Καβαλάρι, Καλωτᾶ, Καμνιά, Καπίσοβον, Κουκούλη, Λαίστα, Λεσινίτσα* (νῦν *Βρυσοχώρι*), *Λιασκοβέτσι* (νῦν *Λεφτοκαρυά*), *Λυγγιάδες, Μακρύνον, Μανασῆ, Μαυροβούνι, Μεσοβούνι, Μονοδένδρι, Μπάγια* (νῦν *Κῆποι*), *Μπούλτση* (νῦν *Ἐλάτη*), *Νεγάδες, Ζονδήλα* (νῦν *Δίκορφον*), *Παλαιοχώρι* (*Λαΐστης*), *Πάπιγγον, Ραβένια Ἄνω, Ραβένια Κάτω, Σωποτσέλιον* (νῦν *Δίλοφον*), *Σκαμνέλι, Σουδενὰ Ἄνω* (νῦν *Ἄνω Πεδινά*), *Σουδενὰ Κάτω* (νῦν *Κάτω Πεδινά*), *Στολοβὸν* (νῦν *Μέγα Ἀνήλιον*), *Τσεπέλοβον, Τσερβάρι* (νῦν *Ἐλαφότοπος*), *Τσερνέσι* (νῦν *Ἐλατοχώριον*), *Φλαμπουράρι* καὶ *Φραγγάδες*. Ἐκ τούτων ἀπεσπάσθησαν τῷ 1792 ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τὰ Δολιανὰ καὶ ὑπήχθησαν εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῶν Κουρέντων. Τὸ Ζαγόριον διαιρεῖται εἰς τὸ ἀνατολικόν, κεντρικὸν καὶ δυτικόν. Αἱ εἰς τὸ ἀνατολικὸν ὑπαγόμεναι κοινότητες καλοῦνται *Βλαχοζάγορα* (βλ. λ.), αἱ δὲ τοῦ δυτικοῦ *Κατούμενα*. Κυρίως ὅμως Ζαγόριον εἶναι τὸ κεντρικόν. Ἐκ τῶν ὀρέων του πηγάζει ὁ *Ἀῶος* ὁ παραπόταμος αὐτοῦ *Βοϊδομάτης*, καὶ ὁ παραπόταμος τοῦ Ἀράχθου *Ζαγορίτικος*. Ἐκκλησιαστικῶς ὑπάγεται ἐκτὸς ὀλιγίστων κοινοτήτων εἰς τὴν μητρόπολιν Ἰωαννίνων.

Ἡ μετάβασις εἰς μὲν τὸ ἀνατολικὸν Ζαγόριον γίνεται διὰ τῆς λίμνης καὶ τοῦ Δρίσκου, εἰς τὸ κεντρικὸν διὰ τῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ Ἰωαννίνων—Δοβρᾶς (χλμ. 30), καὶ εἰς τὸ δυτικὸν διὰ τῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ Ἰωαννίνων—Κονίτσης. Ὁλόκληρον τὸ Ζαγόριον ἐξαιρέσει τοῦ δυτικοῦ εἶναι κατάφυτον ἐκ δρυῶν, πεύκων, ὀξυῶν καὶ ἐλάτων, θεωρεῖται δὲ ὡς ἡ ἀρίστη πρὸς παραθερισμὸν περιοχὴ τῆς Ἠπείρου. Αἱ φυσικαὶ καλλοναί του εἶναι ἀπαράμιλλοι καὶ διὰ τοῦτο ὠνομάσθη ὑπό τινων Ἐλβετία τῆς Ἠπείρου. Ἔχει παρθένα δάση καὶ πλουσίαν βλάστησιν. Εἰς ὕψος 500 μέτρων καὶ εἰς μῆκος 20 χλμ. ἐκτείνεται ὁ *Βίκος*, χαράδρα ἠφαιστειογενὴς καὶ ἀπότομος, μὲ τὰς καταφύτους καὶ πλήρεις ἀγρίων ζῴων καὶ πτηνῶν πλευράς του. Εἰς ὡραίας τοποθεσίας εἶναι ἐκτισμέναι αἱ ἱστορικαὶ μοναὶ τῆς Σπηλαιωτίσσης παρὰ τὴν Ἀρτσίσταν, τοῦ Προφήτου Ἠλιοὺ παρὰ τὴν Βίτσαν, τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς παρὰ τὸ Μονοδένδρι, τοῦ Ρογκοβοῦ παρὰ τὸ Τσεπέλοβον, τῆς Βοτσᾶς παρὰ Γρεβενήτι, τῶν Ἀσπραγγέλων παρὰ τὴν Δοβράν. Οἱ κάτοικοι διακρίνονται διὰ τὸν φιλόξενον χαρακτῆρά των, κατὰ τὴν ἐποχὴν δὲ τῆς τουρκοκρατίας ἡ εὐμάρειά των εἶχε καταστήσει τὸ Ζαγόριον στόχον τῶν ληστρικῶν ἐπιδρομῶν. Σημαντικῶς διαδεδομένη ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Ζαγορίου εἶναι ἡ ἐκπαίδευσις. Λείψανα κυκλωπείων τειχῶν καὶ ἄλλων ἐρειπίων σῳζομένων καὶ νῦν παρὰ τὰ χωρία Δοβρά, Σκαμνέλι, Ἀρτσίστα καὶ ἀλλαχοῦ, πείθουν ὅτι τὸ Ζαγόριον κατῳκεῖτο ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων, ἐξετείνοντο δὲ ἐπ' αὐτοῦ αἱ ἀρχαῖαι χῶραι *Παρωραία Παραναία* καὶ *Τυμφαία*. Βυζαντινὰ δὲ μνημεῖα, ὡς οἱ ναοὶ τοῦ Μονοδενδρίου καὶ τῆς Βίτσης, φανερώνουν καὶ τὴν ἐπὶ τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς ἀκμήν του, ὁπότε ἀπετέλει ἀνεξάρτητον τοπαρχίαν. Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Σλαύων ἄφησαν ἀρκετὰ ἴχνη, ἰδίως εἰς τὰ τοπωνύμια· καὶ αὐτὴ δὲ ἡ λέξις Ζαγόρι θεωρεῖται ὑπὸ τῶν πλείστων φιλολόγων σλαυϊκή. Ἡ κυρίως ὅμως ἱστορία τοῦ Ζαγορίου ἄρχεται μετὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν. Τῷ 1430, 14 χωρία ΒΑ. τῶν Ἰωαννίνων κείμενα, ἀκολουθοῦντα τὴν τύχην τῆς πόλεως ὑπετάχθησαν ἑκουσίως εἰς τοὺς Τούρκους. Τὰ χωρία ταῦτα ὠνομάσθησαν *Βοϊνίκον* (βλ. λ.). Τὸ γεγονὸς τοῦτο τῆς ἑκουσίας παραδόσεως τῶν 14 χωρίων εἰς τοὺς Τούρκους ὑπῆρξεν ἡ αἰτία τῆς παραχωρήσεως προνομίων εἰς τὸ Ζαγόριον καὶ τῆς αὐτοδιοικήσεως αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ οἱ κάτοικοι τῶν κοινοτήτων τοῦ δυτικοῦ Ζαγορίου ὑποταχθέντες αὐθορμήτως εἰς τὴν βαλιδὲ-σουλτάναν ἀπέλαυον μέχρι τοῦ ΙΖ' αἰῶνος εὐρυτάτων προνομίων καὶ ἀπετέλουν αὐτόνομον ἐπαρχίαν μὲ ἕδραν τὸ Πάπιγγον, διὸ καὶ *Παπιγγινοὶ* ἐκαλοῦντο. Οὗτοι κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ἑνωθέντες μετὰ τῶν *Βοϊνικάδων* καὶ τῶν *Μαλακασίων*, ἤτοι τῶν κατοίκων τοῦ σημερινοῦ ἀνατολικοῦ Ζαγορίου, ἀπετέλεσαν αὐτόνομον κοινοτικὴν ὁμοσπονδίαν, ὡς ἡ τῶν *Μαδεμοχωρίων* τῆς Χαλκιδικῆς καὶ τῶν *Βλαχοχωρίων* τῆς Ἠπείρου, περιλαμβάνουσαν τὰ μνημονευθέντα 46 χωρία (ἐνίοτε δὲ καὶ περισσότερα), *Ζαγόρι* ἢ *Κοινὸν τῶν Ζαγορίων* ἢ *βιλαέτι τοῦ Ζαγορίου* συνήθως καλουμένην, φέρουσαν χαρακτῆρα φαινομενικῶς μὲν δημοκρατικόν, κατ' οὐσίαν δὲ ἀριστοκρατικόν. Τὰ προνόμια τῆς αὐτονόμου ταύτης ὁμοσπονδίας χάρις εἰς τὴν ἐπιρροὴν παρὰ τοῖς σουλτάνοις ἰσχυρῶν καὶ πλουσίων Ζαγορησίων

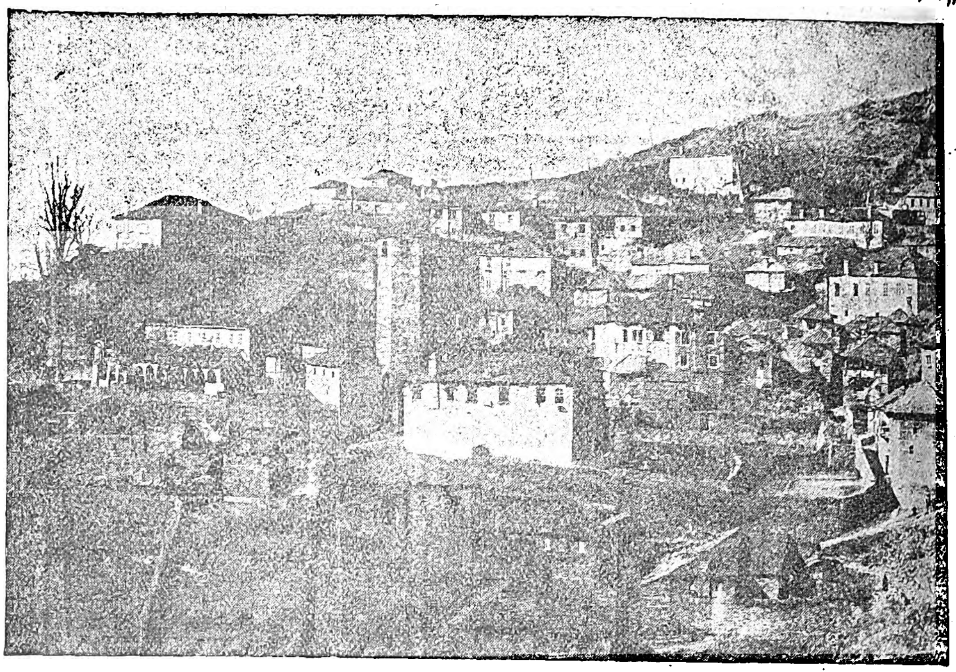
Οἱ Νεγάδες, μία ἀπὸ τὰς πλουσιωτέρας ἄλλοτε κοινότητας τοῦ Ζαγορίου.
(Φωτογραφία Γ. Δημητριάδου.)

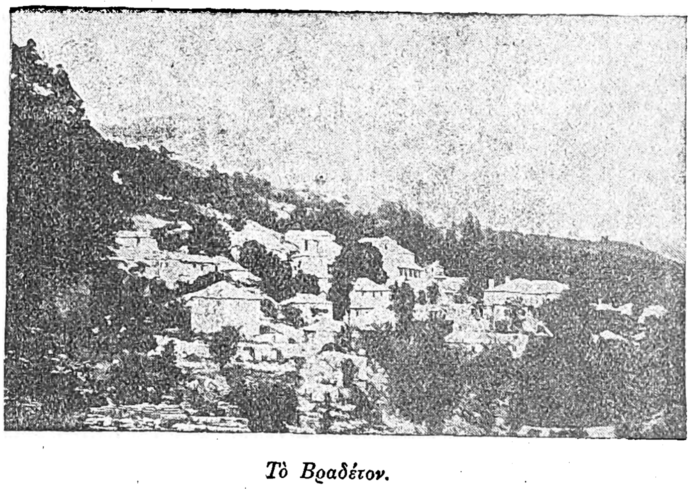
Τὸ Βραδέτον.
(Φωτογραφία Γ. Δημητριάδου.)

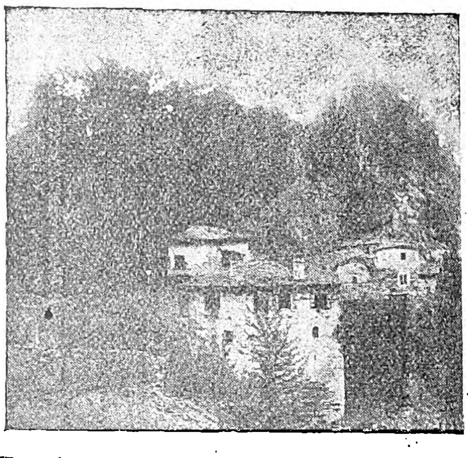
Ἡ μονὴ τῆς Σπηλιωτίσσης παρὰ τὴν Ἀρτσίσταν.
(Φωτογραφία Ι. Χατζοπούλου.)

Τὸ Σοποτσέλι, τὸ ὁποῖον ἤνθει ἐπὶ Τουρκοκρατίας.
(Φωτογραφία Γ. Δημητριάδου.)

Digitized by Google

Τὸ Καπέσοβον. [Φωτογραφία Γ. Δημητριάδου.]

κατωχυρώθησαν διὰ σουλτανικῶν φιρμανίων καὶ διετηρήθησαν μέχρι τοῦ 1868, ὁπότε ἡ Ὑψηλὴ Πύλη κατήργησε ταῦτα. Διὰ τῶν προνομίων τούτων εἰς τὸ Ζαγόριον: 1) Ἀπενέμετο αὐτονομία καὶ αὐτοδιοίκησις «λόγῳ τῆς ἐξιδιασμένης αὐτοῦ πίστεως καὶ τῆς προθύμου πάντοτε πρὸς τὴν αὐτοκρατορίαν ὑπηρεσίας». 2) Παρείχετο τὸ δικαίωμα τῆς ἐλευθέρας καὶ ἀκωλύτου τελέσεως τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων εἰς τοὺς κατοίκους του, τῆς χρήσεως κωδώνων καὶ τῆς ἀνεγέρσεως καὶ ἐπισκευῆς ναῶν. 3) Ἀπηγορεύετο εἰς τὸν μητροπολίτην Ἰωαννίνων νὰ ἐπεμβαίνῃ εἰς διαφορὰς τῶν Ζαγορησίων ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ *γενικοῦ προεστοῦ* τοῦ Ζαγορίου, ὡς καὶ νὰ εἰσπράττῃ κατὰ τὰς περιοδείας του χρήματα ὑπὲρ τὰ νόμιμα. 4) Ἀνετίθετο ἡ διοίκησις τοῦ Ζαγορίου καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν προνομίων εἰς τὸν γενικὸν προεστόν, τὸν *Ζαγὸρ-κοτζάμπασην* ἢ κυρίως *βεκύλην τοῦ Ζαγορίου* καλούμενον. Οὗτος ἐξελέγετο συνήθως καθ' ἑξαμηνίαν ὑπὸ τῶν παρ' ἑκάστης τῶν κοινοτήτων ἐκλεγομένων δύο ἀντιπροσώπων (βεκύληδων καὶ αὐτῶν καλουμένων) καὶ διέμενεν εἰς Ἰωάννινα, ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῶν καθιερωθέντων «σουρουτίων» (=συμβάσεων) ἐπέλυε μετὰ τοῦ περὶ αὐτὸν συμβουλίου τῶν λοιπῶν ἀντιπροσώπων πᾶσαν διαφορὰν ἀναφερομένην εἰς τὸ Ζαγόριον. Ὁ βεκύλης εἶχε τὸ δικαίωμα κατὰ τὰ προνόμια καὶ τὰ σουρούτια νὰ ἐκδίδῃ διαταγὰς καὶ νὰ ἐκτελῇ ταύτας διὰ τῶν παλληκα-

Ζαγορίτισσαι χορεύουσαι. [Φωτογρ. Α. Λιάπη.]

ρίων, ἅτινα εἶχε παρ' αὐτῷ, νὰ τιμωρῇ **δὲ πάντα** ἐναντιούμενον εἰς τὰς ἀποφάσεις του. Μωαμεθανὸς ἀπηγορεύετο νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ Ζαγόριον, πᾶσαι δὲ αἱ διαταγαὶ τῆς τουρκικῆς διοικήσεως αἱ ἀφορῶσαι αὐτὸ ἐκοινοποιοῦντο εἰς τὸν βεκύλην. Ἐπὶ πλέον οὗτος ἀντεπροσώπευε τὴν ὁμοσπονδίαν εἰς τὴν ἀνωτάτην τουρκικὴν ἀρχὴν τῶν Ἰωαννίνων, ἐπηγρύπνει μετὰ τῶν ἄλλων βεκύληδων τῶν χωρίων διὰ τὴν διατήρησιν καὶ ἐφαρμογὴν τῶν προνομίων, εἰσέπραττε τοὺς φόρους καὶ ἀπέδιδε τούτους εἰς τὸ τουρκικὸν ταμεῖον, ἐδίκαζε τὰς διαφορὰς τῶν Ζαγορησίων, ἐκτὸς τῶν ποινικοῦ χαρακτῆρος, ὑπαγομένων εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῶν τουρκικῶν δικαστηρίων. Ὁ βεκύλης ἐξελέγετο ἐκ τῶν τιμιωτέρων καὶ φρονιμωτέρων κατοίκων, τὸ δὲ παρ' αὐτὸν πολυμελὲς συμβούλιον ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν καλυτέρων οἰκοκυραίων ἑκάστης κοινότητος, τῶν ἐμπορευομένων καὶ διαμενόντων εἰς Ἰωάννινα. Πρὸς διατήρησιν τῆς τάξεως καὶ ἀπόκρουσιν τῆς λῃστείας, ὁ βεκύλης δαπάνῃ τοῦ κοινοῦ διετήρει πολιτοφυλακήν, ἧς προΐστατο καπετάνος (δερβέναγας), ἀπαρτιζομένην συνήθως ἀπὸ Λακκιώτας τοῦ Σουλίου. Ὁ βεκύλης διέμενε συνηθέστατα εἰς Ἰωάννινα, ὅταν δὲ δὲν εἶχεν ἰδιόκτητον οἰκίαν, εἰς μισθωτὴν τοιαύτην καλουμένην *ἐπιστασίαν*, ἔχων παρ' αὐτῷ γραμματέα καὶ ταμίαν. Τὰ προνόμια τοῦ Ζαγορίου ἐσεβάσθησαν πάντες οἱ σουλτᾶνοι καὶ πασᾶδες τῶν Ἰωαννίνων. Ὁ Ἀλῆ πασᾶς μάλιστα τὰ ἐπηύξησε, φοβούμενος τὴν ἰσχυρὰν ἐπιρροὴν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ζαγορησίων παρὰ τῷ σουλτάνῳ καὶ ἰδίως τοῦ ἐκ Καπεσόβου *Μπρούζου*, ὅστις ἦτο ἰατρὸς Σελὴμ τοῦ Γ΄. Ὁ Μπροῦζος μετὰ πολλῶν ἄλλων Ζαγορησίων ἐφρόντιζε νὰ ἀποσπάσῃ φιρμάνιον, δι' οὗ

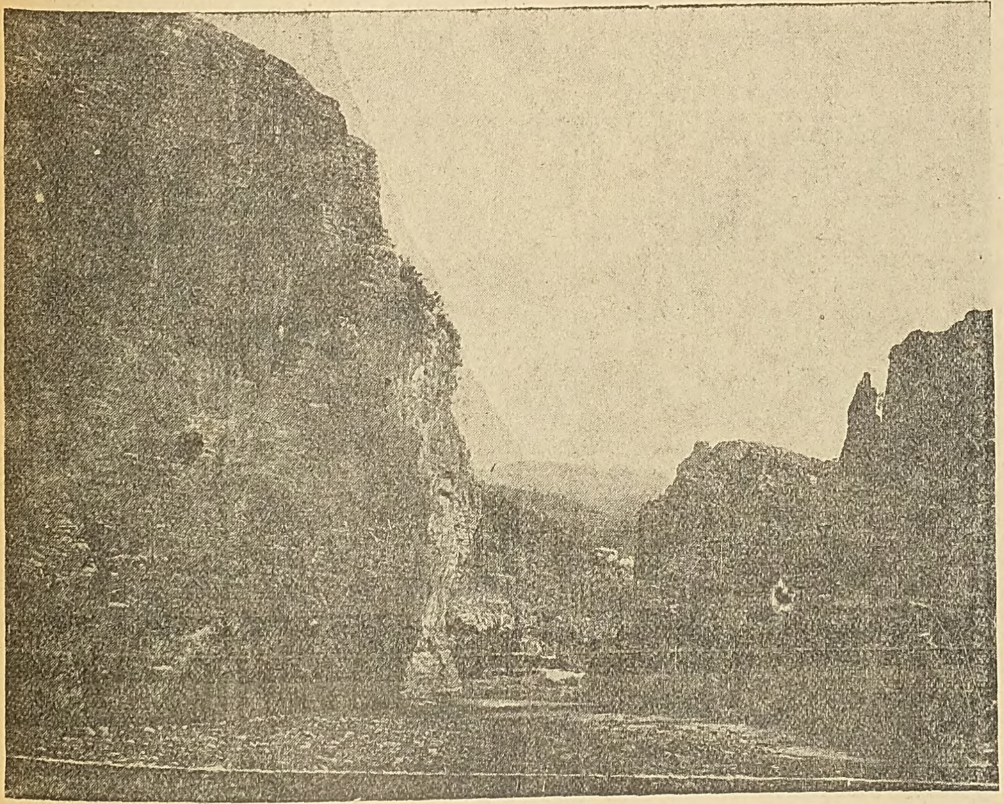

Ὁ περίφημος Βίκος καὶ ἡ γέφυρα τοῦ Κόκορου. [Φωτογρ. Γ. Δημητριάδου.]

τὸ Ζαγόριον νὰ ἀνακηρυχθῇ χώρα οὐδετέρα ἐν καιρῷ εἰρήνης καὶ πολέμου καὶ νὰ πληρώνῃ ἐτησίως μικρὸν φόρον ὑποτελείας εἰς τὴν Πύλην, κατὰ δὲ τὰ ἄλλα νὰ εἶναι ἐντελῶς ἀνεξάρτητον, μὲ ἕδραν ἀρχιερέως ἔχοντος πολιτικὴν καὶ θρησκευτικὴν ἐξουσίαν καὶ ἑδρεύοντος εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ρογγοβοῦ ὡς κεντρικήν, ἐν ᾗ ἔμελλον νὰ συστήσουν καὶ πανεπιστήμιον ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ζαγορησίου *Γ. Γενναδίου*. Ὡς πολιτικὸν καὶ θρησκευτικὸν ἀρχηγὸν προώριζον τὸν Ζαγορήσιον διδάσκαλον τοῦ Γένους *Νεόφυτον Δούκαν*, διὰ δὲ τὰ τῆς δικαιοσύνης τὸν *Χρ. Κλωνάρην*. Τὸ σχέδιον ὅμως τοῦτο ἔμεινεν ἀπραγματοποίητον λόγῳ τῆς μυήσεως τοῦ Μπρούζου καὶ τῶν λοιπῶν εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν, δι' ἧς ἐνόμιζον, ὅτι θὰ ἐπετυγχάνετο ὅλης πλέον τῆς Ἑλλάδος ἡ ἀνεξαρτησία. Γενόμενος ὅμως ἀντιληπτὸς ὁ Μπροῦζος ἐφυλακίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἀπέθανεν ἐν τῇ φυλακῇ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἐπειδὴ οἱ βεκύληδες καὶ ἄλλοι Ζαγορήσιοι πολυτρόπως ὑπεστήριξαν τοῦτον, καὶ λόγῳ ἰδίως ῥᾳδιουργιῶν, ἡ ἰσχὺς τῶν προνομίων ἤρχισε νὰ μειώνεται, τῷ δὲ 1868 ἡ Τουρκία κατήργησε ταῦτα. Τοὺς περισσοτέρους βεκύληδες ἔδωκε τὸ Βραδέτον, ὅπερ ἐπὶ 70 κατὰ συνέχειαν ἔτη ἔδιδε προεστοὺς ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Κοντοδημαίων. Ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας τοῦ Ἀλῆ πασᾶ (1788—1822) δύο μόνον ἐχρημάτισαν προεστοί, ὁ *Νοῦτσος Καραμεσήνης* καὶ ὁ υἱός του *Ἀλέξης Νοῦτσος*.

Λόγῳ τῶν προνομίων τὸ Ζαγόριον προήχθη πολὺ ἐνωρίτερον τῶν λοιπῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἠπείρου. Εἰς τὴν πρόοδον καὶ εὐημερίαν του συνετέλεσε πρὸ παντὸς ἡ εἰς τὴν ἀλλοδαπήν, **καὶ δὴ εἰς** τὴν Ρουμανιαν, Βεσσαραβίαν καὶ Ρωσίαν, **ἀποδημία**, ἥτις ἤρξατο ἀπὸ τοῦ ΙΖ΄ αἰῶνος. **Ἡ μετάβασις** εἰς τὰς χώρας ταύτας ἐγίνετο διὰ ξηρᾶς. **Αἱ ἀποδημίαι** αὗται ἔφερον εἰς τὸ Ζαγόριον **πλοῦτον καὶ**

Digitized by Google

πολιτισμόν. Μετὰ τὰ Ἰωάννινα πρῶτον τὸ Ζαγόριον συνέστησε διὰ διαφόρων δωρεῶν σχολεῖα. Δημοτικὰ εἶχον ἀνέκαθεν ὅλαι αἱ κοινότητες, Ἑλληνικὰ δὲ συνεστήθησαν ἀπὸ τοῦ 1780 κατὰ πρῶτον εἰς τὰ χωρία Πάπιγγον, Νεγάδες, Καπέσοβον, Σκαμνέλι, Κουκούλι, Λιασκοβέτσι. Ἀνωτέρα σχολὴ συνεστήθη βραδύτερον εἰς Κουκούλιον, ἐν ᾗ ἐδίδαξεν ὁ Ἀναστ. Σακελλάριος. Τῷ 1841 οἱ Ριζάραι ἵδρυσαν εἰς Μονοδένδρι τὸ πρῶτον παρθεναγωγεῖον, οἱ δὲ ἐκ Καπεσόβου ἀδελφοὶ Πασχάλαι τῷ 1851 τὴν Πασχάλειον Σχολήν, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς γυμνάσιον τοῦ Ζαγορίου. Γενικῶς οἱ Ζαγορήσιοι διέπρεψαν οὐ μόνον εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ εἰς τὴν ἀγαθοεργίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ γράμματα· ἐκ Ζαγορίου κατήγοντο ὁ Ἀνθρακίτης, ὁ Δούκας, ὁ Γεννάδιος, ὁ Σακελλάριος, ὁ Κλωνάρης, ὁ Σεμιτέλος, ὁ Χασιώτης, ὁ Παρανίκας, ὁ Λαμπρίδης καὶ πλεῖστοι ἄλλοι. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας τὸ Ζαγόριον ἐτροφοδότει κατὰ τὸ πλεῖστον τὸν ὑπόδουλον Ἑλληνισμὸν μὲ διδασκάλους (βλ. *Παρανίκα*, Σχεδίασμα σ. 71, ἑ.). Ὅλαι σχεδὸν αἱ κοινότητες εἶχον κληροδοτήματα (*λάσα* κοινῶς καλούμενα), ἵνα δι' αὐτῶν ἱδρύωνται σχολεῖα, μισθοδοτοῦνται διδάσκαλοι, κατασκευάζωνται γέφυραι καὶ ὁδοὶ καὶ ὑπανδρεύωνται πτωχὰ κοράσια. Ταῦτα μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἐδημεύθησαν ὑπὸ τοῦ κράτους, πολλὰ δὲ ἐχάθησαν, εἰς τὴν Ρωσίαν ἰδίως. Οἱ λοιποὶ Ἠπειρῶται σκωπτικῶς ἀποκαλοῦν τοὺς Ζαγορησίους *Καταφιανούς*, σατιρίζοντες οὕτω τὸ ἀποταμιευτικόν των καὶ ἀνήσυχον πνεῦμα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ι. Λαμπρίδου*, Ζαγοριακὰ (Ἀθῆναι 1870). —*Τοῦ αὐτοῦ*, Ἠπειρωτικὰ μελετήματα (1904).—*Ν. Τσιγαρᾶ*, Ἠπειρωτικὰ (Ἀθῆναι 1885).—*Δ. Σάρρου*, Ἐκ τῶν ἀρχείων τοῦ Βιλαετίου Ζαγορίου (Ἡμερολ. «Δωδώνη» 1899, τ. Β' σ. 83—86).—*Γ. Δημητρακοπούλου*, Τὸ Ζαγόριον (Σουφλίον 1909).—*Π. Βιζουκίδου*, Ἠπειρωτικῶν θεσμίων ἔρευνα («Ἠπειρ. Χρον.» τ. Β. σ. 5—53).

Χ. Ι. ΣΟΥΛΗΣ

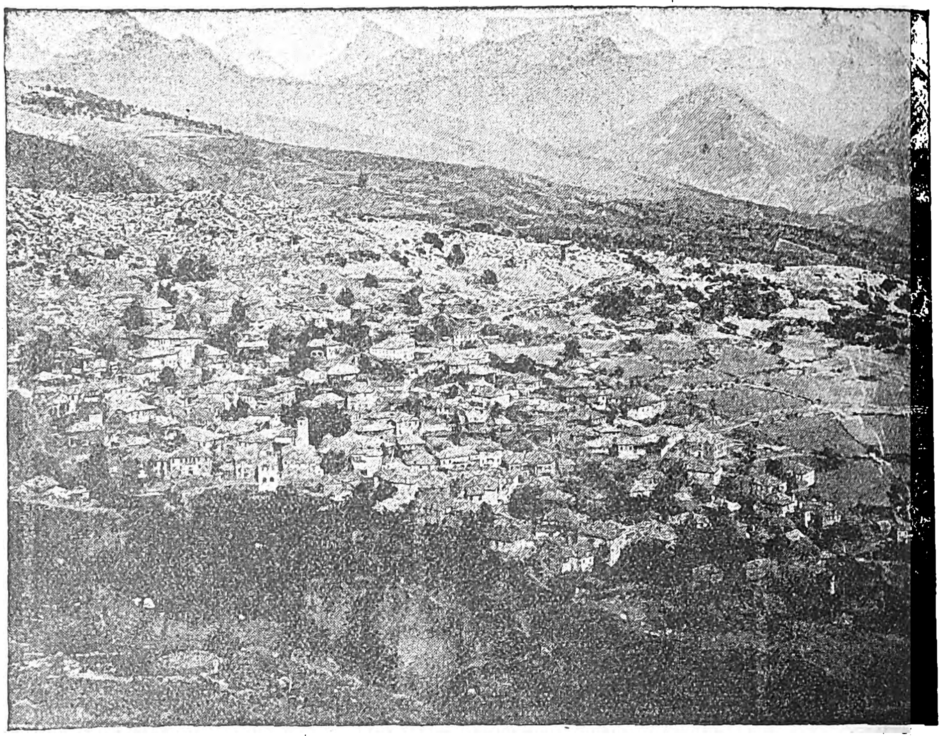

Τὸ Τσεπέλοβον εἰς τὸ ὁποῖον ἤδρευον αἱ ἀρχαὶ ἐπὶ Τουρκοκρατίας.
[Φωτογρ. Γ. Δημητριάδου.]

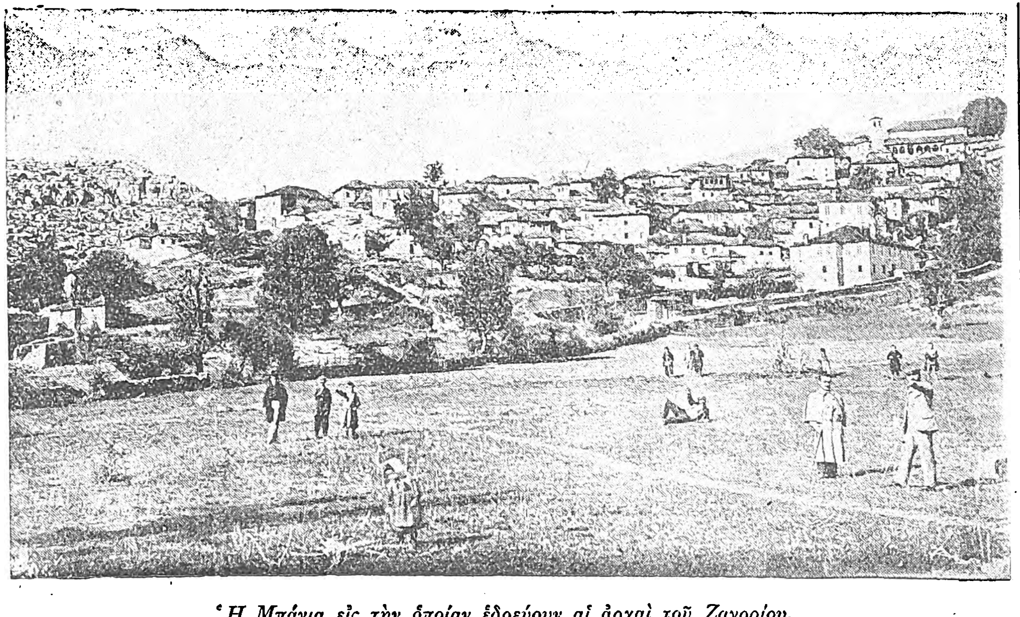

Ἡ Μπάγια εἰς τὴν ὁποίαν ἐδρεύουν αἱ ἀρχαὶ τοῦ Ζαγορίου.
[Φωτογρ. Γ. Δημητριάδου.]

Ζαγορίτικος *[Γεωγρ.]*. Παραπόταμος τοῦ *Ἀράχθου* (βλ. λ.) πηγάζων ἐκ τοῦ Μιτσικελίου καὶ τῶν περὶ τὸ κεντρικὸν Ζαγόρι ἀντερεισμάτων τῆς Πίνδου, ἐξ οὗ καὶ τὴν ἐπωνυμίαν ἔλαβε. Κοινῶς καλεῖται *Μαλτούμα*. Παρὰ τὸ Χάνι Καμπέραγα ἑνοῦται μὲ ἕτερον βραχίονα κατερχόμενον ἐκ τῶν ὑψωμάτων τῶν χωρίων Δόλιανη, Γρεβενίτι, Μακρίνου καὶ Τσερνέσι, διὸ ἐκεῖθεν μέχρι τῆς συμβολῆς του μὲ τὸν Μετσοβίτικον καὶ *Διπόταμο* καλεῖται. Χ. Ι. Σ.

Ζαγοριτσάνη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καστορίας, ἤδη καλούμενον *Βασιλειὰς* (βλ. λ.).

Ζαγόρτσα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἠπείρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῶν Ἰωαννίνων, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ παραποτάμου τοῦ Καλαμᾶ Τίργια, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 475. Εἰς ταύτην ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Ἐλευθεροχωρίου*. Χ. Ι. Σ.

Ζάγουρας. —1) ***Ἀθανάσιος***. Ἀγωνιστὴς ἀπὸ τὴν Λυκόσουραν πολεμήσας ὑπὸ τὸν Γενναῖον Κολοκοτρώνην καὶ τυχὼν τοῦ Ἀριστείου. —2) ***Ἀνδρέας***, ἀδελφὸς αὐτοῦ, Ἀγωνιστής. Μετέσχε διαφόρων μαχῶν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἔλαβε τὸ Ἀριστεῖον καὶ ἐχρησιμοποιήθη εἰς διαφόρους κρατικὰς ὑπηρεσίας ὑπὸ τοῦ Γενναίου Κολοκοτρώνη. —3) ***Ἠλίας***, ἐξάδελφος τῶν ἀνωτέρω. Ἦτο πρόκριτος εἰς τὴν περιφέρειαν Λυκοσούρας καὶ πρὸ τοῦ Ἀγῶνος πολλάκις ἀπήλλαξεν αὐτὴν ἀπὸ τὰς καταθλιπτικὰς ἐπιδρομὰς τῶν φορολόγων σπαχήδων. Ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς συγγενῶν καὶ ἄλλων συμπατριωτῶν του, καὶ ἀκολουθῶν τοὺς Κολοκοτρωναίους ἔλαβε μέρος εἰς πολλὰς μάχας. Διεκρίθη εἰς Τρίπολιν, Δερβενάκια καὶ εἰς τὴν ἄμυναν κατὰ τοῦ Ἰμβραήμ. Ἡ Ἐπιτροπὴ τὸν ἔταξε μεταξὺ τῶν ἀξιωματικῶν. —4) ***Κωνσταντῖνος***, ἀδελφὸς αὐτοῦ, Ἀγωνιστής. Νεώτατος ἔτι ἐφονεύθη εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Χίου ὑπὸ τὸν Φαβιέρον. Γ. Δ. Κ.

Ζαγουριάνοι *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Κουνάβων τῆς ἐπαρχίας Πεδιάδος τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου Κρήτης ἐπὶ ὑψηλοῦ λόφου, ὅπου ὑπάρχουσιν ἐρείπια ἑνετικῶν κτιρίων. Κάτοικοι (1928) 30. Τὸ διαμέρισμα, ἐφ' οὗ κεῖται τὸ χωρίον, ἀνῆκε πρότερον εἰς τὸν δῆμον Ἁγίων Παρασκευῶν, τοῦ ὁποίου τὰ χωρία ἐπυρπόλησαν οἱ Τοῦρκοι τῷ 1889. Εἰς τὴν περιφέρειαν τούτων ἔκειτο καὶ ἡ ἀρχαία Λύκαστος. Ε. Γ.

Ζαγραδέτσιον *[Γεωγρ.]*. Μικρὰ κώμη τῆς Ἀλβανίας, ἄλλοτε ἑλληνική, ἀνήκουσα εἰς τὸν νομὸν Φλωρίνης, παραχωρηθεῖσα εἰς τὸ ἀλβανικὸν κράτος τῷ 1924. Μ. Ν. Δ.

Ζαγρατίστας. —1) ***Μῆτρος***. Φιλικὸς καὶ Ἀγωνιστὴς ἐκ Κορυτσᾶς, ὅπου ἐγεννήθη τῷ 1790 ἐκ πλουσίων γονέων καὶ ὅπου, ἐμπορευόμενος, εἰργάσθη διὰ τὴν προεργασίαν τοῦ Ἀγῶνος. Καταστὰς ὕποπτος, ἰδίως τὸν Ἰούλιον 1822, ὁπότε ἐνεπρήσθη ἡ ἀγορὰ τῆς γενετείρας του, συνελήφθη κατὰ διαταγὴν τοῦ Χουρσὴτ πασᾶ καὶ ἐνεκλείσθη εἰς τὰς φυλακὰς τῆς Λαρίσης. Ἐκεῖ ἐλησμονήθη ἐπὶ διετίαν, μέχρις ὅτου ὁ τότε διοικητὴς Ἄμπου-Λο-

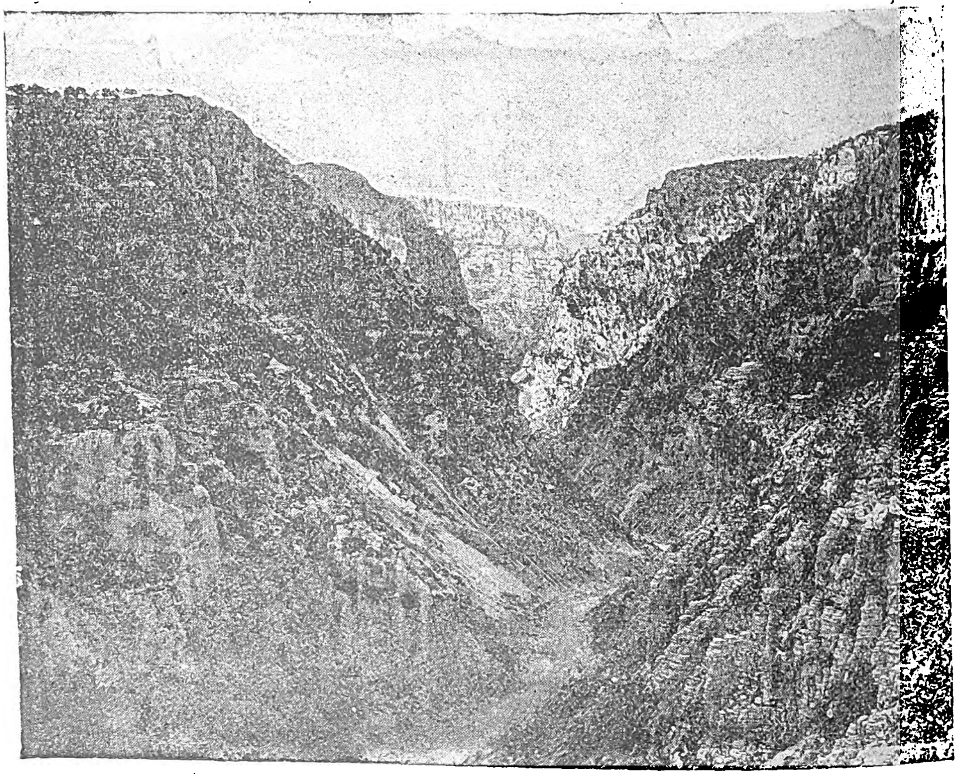

Ὁ Βίκος θεώμενος ἀπὸ τὸ Καπέτσοβον.
[Φωτογρ. Γ. Δημητριάδου.]

Digitized by Google

μπούτ πασᾶς ἐζήτησε νὰ τὸν χρησιμοποιήσῃ ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Ζαγρατίστας ὑπεσχέθη τὰ πάντα, ἅμα δὲ ὡς ἠλευθερώθη κατῆλθεν εἰς Πελοπόννησον καὶ κατέστησεν ἐνήμερον τὴν κυβέρνησιν περὶ τῶν σχεδίων τοῦ διοικητοῦ τῆς Ρούμελης. Ἔκτοτε παρέμεινε καὶ ἠγωνίσθη ἐν Ἑλλάδι, ἔπεσε δὲ μαχόμενος εἴς τινα συμπλοκὴν παρὰ τὸ Μέγα Σπήλαιον τῷ 1826. —2) *Χαράλαμπος.* Ἀδελφὸς αὐτοῦ νεώτερος, ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Μᾶρκον Μπότσαρην καὶ ἔπεσεν εἴς τινα μάχην τοῦ 1823. Γ. Δ. Κ.

Ζαγρεὺς ἢ ***Ζαγραῖος*** (*Διόνυσος*). Ὁ θεὸς τῶν Ὀρφικῶν, τῶν μύθων τοῦ ὁποίου τὰ πρῶτα στοιχεῖα παρέλαβον οὗτοι ἐκ Κρήτης, πιθανῶς, ἢ τῆς Φρυγίας καὶ συνεπλήρωσαν μὲ στοιχεῖα διαφόρων ἑλληνικῶν μύθων καὶ ἰδίως τῶν μύθων τοῦ Διονύσου μὲ τὸν ὁποῖον καὶ ἐταύτισαν τὸν Ζαγρέα. Κατὰ τοὺς Ὀρφικοὺς ὁ Ζαγραῖος οὗτος Διόνυσος δὲν ἦτο πλέον ὁ Θηβαῖος θεός, ὁ υἱὸς τῆς Σεμέλης ἐκ τοῦ Διός, ἀλλ' εἶχε γεννηθῇ ἐκ τῆς ἑνώσεως τοῦ Διὸς μετὰ τῆς Δηοῦς Δήμητρος) ἢ τῆς Κόρης (Περσεφόνης). Ὅτε, μικρὸν παιδίον ἀκόμη, ἐφυλάσσετο ὑπὸ τῶν Κουρήτων κατ' ἐντολὴν τοῦ Διός, φοβουμένου τὸν κατ' αὐτοῦ διωγμὸν τῆς Ἥρας, παρουσιάσθησαν πρὸ αὐτοῦ οἱ ἀδελφοί του Τιτᾶνες, οἱ ὁποῖοι κατώρθωσαν μὲ τὴν προσφορὰν ἑνὸς ἀθύρματος, νὰ τὸν συλλάβωσι, νὰ τὸν διαμελίσωσιν ἔπειτα καὶ νὰ τὸν βράσωσιν ἐντὸς λέβητος. Κατὰ τὴν στιγμὴν ὅμως τοῦ ἐγκλήματος ἡ καρδία του ἐξέπεσεν ἐκ τῶν ἄλλων μελῶν του καὶ ταύτην πάλλουσαν ἔτι ἔφερεν ἡ Ἀθηνᾶ εἰς τὸν Δία, ὅστις καταπιὼν αὐτὴν ἔφερεν ἐκ νέου εἰς τὴν ζωὴν τὸν Διόνυσον καὶ τὸν προώρισε νὰ συμμετέχῃ τῆς δόξης καὶ τῆς ἐπὶ τοῦ κόσμου κυριαρχίας του. Τὰ δὲ λοιπὰ βρασθέντα μέλη του συνέλεξεν ὁ Ἀπόλλων, κατ' ἐντολὴν τοῦ Διός, καὶ ἔθαψε παρὰ τὸν τρίποδα τοῦ ἐν Δελφοῖς ἱεροῦ του. Κατὰ παραλλαγὴν τοῦ μύθου, ὁ Ζαγρεὺς Διόνυσος διὰ νὰ μὴ συλληφθῇ ὑπὸ τῶν Τιτάνων μετεμορφώνετο διαδοχικῶς εἰς λέοντα, ταῦρον, ὄφιν, τίγριν, ἵππον ἢ ἄλλο ζῷον, ἀλλ' ἐξαπατηθεὶς ὑπ' αὐτῶν διὰ τῆς προσφορᾶς τοῦ ἀθύρματος ἔπαυσε νὰ μεταμορφώνεται, πιστεύσας ὅτι ἀπὸ φιλικὰ συναισθήματα τὸν ἐπλησίασαν οἱ Τιτᾶνες καὶ οὕτω συνελήφθη. Ὁ κατὰ τὸν εἰρημένον μῦθον ἀναγεννηθεὶς Ζαγρεὺς ἦτο εἰς τὴν σκέψιν τῶν Ὀρφικῶν τὸ σύμβολον τῆς ζωῆς, ἡ ὁποία κυκλοφορεῖ εἰς τὸ σύμπαν καὶ ζωογονεῖ τὴν φύσιν, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ἡ φαινομένη φθορὰ εἶναι μεταμόρφωσις ζωῆς. Ἦτο λοιπὸν ὁ Ζαγραῖος ἡ παγκόσμιος ζωή. Εἰς ἀνάμνησιν τοῦ διαμελισμοῦ του ὑπὸ τῶν Τιτάνων ἐγίνετο ἡ τελετὴ τῆς Ὠμοφαγίας, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ μεμυημένοι ἔτρωγον ὠμὰς σάρκας ταύρου, πιστεύοντες ὅτι ἔτρωγον σάρκας αὐτοῦ τοῦ Ζαγραίου καὶ ὅτι ἔπινον αἷμα αὐτοῦ. Ὁ Ὀρφικὸς ἢ Βακχικὸς αὐτὸς καλούμενος βίος (*Ἡροδ.* Β' 81) ἐπίστευον ὅτι ἐξησφάλιζεν εἰς αὐτοὺς ἐν μὲν τῇ παρούσῃ ζωῇ εἰρήνην καὶ ἠθικὴν γαλήνην, μετὰ θάνατον δὲ τὴν εὔκολον μετάβασιν εἰς νέα σώματα. Οὕτως δὲ τὸ θρησκευτικὸν δόγμα τῶν Ὀρφικῶν κατέληγεν εἰς τὴν μετεμψύχωσιν, ὅπως καὶ τὸ τῶν Πυθαγορείων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους παρέλαβε μερικὰ στοιχεῖα. Ὡς θεὸς τοῦ θανάτου καὶ τῆς παγκοσμίου ζωῆς συνεδέθη ὁ Ζαγραῖος πρὸς τὰς θεότητας τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ Δημήτηρ ἐταυτίζετο μὲ τὴν Περσεφόνην, ὁ Ζαγραῖος Διόνυσος μὲ τὸν Ἅδην καὶ ὁ καταχθόνιος Ζεὺς μὲ τὸν οὐράνιον Δία, παρεσκευάζετο δηλαδὴ ὅπως καὶ εἰς τὰ ἄλλα μυστήρια, ἰδίως ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν νεοπλατωνικῶν φιλοσόφων, ἡ ἐξαφάνισις τοῦ πολυθεϊσμοῦ, διὰ νὰ ἀφήσῃ θέσιν εἰς τὸ δόγμα τῆς θείας ἑνότητος.

Ἐνίοτε ὁ Ζαγραῖος Διόνυσος ἐλέγετο υἱὸς τοῦ Ἅδου καὶ συνηθέστερον ἐπιστεύετο αὐτὸς ὡς θεὸς τοῦ Ἅδου καὶ κύριος ἀπόλυτος τοῦ κάτω κόσμου. Ὁ ἀγών του πρὸς τοὺς Τιτᾶνας καὶ ὁ θάνατος καὶ ἡ ἀναγέννησίς του ἦσαν σύμβολα τῶν ἐν τῇ φύσει φαινομένων (βλ. καὶ λ. *Διόνυσος*).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Craezer - Guigniaut*, Religions de l'antiquité. —*J. Girard*, Le sentiment religieux en Grèce. — *Maury*, Religions de la Grèce.—*Kern*, Orpheus.—*P. Descharme*, Μυθολογία τῆς ἀρχαιας Ἑλλάδος (μετ. Ἀδαμ.) κα τὰ σχετικὰ εἰς τὰς μυθολ. λεξικὰ ἄρθρα. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Ζάγρος [*Γεωγρ.*]. Μακρὰ ὀροσειρὰ τῆς Ἀσίας, συνέχεια τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Ταύρου μετὰ τῆς ὁποίας ἑνοῦται Ν. τῆς λίμνης Βάν. Διασχίζουσα τὸ Κουρδιστὰν βαίνει παραλλήλως πρὸς τὸν ποταμὸν Τίγρητα καὶ ἐξικνεῖται μέχρι τοῦ Περσικοῦ κόλπου. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἀπετέλει τὴν μεταξὺ Ἀσσυρίας καὶ Μηδίας μεθόριον. Μ. Ν. Δ.

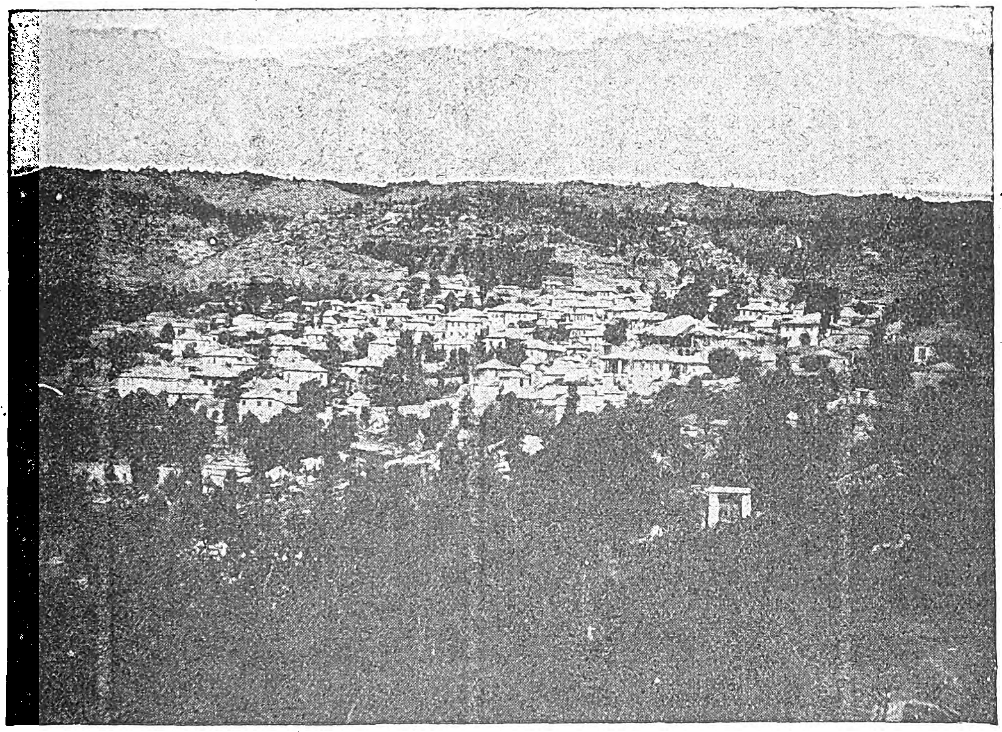

Τὸ Κακούλι, μία ἀπὸ τὰς πλουσιωτέρας ἄλλοτε καὶ ὡραιοτέρας κοινότητας τοῦ Ζαγορίου.
[Φωτογραφία Γ. Δημητριάδου.]

Ζάγωρον [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ὅρμος καὶ πόλισμα τῆς Καππαδοκίας (Πόντου) εἰς 90 στάδια (9 μιλ.) Δ.ΒΔ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ζαλήκου, μετονομασθὲν κατόπιν εἰς *Καλίππους*, ὡς ὠνομάζετο τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀρριανοῦ (*Ἀνων.* Περ. Εὐξ. § 24). Εἶναι τὸ σύγχρονον *Σιαγὶν-Κιαλαρὶ* (πλάτ. 41°42'1/2 Β, μήκ. 35°22'2/3 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2237 : Cape Kerembeh to Cape Yasùn) εἰς 20 μίλλια Ν.ΝΑ τοῦ φάρου τῆς Σινώπης. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ζάδαρ [*Γεωγρ.*]. Κροατικὸν (γιουγκοσλαυικὸν) ὄνομα τῆς *Ζάρας* (βλ. λ.), πόλεως τῆς Δαλματίας. Ν. Μ.

ζαδὲς ἢ *ζαντὲς* (περσ. *ζὰντ*=τέκνον, υἱός). Παρὰ Τούρκοις ἐκ καλῶν οἰκογενειῶν χρησιμοποιεῖται ὡς δεύτερον συνθετικὸν τῶν πατρωνυμικῶν, ἀνάλογον πρὸς τὰ ἡμέτερα *ποῦλος* ἢ *άδης* ἢ *άκης*, π. χ. ἐν Κρήτῃ *Καβοὺρ-ζαδὲς* (=*Καβουράκης*). Ζαδὲς εἶναι ὁ εὐγενής, ὁ καταγόμενος ἐξ εὐγενῶν. Ν. Μ.

Ζαδράκαρτα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ὑρκανίας κειμένη εἰς τὰ ΝΑ τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ ἕδρα τῶν βασιλέων τῆς χώρας, «ἵνα καὶ τὰ βασίλεια τῆς Ὑρκανίας ἦν» (*Ἀρρ.* Ἀνάβ. III, 25,4). Διατρίψας ἐνταῦθα ὁ Μ. Ἀλέξανδρος ἐπὶ 15 ἡμέρας, «καὶ θύσας τοῖς θεοῖς ὡς νόμος καὶ ἀγῶνα γυμνικὸν ποιήσας» ἐπορεύετο κατὰ τῶν Παρθυαίων. Ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (XI, 508) ὀνομάζεται *Κάρτα*. Κατά τινας εἶναι ἡ σημερινὴ περσικὴ πόλις *Ἀστεραβὰδ* ἢ *Ἀστραβάδ*, ἐν τῇ ὁμωνύμῳ ἐπαρχίᾳ τῆς ὁποίας εἶναι πρωτεύουσα. Α. Θ. Σ.

Ζάδριμα [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ἀλβανίας, Α τοῦ ποταμοῦ Δρίνου, Β τοῦ Ἀλέσιο, ἐν τῷ νομῷ Σκόδρας. Ν. Μ.

ζαδρούγα (zadrouga). Καλεῖται οὕτω παρὰ Νοτιοσλαύοις σύνδεσμος πολλῶν ἀπογόνων ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς (πατριά), οἵτινες διάγουσι κοινὸν οἰκογενειακὸν βίον ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν ἀρχηγοῦ, συνήθως τοῦ γηραιοτέρου ὅλων, ἐκλεγομένου ὑπὸ τῶν μελῶν τοῦ οἰκογενειακοῦ τούτου ὁμίλου, καὶ ἐργάζονται ἀπὸ κοινοῦ πρὸς ὄφελος τῆς ὅλης οἰκογενειακῆς ταύτης κοινότητος. Εἶναι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα κατάλοιπον τῆς πατριαρχικῆς ἐκείνης περιόδου, κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν ὑπῆρχεν ἀτομικὴ ἀκίνητος ἰδιοκτησία, ἀλλ' ἡ γῆ ἀνῆκεν εἰς τὴν ὅλην ἐν αὐτῇ κατοικοῦσαν κοινότητα. Ἡ τοιαύτη κοινοκτημοσύνη διετηρήθη παρὰ τοῖς Νοτιοσλαύοις πλὴν τῶν πόλεων τῆς Δαλματίας. Εἴς τινας νοτιοσλαυικὰς χώρας αἱ νομικαὶ αὐτῆς σχέσεις ἐκανονίσθησαν διὰ νόμων, ἐνῷ ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ Βοσνίᾳ κανονίζονται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τοπικῶν ἐθίμων. Τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τῆς νομικῆς καταστάσεως τῆς ζαδρούγα εἶναι τὰ ἑξῆς: Τὸ ἔδαφος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι ἐγκατεστημένα τὰ μέλη τῆς ζαδρούγα, ἀποτελεῖ ἰδιοκτησίαν ὅλων, καλλιεργούμενον διὰ κοινῆς ἐργασίας, τῆς ὁποίας τὸ προϊὸν χρησιμεύει εἰς τὴν συντήρησιν αὐτῶν. Ἐκ τῆς κοινοκτημοσύνης ταύτης ἐξαιροῦνται κατά τινας τοπικὰς νομοθεσίας αἱ ἐξ ὑστέρων ἀγορασθεῖσαι γαῖαι, αἵτινες δὲν ἐνεγράφησαν εἰς τὸ κτηματολόγιον ὡς κοινὸν κτῆμα, ἐκτὸς δὲ τούτων τὰ ὑφ' ἑνὸς τῶν μελῶν τῆς ζαδρούγα ἀγορασθέντα ἐργαλεῖα, ἐνδύματα καὶ ἄλλα κινητά, δυνάμενα νὰ διατεθῶσι κατὰ βούλησιν αὐτοῦ. Ἀλλὰ τὸ προϊὸν τῆς ἰδιαιτέρας ἐργασίας ἐκείνων ἐκ τῶν μελῶν, τὰ ὁποῖα εἶναι συγχρόνως καὶ τεχνῖται ἢ ἔμποροι, ἀνήκει εἰς ὁλόκληρον τὴν ζαδρούγα. Ἂν τὰ μέλη ταύτης ἀποφασίσωσι νὰ διανεμηθῶσι τὴν ἀκίνητον αὐτῆς περιουσίαν, ἓν μέρος ταύτης ἔπρεπε κατὰ παλαιὰν συνήθειαν, ἰσχύουσαν ἄλλοτε σχεδὸν γενικῶς; νὰ μείνῃ κοινὸν καὶ ἀδιανέμητον κτῆμα. Τοῦτο καλεῖται *στότσερ*. Κτήματα τοιαῦτα συνιστάμενα εἰς δάση, βοσκάς, ἀκόμη δὲ καὶ εἰς ἀροσίμους γαίας, ἐξακολουθοῦσιν ὑφιστάμενα καὶ σήμερον ἀκόμη, ἰδίᾳ ἐν τῇ κυρίως Σερβίᾳ, ἀποτελοῦντα τὰ λεγόμενα παρὰ Σέρβοις *δζεμαὰτ* (λέξις τουρκικὴ σημαίνουσα *κοινότης*), τὰ ὁποῖα εἶναι χωριστοὶ συνοικισμοὶ ἐντὸς ἑνὸς χωρίου, σχηματισθέντες ἐκ τοῦ τεμαχισμοῦ μιᾶς παλαιᾶς ζαδρούγα. Τὴν διαχείρισιν τῆς ἀρχικῶς κοινῆς περιουσίας καὶ τὴν ἀνωτέραν ἐπίβλεψιν τῆς ὅλης αὐτῆς οἰκονομίας καὶ ἐργασίας ἔχει ὁ *ντόματσιν* ἢ *σταριέζινα*, εἶδος προεστῶτος ἢ γηραιοτέρου ἀρχηγοῦ τῆς ὅλης πατριᾶς, ἐκλεγόμενος ὑπὸ τῶν ἐνηλίκων μελῶν, μετὰ τῶν ὁποίων ὅμως συσκέπτεται δι' ὅλας τὰς σπουδαίας ὑποθέσεις τὰς ἀφορώσας τὴν ζαδρούγα καὶ εἶναι ὑπόλογος ἀπέναντι αὐτῶν διὰ τὴν διαχείρισιν, δυνάμενος δὲ νὰ παυθῇ λόγῳ ἀνικανότητος ἢ κακῆς διαχειρίσεως. Οὗτος ἀντιπροσωπεύει τὴν πατριὰν εἰς ὅλας αὐτῆς τὰς ἐξωτερικὰς σχέσεις, εἶναι δὲ καὶ ὁ ἐπίτροπος τῶν ἀνηλίκων. Ἐκλιπόντων τυχὸν τῶν ἀρρένων ἀπογόνων, τότε ἐκλέγεται ἐκ τῶν γηραιοτέρων γυναικῶν μία *ντομάτσιγια*. Αἱ πρόσοδοι τῆς πατριᾶς δὲν διανέμονται μεταξὺ τῶν μελῶν αὐτῆς, ἀλλὰ διατίθενται ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ ἢ προεστῶτος πρὸς κοινὸν ὄφελος καὶ διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν μελῶν. Μόνον τὰ ἐξ ὑστέρων κτηθέντα ἰδιαίτερα κτήματα μεταβιβάζονται κληρονομικῶς. Τὰ ἀρχικὰ κοινὰ κτήματα δὲν δύνανται νὰ μεταβιβασθῶσιν ὡς προικῷα εἰς ἄλλην ζαδρούγα ἐν περιπτώσει ἐπιγαμίας. Μόνον ὁ τελευταῖος ἐπιζῶν ἀπόγονος μιᾶς ζαδρούγα δύναται νὰ διαθέσῃ τὴν ἀρχικῶς κοινὴν περιουσίαν διὰ διαθήκης. Ἐλλείψει τοιαύτης ἡ περιουσία περιέρχεται εἰς τὸ δημόσιον.

Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ὁ θεσμὸς τῆς ζαδρούγα παρήκμασεν. Ἐν τῇ τέως Αὐστροουγγρικῇ μοναρχίᾳ ἀπηγορεύθη διὰ τῶν νόμων τοῦ 1874 καὶ τοῦ 1880 ἡ ἵδρυσις νέων ζαδρουγῶν ἐν Κροατίᾳ καὶ εἰς τὰς περιοχὰς τῶν στρατιωτικῶν συνόρων. Ἐν Σερβίᾳ ὅμως καὶ Ἀλβανίᾳ διατηροῦνται καὶ σήμερον ἀκόμη ζαδροῦγαι. Ὁ Τσβίγιτς ἀναφέρει τὴν ὕπαρξιν τοιούτων ἐκ 50—70 μελῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Γιάδαρ, ἐν Κοσσυφοπεδίῳ καὶ ἐν τῇ Μετοχίᾳ. Ἐπίσης ὑπάρχουσι ζαδροῦγαι καὶ ἐν Βουλγαρίᾳ, κυρίως εἰς τὰς δυτικὰς περιοχάς, καὶ ἐν Ἀλβανίᾳ, ἰδίᾳ εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ντουκαγιήν. Ἐν Μαυροβουνίῳ ὀνομάζονται *βέλιακούτσα* (= μεγάλη οἰκογένεια). Εἰς τὰς δύο τελευταίας ταύτας χώρας, εἰς τὰς ὁποίας αἱ εἰς ὡρισμένας περιοχὰς ἐγκατασταθεῖσαι πατριαὶ ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, καλλιεργοῦσαι μικρὰν μόνον ἔκτασιν γῆς παρὰ τὴν κατοικίαν των, τὸ ὑπόλοιπον τῶν γαιῶν ἔμεινε κοινὸν κτῆμα τῆς ὅλης πατριᾶς, καλούμενον *κομμούνιτσα*. Τὰ κτήματα ταῦτα διενεμήθησαν βραδύτερον μεταξὺ διαφόρων χωρίων ἢ καὶ μεταξὺ ἰδιωτῶν. Τοιαῦται κομμούνιτσαι ὑπάρχουσιν ἀκόμη μεταξὺ τῶν ἐν τῷ τέως Μαυροβουνίῳ φυλῶν Βασογιεβίτσι, Δροβούγιατσι κτλ. καὶ τῶν ἐν Ἀλβανίᾳ Κλεμέντι, Χότι, Γροῦδα κλ. Παρὰ τὰς τοιαύτας κοινὰς γαίας ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι κτηθεῖσαι δικαιώματι καταχτήσεως (πρώτης κατοχῆς). Ἐκ τούτου αἱ συχναὶ μεταξὺ μαυροβουνιωτικῶν καὶ ἀλβανικῶν φυλῶν συγκρούσεις διὰ τὴν κατοχὴν ἢ νομὴν ἀμφισβητουμένων κοινῶν

Digitized by Google

ἢ ἰδιωτικῶν γαιῶν, τὰς ὁποίας ἐχώρισεν ἡ ὁροθετικὴ γραμμὴ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου (1878).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Γιοβὰν Τσβίγιτς*, La Péninsule Balkanique (Paris 1919).—*Demelich*, Le droit coutnmier des Slaves méridionaux (Paris 1877).—*Utiesnovié*, Die Hauskommunion der Südslaven (Wien 1859).—*Vezié*, Zakoni i naredbe o zadrugah u Hrvatskoi i Slavoniyi (Νόμοι καὶ διατάγματα ἀφορῶντα τὴν ζαδρούγα ἐν Κροατίᾳ καὶ Σλοβενίᾳ, 1880) κτλ.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ζαὲλλ (Jaëll), **'*Αλφρέδος*.** Μουσικὸς (1832—1882), γεννηθεὶς ἐν Τεργέστῃ καὶ διατρίψας τὸ πλεῖστον ἐν Παρισίοις, ἔνθα καὶ ἀπέθανε. Διακεκριμένος κλειδοκυμβαλιστής, ἔκαμε πλεῖστα καλλιτεχνικὰ ταξίδια ἀνὰ τὴν Εὐρώπην, ἔνθα ἐγίνετο πάντοτε ἐνθουσιωδῶς δεκτὸς χάρις εἰς τὸ σπινθηροβόλον καὶ διαυγὲς παίξιμόν του. Αἱ συνθέσεις του διὰ κλειδοκύμβαλον εἶναι ἥσσονος σημασίας, ἐνῷ ἀντιθέτως ἄξια λόγου εἶναι τὰ παιδαγωγικὰ ἔργα διὰ κλειδοκύμβαλον τῆς συζύγου του *Μαρίας Τράουτμαν*, διακεκριμένης ἐπίσης κλειδοκυμβαλιστρίας. Τὰ ἔργα ταῦτα φέρουσιν ὡς τίτλους: «Ἡ μουσικὴ καὶ ἡ ψυχοφυσιολογία» (1895), «Ὁ μηχανισμὸς τοῦ τουσέ» (1896), «Ἡ κατανόησις τοῦ ρυθμοῦ» (1904) κτλ.

Γ. Σ.

Ζὰζ (Zase), ***Οὔλριχ*.** Ἑλβετὸς νομομαθὴς (1461—1535). Καταλαβὼν τὴν ἕδραν τοῦ δικαίου ἐν Φριβούργῃ, ἐγένετο εἷς τῶν διαπρεπεστέρων καθηγητῶν ἐν Γερμανίᾳ. Ἀφῆκεν ἔργα, ἅτινα ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐθεωροῦντο κλασσικά, ἐκδοθέντα ἐν Λυῶνι (1550) εἰς 6 τόμους. Κυριώτερα ἐξ αὐτῶν εἶναι τὰ ἑξῆς: «Intellectus legum singulares», «Tractatus substitutionum», «Epitome in usus feudales», «Tractatus de restitutione in integrum», «Metodus juris», «Catalogus rerum antiquarum».

— **Ζὰς** (Zase), ***Οὔλριχ - Ἰωάννης*.** Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, νομομαθὴς καὶ καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Βασιλείας καὶ κατόπιν καγκελλάριος τῶν αὐτοκρατόρων Φερδινάνδου Α' καὶ Μαξιμιλιανοῦ Β'. Ἔγραψε πλεῖστα νομικὰ συγγράμματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Traité de droits municipaux de Frimbourg» καὶ «Commentaires sur les Pandectes».

Ν. Ι. Θ.

Ζαζὲ (Jager), ***Ἰωάννης - Νικόλαος*.** Γάλλος κληρικὸς καὶ ἱστορικὸς (1790—1868). Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ἐν Σορβόνῃ (1840—1858), τῷ δὲ 1863 διωρίσθη ἰδιαίτερος γραμματεὺς τοῦ πάπα. Τὸ κυριώτερόν του ἔργον εἶναι ἡ «Ἱστορία τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐν Γαλλίᾳ». Ὡσαύτως συνέγραψεν: «Ἱστορία τοῦ Φωτίου», «Ἱστορία τῆς γαλλικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν ἐπανάστασιν» κλπ.

Ν. Ι. Θ.

— **Ζαζὲ** (Jazet), ***Ἰωάννης - Πέτρος - Μαρία*.** Γάλλος χαράκτης (1788—1871), συντελέσας μεγάλως εἰς τὴν ἐκλαΐκευσιν τῶν ἔργων τῶν ζωγράφων Δαυΐδ, Γκρὸς καὶ ἄλλων.

Μ. Ν. Δ.

Ζαζίνσκι (Jasinski), ***Εὐτύχιος*.** Γάλλος χαράκτης πολωνικῆς καταγωγῆς (1862—1901). Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Λερὰ καὶ Γκωσερὲλ καὶ ἐδημοσίευσε πλεῖστα χαρακτικὰ ἔργα του εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τῶν καλῶν τεχνῶν». Ἐξ αὐτῶν κυριώτερα εἶναι: τὸ «Au quartier» κατὰ τὸν πίνακα τοῦ Μαρίου Ροά, βραβευθὲν εἰς τὸ Σαλὸν τοῦ 1884, «Primavera» κατὰ τὸν πίνακα Μποτιτσέλλι καὶ «Tablette de Venus et l'Amour sur les ruines» κατὰ τὸν πίνακα τοῦ Μπὲρν-Τζώνς. Διὰ τὰ δύο τελευταῖα του ἔργα ἔλαβε χρυσοῦν μετάλλιον εἰς τὴν διεθνῆ ἔκθεσιν Παρισίων τοῦ 1900.

Ν. Ι. Θ.

Ζάζων (ἢ ***Τζάζων***). Ἀδελφὸς τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βανδάλων τῆς Καρχηδόνος Γελιμέρου. Καθ' ὃν χρόνον ὁ βυζαντινὸς στόλος ὑπὸ τὸν Βελισσάριον ἔπλεε κατὰ τῆς Καρχηδόνος (Ἰούνιος 534), ὁ Γελίμερος, ἀγνοῶν τοῦτο, ἔπεμπε τὸν Ζάζωνα ἐπὶ κεφαλῆς 5 χιλ. ἀνδρῶν καὶ 120 πλοίων εἰς τὴν νῆσον Σαρδὼ (τῆς Ἰταλίας), ἵνα ἐκδιώξῃ ἐκεῖθεν τὸν καταλαβόντα αὐτὴν στασιαστὴν Γώδαν. Ὁ Ζάζων καταπλεύσας εἰς τὸν λιμένα τῆς πόλεως Καρνάλεως (νῦν Cagliari), ἀνέκτησε τὴν νῆσον φονεύσας τόν τε Γώδαν καὶ τοὺς περὶ αὐτόν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Γελίμερος ἡττηθεὶς ὑπὸ τοῦ Βελισσαρίου, διέταξε τὸν Ζάζωνα νὰ σπεύσῃ μεθ' ὅλου τοῦ στρατοῦ του εἰς βοήθειαν τῶν κινδυνευόντων Βανδάλων, συγχρόνως δὲ ἀνήγγελλεν αὐτῷ τὴν πτῶσιν τῆς Καρχηδόνος, τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ των Ἀμμάτα, τὸν τοῦ ἀνεψιοῦ των Γιβαμούνδου, τὴν ἀνανδρείαν τῶν Βανδάλων καὶ τέλος ὅτι «ἵπποι τε καὶ νεώρια καὶ ξύμπασα Λιβύη» εἶχον περιέλθει εἰς χεῖρας τῶν πολεμίων. Οἱ περὶ τὸν Ζάζωνα Βάνδαλοι πληροφορηθέντες ταῦτα ἤρξαντο ὀλοφυρόμενοι διὰ τὴν συμφορὰν τῆς πατρίδος των καὶ ἐπιβιβασθέντες ἀμέσως ἐπὶ τῶν πλοίων των ἀπεβιβάσθησαν μετὰ τριήμερον πλοῦν εἰς τὴν σημερινὴν Ἀλγερίαν, ἐκεῖθεν δὲ μετὰ μακρὰν πορείαν συνηντήθησαν εἰς τὸ πεδίον Βούλλης μετὰ τοῦ Γελιμέρου. Ὁ τρόμος καὶ ἡ κατάπληξις αὐτῶν ἦτο τοιαύτη, ὥστε οὐδὲ περὶ τῶν γυναικῶν των καὶ τῶν παίδων των ἐζήτει τις νὰ πληροφορηθῇ, διότι ἠγνόουν ὅτι ὅσοι δὲν ἦσαν παρόντες ἢ ἐφονεύθησαν ἢ ᾐχμαλωτίσθησαν ὑπὸ τῶν πολεμίων. Ἐν τούτοις κατὰ τὴν ἐν Τρικαμάρῳ μάχην ὁ Ζάζων ἀπέκρουσε τρὶς τὰς ἐφόδους τῶν Βυζαντινῶν, ἀλλ' ὅταν μετὰ ἡρωϊκὴν πάλην ἔπεσεν, ἅπαντες οἱ Βάνδαλοι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν ἐπαίσχυντον, καταλιπόντες εἰς χεῖρας τῶν Βυζαντινῶν ἀμαχητὶ καὶ αὐτὸ τὸ ὀχυρὸν αὐτῶν στρατόπεδον μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παίδων καὶ τῶν θησαυρῶν των.

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ζαὶ (Jey), ***Ἀντώνιος*.** Γάλλος συγγραφεὺς καὶ δημοσιογράφος (1770—1854). Ἐσπούδασε νομικά, εἶτα δ' ἀπῆλθεν εἰς Ἀμερικήν, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη. Τὸ πρῶτον ἱστορικόν του ἔργον «Ἱστορικαὶ εἰκόνες τοῦ ΙΗ' αἰῶνος», ἐβραβεύθη ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς ἀκαδημίας τῷ 1810. Τῷ 1811 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ «Journal de Paris» καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἱστορίας εἰς τὸ «Ἀθήναιον». Τῷ 1815 ἐγένετο βουλευτής. Ὀλίγον μετὰ τοῦτο ἐδημοσίευσε τὴν «Ἱστορίαν τοῦ καρδιναλίου Ρισελιέ» καὶ ἵδρυσε μετ' ἄλλων συγγραφέων τὴν ἐφημερίδα «Minerve»· μετ' ὀλίγον ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ «Constitutionnel», ἐφημερίδος συσταθείσης ὅπως παρασκευάσῃ τὴν κοινὴν γνώμην εἰς τὰς συνταγματικὰς ἰδέας. Αἱ βιογραφικαὶ σημειώσεις του περὶ τῶν ἀδελφῶν Φωσὲ εἰς τὴν «Nouvelle Biographie des Contemporaines» προεκάλεσε τὴν καταδίκην αὐτοῦ εἰς φυλάκισιν, τότε δὲ ἔγραψε δύο ἐκ τῶν ὡραιοτέρων του ἔργων: «Les Ermites en prison» καὶ «Les Ermites en liberté». Τῷ 1832 ἡ Γαλλικὴ ἀκαδημία ἐξέλεξεν αὐτὸν μέλος της πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ δουκὸς Μοντεσιοῦ.

Θ. Β.

Ζαιελεῖς (οἱ) *['Αρχ.]*. Ἀρχαῖος λαὸς τῆς Μακεδονίας, πιθανῶς θρᾳκικῆς καταγωγῆς, κατοικῶν περὶ τὸ Παγγαῖον ὄρος, γνωστὸς ἔκ τινος νομίσματος φέροντος ἔμπροσθεν τὴν ἐπιγραφὴν «ΖΑΙΕΛΕΩΝ» καὶ Κένταυρον μετὰ νύμφης, ὄπισθεν δὲ τετράγωνον ἔγκοιλον διῃρημένον εἰς τέσσαρα (*Head-Σβορῶνου*, Ἱστορ. τῶν νομισμ. Α' 262).

Α. Θ. Σ.

Ζάϊθα ἢ ***Ζανθὰ*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Μεσοποταμίας ἐπὶ τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ.

Μ. Ν. Δ.

Ζάϊλα ἢ ***Ζούλα*** *[Γεωγρ.]*. Μικρὰ κώμη τῆς ἰταλικῆς κτήσεως τῆς Ἐρυθραίας, νοτίως τῆς Μασσάβας, ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς ἀρχαίας πόλεως *Ἀδούλιδος*.

Μ. Ν. Δ.

Ζαϊλίισκι ***Ἀλατάου*** *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν ὀροσειρῶν τῆς μεγάλης ὀροσειρᾶς τῶν *Ἀλὰ-Τάου* (βλ. λ.).

Ζαΐμη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Καλλιφωνίου* τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων. Κάτ. (1928) 332.

— **Ζαΐμη** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μεγαλοπόλεως, ἤδη καλούμενον *Βουτσαρᾶ* (βλ. λ.).

ζαΐμης (τουρκ. *ζαΐμ*)· κάτοχος ἢ ἐπικαρπωτὴς *ζιαμετίου*, ἤτοι μεγάλης ἐκτάσεως γαιῶν διδομένων εἰς ἀνωτέρους στρατιωτικούς, ἔναντι τῆς ὑποχρεώσεως να παρέχωσιν εἰς τὸν σουλτᾶνον ὡρισμένον ἀριθμὸν ἱππέων ἐν καιρῷ πολέμου. Οἱ *ζαΐμαι* ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τοὺς βαρόνους καὶ μαρκησίους τῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς φεουδαρχίας Εὐρώπης.

Ν. Μ.

Ζαΐμης. Σημαίνουσα οἰκογένεια ἐκ Καλαβρύτων, ἥτις παρέσχεν ἐπιφανεῖς πολιτικοὺς κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν καὶ εἰς τὴν μετ' αὐτὴν συγκροτηθεῖσαν ἑλληνικὴν πολιτείαν. Τὸ ἐπώνυμόν της προσέλαβεν, ὡς λέγεται, ἀπό τινος μέλους αὐτῆς, διατελέσαντος εἰς τὴν τουρκικὴν ὑπηρεσίαν, εἰς ὃ ἐδόθη ὁ τίτλος τοῦ «ζαΐμη», ἤτοι τιμαριούχου. Ἐκ τῆς οἰκογενείας ταύτης μνημονεύονται:

—1) ***Φίλιππος*.** Προεστὼς τῶν Καλαβρύτων κατὰ τὸ 1730.

—2) ***Κωνσταντῖνος*.** Υἱὸς ἢ συγγενὴς τοῦ Φιλίππου θανατωθεὶς συνεπείᾳ σουλτανικῆς διαταγῆς πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1769.

—3) ***Παναγιώτης*.** Ἀδελφὸς τοῦ Κωνσταντίνου. Μετέσχε μετ' ἄλλων προυχόντων τῆς Πελοποννήσου εἰς τὴν συνέλευσιν τῶν Καλαμῶν, συγκροτηθεῖσαν τῷ 1767 κατὰ πρόσκλησιν τοῦ Παπάζελη, κατόπιν δὲ καὶ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1769, ὡς ἀποτυχούσης, κατέφυγεν εἰς Ζάκυνθον καὶ κατόπιν εἰς Ρωσίαν, ἔνθα ἀπενεμήθη αὐτῷ ὑπὸ τῆς Αἰκατερίνης Β' ὁ τίτλος τοῦ ταγματάρχου τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ διὰ τὰς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ὑπηρεσίας του.

—4) ***Ἀνδροῦτσος*.** Ἀδελφὸς τῶν ἀνωτέρω, μωραγιάννης Πελοποννήσου. Κληθεὶς εἰς Τρίπολιν κατὰ τὸ 1792 ἐστραγγαλίσθη διαταγῇ τοῦ Χαμουζῆπασᾶ βαλῆ τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐδημεύθη ἡ περιουσία του.

—5—6) ***Ἀναγνώστης*** καὶ ***Ἰωάννης*.** Διετέλεσαν προεστῶτες τῶν Καλαβρύτων μετὰ τὸν στραγγαλισμὸν τοῦ Ἀνδρούτσου.

—7) ***Ἀσημάκης*.** Υἱὸς τοῦ Παναγιώτου, προεστὼς Καλαβρύτων. Ἐστάλη ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ εἰς Πίσαν τῆς Ἰταλίας πρὸς παίδευσιν. Ἐμυήθη εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν καὶ ἀπετέλεσε μέλος τῆς ἐν Πελοποννήσῳ ἐφορείας αὐτῆς. Τῇ 18 Μαρτίου 1821 διέταξε τὸν κλέφτην Χοντρογιάννην νὰ ἐπιτεθῇ κατά τινος ἀποσπάσματος τουρκικοῦ βαίνοντος πρὸς Τρίπολιν, δώσας οὕτω μεταξὺ τῶν πρώτων τὸ σύνθημα τῆς ἐθνικῆς ἐγέρσεως. Παρὰ τὸ γῆρας αὐτοῦ μετέσχε καὶ ἐνόπλως τοῦ Ἀγῶνος καὶ ἰδίᾳ τῆς ἐν Ἀκράτᾳ μάχης, καθ' ἣν ὑπέστησαν καταστρεπτικὴν ἧτταν τὰ τελευταῖα ὑπολείμματα τῆς στρατιᾶς τοῦ Δράμαλη. Ἀπέθανεν ἐν Ναυπλίῳ κατὰ τὸ 1826. Τὸ κῦρος αὐτοῦ ὑπῆρξε μέγα ἐν Πελοποννήσῳ. Περὶ τοῦ ἀνδρὸς παρέχει χαρακτηριστικὴν εἰκόνα ὁ Δραγούμης ἐν ταῖς «Ἱστορικαῖς ἀναμνήσεσι» (τόμ. Β', σελ. 71 ἐκδ. Γ'.).

8) ***Ἀνδρέας*.** Υἱὸς τοῦ Ἀσημάκη καὶ προεστὼς τῶν Καλαβρύτων. Ἐμυήθη εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν. Συνεδέετο διὰ στενοτάτης φιλίας μετὰ τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ καὶ τοῦ Ἀνδρέα Λόντου, μεθ' ὧν συνέπραττεν, ἀποτελέσας μετ' αὐτῶν τὴν λεγομένην Ἀχαϊκὴν τριανδρίαν. Ἐν τοῖς χρονικοῖς δὲ τοῦ Ἀγῶνος ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης καὶ ὁ Ἀνδρέας Λόντος καλοῦνται συνήθως «οἱ δύο Ἀνδρεΐδες».

Ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης ἐπρωτοστάτησεν εἰς τὴν κήρυξιν τῆς Ἐπαναστάσεως, κατὰ τὰς ἀρχὰς δὲ ἰδίᾳ τοῦ Ἀγῶνος ὑπ' αὐτὸν ἐστρατεύοντο πολλοὶ τῶν μαχητῶν τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων. Οὕτως, ἄγων τοὺς συμπολίτας του, μετέσχε τῆς πολιορκίας τῶν Πατρῶν καὶ τῶν περὶ τὴν πόλιν ταύτην συγκροτηθεισῶν μαχῶν, τῆς πολιορκίας τῆς Τριπόλεως, τῆς ἀμύνης τοῦ Μεσολογγίου κατὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν, τῆς ἐν Ἀκράτᾳ μάχης κλπ. Κατὰ δὲ τὸ 1825 (20 Νοεμβρίου) ἔγραφε πρὸς τὸν γενικὸν ἀρχηγὸν τῆς Πελοποννήσου Θ. Κολοκοτρώνην: «Παρατηρῶ, Κύριε, τὰ πράγματά μας ἀπὸ ἡμέραν εἰς ἡμέραν χειροτερεύοντα... Στοχάζομαι ὅτι ἄλλη σωτηρίας ἐλπὶς δὲν μᾶς μένει παρὰ ἡ αὔξησις τοῦ τακτικοῦ μας, τοῦτο ἔχω πεποίθησιν ὅτι συμπληρούμενον εἰς πέντε ἢ ἓξ χιλιάδας στρατιωτῶν ἕως τὴν ἄνοιξιν, ἠμπορεῖ νὰ μᾶς ὠφελήσῃ πολύ· τούτου ἕνεκα ἀπεφάσισα νὰ καταταχθῶ ὁ ἴδιος, ἀφοῦ ἀπεράσῃ ὁ Πασᾶς (Ἰμβραὴμ) εἰς τὸ Μεσολόγγι, ὡς ἁπλοῦς στρατιώτης μαζὶ καὶ μὲ ὅσους ἄλλους μὲ ἀκολουθήσουν, καὶ τοῦτο διὰ νὰ γνωρίσουν οἱ Ἕλληνες πόσον ἀναγκαία ἡ τοῦ τακτικοῦ σύστασις· ἄλλως δὲ βλέπω τὸν ἀφανισμόν μας οὐ μακρὰν ἀφιστάμενον...»

Ἀνδρέας Ζαΐμης.

Ἀλλ' ἡ κυρία δρᾶσις τοῦ Α. Ζαΐμη ὑπῆρξε πολιτική. Μετέσχε τῆς Α' ἐν Ἐπιδαύρῳ συνελεύσεως, συντελέσας εἰς τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Μαυροκορδάτου. Ἀπετέλεσε κατόπιν μέλος τοῦ ἐκτελεστικοῦ τοῦ ἐκλεγέντος ὑπὸ τῆς Β' ἐν Ἄστρει συνελεύσεως. Κατὰ τὸν Β' ἐμφύλιον ταχθεὶς εἰς τὴν πελοποννησιακὴν μερίδα κατεδιώχθη ἀπηνῶς παρὰ τῶν ὑπὸ τοὺς Γκούραν καὶ Καραϊσκάκην κυβερνητικῶν στρατευμάτων καὶ ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα. Ἐπανῆλθε δὲ εἰς τὴν Πελοπόννησον μετὰ τὴν δοθεῖσαν κατὰ Μάϊον τοῦ 1825, λόγῳ τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ Ἰμβραήμ, γενικὴν ἀμνηστείαν. Ἡ συγκροτηθεῖσα ἐν Ἐπιδαύρῳ κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1826 Γ' Ἐθνικὴ συνέλευσις ἐξέλεξε τὸν Ἀνδρέαν Ζαΐμην πρόεδρον τῆς «διοικητικῆς ἐπιτροπῆς», εἰς ἣν ἀνετέθη ἡ διακυβέρνησις τῆς χώρας. Ὁ Κυβερνήτης Καποδίστριας διώρισεν αὐτὸν μέλος τοῦ «Πανελληνίου» καὶ προϊστάμενον τοῦ τμήματος τῶν Ἐσωτερικῶν. Ἀλλ' ὁ Ζαΐμης μετά τινα χρόνον ἐτάχθη εἰς τὴν κατὰ τοῦ Καποδίστρια ἀντιπολίτευσιν, ἣν ὅμως ἤσκησε μετὰ πολλῆς μετριοπαθείας. Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς ἀρχῆς τοῦ Αὐγ. Καποδίστρια ὁ Ζαΐμης διωρίσθη μέλος τῆς ἐπταμελοῦς κυβερνητικῆς ἐπιτροπῆς, ἥτις, περιορισθεῖσα ἐν τέλει εἰς τρία μέλη, ὧν προΐστατο ὁ Ζαΐμης, παρέμεινεν ἐν τῇ ἀρχῇ μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ βασιλέως Ὄθωνος. Κατὰ

Digitized by Google

τὸ 1835 ὁ Ζαΐμης διωρίσθη νομάρχης Αἰτωλοακαρνανίας, ἐν ᾗ εἶχε τότε διασαλευθῆ ἡ τάξις, βραδύτερον δὲ διετέλεσε σύμβουλος τῆς Ἐπικρατείας καὶ ἀντιπρόεδρος τοῦ συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας. Ἀπέθανε τῷ 1840 ἐν Ἀθήναις.

Ὁ Ζαΐμης ἐστερεῖτο μεγάλης μορφώσεως, ἀλλ' εἶχε νοῦν ὑγιᾶ καὶ ὀξύν, ἀρχικότητα, σωφροσύνην καὶ αὐτοσυγκράτησιν, ἡ δὲ φιλοδοξία του, ὁσονδήποτε μεγάλη καὶ ἂν ἦτο, οὐδέποτε παρέσυρεν αὐτὸν εἰς ἀκρότητας. Ἡ ἐπίδρασίς του ἐπὶ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πλέον βαρυνουσῶν καὶ συνηθέστατα ἀπέβη ἀγαθοποιός, ἡ δὲ χρηστότης του οὐδέποτε ἐτέθη ὑπὸ ἀμφισβήτησιν.

9) *Θρασύβουλος*, υἱὸς τοῦ Ἀνδρέα. Ἐγεννήθη εἰς Κερπινὴν τῶν Καλαβρύτων τῷ 1825. Ἐσπούδασε τὰ νομικὰ εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν, συμπληρώσας κατόπιν τὴν παίδευσίν του ἐν Γαλλίᾳ. Ἀπὸ τοῦ 1850, ἐκλεγεὶς βουλευτὴς Καλαβρύτων, ἐπεδόθη εἰς τὴν πολιτικήν. Τῷ 1859 μετέσχε τῆς Κυβερνήσεως Μιαούλη ὡς ὑπουργὸς τῆς Παιδείας, μετά τινας δὲ μῆνας ἀνέλαβε προσωρινῶς καὶ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν, παραιτηθεὶς κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1860 καὶ ἔκτοτε ταχθεὶς εἰς τὰς τάξεις τῆς ἀντιπολιτεύσεως.

Κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1860, ὑποδειχθεὶς ὑπὸ τῆς συνασπισθείσης ἀντιπολιτεύσεως, ἐξελέγη πρόεδρος τῆς βουλῆς, ἀμέσως ὅμως διαλυθείσης. Ὑπῆρξε δ' ἔκτοτε εἷς ἐκ τῶν ἡγετῶν τῆς κατὰ τοῦ Ὄθωνος ἀντιδράσεως, ἥτις κατέληξεν εἰς τὴν ἐκθρόνισιν αὐτοῦ. Συγκροτηθείσης τῆς ὑπὸ τὸν Βούλγαρην ἐπαναστατικῆς «προσωρινῆς κυβερνήσεως», ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν, κατὰ Μάρτιον δὲ τοῦ 1863 ἐξελέγη ὑπὸ τῆς συνελεύσεως μέλος τῆς ὑπὸ τὸν Κ. Κανάρην τριμελοῦς ἐπιτροπῆς, ἥτις μετέβη εἰς Κοπεγχάγην καὶ προσέφερε τὸ ἑλληνικὸν στέμμα εἰς τὸν ἀνακηρυχθέντα ὑπὸ τῆς συνελεύσεως ταύτης βασιλέα τῶν Ἑλλήνων Γεώργιον Α'. Τὸν Μάϊον τοῦ 1864 ἀπεστάλη εἰς Κέρκυραν ὡς ἔκτακτος ἀπεσταλμένος τῆς κυβερνήσεως, ὅπως παραλάβῃ τὴν προσαρτηθεῖσαν Ἑπτάνησον, ἐνεργήσῃ ἐν αὐτῇ ἐκλογὰς καὶ ἐγκαταστήσῃ τὰς ἑλληνικὰς ἀρχάς. Κατὰ τὸ 1865 μετέσχε τῆς ὑπὸ τὸν Δεληγεώργην κυβερνήσεως ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν, ἐμφανισθεὶς ἔκτοτε καὶ ὡς ἀρχηγὸς ἰδίου κόμματος, ὀλιγαρίθμου μέν, σπουδαίαν ὅμως ἀσκήσαντος ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων. Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1869 ἐσχημάτισε τὴν πρώτην ὑπ' αὐτὸν κυβέρνησιν, ἥτις, παρὰ τὴν ἀναπτυχθεῖσαν δημαγωγικὴν ἀντίδρασιν, ἀπεδέχθη τὴν ἀπόφασιν τῆς Παρισινῆς διασκέψεως, καθ' ἣν ἡ Ἑλλὰς ὑπεχρεοῦτο «νὰ μὴ ἀνέχεται ἢ ὑποβοηθῇ 1) τὴν ἐπὶ τοῦ ἐδάφου της συγκρότησιν στιφῶν σκοπούντων ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Τουρκίας, καὶ 2) τὸν εἰς τοὺς λιμένας της ἐφοπλισμὸν πλοίων, προωρισμένων νὰ ὑποβοηθήσουν ὑφ' οἱονδήποτε τύπον πᾶσαν προσπάθειαν ἐπαναστάσεως ἐν ταῖς κτήσεσι τοῦ σουλτάνου». Ἡ κυβέρνησις Ζαΐμη παρῃτήθη συνεπείᾳ τῆς λῃστείας τοῦ Δήλεσι τὸν Ἰούλιον τοῦ 1870. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1871 ἐσχηματίσθη τὸ δεύτερον ὑπουργεῖον Ζαΐμη, τὸ ὁποῖον παρέμεινεν ἐν τῇ ἀρχῇ ἐπὶ δίμηνον. Ὁ Θ. Ζαΐμης μετέσχε κατόπιν τῆς ὑπὸ τὸν Κ. Κανάρην οἰκουμενικῆς κυβερνήσεως ὡς ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης, μετὰ τὴν πτῶσιν δὲ ταύτης παρέσχε τὴν κοινοβουλευτικὴν ὑποστήριξίν του εἰς τὴν κυβέρνησιν Κουμουνδούρου. Κατὰ τὸ 1878 ἐσχηματίσθη ἡ βραχύβιος συμμαχικὴ κυβέρνησις Τρικούπη-Ζαΐμη ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ πρώτου, ἐν ᾗ ὁ Θ. Ζαΐμης ἀνέλαβε τὰ ὑπουργεῖα τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ τῆς Δικαιοσύνης. Ὁ Ζαΐμης ἀπέθανε τῷ 1880 ἐν Ἀθήναις, ἡ δὲ πολιτεία του ὑπῆρξεν ἰδίᾳ μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὄθωνος μετριοπαθὴς καὶ συνετή, οὐδέποτε ἐκτραχηλισθεῖσα εἰς ἀκρότητας. Ε. Ι. ΜΑΛΑΙΝΟΣ

—**Ζαΐμης, *Ἀλέξανδρος*.** Υἱὸς τοῦ *Θρασυβούλου*, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1855. Ἠκολούθησε πανεπιστημιακὰς σπουδὰς ἐπὶ διετίαν ἐν Ἀθήναις καὶ κατόπιν ἐν Λειψίᾳ, Βερολίνῳ καὶ Ἁϊδελβέργῃ (νομικὰ καὶ πολιτικὰς ἐπιστήμας), ἔλαβε δὲ δίπλωμα διδάκτορος τῆς νομικῆς ἀπὸ τὸ πανεπιστήμιον τῆς τελευταίας. Ἀκολούθως ἐφοίτησεν εἰς τὴν ἐν Παρισίοις σχολὴν πολιτικῶν ἐπιστημῶν.

Εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του ἀνεμίχθη εἰς τὴν πολιτικήν, ἐκλεγεὶς βουλευτὴς τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων. Ἀλλὰ δὲν μετέβη εἰς τὴν βουλήν, τῆς ἐκλογῆς ἀκυρωθείσης λόγῳ τοῦ ὅτι ἦτο μόλις 25ετής. Τῷ 1885 ἐξελέγη τὸ πρῶτον κανονικῶς βουλευτής, τὸν Ὀκτώβριον δὲ τοῦ 1890 ἐγένετο ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης ἐπὶ κυβερνήσεως Θ. Δεληγιάννη. Ὡς τοιοῦτος ἔθεσε τέρμα εἰς τὴν κατάχρησιν τῆς προνομίας πρὸς ἀπονομὴν χαρίτων, εἰσηγήθη δὲ σειρὰν μεταρρυθμίσεων, ἐν αἷς καὶ τὴν τοῦ ὁρκωτικοῦ συστήματος. Τῷ 1891 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν, κατεδίωξε τὰ χαρτοπαικτεῖα καὶ ἔλαβε μέτρα κατὰ τῆς παρανόμου ὁπλοφορίας. Τῷ 1895 ἐξελέγη πρόεδρος τῆς βουλῆς, ἀξίωμα τὸ ὁποῖον διετήρησεν ἐπὶ διετίαν. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1897 ἐγένετο πρωθυπουργὸς καὶ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, διαδεχθεὶς τὸ μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Θεοδώρου Δεληγιάννη σχηματισθὲν ὑπουργεῖον Ράλλη - Θεοτόκη - Σκουλούδη. Διεπραγματεύθη τὴν ὁριστικὴν μετὰ τῆς Τουρκίας συνθήκην εἰρήνης, ἐπέτυχεν ὅρους λειτουργίας τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ἐλέγχου ἀνεκτοὺς κλπ. Ἐπὶ τῆς ὑπουργίας του ταύτης ἀπεστάλη εἰς Κρήτην ὡς ὕπατος ἁρμοστὴς ὁ πρίγκιψ Γεώργιος. Κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1898 ὑπέβαλε πρὸς τὸν βασιλέα, ἅμα τῇ ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς ἐπανόδῳ του, τὴν παραίτησιν τῆς ὑπ' αὐτὸν κυβερνήσεως. Ὁ βασιλεὺς τὴν ἐδέχθη, ἀλλ' ἀνέθεσε καὶ πάλιν εἰς τὸν Ζαΐμην τὸν σχηματισμὸν κυβερνήσεως. Οὗτος ἀνέλαβεν, ἀφοῦ ὑπέβαλε πρὸς τὸν βασιλέα ὑπόμνημα, δημοσιευθὲν κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1898 εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως, ἐν ᾧ ἐξέθετε τὴν ἐξωτερικὴν καὶ ἐσωτερικὴν πολιτικήν, ἣν προετίθετο ν' ἀκολουθήσῃ. Διέλυσε τὴν βουλὴν τοῦ 1898, κατὰ τὴν ἐκλογὴν ὅμως τοῦ προέδρου τῆς νέας βουλῆς ἡ κυβέρνησις ἐμειοψήφησε καὶ παρῃτήθη.

Ἐν ἔτει 1901, μετὰ τὰς ταραχὰς τῶν Εὐαγγελιακῶν, ἐγένετο καὶ πάλιν πρωθυπουργός, διαδεχθεὶς τὸν Γ. Θεοτόκην, παρ' οὗ καὶ ὑπεστηρίχθη ἐν τῇ βουλῇ. Παρέμεινε μέχρι τοῦ φθινοπώρου τοῦ 1902, ὅτε ἐνήργησε βουλευτικὰς ἐκλογάς, μὴ τυχὼν ὅμως πλειοψηφίας παρῃτήθη. Κατὰ τὴν σύνοδον ἐκείνην ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν βουλὴν νομοσχέδια περὶ συστάσεως ὑπουργείου Γεωργίας, Ἐμπορίου καὶ Βιομηχανίας, ἐνοριῶν *(Μομφερρᾶτος)*, κτηματολογίου *(Τοπάλης)* κ.ἄ. Τῷ 1906 διωρίσθη ὕπατος ἁρμοστὴς τῶν δυνάμεων ἐν Κρήτῃ, διαδεχθεὶς τὸν πρίγκιπα Γεώργιον. Ἐπὶ τῆς ἁρμοστείας του ἀποκατεστάθη ἡ τάξις ἐν τῇ μεγαλονήσῳ καὶ ἐπετεύχθη δήλωσις τῶν Δυνάμεων, ὅτι θὰ τὴν ἐξεκένουν. Καὶ ὄντως ἐξεκενώθη αὕτη τῷ 1909. Ληξάσης τῆς πενταετίας τῆς ἁρμοστείας ὁ Ζαΐμης ἀνεχώρησεν ἐκ Κρήτης εἰς Ἀθήνας παρασημοφορηθεὶς διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ μεγαλοσταύρου. Τῷ 1912 ἐξελέγη καὶ πάλιν βουλευτής. Τῷ 1913 μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ βασιλέως Γεωργίου, ἐστάλη εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς αὐλάς, διὰ ν' ἀναγγείλῃ τὴν ἄνοδον ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου. Ἀκολούθως ἐπεσκέφθη τοὺς Παρισίους καὶ τὸ Βερολῖνον, ὅπου ἔσχε συνομιλίας μετὰ τοῦ Πουανκαρὲ καὶ τοῦ φὸν Γιάγκοω, ὑπουργῶν τῶν Ἐξωτερικῶν.

Ἀλέξανδρος Ζαΐμης.

Τῷ 1914 ἀπεστάλη εἰς Ρουμανίαν ὡς ἐντολοδόχος τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως διὰ τὸ ζήτημα τῶν νήσων. Τὸ αὐτὸ ἔτος διωρίσθη διοικητὴς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης καὶ παρέμεινε τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1920, γενόμενος ἐν τῷ μεταξὺ καὶ πρωθυπουργὸς τρίς, καὶ δὴ κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1915, Ἰούνιον τοῦ 1916 καὶ Ἀπρίλιον τοῦ 1917. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1917 ἐγένετο καὶ πάλιν πρωθυπουργός. Ἐπὶ τῆς πρωθυπουργίας του ταύτης ἀπεμακρύνθη τῆς Ἑλλάδος ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος κατόπιν τελεσιγράφου τοῦ Ζοννάρ, ἐνεργοῦντος ὡς ἐντολοδόχου τῶν Δυνάμεων τῆς Ἀντάντ. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1922, μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφήν, ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου νὰ μεταβῇ εἰς Λονδῖνον.

Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ βασιλέως, ἐκλήθη ὑπὸ τῆς Ἐπαναστατικῆς ἐπιτροπῆς ν' ἀναλάβῃ τὴν πρωθυπουργίαν, συνεπείᾳ ὅμως διαφωνίας του ἐπὶ οὐσιωδῶν θεμάτων ἠρνήθη τελικῶς, εἰργάσθη ὅμως διὰ τὴν συμφιλίωσιν τῶν σφοδρῶς τότε ἀντιμαχομένων πολιτικῶν μερίδων τῆς χώρας.

Μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης (1922), ἀνέλαβε καὶ δευτέραν συμφιλιωτικὴν προσπάθειαν, διὰ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὰς ἐκλογάς, ἥτις ὅμως ἐναυάγησε λόγῳ τῶν παρεμβληθέντων ἐμποδίων καὶ τῆς μὴ συγκαταθέσεως τῶν στρατιωτικῶν ὅπως ἀπόσχουν περαιτέρω πολιτικῆς ἀναμίξεως. Οὐχ ἧττον ἐπανέλαβε τὰς προσπαθείας του καὶ κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1923.

Μετὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1926, καὶ κατόπιν συμφωνίας τῶν ἀρχηγῶν πάντων τῶν πολιτικῶν κομμάτων, ἀνέλαβε τὴν προεδρίαν τῆς Οἰκουμενικῆς κυβερνήσεως. Ἡ κυβέρνησις ὡρκίσθη καὶ ἀνέλαβε τὴν 6ην Δεκεμβρίου τοῦ 1926, παραμείνασα μέχρι τῆς 12ης Αὐγούστου 1927. Ἀκολούθως ἐγένετο δὶς ἐντὸς τοῦ 1927 πρόεδρος τῶν διαδεχθεισῶν τὴν Οἰκουμενικὴν κυβέρνησιν δύο κυβερνήσεων Συνασπισμοῦ, τῆς δευτέρας κυβερνησάσης μέχρις 6ης Ἰουλίου 1928. Κατὰ Μάϊον τοῦ 1929 ἐξελέγη ἀριστίνδην γερουσιαστὴς καὶ ἐντὸς τοῦ ἰδίου μηνὸς πρῶτος πρόεδρος τῆς Γερουσίας. Δ. ΓΑΤΟΠΟΥΛΟΣ

—**Ζαΐμης, *Θεόδωρος*.** Διαπρεπὴς χειρουργὸς καὶ καθηγητὴς τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου, γεννηθεὶς τῷ 1848 ἐν Κερπινῇ τῶν Καλαβρύτων. Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐγκυκλίου αὐτοῦ παιδεύσεως ἐνεγράφη ἐν τῇ Ἰατρικῇ σχολῇ τοῦ Ἐθν. πανεπιστημίου, γενόμενος δὲ διδάκτωρ ἀπῆλθεν εἰς Βιέννην καὶ Γκράτς, ὅπου ὑπὸ τοὺς διασήμους καθηγητὰς Billroth καὶ Albert ἐμυήθη ἐπὶ μακρὸν εἰς τὴν χειρουργικήν, ἐν ᾗ ἀνεδείχθη ὑπέροχος. Ἐπανελθὼν εἰς Ἑλλάδα διέμεινεν ἐν Πάτραις, ἔνθα ἐπὶ 25ετίαν ὅλην διηύθυνε τὸ χειρουργικὸν τμῆμα τοῦ νοσοκομείου. Πεπροικισμένος διὰ δεξιοῦ πνεύματος καὶ ἰατρικῆς μορφώσεως οὐ τῆς τυχούσης, ταχέως ἀπέκτησε φήμην πανελλήνιον, ἀπὸ πάσης δὲ γωνίας ἑλληνικῆς γῆς προσέτρεχον πλεῖστοι ἀσθενεῖς, ἵνα ἐγχειρηθῶσι παρ' αὐτοῦ. Χιλιάδες ἐγχειρήσεων ἐγένοντο κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο, αἱ δ' ἀπειροπληθεῖς ἐπιτυχίαι, ἃς ἐπετύγχανεν, ἐλάμπρυνον ὁσημέραι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὡς χειρουργοῦ. Πρῶτος ὁ Θεόδωρος Ζαΐμης ἐξετέλεσεν ἐν Πάτραις λαπαροτομίαν ἐν Ἑλλάδι καὶ πρῶτος ἐξῄρεσε κύστιν ἐχινοκόκκων κατὰ Volkmann. Τὸ μέγα καὶ ἐντατικὸν τοῦτο ἔργον καὶ ἡ πανελλήνιος φήμη αὐτοῦ ἤγαγον εἰς τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ τῷ 1902, ὑπὸ τῆς ἰατρικῆς σχολῆς εἰς τὴν κενωθεῖσαν διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰουλίου Γαλβάνη ἕδραν τῆς χειρουργικῆς κλινικῆς, θεωρηθέντος τοῦ Θεοδώρου Ζαΐμη ὡς τοῦ καταλληλοτέρου, ὅπως διδάξῃ εἰς τὴν ἐφιεμένην χειρουργικῆς παιδείας νεότητα τὴν παρὰ τὴν κλίνην ἐφαρμογὴν τῆς κτηθείσης χειρουργικῆς θεωρητικῆς διδασκαλίας. Ἀρξάμενος τῆς διδασκαλίας διὰ τοῦ ἐναρκτηρίου του: «ἁποία ἡ θέσις ἣν ἡ χειρουργικὴ κατέχει ἐν τῇ ἰατρικῇ», ἐδημοσίευσε κατὰ σειρὰν μεταξὺ ἄλλων: «Περὶ τῆς θεραπείας τῶν ἐν τῇ κοιλότητι τῆς κοιλίας καὶ τοῦ θώρακος ἀναπτυσσομένων κύστεων ἐχινοκόκκων», «Περὶ τοῦ ἑλώδους μιάσματος ἐν σχέσει πρὸς τὴν χειρουργικήν», «Περὶ τῆς αἰτιολογίας τοῦ καρκίνου καὶ τῆς μεταδοτικότητος αὐτοῦ». Τὰ «Πεπραγμένα αὐτοῦ ἐν τῇ χειρουργικῇ κλινικῇ» εἰσὶν ἓν ἐπὶ πλέον δεῖγμα τῆς τε χειρουρχικῆς αὐτοῦ δεινότητος καὶ τῆς διαγνωστικῆς αὐτοῦ ἱκανότητος.

Ἀλλὰ καὶ ὡς πρύτανις τοῦ πανεπιστημίου τῷ 1912 καὶ ὡς κοσμήτωρ τῷ 1907 ὑπερημύνθη τοῦ πανεπιστημίου καὶ τῆς ἰατρικῆς σχολῆς, ἃς ὠνειροπόλει ἀληθεῖς ἑστίας τῆς ἐπιστήμης. Τὰ ἐπίζηλα ταῦτα πλεονεκτήματα κατέστησαν τοῦτον ἀγαπητότατον, οὐ μόνον τῆς ἀθηναϊκῆς κοινωνίας σύμβουλον ἰατρόν, ἀλλὰ καὶ τοῦ πανελληνίου ὅλου καὶ τῆς Ἀνατολῆς. Ἀναγκασθεὶς τῷ 1918 ν' ἀπομακρυνθῇ τοῦ πανεπιστημίου δὲν ἠθέλησε πλέον μετὰ λύπης νὰ ἐπανέλθῃ εἰς αὐτό, ἀλλ' ἀφιερώθη εἰς τὴν πολιτικήν, γενόμενος τῷ 1920 ὑπουργὸς ἐπὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν. Ὡς δ' ἐν τῷ δημοσίῳ, οὕτω καὶ ἐν τῷ ἰδιωτικῷ βίῳ ὁ Θεόδωρος Ζαΐμης ὑπῆρξεν ἐξαιρετικός. Ὁ εὐθύτατος αὐτοῦ χαρακτήρ, τὰ ἠθικὰ προσόντα, ἡ εὐμένεια, γνωρίσματα τοῦ εὐγενοῦς αὐτοῦ χαρακτῆρος, καὶ ἡ ἐγκυκλοπαιδικὴ αὐτοῦ μόρφωσις, καθίστων ἐπαγωγὸν τὴν μετ' αὐτοῦ ἀναστροφήν. Πιστὸς διάκονος τῆς ἰατρικῆς, μετ' ἀφιλοκερδείας ἀσυνήθους δεκάδας ἀσθενῶν καθ' ἡμέραν ἐπεσκέπτετο, δειχθεὶς εἷς τῶν φιλανθρωποτέρων Ἑλλήνων ἰατρῶν. Οὐδέποτε ἠρνήθη εἰς πτωχὸν τὴν ἰατρικὴν αὐτοῦ βοήθειαν, οὐδέποτε δ' ἠρνήθη ἢ ἠμέλησε τὴν οὕτως ἀναληφθεῖσαν φιλάνθρωπον ὑποχρέωσιν. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τῇ 18 Ὀκτωβρίου 1922 ἐκ συγκοπῆς (βλ. ἐπικήδειον ὑπὸ κοσμήτορος ἰατρ. σχολῆς *Ἀρ. Π. Κούζη*, ἐν Ἀρχείοις ἰατρικῆς. Τόμ. 16ος (1922), σελ. 206).
ΑΡ. Π. Κ.

Θεόδωρος Ζαΐμης.

Ζαΐμογλι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 262.

ζαϊνισμὸς (ὁ) *[Ἰνδ. Θρησκ.]* βλ. λ. *γιανισμός*.

Digitized by Google

Ζαΐρης, *Ἐμμανουήλ*. Σύγχρονος Ἕλλην ζωγράφος, καταγόμενος ἐξ Ἁλικαρνασσοῦ καὶ διαμένων εἰς τὸ Μόναχον. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Μονάχου ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τοῦ Νικολάου Γύζη, μετέσχε δ' ἀπὸ τοῦ 1905 πλείστων ἐκθέσεων ἐν Μονάχῳ καὶ Βερολίνῳ. Ἐπανειλημμένως ἐξέθηκε καὶ ἐν Ἀθήναις ἔργα του. Ἰδιαιτέρως διαπρέπει εἰς τὴν ἐμπρεσσιονιστικὴν ἀπεικόνισιν σκηνῶν τοῦ ἐργατικοῦ βίου. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Παιδὶ τοῦ δρόμου» «Μετὰ τὴν θύελλαν», «Καλόγηρος». Ι. Μ. Π.

Ζαΐρίδαι, ἢ ***Ζιγιαρίδαι*.** —1) Δυναστεία Ἀράβων ἡγεμόνων τῆς Γρενάδας, ἐγκατασταθεῖσα εἰς τὰ ἐρείπια τοῦ ἐν Κορδούῃ τῆς Ἱσπανίας κράτους τῶν Ὀμεϊαδῶν. Ἐβασίλευσαν ἀπὸ τοῦ 1012 μέχρι τοῦ 1090 ἀνατραπέντες ὑπὸ τῆς δυναστείας τῶν Ἀλμοραβιδῶν. —2) Μουσουλμανικὴ δυναστεία βασιλεύσασα ἐν Τύνιδι ἀπὸ τοῦ 972 μέχρι τοῦ 1148 μ. Χ. Ἱδρυτὴς αὐτῆς ὑπῆρξεν ὁ Γιουσοὺφ Μπουλουκίν, στρατηγὸς τῶν Φατιμιδῶν χαλιφῶν τῆς Αἰγύπτου, ἀρχικῶς ἀρχηγὸς μιᾶς βερβερικῆς φυλῆς. Ν. Μ.

Ζάϊσαν *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Σοβιετικῆς Δημοκρατίας πλησίον τῆς ὁμωνύμου λίμνης. Κάτ. 10.000 Μ. Ν. Δ.

— **Ζάϊσαν** *[Γεωγρ.]*. Λίμνη τῆς ἀσιατικῆς Ρωσία παρὰ τὴν κινεζικὴν μεθόριον. Εἶναι πλωτή, ἔχει μῆκος 1040 χλμ., ἐπιφάνειαν 1810 τ. χλμ. καὶ βάθος 17 περίπου μέτρων. Εἰς αὐτὴν χύνονται οἱ ποταμοὶ Μαῦρος Ἴρτυς καὶ Κένδυρλικ, ὡς καὶ τὰ ὕδατα πλείστων ρυακίων καὶ ρευμάτων. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν Νοεμβρίου μέχρις Ἀπριλίου πήγνυται. Μ. Ν. Δ.

Ζάϊστ (Zeist) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ὁλλανδίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Οὐτρέχτης, παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ρήνου Κάτ. 7.000. Μ. Ν. Δ.

Ζαϊτσὰρ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Ζαγετσάρ*.

Ζάϊτζε *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Νοτιοσλαυΐας ἐν Βοσνίᾳ ἐπὶ τοῦ Βερμπᾶ, παραποτάμου τοῦ Δουνάβεως. Κάτ. 10 χιλ. Σῴζονται ἐρείπια μεσαιωνικοῦ φρουρίου, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευεν ὡς διαμονὴ τῶν βασιλέων τῆς Βοσνίας.

Ζάϊτσεβ, *Βόρις Κωνσταντίνοβιτς*. Σύγχρονος Ρῶσος συγγραφεὺς γεννηθεὶς τῷ 1881. Μετὰ τὴν μπολσεβικικὴν ἐπανάστασιν ἐγκατέλειψε τὴν Ρωσίαν ἐγκατασταθεὶς εἰς Παρισίους. Εἰς τὰ πρῶτα λογοτεχνικὰ ἔργα του διαφαίνεται ἡ ἐπίδρασις τοῦ Λ. Ἀντρέγιεβ. Ἐκ τῶν διηγημάτων του καλύτερον θεωρεῖται «Ἡ ὁδὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου» (1922), ἐκ δὲ τῶν μυθιστορημάτων του «Ἡ μακρινὴ χώρα» (1922). Ἔγραψε προσέτι: «Ἰταλία», ταξιδιωτικαὶ ἐντυπώσεις, «Ὁ ὅσιος Σέργιος Ραντονέζσκιι», «Ὁ Ἄθως» (1928) κτλ. Ε. Ι. Χ.

ζαΐφης (ὁ) (ἀραβ. *ζαΐφ*)· ἀσθενής, ἀδύνατος, φιλάσθενος.

ζαϊφλίκι (τό)· ἀδυναμία, ἀσθένεια.

Ζὰκ (Jacques), ***Ἰούλιος - Ἀλφόνσος*.** Βέλγος στρατιωτικὸς γεννηθεὶς τῷ 1858. Προήχθη μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ στρατηγοῦ. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον (1914—1918) διετέλεσεν εἷς τῶν σπουδαιοτέρων σωματαρχῶν τοῦ βελγικοῦ στρατοῦ. Ν. Θ. Κ.

Ζακάϊ, *Γιοχανὰν μπὲν—* βλ.λ. *Γιοχανὰν* μπὲν Ζακάϊ.

Ζακαλᾶ *[Ἀρχ.]*. Εἷς τῶν λαῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν ἐξ Εὐρώπης μεταναστεύσεων ἐγκαταλείψας τὰς χώρας του ἐβάδισε πρὸς Ν. κατὰ τῆς Συρίας καὶ τῆς Αἰγύπτου, ἀλλὰ συνετρίβη ὑπὸ τοῦ Ραμσῆ Γ' τὸ 8ον ἔτος τῆς βασιλείας του παρὰ τὸν κληθέντα «Πύργον τοῦ Ραμσῆ», τὸν κατόπιν «Στράτωνος Πύργον», ὅπου ὁ Μ. Ἡρώδης ἔκτισε Καισάρειαν τὴν Πάραλον. Οἱ Ζακαλᾶ εἶχον διαδεχθῆ τοὺς Δαρδάνους εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῶν τρωϊκῶν φύλων. Γ. Λ. Α.

Ζάκανθα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας, ἡ ὕστερον λεγομένη *Σάγουντον* (βλ. λ.).

Ζακὰρ (Jacquard), ***Ἰωσὴφ - Μαρία*.** Διάσημος Γάλλος ἐφευρέτης (1752—1834) ἐκ πτωχῆς οἰκογενείας. Διῆλθε τὸν βίον του ἐν μέσῳ μεγάλων στερήσεων καὶ σκληρᾶς βιοπάλης, μέχρις οὗ κατώρθωσε νὰ φέρῃ εἰς εὐτυχὲς πέρας τὴν ἐφεύρεσιν ὑφαντουργικῆς μηχανῆς, τὴν ὁποίαν ἐπαρουσίασεν εἰς τὴν ἔκθεσιν τῶν Παρισίων τοῦ 1801. Τὴν 23 Δεκεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἔλαβε τὸ δίπλωμα εὑρεσιτεχνίας, ἀλλ' ἡ μηχανή του παρέμεινεν ἀχρησιμοποίητος ἐπὶ ἱκανὰ ἔτη. Ἀποκατασταθείσης τῆς τάξεως ἐν τῇ χώρᾳ ἀνεζωπυρήθη αὖθις ἡ μεταξουργία εἰς Λυών, ὁ δὲ Ζακὰρ ἀφωσιώθη εἰς τὰς ἐφευρέσεις του. Δι' ἐπιτηδείων συνδυασμῶν, ὤθησεν εἰς ἐνέργειαν νέον ὑφαντικὸν μηχάνημα, ὅπερ διὰ βελονῶν καὶ ἀγκίστρων ἀνεπλήρου τὴν πολύπονον ἐργασίαν καὶ ἀπήλλαττε τοὺς ἐργοστασιάρχας ἐπιζημίων ἡμερομισθίων. Κληθεὶς εἰς Παρισίους εἰσήχθη ἐνώπιον τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν Λαζάρου Καρνό, ὅστις ἔθεσεν εἰς αὐτὸν τὴν λύσιν τοῦ μηχανικοῦ προβλήματος τῆς προσδέσεως κόμβου διὰ κλωστῆς τεταμένης. Ὁ Ζακὰρ ἔλυσε τὸ πρόβλημα καὶ ἐτοποθετήθη εἰς τὸ κατάστημα τῶν τεχνῶν καὶ ἐπαγγελμάτων, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ δύο ἔτη τελειοποιῶν καὶ ἐπιδιορθῶν τὰς μηχανὰς καὶ τὰ σχέδια, ἢ ἀντικαθιστῶν ταύτας διὰ καταλληλοτέρων ὀργάνων. Οὕτως ἐπενόησε τὴν ὑφαντικὴν μηχανὴν πρὸς κατασκευὴν ταινιῶν βελούδων ἐκ διπλοῦ προσώπου. Ἐτελειοποίησε τὸ μηχάνημα τῶν αὐτομάτων τοῦ Βωκανσὼν καὶ πλεῖστα ἄλλα. Ἐπιστρέψας τῷ 1804 εἰς Λυὼν εὗρε τὸν κεφαλαιοῦχον Κάμιλλον Περνόν, ὅστις παρέσχεν εἰς αὐτὸν τὰ μέσα πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς ὑφαντικῆς μηχανῆς του εἰς τὴν βιομηχανίαν. Τὸ δημαρχεῖον τῆς Λυὼν ἠγόρασε τὴν ἐφεύρεσίν του ταύτην ἀντὶ ἰσοβίου συντάξεως τρισχιλίων φράγκων. Ἡ μηχανή του κατετάραξε τὸν ἐργατικὸν κόσμον, ὡς καταδικάζουσα εἰς ἀργίαν αὐτόν. Τὸ προκληθὲν κατ' αὐτοῦ μῖσος τῶν ἐργατῶν ἦτο τοιοῦτον, ὥστε ὁ Ζακὰρ μικροῦ δεῖν ἐσπαράσσετο παρ' αὐτῶν. Ἀλλ' αἱ βιαιότητες αὗται δὲν τὸν ἀπεθάρρυναν. Ἀπὸ τοῦ 1809 ἡ ἐφεύρεσίς του ἤρξατο διαδιδομένη καὶ τῷ 1811 υἱοθετήθη γενικῶς, ἐν δὲ τῇ ἐκθέσει τοῦ 1819 ἔλαβε τὸ χρυσοῦν βραβεῖον καὶ τὸ παράσημον τῆς τιμῆς, διότι ἡ μηχανή του, παράγουσα ἀφθόνως καὶ συντελοῦσα εἰς τὴν εὐθηνίαν, ἀνέπτυσσε μεγάλως τὴν βιομηχανίαν καὶ παρεῖχεν ἐργασίαν πλείονα, ἠλάττου δὲ τὸν εἰς τοὺς ἐργάτας ἐπιβαλλόμενον σωματικὸν κόπον. Ἡ μηχανὴ τοῦ Ζακὰρ μετέβαλεν ἐντελῶς τὴν ὑφαντικήν, ἀνέπτυξε τεραστίως τὴν κατασκευὴν μεταξίνων ὑφασμάτων εἰς Λυών, ἀποτελοῦσαν σήμερον τὸν μέγαν βιομηχανικὸν πλοῦτον τῆς πόλεως ταύτης. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰσήχθη ἡ μηχανὴ τοῦ Ζακὰρ εἰς πλείστας πόλεις τῆς Γαλλίας καὶ εἰς ὅλας τὰς χώρας τοῦ κόσμου, εἰς αὐτὰς τὰς Ἰνδίας καὶ εἰς τὴν Κίναν ἀκόμη.

Ὁ Ζακὰρ ὑπῆρξεν ἐφευρέτης ἐκ φύσεως, αἱ δὲ περὶ τελειοποιήσεως τῶν μηχανημάτων ἰδέαι του ἐφύοντο αὐτομάτως εἰς τὴν διάνοιάν του. Οὕτως εὑρισκόμενος ἡμέραν τινὰ εἰς μαχαιροποιεῖον, παρετήρησεν ὅτι ἡ μάχαιρα διήρχετο διὰ τῶν χειρῶν τεσσάρων ἐργατῶν δι' ὁλοκλήρου ἡμέρας ἐργαζομένων. Τὴν ἐπαύριον ἐφεῦρε μηχάνημα, δι' οὗ ἐπετελεῖτο ἡ ἐργασία αὕτη ἐντὸς πέντε λεπτῶν τῆς ὥρας. Ἀποκτήσας τὴν γενικὴν ἐκτίμησιν τοῦ κόσμου, ἀπεσύρθη πρεσβύτης πλέον εἰς Οὐλὲν καλλιεργῶν τὸν κῆπόν του. Ἡ πόλις τῆς Λυὼν ἤγειρεν ἐπὶ τῆς πλατείας Σατουὰν τὸν χάλκινον ἀνδριάντα του, ἔργον τοῦ διασήμου γλύπτου Φουατιὲ καὶ ἐτέλεσεν ἑορτὰς μεγαλοπρεπεῖς κατὰ τὴν 16 Αὐγούστου 1840, ἡμέραν τῶν ἀποκαλυπτηρίων αὐτοῦ. Θ. ΒΕΛΛΑΝΙΤΗΣ

***Ζακαριὰ Μαρκὰρ - Χοτζὲντ Ἀμιρᾶ*.** Ἀρμένιος συγγραφεὺς ἐξ Ἐριβάν, ἀκμάσας κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐκ Κωνσταντινουπόλει. Ἐξέδωκε μεταφράσεις ἀρχαίων συγγραφέων καὶ ἔγραψε τὸ «Μυθιστόρημα τοῦ ρόδου καὶ τῆς ἀηδόνος». Ν. Μ.

Ζακαριάσιεβιτς (Zacharjasiewicz), ***Ἰωάννης*.** Πολωνὸς συγγραφεὺς γεννηθεὶς τῷ 1825. Μετὰ τὸ πέρας τῶν πανεπιστημιακῶν του σπουδῶν ἐν Λεμβέργῃ ἵδρυσε τὴν ἐφημερίδα «Πρόοδος» (1848), ἀπὸ τῶν στηλῶν τῆς ὁποίας ἠγωνίσθη θαρραλέως ἐναντίον τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως. Καταδικασθεὶς εἰς τριετῆ φυλάκισιν, ἐξέδωκε μετὰ τὴν ἀποφυλάκισίν του τὴν «Ντζιέρνικ λιτερόκκι», τὴν ὁποίαν διεύθυνεν ἐπὶ δέκα ἔτη. Ἔγραψεν: «Ἕνας πολυμαθής» (1855). «Τὸ ὀρφανόπαιδο» (1856), «Οἱ γείτονες» (1857), «Ἡ Ρενέτα» (1858), «Τὸ παιδὶ τοῦ Θεοῦ» (1858), «Ὁ Νακρεσὰκ» (1860), «Εἰς τὰ σύνορα» (1860), «Ἅγιος Γεώργιος» (1862), «Μία κακὴ ὑπόθεσις» (1876), «Ἡ βασιλικὴ καρέκλα» (1878) καὶ πάμπολλα ἄλλα διακρινόμενα διὰ τὴν ἀφηγηματικὴν τέχνην, τὴν λεπτότητα καὶ χάριν. —Ω.

Ζάκας, *Ἰωάννης*. Ὑδραῖος Ἀγωνιστὴς διακριθεὶς εἰς 17 ναυτικὰς ἐκστρατείας, καὶ μάλιστα κατὰ τὸν καιρὸν τῆς πειρατείας. Κατ' ἀρχὰς εἶχεν ἰδιόκτητον πλοῖον, τὸν «Ἀχιλλέα», ἐπειδὴ ὅμως ἦτο πολὺ βραδύ, τὸ διέθεσεν ὡς πυρπολικόν. Ἀπὸ τοῦ 1825, ὡς πλοίαρχος τῶν βίᾳ ἀποσπωμένων ἐξ Ὕδρας πλοίων, μετέσχε διαφόρων ἐπιδρομῶν, πολλάκις διαφυγὼν ὡς ἐκ θαύματος τὴν δίωξιν τοῦ αὐστριακοῦ στόλου. Ὅτε ὅμως τῷ 1826, διοικῶν ἓν ἀπὸ τὰ διαρπαγέντα πλοῖα τῶν Κουντουριωτῶν, συνέλαβε δύο φορτηγὰ φέροντα τὴν Ἰόνιον σημαίαν, προεκάλεσε τὴν μῆνιν τοῦ Ἄγγλου κομμοδόρου (διοικητοῦ) Χάμιλτων, καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ λάβῃ δραστικὰ ἐναντίον τῆς Ὕδρας μέτρα. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἐχρησιμοποιήθη εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικόν, ἀλλὰ λόγῳ τραυμάτων ἀπεσύρθη ἀπὸ τοῦ 1840, καίτοι ἦτο ἀκόμη νεώτατος. Ἔλαβε τὸ χαλκοῦν ἀριστεῖον καὶ κτήματα. Γ. Δ. Κ.

— **Ζάκας, *Λάζαρος*.** Ὑδραῖος Ἀγωνιστής. Διεκρίθη ὡς πυρπολητὴς εἰς διαφόρους περιστάσεις, ἔλαβε δὲ μέρος εἰς τὴν καταστροφὴν μεγάλου τουρκικοῦ πλοίου εἰς τὴν ναυμαχίαν τοῦ Γέροντα. Ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ἐκδουλεύσεων ἐλογίσθη ἀξιωματικὸς ζ' τάξεως.

— **Ζάκας, *Νικόλαος*.** Ἀγωνιστής, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Ἐπολέμησεν εἰς Κόρινθον, Τρίπολιν, Ναύπλιον καὶ Δερβενάκια, ὅπου ἐτραυματίσθη, καὶ κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ἰμβραήμ, εἰς τὸ Μανιάκι, ὅπου καὶ ἐφονεύθη ἡρωϊκῶς μαχόμενος. Γ. Δ. Κ.

— **Ζάκας.** Οἰκογένεια κλεφτῶν, γνωστοτέρα ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ζιάκας* (βλ. λ.). Γ. Δ. Κ.

Ζακὲ (Jacquet), ***Γουσταῦος-Ἰωάννης*.** Γάλλος ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1846. Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Μπουργκερώ. Διέπρεψεν ἰδίᾳ εἰς τὴν ἀπεικόνισιν σκηνῶν τοῦ καθημερινοῦ βίου, ἐξετέλεσε δὲ καὶ προσωπογραφίας λίαν ἀξιοσημειώτους. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Τὸ μενουέττο» (1880), «Προσωπογραφία τῆς δουκίσσης ντ' Ὑζὲς» (1885), «Τὸ σχέδιον» (1893), «Ἡ μουσική» (1894), «Προσωπογραφία τοῦ Γαβριὴλ Μπουβαλὸ» (1898), «Προσωπογραφία τῆς κομίσσης ντὲ Μαιγκρὲ» (1899), «Ὁ ρωμαντισμός», «Τὸ αἴνιγμα», «Ἄνθη τοῦ θέρους», «Μουσικὴ ὀνειροπόλησις» κλπ. Ι. Μ. Π.

— **Ζακὲ** (Jacquet), ***Λεονάρδος*.** Γάλλος ἰατρὸς (1860—1914), διαπρέψας πρὸ παντὸς εἰς τὰ ἀφροδίσια καὶ τὴν δερματολογίαν. Παρέμειναν κλασσικαὶ αἱ ἐργασίαι αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ παιδικοῦ ἐρυθήματος, τοῦ ἐκζέματος, τοῦ λειχῆνος καὶ τῆς συφίλιδος, δι' ἧς τὴν θεραπείαν ἀφιέρωσεν εἰδικὸν ἐγχειρίδιον, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Τρεμολιέρ. Ὀνομαστὸν κατέστησε τὸν Ζακὲ καὶ ἡ ἀνακάλυψις αὐτοῦ, ὅτι ἡ ἀλωπεκία ἔχει νευρικὴν τὴν αἰτίαν καὶ οὐχὶ μικροβιακὴν καὶ μολυσματικήν, ὡς ἄλλοτε ἐπιστεύετο. Διότι θεραπεύσας νοσοῦντα ὀδόντα, εἶδε θεραπευομένην καὶ τὴν δερματικὴν πάθησιν τοῦ τριχωτοῦ τῆς κεφαλῆς, ἀρθέντος τοῦ διὰ τοῦ νευρικοῦ συστήματος μεταβιβαζομένου ἐρεθισμοῦ. Ἠδυνήθη ὡσαύτως ν' ἀποδείξῃ, ὅτι πολλαὶ δερματικαὶ παθήσεις, καὶ δὴ τοῦ προσώπου, ὀφείλονται εἰς γαστρικὰς καὶ ἐν γένει πεπτικὰς διαταραχάς. Ὑπῆρξεν ἐπίσης ἄτεγκτος πολέμιος τοῦ ἀλκοολισμοῦ, θεωρῶν, ὅτι τὸ ἐπάγγελμα τοῦ οἰνοπώλου εἶναι τὸ κινδυνωδέστατον τῶν ἐπαγγελμάτων, διότι αὐτὸ προπαρασκευάζει κυρίως τὰ περισσότερα τῶν θυμάτων τῆς φυματιώσεως. Σ. Γ. Σ.

— **Ζακὲ** (Jacquet), ***Λουδοβῖκος*.** Γάλλος φιλόλογος (1732—1793). Τῷ 1766 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς Λυῶνος. Ἔγραψε: «Parallèles des ouvrages grecs et français» (1762), «Le désir de perpétuer son nom dans la mémoire des hommes κλπ.» (1761), «Les lois somptuaires convienentelles aux monarchies?» (1769). —Ω.

Ζακ(ε)λὲν (Jacquelin), ***Ἰάκωβος*.** Γάλλος λογογράφος γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1776 καὶ ἀποθανὼν ἐκεῖ τῷ 1827. Ἐχρημάτισεν ἐπίτροπος εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν καὶ μετὰ τὴν παλινόρθωσιν ἐπιθεωρητὴς τῶν θεάτρων. Διετέλεσεν ἐπίσης γενικὸς γραμματεὺς τοῦ Καβώ, ἀφῆκε δὲ πολλὰς συλλογὰς λαϊκῶν ᾀσμάτων, ἐν αἷς: «Ὁ τραγουδιστὴς τῆς αὐλῆς καὶ τῆς πόλεως» (1811—1812 2 τόμ.), «Ἡ Ὀνωρίνη, ἤτοι τὰ εἰκοσιδυό μου χρόνια» (1813, 3 τόμ.), «Ἱστορία τῶν ἱπποτῶν τοῦ Ναοῦ» (1805), «Τὸ αἷμα τῶν Βουρβώνων» (1820, 2 τόμ.) καὶ διάφορα θεατρικὰ ἔργα, ἅτινα συνέγραψεν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ρουγεμὼν κ. ἄ. —Ω.

Ζακ(ε)μὰρ (Jacquemart), ***Ἀλβέρτος - Ἰούλιος*.** Γάλλος δημοσιολόγος, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις (1808 — 1875). Μετέσχε τῶν ἐπιτροπῶν τῶν βιομηχανικῶν ἐκθέσεων καὶ συνέγραψε πλεῖστα ἔργα, ἐν οἷς: «Καλλιτεχνικήν, βιομηχανικὴν καὶ ἐμπορικὴν ἱστορίαν τῶν ἔργων ἐκ πορσελλάνης», «Τὰ ἀριστουργήματα τῆς κεραμευτικῆς τέχνης», «Ἱστορίαν τῆς κεραμευτικῆς» κλπ., εἰκονογραφηθέντα ὑπὸ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Θ. Β.

— **Ζακ(ε)μὰρ** (Jacquemart), ***Ἐρρῖκος - Ἀλφρέδος*.** Γάλλος γλύπτης, γεννηθεὶς τῷ 1824 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1895. Ἤρξατο τῶν καλλιτεχνικῶν σπουδῶν του ὡς ζωγράφος παρὰ τῷ Παύλῳ Ντελαρός, ἀλλ' εἶτα ἐτράπη εἰς τὴν γλυπτικήν, μαθητεύσας εἰς τὴν σχολὴν τῶν Καλῶν τεχνῶν τῶν Παρισίων. Τῷ 1862 κατεσκεύασεν ἔφιππον ἐκ χαλκοῦ ἀνδριάντα τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, ἔπειτα τοῦ στρατάρχου Μιχαὴλ Ναί, τοῦ Λουδοβίκου ΙΒ', ἔφιππον ἐπίσης, στηθέντα δὲ ἐν τῷ δημαρχείῳ τῆς Κομπιένης, καὶ τῷ 1870 τὸν ἔφιππον ἀνδριάντα τοῦ Ναπολέοντος Γ'. Κληθεὶς εἰς Αἴγυπτον κατὰ τὰς ἑορτὰς τῆς τομῆς τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Σουέζ, ἐξετέλεσε τὸν ἔφιππον ἀνδριάντα τοῦ ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου Μεχμὲτ-Ἀλῆ, στηθέντα ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ εἰς τὴν πλατεῖαν τῶν Προξένων, καὶ τὸν τοῦ Σουλεϊμὰν-πασᾶ, ὅστις κοσμεῖ μίαν τῶν πλατειῶν τοῦ Καΐρου. Ἐξετέλεσεν ἐπίσης πλεῖστα ἄλλα γλυπτικὰ ἔργα, εὑρισκόμενα εἰς διαφόρους τῆς Γαλλίας πόλεις. Θ. Β.

—**Ζακ(ε)μὰρ** (Jacquemart), ***Ἰούλιος-Φερδινάνδος*.** Γάλλος χαράκτης, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1837 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1880. Ἐσπούδασε ζωγραφικὴν

Digitized by Google

εἰς τὴν σχολὴν τῶν Καλῶν τεχνῶν ἐν Παρισίοις, εἶτα δ' ἐπεδόθη εἰς τὴν ξυλογραφίαν καὶ ἐνεφανίσθη τῷ 1861 εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν ἔκθεσιν τῶν Παρισίων διὰ σειρᾶς χαλκογραφιῶν, ἔργων τοῦ Ρούμπενς, τοῦ Χάλς, τοῦ Μεσσονιέ, τοῦ Κορὸ καὶ πλείστων ἄλλων. Εἰκονογράφησε πλεῖστα βιβλία, ἐν οἷς τὴν «Ἱστορίαν τῆς Κεραμευτικῆς» τοῦ πατρός του Ἀλβέρτου Ἰουλίου Ζακ(ε)μὰρ καὶ τὸ σύγγραμμα τοῦ Μπαργκὲ ντὲ Ζουὺ «Les gemmes et joyaux». Ἐπίσης ἐχαλκογράφησε τὰς προσωπογραφίας διασήμων ἀνδρῶν, ὡς τοῦ Βίκτωρος Οὐγκώ, τοῦ Θιέρσου, τοῦ Μὰκ - Μαών, τοῦ Λέοντος Γαμβέττα, τοῦ Ἰουλίου Φερὺ κτλ., αἱ ὁποῖαι ἐκυκλοφόρησαν μεγάλως καθ' ὅλην τὴν Γαλλίαν. Τὰ πρωτότυπα τῶν χαλκογραφιῶν του, ἄλλα μὲν κατέχει ἡ σχολὴ τῶν Καλῶν τεχνῶν τῶν Παρισίων καὶ ἄλλα τὰ μουσεῖα τοῦ Λούβρου καὶ Λουξεμβούργου. Κατὰ τὴν παγκόσμιον ἔκθεσιν τοῦ 1877 ἔλαβε τὸ μέγα βραβεῖον τῆς χαρακτικῆς. Ἀμέσως μετὰ τὴν ἔκθεσιν ταύτην καταληφθεὶς ἐκ στηθικῆς νόσου ἀπῆλθεν εἰς τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν πρὸς θεραπείαν, ὅπου τὸν εὗρεν ὁ θάνατος εἰς ὅλην τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας του. θ. β.

— **Ζακ(ε)μὰρ** (Jacquemart), ***Νέλλυ***. Γαλλὶς ζωγράφος γεννηθεῖσα ἐν Παρισίοις τῷ 1840 καὶ διδαχθεῖσα τὴν τέχνην ὑπὸ τοῦ Λέοντος Κονιέ. Νεαρωτάτη ἐξέθεσεν ἔργα της εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν ἔκθεσιν τοῦ 1863, ἐκ τῶν ὁποίων «Ὁ πατὴρ τῶν Ὀρφανῶν» καὶ «Ὁ Μολιέρος εἰς τὸ κουρεῖον τοῦ Ζελὺ» ἐκρίθησαν εὐνοϊκώτατα ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου Γκωτιέ. Καταλιποῦσα τὸ εἶδος τοῦτο τῆς γραφικῆς ἐπεδόθη εἰς τὴν προσωπογραφίαν, εἰς ἣν ἀνεδείχθη ἔτι μᾶλλον, ἀπεικονίσασα πλείστους διασήμους ἄνδρας, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸν στρατάρχην Κανρομινέρ, τὸν Θιέρσον, τὸν Ντυφόρ, τὸν ἱστορικὸν Duruy, τοῦ ὁποίου ἡ προσωπογραφία εἶναι τὸ ἀριστούργημα τῆς καλλιτέχνιδος, καὶ πλείστων ἄλλων. Ἐκτὸς τῶν προσωπογραφιῶν αὐτῆς καὶ οἱ πίνακές της «Pomme de pin» καὶ «Les femmes savantes» κρίνονται ὡς ἔργα ἀνωτέρας τέχνης. Τὴν Νέλλυ Ζακ(ε)μὰρ διακρίνει ἰδίως ἡ πιστὴ ἀπεικόνισις τῶν προσώπων, ἡ δροσερότης τοῦ χρωματισμοῦ, εἰς δὲ τοὺς πίνακας αὐτῆς, τοὺς παρουσιάζοντας σκηνὰς τοῦ καθ' ἡμέραν βίου, ἡ δεξιὰ σύνθεσις, ἡ ἀκρίβεια τοῦ σχεδίου καὶ ἡ ζωή, ἣν δίδει εἰς τὰ πρόσωπα.

Τῷ 1913 δαπάναις τῆς Ζαμ(ε)μὰρ ἱδρύθη ἐν Παρισίοις φερώνυμον καλλιτεχνικὸν μουσεῖον, τὸ ὁποῖον ἐπλουτίσθη καὶ διὰ τῶν συλλογῶν αὐτῆς, αἱ ὁποῖαι περιλαμβάνουν ἔργα ἀντιπροσωπευτικὰ ὅλων τῶν σχολῶν. θ. β.

Ζακὲν (Jaquin), ***Ἀρμάνδος - Πέτρος***. Γάλλος συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1721 καὶ θανὼν περὶ τὸ 1780. Ἐκ τῶν κυριωτέρων ἔργων του ἀξιομνημόνευτα εἶναι: «Entretiens sur les romans», ἔργον ἠθικολογίας καὶ κριτικῆς (Paris 1754), «Introduction à la science des médailles», «Discours sur la connaissance des talents» (1760) καὶ ἄλλα. —ω.

Ζακ(ε)ρὶ (Jacquerie). Οὕτως ἀναγράφεται εἰς τὴν ἱστορίαν ἡ ἐπανάστασις ἡ ἐκραγεῖσα ἐν Γαλλίᾳ ἐναντίον τῶν φεουδαρχῶν κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα, ἔλαβε δὲ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐκ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς Ζὰκ (Ἰάκωβος), τοῦ ἐπιλεγομένου Ἀγαθοῦ, ἢ κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν ἐκ τοῦ ὀνόματος Jacques Bonhomme, δι' οὗ ἀπεκάλουν οἱ εὐγενεῖς τοὺς ἀγρότας χλευαστικῶς. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ ἀγροτικὸς πληθυσμὸς τῆς Γαλλίας ὑφίστατο ἀπανθρώπους πιέσεις ὑπὸ τῶν εὐγενῶν, οἵτινες τοὺς ἐργαζομένους εἰς τὰ κτήματα αὐτῶν ἀγρότας μετεχειρίζοντο ὡς δουλοπαροίκους. Ἐγκατεστημένοι οἱ ἄρχοντες εἰς ἰσχυροὺς πύργους, οὐχὶ μόνον ἀπερρόφων πᾶσαν τὴν ἐργασίαν τῶν ἀγροτῶν, ἀλλὰ τοὺς ὑπέβαλλον καὶ εἰς ἀνεκδιηγήτους ταπεινώσεις, ἀτιμάζοντες τὰς γυναῖκας καὶ τὰς θυγατέρας των, ἐφ' ὧν εἶχον ἀπόλυτα δικαιώματα. Ἡ βασιλικὴ ἐξουσία μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Ἰωάννου (1356) ἐστερήθη πᾶσαν τὴν ἰσχὺν αὐτῆς, οἱ δὲ φεουδάρχαι ἀπέβησαν οἱ τύραννοι τῆς χώρας. Ἡ τοιαύτη κατάστασις παρεσκεύαζεν ἐπανάστασιν, τότε δὲ Ἰάκωβος ὁ Ἀγαθὸς ἐξήγειρε κατ' αὐτῶν τοὺς ἀγρότας, οἵτινες ἐξεδικήθησαν ἀγρίως τὰς πιέσεις καὶ τὰς ὕβρεις, τὰς ὁποίας ὑφίσταντο ἐπὶ αἰῶνας.

Ὁ χρονογράφος Φρουσσάρ, μάρτυς τῆς τρομερᾶς ἐκείνης ἐξεγέρσεως, εὐγενὴς καὶ αὐτός, ἀπεικόνισεν ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ τὰς ἐπακολουθησάσας τρομερὰς σκηνάς. Κατὰ τὸν ἱστορικὸν τοῦτον τὴν 21 Μαΐου 1358 ὁ Ἰάκωβος ἔδωκε τὸ σύνθημα τῆς ἐξεγέρσεως ἐν τῇ γαλλικῇ ἐπαρχίᾳ Νῆσος τῆς Γαλλίας, ἥτις ἐπεξετάθη εἰς πλεῖστα διαμερίσματα τοῦ βασιλείου, ἰδίως εἰς τὴν Καμπανίαν, Μάρνην, Βαλουᾶ, Λαονναὶ καὶ Σουασσόν. Οἱ ἀγρόται ὡπλισμένοι διὰ σιδηρῶν ῥάβδων καὶ μαχαιρῶν ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ἱπποτῶν, ἐφόνευον αὐτούς, τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα των, παρέδιδον δὲ εἰς τὸ πῦρ τοὺς πύργους καὶ τὰς ἐν ταῖς πόλεσι κατοικίας των. Μιμούμενοι τοὺς ἄρχοντάς των ἐβίαζον τὰς γυναῖκας καὶ τὰς θυγατέρας των πρὸ τῶν ὀμμάτων των. Οὕτω διήρπασαν καὶ ἀπετέφρωσαν πλειοτέρους τῶν ἓξ χιλιάδων πύργων καὶ οἰκιῶν, ἐφόνευσαν πλῆθος ἐκ τῶν κυρίων αὐτῶν, εἶχον δὲ ἀπαγάγει πλῆθος γυναικῶν εἰς ἀπόστασιν πολλῶν λευγῶν. Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, σχεδὸν ἄοπλοι, ἄνευ ὀργανώσεώς τινος, ἀφέθησαν εἰς τὴν ἁρπαγὴν καὶ ἐφέροντο πρὸς τοὺς συλλαμβανομένους ἄνευ οἴκτου. Ἐκλέξαντες ἀρχηγόν των Ἰάκωβον τὸν Ἀγαθὸν εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἀμιένην, ἐλεηλάτησαν αὐτὴν καὶ ἠθέλησαν ν' ἀπαγάγωσι ἀπὸ τὴν πόλιν Μῶ περὶ τὰς τετρακοσίας πυργοδεσποίνας, αἵτινες εἶχον καταφύγει εἰς τὴν πόλιν ταύτην. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ κόμιτες Ἰωάννης Φεμπύς, Μπὺς καὶ ὁ Ἰωάννης ντὲ Γκρεγγί, τεθέντες ἐπὶ κεφαλῆς λογχοφόρων ἱππέων Γάλλων καὶ Ἄγγλων, ἔσπευσαν καὶ ἐλύτρωσεν αὐτὰς μαχόμενοι ἀπεγνωσμένως. Ἡ ἧττα αὕτη παρέλυσε τοὺς ἐπαναστάτας, οἱ δὲ ἱππόται ἐνθαρρυνθέντες συνεκεντρώθησαν πανταχόθεν καὶ πάνοπλοι ἐπέπεσαν κατὰ τῶν ἀόπλων χωρικῶν, οἵτινες στερηθέντες τῶν ἀρχηγῶν των εἶχον ἤδη ἀποσυντεθῆ. Οἱ εὐγενεῖς ὠθούμενοι ἐκ τοῦ πάθους τῆς ἐκδικήσεως, ἔπνιξαν εἰς χείμαρρον αἵματος τὴν ἐπανάστασιν ταύτην, καθ' ἣν ἀμφοτέροθεν ἐφονεύθησαν τριάκοντα καὶ πλέον χιλιάδες, ἐπυρπολήθησαν δὲ πάντες σχεδὸν οἱ πύργοι καὶ οἱ σταῦλοι τῶν φεουδαρχῶν τῶν ἐξεγερθεισῶν ἐπαρχιῶν. θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Ζακὲς (Jaques), ***Κριστοβάλ***. Πορτογάλος ναυτικὸς ζήσας τὰ τέλη τοῦ ΙΕ' αἰῶνος καὶ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΣΤ'. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν πρώτων ἐξερευνητῶν τῆς σημερινῆς πολιτείας Περναμποῦκο (τῆς Βραζιλίας), ὅπου τῷ 1527 ἵδρυσε ταχυδρομικὸν σταθμόν. Ἐπολέμησε συχνὰ μὲ τοὺς Γάλλους, οἵτινες ἦσαν ἐγκατεστημένοι εἰς τὰς περιφερείας ἐκείνας καὶ ἐξέτεινε τὰς ἐξερευνήσεις του μέχρι τοῦ Ρίο ντέλλα Πλάτα. Τῷ 1528 ἀνεκλήθη εἰς Πορτογαλίαν.

ζακέττα (ἡ). Ἔνδυμα ἀνδρικὸν μεσᾶτον, μὲ ῥαφὴν ὁριζόντιον εἰς τὸν ὀσφύν, φθάνον μέχρι τῶν γονάτων, κλειόμενον ἐπὶ τοῦ θώρακος συνήθως μὲ ἓν ἢ δύο, σπανιώτερον μὲ τρία κομβία, ἀνοικτὸν πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἀπὸ τῆς ὀσφύος καὶ κάτω εἰς σχῆμα Λ· || γυναικεῖον ἔνδυμα ἢ καὶ ὑπενδύτης σταυρωτὸς ἢ μή, μὲ δύο ἢ μίαν σειρὰς κομβίων, μήκους ποικίλλοντος, φθάνοντος πάντοτε κάτω τῆς ὀσφύος· || φόρεμα παιδικόν.

— *[Ἐθυμοτ.]* Ἡ *ζακέττα*, ἥτις εἴς τινας εἶναι γνωστὴ ὡς *ζακὲς* (πολλοὶ ἀμερικανίζοντες τὴν λέγουν μὲ γαλλικὴν ὀνομασίαν ἀγνοουμένην ἀπὸ τοὺς Γάλλους: «*μπονζούρ*»), εἶναι μαζὶ μὲ τὸ φράκον τὰ μόνα ἐναπομείναντα «μεσᾶτα» ἐνδύματα, τῆς ῥεδιγκότας περιπεσούσης περίπου εἰς ἀχρηστίαν. Συνηθίζεται μαύρη μὲ περισκελίδα ἐξ ὑφάσματος ἀνομοίου χρώματος, ῥιγωτοῦ, καὶ μὲ μαῦρον ἢ λευκὸν γιλέκον. Ὅταν ἡ ζακέττα κατασκευάζεται ἀπὸ ὕφασμα χρωματιστόν, συνήθως φαιόχρουν, ἡ περισκελὶς γίνεται ἀπὸ τὸ ἴδιον ὕφασμα. Τὴν συνοδεύει λαιμοδέτης χρωματιστὸς (ἐκτὸς ἂν ὑφίσταται πένθος), ὁ ὁποῖος δένεται καθ' ὃν τρόπον ὁ τῶν ναυτῶν, ὡς ῥεγκάτα, ἢ καὶ ὡς πλαστρόν. Τὸ τελευταῖον δέσιμον εἶναι ἐπισημότερον, ἀλλὰ καὶ ὀλιγώτερον τελευταίως συνηθιζόμενον. Μὲ τὴν ζακέτταν φέρεται πῖλος ὑψηλὸς ἢ ἡμίψηλος. Ἡ ζακέττα, μολονότι δὲν συνηθίζεται ὅσον ἄλλοτε, φέρεται πρὸ καὶ μετὰ μεσημβρίαν καὶ εἰς αὐτὸν τὸν περίπατον, πολλῷ μᾶλλον εἰς ἐπισκέψεις. Εἴς τινας ἐπισήμους περιστάσεις ἀντικαθιστᾷ τὴν ῥεδιγκόταν καὶ αὐτὸ τὸ φράκον. Ἡ ζακέττα, εἰς ὅσους δὲν εἶναι ἀναποσπάστως προσηλωμένοι εἰς τὴν παλαιοτέραν γαλλικὴν ἐθιμοτυπίαν, ἀντικατέστησεν ἤδη πρὸ πολλοῦ τὸ φράκον εἰς τὴν τελετὴν τοῦ γάμου καὶ διὰ τοὺς κεκλημένους ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν νυμφίον ἀκόμη, ὅταν ὁ γάμος τελῆται ἐν ὥρᾳ ἡμέρας. Εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν καταλληλότερον εἶναι νὰ κουμβώνεται μὲ ἓν μόνον κομβίον. τ. Δ.

Ζακιὲ (Jacquier), ***Νικόλαος***. Γάλλος ἰατρός, γεννηθεὶς τῷ 1790 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1859. Γόνος ἰατρικῆς οἰκογενείας, ἔλαβε τὸ διδακτορικὸν δίπλωμα τῷ 1813 καὶ καταταχθεὶς εἰς τὸν στρατόν, ἤσκησε τὴν χειρουργικήν, μεταφράζων συγχρόνως διάφορα ἰατρικὰ συγγράμματα ἐκ τῆς λατινικῆς καὶ τῆς ἀγγλικῆς. Ὁ Ζακιὲ διεκρίθη ἰδίως εἰς τὰ ὀρθοπεδικά, δι' ἃ συνέγραψεν ἐπτάτομον συγγραφὴν «Περὶ χρησιμοποιήσεως τῶν μηχανικῶν καὶ τῶν γυμναστικῶν μέσων ἐν τῇ θεραπείᾳ τῆς παραμορφώσεως τοῦ σκελετοῦ» (1831—1835), ἔργον σοφὸν ἀληθῶς. Τῷ 1836, ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν ἐβραβεύθη διὰ 3000 φράγκων ἀξιόλογος αὐτοῦ μελέτη, «Δοκίμιον καὶ παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀνατάξεως τῶν αὐτομάτων ἢ συμπτωματικῶν ἐξαρθρημάτων τοῦ ἰσχίου». Ὁ Ζακιὲ εἶχε συνδεθῆ διὰ στενῆς φιλίας πρὸς τὸν ἱδρυτὴν τοῦ ἐν Morley περιφήμου καταστήματος ὀρθοπεδικῶν μηχανημάτων Fr. Hambert, τοῦ ὁποίου πολὺ ἐξετίμα τὸ ἐφευρετικὸν πνεῦμα καὶ τὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ἐπανορθώσεως διὰ μηχανικῶν μέσων τῶν διαφόρων παραμορφώσεων τοῦ σώματος. Ἦτο μέλος πολλῶν ξένων ἰατρικῶν Ἀκαδημιῶν. Σ. Γ. Σ.

Ζακινὸ (Jacquinot), ***Κάρολος-Ἕκτωρ***. Γάλλος ναύαρχος γεννηθεὶς ἐν Νεβὲρ τῷ 1796 καὶ θανὼν ἐν Τουλῶνι τῷ 1879. Εἰσῆλθεν εἰς τὸ ναυτικὸν ἐν ἡλικίᾳ 16 ἐτῶν, ὠνομάσθη δὲ σημαιοφόρος τῷ 1820 καὶ ἀνθυποπλοίαρχος τῷ 1825. Τῷ 1852 ἀνέλαβε μὲ βαθμὸν ὑποναυάρχου τὴν διοίκησιν τῆς μοίρας τῆς Ἀνατολῆς. Τῷ 1854 ὡς διοικητὴς τῆς μοίρας ταύτης κατέλαβε τὸν Πειραιᾶ. Ἦτο ἡ ἐποχὴ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου, καθ' ὃν ἡ Ρωσία ἐμάχετο μετὰ τῆς Τουρκίας βοηθουμένης ὑπὸ τῶν Ἄγγλων καὶ Γάλλων. Ὁ βασιλεὺς Ὄθων, ἐπωφελούμενος τῆς εὐκαιρίας ταύτης, ἠθέλησε νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Τουρκίας παρὰ τὴν ἀπαγόρευσιν τῶν Ἄγγλων καὶ Γάλλων. Ἵνα δὲ καταστῇ ἀδύνατος ἡ κινητοποίησις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, κατελήφθη ὁ Πειραιεὺς καὶ αἱ Ἀθῆναι ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ καὶ στόλου. Ἡ κατάληψις διήρκεσεν ἐπὶ ἑπτάμηνον. Ν. Ι. Θ.

Ζάκινς (Jakins), ***Ἐρρῖκος***. Ἄγγλος γεννηθεὶς τῷ 1667 καὶ ἀποθανὼν ἐν Λονδίνῳ τῷ 1842, ζήσας δὲ ἐπὶ 175 ἔτη. Μέχρι τοῦ 1842 ὁ Ζάκινς ἔζη χαίρων ἄκραν ὑγείαν καὶ διατηρῶν τὰς πνευματικὰς αὐτοῦ δυνάμεις, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, ἐπιτροπή τις ἠθέλησε νὰ παρουσιάσῃ αὐτὸν εἰς τὴν βασίλισσαν τῆς Ἀγγλίας Βικτωρίαν, ὡς τὸν πρεσβύτερον τῶν ὑπηκόων της. Ἐκλήθη οὗτος εἰς Λονδῖνον καὶ ἐπαρουσιάσθη ἐνώπιον τῆς βασιλίσσης, ἥτις περιέβαλεν αὐτὸν διὰ πολλῶν φιλοφρονήσεων. Ἀλλὰ τὰ ἐπακολουθήσαντα πρὸς τιμήν του γεύματα καὶ ἡ κόπωσις τῶν ἑορτῶν μετέβαλον τὴν δίαιταν αὐτοῦ, τὸν κατέβαλον καὶ μετά τινας ἡμέρας ἀσθενήσας ἀπέθανεν ἐν μέσῳ τῶν τιμῶν ἐπὶ τῇ μακροζωΐᾳ του. θ. β.

Ζάκκα (Zacca) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον Ἀδριατικὸν (πλάτ. 44°57'35" Β, μῆκ. 14°23'30" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2711: Gulf of Quarnero: Promontore to Grossa) πρὸ τοῦ λιμένος Χέρσο τῆς φερωνύμου νήσου. Ἔχει φάρον. Σ. Ε. Λ.

Ζάκκα-Κὲλ (Zakka-Khel). Ὀνομασία κατοίκων τῶν δυτικῶν Ἰνδιῶν εἰς τὰ σύνορα τοῦ Ἀφγανιστάν. Ἐγκατεστάθησαν ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος πέριξ τῶν στενῶν τοῦ Καϊμπέρ, ἅτινα κυριαρχοῦν τῶν μεγάλων ὁδῶν τῶν ἀγουσῶν πρὸς τὴν περιοχὴν τῆς Βουχάρας, εἶναι Μουσουλμᾶνοι τὸ θρήσκευμα καὶ ἀσχολοῦνται εἰς τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὴν λῃστείαν, λαμβάνοντες κανονικοὺς φόρους ἀπὸ τὰ διερχόμενα τὰ στενὰ καραβάνια. Ἦλθον ἐπανειλημμένως εἰς σύγκρουσιν πρὸς τοὺς μονάρχας τοῦ Ἀφγανιστὰν καὶ τοὺς Ἄγγλους. Οἱ τελευταῖοι μετὰ πολλοῦ κόπου κατώρθωσαν νὰ τοὺς καθυποτάξωσι τῷ 1908. Ν. Ι Θ.

Ζακκὰν (Jacquand), ***Κλαύδιος***. Γάλλος ζωγράφος (1085—1878). Ἐμαθήτευσεν εἰς τὴν ἐν Λυὼν σχολὴν τῶν Καλῶν τεχνῶν καὶ παρὰ τῷ Fleury Richard, ἐνεφανίσθη δὲ δημοσίᾳ διὰ πρώτην φορὰν τῷ 1824 καὶ ἐγκατεστάθη εἰς Παρισίους ἀπὸ τοῦ 1838. Διέπρεψεν ἰδίᾳ εἰς τὴν ἀπεικόνισιν ἐπεισοδίων τῆς γαλλικῆς ἱστορίας. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ὁ σὲρ Θωμᾶς Μούρ», «Ἡ ἀναχώρησις τῆς οἰκογενείας τοῦ στρατάρχου τοῦ Λουξεμβούργου», «Ὁ Ἐρρῖκος τῆς Βουργουνδίας καταλαμβάνει τὸ βασίλειον τῆς Πορτογαλίας», «Ἡ ἅλωσις τῆς Ἱερουσαλήμ», «Ἡ Μαρία τῶν Μεδίκων ἐπισκεπτομένη τὸν Ρούμπενς», «Εἷς καρδινάλιος ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ τοῦ Ριμπέρα», «Ὁ θάνατος τοῦ Gaston de Foix» κλπ. Ἐπὶ πλέον ὁ Ζακκὰν διεκόσμησε πολλοὺς ναούς. Ι. Μ. Π.

Ζακκὰρ (Jaccard), ***Φραγκῖσκος - Ἀντώνιος***. Ἱεραπόστολος ἰησουίτης ἐκ Σαβοΐας, γεννηθεὶς εἰς Ὀρμιὸν τῷ 1799, θανὼν τῷ 1838. Φθάσας εἰς Κοχιγκίναν τῷ 1851, ἐξέμαθε τὴν ἀνναμιτικὴν γλῶσσαν καὶ ἐχρησίμευσεν ὡς διερμηνεὺς εἰς τὸν ἐκεῖ βασιλέα διὰ τὴν μετάφρασιν τῶν βιβλίων τῆς Εὐρώπης. Ἐν τούτοις συνελήφθη ἐπὶ διαδόσει ξένης θρησκείας καὶ μετὰ διετῆ φυλάκισιν κατεδικάσθη ὑπὸ τοῦ μανδαρίνου τοῦ Κάντ-Τρὶ εἰς τὸν διὰ ξυλοκοπήματος θάνατον.

Ζὰκ - Νταλκρὸζ (Jacques-Dalcroze), ***Αἰμίλιος***. Ἑλβετὸς συνθέτης, γεννηθεὶς ἐν Βιέννῃ (1865). Ἐγκατασταθεὶς ἐν Γενεύῃ ἐσπούδασε μουσικὴν καὶ ταυτοχρόνως φιλολογίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ, ὁπόθεν ἀπεφοίτησε τῷ 1883. Τὰ πρῶτα του θεατρικὰ δοκίμια: «Ἡ σουμπρέττα» (ὀπερέττα), «Ριxὲ» (ὀπερέττα), «Ὁ μαθητής», ἔφερον τὰ ἴχνη σχετικῆς ἀπειρίας, δι' ὃ καὶ ὁ Νταλκρὸζ ἀνεχώρησεν εἰς Βιέννην, ἵνα συμπληρώσῃ τὰς σπουδάς του εἰς τὴν σύνθεσιν ὑπὸ τὸν Μπροῦκνερ καὶ ἀργότερον εἰς Παρισίους, ἔνθα ἐγένετο μαθητὴς τοῦ Ντελίμπ. Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα ἐπαίζετο ἐν Γενεύῃ ἓν μονόπρακτον ἔργον του, «Μέσα στὸ δάσος». Τῷ 1892 ὠνομάσθη καθηγητὴς τῆς ἁρμονίας τοῦ ᾠδείου τῆς Γενεύης καὶ ὀλίγον κατόπιν τοῦ σολφέζ. Τότε συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ ἱδρύσῃ τὸ περίφημον σύστημα τῆς «Ρυθμικῆς γυμναστικῆς» συνιστάμενον εἰς τὴν διὰ τῆς γυμναστικῆς καὶ τῶν πλαστικῶν κινήσεων ἀπόδοσιν καὶ τῶν δυσκολωτέρων ῥυθμικῶν συνδυασμῶν. Διὰ τὸν σκοπὸ-

Digitized by Google

τοῦτον ἵδρυσε τὸ «Ἰνστιτοῦτον γυμναστικῆς καὶ ρυθμικῆς», ἔγραψε διάφορα ἄρθρα («Ἡ μόρφωσις διὰ τοῦ ρυθμοῦ»), ἔκαμε διαλέξεις καὶ ἔγραψε καὶ τὴν μεγάλην «Μέθοδον τοῦ Ζὰκ Νταλκρόζ». Ἡ μεταρρύθμισις τοῦ Ἑλβετοῦ συνθέτου ὑπῆρξε μεγίστης σημασίας διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς μουσικῆς εἰς τὰ σχολεῖα, φροντιστήριον δὲ ἱδρυθὲν ἐν Χέλλεράου τῆς Δρέσδης συντείνει εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ ἀναγκαιοῦντος διδακτικοῦ προσωπικοῦ καὶ τὸν προπαγανδισμὸν τῆς ἰδέας. Ὡς συνθέτης ὁ Ζὰκ-Νταλκρὸζ διεκρίθη διὰ τῶν ἔργων: «Ἡ ἀγρυπνία» (διὰ χορῳδίαν καὶ μονῳδούς). «Τὸ κατηραμένο βιολί» (ἀποσπάσματα λυρικοῦ δράματος), «Janie» (λυρικὴ κωμῳδία, 1893), «Ποίημα τῶν Ἄλπεων» (διὰ χορῳδούς, μονῳδοὺς καὶ ὀρχήστραν 1896), «Sancho Pança» (λυρικὴ κωμῳδία 1897), «Le bonhomme Jadis» (κωμικὸν μελόδραμα, 1906), «Les jumeaux de Bergame» (1907), «Ἠχὼ καὶ Νάρκισσος» (παντομίμα, 1912) κτλ. Ἄξια ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι καὶ αἱ συλλογαὶ τραγουδιῶν «Chansons romandes», «Chansons et rondes enfantines», «Des chansons» «Chansons de route», «Chansons religieuses» κτλ. Διὰ τὴν μουσικὴν δωματίου ἔγραψεν ὁ Νταλκρὸζ ἓν κουαρτέττο ἐγχόρδων καὶ μερικὰ ἀκόμη τεμάχια.
Γ. Σ.

Ζακὸ (Jacquot), ***Γεώργιος.*** Γάλλος γλύπτης γεννηθεὶς ἐν Νανσὺ τῷ 1794 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1874. Μαθητὴς τοῦ Ραμὰν καὶ τοῦ Μπόζιο εἰσήχθη εἰς τὴν σχολὴν τῶν Καλῶν Τεχνῶν τῶν Παρισίων καὶ συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του ὑπὸ τὸν Γκρό. Διαγωνισθεὶς ἔλαβε τὸ βραβεῖον τῆς Ρώμης τῷ 1820 καὶ μεταβὰς εἰς τὴν πόλιν ταύτην παρέμεινεν ἐπὶ ἑξαετίαν μελετῶν τὰ ἔργα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς καὶ ρωμαϊκῆς γλυπτικῆς. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Γαλλίαν ἐφιλοτέχνησε τὸν «Ἔρωτα παίζοντα μὲ τοὺς κύκνους», τὸ ἄγαλμα τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου Φιλίππου, τὸν «Τελευταῖον στεναγμὸν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ» κτλ. Εἰς τὸν Ζακὸ ἀνετέθη ἡ ἐκτέλεσις τῆς δυτικῆς μετώπης τῆς θριαμβευτικῆς ἁψῖδος τοῦ Ἀστέρος τῶν Παρισίων, τῆς ὁποίας τὰ ἀνάγλυφα ἔχουσιν ὕψος ἄνω τῶν ἑπτὰ ποδῶν. Τὴν μετώπην ταύτην, ἥτις δεσπόζει ὁλοκλήρου τοῦ κύκλου τοῦ μεγάλου μνημείου, ἐνεπιστεύθη ὁ Λουδοβῖκος-Φίλιππος εἰς τοὺς γλύπτας Ζακό, Μπρέν, Λετιέ, Ρύντ, Γκαγγιονὲτ καὶ Σέρ, τὸ πλεῖστον ὅμως τῆς δυτικῆς προσόψεως εἶναι ἔργον τοῦ Ζακό, ὅστις, ὅταν τῷ 1852 ἐπὶ Ναπολέοντος τοῦ Γ' ἡνώθησαν τὰ ἀνάκτορα τοῦ Λούβρου μετὰ τῶν ἀνακτόρων τοῦ Κεραμεικοῦ, ἐφιλοτέχνησε πλείστας ἐκ τῶν Καρυατίδων τῶν στοῶν. Τὸν Ζακὸ διακρίνει ἡ ἀρχαϊκὴ ἁπλότης τῆς παραστάσεως τῶν προσώπων τῶν ἀναγλύφων του.
Θ. Β.

Ζακὸμπ (Jacobs), ***Ἀλβέρτος - Μιχαήλ.*** Βέλγος ζωγράφος γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀμβέρσῃ (1812—1879). Μαθητεύσας παρὰ τῷ Brackeleer κατέγινεν εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τοπίων καὶ θαλασσίων σκηνῶν, νέος δ' ἔτι περιῆλθε τὴν Ἑλλάδα, τὴν Τουρκίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον, ὁπόθεν ἐνεπνεύσθη διαφόρους πίνακας, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀπόψεις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ κόλπου τῆς Ναυπάκτου, τῶν αἰγυπτιακῶν Θηβῶν κτλ. Τῷ 1851 ἐξελέγη μέλος τῆς βασιλικῆς Ἀκαδημίας τῶν Βρυξελλῶν καὶ ἔπειτα καθηγητὴς τῆς Ἀκαδημίας τῆς Ἀμβέρσης.

—**Ζακὸμπ** (Jacob), ***Γεράρδος.*** Γάλλος ἀρχαιολόγος γεννηθεὶς εἰς Ρὲνς τῷ 1775 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1830. Ἐπιδοθεὶς κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ ἐμπόριον, ἀπεμακρύνθη αὐτοῦ καὶ ἠσχολήθη περὶ τὴν νομισματικὴν καὶ τὴν ἀρχαιολογίαν, συγγράψας πλεῖστα ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀρίστην κατέχουσι θέσιν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τὰ ἀκόλουθα: «Traité élémentaire de numismatique ancienne», «Description historique de la ville de Reims», «Recherches historiques sur les croisades et les templiers» κτλ. Πρὸς τούτοις ἄξιαι σημειώσεως εἶναι αἱ περὶ τῶν παρισινῶν καὶ ἐπαρχιακῶν ἠθῶν μελέται του.

— **Ζακὸμπ** (Jacob), ***Γεώργιος.*** Γάλλος ἐβενουργὸς γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις (1739—1814), διακριθεὶς διὰ τὴν κομψότητα καὶ τὴν χάριν τῶν κατασκευαζομένων ἐν τῷ ἐργοστασίῳ του ἐπίπλων. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ' καὶ Λουδοβίκου ΙΣΤ' ἐγένετο περιώνυμος καὶ ἔδωκε τὸν ρυθμὸν τῶν ἐπίπλων τῆς περιόδου ταύτης, ἀνυψώσας ταῦτα εἰς ἔργα τέχνης. Πλεῖστα τούτων κατασκευασθέντα ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἀποτελοῦσι πολύτιμα μνημεῖα κοσμητικῆς τέχνης.

— **Ζακὸμπ** (Jacob), ***Μάξιμος.*** Γάλλος συγγραφεὺς γεννηθεὶς τῷ 1876. Ἰσραηλικῆς καταγωγῆς ἠσπάσθη τὸν Χριστιανισμὸν καὶ εἰσήχθη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Βενεδίκτου ἐπὶ τοῦ Λείγηρος. Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς ζωγραφικήν, ἀλλὰ ταχέως παρῃτήθη αὐτῆς ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν φιλολογίαν, ἔγραψε δὲ πλεῖστα ποιήματα καὶ πεζογραφήματα. Ἐκ τῶν ἔργων του τὰ κυριώτερα εἶναι: «Αἱ καταχθόνιοι ὀπτασίαι», «Ὁ σκοτεινὸς θάλαμος» καὶ τὸ «Χρυσοῦν ὡρολόγιον». Ἀνήκει εἰς τὴν σχολὴν φαντασιοκρατῶν, διακρινόμενος διὰ τὰς παραδοξολογίας του καὶ διὰ τὸ ὑπέρμετρον τῶν φαντασιοκοπιῶν του, ἀναμεμιγμένων μετὰ εἰρωνείας καὶ σκώμματος καυστικοῦ.

—**Ζακὸμπ** (Jacob), ***Φραγκῖσκος.*** Γάλλος λεπτουργός, υἱὸς τοῦ *Γεωργίου Ζακόμπ*, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις (1770—1841). Διδαχθεὶς παρὰ τοῦ πατρός του, ἀνέπτυξε μεγάλως οὐχὶ μόνον τὴν ἐπιχείρησιν, ἀλλὰ καὶ τὴν τέχνην, μετέβαλε δὲ τὸν ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΣΤ' ρυθμὸν τῶν ἐπίπλων καὶ εἰσήγαγε πρῶτος τὸν καλούμενον ρυθμὸν τῆς αὐτοκρατορίας, δώσας ἀρχαϊκὴν ἁπλότητα εἰς τὰς γραμμάς. Ηὐνοήθη μεγάλως ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείρας Ἰωσηφίνης, ἧς διεκόσμησεν αἰθούσας τινὰς τῆς Μὰλ-Μαιζόν, ἔκτοτε δ' ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ ἐπιπλοποιοῦ τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς. Τὴν αὐτὴν εὔνοιαν ἔδειξαν πρὸς αὐτὸν οἱ βασιλεῖς Λουδοβῖκος ΙΗ', Κάρολος Ι' καὶ Λουδοβῖκος-Φίλιππος, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ὁποίου, μετατρέψας τὸν ρυθμὸν τῆς παλινορθώσεως, ἔπλασε τὸν τοῦ Λουδοβίκου-Φιλίππου. Πλεῖστα τῶν ἔργων του εὑρίσκονται εἰς τὰ γαλλικὰ μουσεῖα καὶ εἰς ἰδιωτικὰς συλλογάς, θεωρούμενα ὡς πολυτιμότατα.

— **Ζακὸμπ ντὲ λὰ Κοττιὲρ** (Jacob de La Cottièrc), ***Εὐγένιος-Ἰωάννης-Στέφανος.*** Γάλλος λογογράφος γεννηθεὶς ἐν Μπὰρ-σὺρ-Σαὶν τῷ 1827 καὶ ἀποθανὼν ἐν Λυὼν τῷ 1885. Διάσημος περιηγητής, ἐδημοσίευσε λίαν ἐνδιαφερούσας περιγραφὰς τῶν περιηγήσεών του, ἐν αἷς τὰς ἐπιγραφομένας «Les Villes mortes», «Par Monts et vaux», «Les Allemands chez eux» καὶ τὰς μελέτας του «Mes Semblables», «Silhouettes de Paysans», αἵτινες διακρίνονται διὰ τὴν λεπτὴν καὶ βαθεῖαν ψυχολογίαν τῶν λαῶν, οὓς ἐγνώρισε.
Θ. Β.

Ζακομπίνα (Jacobina) */Γεωγρ./*. Πόλις τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῆς Βραζιλίας παρὰ τὸν ποταμὸν Ἰταπίκουρον, ἐν τῷ κέντρῳ εὐφορωτάτης περιοχῆς παραγούσης δημητριακά, βάμβακα, σακχαροκάλαμον, καπνὸν καὶ περικλειούσης πλούσια μεταλλεῖα χρυσοῦ, χαλκοῦ καὶ σιδήρου.
Μ. Ν. Δ.

«**Ζακόνικ, *Τσάρα-Δουσάνα*».** Σερβικὴ συλλογὴ νόμων, καταρτισθεῖσα ὑπὸ ἐπιτροπῆς Σέρβων νομομαθῶν κατὰ διαταγὴν τοῦ τσάρου τῶν Σέρβων Στεφάνου Δουσὰν τῷ 1343. Ὁ κῶδιξ οὗτος εἶναι ἀξιοσημείωτος διὰ τὰ ἐν αὐτῷ περισυλλεγέντα παλαιὰ ἔθιμα τῶν Σέρβων καὶ διὰ τὰς ἀντιλήψεις περὶ δικαίου, τὰς ὁποίας προδίδει.
Ν. Ι. Θ.

ζάκορος (ὁ, ἡ)· ὁ τὸν ναὸν ὑπηρετῶν, σοβαρώτερος βαθμὸς τοῦ νεωκόρου: «ἱερεῖς καὶ ζάκοροι θεῶν» *(Πλούτ.)*· ἡ λέξις ἀπὸ τοῦ *ζα* (διὰ) καὶ *κορῶ* =καθαρίζω, σκουπίζω.

— *[Ἀρχ.]* Οἱ *ζάκοροι* παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἦσαν οἱ ἐντεταλμένοι τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ναῶν καὶ τὴν φροντίδα περὶ τῆς καθαριότητος αὐτῶν. Φαίνεται ὅμως ὅτι, πλὴν τῶν ταπεινῶν τούτων καθηκόντων, εἶχον καὶ ἄλλα ἀνώτερα ἱερατικοῦ χαρακτῆρος, διὰ τοῦτο οἱ ἀρχαῖοι γραμματικοὶ τοὺς ὀνομάζουν ἐνίοτε καὶ ἱερεῖς. Τὰ καθήκοντα τῶν ζακόρων ἀνετίθεντο ἐνίοτε καὶ εἰς γυναῖκας. Παρ' Ἡροδότῳ (VI, 134) ἀναφέρεται ἡ Τιμὼ μὲ τὸν τίτλον «ὑποζάκορος», ὅπερ δεικνύει ὅτι διὰ τὸ ἀξίωμα τοῦτο ὑπῆρχον περισσότεροι βαθμοί. Κατ' ἀρχὰς ὁ τίτλος ζάκορος ἦτο ταυτόσημος τοῦ νεωκόρος, βραδύτερον ὅμως κατέστη ἀνώτερος ἱερατικὸς βαθμὸς χρησιμοποιούμενος ἰδίως εἰς τὴν λατρείαν τῆς Μητρὸς ἢ Ρέας, τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τῆς Ἴσιδος καὶ Σεράπιδος, ἐνῷ ὁ τίτλος ζάκορος ἐδίδετο εἰς δούλους, οἱ ὁποῖοι ἔργον εἶχον τὸν καθαρισμὸν τοῦ ναοῦ.
Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

Ζακοτὸ (Jacquotot), ***Μαρία - Βικτωρία.*** Γαλλὶς ζωγράφος ἐπὶ πορσελλάνης, γεννηθεῖσα ἐν Παρισίοις τῷ 1772 καὶ ἀποθανοῦσα ἐν Τουλούζῃ τῷ 1855. Τὸ κρατικὸν ἐργοστάσιον τῶν Σεβρῶν κατέχει πλείστας εἰκόνας καὶ σχέδιά της θεωρούμενα ὡς ἀριστουργήματα. Τῷ 1808 ἡ Ζακοτὸ ἐξέθεσε προσωπογραφίας διασήμων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἐπὶ πορσελλάνης, δι' ἃς ἔλαβε τὸ χρυσοῦν βραβεῖον. Ἐκεῖνο ὅπερ διακρίνει τὴν Ζακοτὸ εἶναι ὁ τρόπος τῆς ἀντιγραφῆς τῶν ἀριστουργημάτων τῶν γαλλικῶν μουσείων, ὅστις κατέστησεν αὐτὴν ἔνδοξον. Ὁ Ραφαὴλ ὑπῆρξεν ὁ παρ' αὐτῆς προτιμώμενος διδάσκαλος· ἀντέγραψε τὴν «Ὡραίαν ἀνθοπώλιδα» του κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἀπέσπασε τὸν θαυμασμὸν τῶν συγχρόνων της. Ἐξετέλεσεν ἐπίσης τὴν «Παρθένον ἐπὶ τοῦ θρόνου», τὴν «Ἁγίαν οἰκογένειαν», ἔργα τοῦ Λεονάρδου ντὰ Βίντσι, τοῦ Βὰν Δάϋκ, τὴν «Ἀτάλαν» καὶ τὴν «Δανάην» τοῦ Ζιροντέ, τὴν «Ψυχὴν» καὶ τὴν «Κορίνναν» τοῦ Ζεράρ, τὴν «Ἄνναν Μπούλεν» τοῦ Χολμπάϊν, τὰς προσωπογραφίας τοῦ Κορβιζάρ, τοῦ Φρειδερίκου τοῦ Μεγάλου, τοῦ δουκὸς Οὐέλλιγκτον, τῆς λαίδης Ντάρνλεϋ, τῆς κομίσσης Βοροντζώφ, τῆς δουκίσσης ντὲ Μπαρὺ κλπ. Αἱ πλεῖσται τῶν προσωπογραφιῶν τούτων ἐγράφησαν ἐκ τοῦ φυσικοῦ. Τῷ 1828 ἡ Ζακοτὸ ἔλαβε παρὰ τοῦ βασιλέως Καρόλου Ι' τὸν τίτλον τῆς πρώτης ζωγράφου τῆς αὐλῆς, ἔργα δὲ αὐτῆς ἐπωλήθησαν μετὰ τὸν θάνατόν της ἐν Πετρουπόλει εἰς μεγάλας τιμάς. Ἡ Ζακοτὸ ὑπῆρξεν ἐπίσης ἀρίστη μουσουργός· τὰ συνθέματά της ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐξετελοῦντο εἰς τὰς δημοσίας συναυλίας τῆς Εὐρώπης.
Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Ζακουζὶ *[Θρησκειολ.]*. Ὁ θεὸς τῆς ἰατρικῆς παρὰ Ἰάπωσιν. Εἰκονίζεται ὑποβασταζόμενος ὑπό τινος νουφάρου καὶ μὲ τὴν κεφαλὴν περιβεβλημένην ὑπὸ φωτοστεφάνου. Ἐξ αὐτοῦ κατάγονται τὰ πονηρὰ πνεύματα Ζακουζίς, διὰ τὸν ἐξευμενισμὸν τῶν ὁποίων οἱ Ἰάπωνες ἄγουν τὴν ἑορτὴν Μάτσουρις.
—Ω.

Ζακοῦτο (ἢ ***Ζαχοὺθ***), ***Ἀβραὰμ - Σαμουήλ.*** Ἑβραῖος μαθηματικὸς καὶ ἱστοριογράφος γεννηθεὶς ἐν Σαλαμάγκᾳ τῆς Ἱσπανίας περὶ τὸ 1450, θανὼν ἐν Τύνιδι περὶ τὸ 1510. Ἐδίδαξε μαθηματικὰς ἐπιστήμας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς γενετείρας του, ἀκολούθως δὲ εἰς τὸ τῆς Σαραγόσας. Τῷ 1492 μετῴκησεν εἰς Λισσαβῶνα, ὅπου ἐχρημάτισε γεωγράφος καὶ ἀστρονόμος ἐν τῇ αὐλῇ Ἰωάννου τοῦ Β' καὶ τοῦ Ἐμμανουήλ. Ὑπῆρξε πολύτιμος σύμβουλος τοῦ Βάσκο ντὲ Γκάμα εἰς τὸ θεωρητικὸν μέρος τῆς ἐξερευνητικῆς του ἀποστολῆς· πρὸς τούτοις ἐτελειοποίησεν ἐπὶ τὸ ἁπλούστερον τὸ πλανητικὸν ἡμερολόγιον καὶ τὸν ἀστρολάβον. Παρ' ὅλας ὅμως τὰς ὑπηρεσίας ταύτας δὲν κατώρθωσε νὰ ἀποφύγῃ τὰς συνεπείας τοῦ περὶ ἐξορίας τῶν Ἰουδαίων τῆς Πορτογαλίας βασιλικοῦ διατάγματος τοῦ 1497 καὶ ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Τύνιδα, ὅπου καὶ ἐγκατεστάθη διὰ παντός. Τῷ 1504 ἐπεράτωσε τὸ κλασσικὸν ἔργον του: «Σέφερ Γιοχασίν», ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἑβραϊκῆς παραδόσεως καὶ γενεαλογίας ἀπὸ τῆς μυθολογικῆς περιόδου μέχρι τῆς ἐποχῆς του. Τὸ περίφημον τοῦτο χρονικὸν ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1566, συνεπληρώθη δ' ἔπειτα ὑπὸ τοῦ Φιλιππόβσκυ ὑπὸ τὸν τίτλον «Γιοχασὶν χα' Σαλὲμ» (Yochassin completum, Λονδῖνον 1857). Ἐκ τῶν μαθηματικῶν συγγραμμάτων του τὰ σπουδαιότερα εἶναι: «Μπιοὺρ Λουχὼθ» συγγραφὲν ἐν Σαλαμάγκᾳ τῷ 1473 καὶ μεταφρασθὲν λανινιστὶ ὑπὸ τὸν τίτλον «Almanach Perpetuum» (ὑπὸ Ἰωσὴφ Βιτσῖνο 1496).
Γ. ΕΛΙΓΙΑ

— **Ζακοῦτο** (ἢ ***Ζαχοὺθ***), ***Μωϋσῆς - Μορδεχάϊ***, ἐπικαλούμενος ***Ρέμεζ.*** Ραββῖνος καββαλιστὴς καὶ ποιητὴς γεννηθεὶς ἐν Ἀμστελοδάμῳ τῷ 1625 καὶ θανὼν ἐν Μαντούῃ τῷ 1697. Ἐμυήθη εἰς τὰ μυστήρια τῆς ἰουδαϊκῆς καββάλας ὑπὸ ἐπιφανῶν διδασκάλων. Τῷ 1673 κατέλαβε τὴν ἕδραν τοῦ ραββινάτου τῆς Μαντούης, ἣν διετήρησε μέχρι τελευτῆς. Συνέγραψε διάφορα ἔργα καὶ ἑρμηνείαν ἐπὶ τῆς Μισνᾶ.
Γ. ΕΛ.

Ζακούτου. Μία τῶν συζύγων τοῦ βασιλέως τῆς Ἀσσυρίας Σανχερὶβ (704—681). Ἀρχικῶς ἐκαλεῖτο *Νακία* (Καθαρά), μετήλλαξεν ὅμως βραδύτερον τὸ δυτικὸν σημιτικὸν αὐτῆς ὄνομα διὰ τοῦ συνωνύμου ἀσσυριακοῦ Ζακούτου. Πιθανὸν ἦτο Ἰουδαία, πάντως ὅμως δὲν κατήγετο ἐκ τῆς Ἀσσυρίας, ὡς τὸ ἀρχικὸν αὐτῆς ὄνομα δεικνύει. Διὰ τῆς μεγάλης αὐτῆς ἐπιρροῆς ἐπὶ τοῦ Σανχερὶβ κατώρθωσε νὰ πείσῃ αὐτὸν ν' ἀνακηρύξῃ ὡς διάδοχον τοῦ θρόνου τὸν υἱὸν αὐτῆς Ἀσαρχαδδών, ἂν καὶ οὗτος δὲν ἦτο ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Σανχερίβ. Τῇ συνδρομῇ δὲ αὐτῆς κατώρθωσεν ὁ Ἀσαρχαδδὼν νὰ καταβάλῃ τὴν μετὰ τὴν δολοφονίαν Σανχερὶβ ἐκραγεῖσαν ἐπανάστασιν κατὰ τῆς καθορισθείσης διαδοχῆς τοῦ θρόνου. Εἰς τὴν εὐμένειαν τῆς Ζακούτου ὀφείλει τὸν θρόνον καὶ ὁ Ἀσσουρβανιπάλ, διότι καὶ οὗτος κατ' εἰσήγησιν τῆς Ζακούτου καθωρίσθη ὡς διάδοχος τοῦ θρόνου ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ἀσαρχαδδών, καίτοι δὲν ἦτο ὁ πρεσβύτερος υἱός. Τὴν καθορισθεῖσαν ταύτην διαδοχὴν ὑπεστήριξεν ἐνεργῶς ἡ Ζακούτου μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀσαρχαδδών.
Β. ΒΕΛΛΑΣ

Ζάκουϋ (Jacuy) */Γεωγρ./*. Ποταμὸς τῆς Βραζιλίας. Πηγάζων ἐκ τῶν ἀνατολικῶν ὑπωρειῶν τοῦ ὄρους τοῦ Ἁγίου Ἰγνατίου, ρέει πρὸς Ν, ἀκολούθως διευθύνεται πρὸς ἀνατολάς, δέχεται τὰ ὕδατα τῶν ποταμῶν Πάρδο καὶ Τακουάρυ, καὶ χύνεται μετὰ ροῦν 400 χλμ. εἰς τὴν λίμνην Δὸς-Πάτος.
Μ. Ν. Δ.

Ζάκρας, *Λίβιος*. Ἕλλην λόγιος ἐκ Χίου, ἀκμάσας κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα. Τῷ 1602 διετέλεσε διδάσκαλος τῆς ἐν Βενετίᾳ ἑλληνικῆς σχολῆς, ἀργότερον δὲ ἐγένετο καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Φερράρας.

Ζάκρος (***Ἀπάνω*** καὶ ***Κάτω***) */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Σητείας τοῦ νομοῦ Λασιθίου Κρήτης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος, εἰς τὴν ὁποίαν περιλαμβάνονται τὰ χωρία *Ζάκρος* (κάτ. 543), *Ἀδραβάστοι* (129), ὅπου ἦτο ὁ πύργος τοῦ γενιτσάρου Ἀφεντάκι, ὅστις τῷ 1821 ἐφόνευσε διὰ δόλου 350 Χριστιανούς, *Ἀζωκέραμος* (92), *Καλλάρια* (69), *Κλησίδι* (45) καὶ *Χοχλακὲς* (77). Ἐν Ζάκρῳ, ἐπὶ ὑψώματος, ὑπῆρχεν ἀκρόπολις, ἧς σῴζεται μέρος τοῦ κυκλωπείου τείχους. Ἡ κάτω πόλις, συνοικισμὸς μυκηναϊκῶν χρόνων, κεῖται παρὰ τὴν θάλασσαν. Ὁ Hogarth, ἑταῖρος τῆς ἐν Ἀθήναις ἀγγλικῆς Ἀρχαιολογικῆς σχολῆς, ἐνήργησεν ἀνασκαφὰς τῷ 1901 καὶ ἀνεῦρεν εἰς σπηλαιώδεις τάφους πρωτο-

Digitized by Google

μινωϊκὰ ἀγγεῖα καὶ λύχνους, παρὰ τὴν θάλασσαν δὲ περὶ τὰς δέκα οἰκίας, ὑστερομινωϊκῆς ἐποχῆς, ὡραῖα πήλινα ἀγγεῖα καὶ 500 περίπου σφραγίσματα (ἴσως λείψανα ἀλληλογραφίας ἐμπόρου) καὶ πηλίνην ἐνεπίγραφον πινακίδα. [Πρβλ. *Ξανθουδίδου* Ὁδηγὸς μουσείου Ἡρακλείου σ. 11 καὶ 14, *Καββαδίου* Προϊστ. Ἀρχ. σ. 470.] Ε. Γ.

— /*Παραλ. Γεωγρ.*/—1) Ὅρμος τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Κρήτης καὶ φερώνυμον ἀκρωτήριον (πλάτ. 35° 05′ 1/5 Β, μῆκ. 26° 17 1/3 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536 Β: Candia, western part), 4 μίλλ. Β. ΒΑ τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀμπελᾶς.—2) Ὑφαλόνησος τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Κρήτης, ἔχουσα κορυφὴν ἐκτεινομένην ἐπὶ 1 μίλλ. ἀπὸ Ἀπηλιώτου πρὸς Ζέφυρον (πλάτ. 35° 07′ 1/5 Β, μῆκ. 26° 19′ 00″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536 Β: Candia western part) καὶ παρουσιάζουσα βόλισμα 9 ὀργυιῶν, ἐνῷ οἱ περὶ αὐτὴν βυθοὶ εἶναι ἄνω τῶν 15 ὀργυιῶν. Ἀπέχει τοῦ φερωνύμου ὅρμου 2 1/4 μίλ. Β. ΒΑ. Σ. Ε. Λ.

ζακυνθία (ἡ) (Zacynthia) /*Βοτ.*/ Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῶν παραμεσογείων χωρῶν, τὴν *ζακυνθίαν τὴν τυλώδη* (Zacynthia verrucosa), ἐτήσιον, καλλιεργούμενον συνήθως πρὸς κόσμον, γνωστὸν παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὰς ὀνομασίας *καραβιδόχορτο* καὶ *ὀρνιθοκώλι*. Κ. ΠΑΠ.

Ζακυνθομωραῖται (οἱ). Οὕτως ὠνομάσθησαν οἱ ἀπόγονοι τῶν εἰς Ζάκυνθον καταφυγόντων καὶ ἐγκατασταθέντων Πελοποννησίων κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770. Τῷ 1792, μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς ρωσοτουρκικῆς εἰρήνης καὶ τὴν ὑπὸ τῆς Ρωσίας ἐγκατάλειψιν τοῦ Λάμπρου Κατσώνη, ἡ Τουρκία ἀπῄτησε παρὰ τῆς Ἑνετίας καὶ τῇ ἐκδόσῃ ἅπαντας τοὺς εἰς Ζάκυνθον καταφυγόντας ἐκ Πελοποννήσου καὶ λοιπῶν χωρῶν Ἕλληνας κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770. Ἡ ἑνετικὴ κυβέρνησις ἐνδώσασα εἰς τὴν ἀξίωσιν ταύτην τῆς Τουρκίας ἔπεμψεν εἰς Ζάκυνθον ἐξεταστήν, τὸν Ἰωάννην Βουρδούνην, ἵνα ἀποχωρίσῃ τοὺς πρόσφυγας καὶ παραδώσῃ ἢ τοὐλάχιστον ἐκδιώξῃ τοὺς αὐτούς. Ἡ ἀπόφασις ἐκείνη ἐξήγειρε τὴν ἀγανάκτησιν τῶν Ζακυνθίων, οἵτινες διὰ τῶν ἐντόνων αὐτῶν διαμαρτυριῶν κατώρθωσαν νὰ ματαιωθῇ ἡ ἀποφασισθεῖσα ἔξωσις. Ὁ Ἑνετὸς διοικητὴς συνήνεσε νὰ χορηγηθῶσιν εἰς ἅπαντας τοὺς πρόσφυγας πιστοποιητικὰ ἐγκαταστάσεως ἐν Ζακύνθῳ χρονολογούμενα πρὸ τοῦ 1770, δυνάμει τῶν ὁποίων ἐθεωρήθησαν ἅπαντες Ἑνετοὶ ὑπήκοοι. Τοιουτοτρόπως, ὅταν διετάχθη ἡ ἀναχώρησις τῶν προσφύγων, οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀπηλάθη. Οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν ὠνομάσθησαν *Ζακυνθομωραῖται*. Ν. ΚΛΖ

Ζάκυνθος. Ἡ νοτιωτέρα τῶν ἐν τῷ Ἰονίῳ πελάγει μεγάλων νήσων, πρὸς νότον τῆς Κεφαλληνίας. Ἔχει ἔμβαδὸν περίπου 436 τ. χλμ., ἐρχομένη 46 λόγῳ ἐκτάσεως εἰς τὸν παγκόσμιον πίνακα τῶν νήσων, περιλαμβάνεται δὲ μεταξὺ τῶν παραλλήλων 37° 56′ 15″ Β καὶ 37° 38′ 40″ Β καὶ τῶν ἀπὸ Γρήνουϊτς μεσημβρινῶν 20° 42′ 20″ Α καὶ 20° 59′ 45″ Α. Ἡ νῆσος, εἰς ἣν ὑπάγονται καὶ αἱ νῆσοι *Στροφάδες*, χωρίζεται διὰ τοῦ *διέκπλου Κεφαλληνίας* (Κανάλι τῆς Κεφαλλονιᾶς) εὖρος ἐλαχίστου 8 1/2 μιλ. (μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Καταλιὸς τῆς Κεφαλληνίας καὶ Σκινάρι τῆς Ζακύνθου), καὶ πρὸς δυσμὰς τῆς προβολῆς τῆς Ἤλιδος (Κάστρο Τορνέζε), ἀφ' ἧς χωρίζεται ὑπὸ τοῦ διέκπλου τῆς Ζακύνθου (κανάλι τῆς Ζακύνθου, Zante channel τῶν χαρτῶν), ἔχοντος εὖρος 9 1/2 μιλ. (μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Δαβία Ζακύνθου καὶ Τρυπητὴ ἢ Λίντζι τῆς Ἤλιδος). Ἐμφανίζει σχῆμα τριγωνοειδές, ἔχον τὴν μίαν κορυφὴν του, τὴν ἀπολήγουσαν εἰς τὸ ἀκρωτήριον Σκινάρι, πρὸς βορρᾶν, τὴν ἑτέραν, οὖσαν χερσονησίζουσαν προβολὴν τοῦ βουνοῦ Σκοπός, ἀπολήγουσαν εἰς τὸ ἀκρωτήριον Γεράκι ΝΝΑ, καὶ τὴν τρίτην κορυφὴν τὴν ἀπολήγουσαν εἰς τὴν χερσονησίζουσαν προβολὴν Κερὶ πρὸς νότον. Οὕτως ἡ μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Σκινάρι καὶ Γεράκι πλευρὰ τῆς νήσου, ανατεινομένη πρὸς Μέσην, ἔχει ἀνάπτυγμα ἀκτογραμμῆς 23 μιλ., ἡ μεταξὺ ἀκρωτηρίου Γεράκι καὶ Μαραθιᾶς κολπουμένη πρὸς νότον καὶ εὖρον 12 1/4 μιλ., καὶ ἡ μεταξὺ ἀκρωτηρίων Μαραθιᾶ καὶ Σκινάρι, ἀνατεινομένη πρὸς λιβοζέφυρον, ζέφυρον καὶ σκίρωνα, 23 μίλ., ὁπότε τὸ ὁλικὸν ἀνάπτυγμα τῆς ἀκτογραμμῆς τῆς νήσου ἀνέρχεται εἰς 58 μιλ., τῶν μεγίστων εὐθέως ὁριζοντογραφικῶν διαστάσεών της οὐσῶν 19 1/2 μὲν μιλ. μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Γεράκι καὶ Σκινάρι, 9 1/2 δὲ μιλ. μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Κρυονέρι καὶ Ἀγαλᾶς. Σ. Ε. Λ.

—[ΓΕΩΛΟΓ.] Ἡ νῆσος Ζάκυνθος, γεωλογικῶς ἐξεταζομένη, ἀνήκει εἰς τὴν ἀδριατικο-ιόνιον ὀρεινὴν ζώνην τῆς Δυτ. Ἑλλάδος. Εἰς τὴν κατασκευὴν ταύτης συμμετέχουν αἱ ἀκόλουθοι διαπλάσεις:

α′) Ἀσβεστόλιθοι τοῦ μεσοζωϊκοῦ (τῆς κρητιδικῆς διαπλάσεως) συνιστῶντες τὸ ΒΔ ἄκρον τῆς νήσου ὡς καὶ τὸ δυτικὸν τμῆμα αὐτῆς.

β′) Τῆς ἠωκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ: νουμμουλιτοφόροι ἀσβεστόλιθοι συνιστῶντες τοὺς λόφους τοῦ Κερίου, ἀσβεστόλιθοι μέλανες τοῦ ὄρους Σκοπός, πυρῖται λίθοι καὶ ἴασπις τοῦ Φιολίτι.

γ′) Τῆς μειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ: μάργαι μετὰ πτεροπόδων (Κερίον), κροκαλοπαγῆ μὲ ἀπολιθωμένας λουσίνας (Τραγάκι), ψαμμώδεις μάργαι, γύψοι, ἀλάβαστρον, μολάσσοι, κροκαλοπαγῆ τοῦ ὄρους Σκοπός, τῆς Σαρακίνας, κλπ.

δ′) Τῆς πλειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ: τεφρόχροοι καὶ κυανόχροοι μάργαι καὶ ἄργιλλοι τοῦ λόφου τῆς Ἀκροπόλεως, ἀσβεστόλιθοι συγκριματοῦχοι καὶ ψαμμώδεις τοῦ Κρυονερίου, τοῦ ἀκρωτ. Μπούβερι, τοῦ Μπατέλι κλπ., ἀσβεστόλιθοι ἀπολιθωματοφόροι καὶ κροκαλοπαγῆ τοῦ Τρεντανόβα καὶ τοῦ Γερακαρίου, κροκαλοπαγῆ καὶ λατυποπαγῆ τῆς Λιθακιᾶς, Λαγοπόδου, Καταστερίου κλπ.

ε′) Τεταρτογενῆ καὶ ὁλόκαινα προσχώματα.

Ἐκ τῶν στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως (τῆς ἠωκαίνου, μειοκαίνου καὶ πλειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως, κυρίως τῶν δύο τελευταίων ὑποδιαπλάσεων) ἀποτελεῖται ὁλόκληρον τὸ ἀνατολικῶς τῆς γραμμῆς Καταστάρι—Μαχαιράδος—Πισινοῦντας—Ὅρμος Κερίου τμῆμα τῆς νήσου. Ἐντὸς τῶν νεογενῶν (μειοκαίνων καὶ πλειοκαίνων) στρωμάτων διατηροῦνται ὡς σκόπελοι μέλανες ἀσβεστόλιθοι φέροντες τὸ ἀπολίθωμα καρδίτα καὶ σχηματισθέντες κατὰ τὴν κάρνιον ἡλικίαν τῆς τριασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος.

Τὰ νεογενῆ στρώματα εἶναι πολλαχῶς διερρηγμένα ὑπὸ ρηγμάτων παραλλήλων, διηκόντων ἐκ Δ πρὸς Ἀ., πολλαὶ δὲ μετακινήσεις τούτων, ὁριζόντιοι καὶ κατακόρυφοι (συνέπειαι τῶν ἀνωτέρω διαρρήξεων) ἔχουν λάβει χώραν.

Πρὸς Δ. τῆς νήσου διέρχεται τὸ μέγα μεθόριον ρῆγμα τοῦ Ἰονίου πελάγους (βλ. χάρτην εἰς λ. *Αἰγηΐς*, τ. Β′, σ. 448), τὸ ὁποῖον ἐγέννησε καὶ τὰς ἀποκρήμνους δυτικὰς ἀκτὰς τῆς νήσου.

Σεισμοί. Αἱ συνεπείᾳ τῶν τεκτονικῶν διαταράξεων μετακινήσεις τῶν διαφόρων τεμαχῶν ἐξακολουθοῦν νὰ συμβαίνουν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν καὶ κατὰ τοὺς σημερινοὺς χρόνους καὶ δίδουν ἕνεκα τούτου γένεσιν εἰς σεισμούς, συχνὰ προσβάλλοντας τὴν νῆσον. Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς οὐδὲν ἀναφέρουν ἂν ἔπαθεν ἡ νῆσος ὑπὸ σεισμῶν. Ἱστορικῶς εἶναι βεβαιωμένοι οἱ μεγάλοι σεισμοὶ τοῦ 1514 (ὅτε ἀπεσπάσθη τὸ Ν. μέρος τοῦ φρουρίου), 1554, 1592, 1622 (ὅτε ἀπεσπάσθη τὸ ἀκρωτήριον Ἅγιος Σώστης), 1633, (ὅτε ἀνέδυσεν ἡ Ἄβυσσος), 1636, 1676, 1742, 1746, 1767, 1791, 1820, 1840 (περιγραφεὶς ὑπὸ τῶν Δ. Βαρβιάνη καὶ Κ. Μεσσαλᾶ ἰταλιστί), ὡς καὶ τῶν ἐτῶν 1873 καὶ 1886, ὅτε κατεστράφησαν τὰ Δ. παράλια τῆς Πελοποννήσου.

Ὁ τελευταῖος ἐκ τῶν καταστρεπτικῶν σεισμῶν ἦτο ὁ ἐπισυμβὰς κατὰ τὴν 19/31 Ἰανουαρίου 1893 (ὥραν 5.45′ τῆς πρωΐας), καταστρέψας τὴν πόλιν τῆς Ζακύνθου, ὅπου ἐκ τῶν 4500 οἰκιῶν τῆς πόλεως 1000 ἐκρημνίσθησαν, 2000 ἔπαθον σπουδαίαν βλάβην, 1200 ἐβλάβησαν ὀλίγον, καὶ μόνον 300 ἔμειναν ἀβλαβεῖς. Ἐκ τῶν χωρίων ἔπαθον σημαντικὰς ζημίας τὸ Γαϊτάνιον, ἡ Λιθακιά, τὸ Μαχαιράδον, ὡς καὶ ἄλλα τινὰ χωρία ἐκτισμένα ἐπὶ τῶν τριτογενῶν στρωμάτων ἢ τῶν νεωτέρων προσχώσεων. Οὐδόλως δὲ σχεδὸν ἐσείσθη ὁ ὀρεινὸς δῆμος Ἐλατίων, ἰδίως τὰ χωρία Βόλιμες καὶ ἄλλα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐκτισμένα ἐπὶ κρητιδικῶν (ἢ ἠωκαινικῶν) ἀσβεστολίθων. Μετὰ τὴν σεισμικὴν ταύτην δόνησιν ἐπηκολούθησαν οἱ ἐπίσεισμοι ἢ μετάσεισμοι, ἐκ τῶν ὁποίων ἐσημειώθησαν ὡς αἰσθητοὶ 207 μέχρι τῆς 5/17 Ἀπριλίου ἰδίου ἔτους. Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην (ὥραν 7. 10′ πρωϊνὴν) ἐγένετο ἰσχυροτάτη σεισμικὴ δόνησις, συνοδευομένη ὑπὸ ὑποχθονίου βρόμου καὶ διαρκέσασα περὶ τὰ 35″, ἡ ὁποία ἀπετελείωσε τὴν καταστροφὴν τῆς νήσου. Κατὰ τὸν σεισμὸν τοῦτον ἀπεκόπησαν βράχοι καὶ κατέπεσαν εἰς τὴν θάλασσαν, διερράγη ὁ ἐν τῇ θαλάσσῃ βράχος Βόϊδι (βράχος τοῦ Αὐγοῦ), κατέπεσε δὲ καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Διονυσίου καὶ τὸ ἀπέναντι αὐτοῦ κωδωνοστάσιον. Ἡ ἐκ τῶν σεισμῶν τούτων ἐπελθοῦσα ζημία ὑπελογίσθη, ὅτι ὑπερέβη τὰ 15 ἑκατομμύρια προπολεμικῶν δραχμῶν. Ἔκτοτε πολλαὶ ἀσθενεῖς δονήσεις σείουν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τὴν νῆσον, εὐτυχῶς ἄνευ καταστρεπτικῶν ἀποτελεσμάτων.

Πηγαὶ πισσασφάλτου. Αὗται ἐμφανίζονται εἰς τὴν νότιον πλευρὰν τῆς νήσου εἰς τὸν ὅρμον Κερίου. Ὁ Ἡρόδοτος (Δ′ 191—196) περιγράφει τὴν εἰς τὸ μέρος τοῦτο «ἐκ λίμνης καὶ ὕδατος πίσσαν ἀναφερομένην», ὡς καὶ ἄλλοι κατόπιν ἀρχαῖοι καὶ νεώτεροι συγγραφεῖς (*Κτησίας, Βιτρούβιος, Διοσκορίδης, Πλίνιος, Ἀντίγονος*, κλπ.). Αἱ πηγαὶ εὑρίσκονται σήμερον εἰς μικρὰν τελματώδη περιοχήν, Λίμνον καλουμένην, ἡ ὁποία περιορίζεται ὑπὸ τῆς θαλάσσης τοῦ ὅρμου τοῦ Κερίου καὶ ὑπὸ ὑψωμάτων (κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὑψηλῶν) καθ' ὅλας τὰς ἄλλας διευθύνσεις. Ὑπάρχουν δύο λεκανοειδῆ κοιλώματα, ἐκ τῶν ὁποίων ἀνέρχεται ὕδωρ. Διὰ μέσου τοῦ διαυγοῦς ὕδατος, τὸ ὁποῖον ἔχει ἐλαφρὰν ἁλμυρὰν γεῦσιν καὶ ἀφίνει ἐλαφρὰν ὀσμὴν νάφθης, ἀνεξέρχονται ἀπὸ τὸ βορβορῶδες βάθος πομφόλυγες ἐξ ἀναφλεξίμων ἀερίων (ὑδρογονάνθρακες) καὶ νημάτια νάφθης, ὡς καὶ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μᾶζαι μικραὶ πισσασφάλτου, αἱ ὁποῖαι φέρονται βραδέως ὑπὸ τοῦ ὕδατος εἰς τὴν θάλασσαν.

Ἡ περιοχὴ αὕτη ἔχει γίνει ἀντικείμενον ἐπανειλημμένων ἐρευνῶν. Γεωτρήσεις ἔχουν γίνει, εἰς μέγα βάθος ἐξιχθεῖσαι, πρὸς συνάντησιν κοιτασμάτων πετρελαίου, ἀτυχῶς ὅμως δὲν ἐπετεύχθησαν ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα. Αἱ σπουδαιότεραι τῶν γενομένων ἐρευνῶν εἶναι: α′) Τῷ 1866 ὑπὸ ἀγγλοαμερικανικῆς ἑταιρείας, συσταθείσης ὑπὸ τοῦ Δ. Γιόρκ. Δύο διατρήσεις εἰς βάθος 150 μ., καὶ 21 μ. β′) Τῷ 1891 (Ἀπρίλιος—Δεκέμβριος) δαπάναις τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ὑπὸ τὸν γεωμέτρην Γ. Δαμαλᾶν. Διάτρησις εἰς βάθος 100 μ. στοιχίσασα τότε 30.000 δρχ. γ′) 1903—1905. Ἔρευναι ὑπὸ τῆς ἐν Λονδίνῳ ἑταιρείας London Oil Developement Company Ltd. Δύο διατρήσεις στοιχίσασαι τότε 320.000 δρχ. καὶ φθάσασαι εἰς βάθος 375 μ. δ′) 1913 καὶ ἐντεῦθεν πολλαὶ διατρήσεις ὑπὸ τοῦ λαβόντος ἄδειαν ἐρευνῶν καὶ ὁριστικὴν παραχώρησιν Δ. Κολλαΐτου καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ συσταθείσης ἑταιρείας. Ὁ τελευταῖος οὗτος ἐξήγαγε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὰ ἀκόλουθα ποσά:

Τῷ	1916	39	τόννοι	πισσαοφάλτου
»	1917	43,5	»	»
»	1918	60,—	»	»
»	1919	—		
»	1920	20,—	»	»
»	1921—1924	—		
»	1925	296	»	πισσασφάλτου μετὰ πετρελαίου
»	1926	514	»	»
»	1927—1928	—		

Ἐκ τῶν γενομένων ἐρευνῶν προκύπτουν τὰ συμπεράσματα: α′) ὅτι ὑπὸ τὴν περιοχὴν τοῦ Κερίου ὑπάρχουν πολλοὶ πισσασφαλτοῦχοι ὁρίζοντες, ὅλοι ἐντὸς νεογενῶν στρωμάτων. Ἐκ τούτων οἱ μὲν ἀνώτεροι εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων τῆς μέσης πλειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως (τῆς πλακεντίου βαθμῖδος), ἐνῷ οἱ κατώτεροι εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας μειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως (τῆς τορονίου βαθμῖδος)· β′) ὁ ὅλος τρόπος ἀναπτύξεώς των δεικνύει ἐπίσης, ὅτι οἱ πισσασφαλτοῦχοι οὗτοι ὁρίζοντες δὲν εὑρίσκονται ἐντὸς τῶν μητρικῶν των πετρωμάτων (ἐντὸς τῶν ὁποίων δηλαδὴ τὸ πρῶτον ἐγεννήθησαν), ἀλλ' ὅτι μετηνάστευσαν ἐκ βαθυτέρων ἀρχαιοτέρων πετρωμάτων· γ′) αἱ μέχρι τοῦδε ἐνδείξεις εἶναι δυσμενεῖς διὰ τὴν ἀνεύρεσιν κοιτασμάτων πετρελαίου ἐν Ζακύνθῳ. Τοῦτο ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ ὅτι, τὸ μεταναστεῦσαν πετρέλαιον (λόγῳ τῶν ὑπαρχουσῶν μεγάλων τεκτονικῶν διαρρήξεων καὶ διαταράξεων, ὡς καὶ τῶν μεγάλων σεισμικῶν δονήσεων) ἐξέφυγε καὶ δὲν διετηρήθη εἰς τὰ κοιτάσματα εἰς τὰ ὁποῖα μετηνάστευσε. Ἀφ' ἑτέρου, διότι καὶ τὸ διατηρηθέν, μεταναστεῦσαν εἰς πολλοὺς ὁρίζοντας, ὠξειδώθη καὶ ἀπερρητινώθη εὐκόλως, μεταβληθὲν εἰς πισσάσφαλτον πλέον.

Ἐκτὸς τῶν ἐμφανίσεων τοῦ Κερίου ὑπάρχουν ἐν Ζακύνθῳ καὶ ἄλλαι ἐμφανίσεις ὀρυκτῶν ὑδρογονανθράκων. Οὕτω πισσάσφαλτος καὶ ἀέριοι ὑδρογονάνθρακες ἐξέρχονται ἐκτὸς τῶν μνημονευθεισῶν λεκανῶν καὶ ἀπὸ μερικὰ ἄλλα σημεῖα τῆς παρακειμένης περιφερείας. Ἐπίσης κατὰ μῆκος τῶν κατακρημνισμένων ἀκτῶν τῆς νησῖδος Μαραθονήσι εἰς τὸν ὅρμον τοῦ Κερίου ἐμφανίζεται πισσάσφαλτος καὶ νάφθα. Ἡ παρουσία τῆς πίσσης μαρτυρεῖται ἐπίσης ἀνὰ πᾶν βῆμα εἰς τοὺς ὀδμηροὺς ἀσβεστολίθους τῆς κυρίας ὀρεινῆς ἁλύσεως, εἰς τὰς μάργας καὶ τὰς γύψους τοῦ ὄρους Σκοποῦ, εἰς τοὺς ἰάσπιδας τοῦ Φιολίτι καὶ ἀλλαχοῦ.

Θειοπηγαί. Εἰς τὴν Ζάκυνθον παρουσιάζονται ἐπίσης θειοπηγαί τινες. Οὕτω τοιαῦται εὑρίσκονται παρὰ τὸ Σχινάρι ἐγγὺς τῆς θαλάσσης, ἐντὸς σπηλαιώδους κοιλώματος, ὅπου καὶ ἀποτίθεται γλοιώδης πηλός, καλούμενος ὑπὸ τῶν ἐντοπίων Ξύγγια. Ἐπίσης παρὰ τὸ Γερακάρι εἰς θέσιν Βαρκὰ ἀναβλύζει πηγή, τῆς ὁποίας τὸ ὕδωρ εἶναι γαλακτῶδες καὶ ἀναδίδει ὀσμὴν ὑδροθείου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *T. Partsch*: Die insel Zante (Petermann's Mit. 37ος Τόμ. 1891).—*A. Issel*, Cenno sulla constituzione geologica e sui fenomeni geodinamici dell'isola di Zante (μετὰ γεωλογ. χάρτου) (Boll. del R. com. geol. d'Italia 1893, σελ. 144—182).—*Coquand* Déscription géologique des gisements bituminifères et pétrolifères de Selenitza en Albanie et de Chieri dans l'île de Zante (Bull. de la Soc. Géol. de France. 2, XXV, 1868 σελ. 20—74).—*Κ. Μητσοπούλου*, «Γεωλογία» (τόμ. 1ος 1893) «Das grosse Erdbeben auf der insel Zante im Jahre 1893» (Petermann's Mitteil. 1893 Heft. 7).—*Γ. Κ. Γεωργαλᾶ*, Πορίσματα, ἐκθέσεις καὶ ὑπομνήματα τοῦ μεταλλευτικοῦ τμήματος τῆς ἐπιτροπῆς τῶν καυσίμων (ὑπ. Ἐθνικῆς Οἰκονομίας Ἀθῆναι 1920. σελ. 90—97). Αἱ ἐν Ἠπείρῳ ἐμφανίσεις ὀρυκτῶν ὑδρογονανθράκων καὶ αἱ ἐπ' αὐτῶν ἐρευνητικαὶ ἐργασίαι (Δελτίον τῆς ἐν Ἑλλάδι ἑταιρείας τῶν Φυσ. Ἐπιστημῶν, ἔτ. Β. Τεῦχ. 9—10, σελ. 155). Γ. Κ. Γ.

—[ΦΥΣ. ΓΕΩΓΡ.] Γενικῶς ἐξεταζομένη ἡ Ζάκυνθος εἶναι νῆσος βουνώδης, διότι τὰ 3/4 αὐτῆς καλύπτονται ὑπὸ σειρᾶς βουνῶν, περιλαμβανόντων ὅλον τὸ ΒΔ καὶ ΝΔ μέρος, καὶ ὑπὸ λόφων ὑψουμένων εἰς συμπλέγματα κεχωρισμένα πρὸς Α καὶ Β. Μεταξὺ δὲ τῶν βουνῶν καὶ λόφων ἐκτείνεται εὐρεῖα πεδιάς, τραπεζοειδοῦς σχήματος, ἔχουσα μῆκος 15 χλμ. καὶ πλάτος μέγιστον 7 χλμ.

Digitized by Google

Ὄρη, κοιλάδες, ποταμοί. Ὑψηλότεροι βουνοὶ εἶναι ὁ τρικόρυφος *Βραχιώνας* (758 μ.), ἡ *Κακὴ Ράχη* (680 μ.), ἡ *Μακρύα Ράχη* (613 μ.), τὸ *Μεγάλο Βουνὸ* (604 μ.), ὁ *Γαϊτανᾶς* (581 μ.), τὸ *Βολιοὺς* (555 μ.), ὁ *Ἀθέρας* (548 μ.) καὶ ἄλλοι. Οἱ ὑψηλότεροι δὲ λόφοι εἶναι ὁ *Καβαλλάρης* (203 μ.), τὸ *Φρούριον* (202 μ.) καὶ ὁ *Ἅγιος Νικόλαος τῶν Γερακαρίων* (186 μ.). Κοιλάδας ἢ ὀροπέδια ἔχει τὸν *Λουχινᾶν*, τοῦ *Γύρη*, τοῦ *Πετρίτη* καὶ ἄλλας.

Ἡ Ζάκυνθος ἔχει ἀφθονίαν ποσίμων ὑδάτων, πηγαίων καὶ φρεατείων, ὡς ἐπίσης καὶ μεταλλικῶν. Ποταμοὺς δὲν ἔχει πλὴν τοῦ χειμάρρου τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους καὶ μίαν λίμνην τοῦ Μυκρῆ, ξηραινομένην κατὰ τὸ θέρος. Λ. Χ. Ζ.

Ἀκρωτήρια. Ἐπὶ μὲν τῆς ΒΑ πλευρᾶς της, τὸ *Σκινάρι*, τὴν Β τῆς νήσου ἐσχατιάν, τὸ *Καταστάρι* $3\frac{1}{2}$ μίλ. Ν ΝΑ, Β κέρας τοῦ κολπίσκου τῶν Ἁλυκῶν, μεθ' ὃ τὸ ἀκρωτήριον *Καμηλαύκα*, βορείως τοῦ ὁποίου σπήλαιον κυανοῦν, εἶτα τὸ *Τοδαρίτης*, εἶτα εἰς $12\frac{1}{4}$ μιλ. ἀπὸ τοῦ Σκινάρι τὸ *Κρυονέρι* Β κέρας τοῦ κολπίζοντος ὅρμου τῆς Ζακύνθου, εἶτα ἡ χθαμηλὴ γλῶσσα *Δαβία*, νότιον κέρας τοῦ ἰδίου εἰς 3 μίλ. ἀπὸ τὸ Κρυονέρι, εἶτα ὁ *Βασιλικὸς* 6 μίλ. ἀπὸ τὸ Κρυονέρι, εἶτα ἡ *Κολογκέρα* $1\frac{1}{4}$ μίλ. νοτίως τοῦ Βασιλικοῦ, ἡ ἀνατολικὴ τῆς νήσου ἐσχατιὰ (πλάτ. 37° 42′ 10″ Β, μῆκ. 20° 59′ 45″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 207: Castro Tornese to Venetico, including the island of Zante). Ἐπὶ δὲ τῆς νοτίας πλευρᾶς τῆς νήσου: *Γεράκι* (ἢ *Γέρακας*), ἀγκιστροειδές, ἀποτελοῦν τὴν ΝΑ τῆς νήσου ἐσχατιὰν καὶ τὸ ΝΑ κέρας τοῦ κόλπου τοῦ Λαγανᾶ, *Ὑψόλιθρο*, 4 μίλ. ΒΔ, καὶ *Μαραθιᾶς*, ἡ νοτία τῆς χερσονησιζούσης προβολῆς *Κερὶ* ἐσχατιά, ἀλλὰ καὶ ἡ τῆς ὅλης νήσου (πλάτ. 37° 38′ 50″ Β, μῆκ. 20° 49′ 45″ Ἀν.), ἅμα δὲ καὶ τὸ ΝΔ κέρας τοῦ προμνησθέντος κόλπου. Ἡ δυτικὴ ὅμως τῆς νήσου πλευρά, ἐκτεθειμένη εἰς τὴν μανίαν τῶν κυμάτων τοῦ λιβὸς καὶ τοῦ ζεφύρου, ἅτινα ἐπιπίπτουν ἀκάθεκτα, ἐρχόμενα ἄνευ ἐμποδίου ἀπὸ τὸν διέκπλουν τῆς Μάλτας καὶ τὰς ἀνατολικὰς σικελικὰς ἀκτάς, δὲν παρουσιάζει ἀκρωτήρια, ἀλλ' ἀπορρῶγας, αἵτινες διακόπτονται ἐπὶ βραχὺ κατὰ ὁμαλήν τινα ἀκτήν, τὰς *Ὁμαλάς*. Ἐὰν δὲ ὑπῆρξάν ποτε χερσονησῖδές τινες, μετεβλήθησαν εἰς βραχονησῖδας, διαβρωθέντων τῶν μισχοειδῶν ἰσθμῶν των· οὕτως ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ταύτης οἱ ναυτικοὶ ὀνομάζουσι μόνον τὸ *Κερί*, ἐγγύτατα πρὸς δυσμὰς τοῦ Μαραθιᾶ, *Ἀγαλλᾶς*, $4\frac{1}{2}$ μίλ. ΒΔ τοῦ Κερί, *Βρώμη* εἰς $13\frac{1}{2}$ ΒΔ τοῦ Κερὶ καὶ *Πλυνομάρης* εἰς 6 μίλ. ΝΔ τοῦ ἀκρωτηρίου *Σκινάρι*.

Φάροι: Ἡ γεωγραφικὴ τῆς νήσου τοποθεσία εἶναι ἐπισημοτάτη διά τε τὴν διεθνῆ πελαγοδρομίαν καὶ τὴν ἡμεδαπὴν ἀκτοπλοΐαν, δι' ὃ καὶ ἡ ἀνάγκη τοῦ φωτισμοῦ της ἀπὸ αἰῶνος εἶχε καταστῆ αἰσθητή. Πρῶτον ἐφωτίσθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων (1832) τὸ ἀκρωτήριον Κρυονέρι διὰ φάρου (πλάτ. 37°48′39″ Β, μῆκ. 20°54′23″ Ἀν.), ἀποτελουμένου ἀπὸ 32 φωτεινὰς ἑστίας παραβολικῶν κατόπτρων, ὅστις ἀντικατεστάθη (1886) διὰ τοῦ ἔτι καὶ νῦν λειτουργοῦντος, ἐκπέμποντος δὲ (15 μιλ.) φῶς λευκὸν σταθερὸν ἐναλλάσσον πρὸς ἐρυθρὰν ἀναλαμπὴν ἀνὰ πᾶν λεπτόν. Εἶτα ἐπηκολούθησεν, ἐπὶ ἀγγλικῆς προστασίας (1859) ἐπίσης, ὁ ἐπὶ τοῦ ἀκροχηλίου τοῦ κυματοθραύστου διοπτρικὸς φανός, ἐκπέμπων φῶς ἐρυθρὸν σταθερὸν 5 μιλ. καὶ διατηρούμενος εἰσέτι. Αἱ ὁλονὲν δὲ αὔξουσαι ἀνάγκαι λόγῳ τῆς πυκνώσεως τῶν θαλασσίων συγκοινωνιῶν καὶ ἡ ἀπὸ τῆς ἐπινοήσεως τῶν φάρων ἀστραπιαίων ἐκλάμψεων διευκόλυνσις ἐπέβαλον τὴν ἀνέγερσιν φάρων ἐπὶ τῶν ἀκρωτηρίων Σκινάρι καὶ Κερί, τοῦ μὲν πρώτου (πλάτ. 37°56′03″ Β, μῆκ. 20°42′18″ Ἀν.) διὰ σπινθηρίζοντος φωτὸς 21 μιλ. (1897), τοῦ δὲ δευτέρου, παρουσιάσαντος μεγίστας δυσκολίας (1914—1922), διὰ τριάδος λευκῶν ἐκλάμψεων ἐναλλασσούσης πρὸς ἁπλῆν τοιαύτην, φωτοβολίας 30 μιλ. Ἔχει δὲ ἀποφασισθῆ ὁ φωτισμὸς τοῦ ἀγκυροβολίου Κερί, τοῦ ἀκρωτηρίου Γεράκι διὰ φαρίσκων καὶ τῆς ὑφάλου *Μόντεγκιὸυ* διὰ φωτοβόλου σημαντῆρος.

Κόλποι: Ἡ μὲν ἀνατολικὴ ἀκτὴ παρουσιάζει τὸν ὅρμον *Ἁγ. Νικόλαον*, προασπιζόμενον ὑπὸ μικρᾶς νησῖδος, μικρὸν μὲν ἀλλὰ σωτήριον διὰ καταφυγὴν ἁλιευτικῶν πλοιαρίων. Τὸ κόλπον *Ἁλυκὲς* (βλ. λ. *Ἁλιλᾶς*) πρὸς νότον τοῦ ἀκρωτηρίου Καταστάριον, τὸν κολπίζοντα ὅρμον τῆς *Ζακύνθου*, εἰς τὸ κέντρον τοῦ ὁποίου ἐπικίνδυνος (7 ποδῶν) ὕφαλος *Ἅγιος Δημήτριος* (ἀπὸ τὴν ὁποίαν προφυλάσσονται οἱ εἰσπλέοντες τηροῦντες ἐν εὐθυγραμμίᾳ τὸ ἀκροχήλιον τοῦ κυματοθραύστου πρὸς τὸ κωδωνοστάσιον τοῦ Ἁγίου Διονυσίου), εἰς δὲ τὸν ΔΒΔ αὐτοῦ μυχὸν τῆς πόλεως ὁ λιμήν. Τὸν λιμένα ὅμως, περὶ ὃν εἶναι ἡ πόλις ἐκτισμένη ἡμικυκλικῶς, δὲν δύναταί τις νὰ θεωρῇ ποσῶς ἀσφαλῆ ὑπὸ τὴν ἐπιφορὰν τῶν ἀνατολικῶν ἀνέμων, πλὴν εἰς τὸ μικρὸν αὐτοῦ τμῆμα, ὅπερ στεγάζει ὁ κυματοθραύστης, ἔχων τὴν ρίζαν του πρὸς τὸ μέσον τοῦ μετώπου τῆς πόλεως καὶ προέχων 550 μέτρα πρὸς εὖρον, καὶ ἔχων βολίσματα 30 μὲν ποδῶν κατὰ τὸ ἀκροχήλιον καὶ 10—14 κατὰ τὰς μασχάλας του· ἕτερος μικρὸς λιμενοβραχίων ἐγγὺς τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Διονυσίου καὶ κατὰ τὴν ἐκβολὴν τοῦ ρύακος Ἅγιος Χαράλαμπος, οὐδεμίαν σπουδαίαν ὑπηρεσίαν παρέχει εἰς τὰ ἠγκυροβολημένα πλοῖα. ΝΑ. τοῦ λιμένος, ἡ ἀνατολικὴ ἀκτὴ τῆς νήσου οὐδεμίαν ἀξιόλογον κόλπωσιν ἐμφανίζει, μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Γεράκι. Ἀντιθέτως ἐν τῇ νοτίᾳ τῆς νήσου ἀκτῇ εἰσχωρεῖ ἡ μεγίστη τῶν κολπώσεων τῆς νήσου, ὁ κόλπος τοῦ *Λαγανᾶ*, μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Γεράκι, καὶ Μαραθιᾶς διανοιγόμενος εἰς εὖρος $6\frac{1}{4}$ καὶ εἴσδυσιν $3\frac{3}{4}$ μιλ. καὶ καταλαμβάνων ὅλην τὴν νοτίαν τῆς νήσου πλευράν· ἐν αὐτῷ ὡραῖος ὕφορμος δυτικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Γεράκι διὰ μικρὰ μόνον πλοῖα κατάλληλος, νησὶς *Πελοῦζο* ὕψους 282 ποδῶν, ἐπιμήκης ὡραῖος ψαμμαθὼν 9 χιλιομέτρων, καὶ εἶτα τὸ σωτήριον διὰ πᾶν πλοῖον ἀγκυροβόλιον καταφυγῆς ὑπὸ δυτικοὺς ἀνέμους, ὁ ὅρμος δηλαδὴ *Κερὶ* μεταξὺ τῆς ὁμωνύμου χερσονήσου πρὸς δυσμὰς καὶ τοῦ ποτὲ ἀκρωτηρίου καὶ ἤδη νησῖδος *Μαραθονήσι* πρὸς ἀνατολάς, ἣν συνδέουσι πρὸς τὴν ἀκτὴν μύρμηκες *Διαπόρια*. Ὁ ὅρμος δὲ οὗτος εἶναι ἰδιαιτέρας μνείας, καὶ διὰ μικρὰν λίμνην ἐγγὺς τοῦ μυχοῦ του, ἣν ὀνομάζουσιν *Ἄβυσσον* καὶ περὶ ἧς λέγεται ὅτι πᾶν τὸ ἐν αὐτῇ ἐμπῖπτον ἐξαφανίζεται, καὶ διὰ τὴν ἐγγὺς ἐκεῖ πηγὴν διαυγοῦς καὶ ψυχροῦ ὕδατος, ἀποδίδοντος ὅμως ὀσμὴν ἀσφάλτου· ταῦτα δὲ ἐγνώριζε καὶ ὁ Ἡρόδοτος (Μελπομένη Δ, 195), καθ' ὃν ἡ λίμνη «βάθος δὲ διόργυιός ἐστι· ἐς ταύτην κοντὸν κατιεῖσι ἐπ' ἄκρῳ μυρσίνην προσδήσαντες καὶ ἔπειτεν ἀναφέρουσι τῇ μυρσίνῃ πίσσαν, ὀδμὴν μὲν ἔχουσαν ἀσφάλτου.... ὅ,τι δ' ἂν ἐσπέσῃ ἐς τὴν λίμνην, ὑπὸ γῆν ἰὸν ἀναφαίνεται ἐν τῇ θαλάσσῃ». Ἡ δυτικὴ πλευρὰ τῆς νήσου εἶναι πάντῃ ἄξενος, μὴ παρουσιάζουσα ἢ τὸν ὕφορμον *Ἔξω Χώρας* καὶ τὸν αὐλῶνα *Πόρτο Βρώμη*, ἔχοντα βορείως του τὸ ποτὲ ἀκρωτήριον καὶ ἤδη νησίον *Ἅη Γιάννης*· ἕτερον μικρὸν ἀκρωτήριον *Ἅγιος Γεώργιος* εἰς 4 μίλ. ΝΔ τοῦ Σκινάρι, ἔχον ἐπ' αὐτοῦ ἐρημοκκλήσιον φερώνυμον, κατήντησε καὶ τοῦτο νησίς.

Τηλεγραφικὰ καλώδια. Ἡ θέσις τῆς νήσου εἶναι ἐπίσημος καὶ ἐκ τῆς ἀπόψεως τῆς παγκοσμίου τηλεγραφικῆς ἐπικοινωνίας, δι' ὃ ἡ πόλις εἶναι εἷς τῶν σημαντικωτέρων σταθμῶν τῶν τε κρατικῶν τηλεγράφων καὶ τῶν τῆς ἀγγλικῆς τηλεγραφικῆς ἑταιρείας Ἥστερν. Τὰ ἀπὸ τῆς νήσου καταδυόμενα καλώδια πρὸς Ὀτράντο, Κέρκυραν, Κεφαλληνίαν, Πάτρας, ἀκρωτήριον Τρυπητή, Κατάκωλον, Κρήτην καὶ Μάλταν, τὰ μὲν κρατικὰ ἀπὸ τῆς ἀκτῆς τοῦ Κρυονερίου, τὰ δὲ τῆς ἑταιρείας ἀπὸ τῆς ἀμέσως πρὸ τοῦ γραφείου ἀκτῆς, ἐπισημαινόμενα διὰ τριῶν σημαντήρων μετὰ κοντοῦ φέροντος σταυρὸν καὶ ἠριθμημένων ἀπὸ 1—3. Ἡ ἀγκυροβολία πλοίων πλησίον τῶν καλωδίων, ὧν αἱ θέσεις ἐμφαίνονται εἰς τὸν ἀγγλικὸν χάρτην (1762: Zante bay), ἀπαγορεύεται αὐστηρῶς.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

—[ΟΙΚΟΝ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Ζάκυνθος στερεῖται ἀνεπτυγμένου ἐμπορίου, μικρὰ δὲ εἶναι καὶ ἡ ἐπίδοσις τῆς βιομηχανίας. Πυρηνελαιουργία, σαπωνοποιία, ἀγγειοπλαστική, βυρσοδεψική, οἰνοπαραγωγὴ ἤρχισαν ἐσχάτως ἀναπτυσσόμεναι. Ἀνεπτυγμένη τυγχάνει ἡ βιομηχανία τῆς πούδρας (τῆς ὀνομαστῆς Βισβάρδη), ἡ ὑφαντουργία, ἐλαιουργία καὶ κηροπλαστική. Λ. Χ. Ζ.

Γεωργία. Ἡ γεωργία εἶναι σχετικῶς ἀνεπτυγμένη. Αἱ ἐν αὐτῇ καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις ἀνέρχονται (1928) εἰς 59.514 στρέμ. καὶ ἡ ὁλικὴ ἀξία τῶν προϊόντων της εἰς 77.958.792 δρχ.

Ἡ σπορὰ τῶν δημητριακῶν καταλαμβάνει 14.525 στρέμ. μὲ ἀπόδοσιν κυρίως σίτου (7.503.000 μετρ. στατ.), βρόμης (490.000 μετρ. στατ.) καὶ ὀλίγης κριθῆς (21.000 μετρ. στατ.) καὶ ἀραβοσίτου (43.000 μετρ. στατ.). Τῶν ὀσπρίων ἡ καλλιέργεια εἶναι μικρὰ (στρ. 298), παραγομένων κυρίως κυάμων (206.000 μετρ. στατ.) καὶ φακῆς (29.000 μετρ. στατ.). Λαχανικὰ καλλιεργοῦνται ἐν ἐκτάσει 2141 στρεμ. μὲ ἀπόδοσιν 11.309.000 μετρ. στατ. διαφόρων εἰδῶν, ὧν 1.720.000 γεώμηλα. Περὶ τὰ 8891 στρεμ. καταλαμβάνει ἡ καλλιέργεια ζωοτροφῶν καὶ δὴ σανοῦ (ἀπόδοσις 17.621.000 μετρ. στατ.) καὶ 33.317 ἡ τῶν ἀμπελώνων, σταφυλῶν καὶ σταφίδων. Εἰς 13.628.000 μετ. στατ. ἀνέρχεται ἡ παραγωγὴ γλεύκους, ἐξ οὗ παράγεται ἐνταῦθα ἐκλεκτὸς οἶνος, 384.000 μετρ. στατ. αἱ σταφυλαὶ φαγητοῦ καὶ 52.236.000 μετρ. στατ. ἡ σταφὶς εἴδους Κορίνθου, ἀποτελοῦσα τὸ σημαντικώτερον γεωργικὸν προϊὸν τῆς Ζακύνθου (ἀξία παραγωγῆς 39.464.480 δραχ.). Ἡ ἐλαία δὲν ἔχει μεγάλην διάδοσιν, μὴ ὑπερβαινούσης κατὰ γόνιμον ἔτος τῆς παραγωγῆς εἰς 30.000 μετρ. στατ. (τῷ 1928 μετρ. στατ. 12.985).

Κτηνοτροφία. Αὕτη δὲν ἔχει μεγάλην ἀνάπτυξιν. Τὰ χονδρὰ ζῷα ἐκτρέφονται κυρίως διὰ τὴν ἐν τῇ ἀρόσει χρῆσίν των, ἐκτὸς τῶν ὄνων καὶ ἐν μέρει τῶν ἵππων, χρησιμοποιουμένων διὰ μεταφοράς. Ἡ κάτωθι στατιστικὴ τοῦ ταμείου προστασίας καὶ προαγωγῆς τῆς κτηνοτροφίας δίδει τοὺς σχετικοὺς ἀριθμούς:

Ζῷα	*Σύνολον*	*ἐξ ὧν ἀροτριῶντα*
Βόες καὶ ταῦροι	874	626
Ἀγελάδες	597	450
Μόσχοι	367	—
Ἵπποι καὶ φορβάδες	1912	370
Ὄνοι	2150	—
Ἡμίονοι	270	—

Τὰ ἐκτρεφόμενα πρόβατα ἀνέρχονται τὰ 9445 καὶ αἱ αἶγες τὰς 10635, εἰς οὓς ἀριθμοὺς προσθετέοι 7711 ἀμνοὶ καὶ 6816 ἐρίφια. Χοῖροι ἐκτρέφονται 1128, πουλερικὰ 115.590 καὶ κόνικλοι 11.480.

Ἐκ τῶν κτηνοτροφικῶν προϊόντων σημειοῦμεν ἰδιαιτέρως τὸν τυρὸν (παραγωγὴ 20.000 ὀκ.. μαλακοῦ καὶ 58.000 ὀκ. σκληροῦ). Βούτυρον ἀποδίδουσιν ὀλίγον (ὀκ. 2100), ἔρια δὲ 12470 ὀκ. Δ. Ε. Μ.

—[ΠΟΛΙΤ. ΓΕΩΓΡ.] Διοικητικῶς ἡ Ζάκυνθος ἀποτελεῖ ἕνα νομόν, τὸν τῆς *Ζακύνθου*, μὲ ἕνα δῆμον, τὸν *Ζακυνθίων* μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ζάκυνθον, καὶ 43 κοινότητας: Ἀγαλᾶ, Ἁγ. Δημητρίου, Ἁγ. Κηρύκου, Ἁγ. Λέοντος, Ἁλικανᾶ, Ἀναφωνητρίας, Ἀργάσι, Βανάτου, Βασιλικοῦ, Μπελούση, Βολυμῶν μέσου, Βουγιάτου, Γαϊτάνη, Γαλάρου μικροῦ, Γερακαρίου Ἄνω, Γερακαρίου Κάτω, Γερακαρίου Μέσου, Γύρι, Ἐξωχώρας, Καλλιπάδου, Κατασταρίου, Κερί, Κοιλιωμένου, Κούκιεση, Λαγκαδακίων, Λαγοπόδου, Λιθακιᾶς, Λούρου ἢ Καλαμακίου, Λούχας, Μαριῶν, Μαχαιράδου, Μουζάκη, Ὀρθωνιῶν, Παντοκράτορος, Πηγαδακίων, Πόχαλη, Ρόϊδου, Ρωμήρη, Σαρακινάδου, Σκουλικάδου, Τραγάκι, Φαγιᾶ καὶ Φιολήτη (κάτ. 29,052). Ἐκ τῶν μεγαλυτέρων καὶ ὡραιοτέρων χωρίων εἶναι τὸ Καταστάρι, αἱ Βολύμαι, τὰ Γερακαρία, ἡ Λιθακιά, τὸ Μαχαιράδον, ὅπου καὶ ναὸς τῶν Ἁγ. Τιμοθέου καὶ Μαύρας μετὰ λαμπρᾶς εἰκόνος τῆς Ἁγίας, Φαγιᾶ, ὅπου λαμπρὸς ναὸς τῆς Ἁγ. Μαρίνης, Πηγαδάκια.

Πληθυσμός. Ἡ Ζάκυνθος, καθὰ ἱστορικῶς μαρτυρεῖται, ἱκανῶς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦτο κατῳκημένη, ἀλλὰ κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους καὶ

Ἄποψις τῆς Ζακύνθου.

Digitized by Google

ἰδίως κατὰ τὸν μεσαίωνα, λόγῳ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων, πολλάκις σχεδὸν ἠρημώθη. Τῷ 1515 ἡ Ζάκυνθος ἠρίθμει 20 χιλ. κατοίκων, τῷ 1532 30 χιλ., τῷ 1670 28,492, τῷ 1787 45 χιλ., τῷ 1879 46,870, κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1896

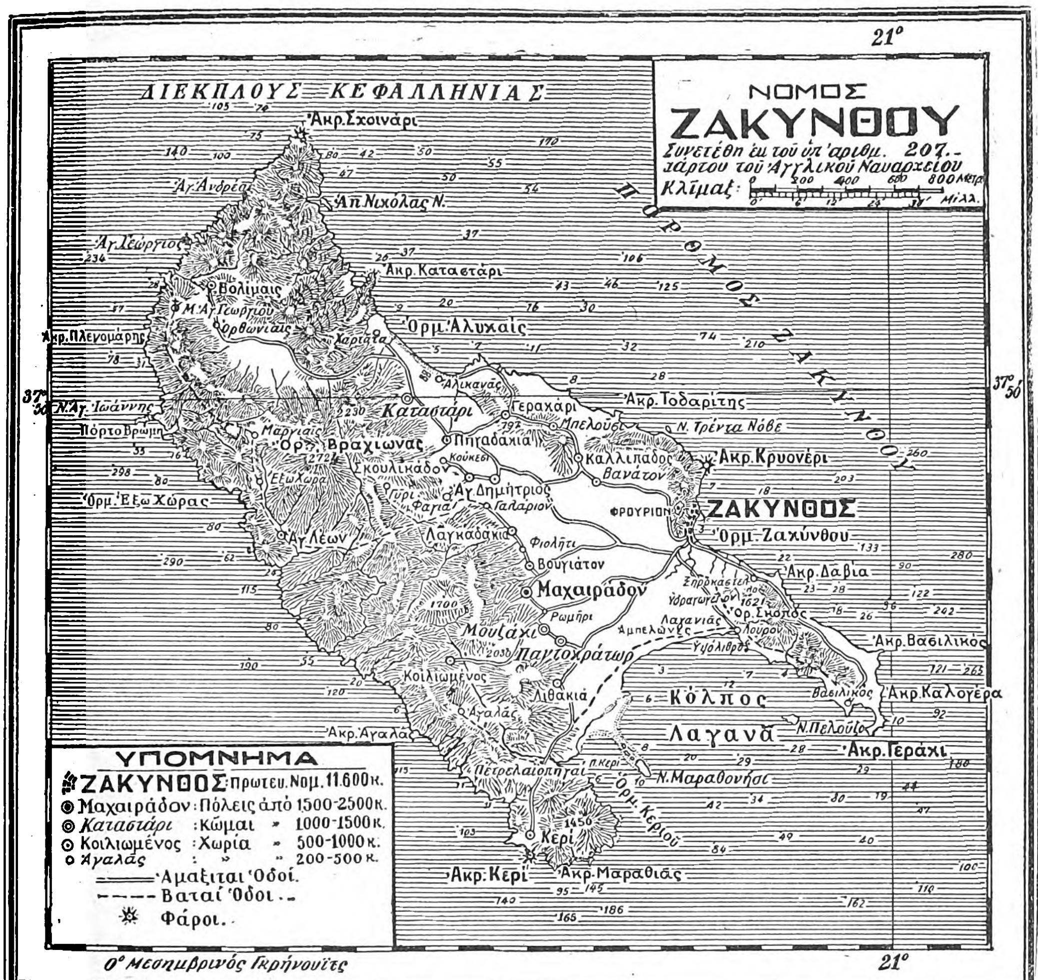

44,856 καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν τοῦ 1928, 43,052, (*Λ. Χ. Ζώη*, «Στατιστικὴ Ζακύνθου» 1896).

Θρησκεία. Ἡ Ζάκυνθος ἐδέχθη τὸν χριστιανισμὸν ὑπὸ Μαρίας τῆς Μαγδαληνῆς. Εἰς τὴν παρατηρουμένην ἵδρυσιν τῶν πολλῶν ναῶν, ἄνω τῶν 300 τοιούτων, συνετέλεσαν ἔνθεν μὲν τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα τῶν κατοίκων, ἔνθεν δὲ ἡ ἀντίδρασις κατὰ τοῦ καθολικισμοῦ, ἀπειλοῦντος νὰ καταπνίξῃ ποτὲ τὴν ὀρθοδοξίαν. Ἀπὸ καλλιτεχνικῆς ἀπόψεως ἡ Ζάκυνθος εἶναι πλουσιωτάτη. Οἱ πλεῖστοι τῶν ναῶν της προβάλλονται ὡς μουσεῖα. Ἡ ἁγιογραφία, ἡ ξυλογλυπτικὴ καὶ ἡ μεταλλογλυφία ἀνεπτύχθησαν καὶ προώδευσαν μεγάλως. Λ. Χ. Ζ.

—[ΙΣΤΟΡ.] Μνείαν τοῦ ὀνόματος Ζάκυνθος ποιεῖται πρῶτος ὁ Ὅμηρος, ἀποκαλῶν αὐτὴν ὑλήεσσαν. Ζάκυνθος δ' ἐκλήθη ἐκ τοῦ Ζακύνθου, υἱοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Τροίας Δαρδάνου, ὅστις μεταβὰς εἰς Ψωφίδα, πόλιν τῆς Ἀρκαδίας, διεπεραιώθη περὶ τὸ 1500 ἢ 1475 π. Χ. μετ' ἀνδρῶν Ψωφιδίων εἰς τὴν νῆσον, ὅπου ἔκτισε τὴν πόλιν. Ἐντεῦθεν οἱ πρῶτοι οἰκισταὶ ἐκλαμβάνονται Ἀρκάδες, Δωριεῖς τὴν φυλήν, καίτοι ὁ Θουκυδίδης θεωρεῖ τοὺς Ζακυνθίους ἀποίκους Ἀχαιῶν, ἴσως διὰ τὴν γειτνίασιν τῆς Ψωφίδος πρὸς τὴν Ἀχαΐαν. Ὁ Πλίνιος μνημονεύει, ὅτι τὸ ἀρχαιότερον ὄνομα τῆς Ζακύνθου ἦτο *Ὑρία*, πρὸ τῆς εἰς τὴν νῆσον ἀφίξεως τοῦ Ζακύνθου, εἰ καὶ ὁ Μέλας ἐσφαλμένως διαστέλλει τὴν Ὑρίαν τῆς Ζακύνθου. Εἰς τὴν Ζάκυνθον ἀποδίδουσιν ἐσφαλμένως καὶ ἄλλα ὀνόματα: *Δουλίχιον, Κασσιώπην, Ἱερουσαλήμ*. Πλὴν τῶν ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου ἀποδιδομένων εἰς τὴν Ζάκυνθον ἐπιθέτων καὶ ὁ Βιργίλιος ἀποκαλεῖ αὐτὴν nemorosa (νεμώδη) διὰ τὸ κατάφυτον αὐτῆς καὶ κατὰ τὸν σχολιαστὴν αὐτοῦ Ruaerus, silvosa (δασώδη). Ὁ Λίβιος καλεῖ αὐτὴν parva (μικράν), ὁ Στράβων σημειοῖ τὸ εὔγονον καὶ ὁ Πλίνιος τὴν εὐφορίαν. Καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ Βότερος καλεῖ νῆσον τοῦ χρυσοῦ, οἱ Βενετοί, ἄνθος τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἄλλοι ἄλλως.

Ἀρχαῖοι χρόνοι. Ἡ Ζάκυνθος μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ζακύνθου κατοχὴν αὐτῆς, εἴτε κατὰ διαδοχήν, ὡς σύνηθες ἐν Ἑλλάδι πρὸ τῶν Τρωικῶν, εἴτε κατόπιν πολλῶν περιπετειῶν, περιῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Ὀδυσσέως, ὃν ὑπὸ τὸ ὄνομα Κεφαλλῆνες ἠκολούθησαν οἱ νησιῶται Κεφαλλῆνες, Ἰθακήσιοι, Ζακύνθιοι, Λευκάδιοι καὶ Ἀκαρνᾶνες μετὰ 12 πλοίων εἰς τὴν κατὰ τῆς Τροίας ἐκστρατείαν. Μετὰ τὴν καταστροφὴν ὅμως τούτων ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸν φόνον τῶν μνηστήρων, ἐξ ὧν εἴκοσιν ἐκ Ζακύνθου, ἐπανεστάτησαν οἱ κάτοικοι κατὰ τοῦ Ὀδυσσέως, ἀναγκασθέντος νὰ καταλίπῃ τὸ βασίλειόν του. Ἀποσπασθεῖσα οὕτως ἡ Ζάκυνθος τοῦ βασιλείου τοῦ Ὀδυσσέως, ἔπαυσε πλέον κυβερνωμένη δεσποτικῶς καὶ ἐξηκολούθησε δημοκρατικῶς μέχρι τοῦ 404 π. Χ., ἤτοι ἐπὶ 666 ἔτη.

Πολυανθρωπία τῆς νήσου, ἔλλειψις τῶν ἀναγκαίων μέσων καὶ ἐπιχειρηματικὸν ἴσως πνεῦμα, ἠνάγκασαν τοὺς Ζακυνθίους νὰ διαβῶσιν εἰς Ἱσπανίαν, ἔνθα ἵδρυσαν πόλιν, τὴν *Ζάκανθαν* ἢ *Σάγουντον*, τὴν ὁποίαν, σύμμαχον τῶν Ρωμαίων, κατέστρεψε μετὰ ἡρωικὴν ἀντίστασιν ὁ Ἀννίβας, τῷ 217 π. Χ. Εἶτα ἀνοικοδομηθεῖσα ἐπεκλήθη *Μαρβιέδρον* μέχρι σήμερον. Ἀλλὰ καὶ ὅτε οἱ Ἡρακλεῖδαι ἐπέστρεψαν εἰς Πελοπόννησον καὶ ἐξεδίωξαν τοὺς Ἴωνας, μερὶς τῶν Ἀχαιῶν μετηνάστευσεν εἰς Ζάκυνθον, αὐξηθέντος δὲ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς νήσου, ἐστάλη νέα ἀποικία εἰς Κρήτην καὶ ἐκεῖ ἔκτισαν τὴν πόλιν τῶν Κυδωνιῶν. Κατά τινας καὶ ἄλλην ἀποικίαν εἰς Πάρον ἔπεμψαν οἱ Ζακύνθιοι.

Ἐπὶ τῶν Περσικῶν οἱ Ζακύνθιοι μένουσιν οὐδέτεροι, πλὴν μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην ἑνωθέντες μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων κατεδίωκον τοὺς Πέρσας φεύγοντας εἰς Ἀσίαν. Τῆς συμμαχίας ὅμως τῶν Ζακυνθίων καὶ Λακεδαιμονίων ἐστέρησεν ὁ τῶν Ἀθηναίων ναύαρχος Τολμίδης, ὅστις καταστρέψας τὴν Λακεδαίμονα ἠνάγκασε τοὺς Ζακυνθίους νὰ προσκολληθῶσι πρὸς τοὺς Ἀθηναίους.

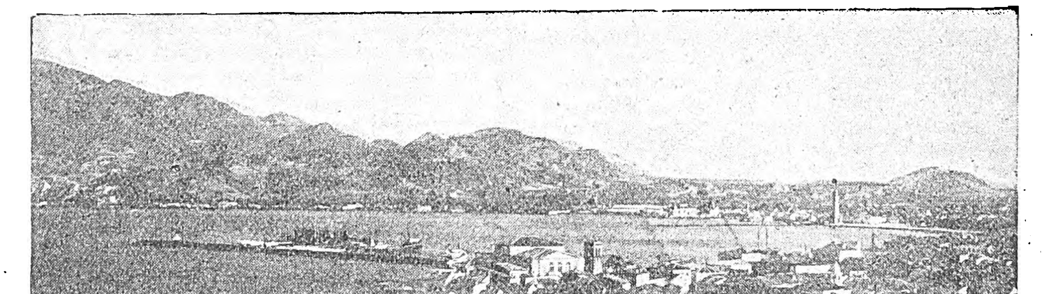

Ἑτέρα ἄποψις τῆς Ζακύνθου.

Καὶ κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἡ Ζάκυνθος ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῶν Κερκυραίων, ἀλλ' ἡ νησιωτικὴ θέσις αὐτῆς ὑπεβλέπετο ὑπό τε τῶν Ἀθηναίων καὶ Πελοποννησίων, οἱ τελευταῖοι τῶν ὁποίων καὶ κατέλαβον τὴν νῆσον, καὶ μετὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Σικελίας ἠναγκάσθησαν οἱ Ζακύνθιοι νὰ δεχθῶσι τὸ ὀλιγαρχικὸν πολίτευμα, ἀλλά, κατόπιν συνομολογηθείσης συνθήκης μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων, ἡ Ζάκυνθος ἀνέκτησε τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα, τὸ ὁποῖον διετήρησε μέχρι Φιλίππου (217 π. Χ.). Ὄχι δὲ μικρὰν βοήθειαν παρέχουσιν οἱ Ζακύνθιοι εἰς τὸν Συρακόσιον Δίωνα, μεθ' οὗ συνεκπλέουσιν εἰς Συρακούσας, ὅπου καθελόντες τὸν τύραννον Διονύσιον ἀνασυνέστησαν τὴν δημοκρατίαν.

Βραδύτερον ἡ Ζάκυνθος, συμμαχήσασα μετὰ τῶν Αἰτωλῶν πρὸς ἀντίδρασιν τοῦ μακεδονικοῦ ζυγοῦ καὶ κυριευθεῖσα, ἐστερήθη τῆς ἰδίας αὐτονομίας. Μετὰ φονικὴν ὅμως μάχην κυριευθεῖσα ἡ Ζάκυνθος ὑπὸ τοῦ Λευΐνου, ναυάρχου τῶν Ρωμαίων, ἐπωλήθη κατόπιν εἰς τοὺς Ἀχαιούς, ἀλλὰ τῶν Ρωμαίων ἐκδιωξάντων τὸν Φίλιππον ἐπανῆλθεν ἡ Ζάκυνθος εἰς τὴν κυριαρχίαν αὐτῶν καὶ μετὰ πολλὰς ἐπαναστάσεις ὁ Φοῦλβιος ὑποδουλοῖ αὐτὴν (150 π. Χ.) καὶ ὑποχρεοῖ νὰ δέχηται αὐτὴ τοὺς Ρωμαίους ἀνθυπάτους. Μετὰ πολλὰς περιπετείας, γενομένης διανομῆς μεταξὺ τοῦ Ὀκταβίου Αὐγούστου καὶ τῆς Γερουσίας τῶν ρωμαϊκῶν ἐπαρχιῶν, ἡ Ζάκυνθος ἔτυχεν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀχαΐας, ὅτ' ἐλεύθερα πλέον εἶχεν ἰδίαν Βουλὴν καὶ ἴδιον δῆμον μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἡλιογαβάλου (229 π.Χ.), ὅτε αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Γότθων ἤρχισαν νὰ καταθλίβωσι τὰς ρωμαϊκὰς ἐπαρχίας.

Βυζαντινοὶ χρόνοι. *Δυναστεία τῶν Τόκκων.* Ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, γενομένης νέας διοργανώσεως τῶν ρωμαϊκῶν ἐπαρχιῶν, ἡ Ζάκυνθος ἐτέθη εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἰλλυρίας καὶ παύει ἔκτοτε οὖσα πόλις ἐλευθέρα. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, διάφορα βάρβαρα φῦλα ἐπιδραμόντα κατὰ τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους μέχρι τοῦ Η' αἰῶνος ἐπέφερον μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Ἰλλυρίας καὶ ἐπομένως καὶ εἰς τὴν Ζάκυνθον, ἀλλ' οἱ Ζακύνθιοι ἑνωθέντες μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Βελισσαρίου κατεδίωξαν καὶ συνέτριψαν τοὺς βαρβάρους.

Διαιρεθείσης τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας εἰς θέματα, ἡ Ζάκυνθος μετὰ τῆς Κεφαλληνίας ἐτέθη ἐν τῷ θέματι τῆς Λογγοβαρδίας, βραδύτερον ὅμως Λέων ὁ Σοφὸς (887 μ. Χ.) ἀπέσπασε τὰς δύο ταύτας νήσους καὶ κατέστησεν Ζ' θέμα, οὗ πρωτεύουσα ὡρίσθη ἡ Κεφαλληνία. Ἐπὶ Σταυροφόρων, ὅτε οὗτοι κατέκτησαν τὰς ἑλληνικὰς χώρας, ὁ Βοϊμοῦνδος, υἱὸς τοῦ Γυϊσκάρδου, λεηλατεῖ τὴν Ζάκυνθον, ἣν βραδύτερον κυριεύει Ρογῆρος ὁ Α', ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ Μανουὴλ συμμαχήσας μετὰ τῶν Ἑνετῶν ἀνέκτησεν αὐτὴν καὶ τὰς λοιπὰς τοῦ Ἰονίου νήσους, περιελθούσας κατόπιν εἰς τὸν ναύαρχον τοῦ σικελικοῦ στόλου Μεγαρείτην. Διανεμηθέντος τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ὑπὸ τῶν Λατίνων μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ Ζάκυνθος καὶ Κεφαλληνία γίνονται λεία τῶν τυχοδιωκτῶν τῆς Δύσεως, ἐξ ὧν ὁ Μάϊος Ὀρσίνης ὑποβάλλει τὸ κράτος του ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου Γ', τῇ προτροπῇ τοῦ ὁποίου καταργοῦνται αἱ ὀρθόδοξοι τῶν Ἰονίων νήσων ἐπίσκοπαί.

Ὅπως παλαιότατα ἡ Κέρκυρα ὑπέστη τὴν τὴν ἀλβανοηπειρωτικὴν ἐπιρροὴν καὶ ἡ Λευκὰς τὴν τῆς Ἀκαρνανίας, οὕτω καὶ ἡ Ζάκυνθος ἐδοκίμασε κατ' ἐπανειλημμένας περιστάσεις τοὺς ἀντικτύπους τῶν συμβαινόντων εἰς τὴν γειτονικὴν Πε-

Digitized by Google

λοπόννησον καὶ ὑφίστατο τὴν ἐπίδρασίν της. Ἐκ τούτου καὶ ἡ διαφορετικὴ προφορὰ τῶν κατοίκων ἔναντι ἑκάστης νήσου τῶν λοιπῶν τοῦ Ἰονίου καὶ ἡ νοοτροπία των. Ἀρκετὰ τεκμήρια πείθουν ὅτι ἀπὸ τῶν μέσων ἤδη χρόνων οἱ Ζακύνθιοι παρουσιάζουν τὸ φιλελεύθερον καὶ εὐτράπελον τῆς ὅλης διαίτης των, ἔναντι τῶν λοιπῶν Ἑπτανησίων.

Ὅταν περιῆλθε κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα εἰς τοὺς Τόκκους, φαίνεται ὅτι ἐτέλει ἐν τελείᾳ παρακμῇ, διότι οὐδ' ἀναφέρεται εἰς τοὺς ἐπισήμους τίτλους Λεονάρδου τοῦ Τόκκου, δουκὸς Λευκάδος, κόμιτος Κεφαλληνίας καὶ αὐθέντου Βονίτσης. Μολαταῦτα οἱ Ζακύνθιοι, ὡς λαός, ἀείποτε καὶ μάλιστα κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους διεκρίνοντο διὰ τὴν πολεμικότητα τῶν αἰσθημάτων των, πολλοὺς ἄνδρας καὶ πλεῖστα πλοῖα παρέχοντες εἰς τὰς ἐνετικὰς ἀνάγκας ἰδίως.

Ζάκυνθος: Ἡ παραλιακὴ ὁδός.

Νεωτέροι χρόνοι. Παραλαβόντες οἱ Ἑνετοὶ τὴν Ζάκυνθον καὶ εὑρόντες αὐτὴν κατεστραμμένην ὑπὸ τῶν Τούρκων προεκήρυξαν, ὅτι οἱ βουλόμενοι ἐκ διαφόρων χωρῶν νὰ ἐποικήσωσιν εἰς Ζάκυνθον θὰ ἐλάμβανον γαίας πρὸς καλλιέργειαν καὶ ἄλλα προνόμια, ἔκτοτε δὲ ὁ πληθυσμὸς τῆς νήσου ηὐξήθη.

Ἐπὶ Ἑνετῶν ἡ Ζάκυνθος πολλὰς δηώσεις ὑπέστη ὑπὸ τῶν Τούρκων, καὶ κατὰ ταύτας δὲ ἡρωϊκῶς ἠγωνίσθησαν οἱ Ζακύνθιοι καὶ εἰς τὴν Στερεὰν καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον, αὐτοὶ δὲ ᾐσθάνθησαν τὸν μέγιστον ἀντίκτυπον τῆς ὀθωμανικῆς ἐγκαταστάσεως ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος, διότι χιλιάδας προσφύγων ἐδέχθησαν καὶ ἀπερρόφησαν σὺν τῷ χρόνῳ, ἀποκατασταθέντας εἰς τὴν εὔφορον νῆσον. Τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ἀλλεπαλλήλως ἀπέκρουσεν ἡ Ζάκυνθος τὰς ἐπιδρομὰς τῶν τουρκικῶν στόλων, δὲν ὑπέκυψε δὲ οὔτε εἰς τὸν Χαϊρεδδὶν Βαρβαρόσσαν, οὔτε εἰς τὸν ἀμείλικτον Τουργκούτ, οὔτε εἰς τὸν Οὐλοὺτζ-Ἀλῆν, ὅταν ὁ τελευταῖος οὗτος ἔσπευδε νὰ συντριβῇ εἰς τὴν περιβόητον ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου τῷ 1571. Αἱ νῖκαι, τὰς ὁποίας κατήγαγε διὰ τῶν καλῶν ὀχυρωμάτων της, διὰ τῶν πολεμικῶν της πλοίων, καὶ ἰδίως διὰ τῶν γενναιοκάρδων πολεμιστῶν της, ἐπέτρεψαν εἰς τὴν Ζάκυνθον νὰ ἐργασθῇ ἐπὶ ἀρκετὰ ἔτη ἐν ἡσυχίᾳ. Τότε ἐνεφανίσθησαν ὁ ἅγιος Γεράσιμος Νοταρᾶς ὁ Πελοποννήσιος, ὅστις ἐπρόκειτο κατόπιν νὰ ἐφησυχάσῃ καὶ καθαγιασθῇ ἐν Κεφαλληνίᾳ, καὶ ὁ Ζακύνθιος ἅγιος Διονύσιος ὁ Σιγοῦρος, ὅστις, ἀφοῦ ἐποίμανε τὴν Αἴγιναν καὶ τὴν ἰδίαν του πατρίδα, ἡσύχασε καὶ καθηγιάσθη ἐν τῇ μονῇ τῆς Ἀναφωνητρίας. Τότε ἐπίσης διὰ διαταγμάτων ἐπεβλήθη ἡ ἀναγκαστικὴ σταφιδοκαλλιέργεια, ἥτις προσεκόμισε μέγιστον πλοῦτον εἰς τὴν νῆσον. Ἀλλὰ καὶ τότε, λόγῳ ἀκριβῶς τῆς εὐπορίας καὶ τῆς ἀναπτυχθείσης εὐμαρείας, ἤρχισεν ὀξυτάτη ἡ μεταξὺ τῶν τάξεων πάλη. Ἡ διάστασις αὕτη ὑπῆρξεν ἰδιαιτέρως σκληρὰ τῷ 1628, κατὰ τὸ «Ρεμπελιὸν τῶν Ποπολάρων», ὅπως τιτλοφορεῖται ἡ σχετικὴ διήγησις τῶν αἱματηρῶν ἐπεισοδίων της ἀπὸ τὸν Ἄγγελον τὸν Συμμάχιον, τὸν ἄλλως ὑπογραφόμενον «Ἄντζελον Σουμάκην». Ἡ πολεμικότης τῶν Ζακυνθίων καταφαίνεται ἐπίσης εἰς τοὺς ἀκολουθήσαντας δύο αἰῶνας. Διότι πολλά της τέκνα ἀγωνίζονται ἐν τῇ Στερεᾷ καὶ τῇ Πελοποννήσῳ, πολλοὶ δ' ἐφθάρησαν κατὰ τοὺς ἀγῶνας τοὺς ὑποκινηθέντας ὑπὸ τοῦ Γάλλου δουκὸς τοῦ Νεβέρ, ἢ τὰ πολὺ μεταγενέστερα Ὀρλώφεια. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἄλλωστε ἡ πάλη τῶν τάξεων εἶχε φθάσει εἰς τοιοῦτο σημεῖον, ὥστε ἡ Ἑνετία, ἐξασθενίζουσα ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ, παρεῖχε νέας προνομίας εἰς τοὺς ἀστούς, καὶ ἤνοιγε νέας σελίδας εἰς τὴν Χρυσῆν Βίβλον τῶν εὐγενῶν. Προσεπάθησεν ἐπίσης καὶ μὲ νέον διοικητικὸν σύστημα νὰ συγκρατήσῃ τὴν ἐπιρροήν της. Ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε παρὰ νὰ δημιουργήσῃ νέαν τάξιν προνομιούχων. Τοιουτοτρόπως, ὅταν αἱ νεώτεραι γαλλικαὶ ἰδέαι ἀπὸ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1789 ἤρχισαν μεταδιδόμεναι καὶ εἰς τὴν Ἑπτάνησον, ἐδημιουργήθη μία ἀληθῶς ἐπαναστατικὴ ἀτμοσφαῖρα εἰς τὴν Ζάκυνθον, τὴν ὁποίαν ὅμως ἡ ἀριστοκρατικὴ μερὶς ἠγωνίζετο νὰ καταπνίξῃ ἔστω καὶ πυρπολοῦσα. Εἰς μίαν τοιαύτην ἐνέργειαν ἐναντίον τοῦ Γάλλου ἐν Ζακύνθῳ προξένου Κωνσταντίνου Γουῆ, τοῦ ὁποίου ἐνεπρήσθησαν ἡ οἰκία, αἱ ἀποθῆκαι ἀλλὰ καὶ αἱ χρηματικαὶ παρακαταθῆκαι, ἃς ξένοι ἔμποροι ἐνεπιστεύοντο αὐτῷ, δέον ν' ἀποδοθῇ καὶ ἡ ἀπόφασις τοῦ στρατηγοῦ Ναπολέοντος Βοναπάρτου, νὰ καταλύσῃ τὴν Ἑνετικὴν δημοκρατίαν.

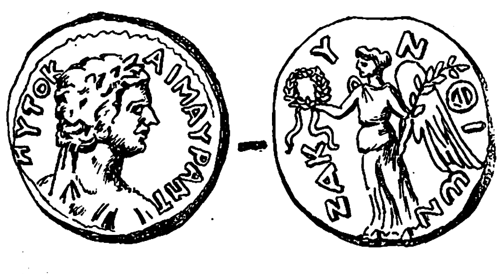
Νομίσματα τῆς Ζακύνθου.
[Ἀπόλλων δαφνηφόρος καὶ προσωποποίησις τῆς Ζακύνθου.]

Μετ' ὀλίγον, μαζὶ μὲ τὰς λοιπὰς ἀδελφάς της, καὶ ἡ Ζάκυνθος περιήρχετο διὰ τῆς ἐν Καμποφορμίῳ συνθήκης εἰς τοὺς Γάλλους. Ἂν δὲ μεγάλως ἐξετιμήθησαν παρὰ τῶν δορικτητόρων αἱ φιλελεύθεροι ἰδέαι τῶν «Ποπολάνων», ἤτοι τῶν λαϊκῶν, ἀντιθέτως οἱ ἀριστοκράται τῆς νήσου ὑπέστησαν τὰ πάνδεινα. Κατὰ τὰ εἴκοσι πρῶτα ἔτη τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἡ Ζάκυνθος διεδραμάτισε σπουδαῖον ρόλον εἰς τοὺς ὑπὲρ αὐτοτελείας τῶν Ἰονίων νήσων ἀγῶνας. Εἰργάσθη δὲ πολὺ καὶ ὑπὸ τὴν γαλλικὴν κατάκτησιν, καὶ ὑπὸ τὴν ἀγγλικήν. Ἡ Ρωσοτουρκικὴ συνδρομή, ἥτις ἐπέτρεψε τὴν ἐλπίδα τῆς ἀνεξαρτησίας, ἐχαιρετίσθη ἐν τούτοις ὑπὸ τῶν Ζακυνθίων μὲ δυσπιστίαν μᾶλλον.

Ἡ Ζάκυνθος κατὰ τὸν Ἀγῶνα. Οἱ Ζακύνθιοι, ὅταν μετά τινα ἔτη ἀγγλικῆς διοικήσεως εἶδον τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῆς ἐλευθερίας των καὶ τῆς δουλείας τῆς γειτονικῆς Πελοποννήσου, πρὸς ἣν εἶχαν τακτικὴν ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν, μὲ ἀληθινὸν φανατισμόν, καὶ περισσότερον ἀπὸ ὅλας τὰς λοιπὰς νήσους, ἐνεστερνίσθησαν τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν καὶ εἰργάσθησαν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν χειμαζομένων ἀδελφῶν. Κατὰ τὴν μετά τινα χρόνον ἐκραγεῖσαν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν, ἡ Ζάκυνθος ὄχι μόνον ὑπῆρξεν ἀληθινὴ βάσις πολεμεφοδίων καὶ συγκεκροτημένων πολεμικῶν σωμάτων, ἀλλ' ἀπέστειλε μεγάλον ἀριθμὸν ἐκ τῶν τέκνων της νὰ μετάσχῃ τοῦ ἱεροῦ Ἀγῶνος. Τὰ καταστήματα Στεφάνου καὶ Ἀλεξίου, ὁ κόμις Διονύσιος Ρώμας μὲ τὴν περιβόητον «Ἐπιτροπὴν τῆς Ζακύνθου» καὶ τόσοι ἄλλοι εὐπατρίδαι καὶ πλούσιοι ἀστοὶ τῆς νήσου τὰ μέγιστα συνετέλεσαν εἰς τὴν καλὴν διεξαγωγὴν τοῦ Ἀγῶνος. Εἶχον δὲ τόσον ἐπιβληθῆ εἰς τὴν κοινὴν συνείδησιν τῶν Ἀγωνιστῶν οἱ ἐν Ζακύνθῳ, ὥστε οἱ ὀρθοφρονοῦντες ἐκ τῶν πρώτων, διὰ νὰ ἐπιβάλωσιν ἐπὶ τῶν λοιπῶν τὴν γνώμην των ἐπὶ οἱουδήποτε ζητήματος, ἐπεκαλοῦντο τὸ κῦρος τῆς ἐν Ζακύνθῳ Ἐπιτροπῆς καὶ παρεκάλουν ὅπως ἐκεῖθεν φανῇ ἐκπηγάζουσα ἡ ὑποστηριζομένη γνώμη. Καὶ ὑπέστησαν μὲν πολλοὶ τὸν διωγμὸν τῆς μισελληνικῆς ἀστυνομίας τοῦ τουρκοφίλου Μαϊτλανδ, ἀλλ' ὅταν ὁ δίκαιος Ἄδαμ ἀνέλαβε τὴν ἁρμοστείαν τῶν Ἰονίων Νήσων, οἱ Ζακύνθιοι, ἐλευθερώτερον ἐργαζόμενοι, τὴν ἀγγλικὴν πολιτικὴν ὑπεστήριξαν καὶ ἐπεδίωξαν παντὶ σθένει ὅπως εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἀνατεθῇ ἡ περαιτέρω προστασία τῆς Ἑλλάδος. Μετὰ τὴν Παλιγγενεσίαν, ἡ Ζάκυνθος διὰ τῶν πολιτευτῶν της δὲν ἔπαυσεν ἐπιδιώκουσα τὴν μετὰ τοῦ ἐλευθέρου βασιλείου ἕνωσίν της, εἶδε δὲ τὰς προσπαθείας της ἐπιστεφομένας κατὰ τὸ 1864. Γ. Δ. Κ.

Νομίσματα τῆς Ζακύνθου.
Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος καὶ τρίπους.]

— **Ζάκυνθος** (*πόλις*). Πρωτεύουσα τῆς φερωνύμου νήσου. Καίτοι ἡ θέσις τῆς ἀρχαίας ἀκροπόλεως Ψωφίδος δὲν ἔχει εἰσέτι καθορισθῆ, τῆς Ζακύνθου μὴ μελετηθείσης ἀπὸ ἀρχαιολογικῆς ἀπόψεως, πολλοὶ δὲ παραδέχονται, ὅτι ἡ παλαιὰ ἀκρόπολις ἔκειτο εἰς θέσιν *Παλιόκαστρο* ἢ *Παλιοχώρα*. ἐν τούτοις ἡ ἐπικρατοῦσα γνώμη εἶναι, ὅτι αὕτη μετὰ τῆς πόλεως καὶ τοῦ σταδίου περιελάμβανε τὸ ὀροπέδιον τοῦ πρὸς Λ τῆς νήσου λόφου, ὅπου τὸ νῦν φρούριον (ἐσωτερικῶς ἠρειπωμένον, θεωρηθὲν ἐπ' ἐσχάτων ὡς μεσαιωνικὸν μνημεῖον) καὶ ἡ *Πόχαλη* (προάστειον, ἔνθα ὁ ναὸς τῆς Χρυσοπηγῆς μετὰ καλλιτεχνικῆς ἀρχαίας εἰκόνος τῆς Θεοτόκου), ἡ δὲ κυρίως ἀκρόπολις Ψωφίς, τὸ ὑψηλότερον τοῦ νῦν φρουρίου ἄκρον, τοῦ ὁποίου τὰ πρὸς Ν πελασγικὰ τείχη κατέπεσον ἐκ σεισμοῦ. Τὴν πόλιν Ζάκυνθον ἀρχαῖοι συγγραφεῖς ἐπαινοῦσι διὰ τῶν ἐπιθέτων: καλή, ἀξιόλογος, μεγαλοπρεπής. Αὕτη ἐπὶ Τόκκων ἔκειτο ἐντὸς τοῦ φρουρίου, ὅπου καὶ εὗρον αὐτὴν

Ζάκυνθος: Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Διονυσίου.

Ζάκυνθος: Ἡ ὁδὸς Ἁγίου Διονυσίου.

Digitized by Google

οἱ Ἑνετοί, τῷ 1485, ὅτε, αὐξανομένου τοῦ πληθυσμοῦ, ἤρχισεν οἰκοδομουμένη νέα πόλις ἐπὶ τῆς ἀκτῆς, ἢ τοῦ αἰγιαλοῦ, ὡς τότ' ἐκαλεῖτο ἡ παραλία αὐτῆς.

Ἡ ὄψις τῆς πόλεως. Ἡ νέα πόλις ἐκτείνεται ἐν σχήματι ἡμικυκλικῷ ἀκανονίστῳ καὶ περὶ τὸ

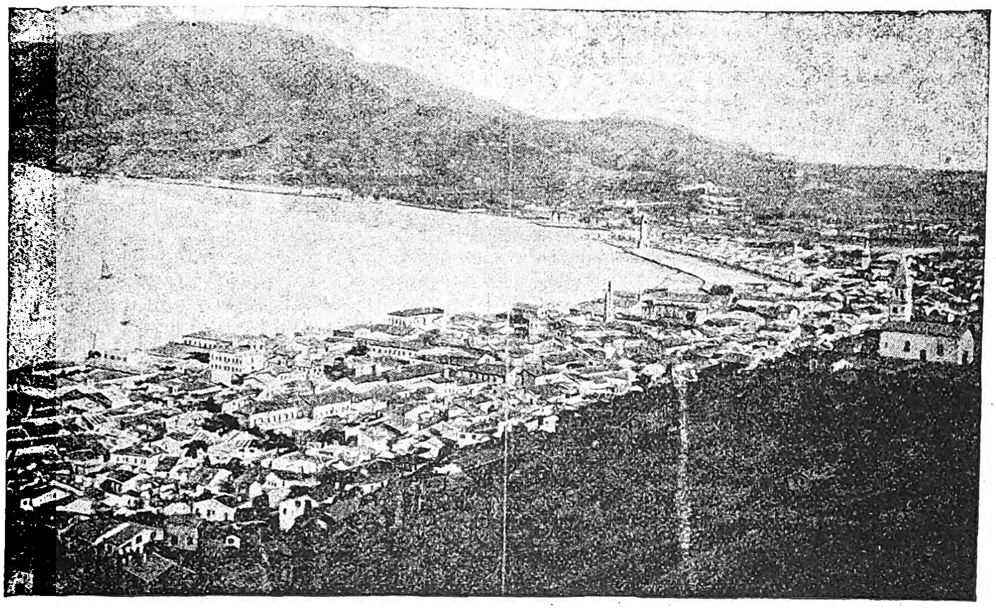

Ζάκυνθος: Γενικὴ ἄποψις.

μέσον ἀμφιθεατρικῶς ἐπὶ τῶν πρὸς Α κλιτύων τοῦ φρουρίου, ἔχει δὲ ἔκτασιν μήκους μὲν 2 χλμ., πλάτους δὲ ἡμίσεος περίπου. Ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως ἀνήρχετο τῷ 1499 εἰς 1500 οἰκογενείας, τῷ 1505 εἰς 36 οἰκογενείας, τῷ 1509 εἰς 136, τῷ 1527 εἰς 1216 κατοίκους, περὶ τὸ 1787 περὶ τὰς 12 χιλ. κατοίκους, τῷ 1811 ὁ πληθυσμὸς ἀνήρχετο εἰς 14,124, τῷ 1823 εἰς 16.424. τῷ 1827 εἰς 20,333, τῷ 1850 εἰς 15,021, τῷ 1896 εἰς 14,691 καὶ τῷ 1928 εἰς 12,100. Ἡ πόλις διῃρεῖτο ἄλλοτε εἰς 14 συνοικίας, ὀνομαζομένας ἐκ τῶν κυριωτέρων ναῶν, πλὴν τῆς ἑβραϊκῆς (κοιν. *Γιέτο*), κειμένης ἐν τῷ μέσῳ τῆς πόλεως. Αἱ πλεῖσται τῶν ὁδῶν εἶναι λιθόστρωτοι, τῶν κυριωτέρων πρό τινος ἀσφαλτοστρωθεισῶν, ἐν αἷς καὶ ἡ μακρὰ ὁδός, ἄλλοτε *Πλατεῖα ροῦγα* καὶ νῦν ὁδὸς *Ἀνεξαρτησίας*, διασχίζουσα κατὰ μῆκος τὸ πλεῖστον τῆς πόλεως μέρος καὶ ἔχουσα ἔνθεν καὶ ἔνθεν στοάς, ἡ ὁδὸς *Φωσκόλου* καὶ ἄλλαι τινές. Ἡ πόλις ἔχει δύο μεγάλας πλατείας, τὴν δενδρόφυτον τοῦ *Ποιητοῦ Σολωμοῦ*, ὅπου τὸ δημοτικὸν θέατρον, ὁ πολιτικὸς σύλλογος «Λομβάρδος», ἡ δημαρχία, αἱ πιστωτικαὶ Τράπεζαι, ὁ ἀνδριὰς τοῦ Σολωμοῦ καὶ ἡ προτομὴ Φοσκόλου, καὶ τὴν τῆς *Δημοκρατίας*, ἄλλοτε *Ἁγίου Μάρκου* καὶ εἶτα *Ποιητοῦ*, διὰ τὴν ἐκεῖ ἵδρυσιν τῆς προτομῆς τοῦ Σολωμοῦ, ὑπὸ τὴν ὁποίαν τὰ ὀστᾶ τοῦ ἐθνικοῦ βάρδου, περιώνυμον καὶ ἱστορικὴν πλατεῖαν, ὅπου ὁ καθεδρικὸς λατινικὸς ναὸς τοῦ *Ἁγίου Μάρκου*, εἷς τῶν ἀρίστων ἐν Ἀνατολῇ, τὸ δημοτικὸν ὡρολόγιον, τὸ Βυζαντινὸν μουσεῖον καὶ ἡ μεγαλοπρεπὴς λέσχη «Ζάκυνθος». Ἀλλὰ καὶ ἑτέρα πλατεῖα ἐκτείνεται πρὸς Ν τῆς πόλεως, δενδρόφυτος, πρὸς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Διονυσίου, καί τινες μικραὶ ἢ πλατώματα ἔξωθι ναῶν τινων. Μεταξὺ τῶν δύο πλατειῶν Σολωμοῦ καὶ Δημοκρατίας διήκει ἡ λεωφόρος *Ἀ. Ταβουλάρη*, ὅπου ὁ λαμπρὸς ναὸς τῶν *Ἁγίων Πάντων* μετὰ πυργοειδοῦς κωδωνοστασίου, ἔξωθι τοῦ ὁποίου ἐπὶ μαρμαρίνου βάθρου ὑψοῦται ἡ ἐξ ὀρειχάλκου προτομὴ τοῦ πρώτου Ἄγγλου ἁρμοστοῦ ἐπὶ Προστασίας Μαϊτλάνδ, φέρουσα ἀνάγλυφον παράστασιν τοῦ Δανοῦ γλύπτου Θολβάδσεν, ἡ «Λέσχη Ἰδιοκτητῶν», τὸ ἐνεχυροδανειστήριον καὶ ὑπ' αὐτὸ τὸ ἀρχειοφυλακεῖον, κτίριον τοῦ 1670. Ἐν τῇ πόλει ὑπάρχουσι λαμπρὰ οἰκοδομήματα, ὁποῖα τὸ μέγαρον Κομούτων, τὰ τῶν Ρώμα, ὅπου ἡ Νομαρχία, Νανᾶς Δ. Λούντζη, Ἰω. Δ. Λούντζη, Ἀμπελορράβδη, Μαρτινέγκου Γαήτα (γηροκομεῖον), Μιχαλίτση, ὅπου τὰ δικαστήρια, Δαμίρη καὶ ἡ καλλιτεχνικὴ οἰκία ἄλλοτε Σαββάτου, ἰταλικοῦ ῥυθμοῦ, χρησιμεύσασα ἐπὶ ἐνετοκρατίας, ὡς ἱεροσπουδαστήριον. Μεταξὺ τῶν πολλῶν ἱστορικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν ναῶν τῆς πόλεως διακρίνονται οἱ: τῆς *Φανερωμένης* ἱδρυθεὶς περὶ τὸ 1300 καὶ ἀνοικοδομηθεὶς τῷ 1633, ἀξιόλογος ἀπὸ ἁγιογραφικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ἐν γένει ἀπόψεως διὰ τὰς εἰκόνας τῶν ὀνομαστῶν ζωγράφων Δοξαρᾶ, Τζάννε, Βίκτωρος, Μόσχου, Πλακωτοῦ, Νομικοῦ καὶ ἄλλων καὶ διὰ τὸ περίφημον ξυλογλυπτικὸν αὐτῆς τέμπλον· τῆς *Μητροπόλεως*, παραπλεύρως τοῦ ὁποίου ἐγείρεται ἀπὸ τοῦ 1680 γυναικεία μονή· *Ἁγίας Τριάδος*· *Ἁγίων Πάντων*, ὅπου εἰκόνες τοῦ Καντούνη καὶ Μόσχου· *Εὐαγγελιστρίας*, ὅπου εἰκόνες τῶν Κουτούζη καὶ Καντούνη· *Ἁγίου Σπυρίδωνος Φλαμπουριάρη*· *Κυρίας τῶν Ἀγγέλων* μετὰ καλλιτεχνικῆς προσόψεως ῥυθμοῦ πλαταρέσκο, καὶ τοῦ *Ἁγίου Διονυσίου*, ὅπου ἐν λάρνακι διαφυλάσσεται τὸ λείψανον τοῦ πολιούχου τῆς νήσου ἁγίου Διονυσίου. Πρὸς τὸ Β τῆς πόλεως μέρος ἐγείρεται ὁ λατινικὸς ναὸς τῆς *Ὑπεραγίας τῶν Χαρίτων* (*Σάντα Μαρία*), ὅπου κατὰ τὸ 1544 ἀνευρέθη πλὰξ ἐπίγραφος τοῦ Κικέρωνος καὶ ὅπου ἐτάφη ὁ φιλέλλην Γκύς. Κωδωνοστάσια πυργοειδῆ ἔχει τὰ τῶν ναῶν Ἁγίου Διονυσίου, Φανερωμένης, Ὁδηγητρίας, Πικριδιωτίσσης, Ἁγίων Πάντων, Ἁγίου Μάρκου καὶ Ἁγίας Τριάδος. Ἡ παραλιακὴ ὁδὸς (ἡ *Ὁδὸς Λομβάρδου*, κοιν. *στράτα μαρίνα*), ἐκτεινομένη ἀπὸ τῆς πλατείας Σολωμοῦ, καταλήγει εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Διονυσίου καὶ εἶναι μία τῶν ὡραιοτέρων προκυμαιῶν μὲ τὰς ὡραίας οἰκοδομὰς καὶ τὰ ἔνθεν καὶ ἔνθεν πεζοδρόμιά της. Πρὸ αὐτῆς ὁ λιμὴν προστατεύεται ὑπὸ τεχνητοῦ λιμενοβραχίονος, μήκους 700 μ., ὄχι δὲ μακρὰν τῆς ἀποβάθρας ὑψοῦται μαρμαρίνη στήλη εἰς μνήμην τῶν κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897 ἐν Γριμπόβῳ πεσόντων Ζακυνθίων. Ἡ ἀπὸ τῆς πόλεως ἀρχομένη ὁδὸς *Φιλικῶν* φέρει εἰς τὸν ἱστορικὸν ναὸν τοῦ *Ἁγίου Γεωργίου τῶν Λατίνων*, ὅπου ὡρκίζοντο οἱ Φιλικοί, καὶ εἰς τὸν λόφον *Στράνη*, ὅπου ὁ ποιητὴς Σολωμὸς ἔγραψε τὸν Ὕμνον εἰς τὴν ἐλευθερίαν. Ἡ Ζάκυνθος εἶναι ἕδρα μητροπο-

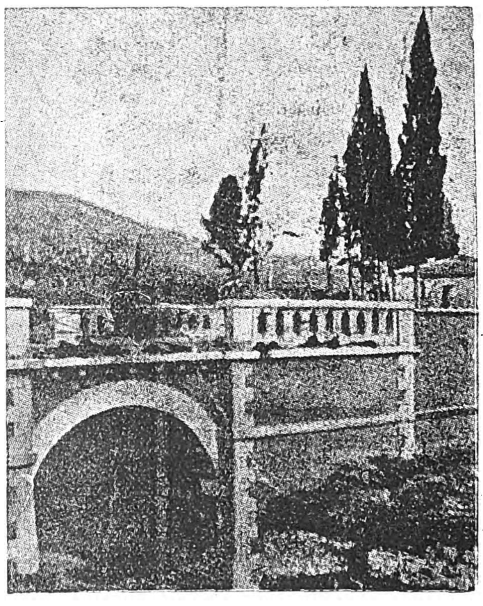

Ζάκυνθος: Ἡ γέφυρα τοῦ Ἁγίου Λαζάρου.

λίτου, ἔχει γυμνάσιον, πρωτοδικεῖον, καθολικὴν σχολὴν καλογραιῶν, ὀρφανοτροφεῖον, νοσοκομεῖον, πτωχοκομεῖα, γηροκομεῖον, στρατῶνα, φυλακάς, πιστωτικὰ καταστήματα (Ἰονικῆς Τραπέζης, Ἐθνικῆς, Ἐμπορικῆς καὶ Ἀθηνῶν), δύο βιβλιοθήκας, δημοσίαν περιλαμβάνουσαν ἄνω τῶν 20 χιλ. τόμων, καὶ δημοτικὴν ἡ *Φοσκολιανήν*, ἐν τῇ οἰκίᾳ ὅπου ἀνετράφη ὁ Φόσκολος, ἀρχειοφυλακεῖον ἀπὸ τοῦ 1487, ἐνεχυροδανειστήριον δημοτικὸν λειτουργοῦν ἀπὸ τοῦ 1670, μουσεῖον ἀρχαιολογικὸν καὶ βυζαντινόν, δύο καθολικοὺς ναούς, δύο συναγωγάς, δύο νεκροταφεῖα, πλὴν τῶν ἀγγλικῶν τοιούτων καὶ τοῦ ἑβραϊκοῦ, κειμένων ἐν τῇ ὁδῷ Φιλικῶν, δύο ἀγοράς, σχολὴν ἀπόρων παίδων, θέατρον καὶ φιλαρμονικήν. Ἡ πόλις φωτίζεται ὑπὸ ἠλεκτρικοῦ, προσεχῶς ἐπεκτεινομένου καὶ εἰς τὴν ἐξοχήν.

Ἐν Ζακύνθῳ ἐγεννήθη καὶ ὁ ἅγιος *Διονύσιος* (βλ. λ.).

Μοναί. Εἰς τὴν Ζάκυνθον ὑπάρχουσιν αἱ ἑξῆς μοναί. Ἡ *Στροφάδων* - *Ἁγίου Διονυσίου* καὶ ἡ γυναικεία τῆς *Μητροπόλεως*, ἐν διαλύσει ἡ τελευταία, ἡ τοῦ *Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου* εἰς χωρίον Καταστάρι, ἡ τοῦ *Ἁγίου Γεωργίου τῶν Κρημνῶν* εἰς Βολύμας, ἡ τῆς *Ἀναφωνητρίας* εἰς Προσμονάριον (Πλεμοναρίον), ἡ τῆς *Σπηλαιωτίσσης* εἰς Βολύμας καὶ ἡ τῆς *Σκοπιωτίσσης* ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ βουνοῦ Σκοποῦ, διαλελυμένη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Lunzi*, «Della condizione . .». — *Remondini* «De Zacynthi Antiquitatibus». — *Χιώτου*, «Ἱστορικὰ ἀπομν.». — *Ἰ. Ἀ. Ρωμανοῦ*, «Φραγκοκρατία ἐν Ἑλλάδι». — *Κατραμῆ*, «Φιλολ. ἀνάλεκτα Ζακύνθου». — *Spon*, «Viaggi in Levante». — *Wheller*, «Viaggi nella Dalmazia». — *Porcachi*. «Le isole più famose . . .». — *Salvatore*, «Zante». — *Ζώη*, «Λεξικὸν Ζακύνθου». — Τοῦ *αὐτοῦ*, «Ἡ πόλις Ζακύνθου». — *Μωρέττη*, «Πανηγυρ. τεῦχος . . . Δ. Σολωμοῦ». — *Θεοτόκη*, «Ἑνετοκρατία», «Δημοκρατούμενοι Γάλλοι». — *Issel*, «Intorno ai fenomeni sismici . . .».

Λ. Χ. ΖΩΗΣ

Ἐμπορικὴ κίνησις. Εἰς τὸν λιμένα τῆς Ζακύνθου εἶναι νηολογημένα μόνον δύο μικρὰ φορτηγὰ ἀτμόπλοια (τόν. 340) καὶ ἀριθμός τις ἱστιοφόρων. Ἡ κίνησις ὅμως αὐτοῦ εἶναι ἐνδιαφέρουσα. Τῷ 1928 ἐσημειώθησαν 616 κατάπλοι ἀτμοπλοίων ὁλικῆς χωρητικότητος 262.151 τόννων, διακρινομένων κατὰ ἐθνικότητα ὡς κάτωθι:

Σημαία	*Ἀριθμ. α/π*	*Ὁλ. χωρητ. (τόν.)*
Ἑλληνικὴ	534	175.914
Ἀγγλικὴ	32	46.264
Ἰταλικὴ	9	9.884
Γερμανικὴ	4	3.535
Ὁλλανδικὴ	9	4.998
Γιουγκοσλαυϊκὴ	16	7.141
Νορβηγικὴ	6	6.381
Λοιπῶν ἐθνῶν	6	3.534

Εἰς τὸν λιμένα τῆς Ζακύνθου προσεγγίζουσι πολλάκις τῆς ἑβδομάδος τὰ ἐκτελοῦντα τὴν γραμμὴν Πειραιῶς—Πατρῶν—Ζακύνθου—Κεφαλληνίας ἀτμόπλοια. Οὐχ ἧττον ὅμως καὶ διὰ πλοιαρίων ἐκ Κατακόλου ἐξυπηρετοῦνται πολλαὶ συγκοινωνιακαὶ ἀνάγκαι τῆς νήσου.

Ἡ ἐμπορικὴ κίνησις τῆς Ζακύνθου ἀντιπροσωπεύει ἀξίαν εἰσαγωγῆς (1928) δρχ. 13.157.000 καὶ ἐξαγωγῆς 42.703.000 δρχ., αἵτινες κατὰ κατηγορίας ἐμπορευμάτων σημειοῦνται εἰς τὸν κάτωθι πίνακα:

Κατηγορίαι ἐμπορευμάτων	*Εἰσαγωγὴ*		*Ἐξαγωγὴ*	
	Τόνν.	*Δρχ.*	*Τόνν.*	*Δρχ.*
Ζῳοκομίας προϊόντα..	13	241.000	—	—
Γεωργικὰ...........	339	1.878.000	—	—
Κηπουρικὰ » ἀποικ..	19	628.000	4.855	41.016.000
Ἐλαιώδη...........	—	10.000	141	1.235.000
Σάκχαρις καὶ σακχαρώδη............	210	2.748.000	—	—
Δέρματα...........	1	75.000	—	—
Δασικὰ προϊόντα.....	1059	1.801.000	—	3.000
Ὀρυκτὰ............	1041	1.376.000	—	—
Μέταλλα............	104	1.137.000	400	190.000
Ἐπιστημ. ὄργανα....	3	79.000	—	—
Κεραμευτ. προϊόντα..	5	68.000	—	—
Χημικὰ » ..	607	1.693.000	2	7.000
Ἀποστάγματα........	—	3.000	2	252 000
Χάρτης καὶ εἴδη ἐκ τούτου........	1	15.000	—	—
Κλωστικῆς καὶ ὑφαντουργίας προϊόντα..	10	566.000	—	—
Ὄργανα μεταφορῶν..	13	804.000	—	—
Ἐκρηκτικαὶ ὗλαι....	—	35.000	—	—
Σύνολον........	3.425	13.157.000	5.400	42.703.000

Ἡ Ζάκυνθος ἔχει ἀνταλλακτήριον ταχυδρομεῖον ἐμφανίζον ἐτησίαν κίνησιν (1927) 615.236 ἀντικειμένων ἐν γένει ἀλληλογραφίας, 6823 ταχυδρ. δεμάτων, 7723 ἐπιταγῶν (διὰ δρχ. 3.192.448) καὶ 106.844 τηλεγραφημάτων. Αἱ εἰσπράξεις δ' ἐκ τῶν ἐνσήμων ἀνέρχονται τὰς 407.222 δρχ. καὶ τῶν τηλεγραφημάτων τὰς 493.260 δρχ.

Δ. Ε. Μ.

Ζακχαῖος. Ἰουδαῖος ἀρχιτελώνης τῆς Ἱεριχοῦς, ὅστις φιλοξενήσας τὸν ἐκεῖθεν διερχόμενον Ἰησοῦν Χριστόν, διένειμε τὸ ἥμισυ τῶν πλουσίων ὑπαρχόντων του εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀπέδωκεν εἰς τὸ τετραπλοῦν ὅσα πλεονεκτικῶς εἶχεν εἰσπράξει (*Λουκᾶ ιθ'* 1 ἑξ.). Ὁ ἐν τῷ Ταλμοὺδ μνημονευόμενος *Ζακχαῖος*, πατὴρ τοῦ περιφήμου ῥαββίνου Γιωχανάν, εἶναι ἄσχετος πρὸς τὸν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ἀναφερόμενον. Κατὰ τὰ ψευδοκλημέντεια ὁ Ζακχαῖος ἐγένετο συνοδὸς τοῦ ἀποστόλου Πέτρου, ὅστις ἐχειροτόνησεν αὐτὸν ἄκοντα ἐπίσκοπον ἐν Καισαρείᾳ (πρβλ. καὶ Ἀποστολ. διατ. ΣΤ' 8, Ζ' 46). Τινὲς δὲ τῶν παλαιῶν ἐταύτισαν αὐτὸν πρὸς τὸν ἀπόστολον Ματθίαν (*Κλημ. Ἀλεξ.*, Στρωμ. Δ' 6). Κατά τινα δὲ ὅλως ἀπίθανον μεταγενεστέραν δυτικὴν

Digitized by Google

παράδοσιν ὁ Ζακχαῖος ἐκήρυξεν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Amator* ἐν τῇ Γαλατίᾳ καὶ δὴ ἐν τῷ ἀπ' αὐτοῦ δῆθεν ὀνομασθέντι Roc-Amadour. Ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ τιμᾶται ὡς ἀπόστολος τῇ 20 Ἀπριλίου (βλ. καὶ Acta Sanctorum IV σελ. 18, 25). Π. Ι. Μ.

ζακχαῖος (ὁ) (Zachaeus) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *φαλαγγιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα ὑπὸ λίθους καὶ ἐνίοτε καὶ ἐντὸς τῶν οἰκιῶν. Δ. Ν. Π.

ζάκχαρις, —*εως* (ἡ)· ἄλλος τύπος τῆς λ. *σάκχαρις* (βλ. λ.), κοιν. *ζάχαρη* (βλ. λ.).

ζακχαρο—· τὰ ἐκ τούτου σύνθετα βλ. ἐν λ. *ζαχαρο—*, καὶ *σακχαρο—*.

Ζάκωλη [*Γεωγρ.*]· βλ. *Ζάχολη*.

Ζακώνινα [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Τριχωνίδος τοῦ νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 815.

Ζάλ. Μυθικὸς ἥρως τῶν Περσῶν, υἱὸς τοῦ Σὰμ-μπὶν-Νεριμὰν καὶ πατὴρ τοῦ εἰς τὴν περσικὴν μυθιστοριογραφίαν διασήμου Ρουστέμ. Λέγεται ὅτι ἐγεννήθη μὲ λευκὴν κόμην, ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ἐθεωρήθη κακὸς οἰωνός, ἐρρίφθη εἰς ἓν ὄρος, ὅπου ἐτράφη ὑπὸ τοῦ θρυλικοῦ πτηνοῦ Συμούργ. Ὁ Ζὰλ ἔζησε πολλὰ ἔτη ἐπὶ τῆς δυναστείας τῶν Πισταδιὰν καὶ τῶν Κιανιὰν (Ἀχαιμενιδῶν). Ὠνομάσθη δὲ Ζὰλ (= γραῖα) ὡς ἐκ τῆς λευκότητος τῆς κόμης του. Ἐπειδὴ ὅμως κατόπιν ἡ κόμη του ἔγινε ξανθή, μετωνομάσθη εἰς *Ζάλι-Ζὲρ* (*ζὲρ* = χρυσός). Διετέλεσε διοικητὴς τῆς ἐπαρχίας Σεϊστάν, ἐνυμφεύθη δὲ τὴν Ρουδαμπέ, θυγατέρα τοῦ Μυχρώπ, ἡγεμόνος τοῦ Κιαμπελιστὰν (Ἀφγανιστάν). Ν. Μ.

Ζὰλ (Jal), ***Αὐγουστῖνος***. Γάλλος ναυτικὸς καὶ λογογράφος (1795—1873). Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἄμυναν τῶν Παρισίων (1815), εἶτα δὲ συνειργάσθη εἰς διάφορα καλλιτεχνικὰ φύλλα ὡς κριτικός. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1830 προσελήφθη ὑπὸ τῆς νέας κυβερνήσεως εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν ἐν τῷ ἱστορικῷ τμήματι καὶ ἀπεστάλη εἰς Ἰταλίαν, Ἑλλάδα καὶ Τουρκίαν χάριν ἱστορικῶν ναυτικῶν μελετῶν. Ἐκ τῶν ἀποστολῶν τούτων συνέγραψε τὰ ἔργα: «Ἐκ Παρισίων εἰς Νεάπολιν», «Ναυτικὴ ἀρχαιολογία», «Ὁ στόλος τοῦ Καίσαρος» καὶ «Ναυτικαὶ σκηναί». Τινὰ τῶν ἔργων του ἐβραβεύθησαν ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, ἕνεκα δὲ τούτων διωρίσθη ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ναυτικῶν ἱστοριογράφος καὶ ἀρχειοφύλαξ. Συνέγραψε καὶ πλῆθος ἄλλο βιβλίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Ἐπισκέψεις μου ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λουξεμβούργου», κριτικὰς μελέτας ἐπὶ τῶν ἔργων διαφόρων καλλιτεχνικῶν ἐκθέσεων, «Ὁ ναυτικὸς Βιργίλιος», «Ἀναμνήσεις ἑνὸς λογογράφου», «Κριτικὸν βιογραφικὸν καὶ ἱστορικὸν λεξικόν», ὅπερ εἶναι τὸ ἄριστον τῶν ἔργων του. Θ.Β.

Ζάλα (Zala) [*Γεωγρ.*]. Κομιτεία τῆς δυτικῆς Οὐγγαρίας παρὰ τὴν λίμνην Πλάττενζε, ἐκτάσεως 5.974 τετρ. χιλμ. καὶ πληθυσμοῦ 465.985 κατοίκων. Εἶναι λίαν εὔφορος περιοχή, τὸ δὲ δυτικὸν τμῆμα αὐτῆς προσηρτήθη μετὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον εἰς τὴν Νοτιοσλαυΐαν. Ἡ πρωτεύουσα αὐτῆς *Ζαλέγκερσεκ* κεῖται ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ *Ζάλα*. Ἔχει πληθυσμὸν 13.305 κατοίκων καὶ εἶναι κέντρον ἐμπορίου σιτηρῶν καὶ κτηνῶν. —Μ.

Ζαλαγκιὲ (Jalaguier), ***Ἀδόλφος***. Γάλλος χειρουργὸς (1853—1924). Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων ἐπιστημόνων, οἵτινες ἐπέστησαν τὴν προσοχὴν ἐπὶ τῆς βαρύτητος, ἣν δύναται νὰ ἔχῃ ἡ νοσοῦσα σκωληκοειδὴς ἀπόφυσις, καὶ ἐπὶ τῶν μέτρων, ἅτινα δέον νὰ λαμβάνωνται πρὸς πρόληψιν τῶν ἐξ αὐτῆς ἐπιπλοκῶν. Ἡ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου πρώτη αὐτοῦ ἐργασία εἶδε τὸ φῶς τῷ 1897. Ὀλίγον δὲ βραδύτερον, κατὰ τὸ διεθνὲς ἰατρικὸν συνέδριον τοῦ 1900, ἀνεκοίνωσε καὶ τὰς ἐνδείξεις τῆς χειρουργικῆς θεραπείας τῆς παθήσεως. Ἄλλαι ὀνομασταὶ αὐτοῦ ἐργασίαι εἶναι ἡ «Περὶ ὀξείας γαγγραινώδους λυμφαγγειΐτιδος» καὶ ἡ «Περὶ ἀρθροτομίας». Ὁ Ζαλαγκιὲ εἰδικεύθη κυρίως εἰς τὴν χειρουργικὴν τῶν παίδων (ραιβοποδία συγγενής, κοξαλγία, λαγώχειλος κλπ.), πρῶτος δ' ἐν Γαλλίᾳ ἐχρησιμοποίησε τὰ χειρουργικὰ χειρόκτια, διὰ τὴν πληρεστέραν ἐφαρμογὴν τῆς ἀσηψίας. Χειρουργὸς τῶν νοσοκομείων ὠνομάσθη τῷ 1884, ὑφηγητὴς δὲ τῷ 1886. Κατὰ τὸ 1911 ἐξελέγη πρόεδρος τῆς «Χειρουργικῆς Ἑταιρείας», μετὰ ἓν δ' ἔτος καὶ μέλος τῆς Ἰατρικῆς Ἀκαδημίας. Σ. Γ. Σ.

ζαλάδα (ἡ)· ἄλλος τύπος τῆς λ. *ζάλη* (βλ. λ.): «ἔχω ζαλάδες».

Ζαλαῖ (Jaley), ***Ἰωάννης-Λουδοβῖκος-Νικόλαος***. Γάλλος γλύπτης (1802—1886). Ἔλαβε τὸ βραβεῖον τῆς Ρώμης τῷ 1827 καὶ ἐπιστρέψας εἰς Γαλλίαν τῷ 1834, ἐξετέλεσε πλεῖστα ἀγάλματα καὶ προτομάς. Κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος ἐξέθεσε τὴν «Προσευχήν», σύμπλεγμα ἐκ μαρμάρου, ὅπερ εὑρίσκεται εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λουξεμβούργου, ἔπειτα τὸ περίφημον ἔργον του «Patria et Gloria in excelsis», «Τὴν Βακχίδα», «Τὴν Εὐθύτητα καὶ τὴν Ἰσχύν», σύμπλεγμα κοσμοῦν τὸ ἐν Παρισίοις μέγαρον τῆς Δικαιοσύνης καὶ τὰς ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τῶν Βερσαλλιῶν προτομὰς τοῦ Φιλίππου Αὐγούστου, τοῦ Λουδοβίκου ΙΑ', τοῦ Μιραμπώ, τοῦ Μπαγύ, τοῦ στρατηγοῦ Ζεράρ καὶ πλείστων ἄλλων διασήμων ἀνδρῶν, εὑρισκομένας ἐν τῷ ἱστορικῷ μουσείῳ τῶν Βερσαλλιῶν. Τῷ 1856 ἐξελέγη μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Θ. Β.

ζαλάκκα (ἡ) (Zalacca) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *φοινικωδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 9 εἴδη, ἰθαγενῆ νήσων τινῶν τῶν Ἰνδιῶν. Εἶναι φυτὰ λίαν κοσμητικά, ἄκαυλα, μετ' ἐδωδίμων πολλάκις καρπῶν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *ζαλάκκα ἡ ἐδώδιμος* (Zalacca edulis). Κ. ΠΑΠ.

ζαλαμβδόδοντα (τὰ) (Zalambdodonta Gill.) [*Ζῳολ.—Παλαιοζῳολ.*]. Ὑποτάξις *ἐντομοφάγων πλακουντοφόρων* θηλαστικῶν, εἰς ἣν ὑπάγονται τρεῖς οἰκογένειαι: α') τῶν *νεκρολῃστιδῶν*, ἐκλείψασα σήμερον· β') τῶν *χρυσοχλωριδῶν*, ζῶσα νῦν ἐν νοτίῳ Ἀφρικῇ καὶ ἔχουσα ἕνα μόνον ἀπολιθωμένον ἀντιπρόσωπον, τὸ *ξενοθήριον*, καὶ γ') τῶν *κεντετιδῶν*, ἡ ὁποία ζῇ περιωρισμένη εἰς τὴν Μαδαγασκάρην καὶ ἔχει ἓν μόνον γένος, τὸν *σωληνόδοντα*, ζῶντα ἐν Κούβᾳ. Τὰ ἀπολιθωμένα λείψανα τῶν ἀντιπροσώπων τῆς ὑποτάξεως ταύτης παρουσιάζονται τὸ πρῶτον ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας ἠωκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

Ζαλαμπὲρ (Jalabert), ***Κάρολος-Φραγκῖσκος***. Γάλλος ζωγράφος (1819—1901). Ἐκ τῶν ἱστορικῶν πινάκων του οἱ ἄριστοι εἶναι: «Ὁ Βιργίλιος ἀναγινώσκων τὰ Γεωργικά του πρὸ τοῦ Ὁρατίου παρὰ τῷ Μαικήνᾳ», «Αἱ νύμφαι ἀκροώμεναι τοῦ ᾄσματος τοῦ Ὀρφέως», «Ὁ Ραφαὴλ ζωγραφίζων τὴν Θεοτόκον εἰς τὴν Σιξτίνην» κτλ. Ἀλλ' ὁ καλλιτέχνης κυρίως διέπρεψεν εἰς τὴν προσωπογραφίαν, αἱ δὲ εἰκόνες τῆς αὐτοκρατείρας Εὐγενίας, τῆς μητρός της κομίσσης ντὲ Μοντίγιο, τῆς κομίσσης τῶν Παρισίων, τῆς δουκίσσης Ὠμάλ, τῆς Ραττιὲ κτλ. εἶναι ἐκ τῶν ὡραιοτέρων ἔργων τοῦ εἴδους τούτου. Τινὰ ἐξ αὐτῶν εὑρίσκονται ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λουξεμβούργου. Θ. Β.

Ζαλαπατιᾶνοι ἢ ***Τσαλαπατιᾶνοι***. Παλαιοτάτη ἀρχοντικὴ οἰκογένεια τῆς Μάνης, ἔχουσα τὴν ἕδραν της εἰς Ἀρεόπολιν καὶ τῆς ὁποίας μέλη, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, διωρίσθησαν Μανιὰτ-βέηδες καὶ Μπάς-μπογοῦ, ἤτοι κατέσχον τὸ ἐπιτόπιον ἡγεμονικὸν ἀξίωμα (βλ. *Τσαλαπατιᾶνοι*). Γ. Δ. Κ.

Ζαλασζόφσκι (Zalaszowski), ***Νικόλαος***. Πολωνὸς συγγραφεὺς θανὼν περὶ τὸ 1705. Συνέγραψε: «Jus regni Poloniae» (1699—1702), «De potestate capituli, sede vacante» (1706) κ. ἄ. —Ω.

Ζαλβάϊν (Zallwein), ***Γρηγόριος***. Βενεδικτῖνος Γερμανὸς (1712—1766), καθηγητὴς τοῦ Κανονικοῦ δικαίου ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Σαλσβούργου. Συνέγραψεν ἀρχὰς τοῦ Διεθνοῦς καὶ Ἰδιωτικοῦ γερμανικοῦ δικαίου, περὶ τοῦ ἀρχαίου καὶ νέου Ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου κ. ἄ. Μ. Ν. Δ.

Ζάλδαβα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Μεσόγειος πόλις τῆς Κάτω Μοισίας ἐν Θράκῃ (Fragm. Hist. Graec. σελ. 32), ἡ αὐτὴ πιθανὸν μὲ τὴν ὑπὸ τοῦ Προκοπίου (Περὶ Κτισμ. IV, 11) ἀναφερομένην *Ζάλδαπα* (βλ. λ.). Α. Θ. Σ.

Ζάλδαπα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Μεσόγειος πόλις τῆς Θράκης ἐν τῇ Κάτω Μοισίᾳ, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως. Ὁ Ἱεροκλῆς (Συνέκδ. 637,7) τὴν ὀνομάζει *Ζέλδαπα*, καταλέγων αὐτὴν μεταξὺ τῶν 15 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Σκυθίας, ὁ δὲ Κωνστ. Πορφυρογέννητος (Περὶ Θεμ. II, 47) *Ζέλπα*, ὡς μίαν ἐπίσης τῶν 15 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Μοισίας. Κατὰ τοὺς συγγραφεῖς τούτους ἔκειτο ἐν τῇ νῦν Δοβρουτσᾶ τῆς Ρουμανίας μεταξὺ Ἴστρου ἢ Ἰστροπόλεως (νῦν Καρανασὶπ) καὶ Ἀξιουπόλεως (νῦν Hinok). Α. Θ. Σ.

Ζάλενζε (Zalenze) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ἄνω Σιλεσίας ἐν Πολωνίᾳ, ἔχουσα σημαντικὰ γαιανθρακωρυχεῖα. Κάτ. 15.781. Μ. Ν. Δ.

Ζαλέσκι, *Βογδάν*. Διάσημος Πολωνὸς ποιητὴς (1802—1886). Ἐξέδωκε δύο ποιητικὰς συλλογὰς (τῷ 1837 καὶ 1841) καὶ ἄλλα ἔργα, ἐν οἷς: «Οἱ Ντοῦμσκοι», «Οἱ Ρουσάλκοι», συλλογὴ λαϊκῶν ᾀσμάτων, «Τὸ πνεῦμα τῶν στεππῶν» (1842), λυρικὴ ἐποποιία ἐπὶ τῶν κυριωτέρων συμβάντων τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας, «Ἡ ἁγία οἰκογένεια», ἱστορία τῆς ζωῆς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. —Ω.

Ζάλευκος. Νομοθέτης τῶν Ἐπιζεφυρίων Λοκρῶν τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος (Κάτω Ἰταλίας). Περὶ τοῦ βίου του οὐδὲν εἶναι γνωστόν, ὑπὸ τινων δὲ ἠμφεσβητήθη καὶ αὐτὴ ἡ ὕπαρξίς του. Φέρεται ὡς ζήσας κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα π. Χ., ἐπὶ τῶν χρόνων δὲ τοῦ Κικέρωνος ἡ μνήμη αὐτοῦ ἐλατρεύετο ὑπὸ τῶν Λοκρῶν. Οἱ νόμοι, τοὺς ὁποίους ἔδωκεν εἰς τὴν πατρίδα του, δὲν σῴζονται, ἀποσπάσματα μόνον τούτων εὑρίσκονται ἐγκατεσπαρμένα εἰς τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς. Τὸ προοίμιον τῆς νομοθεσίας του διαγράφει τὰ καθήκοντα τῶν πολιτῶν, ἤτοι τὴν πίστιν εἰς τὴν ὕπαρξιν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς αὐτόν, τὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὴν πατρίδα, τὸν σεβασμὸν πρὸς τοὺς νόμους καὶ τοὺς ἄρχοντας, τὴν ὁμόνοιαν, τὴν ἐγκράτειαν, τὴν ἀρετήν. Συνεβούλευε τοὺς ἄρχοντας νὰ μὴ εἶναι αὐθάδεις μηδὲ ὑπερήφανοι, ἀλλ' αὐστηροὶ καὶ ἀμερόληπτοι κριταί. Καὶ τὰς ἀκολασίας τῶν γυναικῶν ἐτιμώρει οὐχὶ διὰ χρηματικῶν, ἀλλὰ δι' ἠθικῶν ποινῶν. Τὸ πολίτευμα τὸ ἐγκαθιδρυθὲν ὑπὸ τοῦ Ζαλεύκου ἦτο ἀριστοκρατικόν. Ὁ ἀνώτατος ἄρχων εἶχε τὸ καθῆκον νὰ ἑρμηνεύῃ τοὺς νόμους καὶ νὰ τοὺς προστατεύῃ ἐναντίον πάσης ἀποπείρας νεωτεριστικῆς. Ὁ προτείνων νέον νόμον ὑπεχρεοῦτο νὰ παρουσιασθῇ πρὸ τῆς βουλῆς φέρων βρόχον εἰς τὸν λαιμόν· καὶ ἐὰν μὲν ὁ νόμος ἐγίνετο δεκτός, ἐσῴζετο, ἐὰν ὅμως ἀπερρίπτετο, τότε ὁ προτείνων τὸν νόμον ἐστραγγαλίζετο ἀμέσως. Οὕτως οἱ παλαιοὶ νόμοι ἐτηροῦντο αὐστηρῶς, νέοι δὲ δὲν ἐψηφίζοντο. Λέγεται ὅτι ἐντὸς διακοσίων ἐτῶν οἱ Λοκροὶ ἕνα καὶ μόνον νέον νόμον ἐψήφισαν, τὸν ἀκόλουθον: ἐάν τις ἐξορύξῃ τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ ἔχοντος ἕνα καὶ μόνον, τότε νὰ τιμωρηθῇ οὗτος διὰ τῆς ἐξορύξεως ἀμφοτέρων τῶν ὀφθαλμῶν του. Ἐν τῇ νομοθεσίᾳ τοῦ Ζαλεύκου ἀνευρίσκονται οἱ κυριώτεροι χαρακτῆρες τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν δωρικῶν πόλεων. Οἱ νόμοι του ἦσαν μὲν αὐστηροὶ καὶ τραχεῖς, κατώρθωσαν ὅμως νὰ καταστήσωσι τὴν πολιτείαν τῶν Λοκρῶν εὐνομουμένην καὶ εὐδαίμονα. Δ. Μ. Μ.

ζαλεύω· ζαλίζομαι, σκοτοδινιῶ: ᾆσμ. «κι' ὅταν χορτᾶτα δυστυχιὰ τὰ μάτια μου ζαλεύουν» (λ. σπανιωτάτη).

ζάλη (ἡ), καὶ **ζαλάδα**· συστροφὴ ἰσχυρῶν ἀνέμων, ταραχὴ τῶν ὑδάτων, τρικυμία, καταιγίς (ἀρχ.) ‖ καρηβαρία, ἴλιγγος, σκοτοδίνη καὶ ἡ ἕνεκα ταύτης ἀπώλεια τῆς ἰσορροπίας τοῦ σώματος, σκοτοῦρα: «μοῦ ἦρθε μιὰ ζάλη καὶ κόντεψα νὰ πέσω», «ὅταν θυμοῦμαι τὶς δουλειὲς ποῦ ἔχω νὰ κάμω μοῦ 'ρχεται ζάλη», «ὑποφέρει ἀπὸ ζαλάδες» ‖ φροντίς, ἐνασχόλησις, ἀπασχόλησις: «ἔχω πολλὲς ζάλες 'ς τὸ κεφάλι μου».

—[*Ἰατρ.*]. Ἡ *ζάλη* εἶναι σύμπτωμα πολλῶν νοσηρῶν καταστάσεων, καθ' ὃ ὁ πάσχων αἰσθάνεται ὡς περιστρεφόμενα τὰ πέριξ αὐτοῦ. Τὸ δυσάρεστον τοῦτο αἴσθημα ἄλλοτε μὲν δύναται νὰ εἶναι ἐλαφρόν, στιγμιαῖον καὶ παροδικόν, ἄλλοτε δ' ἔντονον, συνοδευόμενον ὑπὸ ἰλίγγου, καὶ ἄλλοτε δύναται νὰ ἐπαναλαμβάνηται κατ' ἀραιὰ ἢ συχνὰ διαστήματα, αὐξομειουμένης τῆς ἐντάσεως αὐτοῦ. Ὀφείλεται δ' εἰς κυκλοφορικὰς συνήθως καταστάσεις, ἀναιμίαν, χλωρίασιν ἢ ἐγκεφαλικὴν συμφόρησιν, εἰς νευρικὰς παθήσεις, ὑστερισμόν, νευρασθένειαν, ὑπερκόπωσιν κτλ., εἰς ὄγκους τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἐνίοτε τὴν ζάλην προκαλοῦν καὶ φωτειναί τινες ἐπιδράσεις, ὡς λ. χ. ἡ ἀπὸ τοῦ σκότους εἰς τὸ ἄπλετον φῶς ἀπότομος μετάβασις. Ἡ θεραπεία αὐτῆς ἔγκειται εἰς τὴν ἄρσιν τῆς προκαλούσης αἰτίας. Ἄν, ἐπὶ παραδείγματι, ἡ ζάλη ὀφείλεται εἰς διανοητικὴν κόπωσιν, ἐπιβάλλεται ἡ ἀποχὴ ἀπὸ πάσης περαιτέρω συνεχίσεως τῆς διανοητικῆς ἐργασίας καὶ ἡ ἐπὶ ἀνάλογον πρὸς αὐτὴν χρονικὸν διάστημα ἀνάπαυλα τοῦ πάσχοντος. Σ. Γ. Σ.

Ζάληκος [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῆς Καππαδοκίας (Πόντου) καὶ ὅρμος εἰς τὰς ἐκβολάς του εἰς 90 στάδια ἀνατολικῶς τοῦ Ζαγώρου καὶ 210 στάδια δυτικῶς τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἅλυος (Ἀνων. Περίπλ. Εὐξ. § 24). Εἶναι πιθανώτατα ὁ σύγχρονος Ἀλατσάμ ἐκβάλλων (πλάτ. 41°48'²/₃ Β, μήκ. 35°35'¹/₂ Ἀν. γράφ. ἀγγλ. 2237: Cape Kerempeh to Cape Yasun εἰς 28¹/₂ μίλ. ΝΑ τοῦ φάρου τῆς Σινώπης. Σ. Ε. Λ.

ζαλιὰ (ἡ)· γόμος, φορτίον, ὅσον δύναταί τις νὰ φέρῃ ἐπὶ τῶν ὤμων του: «πῆγα κι' ἔφερα μιὰ ζαλιὰ ξύλα».

ζαλίζω, *ἀόρ.* *ἐ)ζάλισα—ἐ)ζαλίστηκα*· παρ. παθ. μετχ. *ζαλισμένος*· φέρω, προξενῶ ζάλην, καρηβαρίαν: «μὲ ζάλισε τὸ κρασί» ‖ ἐνοχλῶ, κάμνω τινὰ νὰ στενοχωρηθῇ: «μὴ μὲ ζαλίζῃς, ἄφησέ με ἥσυχο» ‖ παθ. *ζαλίζομαι*· μοῦ 'ρχεται ζάλη, καρηβαρῶ: «ὅταν πίνω κρασὶ ζαλίζομαι», «ζαλίστηκα ἀπὸ τὸ κρασί,—ἀπὸ τὸν ἥλιο» ‖ καταλαμβάνομαι ὑπὸ σκοτοδίνης: «κοιτάζω τὴ θάλασσα καὶ ζαλίζομαι».

Ζαλίκης (ἢ ***Ζαλίκογλους***). *Γρηγόριος*. Γεννηθεὶς ἐν Θεσσαλονίκῃ τῷ 1785 καὶ τὰ πρῶτα γράμματα ἐκεῖ διδαχθείς, μετέβη ἔπειτα εἰς Βουκουρέστιον, ὅπου ἐδιδάχθη τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν λατινικὴν φιλολογίαν ὑπὸ τοῦ Λάμπρου Φωτιάδου καὶ τὴν γαλλικὴν ὑπὸ Μιχαὴλ τοῦ Γενναδίου. Ἠσχολήθη προσέτι καὶ εἰς τὰ μαθηματικὰ καὶ ἐξέμαθε καὶ τὴν ρουμανικὴν καὶ τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν. Τῷ 1802 σταλεὶς ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος Καλλιμάχη εἰς Παρισίους διὰ πολιτικὰς ὑποθέσεις, ἐγνωρίσθη ἐκεῖ μετὰ πολλῶν σοφῶν τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιγραφῶν καὶ ὑπῆρξε γραμματεὺς τοῦ περιφήμου

Digitized by Google

Choiseul Gouffier, εἰς ὃν πολλὰς παρέσχε πληροφορίας συγγράφοντα τότε τὸ «Voyage pittoresque de la Grèce». Τῷ 1806 μετὰ τοῦ Δημητρίου Κομνηνοῦ, τοῦ Μόσχου καὶ ἄλλων Ἑλλήνων, ὑποστηριζόμενος καὶ ὑπὸ πολλῶν Γάλλων φιλελλήνων ἵδρυσεν ἐν Παρισίοις τὸ «Ἑλληνόγλωσσον Ξενοδοχεῖον», ἑταιρείαν κατὰ τὸ φαινόμενον μὲν ἀποβλέπουσαν εἰς φωτισμὸν τῆς ἑλληνικῆς νεολαίας, πράγματι δὲ εἰς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Ζαλίκης ὑπῆρξεν ἡ ψυχὴ τῆς ἑταιρείας ταύτης, μέλη δὲ αὐτῆς πολλοὶ Γάλλοι καὶ Ἕλληνες, ἐν οἷς ὁ Τσακάλωφ καὶ ὁ Σκουφᾶς, οἱ κατόπιν ἱδρυταὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Κατὰ τὸ 1816 διωρίσθη γραμματεὺς τῆς ἐν Παρισίοις τουρκικῆς πρεσβείας, τῷ 1820 δὲ ἐπανῆλθεν εἰς Βουκουρέστιον. Ἐκραγείσης τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἐν ταῖς παραδουναβίοις ἡγεμονίαις κατέφυγεν εἰς Τρανσυλβανίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Βεσσαραβίαν. Ἀπελθὼν κατόπιν εἰς Πετρούπολιν συνεστήθη εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον, ὅστις ἐχορήγησεν εἰς αὐτὸν γενναῖον χρηματικὸν βοήθημα καὶ κατόπιν ἐπιστρέφων εἰς Παρισίους ἀπέθανε τῇ 4 Ὀκτωβρίου τοῦ 1827.

Ὁ Ζαλίκης συνέγραψε: «Λεξικὸν τῆς γαλλικῆς» ἐκδοθὲν ἐν Παρισίοις τῷ 1809 καὶ κατόπιν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1815, «Περὶ τῆς κοινωνικῆς συνθήκης σύγγραμμα Ἰωάν. Ἰ. Ρουσσῶ κλπ.» (ἐν Παρισίοις 1828), «Διάλογος περὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως» (ἐν Παρισίοις 1828). Ἀνέκδοτα δὲ κατέλιπεν ἀπομνημονεύματα ἱστορικὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ συσταθείσης τῷ 1809 ἐν Παρισίοις ἑταιρείας, Γραμματικὴν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης (γαλλιστὶ) καί τινα ποιήματα. (*Κ. Σάθα* «Νεοελληνικὴ φιλολογία» ἐν Ἀθήναις 1868, 687 κ. ἑξ.). Ε. Γ. Π.

ζαλίκι (τό)· γόμος, φορτίον ἐπὶ τῶν ὤμων, ἄλλως *ζαλιά*: «ἕνα ζαλίκι ξύλα, — τσάρα» κλπ· ‖ «τὸν ἔχω ζαλίκι» ἢ «τὸν πῆρα ζαλίκι» τὸν ἐφορτώθηκα εἰς τοὺς ὤμους.

ζαλικώνομαι, ἀόρ. *ζαλικώθηκα*, παρακ. παθ. μετχ. *ζαλικωμένος*· φορτώνω εἰς τοὺς ὤμους μου, παίρνω ζαλίκι: «τὸν ζαλικώθηκα καὶ τὸν πῆγα 'ς τὸ σπίτι του».

Ζάλις (Salis), ***Λουδοβῖκος-Ροδόλφος, φὸν*** —. Ἑλβετὸς νομομαθής, γεννηθεὶς τῷ 1863. Διετέλεσε καθηγητὴς ἐν Βασιλείᾳ ἀπὸ τοῦ 1888 καὶ ἀπὸ τοῦ 1897 ἐν Βέρνῃ. Ἔγραψε: «Ἑλβετικὸν ὁμοσπονδιακὸν δίκαιον» (1893 4 τόμ., β' ἔκδ. 1904 5 τόμοι), «Νομοθεσία τοῦ καντονίου Γκραουμπύντεν» (1887 — 1892, 2 τόμ.) «Leges Burgundiorum» (1892) κλπ. —Β.

ζάλισμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ζαλίζω*, ζάλη, καρηβαρία, σκοτοδίνη.

Ζαλίτσα /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Ὅρμος τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου (Φωκίδος) ἀποτελῶν τὸν ἀνατολικὸν μυχὸν (πλάτ. 38° 16' 10'' Β, μήκ. 22° 47' 15'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1600: The Gulf of Corinth καὶ 463: Zalitsa bay) τοῦ κόλπου τῆς Ἀντικύρρας. Διανοίγεται ἀμέσως πρὸς Β τοῦ ἀκρωτηρίου Βελανίδια καὶ ἀμέσως πρὸς Δ.ΒΔ τῆς Ἀλκυονίδος θαλάσσης. Σ. Ε. Λ.

Ζαλίχη (ἡ) /*Γεωγρ.*/ Ἀρχαία πόλις κειμένη εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Παφλαγονίας ἐν Μ. Ἀσίᾳ. Ἐξ αὐτῆς εἶχε λάβει τὸ ὄνομα ὁ παρ' αὐτὴν δρυμός, ὁ καλούμενος ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν *Σάλτος Ζαλίχης*. Τὸ ὄνομα τοῦτο τῆς πόλεως, ὅπερ ἀπαντᾷ καὶ κατὰ τὸ οὐδέτερον τὸ *Ζάλιχον* καὶ τὰ *Ζάλιχα*, εἶναι ξενικόν, ἐξελληνίσθη δὲ βραδύτερον διὰ τοῦ «*Λεοντόπολις*». Ν. Α.

Ζαλμᾶς, *Μιχαήλ*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Νησίου τῆς Μεσσηνίας. Ἦτο ἐκ τῶν προκρίτων καὶ ἐμυήθη τὰ τῆς Φιλικῆς. Εἰδοποιηθεὶς περὶ τῆς ἐπικειμένης ἐνάρξεως τοῦ Ἀγῶνος, ἐσχημάτισε μικρὸν σῶμα καὶ ἐβοήθησε τοὺς Μαυρομιχαλαίους εἰς τὰς κατὰ τὴν Μεσσηνίαν πρώτας ἐπιχειρήσεις των. Ἐπολέμησεν εἰς Τρίπολιν, Δερβενάκια καὶ ἀλλαχοῦ. Εἰς Τρίκορφα, κατὰ τοῦ Ἰμβραὴμ ἀγωνιζόμενος, ἐτραυματίσθη τῷ 1825, τὸ δ' ἑπόμενον ἔτος εἰς τὴν μάχην τῆς Βέργας ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν ἀριστευσάντων. Διὰ τὴν ἐξαίρετον ταύτην διαγωγήν του ἔλαβε τὸ ἀργυροῦν ἀριστεῖον, ἀποσυρθεὶς δὲ εἰς τὴν πατρίδα του μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν, καὶ πολλάκις ἐνισχύσας τὰς προσπαθείας τοῦ κράτους πρὸς ἐπιβολὴν τῆς τάξεως εἰς τὰς ἀναρχουμένας ἐπαρχίας τῆς νοτιοδυτικῆς Πελοποννήσου, ἀπέθανε πλήρης τιμῶν τῷ 1845. Γ.Δ.Κ.

ζαλμὸς (ὁ). Ἀρχαία θρακικὴ λέξις σημαίνουσα δοράν. Ἀπαντᾷ ὡς συνθετικὸν πολλῶν κυρίων θρακικῶν ὀνομάτων, ὡς Ζάλμοξις, Ἑβρόζελμις κτλ. Α. Θ. Σ.

Ζάλμπουργ (Salburg), ***Ἐδιθ, κόμμισσα*** —. Αὐστριακὴ ποιήτρια γεννηθεῖσα τῷ 1868. Ἐνυμφεύθη τῷ 1898 τὸν βαρῶνον Κρῆγκ φὸν Χοχφέλντεν καὶ ἔγραψε ποιήματα, δράματα καὶ μυθιστορήματα, εἰς τὰ ὁποῖα σατυρίζει κατ' ἐξοχὴν τὴν αὐστριακὴν κοινωνίαν. Μεταξὺ αὐτῶν καταλέγονται: «Γολγοθᾶς» (1900), «Ὁ Ἰούδας πρὸ τοῦ Κυρίου» (1904), «Ὅταν οἱ βασιλεῖς ἀγαποῦν» (1911), «Ἀντίδρασις» (1912), «Ἐπανάστασις» (1914), «Σούσκα - Σουζάνα» (1928) κλπ. —Β

Ζάλοβον /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν ἤδη καλούμενον *Τρίκωμον* (βλ. λ.).

Ζαλογγίτης. —1) ***Ἰωάννης.*** Ἀγωνιστὴς ἐκ Ζαλόγγου, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομά του. Ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν φονευθέντων κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου. —2) ***Κώστας.*** Πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου καὶ ἀρχηγὸς μικροῦ σώματος, μετὰ τοῦ ὁποίου ὑπηρέτει ὑπὸ τὸν Μᾶρκον Μπότσαρην. Ἐφονεύθη τῷ 1823 εἰς Καρπενήσιον.

— **Ζαλογγίτης, *Λάμπρος*.** Ἀγωνιστὴς ἐκ Ζαλόγγου πεσὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1827. Γ. Δ. Κ.

Ζάλογγον. Ὄρος πρὸς Β. τῆς Πρεβέζης κείμενον, ἀνῆκον εἰς τὴν ὀροσειρὰν τῶν Κασωπαίων.

— /*Ἱστορ.*/ Μετὰ τὴν συνθήκην μεταξὺ τῶν Σουλιωτῶν καὶ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ (12 Δεκεμβρίου 1803), οἱ κάτοικοι τοῦ Σουλίου ἔπρεπε νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πατρίδα των. Φεύγοντες οἱ Σουλιῶται διῃρέθησαν εἰς δύο ὁμάδας, ἐξ ὧν ἡ μὲν μία μὲ τὰς φάρας τοῦ Δαγκλῆ, Δράκου, Ζερμπᾶ, Τζαβέλλα, Πανομάρα καὶ ἄλλων κατηυθύνθη πρὸς τὴν Πάργαν, ἡ δὲ ἄλλη μὲ τὰς φάρας τοῦ Κουτσονίκα, τοῦ Μαλάμου, τοῦ Μπότσαρη καὶ ἄλλων πρὸς τὸ Ζάλογγον. Ὁ Ἀλῆς οὐδεμίαν σημασίαν δίδων εἰς τὴν ὑπογραφεῖσαν συνθήκην διέταξε τὴν καταδίωξιν καὶ τὴν ἐξόντωσίν των. Ἐκ τῶν δύο ὁμάδων ἡ δευτέρα δὲν κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ τὸν κίνδυνον. Οἱ ἀποτελοῦντες αὐτὴν φθάσαντες εἰς τὸ Ζάλογγον, χωρίον ἐκ δέκα περίπου οἰκιῶν ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ὄρους κείμενον καὶ ἀπέχον τοῦ Σουλίου περὶ τὰς ὀκτὼ ὥρας, ἀνῆλθον πρὸς μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν εἰς τὴν ἐπὶ τῆς κορυφῆς κειμένην ὁμώνυμον μονήν· τὴν 16 Δεκεμβρίου εἶδον εἰς τὰς ὑπωρείας ἐρχόμενον ἐναντίον των πολυάριθμον σῶμα τοῦ Ἀλῆ ὑπὸ τὸν Ἀλβανὸν Μπεκὴρ Τζογαδῶρον. Οἱ Σουλιῶται τότε ὠχυρώθησαν ἐντὸς τῆς μονῆς μὲ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα των καὶ κατώρθωσαν νὰ ἀποκρούσουν τὰς ἐφόδους τοῦ ἐχθροῦ τὴν 16 καὶ 17 τοῦ αὐτοῦ μηνός. Τὴν ἐπομένην ὁ μὲν Κουτσονίκας καὶ οἱ σύντροφοί του παρεδόθησαν, 56 γυναῖκες καὶ 13 ἄνδρες κατέφυγον εἰς τὸν παρακείμενον βράχον, σήμερον *Στεφάνι* καλούμενον, ἐκ δὲ τῶν ἄλλων 147 ὑπὸ τὸν Κίτσον Μπότσαρην κατώρθωσαν νὰ διασωθῶσι δι' ἐφόδου. Οἱ Ἀλβανοὶ στρατιῶται εἰσελθόντες κατόπιν εἰς τὴν μονὴν ᾐχμαλώτισαν τοὺς ἐν αὐτῇ. Τότε αἱ ἐπὶ τοῦ βράχου καταφυγοῦσαι γυναῖκες προτιμήσασαι τῆς ἀτιμίας καὶ τῆς δουλείας τὸν θάνατον, ἐν χορῷ ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην ἐρρίφθησαν κάτω τοῦ βράχου, ἀφοῦ ἔρριψαν πρῶτον τὰ τέκνα των, δείξασαι οὕτως ἀπαράμιλλον παράδειγμα αὐτοθυσίας καὶ ἀγάπης πρὸς τὴν ἐλευθερίαν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Π. Ἀραβαντινοῦ*, Ἱστορία Ἀλῆ πασᾶ σ. 165.—*Περραιβοῦ*, Ἱστορία τοῦ Σουλίου, σ. 111. Χ. Ι. ΣΟΥΛΗΣ

— **Ζάλογγον** / *Γεωγρ.* /. Κοινότης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Παραμυθιᾶς τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἀποτελουμένη ἀπὸ τὸ *Ἄνω Ζάλογγον* καὶ τὸ *Κάτω Ζάλογγον*. Κάτ. (1928) 242. Χ. Ι. Σ.

— **Ζαλόγγου *μονή*.** Κεῖται εἰς θέσιν ἀπότομον ἐπὶ τοῦ ὄρους Ζάλογγον παρὰ τὸ χωρίον Καμαρίνα καὶ τιμᾶται ἐπ' ὀνόματι τῶν ἀρχαγγέλων Μιχαὴλ καὶ Γαβριήλ. Ἡ μονὴ εἶχεν ἄλλοτε πολλὰς γαίας, ὧν πολλαὶ ἡρπάγησαν ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, αἱ δὲ ἐναπομείνασαι ἀπηλλοτριώθησαν. Δὲν εἶναι γνωστὸν πότε ἐκτίσθη ἡ μονή. Μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Καμαρίνας διακρίνονται τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας *Κασώπης*. Χ. Ι. Σ.

Ζαλλώνης, *Μᾶρκος - Φίλιππος*. Ἐγεννήθη ἐν Τήνῳ τῷ 1782, ἀπέθανε δὲ μεσοῦντος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἀνατραφεὶς ἐν Σμύρνῃ καὶ ἐκπαιδευθεὶς ἐν Παρισίοις προσελήφθη ὡς ἰατρὸς εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν τῆς Τουρκίας καὶ ἰδιαιτέρως τοῦ μεγάλου βεζύρου Ἰουσούφ, ὑπῆρξε δὲ ἰατρὸς ἐπὶ μακρὸν πλείστων ὁσποδάρων τῆς Μολδοβλαχίας, ἰδίᾳ δὲ τοῦ πρίγκιπος Ἀλεξάνδρου Σούτσου, μεθ' οὗ στενῶς συνεδέετο καὶ πρὸς ὃν ἀφιέρωσε τὴν ἐν ἔτει 1809 ἐν Παρισίοις ἐκδοθεῖσαν ἱστορίαν τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος του Τήνου ὑπὸ τὸν τίτλον «Voyage à Tine, suivi d'une traité de l'asthme» (Paris 1809), ἥτις ἐξεδόθη κατ' ἀτυχῆ ἑλληνικὴν μετάφρασιν ἐν Ἀθήναις τῷ 1888 ὑπὸ Δ. Μ. Μαυρομαρᾶ. Ὁ Ζαλλώνης συνέγραψε τῷ 1830 τὸ ἄξιον λόγου ἱστορικὸν ἔργον «Traité sur les princes de la Valachie et de la Moldavie, sortis de Constantinople, connus sous le nom Fanariotes» (Paris 1830). Τὸ ἔργον, εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ ὁποίου λέγεται ὅτι συνήργησε καὶ αὐτὸς ὁ Κοραῆς, μετεφράσθη ὑπὸ τὸν τίτλον «Πραγματεία περὶ τῶν ἡγεμόνων τῆς Μολδοβλαχίας τῶν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, γνωστῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα Φαναριωτῶν» (μετάφρ. ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ὑπὸ Ν. Ἠδαιόφὰβ (= Ν. Βαφειάδη), Παρίσιοι 1831), μετὰ χαλκογραφικῆς εἰκόνος τοῦ συγγραφέως. Ἑτέρα μετάφρασις ὑπὸ Βλασίου Ι. Βαλτινοῦ, τοῦ κατόπιν ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν, ἐξεδόθη ἐν Ἀθήναις τῷ 1855. Ἀπὸ τῆς διαδόσεως (1831) τοῦ συγγράμματος τούτου τοῦ Ζαλλώνη ἤρξατο ἰδίᾳ ὁ ἀντιφαναριωτισμός. Καθ' ἅ τινες ἰσχυρίσθησαν, προήχθη εἰς τὴν δημοσίευσιν τοῦ ἔργου ὁ Ζαλλώνης, ὅστις διετέλεσεν ἰατρὸς πολλῶν φαναριωτικῶν οἴκων καὶ ἐγίνωσκεν ἄριστα τὰ κατ' αὐτούς, ἐκ προσωπικῶν λόγων, διότι ζητήσας νὰ νυμφευθῇ Φαναριώτιδά τινα κόρην δὲν ἐπέτυχε τοῦ ποθουμένου. Δ. Π. ΠΑΣΧΑΛΗΣ

Ζαλοκώστας. Ἱστορικὴ οἰκογένεια τῆς Ἠπείρου, ἐξαπλουμένη ἐπὶ τῶν κωμοπόλεων Καλαρρυτῶν καὶ Συρράκου. Οἱ Ζαλοκῶσται κατέστησαν πλούσιοι διὰ τοῦ ἀνταλλακτικοῦ ἐμπορίου ἠπειρωτικῶν δερμάτων, ὅπερ διεξῆγον μετὰ τῆς ἀπέναντι ἰταλικῆς παραλίας καὶ ἰδίᾳ τῆς Νεαπόλεως, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς χρυσοχοϊκῆς, τὴν ὁποίαν, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πουκεβίλ, ἤσκουν μετὰ πολλῆς τέχνης. Ἡ οἰκογένεια ἀπηθανατίσθη διὰ τῆς φιλοπατρίας αὐτῆς, ἥτις ἐστοίχισε καὶ τὴν ἐκρίζωσιν ἀπὸ τῆς γενετείρας καὶ τὴν καταστροφήν της. Αἱ δύο πολίχναι κυριευθεῖσαι μετεβλήθησαν εἰς ἐρείπια, ἐλάχιστοι δὲ κατώρθωσαν νὰ διαφύγουν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ *Νικόλαος Ζαλοκώστας*, καταφυγὼν εἰς Μεσολόγγιον. Ὁ *Χριστόδουλος Ζαλοκώστας*, ὑποπεσὼν προηγουμένως εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὡς ἀντιστὰς εἰς ὑπερβολικὴν φορολογίαν, εἶχεν ἀναγκασθῆ νὰ ἐκπατρισθῇ εἰς Λιβόρνον τῆς Ἰταλίας, ἤδη ἀπὸ τοῦ 1814, οἰκογενειακῶς.

— **Ζαλοκώστας, *Γεώργιος*.** Ἕλλην ποιητής, υἱὸς τοῦ ἐμπόρου Χριστοδούλου Ζαλοκώστα, τῆς ἱστορικῆς οἰκογενείας τῆς Ἠπείρου, γεννηθεὶς ἐν Συρράκῳ τῷ 1805 καὶ ἀποθανὼν τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1858. Ἡ ἐκπαίδευσις αὐτοῦ ἄρχεται ἐν Λιβόρνῳ τῆς Ἰταλίας, ὅπου ἐγκατεστάθη ἀπὸ τοῦ 1814 ἡ οἰκογένειά του. Ἐκεῖ ὁ Γεώργιος ἐσπούδασε τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν καὶ λογοτεχνίαν. Ἐκ τῆς συγχρόνου του καὶ τῆς παλαιοτέρας ἰταλικῆς ποιήσεως, ἐξ ἧς καὶ μετέφρασεν ἱκανὰ τεμάχια, φαίνεται ὅτι ἐπηρεάσθη εἰς τὰ μετέπειτα ποιητικά του ἔργα. Τὰς σπουδὰς ὅμως ταύτας διέκοψε μόλις δεκαεπταετής, διὰ νὰ ἐπανακάμψῃ μετὰ τῶν δύο ἀδελφῶν του εἰς τὴν γενέτειραν, ὑπακούων εἰς τὸ κήρυγμα τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας. Φιλότιμος καὶ ἐνθουσιώδης νέος ἐπολέμησε, κατὰ τοὺς βιογράφους του, διαδοχικῶς ὑπὸ τὸν Παπασταθόπουλον, τὸν Μᾶρκον Βότσαρην καὶ τὸν Ἄγγλον φιλέλληνα Church, μέχρι τῆς ἱδρύσεως τοῦ ἐλευθέρου βασιλείου, ὅπου καὶ ἐγκατεστάθη, μακρὰν καὶ πάλιν τῆς δούλης γενετείρας. Ἀτυχήσας δεινῶς κατὰ τὸν οἰκογενειακὸν τοῦ βίον, διὰ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἀπωλειῶν ἑπτὰ ἐκ τῶν ἐννέα τέκνων του, ὑπῆρξεν εὐτυχέστερος εἰς τὴν ἐπαγγελματικήν του σταδιοδρομίαν. Εἰσελθὼν εἰς τὸ στρατιωτικὸν ἀστυνομικὸν σῶμα, ἔτυχεν ἀλλεπαλλήλων προαγωγῶν, γενόμενος τέλος ἀνώτερος ἀξιωματικὸς τῆς χωροφυλακῆς.

Γεώργιος Ζαλοκώστας.

Ἡ μοῦσα τοῦ Ζαλοκώστα, σιγῶσα ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἀπελευθερωτικῆς πάλης, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀποδυθῆ, ἀφυπνίσθη μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν αὐτοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα, καίτοι δὲ ἀπὸ πολλοῦ γράφων, κατέστη ἐπισήμως γνωστὸς κατὰ Μάϊον τοῦ 1851, ὁπότε ἐβραβεύθη ἰδιοχείρως ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ὄθωνος, κατὰ τὸ Ράλλειον ποιητικὸν ἀγώνισμα, διὰ τὸ «Μεσολόγγιον» αὐτοῦ. Ἔκτοτε ὁ Ζαλοκώστας ἠρίστευεν ἐπανειλημμένως εἰς τοὺς ποιητικοὺς διαγωνισμούς, οἱ ὁποῖοι, συχνότατοι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, προσέδιδον τὸ ποιητικὸν χρίσμα εἰς τοὺς πρωτεύοντας. Τὸ γεγονὸς τοῦτο, ὡς καὶ ἡ προσωπική του αἴγλη ὡς Ἀγωνιστοῦ τοῦ 1821, δὲν συνετέλεσεν ὀλίγον, ἵνα θεωρηθῇ μεταξὺ τῶν ἐνδοξοτέρων συγχρόνων του ποιητῶν. Ἀντιστρόφως πρὸς ἄλλα παραδείγματα, εἰς τὸ ἔργον τοῦ Ζαλοκώστα ὁ ἄνθρωπος κυριαρχεῖ τοῦ ποιητοῦ, ὁ Ἀγωνιστὴς ὑπερβάλλει τὸν ψάλτην. Φυσιογνωμία ἐνθουσιώδης, πολεμική, εἰλικρινὴς καὶ εὐθεῖα μέχρι μονομερείας, εὐγενὴς δὲ καὶ ἁπλῆ, ἐκοσμεῖτο πρώτιστα ὑπὸ τῆς ἀνδρείας, τοῦ προσωπικοῦ ἡρωϊσμοῦ, ὅστις εἶχεν ἀποδώσει μικράν τινα Ἑλλάδα ἐλευθέραν, καὶ ὅστις πνέει χαρακτηριστικῶς εἰς ἅπαν σχεδὸν τὸ ποιητικὸν αὐτοῦ ἔργον. Θέματα, γλῶσσα, μετρικὴ καὶ μορφὴ

Digitized by Google

τῶν ἐμπνεύσεών του προέρχονται καὶ ἐξηγοῦνται ἐκ τούτου. Κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς ἐποχῆς, τὰ ποιήματα τοῦ Ζαλοκώστα εἶναι μακρᾶς πνοῆς, ὑποδιαιρούμενα εἰς τμήματα· ἑκάστη σύλληψίς του ἀποτελεῖ ἐποποιίαν. Εἰς τὰ καθέκαστα δὲ ἀπαντᾷ πλήρης ἀκριβολογία ἱστορική. Τοιαῦται εἶναι: τὸ «Χάνι τῆς Γραβιᾶς», τὸ «Μεσολόγγιον» καὶ ἡ συνέχεια αὐτοῦ, «Ἡ τελευταία νύξ», ἀποσπάσματα ἐκ μεγαλυτέρας συνθέσεως μὴ ἀποπερατωθείσης, τὸ «Στόμιον τῆς Πρεβέζης, «Ἡ μάχη τοῦ Σοβελάκου» (ἐκ τῶν πρώτων καὶ μᾶλλον ἀτέχνων ἔργων του), τὸ «Σπαθὶ καὶ ἡ Κορῶνα» κλπ. Ἀντιθέτως, φανταστικὴ ὑπόθεσις ὑπόκειται εἰς τὰς «Σκιὰς τοῦ Φαλήρου», ὅπου στιγματίζεται ἡ τότε γενομένη διάκρισις τῶν Ἑλλήνων εἰς αὐτόχθονας καὶ ἑτερόχθονας, περὶ ἄγνωστα δέ, ἀλλὰ καὶ ἐπουσιώδη συμβάντα περιστρέφεται ὁ «Φῶτος καὶ ἡ Φρόσω», οἱ «Ἁρματωλοὶ καὶ Κλέπται», ὅπου περιγράφεται ὁ βίος, τὰ ἔθιμα, τὰ ἤθη, καὶ ὁ χαρακτὴρ τῶν κλεφτῶν. Γλῶσσα αὐτοῦ εἶναι, κατ' ἐμφανῆ προτίμησιν, ἡ καθαρεύουσα καὶ δὴ ἡ λογία, ἣν χρησιμοποιεῖ μετ' ἐμφάσεως καὶ μεγαλοπρεπείας. Τὴν δημοτικὴν ἐχειρίσθη εἰς τὸ λυρικὸν ἰδίως συμπλήρωμα τοῦ ἔργου του («Ὧραι Σχολῆς», «Λυρικά»), κατὰ τρόπον ὅμως ἐμφαίνοντα ἀρτίαν γνῶσιν αὐτῆς. Ὁπωσδήποτε, τὸ λεκτικόν του εἶναι πανταχοῦ πλουσιώτατον καὶ ἀκόπως ἐξηυρημένον.

Ποικίλη εἶναι ἡ μετρική του, καθὼς καὶ τῆς ποιήσεως τῶν συγχρόνων του. Διεπομένη ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀναπαίστου, παρουσιάζει πλῆθος στροφῶν· ἀτυχῶς ὅμως οὐ μόνον συνάπτεται πρὸς τὸν ἐπικὸν χαρακτῆρα τῶν θεμάτων, ἀλλὰ καὶ μόνον πρὸς τὴν καθαρεύουσαν προσαρμόζεται, ἀπρόσφορος δὲ φαίνεται ἡ χρῆσις αὐτῶν διὰ τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν, ὅπου κυριαρχεῖ ὁ ἐλεγειακὸς τόνος κατ' ἐξοχήν. Τὰ «Δάκρυά» του εἶναι στιχουργημένα εἰς δακτυλικὸν ἑξάμετρον, μετὰ σχετικῆς αἰσθητικῆς αἰτιολογίας. Αἱ ὁμοιοκαταληξίαι του ἀλλαχοῦ μὲν εἶναι ἀπαράμιλλοι—ἐννοεῖται ὅμως ὅτι καὶ ἐδῶ συμβάλλει ἡ ἄφθονος ὁμοηχία τῶν καταλήξεων τῆς καθαρευούσης—, ἀλλαχοῦ δὲ ἐντελῶς κοιναὶ καὶ τετριμμέναι.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν μορφὴν τῆς ποιήσεως τοῦ Ζαλοκώστα, αὕτη παρουσιάζεται μᾶλλον σκοτεινή· τοῦτο δὲ ὄχι λόγῳ ἀοριστίας ἢ ὕψους τῶν νοημάτων, ἀλλ' ἕνεκα τοῦ πλημμελοῦς εἱρμοῦ τοῦ ποιητικοῦ του λόγου. Ἀκολουθῶν ἀκάθεκτον φορὰν ὁ ποιητής, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ρωμαντικῶν, παρουσιάζει συχνάκις τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ ἐναργὲς ἀσύνδετον τῶν νοημάτων· καταφανὴς εἶναι ἡ πρόθεσις τῆς γοργότητος καὶ τῆς ζωηρότητος, διὰ τὴν ὁποίαν χρησιμοποιεῖ κατὰ κανόνα καὶ τὸν ἱστορικὸν ἐνεστῶτα. Ἀλλ' ἐν τῇ πραγματικότητι, ὁ λόγος τέμνεται εἰς προτάσεις μόνον κατὰ τύπους ἰσοδυνάμους, τοῦθ' ὅπερ καταστρέφει τὴν λογικήν του ἀρχιτεκτονικὴν καὶ καθιστᾷ τὸ ὕφος χωλὸν καὶ τρόπον τινὰ χαῖνον. Συνηθέστατα εἶναι τὰ λογικὰ ἐνθυμήματα. Ἐπίσης ἡ παράλειψις τῶν κτητικῶν ἀντωνυμιῶν (μου, σου, του). Συχνὰ ὑπάρχουν ἀπροσδόκητοι ἀντιδιαστολαὶ καὶ ἀντιθέσεις, ἀλλ' ἐξ ἴσου συχνὰ ἀνευρίσκει τις παραθέσεις, ὅπου πρόδηλος εἶναι ἡ ἀντίθεσις· αἱ δὲ ἀντιθέσεις, ὅταν κανονικῶς τίθενται, οὔτε κατὰ τὸν τόνον, οὔτε κατὰ τὴν ἔκτασιν εἶναι πρὸς ἀλλήλας ἰσοδύναμοι. Παρὰ τὰς προθέσεις τοῦ ποιητοῦ, τὸ ὕφος εἶναι μᾶλλον ἱστορικὸν καὶ μᾶλλον ὁμοιομόρφως χρωματισμένον, συχνάκις δὲ φαίνεται ὑποδεέστερον τῆς ἐμπνεύσεως καὶ οὐχὶ ἐφάμιλλον τῶν περιγραφομένων, προκειμένου περὶ γοργότητος καὶ ἀντιθέσεως ἰδίᾳ. Λείπουν δὲ καὶ αἱ κατακλεῖδες ἐκεῖναι, τὰς ὁποίας θ' ἀνέμενέ τις ἀπὸ τὴν ρητορικὴν αὐτὴν ποίησιν. Διανθίζεται οὐχ ἧττον ὑπὸ ἀφθονίας ρητορικῶν σχημάτων, εἰκόνων, παραβολῶν, ἀποστροφῶν, ἀποσιωπήσεων.

Θὰ ἦτο ὅλως ἄτοπον ν' ἀναζητήσωμεν τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Ζαλοκώστα ἐν τῇ σημασίᾳ τῆς λεπτεπιλέπτου καὶ κριτικῆς κατεργασίας, τὴν ὁποίαν ἡ λέξις προσέλαβε σήμερον. Περιοριζόμεθα μόνον εἰς τὰ γενικώτερα γνωρίσματα τῆς στιχουργίας του. Ἀτμοσφαῖρα ρωμαντικὴ περιβάλλει τοὺς τύπους, τὰ γεγονότα καὶ τὴν ἔκφρασιν τῶν συναισθημάτων· ἡ κυριωτέρα δ' αἰσθητικὴ ἐπιδίωξις τοῦ ποιητοῦ εἶναι ἡ αἴσθησις τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς φρίκης τῶν μαχῶν. Ταύτην θεωρεῖ ὅτι ἐπιτυγχάνει διὰ τῆς ρασιοναλιστικῆς ὑπερβολῆς καὶ διὰ τῆς ἀναφανδὸν καὶ πανστρατιᾷ χρήσεως τοῦ ὑπερθετικοῦ, οὕτως εἰπεῖν, τῶν φραστικῶν μέσων· ἡ εὔκολος ἐπίσης ρητορεία, τὴν ὁποίαν μεταχειρίζεται, ὁμοῦ μετὰ τῶν ἀνωτέρω, κινδυνεύει ἐνίοτε νὰ καταστήσῃ τοῦτον φορτικὸν εἰς τὸν ἀκροατήν. Ἡ ἀσθμαίνουσα φορὰ τοῦ λόγου δὲν εἶναι ἄμοιρος παρομοίων ὀλισθημάτων.

Εἰς τὰ λυρικά του ποιήματα ἀπαντᾷ τις μετ' ἀνακουφίσεως ἐλάσσονας τόνους· ἀλλ' ἀτυχῶς καὶ εἰς πλεῖστα ἐκ τούτων, ὅπως τὸ περίφημον «Ὁ βορριᾶς ποὺ τ' ἀρνάκια παγώνει», ἡ αἰσθητικὴ συγκίνησις ἐπιδιώκεται διὰ τῆς φυσικῆς ἁπλῶς ἀναπαραστάσεως τῶν πραγμάτων, ἀπέχουσα βεβαίως, διὰ τῆς δημιουργίας καθαρῶς ἀνθρωπιστικῶν συναισθημάτων, ἀπὸ τοῦ ἀληθοῦς νοήματος τῆς τέχνης. Ὁπωσδήποτε, δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται ὅτι τὸ ἔργον ἐκεῖνο εἶναι ἀπήχησις μιᾶς ἡρωικῆς πραγματικότητος,—τῆς ζωῆς τοῦ ποιητοῦ—, ὅτι ἐγράφη πρὸ πεντηκονταετίας περίπου, ὁπότε μόλις ἡ χώρα ἐξήρχετο ἐκ τῆς βαρβαρότητος καὶ ὅτι ὑπῆρξεν ἱκανὸν νὰ ἐνθουσιάσῃ διὰ τῶν ἀρετῶν του λαόν, ὅστις μᾶλλον εἶχεν ἀνάγκην ἐνθουσιασμῶν καὶ παραδειγμάτων, ἢ ἀπολαύσεων ἀποκλειστικῶς αἰσθητικῶν.

Ἔκδοσις ἔργων Ζαλοκώστα : «Ὁ Βότσαρης» (1850), «Τὸ Μεσολόγγιον» (1851), «Ἡ Κόρη τοῦ Γέρω Μούρτου» (1851), «Τὸ Συναπάντημα» (1852), «Τὸ χάνι τῆς Γραβιᾶς» (1852, β'. ἐκδ. 1888), «Εὐτέρπη» (περιοδικόν, ἀνάληψις διευθύνσεως: 1853). Μεταθανάτιοι ἐκδόσεις: «Τὰ Ἅπαντα», 1859, β' ἔκδοσις 1873 (ἐπιμελείᾳ τοῦ υἱοῦ του καὶ τοῦ Γ. Παράσχου), γ' ἔκδοσις 1903.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Σπύρου Π. Λάμπρου,* Γεώργιος Ζαλοκώστας (1868).—Τὰ «Ἅπαντα», β' ἔκδοσις 1873.— *Eug. Yemeniz,* Héros et Poètes: «Les poètes Zalocostas et Orphanides», 186?.

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

— **Ζαλοκώστας,** ***Εὐγένιος.*** Υἱὸς τοῦ Ἀγωνιστοῦ καὶ ποιητοῦ Γεωργίου Χ. Ζαλοκώστα, γεννηθεὶς τῷ 1855 ἐν Ἀθήναις. Ἐσπούδασε τὴν νομικὴν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῶν Ἀθηνῶν, ἐτράπη δ' ἀκολούθως εἰς τὸ διπλωματικὸν στάδιον, διατελέσας γραμματεὺς ἀλληλοδιαδόχως παρὰ ταῖς ἑλληνικαῖς πρεσβείαις Παρισίων, Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως, ἀντιπροσωπεύσας δὲ τέλος τὴν Ἑλλάδα ἐν τῇ πρεσβείᾳ τῆς Σόφιας. Ἀπέθανε τῷ 1929. Τὸ λογοτεχνικὸν ἔργον αὐτοῦ περιωρίσθη κυρίως εἰς μεταφράσεις ἐκ τῆς γαλλικῆς, ὁπόθεν καὶ τὸ «Le Roi s'amuse» καὶ ὁ «Ruy Blas» τοῦ V. Hugo. Ἐδημοσίευσεν ἐπίσης πρωτότυπα ἄρθρα εἰς περιοδικὰ καὶ ἡμερολόγια ἐκ διαλέξεών του γενομένων ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει.

ζάλος (ὁ)· ἰδιωματ. τύπος τοῦ *ζάλη*: «ἔχει ζάλος 'ς τὸ κεφάλι».

ζαλοῦ (Zalou) *[Φαρμ.]*. Οὕτω καλεῖται ρίζα τις φερομένη ὡς ἀφροδισιακὸν φάρμακον εἰς τὰς ἀγορὰς τοῦ Μπεϊρούτ. Ἡ ρίζα αὕτη προέρχεται ἐκ τοῦ φυτοῦ *νάρθηξ ἡ ναρθηκία* καὶ εἶναι ἐρυθρόφαιος, μαλακὴ καὶ κεκαλυμμένη ὑπὸ πολυαρίθμων ριζῶν. Αἱ ἁπλαῖ ρίζαι χαρακτηρίζονται ὡς ἄρρενες, ἐνῷ αἱ διακεκλαδισμέναι ὡς θήλειαι. Ἡ γεῦσις τῆς ρίζης εἶναι δριμεῖα ἀρωματική, ὑπενθυμίζουσα τὴν τῆς χαλβάνης. Περιέχει 6,68% ρητίνης, αἰθέριον ἔλαιον καὶ κόμμι. Κ. Γ. Μ.

Ζαλοῦσκι (Zaluski), ***Ἰωσὴφ-Ἀνδρέας.*** Πολωνὸς κληρικὸς καὶ βιβλιόφιλος, γεννηθεὶς τῷ 1702 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1774. Γενόμενος ἐπίσκοπος τοῦ Κιέβου, συνέλαβε τὸ σχέδιον τῆς ἱδρύσεως βιβλιοθήκης, πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ ὁποίου ἐσπατάλησε μέγα μέρος τῆς περιουσίας του. Τῷ 1761, μέλος ὢν τῆς διαίτης, συνελήφθη ὑπὸ τοῦ Ρέπνιν, πρέσβεως τῆς Αἰκατερίνης Β' καὶ ἐξωρίσθη δι' ὀκτὼ ἔτη εἰς Καλοῦγκα. Κατὰ τὴν ἐπιτροφήν του εὗρε τὴν βιβλιοθήκην του ἐν ἀποσυνθέσει. Συνέγραψε τὰ ἀκόλουθα βιβλιογραφικὰ ἔργα: «Βιβλιοθήκη τῶν ἱστορικῶν, διπλωματῶν, νομοδιδασκάλων καὶ συγγραφέων, οἵτινες ἔγραψαν ἐν Πολωνίᾳ» (1852), «Specimen historiæ Poloniæ criticæ» (1733), ὡς καὶ μίαν αὐτογραφίαν εἰς στίχους ἀνομοιοκαταλήκτους, «Συμβάντα εἰς τὸν ἱερέα Ζαλοῦσκι» κλπ. (1773).

Ζαλοῦχος, ***Δημήτριος.*** Ἕλλην νομικὸς καὶ φιλόλογος, γεννηθεὶς τῷ 1862. Ἐσπούδασε τὰ φυσικὰ καὶ μαθηματικά, ἔπειτα δὲ ἠκολούθησε μαθήματα νομικῆς. Διετέλεσε λειτουργὸς τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως ἐν Σύρῳ καὶ Σμύρνῃ, ὡς καὶ ὑφηγητὴς τοῦ φυσικοῦ δικαίου ἐν τῷ πανεπιστημίῳ. Ἔγραψεν: «Ἐπίτομον Καλολογίαν» (1885), «Περὶ ἐλευθερίας» (1891), «Γραμματικὴν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης» (1896), «Αἱ κατὰ Θ. Ν. Φλογαΐτην ἀναγκαῖαι νομοθετικαὶ μεταρρυθμίσεις» (1897), «Ἐπίτομον λεξικὸν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης» (1899). Ἔτι πλέον ἀσχοληθεὶς μὲ τὴν πτηνοτροφικήν, ἵδρυσεν ἐν Καλλιθέᾳ πτηνοτροφικὴν σχολὴν (1904), ἐξέδωκε δὲ «Ὀρνιθοκομικὴν» (1928). — Π.

ζαλώνω, *ἀόρ. ἐζάλωσα — ἐζαλώθηκα,* μαθ. μετχ. *ζαλωμένος*· φορτώνω: «ζάλωσα τ' ἄλογο ξύλα», «ἔφερα τ' ἄλογο ζαλωμένο ξύλα», «ζαλώθηκα τὶς ἐλιὲς καὶ τὶς ἔφερα 'ς τὸ σπίτι».

Ζὰμ (Jammes), ***Φρανσί.*** Γάλλος ποιητής, ἀνήκων εἰς τὴν σχολὴν τῶν νεοσυμβολιστῶν, γεννηθεὶς ἐν Τουρναιΐ τῷ 1868. Νέος ὢν εἰργάσθη ὡς γραφεὺς συμβολαιογράφου ἐν Ὀρτέζ. Τοὺς πρώτους στίχους του ἐξέδωκε τῷ 1892. Μετὰ πέντε ἔτη ἐξέδωκε τὴν «Γέννησιν τοῦ ποιητοῦ», τῷ δὲ 1898 τὴν συλλογήν: «Ἀπὸ τὸν ἑωθινὸν ἕως τὸν ἑσπερινόν», ἥτις ἐπροξένησε μεγάλην αἴσθησιν εἰς τοὺς φιλολογικοὺς κύκλους. Ἔκτοτε ἐξέδωκε σειρὰν ὅλην ποιητικῶν τόμων, ἐν οἷς: «Τὸ πένθος τῶν ἠρανθῶν» (1901), «Ἀνέφελος οὐρανὸς» (1906), «Τετράδια» (1923—1924), καθὼς καὶ πολλὰ μυθιστορήματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Κλάρα ντ' Ἐλλεμπὲζ» (1899), «Τὸ μυθιστόρημα τοῦ λαγοῦ» (1903), «Ὁ ἐφημέριος τοῦ Ὀλερὸν» (1918), «Κωδωνοκρουσία δύο γάμων» (1924) κ. ἄ. Γ. ΕΛ.

Ζάμα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Μεσόγειος ὀχυρὰ πόλις τῆς Βορ. Ἀφρικῆς (Zama Regia τῶν Ρωμαίων) ἐν τῇ Ζευγιτανῇ (Βόρ. Τύνις), κειμένη ΝΔ τῆς Καρχηδόνος, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀπεῖχε κατὰ τὸν Πολύβιον (XV, 5, 3) πέντε ἡμερῶν δρόμον (περίπου 150 χιλιόμετρα) καὶ ΝΑ τῆς Sicca Venerea, κειμένης δεξιὰ τοῦ Βαγράδα ποταμοῦ (νῦν Medjerda). Ὑπῆρξε τὸ θέατρον μιᾶς τῶν σπουδαιοτέρων μαχῶν τῆς παγκοσμίου ἱστορίας, καθ' ἣν ὁ Ἀννίβας ἐνικήθη ὑπὸ τοῦ Σκιπίωνος τοῦ Ἀφρικανοῦ τῇ 17 Ὀκτωβρίου 202 π. Χ.

Παραχωρηθεῖσα ὑπὸ τῶν Ρωμαίων εἰς τὴν Νουμιδίαν μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Καρχηδόνος τῷ 146 π. Χ., ἐγένετο πρωτεύουσα τῆς χώρας ὑπὸ τὸν Ἰουγούρθαν (118—104 π. Χ.), διὰ τὰς πρὸς τοὺς Ρωμαίους ἐν Ἱσπανίᾳ ὑπὸ τὸν Σκιπίωνα ὑπηρεσίας αὐτοῦ. Ἕνεκα ὅμως δυσαρεσκείας τῶν Ρωμαίων κατὰ τοῦ Ἰουγούρθα, ἀπεστάλη κατ' αὐτοῦ τῷ 109 π. Χ. ὁ ὕπατος Μέτελλος, ὅστις ἐπιτεθεὶς κατὰ τῆς Ζάμας δὲν ἠδυνήθη νὰ κυριεύσῃ αὐτήν. Τέλος κατεστράφη ἡ πόλις ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Καίσαρος ἧτταν Ἰούβα τοῦ Α' ἐν Θάψῳ καὶ τὸν θάνατον αὐτοῦ τῷ 46 π. Χ. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ Ζάμα ἀνέλαβε καὶ πάλιν, καθ' ὅσον ἐπὶ τοῦ Πλινίου (V, 30) ἦτο πόλις ἐλευθέρα, «oppidum liberum», ἐπὶ δὲ τοῦ Ἀδριανοῦ, ρωμαϊκὴ ἀποικία, φέρουσα κατά τινα ἐπιγραφὴν τὸν τίτλον «Colonia Aelia Hadriana Augusta Zama Regia».

Ἡ ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου ἀναφερομένη (Γεωγρ. IV, 3, 8) «Ζάμα Μείζων» (βόρ. πλάτ. 34°20' καὶ ἀν. μῆκ. 28°) φαίνεται ὅτι εἶναι διάφορος τῆς ἀνωτέρω. Ἐπιγραφαί τινες τῆς Ἀφρικῆς ἀναφέρουσι δύο πόλεις φερούσας τὸ ὄνομα Ζάμα, πλησίον ἀλλήλων κειμένας, τὴν μίαν εἰς τὰ δυτικώτερα τῆς Ζευγιτανῆς, νῦν Henchir-Djama, τὴν δὲ ἄλλην εἰς τὰ ἀνατολικώτερα τῆς Βυζακηνῆς, νῦν Henchir-Sidi-Amor-Djéditi. Ταύτας ἠθέλησάν τινες νὰ ταυτίσωσιν, ἀλλ' ἄνευ σοβαρῶν ἐπιχειρημάτων, πρὸς τὴν Ζάμαν τοῦ Πολυβίου, παρὰ τὴν ὁποίαν ἐπῆλθεν ἡ καταστροφὴ τοῦ Ἀννίβα. [Πρβλ. *M. Besnier*, Lexique de Geographie Ancienne, ἐν λ. Zama Regia, καὶ τὰς διεξοδικὰς σημειώσεις τοῦ *C. Müller* εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ *Πτολεμαίου*, σελ. 651 καὶ ἑξῆς.] Α. Θ. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗΣ

— **Ζάμα** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μ. Ἀσίας, ἐν τῇ στρατηγίᾳ τῆς Χαμανηνῆς (Praefectura Chamanenae) δεξιὰ τοῦ Ἅλυος ποταμοῦ, παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ παραποτάμου αὐτοῦ Καππάδοκος, ὅστις ἐχώριζε τὴν Καππαδοκίαν ἀπὸ τῆς Γαλατίας, εἰς βόρ. πλάτ. 65° καὶ ἀν. μῆκ. 40°25' κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. V, 6, 11). Α. Θ. Σ.

— **Ζάμα** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μεσοποταμίας, κειμένη ἀνατολικῶς τοῦ Ἀβόρρα, τοῦ Ἀράξου τοῦ Ξενοφῶντος (νῦν Κχαβούρ), ἀριστεροῦ παραποτάμου τοῦ Εὐφράτου, εἰς βόρ. γεωγρ. πλ. 75°, 30' καὶ ἀν. μῆκ. 36° 20' κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. V, 17, 7). Α. Θ. Σ.

Ζαμάϊκα ἡ ***Ἰαμάϊκα*** (Jamaica) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς Ἀμερικῆς, μία τῶν Μεγάλων Ἀντιλλῶν, ἡ τρίτη κατὰ τὸ μέγεθο , ἀποτελοῦσα ἀγγλικὴν ἀποικίαν τοῦ στέμματος. Κεῖται μεταξὺ τῶν 17°42' καὶ 18° 33' Β. πλ., καὶ 76° 10' καὶ 78° 24' Δ μήκους ἀπὸ τοῦ μεσημβρινοῦ τοῦ Γρήνουϊτς, μεταξὺ Κούβας καὶ Ἀϊτῆς, πρὸς Ν τῆς πρώτης, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀπέχει 150 χλμ., καὶ πρὸς Δ τῆς δευτέρας, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀπέχει 185 χλμ. Εἶναι ἡ μεγαλυτέρα καὶ ἡ σημαντικωτέρα ἐκ τῶν ἀνηκουσῶν εἰς τὴν Ἀγγλίαν νήσων ἐν τῇ θαλάσσῃ τῶν Ἀντιλλῶν, ἔχουσα ἐπιφάνειαν 11525 τετρ. χλμ. καὶ 916.000 κατοίκων, ἐξ ὧν 700.000 περίπου εἶναι Νέγροι, 170.000 μιγάδες, 20.000 Ἰνδοὶ τῶν Ἀν. Ἰνδιῶν, 15.000 λευκοὶ καὶ οἱ λοιποὶ Κινέζοι καὶ διάφοροι. Ἔχει μῆκος 225 χλμ., τὸ δὲ πλάτος αὐτῆς κυμαίνεται ἀπὸ 50 μέχρι 60 χλμ.

Τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶναι μᾶλλον ὀρεινόν, ἀπολήγον εἰς τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς νήσου εἰς τὴν ὀροσειρὰν τῶν Κυανῶν ὀρέων, τῶν ὁποίων τὸ ὕψος φθάνει τὰ 2243 μ. Αἱ βόρειαι ἀκταὶ κατέρχονται ἀποτόμως πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ εἶναι ἀλίμενοι, ἐνῷ αἱ νότιαι εἶναι πολυσχιδεῖς μετὰ πολλῶν κολπίσκων καὶ λιμένων. Εἶναι νῆσος ἡφαιστειογενής, ἄνευ ὅμως ἡφαιστείων ἐν ἐνεργείᾳ ἀλλὰ συχνὰ δονουμένη ὑπὸ σεισμῶν. Διασχίζεται ὑπὸ πολλῶν χειμάρρων καὶ μικρῶν ποταμῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ Μπλὰκ Ρίβερ, πρὸς τὰ ΝΔ τῆς νήσου, εἶναι πλωτὸς εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Τὸ κλῖμα αὐτῆς εἶναι τροπικὸν ἄνευ μεγάλων διακυμάνσεων, μὴ εὐνοοῦν ὅμως μεγάλως τὴν παραμονὴν τῶν Εὐρωπαίων.

Εἶναι χώρα εὐφορωτάτη, παράγουσα κυρίως ζαχαροκάλαμον, καφέν, καπνόν, κοκκοκάρυα, κακάον, ἀραβόσιτον, βανάνας, κτλ. Τὸ ἐμπόριον εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς αὐτῆς διενεργεῖται κυρίως μετὰ τοῦ Καναδᾶ, τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς καὶ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας.

Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι ἡ *Κίνγκστον*, κυριώτεραι δὲ πόλεις ἡ Μοντέγκο, ἡ Πὸρτ Ἀντώνιο, ἡ Σαβάνα λὰ Μάρ, ἡ Σπάνις Τάουν (ἄλλοτε Σαντιάγο ντὲ λὰ Βέγκα), ἡ Ἔβαρταουν κτλ.

Digitized by Google

Ἡ νῆσος ἔχει καὶ 340 χιλιόμ. σιδηροδρομικὴν γραμμήν, συνδέουσαν τὸ Πὸρτ Ἀντώνιο, ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς, μετὰ τῆς πρωτευούσης Κίνγκστον, πρὸς τὰς νοτίας ἀκτάς, καὶ τῆς Μοντέγκο, πρὸς τὰς ΒΔ ἀκτάς.

Ἡ Ζαμάϊκα κυβερνᾶται ὑπὸ διοικητοῦ διοριζομένου ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας καὶ βοηθουμένου ὑπὸ νομοθετικοῦ συμβουλίου ἀποτελουμένου ἀπὸ 15 μέλη, διοριζόμενα ὑπ' αὐτοῦ, καὶ 14 ἐκλεγόμενα διὰ πέντε ἔτη. Διαιρεῖται δὲ εἰς τρεῖς διοικητικὰς περιφερείας ἢ κομιτείας καὶ 15 διοικητικὰ διαμερίσματα.

Διοικητικῶς ὑπάγονται εἰς τὴν Ζαμάϊκαν καὶ αἱ νῆσοι *Κάϋμαν*, ἀποτελούμεναι ἀπὸ τὴν μεγάλην Κάϋμαν, τὴν μικρὰν Κάϋμαν καὶ τὴν Κάϋμαν Μπράκ, συνολικῆς ἐπιφανείας 271 τετρ. χιλιομ. μετὰ 5253 κατοίκων, κείμεναι πρὸς τὰ ΒΔ τῆς νήσου, καὶ αἱ νῆσοι *Τοὺρκ* καὶ *Κάϊκος*, συνολικῆς ἐπιφανείας 429 τετρ. χιλιομ. μετὰ 5612 κατοίκων, κείμεναι πρὸς τὰ ΒΑ τῆς Κούβας καὶ ἀνήκουσαι εἰς τὸ σύμπλεγμα τῶν νήσων Βαχάμα.

Ἡ Ζαμάϊκα ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Κολόμβου κατὰ τὸ δεύτερον αὐτοῦ ταξίδιον τῷ 1494, ὁ ὁποῖος εὗρεν αὐτὴν κατοικουμένην ἀπὸ τὸν λαὸν τῶν Καραΐβων, οἵτινες ὠνόμαζον τὴν χώραν των *Ζαμάϊκα*, ὅπερ σημαίνει εἰς τὴν ἐγχώριον αὐτῶν γλῶσσαν «νῆσος τῶν πηγῶν» ἢ «νῆσος τῶν χειμάρρων». Κατ' ἀρχὰς ἀπῳκίσθη ἀπὸ τοὺς Ἱσπανοὺς καὶ κατὰ τὸ 1655 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, οἵτινες ἔκτοτε διατηροῦν αὐτὴν μέχρι σήμερον.

Κατὰ τὸ 1692 ἡ πόλις Πὸρτ Ρόαγιαλ κατεστράφη ὑπὸ σεισμοῦ. Τῷ 1712 καὶ 1722 κυκλῶνες κατέστρεψαν μέγα μέρος τῆς νήσου. Τῷ 1903 καὶ 1907 ἡ πρωτεύουσα Κίνγκστον κατεστράφη κατὰ τὸ ἥμισυ ἐκ σεισμῶν, κατὰ τοὺς ὁποίους ἐφονεύθησαν χίλια ἄτομα. Σεισμοὶ ἐπίσης ἐπέφερον ζημίας εἰς πολλὰ σημεῖα τῆς χώρας κατὰ τὸ 1909 καὶ 1910.

Μ. Δ. Β.

ζαμάϊκα (ἡ) *[Χημ.]*. Καλεῖται κυρίως τὸ *ρούμιον* τῆς Ἰαμαϊκῆς, οὐχ ἧττον ὅμως περιέπεσε τὸ ὄνομα τοῦτο εἰς τὸ νὰ δηλοῖ ἀλκοολοῦχον ποτὸν παρασκευαζόμενον ἐν ψυχρῷ καὶ παρουσιάζον ποιάν τινα ὁμοιότητα πρὸς τὸ γνήσιον *ρούμιον* (βλ. λ.).

Ζαμάκοϊς (Zamacois), ***Λουδοβῖκος-Πασκὰλ-Μιγκέλ.*** Γάλλος εὐθυμογράφος καὶ ποιητὴς γεννηθεὶς ἐν Λουβεσιὲν τῷ 1866. Ἡ οἰκογένειά του κατήγετο ἐκ Μπιλιάο τῆς Ἱσπανίας καὶ ὁ πατήρ του ἦτο ζωγράφος μαθητὴς τοῦ Μεσσονιέ. Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Ζερὸμ εἰς τὴν σχολὴν τῶν Καλῶν Τεχνῶν καὶ ἐξέθεσε πίνακάς του δὶς εἰς τὸ Σαλὸν τῶν Παρισίων. Ἐφιλοτέχνησε μόνος τὰς εἰκόνας τοῦ πρώτου του ἔργου, ὅπερ ἐδημοσιεύθη εἰς ἀθλητικὸν περιοδικὸν «Le Cycle», ὅπου ἡ συνεργασία του διήρκεσεν ἀπὸ τοῦ 1891 μέχρι τοῦ 1893. Συνεργασθεὶς εἰς τὸν «Γαλάτην» καὶ τὸν «Φιγαρὼ» ἀνεβίβασε καὶ δραματικὰ ἔργα. Ἐδημοσίευσε τὰ ἔργα: «Dite-nous donc quelque chose», «Articles de Paris», «Redites-nous quelque chose» καὶ τὰ θεατρικὰ ἔργα: «Sang de navet», μονόπρακτον δρᾶμα Γκρὰν Γκινιόλ. «Bohémos», μονόπρακτος φαντασία, «Le Gigolo», κωμῳδύλλιον τρίπρακτον, καὶ τοὺς «Bouffons». Ν. Ι. Θ.

Ζαμαμασουμιδίν. Βασιλεὺς τῆς Βαβυλῶνος διαδεχθεὶς τῷ 1189 π. Χ. τὸν Μαρδοὺκ Ἀπὰλ Ἰδδὶν Α' καὶ ἡττηθεὶς πρῶτον μὲν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀσσυρίας Ἀσσουρδὰν Α', ἔπειτα δὲ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τοῦ Ἐλὰμ Σουτροὺκ Ναχουντὲ καὶ φονευθεὶς ὑπὸ τούτου. Ἀνῆκεν εἰς τὴν δυναστείαν τῶν Κασσιτῶν. Διάδοχός του ἐγένετο ὁ Ἐλλὶλ-ναδὶν-ἀχέ, τελευταῖος βασιλεὺς τῆς δυναστείας ταύτης, τὴν ὁποίαν διεδέχθη ἡ Δ' δυναστεία, ἡ λεγομένη τοῦ Πασχέ. Γ. Λ. Α.

Ζαμανῖκος. —1) ***Δημήτριος.*** Ἀθηναῖος Ἀγωνιστής. Ἐπολέμησεν ἀπ' ἀρχῆς τῆς Ἐπαναστάσεως, ἐχρησιμοποιήθη κατὰ τὴν περίοδον αὐτῆς εἰς τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως, γενόμενος καὶ πολιτάρχης, καὶ ἐγκλεισθεὶς εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἐπὶ τῆς πολιορκίας τοῦ Κιουταχῆ, ἐφονεύθη εἰς τὴν ἄμυναν τοῦ Σερπετζὲ κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1826. —2) ***Νικόλαος.*** Πρεσβύτερος ἀδελφὸς αὐτοῦ. Ἐπολέμησεν ἐκ τῶν πρώτων, διεκρίθη κατὰ τὴν μάχην τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ καὶ ἔπεσεν εἰς τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Καρυστινλῆ Ὀμὲρ πασᾶ εἰς Μαραθῶνα. Γ. Δ. Κ.

Ζάμας. Ἐπίσκοπος Βονωνίας, ὑπὸ τοῦ πάπα Διονυσίου (259—268) χειροτονηθείς. Μετὰ πολλοῦ ζήλου ἐργασθεὶς εἰς διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπέθανεν ὀλίγον πρὸ τοῦ διωγμοῦ τῶν Χριστιανῶν ὑπὸ τοῦ Διοκλητιανοῦ καὶ ἑορτάζεται ὡς ἅγιος τὴν 24 Ἰανουαρίου κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν ἁγιολόγιον.

Ε. Γ. Π.

Ζαμβέζης (Zambeze) *[Γεωγρ.]*. Μέγας ποταμὸς τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς. Ἔχει μῆκος 2.660 χιλιομέτρων καὶ ἡ κοίτη του καταλαμβάνει ἐπιφάνειαν γῆς 1.430.000 τετρ. χιλιομέτρων. Πηγάζει ἀπὸ 11° 20' Ν. πλάτ. καὶ 22° 40' Α. μήκ. πλησίον τῶν πηγῶν τοῦ Κοσσάϊ τοῦ Κογκὸ καὶ μεταξὺ τῶν ὀρέων Καμάμπα καὶ τῆς λίμνης Ντιλόλο καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανόν. Διερχόμενος κατ' ἀρχὰς τὴν χώραν τῶν Λομπαλέ, ὀνομάζεται *Λίμπα*, καὶ κατερχόμενος πρὸς νότον δέχεται τὰ ὕδατα τῶν ποταμῶν Λουένα, Καμπόπο καὶ Λουαγκίγκο πλημμυρίζων κατ' ἔτος τὴν κοιλάδα του εἰς πλάτος 60—150 χιλιομέτρων. Εἰς τὴν χώραν τῶν Μανμπούνια ὁ Ζαμβέζης διέρχεται ἀπὸ τῆς πορτογαλικῆς περιοχῆς εἰς τὴν ἀγγλικὴν τοιαύτην, ὧν ἀποτελεῖ μετέπειτα τὸ ὅριον· στρέφων ἀκολούθως πρὸς ΒΑ καὶ ἔπειτα πρὸς Α εἰσέρχεται εἰς ἀνώμαλον περιοχήν, ὅπου ἡ κοίτη του στενοῦται καὶ διακόπτεται ἀπὸ πολυαρίθμους καταρράκτας μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ τοῦ *Κονυὲ* καὶ τοῦ *Κατίμα-Μοτίλος* εἰς ἀπόστασιν 110 χιλιομέτρων. Μετὰ τοῦτο ἡ κοίτη του γίνεται ἐκ νέου πλωτὴ εἰς μῆκος 200 χιλιομέτρων, μέχρι τῆς συμβολῆς τοῦ Κουάντο ποταμοῦ καὶ φθάνει εἰς χάσμα μέγα τοῦ ἐδάφους, ἐκ τοῦ ὁποίου καταπίπτων σχηματίζει τοὺς καταρράκτας τῆς *Βικτωρίας,* οἵτινες εἶναι οἱ μεγαλύτεροι τοῦ κόσμου (ὕψους 120 μέτρων καὶ πλάτους 900 μ.). Εἰς τὴν συμβολὴν τοῦ Γκουαὶ στρέφει πρὸς ΒΑ, διὰ νὰ ἐπαναστρέψῃ πρὸς Α εἰς τὴν συμβολὴν τοῦ Καφουὲ καὶ εἰσέλθῃ εἰς τὸ πορτογαλικὸν ἔδαφος εἰς τὴν συμβολὴν τοῦ Λοάγκουα. Μετὰ τὴν Τσικαρόγκα ἐπαναστρέφει πρὸς ΒΑ διατηρῶν τὴν διεύθυνσιν ταύτην μέχρι τῆς εἰς τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανὸν ἐκβολῆς του. Διέρχεται ἀπὸ τὸ Τετὲ καὶ ὀλίγον πρὸ τῶν ἐκβολῶν του δέχεται τὸν ποταμὸν Σιρέ. Κατὰ τὴν ἐκβολήν του ἔχει πλάτος 7—13 χιλιόμετρα καὶ διαιρεῖται εἰς πλείστους βραχίονας, σχηματίζοντας μέγα δέλτα. Οἱ κυριώτεροι τῶν βραχιόνων του τούτων εἶναι ὁ *Μελαμπέ*, ὁ *Ἰναμισέγκο* ἢ *Τσιντέ*, ὃν ἀναπλέουν τὰ πλοῖα, ἕνεκα τοῦ μεγάλου βάθους του (7 μέτρα), καὶ ὁ *Λοῦμπμπο.*

Ζαμβεζία *[Γεωγρ.]*. Πορτογαλικὴ περιοχὴ τῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς. Περιλαμβάνει δύο τμήματα ἑνούμενα διὰ στενῆς λωρίδος γῆς πρὸς βορρᾶν τοῦ Ζαμβέζη ποταμοῦ. Τὸ δυτικὸν τμῆμα κεῖται εἰς ἀμφοτέρας τὰς ὄχθας τοῦ Ζαμβέζη καὶ περιλαμβάνει τὸ διαμέρισμα τοῦ *Τετέ*. Συνορεύεται ΝΔ καὶ Β ὑπὸ τῆς Ροδεσίας, ΝΑ ὑπὸ τῆς περιοχῆς τῆς ἑταιρείας τῆς Μοζαμβίκης καὶ ΒΑ καὶ Α ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ προτεκτοράτου τῆς Νυασαλάνδης. Τὸ δεύτερον τμῆμα συνίσταται ἀπὸ τὴν πρὸς Β τοῦ Ζαμβέζη περιοχήν, ἥτις ὁρίζεται δυτικῶς ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ προτεκτοράτου τῆς Νυασαλάνδης, Β καὶ Α ὑπὸ τοῦ διαμερίσματος τῆς Μοζαμβίκης, ΝΑ ὑπὸ τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ καὶ Ν ὑπὸ τοῦ Ζαμβέζη. Κύριος λιμὴν εἶναι ὁ τῆς *Κουϊλμάνης* (Quilmane), σημεῖον ἀφ' οὗ ἄρχεται ὁ ὑπὸ κατασκευὴν πρὸς τὸ Τετὲ σιδηρόδρομος.

Ὁ ὑπερζαμβεζικὸς σιδηρόδρομος μήκους 157 χιλ. συνδέει τὸ Ντόνιο (18 χιλ. ἀπὸ τῆς Μπέτρας) μετὰ τοῦ ποταμοῦ Ζαμβέζη εἰς τὸ σημεῖον αὐτοῦ ἔναντι τοῦ Τσίντιο. Ἡ ἐπιφάνεια τῆς Ζαμβεζίας εἶναι 70.000 τετρ. χιλιόμ. περίπου. Ὁ πληθυσμὸς τοῦ διαμερίσματος Τετὲ τῆς Ζαμβεζίας ὑπελογίσθη εἰς 160.000 κατοίκους, ἀλλὰ διὰ τὸ διαμέρισμα τῆς Κουϊλμάνης δὲν ὑπάρχει ὑπολογισμὸς ἀσφαλής.

Ν. Ι. Θ.

— *[Φιλοτελ.]* Ἔκδοσις γραμματοσήμων τῆς *Ζαμβεζίας* ἐσημειώθη τὸ πρῶτον τῷ 1894. Ἡ πρώτη σειρὰ ἀπετελέσθη ἐκ 13 ἀξιῶν ἀπὸ $2^1/_2$ μέχρι 300 ρέϊς καὶ εἶχε τὴν εἰκόνα τοῦ τότε βασιλέως τῆς Ἱσπανίας Δὸν Κάρλου, ἐντὸς ᾠοειδοῦς πλαισίου, ἐν ᾧ ὑπῆρχε τὸ ὄνομα τῆς ἀποικίας. Τῷ 1898 ἐξεδόθη νέα σειρὰ ἐκ 15 ἀξιῶν (ἀπὸ $2^1/_2$—700 ρέϊς) μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ ἰδίου βασιλέως καὶ τὸ ὄνομα τῆς ἀποικίας κάτωθεν αὐτῆς, ἐνῷ εἰς τὴν ἄνω δεξιὰν γωνίαν ἀνεγράφετο ἡ ἀξία τοῦ γραμματοσήμου. Ἡ σειρὰ αὕτη ἐπισημανθεῖσα κατόπιν διήρκεσε μέχρι τοῦ 1911, ὁπότε ἔλαβε τὸ ἐπισήμασμα REPUBLICA. Ἡ αὐτὴ σειρά, μὲ διαφορὰς μόνον τοῦ ἐπισημάσματος, ἐκυκλοφόρησε καὶ βραδύτερον ἐπὶ πολλὰ ἔτη, δι' ὃ καὶ ἡ ἐμπορικὴ ἀξία τῶν γραμματοσήμων αὐτῶν ἐν γένει δὲν εἶναι μεγάλη. «Ε. Φ. Ε.»

— **Ζαμβεζία** *[Γεωγρ.]*. Ὀνομασία διδομένη εἰς τὰς ἀγγλικὰς κτήσεις τῶν δύο ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ τῆς Ἀφρικῆς Ζαμβέζη, αἵτινες ἔχουν ἐκχωρηθῆ εἰς τὴν Βρεττανικὴν Ἑταιρείαν τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς (British South Africa Co). Αἱ κτήσεις αὗται, αἵτινες ἄλλοτε ἀνῆκον εἰς τὴν Πορτογαλίαν, ἀφ' ἧς ἀφῃρέθησαν παρὰ τῆς Ἀγγλίας εὑρίσκονται μεταξὺ τῶν πορτογαλικῶν ἀποικιῶν τῆς Ἀγκόλας καὶ Μοζαμβίκης. Ὁ καθορισμὸς τῶν συνόρων ἐγένετο διὰ τῶν συμφωνιῶν τοῦ Μαρτίου 1889 καὶ Μαΐου 1891. Τὸ ἐπίσημον ὄνομα τῶν κτήσεων τούτων εἶναι «*Βρεττανικὴ Κεντρικὴ Ἀφρική*». Ἡ Ζαμβεζία ἔχει ἐμβαδὸν 1.665.000 τετρ. χιλιομ. μὲ 1.350.000 κατοίκους, διακρίνεται δὲ ἡ Νυσσαλάνδη (Nyssaland), εὑρισκομένη μεταξὺ τῆς λίμνης Ταγκανίκας καὶ τοῦ κράτους τοῦ Κογκό, ἥτις διοικεῖται ὑπὸ Βρεττανοῦ ἁρμοστοῦ, ἀπὸ τῆς περιοχῆς τῆς ἀνηκούσης εἰς τὴν Ἑταιρείαν τῆς Κεντρικῆς Ἀφρικῆς, μέρος τῆς ὁποίας νοτίως τοῦ Ζαμβέζη εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ροδεσία*.

Ν. Ι. Θ.

Ζάμβερ (Samwer), ***Κάρολος-Φρειδερῖκος-Λουκιανός.*** Γερμανὸς νομικὸς καὶ πολιτικὸς (1819—1882). Ὑπῆρξε κρατικὸς σύμβουλος τοῦ Γκότα ἀπὸ τοῦ 1852 καὶ συνέγραψεν: «Ἡ διαδοχὴ τῶν δουκάτων Σλέσβιχ-Ὀλστάϊν» (1844), «Τὰ δουκᾶτα Σλέσβιχ-Ὀλστάϊν καὶ τὸ βασίλειον τῆς Δανίας» (1850 μετὰ τοῦ *Ντρόϋζεν*). —Β.

Ζαμὲ (Jamet), ***Λυὼν*** ἢ ***Λέων.*** Γάλλος ποιητὴς γεννηθεὶς περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν τῷ 1561. Ἔτυχεν εὐμενοῦς ὑποδοχῆς εἰς τὴν αὐλὴν Φραγκίσκου τοῦ Α', ὅπου καὶ συνεδέθη διὰ στενῆς φιλίας μετὰ τοῦ ποιητοῦ Μαρό. Κατηγορηθεὶς ὅμως ὡς συμπαθῶν τοὺς διαμαρτυρομένους ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Φερράρας. Τὰ ὀλίγα ποιήματά του ἐξεδόθησαν μετὰ τῶν ἔργων τοῦ Μαρό. Μ. Ν. Δ.

— **Ζαμὲ** (Jamet), ***Μαρία.*** Γαλλὶς μοναχὴ (1820—1893), ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τοῦ τάγματος τῶν Μικρῶν Ἀδελφῶν τῶν πτωχῶν, οὗτινος διετέλεσεν ἀρχηγὸς ἐπὶ πεντηκονταετίαν. Ἡ φιλάνθρωπος δρᾶσις τῆς Ζαμέ, χρονολογουμένη ἀφ' ἧς ἦτο ἐργάτρια ἀσπρορρούχων, εὗρε μυριάδας ὀπαδῶν καθ' ὅλην τὴν οἰκουμένην. —Ω.

— **Ζαμὲ** (Jamet), ***Πέτρος-Κάρολος.*** Γάλλος συγγραφεὺς (1701—1780). Κατηγορηθεὶς ἐπὶ λιβελλογραφίᾳ κατὰ τοῦ βασιλέως συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη εἰς τὴν Βαστίλλην, ὅπου δὲν ἔπαυσε συγγράφων. Κυριώτερα τῶν ἔργων του: «Μεταφυσικαὶ ἀπαρχαί», ἐπιστολὴ «Περὶ τῶν χαρακτήρων τῆς διαφορᾶς τῆς μεταφυσικῆς καὶ τῆς λογικῆς», «Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Λανσελὸ περὶ τοῦ ἀπείρου ἢ τῆς ἑνότητος τῆς ὕλης» κ. ἄ. Μ. Ν. Δ.

— **Ζαμὲ** (Zamet), ***Πέτρος-Φραγκῖσκος.*** Γάλλος ἀββᾶς, ἱδρυτὴς τῆς σχολῆς τῶν κωφαλάλων τοῦ «Καλοῦ Σωτῆρος» ἐν Καλβάδος (1762—1845). Ἐφήρμοσε νέαν μέθοδον διδασκαλίας τῶν κωφαλάλων, ὑποστᾶσαν ὅμως ἔκτοτε ριζικὴν μεταρρύθμισιν. Συνέγραψεν «Ὑπόμνημα περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν κωφαλάλων». Μ. Ν. Δ.

Ζαμὲν (Zamin), ***Ἰούλιος-Σελεστέν.*** Γάλλος φυσικὸς (1818—1886). Διετέλεσε καθηγητὴς εἰς τὸ κολλέγιον τῶν Βουρβώνων, εἰς τὸ πολυτεχνεῖον καὶ τὸ πανεπιστήμιον τῶν Παρισίων (1863). Ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν 1858) καὶ ὠνομάσθη ἰσόβιος γραμματεὺς αὐτῆς τῷ 1881. Ἐδημοσίευσε πρωτοτύπους ἐργασίας ἐπὶ τῆς μεταλλικῆς ἀνακλάσεως καὶ ἐπὶ τῆς συστάσεως τῶν μαγνητῶν, εἰργάσθη ἐπὶ τῆς συμβολῆς καὶ τῆς ταχύτητος τοῦ φωτός, ἐπὶ τῶν ἠλεκτρομαγνητικῶν ρευμάτων κλπ. Πολλὰ φυσικὰ ὄργανα (βλ. λ. *ἀντισταθμιστὴς*) φέρουν τὸ ὄνομά του. Ἐδημοσίευσε: «Μαθήματα Φυσικῆς» (1858—1861, β' ἔκδ. ὑπὸ Bouty 1878—1887). ΑΝ. Δ.

— **Ζαμὲν** (Jamin), ***Νικόλαος.*** Γάλλος θεολόγος τοῦ τάγματος τῶν Βενεδικτίνων (1711—1782). Πολέμιος τῶν Γιανσενιστῶν συνέγραψε διάφορα θεολογικὰ ἔργα, ἐν οἷς καὶ «Ὁ καρπὸς τῶν μελετῶν μου, ἢ Σκέψεις ἐξαχθεῖσαι ἐκ τῶν εἰδωλολατρῶν συγγραφέων». Μ. Ν. Δ.

Ζάμενχωφ (Zamenhof), ***Λουδοβῖκος-Λάζαρος.*** Ρῶσος ἰατρὸς καὶ φιλόλογος, δημιουργὸς τῆς διεθνοῦς βοηθητικῆς γλώσσης *Ἐσπεράντο* (βλ. λ.), γεννηθεὶς τῷ 1859. Ἐνωρίτατα, ὠθούμενος ἐκ τῆς πολυγλωσσίας τῆς γενετείρας του Bielostok τοῦ κυβερνείου τοῦ Κόβνο, ἡ ὁποία περιελάμβανε Ρώσους, Πολωνούς, Γερμανοὺς καὶ Ἰσραηλίτας, ἐνεπνεύσθη τὴν δημιουργίαν μιᾶς διεθνοῦς βοηθητικῆς γλώσσης, πρὸς ἄρσιν τῶν ἐκ τῆς πολυγλωσσίας προερχομένων δυσκολιῶν. Ὅταν ἀκόμη ἐμαθήτευεν ἐν τῷ γυμνασίῳ τῆς Βαρσοβίας, ἐσκέφθη νὰ ἀναστήσῃ μίαν ἐκ τῶν νεκρῶν γλωσσῶν, ἐγκαταλιπὼν δὲ ἀργότερον τὴν ἰδέαν ταύτην ἤρχισε νὰ ἐπεξεργάζηται γραμματικήν τινα ἡπλοποιημένην καὶ ἀποτελουμένην ἐκ ριζῶν ὅλων τῶν γλωσσῶν. Οὕτω κατήρτισε καὶ ἓν ρουμανογερμανικὸν λεξικόν. Ἀπὸ τοῦ 1878 εἶχεν ἐπινοήσει μίαν διεθνῆ γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν ἐχρησιμοποίει εἰς τὰς μετὰ τῶν φίλων του σχέσεις. Ὅταν ἐσπούδαζεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ ὑπέβαλε τὸ σχέδιόν του εἰς λεπτομερῆ ἀναθεώρησιν καὶ ἀφοῦ ματαίως ἐπὶ μακρὸν ἀνεζήτησεν ἐκδότην, ἀπεφάσισε τέλος καὶ ἐξέδωκε μόνος του, κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1887, τὴν πρώτην του μελέτην ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Doktore Esperanto *(Δόκτωρ Ἐλπίζων),* τὸ ὁποῖον ἀπέβη καὶ ὄνομα τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐπινοηθείσης τεχνητῆς γλώσσης. Τὸ ἔργον, τιτλοφορούμενον «Διεθνὴς γλῶσσα. Πρόλογος καὶ πλῆρες ἐγχειρίδιον» (1887), μετεφράσθη εἰς τὴν γερμανικὴν ὑπὸ τοῦ W. H. Trompeter (1891), εἰς τὴν ἀγγλικὴν ὑπὸ τοῦ R. H. Georghegan (1898), εἰς τὴν γαλλικὴν ὑπὸ L. de Beaufront (1899). Ὁ συγγραφεὺς ἐδημοσίευσε κατόπιν ἓν «Ekzercado» (συλλογὴν ἀσκήσεων εἰς πέντε γλώσσας, 1894). Ὁ Ζάμενχωφ μετέφρασεν εἰς τὴν Ἐσπεράντο τὸν «Ἄμλετον» τοῦ Σαίξπηρ καὶ συνέθεσεν εἰς αὐτὴν τὸν ὕμνον: «Espero». Τὴν ἱστορίαν τῆς διαμορφώσεως τῆς Ἐσπεράντο περιγράφει εἰς ἐπιστολήν του πρὸς τὸν Borovko, δημοσιευθεῖσαν πλειστάκις εἰς διάφορα ἐσπεραντιστικὰ περιοδικά, ἐν οἷς καὶ ἡ «Esperantaj Prozajoj» (1902). Θ. Π.

Digitized by Google

Ζαμζουμμεὶμ *[Βιβλ.]*. Φυλὴ γιγάντων, ἡ ὁποία κατῴκει τὴν ἀνατολικῶς τοῦ Ἰορδάνου χώραν μεταξὺ τῶν παραποτάμων Ἀρνὼν καὶ Ἰαββὸκ καὶ τὴν ὁποίαν ἐξωλόθρευσαν οἱ Ἀμμωνῖται (Δευτ. Β' 20).

Ζάμητος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὀροσειρὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ἀραβίας, ἐκτεινομένη εἰς τὰ μεθόρια τῆς Εὐδαίμονος Ἀραβίας, τῆς νῦν Ὑεμένης, καὶ τῆς Ἐρήμου Ἀραβίας. ὁ *Ζάμης* τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. IV, 7, 20). Σήμερον καλεῖται ὑπὸ τῶν Ἀράβων *Τζεμπέλ-Ζιμάτ* (Πρβλ. *Μελετίου*, Γεωγρ. τόμ. III, σελ. 284). Α. Θ. Σ.

ζαμία (ἡ) (Zamia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κυκαδιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 35 εἴδη, ἰθαγενῆ κυρίως τῶν θερμῶν κλιμάτων τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Εἶναι φυτὰ λίαν κοσμητικὰ καὶ χρήσιμα κυρίως διὰ τὸ ἄλευρον τὸ παρεχόμενον ὑπὸ τοῦ κορμοῦ των, χρησιμοποιούμενον ὅπως καὶ τὸ *σαγοῦ*. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *ζαμία ἡ ἀκεραιόφυλλος* (Zamia integrifolia). Κ. ΠΑΠ.

Ζάμολξις (καὶ *Ζάλμοξις*). Νομοθέτης καὶ θρησκευτικὸς μεταρρυθμιστὴς τῶν Γετῶν. Ἐν τῇ γλώσσῃ των ἐκαλεῖτο *Γεβελέϊζις*, ἐτιμᾶτο δ' ὑπ' αὐτῶν ὡς θεός. Κατὰ τὴν παρ' Ἡροδότῳ παράδοσιν (IV 94—96), τὴν ὁποίαν ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ Στράβων (C 297) μὲ τινας παραλλαγάς, ὁ Ζάμολξις ὑπῆρξε πρότερον δοῦλος τοῦ φιλοσόφου Πυθαγόρα, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἀπελευθερωθεὶς περιηγήθη τὴν Αἴγυπτον καὶ τὰς σπουδαιοτέρας πόλεις τῆς ἠπειρωτικῆς καὶ μικρασιατικῆς Ἑλλάδος, εἰς τὰς ὁποίας καὶ συνεπλήρωσε τὰς γνώσεις, τὰς ὁποίας εἶχεν ἀποκτήσει ὡς δοῦλος τοῦ μεγάλου φιλοσόφου. Ἔπειτα μετέβη εἰς τὴν βεβυθισμένην εἰς τὸ σκότος τῆς ἀμαθείας πατρίδα του, πλούσιος εἰς χρηματικὴν περιουσίαν καὶ πλουσιώτερος εἰς γνώσεις. Ἐκεῖ φθάσας ἔκτισεν ἀνδρεῶνα, εἰς τὸν ὁποῖον ἐκάλει καὶ παρέθετε γεύματα εἰς τοὺς πρώτους, εἰς δύναμιν καὶ γένος, τῶν Γετῶν, εἰς τοὺς ὁποίους μετὰ τὸ γεῦμα ἐδίδασκεν ὅτι οὔτε αὐτοί, οὔτε οἱ ἀπόγονοί των θ' ἀποθάνωσι πραγματικῶς, ἀλλὰ θὰ μεταβῶσιν εἰς χώραν τινά, ἔνθα αἰωνίως ζῶντες θ' ἀπολαύσωσι πάντων τῶν ἀγαθῶν. Ἀφοῦ ἐδίδαξεν ὁ Ζάμολξις ἐπί τινα ἔτη τὴν ἀθανασίαν, αἰφνιδίως ἔγινεν ἄφαντος, καταφυγὼν εἰς ὑπόγειόν τι οἴκημα, κατασκευασθὲν ὑπ' αὐτοῦ μυστικῶς εἰς χῶρον ἄβατον, καὶ ἐκεῖ ἔζησεν ἐπὶ τρία ἔτη τρεφόμενος ἐκ τῶν τροφῶν, τὰς ὁποίας εἶχεν ἀποταμιεύσει κρυφίως εἰς αὐτό. Ἐνῷ δὲ κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα ἐθρήνουν καὶ ἐπένθουν οἱ ὁμόφυλοί του Γέται διὰ τὸν θάνατόν του, αἰφνιδίως πάλιν ἐνεφανίσθη οὗτος εἰς αὐτοὺς καὶ οὕτω κατέστησε πιστευτὰ ὅσα ἔλεγε πρότερον περὶ ἀθανασίας. Ὁ βασιλεὺς τότε προσέλαβε τὸν Ζάμολξιν ὡς συμβασιλέα καὶ σύμβουλόν του, καὶ οἱ Γέται κατέστησαν αὐτὸν νομοθέτην των. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἀνεκήρυξαν αὐτὸν θεὸν καὶ ἐθεώρουν ἱερὸν τὸ ὄρος Κωγαίονον, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπῆρχεν ἄντρον, τὸ κρυπτὸν οἴκημα, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχε ζήσει ὁ Ζάμολξις τὰ τρία ἔτη τῆς ἐξαφανίσεώς του. Εἰς τὸ ἐνδιαίτημα τοῦτο, ἀπρόσιτον εἰς πάντα ἄλλον, μόνον ὁ ἑκάστοτε βασιλεὺς εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ μεταβαίνῃ. Πιστεύοντες εἰς τὴν ἀθανασίαν οἱ Γέται ἀπὸ τῶν χρόνων ἐκείνων καὶ ἐφεξῆς ἐμακάριζον πάντα ἀποθνήσκοντα, διότι μετέβαινε νὰ συναντήσῃ τὸν θεὸν Ζάμολξιν. Πρὸς τὸν θεὸν των τοῦτον ἔστελλον κατὰ πενταετίαν ἄγγελον διὰ νὰ τὸν πληροφορήσουν τίνων εἶχον ἀνάγκην. Ὡς ἄγγελος δὲ ἐστέλλετο ἑκάστοτε ὁ διὰ κλήρου λαχών, ὅστις, ἀφοῦ πρότερον ἤκουε τὰς πρὸς τὸν Ζάμολξιν ἐντολάς, ἐρρίπτετο εἰς τὰς λόγχας τριῶν ἀκοντίων κρατουμένων ὑπὸ τριῶν Γετῶν καὶ ἐὰν μὲν ἀπέθνησκε διατρυπηθεὶς ὑπὸ τῶν λογχῶν, ἐπίστευον ὅτι ὁ Ζάμολξις ἦτο εὐμενής, ἐὰν δὲ ὄχι, κατηγορεῖτο ὁ λαχὼν ἄγγελος ὡς ἄνθρωπος μοχθηρὸς καὶ ἀντικαθίστατο ὑπ' ἄλλου. Ἐπειδὴ δὲ μόνον τὸν Ζάμολξιν ἐπίστευον ὡς θεὸν οἱ Γέται, ἠπείλουν τὸν οὐρανόν, ὁσάκις οὗτος ἤστραπτε καὶ ἐβρόντα, ρίπτοντες κατ' αὐτοῦ πυκνὰ τὰ βέλη των. Ἐκτὸς τῆς πίστεως εἰς τὴν ἀθανασίαν εἶχον οἱ Γέται ὡς χαρακτηριστικὸν γνώρισμα ἀπὸ τῶν ἄλλων βαρβάρων καὶ τὴν ἀποχὴν ἀπὸ πάσης τροφῆς ἐμψύχων, ὅπερ ἦτο δόγμα, ὡς καὶ ἡ πίστις εἰς τὴν ἀθανασίαν, τῆς πυθαγορείου φιλοσοφίας. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Ζαμόρα (Zamora) *[Γεωγρ.]*. Ἱσπανικὴ ἐπαρχία (βλ. *Θαμόρα*).

—**Ζαμόρας δίκη** *[Διεθν. Δίκ.]* Ἐκλήθη οὕτως ἡ ἐνώπιον τῶν ἀγγλικῶν δικαστηρίων τῶν λειῶν διεξαχθεῖσα κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον δίκη διὰ τὸ ὑπὸ τῶν Ἄγγλων αἰχμαλωτισθὲν τῷ 1915 γερμανικὸν ἀτμόπλοιον «Ζαμόρα». Ἡ ἐν λόγῳ δίκη τυγχάνει λίαν ἐνδιαφέρουσα ἀπὸ ἀπόψεως Διεθνοῦς δικαίου, καθότι ἐπανέφερεν ἐπὶ τάπητος τὸ ζήτημα, ἐὰν αἱ περὶ λειῶν εἰδικαὶ διατάξεις τῶν κυβερνήσεων εἶναι ὑποχρεωτικαὶ διὰ τὰ δικαστήρια τῶν λειῶν, ὅταν μάλιστα αἱ διατάξεις αὗται τυγχάνουσιν ἀντίθετοι πρὸς τὰ διέποντα τὰ δικαστήρια ταῦτα διεθνῆ νόμιμα. Κατὰ τὰ διεθνῶς ἀνεγνωρισμένα, ἡ κατάσχεσις ἐχθρικοῦ ἐμπορικοῦ πλοίου, ὡς καὶ τοῦ ἐπ' αὐτοῦ ἐχθρικοῦ ἐμπορεύματος, δέον πάντοτε νὰ ἔχῃ χαρακτῆρα συντηρητικῆς κατασχέσεως καὶ συνεπῶς πᾶσαι αἱ πρὸς τὸ αἰχμαλωτισθὲν πλοῖον συνδεόμεναι ἐνέργειαι δέον νὰ τείνωσιν εἰς τὴν διατήρησιν τῆς τοιαύτης προσωρινῆς κατασχέσεως, μέχρις ἐκδόσεως τῆς περὶ ἀναγνωρίσεως τῆς λείας δικαστικῆς ἀποφάσεως. Ἀλλ' ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ διακηρύσσοντος τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς Γερμανίας διατάγματος, προέβη εἰς τὴν ἔκδοσιν ειδικῶν περὶ λειῶν διατάξεων, δι' ὧν τὸ δικαστήριον τῶν λειῶν ἔδει ν' ἀπαγγέλλῃ κατάσχεσιν κατὰ παντὸς ἐχθρικοῦ πλοίου ἢ φορτίου καὶ νὰ διατάσσῃ τὴν ἄμεσον παράδοσιν αὐτοῦ εἰς τὸ βρεττανικὸν στέμμα καὶ πρὶν ἔτι τὸ κατασχεθὲν κηρυχθῇ διὰ τακτικῆς ἀποφάσεως ὡς λεία πολέμου. Καὶ ναὶ μὲν αἱ κυβερνήσεις δικαιοῦνται νὰ ἐκδίδουν εἰδικὰς περὶ λειῶν διατάξεις, ἀλλ' αὗται, κατὰ τὰ διεθνῶς ἀνεγνωρισμένα, δὲν εἶναι ὑποχρεωτικαὶ διὰ τὰ δικαστήρια τῶν λειῶν, ἐφ' ὅσον δὲν εὑρίσκονται ἐν ἁρμονίᾳ μὲ τὰς γενικὰς περὶ λειῶν ἀρχὰς τοῦ Διεθνοῦς δικαίου. Οὐχ ἧττον τὸ δικαστήριον τῶν λειῶν ἐν τῇ προκειμένῃ δίκῃ ἀπεφήνατο, ὅτι αἱ εἰδικαὶ διατάξεις τῆς βρεττανικῆς κυβερνήσεως, καίτοι ἀντιβαίνουσιν εἰς τὰ διεθνῆ νόμιμα, τυγχάνουσιν ὑποχρεωτικαὶ διὰ τοὺς δικαστάς. Ἐκκληθείσης τῆς ἀποφάσεως ταύτης, τὸ Ἀνώτατον δικαστήριον διὰ τῆς ἀπὸ 9 Ἀπριλίου 1916 ἀποφάσεώς του μετερρύθμισεν αὐτὴν καὶ ἀπεφάνθη, λίαν ὀρθῶς, ὅτι ἐὰν ἀγγλικόν τι δικαστήριον τῶν λειῶν εἶναι δεσμευμένον ὑπὸ διαταξεων καὶ νόμων τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, οὐχ ἧττον, ἐὰν αἱ διατάξεις αὗται ἀντιβαίνουσιν εἰς τοὺς κανόνας τοῦ Διεθνοῦς δικαίου, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ δικαστήριον τῶν λειῶν ὀφείλει νὰ μὴ τὰς ἐφαρμόσῃ, καθότι τὸ δίκαιον, ὅπερ διέπει τὰ δικαστήρια τῶν λειῶν, δὲν εἶναι τὸ ἐσωτερικὸν δημόσιον δίκαιον, ἀλλὰ τὸ Διεθνὲς δίκαιον. Σ. Φ. Ν.

Ζάμοστς *[Γεωγρ.]* Πόλις ἐν τῷ πολωνικῷ βοεβοδάτῳ Λουμπλὶν παρὰ τὸν ποταμὸν Τοπολνίτσα. Κάτοικοι 15.000. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἐγένετο παρὰ τὴν πόλιν ταύτην σύγκρουσις τῶν αὐστριακῶν καὶ ρωσικῶν στρατευμάτων τὴν 26ην Αὐγούστου 1914, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα μάχη Κόμαροφ-Ζάμοστς. —Ρ.

Ζάμοστς, *Ἰσραὴλ μπὲν Μωσσέ*. Ραββῖνος καὶ συγγραφεὺς γεννηθεὶς ἐν Μπόϊμπεριχ τῆς Πολωνίας περὶ τὸ 1700 καὶ ἀποθανὼν ἐν Μπρόντυ τῆς Γερμανίας τῷ 1772. Ἐσπούδασεν ἐν τῇ ἀνωτάτῃ ραββινικῇ σχολῇ τῆς Ζάμοστς. Τῷ 1742 μετῴκησεν εἰς Βερολῖνον, ὅπου ἐγνωρίσθη μετὰ τοῦ Μένδελσων, εἰς ὃν ἐδίδαξε μαθηματικά, καὶ μετὰ τοῦ Λέσσιγκ. Ὁ Ζάμοστς ἐξέδωκε διάφορα συγγράμματα νομολογικοῦ καὶ ἐγκυκλοπαιδικοῦ περιεχομένου. Γ. ΕΛ.

Ζαμοῦσκι. Εὐγενὴς πολωνικὴ οἰκογένεια, ἧς ἐπισημότερα μέλη εἶναι:—1) ὁ *Ἰωάννης Σάριος Ζαμοῦσκι*. Μέγας καγκελάριος τῆς Πολωνίας γεννηθεὶς τῷ 1541 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1605. Ἐσπούδασεν ἐν Παρισίοις, ἀκολούθως ἐν Στρασβούργῳ, ὅπου ἔσχε διδάσκαλον τῶν ἑλληνικῶν καὶ τῆς νομικῆς τὸν Ἰωάννην Στουβῖνιον, καὶ ἐν Παδούῃ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐξέδωκεν ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Περὶ τῆς ρωμαϊκῆς συγκλήτου» (De senatu Romano libri duo, Βενετία 1563), ἀξιοσημείωτον διὰ τὸ ὡραῖον ὕφος καὶ τὴν κατάταξιν τῆς ὕλης. Ἐπιστρέψας εἰς Πολωνίαν ἐγένετο δεκτὸς θερμῶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως Σιγισμόνδου-Αὐγούστου καὶ διωρίσθη διοικητὴς τοῦ Μπιέλσκ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σιγισμόνδου ἐβοήθησε τὴν ἐκλογὴν ὡς βασιλέως τῆς Πολωνίας τοῦ δουκὸς τῆς Ἀνδεγαυΐας, ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Καρόλου τοῦ Θ', ὅστις τὸν διώρισε καγκελάριον καὶ διοικητὴν τῶν Κουϋσζὶν καὶ Ποντλακίας. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ βασιλέως εἰς Γαλλίαν πρὸς στέψιν του, ὁ Ζαμοῦσκι ὑπεστήριξε παρὰ τῇ πολωνικῇ διαίτῃ τὴν ἐκλογὴν ὡς βασιλέως τοῦ βοϊβόδα τῆς Τρανσυλβανίας Μπατόρι, ὅστις στεφθεὶς βασιλεὺς διώρισε τὸν Ζαμοῦσκι μέγαν καγκελάριον. Ἐκραγέντος πολέμου κατὰ τῆς Ρωσίας, διωρίσθη ἀρχιστράτηγος τοῦ πολωνικοῦ στρατοῦ καὶ κατήγαγε περιφανεῖς νίκας, ἀσφαλίσας τὴν Πολωνίαν κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Τατάρων. Θανόντος ὅμως τοῦ Μπατόρι καθηρέθη τῆς ἀρχιστρατηγίας καὶ κατεδιώχθη ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν του. Συνελθούσης ὅμως τῆς διαίτης ἐπανῆλθεν εἰς Βαρσοβίαν καὶ ὑπερίσχυσεν ἐν αὐτῇ, ἐκλεγέντος βασιλέως τοῦ παρ' αὐτοῦ ὑποδειχθέντος πρίγκιπος τῆς Σουηδίας Σιγισμόνδου Βάσσα, ὅστις ἐστέφθη ἐν Κρακοβίᾳ τῷ 1587 ὑπὸ τὸ ὄνομα Σιγισμόνδος Γ'. Εἰς τὸν Σιγισμόνδον Γ' προσέφερε νέας ὑπηρεσίας, νικήσας τοὺς Τατάρους, Σουηδοὺς καὶ Τούρκους καὶ καταλαβὼν τὴν Βλαχίαν. —2) *Θωμᾶς Ζαμοῦσκι*. Καγκελάριος τῆς Πολωνίας, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τῷ 1595 καὶ θανὼν τῷ 1638. Ἠκολούθησε τὰ ἴχνη τοῦ πατρός του, διακριθεὶς εἰς τοὺς πολέμους κατὰ τῶν Τατάρων καὶ τῶν Σουηδῶν. Νυμφευθεὶς τὴν πριγκίπισσαν Αἰκατερίνην Ὀστρόγκσκα ἀπέκτησεν ἕνα υἱόν, ὅστις ἐγένετο παλατῖνος τοῦ Σαντομίρ, καὶ μίαν θυγατέρα, ἥτις ὑπῆρξε μήτηρ τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας Μιχαὴλ Βισνιοβέκι. —3) *Ἰωάννης Ζαμοῦσκι*. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Παλατῖνος τοῦ Σαντομὶρ γεννηθεὶς τῷ 1626 καὶ θανὼν τῷ 1665. Ἐπολέμησεν ἐναντίον τῶν Σουηδῶν, οὓς κατετρόπωσεν ἔξωθι τῆς Βαρσοβίας, καὶ κατὰ τῶν Κοζάκων τῆς Οὐκρανίας, μέχρις ὅτου οὗτοι ἠναγκάσθησαν νὰ δηλώσουν ὑποταγὴν πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Πολωνίας Ἰωάννην-Καζιμίρ. —4) *Ἀνδρέας Ζαμοῦσκι*. Μέγας καγκελάριος τῆς Πολωνίας. Ὑπῆρξε διακεκριμένος νομικὸς καὶ κατόπιν ἐντολῆς τοῦ βασιλέως Στανίσλα-Αὐγούστου, εἰσήγαγε σχέδιον κωδικοποιήσεως τοῦ Πολωνικοῦ δικαίου, ἐπικυρωθὲν ὑπὸ τοῦ συντάγματος τοῦ 1791. —5) *Ἀνδρέας κόμης Ζαμοῦσκι*. Πατριώτης Πολωνός, λαβὼν μέρος καὶ εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1830 καὶ μεταβὰς εἰς Βιέννην, ἵνα επιτύχῃ παρὰ τοῦ Μέττερνιχ τὴν ἐπέμβασιν του ὑπὲρ τῆς Πολωνίας. Ν. Ι. Θ.

Ζάμπ. Μυθικὸς βασιλεὺς τῆς Περσίας ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Πισδαδιάν, ἀνελθὼν τὸν θρόνον μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τοῦ *Ἐφρασιάπ*.

Ζάμπα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Σερρῶν, ἤδη καλούμενον *Κρῖνος* (βλ. λ.).

«Ζάμπα» (Zampa), ἢ *«Ἡ μνηστὴ ἀπὸ μάρμαρο»*. Κωμικὸν μελόδραμα τοῦ *Ἑρόλ* (βλ. λ.), παιχθὲν διὰ πρώτην φορὰν τὴν 3 Μαΐου 1831 ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ Κωμικοῦ Μελοδράματος τῶν Παρισίων. Γ. Σ.

Ζαμπάκ (Zabac) *[Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς ἀφρικανικῆς Τριπολίτιδος (Mersa Zabac: πλάτ. 31°15' Β, μήκ. 16°25' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 246: Rcis Makhabez to Benghazi). Εἶναι ἡ *Δυσωπὸς* τοῦ Σταδιασμοῦ τῆς Μεγάλης θαλάσσης (89), ἡ *Σακάμαζα κώμη* ἢ *Σαζάκαμα* τοῦ Πτολεμαίου (Ἀφρικῆς θέσις Δ, γ, 14), ἡ Zagazœma τοῦ Πευτιγγεριανοῦ χάρτου. Σ. Ε. Λ.

Ζαμπακὸς πασᾶς, *Δημήτριος Ἀλεξάνδρου*. Ἐπιφανὴς Ἕλλην ἰατρός, γεννηθεὶς τῷ 1831 ἐν Νεοχωρίῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξ εὐγενοῦς ἑλληνικῆς οἰκογενείας. Μετὰ τὴν ἐγκύκλιον παίδευσιν ἐνεγράφη ἐν τῇ ἰατρικῇ σχολῇ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μετὰ βραχὺ ὅμως ἀπεδήμησεν εἰς Παρισίους, ἔνθα ἐξηκολούθησε καὶ ἐπεράτωσε τὰς ἰατρικὰς αὐτοῦ σπουδάς. Ἐπιτυχὼν ἐν διαγωνισμῷ ἐγένετο ἐν ἀρχῇ μὲν βοηθός, εἶτα δ' ἐπιμελητὴς τῆς κλινικῆς τοῦ περιωνύμου καθηγητοῦ τῆς ἀφροδισιολογίας Ricord. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἔτυχε καὶ ἰδιαιτέρας τιμῆς, (médaille d'internat) διὰ τὴν ἐπιτυχῆ αὐτοῦ δρᾶσιν ἐν τοῖς νοσοκομείοις. Γενόμενος Γάλλος ὑπήκοος ἐξήσκησεν εἶτα τὴν ἰατρικὴν ἐν Παρισίοις, μετ' οὐ πολὺ ὅμως οἰκογενειακαὶ ὑποθέσεις καὶ προτροπὴ τῆς ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως ἔπεισαν τοῦτον, ἵνα ἐπιστρέψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀναλάβῃ τὴν διοργάνωσιν τῆς ἐκεῖ ἰατρικῆς σχολῆς καὶ τῶν νοσοκομείων (1872). Τῆς ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως μὴ τηρησάσης τὴν ὑπόσχεσιν αὐτῆς, ἐπεδόθη μετ' ἀφοσιώσεως εἰς μελέτας καὶ ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ ἰατροῦ, καταλαβὼν ἐνταῦθα καὶ ἐν Καΐρῳ, ἔνθα συνήθως διέτριβε κατὰ τὸν χειμῶνα, τὴν προέχουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν ἰατρῶν. Οἱ πάσχοντες, ἀπὸ τοῦ σουλτάνου καὶ τοῦ χεδίβου μέχρι τοῦ ἐνδεεστέρου, προσέτρεχον εἰς αὐτὸν ὡς τὸν μᾶλλον δόκιμον ἰατρόν. Δι' ὃ καὶ ἔτυχε τοῦ τιμητικοῦ τίτλου τοῦ πασᾶ. Ζηλευτὴ δὲ καὶ ἀδιάλειπτος ὑπῆρξεν ἡ ἐπίδοσίς του εἰς τὴν ἐπιστήμην, ἧς ἀπαίτημα ὑπῆρξεν ἡ δημοσίευσις 50 περίπου ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν, ὧν τὸ πλεῖστον ἐγράφη γαλλιστί, ἐλάχισται δὲ ἑλληνιστί. Τὸ κυριώτερον τῶν ἔργων αὐτοῦ, στεφθὲν ὑπὸ τοῦ Γαλλικοῦ ἰνστιτούτου τῷ 1898 (Prix Montyon) καὶ τῆς Ἰατρικῆς σχολῆς τῶν Παρισίων (Prix Château Villard) ἐπιγραφόμενον «Les lépreux ambulants de Constantinople» (Masson 1897, σ. 500 εἰς φύλλον) μετὰ τεύχους εἰκόνων, ὡς τὰ πολλὰ χρωμογραφικῶν, οὗτινος τὸ γαλλικὸν ἐπὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως ὑπουργεῖον ἔγνω, ἵνα τιμήσῃ ἕνεκεν ἀποστείλῃ ἀντίτυπα πρὸς ἁπάσας τὰς ἰατρικὰς τῆς Γαλλίας σχολάς. Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ, πλὴν πολλῶν ἄλλων, πιστοποιεῖ ὅτι περιπτώσεις λέπρας οὐ μόνον ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπάρχουσιν, ἀλλὰ καὶ εἰς πολλὰ μέρη τῆς Γαλλίας καὶ τῆς κεντρῴας Εὐρώπης καὶ ταυτοχρόνως ἐπιδεικνύει πρῶτος ὅτι παθήσεις τινὲς περιγραφόμενας ὡς προσομοιάζουσαι τῇ λέπρᾳ, οἷον ἡ νόσος τοῦ Morvan, οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ λέπρα' συν-

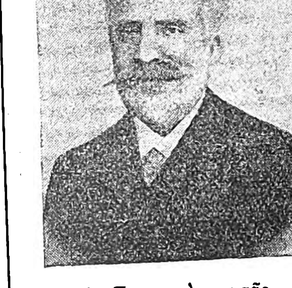

Δ. Ζαμπακὸς πασᾶς.

Digitized by Google

ἅμα ὑποστηρίζει ὅτι ἡ λέπρα οὐδόλως εἶναι μεταδοτική. Αὕτη ἄλλωστε εἶναι ἡ ἰθύνουσα πάσας τὰς ἐπὶ τῆς λέπρας ἐργασίας τοῦ Ζαμπακοῦ γνώμη, ἀντίθετος ὅλως πρὸς τὴν κοινῶς παραδεδεγμένην. Αἱ γνῶμαι ὅμως αὐταί, στηριζόμεναι ἐπὶ 1600 περιπτώσεων, ἃς ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν ὅλην παρηκολούθησε, διέμενον συζητήσιμοι, ἔναντι ἄλλων γεγονότων, συνηγορούντων ὑπὲρ τῆς μολυσματικότητος τῆς νόσου. Ἐν τούτοις μὴ ἀποθαρρυνόμενος ἐξηκολούθησε δι' εἰκοσάδος ἐργασιῶν τήν τε ἱστορίαν τῆς νόσου νὰ ἐξερευνᾷ καὶ τὴν μετάδοσιν αὐτῆς διαρκῶς νὰ διαμφισβητῇ, προσάγων πάντοτε ἐπὶ τούτοις τὰ σοφὰ τῆς μακρᾶς αὐτοῦ πείρας συμπεράσματα, ὡς δεικνύουσιν αἱ ἐργασίαι αὐτοῦ «L' hérédité de la lèpre» (Masson 1907), «La lèpre en Constantinople», «Les lépreux de la Bretagne» καὶ πλεῖσται ἄλλαι. Ἰδίᾳ δ' ὅλως ἐξαιρέτου μνείας χρήζει τὸ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Voyages ches les lépreux» ἔργον αὐτοῦ, τιμηθὲν ὑπὸ τοῦ Γαλλικοῦ ἰνστιτούτου τῷ 1892 διὰ τῆς Prix Montyon, καὶ τὸ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐκδοθὲν ἐν Παρισίοις «La lèpre à travers les siècles et les contrées», ἐν ᾧ ὁ Ζαμπακὸς πρὸς τῇ ἰδίᾳ πείρᾳ παραθέτει καὶ περίληψιν τῶν κυριωτέρων ἐν γένει ἐργασιῶν, τῶν δημοσιευθεισῶν ἐπὶ τῆς νόσου λέπρας. Ἄλλαι ἐργασίαι τοῦ Ζαμπακοῦ ἀναφέρονται εἰς ἑτέραν νόσον, τὴν συφίλιδα, ἧς τὰς νευρικὰς παθήσεις ἐπραγματεύθη ἐν τῇ λαμπρᾷ ἐργασίᾳ «Les affections nerveuses syphilitiques» στεφθείσῃ καὶ ταύτῃ ὑπὸ τῆς ἰατρικῆς Ἀκαδημίας τῶν Παρισίων (prix Civrieux, 1859). Αἱ λοιπαὶ ἐργασίαι τοῦ Ζαμπακοῦ ἀσχολοῦνται περὶ ἄλλα τινὰ ἐνδιαφέροντα θέματα, οἷον «Περὶ τῆς νευρικῆς διαταραχῆς αὐτομάτου γαγγραίνης», «Περὶ χολέρας», «Περὶ λυκισκίνης», «Περι ὑπερτροφίας τῆς καρδίας κατὰ τὴν κύησιν», «Περὶ βλεννορροιακῆς ὀφθαλμίας» κλπ. Ἰδίας ἔτι μνείας χρήζει ἄλλο λαμπρὸν αὐτοῦ σύγγραμμα «Περὶ εὐνούχων» (1911), ἀνθρωπιστικὴ συμβολὴ πρὸς καταστολὴν τῆς δουλείας καὶ τοῦ βαρβάρου τούτου ἐθίμου. Συμμετέσχε διαφόρων ἰατρικῶν συνεδρίων, εἰς ἃ ἀνεκοίνωσε πλεῖστα ἐνδιαφέροντα θέματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων περὶ μεταδοτικότητος τῆς λέπρας καὶ μορφινισμοῦ (1882). Διὰ τῶν λαμπρῶν αὐτοῦ ἐργασιῶν καὶ ἀνακοινώσεων ὁ Ζαμπακὸς κατέλαβεν ἐξέχουσαν θέσιν ἐν τῇ ἰατρικῇ, ἐξελέγη μέλος τῆς ἰατρικῆς Ἀκαδημίας τῶν Παρισίων, ἀντεπιστέλλον τοῦ Γαλλικοῦ ἰνστιτούτου, πρόεδρος τῆς Ἰατρικῆς ἑταιρείας Κωνσταντινουπόλεως, μέλος τοῦ ἀνωτάτου ὑγειονομικοῦ συμβουλίου, τακτικὸν δὲ ἢ ἐπίτιμον μέλος πολλῶν σοφῶν ἑταιρειῶν. Τέλος τῷ 1893 ἐκλήθη ἵνα καταλάβῃ τὴν ἕδραν τῆς ἀφροδισιολογίας καὶ δερματολογίας ἐν τῇ ἰατρικῇ σχολῇ τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου. Ἐραστὴς ὢν καὶ λάτρης τοῦ ὡραίου εἶχε καταρτίσει λαμπρὰν συλλογὴν καλλιτεχνημάτων. Πλήρης ἡμερῶν, τιμώμενος καὶ ἀγαπώμενος, ἐξέπνευσε τῇ 27 Νοεμβρίου 1913 ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀνακτόροις τοῦ χεδίβου, εἰς ἃ εἶχε μεταβῇ πρὸς ἐπίσκεψιν. Διὰ τῆς διαθήκης του ὥρισεν, ὅπως περιέλθωσι περὶ τὸ ἓν ἑκατομμύριον δραχμῶν εἰς τὸν σπουδαιότερον μοχλὸν τῆς μορφώσεως μετ' ἐθνικῆς συνειδήσεως χαρακτήρων, τὸ Ἀθήνησι πανεπιστήμιον, δι' οὗ καὶ ζῶν εἶχεν ἄλλοτέ ποτε ἱδρύσει φερώνυμον χρηματικὸν ἰατρικὸν ἀγῶνα.

[Βλ. «Δημήτριος Ζαμπακὸς-πασᾶς, λόγος ἐπιμνημόσυνος προτάσει ἰατρικῆς σχολῆς καὶ πανεπ. συγκλήτου ὑπὸ *Ἀρ. Π. Κούζη*, Ἀθ. 1924.] ΑΡ. Π. Κ.

ζαμπαρᾶς (ὁ) (ἐκ τοῦ τουρκ. *ζαναρᾶ*)· γυναικοθήρας, γυναικᾶς.

ζαμπαρόλα (ἡ) *[Ζωολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ ἰχθύος *κυπρινόδοντος* (βλ. λ.).

Ζάμπας, *Ἰωάννης*. Ἀγωνιστής, ἐκ Βονίτσης. Κατὰ τὴν τελευταίαν πρὸ τοῦ Ἀγῶνος δεκαετίαν ὡς Κλέφτης προεκάλεσε διάφορα ἐπεισόδια, διωκόμενος δὲ κατέφευγεν εἰς τὴν Ἑπτάνησον. Καταχθεὶς εἰς τὸ σῶμα τοῦ Βαρνακιώτου, διεκρίθη εἰς πολλὰς περιστάσεις, κατόπιν δὲ ἐγκατέλιπε τὸν ἀρχηγόν του καὶ ἔλαβε μέρος εἰς πολλὰς μάχας τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος. Ἔπεσεν ἡρωικῶς μαχόμενος εἰς Ἄμφισσαν τῷ 1824, ἐνῷ τὸ ὄνομά του ἔλαβεν ὁ ὑπ' αὐτὸν ἀγωνιζόμενος ἀδελφός του *Ἐμμανουήλ*, ὅστις ἐνεφανίζετο ὡς ὁ ἥρως *καπετὰν Γιαννάκας ὁ Ζάμπας*. Κατὰ τὴν προσμέτρησιν τῶν ἐκδουλεύσεων, τὸ ὄνομα τοῦ Ἰωάννου ἐνεγράφη εἰς τὸν πίνακα τῶν 143 ἐπιλέκτων Ἀγωνιστῶν. Γ. Δ. Κ.

Ζαμπὲζ *[Γεωγρ.]*· βλ. *Ζαμβεζία*.

Ζαμπέζης *[Γεωγρ.]*· βλ. *Ζαμβέζης*.

Ζαμπεζία *[Γεωγρ.]*· βλ. *Ζαμβεζία*.

Ζαμπὲλ (*Ἰσαβέλλα*). Βασίλισσα τῆς ἐν Κιλικίᾳ, Νέας Ἀρμενίας (1219—1252), θυγάτηρ Λέοντος τοῦ Α' ἐκ τῆς δευτέρας αὐτοῦ συζύγου Σιβύλλης. Κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ πατρὸς της ἐκφρασθεῖσαν ἐπιθυμίαν, ἡ Ζαμπὲλ ἀνῆλθε τὸν θρόνον ὑπὸ τὴν ἀντιβασιλείαν τοῦ Adam de Gastini. Δολοφονηθέντος δὲ τούτου ὑπὸ τῶν Ἰσμαηλιτῶν, ἀντιβασιλεὺς ἐγένετο ὁ βαρῶνος Κωνσταντῖνος Λαμπρών. Ἐπειδὴ δὲ ὑπῆρχον διάφοροι μνηστῆρες τοῦ θρόνου, ὁ ἀντιβασιλεὺς οὗτος ἐνήργησε νὰ συζευχθῇ ἡ Ζαμπὲλ μετὰ τοῦ πρίγκιπος Φιλίππου, υἱοῦ Βαϋμόνδου τοῦ Μονοφθάλμου (le Borgne), κόμητος Τριπόλεως. Οὗτος κατέστη μισητὸς εἰς τοὺς Ἀρμενίους, ὡς θελήσας νὰ ἐπιβάλῃ εἰς αὐτοὺς τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῆς Δύσεως, διὸ καὶ ἐνεκλείσθη εἰς τὸ φρούριον τοῦ Σίς, ὅπου καὶ ἀπέθανε δηλητηριασθείς. Μεθ' ἱκανὴν ἀντίστασιν ἡ νεαρὰ βασίλισσα ἠναγκάσθη νὰ δεχθῇ ὡς σύζυγον τὸν υἱὸν τοῦ ἀντιβασιλέως, Χετούμ, γενόμενον πραγματικὸν βασιλέα (1226—1270). Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ζαμπέλιν, *Ἰβὰν Νικολάγιεβιτς*. Ρῶσος ἀρχαιολόγος καὶ ἱστορικὸς (1835—1899). Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Ἀρχαία ρωσικὴ ἱστορία», «Ὁ οἰκιακὸς βίος τῶν Ρωσίδων ἡγεμονίδων τοῦ ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' αἰῶνος», «Οἱ Κοζάκοι τοῦ Τανάϊδος» κ. ἄ. Θ. Β.

Ζαμπέλιος (ἢ *Ζαμπέλης*). Οἰκογένεια ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων τῆς Λευκάδος, ἐγγραφεῖσα εἰς τὴν Χρυσόβιβλον τῆς νήσου τῇ 20 Ἰουνίου 1691. Τῆς οἰκογενείας ταύτης διεκρίθησαν οἱ: —1) ***Νεκτάριος***. Κληρικὸς καὶ λόγιος γεννηθεὶς ἐν Λευκάδι (1620—1690). Τὸ κοσμικὸν αὐτοῦ ὄνομα ἦτο *Νικόλαος*. Κατὰ τὸ κρατοῦν ἀριστοκρατικὸν ἔθιμον προσῆλθεν εἰς τὰς τάξεις τοῦ κλήρου καὶ ἀφοῦ ἐσπούδασε τὰ πρῶτα γράμματα εἰς τὸ ἐν Λευκάδι σχολεῖον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, μετέβη εἶτα εἰς Ἰωάννινα (ὅπου ἤκουσε τοῦ Εὐγ. Βουλγάρεως), Πατάγιον καὶ Καρπενήσιον, ὅπου ἐδίδασκεν ὁ Εὐγένιος ὁ Αἰτωλός, οὗ ἠκροάσατο. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του περὶ τὸ 1654 συνέστησεν ἑλληνικὸν σχολεῖον, εἰς ὃ μετέβαινον ὅπως διδαχθῶσι νέοι ἐξ ὅλης τῆς Ἑπτανήσου, διεκρίθη δὲ ταυτοχρόνως ὡς ἱεροκῆρυξ διδάσκων ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος. Ἐπὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Διονυσίου Δ' (1678) ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἡ ἐπιτροπεία τῆς χηρευούσης ἐπισκοπῆς Λευκάδος καὶ Ἁγίας Μαύρας, ἣν διηύθυνε μετὰ μεγάλης συνέσεως. Ὁ Νεκτάριος συνέγραψε πλεῖστα ἔργα, ἐν οἷς: «Χρονικὰ περὶ διαφόρων ἀξιοπεριέργων γεγονότων καὶ περὶ σεισμῶν συμβάντων ἐν Λευκάδι», δημοσιευθέντα ὑπὸ Κ. Σάθα («Αἰὼν» Μάρτιος 1867), θρησκευτικοὺς λόγους, γραμματικὰ σημειώματα καὶ θεολογικὰς μελέτας.

—2) ***Φῆλιξ (Εὐτύχιος)***. Ἐχρημάτισε γραμματεὺς τῆς ἑπτανησίου Γερουσίας καὶ ἀπεστάλη πρέσβυς εἰς Κωνσταντινούπολιν.

—3) ***Ζαχαρίας***, ἀρθεὶς εἰς διαφόρους πολιτικὰς θέσεις.

—4) ***Ἰωάννης***. Υἱὸς τοῦ Ζαχαρίου καὶ τῆς Μαρίας, τὸ γένος Σταύρου, ἐγεννήθη ἐν Λευκάδι τῷ 1787. Μετὰ τὰ ἐγκύκλια ἐν τῇ πατρίδι του μαθήματα, τῷ 1803 ἀνεχώρησε δι' ἀνωτέρας σπουδὰς εἰς Ἰταλίαν, φοιτήσας ἐπὶ ἑπτὰ συνεχῆ ἔτη εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Παταυΐας, τῆς Πίζης, τῆς Παβίας, τῆς Βονωνίας, τῶν Παρισίων καὶ σπουδάσας, πλὴν τῶν νομικῶν, φιλολογίαν, φιλοσοφίαν καὶ μαθηματικά. Ἐν Ἰταλίᾳ συνεδέθη μεταξὺ τῶν ἄλλων μετὰ τοῦ Μόντη, Ἀλφιέρη, Φοσκόλου καὶ τῶν Ἑλλήνων Καΐρη, Σολωμοῦ, Καισαρότου, Μετζοφάντη, Κωλέττη, ἐν Παρισίοις δὲ μετὰ τοῦ Κοραῆ, συσταθεὶς εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ ἐν Λιβόρνῳ μεγαλεμπόρου Μιχαὴλ Ζωσιμᾶ. Ἐν Ἰταλίᾳ τῷ προσεφέρθησαν διάφοροι ἕδραι εἰς ἀνωτέρας σχολάς, ἀλλὰ δὲν ἐδέχθη, ἐπιστρέψας εἰς Λευκάδα τῷ 1810 καὶ νυμφευθείς, μετὰ τινας μῆνας, τὴν Μαρίαν Ἄνναν, θυγατέρα τοῦ Δημ. Πετριτσοπούλου, ἐκ τῆς μεγάλης καὶ ἀρχαιοτάτης οἰκογενείας ἐκ Κρήτης. Ὁ Ζαμπέλιος ἀφωσιώθη εἰς τὰς φιλολογικάς του μελέτας καὶ συνέγραψε τὴν πρώτην του τραγῳδίαν «Τιμολέων», ἀντίγραφον τῆς ὁποίας ἔστειλε πρὸς τὸν Κοραῆν. Ἠκολούθησε μακρὰ ἀλληλογραφία μεταξὺ τῶν δύο ἀνδρῶν, ἀπολεσθεῖσα κατὰ τὸν μεγάλον σεισμὸν ἐν Λευκάδι τοῦ 1825, καθ' ὃν κατεστράφη τελείως ἡ οἰκία Ζαμπελίου. Ὀλίγον μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του διωρίσθη εἰσαγγελεύς, τὴν δὲ ἄνοιξιν τοῦ 1817 ἐδέχθη, ἐν Λευκάδι, τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Ἰωάννου Ζαπραλῆ, ἰατροῦ ἐκ Συράκων, φίλου καὶ συμμαθητοῦ του ἐν Βολωνίᾳ καὶ Παρισίοις, ὅστις τὸν ἐμύησεν εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν. Μετὰ τοῦ Λευκαδίου δὸρ Ἀγγέλου Σούνδια, ἐκλεγέντος φιλικοῦ ἐν Κερκύρᾳ ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ἐσχημάτισαν τὴν ἐν Λευκάδι ἐπιτροπὴν τῶν φιλικῶν, ἥρχισε δὲ ἀμέσως παρέχων πολυτίμους ὑπηρεσίας εἰς τὸν κοινὸν ἀγῶνα. Τῷ 1820 ἤρχισε νὰ μυῇ καὶ ἄλλους Λευκαδίους, ἱδρύσας καὶ χρηματικὴν τράπεζαν. Οἱ κυριώτεροι τῶν ὑπ' αὐτοῦ μυηθέντων καὶ προσενεγκόντων σημαντικὰ ποσὰ ὑπὲρ βοηθείας τοῦ Ἀγῶνος ἦσαν οἱ δὸρ Ἄγγελος Χαλικιόπουλος, λιμενάρχης, Θεοφύλακτος Ψυλλιανός, Αὐγουστῖνος Χαμοσφακίδης, Νικ. Ζαμπέλιος, Σπυρ. Μεταξᾶς, Μᾶρκος Γκίλης, Πέτρος Σικελιανός, Γεωργ. Βερύκιος καὶ ἄλλοι πολλοί. Τὴν ἡμέραν τῶν Ἐπιφανείων τοῦ 1821 διεπεραιώθη κρυφίως, μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς του, εἰς Ἀκαρνανίαν καὶ συνηντήθη μετὰ τῶν καπετανέων Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου, Γ. Καραϊσκάκη, Γ. Βαρνακιώτου, Γ. Τσόγκα, Θ. Μακρῆ, Στουρνάρα, Πανουργιᾶ καὶ ἄλλων, καὶ ἀπεφασίσθη ἡ ἐξέγερσις ἐν Ἀκαρνανίᾳ καὶ Αἰτωλίᾳ. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ φεύγοντες τοὺς Τούρκους Σουλιῶται, Πελοποννήσιοι καὶ ἄλλοι καὶ καταφεύγοντες εἰς Λευκάδα εὕρισκον πᾶσαν δυνατὴν περίθαλψιν. Ὁ Ζαμπέλιος παρὰ τὰς αὐστηρὰς διαταγὰς τῆς ἀγγλικῆς διοικήσεως, αἵτινες ἀπηγόρευον ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν καταφυγὴν προσφύγων εἰς Λευκάδα, ἀφ' ἑτέρου δὲ πᾶσαν ἀνάμιξιν Λευκαδίου εἰς τὸν Ἀγῶνα, δὲν ἔπαυσε χορηγῶν εἰς τοὺς ὁπλαρχηγοὺς ἐν Ἀκαρνανίᾳ τρόφιμα, ὅπλα καὶ ἄνδρας ἀκόμη, καταρτίσας πρὸς τοῦτο σῶμα ἐξ 853 Λευκαδίων πολεμιστῶν, τὸ ὁποῖον διεπεραιώθη κρυφίως εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν. Τὸ σῶμα τοῦτο ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου, εἰς τὰς μάχας Βραχωρίου, Σαλώνων, Ἄρτης, εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν καὶ εἰς πλείστας ἐπισήμους μάχας. Μετὰ τὴν γενίκευσιν τοῦ Ἀγῶνος ἡ ἀγγλικὴ διοίκησις προσέφερεν εἰς τὸν Ζαμπέλιον, διὰ τῶν πρακτόρων της, τὸ ποσὸν τῶν 10 χιλιάδων διστήλων, ὅπως παραδώσῃ εἰς αὐτὴν οἱονδήποτε ἔγγραφον ἐνοχοποιοῦν τὸν Καποδίστριαν. Ὁ Ζαμπέλιος ἀπέκρουσεν εὐσχήμως τὴν πρότασιν, ἀλλ' ἐξήγειρε τὰς ὑπονοίας τῆς διοικήσεως. Πεντάκις διεπεραιώθη, ἐντὸς «μονοξύλου», μὲ κίνδυνον νὰ συλληφθῇ ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους, ἐξωπλισμένος καὶ μετημφιεσμένος εἰς Ἀκαρνανίαν, ὅπως συναντηθῇ μὲ ὁπλαρχηγούς, κυρίως ὅπως τοὺς παρακινήσῃ ν' ἀρχίσουν τὸν Ἀγῶνα, τὸν ὁποῖον διαρκῶς ἀνέβαλλον.

Κατόπιν ὅμως βασίμων καταγγελιῶν τῶν πρακτόρων τῶν Ἄγγλων, ὁ Ζαμπέλιος ἡμέραν τινὰ συνελήφθη ἐντὸς τοῦ γραφείου του καὶ ὡδηγήθη δέσμιος πρὸ τοῦ διοικητοῦ, ὁ ὁποῖος τῷ ὑπεσχέθη ὅτι θὰ τὸν συγχωρήσῃ ἂν κατέδιδε τοὺς ἐν Λευκάδι ὑποστηρικτὰς τῆς Ἐπαναστάσεως. Ὁ Ζαμπέλιος ἠρνήθη, κατώρθωσε δὲ διὰ τῆς μεσολαβήσεως τῶν φίλων του παρὰ τῷ ἐν Κερκύρᾳ ἁρμοστῇ νὰ σώσῃ τὴν ζωήν του καὶ τὴν θέσιν του. Σπουδαιοτάτη ὑπῆρξε μεταξὺ τῶν ἄλλων ἡ βοήθεια εἰς τροφάς, πληροφορίας, πολεμεφόδια καὶ ἄνδρας, τὴν ὁποίαν παρέσχεν ὁ Ζαμπέλιος εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Καραϊσκάκη, ὅταν οὗτος, κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου, ἐπετίθετο ἀπὸ τὰ ὄρη τῆς Ἀκαρνανίας κατὰ τῶν ἐξ Ἠπείρου κατερχομένων, ὅπως βοηθήσουν τοὺς πολιορκητάς, Τούρκων. Τῷ 1826 προήχθη εἰς ἀνώτερον δικαστικὸν ἀξίωμα ἐν Κεφαλληνίᾳ καὶ τῷ 1834 εἰς δικαστικὸν σύμβουλον ἐν Κερκύρᾳ. Τὴν τελευταίαν θέσιν διετήρησεν ἐπὶ δεκαεπταετίαν, διακριθεὶς διὰ τὴν βαθύνοιαν καὶ τὸ ἄσπιλον τοῦ χαρακτῆρος, μεθὸ παρῃτήθη, λόγῳ ὑγείας, καὶ μετέβη εἰς Ἰταλίαν πρὸς θεραπείαν. Ἐκεῖ ἐπεδόθη εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν Μουσῶν, ἐκ τῆς ἀναγνώσεως δὲ τῶν «Τάφων» τοῦ Φοσκόλου καὶ τῶν «Τραγῳδιῶν» τοῦ Ἀλφιέρη ὡρμήθη πρὸς δραματουργίαν καὶ ἐξέδωκε κατ' ἀρχὰς λυρικά τινα ποιήματα καὶ ἔπειτα κατὰ σειρὰν τὰς τραγῳδίας: «Τιμολέων» (1839), «Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος», «Γεώργιος Καστριώτης», «Ρήγας Θεσσαλός», «Μάρκος Βότσαρης», «Ἰωάννης Καποδίστριας», «Γεώργιος Καραϊσκάκης», «Χριστίνας Ἀναγνωστόπουλος», «Διάκος καὶ Κόδρος». Τάς: «Ὀδυσσεὺς Ἀνδρούτσος» καὶ «Μήδεια» δὲν ἐδημοσίευσε. Στίχον μετεχειρίσθη τὸν τρίμετρον ἰαμβικὸν ἀνομοιοτέλευτον καὶ γλῶσσαν καθαρεύουσαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναμιγνύει καὶ λέξεις τοῦ ἑπτανησιακοῦ ἰδιώματος, πρῶτος δὲ αὐτὸς ἐκ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων ἐτελειοποίησε τὴν νεοελληνικὴν τραγῳδίαν. Συνέγραψε προσέτι πραγματείαν περὶ γλώσσης καὶ μετρικῆς, ὡς καί τινα θρησκευτικὰ γυμνάσματα. Ἐγένετο μέλος πολλῶν Ἀκαδημιῶν καὶ ἑταιρειῶν, καὶ ἀπέθανεν ἐν Λευκάδι, τῇ 15 Μαΐου 1856, ταφεὶς εἰς τὸν ἐν τῷ προαστείῳ Κερκύρας «Ἀνεμομύλῳ» ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου (βλ. *Ἰω. Ζαμπελίου*, «Τραγῳδίαι», ἐκδ. Σ. Χ. Ραφτάνη τ. Α', ἐν Ζακύνθῳ 1860 ἐν Προλόγῳ καὶ *Π. Χιώτου*, «Ἱστορ. Ἀπομνημ.» τ. 6, σ. 421). Λ. Χ. Ζ.—Δ. Σ. Δ.

—5) ***Σπυρίδων***. Υἱὸς τοῦ Ἰωάννου, γεννηθεὶς ἐν Λευκάδι τῇ 1 Ὀκτωβρίου 1815. Σπουδάσας ἐν Ἰταλίᾳ τὰ νομικὰ καὶ ἀναγορευθεὶς νομοδιδάκτωρ τοῦ πανεπιστημίου Πίζης, περιηγήθη διαφόρους πόλεις τῆς Ἑσπερίας ἐρευνῶν καὶ μελετῶν τὰς βιβλιοθήκας, ἰδίως τὰ μεσαιωνικὰ καὶ γλωσσολογικὰ χειρόγραφα, ἀναδειχθεὶς ἐκ τῶν πρώτων ἱστοριοδιφῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. Ἐπιστρέψας εἰς Κέρκυραν ἐδημοσίευσεν ἐκεῖ ἀνωνύμως, τῷ 1845, τὸ ποίημα «Ἡ ὕστερη νυχτιὰ τοῦ καταδίκου», τὸ ὁποῖον ἐσφαλμένως ἀπεδόθη εἰς τὸν Σολωμὸν καὶ τὸ ὁποῖον ἀνεδημοσιεύθη, τῷ μὲν 1850 ἐν Ζακύνθῳ εἰς τὴν «Συλλογὴν ἐρωτικῶν ᾀσμάτων» ὑπὸ Πανταζῆ, τῷ δὲ 1886, ἐν τῷ «Ποιητικῷ Ἀνθῶνι» Ζακύνθου. Πλὴν τούτων, ἐδημοσίευσεν ἐπίσης ἀνωνύμως καὶ ἄλλους ὡραίους ἐρωτικοὺς στίχους καὶ «Ἄσματα δημοτικὰ τῆς Ἑλλάδος» (Κέρκ. 1852) μετὰ περισπουδάστου εἰσαγωγῆς, εἰς ἣν ἐξήταζε τὴν ἀρχὴν καὶ διάδοσιν τοῦ δημώδους ᾄσματος κατὰ τὰς περιπετείας τοῦ ἔθνους. Ἀλλὰ καὶ ἑτέραν μελέτην ἐδημοσίευσεν (Ἀθ. 1859) ὑπὸ τὸν τίτλον: «Πόθεν ἡ κοινὴ λέξις τραγουδῶ», δι' ἧς ἐξετάζονται οἱ λόγοι, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἡ λέξις τραγουδῶ (ἐκ τοῦ τραγῳδία) ἀπεδόθη εἰς θρηνώδη ᾄσματα τῆς δημοτικῆς ποιήσεως. Τὴν μελέτην ταύτην ἀνεσκεύασεν ὁ Ἰάκ. Πολυλᾶς διὰ φυλλα-

Digitized by Google

δίου τυπωθέντος ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1860 ὑπὸ τίτλον: «Πόθεν ἡ μυστικοφοβία τοῦ κ. Σ. Ζαμπελίου». Ἐπιδοθεὶς ὁ Ζαμπέλιος εἰς ἱστορικὰς μελέτας, εἰς τὰς ὁποίας διαφαίνεται ἡ ποιητική του φύσις, ἔγραψε τὸ κυριώτερον αὐτοῦ ἔργον: «Αἱ Βυζαντιναὶ μελέται. Περὶ πηγῶν τῆς νεοελληνικῆς ἐθνότητος» (Ἀθήν. 1857). Τὸ ἔργον τοῦτο, «ἔργον πρωτότυπον καὶ δημιουργικόν», ἀποκαλύπτει κατὰ τὸν καθηγητὴν Ἀδ. Ἀδαμαντίου: «ὅτι πλεῖσται ἀλήθειαι ἀφορῶσαι εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τὸν πολιτισμὸν τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, αἱ ὁποῖαι μόλις σήμερον γίνονται ἀποδεκταί, εἶχον ἤδη πρὸ πολλοῦ λεχθῆ ἀπὸ τὸν Ζαμπέλιον... ἀναγινώσκομεν σήμερον εἰς ἐπιφανεῖς ξένους βυζαντινολόγους ἰδέας καὶ πορίσματα, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἤδη πρὸ δεκαετηρίδων εἴπει ὁ Ἕλλην ἱστοριογράφος... ὁ πρῶτος σθεναρὸς ὑπέρμαχος τῆς ἀδιασπάστου ἐθνικῆς συνοχῆς καὶ προσέτι ὁ πρῶτος ἀληθὴς πρόδρομος τῶν βυζαντινῶν μελετῶν». Τὰ μεσαιωνολογικὰ συγγράμματά του ἔτυχον μεγίστης φήμης ἐν Ἀνατολῇ καὶ Δύσει καὶ πολλαὶ ἀκαδημίαι ἀνέγραψαν αὐτὸν μεταξὺ τῶν μελῶν των. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν δεινοπαθημάτων τῆς Κρήτης συγκινηθεὶς ἔγραψε δύο ἔργα: «Ἱστορικὰ σκηνογραφήματα» (Ἀθ. 1860) καὶ «Κρητικοὶ γάμοι» (Τορῖνον 1871), μὲ ὑπόθεσιν ἀμφότερα τὴν ἐν Κρήτῃ ἐνετοκρατίαν. Καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ τούτων ἐνυφαίνεται ἡ ἱστορία μετὰ τοῦ μύθου, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ ὑπερισχύει ὁ μυθιστορικὸς χαρακτήρ, διὸ καὶ τὸ τελευταῖον τοῦτο θεωρεῖται μεταξὺ τῶν ἀρίστων τῆς νεοελληνικῆς μυθιστοριογραφίας. Ἐπίσης ἐδημοσίευσεν ἰταλιστὶ εὐφάνταστον μυθιστόρημα «Ἀναμνήσεις μοναχῆς», τὸ ὁποῖον ἔτυχε πολλῶν ἐκδόσεων ἐν Τορίνῳ παρὰ τῷ Barbera. Ἐν ἔτει 1859, ἐδημοσίευσεν ἐν Ἀθήναις ἀξιόλογον φυλλάδιον τιτλοφορούμενον «Καθίδρυσις πατριαρχείου ἐν Ρωσίᾳ», ἐν ᾧ ἀνετύπωσε τὸ ποίημα Ἀρσενίου τοῦ Ἐλασσῶνος, πραγματευόμενον τὴν ἐν ἔτει 1588 ἐγκαθίδρυσιν τοῦ πατριαρχείου ἐν Μόσχᾳ μετὰ ἱστορικῆς εἰσαγωγῆς. Καὶ ἕτερον πολλοῦ λόγου ἄξιον, ἀπὸ ἱστορικῆς καὶ γλωσσολογικῆς ἐρεύνης, ἔργον ἐδημοσίευσε (Ἀθ. 1868) ὑπὸ τίτλον: «Ἰταλοελληνικά», δι' οὗ ἐρευνᾶται «ἡ ἐπίδρασις τῶν, ἕνεκα τῆς εἰκονομαχίας, φυγόντων ἐπὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Κάτω Ἰταλίας». Περὶ τὰς δυσμὰς τοῦ βίου του κατέγινεν εἰς τὴν σύνταξιν μεγάλου ἐτυμολογικοῦ λεξικοῦ, τοῦ ὁποίου τὸ πρῶτον μόνον μέρος ἐξεδόθη φιλοκάλως ἐν Παρισίοις, τῷ 1879, ὑπὸ τίτλον: «Parlers grecs et romains». Δι' αὐτοῦ πειρᾶται νὰ δείξῃ τὴν συγγένειαν τῶν ἑλληνικῶν ῥιζῶν πρὸς τὰς κελτικὰς καὶ ῥωμανικάς, ἀλλά, μὴ εἰδικός, περιέπεσεν εἰς λάθη, διὸ καὶ ἔτυχεν ἐπικρίσεων ὑπὸ τῶν γλωσσολόγων. Ἀναμιχθεὶς εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς Ἑπτανήσου ἐξελέγη βουλευτὴς Λευκάδος τῆς Θ' βουλῆς, καταταχθεὶς εἰς τὸ κόμμα τῶν μεταρρυθμιστῶν, διατελέσας ἅμα εἷς τῶν συνεργατῶν τῆς ἐν Κερκύρᾳ πολιτικῆς ἐφημερίδος «Πατρίς» τοῦ σοφοῦ Βραΐλα. Παραιτήσας ὅμως μετέβη εἰς Ἀθήνας καὶ κατόπιν εἰς τὴν ἐν Λιβούρνῳ Ἐπαυλίν του καὶ τέλος διατρίβων ἐν Zug τῆς Ἑλβετίας ἀπέθανε, τῇ 10 Αὐγούστου 1881. Ὁ «Σύλλογος τῶν ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ Λευκαδίων» ἀπεφάσισε τὴν τέλεσιν ἑορτῶν ἐν Λευκάδι τὸ θέρος τοῦ 1930 πρὸς τιμὴν τοῦ Σπυρίδωνος Ζαμπελίου, κατήρτισε δὲ πρὸς ὀργάνωσιν τούτων μεγάλην ἐπιτροπὴν ἐκ τῶν ἐν Ἀθήναις διαμενόντων Λευκαδίων δημοσιογράφων καὶ πολιτευομένων, μὲ πρόεδρον αὐτῆς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ στόλου Ν. Τούμπαν (βλ. *Σπ. Λάμπρου* ἐν ἐφημ. «Ὥρα» ἀρ. 310 τῆς 7 Σεπτεμβρίου 1881.—Ἡμερολ. *Σκόκου* 1890.—«Ποιητ. Ἀνθῶνα» Ζακύνθου ἀρ. 10 τοῦ 1886). Λ. Χ. Ζ.

Ζαμπελιστὰν *[Γεωγρ.]*. Ἀρχαία ἐπαρχία τῶν νοτίων μερῶν τοῦ Ἀφγανιστὰν καὶ βορείων τοῦ Βελουχιστάν. Εἶναι χώρα ὀρεινή, ἔχουσα ἄφθονα ὕδατα, οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῆς ἦσαν διάσημοι διὰ τὴν ἀνδρείαν των. Πόλεις αὐτῆς εἶναι ἡ Γαζνή, ἡ Κελάτη καὶ ἡ Μεϊμέντ. Τὸ ὄνομα τῆς ἐπαρχίας ταύτης, περὶ τῆς ὁποίας τόσος γίνεται λόγος εἰς τὰ παλαιὰ περσικὰ ποιήματα, ἐξέλιπε σήμερον, διότι ἡ χώρα διενεμήθη μεταξὺ τοῦ Ἀφγανιστὰν καὶ τοῦ Βελουχιστάν. Ν. Μ.

Ζαμπελλᾶτα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Τουλιάτων τῆς ἐπαρχίας Σάμης τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτ. (1928) 11.

Ζαμπέτιδες. Οἰκογένεια ἐξ Ἀνωπόλεως τῶν Σφακίων, ἐκ τῶν παλαιοτέρων καὶ ἡρωϊκωτέρων τῆς Κρήτης. Ἐπιφανέστεροι γόνοι αὐτῆς ὑπῆρξαν:

— 1) **Ζαμπετο - πρωτόπαπας**, διαπρέψας ὡς ὁπλαρχηγὸς κατὰ τὴν ἐν Κρήτῃ ἐπανάστασιν τοῦ 1770.

— 2) **Ζαμπέτης Γεώργιος**, διακριθεὶς κατὰ τὴν αὐτὴν ἐπανάστασιν καὶ φονευθεὶς κατὰ τὴν ἐν Προσνέρῳ τοῦ Ἀποκορώνου ἐξόντωσιν τῶν Τούρκων ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Ἀληδάκη.

— 3) **Ζαμπέτης Βαρδῆς**, ῥιζάρχης τῶν οἰκογενειῶν *Σεϊμένιδων, Βαρδουλίδων, Δεληγιαννάκιδων*, τῶν ἀναδειξασῶν πλεῖστους ἀρχηγοὺς καθ' ὅλας τὰς Κρητικὰς ἐπαναστάσεις ἀπὸ τοῦ 1770 μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Κρήτης ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ. Ν. ΚΛΣ

Ζαμπέττα (ἡ). Κύριον ὄνομα γυναικός, σύνηθες εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, προερχόμενον ἐκ συγκοπῆς τοῦ ἰταλικοῦ Elisabetta-Sabetta. Ἕτεροι τύποι τοῦ ὀνόματος εἶναι: *Ζαμπέλλα, Ζαμπιά, Ζαμπιώ, Ζαμπετίνα*. Ἐκ τοῦ θηλυκοῦ ἐσχηματίσθη καὶ ἀρσενικὸν κύριον ὄνομα *Ζαμπέττος* καὶ *Ζαμπέττης*. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

Ζάμπιε (Zabie). Πόλις τῆς πολωνικῆς Γαλικίας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Τσέρεμοτς. Εἶναι ὁ ἐγγύτερος συγκοινωνιακὸς σταθμὸς καὶ ἀφετηρία τῶν ἐπισκεπτομένων τὸ Μέλαν ὄρος τῶν Καρπαθίων. Κάτ. 8909. Μ. Ν. Δ.

Ζαμπιελίν, Ἰβὰν Ἐγκόροβιτς. Ῥῶσος ἱστορικὸς καὶ ἀρχαιολόγος (1820—1910). Τῷ 1837 ἐξετέλει ἀσήμαντον ὑπηρεσίαν ἐν τῷ «Μουσείῳ τῶν πανοπλιῶν», ἀγόμενος δὲ ἐξ ἀγάπης πρὸς τὴν ἀρχαιολογίαν συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του καὶ ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῶν εἰς τὰ νότια τῆς Ρωσίας ἀνασκαφῶν. Τῷ 1866 καὶ 1867 ἐδημοσίευσε δύο ἔργα περὶ τῶν «Σκυθικῶν ἀρχαιοτήτων». Τῷ 1879 ἐξελέγη ἀντιπρόεδρος τοῦ μουσείου καὶ πρόεδρος τῆς ἑταιρείας τῶν ῥωσικῶν ἀρχαιοτήτων. Τὰ σπουδαιότερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Βίος τῶν τσάρων καὶ τῶν τσαρινῶν τῆς Ρωσίας», «Ὕλη διὰ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν στατιστικὴν τῆς πόλεως τῆς Μόσχας». Ν. Ι. Θ.

ζαμπίτης (ὁ). Λέξις ἀραβοπερσικὴ σημαίνουσα τὸν ἀστυνόμον καὶ κατ' ἐπέκτασιν τὸν διοικοῦντα μικρὰν περιφέρειαν.

— *[Ἐγκυκλ.]* Κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν, οἱ ζαμπῖται, ἐξαρτώμενοι ἀπὸ τὸν κατ' ἔτος διοριζόμενον διοικητὴν τοῦ βιλαετίου ἢ τοῦ πασαλικίου, παρέμενον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ οἱ ἴδιοι, ἕνεκα τῆς γνώσεως τῶν προσώπων καὶ πραγμάτων ἑκάστης περιφερείας. Ἐκ τούτου πολλοὶ κατέστησαν τυραννίσκοι, ἐνίοτε δὲ τὴν δύναμίν των μόλις ἐμετρίαζεν ἡ δικαστικὴ ἐξουσία τοῦ καδῆ, ἢ ἡ ἐπιβολὴ τῆς ἐπιτοπίου χριστιανικῆς δημογεροντίας. Ζαμπῖται διωρίζοντο καὶ Χριστιανοί, ἰδίως εἰς τὰς νήσους καὶ τὰς προνομιούχους ἐπαρχίας, εἰς τὰς ὁποίας ἐστέλλοντο *βοεβόδαι* (βλ. λ.) ἢ ἐνοικιασταὶ τῶν ἐτησίων προσόδων, οἵτινες καὶ ἐξετέλουν χρέη ζαμπιτῶν-ἀστυνόμων. Ζαμπίτης λ. χ. εἶχε διορισθῆ, μὲ ἐξαιρετικὰ προνόμια, ὁ *Γεώργιος τοῦ Δήμα Βούλγαρης*, Μπὰς-Μπογοῦ τῆς Ὕδρας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Γ. Δ. Κ.

Ζαμπλὰκ ἢ **Τσαμπλάκ, Γρηγόριος.** Ῥῶσος, βουλγαρικῆς καταγωγῆς, μητροπολίτης Κιέβου, ἀποθανὼν ἐν Κιέβῳ τῷ 1419. Οὗτος ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Λιθουανίας Βίτκοβτ εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ φιλοφρονητικῶν ἐπιστολῶν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὸν πατριάρχην, παρακαλοῦντος αὐτοὺς ὅπως προχειρίσωσι τοῦτον εἰς μητροπολίτην Κιέβου. Ἀλλ' ὁ πατριάρχης δὲν ἐνέδωκε θέλων, συμφώνως πρὸς τὸν παλαιὸν ἑλληνικὸν Νομοκάνονα, νὰ τηρήσῃ ἡνωμένην τὴν ῥωσικὴν Ἐκκλησίαν. Τότε πάντες οἱ τῆς μεσημβρινῆς Ρωσίας ἐπίσκοποι, μισοῦντες τὸν Φώτιον, συνῆλθον εἰς Νοβογόροδ, κατὰ τὸ θέλημα τοῦ ἡγεμόνος, καὶ ἐψήφισαν μητροπολίτην Κιέβου τὸν Γρηγόριον, τὴν 15 Νοεμβρίου 1415, ἀπηύθυναν δὲ προκήρυξιν εἰς τὸν λαόν, διατεινόμενοι ὅτι: «Συνερχόμενοι οἱ ἐπίσκοποι δύνανται πανταχοῦ ἀναγορεύειν ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἄξιον διδάσκαλον καὶ ποιμένα ὡς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ ἐκλεγόμενον. Σεβόμεθα τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοὺς ἑτέρους ὁμοθρήσκους ἀδελφοὺς ἡμῶν, ἀλλ' οὐδόλως παραδεχόμεθα τὴν παράνομον τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων ἐξουσίαν ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς· ἐπειδὴ οὐχὶ ὁ πατριάρχης, ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ ἀναδεικνύει τοὺς μητροπολίτας, ἐμπορευόμενος τὴν ἐπίσημον ἐξουσίαν τοῦ ἀρχιερέως».

Ὁ Ζαμπλάκ, ὅστις ἀναφέρεται ὡς πολυμαθής, ἀναγορευθεὶς μητροπολίτης ἔσπευσε νὰ μεταβῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ Ρώμην μετὰ πολλῶν Λιθουανῶν μεγιστάνων, ἐπιδιώξας τὴν ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀλλ' ἀποτυχὼν ἐπέστρεψεν εἰς Κίεβον ἀναθεματιζόμενος ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Μόσχας ὡς παραβάτης. Οὗτος καθωσίωσε τὴν τελετὴν τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς τῆς ἐκ Τυρνόβου καὶ συνέγραψε τὸν βίον αὐτῆς καὶ πλεῖστα χριστιανικὰ διδασκαλίας εἰς ἑλληνικὴν καὶ σλαυονικὴν γλῶσσαν.

Ἡ περίοδος αὕτη ἐπέφερε τὴν διαίρεσιν τῆς ἐν Ρωσίᾳ Ἐκκλησίας, ἀλλὰ ἡ ὁριστικὴ ῥῆξις αὐτῆς προέλαβε τὸ πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπερ ὀλίγον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γρηγορίου προεχείρισε μητροπολίτην Κιέβου τὸν ἐπίσκοπον τοῦ Σμόλενσκ Γεράσιμον. Οὕτως ἀνεκόπη ἡ ἐκκλησιαστικὴ διαίρεσις ἐν Ρωσίᾳ καὶ δὲν ἐκηρύχθη αἱρετικὴ ἡ τῆς μεσημβρινῆς Ρωσίας Ἐκκλησία, ὡς ἤλπιζον οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ πάπα ἐν Πολωνίᾳ καὶ Λιθουανίᾳ. Θ. Β.

ζαμπὸν (τό)· χοιρομήριον ταριχευμένον (μεταγραφὴ τῆς γαλλ. λ. jambon).

— *[Ἐγκυκλ.]* Βλ. λ. *χοιρομήριον*.

Ζαμπόνι στήλη *[Ἠλεκτρ.]*. Ξηρὰ ἠλεκτρικὴ στήλη, ὀνομασθεῖσα οὕτως ἀπὸ τοῦ ἐφευρέτου αὐτῆς, Ἰωσὴφ Zamboni (1776—1846), καθηγητοῦ τῆς φυσικῆς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Βερόνας (βλ. *ἠλεκτρικὴ στήλη*). ΑΝ. Δ.

ζαμποῦκος (ὁ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἀκτῆ ἡ μέλαινα* (Sambucus nigra).

Ζαμπρὶ ἢ **Ζαμβρὶ** *[Βιβλ.]*. Πέμπτος βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ βασιλεύσας ἑπτὰ ἡμέρας. Ὢν πρότερον ἀρχηγὸς ἱππικοῦ τοῦ βασιλέως Ἐλά, υἱοῦ τοῦ Βαασᾶ, ἐστασίασε κατ' αὐτοῦ καὶ τὸν ἐφόνευσεν. Ἀφοῦ ἐξηφάνισε πάντας τοὺς ἐναπομείναντας ἐκ τοῦ οἴκου Βαασᾶ, ὑπέκυψε καὶ αὐτὸς πρὸ τῶν νικηφόρων ὅπλων τοῦ στρατηγοῦ Ἀμρῆ. Μὴ θέλων νὰ παραδοθῇ ἐκάη ζῶν ἐν τοῖς ἀνακτόροις του.

—**Ζαμπρὶ** *[Βιβλ.]*. Εἷς ἐκ τῶν ἡγετῶν τῆς φυλῆς τοῦ Συμεών, ὅστις μυηθεὶς ὑπό τινος νεαρᾶς Μαδιανίτιδος εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Βεελφεγόρ, ἐφονεύθη μετ' αὐτῆς ὑπὸ τοῦ ἱερέως Φινεά. —α.

Ζαμπύρδενη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καστορίας ἤδη καλούμενον *Μελάνθιον* (βλ. λ.).

Ζαμφουρνάρος, Θεοφύλακτος. Μοναχὸς ἐν Κρήτῃ γεννηθεὶς κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἐκεῖ τὰ πρῶτα γράμματα διδαχθείς, μετέβη κατόπιν εἰς Βενετίαν, ὅπου ἀσχολούμενος εἰς θεολογικὰς μελέτας ἐχειροτονήθη ἱερομόναχος καὶ ὑπηρετῶν ὡς τοιοῦτος ἐν τῷ ναῷ τῆς ἐκεῖ ἑλληνικῆς παροικίας ἐπεμελεῖτο τῆς ἐκδόσεως ἑλληνικῶν λειτουργικῶν βιβλίων, ἐκδιδομένων ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ τυπογραφείου Βενετίας. Οὕτω δὲ τῇ ἐπιμελείᾳ τοῦ Ζαμφουρνάρου ἐξεδόθησαν ἐν Βενετίᾳ τὸ Τυπικὸν (1605 καὶ 1643), ὁ Νέος Θησαυρὸς (1621, 1624, 1628 καὶ 1646), οἱ ὑπὸ τοῦ συμπολίτου του Μαξίμου Μαργουνίου μεταφρασθέντες εἰς ἁπλῆν γλῶσσαν Βίοι τῶν ἁγίων (1620), τὸ Ἀνθολόγιον (1639, 1644), τὸ Εὐχολόγιον (1642) καὶ ἐκ τῶν Μηναίων τὸ τοῦ Ἰουλίου καὶ Μαρτίου (1642), τοῦ Νοεμβρίου (1644 καὶ 1649), τοῦ Φεβρουαρίου (1643), τοῦ Αὐγούστου (1649) καὶ τοῦ Σεπτεμβρίου καὶ Ὀκτωβρίου (1643). Ἀποθανὼν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1659 ἐκληροδότησεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν κοινότητα τῆς πόλεως ταύτης τὴν πλουσίαν βιβλιοθήκην του. Μνημονεύεται δὲ (*Ἰ. Βελούδου*, «Ἑλλήνων ὀρθοδόξων ἀποικία ἐν Βενετίᾳ» ἐν Βενετίᾳ 1893 σ. 181, ἔνθα λέγεται ὅτι ὁ Ζαμφουρνάρος ἦτο Κερκυραῖος), καὶ ἕτερος *Θωμᾶς Ζαμφουρνάρος*, πιθανῶς ἀδελφὸς τοῦ Θεοφυλάκτου, ὅστις ἐχρημάτισεν ἐπιστάτης (guardiano) τῆς ἐν Βενετίᾳ ἑλληνικῆς ἀδελφότητος κατὰ τὰ ἔτη 1639, 1648 καὶ 1652 (*Κ. Σάθα*, «Νεοελληνικὴ φιλολογία» ἐν Ἀθήναις 1868, 408). Ε. Γ. Π.

Ζὰν (ὁ) *[Ἀρχ.]*. Δωρικὸς τύπος τοῦ ὀνόματος τοῦ Διός. Ἰδιαιτέρως *Ζᾶνες* ἐκαλοῦντο ἀγάλματα τοῦ Διὸς ἐκ χαλκοῦ, τὰ ὁποῖα ἐστήνοντο εἰς τὴν Ἄλτιν τῆς Ὀλυμπίας κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἀπὸ τοῦ Μητρῴου εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ σταδίου. Τὰ ἀγάλματα ταῦτα κατεσκευάζοντο ἐκ χρημάτων προερχομένων ἀπὸ πρόστιμα, τὰ ὁποῖα ἐπέβαλλον οἱ ἑλλανοδίκαι εἰς ἐκείνους ἐκ τῶν ἀθλητῶν, οἱ ὁποῖοι παρέβαινον τὸν ὀλυμπιακὸν νόμον, ἤτοι τὰς διατάξεις αἱ ὁποῖαι ἴσχυον διὰ τοὺς ἀθλητὰς κατὰ τοὺς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας. Μία τῶν παραβάσεων τούτων ἦτο ἡ διὰ χρημάτων διαφθορὰ τῶν συναγωνιστῶν, ὅπως ἡττηθῶσιν ἑκουσίως καὶ χαρίσωσι τὴν νίκην εἰς τὸν καταβάλλοντα τὰ χρήματα, ὅπως συνέβη κατὰ τὴν 98ην Ὀλυμπιάδα (384 π. Χ.), καθ' ἣν τρεῖς πύκται, Ἀγήνωρ ὁ Ἀρκάς, Πρύτανις ὁ Κυζικηνὸς καὶ Φορμίων ὁ Ἁλικαρνασσεύς, διεφθάρησαν διὰ χρημάτων ὑπὸ τοῦ Εὐπώλου τοῦ Θεσσαλοῦ καὶ ἐτιμωρήθησαν μετ' αὐτοῦ διὰ προστίμου. Ἐκ τῶν χρημάτων κατεσκευάσθησαν, ὡς ἀναφέρει ὁ Παυσανίας, ἓξ Ζᾶνες, ὧν οἱ δύο ἦσαν ἔργον τοῦ γλύπτου Κλέωνος τοῦ Σικυωνίου. Εἰς τινας τούτων ἐχαράχθησαν ἐλεγεῖα, λέγοντα ὅτι ἡ ὀλυμπιακὴ νίκη δὲν πρέπει νὰ ἐξαγοράζεται μὲ χρήματα, ἀλλὰ μὲ τὰς σωματικὰς ἀρετάς. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

Ζὰν ντ' Ἄρκ βλ. λ. *Ἄρκ*, Ἰωάννα ντ'—.

Ζανάτας. Πέρσης φιλόσοφος τῶν μέσων αἰώνων, τοῦ ὁποίου ἐσώθη γεωμετρία ἐν ἑλληνικῇ μεταφράσει εἰς πολιτικοὺς στίχους, γενομένη ὑπὸ τοῦ μοναχοῦ Ἀρσενίου καὶ διασωθεῖσα ἐν βιενναίῳ κώδικι. Τὸ αὐτὸ ἔργον εἰς παρισινὸν κώδικα φέρεται ὡς συγγραφὴ Ἀστραμψύχου τινός.

Ζανβρὼ (Zeanvrot), **Βίκτωρ.** Γάλλος νομομαθής, γεννηθεὶς ἐν Μοντρεΐγ-σὺρ-Μὲρ τῷ 1846. Ἔγραψε πολλὰ νομικῆς φύσεως, ὧν σπουδαιότερα τὰ ἑξῆς: «Μελέται ἐπὶ τοῦ διοικητικοῦ δικαίου», «Ἡ νομικὴ θέσις τοῦ τύπου κλπ. ἐν Σουηδίᾳ», «Ἡ νομοθεσία τοῦ Ἀλγερίου», «Ἡ νομοθεσία τῆς Κορσικῆς», «Τὸ δικαστικὸν ἀξίωμα», «Ἡ κατάργησις τοῦ ὅρκου», «Πρακτικὸς κῶδιξ τύπου καὶ τυπογραφείων κλπ.». Ὁ Ζανβρὼ διεκρίνετο ἐπὶ μεταρρυθμιστικῷ πνεύματι. Ν. Ι. Θ.

Ζάνγκβιλλ (Zangwill), **Ἰσραήλ.** Ἀγγλοεβραῖος συγγραφεὺς καὶ ἐθνικόφρων ἡγέτης, γεννηθεὶς ἐν Λονδίνῳ τῷ 1864 καὶ θανὼν ἐν Midhurst τῷ

Digitized by Google

1926. Κατ' ἀρχὰς εἰργάσθη ὡς ἐκπαιδευτικός, τὸ ἐπιθετικὸν ὅμως τοῦ χαρακτῆρός του ὤθησεν αὐτὸν πρὸς τὴν δημοσιογραφίαν. Ἐγένετο διευθυντὴς τῆς ἐπιθεωρήσεως «Ariel», ἐν ᾗ κατεπολέμησε τὸν ἀντισημιτισμὸν ὑφ' ὅλας αὐτοῦ τὰς ἐκδηλώσεις. Τῷ 1888 ἐδημοσίευσε τὸ πρῶτον αὐτοῦ μυθιστόρημα «Ζωγράφος καὶ πρωθυπουργός», τοῦ ὁποίου ἡ σατυρικὴ διάθεσις καὶ ἡ λεπτότης τοῦ ὕφους ἐπροξένησαν αἴσθησιν. Ἐπηκολούθησαν: «Ὁ σύλλογος τῶν γεροντοπαλληκαριῶν» (1891), «Ὁ σύλλογος τῶν γεροντοκορῶν» (1892), «Τὰ παιδιὰ τοῦ Γκέττο» (1893), «Ἔξη πρόσωπα» (δρᾶμα 1893), «Τραγῳδίαι τοῦ Γκέττο» (1893), «Ὁ βασιλεὺς τῶν ζητιάνων» (1894), «Ὀδάσκαλος»(1895) «Οἱ ὀνειροπόλοι τοῦ Γκέττο» (1898), «Ὁ μανδύας τοῦ Ἠλία» (1900), «Ἡ προηγούμενη στιγμή» (δρᾶμα 1900), «Ἡ σταχτιὰ περρούκα» (μυθιστόρημ.1903), «Τυφλὰ παιδιὰ»(ποιήματα 1903), «Ὁ Θεὸς τοῦ πολέμου» (ποίημα 1911), «Ἡ προσεχὴς θρησκεία» (1912). Τὰ μυθιστορήματα καὶ δὴ τὰ ἑβραϊκὰ διηγήματα τοῦ Ζάγκβιλλ ἀποτελοῦν πρότυπον ἐντόνου χρωματισμοῦ καὶ εὐθυμογραφικοῦ οἴστρου. Ὁ Ζάγκβιλλ εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν ζωγράφος καὶ τραγουδιστὴς τῶν πτωχῶν καὶ ταπεινῶν Ἰουδαίων, καὶ ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ καὶ σπουδαιοτάτην δρᾶσιν ἐν τῷ ἐθνικῷ κινήματι τῶν νεωτέρων Ἰουδαίων. Μετέσχε τοῦ πρώτου σιωνιστικοῦ συνεδρίου τῆς Βασιλείας τῷ 1897. Ὅταν τὸ συνέδριον τοῦ 1904 ἀπέρριψε τὴν πρότασιν τῆς βρεττανικῆς κυβερνήσεως περὶ ἐδαφικῆς παραχωρήσεως ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἀφρικῇ πρὸς σύμπτυξιν ἐκεῖ ἰουδαϊκοῦ κράτους, ὁ Ζάγκβιλλ ἵδρυσε τὴν «Ἰουδαϊκὴν τερριτοριαλιστικὴν ὀργάνωσιν» (Jewish Territorial Organisation) μὲ σκοπὸν τὴν ἐξεύρεσιν τόπου πρὸς συγκρότησιν αὐτονόμου ἑβραϊκοῦ κράτους. Πολὺ πρὸ τῆς δηλώσεως Μπάλφουρ (1917) ὁ Ζάγκβιλλ συνίστα τὴν ἰουδαϊκὴν ἀποικιοποίησιν τῆς Ἀγγόλας. Ὅταν μετὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον ὡρίσθη ὡς ἰουδαϊκὴ ἑστία ἡ Παλαιστίνη, ὁ Ζάγκβιλλ δὲν ἔμεινεν ἱκανοποιημένος. Ὠργάνωσε σειρὰν διαλέξεων ἐν Μεγάλῃ Βρεττανίᾳ, Ἡνωμ. Πολιτείαις, Παλαιστίνῃ καὶ Ὀλλανδίᾳ, καὶ ἔγραψε σχετικὰ βιβλία, ὧν σπουδαιότερα: «Ὁ πόλεμος διὰ τὸν πόλεμον» (1916), «Ἡ ἀρχὴ τῶν ἐθνοτήτων» (1917), «Μία φωνὴ ἐξ Ἱερουσαλήμ» (1920). Γ. ΕΛ.

Ἰσραὴλ Ζάγκβιλλ.

Ζανὲ (Janet), ***Παῦλος.*** Γάλλος φιλόσοφος, γεννηθεὶς τῷ 1823 ἐν Παρισίοις καὶ δράσας ἐκεῖ ὡς καθηγητὴς εἰς τὴν Σορβόννην ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ἀποθανὼν δὲ τῷ 1899. Ὡς μαθητὴς τῆς ἐκλεκτικῆς σχολῆς τοῦ Κουζέν, συνέβαλε μεγάλως εἰς τὴν κριτικὴν καὶ ἱστορίαν τῶν φιλοσοφικῶν θεωριῶν, καὶ ἔδρασε κυρίως ὡς ἀκούραστος ἐπικριτὴς καὶ συζητητὴς τῶν ἀντιθέτων φιλοσοφικῶν σχολῶν τοῦ θετικισμοῦ καὶ τοῦ ὑλισμοῦ. Ἡ θέσις του εἶναι καθαρῶς ἰδανιστική, καθότι εὑρίσκει ὡς τελευταῖον καὶ σπουδαιότερον στήριγμα τῆς φιλοσοφίας τὸ γεγονὸς αὐτῆς ταύτης τῆς ὑπάρξεως τῆς συνειδήσεως. Τὰ ἐπιχειρήματά του εἰς τὸ κυριώτερον ἔργον του «Ἀρχαὶ μεταφυσικῆς καὶ ψυχολογίας», τὸ ὁποῖον συνοψίζει τὰς ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν παραδόσεις του εἰς τὴν Σορβόννην, εἶναι συχνάκις ad hominem, χωρὶς νὰ εἶναι προσωπικά. Ὁ Μπέρξον εἰς ἄρθρον του περὶ αὐτοῦ (ἐν Rev. philos. 1897 Νοέμβριος) ὑποστηρίζει, ὅτι ἀντὶ πολεμικῆς, ἡ φιλοσοφία τοῦ Ζανὲ εἶναι φιλοσοφία συμφιλιώσεως, διότι βιάζει λογικῶς τὸν ἀντίπαλον νὰ δεχθῇ τὰς ἀπόψεις του. Γενικῶς ὁ Ζανὲ θεωρεῖται ὡς εἷς τῶν σπουδαιοτέρων ὑπερμάχων τοῦ ἰδανισμοῦ ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα. [Πρβλ. καὶ *Dauriac:* La philosophie de Paul Janet ἐν «Année philos.» (1898).—*G. Séailles:* Paul Janet ἐν «Revue bleue (1899).—*Picot:* Notice sur la vie et l'oeuvre de P. Janet ἐν Sciences et travaux de l'Acad. des Scienc. mor. et pol.» (1904).] Ε. Λ.

Παῦλος Ζανέ.

— Ζανὲ (Janet), ***Πέτρος - Μαρία - Φήλιξ.*** Γάλλος ψυχολόγος, ἀνεψιὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1859 καὶ νῦν τακτικὸς καθηγητὴς τοῦ Collège de France ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν. Πολὺ ἐνωρίς, μετὰ τὰς πρώτας θεωρητικὰς ἀμφιταλαντεύσεις, εἰδικεύθη εἰς τοὺς κλάδους τῆς πειραματικῆς καὶ παθολογικῆς ψυχολογίας καὶ παρακολουθήσας ἐπισταμένως ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν τὰ πολύπλοκα φαινόμενα τοῦ ὑπνωτισμοῦ, τῆς ὑστερίας, τοῦ αὐτοματισμοῦ, τῶν ἐμμόνων ἰδεῶν κλπ., δημοσιεύσας δὲ ἐπ' αὐτῶν σειρὰν ἄρθρων εἰς τὴν «Revue Philosophique» καὶ τὸ «Δελτίον τῆς ἑταιρείας τῆς φυσιολογικῆς ψυχολογίας», διωρίσθη τῷ 1890 διευθυντὴς τοῦ ἐργαστηρίου τῆς παθολογικῆς ψυχολογίας εἰς τὸ νοσοκομεῖον τῆς Σαλπετριέρ, ἀντικατέστησε τὸν Ριμπὸ ἐπὶ τρία ἔτη (1899—1902) εἰς τὸ τακτικὸν μάθημα τῆς ψυχολογίας εἰς τὴν Σορβόννην καὶ τῷ 1904 ἐξέδωκεν ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὸν G. Dumas τὴν «Journal de psychologie normale et pathologique». Ἐκ τῶν τίτλων τῶν ἔργων του καταφαίνονται τὰ θέματα, τὰ ὁποῖα τὸν ἀπασχολοῦν: «Les névroses», «L'automatisme psychologique», «Les obsessions et la psychasthénie», «L'état mental des hystériques», «La médecine psychologique», «De l'angoisse à l'extase» (1926). Ε. Λ.

Ζανὲν (Janin), ***Ἰούλιος - Γαβριήλ.*** Γάλλος κριτικὸς καὶ συγγραφεὺς (1804—1874). Υἱὸς δικηγόρου, διήκουσε κατ' ἀρχὰς μαθήματα νομικῆς, ἀλλὰ ταχέως παρῃτήθη τῆς ἰδέας νὰ γίνῃ δικηγόρος ἢ συμβολαιογράφος, ὡς ἤθελεν ὁ πατήρ του, καὶ ἤρχισε γράφων εἴς τινα ἀσήμαντα θεατρικὰ περιοδικά, κατόπιν δ' ἐτάχθη εἰς τὴν μικρὰν φάλαγγα νέων συγγραφέων, οἵτινες ἱδρύσαντες τὴν θεατρικὴν ἐφημερίδα «Φιγκαρὸ» ἐθορύβουν μεγάλως. Στερηθεὶς τῆς χορηγήσεως τοῦ πατρὸς του ἐστεγάσθη ὑπό τινος ὀγδοηκοντούτιδος θείας του καὶ παρέδιδε μαθήματα εἰς τὰ παιδιὰ τῆς συνοικίας, ὅπως κερδίζῃ τὸν ἄρτον του. Ἔγραφε ταυτοχρόνως ἐναντίον τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος, τῆς παλινορθώσεως, τὴν πολεμικὴν δὲ ταύτην ἐξηκολούθησε βραδύτερον καὶ κατὰ τῶν Ἰησουιτῶν καὶ τῆς κυβερνήσεως. Ἡ χάρις καὶ ἡ καυστικότης τοῦ ὕφους του, ἥτις ἐσχημάτισε σχολὴν βραδύτερον, ἀλλ' εἰς τὴν ὁποίαν παρέμεινεν ἀνυπέρβλητος, τὸν κατέστησαν πασίγνωστον, καὶ ὁ Μαρτινιὰκ προσέλαβεν αὐτὸν συντάκτην τῆς «Quotidienne», εἰς ἣν ἔγραφεν ὑπὸ τὰ ἀρχικά του στοιχεῖα. Αἱ κρίσεις του ηὔξησαν τὴν κυκλοφορίαν τῆς ἐφημερίδος ταύτης, ὅσον οὐδεμία μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης γαλλικὴ ἐφημερίς. Ἀλλ' ἡ «Quotidienne» ἐγένετο ἐπὶ τῆς ὑπουργίας τοῦ ντὲ Πολινιὰκ ὄργανον αὐτοῦ, καὶ ὁ Ζανὲν ἀποχωρήσας συνέστησε μετ' ἄλλων λογογράφων τὴν «Revue de Paris» καὶ τὸ «Journal des enfants», ταυτοχρόνως δ' ἐδημοσίευσε τὸ πρῶτον αὐτοῦ μυθιστόρημα «L'Ane mort et la femme guilotinée», παράδοξον κρᾶμα λεπτῶν καὶ τερατωδῶν πραγμάτων ἐχόντων λυπηρὰν πάντοτε λύσιν. Τὸ μυθιστόρημα τοῦτο κατέστησε δημοφιλέστατον τὸν συγγραφέα. Τῷ 1830 ἐδημοσίευσε τὴν πολιτικὴν καὶ θρησκευτικὴν μυθιστορίαν του «La confession», εἰς δύο τόμους, ἥτις ἐξέπληξε διὰ τὴν πρωτοτυπίαν καὶ τὸ καινοφανὲς τοῦ ὕφους της. Προσελήφθη κατόπιν εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ «Journal des Débats». Ἀναλαβὼν δὲ ν' ἀντικαταστήσῃ προσωρινῶς εἰς τὴν ἐφημερίδα ταύτην τὸν κριτικὸν κατὰ Ντυβικέ, ἐπέδειξε τοιαύτην ὀξύνοιαν καὶ δύναμιν φαντασίας, ὥστε ἐξηκολούθησε γράφων τὰς κριτικὰς ἐπιφυλλίδας ἐπὶ τεσσαράκοντα ὅλα ἔτη. Μὴ περιοριζόμενος εἰς κρίσεις περὶ τῶν νέων δραμάτων, ἀνέτρεχε καὶ εἰς παλαιὰ τοιαῦτα, προεκλήθη δὲ ὡς ἐκ τούτου φιλολογικὴ πολεμική, ἥτις ἔλαβε τεραστίας διαστάσεις καὶ κατέληξε μέχρι τῆς αἰθούσης τοῦ δικαστηρίου. Οὕτως ὁ Ζανὲν τάχιστα κατέστη διάσημος καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην.

Ἰούλιος Ζανέν.

Τῷ 1870 ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία ἐξέλεξεν αὐτὸν μέλος της. Ἐδημοσίευσε πλῆθος μυθιστορημάτων, ἐν οἷς καὶ τὰ ἀκόλουθα: «La religieuse de Toulouse», «Les gaités champêtres», «Les Oiseaux bleus», «Le Talisman», «Les amours du chevalier de Fosseuse» κλπ. Ἐν τέλει ὑπὸ τὸν τίτλον «Histoire de la littérature dramatique» ἐξέδωκε συλλογὴν τῶν κυριωτέρων ἐπιφυλλίδων του, αἵτινες παρέμειναν τὸ κύριον αὐτοῦ ἔργον. Θ. Β.

Ζάνες [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πολίχνη τῆς Δακίας ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως ποταμοῦ, ἱδρυθεῖσα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος ὑπὸ τοῦ Τραϊανοῦ παρὰ τὴν ὁμώνυμον γέφυραν Pons Trajani (παρὰ τὸ νῦν Τοῦρνο-Σεβερῖνο τῆς Ρουμανίας). Ταύτην, ὡς ἀναφέρει ὁ Προκόπιος (Περὶ κτισμ. IV, 6), περιέβαλε δι' ὀχυρωτάτου τείχους ὁ Ἰουστινιανὸς (527—565). Α. Θ. Σ.

Ζάνες, *Μαρῖνος Μπουνιαλῆς.* Κρὴς ποιητὴς ἐκ Ρεθύμνης. Ἐν τῇ πρώτῃ ἐκδόσει τοῦ ποιήματος τούτου περὶ τοῦ μεταξὺ Βενετῶν καὶ Τούρκων πολέμου, 1645 μέχρι 1669, γενομένῃ τῷ 1681, ἀναγράφεται ὡς τίτλος: «Διήγησις διὰ στίχων τοῦ δεινοῦ πολέμου τοῦ ἐν τῇ νήσῳ Κρήτης γενομένου» κλπ. Συνθεμένη ἐν συντομίᾳ παρὰ Μαρίνου Ζάνε, τοῦ λεγομένου Μπουνιαλῆ, τοῦ Ρεθυμναίου, ἐκ Κρήτης. Ἐνετίησιν ‚αχπα' κλπ.» Μετὰ εἴκοσιν ἐννέα ἔτη ἐγένετο ἀνατύπωσις μὲ τὸν αὐτὸν σχεδὸν τίτλον. Ὁ τελευταῖος ἐκδότης τοῦ ποιήματος τοῦ Ζάνε, Ἀγαθάγγελος Ξηρουχάκις, ἀρχιμανδρίτης, παρατηρεῖ ὅτι ἐγράφησαν μὲν τέσσαρες πραγματεῖαι περὶ τοῦ ποιητοῦ, ἀλλὰ δὲν διεφώτισαν τὰ κατ' αὐτόν. Ὁπωσδήποτε τὸ ποίημα εἶναι πολυτιμότατον διὰ τὴν νεοελληνικὴν ἱστορίαν καὶ φιλολογίαν. Ὁ αὐτὸς ποιητὴς ἐποίησε καὶ τὴν λεγομένην «Ψυχῆς φυλλάδα». Πιθανῶς ὁ Ζάνες κατήγετο ἐκ τοῦ ἐν Βενετίᾳ ἐγκατασταθέντος οἴκου τῶν Ζανήδων. Τὸ δὲ ἐπίθετον Μπουνιαλῆς, τὸ ὁποῖον φέρει καὶ κλάδος τις τοῦ οἴκου τῶν Βλαστῶν, εἶναι ἄγνωστον εἰς τί ὀφείλεται. Περὶ Ζάνε ἔγραψαν ὁ Ἰωσὴφ Gerola, ὁ Αἰμίλιος Τέζας, ὁ Giambattista Cervellini καὶ ὁ Σάθας. [Πρβλ. *Ἀγ. Ξηρουχάκι,* Ὁ κρητικὸς πόλεμος κλπ. σ. 61. *Σάθα,* Τουρκοκρατουμένη Ἑλλὰς σ. 223. *Ζαβίρα,* Θέατρον σ. 418.] Ε.Γ.

Ζάνες (οἱ) [*Ἀρχ.*]· βλ. *Ζάν.*

Ζανέτος, *Χριστόφορος.* Ἕλλην τυπογράφος ἱδρύσας τῷ 1573 ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξεδόθησαν πλεῖστα βιβλία. Μετὰ τὸν θάνατόν του τὸ τυπογραφεῖον του διετήρησεν ὁ υἱός του *Πέτρος*, ὅστις εἶχε καὶ τοιοῦτον ἐν Ρώμῃ.

Ζάνζαλος. Ὄνομα, τὸ ὁποῖον ἔδιδον οἱ ὀρθόδοξοι εἰς τὸν μονοφυσίτην *Ἰάκωβον Βαραδαῖον* (βλ. λ. *Ἰακωβῖται*).

Ζανζιβάρη ἢ *Ζαγγουεβάρη* [*Γεωγρ.*] (=χώρα τῶν *Ζάντζ*, ἤτοι τῶν μαύρων). Ἀγγλικὸν προτεκτοράτον, ἀποτελούμενον ἀπὸ τὴν ὁμώνυμον νῆσον καὶ τὴν πρὸς τὰ ΒΑ ταύτης κειμένην νῆσον Πέμπα. Ἄλλοτε ἀπετέλει σουλτανᾶτον.

Ἡ νῆσος *Ζανζιβάρη* κεῖται μεταξὺ 5° καὶ 40' καὶ 6° καὶ 30' Ν πλάτους καὶ εἰς ἀπόστασιν 48 περίπου χλμ. ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Ἀφρικῆς. Ἡ ἐπιφάνεια αὐτῆς ἀνέρχεται εἰς 640 ἀγγλικὰ μίλλια (1658 τετρ. χλμ.). Τὸ μεγαλύτερον μῆκος αὐτῆς εἶναι 80 χλμ., τὸ δὲ πλάτος ποικίλλει ἀπὸ 32 μέχρι 43 χλμ. Εἶναι ἡ μεγαλυτέρα κοραλλιογενὴς νῆσος παρὰ τὴν ἀφρικανικὴν ἀκτήν, μᾶλλον χθαμαλή, διασχιζομένη ὑπὸ ἐλαχίστων λόφων, μὴ ὑπερβαινόντων τὰ 135 μ. ὕψους.

Κειμένη ἐντὸς τῆς ζώνης τοῦ Ἰσημερινοῦ, ἔχει κλῖμα θερμότατον καὶ ὑγρόν, ἀκατάλληλον διὰ τὴν ὑγείαν τῶν Εὐρωπαίων. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶναι εὐφορώτατον, ἰδίως πρὸς τὰ ΝΔ, μὲ ἄφθονα δάση καὶ λειμῶνας καὶ παντὸς εἴδους φυτείας. Τὸ κυριώτερον προϊὸν τῆς νήσου εἶναι τὰ καρυόφυλλα, τῶν ὁποίων ἡ παραγωγὴ ἀνέρχεται εἰς τὰ 9/10 τῆς παγκοσμίου καταναλώσεως. Καλλιεργεῖται ἐπίσης ὁ καφές, ὁ βάμβαξ, τὸ ἰνδικόν, τὸ κόμμι, τὰ ἰνδικὰ κάρυα, τὰ ἑσπεριδοειδῆ καὶ ἡ ὄρυζα, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν κυριωτέραν τροφὴν τῶν ἐγχωρίων.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς νήσου Ζανζιβάρης ἀνέρχεται εἰς 129,141 κατ., ἐξ ὧν 272 Εὐρωπαῖοι 13853 Ἀσιᾶται καὶ 115,016 ἰθαγενεῖς. Οἱ ἰθαγενεῖς εἶναι Ἄραβες, Σουαχιλὶ καὶ ἄλλων φυλῶν καὶ ὁμιλοῦσι τὴν Κί-σουαχελί, διάλεκτον ἀνάμικτον ἐκ τῆς γλώσσης τῶν Κάφρων καὶ τῶν Ἀράβων, ἥτις ἀπέβη καὶ ἡ ἐμπορικὴ γλῶσσα τῆς ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς. Οἱ ἰθαγενεῖς εἶναι Μουσουλμᾶνοι τὸ θρήσκευμα.

Τὴν Ζανζιβάρην ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων εἶχον ἐπισκεφθῆ Ἄραβες ἔμποροι, οἱ ὁποῖοι εἶχον μεταβάλει ταύτην εἰς σημαντικωτάτην ἀγορὰν δούλων. Κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα ἐπεσκέφθη ταύτην ὁ Μάρκο Πόλο καὶ κατέστησε γνωστὰς τὰς στενὰς ἐμπορικὰς σχέσεις αὐτῆς μετὰ τῶν Ἰνδιῶν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ νῆσος ὠνομάζετο ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν *Οὐνγκουγιά*. Τῷ 1499 ἐπεσκέφθη αὐτὴν ὁ Βάσκο ντὲ Γκάμα, ὁ ὁποῖος κατέστησεν αὐτὴν γνωστοτέραν καὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ ὁποίου ἐπεκράτησε τὸ σημερινὸν ὄνομα. Κατὰ τὸ 1503 ἐγκατεστάθησαν ἐν αὐτῇ οἱ Πορτογάλοι, οἵτινες τὴν μετέβαλον εἰς τὸ σημαντικώτερον ἐμπορικὸν κέντρον τῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς. Δὲν ἔμειναν ὅμως ἐπὶ μακρὸν ἐν τῇ νήσῳ, ἀλλ' ἐξεδιώχθησαν περὶ τὸ τέλος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ὑπὸ τῶν Ἀράβων τῆς Μασκάτ, οἱ ἡγεμόνες τῆς ὁποίας ἀνέλαβον τὴν διακυβέρνησιν τῆς χώρας. Κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ὁ ἰμάμης τῆς Μασκὰτ εἶχεν ἐπεκτείνει τὴν κυριαρχίαν του ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς ἀκτῆς τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης μέχρι τῶν πορτογαλικῶν κτήσεων τῆς Μοζαμβίκης, καθὼς καὶ ἐπὶ τῆς χώρας ἡ ὁποία ἐξετείνετο ἀπὸ τῆς ἀκτῆς μέχρι τῶν μεγάλων λιμνῶν. Κατόπιν ὁ ἰμάμης τῆς Μασκὰτ Σαῒτ μετέφερε τὴν ἕδραν του εἰς τὴν Ζανζιβάρην καὶ ἵδρυσεν οὕτω τὸ σουλτανᾶτον τῆς Ζανζιβάρης.

Τὸ *σουλτανᾶτον τῆς Ζανζιβάρης* εἶχε κτήσεις αἵτινες ἐξετείνοντο ἐπ' ἀρκετὸν εἰς τὴν παραλίαν καὶ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀφρικῆς. Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τοῦ Σαῒτ τὸ κράτος αὐτοῦ διενεμήθη μεταξὺ

Digitized by Google

τῶν διαδόχων του, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ Μετζὴτ ἔλαβε τὴν Ζανζιβάρην μετὰ στενῆς λωρίδος παραλίας ἐπὶ τῆς Ἀφρικῆς καὶ τὴν νῆσον Πέμπα. Ἀπὸ τοῦ 1885 ὅμως ἄρχεται ὁ ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γερμανίας πρὸς κατάκτησιν καὶ ἑδραίωσιν τῆς ἐπιρροῆς των ἐπὶ τῆς νήσου καὶ τοῦ σουλτανάτου. Τῷ 1866 ὑπεγράφη μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γερμανίας συνθήκη, διὰ τῆς ὁποίας τὰ δύο ταῦτα κράτη συνεφώνουν νὰ σεβασθοῦν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ζανζιβάρης. Εἰς τὴν συνθήκην ταύτην προσεχώρησε τῷ 1887 καὶ ἡ Γαλλία. Δυνάμει τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης τὸ σουλτανᾶτον τῆς Ζανζιβάρης περιωρίζετο εἰς τὰς δύο νήσους, αἱ δὲ ἐπὶ τῆς Ἀφρικῆς κτήσεις αὐτοῦ διενέμοντο μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γερμανίας.

Τὸ *ἀγγλικὸν προτεκτορᾶτον τῆς Ζανζιβάρης* ἱδρύθη τῷ 1890, ὅτε ὑπεγράφη μεταξὺ τῶν τριῶν μεγάλων εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων νέα συνθήκη, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Ἀγγλία κατελάμβανεν ὁριστικῶς τὴν νῆσον Ζανζιβάρην καὶ τὴν νῆσον Πέμπα. Ἡ Ἀγγλία ἐσεβάσθη τὴν δυναστείαν τῶν σουλτάνων τῆς Ζανζιβάρης, οἵτινες παρέμειναν ἐν τῇ νήσῳ ἔχοντες διοικητικά τινα δικαιώματα. Εἰς ἀντάλλαγμα τῆς καταλήψεως τῆς Ζανζιβάρης ἡ Ἀγγλία ἐδέχθη νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸ γαλλικὸν προτεκτορᾶτον ἐπὶ τῆς νήσου Μαδαγασκάρης, καὶ παρεχώρησεν εἰς τὴν Γερμανίαν τὴν νῆσον Ἐλιγολάνδην. Ἀπὸ τοῦ 1896 τὰ τμήματα τοῦ παλαιοῦ σουλτανάτου τῆς Ζανζιβάρης, τὰ ὁποῖα περιῆλθον εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἔλαβον τὸ ὄνομα τοῦ ἀγγλικοῦ «Προτεκτοράτου τῆς ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς». Τῷ 1913 ἡ Ζανζιβάρη ἀπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπήχθη εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἀποικιῶν τῆς Ἀγγλίας, τῷ δὲ 1924 παρεχωρήθη εἰς αὐτὴν σύνταγμα, τροποποιηθὲν τῷ 1925. Κατ' αὐτὸ ὁ σουλτᾶνος εἶναι ὁ πρῶτος πρόεδρος τοῦ ἐκτελεστικοῦ συμβουλίου, ἀποτελουμένου ἀπὸ τρία μέλη. Παρὰ τὸν σουλτᾶνον εὑρίσκεται καὶ Ἄγγλος διοικητής, διοριζόμενος ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας καὶ κατέχων τὴν θέσιν τοῦ δευτέρου προέδρου τοῦ ἐκτελεστικοῦ συμβουλίου. Πλὴν τοῦ συμβουλίου τούτου ὑπάρχει καὶ νομοθετικὸν συμβούλιον ἀπὸ τρεῖς ἀνωτάτους ὑπαλλήλους ὡς μέλη καὶ δύο ἄλλα μέλη διοριζόμενα ὑπὸ τοῦ προέδρου. Πρόεδρος τοῦ νομοθετικοῦ συμβουλίου εἶναι ὁ Ἄγγλος διοικητής.

Ἡ νῆσος *Πέμπα* ἔχει ἐπιφάνειαν 380 ἀγγλικῶν μιλλίων (984 τετρ. χλμ.) καὶ 87649 κατοίκους. Εἶναι καὶ αὐτὴ νῆσος εὔφορος καὶ δὲν διαφέρει οὐσιωδῶς ἀπὸ τὴν Ζανζιβάρην ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐδαφικὴν διάπλασιν, τὸ κλῖμα καὶ τὰ προϊόντα.

Ἡ πόλις *Ζανζιβάρη* εἶναι πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου ἀγγλικοῦ προτεκτοράτου καὶ εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς νήσου, ἐπὶ μικρᾶς χερσονήσου τριγωνικῆς, πλάτους 2 χλμ., ἡ ὁποία προχωρεῖ ἀπὸ Α. πρὸς Δ. ἐντὸς ἀσφαλεστάτου κολπίσκου, ἔναντι τῆς ἐπὶ τῆς Ἀφρικανικῆς ἀκτῆς λίμνης τοῦ Μπαγκαμόϋο. Κάτ. 35.262. Λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς της θέσεως ἡ πόλις τῆς Ζανζιβάρης εἶχε πάντοτε σημαντικωτάτην ἐμπορικὴν σημασίαν, καὶ ἐχρησίμευεν ἀνέκαθεν ὡς διαμετακομιστικὸς λιμὴν καὶ ἀποθήκη τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς. Οἱ Ἰνδοὶ καὶ οἱ Ἄραβες ἐπικοινωνοῦν μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ἀφρικῆς διὰ τοῦ λιμένος τῆς Ζανζιβάρης, ὁ ὁποῖος εἶναι συνδεδεμένος διὰ τακτικῆς συγκοινωνίας μετὰ τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Τῷ 1927 κατεσκευάσθη ἐν Ζανζιβάρῃ καὶ μικρὰ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ μήκους 11 χλμ., ἥτις συνδέει τὴν πρωτεύουσαν μὲ τὰ προάστειά της.

Ἡ μεγίστη ἐμπορικὴ σημασία τῆς πόλεως Ζανζιβάρης ἐμειώθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἕνεκα τῆς ἀναπτύξεως καὶ ἄλλων λιμένων ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Ἀφρικῆς. Τὰ κυριώτερα εἴδη ἐξαγωγῆς ἐκ τοῦ λιμένος τῆς Ζανζιβάρης εἶναι τὸ ἐλεφαντοστοῦν, τὰ καρυόφυλλα, τὰ γεώμηλα, ὁ καφὲς καὶ τὰ ἑσπεριδοειδῆ. Ἐν τῇ πόλει Ζανζιβάρῃ εὑρίσκονται καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν Εὐρωπαίων κατοίκων τοῦ σουλτανάτου. Αἱ οἰκίαι τῶν ἰθαγενῶν δὲν ἔχουν ἐξωτερικὰ παράθυρα, καὶ εἶναι ἐκτισμέναι κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἀνατολικὸν σύστημα, μετὰ πλατειῶν ὁριζοντίων στεγῶν. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐκτίσθησαν καὶ εὐρωπαϊκαί τινες οἰκίαι καὶ μεγάλαι ἀποθῆκαι ἐπὶ τοῦ λιμένος, ἐξετελέσθησαν μεγάλα λιμενικὰ ἔργα, χάρις εἰς τὰ ὁποῖα ὁ λιμὴν τῆς Ζανζιβάρης ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι εἰσέτι ὁ μεγαλύτερος καὶ ὁ ἀσφαλέστερος λιμὴν τῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς.

—*[Φιλοτελ.]* Μέχρι τοῦ 1896 ἐχρησιμοποιοῦντο τὰ γραμματόσημα τῶν Ἀγγλικῶν Ἰνδιῶν χωρὶς κανὲν ἐπισήμασμα. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μέχρι καὶ τοῦ 1897 ἐπεσημάνθησαν διὰ τῆς λέξεως *Zanzibar* ἀρχικῶς τὰ γραμματόσημα τῶν Ἀγγλικῶν Ἰνδιῶν καὶ κατόπιν τὰ τῆς Ἀγγλικῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς, τῶν ὁποίων ἡ ἐμπορικὴ ἀξία εἶναι ἀρκετὰ σημαντική. Ἔκτοτε καὶ μέχρι σήμερον εἰς τὰ γραμματόσημα τῆς Ζανζιβάρης ἀπεικονίζεται ὁ ἑκάστοτε σουλτᾶνος, εἰς δὲ τὰς μεγάλας ἀξίας, ἡ πρωτεύουσα (ἔκδοσις 1908) ἢ ἐν ἀκάτιον ἰθαγενοῦς (1913, 1915 καὶ 1921).

Τὰ γραμματόσημα τῆς Ζανζιβάρης, ἕνεκα τῆς μικρᾶς των κυκλοφορίας, εἶναι δυσεύρετα καὶ περιζήτητα. Ἅπαντα εἶναι καλλιτεχνικὰ καὶ ἐπιμελῶς ἐκτυπωμένα, παρουσιάζουσι δὲ καὶ τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικά. Αἱ μὲν πρῶται ἐκδόσεις (ἀπὸ τοῦ 1897—1904), ἐκτὸς τῆς εἰκόνος, εἶχον χρωματιστὸν (μὲ διάφορον χρωματισμὸν) καὶ τὸ περιθώριον τοῦ γραμματοσήμου, αἱ δὲ τελευταῖαι περιλαμβάνουν καὶ κλάσεις σημαντικῆς ὀνομαστικῆς ἀξίας, ἤτοι μέχρι καὶ 200 ρουπιῶν.

Μέχρι τοῦ 1904 ὑπῆρχεν εἰς Ζανζιβάρην καὶ γαλλικὸν ταχυδρομεῖον, τὸ ὁποῖον ἐκυκλοφόρει ἀρχικῶς γαλλικὰ γραμματόσημα τῆς μητροπόλεως μὲ τὸ ἐπισήμασμα «*Anna*», τὸ ἀρχικὸν νόμισμα τῆς ἀποικίας. Κατὰ τὸ 1894 τὰ αὐτὰ γραμματόσημα ἔλαβον καὶ τὸ ἐπισήμασμα «ZANZIBAR», ἐξεδόθησαν δὲ εἰς μικρὰν σειρὰν ἀπὸ ½ annas μέχρι 50 annas. Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1897 τὸ ἐπισήμασμα μετερρυθμίσθη διὰ τῆς προσθήκης καὶ τοῦ γαλλικοῦ νομίσματος 25 σαντὶμ καὶ ἡ ἔκδοσις αὕτη ἐκ πέντε ἀξιῶν ἔχει τὴν μεγαλυτέραν ποικιλίαν.

Τῷ 1902 ἐξετυπώθη ἰδία σειρὰ γραμματοσήμων ἐξ 11 ἀξιῶν εἰδικῶς διὰ τὴν ἀποικίαν, αἵτινες ἔλαβον ἀρχικῶς τὸ ἐπισήμασμα «Anna» καὶ κατόπιν δεύτερον τὸ «*25 σάντ*» ἢ «*50 σάντ*» ἢ «*1 φρ.*», ὅπερ κατέστησεν αὐτὰ σπανιώτατα. Τὸ γαλλικὸν ταχυδρομεῖον (καταργηθὲν τῷ 1904) ἐξέδωκε καὶ εἰσπρακτέα γραμματόσημα, ἅτινα εἶναι δυσεύρετα καὶ ἔχουσι μεγάλην ἐμπορικὴν τιμήν. «Ε. Φ. Ε.»

Ζανικὸ (Janicot), ***Γουσταῦος*** Γάλλος δημοσιογράφος (1830—1910). Ἐργασθεὶς εἰς πλείστας ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ ἀνέλαβε τῷ 1860 τὴν διεύθυνσιν τῆς «Ἐφημερίδος τῆς Γαλλίας». Ἐδημοσίευσε μέγαν ἀριθμὸν πολιτικῆς φύσεως ἄρθρων, ὑπὸ δὲ τὸ ψευδώνυμον *Ἐδμὸν Ρὰκ* θεατρικὰς κριτικάς. Μ. Ν. Δ.

Ζάνιτς, *Καρολίνα*. Ρωσὶς ποιήτρια καὶ συγγραφεύς, γεννηθεῖσα ἐν Ἰαροσλὰβ τῷ 1810 καὶ ἀποθανοῦσα ἐν Μόσχᾳ τῷ 1893. Ἐσπούδασε τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν λατινικὴν φιλολογίαν καὶ ἰδίως τὴν γερμανικήν, εἰς ἡλικίαν δὲ εἴκοσιν ἐτῶν ἐδημοσίευσεν εἰς ὡραίους ρωσικοὺς στίχους μεταφράσεις διαφόρων Γάλλων καὶ Γερμανῶν ποιητῶν. Μετὰ τέσσαρα ἔτη ἐδημοσίευσεν ἐν Δρέσδῃ ἐκτενεστάτην μελέτην περὶ τῆς ρωσικῆς λογοτεχνίας, τὴν ὁποίαν δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι αὐτὴ κατέστησε γνωστὴν πρώτη εἰς τὴν Εὐρώπην. Μετέφρασεν ἐπίσης εἰς γαλλικοὺς στίχους τὴν «Ἰωάνναν ντ' Ἄρκ» τοῦ Σίλλερ καὶ ἐδημοσίευσε πολυαρίθμους φιλολογικὰς πραγματείας εἰς διαφόρους γερμανικάς, γαλλικὰς καὶ ρωσικὰς ἐπιθεωρήσεις, μίαν ἱστορικὴν ἐποποιίαν: «Τὸ Κρεμλῖνον», μετέφρασε δὲ εἰς τὴν γαλλικὴν πλεῖστα ἔργα Ρώσων καὶ Γερμανῶν συγγραφέων. Θ. Β.

Ζανλὶς (Genlis), ***Στεφανία - Φελισιτὲ Ντυκρὲ ντὲ Σαὶντ-Ὠμπέν***, *κόμισσα ντὲ*—. Γαλλὶς συγγραφεὺς γεννηθεῖσα τῷ 1746 καὶ ἀποθανοῦσα τῷ 1830. Ἐχρημάτισε παιδαγωγὸς τοῦ πρίγκιπος Λουδοβίκου-Φιλίππου, τοῦ κατόπιν βασιλέως τῶν Γάλλων, καὶ διεδραμάτιζεν εἰς τὸ βασιλικὸν ἀνάκτορον (Palais Royal) τὸ πρόσωπον, ὅπερ ἄλλοτε ὁ Βοσσουέτος καὶ ὁ Φενελὼν εἰς τὰς Βερσαλλίας. Τὰ βιβλία της, τὰ προκαλέσαντα καταπληκτικὴν ἐντύπωσιν, ἦσαν: «Ἡ Ἀδέλα καὶ ὁ Θεόδωρος», «Τὸ θέατρον τῆς ἐκπαιδεύσεως» καὶ «Αἱ ἀγρυπνίαι τοῦ πύργου». Κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν συνετάχθη μὲ τὴν μερίδα τοῦ δουκὸς τῆς Ὀρλεάνης καὶ ἠθέλησε νὰ ὑπερασπίσῃ διὰ τῆς γραφίδος της τὸν πρίγκιπα, τὸν ὁποῖον αὐτὴ εἶχε διαπλάσει, ἀλλ' ἀπέτυχεν εἰς τὰς προσπαθείας της καὶ ἤρξατο γράφουσα σατίρας ἐναντίον τῶν ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἔργων της εἶναι μέγας. Ἐκτὸς τῶν περὶ ἐκπαιδεύσεως βιβλίων της, ἅτινα κατέστησαν αὐτὴν ἔνδοξον, ἔγραψε μυθιστορήματα, κωμῳδίας, ποιήματα, τὰ «Ἀπομνημονεύματά» της γέμοντα περιεργοτάτων ἀνεκδότων, τὴν «Mademoiselle de Clermont», ἥτις θὰ ζήσῃ, ὡς λέγει εἷς τῶν βιογράφων της, ὅσον καὶ ἡ γαλλικὴ γλῶσσα, καὶ πλεῖστα ἄλλα. Τὸ ὅλον φιλολογικὸν ἔργον της περιλαμβάνεται εἰς ὀγδοήκοντα τόμους, μεταξὺ δὲ τῶν συγγραμμάτων της ἄριστα θεωροῦνται τὰ «Annales de la vertu», «Les petits émigrés», «Contes moraux», «La duchesse de la Vallière», «Madame de Maintenon», «Le siège de la Rochelle» κτλ. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Ζὰν-Λουΐ (Jean-Louis). Γάλλος ὁπλοδιδάσκαλος γεννηθεὶς τῷ 1785 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1865. Ἐπαγγελλόμενος τὸν στρατιώτην, μετέσχε τῶν ἐκστρατειῶν τοῦ Ναπολέοντος Α' εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ κατόπιν εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ Ρωσίαν. Ἐπιδείξας μεγάλην ἐπίδοσιν εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ὅπλων ἐγένετο ὁπλοδιδάσκαλος τοῦ 32ου συντάγματος πεζικοῦ. Τῷ 1814 κατώρθωσεν εἰς ἀλλεπαλλήλους συναντήσεις του μετὰ τῶν ὁπλοδιδασκάλων τοῦ 1ου πεζικοῦ συντάγματος νὰ φονεύσῃ ἢ νὰ πληγώσῃ ἐπικινδύνως δώδεκα ἐκ τῶν ἀντιπάλων του δι' ἑνὸς ξιφισμοῦ εἰς τὸ ὑπογάστριον, ὅστις ἔκτοτε ἀπεκλήθη «ξιφισμὸς τοῦ Ζὰν-Λουΐ». Διὰ τὸ κατόρθωμά του τοῦτο ἐπαρασημοφορήθη. Τῷ 1815 παρῃτήθη ἐκ τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ καὶ ἐγκατεστάθη εἰς Μομπελλιέ, ἔνθα ἤνοιξεν αἴθουσαν ὁπλομαχίας, ἡ ὁποία παρέμεινεν ἐπὶ μακρὸν διάσημος. Καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν μακρὰν ζωήν του ἐξηκολούθει νὰ χειρίζηται τὸ ξίφος, ἐγκαταλείψας αὐτὸ μόνον περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του ὅτε εἶχε τυφλωθῆ. Ὁ Ζὰν-Λουΐ θεωρεῖται ὡς εἷς ἐκ τῶν θεμελιωτῶν τῆς νέας γαλλικῆς σχολῆς ὁπλομαχίας τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Τ. Ι. ΚΑΡΑΚΑΛΟΣ

Ζάννειον *νοσοκομεῖον Πειραιῶς* (ὀρθότ. *Τζάννειον*). Νοσοκομεῖον ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ *Νικήτα Τζάννε*, ἐμπόρου ἐκ Κυθήρων, ἀποθανόντος ἐν Πειραιεῖ τῇ 12 Ὀκτωβρίου 1864 καὶ καταλιπόντος ὁλόκληρον τὴν περιουσίαν αὐτοῦ εἰς τὸν δῆμον Πειραιῶς διὰ τὴν ἵδρυσιν καὶ συντήρησιν δημοτικοῦ νοσοκομείου πρὸς νοσηλείαν τῶν ἀπόρων Πειραιέων καὶ τῶν συμπολιτῶν του Κυθηρίων. Ὁ θεμέλιος λίθος τοῦ νοσοκομείου τούτου ἐτέθη τῇ 24 Ἰουλίου 1866, τὰ δὲ ἐγκαίνια ἐγένοντο δημοτελῶς τῇ 23 Ἰουλίου 1873. Τὸ Ζάννειον νοσοκομεῖον διηύθυναν ἐναλλὰξ οἱ κορυφαῖοι τῶν Πειραιέων ἰατρῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἰδιαιτέραν κατέλαβον θέσιν οἱ Ραϋνόλδος Ράϊνχολντ, Θεόδωρος Ἀφεντούλης, Παῦλος Ἰωάννου, Σπυρίδων Κοντολέων, Γεώργιος Καλαμβοκίδης, Κωνστ. Βράτιμος, Ἀντώνιος Ρέστης, Γεώργιος Καμπανάος. Τὸ Ζάννειον ἀπετελεῖτο ἐν ἀρχῇ ἐξ ἑνὸς κεντρικοῦ οἰκοδομήματος, εἰς τοῦ ὁποίου τὰς δύο πτέρυγας ἦσαν ἐγκατεστημένα τὸ παθολογικὸν καὶ τὸ χειρουργικὸν τμῆμα, βραδύτερον δὲ κατὰ τὸ ἔτος 1898 ἀνηγέρθη ἑτέρα πτέρυξ, εἰς ἣν ἐγκατεστάθη τὸ χειρουργικὸν τμῆμα καὶ δύο μικρότερα τμήματα, ἓν μαιευτικὸν καὶ ἓν ὀφθαλμολογικόν. Κατὰ τοὺς διαφόρους πολέμους ἐχρησιμοποιήθη ὡς στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον διῆλθε δὲ στιγμὰς μεγίστης οἰκονομικῆς κρίσεως κατὰ περιόδους καὶ ἐβοηθήθη ὑπὸ τοῦ δήμου Πειραιῶς, ὅστις ἐπροικοδότησε καὶ προικοδοτεῖ αὐτὸ δι' ἐτησίας ἐπιχορηγήσεως, ἥτις ἐπέτρεψεν εἰς τὸ ἀδελφᾶτον τοῦ νοσοκομείου νὰ ἀνεγείρῃ περίλαμπρον καὶ μοναδικὴν μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης διὰ τὴν Ἑλλάδα μαιευτικὴν κλινικήν, ν' ἀνακαινίσῃ ἐκ βάθρων τὸ παλαιὸν κτίριον, νὰ ἐφοδιάσῃ τοῦτο διὰ τελειοτάτων ἐγκαταστάσεων ἀκτινολογικῶν, μικροβιολογικῶν ἐργαστηρίων, καὶ νὰ προβῇ ἤδη εἰς τὸν διπλασιασμὸν τοῦ χειρουργικοῦ τμήματος, εἰς τρόπον ὥστε ἡ εἰς κλίνας δύναμις τοῦ νοσοκομείου ν' ἀνέρχεται ἤδη εἰς 350, κατανεμομένας εἰς μίαν μεγάλην παθολογικὴν κλινικήν, μίαν ἐξ ἴσου μεγάλην καὶ μοναδικὴν μαιευτικήν, τρεῖς χειρουργικὰς ἐξ 150 κλινῶν ἐν ὅλῳ, μίαν ὠτορινολαρυγγολογικήν, μίαν ὀφθαλμολογικήν, αἵτινες μετὰ τῶν δι' ὅλας τὰς εἰδικότητας λειτουργούντων ἐξωτερικῶν ἰατρείων προσφέρουσι νοσηλείαν δωρεὰν εἰς 4000 περίπου ἐσωτερικοὺς ἀσθενεῖς ἐτησίως, καὶ ἰατρικὴν περίθαλψιν καὶ βοήθειαν εἰς 180000 ἐξωτερικοὺς ἀσθενεῖς, ὅσοι κατὰ τὸ 1928 ἐνοσηλεύθησαν. Τὸ νοσοκομεῖον διοικεῖται ὑπὸ ἀδελφάτου προεδρευομένου ὑπὸ τοῦ ἑκάστοτε δημάρχου Πειραιῶς καὶ ἀποτελουμένου ἐκ τεσσάρων μελῶν ἐκλεγομένων ὑπὸ τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου Πειραιῶς, καὶ ἐκπροσωπουμένου ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ νοσοκομείου, ἔχοντος παρ' αὐτῷ ἕνα διαχειριστήν, ἕνα λογιστήν, ἕνα ταμίαν καὶ ἕνα ἀποθηκάριον. Τὸ ἐπιστημονικὸν προσωπικὸν αὐτοῦ ἀποτελεῖται ἐκ δέκα ὀκτὼ ἰατρῶν, διευθυντῶν τμημάτων καὶ ἐπιμελητῶν, καὶ ὀκτὼ βοηθῶν. Διευθυντὴς νῦν ὁ Ἐμμ. Στάης. Α. Σ. Χ.

Ζάννειον *ὀρφανοτροφεῖον*. Ὀρφανοτροφεῖον ἱδρυθὲν τὴν 24 Μαρτίου 1874 ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Παιδαγωγεῖον ὀρφανῶν καὶ ἀπόρων παίδων». Μετὰ 10 μῆνας ἡ Ἑλένη Ν. Ζάννη κατέλιπε διὰ διαθήκης εἰς αὐτὸ ὁλόκληρον τὴν περιουσίαν της, συνεπείᾳ δὲ τούτου μετωνομάσθη τῷ 1875 εἰς «Ὀρφανοτροφεῖον Ἑλένης Ν. Ζάννη», ἔχον ὡς σκοπὸν τὴν περίθαλψιν, ἀνατροφὴν καὶ τὴν εἰς διαφόρους βιοποριστικὰς τέχνας ἐκπαίδευσιν τῶν ὀρφανῶν καὶ ἀπόρων παίδων. Τὸ Ζάννειον ὀρφανοτροφεῖον διοικεῖται παρὰ δεκαμελοῦς συμβουλίου, οὗτινος 4 μέλη ἐκλέγει ὁ δῆμος Πειραιῶς, ὑφ' οὗ τὴν προστασίαν διατελεῖ τὸ ὀρφανοτροφεῖον, 4 οἱ ἑταῖροι, διότι εἶναι φιλανθρωπικὴ ἑταιρεία, καὶ δύο οἱ ἐκτελεσταὶ τῆς διαθήκης τῆς ἱδρυτρίας. Προσέτι ἔχει τριτάξιον δημοτικὸν σχολεῖον, εἰς ὃ διδάσκονται τὰ γράμματα συμφώνως πρὸς τὸ πρόγραμμα τοῦ ὑπουργείου Παιδείας, καὶ διάφορα ἐργοστάσια, εἰς ἃ οἱ παῖδες μανθάνουσι τέχνας. Εἰς τὸ ὀρφανοτροφεῖον τοῦτο εἰσάγονται ὀρφανοὶ καὶ ἄποροι παῖδες ἐξ ὅλης τῆς Ἑλλάδος, ἡλικίας 10—14 ἐτῶν, καὶ ἐξέρχονται ἀφοῦ καταρτισθῶσιν εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τὰς τέχνας. Μετὰ τὴν ἔξοδόν των, δι' ὅσους τῶν παίδων στεροῦνται κηδεμόνων, τὸ ὀρφανοτροφεῖον ἐπιμελεῖται τῆς ἐξασφαλίσεως εἰς αὐτοὺς δωρεὰν στέγης, τῆς τοποθετήσεως εἰς ἐργοστάσια ἀνὰ τὴν πόλιν, ἐπὶ ἓξ δὲ μῆνας καὶ πλέον ἐπιβλέπει αὐτούς. Τὸ ὀρφανοτροφεῖον δὲν ἔχει ἄλλους πόρους ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα τῶν κτιρίων, ἅτινα κατέλιπεν αὐτῷ ἡ ἱδρύτρια, καὶ τὰς δωρεὰς καὶ κληροδοτήματα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν περιθαλπομένων παίδων εἶναι περιωρισμένος (90). Διευθυντὴς ἤδη τοῦ ἱδρύματος εἶναι ὁ Οἰκονόμου. Α. Σ. Χ.

Ζαννεκὲν (Jannequin), ***Κλήμης***. Γάλλος μουσουργὸς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ὑπηρετήσας πιθανῶς

Digitized by Google

εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Φραγκίσκου Α' καὶ Ἑρρίκου Β'. Ἐκ τῶν συνθέσεών του ἔχουν περιέλθει μέχρις ἡμῶν λειτουργίαι χειρόγραφοι: «Sacrae cantiones seu motectae» (τετραφωνία), «Παροιμίαι τοῦ Σολομῶντος» κ.λ.π. Πλεῖστα ἐκ τῶν ἔργων τούτων ἐπαίζοντο καὶ ὑπ' ὀργάνων, ὡς ἀποδεικνύει ἡ ἰταλικὴ ἔκδοσις τοῦ 1557. Ἀλλ' ὁ μεγαλύτερος τίτλος τιμῆς τοῦ Ζαννεκὲν εἶναι τὰ περίφημα τραγούδια του, ὑπὲρ τὰ 200 τὸν ἀριθμόν. Ἐκ τούτων ὁ «Πόλεμος», διὰ τέσσαρας φωνάς, εἶναι ἀληθὴς περιγραφικὴ μουσική. Μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδός του τὸ τραγούδι τοῦτο, ἔκαμε τὸν γῦρον τῆς Εὐρώπης καὶ εὗρε πολλοὺς μιμητάς. Ἐκ τῶν λοιπῶν τραγουδιῶν, μερικὰ τῶν ὁποίων — μὲ τὴν σημερινὴν σημειογραφίαν — ἔχει περιλάβει ὁ *Ἑρ. Ἐξπὲρ* (βλ. λ.) εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν «Γάλλων μουσικοδιδασκάλων τῆς γαλλικῆς Ἀναγεννήσεως», εἶναι: «Ἡ μάχη» (τοῦ Μαρινιὰν 1515), «Ἡ ζήλεια», «Τὸ τραγούδι τῶν πουλιῶν», «Τὸ κυνήγι τοῦ λαγοῦ», «Τὸ κυνήγι τῆς ἐλάφου», «Ὁ κορυδαλλός», «Τὸ ἀηδόνι», «Η κατάληψις τῆς Βουλόνης». Γ. Σ.

Ζαννὲν (Jeannin), ***Πέτρος.*** Γάλλος δικαστικὸς καὶ πολιτικὸς γεννηθεὶς ἐν Ὠτὸν τῷ 1540 καὶ θανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1628. Μαθητὴς τοῦ Κουζά, ὑπῆρξε δικηγόρος ἐν Ντιζόν. Χάρις εἰς τὴν ἐπιρροήν του ἐματαιώθησαν ἐν Βουργουνδίᾳ αἱ σφαγαὶ τῆς νυκτὸς τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου. Ὀνομασθεὶς σύμβουλος τοῦ κοινοβουλίου τῆς Βουργουνδίας καὶ μετέπειτα πρόεδρος, προσεπάθησε νὰ συμφιλιώσῃ τὴν Μαγεντίαν μετὰ τοῦ Ἑρρίκου Δ'. Μετὰ τὴν μάχην τῆς Φονταὶν-Φρανσαὶζ ὁ Ἑρρῖκος Δ' τὸν προσέλαβεν εἰς τὸ συμβούλιόν του ὡς ἐπιμελητὴν τῶν οἰκονομικῶν (1602). Ὁ Ζαννὲν ἀνεμίχθη εἰς ἁπάσας τὰς πολιτικὰς ὑποθέσεις τῆς βασιλείας Ἑρρίκου Δ', διεπραγματεύθη τὴν εἰρήνην τῆς Λυῶνος μετὰ τοῦ δουκὸς τῆς Σαβοΐας καὶ ἀτεστάλη εἰς Ὁλλανδίαν, ὅπου ὑπέγραψε συνθήκην φιλίας μετὰ τοῦ κοινοβουλίου τῶν Ἡνωμένων Ἐπαρχιῶν (Κάτω Χωρῶν) καὶ τῆς Γαλλίας, ἀναγκάσας τὴν Ἱσπανίαν ν' ἀναγνωρίσῃ τὰς Ἡνωμένας Ἐπαρχίας ὡς ἀνεξάρτητον πολιτείαν καὶ νὰ ὑπογράψῃ μετ' αὐτῶν ἀνακωχήν.

Ζάννες. —1) ***Εμμανουήλ.*** Ἀγωνιστής, ἐκ Θήρας. Κατετάχθη εἰς τὸ σῶμα τοῦ Γιατράκου, μὲ τὸν ὁποῖον ἐπολέμησε, καὶ ἐφονεύθη εἰς τὸ Μανιάκι τῷ 1825. —2) ***Ἰωάννης.*** Φιλικὸς ἐκ Θήρας, ἐμπορευόμενος ἐν Ταϊγανίῳ τῆς Ρωσίας. Κατελθὼν εἰς Θήραν τῷ 1823 εἰργάσθη πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, συλληφθεὶς δὲ ὑπὸ αὐστριακῆς μοίρας ἐν Μυκόνῳ, ὀλίγον ἔλειψε νὰ πληρώσῃ διὰ τῆς ζωῆς του παρεξήγησιν, ἐπειδὴ εἰς αὐτὸν ἀπεδόθη πειρατική τις ἐνέργεια. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1850. —3) ***Νικόλαος.*** Θηραῖος Ἀγωνιστής. Μετέσχε διαφόρων ναυμαχιῶν ἐπὶ τοῦ «Β. Ὀρλώφ», τοῦ ὁποίου ἐπέβαινεν ὡς ὑποπλοίαρχος. Δὶς ἐτραυματίσθη. Ἠνδραγάθησεν εἰς Κρήτην ἐπανειλημμένως. Ἐπίσης διεκρίθη κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ναυπάκτου καὶ ἐπολέμησε καὶ εἰς τὴν ξηράν, ἀκολουθῶν τὸν Σκούρτην. Δια τ' ἀνδραγαθήματά του προήχθη εἰς χιλίαρχον. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἐτάχθη εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ ἔλαβε τὸ ἀριστεῖον. Γ.Δ.Κ.

Ζαννετῖνος, ***Διονύσιος.*** Κρὴς λόγιος καὶ καθολικὸς κληρικὸς ἀκμάσας κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Κατὰ πρῶτον ἀναφέρεται ὡς ἐπίσκοπος τῶν ἡνωμένων ἐκκλησιῶν Κέω καὶ Κύθνου (Zianensis Firmensi unitis ecclesiis episcopus), ἀπὸ τῶν ὁποίων παραιτηθεὶς ἐγένετο κατὰ τὸ 1538 ἐπίσκοπος τῶν ἐπίσης ἡνωμένων ἐκκλησιῶν Χερρονήσου καὶ Μυλοποτάμου τῆς Κρήτης. Τῷ 1555, παραιτηθείς, ἀπεδήμησεν εἰς Βενετίαν, ὅπου ἀπέθανε κατὰ τὸ 1566. Περὶ τῶν δοξασιῶν αὐτοῦ μανθάνομεν ἐκ μόνων τῶν πρακτικῶν τῆς Τριδεντινῆς συνόδου, εἰς ἣν ἔλαβε μέρος· ἐν αὐτοῖς ὑπογράφεται πάντοτε διὰ τοῦ ἐθνικοῦ Graecus (Ἕλλην). Ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ ἀνῄρεσε τὰς περὶ δικαιώσεως τῶν ἀσεβῶν δοξασίας, περιελθὼν δὲ εἰς ἔριδα μετὰ τοῦ Καβηνσίου ὑπέστη σφοδρὰν ἐπίθεσιν τούτου, ὅστις καὶ τοῦ ἀφῄρεσε τὸν πώγωνα Ἦτο πολυμαθὴς καὶ ἑλληνικώτατος τὴν ψυχήν, ἔτι δὲ καὶ μεγαλόψυχο , μεσολαβήσας γονυπετὴς ἐν τῇ συνόδῳ πρὸς συγχώρησιν τοῦ Καβηνσίου διὰ τὴν χειροδικίαν. Πρὸς τὸν Ζαννετῖνον προσφωνεῖ τὴν μετάφρασιν τοῦ «Περὶ παίδων ἀγωγῆς» τοῦ Πλουτάρχου ὁ Νικόλαος Σοφιανός, ἀποκαλεῖ δὲ αὐτὸν γενναίαν ψυχὴν καὶ ἐλευθέριον. — Π.

Ζαννῆς. —1) ***Ἀντώνιος.*** Ἀγωνιστὴς ἐκ Ψαρῶν ἐκ τῶν τολμηροτάτων. Ὑποπλοίαρχος κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Δ. Κοτζιᾶ, διεκρίθη εἰς τὰς ναυμαχίας τῆς Ἐρεσσοῦ, τῆς Σάμου, τῶν Πατρῶν καὶ τοῦ Τρίκκερι. Κυριεύσας τουρκικὴν γολέτταν τῷ 1824, ἐγένετο κυβερνήτης καὶ διωρίσθη διοικητὴς μικροῦ στολίσκου ἀποτελουμένου ἀπὸ δέκα μίστικα. Ἐπολέμησεν εἰς Σάμον, τοὺς Μύλους καὶ τέλος εἰς τὴν Χίον. Ἔλαβε τὸ ἀργυροῦν ἀριστεῖον. —2) ***Γεώργιος,*** ἀδελφὸς αὐτοῦ, γεννηθεὶς τῷ 1800. Ἀγωνιστὴς ἐκ τῶν ἀρίστων. Νεώτατος εἶχεν ἐπιχειρήσει μακρινὰ ταξίδια. Τῷ 1821 ἐπολέμησεν εἰς Σάμον ἐπιβαίνων τοῦ «Ἐπαμεινώνδα», ἔλαβε μέρος κατὰ τὴν καταστροφὴν τῆς γενετείρας του, κατόπιν δὲ μετέσχε τῶν εἰς Κῶ καὶ εἰς Ἁλικαρνασσὸν ἐπιδρομῶν. Ἀναφέρεται, ὅτι ἐπολέμει μέχρι τοῦ 1829. —3) ***Κομνηνός.*** Μέλος τῆς ἰδίας ψαριανῆς οἰκογενείας, Ἀγωνιστής. Ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν ναύαρχον Παπανικολῆν. Ἀποκτήσας ἴδιον βρίκιον μετέσχε τῶν ναυτικῶν ἐπιχειρήσεων τῆς Ἀττικῆς καὶ Εὐβοίας τῷ 1826 καὶ τῆς Χίου τῷ 1827. —4) ***Κωνσταντῖνος,*** ἀδελφὸς αὐτοῦ πρεσβύτερος. Ἐκ τῶν δημογερόντων τῶν Ψαρῶν, πλοιοκτήτης, διαθέσας τὰ πλοῖά του ὡς πυρπολικὰ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἐδαπάνησε πολλὰ διὰ τὴν συντήρησιν πλοίων καὶ πληρωμάτων. Πολλάκις ἐστάλη πληρεξούσιος Ψαρῶν. Ὑπῆρξε μεταξὺ τῶν διαπραγματευθέντων τὸν ἐποικισμὸν τῶν Ψαριανῶν εἰς τὴν Ἀττικήν, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς νήσου. Ἡ ἐπιτροπὴ ἐκδουλεύσεων τὸν κατέταξεν εἰς τοὺς πολιτικοὺς δ' τάξεως. —5) ***Νικόλαος.*** Ἀγωνιστής, καραβοκύριος τοῦ «Δελφῖνος», μὲ τὸν ὁποῖον ἔλαβε μέρος εἰς διαφόρους ναυτικὰς ἐκστρατείας, προσήνεγκε δὲ μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὰ μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἀπὸ τὰ ὁποῖα διέσωσε πολλὰ ἱερὰ κειμήλια. Πλειστάκις ἐχρησιμοποιήθη δι' ἐμπιστευτικὰς ἀποστολὰς τῆς κυβερνήσεως. Ἔλαβε τὸ ἀργυροῦν ἀριστεῖον καὶ παρέμεινεν εἰς τὸ μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν πολεμικὸν ναυτικόν. Γ. Δ. Κ.

Ζάννοβιτς, ***Στέφανος,*** ἐπιλεγόμενος ***Στιέπεν Ἀννιβάλ.*** Ἀλβανὸς τυχοδιώκτης καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Πεστροβιτσίῳ τῷ 1751 καὶ ἀποθανὼν ἐν Questerdam τῷ 1785 Παρουσιάζετο εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἀριστοκρατίαν ὡς ἀπόγονος τοῦ Γεωργίου Καστριώτη, τοῦ Σκενδέρμπεη, ἐξαπατήσας δὲ τραπεζίτην τινὰ τοῦ ἀφῄρεσε μεγάλα ποσὰ καὶ μεταβὰς εἰς Γερμανίαν ἔζη πολυδαπάνως, ἐκπλήττων τοὺς μεγιστᾶνας διὰ τῆς πολυτελείας τοῦ βίου του. Διαπράξας καὶ ἐκεῖ διαφόρους ἀπάτας ἀπῆλθε τῷ 1778 εἰς Βιέννην, ὅπου συλληφθεὶς ἐνεκλείσθη εἰς τὰς φυλακάς, ἀλλ' ἀπελύθη κατόπιν διαταγῆς τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας, περιήρχετο δὲ αὖθις διαφόρους πόλεις τῆς Γερμανίας τὸν αὐτὸν διάγων βίον καὶ φέρων τὸ πλαστὸν ὄνομα *Βέρτα*. Συνδεθεὶς μετὰ τῆς περιφήμου Ἐλισάβετ Kington ὡς Βέρτα, ἀπῆλθεν εἰς Ρώμην, ὅπως τελέσῃ τοὺς μετ' αὐτῆς γάμους του, ἀλλ' ἀποκαλυφθείσης τῆς πλαστοπροσωπίας, ἡ δούκισσα ἐγκατέλειψεν αὐτόν. Ἀπελαθεὶς ἐξ Ἰταλίας μετέβη εἰς Αὐστρίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Questerdam, ὅπου ἀνοίξας τὰς φλέβας του ηὐτοκτόνησε.

Ὁ Ζάννοβις συνέθεσε πλεῖστα ἰταλικὰ ποιήματα καὶ ἐδημοσίευσεν ἱκανὰ συγγράμματα, ἐν οἷς τὰ ὑπὸ τὸν τίτλον «Διάφοροι μελέται» (1773) καὶ «Τὰ μετὰ θάνατον» (1775), ἐδημοσίευσεν ἐνῷ εὑρίσκετο ἐν τῇ ζωῇ. Ἐπίσης τῷ 1777 ἐδημοσίευσε τὰς «Τουρκικὰς ἐπιστολὰς» καὶ τὰ ποιήματά του. Τὰ ἔργα ταῦτα, ἐκτὸς τῶν ἐνδιαφερόντων ἐπεισοδίων τὰ ὁποῖα περιέχουν, διακρίνονται διὰ τὴν ἀνθηρότητα καὶ σπανίαν χάριν τοῦ ὕφους. Τὰ ποιήματά του ἔχουσι μεγαλυτέραν ἔτι ἀξίαν. Θ. Β.

Ζάννοι, ἢ ***Σάννοι,*** ἢ ***Τζάνοι,*** ἢ ***Μάκρωνες.*** Ὀρεινὸς καὶ πολεμικώτατος λαὸς κατοικῶν τὴν ἐνδοχώραν τῶν Β. παραλίων τοῦ Εὐξείνου Πόντου, γνωστὸς ἀπὸ τοὺς παλαιοτάτους χρόνους. Κατὰ Ξενοφῶντα κατῴκουν μεταξὺ Σκυθινῆς, ἀφ' ἧς ἐχωρίζοντο διὰ ποταμοῦ, καὶ Κολχίδος. Κατ' ἄλλας εἰδήσεις κατῴκουν ὕπερθεν τῶν Τραπεζουντίων τῆς Φαρνακίας καὶ τῶν Φιλύρων, νοτίως τῶν Βεχείρων, ἀναφέρονται δὲ ἀορίστως ὡς ὅμοροι τῶν περὶ τοὺς ποταμοὺς Θερμόδοντα καὶ Παρθένιον Συρίων, Μαχελόνων, Ἡνιόχων, Λαζῶν καὶ Περσαρμενίων. Ἡ ταυτότης τῶν *Ζάννων* πρὸς τοὺς *Σάννους* καὶ *Τζάνους* εἶναι ἀπολύτως βεβαία, ἡ δὲ πρὸς τοὺς Μάκρωνας μόνον ὑπὸ τοῦ Πλινίου ἀμφισβητεῖται, ὅστις θεωρεῖ αὐτοὺς ὥς τινα τῶν λαῶν τῆς Κοχλίδος, κατοικοῦντα παρὰ τὸν Ἄβσαρον ποταμὸν (Absarus). Πρὸς τοὺς Μάκρωνας ὑπό τινων ταυτίζονται καὶ οἱ Μακροκέφαλοι. Ἡ χώρα τῶν Ζάννων (Τζανική) ἦτο εἰς ἀρκετὴν ἀπὸ τῶν παραλίων ἀπόστασιν, ἀπομεμονωμένη ἀπὸ τῆς θαλάσσης ὑπὸ τῶν Τζανικῶν ὀρέων, δασωδῶν, σχηματιζόντων ἀδιεξόδους χαράδρας· ἡ γῆ ἦτο ἄγονος, ἀραιῶς κατῳκημένη, διερρέετο ὑπὸ τῶν ποταμῶν Βόου καὶ Ἀκάμψιδος, φύσει ὀχυρὰ καὶ ἄβατος. Οἱ κάτοικοι τὸ πρῶτον ἀναφέρονται εἰς τὴν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπιδρομὴν τοῦ Ξέρξου, ὁπότε ἐβοήθησαν τοῦτον ὑπὸ Ἀρταΰκτην τὸν Χοράσμιον. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς καθόδου τῶν μυρίων ἦσαν αὐτόνομοι ἀπὸ τῶν Περσῶν, ἐβοήθησαν δὲ τὸν Ξενοφῶντα, συνάψαντες φιλίαν δι' ἀνταλλαγῆς λογχῶν. Κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχὴν ἦσαν φόρου ὑποτελεῖς ἐπί τι διάστημα, ἀργότερον δὲ μνημονεύονται διαρκῶς κακοποιοῦντες τοὺς Τραπεζουντίους. Περισσότερα μανθάνομεν δι' αὐτοὺς κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους. Διῃρημένοι εἰς πλείστας φυλὰς (*Ὠκενῖται, Κοξυλῖνοι* κλπ.), ἦσαν ζῳολάτραι, διῆγον τὸν βίον κατὰ μόνας ὡς θηρία, μὴ καλλιεργοῦντες τὴν γῆν, ἀποζῶντες ἐκ τῆς λῃστείας καὶ διαρκῶς ἐπιτιθέμενοι κατὰ τῶν Ἀρμενίων. Πρὸς πρόληψιν τῶν λῃστειῶν, ἀνὰ πᾶν ἔτος οἱ Βυζαντινοὶ ἔπεμπον εἰς τοὺς Ζάννους χρηματικὰ δῶρα. Κατὰ τὰς πεδινὰς μάχας πάντοτε ἡττῶντο, ἀποσυρόμενοι ὅμως εἰς τὰς ὀρεινὰς ἐκτάσεις ἦσαν ἀπρόσιτοι, μόλις δὲ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ὁ στρατηγὸς Σίττας ἢ Τζίττας, τοὺς ὑπέταξε, τοὺς ἐξεχριστιάνισε καὶ τοὺς ἐπολιτογράφησε. Ἡ χώρα των ἐξημερώθη διὰ τῆς διανοίξεως ὁδῶν, ἱδρύσεως ἐκκλησιῶν, ἀναπτύξεως τῆς κτηνοτροφίας κλπ., οὐχ ἧττον ὅμως ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν ἔκτισεν εἰς Τζανικὴν τὰ φρούρια τῶν Ὀρονῶν, Χαρτῶνος, Βαρχῶνος, Σισιλινῶν, Σχιμαλινίχων καὶ Τζανζάκων, τὰ μέτρα δὲ ταῦτα ἀπεδείχθησαν σκόπιμα, διότι μετά τι διάστημα οἱ Ζάννοι ἐστασίασαν ἐκ νέου. Κατ' αὐτῶν ἀπεστάλη ὡς γνωρίζων τὰ τῆς χώρας ὁ ὁμόφυλός των Θεόδωρος, ἄγων στράτευμα ἐκ Κολχίδος. Οὗτος ἐστρατοπεύδευσεν εἰς Θεοδωριάδα ἢ Ρίζαιον, ὁπόθεν, μὴ δυνηθεὶς διὰ δώρων νὰ πείσῃ αὐτούς, μετά τινας ἀψιμαχίας, καθ' ἃς λόγῳ τῆς πλεονεκτικῆς θέσεως τῶν Ζάννων ἔσχε 40 νεκρούς, συνῆψε κρατερὰν μάχην, καθ' ἣν νικήσας κατέστησεν αὐτοὺς «ἀναγράπτους» καὶ ἐπέβαλε «δασμοφορίαν τακτήν». Π. Ν. Π.

Ζάνος. —1) ***Ἀντώνιος.*** Ἀγωνιστὴς καταγόμενος ἀπὸ τὴν θηραϊκὴν οἰκογένειαν Ζάννε. Ἀνεδείχθη ὁπλαρχηγὸς κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, καὶ ὡς τεχνίτης τειχοποιὸς ἀνεδείχθη ἐκ τῶν ἀρίστων. Ἐπίσης ἐπολέμησεν εἰς πλείστας μάχας, ἐτραυματίσθη δὲ εἰς τὴν Κόρινθον. —2) ***Γρηγόριος.*** Ἱερεὺς ἐκ Ζακύνθου, Ἀγωνιστὴς ἐν Πελοποννήσῳ. Ἐφονεύθη εἰς τὰς Πάτρας τῷ 1825. —3) ***Διονύσιος.*** Ἱερολοχίτης ἐκ Μελενίκου. Εἰργάζετο ἐν Βεσσαραβίᾳ, ὅπου μυηθεὶς τὰ τῆς Φιλικῆς, ἔσπευσεν ἐκ τῶν πρώτων νὰ καταταχθῇ εἰς τὸν Ἱερὸν Λόχον. Μετὰ τὴν καταστροφὴν κατῆλθεν εἰς Μακεδονίαν, ὅπου ἐπανειλημμένως ἠγωνίσθη ὑπὸ τὸν Ἐμμανουὴλ Παππᾶν καὶ ὑπὸ τὸν Γέροντα Καρατάσσον. Ἔχων πολεμικὰς γνώσεις, πολλάκις κατώρθωσε νὰ τὰς ἐφαρμόσῃ ἐπιτυχῶς, εἰς δὲ τὴν Νάουσσαν καὶ τὸ Τρίκκερι ἔσωσε τὸ σῶμά του χάρις εἰς τὴν στρατιωτικήν του δεξιότητα. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἔλαβε τὸ ἀργυροῦν ἀριστεῖον καὶ ἐλογίσθη μεταξὺ τῶν ἀξιωματικῶν στ' τάξεως. —4) ***Σταῦρος.*** Ἀγωνιστὴς ἐκ Τήνου. Ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν πεσόντων ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῷ 1827. Γ. Δ. Κ.

— **Ζάνος,** ***Νικόλαος.*** Ἕλλην κωμικὸς ἠθοποιὸς γεννηθεὶς ἐν Κέᾳ τῷ 1855 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1928. Ἀποπερατώσας τὰ ἐγκύκλια μαθήματα αὐτοῦ ἐν Σύρῳ καὶ ἀποσταλεὶς εἰς Ἀθήνας ἵνα ἐγγραφῇ εἰς τὴν νομικὴν τοῦ πανεπιστημίου σχολήν, ὡς ἐπεθύμει ὁ πατήρ του, ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ἔδιδε παραστάσεις ὁ ὑπὸ τὸν Π. Σούτσαν θίασος καὶ ἐνεφανίσθη ἐκεῖ τὸ πρῶτον (1874) ἐπὶ σκηνῆς, ἐκπληρῶν οὕτω τὸν πόθον του, ὃν πολλάκις εἶχεν ἐκδηλώσει ἐν τῇ πατρῴᾳ γῇ χωρὶς καὶ νὰ ἐπιτυγχάνῃ τὴν ἐκπλήρωσίν του. Ἔκτοτε παρέμεινεν ἐν τῇ σκηνῇ μέχρι τοῦ 1912, καταλαβὼν διὰ τῆς ἐπιμελείας του καὶ τῆς πρὸς τὸ θέατρον ἀγάπης του ἐπίζηλον θέσιν μεταξὺ τῶν ἠθοποιῶν τῆς ἐποχῆς του καὶ διακριθεὶς εἰς τοὺς μεγάλους κωμικοὺς ρόλους, ἰδίως εἰς τὸν τοῦ Γαβριᾶ ἐν τοῖς «Ἀθλίοις» τοῦ Οὐγκώ, τοῦ ἱππότου ἐν τῇ «Λοκαντιέρᾳ» τοῦ Γολδόνη, τοῦ Σωσίου ἐν τῷ «Ἀμφιτρύωνι» τοῦ Μολιέρου κλπ. Προσληφθεὶς ἐκ τῶν πρώτων ἐν τῷ Βασιλικῷ θεάτρῳ, παρέμεινε καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ, διδάξας ὅλους τοὺς πρώτους ρόλους τῶν τραγῳδιῶν, αἵτινες ἐπαίχθησαν ἐκεῖ, πρὸς δὲ καὶ τὸν Μεφιστοφελῆν τοῦ «Φάουστ» μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας. Μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ Βασιλικοῦ θεάτρου προσελήφθη ὡς καθηγητὴς τῆς ὑποκριτικῆς ἐν τῷ Ὠδείῳ Ἀθηνῶν καὶ διετέλεσε τοιοῦτος μέχρι τοῦ θανάτου του. Ν. Ι. Λ.

—**Ζάνος,** ***Παναγιώτης.*** Ἕλλην δραματικὸς ποιητὴς ἐκ Μακεδονίας καταγόμενος, ἐν Ἀθήναις γεννηθεὶς τῷ 1848 καὶ ἀποθανὼν ἐπίσης ἐν Ἀθήναις τῷ 1908. Φοιτητὴς ἔτι ὢν τῆς νομικῆς σχολῆς τοῦ ἐν Ἀθήναις πανεπιστημίου, ἔλαβε μέρος εἰς τὸν Βουτσιναῖον διαγωνισμὸν τοῦ 1868 με τὴν κωμῳδίαν του «Ὁ προσήλυτος». Μετὰ τὴν πρώτην αὐτὴν κωμῳδίαν ἔγραψε τοὺς «Μνηστῆρας ποιητάς», ἐπαινεθεῖσαν ἐν τῷ ποιητικῷ ἀγῶνι τοῦ 1870, καὶ μετ' αὐτὴν τὴν «Ἀνδρογυναικομαχίαν», ἥτις, διδαχθεῖσα ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ ἐν Ἀθήναις θεάτρου Μπούκουρα, ἐπέτυχε θριαμβευτικῶς. Ὀλίγον ὕστερον ἔγραψε τὴν «Ἀνεψιὰν τοῦ θείου της», μονόπρακτον κωμῳδίαν ἥτις, τόσον συχνὰ ἐπαίζετο παρ' ὅλων ἐν γένει τῶν ἑλληνικῶν θιάσων, ὥστε ἐκ τῆς πολλῆς χρήσεως ἐπωνομάσθη «Τὸ κουρέλι». Αὐτὴ εἶναι ἡ πρώτη περίοδος τῆς θεατρικῆς ἐργασίας τοῦ Ζάνου, διότι ἐπιδοθεὶς κατόπιν εἰς τὴν μελέτην τῆς ἐπιστήμης του καὶ διορισθεὶς δικαστής, διέκοψεν αὐτήν. Ἀλλὰ μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων ἐτῶν, ἀναγκασθεὶς ν' ἀπομακρυνθῇ διὰ λόγους ὑγείας τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, ἀφωσιώθη ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν θεραπείαν τοῦ ἀρχικοῦ πόθου τῆς ψυχῆς του καὶ ἔγραψε τὰ περισσότερα καὶ καλύτερα ἔργα του. Ἐξ αὐτῶν δύο, αἱ ἔμμετροι κωμῳδίαι του «Δημάρχου ἐκλογὴ» καὶ «Ἡ ἀλεπού», ἐβραβεύθησαν κατὰ τοὺς Λασσανείους

Digitized by Google

διαγωνισμοὺς τοῦ 1889 καὶ 1891, ἕτερα δὲ δύο, τὸ δρᾶμα «Κομνηνὸς καὶ Θεοδώρα» καὶ ἡ κωμῳδία «Πεθερὰ καὶ νύφη», ἐπηνέθησαν. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, ὁ Ζάνος ἔγραψε καὶ πολλὰ ἄλλα ἔργα, τραγῳδίας, δράματα καὶ κωμῳδίας, ἐξ ὧν δέκα καὶ τρία ἐδημοσιεύθησαν, τέσσαρα μὲν εἰς ἰδιαίτερον τεῦχος ἕκαστον, τὰ δὲ λοιπὰ ἐννέα, ἀποτελοῦντα ἰδίαν σειρὰν ἐκδόσεως ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον «Π. Δ. Ζάνου, θέατρον», εἰς τόμους τρεῖς, ὧν ἕκαστος περιέχει ἀνὰ τρία ἔργα. Ν. Ι. Λ.

Ζανρὸν (Jeanron), ***Φίλιππος-Αὔγουστος***. Γάλλος ζωγράφος (1804—1877). Διετέλεσε διευθυντὴς τῶν ἐθνικῶν μουσείων τῆς Γαλλίας, τεχνοκρίτης καὶ ἱδρυτὴς ἑταιρείας ἐλευθέρας ζωγραφικῆς. Ὑπὸ τὰς ἰδιότητάς του ταύτας ὑπῆρξεν ἐνεργετικώτατος ἀνανεωτὴς τῆς ἐν Γαλλίᾳ καλλιτεχνικῆς κινήσεως. Ἀνέδειξεν ἀγνοουμένους καλλιτέχνας, ἐνεθάρρυνεν ἀποτεθαρρημένους δημιουργούς, ἐδημιούργησεν ὑγιᾶ ρεύματα ὑπὲρ τῆς καθόλου ἀναπτύξεως τῶν καλῶν τεχνῶν. Αὐτὸς ὁ ἴδιος ὡς ζωγράφος κατέλιπε σειρὰν λίαν ἐνδιαφερόντων ἔργων, ἐν οἷς τάσσονται τὰ ἀκόλουθα: «Μποέμ», «Μικροὶ πατριῶται», «Τὸ νησὶ τῆς Καλυψοῦς», «Ἡ ἀποκεφάλισις τοῦ Προδρόμου», «Ὁ Μιραμπώ», «Ὁ φάρος τῆς Μασσαλίας». Ι. Μ. Π.

Ζὰνς (Jansse), ***Λουκᾶς***. Γάλλος διαμαρτυρόμενος καὶ συγγραφεὺς (1605—1686). Ἐχρημάτισε πάστωρ ἐν τῇ γενετείρᾳ του Ρουὲν ἀπὸ τοῦ 1636—1683. Μετὰ τὴν ἀκύρωσιν τοῦ διατάγματος τῆς Νάντης ἠναγκάσθη, παρὰ τὴν ἡλικίαν του, νὰ ζητήσῃ καταφύγιον εἰς Ὀλλανδίαν. Τὴν φήμην του ὀφείλει πρὸ παντὸς εἰς συγγραμμάτιον τιτλοφορούμενον: «Messe trouvée dans l' Ecriture» (Villefranche 1647), σατυρικὸν διάλογον μεταξὺ ἑνὸς καρδιναλίου, τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου Γ', τῆς κυρίας Παραδόσεως, τοῦ μαρκησίου Καθαρτηρίου καὶ τῆς κομίσσης Ἐλευθέρας Βουλήσεως. Πληροφορηθεὶς ὅτι τὸ κοινοβούλιον τῆς Ρουὲν ἐπρόκειτο νὰ τὸν τιμωρήσῃ, ἀπέσυρεν ἐκ τῆς κυκλοφορίας πάντα τὰ ἀντίτυπα τοῦ ἔργου, ἐπανεκδοθέντος εἰς Λονδῖνον τῷ 1699 ὑπὸ τὸν τίτλον «Miracle du P. Verin ou la Messe retrouvée». Ἐκτὸς αὐτοῦ ὁ Ζὰνς συνέγραψε: «Traité de la fin du monde» (Rouen 1656), «Le Chretien au pied de la croix κλπ.» (Zuevilly 1683). —Ω.

Ζανσὲλμ (Jeanselme), ***Ἐδουάρδος***. Καθηγητὴς τῆς δερματολογίας καὶ συφιλιδολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῶν Παρισίων μέχρι τοῦ 1928, μέλος τῆς ἰατρικῆς Ἀκαδημίας τῆς Γαλλίας καὶ διευθυντὴς - ἰατρὸς τοῦ νοσοκομείου τοῦ Ἁγ. Λουδοβίκου. Ἐγεννήθη ἐν Παρισίοις τῷ 1858 καὶ ἠσχολήθη εἰδικῶς εἰς τὰς παθήσεις τῶν τροπικῶν χωρῶν καὶ τὴν λέπραν. Καρπὸς τῶν μελετῶν του ὑπῆρξεν ἡ μετὰ τοῦ Rist ἔκδοσις τοῦ συγγράμματος «Précis de pathologie exotique» (1909). Περιέγραψε μετὰ τοῦ Lütz ἰδίαν ἀσθένειαν, φέρουσαν ἤδη τὸ ὄνομά του «nodosités de Lütz-Jeanselme». Πρῶτος πρόεδρος τοῦ ἐθνικοῦ συνδέσμου τῆς Γαλλίας κατὰ τοῦ ἀφροδισίου κινδύνου, ἀνέπτυξεν ἐξαιρετικὴν δραστηριότητα διὰ τὸν ἀντιαφροδίσιον ἀγῶνα, ἐκδώσας σύγγραμμα περὶ συφίλιδος ἀπὸ ἀπόψεως κοινωνικῆς καὶ ἐκλαϊκευτικῆς (La Syphilis: 1925, éd. Gauthier-Villars, Paris). Βαθὺς γνώστης τῶν ἀρχαίων φιλολογιῶν ὁ Ζανσέλμ, ἔγραψε πλείστας διαφωτιστικὰς μονογραφίας ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἰατρικῆς, τῆς ἱστορικῆς παθολογίας καὶ τῆς ἱστορίας τῆς συφίλιδος. Ἐκ τούτων μνηστέαι ἰδιαιτέρως αἱ μονογραφίαι του «Περὶ προστασίας τοῦ παιδίου παρ' ἀρχαίοις Ρωμαίοις», «Περὶ τῶν βυζαντινῶν νοσοκομείων», «Περὶ τῶν τροφῶν καὶ τῆς μαγειρικῆς τέχνης τῶν Βυζαντινῶν», «Περὶ τῆς παθολογικῆς ἱστορίας τῆς δυναστείας τοῦ Ἡρακλείου» κλπ. Ν. Ν. Δ.

Ζανζενισταί· βλ. *Ἰανσενισταί*.

Ζάνσενς (Janssens). Βέλγος γλύπτης γεννηθεὶς ἐν Βρυξέλλαις κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν τῷ 1816. Ἐτελειοποιήθη εἰς τὴν Ἰταλίαν, μετὰ δὲ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς τὴν πατρίδα του ὠνομάσθη ἐπιθεωρητὴς τῶν δημοσίων ἔργων. Κάτοχος εὐρυτάτης μαθήσεως καὶ προικισμένος ἐκ φύσεως μὲ ἐξαίρετον καλαισθησίαν, ἠσχολήθη εἰς τὴν συμπλήρωσιν ἀρχαίων ἠκρωτηριασμένων ἀγαλμάτων καὶ κατέλιπε πλαστικά τινα ἔργα ἀξιόχως ἀξιοσημείωτα, ὡς τὸ κολοσσιαῖον ἄγαλμα τοῦ Δαβίδ, ἀποκείμενον εἰς τὴν πρόσοψιν τοῦ ναοῦ τοῦ Κάουντεμπουργκ: ἡ «Χλωρὶς» καὶ ἡ «Ἥβη», ἐν τῷ κήπῳ τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Λαῖκεν, «Ὁ ὠργισμένος Ποσειδῶν», τοποθετηθεὶς τῷ 1776 εἴς τινα δημοσίαν κρήνην τῶν Βρυξελλῶν καὶ «Ἡ θρησκεία» καὶ «Ἡ εὐσπλαγχνία», ἀποκείμεναι εἰς τὴν μητρόπολιν τῆς Γάνδης. Ι. Μ. Π.

— **Ζάνσενς** (Janssens), ***Ἀβραάμ***, ὁ ἐπικαλούμενος *βὰν Νοΰσσεν* (van Nuyssen). Φλαμανδὸς ζωγράφος (1569—1601). Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Ἰωάννου Σνέλλινκ, μέχρι δὲ τῆς ἐμφανίσεως καὶ διαφημίσεως τοῦ Ρούμπενς ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ μᾶλλον ἐπιτυχάνων εἰς τὴν ἀπεικόνισιν ἱστορικῶν σκηνῶν ζωγράφος. Διεκρίνετο διὰ τὴν ἀγάπην του πρὸς τὸ ἀκριβὲς καὶ καθαρὸν σχέδιον, τὸν ζωηρὸν χρωματισμὸν καὶ τὰς ἐντόνους ἀντιθέσεις μεταξὺ φωτὸς καὶ σκιᾶς. Τὸ ἔργον του φέρει ἐμφανῆ τὰ ἴχνη ἰταλικῶν ἐπιδράσεων. Πίνακές του ἀπόκεινται εἰς τὰ μουσεῖα τῆς Ἀμβέρσης, τοῦ Βερολίνου, τῆς Βιέννης καὶ τῆς Κολωνίας. Ἀξιολογώτεροι ἐκ τούτων εἶναι οἱ ἀκόλουθοι: «Προσκύνησις τῶν μάγων», «Ἡ Παρθένος βαστάζουσα τὸ σῶμα τοῦ υἱοῦ της», «Ἡ πίστις καὶ ἡ ἐλπὶς ὑποβαστάζουσαι τὸ γῆρας» καὶ εἷς πίναξ ἀλληγορικός: «Ὁ Ἐσκὼ καὶ ἡ Ἀμβέρσα». Ι. Μ. Π.

— **Ζάνσενς** (Janssens), ***Βίκτωρ-Ὁνώριος***. Βέλγος ζωγράφος (1664—1739). Λαβὼν ἐπιχορήγησιν ἐκ μέρους τοῦ δουκὸς τοῦ Ὁλστάϊν, μετέβη εἰς Ρώμην πρὸς τελειοποίησιν τοῦ ταλάντου του καὶ ἠσχολήθη ἰδίως εἰς τὴν τεχνοτροπίαν ὡρισμένων Ἰταλῶν διδασκάλων. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του ἐξετέλεσε πολυαρίθμους πίνακας, ἐν οἷς ὑπερέχουν οἱ ἀκόλουθοι: «Ἡ θυσία τοῦ Αἰνείου», «Ἡ Διδὼ ἱδρύουσα τὴν Καρχηδόνα», «Ὁ ἅγιος Κάρολος ὁ Βορρωμαῖος» καὶ «Μάχη μεταξὺ ἑπτὰ γυναικῶν». Ι. Μ. Π.

— **Ζάνσενς** (Janssens), ***Ἰωάννης - Φραγκίσκος-Ἰωσήφ***. Βέλγος μουσικοσυνθέτης (1801—1835). Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν γενέθλιον πόλιν του Ἀμβέρσαν καὶ κατόπιν ἐν Παρισίοις ὑπὸ τὸν Λεσουέρ. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα του ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν μουσικὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς, τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς τῆς «Μουσικῆς Ἑταιρείας». Ὑποχρεωθεὶς λόγῳ τῆς πολιορκίας νὰ ἐγκαταλείψῃ τῷ 1831 τὴν Ἀμβέρσαν, ἀνεχώρησεν εἰς Κολωνίαν τῆς Γερμανίας, ἔνθα εἶχε τὸ ἀτύχημα, λόγῳ ἐπισυμβάσης εἰς τὸ ξενοδοχεῖον πυρκαϊᾶς, νὰ χάσῃ ὅλα του τὰ χειρόγραφα. Ὁ τρόμος καὶ ἡ λύπη διὰ τὴν ὀδυνηρὰν ταύτην ἀπώλειαν ἐπροκάλεσαν διαταραχὴν εἰς τὸν ἐγκέφαλόν του, ἐξ ἧς καὶ ἀπέθανε μετ' ὀλίγον. Ὁ Ζάνσενς ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ἔγραψεν ἐνδιαφέρουσαν καντάταν ὑπὸ τὸν τίτλον: «Μεσολόγγιον» ἐκτὸς τούτου συνέθεσε 5 λειτουργίας, 2 συμφωνίας, ἐξ ὧν ἡ πρώτη ἐβραβεύθη εἰς μουσικὸν διαγωνισμὸν τῆς Γάνδης, τὰ κωμικὰ μελοδράματα: «Ὁ πατέρας ἀντίζηλος», «Ἡ ὡραία μνηστή», κ. ἄ. Γ. Σ.

— **Ζάνσενς** (Janssens), ***Πέτρος***. Ὀλλανδὸς ζωγράφος (1612—1672). Εἰδικεύθη εἰς τὴν ἀπεικόνισιν ἱστορικῶν σκηνῶν καὶ ἐξετέλεσε κατὰ τὸ πλεῖστον ὑαλογραφίας καὶ τοιχογραφίας. Ἔργα τού τινα σῴζονται εἰς Φραγκφούρτην καὶ Μόναχον. Ι.Μ.Π.

Ζανσὸν (Jenson), ***Νικόλαος***. Γάλλος χαράκτης καὶ τυπογράφος ἀποθανὼν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1480, ὅπου καταφυγὼν εἶχεν ἱδρύσει τὸ τυπογραφεῖόν του. Περὶ τοῦ βίου του ἐλάχισται πληροφορίαι ὑπάρχουσιν. Εἰς αὐτὸν ἀποδίδεται, ἀλλ' ἀναληθῶς, ἡ εὕρεσις τῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα «ρωμαϊκὰ» τυπογραφικῶν στοιχείων. Βέβαιον ἐν τούτοις εἶναι, ὅτι ἐκ τῆς μελέτης λατινικῶν χειρογράφων ἠδυνήθη νὰ πραγματοποιήσῃ ἕνα νέον τύπον χαρακτήρων κατὰ πολὺ ἁρμονικώτερον τοῦ μέχρι τότε ἐπικρατοῦντος. Ἡ φήμη του ὡς καλλιτέχνου τυπογράφου ταχέως ἔφθασε καὶ μέχρι τοῦ Βατικανοῦ, τῷ δὲ 1470 ἐτιμήθη ὑπὸ τοῦ πάπα Σίξτου τοῦ Δ' μὲ τὸν τίτλον τοῦ κόμητος. Ὁ πρῶτος ἐκ τῶν τυπογραφείων του τόμος ἐξεδόθη τῷ 1470. Περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του (1480) συνέπηξε μετ' ἄλλων τυπογράφων ἑταιρείαν, τῆς ὁποίας ἅπασαι αἱ μέχρι τοῦ 1487 ἐκδόσεις φέρουσι τὸ καλλιτεχνικὸν τοῦ Ζανσὸν σῆμα. Μ. Ν. Β.

—**Ζανσὸν** (Janson), ***Νικόλαος***. Γάλλος γεωγράφος (1600—1667). Ἡλικίας δεκαὲξ ἢ δέκα ὀκτὼ ἐτῶν, συνέταξε τὸν χάρτην τῆς χώρας τῶν Γαλατῶν, τὸν ὁποῖον ἐδημοσίευσε βραδύτερον. Χάρις εἰς τὸ ἔργον του αὐτὸ ἐκέρδισε τὴν προστασίαν τοῦ Ρισσελιὲ καὶ τὸν τίτλον τοῦ «γεωγράφου τοῦ βασιλέως» ἐπὶ τοῦ Λουδοβίκου ΙΓ' καὶ Λουδοβίκου ΙΔ'. Ἐδημοσίευσε καὶ πολλὰς ἄλλας ἀξιολόγους διὰ τὴν ἐποχήν του γεωγραφικὰς ἐργασίας, ἰδίως τὴν Ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν καὶ γεωγραφικὴν περιγραφὴν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

— **Ζανσὸν** (Janson), ***Παῦλος***. Βέλγος πολιτικὸς γεννηθεὶς τῷ 1840 ἐν Βρυξέλλαις. Ἤρχισε τὸ στάδιόν του ὡς δικηγόρος καὶ διεκρίθη ταχέως λόγῳ τῆς ρητορικῆς του δεινότητος. Ἐκλεγεὶς τῷ 1877 βουλευτὴς Βρυξελλῶν ἐγένετο ἱδρυτὴς τοῦ ριζοσπαστικοῦ κόμματος. Ἀποτυχὼν κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1884 καὶ 1886 ἐπανεξελέγη βουλευτὴς τῷ 1889. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ 1894 ἐξελέγη γερουσιαστὴς τῆς Λιέγης. Μ. Ν. Δ.

Ζανσοννὲ (Gensonné), ***Ἀρμάνδος***. Γάλλος πολιτικὸς (1758—1793). Ἐκλεχθεὶς ἀντιπρόσωπος εἰς τὴν συνέλευσιν τοῦ διαμερίσματος τῆς Γιρόνδης, ἐτάχθη εἰς τὸ κόμμα τῶν Γιρονδίνων καὶ ἐγένετο μέλος τῆς διπλωματικῆς ἐπιτροπῆς καὶ εἰσηγητὴς αὐτῆς, ὑπὸ τὴν ἰδιότητά του δὲ ταύτην ἐπρότεινε τὴν κατὰ τῶν φυγάδων ἀδελφῶν τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ' κατηγορίαν καὶ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας, ἀπεκάλυψε δ' ἐν τῇ συνελεύσει τὰς συνεννοήσεις τῆς γαλλικῆς αὐλῆς μετὰ τῶν Αὐστριακῶν. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς 22 Ἰουλίου 1792, τὴν κατάληψιν τῶν ἀνακτόρων τοῦ Κεραμεικοῦ καὶ τὴν κάθειρξιν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας εἰς τὸ Τάμπλ, ἐξελέγη μέλος τῆς ἐκτάκτου ἐπιτροπῆς. Εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν ἐτάχθη ἐναντίον τοῦ δημαρχείου τῶν Παρισίων, ὅπερ διηύθυνε τὰς ἐν τῇ πόλει ἐξεγέρσεις, κατὰ δὲ τὴν δίκην τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ', ἐψήφισε μὲν θάνατον κατ' αὐτοῦ, ἀλλὰ μετ' ἐφέσεως πρὸς τὸν λαόν. Ὡς μέλος δὲ τῆς ἐπιτροπῆς τῆς γενικῆς ἀμύνης καὶ ὡς πρόεδρος τῆς συνελεύσεως ἐτάχθη κατὰ τῶν ὀρεινῶν καὶ ἠγόρευσε μετὰ σφοδρότητος κατὰ τοῦ Μαρᾶ καὶ τοῦ Φιλίππου-Ἰσότης. Ὅταν ἡ κοινὴ γνώμη ἐστράφη κατὰ τοῦ κόμματος τῶν Γιρονδίνων, ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων, οἵτινες προεγράφησαν καὶ ἐτέθη ὑπὸ κράτησιν, ὑπὸ τὴν φρουρὰν χωροφύλακός τινος, ὅστις ματαίως ἱκέτευεν αὐτὸν ὅπως δραπετεύσῃ. Κατηγορηθεὶς μετὰ τῶν λοιπῶν Γιρονδίνων ἤχθη ἐνώπιον τοῦ ἐπαναστατικοῦ δικαστηρίου τὴν 24 Ὀκτωβρίου 1793, ὅπου ἐτήρησεν ἄκραν σιγήν. Σιγῶν δὲ καὶ ἀπαθὴς ἤχθη τὴν 31 Ὀκτωβρίου εἰς τὸ ἰκρίωμα. Τὸν Ζανσοννὲ πλεῖστοι ἱστορικοὶ θεωροῦσιν ὡς ἕνα τῶν ἀθλητῶν τοῦ περικλεοῦς κόμματος τῆς Γιρόνδης. Ὁ λόγος του δὲν ἔχει οὔτε τὴν ἀναγλυφικὴν παράστασιν τοῦ λόγου τοῦ Δαντών, οὔτε τὰς ἁρμονικὰς περιόδους τοῦ Βερνιώ, ἀλλ' ἐνυπάρχει εἰς αὐτὸν ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ δικαιοσύνη. Ὡς χαρακτὴρ ὑπῆρξεν εὐγενὴς καὶ ἄψογος. Θ. Β.

Ζανσσὲν (Janssen), ***Πέτρος-Ἰούλιος - Καῖσαρ***. Γάλλος φυσικὸς καὶ ἀστρονόμος, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1824. Τῷ 1860 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ ἀπὸ τοῦ 1865 μέχρι τοῦ 1871 διετέλεσε καθηγητὴς τῶν φυσικῶν ἐν τῇ σχολῇ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Τῷ 1868, κατόπιν τοῦ εἰς Ἰνδίας ἐπιστημονικοῦ του ταξιδίου, ἡ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν τῶν Παρισίων ἀπένειμεν αὐτῷ τὸ βραβεῖον τοῦ Lalande. Ἔκτοτε τῷ ἀνετέθησαν διάφοροι ἐπιστημονικαὶ ἀποστολαὶ εἰς τὸ Περοῦ (1857—1858) διὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ μαγνητικοῦ ἰσημερινοῦ, εἰς Ἰταλίαν (1861—1862 καὶ 1864) διὰ τὴν μελέτην τῶν γραμμῶν τοῦ ἡλιακοῦ φάσματος, τῶν ὀφειλομένων εἰς τὴν γηΐνην ἀτμοσφαῖραν, εἰς τὴν νῆσον Θήραν (1867) διὰ τὴν μελέτην τοῦ ἡφαιστείου, διατελοῦντος τότε ἐν ἐκρήξει, εἰς τὰς Ἀζόρας (1867) μετὰ τοῦ Ch. Sainte-Claire Deville διὰ μαγνητικὰς καὶ τοπογραφικὰς μελέτας, εἰς τὸ Γκουντοὺρ τῶν Ἀγγλικῶν Ἰνδιῶν τῷ 1868 διὰ τὴν παρατήρησιν τῆς ἐκλείψεως τοῦ Ἡλίου, ἥτις ἤγαγεν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῆς φύσεως τῶν ἡλιακῶν προεξοχῶν, εἰς τὸ Ὀρὰν (1870), κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας τῶν Παρισίων, ὁπότε ἐξῆλθε τῆς πόλεως δι' ἀεροστάτου, πρὸς παρατήρησιν ἐκεῖθεν ἑτέρας ἐκλείψεως τοῦ Ἡλίου, εἰς τὴν Ἀσίαν (1871) πρὸς παρατήρησιν τῆς ἐκλείψεως, ἥτις συνέβη τὴν 12 Δεκεμβρίου 1871, καθ' ἣν ἀνεκάλυψε τὴν ὕπαρξιν νέου ἀεριώδους περιβλήματος τοῦ Ἡλίου, ὅπερ ὠνόμασεν ἀτμοσφαῖραν τοῦ στέμματος, εἰς Ἰαπωνίαν (1874) διὰ τὴν παρατήρησιν τῆς διαβάσεως τῆς Ἀφροδίτης, εἰς τὸ Σιὰμ (1874) πρὸς παρατήρησιν τῆς κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἡλιακῆς ἐκλείψεως. Τῷ 1876 ὁ Ζάνσσεν ἐπεφορτίσθη τὴν ἵδρυσιν εἰδικοῦ ἀστεροσκοπείου δι' ἀστροφυσικὰς ἐρεύνας. Τὸ ἀστεροσκοπεῖον τοῦτο ἱδρύθη κατ' ἀρχὰς εἰς Montmartre, κατόπιν δὲ μετεφέρθη εἰς Meudon. Κατὰ τὸ 1891 ἐπεχείρησε τὴν ἄνοδον εἰς τὸ Λευκὸν Ὄρος πρὸς μελέτην τῶν ἐκεῖ συνθηκῶν ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ἱδρύσεως ἀστεροσκοπείου, ὅπερ ἤρχισε λειτουργοῦν ὀλίγον βραδύτερον ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἰδίου. Ὁ Ζανσσὲν ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τῶν Παρισίων τῷ 1873, ὑπῆρξε δὲ ὁ ἐφευρέτης τῆς ἀεροναυτικῆς πυξίδος, δι' ἧς προσδιορίζεται ἐπὶ τοῦ χάρτου ἡ καθ' ἑκάστην στιγμὴν θέσις τοῦ ἀεροστάτου. Ἐκ τῶν πολυαρίθμων ἐπιστημονικῶν διατριβῶν καὶ ὑπομνημάτων του κυριώτερα εἶναι: ἡ μελέτη ἐπὶ τῆς ἐκρήξεως τοῦ ἡφαιστείου τῆς Θήρας κατὰ τὸ 1867, τὸ φάσμα τῶν ὑδρατμῶν, ἡ δακτυλιοειδὴς ἔκλειψις τοῦ Ἡλίου ἐν Trani, ἡ ὁλικὴ ἔκλειψις τοῦ Ἡλίου ἐν Guntoor τὴν 18 Αὐγούστου 1868 κτλ. Σ. Π.

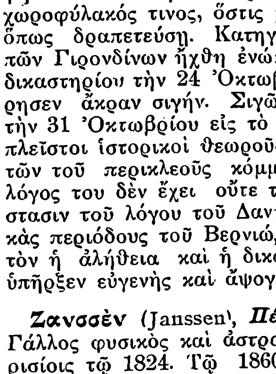

Ἰούλιος Ζανσσέν.

Ζάντ, Βὰν-ντὲ — (Van-de-Zande). Γάλλος κουρσάρος (βλ. λ. *Βὰν-ντὲ-Ζάντ*).

ζανταλώνω· ἰδιωματ. κάμνω τινὰ νὰ γίνῃ ζαντός, τρελλός, τρελλαίνω ἀπὸ τὸ ξύλο || παθ. *ζανταλώνομαι*· καταλαμβάνομαι ὑπὸ σκοτοδίνης, ζαλίζομαι.

Ζαντὰρ (Zadar) /*Γεωγρ.*/. Σλαβονικὴ ὀνομασία τῆς πόλεως *Ζάρα* (βλ. λ.) τῆς Δαλματίας. Σ. Ε. Λ.

Ζαντεμπιὲν (Gendebien), ***Ἰωάννης-Φραγκίσκος***. Βέλγος δικηγόρος καὶ πολιτικὸς (1753—1833).

Digitized by Google

Κατὰ τὰς ταραχὰς τοῦ 1789, συνταχθεὶς μὲ τὸ κόμμα τῶν πατριωτῶν συνελήφθη ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν καὶ ἐφυλακίσθη. Ἀφεθεὶς ἐλεύθερος ἐξελέγη βουλευτὴς εἰς τὸ ἐθνικὸν συνέδριον, τοῦ ὁποίου διετέλεσε καὶ πρόεδρος. Μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Βελγίου ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν μετηνάστευσεν εἰς Γαλλίαν, ἐπιστρέψας εἰς αὐτὸ μετὰ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων. Κατὰ τὴν προσάρτησιν τοῦ Βελγίου εἰς τὴν Γαλλίαν ἐξελέγη μέλος τῆς Βουλῆς τῶν Πεντακοσίων, καὶ μετὰ τὸν χωρισμὸν τοῦ Βελγίου καὶ τῆς Ὁλλανδίας ἀπὸ τῆς Γαλλίας μετέσχεν εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ καταστατικοῦ χάρτου τῆς Ὁλλανδίας, κατὰ δὲ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Βελγίου τοῦ 1830 ἐξελέγη καὶ πάλιν πληρεξούσιος, προεδρεύσας τοῦ Ἐθνικοῦ Κογκρέσσου, μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ ὁποίου ἐξελέγη πρόεδρος τῶν δικαστηρίων τοῦ Μόνς, ὅπου καὶ παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του. Μ. Ν. Δ.

Ζαντὶ (Gentil), ***Αἰμίλιος***. Γάλλος ἐξερευνητής, γεννηθεὶς τῷ 1866. Ὑπηρέτησε κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικόν, μεταβὰς ὅμως εἰς Κόγγον ἐξετέλεσεν ἐξερευνητικὸν ταξίδιον κατὰ μῆκος τοῦ ποταμοῦ Σάνγκα, τὸ ὁποῖον ἐσυνέχισε κατερχόμενος κατὰ μῆκος τοῦ ποταμοῦ Σάρι μέχρι τῆς λίμνης Τσάντ. Διὰ τὸ ταξίδιον τοῦτο ἔλαβε τὸ χρυσοῦν μετάλλιον τῆς Γεωγραφικῆς ἑταιρείας.

—**Ζαντὶ-*Μπερνὰρ*** (Gentil-Bernard), ***Πέτρος-Ἰωσήφ-Μπερνάρ***, *λεγόμενος* —. Γάλλος ἐρωτικὸς ποιητὴς (1711—1775). Ἠκολούθησε τὸν στρατηγὸν Παιζὲ εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ἰταλίας. Ἐπιστρέψας εἰς Παρισίους (1734) ἐδημιούργησεν εὐνοϊκὴν περὶ τὸ ὄνομά του φήμην, διὰ δημοσιεύσεως ποιηματίων του εἰς τὸ «Ἡμερολόγιον τῶν Μουσῶν» καὶ ἀπ' αἰθουσῶν ἀναγνώσεως ἀποσπασμάτων τοῦ ποιήματός του «Τέχνη τοῦ ἀγαπᾶν», ἐπονομασθεὶς ὑπὸ τοῦ Βολταίρου «Gentil Bernard» (=χαριτωμένον Μπερνὰρ), ὑφ' ὃ ὄνομα καὶ εἶναι ἔκτοτε γνωστὸς (1740). Ἀπέβη οὕτως ὁ ποιητὴς τοῦ συρμοῦ, πλεῖστοι δέ, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ κυρία Πομπαδούρ, τὸν ἐδέχοντο εἰς τὰ φιλολογικά των σαλόνια. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐξεδόθη ὁλόκληρον τὸ ποίημά του «Τέχνη τοῦ ἀγαπᾶν», ὅπερ ὡς σύνολον διέλυσε τὴν δημιουργηθεῖσαν περὶ τῆς ἀξίας τοῦ ποιητοῦ ἐντύπωσιν. Ὁ Μπερνὰρ ἀνεβίβασε τῷ 1737 εἰς τὸ θέατρον τὸ μελόδραμα «Castor et Pollux» τὸ ὁποῖον ἔσχε μεγάλην ἐπιτυχίαν χάρις εἰς τὴν μουσικὴν τοῦ Ραμώ. —Ω.

Ζαντιγὺ (Gentilly) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας ἐπὶ τοῦ Σηκουάνα, ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Βιέβρης καὶ 6 χλμ. μακρὰν τοῦ Σώ. Κάτ. 14.033 (1921). Ἔχει βιομηχανίαν κομβίων, ἐμπόριον ξυλείας γαιανθράκων καὶ καυσίμων ὑλῶν, θεωρεῖται δὲ μία τῶν ὡραιοτέρων ἐξοχῶν τῆς Γαλλίας. Μ. Ν. Δ.

Ζαντιλὶ (Gentili), ***Ἀντώνιος***. Γάλλος στρατηγὸς (1751—1798). Παιδίον ἔτι μετέσχε τοῦ ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Κορσικῆς ἀγῶνος κατὰ τῆς δημοκρατίας τῆς Γενούης. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, φονευθέντος πρὸ τῶν ὀμμάτων του εἴς τινα σύγκρουσιν μετὰ τῶν ἐχθρῶν, παρελήφθη τῷ 1769 ὑπὸ τοῦ Πάολι εἰς Λονδῖνον, ὅπου ὁ ἀρχηγὸς τῶν Κορσικανῶν ἐπαναστατῶν, μετὰ τὴν γαλλικὴν κατοχὴν τῆς νήσου, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ. Ὁ Ζαντιλὶ παρέμεινεν ἐν Ἀγγλίᾳ μέχρι τοῦ 1789, ὅτε κληθεὶς εἰς τὴν πατρίδα του ἀνεμίχθη εἰς τὰς πολιτικὰς ὑποθέσεις τῆς νήσου. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἀπεστάλη εἰς Παρισίους μετὰ τοῦ Πότσο ντὶ Μπόργκο, τοῦ κατόπιν ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας, ὅπως ὑποστηρίξῃ τὰ συμφέροντα τῆς Κορσικῆς ἐνώπιον τῆς ἐθνοσυνελεύσεως. Ἐνθουσιασθεὶς μὲ τὰς ἰδέας τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἐκηρύχθη ἀναφανδὸν ὑπὲρ τῆς Γαλλίας καὶ ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του διέστη πρὸς τὸν Πάολι, ὅστις διήγειρε τοὺς συμπατριώτας του κατὰ τῆς Γαλλίας. Ὅταν οὗτος, ἀποβαλὼν τὴν προσωπίδα, παρέδωκε τὴν νῆσον εἰς τοὺς Ἄγγλους, ὁ Ζαντιλὶ ἐτάχθη κατὰ τοῦ ἀρχηγοῦ του καὶ ἐκλείσθη εἰς τὴν Βάστιαν μετὰ τῶν λειψάνων τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Λομὸτ-Σαὶν-Μισέλ, πολιορκηθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου ναυάρχου Νέλσωνος καὶ τοῦ Πάολι ἀντέστη ἐπὶ τέσσαρας μῆνας καὶ ἐσυνθηκολόγησε τὸν Μάϊον 1794. Καταφυγὼν εἰς Γαλλίαν ἀπεστάλη εἰς τὴν στρατιὰν τῶν Ἄλπεων (1795), ὅπου τὸ ἑπόμενον ἔτος προήχθη εἰς στρατηγὸν καὶ ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Βοναπάρτου, ὅπως ὀργανώσῃ ἐν Λιβόρνῳ στρατὸν προωρισμένον εἰς ἐκδίωξιν τῶν Ἄγγλων ἀπὸ τὴν Κορσικήν. Μεταβὰς ὁ Ζαντιλὶ εἰς τὴν νῆσον ἐξήγειρε τοὺς πολίτας κατὰ τῶν Ἄγγλων καὶ συνέλαβε τὸν ἀντιβασιλέα Ἔλλιοτ, ἐπιτυχὼν οὕτω τὴν ὁριστικὴν προσάρτησιν τῆς Κορσικῆς εἰς τὴν Γαλλίαν. Τὰ μεγάλα του προτερήματα ἐξετίμησε δεόντως ὁ Ναπολέων Βοναπάρτης, καὶ ὅταν κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ἰταλίας ἀπεφάσισε μὲ τὴν κατάλυσιν τῆς ἑνετικῆς δημοκρατίας νὰ καταλάβῃ καὶ τὰς Ἰονίους νήσους, εἰς τὸν Ζαντιλὶ ἐνεπιστεύθη τὴν ἀποστολήν. Ἐπιβιβασθεὶς μικτοῦ στόλου γαλλικοῦ καὶ βενετικοῦ ἀφίκετο εἰς Κέρκυραν τὴν 28ην Ἰουνίου 1797, κατέλαβε τὰ φρούρια, κατεβίβασε τὴν σημαίαν τοῦ Ἁγίου Μάρκου καὶ τὴν ἑπομένην προεκήρυξεν εἰς τὸν λαὸν ὅτι ἡ γαλλικὴ δημοκρατία ἤρχετο νὰ καταστήσῃ τὴν χώραν ταύτην τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἐλευθέραν καὶ νὰ τῇ ἐπαναδώσῃ τὴν δημιουργικότητά της. Τὴν 5 Ἰουλίου 1797 ἐτελέσθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐπὶ παρουσίᾳ του ἡ φύτευσις τοῦ δένδρου τῆς ἐλευθερίας εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς πόλεως, ἐρρίφθησαν δὲ εἰς τὸ πῦρ ἡ σημαία τοῦ Ἁγίου Μάρκου, ἡ Χρυσῆ Βίβλος τῶν εὐγενῶν καὶ τὰ διπλώματα αὐτῶν. Ἔκτοτε, ἐπὶ δέκα τέσσαρας μῆνας, καθ' οὓς διῴκησε τὴν γαλλοκρατηθεῖσαν Ἑπτάνησον, ὁ Ζαντιλὶ ὑπῆρξεν εἰλικρινῶς φιλέλλην, διότι κατὰ τὸ πνεῦμά τῆς δημοκρατικῆς ἐποχῆς ἐλάτρευε τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα καὶ τὸ ἐλευθέριον πνεῦμά της. Αἱ προκηρύξεις του, οἱ λόγοι του, ἡ διαγωγή του, τὰ πάντα συνέβαλλον ὥστε νὰ σχηματισθῇ ἡ ἰδέα, ὅτι, παρὰ τὸν γαλλικὸν πατριωτισμόν, τὰ πάντα διενηργοῦντο μὲ τελικὸν σκοπὸν τὴν παντελῆ ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀπὸ παντὸς ζυγοῦ. Διὰ τοῦτο ὁ Ζαντιλί, ὅστις συχνότατα περιώδευε τὰς νήσους ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ του νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἄμυναν αὐτῶν, ἐγίνετο πανταχοῦ ἐνθουσιωδῶς δεκτός, ὅταν δὲ ὀλίγον πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του ἐδημοσίευσε τὸ Σύνταγμα τῶν τριῶν νομῶν (Κερκύρας, Ἰθάκης καὶ Αἰγαίου, ὡς ἀπεκλήθη τότε ἡ Ἑπτάνησος) καὶ συνηντήθη εἰς Ζάκυνθον μὲ τὸν Στεφανόπολιν, σταλέντα ὑπὸ τοῦ Βοναπάρτου νὰ προέλθῃ εἰς συνεννοήσεις μετὰ τῶν Μανιατῶν, ὁ Ζαντιλὶ ἔφθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον τῆς δημοτικότητος. Μόνοι οἱ ἑνετίζοντες ἀριστοκράται τῆς Ἑπτανήσου ἐφαίνοντο δυσηρεστημένοι. Τὸν Αὔγουστον τοῦ 1798, ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ Γάλλου στρατηγοῦ Σαμπώ, παρέλαβε μέρος τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Τουλῶνα, πρὶν ὅμως φθάσῃ αὐτόθι ἀπέθανε κατὰ τὸν πλοῦν. Κατὰ ὁμοίως παράδοξον τρόπον ἀπέθανεν ἐπίσης καὶ ὁ ἔκτακτος ἀπεσταλμένος τῆς γαλλικῆς συμβατικῆς συνελεύσεως Ἰ. Β. Κουμεϋρά, ὅστις ἀνακληθεὶς αἰφνιδίως ἐκ Κερκύρας καὶ ζητήσας νὰ ἐπισκεφθῇ τὰς Ἀθήνας εὑρέθη νεκρὸς ἐν Αἰγίνῃ. Ὁ Ζαντιλὶ εἶναι ὁ ὀργανώσας τὰ πρῶτα ἑλληνοαλβανικὰ τάγματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιήθησαν Σουλιῶται καὶ ἄλλοι Στερεοελλαδῖται καὶ εἰς ἃ τὸ πρῶτον ἐδιδάχθη ἡ Τακτική. Ὑπὸ πλείστων Ἑλλήνων ἀναφέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα «Γεντίλης». Θ. Β.—Γ. Δ. Κ.

Ζάντσικον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βοίου, ἤδη καλούμενον *Ζώνη* (βλ. λ.).

ζαόκυς (ὁ) (Zaocys) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀφιδίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐχιδνιδῶν*, περιλαμβάνον ἓξ εἴδη ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *ζαόκυς ὁ τροπιδοειδὴς* (Zaocys carinatus), ὅστις ἔχει μῆκος 375 ἑκατοστομέτρων, σῶμα πεπιεσμένον, κεφαλὴν ἐπιμήκη, διακρινομένην τελείως τοῦ λαιμοῦ, ὀφθαλμοὺς μεγάλους καὶ οὐρὰν μακροτάτην. Ὁ χρωματισμὸς εἶναι πρασινοκίτρινος μὲ φαιὰς καὶ μελανὰς κηλῖδας. Δ. Ν. Π.

Ζαορίτης (ἢ ***Ζαγορίτης***), ***Γεώργιος***. Λόγιος Ἠπειρώτης ἀκμάσας κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα. Μαθητεύσας ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Μπαλάνου ἐν Ἰωαννίνοις, μετέβη εἶτα εἰς Ἰταλίαν δι' εὐρυτέρας σπουδάς. Κατὰ τὸν Ζαβίραν ἦτο «εἰδήμων τῆς ἰταλικῆς, λατινικῆς καὶ ἑλληνικῆς ἀνὴρ καὶ οὐκ ἄγευστος τῶν φιλοσοφικῶν μαθημάτων». Ἔγραψε παγκόσμιον ἱστορίαν, ἧς δύο μόνον τόμοι ἐξεδόθησαν τῷ 1759, λεξικὸν τετράγλωσσον, ἱστορίαν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἐκδοθεῖσαν ἐν Βενετίᾳ (1758) κ.ἄ. Χ. Ι. Σ.

Ζαουανὶ *Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Κυρηναϊκῆς ἀκτῆς, 10 μίλ. ΒΑ τοῦ λιμένος Μάρσα Σοῦσα.

Ζάουερ (Sauer), ***Ἀδόλφος***. Γερμανὸς γεωλόγος καὶ πετρογράφος, γεννηθεὶς τῷ 1852. Καθηγητὴς ἐν Στουτγάρτῃ καὶ διευθυντὴς τοῦ Γεωλογικοῦ ἱδρύματος τῆς Βυρτεμβέργης. Συνέγραψεν «Ὀρυκτολογίαν» (1907). —Β

—**Ζάουερ, *Αἰμίλιος***. Γερμανὸς ἀριστοτέχνης τοῦ κλειδοκυμβάλου (1862), μαθητὴς τοῦ Νικολάου Ρούμπινστάϊν καὶ τοῦ Λίστ. Συνέθεσε 2 κοντσέρτα διὰ κλειδοκύμβαλον, διάφορα μικρότερα τεμάχια καὶ ἓν βιβλίον *Ἐντυπώσεων* καὶ *Ἀναμνήσεων* ἐκ τῆς καλλιτεχνικῆς του ζωῆς.

—**Ζάουερ** (Sauer), ***Αὔγουστος***. Γερμανὸς φιλόλογος καὶ ἱστορικὸς (1855—1926). Καθηγητὴς ἐν Λεμβέργῃ, Γκρὰτς καὶ Πράγᾳ. Συνέγραψεν: «Ἱστορίαν τῆς φιλολογίας καὶ λαογραφίαν» (1908) καὶ διηύθυνε τὴν σύνταξιν τῶν «Μνημείων τῆς φιλολογίας τοῦ ΙΗ' καὶ ΙΘ' αἰῶνος» (1894—1904).

—**Ζάουερ** (Sauer), ***Γουλιέλμος*** (1831—1916). Διάσημος Γερμανὸς κατασκευαστὴς ἐκκλησιαστικῶν ὀργάνων.

—**Ζάουερ** (Sauer), ***Γουλιέλμος***. Σύγχρονος Γερμανὸς νομικὸς καὶ φιλόσοφος, γεννηθεὶς τῷ 1879. Καθηγητὴς ἐν Καινιξβέργῃ. Ἔγραψε: «Δικονομίαν» (1919), «Ποινικὸν Δίκαιον» (1921), «Φιλοσοφίαν τοῦ Μέλλοντος» (1923, β' ἔκδ. 1926), «Βάσεις τῆς Κοινωνίας» (1924), «Βάσεις τῆς Ἐπιστήμης» (1926), «Ποινικὸν Δίκαιον» (1928), κλπ. —Β.

Ζαουρὰκ (Zaurak) *[Ἀστρον.]*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο, ἢ καὶ *Ἀλχένα* (Alhena), ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Ἀράβων ὁ ἀστὴρ γ *Ἠριδανοῦ*. Ὁ ἀστὴρ οὗτος ἀναλύεται διὰ τοῦ τηλεσκοπίου εἰς διπλοῦν, οὗτινος ὁ κύριος ἀστὴρ εἶναι μεγέθους 3,19 καὶ χρώματος κιτρίνου, ὁ δὲ συνοδός του μεγέθους 10,0 καὶ χρώματος λευκοῦ. Φασματοσκοπικῶς ὑπάγεται εἰς τὴν τάξιν K_5. Ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀλχένα φέρεται εἴς τινας πηγὰς καὶ ὁ ἀστὴρ γ *Διδύμων*, ὅστις εἶναι μεγέθους περίπου δευτέρου (1.93) καὶ ὑπάγεται εἰς τὴν φασματικὴν τάξιν A_0. Ὁ ἀστὴρ οὗτος εἶναι φασματοσκοπικῶς διπλοῦς καὶ ἔχει περίοδον 2175 ἡμερῶν. Σ. Π.

Ζαπανταῖοι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν, ἤδη καλούμενον *Λαγκαδιὰ* (βλ. λ.).

Ζαπάντι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Τριχωνίδος, ἤδη καλούμενον *Μεγάλη Χώρα* (βλ. λ.).

—*[Ἱστορ.]* Ἀποικία Ἀλβανῶν σπαχήδων, τὸ *Ζαπάντι*, καθ' ὅλην τὴν τουρκοκρατίαν κατῳκεῖτο ἀποκλειστικῶς ἀπὸ τοὺς Μουσουλμάνους γαιοκτήμονας τῆς εὐφόρου ταύτης περιφερείας. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Ἀγῶνος, οἱ Τοῦρκοι, μαθόντες τὴν κατὰ τοῦ Ἀγρινίου ἐπίθεσιν τῶν ἐπαναστατῶν, ἀπέστειλαν ὑπὸ φρουρὰν τὰ γυναικόπαιδα εἰς Ἄρταν, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐζήτησαν τὴν ἀποστολὴν στρατιωτικῆς ἐνισχύσεως, παρέμειναν δὲ περὶ τοὺς τριακόσιοι ἐντόπιοι καὶ ἑξήκοντα Ἀλβανοί, οἵτινες καὶ ὑπέστησαν τὸ βάρος τῆς πολιορκίας. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Ἀγρινίου ἐθεωρήθη ἀπαραίτητος ἡ ἐκμηδένισις τῆς τουρκικῆς ταύτης φωλεᾶς, καὶ οὕτω δισχίλιοι ἐπαναστάται, ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Ἀ. Βλαχόπουλον, καὶ φέροντες μεθ' ἑαυτῶν καὶ δύο μικρὰ κανόνια, ἐπετέθησαν ἐπανειλημμένως κατὰ τοῦ Ζαπαντίου. Ἀλλὰ παρὰ τὰς λυσσαλέας ἐπιθέσεις, οἱ πολιορκούμενοι ἀντέταξαν γενναίαν ἄμυναν, μέχρις ὅτου ἐφονεύθη ὁ ἀρχηγός των Ζουλφικὰρ-βέης Βλιόρας. Τότε καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ διέκριναν ὅτι ἐπῆλθεν ἡ στιγμὴ τῆς συνθηκολογίας. Καὶ μετὰ ὁλονύκτιον συζήτησιν, τὴν τεσσαρακοστὴν ἀπὸ τῆς πολιορκίας ἡμέραν τῆς 26 Ἰουλίου 1821, τὸ Ζαπάντι παρεδόθη εἰς τοὺς Ἕλληνας, τῶν κατοίκων ἀναχωρησάντων εἰς Ἄρταν μὲ τὰ ὅπλα των. Μόνοι οἱ ἑξήκοντα Ἀλβανοὶ ἀφωπλίσθησαν, ἀλλ' οὐδὲν παθόντες ἀνεχώρησαν μετὰ τῶν ἄλλων. Εἰς τὸ Ζαπάντι ἐν τούτοις παρέμειναν μουσουλμανικαί τινες οἰκογένειαι, αἵτινες ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἔστερξαν νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν γενέτειραν. Καὶ ἔζησαν αὐτόθι καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος, ἐλάχιστα παρενοχλούμεναι ἀπὸ τοὺς ἐπαναστάτας. Γ. Δ. Κ.

—**Ζαπάντι** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Κριεζῶν* τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 202.

—**Ζαπάντι** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δομοκοῦ, ἤδη καλούμενον *Μηλιόκαμπος* (βλ. λ.).

—**Ζαπάντι** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μεσσήνης, ἤδη καλούμενον *Καρυόβρυση* (βλ. λ.).

ζαπάντι (τό). Ἐμπορικὴ ὀνομασία τοῦ ἐν τῷ ὁμωνύμῳ χωρίῳ τῆς Αἰτωλοακαρνανίας παραγομένου καπνοῦ. Τὸ ζαπάντι θεωρεῖται ὡς ἡ πλέον ἐκλεκτὴ ποιότης τῶν καπνῶν περιφερείας Ἀγρινίου, δι' ὃ καὶ ἡ τιμὴ αὐτοῦ ἀνέρχεται ἕως 80 καὶ 90 δραχμὰς κατ' ὀκᾶν. Δ. Μ. Γ.

Ζαπαντιώτης, *Βασίλειος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Ζαπαντίου, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομά του. Ἐργαζόμενος εἰς Πάτρας κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἐπαναστάσεως, ἔδραξε τὰ ὅπλα καὶ ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Π. Καρατζᾶν. Κατόπιν ἀκολουθήσας τὸν Γρίβαν ἐπολέμησεν ἐν τῇ Δυτικῇ Ἑλλάδι καὶ διεκρίθη εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ἄρτης, εἰς τὸν Ἀϊτὸν καὶ τὸν Προφήτην Ἠλίαν. Ἀναφέρεται ὅτι τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς τεσσαράκοντα ἀνδρῶν ἔφραξε τὴν δίοδον τουρκικοῦ σώματος ὁδεύοντος πρὸς τὸ πολιορκημένον Μεσολόγγιον. Τῷ 1825 μετέσχε τῆς μάχης εἰς τὸ Νεόκαστρον, ἠγωνίσθη δὲ εἰς τὴν Δαβιὰν καὶ εἰς τὸ Μεσολόγγιον κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Τουρκοαιγυπτίων. Ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ἐκδουλεύσεων ἐτάχθη εἰς τὴν δ' τάξιν τῶν ἀξιωματικῶν τῆς Φάλαγγος. Γ. Δ. Κ.

Ζάπαρα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὄνομα ἀρχαίας θρακικῆς κώμης ἄγνωστόν που κειμένης. Α. Θ. Σ.

ζαπατεάντο (τὸ) (Zapateado). Εἶδος ἱσπανικοῦ χοροῦ, κυρίως γυναικείου, διακρινομένου διὰ τὴν ποικιλίαν καὶ τὸν πλοῦτον τῶν ρυθμικῶν ἐναλλαγῶν, εὑρισκομένων συχνάκις ἐν δυσαρμονίᾳ πρὸς αὐτὴν τὴν μελῳδίαν. Αἱ ρυθμικαὶ αὗται ἐλευθερίαι καὶ αἱ συνεχεῖς συγκοπαὶ προδίδουν τὴν ἀνατολικὴν προέλευσιν τοῦ χοροῦ τούτου (βλ. εἰς ἑπομένην σελ.), εἰς πλείστους τῶν ὁποίων καὶ ἡ μελῳδία ἀκόμη φέρει φανερὰ ἴχνη τῆς ἀραβικῆς μουσικῆς. Γ. Σ.

Digitized by Google

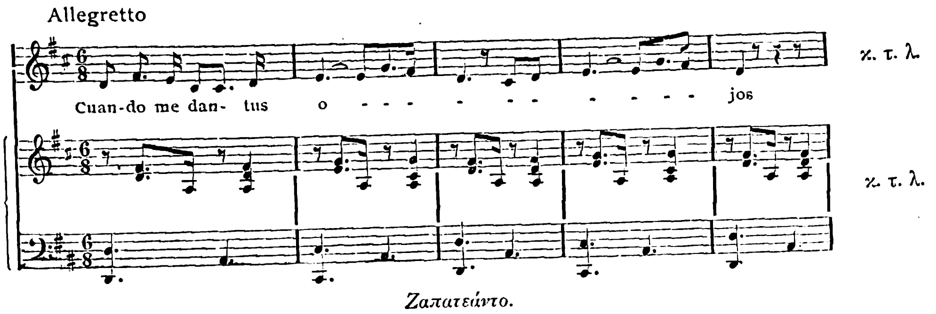

Ζαπατεάντο.

Ζάπατος ἢ ***Ζαπάτας*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ὄνομα δύο ποταμῶν τῆς 'Ασσυρίας, οἵτινες πηγάζοντες ἀπὸ τῶν Καρδουχικῶν ὀρέων συμβάλλουσιν εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Τίγρητος. 'Εκ τούτων ὁ μὲν καλεῖται *Μέγας Ζάπατος*, ὁ *Λύκος* τῶν ἀρχαίων, ὅστις μετὰ ὁρμητικώτατον ροῦν 200 περίπου χιλιομέτρων ἐκβάλλει παρὰ τὴν ἀρχαίαν Λάρισαν, 37 χιλμ. ΝΑ. τῆς Μουσούλης. Ὁ δὲ *Μικρὸς Ζάπατος*, ὁ *Κάπρος* τῶν ἀρχαίων, ἐκβάλλει 75 περίπου χλμ. ΝΑ. τοῦ Μεγάλου Ζαπάτου. Καλοῦνται δὲ σήμερον ὁ μὲν Zab-'ël-Ala ἢ Zab-el-Rebir, ὁ δὲ Zab-el-Asfal. Α. Θ. Σ.

Ζαπέκος ἢ ***Τζαπέκος***. 'Ηπειρώτης λόγιος, ἐν Μετσόβῳ γεννηθεὶς κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. 'Εδιδάχθη ἀπὸ τὸν Δημήτριον Βαρδάκαν πρὸ τοῦ 1810, μετὰ ταῦτα προσκληθεὶς εἰς Μελένικον ἐδίδαξεν ἐπὶ μίαν τριακονταετίαν, κατόπιν ἐπὶ βραχὺν χρόνον εἰς Σέρρας, καὶ μετὰ ταῦτα εἰς Φιλιππούπολιν, ὅπου ἀπεβίωσε πρὸ τοῦ 1850. Μ. Ι. Γ.

ζάπλουτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ λίαν πλούσιος, βαθύπλουτος, πλουσιώτατος (ἀπὸ τοῦ ἐπιτατ. μορίου *ζα—* καὶ τοῦ *πλοῦτος*).

Ζαπόλσκα (Zapolska), ***Γαβριέλλα***. Πολωνὶς συγγραφεὺς (1860—1921). Διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1880 ἠθοποιὸς ἐν Βαρσοβίᾳ καὶ κατὰ τὰ ἔτη 1889—1895 εἰς τὸ «'Ελεύθερον Θέατρον» τῶν Παρισίων, ἀργότερον δὲ ἐν Κρακοβίᾳ καὶ Λέμπεργ. Συνέγραψε μυθιστορήματα, ἐν οἷς: «Ἡ Καίτη» (1887), «Τὸ Πάτερ ἡμῶν» (1904), «Καλοκαιρινὸς ἔρως» (1905) καὶ δράματα: «Ἡ ἄθικτος γυναῖκα» (1910), «Τὸ φρούριον τῆς Βαρσοβίας» (1916) κτλ. —Β

Ζαπολύα (Szapolyav). Μεγάλη οὐγγρικὴ ἀριστοκρατικὴ οἰκογένεια διαδραματίσασα σημαντικὸν ρόλον εἰς τὴν περιπετειώδη ἱστορίαν τῆς πατρίδος της. Ὁ πρῶτος ἐκ τῶν ἀναφερομένων ἐν τῇ ἱστορίᾳ *Στέφανος Ζαπολύα* (1499), ἦτο ἐκ τῶν ὀπαδῶν καὶ ὑπαρχηγῶν τοῦ Ματθία Κορβίνου. 'Απέκρουσε τὸν υἱὸν τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας ζητοῦντα νὰ ἀνέλθῃ ἐπὶ τοῦ οὐγγρικοῦ θρόνου, ἐπολέμησε νικηφόρως κατὰ τῶν Τούρκων καὶ κατόπιν κατέκτησε τὴν Αὐστρίαν, τῆς ὁποίας ὠνομάσθη διοικητής. Ὁ υἱός του *'Ιωάννης*, διοικητὴς τῆς Τρανσυλβανίας, διεκρίθη εἰς τὴν καταστολὴν τῆς ἀνταρσίας τῶν χωρικῶν καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Λουδοβίκου Β' τῆς Οὐγγαρίας ἤσκησε πραγματικὴν ἀντιβασιλείαν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως τούτου μεγάλη μερὶς Μαγυάρων ἐξέλεξε τὸν 'Ιωάννην βασιλέα, ἐνῷ ἄλλη ὑπεστήριζε τὸν Φερδινάνδον τῆς Αὐστρίας. Μακρὸς ἀγὼν ἤρχισε μεταξὺ τῶν δύο ἀπαιτητῶν τοῦ θρόνου, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ Ζαπολύα ἐπεκαλέσθη τὴν συνδρομὴν τῶν Τούρκων, ἀναγνωρίσας τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου. 'Εν τέλει ἀνεγνωρίσθη βασιλεὺς (1538), ἀναλαβὼν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἀναγνωρίσῃ ὡς κληρονόμον τὸν Φερδινάνδον, διατηρήσαντα μέρος τοῦ βασιλείου. Ὁ υἱός του *'Ιωάννης-Σιγισμόνδος* (1540—1571) ἀνεγνωρίσθη ὡς βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας ἀπὸ τὸν σουλτᾶνον Σουλεϊμάν, καταλαβόντα μὲ τὴν πρόφασιν αὐτὴν τὴν Βούδαν καὶ ἐγκατασταθέντα ἐκεῖ μονίμως. Ὁ Σιγισμόνδος περιωρίσθη εἰς τὸ πριγκιπᾶτον τῆς Τρανσυλβανίας.

ζαπὸν (τὸ (Zapon) *[Βιομ. Χημ.]*. Οὕτω καλεῖται βερνίκιον συγκείμενον ἐκ διαλύματος κελλουλοΐτου εἰς ὀξικὸν ἀμύλιον καὶ ἀκετόνην. Τὸ διάλυμα τοῦτο εἶναι πυκνόρρευστον, διαυγές, σχεδὸν ἄχρουν, καὶ ξηραίνεται ἐν ἠπίᾳ θερμότητι πρὸς ἄχρουν, διαφανές, ἐλαστικόν, μὴ κολλῶδες ἐπικάλυμμα, τόσον σκληρόν, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ χαραχθῇ διὰ τοῦ ὄνυχος. Τὸ βερνίκιον τοῦτο προσκολλᾶται ἐπὶ ὑφάσματος, χάρτου, ξύλου, μετάλλου κλπ. 'Αφίνει τὰ δι' αὐτοῦ ἐπιχριόμενα ἀντικείμενα νὰ φαίνωνται ἀμετάβλητα, διατηρεῖ δὲ καὶ μετὰ μακρὸν χρόνον τὴν διαφάνειάν του, καὶ δύναται νὰ ἐκπλυθῇ δι' ὕδατος καὶ σάπωνος. Χρησιμεύει πρὸς ἐπικάλυψιν στιλπνῶν μεταλλικῶν ἐπιφανειῶν, τὴν στιλπνότητα τῶν ὁποίων θέλομεν νὰ προφυλάξωμεν ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀέρος. Περαιτέρω χρησιμεύει πρὸς στερέωσιν χάρτου παλαιοῦ καταστάντος εὐθραύστου. Κ. Γ. Μ.

Ζαπορόγαι (οἱ). Κοζάκοι τῆς Οὐκρανίας, ὀνομασθέντες οὕτω διότι κατῴκουν ἐκεῖθεν (ζὰ) τῶν καταρρακτῶν (παρόγι) τοῦ Δνειπέρου. Ἡ κοινότης αὕτη τῶν Κοζάκων εἶναι γνωστὴ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. 'Απετέλουν οὗτοι κατ' ἀρχὰς τὴν φρουρὰν μικροῦ τινος φρουρίου ἐπὶ τῶν νήσων τοῦ Δνειπέρου. 'Εκδιωχθέντες ἐκεῖθεν ὑπὸ τοῦ χάνου τῶν Τατάρων τῆς Χερσῶνος Γιρέϋ, ἵδρυσαν τὴν ὀχυρὰν πολίχνην *Σὶτς* ἐπὶ τῆς νήσου τοῦ Δνειπέρου Χορτίτζια, ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον ἐξέτεινον τὰ ὅρια αὐτῶν μέχρι τῆς Νικοπόλεως, κειμένης ἐπὶ τῶν ὄχθῶν τοῦ Τεχορτόμλικ, καὶ μετήρχοντο τοὺς θηρευτάς, τοὺς ἁλιεῖς καὶ τοὺς πολεμιστάς. Ἡ Σὶτς σὺν τῷ χρόνῳ μετεβλήθη εἰς μικρὰν δημοκρατίαν, ἀποτελουμένην ἐκ τριάκοντα ὀκτὼ *κούριν*, ἤτοι πολεμικῶν καὶ ἐργατικῶν ταυτοχρόνως συνδέσμων. Ἡ συνέλευσις τῶν κούριν, συνερχομένη, ἐξέλεγε τὸ *κόχ*, ἤτοι τὴν κυβέρνησιν τῆς μικρᾶς αὐτῆς ἐπικρατείας, ἀποτελουμένην ἐξ ἑνὸς προέδρου, καλουμένου *κοχόβνιϊ ἀταμάν*, ἑνὸς δικαστοῦ, ἐκδικάζοντος τὰς μεταξὺ τῶν πολιτῶν διαφοράς, ἑνὸς στρατιωτικοῦ διοικητοῦ καὶ ἑνὸς ὑπασπιστοῦ τοῦ ἀταμάν. Ἡ γενικὴ συνέλευσις τῶν Ζαπαρόγων ἐξέλεγε πάντας τούτους τὴν 1 'Οκτωβρίου ἑκάστου ἔτους. 'Εν περιπτώσει πολέμου, συνερχομένη αὕτη ἐξέλεγε τὸν ἀρχηγὸν τοῦ στρατοῦ. Ὡς ἔμβλημα οἱ Ζαπαρόγαι εἶχον σημαίαν μετὰ τῆς εἰκόνος τῆς Θεοτόκου, προστάτιδος αὐτῶν, τὰ δὲ σήματα τῆς Σὶτς ἦσαν ἡ εἰκὼν κοζάκου, μία οὐρὰ ἵππου καὶ ἡ *μπουλάβα*, ἤτοι ἡ ράβδος τοῦ ἀταμάν. Οἱ Ζαπορόγαι ἐδέχοντο εἰς τὴν κοινότητά των πάντα δυνάμενον νὰ φέρῃ ὅπλα· ὑπερησπίζοντο τὴν χριστιανικὴν πίστιν, τὴν «μητέρα Οὐκραίνην» καὶ τὰς λαϊκὰς ἐλευθερίας. Ξένας γυναῖκας ἐλευθερίων ἠθῶν δὲν ἐδέχοντο εἰς τὴν Σὶτς, νυμφευόμενοι δ' ἔζων μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των εἰς τὰς καλύβας των ἠθικὸν βίον. Ανεξάρτητοι κατ' οὐσίαν, ἀρχικῶς ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν βασιλέων τῆς Πολωνίας, ἀπὸ δὲ τοῦ 1654 ὑπὸ τὴν τῶν μεγάλων ἡγεμόνων τῆς Μόσχας. Μετὰ τὴν προδοσίαν τοῦ ἀταμάνου των *Μαζέππα*, ὅστις κατὰ τὴν εἰσβολὴν εἰς τὴν Οὐκραίνην τοῦ βασιλέως τῆς Σουηδίας Καρόλου ΙΒ' ἡνώθη μετ' αὐτοῦ, ὁ Μέγας Πέτρος τοὺς ἐξεδίωξε τοῦ ἐδάφους των· ἠναγκάσθησαν τότε νὰ καταφύγουν εἰς τὸ 'Αλέσχι ἐπὶ τοῦ Δνειπέρου, εἴκοσι χιλιόμετρα μακρὰν τῆς σημερινῆς Χερσῶνος. 'Επὶ τῆς αὐτοκρατείρας Ἄννης (1734) ἐπετράπη εἰς αὐτοὺς ἡ ἐπάνοδος εἰς τὴν Οὐκραίνην, ἐγκατεστάθησαν δὲ ἐπὶ τοῦ Δνειπέρου καὶ τοῦ Ριντπλίνα, ἱδρύσαντες τὴν *Νέαν Σὶτς*. Τῷ 1775, ὅτε ἡ Οὐκραίνη ἀπετέλεσεν ὁριστικῶς τμῆμα τῆς Ρωσικῆς αὐτοκρατορίας, ἡ Νέα Σὶτς κατελήφθη ὑπὸ τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ, ὁ δὲ τελευταῖος ἀταμὰν αὐτῶν Καλνισέβσκι ἐκλείσθη εἰς τὸ μοναστήριον Σολόβσκι, ὅπου καὶ ἀπέθανε μετὰ τριάκοντα ἔτη λαβὼν τὸ σχῆμα τοῦ μοναχοῦ. Οἱ Ζαπαρόγαι διεσκορπίσθησαν καὶ ἄλλοι μὲν ἐξ αὐτῶν ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸν Τάναϊν, βραδύτερον δὲ μετεφέρθησαν εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Κουβάν, ἀποκληθέντες *Μαυροθαλασσῖται* κοζᾶκοι, ἄλλοι δὲ μετηνάστευσαν εἰς τὴν Δοβρουτζᾶν καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸ δέλτα τοῦ Δουνάβεως πλησίον τῆς Σιλιστρίας. Θ. Β

Ζαπουντέλλο (Zapuntello) *[Γεωγρ.]*. 'Αδριατικὸς λιμὴν (πλάτ. 44°16' Β, μῆκ. 14°48 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 2711: Gulf of Quarnero) καὶ ἐν αὐτῷ κωμόπολις φερώνυμος, πρωτεύουσα τῆς νήσου *Μελάντα*. Ἔχει φάρον. Σ. Ε. Λ.

Ζάππα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον, καλούμενον καὶ *Νεσκιάτι*, κείμενον ἐπὶ ὁμωνύμου πεδιάδος ἐν τῇ ἄνω 'Αλβανίᾳ, διαρρεομένης ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Δρίλωνος. Εἶναι ἕδρα καθολικοῦ ἐπισκόπου. Β. Ι. Δ.

Ζάππας, *Εὐαγγέλης*. 'Εθνικὸς εὐεργέτης γεννηθεὶς ἐν Λαμπόβῳ τῆς ἐπαρχίας Τεπελενίου τῆς Β. 'Ηπείρου τῷ 1800 ἐκ πατρὸς Βασιλείου Ζάππα ἐμπόρου καὶ μητρὸς Σωτήρας. Ἡ μόρφωσίς του ἦτο ἐντελῶς στοιχειώδης. Εἰς ἡλικίαν δεκατριῶν ἐτῶν ἐγκατέλειψε τὴν πατρικὴν οἰκίαν καὶ κατετάχθη εἰς τὴν φρουρὰν τοῦ 'Αλῆ πασᾶ, παραμείνας μέχρι τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους. Ὅτε ἤρξατο ἡ πολιορκία τοῦ 'Αλῆ πασᾶ ὑπὸ τῶν σουλτανικῶν στρατευμάνων, ὁ Εὐαγγέλης Ζάππας δὲν ἐγκατέλειψεν αὐτόν. Μόνον ὅταν ἔμαθεν, ὅτι οἱ ὑπὸ τὸν Μᾶρκον Μπότσαρην Σουλιῶται εἶχον ἀποσπασθῆ ἀπὸ τῶν σουλτανικῶν στρατευμάτων καὶ εἶχον συμμαχήσει μετὰ τοῦ 'Αλῆ πασᾶ, ἔσπευσε νὰ ἑνωθῇ μετὰ τοῦ σώματος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, τοῦ ὁποίου ἔγινε μετ' ὀλίγον πρωτοπαλλήκαρον. Μετέσχε τῆς ὑπὸ τοῦ Μαυροκορδάτου ἀποφασισθείσης ἐκστρατείας πρὸς λύσιν τῆς πολιορκίας τοῦ Σουλίου. Μετὰ τὴν διὰ συνθηκολογήσεως παράδοσιν τοῦ Σουλίου ἀπῆλθε καὶ οὗτος μετὰ τῶν ἄλλων Σουλιωτῶν εἰς Μεσολόγγιον. Κατόπιν τοῦ θανάτου τοῦ Μάρκου Μπότσαρη ἐτάχθη ὑπὸ τὸν ἀδελφὸν ἐκείνου Κώσταν, τὸν Νικ. Ζέρβαν καὶ Πανουργιᾶν, ἀξιωθεὶς τῷ 1824 καὶ τοῦ διπλώματος τοῦ ταξιάρχου.

Ἡ τόσον ἐνεργὸς αὐτοῦ ἀνάμιξις εἰς τὸν 'Αγῶνα, γενομένη γνωστὴ εἰς τοὺς Τούρκους, προὐκάλεσε τὴν σύλληψιν τῆς γραίας μητρός του καὶ τὸν περιορισμόν της εἰς τὸ ἐν τῇ λίμνῃ τῶν 'Ιωαννίνων νησίον, ὅπου παρέμεινε μέχρι τοῦ πέρατος τοῦ 'Αγῶνος. Πλὴν τούτου, οἱ Τοῦρκοι ἐδήμευσαν καὶ τὸ ἥμισυ τῆς πατρικῆς του περιουσίας. Μετὰ τὸ πέρας τῆς 'Επαναστάσεως καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς 'Ελλάδος, ὁ Εὐαγγέλης Ζάππας ἀπῆλθεν εἰς Μακεδονίαν, ἵνα ἐπιδοθῇ εἰς ἐμπορικὰς ἢ γεωργικὰς ἐπιχειρήσεις. 'Αλλ' ἡ συμβίωσίς του μετὰ τῶν Τούρκων τοῦ ἦτο ἀφόρητος καὶ ἀναχωρήσας ἐκεῖθεν μετ' ὀλίγον μετέβη τῷ 1831 εἰς Βουκουρέστιον. Κάτοχος χειρουργικῶν τινων γνώσεων ἐκ τοῦ μακροῦ στρατιωτικοῦ του βίου, μετήρχετο κατ' ἀρχὰς ἐν Βουκουρεστίῳ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἐμπειρικοῦ ἰατροῦ. 'Ελθὼν εἰς συνάφειαν καὶ μετὰ τῶν ἡγουμένων τῶν ἑλληνικῶν μοναστηρίων, προέβη εἰς τὴν ἐκμίσθωσιν τῶν μοναστηριακῶν κτημάτων καὶ ἐπεδόθη μὲ ὅλην του τὴν δραστηριότητα, ὄχι μόνον εἰς τὴν καλλιέργειαν, ἀλλὰ καὶ τὴν βελτίωσιν αὐτῶν, κατορθώσας νὰ πολλαπλασιάσῃ τὰ κέρδη, τὰ ὁποῖα εἰς τοὺς προηγουμένους ἐκμισθωτάς των ἀπέδιδον. Ἡ ἐπερχομένη οὕτω αὔξησις τῆς ἀξίας τῶν κτημάτων ἐκ τῆς αὐξήσεως τῶν προσόδων των κατέστησεν ἐν Ρουμανίᾳ τὸν Εὐαγγέλην Ζάππαν περιζήτητον ἐκμισθωτὴν μεταξὺ τῶν γαιοκτημόνων.

Εὐαγγέλης Ζάππας.

'Αποκτήσας ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ἀρκετὰ χρήματα καὶ ἔχων ὡς συμβοηθόν του τὸν ἐξάδελφόν του Κωνσταντῖνον, ἤρχισε προβαίνων εἰς ἀγορὰν ἰδίων κτημάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ τὸ περιώνυμον Μπροστένι, ἢ Βρεσθένιον, ὡς ὁ ἴδιος τὸ ἐξελλήνισε κατόπιν. Εἰς τὸ Μπροστένι ἵδρυσε καὶ μεγάλους ὑδρομύλους. Ἡ περιουσία του ἔκτοτε ἔβαινεν ἀλματωδῶς αὐξανομένη καὶ μετά τινα ἔτη ἔγινεν εἷς τῶν μεγαλυτέρων γαιοκτημόνων τῆς Ρουμανίας.
Τὸ ὄνομα τοῦ Εὐαγγέλη Ζάππα ἐγένετο τὸ
πρῶτον γνώριμον εἰς ὅλον τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος,
ὅτε οὗτος κατὰ τὸ 1856 ἀνήγγειλεν εἰς τὸν τότε
ὑπουργὸν τῶν 'Εξωτερικῶν 'Αλ. Ραγκαβῆν, ὅτι
διέθετε 400 μετοχὰς τῆς ἀτμοπλοϊκῆς ἑταιρείας,
ἵνα ἐκ τοῦ μερίσματος αὐτῶν γίνωνται περιοδι-
καὶ ἐν 'Αθήναις ἐκθέσεις, μαρτυροῦσαι τὴν συντε-
λουμένην ἑκάστοτε βιομηχανικὴν καὶ γεωργικὴν
πρόοδον τῆς 'Ελλάδος. Τὴν διεύθυνσιν καὶ ἐπι-
στασίαν τούτων τὴν ἀνέθετεν εἰς μίαν ἐπιτροπήν,
ὀνομασθεῖσαν «ἐπιτροπὴν τῶν 'Ολυμπίων», διότι ἐν
συνδυασμῷ πρὸς τὰς περιοδικὰς ταύτας ἐκθέσεις
εἶχεν ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν ἀναβίωσιν τῶν ὀλυμπιακῶν
ἀγώνων. Συγχρόνως εἶχε στείλει εἰς τὸν Ραγκα-
βῆν καὶ τὰ σχέδια τοῦ καταστήματος τῶν 'Ολυμ-
πίων μετὰ τοῦ σταδίου αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον εἶχε
κατὰ νοῦν νὰ ἀνεγείρῃ. Ὁ Ζάππας μέχρι τοῦ
1863 διετήρησεν ἀκμαίας τὰς πνευματικὰς καὶ τὰς
σωματικὰς αὐτοῦ δυνάμεις. Κατόπιν ὅμως ὑπέστη
πνευματικὴν διατάραξιν, κατὰ τῆς ὁποίας οὐδὲν
ἴσχυσεν. 'Εν ἔτει 1865, τὴν 19ην 'Ιουνίου, ἀπέθανε
καὶ ἐνεταφιάσθη εἰς τὸ κτῆμά του Μπροστένι.
Μετὰ τέσσαρα ἔτη ἐγένετο ἡ ἀνακομιδὴ τῶν ὀ-
στῶν καὶ συμφώνως πρὸς τὴν τελευταίαν του βού-
λησιν ἡ μὲν κεφαλή του ἐτάφη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ
Ζαππείου ἐν 'Αθήναις, τὰ δὲ ὀστᾶ του εἰς τὴν
αὐλὴν τοῦ ἐν Λαμπόβῳ σχολείου. Πρὶν ἢ κατα-
ληφθῇ ὑπὸ τῆς νόσου εἶχε συντάξει ἰδιόχειρον
διαθήκην, τῆς ὁποίας τὴν διάσωσιν καὶ ἐκτέλεσιν
ἐνεπιστεύετο εἰς τὸν ἐξάδελφόν του Κωνσταντῖ-
νον. Ἡ ἀκίνητος περιουσία του, ἀποτελουμένη
κατὰ τὸ μέγιστον μέρος ἐκ τῶν ἐν Ρουμανίᾳ ἀγρο-
τικῶν κτημάτων του, ἐκληροδοτεῖτο μετὰ τὸν θά-
νατον τοῦ ἐξαδέλφου του εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τῶν
'Ολυμπίων, ἡ ὁποία ὑπεχρεοῦτο νὰ διαθέτῃ διὰ τὴν
ὀργάνωσιν τῶν ἐκθέσεων καὶ τὴν βράβευσιν τῶν
ἀρίστων προϊόντων τὸ ἐκ 15.000 φλωρίων (700.000
χρυσῶν δραχ.) ἐτήσιον εἰσόδημα τοῦ κληροδοτήμα-
τος, μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν ἐτησίως 3.000 φλωρίων
πρὸς ἐξυπηρέτησιν ἄλλων σκοπῶν, ὧν ὁ σπουδαιό-
τερος ἡ συντήρησις τῆς ἐν Λαμπόβῳ ἑλληνικῆς
σχολῆς. Ὁ ἐκτελεστὴς τῆς διαθήκης ὑπεχρεοῦτο
ν' ἀνεγείρῃ ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τοῦ κληροδοτή-
ματος τὸ κατάστημα τῶν 'Ολυμπίων μετὰ τοῦ
σταδίου του, ἀξιοπρεπὲς καὶ εὐρύχωρον. Ἡ κλη-
ροδοτηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Εὐαγγέλου Ζάππα περιουσία

Digitized by Google

ἐξετιμᾶτο περὶ τὰ ἓξ ἑκατομμύρια δραχμῶν, μεγαλυτέρα πάσης ἄλλης ἕως τότε κληροδοτηθείσης, πλὴν τῆς τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Ἀκαδημίας Σίνα. Τὸ ὄνομά του κατὰ πρότασιν τοῦ βουλευτοῦ Σωτηροπούλου ἐνεγράφη μὲ τὰ ὀνόματα τῶν μεγάλων ἀνδρῶν καὶ εὐεργετῶν τῆς Ἑλλάδος ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ ἑλληνικοῦ βουλευτηρίου. Β. Ι. Δ.

— **Ζάππας, *Κωνσταντῖνος.*** Ἐθνικὸς εὐεργέτης γεννηθεὶς ἐν Λαμπόβῳ τῆς Β. Ἠπείρου, ἐξάδελφος τοῦ Εὐαγγέλη. Μετὰ τὴν ἐν Ρουμανίᾳ ἐγκατάστασιν τοῦ ἐξαδέλφου του, μετέβη καὶ οὗτος εἰκοσαετὴς τὴν ἡλικίαν πλησίον του, ὅταν δὲ ἀπέθανεν οὗτος, λαβὼν τὴν ἐπικαρπίαν τῆς περιουσίας του, ἐθεώρησε καθῆκόν του νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν πρόθεσιν ἐκείνου περὶ ἀνεγέρσεως τοῦ καταστήματος τῶν Ὀλυμπίων. Μετὰ τὴν ἐκπόνησιν τοῦ σχεδίου ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Μπουλανζὲ ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς ἐπιτροπῆς τὰ ἀπαιτηθέντα πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ Ζαππείου μεγάρου ποσά, ἀνελθόντα εἰς δύο καὶ πλέον ἑκατομμύρια δραχμῶν. Ὅταν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς εἰκοσιπενταετηρίδος τοῦ βασιλέως Γεωργίου ὠργανώθη μεγάλη ἐν τῷ Ζαππείῳ ἔκθεσις, ὁ βασιλεὺς ἐκάλεσεν εἰς τὴν τελετὴν τὸν Κωνσταντῖνον Ζάππαν, δώσας τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐκδηλωθῇ πρὸς τὸ πρόσωπόν του ἡ πανελλήνιος εὐγνωμοσύνη. Ὁ Κωνσταντῖνος δὲν περιωρίσθη εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν διατάξεων τῆς διαθήκης τοῦ ἐξαδέλφου του. Ἐπὶ δεκάδας ἐτῶν διέθετεν ἄνευ φειδοῦς μεγάλα ποσὰ ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς προαγωγῆς. Ἐν ἔτει 1875 ἀνήγειρεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ μέγαρον τῶν Ζαππείων παρθεναγωγείων, ἐφαμίλλων τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἀρσακείου, διαθέσας ὑπὲρ ἀνεγέρσεως καὶ συντηρήσεως αὐτῶν ἓν καὶ ἥμισυ ἑκατομμύριον φράγκων. Μνημεῖα τῆς φιλοπατρίας του εἶναι καὶ τὰ ἐν Λαμπόβῳ, Λέκλῃ, Ἀδριανουπόλει, Φεραῖς, Πρεμετῇ, Δροβιάνῃ, Δελβίνῳ, Φιλιάταις καὶ Νιβάνῃ ἐκπαιδευτήρια. Εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν κατέθεσε 250.000 δραχμῶν, ἵνα ἐκ τῶν προσόδων αὐτῶν ἐκπαιδεύωνται νέοι εἰς τὰς γεωργικὰς σχολὰς τῆς Εὐρώπης καὶ ἐκδίδωνται γεωργικὰ βιβλία. Κατόπιν βραχείας πνευμονικῆς ἀσθενείας ἀπέθανεν ἐν Μεντών, κώμῃ τῆς νοτίου Γαλλίας, τῇ 20 Ἰανουαρίου 1892. Ἡ σωρός του μεταφερθεῖσα εἰς Μπροστένι ἐτάφη πλησίον τοῦ ἐξαδέλφου του. Τῆς περιουσίας του, ὑπολογιζομένης εἰς δύο ἑκατομμύρια δραχμῶν καὶ συγκειμένης κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξ ἀγροτικῶν ἐν Θεσσαλίᾳ κτημάτων, καθίστα διὰ διαθήκης κύριον τὸ ἑλληνικὸν κράτος. Β. Ι. Δ.

Κωνσταντῖνος Ζάππας.

— **Ζάππας, *Σπῦρος.*** Ἀγωνιστής, γνωστότερος ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ζηάπας* (βλ. λ.).

— **Ζάππα κτήματα.** Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κωνσταντίνου Ζάππα ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐζήτησε παρὰ τῆς Ρουμανίας τὴν παράδοσιν τῆς Ζαππείου περιουσίας, συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τῆς διαθήκης. Ἀλλ' ἡ ρουμανικὴ κυβέρνησις ἀντέταξεν ἀπόλυτον ἄρνησιν ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι πλάγιοι συγγενεῖς προσέβαλλον τὸ κῦρος τῆς διαθήκης, ὅτι κατὰ τὸ 7ον ἄρθρον τοῦ ρουμανικοῦ συντάγματος δὲν ἐπετρέπετο εἰς ἀλλοδαποὺς ἡ ἀπόκτησις ἀκινήτων ἀγροτικῶν κτημάτων ἐν Ρουμανίᾳ καὶ ὅτι ἡ διαθήκη δὲν ἀνεφέρετο εἰς νομίμους ἢ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμους, ἀλλ' εἰς ἠθικὸν πρόσωπον, τὴν ἐπιτροπὴν τῶν Ὀλυμπίων, μὴ ἀνεγνωρισμένην ὑπὸ τοῦ ρουμανικοῦ ἔθνους, καὶ παρέπεμπε τὴν λύσιν τῆς ὑποθέσεως εἰς τὰ ρουμανικὰ δικαστήρια. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις δὲν ἀνεγνώριζε τὴν ἁρμοδιότητα τῶν ρουμανικῶν δικαστηρίων, ἰσχυρισθεῖσα ὅτι διαφορὰ ἀνὰ μέσον κρατῶν δὲν δύναται νὰ κριθῇ ὑπὸ τῶν δικαστηρίων τοῦ ἑνὸς ἐξ αὐτῶν. Εἰς τὰ ἐπιχειρήματα τῆς ρουμανικῆς κυβερνήσεως ἀντέταξεν ὅτι ἡ ἀναφορὰ εἰς τὸ 7ον ἄρθρον τοῦ ρουμανικοῦ συντάγματος δὲν εἶχε καμμίαν ἐν τῷ προκειμένῳ ζητήματι θέσιν, διότι ρητῶς ἀνεφέρετο ὅτι αὕτη δὲν εἶχεν ἀναδρομικὴν ἰσχὺν καὶ ὅτι ὡς ἀπόδειξις τοῦ ἀναμφισβητήτου δικαιώματος τοῦ ἑλληνικοῦ δημοσίου ἐπὶ τῆς περιουσίας τοῦ Εὐαγγέλη Ζάππα προσάγεται, ὅτι αὐτὴ αὕτη ἡ ρουμανικὴ κυβέρνησις ἀνεγνώρισεν αὐτὸ ἐπὶ 27 ὅλα ἔτη. Μὴ ἀποδεχθείσης τῆς ρουμανικῆς κυβερνήσεως τὴν πρότασιν τῆς Ἑλλάδος περὶ λύσεως τοῦ ζητήματος διὰ συμβιβασμοῦ ἢ διαιτησίας, ἐπηκολούθησε διακοπὴ τῶν διπλωματικῶν σχέσεων. Βραδύτερον ἡ Ἑλλὰς ἠναγκάσθη νὰ δεχθῇ τὸ τετελεσμένον γεγονός. Β. Ι. ΔΗΜΑΡΑΤΟΣ

Ζάππειον (τό). Ἵδρυμα ἐν Ἀθήναις ἐγερθὲν ὑπὸ τοῦ Εὐαγγέλη Ζάππα, ὅπως χρησιμεύῃ εἰς ἑλληνικὰς ἐκθέσεις καλλιτεχνίας, γεωργίας καὶ βιομηχανίας. Τῷ 1887, πρωθυπουργεύων ὁ Χαρίλαος Τρικούπης ἀπεφάσισε τὴν χάραξιν κήπου ἐν τῷ χώρῳ ἔνθα εἶχεν ἱδρυθῇ τὸ μέγαρον, ἀνετέθη δὲ τὸ σχέδιον αὐτοῦ εἰς τὸν Γάλλον μηχανικὸν Ε. Ματών, καὶ ὁ προεδρεύων τότε τῆς ὀλυμπιακῆς ἐπιτροπῆς Στέφανος Δραγούμης παρηκολούθησε τὴν ἐκτέλεσιν αὐτοῦ. Ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ ὑπῆρχεν ἀπὸ μακροῦ χρόνου τὸ νεκροταφεῖον τῶν διαμαρτυρομένων, ὅπερ τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Χαριλάου Τρικούπη μετεφέρθη ἐκεῖθεν, οὕτω δὲ ἅπας ὁ χῶρος μετεσχηματίσθη εἰς ὡραῖον παράδεισον καὶ διηνοίχθη ἡ λεωφόρος Ὄλγας, ἥτις συνδέει τὴν λεωφόρον Ἀμαλίας μετὰ τῆς τοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ καὶ καταλήγει εἰς τὰ προπύλαια τοῦ Παναθηναϊκοῦ σταδίου. Θ. Β.

Ζάππειον *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λαρίσης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ἰδίας κοινότητος. Κάτοικοι (1928) 429. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπακράτσι.* Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Σουΐκλὶ* (κάτ. 182).

Ζάππι (Zappi) ***Ἰωάννης-Βαπτιστὴς-Φῆλιξ.*** Ἰταλὸς ποιητὴς γεννηθεὶς τῷ 1667 ἐν Ἰμόλᾳ καὶ ἀποθανὼν τῷ 1719 ἐν Ρώμῃ, ὅπου μετήρχετο τὸν δικηγόρον. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἱδρυτῶν τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἀρκάδων καὶ συνέθεσε ποιήματα πλήρη ζωῆς καὶ λεπτότητος. Ἡ σύζυγος αὐτοῦ *Φαουστίνα Μαράττι Ζάππι* ὑπῆρξεν ἐπίσης διακεκριμένη ποιήτρια. Θ. Β.

Ζάπριτζα *[Γεωγρ.].* Ὅρμος τῆς ΒΑ ἀκτῆς τῆς νήσου τοῦ Πόρου (πλάτ. 37° 31′ 20″ Β, μῆκ. 23° 30′ 35″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1544: Aegina and Methana) καὶ ἐπὶ τῆς εὐθυγραμμίας τῆς νησῖδος Πλατειὰ καὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους τῆς Αἰγίνης. Σ. Ε. Λ.

ζαπτιὲς (ὁ)· λέξις τουρκικὴ (ἐκ τοῦ ζάπτ=τάξις), σημαίνουσα τὸν ἐπὶ τῆς τάξεως τεταγμένον, ἀστυνόμον, χωροφύλακα.

Ζαπτσαῖοι *[Γεωγρ.].* Χωρίον τοῦ δήμου Τρικκαίων τοῦ νομοῦ Τρικκάλων. Κάτοικοι (1928) 382.

ζάρα (ἡ)· ἀναδίπλωσις ὑφάσματος, πτυχή, ἄλλως *σούφρα*: «τὸ φόρεμα κάμνει ζάρες»· ‖ ρυτὶς τοῦ δέρματος, ἰδίᾳ τοῦ προσώπου καὶ τῶν χειρῶν: «τὸ πρόσωπό του γέμισε ζάρες», ἄλλως *ζαρωματιά.*

ζάρα (ἡ)· ἰδιωματ., ἀγγεῖον πήλινον, εἶδος πίθου.

Ζάρα *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Μ. Ἀσίας ἐν τῷ Πολεμωνιακῷ Πόντῳ, ἐπὶ τοῦ ἄνω ροῦ τοῦ Ἅλυος ποταμοῦ, ΒΑ τῆς Σεβαστείας, παρὰ τὰ σύνορα τῆς Μικρᾶς Ἀρμενίας. Α. Θ. Σ.

— **Ζάρα** (ἰταλ. Zara, προφερ. *Τζάρα*, σλαβων. *Ζάνταρ*). Πόλις τῶν βορείων τῆς Δαλματίας ἀκτῶν, κατέναντι τῶν νήσων Οὔλιαν καὶ Πασμάν, ἀφ' ὧν χωρίζεται διὰ τοῦ διέκπλου τῆς Ζάρας.

— *[Γεωγρ.—Ἱστορ.]* Ὁ λιμὴν τῆς *Ζάρας*, ἄριστος διὰ μετρίου ἐκτοπίσματος πλοῖα, ἐκτείνεται ἔσω ἀκρωτηρίου ὅπερ ὑπῆρξέ ποτε νησίς, ἑνωθεῖσα ἤδη πρὸς τὴν στερεὰν καὶ ἐφ' οὗ εἶναι ἐκτισμένον τὸ μέγιστον τῆς πόλεως μέρος (πλάτ. 44° 07′ Β, μῆκ. 15° 13′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2774: Grossa island to Zirona strait). Ἤδη εἶναι πρωτεύουσα φερωνύμου ἰταλικοῦ νομοῦ, ὅστις, περιλαμβάνων μόνον τὴν πόλιν τῆς Ζάρας μετὰ μικρᾶς περὶ αὐτὴν ἐκτάσεως καὶ περιβαλλόμενος πάντοθεν ὑπὸ νοτιοσλαυϊκοῦ ἐδάφους μέχρι τῶν πρὸς δυσμὰς ἀκτῶν του, εἶναι ὁ μικρότερος τοῦ ἰταλικοῦ βασιλείου νομός, ἔχων ἔκτασιν 115 τετραγ. χιλιομέτρων καὶ 20.000 περίπου κατοίκων, ὧν 17 χιλιάδες, κατὰ τὸ πλεῖστον Ἰταλοί, ἀποτελοῦν τὸν πληθυσμὸν τῆς πρωτευούσης, τῆς Ζάρας. Ὑπῆρξε δ' αὕτη πρωτεύουσα κατὰ πάσας τῆς ἱστορίας της τὰς περιόδους. Ἀρχαιότατα τῶν Ἱερασταμνιτῶν (*Σκυλ. Καρυαν.* Περίπλους, Ἰλλυριοί, § 22)· κατόπιν τῶν Ἰαδερτίνων ἢ τῶν Ἰαδερητινῶν, ὡς ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου, ὀνομάζοντος τὴν πόλιν *Ἰάδερα* («Ἰλλυρίας Δαλματίας καὶ Λιβυρνίας θέσις» Β', ιστ', 2), τῶν δὲ Λατίνων γεωγράφων ὀνομαζόντων αὐτὴν Colonia Julia Jader· μετέπειτα ὑπὸ τὸ ὄνομα *Διάδωρα* οὖσα καθέδρα τῆς διοικήσεως τῶν ἐν Ἰλλυρίᾳ καὶ Δαλματίᾳ κτήσεων τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἀπέβη μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Σαλώνων ὑπὸ τῶν Ἀράβων (Η' αἰὼν) ἡ ἀρίστη τῶν δαλματικῶν πόλεων, ἣν μόνον ἐπὶ βραχὺ ἠδυνήθη νὰ ἐπισκιάσῃ ἡ Βλανώνα (βλ. λ. *Ζαραβέκκια*). Καταστᾶσα εἶτα κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα αὐτόνομος καὶ ἀφορμὴ ἐρίδων μεταξὺ τῶν δογῶν τῆς Ἐνετίας, τῶν βασιλέων τῆς Οὐγγαρίας καὶ τῶν τῆς Κροατίας, κατελήφθη (1202) τῇ βοηθείᾳ τῶν σταυροφόρων ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν, ἀπολεσάντων μετ' ὀλίγον αὐτήν· ἀλλὰ καὶ πάλιν τὴν ἀνέκτησαν (1409) δι' ἐξαγορᾶς ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας καὶ Νεαπόλεως Βλαδίσλα ἀντὶ 100 χιλιάδων δουκάτων. Καταληφθεῖσα ὑπὸ τοῦ Βαγιαζὴτ (1494) ἀνεκτήθη ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν βραχὺ κατόπιν, καὶ διετηρήθη ὑπ' αὐτοὺς μέχρι τοῦ 1797, ὁπότε περιῆλθεν εἰς τὴν Αὐστρίαν, εἰς ἣν ἀνῆκε μέχρι τοῦ 1918· καθ' ὅλην δὲ τὴν διάρκειαν τῆς αὐστριακῆς κατοχῆς ὑπῆρξε πρωτεύουσα τῆς διοικήσεως *Ζάρας Σεμπενίκο*, ἥτις ἐξετείνετο ἀπὸ τοῦ στενοῦ Μπρεβιλάκουα (Brevilacqua: πλάτ. 44° 17′ Β, μῆκ, 15° 08′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2711: Gulf of Quarnero; cape Promontore to Grossa island) μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Πλάνκα, ἐπὶ 60 δηλαδὴ μίλλια, περιλαμβάνουσα καὶ τὰς προσκειμένας νήσους, οὖσα δὲ ἅμα καὶ καθέδρα τῆς δαλματικῆς διαίτης. Κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν λήγοντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου (14 Νοεμβρίου 1918), πρῶτος δὲ διοικητής της ἐχρημάτισεν ὁ ναύαρχος *Μίλλο.* Ἔκτοτε ἀπετέλεσε τὸν προμνησθέντα νομόν, τῆς ἰταλικῆς κατοχῆς ἀναγνωρισθείσης ὑπὸ τῆς Νοτιοσλαυΐας διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ραπάλλο (12 Νοεμβρίου 1920) ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς παραιτήσεως τῆς Ἰταλίας ἀπὸ πάσης ἐφεξῆς ἀξιώσεως ἢ βλέψεως ἐπὶ τῆς λοιπῆς Δαλματίας.

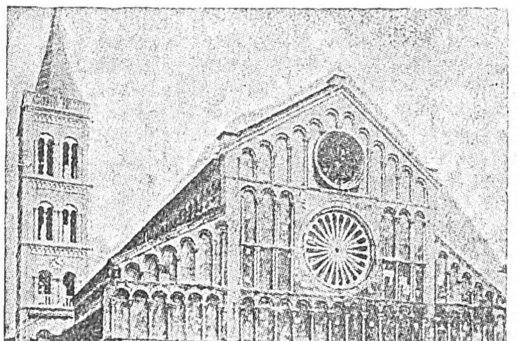

Ζάρα: Πρόσοψις τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἀναστασίου.

Ἡ Ζάρα περιεβάλλετο ἄλλοτε ἀπὸ ἰσχυρότατον φρούριον καταρριφθὲν τῷ 1873, ἀλλὰ τοῦ ὁποίου διετήρησαν χάριν τοῦ ἐξωραϊσμοῦ τῆς πόλεως τὴν τάφρον καὶ τὰς ἀριστουργήματα τέχνης τέσσαρας πύλας, ὧν ἄξιαι ἰδιαιτάτης μνείας ἡ «Πύλη τῆς Θαλάσσης» (de la Marina) ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, καὶ ἡ «Πύλη τῆς Ξηρᾶς» (di Terra ferma), ἀριστοτέχνημα (1574) τοῦ Σὰν Μικκέλι (San Michelli). Εἶναι ἕδρα καθολικοῦ ἀρχιεπισκόπου καὶ ὀρθοδόξου μητροπολίτου. Ὁ μητροπολιτικὸς ναός της (βασιλικὴ τοῦ Ἁγίου Ἀναστασίου) τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ρυθμοῦ λομβαρδορρωμαϊκοῦ, ὁ ναὸς Σὰν Γκριζόγκονο, ὁ τοῦ San Donato τοῦ Θ' αἰῶνος, ὁ τοῦ Ἁγίου Συμεών, πάτρωνος καὶ πολιούχου τῆς πόλεως, ἐν ᾧ φυλάσσονται καὶ τὰ λείψανα τοῦ ἁγίου, καὶ ὁ φραγκισκανικὸς ναὸς ἀποτελοῦν θαυμάσια καὶ ὅλως ἀνεξάρτητα ὑποδείγματα ἐκκλησιαστικῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ἡ εὐφορία τῆς περιοχῆς τῆς Ζάρας εἶναι μεγάλη. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ζαραβέκκια (Zara Vecchia, προφερ. *Τζάρα Βέκκια*) *[Παραλ. Γεωγρ.].* Λιμὴν καὶ πολίχνη τῆς Δαλματίας ἐν τῷ στενῷ Πασμὰν κατέναντι τῆς νοτίας ἐσχατιᾶς τῆς νήσου Πασμὰν καὶ εἰς 14 μιλ. ΝΑ τῆς Ζάρας (πλάτ. 43°56′ Β, μῆκ. 13°26′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2774: Grossa island to Zirona streit). Εἰς θαυμασίαν τοποθεσίαν ἐκτισμένη καὶ ἀνήκουσα εἰς τὴν Νοτιοσλαυΐαν, εἶναι ἡ *Βλανῶνα* τοῦ Πτολεμαίου (Β, ιστ—ιζ, 10), ἡ Blandona καὶ ἡ Alba Maris τῶν Λατίνων γεωγράφων. Ὑπῆρξε πρωτεύουσα ἐπὶ Κρεζιμὶρ τοῦ Γ', βασιλέως τῆς Δαλματίας καὶ Κροατίας (1070), καὶ τόπος στέψεως τοῦ βασιλέως Κολομὰν τῆς Οὐγγαρίας ὡς βασιλέως καὶ τῶν Δαλματοκροατῶν. Ὀνομασθεῖσα κατόπιν *Μπιογκρὰντ* (Biograd), κατεστράφη τῷ 1127 ὑπὸ τοῦ ἐνετικοῦ στόλου. Τῷ 1897 εἶχε 8000 κατοίκους, νῦν δὲ 2000, ὧν οἱ πλεῖστοι ἄριστοι ναυτικοί. Εἶναι τόπος θερινῆς διαμονῆς καὶ ἐπισκέψεως περιηγητῶν. Σ. Ε. Λ.

Ζαραβίνα *[Γεωγρ.].* Λίμνη μικρὰ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἰωαννίνων—Ἀργυροκάστρου. Χ. Ι. Σ.

— **Ζαραβίνα** *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς Ἠπείρου μετονομασθὲν *Λίμνη* (βλ. λ.). Χ. Ι. Σ.

Ζαραβινιώτης, *Μιχαήλ.* Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἠπείρου, ἐκ τῶν σωματοφυλάκων τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Ἀκολουθήσας τὸν Πασο-Ἰσμαὴλ πασᾶν, ὀλίγον ἔλειψε νὰ φονευθῇ ἀπὸ τὸν Χουρσὴτ πασᾶν, ὡς κατάσκοπος τοῦ τυράννου τῶν Ἰωαννίνων. Φοβηθεὶς μήπως κινδυνεύσῃ ἐκ νέου, ἐδραπέτευσε περὶ τὰ τέλη τοῦ 1821 ἀπὸ τὸ στρατόπεδον τοῦ σερασκέρη καὶ κατελθὼν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα ἐπολέμησε μετὰ ζήλου πολλοῦ καὶ συνέσεως μέχρι τοῦ 1825, ὁπότε, συλληφθεὶς εἰς Ἄρταν, ἀνεσκολοπίσθη κατὰ διαταγὴν τοῦ Κιουταχῆ. Γ. Δ. Κ.

Ζαραβοῦτσι *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς κοινότητος Κόπρας τῆς ἐπαρχίας Παραμυθίας τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων. Κάτ. (1928) 143.

Digitized by Google

Ζαράγγαι, ἢ **Σαράγγαι,** ἢ **Σαλάγγαι** (οἱ) /Ἀρχ./. Ἀρχαῖος λαὸς τῶν Ἰνδιῶν, κατοικῶν τὰ Β. μέρη τῆς *Δραγγιανῆς*, καλούμενος ἄλλως καὶ *Βράγγαι* ἢ *Βραγγηνοί*. Ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ὡς κατέχοντες ἐν τῷ περσικῷ κράτει μέρος τοῦ δεκάτου τετάρτου νομοῦ καὶ φόρου ὑποτελεῖς εἰς τὸν μέγαν βασιλέα. Ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ξέρξου κατὰ τῆς Ἑλλάδος, βραδύτερον δὲ ὑπετάγησαν ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Π.Ν.Π.

Ζαράγγας, Παναγιώτης. Βλαχοποιμὴν ἐκ Βάλτου τῆς Ἀκαρνανίας, ὅστις, διαρκοῦντος τοῦ Ἀγῶνος, διέθεσε τὰ ποίμνιά του εἰς διατροφὴν τῶν ἀγωνιζομένων εἰς τὸ Μεσολόγγιον, αὐτὸς δὲ ἐπὶ κεφαλῆς συγγενῶν καὶ ποιμνιοφυλάκων του ἔλαβε μέρος εἰς πλείστας συγκρούσεις πρὸς τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα. Αἱ ὑπηρεσίαι του ἀνεγνωρίσθησαν ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς καὶ εἰς ἀμοιβὴν ἔλαβε κτήματα παρὰ τὴν Βόνιτσαν. Γ. Δ. Κ.

Ζαράδρης /Ἀρχ. Γεωγρ./. Ποταμὸς τῶν ΒΔ. Ἰνδιῶν τῶν ἐντὸς τοῦ Γάγγου, πηγάζων ἀπὸ τοῦ ὄρους Ἰμάου τῶν δυτικῶν Ἱμαλαΐων, ἐκβάλλων εἰς τὸν Ὕφασιν (νῦν Sutledjé), ἀριστερὸν παραπόταμον τοῦ Γάγγου (*Πτολεμ.* Γεωγρ. VII, 1, 27 καὶ 42). Α. Θ. Σ.

Ζαραῖος. Ἀρχαῖος βασιλεὺς τῆς Αἰθιοπίας. Ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τῆς Παλαιστίνης ἐπὶ βασιλέως Ἀσάνου, ἄγων, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἰωσήπου, ἐννεακοσίας χιλιάδας πεζῶν, ἑκατὸν χιλιάδας ἱππέων καὶ τριακόσια ἅρματα. Ὁ Ἀσάνης ἐξῆλθεν ἐναντίον του, τὰ δὲ δύο στρατεύματα συνηντήθησαν ἔξω τῆς πόλεως Μαρίσσης εἰς τὴν φάραγγα Σεφθά. Ὁ Ἀσάνης ἐπικαλεσθεὶς τὴν βοήθειαν τοῦ θεοῦ ἐπέπεσε κατὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ Ζαραίου, τὰ ἐνίκησε κατὰ κράτος καὶ τὰ κατεδίωξε μέχρι τῆς Γεραρίτιδος, τὴν ὁποίαν καὶ ἐλεηλάτησε. Ν. Α.

Ζαράκοβα ἢ **Ζαράκωβα** /Γεωγρ./. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας ἤδη καλούμενον *Μαίναλον* (βλ. λ.).

Ζαρακοβίτης, Νικόλαος. Ἀγωνιστὴς ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ Γενναίου Κολοκοτρώνη. Τραυματισθεὶς κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τριπόλεως καὶ διακριθεὶς εἰς τὰ Δερβενάκια, ἀπέστη τοῦ Ἀγῶνος ἀπὸ τοῦ 1823 καὶ ἐμπορεύετο εἰς Ζάκυνθον. Τῷ 1826 ὅμως, μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Μεσολογγίου, κατήρτισε μικρὸν σῶμα Ἀρκάδων παραμενόντων εἰς Ζάκυνθον καὶ μετ' αὐτῶν ἔφθασεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς Ἐλευσῖνος. Εἰς τὴν μάχην τοῦ Χαϊδαρίου ἐτραυματίσθη σοβαρῶς, ἐνῷ εἰς τὸ πλευρόν του ἐφονεύετο ὁ νεώτατος εἰσέτι ἀδελφός του *Πέτρος*. Τῷ 1827 ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Χίου, ὑπὸ τὸν Φαβιέρον, καὶ τέλος εἰς τὴν μάχην τῆς Πέτρας, ὑπὸ τὸν Δ. Ὑψηλάντην. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἔλαβε τὸ σιδηροῦν νομισματόσημον καί, ἀποσυρθεὶς εἰς Ζάκυνθον, ἀπεβίωσεν αὐτόθι περὶ τὸ 1860. Γ. Δ. Κ.

Ζαραλῆς, Ἀντώνιος. Ἀγωνιστὴς ἐκ Θυάμου τῆς Ἀκαρνανίας. Ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Γεώργιον Καραϊσκάκην εἰς διαφόρους μάχας τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος. Ἔπεσε μαχόμενος εἰς τὰ Ἄγραφα τῷ 1824. Γ. Δ. Κ.

Ζάραξ /Ἀρχ. Γεωγρ./.—1) Ἀρχαία πόλις τῆς Λακωνικῆς κειμένη εἰς τὰς βορείους ἀκτὰς αὐτῆς ἐπὶ τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου καὶ κτισθεῖσα κατὰ τὴν παρὰ Παυσανίᾳ παράδοσιν (Α' 38, 4) ὑπὸ τοῦ ἥρωος Ζάρακος (Ζάρηκος), τοῦ φίλου τοῦ Ἀπόλλωνος (ὑπὸ τοῦ ὁποίου καὶ τὴν μουσικὴν εἶχε διδαχθῆ), ὅστις καὶ ἐν Ἀθήναις ἐτιμᾶτο ἔχων ἴδιον ἡρῷον ἐν τῇ ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Ἐλευσῖνα ὁδῷ. Ἡ πόλις αὕτη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Γ' αἰῶνος εἶχε περιέλθει εἰς τὴν κυριότητα τοῦ Ἄργους· διὰ τοῦτο ἐπολιορκήθη καὶ κυριευθεῖσα ὑπέστη πολλὰς καταστροφὰς ὑπὸ τοῦ Σπαρτιάτου Κλεωνύμου, υἱοῦ τοῦ βασιλέως Κλεομένους τοῦ Β', κατὰ τὸ 272 π. Χ., ὅτε ὁ βασιλεὺς τῆς Ἠπείρου Πύρρος εἶχεν ἐπιτεθῆ μετὰ τὴν ἐξ Ἰταλίας ἐπιστροφήν του κατὰ τοῦ Ἄργους, ἔνθα καὶ ἐφονεύθη. Ἀλλὰ καὶ παρὰ τὴν καταστροφὴν ταύτην τῆς πόλεως των οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἀπέκρουσαν τὸν μετ' ὀλίγα ἔτη ἐπιτεθέντα κατὰ τοῦ Ζάρακος βασιλέα τῆς Σπάρτης Λυκοῦργον, ὅτε ἐπέστρεφεν ἐξ Ἀργολίδος, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν εἰσβάλει ὡς ἐχθρὸς τῶν Ἀχαιῶν (*Πολυβ.* IV. 36. 5). Βραδύτερον ἀνηγέρθη τελείως ἡ πόλις ἐπὶ τοῦ Αὐγούστου καὶ ἦτο μία τῶν ἀκμαιοτέρων δέκα ὀκτὼ πόλεων τοῦ Κοινοῦ τῶν Ἐλευθερολακώνων (*Παυσ.* Γ'. 21. 7). Ἡ πολίχνη αὕτη ἕνεκα τοῦ καλοῦ λιμένος ἦτο ἐν εὐημερίᾳ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς της, ὡς ἐμαρτύρει καὶ ὁ ἐν αὐτῇ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅστις περιέκλειε καὶ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ, κιθάραν ἔχον, καὶ τὰ ἄλλα ἀρχιτεκτονικὰ μνημεῖα, τῶν ὁποίων τὰ ἐρείπια βλέπει τις σήμερον εἰς τὸ χωρίον Ἱέρακα, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνευρέθησαν καὶ διάφορα πήλινα εἰδώλια ἀποκείμενα εἰς τὸ Ἐθνικὸν μουσεῖον, καὶ ἴχνη προϊστορικοῦ συνοικισμοῦ.

—2) Ὄρος, ὕψους 1000 μέτρων, ὑπερκείμενον τῆς προρρηθείσης ἀρχαίας πολίχνης, ὅπερ διὰ τῶν εἰσχωρούντων εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον δύο ἀκρωτηρίων του, τοῦ Ἱέρακος καὶ τῆς Λιμεναρίας, σχηματίζει τὸν ἀσφαλῆ ὅρμον τοῦ χωρίου Ἱέρακος. Καὶ τὸ ὄρος εἶχε λάβει τὸ ὄνομά του, ὡς καὶ ἡ πόλις, ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἥρωος Ζάρακος. Σήμερον τὸ ὄρος τοῦτο καλεῖται *Κουλοχέρα*.

—3) Ὄρος τῆς Εὐβοίας, ὀνομασθὲν οὕτως ἀπὸ τοῦ ἥρωος Ζάρακος, υἱοῦ τοῦ μυθικοῦ βασιλέως Καρύστου.

—4) Πολίχνη, ἢ μᾶλλον φρούριον, ἐν τῇ Καρυστίᾳ τῆς Εὐβοίας, εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὁμωνύμου ὄρους κειμένη. Ἡ πολίχνη αὕτη συνηθέστερον ἐκαλεῖτο *Ζάρητρα*. Ταύτης ἴχνη διασῴζονται παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Ζάρκα. ΚΑΨ.

—*Ζάρακος, τέως δῆμος* —. Εἷς ἐκ τῶν ἀπαρτιζόντων πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ΔΝΖ' τὴν ἐπαρχίαν Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς τοῦ νομοῦ Λακωνίας 5 δήμων, ἔχων περιφέρειαν τὴν τῶν νῦν κοινοτήτων *Ἁγίου Δημητρίου, Ἱέρακος, Κουπιῶν, Κρεμαστῆς, Κυπαρισσίου, Ρηχέας, Φρέγκας* καὶ *Χάρακος*. Δ. Ε. Μ.

ζαραπχανᾶς (ὁ) (ἐκ τοῦ ἀραβ. *ζάρπ* ἢ *ντάρπ* = κτυπᾶν καὶ *χανέ*=οἶκος)· νομισματοκοπεῖον: «εἶναι ζαραπχανᾶς» ἰσοδύναμον τοῦ: «κόβει μονέδα». Ν. Μ.

Ζάρας, Ἰωσήφ. Δαλματὸς φιλέλλην κατελθὼν εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα τῷ 1821. Ἦτο ναυτικὸς καὶ ἐχρησιμοποιήθη ἐν Σπέτσαις διὰ τὴν τοποθέτησιν κανονίων ἐπὶ τῶν σπετσιωτικῶν πλοίων, ὅσα δὲν ἦσαν ἐπαρκῶς ὡπλισμένα. Τῷ 1822 παρευρέθη εἰς τὴν μάχην τοῦ Ἀϊνορίου, ὅπου κατὰ λάθος ἐτραυματίσθη παρ' Ἕλληνος. Θεραπευθεὶς μετ' ὀλίγον ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου εἰργάσθη μέχρι τοῦ 1825, ὁπότε ἠναγκάσθη ν' ἀποδημήσῃ, ἐπειδὴ δυσηρέστησε καὶ τὸν Ἰωάννην Γκούραν καὶ τὸν σχηματίζοντα τότε τὸν τακτικὸν συνταγματάρχην Φαβιέρον. Εἰς τὸ Ναύπλιον ἀνέλαβε νὰ τακτοποιήσῃ τὰ κατεστραμμένα πυροβόλα, παρέμεινε δὲ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν καὶ ἐπὶ Καποδιστρίου. Ὀλίγον πρὸ τῆς δολοφονίας τοῦ κυβερνήτου ἐζήτησε τὰ μέσα νὰ καταστείλῃ τὰ ἐν Μάνῃ καθημερινῶς ἐκδηλούμενα κινήματα, καὶ μὴ τυχὼν τοῦ ζητουμένου παρητήθη, προλέγων ὅτι ἡ Μάνη θὰ καταστρέψῃ τὴν Ἑλλάδα. Ἔκτοτε ὁ Ζάρας ἀπῆλθεν ἐκ Ναυπλίου, ἀπέθανε δὲ περὶ τὸ 1840 ἐν Σπέτσαις, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *Γκιουζέπος*. Γ. Δ. Κ.

ζαρατίτης (ὁ) (Zaratit) /Ὀρυκτολ./. Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι βασικὸν ἀνθρακικὸν νικέλιον, ἔχον χημικὸν μοριακὸν τύπον:

$$NiCO_3 . 2\ Ni(OH)_2 . 4\ H_2O.$$

Ἐμπεριέχει 59,6% ὀξείδιον νικελίου (NiO). Παρουσιάζεται λεπτοκρυσταλλοφυές, σχηματίζον σμαραγδοπρασίνους φλοιοὺς ἐπὶ χρωμιούχων σιδήρων εἰς τὸ Texas, ἀκρωτήριον Ortegal τῆς Ἱσπανίας, τὴν νῆσον Unst καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐν Ἑλλάδι συνοδεύει πολλοὺς χρωμίτας. Συνώνυμα: *σμάραγδος νικελική, τεξασίτης*. Γ. Κ. Γ.

Ζαρατόρα (ἡ), ἢ **Ζαρατορία.** Μία τῶν λατινικῶν ἐπισκοπῶν τῆς μητροπόλεως Θηβῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐν Ἑλλάδι φραγκοκρατίας. Ὑπό τινων μὲν ταυτίζεται πρὸς τὴν Ζαγορὰν τοῦ Ἑλικῶνος, ὑπ' ἄλλων δὲ πρὸς τὴν Ἀράχωβαν τῆς Λεβαδείας. Κατὰ τὸ 1211 ὁ πάπας Ἰννοκέντιος ὁ Γ' (1198—1216) διέταξε τὸν ἐπίσκοπον Ζαρατορίας, ὅπως μετὰ τοῦ δεκάνου τῶν Θηβῶν καὶ τοῦ ἱεροψάλτου Δικυλίκου ἐν δικαστηρίῳ καθαιρέσωσι τὸν ἀποστάτην ἀπὸ τῆς ρωμαϊκῆς ἕδρας ἀρχιεπίσκοπον Νέων Πατρῶν, τῷ δὲ ἑπομένῳ ἔτει ὁ αὐτὸς πάπας καὶ πρὸς ἄλλους ἀρχιερεῖς καὶ πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ζαρατορίας παρήγγειλεν, ὅπως συνεργήσῃ πρὸς εὕρεσιν τοῦ διαρπαγέντος θησαυροῦ τῆς μητροπόλεως τῆς Κορίνθου. Τῷ 1212 ὡσαύτως ὁ καστελλάνος Θηβῶν, ἱππότης de Sainte-Croix, παραλαβὼν κληρικοὺς καὶ λαϊκοὺς ἐκ τῆς πόλεως ταύτης ἐβάδισε κατὰ τῆς Ζαρατορίας καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἐπισκόπου ἐλεηλάτησεν αὐτήν, ἵνα ἐξαναγκάσῃ αὐτὸν εἰς παράδοσιν τῆς ὀφειλομένης τῷ ἀρχιεπισκόπῳ Θηβῶν ὑποταγῆς. Ε. Γ. Π.

Ζαρατούστρας· βλ. λ. *Ζωροάστρης*.

— **«Ζαρατούστρας, Τάδε ἔφη—».** Τίτλος, ὃν φέρει ἓν τῶν σπουδαιοτέρων ἔργων τοῦ Φρειδερίκου *Νίτσε* (βλ. λ.).

Ζαραφόνα /Γεωγρ./. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 651. Ἀπέχει περὶ τὰ 16 χλμ. ἀπὸ τῆς Σπάρτης.

Ζαραφοπούλα, Μαριγώ. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὸ ἀρχεῖον τῶν Ἀγωνιστῶν ἡ Μαρία Στεφάνου, ἀδελφὴ τοῦ κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καρατομηθέντος ἐν Κωνσταντινουπόλει Χατζῆ - Βασίλη Σαράφη. Ὡς ἐκ τῶν οἰκογενειακῶν της σχέσεων πρὸς σημαίνοντας Τούρκους, ἀνέλαβε νὰ παρέχῃ εἰς τὴν ἐφορείαν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ὅσας ἠδύνατο νὰ συλλέγῃ πληροφορίας περὶ τῆς κινήσεως τῶν ὀργάνων τῆς Πύλης καὶ μάλιστα τοῦ Χαλὲτ-ἐφένδη, μετὰ τὴν προδοσίαν τῶν μυστικῶν τῆς ἑταιρίας ἀπὸ τὸν Ἀσημάκην Θεοδώρου. Εἰς αὐτὴν ἐπίσης ὀφείλεται ἡ σωτηρία πολλῶν ὁμήρων, Φιλικῶν καὶ ἄλλων σημαινόντων προσώπων. Καταστᾶσα ὕποπτος παρὰ τοῖς Τούρκοις, ὀλίγον ἔλειψε νὰ συλληφθῇ. Κατορθώσασα νὰ διαφύγῃ, ἀπεκόμισε καὶ ἀρκετὴν ποσότητα κοσμημάτων, μὲ τὰ ὁποῖα ἔφθασεν εἰς Ὕδραν τὸν Μάϊον τοῦ 1821. Εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς Τριπόλεως ἐχρησιμοποιήθη ἀπὸ τὸν Θ. Κολοκοτρώνην καὶ τὸν Δ. Ὑψηλάντην, διὰ νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τὰ ἐν τῇ πολιορκουμένῃ πόλει χαρέμια τοῦ σερασκέρη τῶν Ἰωαννίνων Χουρσὴτ πασᾶ, τὰ ὁποῖα ἐπεδίωκον ν' ἀπελευθερώσουν πρόσωπα ἐλθόντα ἐπὶ τούτῳ ἐξ Ἑπτανήσου, καὶ κατώρθωσε νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὴν ἀποστολήν της. Κατόπιν ἐχρησιμοποιήθη εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου, ὅπου ἐπεκοινώνησε μὲ τὸν Ναυπλιώτην Ἀλῆ πασᾶν καὶ ἄλλους ἐπισήμους Τούρκους. Κατὰ τὰς ἐπιδρομὰς τοῦ Ἰμβραὴμ πολλάκις ἐχρησιμοποιήθη διὰ ν' ἀνταλλάσσῃ ἔγγραφα μὲ τὰς Ἑλληνίδας αἰχμαλώτους, τὰς βίᾳ ὑπανδρευθείσας μὲ Αἰγυπτίους ἀξιωματικούς. Ἰδίαις δαπάναις ἐξώπλισε πλοιάρια καὶ μετέσχεν εἰς διαφόρους ἐκστρατείας, ὡς εἰς τὴν Κάρυστον, Χίον καὶ Κρήτην. Ὑπανδρευθεῖσα τὸν κατόπιν ταγματάρχην Γεώργιον Στεφάνου, ἐχήρευσε τῷ 1854 καὶ πρεσβῦτις τῷ 1865 ἐζήτησε μικρὰν σύνταξιν παρὰ τῆς ἐπιτροπῆς ἐκδουλεύσεων, ἀπέθανεν ὅμως χωρὶς ν' ἀμειφθῇ διὰ τὰς πολλάς της πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίας. Γ. Δ. Κ.

Ζαραχάνης. —1) **Δημήτριος.** Ἀγωνιστὴς ἐκ Πελοποννήσου. Ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως ἐτάχθη ὑπὸ τοὺς Κολοκοτρωναίους καὶ ἐπολέμησεν εἰς Τρίπολιν, Δερβενάκια, Κόρινθον καὶ Ναύπλιον. Κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ὑπηρέτησε τὴν κυβέρνησιν καὶ διωρίσθη ταξίαρχος. Κατόπιν ἐπολέμησε πάλιν ὑπὸ τὸν Θ. Κολοκοτρώνην ἐναντίον τοῦ Ἰμβραήμ. Ἐτραυματίσθη εἰς τὸν Ἅγιον Φλῶρον. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἔλαβε τὸ ἀργυροῦν ἀριστεῖον. —2) **Χρῆστος.** Νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ Δημητρίου, τὸν ὁποῖον ἠκολούθει εἰς τοὺς ἀγῶνάς του. Ἐπιπροσθέτως ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Γενναῖον Κολοκοτρώνην εἰς τὴν Ἀττικὴν τῷ 1826—1827. Γ. Δ. Κ.

ζαργάνα (ἡ) /Ζωολ./. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ ἰχθύος *βελόνη ἡ ὀξεῖα* (Belone acus).

Ζαργίδαυα /Ἀρχ. Γεωγρ./. Πόλις τῆς Κάτω Μοισίας, κειμένη εἰς τὴν βορειοτέραν ἄκραν αὐτῆς (Δακία) παρὰ τὸν Ἱέρασον ποταμὸν (νῦν Προῦθον). Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. III, 8, 4) εἰς βόρ. γεωγρ. πλάτ. 54° 40' καὶ ἀνατ. μῆκ. 47° 45', ἀλλ' ἄγνωστος ἡ θέσις αὐτῆς. Α. Θ. Σ.

ζάργος (ὁ) (Zargus) /Ζωολ./. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μετρίου μεγέθους, μὲ σῶμα πεπιεσμένον καὶ χρῶμα φαιὸν ἢ πυρρόν. Γνωστὰ 4 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς Μαδέρας νήσους καὶ ἐνδιαιτώμενα ὑπὸ τὰς πέτρας. Δ. Ν. Π.

ζαρδάνι (τὸ) /Βοτ./. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Κρήτῃ ποικιλίας τινὸς τοῦ φυτοῦ *ἄμπελος ἡ οἰνοφόρος* (Vitis vinifera).

Ζαρδινέλλης (Giardinelli), **πρίγκιψ**—βλ. *Τζαρντινέλλι*.

Ζάρε /Γεωγρ./. Πολίχνη τῆς ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἀραβίᾳ, ἐπὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου χώρας Μπαχρέϊν.

Ζαρὲ /Γεωγρ./. Μικρὰ πόλις τῆς Τουρκίας, ἕδρα τῆς ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως (τέως Κότς-Κιρὶ) τοῦ σημερινοῦ νομοῦ Σιβὰς (Σεβαστείας), ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἅλυος (Κυζὶλ Ἰρμάκ), εἰς ὕψος 1385 μ. καὶ εἰς ἀπόστασιν 60 χμ. ΒΑ τῆς πόλεως Σεβαστείας. Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1927 ἔχει 4703 κατοίκους. Ὁλόκληρος ἡ ὑποδιοίκησις ἔχει 248 χωρία, ἐπιφάνειαν 3180 τετρ. χλμ. καὶ 47771 κατοίκους (1927). Κατὰ προηγουμένας στατιστικὰς εἶχε 57953 κατοίκους, ἐξ ὧν 5630 Ἕλληνες ὀρθόδοξοι προσφυγόντες τῷ 1923 εἰς Ἑλλάδα καὶ 11250 Ἀρμένιοι, σφαγέντες ἢ διασκορπισθέντες. Εἰς τὰ πέριξ τῆς πόλεως Ζαρὲ ὑπάρχουσι σπήλαια τεχνητά, εἰς τὰ ὁποῖα κατέφευγον, ὡς λέγεται, οἱ Χριστιανοὶ κατὰ τὰς εἰσβολὰς τῶν Τούρκων. Ἐν Ζαρὲ κατασκευάζονται καλοὶ ἀνατολικοὶ τάπητες. Ν. Μ.

Ζαρέχ. Ἀρμενικὸν ὄνομα τοῦ *Ζαριάδριος* (βλ. λ.). Ν. Μ.

ζαρζαβατζῆς (ὁ)· λέξις τουρκικὴ σημαίνουσα: λαχανοπώλης, πωλητὴς εἰδῶν κηπουρικῆς, μανάβης.

ζαρζαβάτι (τό)· λέξις τουρκικὴ σημαίνουσα: χορταρικόν, λαχανικόν, εἶδος κηπουρικῆς.

ζαρζουέλα (ἡ) (Zarzuela, προφ. *θαρθουέλα*). Εἶδος σκηνικοῦ ἔργου τῆς Ἱσπανίας, ἐν τῷ ὁποίῳ τὸ πεζὸν ἐναλλάσσεται μετὰ τοῦ ᾄσματος. Τὸ ὄνομα ζαρζουέλα προῆλθεν ἐκ τῆς ὁμωνύμου εἰς

Digitized by Google

τὰ περίχωρα τῆς Μαδρίτης βασιλικῆς ἐπαύλεως, ἐν τῇ ὁποίᾳ διὰ πρώτην φορὰν εἶδον τὸ φῶς τὰ ἔργα τοῦ εἴδους τούτου. Ὁ μουσικο-δραματικὸς τύπος τῆς ζαρζουέλας, ἐμφανισθεὶς τὸ πρῶτον κατὰ τὸν ΙΖ΄ αἰῶνα, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἀντιπροσωπεύει ἔκτοτε τὸ ἀληθινὸν λυρικὸν θέατρον τῆς Ἱσπανίας, καὶ ὅτι ἀντιστοιχεῖ εἰς μίαν ἐνδιάμεσον μορφὴν μεταξὺ κωμικοῦ μελοδράματος καὶ ὀπερέττας. Ὁ διάσημος Καλδερόν, ἀναλύων τὴν ζαρζουέλαν εἰς τὸ «Ποίημα ἐπὶ τῆς Μουσικῆς», λέγει: «Πρέπει νὰ κάμωμεν ἐπίσης εὔφημον μνείαν διὰ τὸ δρᾶμά μας (δηλαδὴ διὰ τὸ μελόδραμά μας), τὸ ὁποῖον ἐπονομάζεται ζαρζουέλα, ἔνθα εὑρίσκομεν τὸν πεζὸν λόγον ἀναμεμιγμένον μὲ πλείστας μελῳδίας, δυῳδίας, χορῳδίας καὶ μουσικὰς ἀπαγγελίας· ἡ ἀνάμιξις αὐτὴ εἶναι ἴσως κατακριτέα, πρέπει ἐν τούτοις νὰ συγχωρηθῇ, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς ἱσπανικῆς ζωηρότητος, συνηθισμένης εἰς γοργὴν δρᾶσιν καὶ πλῆθος ἐπεισοδίων...». Ἀπὸ τὰς κυριωτέρας ζαρζουέλας εἶναι: «El Jardin de Falerina», ποίησις Καλδερόν, μουσικὴ Josè Peyro (1629), «Fieras de celos y amor», «Ni amor se libra de amor», ἐπὶ ποιήσεως τοῦ Καλδερὸν καὶ μὲ μουσικὴν τοῦ Χουὰν Ἰδάλγκο κτλ.

Τὴν ζαρζουέλαν ταύτην, τὴν ἀποκαλουμένην καὶ *μεγάλην ζαρζουέλαν*, ἀντικατέστησε κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἡ ἀσήμαντος *μικρὰ ζαρζουέλα*, ἥτις δὲν εἶναι ἄλλο ἢ μονόπρακτος κωμῳδία μετὰ μουσικῆς, παιζομένη συνήθως ὡς συμπλήρωμα ἑτέρου σπουδαιοτέρου ἔργου. Γ. Σ.

Ζαρζούλης, *Νικόλαος*. Ἕλλην διδάσκαλος, γεννηθεὶς κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ΙΗ΄ ἑκατονταετηρίδος ἐν Μετσόβῳ τῆς Ἠπείρου. Ἐδίδαξεν ἑλληνικὰ καὶ ἀριστοτελικὴν φιλοσοφίαν ἐν τῇ σχολῇ Τρίκκης, ἐπὶ δώδεκα ἔτη, μεθ' ὅ, ἐλθὼν εἰς Ἰωάννινα, ἐνέκυψεν εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῶν λατινικῶν. Τῷ 1754 μετέβη πρὸς σπουδὴν φιλοσοφίας καὶ μαθηματικῶν εἰς Ἰταλίαν καὶ μετὰ πέντε ἔτη ἐπιστρέψας ἀπεστάλη εἰς Ἅγιον Ὄρος ὑπὸ τοῦ πατριαρχείου, διάδοχος Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως ἐν τῇ Ἀθωνιάδι Ἀκαδημίᾳ. Μείνας ἓν ἔτος, μετέβη εἰς Ἰάσιον τῷ 1861 καὶ διωρίσθη σχολάρχης τῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ σχολῆς, διδάξας μέχρι τοῦ θανάτου του, συμβάντος τῷ 1772. Οὐδὲν τῶν ὑπ' αὐτοῦ συγγραφέντων ἐξεδόθη. [Πρβλ. *Κούμα*, Ἱστορία φιλοσοφίας· σ. 293. *Ζαβίρα*, Θέατρον σ. 495.] Μ. Ι. Γ.

Ζάρηξ· βλ. *Ζάραξ*.

Ζάρητρα *['Αρχ. Γεωγρ.]*· βλ. *Ζάραξ*.

ζάρι (τό)· κύβος μὲ ἠριθμημένας τὰς ἓξ ἕδρας, χρησιμοποιούμενος εἰς παιδιάς: «παίζουν τὰ ζάρια».

— *['Εγκυκλ.]* Βλ. *κύβος*.

ζαριὰ (ἡ)· ἡ βολὴ τῶν ζαριῶν: «ἔρριξε μιὰ ζαριά».

Ζαριάδρης. Υἱὸς τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἀδώνιδος παρὰ τοῖς Ἀσιανοῖς, κατὰ τὴν μαρτυρίαν Χάρητος τοῦ Μυτιληναίου. Ἐγένετο βασιλεὺς τῆς ὑπεράνω τῶν Κασπίων πυλῶν χώρας μέχρι Τανάϊδος. Καθ' ὕπνον ἰδὼν τὴν Ὀδάτιδα, θυγατέρα τοῦ Ὁμάρτου, βασιλέως τῶν Μαραθῶν, ἠράσθη αὐτῆς. Τὸ αὐτὸ δὲ ἀκριβῶς συνέβη καὶ εἰς ἐκείνην. Ὁ Ὁμάρτης ὅμως ἠρνεῖτο νὰ δώσῃ τὴν θυγατέρα του εἰς ξένον, διὸ καὶ ἐποίησεν ἡμέραν τινὰ μέγα συμπόσιον, εἰς τὸ ὁποῖον προσεκάλεσε τοὺς ἐγχωρίους μεγιστᾶνας. Τῆς μέθης δὲ ἀκμαζούσης εἰσήγαγε τὴν Ὀδάτιδα, εἰς τὴν ὁποίαν παρέδωκε χρυσῆν φιάλην μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ τὴν παραδώσῃ εἰς ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον ἤθελεν ἐκλέξει ὡς σύζυγον ἐκ τῶν παρόντων. Ταῦτα ὅμως πληροφορηθεὶς ὁ Ζαριάδρης ἐνεδύθη σκυθικὴν ἐνδυμασίαν, εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἀνάκτορον καὶ ἰδὼν τὴν δακρύουσαν Ὀδάτιδα προσεφώνησεν αὐτήν. Αὐτή, ἀναγνωρίσασα αὐτόν, τῷ ἐνεχείρισε τὴν χρυσῆν φιάλην καὶ ἔφυγε μετ' αὐτοῦ. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Χάρητος ὁ μῦθος οὗτος ἦτο λίαν προσφιλὴς εἰς τοὺς Ἀσιανούς, οἱ ὁποῖοι ἐζωγράφιζον τὸ ζεῦγος εἰς ἱερά, ἀνάκτορα καὶ οἰκίας.

— **Ζαριάδρης.** Στρατηγὸς Ἀντιόχου τοῦ Μεγάλου, ἱδρύσας μετὰ τὴν ἧτταν τούτου τὸ βασίλειον τῆς Μικρᾶς λεγομένης Ἀρμενίας (160 π. Χ.), ἐκ τῆς Σωφηνῆς τῆς Ἀκησινῆς καὶ τῆς Ὀδομαντίδος. Τὸ βασίλειον τοῦτο ἔμεινεν ὑπὸ τοὺς διαδόχους τοῦ Ζαριάδρου μέχρι Μιθριδάτου τοῦ Μεγάλου. Ὑπὸ τῶν Ἀρμενίων ὁ Ζαριάδρης ἐκαλεῖτο *Ζαρέχ*. Ν. Μ.

Ζαρίασπα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς κεντρικῆς Ἀσίας καὶ πρωτεύουσα τῆς Βακτριανῆς, ὀνομαζομένη καὶ *Βάκτρα*. Ἔκειτο πρὸς βορρᾶν τοῦ ὄρους Παροπαμίσου καὶ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Βάκτρου, ὅστις διευθυνόμενος ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν διέρρεε τὴν πόλιν καὶ ἐξέβαλλεν εἰς τὸν Ὦξον ποταμὸν (*Στράβ*. XI, 516). Κατὰ τὸν Κτησίαν ἡ Ζαρίασπα ἦτο ἡ ἀκρόπολις τῶν Βάκτρων, κειμένη ἐπὶ ὑψηλῆς τοποθεσίας, ἐνῷ ἡ πόλις ἐξετείνετο εἰς τὴν πεδιάδα. Εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐγένετο γνωστὴ ἀπὸ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Δαρείου. Ἀλλ' ἀκριβέστερον ἐγνώσθη ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὅστις διεχείμασεν ἐνταῦθα τῷ 328—327 π. Χ. καὶ ἐτιμώρησε τὸν φονέα τοῦ Δαρείου Βῆσσον (*Ἀρρ.* Ἀνάβ. III, 30). Περιεβάλλετο δι' ὀχυρωτάτων τειχῶν καὶ ἦτο σπουδαιότατον ἐμπορικὸν κέντρον. Σήμερον καλεῖται Μπὰλκ (Balkh) καὶ κεῖται ἐν τῷ ἀφγανικῷ Τουρκεστάν, ἀριθμοῦσα περὶ τοὺς 3.500 κατοίκους. Παρ' αὐτὴν σῴζονται τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως. Α. Θ. Σ

Ζαριάσπης *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας, καλούμενος καὶ *Βάκτρος*, ἐν τῇ Βακτριανῇ (Βουχάρᾳ), ὅστις διερχόμενος διὰ τῶν Βάκτρων, τῆς πρωτευούσης τῆς χώρας (νῦν Μπάλκ), ἐξέβαλλεν εἰς τὸν Ὦξον ποταμόν. Α. Θ. Σ.

Ζαρίδας, *Ἀνδρόνικος*. Βυζαντινὸς λόγιος τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνος, μαθητὴς τοῦ Μαξίμου Πλανούδη. Ἔγραψεν ἰαμβικά τινα ἐπιγράμματα σῳζόμενα ἔν τινι βιενναίῳ κώδικι. Σῴζονται ἐπιστολαὶ πρὸς αὐτὸν τοῦ Θεοδώρου Πεδιασίμου, Γεωργίου Λεκαπηνοῦ, Νικηφόρου Γρηγορᾶ κλπ. —Π.

Ζάριν *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας ἐν τῇ Δραγγιανῇ, τῇ χώρᾳ τῶν Ζαράγγων (νῦν Sedjestan), ἐπὶ τοῦ κάτω ῥοῦ τοῦ Ἐτυμάνδρου ποταμοῦ (νῦν Hilmend), ἐκβάλλοντος εἰς τὰ ἕλη τῆς Ἀρίας λίμνης (νῦν Hamoun). Ὁ Ἰσίδωρος ὁ Χαρακηνὸς (Σταθμ. Παρθ. 17) ὀνομάζει αὐτὴν *Πάριν*. Κατά τινας εἶναι ἴσως ἡ νῦν *Βακόνα*. [Πρβλ. *M. Besnier*, Lex. de Géogr. Ancienne.] Α. Θ. Σ.

Ζαρῖνα ἢ ***Ζαριναία***. Βασίλισσα τῶν Σκυθῶν ἀκμάσασα κατὰ τὸν ΣΤ΄ π. Χ. αἰῶνα καὶ διακριθεῖσα τόσον διὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν εὐφυΐαν της, ὅσον καὶ διὰ τὴν ὡραιότητα καὶ τὴν ἀρετήν της. Διεδέχθη τὸν Μαδύην, τὸν ὁποῖον ὁ βασιλεὺς τῶν Μήδων Κυαξάρης εἶχε σφάξει κατὰ τὴν διάρκειαν ἑνὸς συμποσίου. Τεθεῖσα ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατεύματός της διεξήγαγεν ἐπὶ διετίαν πόλεμον ἐναντίον τοῦ Κυαξάρου. Ἐνικήθη ὑπὸ τοῦ Στρυαγγαίου, γαμβροῦ τοῦ Κυαξάρου, καὶ ἐνέπνευσε θερμὸν πάθος εἰς τὸν νικητήν της, ὁ ὁποῖος τῆς ἐχάρισε τὰς κτήσεις της καὶ τέλος ηὐτοκτόνησε, βλέπων ὅτι δὲν ἀνταπεκρίνετο αὕτη εἰς τὸν ἔρωτά του. Ἡ Ζαρῖνα ἐπέδειξεν ἐξόχους ἱκανότητας εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Σκυθίας. Ἐνίκησε τοὺς γείτονάς της, οἱ ὁποῖοι ἐζήτησαν ν' ἀποσπάσουν ἐδάφη της, ἔκτισε πόλεις, ἐκαλλιέργησε παρθένα ἐδάφη, ἐπεχείρησε νὰ ἐκπολιτίσῃ τὸ ἔθνος της καὶ μετὰ τὸν θάνατόν της ἐτιμήθη μεγάλως. Κατὰ τοὺς νεωτέρους, πάντα τὰ περὶ τῆς Ζαρίνης παραδιδόμενα εἶναι μυθώδη. —Ω.

Ζαρὶτς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δράμας, ἤδη καλούμενον *Ψηλὴ Ράχη* (βλ. λ.).

ζαρίφης (ὁ) (ἐκ τῆς ἀραβικῆς λέξ. *ζαρίφ*)· κομψός, λεπτός, εὐγενὴς (ἐπὶ ἀνθρώπων).

Ζαρίφης, *Ἀθανάσιος*. Φιλικὸς καταγόμενος ἐκ Λεβαδείας. Ἀπὸ τοῦ 1819 ἤρχισεν ἐργαζόμενος εἰς τὴν προπαρασκευὴν τοῦ Ἀγῶνος, ἔδειξε δὲ ἐξαιρετικὸν ἐπὶ τούτῳ ζῆλον καὶ μεγάλην δραστηριότητα. Εἰς τὴν Βοιωτίαν πολλοὺς ἐμύησεν ἐκ τῶν σημαντικῶν καὶ συνεργαζόμενος μετὰ τοῦ Νάκου καὶ τῶν ἄλλων προκρίτων τῆς Λεβαδείας ἐκανόνισεν οὕτως, ὥστε ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως ἡ περιφέρειά του εὑρέθη τελείως παρεσκευασμένη. Ὑπῆρξε μέλος τῆς ἐπιτροπῆς, ἥτις διώρισε τὰς πρώτας πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς ἀρχάς, καί, διαρκοῦντος τοῦ Ἀγῶνος, προσέφερε μεγάλας ὑπηρεσίας καὶ σημαντικὰ ποσά, διὰ τὰ ὁποῖα ἠμείφθη μὲ τὸ ἀργυροῦν ἀριστεῖον. Γ. Δ. Κ.

— **Ζαρίφης, *Γεώργιος*.** Ἕλλην τραπεζίτης καὶ ἐθνικὸς εὐεργέτης γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει. Παῖς ἔτι ἔφυγε μετὰ τῆς οἰκογενείας του εἰς Ὀδησσόν, μετὰ τὰς πρώτας δὲ σπουδάς του κατῆλθε τῷ 1830 εἰς Ἑλλάδα, ὅπου εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ κράτους ὡς γραμματεὺς τῆς διοικήσεως ἐν Καρυταίνῃ. Βραδύτερον μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου εἰργάσθη ὡς γραμματεὺς τοῦ οἴκου τοῦ ἐπίσης ἐθνικοῦ εὐεργέτου Στεφάνου Ζαφειροπούλου, τοῦ ὁποίου καὶ ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα γενόμενος συνεταῖρος. Μετά τινα ἔτη ἵδρυσεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἴδιον τραπεζιτικὸν οἶκον, ὅστις χάρις εἰς τὴν ἰδιοφυΐαν καὶ τιμιότητά του διεκρίθη ταχέως, ἐπεκτείνας τὰς ἐργασίας του εἰς κολοσσιαίαν κλίμακα. Ἦτο ἡ ἐποχή, καθ' ἣν δὲν ὑπῆρχεν ἐπιχείρησις ἐν Τουρκίᾳ, δὲν ἐξεδίδετο τουρκικὸν δάνειον, δὲν ἱδρύετο τράπεζα ἐν Τουρκίᾳ, χωρὶς νὰ ἔχῃ τὴν κυριωτέραν συμμετοχὴν τὸ ἑλληνικὸν κεφάλαιον. Οὕτως ὁ οἶκος Γεωργίου Ζαρίφη ἐγένετο εἷς τῶν κυριωτέρων πιστωτῶν τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς τουρκικῆς αὐλῆς. Αἱ ἐργασίαι του ἐξετάθησαν μέχρι Μεσοποταμίας, ὅπου ἐξεμεταλλεύετο μέχρις ἐσχάτων ὁ τὰς ἐργασίας του συνεχίσας υἱός του *Λεωνίδας Ζαρίφης* τὸ ἀχανὲς κτῆμα τοῦ Μπελέδι-Ρούζ μὲ καλλιεργείας ὀρύζης, τὸ ὁποῖον ἔλαβε παρὰ τῆς τουρκικῆς αὐλῆς πρὸς συμψηφισμὸν σημαντικοῦ αὐτῆς χρέους.

Εἰς τὸν Γεώργιον Ζαρίφην, ὁμοῦ μετ' ἄλλων τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλλήνων τραπεζιτῶν (Εὐσταθίου Εὐγενίδου, Χ. Μαυροκορδάτου, Α. Βλαστοῦ, Ζαννῆ Στεφάνοβικ, Παύλου Στεφάνοβικ-Σκυλίτση, Γ. Κορωνιοῦ, Β. Νεγρεπόντη) καὶ τινων ξένων ὀφείλεται ἡ ἐπιβολὴ τοῦ πρώτου ἐλέγχου ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν τῆς Τουρκίας. Ἐνῷ οἱ Εὐρωπαῖοι συνεζήτουν μετὰ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως εἰς τὸ συνέδριον τοῦ Βερολίνου (Ἰούλιος 1888) περὶ συστάσεως ἐν Κωνσταντινουπόλει διεθνοῦς οἰκονομικῆς ἐπιτροπῆς πρὸς ἐκζήτησιν τῶν μέσων, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἱκανοποιοῦντο οἱ κάτοχοι ὁμολογιῶν τοῦ δημοσίου ὀθωμανικοῦ χρέους, καὶ ἐνῷ αἱ σχετικαὶ διαπραγματεύσεις ἐσυνεχίζοντο ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τοῦ κόμιτος Tocqueville, ὡς ἀντιπροσώπου τοῦ γαλλικοῦ συνδικάτου, ὁ Γεώργιος Ζαρίφης μετὰ τῶν ἀνωτέρω ἀναφερομένων Ἑλλήνων καὶ λοιπῶν τραπεζιτῶν τοῦ Γαλατᾶ ἐπετύγχανε τὴν ἔκδοσιν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος τῆς 10/22 Νοεμβρίου 1879 καὶ τὴν ὑπογραφὴν τῆς ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἡμερομηνίαν συμβάσεως μετὰ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, δυνάμει τῆς ὁποίας αὕτη παρεχώρει ἀπὸ τῆς 1/13 Ἰανουαρίου 1880 εἰς τὸν τραπεζιτικόν τοῦτον ὅμιλον διὰ μίαν δεκαετίαν τὴν εἴσπραξιν τῶν φόρων χαρτοσήμου, οἰνοπνευματωδῶν, ἁλιείας καὶ μετάξης, ὡς καὶ τὴν διοίκησιν καὶ διαχείρισιν τῶν μονοπωλίων τοῦ ἅλατος καὶ τοῦ καπνοῦ, ὅπως ἐκ τῶν εἰσπράξεων τῶν φόρων τούτων, μετὰ τὴν κάλυψιν τοῦ φόρου Κύπρου καὶ Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας καὶ ποσοῦ 1.100.000 λ. Τ. πρὸς ἀπόσβεσιν τοῦ κεφαλαίου τῶν ἀπαιτήσεων τῶν ἐν λόγῳ τραπεζιτῶν μετὰ τῶν τόκων, κρατῆται ποσὸν 1.350.000 λ. Τ. διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ χρέους τῆς Τουρκίας πρὸς ἐπανάληψιν τῆς ἀπὸ ἐτῶν διακοπείσης πληρωμῆς τοκοχρεωλυσίου τοῦ δημοσίου χρέους ἐπὶ τῇ βάσει συμφωνηθησομένου συμβιβασμοῦ. Ἡ σύμβασις αὕτη ἐξειλίχθη κατόπιν εἰς τὸ λεγόμενον διάταγμα τοῦ Μουχαρρὲμ τοῦ 1881, διὰ τοῦ ὁποίου ἐγκαθιδρύθη ἔλεγχος οἰκονομικὸς μορφῆς βαρυτάτης πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς πληρωμῆς 25 % τοῦ τοκοχρεωλυσίου τοῦ Δημοσίου ὀθωμανικοῦ χρέους. Ὁ οἰκονομικὸς οὗτος ἔλεγχος, ἐγκατασταθεὶς ἀρχικῶς ὑπὸ Ἑλλήνων κυρίως τραπεζιτῶν ἐν Τουρκίᾳ, κατηργήθη τῷ 1923 ὑπὸ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως τῆς Ἀγκύρας μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας.

Πλὴν τῆς τοιαύτης τραπεζιτικῆς δράσεως τὸ ὄνομα τοῦ Γεωργίου Ζαρίφη παραμένει ἀναγεγραμμένον φωτεινοῖς γράμμασιν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἐν Τουρκίᾳ Ἑλληνισμοῦ ἕνεκα τῶν ἀληθῶς ἡγεμονικῶν δωρεῶν του δι' ἔργα ἐθνικῆς ὠφελείας. Αὐτὸς ἔδωκε τὰ ἐννέα δέκατα τοῦ ποσοῦ τοῦ δαπανηθέντος πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ μεγαλοπρεποῦς κτιρίου τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους σχολῆς ἐν Φαναρίῳ Κωνσταντινουπόλεως. Αὐτὸς ἀνήγειρε δι' ἰδίων καθ' ὁλοκληρίαν ἐξόδων τὰ Ζαρίφεια ἐκπαιδευτήρια τῆς Φιλιππουπόλεως, ὡς καὶ τὰ σχολεῖα τῶν Θεραπείων. Καὶ τὰ ἐν Βαλουκλῇ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἐθνικὰ φιλανθρωπικὰ καταστήματα τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Κωνσταντινουπόλεως ὡς καὶ πλεῖστα ἄλλα ἐθνωφελῆ καθιδρύματα γενναίως εὐηργετήθησαν ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Ζαρίφη. Παροιμιώδης δὲ παρέμεινεν ἡ γενναιοδωρία αὐτοῦ πρὸς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀναξιοπαθοῦντας, οὐχὶ μόνον τοὺς Ἕλληνας ἀλλὰ καὶ τοὺς Ἀρμενίους, Ἑβραίους καὶ ἄλλους, διὸ καὶ κατὰ τὸν θάνατόν του (27η Μαρτίου 1884) ἐθρηνήθη ὡς ἀληθὴς πατὴρ τῶν πτωχῶν.

Αἱ ἐργασίαι τοῦ οἴκου Ζαρίφη, ὅστις ἦτο καὶ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος, ἐσυνεχίσθησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Λεωνίδα, μετὰ δὲ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφὴν μετεφέρθησαν ἐν Ἀθήναις, συνεχιζόμεναι ὑπὸ τοῦ ἐγγόνου αὐτοῦ *Γεωργίου Ζαρίφη* μετὰ τοῦ ἐξ ἀδελφῆς γαμβροῦ αὐτοῦ Στ. Ε. Εὐγενίδου. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

ζαρίφικο (ἐκ τοῦ *ζαρίφης*)· πρᾶγμα κομψόν.

ζαριφλίκι (τό)· κομψοτέχνημα.

Ζαριφόπουλοι. Οἰκογένεια ἐξ Ἀνδριτσαίνης, τῆς ὁποίας πολλὰ μέλη διεκρίθησαν διὰ τὰς ὑπηρεσίας των κατὰ τὸν Ἀγῶνα. Οὕτω ὁ *πατὴρ* ***Ζαρίφης*** ἦτο πρόκριτος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος, πολλοὺς δ' ἔσωσε διὰ τῆς περινοίας του, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ διωγμοῦ τῶν Κλεφτῶν. Μετὰ τὸν θάνατόν του, κοτζάμπασης τῆς περιφερείας ἀνεδείχθη ὁ πρωτότοκος υἱός του ***Παναγιώτης***, περινούστατος ἄνθρωπος καὶ χρησιμώτατος εἰς πλείστας περιστάσεις ἀναδειχθείς. Τῷ 1819 ἐμυήθη τὰ τῆς Φιλικῆς καὶ μετέδωκε τὸ μυστήριον εἰς τοὺς ἀδελφοὺς καὶ φίλους του. Μεταξὺ τούτων ὑπῆρξε καὶ ὁ δραγουμᾶνος τοῦ διοικητοῦ τῆς Πελοποννήσου Σωτηράκης Κουγιᾶς, ὅστις καὶ κατέδωκε τὸ μυστήριον εἰς τὸν καϊμακάμην Μεχμὲτ Σαλήχ. Ἐντεῦθεν ἡ οἰκογένεια τῶν Ζαριφοπούλων κατέστη ὕποπτος, ὡς προσωπικῶς δῆθεν ἐνδιαφερομένη εἰς ἀνταρτικὸν κίνημα περιωρισμένης σημασίας, ὡς ἐπιστεύετο ἀκόμη τότε. Ὅλοι οἱ ἀδελφοὶ μετέφεραν τὰς οἰκογενείας των διὰ Μάνης εἰς Ζάκυνθον, ὅπου ἀπὸ καιροῦ ἐμπορεύετο ὁ ἐξ αὐτῶν ***Ἀνδρέας***. Καὶ ὁ μὲν Παναγιώτης, ἀφοῦ ἐξησφάλισε τὴν ἀποστολὴν πολεμε-

Digitized by Google

φοδίων εἰς Πελοπόννησον, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν γενέτειραν καὶ τὴν ἀντεπροσώπευσεν εἰς τὴν πρώτην συνέλευσιν τῶν Καλτεζῶν, ἐπανειλημμένως κατόπιν ἀποσταλεὶς ὡς πληρεξούσιος εἰς τὰς διαφόρους συνελεύσεις. Ὁ Ἀνδρέας, ἐξ ἄλλου, ὑπῆρξεν ἐκ τῶν μεσολαβησάντων διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν χαρεμίων τοῦ Χουρσὴτ πασᾶ, κατόπιν δὲ ἐνήργει ἀληθινὴν προπαγάνδαν ὑπὲρ τῶν Ἄγγλων. Εἰς αὐτὸν μάλιστα ἀποδίδεται ἡ πρωτοβουλία τῆς πανελληνίου ἀναφορᾶς, διὰ τῆς ὁποίας αἱ ἑλληνικαὶ τύχαι παρεδίδοντο εἰς τὴν ἀγγλικὴν πρωτοβουλίαν καὶ προστασίαν. Τρίτος ἀδελφός, ὁ ***Νικόλαος***, ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη, μετὰ δὲ τὴν ἀποκατάστασιν ἐλογίσθη μεταξὺ τῶν φαλαγγιτῶν ε΄ τάξεως καὶ ἔλαβε τὸ ἀργυροῦν ἀριστεῖον. Ἕτεροι ἀδελφοὶ ὑπῆρξαν ὁ ***Ἀντώνιος***, ὅστις ὑπηρέτησε τὸν Ἀγῶνα ὡς πολιτικός, δι' ὃ καὶ κατετάχθη εἰς τὴν Ε΄ τάξιν τῶν πολιτικῶν, καὶ ὁ ***Χαράλαμπος***, ὅστις, ἀφοῦ ἐπολέμησεν εἰς τὴν δυτικὴν Πελοπόννησον ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν, ἀκολουθήσας τέλος τὸν Γενναῖον Κολοκοτρώνην εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ἀττικῆς, ἔπεσε μαχόμενος εἰς τὸ Κερατσίνι.

Ἡ οἰκογένεια Ζαριφοπούλου ἐξηκολούθησε καὶ μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν νὰ προσφέρῃ διὰ τῶν νεωτέρων μελῶν της πολυτίμους ὑπηρεσίας εἰς τὸ ἑλληνικὸν κράτος. Γ. Δ. Κ.

—**Ζαριφόπουλος, *Ἀναστάσιος***. Φιλικός, καταγόμενος ἐκ Πατρῶν καὶ ἐμπορευόμενος εἰς Ὀδησσόν. Τῷ 1819 ἐμυήθη τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ γενικοῦ προξένου τῆς Ρωσίας Ἰωάννου Βλασσοπούλου κατῆλθεν εἰς τὴν γενέτειραν νὰ ὀργανώσῃ τὸ τμῆμα τῆς Ἀχαΐας. Εὑρεθεὶς ἐνώπιον ἄλλης ὀργανώσεως, τῆς τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ, δὲν ἐπέμεινεν εἰς τὸν σκοπόν του, ἀλλ' ἀπεφάσισε δι' ἄλλου τρόπου νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν πατρίδα του. Μετέβη λοιπὸν εἰς Κέρκυραν καὶ ἠθέλησε νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ ἁρμοστοῦ Μαϊτλανδ, ἀλλ' οὐδὲν ἄλλο ἐπέτυχεν ἢ τὴν προσέλκυσιν τοῦ Ἄδαμ, ὅστις ἔκτοτε μεγάλως ἐσήμαινεν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῶν Ἰονίων νήσων. Ἐκραγείσης τῆς Ἐπαναστάσεως, ἔσπευσεν εἰς Τρίπολιν, ἀλλ' ἡ θέα τοῦ πολιορκητικοῦ στρατοπέδου τὸν ἀπεθάρρυνεν. Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται καὶ ἡ σχετικὴ πρὸς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως ἀπόφασις τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου, τοῦ ὁποίου ἐπεκαλέσθη τὰ ἀνθρωπιστικὰ αἰσθήματα. Συνδεδεμένος ἐν τούτοις μετὰ τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη, ἀνεμίχθη ἐνεργότατα εἰς τὸ ζήτημα τῆς χωριστῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Τουρκαλβανῶν τοῦ Κεχαγιᾶ Μουσταφᾶ βέη. Ἐκ τῶν συνεννοήσεων τούτων ὠφελήθη μεγάλως, διότι ἀπέσπασε τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν βέηδων, ἀπέκτησε δὲ τὴν φήμην ἀνθρώπου, εἰς τὸν ὁποῖον οἱ Τουρκαλβανοὶ ἠδύναντο μετὰ πεποιθήσεως ν' ἀποβλέπουν ὡς ἀληθῶς «μπεσσαλῆν». Τῷ 1825, πρεσβύτης, ἀπεσύρθη, χάρις εἰς τὴν ἀγγλικὴν προστασίαν, ἐν τῇ οἰκίᾳ του εἰς τὰς Πάτρας, κατεχομένας πάντοτε ἀπὸ Τούρκους, ἔζη δὲ αὐτόθι ἐν πάσῃ ἀνέσει καὶ ἐλευθερίᾳ μέχρι τοῦ 1827, ὅτε, ἐκ τυχαίου συμβεβηκότος, ἐφονεύθη. Υἱὸς αὐτοῦ ὁ ***Λιμπέριος***, ὅστις ἐμπορεύετο εἰς Καλάμας, ἐμυήθη τὰ τῆς Φιλικῆς τῷ 1819 καὶ ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως ἔδραξε τὰ ὅπλα καὶ ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Πᾶνον Κολοκοτρώνην καὶ κατόπιν τὸν Γενναῖον. Μετέσχε διαφόρων μαχῶν καὶ διεκρίθη εἰς τὴν ἄμυναν ἐναντίον τοῦ Ἰμβραήμ. Τῷ 1825 ἐζωγρήθη μετὰ τοῦ Χατζῆ-Χρήστου εἰς τὸ Νεόκαστρον, ἀλλά, χάρις εἰς τὴν μεσολάβησιν τοῦ ἐν Πάτραις διαμένοντος πατρός του Ἀναστασίου, ἀπηλευθερώθη. Ἐλέγετο μάλιστα τότε ὅτι οἱ Ζαριφόπουλοι «ἐπροσκύνησαν» τὸν Ἰμβραήμ, ὅπως συνέβη διά τινας ἄλλους, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἠλήθευε. Διότι ἡ παρὰ τοῖς Τούρκοις δύναμις ἠντλεῖτο ἀπὸ τὴν «μπέσσαν» τῶν Τουρκαλβανῶν βέηδων. Πράγματι, ὅταν οἱ Τοῦρκοι ἀπῆλθον τῶν Πατρῶν, καὶ ὁ Λιμπέριος ἀποκατέστη εἰς τὴν ἐν Πάτραις πατρικήν του οἰκίαν, ὄχι μόνον ἐκρίθη ἄξιος τῆς προσωπικῆς φιλίας τοῦ Κυβερνήτου Ἰ. Καποδιστρίου, ἀλλὰ καὶ ἐφιλοξένησεν αὐτὸν κατὰ τὴν ἐκ Πατρῶν διέλευσίν του. Εἰς αὐτὸν δὲ ἀνετέθη ὁ ἐφοδιασμὸς τῶν σωμάτων τοῦ Ριχάρδου Τζούρτζ, τὰ ὁποῖα ἔδρων εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, ὡς καὶ ἡ μέριμνα διὰ τοὺς Τουρκαλβανοὺς βέηδες, τοὺς ὁποίους τῷ 1830 ἀπεδίωξε πραξικοπηματικῶς ἐν Βιτωλίων ὁ Κιουταχῆς. Ὁ Λιμπέριος ἔφερεν αἰσίως εἰς πέρας τὴν ἀποστολήν, μετὰ δὲ τὴν ἀποκατάστασιν ἐτιμήθη διὰ τοῦ ἀργυροῦ ἀριστείου, κατετάχθη εἰς τὴν φάλαγγα καί, ἐπανειλημμένως κληθείς, προσέφερε τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὴν περίοδον τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος. Ἀπέθανεν ἐν Πάτραις τῷ 1870. Γ. Δ. Κ.

Ζάρκα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 540.

Ζαρκᾶ *(ἐλ-ἰμαμιέ)*. Μυθικὴ γυνή, παροιμιώδης παρὰ τοῖς Ἄραψι διὰ τὴν ὀξυδέρκειάν της. Ἐξ αὐτῆς παράγεται τὸ ἀραβικὸν τοπωνύμιον Ἀϊν-Ζαρκᾶ (ὀφθαλμὸς τῆς Ζαρκᾶ). Ν. Μ.

ζαρκαδήσιος, —α, —ο· ὁ ἀπὸ ζαρκάδι, ὁ τῆς δορκάδος: «ζαρκαδήσιο δέρμα».

ζαρκάδι (τό)· δημοτ. ὀνομασία τοῦ *δορκὰς* (βλ. λ.) (ἀπὸ τοῦ ἀρχ. ζορκάς).

Ζαρκάδι *[Παρ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τοῦ *Ἄθωνος* (βλ. λ. τ. Β΄ σ. 329 γ΄).

Ζαρκάδια *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ὀξυᾶς (τέως Μπουκόβου) τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 21. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Καρίλοβα*.

Ζαρκαδιὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Νέστου τοῦ νομοῦ Καβάλλας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 887. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Καρατζιλάρ*.

Ζαρκαδοχώρι *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἁλμυροῦ τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτ. (1928) 20. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Χασουμελί*.

Ζαρκαλῆ-*ἔμπου-Ἰσχὰκ μπὶν Γιαχιᾶ*. Ἄραψ ἀστρονόμος ἀκμάσας ἐν Κορδούῃ γενόμενος γνωστὸς ὡς ἐπινοήσας τελειοποιήσεις τινὰς τοῦ ἀστρολάβου καὶ ὡς γράψας ἀστρονομικοὺς πίνακας σῳζομένους εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Ἐσκουριὰλ ὑπ' ἀριθ. 957.

Ζαρκηνός, *Σταμάτιος*. Μαθητὴς τοῦ Χρυσάνθου, τοῦ Χουρμουζίου καὶ τοῦ Γρηγορίου, ἐχρημάτισε πρωτοψάλτης Σερρῶν κατὰ τὰ τέλη τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος (*Γ. Παπαδοπούλου* «Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς παρ' ἡμῖν ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς» ἐν Ἀθήναις 1890, σ. 464).

Ζάρκον *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις καὶ κοινότης τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κεῖται κατὰ τὰ πρὸ τοῦ 1913 ἑλληνοτουρκικὰ σύνορα ἐπὶ ὁμαλῆς κλιτύος τοῦ ὑπερκειμένου ὄρους Κοκκινάδακι, τὸ ὁποῖον συνέχεται μετὰ τῆς Κούτρας. Κάτ. (1928) 1544, ἀσχολούμενοι εἰς τὴν γεωργίαν, κτηνοτροφίαν καὶ βιοτεχνικὰ ἐπαγγέλματα καὶ δὴ εἰς τὴν ταπητουργίαν. Ἡ περιφέρεια παράγει δημητριακοὺς καπνοὺς καὶ καπνά. Κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους ἦτο ἕδρα τοῦ ἐπισκόπου Γαρδικίου. Ἐκ τῶν πολυαρίθμων βυζαντινῶν ναῶν, ἐν οἷς εὑρέθησαν ἀρχαῖαι ἐπιγραφαί, ἀξιομνημόνευτος εἶναι ὁ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ Φονιᾶ, ἡμίσειαν ὥραν ΝΔ. Ἄλλοτε ἐτοποθετεῖτο ἐνταῦθα ἡ ἀρχαία *Φαρκαδών*, κατόπιν ὅμως ἀνευρέσεως ἐπιγραφῆς τινος ὑπὸ τοῦ Λόλλιγκ τὸ Ζάρκον σήμερον ταυτίζεται μετὰ τῆς ἀνατολικωτάτης πόλεως τῆς Ἑστιαιώτιδος, τῆς *Φαΰττοῦ*. Ι. Σ. Σ.

—*[Στρατ. Ἱστορ.]* Ἀγῶνες τοῦ Ζάρκου καλοῦνται οἱ κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897 διεξαχθέντες εἰς τὸν παρὰ τὴν τότε ὁροθετικὴν γραμμὴν τομέα Καρατεπὲς - Ἁγία Παρασκευὴ - Προφήτης Ἠλίας· οἱ ἀγῶνες οὗτοι διεξήχθησαν ἀπὸ τῆς 6—12 Ἀπριλίου μεταξὺ τῶν ὑπὸ τὸν ἀντισυνταγματάρχην ἱππικοῦ Ψύλλαν ἑλληνικῶν στρατευμάτων (15 λόχων, ἄνευ οὐδενὸς ὅμως ὀργανικοῦ δεσμοῦ, καὶ 2 ὀρειβατικῶν πυροβολαρχιῶν) καὶ τῆς ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ταχὴρ πασᾶν τουρκικῆς ταξιαρχίας (8 ταγμάτων καὶ 2 πυροβολαρχιῶν) τῆς 1ης μεραρχίας. Ἡ ἀποστολὴ τοῦ ἑλληνικοῦ

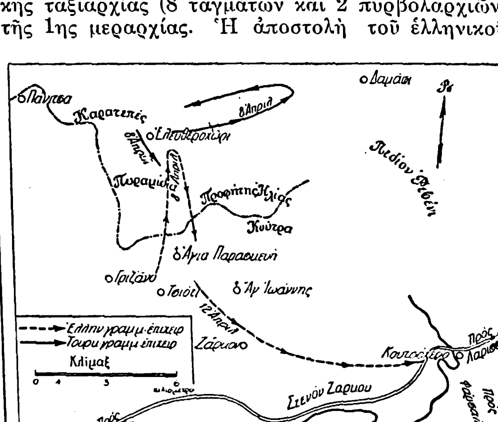

στρατεύματος Ζάρκου ἦτο μεγάλης σημασίας μέχρι τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐσκόπει νὰ εἰσβάλῃ εἰς Θεσσαλίαν διὰ Ρεβένι, ἤτοι μέχρι τῆς 9ης Ἀπριλίου, καθ' ὅσον ὤφειλε νὰ ἐπιτηρῇ τὰ στενὰ τοῦ Ζάρκου, ἵνα μὴ δυνηθῇ ὁ ἐχθρὸς νὰ ὑπερφαλαγγίσῃ τὴν ἄμυναν τοῦ Ρεβένι. Ἡ ἄμυνα τοῦ τομέως Ζάρκου διεξήχθη διὰ τοπικῶν ἀγώνων κατὰ τὰς ἡμέρας 6 καὶ 7 Ἀπριλίου, τὴν δὲ πρωΐαν τῆς 8ης διετάχθη ὑπὸ τῆς 2ας μεραρχίας ἡ ἐκτέλεσις ἐπιδεικτικῶν τινων κινήσεων πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ Ἐλευθεροχώρι, εἰς τρόπον ὥστε ν' ἀπασχοληθῶσιν ὅσον τὸ δυνατὸν πλείονες τουρκικαὶ δυνάμεις καὶ οὕτω πως μὴ καταστῇ δυνατὴ ἡ ἐνίσχυσις τοῦ ἔναντι τοῦ Ρεβένι τουρκικοῦ στρατοῦ. Ἅμα ὡς τμήματά τινα προυχώρησαν πρὸς τὸ Ἐλευθεροχώρι, ἐδέχθησαν πυρὰ ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ, ἐξαναγκασθέντος ὅμως μετ' ὀλίγον νὰ παύσῃ τὸ πῦρ χάρις εἰς τὴν βολὴν τοῦ ἑλληνικοῦ πυροβολικοῦ· ἀλλ' ὅταν μετ' ὀλίγον τουρκικὸν τάγμα ἀντεπετέθη, εὐθὺς ἀμέσως τὸ ἑλληνικὸν τοῦτο στράτευμα ὑπεχώρησε. Πάντως ὅμως ἡ ἀποστολὴ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατεύματος Ζάρκου ἐξεπληρώθη πλήρως, διότι τουρκικὸν στράτευμα, ἐκκινῆσαν τὴν 8ην Ἀπριλίου ἐξ Ἐλευθεροχώρι πρὸς Δαμάσι, ἠναγκάσθη ἕνεκα τῶν ἑλληνικῶν τούτων ἐπιδείξεων νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν τόπον τῆς ἐκκινήσεως. Οἱ ἀγῶνες τῶν κατόπιν ἡμερῶν ἦσαν ἀσήμαντοι, μέχρις οὗ τὴν 12ην Ἀπριλίου διετάχθη τὸν ἑλληνικὸν στράτευμα Ζάρκου νὰ ὑποχωρήσῃ διὰ τῆς γεφύρας Κουτσόχερο πρὸς Φάρσαλον. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Ζάρκος. —1) ***Παναγιώτης***. Ἀγωνιστὴς καὶ Φιλικὸς ἐκ Ζυγοβιστίου τῆς Ἀρκαδίας. Ἐμπορεύετο εἰς Καλάμας, ὅτε ἐμυήθη καὶ εἰργάσθη πρὸς ἐξάπλωσιν τῆς Ἑταιρείας ἀπὸ τοῦ 1819. Μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἐπαναστάσεως ἠκολούθησε τὸν Θ. Κολοκοτρώνην καὶ ἐπολέμησεν εἰς διαφόρους περιστάσεις. Βραδύτερον ὅμως περιωρίσθη εἰς πολιτικὴν δρᾶσιν. Ἔχων τὴν ὑποστήριξιν τῶν Κολοκοτρωναίων ἔδρασε σημαντικῶς κατὰ τὴν περίοδον τῆς πολυαρχίας. Ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ἐτάχθη εἰς τοὺς πολιτικοὺς γ΄ τάξεως. —2) ***Σωτήριος***. Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Ἔπεσε μαχόμενος εἰς τὴν Βέργαν. Γ. Δ. Κ.

—**Ζάρκος, *Σταμάτιος***. Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἠπείρου, πολεμήσας εἰς διαφόρους μάχας κατὰ τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα. Ἔπεσε κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ναυπάκτου. Γ. Δ. Κ.

—**Ζάρκου, *Αἰκατερίνη***. Ἑλληνὶς συγγραφεὺς γεννηθεῖσα ἐκ Καλάμαις τῷ 1855 καὶ ἀποθανοῦσα ἐν Ἀθήναις τῷ 1899. Θυγάτηρ τοῦ ἄλλοτε προέδρου τῆς Βουλῆς Ζάρκου, ἔλαβεν ἀρτίαν παίδευσιν καὶ ἐγνώριζε τὴν γαλλικὴν καὶ γερμανικὴν φιλολογίαν. Μετέφρασε πλείστας φιλοσοφικὰς μελέτας, ἐδημοσίευσε δὲ καὶ τοιαύτας πρωτοτύπους εἰς διάφορα περιοδικά, ἰδίως εἰς τὸ «Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον» τοῦ Εἰρηναίου Ἀσωπίου. Θ. Β.

Ζάρκου *Μαρῆ* *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος *Γριζάνου* τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 109.

Ζαρμανοχηγάς. Γυμνοσοφιστὴς ἐκ Βαργόσης τῶν Ἰνδιῶν καὶ εἷς τῶν πρεσβευτῶν, τοὺς ὁποίους ὁ Ἰνδὸς ἡγεμὼν Πῶρος ἀπέστειλεν εἰς τὸν Καίσαρα Αὔγουστον. Οὗτος κατὰ τὴν ἐξ Ἀθηνῶν διέλευσίν του, φέρων μόνον ἔνδυμα καὶ περίζωμα περὶ τὴν ἥβην, ἐπήδησε γελῶν ἐπὶ ἀνημμένης πυρᾶς, ἐκπληρῶν ἀρχαῖον ἰνδικὸν ἔθιμον τοῦ ἑκουσίου ὁλοκαυτώματος. Α. Θ. Σ.

Ζαρμιζεγέθουσα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς δυτικῆς Δακίας ἐν τῇ σημερινῇ Τρανσυλβανίᾳ. Πρὸ τῆς ρωμαϊκῆς κατακτήσεως τῆς Δακίας ἦτο πρωτεύουσα αὐτῆς, γνωστὴ ἐν τῇ ἱστορίᾳ διὰ τοὺς ἀγῶνας, τοὺς ὁποίους διεξήγαγε κατὰ τῶν Ρωμαίων ὁ ἀνδρεῖος καὶ σώφρων βασιλεὺς Δεκέβαλος. Τέλος ὑπέκυψεν εἰς τὸν Τραϊανὸν τῷ 105 μ. Χ., ὅστις ἵδρυσεν ἐκεῖ ρωμαϊκὴν ἀποικίαν. Ἐπὶ τῆς θέσεώς της κεῖται σήμερον ἡ πόλις Varhely ἢ Gredistje, ὅπου σῴζονται τὰ ἐρείπια αὐτῆς. Ὁ Πτολεμαῖος (Γεωγρ. III, 8, 4) ὀνομάζει αὐτὴν *Ζαρμιζεγέθουσαν*, ὁ Δίων Κάσσιος (LXIII, 9) *Ζερμιζεγέθουσαν*, οἱ Ρωμαῖοι Sarmizegetusa, καὶ ἄλλοι *Σαρματέγτην*. Α. Θ. Σ.

Ζάρμπας. Παρωνύμιον μιᾶς ἀπὸ τὰς ἡρωϊκωτέρας φάρας ἢ πατριὰς τοῦ Σουλίου. Διασημότατος πάντων κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ΄ καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος κατέστη ὁ *Βέϊκος Ζάρμπας* διὰ τοὺς ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ ἀγῶνάς του. Ὅταν μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Σουλίου τῷ 1803 ἠναγκάσθη νὰ διαπεραιωθῇ εἰς Κέρκυραν, ὑπῆρξε μεταξὺ τῶν πρώτων, οἵτινες κατετάχθησαν εἰς τὰ ἑλληνοαλβανικὰ τάγματα, τὰ ὁποῖα ὀργανωθέντα μετ' ὀλίγον ὑπὸ Ρώσων ἀπεσταλμένων ὑπηρέτησαν κατόπιν τὴν γαλλικὴν καὶ τὴν ἀγγλικὴν κατοχήν, ὑπὸ τῆς ὁποίας καὶ διελύθησαν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Βέϊκος Ζάρμπας ἀπέθανε, τὴν θέσιν του δὲ ἀνέλαβε καὶ ἐνδοξότερον ἐσυνέχισε τὴν ἀποστολήν του ὁ πρωτότοκος αὐτοῦ υἱὸς *Λάμπρος*, ὁ ἀπὸ τοῦ πατρικοῦ ὀνόματος παρονομασθεὶς Λάμπρος *Βέϊκος* (βλ. λ.). Γ. Δ. Κ.

Ζαρνὰκ (Jarnac) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ ὁμωνύμῳ νομῷ. Κάτ. 4980. Ἔχει οἰνοπνευματοποιεῖα, ἀλευρομύλους, ἐργαστάσια κατασκευῆς βυτίων καὶ σιδηρουργεῖα. Ἐν αὐτῇ εὑρίσκονται λείψανα ρωμαϊκῶν κατοικιῶν. Μ. Ν. Δ.

Ζαρνάτα (ἡ). Μεσαιωνικὸν φρούριον ἐν Πελοποννήσῳ, ἀπέχον περὶ τὴν $1^1/_2$ ὥραν ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ἕδρα κατὰ τὸν ΙΘ΄ αἰῶνα ἑνὸς τῶν τεσσάρων μεγάλων καπετανάτων τῆς Μάνης, τὸ ὁποῖον περιελάμβανε τὰ πρὸς τὰς κορυφὰς τοῦ Ταϋγέτου μέρη τῆς χώρας. Ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων περὶ τὸ 1460. Κατὰ τὸν Ἑνετοτουρκικὸν πόλεμον

Digitized by Google

ἐπολιορκήθη ὑπὸ Μοροζίνι καὶ κατελήφθη, ἔκτοτε δὲ μέχρι τοῦ 1718 ἦτο ἕδρα Βενετοῦ «προνοητοῦ» (proveditore). Σχεδιαγράφημα καλλιτεχνικώτατον τοῦ φρουρίου τῆς Ζαρνάτας σῴζεται ἐπὶ βενετικοῦ κώδικος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. π. Ν. Π.

Ζαρνέτσκι (Sarnetzki), ***Ντέτμαρ-Ἑρρῖκος***. Γερμανὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1878. Διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1903 ἀρχισυντάκτης τῆς «Ἐφημερίδος τῆς Κολωνίας» καὶ ἐδημοσίευσεν: «Ἀπὸ τὰς ἁγίας ὥρας» (1913), ποιητικὴν συλλογήν, «Ὁ κατακτητής» (1912), «Ἡ φωνὴ ἀπὸ τὴν θάλασσαν» (1917) καὶ «Σεμίραμις» (1923), δράματα, «Περιηγητὴς καὶ συνοδός» (1921), διηγήματα, «Ὁ συριχτὴς τοῦ Ἀλτενζάντε» (1922), μυθιστόρημα, καὶ «Τὸ τραγούδι τοῦ Ρήνου» (1922, εἰς 2 τόμ.) ποιητικὴ ἀνθολογία. —Β.

Ζαρνικιώτης, ***Γιάννης***. Κλέφτης ἐξ Ἠπείρου ζήσας ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὑπὸ τοῦ ὁποίου καὶ ἐθανατώθη. Τὰ τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἔργων του ἀναφέρουν δημοτικὰ τραγούδια. Κατά τινας πληροφορίας κατήγετο ἐκ Θεσσαλονίκης, ὠνομάζετο *Σαλονικιώτης* καὶ ἦτο ἱερωμένος. Γ. Δ. Κ.

Ζάροβα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ ἤδη καλούμενον *Νικόπολις* (βλ. λ.).

Ζαροβίνα *[Γεωγρ.]* βλ. *Σκεπαστόν*.

Ζαροκανέλλος, ***Δημήτριος***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Λεχαινῶν τῆς Ἤλιδος. Ἐπολέμησεν εἰς τὸ Λάλα, τὰς Πάτρας, τὸ Χλομοῦτσι καὶ ἀλλαχοῦ. Μετὰ ταῦτα μετέβη καὶ ἐπολέμησεν εἰς Μεσολόγγιον. Τῷ 1826 μετέσχε τῆς μάχης τοῦ Δερβενίου πρὸς παρακώλυσιν τῆς προελάσεως τῶν στρατευμάτων τοῦ Ἰμβραὴμ πρὸς τὸ πολιορκούμενον Μεσολόγγι. Ταχθεὶς εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς στ' τάξεως, ἔλαβε τὸ ἀργυροῦν ἀριστεῖον, ἀλλ' ἀπέθανε πένης. Γ. Δ. Κ.

ζαρομμάτης (ὁ)· ἰδιωματ., ὁ ἔχων ζαροὺς ὀφθαλμούς, ἀλλοίθωρος, παραβλώψ.

Ζαρόμπας. —1) ***Ἀνάργυρος***. Ὑδραῖος πυρπολητής. Ἀναφέρεται ὅτι ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ματρόζου κατέστρεψε δύο τουρκικὰς κορβέττας, μίαν κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Γέροντα καὶ ἄλλην κατὰ τὴν τῆς Ἄνδρου (Καφηρέως). Ἐπίσης ἠγωνίσθη μετὰ τοῦ Σπαχῆ κατὰ τὴν ἐπίθεσιν τοῦ Ἀμπρακικοῦ κόλπου —2) ***Νικόλαος***. Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Ἐπιβαίνων τοῦ πλοίου τοῦ Ἀνδρέα Μιαούλη ἐπολέμησε γενναίως εἰς Γέροντα, Ψαρά, Λέσβον, Κρήτην καὶ ἀλλαχοῦ. Τῷ 1824 ἐπέβαινε τῆς ναβέττας τοῦ Τομπάζη, κατὰ τὴν μάχην δὲ τῆς Σούδας ἐτραυματίσθη. Τῷ 1826 ἠκολούθησε τὸν Κριεζῆν εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ εἰς τὴν Λέσβον ἐκινδύνευσε νὰ πνιγῇ ὅταν ἐβυθίσθη τὸ πυρπολικὸν τοῦ Σπαχῆ, τοῦ ὁποίου ἐπέβαινεν ὡς πυρπολητής.—3) ***Παντελῆς***. Ἀδελφὸς τῶν προηγουμένων. Ἐφονεύθη εἰς τὴν ναυμαχίαν τοῦ Γέροντα. Γ. Δ. Κ.

ζαρός, *—ή, —όν*· ἰδιωματ., στρεβλός, λοξός, διάστροφος.

Ζαρὸς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καινουργίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου (Κρήτης), κείμενον ἐπὶ τῶν μεσημβρινῶν κλιτύων τῆς Ἴδης. Κάτοικοι 850. Τὴν 15 Ἰουλίου 1868 ὁ ἐν Ἁγίᾳ Βαρβάρᾳ καὶ Ἀξέντι (Μεσαρᾶς) τουρκικὸς στρατός, ὑπὸ τοὺς Ἀντὶλ-πασᾶν καὶ Ἀρὶφ-πασᾶν, προελάσας κατέλαβε τὸν Ζαρόν, Βορίζα κλπ., περὶ τοὺς πρόποδας τῆς Ἴδης θέσεις, ἵνα περικλείσῃ τοὺς ἐπὶ τῶν ὀρέων ἐπαναστάτας καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ οροπεδίου τῆς Ρούβας καταφυγόντα γυναικόπαιδα. Τὴν 21 Ἰουλίου οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν Μιχ. Κόρακαν, Μάστραχαν κλ. ἐνεργήσαντες ὁρμητικὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῶν ἐν Ζαρῷ Τούρκων ἐξηνάγκασαν αὐτοὺς μετὰ πολύωρον μάχην νὰ ὑποχωρήσωσιν. Ν. ΚΛΣ

Ζαροῦχλα *[Γεωγρ.]*. Ὀρεινὸν χωρίον τῆς ἐπαρχίας Αἰγιαλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 234, ἀσχολούμενοι εἰς τὴν γεωργίαν. Κεῖται κατὰ τὸ ΒΑ. μέρος τῶν Ἀροανίων ὀρέων (Χελμοῦ), $5^1/_2$ ὥρας ἐκ τῶν Καλαβρύτων καὶ 7 ἐξ Ἀκράτας, ἐντὸς κοιλάδος καταφύτου καὶ πολυϋδροτάτης, περιβαλλομένης ὑπὸ ἐλατῶν, εἰς ὕψος 1019 μ. Διὰ βραχίονος τοῦ ποταμοῦ Κράθιδος διαχωρίζεται εἰς δύο συνοικίας. Εἶναι πατρὶς τῆς ἱστορικῆς οἰκογενείας τῶν *Χαραλαμπῶν*, ἤκμαζε δὲ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας, ἔχουσα τρισχιλίους περίπου κατοίκους. Τὸν Μάϊον 1826 ἐκάη μετὰ ἄλλων παρακειμένων χωρίων ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Ἰμβραὴμ πασᾶ, διατηροῦνται ὅμως μέχρι σήμερον ἐξ παλαιοὶ ναοὶ μετὰ τοιχογραφιῶν καὶ τέσσαρες πύργοι. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, ὅτε ἡ Ζαροῦχλα ἔπαυσε νὰ ἔχῃ τὴν σημασίαν τοῦ ἀσύλου λόγῳ τῆς δυσπροσίτου αὐτῆς τοποθεσίας, οἱ κάτοικοι ἤρχισαν κατερχόμενοι εἰς πεδινὰ μέρη, ἔνθα ἱδρύθησαν συνοικισμοὶ ὑπὸ τούτων (ὡς τὰ *Ζαρουχλέϊκα*), πολλοὶ δὲ τῶν κατοίκων παραχειμάζουσιν ἐν Αἰγιαλείᾳ ὡς κτίσται καὶ καλλιεργηταί. Ι. Σ. Σ.

Ζαρουχλέϊκα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν ἤδη καλούμενον *Γλαῦκος* (βλ. λ.).

Ζαρρὰς (Jarras), ***Οὖγος-Λουδοβῖκος***. Γάλλος στρατηγὸς (1811—1890). Ὑπηρέτησεν ἐν Ἀφρικῇ, εἶτα δὲ μετέσχε τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου προβιβασθεὶς εἰς στρατηγόν. Κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870 διετέλεσεν ἐπιτελάρχης τοῦ στρατοῦ τοῦ Ρήνου ὑπὸ τὸν Βαζαίν, διαπραγματευθεὶς τὴν παράδοσιν τοῦ στρατοῦ (27 Ὀκτωβρίου). Ἐπιστρέψας ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἀπεστρατεύθη τῷ 1876. Κατὰ τὴν δίκην τοῦ στρατηγοῦ Βαζαὶν κατέθεσεν ἐναντίον αὐτοῦ. Συνέγραψεν «Ἀναμνήσεις», ἔργον δημοσιευθὲν μετὰ τὸν θάνατόν του (1892). Μ. Ν. Δ.

Ζάρρατσιν (Sarrazin), ***Ὄθων***. Γερμανὸς ἀρχιτέκτων (1842—1921). Διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1881 διευθυντὴς τῆς «Κεντρικῆς ἐφημερίδος τῆς οἰκοδομικῆς διοικήσεως» καὶ τῆς «Οἰκοδομικῆς ἐπιθεωρήσεως». —Β.

Ζαρρὺ (Jarry), ***Ἀλφρέδος***. Γάλλος συγγραφεὺς (1873—1907). Τὸ πρῶτον αὐτοῦ ἔργον «Ubu-Roi», καυστικὴ σάτιρα τῆς μπουρζουαζίας, γραφὲν ὑπ' αὐτοῦ ὅταν ἀκόμη ἦτο ἔφηβος, τὸν κατέστησεν ἀμέσως γνωστὸν εἰς τοὺς θεατρικοὺς καὶ φιλολογικοὺς κύκλους. Ἕτερα ἔργα αὐτοῦ: «Καῖσαρ ὁ Ἀντίχριστος», «Ὁ ἀπόλυτος ἔρως», «Αἱ ἡμέραι καὶ αἱ νύκτες», ὁ «Ubu enchaîné», ἡ «Μεσσαλῖνα» καὶ ἄλλα. Μ. Ν. Δ.

—**Ζαρρὺ** (Jarry), ***Νικόλαος*** (1620—1674). Ἐκ τῶν καλυτέρων Γάλλων καλλιγράφων διατελέσας ἀντιγραφεὺς μουσικῆς τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'. Ἐκ τῶν ἔργων του, σπανιωτάτων σήμερον, θαυμάζεται τὸ «Στεφάνι τῆς Ἰουλίας», ὁ «Ἄδωνις», ποίημα τοῦ Λὰ-Φονταίν, καὶ περὶ τὰ 46 χειρόγραφα θαυμασίας ὡραιότητος. Μ.

Ζὰρς (Sars), ***Μιχαήλ***. Νορβηγὸς φυσιοδίφης (1805—1869). Διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1854 καθηγητὴς τῆς ζῳολογίας ἐν Χριστιανίᾳ. Συνέγραψε περὶ τῆς ἐξελίξεως καὶ τῆς μεταμορφώσεως τῶν κατωτέρων ζῴων, ὡς καὶ τὸ περισπούδαστον ἔργον: «Fauna litteralis Norvegiae» (1846—1856). —Β.

—**Ζὰρς** (Sars), ***Γεώργιος-Ὄσσιαν***. Νορβηγὸς ζῳολόγος (1837—1927), υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Εἰργάσθη κυρίως ἐπὶ τῶν καρκίνων, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν κατωτέρων ζῴων τῆς πολικῆς ἐξερευνήσεως τοῦ Νάνζεν. Συνέγραψεν: «Account of the Crustacea of Norway» (1895—1928, εἰς 8 τόμ.). —Β.

Ζάρτμανν (Zahrtmann), ***Χριστιανός***. Δανὸς ζωγράφος σπουδάσας εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον καὶ τὴν Ἀκαδημίαν τῆς Κοπεγχάγης ἀπὸ τοῦ 1864—1868 Ἐπεσκέφθη τὴν Ἰταλίαν, τὴν Ἑλλάδα, τὴν Λισσαβῶνα καὶ τοὺς Παρισίους. Ἐπέστρεψεν εἰς Κοπεγχάγην τῷ 1884 καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐκτέλεσιν διαφόρων πινάκων, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ «Θάνατος τῆς βασιλίσσης Ἀμαλίας», ἡ «Λεονώρα Χριστίνα Οὔλφελδ ἐν τῇ φυλακῇ» καὶ «Τρεῖς θυγατέρες τῆς Σόρα», ἐκτεθέντες εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ 1889 (Παρίσιοι) ἐτιμήθησαν διὰ μεταλλίου. Ἐπίσης μετέσχε τῆς ἐκθέσεως τοῦ 1900 διὰ τεσσάρων ἔργων του.

—**Ζάρτμανν** (Zahrtmann), ***Χριστόφορος***. Δανὸς ναύαρχος καὶ γεωγράφος (1793—1853), διακριθεὶς διὰ τὴν ἀνδρείαν του. Ἀφιερώθη ἐνωρὶς εἰς γεωδαισιακὰς καὶ ὑδρογραφικὰς μελέτας, ἐμέτρησε μετὰ τοῦ καθηγητοῦ Schunacher τὸ τόξον τοῦ μεσημβρινοῦ ἐν Δανίᾳ, κατέστρωσε τὸν χάρτην τῶν παραλίων τῶν δανικῶν Ἀντιλλῶν καὶ ἀνήγειρεν ἀστεροσκοπεῖον ἐν τῇ νήσῳ τοῦ Ἁγίου Θωμᾶ. Διατελέσας διευθυντὴς τοῦ ὑδρογραφικοῦ γραφείου τῆς Κοπεγχάγης, συνέδεσε τὸ ὄνομά του πρὸς μέγαν ἀριθμὸν ἐργασιῶν, τεχνικῶν συγγραμμάτων, ναυτικῶν χαρτῶν θαυμασίας ἀκριβείας, οἱ ὁποῖοι παρέσχον μεγίστας ὑπηρεσίας εἰς τὴν ναυσιπλοΐαν. Μ. Ν. Δ.

Ζαρχανάδες *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 480. Παράγει κυρίως σιτηρὰ καὶ καπνόν, καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα.

Ζαρχοὺν (Zarkhoun) *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τοῦ Μαρόκκου (πλάτ. $34^0\ ^1/_5$ Β., μήκ. $7^0\ ^2/_8$ Δυτ.) ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ ὁποίου, 60 χιλ. δυτικῶς τοῦ Φὲζ καὶ 15 χιλ. Β. τοῦ Μεκινέζ, ἡ πόλις *Μουλάϊ Ἐδρὶς Ζαρχοὺν* (ἀρχ. *Βολούβιλις* τῶν Λατίνων γεωγράφων, πρωτεύουσα Μαυριτανίας Τιγγιτανῆς). Ἱερὰ ἀπὸ τοῦ ἐκεῖ ταφέντος (792) Μουλαϊ Ἐδρίς, τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Μαροκκινῆς αὐτοκρατορίας, εἶναι διὰ τοῦτο ἀπαλλαγμένη φόρων καὶ στρατολογίας, τόπος δὲ προσκυνήματος τῶν Μουσουλμάνων. Σ. Ε. Λ.

ζάρω· συνηθίζω, ἔχω ὡς συνήθειαν, ὡς παράδοσιν: «ἔτσι τὸ ζάρει ὁ τόπος μας», «δὲν τὸ ζάρει ἡ γενιά μας» (ἰταλ. usare).

ζάρωμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ζαρώνω*, σχηματισμὸς πτυχῶν, ῥυτίδωμα: «τὸ ζάρωμα τοῦ φορέματος, — τοῦ προσώπου».

ζαρωματιὰ (ἡ)· πτυχή, ῥυτίδωμα, ἄλλως *ζάρα*.

ζαρώνω, ἀόρ. *ζάρωσα*· ἀποκτῶ πτυχάς, ῥυτιδοῦμαι: «ζάρωσε τὸ φόρεμά μου», «ὅσο πάει καὶ ζαρώνει τὸ πρόσωπό του»· ‖ μεταβ. κάμνω τι νὰ ζαρώσῃ: «κάθισες ἀπάνω 'ς τὸ φόρεμά μου καὶ μοῦ τὸ ζάρωσες»· ‖ μεταφ. συμμαζεύομαι, πτήσσω: «ἐζάρωσε σὲ μιὰν ἄκρη», «ζάρωσε 'ς τὴ γωνιὰ καὶ μὴ μιλᾷς», «καθόταν ζαρωμένος στὴ θέσι του»· ‖ παθ. μετχ. *ζαρωμένος*, *—η, —ο*· λέγεται ὀνειδιστικῶς ἐπὶ μικροσώμου: «ἕνας ζαρωμένος», «αὐτὸς ὁ ζαρωμένος κάμνει τὸν παλληκαρᾶ».

Ζάσθενα *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἀργαλαστῆς τῆς ἐπαρχίας Βόλου τοῦ νομοῦ Λαρίσης.

Ζάσκας, ***Ἰωάννης***, ὁ ἐπιλεγόμενος καὶ *Καραταΐρης*. Ὁπλαρχηγὸς ἐξ Ἠπείρου. Κατήρτισεν ἴδιον σῶμα καὶ δαπανῶν τὰς οἰκονομίας του ἐπολέμησε μέχρι τοῦ 1824 εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα. Ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς κατετάχθη εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς ε' τάξεως. Γ. Δ. Κ.

Ζασλὰβ (Zaslaw) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ρωσίας ἐν Βολυνίᾳ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Γκορύν. —Μ.

Ζασμὲν (Jasmin), ***Ἰάκωβος***. Γάλλος ποιητὴς ἐκ Προβηγκίας, γεννηθεὶς τῷ 1798 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1864. Καταγόμενος ἐκ πτωχικῆς οἰκογενείας, ἔλαβεν ἐλαχίστην μόρφωσιν καὶ μετὰ πολλὰς περιπετείας ἠναγκάσθη νὰ γίνῃ κουρεὺς διὰ νὰ πορίζηται τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Ὅταν ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος τούτου ἀπέκτησεν οἰκονομικὴν ἄνεσιν, ἠδυνήθη νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν μελέτην τῶν Γάλλων συγγραφέων. Ἤρξατο τότε γράφων ᾄσματα εἰς προβηγκιανὴν γλῶσσαν διὰ τὰ καρναβάλια καὶ τὰς εὐθύμους συγκεντρώσεις τῶν συμπολιτῶν του. Τῷ 1825 συνέθεσε ρεμβῳδίαν φέρουσαν τὸν τίτλον «Me cal mouri», ἡ ὁποία ἐγένετο δημοτικωτάτη καὶ ἐψάλλετο εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς Μεσημβρινῆς Γαλλίας, καὶ βραδύτερον τῆς Εὐρώπης.

Ἰάκωβος Ζασμέν.

Τὸ ἔργον, ὅπερ σημειώνει τὴν ἀρχὴν τῆς φήμης του ὡς ποιητοῦ εἶναι τὸ ἐπιγραφόμενον «Le Charivari». Ὑπέρτερον κατὰ πολὺ τῶν πρώτων ᾀσμάτων του ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν τῶν φιλολόγων, οἵτινες προσέβλεπον εἰς αὐτὸν ὡς πρὸς ἀληθῆ ποιητήν. Ἔκτοτε ἡ φήμη του ἐξετείνετο ἀνὰ πᾶσαν δημοσίευσιν νέων του ποιημάτων. Ἡ φιλολογικὴ ἑταιρεία τῆς Ἀζὰν εἶχε προκηρύξει διαγώνισμα πρὸς σύνθεσιν διθυράμβου πρὸς τὸν Ἑρρῖκον Δ' διὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ ἀνδριάντος του εἰς Νεράκ. Τὸ ὑποβληθὲν ποίημα τοῦ Ζασμὲν ἐστέφθη καὶ ἡ Ἀκαδημία ἀνεγνώρισε τὰ δικαιώματα τῆς λαϊκῆς γλώσσης. Διάσημος ἤδη καταστὰς ὁ Ζασμὲν ἐπεζήτησε τὰς ἐμπνεύσεις του εἰς τὰς ἀναμνήσεις του, τὸ δὲ ποίημά του «Mous Soubenis», εἰς ὃ ἐκδηλοῦται ἡ θλῖψις, ἡ εὐθυμία καὶ ἡ ἀγαθότης τοῦ λαοῦ, ἐπηύξησε τὴν δημοτικότητά του. Τῷ 1835 ἐδημοσίευσε τὰ πρῶτα του ποιήματα ὑπὸ τὸν τίτλον «Las Papillotas», ἠκολούθησαν δὲ τὴν συλλογὴν ταύτην ἄλλαι τρεῖς. Ὅταν ἐδημοσίευσε τῷ 1836 τὸ ποίημά του «L'Abuglo de Castel Culli», ὁ Ντωντὲ καὶ ὁ Σαιντ-Μπὲβ ἐχαρακτήρισαν αὐτὸν μέγαν ποιητήν. Τὰ κατόπιν δημοσιευθέντα ποιήματα του «Françonneton», «Maltro l'innoucento», «Le Rameau d' or de Toulouse» ἐκυκλοφόρουν μεταφραζόμενα εἰς τὴν γαλλικήν.

Κατὰ τὸ 1840 μεταβὰς εἰς Παρισίους ἀπήγγειλε τὸ ποίημά του «La Coupe d'or d'Auch» ἐνώπιον τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου-Φιλίππου καὶ τῆς δουκίσης τῆς Ὀρλεάνης. Ὁ βασιλεὺς ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν τὸ παράσημον τοῦ λεγεῶνος τῆς τιμῆς καὶ σύνταξιν, ἡ δὲ γαλλικὴ Ἀκαδημία ἀπένειμεν ἔκτακτον ὅλως βραβεῖον ἐκ 5.000 φράγκων πρὸς τὸν λαϊκὸν ποιητὴν καὶ ἡ πόλις τῆς γεννήσεώς του ἐπανηγύρισε μεγαλοπρεπῶς τὴν εἰκοσιπενταετηρίδα ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ πρώτου ᾄσματός του. Πάντα τὰ ποιήματα τοῦ Ζασμὲν ἐγράφησαν εἰς τὸ προβηγκιανὸν ἰδίωμα, τὰ διακρίνει δὲ σπανία εὐρυθμία καὶ χάρις, τὰς ὁποίας δὲν ἠδυνήθησαν νὰ μεταδώσωσιν οἱ εἰς τὴν γαλλικὴν μεταφρασταί αὐτῶν.

Ἡ πόλις Ἀζὰν ἤγειρεν εἰς τὸν Ζασμὲν ἀνδριάντα, τὴν δὲ 12 Μαΐου 1870, ὅτε ἐτελέσθησαν τὰ ἀποκαλυπτήρια αὐτοῦ, ὁ ποιητὴς Μιστρὰλ ἔπλεξε τὸ ἐγκώμιον «ἑνὸς μεγάλου ποιητοῦ, ὅστις κατέστησε σεβαστὴν τὴν λαϊκὴν γλῶσσαν διὰ τῆς ἁρμονίας τῶν στίχων του». Θ. Β.

Ζασοδίμσκι, ***Παῦλος Βλαδιμίροβιτς***. Ρῶσος ζωγράφος γεννηθεὶς τῷ 1843 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1911. Ἀνῆκεν εἰς εὐγενῆ, ἀλλὰ πτωχὴν οἰκογένειαν. Δεκαέτης ἦτο κάτοχος τῆς γαλλικῆς, τῆς γερμανικῆς καὶ τῆς πολωνικῆς. Τῷ 1856 εἰσῆλθεν

Digitized by Google

εἰς λύκειον καὶ τῷ 1863 ἐνεγράφη εἰς τὴν νομικὴν σχολὴν τῆς Πετρουπόλεως. Περιελθὼν εἰς πενίαν ἕνεκα τῆς χειραφετήσεως τῶν δουλοπαροίκων, ἡ ὁποία ἐστέρησε τὴν οἰκογένειάν του καὶ τῶν τελευταίων λειψάνων τῆς περιουσίας της, διέκοψε τὰς σπουδάς του καὶ περὶ τὸ 1872 συνέστησε γραμματοσχολεῖον ἐν Μπόροβιτς. Μετ' ὀλίγους ὅμως μῆνας παραιτηθεὶς τῆς ἐργασίας ταύτης ἀφιερώθη ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Ἀπὸ τοῦ 1867 ἤρξατο δημοσιεύων διηγήματα, τῷ δὲ 1868 ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν φιλολογικὴν ἐπιθεώρησιν «Ἐργασία» τὰ διηγήματά του: «Οἱ Ἁμαρτωλοί», «Ἡ Λύκαινα», «Αἱ σκοτειναὶ δυνάμεις», «Καὶ αὐτὴ γελᾷ», τὰ ὁποῖα ἐφείλκυσαν ἐπὶ τοῦ συγγραφέως τὴν προσοχὴν τοῦ κοινοῦ. Ἀλλὰ τὸ ἔργον ὅπερ προεκάλεσε μεγίστην ἐντύπωσιν ἦτο τὸ μυθιστόρημα αὐτοῦ «Τὰ χρονικὰ τοῦ χωρίου Σμοῦριν», δημοσιευθὲν εἰς τὰς «Πατριωτικὰς σημειώσεις» τοῦ Νεκράσωφ. Εἶτα ἐξηκολούθησε δημοσιεύων σειρὰν μυθιστορημάτων, τῶν ὁποίων τὰ κάλλιστα εἶναι: «Τὰ ἀπόκρυφα τῆς στέππας», «Ἀνὰ τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία» καὶ «Ἡ ἁμαρτία». Ὁ συγγραφεὺς εἰκονίζει εἰς αὐτὰ τὰς θλιβερὰς ἀπόψεις τοῦ λαϊκοῦ βίου, καὶ παρουσιάζει γενικοὺς τύπους τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ. Οὐχὶ ὀλιγωτέρας ἐκτιμήσεως τυγχάνει ὁ Παῦλος Ζασοδίμσκι ὡς συγγραφεὺς παιδικῶν διηγημάτων, τὰ ὁποῖα ἐδημοσιεύοντο εἰς τὰ παιδικὰ περιοδικά, ἐξεδόθησαν δὲ βραδύτερον ὑπὸ τοὺς τίτλους «Τὰ τερπνὰ διηγήματα» «Θρῦλοι καὶ μῦθοι» κτλ. Ὁ Ζασοδίμσκι, καίτοι ἀπολαύσας μεγάλης δημοτικότητος καὶ ἐκτιμήσεως ἐν Ρωσίᾳ, δὲν ἐγένετο γνωστὸς ἐν Εὐρώπῃ· τοῦτο ὅμως δὲν ἐλαττώνει τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἀξίαν ὡς συγγραφέως τῆς ρωσικῆς πραγματικῆς σχολῆς. Θ. Β.

Ζασούλιτς, *Βέρα.* Ρωσὶς ἐπαναστάτρια, γεννηθεῖσα τῷ 1850 καὶ ἀποθανοῦσα τῷ 1921. Μετὰ τὰς σπουδάς της ἐν Μόσχᾳ μετέβη εἰς Πετρούπολιν, ὅπου ἀνεμίχθη εἰς τὴν ἐπαναστατικὴν κίνησιν, γενομένη μέλος ἐπαναστατικῆς ὀργανώσεως. Μέχρι τοῦ 1878 ἐφυλακίσθη καὶ ἐξωρίσθη ἐπανειλημμένως διὰ τὴν ἐπαναστατικήν της δρᾶσιν, τῷ δὲ 1878 ἐπυροβόλησε τὸν διευθυντὴν τῆς ἀστυνομίας Πετρουπόλεως Τρέπωφ, ἐκδικουμένη τὰς βιαιότητας καὶ τὴν σκληρότητα, ἣν ἐδείκνυεν ἡ τσαρικὴ ἀστυνομία ἐναντίον τῶν ἐπαναστατῶν. Συλληφθεῖσα καὶ δικασθεῖσα ὑπὸ ὁρκωτοῦ δικαστηρίου, ἠθῳώθη καὶ κατέφυγεν εἰς Ἑλβετίαν, ὅπου ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν ἐπιφανῶν Ρώσων φυγάδων ἐπαναστατῶν Γ. Πλεχάνωφ, Ἄξελροντ, Ντώϋτς καὶ ἄλλων ἔθεσε τὰς βάσεις τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος. Μετὰ τὴν ρωσικὴν ἐπανάστασιν καὶ τὴν ἐπικράτησιν τῶν μπολσεβίκων ἡ Ζασούλιτς, συνεπὴς εἰς τὰς σοσιαλδημοκρατικάς της ἀρχάς, ἐτάχθη μετὰ τῶν μπολσεβίκων. —Ω

Ζασπὰρ (Jaspar), ***Ἐρρῖκος.*** Βέλγος πολιτικὸς γεννηθεὶς τῷ 1870. Διεδραμάτισε σπουδαῖον πρόσωπον κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Μέλος τοῦ καθολικοῦ κόμματος, διετέλεσεν ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν τῷ 1918, τῷ δὲ 1920 ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ ἀκολούθως τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν, λαβὼν ἐνεργὸν μέρος κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις τοῦ σχεδίου Ντώζ. Κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ 1926 ἐγένετο πρωθυπουργὸς καὶ ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν, μετά τινα δὲ χρόνον ἀνασχηματίσας τὴν κυβέρνησιν ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἀποικιῶν. Περὶ τὰ τέλη τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1929 παρῃτήθη.

Ζασσῆ (Le Chassy). Μεσαιωνικὸς οἶκος ἐν Ἑλλάδι, πιθανῶς ἐκ Σλάβων ἕλκων τὴν καταγωγήν. Ἐκ τῶν μελῶν αὐτοῦ γνωστοὶ εἶναι: ὁ *Ἰάκωβος*, ἄρχων μέρους τῆς Τσακωνίας, καὶ ὁ ἐξάδελφος αὐτοῦ *Φώτιος*, ἀκμάσαντες περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Ὁ τελευταῖος οὗτος κατεῖχεν ἐν Καλαβρύτοις τὴν παλαιὰν κτῆσιν τῶν de Tournay, ἡγούμενος κλάδου τινὸς τῶν Ζασσῆ. Ἔζη ἡγεμονικὸν βίον, ἐξουσιάζων ὁλόκληρα χωρία καὶ κατέχων ἀξιόλογον περιουσίαν. Ὁ Φώτιος οὗτος συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη εἰς τὸν Ἀκροκόρινθον ὑπὸ τοῦ Βαλθέρου Λιντεκέρκε (Liedekerke), φρουράρχου τῆς Κορίνθου, ὁ ὁποῖος ἐζήτει ὡς λύτρα παρὰ τοῦ ἐξαδέλφου του Ἰακώβου 10.000 ὑπέρπυρα, ἀπειλῶν νὰ ἀπαγχονίσῃ τὸν κρατούμενον ἐὰν δὲν κατεβάλλοντο ταῦτα. Ὁ Ἰάκωβος ὅμως ἠρνήθη, ὁ δὲ Φώτιος ἀφέθη ἐλεύθερος καταβαλὼν μόνον 1000 ὑπέρπυρα καὶ ὑποσχεθεὶς τὴν ἐν καιρῷ καταβολὴν καὶ τῶν λοιπῶν. Ἀπελευθερωθεὶς ὁ Φώτιος ἀπεφάσισε νὰ ἐκδικηθῇ τὸν Βάλθερον, ἀντ' αὐτοῦ ὅμως ἐφόνευσε τὸ ἔαρ τοῦ 1295 τὸν καταπληκτικῶς ὁμοιάζοντα τούτῳ αὐθέντην τῆς Βοστίτσης καὶ ἄλλοτε βάϊλον τοῦ Μορέως Γουΐδωνα de Charpigny. Ὁ Γουΐδων ἠγαπᾶτο σφόδρα ὑπὸ πάντων, τὸ ζήτημα δὲ ἔλαβε φυλετικὰς διαστάσεις. Ὁ Φλωρέντιος, ἡγεμὼν τῆς Ἀχαΐας καὶ συγγενὴς τοῦ Λιντεκέρκε, ἠθέλησε νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς Ἕλληνας τῶν Καλαβρύτων, ἐμποδισθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν ψυχραιμοτέρων Φράγκων, ἐζήτησε παρὰ τοῦ εἰς Μιστρᾶν ἐδρεύοντος Βυζαντινοῦ στρατηγοῦ τὴν τιμωρίαν τοῦ Ζασσῆ· ὁ στρατηγὸς ὅμως ἐκώφευσε καὶ τὸ ἐπεισόδιον ἐγένετο ἀφορμὴ τῶν μετέπειτα προστριβῶν μεταξὺ Φράγκων ἐποίκων καὶ ἰθαγενῶν Ἑλλήνων. Τὸ θέμα τῆς δολοφονίας τοῦ Σαρπινιὺ ἐχρησιμοποίησεν ὁ Ἀ. Ἀντωνιάδης ἐν τῷ δράματί του «Ἰάκωβος Ζασσῆς, ἤτοι τὰ Καλάβρυτα ἐπὶ Φραγκοκρατίας» (Ἀθῆναι 1903). —Π.

Ζάσταινα /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Ἀπορρὼξ ἀκτὴ εἰς τὰ βόρεια τῆς Ὕδρας, ἀντικρύζουσα τὸ μεταξὺ τῶν νησίων Πετάσι καὶ Κιβωτὸς διάστημα (περίπου εἰς 37° 19″ 00′ Β, μῆκ. 23° 24′ ½ Ἀν, χάρτ. ἀγγλ. 1525: Hydra, Spezzia and Dhokos islands). Κατὰ τὴν παράδοσιν ἐκρήμνιζον ἀπ' αὐτῆς οἱ νέοι τοὺς μὴ δυναμένους πλέον νὰ ἐργάζωνται γέροντας. Σ. Ε. Λ.

Ζαστάνι /*Γεωγρ.*/. Βραχῶδες βουνὸν τῆς Ἀττικῆς πρὸς Β τοῦ χωρίου Βαρνάβα καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Διακρίᾳ (ὑψόμ. 465 μ.). Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι θέσεις τῆς Ἀττικῆς, εἰς τὰ ὄρη Ποικίλον καὶ Πάρνης. Ι. Σ. Σ.

Ζάστανο [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Τὸ νότιον ἀκρωτήριον τῶν Σπετσῶν.

ζαστανώνω· φέρω εἰς δυσχέρειαν, εἰς τὸ ἀδιέξοδον· || ἐκβιάζω, ἐξαναγκάζω τινὰ νὰ ὑποκύψῃ.

Ζάτετς (Zatec) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Τσεχοσλοβακίας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἔγερ. Ἔχει πολλὰς ἀρχαίας ἐκκλησίας. Κάτ. 17.000, τὸ πλεῖστον γερμανικῆς καταγωγῆς Μ. Ν. Δ.

ζάτης (ὁ) (Zates) /*Ζῳολ.*/. Γένος πιθήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀνθρωποειδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *κερκοφόρων*, περιλαμβάνον ζῷα ἀπαντῶντα ἐν Ἰνδίαις καὶ Μαλαισίᾳ. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *ζάτης ὁ λευκοκέφαλος* (Zates leucocephalus). Δ. Ν. Π.

Ζάτουνα /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 704. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Βλόγκος* (κάτ. 184), *Λύκαινα* (τέως *Ἀράχωβα*, κάτ. 285) καὶ *Μάρκου* (κάτ. 196).

ζατρίκιον (τό)· εἶδος παιγνίου, τὸ κοινῶς *σκάκι*.

— /*Ἐγκυκλ.*/ Οὐδὲν τὸ βέβαιον δύναται νὰ λεχθῇ περὶ τῆς καταγωγῆς καὶ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐφευρέσεως τοῦ πολυπλόκου τούτου παιγνιδίου, τοῦ τόσον διαδεδομένου σήμερον εἰς ὅλας τὰς πεπολιτισμένας χώρας. Κατὰ περιόδους ὡς πατρὶς τοῦ ζατρικίου ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν ἐρευνητῶν ἡ Ἑλλάς, ἡ Κίνα καὶ αἱ Ἰνδίαι. Οἱ πρῶτοι, ὡς ἐφευρέτην τοῦ παιγνίου ἐθεώρουν τὸν ἥρωα Παλαμήδην, ὅστις συνέλαβε τὴν ἰδέαν τοῦ παιγνίου διαρκούσης τῆς πολιορκίας τῆς Τροίας, ὡς ἐκ τούτου δὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ὁμηρικοῦ ἥρωος φέρει ἡ ἐν Παρισίοις ἐκδιδομένη εἰδικὴ ἐφημερὶς τῶν ζατρικιστῶν «Παλαμήδης». Κατ' ἄλλην παράδοσιν, παρὰ τῷ Ὁμήρῳ ἀπαντῶσαν, εἶδος στρατηγικοῦ παιγνίου μεταχειριζόμενοι χάλικας ἀντὶ πεσσῶν ἔπαιζον πρὸ τῶν ἀνακτόρων τοῦ Ὀδυσσέως ἐν Ἰθάκῃ οἱ μνηστῆρες τῆς Πηνελόπης. Αἱ παραδόσεις ὅμως αὗται δὲν στηρίζουν τὴν ἐκδοχὴν ὅτι ἡ Ἑλλὰς εἶναι ἡ πατρὶς τοῦ ζατρικίου. Γεγονὸς μόνον εἶναι ὅτι τόσον ἐν Ἑλλάδι, ὅσον καὶ ἐν Ρώμῃ, ὑπῆρχον ἀνάλογα πρὸς τὸ ζατρίκιον παίγνια, ὡς δεινοὶ δὲ παῖκται ἐφημίσθησαν ὁ Ἀλκιβιάδης, ὁ Περικλῆς, ὁ Πλάτων, ὁ Ξενοφῶν κ. ἄ. Μεταξὺ τῶν παιγνίων τούτων μεγάλας πρὸς τὸ ζατρίκιον ἀναλογίας φαίνεται ὅτι εἶχε τὸ *ludus latrunculorum* τῶν Ρωμαίων, ἐὰν κρίνῃ τις ἐκ τοῦ ὅτι ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἦτο ἀρχικῶς γνωστὸν τὸ ζατρίκιον κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐν τῇ Δύσει, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐπίσημος γραπτὴ γλῶσσα ἦτο ἡ λατινική.

Μεγαλυτέρας ἀξιώσεις ἐπὶ τῆς τιμῆς τῆς ἐφευρέσεως τοῦ παιγνίου τούτου δύνανται νὰ προβάλουν οἱ Ἰνδοὶ ἢ οἱ Πέρσαι, οἵτινες ἔχουν ὑπὲρ αὐτῶν καὶ τὴν ἐτυμολογίαν τῆς λέξεως. Πράγματι εἰς τὴν σανσκριτικὴν καὶ εἰς τὴν περσικὴν ἡ λέξις *σὰχ* (schah) σημαίνει τὸν βασιλέα, τὸ ζατρίκιον ἄρα εἶναι τὸ «παιγνίδιον τῶν βασιλέων», τὸ παιγνίδιον δηλαδή, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ ἥρως ἢ τὸ θῦμα εἶναι ὁ βασιλεύς. Ἐκ τῆς ρίζης ταύτης *σὰχ* προῆλθε τὸ *σατουράνγκα*, ὅπερ ἦτο ἡ ἀρχαιοτέρα μορφὴ τοῦ ζατρικίου, καὶ τὸ *σατράνζ*, ὅπερ ἀπὸ τοῦ ΣΤ' αἰῶνος ὑποκατέστησε τὸ σαταράνγκα καὶ ἀπὸ τοῦ ὁποίου προέρχονται αἱ ὀνομασίαι τοῦ ζατρικίου εἰς τὰς διαφόρους εὐρωπαϊκὰς γλώσσας (γαλλ. échec, γερμ. Schach, ἀγγλ. chess, ἰταλ. scacco). Παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἡ λέξις *σαντρίκιον* καὶ *ζατρίκιον* ἀναφέρεται τὸ πρῶτον παρὰ τῷ σχολιαστῇ τοῦ Θεοκρίτου (6, 27) καὶ εἶτα ὑπὸ τῆς Ἄννης τῆς Κομνηνῆς: «παιδιὰ δὲ τοῦτο ἐκ τῆς τῶν Ἀσσυρίων τρυφῆς ἐξηυρημένον καὶ εἰς ἡμᾶς ἐληλυθός» (*Ἀνν. Κομν.* 12, 360).

Κατὰ τὴν πιθανωτέραν ἐκδοχὴν ἐφευρέτης τοῦ ζατρικίου—τοῦ σαταράνγκα—ὑπῆρξεν ὁ σοφὸς Ἰνδὸς βραχμᾶνος *Σάσσα (Σίσσα* ἢ *Σίσλα)*, ὅστις ἤκμασε τὸν Ε' μ. Χ. αἰῶνα. Κατὰ τὴν παράδοσιν ταύτην ὁ Ἰνδὸς βασιλεὺς Σιρὰμ ἐνεθουσιάσθη τόσον ἐκ τοῦ εὐφυοῦς παιγνίου, ὥστε προσεφέρθη νὰ ἀνταμείψῃ πλουσιοπαρόχως τὸν ἐφευρέτην του. Ὁ Σάσσα μετριοφρόνως ἐζήτησε νὰ τῷ δοθῇ ὡς δῶρον τὸ ποσὸν τοῦ σίτου, τὸ ὁποῖον θὰ συνεκεντροῦτο, ἐὰν ἐτοποθέτουν 1 κόκκον σίτου ἐπὶ τοῦ πρώτου τετραγωνιδίου, 2 ἐπὶ τοῦ δευτέρου, 4 ἐπὶ τοῦ τρίτου, 8 ἐπὶ τοῦ τετάρτου καὶ οὕτω καθεξῆς, διπλασιαζομένου διαρκῶς τοῦ ποσοῦ τῶν κόκκων μέχρι τοῦ ἑξηκοστοῦ τετάρτου τετραγωνιδίου τοῦ ζατρικίου. Ὁ Σιράμ, μὴ ὑποπτευόμενος τὴν ἔκπληξιν, ἥτις τὸν ἀνέμενε, διέταξεν ἀμέσως νὰ ἱκανοποιηθῇ ἡ αἴτησις τοῦ σοφοῦ βραχμάνου, ἀλλὰ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ θησαυροφύλαξ του τῷ ἀνήγγειλεν ὅτι διὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν αἴτησιν τοῦ Σάσα ἀπῃτεῖτο νὰ ἔχῃ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του 16,384 πόλεις, ἑκάστη τῶν ὁποίων νὰ κέκτηται 1,080 ἀποθήκας, εἰς ἑκάστην τῶν ὁποίων νὰ εἶναι ἐναποθηκευμένα 174,762 μέτρα σίτου, ὑπολογιζομένου ὅτι ἕκαστον μέτρον θὰ περιεῖχε 32,768 κόκκους.

Τὸ σατουράνγκα. Ὁπωσδήποτε, τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι τὸν Ε' μ. Χ. αἰῶνα εἰς τοὺς Ἰνδοὺς ἦτο διαδεδομένον τὸ *σατουράνγκα*, ὅπερ ἐξειλίχθη εἰς τὸ σύγχρονον ζατρίκιον. Ὁ ἄβαξ τοῦ παιγνίου τούτου διῃρεῖτο ὁμοίως εἰς 64 τετραγωνίδια (8Χ8), τὸ παίγνιον δὲ ἐπαίζετο ὑπὸ τεσσάρων παικτῶν, ἕκαστος τῶν ὁποίων διέθετεν ἕνα βασιλέα, ἕνα πύργον, ἕνα ἱππέα, ἕνα ἀξιωματικὸν καὶ τέσσαρας στρατιώτας. Οἱ δύο ἀπέναντι παῖκται (κόκκινος καὶ κίτρινος) ἦσαν σύμμαχοι ἐναντίον τῶν ἄλλων δύο, ἐπίσης συμμάχων, (πράσινος καὶ μαῦρος). Οἱ πεσσοὶ ἐτοποθετοῦντο κατὰ τὴν ἑξῆς σειράν: εἰς τὴν γωνίαν ἐτοποθετεῖτο ὁ ἀξιωματικὸς καὶ μετ' αὐτὸν κατὰ σειρὰν ὁ ἱππεύς, ὁ πύργος καὶ ὁ βασιλεύς, ἔμπροσθεν δὲ τούτων ἀνὰ εἷς στρατιώτης. Οἱ πεσσοὶ ἐκινοῦντο ὅπως καὶ εἰς τὸ σύγχρονον ζατρίκιον (βλ. κατ.), ἐκτὸς τῶν στρατιωτῶν, οἱ ὁποῖοι ἐκινοῦντο μόνον ἓν βῆμα κατὰ τὴν ἐκκίνησίν των, καὶ τῶν ἀξιωματικῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπήδων διαγωνίως μόνον κατὰ ἕκαστον τρίτον τετραγωνίδιον, διερχόμενοι ὑπὲρ τὴν θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ἀπῃτεῖτο νὰ δράσουν. Ὡς ἐκ τούτου ἡ δρᾶσις τῶν ἀξιωματικῶν περιωρίζετο εἰς ἑπτὰ μόνον τετραγωνίδια, ἐκτὸς ἐκείνου εἰς τὸ ὁποῖον εὑρίσκοντο τοποθετημένοι, δὲν ἠδύναντο δὲ νὰ δράσουν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἐχθρικῆς παρατάξεως. Ἐξ ἄλλου ὅμως οἱ στρατιῶται, φθάνοντες εἰς τὴν τελευταίαν γραμμὴν τοῦ ἄβακος, μετεβάλλοντο εἰς πύργους ἢ ἱππεῖς. Ὁ παίκτης ὤφειλε νὰ ὁδηγήσῃ μετ' ἐπιτηδειότητος τὸν βασιλέα του πρὸς τὸ τετραγωνίδιον τοῦ ἀντιπάλου βασιλέως. Ἐὰν κατώρθωνε νὰ προσεγγίσῃ τὸ τετραγωνίδιον τοῦτο, πρὶν ἢ ὁ σύμμαχός του κατορθώσῃ νὰ πραγματοποιήσῃ τὸν αὐτὸν σκοπὸν κατὰ τοῦ ἄλλου βασιλέως, τότε ἀνελάμβανε τὴν διοίκησιν καὶ τῶν δύο στρατευμάτων, μετ' αὐτὸ δὲ ἐπετίθετο πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως αἰχμαλωτίσῃ τοὺς ἀντιπάλους βασιλεῖς, κερδίζων οὕτω τὸ *σατουράτζι*, ἤτοι τὴν νίκην.

Τὸ σατουράνγκα ἦτο πολὺ διαδεδομένον παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς, ἀναφέρονται δὲ μεταξὺ αὐτῶν μανιώδεις πράγματι παῖκται· εἶναι γνωστὴ δὲ ἡ ἱστορία τοῦ Γιουντισθίρα, ὅστις ἀπώλεσεν ὁλόκληρον τὴν περιουσίαν του εἰς ἕνα ἀγῶνα κατὰ τοῦ Σαούνι. Ὁ Φιρντοῦσι ἀφηγεῖται εἰς τὸ «Σαχνάμα» του ἢ «Βιβλίον τῶν βασιλέων», ὅτι ὁ Ἰνδὸς βασιλεὺς ἀπέστειλε πρὸς τὸν Κίσρα Ναουσιρβάν, ἡγεμόνα φόρου ὑποτελῆ εἰς αὐτόν, ἓν ζατρίκιον καὶ τοῦ ὑπεσχέθη νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν του, ἐὰν κατώρθωνε νὰ ἀνακαλύψῃ τὸ μυστικὸν τοῦ παιγνιδίου. Ὁ πρωθυπουργὸς τοῦ βασιλέως, ὁ σοφὸς Μπουζουρσμίχρι, ἀφοῦ κατηνάλωσε μίαν ἡμέραν καὶ μίαν νύκτα σκεπτόμενος ἐπὶ τῆς πιθανῆς πορείας τῶν πεσσῶν, κατώρθωσε νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ἐπομένην ἐνώπιον τῆς καταπλήκτου αὐλῆς τὸ μυστικὸν τοῦ ζατρικίου. Τὸ σατουράνγκα ταχέως ἀπὸ τῶν Ἰνδιῶν διεδόθη εἰς τὴν Περσίαν.

Τὸ σατράνζ. Ἀπὸ τοῦ ΣΤ' μέχρι τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος τὸ σατουράνγκα ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ *σατράνζ*, ὅπερ διὰ τῶν Ἀράβων διεδόθη εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην. Ὁ ἄβαξ καὶ ἡ πορεία τοῦ πεσσῶν παραμένει ἡ αὐτή, αἱ σύμμαχοι ὅμως δυνάμεις ἑνοῦνται καὶ τοποθετοῦνται εἰς τὰς δύο ἀπέναντι πλευρὰς τοῦ ἄβακος. Ὁ εἷς τῶν βασιλέων μεταβάλλεται, διὰ νὰ διατηρήσωμεν τὴν σύγχρονον ὀνομασίαν τῶν πεσσῶν, εἰς *βασίλισσαν*. Ὁ πύργος μεταφέρεται εἰς τὴν γωνίαν, ὁ δὲ ἀξιωματικὸς εἰς τὴν θέσιν, ἣν κατέχει εἰς τὸ σύγχρονον ζατρίκιον. Ἡ δύναμις τῶν ἀξιωματικῶν παραμένει ἡ αὐτή, ὡς καὶ εἰς τὸ σατουράνγκα, ἐνῷ ἡ δύναμις τῆς βασιλίσσης εἶναι λίαν περιωρισμένη, καθ' ὅσον δὲν δύναται νὰ προχωρήσῃ παρὰ μόνον κατὰ ἓν βῆμα ἐπὶ τῶν ὁμοιοχρώμων τετραγωνιδίων. Ὅταν εἷς στρατιώτης φθάσῃ εἰς τὴν τελευταίαν γραμμὴν τοῦ ἄβακος, μεταβάλλεται εἰς βασίλισσαν μόνον.

Τὸ σύγχρονον ζατρίκιον Ἡ ἀλλαγή, ἥτις ἐπῆλθεν εἰς τὸ σύγχρονον ζατρίκιον, συνίσταται κυρίως εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῆς δυνάμεως τῆς βασιλίσσης, ἥτις κατέστη ὁ ἰσχυρότερος πεσσός, καὶ τοῦ ἀξιωματικοῦ, ὅστις δύναται νὰ κινῆται ἀπεριορίστως διαγωνίως ἐπὶ τῶν ὁμοχρώμων τετραγωνιδίων. Τὸ παίγνιον διεδόθη εὐρύτατα ἐν Εὐρώπῃ, πλεῖστα δὲ «μὰτς» καὶ ἀγῶνες διεξήχθησαν μεταξὺ τῶν διασημοτέρων Εὐρωπαίων καὶ Ἀμερικανῶν παικτῶν. Ἱστορικὰ παρέμειναν τὰ «μὰτς» μεταξὺ τοῦ Στάϊνιτζ καὶ Ἄντερσεν ἀπὸ κοινοῦ κατὰ τῶν Μπλάκμπερν καὶ Ζούκερτορ (1866, 1875, 1880)

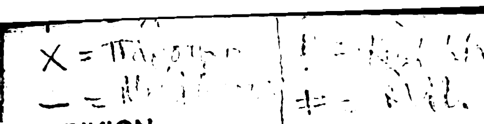

τοῦ Ζούκερτορ κατὰ Μπλάκμπερν κ. ἄ. (1880, 1881), τοῦ Στάϊνιτζ κατὰ τοῦ Τσιγκορὶν (1890). Ὁ πρῶτος διεθνὴς ἀγὼν ζατρικίου ἐγένετο τῷ 1851, κατ' αὐτὸν δὲ ἀνεδείχθη νικητὴς ὁ Ἄντερσεν. Οὗτος ἐνίκησε καὶ κατὰ τὸν δεύτερον διεθνῆ ἀγῶνα τοῦ 1862, ἐθεωρεῖτο δὲ ὡς ἀήττητος παίκτης, μέχρις οὗ ἦλθεν εἰς Εὐρώπην εἷς νεαρὸς Ἀμερικανός, ὁ Παῦλος Μόρφυ, ἄγων τότε ἡλικίαν εἴκοσι καὶ ἑνὸς μόλις ἐτῶν. Ὁ Ἄντερσεν καὶ πάντες οἱ διασημότεροι Εὐρωπαῖοι παῖκται ἡττήθησαν ἀλληλοδιαδόχως (1858—1859) ὑπὸ τοῦ νεαροῦ ζατρικιστοῦ.

Περὶ τὸ τέλος τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος εἶχεν ἐπικρατήσει τελικῶς ὡς πρωταθλητὴς τοῦ κόσμου κατόπιν ἐπανειλημμένων ἀγώνων ἐναντίον τοῦ τότε ἰσχυροτάτου Ζούκερτορ ὁ Στάϊνιτς. Οὗτος ἡττήθη εἰς μάτς διὰ τὸ πρωτάθλημα τοῦ κόσμου ὑπὸ τοῦ τότε ἀναδειχθέντος Ἐμμανουὴλ Λάσκερ, ὅστις καὶ ἀνεκηρύχθη πρωταθλητής, διατηρήσας τὸν τίτλον του νικῶν διαρκῶς τοὺς ἀντιπάλους του μέχρι τοῦ ἔτους 1921, ὁπότε ἡττήθη ὑπὸ τοῦ Κουβαίου Καπαμπλάνκα.

Οἱ σύγχρονοι ἰσχυρότατοι διεθνεῖς κορυφαῖοι ζατρικισταὶ εἶναι οἱ ἑξῆς: Ἀλγέχιν (πρωταθλητὴς τοῦ κόσμου), Καπαμπλάνκα, Ε. Λάσκερ, Μπογκολγιοῦμποφ, Νιμζόβιτς, Βίδμαρ, Ρουμπινστάϊν, Σπίλμαν, Εὔβε, Τόρρε, Ταρτακόβερ, Μαρότσκυ, Γκρίνφελδ, Ζαίμις, Μάρσαλλ, Γέτς, Κόστιτς, Λ. Στάϊνερ.

Ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη διεξαχθέντων διεθνῶν ἀγώνων ζατρικίου εἶναι καὶ οἱ ἑξῆς: Οἱ ἀγῶνες τῆς Νέας Ὑόρκης κατὰ τὸ ἔτος 1924 (νικητὴς ὑπῆρξεν ὁ Ε. Λάσκερ), οἱ τοῦ Μπάντεν-Μπάντεν (νικητὴς ὁ Ἀλγέχιν) καὶ Μόσχας (νικητὴς Μπογκολγοῦμποφ) κατὰ τὰ 1925 οἱ τοῦ Σέμερινγκ (νικητὴς Σπίλμαν) κατὰ τὸ 1926, οἱ τῆς Νέας Ὑόρκης (νικητὴς Καπαμπλάνκα) 1927, οἱ τοῦ Μπὰντ Κίσσινγκεν (νικητὴς Μπογκολγοῦμποφ), ἔτος 1928, οἱ τοῦ Κάρλσμπαντ (νικητὴς Νίμζοβιτς) καὶ Βουδαπέστης (νικητὴς Καπαμπλάνκα) ἔτος 1929. Ἐκ τῶν μάτς σπουδαιότατα εἶναι τὰ διὰ τὸ πρωτάθλημα τοῦ κόσμου λαβόντα χώραν: α') μεταξὺ Ε. Λάσκερ καὶ Καπαμπλάνκα ἐν Ἀβάνᾳ τῆς Κούβας κατὰ τὸ ἔτος 1921. Νικητὴς ὑπῆρξεν ὁ Καπαμπλάνκα· β') μεταξὺ Καπαμπλάνκα καὶ Ἀλγέχιν ἐν Βουένος-Ἄϋρες τῆς Βραζιλίας κατὰ τὸ ἔτος 1927. Νικητὴς ὑπῆρξεν ὁ Ἀλγέχιν· καὶ γ') μεταξὺ Ἀλγέχιν καὶ Μπογκολγοῦμποφ κατὰ τὸ 1929. Νικητὴς ἀνεδείχθη ὁ Ἀλγέχιν.

Ὁ εἰς ἀγῶνας καὶ μάτς ζατρικίου εἰς ἑκάστην παρτίδα καταναλισκόμενος χρόνος σκέψεως ὑφ' ἑνὸς ἑκάστου ἀντιπάλου εἶναι περιωρισμένος. Εἰς δύο ὥρας δέον ἕκαστος παίκτης νὰ ἔχῃ κάμει τὸν ἑκάστοτε ὁριζόμενον ἀριθμὸν κινήσεων, ἄλλως

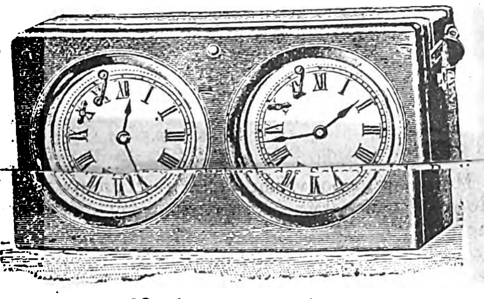

Ὡρολόγιον ζατρικίου.

(Μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἑκάστης κινήσεώς του ὁ κινήσας παίκτης πιέζει τὸ πρὸς τὸ μέρος του εὑρισκόμενον ἄκρον τοῦ εἰδικοῦ μοχλοῦ Α (ἢ Β), οὕτω δὲ παύει λειτουργοῦν τὸ δι' αὐτὸν ὁρισθὲν ὡρολόγιον, λειτουργοῦντος τοῦ ἄλλου ὡρολογίου. Τὸ αὐτὸ πράττει καὶ ὁ ἕτερος τῶν παικτῶν μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἑκάστης κινήσεώς του, οὕτω δ' ἐπιτυγχάνεται ἡ μέτρησις τοῦ καταναλισκομένου ὑπὸ ἑκατέρου τῶν παικτῶν χρόνου σκέψεως χωριστά.)

ἀπόλλυται δι' αὐτὸν ἡ παρτὶς (καθιερώθη διεθνῶς, ὅπως παίζωνται τριακονταὲξ κινήσεις ἑκατέρωθεν ἐντὸς δύο ὡρῶν). Ὁ καταναλισκόμενος χρόνος

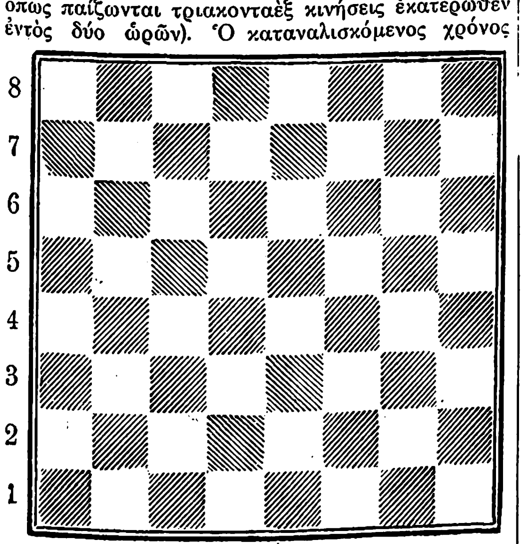

Σχ. 1. *Ἄβαξ ζατρικίου.*

σκέψεως μετρεῖται δι' ἑκάτερον τῶν ἀντιπάλων χωριστὰ μέσῳ εἰδικοῦ ὡρολογίου ζατρικίου βλ. εἰκὼν ἀρ. 5).

Περιγραφὴ τοῦ ζατρικίου. Διὰ τοῦ παιγνίου τούτου, καθαρῶς στρατηγικοῦ, παρίσταται μάχη μεταξὺ δύο ἀντιπάλων στρατευμάτων, διεξαγομένη ἐπὶ τετραγωνικοῦ ἄβακος, κεχωρισμένου εἰς 64 ἴσα τετραγωνίδια (8×8), ἐχρωματισμένα ἐναλλὰξ διὰ δύο διαφόρων χρωμάτων, συνήθως μέλανος καὶ λευκοῦ ἢ φαιοκιτρίνου (σχ. 1, ἔνθα τὰ μαῦρα τετραγωνίδια παρίστανται διὰ σκιωδῶν γραμμῶν). Ὁ ἄβαξ τοποθετεῖται κατὰ τρόπον, ὥστε ἕκαστος τῶν παικτῶν νὰ ἔχῃ πρὸς τὰ δεξιά του τὸ πρὸς τὴν γωνίαν λευκὸν τετραγωνίδιον. Αἱ δύο ἀντιμαχόμεναι παρατάξεις ἀπαρτίζονται ἐκ δεκαὲξ ἑκάστη πεσσῶν, τοῦ μὲν χρώματος ἀνοικτοῦ (συνήθως φαιοκιτρίνου), τοῦ δὲ μέλανος, διευθύνονται δὲ ὑπὸ τῶν δύο ἀντιπάλων παικτῶν, οἵτινες καλοῦνται πρὸς διάκρισιν *λευκὸς* καὶ *μαῦρος*. Ἀμφότεραι αἱ παρατάξεις ἀπαρτίζονται ἐξ ὁμοίων πεσσῶν, ἤτοι: 1 *βασιλέως*, 1 *βασιλίσσης*, 2 *πύργων*, 2 *ἀξιωματικῶν* (ἢ *τρελλῶν*), 2 *ἱππέων* καὶ 8 *στρατιωτῶν*.

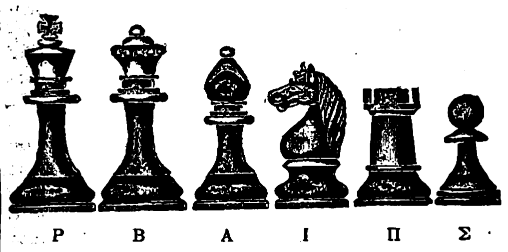

Σχ. 2. *Οἱ πεσσοὶ τοῦ ζατρικίου.*

Οἱ πεσσοὶ οὗτοι, οἵτινες διεθνῶς παρίστανται δι' ὡρισμένων σημάτων (σχ. 3), τοποθετοῦνται ἐπὶ τοῦ ἄβακος ὡς ἑξῆς: ἡ βασίλισσα τοποθετεῖται ἐπὶ τοῦ τετάρτου ἐξ ἀριστερῶν τετραγωνιδίου, ὁμοίου πρὸς αὐτὴν χρώματος, εἰς τὰ δεξιὰ δὲ ταύτης τετραγωνίδια τοποθετεῖται ὁ βασιλεύς· ἑκατέρωθεν τοῦ βασιλέως καὶ τῆς βασιλίσσης τοποθετοῦνται κατὰ σειρὰν ἀνὰ εἷς ἀξιωματικός, εἷς ἱππεύς, καὶ εἷς πύργος. Πρὸ τῶν ὀκτὼ τούτων πεσσῶν τοποθετοῦνται οἱ ὀκτὼ στρατιῶται (σχ. 4). Οἱ πρὸς τὸν βασιλέα πλησιέστερον κείμενοι πύργος, ἱππεὺς καὶ ἀξιωματικὸς καλοῦνται πύργος, ἱππεύς, ἀξιωματικὸς τοῦ βασιλέως, οἱ δὲ πρὸς τὸ μέρος τῆς βασιλίσσης πλησιέστερον κείμενοι καλοῦνται πύργος, ἱππεύς, ἀξιωματικὸς τῆς βασιλίσσης. Οἱ πρὸ τοῦ βασιλέως καὶ τῆς βασιλίσσης εὑρισκόμενοι στρατιῶται καλοῦνται στρατιῶται τοῦ βασιλέως καὶ στρατιῶται τῆς βασιλίσσης. Ἀντικειμενικὸς σκοπὸς εἰς ἑκάστην παρτίδα ἐν τῷ ζατρικίῳ εἶναι ἡ αἰχμαλωσία τοῦ ἀντιπάλου βασιλέως, ὅπερ ἐπιτυγχάνεται μόνον διὰ τῆς θέσεως αὐτοῦ εἰς «*μάτ*». Ὁ παίκτης ὅθεν, διὰ καταλλήλου συνδυασμοῦ τῶν δυνάμεων ἃς διαθέτει, προσπαθεῖ ὅπως προσβάλῃ καὶ αἰχμαλωτίσῃ τὸν ἀντίπαλον βασιλέα. Ἕκαστον τῶν τεμαχίων ἔχει ἰδίαν κίνησιν.

Βασιλεὺς (Ρ)	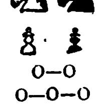
Βασίλισσα (Β)	
Πύργος (Π)	
Ἀξιωματικὸς (Α)	
Ἵππος (Ι)	
Στρατιώτης (Σ)	
Μικρὸν Ροκὲ	0—0
Μέγα Ροκὲ	0—0—0

Σχ. 3. *Διεθνῆ σήματα.*

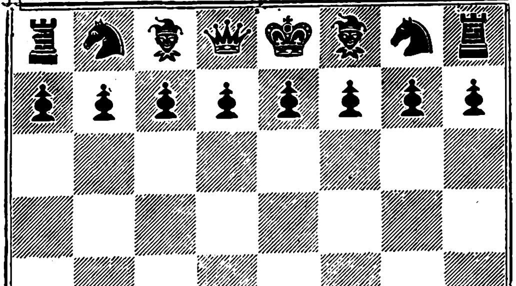

Σχ. 4. *Τοποθέτησις τῶν πεσσῶν.*

Αἱ κινήσεις τῶν πεσσῶν. Ὁ *βασιλεὺς* κινεῖται κατὰ ἓν μόνον βῆμα (τετραγωνίδιον) πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις, ἤτοι: ἀδιαφόρως τοῦ χρώματος τοῦ τετραγωνιδίου, τὸ ὁποῖον καταλαμβάνει. Μετὰ τὸν βασιλέα, ὁ σπουδαιότερος τῶν πεσσῶν εἶναι ἡ *βασίλισσα*. Πόθεν ἐπεκράτησεν ἡ τοιαύτη ὀνομασία τοῦ πεσσοῦ τούτου, δὲν εἶναι γνωστόν. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι οἱ Ἰνδοὶ δὲν ἠδύναντο νὰ δώσωσι τὸ ὄνομα τῆς βασιλίσσης εἰς τὸν πολεμικώτερον τῶν πεσσῶν. Πράγματι δέ, ὡς προκύπτει ἐκ περιγραφῆς τινός, ἀπαντωμένης εἰς τὸ «Roman de la Rose», ὁ πεσσὸς οὗτος ἀρχικῶς ὠνομάζετο fercia, ἐκ τοῦ ἰνδικοῦ *φὰρς* ἢ *φέρζ*, ἅτινα σημαίνουσι γενικῶς τὸν *στρατηγόν*. Ὁ πεσσὸς οὗτος δύναται νὰ ἐκτελέσῃ τὰς κινήσεις ὅλων τῶν ἄλλων τεμαχίων, πλὴν τῆς τοῦ ἵππου καὶ δύναται νὰ διατρέξῃ, κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ παίκτου εἰς ὃν ἀνήκει, πολλὰ συγχρόνως τετράγωνίδια, ἐφ' ὅσον ὁ δρόμος του δὲν ἀνακόπτεται ὑπὸ ἄλλου πεσσοῦ.

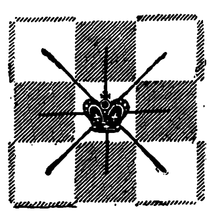

Σχ. 5. *Κίνησις βασιλέως.*

Οἱ *πύργοι*, οἱ κατέχοντες λίαν χαρακτηριστικῶς δι' ἓν στρατηγικὸν παίγνιον τὰς γωνίας τοῦ ζατρικίου, κλείοντες οὕτω τὴν παράταξιν, εἰς τὸ ἰνδικὸν ζατρίκιον φέρονται ἐπὶ ἐλεφάντων, οἵτινες εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν ὀχθῶν τοῦ Γάγγη καλοῦνται *ρὸκ* (ἐξ οὗ τὸ *ροκέ*). Κινοῦνται καθέτως ἢ ὁριζοντίως, διατρέχοντες ἓν ἢ πολλὰ συγχρόνως τετραγωνίδια, κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ παίκτου, εἰς ὃν ἀνήκουσιν, ἐφ' ὅσον ὁ δρόμος των δὲν ἀνακόπτεται ὑπὸ ἑτέρου πεσσοῦ.

Οἱ *ἀξιωματικοί*, καλούμενοι ὑπὸ τῶν Γάλλων, ἄγνωστον διατί, *τρελλοὶ* (fous), ὑπὸ τῶν Ἄγγλων *ἐπίσκοποι* (bishops), ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν *ἀλφερὲθ* (alferez=ἐπιτελάρχαι) καὶ τῶν Γερμανῶν *δρομεῖς* (lanfer), κινοῦνται μόνον διαγωνίως καί, κατὰ συνέπειαν, ἐπὶ τετραγωνιδίων τοῦ αὐτοῦ πάντοτε χρώματος, δύνανται δὲ ὁμοίως νὰ διατρέξουν ἓν ἢ πολλὰ συγχρόνως τετραγωνίδια, ὑπὸ τὴν αὐτὴν πάντοτε προϋπόθεσιν, ὅτι εἰς τὸν δρόμον των δὲν παρεμβάλλεται ἕτερος πεσσός.

Οἱ *ἱππεῖς*, καλούμενοι γενικῶς οὕτως ὑφ' ὅλων τῶν Εὐρωπαίων, πλὴν τῶν Γερμανῶν, οἵτινες καλοῦσιν αὐτοὺς χαρακτηριστικώτατα *σπρίγκερ* (springer=ἅλται), ἐκτελοῦν τὴν πλέον πρωτότυπον κίνησιν καθ' ὅσον ὑπερπηδοῦν, προκειμένου νὰ «πάρουν» ἐχθρικόν τινα πεσσὸν ἢ νὰ καταλάβωσι κενήν τινα θέσιν, τρία τετραγωνίδια εἰς σχῆμα κεφαλαίου ἑλληνικοῦ Γ, ἀδιαφόρως ἐὰν εἰς τὸν δρόμον των παρεντίθενται ἄλλοι πεσσοὶ (σχ. 4). Λόγῳ τῆς τοιαύτης κινήσεώς του ὁ ἵππος εἰς ἑκάστην κίνησίν του καταλαμβάνει τετραγωνίδιον ἄλλου χρώματος.

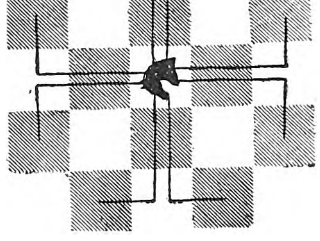

Σχ. 6. *Κίνησις ἵππου.*

Οἱ ὡς ἄνω περιγραφέντες πεσσοὶ καλοῦνται *τεμάχια (κομμάτια)*, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς στρατιώτας, οἵτινες καλοῦνται ἁπλῶς *πεσσοί*. Τὰ τεμάχια ταῦτα «αἰχμαλωτίζουν» ἢ «παίρνουν» διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου καθ' ὃν κινοῦνται. Κατὰ τὸ «πάρσιμον» ἐχθρικοῦ πεσσοῦ καταλαμβάνουν τὴν θέσιν, ἣν κατεῖχε πρὶν ὁ ληφθεὶς πεσσός, ὅστις καὶ τίθεται πλέον ἐκτὸς τοῦ ἄβακος τοῦ παιγνιδίου. Τὸ «πάρσιμον» ἐχθρικοῦ πεσσοῦ δὲν εἶναι ὑποχρεωτικόν, εἰμὴ μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ὁ παίκτης δὲν δύναται νὰ ἐκτελέσῃ ἑτέραν κίνησιν. Αἱ κινήσεις τῶν πεσσῶν εἶναι, ὡς ἐλέχθη, δυναταί, μόνον ἐφ' ὅσον αἱ θέσεις δι' ὧν διέρχονται εἶναι κεναί, ἐξαιρέσει τοῦ ἵππου, ὅστις δύναται νὰ πηδήσῃ ὑπὲρ τοὺς ἄλλους πεσσούς. Οὐδεὶς πεσσὸς δύναται νὰ καταλάβῃ θέσιν κατεχομένην ὑπὸ ἑτέρου ὁμοιοχρώμου πεσσοῦ.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ τεμάχια, οἱ *στρατιῶται* (κοιν. *πιόνια*, ἐκ τοῦ γαλλ. pion) κινοῦνται μόνον κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν ἐπὶ τῆς καθέτου ἐφ' ἧς εἶναι τοποθετημένοι, ἔχουν τὸ δικαίωμα δὲ νὰ ἐκτελοῦν ἓν μόνον βῆμα, ἤτοι νὰ καταλαμβάνωσι τὸ ἀμέσως πρὸ αὐτῶν τετραγωνίδιον ἐφ' ὅσον τοῦτο εἶναι κενόν. Ἐξαιρετικῶς κατὰ τὴν ἀρχικήν των ἐκκίνησιν δύνανται οἱ στρατιῶται νὰ προχωρήσουν κατὰ δύο τετραγωνίδια. Οἱ στρατιῶται εἶναι οἱ μόνοι πεσσοί, οἵτινες δὲν ὀπισθοχωροῦν, καὶ τῶν ὁποίων ὁ τρόπος «παρσίματος» διαφέρει τοῦ τρόπου «κινήσεως» αὐτῶν.

Οἱ στρατιῶται παίρνουν μόνον διαγωνίως καὶ οὐχὶ ἐξ ἀποστάσεως: ὁ ἐχθρικὸς πεσσὸς διὰ νὰ «παρθῇ» ὑπ' αὐτῶν πρέπει νὰ εὑρίσκεται ἐπί τινος τῶν ἔμπροσθεν καὶ διαγωνίως πρὸς τὴν θέσιν τοῦ παίρνοντος συνεχομένων θέσεων.

Ὑπάρχει καὶ ὁ ἑξῆς εἰσέτι τρόπος «παρσίματος» ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν: ἐν περιπτώσει χρήσεως τοῦ ἀρχικοῦ δικαιώματος προβλάσεως στρατιώτου τινὸς κατὰ δύο θέσεις ἐν μιᾷ κινήσει, δύναται νὰ «παρθῇ» οὗτος ἀπὸ ἀντίπα-

Digitized by Google

λον στρατιώτην εὑρισκόμενον εἰς θέσιν, ἀπὸ τῆς ὁποίας θὰ ἠδύνατο νὰ τὸν «πάρῃ» ἐν ᾗ περιπτώσει εἶχε προελάσει μόνον κατὰ μίαν θέσιν. Ὁ κατὰ τοιοῦτον τρόπον «παίρνων» στρατιώτης τίθεται τότε εἰς ἣν θέσιν θὰ ἐτίθετο ἐὰν «ἔπαιρνε» κανονικῶς. Τὸ τοιοῦτον «πάρσιμον» καλεῖται πάρσιμον *ἐν τῇ διελεύσει (en passant)* καὶ δέον νὰ ἐκτελῆται (ὡς κίνησις) πάραυτα μετὰ τὴν κίνησιν τοῦ ἀντιπάλου στρατιώτου, ἄλλως χάνεται τὸ δικαίωμα τοῦ ἀνπασὰν - παρσίματος αὐτοῦ. Τὸ πάρσιμον - ἀνπασὰν εἶναι προαιρετικόν.

Μεταμόρφωσις τῶν στρατιωτῶν. Ἐν περιπτώσει *προχωρήσεως* ἑνὸς λευκοῦ στρατιώτου μέχρι τῆς «ὀγδόης» ὁριζοντίου γραμμῆς ἢ ἑνὸς μέλανος στρατιώτου μέχρι τῆς πρώτης «ὁριζοντίου γραμμῆς» μεταμορφοῦται οὗτος ὑποχρεωτικῶς εἰς τεμάχιον τοῦ χρώματός του, κατ' ἐκλογὴν τοῦ παίκτου εἰς ὃν ἀνήκει, ἢ εἰς βασίλισσαν, ἢ εἰς ἀξιωματικόν, ἢ εἰς πύργον, ἢ εἰς ἵππον, καὶ τοῦτο ἀνεξαρτήτως τῶν ἐπὶ τοῦ πίνακος ζατρικίου ἀπομενόντων εἰσέτι τεμαχίων. Δηλαδή, εἷς παίκτης δύναται νὰ ἀποκτήσῃ τοιουτοτρόπως δύο, τρεῖς ἢ καὶ περισσοτέρας βασιλίσσας ἢ πύργους ἢ ἀξιωματικοὺς ἢ καὶ ἵππους.

Τὸ ροκέ. Καλεῖται ροκὲ ἐξαιρετικὴ κίνησις τοῦ βασιλέως καὶ ἑνὸς πύργου συγχρόνως, ἐφ' ὅσον αἱ μεταξὺ αὐτῶν θέσεις εἶναι κεναί,καὶ ἐκτελεῖται ὡς ἑξῆς: ὁ βασιλεὺς διέρχεται ἐπὶ τῆς ὁριζοντίου γραμμῆς αὐτοῦ δύο θέσεις πρὸς τὸ μέρος τοῦ ἐν λόγῳ πύργου, ὅστις τοποθετεῖται πλησίον αὐτοῦ παρὰ τὴν ἀντίθετον πλευράν, ὑπερπηδῶν αὐτόν. *Μικρὸν ροκὲ* καλεῖται τὸ ροκὲ τὸ ἐκτελούμενον πρὸς τὸ μέρος τοῦ πρὸς τὸν βασιλέα πλησιεστέρου πύργου. *Μέγα* δὲ *ροκέ*, τὸ ροκὲ τὸ ἐκτελούμενον πρὸς τὸ μέρος τοῦ πύργου τῆς βασιλίσσης. Τὸ ροκὲ εἶναι ἀδύνατον, α') εἰς περίπτωσιν προηγουμένης κινήσεως τοῦ περὶ οὗ πρόκειται πύργου, ἢ τοῦ βασιλέως, β') ἐν ᾗ περιπτώσει ὁ βασιλεὺς εὑρίσκεται εἰς *σάχ*, καὶ γ') εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ὁ βασιλεὺς ἐκτελῶν τὸ ροκὲ διέρχεται ἐκ θέσεως εἰς ἣν θὰ εὑρίσκετο εἰς *σάχ*.

Εἰδικαὶ λέξεις καὶ ἐκφράσεις. Ἐν τῷ ζατρικίῳ ἔχουσι καθιερωθῆ αἱ ἑξῆς εἰδικαὶ λέξεις καὶ ἐκφράσεις:

Ἄβαξ ζατρικίου· βλ. κατ. *πίναξ ζατρικίου*.

Ἄνοιγμα γραμμῆς: Ἀνοίγειν μίαν γραμμὴν εἰς τι τεμάχιον σημαίνει ἀπαλλάσσειν τὴν γραμμὴν ἐκ τῶν στρατιωτῶν τῆς παρατάξεως εἰς ἣν ἀνήκει.

Ἀνταλλαγή· βλ. κατ. *ποιότης*.

Γκαμπὶ (λέξις περσική=*δόλωμα*). Προσφορὰ (θυσία) στρατιώτου κατὰ τὸ ἀρχικὸν στάδιον τῆς παρτίδος διὰ λόγους ἐπιθέσεως.

Γραμμαὶ καλοῦνται αἱ κάθετοι, ὁριζόντιοι καὶ διαγώνιοι γραμμαὶ τοῦ πίνακος ζατρικίου.

Δένειν (ἢ καρφώνειν). Ἐνέργεια ἀκινητοποιήσεως ἑνὸς ἐχθρικοῦ πεσσοῦ, ὅστις ἐὰν ἐκινεῖτο ἤθελεν ἀφήσει τὸν βασιλέα εἰς «σάχ», ἢ ἤθελεν ἐπιτρέψει ἐνδεχομένως «πάρσιμον» ἢ ἀνταλλαγὴν ἑνὸς πεσσοῦ μεγαλυτέρας ἀξίας τῆς τοῦ δένοντος πεσσοῦ.

Διπλωμένοι στρατιῶται καλοῦνται οἱ στρατιῶται τοῦ αὐτοῦ χρώματος, οἱ τοποθετημένοι ἐπὶ τῆς αὐτῆς καθέτου γραμμῆς.

Ἐλεύθερος στρατιώτης. Στρατιώτης τοῦ ὁποίου ἡ πορεία πρὸς μεταμόρφωσιν του εἰς «τεμάχιον» δὲν δύναται νὰ ἀνακοπῇ ὑπὸ ἀντιπάλου στρατιώτου.

Ζαντούπ. Ὁ διεθνὴς καθιερωμένος ὅρος (ἐκ τοῦ γαλλ.), δι' οὗ εἰδοποιεῖται ὁ ἀντίπαλος ὅτι ἐγγίζεται εἷς πεσσὸς ἄνευ προθέσεως κινήσεως ἢ «παρσίματος» αὐτοῦ.

Ἡνωμένοι στρατιῶται καλοῦνται στρατιῶται ἀλληλοϋποστηριζόμενοι.

Θέσις. Ἕκαστον ἐκ τῶν ἑξήκοντα τεσσάρων τετραγώνων τοῦ ἄβακος τοῦ ζατρικίου.

Κέντρον. Καλοῦνται οὕτως αἱ δέκα ἓξ θέσεις αἱ ἐμπεριεχόμεναι ἐντὸς τοῦ τετραγώνου γ3—γ6—ζ6—ζ3. Αἱ τέσσαρες θέσεις ε4, ε5, δ4, δ5, ὀνομάζονται *κύριον κέντρον*. Οἱ στρατιῶται ε, δ ὀνομάζονται στρατιῶται τοῦ κέντρου.

Κίνησις. Λέγεται ὅτι ὁ παίκτης «ἔχει τὴν κίνησιν» ὅταν εἶναι ἡ ἰδική του σειρὰ νὰ παίξῃ. Εἰς ἑκάστην παρτίδα ἔχει πάντοτε τὴν ἀρχικὴν κίνησιν ὁ λευκός.

Μὰτ (περσικὴ λέξ.=*νεκρός*). Εἶναι τὸ «σάχ» τὸ μὴ δυνάμενον νὰ καλυφθῇ. Διὰ τοῦ *μὰτ* ἐπέρχεται ἡ λῆξις τῆς παρτίδος.

Μεγάλα τεμάχια. Καλοῦνται οὕτως ἡ βασίλισσα καὶ οἱ πύργοι.

Μεμονωμένος στρατιώτης. Στρατιώτης μὴ δυνάμενος νὰ προστατευθῇ ὑπὸ ἄλλων στρατιωτῶν.

Μικρὰ τεμάχια. Καλοῦνται οὕτως ὁ ἀξιωματικὸς καὶ ὁ ἵππος.

Πάρσιμον ἢ παίρνειν (κοιν. τρώγειν). Λέξις σημαίνουσα τὴν ἀνταλλαγὴν ἢ λῆψιν ἐχθρικῶν πεσσῶν.

Πάτ. Ἡ παρτὶς εἶναι «πάτ», ἐὰν ὁ ἔχων τὴν κίνησιν, μὴ εὑρισκόμενος εἰς «σάχ», δὲν διαθέτει οὐδεμίαν κίνησιν. Τὸ «πάτ» συνεπιφέρει *ρεμί*.

Πίναξ ζατρικίου. Ὁ εἰς ἑξήκοντα τέσσαρα τετραγωνίδια κεχωρισμένος τετράγωνος πίναξ, ἐφ' οὗ τοποθετοῦνται οἱ πεσσοὶ καὶ διεξάγεται ὁ ἀγών. Λέγεται κοινῶς καὶ «σκακιέρα» ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ.

Ποιότης. Ἡ διαφορὰ ἀξίας τῶν *μικρῶν* τεμαχίων ἀπὸ τῶν *μεγάλων*. Π. χ. κερδίζει τις τὴν *διαφοράν*, ἐν ᾗ περιπτώσει ἀνταλλάξῃ μικρὸν τεμάχιον μὲ πύργον.

Ρεμί. Εἰς περίπτωσιν, καθ' ἣν οὐδέτερος τῶν ἀντιπάλων δύναται νὰ ἐπιτύχῃ *μάτ*, λέγεται ὅτι ἡ παρτὶς εἶναι *ρεμί*, ἢ ὅτι ἡ παρτις κατέληξεν εἰς ἰσοδυναμίαν τῶν ἀντιπάλων.

Ροκέ. βλ. ἀνωτ. *κίνησις πεσσῶν*.

Σάχ. Ἡ λέξις δι' ἧς εἰδοποιεῖται ὁ ἀντίπαλος ὅτι ἀπειλεῖται ὁ βασιλεὺς αὐτοῦ. Λέγεται μόνον διὰ τὸν βασιλέα.

Τεμάχια. Καλοῦνται οὕτως ὅλοι οἱ ἄλλοι πεσσοὶ πλὴν τῶν στρατιωτῶν.

Τέμπο. Ὁ χρόνος. Ἓν τέμπο ἰσοδυναμεῖ γενικῶς μὲ μίαν κίνησιν.

Ὢ ρουὰ (γαλ. au roi)· βλ. ἀνωτ. *σάχ*.

Ἐξέλιξις καὶ φάσεις τοῦ ζατρικίου. Ἄνοιγμα, μέσον καὶ τέλος παρτίδος: Διὰ τῆς λέξεως «*ἄνοιγμα*» ἐννοοῦνται αἱ ἀρχικαὶ κινήσεις ἑκάστης παρτίδος αἱ ἀποσκοποῦσαι τὴν ἀνάπτυξιν τῶν πεσσῶν ἐκ τῆς ἀρχικῆς θέσεως καὶ τοποθέτησιν αὐτῶν εἰς εὐνοϊκὰς θέσεις. Μετὰ τὰς ὡς ἄνω προπαρασκευαστικὰς κινήσεις εἰσέρχεται ἡ παρτὶς εἰς τὸ μέσον στάδιον, ἢ «*μέσον*» παρτίδος, ὁπότε καὶ διεξάγονται αἱ ἑκατέρωθεν ἐπιθετικαὶ ἢ ἀμυντικαὶ κινήσεις. Μετὰ τὸ πέρας αὐτῶν καὶ εἰς περίπτωσιν μὴ ἐπιτεύξεως «μάτ» ἐπέρχεται συνήθως ἑκατέρωθεν σημαντικὴ μείωσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πεσσῶν, εἴτε δι' ἀνταλλαγῆς εἴτε λόγῳ ἀπωλειῶν ἢ θυσιῶν, ὁπότε εἰσέρχεται πλέον ἡ παρτὶς εἰς τὸ τελικὸν αὐτῆς στάδιον *(φινάλε)*.

Στρατηγικὴ καὶ τακτική: Διὰ τῆς λέξεως «*στρατηγική*» νοοῦνται ἐν τῷ ζατρικίῳ αἱ ἐπιχειρήσεις (συνδυασμοὶ κινήσεων), αἵτινες ἀποσκοποῦσι τὴν καλὴν ἐξέλιξιν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν πεσσῶν καὶ διάταξιν αὐτῶν εἰς ἐπικαίρους θέσεις, καταλλήλους διὰ τὴν προσεχῆ ἐκτέλεσιν τῶν ὑπὸ σκέψιν σχεδίων. Διὰ τῆς λέξεως «*τακτική*» νοοῦνται οἱ συνδυασμοὶ κινήσεων, οἱ ἀποσκοποῦντες ὑλικὸν τι κέρδος (π. χ. ποιότητος κτλ.) ἢ ἐπίθεσιν πρὸς ἐπίτευξιν «μάτ».

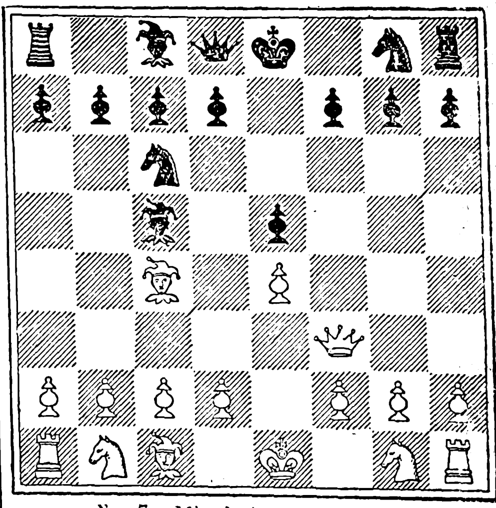

Σχ. 7. *Μὰτ ἐντὸς μιᾶς κινήσεως.*

Οἱ λευκοὶ ἔχοντες τὴν κίνησιν θέτουσι τοὺς μέλανας εἰς μάτ, παίρνοντες διὰ τῆς βασ λίσσης τὸν ἐχθρικὸν στρατιώτην ζ7 καὶ ἀπειλοῦντες οὕτω τὸν βασιλέα ε8, ὅστις δὲν δύναται πλέον κατ' οὐδένα τρόπον νὰ ἀμυνθῇ.]

Θεωρία τῶν ἀνοιγμάτων καὶ μέσου: Τὸ ἀπὸ ἑκατονταετηρίδων γεννηθὲν πρόβλημα τοῦτο ἔχει ὡς ἑξῆς: Πῶς πρέπει νὰ ἐξελίσσωνται καὶ τοποθετῶνται οἱ πεσσοὶ ἐκ τῆς ἀρχικῆς αὐτῶν θέσεως ἐπὶ τὸ καλύτερον διὰ τὸν ἐπικείμενον ἀγῶνα; Ἐν ᾗ περιπτώσει ἤθελεν εἶναι μικρὸς ὁ ἀριθμὸς τῶν πιθανῶν κινήσεων, θὰ ἐλύετο εὐκόλως τὸ πρόβλημα δι' ὑπολογισμοῦ καὶ καταγραφῆς αὐτῶν. Ἀλλ' ἐν τῷ ζατρικίῳ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἑκάστοτε δυνατῶν συνδυασμῶν κινήσεων φθάνει καὶ ἐν τῇ περιόδῳ τοῦ ἀνοίγματος εἰς ἑκατομμύρια. Ὡς ἐκ τούτου ἡ διερεύνησις αὐτοῦ καθίσταται δυνατὴ μόνον μέσῳ γενικῶν ἀρχῶν ἀπορρεουσῶν ἐκ δεκάδων χιλιάδων τινῶν μόνον συνδυασμῶν κινήσεων. Μεταξὺ τῶν σπουδαιοτέρων ἐκ τῶν ὡς ἄνω ἀρχῶν εἶναι καὶ αἱ ἑξῆς: Τὰ τεμάχια δέον ὅπως ἀναπτύσσωνται ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον. Κατὰ τὸ ἄνοιγμα δέον νὰ προτιμᾶται προέλασις τῶν στρατιωτῶν τοῦ κυρίου-κέντρου, καθότι ἡ κατοχὴ αὐτοῦ ἐξασφαλίζει μεγάλην ἐλευθερίαν κινήσεων. Ἐπίσης νὰ προτιμῶνται, ἐφ' ὅσον τοῦτο εἶναι δυνατόν, κινήσεις «τεμαχίων», ἀντὶ κινήσεων «στρατιωτῶν». Κατὰ τὴν περίοδον τοῦ ἀνοίγματος εἶναι ἄκρως ἐπικίνδυνος προσπάθεια κέρδους ἔστω καὶ στρατιώτου, ἐφ' ὅσον δὲν ἔχει εἰσέτι συντελεσθῆ ἡ ἀνάπτυξις τῶν τεμαχίων.

Ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων φάσεων τῶν νῦν εἰς τοὺς διεθνεῖς ἀγῶνας ζατρικίου καὶ ὑπὸ τῶν κορυφαίων ζατρικιστῶν χρησιμοποιουμένων ἀνοιγμάτων εἶναι καὶ αἱ ἑξῆς:

(Κατὰ τὴν γραφὴν χρησιμοποιοῦνται διεθνῶς καὶ τὰ ἑξῆς σήματα: +=*Σάχ*, ×=*πάρσιμον* ‡=*Μάτ*. ?=*κακὴ κίνησις*, ! *καλὴ κίνησις*, —=*μετάβασις* ἑνὸς πεσσοῦ ἀπὸ μιᾶς θέσεως εἰς ἄλλην.

Αἱ κινήσεις τῶν πεσσῶν σημειοῦνται ὡς ἑξῆς: 1) ἀναφέρεται ἡ θέσις εἰς ἣν εὑρίσκεται ὁ πεσσὸς πρὸ τῆς κινήσεως αὐτοῦ, ἀναγραφομένου α) τοῦ ἀρχικοῦ ψηφίου τοῦ ὀνόματος τοῦ πεσσοῦ β) τοῦ γράμματος τῆς καθέτου γραμμῆς καὶ γ) τοῦ ἀριθμοῦ τῆς ὁριζοντίου γραμμῆς, ἐφ' ὧν εὑρίσκεται οὗτος· 2) σημειοῦται ἡ θέσις εἰς ἣν οὗτος μεταβαίνει. Κατὰ τὴν γραφὴν τὸ σῆμα τοῦ στρατιώτου Σ παραλείπεται.)

I. *Γκαμπὶ τῆς βασιλισσης:* 1) δ2—δ4, δ7—δ5, 2) γ2—γ4, ε7—ε6 3) Iβ1—γ3, Iη8—ζ6, 4) Αγ1—η5, Αζ8—ε7, 5) Iη1—ζ3, 0—0, 6) ε2—ε3, Iβ8—δ7, 7) Πα1—γ1, γ7—γ6, 8) Αζ1—δ3, δ5×γ4, 9) Αδ3×γ4, ϑ7—ϑ6, 10) Αη5—ϑ4, Iζ6—δ5 κτλ.

II. *Ἰνδικὴ ἄμυνα:* 1) δ2—δ4, Iη8—ζ6, 2) γ2—γ4, ε7—ε6, 3) Iβ1—γ3, Αζ8—β4, 4) Βδ1—β3, γ7—γ5, 5) δ4×γ5, Iβ8—α6, 6) α2—α3, Αβ4×γ3+, 7) Ββ3×γ3, Iα6×γ5, 8) ζ2—ζ3, α7—α5, 9) ε2—ε4, 0—0, 10) Αγ1—ζ4! κτλ.

III. *Ἱσπανικὴ παρτίς:* 1) ε2—ε4, ε7—ε5, 2) Iη1—ζ3, Iβ8—γ6, 3) Αζ1—β5, α7—α6, 4) Αβ5—α4, Iη8—ζ6, 5) 0—0, Αζ8—ε7, 6) Πζ1—ε1, β7—β5, 7) Αα4—β3, δ7—δ6, 8) γ2—γ3, Iγ6—α5, 9) Αβ3—γ2, γ7—γ5, 10) δ2—δ4, Βδ8—γ7, 11) ϑ2—ϑ3, 0—0, 12) Iβ1—δ2, Αγ8—δ7, 13) Iδ2—ζ1 κτλ.

IV. *Ἀγγλικὴ παρτίς:* 1) γ2—γ4, ε7—ε5, 2) Iβ1—γ3, Iη8—ζ6, 3) Iη1—ζ3, Iβ8—γ6, 4) ε2—ε3, δ7—δ6, 5) δ2—δ4, Αζ8—ε7, 6) Αζ1—ε2, 0—0, 7) 0—0, Αγ8—ζ5, 8) β2—β3, Πζ8—ε8, 9) Αγ1—β2, Iζ6—δ7 κτλ.

V. *Ἰταλικὴ παρτίς:* 1) ε2—ε4, ε7—ε5, 2) Iη1—ζ3, Iβ8—γ6, 3) Αζ1—γ4, Αζ8—γ5, 4) δ2—δ3, Iη8—ζ6, 5) Iβ1—γ3, δ7—δ6, 6) Αγ1—ε3, Αγ5—β6, 7) ϑ2—ϑ3, Αγ8—ε6, 8) Αγ4—β3, ϑ7—ϑ6, 9) 0—0 κτλ.

VI. *Παρτὶς τῶν τεσσάρων ἵππων:* 1) ε2—ε4, ε7—ε5, 2) Iη1—ζ3, Iβ8—γ6, 3) Iβ1—γ3, Iη8—ζ6, 4) Αζ1—β5, α7—α6, 5) Αβ5×γ6, δ7×γ6, 6) δ2—δ4, ε5×δ4, 7) Βδ1×δ4, Βδ8×δ4, 8) Iζ3×δ4, Αζ8—β4, 9) ζ2—ζ3 κτλ.

VII. *Παρτὶς τοῦ Ρέτι:* 1) Iη1—ζ3, δ7—δ5, 2) γ2—γ4, ε7—ε6, 3) β2—β3, Iη8—ζ6, 4) Αγ1—β2, γ7—γ5, 5) η2—η3, Iβ8—γ6, 6) Αζ1—η2, α7—α5 κτλ.

VIII. *Πρωσσικὴ παρτίς:* 1) ε2—ε4, ε7—ε5, 2) Iη1—ζ3, Iβ8—γ6, 3) Αζ1—γ4, Iη8—ζ6, 4) Iζ3—η5, δ7—δ5, 5) ε4×δ5, Iγ6—α5, 6) Αγ4—β5+, γ7—γ6, 7) δ5×γ6, β7×γ6, 8) Αβ5—ε2, ϑ7—ϑ6, 9) Iη5—ζ3, ε5—ε4, 10) Iζ3—ε5, Αζ8—δ6, 11) δ2—δ4, Βδ8—γ7, 12) Αγ1—δ2!, Iα5—β7, 13) Iε5—γ4, Αδ6×ϑ2, 14) Αδ2—ε3, Αϑ2—ζ4, 15) Iβ1—γ3 κτλ.

IX. *Βιενναια παρτίς:* 1) ε2—ε4, ε7—ε5, 2) Iβ1—γ3, Iη8—ζ6, 3) ζ2—ζ4, δ7—δ5, 4) ζ4×ε5, Iζ6×ε4, 5) Βδ1—ζ3, Iβ8—γ6, 6) Αζ1—β5, Iε4×γ3, 7) β2×γ3, Βδ8—ϑ4+, 8) η2—η3, Βϑ4—ε4+, 9) Βζ3×ε4, δ5×ε4 κλπ.

X. *Γαλλικὴ παρτίς:* 1) ε2—ε4, ε7—ε6, 2) δ2—δ4, δ7—δ5, 3) Iβ1—γ3, Iη8—ζ6, 4) Αγ1—η5, Αζ8—ε7, 5) ε4—ε5, Iζ6—δ7, 6) ϑ2—ϑ4, 0—0, 7) Αζ1—δ3, Πζ8—ε8, 8) Βδ1—ϑ5, Iδ7—ζ8, 9) Πϑ1—ϑ3, γ7—γ5, 10) Πϑ3—ζ3, Iζ8—η6 κλπ. (Ἡ ὡς ἄνω φάσις τῆς γαλλικῆς παρτίδος καλεῖται ἐπίθεσις τοῦ Ἀλγέχιν εν τῇ γαλλικῇ παρτίδι).

XI. *Ἄμυνα τοῦ Ἀλγέχιν.* 1) ε2—ε4, Iη8—ζ6, 2) ε4—ε5, Iζ6—δ5, 3) γ2—γ4, Iδ5—β6, 4) δ2—δ4, δ7—δ6, 5) ζ2—ζ4, δ6×ε5, 6) ζ4×ε5, Iβ8—γ6, 7) Αγ1—ε3, Αγ8—ζ5, 8) Iβ1—γ3, ε7—ε6, 9) Iη1—ζ3, Βδ8—δ7, 10) Αζ1—ε2, 0—0—0, 11) Βδ1—δ2, ζ7—ζ6, 12) ε5×ζ6, η7×ζ6, 13) 0—0 κλπ.

XII. *Ἄμυνα Κάρο-Κάν:* 1) ε2—ε4, γ7—γ6, 2) δ2—δ4, δ7—δ5, 3) ε4×δ5, γ6×δ5, 4) γ2—γ3, Iβ8—γ6, 5) Αζ1—δ3, Iη8—ζ6, 6) ζ2—ζ4, Αγ8—η4, 7) Iη1—ζ3, ε7—ε6, 8) 0—0, Αζ8—δ6, 9) Βδ1—β3, Βδ8—γ7, 10) Iζ3—ε5, Αη4—ζ5 κλπ.

XIII. *Σικελικὴ παρτις:* 1) ε2—ε4, γ7—γ5, 2) Iη1—ζ3, ε7—ε6, 3) δ2—δ4, γ5×δ4, 4) Iζ3×δ4, Iη8—ζ6, 5) Iβ1—γ3, Iβ8—γ6, 6) Iδ4×γ6, β7×γ6, 7) ε4—ε5, Iζ6—δ5, 8) Iγ3—ε4, Βδ8—γ7, 9) ζ2—ζ4, ζ7—ζ5, 10) ε5×ζ6 (ἀνπασάν), Iδ5×ζ6, 11) Iε4×ζ6, η7×ζ6, 12) Βδ1—ϑ5+, Ρε8—δ8, 13) Αγ1—ε3, δ7—δ5, 14) 0—0—0, Βγ7—η7, 15) Αζ1—γ4, Αγ8—δ7 κλπ.

XIV. *Ὁλλανδικὴ παρτις:* 1) δ2—δ4, ζ7—ζ5, 2) η2—η3, Iη8—ζ6, 3) Αζ1—η2, ε7—ε6, 4) Iη1—ϑ3, Αζ8—ε7, 5) 0—0, 0—0, 6) γ2—γ4, δ7—δ6, 7) Iβ1—γ3, Iβ8—γ6, 8) β2—β3 κλπ.

XV. *Ἄμυνα τῆς Βουδαπέστης:* 1) δ2—δ4, Iη8—ζ6, 2) γ2—γ4, ε7—ε5, 3) δ4×ε5, Iζ6—η4, 4) Αγ1—ζ4, Iζ8—γ6, 5) Iη1—ζ3, Αζ8—β4+, 6) Iβ1—γ3, Βδ8—ε7, 7) Βδ1—δ5, Αβ4×γ3+, 8) β2×γ3, Βε7—α3!, 9) Βδ5—δ2, Βα3—γ3 κλπ.

Μετὰ τὴν ὀγδόην ἕως δεκάτην πέμπτην κίνησιν εἰσέρχεται συνήθως ἡ παρτὶς εἰς τὸ μέσον στάδιον, ὁπότε διεξάγεται ὁ κύριος ἀγών. Ἐν τῷ μέσῳ σταδίῳ δύναταί τις νὰ στηριχθῇ ἔτι ὀλιγώτερον, ἢ ἐν τῷ ἀρχικῷ, ἐπὶ ὡρισμένων συνδυασμῶν κινήσεων ἢ μεθόδων, λόγῳ τοῦ ὅτι ἐνταῦθα ὁ ἀριθμὸς τῶν δυνατῶν συνδυασμῶν φθάνει εἰς τρισεκατομμύρια. Τὸ χρησιμώτερον ἀξίωμα ἐνταῦθα, ὅπερ εἶναι ἀπολύτως παραδεδεγμένον, εἶναι ὅτι: οὐδεμία κίνησις δέον νὰ γίνηται μόνον δι' αὐτὴν τὴν ἰδίαν· ἑκάστη κίνησις πρέπει νὰ προβλέπηται πάντοτε ὡς στοιχεῖον ἑνὸς σχεδίου.

Γενικὰ ἀξιώματα. Ἐν τῇ πράξει ἡ ἀξία ἑνὸς πεσσοῦ οὐδέποτε εἶναι ἀπόλυτος, ἀλλ' ἐξαρτᾶται πάντοτε ἐκ τῆς θέσεως, εἰς ἣν εὑρίσκεται οὗτος, καὶ τῆς θέσεως εἰς ἣν εὑρίσκονται οἱ λοιποὶ πεσσοί. Ἡ ἀξία ἑνὸς ἵππου ἰσοῦται γενικῶς πρὸς τὴν ἑνὸς ἀξιωματικοῦ, δύο ὅμως ἀξιωματικοὶ εἶναι ἰσχυρότεροι ἢ δύο ἵπποι. Ἡ ἀπομόνωσις στρατιωτῶν δέον νὰ ἀποφεύγηται.

Τὸ «ἄνοιγμα» εἶναι ἡ στρατηγικὴ περίοδος τῆς παρτίδος. Εἶναι ἄκρως μειονεκτικὸν νὰ ἀποκτᾷ ὁ ἀντίπαλος ἐλευθέρους στρατιώτας καὶ δὴ προκεχωρημένους. Κατὰ τὸ προκαταρκτικὸν στάδιον τῶν ἐπιχειρήσεων δέον ν' ἀποφεύγωνται κινήσεις τῆς βασιλίσσης, αἵτινες ἤθελον ἐκθέσει αὐτήν. Οἱ κορυφαῖοι παῖκται ζατρικίου εἶναι γενικῶς ἰσοδύναμοι ὡς πρὸς τὴν ἱκανότητα συνδυασμῶν καὶ κρίσιν τῆς θέσεως, ἡ δὲ μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχουσα διαφορὰ δυνάμεως ἔγκειται κυρίως εἰς τὸ κατὰ πόσον ἕκαστος δύναται νὰ συνδυάσῃ τὴν «στρατηγικὴν» μετὰ τῆς «τακτικῆς».

Προβλήματα ζατρικίου. Καλοῦνται τὰ ἐν τῷ ζατρικίῳ ἐπινοούμενα θέματα, ἐν οἷς ἀποσκοπεῖται ἡ ἐπίτευξις μὰτ ἐντὸς ὡρισμένου ἀριθμοῦ κινήσεων. Ὑπάρχουσι πλεῖστα εἴδη προβλημάτων: τὰ «κοινὰ-μάτ», τὰ «βοηθητικὰ-μάτ», τὰ «γεωμετρικὰ-μάτ», τὰ «μυθώδη μάτ», τὰ «ρέτρο-μάτ» (παλινδρομικὰ) κ.ο.κ. Ἐκ τῶν καλλίστων καὶ ὀνομαστοτέρων συνθετῶν προβλημάτων ζατρικιου εἶναι οἱ ἑξῆς: Pradugniat, S. Lloyd, Alain C. White,

Digitized by Google

Brian Harley, Kubbel, Krämer, Fern. v. Altag, Grimshard κλπ.

Ἡ παρατιθεμένη εἰκὼν παριστᾷ σύνθεσιν τοῦ Σὰμ-Λοϋδ.

Πρόβλημα κοινοῦ μὰτ τεσσάρων κινήσεων.

Εἰς τὰ κοινὰ προβλήματα κινοῦν πάντοτε πρῶ-

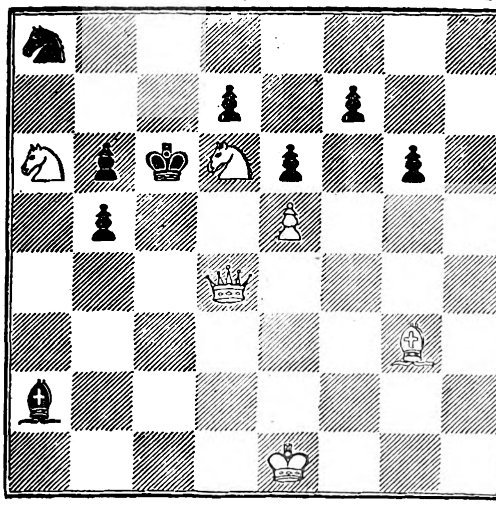

Σχ. 8.

τοι οἱ λευκοί. Ἡ λύσις τοῦ ἀπεικονιζομένου προβλήματος ἔχει οὕτω:

1) Βδ4—η1, 2) Αη3—ζ2, 3) Αζ2×β6, 4) Βη1—γ5╪

('Εν περιπτώσει κινήσεως τοῦ μαύρου ἵππου α8 θέτει ὁ λευκὸς ἵππος, Ια6—β4 Μάτ).

Κρίσεις περὶ ζατρικίου. Ἡ ὑπὸ τοῦ Βενιαμὶν Φραγκλίνου ἐκφρασθεῖσά ποτε γνώμη ὅτι «τὸ ζατρίκιον δὲν εἶναι ἁπλῶς εὐχάριστος ἐνασχόλησις, ἀλλὰ διάφοροι ἀξιόλογοι καὶ διὰ τὴν ζωὴν χρήσιμοι πνευματικαὶ ἰδιότητες δύνανται μέσῳ αὐτοῦ νὰ ἀποκτηθῶσι ἢ ἐξελιχθῶσι καὶ νὰ γίνωσι συνήθειαι, αἵτινες οὐδέποτε μᾶς ἐγκαταλείπουσιν», ἐπεκράτησεν εἰς πάσας τὰς πεπολιτισμένας χώρας, ἔνθα κατενοήθη ὅτι τὸ ζατρίκιον ἔχει μὲν ὑπόστασιν παιγνίου, ἀλλὰ καὶ καλλιτεχνικὴν μορφὴν καὶ ἐπιστημονικὴν ἄποψιν.

Τὸ ζατρίκιον εἶναι εὐρύτατα διαδεδομένον εἰς τὰς πλείστας τῶν εὐρωπαϊκῶν καὶ ἀμερικανικῶν χωρῶν, ἐν δὲ τῇ Ρωσίᾳ καὶ εἴς τινα μέρη τῆς Γερμανίας διδάσκεται ὑποχρεωτικῶς εἰς τὰ κρατικὰ σχολεῖα πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς διανοητικότητος τῶν μαθητῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τὸ ἀρχαιότερον σύγγραμμα ζατρικίου εἶναι τὸ τοῦ Ἱσπανοῦ *Λουτσένα*, συγγραφὲν κατὰ τὸ ἔτος 1497, ἐκδοθὲν δὲ ὑπὸ τοῦ *Δὲ Λάζα* περὶ τὰ μέσα τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος. — Ἡ ἀρχαιοτέρα ἔκδοσις συγγράμματος ζατρικίου χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1512, συγγραφεὺς δὲ ὑπῆρξεν ὁ Πορτογάλος *Δαμιάνο*.— Ἕτερον παλαιότατον σύγγραμμα ὑπῆρξε τὸ τοῦ Ἱσπανοῦ *Ρούη Λοπέθ*, ἐκδοθὲν τῷ 1561 — Σύγχρονα ὑπάρχουν πλεῖστα συγγράμματα καὶ εἰς διαφόρους γλώσσας. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἶναι καὶ τὰ ἑξῆς: Εἰς *Ἀγγλικήν: Aljechin*, My Best Games of Chess, London 1917. — *Capablanka*, My chess Career. London 1920. Chess Fundamentals, London 1919. Εἰς *Γερμανικὴν: Dr E. Lasker*, Lehrbuch des Schachspiels, Berlin 1926. Gesunder Mensctenverstand im Schach, Berlin 1925. —*Nimsowitsch*, Mein System, Berlin 1926. Lehrbuch des Schachspiels. Die Praxis meines Systems, Berlin 1928.— *Tartakower*, Die hypermoderne Schachpartie. Wien 1925. Das neuromantische Schach, Berlin 1927. Am Baum der Schacherkentniss, Berlin 1928. Das entfosselte Schach, Kecskemet 1926 — *Bogoljubow*, Die modernen Eroffnungen, Triberg 1929. — *Tarrasch*, Dàs Damengambit, Gouda 1924. Εἰς *Γαλλικήν: Cheron*, Traité complet d'échecs, Bruxelles 1927.— *H. Delaire*. Les éche.s modernes, Paris 1926. Εἰς *Ἰταλικήν: Carlo Salvioli*, La partita d oggi.

Σ. ΦΡΥΓΑΝΑΣ

ζατρικίζω· παίζω ζατρίκιον, σκάκι.

ζατρικιστὴς (ὁ)· ὁ παίζων ζατρίκιον, ἄλλως *σκακιστής*.

ζατσίντο (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *πολυανθὲς τὸ βολβόρριζον* (Polianthes tuberosum).

Ζαύηκες *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Λαὸς τῆς Β. 'Αφρικῆς κατοικῶν τὰ δυτικὰ τῆς Λιβύης. Αἱ γυναῖκες τοῦ λαοῦ τούτου, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος (IV, 193), «ἡνιοχεῦσι τὰ ἅρματα ἐς τὸν πόλεμον». Γείτονες αὐτῶν ἦσαν οἱ Γύζαντες, τῶν ὁποίων ἡ χώρα παρῆγεν ἄφθονον μέλι καὶ ἔτρεφε πολλοὺς πιθήκους, τοὺς ὁποίους ἔτρωγον. «Μιλτοῦνται δ' ὦν πάντες οὗτοι καὶ πιθηκοφαγέουσι» (*Ἡροδ.* IV. 194).

Α. Θ. Σ.

Ζαῦθὰ *['Αρχ. Γεωγρ.]*· βλ. *Ζάϊθατ*.

Ζάϋντελ (Seydel), ***Ροδόλφος***. Γερμανὸς φιλόσοφος τῆς ἑγελιανῆς σχολῆς, ἀκολουθῶν ἰδιαιτέρως τὸν μαθητὴν καὶ ὀπαδὸν τοῦ Ἑγέλου Χρ. Ἐρ. Βάϊσσε (Weisse), ὅστις ἐτόνισε περισσότερον τὸν ἠθικὸν θεϊσμὸν καὶ τὴν ἔννοιαν τῆς ἐλευθερίας εἰς τὸ σύστημά του. Ὁ Ζάϋντελ ἐγεννήθη τῷ 1835 ἐν Δρέσδῃ καὶ ἀπέθανε τῷ 1892, διατελέσας μέχρι τοῦ θανάτου του ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν Λειψίᾳ. Ἐνδιεφέρετο ἰδίως διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς θρησκείας καὶ τὰ προβλήματα τῆς οὐσίας τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς. Θρησκεία κατ' αὐτὸν εἶναι ἡ ἀνωτάτη καὶ κυριωτάτη σχέσις πρὸς τὸ θεῖον, συνειδητὴ παρόρμησις πρὸς ἀπεριόριστον ὑποταγὴν εἰς τὸ ἀνώτατον, αἱ δὲ μορφαὶ τῆς πραγματώσεώς της εἶναι ἡ βούλησις, ἡ γνῶσις, τὸ συναίσθημα, ἡ πρᾶξις. Τὰ ἐπιχειρήματά του πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ Θεοῦ ὡς ἀνωτάτου ὄντος ἐνθυμίζουν τὰς θεωρίας τοῦ Σέλλιγκ καὶ τὰς μεσαιωνικὰς ἀποδείξεις διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς. Ἐξαίρετον εἶναι τὸ ἔργον του: «Ἔκθεσις καὶ κριτικὴ τοῦ συστήματος τοῦ Σοπενάουερ». Ἄλλα του ἔργα: «Λογική, ἤτοι ἐπιστήμη τῆς γνώσεως», «Ἠθική, ἤτοι ἐπιστήμη τοῦ δέοντος γίγνεσθαι», «Τὸ Εὐαγγέλιον ἐν σχέσει πρὸς τὸν μῦθον καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Βούδα», «Θρησκεία καὶ ἐπιστήμη», «Ἡ κλεὶς τῆς ἀντικειμενικῆς γνώσεως», «Ἐπιτομὴ τῆς φιλοσοφίας, τῆς θρησκείας» κλπ.

Ε. Λ.

Ζάϋντλιτς (Seydlitz), ***Φρειδερῖκος-Γουλιέλμος***, *βαρῶνος φὸν—*. Πρῶσσος στρατηγὸς (1721—1773). Διετέλεσεν ἡγέτης ἱπποτῶν κατὰ τοὺς σιλεσιανοὺς πολέμους.

—Δ.

ζαφαρόνα (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἀτρακτυλὶς ἡ βαφικὴ* (Carthamus tinctarius).

Ζαφαρὶν (Zafarin islands) *[Γεωγρ.]* (ἱσπαν. *Τσαφαρίνας*, ἀραβ. *Ζαφρίν*, ναυτιλ. *Ζαφαρίνας*). Συστὰς τριῶν νήσων παρὰ τὴν ΒΑ ἀκτὴν τοῦ Μαρόκκου, ἐγγὺς τῶν πρὸς τὴν 'Αλγερίαν συνόρων, 2 μόλις μίλ. βορείως τοῦ ἀκρωτηρίου Cabo del Agua. Ἡ δυτική, ὀνομαζομένη *Κογκρέσο* (Congresso), ἡ μείζων πασῶν, ἔχει μόλις ½ μίλ. μῆκος καὶ ¼ μιλ. εὖρος, εἶναι βραχώδης καὶ ἔχει ὕψος 450 ποδ.· μακρόθεν φαίνεται ὡς κράνος ἐπιπλέον. Ἡ δευτέρα, ὀνομαζομένη *'Ισαμπὲλ Σεκούνδα* (Isabel Secunda: πλάτ. 35° 11′ Β, μῆκ. 2° 26′ Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 2437: Cape Tres Forcasto Ivi, καὶ 1692: Zafarin islands), ἡ μόνη κατῳκημένη (360 κάτοικοι· μετὰ τῆς φρουρᾶς καὶ τῶν καταδίκων 800), ἔχει ἰσχυρὰ πυροβολεῖα, φυλακὰς βαρυποίνων καὶ ἐντατικὸν φάρον λευκοῦ σταθεροῦ φωτὸς ποικιλλομένου ὑπὸ λευκῆς ἀναλαμπῆς 24 μιλλίων ἀνὰ 30″· συνδέεται πρὸς τὴν τρίτην, *Ἴζλα ντὲλ Ῥέϋ* (Isla del Rey) διὰ τεχνητοῦ ἰσθμοῦ (rompeolos), σχηματιζομένου οὕτως ἀσφαλεστάτου ἀγκυροβολίου.

Τὸ ἐπίσημον τῆς θέσεώς των, ἀπὸ γεωγραφικῆς ἀπόψεως, ὤθησε τὴν Γαλλίαν πρὸς κατάληψίν των, ἀνηκουσῶν τότε εἰς τὸ σουλτανᾶτον τοῦ Μαρόκκου, ἀποστείλασαν στρατιωτικὴν δύναμιν ἐξ 'Οράν· εὑρέθη ὅμως ἡ ἀποστολὴ αὕτη πρὸ ἱσπανικῆς κατοχῆς, τῆς Ἱσπανίας προηγηθείσης εἰς τὴν διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους κατάληψίν των πρὸ ὀλίγων μόλις ἡμερῶν. Ἔκτοτε (1847) ἀνήκουσιν εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ἀποτελοῦσαι σπουδαῖον στρατιωτικὸν σημεῖον συνδεόμενον τηλεγραφικῶς πρὸς τὴν Μελίλια. Πιστεύεται, ὅτι αὗται εἶναι ἡ ἐρημόνησος *Δρίναυπα* τοῦ Σκύλακος τοῦ Καρυανδέως (§ 111), ἂν καὶ εἶναι πιθανώτερον νὰ εἶναι αὕτη τὸ *'Αλμπορὰν* καὶ οὐχὶ ἡ συστὰς Ζαφαρίν.

Σ. Ε. Λ.

Ζαφειράκης. Πρόκριτος ἐκ Ναούσης, ὅπου ἐμπορεύετο ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, καὶ συνειργάζετο μετὰ τῶν 'Αμπελακιωτῶν καὶ Μαντεμοχωριτῶν. Κατὰ τὸν διωγμὸν τῶν Κλεφτῶν τοῦ 'Ολύμπου, συλληφθεὶς ὡδηγήθη εἰς 'Ιωάννινα, ὅπου ἐκρατήθη ἐπὶ τετραετίαν εἰς τὰς φυλακάς, διὰ νὰ ὁμολογήσῃ τὸν τρόπον τῆς συνεργασίας, μὲ τὸν ὁποῖον ἐπλούτιζον οἱ ἐν 'Αμπελακίοις ἐχθροὶ τοῦ τυράννου. Κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς καταστροφῆς τῶν 'Αμπελακίων ὁ Ζαφειράκης ἀπηλευθερώθη χάρις εἰς τὴν ἀδελφήν του, ἥτις ἐν τῷ μεταξὺ ὑπανδρευθεῖσα τὸν γραμματέα τοῦ 'Αλῆ πασᾶ Μαρίνογλουν ἀπέκτησε σημαντικὴν ἐπιρροήν. Ὁ Ζαφειράκης παρέμεινεν εἰς 'Ιωάννινα καὶ ὑπῆρξεν ἐμπορικὸς σύμβουλος τοῦ 'Αλῆ μέχρι τοῦ 1814, ὅτε πάλιν ὑπέπεσεν εἰς τὴν δυσμένειάν του. Διὰ νὰ μὴ ἀπειλῆται ἡ ζωή του, ἐπροτίμησε ν' ἀφήσῃ παρὰ τῷ 'Αλῆ τὸν υἱόν του ὡς ὅμηρον, αὐτὸς δὲ ν' ἀναχωρήσῃ εἰς ἐκτέλεσιν ἄλλης ὑπηρεσίας. Τοῦ ἀνετέθη λοιπὸν ἡ ἔρευνα διὰ τοὺς 'Ατσιγγάνους καὶ ἡ φορολόγησις αὐτῶν. 'Επὶ τῇ εὐκαιρίᾳ δὲ ταύτῃ ἐδραπέτευσεν ἐξ 'Ηπείρου καὶ ἔφθασεν εἰς Νάουσαν, ἥτις κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν δὲν ὑπήγετο εἰς τὴν στρατιωτικὴν δικαιοδοσίαν τοῦ 'Αλῆ. Ἔκτοτε εἰργάζετο εἰς τὴν γενέτειραν. καὶ ἐκεῖ τῷ 1820 ἐμυήθη τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Τόσον ὅμως ἐμίσει τὸν 'Αλῆ πασᾶν, ὥστε, μαθὼν ὅτι ὁ Δημήτριος Ὕπατρος διέβαινεν ἐκεῖθεν διὰ ν' ἀναθέσῃ εἰς τὸν τύραννον τῶν 'Ιωαννίνων τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος, ἐλησμόνησε τὰς ὑποχρεώσεις του καὶ κατέδωκε τὸν ἀπόστολον εἰς τὰς τουρκικὰς ἀρχάς. Καὶ μετενόησε μέν, ἀλλὰ πρὶν κατορθώσῃ νὰ διορθώσῃ τὸ σφάλμα του ὁ Ὕπατρος εἶχεν ἤδη φονευθῆ. Μόλις ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις, ὁ Χουρσὴτ ἐφόνευσε τὸν υἱὸν τοῦ Ζαφειράκη, μετ' ἄλλων τριάκοντα 'Ελληνοπαίδων, ἐπίσης ὁμήρων ἄλλων ἐπιφανῶν Χριστιανῶν. Τὸ πλῆγμα τοῦτο βαρέως φέρων ὁ Ζαφειράκης, διέθεσεν ὅλην του τὴν περιουσίαν εἰς τὸν σχηματισμὸν σώματος, τεθεὶς δὲ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ 'Εμμανουὴλ Παπᾶ καὶ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ γέροντος Καρατάσσου ἐπολέμησεν εἰς Νάουσαν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ σώσῃ αὐτὴν ἀπὸ τὴν φοβερὰν ἐπιδρομὴν τοῦ 'Αμπτοὺλ-'Αμπούτ. Ἡ οἰκογένειά του ᾐχμαλωτίσθη, ὑπέστη δὲ τρομερὰ βασανιστήρια διὰ νὰ ὁμολογήσῃ ποῦ ἐκρύπτετο ὁ Ζαφειράκης. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πατρίδος του καὶ τὴν ἐξολόθρευσιν ὁλοκλήρου τῆς οἰκογενείας του, ὁ Ζαφειράκης ἐπανήρχισε τὸν ἀγῶνά του, προσπαθῶν ματαίως νὰ διαβῇ τὸν κλοιὸν τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων μὲ τοὺς εἴκοσιν ἄνδρας του. Τὸν 'Οκτώβριον 1822, περιπεσὼν εἰς τὰς χεῖρας ἀποσπάσματος ἰσχυροῦ, ᾐχμαλωτίσθη μετὰ τῶν ἀνδρῶν του, ἀχθεὶς δὲ εἰς Θεσσαλονίκην ὑπέστη μετ' αὐτῶν μαρτυρικὸν θάνατον τὸν 'Ιανουάριον 1823.

Γ. Δ. Κ.

Ζαφείρης. Οἰκογενειακὸν ὄνομα πολλῶν 'Αγωνιστῶν ἐκ διαφόρων περιφερειῶν τῆς Ἑλλάδος. Μεταξὺ τούτων οἱ διακριθέντες ὁπωσδήποτε εἶναι: —1) ***'Αναγνώστης***. Κατήγετο ἐξ Ἄργους καὶ ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Λύκον Χελιώτην. 'Ετραυματίσθη εἰς τὸ Χαϊδάρι τὴν 8 Αὐγούστου 1826 καὶ ἔπεσε μαχόμενος τὸ ἑπόμενον ἔτος εἰς τὸν 'Ανάλατον τοῦ Φαλήρου. —2) ***'Αναστάσιος***. Κατήγετο ἐκ Μονεμβασίας καὶ ἐκρατήθη ὡς ὅμηρος, ἐξ οὗ καὶ τὸ μετέπειτα παρωνύμιόν του «*Ρεχέμης*». Διεξήγαγε τὰς διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ Κανταχουζηνοῦ καὶ τοῦ Γεωργίου Πάνου καὶ ἐπολέμησεν εἰς πολλὰς μάχας ἐν Πελοποννήσῳ καὶ Στερεᾷ. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἠξιώθη τοῦ σιδηροῦ νομισματοσήμου καὶ ἐχρησιμοποιήθη εἰς τὴν διοίκησιν. 'Απέθανε τῷ 1850. —3) ***'Ανδρέας***. Ψαριανὸς πυρπολητής, ὑπηρετῶν ὑπὸ τὸν Μανιάτην καὶ εἶτα τὸν Κανάρην. Μετέσχε τῆς πυρπολήσεως τοῦ τουρκικοῦ «δελινίου» εἰς Σάμον κατ' Αὔγουστον 1824 καὶ τῷ 1825 ἐπολέμησεν εἰς Νεόκαστρον καὶ μετέσχε τῆς ἐκστρατείας εἰς 'Αλεξάνδρειαν. Ἔλαβε τὸ χαλκοῦν ἀριστεῖον καὶ γαίας εἰς ἀνταμοιβὴν τῶν ἀγώνων του. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν οἰκιστῶν τῆς 'Ερετρίας. —4) ***Βελισσάριος***. Καρύστιος πλοιοκτήτης. Ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς 'Επαναστάσεως ἐξώπλισε καταλλήλως τὸ πλοῖόν του, ὅπερ ὠνόμασε «Λεωνίδας» τὸ ἔθεσε δὲ εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἐπισκόπου Καρυστίας Νεοφύτου. 'Επολέμησεν εἰς ἐκπολιόρκησιν τῆς Χαλκίδος καὶ εἰς τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ Εὐβοϊκοῦ, κατόπιν δὲ εἰς τὸ Τρίκκερι· τέλος εἰς τὰς Σποράδας ἐπολέμησε μετ' ἄλλων πλοιαρίων ἐναντίον τουρκικῆς φρεγάτας, ἥτις καὶ ἐβύθισε τὸν «Λεωνίδαν». Ναυπηγήσας ἕτερον πλοιάριον εἰς τὸ Σοφικὸν ἐξηκολούθησε τὸν κατὰ θάλασσαν ἀγῶνα, συλληφθεὶς ὅμως ὑπὸ Αὐστριακῶν ὡς πειρατὴς παρεδόθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν διοίκησιν νὰ δικασθῇ, ἀλλ' ἀπηλλάγη καὶ ἐξηκολούθησε νὰ ἐργάζεται πατριωτικῶς. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἠμείφθη μὲ τὸ σιδηροῦν νομισματόσημον καὶ γαίας εἰς Πόρον. —5) ***'Ιωάννης***. 'Αγωνιστὴς ἐκ Καρπενησίου, πεσὼν εἰς Μεσολόγγιον. —6) ***'Ιωάννης*** ἕτερος. Κατήγετο ἐκ Κυνουρίας καὶ διατελέσας γραμματεὺς τῆς Διοικητικῆς 'Επιτροπῆς τῷ 1826—1827 ὡς καὶ τοῦ ὑπουργείου τῆς Οἰκονομίας, διέθεσεν ὑπὲρ τοῦ 'Αγῶνος σημαντικὰ ποσά. —7) ***Κωνσταντῖνος***. Καρύστιος, ἀδελφὸς τοῦ Βελισσαρίου, καὶ συνιδιοκτήτης τοῦ «Λεωνίδα». 'Επολέμησε καὶ κατὰ ξηρὰν εἰς Μύλους, Ναύπλιον καὶ 'Αττικήν. —8) ***Κωνσταντῖνος***, ἕτερος ἐκ Ζυγοῦ τῆς Αἰτωλίας. Ἔλαβε μέρος εἰς πλείστας μάχας ὑπὸ τὸν Δ. Ὑψηλάντην καὶ ἄλλους, ἐφάνη δὲ ἀνδρειότατος. Κατὰ τὸν ἐμφύλιον τοῦ 1824 προήχθη εἰς χιλίαρχον. —9) ***Παναγιώτης*** ὁ καὶ *Σίγουρος* ἐπιλεγόμενος. Κατήγετο ἐκ Μακεδονίας καὶ ἠκολούθει τὸν γέροντα Καρατάσσον. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν παρέμεινεν εἰς τὰ ἐλαφρὰ τάγματα, διεκρίθη δὲ ἐπὶ Ὄθωνος εἰς τὴν καταδίωξιν τῆς λῃστείας.

Γ. Δ. Κ.

ζαφείρι (τό)· εἶδος πολυτίμου λίθου, *σάπφειρος* (βλ. λ.).

Ζαφείριος (ὁ)· κύριον ὄνομα ἀνδρός, *Ζαφείρης*, *Ζαφειρός*· ‖ γυναικός: *Ζαφειρία*, *Ζαφειρή*, *Φειρή*, *Ζαφείρω*, *Ζαφειρώ*, *Ζαφειροῦ*, *Ζαφειριώ*· πρβλ. *Σαπφείρα* ἐν Ἁγ. Γραφῇ (ἀπὸ τοῦ πολυτίμου λίθου ζαφείρι· πρβλ. *'Αδαμάντιος*).

— *[Λαογρ.]* Τὴν ἄνοιξιν αἱ παρθένοι χωρίων τινῶν τοῦ Ζαγορίου ἐξερχόμεναι πρὸς βοσκὴν τῶν ποιμνίων «παίζουν τὸ Ζαφείρη». Πρὸς παιδιὰν δηλαδὴ παρθένος τις κληρουμένη πρὸς τοῦτο κατακλίνεται ὑπτία ἐπὶ τῆς χλόης καὶ προσποιεῖται τὸν νεκρὸν («γίνεται Ζαφείρης»). Τότε αἱ λοιπαὶ παρθένοι καλύπτουν αὐτὴν δι' ἀνθέων καὶ φύλλων («τὴ φκειάνουν Ζαφείρη») καὶ ἔπειτα κύκλῳ αὐτῆς καθήμεναι θρηνοῦν τὸ μοιρολόγι τοῦ Ζαφείρη. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ μοιρολογιοῦ, μὲ τὴν φωνὴν «γιὰ σήκου μωρ' Ζαφείρη μου», ἡ παρθένος ἐγείρεται καὶ φωναὶ χαρμόσυνοι καὶ γέλωτες διαδέχονται τὸν προσποιητὸν θρῆνον. Ὁ Δ. Σάρρος, ὁ πρῶτος καταγράψας τὸ ἔθιμον τοῦτο, τὸ θεωρεῖ λείψανον τῆς ἀρχαίας λατρείας τοῦ Λίνου καὶ τοῦ 'Αδώνιδος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Δ. Μ. Σάρρου*, Λείψανα τῆς λατρείας τοῦ 'Αδώνιδος καὶ Λίνου ἐν 'Ηπείρῳ. Ὁ Ζαφείρης (Δελτίον Ἱστορ. καὶ 'Εθνολ. Ἑταιρείας τ. Ε' σ. 347—351). — *Τοῦ αὐτοῦ*, Περὶ τοῦ 'Αδώνιδος καὶ τῆς λατρείας αὐτοῦ (ἐν «Νέῳ Ἔθνει» Λάρνακος Κύπρου 1/14 'Ιανουαρίου 1902). — *Στ. Κυριακίδου* (Ἑλλ. Λαογραφία τ. Α' σ. 37).

Χ. Ι. ΣΟΥΛΗΣ

Ζαφειρίου, ***Κωνσταντῖνος***. 'Αγωνιστὴς ἐκ Μακρυνίτσης, ὑπηρετήσας ὡς ὁπλαρχηγὸς ὑπὸ τὸν

Digitized by Google

Λιακόπουλον καὶ τὸν Ζάχον Μήλιον. Ἐπὶ Καποδιστρίου ἐχρησιμοποιήθη εἰς τὸν τακτικὸν στρατόν. Γ. Δ. Κ.

— **Ζαφειρίου, *Νικόλαος.*** Ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ γεννηθεὶς τῷ 1871. Προερχόμενος ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου εὐελπίδων, προήχθη μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀντιστρατήγου. Μετέσχε τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1897, μετὰ τὸν ὁποῖον ὑπηρέτησε κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς ἐπιτελικὴν ὑπηρεσίαν, ἐκπαιδευθεὶς κατόπιν εἰς τὸ σχολεῖον ἀνωτέρων σπουδῶν καὶ εἰς τὸ γαλλικὸν σχολεῖον πολέμου. Κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ λοχαγοῦ, ὑπηρέτησεν ἀρχικῶς μὲν παρὰ τῷ ἐπιτελείῳ ἀρχηγείου Ἠπείρου, κατόπιν δὲ παρὰ τῷ ἐπιτελείῳ τῆς 8ης μεραρχίας. Φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου μετέσχε τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἐπιχειρήσεων 1916—1918 ὡς διοικητὴς συντάγματος, τῷ δὲ 1919 ὡς διοικητὴς τῆς 1ης μεραρχίας. Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς μεραρχίας ταύτης ἀπεβιβάσθη εἰς Σμύρνην τὴν 2 Μαΐου 1919 καὶ κατέλαβε ταύτην, διατελέσας κατόπιν ὁ πρῶτος Ἕλλην στρατιωτικὸς διοικητὴς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 1921—1922 παρέμεινεν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ὑπουργείου Στρατιωτικῶν. Τῷ 1923, ἐξακολουθῶν νὰ φέρῃ τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου, ὑπηρέτησεν ὡς ὑπαρχηγὸς τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου. Τῷ 1924 προήχθη εἰς ὑποστράτηγον καὶ διωρίσθη διοικητὴς τῆς 3ης μεραρχίας, τῷ δὲ 1925 προήχθη εἰς ἀντιστράτηγον καὶ διῴκησε τὸ Β' καὶ εἶτα τὸ Γ' σῶμα στρατοῦ. Ἀπεστρατεύθη τῷ 1926. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

— **Ζαφειρίου.** —1) ***Ζαφείρης.*** Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἀμφίσσης, πολεμήσας ὑπὸ τὸν Πανουργιᾶν, τὸν Σκαλτσᾶν καὶ τὸν Γκούραν, πυροτεχνίτης δὲ ἐκ τῶν καλῶν κατεσκεύαζε πυριτιδοβολὰς διὰ τὰ σώματα. Ἐπολέμησεν εἰς τὴν Ἄμφισσαν, τὴν Ἀγόργιαννην, τὰ Βασιλικὰ καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου καὶ ἐφονεύθη τῷ 1827. —2) ***Θεόδωρος,*** υἱὸς καὶ συνεργάτης τοῦ προηγουμένου. Διεκρίθη εἰς τὴν Ἀλαμάναν, ὅπου προσεπάθησε νὰ παρασύρῃ τὸν Ἀθανάσιον Διάκον διὰ νὰ μὴ ζωγρηθῇ ἀπὸ τοὺς κυκλώσαντας αὐτὸν Τουρκαλβανοὺς ἱππεῖς. Ἐπολέμησεν εἰς διάφορα σημεῖα τῆς Στερεᾶς, ἠκολούθησε τὸν Γκούραν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ κατὰ τὴν προπαρασκευὴν τοῦ Ἀγῶνος εἰς τὴν Ἀττικὴν τῷ 1826 ἐφάνη ἀμείλικτος πρὸς τοὺς ἀποκρύπτοντας τὰ τρόφιμα χωρικούς, ὅσοι δὲν ἤθελον νὰ ἐφοδιάσουν τὴν Ἀκρόπολιν ἐπὶ τῇ προόψει τῆς πολιορκίας. —3) ***Παναγιώτης.*** Συγγενὴς τῶν ἀνωτέρω, ἐπίσης πυροτεχνίτης, ἐπολέμησεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ διεκρίθη κατὰ τὴν ἄμυναν τῆς Ἀκροπόλεως. Ἀκολουθήσας βραδύτερον τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην, ἐνέπεσεν εἰς ἐνέδραν τῶν νιζάμηδων παρὰ τὰς Θήβας καὶ ἀνεσκολοπίσθη ὡς κατάσκοπος. Γ. Δ. Κ.

Ζαφειρόπουλος. Ὄνομα τριῶν ἀδελφῶν ἐξ Ἄστρους τῆς Κυνουρίας, διακριθέντων κατὰ τὸν Ἀγῶνα: —1) ***Ἰωάννης.*** Οὗτος κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς Ἐπαναστάσεως ἐμπορεύετο ἐν Μασσαλίᾳ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Κωνσταντίνου. Κατελθὼν εἰς τὴν ἀγωνιζομένην πατρίδα του ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν ἀδελφόν του Παναγιώτην, καταρτίσαντα ἴδια μεγάλα σώματα ἐκ Κυνουριέων, ἔλαβε δὲ μέρος εἰς πλείστας μάχας, καθ' ἃς διεκρίθη διὰ τὴν γενναιοκαρδίαν καὶ τὴν τόλμην του. Κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Ἰμβραὴμ ἔπεισε τοὺς συμπολίτας του νὰ τὸν βοηθήσουν εἰς τὴν ἐπισκευὴν τοῦ παλαιοῦ φρουρίου τοῦ Ἄστρους, ἰδίαις δὲ δαπάναις ἐπεράτωσε τὸ χρήσιμον ἀποδειχθὲν τοῦτο ἔργον κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ἰμβραὴμ ἐναντίον τῆς Κυνουρίας. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἐτιμήθη ὡς πολιτικός, ἔλαβε τὸ ἀργυροῦν ἀριστεῖον, ἐπανειλημμένως δ' ἐξελέγη δήμαρχος, βουλευτὴς καὶ γερουσιαστής. Ἀπέθανε πρεσβύτης μετὰ τὸ 1850.

—2) ***Κωνσταντῖνος.*** Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, διατελέσας γερουσιαστὴς κατὰ τὴν πρώτην Πελοποννησιακὴν γερουσίαν, εἶτα δὲ μέλος τῶν συνελεύσεων. Πολιτικὸς νουνεχής, ἀλλὰ καὶ ἐνθουσιώδης πρόμαχος τῆς ἐλευθερίας, ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Κουντουριώτου εἰς διαφόρους λεπτὰς ἀποστολάς. Εἰς μίαν τούτων, σκοποῦσαν νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς μαχομένους ἐν Σφακτηρίᾳ καὶ Νεοκάστρῳ κατὰ τῶν ἐπιδραμόντων Αἰγυπτίων, ἠχμαλωτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἰμβραήμ. Ἀλλὰ μετά τινας μῆνας, συνεννοηθεὶς πρὸς Γάλλους ἀξιωματικοὺς τοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ, οὐ μόνον κατώρθωσε τὴν ἀνταλλαγήν του πρὸς δύο ἐπισήμους Τούρκους, αἰχμαλώτους τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἐπέτυχε τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Παναγιώτου. Ἡ ὀλιγόμηνος ὅμως κάθειρξίς του, ἡ καταστροφὴ τῆς πατρίδος του καὶ ἄλλαι περιπέτειαι τὸν κατέβαλον τόσον, ὥστε τῷ 1826 ἀπέθανεν ἐν Ναυπλίῳ.

—3 ***Παναγιώτης.*** Νεώτερος ἀδελφὸς τῶν ἀνωτέρω. Ἐμπορεύετο ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπου εἶχε μυηθῆ τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Ἐνωρὶς εἰδοποιηθεὶς περὶ τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου τῶν Πελοποννησίων, διέλυσε τὸ κατάστημά του, καὶ εἰδοποιήσας φίλους τινὰς αὐτοῦ, ἀνεχώρησε περὶ τὰ τέλη Φεβρουαρίου 1821 καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα Ἄστρος, ὅπου ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως ἐσχημάτισε σῶμα διακοσίων ἀνδρῶν καὶ ἐτέθη ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη. Παντοῦ ὑπηρέτησε μὲ τόσον ζῆλον, ἐνθουσιασμὸν καὶ αὐταπάρνησιν, ὥστε δὲν ἐβράδυνε νὰ προαχθῇ εἰς ἀντιστράτηγον. Εἰς τὴν Τρίπολιν, τὰ Δολιανὰ καὶ τὸ Βαλτέτσι ἐπολέμησε γενναιότατα. Μεταβὰς εἰς Στερεὰν μετὰ τοῦ Νικηταρᾶ Σταματελοπούλου, ὑπῆρξε μεταξὺ τῶν καταλαβόντων τὴν Ἁγίαν Μαρίναν καὶ Στυλίδα. κατόπιν δὲ διεκρίθη εἰς τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τοῦ Δράμαλη. Προαχθεὶς τῷ 1823 εἰς στρατηγόν, ἐστάλη μὲ ἰσχυρὸν σῶμα Κυνουριέων εἰς Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ ἐπολέμησεν εἰς Ἄμφισσαν καὶ εἰς τὸ Μεσολόγγιον. Τῷ 1825, τεθεὶς ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ στρατηγοῦντος Σκούρτη, ἐπολέμησε γενναιότατα εἰς τὸ Κρεμμύδι, ἀλλ' ἐκεῖ ἠχμαλωτίσθη κυκλωθεὶς ὑπὸ αἰγυπτιακοῦ ἀποσπάσματος. Μετὰ πεντάμηνον κάθειρξιν εἰς τὸ Νεόκαστρον, ἀπηλευθερώθη χάρις εἰς τὴν μεσολάβησιν Γάλλων ἀξιωματικῶν καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Κωνσταντίνου, ἀνταλλαγεὶς πρὸς δύο Μουσουλμανίδας. Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀπηλευθερώθη δὲν ἐφησύχασε. Τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς ἄλλου σώματος Κυνουριέων, ἐπετέθη δι' ἐνέδρας ἐναντίον τετρακοσίων Αἰγυπτίων, τοὺς πλείστους τῶν ὁποίων κατέσφαξαν τόσον αὐτοί, ὅσον καὶ οἱ χωρικοί, εἰς χεῖρας τῶν ὁποίων πανικόβλητοι περιέπεσαν οἱ φυγάδες. Αὐτὴ λέγεται ὅτι ὑπῆρξεν ἡ πραγματικὴ ἀφορμὴ τῆς ἄλλως ἀνεξηγήτου ὀργῆς, ἥτις κατέλαβε τὸν Ἰμβραὴμ καὶ τὸν παρέσυρεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν ἐναντίον τῆς Κυνουρίας, καὶ ὄχι ἡ ἀποτυχοῦσα προδοσία τοῦ Ναυπλίου. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἠμείφθη μὲ τὸ ἀργυροῦν ἀριστεῖον, μὲ γαίας καὶ μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου τῆς φάλαγγος. Ἀπέθανε τῷ 1860. Γ. Δ. Κ.

— **Ζαφειρόπουλος.** Ἦτο τὸ οἰκογενειακὸν ὄνομα τοῦ ἐν Τριπόλει μαρτυρήσαντος τῷ 1821 ἐπισκόπου Χριστιανουπόλεως *Γερμανοῦ.* Ὁ ἀδελφός του ***Ἀντώνιος*** ἐπολέμησε μέχρι τέλους τῆς Ἐπαναστάσεως. Γ. Δ. Κ.

— **Ζαφειρόπουλος *Ἀθανάσιος.*** Ἀγωνιστὴς ἐκ Ναυπακτίας, φίλος καὶ συναθλητὴς τοῦ Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου καὶ Ἀθανασίου Διάκου. Εἶχε μυηθῆ τὰ τῆς Ἑταιρείας καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὰς μάχας τῆς Ἀλαμάνας, τῆς Γραβιᾶς, τοῦ Πέτα, τοῦ Μακρυνόρους, εἰς τὴν πρώτην πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου, εἰς τὴν Ἄμπλιανην, εἰς τὸ Κρεμμύδι καὶ εἰς τὴν Ἀράχωβαν. Πανταχοῦ διεκρίθη διὰ τὴν ἀνδρείαν του. Γ. Δ. Κ.

— **Ζαφειρόπουλος** — 1) ***Ἀναγνώστης.*** Ἀγωνιστὴς καταγόμενος ἐκ Ζυγοβιστίου τῆς Γορτυνίας καὶ κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς Ἐπαναστάσεως ἐμπορευόμενος ἐν Τριπόλει. Μυηθεὶς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ἐτέθη ἐν ἐπικοινωνίᾳ μετὰ τοῦ ἐν Ζακύνθῳ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη καὶ εἰργάσθη ἐνθύμως πρὸς εὐόδωσιν τοῦ σκοποῦ. Μόλις ἐξερράγη ὁ Ἀγών, ἔδραξε τὰ ὅπλα, ἀλλ' ἀσθενὴς ὢν δὲν ἠδυνήθη ἐπὶ πολὺ νὰ παρακολουθήσῃ τὴν ἐπαναστατικὴν κίνησιν. Ἐν τούτοις, διὰ τὴν σύνεσίν του, ἐξελέγη ἐπανειλημμένως ἀντιπρόσωπος τῆς Γορτυνίας εἰς διαφόρους συνελεύσεις, πάντοτε δὲ τεταγμένος εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ Κολοκοτρώνη μετὰ φανατισμοῦ τὸν ὑπερήσπιζεν εἰς πᾶσαν περίστασιν. Κατὰ τὴν κάθειρξίν του εἰς Ὕδραν τῷ 1825, αὐτὸς ἐφρόντιζε διὰ τὴν ἀποστολὴν ζωοτροφιῶν, ἔφθασε δὲ μέχρι τοῦ σημείου νὰ καταπολεμήσῃ τὸν ἀδελφόν του Κωνσταντῖνον, κηρυχθέντα ὑπὲρ τῆς διοικήσεως. Τῷ 1827 διεκρίθη διὰ τὰς ἐπιτυχίας του εἰς διαφόρους ἀποστολὰς εἰς Πελοπόννησον, ὅταν ὁ Ἰμβραὴμ ἐπεδίωκε τὸ «προσκύνημα» τῶν Πελοποννησίων. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἐξηκολούθησε τὰς πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην ὑπηρεσίας του, τὸν ὑπεστήριξε δι' ὅλων τῶν μέσων κατὰ τὴν ἱστορικὴν του δίκην, καὶ τέλος ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις ὀλίγον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀρχηγοῦ του, τῷ 1843.

—2) ***Κωνσταντῖνος.*** Κατὰ πολὺ νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ ἀνωτέρω. Ἐμπορεύετο εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅταν, ἐκραγείσης τῆς Ἐπαναστάσεως, ἐδιώχθη ὡς Πελοποννήσιος, τῆς περιουσίας του δημευθείσης. Κατελθὼν εἰς τὴν ἀγωνιζομένην πατρίδα, ἐτάχθη ὑπὸ τὸν ἀδελφόν του καὶ τὸν Κολοκοτρώνην, ἀλλά, ἐπικειμένης τῆς εἰσβολῆς τοῦ Δράμαλη, διέστη πρὸς αὐτούς, καὶ ἔκτοτε, κεκηρυγμένος ἐναντίον των, προσεκολλήθη εἰς τοὺς Μαυρομιχαλαίους καὶ εἶτα εἰς τοὺς Κουντουριώτας. Προαχθεὶς εἰς χιλίαρχον κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, ἐφάνη ἀμείλικτος εἰς τὴν δίωξιν τῶν «ἀνταρτῶν». Εἰς ἀντιστράτηγον προήχθη ἐπὶ τῆς ἀμύνης κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Ἰμβραήμ, παθὼν ὅμως εἰς τοὺς πολέμους ἀπέθανεν εἰς τὸ Μάνεσι τῷ 1826. Τὸ ὄνομά του περιλαμβάνεται μεταξὺ τῶν ἑκατὸν τεσσαράκοντα τριῶν ἡρώων. Γ. Δ. Κ.

— **Ζαφειρόπουλος *Ἀναγνώστης,*** ὁ καὶ *Τσιγγέλης.* Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἀραχώβης, πολεμήσας ὑπὸ τὸν Πανουργιᾶν, τὸν Διάκον καὶ τὸν Ὀδυσσέα. Ἐπληγώθη εἰς τὰ Βασιλικά, καὶ ἐκ τῆς πληγῆς του ταύτης ἀπέθανε μετά τινα ἔτη, ἀφοῦ ἐν τῷ μεταξὺ ἐπολέμησε καὶ εἰς διαφόρους μάχας. Γ.Δ.Κ.

— **Ζαφειρόπουλος, *Ἀποστόλης.*** Διακεκριμένος μουσικοδιδάσκαλος τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος, καταγόμενος ἐκ Πελοποννήσου. Ἐπὶ τριακονταετίαν διετέλεσε πρωτοψάλτης ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Σμύρνης (1782—1812), ἔγραψε δὲ τῷ 1797 βιβλίον ἐπιγραφόμενον «Ἀνθολογία σὺν Θεῷ ἁγίῳ περιέχουσα κλπ.». Τὸ χειρόγραφον, ἐκ φύλλων 288, εἶναι τὸ αὐτόγραφον τοῦ συγγραφέως καὶ εὑρηται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βουλῆς (Σ. *Λάμπρου,* «Νέος Ἑλληνομνήμων» Ε' (1908, 474 καὶ ΙΔ' (1920) 407).

— **Ζαφειρόπουλος, *Ζαφείριος Ἀποστόλη.*** Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ἐδιδάχθη τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν πρῶτον παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ κατόπιν ὑπὸ Γεωργίου τοῦ Κρητὸς καὶ τῶν τριῶν διδασκάλων τῆς νέας μεθόδου ἐν τῇ πατριαρχικῇ μουσικῇ σχολῇ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐξ ἧς ἔλαβε καὶ τὸ δίπλωμα τοῦ μουσικοῦ. Ἐλθὼν εἰς τὰς Ἀθήνας διωρίσθη διευθυντὴς τῆς ἐπὶ Ὄθωνος τῷ 1837 ἱδρυθείσης Μουσικῆς Σχολῆς καὶ πρωτοψάλτης τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης, ἀπέθανε δ' ἐν Ἀθήναις τῷ 1851. Ὁ Ζαφειρόπουλος ἐμελοποίησεν ἕνα πολυέλεον εἰς ἐναρμόνιον ἦχον, δύο «Ἄξιόν ἐστιν», χερουβικὰ καὶ κοινωνικὰ καὶ τὸν κ' ψαλμὸν τῆς δοξολογίας τῆς ἐθνικῆς ἑορτῆς, ἐξέδωκε τὸ Ἀναστασιματάριον Πέτρου Λαμπαδαρίου καὶ ἐδημοσίευσε διατριβὴν περὶ μουσικῆς κατὰ τοῦ καλουμένου Λεσβιακοῦ συστήματος: «Ὁ Γεώργιος Λέσβιος καὶ τὸ Λέσβιον αὐτοῦ σύστημα κλπ.» (ἐν Ἀθήναις 1842). [*Γ. Παπαδοπούλου,* «Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς παρ' ἡμῖν ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς» ἐν Ἀθήναις 1890, 341.] Ε. Γ. Π.

—**Ζαφειρόπουλος, *Ἰωσήφ.*** Διάκονος τοῦ μητροπολίτου Τριπόλεως Δανιήλ, καταγόμενος ἐκ Λαγκαδίων. Ἐνεκλείσθη καὶ αὐτὸς ἐν τῇ φυλακῇ τῆς Τριπόλεως μετὰ τῶν προεστῶν καὶ ἀρχιερέων, διασωθεὶς δὲ ἐδημοσίευσε πολύτιμον ἡμερολόγιον τῆς μαρτυρικῆς ἐκείνης καθείρξεως. Ἀπέθανεν ἐν Τριπόλει τῷ 1858. Γ. Δ. Κ.

— **Ζαφειρόπουλος, *Λυμπέριος.*** Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἀνδριτσαίνης, πολεμήσας εἰς πολλὰς μάχας ἐπὶ κεφαλῆς μικροῦ σώματος, ὅπερ συνετήρει ἰδίαις δαπάναις. Ἡ ἐπιτροπὴ τὸν κατέταξε μεταξὺ τῶν ἀξιωματικῶν Ε' τάξεως. Γ. Δ. Κ.

Ζάφερ μπὲ ἀμρ Ἰλλάχ. Χαλίφης τῆς Αἰγύπτου, διαδεχθεὶς δεκαεπταετὴς τὸν πατέρα του Χάφεζ τῷ 1149 καὶ μεταλλάξας τὸ ὄνομά του *Ἰσμαὴλ Ἀμποὺλ Μανσοὺρ* εἰς *Ζάφερ μπὲ ἀμρ Ἰλλάχ,* ἤτοι «νικητὴς ἐντολῇ τοῦ Θεοῦ», χωρὶς νὰ ἔχῃ οὐδεμίαν ἀρετὴν δικαιολογοῦσαν τὸ πομπῶδες ὄνομα. Παραδεδομένος εἰς τὰς ἡδονὰς ἄφινε τὴν τύχην τοῦ κράτους του εἰς τοὺς βεζύρας του. Μὲ ἀδιαφορίαν ἔβλεπε τὰς ῥᾳδιουργίας καὶ καταχρήσεις τῶν αὐλικῶν του, καὶ ἤκουε τὰς παρασκευὰς τοῦ Ρογήρου τῆς Σικελίας, ὁ ὁποῖος ἠπείλει τὸ χαλιφᾶτον. Τῷ 1153 οἱ Φράγκοι κατέλαβον τὴν Ἀσκάλωνα, ἀνήκουσαν εἰς τοὺς Αἰγυπτίους. Πολεμικὰ ἐπίσης πλοῖα ἐπιπλεύσαντα ἐκ Σικελίας ἀπεβίβασαν στρατὸν εἰς τὴν Δαμιέττην καὶ ἐπυρπόλησαν μετὰ σφαγῶν τὴν πόλιν Τάνιν κειμένην ἐπὶ νησῖδος τῆς λίμνης Μεντζάλας. Εὐτυχῶς διὰ τὴν Αἴγυπτον δὲν ἐπρόκειτο περὶ κατακτητικῆς ἐκστρατείας, ἀλλὰ περὶ πειρατικῆς μᾶλλον ἐπιχειρήσεως. Οἱ Φράγκοι οὗτοι πληρώσαντες τὰ πλοῖα των αἰχμαλώτων καὶ λαφύρων ἀνεχώρησαν. Ὁ Ζάφερ ἀνάλγητος ἐκυλίετο εἰς τὰ ὄργια, ἕως οὗ ὁ βεζύρης του Ἀμπὰς τὸν ἐδολοφόνησεν, ἐκδικούμενος ὕβριν ἀσελγῆ τοῦ χαλίφου κατὰ τοῦ υἱοῦ του.

Ζάφερ *Παπούρα [Γεωγρ.].* Ὄνομα λόφου περὶ τὰ 20 λεπτὰ τῆς ὥρας πρὸς Β. τῆς ἀρχαίας Κνωσοῦ, ὅπου ἀνεκαλύφθη ἐν νεκροταφεῖον τῆς τελευταίας ὑστερομινωικῆς ἐποχῆς μὲ ἀρκετὰ πλουσίους καὶ ἐνδιαφέροντας τάφους (ΙΓ'—ΙΔ' αἰῶν π.Χ.). Τὸ ἀνωτέρω ὄνομα καθιερώθη εἰς τὴν διεθνῆ ἐπιστημονικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ πραγματικῶς ἡ τοποθεσία ἀκούεται εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ «Τοῦ Τζαφέρη ἡ παπούρα» (ἡ τὸ παπούρι), ὅπερ σημαίνει λόφος εἰς τὴν κρητικὴν διάλεκτον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *A. Evans,* The prehistoric tombs of Knossos, ἐν τῷ περιοδ. «Archaeologia», τόμ. 59.—*D. Fimmen,* Kretisch-mykenische Kultur. Σ. Ν. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ

Ζαφὶ-Διαρμπεκιρὶ. Ἀραβόφωνος Χριστιανὸς (πιθανῶς νεστοριανὸς) ποιητής, διατελέσας ἐπίσκοπος Μαρδὶν (Κουρδιστὰν) καὶ γράψας συλλογὴν ποιημάτων ἐκτυπωθεῖσαν ἐν Παταυίῳ τῷ 1690.

Ζαφὶρ. Τελευταῖος ἀνεξάρτητος ἡγεμὼν τῆς Ὑεμένης, ὑποταγεὶς εἰς τοὺς Τούρκους ἐπὶ σουλτάνου Σελὶμ τοῦ Α' καὶ Σουλεϊμὰν Α' μετὰ βραχεῖαν ἀντίστασιν.

—**Ζαφὶρ *μπὶν Δζαμπὶρ ἐλ-κερῆ.*** Διάσημος Ἄραψ ἰατρός, Μουσουλμᾶνος τὸ θρήσκευμα, ἐκ Μοσούλης, σπουδάσας ἐν Βαγδάτῃ καὶ ἐξασκήσας τὸ ἐπάγγελμά του ἐν Χαλεπίῳ κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΑ' αἰῶνος. Ἐκτὸς σπουδαίου ἰατρικοῦ ἔργου ἔγραψε καὶ ποιήματα.

—**Ζαφὶρ-ἰ-μπὰ-ἐμρ-Οὐλλάχ.** Δωδέκατος φατιμίδης σουλτᾶνος τῆς Αἰγύπτου, ἀνελθὼν τὸν θρόνον τῷ 1149 καὶ ἀποθανὼν μετὰ δύο μῆνας. Ν. Μ.

Digitized by Google

ζαφορὰ (ὁ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κρόκος ὁ καρτραϊκός* (Crocus cartwrightianus).
—*['Εγκυκλ.]* Βλ. *κρόκος*.

Ζαφράμπολις *[Γεωγρ.]* βλ. λ. *Σαφράμπολις*.

Ζαφράν (Zafran) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν τῆς ἀφρικανικῆς Τριπολίτιδος (πλάτ. 31°13' Β, μῆκ. 16°36' 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 246: Ras Makhabez to Ben Ghazi) ἐν τῇ Σύρτει. Εἶναι ὁ Πύργος Εὐφράντα τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ.

ζαφρέντης (ὁ) (Zaphrentis Raf.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ζαφρεντιδῶν τετρακοραλλίων ἀνθοζῴων κνιδοζῴων* κοιλεντερωτῶν. Ὁ σκελετὸς τῶν ζῴων τούτων ἦτο ἁπλοῦς, στροβιλοειδὴς ἢ ὑποκυλινδρικός, συχνὰ ἐπιμηκυσμένος. Ὁ κάλυξ βαθύς, κυκλικός, στρογγύλος. Τὰ διαφράγματα ἦσαν πολυάριθμα, ἐξικνούμενα συνήθως μέχρι τοῦ μέσου. Μικρότερα διαφράγματα ἦσαν βραχέα, ἐνίοτε ὅμως καὶ δὲν ὑπῆρχον. Τὸ κύριον διάφραγμα ἦτο τοποθετημένον ἐντὸς βαθείας αὔλακος. Δάπεδα ἐγκάρσια ὑπῆρχον πολυάριθμα, κάπως ἀκανόνιστα, ἐξικνούμενα μέχρι τῶν τοιχωμάτων, ἐκτὸς δὲ τούτων ὑπῆρχον εἰς τὸ περιφερειακὸν μέρος καὶ ἐγκάρσια φυλλίδια. Λείψανα τῶν ζῴων τούτων (50—60 εἰδῶν) ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας σιλουρίου, τῆς δεβονίου καὶ τῆς λιθανθρακοφόρου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος εἰς 'Αμερικήν, 'Ιρλανδίαν καὶ ἀλλαχοῦ. 'Εν 'Ελλάδι εὑρέθησαν μετ' ἄλλων κοραλλίων ἐντὸς ἀσβεστολίθων (φερόντων καὶ ἄφθονα λείψανα κρινοειδῶν) τῆς ἀνωτέρας λιθανθρακοφόρου διαπλάσεως ἐν Εὐβοίᾳ (εἰς θέσιν Μακριὰ Λένια) ὑπὸ τοῦ γεωλόγου Κ. Ρέντς. Γ. Κ. Γ.

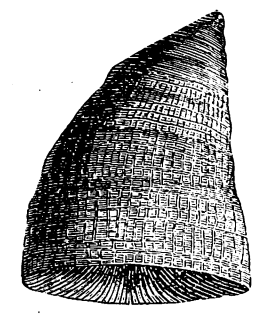

Ὁ ζαφρέντης cornicula Lesneur.
Εὑρέθη ἐντὸς δεβονίων στρωμάτων ἀσβεστολιθ. τοῦ Ohio].

ζαφρεντίδαι (οἱ) (Zaphrentidae E. H.) *[Παλαιοζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ζῴων ἀνήκουσα εἰς τὰ *τετρακοράλλια ἀνθόζῳα κνιδόζῳα* κοιλεντερωτά. Περιλαμβάνει μορφὰς ἁπλᾶς, κωνοειδεῖς ἢ κυλινδρικάς, σπανιώτερον χθαμαλὰς γαβαθοειδεῖς. Ὁ σκελετὸς των ἔφερε πολυάριθμα διαφράγματα, διατεταγμένα σαφῶς κατ' ἀμφίπλευρον συμμετρίαν. Κυριώτερα γένη τῆς οἰκογενείας εἶναι τὰ ἑξῆς: *στρεπτέλασμα, ταχύλασμα, λοφόφυλλον, ζαφρέντης, ὄμφυμα, πτυχόφυλλον* κλπ. Λείψανα ζαφρεντιδῶν ἀπολιθωμένα εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς σιλουρίου διαπλάσεως μέχρι καὶ τῆς περμίου τοῦ παλαιζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

ζάφτι (τό)· μόνον εἰς τὴν φρ. «τὸν κάμνω ζάφτι» καταβάλλω ἐν πάλῃ ἢ ἀγῶνι: «παλεύουμε νὰ ἰδοῦμε ποιὸς θὰ κάμῃ τὸν ἄλλον ζάφτι» ‖ χειραγωγῶ, ἔχω τινὰ ὑποχείριον: «μεγάλωσαν τὰ παιδιὰ καὶ δὲν τὰ κάμνω ζάφτι».

ζάφτω, ἀόρ. *ἔζαψα*· ἰδιωματ., καταφέρνω, πλήττω, κτυπῶ: «τοῦ ζαψε μιὰ 'ς τὰ μοῦτρα», «θὰ σοῦ ζάψω καμμιὰ νὰ σοῦ φανῇ ὁ οὐρανὸς σφοντύλι» ‖ φρ. «τὸ ζάφτει» ἄλλως «τὸ πίνει» εἶναι οἰνοπότης (ἡ ἐτυμολογία τῆς λέξεως εἶναι ἄγνωστος).

Ζάχα *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας 'Ολυμπίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, πρωτεύουσα ἄλλοτε τοῦ δήμου 'Αλιφείρας. Μετὰ τοῦ ὥραν ἀπέχοντος χωρίου *Τρυπητῆς* (ἄλλοτε *Μπιζιμπάρδι*) ἀποτελεῖ νῦν ὁμώνυμον κοινότητα. Κάτ. (1928) 1649. Κεῖται εἰς ὀρεινὴν θέσιν ἄνωθεν τῆς κοιλάδος τοῦ 'Αλφειοῦ (ὑψόμ. 420), 3 ὥρας ΒΔ τῆς 'Ανδριτσαίνης. Τὸ ἔδαφος τῆς κοινότητος εἶναι κατάλληλον διὰ σιτηρά, ἀμπελουργίαν καὶ κτηνοτροφίαν. Εἰς τὴν Ζάχαν (1377 κάτ.) τελεῖται κατ' ἔτος ἐμποροπανήγυρις ἀπὸ τῆς 20 μέχρις 27 Αὐγούστου. 'Επὶ τουρκοκρατίας ἡ κωμόπολις κατῳκεῖτο ὑπὸ ἑλληνοφώνων Μουσουλμάνων, οἱ ὁποῖοι ἐκαλοῦντο *Μουγιᾶται*, ἐξισλαμισθέντες κατὰ τὸ 1790. Ι. Σ. Σ.

Ζάχαου (Sachau), *'Εδουάρδος*. Γερμανὸς ἀνατολιστής, γεννηθεὶς τῷ 1845. Διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1869 καθηγητὴς ἐν Βιέννῃ καὶ ἀπὸ τοῦ 1876 ἐν Βερολίνῳ, ὅπου βραδύτερον ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν καὶ τοῦ νεοϊδρυθέντος σπουδαστηρίου ἀνατολικῶν γλωσσῶν. Περιηγήθη τὴν Συρίαν, τὴν Μεσοποταμίαν, τὴν Βαβυλωνίαν καὶ 'Ασσυρίαν. 'Εδημοσίευσε περιγραφὰς τῶν ἀνωτέρω ταξιδίων, ἀραβικὰ καὶ συριακὰ λογοτεχνικὰ ἔργα μετὰ μεταφράσεων, ἐξέδωκε κατάλογον τῶν συριακῶν χειρογράφων τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βερολίνου (1899, εἰς 2 τόμ.) καὶ ἵδρυσε τῷ 1898 τὰς «Εἰδήσεις ἐκ τοῦ σπουδαστηρίου ἀνατολικῶν γλωσσῶν» καὶ τῷ 1904 τὸ «'Αρχεῖον διὰ τὴν μελέτην τῶν γλωσσῶν τῶν γερμανικῶν ἀποικιῶν». —Β.

Ζαχαράκης. 'Αρματολὸς ἐξ 'Αταλάντης, γεννηθεὶς περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Κατ' ἀρχὰς ὑπηρέτησε τὰ σώματα τοῦ 'Αλῆ-πασᾶ, ὅταν οὗτος διετέλει δερβὲν-ναζίρης τῆς Ρούμελης, καὶ διεκρίθη διὰ τὴν ἀγριότητά του. Κατόπιν ἀπεσκίρτησε, πιθανῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ διωγμοῦ τῶν Κλεφτῶν, τοῦ ἀρξαμένου κυρίως ἀπὸ τὰ 1803. Προδοθεὶς ὑπό τινος ἱερέως συνελήφθη καὶ ὡδηγήθη εἰς τὰ 'Ιωάννινα. 'Αλλ' ἐκεῖ ἔτυχε χάριτος καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του, ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι θὰ ἐφησύχαζεν· ἐν τούτοις ἐξεδικήθη τὸν ἱερέα, φονεύσας αὐτὸν καὶ ὅλην τὴν οἰκογένειάν του. Τότε ὁ 'Αλῆς διέταξε τὸν διάσημον Γιουσοὺφ 'Αράπην, ἀρχηγὸν τῆς σωματοφυλακῆς του, νὰ διώξῃ τὸν Ζαχαράκην. Ἡ δίωξις ὑπῆρξεν ἀπηνής. 'Αλλ' ὁ Γιουσοὺφ ἐπανειλημμένως ἡττήθη ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ Ζαχαράκη, καὶ μάλιστα εἰς τὴν Γκούραν καὶ τὸ Πατρατζίκι ('Υπάτην), καὶ ἀντικατεστάθη ἀπὸ τὸν Μπεκὴρ Τζογαδόρον, ὅστις καὶ ἐξώγρησε καὶ ἀνεσκολόπισε τὸν διωκόμενον ἁρματολόν. Ἡ δρᾶσις αὐτοῦ, ὡς ἁρματολοῦ, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ὑπῆρξε τόσον σημαντική, ὥστε ἐνίοτε γίνεται σύγχυσις τῶν ἄθλων μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ συγχρόνου του *Ζαχαριᾶ*, τοῦ ἐπιλεγομένου *Μπαρμπιτσιώτη*, ὅστις διέπρεψεν εἰς Πελοπόννησον ὡς κλέφτης τὸ πρῶτον καὶ ἔπειτα ὡς ἁρματολός. Γ. Δ. Κ.

Ζαχαράτον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κιλκὶς τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 247. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Σεκερλῆ*.

ζαχαρᾶτος, —*ο*, —*η*· ὁ μετὰ σακχάρεως, ὁ γλυκὺς ὡς σάκχαρις· ‖ «*ζαχαρᾶτα ἀχλάδια*» εἶδος ἀπίων, ἄλλως *ζαχαράπιδα* ‖ *ζαχαρᾶτον* (τό)· τὸ εὐτελὲς γλύκισμα ἐκ ζακχάρεως, οἷον καραμέλλα κττ., ἄλλως *ζαχαρωτόν*.

Ζαχαράτου (*Καφενεῖον*—). Κέντρον τῶν 'Αθηνῶν εὑρισκόμενον εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Συντάγματος. Συνεστήθη ὑπὸ τοῦ Σπυρίδωνος Ζαχαράτου, ὅστις πρὸ αὐτοῦ ἐκέκτητο ἕτερον καφενεῖον ἐπὶ τῆς ἑτέρας πλευρᾶς τῆς αὐτῆς πλατείας καὶ ἐπὶ τοῦ χώρου ἔνθα ἠγέρθη τὸ ὑπουργεῖον τῆς Συγκοινωνίας. Μετὰ τὴν κατεδάφισιν αὐτοῦ (1895) συνέστησε τὸ ὑπάρχον, ὅπερ ἐγένετο τὸ κυριώτερον ἐντευκτήριον τῆς ἀθηναϊκῆς κοινωνίας, ἰδίως δὲ τοῦ πολιτικοῦ καὶ διανοουμένου κόσμου. Θ. Β.

ζαχαρένιος, —*α*, —*ο*· ὁ ἐκ σακχάρεως, ζαχαρᾶτος: «ζαχαρένιος χαλβᾶς» πβλ. *μελένιος*· ‖ μεταφ. γλυκύς, γοητευτικός: «ζαχαρένιο στόμα».

ζάχαρη (ἡ)· δημοτ. τύπος τοῦ *ζάκχαρις* ἢ *σάκχαρις*: «ζάχαρη ψιλή,— τριμμένη, — σβόλια κττ.», «καφὲς χωρὶς ζάχαρη» ‖ μεταφ. χαρακτηριστικὸν παντὸς γλυκέος: «πεπόνι—,καρπούζι ζάχαρι», «τὰ λόγια σου εἶναι ζάχαρη».
—*['Εγκυκλ.]* Βλ. *σάκχαρις*. *['Ιατρ.]* βλ. *ζάκχαρον*.

Ζάχαρης, ἢ *Ποντίκης, Πέτρος*. 'Αγωνιστὴς ἐκ Μεσολογγίου, πολεμήσας κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τὸν Ραζηκώτσικαν καὶ εἶτα ὑπὸ τὸν Δ. Δεληγιώργην. Κατὰ τὴν Ἔξοδον τοῦ 1826 ᾐχμαλωτίσθη ὑπὸ τῶν Τουρκοαιγυπτίων μετὰ δύο ἀδελφῶν του καὶ τριῶν ἀνεψιῶν. Καὶ αὐτὸς μὲν ἀπηλευθερώθη ἀμέσως, τῇ μεσολαβήσει γνωρίμου του 'Οθωμανοῦ, οἱ συναιχμάλωτοί του ὅμως παρέμειναν δοῦλοι ἐν Αἰγύπτῳ ἐπὶ μίαν δεκαετίαν. Γ. Δ. Κ.

Ζαχαριὰ *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος 'Αμυγδαλιᾶς τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 56.

Ζαχαρία (Zacharia de Castro). Μία τῶν ἰσχυροτέρων καὶ πλουσιωτέρων οἰκογενειῶν τῆς Γενούης ('Ιταλίας) κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα. Μέλη τινὰ αὐτῆς κατελθόντα εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας κατώρθωσαν διὰ τῆς εὐφυΐας καὶ τῆς τόλμης των νὰ ἐγκατασταθῶσιν εἴς τε τὴν Μ. 'Ασίαν, τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τὴν Πελοπόννησον, νὰ συνδεθῶσι δι' ἐπιγαμίας μετὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου τῶν Παλαιολόγων, ν' ἀποκτήσωσι μέγαν πλοῦτον καὶ σημαντικὴν στρατιωτικὴν ἰσχὺν καὶ νὰ διαδραματίσωσι σπουδαιότατον μέρος εἰς τὰ καθ' ἡμᾶς πράγματα ἐπὶ δύο ὁλοκλήρους αἰῶνας. Πρῶτος ἀναμιχθεὶς ἀναφέρεται ὁ:

—1) ***Φοῦλκος***. Οὗτος ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Γενούης συμμετέσχεν εἰς τὰς διαπραγματεύσεις μεταξὺ ταύτης καὶ τοῦ Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγου, αἵτινες ἀπέληξαν εἰς τὴν συνθήκην τοῦ *Νυμφαίου*, δι' ἧς παρείχοντο ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ διάφορα ἐμπορικὰ κ. λ. προνόμια εἰς τοὺς ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ ἐγκατεστημένους Γενουαίους (10 'Ιουλίου 1261).

—2) ***'Εμμανουήλ***. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Ἔμπειρος καὶ γενναῖος ναυτικός, κατελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγου (1261—1282) καὶ κερδίσας τὴν εὔνοιαν αὐτοῦ ἔλαβεν ὡς τιμάριον τῷ 1275 τὴν Φώκαιαν (Μ. 'Ασίας) μετὰ τῆς περιοχῆς της καὶ τῶν ἐν αὐτῇ πλουσίων ὀρυχείων στυπτηρίας, ἔπεισε δὲ προσέτι τὸν αὐτοκράτορα νὰ ἀπαγορεύσῃ εἰς τοὺς Γενουαίους ἐμπόρους τὴν προμήθειαν στυπτηρίας ἐκ τῶν ἐν τῷ Εὐξείνῳ ὁμοίων ὀρυχείων· οὕτως ὁ Ζαχαρία ἀπέκτησε τὸ μονοπώλιον τοῦ εἴδους τούτου ἐν Γενούῃ καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἐγένετο κάτοχος κολοσσιαίας περιουσίας, ἐναυπήγησεν ἄξιον λόγου πολεμικὸν στόλον καὶ κατέστη εἷς τῶν ἰσχυροτέρων ἐν 'Ανατολῇ Λατίνων ἀρχόντων, οὕτως ὥστε ὅταν ὁ πάπας Νικόλαος Δ' ἀπεφάσισε νὰ περιστείλῃ τὰς ἐχθρικὰς πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς διαθέσεις τοῦ σουλτάνου τῆς Αἰγύπτου, εἰς τὸν 'Εμμανουὴλ Ζαχαρίαν ἀνέθεσε τὴν διοίκησιν τοῦ χριστιανικοῦ στόλου, ὅστις κατέπλευσε πρὸ τῆς 'Αλεξανδρείας καὶ ὑπεχρέωσε τὸν σουλτᾶνον νὰ μεταβάλῃ τὴν ἔναντι τῶν Χριστιανῶν στάσιν του. 'Απέθανε τῷ 1288.

—3) ***Βενέδικτος Α'***. 'Αδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Ἦτο ναυτικὸς γενναῖος ὑπηρετήσας ἐν Γαλλίᾳ καὶ 'Ισπανίᾳ, ὡς ἀρχηγὸς δὲ τοῦ γενουατικοῦ στόλου συμμετέσχε, πλέον τῶν ἄλλων, καὶ εἰς τὴν κατὰ τῶν Μουσουλμάνων τῆς Συρίας ἐκστρατείαν. Ὁ Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγος (1261—1282), ἐκτιμῶν τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν ἱκανότητα αὐτοῦ, τῷ ἔδωκεν εἰς γάμον τὴν ἀδελφήν του καὶ τὸν ἐπεφόρτισε διὰ διαφόρων διπλωματικῶν ἀποστολῶν, πρῶτον μὲν πρὸς σύναψιν συμμαχίας μετὰ τοῦ νέου βασιλέως τῆς Σικελίας Καρόλου Α' τοῦ 'Ανδεγαυικοῦ (1266—1285) καὶ κατόπιν, μετὰ τοὺς Σικελικοὺς 'Εσπερινοὺς (1282), πρὸς σύναψιν συμμαχίας μετὰ τοῦ νέου βασιλέως Πέτρου Γ' τοῦ 'Αρραγωνικοῦ (1276—1335) ἐναντίον τῶν 'Ανδεγαυῶν. Κατὰ τοὺς ὅρους τῆς συναφθείσης συνθήκης ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ ἀνελάμβανε νὰ καταβάλλῃ ἐτησίως, ἐφ' ὅσον διήρκει ὁ πόλεμος, 700 χιλιάδας χρυσῶν δραχμῶν, μέρος τῶν ὁποίων θὰ παρεῖχον οἱ ἀδελφοὶ Βενέδικτος καὶ 'Εμμανουὴλ Ζαχαρία.

Διαδεχθεὶς τῷ 1288 τὸν ἀποθανόντα ἀδελφόν του 'Εμμανουήλ, διεξήγαγε πείσμονας ἀγῶνας κατὰ τῶν ἀντιζήλων 'Ενετῶν, οἵτινες, τῷ 1294, ἐπωφεληθέντες τῆς ἐκ Φωκαίας ἀπουσίας του, ἐπέδραμον ἐκεῖ ὑπὸ τὸν ναύαρχον Ρουτζιέρο Μοροζίνην καὶ προὐξένησαν σημαντικὰς εἰς τὰ ὀρυχεῖα τῆς στυπτηρίας καταστροφάς. Ὁ Βενέδικτος πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν κτήσεών του (ἀπειλουμένων καὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων), ἔκτισεν ἐπὶ τῶν ἀρκτικῶν ἀκτῶν αὐτῶν καὶ εἰς ἀπόστασιν 12 χιλιομέτρων ΒΑ. τῆς Φωκαίας ἕτερον φρούριον, τὸ ὁποῖον συνοικισθὲν ταχέως ἐκ τῶν προσελθόντων ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ 'Ελλήνων ἀπετέλεσε τὴν Νέαν Φώκαιαν. 'Εν τούτοις οἱ πειραταὶ (Τοῦρκοι, Ἕλληνες καὶ Λατῖνοι διάφοροι), ἔχοντες ὡς ὁρμητήριον τὴν Χίον κ. λ. νήσους, παρηνώχλουν συνεχῶς τὴν ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον ναυτιλίαν καὶ ἐζημίουν σημαντικῶς τὸ ἐμπόριον τῶν Γενουαίων τῆς Φωκαίας καὶ ἰδίως τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ κυριωτέρου αὐτῶν προϊόντος, τῆς στυπτηρίας. Ὁ Βενέδικτος, ἀποταθεὶς πρὸς τὸν 'Ανδρόνικον Β' τὸν Παλαιολόγον, ᾐτήσατο παρ' αὐτοῦ τὴν περιστολὴν τῶν πειρατῶν, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς οὗτος, ὑπείκων εἰς τὰς συμβουλὰς ὀλεθρίων συμβούλων, εἶχε κατηργήσει, διὰ λόγους οἰκονομίας, τὸν στόλον καὶ συνεπῶς ἠδυνάτει νὰ λάβῃ τὰ ἐπιβαλλόμενα κατὰ τῶν πειρατῶν μέτρα, ὥστε ὁ Βενέδικτος ἀπελπισθεὶς ἐπῆλθεν αἰφνιδιαστικῶς τῷ 1304 κατὰ τῆς Χίου καὶ κατέλαβεν αὐτὴν καθὼς καὶ τὴν Σάμον καὶ τὴν Κέων. Ὁ 'Ανδρόνικος, πρὸ τοῦ τετελεσμένου γεγονότος, ἀνεγνώρισε τὴν κατοχήν, ἀφοῦ ὅμως ἀπῄτησε καὶ ἐπέτυχε τοὺς ἑξῆς ὅρους: α') Ἡ ἐπὶ τῆς Χίου κ. λ. νήσων ἡγεμονία τῶν Ζαχαρία νὰ ᾖ διαρκείας 10 ἐτῶν, β') πάντες οἱ ὅρμοι τῶν νήσων νὰ ὦσιν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ βυζαντινοῦ στόλου, καὶ γ') οἱ Ζαχαρία νὰ παρέχωσιν ἐτησίαν τινὰ εἰσφορὰν εἰς χρῆμα καθὼς καὶ ἄνδρας τινὰς διὰ τὸν στόλον τοῦ Βυζαντίου.

'Εξασφαλίσας οὕτω τὴν κατοχὴν τῶν νήσων ὠχύρωσεν αὐτάς, καὶ ἰδίως τὴν Χίον, ἔνθα καὶ ἐγκατέστησε τὴν ἕδραν του. Τοιουτοτρόπως ἐπεκτείνας τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ Αἰγαίῳ ηὔξησε τὴν δύναμίν του καὶ ἐπελήφθη δραστηριώτερον τῆς καταδιώξεως τῶν πειρατῶν. 'Απέθανε τῷ 1307.

—4) ***Βενέδικτος Β'***, ἐπιλεγόμενος καὶ *Παλαιολόγος* ἐκ τῆς μητρὸς αὐτοῦ. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ἐκυβέρνησε τὰς κτήσεις του μετὰ συνέσεως, καὶ μολονότι διεξήγαγεν αἱματηροὺς ἀγῶνας κατὰ τοῦ ἐξαδέλφου του Τεδισίου (ὅστις προσεταιρισθεὶς τοὺς Καταλάνους ἐπεδίωξε νὰ ἁρπάσῃ τὴν Φώκαιαν), ηὔξησε τὸν πλοῦτον καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ, ὥστε, ὅταν ἀπέθανε, τῷ 1314, κατέλιπε τὰς κτήσεις του οἰκονομικῶς καὶ στρατιωτικῶς ἀκμαιοτάτας.

—5) ***Νικόλαος***. Νεώτερος υἱὸς τοῦ Φούλκου Ζαχαρία. 'Ελθὼν καὶ οὗτος εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐνυμφεύθη ἐκεῖ ἀριστοκράτιδα 'Ελληνίδα (κατά τινας τὴν Ἄνναν θυγατέρα τοῦ 'Ιωάννου Κοντοστεφάνου), ἐξ ἧς ἀπέκτησε δύο υἱούς, τὸν *Μαρτῖνον* καὶ τὸν ***Βενέδικτον Γ'*** (βλ. κατωτ.).

— 6) ***Τεδίσιος*** ἢ ***Τικῖνος***, υἱὸς τοῦ 'Εμμανουὴλ Ζαχαρία, διωρίσθη τῷ 1306 ὑπὸ τοῦ θείου του Βενεδίκτου Α' διοικητὴς τῆς Φωκαίας· μετὰ τὸν θάνατον ὅμως ἐκείνου (1307) καὶ τὴν ἀνάληψιν τῆς ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Βενεδίκτου Β', προελθὼν εἰς προστριβὰς πρὸς αὐτόν, ἐπαύθη ἐκ τῆς θέσεώς του καὶ κατέφυγεν εἰς Θάσον, ἐγκατεστα-

Digitized by Google

θεὶς εἰς τὸ ἐκεῖ φρούριον. Κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον οἱ ἐν τῷ βυζαντινῷ στρατῷ μισθοφόροι Καταλάνοι στασιάσαντες ἐδῄουν τὴν Μακεδονίαν. Ἐπωφεληθεὶς τῆς εὐκαιρίας ὁ Τεδίσιος συνεννοήθη μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν Μουντάμερ καὶ ἐνισχυθεὶς ὑπὸ σώματος Καταλάνων καὶ δι' ἀριθμοῦ τινος πλοίων, ἐπέδραμε πρὸς ἐκδίκησιν κατὰ τῆς Φωκαίας, ἐλεηλάτησεν αὐτὴν καὶ εἶτα ἐπανῆλθεν εἰς Θάσον, ἔνθα διεμοιράσθη μετὰ τοῦ Μουντάμερ τὴν πλουσίαν λείαν. Ὁ Μουντάμερ, πλὴν τῶν ἄλλων, ἔλαβε καὶ τεμάχιον Τιμίου ξύλου κεκοσμημένον διὰ χρυσοῦ καὶ πολυτίμων λίθων, τὸ ὁποῖον ἄλλοτε ἀνῆκεν εἰς τὸν ἀπόστολον Ἰωάννην. Εἰς δὲ τὴν μερίδα τοῦ Τεδισίου συμπεριελήφθη τὸ ὑπὸ τῆς Παναγίας Παρθένου ὑφανθὲν μανδήλιον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης εἰκόνισε τὸν μυστικὸν δεῖπνον καὶ ἀνέγραψε διὰ χρυσῶν γραμμάτων τὴν Ἀποκάλυψιν.

Ὁ Τεδίσιος, ἀφοῦ ἡγεμονικῶς ἐπεριποιήθη τοὺς Καταλάνους, ἐκράτησεν ἀριθμόν τινα ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του, τῶν λοιπῶν ἀπελθόντων εἰς Ἁλμυρὸν τῆς Θεσσαλίας, ἔνθα ἐσυνέχισαν τὸ ληστρικὸν ἔργον των, μέχρις οὗ κατέλαβον καὶ αὐτὰς τὰς Ἀθήνας (1311).

—7) ***Μαρτῖνος***. Υἱὸς τοῦ Νικολάου Ζαχαρία καὶ ἀνεψιὸς τοῦ Βενεδίκτου Α'. Ἦτο ἀνὴρ ὑπερόχου τόλμης καὶ δραστηριότητος, διεξαγαγὼν μακροὺς ἐναντίον τῶν Τούρκων καὶ ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν ἐν γένει πολέμους, τοιαύτη δ' ὑπῆρξεν ἡ περὶ αὐτοῦ φήμη ἀνὰ τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, ὥστε εὐγνωμονῶν ὁ Φίλιππος τοῦ Τάραντος (ὅστις διὰ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς Αἰκατερίνης τῆς Ἀνδεγαυῆς ἐκτήσατο ὅλα τὰ δικαιώματα τοῦ ἐκπεσόντος τῷ 1261 φραγκικοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου τῆς Κωνσταντινουπόλεως), ἀπένειμεν αὐτῷ τὴν 26 Μαΐου 1325 τὸν ψιλὸν τίτλον τοῦ «βασιλέως καὶ δεσπότου τῆς Μικρᾶς Ἀσίας» καὶ παρεχώρησεν αὐτῷ, ἐπὶ τοῦ χάρτου ὡσαύτως, ὡς τιμάρια τὰς νήσους Χίον, Τένεδον, Σάμον, Ἰκαρίαν, Λέσβον κ.λ., ὁ δὲ πάπας τῷ ἐχορήγησε διάφορα ἐμπορικὰ προνόμια. Ἀλλὰ πλὴν τούτων διὰ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς Ζακελίνης (Jaqueline) Δελαρὸς ἀνεδείχθη κύριος τῶν ἐν Πελοποννήσῳ βαρωνειῶν τοῦ Δαμαλᾶ καὶ τῆς Βελιγοστῆς, καθὼς καὶ τῆς Χαλανδρίτσης ἐκ διαδοχῆς τοῦ οἴκου De Tremouille. Τοιουτοτρόπως οἱ Ζαχαρία ἔθεσαν τὸν πόδα καὶ ἐπὶ τῆς Πελοποννήσου, ἀλλ' ἐκ τῆς μεγάλης ταύτης περιωπῆς εἰς ἣν ἀνῆλθον, κατέπεσαν αἴφνης ἕνεκα τῶν οἰκογενειακῶν ἐρίδων των. Ὁ Μαρτῖνος εἶχεν ἀδελφόν, τὸν Βενέδικτον, μεθ' οὗ ἁρμονικῶς ἐν ἀρχῇ συνέπραττεν, προελθὼν ὅμως εἰς προστριβὰς μετ' αὐτοῦ τὸν ἐξεδίωξεν, οὗτος δὲ μεταβὰς τότε εἰς Βυζάντιον ἐπεκαλέσατο τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Ἀνδρονίκου Γ' Παλαιολόγου, ὡς ἐπικυριάρχου του, ὅστις ὑποπτεύων ὅτι ὁ Μαρτῖνος «ἐπὶ μέγα πλούτου καὶ δόξης τὴν ταχίστην προβαίνων», ὡς λέγει ὁ Νικηφόρος ὁ Γρηγορᾶς, δὲν θὰ διατηρήσῃ ἐπὶ πολὺ τὴν εἰς αὐτὸν ὑποταγήν, ἐπωφελήθη τῆς εὐκαιρίας ἵνα τὸν ταπεινώσῃ καὶ ἀνακτήσῃ τὴν Χίον κ.τ.λ. νήσους, ὧν οἱ κάτοικοι συνεχῶς παρεπονοῦντο αὐτῷ διὰ τὴν σατραπικὴν τοῦ Μαρτίνου διοίκησιν, καὶ τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στόλου του ἐξέπλευσε τῆς Κωνσταντινουπόλεως (τῷ 1329), ἀφοῦ προηγουμένως διέδωκεν ὅτι ἐξεστράτευε κατὰ τῶν Τούρκων. Καταπλεύσας εἰς Χίον καὶ τυχὼν τῆς ἐνθουσιώδους συμπράξεως τῶν Ἑλλήνων κατοίκων της, ἐκυρίευσε «ξὺν οὐδενὶ πόνῳ» αὐτήν, αἰχμαλωτίσας καὶ αὐτὸν τὸν Μαρτῖνον. Ἀναθεὶς τότε τὴν διοίκησιν τῆς νήσου εἰς τὸν Λέοντα Καλόθετον, Χῖον πρόκριτον, ἔπλευσε κατὰ τῆς Φωκαίας, ἣν ὡσαύτως κατέλαβε, παραδοθεῖσαν ἀμαχητὶ ὑπὸ τοῦ φρουράρχου αὐτῆς Ἀρίγκο Τάρταρο.

Ὁ Μαρτῖνος ἀπελευθερωθείς, τῇ παρακλήσει τοῦ πάπα, μετὰ ὀκταετῆ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐγκάθειρξιν, ἀπῆλθεν εἰς τὰς ἐν Πελοποννήσῳ κτήσεις του καὶ μετά τινα ἔτη, καταλιπὼν τὴν διοίκησιν αὐτῶν εἰς τὸν υἱόν του Κεντυρίωνα, μετέβη εἰς Ἰταλίαν καὶ συμμετέσχεν, ὡς ἀρχηγός, τῆς ἐκστρατείας κατὰ τοῦ σατράπου τοῦ Ἀϊδινίου Ὀμάρ, πολεμῶν δὲ κατ' αὐτοῦ ἐφονεύθη πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Σμύρνης τὴν 15 Ἰανουαρίου 1345.

—8) ***Βενέδικτος Γ.*** Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, συνῆρχε μετ' αὐτοῦ ἐν Χίῳ· προελθὼν ὅμως εἰς ἔριδας πρὸς αὐτὸν ἕνεκα χρηματικῶν λόγων, μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ᾐτήσατο παρὰ τοῦ Ἀνδρονίκου Γ' νὰ τὸν προστατεύσῃ, ὑποσχόμενος πιστὴν μετὰ τοῦ Βυζαντίου συμμαχίαν. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Χίου ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου Γ' καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ Μαρτίνου, τῷ 1329, ὁ Βενέδικτος ἠξίωσε νὰ ἀναγνωρισθῇ ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου ἡγεμὼν τῆς νήσου, μὴ ἱκανοποιηθείσης δὲ τῆς ἀξιώσεώς του ταύτης ἀπῆλθε πρὸς τοὺς Γενουαίους τοῦ Γαλατᾶ (Κωνσταντινουπόλεως) πνέων ἐκδίκησιν διὰ τὴν δῆθεν ἄδικον πρὸς αὐτὸν στάσιν τοῦ αὐτοκράτορος. Μετὰ τὸν θάνατον τούτου (1341), ἐπωφελούμενος τοῦ ἐκραγέντος μακροῦ ἐμφυλίου πολέμου μεταξὺ τῶν στρατηγῶν Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ καὶ τῆς βασιλίσσης Ἄννης (ἐπιτροπευούσης τὸν ἀνήλικον βασιλέα Ἰωάννην Ε' Παλαιολόγον), ἐπῆλθε κατὰ τῆς Χίου, ἀποκρουσθεὶς ὅμως μετὰ πολλῶν ζημιῶν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατοίκων αὐτῆς καὶ τῆς μικρᾶς βυζαντινῆς φρουρᾶς, ἐπανῆλθεν εἰς Γαλατᾶν, ὅπου καὶ μετὰ 7 ἡμέρας ἀπεβίωσεν ἐκ τῆς θλίψεώς του.

—9) ***Βαρθολομαῖος***, κύριος τοῦ Δαμαλᾶ καὶ τῆς Βοδονίτσης (Πελοποννήσου). Ἦτο υἱὸς πρεσβύτερος τοῦ Μαρτίνου καὶ νέος ἔτι ᾐχμαλωτίσθη τῷ 1317 ἐν Χίῳ ὑπὸ τῶν ἐπιδραμόντων ἐκεῖ Καταλάνων τῶν Ἀθηνῶν, παρὰ τῶν ὁποίων ἀπεστάλη εἰς τὸν ἐπικυρίαρχον αὐτῶν βασιλέα τῆς Σικελίας Φρειδερῖκον Α' τὸν Ἀραγωνικὸν (1296—1337), ἀλλ' ἀφεθεὶς μετά τινα χρόνον ἐλεύθερος, τῇ ἀξιώσει τοῦ πάπα, ἀπῆλθεν εἰς τὰς ἐν Πελοποννήσῳ πατρικὰς κτήσεις καὶ τῷ 1327 ἐνυμφεύθη τὴν Γουλιέλμαν, θυγατέρα τοῦ Ἀλβέρτου Παλλαβιτσίνη καὶ χήραν τοῦ Ἀνδρέου Κορνάρου, παρὰ τῆς ὁποίας καὶ ἔλαβεν ὡς προῖκα τὴν μαρκιωνείαν τῆς Βοδονίτσης. Ἀπέθανε τῷ 1334.

—10) ***Κεντυρίων Α'***. Νεώτερος υἱὸς τοῦ Μαρτίνου. Μετὰ τὴν ἐκ Χίου ἔξωσιν τοῦ πατρός του, τῷ 1329, ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου Γ' Παλαιολόγου, κατέφυγεν εἰς τὰς ἐν Πελοποννήσῳ κτήσεις του. Φιλόδοξος καὶ πολυμήχανος ὤν, εἵλκυσε τὴν προσοχὴν τῶν ἐν Πελοποννήσῳ ἀντιπροσώπων τῆς ἐπικυριάρχου Αἰκατερίνης τῆς Βαλεσιανῆς (ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι αὐτοκρατείρας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, 1308—1346), πρὸς ἣν οὗτοι ἀνέφερον ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ περιορισθῇ ὁ Κεντυρίων, διότι ἄλλως ὑπῆρχε φόβος νὰ σφετερισθῇ πᾶν ὅ,τι ἀνῆκεν εἰς αὐτὴν ἐν Πελοποννήσῳ. Οὕτως ἡ ἐπιβολὴ αὐτοῦ παρὰ τοῖς λοιποῖς βαρώνοις ἦτο τοιαύτη, ὥστε τῷ 1364, ὅτε ἀπέθανεν ὁ ἐπικυρίαρχος Ροβέρτος (υἱὸς τῆς ἀνωτέρω Αἰκατερίνης), ἐξελέγη ὑπ' αὐτῶν βάϊλος τῆς Πελοποννήσου καὶ ἀπεστάλη εἰς Τάραντα πρὸς τὸν νέον ἐπικυρίαρχον Φίλιππον Γ' (ἀδελφὸν τοῦ Ροβέρτου), ἵνα αἰτήσηται παρ' αὐτοῦ τὴν ἐπικύρωσιν τῶν προνομίων των. Ἐκτελέσας τὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ ὁ Κεντυρίων, ἐπανῆλθεν εἰς Πελοπόννησον καὶ μετ' οὐ πολὺ (τῷ 1366) διὰ τῆς σθεναρᾶς αὐτοῦ στάσεως ἐματαίωσε τὴν πρὸς κατάληψιν τῆς Πελοποννήσου ἀπόπειραν τῆς χήρας τοῦ Ροβέρτου Μαρίας, ἐπελθούσης μετὰ τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ της Οὔγωνος καὶ 12 χιλ. ἀνδρῶν, ἵνα διεκδικήσῃ τὴν ἐπικυριαρχίαν. Τῷ 1374 ὁ Κεντυρίων ἀπεστάλη ἐκ νέου μετ' ἄλλων εἰς Ἰταλίαν, ἵνα ἐπικυρώσῃ τὰ προνόμια τῶν βαρώνων ὑπὸ τῆς νέας ἐπικυριάρχου Ἰωάννας Α' βασιλίσσης τῆς Νεαπόλεως (1373—1381). Ἀπέθανε τῷ 1382.

—11) ***Ἀσάνης Ἀνδρόνικος***, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Μέγας κοντόσταυλος τοῦ Μορέως.

—12) ***Μαρία***. Θυγάτηρ τοῦ ἀνωτέρω Μαρτίνου, συνεζεύχθη τὸν Βόρδον τοῦ Ἁγίου Σουπεράνου (Bordo de Sanct Superan), ἡγεμόνα τοῦ Μορέως (1396—1402), μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου ἀνέλαβε τὴν κηδεμονίαν τῶν ἰδίων αὐτῆς καὶ τῶν τοῦ Σουπεράνου ἀνηλίκων τέκνων μέχρι τοῦ 1404, ὅτε ἐξεδιώχθη ὑπὸ τοῦ φιλοδόξου ἀνεψιοῦ της Κεντυρίωνος Β' Ζαχαρία.

—13) ***Κεντυρίων Β'***. Βαρῶνος τῆς Ἀρκαδίας. Ἦτο υἱὸς τοῦ ἀνωτέρω Ἀνδρονίκου Ἀσάνη, διεδέχθη δὲ τὴν βαρωνίαν ἐκ τοῦ θείου του Κεντυρίωνος Α'. Ἀναλαβὼν τὴν ἀρχὴν τῷ 1401 καὶ μὴ ἀνεχόμενος νὰ κυβερνᾶται ὑπὸ τῆς ἐξαδέλφης του Μαρίας, ἐξεδίωξεν αὐτὴν τῷ 1404 καὶ ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν ἡγεμόνα τοῦ Μορέως, ἀναγνωρισθεὶς εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦτο ὑπὸ τοῦ ἐπικυριάρχου βασιλέως τῆς Νεαπόλεως Λαδισλάου, δωροδοκηθέντος ὑπὸ τοῦ Κεντυρίωνος καὶ δικαιολογηθέντος διὰ τὴν παρανομίαν του ταύτην ἐκ τοῦ λόγου ὅτι τὰ τέκνα τοῦ Σουπεράνου δὲν ἐγνωστοποίησαν αὐτῷ τὸν θάνατον τοῦ πατρός των ἐντὸς τῆς ὑπὸ τοῦ φεουδαλικοῦ νόμου ὁριζομένης προθεσμίας. Τοιουτοτρόπως ὁ οἶκος τῶν Ζαχαρία ἀνῆλθεν εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς φιλοδοξίας του, δὲν ἐβράδυνεν ὅμως νὰ καταπέσῃ ἐκ τοῦ ὕψους ἐκείνου καὶ νὰ ἐξαφανισθῇ. Ἡ φραγκικὴ ἡγεμονία τοῦ Μορέως, πανταχόθεν βαλλομένη, ἔβαινε πρὸς τὴν δύσιν της. Ὁ κόμις τῆς Κεφαλληνίας Κάρολος Τόκκος, ἔχων καὶ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ ἐπικυριάρχου βασιλέως τῆς Νεαπόλεως, διέρρηξε τοὺς μετὰ τοῦ Μορέως φεουδαλικοὺς δεσμούς, μὴ ἀρκεσθεὶς δὲ εἰς τοῦτο κατέλαβε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Λεονάρδου (αὐθέντου τῆς Ζακύνθου) τὴν Γλαρέντζαν. Συγχρόνως ὁ Κεντυρίων προήρχετο εἰς συχνὰς συγκρούσεις πρὸς τοὺς Ἕλληνας δεσπότας τῆς Πελοποννήσου, τοὺς Παλαιολόγους, τῷ δὲ 1415 ἠναγκάσθη νὰ προσκυνήσῃ τὸν κατελθόντα εἰς Πελοπόννησον βασιλέα τοῦ Βυζαντίου Μανουὴλ Β' καὶ νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐπικυριαρχίαν του.

Πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἑλληνικῶν πιέσεων ἐπεκαλέσθη τὴν προστασίαν τῆς Γενούης, τῆς Ἑνετίας καὶ τῶν Ἰωαννιτῶν ἱπποτῶν τῆς Ρόδου, ἀλλ' εἰς μάτην. Τῷ 1429, καθ' ὃν χρόνον ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος (ὁ κατόπιν βασιλεύσας) κατελάμβανε τὰς Πάτρας, ὁ Θωμᾶς Παλαιολόγος ἐπολιόρκει τὸν Κεντυρίωνα εἰς Χαλανδρίτσαν καὶ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ ἰδίου ἔτους ἐξηνάγκαζεν αὐτὸν νὰ παραδοθῇ καὶ νὰ τῷ δώσῃ εἰς γάμον τὴν θυγατέρα του Αἰκατερίνην (τῷ 1430), μετ' αὐτῆς δέ, ὡς προῖκα, καὶ ἁπάσας τὰς κτήσεις του, τὰ τελευταῖα λείψανα τῆς ἐν Πελοποννήσῳ φραγκικῆς ἡγεμονίας, ἐπιφυλάξας εἰς ἑαυτὸν μόνον τὴν οἰκογενειακὴν βαρωνίαν τῆς Κυπαρισσίας καὶ τὸν ψιλὸν τοῦ ἡγεμόνος τίτλον. Ἀπέθανε μετὰ τρία ἔτη (τῷ 1432) καταλιπὼν ἕνα υἱὸν νόθον, τὸν *Ἰωάννην Ἀσάνην*.

—14) ***Ἀσάνης Ἰωάννης***. Νόθος υἱὸς τοῦ προηγουμένου Κεντυρίωνος Β', μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου ἀπεδήμησεν εἰς Ἑνετίαν, ἀλλὰ μετὰ πάροδον ἐτῶν τινων κατῆλθε πάλιν εἰς Πελοπόννησον καὶ μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1446 ἐπιδρομὴν ἐκεῖ τοῦ σουλτάνου Μουράτ, ἐπωφελούμενος τῶν περισπασμῶν τῶν Παλαιολόγων, ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν ἡγεμόνα τοῦ Μορέως (1448). Τῷ 1454 ὁ Τουρχὰν πασᾶς, εἰσβαλὼν εἰς Πελοπόννησον, ἐξηνάγκασεν αὐτὸν νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν κατεχομένην Μεθώνην, ἔνθα διέμεινε περὶ τὰ δύο ἔτη καὶ ἔκτοτε διήγαγε βίον πλάνητα. τροφοδοτούμενος ὁτὲ μὲν ὑπὸ τῆς Ἑνετίας, ὁτὲ δὲ ὑπὸ τοῦ πάπα μέχρι τοῦ 1469, ὅτε ἀπέθανε, φέρων πάντοτε τὴν γυμνὴν πάσης ἐξουσίας προσηγορίαν τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Μορέως. Ν. ΚΛΣ

— ***Ζαχαρία φὸν Λίγκενταλ*** (Liegenthal)· βλ. λ. *Λίγκενταλ*.

Ζαχαριάδης, *Χρῆστος*. Ἀγωνιστὴς καὶ Φιλικὸς ἐκ Κυπαρισσίας. Ἀνατραφεὶς εἰς Ζάκυνθον ἐν τῷ οἴκῳ τῶν μεγαλεμπόρων ἀδελφῶν Στεφάνου, ἐστάλη παρ' αὐτῶν εἰς Ὀδησσὸν περὶ τὸ 1815, ὅπου ἐμυήθη τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ μετ' ἀφοσιώσεως εἰργάσθη, ἰδίως ἀφ' ἧς καὶ οἱ προϊστάμενοί του ἀφιερώθησαν εἰς τὸν ἱερόν της σκοπόν. Ἀποσταλεὶς κατόπιν εἰς Βλαχίαν καὶ Μολδαυΐαν διὰ νὰ συγκεντρώσῃ Ἑλληνόπαιδας διὰ τὸ κίνημα τὸ μελετώμενον ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τοῦ Ἱεροῦ Λόχου εἰς Φοξάνην, καὶ ἠκολούθησε τὰς περιπετείας του, ὡς διαγγελεὺς τοῦ Ἰωάννου Κολοκοτρώνη, τοῦ ἐπιλεγομένου Ντασκούλια. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Δραγατσανίου κατώρθωσε νὰ διασωθῇ διὰ τῶν ὀρέων, ἀκολουθῶν τὸ σῶμα τοῦ Κολοκοτρώνη, ἐνωρίτατα δὲ ἔφθασεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς Τριπόλεως, ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασε νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν μάχην τῆς Γράνας. Κληθεὶς μετ' ὀλίγον ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς Στεφάνου εἰς Ζάκυνθον, ὑπηρέτησε τὸν Ἀγῶνα, στελλόμενος μὲ ὁδηγίας πρὸς τὰ διάφορα στρατόπεδα, μὲ ἐφοδιοπομπὰς καὶ ἐν γένει μὲ τὸ κῦρος τῆς ἐν Ζακύνθῳ ἐπιτροπῆς ὑπὸ τὸν κόμιτα Διονύσιον Ρώμαν. Τῷ 1825 αὐτὸς ἐκόμισε τὴν περὶ ἀγγλικῆς προστασίας περιβόητον ἀναφορὰν καὶ τὴν περιήγαγε πρὸς ὑπογραφήν, πρὸς ἰσορρόπησιν τῶν γαλλικῶν προσπαθειῶν ὑπὲρ τῶν Γάλλων Ὀρλεανιδῶν. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἐπανειλημμένως ἐχρησιμοποιήθη ἀπὸ τὸ κράτος.

Ὁ αὐτὸς ἀναφέρεται συχνότατα καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Χριστόφορος Ζαχαρόπουλος*. Γ. Δ. Κ.

Ζαχαρίας (*ἅγιοι*). Ἐν τοῖς ἁγιολογίοις τῶν Ἐκκλησιῶν μνημονεύονται φέροντες τοῦτο τὸ ὄνομα: —1) Ὁ ὁσιομάρτυς, ὅστις ἄγνωστον ποῦ καὶ πότε ὑποστὰς μαρτυρικὸν θάνατον ἑορτάζεται τῇ 21 Ὀκτωβρίου. —2) Ὁ μάρτυς, ὅστις ἄγνωστον ποῦ καὶ πότε ὑποστὰς μαρτυρικὸν θάνατον, ἑορτάζεται τὴν 22 Ὀκτωβρίου. —3) Ὁ σκυτοτόμος, ὅστις ἐν Κωνσταντινουπόλει ἄγνωστον πότε ζῶν ἑορτάζεται ὡς ἅγιος τὴν 17 Νοεμβρίου. —4) Ὁ ὅσιος, υἱὸς τοῦ ἀββᾶ Καρίωνος, ὅστις ἑορτάζεται τὴν 24 Μαρτίου. —5) Ὁ δεύτερος ἐπίσκοπος τῆς ἐν Γαλλίᾳ Βιέννης, διαδεχθεὶς κατὰ παράδοσίν τινα τὸν Κρήσκεντα, τὸν ἐν τῇ β' πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολῇ (δ', 10) ὡς μαθητὴν τοῦ Παύλου μνημονευόμενον. Ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον λιθοβοληθεὶς ἐπὶ Τραϊανοῦ (106) καὶ ἑορτάζεται τὴν 26 Μαΐου. —6) Ὁ τρίτος ἐπίσκοπος Λυών, διάδοχος τοῦ Εἰρηναίου, ἑορταζόμενος τὴν 28 Ἰουνίου. —7) Εἷς τῶν ἐν Νικομηδείᾳ τῆς Βιθυνίας ἐπὶ Διοκλητιανοῦ (284—305) μαρτυρησάντων, ἑορταζόμενος τὴν 10 Ἰουνίου. —8) Πάπας Ρώμης (741—752), υἱὸς Ἕλληνός τινος καλουμένου Πολυχρονίου. Ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν παπικὸν θρόνον, ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία διετέλει εἰς διάστασιν πρὸς τὴν αὐλὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ἐζητήθη ἡ ἐπικύρωσις τῆς ἐκλογῆς του παρὰ τοῦ ὀρθοδόξου ἐξάρχου τῆς Ραβέννης. Ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν ἀνάρρησίν του, ἐγκατέλειψε τὸ κόμμα τοῦ δουκὸς τοῦ Βενεβέντου καὶ τοῦ δουκὸς τοῦ Σπολέτου, μετὰ τῶν ὁποίων ὁ προκάτοχός του Γρηγόριος ὁ Γ' εἶχε συμμαχήσει ἐναντίον τοῦ Λουϊτπράνδου βασιλέως τῶν Λομβαρδῶν, καὶ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ διαφόρους παραχωρήσεις, αἱ ὁποῖαι ηὔξησαν μεγάλως τὴν δικαιοδοσίαν τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Ζαχαρίας ἐπέτυχεν ἐπίσης, ὅπως ὁ Λουϊτπράνδος παραιτηθῇ τῶν ἐπιχειρήσεών του ἐναντίον τοῦ ἐξαρχάτου τῆς Ραβέννης. Ἡ ἐπιρροὴ αὕτη τοῦ Ζαχαρία ἐγένετο ἰσχυροτέρα ἐπὶ τοῦ διαδόχου τοῦ Λουϊτπράνδου Ρασῆ, ὁ ὁποῖος ἦτο ἐπιρρεπὴς εἰς τὴν ὑποταγὴν ταύτην λόγῳ τῆς θρησκευτικότητός του. Τῷ 750 ὁ Ρασῆ παρῃτήθη τοῦ βασιλικοῦ ἀξιώματος, ἐνεδύθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὸ μοναστή-

Digitized by Google

ριον Κασσέν. Ὁ Ἐγκινχάρδος ἀναφέρει ὅτι τῷ 751 ὁ Βυρχάρδος, ἐπίσκοπος Βυρτσβούργης, καὶ ὁ Φουλράδος ἱερεὺς ἀπέστειλαν πρὸς τὸν Ζαχαρίαν διὰ νὰ τὸν συμβουλευθοῦν περὶ τῶν τότε βασιλέων τῆς Γαλλίας, οἱ ὁποῖοι μόνον ὀνόματι ἦσαν βασιλεῖς, πράγματι δὲ οὐδεμίαν ἐξουσίαν εἶχον. Ὁ πάπας ἀπήντησεν ὅτι ὀρθὸν εἶναι νὰ λάβουν καὶ τύποις τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι τὴν εἶχον οὐσίᾳ, τουτέστιν οἱ αὐλάρχαι. Οὕτω κατὰ τὴν γνωμάτευσιν ταύτην τοῦ Ζαχαρία, ὁ αὐλάρχης Πιπῖνος ὁ Βραχὺς ὠνομάσθη καὶ ἐχρίσθη βασιλεὺς τῆς Γαλλίας. Πολλαὶ ἐπιστολαὶ τοῦ Ζαχαρίου πρὸς τὸν Βονιφάτιον μαρτυροῦν τὴν προσοχήν, μεθ' ἧς ὁ Ζαχαρίας εἶχεν ἐπιληφθῆ τοῦ ἔργου τῆς ἀποστολῆς ἱεραποστόλων πρὸς προσηλυτισμὸν τῶν Γερμανῶν. Ἀπὸ τοῦ 742 ἐνδιεφέρθη διὰ τὴν πρώτην ἐθνικὴν γερμανικὴν συνέλευσιν, ἣν εἶχε συγκαλέσει ὁ Καρλομᾶνος. Τῷ 747 ἐγκαθίδρυσεν ὁριστικῶς ἐν Μαγεντίᾳ τὴν μητρόπολιν τῆς Γερμανίας, ἀποστείλας τὸν Βονιφάτιον, εἰς τὸν ὁποῖον, ὅπως καὶ εἰς τοὺς διαδόχους του, παρεχώρησε τὴν δικαιοδοσίαν του ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς Γερμανίας. Τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχὴν ἐστερέωσε τὴν ἐξουσίαν του ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ φραγκικοῦ ἔθνους, ἐκδοὺς περὶ τῶν δικαιωμάτων τῶν μητροπολιτῶν καὶ ἄλλων ζητημάτων πειθαρχίας 27 κεφάλαια (capitula). Ὁ Ζαχαρίας μετέφρασεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν τοὺς «Διαλόγους» τοῦ Γρηγορίου τοῦ Μεγάλου. Ἑορτάζεται ὡς ἅγιος τὴν 15 Μαρτίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Baxmann*, Politik der Päpste (1868) τ. 2.– *Oelsner*, Pippin (1871).—*Jaffe*, Monumenta Moguntina κλ. —Ω.

— **Ζαχαρίας** ὁ ***Ἀρτηνός***. Κατήγετο ἐξ Ἄρτης καὶ ἔζη περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐν Πάτραις. Ἀρνηθεὶς τὴν χριστιανικὴν πίστιν ἐγένετο Μωαμεθανός, ἀλλὰ πολὺ ταχέως ἀνεγνώρισε τὸ σφάλμα του καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Ὡμολόγησε τὴν μεταστροφήν του καὶ ἐμαρτύρησε τὴν 20ὴν Ἰανουαρίου 1782. [Πρβλ. «Νέον Μαρτυρολόγιον» σελ. 208—211.] Ε. Γ. Π.

— **Ζαχαρίας** ὁ ***Κορίνθου***. Κατηγορηθεὶς εἰς τοὺς Τούρκους ὡς συνεργαζόμενος μετὰ τῶν Φράγκων κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Μοροζίνη, συνελήφθη, προὐτράπη ν' ἀλλαξοπιστήσῃ καὶ ἐπειδὴ ἀπέρριψε τὴν πρότασιν ἀπεκεφαλίσθη τὴν 30ὴν Μαρτίου 1684. [Πρβλ. *Εὐγ. Βουλγάρεως*, «Πρὸς Πέτρον τὸν Κλαίρκιον ἐπιστολὴ περὶ τῶν μετὰ τὸ σχίσμα ἁγίων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας» (Ἀθῆναι 1884) «Νέον Μαρτυρολόγιον» (Ἀθῆναι 1856).—*Κ. Σάθα*, «Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς» (Ἀθῆναι 1869) σ. 324.—*Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου*, «Οἱ νεομάρτυρες» (Ἀθῆναι 1922) σ. 193.] Ε. Γ. Π.

— **Ζαχαρίας** ὁ ***Προυσαεύς***. Ἦτο ἱερομόναχος ἐν Προύσῃ τῆς Βιθυνίας. Ἀρνηθεὶς τὸν Χριστιανισμὸν ἐγένετο Μωαμεθανός, ἀλλὰ πολὺ ταχέως ἀνεγνώρισε τὸ σφάλμα του, ἐπανῆλθεν εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ὡμολόγησε τὴν μεταστροφήν του καὶ ἐμαρτύτησε τῇ 28ῃ Μαΐου 1802. [Πρβλ. «Νέον Λειμωνάριον» (Ἀθῆναι 1873) σ. 192 κ.ἑξ.] Ε. Γ. Π.

— **Ζαχαρίας** ***(Ἀγωνισταί)***. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀναφέρονται πολλοὶ Ἀγωνισταί, ἐνίοτε ἀναγραφόμενοι καὶ ὑπὸ τὰ ὀνόματα *Ζαχαρίου, Ζαχαριᾶς* καὶ *Ζαχαρόπουλος*. Μεταξὺ τούτων διακρίνονται οἱ:

—1) ***Βασίλειος***. Ἐκ Καλαμῶν. Ἐπολέμησεν ὑπὸ τοὺς Μαυρομιχαλαίους καὶ ἐφονεύθη εἰς τὸ Κρεμμύδι. —2) ***Βούξινος***, ἐκ Πύργου. Ἔπεσε μαχόμενος τῷ 1825 εἰς Ἀγουλινίτσαν. —3) ***Γεώργιος***, ἐκ Μονεμβασίας. Ἀνῆκεν εἰς πλουσίαν οἰκογένειαν, ἐμπορευομένην ἐν Κωνταντινουπόλει, ἥτις καὶ κατεσφάγη τὸν Ἀπρίλιον 1821. Κατώρθωσε νὰ διασωθῇ καὶ ἔφθασεν εἰς Ψαρά, ὅπου ἐπέβη τῆς κορβέττας τοῦ Ἀ. Μανιάτη, μετὰ τοῦ ὁποίου συνεπολέμησε. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἐχρησιμοποιήθη ὡς δημόσιος ὑπάλληλος. —4) ***Γεώργιος*** ἢ ***Σεβαστός***. Ἐκ Μοσχονησίων, ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Λάζαρον Μπουσιοῦν καὶ τὸν Ἠλίαν Θερμησιώτην, εἰς τὰς Πάτρας, τὴν Ἐρεσσόν, τὸν Εὐβοϊκὸν κόλπον, τὴν Κάρυστον καὶ τὴν Μεθώνην. Ἔλαβε μέρος εἰς πλείστας πυρπολήσεις τουρκικῶν πλοίων διὰ τῶν πυρπολικῶν, εἰς τὰ πληρώματα τῶν ὁποίων ἀνῆκε.—5) ***Γιαλῆς***, τῆς ἐκ Σκιάθου οἰκογενείας, τῶν μεταγενεστέρως ἐπονομασθέντων *Αἰγιαλειδῶν*. Μὲ τὸ πλοῖόν του μετέσχε διαφόρων περιπετειῶν εἰς τὸν Θερμαϊκὸν καὶ Παγασιτικὸν κόλπον καὶ ἐβοήθησε τὰ σώματα Γάτσου καὶ Καρατάσσου νὰ μεταφερθοῦν εἰς Εὔβοιαν καὶ τὰς Βορείους Σποράδας. Ἀναφέρεται διὰ τὴν ἐξαίρετον διαγωγήν του κατὰ τὴν τραγικὴν περιπέτειαν τῆς Χαλκιδικῆς, ὅταν περιέσωσε πλῆθος οἰκογενειῶν φευγουσῶν τὸ φάσγανον τοῦ Ἀμπτοὺλ-Ἀμπούτ. Ἐπίσης ἀναφέρεται ὅτι καὶ εἰς τὴν ξηρὰν ἐπολέμησε γενναιότατα.—6) ***Ζαχαριᾶς***, Ὑδραῖος. Ἐφονεύθη ἀπὸ τὴν ἔκρηξιν κανονίου. —7) ***Ἠλίας***, ναύκληρος τοῦ Ἀνδρέα Μιαούλη πολεμήσας γενναιότατα κατὰ τὰ ἔτη τῆς Ἐπαναστάσεως. Ὑπῆρξε μεταξὺ τῶν ἐμπρηστῶν τῆς φρεγάδας «Ἑλλὰς» κατὰ τὴν ἐναντίον τοῦ Καποδιστρίου στάσιν τῆς Ὕδρας. —8) ***Ἰωάννης***. Ἀδελφὸς αὐτοῦ. Διέπρεψεν εἰς πολλὰς ναυμαχίας. —9) ***Ἰωάννης***, ἕτερος, ἐκ Ψαρῶν. Εἶχε μίστικον, μὲ τὸ ὁποῖον ἔλαβε μέρος εἰς διαφόρους θαλασσίους ἐπιδρομάς, κατὰ τὴν Μ. Ἀσίαν. Ἐπολέμησεν ἐπίσης ὑπὸ τὸν Παπανικολῆν. Εἰς τὴν δευτέραν ἐκστρατείαν τῆς Καρύστου, τῷ 1826, αὐτὸς μὲ τὸ μίστικόν του, μετέφερε τὸν Φαβιέρον καὶ τὸ ἐπιτελεῖόν του.—10) ***Νικόλαος***. Κατὰ τὸν Νικόδημον. ἦτο πλοίαρχος ἐκ Ψαρῶν. Πιθανῶς νοεῖται δι' αὐτοῦ ὁ προηγούμενος. —11) ***Σπυρίδων***, ὁ ἐπιλεγόμενος καὶ *Σκουριᾶς*. Κατήγετο ἐξ Ἄργους, καὶ μετέσχε τοῦ Ἀγῶνος ὡς ἀξιωματικός. —12) ***Σπυρίδων***, ἕτερος. Κατήγετο ἐκ Βοστίτσης καὶ ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Ἀνδρέαν Λόντον ἐν Πάτραις καὶ ἀλλαχοῦ. Τραυματισθεὶς κατὰ τὸν ἐμφύλιον, ἀπεσύρθη εἰς τὴν μονὴν τῶν Ταξιαρχῶν, τῆς ὁποίας ἐγένετο βραδύτερον ἡγούμενος ὑπὸ τὸ ὄνομα *Σωφρόνιος*. —13) ***Χριστόδουλος***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Τρικκάλων τῆς Θεσσαλίας, ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Χατζῆ-Πέτρον καὶ κατόπιν τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην, διαπρέψας διὰ τὴν γενναιότητά του καὶ τὴν τόλμην εἰς τὰς ἐπιθέσεις. Εἰς τὴν Ἄμφισσαν ἐτραυματίσθη δίς, ἀλλ' ἐξηκολούθει νὰ μάχεται καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν, ἐμπνέων θάρρος εἰς τοὺς θεριζομένους ἀπὸ τὰ ἐχθρικὰ βλήματα συναθλητάς του. Ἐφονεύθη κατὰ τὴν μάχην τοῦ Ἀναλάτου, τῷ 1827. Γ. Δ. Κ.

— **Ζαχαρίας**. — 1) Ὁ ἑνδέκατος τῶν δώδεκα μικρῶν προφητῶν τοῦ κανόνος τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ἦτο υἱὸς τοῦ Βαραχίου, υἱοῦ τοῦ Ἀδδώ, προφητεύσας κατὰ τὸ δεύτερον καὶ τέταρτον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Δαρείου (Ζαχ. 1, 1 καὶ 7, 1). Κατὰ ταῦτα ἦτο σύγχρονος τοῦ Προφήτου Ἀγγαίου (Ἀγ. 1, 1), μεθ' οὗ μεγάλας κατέβαλε προσπαθείας πρὸς ἀνοικοδόμησιν τοῦ ναοῦ τῶν Ἱεροσολύμων (Ἔσδρ 5, 1. 7, 14).

Τὸ ἐν τῷ κανόνι τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης προφητικὸν αὐτοῦ ἔργον, ἀποτελούμενον ἐκ 14 κεφαλαίων, δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τρία μέρη, ὧν τὸ πρῶτον περιλαμβάνει τὰ ὀκτὼ πρῶτα κεφάλαια (1—8), τὸ δεύτερον τὰ τρία μετὰ ταῦτα (9—11) καὶ τὸ τρίτον τὰ τρία τελευταῖα (12—14). Ἐνῷ μέχρι τοῦ ΙΖ' αἰῶνος οὐδεμία ὑπῆρχεν ἀμφιβολία περὶ τῆς ἑνότητος τῆς προφητείας ταύτης. ἀπὸ τούτου ἤρχισαν πολλοὶ ἀμφιβάλλοντες περὶ ταύτης καὶ διισχυριζόμενοι, ὅτι ὁ συγγραφεὺς τοῦ πρώτου μέρους, ὁ προφήτης Ζαχαρίας, εἶναι διάφορος τοῦ συγγραφέως τοῦ δευτέρου καὶ τρίτου μέρους. Τὴν γνώμην ταύτην δέχονται πολλοὶ μέχρι τῆς σήμερον, στηρίζοντες αὐτὴν ἐπὶ τῆς διαφορᾶς τῶν πολιτικῶν σχέσεων καὶ τῆς γλώσσης καὶ τοῦ ὕφους τῆς παρατηρουμένης μεταξὺ τοῦ πρώτου καὶ τῶν δύο τελευταίων μερῶν. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τούτους ἄλλοι θεολόγοι ἐξακολουθοῦσι δεχόμενοι καὶ ὑποστηρίζοντες τὴν ἑνότητα τῆς ὅλης προφητείας.

— 2) Ἱερεὺς ἐκ τῆς ἐφημερίας Ἀβιά, ζήσας ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ βασιλέως τῆς Ἰουδαίας Ἡρώδου, ἔχων σύζυγον τὴν Ἐλισάβετ, ἐξ ἧς προβεβηκὼς τὴν ἡλικίαν ἀπέκτησεν υἱόν, τὸν Ἰωάννην τὸν Πρόδρομον, τὴν γέννησιν τοῦ ὁποίου προανήγγειλεν αὐτῷ θυμιῶντι ἐν τῷ ναῷ ὁ ἄγγελος Γαβριὴλ (Λουκ. 1, 5 ἑ.). Κατὰ τὸ ἀπόκρυφον πρωτευαγγέλιον τοῦ Ἰακώβου, ὁ Ζαχαρίας ἦτο ἀρχιερεὺς (κεφ. 8) καὶ ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ἡρώδου (κεφ. 23). Ἡ πρώτη τῶν γνωμῶν τούτων, ὅτι δηλαδὴ ὁ Ζαχαρίας ἦτο ἀρχιερεύς, ἣν εὑρίσκομεν καὶ παρὰ τῷ Χρυσοστόμῳ, Αὐγουστίνῳ, Ἀμβροσίῳ, Θεοφυλάκτῳ, Θεοδωρήτῳ καὶ τῷ Συναξαριστῇ, φαίνεται ἀντικειμένη πρὸς τὴν διήγησιν τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ (1, 5 ἑ.), ἡ δὲ δευτέρα, ἣν εὑρίσκομεν καὶ παρὰ τῷ Ὠριγένει, Ψευδοβασιλείῳ, Εὐθυμίῳ τῷ Ζυγαβηνῷ, τῷ Συναξαριστῇ καὶ ἄλλοις, καθ' οὓς ὁ Ζαχαρίας, ὁ υἱὸς τοῦ Βαραχίου, ὁ φονευθεὶς μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου (Ματθ. 23, 35), εἶναι ὁ ἡμέτερος Ζαχαρίας, ὁ πατὴρ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, ἀποκρούεται ὑπὸ τοῦ Ἱερωνύμου, δεχομένου, ὅτι αὕτη προέρχεται ἐκ τῆς ἀποκρύφου παραδόσεως. Ὁ Κωδινὸς τελος ἀναφέρει, ὅτι ὁ Ἰουστῖνος ὁ δεύτερος (565—578) μετὰ τῆς συζύγου του Σοφίας μετέφερον τὰ ὀστᾶ τοῦ Ζαχαρίου εἰς τὸν νεωστὶ κτισθέντα ἐν Κωνσταντινουπόλει ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου, ἔνθα ἐτάφησαν καὶ τὰ ὀστᾶ τοῦ Συμεὼν καὶ τοῦ ἀποστόλου Ἰακώβου. Ἐντεῦθεν προῆλθε πιθανῶς ἡ διήγησις ὅτι ὁ Ζαχαρίας ἐτάφη μετὰ τοῦ Συμεὼν καὶ τοῦ ἀποστόλου Ἰακώβου. Ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία ἑορτάζει τὴν μνήμην τοῦ Ζαχαρίου τὴν 5 Σεπτεμβρίου, τὴν δὲ 11 Φεβρουαρίου τὴν εὕρεσιν τοῦ λειψάνου αὐτοῦ ἐν Κοφὰρ τῆς Παλαιστίνης τῷ 409 [Πρβλ. ἰδίᾳ τὰς διατριβὰς τοῦ *Θεοκλήτου τοῦ Φαρμακίδου* Περὶ Ζαχαρίου υἱοῦ Βαραχίου, καὶ Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων, Περὶ Ζαχαρίου τοῦ πατρὸς τοῦ Προδρόμου (ἐν τοῖς σωζομένοις ἐκκλ. συγγρ. τόμ. Α', σελ. 326 ἑ.).] Κ. Ι. Δ.

— 3) Βασιλικὸς ἰατρὸς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰουστίνου Β' (565—578) καὶ Τιβερίου Β' (578—582), ἀπεστάλη κατ' ἐπανάληψιν πρέσβυς εἰς Μεσοποταμίαν, ἵνα διαπραγματευθῇ τὴν μετὰ τῶν Περσῶν εἰρήνην. Ν. ΚΛΣ

— 4) Σύρος ἰατροφιλόσοφος. Ἐν Βαγδάτῃ ζῶν κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ Θ' αἰῶνος, ἦτο νεστοριανός, ἑλληνομαθὴς καὶ ἤσκει τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἰατροῦ, Zekarja ἢ Abu Yahja al-Merwazi καλούμενος. Συνέγραψεν ἐγχειρίδιον περι λογικῆς, ἔχων ὑπ' ὄψιν τὸ «Ὄργανον», καὶ τὰ ἄλλα φιλοσοφικὰ συγγράμματα τοῦ Ἀριστοτέλους, καὶ συνέταξε λεξικὸν συριακὸν ὡς συμπλήρωμα τοῦ πρώτου λεξικοῦ τῆς γλώσσης ταύτης, τοῦ συνταχθέντος ὑπὸ τοῦ περιφήμου Σύρου ἑλληνιστοῦ Honein. [*Duval* «La littérature syriaque» Paris 1907, 387 — *Baumstark* «Geschichte der Syrischen Literatur» Bonn 1922, 232). Ε. Γ. Π.

—5) Καθολικὸς τῆς Μεγάλης Ἀρμενίας, ἀκμάσας κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα (854—876). Ἐπιστολή του πρὸς τὸν Φώτιον ἐγένετο ἀφορμὴ ὅπως συγκληθῇ ἐν Συρκιβὰν τῆς Ἀρμενίας Οἰκουμενικὴ σύνοδος καθ' ἥν, θεσπισθέντος μεταξὺ ἄλλων ὅτι ἀναθεματίζεται ὁ μὴ δεχόμενος ὡς ἰσότιμον τὴν σύνοδον τῆς Χαλκηδόνος καὶ τὰς τρεῖς μετὰ ταῦτα, ἐπετεύχθη ἡ ἄρσις τοῦ κωλύματος πρὸς ἕνωσιν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. Φαίνεται δὲ ὅτι, μετὰ τὴν σύνοδον ταύτην, καὶ οἱ Ἀσσύριοι ἡνώθησαν μετὰ τῶν Ἀρμενίων μέσῳ τοῦ διακόνου Νάννα, ὡς ἀναφέρει ὁ ἱστορικὸς Μάκιστρος. Γ. Ι. Κ.

— 6) Στρατηγὸς Βυζαντινός. Συμμετέσχεν εἰς τὴν ἀτυχῆ ἐκστρατείαν τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ κατὰ τῶν εἰς Ἀλβανίαν ἀποβιβασθέντων Νορμανδῶν ὑπὸ τὸν Ροβέρτον Γισκάρδον, καὶ ἐφονεύθη εἰς τὴν πρὸ τοῦ Δυρραχίου μάχην τῇ 18 Ὀκτωβρίου 1081. Ν. ΚΛΣ

— 7) Ἱερεὺς καὶ διδάσκαλος Θεσσαλός, γεννηθεὶς ἐν ἀρχῇ τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος. Ἐχρημάτισε διδάσκαλος ἀπὸ τοῦ 1743—1751, φαίνεται δὲ ὅτι ἔζη ἔτι τῷ 1788 ὀγδοηκοντούτης. Στιχούργημα τοῦ Ζαχαρίου ἐξ 98 στίχων ἐξεδόθη ἐν ΣΤ' τόμῳ τῆς ἐπετηρίδος τοῦ «Παρνασσοῦ» (σ. 131—133. Βλ. καὶ τόμον Ε' σ. 193). Μ. Ι. Γ.

—8) Ἐν Μιλάνῳ κατὰ τὸ α' ἥμισυ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος γεννηθεὶς καὶ τῷ 1796 ἀποθανών, διέπρεψεν ὡς θεολόγος, ἱστορικός, φιλόλογος καὶ ἀρχαιολόγος. Ε. Γ. Π.

— **Ζαχαρίας** ὁ ***Ἀχριδῶν***. Ἄγνωστον πόθεν καταγόμενος, μετέβη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος εἰς Ἅγιον Ὄρος καὶ ἐκεῖ εἰς πνευματικοὺς ἀγῶνας καὶ μελέτας ἀσχολούμενος κατέστη «σοφώτατος διδάσκαλος καὶ πολλὰ ἐνάρετος». Ἀναχωρήσας ἐξ Ἁγίου Ὄρους μετέβη εἰς τὸ Κάστρον τῆς Νάρδας, ἀπ' ἐκεῖ δὲ παραλαβὼν τὸν μοναχὸν Νήφωνα, τὸν κατόπιν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, περιήρχετο τὰς πόλεις διδάσκων, εἰς τὴν Κρόϊαν δὲ τῆς Ἀλβανίας ἐγένετο καὶ πνευματικὸς πατὴρ τοῦ Γεωργίου Σκενδέρμπεη. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετέβη εἰς τὴν ἐν Ἀχρίδι μονὴν τῆς Θεοτόκου, ὅπου τῇ παρακλήσει τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ ἐδέχθη ὁ Ζαχαρίας νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸν χηρεύσαντα μητροπολιτικὸν θρόνον Ἀχριδῶν. Εἰς τὴν ἐπὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Συμεὼν (1482—1486) συνελθοῦσαν ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδον, τὴν ἀποκηρύξασαν τὸ ἔργον τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου, μετέβη καὶ ὁ Ζαχαρίας καὶ ἐκεῖ συνηντήθη μετὰ τοῦ Νήφωνος ὄντος τότε μητροπολίτου Θεσσαλονίκης. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀσθενήσας ὁ Ζαχαρίας ἀπέθανεν («Νέον Ἐκλόγιον» 1803, 373 κ. ἑξ.—*Μ. Γεδεὼν* «Ὁ Ἄθως» 1885, 205 καὶ «Πατριαρχικοὶ πίνακες» 488). Ε. Γ. Π.

— **Ζαχαρίας** ὁ ***Βάρνης***, ὁ καὶ *φυγὰς* ἐπικαλούμενος. Μητροπολίτης Βάρνης, ὅστις κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1828 ὑπεδέχθη πανηγυρικῶς τὸν μεταβάντα εἰς Βάρναν αὐτοκράτορα τῆς Ρωσίας καὶ κατόπιν, ἀποδοθείσης εἰς τὴν Τουρκίαν τῆς Βάρνης, φεύγων τὴν μῆνιν τῶν Τούρκων κατέφυγεν εἰς τὴν Ρωσίαν, ἔπειτα δὲ εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1850. Ὁ Ζαχαρίας εὐδοκίμως ἀσχολούμενος εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν ἐμέλισε κοινωνικὰ τῶν Κυριακῶν λίαν ἔντεχνα, ἄνευ κρατημάτων, δημοσιευθέντα ἐν τῇ «Μουσικῇ Ἀνθολογίᾳ» τοῦ Λαμπαδαρίου (*Γ. Παπαδοπούλου* «Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς παρ' ἡμῖν ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς» ἐν Ἀθήναις 1890, 348). Ε. Γ. Π.

— **Ζαχαρίας**, μητροπολίτης ***Θήρας***. Κατήγετο ἐξ Ἄνδρου καὶ ἀπέθανε τῷ 1842. Ἐνθουσιώδης πατριώτης, εἰσέφερεν ἀρκετὰ χρήματα ἐξ ἰδίων διὰ τὸν ἐξοπλισμὸν τοῦ στόλου καὶ ὑπέφερε πολλὰ ἐκ τῆς κρατούσης ἀναρχίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ αὐτοῦ, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἐπαναστάσεως. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν μετέσχε τῆς πρώτης Ἱερᾶς συνόδου. Γ. Ι. Κ.

— **Ζαχαρίας** ***ἱερομόναχος***. Ἐκ Λευκάδος καταγόμενος, ἐχρημάτισεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη, πρὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἡγούμενος τῆς ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ μονῆς τῆς Εὐαγγελιστρίας. Ἔργον τοῦ Ζαχαρίου τούτου ἐκκλησιαστικὸν (Κυριακοδρόμιον) ἐκέκτητο ὁ ἐν Λευκάδι σχολάρχης Ἰωάννης Σταματέλος (Ζακύνθ. Ἀνθών, 1878, σελ. 160). Μ. Ι. Γ.

— **Ζαχαρίας** ὁ ***Ἱεροσολύμων***. Ἐξελέγη πατριάρχης Ἱεροσολύμων τῷ 609. Κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Περσῶν (614), ἀπήχθη αἰχμάλωτος μετὰ τοῦ Τιμίου σταυροῦ καὶ ἄλλων, ἐκ τῶν τὰ πρῶτα φερόντων ἐν Ἱεροσολύμοις, εἰς τὴν

Digitized by Google

Περσίαν. Κατὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἁλώσεως τῶν Ἱεροσολύμων ὑπὸ τῶν Περσῶν, τὴν συγγραφεῖσαν ὑπὸ τοῦ μοναχοῦ Ἀντιόχου Στρατηγίου, ἧς ἡ πληρεστέρα ἔκδοσις ὑπὸ τοῦ N. Μάρρ (ἐν Πετρουπόλει 1909) μετεφράσθη εἰς τὸ ἑλληνικὸν ὑπὸ τοῦ Καλλίστου (ἐν Νέᾳ Σιών, ἔτος Θ' 1909 σ. 81ε), ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ ἀπέθανεν ὁ Ζαχαρίας. Ἡ εἴδησις ὅμως αὕτη δὲν φαίνεται πιθανή. Ὁ Ἡράκλειος μετὰ τὴν τελικὴν νίκην τῶν Περσῶν παρὰ τὴν Νινευΐ (627) καὶ τὴν συναφθεῖσαν συνθήκην μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Χοσρόου Σιρόη λαβὼν τὸν Τίμιον σταυρὸν καὶ τοὺς αἰχμαλώτους, ἐν οἷς καὶ τὸν Ζαχαρίαν, ἐπανῆλθεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ἔνθα ἐγένετο ἡ ἀναστήλωσις τοῦ Τιμίου σταυροῦ ὑπὸ τοῦ Ζαχαρίου (630). Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἀπέθανεν ὁ Ζαχαρίας καὶ διεδέχθη αὐτὸν ὁ Μόδεστος (632). Ἡ ὑπὸ τοῦ Migne ἐκδοθεῖσα «Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν κλῆρον καὶ τὸν λαὸν τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ πάσης Παλαιστίνης» τοῦ Ζαχαρίου (86 τόμ. 2 σ. 3227—3234) εὕρηται πληρέστερα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Στρατηγίου. Τὸ ἐγχειρίδιον περὶ τῆς ἁλώσεως (αὐτόθι σ. 3235—3268) δὲν φαίνεται γραφὲν ὑπὸ τοῦ Ζαχαρίου. Κ. Ι. Δ.

— Ζαχαρίας ὁ **Καισαρεύς**. Ἐν Καισαρείᾳ τῆς Καππαδοκίας γεννηθεὶς κατὰ τὸ β' ἥμισυ τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος, μετέβη εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ ἐκεῖ εἰς μελέτας ἀσχολούμενος συνέταξε τουρκιστὶ «Λεξικὸν τουρκικὸν καὶ γραικικὸν συντεθὲν παρὰ τοῦ ἐν μοναχοῖς κυρίου Ζαχαρίου Ἁγιορείτου ἐκ Καισαρείας, δαπάνῃ τοῦ τιμιωτάτου κὺρ Χατζῆ Γιαννάκη Τζακάλογλου» (Βενετία 1805, β' ἔκδ. 1817 καὶ γ' ἔκδ. 1819), καὶ «Νέον λεξικὸν γραικικὸν καὶ τουρκικὸν κλπ.» (Βενετία 1814) χάριν τῶν τουρκοφώνων συμπατριωτῶν του (*Βρετοῦ* «Νεοελληνικὴ φιλολογία», ἐν Ἀθήναις 1857, Β' 173 καὶ 267).—*Μ. Γεδεὼν* «Ὁ Ἄθως» ἐν Κωνσταντινουπόλει 1885, 226). Ε. Γ. Π.

— Ζαχαρίας ὁ **Μυτιλήνης**. Ῥήτωρ καὶ σχολαστικὸς διαμένων ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐγένετο πιθανῶς κατὰ τὸ 536 ἐπίσκοπος Μυτιλήνης, πρὸ τῆς πέμπτης δὲ Οἰκουμενικῆς συνόδου εἶχεν ἀποθάνει. Μετὰ τὸ 491 ὡς ῥήτωρ ἔγραψεν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν περιλαμβάνουσαν τὰ γεγονότα καὶ ἰδίᾳ τὰ μετὰ τοῦ προσώπου αὐτοῦ συνδεόμενα ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ Παλαιστίνῃ ἀπὸ τοῦ 450—491. Τὸ ἑλληνικὸν κείμενον τῆς ἱστορίας ταύτης τοῦ Ζαχαρίου ἀπωλέσθη, διεσώθη ὅμως τὸ ἔργον ἐν συριακῇ μεταφράσει ἢ διασκευῇ ἐν τῇ ἀνωνύμῳ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ, τῇ γεγραμμένῃ συριστί, ἥτις ἀρχίζει ἀπὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου καὶ φθάνει μέχρι τοῦ 568 ἢ 569. Ἐκ τῶν δώδεκα βιβλίων τῆς ἱστορίας ταύτης, τὰ 3—6 περιλαμβάνουσι τὴν ἱστορίαν τοῦ Ζαχαρίου. Αἱ ὑπὸ τοῦ Ζαχαρίου γραφεῖσαι βιογραφίαι τοῦ ἐπισκόπου Πέτρου τοῦ Ἴβηρος τοῦ Μαϊουμᾶ καὶ τοῦ ἐπισκόπου Θεοδώρου ἀπωλέσθησαν, ἐσώθησαν δὲ μόναι αἱ τοῦ ἀσκητοῦ Ἠσαΐα καὶ τοῦ πατριάρχου τῆς Ἀντιοχείας Σευήρου ἐν συριακῇ μεταφράσει. Ἡ διάλεξις τέλος, ἡ ὑπὸ τοῦ Ζαχαρίου συγγραφεῖσα, ἐν ᾗ ἐν διαλόγῳ καταπολεμεῖται ἡ διδασκαλία τοῦ νεοπλατωνικοῦ Ἀμμωνίου Ἑρμείου (500 μ. Χ.) περὶ τῆς αἰωνιότητος τοῦ κόσμου, σῴζεται ἑλληνιστὶ παρὰ Migne κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Berth, ἐκδοθεῖσα ἔπειτα παρὰ τοῦ Boissonade (Παρίσιοι 1836). Παρὰ τῷ αὐτῷ Migne καὶ κεφάλαια κατ' ἐκλογὴν λατινιστὶ (85, 1011 ἑ.), ἅτινα ἑλληνιστὶ ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Pitza (Analecta sacra et classica, Παρίσιοι 1888). Ὁ Ζαχαρίας ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ 536 ἐψήφισεν ὑπὲρ τῆς καθαιρέσεως τοῦ πατριάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἀνθίμου ὡς μονοφυσίτου, ἐν τούτοις φαίνεται ἐκ τῶν ἔργων του ὅτι ἔκλινεν ὑπὲρ τῆς μερίδος τῶν μονοφυσιτῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τὴν συριακὴν ἱστορίαν ἐξέδωκε πρῶτος ὁ *Land* («Anecdota syriaca» 3, 4 (1870). Μετάφρασις τοῦ μεγαλυτέρου μέρους αὐτῆς εἰς τὴν γερμανικὴν ὑπὸ *Ahrens* καὶ *Kruger*, εἰς δὲ τὴν ἀγγλικὴν ὑπὸ *Hamilton* καὶ *Brooks* (1899). Ὁ Βίος τοῦ Ἠσαΐου συριστὶ παρὰ *Land*, γερμανιστὶ παρὰ *Ahrens* καὶ συριστὶ καὶ λατινιστὶ παρὰ *Brooks*.

Κ. Ι. Δ.

— Ζαχαρίας ἐπίσκοπος **Σητείας**. Φέρεται σφαγεὶς μετὰ τοῦ Κρήτης Γερασίμου, τεσσάρων ἄλλων ἐπισκόπων, 75 κληρικῶν καὶ προκρίτων καὶ δύο χιλιάδων Ἑλλήνων, κατὰ τὴν μεγάλην σφαγὴν τοῦ Ἡρακλείου τὴν 24ην Ἰουνίου 1821. Ἡ σφαγὴ ἐγίνετο εἰς τὸ κάτω συνοδικὸν τῆς μητροπόλεως Ἡρακλείου (Πρβλ. *Τρικούπη*, Ἱστορ. τῆς Ἑλλην. Ἐπαναστ. τόμ. Α', σελ. 199).

— Ζαχαρίας **Σκορδύλιος**, ἐπιλεγόμενος *Μαραφαρᾶς*· βλ. *Σκορδύλιος Ζαχαρίας*.

— Ζαχαρίας ὁ **χανεντὲς** (ἤτοι μελῳδός). Βυζάντιος τὴν πατρίδα, φίλος καὶ μαθητὴς τοῦ Δανιὴλ τοῦ πρωτοψάλτου, ἤκμασε κατὰ τὰ μέσα τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος. Ἐκτὸς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἦτο ἐγκρατέστατος καὶ τῆς ἀραβοπερσικῆς μουσικῆς καὶ πολλὰ ᾄσματα ἀσιατικὰ ἐμελοποίησε καὶ συλλογὴν τοιούτων ᾀσμάτων ἐξέδωκεν. Ἐμελοποίησε δὲ λαμπροὺς καλοφωνικοὺς εἱρμούς, τονίσας αὐτοὺς διὰ τῆς ἡμετέρας παρασημαντικῆς, ἐποίησε δὲ καὶ συλλογὴν ἑλληνικῶν ᾀσμάτων, ἣν οἰκειοποιηθέντες μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐξέδωκαν Θεόδωρος ὁ Φωκαεὺς καὶ Σταυράκης ὁ χανεντὲς (*Γ. Παπαδοπούλου*, «Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς παρ' ἡμῖν ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς» ἐν Ἀθήναις 1890, 314). Ε. Γ. Π.

— **Ζαχαρίας Γεργανός**, καλούμενος ἐνίοτε *Γέργανος* ἢ *Γεργάνος*· βλ. *Γεργανὸς Ζαχαρίας*.

— **Ζαχαρίας, Γεώργιος**. Ἀθηναῖος Ἀγωνιστής. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς Ἐπαναστάσεως κατήρτισε μικρὸν σῶμα ἐκ χωρικῶν τῶν Λιοσίων καὶ μὲ αὐτοὺς ἠγωνίσθη εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως, καθ' ἣν ἐπλήγη καιρίως. Μολονότι χωλὸς καὶ μονόφθαλμος, ἐξηκολούθησε μετ' ἀπαραμίλλου ζήλου τὸν ἀγῶνά του, παρευρεθεὶς εἰς διαφόρους περιπετείας τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Στερεάν. Κατὰ τὸν ἐμφύλιον τοῦ 1824 ἀγανακτήσας ἐναντίον τῶν «κοτζαμπάσηδων», τῶν κηρυχθέντων «ἀνταρτῶν», κατῆλθε μετὰ πολλῶν Στερεολλαδιτῶν καὶ ἐπολέμησε πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως. Εἰς τὸν δεύτερον ὅμως ἐμφύλιον, δυσαρεστηθεὶς προφανῶς, εὑρέθη ἀντιμέτωπος τῶν παλαιῶν συναθλητῶν του. Ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας μὲ τὴν κάθοδον τοῦ Κιουταχῆ, μετέσχε τῆς μάχης τοῦ Χαϊδαρίου, εἶτα δ' ἐνεκλείσθη εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, εἰς ἣν εἰσῆλθε μετὰ τῶν τακτικῶν τοῦ Φαβιέρου. Τὴν 15 Φεβρουαρίου 1827 ὅμως, ἐκτεθεὶς εἰς τὸ ἐχθρικὸν πῦρ κατὰ τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τῆς Ἀκροπόλεως, ἐφονεύθη ὑπὸ ἀλβανικῆς σφαίρας. Γ. Δ. Κ.

— **Ζαχαρίας, Προκόπιος**. Ἕλλην χημικὸς-μηχανικός, γεννηθεὶς τῷ 1873. Ἐσπούδασε φυσικὰς ἐπιστήμας ἐν Ἀθήναις, Γερμανίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ, εἰδικευθεὶς ἰδίᾳ εἰς τὴν μελέτην τῆς φυσικοχημείας καὶ τῆς χημείας τῶν κολλοειδῶν ἐν τῇ θεωρίᾳ καὶ τῇ ἐφαρμογῇ αὐτῶν. Ἐκ παραλλήλου ἐκαλλιέργησε τὴν μουσικὴν καὶ τὴν ἀρχαίαν χορογραφίαν. Διετέλεσεν ἐπιμελητὴς τοῦ χημείου τοῦ πανεπιστημίου (1896), ὑφηγητὴς τῷ 1901, ἀπὸ δὲ τοῦ 1922 ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς φυσικοχημείας καὶ ἐφηρμοσμένης ἠλεκτροχημείας ἐν τῷ πολυτεχνείῳ. Ἀνέπτυξεν ἰδίαν θεωρίαν περὶ τῶν φαινομένων τῆς βαφικῆς ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ: «Αἱ θεωρίαι τῆς βαφικῆς» (1901). Ἐδημοσίευσεν «Ὁδηγὸν ποιοτικῆς καὶ ποσοτικῆς ἀναλύσεως» (1897), «Die Theorie der Farbenvorgänge» (1908) καὶ πολλὰς λίαν ἐνδιαφερούσας ἐργασίας, κυρίως ἐκ τῆς χημείας τῶν κολλοειδῶν, εἰς διάφορα γερμανικὰ ἐπιστημονικὰ περιοδικά. Εἰς τὸν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντα «Ἀρίονα» (1916) συνώψισε τὰ πορίσματα τῶν μελετῶν του ἐπὶ τῆς ἀρχαίας, ἐκκλησιαστικῆς καὶ δημοτικῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς. Εἰς τὸν Π. Ζαχαρίαν ὀφείλεται νέα ὀνοματολογία ἐν τῇ κολλοειδεῖ χημείᾳ καὶ ἡ διὰ συστηματικῆς ἐπιστημονικῆς καὶ προπαγανδιστικῆς ἐργασίας αὐτοῦ, σημειωθεῖσα πρόοδος εἰς τὴν βιομηχανικὴν χρησιμοποίησιν τοῦ ἑλληνικοῦ λιγνίτου. Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας» —Β.

Ζαχαρίας (Zacharias), **Ὄθων**. Γερμανὸς ζῳολόγος (1846—1916). Κατὰ τὸ 1890 τῇ συνδρομῇ τοῦ κράτους ἵδρυσε βιολογικὸν σταθμὸν ἐν Holstein καὶ παρὰ τὴν λίμνην Plöner, τὸν ὁποῖον καὶ διηύθυνεν. Ἔγραψεν: «Ὁ κόσμος τῶν ζῴων καὶ φυτῶν τῶν γλυκέων ὑδάτων» (1891, 2 τόμ.). «Τὸ πλαγκτὸν τῶν γλυκέων ὑδάτων» (1907) κ. ἄ. Δ. Ν. Π.

Ζαχαριᾶς Κώστας, ὁ ἐπιλεγόμενος **Κωσταντάρας**. Ἁρματολὸς ἐκ Δωρίδος, γυναικάδελφος τοῦ ἁρματολοῦ Βρυκόλακα, τὸν ὁποῖον καὶ διεδέχθη τῷ 1740 εἰς τὸ ἁρματολίκιον τῶν Σαλώνων. Ἀπέθανεν ἐκ φυσικοῦ θανάτου τῷ 1755, ἀφοῦ μετεμελήθη διὰ τὴν ζωὴν τοῦ Κλέφτου, ἣν διῆλθεν ἐπὶ πεντηκονταετίαν, καί, κατὰ τὸ δημοτικὸν τραγούδι, ἐπόθησε νὰ ἐπανακτίσῃ τὰ χωρία καὶ τὰ μοναστήρια τὰ ὁποῖα κατέστρεψε. Γ. Δ. Κ.

— **Ζαχαριᾶς Μπαρμπιτσιώτης**. Περιβόητος Κλέφτης τῶν δυσμῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος εἰς τὴν Πελοπόννησον, τῆς ὁποίας ἐν τέλει διωρίσθη διὰ φιρμανίου «μπάσμπογου καὶ ζαμπίτης εἰς τὰ 24 κατηλίκια», τουτέστιν ἀρχιαστυνόμος. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν προδρόμων τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας, ἐνεσάρκωσε δέ, παρὰ τὰ μεγάλα ἐλαττώματά του, τὴν πολεμικὴν ἐκδήλωσιν τῆς τότε ἀφυπνιζομένης ἑλληνικῆς ψυχῆς. Καταγόμενος ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Πανιελαίων, Κλεφτῶν καὶ τούτων ἐξ Ἀρκουδορέματος, ἐγεννήθη ἐν Μπαρμπίτσῃ τοῦ Πάρνωνος, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἔλαβε καὶ τὸ ἐπώνυμον *Μπαρμπιτσιώτης*, δι' οὗ ἐπροτίμα νὰ ὑπογράφεται. Ὑπὸ τῶν συγχρόνων του ὠνομάζετο συνήθως *Ζαχαριᾶς*, *Ζάχος* καὶ διὰ τὴν προεξοχὴν τοῦ μετώπου του *Μπρούσης*. Κατὰ τὸν κυριώτατον βιογράφον του Ἰωάννην Κονδάκην: «Ὁ Καπετὰν Ζαχαριᾶς ἦτο ταχύπους, εἶχεν εὐσταροφον σῶμα, ἀνάστημα μέτριον, μέσην λιανήν, πρόσωπον στρογγυλὸν καὶ ἔμμορφον, ὀμμάτια μαῦρα καὶ εἰς τὸ δεξιὸν ὀφρύδι μίαν λαβωματιὰν ἡ ὁποία τοῦ ἔκαμε μεγάλην ὡραιότητα. Τὰ μαλλιά του ἦσαν μαῦρα καὶ σγουρά, εἶχε φωνὴν μεγάλην καὶ γλυκεῖαν καὶ βροντώδη, εἶχε πνεῦμα ὀξύτατον. Ἦτον εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ἀνεξάρτητος, ὥστε δὲν ἐγνώριζεν εἰς τὴν ζωήν του ἄλλον ἀνώτερόν του». Ἡ δὲ παράδοσις, ἥτις διεσώθη εἰς πλῆθος δημοτικῶν τραγουδιῶν ἐξυμνούντων τὰ κατορθώματά του, τὸν θέλει ὡραῖον, ταχὺν καὶ ὁρμητικὸν ὡς ἀετὸν ἢ μᾶλλον ὡς «ξεφτέρι», φιλογύνην, ἀλλὰ καὶ σεβόμενον τὴν ἀδυναμίαν, πολυμήχανον καὶ ἐπιβλητικὸν χάρις εἰς τὴν ἀνδρείαν καὶ τὰ τεχνάσματά του. Παῖς ἀκόμη ὑπηρέτει εἰς τὸν σπαχῆν (φοροεισπράκτορα) τοῦ Ἁγίου Πέτρου Καρᾶ-Χαλὴλ ἀγᾶν, καὶ ὅταν ἐφονεύθη διὰ προδοσίας ὁ πατὴρ καὶ ὁ ἀδελφός του, ἔδραξε τὰ ὅπλα καὶ ἐκδικηθεὶς τοὺς προκαλέσαντας τοὺς φόνους Ἕλληνας κοτζαμπάσηδες, κατετάχθη εἰς τὸ σῶμα τοῦ καπετὰν Ματζάρη. Ἀναδειχθεὶς κατόπιν εἰς τὴν μάχην τῆς Ρεκίτζας, τῷ 1777, μόλις δεκαοκταετής, ἀπεσκίρτησε διὰ φιλοπρωτίαν ἀπὸ τὸν Ματζάρην, κατήρτισε σῶμα 60 συντρόφων, «ἔβαλε τσαούσην (ὑπασπιστήν), μπαϊρακτάρην (σημαιοφόρον), κι' ἔρραψε μπαϊράκι μὲ σταυρόν. Τὸ μπαϊράκι, τὸ ἐπάνω μέρος κόκκινον, στὴ μέση ἄσπρον, τὸ κάτω μαῦρο, στὴ μέση σταυρὸν μὲ γράμματα: ἢ αἷμα ἢ ἐλευθερία ἢ θάνατος». Ἡ φήμη του ταχέως ἐξηπλώθη εἰς τοὺς τρομεροὺς ἐκείνους χρόνους τῆς ἀλβανικῆς ἀναρχίας, καὶ ὁ βέης τῆς Μονεμβασίας δι' ἁδρᾶς ἀμοιβῆς προσέλαβεν αὐτὸν καὶ τοὺς συντρόφους του εἰς φύλαξιν τῶν μεγάλων τσιφλικίων, ἀλλὰ καὶ τῆς ὅλης ἐπαρχίας τὴν ὁποίαν διῴκει. Τοιουτοτρόπως ὁ Ζαχαριᾶς ἔγινεν ἁρματολός. Ἀλλὰ τὸν εἷλκυε περισσότερον ἡ ζωὴ τῶν κλεφτῶν, οἵτινες, τελοῦντες ἐν διωγμῷ, τὸν ἐκάλεσαν ν' ἀναπληρώσῃ εἰς τὴν ἀρχηγίαν τὸν φονευθέντα Παναγιώταρον. Ὁ Ζαχαριᾶς δὲν ἐδέχθη τότε, θέλων νὰ δώσῃ περιφανῆ δείγματα τῆς ὑπεροχῆς του. Καὶ ἠγωνίσθη εἰς τὴν Λακεδαίμονα καὶ τὴν Ἀρκαδίαν, διὰ δὲ τῆς μάχης τοῦ Σάλεσι τῷ 1781, ἐπεβλήθη εἰς τὴν κοινὴν συνείδησιν. Οἱ Τοῦρκοι τὸν ἔτρεμον. Οἱ κλέφται τὸν ἠγάπων, ἰδίως διότι μὲ ἀπαραδειγμάτιστον δικαιοσύνην ἐδίκαζε μὲ τὴν «Ἑξάβιβλον» τοῦ Ἀρμενοπούλου, καὶ ἐμοίραζε τὰ «πλιάτσικα» κατ' ἀξίαν, χωρὶς νὰ κατακρατῇ τὴν μερίδα τοῦ λέοντος. Τότε ἴσχυον πολὺ εἰς τὴν Λακεδαίμονα οἱ Νικολαῖοι ἢ Νικολόπουλοι τῆς Λογγάστρας, ἀλλὰ τελοῦντες ὑπὸ ἀπηνῆ διωγμὸν ἐπεκαλέσθησαν τὴν σύμπραξιν τοῦ Ζαχαριᾶ, τὸν ὁποῖον προσείλκυσαν νυμφεύσαντες αὐτὸν μὲ συγγενῆ των κόρην, ὀνόματι Παγώναν. Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἐπεβλήθη ζητῶν ἀπὸ τοὺς προεστοὺς τῶν διαφόρων περιφερειῶν «λουφέδες», ἤτοι μισθοὺς διὰ τὰ παλληκάρια τοῦ σώματός του. Οἱ πρῶτοι «λουφέδες» ἢ «χάρτζια», τὰ ὁποῖα ἀπέκτησεν, ἦσαν τρεῖς χιλιάδες γρόσια διὰ τριακόσια παλληκάρια, τὰ ὁποῖα ἔλαβεν ἀπὸ τὸν βοεβόδαν τοῦ Λεονταρίου. Ὅταν ἐπέτυχεν, ἐπεξέτεινε τὴν δρᾶσίν του εἰς τὴν ἰδίαν του πατρίδα, ὅπου ἐπὶ διετίαν ὑπῆρξεν ἁρματολός. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἐξεβίαζε τόσον πολὺ τοὺς εὐπόρους, Μουσουλμάνους ἢ Χριστιανούς, ὥστε διὰ παντὸς μέσου οἱ τελευταῖοι τὸν ἀπεμάκρυναν ἐν Μπαρμπίτσης. Μετέβη λοιπὸν εἰς Λογγάστραν, ἐκεῖθεν δέ, ἀπειλῶν τοὺς προεστοὺς τῆς Λακεδαίμονος, ἀπέκτησε πέντε χιλιάδες γρόσια ὡς λουφέδες πεντακοσίων παλληκαριῶν, καὶ ἔλαβε τὸν πρῶτον τίτλον τοῦ «ντερβέναγα» ἀπὸ τὴν διοίκησιν τῆς Πελοποννήσου. Χάρις εἰς τὴν προαγωγήν του ἡσύχασεν ἐπί τινα χρόνον, ἀλλ' ἠσχολήθη μᾶλλον εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν τῶν περιφήμων δύο πύργων του εἰς τὴν Μπαρμπίτσαν, οἵτινες ἐπέπρωτο νὰ προκαλέσουν τὴν νέαν ἐξόρμησιν τοῦ Ζαχαριᾶ εἰς τὴν ζωὴν τοῦ κλέφτου. Ἐπὶ πέντε ἔτη, ἔτη ἀναρχίας, διωγμῶν καὶ ἀπελπισίας διὰ πάντα εἰρηνικὸν ἄνθρωπον, ὁ Ζαχαριᾶς δὲν ἐξῆλθε μὲν τῆς Πελοποννήσου, ὅπως ἄλλοι διὰ νὰ πολεμήσουν παρασυρόμενοι ἀπὸ τοὺς πράκτορας τῆς Ρωσίας, ἀλλὰ διέσχιζεν αὐτὴν λεηλατῶν χωρία, μονὰς καὶ πύργους, φονεύων δὲ Τούρκους καὶ τουρκίζοντας Ἕλληνας. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο, καθ' ὃ καὶ ἡ διοίκησις τῆς Τριπόλεως δὲν ἐφείσθη οὐδεμιᾶς προσπαθείας ὅπως συλλάβῃ ἢ δολοφονήσῃ αὐτόν, ὁ Ζαχαριᾶς διέπραξε τὰ περισσότερα τῶν ἀποδιδομένων εἰς αὐτὸν ἀνοσιουργημάτων. Διὰ τὴν ἀναρχίαν τῶν ἐτῶν ἐκείνων, ὁ Ζαχαριᾶς, συνεννοηθεὶς μετὰ τῶν λοιπῶν κλεφτῶν τῆς Πελοποννήσου, ἀπετέλεσε τοιαύτην συμπαγῆ ὁμοσπονδίαν, οὕτως εἰπεῖν, ὥστε σοβαρῶς ἐπεδίωξε, καίτοι διωκόμενος, νὰ ἐπιτύχῃ ὅσα ἀπὸ ἐτῶν ἠγωνίζετο ἐν τῇ Ἠπειρωτικῇ Ἑλλάδι ὁ Ἀλῆ πασᾶς ὁ Τεπελενλῆς, δηλαδὴ ν' ἀναλάβῃ τὴν γενικὴν ἀσφάλειαν τῆς Πελοποννήσου, διοριζόμενος γενικὸς αὐτῆς δερβέναγας. Διὰ τοῦτο, περὶ τὸ 1786, ἐπέτεινε τὴν πολεμικήν του, κατατροπώσας τοὺς Τούρκους εἰς διάφορα σημεῖα τῆς Κυνουρίας, τῆς Ἀρκαδίας καὶ τῆς Λακεδαίμονος. Ἀλλὰ καὶ αὐτοί, ἐκδικούμενοι ἔκαψαν τοὺς πύργους του εἰς τὴν Μπαρμπίτσαν. Ὁ Ζαχαριᾶς ἐζήτησε μέσῳ τοῦ πλουσίου Κορινθίου Κιαμὴλ βέη, τὸ δερβεναλίκιον, καὶ τέλος τὸ ἐπέτυχεν, ἀλλ' ἀφοῦ ὁ βαλῆς τοῦ Μορέως ἐπὶ ἔτη ὁλόκληρα ἠγωνίσθη νὰ ἐξοντώσῃ αὐτόν, τὰ δὲ στρατεύματά του ὑπέστησαν τὴν δεινὴν σφαγὴν τῆς Βασσαρᾶς, εἰς τὸ ῥέμα τὸ λεγόμενον ἔκτοτε «τοῦ Ζαχαριᾶ τὸ τσουγγάνι», ἢ «ἡ βίγλα». Ὁ διορισμός του προεκλήθη ἀπὸ τοὺς ἰσχύοντας ἐν Πελοποννήσῳ Μουσουλμάνους, οἵτινες, εἰς ἐπανειλημμένας συσκέψεις συνελθόντες, ἐσκέφθησαν ὅτι πρέπει νὰ συνθηκολογήσουν πρὸς αὐτόν, καὶ ν' ἀποδεχθοῦν τὴν πρότασιν τοῦ Κιαμὴλ βέη, ὅπως

Digitized by Google

διορισθῇ ὁ Ζαχαριᾶς καὶ εἰς τὰ 24 κατηλίκια (διοικαστικὰς περιοχάς, εἰς ἃς διῃρεῖτο ἡ ὅλη Πελοπόννησος), ὥστε ὅλαι αἱ ἐπαρχίαι νὰ ἡσυχάσουν, ἐφ' ὅσον θὰ ἐξουδετερώνον διὰ τῦ ἀρχηγοῦ τὴν ὅλην ὁμοσπονδίαν. Ἐπίσημον φιρμάνι ἔφθασεν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν περιέχον τὸν διορισμὸν τοῦ Ζαχαριᾶ ὡς «μπάσμπογυ καὶ ζαμπίτη» μὲ τὴν ἐντολὴν «εἰς τὸ ζάπι (διοίκησιν) νὰ εἶναι ἐλεύθερος, καὶ νὰ πληρώνεται ἀπὸ τὰ 24 κατηλίκια». Ὁ βαλῆς τοῦ Μορέως, αἰσθανόμενος βαθεῖαν τὴν προσβολήν, διότι ἔπρεπε νὰ συνθηκολογήσῃ πρὸς τὸν «ζορμπᾶν» καὶ «χαΐνην» (τὸν ἀντάρτην καὶ κλέπτην), δὲν θὰ ἔστεργε νὰ ἐπιδώσῃ τὸ φιρμάνι, ἂν δὲν τὸ ἀπῄτουν οἱ Μουσουλμᾶνοι ἄρχοντες. Ἡ ἐπίδοσις ἐγένετο μεγαλοπρεπῶς. Ὁ ἱμάμης ἐκόμισε τὸ φιρμάνι μέσα εἰς περίχρυσον ταψί, ἐντὸς δ' αὐτοῦ ὁ καπετὰν Ζαχαριᾶς ἔρριψε γενναῖον φιλοδώρημα. Καί, περιχαρής, διεμήνυσεν εἰς τοὺς ἀνὰ τὴν Πελοπόννησον συντρόφους τῆς συμπαραστούσης ὁλομελείας τῶν κλεφτῶν,ὅτι δι' αὐτοῦ θὰ πληρώνωνται τακτικὰ οἱ «λουφέδι» των, ἀρκεῖ νὰ εἶναι φρόνιμοι, «ὅσῳ νὰ μπορέσωμεν, προσέθετεν εἰς τὰ ἐγκύκλιά του γράμματα, ὁ πρόδρομος αὐτὸς τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως,νὰ σηκώσωμεν τὸν τόπον, τὴν μικρολογιά, νὰ γλυτώσωμεν τὴν πατρίδα». Τοιουτοτρόπως, ἡ Πελοπόννησε ἀπέκτησε σχετικὴν γαλήνην παρὰ τὸν ἀντίκτυον τοῦ διεξαγομένου κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους νέου Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου. Ὁ Λάμπρος Κατσόνης, ὁ Ταμάρας καὶ ἄλλοι Ρῶσοι καὶ Ἕλληνες πράκτορες τῆς Μεγάλης Αἰκατερίνης, προσεπάθουν παντὶ σθένει νὰ ἐξεγείρουν τὸν ἑλληνικὸν λαόν. Ἀλλ' ὁ Ζαχαριᾶς, δυσπίστως ἔχων πρὸς τοὺς ρωσικοὺς ὑπολογισμούς, οὐδόλως μετέσχεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην. Μόνον ὅταν, μετὰ τὴν φυγάδευσιν τοῦ Λάμπρου Κατσώνη ἀπὸ τὸ Πόρτο-άγιο τῆς Μάνης τῷ 1792, ἐκινδύνευσε νὰ παραδοθῇ εἰς τὸν Τουρκον στόλαρχον ὁ περιβόητος Ἀδρίτσος Μουστανᾶς, ὁ πατὴρ τοῦ Ὀδυσσέως, μόνον τότε ὁ Ζαχαριᾶς ἀνεμίχθη, δεχθεὶς τὸν φυγά με τοὺς τετρακοσίους ἄνδρας του εἰς τὸν πύργον τοῦ Σκουφομύτη. Τὸ γεγονὸς τοῦτο, δοθέντος ὅτι ὁ Ἀνδρῖτσος ἦτο ἀπὸ τριετίας εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν πρὸς τὸ δοβλέτι, ἔθετεν εἰς προφανῆ κίνδυνον τὴν ὁμοσπονδίαν τῶν Πελοποννησίων κλεφτῶν καὶ ἐν γένει τὸ ἔργον τοῦ Ζαχαριᾶ. Ἀλλ' εἰς τὴν συνάντησιν τοῦ πολυαρίθμου ἐκείνου σώματος ἐνόπλων Ἑλλήνων ἐπεκράτησεν ἡ ἔννοια τῆς ταχυτέρας καὶ ἀσφαλεστέρας προπαθείας τῆς ἀπελευθερώσεως. Ὁ Ζαχαριᾶς ἔζησε νὰ ἐπιδείξῃ εἰς τὸν Ἀνδρῖτσον τὰ ἀγαθὰ τοτελέσματα τῆς ἐνεργείας του καὶ νὰ τὸν πείσῃ, (τε οἱ κλέφται τῆς Ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος νὰ συνουσθοῦν καὶ συμπράξουν μεταξύ των εἰς κοινὴν αντίον τῶν Τούρκων προσπάθειαν. Ἐνθουσιασμὸς διὰ τὰς πληροφορίας τὰς ὁποίας ἐλάμβανε περὶ τῶν περιπετειῶν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἐπίστευεν εἰς αὐτὴν καί, διὰ τῆς μεσιτείας ἐν Ζακύνθῳ Γάλλων πρακτόρων (Γουῆ καὶ Ἀν-Σοβέρ, ἔκτοτε δρώντων μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἐπικτήσεως τῶν γαλλικῶν ἐπαναστατικῶν ἰδεῶν εἰς τὴν Ἀνατολήν), ἤθελε «ν' ἀρχίσῃ ν' ἀκούγεται» τὴν Φραγκιάν». Καὶ ἐπέλεγεν, ὡς ἐπῳδόν, τὸ ειροπόλημά του: «Ἴσως κι' ἐλευθερώσωμεν τὴν πατρίδα μας ἀπὸ τοὺς μουρτάτες». Χαρακτηριστικὴ γνωρίσματα τῆς ὅλης πολιτικῆς τοῦ Ζαχαριᾶ ναι τ' ἀκόλουθα, ἅτινα ἀφηγεῖται ἡ βιογραφίου: «Θὰ σὲ πάγω, λέγει εἰς τὸν Ἀνδρῖτζον Μοιανᾶν, ὡς τὴν Βοστίτζα (Αἴγιον) νὰ περάσῃς πέρα στὴ Ρούμελη. Καὶ ἀπὸ ἐκεῖ τραβᾷς διὰ Ἔλυμπον ὀν Ὄλυμπον, τὴν βορειοτέραν δηλαδὴ Ἑλλάδα)καὶ νὰ μοῦ γράφῃς πάντα. Ἐσὺ στὴν Ρούμελη κι' ἐμεῖς τὸν Μοριᾶ ν' ἀκούομαστε (νὰ συνεννοούμεθα), καὶ ὰ βαστᾶς τὰ δικά μου σχέδια. Ν' ἀκούεσαι μ' ὅλα τὰ καπετανᾶτα τῆς Ρούμελης, καθὼς κι' ἐγὼ ἀκούω στὸ Μοριᾶ. Ὅταν σοῦ διδουν χάρτζια (μισθοὺς) νὰ μοιράζῃς εἰς ὅλα τὰ καπετανᾶτα καθὼς κι' ἐγώ Ὅταν ὁ μουρτάτης Ἀλῆ πασᾶς δίνῃ ἐνοῦ λουφέδιά τὰ μοιραζόσαστε, νὰ εἶσθε ἀγαπημένοι. Νὰ μὴ ηγάν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον. Διότι σήμερα χάνει ἐσένα ταχὺ ἐμένα. Καὶ πάντα νάχετε τὸ νοῦ σας. Βλέπ' Μὲ πληρώνουν νὰ βαρέσω τοὺς ἄλλους καπετανος. Ἐγὼ τοὺς ἔχω συντρόφους. Πῶς τοὺς βαρῶ; Τσιράζομαι κεῖνα ποῦ παίρνω. Δὲν θέλω γρόσια. Θέλ συντρόφους γιὰ τὴν πατρίδα». Μὲ αὐτὸ τὸ πνεῦμ ἐπαγίωσε τὴν ἐν Πελοποννήσῳ θέσιν του ὁ Ζριάς καὶ προσεπάθει νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἐνέργιν εἰς τὴν αναρχουμένην ἢ μᾶλλον τυραννο:ουμένην ἀπὸ τὸν Ἀλῆ πασᾶν Ρούμελην. Ἀλη ἐποποιία, φαίνεται, ὑπῆρξεν ἡ διὰ μέσου τῆ Πελοποννήσου διάβασις τῶν ἀνδρῶν τοῦ Ἀνδρου, προστατευομένων καὶ ἐνισχυομένων διὰ τσωμάτων τοῦ Ζαχαριᾶ, τοῦ Κολοκοτρώνη ἄλλων κλεφτῶν. Πράγματι ὁ κίνδυνος ἦτο ρας ὁ νέος βαλῆς τοῦ Μορέως, ἐπιθυμῶν νὰ ᾳὶ χρήσιμος εἰς τὸν καπετὰν πασᾶν, ὅστις ἐζήτην κεφαλὴν τοῦ Ἀνδρίτσου ἐπὶ πίνακι, ἐξεστευσεν αὐτοπροσώπως, ἐνῷ διέταξε πᾶσαν ἕνον δύναμιν ἐν Πελοποννήσῳ νὰ κινηθῇ διὰ ζωγρήσῃ τοὺς φυγάδας. Ἀληθεῖς μάχαι ἐγένο εἰς τὸ Βαλτέτσι, εἰς τὸ Λεβίδι, εἰς τὶς Κανες καὶ ἀλλαχοῦ. Τεσσαράκοντα ἡμέρας ἐχρήσαν οἱ Ρουμελιῶται καὶ Μωραῖται νὰ διασχίσουν τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ τὸ Σκουφομύτη ἕως τὴν Βοστίτζαν. Παντοῦ εὕρισκον Τούρκους καὶ Ἀλβανούς, ἀγωνιζομένους νὰ τοὺς κυκλώσουν, καὶ πάντοτε διέφευγον. Ἀλλὰ ἡ χαρὰ ἐπὶ ἑκάστῃ διασώσει ἦτο τοιαύτη, ὥστε ἀμέσως ἐπεδίδοντο εἰς εὐωχίας καὶ πανηγύρεις, τὰς ὁποίας διέκοπτε μόνον νέα ἐπιδρομὴ τῶν Τούρκων. Τέλος, ἀφοῦ κατὰ τὸ τεσσαρακονθήμερον ἐκεῖνο οἱ ἑξακισχίλιοι Τοῦρκοι ἀπώλεσαν περὶ τοὺς χιλίους ἑξακοσίους ἄνδρας, ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων ἐφονεύθησαν περὶ τοὺς ἑκατόν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Καραχάλιος καὶ ὁ Καλιακούδας, ὁ Ἀνδρῖτζος διεπεραιώθη ἀπὸ τῆς Βοστίτζης εἰς τὰ Ἄσπρα Σπίτια τῆς Στερεᾶς καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Ρούμελην. Ἔκτοτε ὁ Ζαχαριᾶς ἐπολεμήθη ἀπὸ τὴν τουρκικὴν διοίκησιν, μολονότι ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἀκόμη ἐλάμβανε τοὺς λουφέδες διὰ νὰ καταπολεμῇ τοὺς λοιποὺς ἐν ἐξεγέρσει καπεταναίους. Πολλάκις ἠγωνίσθη εἰς διάφορα μέρη τῆς Πελοποννήσου, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ λόγους προσωπικοὺς καὶ ὄχι, ὅπως κατὰ κόρον ἐγράφη, ἐθνικούς. Ἡ περίφημος ἐκστρατεία τοῦ ἐναντίον τῶν Τούρκων τῆς Αἰγίνης ἐγένετο ὄχι μόνον διὰ νὰ τιμωρηθοῦν οὗτοι ὡς ἐπιδιώξαντες κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος τὴν ἐξόντωσιν τοῦ Ἀνδρίτζου, ἀλλὰ διὰ τὴν λεηλασίαν τῆς πόλεως, ἥτις θὰ προσεκόμιζε μέγιστα κέρδη εἰς τοὺς ἐπιδραμόντας. Τὰ «πλιάτζικα» ταῦτα διενεμήθησαν οἱ κλέφται εἰς τὴν Μάνην, αὐτοῦ τούτου τοῦ ἡγεμόνος Τζανὲτ μπὲη ἐπιμελουμένου τὴν ἀκριβοδικαίαν κατανομήν. Ἔπειτα ὁ Ζαχαριᾶς, ὠχυρωμένος εἰς τὸ Σκουφομύτη, ἐξεστράτευε συχνὰ ἐναντίον τῶν Τούρκων διὰ λόγους οὐχὶ πάντοτε ἐθνικούς, ἐναντίον δὲ Χριστιανῶν, συνήθως, διὰ τὴν ἁρπαγὴν γυναικῶν. Πράγματι ὁ ἥρως τῆς Μπαρμπίτσης ἦτο παροιμιώδης διὰ τὴν θηλυμανίαν του. Ἄπειρα εἶναι τὰ σχετικὰ ἐπεισόδια, διὰ τὰ ὁποῖα πλῆθος στίχων ἔπλεξεν ἡ δημοτικὴ μοῦσα. Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀληθὲς ὅτι καὶ ἐξ αἰτίας γυναικὸς ἐθανατώθη. Τὴν ἐξόντωσίν του ἐπεδίωκεν ἀπὸ καιροῦ ἡ Πύλη. Καὶ τῷ 1805, ὅταν ἐστάλη εἰς τὴν Μάνην ὁ Τοῦρκος στόλαρχος Σεremὲτ βέης, διεκηρύχθη ὅτι θὰ ἀνετίθετο ἡ ἡγεμονία τῆς Μάνης εἰς ἐκεῖνον, ὅστις μεταξὺ ἄλλων θὰ ἔφερεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ζωντανὸν καὶ τὸν Ζαχαριᾶν.

Ὁ κουμπάρος του Κουκέας, κατ' ἄλλους μὲν διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὴν τιμὴν τῆς προσβληθείσης οἰκογενείας Μουρτζίνου, τῆς ὁποίας μία κόρη, ἡ Εἰρήνη, ἠκολούθει τὸν Ζαχαριᾶν ὡς ἐρωμένη, κατ' ἄλλους δὲ διὰ πολιτικὴν μόνον αἰτίαν, προσειλκυσεν αὐτὸν εἰς τὸν πύργον του, καὶ ἀφοῦ τὸν ἐφόνευσε μὲ τρομπόνια καὶ τὴν βοήθειαν τριῶν παλληκαριῶν, ἀπέκοψε τὴν κεφαλήν του καὶ τὴν ἀπέστειλεν εἰς Τρίπολιν. Ὁ Κουκέας ἐχειροκροτήθη καὶ ἐποδοκοπήθη ἀπὸ τὸν Σερεμὲτ βέην, ὀργισθέντα διότι δὲν τοῦ παρεδόθη ζωντανὸς ὁ Ζαχαριᾶς, ἡ κεφαλὴ τοῦ ὁποίου, ἐκτεθειμένη εἰς Τρίπολιν, ἐγένετο ἀντικείμενον χλευασμοῦ ἀλλὰ καὶ σεβασμοῦ παρὰ τοῖς Μουσουλμάνοις. Ὅταν εἷς ἐξ αὐτῶν ἔθεσε κόκκινον τριαντάφυλλον εἰς τὸ δεξιὸν οὖς τοῦ οἰκτροῦ λειψάνου, ἐδάρη ἀνηλεῶς ὑπὸ τῶν ἄλλων Τούρκων, οἵτινες ἐτίμων τὴν μοναδικὴν ἀληθῶς ἀνδρείαν, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξε καθ' ὅλην τὴν ζωήν του ὁ Ζαχαριᾶς. Ἡ λαϊκὴ μοῦσα πολλὰ τραγούδια της τοῦ ἀφιέρωσε, πλεῖστα δὲ κατορθώματά του μᾶς παρέδωκεν εἰς ἐνθουσιώδεις καὶ συγκινητικοὺς στίχους. Διὰ τὸν θάνατόν του πολλοὶ παρέχουν ὄχι μόνον διαφόρους ἐκδοχὰς ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐποχὴν δὲν συμφωνοῦν. Διότι ἄλλοι τὸν θέλουν ἀνασκολοπισθέντα ἔξω τῆς Τριπόλεως, ἄλλοι εἰς Μάνην, καὶ ἄλλοι ἀλλαχοῦ, καὶ πότε τῷ 1795, πότε τῷ 1799, πότε τῷ 1805 ἢ τῷ 1807. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὁ Ζαχαριᾶς ὑπῆρξε μία ἀπὸ τὰς εὐγενεστέρας πολεμικὰς μορφὰς τῆς ἀναγεννωμένης Ἑλλάδος, καὶ διεκρίθη διὰ τὴν ἀνδρείαν, τὴν σύνεσιν καὶ τὴν πολεμικὴν διορατικότητα. [Πρβλ. *Τ. Κανδηλώρου*, «Ὁ Ἁρματολισμὸς τῆς Πελοποννήσου».] Γ. Δ. Κ.

— **Ζαχαριᾶς.** Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀπέμεινε γνωστὸς εἰς τὴν ἱστορίαν ὁ Ἀθηναῖος ἰατροφιλόσοφος *Προκόπιος Ζαχαρίας*, ἰατρὸς τοῦ Χασεκῆ κατὰ τὰς δυσμὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Μετὰ τὸν θάνατόν του, ἡ χήρα του ὑπανδρεύθη τὸν Λάμπρον Ἠλιακόπουλον, τὰ δὲ τέκνα του ἠρίστευσαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ζαχαρίου*. Γ. Δ. Κ.

ζαχαριέρα (ἡ)· τὸ δοχεῖον τῆς σακχάρεως, ζαχαροδοχεῖον.

Ζαχαρίνου [*Γεωγρ.*]. Συνοικισμὸς τῆς ἐν Κρήτῃ κοινότητος Σητείας τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Λασιθίου. Κάτ. (1828) 37.

Ζαχαρίου (**ἀποκάλυψις**). Μεταξὺ τῶν νόθων ἀποκαλύψεων ἀναφέρεται ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν 60 κανονικῶν βιβλίων καὶ ἐν τῇ καλουμένῃ στιχομετρίᾳ τοῦ Νικηφόρου ἡ ἀποκάλυψις τοῦ Ζαχαρίου πατρὸς Ἰωάννου. Κατὰ τὸν Berendts πρόκειται περὶ νόθου ἀποκαλύψεως γραφείσης κατὰ τὸν Γ' ἢ Δ' αἰῶνα ἐν Παλαιστίνῃ καὶ ἀναφερομένης εἰς τὸν πατέρα τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου Ζαχαρίαν. Ἡ ἀποκάλυψις αὕτη ἐγράφη ἐξ ἀφορμῆς καὶ πρὸς ἑρμηνείαν τῶν λόγων τοῦ Χριστοῦ περὶ «τοῦ αἵματος Ζαχαρίου υἱοῦ Βαραχίου» (*Ματθ.* 23, 35, *Λουκ.* 11, 51). [Πρβλ. *Berendts*, Studien über Zacharias Apokryphen und Zacharias Legenden (ἐν Λειψίᾳ 1895). *Τοῦ αὐτοῦ*, Die handschr. Überliefezung der Zacharias und Johannes Apokryphen (ἐν Λειψίᾳ 1904). Περὶ δὲ τοῦ Ζαχαρίου τοῦ υἱοῦ Βαραχίου πρβλ. τὴν διατριβὴν τοῦ *Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων* «Περὶ τοῦ Ζαχαρίου τοῦ πατρὸς τοῦ Προδρόμου» (Σωζόμενα ἐκκλ. συγγρ. Ἀθήνησι αωξβ', τόμ. Α', σελ. 326—348).] Κ. Ι. Δ.

Ζαχαρίου, Δράκος. Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἀταλάντης, παρὰ τὸ βαθύ του γῆρας. Ὑπῆρξε Κλέφτης ὑπὸ τὸν Ἀνδρῖτσον Μουστανᾶν, τὸν πατέρα τοῦ Ὀδυσσέως, παρ' οὗ καὶ ἀπεκλήθη *Δράκος*, διὰ τὴν μεγάλην γενναιότητά του Ὑπηρέτησε καὶ τὸν Ὀδυσσέα, ὅταν εἶχε τὸ ἁρματολίκιον τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Τῷ 1821 ἠκολούθησε τὸν Δυοβουνιώτην, μετὰ τοῦ ὁποίου συνεδέετο ἀπὸ μακροῦ, ἐπολέμησεν εἰς τὴν Λαμίαν, τὰ στενὰ τοῦ Μπρόλλου, εἰς τὰ Βασιλικὰ καὶ εἰς τὴν Ἄμφισσαν. Τῷ 1825 ἠκολούθησε τὸν Ἰωάννην Γκούραν εἰς Πελοπόννησον κατὰ τὴν καταστολὴν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, προήχθη δὲ τότε εἰς ὑποχιλίαρχον. Προσκολληθεὶς κατόπιν εἰς τὸ σῶμα τοῦ Παπαφλέσσα, κατῆλθε πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ Ἰμβραὴμ καὶ ἐφονεύθη εἰς Μανιάκι. Κατ' ἄλλους ἐφονεύθη εἰς τὴν μάχην τοῦ Νεοκάστρου. Γ. Δ. Κ.

—**Ζαχαρίου.**—1) **Ἰωάννης.** Ἀθηναῖος Ἀγωνιστής, διακριθεὶς εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐτραυματίσθη ἐπανειλημμένως. —2) **Κωνσταντῖνος**, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Ἐπολέμησεν ὡς ἀξιωματικὸς ὑπὸ τὸν Σαρρῆν καὶ εἶτα τὸν Γκούραν, διακριθεὶς εἰς πολλὰς συμπλοκάς, καὶ ἰδίως διὰ τὴν καρτερίαν του κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως. Πολλάκις διήλλαξε τοὺς διισταμένους ἐντοπίους καὶ Ρουμελιώτας τῆς πολιορκουμένης φρουρᾶς. Εἰς μίαν σφοδρὰν μεταξύ των ἔριδα κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1827, ἐκινδύνευσε ν' ἀνασταυρωθῇ ἀπὸ τοὺς ἄνδρας τοῦ Ἰωάννου Ρούκη, ἀλλ' ἐσώθη τῇ μεσολαβήσει τοῦ πατρυιοῦ του Λάμπρου Ἠλιακοπούλου. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἀντημείφθη διὰ τοῦ ἀργυροῦ ἀριστείου καὶ ἐχρησιμοποιήθη ὡς δημόσιος ὑπάλληλος. Γ. Δ. Κ.

Ζαχαριουδάκης —1) **Μιχαήλ.** Ἀγωνιστὴς ἐκ Κάσου. Ἦτο πλοιοκτήτης καὶ μὲ τὸ πλοῖόν του «Ἀχιλλεὺς» ἔσπευσε κατὰ διαταγὴν τῆς διοικήσεως εἰς Κρήτην, διὰ νὰ ἐξεγείρῃ τὴν νῆσον. Μετὰ ταῦτα, τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς διαφόρων κασιανῶν πλοίων, παρηνώχλει τὰ τουρκικὰ καὶ αἰγυπτιακὰ πλοῖα τὰ περιπλέοντα τὴν μεγαλόνησον. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Γιβραλτὰρ διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος, εἶχε τὸ ἀτύχημα νὰ ἴδῃ τὴν μὲν περιουσίαν του πυρπολουμένην, τὰ δὲ μέλη τῆς οἰκογενείας του ἀπαγόμενα εἰς αἰχμαλωσίαν. Καὶ αὐτὸς μὲν ἐξηκολούθησε τὴν πάλην του ἐναντίον τῶν Τούρκων, μέχρις ὅτου, καταστραφέντος τοῦ πλοίου του, ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως τῷ 1827 ὡς ἀρχηγὸς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς τῆς Κάσου, Νισύρου, Τήλου, Σύμης καὶ Χάλκης. Ἡ δὲ οἰκογένειά του, χάρις εἰς τὸν κομμόδορον Χάμιλτον, ἐξηγοράσθη παρὰ τῶν Αἰγυπτίων τῷ 1829. — 2) **Σωτήριος**, υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Αἰχμαλωτισθεὶς εἰς ἡλικίαν δέκα τριῶν ἐτῶν, ἀπηλευθερώθη ὑπὸ τοῦ Χάμιλτον, τῇ σπουδάσει δὲ τοῦ ναυάρχου Ρίκορδ ἀπεστάλη νὰ σπουδάσῃ εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, ὅπου καὶ διέπρεψε γενόμενος καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ἰένας. Γ. Δ. Κ.

ζάχαρις, —εως (ἡ)· βλ. *σάκχαρις* καὶ [Ἰατρ.] *σάκχαρον*.

Ζαχαρίτσας. —1) **Νικόλαος.** Πρόκριτος καὶ Ἀγωνιστὴς Ἀθηναῖος. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων οἵτινες ἐζήτησαν νὰ ἐξεγερθῇ ἡ πόλις ἐναντίον τῶν δημογερόντων, οἵτινες δυσπίστως εἶχον πρὸς τ' ἀγγελλόμενα πανταχόθεν περὶ ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως εἰς Πελοπόννησον καὶ Στερεάν. Αὐτὸς μετὰ τοῦ ἡγουμένου τοῦ Βρανᾶ Γαβριὴλ Ἀναστασίου ὠργάνωσε διάφορα σώματα Ἀθηναίων καὶ χωρικῶν ἀλβανοφώνων ἀπὸ τὰ πέριξ χωρία καὶ ἐσχημάτισεν ἀξιόμαχον σῶμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἐτέθη ὡς ἀρχηγὸς ὁ πρεσβύτερος ἀδελφός του Συμεών. Νέος ζωηρός, διεκρίθη εἰς ὅλας τὰς περιπετείας τοῦ Ἀγῶνος εἰς τὰς Ἀθήνας, οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν δ' ἐδίστασε νὰ θυσιάσῃ τὰ πάντα εἰς ἐξυπηρέτησιν τῶν Ἀθηνῶν. Μετέσχε τοιουτοτρόπως πλείστων μαχῶν καὶ ἀνεμίχθη ζωηρῶς εἰς τὰς ἐσωτερικὰς διχονοίας τοῦ Ἰωάννου Γκούρα πρὸς τὸν Σαρρῆν, ἔπειτα τὸν Ὀδυσσέα, κατόπιν τὸν Φαβιέρον καὶ τέλος τοὺς προκρίτους τῶν Ἀθηνῶν. Ἐκλεγεὶς δημογέρων καὶ πληρεξούσιος, διετήρησε μεγάλην δημοτικότητα καὶ μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν, ἀπέθανε δὲ γέρων εἰς τὰς Ἀθήνας, παρὰ πάντων τιμώμενος. — 2) **Παναγῆς.** Πατὴρ τοῦ προηγουμένου, ἐκ τῶν προκρίτων Ἀθηναίων. Διατελέσας δημογέρων κατὰ τὰ τελευταῖα πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἔτη, ἐμυήθη τὰ τῆς Φιλικῆς ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Διονυσίου, ὅστις

Digitized by Google

ὅμως δὲν διέκειτο εὐμενῶς πρὸς τὴν Ἑταιρείαν, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ἤλπιζεν ἕνεκα προσωπικῶν του πληροφοριῶν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Παναγῆς πολυτρόπως ἐξυπηρέτησε τὸν Ἀγῶνα, διαθέσας καὶ μεγάλα ποσὰ διὰ τὴν συντήρησιν πτωχῶν οἰκογενενῶν εἰς τὴν Σαλαμῖνα κατὰ τὰς διαφόρους μεσοικεσίας λόγῳ τῆς καθόδου τουρκικῶν ὀρδῶν. Κατὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Κιουταχῆ ἠθέλησε νὰ δώσῃ τὸ παράδειγμα εἰς τοὺς συμπατριώτας του, καὶ παρὰ τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν ἀσθένειάν του ἀνῆλθεν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ὑπέστη ὅλον τὸ βάρος τῆς πολιορκίας. Ἡ παρουσία του πολλάκις ἐφάνη χρησιμωτάτη, διότι κατέστειλε πλέον ἢ ἅπαξ τὰς ἐκρηγνυομένας στάσεις μεταξὺ τῶν ἀδημονούντων πολεμιστῶν. Πληρεξούσιος ἐξελέγη ἐπανειλημμένως, καὶ μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ὑπηρέτησε τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἦτο δημοφιλέστατος. —3) ***Συμεών***. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, εἷς τῶν Ἀθηναίων στρατηγῶν. Ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς σώματος καὶ ἐπολέμησε γενναιότατα εἰς ὅλας τὰς περιστάσεις, μετὰ τοῦ Κτενᾶ, τοῦ Σαρρῆ, τοῦ Γκούρα καὶ λοιπῶν πρωταθλητῶν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Ἀττικήν. Κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῆς πρωτοπορείας τοῦ Κιουταχῆ, τὸν Ἰούνιον τοῦ 1826, δι' ἐπιτυχεστάτων ἀντεπιθέσεων ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας παρεκώλυσε τὴν προέλασιν τοῦ Κεχαγιᾶ-μπέη καὶ τοῦ Κιαφαζέζη. Μετέσχε τῶν μαχῶν τοῦ Χαϊδαρίου καὶ τοῦ Καματεροῦ, ἀλλ' ἐκτεθεὶς ὑπερμέτρως εἰς τὴν μάχην τοῦ Ἀναλάτου ἐφονεύθη μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν του. Τὸ ὄνομά του περιελήφθη εἰς τὰ 143 ὀνόματα τῶν ἡρώων. Γ. Δ. Κ.

ζαχαοοδιαβήτης (ὁ) *[Ἰατρ.]*· βλ. λ. *διαβήτης σακχαρώδης*.

ζαχαροδοχεῖον (τὸ) καὶ ***ζαχαροδόχη***· δοχεῖον τῆς ζαχάρεως, ζαχαριέρα.

ζαχαροδόχη (ἡ)· ζαχαροδοχεῖον.

ζαχαροθήκη (ἡ)· ἡ θήκη τῆς σακχάρεως, ζαχαροδοχεῖον, ζαχαριέρα.

ζαχαροκάλαμο (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *σακχαροκάλαμον τὸ φαρμακευτικὸν* (Saccharum officinalis).

ζαχαρολεμονιὰ (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ποικιλίας τινὸς *λεμονέας τῆς κιτροειδοῦς* (Citrus limonium cedrum).

ζαχαρόπετρα (ἡ)· πέτρα ὁμοιάζουσα πρὸς ζάχαριν, ἡ κιμωλία.

ζαχαροπλαστεῖον (τό)· τὸ κατάστημα ὅπου πλάττονται, κατασκευάζονται γλυκίσματα.

ζαχαροπλάστης (ὁ)· ὁ πλάττων, ὁ κατασκευάζων γλυκίσματα.

ζαχαροπλαστικὴ (ἡ)· ἡ τέχνη τοῦ κατασκευάζειν ἐδέσματα εὐφραντικά, γλυκείας γεύσεως.

— *[Ἐγκυκλοπ.]* Ἡ ζαχαροπλαστικὴ ἀποτελεῖ νέον σχετικῶς κλάδον τῆς μαγειρικῆς καὶ τῆς βιομηχανίας τροφίμων, ἄγνωστον, κυρίως εἰπεῖν, εἰς τοὺς παλαιοτέρους χρόνους, ὁπότε δὲν εἶχεν ἐπινοηθῆ ἀκόμη ἡ κατασκευὴ τῆς σακχάρεως. Πρὸ τῆς ἐπινοήσεως αὐτῆς ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ τὴν παρασκευὴν πλακούντων τὸ μέλι κυρίως, ἐπίσης δὲ καὶ ὀπῶραί τινες γλυκείας γεύσεως (ὡς ἡ σταφὶς) ἐν συνδυασμῷ μετ' ἀλεύρου, ᾠῶν, καρύων καὶ ἄλλων ξηρῶν ἀμυλωδῶν καρπῶν, καθὼς καὶ ὀπὸς σταφυλῆς, ὅστις διὰ παρατεταμένου βρασμοῦ ἀποδίδει παχύρρευστον σιρόπιον, χρησιμοποιούμενον καὶ σήμερον ἔτι (πετμέζι, μουστοκούλουρα κττ.). Εἰς τὴν πρωτόγονον αὐτὴν οἰκοτεχνίαν ἦλθε νὰ δώσῃ τεραστίαν ὤθησιν ἡ ἐκ τεύτλων βιομηχανικὴ παραγωγὴ τῆς σακχάρεως, χρονολογουμένη ἀπὸ τοῦ ΙΖ' μ. Χ. αἰῶνος. Χάρις εἰς αὐτὴν ἐδημιουργήθη ἐν πρώτοις μία ἀξιόλογος ποικιλία τῆς μαγειρικῆς, περαιτέρω δὲ εἰδικὴ τέχνη παρασκευῆς γλυκισμάτων καὶ τραγημάτων δι' εὐρεῖαν κατανάλωσιν (ζαχαροπλαστεῖα) καὶ τέλος σημαντικοῦ ἐνδιαφέροντος βιομηχανία (ἡ λεγομένη τῶν ζαχαρωδῶν προϊόντων). —Ρ.

— *[Χημ. Τροφ.]* Κατὰ τὴν παρασκευὴν τῶν γλυκισμάτων ἀπαραίτητον συστατικὸν εἶναι τὸ σάκχαρον παντοειδοῦς προελεύσεως, πλὴν αὐτοῦ ὅμως χρησιμοποιοῦνται καὶ σωρεία ὅλη ἄλλων ὑλῶν, αἵτινες πάντως ἀνήκουσιν εἰς τὴν τάξιν τῶν τροφίμων ἢ εὐφραντικῶν. Οὕτω χρησιμοποιοῦνται ἀμυλοσάκχαρον, ἀμυλοσιρόπιον, γάλα, ἀφρόγαλα, ᾠά, μέλι, λίπος κακάον, σοκολάτα, καρποὶ καὶ μαρμελάδαι, ζελὲ (πηκτώματα), ὀποὶ καρπῶν, ἀρτύματα, ἀμύγδαλα, κάρυα, σπέρματα διάφορα, κόμμι ἀραβικόν, ζελατίνη κλπ. καὶ περαιτέρω ἀκίνδυνοι χρωστικαὶ καὶ ἀρωματικαὶ ὗλαι. Ἡ χρησιμοποίησις ἀμυλοσακχάρου, ἀμυλοσιροπίου, ἰμβερτοσακχάρου κλπ., δὲν εἶναι μόνον ἐπιτετραμμένη, ἀλλὰ καὶ ἐπιβεβλημένη διά τινα εἴδη σακχαροπλαστικῆς, ὡς λ. χ. διὰ τὰ ὀπωροσακχαρωτά. Ἐπίσης ἐπιτρέπεται ἡ χρῶσις, ἐννοεῖται πάντοτε ὅμως δι' ἀκινδύνων χρωστικῶν. Ἐκ τῶν γευστικῶν ὑλῶν δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι φυσικαὶ ἢ τεχνηταὶ ἐσσέντζαι ἢ βάμματα, αἰθέρια ἔλαια, τεχνητοὶ αἰθέρες καρπῶν, φυσικοὶ ὀποὶ καρπῶν καὶ φυτῶν, χημικῶς καθαρὰ κουμαρίνη, βανιλλίνη, ὀργανικὰ ὀξέα (τρυγικόν, κιτρικόν, γαλακτικὸν) κλπ. Ἡ χρησιμοποίησις οἱασδήποτε ὕλης, ἥτις δὲν ἀνήκει εἰς τὰ τρόφιμα ἢ εὐφραντικὰ ἢ δὲν χρησιμεύει πρὸς χρῶσιν ἢ ἀρωματισμὸν (βελτίωσιν γεύσεως), ἀπαγορεύεται. Εἰδικῶς δὲ ἀπαγορεύεται ἡ προσθήκη ἀνοργάνων ὑλῶν, ὡς τάλκου, ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου, γύψου, καολίνου καὶ τῶν ἀναλόγων. Ἐπίσης ἀπαγορεύεται ἡ χρησιμοποίησις τεχνητῶν γλυκαντικῶν ὑλῶν (σακχαρίνης, δουλκίνης κ.τ.ἀ.).

Εἰς τὴν τάξιν τῶν σακχαρωδῶν προϊόντων ἀνήκουσι κυρίως: τὰ *σακχαρωτὰ* (Bonbons, καραμέλλαι), τὰ *ὀπωροσακχαρωτά*, τὰ *σακχαρόφρυκτα* (Pralinés), τὰ *κουφέτα*, τὰ *γλυκὰ* (Confitures), οἱ *πολτοί*, τὰ *φυράματα* (Pâtes), τὰ *Nougats*, αἱ *κρέμαι*, τὰ *γλυκίσματα* (κοιν. *πάσται*, Gâteaux), τὰ *πηκτώματα* (Gelées), αἱ *μαρμελάδαι*, τὰ *παγωτά*, τὰ *λουκούμια*, τὰ *σακχαροῦχα δίπυρα* (Biscuits), οἱ *σακχαρωμένοι καρποὶ* (Fruits candis), ὁ *χαλβᾶς*, τὰ *Fondants* κλπ.

Ἐκ τῶν εἰδῶν τούτων τὰ περισσότερα, ὡς τὰ λουκούμια, ὁ χαλβᾶς, τὰ κουφέτα κλπ., ἀποτελοῦν ἰδίας μεγάλας βιομηχανίας.

Ἐν Ἑλλάδι ὑφίσταται ἀνθοῦσα βιομηχανία εἰδῶν σακχαροπλαστικῆς, ἀπασχολοῦσα μεγάλα κεφάλαια.

(Πλείονα περὶ τῶν διαφόρων εἰδῶν τῆς σακχαροπλαστικῆς βλέπε εἰς τὰς οἰκείας κατ' εἴδη λέξεις). Σ. Γ.

ζαχαροποιεῖον (τό)· ἐργοστάσιον κατασκευῆς σακχάρεως.

ζαχαροποίησις (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *σακχαροποίησις*.

ζαχαροποιὸς (ὁ)· ἐργάτης ζαχαροποιείου, κατασκευαστὴς σακχάρεως.

Ζαχαρόπουλοι. Ἐκαλοῦντο οὕτω τὰ τέκνα τοῦ διασήμου Κλέφτου καὶ κατόπιν Ἀρματολοῦ τοῦ Μορέως *Ζαχαριᾶ*, τοῦ ἐπιλεγομένου *Μπαρμπιτσιώτη*, ἐκ τῶν δύο του συζύγων. —1) ***Ἀναγνώστης***, ὁ καὶ *Παναγιώτης* καλούμενος. Πρεσβύτερος ὅλων, εἶχε καταταχθῆ εἰς τὰ γαλλικὰ τάγματα τῆς Ἑπτανήσου, τὰ ὀργανωθέντα ἀπὸ τὸν Γάλλον στρατηγὸν Ζαντιλί. Παρέμεινεν ἔπειτα εἰς τὴν ρωσικὴν ὑπηρεσίαν. Ἀλλὰ τῷ 1810 θελήσας νὰ διεκδικήσῃ τὰ πατρικά του κτήματα εἰς Μπαρμπίτσαν, ἀνεγνωρίσθη ὑπό τινος Τούρκου καὶ ὁδηγηθεὶς εἰς Μιστρᾶν ἐφονεύθη κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀχμὲτ πασᾶ. —2) ***Ἀνδρέας***. Νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Μετέσχε τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ διεκρίθη εἰς πολλὰς μάχας ἐπὶ κεφαλῆς συγχωρίων του. —3) ***Θεόδωρος***. Οὗτος ἐγένετο γαμβρὸς ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ Νικοτσάρα. Κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς μικροῦ σώματος καὶ ἔσπευσεν ἐκ τῶν πρώτων εἰς τὴν Τρίπολιν. Ἠρίστευσεν εἰς τὸ Βαλτέτσι, τὴν Γράναν καὶ εἰς τὰς Πάτρας. Κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλη ἐπολέμησε μὲ μεγάλον ἐνθουσιασμὸν καὶ ἐτραυματίσθη παρὰ τὸ Χάνι τῆς Κουρτέσσας. Μετέσχεν ἐπίσης καὶ τῆς πολιορκίας τῆς Κορίνθου. Κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, ταχθεὶς πρὸς τὴν κυβέρνησιν, ἔλαβε δίπλωμα στρατηγίας. Ἐπὶ Ἰμβραὴμ ἠκολούθει κατὰ πόδας τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην καὶ ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἐμπίστων αὐτοῦ κατὰ τὴν δίωξιν τῶν «προσκυνούντων». —4) ***Κωνσταντίνα***. Λέγεται ὅτι ἡ θυγάτηρ αὐτὴ τοῦ Ζαχαριᾶ ἀνύψωσε σημαίαν σταυροφόρον, καλοῦσα ἄνδρας καὶ γυναῖκας εἰς τὴν Λακεδαίμονα, διὰ νὰ ἐγείρωσιν ὅπλα ἐναντίον τοῦ τυράννου. —5) ***Σωτήριος***. Ἀγωνιστής, ἀκολουθῶν τὸν ἀδελφόν του Θεόδωρον μέχρι τοῦ 1825, ὅτε ἐχωρίσθη ἀπ' αὐτοῦ ἀκολουθήσας τὴν μερίδα τῶν «ἀνταρτῶν». Κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλη ἔσπευσεν ἐν τούτοις μετὰ τοῦ σώματός του εἰς Νεόκαστρον. Λαβὼν μέρος εἰς τὰς μάχας τοῦ Μανιακίου καὶ τοῦ Ἁλμυροῦ, ὠνομάσθη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἀντιστράτηγος. Οἱ ἀνωτέρω Ἀγωνισταὶ Ζαχαρόπουλοι ἔλαβον ἀργυρᾶ ἀριστεῖα καὶ ἐτάχθησαν ἀξιωματικοί. Γ. Δ. Κ.

Ζαχαρόπουλος, *Γεώργιος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Βούλπης τῶν Ἀγράφων, ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Γ. Καραϊσκάκην εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἀλλαχοῦ. Μετὰ τὸ πέρας τῆς Ἐπαναστάσεως, ἐπὶ κεφαλῆς ἀποσπάσματος, ὅπερ συνετήρει ἐξ ἰδίων, ἠκολούθησε τὰς μετεπαναστατικὰς ἐκστρατείας τοῦ Ι. Κωλέττη εἰς Σάμον, τοῦ Κ. Δούκα εἰς Σῦρον καὶ τοῦ Γ. Μοναστηριώτη εἰς Πάτμον. Ἐλογίσθη ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς μεταξὺ τῶν ἀξιωματικῶν Ε' τάξεως. Γ. Δ. Κ.

— **Ζαχαρόπουλος**. —1) ***Κωνσταντῖνος***. Φιλικὸς ἐκ Ρεντίνας τῶν Ἀγράφων. Ἦτο ξενοδόχος ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1819, ὅτε ἐμυήθη τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, καὶ μετ' ὀλίγον ἐγένετο ἐκ τῶν δραστηριωτάτων ὀργάνων της. Σταλεὶς παρὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐφορείας τῷ 1820 εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ προπαρασκευάσῃ τὸ ἔδαφος καὶ σχηματίσῃ τοὺς πυρῆνας ἀξιομάχων σωμάτων, ἐνήργει μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας· ἀλλὰ προδοθεὶς τὰς παραμονὰς τῆς Ἐπαναστάσεως συνελήφθη δι' ἐνέδρας, καὶ ἀφοῦ παρέμεινε μῆνάς τινας σιδηροδέσμιος εἰς τὰ Τρίκκαλα, ἐστάλη τὸν Μάϊον τοῦ 1821 εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἰωαννίνων πρὸς τὸν Χουρσὴτ πασᾶν. Ἐκεῖ ὑπεβλήθη εἰς παντοῖα βασανιστήρια διὰ νὰ μαρτυρήσῃ τοὺς συνεργάτας του καὶ προβῇ εἰς ἀποκαλύψεις ἐπὶ τῆς ἐκραγείσης Ἐπαναστάσεως. Ἐπειδὴ δέ, ἀγνοῶν πράγματι τὰ ἐν Τριπόλει, ἠρνεῖτο νὰ ἀπαντήσῃ εἰς τὰς ἐρωτήσεις τὰς ὑποβαλλομένας εἰς αὐτὸν διὰ τὰ περιβόητα χαρέμια τοῦ Χουρσήτ, ὁ σεράσκερης, ἐν στιγμῇ παραφορᾶς, διέταξε καὶ τὸν ἀπηγχόνισαν ἐνώπιόν του. Ὁ Ζαχαρόπουλος ἐλογίσθη μεταξὺ τῶν Ἐθνομαρτύρων καὶ ἐπειδὴ κατεστράφη τελείως ἡ σημαντικὴ περιουσία του, τόσον ἐν Κωνσταντινουπόλει ὅσον καὶ ἐν Τρικκάλοις, ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀπεφάσισε ν' ἀποζημιώσῃ τὴν οἰκογένειάν του μὲ 15.000 δραχμάς. Αὗται ὅμως δὲν ἐδόθησαν. —2) ***Νικόλαος***. Νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, ἐργαζόμενος ἐν Τρικκάλοις, ὅπου καὶ συνελήφθη ὑπὸ τοῦ Δράμαλη Μαχμοὺτ τῷ 1821. Μετὰ παντοίας βασάνους ἀνεσκολοπίσθη τὸν Ἀπρίλιον 1821. Ὁ θάνατός του ἔσχε μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν Ἀγράφων, τῶν ὁποίων ἐπετάχυνε τὴν ἐξέγερσιν. Γ. Δ. Κ.

ζαχαρότευτλον (τὸ) *[Βοτ.]*· βλ. *τεῦτλον τὸ σακχαροφόρον*. Δ. Ν. Π.

ζαχαροφάγος (ὁ)· ὁ ἀγαπῶν καθ' ὑπερβολὴν τὴν ζάχαριν καὶ τὰ γλυκίσματα.

Ζαχάρω *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας Ὀλυμπίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἄλλοτε πρωτεύουσα τοῦ δήμου Ἀρήνης, σήμερον δ' ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 2251. Κεῖται 25' μακρὰν τοῦ Κυπαρισσίου κόλπου, εἰς τὰ κράσπεδα τοῦ Πυλίου πεδίου καὶ παρὰ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν Πύργου—Κυπαρισσίας, ἧς ὁ ὁμώνυμος σταθμὸς ἀριθμεῖ 37 χιλμ ἐκ Πύργου. Ἔχει εἰρηνοδικεῖον, ταχυδρομεῖον, τηλεγραφεῖον καὶ ξενοδοχεῖον. Ἡ Ζαχάρω εἶναι νέα κωμόπολις συνοικισθεῖσα περὶ τὸ 1860 ὑπὸ ἀποίκων ἐκ τοῦ ὀρεινοῦ χωρίου Ἀλβαίνης. Ἔχει ναοὺς τὸν τοῦ *Ἁγίου Σπυρίδωνος* (πολιοῦχον), τὸν τῆς *Παναγίας* (νεκροταφεῖον) καὶ τὸν τοῦ *Προφήτου Ἠλία*. Πλησίον ταύτης ὑπάρχουν τὰ ἰαματικὰ λουτρὰ τοῦ *Καϊάφα*. Ι. Σ. Σ.

ζαχαρώδης (ὁ, ἡ),—*ες* (τό)· ὁ περιέχων ζάχαριν: «ζαχαρώδεις καρποὶ» (βλ. καὶ *σακχαρώδης*).

ζαχάρωμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *ζαχαρώνω*, ἡ ἐξάνθησις τῆς ζακχάρεως εἰς καρποὺς ἢ γλυκίσματα: «τὸ ζαχάρωμα τῶν σύκων,—τῶν γλυκισμάτων»· || ἐρωτικαὶ διαχύσεις καὶ θωπεῖαι.

ζαχαρώνω· ἀόρ. ἐ)ζαχάρωσα, παθ. μετχ. *ζαχαρωμένος*· περιβάλλομαι ὑπὸ ἐξανθήματος ζακχάρεως: «τὰ σῦκα δὲ ζαχάρωσαν ἀκόμα», «ζαχάρωσε τὸ γλυκό μου»· || θωπεύω ἐρωτικῶς.

ζαχαρωτός, *—ή, —όν*· ὁ ἐκ σακχάρεως, ζαχαρᾶτος· || *ζαχαρωτὸν* (τό)· εὐτελὲς ἐκ ζακχάρεως γλύκισμα, οἷον καραμέλλα κττ.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΕΝΔΕΚΑΤΟΥ ΤΟΜΟΥ

Digitized by Google